שו״ת · אחרונים · בית יצחק

שות בית יצחק

רבי יצחק יהודה שמלקיש

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

שות בית יצחק

רבי יצחק יהודה שמלקיש

מקור הטקסט: דיקטה · רישיון: CC BY-SA 4.0

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/שות-בית-יצחק/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611151759 של הספרייה.

תוכן העניינים

יו"ד ח"א 9
הקדמה 9
סימן א 61
סימן ב 77
סימן ג 99
סימן ד 106
סימן ה 117
סימן ו 129
סימן ח 139
סימן ט 160
סימן י 163
סימן יא 171
סימן יב 177
סימן יג 187
סימן יד 198
סימן טו 206
סימן טז 208
סימן יז 217
סימן יח 224
סימן יט 237
סימן כ 237
סימן כא 239
סימן כד 257
סימן כה 259
סימן כו 263
סימן כז 265
סימן כח 270
סימן כט 284
סימן ל 285
סימן לא 296
סימן לב 302
סימן לג 303
סימן לד 304
סימן לו 312
סימן לז 320
סימן לח 326
סימן לט 330
סימן מ 338
סימן מא 345
סימן מב 353
סימן מג 359
סימן מה 368
סימן מו 378
סימן מח 391
סימן מט 393
סימן נ 404
סימן נא 406
סימן נב 413
סימן נג 423
סימן נה 432
סימן נו 437
סימן נז 443
סימן נח 447
סימן נט 450
סימן ס 456
סימן סב 475
סימן סג 491
סימן סד 497
סימן סה 500
סימן סו 508
סימן סח 513
סימן סו 536

סימן עו 548
סימן עז 551
סימן עח 553
סימן עט 555
סימן פ 558
סימן פא 564
סימן פב 567
סימן פג 573
סימן פד 578
סימן פו 582
סימן פח 591
סימן פט 601
סימן צ 606
סימן צא 615
סימן צב 619
סימן צג 622
סימן צד 627
סימן צו 640
סימן צז 644
סימן צח 649
סימן צט 654
סימן ק 658
סימן קב 662
סימן קג 667
סימן קד 670
סימן קה 677
סימן קז 691
סימן קיא 710
סימן קיב 716
סימן קיג 723
סימן קטו 735
סימן קטז 747
סימן קיז 751
סימן קיח 759
סימן קיט 766
סימן קכ 778
סימן קכא 781
סימן קכב 785
סימן קכה 803
סימן קכו 815
סימן קכז 820
סימן קכח 831
סימן קכט 836
סימן קל 846
סימן קלב 862
סימן קלג 865
סימן קלד 871
סימן קמ 899
סימן קמא 901
סימן קמב 906
סימן קמג 916
סימן קמו 939
סימן קמח 946
סימן קנ 955
סימן קנא 963
סימן קנב 965
סימן קנד 973
סימן קנו 981
סימן קנז 992
סימן קסג 1039
סימן קסה 1047
סימן קסו 1054
סימן קסז 1059
סימן קסח 1061

הגהות ומפתחות 1063
יו"ד ח"ב 1142
יו"ד פתח הבית 1142
סימן א 1154
סימן ב 1163
סימן ג 1166
סימן ד 1172
סימן ה 1173
סימן ו 1177
סימן ז 1180
סימן ח 1183
סימן ט 1189
סימן י 1206
סימן יא 1216
סימן יב 1234
סימן יג 1240
סימן יד 1255
סימן טו 1272
סימן טז 1278
סימן יז 1285
סימן יח 1302
סימן יט 1306
סימן כא 1319
סימן כב 1321
סימן כג 1326
סימן כד 1340
סימן כה 1359
סימן כו 1372
סימן כז 1380
סימן כח 1393
סימן כט 1400
סימן ל 1403
סימן לא 1423
סימן לב 1430
סימן לג 1433
סימן לד 1436
סימן לה 1438
סימן לו 1442
סימן לז 1445
סימן לח 1448
סימן לט 1450
סימן מ 1455
סימן מא 1458
סימן מב 1464
סימן מב 1477
סימן מג 1482
סימן מד 1489
סימן מו 1510
סימן מז 1514
סימן מח 1516
סימן מט 1520
סימן נ 1523
סימן נא 1525
סימן נב 1531
סימן נג 1545
סימן נד 1554
סימן נה 1561
סימן נו 1567
סימן נז 1571
סימן נח 1576
סימן נט 1580
סימן ס 1586
סימן סא 1587
סימן סב 1591

סימן סג 1596
סימן סד 1611
סימן סה 1621
סימן סו 1629
סימן סז 1637
סימן סט 1644
סימן ע 1647
סימן עא 1652
סימן עב 1659
סימן עד 1662
סימן עה 1664
סימן עו 1669
סימן עז 1675
סימן עח 1678
סימן עט 1686
סימן פ 1689
סימן פא 1693
סימן פב 1713
סימן פג 1726
סימן פד 1729
סימן פה 1754
סימן פו 1775
סימן פז 1780
סימן פח 1786
סימן פט 1795
סימן צ 1799
סימן צא 1808
סימן צב 1822
סימן צג 1827
סימן צד 1832
סימן צה 1839
סימן צו 1842
סימן נו 1846
סימן צח 1848
סימן צט 1849
סימן ק 1855
סימן קא 1866
סימן קב 1867
סימן קג 1883
סימן קד 1893
סימן קה 1897
סימן קה 1918
סימן קו 1925
סימן קז 1926
סימן קי 1930
סימן קיא 1932
סימן קיב 1933
סימן קיג 1937
סימן קיד 1956
סימן קטו 1973
סימן קטז 1974
סימן קיז 1976
סימן קיח 1978
סימן קיט 1995
סימן קכא 2007
סימן קכב 2014
סימן קכב 2017
סימן קכג 2029
סימן קכה 2036
סימן קכו 2044
סימן קכז 2051
סימן קכח 2067
סימן קכט 2072
סימן קל 2077

סימן קלא 2082
סימן קלב 2085
סימן קלג 2087
סימן קלד 2090
סימן קלה 2098
סימן קלו 2101
סימן קלז 2103
סימן קלח 2108
סימן קלט 2114
סימן קמ 2120
סימן קמא 2128
סימן קמב 2130
סימן קמג 2132
סימן קמד 2136
סימן קמה 2142
סימן קמו 2151
סימן קמח 2173
סימן קמט 2178
סימן קנ 2182
סימן קנא 2183
סימן קנב 2193
סימן קנג 2194
סימן קנד 2195
סימן קנה 2200
סימן קנו 2209
סימן קנז 2210
סימן קנח 2211
סימן קנט 2212
סימן קס 2216
סימן קסא 2218
סימן קסב 2219
סימן קסג 2223
סימן קסד 2225
סימן קסה 2227
סימן קסו 2228
סימן קסז 2237
סימן קסח 2247
סימן קסט 2253
סימן קע 2258
סימן קעא 2265
סימן קעב 2272
סימן קעג 2277
קונטרס אחרון 2283
לחלק או"ח ויו"ד סימן א 2283
לחלק או"ח ויו"ד אסימן ב 2286
לחלק או"ח ויו"ד סימן ג 2290
לחלק או"ח ויו"ד סימן ד 2292
לחלק או"ח ויו"ד סימן ה 2294
לחלק או"ח ויו"ד סימן ו 2295
לחלק או"ח ויו"ד סימן ז 2296
לחלק או"ח ויו"ד סימן ח 2299
לחלק או"ח ויו"ד סימן ט 2302
לחלק או"ח ויו"ד סימן י 2308
לחלק או"ח ויו"ד סימן יא 2310
לחלק או"ח ויו"ד סימן יב 2321
לחלק או"ח ויו"ד סימן יג 2326
לחלק או"ח ויו"ד סימן יד 2327
לחלק או"ח ויו"ד סימן טו 2329
לחלק או"ח ויו"ד סימן טז 2329
לחלק או"ח ויו"ד סימן יז 2331
לחלק או"ח ויו"ד סימן יח 2332
לחלק או"ח ויו"ד סימן יט 2333
לחלק או"ח ויו"ד סימן כ 2333
לחלק או"ח ויו"ד סימן כא 2334

לחלק או"ח ויו"ד סימן כב 2337
לחלק או"ח ויו"ד סימן כג 2339
לחלק או"ח ויו"ד סימן כד 2341
לחלק או"ח ויו"ד סימן כה 2342
לחלק או"ח ויו"ד סימן כו 2343
לחלק או"ח ויו"ד סימן כז 2345
לחלק או"ח ויו"ד סימן כח 2347
לחלק או"ח ויו"ד סימן כט 2350
לחלק או"ח ויו"ד סימן ל 2351
לחלק או"ח ויו"ד סימן לא 2352
לחלק או"ח ויו"ד סימן לב 2353
צלעות הבית דרושים 2355
דרוש א 2355
דרוש ב 2367
דרוש ג 2379
דרוש ד 2391
דרוש ה 2404
דרוש ו 2416
דרוש ז 2426
מפתחות 2449
קונטרס אחרון 2493

יו"ד ח"א

הקדמה

לרבי יצחק יהודה שמלקיש ז"ל:

עמ"י עש"ו:

אמרו חז"ל כל העוסק בתורה בלילה שכינה כנגדו, שנאמר קומי רוני בלילה לראש אשמורות שפכי כמים לבך נכח פני ה' (תמיד לב ע"ב), והורו לנו חין ערך לומד התורה בעוד ליל, בעוד עננו דאגה ועבי יגון ועצב יקדירו שמי ישראל, בעוד חשכת ערר פרושה על פני גוברין יהודאין ויהי לילה. כי הלומד והעוסק בתורה בעת שמש ההצלחה תגה אורה על עם ה', בעת ישראל ברום המונה יעלון, יכול להיות שעסקו בתורה לתקות תגמול כבוד ותפארת, כי אנשי דורו יכבדוהו, והוד והדר עליו ישימו אמנם העוסק בתורה בעת כבודה ירד אחורנית ואוהבי' בגדו בה ויהיו לה לאויבים, הלומד תורה בעוד ליל, אות הוא כי כוונתו לשמים, ואין מטרתו לסרית חצוני. אך אהבת ה' ותורתו הקדושה תניע אותו, והיא תעוררהו לתורה ולתעודה, לאהבה את ה' ולדבקה בו ועל זה כוונו חז"ל בארם שכינה כנגדו, כי הוא הוא רוח החי' באופני תנועתו, ואהבתה הסבה את זאת, כי בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה ואמרו חז"ל ושמחת בכל הטוב אין טוב אלא תורה וכו' לפיכך משה מזהיר את ישראל עשר תעשר (ילקוט פ' ראה), כי חז"ל אמרו עשר בשביל שתתעשר ובהשקפה ראשונה הדברים כמו זר נחשבו, שיאמרו חז"ל עשר בשביל שתתעשר, ואמרו באבות אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב ע"מ לקבל פרס. ורז"ל רמזו הדבר הזה באמרם הנוטל ידיו לפירות אין זה אלא מגסי הרוח (חולין ק"ו) וכוונתם כי מרוחץ ידיו ומטהר אותם מכל חטא ופשע וכמאמר הכתוב וישובו איש מדרכו הרעה ומן החמס אשר בכפיהם, אבל לא יכוון בזה לשם שמים, רק לתקות גמול לקבל שכר טוב מבני אדם, שיתנו כבוד לשמו ויהללו בשערים מעשיו הנוטל ידיו לפירות שיהי' לו פירות ממעשיו ושכר טוב ממפעליו אין זה אלא מגסי הרוח, כי אינו עושה מצות ה' לתכלית הנרצה, אך כל מעינו לטובת עצמו ולאהבת גויתו וזאת פעולת גסי הרוח:

ואם כן איפוא מדוע אמרו חז"ל עשר בשביל שתתעשר, אכן הכוונה בדבריהם הקדושים שלא יקוה לעשר בשביל אהבת הממון כי עשית מצוה לתכלית חמדת הזהב גרועה היא, ומצוה כזאת הוא כלי אין חפץ בו אבל תקותו תהי' כי יחננו ה' בעושר ויוכל לעשות צדקה ומע"ט, לתת מעשר לגר יתום ואלמנה, להחיותם ולסעדם כפי משלח ידו, והיתה הכוונה בדרשו עושר והון למען החיות עניי עם והפק רצון מה':

וכן לומד התורה תקותו שיהגה בתורת ה' ויעסק בדברי מצות, והי' הלימוד עצמו תכלית הנכסף, ישמח בלמודו ויוסיף עצמה וחיל בתורת ה' וע"ז אמרו ושמחת בכל הטוב, אין טוב אלא תורה וכן הו' מזהיר עשר תעשר, שתכלית אחת לשניהם תכלית עשיית המצוה למען המצוה:

ובש"ס ריש ע"ז אמרו לעתיד לבא הקב"ה מביא ס"ת ואומר מי שעסק בה יבוא ויטול שכרו, ובאה מלכות אדום ואמרה, הרבה שוקים עשינו וכו'. ואמר להם הקב"ה, כל מה שעשיתם לצורך עצמכם עשיתם, כלום יש בכם מגיד זאת, אין זאת אלא תורה שנאמר וזאת התורה אשר שם משה. ולהבין מדוע נקראת התורה זאת, ואיך יוכיח הדברים מקרא דזאת התורה נקדים לפרש מקראי קודש בפ' ואתחנן, אז יבדיל משה שלש ערים וגו' לנוס שמה רוצח מכה נפש בשגגה וגו' וסמוך לזה אמר וזאת התורה, דהתורה רמזה בזה שצותה להבדיל ערי מקלט לנוס שמה רוצח מכה נפש בשגגה לבל ירדוף גואל הדם ויכהו נפש, וסמכה להדברים וזאת התורה להורות אותנו כי התורה בית מנוס לכל חי, לבל ירדוף גואל הדם הוא השטן הוא היצה"ר ללכוד אדם בחרמו והי' לו בית מדרש למנוס ולמפלט, למחסה ולמסחר, כמאמר חז"ל בראתי יצה"ר בראתי לו תורה תבלין, כי התורה תגן על החוסים בצלה לבלי ילכדו ברשת היצר. אמנם עוד לאלוק מלין בהבנת הדברים, כי תוה"ק תצוה להורג נפש בשגגה לנוס אל עיר המקלט, למען תהי' לו כפרה על עון אשר חטא, ושם בעיר מקלט, עיר הלוים ילמוד מדות ישרות והנהגות טובות מבני לוי שומרי משמרת הקודש, ע"כ ינוע וינוד מביתו ויסבול עול גלות לשמוע מוסר מפי הלוי העומד לשרת בשם ה' וכן היא דרכה של תורה, פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה ועל הארץ תישן אשריך וטוב לך, וכוונתם אף אם הון ועושר לאיש למנה וחבל נפל לו בנעימים, עכ"ז לא ימשוך לבו אבתרי' ולא יפנק נפשו בתענוגים ואף אם אשריך וטוב לך, בכל זאת מים במשורה תשתה ולא תלך בגדולות וע"כ קרוב למצות ערי מקלט נאמר וזאת התורה כי אין התור' מתקיימת אלא במי שמכתת רגליו ממקום למקום לשמוע לקח מפי חכמים וסופרים. וע"ז אמרו חז"ל כי הקב"ה ישאל לאדום מי בכם יגיד זאת, כי אף אם נמצאים באדום חכמים ונבונים אבל כל מעבדי' על שדי החכמה הוא לתקות גמול ולא ידרשו החכמה בעבור החכמ' לא כן ישראל עם ה', התורה הוא חיי רוחם, וכל מעינם בה וחפצם בתורה למען התורה, ועל כן אמר הקב"ה מי בכם יגיד זאת אין זאת אלא תורה כי העושה דבר לתכלית חצוני, לא לתכלית המעשה עצמה העסק בזה יקרא על שם התכלית לא על שם המעש' כדברי בעל עקידה ואם דרישת התור' היא לקנות קניני הזמן לא תקרא זאת דרישת התורה, כי אם דרישת

קניני הזמן, וישראל אשר ידרשו תורה למען התורה, המה יקראו עוסקים בתורה, ולכן שאל הקב"ה מי בכם יגיד זאת אין זאת אלא תורה. וזאת רק בישראל ימצא, ובסוטה נ"א אמרו דרש ר' מנחם ב"ר יוסי כי נר מצוה ותורה אור תלה הכתוב את המצוה בנר ואת התורה באור לומר לך מה נר אינה מגינה אלא לפי שעה אף מצוה אינה מגינה אלא לפי שעה ואת התורה באור לומר לך מה אור מגין לעולם אף תורה מגינה לעולם. ואומר בהתהלכך תנחה אותך בשכבך תשמור עליך והקצות היא תשיחך. והכונה דלכל ת"ח יש חלק בתורה כמו שתקנו בנוסח התפלה ותן חלקנו בתורתך. וכשאדם זוכה ולומד תורה ברבים ומעמיד תלמידים הרבה או שכותב ד"ת וזוכה להוציאם לאור למען ילמדו רבים ויהנו מזיו תורתו, התורה הזאת מגינה עליו לעולם בין בעודו בחיים חיותו בין בעת צאתו מעולם הזה לאור באור החיים, ובין בעידנא דעסיק בה ובין בעידנא דלא עסיק בה, כי דבריו לעד עומדים, ויהגו בהם לומדי תורה ודורשי תושי': ובשבת קנ"ב אמרו בני גלילא אמרו עשה דברים לפני מטתך בני יהודא אמרו עשה דברים לאחר מטתך ולא פליגי מר כי אתרי' ומר כי אתרי' והכוונה דבני גלילאי היו עשירים כמ"ש התוס' בחגיגה כ"ה והי' יכולת בידם לפזר מממונם ולעשות צדקה ולגמול חסד ולכן אמרו עשה דברים לפני מטתך, עשה צדקה וחסד בחיים חיותך למען ייטב לך בעולם שכלו טוב ובני יהודא שהיו ת"ח כדאמרינן בעירובין ות"ח יכולים לזכות לבני דורם בין בעודם עמהם בין לאחר יציאתם מן העולם וע"כ אמרו עשה דברים לאחר מטתך, למען יהי' שפתותיך דובבות בקבר אם יאמרו דברי הלכה מפיך:

הדברים האלה הרהיבו בנפשי עוז לכתוב דברי תורה ולהביאם לבית הדפוס אולי אזכה גם אנכי להיות מסייע לדבר מצוה שיהנו המשכילים ויתענגו על דברי תורה וזכות הרבים תשליך קרני אורה על נפשי. אם כי היטב אדעה כי אינני ראוי בעו"ה להיות אסקופה הנדרסת בפני ת"ח ובשגם שאזכה לזכות גדול כזה על כל זה אשען ואתמוך בזכות אבותי הקדושים אשר האירו פני תבל בחכמת תורתם ויראתם וכאן אבא מזכה ברא להגן עלי שלא אומר דבר שלא כרצונו יתברך וה' יסייעני לכוין לדבר אמת שלא אכשל ח"ו בדבר הלכה. ובטרם אכנס הביתה אפרוש כפי לאבינו שבשמים. ואודך ד' על כל הטוב אשר גמלתני. כי הנה אבי הרב המופלג בתורה וביראה הנגיד היחסן המפורסם מ' חיים שמואל יכונה שמעלקא זצלה"ה נכד הגאונים בעל ת"ש וש"ך והגאון מ' אלעזר אבד"ק אמשטרדם נאסף אל עמיו בעת עוד לא נכנסתי לבן מצוה. ואמי הצדקת האשה החשובה הצנועה במעשי' בת גדולים מ' מרים מירל זצלה"ה נכדת הגאון ח"ץ ומהר"ם מלובלין. (לאבלנו עזבה לן חיים ט' אייר שנת תרמ"ה בהיותה בת צ' שנים

ועד יום האחרון לא חדלה מעשות בחפץ כפי' בצדקה ובג"ח) גידלה אותי על ברכי התורה והיראה:

ובהיותי לאיש בעזה"י נתמניתי לרב בעיר זוראוונא ומשם נתקבלתי לרב ואב"ד בעיר ברעזאן וכעת בתוך עמי אנכי יושב בעיר פרעמישלא וכל זה לא בזכותי ובמעשי הטובים כי יודע אני שפל ערכי אך בחסדי ד' כי גמל עלי ות"ל בכל מקום שבתי יכבדוני אנשי העיר ויכלכלו צורכי ביתי בכבוד למען אוכל להגות בדברי תורה ד' ישפות שלומם וירם קרנם בכבוד וישפיע להם כל טוב ועל כל זה אודך ד' ואהלל שמך כי כאב את בנו תפרוש כנפיך ותסוככני בצל אברתיך. והנה בשנת תרמ"ז בט"ו אדר עולם חשך בעדי ועלתה השמים זוגתי הרבנית הצדקת החסידה מ' שרה זצללה"ה בת הגביר הנדיב המפורסם מ' אהרן ז"ל מזוראוונא זכר נא אבינו שבשמים רוב צדקתה ושלי ושלכם שלה כי כל מגמתה וחפצה היתה לתורה ולתעודה וליראת ד' ולמע"ט ורבת פעלה וסייעה להוצאת ספרי זה ד' יצרור בצרור החיים נשמתה ויפתח לה שערי רחמים וחסד ושערי גן עדן:

ואתה תשמע מן השמים תפלתי ותצליח ותגן ותושיע לזוגתי הרבנית הצנועה החסידה שנשאתי זה שנה מ' גליקל תי' בת הרב הגאון הצדיק המפורסם מ' שמואל בירנבוים מדובנא זצללה"ה חתנא דבי נשיאה הגאון הקדוש מ' עקיבא איגר זצללה"ה אבד"ק פוזנא ואתה ברחמיך הרבים תברך אותנו שנזכה לראות זש"ק בנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצות. הקשיבה אבינו שבשמים לקול תחינתי וברך את בתי יחידתי הצנועה המשכלת מ' הדסה תי' ואת בעלה הרב הגדול החריף ובקי השלם מ' נתן נ"י ויהי נועם ה' עליו להאיר עיני רבים בחכמת תורתו ויראתו. וברך ד' את י"ח נכדי היקרים המסולאים בפז והושע להם בכל צרכיהם והרם קרנם בכבוד בעושר והצלחה. ומברכותיך אדון כל יתברכו אחי ואחיותי היקרים וכל י"ח ד' עליהם יחי' והרם נא קרן תלמיד הרב הגדול החריף ובקי השלם מ' גדלי' שמעלקיס נ"י בן אחי הנגיד המופלג היקר החכם השלם מ' מרדכי נ"י וי"ח ויהי נועם ד' עליו ותשפיע עליו מטובך שיוכל להגות בתורה מתוך עושר והצלחה ורבים ישאבו ממעיין חכמתו ותורתו:

ב"ה השקיפה נא ממעון קדשך מן השמים וברך את אחותי הצנועה הגבירה המשכלת מ' הינדא שארשטיין תי' בפאדנארזשע הסמוך לקראקא אשר פזרה מהונה וסייעה אותי בהדפסת ספרי זה, ויען כי זרע אין לה תהינה שורותים אלה לה מזכרת טובה וברכה זכרה לה אלקי לטובה ותהינה פעולותי' הטובות וצדקותי' לרצון לפני אדון כל, ותתברך באריכות ימים ושנים וכ"ט אמן:

אעתיק מדרוש לשבת שובה שנה זאת דרך פלפול לקשר דברי ר"ע שדרש ריש פ' כשם בסוטה כ"ז ע"ב כשם שאסורה לבעל אסורה לבועל שנאמר נטמאה ונטמאה בו ביום דרש ר"מ וכלי חרס וכו' לימד על ככר שני שמטמא את השלישי בו ביום דרש ר"מ ומדותם מחוץ לעיר וכו' שתחומין דאורייתא בו ביום דרש ר"ע אז ישיר משה וכו' שהיו ישראל עונין שירה אחריו של משה על כל דבר ודבר בו ביום דרש ר' יהושע בן הורקנוס לא עבד איוב את הקב"ה אלא מאהבה וכו'. וכבר האריך בספ' דורש לציון להגאון נוב"י לבאר קישור המאמרים. ואענה אף אני חלקי בקצרה בעזה"י דהנה הפוסקים נתוכחו אם עשה חמיר מל"ת או ל"ת חמירא מעשה לענין מאכילין אותו הקל הקל בחולה דהרא"ש סוף יומא כ' נבלה ושביעית מאכילין שביעית דאיסור עשה קל מל"ת והרמב"ם כ' נבלה וספיחי שביעית מאכילין ספיחי שביעית משמע דשביעית גופי' חמיר מנבלה. וכבר האריך בזה בהקדמת ספר משנת חכמים ואני כתבתי דהרשב"א בחידושיו ס"ל בכתובות מ' דעשה דוחה לאו הבא מכלל עשה וכ"כ הפנ"י שם והקשה בהפלאה מש"ס דפסחים כ"ט דמקשה מאי אולמא דהאי עשה. ואמנם בספרי לא"ח סי' ד' אות ב' כתבתי דסוגיות חלוקות בזה דהה"מ כ' פ"א ממאכלות אסורות דיוצא מאיסור עשה אינו אסור מדאורייתא. והקשיתי מחולין ק"כ דיוצא משביעית אסור. והראיתי לדעת דסוגיא דחולין ס"ל איסור עשה חמיר מלאו וההמ"ג ס"ל איסור עשה קיל מלאו וראי' מחלב אדם. ומה"ט ס"ל לרשב"א דאיסור עשה קיל מל"ת ועשה דוחה לאו הבא מכלל עשה וש"ס דפסחים ס"ל איסור עשה חמיר מל"ת ומ"ה אין עשה דוחה ללאו הבא מכלל עשה וכן דין אם באיסור עשה ע"כ דאורייתא שהארכתי בפנים סי' קכ"ד תליא בזה. ונ"ל דכל המשנה ר"פ כשם סובב הולך על קוטב זה ואבאר: הנה ר"ע דריש נטמאה ונטמאה כשם שאסורה לבעל כך אסורה לבועל ויש לפ"ז לר"ע ג' נטמאה וחד ואו. ודריש בגמ' חד לבעל חד לבועל חד לתרומה וחד לכהונה ור' ישמעאל הקשה עליו כהונה אתא בק"ו מתרומה. ותירץ בגמ' דר"ע ס"ל מלתא דאתי בק"ו טרח וכתב לה קרא. והתוס' דף כ"ט ד"ה שכן עשו מביאין ירושל' דר' אבין מוקי אחת לבעל ואחת לבועל ואחת ליבם אמר ר' יוסי מתני' אמרת כן ואם מת חולצת ולא מתיבמת וקשי' לן אמאי לא משני כן בש"ס דידן דר"ע מוקי אחת לבעל ואחת לבועל ואחת לתרומה ואחת ליבם דמלתא דאתי' בק"ו טרח וכ' לה קרא דוקא בליכא למידרש ואין לומר דליבם ל"צ קרא כיון דבלא"ה אסורה ליבם משום הק"ו במותר לה נאסרה באסור לה לא כ"ש כדאמר רבא בסוטה ו' דא"כ צריך להבין דברי ירושלמי דלמ"ל קרא. ונ"ל לישב דהב"ש סי' קע"ד ס"ק ד' מביא בשם הטו"ז דמחזיר גרושתו משנשאת דאסורה ג"כ ליבם משום האי ק"ו מ"מ ביאה ראשונה

מותר דעשה דיבום דוחה מדאו' לק"ו דלא אלים מלאו ע"ש וב"ש חולק א"כ ירושלמי ס"ל כטו"ז ואצטריך קרא דונטמאה דאפי' ביאה ראשונה אסורה דמשום ק"ו מותר ביאה ראשונה דסוטה ספק לא כתיב טומאה כמ"ש תוס' ואין אסורה רק מק"ו. ומירושלמי ראי' לטו"ז דלא כב"ש ולפ"ז הק"ל אמאי לא משני לר"ע כן. ואין לומר דר"ע ל"ל עשה דוחה ל"ת ביבום דס"ל בדף ט' ביבמות איסור מצוה ואיסור קדושה א"צ חליצה דז"א דהרי תוס' הקשה שם לר"ע אמאי אין עשה דוחה ל"ת. ואמנם בירושלמי ריש יבמות מבואר טעמא דר"ע דיליף חייבי לאוין מק"ו מאחות אשה דיש לה היתר וא"צ חליצה חייבי לאוין שאין לה היתר לא כ"ש א"כ סוטה ספק שיש לה היתר בשתי' אין ללמוד מק"ו דאחות אשה. ואף דהשתא ביבם אין לה היתר דשומרת יבם לא שותת מ"מ כיון דאין אסורה רק משום במותר לה נאסרה באסור לה לא כ"ש ולבעלה יש לה היתר ע"כ היבם לא חמיר מבעל ואין ללמוד מאחות אשה. ושפיר ס"ד דמותר ביאה ראשונה משום הק"ו ואיצטריך קרא ונטמאה דאסורה ליבם. ולמה לא משני בש"ס כן. וצ"ל דס"ל לש"ס כשיטת הרשב"א דעשה דוחה ללאו הבא מכלל עשה וגם לאחר שנוקי קרא דונטמאה דאסורה ליבם מ"מ ביאה ראשונה מותר ושוב ל"צ קרא ליבם דאיכא ק"ו בביאה שני' ועל כן הוצרך הגמ' לומר דס"ל מלתא דאתיא בק"ו טרח וכתב קרא ושוב מוקי לכהונה מה"ט ומיושבין דברי הגמ':

והנה ר"מ שדרש דבריו נסתם ולא נודע אם מוקי קרא ליבם כדמוקי בירושלמי וס"ל לאו הבא מכלל עשה חמיר מלאו. ולא נדחית ונטמאה מפני עשה או ס"ל קרא לכהונה כדמשני בש"ס דילן הוצרך לדרוש בו ביום דשני עושה ג' בחולין דמזה נדע דס"ל לאו הבא מכלל עשה קיל מלאו דהנה בחולין קי"ג דרשינן כהן טמא שאכל תרומה טמאה אינו במיתה שנאמר ומתו בו כי יחללוהו וטעמא אמרינן שם משום דאין איסור חל על איסור עיי"ש. והנה ר"ע ס"ל בחולין ק"א שבת ויו"כ אינו חייב אלא אחת דאאחע"א אף באיסור בת אחת וכ"ש דכולל ל"ל וקשיא לר"ע למ"ל קרא דמתו בו כי יחללוהו למעט כהן טמא שאכל תרומה טמאה ת"ל דבלא"ה אאחע"א וצ"ל בישוב הקושיא דמיירי קרא שכהן טמא אכל תרומה שנגעה בשני ונעשה שלישי וס"ל בחולין אין שני עושה ג' רק בתרומה וכשישאל על התרומה תיטהר המאכל כמ"ש בספרי לא"ח סי' ק"ד. ובחולין ק"א אמרינן מאן יימר דטומאת הגוף חמירא דלמא טומאת בשר חמיר שאין לו טהרה במקוה עיי"ש. א"כ בתרומה טמאה כזו שיש לה טהרה ע"י שאלה ודאי קיל מטומאת הגוף שבכרת וס"ד דטומאת הגוף חל על איסור תרומה טמאה שאינה בכרת ויש לה ג"כ טהרה מ"ה איצטריך קרא. אמנם כ"ז אם בחולין אין שני עושה שלישי יש לתרץ כנ"ל

אבל אם בחולין ג"כ שני עושה שלישי. וע"י שאלה דנעשה חולין אין לה טהרה ול"ה קל מטומאת הגוף שיש לו טהרה הק"ל למה לי קרא. וצריך לומר כיון דאיסור תרומה טמאה ל"ה רק לאו הבא מכלל עשה כדאיתא ביבמות ע"ד. וס"ד דלאו חל על איסור לאו הבא מכלל עשה דקיל מלאו. וכן באמת דעת הפמ"ג בפתיחה לה' שחיטה וקמ"ל קרא דאינו חל. ומעתה שפיר דרש ר"ע דשני עושה ג' בחולין וע"כ צריך לומר דלאו הבא מכלל עשה קיל ונדע טעמו של דרוש א' כנ"ל:

והנה בש"ס דשבת ס"ט וע"ג מקשה אהא דאם עשאן כולן בהעלם אחד חייב ל"ט חטאות דידע לה לשבת במאי וכתבו תוס' דה"מ לשנויי דידע לה לשבת בעשה עי"ש. אך זה דוקא אם עשה חמירא אבל אם לאו הבא מכלל עשה קיל י"ל דעשה לא מקרי ידיעה כלל כמו דלא משני דידע שהוא שבת והמלאכה אסור וקסבר שהוא ח"ש שכתב במהדורא בתרא דלא מקרי ידיעא כלל. וה"ה דעשה שקלה מלאו לא מקרי ידיעה. דאחרי שהקדים ר"ע דשני עושה שלישי בחולין וע"כ איסור עשה קיל כנ"ל וקשי' דידע לה לשבת במאי דל"ל דידע בעשה. ע"כ דרש ר"ע בו ביום ומדותם מחוץ לעיר וכו' דס"ל תחומין דאורייתא. ויש לומר דידע לה לשבת בתחומין דליכא חטאת כמ"ש תוס' בשבת. ושוב הודיע ר"ע דעתו דלעולם מוקי קרא ונטמאה המיותר ליבם כדמשני בירושלמי ושלא תקשי הלא בלא"ה איכא ק"ו במותר לה נאסרה די"ל דלולא קרא הי' עשה דוחה לק"ו ואי דגם השתא עשה דוחה ללאו הבא מכלל עשה ע"ז התחכם ודרש בו ביום אז ישיר משה ובני ישראל ויאמרו לאמר שאין תלמוד לומר לאמר מלמד שהיו ישראל עונין שירה על כל דבר ודבר וקשה לאמר דכל התורה מאי דריש כמו שהרגיש רש"י שם ועל כרחך ס"ל כר' יהודה דלאמר לאו אמור בפסחים מ"ב. ולדידי' גם בפ' סוטה דכתיב לאמר חו"ל ונטמאה לאו ועשה כמו שכ' בפנים סי' קס"ו וס"ס קס"ז ואין עשה דוחה לאו ועשה וכ"כ הפנ"י בכתובת מ'. על כן שפיר דרש קרא ליבם. וא"צ לומר מלתא דאתיא בק"ו טרח וכתב קרא:

וכיון דכל עיקר הדרושים הי' אם עשה חמיר מל"ת על זה סמך ר' יהושע בן הורקנוס ודרש בו ביום לא עבד איוב אלא מאהבה לאשמועינן דעבודה מאהבה גדול מיראה ומה"ט עשה דוחה לל"ת כמו שכ' הרמב"ן פ' יתרו דעשה דוחה ל"ת משום דאהבה גדולה מיראה. והסברא דמי שאוהב המלך הוא מטריח בפועל לעשות רצונו ומי שירא ממנו לא יעבור על דבריו בפועל אבל לא יטריח לעשות מעשהו. ולפ"ז לאו הבא מכלל עשה דהוא שלילה ל"ה רק כנגד יראה ונדחית מפני עשה כנ"ל. ואנחנו נסמוך בעזה"י להענין היקר הנ"ל דברי הילקוט פ' חיי דרשה צמר ופשתים זו שרה שהפרישה בין ישמעאל ליצחק ואמרה גרש את האמה הזאת ואת בנה:

ונ"ל לפרש כי הנה אברהם אבינו ע"ה בחר גליות לבניו כדאמרינן במדרש. והרצון עפ"י מה שאנו מתפללין בהושענא רבה כבושה בגולה לומדת יראתך ופירש בספר היקר בני יששכר דממה שאנו נכבשים תחת האומות אנו לומדים ליראה את השם הנכבד בראותינו אימת חלש על גבור לומדים אנחנו איך לירא מהמלך הגדול הגבור והנורא יתברך שמו. ומסיבת זה בחר גליות שיהי' יד אומה"ע תכופים עלינו למען נלמוד ליראה את השם הנכבד. אמנם שרה אמנו כל מגמתה וחפצה שלא ישלטו זרים בנחלתינו. ואנחנו נעבוד לאדונינו יתברך ביראת הרוממות שהיא אהבת המקום ב"ה דאהבה גדולה מיראה. ומה"ט עשה דוחה לל"ת. ועל כונה זו אמרו בילקוט דרשה צמר ופשתים. דכתיב לא תלבש שעטנז צמר ופשתים יחדיו גדילים תעשה לך ודרשינן דעשה דוחה ל"ת דאהבה גדולה מיראה זו שרה שהפרישה בין ישמעאל ליצחק ואמרה גרש וכו' כי לא ירש עם בני. והענין נאה בעזה"י כן ד' ירים קרן ישראל ויקבץ נדחינו עד מהרה ונזכה אהבה השם הנכבד ולדבקה בו:

פתח הבית והבית בהבנתו אבן שלמה מסע נבנה ומקבות והגרזן כל כלי ברזל לא נשמע בבית בהבנתו (מלכים א. ו. ז.) בת"כ פ"ט דתזריע טהור הוא יכול יפטור וילך לו ת"ל וטהרו הכהן, אי וטהרו הכהן יכול אם אמר כהן על טמא טהור ת"ל טהור וטהרו הכהן. על הדבר הזה עלה הלל מבבל: א שתים הנה הדרכים המובילות לחצרות תוה"ק, שתים הנה המסלות אשר תובלנה בית ה' להשגת דברי אלקים חיים ומלך עולם. שתיהן קדושות, שתיהן טהורות, שתיהן ברורות, שתיהן עולות במעלות הקודש. במעלות אש דת הנתונה מימין עליון, אכן שונות הן אשה מרעותה באמצעים אשר תבחרנה להן להגיע למטרת חפצן. האחת תפנה קדימה בלמודים הנוסדים על אדני הפלפול וההגיון, תפלס לה נתיב על שדי ההיקש והסברא ותקטוף שושנים מבין גני ההויות הקושיות והתירוצים למען הוציא הדין לאמתו. אולם השנית גם היא תעלה במעלות הקודש גם לה נתכנו עלילות, לחדור אל תוך כוונת תוה"ק ולבא אל עומק המושגים הצפונים בקרבה, אבל לא בסערת הפלפול תעל, לא תעשה לה אבר לעוף בשמים, דרכי' דרכי נועם, ובאמצעות הקבלה מאבותינו חכמינו נ"ע, תבחן דברי', תשוה אדמת לקחה תרוה תלמי' תנחת גדודי'. ורק לעת מצוא אל הפלפול תשים מפלטנה, כאשר סגורה הדרך לפני', והי' כאשר תסול המסלה ועזבה אתו לעצמו. ובארץ ישראל, ארץ אשר עיני ה' עלי' לטובה, שערי ציון מצוינים בהלכה שם נגלה אדון השמים וישפוך רוחו על נביאיו ויאיר להם נתיב לכוין לאמתה של תורה, קרובים הי' שם למקור הדעת וישאבו מים זכים צלולים וברורים מהמעין היוצא בית ה', דלה דלו מבאר הקבלה ותאורנה עיניה, לא

בחרו איפוא בפלפול ויתרחקו ממנו. ובב"מ ד' פ"ה אמרו ר"ז כי סליק לא"י יתיב מאה תעניתא דלישתכח מיני' גמרא בבלאה דלא ניטרדי' בפלפולי'. ובבבל, נתרחקו מארץ אבותם וילכו נדוד, לא שקטו על שמריהם, וצרות ומצוקות סבבום, שמה נשתכחו המון הלכות, והקבלה נפסקה, לכן לקחי להם הפלפול לעזר וע"י החזירו העטרה ליושנה. וכמאמר חז"ל בתמורה ט"ז ג' אלפים הלכות נשתכחו בימי אבלו של משה, והחזירן עתניאל בן קנז בפלפולו:

ב' אשר ע"כ דרשו חז"ל. מה דכתיב ואקח לי שתי מקלות לאחד קראתי נועם ולאחד קראתי חובלים. נועם אלו ת"ח שבא"י שמנעימים זל"ז בהלכה, חובלים אלו ת"ח שבבבל שמחבלין זה לזה בהלכה (סנהדרין כ"ד) קראו לת"ח שבא"י נועם בלשון יחיד לאשר מנעימים דבריהם, כי אחדות תשתרר ביניהם יען ממקור אחד ישאבו ממעין הקבלה מעין לא אכזב. אולם ת"ח שבבבל יען כי בתחלה דיעותיהם חלוקות זה בונה וזה סותר זה נוטע וזה עוקר קרא אותם חובלים בלשון רבים, אמנם מלחמת הדעת הזאת תאחדם כי מטרה אחת לכולם מטרה נשגבה ונעלה. מטרת דרישת האמת מעל תוה"ק וכמאמר חז"ל. אמר רחב"א אפי' אב ובנו הרב ותלמידו שעוסקים בתורה בשעה אחת נעשו אויבים זל"ז ואינם זזים משם עד שנעשו אוהבים זל"ז שנאמר את והב בסופה א"ת בסופה, אלא בסופה [קידושין ל' ע"ב] ואמרו חז"ל הבאים ישרש יעקב יציץ ופרח ישראל אלו ת"ח שבבבל שעושים ציצים ופרחים לתורה [שבת קמ"ה ע"ב] ועל דוד המלך ע"ה אמרו בחלק, גבור שיודע להשיב, איש מלחמה שיודע לישא וליתן במלחמתה של תורה, איש תואר שמראה פנים בהלכה, ונבון דבר שמבין דבר מתוך דבר. וד' עמו שהלכה כמותו בכל מקום, ראו לשבח במעלות דוד המלך ע"ה כי הי' יודע לישא וליתן במלחמתה של תורה מלחמת ד' בגבורים:

ג' ואבוא לבאר בזה מה הנה התכונות הנחוצות אשר על ידיהן נוכל לבוא אל שערי ציון המצוינים בהלכה ללחום מלחמת הפלפול מלחמת ד' בגבורים למען נגיע אל המטרה הדרושה והיא בקשת ומציאת האמת. אמרו חז"ל שבת פ"ח בשעה שירד משה מלפני הקב"ה בא שטן ואמר לפניו רבש"ע תורה היכן היא א"ל נתתי' לארץ הלך אצל ארץ א"ל תורה היכן היא א"ל אלקים הבין דרכה הלך אצל ים, א"ל אין עמדי הלך אצל תהום א"ל אין בי שנאמר תהום אמר לא בי היא וים אמר אין עמדי אבדון ומות אמרו באזנינו שמענו שמעה חזר ואמר לפני הקב"ה רבש"ע חפשתי בכל הארץ ולא מצאתי'. א"ל לך אצל בן עמרם הלך אצל משה. א"ל תורה שנתן הקב"ה היכן היא א"ל וכי מה אני שנתן לי הקב"ה תורה.. א"ל הקב"ה למשה בדאי אתה. אמר לפניו רבש"ע חמדה גנוזה יש לך שאתה

משתעשע בה בכל יום אני אחזיק טובה לעצמי א"ל הקב"ה למשה, הואיל ומעטת עצמך תקרא על שמך שנאמר זכרו תורת משה עבדי. ובארתי המאמר הלז בספרי שיח יצחק, כי להבין ולהשכיל תורת אל חי, לחדור אל עומק המושגים, ולהגיע אל צפונותיהם, מהנחוץ להעריך תכונות נפשו על ערך וקצב ידוע, להשוות מדותי' ומעלותי' על אופן היותר נאות. ולאיש העולה במעלות השלמות מההכרח שתקדם אליו הכנה טבעית, שיהי' טבעו מוכן לקבלת השלמות ומזגו שלם אל טוב המעלות והמדות, והכנה בחירית או מדותית, שיכין את גופו בטוב המעשים במדות מעולות ופעולות נאות. וערכתי שם בספרי חמש המערכות הנחוצות לאדם השלם בעלותו בהר ה' להגביה שבת במקום קדשו האחד שיהי' גופו בריא ושלם ולא יטרידוהו מכאובים ולא יפריעוהו יסורים ויוכל להגות בתורת ה' יומם ולילה, ב' שיהי' שכלו חד וישר להבין ולהשכיל משפטי התורה ופרטי עניני' הרבים והעצומים. ג'. שיחדור אל תוך כוונת הענין ויעמיק בו, ירד תהומות ויעלה פניני' יקרים עד הגיעו אל עומק המכוון במשפטי התורה וחקיה. ד'. שיהי' לו הכח לבנות ולסתור להקשות ולתרץ למען הוציא הדין לאמתו, להביא ראיות על אמתת המשפט הנחרץ ולישר המבוכות והמעקשים אשר יתיצבו לנגדו. ה'. הוא מדת הענוה, להיות שפל בעיניו וללמוד מכל אדם אף ממי שקטן ממנו וכמאמר בן זומא איזהו חכם הלומד מכל אדם שנאמר מכל מלמדי השכלתי [אבות פ"ד] וחמשת המדות האלה מכונות פה בשמות, ארץ רומזת על מזג וטבע הגוף אשר בעפר יסודו, ים הוא כח הדעת והשכל אשר יעמיק בדברי התורה וישוב על עניני' ומלאה הארץ דעה כמים לים מכסים. תהום הוא הכח הנתון להחכם להעמיק ולחדור אל עומק המושגים עד היסוד בהם לצלול במים אדירים ולבא עד תהום רבה. שאול ואבדון מכונה בהם פה כח הסותר מפרק ומקשה ומסיר השבושים ומישר הדורים, למען הוציא משפט נכון, ומדה החמשית היא מדת הענוה תכונה בשם משה עש"ה והאיש משה עניו מאוד:

ד' והשטן אשר דרכו לערוך מערכה מול דורשי תורה ושומרי מצוותי', חפץ לדעת איזה היא המדה העקרית והתכונה העצמית אשר על ידה תושג שלמות התורה, למען ישים מחי קבלי נגדה ויעשנה מטרה לחציו, ולכן כאשר שאל תורה היכן היא וכוונתו איה איפוא הכח הנעלה והנשגב אשר ותגירר בתוך התורה פנימה, השיבו הקב"ה נתתי' לתרץ, כי בראשונה נחוץ להשגת התורה גוף חזק ושלם על טבע ומזג נכון. והארץ אמנם היא תשיב אמרי' אלקים הבין דרכה, שלמות התורה היא ענין נשגב ונעלה לא ישיגוה משיגי הגוף כי נשגבה היא ואך לאלקים פתרונים. הלך אצל ים בנה השטן סוללה ויבנה דיק אל השכל הישר להתעיתי מני דרך, בחשבו כי רק על ידו הישג מעלת התורה והים

אמר אין עמדי כי לא בזה בלבד יעלה האדם במעלות התורה, וכן אצל תהים. ושאול ואבדון הרומזים לכח הסותר אמרו באזנינו שמענו שמעה כי אמנם לקחה אזנם שמץ מנה אולם אך אפס קצה נראה ע"י כח הסותר וכלה לא נראה. עד אשר בא אל משה. ואמר לו הקב"ה משה הואיל ומיעטת עצמך תקרא על שמך. כי על ידך נתנה התורה לישראל נהגת בה טובת עין ונתת אותה להם למורשה:

ועל פי דרכנו פה נוכר לאמר כי משה מרמז על הקבלה האמתית כי משה קבל תורה מסיני והוא יסוד ושורש הקבלה ואחרי אשר הלך אצל ארץ ים תהום ושאול ואבדון אמר לו הקב"ה לך אצל בן עמרם כי אחרי כל הפלפולים וההקשות והמשאות והמתנות הבנויות על ההגיון והשכל ומייסדים על אדני תכונות הנפש המכונות בשמות אלו אין לנו אלא הקבלה האמתית והוא תורנו דרך האמת לא נטה ממנה ימין ושמאל:

ה' ונמשלה תוה"ק למים יין שמן חלב ודבש כמאמר היוד' חזית פסוק כי טובים דודיך מיין. המים מורים על מדת העניית שהיא הכרחית ללמוד התורה, כי המים יורדים ממקום גבוה לנמוך. ואין התורה מתקיימת באיש גבה לב וגאה כי בוש יבוש לשאול את הדברים אשר לא יבין אותם, ועבר עליהם ולא ידע. יין יורה. על השכל החד אשר יחדור אל עומק מושגי תוה"ק לבוא אל תכליתם לחקרם ולהבינם, ובשכלו יוציא האדם דבר מדבר ויגיע אל כוונת תוה"ק. ואמרו במדרש מה יין משמח את הלב אף דברי תורה משמחים את הלב שנאמר פקודי ה' ישרים משמח לב. כי שמחה לאיש בהגיעו אל עומק כוונת הענין המכוון, וכמאמר הכתוב מאור עינים ישמח לב (משלי ט"ו), הארת עינים בהבנת המצות ובחקירת הענינים ישמח לב כל הוגה בם, ואשר ע"כ נמשלה התורה ליין להורות על הענין הנכבד הזה:

לשמן נמשלה התורה כי האור שבה הולך ומאיר מסוף העולם ועד סופו, התוה"ק הפיצה דעת ה' בארץ ותאיר מחשכי התבל באור המצות הכתובות בה, ואמרו במדרש שם מה שמן מעדן הראש והגוף אף דברי תור' מעדני' הראש והגוף כי עץ חיים הוא למחזיקים בה, לחלב נדמו דברי תוה"ק, כמאמר המדרש מה חלב נקי אף דברי תורה נקיים, מלובנים המה דברי התורה הזאת ומצוחצחים, אין בהם שמץ דופי, כמראה הלובן הזה אשר יפיץ אור בהיר וכל מאום לא יעממו, כן דברי' מלובנים ומאירים אין בהם נפתל ועקש ישרים המה למוצאי דעת:

ונדמו דברי התוה"ק לדבש. כמאמר המדרש (דברים רבה) אלה הדברים, מה הדבורה הזאת דובשה מתוק ועוקצה ונר כך הם דברי תורה כל מי שעובר עליהם נוטל אפופסון, שנאמר מות יומת הנואף והנואפת מחללי' מות יומת וכל מי שמקיי' אותה:

זוכה לחיים שנאמר למען יאריכון ימיך. וכמו. שבגוף חי אם ישחת אחד מאבריו יצוו הרופאים לנתחו ולהשליכו הלאה למען לא ישחית האבר הנפסד והנחלה את כל הגוף. כן היתה פקודת תוה"ק עלינו חזקה כ' אם ישחית אחד מבני ישראל את דרכו על הארץ אם יתמכר לתועבות רעות ונמבזות באופן שבמעשיו הרעים יוכל להיות לאבן נגף ולצור מכשול לחיי האומה בכלל. להאבידו מתוך הקהל לבערו מכרם ישראל למען כל העם ישמעו ויראו ולא יזידון עוד זאת היתה מחשבת תוה"ק בכל משפטי מות אשר חרצה על פועלי און. והנה הדבורה הזאת כל מעשיה הם על דרך זה להפריד הרע מהטוב למען יצא הטוב ברור מכל תערובות רע ולכן אם כי עוקצה מר בכל זאת דיבשה מתוק. ומה נעימים עפי"ז דברי המד' האמור מה הדבורה הזאת דובשה מתוק ועוקצה מר שהרע שלה העוקץ, אך לתכלית הזה יפרד מהדבש למען יצא הדבש כלול בהדרו נקי' מכל חלאה כן דברי תורה המר שלה העונשי' אשר בה לתכלית חי' האימה המה למען יאריכון ימי'. ואשר ע"כ נדמו דברי התורה לדבש היוצא מהדבורה:

ו' וגודל יקרת מדת הענוה ללימוד התורה יבואר מתוך דברי הש"ס מגילה כ"ח רשב"ל הוה אזיל באורחא מטא ערקמא דמיא אתא ההוא גברא ארכבי' אכתפי' וקא מעבר לי' א"ל קרית א"ל קרי' א"ל תנית א"ל ארבעה סדרי משנה א"ל פסלית לך ארבעה טמירין וטענת בר לקיש אכתפך שדי בר לקישא א"ל ניחא לי דאשמעי' למר א"ה גמור מיני הא מילתא דאמר ר"ז בנות ישראל הן החמירו על עצמן שאפי' רואה טיפת דם כחרדל יושבת עליו שבעה נקיים דברי רשב"ל אלו עולים בקנה אחד עם דברי הש"ס ברכות ל"א אין עומדין להתפלל אלא מתוך הלכה פסוקה היכי דמי כי הא דא"ר זירא בנות ישראל החמירו על עצמן שאפי' רואות טפת דם כחרדל יושבי' עלי' שבעה נקיים. אם בכל מעשינו ופעולתינו מדת המשפט נשים לנו לקו ושורת הדין למשקלת אז בעמדנו לשפוך שיח לפני אבינו שבשמים אל רם ונשא בהכרח נסוג אחור ולא נהין לגשת בהעלנו על לבנו, כי אם פעולתינו ומעשינו הטובים במאזנים ועלו עם פשעינו וחטאינו. בעו"ה האחרונים כמשא כבד יכבדו והראשונים כאפס והבל יחשבו ובתוהו יעלו ויאבדו. ומאת מדת הדין מדת המשפט אין לנו לקוות כי נצא נקיים בהשפטנו. אשר ע"כ בכל תפילותינו ובקשתינו אך אל מדת הרחמים נשים פנינו כאשר אנחנו מתפללים ותכנס לנו לפנים משורת הדין אל תבא במשפט עמנו וכהנה רבות. ואין לנו להשען כי אם על מדת הרחמים מדת החסד לזה אמנם ההכרח כי גם אנחנו בארח חיינו ותהלוכותינו נתנהג במדה זו מדת הרחמים והחסד, כן בחובותינו נגד אנשים במצות שבין אדם לחבירו, וכמאמרם ז"ל לא חרבה ירושלים אלא על שהעמידו דבריהם על דין תורה,

וכן בחובותינו נגד אבינו שבשמים במצות שבין אדם למקום [כמאמרם איך לא אשא להם פנים והם נושאים לי פנים ומברכים עד כזית עד כביצה]. ואם על פי מדה זאת נפלס אראני יש לנו לקוות כי גם האדון ד' צבאות יתנהג עמנו במדה החסד והרחמים ויכנס לנו לפנים משורת הדין. זאת איפוא העצה היעוצה לנו מאת חכז"ל בש"ס הנ"ל כי נעמוד להתפלל מתוך הלכה פסוק' שבנות ישראל החמירו על עצמן להראות אותנו כי לא הסתפק במדת המשפט שורת הדין כפי הגבול שגבלה לנו תוה"ק ומיראתן פן ח"ו תעברנה את הגבול כנסו לתוך שלה, והלכו לפנים משה"ד שאפי' רואית טיפת דם כחרדל יושבות עליו שבעה נקיים, ובכונה שניה יורו איתנו לדעת שמקפידות הנה אף על טיפת דם [אדום] כחרדל ויושבות עליו שבעה נקיים להנקות ולהטהר מכל שמץ מדת הדין המרומזת במראה אודם. ומתוך הלכה פסוקה זו נוכל להרהיב בנפשנו עוז לגשת להתפלל לפני אב הרחמים אלהי החסד ונוכל לקוות כי גם הוא יכנס עמנו לפנים משורת הדין ואם יהיו חטאינו כשנים כשלג ילבינו. כדברים האלה רמז גם רשב"ל להוא גברא אשר אחרי דפסיל לי' ארבעה טורי טעין בר לקיש אכתפי' והראה גודל מדת ענותנותו להשפיל עצמו ולשמש לת"ח הקטן ממנו [כי ר"ל בענותנותו מצדו חשב עצמו לקטן מההוא גברא] אף כי שורת הדין נותנת אשר הקטן ישמש לגדול. רמז רשב"ל כי כן הוא מנהג ישראל ואף בנות ישראל החמירו על עצמן כי כן יאתה ובמדה זו גם הקב"ה יהפך לנו הרוגז לרחמים:

ז' ואחת מתולדות מדת הענוה היא מדת ההסתפקות כאשר לעומת זה מדת בקשת המותרות היא תולדה ממדת הגאוה, כי האדם אם גאות ילבש וגדול יהי' בעיניו ויחשוב כי כל יש לו וכל קניניו אך מעטי' הם לעומת ערכו יבקש חשבונות רבי' ויכסוף למותרות. לא כן האיש העניו יביט במיעוט ערכו ויבין כי כל אשר חננו ד' רב היא ממנו וכי קטן הוא מכל החסדים אשר עשה ד' עמדו. יסתפק איפוא במסת ידו אשר ברכו ד' ולא יבקש גדולות ונפלאות ואמר המלך החכם לב חכם לימינו ולב כסיל לשמאלו כי החכם המכיר את מקומו וערכו פונה לימין הלב, והימין מאותיות ל"ב, אותיות שלפניהם הם אותיות, אך, אכין ורקין מיעוטין וימעט איפוא את עצמו ואת תאוותיו ובקשותיו. והכסיל יפנה לשמאל הל"ב לעומת אותיות ג"ם שהם אחרי אותיות ישים מבטו אשר אתין וגמין רבויין וכל מאויו וכליון נפשו אך הון וכבוד ולא תשבע נפשו מקנינים המדומים ומהצלחות עוברות וסופו להרבות גם אף ולהעלות חמה. ובדרך מליצה יש להעמיס דברים אלו בדברי הש"ס ב"ק ס"ה גם לבית הלל קשיא כי ב"ה מלובשים במדת ענוה כפי הנהגת רבם הלל אשר הי' מצוין במדה זאת כמבואר במס' שבת וכאשר גם עליהם אמרו במס'

עירובין מפני מה זכו ב"ה לקבוע הלכה כמותם מפני שנוחין ועלובים היו. וגם לב"ה קשיא, כי קשה הי' להם להתנהג במדת הגאוה ולכסוף מותרות ולבקש כי ירבה כבודם ואשרם המדומה. ואמרו הרוצה להחכים ידרים כי דרום הוא לימין והרוצה איפוא להחכים יפנה לימין הלב שהוא לאותיות אך. והמלך החכם אמר אורך ימים בימינה בשמאלה עושר וכבוד כי רק אז ארך ימים בימינה אם עשר וכבוד בשמאלה והאדם לא יחשוב העשר וכבוד לעיקר רק לטפל וכן אמרו בירושלמי פסחים פ' א' ה' א' נח בכניסתו לתיבה הכניס עמו אבנים טובות ומרגליות בשעה שהיו כהות הי' יודע שהוא יום ובשעה שהיו מבהיקות הי' יודע שהוא לילה. כי רק אז ידע נח שהוא יום ושמש ההצלחה האמיתית יאיר לו לאור יומם אם אבנים טובות ומרגליות שהם רמז לקנינים מדומים ולהצלחות עוברות היו כהות בעיניו ולאפס ותוהו נחשבו לו, לא כן אם אבנים טובות ומרגליות היו מבהיקות ולאורם יסע וילך אז ידע שהוא לילה וכי בא לו שמש האשר ונוגה אור האמת חשך בעדו. וע"ז אמרו פסחים ס"ו חכם אחד עלה מבבל והלל שמו המפורסם במדת טובו וענותנותו וע"כ כתר התורה הולמו וראוי הי' כי ישימו את משרת הנשיאות על שכמו ולזאת קבלוהו לנשיא עליהם:

ח' ואחז"ל במשנה אבות מאוד מאוד הוי שפל רוח וכתב הרמב"ם ז"ל דאף אם אמנם בכל המדות יבור לו האדם דרך האמצעי אשר בו ילך למען לא יכשל, כמו מעלת הנדיבות שהיא ממוצעת בין כילות ופזרנות. ומהראוי שגם במדה זו יאחז בדרך האמצעי והיא הענוה. דהנטי' בנפש האדם לקחת לעצמו השררה והגדולה היא הקצה האחד והיא הגאות, ודרך הממוצע היא הענוה והקצה השני ההפכי הוא שפלות רוח. אולם אחרי שמדת הגאוה היא מדה מגונה מאוד חששו חז"ל שאם ילך בדרך הממוצע בנקל יטה אורח וילך עקלקלות ע"כ יעצו שיאחז בקצה האחרון והוא השפלות ואמרו מאוד מאוד הוי שפל רוח. והרב בעל טל אורות שער חמישי התעורר בזה מדוע נאמר באדונינו משה רבינו ע"ה והאיש משה עניו מאוד הלא משה בחיר מין האנושי הוא ומושלם בכל מעלות ומדות, ומדוע בחר דרך הממוצע ולא הי' שפל רוח שהוא הקצה האחרון כיאות וראוי במדה זו לדעת הרמב"ם ז"ל. אמנם תשובתו בצדו, לפי שמשה רבע"ה היותו מושל עמו מנהל ומנהיג, התירה לו התור' ללכת גם במדה זו בדרך הממוצע וכמו שאמרו חז"ל ת"ח צריך שיהי' בו שמינית שבשמינית, והטעם כי מושל עם אם ישכין כבודו לעפר וישפיל א"ע יותר מהראוי אין דבריו נשמעין ולא יוכל להכניע זדים ועושי רשעה ולעצור בעד פועלי און לבל יהינו לעשות רע. ואשר ע"כ די אם יאחז במדת הענוה. ומה נכבד בזה מאמר (ש"ב ו') ותצא מיכל בת שאול לקראת דוד ותאמר מה נכבד היום מלך ישראל אשר

נגלה היום לעיני אמהות עבדיו כהגלות נגלות אחד הרקים. ויאמר דוד אל מיכל לפני ד' אשר בחר בי מאביך וכו' ונקלותי עוד מזאת והייתי שפל בעיני ועם האמהות אשר אמרת עמם אכבדה. המבינים במקרא נפשם יודעת מאוד כי עוד לא נגה אור הביאור על מאמר סתום זה. כי מה תשובת המלך אל מיכל. אמנם לדרכינו יתכן כי באמת ראוי ונכון לכל אדם להיות שפל רוח ולפלס דרכו בקצה האחרון מהמדה הזאת. אמנם למלך התירה התורה ללכת בדרך הממוצע וע"כ כאשר הוכיחה אוחו מדוע לא יחזיק במדת הגאוה אשר לפי הבנתה יאות כן למלך ישראל דוד המלך ע"ה השיב לפני ד' אשר בחר בי מאביך וכו'.. כי אם היתה המלוכה הזאת מתבונתי ופועל כפי הי' מקום להתגאה אולם הלא ידעתי כי אין זה בחכמתי כי אביך היה חכם יותר ולו יאתה המלוכה ובכל זאת בחר בי מאביך. ואיך אתגאה איפוא לפני ד' אשר מאחר עלות הביאני לרעות צאן עמו ולהיות מלך בישראל. ונקלותי עוד מזאת, כי לולי מלך הנני, והייתי כאחד האדם, הייתי שפל בעיני או אז החזקתי בקצה האחרון להיות גם שפל רוח, אשר במצבי עתה לא אוכל לעשות כן. דוגמא לזה אמר אלכסנדר המקדוני להחכם דיאגענעס, העניו היותר גדול מכל בני גילו. "לולי אלכסנדר אנכי כי עתה הייתי דיאגענעס" והבן:

ואמרו חז"ל (עירובין כ"ד.) מה דכתיב לחייו כערוגת הבושם אם משים אדם עצמו כערוגה שהכל דשין בה וכבושם הזה שהכל מתבשמים בה תלמודו מתקיים, ואם לאו אין תלמודו מתקיים והורו לנו בזה שת"ח צריך לקשט נפשו במדת הענוה, אכן ישים אל לבו שיהי' כבושם שהכל מתבשמים ממנו, שיהנו בני דורו ממנו ומתורתו, ויתיקרו בחכמתו ורק בזאת יאותו לו, אם תהי' ענותו במדה הדרושה, שלא יהי' שפל ביותר, שאז לא ישמעו בקולו ולא יתבשמו בחכמתו, אכן לא יתגאה כי תועבת ה' כל גבה לב, רק יהי' כערוגה שהכל דשין בה, וזה הדרך הנכון לפניו:

ט' ואמרו במדרש ומשה עלה אל האלקים הה"ד עלית למרום שבית שבי ואמרנו בכוונת המאמר עפי"מ שאמרו חז"ל (ב"מ פ"ו) קא מפלגי במתיבתא דרקיעא אם בהרת קודמת: לשער לבן טמא ואם שער לבן קודם לבהרת טהור ספק הקב"ה אומר טהור וכלהו מתיבתא דרקיע אומרים טמא אמרו מאן נוכח, נוכח רבה בר נחמני שדרו שליחא אבתרי' וכו' כי הוה קא ניחא נפשי' אמר טהור טהור יצאה ב"ק ואמרה אשריך רבב"נ שגופך טהור ויצאה נשמתך בטהרה ע"כ והנה המחלוקת שבין הקב"ה ומתיבתא דרקיע היא אי מוקמינן אחזקה בספק אי בהרת קדים או שער לבן קדים דחזקת טהרה יש לו לאדם כמו שהי' טהור עד שלא נולד הספק כן גם הפעם אחרי הולדו בטהרתו עומד. והנה הרמב"ם בפי' המשניות סוף נזיר כ' דחזקה לא תברר הדבר ע"ד הבירור, כי יוכל היות

שעד עכשיו הי' טהור ונולד בו דבר חדש וטמאו, אכן הוא אחד מחוקי התורה לפי שהדבר יגיע לאין תכלית כי הספק לפתח רובץ וכל היום יסיתנו בספק פן ואולי נשתנה הדבר מכמות שהי' ונשתנה עי"ז הדין לכן שמה התורה מדת החזקה לקו, למען נוכל הישיר אחרי' וכ"ז בעולם התחתון יען האדם קצר עינים מראות ודעתו מעטה ודלה לו התקינה התורה משפטי החזקה, וגם ישנה מציאות לחזקה בעולם השפל כי הזמן ישים משטרו בארץ וחזקה הוא ענין התלוי בזמן לא כן בעולם העליון, אור בהיר הוא בשחקים, הולך ואור מסוף העולם ועד סופו, ומסתרתא גליין שמה, משפטי החזקה וחוקותי' אך למותר המה, וגם אין יד לזמן שמה כי גבוהים הם ממנו ואין מקום לחזקה התלוי' בזמן להיות שמה. וע"כ אמרו נוכח רבב"נ ידון בדין חזקה ויוכח הדין לאמתו עפ"י משפט החזקה אשר מקומה עם בני אנשא. (וכתבו התוס' בכתובות נ"ה ע"ב דאם דנו ב"ד בתר חזקה והעמידו המורשה בחזקת חי, אף אם מת המורשה אין צריך הלוה לשלם עוד הפעם וכן הוא ברמ"א סי' רצ"ז בשם ריו"ו והטעם כיון שדנו מכח חזקה אשר הוא דין מדיני התורה ושלם הלוה את המוטל עליו נפטר מחיובו) וע"ז נא' עלית למרום שבית שבי הלבישו הרעיון הלז באדרת המליצה לאמר שהתורה הקדושה אשר יסודתה בהררי קודש בשמי מרומים, הורדה לארץ ונשבית שבי לבשה בגדים אשר ילבשון בני חלוף וחקים ומשפטים ניתנו לה להחיות עם רב. שמו לה חזקה לקו וספקות יסירו על ידה כדת של תורה והקב"ה מסכים על ידן. ובהך דשער לבן קדמה לבהרת או בהרת קדמה לשער לבן יש לרמז כי יש אשר ישחית האדם דרכו בנעוריו וככה יטבע בבאר התאוות עד גם כי יזקין לא יסור ממנה, טמון עונו בחבו לא יוכל הכבס כי נעשה לו טבע שני ואז טמא הוא לא יוכל עוד הטהר אבל אם שער לבן קדמה לבהרת שבנעוריו הלך משרים ושמר את נפשו מלכד ורק לעת זקנתו נלכד בפח יוקשים, עוד תקוה יש כי ישוב ומריח מי התורה יפריח יתחרט על עוונותיו ושב אל ה' וחטאתו תכפר:

י' ועפ"י דברינו נוכל לבאר מאמר התנחומא פ' חוקת ר"א בשם ריב"ח אמר בשעה שעלה משה למרום שמע קולו של הקב"ה יושב ועוסק בפ' פרה אדומה הלכה בשם אומרה ר"א בני אומר עגלה בת שנתה ופרה בת שתים אמר משה לפניו רבש"ע העליונים ותחתונים שלך הן ואתה אומר הלכה משמו של בשר ודם א"ל צדיק אחד עתיד לעמוד בעולמי ועתיד לפתוח בפרשת פרה תחלה ר"א אומר עגלה בת שנתה ופרה בת שתים, אמר לפניו רבון העולמים יהי רצון שיהא מחלצי א"ל חייך שיצא מחלציך הה"ד ושם האחד אליעזר. דבש"ס חולין י"א ילפינן דאזלינן בתר רובא מפרה אדומה, מדלא חיישינן דלמא טרפה היא והקשו התוס' דלמא הטעם בפרה משום דמוקמינן לה על חזקתה מדחיתה

י"ב חדשים, דפרה בת שתים ותירצו דהוי חזקה שאינה מבוררת וכ' הרא"ש דלמסקנא דאזלי' בתר רובא הוי בפרה חזקה מבוררת מחמת הרוב ולפי"ז איכא בפרה חזקה ורובא ונ"מ אף לפי המבואר בפרה פ"ד מ"ג דהפשיטה ונתחה כשירה ופי' הר"ש דרצה בנתוח רצה במחובר ע' מ"ש בפנים סי' ל"ט סוף אות ט'] א"כ אפשר לבדוק וכ"ש לר"מ דחייש למיעוטא היכא דאפשר צריך לבדוק מ"מ כיון שיש בפרה רוב וחזקה א"צ לבדוק. עוד י"ל דלכאורה בפרה כיון שיש להאדם חזקת טומאה כמ"ש תוס' שם ע"כ ל"מ רוב להכשיר הפרה כי י"ל סמוך מיעוטא לחזקה ואיתרע לי' רובא אמנם כשיש להפרה חזקת כשרות אוקי חזקה נגד חזקה ומהני הרוב להכשיר ולפי"ז י"ל דה"ט דר"א דאמר פרה בת שתים דכיון דיש לאדם חזקת טומאה לכן צריך שיהי' להפרה חזקת כשרות וע"כ תהי' הפרה יותר מי"ב חודש למען נדע בבירור שאינה טריפה מטעם רוב וחזקה. וכאשר עלה משה למרום ומצאו להקב"ה שאומר פרה בת שתים תמה ואמר עליונים ותחתונים ברשותך ואתה אומר הלכה משמו של בשר ודם כי ענין חזקה אינו בירור גמור וכמו שאמרנו,, ורק אנחנו קצרי ראות מוכרחים לעזר חק החזקה אבל הקב"ה אשר העבר והעתיד נדמו בעיניו וסוקר הכל בסקירה אחת מה לו ולחזקה ולמה איפוא תוכרח להיות פרה בת שתים למען תהי' לה חזקת בריאות והשיב לו הקב"ה צדיק אחד עתיד לעמוד בעולמי. הצדיק אשר אני אומר דבר שמועה מפיו יהי' בעולם התחתון הזה במקום אשר מסכים ומונעים יעמדו לו לאדם ולא יוכל לדעת הדברים ולחדור אל עומק אמתתם ומוכרחים יהי' איפוא לקחת את חוקי החזקה למען דעת משפטי ה' ועתיד לדרוש בפ' פרה תחלה פרה בת שתים להורות על ענין החזקה הנצרכת לדין פרה אדומה ויאמר משה יהי רצון שיצא מחלצי, והכוונה שכח משפטי התורה וחקי' יצמח על ידי ואנכי אהי' המסבב הדבר בהורידי תורה לארץ ובלקחי מהמה בת השמים, ואמר הקב"ה חייך שיצא מחלציך כי לפני שמש ינון שמו ועד ירח דור דורים. כי כל הוגי תורת ה' וכל לומדי דברי' אך מידי משה רבינו היתה להם מורשה, אך הוא הוריד גאון מבטחם וזאת התורה אשר שם משה לפני בני ישראל הוא הכינה והקרה ויערוך אותה כשלחן לפניהם וכל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש הראה לו למשה בסיני:

י"א ועוד לאלקי מלין בהבנת המאמר הנפלא הזה עפ"י דברי עקדת יצחק בפ' תשא בענין השקלים בחלקו את הנמצאים בבחינת האחדות והרבוי הנמצא במהותם לארבע מפלגות לשכלים הנבדלים, לגרמי השמים, ולנבראים אשר מן היסודות הארבעה הרכבי כדומם צומח וחי, עד המפלגה הרביעית היא האדם אשר הורכב מעצמים שונים ונפרדים למיניהם, מגשם ורוח מחומר ונפש הגוי' בעפר יסודה ונפשו אצולה ממרומי שמים חלק

אלוק ממעל, ואם בשלשה חלקים הראשונים נמצאת הרבוי במפלגה הרביעית באדם תמצא התנגדות ויהי האדם כשני עצמים מתנגדים, עומדים במערכה איש נגד רעהו, בנפל הא' יקום השני ובמות השני יחי' הראשון. ומה נחמדו דברי אוהל יעקב בביאורו לדברי המדרש, א"ר סימון בשעה שבא הקב"ה לברא את האדם נעשו מלאכי השרת כתים כתים, חבורות חבורות מהם אומרים אל יברא ומהם אומרים יברא הה"ד חסד ואמת נפגשו צדק ושלום נשקו חסד אומר יברא שהו' גומל חסדים, ואמת אומר אל יברא שהוא כלו שקרים וכו' רב הונא רבה של צפורין אמר עד שאתם מדיינין זה עם זה כבר נעשה אדם (בר"ר פ"ח) ופי' בעל אוהל יעקב כי כל הנבראים. נמצא לעצמותם עוד טרם הבראם הכח להבראות בעולם העליון, וכאשר המציא הבורא יתעלה הכח ברוחני שוב הוציאו אל הפועל וברא אותם. ולברא את האדם אשר בו נמצא ראש וראשית ההתנגדות הי' צריך לברא תחלה כח ההתנגדות בעולם העליון אשר לא הי' עדנה, כי עושה שלום ה' במרומיו ופרוד והתנגדות לא נמצא בהם וכאשר נועץ ה' במלאכי מעלה, ונחלקו לכתות שונות זה אומר יברא זה אומר יברא וזה אומר אל יברא, ונולד פרוד הדיעות בעולם העליון ונוצר כח ההתנגדות אמר הקב"ה עד שאתם מדיינים זע"ז ונולדו מדנים בין אחים האהובים כבר נמצא כח הפרוד והתנגדות וכבר נעשה אדם כי בהמצא כח ההתנגדות בעולם הרוחני יש מקור לבריאת אדם אשר תצא בו ההתנגדות מכח אל הפועל:

י"ב ועל כוונה זאת אמר משה להקב"ה עליונים ותחתונים ברשותך כלם בך יתאחדו והיו לאחדים, כי אתה יחיד ומיוחד נשגב ונעלה ואתה אומר הלכה משמו של בשר ודם מקור הפרוד וההתנגדות, והקב"ה השיבו עתיד צדיק אחד לעמוד בעולמי וכמאמר חז"ל בסנהדרין כל הלומד תורה לשמה עושה שלום בין פמליא של מעלה ובין פמליא של מטה, כי לאשר האדם הרכב מן גו ונפש, נשמתו הלוקחת מן פמליא של מעלה תתקדש ותיטהר. וגויתו אשר בעפר פמליא של מטה יסודה תצחק לה ובכבודות תתקלס יגדל הריב ביניהם וינצו במחנה, אבל הלומד תורה לשמה, ויתן משפט הקדימה לנפשו העדינה לעשות רצון אבי' שבשמים עושה שלום בין שתי המפלגות בין פמליא של מעלה ובין פמליא של מטה. בין גופו ונפשו וישקוט הריב ואיש על מקומו יבא בשלום. ואמר לו הקב"ה צדיק אחד עתיד לעמוד בעולמי,, אחד הוא ואין בו התנגדות גופו ונשמתו בצדקתו תתאחדנה וכמאמר חז"ל יודע הי' בצלאל לצרף אותיות שבהם נבראו שמי' וארץ, יודע הי' לצרף עניני שמים עם עניני הארץ לתת לכל אחד קצב ושיעור ידוע אשר לא יעבור גבולו והתאחדו בו השמים והארץ, הגוף והנפש. א' הוא וא' יהי' לא ימצא בו מקום למריבת גוף ונפש בשלום ישבו החלקים השוני' והיו לאחדים בידו. והיתה זאת

לו כי דרש ידרוש בפרשת פרה תחלה, כי זאת ענין הפרה וזאת הכוונה הצפונה בקרבה, וכמאמר הכתוב והשורף אותה יכבס בגדיו במים ורחץ בשרו במים, כי שרפת הפרה תורה לדעת, עד היכן מחויב האדם לשרש אחרי מדות הרעות לבלי תמצאנה קן להן בלבו. כי הפרה אם העגל הוא אות וסימן לתכונות הנפש הרעות שהן מקור החטאות והעונות באדם. ורמזה התורה בשרפת הפרה על החיוב להקר מלבו כל מחשבת פגול. לטהר ולנקות נפשו מכל חלאה ולזכות מדותיו המוסרים והרוחנים. כי אדם ביקר בל יבין נמשל כבהמות נדמו. אמר דוד המלך ע"ה אם האדם בכל יקרת נפשו בל יבין. ובל ישיג התכלית הנעל'. אשר למענו שולח פה עלי אדמות כבהמה נדמה. והיטב אשר ביאר בזה בעל עקדת יצחק בפ' חקת לאמר כי סוד הפרה הית' להעמיד האדם על טהרת נפשו. ולהשיב' אל הטוב כשתסיר חליל' ממנו וע"ז נאמר לו למשה צדיק אחד עתיד לעמוד בעולמי ועתיד לדרוש בפ' פרה תחלה, יזכך ויטהר נפשו בתחלה, ירוממנה אל על יקדישנה בקדושת התורה הקדושה, ועתיד לפתוח בפ' פרה לאמור עגלה בת שנתה ופרה בת שתים. כי שתים הנה הפעולות שתים הנה התורות והמוסרים אשר יורו אותנו מעשה הפרה לדעת, לזכך נפשו ולשמרה בטהרה שלא יפול בה מום ועון, ולנקותה מכל כתם וחלאת עון אחרי נפלם עלי' והצדיק הזה עתיד לדרוש ולעיין בפ' פרה תחלה לזכך נפשו ולקדשה בקדושה עליונה ולהעלותה:

למעלה למעלה. ויאמר משה יהי רצון שיצא מחלצי, שעל ידי כח התורה שקבלתי מסיני יהי' זאת לבני ישראל, וע"י יתקדשו ויטהרו, יתאחדו הנפרדים והי' שלום במעונותם:

י"ג הכח הנעלה הזה אשר נטע משה רבינו בתורה הקדושה עוד ישגיב בתוכה, ומי כמוהו מורה לבני ישראל הדרך ילכו בה והמעשה אשר יעשון כי בכל ימי ענינו ומרודינו, תאיר לנו את חשכת גלותינו וכמאמר הת"כ אשר הבאנו בתחלת מאמרינו, טהור הוא יכול יפטר, וילך לו ת"ל וטהרו הכהן יכול הועיל הכהן הזה העומד ומשרת במקדש ה' יכול הועיל רק לדורו ונפטר והלך לו. ת"ל וטהרו הכהן כל ימי עולם טהר יטהרנו הכהן הקדוש הזה. וכמאמר המדרש ויקחו אליך רמז רמז לו שכל הפרות כלות ושלך קיימת האור היקר הזה אשר יופיע נהרה במצותי' הטהורות אשר נתאחדו ונצטיינו במצות פרה הזאת. לעד עומדים חיים הם וקיימים לעולמים. כי שלך לעד עומדת התור' הקדושה אשר הורדת משמים ארץ לעד עומדת:

יג ואשר ע"כ חובה קדושה הוא על כל כהן ורב בעדתו להוכיח לעם ה' במישור ולהורותם את הדרך אשר בה ילכו. וטהרו הכהן. חוב ומצוה על כל כהן לטהר נפשות בני עמו ולזככם מכל שמץ חלאה ודופי. אכן חלילה לו לאמר על טמא טהור ולכסות על חטאי

עדתו כי ראשית חטאת הוא כסות פשע. עון כי יראה בעדתו ישית לב יוכיח דרכם על פניהם ויעוררם לשוב בתשובה. כי זאת תורת אל חי ואלה המצות אשר צונו ה' כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו. שפתיו צדק בשער ידברו להגיד לעם ה' המעשה אשר יעשון. לא יאמר איפוא על טמא שהוא טהור חטא וקסם מרי אם יהי' בעדה על המצפה יעמוד וקול ברמה ישמיע להזהיר את עם ה' לבלי יסורו ימין ושמאל מדרך התורה אשר צוה ה':

יד ובמנחות כ"ט בשעה שעלה משה למרום מצאו להקב"ה שיושב וקושר כתרים לאותיות א"ל רבש"ע מי מעכב על ידך א"ו אדם אחד יעמוד בסוף כמה דורות שעתיד לדרוש על כל קוץ וקוץ תלים תלים של הלכות א"ל רבש"ע הראהו לי א"ל הקב"ה חזור לאחוריך וכו' תשש כחו כיון שאמר הלמ"מ נתישבה דעתו הכונה שאחרי כמה דורות כאשר ע"י רובי הגליות והמון המצוקות חוט הקבלה יחלש מעט, וחלילה סכנה תרחף על פני התורה הקדושה שתשתכח מישראל. אז יעמוד אדם אחד. אשר יחזיר העטרה עטרת תוה"ק ליושנה ע"י הפלפולים אשר יוציא מבין האותיות והרמזים האלה. אכן משה רבינו רועה נאמן לישראל תשש כחו. אולי יסבבו ע"י הפלפול דברי תורה אל כוונה אחרת ויטו מדרך האמת. אולם כאשר שמע תשובת ר"ע לתלמידיו הלל"מ נתישבה דעתו כי ראה והבין אשר תורת אמת בפי הפלפול יאשר דרכו לעומת תוה"ק כי כל החדושים האלה מרועה אחד נתנו. וכל מה שהעלו וחדשו החכמים הבאים אחריו מידו היתה זאת להם:

ובזה יובנו דברי התו"כ שהבאנו יכול אם אמר על טמא טהור ת"ל טהור וטהרו הכהן ועד"ז עלה הלל מבבל. כי אם אמנם כח הפלפול יגדל וה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר חדאי קוב"ה בפלפולא דאורייתא כ"ז אם רק יכוין לאמתה של תורה ויועיל להגדיל תורה. אם האמת עשיה לו לקו והדרישה אחרי' למטרה אכן אם יאמר על טמא טהור. אם יטה מן דרך האמת ויעבט אורחית, לא זה הדרך אשר יעלה בו ולא זו המסילה העולה בית ה'. והלל עי"ז עלה מבבל מקום הפלפול אל הר ציון לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו לאחד הפלפול עם האמת לקשרם בקשר אמיץ לא ינתק. כי פלפולי התורה הקדושה אם למקום קדוש ישיבו למקום האמת יעלו בקודש ירימו וינשאו למעלה ראש. ולזה רמזו חז"ל בכתובות ע"ה ע"א באמרם חד מינן כי סליק להתם עדיף כתרי מיניהו כי בבואו אל ארץ ישראל ויאחד הפלפול עם דרישת האמת מעלת הפלפול תגדל ותנשא מאוד:

טו ואמרו במס' שבת י' על מקרא דויעמוד העם על משה מן הבקר עד הערב. וכי תעלה על דעתך שמשה יושב ודן כל היום כלו. תורתו מתי נעשית. אלא לומר לך כל דין שדן דין אמת לאמתו. מעלה עליו הכ' כאלו נעשה שותף להקב"ה במע"ב דכתיב ויהי ערב ויהי בקר. וצריכים אנו להבין דאם כוונת הש"ס כפשוטו. שלא הי' דן כל היום. א"כ איפוא שאל יתרו. מדוע אתה יושב לבדך וכל העם נצב עליך מבקר עד ערב. והלא לא דן מבקר עד ערב. ומה זו שאלה. וע' מהרש"א בחד"א. ואמרנו בכוונת המאמר. כי תוה"ק כל מטרתה הוא דרישת האמת. וכמאמר רשב"ג סוף פ"א דאבות על ג' דברים העולם קים. על הדין ועל האמת ועל השלום. שנאמר אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם. עינינו הרואות כי חכז"ל שמו האמת לאחד מג' העמודים אשר אשיות התבל עליהם נוסדו וחובה קדושה הוא על הדיין היושב כסאות למשפט לחקור ולדרוש את בעה"ד העומדים לפניו למען יצא כאור משפט. וביארנו בהקדמה לספר ב"י חאו"ח כוונת מאמר דין אמת לאמיתו כי האמת אם כי אחד הוא יפרדו מושגיו והיו לשני ראשים. לאמת הגיוני ולאמת גופני. ויש שיהי' אמת גופני ולא יהי' הגיוני כי תוה"ק אשר אמת ומשפט שלום שמה לה לקו. נתנה צו כי אם יבואו שנים למשפט האחד יתבע משפטו והב' יכפור הכל כופר הכל פטור משבועה כי אין אדם מעיז פניו בפני בע"ח. (לשיט' רש"י) ואם ידון הדיין כן דן דין אמת על פי חקי התורה. ואם יחייב אותו שבועה הוא שקר גופני. כי אותיות החק והמצוה נגדו אמנם אם יראה הדיין שהנתבע כחשו בפניו יענה ומצח אשה זונה לו מאן הכלם ומעיז ומעיז אז אם ידון לפטרו משבועה דן דין אמת גופני כי) לפי משפט הכתוב פטור הוא משבועה. אולם הוא שקר הגיוני. כי תוה"ק אשר אמת משפטה ואמת מגמתה. לא תאבה לעות משפט ואם המעיז הזה יפטור וילך לו ויצא צדיק בהשפטו. אף כי ידיו דמים מלאו. אין לך עיות דין גדול מזה. והגיון המחוקק ותכלית כוונתו לא כן הי'. ואם הדיין יחייבהו ויועיל בזה להשיב הגזלה לבעליו אז דן דין אמת הגיוני לכוונתו של נותן התורה וכללא הוא דבאמת גופני אנו מדמין הציור אשר בנפש להמקרה הבא לפנינו ונתפס בחוט. ואם ידמו שניהם הוא אמת גופני. כמו בכפר הכל ציור הנפש כפי דין התורה והמצוה הוא לפטרו ומקרה בא לפנינו ואנו רואים כי בעה"ד כופר הכל והוא דומה לציור אשר בנפש אם נפטר אותו משבועה הוא אמת גופני. אכן באמת הגיני אנו מדמין המקרה הבא לפנינו אם דומה הוא לציור הנמצא בנפש המחוקק וציור הנמצא בנפש המחוקק הוא להוציא הדין לאמתו ויש אשר הדיין יראה לעינים וידמה בנפשו אשר האיש העומד לפניו צדיק בריבו ובא וחקרו כי הוא ממת בני אדם אשר לא יוכלו להעיז ויפטרנו משבועה והוא לא כן עמדו גנב וכחש ושם בכליו ואז יצא

משפט מעוקל. ואשר ע"כ הי' משה רבינו דן בעצמו. יען יכול הי' להבחין ברוח קדשו מדת ותכונת איש ואיש ועפ"י תכונתו הוציא דין אמת לאמתו. אכן יתרו ראה כי כבד הדבר הזה. והשופטים אשר יבואו אחריו. אם לא ינתן לחם חוקים ומשפטים צדיקים אשר על פיהם ישפטו וידונו אז ייעפו ויגעו לכן נתן לו עצה הגונה ואתה תחזה מכל העם אנשי אמת. והזהרת אתהם את החקים ואת התורות והמה ידונו עפ"י משפטי התורה עפ"י רוב או חזקה. והב"ד של מעלה יסכימו לדין ב"ד של מטה. כאמור למעלה בשם תוס' כתובות נ"ה לענין חזקה. וזה שאני הי' אתה לעם מול האלקים והבאת אתה את הדברים אל האלקים שע"י המצות והחקים הנתונים לעם ה' ע"י משה נביאו, תכונתם ותכונת המצות יחד נשתוו, עד שע"י ההרגל במצות התורה נעשו המצות להם טבע שני. והדברים אשר ידונו עד האלקים יובאו כי יכוונו אל האמת ויהי' אמת לאמתו של תורה: טז ויתבארו בזה מקראי קודש ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם. ואמרו חז"ל לפניהם ולא לפני עכו"ם (גיטין פ"ח ע"ב) כי משפטי התורה ועונשי' אם עם החטאים במאזנים ינתנו בהשקפה ראשונה לא ישאו יחד. כי העונשים קלים הם. ולא יפחידו את החוטאים מחטא כי הגנב שנים ישלם אם ימצא. ורק אם גנב לפני עדים. והבא במחתרת פטור. כי בדמים קנינהו ויוכלו להוציא דבה על משפטי התורה חלילה. כי תקות הגנב על נקיון משפטו או קלות עונשו יסיתנו לשום בגנבה ידיו. ויש אשר יאמרו עליהם כי כבדים הם מנשא. וזאת היתה טענת בני עשו וישמעאל ומאנו לקבל התורה לא כן חלק יעקב במעמד הנבחר והנורא. הם נתעלו במעלות השלמות נתקדשו ונטהרו. כמאמר הש"ס שבת קמ"ו ישראל שעמדו על הר סיני פסקה זוהמתן. נתעלו בקודש לשמוע עשרת הדברים הקדושים. הטהרו מזוהמת הגוי' והועלו בקודש. לפני אנשי קודש משפטי ה' צדקו יחדיו. וחקי התורה נאמנו אנשי המעלה דים. אם יאמר להם לא תשא את שם ה' אלקיך לשוא כי לא ינקה ה' את אשר ישא את שמו לשוא. ואין מהצורך להפחידה אם ישבעו לשוא יושם בסד רגלם ועד בור יבואו. כי העונש הזה קל בעיניהם נגד העונש. אשר אז יחרה אף ה' וקנאתו בהם ולא ינקו. כי המצב הנורא הזה שנה תכונת נפשם לטוב. כי היתה יראת ה' על פניהם לבלתי יחטאו. וזאת הוא היראה הרוממת אשר ה' מבקש מאתנו. והעונשים שכתבה התורה. המה לתקן את אשר עיות בזה החוטא והעובר על דברי התור'. ובזה יתבארו דברי ר' ישמעאל שאמר מה הראשונים מסיני אף אלו מסיני כי ע"י מעמד הר סיני נתעלו ונזדככו ותכונת נפשותיהם הטהרו בקודש לקיים את דברי התורה ולשמור מצותי' ותוה"ק תלמדנו דעת הדרך אשר נלך בעבודת ה'. בימי הנוער ובימי הזקנה תאלפנו בינה בחנוך הבנים. וצותה אלה הדברים אשר תדבר אל

בני ישראל (שמות י"ט ו') אל הילדים הרכים צעירי הצאן. ותפקד אותנו לשום עין על בנינו לגדלם על ברכי התורה והמצוה. וכמו שאמר כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט בראשית י"ח י"ט) ואמרו במדרש כל מי שיש לו בן יגע בתורה כאלו לא מת וקיום האומה בכללות תלוי בגדול הבנים. אם יגדלום על דרך התורה והאמונה והי' אז לצבי ולגאון לעדת ישראל, כי אז עץ הדעת יתן פריו ותוה"ק תעש קציר כמו נטע, והמלאך בהאבקו עם יעקב וירא כי לא יכול לו כי כצור מעוז בלב ימים. אשר ישחק להמון משברים וגלים. ככה נתחזק יעקב אבינו בה' וישם מבטחו באדון שמים וארץ. עד כי שר של עשו הוא היצה"ר לא יכול לו ויגע בכף ירכו. כי שפך סוללה ללחום נגד בניו יוצאי ירכו כי יבואו ימים ללא תורה וללא תעודה לבית יעקב. בתי מדרשות נשמו עוברי: ארחות התורה יחדלון. ותקע כף ירך יעקב. נקטו מעט מן הדרך ולא שמעו אחרי עצת אבינו הזקן אשר צוה את בניו ואת ביתו ושמרו דרך ה'. על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה כי בעון ביטול תורה אשר בטלו תורה מפי תינוקות של בית רבן וחנכו את בניהם על ברכי זרים ילדי נכרים ילדי היונים והרומים חרבה עירנו ושמם בית מקדשנו וע"כ לא יאכלו בנ"י ויענו נפשם בימי התעניות המרומזים בתיבות את גיד כאשר רמז ע"ז בעל העקידה כי הא"ת ר"ת תשעה אב. ג' הוא ג' תשרי י' הוא י' טבת וגי"ד גימטריא י"ז תמוז. אמנם אחרי החורבן באו אנשי כנה"ג עזרא וסיעתו והחזירו התורה ליושנה והרבו ישיבות ומאז כבר אנו מובטחים כי לא תשכח התורה מפי זרענו מעתה ועד עולם:

ואמרו במדרש רבה פ' ויחי ויעשו בניו לו כן כאשר צום ג' דברים צוה יעקב לבניו הראשון על ע"ז היך מה דאת אמר כי הואיל הלך אחר צו השני על ברכת ה'. השלישי על נשיאת המטה אמר להם תנו דעתכם שלא יגע ערל במטתי שלא לסלק את השכינה מעלי. יעקב אבינו צפה ברוח קדשו. כל המקרים וכל הזמני' אשר יעברו על בניו. ראה כי יגיעו ימים אשר ימירו כבודם בעבודה זרה וילכו אחרי אלהים אחרים כמו שהי' בימים הראשונים. צפה אשר יבואו ימים. אשר ישליכו תורת ה' אחרי גום מבלי אשר יתמכרו לעקר. לא יעבדו אלילים. אכן גם בה' לא ידבקו. ומזה ומזה יניחו ידיהם. ועל כל אלה ציום ברוח קדשו. קרא לבניו ויזהירם ויאמר להם תנו דעתכם שלא יגע ערל במטתי. כי בזמן שהקול קול יעקב. אין הידים ידי עשו אם ישמרו דרך ה' אין כל אומה ולשון יכולה לשלוט בהם. אכן אם יטו מן הדרך. ישכחו ברית ה' אשר כרת עמהם. אז ידי הערלים תגענה בהם לרעה וידי עשו תשלטנה בהם. ואחת מהקללות שבמשנה תורה. בניך ובנתיך נתונים לעם אחר. כי אם האבות לא יגדלו בניהם לתורה ולתעודה. רק בילדי נכרים יספיקו

ובחכמות אחרות יחנכום. אף אם יגדלו והי' לשם בארץ. לא לנו הם. הכבוד הזה מוזר הוא לנו. כי יבושו בצור מחצבתם. ותחת עשות ענבים יעשו באושים. נתונים נתונים המה אז לעם אחר. כי יתערבו בגוים ויעשו כמעשיהם. והבנים אשר הם תקות לאום ותוחלת ישראל. לא לו יהי', לעם אחר נתונים ועיני אבותיהם ראות וכלות ואין לאל ידם להושיע. וע"ז ציום הזהרו שלא יגע ערל במטתי. בבניכם הבאים אחריכם:

יט ואמרו במדרש ריש איכה וצבא תנתן על התמיד בפשע. אין צבא אלא מלכות. שנאמר יפקוד ה' על צבא מרום. תמיד אלו ישראל שנאמר והגית בו יומם ולילה. בפשע בפשעה של תורה. כל זמן שישראל משליכים דברי תורה לארץ. המלכות גוזרת גזרה ומצלחת שנאמר ותשלך אמת ארצה. אין אמת אלא תורה. שנאמר אמת קנה ואל תמכר. והכוונה בזמן שישראל מאמינים בה' ושומרים מצותיו אין כל אומה ולשון יכולה לשלוט בהם. אכן כל זה אם יאמינו שהתורה הוא בת השמים וילמדוה לשם אדונינו יתברך. לא לעשותה כחכמה חצונית. או כקרדום לחפור בה כי אז רום קרנה ותפארתה לארץ ישליכו וישתמשו בכלי קודש לתכלית ענינים שפלים אשר בארץ יסודם, וע"ז אמר בזמן שישראל משליכים דברי תורה וישפילום לארץ לצורך עניני הארץ צבא תנתן על התמיד בפשע השפלת קרן התורה וחז"ל הורו על הענין היקר הזה והזהירו על עסק התורה כאומרם פ"ק דחגיגה רבי הוה נקיט ספר קנות וקרי בי' כי מטא להאי קרא השליך משמים ארץ תפארת ישראל נפל ספרא מידו אמר נפל מאגרא רמא לבירא עמקתא. ורעיון יקר יתנוצץ בהדרו מתוך דברי רבינו הקדוש. כל עוד שלא נפל ספרא מידי' לא אמר נפל מאיגרא רמה לבירא עמקתא. אכן כאשר ראה כי נפל ספרא מידי' כי התורה נשכחה מישראל ואין דורש ואין מבקש. הספר נגלל ונפל. כבוד התורה נשפל ולחכמי' יאמר רדו אז בקול מר צורח אמר נפל מאיגרא רמה לבירא עמקתא:

כ' ואמרו חז"ל בגיטין ז' הסר המצנפת והרם העטרה בזמן שמצנפת בראש כה"ג העטרה בראש כל אדם. אין המצנפת בראש כה"ג אין העטרה בראש כל אדם. כי אושר איש הישראלי לא בחיל הוא ולא בכח. לא בזהב ולא בכסף כי אם בדת ה'. ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש אמר הקב"ה לישראל בעת נתינת התורה. ומשה רבינו השיב הנני לכהונה הנני למלכות כי המלכות והכהונ' יראת ה' והאושר יחד תתלכדנה ולא כשארי לאומים אשר הכהונה והמלכות תתפרדנה ולא תתאחדנה כי אצלנו אלה ואלה לתכלית אחד הנמו ליראה את ה' ולדבקה בו. אכן אם אין מצנפת בראש כה"ג אם כבוד הדת והאמונה השפלה. אז אין עטרה בראש כל אדם כי אז יחרה אף ה' וקנאתו בעוזבי

התורה אכן אם המצנפת בראש כה"ג העטרה בראש כל אדם. אך אז יאיר נר ההצלחה על ראש ישראל. אם חקות התור' ישמרו ומצותי' ינצורו:

ואמרו חז"ל בגיטין דנ"ו בעת צר אספסיאנוס קיסר על ירושלים. וריב"ז נשא חן בעיניו ואמר לי' בעי מנאי מידי ואתן לך השיבו תן לי יבנה וחכמי'. כי ריב"ז בראותו אשר ממשלת ישראל בתבל תרד מטה. ועוד מעט ויכלה ישראל מגוי. ירא לנפשו פן ואולי ברבות הימים. מרובי הגליות והמצוקות. יחדל ישראל מעם ובין עמים יתבוללו, כאשר ראינו ברבים עמים. אשר גדלו והעשירו בימים קדמונים ויעשו להם שם בארץ. ובעת נפלה ממשלתם. חדלו מהיות עוד גוי בארץ ויתערבו בגוים ונשכח שמם על פני תבל. ולב ריב' פחד וחרד פן יהי' חלילה גורל ישראל כאחד מהם. לכן בקש ויתחנן לו תן לי יבנה וחכמי'. בקש שיתן לו החכמים בעם. מורי התורה. ובזה הציל התורה הקדושה ועמה קיום עם ישראל כי התור' הקדוש' תאחד לבות נפזרים ותקשרם בקשר אמיץ לא ינתק הוא המרכז והוא התל אשר מקצוי ארץ אלי' יפנו. ובזה תעמד האומה לעד ועד בלי ירח ינון שמה: כ"א ומה נעימים דברי הגמרא סנהדרין ק"ב רב אשי אוקי על ג' מלכים אמר למחר נפתח בחברין אתא מנשה חזיה בחלמא אמר חברך וחברא דאביך קרית לן מהיכי בעית למשרי המוציא אמר לי' לא ידענא אמר לי' מהיכי דבעית למשרי מוציא לא גמירת וחברך קרית לן אמר לי' אגמרא לי למחר דרישנא לי' משמך בפרקא אמר לי' מהיכא דקדים בשולא. המאמר הזה יורה לנו לדעת כי האיש אשר בילדותו למד תורה ונתחנך במישרים גם אם יחטא וילך דרך עקלקלות לא אבדה תקותו ממנו כמאמר חז"ל המאור שבה מחזירו למוטב הנה גם מנשה מלך ישראל אם כי הרבה לחטוא ועזב את דרך ד' בכל זאת התורה אשר למד בילדותו הגינה עליו ותסמכהו לשוב בתשוב' על חטאיו למען לא יכרת מארץ החיים ואמרו חז"ל בירבעם וימצא אותו אחי' השלוני בדרך והוא מתכסה בשלמה חדשה מאי בשלמה חדשה אר"נ מה שלמ' חדש' אין בה שום דופי אף תורתו של ירבעם. לא הי' בה שום דופי ועל זה אמרו שם תפסו הקב"ה בבגדו לרמז שבכח התור' שלמד תועיל לו תשובתו אף לאחר גז"ד כדאמרינן בזבח ומנחה אין מתכפר אבל מתכפר בתור' עוד אמרו שם בדף ק"א שמנש' למד תור' אצל חזקיהו אביו ועל כן כשאמר רב אשי למחר נפתח בחברין ורצ' לדבר תוהו על מעשי מנשה חטאיו והבליו אתחזי לי' מנשה בחלמא ושאל אותו מהיכי מברכין המוציא רצה בזה להודיע לו כי לא כאשר יחשוב כן הוא והרא' לו כי מברכין מהיכא דקדים בישולא כי העיקר הוא תחלת הבישול כן הוא תורת האדם כי בתחילת בישולו בטרם יגדל הנער ויהי' לאיש אם אז יתחנך על ברכי התור' והירא' ואבותיו יטעו על תלמי לבו נטעי נעמנים

וראשית בכוריו יביאו אל בית ד' אז גם כאשר יגדל החינוך הטוב ישאיר אחריו ברכה וזרע צדקה הנזרע על שדמת רוחו יוציא פרי ויציץ ציץ ואף אם אחרי כן יסלף דרכו ויסור מארח הסלולה יש תקוה לאחריתו כי הדעות האמתיות והמדות הישרות עוד חיות הנה בקרבו ואך סבות חיצוניות ורגשות פתאומיות הפילו עליהן תרדמה ויישנו וכבוא עליהן הרוח רוח אלקים חיים פתאום תתעוררנ' מתרדמתן ותשובנה להיות חיים כבראשונ' וכן מנשה אשר חזקי' אביו נטע אותו שורק על מבועי התור' והירא' אף אם אחרי כן חדל לעשות פרי עזב ארחות יושר וילך עקלקלות בערב ימי חייו לריח מי התור' הפריח והטה אוזן לקול הקורא לקול היסורין אשר עוררו אותו מתרדמת התאוות ושנת האולת כאשר אמרו כי חזר בתשוב' ויעתר לו ד'. ומזה חכמי לב יקחו מוסר השכל כי אין די באשר יפלסו ארחות דרכם ואת רגליהם ישמורו לבלי יטו מדרך התור' כי גם את בניהם ילמדו וזאת היא תורת האדם הישראלי לחנך את בניו בדרך הסלולה לנו מאת אבותינו הקדושים כאשר זאת הית' מגמת פני אברהם אבינו ע"ה אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ד' לעשות צדקה ומשפט ולא לחנם אנו משכימים ומעריבים בקריאת שמע וכופלים מצות ושננתם לבניך כי זאת היא אחת מיסודות הבנין אשר בית ישראל נשען עליו כי ננהוג את בנינו בארח מישור ונתיבות חיים. ובהזכירנו את יציאת מצרים בליל התקדש חג פסח מצוה עלינו לספר באזני בנינו את נפלאות ד' והמצוה היא והגדת לבנך כי אך אז נצליח את דרכינו אם גם בנינו ילכו בדרך זו נלך ועל תלמי לבם נזרע זרע אמת למען ישמרו גם הם דרך ד' לעשות צדקה ומשפט:

כ"ב ובקידושין בימי ר' פנחס בקשו לעשות בבל עיסה לארץ ישראל אמר להם כשאני אומר שני דברים בבית המדרש טלוני בעריסה ורוצו כי עייל אמר להם אין שחיטה לעוף מן התור' אדיתבי וקא מעייני בה אמר להם כל הארצות עיסה לארץ ישראל וארץ ישראל עיסה לבבל נטלוהו בעריסה ורצו רצו אחריו ולא הגיעוהו. מרפא לשון עץ חיים וחיבה יתירה נודעת לנו ע"י תורתנו הקדוש' שמצלת אותנו מן החטא בין בעידנא דעסיק בה בין בעידנא דלא עסיק בה ותשמור אותנו מן החטא היותר גדול שהוא עון לה"ר, כי כשיעסוק האדם בתורה לשמה ובה ישים כל מעינו וכל חפצים לא יערכו לו למולה, לא יפנה לבו לבטל' לבלות זמנו היקר בשיחות בטלות ולפצות להבל פיו ללכת רכיל לדבר באחיו ולתת דופי בבן אמו, וכשעוסק בתורה ורואה עד היכן רחוק הוא עדן משלימותו ומתכלית הנרצ' מאת הבורא ית"ש ביצירתו, וכי לא נסה עוד הצג כף רגלו על מפתן בית אלקים כי אז יתלבש במדת ענוה ויראה כי נופל הוא מאוד מאוד מרעהו אשר יסיתהו יצרו לדבר בו ויתרחק איפוא ממדה מגונה זאת מדת לה"ר בכל מאמצי כחו אשר ע"כ

אמרו מה תקנתו שלא יבוא לידי לה"ר אם ת"ח יעסוק בתור' שנאמר מרפא לשון עץ חיים ואין לשון אלא לה"ר שנאמר חץ שחוט לשונם ואין עץ חיים אלא תורה שנאמר עץ חיים היא למחזיקים בה כי התור' הקדוש' מגנא ומצלא ומסגולתה לשמור דלתי שפתינו לבל תוציאנה דבר שלא כרצונו יתברך ובהרגילנו את פינו:

להשתמש במוצאיו לתכלית נעלה ונשגבה ולצורך גבוה נבוש ונכלם להשתמש בכלים יקרים אלו לצורך הדיוט למען ספות הרוה את הצמאה להשביע רגשי נפש שפלה המשתוקקת להתכבד בקלון חבירו ובדרך המליצה נוכל להעמיס דברים אלו בדברי ר' פנחס אין שחיט' לעוף מן התור' ירמז בזה אל שחיטת הצפור בטהרת המצורע המבואר בפ' זאת תורת המצורע ושחט את הצפור האחת אל כלי חרש על מים חיים וביארו ששחיטת הצפור הוא תיקון אל חטא לה"ר שנגעים באין בשבילו כי הצפור רומז אל צפצוף הפה בדברי נרגן כמתלהלה היורה חצים. וע"כ המצורע ביום טהרתו כאשר נרפא הנגע ובא לטהר מנגעיו חובה עליו לטהר עצמו גם מנגעי' הפנימים נגעי לבבו ועליו לשחוט את הצפור הזה המצפצף אל מים חיים מי התור' חיי נפשנו ורוחנו. אל שחיטת הצפור הזה ירמז ר' פנחס כי אין שחיטה לעוף מן התורה. כי האיש אשר משאו ומתנו בדברי תורה אין צורך לו לשחיטת העוף כי מעצמו ישמור מוצא פיו ולשונו מלפול בפח זה טמנו לו יצרו הרע ורגשותיו הנבלות ותחת אשר הבל יפצה פיהו וקולו כנחש ילך ויבחר לשון ערומים לבוא בסוד חכמים ולקדש פיו בדברים העומדים ברומו של עולם. אדיתבי וקא מעיינו אמר כל הארצות עיסה לארץ ישראל וארץ ישראל עיסה לבבל כי נעלה היא ארץ בבל במדה זאת כי תורתינו הקדושה שם מצאה קן לה ביתר שאת ויתר עז וחכמי בבל הרבו להרביץ תורה ברבים וקבעו ישיבות בכל עיר ועיר להניק את בני ישראל חלב התורה הקדוש' מבין שדי בתי המדרשות אשר ע"כ גם ארץ ישראל המפורסמת בחכמיה עיסה היא לבבל כי ארץ בבל גדלה ממנה גדלה והצליח' וגם עשתה פרי פרי קדש הלולים לד':

כ"ג אשר ע"כ היתה המצוה ועתה כתבו לכם את השיר' הזאת ולמדה את בני ישראל שימה בפיהם למען תהי' לי השירה הזאת לעד בבני ישראל עיקר המצוה היתה ללמד תורה ומצות לצעירי בני ישראל. חנוך לנער עפ"י דרכו גם כי יזקין לא יסור ממנה אמר המלך החכם (משלי) לחנכו ע"ד התורה והיראה לטעת בלבו נטעי נעמנים נטעי אהבת ה' ויראתו אז יעשו פרי קודש הלולים וגם כי יזקין לא יסור ממנה ומצאנו חנוך הבנים שהיא יפרד לארבעה ראשים מקצתם ילמדו את בניהם יראת ה' ודעת תוה"ק מביאים בניהם לבית הספר בעודם באביב ילדותם למען חנך אותם על דרך אמת צדק ומשרים.

וכבר פירשנו בזה מאמר ראב"ע אנשים באים ללמוד נשים באים לשמוע טף למה באים לתת שכר טוב למביאהם את זה דרש ראב"ע וארי"ע אשריך אברהם אבינו שראב"ע יצא מחלציך. כי' להביא הטף לבית הספר ללמוד תורת ה' למדנו מאברהם אבינו. אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה'. וארי"ע אשריך אאע"ה שראב"ע יצא מחלציך שמכח אברהם אבינו מצא ראב"ע און לדרוש כדרוש הזה. וכשהגיע הבן לי"ג שנים יכהנהו אביו פאר בתפלין של ראש ותפלין של יד. והוא הזריזות בחלק העיוני ובחלק המעשה ואור לארבעה עשר בודקין את החמץ לאור הנר ישמר את בנו מכל שמץ פסול שלא ידובק בו וינצרנו כבבת עינו כי העיקר הוא אם ישמר את בנו בתחלת ימי גדלותו. כי אז לבו נכון בטוח בדרכי ה' וארחות חיים ינצור. ורמז במקרא קודש. בראשון בארבעה עשר יום לחודש בערב תאכלו מצות שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם (שמות י"ב) אשר בזה יורה אותנו שנגדל בנינו בנערותם על דרך הטוב והישר ואז נכון נהי' כי כל שבעת הימים. והמה ימי שנותינו בהם שבעים שנה שאור לא ימצא בבתינו ולא ימצא המשחית מקום לבא אל בתינו. וכל ימינו עלי חלד שמורים נהי' לד'. וזה רק אם נשמור רגלי הבנים מלכד וינצרם לבלי יתרועעו עם אנשים רעים ויתרחקו מהם ומהמונם:

כ"ד אמנם אם כבר שבעה לה נפש הבן בלמוד הש"ס וספרי היראים. כי אז יכול ללמוד ספרי המחקר. לדעת טעמי המצות ולהתחקות על שרשיהם, להתבונן מפלאות תמים דעים מעל ספר התולדה. זה ספר תולדות אדם. ועל זה אמר דוד המלך ע"ה אשרי תמימי דרך ההולכים בתורת ה' אף לא פעלו עולה בדרכיו הלכו. אחלי יכונו דרכי לשמור חקיך אז לא אבוש בהביטי אל כל מצותיך. והכוונה שבתחלה ירגיל עצמו לשמור החקים אף שלא ידע עדין טעמי המצות. ואח"כ כאשר הורגל בהם יוכל להביט בעין חודרת אל כל טעמי המצות ולדרוש אחרי תוכן פנימיותם. ועד"ז תחזק האמונה בלבות הצעירים ויאמינו בה' ביכלתו ובהשגחתו. מהאמונה ביכולת תתעורר בלב האדם יראת ה'. ומהאמונה בהשגח' תתעורר האהבה לאהוב את ה'. ולשמוע בקולו: אכן מקצתם לא יגדלו את בניהם על דרך התורה והיראה. בילדי נכרים ישפיקו ותורת אל חי ישליכו אחרי גום. יש רעים להתרועע. ומדרך ה' ירחקו. ורמזו ע"ז במדרש איכה פסקא ומרוב עבודה. ר' יוחנן אמר מ"ה כלו מלא עינים ר"ל אמר עין אחת נתונה על לבו וכל מי שרואה אותה נופל ומת. ר"י אמר כי היצר הרע הזה מלא עינים ללכת אחרי עיניו לרעה. כי העינים המה סרסורי דעברה ור"ל אמר עין אחת נתונה על לבו. כי הקב"ה ברא עינים בראש שהמוח ישלוט על הלב כמו שאמרו חז"ל הצדיקים לבם מסור בידם כי לא ילכו אחר עצת לבם רק שכלם יישיר ארחותם והלב ישמע לעצת השכל והרשעים מסורים

ביד לבם ונגד זה אמר ר"ל עין אחת נתונה על לבו שלבו ישלטנו והולך אחרי עצתו מבלי אשר ישאל לעצת שכלו. וכל מי שרואה אותו. מי שיטה אחריו נופל ומת, כי נטה אל שאול דרכו. וישנם אנשים אשר לא יחנכו את בניהם על דרך ההשכלה והמחקר וגם אין לבניהם יד ושם בלמוד וישמרו המצות ויעשום ותהי להם דרך ה' מצות אנשים מלומדה. והרביעי לא יורה לבניו אופן עשית המצות, לא יבינו אל דרך ה' ולא יחכמו. ונגד ארבעה בנים דברה תורה אחד חכם ואחד רשע ואחד תם ואחד שאינו יודע לשאול. והיתה המצוה לכל איש ואיש אשר יראת ה' נוגעת בלבבו לחנך את בנו על דרך התורה והמצוה ושננתם לבנך צותה תוה"ק כי אב לבנים יודיע דרכי ה' ומפלאות תמים דעים ואמרו במדרש ויחי וידגו לרב בקרב הארץ מה דגים הללו גדלים במים. כיון שירדה טפה אחת מלמעלה מקבלים אותה בצמאון כמי שלא טעמו טעם מים מימיהם. כך הן ישראל גדלים במים בתורה כיון שהם שומעים דבר חדש מן התורה הם מקבלים אותו כמי שלא טעמו דבר תורה מימיהם. כי חדושי תורה יקרים המה בעיני ישראל יהגו בם וילמדום לבניהם ובכל יום ויום בעיניהם כחדשים. והורו חכז"ל בזה כי חיות האומה ועיקר קיומה הוא התורה וכמו דגים הגדלים במים והמים הם מקור חייהם ככה התורה הוא מקור חיי איש הישראלי וכמאמר ר"ע אשריכם ישראל אם אתם עושים רצונו של מקום אין כל אומה ולשון יכולה לשלוט בכם:

כ"ה ומדברי תוה"ק נלמד דעת גודל ערך מעשי ידי אדם. אם עפ"י מצותיו יכונו. ותרחק אותנו מדעות הקדמונים. אשר בקשו אושר נפשם בשמים ממעל בחקירה ובעיון ולא ידעו לקשר ההצלחה הרוחנית במעשה ופועל ארצי. וכמאמר מדרש חזית אנהגך אביאך. אנהגך מעליונים לתחתונים. אביאך אל בית אמי. זה סיני כי מעת אשר ירד ה' באש על הר סיני. למדו ישראל לדעת, כי השלמות האמיתית נשיג רק ע"י מצות ומע"ט בענינים הארציים, בנתינת צדקה לאביון בתמוך יד אחיו כי מטה או בעשות המצות אשר יחוב האדם לבוראו, כמו סוכה לולב פסח מצה כי אז תנח עליהם רוח תוה"ק ויושעו תשועת עולמים ואשר ע"כ נמשלו ישראל ליונה, אשר תעוף בכנף אחת ותשכון בשני כי בכנף אחד תעוף השמימה, ותגביה שבת על במתי אשר הרוחני ובכנף השני תנוח, תשקוט במכונה בעשות מצות ומע"ט אשר בארץ יסודם ולא יהרסו לעלות. ואל כוונה זאת נוכל להמשיך דברי המדרש סוף פ' ויקרא. אומות העולם שלא קבלו את התורה שנתנה מתוך החושך. עליהם הוא אומר כי החשך יכסה ארץ, אבל ישראל שקבלו את התור' שנתנה מתוך החושך. דכתיב כשמעכם את הקול מתוך החושך. עליהם הוא אומר ועליך יזרח ה' וכבודו עליך יראה. כי אומות העולם אשר לא נגה עליהם אור תוה"ק, חשבו כי

אך ברוחניות יבקש האדם אשר נפשו, ולכן עזבו הארץ, ולא עשו פה מאומה להשלים מעשיהם ואכן תוה"ק מקור כל השלמות תראה לאדם שלמות והצלחה פה בארץ השפלה במקום החשך ע"י מע"ט ומצות אשר צונו ה'. ומתוך החושך. תורנו לדעת, נוכל להשיג השג' קדושה, ובמעש' האדם פה עלי אדמות נקנה שלמות בנפשינו. לכן בני ישראל ששמעו את הקול מתוך החושך, קול משמיע ישועה, מגיד לאדם מה ה' מבקש ממנו. באשר הוא אדם. בני ישראל ששמעו את הקול הקדוש והנורא הזה ועליהם הוא אומר ועליך יזרח ה' וכבודו עליך יראה:

כ"ו וביארנו בזה דברי הש"ס סנהדרין צ"ד ויאמר יתרו ברוך וגו' תנא משום ר' פפוס, גנאי הוא למשה וששים רבוא שלא אמרו ברוך עד שבא יתרו ואמר ברוך ה'. ויש להבין וכי משה וישראל לא אמרו שירה. והלא הרבו לספר בשבחו של מקום על הים. וקלסו והודו לשמו יתעלה. ומה מהם יגרע אם לא אמרו בלשון ברוך. אמנם אם נשים עין ונבין פי' מלת ברוך. אז נבא אל עמק כוונתם, כי לשון ברוך אין פירושו שבח והודי' לבד. אבל תבת ברוך נגזרת מן ברכה, וכוונתו השפעת שבע רצון כמו הבה לי ברכה האמור ביהושע ואף כי אין לתאר את ה' הנעל' מכל מושגי החומר, האחד המיוחד, השוה בתכלית השווי בתואר כזה אשר יורה הוספת שפע חלילה. כי איך יעיז בן אדמה לחשוב כזאת על בורא שמים וארץ. חכמינו הקדושים אמנם הורו אותנו לדעת איך נאחד הכוונה הזאת היוצאת ממלת ברוך. עם הרצון האמתי של אדוננו יתברך ע"ד שאמרו בברכות ישמעאל בני ברכני. כי אין הכוונה לתת ברכה למי שאין צריך לברכה, כי הוא מקור הברכה, וכל הברכות מכח אין סוף נאצלו, אבל היח' הכוונה במלת ברוך. כפי מה שהאיר לנו בעל ספר החנוך, כי ה' הטוב והמטיב רב חסד הוא וחפץ בטובת בריותיו, ורצונו אשר יהיו זכאין וראוים לקבל הטובה הנשפעה מאתו יתעלה והי' כאשר יזכו מעשיהם ויעוררו בדברם מלת ברוך, כי ה' המבורך יכלול כל הטובות, וברצונו לשלחם אל אשר יחפוץ, זוכים במעשה הטוב, ונוסיף כח בפמליא של מעלה להמשיך עלינו מטובו יתעלה. ואמרו חז"ל בשבת פ"ט בשעה שעלה משה למרום מצאו להקב"ה שהי' קושר כתרים לאותיות. אמר לו משה אין שלום בעירך, א"ל כלום יש עבד שנותן שלום לרבו, א"ל הי' לך לעזרני. מיד, ועתה יגדל נא כח ה' כאשר דברת. כי ענין הברכ' שבארנו למעל' נקראה בלשון חז"ל שלום כמאמ' בעל העקיד'. והוא הוספת שפע שבע רצון וברכת ה' ע"י מצות ומע"ט. ומשה רבינו שאל כלום יש עבד שנותן שלום לרבו כי איך יתכן שהאדם יצור:

כפו של הקב"ה, והי' לאל ידו להוסיף כח בפמליא של מעלה ואיך יוסיף ברכה למי שהברכ' שלו, ואינו מקבל שום שנוי ותוספות חליל' וע"ז אמר לו הקב"ה, הי' לך לסייעני, כי ה' הטוב נכסף למעשה ידיו. למען יוכל להשפיע עליהם שפע רב ברכות. וה' מבקש מאתנו להטיב מעשינו ולזכות ארחותינו למען יוכל להטיב לנו. וע"כ כשישראל עושים רצונו של מקום, ומועילים במעשיהם השלמת רצון הבורא יתעלה. הם כמוסיפים כח בשמים, וזאת הוא אשר ה' מבקש מאתנו. וע"ז אמר משה רבינו ועתה יגדל נא כח ה' כאשר דברת. והנה בתחלה אף כי הרבו בנ"י בשבח והלל אכן לא הרהיבו בנפשם לחשב מחשבות שבכח עבודתם ירבה כח עליון ושמי שמים ירעיפו שפע ברכה, וע"כ לא נזכר בשירתם מלת ברוך. אמנם הראשון הי' יתרו אשר הבין זאת מדעתו, שיש בכח האדם, לתת עצמה בכחות העליונים ולהרבות שפע ברכה ע"י מצות ומע"ט ויאמ' יתרו ברוך ה':
כ"ז הרביתי עד כה לספר בשבח התור' הקדוש' במעלת חינוך הבנים לתורה ולתעוד' ובמעלת יקרת הפלפול אם אל מטרת האמת פניו מועדות עתה הנני אליכם מעיינים יקרים הספר הזה אשר אנכי נותן לפניכם היום יכיל בקרבו תשובות אחדות אשר השבתי לשואלי דבר כיד ד' הטובה עלי לפע"ד, וגם מעט מדרושים אשר דרשתי למועד מועדים וחידושי תורה אשר חנני ד' ברחמיו. בנה בניתי בית זבול על יסודי הפלפול ועל אשיות הדרוש אכן כל כלי ברזל לא נשמע בבית בהבנותו לא כונתי ח"ו לקנתר ולהניף ברזל על חכמים ומחברים אחרים אך לדרוש האמת כונתי ואני מבקש מאת כל מעיין בחיבור הזה כי אם המצא ימצא לפניו איזה שגיאה לא בחיל ולא בכח יניף ידו כל כלי ברזל לא ישמע בבית אך ישים מעינו בש"ס ופוסקים ואולי יעלה בידו להצדיקני ולהוציא כאור משפטי. ובטחוני בד' כי לומדי התורה ירוו נחת מחיבור זה כי ימצאו בו גרגרים יקרים בהשכל ודעת. כן יעזרנו ד' על דבר כבוד שמו להשפיע עלינו שפע ברכות ונזכה ללמוד וללמד לשמור ולעשות להבין דרכי התור' וסודותי' וד' ירים קרן התורה ולומדי' בכבוד אכי"ר:
דרוש האמונה והאחדות אשר דרשתי ביום האסיפה הגדולה בעיר לעמבערג בבה"כ הגדולה אשר מחוץ לעיר בשבת פ' שקלים שנת תרל"ח אמר אחז אם אין גדים אין תישים אם אין תישים אין צאן וכו' כך אם אין קטנים אין גדולים אם אין גדולים אין חכמים אם אין חכמים אין נביאים אם אין נביאים אין רוח הקודש וכו'. (ירושלמי פ"י סנהדרין ה"ב):
א תנו רבנן כשנכנסו רבותינו לכרם ביבנה, היו שם ר"י ור' יוסי ור' נחמי' ור' אלעזר בנו של ר' יוסי הגלילי. פתחו כלם בכבוד אכסניא, פתח ר"י ראש המדברים בכל מקום בכבוד תורה, ודרש, ומשה יקח את האוהל ונטה לו מחוץ למחנה, והלא דברים ק"ו, ומה

ארון ה' שלא הי' מרחק אלא י"ב מיל, אמרה תורה והי' כל מבקש ה' יצא אל אוהל מועד, ת"ח שהולכים מעיר לעיר וממדינה למדינה ללמוד תורה עאכ"ו. (ברכות ס"ג ע"ב):

אחי בני עמי!:

בעמדי היום לפניכם נפשי עלי תשתוחח ולבי יהגה אימה ופחד, מי אנכי כי אבא עד הלום, צעיר אנכי באלפי ישראל, ואירא לגשת אל הקודש, רבים המה ראשי ישורן וגאוניו העומדים בפרץ ואנכי מה כי אוכיח דרכיכם על פניכם, ואשמיע מוסר ותוכחת לאנשים אשר לא יעמדו תחת פקודתי. אולם המאמר אשר הצבתי בראש אזרני חיל, התבוננתי בדברי חז"ל היקרים ואתחזק, הן דבריהם הקדושים יישירו לעינינו כי פתחו כלם בכבוד אכסניא, ומדוע פתח ר"י מדברתיו בכבוד התורה אכן נקל לאדם אשר לא מבני העיר להוכיח בענות צדק, ולהורות לעם הדרך ילכו בה והמעשה אשר יעשון, ולא ייירא אולי בגלותו חטאת העם ופשעיו, יחשוב האחד אך בי ישית ידו, אך עלי ישליך חצי לשונו וזעם שפתיו אשא, לא יפחד כי לא ידע איש ולא יכירנו, וכבד הדבר לגבר הוקם על לבני העיר היודעם והמכירם:

ולהורות ענין זה פתח ר"י במשור בכבוד התורה הקדושה, ובמתק שפתיו אמר ומשה יקח את האוהל ונטה לו מחוץ למחנה הרחק מן המחנה וגו' והי' כל מבקש ה' יצא אל אהל מועד אשר מחוץ למחנה ויורה לדעת, כי להוכיח לעם ה' ולהורות לישראל, יקח משה אהלו ויתקע יתדותיו מחוץ למחנה. שם לא יגור פני איש ולא ישא פני גבר, כמו בהיותו תוך המחנה, בתוך אהלי ישראל והדברים ק"ו ומה ארון ה' אשר לא נתרחק מן המחנה רק י"ב מילין אמר כל מבקש ה' יצא אל מחוץ למחנה וישמע דברי אמת וענוה צדק. ת"ח ההולכים מעיר לעיר, ממדינה למדינה עאכ"ו, כי השומע ישמע דברים צדיקים מעוררים לב החרדים לדבר ה' לתורת ולעבודתו יתעלה:

ב אמרו חז"ל גלוי וידוע לפני מי שאמר והי' העולם שעתיד המן לשקול שקלים על ישראל, לפיכך הקדים שקליהם לשקליו, והיינו דתנן באחד באדר משמיעין על השקלים ועל הכלאים (מגילה י"ג ע"ב) הן מאז היו ישראל לגוי בנזר האחדות והאמונה התעטרו לגאון ולתפארת, ובעת נגלה ה' בהדר כבודו על הר סיני מצאם חונים כאיש אחד בלב אחד, ועוד ישראל במצרים דגל האחדות התנוסס בקרבם, ועל ידה זכו לצאת מתחת סבלת מצרים, כמאמר חז"ל ישראל נמשלו לשה מה שה כשנלקה באחד מאבריו, כל אבריו מרגישים כך ישראל מרגישים כל אחד בצערו של חבירו:

ותהי האחדות ליסוד מוסד ולאבן פנה לעם הנבחר מצד אחד, והאמונה שורש גזעו מצד השני, האמונה והאחדות הן הנה עמודי התוך אשר יסודי תורתינו עליהם נשענו,

האמונה והאחדות התאחדו ולא התפרדו מקרב איש ולב ישראל, אשר על כן יצר המלך החכם בבית המקדש כוננו ידיו שני עמודים נחושת, שמונה עשרה אמת קומת העמוד האחד, וחוט שתים עשרה יסוב העמוד השני, ושתי כתרות עשה לתת על ראשי העמודים וגו' חמש אמות קומת הכותרת האחת וחמש אמות קומת הכתרת השנית (מלכים א. ז ט"ו ט"ז). קומת העמוד הראשון שמונה עשרה, כטפחות מנורה הקדושה, זאת היא אור האמונה, עמוד האש הולך ואור בנר האמצעי. זו עדות שהשכינה שורה בישראל (שבת כ"ב ע"ב) וחוט שתים עשרה יסוב העמוד השני יאחד לב שבטי ישורון שנים עשר, לקשרם לענדם לתכלית אחד נשגב ונעלה לאהבה את ה' ולדבקה בו בכל לבבם ונפשם ומאודם. וכותרות על ראשי העמודים, המה שש מאות ושלש עשרה מצות צונו ה' על יד משה נביאו, אשר עם שבע מצות דרבנן יתאחדו וכתר יעשו. הם העומדים על הפקודים על האחדות והאמונה. ובחג השבועות זמן מתן תורתינו, בשתים התחתנה בנו תורתנו הקדושה באמונה ובאחדות על הר סיני נראה לנו ה' ואש דת בידו, ואנכי ה' אלקיך מפי הגבורה שמענו, יסוד האמונה בה', ובחג הקדוש הזה המעורר אותנו לזכור מעמד הנבחר הזה, בחג הקדוש הזה נקרא מגלת רות ואמר ר"ז מגלת רות אין בה לא טומאה ולא טהרה לא איסור ולא היתר, ולמה נכתבה מפני החסד להודיעך כמה שכר טוב ניתן לגומלי חסדים הובא בעקדת יצחק. גמלת חסדים, הוא המקשר לבות בני ישראל והיו לאחדים על ידה, גמלת חסדים הוא לעניים ולעשירים, ובעשות חסד איש לרעהו, לבותם יקשרו ואהבה ואחדות תמצאנה קן להן בקרבם, והי' אמונה ואחדות לאבן פנת ישראל וליסוד מוסד לעם ישורון:

וכאשר עפעפינו יישירו בימי קדם יורה הנסיון אתנו לדעת, כי כאשר יסירו ישראל ח"ו צבי עדים עטרת האמונה מעל ראשיהם אז גם נזר האחדות הורד מעליהם, כי בעת ישראל שלם עם ה' ונאמן לתורתו ולעבודתו, אהבת ה' ומצותיו התכלית הנעלה הזאת היא הקוטב, היא המרכז, והוא התל אשר הכל פונים אליו, הדבר הנשגב הלזה יאחד לבבם, כי חפץ האיש הנעלה אשר יחד כל ישראל יתקדשו וידדו עד בית אלקים מקום משכן כבודו:

ג בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע דרש ר' סמאי באו ששים רבוא של מלאכי השרת לכל אחד ואחד מישראל קשרו לו שני כתרים אחד כנגד נעשה ואחד כנגד נשמע, (שבת פ"ח):

לעומת שתי הכותרות אמונה ואחדות, צונו ה' הטוב שתי חלקי המצות, בין אדם למקום ובין איש לרעהו, רובי תורות ומצות אשר יחוב גבר לבוראו ובהם יפיק רצון מה' בחלק

העיון יסודם, ולנגדם מצות וחקים אשר יעשה אותם האדם וחי בהם חיים מדינים בחלק המעשה אבן פנתם. משה ידבר והאלקים יעננו בקול, עשרת הדברים, חמשה יורונו חלקי המצות אשר בין אדם למקום, וחמשה יצוונו חלקי המצות אשר בין אדם לחבירו ויענו כל העם נעשה ונשמע, נעשה פקודת ה' אשר בין איש לרעהו ואז נקשר לבבינו בקשר האחדות ותפרח ששנת האמונה ותעשה פרי קודש הלולים ונשמע מצות שבין אדם למקום להאמין בד' לאהבה אותו ולדבקה בו אז ירדו ששים רבים מלאכי השרת ויקשרו לאיש ואיש כותרות האמונה והאחדות אחד כנגד נעשה ואחד כנגד נשמע:

ומה נכבדו דברי חז"ל באמרם ליעקב היו שבעים נפשות והתורה הקדושה תקראם נפש, ירמז על אבן פנת האחדות השורר ביניהם, המאחד לבות הקדושים אהובי עליון לא כן בני עשו יען כי תכלית הטוב לא ניתן למו, ומחשבות לבם רק רע כל היום, איש רע חושב מחשבות און לא יוחן בעיניו רעהו בהלכו על דרך לא טוב, הגנב, לא יאבה כי יושבי תבל ישימו הגנבה לפועל כפם, כי אז גם הונו יקחו, המרצח, לא יחפוץ כי יושבי חלד ירצחו ואת הרציחה ישימו למשלח ידם, כי רגליו לרע ירוצו ודמו ישפך: כן אנשי רשע נפרדים בתכליתם, לכן בצדק קראה התורה לבני עשו ששה במספר, נפשות, ולבני יעקב הרבים בערכם, נפש להורות ענין יקר הלזה: ד' האמונה והאחדות הן הנה שתי מרגליות טובות אלה בני היצהר תפארת צבי ישראל והדרם אדונינו מרבע"ה עלה למרום וישב שבי הגיון הקודש, הגיון יראת אלקים ואהבתו, הגיון האמונה, לקח מתנות חקי תורתינו הקדושה ומשפטי' לכל מצותי'. ואהרן מה היא אהרן בחיר ה' זרע זרע האחדות בקרב עם ה', הצמיח השלום. אוהב שלום ורודף שלום. ועל כן אמרו במדרש, למלך שהי' לו שתי מרגליות טובות, ונתנם בכף מאזנים, לא זו גדולה מזו, ולא זו גדולה מזו כך משה ואהרן שוים. אמר ר"ח בר פפא ברוך המקום שבחר בשני האחים האלה שלא נבראו אלא לתורה ולכבודן של ישראל (שה"ש רבה פ' שני שדיך) תורה היא האמונה וכבוד ישראל שלום ואחדות השורר ביניהם. משה ואהרן שוים, המה האחדות והאמונה אשיות תורתינו הקדושה:

ה' וכאשר בא הגר לפני הלל הזקן. ויבקש ממנו למדני כל התורה על רגל אחד, על רגל ויסוד אחד, ממנו יפרדו משפטי התור' וחקי' ענהו מה דעלך סני לחברך לא תעביד, ויבינהו מקרא קודש ואהבת לרעך כמוך!:

כי הרעיון הזה, אהבה בין איש לרעהו יתנוצץ מבין משפטי תורתינו הקדושה, לחזק האחדות נתנו ולאמץ מוסרותי' לבל ינתקו. וכאשר הציג הלל קדוש ה' את האחדות ליסוד תורה, כן הורה חבקוק נביא ה' את האמונה לאבן פנתה וצדיק באמונתו יחי'

קרא ברוח קדשו (חבקוק ב. ד.) ויעמוד מצות ה' אשר בין אדם לבוראו על כן האמונה כמ"ש חז"ל בא חבקוק והעמידן על אחת שנאמר וצדיק באמונתו יחי' (מכות כ"ד). ויהיו הכרובים פורשי כנפים למעלה (שמות ל"ד ט') כמו בקול יקראו, האמינו בה' ופניהם איש אל אחיו כמו יאמרו אהבו איש את רעהו, התאחדו התאחדו:

ואהבת לרעך כמוך זאת האחדות. אני ה', זאת האמונה שתי מוסדות תורתינו הקדושה, וזה כלל גדול בתורה:

ו' באחד באדר משמיעין על השקלי' ועל הכלאים, שתי הכותרות מעשה שושן פרחי אמונה ואחדות - הן אמרו חז"ל דרש ר"ח בר פפא יהי כבוד ה' לעולם ישמח ה' במעשיו פסוק זה שר העולם אמרו, בשעה שאמר הקב"ה למינהו באילנות, נשאו דשאים ק"ו בעצמם אם רצונו של הקב"ה בערבוביא, למה אמר למינהו באילנות, ועוד ק"ו ומה אילנות שאין דרכם לצאת בערבוביא אמר הקב"ה למינהו, אנו עאכ"ו, מיד כל אחד ואחד יצא למינו, פתח שר העולם ואמר יהי כבוד ד' לעולם ישמח ה' במעשיו חולין ס') האות והמופת אשר הארץ ומלואה, תבל ויושבי' ימצאו מפאת ממציא יודע ומכוין אל שלימות מציאותם. ולא במקרה והזדמן נעשה כל זאת, הלא המה היושר והסידור הנכון, ההסכמה וההוד, אשר יראו בחלקי פעולותיהם, זאת אשר דרש רחב"פ וזאת כוונתו, בעת הדשאים והאילנות כל ברואי מעלה ומטה יצאו בצביונם למיניהם, על סדר נכון והוד ותפארת, פתח שר העולם ואמר, יהי כבוד ה' לעולם כי ע"י הסדר הנכון וע"י השלום וההסכמה נכיר כבודו יתעלה ותהלתו מלאה הארץ:

ומזה נתבונן אזהרת תורתינו הקדושה בהמתך לא תרביע כלאים שדך לא תזרע כלאים, ובגד כלאים שעטנז לא יעלה עליך (ויקרא י"ט) כי למה אשר סדר הבריאה למיניה, יעיד על מציאת בורא יחיד ומיוחד, תצוה לנו תורתינו הקדושה, אשר בכל מעשה ידי אנוש, בכל פעולותיו ותנועותיו, לא תמוש האמונה הזאת מאחדות הבורא ממנו, ובכל אשר יעשה, יתנוצץ הרעיון היקר והנשגב אמונת אומן בה לנגד עיניו, שויתי ה' לנגדי תמיד. בזרעו את שדהו למינה יזרעה, לבושו אשר ילבש ובגדו אשר יכסה בו גם בהם יראה סדר הבריאה, למען יזכר את ה' ז ומטעם זה כתבה תורתינו הקדושה לא תלבש שעטנז צמר ופשתים יחדיו גדילים תעשה לך (דברים כ"ב) ודרשו חז"ל כלאים בציצית הותרו, אחרי כי מצות ציצית תזכירנו בכל מצות ה' ואמרו רבותינו ציצית דומה לים וכו' עד אשר מצוה הזאת עד כסא כבוד מגעת אין מהצורך לבוא בשערי האמונה והכרת ה' באמצעות סדר הבריאה והותרו כלאים גבי ציצית:

ז' ואחרי שאזהרת כלאים נושאת דגל האמונה בהבורא ית"ש. תשא מצות השקלים דגל האחדות על ראשה. כי זאת אשר צוה לנו אדונינו לתת אך מחצית השקל, והעשיר לא ירבה, והדל לא ימעיט, יורה המורה לצדקה, כי איש ואיש מבני ישראל כאין ואפס לבדו נחשב, אך בהתחבר ובהצטרף עם אחיו ישתלם ויתעלה העשיר והדל. הקטן והגדול יחד נשתוו מכסף השקלים נעשו האדנים תחת משכן העדות. נושא עמוד האחדות של לבות בני ישראל. ויהי' המשכן אחד:

האמונה והאחדות עמדו להם לאחב"י בכל דור ודור. הנה עמדו לישראל בקום עליהם בן המדתא האגגי בזכות האמונה והאחדות הושיעם ה'. לך כנוס את כל היהודים וצומו עלי אמרה אסתר המלכה כנוס את כל היהודים חזק קשר האחדות ביניהם, וצומו עלי והתפללו אל אלקי אבותיכם קרעו את לבבכם והעתירו בעדי האמינו בה' והוא יושיע זו וזאת כונת חז"ל גלוי וידוע לפני מי שאמר והי' העולם אשר עתיד המן לשקול שקלים אל גנזי המלך ביהודים לאבדם, לפיכך הקדים שקליהם לשקליו והיינו דתנן באחד באדר משמיעין על השקלים ועל הכלאים השריש בלב ישראל שתי יסודות קדושות אמונה ואחדות, וצוה על שתי מצות על השקלי' ועל הכלאים נושאות רעיונות נשגבות האלה, ובזכותן הושיעם ה' לעתות בצרה:

ח' ובזה יתבארו דברי המדרש זה הדבר אשר צוה ה' תעשו וירא אליכם כבוד ה' (ויקרא ט ו) אם תעקרו יצה"ר מלבכם ותהיו כלכם באגודה אחת ולב אחד וירא אליכם כבוד ה'. ונקדים דברי המדרש ויקרא רבה, חזקי' אמר חורי, גדול השלום שבכל המסעות כתיב ויסעו ויחנו נוסעים במחלוקת וחונים במחלוקת כיון שבאו לפני הר סיני נעשו חני' אחת הד"ד ויחן שם ישראל, ויחנו אין כתיב כאן אלא ויחן, אמר הקב"ה הרי שעה שאני נותן תורה לישראל. כי בהתאחד עם ה' לפני הר סיני ודגל השלום התנוסס בקרבם, הופיע עליהם רוח ממרום ואש דת ניתן להם, ואם ח"ו מריבה ושנאה תפרוצנה ביניהם אות הוא כי השתות נהרסו, ואדני הדת נמטו. כי באין אחדות אין דת ובאין דת אין אחדות וזה כוונת חזקי', כאשר ראה אותם הקב"ה חונים כאיש אחד ושלום ואהבה ביניהם אז אמר הקב"ה הרי שעה שאני נותן תורה לישראל וזה כוונת המדרש אם תעקרו יצה"ר מלבכם אז תוכלו להיות באגודה אחת ולב אחד וכדברינו למעלה כי בנפול המריבה והפרוד והשלום ישתרר אז וירא אליכם כבוד ה':

לזאת אחי בני עיר מולדתי התאחדו התאחדו חזקו ואמצו בתוה"ק ושאו דגל האמונה והאחדות עליכם, שמרו משפט ועשו צדק' כי אז תצליחו בכל דרכיכם, וקוי ה' יחליפו כח ילכו ולא ייעפו:

אחב"י !:
בהתיצבי היום לפניכם לדרוש דברי מוסר אמרתי לסדר דברי במקראי קודש הרשומים בשאלת מדוע הנמצאים בתוה"ק ובנביאים ויתבארו בדרך ויכוח בין יצה"ט ויצה"ר אשר יריבו בחזקה איש את רעהו, ויצה"ר יחגור שארית כחו להתגבר על יצה"ט וד' לא יעזבנו בידו הלא המה רמוזים במקראי קודש בשאלת מדוע אשר נספרם אחד לאחד:
א' מדוע באתם אלי (בראשית כו כז) ב' מדוע פניכם רעים היום (בראשית מ. ז.) ג' מדוע מהרתן בא היום (שמות ב יח) ד' מדוע לא יבער הסנה (שם ג ג):
ה' מדוע לא כליתם חקכם (שם ה' י"ד):
ו' מדוע אתה יושב לבדך (שם י"ח י"ד):
ז מדוע לא אכלתם את החטאת במקום הקודש (ויקרא י יז). ח. מדוע נתת לי נחלה (יהושע יז יד):
ט. מדוע בושש רכבו לבא מדוע אחרו פעמי מרכבותיו (שופטים ה. י"ט): י מדוע לא בא בן ישי (שמואל א כ כז):
י"א מדוע אתה ככה דל בן המלך (שמואל ב. יג. יד):
י"ב מדוע ככה עשית (מלכים א א):
י"ג מדוע קול הקרי' הומה (שם מא):
י"ד מדוע באתי ואין איש (ישעי' נב) ט"ו מדוע אדום ללבושך (שם ס"ג ב):
ט"ז מדוע שובבה העם הזה (ירמי' ח. ה.):
י"ז מדוע הכעיסוני בפסיליהם (שם ח. י"ט) י"ח מדוע לא עלתה ארוכת בת עמי (שם כ"ב):
י"ט מדוע דרך רשעים צלחה (שם יב א):
כ' מדוע לא נשא הבן בעון האב (יחזקאל י"ח י"ט):
כ"א מדוע קדמוני ברכים (איוב ג. י"ב):
כ"ב מדוע נחשבנו כבהמה (שם י"ח ג') כ"ג מדוע רשעים יחיו (שם כ"א ז') כ"ד מדוע משדי לא נצפנו עתים (שם כ"ד א'):
כ"ה מדוע אליו ריבות (שם ל"ג י"ג). כ"ו מדוע אתה עובר את מצות המלך (אסתר ג ג):
כ"ז מדוע פניך רעים כ"ח מדוע לא ירעו פני (נחמי' ב ב. ג):
כ"ט מדוע נעזב בית אלקים (שם י"ג י"א):
ל' מדוע אתם לנים (שם י"ג כ"א):
ט' מדוע באתם אלי ואתם שנאתם אותי ותשלחוני מאתכם. שאל יצחק לאבימלך ואחוזת מרעהו. יצר הטוב המסכן החכם אשר בחכמתו וטובו ימלט העיר מן מצודי וחרמי יצה"ר

(נדרים ל"ב ע"ב) ישאל הפעם את יצה"ר מדוע באתם אלי? כי הזקן הכסיל בראשית בואו אל האדם לפתותו לעשות רע, לעבור על מצות ה' אשר לא תעשינה יחליק אליו בעיניו ליפות דרכיו העקלקלות ונתיבותיו הנשחתות, יאמר לאיש אשר ימאן ללכת מיראתו את פני האדון ה' בוחן כליות ולב, אל תירא ואל תחת, לית דין ולית דין. אם תעשה מי ירשיעך, ואם תשמע לקולי מי יאמר לך כי חטאת? ואם האדם ישמע לו וכעכס אל מוסר אויל ילך אחריו ונוקש באמרי פיו, יעבור על מצות ה' ואשם, או אז אם יחשוב בלבבו מה עשה, בחטאו נגד ה'. ונפשו עליו תשתוחח. אז ברצותו לשוב אל ה'. והנה יצה"ר לקראתו. אכן שנה פניו וילך לו הפעם לא יבא כמתעתע ומכחיש רק כמאמין ומודה, ילבש במחלצות יצה"ט ובלבושו, יחזיק בו ויאמר אליו הוי כסיל ובער, הוי חוטא ופושע חטאת וישר העוית ועוד תקוה כי לא יחשב לך עון אשר חטאת. מה לך איפוא כי נזעקת ותשוב הפעם אל ה'. העוד תדמה כי נפשך המגואלה זעומת ה' תמצא חן בעיניו? לשוא תתיפה, מאס בך אדון השמים אבדה תוחלתך ותקוה אין. ויהי כדברו אליו יום ויום, יתיאש האדם ויהי' למפגע לו, יבכה ליום אחרון כי אבדה תוחלתו וישליך את נפשו ביון החטאת ובמצולת הפשע אחרי אשר העוה דרכו. המדרגה הזאת, התיאשות הנפש ר"ל, היא האחרונה ושאול תתמוך ואוי לו לאדם אם ירד ונפל בבור תחתיות ונפשו התיאשה. וזאת כוונתנו בתפלה והסר שטן מלפנינו ומאחרינו, לבלי נשמע חלילה לקול יצה"ר קודם החטא ואחריו:

כי החליק אליו בעיניו למצוא עונו לשנוא אמר המלך הקדוש:

(תהלים ל"ו ג.) כבא היצר אל האדם להסיר לבבו מאחרי ה' יאמר פשע לרשע - אין פחד אלקים לנגד עיניו. ישים העקוב למישור והרכסים לבקעה וכעשותו המזימתה, כאשר נפשו הקדושה יגאלנה בחלאת עון וטומאת פשע, יקח אז יצה"ר דרכי יצה"ט לעזר לו יודיענו כי חטא וימצא עונו אשר חטא לשנוא. למען התיאש האדם מן התשובה ולא ירצה פני בוראו, יהפך לשנוא עצמו ויפול במכמורות הרשע:

ובזה יתבארו דברי המלך החכם שמח בחור בילדותיך ויטיבך לבך בימי בחורותיך והלך בדרכי לבך ובמראה עיניך ודע כי על כל אלה יביאך האלקים במשפט (קהלת י"א ט.) ואמר רב הונא עד ודע דברי יצה"ר מכאן ואילך דברי יצה"ט (שבת ס"ג ע"ב) באמת גם דברי קהלת האחרונים המה דברי יצה"ר אשר לקח לעזר לו מדברי יצה"ט, למען הפך את זממו הרע, להכניס בלב אדם התיאשות הנפש ושנאת עצמו למען יאבד תקותו וישים קץ לתוחלתו כי יתקפהו לנצח מן דרך התשובה, ויוליכהו תועה מדרך החיים, לכן אמר רב הונא מן ודע המה דברי יצה"ט, כי לא כן תכונת יצה"ר להודות בהשגחה, ולאמור יש

שכר ועונש, מתחפש הוא, פשט את בגדיו הצואים וילבש בגדי יצה"ט החמודות למען חזק כזביו וכבר העיר קצת הרב המגיד מדובנא בספר קול יעקב:

י' ומה מאוד יאירו לעינינו דברי הש"ס (סוכה נ"ב ע"א) יצה"ר בתחילה דומה לחוט של בוכיא, ולבסוף דומה כעבותות העגלה שנאמר הוי מושכי העון בחבלי השוא וכעבות העגלה חטאה. בתחיל' יקטין לו את עונו וחטאתו וישימנו כחוט של בוכיא כקורי עכביש כי קטן הוא ואחרי עשותו כעבות העגלה ישום יסיתו לאמר נואש לתשובה כי אבדה התוחלת ותכל התקוה: כן צעק קין מנהמת לבבו ויזעק בחבליו בשמעו גודל חטאתו ועוצם פשעו, באמור לו ה' קול דמי אחיך צועקים אלי מן האדמה. גדול עוני מנשוא וירצה להתיאש ולרדת מטה, ויענהו ה' ויאמר כי יש תקוה וישם לקין אות, ואמרו חז"ל עשאו אות לבעלי תשובה ממנו יראו, כי גם אם הרבה אדם לחטוא אל יפול לבבו ואל יתיאש, כי ה' טוב וסלח, פותח יד לקבל שבים ושב אל ה' וסר עונו וחטאתו תכופר: והנה מדת הדין אשר יתואר בשם יצחק כי מעת הולדו נאמר בו שם אלקים, ישאל הפעם את יצר לב האדם הבא עליו בעקיפין לאמור דע כי על אלה יביאך האלקים במשפט, מדוע באתם אלי למדת הדין - ללקחני למשען לך. ותאבה למנוע האדם מן התשובה, הלא שנאתם אותי ואת דרכי, ותחליקו לאמור אין דין וחשבון ותשלחוני מאתכם, ומדוע באת אלי עתה:

עתה יפנה יצה"ט אל החוטא והנה פניו זועפים ונפשו עליו תאבל כי המר לו יצה"ר מאוד לאמור אין תקוה וישאלהו מדוע פניכם רעים היום? למה תתיאשו ולמה לא תקוו. הוחילו לה' והוא יושיעכם, כי לא יחפוץ במות המת, במות אדם רשע הנקרא מת בחייו, כי אם בשובו מדרכו וחי' ומדוע פניך רעים ל (נחמי' ב ב):

י"א מדוע מהרתן בא היום ישאל יצה"ר אשר יכונה הלום בשם רעואל, לאדם השב לה' בימי בחרותו בעוד לאל ידו מדוע מהרת? הן עוד היום גדול, הלוך בדרכי לבך ושמח בימי בחורותיך ועוד עת לשוב כי נפש אשר תחטא ותעשה מצות ה' אשר לא תעשינה, והודע לה כי חטאה, ותאבה לשוב אל ה', בחשבה כי נגד אל גדול ונורא חטאה, כל זמן אשר תשוב, וכל עת אשר תתנחם, התשובה נרצית לפני המקום, אכן שבע הנה מעלותי' גבוה מעל גבוה מעלה על מעלה, אם ישוב מיד אחרי עברו ואחרי עשותו זאת התשובה המעולה ועולה על כלנה ויש אשר יאריך ענן חטאיו ימים רבים. אבל ישיב אל לבו ולו דעת ותבונה בעודו בימי עלומיו בעודו בתקפו וגבורתו כמאמר חז"ל אשרי איש אמר רב עמרם אמר רב אשרי מי שהוא עושה תשובה כשהוא איש (ע"ז י"ט ע"א) בעוד עטיניו מלאו חלב ומוח עצמותיו ישקה. ויש אשר לא יעלה הענן ענן פשעיו עד ימי

זקנתו בעת תפר האביונה וכבר ספרם אחת לאחת מהר"י אבוהב בספר מנורת המאור למצא חשבון שבעה:

המעלה האחרונה והיא הגרועה, אשר לא יחשוב עם לבבו גם בעת זקנתו, עד עת בא פקודתו ובכור מות עומד לנגדו, אז בהנתק פתיל חייתו, ונר נשמתו נדעך, אז בעוד רגעים מנו לו נר ה' נשמת אדם טרם יכבה, יחשוב און אשר חטא וירגז על משכבו. כל מעשיו הרעים יעברו לפניו ועד מלך בלהות יצעידוהו או אז יכנע לבבו הערל וישוב אל ה' וה' הטוב ירצה לו בראותו את עניו ואת צוקת נפשו, וגם לעת ערב הפתח פתוח אם יכפר פני האדון ה':

י"ב ובזה יתבארו מקראי קודש כי תצא מחנה על אויביך ונשמרת מכל דבר רע כי יהי' בך איש אשר לא יהי' טהור מקרה לילה ויצא אל מחוץ למחנה לא יבא אל תוך המחנה והי' לפנות ערב ירחץ במים, וכבא השמש יבא אל תוך המחנה (דברים כ"ג י"א י"ב) תכבד המלחמה מלחמת היצר על איש צדיק, כי מצודים וחרמים לב יצה"ר ללכוד גבר תמים במשכו ברשתו רבים המה עוזרי היצר עצמו אנשי שלומו ידי אנוש ורגלו עיניו ואזניו, מעבה החומר וכל אשר לו ידמו למו עצתו:

ולהנצל מפח יקוש, ממלכדת עלי נתיב תזהיר אותנו תורתינו הקדוש' כי תצא מחנה על אויביך, ונשמרת מכל דבר רע כי יבא הצר הצורר לפתותך אל תאבה ואל תשמע, גם כי יחליק אליך בעיניו ויאמר אין חטאת אין פשע, ונשמרת מכל דבר רע כי טמון בארץ חבלו ותלכד בפח:

וכי יהי' בך איש אשר לא יהי' טהור מקרה לילה, הועם שכלו והועב בעב ענן, ויצא אל מחוץ למחנה כבד עליו הדבר לשוב מרשעתו ולבא אל תוך מחנה ישראל:

בכל זאת אל יתיאש האדם, ויש לדל תקוה, אם ישוב ה' יקבלו והי' לפנות ערב בעת זקנתו אם יעיר ה' עליו רוח ממרום, יכיר רשעתו וידע כי ברע הוא ויחרט על חטאת נפשו יחוננו אב הרחמן ויפיק רצון מה':

וכבא השמש לפני מותו, השמש באה ועלטה תהי' תרדמת מות תפול עליו ועיניו חשכו בארובות בהלוך האדם אל בית עולמו גם אז בהעבירו עין בקרת על מעשיו עת לעשות לה' ולשוב ואז יבא אל תוך המחנה. אכן לא זאת התשובה הנדרשה ועיקר התשובה לשוב בימי עלומיו לא כן היא עצת היצה"ר כי ישאל מדוע מהרתן בוא היום כי עוד היום גדול ועת לשוב בימי הזקנה ואתם אחי אל תשמעו לקול היצר, המלאכה מרובה והזמן קצר, שובו אל ה' והתעוררו באביב ימיכם עשו חסד משפט וצדקה ואז תפיקו רצון מה'!: י"ג מדוע אתה יושב לבדך? ישאל יצה"ר לאיש תמם מישר דרכו הן בהתהלכך

בדרכי התורה, הלא תשב לבדך עם זרים לא תתערב, מדרכי העמים יסורו רגליך, נאסרת בזיקי הדת, וידך לנחושתים הוגשו, ובסבכי המצות נאחזו ולמה ישראל לא תשמח אל גיל כעמים ומדוע תשב לבדך:

מדוע אתה ככה דל בן המלך בבוקר בבוקר אתה האיש הישראלי אשר תענה נפשך בהגות בתורת ה' יומם וליל, כאמרם ז"ל אדם כי ימות באוהל, אין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עלי' (ברכות ס"ג ע"ב) ואמרו שחורות כעורב במי אתה מוצא דברי תורה, במי שמשכים ומעריב עליהם בבית המדרש, רבה אמר במי שמשחיר פניו עליהם כעורב (עירובין כ"ב ע"א), פרק עול התורה מעליך ושים לבך אל תענוגי ב"א לא תיעף ולא תיגע ופניך יפים מאנשים אשר כגילך ומדוע ככה אתה דל בן המלך בבוקר בבוקר?: י"ד מדוע לא כליתם חקכם דבר יום ביומו? ארי' יקרא על מצפה יצר הטוב אל בני האדם, חז"ל דברו בקודש הסכת ושמע ישראל היום הזה נהית לעם, וכי אותו היום נתנה תורה לישראל, והלא אותו היום סוף ארבעים שנה הי' אלא ללמדך שחביבה תורה על לומדי' בכל יום ויום, כיום שנתנה על הר סיני א"ר תנחום ברי' דר"ח איש כפר עכו, תדע שהרי אדם קורא ק"ש ערבית ושחרית, ויום אחד אינו קורא דומה כמי שלא קרא ק"ש מעולם. (ברכות ס"ג ע"ב) ה' צבאות מפארן הופיע ומצות חקים ומשפטי' צדיקי' השמיענו ובמעמד הנבחר הזה מלא לבבנו אהבה ויראה לעבודתו יתעלה. רק השמר לך ושמור נפשך מאוד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך ופן יסורו מלבבך כל ימי חייך צוה עלינו בתורתו הקדושה (דברי' ד. ט). כי חיי איש הישראלי חייו המוסרים והרוחנים עם מצות התורה קשורים ואחוזים בקשר אמיץ בל ינתק, עד אשר לא יצוייר האחד בלתי השני לא יקראו חיים רק בשמרם מצות ה' כמבואר בש"ס (מנחות צ"ט ע"ב) ר"י ור"א דאמרי תרוייהו תורה נתנה בארבעי' ונשמה נוצרה בארבעים כל המשמר תורתו נשמתו משתמרת וכל שאינו משמר את התורה אין נשמתו משתמרת, תנא דבי ר"י משל לאדם שמסר צפור דרור לעבדו אמר כמדומה אתה שאם אתה מאבדה שאני נוטל ממך איסר בדמיה נשמתך אני נוטל ממך. וזאת אשר תזהיר אותנו תורתינו הקדושה פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך ואז גם ימי חייך יסירו ממך. וגם אל המלך תזהיר תורתינו הקדושה והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו (דברים י"ז י"ט) בספר התורה יקרא את כל ימי החיי' האמיתים החיים הרוחנים והמאושרים. ויום קבלת התורה שורש מטע ישראל וגזע עם ה', היום הזה יחיינו יחזקנו ויאמצנו, אכן בל נרחיק עצמינו יום אחד מבלי עשות בו מצות ה', כי אז שפעת החכמה והיראה שפעת החיים והשלום חלילה יחדלון וחבל המקשר והמאחד ימינו עם יום הנורא והקדוש יום קבלת התורה ינתק לכן בכל יום

ויום נתחזק כארי לעשות רצון אבינו שבשמים ואז אור האהבה והיראה יתנוצץ בקרבנו ונוסיף חיל ביום המחרת להשיג שפע שבע רצון מהאל הטוב, ואם יחסר יום אחד, ולא קרא ק"ש היום הזה אבד וחבל המקשר והמאחז נרפה ואיך יהיו ימיו מחוברים?:

והחבר למלך הכוזר ביאר הדברים בחמישי לשלישי כי מזון הנפש כמזון הגוף, התפלה חזון הנפש והאוכל הגוף, וכאשר ילך האדם בכח האכילה עד עת האכילה השנית, ככה תלך הנפש בכח התפלה עד עת התפלה השנית. ועתה ישאל יצה"ט לאלה האנשים אשר לא ישלמו חובתם לבוראם מדוע לא כליתם חקכם דבר יום ביומו? מדוע תנתקו חבל המשתלשל ותרחיקו עצמיכם מאדון השמי' מדוע ככה עשית? (מלכים א. א.) ומזה יקח האדם מוסר לנפשו ללכת יום יום אל בית התפלה להשתפך נפשו לפני שומע תפלה לקרא ק"ש בזמנה: ט"ו מדוע לא אכלתם את החטאת במקום הקודש ישאל יצה"ט אמרו חז"ל אם פגע בך מנול זה משכיהו לביהמ"ד:

אם אבן הוא נמוח וכו' (סוכה נ"ב ע"ב) שם במקדשי אל יבין גדלות השם, שם יופיע ה' בהדר גאונו שם מצאה התורה קן לה, ובהעלות יצה"ר על לבבו להסיתו לעבור על אחת ממצות השם, ימשכנו לביהמ"ד, שם תשקוטנה תאות לבבו, שם יניחו גליו, בחשבו לפני מי הוא עומד לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה. ועתה ישאל יצה"ט לאדם החוטא מדוע לא אכלתם את החטאת במקום הקודש מדוע לא הלכתם להשקיט ציורי לבבכם הרעים בביה"כ א מדוע לא הלכתם שם בפגוע בכם מנול זה והרב המורה בחמשים ואחד לראשון כתב זה השכל אשר ישפע אצלינו מהשי"ת הוא הדיבוק אשר בינו ובינינו, והיכולת נתונה בידך, אם תרצה לחזק הדבוק ההיא תעשה, ואם תרצה להחלישו מעט מעט עד שתפסקהו תעשה והתחזקות דבוק הזה תהי' בהשתמש בו באהבת ה' ית', וחולשתו תהי' בשומך מחשבתך בדבר זולתו. ע"כ. לכן אין טוב באדם רק לעסוק בתורה להשלים נפשו בקדושתה ולהעלותה מעלה מעלה לאכול חטאתו במקום הקודש, במקום מיוחד לתורה ולתפלה וה' ירצה את מעשיו: ט"ז מדוע באתי ואין איש קראתי ואין עונה דרשו חז"ל כיון שבא הקב"ה לביה"כ ולא מצא עשרה מיד הוא כועס שנאמר מדוע באתי ואין איש קראתי ואין עונה ואמרו לי' לר' יוחנן איכא סבי בבבל תמה למען ירבו ימיכם על האדמה כתיב, כיון דאמרו לי' מקדמי ומחשכי לבי כנישתא אמר היינו דאהני להו, כדאמר להו ריב"ל לבניו קדמו וחשכו לבי כנשתא כי היכי דתוריכו חיי (ברכות ו') עטרת תפארת שיבה בדרך צדקה תמצא אמר המלך החכם (משלי יו לא) וכונתו כי יש זקן ושבע ימים ושנותיו מעטים ורעים כי הואיל הלך אחרי צו, ומדרך ה' יסיר לבבו ואם כי שערותיו הלבינו, צעיר הוא לימים יש בהם חפץ, ויש עלם הולך

תמים דורש תורה וחכמה בא בימים, ולא לרב שנים יקרא שיבה ולמעט שנים לא יקרא נער, עטרת תפארת שיבה אשר בדרך צדקה תמצא לזה יקרא שב כי הגה בתורת ה' ופעל צדקה וחסד, ואם כי שערותיו שחורות. הדר שיבה ניתן למו זקן זה שקנה חכמה, כמאמר הש"ס יכול אפילו זקן אשמאי אין זקן אלא שקנה חכמה וכו' ור"י הגלילי סבר אפילו יניק וחכים (קדושין ל"ב ע"ב) ואמר ר"י שמואל זקנה קפצה עליו (תענית ה' ע"ב) שמואל הרואה נזיר ה' מעת הולדו, בעת נערותו קפצה עליו זקנה וזקן נקרא,:

ובארץ הקדושה אשר עיני ה' עלי' לטובה, גיא חזיון אשר נגלה שם אדון השמים וישפוך רוחו על נביאיו, וכמאמר המקונן שם השכינה שכינה לך ויוצרך פתח למול שערי שחק שעריך וכבוד ה' לבד הי' מאורך. שם ילמד האדם דעת ושם יקנה תבונה, כי כפיס מעצה יעננו לאהבה את ה', נכבדות מדובר בערי אלקים כי לא תוכלנה שאת עם חוטא ופושע כמ"ש אל תטמאו בכל אלה כי בכל אלה נטמאו הגוים אשר אני משלח מפניכם ותטמא הארץ ואפקוד עונה עליה ותקיא הארץ את יושבי' (ויקרא כ"ח.) ונאמר במשנה תורה וזאת המצוה החקים והמשפטים אשר צוה ה' אלקיכם ללמד אתכם לעשות בארץ אשר אתם עוברים שמה לרשתה. (דברים ו' א') הנה במה שלא תוכל הארץ לשאת חטאת ועון, נדע מה ה' דורש ממנו ונעשה, ונבין הדברים אשר שנא ה' ונרחיק מהם ושקץ נשקצם, וזאת אשר יאמר כי החקים והמשפטים אשר יצוה ה' אותנו לעשות, יורה אותנו לצדקה בארץ אשר נעבור לרשתה, את אשר תשא היא רצונו, ואשר לא תשא תועבת נפשו, והשכר והעונש, אשר בשמוע אל מצות ה', בברכת הארץ, ובסור מהם, בקללתה יודעו, הן המה יעידון ויגידון המצות והחקים אשר צוה ה':

אכן בחוצה לארץ, כבד הדבר להשיג הזקנה האמיתית הרוחנית כי יחסרון שם האמצעים הטובים המועילים להשגת השלימות, ומסכים ומונעים יעמדו לנגד איש מישר דרכו וישוכו בעדו, לכן כאשר אמרו לר"י איכא סבי בבבל, יש ויש שם צדיקים ישרים ותמימים אשר יקדישו ימיהם לתורה ולתעודה, תמה ואמר למען ירבו ימיכם על האדמה כתיב, כי אלקים בקרבה יעזרהו ויעוררהו לקנות חכמה תורה ודעת, וכד אמרו לי' מקדמי ומחשכי לבי כנשתא אמר היינו דאהני להו כי בבית מקדש מעט, מקום מוכן לתפלה, שם ישפוך האדם את לבו לפני אביו שבשמים, ושם ילמד דעת, כי דרכי בית הכנסת דרכי צדקה הנמו. ועתה ישאל יצה"ט מדוע נעזב בית אלקים ומדוע חרב ושמם ומדוע באתי ואין איש ל:

י"ז וישמע יואב את קול השופר ויאמר מדוע קול הקרי' הומה כשמוע יצה"ר קול שופר בעיר, קול שופר לעורר העם לשוב מעון, קול שופר לעורר משנת העצלות, להתגבר

כארי לעשות רצון אבינו שבשמים יקרא ויאמר מדוע קול הקרי' הומה מה קול רעש השופר הזה? אכן יצה"ט יעננו בקול מדוע אתם לנים כמבואר ברמב"ם הלכות תשובה (פ"ג) אעפ"י שתקיעת שופר בראש השנה גזירת הכתוב, רמז יש בה, כלומר עורו ישנים משנתכם ונרדמים הקיצו מתרדומותיכם, וחפשו מעשיכם וחזרו בתשובה וזכרו בוראכם אלו השוכחים את האמת בהבלי הזמן ושונים כל שנתם בהבל וריק אשר לא יציל, הביטו לנפשותיכם והטיבו דרכיכם ומעלליכם ויעזוב כל אחד מכם דרכו הרעה ומחשבתו אשר לא טובה ע"כ. ומדוע איפוא בעצלתים תשכבון ולא תקראו אל ה' קומו קראו אל ה' מה לכם נרדמים התעוררו התעוררו, אולי ישמע ה' וירצה מעשינו וחטאתינו תכופר. לכן הירא את דבר ה' לבו יחיל בקרבו, ואיש תבונות יקנה דעת בידעו כי האלקים יבוא במשפט על כל נעלם ויחשוב עם לבבו לו יהי' לו דבר לפני מלך בשר ודם, כי אז יחרד חרדה גדולה, ישית עצות בנפשו איך להחיש מפלט לו, ואם לפני בן אדם משפטו יפחד וירעד, עאכ"ו בקום למשפט אלקים:

י"ח מדוע שובבה העם הזה ירושלם משובה נצחת החזיקו בתרמית מאנו לשוב הקשבתי ואשמע לא כן ידברו אין איש נחם על רעתו לאמר מה עשיתי כלה שב במרוצתם כסוס שוטף במלחמה, ירמי' נביא ה' שאל בשם אלקי ישראל היפלו ולא יקומו אם ישוב ולא ישוב (ירמי' ח' ד') ולהבנת דברי קודש אלה, יוצאים מפה קדוש ישראל, נביא מאמר המדרש (בראשית רבה פ' וישלח) משוד עניים מאנקת אביונים עתה אקום יאמר ה', אמר רשב"י עתה אקום כל זמן שהיא מכפשת בעפר איננו קם אלא כשיגיע אותו היום שכתוב בו התנערי מעפר קומי שבי ירושלם באותו שעה הס כל בשר מפני ה'. למה ל כי נעור ממעון קדשו אמר ר' אחא כהדא תרנגולתא דמנערה אגפה מן קטמא. רעיון יקר מאוד נכבד צפון בדברים האלה והוא כי גאון ישראל בעושר והדר ממשלה לא ישוער, שפל מצבם ופחיתות ערכם לא בהעדרם יחשב, תפארת ישראל ואשרו אך בדרך החכמה יבוקש, אך בדרך התורה ימצא, לאור התורה יגביהו עוף וינשאו, ולנוגה מצותי' כל אשר יעשו יצליחו, כי רוח החי' באופני משפטי'. להעלותם ולהגביהם מעפר לרום שמים, ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש קרא ה' ביד משה נביאו, (שמות י"ט ו') לממלכת חכמים שמם ה' לממשלת נבונים, הון עשיר לא יחזו למקור האושר, התורה והחכמה הן הנה הצלחת עם ה', ועת לב ישראל לא שלם עם ה', אף אם כסף תועפות למו, לא בידם טובם האמיתי ואשרם הרוחני. וחז"ל ברוחב בינתם אמרו בכה תבכה בלילה לפי שאין קול הולך אלא בלילה (מדרש איכה) רק אז ישמע קול צעקה אשר דורשי ה' מר יזעקו אם חשכת ערפל ועבי ענן יליטו את עיני השכל, לילה מושך אחריו קנה (שם)

אי שמוע לעצת החכמים ובלתי האזין לדבריהם הקדושים, ימשכו אחריהם קנה והגה והי עתה אקום יאמר ה', בהעיר ה' רוח ממרום על בני ישראל, ועמו תלואים למשובה, עתה אקום יאמר ה' עתה ארומם ועתה אנשא, כל זמן אשר היא מכפשת בעפר, יבקשו רפואות תעלה בקנינים המדומים ובטובות הזמניות, איננו קם, אז דרכיהם לא יצליחו ושמי לא יקודש על ידיהם, כשיגיע היום שכתוב בו התנערי מעפר, אם ינערו עפרורית הגשמיות מעליהם באותו שעה הס כל בשר מפני ה', כי התעוררו מרוח הזמן, ולא חבקו אשפתות, כי נעור ממעון קדשו התעוררות רוחניות, כהדא תרנגולתא דמנערה אגפיה מן קטמא כעת במרום תעוף, כנפי' תנקה מן עפר למען תגביה עוף כן עם ה' ירום ונשא וגבה מאוד, אם יתנערו מעפר והרוח ימשול בגוי':

י"ט וכראות נביא ה' את ישראל כי פרוע הוא, כשלו רבים ונפלו, נוקשו ונלכדו בפח היצר, העם הולכים בחושך ולא ישמעו לקול התורה, קרא בכח היפלו ולא יקומו האם לא יאבו להתעורר ולקום הן אם ישובו אל ה' גם ה' ישוב אליהם ואמר אם ישוב האדם ולא ישוב אליו ה' להושיע ולהשפיע עליו כל טוב:

ומדוע איפוא שובבה העם משובה נצחת הקשבתי ואשמע לא כן ידברו כלה שב במרוצתם כסוס שוטף במלחמה, הצבי אם ינוס יברח מפחד בן קשת, יחזור ראשו לאחוריו, יראה אם הרחיק ממקום הנזק ויביט אל הדרך אשר עבר ממנו, וכן האדם השב לה' החרט על עונותיו יסור מדרך הרע, ועיניו אחור יחזו אל המון פשעיו אשר חטא, ויחשוב דרכו, ישית לבו למסילה דרך הלך וינחם, אכן לא כן דרך החוטא אשר תמתיק לו הרעה, הוא ישים מבט עינו אל הדרך אשר לפניו, ומה שעבר לא ישים על רוחו, וכסוס נדמה אשר שונה הוא מהצבי לא יביט לאחוריו רק לפניו, לא ינחם ולא יתעצב על לבו, ועל זה מר צעק ירמי' כלה שב במרוצתם כסוס שוטף במלחמה, לא יקחו דרך הצבי למשל להם, רק כסוס ישטופו, כסוס שוטף במלחמה:

כ' מדוע הכעיסוני בפסיליהם בהבלי נכר? מבליגיתי עלי יגון עלי לבי דוי. הנה קול שועת בת עמי מארץ מרחקים הד' אין בציון אם מלכה אין בה, מדוע הכעיסוני בפסיליהם בהבלי נכר. לב האדם אם חי' יחי' בקרבו, עוד יש תקוה, ותוחלת לא אבדה, וכאשר לבו עליו יכאב, אז נואשה מחלתו, ויתבארו מקראי קודש היוצאים מפי אבן ישראל. מה נורא המקום הזה אין זה כי אם בית אלקים (בראשית כ"ח י"ז) ואמרו במדרש מלמד שהראה לו בית המקדש בנוי שנאמר מה נורא המקום הזה, וחרב שנאמר אין זה ונאמר על זה דוה לבינו, והדר בנוי שנאמר כי אם בית אלקים, דבר הממוצע בין המציאות וההעדר, דבר אשר הוא בכח ולא יצא עדיין אל הפועל, יקרא אין, כמאמר העקרים בשני

לשלישי וז"ל שם לפי שמציאת השלימות באדם היא בכח, והמציאות אשר היא בכח, קראו הכתוב אין:

דבר אשר יש לו מציאות ברוחני בזכרון או בתקוה, בזכרון ימי קדם, ובתקוה לימים הבאים, הדבר הזה הי' יהי', ולכן אמרו במדרש כל מקום שנאמר אין לה הוה לה ותהי שרה עקרה אין לה ולד, והוה לה. ציון מנחם אין לה, ויהי' לה. שרה אמנו לא נתיאשה, ותשם מבטחה באדון השמים והארץ, אשר יפתח רחמה ויפקד אותה בדבר ישועה ורחמים ה' מלא תקותה ותהר ותלד:

ציון, יען תקוה כי יבוא גואל צדק וינחם את המתאבלים עלי' מקוה ציון וירושלים לא אבד בא יבא גואלה ויושיע. ובבינה לעתים ביאר בזה מקראי קודש זכר עניי ומרודי לענה וראש זכור תזכור ותשוח עלי נפשי זאת אשיב אל לבי על כן אוחיל, כי לזכור צרות ומצוקות שעברו עלינו, היא לענה וראש, כי תשוח עלי נפשי, כי הנפש נכנעת ונשפלת עי"ז, אכן זאת אשיב אל לבי ואנחם, כי על ידי כן שעוד ידאב לבי ונפשי עלי תאבל, על ידי כן אוחיל ואצפה, כיון שאיני שוכח מה שעבר וזכרונו בא לפני, היא אות ומופת, כי יש תקוה:

ועל יסוד מאמרינו נבנית כונת המדרש מה נורא המקום הזה, הראה לו בית המקדש בנוי. אין זה, הראה לו את המקדש חרב, כי בתקותינו אשר גדול יהי' כבוד הבית האחרון, וה' עתיד לבנות העיר הקדושה באש, זה האות כי עוד תבנה ותכונן במה"ב שנאמר על זה דוה לבינו, כיון שלבינו יחוש מכאובינו ויש תקוה זאת לאות ולמופת אשר יבנה במה"ב, ולכן אמר כי אם בית אלקים בנוי בזכות התוחלת והתקוה יושיענו ה' ויבנה לנו את מקום מקדשו. וכן יאמר יצה"ט, אשר שם דבריו בפי נביא ה' מבליגיתי עלי יגון עלי לבי דוי, התחזקי עלי יגון, כי מבליגית הוא שם על משקל מרבית, זאת יחזקני ויאמצני כי לבי עלי דוי, כי עוד ירגיש ויצטער ויחוש מכאובי, זאת תקותי וזאת נחמתי אכן קול שועת בת עמי מארץ מרחקים יכעיס רוחי וידאיבני, כי ידרשו לאלקי נכר הארץ, הד' אין בציון אם מלכה אין בה ומדוע יכעסוני בהבלי נכר?:

כא מדוע לא בא בן ישי גם תמול גם היום ל מדוע בושש רכבו? מדוע אחרו פעמי מרכבותיו יצה"ר יבא הפעם לרפות ידי מאמינים בה' ומצפים על ביאת משיח בן דוד, לאמור להם כי תוחלתם לא תהי' חלילה, כי מדוע לא בא בן ישי והגלות המר הזה ימשך עד היום, ומדוע לא עלתה ארוכת בת עמי? ויאבה להכחיש חלילה אמונה יקרה הלזו. אכן יצה"ט ישיב אמריו לו, ויעננו כי סבת התמהמו ואיחור ביאתו הוא על הלחם, יען כי רק הלחם מטרתנו, ולא כן תעודת איש הישראלי גם באכלו וגם בשתיתו מחשבותיו

בה' ידבקון, ועשתונותיו יישירו לנגדו, יאכל למען יחליף כח ללמוד התורה הקדושה, יצא אדם לפעלו, למען יהי' לאל ידו לגדל בניו לת"ת, יעבוד עבודתו, למען יתמוך יד עני ואביון כי מטה, אתהלך לפני ה' בארצות החיים, אמר ר"י זו מקום שוקים, יומא ע"א) גם בהלוך אדם בשוקים וברחובות לבקש טרף לנפשו ולנפשות ביתו, גם בהתעסק בקנינים המדומים לקנות ולמכור, לחרוש ולשדר לפלח האדמה ולזרוע זרועי' שם ה' הוא כוונתו ותכליתו, ה' הו' חפצו לעשות מצותיו חקיו ועדותיו, וללמוד תורתו הקדושה. ומה נכבדו דברי חז"ל ויחן את פני העיר שוקים תקן להם (שבת ל"ג) הורה אותם הדרך הנעלה הזה להעלות עצב נבזה, ולנשאו למעלה ראש, בכל דרכיך דעהו והוא יישר ארחותיך (משלי ג' ו') הדרך הכללי נקרא דרך, והארחות הקטנות אשר תסתעפנה מדרך הגדול נקראות אורחות ואם ישוה האדם ה' נגדו בכל פעולותיו וישים רצון בוראו לתכלית מעשיו אז גם העבודה אשר יעבוד לצורך גויתו תתקדש ותתעלה, ועל כונה זו אמרו במדרש רבה ויקרא פ' ב' מעידני עלי את השמים ואת הארץ בין גוי בין ישראל בין איש בין אשה בין עבד בין שפחה קורין את המקרא הזה צפונה לפני ד' זוכר הקב"ה עקידת יצחק שנאמר צפונה לפני ד'. רוח צפוני נקרא התשוקה להון ועושר ע"ד הקרא מצפון זהב יאתה ואמרו במדרש בעולם הזה כשרוח צפוני מנשבת אין רוח דרומי מנשבת וכו' ופירש הר"מ אלבלודי כשהאדם נכסף, ורודף אחר קנינים המדומים כהון ועושר הרמוזים ברוח צפוני לא יבקש אחר החכמה ודעת אשר יכנה אותו רוח דרומי. אמנם אם הוא קורא צפונה לפני ד' כשהאדם משתמש בקנינים המדומים להשיג על ידן קנינים הרוחנים לזכות נפשו למצוא חן בעיני ד' ע"ד האמור למעלה אז יהי' מי שיהי' זוכר הקב"ה עקידת יצחק שעקד גוו לפני אדון הכל לזכות נפשו הטהורה וזכותו יעמוד לו:

ואל כונה זאת אמרו במד"ר פ' בחקותי אמר דוד לפני הקב"ה, רבש"ע בכל יום ויום הייתי מחשב ואומר למקום פלוני ולבית פלוני אני הולך, והיו רגלי מוליכות אותי אל ביה"כ ואל ביה"מ, הה"ד חשבתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך. כי גם בהלכו למקום פלוני, לעשות מלאכתו, וגם בבאו הביתה לעבוד עבודתו, רגליו, תכלית מעשיו והסבה אשר תניעם, ואשר תעוררנו לעשותם, רגליו מוליכות אותו אל ביה"כ ואל ביהמ"ד, מגמתו היתה בכל אלה בית הכנסת ובהמ"ד מקדש מעט, למען יוכל החליף כח, למען תחזק גויתו, ועמה תתאמצנה כחות נשמתו:

אכן האיש אשר לא ישוה שם ה' נגד עיניו, ואין כוונתו רק הלחם אשר הוא אוכל, מה' יסיר לבבו, לא ידאג דאגת נשמתו ודאג לגויתו, ומעתה יאמר יצה"ט, אך נפש איש זה

אשמה על בן דוד כי לא בא עוד, אכן אם כי יתמהמה אחכה לו ובצפיתי אצפה כי בא יבא במהרה בימינו אמן:

עתה יחגור יצה"ר שארית כחו, ועל משמרתו יעמוד להוכיח דרכו מדוע דרך רשעים צלחה, שלו כל בוגדי בגד, אין חרצובות למותם ובריא אולם. מדוע רשעים יחיו עתקו גם גברו חיל? מדוע נתת לי נחלה לאחי ורעי הון עתק ניתן לנחלה:

תן לי הנפש והרכוש קח לך אמר מלך סדום אל אברהם אבינו (בראשית י"ד כ"א) ככה יאמר יצה"ר לאיש צדיק הולך תמים והמר לו ה' ככה יאמר מלך סדום מלך זקן וכסיל לאיש אשר תפן ההצלחה ערפה אליו והיא מתנכרה, תן לי הנפש ושמע לקול דברי והרכוש קח לך אז ימלאו אסמיך זהב וכסף תועפות לך:

כב מדוע משדי לא נצפנו עתים ויודעיו לא חזו ימיו ל מדוע רעה נשקפה לצדיק ורע ירוע למישר דרכו, ומדוע לא יצפין ה' את עת הרעה ויטמיננה עבור רשעי ארץ ויודעיו לא יחזו ימי הרעה, מדוע משד ההצלחה יינקו ישבעו בני בליעל מנאצי ה' מחללי בריתו, ומות בסיר איש האלקים לכן שובו הלום. יקרא יצה"ר, הנה אלה רשעים השגו חיל, ויאבה לדכא מוסדות האמונה, וישים דופי במצות ה':

כג מדוע אליו ריבות יקרא יצה"ט מה זה יקחך לבך תולעת ולא איש, רשע כגובה אפו לא ידרוש, את ממלכת העת להצלחה יקח, וידמה כי בהעדרה אין שלום, לא האמין בשכר הרוחני ויכחש בו, ולכן הצלחה הזמנית עיקרית בעיניו ויחליף שכר הרוחני האמתי בהבלי העולם העובר:

אך טוב לישראל אלקים לברי לבב, ליראי ה' המישרים אורחותם, מה יתאונן אדם על אבדן קנינים המדומים, אם יראה אור כי יהל נגדו בעולם התחי'. הטוב לאדם כי יצליח יאסוף הון ויאושר ועת כי יקום ה' לשלם שכר לברואיו יבוש ויכלם. ומדוע על ה' יזעף לבך ואליו ריבות? ואל יצה"ר יפנה ויאמר הן תאבה להסיתני בשפק ולהדיחני מנחלת ה'. מדוע נחשבנו כבהמה? מדוע נחשבנו בעיניך כבהמה להסיתנו ולקחת הסבה לתכלית ולהניח התכלית בעבור הסבה, אשר תראה רשע עושה רע מאת וה' יאריך לו, ופתגם מעשה הרע לא נעשה במהרה, ועוד יצליח במעשיו, אל תתמה על החפץ, אנחנו קצרי ראות, עיני בשר לנו ולא נראה, יש אשר בחלקות ישית למו ה' ויפילם למשואות ויש אשר יבלו ימיהם בטובה לא יראו רעה, אכן בנים יולדו להם המה יישירו לכת בדרך התורה יכין וצדיק ילבש, מדוע לא נשא הבן בעון האב כי הואיל הלך בעצת החכמים וישמע לקול השכל ויסור מדרכי אביו ויגבה לבו בדרכי ה' לאיש הזה הכין הרשע הון ונחלת אבות הבן לא ישא בעון אביו אבל יחוש בטובה אשר הכין עבורו:

כד מדוע קדמוני ברכים? והוכיח היצ"ט במישור דבריו, כי דרכי ה' טובים וישרים, וחלילה לאל מעשות עול ליצור כפיו כי בעת צאת האדם מרחם אמו ידיו כמו לנחושתים הוגשו, וה' יזמין לו לחם חקו משדי אמו. ומי הקדימהו אז וישלם לו. ה' הטוב ומטיב ירחם עלי גבר ויחוס על חייתו. ואיך תאמר עול בחקו יתעלה כי מדוע קדמוני ברכים ומה שדים כי אינק. אתה אם תראה צדיק אובד בצדקו אל תתרעם על ה' כי ממנה עוד תצמח טובה והי' ראשיתו מצער קוה אל ה' והוא יהושע:

כה ידא דדחת תליתאי דעלמא את מבקש לדחותה (בראשית רבה פ' צ"ז) דבר גדול אמר אבינו הזקן ברוח קדשו. הן החוקרים נחלקו לפלגות אם מעלת האדם אשר יגבה לבו בדרכי ד' תגדל ממעלת מלאך ד' או מעלת המלאכים תנשא ממנה. אמנם היראים הקדושים הסכימו כי מאשר נפש האדם במעבה החומר החתלה וענני גויתה יעמדו למוקש לה והיא בקשת וכידון תלחום מלחמת מצוה מעודה עד שובה אל בית אבי', על כן אם תפיץ. ענן אורה ותנצח אויבי' או אז תרים מעלתה ותגבה על מלאכי ד' במרום ועוד יתרה לאדם על מלאך במצות המעשיות אשר אין למלאך חלק בהם. על כן אמרו במדרש וירא לכרובים תבנית יד אדם א"ר אבא בשם ר' ברכי' מי מעמיד עליונים ותחתונים הצדקה שעושים ביד הדא הוא דכתיב וצדקתך אלקים עד מרום (ויקרא רבה פ' כ"ו) כי מצות ד' כוללת מצות העיון ומצות המעשה. מצות העיון נושאם המחשבה והשכל ומשכנם המוח. מצות המעשה נושאם חמשת החושים ובראשם היד. וחלק מצות המעשיות אשר יעשה אותם האדם וחי בהם יגדל בערכה מחלק מצות העיון. והצדקה שעושים ביד זאת תעמיד עליונים ותחתונים וירא לכרובים תבנית יד אדם הוא כח מצות המעשיות אשר בהן יגדל האדם ממלאכי מרום והיא המעמדת עליונים ותחתונים. וזאת קרא אבינו הזקן יד דדחת תליתאי דעלמא. יד הישראלי כח מצות המעשיות אשר שרה עם מלאך ותוכל לו את מבקש לדחותה. ידא דדחת תליתאי דעלמא ידי גוברין יהודאין השומרים מצות ד' בכל לבבם נפשם ומאודם. ידים טהורות, בחלאת עון לא נגאלו יום שבת קודש ומועדים לא חללו. ידים אשר מיגיעים אכל צדיק לשובע נפשו, ידים אשר נערו מתמוך בשחד ידים התומכות יד עני ואביון, ידים העושות צדקה וחסד בכל עת, ידים הקדושות האלה: ידא דדחת תליתאי דעלמא, ידים האלה ידי יעקב וישראל תעשנה חיל, לא תפולנה ולא תדחנה והי' כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל. כאשר האמונה ויראת ד' יהי' נר לרגלינו וגבר ישראל כי אז נצליח בכל משלח ידינו: כו אחב"י עיניכם הרואות המלחמה הנכבדה אשר ילחמו שני יצרי אדם הרע והטוב, זה ישפוך סוללה ויטמין מוקשים ללכוד האדם בחרמו, וזה יזהירנו ישמור רגלו מלכד, ואם תאיר שמש

הצלחה עלי ראש גבר וה' ברכו בהון ועושר, והנה היצר איש תככים לנגדו, יחזיק בו ויאמר אליו הן צחקה לך בת השמים ותאר:

לך ברקי נגהה, לכן גאה וגאון תלבש ולעצתי תשמע. חלילה לך אחי. חלילה לך לשמוע בקולו, ראשית חטאת גאון ולפני שבר יבא הרחק ממנו דרכיך שטה מעליו ועבור. ואם חלילה אסון יקרא לאנוש ומטה ידו. והנה היצר לנגדו ולהתיאש יסיתהו ויאמר כי אבדה כל תקוה ומי יושיע. ההתיאשות, אחי כבר הגדתי לכם, כי נעו עד שאול מעגלותי', חזקו איפוא והתאוששו, קוו אל ה' והוחילו אל אבינו שבשמים, הוא ירים קרנינו, והוא יושיענו ומדוע אתה עובר את מצות המלך מלכו של עולם, על מי בטחת כי מרדת באדון שמים וארץ קנא הוא ד' ונוקם ומשלם על יתר לעוברי מצותיו, ונותן שכר טוב לאוהביו ולשומרי תורתו:

מדוע לא יבער הסנה ישראל אשר נמשלו לסנה. כמה שנאמר (במדרש פ' בא) מה הסנה הזה גדל על כל מים כך ישראל אינם גדלים אלא בזכות התורה שנקראה מים, הוי כל צמא לכו למים ואמרו בתנחומא והסנה איננו אוכל אעפ"י שנשתעבדו בארבע מלכיות אינן כלים, ובמדרש כל אילנות יש בהם עושה עלה אחת ויש מהם עושים שתים ושלש אבל הסנה יש לו חמשה עלים, רמז על חמשה חומשי תורה, אסורה נא ואראה המראה הגדול הזה, עם ממושך וממורט, גוי קו קו ומבוסה אשר בזזו זרים חילו ויחריבו נחלתו וישחיתו אדמתו, איך יעמוד ואיך יקום ל מדוע לא יבער הסנה? א תורתינו הקדושה לא תכלה ולא תהי' מוחלפת אמת הוא קיימת לעולמי עד. על ידה בשם ה' נעמוד זה ארבעה אלפים שנה, מים זדונים עברו על נפשינו וד' לא נתננו טרף לשני הקמים, על ידה יומם יצוה ה' חסדו עלינו, ובלילה שירה עמנו ואמר ר"ל כל העוסק בתורה בלילה הקב"ה מושך עליו חוט של חסד ביום, שנא' יומם יצוה ה' חסדו ומה טעם יומם יצוה ה' חסדו משום ובלילה שירה עמי (חגיגה י"ב ע"ב). אם בלילה בעת יסתיר ה' חלילה פניו ממנו וצר ומצוק ימצאונו, אם גם אז לא נבגוד בתורתינו הקדושה ובלילה שירה עמי אז ישקיף ה' משמים עלינו לטובה יחלצני ממצר וירחיב לנו וימשוך עלינו חוט של חסד ביום בהאיר השחר:

ומה נכבדו ומה יקרו דברי תורתנו הקדושה וד' הולך לפניהם יומם בעמוד ענן לנחותם הדרך ולילה בעמוד אש להאיר להם ללכת יומם ולילה (שמות י"ג כ"א) כי ענן ד' עליהם יומם, בעת הרמת קרן ישראל, וזרחה שמש הצלחתם, בעמוד ענן ילך אז לפניהם למען גאה וגאון לא ימצאו קן בלבבם, ולא ינועו אותם מאחרי ה', ובעת חושך וערפלי צרות יסובבו עם ה' ויאמר גוה בעמוד אש יאיר להם לנחותם הדרך:

כז ומה נכבדו דברי הרב הגאון הצדיק מקאזשניץ זצ"ל בדברי הש"ס (חולין צ"א) שלחני כי עלה השחר, אמר לו מיום שנבראתי לא הגיע זמני לומר שירה עד עכשיו כי הנה תכלית בריאת יצה"ר בעולם שיסית האדם לחטא והאדם ילחום כנגדו ולא ישמע לעצתו כי אז יתעלה האדם וישתלם, וזאת תכליתו לבלתי שמוע אליו, וכאשר ינוצח יאמר שירה כי פעל להשלים האדם, ומיום בריאת שמים לא נמצא איש כיעקב הולך תמים יושב אהלים אבן ישראל, וילחום עם יצה"ר ויאבק עמו ויוכל לו אז הגיע זמן היצר לאמר שירה ולהשלים כוונת הבורא אשר בראו ויאמר שלחני להודות לה' ואם זאת תכלית היצר אשר ינוצח במלחמה, א"כ איפוא איך נשמע לעצתו אש מרה אחריתה. ואתה האיש הנתעה בשוא ותלך בשרירות לבך מדוע אתה עובר את מצות המלך אם ישאך ישחק לך ויבזה אותך בלבבו:

כח ובשלשה דברים נתקשה משה רבינו עד שהראה לו הקב"ה באצבע, מנורה וראש חודש ושרצים (מנחות ע"א) ובמס' שקלים, אמרינן כמין מטבע של אש הראה הקב"ה למשה (ועיין תוס' מנחות) וכוונתם עפ"י המבואר במנורת המאור אשר מבנה גו האדם דומה למנורה ששה קנים יוצאים מצדי המנורה, וכן נמצא באדם שתי אזנים שתי ידים שתי רגלים, ובתוך י האמצעי הוא ראש האדם משכן המוח, ואל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות, האזנים הידים הרגלים יפנו אל נר האמצעי אל המוח, כל כוחותיו וחשיו ישתעבדו לנפש המשכלת, אז כלה מקשה אחת זהב טהור, וזה שאמרו במדרש, משה רבינו אמר וכי ישראל יכולים לעשותו, וה' השיבו חייך כל אדם מישראל יוכל לעשותו, משה רבינו נתקשה איך יוכל קרוץ מחומר להגיש פני יוצרו איך ישעבד אדם במעבה אדמה יסודו כל כוחות גויתו ונפשו לתכלית אחד להפיק רצון מה'? ויראהו ה' והנה הוא עומד לימינם ותושע למו זרועו וימינו תתמכם. כן הראה ה' למשה הלבנה, בעת מלואה תחל להמעט, ובעת קטנה תתגדל, כן ישראל עם סגולתו בעת שמש הצלחה עליהם האירה, ענני חשך הקדירו שמים הטהורים ויאמר להם רדו, וכאשר השפילו לשבת, מאשפות ירים אביון ואור בהיר הוא בשחקים. וכמו הלבנה אין לה אור עצמי, והיא מקבלת אורה מן השמש, לכן בעת תבא הארץ ביניהם, קרני הוד השמש נסתרו, ולא ישליכו נצוצי נגהם, כן אם ענני החומר וערפלי הגו יקדירו אור נפש המשכלת חלק אלקי ממעל יעשה מסך מבדיל בינה ובין בוראה, אז נפסק שפע המושג מאת אדון שמים וארץ, וזאת לקוי הנפש, כמו שאמר הנביא עונותיכם היו מבדילין ביניכם לבין אלקיכם (ישעי' נ"ט ב') וה' אמר כזה ראה וקדש, ראו המאור הקטן, ראו מדתו ותכניתו, קדשו מעשיכם ושימו על לבכם לבל תתגאו לבל יאפיל הגו על קרני נפש הקדושה:

והראה לו הקב"ה שרצים, אשר באכול האדם נבלות וטרפות שקצים ורמשים, נפשו תטמא ולבו יתטמטם הארץ תבא בין השמש והירח, בין נפש האדם ובין קונו, כי הבהמות והחיות אשר יצוה ה' לבלתי אכול מהם, אלה כי דורסים המה, ואלה כי לא נשחטו כדת וכהלכה, יולידו תכונות רעות ומדות נשחתות בנפש האדם, אשר יאכלם, הכרת תכרת משורש הקדושה ולא תשוב אל בית אבי' כנעורי' ויראהו ה' מטבע של אש, הורהו כח מצות הצדקה לתמוך יד עני להחזיק אחיך האביון, כי באמצעותה הכסף והזהב יתעלו ויתקדשו, ע"י יקנה האדם פרקליטין גדולים. ועתה הנה הבאתי את ראשית פרי האדמה אשר נתת לי ה' והנחתו לפני ה' אלקיך (דברים כ"ו ע"ב) תביא תרומת נדבת ידך, חרס את חרסי האדמה ותחזיק בו יד עני ואביון, תעשה בו צדקה וחסד ואז הכסף יעלה מעלה והנחתו לפני ה' אלקיך כי הצדקה מעמדת עליונים ותחתונים מטבע של אש הראה הקב"ה למשה, ע"י הצדקה יפתחו שערי השמים וישפע שפע קדושה הוד ותפארת:

אחב"י שמרי משפט ועשו צדקה קרבו איש אל אחיו והתאחדו נטעו בקרב לבכם זרע אמונה ואחדות, נירו לכם ניר לאמת וצדקה וה' ישקיף עליכם לטובה ויערוף עלינו גשמי ברכה והצלחה וכל טוב אמן:

הערה אחת מהפלפול לדרוש הנ"ל בשבת פ' שקלים:

א' הנה הראב"ד פ"ה מטוען ס"ל דאף דברים שאין נשבעין עליהם מ"מ מחויב לישבע שאינה ברשותו ודוקא משאר שבועות פטרתו תורה. והקשה בב"ח סי' צ"ה דא"כ מה מקשה בב"מ דף נ"ח אהא דהשלוחין נשבעין והרי הקדש נתמעט משבועה דילמא נשבעין שאינה ברשותן ע' בש"ך סי' ס"ו ס"ק קכ"ד ונ"ל לישב דהנה בש"ס דיומא דף ס"ה אהא דנמצאו או שהחזירן הגנבים אלו ואלו שקלים הם ואין עולין לשנה הבא' פליג ר' יהודה וס"ל עולין לשנה הבאה וכיון דסתם ת"ק ר' מאיר בר פלוגתא דר' יהודה (כמ"ש רש"י פסחי' י"א ותו' חולין צ"ב ע"ב ד"ה ואמ' ומהרש"א נדה ל"ח תד"ה מאי דעתך וצ"ע בתו' שבת קי"א ד"ה עניב') ע"כ ריש' ר"מ. והנה בטעם דחשוד אממונ' לא חשוד אשבועתא כתבו תוס' בב"מ דף ה'. דהיינו טעמא משום דשבועה חמירא דכל העולם נזדעזע כשאמר הקב"ה לא תשא. ונ"ל דלר' מאיר דס"ל בבכורות ל"ו דחשוד לדבר אחד חשוד לכל התורה כולה ומשמע שם בדף ל' דאפילו בחשוד על הקל חשוד על החמור ולדידי' חשוד אממונא חשוד אשבועתא. דלדעת קצת פוסקים אפילו בפעם אחת נעשה חשוד. אך מ"מ י"ל דס"ל לר"מ חשיד אממונא לא חשיד אשבועתא. משום ספק מלוה ישנה. כמו שתי' אביי בב"מ ומעתה קשי' בסוגיא דידן דמשביעין לשלוחין וחשדינין

להו שיש להם מעות השקלים א"כ הם כופרים להקדש. ואף ישבעו לשקר כיון דלר"מ חשיד לכל התורה כולה. והרי רישא ר"מ וא"ל דלכן משביעין אותם דשמא יש להו ספק מלוה ישנה על הבעלים דז"א דכיון דהבעלים מחויבים ליתן שקלים אחרים ואם יחזירו אח"כ אידי ואידי שקלים ל"ש לומר שיתפסו משום ספק מלוה ישנה דאף אם יזכירו אח"כ יפסידו הבעלים וכ"כ בישועת יעקב בשם בנו באו"ח סי' ש"ו עיי"ש. ועוד דלר"מ הקדש במזיד מתחלל א"כ ליתא בחזרה דכבר עבר באיסור מעילה. ול"ש דלא פרשי אינשי מספק ממונא דאיתא בחזרה דכאן הוי כמו שבועה דליתא בחזרה וצ"ל דחשדינין לשלוחין שהם פשעו. ובאמת נגנב המעות ורוצים לשלם אך דאישתמיטו קמשתמיט. ומ"ה לא נחשדו כלל ויהבינן שבועה שלא ישבעו לשקר ומעתה כ"ז לענין שבועה שלא פשעו אבל שבוע' שאינה ברשותו לא יהבינן לר"מ דאם אתה חושדם שהמעות בעין בידם חשדינין שישבעו לשקר ומעיזה שפיר מקשה דע"כ השלוחין נשבעין שלא פשעו וניחא הא דמייתי המקשן סיפא דמתניתין דנמצאו או שהחזירן הגנבים אלו ואלו שקלים הם ואין עולין לשנה הבאה דזה אינו ענין להקושיא אך להנ"ל ניחא דעיקר ההוכחה כיון דמתניתין ר' מאיר היא וזה לא מוכח רק מסיפא דמתניתין מדפליג ר' יהודה בר פלוגתא דר"מ: ב' ומה שקשה בהא דמוקי ר' יוחנן ממתניתין כר"ש דקדשים שחייב באחריותן כדידי' דמי. והלא בלא"ה המשנה כר"מ ור"מ וו ס"ל כר"ש בב"ק דף ע"א וכתובות ל"ד וצ"ל כיון דר"ש ס"ל בהדיא כן במשנה עדיף לי' לאוקמא כר"ש אך צ"ע דר' יהודה פליג בסיפא ומשמע דברישא מודה ולא מצינו דר' יהודה ס"ל כר"ש בזה. אך לפמ"ש לעיל ניחא דלר' יהודה ל"ק כלל דכיון דס"ל חשיד לדבר אחד ל"ה חשיד לכל התורה י"ל דהמשנה מיירי משבועה שאינה ברשותו כדעת הראב"ד והגמ' לא הקש' רק לת"ק דהוא ר"מ ושפיר משני ה"מ ר' שמעון היינו דר"מ כר"ש ס"ל כדאמרינן בב"ק ע"א. ולפ"ז מסוגיא זו עוד ראי' להראב"ד דמחויב לישבע שאינו ברשותו אף בהקדש דע"כ צריך לתרץ כן אליבא דר' יהודה ודוק:

סימן א

ב"ה יום ב' כ"א טבת כת"ר ברעזאן לק"ק מאניסטרישץ להבד"צ דשם: מכתבם השגתי בדבר השו"ב אשר כמה פעמים יצא מכשול מת"י כפי גבה"ע ששלחו וגם נכספה נפשם לדעת אשר עליהם למנות שו"ב ואם רשאים בני העיר להוסיף שו"ב על השוחטים הנמצאים בק"ק:

א' תחלה נדון על גוף הגב"ע אם יש בו ממש אחרי אשר נגבה שלא בפני בע"ד כפי המבואר טעמם במכתבם. והנה האריכו הקדמונים וגם האחרונים אם לאיסור מהני גב"ע

שלא בפני בע"ד ורובם ככולם החליטו דל"מ שלא בפני בע"ד. דלא כשיטת המאירי בא"ז לב"ק דבאיסורין מקבלין עדות שלא בפני בע"ד ובאמת כי בעיני היא תמיהה גדולה. לשיטת הב"י בחו"מ סי' כ"ח דהא דאין מקבלין עדות שלא בפני בע"ד הוא רק מדרבנן ומדאורייתא מקבלין שלא בפני בע"ד וקרא אסמכתא בעלמא. ומבואר בב"י ח"מ סי' שפ"ח באריכות בשם הרשב"א דקרא דוהועד בבעליו אגמר דין קאי ומשמע דאף בדיני נפשות ל"ה רק מדרבנן הא דאין מקבלין עדות שלא בפני בע"ד וכ"כ בנו"ב ולפי המבואר ביבמות דחכמים מתנין לעקור דבר מה"ת אך בשב ואל תעשה ולא בקום ועשה. וכן פסק הרמב"ם בה' תרומות כר"נ בר אושעיא. ולפי המבואר בתו' שבועות ל' דכשעושה אחר איסור על ידו הוי כקום ועשה כגון בתלמיד שבאתה אשה לפניו להתירה להנשא והוא יודע שבעלה חי יעי"ש. ולפ"ז איך אפשר דבאיסור אם קבלו שלא בפני בע"ד נמי ל"מ העדות כגון לאסור אשה לבעלה שקבלו שלא בפני האשה והרי מדאוריי' נאסרה לבעלה. ואיך חכמים מתנין לעקור דבר מה"ת בקום ועשה. והיותר תמוה דהב"י בעצמו באה"ע סי' מ"ב מביא במ"כ באחד שקידש בפסולי עדות והתירה ר' חיים הארוך וחלקו עליו חכמי טלטונה ומסיים, ועוד אפילו הוי פסולי עדות דאורייתא אם לא נתקבלה עדות פסולם בפניהם עדות הפוסלים בטילה. ומי שהורה להתירה אם ידע שלא נתקבלה עדות פסולם בפניהם ראוי לנדותו ולהענישו ולהכותו עיי"ש. ואם הך דאין מקבלין שלא בפני בע"ד הוי מדרבנן. נמצא דמדאוריית' העדות פסולין ול"ה קידושין מדאורייתא ורק מדרבנן. ואמאי ראוי להחמיר ולנדות ולענוש המורה. ומלבד דדעת הר"ן דבאיסור דרבנן אין משמתין כמבואר ביו"ד סי' של"ד. וכן כתב בפרי תואר בסי' קי"ט סוף ס"ק כ' בטבח שמכר איסור דרבנן עיי"ש. אף גם די"ל דכאן כיון שהעדים פסולים מדאורייתא נ"ה קידושין כלל. וגרע משאר קידושין דרבנן דהוה כמקדש בלא עדים. ומכ"ז משמע דדעת הב"י דהעדים ל"ה פסולין כלל אף מדאורייתא ואף מדאורייתא הו"ל קידושין גמורין ואם בא אחר וקידשה אינה מקודשת לשני ומותרת לראשון וא"ל דאפקעינהו רבנן לקידושין דהרי במקדש בפני עדים פסולין דרבנן צריכה גט ודלא כבעל העטור דאפקעינהו רבנן לקידושין מיני' ועיין לקמן:

ב' והנה אם נאמר באשה שהוגבה עלי' עדות שלא בפני' נאסרה מדאורייתא דאין חכמים עוקרין דבר מן התור' בקום ועשה מ"מ בהעידו עלי' על דבר מכוער לא נאסרה דכמו דמבואר באה"ע סי' מ"ב במקדש בפסולי עדות מדרבנן צריכה גט. ובמקדש קידושין דרבנן בפסולי עדות דרבנן א"צ גט דהם אמרו והם אמרו. כן בדבר מכוער. דלפי המבואר באבני מילואים סי' י"א סק"ו דעדי כיעור ל"מ אלא מדרבנן עיי"ש ובעדו' דרבנן שלא

בפניו ודאי ל"מ כנ"ל. ובזה הי' מקום ליישב מה שהרגיש בנוב"י סי' ע"ב מדברי תשו' הרמ"א סי' י"ב דאין לאסור האשה בעדות שלא בפני' אדברי הריב"ש דס"ל בעדים זוממין שלא בפני העדים דנפסלו העדים והוכיח מדברי הרמ"א דאין הלכה כהריב"ש. ולהנ"ל אין ראי' דהרמ"א קאי שם על עדי דבר מכוער ול"ה אלא מדרבנן כמ"ש הא"מ הנ"ל וזה ודאי ל"מ שלא בפני' אך ז"א דהרמ"א בתשובה ס"ל להדיא דמדאורייתא אין מקבלין עדות שלא בפני בע"ד אולם מה שהקשה השואל בנוב"י תניינא סי' כ' ובקמא סי' ע"ב בגמ' סנהדרין מ"א דעדי נערה המאורסה שהוזמו אין נהרגין דיכולין לומר לאוסרה על בעלה באנו ולדברי הפוסקים דבעדי כיעור מוציאין מהבעל ע"כ באו להורגה דלאוסרה די בעדי כיעור לבד עיי"ש. להנ"ל י"ל דהנוב"י סי' ע"ב בסוף סתירת היתר ד' הוכיח מסוגי' זו כדברי המאירי דלאיסור מקבלין עדות שלא בפני בע"ד דאל"כ דילמא מיירי שהעידו שלא בפני הבעל דע"כ להורגה באו דלא נאסרה על הבעל שלא בפניו (וע' בספר יהושע סי' פ"ז שדחה דבריו דגם להמיתה אין מקבלין עדו' שלא בפני בעלה דאשתו כעבדו כדאמרינן בינאי מלכא בסנהדרין י"ט:

ובאמת דבריו תמוהין וחילוק גדול בין עבדו דקנוי לו ובין אשתו, ובגמרא כתובות נ"ז ד"ת ארוסה בת ישראל אוכלת בתרומה דהוה מקנת כסף ופירש הש"מ שהרי קנוי לו בכסף קידושין עוד כ' שם דלא מצי למימר דאית לי' לארוס בארוסתו קנין ממון כמו בעבדו דאשתו אינה קנינו ורק הואיל שקנאה בכסף אוכלת מקרא דכל טהור בביתך עיי"ש בא"ז וכן מוכח מב"ק דף ד' וממשנה פ"ד דידים דמייתי רק מעבד ואמה דליחייב לישלם דעל האשה אין לו רק שיעבוד וקנין איסור כמו שכתב בתשו' שבא"מ סי' ט"ז עיי"ש): ולהנ"ל י"ל דשפיר נאסרה שלא בפניו דכיון דמדאוריית' מקבלין עדות שלא בפניו. וכיון שכבר העידו העדים. והב"ד קבלו העדות. דאולי יגידו בפירוש שבאין להורגה ואז הורגין אותה (ובזה נדחין כל דברי הנוב"י סי' כ' שכתב דכיון שבשעת הזנות לא ידעה שימות הבעל בשעת קבלת העדות לא התירה עצמה למיתה דכאן ע"כ התירה עצמה שמא יאמרו בפירוש להמית באנו) וע"כ לאחר שקבלו העדים יכולין לומר לאסרה על בעלה באנו דהרי נאסרה מדאורייי' וחכמים לא מצי עקרה בקום ועשה. ובזה מיושב מה שלא אמרו שראו דבר מכוער דבזה לא נאסרה רק מדרבנן. ובזה ודאי ל"מ קבלת עדות שלא בפניו כנ"ל ומשמע לגמ' דקיי"ל דמיקטלא אפי' העידו שלא בפני הבעל וע"ז מקשה דיכולין לומר לאסרה באנו. והוה מצי לתרוצי דקי"ל דמיקטלי דוקא בפניו רק דרצה לתרץ באופן שהקשה דהרי בלא"ה הוה מצי לתרוצי בידעו שהיא חבירה כמ"ש תוס' דף ט':

ג' ועפ"י הדברים האלו הי' מקום בישוב קו' הרשב"א בחידושיו לב"ק שהקשה אמאי ביתומים קטנים אין מקבלין עדות שלא בפני בע"ד והכי גרע מהי' חולה או שהיו עדים חולים או שהיו מבקשים לילך למדה"י. והרי פעמים שהקטן מונח בעריסה ובגדול חיישינן שמא ימותו או שמא יתעכבו ויפסיד זה את דינו אעפ"י שאפשר שיחזור לזמן מועט ואמאי לא ניחוש לקטן המוטל בעריסה עיי"ש די"ל בגדול בכל הני דחיישינן שמא ימותו לא עשו חכמים תקנתן ואוקמא אדאורייתא משא"כ ביתומים בגזילה קיימת הרי מקבלין שלא בפני בע"ד אף ביתומים קטנים דאין הלכה כסומכוס ורק בהלואה אין מקבלין. וכיון דמיתמי שעבודא לאו דאורייתא כמ"ש הפ"י בב"ק י"ב ובחידושי' לטור סי' ל"ט א"כ מדאוריית' אין גובין כלל ורק מדרבנן ובדרבנן אין מקבלין שלא בפני בע"ד וכאן ל"ש אוקמא אדאורייתא כנ"ל. וכן בחמוה דר' ירמיה טרק גלי בב"ק קי"ב שם הי' רוצה ר' ירמי' להוציא בחזקה דג' שנים ולדעת כמה פוסקי' חזקה דג' שני' הוא רק מדרבנן כמ"ש בקצה"ח סי' ק"מ ליכא למימר אוקמא אדאורייתא תא דמדאורייתא ל"מ החזקה ומה נחמדו בזה דברי המדבר בסי' ק"י ס"ו לחלק בין שטר לחזקה דג' שנים. דבשטר מקבלין עדות כנ"ל וא"צ לטעם הסמ"ע מיהו דברי הסמ"ע מוכרחין לשיטת הר"מ שממנו מקור דין זה והוא ס"ל דכל שטר הוה דרבנן:

ובזה ה' מקום לפ' גם דברי הריב"ש בסי' רס"ו שכ' בהזמה שלא בפניהם דהעדים נפסלו לגמרי. ורק דאין מענישין אותן דיש לומר דס"ל אין מקבלין עדות שלא בפניו הוא רק מדרבנן וע"ה פטור מכאשר זמם דחכמים פטרו בשב וא"ת משא"כ לענין שיהי' הניזום כשר לעדות הרי נעשה רשע מדאורייתא ומיפסל לעדות מדאורייתא. ונהי דיש כח ביד חכמים לפטור עדים מעונש כמו דאמרינין במכות אלו הי' בסנהדרין לא הי' נהרג מעולם וכתבו תו' דר"ע חייש למיעוט אף דר"מ ל"ח למיעוט רק מדרבנן כמ"ש תו' חולין א"צ לומר דר"ע חייש מדאורייתא אך דלחכמים יש כח לפטור אבל לשוויא רשע לעד דהתורה אמרה אל תשת רשע עד זה ודאי אי אפשר דזה קום ועשה וכיון דהעדים באין לפטור הנידון מקבלין העדות והעדים ממילא נפסלין מדאורייתא ובזה נכון חילוק של זקני הש"ך בסי' ל"ח דאף להריב"ש לשבועה נשרים דדוקא לעדות פסולים. ולכאורה הטעם דהוא נוגע לעצמם ואיך נפסידם והקשה בתשו' שבראש אפרים סי' ל"ד דאטו אם נפסל לעדות אין לו דררא דממונא הרי יכול ליטול שכר נרחו' כדי להעיד. אולם לפמ"ש תוס' כתובות י"ח ע"ב דגזלן כשר לשבועה מדאורייתא לעדות פסול וכן הוא בתוס' ב"ק ק"ח ועפ"מ שביארתי דבעדות דל"מ רק מדרבנן ודאי ל"מ שלא בפני בע"ד משום הכי לעדות דפסול מדאורייתא מהני שלא בפני בע"ד ולשבועה דלא פסול רק מדרבנן אין כאן עדות

וזה נכון מאוד: ה' ולדאתאן עלה בנידון שוחט שהוציא טריפה מת"י תליא בזה אי פסול מדאורייתא לשחיטה מהני קבלת העדות שלא בפניו והוה פסול מדאורייתא דלהתוס' שבועות מה שאחרים עושין איסור על ידו הוה קום ועשה ואין כח ביד חכמים לעקור ואי פסול רק מדרבנן בדרבנן ל"מ קבלה שלא בפני בע"ד וניחזי אנן מה דקמן:

הנה בסמ"ע סי' ל"ד ס"ק ט"ו כ' בטבח שיצא טריפה מת"י אי עביד משום חימוד ממון פסול לעדות ואי ליכא ח"מ לא עבר רק על לפני עור ולא פסול לעדות ובנתיבות הניח דברי הסמ"ע בצ"ע דבעבר על לפ"ע פסול מדרבנן וכן הוא במל"מ פ"ד ממלוה. וי"ל דהסמ"ע לא אמר רק דלא נפסל מדאורייתא. ובש"ך יו"ד סי' ב' וסי' קי"ט חילק בין עדות לאיסורי' דלעדות מי שהוא חשוד לד"א פסול להעיד אף בשל אחרים ובאיסורי' נאמן אף לאותו דבר בש"א אם לא במומר שאז אינו נאמן לאותו דבר אף באיסורים וטעם הדבר דאנן קיי"ל כרשב"ג ולא כר"מ דס"ל דחשוד על הדבר לא דנו ולא מעידו אפי' לאחרים ורק בשל עצמו קים לן דאינו נאמן משום נגיעה ובמומר סבירא לן כר"מ בחשוד דלא דנו ולא מעידו אף בש"א. ובתב"ש העלה דאם אכל נבילה, אף בפ"א אינו נאמן אף בש"א ובעי בדיקת סכין דזה גופא דבעי למיטרח להשחיז בסכין הוי נגיעה ודלא כש"ך ובהוציא טריפה במזיד מעבירין אותו ואם הדבר שקול באין מבין אם עשאו שוגג או מזיד בשל אחרים יש לדונו כשוגג ובשל עצמו יש לדונו כמזיד ועכשיו שנוטלים הכרכשתא:

מהכשירות הוי כשל עצמו כמ"ש פמ"ג סי' ב' סקי"א בשם הפר"ח:

ו' ויש להסתפק הא דפסול החשוד בשל עצמו ומועד לעברה אף בשל אחרים אי הוי דאורייתא או דרבנן דלכאורה משמע מש"ס בכורות ל"ה ע"ב דהא דר"מ ס"ל דחשוד על הדבר לא דנו ולא מעידו הוא מדאורייתא דמקשה לר"מ דחשוד על הדבר לא דנו ולא מעידו וס"ל דחשוד לדבר א' הוי חשוד לכל התורה איך כהנים דנו דין דכתיב על פיהם יהי' כל ריב וכל נגע ואי ס"ד דהא דחשוד על הדבר לא דנו ולא מעידו הוי רק דרבנן איך מוכיח מקרא דכשר לדון והרי אף לדעת הפוסל ל"ה רק מדרבנן אולם י"ל עפ"י דברי הט"ז ביו"ד סי' קי"ז ובכמה דוכתא דאין כח ביד חכמים לאסור הא דמפורש בתורה להיתר ומקשה הש"ס והרי מפורש בקרא דכהנים כשרים לדון ואיך יכלו חכמים לעשותם חשודים לכה"ת ולפוסלם לדון ולדעתי פירוש זה מוכרח בגמ' דאל"כ מנ"ל ל להקשות דילמא ר"מ ס"ל דאינם חשודים רק מדרבנן או שעיקר קו' הש"ס לא מהקרא רק מדלא מצינו שפסלו רבנן כהנים לדון כעין שכ' תו' לרבא עיי"ש. ולכאורה יש להוכיח מדברי התוס' (סנהדרין ט' ע"ב) ד"ה לרצונו שכ' בתי' השני דגם ברביעה יצרו תקפו וכשר לעדות לרבא דס"ל בעינין רשע דחמס ואפ"ה איצטריך לי' לרבא למימר דפלגינין

דבורא משום דחשוד על הדבר לא דנו ולא מעידו ומשמע מדבריהם דהוא דאורייתא דר"י אמר והתורה אמרה אל תשת רשע עד וע"ז משיב רבא פ"ד: אמנם י"ל דלעולם חשוד על הדבר ל"ד ול"מ רק מדרבנן ורבא הוצרך לטעמא דפ"ד הואיל ומדרבנן פסול. ולפי הסברא הא דחשוד על הדבר לא דנו ול"מ היא רק מדרבנן ל"מ לפי דעת החלקת מחוקק סי' ל"ה דנוגע לא פסול רק מדרבנן אף לעדות חשוד דפסול בש"ע או בשל אחרים מטעם נגיעה לא הוי רק מדרבנן אלא אף לקצה"ח סי' ל"ד ול"ז דנוגע פסול מדאורייתא באיסורין לכ"ע דרבנן והרי הנוב"ק אה"ע סי' כ"ט מכשיר נוגע לעדות אשה עיי"ש א"כ ה"ה בפסול מחמת עבירה דלאחרים כשר גם בש"ע דאיכא נגיעה עכ"פ לא פסול רק מדרבנן אמנם י"ל לפי דברי המרדכי שכתב דהא דנאמן ע"א בשחיטה אף דאיכא חזקת איסור כנגדו משום דהשוחט מוחזק בכשרות א"כ היכי דנחשד לאותו דבר איתרע חזקתו ואינו נאמן נגד חזקת איסור וכיוצא בזה כתב מהרי"ט בשניות אה"ע סי' א' דהחשוד על בעילת זנות מדרבנן אין אומרים בו חזקה אין אדם עושה בעילתו ב"ז יעיי"ש וה"ה הכא בעבר על איסור דאורייתא איתרע חזקתו מדאורייתא ואנן בעינין מוחזק בכשרות דוקא אכן רבים חולקים על המרדכי וטעם דע"א נאמן בשחיטה משום דבידו סוף דבר אם טבח שהוציא טריפה מת"י פסול מדאורייתא מהני קבלת עדות שלא בפניו דאין חכמים עוקרים דבר מה"ת בקום ועשה ואם אינו פסול רק מדרבנן הם אמרו והם אמרו ול"מ קב"ע שלא בפניו: ז' ועדיין לא נתקררה דעתי בזה דמוכח מכל הפוסקים דלא נאסרה אשה לבעלה אם קבלו עדות שלא בפני' ולא אמרינן כיון דמדאורייתא נאסרה בקבלת עדות שלב"פ אין חכמים עוקרין בקו"ע וקשיא כנ"ל והנראה ליישב דהתוס' ריש מס' מכות הקשו אהא דמהני העדות בב"ג וב"ח והלא הוה עדות שאי"ל. ותירצו כיון דאתה יכול לקיים כאשר זמם במלקות דלא תענה הוה עשאי"ל. ולפ"ז חכמים ברצונם לתקן דקב"ע שלא בפניו ל"מ בכלל תקנתם דאם יוזמו העדים לא יהיו לוקין אלאו דלא תענה וזאת היא בשוא"ת וכיון דאין לוקין אם יוזמו ממילא בטלה קבלת העדות מדאו' אף בלא הוזמו דהוה עשאי"ל כמו דאמרינן במשחק בקובי' דפטור מקרבן שבועה משום דלאו בר הגדה הוא מדרבנן וע' מל"מ פ"ז דתרומות לענין כהן טמא שאכל תרומה טמאה מדרבנן וכיון שכן ל"ה זאת עקירת דבר מה"ת בקו"ע והיינו נמי טעמא דאם יעיד משחק בקוביא לא תאסר על בעלה. כיון דאינו חייב בלא תענה אם יוזם הו"ל עשאי"ל ומ"מ במקדש בפני עדים פסולין דרבנן צריכה גט דבקידושין דל"ב הגדה בב"ד ל"ב עשאי"ל ובזה מיושב קו' המקנה בשליח נעשה עד הלא הוה עדות שאי"ל דהוי הכחשה והזמה ביחד דבקידושין ל"ב עשאי"ל כנ"ל:

ח' (ואולי הי' מקום ליישב בזה בסנהדרין דף ח' ע"ב דר"פ משני באשה חבירה וקשיא דהרי העדים יכולין לומר לאסרה על בעלה באו וע' בתוס' ולהנ"ל י"ל דהנה המהרש"א בדף מ"א הקשה אהא דמקשה ואלא אשה חבירה דמיקטלא היכי משכחת לה דיכולים לומר לאסרה על בעלה באנו ודלמא מיירי במת בעלה (וכוונת דבריו דלכאורה י"ל כיון דבשעת ראי' הי' הבעל חי והי' אז עדות שאאי"ל ל"מ העדות שהגידו אח"כ כמ"ש קצה"ח סי' ל"ו לענין אם היו פסולין בשעת ראי' וכשרין בשעת הגדה. ולשיטת תוס' ב"ק ע' כפי מה שביאר בס' תורת גיטין בעינין שיהי' דבר ולא חצי דבר בשעת ראי' וה"ה לענין עשאאי"ל ומה זה שהקשה מהרש"א אמנם כוונתו דבאשה חבירה שפיר הוי בשעת ראי' עשאי"ל אם יאמרו העדים בפירוש שידעו שהיא חבירה וכוונתם להרוג ע"כ אם בשעת הגדה מת הבעל והוה אז ג"כ עשאי"ל שפיר נהרגין) ותי' דיכולין לומר להפסידה כתובתה וצ"ע אמאי לא קאמר בגמ' להפסידה כתובתה. ונראה לפי המבואר בחו"מ דלפטור משעבוד מקבלין שלב"פ בע"ד וה"ה לפטור מכתובה מקבלין עדות שלא בפני בע"ד דל"ה כגבוי כיון דלא ניתן לגבות מחיים (דלא כמ"ש הנוב"י), ורק לאחר מיתת בעלה דאז כבר הגיע זמ"פ אז אין מקבלין עדות שלב"פ בע"ד דבשטר מעליא הוי כגבוי ונכונים דברי מהרש"א דבחיי בעל לא מצו למימר להפסיד כתובה באנו דאז הו"ל להעיד שלא בפני האשה וע"כ להורגה באו ומ"ה קאמר לאסרה על בעלה דבעי בפני' ולאחר מיתת הבעל אז שוב יכולין לומר להפסיד כתובה באנו ודו"ק ומעתה י"ל הנה בהך דלאסרה על בעלה קשיא דהוי להו להעיד שלא בפני' ואי דאין מקבלין עדות שלא בפני' מ"מ הב"ד יקבלו העדות להפסידה כתובתה וכיון דכבר העידו ממילא נאסרה על בעלה הואיל דמדאו' ו' מקבלין שלא בפני בע"ד וחכמים לא עקרו ד"ת בקום ועשה ואם לאסור על בעלה ולא להורגה באו הו"ל להעיד שלא בפני האשה אך לפמש"ל נכון דעל מה שהפסידו כתובתה אין לוקין משום לא תענה לסברת הנ"י בב"ב דהוה כאשר זמם לעשות ולא שכבר עשה ול"ב בממון עשאי"ל וקצת פוסקים ס"ל דגם בלא תענה אין לוקין אם כבר נעשה ועל מה שנאסרה לבעלה כיון דחכמים עקרו דבר תורה בשוא"ת ותיקנו בקבלת עדות שלא בפני בע"ד אין לוקין משום לא תענה ושוב הו"ל עדות שאאי"ל ולאסור אשה על בעלה בעינין דרישה וחקירה ודין הזמה דלא כנוב"י וע"כ צריך להעיד בפני' וכ"ז לרב אחא בר יעקב דס"ל בשבועות במשחק בקוביא דמדרבנן לאו בר הגדה פטור מקרבן שבועה וה"ה בקבלו שלא בפני בע"ד דאין מלקין מלא תענה מדרבנן פסול מדאו' דהוה עדות שאאי"ל וא"כ לקמן דף מ"א קאי לראב"י והוצרך לאוקמא בזנתה וחזרה וזינתה אבל הכא בדף ח' קאי לר"פ והוא ס"ל משחק בקוביא חייב ק"ש הואיל

ומדאורייתא ראוי להעיד וה"ה היכא דהוה עדות מדאורייתא לוקין על ל"ת והוה עדות שאי"ל אין יכולים לומר לאסרה על בעלה באנו דהו"ל להעיד שלא בפני האשה והב"ד יקבלו לכתחלה דשמא להפסיד כתובה באו כנ"ל ומ"מ תיאסר לבעלה וע"כ מדהעידו בפני' להורגה באו והוא דבר חריף מיהו לפי תי' מהרי"ט הובא בש"ך סי' כ"ח ס"ק כ"ט דדוקא בתבעו מקבלין שלא בפני בע"ד י"ל דנכונים דברי הנוב"י לענין כתובה וכן לשיטת הש"ך שם דברוצה לקרוע השטר אין מקבלין שלא בפני בע"ד ובאם אינו רוצה לקרוע מקבלין תמיד שלא בפני בע"ד אין חילוק בין מחיים ללאחר מיתה וצריך עדיין להבין דברי מהרש"א ואכ"מ להאריך):

ט' אמנם לפ"ז צ"ע בדברי הריב"ש דבהוזמו שלא בפניהם פסולין כיון דאם יוזמו המזימין לא ילקו דעל מה דהוי הכחשה בגוף המעשה אין לוקין כמ"ש בתשו' רע"א סי' קע"ו ועל מה שפסלו העדים כיון דחכמים אמרו דאין לוקין כיון דנתקבל שלא בפניהם א"כ הוי פיסול העדות עשאאי"ל ובשלמא הכחשת העדות ל"ב דין הזמ' כמ"ש בתשו' ר"ע הנ"ל אבל פיסול העדות י"ל דבעי דין הזמה. אולם נ"ל דהריב"ש כשיטת נוב"י אה"ע סי' נ"ז דלפסול עדים ג"כ ל"ב עשאי"ל ויבואר לפנינו ואם נאמר דבהכחשה לבד נמי חייבין העדים מלקות מלא תענה דברי הריב"ש נכונים בטעמן ועוד דבהזמה שלא בפניהם כיון דמותר לקבל עדות שלא בפ"ע לפטור הנידן דלפטור מקבלין שלא בפני העדים חכמים לא עקרו העדות ול"ה עשאאי"ל דאם יוזמו המזימין לוקין מלא תענה והנוב"י סי' ע"ב הקשה על הריב"ש דס"ל בהזמה שלב"פ נפסלו העדים מתוס' סנהדרין ח' ע"ב ד"ה והביא האב שכ' דמיירי בהוזמו קודם גמ"ד. ולהריב"ש הו"מ לאוקמי לאחר גמ"ד ובהזמה שלא בפניהם דהעדים פסולים מדאורייתא והוי הכחשה גמורה והבעל חייב מאה סלע דל"ח שיבואו עדים אחרים (וע' בית אפרים חו"מ סי' ב') ומזה הוכיח דלא כהריב"ש לפמ"ש בטעם הדבר דלא נפסלו העדים משום דהוי עשאאי"ל עדיין קשיא אתו' אף אם נאמר דלא כריב"ש דהרי רבא הוא דמשני תירוץ זה שם ורבא לא בעי בעדות המזימין דין הזמה דס"ל עדי טריפה שהוזמו נהרגין (סנהדרין ע"ח) ולדידי' נפסלין העדים בהזמה שלב"פ. ושפיר הו"מ לאוקמא לאחר גמ"ד ובהזמה שלב"פ כקו' הנוב"י, ומה שנ"ל בישוב הדבר דהנה במרדכי פ' הגוזל מביא המחלוקת דקבלו עדות שלא בפני בע"ד אי מהני העדות בדיעבד ולשיטת ראבי' מהני והמרדכי הוכיח דל"מ מדאמרינן נהי דהזמה שלא בפניהם הזמה ל"ה הכחשה מיהו הוי ולפי הנ"ל אמאי לא יהי' הזמה לענוש העדים עיי"ש במרדכי (והפלא שבמרדכי פ"ב דכתובות הביא הראבי' להוכיח מדאמרינן הזמה

שלא בפניהם נהי דהזמה ל"ה הכחשה מיהו הוי דבדיעבד מהני קבלת עדות שלא בפניו ובשם הריב"א הביא המרדכי שם שדייק להיפך):

י' ונ"ל ליישב קו' המרדכי דהנה כבר הקשו בספרי האחרונים אמאי מענישין העדים בהזמה והרי אינם בזוממי זוממין דהמזימין יכולין לומר להציל הנדון באנו. ואמנם קו' זו ל"ק לפמ"ש תוס' סנהדרין דף ט' דהיכי דהעדים ידעו שיענשו הב"ד לא מצו לומר לא נתכוונו להענישם רק בעדי נערה המאורסה יכולין לומר שלא ידעו שהיא חבירה או לא ידעו דחבר א"צ התראה. (והכוונה דכיון דאיכא פלוגתא העדים יכולין לומר שסברו שלא ידונו הב"ד למיתה. ובזה י"ל דברי מהר"א ששון סי' קצ"ו שנסתפק אם אשה זינתה פעם שנית וכבר נאסרה על בעלה אם אסורה לבועל שני כיון שלא נאסרה לבעל מחמתו והקשו עליו מסנהדרין דאמרינן דיכולין לומר לאסרה על בועל שני באו ולק"מ דכיון דלירושלמי הובא בב"ש סי' י"א בנאנסה אסורה לבועל אף דלא נאסרה לבעל מחמתו ולפ"ז כ"ש דנאסרה לבועל שני ובש"ס דידן י"ל ג"כ כן לתי' ראשון בכתובות ט' רק לתי' אבע"א התם אונס הוה הדין דהיכי דלא נאסרה לבעל מחמתו לא נאסרה לבועל א"כ י"ל דבזנות שני לא נאסרה לבועל ומ"מ העדים יכולין להתנצל שסברו שאסורה לבועל כיון שיש מחלוקת וכמ"ש התוס' ב"מ ט"ו ע"ב ד"ה ונתן דל"ש אדם יודע כיון שיש מחלוקת ומצאתי בשבות יעקב ח"א אהע"ז סי' צ"ד שכ' בשם שערי אפרים קצת כעין הנ"ל ובשבות יעקב העיר דא"כ מה הקשה שם באשה חבירה היכי מיקטלא הא העדים לא מיקטלו דיכולין לומר לא ידענו שתתחייב מיתה על ידנו. ודבריו תמוהים דהרי לתוס' דף ט' זה קו' הגמ' אולי ט"ס יש בדבריו) א"כ בעדי דא"צ התראה דהתורה אמרה כאשר זמם וידוע לעדים המזימין שיהרגו העדים ל"מ לומר להציל הנדון באנו. ולפ"ז בהזמה שלא בפניהם דאיכא פלוגתא אי מהני העדות ויש סברה גדולה דלא מהני העדות להרוג הניזמין א"כ עכ"פ המזימין יכולין להתנצל דלא ידעו שהעדים יהרגו ונהי דלוקין מלא תענה מ"מ לענין מיתה ל"מ מלקות שיהי' מ"ה עשאי"ל כמ"ש התוס' ריש מכות ושוב הו"ל עדות שאאי"ל ומ"ה אין נענשין העדים דל"ה בזוממי זוממין ולפ"ז מיושב קו' הנ"ל אשיטת הריב"ש דשם קאי לרבא דס"ל דל"ב בעדים המזימין עשאי"ל כדאיתא דף ע"ח א"כ או דבהזמה שלא בפניהם לא נפסלו העדים או דבאמת:

העדים חייבין מיתה דל"ש לחלק דהעדים יכולין לומר להציל הנידון באנו דלא ידעו שהעדים יהיו חייבין והו"ל עשאאי"ל דהרי לדידי' ל"ב בהזמה עשאי"ל:

יא ולפ"ז מיושב ג"כ קו' שני' של הנוב"י על הריב"ש דס"ל בהזמה שלא בפניהם נפסלין העדים דא"כ מה הקשה תוס' ד"ט אמאי עידי האב נהרגין הרי יכולין לומר לחייב הבעל

מאה סלע באו ואמאי לא תי' דא"כ הו"ל להזים שלא בפני העדים דלהריב"ש נפסלין והו"ל ודאי שקרנים וחייב הבעל מאה סלע ולמה הזימו בפני העדים. ולהנ"ל נכון דצריך להבין לפ"מ דס"ד דתוס' דאף שהעדים ידעו שיחייבו אותה יכולין להתנצל שלא כוונו לחייב א"כ קשיא על כל עדים זוממין הרי אינם בהזמה דיכולין לומר לפטור הנידון באו דל"ש התי' שכתבתי וכבר הרגיש הנוב"י בזה, אך ע"כ התוס' בקושייתם סברו דר' יוסף כרבא ס"ל דל"ב בעדים המזימין שיהי' בהזמה. (ובלא"ה יש להוכיח דר"י כרבא ס"ל דהרי אהא דר' יוסף מחייב העדים ממון ומיתה ממון לבעל ומיתה להאשה הקשה בבית יעקב בכתובות ל' והרי הו"ל עשאאי"ל דהעדים המזימין נתחייבו לעדים ממון ונפשות ונימא קלב"מ. אמנם ע"כ ר"י כרבא ס"ל דל"ב במזימין עשאי"ל) ולפ"ז שפיר הקשו לרב יוסף דלדידיה ל"ק מכל מזימין דהו"ל עשאאי"ל דלדידי' ל"ב במזימין עשאי"ל. וזה דלא כמהר"ם שיף שכ' על דברי התוס' דלפי קושייתם גם עדי הבעל אין חייבין מיתה דהו"ל עשאאי"ל וזה ליתא דר"י ע"כ כרבא ס"ל ול"ב עשאי"ל במזימין וכיון שהוכחתי כן ל"מ תוס' לתרץ דאס"ד דבעי לחייב מאה סלע הי' להם להזים שלא בפניהם דכבר כתבתי דלרבא דל"ב עשאי"ל בהזמה אין לחלק בין לפסול לעדות או להרוג ואם העדים נפסלין נהרגין ג"כ והריב"ש לא פסק כן רק לתי' התוס' דהיכי דידעו שהעדים חייבין מיתה לא יכולין להתנצל ולהלכה דבעי בהזמה עשאי"ל שוב יש חילוק בין עונש דהוי בהזמה שלא בפניהם עשאאי"ל ובין לפסול עדות שאתה יכול להזימה ויהיו חייבין מלקות מלא תענה אבל לס"ד דתוס' אין לתרץ כן (וכ"ז לפי הסברא דגם בדיני נפשות קב"ע שלא בפניהם הוי ג"כ רק דרבנן אבל לפי המבואר לפנינו דבד"נ קב"ע שלב"פ דאורייתא קושית המרדכי ל"ק בלא"ה אדיני נפשות ודו"ק):

ב והנה בתשובה כתבתי דלא כנוב"י בסי' ע"ב וסי' ע"ד שכתב דעדים שהעידו לפסול אדם והוזמו אין לוקין מלא תענה. וגם כ' דע"א שהעיד לחייב שבועה והוזם אין לוקה מלא תענה ולדעתי לוקה מלא תענה כדמוכח מרמב"ם פכ"א מעדות דעדי קינוי שהוזמו לוקין והיא מירושלמי ריש סוטה ולפ"ז ה"ה כל היכי שיש תועלת בעדותו חייב מלקות מלא תענה. ומה שהביא הנוב"י ראי' מרמב"ן במלחמות ס"פ בן סורר ומורה ליתא ברמב"ן רק היכי שאין תועלת בהעדות אין עוברין משא"כ ביש תועלת (וכעת מצאתי בס' אמרי בינה הנדפס מחדש להגאון ר' מאיר אויערבאך דיני עדות סי' ה' שכ' ג"כ כדברי) ולדעתי גם מ"ש הגאון רע"א בתשו' סי' קע"ו דבעדי' המכחישים ובאים לפטור הנידון ל"ב עשאי"ל ליתא דבאמת אם יוזמו ילקו מלאו דלא תענה דקרא דכתיב והצדיקו את הצדיק ופי' בגמ' דעדים הראשונים הצדיקו את הרשע והרשיעו את הצדיק ובאו עדי' והוזמו א"צ שעדים

הראשונים יעשו ב' פעולות רק או שהרשיעו את הצדיק או שהצדיקו את הרשע ודלא כנוב"י בקמא אה"ע סי' מ"ו ע"כ עדים המכחישים ופוטרין ממיתה לוקין מלא תענה וכן המתירין אשה בשקר ולפ"ז בעי בהכחשה עשאי"ל וכן בפסול אדם והארכתי בפרט זה. וכבר כתבתי דא"צ לומר דהריב"ש ס"ל דלפסול אדם ל"ב דין הזמה כמו שרצינו לומר לעיל רק באמת אף לפסול עדים בעינן עשאי"ל והכא בהזמה שלא בפניהם שפיר נוכל לקיים בהם דין הזמה דלוקין אלאו דלא תענה בהכחשה ובלא"ה כיון שהורשה הב"ד לקבל העדות שלא בפני העדים לפטור הנידון שוב הוי עדותן עדות אף לפסלן דהוי עשאי"ל דחכמים לא אמרו בזה דאינו לוקה אלאו דל"ת ולפ"ז אם יבואו עדים לפסול אדם לבד גם הריב"ש יודה דלא מהני עדותן כיון שחכמים אמרו דאינו לוקה מלא תענה הוה עדות שאאי"ל וכדאמרן. ולפ"ז נסתרו דברי האו"ת סי' ל"ח שכ' דדברי הריב"ש תלויים במחלוקת שבין הריב"א והראבי' אי מועיל קב"ע שלא בפני בע"ד בדיעבד דלדברינו בהזמה גם הריב"א מודה דהעדי' נפסלין כיון שהורשו הב"ד לקבל העדות לפטור הנידון שהי' לפניהם:

יג והנה בפשיטות י"ל בישוב הדבר אמאי פסלו העדות לעקור דבר מה"ת בקום ועשה דלפי דעת התוס' בנזיר דף מ"ג וע"ז י"ג דחכמי' עוקרין דבר מה"ת היכי שיש טעם וסברא כמו לטמא לאשתו קטנה ולענין ע"א במיתת הבעל וה"ה הכא יש טעם וסברא לעקירת דבר מה"ת וע' בספרי בית יצחק או"ח סי' י"ח אות י"ד שהוכחתי מדברי התוס' פסחים ס"ב דהיכי דחכמי' עקרו דבר מה"ת בשוא"ת אף דאתי אח"כ לידי עקירה בקו"ע לית לן בה עיי"ש ובספרי שיח יצחק כתבתי דהיכי דישנו בשאלה חכמים עוקרין דבר מה"ת אף בקום ועשה ומצאתי אח"כ ברדב"ז ח"ב בלשונות הרמב"ם סי' פ"ח שכ' כן ולפ"ז לפמ"ש בנוב"י קמא או"ח סי' ל"ה דאיסור סוטה לבעלה הוה כאיסור שישנו בשאלה יש ג"כ ליישב קו' זו ובזה מיושב קו' הר"ן נדרים צ' ע"ב באומרת טמאה אני לך. אמנם גוף דברי הנוב"י אינם מוכרחים ודו"ק:

יד ואמנם היותר נכון דס"ל לכל הפוסקי' כמ"ש הרשב"א בחידושיו לחלק בין שור המועד דבעי בפניו מדאור' ובין דיני ממונות דל"ב בפניו רק מדרבנן דשור המועד הוה כד"נ עיי"ש ודלא כמ"ש בתשו' הרשב"א הובא בב"י סי' שפ"ח ובנוב"י סי' ע"ב שמח מאוד בדברי הרשב"א אלו דגם בד"נ ל"ה רק מדרבנן עיי"ש (ובאמת שדברי הנוב"י בריש סתירת היתר הד' תמוהין שהביא ראיה דבד"נ נמי מדאורייתא מקבלין. ומ"ה מקבלין בא"א שלב"פ. וכתב והסברא נותנת דאל"כ לא משכחת נהרג מעולם דלא ירצה הנידון לבוא לקב"ע בשום ענין לב"ד. ודברים אלו מרפסין איגרא דא"כ מעולם לא נהרג אדם

דלא ירצה לילך לבית הסקילה אך הכי לא הי' לב"ד שוטרים שיכופו לבוא לב"ד וללקות ולהרוג) וכן מוכח מדברי תשו' רש"ל ותשו' רמ"א לחלק בין ממון לעדות נפשות וה"ה לאסור אשה על בעלה בעינן קב"ע בפניו כמו לענין דרישה וחקירה ודלא כהנוב"י. באופן דצדקו בזה כל הפוסקים והב"י לא קאמר דהוי דרבנן רק בעדות ממון:

טו היוצא לנו מכל הדברים האלה דבדיני נפשות אין מקבלין עדות שלא בפני בע"ד דאורייתא ובד"מ ל"ה רק דרבנן ולפסול אדם לעדות או למלאכתו כמו בנ"ד נראה מדברי ראש אפרים בתשו' סי' ל"ד שהביא בשם הרבה פוסקים דדמיא לד"נ וטעם דבריהם י"ל כמו דלענין ממון נאמן אדם ע"ע ולפסול לעדות אין נאמן ע"ע אלמא דלפסול לעדות חמור מד"מ ואעפ"י שאין ראי' לדבר דהתם מטעם הודאת בע"ד קאתינן עלה זכר לדבר מיהו איכא ואף דלפסול לעדות מועיל עדות מיוחדת כמו שכת' זקני מהר"ם פדואה ורמ"א חו"מ סי' ל"ד ובד"נ ל"מ עדות מיוחדת הלא גם לאסור אשה לבעלה מועיל עדות מיוחדת ולענין קב"ע שלב"פ דמיא לדיני נפשות ועכ"פ מידי ספיקא לא נפקא וא"כ לענין שו"ב י"ל דלמא הא דחשוד על הדבר לא דנו ולא מעידו ל"ה רק מדרבנן כמו שצידדנו לעיל ובדרבנן ודאי ל"מ קב"ע שלא בפניו וכנ"ל. ואת"ל דנפסל מדאורייי' דלמא חכמים עוקרים דבר מה"ת בשוא"ת אף דיסתעף מזה קו"ע ואם תמצא לומר דאין עוקרים דלמא דמיא לד"נ וכדעת ראש אפרים ודעמי' ומדאורייתא ל"מ אשר ע"כ ל"מ קב"ע שלב"פ לפסול שו"ב:

טז אמנם הנה כתבו שקבלו העדות שלב"פ מחשש שמשפחת השו"ב אלמים ובכה"ג מבואר לענין ממון דמהני קבלת עדות שלא בפני בע"ד אכן בענין זה דהשו"ב גופי' ל"ה אלם רק קרובים תליא במחלוקת שבין הרמ"א והרב מ' נפתלי הירץ מבריסק הובא בתשו' רמ"א סי' י"ב דהרמ"א מביא ראי' מהא דאמרי' גזלן אין לו חזקה בן גזלן יש לו חזקה ור' נפתלי דחה זה דשם מיירי לאחר מיתת האב עיי"ש ומסתימת לשון הפוסקים משמע שאין לחלק ואם יש חשש אונס ואלמות מקבלין עדות שלא בפני בע"ד ועכ"ז אולי יש לדון להקל כי יש שני צדדין לקולא אולי לפסול אדם דינו כד"נ ול"מ אלמות לקבל עדות שלב"פ ואולי אלמות קרובים ל"מ ולהחמיר אין כאן רק צד אחד ואין לצרף דעת המאירי דבאיסורין מק"ע שלא בפני בע"ד דבשו"ב דדין ממון פתיך בי' גם המאירי מודה אולם לאשר סברת הרמ"א בענין אלמות קרובים רחוקה ע"כ מסתפינא לסמוך ע"ז להקל:

י"ז ונשים עין לגוף הגב"ע. הנה בעדות שהכשיר כרס שניקב יש כאן שני עדים ועל יתר העדיות היינו שבדק ריאה ואמר בתחלה שהוא גלאט כשר ואח"כ הטריף מחמת סירכות וגם שהכשיר סירכות במיעוך ומשמוש והי' כבר נקב בריאה ולא הי' יכול לבדוק ע"י

מיעוך ומשמוש וזה טריפות גמורה כמ"ש הב"ח בסי' ל"ז. ואמנם לבד עדות הראשון לא הי' על כל מעשה רק ע"א והוה עדות מיוחדת ולענין לפסול אדם לעדות פוסלין ע"י עדות מיוחדת ואף לשיטת מהר"א ששון דאין לאסור אשה בעדות מיוחדת לפסול לעדות חלוק מעדות נשים דשם איכא מיתה בין בקידושין בין בזנות משא"כ לפסול לעדות ומפאת זה אין ראי' מהירושלמי שהביא ב"י בטור חו"מ סי' ל' דב' עידי כיעור מצטרפין נגד מהרא"ש דבכיעור ליכא דיני נפשות כלל ועיין בנוב"י סי' ע"ב מה שמפלפל שם בדברי מהר"א ששון ולפמש"ש הטעם דבזנות מהני עדות מיוחדת כיון שמועיל ע"א לאחר קינוי וסתירה הוי כמו בממון דמועיל ע"א לשבועה י"ל דלפסול לעדות דל"ש כן לכאורה ל"מ עדות מיוחדת. ואמנם מבואר להדיא ברמ"א סי' ל"ד בשם זקני הגאון מהר"ם פאדווא דמהני עדות מיוחדת לפסול לעדות וע' בזקני הטו"ז בסי' ל' בחו"מ דבקנס ל"מ עדות מיוחדת. ולפמ"ש תוס' במכות לחלק בין ממון לנפשות דמהני ע"א לשבועה בקנס ג"כ תליא בזה אי ע"א מחייב שבועה ע' בתוס' ב"ק מ"א ובפוסקים. אולם הרי ג"כ בקרקע ושטרות מהני עדות מיוחדת אף דל"מ ע"א לשבועה וה"ה בקנס וכן הוכיח בקצה"ח ח משפ"ס דב"ק. ומ"ש בנתיבות סי' ל' דעדות מיוחדת דב' מעשיות ל"מ רק מדרבנן בעדות ממון כבר הראיתי לדעת דבתשו' רמ"א סי' י"ב מבואר דמהני מדאורייתא. ואם האחרונים האריכו בזה אי מהני ידיעה בלא ראי' עיין בזה והארכתי במק"א לענין עדות מיוחדת אין כאן מי שיחלוק על מהרמ"פ ועוד לפי המבואר בזקני הת"ש דבעד אחד שהוציא על השוחט שם רע בילדותו יש להעבירו א"כ הוה כזנות שכתב הנוב"י דמהני הואיל ומהני ע"א לאחר קינוי וסתירה והנה למי שמאמין להעדים ודאי אסור השוחט הזה מלבד כ"ז דשויא עליו חתיכה דאיסור' ואף אלו שקבלו אותו לשו"ב וא"ל כמו שאין להעביר שוחט תוך זמנו כאשר יבואר אינו יכול לאסור אותו כמבואר בסי' קע"ח דבזה"ז אין מגרשין בע"כ אינו נאמן לאסור דז"א דהשוחט יש לו שעבוד על העיר כמו פועל ולפטור משעבוד מקבלין שלא בפני בע"ד ומהני קב"ע שלב"פ ושוב ממילא נאסרו וראיתי תי בזה דברים תמוהים להרב הגאון המובהק מהרש"ק מבראד בטוב טעם סי' ה' שכת' דבשני:

עדים ושני מעשיות אין לפסול שוחט וכבר הראיתי דאפילו לעדות נפסל כמ"ש המהר"ם פאדווא. (ושוב נדפס תשו' טוב טעם ודעת תניינא מצאתי שם שנתווכחו עם הגאון המחבר בזה):

יח ובעניותי הקשיתי על דברי זקיני המהרמ"פ והרמ"א סי' ל"ד סעיף כ"ח דלפסול לעדות מהני עדות מיוחדת מתוס' סנהדרין דף ח' ע"ב ד"ה והביא האב עדים והזימום שהוצרכו

לאוקמא שהזימום קודם גמר דין דליכא דין מיתה בהעדים והרי יכול לאוקמא לאחר גמ"ד. רק שהעדים המזימין לא ראו זא"ז דלענין מיתה ל"מ ההזמה דהוה עדות מיוחדת ומ"מ כיון שהעדים נפסלין דלפסול עדים מהני עדות מיוחדת ומ"ה חייב הבעל מאה סלע דל"ח שיבואו עדים אחרים וכבר הוכיח קצה"ח סי' ל' מש"ס דב"ק ע"ד דבקנס מהני עדות מיוחדת ומ"ה דנין בג' לחייב קנס וכן קשה במה שהקשה תוס' סנהדרין ט' ע"ב אמאי עדי האב נהרגין הרי יכולין לומר לחייב הבעל מאה סלע באו. ולדברי מהרמ"פ הו"ל לשנויי דא"כ הי' להם להזים בעדות מיוחדת דהיינו שלא ראו זא"ז דהעדים הראשונים נפסלין ול"ח שיבואו עדים אחרים והבעל חייב מאה סלע ומ"מ העדים אין נהרגין. איברא כיון דדברי מהרמ"פ נובעים מדברי הגמ' סנהדרין כ"ז גבי חד אמר קמאי דידי גנב קבא דחושלא עיי"ש אין לומר דהתוס' חולקים ע"ז אך יש להוכיח מזה דבהזמה ודאי ל"מ עדות מיוחדת דהיינו שהמזימין לא ראו זא"ז דכיון דהעדים שרצו לחייב מיתה העידו שראו זה את זה א"כ אם המזימין לא ראו זא"ז הוה כל אחד חד לגבי תרי. כדאמרינן בב"ק דף ע"ג דאסהידו בי' תרי בחד עיי"ש בתוס' ונהי דלדעתי עדות הראשונים מוכחש ואין הנידן חייב מיתה. דהרי בגוף המעשה יש ב' עדים שהעדים הראשונים לא ראו. והוה הכחשה גמורה ואין דומה להך דב"ק ע"ג שהראשונים העידו ולא ראו זא"ז והמזימין ראו זא"ז דאמרי' דל"ה חידוש דהוה תרי לגבי חד. דשם בהזמה מעידין על גוף העדים ועל כל עד יש ב' להזימו. משא"כ להיפך כשהראשונים העידו שראו זא"ז והמזימין לא ראו זא"ז על גוף המעשה שלא לענוש הנידון יש ב' עדים ששני העדים לא ראו והוה הכחשה גמורה וקצת כיוצא בזה מצאתי בשער משפט סי' ל' ס"ק ד' שמצדד לומר דב' עדים בעדות מיוחדת וב' עדים שראו זא"ז הוה כתרי לגבי תרי ולא כחד לגבי תרי. מ"מ לענין שיפסלו העדים הראשונים ודאי העדים אין נפסלין אף להריב"ש דבהזמה שלא בפניהם נפסלין מ"מ בעדות מיוחדת לענין הזמה דהוא בגופן של עדים הוה תרי לגבי חד ולא נפסלין כדמוכח מב"ק ול"ה הזמה רק הכחשה וחיישינן שיבואו אחרים וגם אין הבעל חייב מאה סלע כיון דל"ה העדים הראשונים שקרנים בבירור ול"מ תוס' לשנויי הכי. באופן דאין להוכיח מתוס' שחולקין על מהרמ"פ ובעיקר הדין שהוספתי דמהני הזמה בעדות מיוחדת להציל הנידן וכן בהכחשה בעדות מיוחדת דנ"ל דמועיל להציל הנידן ממיתה אין להקשות מהא דאמרינן במכות דף ו' ע"ב אלא מעתה בדיני נפשות תציל אלמה תנן הוא והן נהרגין. די"ל דבאמת הואיל ומהני עדות מיוחדת היינו בלא ראו זא"ז בדיני ממונות מדאורייתא מהני הכחשה בדיני נפשות להציל כסברתו הגמ' ורק כונת קו' הגמ' היכי שב' כיתי עדים מעידין למיתה והם לא ראו זא"ז ונמצא כת

אחד שהוזמו יהי' עדות אחת להציל כפירש"י בזה ל"מ בדיני נפשות דהרי שניהם באו להרוג. ומש"ה הוה ב' כיתות ואין מצטרפין אבל בעדות מיוחדת הבא להציל אין הכי נמי דמהני. ומה"ט י"ל דמסקי הגמ' בקושיא ולא בתיובתא עיין רשב"ם ב"ב נ"ב. ודוק היטב בכ"ז ויבואר עוד אי"ה במקום אחר:

יט ותבנא לדינא הנה לפ"מ שחילק הפ"ח בין שוחט שיש לו נגיעת ממון דבעי תקנתא דז"ב ובין שוחט שאין לו נגיעת ממון דסגי בקבלת דברי חבירות וזקני הת"ש חילק בין נראה כשוגג או כמזיד ובנ"ד הואיל וחזר מעצמו והטריף קצת יש לדיינו כשוגג אך הואיל והיו ג' מעשיות מכוערין הדברים ביותר אשר ע"כ לדעתי יש להעבירו עכ"פ עד שיקבל עליו דברי חבירות וילך ללמוד בטוב ולהשיג עוד הפעם קבלה שבקי בבדיקת פנים וחוץ ויעשה תשובה כדת וכדין ועד שלא יעשה כזה הוא פסול מלשחוט:

כ וששאלתם מי אשר יש לו דיעה בעסק שו"ב אם רוב הקהל אם רוב הנגידים ופורעי המס הנה בש"ך מבואר בטאו"ח סי' נ"ג שהוא עפ"י רוב פורעי המס או קריאי עדה ולפ"ז לכאורה י"ל כן גם בשו"ב ואמנם דין זה הובא ג"כ במג"א בשם הלבוש ובס"ק כ"ז מביא בשם הלבוש דבמקום שאין מנהג יגבו לפי ממון בשכר הש"ך וע' בטו"ז הסברא ובב"י בסי' הנ"ל באריכות א"כ דין זה דהולכין אחרי רוב פורעי המס הוא רק בש"ך והלבוש לשיטתי' משא"כ בשו"ב חלוק דינו מש"ך דהרי משלמין לשו"ב מן הבשר ואף שנמצא אחד שקונה בשר יותר מן כמה בע"ב מ"מ כמו בתשע חנויות מוכרין בשר שחוטה וא' מוכרת בשר נבילה אף שהחנות האחת מוכרת בשר יותר מכל החניות אזלינן בתר רוב החניות כמ"ש שארי הגאון מליסא בחוו"ד והוא לא כתב ראי' לזה וע' בבית אפרים חיו"ד סי' מ' פלפול בדין זה. ולדעתי הוא גמ' מפורשת בב"ב דף צ"ב פלוגתא בין ר"י לרבנן דר' יוסי אזל בתר רובא דזריעא ורבנן דאמרו לו אזלי בתר רובא דאינשי אף דרובא דאינשי קונין סאה אחת למאכל ולרפואה ואיש אחד קונה עשרה סאין לזריעה אזלינן בתר רובא דאינשי ובודאי הלכה כאמרו לו ועכ"פ הדבר אמת דבשר צריך העני כמו העשיר אם כי הוא קונה מעט ובפרט לענין כשרות אין חילוק (וע' בחולין דף פ"ד במי שיש לו מנה דיאכל בשר בכל יום והמסקנא כגון אנו לוין ואוכלין והרמב"ם בס' דיעות לא פסק כהמסקנא וע' בלח"מ שם. ואמנם כ"ז בזמן הש"ס שהי' דגים בזול כמ"ש תוס' שם ובזה"ז להיפך ולענין דינא אין נ"מ) ועכ"פ לענין זה אזלינן בתר רוב בע"ב והנה בש"ך יו"ד סי' רכ"ח ס"ק פ"ט איתא בזה"ז אזלינן בתר רוב המנהיגים. ואמנם כ"ז בדברים שנוגע בענין ממון וחרם לטובת העיר בעסק ממון אך במה שנוגע לאיסור והיתר אזלינן בתר רוב בעלי בתים יראי ד' ולומדי תורה ומדקדקים במצות. ובדברי הרב הגאון מהרש"ק

מבראד בטוב טעם סי' י"ג שכת' דבשו"ב אף יחיד יכול לעכב כמו ש"ץ ובאמת מבואר דין ש"ץ במהרי"ק. וטעמו דתפלה במקום תמידין ובתמידין צריך שיהי' לכל ישראל חלק בו ובאם אין מרוצה לאחד ל"מ התפלה וזה ל"ש בשו"ב דאם לא נרצה בעיניו לא יאכל וגם בש"ץ הארכתי הרבה בדברי המהרי"ק שכ' דאינו נעשה שלוחו בע"כ והעירותי מדברי התוס' יומא י"ט דאם כהני שלוחי דרחמנא יכול לשחוט בע"כ ואכמ"ל בזה וכבר כ' בספרי בית יצחק או"ח סי' י"ג אות ט"ז ומ"מ להלכה נ"ל דבמיעוט שניכר שכוונתם לש"ש והם יחידים יכולין למחות כמ"ש בטוב טעם ומחצה על מחצה או רוב בעלי בתים הדבר ברור שיכולין לעכב והם יש להם דיעה נגד איזו נגידים:

כא ואמנם כ"ז אם נחוץ לקחת עוד שוחט חדש כיון שא"א בלא זה. משא"כ אם יש לעיר שוחטים ישנים מובהקים. הנה מבואר ברשב"א הובא בב"י דאין יכולין להעביר ש"ץ ועיין בישו"ש חולין פ"ק סי' נ"ב דאפי' כל הקהל אין יכולין להעבירו תו"ז היכי שאינן יכולין לברר עליו פשיעה וחצי הקהל אין יכולין להעבירו אפי' אם רוצים לשלם לו כל שכרו. ובזה"ז ממנין שו"ב בסתם על כל ימי חייו ונמצא אין יכולין לקפח פרנסתו ולמנות עוד שו"ב הוי פסידא להשו"ב אשר ע"כ חלילה לקפח פרנסת שוחטים הישנים והשוחט אשר יעשה בזדון להשיג גבול רעהו הוא בארור אסור לאכול משחיטתו. וה' יראני נפלאות בתורתו ויצילני משגיאות דברי ידידם: בשולי המכתב:

לעיל הבאתי סוגיא דסנהדרין דף ח' אזכי' בזה מה דקשה לי בגמ' שם דאביי משני כגון דאתרו בה סתם וס"ל לר"מ בשלשה משום דאינה חייבת מיתה ול"ב רק ג' להפסידה כתובתה ורבנן ס"ל דחייבת מיתה ובעי כ"ג כן היא לפירש"י. והנה לשיטת הרמב"ן פ' שופטים במקרא עפ"י שנים עדים דבד"נ צריך לקבלת עדות ב"ד של כ"ג דלא כדעת רבינו סעדי' שמביא שם וכ"כ בחידושי הר"ן סנהדרין י"ז קשיא מנא ידעינן דאתרו בה סתם כיון דלא מקבלין העדות עד שיהי' כ"ג וכן קשה לתי' ר"פ באשה חבירה. מנא ידעינן דלא אתרו בה ולתי' בתרא דגמ' כגון דאיתכחש בבדיקות דע"כ קיבלו לעדות ושמעו הב"ד דאיתכחשו ואיך קבלו העדות כיון דבעי כ"ג ואם הי' ב"ד של כ"ג בקבלת עדות שוב בעי כ"ג משום כבודן של הראשונים. ולכאורה מוכח מהסוגיא כרבינו סעדי' ואמנם לרמב"ן צ"ל דהבעל בא לאסור אשתו ומקבלין העדות בב"ד של ג' ושמעו הב"ד דאתרו בה סתם או דהעדים איתכחשו בבדיקות ולר"מ סגי בג' להפסיד כתובתה ולרבנן דמהני התראה סתם וחייבת מיתה יעידו העדים עוד הפעם בפני ב"ד של כ"ג. וכן לתירץ באשה חבירה לרבנן יעידו העדים עוד הפעם בפני כ"ג. ובזה מיושב לשיטת רש"י מה דתי' ר"פ באשה חבירה מה שהרגישו תוס' דהרי העדים יכולין לומר לאסרה על בעלה באנו כדאמרינן

דף מ"א להנ"ל נכון דכיון דכבר העידו בב"ד של ג' ויחזרו ויעידו בב"ד של כ"ג על כרחך להורגה באו בשלמא לקמן דף מ"א אף דלרמב"ן ע"כ העידו בפני כ"ג יכולים לומ' לאסרה באנו והא דהעידו בפני כ"ג משום שישבו בלא"ה ואיתרמויי איתרמי אבל בדף ח' שחזרו והעידו בכ"ג ע"כ להורגה באו וז"ב. וחתני הרב הגדול מ' נתן לעווין נ"י הקשה (בעת ההעתקה) דא"כ איך ממיתין אותה הא הו"ל עשאאי"ל דאם יזמו העדים יפסלו מעת הגדה ראשונה כדין עד זומם למפרע נפסל נמצא בשעה שהעידו פעם שנית פסולין היו ולא דנין בהזמה כדאמרינן בב"ק דף ע"ג ויפה הקשה ומצאתי בספ' אמרי בינה דיני עדות סי' י"ב שהקשה לעיל בתי' רבה דמשני כגון דאכניף כ"ג ואבדרו ואמר האב דונו לי דיני ממונות והרי אח"כ יצטרכו לכנוף מחדש לקיים ובערת הרע מקרבך והעדים המזימין יצטרכו להעיד מחדש בפני כ"ג לרמב"ן ויהי' עדות שאאי"ל דאם יתזמו המזימין יפסלו משעת הגדה ראשונה ופסולין הי' בהגדה שני' וקו' זו לא קשה דלע"ע באיבדרו טוען האב ידונו דיני ממונות ואם אח"כ לא יתקיים ובערת הרע מה בכך כיון דהמה הי' מחויבין לדון הדין שבא לפניהם. ועוד באוקימתא דרבה אולי ס"ל כרבא דמכאן ולהבא נפסל אבל מה שהקשה חתני לאביי דס"ל למפרע נפסל קשה מאוד דאיך אפשר לרבנן לדונה במיתה אח"כ בשלמא לשיטת תוס' דכל הסוגיא מיירי דחששינן שיבואו עדים אחרים ניחא אבל לשיטת רש"י דל"ח לעדים אחרים צ"ע ולחומר הנושא י"ל דאביי יתרץ דרבנן דס"ל בכ"ג ס"ל כרבי יוסי סנהדרין כ"ז דעד זומם דממון כשר לדיני נפשות נמצא דאם יתזמו מהגדה ראשונה לא היו פסולין לד"נ ויקוים כאשר זמם ואם נאמר דעדים שהעידו בפני ב"ד פסולין לא נפסלו בהזמה דל"ה הגדה כלל יש לישב קו' הנ"ל דשפיר משכחת הזמה והיינו שיעידו פעם שנית בפני כ"ג שלא יהיו ג' ראשונים ביניהם והוה עשאי"ל אם יפסלו הב"ד של ג' בגזלנותא ואח"כ יזמו העדים דלא יפסלו העדים מהגדה ראשונה שהגידו בפני ב"ד פסולין וכיון דמשכחת הזמה הוה עשאי"ל כמו שכ' תוס' סנהדרין פ"א בעי שנתחייב ב' מיתות דהוה עשאי"ל אם יזמו ראשונים ואח"כ השניים וע' מהרש"א שם. אולם בגוף הדין יש לעיין לפמ"ש הרמב"ם ר"פ כ' מעדות דאם הוזמו קודם גמ"ד או שנמצא אחד קרוב או פסול והוזמו העדים נפסלין אולי גם בהעידו לפני ב"ד פסולין והוזמו נפסלין ואולי יש לחלק ודוק. אמנם מפשיטות הסוגיא נראה כשיטת רבינו סעדי' וכן נראה שיטת רש"י בסנהדרין י"ז ע' חדושי הר"ן שם ודוק:

סימן ב

ב"ה ברעזאן כ"ג תמוז תרי"ח להנגיד המופלג החריף מ' אהרן יהושע קראמפער (ז"ל):

בדבר שאלתו בשו"ב שקבל ע"ע בכתב ונשבע שלא יעלים מחלק חבירו ושיקיים יתר הפרטים שהתנו ביניהם והנה שאלתו מסתעפת לג' ענפים. א' אם תועיל שבועה בכתב. ב' מתי יקרא עובר על השבועה. ג' אם היחיד יכול לעכב בקבלת שו"ב:

א תשובה ע"ד שבועה בכתב רבו האוסרים והמתירי' והנוב"י קמא יו"ד סי' ס"ו וח"מ סי' ל' כ' דהדין תליא בשני תירוצי התוס' גיטין ע"א ד"ה והא. אהא דאמרינן בגמרא דהגדה חשיבה ע"י כתב כתבו אע"ג דממעט חרש וחרשת מחליצה לפי שאינם באמר ואמרה אמירה ודאי לא הוי אלא בפה. ועוד דההוא ילפינן מועמו הלוים שצריך בלה"ק ומינה נמי שמעינן דהוה בפה כמו בלוים. ומעתה לתי' הראשון דאמירה לא הוי אלא בפה ה"ה בשבועה דכתיב לבטא בשפתים ל"מ בכתב. ולתי' השני דדוקא בחליצה דיליף מלוים ל"מ. בשבועה מהני ואני תמה על דברי התוס' בזה מש"ס סנהדרין ע"א משנה מפורשת בבן סורר ומורה. ואמרו ולא אלמין והרי יכולין לדבר מתוך הכתב. ושם ל"ש תי' התוס' השני וא"ל דיליף מאיננו שומע בקולנו דבעינן קול ממש כדמוכח מגיטין ע"ג. דאמרינן עד שישמעו קולו לאפוקי מרב כהנא. ועיין ברא"ש ובב"י ב' שיטות בזה. דא"כ איך יליף בסנהדרין מאיננו שומע בקולנו ולא חרשין ועיין ברש"י שם דאינם שומעין התשובה. הא בעינן קרא זה לאלמין. ועוד דגם על החרשין קשה יותר דעכ"פ יכולין לשמוע התשובה מתוך הכתב (וע"כ צ"ל דלמעוטי חרשין ילפינן מיתורא דקרא) וגם אין לישב דשם דילפינן מיתורא דקרא שאני דהרי בסנהדרין כאן ובד' מ"ה מבואר דלמ"ד בעינן קרא כדכתיב לא ילפינן מיתורא דקרא. ואף דע"כ הא דממעט ולא חרשין ודאי הוא מיתורא דקרא דאל"ה למה ממעט חרשין מאיננו שומע בקולנו והרי תשובתו ודאי מהני בכתב. אבל הא דממעט אלמין הוא מפשטא דקרא. וא"ל דלמ"ד בעינן קרא כדכתיב ודאי ל"מ בכתב ז"א דאם אמירה הוי בכתב. הרי גם באלם נתקיים קרא כדכתיב. וע"כ מוכח מזה כתירץ הראשון בתוס' דאמירה ודאי ל"ה בכתב. וע' בסוטה כ"ז דממעט אלמת שאינה שותה משום דכתיב ואמרה האשה אמן ולתי' ב' של תוס' בגיטין דהיכי דלא ילפינן מלוים הוה כתיבה כדיבור אמאי ממעט אלמת הרי יכולה לדבר מתוך הכתב ומ"ש תו' שם דלאו בר קבלת שבועה הוא זה גופה קשה לתירץ ב' של תוס' הנ"ל דלפ"ז גם בשבועה מהני קבלה בכתב וע"כ מוכח כתירץ א' של תוס' בגיטין דל"מ כתב היכי דכתיב אמירה וה"ה בשבועה דכתיב לבטא בשפתים ל"מ:

ב' איברא די"ל דשבועה בכתב מהני והטעם דהרי תוספות כתבו בשבועות כ"ו ע"ב דהא דגמר בלבו ל"מ בשבועה משום דהוה ב' כתובים בתרומה וקדשים דמהני בלב ואין מלמדים ע"כ לא ממעט מקרא דלבטא בשפתים דאל"כ למה הוצרך לומר דהוה

ב' כתובים. ולפ"ז י"ל דנהי דממעט גמר בלבו שם הטעם דל"מ בלב הוא משום דברים שבלב אינן דברים ורק דה"א דילפינן מתרומה וקמ"ל דאין מלמדי'. אמנם כבר כתבו התוס' בקדושין נ' והרשב"א דדבר הידוע לכל העולם כונתו ל"ה דברי' שבלב ומה"ט מהני אומדנא דמוכח ומה"ט מהני באומר אהא בנזירות בנזיר עובר לפניו משום דידוע כונתו לכל העולם א"כ י"ל דכתיבה בשבועות ובנדרים מהני דקרא דלבטא בשפתים קמ"ל דל"מ גמר בלב דדברים שבלב אינן דברים משא"כ כשכותב דמחשבתו נכרת מתוך מעשיו מהני מטעם מחשבה. ובזה מיושב מה שהקשו המפורשים מהא דאמרינן שבועות כ"א דשבועה הוא לאו שאין בו מעשה והרי משכחת ע"י מעש' שכתב וכן מה שהקש' התומי' מריש תמורה דמקלל הוה לאו שאין בו מעש' והרי משכחת בכתיב'. דבאמת כתיבה לאו כדיבור דמי ורק דהכתיב' לאות על מחשבתו דל"ה דברים שבלב וכיון דאמחשב' אינו לוקה דל"ה מעש' לא משכחת בשבוע' שיש בה מעשה דהרי המעש' דכתיב' ל"ה שבוע' רק הכתיבה לאות על מחשבתו הנכרת דל"ה דבר שבלב וכעין סברא זאת מבואר ברש"י כריתות סוף דף ג' ע"ב ע"ש. ולפ"ז י"ל דגם בלא כתב בעצמו השבועה רק חתם על הכתב מהני מטעם קבלה בלב דכיון דמעשה החתימה לאות על מחשבתו וגלוי לכל העולם בזה לא גילתה התור' דל"מ. אמנם לעומת זה יצא לנו דזה דוקא אם ידוע שקיבל על עצמו השבועה מרצונו אבל אם חתם על הכתב ולא נודע אם קיבל השבוע' מרצונו כגון בשוחטי' שחותמי' על שבועה להרב או לחבירו השו"ב נהי דלא נודע שהי' אונס דאל"כ בלא"ה ל"מ השבוע' אך גם בלא נודע ויש מקום לומר דהי' קצת אונס ולא קיבל השבוע' מרצונו דל"מ מטעם גמר בלבו ל"מ שבועה בכתב כיון דלא נודע לכל העולם אם קיבל בלבו וכשנשבע בפירוש אמרינן דברים שבלב מה שסותר דיבור פה ל"מ משא"כ שבוע' בכתב דל"מ רק משום שגמר בלבו ל"מ אם לא קיבל בלב. ובזה י"ל דל"ק קו' התומים סי' צ"ו ממקלל דהוה לאו שאין בו מעשה הרי משכחת במקלל בכתב וכן בשבוע' דלשעבר ג"כ משכחת לה בכתב. דלהנ"ל דכתיבה ל"ה כדיבור רק דמהני משום דגמר בלבו ול"ה דברי' שבלב היכי דהיא דבר עבירה י"ל אדרבה מוקמינן אחזקת כשרות ולא גמר בלבו והמעש' גופה ל"מ רק מצד המחשב'. וכן מה"ט בסוטה ל"מ מה שתכתוב אמן דכיון דהשבוע' ע"י כפי' לא כונה לקבל ול"מ הכתיבה:

ג' אמנם יש מקום לומר דהכתיב' גופה מהני דאף דכתיב לבטא בשפתים מ"מ הרי בעדות דכתיב עפ"י ודרשי' מפיהם ולא מפי כתבם ומ"מ שיטת ר"ת בתוס' יבמות ל"א דמהני לשלוח עדותו לב"ד בכתב משום דכל הראוי לבילה אין בילה מעכבת ולפ"ז ה"ה בשבועה אם ראוי לדבר מהני שבועה בכתב וכ"כ בנוב"י ובתומים וקרא דלבטא בשפתים

י"ל דממעט אלם. ולפ"ז י"ל קו' תוס' בשבועות כ"ו הא דאמרינן שם דמב' כתובים הבאים כאחד מוכח דל"מ גמר בלבו בשבועה והרי להדי' ממעט בקרא דלבטא בשפתים די"ל מקר' דלבטא בשפתי' י"ל דהיכי דיכול לדבר מהני גמר בלבו מטעם כל הראוי לבילה וקרא ממעט היכי שאינו ראוי לדבר ומ"ה אמרינן דמב' כתובים הבאים כאחד מוכח דאף היכי דיכול לדבר ל"מ גמר בלבו (וקצ"ע דכיון דבתרומ' מהני במחשב' אף בחרש שאינו ראוי לדבר כדמוכח ממשנה דתרומות וכ"כ תוס' מנחות נ"ה ד"ה ובמחשב' ובודאי דגם בקדשים מהני במחשב' אף בחרש א"כ גם משני כתובים לא מוכח רק דבאינו ראוי לדבר ל"מ מחשבה אך בראוי לדבר מנ"ל ושמא מדאצטריך קרא והרי בלא"ה הו' ב' כתובים וע"כ קרא איצטריך אף שיכול לדבר אך לפרש"י דבקדשים כתיב כל נדיב לב עולות וזה דברי קבלה ל"ש לתרץ כן). אמנם מזה לא מוכח רק בגמר בלבו לבד אבל אם כתב השבועה י"ל דמהני מטעם כל הראוי לבילה. אולם בגוף הסברא דכל הראוי לבילה י"ל דזה דוקא בחלק מחלקי המצוה ולא בעיקר הדבר כגון בלולה במנחה וקרי' בבכורים ובחליצה דעיקר המצוה נעש' כתיקונה וכן ביאת מים בבית הסתרי' דכתיב בשרו דמשמע מאבראי דוקא וע"כ ל"ב רק ראוי לביאת מים וכן אכילת פסחים ל"ב רק ראוי לאכיל' דעיקר מצוה הוא ההקרב' למ"ד אכילת פסחי' לא מעכבא משא"כ בעיקר המצוה ל"א כל הראוי לבילה הגע על עצמך הכי לא יטבול במים כלל וע"כ ל"א כן רק בחלק המצוה וכן מבואר ברשב"ם ב"ב דף פ"א למעיין היטב ומצאתי שכונתי בזה לדעת יד מלאכי כללי הכ' בשם נחפה בכסף עיי"ש שמחלק בין עיקר המצו' לחלק המצו' א"כ בשבועה בכתב אם כתיבה ל"ה כדיבור הרי לא נעשה עיקר השבוע' ול"מ מידי ובעדות לר"ת שאני דהב"ד צריכין לידע אמיתת הענין ומה לי אם נודע להם מפיהם או מפי כתבם ול"ה רק גזה"כ וד' ר"ת דבעינן רק ראוי לדבר. ומה"ט י"ל דבדיני נפשות גם ר"ת מודה כמ"ש בתומים סי' כ"ח אות ט"ו (וכן משמע במהרי"ט סי' קט"ז שכ' דמפי כתב אפי' בב' עדים לא הי' רשאי להרגו ע"ש) והטעם כנ"ל דבשלמא בדיני ממונות דל"ב העדות רק לאמת הענין דמהני ידיעה בלא ראי' מהני מפי כתבם דעכ"פ הדבר ידוע לב"ד שהדבר אמת משא"כ בד"נ אפי' ידוע לב"ד אין הורגין בלא הגדת עדים א"כ ל"א כל הראוי לבילה. וכן בשבועה דהאמירה הוא:

עיקר הדבר ל"מ כל הראוי לבילה. על כן סברת הנוב"י צ"ע אך מה שכתבתי לעיל דמהני גמר בלבו בדבר הגלוי לכל העולם וע"י כתבו הוה מחשבתו דבר הגלוי לכל ומהני לפענ"ד נראה נכון:

ד' אמנם אם נאמר דלא כסברתי לעיל אלא דבשבוע' דל"מ גמר בלבו ל"מ שבועה בכתב לפ"ז בנדרים מהני בכתב לשיטת ר"ת הובא בראש פ"ק דתענית ובטו"ז סי' תקס"ב דנדרים אינו דומה לשבועה משום דכל עניני נדרים דמיין להדדי וכונתו דיותר ילפינן נדרים מצדקה דכתיב כל נדיב לב (והא דהוה ב' כתובים היינו דלא ילפינן שבועה ושאר דברים שיהיו דברים שבלב דברים אבל נדר דמי' לצדקה) ולפ"ז בנדרים ודאי מהני בכתב דעכ"פ הרי גמר בלבו וקצת ראי' לשיטה זו מירושלמי גיטין פ' מי שאחזו סוף ה"א וז"ל נשתתק מתוך חליו דיו פעם אחת וכו' נכתב גט לאשתך והוא אומר הן וכו' אף בעדיות כן אדם מעיד עדותו מיושב. אף בנדרים כן ופירש בקרבן עדה דמיבעי לי' אם בא להעיד ע"י הרכנת הראש או דלמא בעינן דוקא שיעיד בפיו אדם מעיד עדותו מיושב הכונ' דועמדו ב' אנשים בבע"ד קאי. ונראה דהני שני דינים בהדי הדדי אמרן אף בנדרים כן אם נדר ע"י הרכנת הראש מי הוה נדרו נדר וכיון דהוא בעי' בירושלמי ע"כ אזלינן לחומרא. ואם מהני הרכנת הראש ולא בעי ביטוי בשפתים ודאי מהני נדר בכתב וקשי' על מבי"ט ח"ב סי' רי"ז שכ' דל"מ קבלת נזירות בכתב ועל הפוסקים דל"מ שבוע' בכתב מירושלמי דאם מהני הרכנת הראש ודאי מהני בכתב. ונהי די"ל דירושלמי לא קאי בנשתתק רק ביכול לדבר דהרי האיבעי' אי לענין עדות מהני הרכנה ודאי לא קאי בנשתתק דמבואר בש"ס דילן דף ע"א דאלם פסול. (ואולי ירושלמי קאי לעדות אשה דאקילו רבנן כדמשני בגיטין ע"א) וע' בקצה"ח סי' מ"ו ס"ק י"ט דאלם הו"ל פסול הגוף ע"ש ומה בעי בירושלמי וע"כ קאי אמי שיכול לדבר ולפ"ז מה שאמר אף בנדרים כן קאי אמי שיכול לדבר מ"מ קשי' על הפוסקים הנ"ל ולפענ"ד יש לישב דלדעתי גם ר"ת מודה בנזירות דדוקא בנדרים ס"ל לר"ת מטעם שכ' הראש דכל עניני נדרים דמיין להדדי משא"כ בנזירות לא ילפינן מצדקה. ועוד דבמיר כתיב כי יפליא. ולפיז בנזירות ושבועה ל"מ בכתב משא"כ בנדרים דמהני גמר בלבו מהני הרכנת הראש וה"ה דמהני בכתב. איברא דהרא"ש חולק:

על ר"ת וכן לא פסקינן כר"ת וע' בטו"ז סי' תקס"ב ולפמ"ש לעיל דמהני שבוע' בכתב משום דהוה דברים שבלב שגלויין לכל העולם ע"י מעשה הכתיבה ה"ה בנדרים מהני מה"ט. והפני משה מפרש הירושלמי אף בעדיות כן אם מהני בדיקה בהרכנת הראש בנשתתק. וזה ליתא לפענ"ד דבנשתתק ודאי ל"מ העדות דלאו בר הגדה הוא. ואף אם לא נאמר כקצה"ח דאלם הו"ל פסול הגוף מ"מ ע"כ מוכח מש"ס דילן דממעט אלם מקרבן שבועה בגיטין ע"א מוכח דל"מ הרכנת הראש. גם מה שפי' אף בנדרים כן במיושב סגי ואנשאל קאי וצ"ע דלפ"ז מה שאמר אדם מעיד עדותו מיושב הכונ' אף מיושב וקאי אדיעבד דלכתחלה בעמידה. ומה שאמר אף בנדרים כן הפי' דלכתחלה בישיב'. שוב

ראיתי בשירי קרבן שם דמייתי ב"י סי' כ"ח דמוכח מדבריו דמה שאמר בירושלמי אף בעדות כן קאי בנשתתק. וגם בזה צ"ע דאם מיירי בעדות אשה דאקילו רבנן מה ראי' דמהני ישיבה בעדות ואם מיירי בעדות אחר ודאי ל"מ נשתתק. שוב מצאתי בשירי קרבן שכיון למ"ש לעיל דבנדרים מהני הרכנת הראש דמהני גמר בלבו משא"כ שבוע'. אבל תמהני שלא הביא שזה שיטת ר"ת בתענית והרא"ש חולק וכן הלכה ולהשיורי קרבן הי' הדבר פשוט לחלק בין נדר לשבוע' עד שמתמה על הפוסקי' שלא חלקו בכך וכמה לא חלי ולא מרגיש דזו מחלוקת בין רא"ש לר"ת בתענית:

ה' ודע דיש להביא ראי' דכתיב' כדיבור דמי היכי דלא נכתב לבטא בשפתים או מפיהם מדאמרינן בירושלמי נדרים פרק נערה הלכ' ח' בנדרה בתחלת לילי שבת ונשתתק וחזר לדבורו על דעת דרבי יוסי ברבי יהודה נותנין לו כ"ד שעות (הכונה דמה שחסר בשתיקתו משלים ביום אחר עד שיהי' כ"ד שעות ולרבנן אין לו אלא אותו היום) ואמאי נקט ליל שבת וע"כ דבחול כיון שיכול להפר בכתב אין נותנין לו לריב"י שעות אחרות ורק בשבת שאינו יכול לכתוב נותנין לו אח"כ. וע' בח"ס יו"ד סי' רכ"ז שכ' בד"ה ותלמוד דמהני הפר' בכתב ולפמ"ש יש ראי' לדבריו מדנקט ליל שבת אך י"ל דכיון דבמשנ' נקט ליל שבת גם בגמ' נקט ליל שבת ואדרב' מדמסיים ירושלמי לעולם הוא מיפר והולך עד שיחזור לדבורו משמע דל"מ הפרה בכתב בנשתתק מ"מ י"ל דהיכי דיכול לדבר מהני הפרה בכתב כמ"ש ח"ס ועדיין צ"ע דהרי הפר' בלב ל"מ מיהו שמא כתיב' מהני כיון דידוע לכל העולם כונתו כמ"ש לעיל. ולכאור' יש לפרש דברי ירושלמי גיטין הנ"ל אף בנדרים כן הכונ' בהפרת או בהתרת נדרים שיהי' מהני היתר בהרכנ' ולפ"ז מבואר דאף בנשתתק מהני הרכנת הבעל להפרה. ולפ"ז יקשה על ירושלמי נדרים הנ"ל דאף בנשתתק בשבת יכול להרכין ראשו וצ"ל דירושלמי גיטין קאי באדם שיכול לדבר דכל הראוי לבילה וכו' ולפ"ז אין ראי' דמהני נדר בכתב ובהרכנה ודוק:

ו והנה בתשו' הרשב"א אולי הוא בס' הבתים] והובא ברמ"א ובב"ש אה"ע סי' צ"ו ס"ד באלמנה שנשתתקה ורמזה קודם מיתתה שלא נטלה כלום הוה כאלו נשבעה וע' ב"ש מביא דבריו שכ' דמ"ה מהני הרכנת הראש לשבועה משום דשבועה זו אינה מן התורה ומ"ה מהני הרכנה ומבואר דלשבועה דאורייתא ל"מ הרכנה וכ' קצה"ח סי' צ"ו דמזה מבואר דלשבועת הדיינים דהוה מן התורה ל"מ הרכנה ושבועה בכתב עיי"ש שהאריך ואני תמה דא"כ בכל אלם יהי' התובע נשבע ונוטל כשיודה האלם במקצת או שיהי' עד אחד דהו"ל מחשואי"ל ואמאי לא תני זאת במשנה דאלו נשבעין ונוטלין כמו דתני בחשוד ואמנם במשנה י"ל לפמ"ש תוס' בכתובות פ' דלא תני רק אותן שמן הדין אף

בשבועה לא יטלו (והכונה לפמ"ש תוס' ב"ק ק"ח דחשוד על השבועה לא פסול לשבועה רק מדרבנן א"כ מדאורייתא נשבע הנתבע ונפטר ול"ה מחשואי"ל מדאורייתא וקמ"ל דבשבועה יטול) משא"כ באלם שאינו יכול לישבע והו"ל משואי"ל ומן הדין שכנגדו א"צ שבועה רק משום שא"כ כ"א יוציא ממון מידו בע"א ומש"ה צריך לישבע וכיון שעפ"י הדין נוטל לא חשיב לה עוד י"ל דנהי דבע"א יהי' אלם מחשואי"מ מ"מ במודה במקצת לא יהי' מחשואי"ל דמודה במקצת ילפינן מאשר יאמר כי הוא זה ומ"מ ע"כ במודה מפי כתב אף באלם מקרי הודאה וכ"כ בתומי' סי' צ"ו ולכן ממנ"פ מהני שבועה בכתב במודה במקצת אף באלם דאם כתיבה ל"ה כדיבור ל"מ הודאת אלם בכתב לחייבו שבועה ואם כתיבה כדיבור שוב מהני השבועה. (ואף דקרא דאשר יאמר דרשינן בב"ק ס"ג לטוען טענת גנב באבידה מ"מ קאי נמי אלאחרי' ע"כ שייך ממנ"פ ודוק) אך בעד אחד י"ל דהוה מחשואי"ל וכיון דל"ה מלתא דפסיקא שיהי' בכל שבועות שכנגדו נשבע ונוטל מ"ה לא חשיב לה והרי רש"י פי' משנה דכשנגדו חשוד על השבועה במודה במקצת וע' בסוף קונטרס מנחת אהרן הנדפס בספרי בית יצחק מ"ש שם על ד' רש"י אלו. ולשיטת הראב"ד דהיכי דהי' חשוד קודם שנעשה עסק ביניהם אין שכנגדו נשבע ונוטל כש"כ כשהי' אלם קודם ואולי באלם לכ"ע הדין כן ובכ"ז הדין תמוה שיהי' אלם הדין שכנגדו נשבע ונוטל. ולפמ"ש לעיל בשם הירושלמי גיטין דבנדר מהני הרכנה אולי מה"ט ל"ה אלם מחשואי"ל כיון שהב"ד יכול להדירו שיאסרו פירות עולם עליו אם חייב מעות ואינו מחזיר אבל גם בזה אין נוחה דעתי:

ז' על כן המובחר כמ"ש ש בתומים ובנתיבות סי' צ"ו דמהני בשבועת הדיינים מושבע מפי אחרים והאלם יענה בכתב שאין לו בידו כלום דהקבלה מהני בכתב. ודלא כקצה"ח שם דל"מ בשבועת הדיינים מושבע מפי אחרים ונ"ל ראי' דיש ללמוד שבועת הדיינים משבועת העדות מק"ו מה עדות שלא עשה נשים כאנשים עשה בו מושבע כנשבע שבועת הדיינים שעשה בו נשים כאנשים כמבואר סי' צ"ו דאף א"א משביעין דלא כחולקים בזה לא כש"כ שעשה בו מושבע כנשבע וליכא למימר שבועת ביטוי יוכיח דמה לשבועת ביטוי שכן לא עשה בו מזיד כשוגג כעין שכתבו תוס' בשבועות ל"א ע"ב ד"ה מההוא גבי שבועת הפקדון על כן ודאי דינא הכי. אך לר"ש דס"ל בשבועת הפקדון ל"מ מושבע כנשבע ה"ה בשבועת הדיינים ולדידי' יהי' באלם משאוי"ל ושכנגדו נשבע ונוטל כמו בחשוד והא דלא חשיב במשנה משום דמשנה לא אתיא כר"ש. אלא דקשי' לפ"ז אמאי אמרינן בסוטה כ"ז ואמרה האשה אמן פרט לאילמת וכתבו תוס' משום דל"מ לקבולי שבועה וישביע הכהן והוא תאמר בכתב שלא שטיתי ארוסה ונשואה

וכו' דהוה מושבע מפי אחרי' ואם בשבועת הדייני' מהני ה"ה בסוטה. הן אמת לפמ"ש בנוב"י תניינא אה"ע סי' ע"ו דהשבועה בסוטה הוא רק כדי לאיים דבלא"ה מיגו דחשידא אאיסור זנות חשידא על השבועה י"ל דהשבועה כדי לאיים הוא דוקא באמירת אמן דהוה כמוציא שבועה מפי' אך דבריו שם מבן המחבר צ"ע דהרי אחר השבוע' תיכף מותרת לבעלה וע"כ מהמנינן לה דאף דחשיד' על זנות דיצרה תקפה לא חשידא אשבועה כדאמרינן בסנהדרין דחשוד על העריות כשר לעדות. ונ"ל ראי' מהמבואר אה"ע סי' ק' סעיף ז' דאשה שבאת לינשא במת בעלה מתירין אותה לינשא ומשביעין על כתובתה ומשמע אף אחר נשואין משביעין אותה. ול"א הואיל דחשידא על זנות חשידא אשבועה וע' בבית מאיר אה"ע סוף סי' קט"ו וע' בתומים סי' פ"ז ס"ק כ"ג ובש"ך שם:

:)

וחזות קשה ראיתי בחלקת מחוקק סי' קט"ו ס"ק ל' שכ' דחשוד אלפ"ע לא חשוד אשבועה וצ"ע לפמ"ש בנתיבות סי' ל"ד ובמ"ל ה' מלוה והובא לעיל בתשובה א' אות ה' דעובר אלפ"ע פסול מדרבנן לעדות ומבואר בסי' צ"ב דעובר על עבירה דרבנן חשוד לשבועה):

ח' והנה הי' מקום לומר דאף דל"מ שבועה בכתב דכתיב לבטא בשפתים מ"מ בשבועת העדות ושבועת הפקדון ושבועת הדיינים מהני דלבטא בשפתים לא כתיב רק בשבועת ביטוי לכל אשר יבטא ושבועת העדות ושבועת הפקדון לא גמרינן משבועת ביטוי שכן לא עשה מושבע כנשבע ומזיד כשוגג על כן י"ל דמהני שבועה בכתב וגם בשבועת הדיינים מהני לפמ"ש לעיל דמהני מושבע מפי אחרים ובהכי מיושב מה דמקשה בגיטין ע"א מאם לא יגיד פרט לאלם והרי יכול להגיד מתוך הכתב והרי ל"מ לקבולי שבועה ולהנ"ל דבשבועת העדות לא כתיב לבטא בשפתים ומהני בכתב. ובסוטה כ"ז הטעם דכתיב ואמרה ול"מ אמירה בכתב:

ט' והנה הנוב"י קמא יו"ד סי' ס"ו וח"מ סי' ל' העיר דגם בעדות הוה כתיבה כדיבור ורק דהוה כמעיד ומדבר בשעת הכתיבה ולכך לא מהני שאפי' הגדה בפה ל"מ אלא א"כ העיד בפני ב"ד דאל"כ הוי עד מפי עד ולכך אין הכתב מהני דבשעה שבא השטר לפני ב"ד כבר חתמו ושעת החתימה לא הי' בפני ב"ד. ובזה נלע"ד להבין דברי ר"ל בכמה מקומות דעדי' החתומי' על השטר כמי שנחקרו עדותן לב"ד ומנא ידע זאת ר"ל ונ"ל לפמ"ש תוס' כתובות דף כ' דע"א בכתב ל"מ ושטר מהני דבב' עדי' הוה כמי שנחקר בב"ד והכונ' לפמ"ש נוב"י דהוה כמעידין אז בב"ד ושוב ל"ה עד מפי עד משא"כ בעד אחד בכתב וע' בקצה"ח סי' ל' ס"ק ו' שלמד מתוס' דעדי' ששמעו חקירת עדי' בב"ד יכולי' להעיד

עדות בב"ד אחר ול"ה עד מפי עד ולפ"ז מה"ט מהני עדו' שבשטר דהוה כנחקר בב"ד ואף עדי' אחרי' מעידי' אח"כ ששמעו החקיר' והעדות ומ"ה מהני השטר אח"כ כשבא לב"ד ומזה גופה למד ר"ל דעדי' החתומי' על השטר כמי שנחקרו בב"ד בשעת חתימה דאל"כ למה מהני השטר הרי הוה עד מפי עד ולנוב"י מיושב מה שהקש' בתומי' סי' צ"ו על ירושלמי סנהדרין דמה"ט כה"ג אינו יכול לדון ע"י אנטלר שמא יתחייב שבוע' וקשי' שיכתוב שבועה בכתב וישלח לב"ד אס"ד דמהני שבוע' בכתב. ולהנ"ל נכון דשבוע' בעי בפני ב"ד ובשעה שכותב ל"ה בפני ב"ד וכתיבה כאמירה ל"ה רק בשעת כתיב' ודוק:

י' והנה בנדה מ"ט אמרינן כל הכשר לדון כשר להעיד. וקשי' הרי אלם ודאי כשר לדון דלא מצינו בשום מקום שהוא פסול ובעדות פסול לרש"י גם בראוי לדבר ולדברי הכל באלם ואיך פסיק ותני כל הכשר לדון כשר להעיד. ושוב מצאתי שגם ש"ב בתשו' חסד לאברהם הרגיש בזה ונ"ל לישב דהרי מתניתן דהתם ר"מ היא דמקיש ריבים לנגעי' כדאמרינן בש"ס שם ובנגעי' ודאי כהן אלם פסול דכתיב על פיהם יהי' כל ריב וכל נגע ורק דרבנן ס"ל קרא דעל פיהם ממעט רק נגעי' דתליא בכהן כדכתיב וטמאו הכהן משא"כ בריבים לא מסתבר דתולה באמירה דוקא אבל ר"מ דמקיש ריבים לנגעי' וסומא באחת מעיניו פסול לדון אף אלם פסול וניחא המשנה משא"כ לדידן דלא מקשינין ריבים לנגעים אלם כשר לדון ופסול להעיד. ובזה מיושב קו' תוס' נדה נ' הא דאמרינין יש כשר להעיד ופסול לדון לאתויי סומא באחת מעיניו ומתני' ר"מ דילמא לאתויי אוהב ושונא ואתי' משנה כך"ע להנ"ל מיושב דמדקתני כל הכשר לדון כשר להעיד והרי אלם כשר לדון ופסול להעיד וע"כ משנה כר' מאיר דמקיש ריבים לנגעים אמנם עדיין צריך להבין אמאי לרבנן אלם כשר לדון הרי קרא כתיב על פיהם יהי' כל ריב ואף להנוב"י דכתיבה הוה כדיבור גם בעדות ורק דבעי כתיבה לפני ב"ד דהוה כעד מפי עד וזה ל"ש בב"ד כדכתיבנא מ"מ באלם מוד' הנוב"י דל"מ בעדות אף שיכתוב בב"ד ואמאי לא ממעטינין דיין אלם מפיהם וצ"ל דכיון דאין סברא כלל למעט אלם לרבנן מדיין מוקמינין מיעוט דעל פיה' לנגעי'. ולא לריבים ודוק:

י"א סוף דבר לענין שבוע' בכתב הנה בכתב בעצמו הכתב יש לצדד להפוסקי' דכתיב' הוה כדיבור מצד כל הראוי:

לבילה אין בילה מעכבת וי"ל דבעיקר השבוע' ל"א כל הראוי לביל' אך יש להחמיר מטעם דל"ה דברי' שבלב כיון שגלוי לכל העולם כונתו. ולפ"ז אף בחתימ' לבד יש ג"כ לצדד להחמיר מטעם זה וגם בנדרי' נהי דל"מ מטעם דמהני קבל' בלב לשיטת ר"ת דאין הלכ' כר"ת מ"מ י"ל כיון דידוע הכונ' לכל אדם חמור מקבל' בלב. ולכאו' לפ"ז יש

להחמיר גם בצוה לאחר לחתום שמו מטעם נהי דל"מ שליחו' בשבוע' ובנדרי' מ"מ מהני מטעם קבל' בלב היכי דידוע כונתו לכל העולם כגון שצוה לאחר לכתוב או לחתום. אך י"ל דזה גרע מקבל' בלב. דהנה קשה למה לי קרא דמהני שליח בתרומ' ועוד אמאי ל"מ שליחות בקטן בתרומ'. והרי תרומ' מהני במחשב' ובמחשב שני לוגין שאני עתיד להפריש מהני ואף במחשב שני לוגין שיטול קוף יהי' תרומ' מהני א"כ בעוש' שליח הרי מחשב בלבו שמה שיטול השליח יהי' תרומ' א"כ ל"ל קרא ואף אם מצוה לקטן להפריש למה לא מהני מטעם מחשבתו שני לוגין שיטול קוף יהי' תרומ' וע"כ צ"ל דוקא במחשב בלבו לעשות תרומ' מה שיטול הקטן מהני אבל בעוש' שליח לקטן אין כונתו לעשות תרומ' רק שהפרשת תרומת הקטן יהי' הפרש' כאלו עוש' בעצמו וזה מטעם שליחות ול"מ בקטן. ומ"ה גם בגדול צריך קרא להכי ומצאתי שהעיר במקצת כעין זה בנתיבות סי' קפ"ב. ולפ"ז ה"ה בשבוע' ובנדר אם מקבל בלב השבוע' וגלוי לכל העולם כונתו כגון בנזיר עובר לפניו ואמר אהא מהני משא"כ בצוה לאחר לכתוב השבוע' י"ל דלא הי' כונתו לקבלת שבוע' רק בתורת שליחות ושליחות ל"מ. אך אם חתם בעצמו הי' כונתו לקבל בעצמו השבוע' בחתימתו ומהני. משא"כ בצוה לאחר לחתום שהי' כונתו שבהחתימ' שיחתום אחר יחול השבוע' וזה מטעם שליחות ול"מ וע' ח"ס יו"ד סי' רכ"ז דמייתי תשו' רשד"ם יו"ד סי' פ' שכ' דבשבוע' בכתב חייב בדיני שמי' ולא בדיני אדם ואין מובן סברתו ולפענ"ד י"ל כיון דמצד הכתב ל"מ דכתיב לבטא בשפתי' והוה כדכתיב אמיר'. וכבר הוכחתי דעיקר כתי' א' בתוס' גיטין כדמוכח מסוגיא דסנהדרין פ' בן סורר ול"מ אמיר' בכתב אך שיש לחוש להחמיר מטעם קבל' בלב דל"ה דברי' שבלב כיון שידוע לכל העולם כונתו א"כ בדיני אדם אין לחייבו דיכול לומר שהי' אונס. ושלא קיבל השבוע' בלב. אך בדיני שמים חייב דלשמים ידוע כונתו. ועכ"פ בשוחט שעובר על שבוע' בכתב אם אין ידוע אונסו ועבר במזיד יש לחוש להענישו או להעבירו. היכי שכ' בעצמו הכתב וגם בחתם בעצמו דהוה קבל' בלב בדבר הגלוי לכל העולם ואף דשוחט שעבר על מה שחייב בדיני שמי' כתבתי בתשוב' אחרת דאין להעבירו דאין הלכ' כשיט' מקובצת בשם המאירי ב"ק ר"פ הכונס דנפסל לעדות על מה שחייב בדיני שמי' ולא החזיר כדמוכח מתוס' ב"ק נ"ו ד"ה כסויי כסי' שהקשו וא"ת גלוי וידוע למקום אם נתכוין לטוב' או לא ומה קושי' והרי נ"מ להב"ד אם לפסלו לעדות אם לא יחזור. וע"כ תוס' לא ס"ל כמ"ש המאירי. מ"מ בקבל' בלב בנדר ושבוע' במה שגלוי לכל העולם כונתו י"ל דגם בדיני אדם מענישין. והיכי שיש אמתלא שהי' מחמת אונס יש להתישב אם לפסול

בשבוע' בכתב בלא כתב בעצמו, רק חתם וע' בברית אברהם סי' כ' שחשש שזה מיקרי עכ"פ יד לשבוע' ויש להתישב בדבר:

י"ב והנה כ"ת העיר באחד שנשבע שלא יעלים דבר משחיטה רק יחלוק עם חבירו שוה בשוה מתי עובר על השבוע' אי יכול לומר דיתן לאח"ז הקודם צריך לבאר אי ל"ה זה כנשבע לקיים המצוה דאין שבוע' חלה דמושבע ועומד מהר סיני שלא יעלי' אולם שוחטי' הוי כפועלי'. וכל אחד מה ששחט מגיע לו שכר פעולתו. ואם עשו סידור ביניה' הויין כשני פועלי' שנשתתפו על מלאכתן. והוי דשלב"ל ותליא במחלוקת בסי' קע"ו. ולפסק הלכה בלא קנין יכולין לחזור להבא. וכן פסק שארי הגאון מליסא. ומעתה מהני השבוע' שלא יוכלו לחזור מכאן ולהבא. ולולא השבוע' יכולין לחזור ול"ה כשבוע' על שבוע' ואי אפשר לומר דאף בשבוע' יכול לחזור. ולומר דהשבוע' קאי אם לא יחזור מהשותפות אסור להעלי'. אבל כשחוזר משותפות מותר לקחת יותר וכמו בנשבע לפרוע. והגיע שמיט' דכל שפטור מצד הדין פטור מצד השבוע'. דכאן עיקר השבוע' קאי על החזר'. כדאיתא כעין זה בח"מ סי' ר"ז ור"ט ותשו' ריב"ש ובח"מ סי' ע"ג סוף סעיף ה' ברמ"א בנשבע לשלם לחבירו אע"פ שלא הי' חייב לשלם מכח שבועתו. ומה שהקש' שם מסעיף ז'. ותירץ הטו"ז והש"ך והסמ"ע שייך הכא. באופן דדבר זה ברור דבשבוע' אינו יכול לחזור מצד השבוע'. ועכ"פ ל"ה כנשבע לקיים המצוה. ועיין בקצות ותומים שם בסי' ע"ג בנשבע לפרוע ואכ"מ:

י"ג ושוב נ"ל דבשוחטי' אף בלי שבוע' נמי אין יכולין לחזור כמו כל בעלי אומנין שעשו ביניה' סידור לפני אדם חשוב שבעיר וכהנהו בי תרי טבחא דעבדי ענינא בהדי הדדי דכל מאי דעביד ביומא דחברי' ניקרועהו למשכי' בב"ב דף ט' דקרעוהא למשכי' ולא חייבי' לשלומי' רק בליכא אדם חשוב. אבל היכא דאיכא אדם חשוב מהני. ועיין בח"מ סי' רל"א. באופן דבודאי אינם יכולי' לחזור. ולא עוד אלא דבהתנו בלא שבועה שבאם יעבור אחד לא ישחוט. מחויבי' לקיים כל מה שפסקו ביניה' ומ"מ כיון דמצד הדין אינם חייבין רק מצד שרשאין בעלי מלאכות להסיע על קצתן ואם נשבע ע"ז השבועה מחזקת הקנין ול"ה נשבע לקיים מצו' וגם בנשבע לקיים מצוה דעת הר"ן נדרים ח' דלוקין אם עבר. ועכ"פ הדבר ברור דאינם יכולין לחזור ממה שפסקו. אף אם ימצא היתר לשבוע' מפאת רשאין בעלי אומנות כנ"ל:

י"ד (ושוב ראיתי מה שכתבתי לעיל דבנשבע לקיים המצוה לדעת הר"ן נדרים ח' לוקין משום בל יחל זה ליתא דדוקא בנשבע לקיים מ"ע סובר הר"ן כן משא"כ נשבע לקיים ל"ת כגון בנ"ד שנשבע שלא יעלים מודה הר"ן כמו שיבואר):

וראיתי בשואל ומשיב מהדורא ב' ח"ג סי' נ"ה שהקשה על הר"ן דס"ל נדרי' ח' דבנשבע לקיים המצוה חייב מלקו' משום בל יחל ממכות כ"ב דמקשה ליתני שבועה שלא אחרוש ביו"ט ומשני מי חיילה שבוע'. והרי להר"ן חייב מלקות משום בל יחל ובאמת בהשקפה ראשונ' נרא' שדברי הר"ן תמוהי' אבל באמת ל"ק דבבעל המאור מפורש סוף פ"ג דשבועות דאף דנשבע לקיים מצוה איכא מלקות מבל יחל כשיטת הר"ן אבל בנשבע שלא יאכל נבילו' ליכא מלקות דאין איסור חל על איסור על כן גם שיטת הר"ן ודאי כן היא דנשבע לקיים בקום ועשה דל"ש אין איסור חל על איסור חייב מלקות אבל בנשבע לקיים ל"ת שייך אין איסור חל על איסור וז"פ. וע' תוס' שבועות כ"ז ד"ה לקיים דבנשבע שלא לאכול נבלו' אף ריב"ב פוטר וטעמא נ"ל משום דאין איסור חל על איסור אמנם לשיטת תוס' דף כ' ע"ב ד"ה דכי לא נדר דלריב"ב דנדר לקיים כגון שלא יאכל נבילות חייב צ"ע דהרי ריב"ב יליף מק"ו אם חל על דבר רשות כש"כ לדבר מצוה וקשי' דהרי אין עונשין מן הדין וע"כ צ"ל כשיטת הריטב"א במכות דף י"ד דלקרבן עונשין מן הדין וכ"כ מהרי"ק והובא במלא הרועים כלל עונשין מן הדין וכן יסבור ריב"ב ומה"ט ריב"ב יליף למושבע מפי עצמו ק"ו מנדרי' ולא חש למה שאמר לו ר"א בתוספתא פ"ג דשבועות וכי עונשין מן הדין משום דס"ל דלקרבן עונשין מן הדין א"כ ריב"ב שפיר קאמר בשבועה דחיוב קרבן אבל בנדר דליכא קרבן רק מלקות גם ריב"ב מודה. ואף אם נאמר דריב"ב סתמא קאמר במשנה, אף במזיד למלקות דבל יחל היינו כיון דלקרבן עונשין מן הדין וכיון שחל השבוע' לקרבן ל"ש אין איסור חל על איסור דהוה איסור מוסיף כיון שמוסיף קרבן אבל בנדרי' דליכא קרבן גם ריב"ב מודה דאינו חייב מלקות וצ"ע גם בתוס' שבועות כ"ז ד"ה מצוה שהקשו מטעמא דריב"ב דאם בדבר הרשות חייב וכו' מה"ט אמאי אין איסור חל על איסור ואי משום דילפינן מומתו בו כי יחללהו דכהן טמא שאכל תרומ' טמא' פטור היכי עביד ק"ו נימא איסור חל על איסור יוכיח. ולהנ"ל לק"מ דטעמא דריב"ב משום דבקרבן עונשין מן הדין אמנם בכהן טמא שאכל תרומה ליכא קרבן וליכא נ"מ לדידן רק למלקות (דלמיתה בידי שמים קמי שמי' גלי' וצ"ע בזה גם ארא"מ שכ' דלמיתה בידי שמים עונשין מן הדין ומה נ"מ לדידן בשלמא בכרת נ"מ לקרבן אבל במיתה בידי שמים מאי נ"מ) ע"כ שפיר אין איסור חל על איסור ומה שהקש' תוס' דנימא איסור חל על איסור יוכיח ל"ק ג"כ לפמ"ש תוס' עירובין דף ה' ד"ה אינו דמה דאיכא למילף מק"ו לא מצי למימר תוכיח. ע"כ צ"ע בקושיתם ושמא תוס' לשיטתם שנרא' מדבריהם בכריתות דף ג' אהא שהקשו ביש אוכל אכילה אחת דנימא אין עונשין מן הדין וס"ל דגם בקרבן אין עונשין מן הדין וע"כ ס"ל לריב"ב עונשין מן

הדין שפיר הקשו אבל לשיטת ריטב"א הנ"ל מיושב קו' תוס' ולענין קרבן שמא לריב"ב, אה"נ דלקרבן ל"א אין איסור חל על איסור ודוק:

ט"ו ומתי מחויב לתת להשני חלקו בנשבע שלא יעלים מחלק חבירו הדבר פשוט דמחויב לשלם בזמן הקודם האפשרי. וראי' מכמה מקומות דאמרינן אזלינין בתר דעתא דאינשא ובודאי דעת השוחט שנדר ע"ד שלא יצטרך לתובעו והוא ידחה אותו מיום אל יום ואולי מ"מ דעתו שהוא ישאל אותו אם יש בידו מעות אבל כששאלהו תיכף יתן לו - כמו תביעה בח"מ סי' ע"ג - וע' בטור יו"ד סי' רי"ט בנשבע שישא אשה או יקנה בית לא נשבע אלא להגון לו וכשיזדמן שהגון לו חייב לקיימו מיד ועיין במחנה אפרי' סי' י"ד הלכות שבועות פלפול עצום בזה. ולדעת הר"ן בנדרי' ס"ג. אף ברשות איכא בל תאחר ולא דוקא בנדרי מצוה והקדש. ועיין במהרי"ט סי' קל"א כתב דמ"ה בב"ק פ' במדרת לישא איש מחוייבת לישא תיכף כשיזדמן משום בל תאחר דל"ש רק בהקדשות מ"מ במצוה איכא ג"כ בל תאחר אולם הרמב"ן בס' המצות מצוה צ"ד מייתי ראי' מב"ק דבנדרי רשות ל"ש בל תאחר וכונתו דאל"ה הי' מחוייבת לחזור אחר איש ההגון. ולפ"ז צ"ע אדעת הר"ן דס"ל בכל גונא איכא בל תאחר בהך דב"ק אמאי אינה מחוייבת לישא תיכף ולבקש הגון לה משום בל תאחר וא"ל דזה הוי כמו כשארצ' עיין נדרים ג' ע"ב. דכאן שמחוייבת לישא להגון ל"ה כמו כשארצה אבל הדבר ברור דלק"מ. דהר"ן לא כתב רק בנדר שבידו לעשות. אבל לישא איש ההגון או לקנות בית אינו בידו דשמא לא ירצה למכור. וע"כ הכונה כשיזדמן וע"כ אינו עובר בבל תאחר. רק כשיזדמן. ואכ"מ. ועכ"פ לפי המבואר ממח"א ובמהרי"ט חייב לקיים תיכף. ובנשבע שלא יעלים עובר על השבועה כשאינו נותן תיכף ולפחות בכל שבוע ואם יחזיר אח"כ מ"מ עובר על השבועה אם עשה דרך העלמה. כמו בנשבע שלא ישא אשה ונשא עיין יו"ד סי' ר"ח אף אם גירשה צריך לישאל על נדרו ואמנם לאסור מטעם זה השחיטה אין לנו מכמה טעמים חדא דאינו נאמן על עצמו שהעלים:

ואף אם יבורר שהעלים הלכה דעובר עבירה פעם אחת אינו נפסל דחשוד על הגניבה אינו חשוד על השחיטה. וכש"כ הכא דביארנו שיש סברות דיכול לחזור להבא ורק מצד השבועה אינו יכול אף שעבר על השבועה פעם אחת כשר לשחיטה. וע"כ לא אסר בתשו' הרא"ש בקהל שהטילו חרם רק בחרם על השחיטה דהוה עכ"פ חשוד לאותו דבר. וכאן לא נזכר רק שהוא מקבל באלה ושבועה וחרם שלא יעלים משחיט'. ואין כאן איסור שחיטה. לבד אם יעבור כמה פעמים. ולא יוכל לומר שוגג או איזו טעם. יהי' צריך בדיקת סכין להרמב"ם ופסול לשחיטה בלי בדיקת סכין מאחר ויש עוד לצדד להיתר

מפאת שכ' אני מקבל עלי באלה ושבועה וזה שבוע' בל' נדר שקיבל עליו ואף דבנדר בלשון שבועה הובא בסי' ר"ו ב' דעות ובשבועה בלשון נדר לא הובא ב' דעות בסי' רל"ט רק דשבועה בלשון נדר מהני מ"מ הרי דעת הר"ן ריש נדרים דשבועה בלשון נדר ג"כ לא מהני. ולדעת הרבה פוסקים במומר לעבירה אחת א"צ בדיקת סכין רק להרמב"ם צריך בדיקת סכין על כן יש כאן ס"ס שמא כשיטת הר"ן דל"מ שבוע' בלשון נדר ושמא אין הלכה כרמב"ם ול"צ בדיקת סכין:

ט"ז ואמנם זה שנשבע שאחר כלות ב' שנים אסור להוציא סכין של שחיטה. זה נדר ושבועה גמורה. ובשביל זה ודאי יפסול לשחיטה כשיעבור. וגם כפל שבאם יעבור תהי' שחיטתו אסורה כקדשים בחוץ. ואמת דלא מצינו מבורר בקדשי' בחוץ אי הוי דבר האסור או דבר הנדור. אבל הדבר ברור דהוי דבר הנדור כמו פיגול ונותר. ושחיטת חוץ עדיף דהוי כנותר של עולה דלא הי' שעת הכושר י"ל דהוי כדבר הנדור בין למ"ד בעיקרו בין למ"ד בהיתרא קא מתפיס. ועיין קידושין נ"ז ב' מה שלי בשלך אסור שפירש"י דאין מי שיפקיע מזה איסור קדשים. ולפירש"י ודאי הוי דבר הנדור. וגם לפירש התוס' שדחו זה אבל עכ"פ לא גרע מנותר ופיגול וע' רש"י זבחים קי"א ע"ב בסופו שחוטי חוץ כמאן דקטלינהו דמי ולית בי' מעילה כקדשים שמתו. וזה סותר קצת לרש"י קדושין נ"ז הנ"ל. מ"מ כיון שאסור בהנאה משום שנשחט קדשים בחוץ י"ל דהוי כבשר נותר:

יז ועוד אף אם נאמר דשחיטת חוץ ל"ה דבר הנהדר מ"מ השבוע' חלו לפמ"ש הריטב"א נדרים רפ"ב דדוקא בנדרי' דהוה איסור חפצא ל"מ מתפיס בדבר האסור דהוה איסור גברא משא"כ בשבועה מהני מתפיס בדבר האסור והוא חידוש גדול ובספר יד שאול להגאון מלבוב כ' כן בסי' ר"ד מדעתי' דנפשי' ובאמת הדבר מבואר בריטב"א ובספרי פ' מטות איתא את שהסמיך נדרו לדבר שאפשר לו הוה נדר ואם לאו ל"ה נדר או כשם שבנדרים את שאפשר וכו' אף בשבועה כן ת"ל לאסור איסר מ"מ. ופירשו הראשונים דקאי על נדרי הבאי וצ"ע דנהי דשבועת הבאי אסור משום שבועת שוא אבל השבועה אינו חל. אמנם לדברי הריטב"א הכונה דבר שאפשר לו היינו שתלה בדבר הנדור שהי' באפשר שלא לאסור. משא"כ בשבועה שחל אף מתפיס בדבר האסור וכן ראיתי בפי' אחד אבל לא הביא דברי הריטב"א. ואולם מאוד צ"ע מש"ס דנדרי' י"ד דאהא דדריש כי ידור נדר עד שידור בדבר הנדור מקשה אי הכי אפי' בדבר האסור נמי דהא כתיב לאסור איסר ומה קושיא והרי בקרא כתיב ידור נדר או השבע שבועה לאסור איסר א"כ לאסור איסר קאי על שבועה ובזה מהני מתפיס בדבר האסור. וזה צ"ע טובא ושמא כיון דבשבועה מהני הן מתפיס בדבר אסור הן מתפיס בדבר הנדור שפיר מקשה דא"כ שוב

בשבועה לא מהני רק בדבר האסור ולכן משני מיבעי לי' לכדתניא וכו' כנ"ל לתרץ שלא יהי' דברי הריטב"א תמוהים ודרך אגב ראיתי במחנה אפרים ה' נדרים סי' י"א שהביא בשם הריטב"א קדושין נ"ד ובשם מורו דאף אם אמר ככר זה אסור כנבילה לא אמר כלום. ולפנינו מבואר להיפך בשם מורו וכן הביא המ"ל פ"א דנדרים ה"ז וכן הוא בריטב"א ריש פ"ב דנדרים:

י"ח ואמנם מה שכתב עוד קבלתי עלי בשבוע' חמורה הנ"ל אם ר' ישעי' משה נוסע וכו' קודם כלות השני שני' שאסור לו להיות שוחט בעצמו. הנה זה לשון עבר. ול"מ להנוב"י. רק בדרך הודאה ומהני אמתלא. ובתשו' ברית אברהם יו"ד סי' ס' וגם ידידי הגאון רשכב"ה מהרש"ק הרגיש בזה מלשון הר"ן גיטין דף מ' שכתב באומר נתתי. דמיירי במקנה לו עכשיו בלשון זה. וכן משטרות דידן דהויין בלשון עבר. וע"כ לשון עבר מהני לקנין כעת וה"ה לשבוע' דהוי שבוע' עכשיו. וי"ל דשם בהר"ן בקנין מהני לשון עבר לקנין כעת דהוי קנין אודייתא. עיין קצה"ח קצ"ד ואחרוני' וזה דרכי קניני' להודות בלשון עבר. ולקיים בו. אבל בשבוע' ל"מ לשון עבר. אבל האמת הברור דכ"ז אם אין כאן רק לשון עבר. אבל כאן כיון דכל השבע' לשון טוב ומועיל זה שכתב קבלתי היינו באותה שבוע' המוזכרת לעיל, ומועיל לשון עבר. ובזה אם עובר על השבוע' חשוד לאותו דבר. שוב ראיתי דמה שכ' בברית אברהם לדחות דברי הנוב"י שכתב דניתי משמע לשון הוה וה"ה לשון קבלתי עלי כמו נתתי כסף השד' ע' בנתיבו' סי' ס' ס"ק ט"ו מביא תשו' רמ"א סי' צ"ב דאף דנתתי ב' לשונות משמע מ"מ לא שכיח שיהי' כונתו על להבא. ובתשו' רמ"א מעאר יותר דמה"ט לא טענינין ליתמי שהי' הכונ' על להבא עיי"ש ולפ"ז לענין איסור שבוע' ודאי אין לחוש שהי' הכונ' על להבא דבאיסורי אזלינין אחר הכונ' הפשוט' דבנדרי' ושבועות הולכין אחר לשון בני אדם:

י"ט ואשר שאל אם אחד יכול לעכב בקבלת השוחט. כבר כתבתי בתשוב' דדוקא בש"ץ אחד יכול לעכב מהטעם שכתב תשו' מהרי"ק דתפיל' במקום תמידין. ותמידין באין משל ציבור לכן בעינן שיהי' לכולם חלק. וכיון דאין נעש' שלוחו בע"כ אין לו חלק. משא"כ בשוחט אף דאין מאכילין לאדם דבר האסור לא ליכול אבל אין בידו לעכב מלמנות השוחט. וז"ל המהרי"ק בשורש ל' הובא בב"י שהתפיל' היא של הקהל שהיא במקום תמידין. ומטעם זה פסק רבינו שמח' דאפי' יחיד יכול לעכב עיי"ש. ומפאת זה: מחלק ב"י בשכירות ש"ץ דתפילות שמחויבים כולם לשלם כמו שקלי' לשאר צרכי קהל עיי"ש:

ואמת היא דמעודי לא הבנתי דברי המהרי"ק והקדמונים שכתבו דהוא במקום תמידין וע"כ יחיד יכול לעכב ואינו נעשה שלוחו בע"כ והכי בתמידין יכול יחיד לעכב מי יהי' המקריב. והרי רק הכהן שבאותו משמר ואותו בית אב הקריב. ואטו יחיד יכול לעכב. ואף בקרבן שלו לא הי' יכול לברר הכהן כדאיתא ב"ק ק"י דדוקא בכהן אמרינן שיכול לעשות שליח מי שירצה ולא זר והוא הקריב בע"כ. וגם בכהן גדול לא הי' יחיד יכול לעכב וקרח ועדתו יוכיחו. ועכ"פ הדבר ברור דבתמיד אין יחיד יכול לעכב. ואיך יהי' ש"ץ עדיף מכהן (וע' לעיל סי' א' אות כ'). וכבר רציתי לומר דבתמיד עכ"פ יש ליחיד חלק וע"כ ממונו נשתתף ונעשה שלוחו בע"כ. משא"כ בש"ץ אם אינו נעשה שלוחו אין לו חלק כלל. אבל מה שנ"ל בזה דבאמת זה תליא אי הני כהני שלוחא דרחמנא או דידן. ואם שלוחא דרחמנא אינו יכול לעכב. וכן כתבו תוס' להדיא ביומא דף י"ט ומעתה בתמיד וקרבן ציבור דהוי שלוחא דרחמנא וע"כ אינו יכול לעכב. ואמת דדברי התוס' יומא צ"ע מסוגיא דב"ק ק"ט דשם פשיטא שצריך ליתן לכהן שבאותו משמר ואכ"מ אבל מ"מ הדבר ברור כן. ומעתה כ"ז בקרבן תמיד דזר לא מצי להקריב והוי שלוחא דרחמנא משא"כ בתפלה במקום תמידין כבר כתב זקני התבואות שור בפ' הקרבנות קודם המסכתות דתפלה במקום תמידין אף דזר אינו מקריב דהוי כעבודה אחרת במקום תמיד שכשירה בזר עיי"ש. והוי שלוחא דידן ואינו יכול להיות שלוחא בע"כ ודוק היטב). (ועיין עוד בכפות תמרים ר"ה פ"ט דגם במצות הוי שלוחא דרחמנא ודבריו תמוהין. כיון דבכל מצות יכול לעשות בעצמו. הוי כמו שחיטה):

כ' ועיין עוד ביש"ש חולין פ"ק סי' נ"א מביא שם שמסופק רבינו שמח' אי דינא האי מנהגא שיחיד יכול לעכב ומביא ואומר אני שדינא דאורייתא דתניא אמר רשב"ג כשם שמוציא את שאינו בקי וכו' וא"כ הואיל ומתפללי' שלא מתוך אגודה אחת איך יוצאי' י"ח. וגם כתב שם דבעינין שיהי' מרוצה לעם עיי"ש. (וזה צ"ע דאם מרוצה לרוב עם אמאי ל"א דרובא ככולא כמו דאמרינן בהוריות ג') ועיין עוד ביש"ש דגם בש"ץ כתב בכל מינוי' הולכין אחר הרוב. וכ"ש בשוחט דל"ש כל הני טעמא. ואי דלא יאכל בשר הכי גרע מחרם שהתקינו רוב הקהל שלא יאכל בשר דיכולין והולכין אחר הרוב וכדאמרינן בע"ז דדוקא בדבר שאין רוב הציבור יכולין לעמוד ל"מ גזירתן אבל רוב ציבור יכולין אפי' במידי דאיכא פסידא לאחד. וע"כ דוקא בתפלה ל"מ מטעם המהרי"ק דהוי כהקרבת תמידין ועוד נ"ל דכמו דאמרינן כל הברכות אע"פ שיצא מוציא חוץ מברכת הנהנין ופירש"י בר"ה כ"ט מטעם ערבות. ובברכת הנהנין לא ליתהני ולא ליברך. ה"ה הטעם בש"ץ דכל ישראל חייבין בתפלה ואם הש"ץ אינו מרוצה לו אינו נעש' שלוחו בע"כ לא

יצא הוא. וגם הם ערבין בעדו שיצא בתפלה. וע"כ יחיד יכול לעכב. ועיין עוד בה' ר"ה דמ"ה הש"ץ צריך לכוין להוציא כולם עיי"ש. משא"כ בשחיטה אם הוא אינו מרוצה לא ליכול ול"ש ערבות. באופן דבשוחט יחיד אינו יכול לעכב. ומ"מ ביחידים חשובים ויראי ד' ויש להם טעם מחשש איסור יכולים לעכב ההתמנות ועיין ג"כ ביש"ש שכ' דאפי' בש"ץ של כל ימות השנה דל"ש טעם רבינו שמחה יחיד יכול לעכב אם הוא אדם חשוב וכל מעשיו לש"ש. ונותן אמתלא לדבריו ובאופן זה נכוני' דברי הגאון מהרש"ק ק בתשובה:

ועיין בתשו' מאיר נתיבים סי' ל"ג דקורא בספר יש לו דין ש"ץ ושם בתשו' פסק דרוב ציבור יכולין לסלק בטענת שאינו מרוצה להם אפי' בלא ראי' שפשע. ומביא ראי' מתשו' רש"ל ח"ז סי' ב' שכ' היכא שאינם יכולי' לברר עליו שפשע שלא כהוגן אפי' חצי הקהל אינם יכולי' להעבירו מאחר שהיא תוך זמנו. והוכיח מזה דרוב הקהל יכולי' להעבירו עיי"ש וצ"ע דבישו"ש חולין פ"ק סי' נ"ב מבואר דלא כדבריו. וז"ל וגדולה מזו נרא' בעיני שאפי' כל הקהל אינם יכולי' להעבירו תוך זמנו היכא שאינם יכולין לברר שפשע רק שיכולי' להורידו ולשלם לו כל שכרו ובחצי הקהל אפי' אם רוצים לשלם לו כל שכרו אין ביכלתם לסלקו ועיי"ש ואכ"מ: כא ובענין אי יכול לשאול על שבועתו. ביארנו במקום אחר באריכות דיכול לשאול על שבועה בכתב שלא עדיף מבע"פ וכאן שנשבע ע"ד השוחט אין להתיר שלא מדעתו ואין לסמוך כאן על דברי הרשב"א הובא במ"ל בעבר פעם אחת מתירין אפי' ע"ד רבים דהוי מצוה דשם הטעם דאמרינן מסתמא ניחא לרבים משא"כ נשבע ע"ד חבירו וחבירו צוח שאינו רוצה ל"ש זה. וראי' מדצדקיהו נענש על שהותר נדרו שלא בפני נבוכדנצר כמ"ש הר"ן בנדרי' ס"ה והרי הוא עבר על נדרו קודם שהתירו וגילה מקודם כמ"ש השעה"מ פ"ו משבועות דכיון דצריך לפרט הנדר על כרחך גילה ושוב יכולין להתיר וע"כ בנודר לחבירו אף שכבר עבר אין מתירין. ועוד ל"ש זה בחרם דלא ניתר רק מכאן ולהבא ול"ש טעם הרשב"א. ועוד הארכתי בזה במקום אחר לבאר דאין לו היתר רק מדעת השו"ב:

כ"ב ובאם יכול לשאול על השבועה באופן דמהני שאלה. השוחט מותר אף שכבר עבר דהרי עוקר הנדר מעיקרא ואין ראי' מקרא דאישה הפירם וד' יסלח לה שהיא עשתה עבירה מדצריכה כפרה ועיין בקידושין דף פ"א דבאמת צריך תשוב' אבל אין עונשין על מחשב' ואין פוסלין לעדות בשביל מחשבה: והרי עולה בא על הרהור הלב. והגע בעצמך אם שוחט יהרהר יפסול לשחיטה. וע"כ אין פוסלין אלא בעבר בפועל ואם מתיר הנדר נהי דמחשבתו לאיסורא המעשה נעקרת ואין לפסול. ולא הוצרכתי לבאר זה אלא

שראיתי שהגאון מהרש"ק ז"ל בסוף ס' נדרי זרוזין ח"ב בהשמטות לכינויי נדרים סי' ר"ו החמיר בזה ולדעתי אין להחמיר ועיין נזיר כ"ג דלר"י חייב מכות מרדות. ורמב"ם פסק כן ע"כ מוכח דחמיר מהרהור ולפ"ז יש סברא לומר שנפסל אמנם עיין מנחות ס"ד ע"כ ל"פ רבא ורבה אלא בפרש מצודה להעלות דגים והעלה דגים ותינוק. אבל בפרש מצודה להעלות דגים ולא העלה רק תינוק לכ"ע פטור באופן דמ"מ לדעתי השוחט לא נפסל בזה ושוב מצאתי בפמ"ג א"ח פתיחה כוללת ח"א אות כ"ו שנסתפק בחשב לאכול דבר איסור ונמצא שהי' מותר אם נפסל לעדות מדרבנן ומ"מ לדעתי בנשאל על נדרו לא נפסל לשחיטה ויבואר אי"ה במק"א (ע' בתשובות לקמן) ואסיים בברכת השלום:

א בשולי המכתב בפנים אות י"ד הבאתי דברי הריטב"א מכות י"ד דבקרבן עונשין מן הדין והנה מה שהקשה באהל דוד שבועות ל"ד מש"ס דסנהדרין נ"ד דפליגי אליבא דר' יהודה בבא על אביו אי חייב ב' אי עונשין מן הדין וזה ע"כ לקרבן כדמוקי לעיל דבב' קטלי לא קטלינן. ודא קו' רבתי ונראה לישב דיש לומר דמיירי לקטלא ונ"מ אם לא אתרי בי' משום משכב זכר אך משום ערות אביך לא תגלה והא דלא מוקי לעיל בכה"ג היינו דבנכרי ליכא למוקמא דא"צ התראה על כרחך מוקי בישראל ולקרבן וכל זה בה"א אבל למסקנא דפליגי אליבא דר' יהודה אי עונשין מן הדין נ"מ למיתה ובדלא אתרי על משכב זכר והדבר מוכרח דלר"י דחשנ"ב ל"ד ודאי ל"ש בקרבן אין עונשין מן הדין כמו שיבואר. ומצאתי און לי בירושלמי פ' ד' מיתות דמוקי פלוגתא דר' יהודה ורבנן לענין אמו אשת אביו בקטלא בלא אתרי רק משום אשת אביו עיי"ש ודוק. והנה הראו לי בקובץ ה' ע"ז הסברא דעונשין מן הדין דליכא למימר דלמא יש פירכא לק"ו דזה טעמא דאין עונשין מן הדין דחשנ"ב ל"ד ומאי איכפת לן אי מייתי קרבן ול"נ דבלא"ה אתי שפיר דכיון דניחא לי' בכפרה משום ממון שנותן לא איכפת לן ומשום חשנ"ב כיון דק"ו, ניתן להדרש אין חוששין לפירכא ודוקא לעונש הגוף חיישי' לפירכא משא"כ לאיסור חשנ"ב. אמנם זה ודאי סבר' קיימת דאם חשנ"ב ל"ד ל"ח מאי דמייתי קרבן ובזה נתישב לי מה שסתרו שני דבורי התוס' דבשבת קל"ו ע"ב ד"ה דתניא שכ' דזה דחייב על ביאת מקדש הוה חומרא ומ"ה הוה ילפינן עיי"ש אף דהוה קולא שמביא חולין בעזרה. ובתוס' חולין י' ע"ב ד"ה אלא כתבו להיפך וז"ל ועוד דאף לקולא מטמאין לי' לשרוף קדשים ולהביא קרבן אם נכנס למקדש הרי דזה חשיב קולא. ולהנ"ל ניחא דבשבת שם קאי תוס' לר"י כמבואר שם ור"י ס"ל פסחים כ"ב חשנ"ב ל"ד ולתוס' לכל דבר ס"ל ל"ד וע' רש"י קדושין נ"ח דמ"ד ל"ד לא איסור שחיטתו ולא איסור הבאתו ומ"ה כתבו תוס' שפיר דחשיב חומרא ולא קולא ובזה מיושב מה שהקש' לי הרב החריף מ' ליבש מנחם לנדא דבנדה ע"ב אמרינן

אם הביאו לידי טומאה להחמיר לא נביאהו לידי קרבן להקל ופירש"י להביא חולין לעזרה הרי דחשיב קולא ובשבת ע"א אמרינן מהו דתימא אמר ר' יהושע בין לקולא בין לחומרא קמ"ל דלקולא לא אמר לחומרא אמר והיינו דבאכל ב' זתים חייב ב' חטאות ובאכל חצי זית וחצי זית נמי חייב הרי דקרבן חשיב חומרא להנ"ל ניחא דתוס' כתבו זבחים ס"ח ד"ה אימר דר' יהושע ס"ל חשנ"ב ל"ד ומ"ה חשיב לי' חומרא ולא קולא ומזה ראי' לתי' תוס' שם:

ובזה מיושב מה שהקשה חתני הרב הג' מ' נתן נ"י אהא דאמרינן בבכורות כ' א"ר ישמעאל כי חייש לחומרא לקולא לא חייש ואיך יקריב הבכור ולא חייש לחולין בעזרה להנ"ל י"ל דלתי' זה ס"ל לר' ישמעאל חשנ"ב ל"ד: ב ויש לי קושיא בש"ס דהוריות דף ד' דאמרינן במביא קרבן ספק מבעוד יום נתכפר ספק משחשיכה נתכפר אינו מביא אשם תלוי ופי' המפרש דא"צ קרבן אחר וצ"ע הרי נתחייב בקרבן וספק אם נפטר ואיכא חזקת חיוב ומ"ש מספק בירך ברכת המזון דחוזר ומברך ול"ה ברכה לבטלה כיון שחייב לברך וספק אם נפטר ואיכא חזקת חיוב ואמאי לא מייתי מספק מיהו זה ל"ק דהמג"א כ' סי' רט"ו דמברך ברכה לבטלה ל"ה רק דרבנן ומ"ה בברכת המזון מברך מספק משא"כ הכא חשנ"ב דאוריית' ולא מייתי מספק אך הרמב"ם פוסק פ"א מברכות דברכה שאינה צריכה איסור תורה כמ"ש המג"א סי' רט"ז ומ"מ פוסק פ"ב מברכות דספק בירך חוזר ומברך וע"כ צ"ל משום חזקת חיוב או כשיטתי' דספק איסור תורה ל"ה רק דרבנן ובספק עשה בחזקת חיוב מודה ולפ"ז למה לא מייתי קרבן בספק מבעוד יום ספק משחשיכה ושמא כיון דבודאי מייתי קרבן וספק אם הוא כשר איתרע חזקת חיוב כעין שכ' הטו"ז בח"מ סי' ע"ה לענין שילם במטבע מזויפת. והנה זה דלא מייתי קרבן בספק מבואר ג"כ בגמ' דפסחים דמספק לא מייתי פסח ב'. אמנם זה ברור לדעתי דבספק מבעוד יום ספק משחשיכה במחוסר כפורים אסור בקדשים כיון דספק אם יצא כפרתו והנה הך גמרא דהוריות היא ג"כ בירושלמי פ"ח דפסחים ה"ב וז"ל כל הספיקות דר"נ אינן חוץ מן הזורק דם חטאתו ודם אשמו ספק בלילה זרק ספק ביום זרק נעשה כספק כפרה וספק כפרה כיפר. ופי' בקרבן עדה ומותר לאכול בקדשים ואפי' אכילה איתנהו בי'. ואלו דברים תמוהים דאיך אוכל בקדשים דבודאי קאי במחוסר כפרה שהביא בע"פ אחר התמיד כמ"ש המפרש. ואיך אוכל בקדשים בספק כפרה. ואין לומר כיון שלן דמה אם עלה לא ירד כש"כ כשזרק בלילה יצא ידי קרבן דז"א דדם נפסל בשקיעת החמה ומבואר במשנה דזבחים פ"ב דאין הציץ מרצה אלא לטמא וכ' רש"י אע"ג דאם עלה לא ירד מ"מ פסול הוא ואינו מרצה א"כ בודאי אם נזרק בלילה חייב בקרבן אחר ולא יצא ידי חובתו

ואיך אוכל בקדשים. ואף הבשר מזה הקרבן אסור לאכול דזריקת לילה לאו כלום ע"כ צע"ג. גם בגוף דברי ירושל' שכ' שספק כפרה כיפר לא ידענא למה נהי דאינו מביא קרבן אחר אבל לא נימא שכפר. ושמא משום חזקה דכהנים עשו כדין נאמר כן וגם זה אינו אולי מטעם חזקה שליח עושה שליחותו כמ"ש המג"א סי' ת"ט דהיכי דברור לנו שעשה השליחות אך ספק אם הי' שינוי בשליחות אמרינן דלא שינו עיי"ש. אמנם אם הכהנים גופי' מסופקין עדיין צ"ע ודוק גם לא מצאתי א לר"מ שמביא דין זה:

ג וע' רמב"ם פי"א משגגות דין ב' שכ' דכל שחייבים קרבן מספק אסור להביא קרבן מפני חולין בעזרה וחטאת העוף הבא על הספק מפני שאסור בקדשים עד שיביא כפרתו. אבל מי שאינו מחוסר כפורים אסור להביא מספק. וע' ברי"ט אלגזי בכורות דף כ"ז ע"ב דפוס פרעשבורג ד"ה גרסינן בפ' הזרוע. ולפ"ז בהביא כפרה ספק מבעוד יום ספק משחשיכה אם נאמר שאסור בקדשים מייתי חטאת עוף הבא על הספק. או שמותר בקדשים בלא"ה מספק וע' ברמב"ם פ"ה מביאת מקדש ה' י' ובכסף משנה שכ' דשיטת הרמב"ם דהיכי דהיא איבעי' דלא איפשיטא מספיקא לא מחללינן עבודה. ולא נודע מאין הוציא זאת הר"מ ולהנ"ל נאמר שהוציא זאת מש"ס דהוריות ומירושלמי הנ"ל שספק כפרה כיפר. ובכ"ז עדיין צ"ע שמספק יהי' מותר בקדשים. וגם יש לחלק בין מה דפוסק הרמב"ם באבעי' דלא איפשטא ביצא הכהן אי טעון קידוש ידים דלא מחלל עבודה מספק דיש לומר שם לא הי' ריעותא בקדשים אך הספק בהכהן וכעין דאמרינן סכין איתרע בהמה לא איתרע משא"כ בספק אי זרק ביום או בלילה. ושמא טעמא דירושלמי משום דמוקמינן אחזקת יום דמה"ט אמרי' כל שבות ל"ג בין השמשות בעיולי יומא ולא באפוקי יומא כמ"ש המג"א סי' שמ"ב וכן דעת תוס' כריתות י"ז ע"ב דדוקא בה"ש של מוצאי שבת איקבע איסורא משא"כ בה"ש של ע"ש מיהו מזה אין ראי' רק דלא מיקרי איקבע איסורא מ"מ ספק השקול משמע מתוס' דהוה אף בה"ש של ע"ש: ד והנה בישועת יעקב סי' נ"ז מביא בשם הקדמונים לישב מה שהקשה הר"ן על רמב"ם דספק דאורייתא מותר מן התורה מה הוכיחו מפסח דאסר שבירת עצם ודלמא ניקב קרום של מוח וע"כ אזלינן בתר רובא דלמא מספק מייתי פסח ותירצו דכיון שיש חזקת חיוב ל"מ קרבן מספק. (ועד עתה לא מצאתי לקדמונים שכ' כן) והנה לפנינו ירושלמי שספק כפרה כיפר אף שיש חזקת חיוב איברא דמוכח מחולין קל"ד דחזקת חיוב מהני אף להוציא ע' מהרי"ט ח"א סי' ל"ט מה שכ' בזה. אך זה בספק אם הוה לקט משא"כ אם כבר הביא קרבן וספק אם הוא כשר מוכח מירושלמי דנפטר ע"כ צ"ע בתירץ הנ"ל מיהו שמא אין הלכה כירושלמי דנדחה מכמה סוגיות הגמ' דחולין קל"ד. ומ"ה לא מביא הרמב"ם זאת וע' בספרי סי'

ו' אות ד' מה שכתבתי בענין חזקת חיוב וכעת ראיתי בס' מוצל מאש למהר"י אלפנדרי (סי' ג') שכ' דהיכי דמחויב לקיים עשה דיש חזקת חיוב ל"מ ס"ס. והנה לפנינו דברי תוס' גיטין מ"ה ע"ב ד"ה אמרי לה דקורין מטעם ס"ס ומשמע אף לצאת ידי קרי' פ' זכור אף שיש חזקת חיוב ודוק:

ושוב הראני החריף מ' משה אהרן וואנדער נ"י דברי מהרש"א בהוריות שפי' דהספק הי' אם קרב ביום או בה"ש. וכיון דל"ה רק כהרף עין תלינן יותר שקרב ביום. או דכיפר מטעם ס"ס שמא ביום ושמא בה"ש יום. אולי מירושלמי שהבאתי משמע שספק יום ספק לילה כיפר. ובעיקר הדבר אם מהני ס"ס כזה יבואר אי"ה בה' מילה וע' ב"ח הובא במג"א סי' רס"א ומחצה"ש שם:

ה עוד הערה בפנים הבאתי מימרא דר' זירא בכמה מקומות דכל הראוי לבילה אין בילה מעכבת ושאין ראוי לבילה בילה מעכבת ומה"ט אמרינן בנדה ס"ו ובקדושין דנמצא עצם בין שיני' לא עלתה לה טביל' דאע"ג דביאת מים לא בעינן ראוי לביאת מים בעינן. והנה הב"י יו"ד סוף סי' קצ"ח מייתי תוספתא אספלנית מלוגמא שהי' בבית הסתרים רבי אומר חוצץ וריבר"י אומר אינו חוצץ וכ' הב"י דריב"י ס"ל דל"ב ראוי לביאת מים וכ' עוד דר"ע ס"ל ג"כ כריב"י דל"ב ראוי לביאת מים בבית הסתרים, עיי"ש. ולפי"ז יש מקום לומר דריב"י ור"ע לא ס"ל הך דכל הראוי לבילה ומשום הכי ס"ל כיון דלא בעי ביאת מים ל"ב נמי ראוי לביאת מים אך דהלכה כרבי. ובזה מיושב קו' תוס' זבחים ע"ה וכמה דוכתא אמאי ערל וטמא משלחין קרבנותיהם נהי דסמיכה לא מעכבה ראוי לסמיכה בעינן וכל שאינו ראוי סמיכה מעכבת דהך דערל וטמא אתיא כר"ע דמשוה לערל כי טמא בחגיגה ד' ע"ב ור"ע לא ס"ל כלל' דכל שאינו ראוי לבילה. וכן מיושב במגיל' ד' י"ט ע"ב דמקשה מאן תנא חרש דיעבד נמי לא אמר רב מתנה ר' יוסי דבלא השמיע לאזנו לא יצא והקשה הטו"ז על הטור דס"ל בחרש לא יצא משום דאינו ראוי לשמיעה ומה הוצרך לומר ר' יוסי היא ולא מוקי כר' יהודה וחרש משום שאינו ראוי לשמיעה. להנ"ל ל"ק דאמרינן בריש מגילה זו דברי ר"ע סתימאי. ופירש"י הרבה סתם משנה סתם ר' אליבא דר"ע וכיון שכן לא בעי לאוקמא סתם משנה דלא כר"ע דס"ל ל"ב ראוי לבילה וה"ה דחרש מוציא אי ל"ב השמיע לאזנו. אך י"ל דגם סתם משנה דיבמות ק"ד מוקמינן כר' זירא שם:

ו ובתוס' זבחים ע"ה הנ"ל כתבו תוס' דמה"ט ל"ב אף ראוי לסמיכה משום דילפינן מדמעטינן טמא מראי' ש"מ בשאר קרבנות משלחין ואע"ג דטמא ראוי לסמוך למ"ד ביאה במקצת לא שמה ביאה ראוי לסמיכה הוא ס"ל כמ"ד מרחק צפון ושוב אינו ראוי

לסמיכה ומאן ס"ל מרחק צפון ריבר"י בזבחים ל"ג ולדידי' ל"ק כלל דהוא לא ס"ל כללא דכל הראוי לבילה כדכתיבנא ואמנם י"ל דבאמת מה"ט ר"י בר"י ס"ל בית הסתרים ל"ב ראוי לביאת מים משום דס"ל מרחק צפון וטמא אינו ראוי לסמוך ומדאיצטרך קרא למעטו מראי' דפטור לשלח קרבן אע"ג דבלא"ה אינו ראוי לסמיכה מזה גופי' יליף דבכל דוכתא ל"ב ראוי לבילה. מיהו י"ל דבאמת גם ריב"י ור"ע ס"ל כר' זירא רק בבית הסתרים כיון דכתיב בשרו דמשמע מאבראי מ"ה לא ס"ל דבעי ראוי לביאת מים. וע' תוס' קדושין שכתבו דמשום את כל בשרו ס"ל דבעי ראוי לביאת מים י"ל דר"ע וריב"י לא ס"ל דרוש זה, אף דר"ע דריש נמי כל ע' תוס' פסחים מ"ד דהיכי דהסברא נוטה דריש כל ע"כ ס"ל דכאן שאין סברה נוטה שיהי' בעי ראוי כיון דלא מצוה הוא אך הכשר כמ"ש תוס' נדה ס"ו ע"כ לא דריש כל ובכ"ז י"ל דפליגא בדר' זירא ודוק היטב:

ז והנה קשה לי בש"ס דחולין דף י"ב דאמרינן מאן תנא, דל"ב כוונה לשחיטה ומכשיר חש"ו ר' נתן הוא דס"ל בזרק סכין לנועצה בכותל כשר. ומנ"ל לגמ' דלמא עד כאן לא ס"ל לר"נ רק בגדול דהוא בר כונה וכל הראוי לבילה אין בילה מעכבת משא"כ בקטן גם ר"נ מודה ויותר קשה לפמ"ש בלב ארי' שם דגם לר"נ לכתחילה בעי כונה ורק בדיעבד מכשיר דלמא לר"נ בקטן גם בדיעבד ל"מ כיון שאינו ראוי לכונה וכ"כ בטהרת הקודש זבחים דף ב' תד"ה זבחים בסתם כ' דמה"ט קטן בקדשים פסול משום דאינו ראוי לכונה וגרע מסתמא עיי"ש א"כ דלמא ר' נתן נמי הכי ס"ל והנראה לפמ"ש תוס' שם דגדול עומד על גביו ומלמדו לקטן מהני לרבנן א"כ לפ"ז הקטן נמי בר כונה בכה"ג והוה ראוי לכונה ומה"ט כשר לר"נ בלא כונה. ובזה מיושבין דברי תוס' שם שחילקו בין גדול עומד ע"ג לאחרים רואין ובסוף דבריהם כתבו דבשוטה מהני גדול עומד ע"ג בגט דמוכחא מלתא משא"כ בחליצה עיי"ש ולפ"ז למ"ל לחלק בין אחרים רואין לגדול עומד ע"ג דלמא שחיטה דמי לחליצה ול"מ בשוטה אף גדול עומד ע"ג והגמ' מוכחא דמשנה ר' נתן מדמהני בשוטה אחרים רואין וע"כ לא בעי כונה לשחיטה ולמ"ל לתו' תירץ ראשון וכבר תמה כן בלב ארי'. ולהנ"ל נכון דע"כ בשחיטה, מהני גדול עומד ע"ג דע"כ מוכחא מלתא כמו בגט דאס"ד דל"מ בשוטה גדול עומד ע"ג דלאו בר כונה הוא כלל א"כ מנ"ל לגמ' דלר"נ מהני כמו שהקשיתי וע"כ הוכרחו תוס' לסברתם דגדול עומד מהני בשחיטה גם בשוטה ודוק היטב אך ק"ק לשיטת רשב"א דל"מ גדול עומד ע"ג בשחיטה דל"ב שליחות א"כ הק"ל כיון דלאו בר כוונה כלל ושמא יש לחלק וע' מ"ל פ"ג דבכורים בשם רד"ך דל"א כל הראוי לבילה רק היכי שמפרש:

סימן ג

ב"ה ר"ח טבת שנת כתר"ו ברעזאן. להרב הה"ג החריף המופלג מ' שמואל יהודא נ"י האבד"ק איזמאיל:

בדבר שאלתו שיש בקהלתו ג' שוחטים והמה טרודים כי המה החזנים מהעיר. והעיר גדולה ורוצים הנגידים שהמה עיקר העיר. לקבל עוד שו"ב אחד. והשוחטים אינם מרוצים אם השוחטים יכולים למחות מלקבל עוד שו"ב: א תשובה הנה בתחלה נבאר אם יש לחוש להשגת גבול בהמנות עוד שוחט ונתוכחו בזה גדולי האחרונים לכאורה י"ל. דשוחט ל"ה רק כאומן וכטבח. וכיון דהלכה עוש' אדם חנות בצד חנותו של חבירו ואין הלכה כרב הונא דאמר האי בר מבואה דאוקי רחיא וכו' אלא כר"ה בדר"י ב"ב כ"א. דכיון דלא פסקי' לחיותי' לגמרי ומאן דיהיב לי' לשחוט ומאן דניזיל לגבי האי ניזל. ואף דדעת ר"ת הובא ברמב"ן לחלק בין אומנות ובין עוסק בסחורה דר"ה ברי' דר"י מיירי בסחורה ומ"ה ל"מ מעכב אבל ר"ה מיירי באומנות ובזה שייך פסקא לחיותי' מ"מ הסכמת רוב הפוסקים דאף באומנות ל"ש פסקא לחיותא. והגם דלכאורה הי' נרא' מהסבר' כדברי הר"ת, דגוף הסברא דהלכה עושה חנות בצד חנות של חבירו היא מטעם אף דבא לחבירו היזק על ידו מ"מ אינו חייב בזה דלא עדיף ממבטל כיסו דפטור. ואף דחבירו הרויח על ידו מ"מ הש"ך בסי' רצ"ב פסק כהיש"ש דאף בהרויח א"צ ליתן לחבירו הריוח. וכן נראה מדברי הרא"ש בתשו' ועיין בתשו' בית אפרים. חלק ח"מ סי' כ"ו. ואף דלכתחילה ודאי אסור לבטל כיסו של חבירו מ"מ ס"ל לר"ה ברי' דרב"י זה דוקא היכא דעביד בדחברי' וכונתו להזיק לחבירו אבל היכא דעביד בדידי' אין כאן שום איסור כיון דאף אם עביד בדחברי' ובכונה פטור במבטל כיסו. א"כ זה דוקא בסחורה אבל באומנות כיון דאלו ביטל חבירו ממלאכתו בידים חייב מדין שבת כמו אדם דאזיק אדם דחייב בד' דברים ואף הדקי' באנדרונא חייב משום שבת כדאמרינן בב"ק ד' פ"ה א"כ אף אם עביד בדידי' בלא כונה להזיק אם ידע בבירור דע"י כן חבירו מתבטל ממלאכתו אסור וזה סברת ר"ה דמיירי באומנות ומ"ה שייך פסקת לי' לחיותו ובזה נכון מה שאמרו בגמרא שם לימא רב הונא דאמר כר' יהודא. ומשני עד כאן לא אמרו אלא דאמר לי' אנא קמפלגינא אמגוזא את פלוג שיוסקי אבל הכא אפי' רבנן מודו. והיינו דשם ל"ה בודאי גורם היזק לחבירו כיון שאפשר לו לפלוג שיוסקי. וכיון שאין מתכוין להזיק ואינו עושה בודאי היזק. משא"כ הכא בודאי עושה היזק לחבירו חייב אף באין כונה להזיק כמ"ש הרא"ש בסוף כיצד הרגל לענין ד' דברים דחייב אם יודע שעושה בודאי אף באין כונה להזיק. ור' יהודא ס"ל דאסור לחלוק אגוזים דס"ל אף באינו עוש' בודאי היזק אסור ובהכי מיושב קו' התוס'

ד"ה תנאי היא תימא לרשב"א אמאי לא מייתי ברייתא דלעיל דממנ"פ ר' יהודא פליג אהך ברייתא. והיינו דר"ה יסבור כר' יהודא. ולפמ"ש א"א לומר דר"ה ס"ל כר' יהודא. דר' יהודה ס"ל אף בסחורה אסור ור"ה דנקט ריחי' ולא נקט חנות ע"כ לא ס"ל כר' יהודא. דבסחור' כיון דאף מבטל כיסו של חבירו פטור בידים א"כ כשאינו עושה רק בשלו מותר לכתחילה ורק באומנות ס"ל לר"ה כמ"ש בסברא. וליכא למימר דס"ל כר' יהודא. ומ"ה קאמרו דס"ל כרשב"ג. ורשב"ג פליג באומנות את"ק. וחילוק גדול יש בין אומנות ובין סחורה:

ב ויש לנו דרך אגב להעיר בדברי הרי"ף שפסק בפ' הגוזל בתוקף עבדו של חבירו ועשה מלאכה דפטור דוקא שלא בשעת מלאכה. ותמהו רבים דבגמ' לא אמרו זאת רק אי עבדא כמקרקע דמי. אבל אי עבדא כמטלטלי פטור אף בשעת מלאכה. והרי"ף פסק עבדי כמטלטלי ולפטור אף בשעת מלאכה. ונראה בישוב הדבר דבאמת אף אי עבדי כמטלטלי יש לחייב מדין שבת דאף בעבד חייב מדין שבת. כמו שהקשה בקצה"ח שע"ג ס"ק ד'. אך לפענ"ד אינו חייב בעבד ד' דברים רק בעבד שמל וטבל דהדין נובע מגמ' גיטין י"ב ושם י"ל דמיירי במל וטבל דבאמת יש להקשות אמאי חייב על עבדו של חבירו ד' דברים לא יהי' אלא כמזיק ממונו. אך כיון שהוא אחיו במצות חייב בד' דברים ומשלם לרבו מפאת כן. א"כ בעבד שלא מל וטבל דל"ה בר מצות אינו חייב בד' דברים. (וע' בספרי סי' ט"ו אות ט' כתבתי דגם ל' סלעים אינו חייב רק בעבד שמל וטבל ושם הבאתי דברי הר"מ פ"ה מעבדים דאינו יוצא בראשי אברים רק במל וטבל). ומ"ה מקשה בהוי אמינא בב"ק צ"ז רק למ"ד עבדא כמקרקע אבל אי כמטלטלי ניחא. די"ל דרב דניאל בר קטינא מיירי בעבד שלא מל דהוה רק כקנינו ומ"ה פטור בעשה מלאכ' ואינו חייב משום שבת כמו הדקי' באנדרונא וזה להוי אמינא אבל למסקנא דמוקי לה בשלא בשעת מלאכה. גם רי"ף מביא זאת דבשעת מלאכה לא בכל דוכתא פטור ויש חילוק בין עבד שמל וטבל לעבד שלא מל וטבל. וצ"ל לר"י דס"ל אין לעבדים בושת דלא ס"ל אחיו במצות מ"מ חייב בד' דברים לאדון ול"ה כקנין ממונו דלענין זה הו"ל אחיו כמו שכתבו תוס' דלכמה דברים הו"ל אחיו ואכ"מ:

ג ובאמת הי' מקום להעיר בהך דאם פועל לא עשה פעולתו כמו שאמר בעה"ב דמשלם שכר שהי' יכול להרויח כמו שהאריך בנתיבות סי' ש"ו וראיתו מהך דהאי מאן דפשע ולא זבין לי' משלם כדקא אזיל אפרינא דזיל שפט ותמה בשיטה מקובצת מ"ש ממבטל כיסו של חבירו עיי"ש ולהנ"ל י"ל כל פועל משלם מדין שבת כיון דמשועבד לי' לעבוד עבודתו. ואלו הי' עבד נוקב מרגליות והדקי' באנדרונא משלם לי' ה"ה בזה שהי' לו

לעבוד אותו מלאכה והבעה"ב הרויח על ידו ולא עבד אין לך הדקי' באנדרונא גדול מזה. ומ"ה משלם לבעה"ב דאותו שעה שהי' לפועל לעבוד שוה בעיניו סך הרבה. ואף דהטור ס"ל בסי' ש"ח דגורם אינו חייב בד' דברים זה דהוא עצמו לא עשה המלאכה גרע יותר מגורם דהדקי' באנדרונא ובהך דסי' ש"ח שנתן לכתף יותר ממה שהי' לו ליתן ל"ה רק גורם. ועוד דשם נעשה היזק לחבירו ע"י ממונו והו"ל שור דאזיק אדם דפטור מד' דברים משא"כ זה שלא עשה מלאכה בפשיעה ודאי חייב מדין שבת. וכן כתב בהפלאה בכתובות ד' ק"ז ע"ב לענין אשה שלא עשתה מלאכה. ולפענ"ד צדקו דבריו כמ"ש דזה גרע מהדקי' באנדרונא ומיושב קושי' השיטה מקובצת. ואקצר והיא הערה גדולה ואולי יש לחלק בין אומן לפועל ודוק:

ד ועכ"פ דברי ר"ת הם מקצוע גדול דיש חילוק בין אומנות ובין סחורה כמ"ש לעיל בסברא. וכן נראה מדברי תוס' קדושין נ"ט שכתבו דבדבר של הפקר ל"ש עני המהפך בחררה רק במצודות דגים היא מטעם אומנות חבירו וכן בהך דר"ה. עי"ש וזה גופה דברי ר"ת שהובאו ברמב"ן. הן אמת שהי' מקום לומר דמצודות דגים אין ראיי' דהיא מטעם אומנת. ומה שהקשה תוס' מראה את המציאה ונפל עלי' דמעבירין אותו ומ"ש ממצודת דגים דמחויבין להרחיק יש לומר עפ"י דברי הרא"ש בנדרים ד' ל"ד בככר של הפקר. שכתב דמיירי שהי' בקרוב לו והוא לבדו יכול לזכות בו ומ"ה יכול להקדישו כמו שדה זו שאמר לכשאפדנה תיקדש חזינן דס"ל דהיכא דהוא לבדו יכול לזכות יכול להקדיש אף קודם הזכי'. אמנם אם יש אחרים שיכולים לזכות אין יכול להקדיש דל"ש הואיל כיון שגם לאחרים יש זכות זה. א"כ גם בדבר הפקר דינא הכי דהיכא דבתחילה הוא לבדו יכול לזכות ולא אחרים כיון שיכול להקדיש מטעם בידו הו"ל כבר זכות בגוי' כגורם לממון דהו"ל כאלו כבר זכה בגוי' כמו דיכול להקדיש דכל שבידו לאו כמחוסר מעשה. משא"כ היכא שהוא ואחרים שוים ול"ה בידו לבד לזכות רק גם אחרי' יכולים לזכות באמת רשאי כל אדם לזכות. א"כ בהך דב"מ דראה את המציאה. גם אחרים ראו אותה ואין בידו להקדיש ומ"ה גם בנפל מעבירין אותו ממנה. משא"כ במצודות דגים כיון שבתחילה הי' לו לבד. שם המצודה. והדגים כבר ראו חורי' ובתחילה לא היו ביד אחרים לזכות בהדגים רק בעל המצודה הוי כהך דהרא"ש דככר של הפקר והוי כאילו כבר זכה ואין לאחרים להפסיד כחו ע"י העמדת מצודה דהו"ל כאילו כבר זכה בהדגים קודם שיעמדו המצודה. כן יש מקום לומר לכאורה בישוב קו' התוס':

ה ובאמת אין להאריך בענינים אלו דכבר הסכימו רוב הפוסקי' דגם באומנות אין הלכה כר"ה כמ"ש בתשו' מהר"ם בר ברוך ובחות יאיר. ואין בזה רק מדת חסידות כדאמרינן לא

עשה לרעהו רעה שלא ירד לאומנת חבירו. ועיין בבית אפרים חלק ח"מ כמה תשובות וגם בנטע שעשועים. האריך הרבה בזה. והגם לפמ"ש הב"י בסי' קנ"ו דל"ה רק מדרבנן לר"ה אין ראי' ממה שדרשו קרא דיחזקאל אל ההרים לא אכל שלא ירד לאומנת ומשמע דל"ה רק מדת חסידות דבאמת עפ"י דברי קבלה אין כאן איסור רק אח"כ רבנן אסרהו. מ"מ משמע מגמ' דל"ה איסור. וביחוד היכא שאין מפסיד לגמרי לחבירו ודוקא בהך דאביאסף במפסיד לגמרי לחבירו ופסיק לחיותו אסרו ואמרו דבזה הלכה כר"ה. משא"כ היכא דלא מפסיק לחיות לגמרי. ובאמת לפענ"ד יש לי הערה בישוב דברי אביאסף שפסק דמבוי סתם יכול למחות שלא יעמיד אחד חנות קודם מחנות שלפני' עיין בד"מ סי' קנ"ו ובתשו' רמ"א. ושורש הדבר. עפ"י דברי הרמב"ן דמבטל כיסו של חבירו תליא בדין' דגרמי ומ"ה מניעת הריוח ל"ה רק גרמי. ועיין בבית אפרים דמה דפליגא רשב"ג ורבנן דלרשב"ג דס"ל אף לשכינו כופהו מטעם דדאין דינא דגרמי. כשיטתי'. ולפ"ז נ"ל עפ"י מה שלמדתי מלשון התוס' ב"ק צ"ח ד"ה מתיב רבא, דאף דשף מטבע של חבירו פטור מטעם דל"ה אלא גורם דלא עשה קלקול וחסרון מ"מ היכא דעשה קלקול וחסרון במקצת מגלגלין עליו את הכל עיין בתוס', ולפ"ז הדבר יבחן. דרבנן ס"ל כיון דלא דנו דינא דגרמי. ואם יעשה בידים ויסגור חנותו של חבירו פטור מלשלם. כשאינו עושה רק בשלו ולא בשל חבירו אין כאן איסור כלל דנחית חד דרגא. ורשב"ג ס"ל דינא דגרמי ואם יסגור חנות חבירו או יבטל כיסו בידים חייב מ"ה היכא שעושה בשלו דנחית חד דרגא מ"מ איסור יש כאן. וס"ל לאביאסף זה דוקא היכא שאין מפסיד לחבירו. רק מניעת הריוח כגון במבוי מפולש דעדיין חנות של חבירו שוה כלום ול"ה רק מניעת הריוח. משא"כ במבוי שאינו מפולש דגם חבירו מפסיד מהקרן דלא שוה כלום חנות שלו. ואם עושה בידים בשל חבירו כזאת מגלגלין עליו את הכל. אסור לגרום לחבירו אף אם עושה בשלו. כן יש לישב דברי אביאסף. וגם יש לפרש דברי רש"י בהך דדגים דבהכי מיירי ואקצר באופן דהיכא דיורד לאומנות חבירו ואין מפסיד לחבירו לגמרי אין כאן איסור מדינא:

ו אמנם עם כל זה הנני מורה תמיד בשוחט שקובע עצמו בעיר בלי הסכמת הראשים והיחידים או הרב יש כאן הסגת גבול. וטעמא דידי כיון דבזה"ז ממנים שוחטים בעיר עפ"י כתב והסכמת הראשים. א"כ בלי טעם אין להורידם מאומנתם וה"ה שלא יוכל אחד להזיק להם כיון שכבר זכו בכל הכנסת השחיטה ואינו דומה כלל ליורד לאומנת חבירו דשם לא הבטיח לתת לזה משא"כ בשוחט שממנים אותו. ואיך יבוא אחר לקחת הכנסת זה:

מה שהבעלים כבר הבטיחו לתת לזה. ולא גרע ממכירי כהונה דעשו שאינו זוכה כזוכ' וע' בתו' ב"ב קכ"ג הטעם דהוי מתנה מועטת ואסור לחזור וכ"ש בשוחט שממנים אותו. וכבר הבטיחו לתת לזה שכר שחיטה. ואסור לאחר לקחת את אשר כבר זכה זה. והוי כמלמד בתוך זמנו. ועיין בתוס' קדושין ואף בכל התמנות הוי על ג' שנים זה מטעם דאסור להשכיר עצמו יותר. אבל הבעלים לא יוכלו לסלקו אף לאחר ג' בלי טעם כמ"ש בתשו' אמרי אש סי' צ"ה לענין רב וה"ה לענין שוחט. ובשוחט אולי אין ממנים אותו כלל על ג' שנים וזה תלי' איך מקבל השכירות אם מקבל מכל שחיטה ושחיטה הוי כאומן. ואם מקבל שכר לשבוע הוי כפועל ואין ממנים יותר מג' שנים כדין ועכ"ז גם אח"כ אינן יכולין לסלקו ושוחט שבא לשחוט לעיר בלי הסכמת יחידים וראשים כאשר יבואר הוי הסגת ש גבול וגזילה: ז' אמנם אם מיעוט אנשי הקהילה ממאנין בהשוחטי' הראשוני' מחמת סיבה וטעם ורוצים בשוחט אחר למנות אותו ג"כ והם מיעוט חשוב ויש בהם הרבה אוכלי בשר ובתוכם הראשים או היחידים החשובים ויש בדבריהם טעם וסברא הניכרת וכבר עבר זמן הרב' מהתמנות השוחטים הישנים יכולים למנות ואין טענה להשוחטי' הישנים כיון שאין מסלקין להשוחטי' הישנים. ול"ש לומר שיגרמו להם היזק במה שכבר זכו השוחטי' הישני' דבאמת מאז שמינו השוחטי' נתרב' העיר וההכנס' ומה שנתרב' אח"כ יכולין ליתן לאחר. והגם דבלי הסכמת יחידים שוחט שבא לעיר הו"ל הסגת גבול כמ"ש. אבל אם נעשה בהסכמת יחידים ומיעוט חשוב והרב שבעיר ג"כ מסכים לזה הרשות בידם אם יש בדבר טעם וסברא וצורך הציבור להוסיף עוד שוחט ואף דהשוחטים זכו במה שניתוסף העיר מדין מכירי כהונה. מ"מ כבר כתב זקיני הח"ץ סי' ע' דגם במכירי כהונה יכול לחזור בשביל צורבא דרבנן והכסף משנה סוף פ"ו מתלמוד תורה כ' דרבים לגבי יחיד הו"ל כרב אצל תלמיד ע"כ בשביל צורך הציבור יכולין להוסיף שוחט על מה שנתרבתה העיר ובלי טעם הוי גם לזה כעני המהפך בחררה. והנה מבואר בש"ך סי' רכ"ח ס"ק פ"ט בשם הרשב"ץ דבזה"ז הולכים אחר הראשים. אמנם בענין שוחט לדעתי הרב יש לו עיקר הדיעה אם למנותו או להוסיף על השוחטים הכל יעשה על פיו בזה. אך באופן שלא יהי' נוגע בדבר ויהי' כונתו לשם שמים:

ידידו יצחק שמעלקיס:

בשולי המכתב בפנים הבאתי חילוק בין עבד שמל ולא טבל ובין עבד שמל וטבל אזכיר בזה מה שראיתי בפמ"ג א"ח פתיחה כוללת ח"ב אות ח"י הביא דברי ב"י סי' קנ"ט בשם המנהיג דאין נוטלין לידים מעכו"ם ועבד דבעי מכח אדם. (והנה מה שהקשה הפרי מגדים דקברי עבדים מטמאין באהל ובה' ט"צ פ"ט ה"א מבואר דעבדים מטמאין

בנגעים לדעתי כונת המנהיג והב"י דעבד היינו שלא מל וטבל דהוא כנכרי וכיוצא בזה פי' הכ"מ דברי הר"מ פ"ה מעירוכין ה' ט"ז דמיירי בעבד שלא קיבל עליו מצות עיי"ש ובגוף הדין אי עבד איקרי אדם ע' תוס' מגילה כ"ג דמייתי ראי' מגיטין ל"ח דמיקרי אדם. ואף דתוס' מייתי דיליף מהאדם אבל ע"כ ט"ס בתוס' וצ"ל מאדם אולם תוס' סנהדרין ט"ו כ' ד"ה אדם דלא משמע לי' דקאי אעבד. אולם בתוס' ב"ק י' ד"ה שהשור כ' דשור ולא אדם איצטריך לעבד. ולפמ"ש בספרי סי' ט"ו אות ט' מיירי בלא מל וטבל ומוכח דמקרי בלשון חז"ל אדם דלא כמנהיג. גם צ"ע דבגמ' חולין ק"ז איתא בנ"י מכח גברא ולא מכח אדם. וע' מ"ש בשולי המכתב סי' ט"ו לענין אי עבד מקבל טומאה שהקשיתי אדעת תוס' נזיר ס"א דעבד אין מקבל טומאה שכ' ד"ה א"ה וה"ה דאשנויא קמא דמי שיש לו טהרה יש לו טומאה פריך והכונה דעבד שאין לו טהרה במי חטאת אין לו טומאה ולא יהי' ג"כ נזיר. הרי דס"ל דעבד אין לו טומאה מתוס' פסחים פ' בנטמא סכין דמטמא לגברי וקשה לישחט ע"י עבד עיי"ש. שהבאתי דברי קהלת יעקב אלגזי סוף אות נ' ומראה פנים ירושלמי רפ"ט דנזיר דלא קיי"ל כתו' (אך מ"ש המראה פנים דתוס' לא כ' כן רק בה"א ליתא דבגמ' לא דחי רק דנזירות לא תליא בזה אך לענין טומאה גופה אין חילוק לתוס' בין הוי אמינא למסקנא) וכעת נ"ל ראי' דלא כתוס' נזיר מגמ' ערוכה בנדה כ"ג והכא מאי פירכא איכא מה לאדם שכן מטמא בחיים ופירש"י מקבל טומאה בחי' דין היא שתהא יולדתו טמאה תאמר בחי"ו ומה פירכא והרי יולדת שפחה מטמא בלידה כדאיתא בכריתות ובת"כ וע' תוס' נדה ט"ו והרי ולד שפחה הוא עבד דאינו מקבל טומאה מחיים, א"כ ליכא פירכא. וע"כ מוכח דעבד מקבל טומאה מחיים ולכאורה י"ל להיפך דהתוס' הקשו בנדה ע"ו ע"ב למ"ל קרא דאשה לרבויי שפחה לקרבן לידה ת"ל מגז"ש לה לה עיי"ש. ולהנ"ל י"ל כמו בגמ' דנדה פריך על גז"ש דיצירה או בריאה מה לאדם שכן מטמא מחיים כן אין ללמוד מלה לה מאשה (דלה לה לאו מופנה דאיצטריך לה לשמה) מה לאשה שכן ילדה מטמא מחיים. להכי איצטריך ללמוד מרבוי דאשה. אמנם נראה דקרא דאשה איצטריך לגיורת ומשוחררת. ושפחה ידעינין מלה לה ומוכח דולד שפחה מקבל טומאה. איברא דמ"ש בקהלת יעקב דנהי דעבד מקבל טומאה ומהני הזי' מ"מ אינו חייב כרת על ביאת מקדש מדכתיב ונכרת מתוך הקהל מי שיש לו קהל כדדרשינן בנזיר ס"א צ"ע דא"כ עבד אינו חייב קרבן על ביאת מקדש כיון דאין זדונו כרת והרי ילפינין לה לה מאשה בשלמא אי לא מקבל טומאה ניחא. אבל אי הוה טמא יתחייב על ביאת מקדש על כן נראה דעבד חייב על ביאת מקדש מגז"ש דלה לה ושמא כיון דכ"ג נמי אימעט מקרבן מהאי קרא אין לתמוה דעבדים פטורין כיון דבלא"ה ל"ש

קרבן זה בכל ישראל. ובעיקר הדין שכ' הקהלת יעקב דעבד מקבל הזי' ומייתי מסיפרי פ' מטות תתחטאו ביום הג' וביום הז' אתם ושביכם מה אתם בני ברית אף שביכם בני ברית ועבדים נקראו בני ברית כדמוכח מגיטין כ"ג. הנה ברמב"ם פ"ט מעדות ה"ד מבואר דעבדים פסולים לעדות משום שאינם בני ברית והלח"מ תמה עליו מש"ס דב"ק פ"ח וראיתי שהקשו על הר"מ מש"ס דגיטין כ"ג דעבד מיקרי בן ברית ונראה לישב לפמ"ש במקנה קידושין כ"ט דעבד אינו מחויב למול את בנו וכ"כ בשיטה ב"ק פ"ח ואפי' ילוד בית אינו מחויב למול את עצמו רק החיוב על האדון ולא על העבד. ולדעתי הדבר תליא במחלוקת לפמ"ש המגיה במ"ל ה' מלכים פ"י דדוקא במ"ע שהז"ג דנשים פטורות עבד פטור מגז"ש דלה לה משא"כ במצות עשה שאין הז"ג אף דמיעט קרא נשים מ"מ עבדים חייבין עיי"ש שמפרש כן דברי תוס' ב"ק פ"ח א"כ לפמ"ש תוס' קדושין כ"ט דלמ"ד מילה שלא בזמנו בין ביום בין בלילה ל"ה מילה מ"ע שהז"ג. ורק דמיעטה קרא ולפ"ז עבדים חייבין משא"כ למ"ד מילה של"ב אינו אלא ביום הו"ל מעשהז"ג ועבדי' פטורין. ולפ"ז י"ל דסוגיא דב"ק פ"ח קאי למ"ד מילה ל"ה מעשהז"ג ועבדים חייבין במילת עצמן ובניהם והוין בני ברית ולכן הוצרכה לילף מק"ו דעבדים הוין בני ברית משא"כ הר"מ דפוסק מילה של"ב ג"כ רק ביום ועבדים פטורים ול"ה בני ברית ואין דומין לנשים דהוין בכלל ישראל משא"כ עבדים דל"ה בכלל ישראל ולא בני ברית (דמש"כ רש"י גיטין כ"ג בני ברית מחוטב עציך לא ס"ל לר"מ דאין ראי' מנתינים דמשה גזר עלייהו כדאיתא ביבמות ע"ט לשאר עבדים אך בני ברית מי שמחויב במצות מילה) ולכן ל"ה דומיא דאחיך לעדות וסוגיא דגיטין כ"ג נמי קאי למ"ד מילה ל"ה מעשהז"ג ורמב"ם לא פסק כן. והא דס"ל לר"מ דמהני שליח עבד בק"פ ובתרומה דוקא בעבד שלו משום יד עבד כיד רבו כמ"ש ברי"ט אלגזי בכורות פ"ד ד' ל"ו דפוס פרעשבורג עיי"ש שהאריך. ולפ"ז יצא לנו דאם מהני הזי' לעבד דאיתא בספרי אתם ושביכם מה אתם בני ברית תליא במחלוקת ואם עבדים ל"ה בני ברית יהי' הפירוש אתם ושביכם כפירש"י כשיתגיירו לגמרי. ולא עבדים ולפ"ז אי עבדים מקבלין טומאה ג"כ תליא במחלוקת הנ"ל ודוק אמנם זה דעבדים מתים מטמאין באהל לא תליא בהכי. דודאי הוה בכלל אדם. אך כיון דלאו בר חיטוי היא אינו מקבל טומאה וטומאת שרץ ילפינין מטומאת מת ומ"מ אע"פ שכתבתי לישב דברי הר"מ אך מפשטות סוגית הש"ס משמע דעבדים מיקרי בני ברית ולפ"ז מהני הזי' ויש להם טהרה וטומאה. כמו שהוכחתי מש"ס דנדה כ"ג ודע דל"ק להרמב"ם דס"ל עבדים ל"ה בני ברית מב"ק י"ג ע"ב דמקשה נכסים שהם של בני ברית למעוטי מאי ול"ק למעוטי עבדים משום דבעבדים חייב בהיזקן אם יש להם נכסים כמ"ש בפמ"ג פתיחה

כוללת הנ"ל דמיקרי רעהו לענין משלוח מנות. אך קשה דל"ק למעוטי מומר להכעיס דלא מיקרי בן ברית לתוס' סנהדרין ע"ב ובודאי פטור מהיזקן כמו שאינו חייב להחזיר אבידתו כמבואר בח"מ סי' רס"ו וברמ"א מגזילה ה"ב. ומזה מוכח כשיטת אבן עוזר א"ח סי' קפ"ט דמומר מיקרי בן ברית דלא כשיטת תוס' ודוק בכ"ז:

סימן ד

ב"ה ברעזאן חודש אדר תרכ"ט. להרב הגאון החריף ובקי המפורסם מ' יצחק שור נ"י האבד"ק באקארעשט יע"א:

ע"ד שאלתו בנידון אשר חתמו אנשי הקהילה והראשים והשוחטים על תקנת הקהל הנעשית גם בחרם ונדר ובשבועה שלא ישחוט שום שו"ב מבלי שיתן הזובח מעות הגאבעלא ומהגאבעלא מוצא התשלומין להרבנים ולהוצאות בית החולים. ועתה עבר אחד ושחט מבלי תשלומי הגאבעלא אם נפסל השוחט ומה דינו של הבשר ששחט כבר:

תשובה הנה בדין שבועה בכתב כבר הארכתי בתשובה. ואמנם בנדון דידן יש לומר כיון שמוזכר בהכתב גם נדר אף להפוסקים דשבועה בכתב ל"מ דבעי ביטוי בשפתים מ"מ לדעת ר"ת שהובא ברא"ש בתענית ובטו"ז א"ח סי' תקס"ב דנדר מהני בלב ולא דמי לשבועה ה"ה דמהני נדר בכתב דל"ג מגמר בלבו ובגוף דברי הטו"ז בשיטת ר"ת דבכל נדר מהני גמר בלב וא"צ ביטוי שפתים רק בשבועה וכן כתב מהרי"ק בתשובה סי' קס"א בשיטת ר"ת דכל מיני נדר ילפינין מדכתיב כל נדיב לב. והוציא זאת מדברי התוס' ע"ז ל"ד לענין תענית. אני תמה מהא דתנן בתרומות פ"ק ומייתי לה בפסחים ס"ג קונם שאני נהנה לזה ואמר לזה לא אמר כלום עד שיהי' פיו ולבו שוין. ולר"ת מהני נדר בלב וניזל בתר מחשבת לבו. ויש לישב זאת לפי מה דאמרינן בשבועות אף אם גמר בלבו מהני מ"מ אם גמר בלבו להוציא בשפתים ולא הוציא ל"מ עיי"ש וה"ה הכא כיון שנתכוין להוציא בשפתים לזה ואמר לאחר ל"מ מה שגמר בלבו. וכן צ"ל בתרומה דבודאי מהני מחשבה ומ"מ אמרינן דלא אמר כלום. והיינו מה"ט. ואחר כתבי זאת מצאתי בטורי אבן באבני שוהם בחגיגה י' שכתב כן להדיא אתרומה וקדשים עיי"ש ועיין בר"ש בתרומות ובתוי"ט. וכן י"ל לר"ת גבי נדר:

ב' והנה זה לי זמן כביר כתבתי בגליון התוס' עירוכין דף ה' לתמוה אדבריהם שכתבו שם במתכוין לומר תרומה ואמר מעשר לא אמר כלום היינו מה שהוציא בשפתים. אבל מה שחשב בלבו קיים ותמהתי אדבריהם דבמשנה איתא קונם שאני נכנס לבית זה וכו' לא אמר כלום ושם ודאי לא מהני מידי דבשלמא בתרומה מהני מחשבה אבל בנדר ודאי ל"מ מחשבה. ובמשנה איתא ב' דינים יחד. והיא באמת תמיה גדולה. וגם

בתשובה אחת תמהתי בזה (עיין בספרי בית יצחק סי' ל"ב אות ט"ז) כעת אראה שאין תימא אם בתירץ זה יסבורו התוס' כשיטת ר"ת שהובא במהרי"ק ובטו"ז הנ"ל דגם בנדר מהני מחשבת הלב. והוי נדר שוה לתרומה ויסברו התוס' בתירץ זה דהא דאמרינן בשבועות אף אם מהני מחשבת הלב אם חישב להוציא בשפתים ולא הוציא ל"מ גמר בלבו היינו הסלקא דעתא בגמרא דגמר בלבו מהני בשבועה מדמקשה אשמואל אבל למסקנא דמשני הברייתא בתירץ אחר לא קאי סברא:

זאת ובתירץ השני מהתוס' עירוכין לא ס"ל הכי והיא הערה גדולה ויקרה בישוב דברי התוס' התמוהי' מאוד. וראי' לשיטת הטו"ז והמהרי"ק בשיטת ר"ת. וע' טורי אבן באבני שהם חגיגה י' והפלא שנעלמו ממנו דברי התוס' עירוכין הנ"ל והא דמוכח מזה בפסחי' דבעי פיו ולבו שוין. היינו דלא מהני מה שאמר בפה ומקשה אר"מ דס"ל לא בעי פיו ולבו שוי' ואזלינין בתר מה שאמר בפה ממתניתין דתרומות דל"מ מה שאמר בפה בטעות. (וכעת העירני חתני הרב הגדול מ' נתן נ"י על שיטת תוס' עירוכין הנ"ל מש"ס דנזיר ל"א דפליגי ב"ש וב"ה בהקדש טעות ואביי מוקי לפלוגתא התם דבטיהרא קאי ואמר שור שחור שיצא מביתי ראשון יהי' הקדש ויצא לבן ואמר אי ידענא דיצא לבן לא הייתי אומר שחור ונמצא דמחשבתו היתה גם על הלבן רק דבורו הי' בטעות כמ"ש התוס' ב"ב ק"כ ובמפרש שם וס"ל לב"ה דלא הוה הקדש וזה דלא כדברי התוס' עירוכין הנ"ל ואולי יש לחלק דהכא היתה מחשבתו מבוררת לזה משא"כ בהך דנזיר דגם מחשבתו לא היתה מבוררת על הלבן) ועיין בראש"ש נדרים כ"א גבי קונם ביתך שאני נכנס טיפת צנון שאני טועם מותר לכנוס לביתו ולטעום דלא נתכוין אלא לאכילה וכתב הרא"ש דאפילו אכילה מותר דהנודר בלבו אע"פ שאין פיו מכחישו אינו נדר ורש"י לא ס"ל כן ועיין במח"א ה' נדרים סי' י"ח שהאריך בפרט זה ולר"ת מהני נדר בלב ודאי אסור באכילה. והרבה קושיות של המח"א מיושבים לפ"ז. ועיין שם שהקשה מנדרים פ"ד דאמרינן שם לעולם בעל לאו בכלל בריות ושאני התם דמוכחא מילתא דעל התירא קאסרה נפשה. וכיון דבעל לאו בכלל בריות ול"ה במשמעות הלשון מאי מהני מה שרצתה לאסור על נפשה. ולר"ת לק"מ:

ג' ובהכי נלע"ד לישב מה שהקשה בספר נדרי זירוזין בהא דאמרינן בנדרים פ"ד שאני הכא דמוכחא מילתא דעל התירא קאסרה נפשה והרי בשבועות כ"ב ע"ב מיבעי לן נזיר שאמר שבועה שלא אוכל חרצן מי אמרינן אהתירא קמשתבעי ודעתי' אמשהו וכו' ומייתי לה משבועה שלא אוכל נבילות וטעמא דמפרש ח"ש הא לא"ה דעתי' אכזית. ולפ"ז משמע דל"א אהתירא קמשתבעי ובנדרים מסקינין דאהתירא קמשתבעי:

והנה בפשיטות י"ל דשם בנדרים הוי היתר גמור. משא"כ בשבועות ל"ה היתר גמור דח"ש אסור מן התורה. רק דחייל שבועה מכיון דל"ה היתר גמור ל"ש האומדנא כמו בנדרים. מיהו לפי מה שכתבתי לעיל י"ל דבנדרים מהני נדר בלב ומ"ה נהי דבעל ל"ה. במשמעות הלשון אזלינין בתר הכונה. משא"כ בשבועות כ"ב דמיירי בשבועה ובעי ביטוי שפתים וכיון דבמשמעות הלשון שלא אוכל הוי כזית מה מהני כוונתו דדעתי' אהיתרא כיון דבמשמעות הלשון משמע כזית ובהכי ניחא מה דמשני שם עפר לאו בר אכילה היא כלל. והיינו דכיון דעפר לאו בר אכילה כלל הוי דבר דגלוי לכל העולם דדעתי' אכ"ש ול"ה דבר שבלב משא"כ נבלה ארי' הוא דרביעה עלי' ול"ה גלוי לכל העולם כוונתו ול"מ כוונת הלב נגד משמעות הלשון. ועיין בטו"ז ויו"ד סי' קי"ח על התשב"ץ ובחו"מ סי' ע"ג בש"ך ס"ק כ"ז ובמהרי"ק סי' קי"ב דפשיטא לי' דבעי ביטוי שפתים בנדר עיי"ש:

ד' והנה אף לשיטת ר"ת נ"ל דוקא בנדר מהני כוונת הלב ולא בנזיר (וכבר כתבתי כן לעיל בסי' ב') ובהכי יתיישב מה דקשיא לר"ת אהא דהאומר אהא הרי זה נזיר כשנזיר עובר לפניו. ומקשה ברישׁ נזיר ודילמא למיפטר מקרבנותיו ומשני דאמר בלבו וקשה למ"ל נזיר עובר לפניו. כיון דאמר בלבו כקושית התוס' שבועות כו' ולר"ת ל"ש תי' תוס' שם ולפי דברינו מיושב קושית תוס' בקידושין ה' ע"ב דשמואל ס"ל בנדרים ידים שאין מוכיחות הוה ידים ובנזיר וקידושין ס"ל ל"ה ידים להנ"ל מיושב דבנדרים דדמיא לצדקה מהני בלב ומש"ה הוה ידים משא"כ בנזיר וקידושין וז"ב. ועיין בנו"ב קמא יו"ד סי' ס"ו פשיטא לי' דנדר ושבועה שוין ובעי ביטוי שפתים ומ"ה ס"ל דל"מ נדר בכתב. והפלא שלא הביא שיטת ר"ת דלדידי' ודאי נדר בכתב לא גרע מנדר בלב:

ומ"מ לדינא אין הלכה כשיטת ר"ת דהרא"ש חולק וגם מדברי הרמב"ם לא משמע כן רק דבעי בנדר ביטוי שפתים וע' בנו"ב יו"ד סי' א' מבואר דהקבלה שקיבלו הקהל על עצמם מחויבים לקיים מתורת נדר אף דהקהל קיבלו בשתיקה ושמא שם מתורת חרם הוה. מיהו משמע דאף להרא"ש הוי קבלה עכ"פ מדרבנן כמו דברים המותרים ואחרים נהגו איסור וכמו מנהג לאסור. וה"ה כל תקנות הקהל אף בלי חרם:

ה' והנה במרדכי פ"ק דב"ב משמע דהראשים יכולים להשביע וחל השבועה על השומע אף בלא ענה אמן עיי"ש שכתב דהא דבעי בפרק שבועת העדות אמן היינו רק לחייב קרבן שבועה עיי"ש. ואמנם ברמב"ן הובא בב"י קכ"ח ובנוב"י יו"ד סי' ס"ז מביא דשום שבועה ל"מ בלא ענה אמן ורק חרם מהני. וצ"ע לשיטת המרדכי דמהני בשבועה על אחרים אף בלא אמן. איך מוכח בסוף פרק שבועת שתים דעונה אמן אחר שבועה

כמוציא שבועה מפיו דמי וכתב הר"ן דליכא למימר דהוי כמושבע מפי אחרים. דל"מ מושבע מפי אחרים רק בשבועת העדות דהעדים עונים אין אנו יודעים. משא"כ בשבועת ביטוי עיי"ש. ולהמרדכי דמהני שבועה אף בלא ענה כלל יהי' הוכחת הגמ' בדרך זה כיון דבלאו עברה אף בשתיקה למ"ל אמן. ומזה מוכח דהוי כמושבע מפי עצמו. מיהו בעיקר הדבר שכתב במרדכי שם דאף דהקהל צריכין לקיים מה שגזרו הראשים. ונשבעו מ"מ אם מחו תיכף ל"מ גזירתם. ותיכף מביא דהיו מחויבים לקיים שבועת הנשיאים לגבעונים. אף דשם כתיב וילונו כל העדה. דלא ניחא להו. א"כ דברי המרדכי סתרי אהדדי תכ"ד וכ' בח"ס יו"ד סי' ה' לישב דבראשים כיון שיכולים לסלקם יכולים לומר אינם רוצים לקיים גזירתם משא"כ בנשיאים דהוי עפ"י ד' כמבואר בפ' מסעי ומ"ה ל"מ מה שמחו עיי"ש ודפח"ח אך בפשט דברי המרדכי לא נהירא לי פרושו והפירוש פשוט דהראשים יכולים לגזור בחרם ובשבועה אף שלא ידעו הציבור ורק שלא ימחו בפירוש. ועל כן בגבעונים חלה השבועה דמה שמחו שם היה בשביל הטעות שהטעו אבל אם לא היה טעות לא היו מוחין ועל כן חלה השבוע' ואם מפני הטעות בלא"ה לא חלה השבועה ולא הרגו מפני חילול השם. שלא ידעו שהיא מפני הטעות. אבל אס"ד דאף אם לא היה טעות לא חלה השבועה אין כאן חילול השם כמו שכתבו התוס' גיטין. ועיין באלשיך יהושע דבאמת השבועה לא היתה מכרחת לישראל רק להנשיאים ע"כ אמרו אנחנו נשבענו ולא נוכל לעשות וישראל לא הכו את הגבעוני' בשביל כבוד הנשיאים וזה דלא כהמרדכי. ולדברי המרדכי הנ"ל לפירושנו יכולים הקהל לעשות תקנה על הציבור אף שלא ידעו הקהל ומחויבין לקיים גזירתן. אמנם לשאר פוסקים אין יכולים לגזור בלי הסכמתם וזה נכון יותר:

ו' [ודרך אגב ראיתי בח"ס סי' ה' הנ"ל הקש' אתוס' מגילה שכתבו דכ"ג מסתלק בפה מירושלמי הוריות דכ"ג דכתיב שמן משחת אלהיו עליו אני ד' מה אני לעולם אף הוא לעולם. וחילק בין כ"ג שנמשח בשמן המשחה דאינו מסתלק. למרובה בגדים דמסתלק בפה ולדבריו מיושב מה שהקשה בטורי אבן אתוס' מגילה שכתבו דכ"ג מסתלק בפה ומ"ה לולא דמעלין בקודש היה יכול לעבוד בד' בגדים ככהן הדיוט א"כ אמאי אמרינן בהוריות במשוח שעבר מביא פר. והרי כבר סילקו אותו. ויביא כהדיוט עיי"ש. להנ"ל ל"ק מידי דמשוח שעבר אינו יכול לסלק אותו ומ"ה מביא פר. אך גם במרובה בגדים איתא סוף הוריות דאסור באלמנה אף שעבר מדכתיב והוא. אך מזה אין ראי' דאיכא קרא מיוחד:

והנה בתשובה כתבתי לישב קושית טורי אבן אתוס' נזיר מ"ז דאהא דמשוח שעבר ומרובה בגדים מרובה בגדים עדיף דעביד עבודה ויטמא משוח כ' אף דמשוח שעבר יש לו מעלה דמביא פר מ"מ כהן מרובה בגדים עדיף דאתי' כר"י דמשוח שעבר אינו ראוי לעבודה. והקשה בטורי אבן דכיון דמדאורייתא ראוי לעבודה א"כ אין מעלת מרובה בגדים עליו רק מדרבנן ומעלת משוח שעבר היא מדאורייתא. ואיך דוחה מעלה דרבנן למעלה דאורייתא. וכתבתי לישב דאם היה המשוח שעבר ראוי לעבודה אף מדרבנן לא הי' מסלקין אותו אבל כיון שאינו ראוי לעבוד מדרבנן משום איבה. הב"ד מסלקין אותו. ועתה אינו ראוי לעבוד מדאורייתא בח' בגדים והא דאמרינן ביומא ומודה ר"מ שאם עבד עבודתו כשרה היינו בד' בגדים כיון שכבר סילקו אותו:

וכן כתב בפ"י. א"כ עתה שוב המעלה של המרובה בגדים עליו מדאורייתא דאינו ראוי לעבוד מדאורייתא (וכן כתבתי בספרי חא"ח סי' קי"ד אות ב') לדברי הח"ס הנ"ל דברינו ליתא דמשוח שעבר אין מסלקין אותו כיון שנמשח בשמן המשחה. אולם למעיין בירושלמי פ"ב דסנהדרין והוריות יש לדחות גוף הראי' דשם ל"ק רק שאם חטא והלקוהו חוזר ושם לא מינוי אחר. משא"כ אם הצורך למנות אחר יש לומר כיון שבלא"ה אינו חוזר לעבודתו מסלקין אותו. מיהו מצד הסברא. צדקו דברי הח"ס דבמשוח אין מסלקין אותו וראי' מדמביא פר ואכ"מ]:

ז' והנה בגוף דברי הרא"ש בקהל שגזרו בחרם שלא ישחוט אלא טבח ידוע דס"ל שאסור הבשר יראה דכמו דהפקר ב"ד הפקר בממון כן יש להם כח לאסור המותר משום מיגדר מילתא. וכן כתב הפ"ח בביאור דברי הרא"ש יע"ש במה שתמה על תחלת דברי הרא"ש דמשמע דאסור מצד הדין וחות דעת כתב כיון שהקהל החרימו שלא ישחוט אמרינן כמדארל"ת אעל"מ. והוי נחירה ותמהו עליו בח"ס סי' ז' ובבית אפרים דהרי התוס' כתבו בתמורה דבאיסור שבדה מלבו ל"א כמדארל"ת אעל"מ:

ולפענד"נ הנה מקודם אבאר דסברת תוס' מוכרחת דבאיסור שבדה מלבו ל"א אעל"מ דאל"כ תיקשי לרבא איך משכחת שיכופו לגרש בהנך שכופין להוציא הלא ישבע שלא יגרש ולא יועיל הגט וישבע בכולל שיחול גם על דבר מצוה וכן קשה בעירוכין גבי חטאות ואשמות מה מהני הכפי' ישבע שלא יאמר רוצה אני ושלא יביא ול"מ הקרבן. ואי דיכופו להתיר ולבקש לו פתח הא תינח למה דמסקינין בב"ב מ"ח בטעם דתלי' וזבין משום דאגב אונסא גמר ומקנה מדעתי' ה"ה י"ל אגב אונסא גמר ומבקש הפתח וההיתר אבל לפי ההוי אמינא בגמרא דתלוי וזבין הוה זבינא לא משום דגמר ומקנה ורק דאונס לא מבטל הקנאה כמ"ש הרשב"ם דכל הקנאה הוה אונס ולא חילקה התורה בין

הקנאה להקנאה עיי"ש א"כ זה שייך בגוף הגירושין או בהקרבן דהוה הקנאה משא"כ בהיתר הנדר או השבועה ל"מ באונס ושוב לא יועילו הגירושין ומה הועילו חכמים בתקנתן ולכאורה גם למסקנא קשי' לשיטת ר"ת הובא בב"י סי' רכ"ח בשם הרשב"א דל"מ התרה בנדר על דעת רבים לדבר מצוה רק במקרי דרדקי שהרבים שייכים ג"כ בנדר שלו שרבינא אהדרי' על דעת אביהם של תינוקת דאנן סהדי שאביהם של תינוקות מסכימי' לחזור משא"כ היכי שהרבים אין שייכים בהנדר עיי"ש א"כ קשי' מה מהני הכפי' ידור על דעת רבים שלא יגרש ולא יועיל התרה אף לדבר מצוה. אמנם זאת יש לישב דהרשב"א הקשה על ר"ת ממכות ט"ז דאמרינן באונס שגירש והדירה על דעת רבים יש לו התרה אף דהם אין שייכים במצוה זו ונראה לישב דקשי' על שיטת ר"ת והלא בכל נדר שהתרה דבר מצוה כיון שיש מצוה להנודר הרבים שייכים:

בנדרו מתורת ערבות. אך נראה לפמ"ש הפמ"ג בפתיחה כוללת א"ח ח"א אות ט"ז ובא"ח סי' קס"ז דערבות לא קיבלו רק אתורה שבכתב אבל לא על תורה שבע"פ ודבר הנלמד מדרשה וי"ג מדות. ורק במצות דרבנן יש ערבות מכח לאו דלא תסור. א"כ הוקשה לר"ת דמשמע לי' דמקרי דרדקי היא שלומד תורה שבע"פ לא שלומד לקרות ק"ש. ומבואר בנדרים דף ח' ובר"ן ורש"י דעל לימוד התור' חלה שבועה דלא מיקרי מפורש בתורה דאי בעי פטר נפשי' בק"ש עיי"ש. ולרש"י גם מצות ושננתם קיים (עמ"ש ע"ז בספרי לא"ח סי' י"ב אות א') א"כ ע"ז לא קיבלו ערבות ול"ה הרבים שייכים בגוה ומ"ה הוצרך לומר דמיירי שהרבים הם אביהם של תינוקו' וצריכי' להמקרי דרדקי. דזולת זה לא הי' בידם להתיר. ולפ"ז ל"ק מאונס שגירש דשם צריך לקיים מ"ע המפורש וע"ז ודאי קיבלו ערבות ושייכי בגוי'. ולפ"ז ל"ק מה שהקשיתי דגם במה שכופין לגרש שמחויב לקיים מצות חז"ל מלאו דלא תסור יש ערבות ושייכי רבים בהיתרו. אבל מה שהקשיתי להוי אמינא בגמ' קשה טובא. על כן המוכרח דבאיסור שבדה מלבו לכ"ע אע"מ ול"ח שידור וישבע מקודם דמ"מ מהני הגט והקרבן:

ח' ובכ"ז נ"ל דברי החו"ד נכונים די"ל דהא דאיסור שבדה מלבו ל"א אעל"מ דוקא היכא שנדר או נשבע מדעתו ולא היה מצווה על זה משא"כ במחויב לישבע עפ"י התורה ל"ה איסור שבדה מלבו ואמרינן אעל"מ ולפ"ז בחרם שנתנו הקהל האלופים מחויבים לעשות כל מה שבידם לטובת הקהל. והקולר תלוי בצוארם אם לא יעשו מה שבכחם לעשות כמבואר במרדכי פ"ק דב"ב והם כמו ב"ד הגדול. ואם יבינו שנחוץ שיגזרו בחרם שלא ישחוט רק אחד. וזולת זה יבואו לידי מכשול הם מוכרחים לעשות החרם ואמרינן אעל"מ. ונכונים מאוד דברי הרא"ש. והגם דהרא"ש פוסק בכלל ז' לענין חרם שאל יכתבו

השטרות רק סופרים מיוחדים ל"ש כמדארל"ת ועיין ביו"ד סי' רכ"ח. שם לא היתה התקנה להרים מכשול בעניני איסור והיתר. ולא היו מוכרחים לתקנה זאת משא"כ בהך דכלל ה' שהי' להרים מכשול ומצאתי בתשו' ברית אברהם אה"ע סי' קי"ט אות י"א שכ' דאף לשיטת הרא"ש דס"ל היכא דאפשר לבטל האיסור או השבועה ע"י היתר ל"א אעל"מ מ"מ היכי דאיכא עבירה בביטול האיסור לא מיקרי אפשר לבטל עיי"ש, וה"ה היכי דאיכא מצוה בהשבועה או בהחרם לאפרושי מאיסורא לא מיקרי איסור שבדה מלבו:

ומה"ט אין להקשות אסברת החו"ד ממה שכ' התשובת הרא"ש דל"ש אעל"מ כיון שאפשר להתיר החרם דכיון דהחרם הוא לאפרושי מאיסורא איכא עבירה בביטולו ל"ש סברת הרא"ש. ועוד שם בתשו' הרא"ש הקהל עשו תקנה ואח"כ עשו תקנה אחרת והי' בידם לבטל החרם הראשון מ"ה ל"ש לומר אעל"מ משא"כ בנ"ד שהקהל עשו תקנ' והשוחט עבר והוא אין בידו לבטל החרם ל"ש סברת הרא"ש:

ולפמ"ש דהיכא דמחויב לישבע אף תוס' מודו דאעל"מ יש לפלפל בענין חרם ר"ג שלא לישא ב' נשים ושלא לגרש בע"כ ופלפלו גדולי האחרונים אם עבר על החר' אם מהני הגט או הקדושין ולהנ"ל נאמר כיון דהחיוב על גדול הדור לעשות משמרת למשמרת ור"ג ראה הצורך הגדול בהחרם לאפרושי מאיסורא לא מקרי איסור שבדה מלבו ואמרינן אעל"מ: ט' והנה צ"ע בדברי הש"ך ס"ס ר"ל ביו"ד שכ' דבאיסור שאפשר לבטלו כגון בחרם הקהל ל"א אעל"מ והרי הוא גופי' פירש בסי' רכ"ח ס"ק צ"ו דהא דכ' הרא"ש בתשובה דהיכי דאפשר לבטל ל"א אעל"מ דוקא אם באמת ביטלו החרם אבל אם לא ביטלו החר' חרם השני אינו חל ולמה כ' סי' ר"ל דהיכי דאפשר לבטל ל"א ל"מ משמע אפי' הקהל לא ביטלו החר' וא"ל דכונת הש"ך סי' רכ"ח דאם לא ביטלו החר' אין התקנה השני' קיים אמנם המעשה דהיינו המכירה קיים דהרי הש"ך כ' להדי' דאין המכירה קיים כמבואר בתשו' הרא"ש כלל ה' סי' ד' על כן סותר דבריו וצ"ע. איברא דח"ס ח"מ סי' ק"ד דוחה דברי הש"ך סי' רכ"ח ופי' כפשוטו דבאיסור שאפשר לבטלו ל"א אעל"מ. וע' בנוב"י תנינא אה"ע סי' קכ"ט דהיכא דהדבר תליא ברצון חבירו ואם חבירו הי' מרוצה לא עשה שום איסור ל"א אעל"מ ואינו דומה לאונס שגירש אף דאפשר לעשות בהיתר אם היתה מתרצה מ"מ זה אסר רחמנא לגרש שלא ברצונה משא"כ היכי דלא אזהר רחמנא בפירוש על הריצוי. וע' בתשו' הגאון רע"א סי' קכ"ט. ובעניותא נ"ל ראי' דל"א בכה"ג אעל"מ דאל"כ קשי' בכל עני המהפך בחררה דהוה רשע וכ' הנ"י דא"צ להחזיר ונימא אעל"מ להפוסקים דגם באיסור דרבנן אעל"מ. וע"כ כיון דאם הי' מרוצה ל"ה עבירה

ל"א אעל"מ. אך לדעתי זה דומה לאונס שגירש דגם כאן עיקר האיסור הי' שלא יטול בלי רצונו הן אמת דדעת ר"ת הובא בנ"י פ' חזקת דהיכי דהוא רשע מחויב להחזיר וי"ל הטעם משום דאעל"מ ובהכי יש לישב דברי תוס' קדושין נ"ט שהקשו אהא דראה את המציאה ובא אחר והחזיק בה זכה בה והלא הוה רשע ותמה הפנ"י ומה בכך והרי מ"מ זכה בה ואינו חייב להחזיר בשלמא מהא דפיאה הקשו שפיר דקתני מעבירין לכתחלה אבל ממציא' מה הקשו. ולהנ"ל נכון דבב"מ אמר רבא מתיב ריב"א נזיקין. ולרבא הקשו שפיר כיון דהוה רשע נימא דלא מהני. [ובדרך פלפול יש לפרש דברי הגמ' דב"מ דף י' בהא דאמר ר"ל ד' אמות קונות לו בכ"מ ואמר אביי מתיב רחב"י פיאה ואמר רבא מתיב ריב"א נזיקין. ואמאי אביי הקשה מפיאה ורבא מנזיקין. להנ"ל י"ל דהפנ"י כ' בקדושין נ"ט לפרש קו' תוס' דהוה רשע כונתם דבגמ' משני כיון דנפל גלי אדעתי' דבד' אמות לא ניחא לי' והיינו דבודאי לא סמכי' דעתי' דליקני בד' אמות ואם עני המהפך בחררה ובא אחר ונטלה נקרא רשע בודאי סמך דעתי' דאחר ודאי לא יזכה שיהי' רשע. והנה לרבא דקשי' במציאה אמאי אחר זכה בה נימא אעל"מ כיון דאסור לזכות ע"כ צ"ל כמ"ש תוס' קדושין דבמציאה והפקר ל"ה רשע אך לאביי י"ל דלעולם הוה רשע ומ"מ זכה בה דא"ע מהני. והא דבפיאה מעבירין לכתחלה צ"ל כמ"ש הר"ן בקדושין שם דבפיאה כיון דכל עניים מחזרי' אחרי' ל"ה עני המהפך בחררה עיי"ש. והנה לאביי דסובר אע"מ ואין הכרע דבמציאה והפקר ל"ה רשע די"ל דהוה רשע ומ"מ זכה. לא הי' יכול לומר הקושיא מנזקין מראה את המציאה דע"ז ל"ש תירץ כיון דנפל וכו' גלי דעתי' דלא סמכי' דעתי' דבודאי סמך דעתי' כיון דע"י הנפילה הוה עני המהפך בחררה. ויהי' חבירו רשע, ול"ש התי' ע"כ הקשה מפיאה דל"ה רשע כמ"ש הר"ן ושייך תירץ כיון דנפל דלא סמך דעתי' ורבא כשיטתי' דאעל"מ ואמאי קתני זכה בה ע"כ דל"ה רשע במציאה והפקר. שייך לדידי' תירץ הגמ' בראה את המציאה ודוק). ומ"מ דעת רוב הפוסקים דל"א בכה"ג אעל"מ:

י' ובעיקר דברי הרא"ש שכ' דבאיסור שאפשר לבטל ל"א אעל"מ יש להבין דא"כ מה הקשה בתמורה. הקדים תרומה לבכורים אמאי מהני. והרי שם אפשר לבטל האיסור שישאל לחכם על התרומה ול"א אעל"מ. וצ"ל כונת הרא"ש היכי דאפשר לבטל האיסור והמעשה קיים כגון בחרם שלא יכתוב שום אדם שטר רק סופר מיוחד אפשר להתיר החרם ומעשה הכתיבה קיים משא"כ בתרומה אם ישאל על התרומה גוף המעשה אינו קיים וז"פ. ובקצה"ח הקשה על הש"ך שכ' דהיכי דאפשר לעשות בהיתר כגון במכירה בשבת שאפשר בחול ל"א אעל"מ מהקדים תרומה לבכורים והרי שם הי' אפשר להקדים בכורים לתרומה ול"ק דהש"ך כ' דאותו מעשה המכירה הי' אפשר בחול. משא"כ

בהקדים תרומה לבכורים אותו מעשה שיקדים תרומה לבכורים אי אפשר בהיתר. וכעין שכ' נוב"י הנ"ל דאותו מעשה שיגרש אנוסה בע"כ דידה אי אפשר בהיתר ומ"מ צריך התי' הזה להשקל בפלס ובתשובה אחת הקשיתי על שיטת הרא"ש מהא דמקשה מתמורה אמאי מהני ונימא כמדארל"ת והרי זה ודאי דאף דאין נשאלין על התמורה כמבואר בירושלמי פ"ה דנזיר ובר"מ פ"ד דנדרים משום דתמורה מהני אף בטעות מ"מ זה דוקא שישאל על בהמה שהמיר אבל אם נשאל על בהמה ראשונה מהני שאלה כמבואר מש"ס דנזיר ל"ב אבל היכי דמתעקר עיקר הקדש איתעקר נמי תמורה ומבואר להדיא בתוס' שם ובלחם משנה ומ"ל פ"ו מעירוכין דבאומר זו כזו ג"כ ל"מ שאלה על השני' שהתפיס דמהני בטעות כמו בתמורה (אף דזה ל"ה תמורה רק באומר זו תחת זו) אבל על הבהמה שהתפיס בה או שהמיר בה מהני שאלה ותצא השני' לחולין. ולפ"ז הוה תמורה עבירה שאפשר לבטל ע"י שאלה ול"א אעל"מ ומה מקשה בגמ'. ולפמ"ש לעיל ניחא דבתמורה אם ישאל על הראשונה גם התמורה נעקרה והמעשה בטל לא מיקרי זאת אפשר לבטל רק אם יבטל האיסור והמעשה קיים ולא מיבעי אם אמר תצא זו ותכנס זה אם ישאל על הראשונה השני' יצא לחולין אלא אפי' אם אמר זו תחת זו דכונתו דשתיהן קדושות כדאמרינן בתמורה ט' ובזה י"ל כיון דדעתו לאקדושי בהמה שני' ל"מ שאלה על ראשונה שתצא שני' לחולין מ"מ כיון דהי' ההקדש ע"י התפסה או תמורה אם ישאל על הראשונה תצא שני' לחולין ויבטל המעשה ומ"ה ל"ק על הרא"ש (ובהכי נ"ל דל"ק מש"ס דשבועות כ"ד, ע"ב דמשני מידי דאיתא בשאלה לא קתני ומקשה והרי הקדש ולישני דמיירי בתמורה דל"מ שאלה או באמר זו כזו דמבואר במ"ל דל"מ שאלה דאפי' בטעות מהני לפמ"ש ניחא דכיון דיכול לשאול על הראשונה מיקרי איתא בשאלה ואף אם נימא דליתא לראשונה בעולם דל"מ שאלה מ"מ כיון שבתחילת ההקדש הי' איתא בשאלה מיקרי מידי דאיתא בשאלה כמ"ש בנתיבות סי' ר' ודוק):

י"א ועפ"י דברי תשובת הרא"ש אלו דהיכי דאפשר לבטל האיסור ל"א אעל"מ מיושב מה דקשה לי בנזיר ד' באומר שבועה שאשתה ואמר הריני נזיר דאתיא נזירות חלה על שבועה ונימא אעל"מ ול"מ קבלת נזירות דהרי גם בקדושת פה אמרינין אעל"מ כמו דמקשה ממקדים תרומה לבכורים ומתמורה ובשלמא בנודר לבטל מצוה ל"ק נימא אעל"מ הנדר דשם גלי קרא איש כי ידור נדר לד' אבל בנזיר דלא יליף מקרא לא מהני הנזירות וכן קשה ברש"י דנזיר ד' דכ' רש"י, ודנשבע שאוכל ונשבע שלא יאכל חייב משום שבועת שוא משמע דשבועה חלה כנגד שבועה (הגם דדברי רש"י בלא"ה תמוהין כמ"ש באורח מישור דאדרבה משם מוכח דלא חיילי') מ"מ מזה קשה ג"כ איך חלה

נימא אעל"מ ולפמ"ש בתשו' ברית אברהם אה"ע סי' קכ"א בסופו דל"א בשבועות ונדרים אעל"מ מיושב קושיתי מנזיר אבל כבר דחיתי ראיותיו בתשובה אחת אולם לדברי תשו' הרא"ש ניחא דבשבועות ונדרי שאפשר לבטל ע"י שאלה ויהי' המעש' קיים ל"א אעל"מ: י"ב והנה בקהל שאסרו שחיטת שאר שוחטים בחרם יש בלא"ה סברה דל"א אעל"מ לפמ"ש מהרי"ט דל"א אעל"מ רק היכי שיתוקן האיסור. על כן י"ל אף אם נאסור שחיטתו מ"מ האיסור לא יתוקן דאף דנימא דהוה כנוחר ומעקר מ"מ כיון דעביד דרך שחיטה עובר על החרם מ"מ גם זה תליא במחלוקת פוסקים ועיין בתשובת ר' עקיבא איגר סי' קכ"ט בענין הדומה לזה: [והגאון רע"א הקשה שם בשבת ק"ד דאמרינן כתב על גב' כתב פטור דלא כר"י דס"ל כתב על גבי כתב הוה כתב והקשו תוס' הרי ר"י לא ס"ל דהוה כתב רק בכתב תחילה שלא לשמה והעביר קולמוס לשמה דהכתב השני מתקן כתב הראשון ותירצו דמשמע דמשנה גם בכה"ג פוטר אף בכתב תחילה שלא לשמה וכתב השני לשמה. והקשה הגאון הנ"ל דנימא אעל"מ ולא תיקן כתב השני ומ"ה פטור ולעולם אתיא כר' יהודה ולפענד"נ דלק"מ דהרי רבא ס"ל אף דלא מהני מ"מ לקי משום דעבר אמימרא דרחמנא ועל כרחך הסברא דאי נימא דמהני הרי פעל ועשה ורק דל"מ מצד שהתורה אסרה הפעולה ומ"מ חייב. וה"ה הכא בכתב ע"ג כתב הרי אם הי' כותב לשמה ולא הי' עושה איסור הי' מהני והא דלא מהני מצד שעבר אמימרא דרחמנא ומ"ה לא תיקן א"כ אהכי חייב רחמנא וה"ה דמחייב קרבן וכרת מה"ט וע"כ משנה דלא כר"י. וכבר כתבתי בספרי חא"ח סי' ל"ד אות ב' דלמ"ד מעשה שבת דאורייתא מ"מ חייב במבשל בשבת ול"ה מקלקל כיון דאיסור משום שחילל שבת אהכי חייבא רחמנא דלולא איסור שבת הי' תיקון וכן כאן לולא איסור שבת הי' כתב ומפאת דאמר רחמנא ל"ת ל"ה כתב א"כ אהכי חייב רחמנא וז"ב לפענ"ד]: י"ג סוף דבר אם כי הרב' יש לחקור ולדון בדינים אלו אם הלכה כרבא או כאביי ואי אמרינן בחרם אעל"מ מ"מ כבר הראיתי לדעת דאף להרא"ש ותוס' דבחרם ל"א אעל"מ מ"מ מה שהקהל עושין לאפרושי מאיסורא ויש עבירה בביטולו לא מיקרי אפשר לבטל ואעל"מ והרב' פוסקים חששו לזה ולפמ"ש בבית אפרים יו"ד סי' ל"ט דבשחיט' דלא בעי כונה להלכ' כר' נתן ל"א אעל"מ בלא"ה אין הלכ' כדברי החו"ד ול"א בשחיט' באיסור אעל"מ אמנם הסברא זאת צ"ע עוד וכ"ז אם לא נאמר בפירוש בהחרם שיאסר הבשר אבל אם נאמר בפירוש בהחר' שיאסר הבשר שישחוט ודאי אסור הבשר. אשר על כן אם הגעבעלא מק' נעש' בחרם ושם מבואר דאסור הבשר מה שנשחט בלי תשלום הגאבעלא ודאי אסור הבשר על כל ישראל אך אף אם אין מבואר שאסור הבשר אסור הבשר על כל ישראל כמ"ש הפ"ח דמכח קנס ותקנה

יש להקהל והרב כח לאסור והשוחט אשר יעש' בשאט נפש מלבד שעובר על החרם הוא מכשיל רבים ודינו כנוחר ומעקר ושחיטתו אסורה. וד' יצילנו משגיאות ויצמיח השלום בארמנותיכם:

בשולי המכתב קשה לי אהא דאר"ל השוחט על מנת לזרוק דמה לע"ז מותר בש"ס דחולין ל"ט ובזבחים יו"ד פירש"י מותר באכילה ובסנה' מבואר דמ"מ חייב מיתה ואמאי מותר ונימא כמדארל"ת אעל"מ והוה כנוחר ומעקר וכן קשה בדף פ"ב דחולין דס"ל לר' יוחנן בשוחט ראשון לשלחנו ושני לע"א חייב משום אותו ואת בנו ונימא אעל"מ ונהי דבכל או"ב חייב דאהכי חייב רחמנא וכן בכל שוחט לע"ז דאף דלא מהני לקי מ"מ בשוחט לע"ז לא יחייב משום או"ב דהוה כנוחר וצ"ל דכיון דלא יתוקן האיסור אי נימא ל"מ דגם בנוחר ומעקר לע"ז חייב ל"א אעל"מ כמ"ש מהרי"ט ח"א סי' ס"ט דדוקא אם נימא דל"מ יקיים רצון התורה כגון במימר דנימא דל"מ התמורה משא"כ בשוחט לע"ז אף דהוה כנוחר עדיין הוה עובד ע"ז ולפי"ז ליתא למ"ש החו"ד סי' א' בטעם הר"ן בשוחט של חבירו לע"ז נהי דלא אסרה לה לא שרי לה משום דהוה כנוחר דאעל"מ ומתוקן האיסור דלדבריו קשה קו' הנ"ל ובעיקר דברי החו"ד דנוחר לע"ז פטור מה שהקשה עליו ח"ס יו"ד סי' ה' דאף שבר מקל לע"ז חייב י"ל דזה דוקא בדרך לעבוד ע"ז בכך והר"ן וחו"ד מיירי באין דרך לעבוד ע"ז בכך רק דבזביחה חייב אף דאין דרכה בכך כדאמרינין בסנה' ס' וזה דוקא בזביחה דילפינין מקרא דזובח לאלקים יחרם ולא בנחירה ולפ"ז מיושב מה שהקשיתי לחו"ד דר"ל ור' יוחנן בחולין ד' פ"ב מיירי בדרך לעבוד ע"ז בהקרבה דלא יתוקן האיסור דאף בנחירה חייב ובתו' ע"ז ל"ב כ' דל"א סתם מחשבת עכו"ם לע"ז רק דרך שחיטה ולא דרך חניקה ונחירה ומ"מ לדעתי חייב בנוחר ומעקר לע"ז ואינו דומה להא דאמרינין בע"ז נ"א במקריב בע"מ פטור דשם דוקא במחוסר אבר משום דאף לב"נ בבמה אסור משא"כ נחירה כיון דב"נ בנחירה תליא אף בבמה שלו בנחירה סגי אמנם יש מקום לומר דבקרבן בן נח הי' צריך שחיטה וילפינין מיצחק שאמר לעשו שא נא תליך אין שא אלא לשון השחזה שלא יהי' פגום כדאמרינין במדרש משום שהי' לקרבן פסח כדרשת חז"ל ואולי עוד מאברהם שלקח המאכלת לשחוט ומזה ילפינין דיני שחיטה בקרבן בחולין ט"ז ובזבחים (מזה מוכח דלמדין מקודם מתן תורה דלא כירושלמי הובא בתוס' מ"ק כ' י"ה מה) וע"כ בקרבן הי' צריך שחיטה אך מאבות ליכא למילף שהי' דינן כישראל אך קצת הוכחה מדאיצטריך קרא לבן נח במזבח דידן דאסור בעל מום דס"ד הואיל ולא נצטוו ב"נ רק על מחוסר אבר ל"ש במזבח דידהו ל"ש במזבח דידן כדאיתא בתמור' ז' והרי בלא"ה מזבח דידהו בנחירה ומזבח דידן ודאי בשחיטה ואינו דומה כלל

ומזה מוכח קצת דב"נ בבמה בשחיטה לגבוה עוד נ"ל ראי' מירושלמי דפ"ק דמגילה דאיתא שם הכל קרב בבמה בהמה וחי' וכו' וכ' תוס' חולין כ"ב ע"ב דמיירי בבן נח (וכן היא בש"ס דזבחי' קט"ז ע"ב עד שלא הוקם המשכן וכ' טהרת הקודש שם דמיירי לבן נח וכן התוספתא פ"ג דזבחים מיירי לבן נח) ואמאי לא קתני דב"נ בנחירה מותר להקריב ומוכח קצת דבנחירה אף ב"נ אסור כמו מחוסר אבר ולפי"ז נוחר לע"ז פטור כדברי החו"ד ומ"מ דבר חדש לא קאמינא אך בע"ז שאין דרכה בכך י"ל דפטור בנוחר אך מ"מ בשוחט לע"ז אף אם נימא דל"מ כיון דהעובד עשה דרך שחיטה לא יתוקן האיסור דלא כחו"ד כן נלפע"ד ובעיקר הדבר שכ' הבית אפרים יו"ד סי' ט"ל בכל שוחט ל"א אעל"מ דשחיטת חולין ל"ב כונה ודוקא היכא דבעי כונה אעל"מ כמו מימר ותורם ומגרש וכ"כ הגאון מהרש"ק בטוב טעם סי' ט' צ"ע נהי מהא דמקשה בתמורה משינוי קונה וכ' בנתיבות סי' ל"ד לפרש דקאי אשינוי החוזר לברייתו דל"מ שינוי דממילא רק שינוי שהיא בידים וק' לסברת בית אפרים וכי בשינוי בעי כונה יש לישב דקו' הגמרא מגוף הגזילה דנימא דלא מהני כמ"ש בטיב גיטין ל"ז דהגזילה היא הקנין ואם עושה תינוי קונה למפרע וגזילה בעי כונה מ"מ מה דמקשה לאביי מפיאה דמעשר לאחר מירוח ונימא דמהני וצ"ע דאם לאו דלא תכלה בעי כונה ל"ק לאביי ממשנה דלמא מיירי בלא כונה לכלות הפיאה ומש"ה ל"מ דלא עבר ואם לא בעי כונה גם לרבא קשה לסברא הנ"ל ע"כ סברא זו צ"ע ושמא י"ל דלעולם בעי כונה ומ"מ מקשה לאביי דע"כ המשנה מיירי בכיון לכלות הפיאה דאם לא כיון לכלות גם ת"ק ס"ל דשינוי אינו קונה ואמאי ס"ל אינו מפריש מן העיסה וע"כ בכיון לכלות ומש"ה ניחא לרבא דל"מ כיון דבעי כונה ודו"ק ובנוב"י תניינא יו"ד סי' ט' הקשה מה מקשה לרבא למ"ל תעזוב הא בלא"ה ל"מ דילמא מיירי בלא כיון לכלות ול"א אעל"מ רק במזיד עיי"ש ולפע"ד בלא כיון לכלות א"צ קרא דמדין גזל נגע בי' ואם לא כיון ודאי מפריש אח"כ כדכתיבנא ודו"ק. ודע דמש"כ הש"ך סי' ר"ח דבמקח שנעשה באיסור שבת ל"א אעל"מ כיון שהמעשה יוכל להעשות למחר בהיתר ל"א אעל"מ סותרים לדברי תוס' זבחים קי"ד ע"ב ד"ה היתר שהקשו איך קדוש במחוסר זמן נימא אעל"מ והרי שם יכול להקדיש אח"כ בהיתר וזה דלא כש"ך מיהו תוס' כ' ושם יש טעם אחר אולי כוונו לסברת הש"ך ודו"ק:

סימן ה

ב"ה ברעזאן ט' אייר ירום ונשא וגבה לפ"ק. שלום וברכה להה"ג החריף ובקי בכל חדרי תורה המפורסם מוה' משה לאהר נ"י האבדק"ק גאלאטץ: ע"ד השו"ב שחתם א"ע עם שוחטים אחרים על כתב בזה"ל אנחנו הח"מ קבלנו עלינו לציית להאלופים כל אשר יצוו

עלינו בענין השחיטה אם לשחוט אם לחדול ואם לא נקיים דבריהם בענין השחיטה כנ"ל אזי יהי' השחיטה של העובר אסורה על אנשי גאלאץ וכל או"א מאתנו אמר קונם ידי מלשחוט בלתי דעת הנקובים הנ"ל ואם ישחוט תהי' שחיטתו אסורה על אנשי גאלאץ כעו"ק. וקבלנו עלינו כל הנ"ל בנדר ע"ד הנקובים הנ"ל וקראנו את הכתב בפינו ממש. ובפירוש הותנה שכל הנ"ל יהי' אם יתנו לנו השכירות אבל אם לא יתנו לנו נקיים אנחנו מהשבועה וע"ז חתמו השוחטים וגם הרבנים חתמו שקיבלו עליהם השוחטים בפיהם ממש וחתמו וקראו בפניהם ובמשך הזמן הי' לשו"ב ריב עם קצב אחד שביזה אותו ולא רצה לשחוט לצרכו עד שיעשו הרבנים דין עם הקצב וע"ז אמר קונם ידי מלשחוט עד שיעשו דין להזובח כנ"ל ולא יועיל התרה שלי עד שיענש הזובח ונתוועדו הרבנים ואסרו השוחט הנ"ל עד שיעיינו בדינו ואח"כ פסקו האלופים לשלם לו השכירות ובראותו שלא ישלמו לו בירר מקצת יחידים שיקחו הטאקסע מהזביחה שיהי' בידם לצרכי הקהלה למשכרת הרבנים והשו"ב הושאל על נדר השני והתירו לו ושחט כמה בהמות. ועתה נפשו בשאלתו אם יש לשוחט הנ"ל היתר כי דמו ודם זרעו תלוים בזה]:

א' תשובה על מה שהשוחט קיבל עליו בנדר עד"ר לציית לראשי העדה אם לשחוט אם לחדול ואח"כ לא שחט ומפאת כן אסרו אותו וכ' כת"ה דכיון דמבואר בהכתב בלשון עבר קבלנו אין כאן נדר רק הודאה שקיבלו מכבר דנדר צריך להיות בלשון הוה או עתיד ונאמן לומר שלא קיבל ע"ע כמבואר בח"מ סי' ע"ג ויו"ד סי' רל"ב. ולפע"ד אין לסמוך על זה להתיר כיון שהרבנים כתבו שבפניהם קבלו השוחטים ע"ע בפיהם ממש וחתמו וקראו ול"מ אמתלא נגד עדים. ואף אם יעידו הרבנים עתה שלא שמעו מפיהם שקיבלו אם כתב ידם יוצא ממ"א אינם נאמנים דאין חוזרין ומגידין ואין לומר דהעדים לא העידו רק על מה שאמרו השוחטים קונם ידי מלשחוט בלי דעת הראשים ולא על מה שהשוחטים קיבלו לציית הראשים אם לשחוט אם לחדול. דמה שמבואר אח"כ וקבלנו כל הנ"ל בנדר עד"ר מסתמא קאי שבפניהם קבלו עליהם כל המבואר לעיל ואמנם יש מקום לומר לפי מה שמבואר בח"מ ס' כ"ט דהיכא שלשון העדות סובל ב' פירושים נאמנים לפרש דבריהם ה"ה הכא נאמנים שבפניהם קיבלו עליהם קונם ידינו מלשחוט בלי רשות הקהל ולא על מה שקיבלו לציית הראשים אם לשחוט אם לחדול ואף שמבואר אח"כ שקראו כל הנ"ל זה אין סותר דאמת היא שקראו כל הנ"ל הרי הכתב הוי בלשון עבר וע"כ צ"ל שהי' קבלת נדר קודם לכן וע"ז אין מעידין. אולם יש לעיין דנהי שנאמנים לפרש דבריהם מ"מ שיהי' נאמנים שלא העידו על כל הכתב אולי אין נאמנים דהש"ך בסי' מ"ג הכריע כהפוסקים דהא דאמרינין בירושלמי העדים נאמני' לומר על

זה חתמנו ועל זה לא חתמנו ומ"ה נאמנים לומר שהזמן מוקדם דוקא באין כת"י יוצא ממק"א אבל בכ"י יממ"א אין נאמנים שלא העידו על הזמן דאכולה מילתא קמסהדי וכן כתב הנ"י באיזהו נשך א"כ גם בנ"ד אין נאמנים לומר דאין מעידין אכולה מילתא: ב' מיהו נ"ל דיש חילוק בין אם השטר נכתב בלשון עדות או בלשון בעל דבר. לפי שיטת הרא"ה והרשב"א:

בכתובות כ"ה בישוב קושית התוס' אהא דאם משולשין יכתוב סימן דמאי מועיל סימן כיון דלאו אכולה מילתא קמסהדי ותי' דבלשון עדים ודאי אכולה מילתא מסהדי והאיבעי' דכתובות הוא דוקא בלשון בע"ד דלא מסהדי רק אעיקר עדות ה"ה לענין אם נאמנים העדים לומר ע"ז חתמנו תלוי בזה (ולפ"ז א"צ לפרש הירו' פ"ו דשבועות דהעדי' נאמני' לו' שלא חתמו על הזמן באין כ"י יממ"א דא"כ מאי מק' והא אמר ר"ל עדים החתומין על השטר כמי שנחקרה וכו' והלא זה דוקא בכת"י יממ"א עיין בנ"י פ' א"נ אך דירושלמי מוקי למתניתין דשט"ח המוקדמין בכתב בלשון בע"ד כמו הך דכתובות כ"ד. דבשטר כזה לא מסהדו אכולה מילתא ונאמנים לומר דלא חתמו על הזמן ועיין בתוס' גיטין פ' שכתבו בשם ר"ת דאם שינה בגט במה שאם לא נכתב לא נפסל הגט כשר דעדים לא חתמו רק על עיקר המעשה. וראי' מהך דכתובות כ"ד ולשיטת הרא"ה והרשב"א יתישב יותר דגט שנכתב בלשון בע"ד אנת אנתתי וכו'. מ"ה העדים לא מסהדי אכולה מילתא ובב"ש סי' קכ"ח הקשה על התוס' גיטין הנ"ל מהך דאין עדים נאמנים לומר על זה לא חתמנו כגון במוקדמים עיי"ש. לפמ"ש דהיכא דהוא בלשון בע"ד כגון בגט גם במוקדם נאמנין ל"ק קושית הב"ש מיהו גם הב"ש תירץ שפיר דכיון דאם לא נכתוב כשר יכולין העדים לומר דלא חתמנו ע"ז ולפי דבריו יש לומר דירושלמי סובר דעידי מסירה כרתי ובשטר שאין בו זמן כשר לר"א כדאמרינן בב"ב קע"ב ע"ב ומ"ה גם הזמן ל"ה עיקר ונאמנים לומר שלא חתמנו עליו ודוק. וס"ל לירושלמי דמשנה דשט"ח המוקדמים אתיא כרבנן ולא כר"ל דמוקי בב"מ ע"ב כר"מ דלר"מ דעידי חתימה כרתי אין נאמנים לומר דלא חתמו על הזמן וזה פי' נכון בירושלמי) ובדינא דידן כיון: דהרמ"א בח"מ סי' מ"ט פסק כשיטת הרא"ה והרשב"א ועיין בא"ה סי' ג' ובב"ש א"כ בנ"ד דהוי הכתב בלשון הבע"ד נאמנים העדים לומר שלא קיבלו בפירוש לפניהם רק מה שאמרו קונם ידי מלשחוט בלי רשות הקהל ולא על הנדר לציית אם לשחוט אם לחדול:

אמנם אף לשיטת החולקים על הרא"ה נלענ"ד דבנ"ד אמרינן דהרבנים לא שמעו רק מה שקראו הכתב וסברו דזה מקרי קבלה וטעו בשעת מעשה בין לשון עבר ולשון הוה דתלינן טעות בדבר שמצוי לטעות ואף דלב"ד טוען ל"ח מ"מ הם עצמם נאמנים לומר

שטעו ועוד יש לצדד דהב"ד לא רצו להחמיר על השוחטים שישבעו וידורו בפועל רק שלא ישחטו בלא הטאקסע שיאמרו קונם ידי מלשחוט בלי רצון הקהל משא"כ על הנדר לציית להקהל אם יצוו לשחוט הספיקו בהכתב ולא שמעו ממש קבלה בלשון עתיד על כן מהני אמתלא שלא קיבלו בלשון המועיל ע"ז ומצאתי שהגאון מהרש"ק בנדרי זרוזין סי' רל"ב בתשוב' כ' דהיכא דעדים חתומים על הכתב ל"מ אמתלא ולפענ"ד דבנ"ד מועיל אמתלא:

ג' והנה ראיתי מקשים על הת"ה שכתב דבכתב שנשבע מכבר יכול ליתן אמתלא מסי' קפ"ה דבלבשה בגדי נדות' ל"מ אמתלא והטעם דל"מ אמתלא רק על דיבור ולא על מעש' א"כ בהך דת"ה שכתב כן ל"מ אמתלא על מעש' הנה לשיטת הפוסקים דבנדה דוקא משום שלא הוכרח' לעשות מעשה והוי סגי בדיבור משא"כ היכא שהוצרכ' לעשות מעש' כגון בהך דטבח בסי' א' מהני אמתלא ל"ק על הת"ה דגם בהך דת"ה הי' מוכרחת לחתום כמבואר שם אלא אף להפוסקים דל"מ אמתלא אף היכא שהית' מוכרחת ללבוש בגדי נדה נ"ל לחלק דבנדה אף לאנשים אחרים יש נ"מ שצריכים לשמור ממגעה לדינא דגמרא שהטומא' הי' נוהג ומ"ה בהוחזק' נדה בשכנותיה לוקה ול"ח שתאמר אמתלא דנהי שיש לה אמתלא נגד בעלה בשביל זה לא תחזיק עצמה לנדה נגד העולם שישמרו א"ע ממגעה ותפסיד לאחרים טהרות אם תגע בהן וישרפו תרומה ויעשו איסור ומ"ה ל"מ אמתלא משא"כ בהך דטבח בסי' א' שלא מפסיד לאחרים בדיבורו ומה איכפת לרבים ולפ"ז מיושב מה שהקשו אהא דפסקינן דאם אמרה בפני רבים שהיא נדה ל"מ אמתלא מהך דכתובות כ"ב שאמר' בפני רבים שהיא מקודשת ומ"מ מהני אמתלא ולהנ"ל נכון דשם לא יעשו איסור משא"כ בהך דנדה ואין להאריך דלהלכ' כבר כ' הפוסקים דהיכא דיש לה אמתלא שהוכרחה לעשות מעשה מהני וה"ה בהך דת"ה ובנ"ד מהני אמתלא שבאמת קבלו בפירוש הנדר שלא לשחוט בלי רשות הקהל ולא שמחויב לציית להראשים אם לשחוט אם לחדול [ודע דמה שכ' דל"מ אמתלא בנדה משום שישמרו ממנה אחרים ממגעה לכאורה זה ל"ש רק בזמן הש"ס שהי' טהרות אבל לא בזמן הזה ולכן באמת אין ראי' מגמרא דהוחזקה נדה בשכינותיה לדידן דאין לנו טהרות דדוקא בזמן שהי' טהרות ואחרים יעשו איסור על ידה ויפסידו טהרות ל"מ אמתלא משא"כ בזה"ז לכן ס"ל להפוסקים דמהני אמתלא ומיושב מה שהקשו המפורשים על שיטת הטור דס"ל בהוחזקה נדה בשכינותיה מהני אמתלא מסוגיא דכתובות דמשמשתו אחר שהוחזקה נדה תצא בלא כתובה ומבואר דל"מ אמתלא וכן מדבעלה לוקה ול"א שמא תתן אמתלא להנ"ל מיושב דבזמן שהי' טומאה וטהרה לא תועיל אמתלא משא"כ בזה"ז

ודוק ובאמת בגוף דבר זה שכתבו לשון עבר יש לדון להתיר ואף דהכוונה הי' לקבל עליו בנדר מ"מ לשון עבר ל"מ דבנדר ושבועה לבטא בשפתים כתיב ובעינן לשון הוה או לשון להבא ולא לשון עבר ול"מ הכונה אם לא הי' לישנא דמועיל ולדעתי אף לפ"מ שכ' מהרי"ק שורש קי"ב והובא בח"מ סי' ע"ג ובש"ך ס"ק כ"ז דדוקא בשבועה ונדר שבינו לבין עצמו בעי בטוי שפתים אבל בנשבע לחבירו כל שחל התנאי חל האיסור אף שלא בביטוי שפתים כגון שנשבע לפרוע לחבירו בעיר פלונית והלך מכאן מחויב להוליכו לשם עיי"ש מ"מ בלשון עבר אין מועיל דבהך דמהרי"ק עכ"פ יש חלות להשבוע' שישלם בכאן ומועיל כוונת הלב שגם אם יצא מהעיר ישלם לו משא"כ בנשבע בלשון עבר דל"מ כלל ועוד יש לחלק דשם הי' השבוע' שישלם לו ושיוליכו למקום פלוני אם כן נהי דהשבוע' להוליכו לו למקום פלוני בטל אבל השבוע' שישלם לו קיימת וכיון שצריך לשלם לו צריך להוליך אחריו משא"כ בנשבע בלשון עבר:

ומה שהקשה הש"ך סי' ע"ג הנ"ל מדברי הריב"ש דכל שהלשון כולל הולכין אחר הלשון יש לישב דבנשבע לחבירו מסתמא על דעת חבירו נשבע כמ"ש הר"ן בנדרים דף כ"ד:

ומ"ה הולכין אחר הכולל יותר ואם הכוונה כוללת יותר כמו הך דח"מ סי' ע"ג הולכין אחר הכוונה. ואם הלשון כולל יותר הולכין אחר הלשון כמו הך דריב"ש סימן רי"ח ובזה מתאחדים דברי הריב"ש ומהרי"ק]:

ד ולכאורה י"ל דלשון עבר לא גרע מיד מוכיח דמהני וצ"ל דזה גרע מיד מוכיח. ואפי' יד שאין מוכיח ל"ה וכן משמע בגיטין ל"ב דמבעי' הרי היא חרס ופשיט מ"ש מהרי היא הקדש הרי היא הפקר ומשמע דגם בהקדש בעי לשון להבא ולא לשעבר וה"ה בנדרים ושבועות אך לדעתי נראה דמהני בהקדש לשון עבר דהתוס' בגיטין ל"ב הקשו אמאי מהני בהקדש ככר זה הקדש ובגט זה חרס ל"מ עיי"ש ועיין בתורת גיטין שם לישב קושית התוספות דשם מהני מטעם הודאה שהקדיש כבר משא"כ בהרי הן מוקדשין הדבר ידוע שלא הקדיש כבר עיי"ש ולפענ"ד א"א לומר דבהך דנדרים ל"ד ע"ב מיירי שכבר הקדיש דהרי שם הככר של הפקר והוא קניא כעת להקדש בד' אמותיו מטעם מיגו דזכי לנפשי' כמ"ש הר"ן וקודם שבא לד' אמותיו ל"ה מצי להקדיש כלל ע"כ ל"נ תי' הת"ג אמנם לדעתי נראה דכמו דמהני בממון קנין אודיתא אף שידוע שלא הקנה כלל כדאמרינן בב"ב קמ"ח ולקנינהו באודיתא ועיין בקצה"ח סי' קצ"ד ה"ה דמהני בהקדש במוד' שהקדיש כבר אף אם לא הקדיש כלל שלא יהי' כח הדיוט חמור מהקדש כדאמרי' בגיטין נ"ב משא"כ בהפקר דהוי מטעם נדר ול"ש בו קנין דל"ה דעת אחרת מקנה ל"מ לשון עבר וראיות הגמ' בגיטין ל"ב עיקר הוא מ"ש מהרי הוא הפקר דבהפקר ל"מ קנין

אודיתא משא"כ בהקדש ומאי דמייתי הרי הוא הקדש אגב גררא נקט ומיושב קושית התוס' ולפ"ז בהקדש מועיל לשון עבר מטעם אודיתא משא"כ בנדרים ושבועות ואף דנדר מיתסר חפצא אנפשי' והו"ל כהקדש מ"מ קנין ל"ש בו רק מטעם הודא' מהני ומהני אמתלא כדברי הת"ה משא"כ בהקדש ל"מ אמתלא אך לר"מ דאין אדם מוציא דבריו לבטל' אולי מועיל אף בנדר ושבוע' לשון עבר משא"כ לדידן ועיין בקצה"ח קצ"ד וביו"ד סי' רס"ז שיטת הרמ"א בשחרור מהני הודאה מטעם קנין אודיתא וה"ה בהקדש דשחרור דמי להקדש ועדיין אין דעתי נוחה דלמה שהקש' תוס' מככר זה הקדש תירצנו שפיר דבהקדש מהני קנין אודיתא אבל תקשה מקונם ככר זה מ"ש מגט זה חרס דל"מ ובזה ליכא לתרוצי כנ"ל ושמא בנדר כיון שאמר עלי משמע יותר להבא ואין להאריך דנרא' דאם נדר ונשבע בלשון עבר ל"מ וגרע מלשון הוה או בינוני דלשון עבר ל"ה בטוי שפתים מיהו אם נתכוין לנדור בלשון זה וסבור דלשון עבר מהני לדעתי צריך שאלה מדרבנן דל"ג ממתפיס בדבר האסור דצריך שאלה שלא יקיל בנדרים אך לענין אם השוחט כשר יש לצדד כדברי שכתבתי לעיל:

ה אמנם בנ"ד בלא"ה אין לחוש מה שעבר ולא ציית לקהל לשחוט דאף אם עבר על שבועה בשוא"ת כשר לעדות כמו שפסק הש"ך בח"מ סי' ל"ד כדברי הריב"ש המכריע וכיון דכשר לעדות כשר לשחיט' דאפילו לדעת הרמב"ם א"צ לבדוק סכין בעבר עבירה שכשר לעדות ואף דהתומים סי' ל"ד מסתפק בדעת הריב"ש אם לא מפסל מדרבנן כמו בכל עביר' שאין בה מלקות מ"מ גם זה צ"ע דיש חילוק בין עבר עבירה שאין בו מלקות ובין שבוע' דבשעה שנשבע לא יצאה שקר מפיו והדבר מוכרח דאל"כ עדיין קשה לדידן דלחשבי' במשנ' דכל הנשבעין שבועות ביטוי דהרי במשנ' שם חשיב משחק בקוביא ושאר פסולי עדות דרבנן ודוחק לומר דהריב"ש ס"ל בעבר עבירה שאין בו מלקות לא מפסל אף מדרבנן דעדיין קשה לדידן וע"כ בכה"ג לא מפסל אף מדרבנן והרי עיקר דברי הריב"ש הוא לישב אמאי ל"ח לה כמבואר בתשוב' שם. ואין בידינו להכריע נגד דעת התומים. אך בשוחט בודאי כשר לשחיטה בכה"ג ובלא"ה השוחט יש לו התנצלות דלא נדר שיציית להקהל אם לא יעשו לו דין עם הזובח שביזה אותו. ואדעתא דהכי לא נדר ודומה קצת לאונס דאיך יכול לשחוט אם הזובח מבזה אותו ואף דהוא נדר על דעת רבים ולא אזלינן בתר דעתו מ"מ באומדנא דמוכח אזלינן גם בכה"ג בתר כונת הנודר כמבואר בסי' רי"ח ברמ"א סוף סי' א' וכיון שיש להשוחט התנצלות שסבר בשעת מעשה שהדין עמו אין לדונו כעובר על השבוע' מה שלא שחט:

ו' וע"ד אשר השוחט אמר קונם ידי מלשחוט עד שיעשו האלופים דין בהטבח וכ"ת חקר אם הנדר השני חל שהוא סותר לנדר הראשון שבתחלה נדר לציית לקהל אם יצוו לשחוט ואח"כ נדר שלא לשחוט. הנה בשבוע' מבואר במשנה שבוע' שאוכל ככר זה שבוע' שלא אוכלנה הראשונ' שבועת ביטוי והשני' שבועת שוא וכן הוא בסי' רל"ט ובסי' רכ"ח לענין חרם. ולכאור' יש חילוק דנדר חל על דבר מצוה וה"ה דחל על נדר. ודוקא שבועה שאינ' חל לבטל דבר מצוה אינה חל נגד שבועה ראשונה וכן מבואר בסי' קט"ו ס' ה' דנדר חל על מי שנשבע שישן או שישתה ועיין בטו"ז:

והנראה דדוקא בנשבע בתחיל' חל נדר נגד השבוע' אבל לא על נדר דטעם דנדר חל על דבר מצוה כגון בקונם סוכה הוא משום דנדר מיתסר חפצא אנפשי'. וכתב הר"ן נדרים י"ח דמה"ט נדר חל על שבועה לבטל כמו שחל על דבר מצוה דמצוה ושבועה שניהם חיוב גברא עיי"ש א"כ נדר אינו חל על נדר לבטלו דכיון דנדר ראשון נמי חיוב אחפצא כמו נדר השני אינו חל על הראשון לבטלו ולאחר העיון זה ליתא דהר"ן כתב בנדרים ח' גבי אשכים ואשנה פרק זה דנדר ליתא לעולם בעשה. ורק דמ"מ מהני מדכתיב בפיך זו צדקה. ועיין ברא"ש שם דס"ל ג"כ דמהני נדר בעש' ומ"מ מקשה בגמרא והא מושבע ועומד. אף דנדר חל על דבר מצוה מ"מ נדר בעשה ל"ה כשאר נדרים רק כמו שבועה. וביאור דבריו דכיון דהוא בעשה ל"ש מיתסר חפצא ומ"ה כשנודר לעשות אינו חל על דבר מצוה ובתוס' שם כתבו דהוא מתורת יד לשבועה ואף שהזכיר נדר עיי"ש. ועיין במהרי"ט חלק ב' סי' כ"ח שכתב דנדר בעשה שייך דוקא בדבר מצוה דהוא רק מדכתיב בפיך זו צדקה. ולפענ"ד לשיטת התוס' הנ"ל אף אם הזכיר נדר הוי כמו יד לשבוע' מהני אפילו בלא מצוה. ולפ"ז נכון מה שאמרו בנדרים ד' בל יחל דנדרים משכחת לה כגון דאמר ככר זו אוכל ולא אכל. ורבים מקשים דנדר ליתא בעשה כמ"ש הר"ן ד"ח והקשה כן בנדרי זריזין. לדעתי י"ל דמיירי שיש מצו' באכילתו כגון אכילת תרומה דחל הנדר מדכתיב בפיך וע"ז עובר בב"י. אמנם לתוס' בלא"ה הו"ל יד לשבוע' ומ"מ כיון שהזכיר נדר עובר אבל יחל וקרי ליה בגמרא בל יחל דנדרים ובמח"א ה' שבועות סי' י"ד כ' דבשבועה ליכא בל תאחר רק בנדרים ולפי פירושו בגמרא דמיירי בנדר בעשה דהוה יד לשבועה ועובר בבל יחל משמע דה"ה בל תאחר עובר בכה"ג]. ועכ"פ כיון דהוי רק כמו שבועה בין:

לתוס' ובין להרא"ש ור"ן ולכל השיטות ל"ש מיתסר חפצא בעשה. ולכן הדבר ברור דחל נדר הב' לבטל נדר הראשון אם נדר תחילה בעשה ובהכי מובנים דברי הש"ע סי' רט"ו סעיף ה' ו' דהא דנדרים חלין על דבר מצוה דוקא במצות עשה אבל במצות ל"ת אינו חל

בין בביטולו בין בקיומו ואח"כ בסעיף ו' מביא וי"א שאם נדר מדברים אסורים חל הנדר עליהם ולמה לא מייתי י"א דנדר לאכול דברים אסורים חל הנדר דהרי ליש אומרים אלו חל הנדר על איסורין ולאשמועינן דחל בין בביטול בין בקיום היפך מדעה ראשונה. וע"כ מוכח דאפילו דעה אחרונה אינה חולקת רק בנדר בקיום הל"ת אבל בנדר בביטול הל"ת כיון דנדר בעשה ל"ה רק מטעם בפיך או מטעם יד לשבועה לכ"ע אינו חל בביטול הל"ת וז"ב. [ועיין ברמב"ן פ' מטות על רש"י שכתבו גבי קונם שלא אוכל. יכול אפילו נשבע שיאכל נבלות ת"ל לאסור איסר ותמה הרמב"ן דנדר ליתא לעולם בעשה וגבי שבועה הי"ל לרש"י לאשמעינן כזאת. ולדעתי רש"י יסבור כתוס' בנדר בעשה חל אפילו שלא לדבר מצוה מתורת יד לשבועה ואתי שפיר דברי רש"י דקמ"ל גבי נדר יכול אפילו נשבע לאכול נבלות והיינו בלשון נדר דמ"מ שבועה הוא]: ז ותבנא לדינא הנה בנידון דידן יש מקום לומר דאף לדעת הרמב"ן והמהרי"ט כיון שיש בנדר זה עשה וגם ל"ת והיינו לציית אם לשחוט או לחדול חל לכ"ע ולא גרע מכולל דחל. אך אמנם הנדר השני חל לכ"ע כמו שהוכחנו דעל נדר בעשה חל נדר בל"ת ומ"מ כופין אותו שישאל על נדרו שיקיים נדרו הראשון כמו בקונם סוכה שאני עושה. ואם מלקין אותו משום שנדר לבטל מצוה משמע ממרדכי דמלקין אותו וע' בסי' רט"ו במחבר ואמנם הרבה חולקים עליו והש"ך כ' דחייב מכות מרדות ובנ"ד כיון שיש לו התנצלות שלא קיבל נדר ראשון בפירוש ועוד דאדעתא דהכי לא קיבל שיבזו אותו הזובחים והקהל לא ירצו לעשות לו דין אין עליו לדון בחיוב מלקות:

ונ"ל עוד ראי' דבנדר לאכול ואח"כ שלא לאכול חל הנדר השני דאל"כ קשיא בהך דנודרות וגבי כהן הנושא נשים בעבירה דתני עלה נודר ועובד יורד ומגרש. ומקשה ילך לחכם ומשני צריך לפרט הנדר. ועדיין תקשה שיעשה לו עצה שידור בתחלה נדר שמחוייב להחזירה. ואפילו אם נימא דנדר ליתא בעשה ידור על דבר אחד ויתלה נדרו באם שלא יחזור אשה זאת. ויעבור על האיסור באופן שמחוייב להחזיר האשה שלא יעבור על נדרו ומאי יועיל אח"כ מה שידור בפנינו שלא יחזירה כיון שכבר נדר שיחזירה ואין הנדר חל לבטל נדר הראשון. וע"כ מוכרח כנ"ל דנדר השני חל ואסור להחזירה. מיהו עדיין תיקשי אף אם נימא דנדר השני חל מ"מ מצוה עלי' להתיר נדר השני ולדעת הפוסקים דלדבר מצוה מתירין אפילו על דעת רבים עדיין קשה. וצ"ל דכיון דהוא נשא נשים בעבירה אסור להתיר לו. אך בהך דעירוכין כ"ג קשה דשם לא נשא נשים בעבירה ומה מועיל הנדר שמא נדר מקודם להיפך וצ"ל דיותר טוב שישאל על נדר הראשון וגם לא יהי' דבר עבירה ואף אם יעשה בגונא דכתיבנא דיתלה נדר בנשואי אשתו שיגרש

ויעבור דל"מ שוב להתיר כיון שכבר עבר מ"מ כל עוד שהתנאי ישנו בעולם אף אם איסורא ליתא בעולם מצי למשאל לכ"ע וקצ"ע באוסר עלי' דבר בנדר ותלה נדרו בנישואי אשתו שיגרש' ועבר על הנדר באופן שמחויב להחזיר אשתו שלא יעבור למפרע ונדר אח"כ שלא יחזירה כמ"ש לעיל אם נדר השני חל דל"ש סברא דנדר חל על נדר בעשה דבזה הוה רק התנאי בעשה אבל הנדר היא בל"ת ולדעתי גם בזה חל הנדר השני כמו שהוכחתי מגמ' ודוק]. וכיון שהוכחתי שהנדר השני קיים ל"ה יכול לשחוט עד שיתירו לו הנדר ואם אח"כ התירו לו קודם ששחט כדברי כת"ה כדין עשה:

ח ואף שהתנה בנדרו שלא יועיל התרה מ"מ מועיל התרה כמבואר סי' רכ"ט ס"ד אך צריך שני פעמים התרה דמה שאמר בלא התרה הוי כשבועה או כנדר אחר וצריך להתיר מקודם נדר השני ואולי לא עשו כן איברא דדברי הש"ע דבנשבע שלא לעשות דבר פלוני בלי התרה נשאל תחילה על מה שאמר בלי התרה צ"ע דבב"י מביא מהריב"ש דאעפ"י שהתנה בשעת שבועתו שלא תהא ניתרת לעולם אין תנאי כלום דדברים בעלמא הם כיון שלא כלל בשבועתו שלא ישאל על שבועתו דא"כ מתירין תחילה השני' ואח"כ הראשונה ומשמע דדוקא בכלל בשבועתו שלא ישאל אז מתירין האחרונה קודם כמ"ש הרב"מ משא"כ בהתנה שלא תהא ניתרת א"צ להתיר השני' וכן משמע בריטב"א סוף נדרים שהובא בב"י וז"ל הריטב"א אם נשבע ע"מ שלא יהי' לו התר' יש אומרים דל"מ התר' משום דחיישינן שמא נשבע ע"ד רבים ויש מקילין מיהו אם נשבע שלא ישאל על שבועתו מתירין לו השני' ואח"כ הראשונה הרי דברישא בתנאי א"צ התרה ועיין בריב"ש סי' תמ"ד במי שנשבע או נדר ע"מ שלא יהי' לו היתר יכול לשאול על שבועתו ומתירין לו שהרי הוא מתחרט על הנדר ועל התנאי משמע דא"צ לשאול מקודם על התנאי וצ"ע ובלא"ה עיין בטו"ז שפקפק ע"ז דהרי אנו קיי"ל כר' שמעון דבעי קונם לכל אחד ע"כ אם כי לכתחילה אין לזוז מש"ע מ"מ אם השוחט לא שאל שני פעמים הרי הוא שוגג בדבר וסבר שא"צ רק שאלה אחת וגם הדבר ספק מטעם קושיות הטו"ז וגם ממה שדקדקתי מלשון הריב"ש והב"י (ועיין בב"י מביא ראי' דל"מ התנאי מהך דאונס שגירש עיי"ש ולפמ"ש הריטב"א דהמחמירין חששו שמא הוי זאת כעד"ר אין ראיות הב"י ראיה דשם כיון דהוי לדבר מצוה אף ע"ד רבים יש לו התרה כדאיתא שם):

ט' ומה ששחט אח"כ נגד דעת הקהל והוא נדר תחיל' ואמר קונם ידי מלשחוט נגד דעת האלופים כיון דהותנה בפירוש בהכתב שאם לא יתנו השכירות נקיים הם מהשבוע' וזה הי' בח"ג באופן היותר מועיל ותנאי מועיל בנדרים ושבועות והגם שלא הי' תנאי קודם למעש' כי בתחיל' נדרו ואח"כ הותנו מ"מ בנדרים ל"ב משפטי התנאים כמ"ש

בבשמים ראש וראי' דהוי בלא"ה תנאי שא"א לקיים ע"י שליח ומאי מהני תנאו אך שם כתב טעם דהוי נדר ופתחו עמו. וזה ל"מ בנדר ע"ד רבים דל"מ פתח מ"מ בלא"ה ל"ב משפטי התנאים דאתי דיבור ומבטל דיבור ובשבוע' בכתב דהוי מעשה אולי בעי משפטי התנאים אך כ"ז היכא שהוא בעצמו כתב הכתב אבל אם הוא רק חתם ואין מועיל בהנדר והשבוע' רק משום שקרא בפה והתכוין לשבוע' דמה שכתב כת"ה דהוי כקורא בתור' לא נהירא דמסתמא כשאמרו לקראו בפני הרבנים כיון לשם נדר ועכ"ז כיון דקראו בע"פ שוב הוה דיבור ומבטל דיבור ובשעת חתימה כבר הי' התנאי כתוב בו ועל התנאי והמעש' חתמו ומהני התנאי:

י' ואמנם מה ששחט ביחיד נגד התקנה שלא ישחוט ביחיד מהראוי לקנסו ואם השוחטים האחרים לא רצו ללכת עמו לשחיט' הי' לו ליקח ת"ח אחד שיעמוד אצלו ואל יעבור על התקנ' גם מה שהביא א"ע לידי כך והרגיל א"ע בנדרים ולא שמע לעצת הרבנים שיעצו אותו לשחוט כמו שקבל על עצמו ע"כ יקנסו אותו שלא ישחוט חודש או ב' חדשים כפי חות דעת הרבנים. ואם לא התירו לו הנדר השני שני פעמים יתירו לו עתה ויקבל עליו שלא ירגיל עצמו בשבועות ונדרים. ויחזירו אותו לאומנתו כי טפלא תלוי ביה וכמה חשו חז"ל ע"ז וקשה מזונותיו של אדם:

יא ואחר כתבי זאת ראיתי בתשו' ברית אברהם חלק יו"ד סי' ס' אות ט' שדעתו להחמיר בנכתב לשון עבר והנה מ"ש שם באות ה' דמה שצוה לעדים. לכתוב כתב הוה יד לשבוע' לא נהירא דבמה שאמר לעדים לא כיון שיהי' זאת גופ' שבוע' ואם שאני הנני מסופק אם לשון עבר לא גרע מיד כמו לשון מרוחקני ממך מודרני ממך או יש חילוק בין לשון הוה ללשון עבר מה שצוה לכתוב כתב וודאי ל"ה נדר דלא כיון לנדר גם מה שתפס על הנב"י באות ה' מהא דשטרא דידן שטרא קנין נינהו אף דכתבו בהן לשון עבר לדידי אין ראי' דבממון מהני קנין אודיתא ומ"ה שטרא דידן שטרא קנין משום קנין אודיתא ומה שהקש' הר"ן בקידושין דאי שטרא דידן מהני מטעם הודא' ליהני אפילו בע"פ י"ל בקרקע ל"מ קנין אודיתא רק בשטר ועיין בקצה"ח סי' קצ"ד שהביא דברי הרשב"א גיטין מ' משם יראה דהרשב"א הבין דשטרא דידן מהני מטעם קנין אודיתא. וכ"ז בקנין אבל בשבוע' דל"ה קנין צדקו דברי הנוב"י דלשון עבר ל"מ רק להודא' ומהני אמתלא ובתשו' אחרת הבאתי דברי תשו' רמ"א הובא בנתיבות סי' ס' דאף דנתתי ב' לשונות משמע מ"מ לא שכיח שיהי' כוונתו על להבא. ע"כ בנדרים הולכין אחר כונה הפשוט' (ע' לעיל סי' ב' אות ח"י) ולדינא כבר כתבתי דכיון דהשוחט לא עבר רק בשוא"ת אשבועה דלשעבר וגם יש לו התנצלות הוא כשר ואין להעבירו רק על זמן קצר:

יב ואין בהמ"ד בלא חידוש מה שמביא כ"ת אודות שוחט שעבר על השבועה שנשבע שלא ישחוט אם נאסר שחיטתו מטעם כמדארל"ת והגאון בעל חו"ד כתב דל"מ שחיטתו ותפסו כל האחרונים עליו מתוס' תמורה דבאיסו' שבדה מלב ל"א כמדארל"ת אעל"מ. הנה דברי התוס' תמורה תמוהין מה שהקשו דהו"ל נ"מ בנשבע שלא לגרש. וכבר כ' בראשית הסוגיא דגט איתקש למתנה ומהני הגט וסברת תוס' מוכרחת משום קושיתם. וכבר האריך בזה בנוב"י תנינא אה"ע סי' קכ"ט והנ"ל בדרך פלפול והקודם אבאר דברי התוס' שכתבו דכמו שמקשינן בקדושין מיתה לגירושין כן ילפינן גירושין ממיתה צ"ע מלבד מה שהקשה בית אפרים אה"ע סי' קי"ד דשוטה יוכיח שמתיר במיתה ואין מתיר בגירושין המעיין בקידושין דף י"ג ע"ב יראה בהא דאמרינן מה גט שריא וגומר כך מיתה שריא וגומרת וזה יתור לשון דהו"ל למימר או שריא או גומר ולמ"ל תרווייהו ומזה יראה בעליל דמיתה מגירושין ליכא למילף אך לפ"מ דילפינן מאלמנה לכה"ג דמיתת הבעל מתיר ורק דסד"א דעדיין נשארת באיסור עשה ילפינן כמו גט שהוא מתיר גומר ולא נשאר כלל איסו' כן מיתה שהוא מתיר הוא גומר ההיתר א"כ לפ"ז באונס שגירש דבקושיתם הוי אמינא דאין הגט מתיר כלל ליכא למילף ממיתה. ואמנם לפענ"ד לישב קושית התו' שהקשו דנימא דלא יועיל כלל הגט בפשיטות בסברא אחת אשר בהשקפה ראשונה נראה שהיא נכונה והוא דבגיטין פ"ה מקשינן איך קטנה מתגרשת בקידושי אביה הא בעינן ויצאה והיתה ומשני הואיל ואתיא בכלל קידושין ומשם יוצא דל"ה גט אם אח"כ היא אינה ראוי' לקדושין ולפענ"ד מזה לדון דל"ה קדושין רק אם ראוי לגט דכמו דדרשינן ויצאה והיתה כן דרשינן כי יקח איש אשה ובא אלי' ושנאה וכתב לה ספר כריתות ויצאה ואם ל"מ יציאה לא קרינן ביה כי יקח וכן דרשינן כל שישנו בבל תאכל חמץ וכן דרשינן בר"ה כל שישנו בבאתם שמה ישנו בהבאתם שמה וביבמות מ"א אמרינן כל שאינו עולה ליבום אינו עולה לחליצה וכ' תוס' בד' מ"ד דכל שאינו עולה לחליצה אינו עולה ליבום אף דלא מצינו זה בגמ' דס"ל כמו דדרשינן רישא לסיפא כן קרא מידרש מסיפא לרישא וה"ה בנ"ד הוא כמו הך דיבמות. ועוד דאיתקש הויה ליציאה כמו דל"מ גט רק אם אח"כ יוכל להיות קדושין כן ל"מ קדושין אם אח"כ לא קרינן ויצאה וחכם אחד דחה סברתי דשם בעינן, שיתירה לכל אדם ומ"ה בעינן ויצאה והיתה משא"כ בקדושין וזה אינו דא"כ מאי מייתי ראיה מקטנה ש נהי דאינה בת קדושין אבל היא התירה לכל אדם ומוכח בגמרא דהוא רק מכח הקרא דדרשינן סמוכין. ולפ"ז יתישב קושית התוס' דאס"ד ל"מ לגרש כלל איך יכול לקיים ולו תהי' לאשה ולקדשה. הא בעינן כי יקח וכו' ויצאה ועל כן מוכח דהגט מועיל ורק שיש עליו חיוב להחזירה וקרינן ביה ויצאה הגם שיש

לומר דהא דאונס אינו יכול לגרש הוא דוקא בלא דעתה אבל ברצונה יכול לגרש וקרינן ויצאה מ"מ כיון דבקרא כתיב ויצאה ושלחה בע"כ בעינן שיוכל לגרשה בע"כ כדכתיב בקרא ואם כנים דברינו בישוב קושיות התוס' נבנה עליו טירת כסף מה שנתווכחו גדולי המורים בחרם רבינו גרשון אם מועיל הגירושין או אינם מועילין כלל דהכה"ג כתב דל"מ כלל הגט בע"כ והנוב"י סותר דבריו בתשובה הנ"ל. לפמ"ש התקנה הי' רק שלא יגרש דאס"ד דהתקנה הי' שלא יהני כלל הגירושין בע"כ ל"מ הקדושין דל"ק ויצאה כדכתיבנא ואמנם עדיין קשה מנ"ל שהגט מועיל לגמרי שיתיר האשה. מכל וכל דלמא:

מועיל הגט אך מ"מ נשאר עליו איסור לאו דכמו שיש עליו איסור לאו לגרש כן אחר הגירושין נשאר עליו איסור לאו ולענין זה אמרו ל"מ ובזה לא שייך התירץ דאם לא מהני הגירושין ל"מ הקדושין דז"א דכיון דאם תתגרש לא תהיה רק חייבי לאוין קרינין בה ויצאה והיתה כיון דקדושין תופסין. ואמנם בזה מודינא לסברת תוס' דילפינין גירושין ממיתה מה מית' שריא וגומרת כך גט שריא וגומרת כיון דע"כ מסברא דשריא דאל"כ לא יועילו הקדושין ורק דה"א שאין גומרין ילפינין זאת ממיתה ולפ"ז י"ל דנהי דתוס' בתחילת הסוגיא סברו די"ל דגירושין דל"מ כלל וגם לזה מועיל ההיקש למית' אבל בסוף הסוגיא תוס' ס"ל כסברתי הנ"ל וחזרו מדבריהם במקצת ומעתה שפיר כתבו להקשות דנימא נ"מ בנשבע שלא לגרש לא יועילו הגירושין כלל דבשלמא באונס ליכא למימר דלא יועילו כלל דא"כ איך מהני הקדושין שפיר ילפינין ממיתה דגומרת משא"כ בנשבע שלא לגרש דכבר נתקדשה. ובשעת קדושין ראוי היתה לגירושין עתה אין מועילין הגירושין כלל וליכא למילף ממיתה שפיר הקשו ואם אולי הפי' רחוק קצת לומר תוס' כונו לזה מ"מ ראוי לומר כן מצד הסברא ולפ"ז היה מקום לומר דמה דס"ל למרדכי דנשבע שלא למכור דל"מ וכן מה שכ' החו"ד בשוחט שעבר ושחט דל"מ דלא קשה מדברי התוס' דלכאורה אין הבנה לדברי התוס' מה לי אם איסור שבדה מלב כיון שנשבע הוה איסור תורה ונימא ל"מ אך לפי מה שכתבתי דע"כ צ"ל שלא יועילו הגירושין כלל דאם יועילו במקצת שוב איתקש גירושין למיתה שפיר כתבו דכיון דהאשה אסורה לכ"ע באיסור מיתה אין סברא מה שקיבל על עצמו רק איסור לאו יועיל לענין מיתה אם תנשא האשה אח"כ ובשלמא אם התורה אסרה י"ל כן משא"כ באיסור שהוטל עליו וכ"ז לענין גט משא"כ לענין שחיטה דגם אח"כ באיסור לאו י"ל כיון שאסור עליו באיסור לאו לשחוט ל"מ פעולתו להתיר הלאו כן י"ל לכאורה דרך פלפול ולעיקר הדין דברי החו"ד סותרים להתוס' (וע"ל סי' ד' אות ח' שכתבתי לישב דברי החו"ד) ודע דל"ק על סברתי מהא דמקשה סוף גיטין לא מצא לא ערוה ולא דבר ועבר וגירש מהו וקשי' איך ה"א דלא

יועילו הגירושין א"כ לא יועילו הקדושין י"ל שם האיבעי אי מחויב להחזירה ולא שלא יועילו הגירושין כמו שע"כ צ"ל כן לתוס' דגירושין איתקש למיתה ודוק ועוד דאנן בעינן שיכול לגרש בערוה או בדבר משא"כ בלא ערוה ולא דבר:

י"ג והנה בתירץ התוס' דאיתקש גירושין למיתה צ"ע דעדיין תיקשי באנוסה שאין לה בנים וזקוקה ליבם והמיתה אין מתרת וגומרת בה מנ"ל שהגט מהני בה דבזו ל"מ גם המיתה ובודאי גם בזו מהני הגט ובגוף סברותינו דל"מ קדושין רק אם אח"כ יועילו הגירושין ע' בנוב"י תנינא סי' נ"ד הקשה דקטן יוכל לקדש אשה כיון שיש לו יד לקנות בדעת אחרת מקנה אותה עיי"ש שהאריך להנ"ל י"ל כיון דל"מ לגרש ל"מ קדושין אך לפי מה דאמרינן גיטין פ"ה דמהני מה אתי לידי הויה ה"ה דמהני אתי לידי גירושין ומ"מ בעיקר הסברא יש מקום להתוכח דאולי אינו דומה גירושין לקדושין בזה והסברא פשיטא לחלק והתוס' כ' בקדושין מ"ד ד"ה צוותו דהיכא דיש סברא לחלק לא מקשינן יציאה להוי' ועוד יש להעיר לפמ"ש תוס' יבמות ד' ד"ה דכתיב דמה דנכתב בפסוק אחד הוה היקש ומה דנכתב בב' מקראות הוה סמוכין ולא היקש א"כ ויצאה והיתה הוא בפסוק אחד משא"כ כי יקח ויצאה הוה ב' פסוקים על כן יש לדון ע"ז מ"מ כתבתי כ"ז רק להעיר המעיין בדרך ספק ובש"ס דגיטין פ"ה שם קשה קו' גדולה דלמ"ל קרא דשוטה אינה מתגרשת משום דמשלחה ואינה חוזרת תיפוק לי' דלא קרינין ויצאה והיתה דלא בת קדושין הוא ולא אתא לכלל הוי' וכבר הקשה כן בנוב"י תנינא אה"ע סי' נ"ד אות י"ג ולפמ"ש י"ל לפי הירושלמי בתרומו' דחש"ו שקידשו ואחרים עמדו על גבי מהני ונוב"י פי' כפשוטו והבית מאיר סי' קכ"א מביאו ולפ"ז לכאורה גם שוטות מתגרשת באחרים עמדו על גבי' אך לפמ"ש דלא מתקדשת דלאו בת גירושין כיון דמשלחה ואינה חוזרות מש"ה ל"ה קדושין אף באחרים עע"ג א"כ כ"ז לבתר דכתב קרא אבל לולא קרא הייתי אומר דמתקדשת ומתגרשת ומיושב קושי' הנ"ל אמנם דברי הגמ' גיטין שם ע"כ דלא כירושלמי דאל"כ גם חוץ מקדושי קטן הוה שיור דיכול לקדש באחרים רואין ע"כ עדיין קו' הנ"ל לא מיושב. והנני ידידו דו"ש:

סימן ו

הערות בסוגיא דריש חולין:

א' בתוס' ד"ה הכל שוחטין כתבו בשם הלכות ארץ ישראל דנשים אין שוחטין לכתחילה ועיין בדרישה הטעם דנשים חשודי אלפני עור. ומ"ה כתב הכל בו הובא בב"י דנשים שוחטין לעצמן אבל לא לאחרים והיינו דלאחרים חשדינין שלא ישחטו יפה וכבר הביאו האחרונים דברי הר"ן ביומא פ' יום הכפורים גבי אין עושין דבר זה ע"י נשים שכתב

דהנשים סוברות שמכשילן אותן דכותאי לית להו לפני עור וכן הנשים מתוך שדעתן קלות טועות בכך ומשמע דחשודי אלפ"ע [ונ"ל ראי' מתוס' חגיגה י"ג ע"ב גבי מי חיישינין לדשמואל שכתבו וי"ל דאף לר' יהושע נאמנת משום שהיא נמי מוזהרת ועיין ביד דוד שפירש דס"ל לתוס' דזונה אינה מוזהרת שלא תנשא לכהן כשיטת התוס' סוף נדרים ומש"ה אינה נאמנת לר' יהושע משא"כ בבתולה לכ"ג היא נמי מוזהרת וקשה נהי דאינה מוזהרת מ"מ תעבור אלפ"ע שמכשילתו ותהי' נאמנת דבודאי לא תעבור על לפני עור אבל להנ"ל ל"ק דס"ל לתוס' דנשים חשודי אלפ"ע ומ"ה דוקא היכא שהיא מוזהרת נאמנת אבל אלפ"ע לא תחוש]. והנה עפ"י הנ"ל מיושב קו' התוס' אמאי לא משני בזבחי' דנקט דיעבד משום נשים די"ל דוקא בחולין לאחרים לא תשחוט משום דחשידי אל"ע אבל בקדשים דעבדי איסורא שמפסידין קדשי' גם נשים לא חשודי. ומ"ה שוחטין לכתחילה ומיושב קו' התוס' ומצאתי שכבר קדמני בזה ולכאורה י"ל דאף להלכות א"י נשים שוחטין ביו"ט דלא חיישינן שלא תדקדק לשחוט יפה דאם לא תשחוט יפה תחלל יו"ט שלא לצורך ול"ח שתעשה בעצמה איסור ואמנם נ"ל בריש ביצה דקתני השוחט חי' ועוף ביו"ט ב"ש אומרים יחפר בדקר ויכסה וב"ה אומרים לא ישחוט וכו' ולמה נקיט שניהם חי' ועוף וכתבתי בספרי לאו"ח בהגהות ומפתחות סי' כ"ט דהקשיתי אמאי לב"ה עשה אינו דוחה לל"ת ו ויחפור בדקר ויכסה ואי משום דיו"ט הוה עול"ת כדאמרינן בדף ח' ע"ב קשי' ולשחוט ע"י נשים דליכא עשה לגבייהו לדעת התוס' קדושין ל"ד ואי דנשים אסורות לשחוט ומצות כיסוי בשוחט דוקא כמ"ש הת"ש בשם א"ז סי' כ"ח הרי ביו"ט מותרין לשחוט דאם לא ישחטו יפה יחללו יו"ט שלא לצורך אך בעוף ל"ש זה דאם לא ישחטו יפה יהיו מקלקלין בחבור' דבשלמא בבהמה הוה תיקון להוציא מידי אבר מן החי לב"נ כדאמרי' בפסחים ע"ג משא"כ בעוף לפי מה דפסק הרמב"ם דבן נח אינו עובר בשל עוף ומ"ה נקיט חי' ועוף לאשמעינין דאפי' חי' לא ישחוט ע"י נשים אך קשיא אמאי לא ישחטו חי' לפמש"ל דבודאי ישחטו יפה דלא יחללו יו"ט והנ"ל לפ"מ שכתבו תוס' ביצה י"ב אהא דאמרי' העברה ובישול אינה משנה דנימא מתוך והקשו מאי צורך איכא במבשל גיד ותירצו כיון דבדעתו לאכלו הוה צורך קצת עיי"ש ולפי"ז נשים אסורות לשחוט ביו"ט שמא לא ישחטו יפה דחשודות אלפ"ע ומ"מ לא יחללו יו"ט בזה כיון דאחרים יאכלו זאת ובדעתה להאכילם הוה צורך קצת ואמרינין מתוך ובהכי אפשר לפרש מחלוקת ב"ש וב"ה דב"ש ס"ל יחפור בדקר ויכסה וב"ה ס"ל לא ישחוט אא"כ הי' לו עפר מוכן והטו"ז סי' תצ"ח כ' דטעמא דב"ה למאן דמיפך דברי ב"ש לדברי ב"ה משום דעשה דוחה לל"ת והדברים תמוהים דיו"ט עול"ת עיין פמ"ג

להנ"ל י"ל דב"ש ס"ל יחפור בדקר ויכסה הכונה ע"י נשים והם ישחטו דב"ש כשיטתי' דל"ל מתוך ואם נשים לא ישחטו יפה יחללו יו"ט שלא לצורך ולכן ל"ח לזה וישחטו ויכסו וב"ה ס"ל מתוך ול"ה חילול יו"ט ואסור לשחוט ע"י נשים ובאנשים איכא עול"ת ולמאי דמפיק בגמ' דברי ב"ש לב"ה י"ל טעמא דב"ה דיחפור בדקר הכונה ע"י נשים שישחטו ויכסו דעשה דוחה ל"ת ול"ח שלא ישחטו יפה דנהי דבשחיטה לא יחללו יו"ט משום מתוך כיון שבדעתן להאכיל לאחרים מ"מ משום הכיסוי יחללו יו"ט דשחיטה האסורה לא טעון כיסוי וטעמא דב"ש דאוסרין לחפור משום דל"ל עשה דוחה ל"ת דלא דרשו סמוכים כמו דאסרו כלאים בציצית ודוק וזה הערה יקרה [והנה גם בהא דאמרינן כותי לא ישחוט משום דחשודים אלפני עור קשי' כנ"ל דביו"ט ישחוט דאחילול יו"ט לא חשוד ואם לא ישחוט יפה יעבור אחילול יו"ט אמנם להנ"ל נכון דאף אם לא ישחוט יפה לא יעבור אחילול יו"ט כיון שבדעתו להאכילם לישראל אמרינן מתוך ודוק ודע דהב"י גורס עבדים משוחררים ומשמע דעבדים שאינן משוחררים לא ישחטו והקשה זקני הת"ש מפסחים פ"ט באומר לעבדו צא ושחוט עלי את הפסח דמשמע דעבד שוחט עיי"ש לפמ"ש בטעמא דנשים לא ישחטו דחשידו אלפני עור י"ל בעבד הטעם הנ"ל ולפי זה בפסח דגם הוא יעבור איסור להפסיד קדשים לא חשוד שלא ישחוט יפה ומה שהקשה בנקודת הכסף אטו"ז שכתב דמצינו בכמה מקומות דעבדים משוחררים בעי ריבוי והקשה דזה דוקא היכא דכתיב בני ישראל לק"מ דגם בשחיטה כתיב בני ישראל בריש פ' ויקרא ואדרבה התוס' חגיגה ט"ו ע"ב הקשו דלימעט נשים משחיטה מדכתיב בני ישראל גבי סמיכה ושחיטה ושפיר כתב הטו"ז דעבדים משוחררים בעי ריבוי]:

ב' כתבו תו' ד"ה התם כדקתני טעמא דמ"ה קתני הכל ממירין דקמ"ל דהקרבן כשר דלא נימא ארבעים בכתפי' וכשר נראה כונתם דקמ"ל אף דהוה מצוה הבאה בעבירה דהרי עיקר הקרבן בא בעבירה (ול"ש כאן סברת תוס' סוכה ריש דף ל') וצריך להבין למ"ד מה"ב פסול אמאי בתמורה הקרבן כשר וצ"ל דגלי קרא בתמורה והי' הוא ותמורתו יהי' קודש ומ"מ אמרינן בתמורה דף כ"א דאף דתמורה קרב א"א שיתכפר בתמורה דאין אדם מתכפר בדבר הבא בעבירה. וטעמא דדוקא להקריב התמורה גלי קרא ולא שיפטר חובתו בתמורה. ולפ"ז ה"ה דאינו יוצא שום קרבן חובה בתמורה. אך לרב יהודה דס"ל בגיטין נ"ה חטאת הגזולה מכפרת ול"ל מה"ב כמ"ש תוס' שם ה"ה דיוצא חובתו בתמורה. ולפ"ז נ"ל לישב קו' גדולה דבפסחים צ"ו ע"ב ד"ה קמ"ל כ' תוס' בשם רש"י שתמורת פסח ראוי לפסח ובזבחים ל"ז ע"ב תד"ה שמעתי כתבו וצ"ע אם יכול להקריב תמורה לשם פסח קודם שחיטה ותמהתי מסוגיא דיומא נ' ע"ב דאמרינן חומר בזבח

מבתמורה שהזבח נוהג ביחיד כבציבור ודוחה, את השבת והטומאה משא"כ בתמורה ואס"ד דתמורת פסח קרב לשם פסח הרי יכול להקריב בשבת כמו פסח ודוחה שבת וטומאה ועוד דבדף נ"א מקשה לוקמה בפסח. ואיך תני משא"כ בתמורה והרי תמורת פסח דוחה שבת וטומאה ומזה מוכח דתמורת פסח לא קרב לשם פסח רק לשם שלמים ואינו דוחה שבת וטומא' וצ"ע לרש"י ותוס' ומצאתי שהתוס' ישנים ביומא הרגישו בזה להנ"ל י"ל דרש"י פסחים ותוס' זבחים נסתפקו למאן דל"ל מה"ב והברייתא דיומא סוברת מה"ב אינו יוצא המצוה וא"א להקריב התמורה לשם פסח דאינו יוצא ידי חובת פסח. וע"כ קרב שלמים ומ"ה אינו דוח' שבת וטומאה. וע' תוס' ישנים שכ' דאינו דוחה שבת וטומאה דאינו יוצא ידי חובת פסח דכל דבר שבחובה אינו בא אלא מן החולין וזה צ"ע דכיון דהי' חולין והמירו בפסח הוה כמו הפסח. גם מה שכ' שדין פסח יש לה ול"ה שני פסחים צ"ע איך יקריב אחר התמיד ויעבור בעשה דעלי' השלם ואף בחגיגה נסתפק המ"ל בה' כלי המקדש אי קרב אחר התמיד. ולפמ"ש דאם מה"ב אינו יוצא אין התמורה קרבה לשם פסח מיושבין דברי רש"י בטיב טעם כיון דמה"ב היא תליא במחלוקת. והנה י"ל לפמ"ש הריטב"א סוכה ט' דמה"ב אינו יוצא דוקא בבא לרצות או לכפר כמו לולב וקרבן י"ל פסח לא בא לרצות ולא לכפר כדאיתא בזבחים י"ב ע"ב מה לחטאת שכן מכפרת פסח יוכיח. ול"א מהב"ע א"י אך הריטב"א גופי' דחי סברא זאת עיי"ש:

[ואולי י"ל דברי רש"י ותוס' לפמ"ש בצל"ח פסחים צ"ז דדוקא לר' יהושע דס"ל פסח ששחטו קודם חצות לשם שלמים כשר מ"ה ס"ל מימר קודם חצות קרב שלמים אבל לריב"ב דס"ל פסח קודם חצות אינו ראוי לא לשלמים ולא פסח מימר קודם חצות לא קרב כלל דמקדושה דחוי' קאתי וכן פוסק הר"מ א"כ דוקא לר' יהושע דקרב, שלמים ה"ה כשר לפסח,. דרש"י קאי לר' יהושע וסוגיות הגמ' דיומא קאי להלכתא כריב"ב מ"ה לא משכחת תמורה דוחה שבת דאם המיר קודם חצות לא קרב' כלל ואם המיר לאחר חצות ודאי נקבע הפסח בחצות ומחויב להקריב הפסח. ואם המיר בי"ג איכא פלוגתא בירושלמי אם קרב כלל ומרמב"ם משמע דלא קרב רק תרעה אמנם אף אם קרב שלמים אבל בפסח לא קרב ולא משכחת דקרב בפסח רק לר' יהושע בהמיר קודם חצות אמנם לריב"ב וכן פסק הרמב"ם דהמיר קודם חצות או בי"ג תרעה ובהמיר אחר חצות ודאי לא קרב בפסח רק בשלמי' ע"כ ניחא סוגיא דיומא]:

ג' בגמ' ע"ב שם דליתא קמן דנשיילי' עיין בלב ארי' ובפמ"ג שהקשו דלמ"ל אחרים רואין והלא אפי' בחד סגי. ולפע"ד ליישב בפשיטות עפ"י מה שחקר בשב שמעתתא שמעתתא ו' פ' כ"ג אי בספק טומא' ברה"י עד אחד מהימן עיי"ש שהביא ראי' מסוגיין לפימ"ש

התוס' בסוגי' דמיירי בבמה דהוי ספק טומא' ברה"י ואפ"ה מהני ברי דידי' ש"מ עד אחד מהימן. ושוב דחה ראי' זו דכיון דבידו ליזהר מליגע מ"ה מהני ברי דידי' דבידו מהני אפי' נגד חזקה משא"כ היכא דאיננו בידו ל"מ ע"א עיי"ש, א"כ היכא דליתא קמן דנשאלו ואחר מעיד שפיר ע"א ל"מ מ"ה בעינן אחרים רואין שיעידו שנים וזה נכון מאוד:

ושוב ראיתי בשב שמעתתא פ' הנ"ל מביא ראי' דמהני ע"א בספק טומאה ברה"י מהא דתנן במס' טהרות ע"א נטמא וע"א לא נטמא טמא ברה"י ושם ע"כ מיירי דנולד הספק בלא עדים דל"ל דע"פ העדים נולד הספק דא"כ הוי לי' עד אחד בהכחשה עיי"ש ואפ"ה דוקא בעד אומר נטמא אבל בלא עד נאמן ע"א לטהר עיי"ש ולאו ראי' די"ל דמיירי דלא נולד הספק רק עפ"י העדי' ומיירי דהבעל שותק ודוקא לאסור אשה לבעלה אינו נאמן בלא קינוי וסתירה דהוי דבר שבערוה ואין דבר שבערוה פחות משנים אבל לטומא' נאמן בבעלים שותקין ומ"ה כשאמר אחד לא נטמא הוה ספק כמבואר בכריתות י"ב אמר לו עד אחד אכלת חלב ועד אומר לא אכל מביא אשם תלוי וכ' תוס' דמיירי בהוא שותק ומ"ה ברה"י טמא באופן דמיירי בנולד ספק על פיהם ומ"ה דוקא בע"א אומר נטמא אבל בנולד ספק ברה"י ל"מ ע"א ודוק ולפמ"ש התוס' בתי' הראשון ד"ה דליתא קמן דרוב פעמים אינו יכול להזהר מליגע נמי יש לישב הך דאחרים רואין אותו דבאמת ע"א אינו נאמן נגד רוב כמ"ש בשב שמעתתא דנגד רובא דליתא קמן ע"א אינו נאמן וצ"ל ג"כ הא דמהני ברי דידי' משום דהוי בידו משא"כ אחר אינו נאמן ובעי תרי ודוק: איברא דלהלכ' נלע"ד דעד אחד נאמן נגד רובא דליתא קמן וק"ו דנאמן נגד רובא דאיתא קמן דלא כש"ש וכ"כ בנוב"י קמא אה"ע סי' ס"ט ולפ"ז עד אחד נאמן בספק טומאה ברה"י דהרי רובא מהני בספק טומאה ברה"י כדמוכח בחולין דף ט' ועד אחד עדיף מרוב ומ"ה מהני ע"א. ובטורי אבן ר"ה כ' ע"ב ד"ה א"ל ל"ש מפי ב"ד כ' דמ"ה לא אסהיד לוי דעיברו לאלול דלא הי' נאמן נגד רוב ובאמת כבר כתבתי דע"א נאמן נגד רוב ואין להאריך כעת בפרט זה:

ד' שם כ' תוס' ד"ה שמא יגע בבשר אע"ג דדם קדשים אינו מכשיר חיבת הקודש מכשיר או שהעבירה בנהר ועדיין משקה טופח הנה מה שהוצרכו תו' לתי' השני כבר כתבו המפורשי' לחוש לשיטת הרמב"ם פ"י מטומאת אוכלין ה' ט"ז דחיבת הקודש ל"ה רק מדרבנן וכאן בקדשים הוי חשש דאורייתא כדמוכח מלשון רש"י דאדרבנן לא חששו מספק ומ"ה הוצרך לתי' השני והנה בקצה"ח סי ת"ו כתב בהא דאמרו בפסחים פרה של זבחי שלמים דלמ"ש הרמב"ם פ' י"ב מטומאת אוכלים בכל הכשר בעי נחותא דבעלים דלא כדעת הרשב"א שהובא בכ"מ שם. א"כ הקדש ל"ל בעלים ורק בזבחי שלמים כריה"ג דקדשים קלים ממון בעלים ומ"ה נקט פרה של זבחי שלמים עי"ש עיין בראש

אפרים שפת אמת סי' ל"ט ס"ק ל"ב ובתשו' חתם סופר יו"ד סי' ל"ט. א"כ כאן בסוגי' דטמא במוקדשין על כרחך אתי' כר' יוסי הגלילי דקדשי' קלים ממון בעלים ומ"ה מהני מה שהעבירן בנהר להכשירן. ובזה מיושב קו' התוס' ד"ה ובמוקדשין לא יגע שהקשו מהא דמפרכסת כחי' דבאמת הך דמפרכסת כחי' לענין טומאת אוכלים מדאורייתא תלי' בפלוגתא בחולין ע"ה לענין בן פקועה אי מטמא טומאת אוכלין ולריה"ג ס"ל שם מטמא טומאת אוכלים וכיון דאוקימתא דרבה בר עולא על כרחך לריה"ג דקדשים קלים ממון בעלים דזו"ז ל"מ הכשר ולדידי' ודאי מפרכסת מטמא מדאוריי' כמו בן פקועה כיון דלא מיחסר שחיטה כדאיתא דף ע"ה ומיושב קו' התו' בטיב טעם ודו"ק:

ולכאורה י"ל בזה דברי הרמב"ם שפסק בפ"א מפסולי המוקדשין ה' א' דטמא במוקדשין לא ישחוט שמא יגע בבשר ולא הביא דבדיעבד צריך שיאמר ברי לי שלא נגע כתי' רבה בר עולא וכבר תמה בזה בנוב"י קמא יו"ד סי' ד' להנ"ל י"ל דקשי' אמאי חיישינין שמא נגע בבשר לרמב"ם דחיבת הקודש ל"ה רק מדרבנן והו"ל ספיקא דרבנן וע"כ צ"ל דרבה בר עולא מוקי למשנה כריה"ג דק"ק ממון בעלים ומהני הכשר ומ"ה חיישינין לטומא' דאורייתא והרמב"ם לא פסק כריה"ג כמ"ש המ"ל פ"ד ממעילה ה"ח ולא מהני הכשר בקדשים ולכן לא כ' דבדיעבד צריך שיאמר ברי לי. אך לאחר העיון תה ליתא דא"כ דל"מ שום הכשר בקדשים וחיבת הקודש דרבנן קרא דוהבשר אשר יגע בכל טמא במאי מוקי לה דמזה מקשה בחולין ל"ו. וע"כ צ"ל דרמב"ם פוסק כריה"ג כמ"ש הלח"מ פ"ח מנזקי ממון. ומיירי קרא בשלמים ולפ"ז א"א לתרץ לרמב"ם בדרך זה ודו"ק:

ה) אמנם בגוף דברי הקצה"ח סי' ת"ו הנ"ל קשיא לן מרמב"ם בפ"י מטומאת אוכלין ה' י"ז שכתב בסתם פרת קדשים שהעבירה בנהר ועדיין משקה טופח הרי זה מוכשרת ולהקצה"ח דפרת קדשים אינה מוכשרת רק בקדשים קלים למה כתב רמב"ם סתם פרת קדשים עוד קשי' מיבמות פ"א בחתיכה של חטאת טמאה דמקשה אדתני סיפא אבל חתיכה של חטאת טהורה נפלוג וניתני בדידה בד"א בטומאת משקין אבל בטומאת שרץ לא עיי"ש. ולרמב"ם לא משכחת טומאה דאורייתא בחתיכת חטאת דחיבת קודש דרבנן והכשר לא משכחת כנ"ל ומאי מקשה. וקצת יש לישב קו' זאת עפמ"ש הכסף משנה פ"י מטומאת אוכלים ה' י"ז דר"ל ס"ל חיבת הקודש דאוריית' ורמב"ם פסק כר' יוסף עיי"ש א"כ ביבמות דקאי לר"ל שפיר מקשה עיי"ש. אבל גם הרמב"ם פסק כן בפ"ו מפסולי המוקדשים ודוחק לומר דכונת הרמב"ם בטומאה דרבנן. לכן המובחר כמ"ש בראש אפרים הנ"ל דהכשר, דכהן מהני כיון דזכה בבשר ול"ק מהך דיבמות עיי"ש אמנם לדעתי נראה דגם הכשר דבעלים מהני בכל קדשים כדאמרינן בחולין מ"א כיון דקני' לי'

לכפרה כדידי' דמיא לענין אדם אוסר דש"ש. ודבר זה תלי' בפלוגתא בין ר"ה לר"נ וכיון דרמב"ם פסק כרב נחמן דאף ע"י מעשה אינו אוסר א"כ קשיא על הברייתא מאי ארי' דקתני חטאת. וע"כ צ"ל כיון דקני' לי' לכפרה א"כ ה"ה דמהני הכשר הבעלים כמו שיכול לאסור של הקדש. אך דקשי' על הרמב"ם שפסק כר' נחמן ולדידי' כתבו תוס' שם אהא דאמרינן מוקצה ונעבד אין אדם אוסר דש"ש והוצרך למוקמא בזבחים קי"ד בשלמים ואליבא דריה"ג זה דלא כר' נחמן ורמב"ם פסק כר' נחמן ומ"מ פסק פ"ד מאיסורי מזבח דמוקצה ל"ש רק קודם שהוקדש ולא אח"כ ולר"נ צ"ל כיון דקנוי לי' לכפרה כדידי' דמי וצ"ע. ועכ"פ יש מקום לומר דגם הכשר דבעלים מהני כיון דקני' לי' לכפרה:

(ומה שהערני תלמידי בחולין ל"ו דבעי ר"ל צריד של מנחות והרי מנחה קדשי גבוה ול"מ הכשר ולמה בעי דוקא בצריד ולזה י"ל כיון דע"כ צריך ליתן שמן למנחה ע"כ הכשר גם בקדשי גבוה דל"ש סברת הקצה"ח דבעי ניחותא דבעלים ובזה מיושב הרבה קו'):

ו' והנה לר"ש דס"ל קדשים שחייב באחריות כדידי' דמי מטעם גורם לממון כ"ש דמהני הכשר הבעלים כיון דהוי כדידי'. הגם שצ"ע אהא דפריך בזבחים קי"ד מוקצה ונעבד אינו שלו ומוקי לה בקדשים קלים. ולא מוקי לה כר"ש דקדשים שחייב באחריות כדידי' א"כ צ"ל דנהי דר"ש ס"ל דהג"ל כמ"ד מ"מ ל"מ לאסור ההקדש כיון דאין לו רק גורם לממון אינו יכול להפסיד לבעל הממון. ודוקא בהמת קדשים של עיר הנדחת נאסר לר"ש בסנהדרין קי"ב כיון דג"ל כמ"ד מיקרי שלל העיר וזאת הוי' דבר דממילא נאסר משא"כ שבעל הגל"מ יאסר על בעל הממון אין לנו ובודאי לר"ש כל שואל ושומר אינו יכול לאסור על המשאיל. וז"ב. אך לענין הכשר דבאמת לע"ע אינו אוסר רק מכשיר לקבל טומאה כיון דהוי בעלים לר"ש לענין כפל וכמה דברים מצי מכשיר ועיין עוד בקצה"ח סי' ת"י ובפ"י ב"ק י"ב וקצה"ח סי' שפ"ו. ובספרי חא"ח סי' נ"ט אות ח' ועפ"י זה י"ל דאוקמתא דרבה בר עולא דקשי' במאי איתכשר חיבת הקודש דרבנן ובקדשים ל"מ הכשר אחר אך לר"ש אתי שפיר כנ"ל. הגם דלר"ש בלא"ה נכון דהרי הוא ס"ל שחיטה מכשרת ול"ק כלל במאי איתכשר. אך לפמ"ש תוס' חולין ע"ג ע"ב דגם לר"ש שחיטה אינה מכשיר רק מדרבנן א"כ בכאן דחיישינן לדאורייתא ליכא לשנויי שחיטה מכשרת דזה רק מדרבנן על כן המובחר כדכתיבנא דלר"ש ודאי מהני שהעבירה בנהר כיון דגל"מ כמ"ד. ואולי הי' מקום לומר גם בקו' התוס' דמפרכסת כחי' דלר"ש דס"ל כל העומד לשרוף וכו' והקשה התוס' ב"ק ע"ז ד"ה פרה א"כ לר"ש כל בהמות יטמאו מחיים ותי' דמאינו אוכל לאוכל ל"א כל העומד א"כ כ"ז באינו מפרכסת דמחוסר מעשה אבל במפרכסת אף דעדיין הוי כחי אמרינן כל העומד וכו' ומקבל טומאה וגם הקו' שהקשינו

בשם הקצה"ח כיון דמיירי ברה"י ואיך מהני ע"א לסברת דע"א ל"מ בס' טומאה ברה"י להנ"ל נכון דר"ש דס"ל ריש נדה כל ספק טומאה ברה"י ל"ה רק ספק לא ודאי ולדידי' ודאי מהני ע"א:

(ודע דמ"ש בשם תוס' דלר"ש לא הוכשר בשחיטה רק מדרבנן מדאמרינן עשאוהו כהכשר מים מדרבנן י"ל דגמ' דף ל"ו קאי לענין למנות ראשון ושני אבל לאפסולי גופא לר"ש מדאורייתא מהני ואולי גם תוס' דף ע"ג כונו כן דלא כמ"ש לעיל ודוק כי קצרתי):

ז' והנה ראיתי בזה חזות קשות בדברי הריטב"א שתי' על קו' התוס' דהוי ספק טומאה ברה"ר ותי' דבקדשים כיון שנפסל בהיסח הדעת ובעי שמירה אף ספק טומאה ברה"ר טמא עי"ש וצ"ע מסוגיא דפסחים י"ט דאמר רב אשי זאת אומרת עזרה רשות הרבים ושם מיירי בקדשים הרי אף בקדשים ספק טומאה ברה"ר טהור והנ"ל בישוב קו' זאת דריטב"א סובר דהיסח הדעת לא מיפסל בכלים של הקדש רק באוכל הקדש ושם הקשו אדם וכלים נמי ליטמא שפיר תירצו דהוי ספק טומאה ברה"ר אמנם בחולין דהחשש לענין הבשר שפיר תירץ הריטב"א דכיון שנפסל בהיסח הדעת ל"ה שמירה היכא שהיא ספק והנה בתוס' חגיגה כ"א מבואר להדיא דגם כלי קדשים נפסלים בהיסח הדעת שהקשו שם בד"ה האונן דיפסל האי סכין בהיסח הדעת ומייתי ראי' מהא דאמר לעיל לבי על הסל ולא על המגריפה אמנם ראי' גמורה מגמ' אין כאן דשם מיירי לענין חשש צינורא דעם הארץ ומ"ה בעינין שמירה ואין ראי' שיפסול כלי בהיסח הדעת היכא דליכא חשש צינורא דעם הארץ ומה דקשה לי על הריטב"א מסוטה כ"ט דיליף מבשר אשר יגע בכל טמא דבאין בו דעת לשאול טהור ושם בקדשים מיירי ולריטב"א דאף ספק ברה"ר טמא כש"כ באין בו דעת לשאול ברה"י יש לישב דשם הכונה דמדאורייתא טהור. והריטב"א יסבור דהיסח הדעת פסול מדרבנן אך בירושלמי פסחים ספ"ק מבואר דהיא ד"ת ועמ"ש בספרי חא"ח סי' קי"ג בישוב דברי הריטב"א מכמה מקומות:

ח' שם בגמ' דף ג' חרב הרי הוא כחלל אב הטומאה הוא ליטמא לסכין ואזל סכין ולטמי לבשר עיי"ש ברש"י שהקשה למ"ל חרב הר' הוא כחלל. ולפענד"נ לישב דלכאורה יש להקשות איך ישחוט טמא במוקדשים להוי אמינא דמיירי בטמא מת נהי שישחוט בסכין ארוכה הר' הוא מטמא הסכין ונעשה אב הטומאה ואסור להכניס כלי טמא למקדש. דחייב על ביאת מקדש. אך מבואר במשנה דנזיר ס"פ כ"ג דכל טומאה שאין הנזיר מגלח אין חייבין על ביאת מקדש עיין בר"ש פ"א דאהלות דמש"ה על חרב הרי הוא כחלל דאין כהן מוזהר כמ"ש התוס' אין חייבין על ביאת מקדש. וכן כתב הראב"ד פ"ד מביאת מקדש דלא כשיטת הרמב"ם עיי"ש. אך הר"ש כתב דתלי' בפלוגתא ולר"מ

חייב אביאת מקדש דפליג במשנה דנזיר עיי"ש, ואמנם גם לר"מ ודאי אינו חייב רק אאב הטומאה כמ"ש הרמב"ם להדי' לשיטתי':

(חסר דף):

קי"א דאף בכלים טבילה בזמנה מצוה ופנ"י ביצה י"ח תמה עליו מרש"י ות"כ הנ"ל ויש לישב דברי מהרש"א די"ל סתם ת"כ ר' יהודא ס"ל כר' יוסי בנו דס"ל נדה כ"ט טבילה בזמנה לאו מצוה. ועוד אין ראי' מכלי חרס דטעון שבירה לשאר כלים דמהני טבילה י"ל דהוה מצוה ע"כ צ"ע על חדושי הר"ן מ"מ יש לדחות הראי' מירושלמי די"ל ר' יוחנן ס"ל רק מדרבנן אסור לשהות בטומאתה והמג"א סי' ס' כ' דמצוה דרבנן א"צ כונה וגם בכלים צ"ע, וע' סדרי טהרה קצ"ז כ' ג"כ כהפנ"י ע"כ ל"ק על הר"ן ז"ל ובכ"ז יש לפלפל הרבה:

ה וע' תוס' חולין י"ד ד"ה מחתכין שכתבו הא דר"ש מתיר אף דבעי יושב ומצפה משום דבבהמה יושב ומצפה שמא ישחטנה חש"ו ואחרים רואין ולפ"ז מוכח מר"ש דל"ב כונה לשחיטה וצ"ל הא דלא משני בדף י"ב מאן תנא דל"ב כונה לשחיטה ר"ש הוא משום דלא מבואר להדי' ודוק:

ו והנה זקיני הת"ש פוסק בשמלה חדשה סי' ח' סעיף ג' דאם שחט בהולכה או בהבאה לבד ואין בסכין מלא אורך ב' צוארים שחיטתו פסולה דאוריי' דקים להו לרבנן דבסכין כזה מסתמא דורס ושם בסעיף ה' פוסק דאם נתכוין לשחוט בהולכ' ובהבאה בסכין קטן אע"ג דנשחט בהולכה או בהבאה לבד כשר דלמה ידרוס כיון דרצונו הי' להוליך ולהביא עד שישחוט ויש להסתפק בחש"ו ששחטו ואחרים רואין ונתכונו לשחוט בהולכה ובהבאה ושחטו בהולכה לבד בסכין שאין בו ב' צוארים אם כשר או לא די"ל כיון דקטן אין לו כונה הוה כשחט בהולכה לבד ופסול ונ"ל דכשר דלענין זה יש לקטן כונה ועוד כיון דעיקר הפסול הוא הואיל ונתכוין לשחוט בהולכה לבד ודאי דרס א"כ בקטן נהי שאין לו כונה מ"מ כונה להיפך לא הי' לו לשחוט בהולכה לבד ולכן בודאי לא דרס כנלע"ד:

ז' ובספרי חא"ח סי' ל"ו אות ז' הבאתי דברי הפמ"ג א"ח סי' תרכ"א דלאחר ששחט הרוב אם אחר גמר השחיט' חייב משום נטילת נשמ' דכחי היא חשוב. ושם הבאתי קו' פמ"ג איך מותר הוא לשחוט כל הסימנים בק"צ הרי גמר הסימנים חילול שבת שלא לצורך (כעת ראיתי שהפמ"ג לא הקשה כן אך מ"מ הדבר צ"ע) וכתבתי לישב דכיון דבעי שיהי' ראוי לשחיטת כל הסימן כמ"ש לעיל אם. נאמר דאסור לשחוט בשבת כל הסימן שוב ל"ה ראוי מחמת איסור שבת לדעת הב"ח א"ח סי' ל"ב דמחמת איסור שבת מיקרי אינו ראוי (וכ"כ הרשב"ם ב"ב קנ"ו ד"ה בשבת אמרו וז"ל וכ"ש בחול דכל הראוי לבילה

עיי"ש) אם כן ממנ"פ מותר דאם אסור בשבת לגמור ל"מ שחיטת הרוב וע"כ שמותר לגמור והוה ראוי וסגי ברוב. וזה הערה יקרה וכעת ראיתי שזה אינו דעדיין קשה ביו"כ דקרצו ומירק אחר שחיטה על ידו ואמרינין בחולין כ"ט דמצות מירוק מדרבנן וע"ז קשה דהנה השוחט בעצמו בעוד שתופס הסכין ודאי מותר לגמור כדאמרי' בשבת קל"ג במל כ"ז שלא פירש חוזר אף על ציצין שאין מעכבין המילה וה"ה בשחיטה כיון שניתן בשבת לדחות מותר לגמור כל הסימן א"כ איך מירק אחר משום מצוה דרבנן הרי הוא אסור לגמור ול"ש לומר כמ"ש דא"כ הרי אינו ראוי לשחיטת כל הסימן ול"מ הרוב דז"א דהרי הראשון הי' ראוי לגמור ומהני הרוב ואיך גומר הוא ודא ודאי קו' היא ומחורתא דלא כהפמ"ג סי' שט"ז וסי' תרכ"א דלאחר שחיטת הרוב ב' סימנים חייב משום נטילת נשמ'. אף דמפרכס חי. והרי הוא דומה לבן ח' חי דבב"ב כ' אמרינן דחוצץ בפני הטומאה ובודאי אינו טמא דחי היא ומ"מ אמרינין בשבת קל"ה דמחתך בבשר בעלמ' ואינו חייב משום שבת. וה"ה לאחר שחיטת רוב ב' סימנים כמת היא. וכן כתוב בספר מנחת חינוך מוסך השבת אות כ"ט:

ח' אמנם בספר הנ"ל שם כ' דגם הורג טרפה בשבת פטור ובזה הפריז על המדה ובמח"כ נעלם ממנו משנה מפורשת פסחים ע"א ע"ב שחטו ונמצ' טרפה בסתר פטור משום אונס הא זולת זה חייב משום שבת הרי דבטרפה חייב משום נטילת נשמה וכן מוכח מתוס' חולין י"א שהקשו נילף מכל קרבנות דדחי שבת ול"ח שמא טרפה ואס"ד דבטרפה א"ח משום נטילת נשמה מה הקשו וגם מדבעי ר' ירמי' מר' זירא בביצה ל"ד בדרסה או שטרפה בכותל מהו לשוחטה ביו"ט אי חיישינן שמא טרפה מבואר דבטרפה חייב משום נטילת נשמה ובזה אין לתרץ כלל משום מפרק דבחולין היא ואין לומר דבקדשים דלדם היא צריך חייב משום מפרק ואף במת חייב כדאמרינין בשבת ע"ה כגון שפצעו מת ולכן אף בטרפה חייב. דז"א דבטרפה דהקרבן פסול ודאי ל"ה מפרק צורך לגופי' ודוקא משום נטילת נשמה חייב דהוה תיקון אמ"ה לב"נ משא"כ מפרק ולא על ס' מנחת חינוך תלונתי אלא גם דברי תוס' רי"ד שבת צ"ע שכ' דף קל"ו בשם ריב"ם דחובל בין בטרפה בין בבן ח' פטור משום שבת ותוס' כתבו ואינו נ"ל דטרפה חי הוא ואינו דומה לבן ח'. ומה יענה הריב"ם למשנה וגמר' שלימה שהבאתי וצ"ע ומ"מ התוס' מסקי ג"כ דבטרפה חייב משום נטילת נשמה דלא כמנ"ח. אך מתוס' שם משמע דבשחט בו שנים או רוב שנים נמי חייב אח"כ כיון דכחי היא. לכל דברי' ואינו דומה לבן ח' וזה לא נהיר' דאינו דומה לטרפה דגם בשחט בו ב' או רוב אם שחט נכרי ואח"כ שחט ישראל אין שחיטה מטהרתו ואינו דומה לטרפה רק לבן ח' ומ"מ נ"ל דוק' לאחר שחיטת רוב הסימנים אם

שחט או הרג אחר פטור משום נטילת נשמה דלא כפמ"ג אבל אם ניקב הושט ואח"כ שחט בשבת חייב משום נטילת נשמה אף דניקב הושט נבילה ואין שחיטה מטהרתו מ"מ חי הוא וחייב כנלע"ד:

סימן ח

ב"ה פרעמישלא ברכת טוב לפ"ק. לרב אחד:

ע"ד השו"ב אשר עבר עליו קול במחנה שחשוד על זנות ושנתיחד עם שפחה כותית. ועתה נגבה עליו עדות שנתיחד ורצה לזנות עם אשת איש וקודם גב"ע שלחו לו הב"ד שיבא לגב"ע בפני' וענה במכתב לב"ד שמחמת בלבול הדעת לא יוכל לעמוד בפני העדים והרשה לגבות העדות שלא בפניו וזה תוכן הגב"ע הנצרך לענינינו איש אחד חשד את השו"ב שנתן עיניו באשתו והכין עדים תחת המטה ובלילה בא השו"ב לשם ונתיחד עמה וכבה הנר וחלץ מנעליו וקפצו העדים עליו מאחורי המטה וקראו לבעל האשה ולאחיו שהי' בהעלי' ואח"כ דברו עמו שיתן להם מעות ויסתרו הדברים ונתן להם צעטיל איך שמחויב לתת להם סך עשרה ר"כ וחתם ע"ז. כ"ז העידו העדים והראו הקוויטעל. עוד העיד עד אחד שביום שלפני המעשה הנ"ל באתה האשה ואמרה לשו"ב שבעלה נסע מזה והי' נבהל ונתן לה איזה סך והשו"ב מכחיש כל זה ומלבד כ"ז העידו כמה עדים דברים המורים על אמיתיות הדבר ע"כ השאלה בשינוי לשון:

וכת"ה חקר א' אם אנשי העיר אינם חפצים בו אם המה מחויבים להחזיקו או שרשאים להעבירו מאומנתו והנה כתב ההתקבלות הוא על ג' שנים וכבר עברו הג' שנים ב' אם השו"ב פסול מדינא להיות עוד שו"ב אף במקום אחר): תשובה רע עלי המעשה ורעד אחזתני לשמוע כי כך עלתה בימינו וכי שו"ב שצריך להיות ירא שמים ביותר יתן עיניו באשת רעהו. ועונותינו גרמו שנתפרץ הדור ורבתה השערורי' אכן למען לשפוט בצדק ולחקור על שרשי הדין מהכרח לעצור בהמון רגשותי ולעיין בגופא דעובד' למען הוצי' משפט עפ"י התורה וגוף השאלה תסתעף לשתים א' מאיסור שרצה לזנות ב' מאיסור יחוד ונחקור אם נפסל לעדות ולשחיטה. והנה מצד הזנות גופי' י"ל כיון שהי' מחשבה לזנות ולא נגמר המחשבה לא נפסל לעדות ואולי אף לשחיטה ואף שמבואר בזקיני הת"ש סי' ב' סעיף י"ח לענין טבח שיצ' טרפה מתחת ידו דאם עדיין לא עשה רק נתברר שרצה לעשות ולא עלתה בידו דינו כאלו עשה. ומייתי זאת בשם תשו' הרשב"א סי' תרי"ט וריב"ש סי' קי"ג: (:

הנה לשון השאלה בתשו' הרשב"א שאלת כשיהי' סמוך לבהמה מי נאמן ראובן אין לו שום פירוש. ועזרני ד' לכוין האמת דהיא סוף השאלה מסי' תקל"ד דהתשובה הוכפלה

ושם סיים וראובן מתנצל וכו' כי דעתו הי' לבדקו. והי' כתוב בדף השני כשיהי' סמוך לבהמה מי נאמן לומר כן. והמדפיס טעה וכתב מלות אלו כשיהי' סמוך לבהמה מי נאמן ראובן לומר כן לשאלה בפני עצמ') ומשמע מלשון הרשב"א והריב"ש דאף שלא נמכר הבשר מיקרי יצא טרפה מתחת ידו. ואמנם בתשו' מהרי"ט סי' ט"ו מייתי למהריב"ל שכ' דבנדון של הרא"ש עדיין לא יצאה טרפה מתחת ידו שלא נמכרה הריאה שמא בשעת המכירה הי' חוזר ומדקדק סותר לרשב"א וצריך לחלק בין קצב לבודק. דבודק לא מירתת וקצב מירתת יותר כמ"ש מהרי"ט בתשובה הנ"ל. ומ"מ יש לחלק דבטבח שיצ' טרפה מתחת ידו דחיישינין שמא יכשול במזיד שוב אין לו נאמנות ומ"ה מעבירין אותו אם רק רצה למכור ולא עלתה בידו משא"כ ברשע בשאר עבירות אף להפוסקים דאף בפעם אחת כיון דרשע הוא אינו נאמן על בדיקות סכין והרי הוא כמומר דוק' אם עשה מעשה הרשע. אבל אם חשב לעשות ולא עלתה בידו מחשבה רעה אינה מצטרף למעשה. והנה הסברה דממחשבה רעה לא נעשה רשע אף דלא עשה מחמת שלא עלתה בידו דאמרינן אף אם לא הי' נאנס נמי הי' חוזר ולא עשה דמוקמינין אחזקת כשרות. ומה"ט כתבו המפרשים בסברת הירושלמי פ"א דפיאה הובא בתוס' קדושין ל"ט ע"ב דבנכרי מחשב' רעה כמעש' דל"ל חזקת כשרות:

ב' והנה בדין אחד שנתיחד לשם זנות ולא נודע אם עשה מעש' אם נפסול לעדות י"ל לפמ"ש בשיטה מקובצת ב"מ דף צ"א דהא דחייבים מיתה כשירא' כדרך המנאפים היינו שהוא שוכב על כרסה אעפ"י שאין העדים יודעין אם מערה בערוה אם לאו שכיון שכל כך פרץ פרצה כזו על אשת חבירו א"א שלא גמר תאותו ולפ"ז י"ל לכאו' דגם בנתיחד לשם זנות אמרינן ג"כ דבודאי גמר תאותו והא דאין אוסרין אשה על בעלה בנתיחדה לשם זנות כמבואר סי' קע"ח וכן אין חייבין משום היחוד י"ל דדוק' בשראו כדרך המנאפין הוה ידיע' וראי' אבל ביחוד לבד הוה ידיעה בלא ראי'. כמ"ש הב"ש באה"ע סי' מ"ב ס"ק י"ג וזה לדעתי שיטת מהרי"ק דאוסר בנתיחדה לשם זנות כמ"ש רמ"א בשמו סי' ז' סעיף י"א וב"ש סי' קע"ח ס"ב ציין שם דלמהרי"ק נאסרה. וס"ל למהרי"ק דליחייב מית' כיון שאין הורגין בידיע' בלא ראי' ע"כ בעינין דוק' שיראו כדרך המנאפין דאז הוה ראי' ממש משא"כ יחוד לשם זנות הוה ידיעה בלא ראי' אבל על בעלה נאסרת דלדיני ממונות דמיא שכ' הב"ש סי' מ"ב דמהני ידיע' בלא ראי' וכיון דב' עדי כיעור מצטרפין אע"ג דהוה עדות מיוחדת דכיעור דחזי זה לא ראה זה. ה"ה דבידיע' בלא ראי' נאסר'. ולפ"ז ה"ה לפסול לעדות מהני ידיע' בלא ראי' כיון דמהני עדות מיוחדת כמבואר ברמ"א סי' ל"ד סעיף כ"ח בשם זקיני מהר"ם פדוואה וכן להעביר שוחט מהני ידיע' בלא ראי' כדמוכח מתשו'

מהרי"ק הובא בסי' ב' בת"ש דברגלים לדבר הי' מעבירין השו"ב עיי"ש. איברא דח"מ וב"ש סי' ז' כתבו דגם מהרי"ק לא אסר בנתיחדה לשם זנות רק באשת כהן דמעל' עשו ביוחסין וע"כ צ"ל או דידיע' בלא ראי' אין לאסור אשה לבעל'. ואין ראי' מעדות:

מיוחדת דמהני מדאוריית' בממון כמבואר בתשו' רמ"א סי' י"ב והוב' בב"ש סי' י"א וזה דלא כמ"ש בתומים סי' ל' ס"ק י"א ובנתיבות סק"ז דעדות מיוחדת בב' מעשיות ל"ה בדיני ממונות רק מדרבנן ובמח"כ הי' בהעלם מהם לפי שעה דברי רמ"א בתשו' הנ"ל. אמנם האמת דיחוד לשם זנות ל"ה ידיעה ברורה שזינה דהרי בשור שהי' רודף אף דהוה אומדנ' כמ"ש מהרש"א ר"פ שור שנגח הפרה מ"מ אין מוציאין ממון ומ"מ באחד שרדף אחר ערוה מותר להצילה בנפשה דאומדנ' שיבעול אם לא יצילה ומה"ט אין לאסור אשה לבעלה ביחוד לשם זנות כמו שאין מוציאין ממון ברדיפה לבד ואף מהרי"ק יודה לזה ולפ"ז ה"ה לפסול לעדות לא יפסול ביחוד לשם זנות אף בספק אם נעש' מעש' והסבר' דאמרינין שמא חזר בו. ודוק' ביחוד בהיתר אמרינין הן הן עדי יחוד הן הן עדי ביאה משא"כ ביחוד באיסור אמרינין שמא חזר: ג והנה בדין דידיעה בלא ראי' לאסור אשה לבעלה כתבתי בתשו' אמת דיש לאסור והיא דבש"ס דכתובות דף ט' אהא דאמרי' שם וא"ת מעשה שהי' מפני מה לא אסרוה שכ' רש"י שהרי הי' עדים בדבר והקשו תוס' וכי נבעלה לפני עדים וכ' שיטה מקובצת בשם הרא"ש בסוף דף ט' ע"א דכיון דשלח דוד אחרי' ונתיחדה לפני עדים אמרינין הן הן עדי יחוד הן הן עדי ביאה. ונ"ל ביאור דבריו דאף דמטעם היחוד אין לאסור דהוה ידיעה בלא ראי' כמ"ש הב"ש סי' מ"ב מ"מ מהני לאסור אשה לבעלה כיון דמפסדת הכתובה ע"י כן כדיני ממונות דמי' כמו דאמרינין סוף יבמות כיון דאיכא כתובה למישקל ומ"מ ביחוד לבד אין אוסרין אשה לבעלה רק בזה דהעולם ידעו שדרה עמו נאסרה בידיעה בלא ראי' ובזה פירשתי דברי הגמ' שם דמשני התם אונס הוה וכ' הב"ש סי' י"א דלהירושלמי בזינתה באונס נאסרה על הבועל אף דלא נאסרה על הבעל דלא כש"ס דידן ואני פירשתי דש"ס דידן נמי מצי לסבור כן. ומה דמשני התם אונס הוה הכונה דבאמת הוי ידיעה בלא ראי' רק דמועיל הואיל דמפסדת כתובתה ומ"ה נאסרה ולפ"ז משני התם אונס הוה והיא לא נאסרה לבעלה ואין מפסדת כתובתה ואין מועיל ידיעה בלא ראי' לאסור על הבועל אבל בנאנסה בעדים אולי ס"ל לש"ס דידן נמי כירושלמי והוא דבר חריף. אמנם כעת ראיתי לפמ"ש בתשו' רמ"א סי' י"ב שכ' דמאי דאמרינין בש"ס דיבמות כיון דאיכא כתובה למשקל כדיני ממונות דמי' משמע דוקא למשקל כתובה משום חינא כדיני ממונות דמי' אבל משום שמפסדת כתובתה ל"מ לאוסרה דבעי דרישה וחקירה ולסברת רמ"א ליתא לדברינו ועיין ב"ש סי' י"ז ס"ק

ס"ג בטעם הפוסקי' דעדי זנות בעי דרישה וחקירה ול"א הואיל ומפסדת כתובה כדיני ממונות דמי' ומה שהקשה עליו נוב"י ריש סי' ע"ב ולא ס"ל כתשו' רמ"א שהבאתי:

ד' ובעיקר הדין אם לאסור השו"ב בידיעה בלא ראי' כבר נתוכחו בתשו' תועפת ראם חלק יו"ד סי' א' ובנחלת יעקב בתשו' נכדו. ובתועפת ראם תמה על המרדכי פ' האומר בקדושין שכ' דבדיני ממונות אנו דנין בידיעה בלא ראי' ולא בדיני נפשות דהרי דיני ממונות חמור יותר דאין הולכין אחר הרוב כקו' תוס' בסנהדרין דף ג' אהא דיליף בגמ' ק"ו דבדיני ממונות אזלינין בתר רוב בדיינים מק"ו דדיני נפשות. והקשו דהרי בדיני ממונות ל"א בתר רובא ולי קשה בגמ' הנ"ל דיליף ק"ו דיני ממונות מנפשות והרי דיני ממונות חמור יותר דבש"ס דסנהדרין דף ע"ז אמרינין דמצמצם חייב מיתה ובנזקין פטור לרב אחא בר רב ויליף מקרא שם א"כ מה ק"ו היא ונימא מצמצם יוכיח. עוד קשי' להיפך דרבינא מחייב שם מצמצם ויליף מק"ו מה רוצח שלא עשה בו שוגג כמזיד חייב מצמצם נזקין לא כש"כ ונימא רוב יוכיח דאזלינין בדיני נפשות ולא בדיני ממונות דאפי' לענין נזקין אין הולכין אחר הרוב כדמוכח ריש פ' שור שנגח דמשני א"נ לכי הא ומייתי דאין הולכין אחר הרוב ומשמע דקאי אלעיל דזו דברי סומכוס דקאי אנזקין וגם זה תמוה (ולכאורה יש לישב דצריך לבאר דברי תוס' יומא פ"י שכתבו המ"ל כולהו לנזקין דאם נגח תורא דידן לתורא דידי' ברוב ישראל משלם נזק שלם וכ"כ סוף פ"ק דכתובות וזה תמוה דאין הולכין בדיני ממונות אחר הרוב וכבר הרגיש בשיטה מקובצת כתובות בדברי תוס' אבל לדעתי תוס' יסברו דבנזקין גם שמואל מודה כדמוכח מקרא דמועד חייב נזק שלם אף דחזקה דג' זימנא לא עדיף מרוב. וכן מוכח מהא דמ"ד פלגא נזקא ממונא משום דשורים לאו בחזקת שימור קיימא אף דבודאי איכא מיעוט מ"מ חייבא רחמנא דהולכין אחה"ר. וע' שיטה מקובצת ב"ק ב' ע"ב שרצה לומר דבנזקין ספיקא לחומרא ומה שכ' עליו בח"ס יו"ד סי' רמ"א אמנם דניזל בתר רוב אין תימא ושפיר הקשו בתוס' יומא ולפ"ז ניחא דרבינא יליף מק"ו לענין נזקין. וליכא למיפרך מרוב דבנזקין הולכין אחה"ר. מיהו בש"ס דב"ב צ"ג דמייתי משור שנגח את הפרה ראי' דהולכין אחר הרוב וגם מהך דרב אחא דגמל האוחר בין הגמלים ובעי למימר דרב ושמואל פליגי בדרב אחא ות"ק משמע דאין חילוק בין נזקין לשאר דיני ממונות) ועל כן נראה דבר חדש דרב ושמואל דפליגי אי הולכין בממון אחה"ר פליגי גם במצמצם בהך פלוגתא דרבינא ורב אחא. וס"ל לרבינא כרב דהולכין בממון אחר הרוב (וע' בספרי סי' נ"ג אות ד' שהוכחתי דרבינא כרב ס"ל עיי"ש מיהו הרא"ש כ' דאין זה רבינא דסתם הש"ס עיי"ש בסנהדרין) ויליף ממון מנפשות מק"ו ושמואל ס"ל באמת לולא דגילה קרא דמצמצם חייב ברוצח

ובנזקין פטור הייתי אומר ק"ו דהולכין אחר הרוב בממון. אבל כיון דגילה קרא דמות יומת הרוצח דברוצח מצמצם חייב ובנזקין פטור. הרי חזינן דממון אין דומה לנפשות ע"כ ס"ל דאין הולכין בממון אחה"ר. וסוגיא דפ"ק דסנהדרין דף ג' כרב ורבינא דמצמצם חייב אף בנזקין ושפיר יליף בק"ו ואין להקשות דהרי אנן פסקינין כשמואל דאין הולכין בממון אחה"ר ומ"מ פסקינין דמצמצם חייב בנזקין כרבינא והרי רבינא יליף רק מק"ו די"ל דהטעם דאנן פסקינין כרבינא דמצמצם חייב היא משום דאנן פסקינין כר"מ דדאין דינא דגרמי כמ"ש הרא"ש בסנהדרין. וכ"כ הכסף משנה פ"ו מנזקי ממון וכיון דתוס' כתבו דדינא דגרמי מדרבנן אין תימא אמאי חייבין במצמצם דרבנן חייבהו מתורת קנס כמ"ש תוס' ב"ב כ"ג (ולא תיקשי לפ"מ שהוכחתי דרב אחא בסנהדרין ס"ל כשמואל איך הוה בעי למימר בב"ב צ"ג דרב ס"ל כרבי אחא בב"ב לענין גמל האוחר בין הגמלים. וכן יקשה למרדכי פ' האומר הנ"ל דידיעה בלא ראי' מהני בדיני ממונות ולא בנפשות דלא כמ"ש תוס' בשבועות והרי רב אחא דסנהדרין הנ"ל ס"ל כשמואל כמו שהוכחתי לעיל וחמור דיני ממונות מנפשות דלק"מ דרב אחא לחוד שהוא אמורא ורבי אחא דב"ב הוא קדמון) וכ"ז הערות חדשות כתבתי בקיצור א"כ לפמ"ש ודאי קשה על המרדכי הקו' הנ"ל דהרי ממונא חמיר מנפשות דאנן פסקינן כשמואל ואמאי ס"ל דבממון מהני ידיעה בלא ראי'. אמנם כ"ז לא קשה לפמ"ש בספרי חא"ח סי' נ"ג אות ד' דלשמואל אין הולכין בדיני נפשות אחר הרוב רק בדיינים דגלי קרא מטעם דהוה רובא דאיתא קמן וגם בממון מהני כמ"ש הת"ה סי' שי"ד או בקטנה דל"ח שמא איילונית דהוה רוב שכבר הוחזק או באחד אומר בב' בחודש וא' אומר בג' דאיכא רובא וחזקה כמ"ש הפנ"י בפסחים י"א דמוקמינין עדים אחזקה ואין ראי' דאזלינין בתר רוב רק מבן סורר דמייתי בסנהדרין ובזה הרמב"ם לא ס"ל כש"ס דסנהדרין וס"ל יולדת לז' אין עוברה ניכר לשליש ימי' כמו שהוכחתי שם. ולפ"ז דיני ממונות לא חמיר מנפשות עיי"ש שה שהארכתי ולפ"ז ל"ק קו' תועפת ראם על המרדכי דכיון שהוכחתי דלענין רוב לא חמיר ממון מנפשות שוב י"ל דלענין ידיעה בלא ראי' ממון קיל מנפשות כמו שקיל לענין עדות מיוחדת ודוק. ועיין בתומים סי' צ':

ה' ומ"מ לענין לפסול אדם. הנה ראיתי בנוב"י חלק אה"ע סי' נ"ז שכתב דלפסול לעדות בעי דרישה וחקירה עיי"ש וצ"ע עליו מדברי מהר"ם פדווא הובא ברמ"א סי' ל"ד סעיף כ"ח דאחד אומר גזל ואחד אומר גנב פסול לעדות הרי דבעדות מיוחדת נפסל וה"ה דל"ב דרישה וחקיר'. מיהו זה אינו דהב"ש כ' סי' י"א בטעם דלאסור אשה בעי דו"ח אף דעדות מיוחדת דהיינו ב' עדי כיעור מועיל משום דדו"ח מדאוריית' בעי אף בד"מ ולכן בעדות

אשה אוקמ' אדאוריית'. ולפ"ז ה"ה לפסול לעדות בעי דו"ח אף דעדות מיוחדת מועיל. ולפ"ז יש לומר דאין לפסול לעדות באומדנ' וידיע' בלא ראי' כיון דבעי דרישה וחקירה. ועוד כיון דאין אדם נפסל עפ"י עצמו לעדות אף ע"י מיגו כדמוכח בש"ס דכתובות דף י"ח אף דמיגו סבר' גדולה היא ומ"מ לא נפסל לעדות ה"ה דבאומדנ' לא נפסל לעדות. אך לפ"מ דמשמע מב"ש דבידיע' בלא ראי' מוציאין ממון אף דמיגו להוצי' ל"א אין ראי' מדלא מהני מיגו לפסול עצמו לעדות:

ו' הנה לעיל כתבתי דבמחשב' לא נפסל לעדות אף שעש' קצת מעש' והכנה מ"מ כל עוד שלא עשה העביר' לא נפסל והקשיתי מדברי הת"ש סי' ב' דבטבח שיצ' טריפ' מתחת ידו אם נתברר שרצ' לעשות ולא עלת' בידו דינו כאלו עשה וכתבתי דלענין שלא ימכור מכאן ולהבא שאני דכיון דחזינין שרצה להכשיל אין לו נאמנות אמנם כעת ראיתי שגם הסמ"ע כ' כן בסי' ל"ד ס"ק ט"ז לענין טבח שיצ' טריפ' מתחת ידו דפסול לעדות וז"ל ורצ' למוכרה לאחרים ואעפ"י שאינו אוכל ממנה מ"מ כיון שרצ' להכשיל אחרים מפני חימוד ממון אמרינין בשביל הנאת ממון יעיד שקר הרי אף לפסול לעדות מהני מחשב'. ואמנם בסמ"ע סי' ל"ד ס"ק כ"ז מייתי תשו' הרשב"א מי ששכר עדים שיעידו לו אינם נפסלים עד שעה שיעידו. ותמה באורים ע"ז דפשיט' דאינם נפסלים במחשב' והדבר תמוה דהרי טבח נפסל לעדות במחשב': (ומצאתי בספר אמרי בינה להגאון ר' מאיר אויערבעך דיני עדות סי' ל"ו שהרגיש בזה. ומה שתירץ דטבח כיון שהכין הבהמה למכור ומחזיקה בחזקת כשר שיבואו ויקנו הוה כמו אם הוציא מחשבתו לפועל וגרע מעדים שהושכרו להעיד עדות שקר דצריך הגדה בב"ד ואמרינין דילמא ל"ה מעידין., ולפ"ז בנ"ד שנתן מעות להאשה והכין עצמו להעבירה הוה כמו בטבח):

ולכאורה יש לישב לפי המבואר בש"ס דסנהדרין דף ס"א דתירץ רבי יוסף דיש חילוק בין יחיד הניסת לרבים הניסתים דיחיד לא מימלך ומ"ה כשאמר אלך ואעבוד חייב משא"כ רבים הניסתים מימלכו ולא טעו בתרי'. הרי דיש חילוק בין יחיד לרבים א"כ בטבח שרצ' למכור בשר טריפ' אמרינין כיון דיחיד הוא לא מימלך ובודאי הי' מוכר לולא שנתעכב. משא"כ בשוכר ב' עדים כיון דשנים הם מימלכו ולא נפסלו עד שיעידו ואף דאביי הקשה שם על רב יוסף וס"ל דאין חילוק בין יחיד לרבים מ"מ נראה דהרמב"ם פוסק כרב יוסף דבפ' ה' מע"ז ה' ה' כ' דאם אמר אלך ואעבוד חייב בניסת ובפ"ד ה' א' כ' לענין עיר הנדחת והוא שעבדו עכו"ם או שקבלו עליהם באלקי ולא כתב שאמרו נלך ונעבוד והיינו טעמ' דברבים לא מהני זאת משום דמימלכו. וכן כ' בספר מנחת חינוך מצוה תר"ב דף נ' כדעת הרמב"ם דס"ל לחלק בין יחיד לרבים ולפ"ז בנידון דידן שלפנינו

כיון דשנים הם האיש והאשה אמרינן דממלכו ולא נפסל לעדות. איברא דבתשו' מהרי"ק סי' ק"ס כ' דהלכה כרב אשי בסנהדרין ס"א דדוקא בישראל מומר חייב באלך ואעבוד. ובתשו' לאה"ע הארכתי בנידון זה להלכה ושם כתבתי ג"כ דאף ביחיד אין חילוק באלך ואעבוד רק בניסת מטעם דאבה ושמע ובלא ניסת לא מיחייב ובגוף התירוץ על הסמ"ע. רחוק מאוד שיכוין הסמ"ע לזה ע"כ המובחר בביאור דברי הסמ"ע נ"ל עפ"י מ"ש ת' חולין ל"ח דבשוחט ע"מ לזרוק ל"א דילמ' מימלך כיון שעש' מעש' השחיט' ולפ"ז בטבח שאמר על טריפה שהיא כשרה ועשה מעשה לתת לכיפה שמוכרין בשר כשר על כן ל"א דמימלך. ולפ"ז בנ"ד יש לאסור וקצת יש לדחות הראי' מתוס' דמחשבת ע"ז חמירא יותר כדאמרינין בקדושין דף ל"ט ע"ב דמחשבה לע"ז הקב"ה מצרף למעש' ומ"מ אין הדבר ברור לדינ' דכבר כתבתי לעיל בשם מהרי"ט דיש לחלק בין קצב לשו"ב דבמוכר בשר טריפה לא מירתת ומ"ה לא מימלך ולפ"ז בא"א דבודאי מירתת שיבא בעלה או שיבואו אנשים שייך יותר לומר דמימלכו ע"כ לא נפסל מצד מחשבת זנות. אך מצד היחוד יבואר לקמן ועיין עוד בש"ך דבאומר אלך ואמסור פסול לעדות באמר לפני רבים ומוכח קצת דבמחשב' שיש בה מעשה וידוע דלא מימלך פסול לעדות ודוק:

(וד דמה דהוכיח בספר אמרי בינה דטבח שיצא טרפה מתחת ידו ע"כ מיירי שלא מכר עדיין מדכ' הסמ"ע שמשום חימוד ממון עשה כן ע"כ מיירי שמכר ביוקר בשר טרפה לפי שאמר שכשר היא א"כ הו"ל מום במקח ומקח טעות והו"ל גזלן על המעות ובלא"ה פסול לעדות. י"ל דמיירי שמכר טרפה מדרבנן ומהדין אין המוכר מחזיר לו כלום אם אכלו כדאיתא בסי' רל"ד ועיין בנתיבות שם ומ"ה ל"ה גזלן ומ"מ פסול לעדות דחשוד להכשיל אחרים משום חימוד ממון. ואף על לפני עור עובר מדאורייי' כמ"ש במנחת חינוך מ' דל"ח דאפי' באיסור דרבנן עובר בלפני עור דאורייתא דל"ג ממשיאו עצה שאינה הוגנת ועיין בספרי חא"ח סי' ס"ה שהבאתי ראי' לדבריו וגם בסי' קי"ז ודוק היטב. וכעת הראה לי חתני הרב הגדול מ' נתן לעווין נ"י שכבר כ' כן בתשו' פני יהושע ח"א ח"מ סי' ט' שמכשיל לחבירו באיסור דרבנן עובר בלפ"ע מדאורייתא):

ז ואמנם אף אם נימא דמחמת זנות לא מיפסל דל"ה רק מחשבה לעבירה ולא עלת' בידו העביר' מ"מ מצד היחוד עם א"א לעביר' יש לעיין. הנה בש"ס דסנהדרין פליגי ר"נ ור"ש בחשוד על העריות אם כשר לעדות וס"ל להרי"ף ומקצת פוסקי' דפליגי בבא על הערוה והרז"ה פי' דפליגי במי שמתיחד עם הנשים והא דהקש' רב ששת ארבעים בכתפי' וכשר היא משום דמלקין על לא טובה השמועה. ואנן פסקינן דפסול לעדות וכ' הח"מ וב"ש סוף סי' מ"ב דמתיחד לא פסול לעדות רק מדרבנן. ולפ"ז בנ"ד פסול לעדות מדרבנן מצד

היחוד שהעידו ב' עדים. אולם יש לומר כיון דבאמת לא הי' יחוד שהרי היו ב' עדים עמו בבית תחת המטה ולא הי' יחוד רק כיון שהוא הי' סבר שהוא יחוד הוה כנתכוין לאכול בשר חזיר ועלתה בידו בשר טלה. והנה גם בזה י"ל דפסול לעדות כיון שנתכוין לדבר איסור וזה אינו דומה למה שכתבנו לעיל דעל מחשבה לא מיפסל לעדות דכאן כבר עשה איסור היחוד לדעתו שהי' סבור שאין איש עמו. והנה בגוף דבר זה מבואר במשנה דנזיר כ"ג דנתכוין לדבר איסור ועלה בידו דבר היתר חייב מכות מרדות. ונסתפק הרב פמ"ג בפתיחה כוללת לא"ח חלק א' אות כ"ו אי פסול מדרבנן בנתכוין לדבר איסור ועלה בידו בשר כשר. והנה בתשובה אחת עיין לעיל סי' ב' אות כ"ב] הבאתי דברי הגאון מהרש"ק זצלה"ה בנדרי זריזין ח"ב קונטרס כינויי נדרים סי' ר"ו שכ' דהיכא דעבר על שבועה ונשאל אף דנעקר למפרע פסול לעדות וה"ה דשוחט פסול. וחילי' מהך דאשה שנדרה בנזיר ושמע בעלה והפר לה והיא לא ידעה ועברה דצריכה כפרה וה"ה מה"ט פסול לעדות ושם כתבתי דלא כדבריו ומ"מ י"ל דלדברי המאירי הובא בשיטה לב"ק ר"פ הכונס דהיכא דחייב לצייי"ש פסול לעדות ה"ה בנתכוין לדבר איסור פסול לעדות [ועיין לעיל סי' ב' אות י"א כתבתי דתוס' לא ס"ל כמאירי] וכעת ההכרח לבאר בהיות שמצאתי בספר ישועות ישראל להגאון מקוטנא סי' ל"ד סוף אות ז' דמייתי לחקרי לב שנסתפק ג"כ בעבר על שבועה ושאל אם פסול לעדות ואין ספר חקרי לב לפני ע"כ נחוץ לבאר. הנה עד כאן לא נסתפק הפמ"ג אלא בנתכוין לדבר איסור ועלה בידו היתר משום שסופגין מכות מרדות אבל בעבר על שבועה ושאל. נ"ל דאין מלקין מכות מרדות:

הן אמת דאם נאמר דגם בכה"ג לוקין מכות מרדות. יש לישב קו' מהרש"א בתוס' גיטין ל"ג שהקשו בנזיר שאמרו אל תשתה שלוקה והלא הוי התראת ספק שמא ישאל על נזירתו. והקשה מהרש"א אמאי לא הקשו לכ"ע דאיך משכחת שילקה הא ודאי ישאל שלא ילקה להנ"ל ל"ק דאף אם ישאל עדיין ילקה מכות מרדות והרי מכות מרדות נמי מלקות ארבעים אלא שאין חזקות כל כך כמ"ש הריב"ש אין לנו ברור שישאל כדי להקל מעליו כיון דעדיין מתחייב מכות מרדות ומ"ה לא הקשו התוס' רק דשמא ישאל ואף דהוי התראת ודאי דממ"נ ילקה מ"מ כיון דמכות מרדות אין חזקות כ"כ הוי לענין מלקות חזקות התראת ספק ומ"מ י"ל דאין חיוב מכות מרדות כיון דעושה פעולה לתקן האיסור הוי זאת תיקון העבירה. ואינו דומה לאשה שנדרה בנזיר ושמע בעלה והפר לה והיא לא ידעה או להך דמנחות ס"ב בפרש מצודה להעלות דגים והעלה דגים ותינוק דלא עביד מעשה בכונה לתקן האיסור משא"כ בעבר על השבועה והוא שואל לעקור את השבוע' למפרע הוי זאת תיקון העביר' וסגי בהכי דנעקר האיסור למפרע והכי

משמע ממה שהקש' בשעה"מ פ"ו משבועות אהא דצריך לפרט הנדר איך התירו לצדקי' הרי עבר כבר על השבוע' שהרי נשבע שלא יגלה והוא כבר גילה קודם ההיתר (ולדברי מהרש"א גיטין ל"ג דאם הב"ד יודעין שעבר אין מתירין לו הקושיא יותר חמורה ולא יתורץ כלל עפ"י הרשב"א) ותירץ עפ"י דברי הרשב"א דלדבר מצוה מותר לעבור כדי שיתירו לו. ואס"ד דמכין מכות מרדות איך יתכן שיעבור וילקה מיהו מזה אין הוכחה דאם עובר אדעתא שישאל לא הי' כונה לאיסר כלל ולא ילקה ואין הספק רק בעבר שלא אדעתא שישאל דכוונתו הי' לאיסור כמו באשה שנדרה בנזיר והפר לה בעלה והיא לא ידעה אך מרשב"א הובא במ"ל דאף בנדר על דעת רבים מתירין אם עבר כבר דניחא לרבים שיתקן איסורא משמע דלגמרי הוי תיקן ואין בו אף מכות מרדות ואבאר אי"ה במקום אחר כי בכאן קצר המצע:

ח והנה בעיקר הדין המבואר במס' נזיר בנתכוין לדבר איסור ועלה בידו דבר היתר חייב מכות מרדות אמנם במנחות דף ס"ד אי' פלוגתא בזה רבה ורבא בנתכוין להעלות דגים והעלה דגים ותינוק. ולגירסא דידן ס"ל לרבה פטור זיל בתר מעשיו ורבא ס"ל חייב זיל בתר מחשבתו וגירסת הראב"ד פ"ה משבת דרבא ס"ל פטור ורבה ס"ל חייב. ומשמע דלמ"ד פטור אין כאן שום חיוב ואף מכות מרדות כשעשה במזיד פטור. נ"ל הטעם דשם בנתכוין לדבר עבירה ועשה מצוה פטור לגמרי משא"כ בנתכוין לדבר עבירה ועשה דבר הרשות חייב מכות מרדות ועיין בר"ן סוף פ' האורג שחילק ג"כ בין דבר מצוה לדבר הרשות. ובהכי מיושב מה דקשה לי קו' גדולה לגירסת הראב"ד דרבא ס"ל פטור זיל בתר מעשיו והרי רבא גופי' ס"ל בפסחי' כ"ה ע"ב בלא אפשר וקמכוין דאף לר"י אסור דמתכוין כשאין מתכוין לקולא ל"א ולר"ש בין לאביי בין לרבא אסור. הרי דשם המעשה מותרת דלא אפשר והכוונה משוי' לי' איסורא. והרי רבא ס"ל זיל בתר מעשיו. ובכאן המעשה הוא מותרת להנ"ל ניחא דדוקא בעביד מצוה ס"ל לרבא זיל בתר מעשיו משא"כ לדבר הרשות. ובהכי אולי יש ליישב מה שהקשה לי חכם אחד באור החיים סוף פרשת ויחי במקרא דאתם חשבתם עלי רעה שכ' הרי זה דומה למתכוין להשקות חבירו כוס מות והשקהו כוס יין שאינו מתחייב כלום והרי הם פטורים וזכאים הם גם בדיני שמים. והדברים תמוהין דהרי בנתכוין לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה צריך כפרה וילפינן מקרא דאשה הפרם וד' יסלח לה. ואיך כ' שהם פטורין וזכאים גם בדיני שמים. להנ"ל י"ל כמו דבעבירה לשמים כשנתכוין לעבירה ועשה מצוה פטור וא"צ כפרה. ה"ה כשנתכוין להרע לחבירו ועשה לו טובה פטור וזכאי אף בדיני שמים ולפמ"ש נכונים דברי הלבוש יו"ד סי' קנ"ז שכ' מי שהעלה לבו טינא תוכל אשתו לבא

אליו להטעותו באופן שיהא סבור שבא על הערוה ושרי וזה תמוה דהרי צריך כפרה שנתכוין לבשר חזיר והיא עוברת אלפני עור ומכשילתו. להנ"ל ניחא דכיון שהוא עושה מצוה א"צ כפרה. (והנה בדברי האור החיים י"ל עוד לפמ"ש בספ' דעת קדושים להגאון בעה"מ ושב הכהן דרוש א' דאף דבעבירות שבין אדם לחבירו אין יו"כ מכפר מ"מ אם לא חטא רק במחשבה מיקרי זאת בין אדם למקום ויו"כ מכפר ע"ש. א"כ הן הן הדברים כיון דל"ה רק מחשבה לרעה כבר כיפר יו"כ). אמנם קשה להיפך לאביי דס"ל לר"י לא אפשר וקא מכוין מותר דמתכוין כשאינו מתכוין לקולא והרי ר' יהודא ס"ל בנזיר כ"ג דסופגת ארבעים בשביל המחשבה לדבר עבירה. ואיך מתיר בלא אפשר וקמכוין. ושמא יש לחלק דבשלמא באשה שנדרה בנזיר לפי מה שלא ידעה שהפר לה בעלה כונה לדבר איסור שחייבת עלי' משא"כ בלא אפשר וקמכוין כיון שלא אפשר הרי יודע שהמעשה מותרת מה איכפת לן בכוונה והרי הוא יודע שהמעשה מותרת ודע דסוגיא דמנחות תמוה בעיני ולא אוכל להבין כונת הגמ' שם דאהא דמיבעי לן בנמצאת הראשונה כחושה בבני מעיי' אמרינן לאו היינו פלוגתא דרבה ורבא בפרש מצודה להעלות דגים והעלה דגים ותינוק. והרי התוס' הקשו אמאן דמחייב ונימא הואיל דפטור אתינוק פטור אדגים. ותירצו דצידה לא חזי' בשבת. וכוונתם דעכ"פ בצידת דגים עביד איסורא והוא מתכוין לזה. וא"כ מה מדמה בגמ' נמצאת הראשונה כחושה בבני מעיי' כיון דאף לכתחלה אומרים לו צא ושחוט לא עביד איסור כלל ואינו דומה לנתכוין לדגים והעלה דגים ותינוק ולמ"ש הר"ן סוף פ' האורג דבניצד דגים ותינוק לא עביד איסור כלל דמיון הגמ' עולה יפה, אך תוס' לא ס"ל כר"ן דא"כ לא תירצו מידי וצ"ע. והנה לגירסא דידן י"ל קו' התוס' ד"ה להעלות דגים דמה"ט רבה אמר פטור דא"ל הואיל כשיטתי' בפסחים מ"ז ורבא יסבור דל"א הואיל. דזיל בתר מחשבה ועכ"פ אף למאן דאית לי' הואיל ביו"ט דלא אזיל בתר מחשבה דוקא נגד איסור דאורייתא אבל מדרבנן מיהו אסור כמ"ש המג"א סי' תקכ"ז והיינו טעמא דמחשבתו לאיסור ולדעתי באופה ביו"ט לחול יהי' מכות מרדות כהך דנזיר כ"ג ודוק ואכ"מ לברר הענינים הסותרים בענין זה:

ט ועכ"פ לדינא כיון דנתייחד לשם זנות וכוונתו הי' לשם זנות אף שנתברר שהי' ב' עדים אתו מ"מ פסול לעדות מדרבנן ועוד דהרי הדין דמקנין אפי' על הרבה אנשים ואם נסתר' אח"כ אפי' עם מאה נאסרה על בעלה עד שתשתה כמבואר בירושל' ורמב"ם פ"א ועיין בארבעה טורי אבן לזקיני הגאון מ' אלעזר רוקח מה שהקשה ע"ז והדברים עתיקים והרי סוטה דאסורה הוא משום דרגלים לדבר שקינא לה ונסתרה כדאמרינן ריש סוטה הרי דאפי' בדליכא איסור יחוד אסורה משום דרגלים לדבר שקינא ונסתרה. וה"ה לפ"ז

בנתיחד לשם זנות אפי' הי' עוד אנשים עשה האיסור ופסול לעדות מדרבנן כנ"ל ויבואר עוד לפנינו:

ובהך דפסק הר"מ בשם הירושלמי דאם קינא לאשתו על ב' אנשים ונסתרה עם שניהם ביחד תשתה צ"ע דהרי הדין מבואר דאפי' עד אחד במדינת הים שיודע שנטמאה אינה שותה לשיטת התוס' סוטה והמ"ל הוכיח דבעד אחד תשתה ורק בב' עדים לא תשתה. והפוסקים האחרונים (עיין בתשו' מהר"ם מינץ סי' פ"ו וגור ארי' יהודה סי' ג') הביאו ראי' דאל"כ הרי הנחשד הוא עד אחד והרשב"א בתשו' סי' תקנ"ב כ' דהנחשד נאמן כעד אחד לומר שנטמאה דפלגינן דיבורא, א"כ עכ"פ איכא עד שנטמאה וע"כ בעד אחד תשתה. א"כ כשנסתרה עם ב' ובפרט להירושלמי דמיבעי לי' לר' יוסי דאפי' נסתרה עם מאה שקינא לה תשתה ומשמע אפי' לא שהתה רק כדי זנות עם אחד א"כ הרי איכא ב' עדים שראו שזינתה או שראו כדרך המנאפין ואיך תשתה ודא קו' רבתי דממנ"פ אם לא זינתה א"צ שתי' ואם זינתה המים לא יבדקו כיון דאיכא ב' עדים. ע"כ הנראה דבנסתרה עם שנים מ"מ י"ל כיון דהנחשד אינו נאמן דמשים עצמו רשע ואפי' אחד שאומר כדבריו אמרינן פלגינן דיבורא ונמצא דאין מעיד שזינתה עם מי שקינא עלי' כמ"ש זקיני הח"ץ סי' ק"נ והמ"ל ובעד אחד דאיכא במדינת הים המים בודקין כמו שכ' המ"ל משא"כ באיכא ג' שקינא לה דאיכא ב' עדים כשרים לא תשתה ע"כ לא העתיק הר"מ דברי ירושלמי רק בקינא משנים. ור' יוסי דירושלמי אולי סובר דאף דאיכא ב' עדים במדינת הים שותה. ואנן לא פסקינן הכי:

י ובעיקר הדין באחד שנתיחד עם א"א אם פסול לעדות ולשחיטה בתשו' מהר"ם מינץ סי' י' פוסק דלא נפסל לעדות ולשחיטה. ואמנם יש לסתור דבריו מה שהכשיר לעדות ואבאר הדין לעדות ואח"כ יבואר הדין לשחיטה. הנה שורש דבריו כיון דר"נ הכשיר לעדות בחשוד על העריות ורב ששת אמר ארבעים בכתפי' וכשר והארבעים בכתפי' הוא משום שמלקין על לא טובה השמועה א"כ זה דוקא בנתיחד עם פנוי' דמלקין על היחוד משא"כ בנתיחד עם א"א דאין לוקין שלא להוציא לעז על בני' לא נפסל לעדות לכ"ע. והנה בזה לא הביא דעת הב"ח הובא בב"ש סי' כ"ב ס"ק ו' דגם בא"א מלקין אותו דבדידי' לא שייך לעז ודוקא האשה אינה לוקה אבל הוא לוקה והב"ח מייתי שיטת רש"י דמבואר להדי' כדבריו ולרש"י א"צ לומר בהא דמלקין על היחוד ואין אוסרין על היחוד דרישא מיירי בפנוי' וסיפא בא"א כדברי תוס' רק דגם:

רישא מיירי בא"א ומלקין אותו. אמת דהב"ש כ' דאין הלכה כן וכן מבואר בפירוש המשניות להרמב"ם דגם הוא אין לוקה אבל אמאי לא נחוש לענין עדות לדעת רש"י

אמנם י"ל כיון דרש"י ס"ל בסנהדרין כשיטת הרי"ף דמחלוקת ר"נ ור"ש מיירי בודאי בא על הערוה מדכתב ארבעים בכתפי' דמלקות גמורה ליכא דלא הי' התראה משמע דמיירי בודאי בא על הערוה. זה דלא כדמייתי תוס' יבמות כ"ה בשם הקונטרס א"כ לרש"י י"ל דביחוד בעלמא לא נפסל לעדות א"כ ממנ"פ לרז"ה ושאר פוסקים אין מלקין על היחוד אף אותו ולא נפסל לעדות ולרש"י דמלקין אותו מ"מ כיון דמחלוקת דר"נ ור"ש מיירי בודאי בא על הערוה גם לרש"י לא נפסל לעדות ביחיד. וע"כ אין לחוש לשיטת רש"י. אמנם י"ל דהיכא דמחמת היחוד יצא עליו קול שהוא חשוד לזנות א"כ בזה מלקין על לא טובה השמוע' אף על א"א כמבואר בפי' המשניות להרמב"ם בקדושין דאין חילוק בזה א"כ בכה"ג נפסל לעדות: ועוד עיין בדברי המקנה בק"א להלכות קדושין סי' מ"ב שכ' דהא דכתב הרז"ה דהחשוד על העריות דפליגי ר"נ ור"ש מיירי ברגיל ומתיחד עמהם מיירי ביחוד במקום שמותר אבל בנתיחד עם הערוה ודאי פסול מדרבנן ולדעת רש"י האיסור יחוד דאוריית' עי"ש א"כ לדבריו אף בא"א אף שאין לוקין פסול לעדות מדרבנן הגם שיש לפקפק דשמא איסור יחוד לא משמע לאנשי איסור' בהכי מ"מ היכא שנתייחד לזנות דלדעת מהרי"ק נאסרה על בעל' כמבואר סי' ז' ובזה בודאי לוקין דאין לחוש שיוצי' לעז על בני' דהרי הוא חייב לגרש' ובלא"ה איכ' לעז ע"כ אף לדידן דלא פסקינן כמהרי"ק מ"מ לענין עדות יש לחוש לדברי מהרי"ק:

יא והנה בתשו' מהר"ם מינץ הביא ראי' ממה שפוסק הרשב"א בתשו' סי' תקנ"ב דבאומר החשוד לאחר הקינוי וסתירה שזינתה עמו אמרינן פלגינן דיבור' ואינה שותה והרי כיון שנתייחד' עמו בודאי הרי הוא חשוד על העריות. ונהי נמי דפלגינן דיבורא ואומר שנטמאת מאחר מ"מ כיון שחשוד על העריות אינו נאמן לעדות אשה לאפוקי לכ"ע איך נאמן לאסרה על בעלה שאינה שותה והרי זה הוי לאפוקי והרשב"א ודאי ס"ל כשיטת הרז"ה כמו שהוכיח שם. וע"כ מוכח דס"ל לרשב"א דבנתיחד עם א"א כיון שאין לוקין שלא להוצי' לעז לא נפסל לעדות זה תוכן דבריו בקיצור ודבריו תמוהין דאם נתייחד לאחר קינוי דצריכ' לשתות ואיכא פרסום ודאי לוקה משום לא טובה השמוע' לכ"ע דל"ח שיוצי' לעז דבלא"ה איכ' לעז ואם תשתה ונקת' ונזרע' זרע שוב לא יהי' לעז אף אם ילקה א"כ אף לדבריו קשה קושיתו. אמנם בפשיטות י"ל דל"ק קושיתו דהנה מבואר באה"ע סי' י"ז דפסולי עדות דרבנן כשרין לעדות אשה ופסולי עדות דאוריית' פסולין וצ"ע אמאי לא ביארו שם להלכ' דחשוד על העריות אף דלא נפסל רק דרבנן פסול לעדות אשה דהרי רש"י פי' בסנהדרין ל"ש אלא לאפוקי לומר שמת בעלה ולמה לא פסק כן המחבר וע' בח"מ סי' מ"ב שהרגיש בזה. ע"כ נ"ל דרש"י כשיטתי' דס"ל כשיטת הרי"ף

דאף בודאי בא על הערו' כשר לשאר עדות מדכ' דהאש' אין לוקה רק מכות מרדות בלא התרו בה כמו שהוכחתי לעיל וכשר לעדות מטעם יצרו תקפא ולעדות אשה פסול מדאוריית' ומ"ה פסול גם להעיד שמת בעלה אבל לדידן דלא פסקינן כהרי"ף רק כרז"ה והבא על הערוה פסול מדאוריית' לכל עדיות והחשוד לר"נ כשר רק לעדות אשה פסול לאפוקי היינו דוקא להעיד שנתגרש' דכל הפסולים מדרבנן פסולים גם הוא פסול אבל להעיד שמת בעלה כמו דכל הפסולים מדרבנן כשרים דל"ג מאשה ועבד משום מילתא דעביד' לגלויי או משום דהאש' דייקא ומינסב' כן החשוד על העריות כשר ומ"ה לא מביא זאת המחבר והרמ"א בסי' י"ז. ובאופן דלדעתי כשר אף להעיד שמת בעלה. אמנם אף אם נאמר דלהעיד שמת בעלה אינו נאמן מ"מ להעיד על אשה לאחר קינוי וסתירה שנטמאה כיון דאפי' אשה ועבד נאמנין ואף החמש' נשים שאין נאמנות על מיתת הבעל נאמנים ע"ז ה"ה דחשוד על העריות נאמן שפיר פוסק הרשב"א ומ"מ לעדות גמור אף הרשב"א מודה דפסול מדרבנן לדידן דפסקינן כרב ששת. ונדחה ראיות מהר"ם מינץ ומצאתי במקנה בק"א סי' מ"ב תחילת ד"ה החשוד על העריות כדברינו דחשוד על העריות כיון דלא פסול רק מדרבנן כשר לעדות אשה ורש"י בסנהדרין כשיטתי' ועיין עוד בעצי ארזים סי' י"ז ס"ק י"ד הרחיב הדיבור בחשוד על העריות לעדות אשה וכ' שם ראי' נכונה עיי"ש:

ועוד בפשיטות ל"ק קושית מהר"ם מינץ דאף אם נאמר דכל חשוד על העריות אינו נאמן לאפוקי אשה מבעלה אף לאחר קינוי וסתיר' משום שהוא חשוד לאותו דבר והוא נוגע שרוצ' לישא אותה מ"מ אם הנחשד גופי' שהוא לאחר קינוי וסתיר' דידי' אומר שזינת' עמו לאסרה על בעלה ודאי לא נוגע הוא דאסור' עליו עולמית כשם שאסור' לבעל כן אסורה לבועל מיהו זה יש לדחות דרש"י פי' דניחא לי' לשוי' פנוי' דתיהוי שכיחא לי' וכן הוא בגמ' משמע שיזנה עמה וזה שייך אף לאחר קינוי וסתירה אך מה שכתבתי לעיל נכון:

יב ושוב ראיתי דמה שכתבתי לעיל דלאחר קינוי וסתיר' מלקין להנחשד מכות מרדות יש קצת להסתפק הנה לפ"ז גם להאשה מלקין מכת מרדות משום היחוד ולא משמע כן בגמ' דהנה קודם שתשתה ואמרה שתשתה ודאי אין מלקין אותה דהרי יתברר אם זינת' גם עונשה בלא"ה מרוב' ולמה עוד ללקות אותה ואם אמרה אינה שותה משמע ג"כ דאין מלקין אות'. ע"כ י"ל לפמ"ש תוס' יבמות ל"ח ע"ב דל"ה עוברת על דת לב"ש הואיל ויתברר ע"י שתי' ה"ה לב"ה אף דלב"ה מפסדת כתובת' ומשמע דהוי עוברת על דת מ"מ אין מלקין אותה מכות מרדות כיון שיכולה לברר ע"י שתי' לא יצא קול שזינת'.

אך להנחשד י"ל דמלקין מכות מרדות שהוא עושה איסור ועדיין צ"ע הואיל ולא מצינו כן וי"ל דדוק' היכא שהתור' לא כתבה שום קנס כגון ביחוד רבנן חייבו מכות מרדות משא"כ בקינוי וסתיר' דמהתור' המים בודקין אותה והבועל לא חייבו חכמים מכות מרדות ואולי אף בזה"ז דאין משקין אך כיון דהרשב"א קאי על זמן ששותין אז ודאי יש לומר דלא הי' אז מכות מרדות וכיון דראיות מהר"ם מינץ מתשו' הרשב"א נדחה אין להוסיף דבר חדש לומר דאם נתייחד עם פנוי' דלא עשה איסור תורה פסול לעדות מדרבנן והיכא דנתיחד עם א"א דעשה איסור תורה כשר לעדות, ואף דרב ששת חולק על ר"נ מטעמא דארבעים בכתפי' וכשר מ"מ י"ל דלאלומי לקו' הקשה דהרי מלקין אותו ואיך יתכן שיהי' כשר לעדות אבל באמת לרב ששת דחשוד על עריות פסול לעדות ולדעת הרז"ה היינו ברגיל ומתיחד עמהם ודאי לא חלקו רבנן בין פנוי' לא"א:

יג והנה המהר"ם מינץ הקשה לשיטתם דס"ל דבא"א אין מלקין על לא טובה השמוע' והרי קרא בבני עלי כתיב אל בני כי לא טובה השמועה והרי שם הי' השמוע' מא"א ודוחק לחלק בין אם נחשד על אשה מיוחדת ובין הי' השמיע' לא טובה בסתם נשים ובמח"כ נעלם ממנו דברי פי' המשניות להר"מ בקדושין פ' דדוקא ביחוד יש חילוק בין א"א לפנוי' משא"כ על לא טובה השמוע' אין חילוק ואף בא"א לוקין עי"ש וכונת חשיד על העריות עיין בב"י ח"מ סי' ל"ד לקצת פוסקים קלא דלא פסיק ולקצת פוסקים קלא דפסיק ושיטת הרמב"ם הוכיח בספר פני מבין על סנהדרין בשם הרב לחם יהודה דחשוד על העריות הוא שיחשד לחבק ולנשק ומזה מיירי בסוגיא דסנהדרין שהרי כ' בפכ"א מאיסורי ביאה כל הבא על הערוה מן העריות דרך אברים או שחבק ונשק דרך תאוה ונהנה בקירוב בשר הרי זה לוקה מן התורה וכו' העושה דבר מחקות אלו הר"ז חשוד על העריות וכ' ההמ"ג דזה שאמרו בסנהדרין ארבעים בכתפי' וכשר הכונה שנלקה מלקות אלו וכן מוכח מהר"מ פי"ט מסנהד' שכ' באות קס"ב הקרוב אל העריות בדרך מדרכי הזנות אע"פ שלא גילה ערוה וזה החשוד על העריות. ולפ"ז יש ג' שיטות דלהריף כונת הגמ' בבא על הערוה ממש. ולהר"מ הכונה מחבק ומנשק וביחוד גרידא דאין לוקין מהתורה להר"מ וכן לרי"ף לא פסול לעדות והרז"ה דעת שלישית דאף ברגיל ומתיחד פסול לעדות ובב"י סי' ל"ד נסתפק בדעת הרמב"ם וכבר תמה בספר הנ"ל עליו:

יד ודע דמה שהקשו על הרי"ף דס"ל בבא על הערו' כשר לעדות דיצרו תוקפו ואיך מקש' במכות ו' נרבע יציל וע"כ הכונ' בשביל שהוא רשע כמ"ש תוס' ולהרי"ף הרי כשר לכל עדיות. וכבר הקשו כן בתוס' סנהדרין ט' עיי"ש מה שתירצו. לפענ"ד נרא' דע"כ צריך להבין שיטת הרי"ף והרי נהי דיצרו תוקפו הרי הוא רשע וחייב מית' ול"א יצרו תוקפו

ואמאי לענין עדות כשר ועיין בנוב"י קמא אה"ע סי' נ"ז. אמנם גוף הסבר' נרא' דבודאי עשה תשוב' דהעביר' עשה בתשוקת היצר ואח"כ ודאי עשה תשוב' ומ"מ חייב העונש דלענין שיסבול העונש לא מהני מה שיעש' תשוב' ומ"מ כיון שעש' תשוב' כשר לעדות דשוב ל"ה רשע וקצת כעין זה כ' במהר"ם מינץ סי' כ' ולפ"ז כיון שכתבתי בספרי סוף סי' י"ח דאם עבר עבירה שחייב עלי' מית' אף שעש' תשוב' פסול לעדות דלא כדמשמע מתשו' שבות יעקב ושם הבאתי דבשושנת העמקים סוף כלל ו' כ' כדברי א"כ נכון שיטת הרי"ף דדוקא בשאינו חייב מית' כגון דלא איתרו בי' אמרינן דבודאי עשה תשוב' וכשר לעדות משא"כ היכא שמחויב מית' דל"מ תשוב' אף לענין עדות ודאי פסול ושפיר מקש' מנרבע לרצונו דחייב מית' כדכתיב ומתו גם שניהם. ול"מ תשוב' ויציל הוא הרובע וזה ישוב נכון על קו' תוס' ושיטת הרי"ף ודוק. מיהו מיבמות נ"ה ומסנהדרין ט' דמשמע דנרבע לרצונו פסול אף דליכ' עדות שחייב מית' עדיין צ"ע ושמא גם שם כיון שהעיד על הרובע שרבע ואתרי בי' ואם אמת הדבר גם אותו התר' וחייב מית' ול"מ תשוב' ודוק' אם אין בו חיוב מיתה כלל אז כשר לעדות דמהני תשוב' ואמרינן בודאי עשה תשוב':

סוף דבר הנרא' לדינא כיון דלדעת הרי"ף והרמב"ם אינו פסול לעדות ביחוד גריד' ורק לדעת הרז"ה א"כ כ"ז אם הי' בו יחוד ממש משא"כ בהי' עדים שמונים ולא הי' יחוד. וגם הי' בעלה בעיר דאין בו משום יחוד ורק שהוא סבר שאין בעל' בעיר ושאין איש עמו ונתיחד בכה"ג אינו פסול לעדות דכיון דאין פסול לעדות ביחוד רק לדעת הרז"ה כשלא הי' יחוד באמת רק דנתכוין ליחוד לכ"ע לא פסול לעדות כן נ"ל:

טו ואבא לעיקר הדין הנה בדבר אם לפסול שוחט קשה יותר מלפסול לעדות נתווכחו גדולי המורים. ואבאר הנה לשיטת הרמב"ם מומר לדבר אחד צריך בדיקת סכין וכ' המחבר סי' ב' דדוקא מומר אבל אם הוא רק פסול לעדות בעבירי' של תור' א"צ לבדוק סכין אף להרמב"ם. והש"ך ס"ק כ' כ' דבשל עצמו אינו נאמן אפי' אם אינו מועד לכך כיון שפסול לעדות ובשל אחרים נאמן אם אינו מועד לכך והפמ"ג הקש' עליו כיון דטעמ' דבודק: סכין הוא משום דמיטרח לא טרח א"כ גם בשל אחרי' הוה בשל עצמו דיש בו בגיע' כיון דמיטרח לא טרח ובת"ש סי' ב' ס"ק ד' פוסק באמת דחשוד לאכול נבילות אפי' פעם אחת אינו נאמן על בדיקת סכין ומשמע אף בשל אחרים ואולי סברת הת"ש יהי' מטעם שכתב הפמ"ג. אמנם דוקא בפסול לעדות בשביל נבילות אבל בשביל איסור אחר הנרא' מת"ש שפוסק דלא מיפסל מחמת עבירי' אחרת בלא בדיקת סכין כי אם במועד לכך והטעם דקיי"ל חשוד לדבר אחד אינו חשוד לדבר אחר ואף שיש בשוחט ובודק חומרות דרבנן ונימא מדחשיד לאיסור ערוה הוא חשיד לאיסור קל ממנו כמבואר

בסי' קי"ט סעיף ה' ומקצת אחרונים חששו מה"ט לפסול שו"ב אף בעבר פעם אחת על עביר' והטעם דל"ה זאת בשל אחרי' דנאמן להעיד כיון דמיטרח לא טרח הוה זאת בשל עצמו שיש לו הנא' דלא טרח מ"מ הרי הש"ך פוסק בסי' קי"ט ס"ק י"ב כשיטת הרמב"ן והרשב"א דדוקא בששני עבירות הם ממין אחד אבל אם אינם ממין אחד החשוד לדבר חמור אינו חשוד לדבר הקל ממין איסור אחר. א"כ לדידי' החשוד על העריות נאמן לאיסורין שאינו מעדות אשה ואף דפסול לעדות דארבעים בכתפי' וכשר מ"מ לאיסורין נאמן לשיטת הש"ך:

והנה כת"ה כ' דהרי הרי"ט אלגאזי פ"ד דבכורות הקש' על הרמב"ן מהא דאמרינן בע"ז ע' שזונה כותית וישראל מסובין יין שרי נהי דתקף לי' יצרה דזנות יצרא דע"ז מי תקף לי' ותיפוק ל' שהם ב' מיני עבירות ותירץ הרי"ט אלגזי דסברת הרמב"ן דמי שחשיד לאיסור של הנאת הגוף לא חשיד לאיסור שאינו הנאת הגוף. משא"כ מאיסור זנות לאיסור מאכל חשוד. ולפ"ז ה"ה בשוחט הי' לנו לחוש שמא יטרוף לו בהמ' ומכשיר' שיאכל הכרכשתא או שיקח יותר שכר שחיט' מכשר' ואין לנו להשען אסברת הגמר' נהי דתקיף לי' יצרא דזנות יצרא דאכילת איסור לא תקיף לי' דשם ב' רש"י דלא שבק לאנסוכי ובזה אין לו הנאת הגוף מה שהיא תגע ביין ולכן לא שבק שיגע משא"כ שיאכל טריפות להרויח ממון או להנאתו חשדינן לי' לפמ"ש הרי"ט אלגזי. ויפה העיר לשיטת הרי"ט אלגזי. אבל באמת נקל לישב קו' הרי"ט אלגזי לפמ"ש המ"ל פ"י מגירושין ה' י"ח לחלק בין דברי הרדב"ז שכ' גבי נדה ונתיחד עמה אפי' ראינו שנבעל' ל"א אאע"ב ב"ז כיון שבלא"ה הוי ב"ז ובין הך דתמור' כ"ז דלא מיבעי' לי' רק באיתחזק בג' מלקות אבל בב' בהמות אמרינן לא שביק היתר' ואכיל איסורא. אף דממנ"פ חייב מלקות וכ' לחלק בין ב' דברים לדבר אחד. ולפ"ז כתבתי בספרי חא"ח סי' ע"ד אות א' דיש לחלק בין איסור שעובר בזמן אחד ובין איסור שעבר מקודם ועתה יעבור בזמן אחר כגון בחמצן של עוברי עביר' מותר מפני שהן מחליפין אף שעבר מקודם על ב"י מ"מ עתה לאחה"פ יחליף ואינו דומה להך דהרדב"ז שהיא בזמן אחד וע' בספרי חא"ח סי' נ"ד אות ה'. ולפ"ז שפיר קאמר הרמב"ן דמי שהוא חשיד לעבור על איסור אחד לא חשדינן לי' לאיסור ממין אחר בזמן אחר אמנם בגמ' דע"ז דחשדינן באותו שעה דתקיף לי' יצרא שמא יניח לנסך. דבאותו שעה חשדינן אף על איסור אחר כמ"ש הרדב"ז ממש לענין בעילת זנות. ולכן הוצרך לומר נהי דתקיף לי' יצרא דזנות יצרא דע"ז לא תקיף ול"ח אף לאותו שעה שיניח לנסך וזה תירץ נכון. ובהסיר הסיבה נסתלק המסובב דכונת הב"י סי' קי"ט והש"ך בדעת הרמב"ן בפשיטות דחשוד למין עבירה אינו חשוד למין עבירה אחרת אף קלה והרי

פשטות לישנא דרמ"א ות"ש ס"ק כ' דהב"י לא חשש לדעת רמב"ם לבדוק סכין רק או במומר לעבירה אחרת או בפעם אחת וחשוד לאכול נבילות דחשוד לאותו דבר משא"כ בפסול לעדות בשביל עביר' אחרת שעש' פעם אחת א"צ בדיקת סכין. וע"כ מטעמא שכ' הש"ך סי' קי"ט דהלכ' כדעת הרמב"ן הנ"ל ומה"ט החשוד על הגניבה ל"ח על השחיט' דהוה ב' מיני עבירות ולפ"ז קיל שוחט מעד:

טז והנה באמת בהך ענינא הי' מקום לומר לדידן אף אם הוא פסול לעדות וחשוד לעבירה אחת שיהי' צריך בדיקת סכין ואף דהרמב"ם נקט דוקא מומר שמבואר דבפסול לעדות א"צ בדיקת סכין וכן בגמ' נקט רבא דוקא מומר. תחלה נבאר דברי הגמ' סנהדרין כ"ז דפליגי ר"מ ור"י אי עד זומם דממון כשר לדיני נפשות ואביי ס"ל כר"מ דפסול ומה"ט ס"ל דאכל נבילות להכעיס פסול אף דל"ה רשע דחמס ורבא ס"ל עד כאן ל"פ ר"מ אלא גבי עד זומם דממון דרע לשמים ורע לבריות אבל רע לשמים ולא רע לבריות אף לר"מ כשר. ואמנם באכל נבילות לתאבון ודאי פסול דהו"ל כרשע דחמס ופסול לכ"ע כמ"ש רש"י דכיון דמשום ממון קעביד הו"ל כרשע דחמס ולפ"ז צ"ל הא דלר"מ עד זומם כשר לדיני נפשות דל"ה רשע דחמס כיון שאין הנאה מעדותו. אבל גנב ודאי פסול. ואח"כ אמר בגמ' היכא סתם לן כר"מ כ' הא דבר חמא קטל נפשא אייתי תרי סהדי דקטל אזל איהי אייתי תרי סהדי אסהידו בי' בחד מיינהו חד אמר דגנב קבא דחישלא וחד אמר גנב קבא דבורטי א"ל מאי דעתך כר"מ הא הלכה כר' יוסי דהוזם בדיני ממונות כשר לדיני נפשות. והסוגיא תמוה דהרי ברשע דחמס כגון גנב לכ"ע פסול כדאמר רבא להדי' ואף לרבי יוסי פסול לכל עדיות, וכבר תמה בזה בנוב"י קמא אה"ע סי' נ"ז ובאמת כבר קדמו ד"ז הגאון בעל ת"ח וכמה דחקו הגאונים הנ"ל בישוב דברי הגמ' ונ"ל לבאר בדרך זה. הנה בגוף הדבר דנאמנים העדים להעיד ול"ח שמא משקרים עיין בבית אפרים יו"ד סי' א' שדן אם הוא מטעם חזקה דאתי' מכח סברא דאין אדם חוטא ולא לו או מטעם חזקת כשרות או מטעם רוב. ואני כתבתי דהוא מטעם רוב. ומ"מ מהני לר"מ ולא חייש למיעוטא דכיון דאתה תצטרך לומר דב' עדים ממיעוט וזה הוי מיעוטא דמיעוטא כמ"ש הפנ"י בהקדמה לסדר נשים בשם הגאון מ' בעריש ובתשו' בית יעקב סי' ט' בביאור הגמ' שבועות ל"ג ונשותיהם גוססין והדברים עתיקין. והנה בדבר הזה אי יצא הדבר במקצת מהרוב והי' בו שינוי אם יצא לגמרי מהרוב כגון בבהמה שהי' בו מים בהראש דחייש זקיני הת"ש שמא יצא מהרוב כיון דיצא במקצת שרוב בהמות אין להם מים בהראש וחולק החו"ד אסברא זו והגאון מהר"ז הראה בראש אפרים בשו"ת סי' י"ט תוקף גבורתו דתליא בפלוגתא בש"ס בכורות ד' מ"ב אי אמרי' הואיל ואשתנ' אשתני. ומעתה נאמר

דר"מ דס"ל עד זומם פסול בדיני נפשות. אף דהוה מקילתא לחמירתא דס"ל נהי דל"ח למיעוטא בכל עדים הן מצד גזה"כ או מצד חזקה מ"מ כיון שיש בו שינוי וחזינן דחשיד נשתנה מהרוב וחיישינן למשקר אף בחמירתא ור' יוסי ס"ל במאי דאשתני אשתני ומ"מ הוא מהרוב שאין חשודין להעיד שקר להרוג חבירו. והנה מהא דרצו לפסול העד משום דחד העיד דגנב קבא דחישלא וחד העיד דגנב קבא דבורטיא. למד זקני מהר"ם פדווא דיכולין לפסול לעדות בעדות מיוחדת בב' מעשים ופוסק כן הרמ"א סי' ל"ד בלי חולק וגוף הדבר תמוה דאיך כח לפסול אדם בעדות מיוחדת. דל"מ רק בדיני ממונות ולדעת התומים והנתיבות סי' ל' ל"מ רק מדרבנן משום נעילת דלת ואיך יפסול אדם בזה ולדעת נוב"י סי' נ"ז הנ"ל פסול עדים בעי דרישה וחקירה ודין הזמה עיי"ש. א"כ איך נפסול עד בעדות מיוחדת. ואמנם אם נימא הואיל ואשתני אישתני ומה"ט עד זומם דממון פסול לדיני נפשות ה"ה דמהני עדות מיוחדת דהרי עכ"פ יצא מהרוב דיש עליו ב' עדים שהוא אינו מהרוב ונהי דהוי עדות מיוחדת ואינו מועיל בדיני נפשות אבל מ"מ הרי יצא מחזקתו ומהרוב דעל רוב בני אדם ליכא עדות מיוחדת ואין מאמינים אותו. ומעתה מה דקאמר בגמ' מאי דעתיך כר"מ אין הכוונה בשביל דגנב כשר לדיני נפשות דזה לכ"ע פסול ואינו דומה לעד זומם דלא עשה להנאתו וכן למשחק בקוביא ומלוה בריבית דיהיב מדעתי' דנפשי' ול"ה רשע דחמס כמ"ש הנוב"י רק דמה דמועיל עדות מיוחדת זה ע"כ כר"מ כמ"ש לעיל וזה פירוש נכון וחריף לפענ"ד. ומעתה נאמר לענין חשוד ופסול לעדות אם צריך בדיקת סכין הנה רבא נקט מומר דפסול לעדות לבד לא פסיקא לי' הואיל שנשתנה במקצת ואינו מרוב כשרים ולהוציא דבר מחזקת איסור בעי שיהי' מרוב מוחזקים בכשרות כיון דזה תליא בפלוגתא בבכורות לא נקט רק מלתא דפסיקא. והרמב"ם ג"כ לא נקט רק מומר דהוא לא ס"ל הואיל ואשתני אשתני כמו שהוכיח הראש אפרים סי' י"ט הנ"ל ומ"ה דוקא במומר בודק סכין משא"כ בחשוד. אמנם לדידן דפסקינן הואיל ואשתנ' כמ"ש הרא"ש הובא בר"א הנ"ל חיישינן לדעת הרמב"ם דצריך בדיקת סכין ולדעת הרא"ש דאמרינן הואיל ואשתני ואף בפסול לעדות בעי בדיקת סכין כן י"ל לכאורה. אך כיון דלדעת הרא"ש אף במומר לשאר עבירות א"צ בדיקת סכין אין לגבב חומרות נגד דעת הש"ך והתב"ש. (ולפמ"ש לפרש דברי הגמ' סנהדרין יש לשדות נרגא בגוף הדין שכ' זקיני מהרמ"פ והובא ברמ"א סי' ל"ד סעיף כ"ח דבעדות מיוחדת יש לפסול עדים דהמהרמ"פ הביא ראי' מבר בונתוס דחד אמר לדידי אוזיף ברביתא וחד אמר קמאי דידי אוזיף ברביתא וראי' זו צ"ע דשם י"ל שמעידין על הלואה אחת ועד אחד לא הזכיר שם הלוה בעדותו. ולכן אמרינן פלגינן דיבורי' וזה לשיטת הראב"ן

שהובא במרדכי פ' חזקת דהיכא דאיכ' עד א' שאומר כדבריו אדם משים עצמו רשע ולמה אמרינן כאן והא א"א משים ע"ר צ"ל שהעד לא הזכיר שם הלוה ולשאר פוסקים י"ל דמיירי בהזכיר שם הלוה ואין צריך לומר דמיירי בב' מעשים ע"כ ראיות מהרמ"פ צ"ע ועיקר הראי' מהך דסנהדרין דחד אמר קמאי דידי גנב קבא דחושלא דהיא ב' מעשים. ולפמ"ש דמזה גופא אמר מאי דעתך הלכה כר"מ. שוב תליא במחלוקת מ"מ ראיות מהר"ם נכונה להלכה דפסקינן דעד זומם פסול לדיני נפשות ודוק היטב בכ"ז וע' מ"ש לעיל סי' א' אות י"ח פלפול עצום על דברי מהרמ"פ): יז וכ"ת חשש שמא יכשיל השו"ב באיסור דרבנן דבזה ודאי נחשד וכן דעת ש"ב בספר חסד לאברהם וזה לא נהירא דהרי חמצן של עוברי עבירה מותר מיד ובעי בגמ' לאתויי ראי' לרבא דמומר אוכל נבילות מותר לאכול משחיטתו ומשני דאתי' כר"ש דחמץ שעבר עליו הפסח דרבנן וסמכינן שהחליף הרי דעל איסור דרבנן תלינן לקולא והרי מדינא דגמ' שחיטת כותי חותך כזית בשר ואכלו מותר לאכול משחיטתו אף דחשוד לעבור באיסור דרבנן ודלמא עשה שהי' במיעוט בתרא דלדעת קצת פוסקים דרבנן וע"כ לדרבנן לא חיישי' דהוי ספיקא דרבנן ול"ה כעושה ספק בידים דל"ח שיכשיל ודוק. [ועוד נראה לפ"מ שהבאתי לעיל דברי התשו' פנ"י דבמכשיל לחבירו באיסור דרבנן עובר בלפני עור מדאורייתא א"כ שוב לא חשדינן לי' שיכשיל לחבירו באיסור דרבנן דיעבור מדאורייתא בלפ"ע ואזה לא חשיד ודבר זה צריך עדיין לפנים גם ק"ק הא דמקשה בבכורות ל' אהא דחשיד אדרבנן לא חשיד אדאור' ומברייתא משמע דחשיד אדר' חשיד אדאורייתא ולישני דבברייתא מיירי דחשיד להכשיל אחרים בדרבנן דאז עובר בדאוריי' בלפ"ע ומש"ה חשיד אדאוריי'. ע"כ צ"ע בסברא זו]:

איברא דלשיטת הר"א ממיץ שהובא במרדכי פ"ק דחולין ובהגהות אשרי שכ' דמה"ט נאמן עד אחד על השחיטה אף דאיתחזק משום דדוק' סתם אנשים אין נאמנים אבל בעד מהימן וכשר סמכינן עלי' ואפי' אשה כדאמרינן פ' בא סימן ר' ישמעאל מוסר לאמו ור' יוסי ור' יהוד' לא פליגי עליו אלא בסתם נשים אבל באמו של ר' ישמעאל מודו עיי"ש שהאריך ולדבריו ודאי אם שו"ב עבר עביר' שנפסל לעדות איתרע חזקת כשרות שלו ואינו נאמן באיתחזק איסור'. אמנם כבר תמה בפנ"י ריש חידושי חולין על הר"א ממיץ. וכן האריך לחלוק עליו בתשו' מהר"ם מינץ סי' י' וי"א ובאמת מה שתמה עליו מש"ס גיטין דילפינן דעד אחד בהי' בידו נאמן לאסור מכה"ג ביוה"כ דכי אמר פיגול נאמן ומה ראי' והרי כה"ג בודאי מופרש ומובדל בקדושה ונאמן יותר וזה לק"מ דכל מה שהוא בחזקת כשרות יותר בודאי מיזהר זהיר שלא יתפגל הזבח ויותר י"ל שאינו נאמן אס"ד

דעד אחד אינו נאמן. אולם באמת דברי הר"א ממיץ תמוהין והנך רואה דמה שכ' הר"א ממיץ דאמו של ר' ישמעאל נאמנת יותר ור' יוסי ור' יהודה לא פליגי עלי' אלא בשאר נשים הנה לפנינו דברי הרי"ף פי"ג דבינית שכ' דר"א ור' ישמעאל ור' יהודה כולהו בחדא שיטתא קיימא דאית להו חזקה דרבא ומ"ה נשים בודקת הרי דס"ל דלאו דוקא דר"א מסר לאשתו ור' ישמעאל לאמו דדוק' הם ושאר נשים אין נאמנות אך דכל הנשים נאמנות דלא כר"א ממיץ (ומ"ש דר' יוסי ור' יהודה לא פליגא ט"ס וצ"ל דר"ש ור' יהודה ל"פ דר' יוסי לא מוזכר שם) והרי"ף חולק אהר"א ממי"ץ:

אמנם לדינא נ"ל דאף שאין דברי הר"א ממיץ קיימי' להלכה מ"מ כיון שתקנו הגאונים האחרונים וגזרו בחרם שבזה"ז לא ישחוט שום אדם עד שיטול קבלה והנהגת החכם עם הבא ליטול:

רשות על השחיט' ראשית חכמה יחקור עליו אם דרכיו מתוקנים ויראת ד' על פניו כמבואר בשמלה חדשה סי' א' סעיף ו' וכ' זקיני ס"ק ז' דבעי מדינ' חזקת כשרות ומייתי לד"מ שראוי לחוש האידנ' לאותן פוסקים דבעינן מוחזק בכשרות והוא שיטת הר"א ממיץ על כן בכלל דבריהם דאם לאחר כך נחמץ ונפסל לעדות מעבירה אחת אדעת' דהכי לא ניתנ' הקבל' ופסול לשחיט' בזה"ז וגם טעם התני' סי' א' אות ב' בקונטרס אחרון שהבי' כת"ה שכ' דבשוחט בקביעות אם נפסל לעדות פסול לשחיט' נכון דבזה"ז חכמים מוחלים על כבודם בבדיקת סכין משום שממנים ת"ח ולגבי דהאי גברא לא מחלו עי"ש עוד טעמים:

חי סיומא דפיסקא הנה מה שמפלפל כת"ה בענין אף אם נימא דלא נפסל עולמות אם אין הקהל רוצים בו אם יכולים להעבירו הדבר פשוט שיכולים להעבירו דאדעתא דהכי לא קבילו עלייהו ואפי' בקלא דלא פסיק מעבירין שו"ב כעין שכ' המג"א סי' נ"ג ס"ק ז' דאפי' יחיד יכול למחות מלהיות ש"ץ בקלא דל"פ וכ' הפמ"ג ס"ק כ"ט דמה שמבואר דמשום רנון אין להעבירו מיירי בקלא דפסיק וע' ח"ס חא"ח סי' י"א. וה"ה בשו"ב דאיכ' אומדנ' דמוכח דאדעת' דהכי לא קבילו ואין מאכילין לאדם דבר האסור לו וכש"כ בענין כזה שיכולין לסלקו וכן מוכח מתשו' מהרי"ק סי' ל"ג בסופו דברגלים לדבר הרשות ביד הקהל להעבירו אם רוצים וכבר האריכו האחרונים בזה. ובדבר השאלה אם רשאי להיות שו"ב במקום אחר. הנה אם הי' בקול ממש שהוא חשוד על זנות שנתייחד יחד עם שפחה כותית הדבר פשוט דעתה הוא פסול עולמות דאף אם נאמר דבמחשבה לעבירה ועשה מעשה אך שלא נעשתה העבירה אין מחשב' רעה מצטרף למעשה מ"מ מבואר בגמ' דקדושין דאם עבר עבירה ושנה בה נעשית לו כהיתר ופירש"י דאח"כ מחשבה

מצטרף למעש' עיי"ש אשר על כן הוא פסול מלהיות שו"ב עוד. אמנם אם אין בקול ממש כיון שפסק הת"ש דאם רצה למכור טריפות אף אם נתעכב ולא מכר פסול לשחיטה והסמ"ע פסלו לעדות ה"ה בנ"ד דפסול לשחיטה כמ"ש לעיל בשם התניא אך אף דכעת מעבירין אותו מ"מ אם ישבו ב"ד ויעיינו בדינו ויתברר שעשה תשובה כדת אולי יוכלו להכשירו אחר עידן ועדנים ולע"ע הוא פסול מלהיות שוחט וחלילה לאכול משחיטתו אמנם על הבד"ק לדעת אם העדים שהעידו עליו כשרים כי בעו"ה רבים המתפרצים וחשודים לשקר וסהדי שקרא אאגריהו זילי על כן ההכרח לאיים על העדים כדת לברר האמת לאמיתו:

ידידו:

בשולי המכתב הנה לעיל בפנים הבאתי דברי אור החיים בסוף ויחי שכ' דאחי יוסף פטורין וזכאין אף בדיני שמים. והנה מלבד מה שכתבתי לעיל דבריו תמוהין דהרי עברו על לאו דגונב נפש מאחיו. והנה מצאתי בספר ברכת שמואל פ' ויחי ופ' מקץ שכ' דמדינא היו פטורין והביא דברי הרמב"ם שכ' דמה שאמרו בגמ' דגונב בנו פטור וילפינן מונמצא בידו עיין דף פ"ה בסנהדרין ה"ה בגונב אחיו פטור ע"ש שפי' דברי המדרש וירא את העגלות זה דין עגלה ערופה שפי' ממנו הכוונה דגונב בנו פטור ילפינן מונמצא בידו ובעגלה ערופה דרשינן כמו כן עיר שרובה נכרים פטור מדכתיב כי ימצא ע' תוס' סנהד' פ"ו ע"כ כשהזכיר לו דין עגלה ערופה רמז לו דין גונב נפש אחיו דפטור ותחי רוח יעקב. איברא דברמב"ם איתא אחיו הקטן י"ל כונתו דוקא שלא בא לכלל גדלות ויוסף כבר בא לכלל גדלות שהי' בן י"ז שנים. אבל י"ל דאין כוונת הרמב"ם דלא בא לכלל גדלות אך שהי' קטן וצעיר לימים מאחיו שעל כן מצוי בידו כמו דכתיב את אחיכם הקטן ובנימן כבר גדול הי'. אך כוונת הקרא צעיר מאחיו. אמנם הדבר תמוה מדברי הפייטן למוסף יו"כ גבי עשרה הרוגי מלכות שהרג אותם המלך הרשע מדוע לא אמרו לו בתשובת שאלתו דגונב אחיו הקטן פטור מונמצא בידו על כן נראה דהנה בש"ס דידן ממעט גונב בנו מונמצא בידו וי"ל כדברי הר"מ דה"ה אחיו דמצוי בידו קרינן בי' אולם בירושלמי ילפי' דגונב בנו פטור מגונב נפש מאחיו פרט לבנו. א"כ לדברי הירושלמי ודאי גונב אחיו חייב א"כ י"ל דדברי הפייטן המה עפ"י הירושלמי כמ"ש תוס' חגיגה י"ג שדברי הפייטן עפ"י ירושלמי ונ"ל דהרמב"ם שכ' גונב אחיו פטור ואין דרכו להביא דין מעצמו י"ל דיליף זאת מדלא ממעט בש"ס דידן דבנו פטור ממקרא דאחיו ע"כ מוכח דלש"ס דידן גם גונב אחיו פטור מונמצא בידו ודוק היטב:

סימן ט

הערות בדיני שחיטה:

א הב"ח סי' ב' כ' דאם שוחט בסכין בלא בדיקה מברך ברכה לבטלה ל"מ בשוחט הסימנים בפגומה דהוה נבלה אלא אפי' לא עשה בפגומה רק נקב בושט והשחיטה היתה במקום היפה דל"ה רק טרפה אפ"ה אין לו לברך אא"כ ראוי לאכילה כדמשמע מירושלמי פ' הרואה דקאמר ר"י מברכין קודם שחיטה חזקת בני מעיים כשרים הם אלמא דבשחיטת טרפה אין לברך והפמ"ג סי' ב' ס"ק ד' תמה עליו וז"ל מה ראה לומר כן הא קיי"ל נקובת הושט במקום שחיטה נבלה הוה ולפענ"ד לישב דכונת הב"ח בסכין בלא בדיקה מהצדדים דאם נמצא פגימה בצדדים דאז ניקב נגד מה ששחט כבר. ובזה ס"ל לב"ח דל"ה רק טרפה ודוקא ניקב הושט במה שלא שחט הוה נבלה ולא במקום שכבר נשחט כדמשמע מלשון תוס' חולין ח' שכ' דאם ניקב הושט נגד מה ששחט טרפה. והגם דפמ"ג סי' כ"ו כ' דגם בזה הוה נבלה וצ"ל דתוס' לאו דוקא נקט טרפה מ"מ אין תימא אם הב"ח לא ס"ל כן. ובזה נלפע"ד לישב התוספתא חולין פ"ב שחט מיעוטו של ושט ושהה כדי שחיטה ואח"כ שחט את שניהם או שניקב ושט ואח"כ שחט שניהם טרפה ושחיטתה מטהרתה. הנה מה שמבואר דבשהי' במיעוט ושט שחיטה מטהרתה ע"כ צ"ל דס"ל לתוספתא שהי' במיעוט קמא דושט ל"ה פסול רק מדרבנן ומ"ה ל"ה נבילה רק טרפה וזה דלא כמהרש"א בתוס' חולין ל' ע"ב ד"ה החליד שהוכיח מתוספתא דפסולה דאורייתא מדאיצטריך לאשמועינן דשחיטתה מטהרתה דא"כ קשיא אמאי שחיטה מטהרתה. אך י"ל דתוספתא ס"ל דל"ה פסול רק מדרבנן ודברי תוס' ומהרש"א צ"ע. אך מ"ש בתוספתא בניקב ושט שחיטתה מטהרתה ודאי צ"ע דניקב ושט הוה נבלה ומצאתי שהגאון רע"א הרגיש בזה. ולפמ"ש יש לומר דהתוספתא קאי אדלעיל והיינו שחט מיעוט ושט ושהה או ששחט מיעוט הושט ונקב הושט (במקום ששחט) ואח"כ שחט את שניהם שחיטתה מטהרתה כמ"ש לעיל בשיטת הב"ח: ב והנה מה שהביא הב"ח מירושלמי ראי' דאטריפה אין לברך כן הביא גם הש"ך סי' י"ט ס"ק ב' והקשה מירושלמי על רש"ל שפוסק דיברך קודם שחיטה דאפי' מיטרפה. מהני שחיטה לטהר מידי נבלה. ונ"ל לישב דקשי' בירושלמי דמקשה על ר' יוסי בן נהוראי שאמר משישחוט יברך שמא תתנבל שחיטתה מעתה משיבדוק הסימנים ומשני חזקת בני מעיים כשרים. (הנה לפירוש החרדים שפי' דקשי' אף לאחר שחיטה לא יברך עד שיבדוק אם שחט הרוב ומשני כמו שחזקת בני מעיים כשרים כן חזקה ששחט הרוב ל"ק כלל מירושלמי. אך פי' זה דחוק. והמובחר כפי' פני משה שהקשה אף לאחר שבדק הסימנים שמא יש

טריפות בבני מעיים על כן הקשה הש"ך שפיר אמנם לפ"ז מה משני חזקת בני מעיים כשרים והרי אנן קיי"ל, דצריך בדיקת הריאה ולא סמכינן על רוב דהוה מיעוט המצוי ולכמה פוסקים נאבדה הריאה טריפה דה"ה לענין ברכה יש לחוש על כן נראה דבבהמה לא הקשה בירושל' דאף אם נמצא טרפה ל"ה ברכה לבטלה אך בעוף הקשה לשיטת ר' יהודה דס"ל זבחים ס"ט דעוף טרפה ל"מ שחיטה לטהר מידי נבלה וע' חולין נ"ו תוס' ד"ה נבילות. ועל זה הקשה שמא טרפה ול"מ שחיטה כלל ואיך יברך וע"ז משני חזקת בני מעיים כשרים וא"כ אדרבה יש קצת ראי' לרש"ל דלפ"ז בבהמה דמהני שחיטה לכ"ע ל"ח לטרפה כיון דמהני שחיטה לטהר מידי נבלה. ולכאורה י"ל דאף רבינו יונה שהובא בר"ן פ"ק דחולין שכ' דמהא דאמרינן כל ספק בשחיטה פסולה לאתויי ספק שהה ספק דרס מהא שמעינן דהיכי שנשמטה גף העוף או נשברה רגלו מן הארכובה ולמעלה ואין ידוע אם קודם שחיטה דאזלינן לחומרא. וכבר תמהו עליו דמה ראי' מספק בשחיטה דאיכא חזקת שאינה זבוח וי"ל דרבינו יונה חשש לשיטת ר' יהודה דעוף טרפה ששחט ל"מ שחיטה לטהר מידי נבלה וגם בטרפה איכא עשה שאינה זבוח. אך מראי' שהביא מההיא אימרתא הובא בר"ן לא משמע כן גם רחוק שיסבור רבינו יונה כר' יהודה דאין הלכה כדבריו:

ג והנה קשי' לי על תוס' חולין ל' ע"ב ד"ה החליד דלצד האיבעי' דשהי' במיעוט קמא ל"ה שהי' לא משכחת שהי' בעוף רק מדרבנן ואמאי אמרינן דף י' לאתויי ספק שהה והרי שם קאי אעוף ול"ה רק ספיקא דרבנן ולדעת הפ"ח אף באיתחזק איסורא ספק דרבנן לקולא. ונ"ל לישב דמה"פ אמרינן לאתויי ספק שהה ספק דרס והיינו באם שהי' בעוף ד מדאורייתא אתיא לאתויי ספק שהה ואם שהי' בעוף לאו דאורייתא אתיא לאתויי ספק דרס:

ד והנה זקיני הת"ש כ' סי' כ"ג ס"ק ט' בשיטת רש"י דהאיבעי שהה במיעוט סימנים היינו במיעוט בתרא דלפ"ז שהי' במיעוט בתרא הוה ספיקא דאורייתא והקשה איך אפשר דשהי' במיעוט בתרא דאורייתא וכי מאחר שהוכשר חוזר ויפסול. ותירץ דכה"ג אשכחן שהקשה ר' אלעזר בזבחים כ"ט והשיב לו ר"ע מצינו בזב וזבה וכו' וקיבל ר' אלעזר דבריו. וקשה לי דא"כ מה השיב ר' יהושע לר' אליעזר בזבחים ט' חטאת נאמר בה הא בשחיטה לשמה כשירה שלא לשמה פסולה אבל אשם לא נאמר בו אלא לאחר הקטרת אמורין והוא עצמו שלא הוקטרו אמורין כשר. וכן הוא בזבחים דף ה' וח' ובמנחות ד' ומה בכך דהוא עצמו שלא הוקטרה אמורין כשר מ"מ אם הוקטר שלא לשמה תפסול דהרי בשחיטה אם לא שחט מיעוט בתרא כשר ואם שחט בשהי' פסול מדאורייתא

דמאחר שהוכשר חוזר ויפסול וה"ה בהקטרת אמורין. ולולא דברי הת"ש אין להקשות אתוס' מגילה ט' ד"ה בשלמא שכ' דכשכתב תרגום גרע מלא נכתב כלל. ובנדה כ"ג ע"ב ד"ה שר"מ כתבו דאם לא דמי כלל לאדם טמאה האם יותר ממה שדומה במקצת. וא"כ מה אמרו הוא עצמו שלא הוקטרו כשר דלמא לא הוקטרו כלל עדיף מהוקטר שלא לשמה י"ל כונת הגמ' דכיון דאין הקטרת אמורין מעכב אין לפסול שלא לשמה דכי מאחר שהוכשר חוזר ויפסול. אך לדברי הת"ש קשה דהרי גם בשחיטה אמרינן שחוזר ויפסול, וע' תוס' סוטה ל"ג ד"ה ור"י שכתבו דהוא סברא תמוה שאם לא קרא כלל אינו מעכב ואם קראה בלשון חול מעכב ובתוס' גיטין פ' דדבר שא"צ לכתוב לא מיפסל בשינוי ונ"ל דכונת הגמ' בזבחים נמי כן הוא דכיון דאיכא לאוקמא קרא דהוא לאשם שניתק לרעי' אין סברא דקרא אתי לשינוי שלא לשמה בהקטרת אמורין אבל בשהי' במיעוט בתרא נהי דאם לא שחט כשר מ"מ אם שחטו בעי שישחוט כדינו בלא שהי' וסברת הת"ש נ"ל להבין דהוא כעין סברת רשב"א בגיטין דף ד' גבי כי לא בעי ר"א לשמה כי ליכא עדים אבל היכא דאיכא עדים בעי. וכ' דלר"א וכתב לה לשמה אכתיבה קאי ומ"מ אי איכא עדים חתומים נמי בכלל כתיבת הגט הוא ובעי לשמה מדאורייתא. וה"ה בשחיטה התורה הכשירה לשחוט הרוב מ"מ אם שוחט לכל הסימן בעי הכשר שחיטה מדאורייתא ופוסל שהי' והגם דנראה שם דהרשב"א לא קאי הכי במסקנא בשחיטה סברת הרשב"א קיימת. ובאה"ע הארכתי בפרט דברי הרשב"א ואכ"מ. עוד י"ל דכיון דגלי קרא המקריב אותו לא יחשב דאינו נפסל בשלישי כדאמרינן בזבחים ילפינן דבקדשים מאחר שהוכשר אינו חוזר ונפסל ע' תוס' יומא ז' ומ"ה אמרינן דבהקטרה לא מיפסל שלא לשמה משא"כ בשחיטה ודוק:

ה' והת"ש סי' כ"ג ס"ק ט' הנ"ל מביא דברי בה"ג ג דחלדה במיעוט קמא דקנה (וה"ה שהי') נמי אסור. ותמה ע"ז מברייי' דחולין כ"ט דשחט חצי גרגרת ושהה בה וגמרה שחיטתו כשרה והיא תימא רבתי ומה שתירץ דבה"ג ס"ל דברייתא אתיא כמ"ד מחצה על מחצה כרוב ומ"ה כשרה. כמ"ד דס"ל כן בחולין ובעירובין צ"ע שסותר דברי עצמו שכ' סי' כ"א ס"ק ד' דאפי' למ"ד מחצה על מחצה כרוב דוקא בושט ולא בקנה דבקנה לכ"ע לאו כלום עביד. א"כ ליתא לתירץ זה. אמנם לדעתי נראה דשהי' במחצה קנה תליא במחלוקת דרב ששת ור"נ שבת צ"ד ע"ב בתולש שער מג' שערות או בהוציא חצי זית מכזית ומחצה דלר"נ חייב דמהני מעשיו דאם יתלש אח"כ עוד יטהר ולרב ששת פטור הואיל ולע"ע לא הועיל. ולפ"ז לר"נ הוה מחצה דקנה בכלל שחיטה דאם ישחוט עוד משהו יותר באכילה. ע"כ שהי' פוסל ולר"ש ל"ה בכלל שחיטה כיון דלע"ע לא הותר ולא

מהני מעשיו ע"כ לא פוסל שהי' וחלדה ומעתה י"ל דהברייתא ס"ל כרב ששת דתולש אחת מג' שערות פטור ומ"ה ס"ל בשחט חצי קנה לאו כלום עביד ושהי' אינו פוסל וזה גופה האיבעי' חולין ל"א בשהה במיעוט סימנים אי הלכה כרב ששת או כר"נ ומ"ה פוסק בה"ג לחומרא דאפי' מיעוט קנה פוסל שהי' כיון דמהני מעשיו דאם ישחוט עוד תרי משהויין יותר באכילה ואף דתולש שער מד' שערות לכ"ע פטור מ"מ כיון דבמחצה פוסל שהי' גם במיעוט פוסל מדרבנן ודוק. וע' תה"ד סי' מ"ח שכ' כעין זה במעביר בקולמוס בשם עיי"ש:

סימן י

הערות בדיני מחשבה בקדשים ותרומה:

א בהגהות מ"ל פי"ג דפסולי המוקדשין הוכיח מזבחים כ"ט ע"ב דבעי בפיגול דיבור ולא סגי במחשבה מדלקי שם אמחשבה בקדשים לרבי יהודה דלאו שאין בו מעשה לוקין ואמחשבה וודאי אין לוקין אף לר' יהודה כדאמרינן בסנהדרין דף פ"ט מאן דאכיל תמרא בארבלא לקי וכן הוכיח זקני התבואות שור סי' ד' ס"ק ב' ודבריהם תמוהים מאוד דנהי דאמחשב' מיפסיל ועובר מ"מ אדיבור וודאי עובר מירי בזבחים כ"ט בדיבור דבזה הוי התראות ודאי ועובר וכן מירי הרמב"ם וכבר תמה בזה הפמ"ג סי' ד' ולפע"ד ראייתם נכונ' עפמ"ש החינוך מצוה קמ"ד דמחשב מחשבת פסול הוא מעין מטיל מום בקדשי' ומ"ה ל"ח לה למצוה בפ"ע עיי"ש. וכן מבואר ברמב"ם פ' י"ח מפסולי המוקדשים מפי השמועה למדו שבכלל דין זה שלא יפסיד הקדשים במחשבה שהרי זה דומה למטיל מום בקדשים עיי"ש. ולפ"ז אס"ד דבמחשבה נפסל אם אח"כ ידבר מחשבה לא טובה לא יולקה שוב דהוי מטיל מום בבעל מום ואין לוקין לחכמי' דפליג' אר"מ בבכורות ל"ד דחכמים דפליג' אר"מ מסתמ' היינו ר"י וכן פסק הרמב"ם בפ"א מה' איסורי מזבח. ומעתה כיון דמסתמ' קודם שדיבר הי' לו מחשב' איך אפשר ללקות אדיבור כיון שכבר נפסל קודם הדיבור. ואף אם נאמר דמחשבה ודיבור באין כאחד מ"מ איך אפשר ללקות אדיבור הרי הוי התראת ספק שמא כבר חישב ומיפסל ואיך ילקו העדים אדיבור. וע"כ במחשבה לא פסול ושפיר לוקין אדיבור. וזה ישוב נכון לדבריו (הגם דתוס' מנחות נ"ו ד"ה אמר מום כתבו דר"י דריש כל מטיל מום בבעל מום ע"כ ט"ס בתוס' שם וצ"ל דר"י דריש כל לגרם מום עיי"ש) הגם כי אולי לא כוונו לזה מ"מ הראי' נכונה מאוד:

ב והנה לפי דברי החינוך והרמב"ם דקרא דלא יחשב משום לתא דמטיל מום בקדשים נגע בי' הי' נראה דבשוחט שלא לשמה בקרבן דכשר אלא שלא עלה לבעלים. לשם חובה אינו לוקה משום לאו דלא יחשב כיון דהקרבן כשר. ולא נפסל במחשבתו. ובזה

יש לכוין כונת רש"י ב"ק דף ה' שפירש מפגל חטאת לשם שלמים שאין הקרבן עולה לשם בעלים ומשמע דמיירי בקרבן שכשר רק שאינו עולה לחובה ומפאת כן הגיה הפ"י שלמים לשם חטאת. וקשי' למה לא פירש באמת חטאת לשם שלמי' שהקרבן בן נפסל כדמוקי לה במנחות מ"ט. להנ"ל נכון דקשי' בגמר' מאי פריך וליתני מפגל והוצרך לתרץ בקדשים לא קמיירי ולישני דס"ל כר"י דמחשב בקדשים לוקה ואין לוקה ומשלם וכבר הרגישו בזה המפורשים ולכן פירש דמיירי בגונא דהקרבן כשר ואז אינו לוקה משום לא יחשב דהוא משום לתא דמטיל מום בקדשים. והיכא דהקרבן כשר אינו לוקה. אמנם עיין בזבחים דף ב' ע"ב אמרינן אי כמו שנדרת יהא נדר ואם לא יהא נדבה ונדבה מי שרי לשנויי בי' ופירש"י דילפינן בפ"ב מקרא דלא יחשב דאסור לחשוב שום מחשבה עיי"ש. והרי שם אין הקרבן נפסל ומשמע דקאי בלאו דלא יחשב. וצ"ל דנהי דלאו זה משום לתא דמטיל מום בקדשים כמ"ש הרמב"ם מ"מ ילפינן מזה דאסור לחשוב מחשבה אחרת. ואולי לענין מלקות יש לחלק ורש"י יליף דעכ"פ איסור איכא בשינוי בקדשים. ושמא מ"מ לוקין:

ג' והנה ברש"י ריש מנחות פירש ונדבה מי שרי לשנויי והא כתיב אם זבח שלמים קרבנו. ותמה בטהרות הקודש וצ"ק אמאי לא פי' כפירושו בריש זבחים משום קרא דלא יחשב. והנ"ל פרפרת נאה לפמ"ש בשם הרמב"ם דלאו דלא יחשב הוא משום מטיל מום בקדשים. ובמנחות פ"ה מיבעי' בגמר' בחיטים שהתליעו מאי שילקה עליהם משום מקדיש בעל מום או דילמ' אין בעל מום אלא בבהמה ועלה בתיקו א"כ בריש זבחים דקאי בבהמה פירש"י ונדבה מי שרי לשנויי משום לא יחשב. אבל בריש מנחות דקאי במנחה שמא אין לאו שלא יחשב אלא בבהמה לפמ"ש החינוך דהוי כמטיל מום בקדשים משא"כ במנחה לצד האיבעי' דחטים שהתליעו אף דפסול אין לוקין משום בעל מום. וה"ה מטיל מום בקדשים במנחה ליכא לאו ומ"ה פי' דילפינן מקר' דואם זבח שלמים שיה' קרבנו לשם שלמים. ומקר' זה ליכ' חילוק בין בהמה לעוף. ועכ"פ מבואר מדברי רש"י דגם בשוחט שלא לשמו ולא נפסל קאי בלאו וכן מוכח ממנחות מ"ח גבי עמוד וחטא כדי שתזכ' עיי"ש:

ד' ומ"מ אם נאמר דשינוי בקדשים קיל משנוי היכ' שהקרבן נפסל דהיכ' שקרבן נפסל הוי כמטיל מום ממש משא"כ היכ' שהקרבן כשר. יתכן יותר הסוגי' דמנחות מ"ח. וכל הפלפול מעמוד וחטא כדי שתזכה. וגם הסוגי' דנזיר כ"ח דמשמע דמותר לשנות בקדשים משום הפסד קדשים. והתוס' מנחות מ"ח ד"ה חטא הקשו מכמה מקומות דל"א עמוד וחטא כדי שתזכה לפמ"ש דליכ' ילפותא ממש מקר' דלא יחשב רק היכ' שהקרבן

נפסל והוי כמטיל מום נכונה מאוד הסוגי' דמ"ה מותר לשנות בשביל הפסד קדשים. דכל האיסור דלא יחשב הוא משום מטיל מום וכאן אדרבה מתקן הקדשים שלא יפסל. ומ"ה אמרינן עמוד וחט' כדי שתזכה:

ומיושב קושיות התוס' במנחות מ"ח מה שהקשו מהא דאין העשה דואכלו את הבשר דוחה לאו דשבירת עצם ונימ' עמוד וחט' כדי שיזכ' (הן אמת דבלא"ה ל"ד דשם הלאו עובר בעצם והעשה מקיים במוח ול"ה בדבר אחד והוי כמו עמוד וחטא בחטאת כדי שתזכה בעולה. ועיין שאג"א ר"ה כ"ח שנשתמש בסברה זו מיהו בש"ס דפסחים פ"ה גבי וא"ת יבא עשה וידחה ל"ת לא משמע כסברה זאת לפמ"ש דזה הוי בשני דברים ודו"ק): וגם מה שהקשו מתודה שנתערב בתמורה. ומנתערבה בדם התמצית להנ"ל ל"ק דכאן שאני דכל האיסור משום מטיל מום בקדשים וכאן אדרבה הוא תקונו ומה שהקשה בגמר' מאברי עולה וחטאת. אף דשם באיברי חטאת עובר בלאו אדרבה משם מוכח סברתינו דאס"ד כל סברת הגמר' דעמוד וחט' כדי שתזכה הוא משום דעשה דוחה לל"ת. מה הקשה בגמר' מאיברי חטאת שנתערבו באיברי עולה והרי התוס' כתבו בעירובין ק' דבעשה דפשיעה אינו דוחה. וכאן התערובת הו' בפשיעה כמו בעירובין ומה הקשו בגמר'. וע"כ צ"ל כוונת הגמר' לפמ"ש התוס' בזבחים דף ע"ז. ד"ה הא עבר מומו בסופו דאפילו עולין לרבנן מתבטלין מדאוריית' כמו יבש ביבש לר"י עיי"ש. וכאן דקתני אברי חטאת שנתערבו באברי עולה ע"כ אברי עולה הרוב כדדייק בש"ס דקידושין ל"ג גבי נסקלין בנשרפין ומדאוריית' בטל גם לרבנן. ול"ה רק דרבנן והקשו אזה בגמר'. ונימ' עמוד וחטא כדי שתזכ', וגם מה שהקשה מאם היתה שבת לא יזרוק ג"כ לא הקשה רק מאיסור דרבנן. דזריקה בשבת ל"ה אלא משום שבות כדאמרינן בביצה י"ח. והפ"י תמוה מאוד בביצה י"ח שכתב דדוק' במלאכה גמורה מחלק במנחות ובמח"כ לא עיין לפי שעה בסוגי' (ע' בספרי חא"ח סי' מ"ב אות ח') עיי"ש ועכ"פ הערה זו שכתבתי כעת להבין כל הסוגי' דעמוד וחט'. יש לו יסוד גדול בהלכה בעזה"י: ה' והנה בחולין ל"ט ד"ה אלא זביחה דע"ז היכי משכחת לה הקשו אי מחשבה דקדשים היא בלא דיבור לוקי ק"ו דר' יוסי במחשבה לבד דבקדשים מהני ולא בע"ז ותמה בתיו"ט ספ"ג דב"מ דתוס' כתבו בכמה דוכתין דבעי דיבור בקדשים ומה מספקי הכא ונראה לישב. הנה מדברי ר' יוסי בזבחים מ"ו ע"ב משמע דר' יוסי פוסל קדשים במחשבת הלב אף שלא בדיבור. מדקאמר שם ר' יוסי אף מי שלא בלבו לשום חולין כשר. ודייק בגמר' הא בלבו לשום חולין פסול וקשי' לרב דס"ל חטאת ששחט לשם עולה פסול לשם חולין כשר. וקשי' וליטעמיך דחולין שוה לקדשים ופסול עדיין תקש' דהרי אף בחטאת ששחט לשם

עולה דוק' שאמר בפה ובמחשבה לא נפסל וכש"כ חולין ואיך קאי הדיוק דאם הי' בלבו מחשבה אחרת פסול. ועוד גם למסקנ' דמשני לשם חולין כשר ואינו מרצה. והרי להתוס' דמחשבה דקדשים דוק' דיבור א"כ אף אם הי' בלבו לשם חולין אם לא אמר בפה לרצי דכמו דמחשבה דקדשים הוי דיבור. ה"ה מחשבה דשינוי שלא יהי' מרצה נמי דוק' בדיבור אלא מוכח מדברי ר"י דס"ל מחשבת הלב מהני בקדשים. ומעתה בסוגי' דחולין ל"ט דקאי לר"י דהוא יליף הק"ו שפיר מקשה התוס' תימ' אי חשוב פיגול אף במחשבה בלא דיבור. א"כ משכחת זב זביחה בע"א. דלדידי' ודאי הכי כמו שהוכחנו. ובכן ל"ק קושיות התויו"ט דהתוס' בכמה מקומות כ' היפך מזה דהתוס' מקשו לר' יוסי ולדידי' ודאי פיגול נעשה במחשבה כמו שהוכחנו מכל הסוגי' הנ"ל והוא ישוב נכון אמנם דברי תורה עניים במקום אחד. ועשירים במקום אחר. לפמ"ש התוס' בזבחים דף ב' ע"ב ד"ה קיימי ב"ד ומתנים שיש לפרש דברי ר"י אף מי שלא אמר בלבו היינו שלא אמר בהדי' לשם אחד מכל אלו. אבל באמת חישב בלבו עי"ש א"כ י"ל דה"ה הדיוק של הגמר' קאי ג"כ בדרך זה דלשם חולין היינו שאמר בהדי' לשם חולין. א"כ י"ל לעולם ר"י ס"ל ג"כ מחשבה ל"מ בקדשים רק דיבור. וכוונת ר"י על אמירה בפה. הגם כי תוס' כתבו זאת רק בדרך דחוי אבל אחר שהוכחתי זאת מגמר' אם נימא דכל פיגול ל"מ במחשבה. והי' כוונת ר"י בדרך אמת דמיירי בפה ומיושב התימא של התוס' בחולין:

ו' ואם כנים דברינו מיושבין דברי הרמב"ן במלחמות בראש השנה פ"ג בסוגי' דמצות צריכות כונה שכתב דשוחט קדשים לשם חולין כשרים ועולין לבעלים לשם חובה דכונה דמצות לא בעי בקדשים. והגאון ר' עקיבא איגר זצ"ל תמה בסוף ספר דרוש וחידוש על הרמב"ן שהיא היפך דברי הגמ' זבחים מ"ו ע"ב הנ"ל דאמרינן כשר ואינו מרצה עיי"ש ולא מצא מענה ומ"ה כתב שיש ט"ס שם ובדרוש לסוגי' דמצות צריכות כונה דרשנו לישב דברי הרמב"ן בדרך פלפול (ע' בספרי חא"ח סי' צ"א אות ה'). כעת ראינו שיש לישב דברי הרמב"ן בפשיטות לפמ"ש בשם התוס' דכונת דברי ר"י היא שלא אמר בפה א"כ קאי הדיוק ששחט לשם חולין היינו שאמר בפה ואזה משני כשר ואינו מרצה אבל אם חישב בלבו לשם חולין באמת כשר ומרצה דכל מחשבה בקדשים דוקא בפה. וש"מ דא"צ כונה בקדשים ומ"מ מתעסק בקדשים גרע טפי. ומקום הניחו לי בזה דמיושב דברי הרמב"ן בעזה"י. ולפ"ז צ"ל הא דבקדשים סתמ' כשר אף אם חישב מחשבה אחרת ל"ג מסתמ' דכיון דמסתמ' לשם קדשים קאי מחשבתו אינה עושה רושם מה שמחשב להיפך עד שיאמר בפה כיון דמסתמ' כשר. דלא כדמשמע מכמה פוסקים ורבינו יונה דמצות

א"צ כונה ולא בחישב להיפך. ועוד דבקדשים עדיף ממצות כמ"ש השאג"א בסוגי' דמצ"כ עיי"ש, ואקצר הפעם מענין זה:

ויש לי עיון בגמ' מגילה דף י"ט דמקשה אלא הא דתנן מדבר ואינו שומע תורם לכתחילה מני עיי"ש וקשיא לי הנה התוס' במנחות נ"ד כתבו דמחשבה דתרומה לא הוי דיבור דוקא רק מחשבה סגי עיי"ש. והנה:

כתבתי בתשו' אחת דבר יקר ונעלה מאוד בהא דמשמע מדברי תוס' חולין דף ז' דאף בשבת מותר לתרום במחשבה. ואף בתרומה ודאי ולא דמאי רק שהתוס' כתבו דמ"מ לענין שיפרוש בפירוש לא מועיל מה שיכול לתרום במחשבה דמ"מ הוי מתקן. אבל במחשבה מותר אף בודאי והקשה בשעה"מ ה' תרומות דא"כ למה אמרו טבל מוכן היא אצל שבת שאם עבר ותיקנו מתוקן ולא אמרו דהוי מוכן הואיל ואי בעי תורם במחשבה עיי"ש וכתבתי לישב דזה ודאי התוס' מודה בתרומה ודאי אין להפריש במחשבה אף בחול דכיון דאמחשבה אין לברך כעין שכתב הב"י בסי' תל"ד לענין ביטול חמץ אין להפריש תרומה במחשבה להפסיד הברכה. ומש"ה אסור להפריש במחשבה וראי' לדברינו מצאתי כעת ממה שכתב הב"י באה"ע סי' ס"ב דאם אין עשרה לא יכנוס לחופה שלא יפסיד הברכה עיי"ש מה שחולק אכתבי מה"ר איסרלן סי' ק"ס ועיין באבני מילואים בתשו' ו' לענין טבילה מה שהאריך בפרט זה וה"ה הכא לענין תרומה במחשבה והתוס' בחולין ז' ובשבת קי"ב ובבכורות לא הקשו רק אדמאי דאין מברכין על הפרשה ומ"ה הקשו דיהי' מותר בשבת הואיל ומהני במחשבה. אבל בטבל גמור אסור להפריש במחשבה בין בשבת בין בחול כדכתיבנא. ובזה מיושב מה שהקשה בשעה"מ ה' תרומות דמתוס' שכתבו בג' מקומות דתחילת תקונו של טבל לא שרינן משום דאפשר במחשבה משמע דס"ל דאף בטבל מהני נותן עיניו בצד זה ואוכל מצ"א ובחולין דף ו' כ' תוס' גופי' דהא דמקשה ודלמא ר"מ נתן עיניו בצד זה וכו' ע"כ לא מיירי אלא בדמאי נמצא תו' סותרים דבריהם. ולמ"ש ניחא דנהי דמהני נותן עיניו בצד זה אף בודאי טבל מ"מ לא יתכן שר"מ נתן עיניו בטבל ודאי ויפסיד הברכה ובדף ז' ובגיטין ל"א הקשו רק אדמאי רק שכ' לשון תחילת תקונו של טבל לא שרינן משום דאפשר במחשבה כיון דלענין איסור טבל מהני נותן עיניו אף בודאי. ולפ"ז נאמר במדבר ואינו שומע לא יפריש בדיבור ובמעשה דבזה איכא חיוב הברכה והוא לא יוכל לברך אבל במחשבה לדעתי אדרבה הוא יכול להפריש דהוא אינו יכול לברך ועדיף יותר להפריש במחשבה ולא יהי' גבי' חיוב הברכה כלל ודוקא מי שיכול לברך ולשמוע הברכה אסור להפריש במחשבה. ולפ"ז מה מקשה בגמ' מהא דתנן מדבר ואינו שומע תורם לכתחילה דילמא הכונה

שיתרום במחשבה דהוא מותר לכתחילה במחשבה אבל שיתרום בדיבור ובמעשה אסור להפריש כיון דאיכא חיוב הברכה והוא אינו יכול לברך. והן אמת דהתוס' מנחות דף נ"ד מביא תוספתא דשומע ואינו מדבר. לא יתרום בשביל הברכה. ומשמע דב דבמחשבה נמי לא יתרום ולפמ"ש שומע ואינו מדבר דלא יוכל לברך יכול לתרום במחשבה דליכא ברכה על מחשבה וי"ל התוספתא נמי מיירי שתורם במעשה שלוקח התרומה מהכרי תיכף. דאמעטה איכא ברכה. בלא שום דיבור. כמו שמברכין אכל המצות שתלויין במעשה אבל שיתרום שומע ואינו מדבר או מדבר ואינו שומע במחשבה גרידא לשיטת התוס' מנחות דמהני מחשבה גרידא בלי שום דיבור ובלי מעשה. לדעתי אין כאן חיוב ברכה ומותרים לפרוש. ומה מקשה בגמרא. ומסוגיא זו מוכח דל"מ בטבל ודאי מחשבה גרידא רק מחשבה ומעשה כמו שכ' הרשב"א הובא בשעה"מ שם דלא כשיטת רש"י ומ"ה שפיר מקשה ודוק כי קצרתי:

ח' ודע שכתבתי במ"א דדברי תוס' שכתבו בגיטין ל"א ובחולין ז' ובבכורות תחילת תקונו של טבל לא שרינן משום דאפשר, במחשבה. ודייק שעה"מ דס"ל גם בודאי טבל ס"ל לרשב"א נותן עיניו בצד זה ואוכל בצ"א אף בשבת וכן היא בשיטה מקובצת ביצה ל"ד והובא ג"כ, בשעה"מ ותמהתי מירושלמי רפ"ב מערלה דאמרינין שם ולא מודה רשב"א שאסור לעשות כן בודאי הרי להדיא דלא כתוס' ושיטה מקובצת. ושם ליכא למימר דהיא משום הברכה דהרי ירושלמי מייתי ראי' מזה דדמיא כתחילת הפרשה עיי"ש ולשיטת רש"י דס"ל דרשב"א ס"ל גם בודאי מהני נותן עיניו בצד זה ל"ק מירושלמי דרש"י יפרש דירושלמי אשבת קאי דמודה רשב"א דאסור ליתן עיניו אבל בחול מהני גם בודאי אך לתוס' שדייק השעה"מ דס"ל גם בשבת מתיר רשב"א וכ"כ בשיטה מקובצת וזה נגד ירושלמי וצע"ג ושוב בא לפני תשו' רע"א ראיתי שם סי' כ"ט ול' מפלפל אם מברך במפריש תרומה ע"י נותן עיניו ואוכל מצד אחר לשיטת הב"י דאין ברכה על מחשבה:

והנה מה שהביא הגאון ר"ע סי' ל' ראי' מתוס' ב"מ ל"ח דהתירו בע"ש לתרום שלא מן המוקף ע"י נותן עיניו בצד זה ואפ"ה מברכין ליתא בתוס' רק שהתירו שלא מן המוקף ומ"מ מיירי באומר בפה דשייך ברכה על דיבור. ותדע שהרי תוס' גופי' כתבו בחולין דנותן עיניו ל"מ רק בדמאי ומ"ש תוס' סוף דבריהם דהא דישראל שאמר לבן לוי וכו' רשאי לעשות תרומה היינו בשבתות וי"ט אולי פי' הגאון ר"ע הכונה בשבת גופי' ע"י נותן עיניו וזה ליתא כמבואר בירושלמי הובא לעיל דבודאי אסור בשבת ורק כונת תוס' בע"ש כדלעיל וכן היא בתוס' יבמות צ"ב וכן מ"ש תוס' גיטין ל"א דהא דרשאי בן לוי מיירי בשבתות וי"ט הכונה בע"ש כמו שהוכחתי ולפ"ז מיירי בדיבור כיון דבע"ש מותר

לפרוש. ולפ"ז אין ראיתו ראי'. ומ"מ לגוף הדין נ"ל ג"כ דבנותן עיניו חייב בברכה ואינו דומה לביטול חמץ דכאן עביד מעשה שאוכל וכיון שיש לו חזקת כשרות והוא אוכל מחשבתו ניכרת מתוך מעשיו ועדיף מביטול חמץ בלב. ובני הרב הגדול מ' אהרן זצ"ל (א"ה חבל על דאבדין) העיר בדבר יקר בטעם הדבר דאין מברכין על המחשבה דכל הברכות מברכין עובר לעשייתן. ובמחשבה א"א עובר לעשייתן דתיכף כשחישב לעשות כגון בביטול חמץ כבר נעשה וא"א לברך עובר לעשייתן ומ"ה לא תיקנו ברכה ואינו דומה לטבילת גרים כיון דתקנו ברכה על מעשה לא חילקו משא"כ במחשבה מה"ט לא תקנו ודפח"ח ולפ"ז בנותן עיניו בצד זה לפמ"ש דמהני מטעם דמעשה שלו מוכיח על מחשבתו משכחת ברכה קודם שאוכל ומ"ה תקנו ברכה וכ"ז לשיטת רש"י דמהני אף בודאי נותן עיניו ודוק ותן לחכם:

הג"ה לעיל אות א' כתבתי דמסתמא ר' יהודה כחכמים ס"ל דמטיל מום בבעל מום פטור ומה"ט הגהתי בתוס' מנחות דר"י דריש כל לגרם מום וכעת הראה לי חתני הרה"ג מהר"נ נ"י שזה ליתא דהדבר מוכרח דר"י כר"מ ס"ל דמטיל מום בבע"מ חייב מדס"ל אפי' מת אין מקיזין דגזר שמא יעשה מום וכ"כ רש"י בבכורות ריש דף ל"ג א"כ צדקו דברי תוס' ויפה הראני ובכ"ז לדעתי יש מקום לומר דר"י ס"ל מטיל מום בבעל מום פטור דהנה הרא"ש כ' שם בבכורות דבהמה שאחזו דם אף אם לא יקיזו במקום שיעשו מום ודאי תמות הבהמה ואין לה רפואה מ"מ לא חשובה רק כבעל מום עובר ומותר להטיל מום קבוע בבכור שנפל בו מום עובר. וכ"כ בטיו"ד סי' שי"ג והקשה בריי"ט אלגזי דף ס"ח דפוס פרעשבורג דא"כ מנ"ל לגמרא דר"מ ס"ל מטיל מום בבע"מ חייב אף בבעל מום קבוע דילמא דוקא בבע"מ עובר כגון בבהמה שאחזו דם אוסר ר"מ דל"ה רק מום עובר אבל בבע"מ קבוע מודה ר"מ. ואין לומר אה"נ דא"כ למה הוצרך בגמ' לומר דס"ל תמים יהי' לרצון לבעל מום מעיקרו ולא מוקי לבעל מום קבוע דמותר להטיל וזה קו' רבתי. ומתוך כך נ"ל דגמ' ס"ל דלר"מ בהמה שאחזה דם הו"ל כבעל מום קבוע דכיון דס"ל לר"מ במקואות פ"י מ"ג דכל ידות הכלים ועתיד לקוצצן מטביל עד מקום מדה והובא בחולין ע"ג והטעם דכל העומד לחתוך כחתוך דמי וכן ס"ל בגיטין ל"ט ענבים העומדות ליבצר כבצורות דמי' וס"ל ג"כ בזבחים ק"ה דפרה ופרים ושעיר המשתלח מטמא אוכלין ומשקין דכל העומד לעשות כעשוי דמי אף דר"ש לא ס"ל בבעל חי כל העומד לעשות כעשוי דמי כדכתבו תוס' ב"ק ע"ז וע' תוס' סוטה כ"ה ותשו' מקום שמואל סי' ג'. ולכן ע"כ ס"ל לר"מ בבהמה שאחזה דם ובודאי תמות אם לא יטיל מום הו"ל גם השתא כבעל מום קבוע ומדאוסר להטיל מום ע"כ גם בבעל מום קבוע אסור להטיל מום. אבל ר' יהודה

דס"ל במשנה דמקואות פ"י מ"ג בידות הכלים מטביל כולו דלא ס"ל כל העומד לחתוך כחתוך דמי ס"ל דמה שעתיד לעשות ל"ה כעשוי ול"ה בהמה שאחזה דם רק מום עובר. כמ"ש הרא"ש ולכן אוסר להטיל מום אבל בבעל מום קבוע ס"ל לר"י מטיל מום בבעל מום פטור. ואתי שפיר מה דהר"מ פוסק מטיל מום בבעל מום פטור. ובבכור שאחזו דם פוסק בפ"ב דבכורות ה' י"ג יקיז ובלבד שלא יתכוין לעשות מום והרי באי אפשר אלא במום מותר אפי' במתכוין כמ"ש תוס' דהלכה כר"ש דברייתא ע' בלח"מ וברי"ט אלגזי ולהנ"ל ניחא דרמב"ם ס"ל זה ל"ה רק מום עובר ומ"ה אסור במתכוין דלא כשיטת הרא"ש ובבעל מום קבוע ס"ל לרמב"ם מטיל מום בבעל מום פטור דגם ר"י ס"ל פטור דאס"ד דר"י ור"מ ס"ל חייב הי' לנו לפסוק כר"מ ור"י נגד ר"ש דהרי ר"י ור"ש הלכה כר"י כדאיתא בביצה כ"ז וכש"כ ר"מ ור"י נגד ר"ש ולהנ"ל ניחא ודוק כי קצרתי ועדיין יש לעיין ולא כתבתי רק להעיר לב המעיין וע' לקמן בסוגיא דהכהנים שפיגלו וראיתי בספר מנחת חינוך מ' רפ"ז ובבית אפרים יו"ד סי' ע"ה שכתבו דרמב"ם פוסק כר' מאיר דקרא אתי' למטיל מום בבעל מום ומ"מ אינו לוקה כיון דילפינין מכל לא דרשינין רק לאיסורא כמו בחצי שיעור. וזה לא נהירא לפענ"ד דא"כ מ"ט ס"ל לר"מ דלוקה כדמשמע מפשטא דג' וע"כ צ"ל דדוקא בח"ש לא דרשינין רק לאיסורא ולא בכל דוכתא דילפינין מכל כמ"ש הלח"מ פ"א מחומ"צ ה' ו' דדוקא בח"ש דכתיב אכילה דמשמע כזית לא לקי מריבוי דכל ולא בשאר דוכתא כגון בתערובות שאור שהקטיר עייי"ש ולפענ"ד ראי' ברורה דלא בכל דוכתא דדרשינין מכל אין לוקין דאמרינין במגילה ח' אין בין מצורע מוסגר למוחלט אלא פריעה ופרימה הא לענין שילוח זה וזה שוין ודרשינין מכל ימי לרבות מצורע מוסגר לשילוח. ובודאי כמו מצורע שנכנס לפנים ממחיצתו חייב מלקות כמו שפסק הר"מ פ"ג מביאת מקדש ה"ה מצורע מוסגר דאל"כ אין שוין (ואף דהרמב"ם פ"ג מביאת מקדש לא מביא דלשילוח שוה מצורע מוסגר למוחלט כיון שכ' בה' טומאת צרעת דלטומאה שוין לא הי' צריך להביא לענין שילוח) וע"כ דדרשא דכל אתיא ג"כ למלקות היכי דמסתבר. וע"כ גם למטיל מום לוקין לר"מ והר"מ לא פסיק כר' מאיר אך לפמ"ש דהר"מ פוסק במטיל מום כר' יהודה תי' היא הנכון וקצרתי בכ"ז ודרך אגב ראיתי בספר מנחת חינוך מ' רפ"ז הנ"ל דשוחט קדשים בחוץ לוקה נמי משום מטיל מום בקדשים. וזה ליתא כדמוכח במשנה דריש אותו ואת בנו דלא לקי רק אשחיטת חוץ ואאותו ואת בנו ומקשה בגמ' ולילקי משום מחוסר זמן ומשני דנתקו לעשה ואמאי לא הקשה דלילקי עוד משום מטיל מום וע"כ דזה ליתא דתוס' כ' בב"ק ע"ה דשחיטה ל"ה מום לפדות עלי' וה"ה דאינו חייב משום מטיל מום. ומזה מוכח ג"כ דאף משום לא תעשון כן אינו לוקה בשחוטי חוץ

דאף דאביי אמר בע"ז י"ג ונשוי' גיסטרא אמר קרא לא תעשון כן וכו' וקשי' א"כ בשחוטי חוץ לילקי משום לא תעשון כן. אך דוקא בגיסטרא משני אביי כן ולא במה שהקשה בגמ' בתחילה ונשחטי' מישחט דבשחיטה ליכא משום לא תעשון כן. ולפ"ז נ"ל, דמלק בחוץ אף דפטרינין בזבחים ק"ו זה דוקא משחוטי חוץ ממעטינין אבל משום לא תעשון כן חייב כמו דאמרינין בגיסטרא בע"ז. ה"ה במלק ומבדיל ובשחיטה ליכא משום לא תעשון כן. ולפ"ז י"ל דדוקא בנותץ מזבח חייב אבל בעביד פגימה במזבח פטור דל"ה נתיצה גמורה ולא גרע משחוטי חוץ שהוכחתי ממשנה דאינו חייב משום לא תעשון:

סימן יא

מימי חורפי כתבתי בשנת תר"ח לבוב:

בסוגיא דגיטין דף נ"ג אמר חזקי' דבר תור' אחד שוגג ואחד מזיד חייב ומה טעם אמרו פטור כדי שיודיע כו' ור' יוחנן אמר דבר תור' פטור ומ"ט אמרו חייב כדי שלא יהא כ"א הולך ומטמא טהרותיו של חבירו כו' עיי"ש כל הסוגיא:

א והנה בכו"פ הקש' לפמ"ש התוס' בב"ב ב' דלא שייך שלא יהא כ"א הולך היכא דהוא נמי מפסיד וא"כ קשה הרי הגמרא מקש' בסוגיא דרבוצה למאן דאית לי' אין אדם אוסר דבר ש"ש מסוגיא דהמנסך ומתרץ דאית לי' שותפות בגווי' וא"כ אמאי במזיד חייב הרי לא שייך שלא יהא כ"א כיון דהוא נמי מפסיד הנלפע"ד לתרץ דהנה התוס' בחולין הקשו לשיטת רש"י דהיכא דאגבהה לכ"ע יכול לאסור חדא דגזל ולא נתייאשו הבעלי' שניה' אינם יכולין להקדיש כו' ועוד דמאי פריך מהמנסך כו' עיי"ש והנה על קו' הראשונ' העיר בישועות יעקב יו"ד בשם בנו הגאון ז"ל עפ"י מה דאמרינין בסנהדרין ע"ב בא במחתרת ונטל את הכלי' פטור כיון דחייב מית' בדמי' קנינהו ומעת' קשה אמאי אמרינין דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו הא מחייב מית' ונימא בדמי' קנינהו אמנם באמת הדבר נכון דהרי אין המית' עוש' קנין וצריך קנין עכ"פ ומעת' נכוני' דברי רש"י דהיכא דאגבהה ועש' קנין אחר א"כ קניה בדמי' לגמרי והוי שלו ויכול לאסרו והדבר נכון אמנם עדיין קשה דמאי פריך מהמנסך הרי התם אגבהה ונימא בדמי' קנינהו והוי שלו ומה פריך מהמנסך והנ"ל דהתוס' הקש' בגיטין אשמואל דקאמר קלב"מ אמאי הרי משעה דאגבהה קניא ע"ש מה שתי' דאית לי' לשמואל דהגבהה צורך ניסוך היא דא"א לנסך בלא הגבהה וההחיוב והמית' באים כאחד דהחיוב מית' מתחיל עוד משעת הגבהה ורב:

אית לי' דאפשר לנסך בלא הגבהה עיי"ש. ומעת' מקש' הגמרא שפיר דבשלמא אם אמרינן אדם אדש"ש אף בלא הגבהה א"כ שפיר מחייב דלא אמרינין קילב"מ דאינם באים כאחד אמנם אם אאדש"ש רק כאן דאגבהה וקניא בדמים א"כ כאן א"א לנסך בלי

הגבהה ואמאי חייב נימא קלב"מ א"ו דאדם אוסר דש"ש. אף בלי הגבהה ושוב מצאתי בביאור למהר"ם שי"ף שכ' כעין זה ובזה נלע"ד לישב מה שהקש' בספר משנת חכמי' מאי משני דאית לי' שותפות בגווי' ומפרש התוס' משום מדמע הרי התוס' בתמור' דף ל' הקש' בכל איסור שנפל להיתר יקח אחד ונימא ברירי' ותי' דהיכא דהאיסור מבורר מקודם לא שייך ברירי' ומעת' כאן באית לי' שותפות האיסור נולד בתוך ההיתר בירר האיסור וישתרי עיי"ש. ולדעתי קשה אף לדידן דפסקינין לחומרא דאין ברירה מ"מ איך נוציא ממון מספק דילמא יש ברירה כדאמרינין בבא קמא צ"ט ע"ב בהאי מוגרמתא ועיין בחו"מ סי' ש"ו סעיף ה' דאפי' אסרו מספק פטור מלשלם אפי' נכנס לבית הספק בידים דלא כת"ה וע' בטו"ז יו"ד סי' י"ח ס"ק ח' והנלע"ד דבר נחמד דכבר נודע מה שהקשה בספר כנה"ג אמאי אמרינין ספק ממונא לקולא הרי הוא ספק גזל ותירץ דאם נימא דיוציא מספק שוב הוי לגבי המוציא ספק גזל ומש"ה אין להוציא ממון מספק. ומעתה נ"ל דהיכא דקלב"מ וספק אם חייב בדין ספק ממונא לחומרא דהוי ספק גזל וא"ל דיהי' ביד חבירו ספק גזל ז"א דכיון דבקלב"מ חייב לצאת ידי שמים ואי תפיס לא מפקינין מיניה לא הוי ביד חבירו ס' גזל דאי תפיס לא מפקינין מיני' ובפמ"ג בפתיחה לה' שבת מסתפק בספק חיוב מיתה אי פוטר מממון ובמג"א סי' רע"ח כ' בפשיטות דספק חיוב מיתה פוטר עיי"ש שכ' דספוקי מספקא לי' והמע"ה. ולפמ"ש חייב מספק גזל דלגבי המוציא ל"ה גזל דאף אי חייב מיתה חייב לצי"ש ומהני תפיסה. ומעת' לפי מה שפירשתי דבאמת כאן בוודאי יכול לאסור דהרי אגבהה וקני בדמי' והוי שלו רק קושיות הגמ' דהרי קלב"מ ומתרץ הגמ' שפיר הכא במ"ע באית לי' שותפות ונאסר משום התערובת אפי' בלא אגבהה וחייב לשלם דבאיסור זה א"צ להגבהה ושייך לומר משעה דאגבהה קניא מתחייב בנפשו ל"ה רק עד שעת ניסוך ול"ש לומר שמא אמרינין ברירי' וחלק של חבירו לא נאסר בלא הגבהה וא"א לחייבו כיון דהגבהה צורך ניסוך ושוב קלב"מ דכיון דגם בזה חייב לצי"ש שוב מוציאין ממון מספק. דל"ה גזל ביד חבירו כיון דחייב ממנ"פ לצי"ש. והדבר נחמד. ולפי"ז מיושב קושיות התוס' אמאי גבי לצעורי קמכוין לא משני דאית לי' שותפות בגוויה דהרי שם אינו חייב מיתה דהרי לא נתכוין לעבוד ע"ז כמו שכתבו המפורשים ול"ש לומר בדמים קנינהו ולא נאסר חלק חבירו כלל ואינו חייב אף לצאת י"ש לא מצי לשנויי באית לי' שותפות בגוויה דתיקשי דנימא ברירה ואיך נוציא ממון מספק כיון דאף ביד חבירו יהי' גזל כיון דאינו אסור כלל והדבר ברור ולפי"ז נתיישב קושיות הכו"פ דלמאן דאית לי' היזק שאינו ניכר ל"ש היזק רק דחייב משום קנסא ל"ש לשנויי כלל בא"ל שותפות לפמ"ש התוס' כתובות ל"ד דבקנס לא מחויב לצי"ש עד

שירשיעו ב"ד. ועיין בש"ך חו"מ שפ"ה בשם מהרש"ל דאף בקנס דרבנן לא מחייב עד שירשיעו ב"ד ומעתה לא מצי לשנויי באית לי' שותפות בגוויה דתיקשי דנימא ברירה ואין לתרץ כהנ"ל דבספק לא מחייב כאן דכאן לא מחייב לצי"ש כהנ"ל ע"כ בלא"ה תירץ הגמ' קאי למ"ד היזק שא"נ שמי' היזק. ועפ"ז מיושב קושיות פ"י דאמאי קאמר הגמ' ע"ב למאן דאית לי' היזק שאינו ניכר ל"ש היזק רק דקנסו שוגג אטו מזיד ור"י לא קניס נימא דקנסי' רק בשוגג פטור כדי שיודיעו ולהנ"ל מיושב דכבר הקשה בפ"י איך שייך כדי שיודיעו הא בישראל מומר עסקינין ונ"ש בו כדי שיודיע דאינו יכול לאסור של חבירו רק עפ"י עדים וע"כ מוכרח לאוקמי באית לי' שותפות. משא"כ למאן דאמר היזק שאינו ניכר ל"ש היזק ל"ש כלל לפטרו כדי שיודיעו דע"כ מוכרח לאוקמי בישראל מומר דבאית לי' שותפות א"א לאוקמא לדידי' כנ"ל, (איברא דלפמ"ש הש"ך בח"מ סי' ש"ו ס"ק ו' דבאוסר בידים של חבירו מספק חייב לשלם עיי"ש וע' בנקוה"כ יו"ד סי' י"ח שכ' דגבי מגרמתא לא נכנס לבית הספק דהשוחט פסק כמאן דמתיר וע' בת"ש הקו' מברירה ל"ק דכיון דספק היא חייב לשלם מספק) וע' במקור חיים ר"ס תמ"ח בשם תוס' סוטה דבלח בלח ל"א ברירה אף בנולד האיסור בתערובת וכ"כ בחוות יאיר סי' קל"ג וצריך לחלק בין ברירה דהלוקח יין ואומר שאני עתיד להפריש ובין ברירה דתערובת דנ"א בדבר לח:

ב' ובישוב דברי הרמב"ם פי' המשניות שכתב דמתניתן מיירי בלא ידע (והיינו לא איתרי בי' דעיקר התראה הוא רק דלידע עיין טיב גיטין) דבאיתרי ביה פטור משום קלב"מ ותמהו עליו דחייבי מיתות שוגגין פטורין מתשלומין ועוד דהרי הגמ' מוקי לה משעה דאגבהה קניא עיין במפרשים ונ"ל דבר פשוט דלכאורה קשיא איך נימא משעה דאגבהה קניא הרי הוי עדות שאי אתה יכול להזימה דהרי העדים בוודאי אינם מחויבין ממון כיון דחייבין מיתה הוי לגבייהו באים כאחד ואף אם נאמר דלגבייהו נמי אין עדותן באים כאחד כיון שהעידו בתחלה על ההגבהה ואח"כ על הניסוך מ"מ אינם בזוממי זוממין דהזוממין לא קאמרו רק דיבור אחד וכאן בקנס הא בעינין עדות שאתה יכול להזימה. וכעין זה הקשה בספר הפלאה בכתובות ל"ב. אמנם באמת הדבר נכון דמיירי דהעדים קאמרי דלא אתרי ביה ואינם רוצים לחייבו רק ממון והוי עדות שיכול להזימה והגמ' מ"מ מקשה שפיר דאף חייבי מיתות שוגגין פטורין מתשלומין אף היכא שאין העדים רוצים לחייבו רק ממון ומתרץ דמשעה דאגבהה ואינם באים כאחד ולגבי עדים הוי עדות שיכול להזימה והדבר נכון מאוד (וע' במה שהקשה הגאון מהר"ם זאב ז"ל בישועת יעקב אהא דמשני בחולין כיון דהתרו בי' ל"ש לומר לצעורי קמכוין והקשה דא"כ אמאי

חייב מיתה הרי הוה עשאאי"ל דהעדים יאמרו לאסור היין באנו והא דהעידו שהתרו בו משום דזולת זה לא נאסר היין עיי"ש ובמח"כ נעלם ממנו דברי תו' סנהד' ט' ע"ב דהיכי שהעדים יודעים שיהי' חייב מיתה ל"מ לאמור שלא באו לחייבו מיתה עיי"ש):

ג ובסוגיא זו קשה לי קושיא אחת וגדול' היא אלי. איך אמרינן מערב הא יין נסך מטמא במגע ובמשא וא"כ קשה מערב היינו מטמא דהרי בגמ' מוקי הך דמטמא אף בחולין ואין לתרץ דקנסא מקנסא לא ילפינין דבשלמא לגבי מדמע שפיר כיון דאמרינין מדמע הוא רק תרומ' בחולין אבל לא איסור בהיתר משא"כ גבי טומא' כיון דסתם מטמא גזרו מה לי אם נגע בחתיכ' נבילי' או ביין נסך והיא תמיהה נשגב' הראוי' לעיין עלי' (ועיין בספר שנות חיים סי' רפ"ז להגאון מהרש"ק זצלה"ה שפלפל הרב' עמי בקושיא זו). ובישוב הקושיא נרא' דכבר נודע דברי הגמ' דב"ק י"א דאין שמין לגנב ולגזלן אבל לנזקין שמין ומעת' כיון שאין צריך ליתן רק מה שהפסידו ולא דבר אחר ואם נימא דמנסך לא גזרו רק שצריך לשלם מתורת מטמא לא יצטרך לשלם רק כמו שהפסידו בהטומא' ולא דמי כולי' אף שבאמת אסרו בהנא' מ"מ בהטומא' לא הפסידו כל כך ועל הניסוך לא מחייב ומש"ה הוצרך למיתני מנסך דחייב לשלם דמי כול' וז"ב. ועל פי זה יתיישב קושית המשנת חכמי' דהקש' על הא דמשני הגמ' בחולין דא"ל שותפות בגווייהו ומפרש התוס' דנאסר משום מדמע הרי התוס' תמור' ל' כתבו דהיכא דהאיסור לא ניכר מקודם אמרינין בריר' א"כ כאן דהאיסור לא ניכר מקודם נימא בריר'. ונברר חלק חבירו ולפמ"ש מיושב קושיתו דבאמת הרי טימא גם חלק חבירו וחייב לשלם מתורת טומא' רק דבמערב דנזקין הוא אין צריך לשלם רק כמו שהפסידו בטומא' כנ"ל משא"כ למ"ד מנסך ממש דאיירי באגבי' ע"מ לגזלו ונעש' גזלן ובגזלן הרי אין שמין והשברי' יקח הגזלן, וא"כ חייב לשלם בעד כל היין כיון שטימאו ול"ש דנברר חלק חבירו דהרי גם חלק חבירו טימא. ומ"מ איצטריך לאשמעינן דל"ת כיון דקלבד"מ כמ"ש התוס' גבי מדמע ודוק היטב:

ולדעתי נרא' עוד דכיון דבלא"ה טמא וחייב לשלם כיון שקנאו בשינוי שוב קנאו והוי שלו ויכול לאסור לגמרי ומיושב קושית התוס' דהיינו מדמע ולפ"ז יתיישב קושית התוס' אמאי לא משני בלישנא בתרא דאית לי' שותפות דתוס' כ' בב"ק י"א דטעמא דאין שמין לגנב ולגזלן משום שקנאו בשינוי. ומעת' לכאור' כאן אין לומר כיון דטמא אותו חייב לשלם דמי כול' כנ"ל דהרי טומא' לא הוי שינוי כמו בתרומ' ונטמאת אומר לו הרי שלך לפניך. אמנם התוס' כתבו בגיטין נ"ג ע"ב ד"ה גזלן דאם אמרינן היזק שאינו ניכר ש"ה אינו יכול לומר הרי שלך לפניך דא"ל שינוי גדול מזה. וכאן אזלי הסוגיא למאן דא"ל השא"נ ש"ה כמש"כ בכו"פ דע"כ דלישנא קמא כחזקי' דר' יוחנן ס"ל בע"ז נ"ד ע"י מעש'

אדם אוסר דבר שאינו שלו ומש"ה חייב לשלם בעד כל היין משום דקניא בשינוי ושוב באמת נאסר כנ"ל משא"כ לקמן דאמר לצעורי קמכוין ובאמת אדם אוסר דש"ש דגם ר' יוחנן יכול לסבור כן בעי לשנויי אפי' למ"ד היזק שאינו ניכר לש"ה לא מצי לשנויי דא"ל שותפות דאין לחייבו מתורת מטמא רק מה שהפסידו בהטומא' וכאן שמין דהרי ל"ק בשינוי. ומ"ה א"ח לשנויי באית לי' שותפות דלמ"ד דס"ל ברייר' יכול לברר היין של חבירו כנ"ל ואף למאן דל"ל ברייר' לפמ"ש הר"ן בנדרים דף מ"ו דאנן סהדי דאדעתא דהכי נשתתפו שלא יאסור חלק חבירו י"ל דלכ"ע יכול לברר כמו שכ' במק"ח ר"ס תמ"ח וראי' מסוף סנהדרין גבי עיסה חצי' של עיר הנדחת ודוק כי קצרתי:

ד' וקצת י"ל עפ"י הנ"ל מיושב קושיות הטו"ז סי' ה' על הטור דא"ל דאף בשותפות אינו אוסר דאמרינן לצעורי וכו' א"כ בשוחט לשם קדשי' שם היכא מוקי לה דישראל מומר ל"מ כאן ונ"ל ליישב דהגאון מהר"ם זאב ז"ל בישועות יעקב כ' בסברת לצעורי' קמכוין אף דהוא עומד וצווח דכיון לנסך אינו נאמן להוציא מחזקת היתר משא"כ באית לי' שותפות נאסר כיון דנאמן לגבי עצמו ולגבי חבירו באמת אינו נאמן רק דנאסר משום חלק שלו וזה ל"ה מוציא מחזקה כיון דההיתר היתר במקומו והאיסור איסור רק דאנן לא ידעינין כמש"כ התוס' במס' יבמות פ"ב ובר"ש פ"ז דתרומות גבי שתי קופות וזה סברא נחמדה אך לפמ"ש דיי"נ מטמא לא ניתן זה להאמר דהרי כאן תערובות ע"ז מטמא וא"כ אם היין שלו נאסר אף אם היין חבירו לא נאסר מ"מ נטמא יין חבירו ואתה מוציאו מחזקת טהרה ולכן אינו נאמן אף על שלו להוציא יין חבירו מחזקה וכן י"ל בבהמה אף דחלק חבירו אינו נאסר מ"מ נטמא דלכאורה אינו נטמא דהוי מגע בית הסתרים כמה דאיתא בפסחים פ"ה ובחולין ע"ג מ"מ הא קאמר רבינא בחולין ע"ג דחיבורי אוכלין כמאן דאיפרתי דמי ובתוס' שם בחולין כ' דהיכא דחצי נאסר וחצי היתר שייך למימר הכי ומש"ה אינו נאמן כלל לגבי חבירו להוציא מחזקה אף בהיין שלו שכיון לע"ז משא"כ בקדשים דשחט בחוץ דאינו מטמא ואם בחלק שלו כיון באמת לקדשים ובחלק חבירו לא כיון רק לצעורי' אינו מוציא חלק חבירו מחזקה כלל מש"ה נאמן ונאסר חלק שלו וגם חלק חבירו מטעם תערובות מש"ה אתי שפיר דברי הטור דבקדשים ששחטו גם לטור נאסר בשותפו' משא"כ בתקרובת ע"ז וכן במנסך לא נאסר בשל שותפות כיון דאם נאמינו על שלו מוציא חלק חבירו מחזקתו וזה דבר נחמד אך בעיקר הסברא דתערובות לא מיקרי מוציא מחזקה בזה יש לפלפל ויבואר אי"ה במקום אחר: ועפ"י הנ"ל י"ל בעעכ הפוסקים דס"ל דבשותפות אוסר של חבירו וקשי' אמאי לא משני בגמ' בלישנא בתרא דאית לי' שותפות כקו' תוס' וי"ל דגם אינהו ס"ל דלדינא דגמ' שהי' טומאה וטהרה

נוהג אינו נאמן לאסור אף בשל שותפות כיון שאם נאמינו על שלו ולא על של חבירו מ"מ מוציאו מחזקת טהרה ומ"ה אינו נאמן כלל. ומ"ה לא משני בגמ' דאית לי' שותפות והפוסקים בזה"ז דאין לנו טומאה וטהרה ולא יסתפקו כלל לענין טומאה ל"ש לומר שמוציא מחזקת טהרה ומ"ה פסקו דבשל שותפות נאמן לאסור. ודוק כי קצרתי וכ' ברמב"ם פ"א מפסולי המוקדשים ובכ"מ דהרמב"ם לא ס"ל חבורי אוכלין כמאן דמפרתי. ולפ"ז יש חילוק בין בהמה לייי"נ והרבה יש לפלפל לפ"ז:

ודע דעדיין קשה למ"ד מערב מ"ט חייב במערב הא ל"ש שלא יהא כ"א הולך ומערב כיון דכ"ר גזרו במטמא שוב לא יערב כיון דיפסיד ג"כ כמש"כ התוס' בריש ב"ב וצ"ע:

ה' ודרך אגב נ"ל במשנה דהכהנים שפיגלו לישב קושית הפ"י שהקשה כיון דהמתניתין אתיא כר"י דאית לי' לא קנסו שוגג אטו מזיד ור"י אית לי' דהמחשב בקדשים לוקה ואין לוקין ומשלם. נ"ל ליישב דלכאורה איך לוקה במחשב בקדשים הרי הו' ה"ס דשמא ישאל על הקדישו ולא הוי מחשב בקדשים ואף לדעת התוס' בכריתות י"ג ע"ב מ"מ קודם שנזרק כהלכתן:

בוודאי יכול לישאל. אמנם באמת לא קשה דהגמ' מיירי במחשב בקדשים שלו דמוקמינין לי' אחזקה כמ"ש התוס' בגיטין ל"ג אמנם כאן בסוגיא דהחשש הוא בקדשים של חבירו דשמא חבירו ישאל על הקדישו ל"מ חזקה של חבירו לגבי דידי' כמבואר ברמב"ן בגיטין ידוע לכל משכיל ומש"ה חייב בתשלומין מיהו לפמ"ש הנוב"י תנינא אה"ע סי' ע"ז דהיכי דלא משכחת התראת ודאי ה"ס שמי' התראה לדידן עדיין קשי' והנה בסוגיא שם אמרי' מנין דנאמן מכ"ג ביוה"כ עיין במפורשים שהקשו מנין דנאמן לומר נתנסך דילמא רק כאן מתוך שנאמן לשלם עיין בפ"י ונ"ל עפ"י דברי הגמ' ביומא נ"ג גבי או שחיסר אחת מכל סמניה דמקשה ותיפוק ליה דקא מעייל ביאה רקנית עיי"ש בגמרא וכאן נמי אינו חייב לשלם בפיגל משום דחייב מיתה בידי שמים ומלקות דקא מעייל ביאה ריקנית לפני ולפנים וכאן אין לתרץ דקא מעייל לשתיהן דא"כ חזינין ומ"ה פטור מתשלומין כיון דמיתה בידי שמים וחיוב מלקות אך כיון דר' יוחנן אמר בשם ר' יוסי דכ"ג נאמן ור"י ס"ל חייבי מלקות בלא אתרו חייב בתשלומין א"כ שפיר מקשה הפנ"י. ע"כ מימי חורפי):

ו' וכעת נ"ל לישב קו' המפורשי' במה דמשני דהך דמנסך באית לי' שותפות דא"כ הרי נולד האיסור בתוך התערובת ונימא בריר' כמ"ש הר"ן בנדרי' מ"ו דאף למאן דל"ל בריר' ל"מ לאסור של חבירו והיא קו' המק"ח סי' תמ"ח. דכבר כתבתי לעיל דאם אגבהה וחייב באחריות שייך לומר בדמי' קנינהו כיון דחייב מית' ומצי אוסר. רק דכל עיקר הקושיא

בגמ' היא דא"כ שוב הגבהה צורך ניסוך ונימא קלב"מ. עיין אות א' וע"ז משני דאית לי' שותפות ואף אם נימא ברירי מ"מ נטמא חלק חבירו וחייב לשלם עבור שנטמא ואי דעבור שנטמא א"צ לשלם רק דבר מועט מ"מ כל מה שישלם יכול לתפוס עבור חובו כיון דבקלב"מ מהני תפיס' ויחזור ויתבע וע"כ מחויב לשלם הכל. וזה תירץ נכון ע"ד הפלפול ואזכיר סנסן זה לעורר על המעיין דסבר' זאת דבקלב"מ אם חייב מקצת עפ"י הדין מחויב לשלם הכל דיתפוס מה שישלם על חובו. הנה שמעתיה בשם הגאון מ' יצחק מאיר מווארשא. וכעת מצאתי בספר מנחת חינוך מצוה מ"ב בתחילת דין עבד עברי שהאריך בפלפול עפ"י סבר' זאת וכתבתי במק"א לעשות סמוכין לזה מתוס' כתובות ל' ע"ב ד"ה ואי דלא מצי לאהדורי דאהא דמקש' בגמ' ולאביי פטור והרי בגונב חלבו חייב שכבר נתחייב בגניב' וכו' ומשני בתחב לו חבירו ומקש' אי דלא מצי לאהדורי אמאי חייב והקש' תוס' דילמא מיירי בתחב לרצונו ותירצו בסוף דבריה' בשם ריצב"א דאס"ד דמיירי לרצונו כשבא לפיו קנה קודם אכיל' ועכ"פ מחצ' קנה עיי"ש. ודבריה' תמוהי' דאם לא קנה רק מחצ' שפיר אמרינין בגמ' דלאביי פטור בחצי השני' כיון דל"ק רק חצי ולעולם מיירי בתחב לרצונו ולרבא חייב. ומה מקש' בגמ'. ומזה ראי' לסבר' הנ"ל ושפיר הקש' בגמ' דכיון דגם לאביי חייב מחצה מדינא שוב מהני תפיס' ומחויב לשלם הכל. ודברי התוס' מזוקקין אך אם נימא כפירוש הנ"ל מוכח משם דאף לר' נחוניא בן הקנה מהני תפיס'. דלא כמ"ש הצל"ח בפסחי' כ"ט דהרי שם קאי לר"נ בן הקנ'. ובאמת דברי הצל"ח בסברתו דלרנב"ה דכרת פוטר אף ברשעה שאינו מסורה לב"ד שוב ס"ל דל"מ תפיס' מזוקקין אך בעיקר הסבר' כתבתי לפמ"ש בנתיבות בסי' נ"ח ס"ק י"א דבהגביהו עפ"י ב"ד או בהגביהו קרקע ל"מ תפיס' ליתא לסבר' זאת דיכול לשלם מה שחייב עפ"י דין עפ"י ב"ד או בקרקע. ובזה מיושב מה שהקש' במ"ח בגנב וטבח בשבת דפטור מדו"ה וחייב קרן יתפוס. ויחזור ויתבע להנ"ל ניחא מיהו לזה בלא"ה ל"ק דבקנס א"ח אף לצי"ש כמ"ש תוס' כתובות ל"ג ע"ב וכבר הרגיש בזה במ"ח שם אך מה שהקש' לי ב"א הרב הגדול מ' גדלי' שמעלקיש נ"י דלסברא הנ"ל קשה למ"ל קרא לחמשין ידענא וחמשין לא ידענא דהו"ל מחשואי"ל משלם לדעת הפוסקי' דבא"י אם נתחייבתי מהני תפיס' דחייב לצי"ש תיפוק לי' כיון דחמשין מחויב לשלם מדינא יתפוס כשישלם לו ויחזור ויתבע כמבואר בסי' פ"ג בחוב בשטר ובע"פ. ולמ"ש ל"ק דיכול לשלם בקרקע או בפני ב"ד. סוף דבר לדעתי אין קיום לסברא זאת מה"ט:

סימן יב

עוד בסוגיא דהמטמא והמדמע שנת תרכ"ו:

א הנה בתוס' סד"ה מנסך קלב"מ כ' סברת שמואל דלא ס"ל משעה דאגבי' קניא מתחייב בנפשו ל"ה עד שעת ניסוך משום דס"ל כיון דאשעת ניסוך אין לחייבו דקלב"מ הוה כאלו נסכו אחר וא"א לחייבו אשעת הגבהה דאומר לו הרי שלך לפניך וצריך להבין א"כ מה סברת רב דאמר משעה דאגבהה קני'. עוד הקשו המפורשי' דבתוס' הקשו בתחל' אהא דאמר רב מנסך קלב"מ אמאי אינו חייב משום שלא יהא כ"א הולך ואוסר (והכונ' בלא אתרו בי') ותירצו דמה"ט לא מחייבינין רק שיהא כהיזק ניכר. משא"כ בקלב"מ אף בהיז"נ פטור ולפ"ז קשה מ"ט דשמואל ואי משום שאומר הש"ל דחשיב כאלו נסכו אחר. נחייב מטעם שלא יהא כ"א כאלו הוה היז"נ ובהיזק ניכר ל"מ למימר הש"ל. עוד הקשו על ז' הב"ח דס"ל אף אם אין אדם אוסר דש"ש מ"מ בשתי' נאסר אף ביין. א"כ מה הקש' בגמ' בחולין ממשנ' דהמנסך למ"ד אאאדש"ש דילמא משום דאסרו בשתי' חייב לשלם (וכ"ש דקשה למה דכ' רש"י דאגבי' ע"מ לגזלו והרי אין שמין לגנב ולגזלן וצריך לשלם עבור כל היין) ונ"ל לבאר. דהנה הקשיתי בימי חורפי אהא דכ' תוס' שבת נ"ח בכפה שנתנוהו לספר טהור מן המדרס והרי כל הכלי' אין עולין מטומאתן אלא בשינוי מעש' ותירצו דכיון שנאסר בהנא ע"י חשיב כשינוי מעש'. והקשיתי דא"כ אמאי אומרי' באיסורי הנא' הרי שלך לפניך בב"ק מ"ה וצ"ח הרי כיון שנאסר בהנא' חשוב כשינוי מעש'. (ע' בספרי לא"ח סי' נ"ח) ואף דנאסר ממילא מ"מ הרי גנב טלה ונעש' איל נעש' שינוי בידו. אמנם המובחר דדוקא בשינוי מעש' גמור מהני שינוי דממילא משא"כ היכי דעצם הדבר לא נשתנ' רק דאיסורו משויהו כשינוי בעי דוקא שיעש' הוא השינוי ול"מ שינוי דממילא ומ"ה אומרי' באהנ"נ הש"ל. ולפ"ז קשה על התוס' בגיטין נ"ג שכתבו בטעמא דשמואל דפוטר כיון דאשעת ניסוך לא מתחייב רק אשעת הגבהה מצי לומר הרי שלך לפניך והרי הוא עשה השינוי דאסרו בהנא' וקניא בשינוי ול"מ לומר הש"ל וחייב אשעת הגבהה ואולם הדבר נכון דאין קנין באסורי הנא' וכל עיקר הטעם דבשינוי אינו יכול לומר הש"ל דשינוי קונה כדאיתא בב"ק ובאהנ"נ אין קנין שפיר מצי לומר הש"ל אף דהוי שינוי (והא דאמרי' בב"ק ס"ו מכי מטי עידן איסורא ודאי מייאש ואיך קונה איסורי הנאה הכונה קודם זמן איסור מייאש) ולפ"ז מיושב מה שמקשי' על התוס' דהש"ל ל"ש אלא בהיזק שא"נ וליחייב מטעם שלא יהא כל אחד ואחד. דז"א דטעמא מאי בהיזק ניכר אינו יכול לומר הש"ל דקניא בשינוי. אבל באהנ"נ דאין קנין באהנ"נ גם אם נעש' היזק ניכר יכול לומר הש"ל ומטעם שלא יהא כ"א לא מחייבינן אלא בהיזק ניכר והא דמקש' בגמ' ע"ב למ"ד שמי' היזק אמאי בתרומ' ונטמאת חמץ ועבר עה"פ אומר הש"ל ופי' תוס' הקו' דקני' בשינוי עיקר קו' הגמ' מתרומ' ונטמאת דל"ה אה"ב

וקני' בשינוי. אמנם בעיקר הדבר אם יש קנין באה"נ הדבר תליא באשלי רברבי דהר"ן בע"ז מייתי ראי' מהא דאמרינן גזיר' דילמא מגבה לה והדר מבטל לה דיש קנין באה"נ וכן הביא בתשו' ריב"ש ובנוב"י קמא לה' פסח מביא דברי רמב"ם דקנה חמץ בפסח לוקה משום ב"י הרי דיש קנין באה"נ וצ"ל אף דאסה"נ ל"ה ברשותו וזה שיש לו אינו שלו זה שאינו שלו איך נעש' שלו צ"ל דחידוש היא שחידש' תור' שיוכל לקנות אסה"נ ונעש' שלו ותיכף יוצא מרשותו ולא יוכל למכור ולהקדיש. וע"כ צ"ל כן להפוסקים דיש קנין באה"נ. אמנם בעניותא כתבתי דהך סברא אי יש קנין באה"נ תליא בפלוגתא דרב ושמואל דפליגא בעירוכין כ"ט ע"ב במוכר שדהו בשנת היובל רב אמר מכור' ויוצא' ושמואל אמר מכור' כבר יוצא' שאינו מכור' אין דין שלא תמכור. א"כ לשמואל ליכא למימר יש קנין באה"נ השתא מה שיש לו מכבר יוצא מרשותו ע"י האה"נ דאסורי הנא' לאו ברשותו שאינ' שלו לא כ"ש דלא נעש' שלו ובודאי ס"ל אין קונין באה"כ ורב דלא ס"ל הק"ו וס"ל מכורה ויוצא' ה"ה באיסורי הנא' קונ' ונעש' שלו ותיכף יוצא מרשותו כמו כל אה"נ שלו. ואף דמקשו בעירוכין ורב ל"ל ק"ו ומקש' מנער' ומשני התם ל"מ הדרא ואזבני היינו כמ"ש התוס' שם דבנער' הוי יציא' גמור' משא"כ ביובל וה"ה הכא באה"נ ל"ה יציא' גמור' מרשותו. דאף לאחר כן עדיין ברשותו שעובר בבל יראו' ולחומרא הוי ברשותו ול"ה יציא' גמור' הדבר תלי' בפלוגתא הנ"ל וז"ב ת"ל ועיין בתוס' מכות י"א ע"ב [וע' בספרי חאו"ח סי' ס' אות י' מש"כ עפ"י סברא זאת] (והא דאמרינן בע"ז מ"ג גזירה דילמא מובה לה והדר מבטל לה וגם שמואל דס"ל ע"ז שנשתברה מאלי' מותר ע"כ ס"ל גזירה זו והרי אין קנין באה"נ כמו שהקשה הריב"ש וצ"ל שם מחמת חומרא דע"ז אמרינן דקונה ול"מ מבטל כמ"ש המג"א סי' תקפ"ו דאפי' בשל נכרי מהני הגבהה הואיל וחייב באחריות וע' באבני מילואי' תשובה ז' שמישב ג"כ כן שיטת הפוסקים דאין קנין באה"נ ולפמ"ש מיושב מה שכ' הטור ביו"ד סי' קמ"ו בלוקח גרוטאות ומצא ע"ז אם משך ונתן מעות כבר קנה לו משך ולא נתן מעות יחזור. והקשה הטו"ז דהרי לדידן משיכה קונה בנכרי וע"כ צ"ל משום דהוה מקח טעות ובנתן מעות ומשך מיחזי כע"ז ביד ישראל ואמאי כ' כבר קנה הרי גם במשך קנה ולהנ"ל אתי שפיר דקשי' בגמ' שם דמקשה לרב דס"ל משיכה קונה וכי לא נתן מעות אמאי יחזור ומה קו' הרי באמת אין קנין באה"נ ול"ק הישראל הע"ז רק חומרא בעלמא מחמרינין דבקנה לא יחזיר לנכרי ואין לה ביטול משום הכי לא מחמירין רק בעשה קנין מעות ומשיכה ולא במשיכה לבד. אך בגמ' מקשה לרב והוא ס"ל יש קנין באה"נ ומדינא אסור ולכן מקשה כי לא משך נמי משא"כ לדידן דאין קנין באה"נ וגם משיכה ל"ה רק ספק אי קונה ולכן לא מחמירינין

רק בנתן מעות ומשך ולא בספק קנין. וע' מ"ש בספרי לא"ח סי' נ"ב אות א"ב קו' גדולה ונפלאה בסוגיא זו):

ומעתה י"ל דהנה רב ס"ל מנסך ממש כשיטתי' דיש זכי' באיסורי הנא' ומשעה דאגבי' קניא וכשניסכו קני' בשינוי. דכיון דנאסר בהנא' חשיב כמו שינוי מעש'. כמ"ש תוס' שבת נ"ח ול"מ לומר הש"ל וחייב משעת הגבהה. ושמואל כשיטתי' דאין זכי' באיה"נ ולא קניא בשינוי ומצי לומר הש"ל וזה ענין נחמד בהבנת פלוגתתם. ומעתה שפיר מקש' בחולין דף מ"א למ"ד אאדש"ש ממשנה דהמנסך וליכא לשנויי כמ"ש הב"ח דאסרו' בשתי' לכ"ע ומ"ה משלם. דבאמת קשה נהי דמשעה דאגבי' קניא מ"מ הרי יכול לומר הש"ל כמ"ש תוס' גיטין אך תירצנו דכיון שנאסר בהנא' ע"י כן חשיב כשינוי מעש' וקניא בשינוי ול"מ לומר הש"ל. וזה אם אוסר גם בהנא' אבל אם אין אוסר דש"ש ולא נאסר רק בשתי' ל"ה שינוי מעש' ול"ק בשינוי ומצי לומר הש"ל וש"מ אדם אוסר אפי' בהנא' ומשני הבמ"ע באית לי' שותפות ונאסר בהנא' בלא"ה מחלקו וקניא בשינוי מעש' ובאמת חלק חבירו אוסר ג"כ בשתי' רק שיכול לומר הש"ל ואמנם כיון שנאסר בהנא' מחלקו ול"מ לומר הש"ל דקניא בשינוי שוב חייב גם אחלק חבירו שאסרו בשתי' כשיטת הב"ח.

ומיושב קו' התוס' דא"כ היינו מדמע דז"א דעכשיו באמת משלם עבור חלק חבירו:

ולא עבור שערבו בשלו וגם הקו' מברירה מיושב ודוק כי הדברים נחמדים: ב' ולפמ"ש בספרי סי' ס' אות ט' דרב ס"ל גזלן יש לו קנין גמור בהגזילה כמבואר בסנהדרין ע"ב ורק שמחויב בהשבה וכשעושה שינוי הוה למפרע של הגזלן ולא דקניא בעת השינוי וע' מש"כ בזה בספרי סי' ק' אות א'. ולפ"ז מיושב בפשיטות מחלוקת רב ושמואל דרב כשיטתי' דס"ל גזלן יש לו קנין בהגזלה ושינוי אינו קנין רק דלמפרע הוה שלו. ולכן ס"ל משעה דאגבי' קניא מתחייב בנפשו ל"ה עד שעת ניסוך. ואינו יכול לומר הש"ל כמו אם ניסכו אחר דאוסר בהנאה הוה שינוי ול"מ לומר הש"ל ואין לומר אין קנין באיסה"נ דאין השינוי עושה קנין רק דהוה למפרע שלו ואז הי' היתר ושמואל ס"ל גזילה ל"ה קנין רק לחיוב אונסין והשינוי עושה קנין ומ"ה יכול לומר הש"ל דאין לומר דאיסור הנאה הוה שינוי דאין קנין באיסה"נ. וגם זה נחמד למבין. תן לחכם ויחכם עוד:

ג ודע דיש להקשות בסוגיין דמקש' למ"ד שמי' היזק מכהנים שפיגלו דקתני מזידין חייבין מפני תיקון העולם עיי"ש ומשמע למ"ד לא ש"ה ניחא. וקשי' גם לדידי' לא ניחא דלדעתי נרא' דאף אי אמרינן באיסה"נ הש"ל דוקא בדבר שאין טעון שריפ'. אבל בדבר שטעון שריפ' הרי כתותי מכתת שיעורי' ואיך יאמר הש"ל וזה שיטת החק יעקב דס"ל בפסח גופי' לא יוכל הגזלן לומר הש"ל ובקצה"ח סי' שס"ג הקש' עליו ולפענ"ד

סברתו דבפסח מצותו בשריפ' וכתותי מכתת שיעורי' ודוקא אחר הפסח יכול לומר הש"ל דל"ה מצותו בשריפ' בעש' דתשביתו לכ"ע. ורק מדרבנן טעון שריפ' משום תקלה. ול"א כתותי מכתת שיעורי' דהיא מטעם כל העומד לשרוף ואמרינין מנחות ק"ב דר"ש לא ס"ל כל העומד לזרוק רק היכא דאיכא מצוה וי"ל דוקא במצוה דאורייתא ועוד לר"ש לאחה"פ לא אסור רק מדרבנן ולא אמרינין כתותי מכתת שיעורי' והא דמשמע מתוס' סוכה ל"ה דגם בתרומ' טמא' שייך כתותי מכתת וכו' ס"ל לתו' גם תרומ' טמא' מצותו בשריפ' מדאו' מדאיקרי קודש ולא משום תקל' (שוב מצאתי בבית אפרים ח"מ סי' מ"ח שכתב ג"כ סברא זאת רק שכ' דמה"ט ס"ל לרב מדאגבי' קניא ול"א במנסך הש"ל משום דמצותו בשריפה וזה ליתא דבמשנה תמורה מבואר דמשקין ל"ה רק בקבורה כמ"ש רש"י שם דמשקין בקבורה חוץ משמן דמבואר שם ותוס' כ' יבמות ק"ד דבקבורה ל"א כתותי מכתת שיעורי' ועיי' רמב"ם פ"ח מה' עכו"ם ה"ו שכתב באיבוד תקרובת ע"ז שוחק וזורה לרוח ולדעתי בתקרובת ע"ז אפי' בקבורה אין מצוה רק משום תקלה ולכן ל"ש כתותי מכתת שיעורי' אפילו לתירץ הא' מתוס' ביבמות ק"ד דע"ז של ישראל דטעון גניזה כתותי מכתת זה דוקא בע"ז דטעון גניזה הכונה שוחק וזורה לרוח כמ"ש תוס' ע"ז נ"ב ד"ה מה מזבח והוא מדאורייתא דילפינין ממזבח משא"כ תקרובת ע"ז א"צ ביעור רק משום תקלה ול"א כתותי מ"ש ומה"ט מבואר בתוספתא הובא בגליון ס"ס ב"ק צ"ח דביין ונתנסך אומר הש"ל ובתשו' הגאון רע"א סי' קס"ח כ' דמה"ט מקשה בחולין מ' ע"ב מכי שחיט פורתא אסרה אידך מחתך בעפר משום דלר"ש כל העומד לשרוף כשרוף דמי וזה ליתא לפימ"ש ועיי' שעה"מ פ"ד דגירושין מ"ש בשם פ"ח ושערי אפרים דל"א כתותי מ"ש בקבורה ובפרט לפמ"ש תו' חולין פ"ח דכל ע"ז שריפה קודם דומיא דעגל וכן פי' בשעה"מ דברי תוס' ע"ז נ"ב א"כ קו' תוס' יבמות לק"מ והדרינן לכללא דבקבורה ל"א כתותי מ"ש ולפ"ז תקרובת ע"ז דילפינין מזבחי מתים ומת בקבורה ולא בשריפה ע"כ ל"א כל העומד לשרוף דלא כהגאון רע"א ואולי בשר תקרובת ע"ז לא בעי אף שחיקה לפמ"ש תוס' ע"ז ס"ב ד"ה ולקברינהו דלא חיישינין לתקלה בבשר וסגי בקבורה ודוקא בחיטא בעי שחיקה ע"כ בבשר ל"א כתותי מכתת גם לתירץ הא' בתוס' יבמות ק"ד ודוק):
ולפ"ז קשיא על הכהנים שפיגלו דפיגול מצותו בשריפ' וכתותי מכתת שיעורי' ואיך יאמר הש"ל והרי הזיק לחבירו דהרי רש"י פי' משלם לבעלים ולא להקדש כמ"ש הפ"י וכיון דהוי מזיק בידים וא"י לומר הש"ל ודאי חייב לשלם מדינא וקשי' למה תני מפני תיקון העולם ונ"ל לפמ"ש תוס' עירובין דף פ' דקורה של אשירה כשר דל"ש כתותי מכתת שיעורי' רק היכא דבעינין שיעור של חשיבות ולפ"ז ה"ט אף בעומד לשרוף דיכול לומר

הש"ל דל"ב שיעור של חשיבות רק שיחזור הדבר כמו שהי' והחפץ באמת כמו שהי' ורק לשיעורין של מצוה אמרינן כתותי מכתת ולא לדיני ממונות ופקדון וז"ב לדעתי ולכאור' י"ל דזה טעם שפירש"י ב"ק דף ה' מפגל ששחט שלמים לשם חטאת (כן גורס הפנ"י) דאינו עולה לשם חובה וצריך אחר דהיינו באופן דהקרבן כשר ולמה לא פי' כפשוטו באופן דפסול כגון חוץ לזמנו משום דקשי' לי' מאי מקש' בגמ' ליתני ר"ח מפגל דילמא לא תני משום דפשיטא דחייב השתא מטמא ומנסך דשייך לומר הש"ל חייב מפגל דל"ש הש"ל דכתותי מכתת שיעורא ועומד לשרוף פשיטא. וע"כ פי' מפגל באופן דכשר ולא עלה לשם חובה וזה הוה רבותא דל"ש לומר כתותי מכתת ומ"מ חייב ומ"ה מקש' וליתני מפגל אמנם כבר כתבתי דלענין נזקין ל"א כתותי מ"ש ודוק:

ד' והנה לעיל סימן הקודם אות ג' פרשתי דהא דמשני בחולין אהא דמנסך דאית לי' שותפות וקשי' דנימא ברירה וכתבתי דחייב לשלם מטעם מטמא דתקרובת ע"ז מטמא וכיון דאין שמין לגזלן צריך לשלם עבור כל היין צריך לבאר דאיך משני בשנים ששחטו דאית לי' שותפות שם נימא ברירה ואין לומר דהרי טימא חלק חבירו דשם הו"ל מגע בית הסתרים כמבואר בחולין ע"ג ואין לומר חיבורי אוכלין כמפרתי דמי דהרמב"ם אינו פוסק כן להלכה, כדאיתא בכ"מ פ"א מפסהמ"ק אך בבהמה ל"א ברירה דא"א לכזית בשר בלא שחיטה כדמוכח מסוף סנהדרין בבהמה חצי' של עיר הנדחת ובזה מיושבין דברי המק"ח ר"ס תמ"ח התמוהין מאד שהקשה במנסך נימא דאדעתא דהכי נשתתפו שלא יאסר של חבירו ותי' דבלח בלח ל"א הכי ועדיין תיקשי מבהמה דמשני דאית לי' שותפות וע"כ ס"ל כנ"ל אך צ"ע מש"מ דביצה ל"ז דגם בבהמה אמרינן ברירה ויש לחלק ודע דלכאורה י"ל גם במשקה יין נסך באית לי' שותפות לא נטמא חלק חבירו בשעת הניסוך של חלקו דהוה מגע בית הסתרים ואמנם הדבר ברור דדבר לח לא מקרי חיבור ולא שייך בי' מגע בית הסתרים דהוי מגע כל טיפה וטיפה ואף דהרמב"ם פסק בפ"ד מטומאת מת חלב המת שהי' שלם והתיכו טמא ועיין בנזיר ד' נ' ובתוס' ושם הוכיח בגמ' מזה דחשוב כאלו מחובר יחד ולא נחלק מעולם הוכיחו מזה דיש ניצוק לאוכלין ודחי בגמ' שם דבהדי דסליק עמודא דנגרא לפומי' דמנא וקריש עיי"ש וצ"ע על רמב"ם דפסק בפ"ז מטומאת אוכלין אין ניצוק לאוכלין אפי' בגריסין וחלב ובפ"ד מטומאת מת מייתי כפשטי' בחלב שלם והתיכו טמא ואם אין ניצוק לאוכלין צריך לאוקמא בקרוש כדאיתא בגמ' וצע"ג וע"כ הרמב"ם פוסק בדבר לח הוה חיבור ולפי שיטת רמב"ם שייך בחלב מהותך חיבור ולכאורה ה"ה ביין הוי חיבור והוי מגע בית הסתרים אך הדבר פשוט לחלק בין יין דל"ה סמיך ועב ובין חלב דהוי סמיך ועב וע' בשבת ע"ו (וע' בחו"ד סצ"ב

ס"ק כ' וסצ"א ס"ק ו' שכ' דדבר לח לא מיקרי חיבור. אם נשפך על הכירה לא בעינן ס' רק נגד מה שנגע בקדירה וצ"ע שהרי הרמב"ם פסק כזית חלב שהתיכו טמא. ואם לח לא מיקרי חיבור הרי נחלק וכזית שנחלק טהור. וכמו שהוכיחו בנזיר ד' נ' מזה. ואמנם ברור דיש חילוק בין חלב שהתיכו דהוה סמיך עכ"פ הו"ל להחו"ד לחלק דאם התיכו חלב ונפלה על הכירה דצריך ס' נגד כולה לפ"מ שהוכחתי דהרמב"ם הביא בסתמא המשנה וע"כ ס"ל דהוה חיבור ה"ה לענין איסור הו' חיבור ואולי איסור מטומאה לא ילפינן כדאיתא יבמות ק"ג אך בעירובין כ"ה לענין פנים חדשות משמע דילפינין איסור מטומאה והיא הערה גדול' לדינא):

ה' ובדרך פלפול יש להעיר דבר חריף בזה. דרש"י ב"ק ד' כתב מנסך ליכא למימר מערב דא"כ מאי איפסדוה והרי מוכרו חוץ מדמי איסור ופי' מהרש"א דכיון דל"ה רק הפסד מועט שוב היינו מדמע ול"ש הצריכותא דאמרינן בגיטין ולפ"ז י"ל דשמואל דס"ל מערב דלא ס"ל מוכרו חוץ מדמי איסור ואצטריך למנסך דאי לא קתני רק מדמע הו"א דוקא בהפסד מועט בשוגג פטור. קמ"ל אפי' בהפסד מרובה כמו שכתבו התוס' גיטין למ"ד השא"נ ש"ה עיין תוס' ד"ה משום דקא מפסיד והא דאמרינן בגיטין דשמואל ס"ל קנסא מקנסא לא ילפינין זה דוקא קודם דידע הגמ' מהצריכותא. ולמסקנא ס"ל השא"נ ש"ה ולא תיקשי היינו מדמע דקמ"ל דאפי' בהפסד מרובה בשוגג פטור. אך הדבר צריך ביאור דאמאי לא ס"ל לשמואל מוכרו חוץ מדמי יי"נ דא"כ שמואל דס"ל מערב מאי אפסדיה ועיין בפ"י מה שהקשה והאריך בזה עוד קשה קו' התוס' אמאי לא ס"ל לשמואל משעה דאגבהה קניא. ולהנ"ל י"ל הנה בשעה"מ תירץ בזה בקו' דהרי מוכרו חוץ מדמי איסור לשי' הלח"מ בפי"ג מע"ז ה' כ"ה. דאף דהלכה כרשב"ג דיכול למכור חוץ מדמי איסור מ"מ זה דוקא בזרק יין של איסור לתוך של היתר אבל בזרק יין של היתר לתוך של איסור הכל אסור דנצוק חיבור והוי כאלו כלו אסור עיי"ש וכ"כ הטו"ז וע' תורת גיטין שכיון לתירץ השעה"מ הנ"ל. והנה כבר הקדמנו מסוגיא דגמ' דנזיר נ' דאם ניצוק חיבור ה"ה דבר לח מיקרי חיבור ואם ניצוק אינו חיבור ה"ה דבר לח לא מיקרי חיבור. ומעתה י"ל דבזה פליגא רב ושמואל. דרב סובר דניצוק ל"ה חיבור בייי"נ ומ"ה גם דבר לח ל"ה חיבור לענין טומאה ומ"ה ס"ל מנסך ממש ואין לומר קלב"מ דמשעה דאגבי' קניא ואין לומר דאין אדם אוסר דש"ש רק באגביה מקודם כמ"ש רש"י חולין מ' ושוב הוה הגבהה צורך ניסוך כמ"ש לעיל סימן הקודם בשם מהר"ם שי"ף דמיירי דאית לי' שותפות ונאסר משום תערובות ול"ה הגבהה צורך ניסוך. ואי דנימא ברירה מ"מ הרי טימא יין של חבירו וקמ"ל דל"א קלב"מ כנ"ל באריכות. ואי דהוה מגע בית הסתרים דבר לח לא מיקרי חיבור

דהרי ס"ל ניצוק ל"ה חיבור. ומערב ליכא למימר דכיון דלא ס"ל ניצוק חיבור ל"ש תי' השעה"מ ומוכרו חוץ מדמי איסור ול"ה רק הפסד מועט ול"ש הצריכותא והיינו מדמע (ואף דרב גופי' לא ס"ל תקנתא דרשב"ג למכור חוץ מדמי איסור ביין ביין מ"מ לא ניחא לי' לאוקמא סתמא דמתניתין דלא כרשב"ג וכ"כ בשעה"מ) ושמואל ס"ל ניצוק חיבור ומה"ט דבר לח מיקרי חיבור כמ"ש ראי' מנזיר. ומ"ה קאמר מנסך קלב"מ ולא ס"ל משעה דאגבי' קני' דא"א אוסר דש"ש רק באגבי' מקודם והוה הגבהה צורך ניסוך ול"מ לשנויי דאית לי' שותפות דא"כ נימא ברירה (ואף דשמואל ל"ל ברירה ביצה ל"ז מ"מ לענין שלא להוציא ממון יסבור ברירה דחזקת ממון לדידי' אלים טובא) ואי דהרי טימא חלק חבירו היא כשיטתי' דלח מיקרי חיבור והוה מגע בית הסתרים ומה"ט ל"א מנסך רק מערב ולא תיקשי היינו מדמע דקמ"ל דהפסידו מרובה וצריך לשלם כמו הצריכותא דש"ס למסקנא ולא ס"ל דמוכרו חוץ מדמי יי"נ דמיירי ששפך ההיתר לתוך האיסור וניצוק חיבור כשיטתי' ובזה דברי רש"י מתאימות עם מסקנת הש"ס דגיטין. והיא כפתור ופרח בדרך הפלפול הפוך בה אמנם לדינא הדבר ברור דדבר לח לא מקרי חיבור וכ"ש מגע בית הסתרים. ודוק היטב בכ"ז:

ו' והנה זקיני התב"ש סי' י"ח ס"ק כ"ד כ' דשליח ושומר חייב אפי' בהיזק שא"נ ומה שהוצרך הרמב"ן לתרץ דמה"ט חייב שוחט שעשה שהי' משום דשחיטה היזק ניכר הוא צ"ל דמיירי בשוחט מעצמו בהמת חבירו אבל בשוחט שנתמנה או שצוהו הבעלים וכה"ג דהוא שומר לא בעי היזק הניכר וע' בש"ך סי' שס"ג חולק על רש"ל וס"ל דגם שומר יכול לומר הש"ל ובשער המשפט סי' ס"ו ס"ק ל"ד האריך בדין זה וכיון ג"כ לדברי ז' והפלא שלא הביא דבריו. וצ"ע לפ"ז מכהנים שפיגלו דקתני מזידין חייבין מפני תיקון העולם ואמרינין בדף נ"ג דלמ"ד לש"ה ניחא והרי כהנים שומרים ושלוחין הן וחייבין מדינא בהיזק שא"נ אך זה נכון דהקדש נתמעט מדין שומרין. אך לר"ש דס"ל דהגל"מ כמ"ד ולדידי' הכהנים שומרים הם (ועמ"ש בספרי חא"ח ח סי' צ"ב אות ט') צריכין לשלם מדינא לסברא הנ"ל ואפי' למה שצידד בשער המשפט לומר דבעי דוקא שיקבל שמירה מהיזק שא"נ מ"מ בכהנים סתמא קיבלו שמירה שלא יפגלו. ומה"ט פסקינין ביו"ד סי' שמ"ט בהיו אביו ואמו מזרקין כלים על מת מצוה לאחרים להצילן ואם החזירו לאביו וחזרו וזרקו חייבין לשלם אף דל"ה רק היזק שא"נ וכ' שער משפט משום דהו"ל שומרי אבידה וחייבין אף בהשא"נ אף דלא קיבלו, בפירוש שמירה על השא"נ והטעם דכיון דהם שומרי אבידה שלא יזרקו הכלים התורה עשאם שומרים בפירוש להשא"נ. וה"ה בכהנים מה"ט יש לחייבם לר"ש דהוה כקיבלו שמירה שלא יפגלו ומחורתא דלא

אתיא ברייתא דמזידין חייבין מפני תיקון העולם כר"ש ובאמת מה שהקשו תוס' בגיטין ובסנהדרין בדן את הדין טימא את הטהור לא יהא רק כמטמא בשוגג דפטור דל"ש כדי שיודיע יש לישב דמיירי שהפירות הם בביתו בפקדון דהוא שומר עליהם וחייב אף בהזשא"נ להת"ש. אך י"ל דדוקא בשליח ופועל חייב להת"ש ולא בשאר שומר ולשער משפט למסקנת דבריו בעי דוקא קיבל שמירה מהשא"נ. ודוק בכ"ז: ז' והנה דברי רש"י בב"ק תמוהין מאוד שפירש בדף ה' שפיגלו כהן ששחט חטאת לשם שלמים דלא עלה לבעלים:

לשם חוב' וצריך אחר ותמה בפ"י דמשמע מרש"י דהקרבן כשר רק דלא עלה לבעלים לשם חוב'. והרי חטאת פסול שלא לשמו והיא חמתון גדול. ונ"ל לישב דבנדרים ל"ו מקש' למ"ד שלוחא דידן ממשנ' דכהנים שפיגלו דתני עלה שפיגולן פיגול אמאי הוה פיגול נימא לתקוני שדרתיך ותי' שאני פגול דגלי רחמנא. המקריב אותו לא יחשב. והנה למ"ד שלוחא דידן כיון דגלי רחמנא בהקרב' ה"ה בשחיט' דאידי ואידי שלוחא דידן אמנם למ"ד שלוחא דרחמנא י"ל בשחיט' באמת ל"ה פיגול דדוקא בשאר עבודות הוא שליח דרחמנא דשייך מי איכא מידי דאיהו לא מצי עביד. אבל בשחיט' הוה שלוחא דידן כדמוכח בקדושין דיליף שליחות משחיטות קדשים וע' פ"י שם ולדידי' אין ראי' מקרא דהמקריב אותו לא יחשב דדוקא בהקרבה גלי קרא כיון דהוי שלוחא דרחמנא אבל לא בשחיט' דבעלים יאמרו לתקוני שדרתיך. אמנם נחקור אם הבעלים יצאו ידי קרבן או לאו. ונ"ל לפ"מ דס"ל לש"ס דידן דבעי בשחיטות קדשים שליחות ויליף מזה לכל שליחות ועיין בפ"י קדושין אם כן אם עש' שליח לשחוט קרבן. והוא מפגל והשליחות בטל דהבעלים יאמרו לתקוני שדרתיך לא יצא ידי קרבן דנשחט בלא שליחות וא"א לחלק השליחות לחצאין כמ"ש בברוך טעם והארכתי בספרי חא"ח סי' ח"י מ"מ הקרבן כשר כיון דלא הוי שלוחו דלתקוני שדרתיך לא מצינו לאסור הקרבן של חבירו ולמ"ד א"א אוסר של חבירו אף ע"י מעש' גם במזיד ל"ה פיגול דלא כמ"ש הר"ן נדרי' דאמזיד לא הקש' בגמ' אך גם במזיד הקש' בגמ' דנימא לתקוני שדרתיך ואין לומר דנהי דלא אסרוה לא שרי לה כמ"ש הר"ן והרש"ל דנהי דשחיטות חולין לא בעי כוו' אבל מ"מ כוו' להיפך אוסר דרוב פוסקים חולקים על הר"ן, ולפימ"ש נשאר סברא זאת קיימת למ"ד שלוחא דרחמנא בפיגל בשחיט' כשר ומ"מ חייב לשלם לבעלים כיון דאינו יוצא ידי חובתו ומ"ה נכונים דברי רש"י שכ' בשחט חטאת לשם שלמים כשר ואינו עולה לחוב וכל הסוגיות דזבחים דפיגל בשחיט' היא פיגול מיירי בשלו אבל בשל חבירו כיון דיכול לומר לתקוני שדרתיך ל"ה פיגול בשחוט' רק שאינו יוצא ידי חטאת כדאשכחן

בזבחים מ"ו ע"ב בחטאת לשם חולין כשר ואינו מרצה אמת הוא דרשב"א כתב בנדרים ל"ו דקושית הגמ' רק אמאי הוי פיגול אבל מ"מ הקרבן פסול דהוי כקטל לי' וס"ל דנהי דלא אסרי לה לא שרי לה אבל י"ל דרש"י לא ס"ל הכי כיון דסתמא כשר בקדשים וכיון דאומר לתקוני שדרתיך ולא מהני מחשבתו הוי כסתמא וזה ישוב נכון לדברי רש"י ז"ל: ח' ואמנם מה שנלחץ רש"י לפרש באופן דהקרבן לא נפסל רק דלא עלו לבעלים לשם חובה. וגם לגירסת הפ"י דגרס ששחט שלמים לשם חטאת צריך לבאר אמאי לא פי' דלא מיירי בפיגול גמור נ"ל לפי מ"ש תוס' ברישׁ ב"ב דף ב' ע"ב דהיכי דגם הוא מפסיד ל"ש שלא יהא כל אחד ואחד הולך ומטמא עיי"ש וכו"פ הקשה ממאי דמשני בחולין מ"א הב"ע דאית לי' שותפות וקשיא אמאי מזיד חייב לסברת התוס' עיי"ש ולק"מ דבמנסך דרוצה לעבוד ע"ז יש לומר דלא איכפת לי' מה שמפסיד שלו דרוצה לעבוד ע"ז וכ"כ בתורת גיטין אך לתוס' קשיא על הכהנים שפגלו למ"ד היזק שא"נ לש"ה והטעם רק שלא יהא ר"א ואחד דהרי בכהנים שפגלו הם מפסידין בחטאת הבשר ובשלמים חזה ושוק ובעולה העור והיכא דגם הוא מפסיד ל"ש שלא יהא כ"א. ולומר דכאן אין לו הפסד כיון שהבעלים יצטרכו להביא אחר זה ליתא דמי יימר דמביא במשמר של כהן זה ודא קשה לרש"י ומ"ה מוקי רש"י להך דכהנים שפיגלו היכא שהקרבן כשר כגון בשלמים לשם חטאת לגרסת הפ"י או כמ"ש לעיל וכיון דהקרבן כשר לא הפסיד הכהן מידי שייך שלא יכאו"א ומעתה מיושבין דברי רש"י מסוגיא דמנחות ד' מ"ט דמוקי להך דהכהנים שפיגלו בשחט חטאת לשם שלמים באופן דהקרבן פסול דלא כרש"י ב"ק דלפמ"ש הפ"י רש"י ב"ק בעי לפרש למ"ד היזק שא"נ לש"ה דלמ"ד שמי' היזק הא תני לי' נזק ולהך מ"ד הטעם שלא יהא כ"א והיכא שהוא מפסיד ל"ש זה. ולכן מוקי לה בשלמים לשם חטאת אבל הגמ' מנחות מייתי הברייתא דתני עלה אלא שפיגולם פיגול ומשמע דהוי פיגול גמור באופן שפסול הברייי' ס"ל השא"נ שמי' היזק וחייב מדינא ולא ונתקנה ושפיר מיירי בפיגל ממש בשאר עבודות דגלי קרא ורש"י בא לפרש למ"ד לש"ה הצריך לומר בשחיטה דהקרבן כשר דיאמר לתקוני שדרתיך ואין הכהן מפסיד אך עדיין קשה דלפ"ז מאן דאמר היזק שא"נ לש"ה איך יפרש הברייתא דמייתי במנחות מ"ט דתני עלה אלא שפיגולן פיגול ואמאי במזיד ישלם הלא ל"ש שלא יהא כל אחד כיון דהכהן מפסיד. על כן המובחר לישב דבאמת גם למ"ד השא"נ לש"ה חייב במפגל במזיד לשלם אך דקשה לרש"י מה הקשה בגמ' לר"ח ליתני מפגל דילמא ס"ל כר"ט דכל העומד לישרף כשרוף דמי ופשיטא דצריך לשלם מכ"ש דמטמא ומנסך כמ"ש לעיל וא"צ לאשמעינן על כן פי' דמיירי באופן שכשר דהיינו בפיגל בשחיטה משא"כ במנחות מפרש בגמ' הברייתא

בפיגל בשאר עבודות או למ"ד שלוחא דידן שכתבתי לעיל דלדידי' אף פיגל בשחיטה הוה פיגול ומשנה קמ"ל דבשוגג פטור ודוק בכ"ז:

סימן יג

בעזה"י בסוגיא דהכהנים שפיגלו גיטין נ"ד ע"ב דרשתי בשבת שובה תרמ"ב: א' במשנה הכהנים שפיגלו במקדש מזידין חייבין ובש"ס דמנחות מ"ט אמר ומותבינין אשמעתין הכהנים שפיגלו היכי דמי אי לימא דידע דחטאת היא וקמחשב לשם שלמים האי שוגגין מזידין היא אלא לאו קסבר שלמים היא וקמחשב לשם שלמים וקתני פיגולן פיגול אלמא עקירה בטעות הוה עקירה א"ל אביי לעולם דידע דחטאת היא וקמחשב לשם שלמים ובאומר מותר וקשה לפי המבואר ברמב"ם פ"ה מה' תרומות ה"ה דאם ידע ושגג שסבור שמותר ותרם מן הטמא על הטהור הרי הוא כמזיד והמ"ל פט"ו ממאכה"א הוכיח מזה דאומר מותר הוא כמזיד ועיין פמ"ג יו"ד סי' צ"ט ס"ק י"ב בש"ד הוכיח מזה דלא כטו"ז אך דבאומר מותר לכ"ע קנסו שוגג אטו מזיד ואיך משני באומר מותר. ואמנם י"ל דאביי הוא דמשני במנחות באומר מותר כשיטתי' דס"ל במכות אומר מותר קרוב לאונס הוא ומ"ה ל"ק שוגג אטו מזיד. והרמב"ם שפסק פ"ה מרוצח ופ"י ממלכים דב"נ חייב באומר מותר ומ"ה קנסו שוגג אטו מזיד ולפ"ז צ"ל לרבא דעקירה בטעות הוה עקירה דאל"כ קשיא מתניתין דליכא לשנויי באומר מותר דלדידי' קנסו לכ"ע שוגג אטו מזיד אך צ"ע דרמב"ם פוסק עקירה בטעות ל"ה עקירה ופוסק דאומר מותר קרוב למזיד ואיך יפרש הוא המשנה דכהנים שפיגלו עוד קשי' דכסף משנה פט"ו מפסהמ"ק ה"א כ' דרבא ס"ל עקירה בטעות ל"ה עקירה ומשמע שגריס רבא והרי רבא ע"כ סובר עקירה בטעות הוה עקירה ע"כ נרא' דאף דבתרומ' בידע שנטמא וסבר שמותר לתרום קנסו שוגג אטו מזיד מ"מ לענין כהנים שפיגלו ולענין מטמא ומדמע ומנסך כיון דהיזק שא"נ לש"ה ורק במזיד חייב באומר מותר לכ"ע לא קנס וגם רבא יתרץ כאביי ומ"ה פוסק כן הרמב"ם שוב מצאתי בח"ס חיו"ד סי' פ"ח שהעיר קצת מזה ומצאתי בשירי קרבן ירושלמי גיטין בסוגיין שהקש' לרבא דאומר מותר קרוב למזיד איך יפרש המשנ' גם הקש' למ"ד עקיר' בטעות ל"ה עקיר' ממתניתין ונרא' שנעלם ממנו סוגיא דמנחות דזה קו' רבא במנחות וגם מה שתירץ דרבא מוקי המשנ' דכהנים שפיגלו בהכיר ולבסוף שכח לא אדע הכונ' דאם שכח וסבר שלמים עדיין הוה עון עקיר' בטעות ול"ה פיגול ואם ידע שחטאת היא ושכח וסבר שמותר בכה"ג ודאי קרוב למזיד הוא לרבא וצ"ע ואמנם לבסוף מסיק הוא דכיון דהיזק שא"נ לש"ה לא קנסו באומר מותר כדכתיבנא וגוף הדין אי בכה"ג קנסו שוגג היא איבעי' בירושלמי פ' הניזקין וירושלמי מייתי ראי' מכהנים שפיגלו דע"כ מיירי באומר

מותר ודברי ירושלמי אלו נעלמו מהפרמ"ג סי' צ"ט ס"ק י"ב שנסתפק בכ"ז ולא מייתי לירושלמי ולא לגמ' דידן מנחות מ"ט אמנם לפמ"ש דדוקא בהיזק שא"נ לא קנסו שוגג אטו מזיד באומר מותר מ משא"כ במבטל איסור לכתחל' אין לתמוה על הפמ"ג:

ב' והנה במשנ' תני הכהנים שפיגלו וקשי' דהרי שחיט' כשר בזר ופוסל במחשב' ואמאי נקט הכהנים וברש"י ב"ק ד' ה' מפגל פירש"י כהן ששחט ואמאי נקט כהן ועיין שיט' שם שהרגיש בזה ונ"ל לישב באופן נאות דבש"ס דזבחים דף ל"ו אמרי' דר' יהוד' פוסל במחשב להניח למחר ומקש' וליפלוג ר"י במחשב שיאכלו טמאים וכו' ומשני שם לישנא אחרינא כל כמיני' ופירש"י מי ישמע לו להקריבו בפסול הכהנים טמאים לא ישמעו לו וכו' הלכך אין מחשבתו מחשב' בדבר התלוי באחרים. ולפ"ז לא משכחת פיגול רק בכהן ששחט ומחשב שיזרוק חוץ לזמנו. או אף בזר ששוחט שלמים ומחשב שיאכל חוץ לזמנו. אבל זר ששוחט חטאת הרי יודע שהוא לא יאכל וע"כ מחשב שהכהן יאכל למחר ל"ה פיגול. והן אמת דאם ישחוט זר חטאת ויכוין שהוא יאכל חוץ לזמנו הוה פיגול אמנם במחשב שהכהן יאכל חוץ לזמנו ל"ה פיגול. וכיון דמוקמינין במנחות מ"ט המשנ' דכהנים שפיגלו בשחט חטאת לשם שלמים (היינו שיאכל לב' ימים דמחשב סתם חטאת לשם שלמים הוה שינוי קודש ופסול ולא מיקרי פיגול) ומיירי באומר מותר היינו שמותר לאכול חוץ לזמנו וכיון שידע דחטאת היא ידע שהוא לא יאכל מחטאת רק שסבור שהכהן מותר לאכול לב' ימים כשלמים ול"ה פיגול בדבר התלוי באחרים ע"כ תני הכהנים שפיגלו. שסבר שהוא בעצמו יאכל לב' ימים ומ"ה הוה פיגול. וע"כ פירש"י ב"ק כהן ששחט חטאת לשם שלמים דאז הוה פיגול כדכתיבנא. וזה ישוב נכון:

ולפ"ז צ"ל הא דתנן במשנ' כל הפסולין ששחטו שחיטתן כשר' ואפי' בקדשי קדשים לפיכך הן פוסלין במחשב'. מיירי שחשבו לאכול בעצמן חוץ לזמנו או דמיירי במחשב' דשלא לשמו דפסול בחטאת. דבחשב זר לזרוק בעצמו חוץ לזמנו לא מיקבע בפיגול במחשבת זריק' פסול' כדאמרי' בזבחי' ד' כ"ז במחשב לזרוק חוץ למקומו למחר. ומצאתי בטהרת הקודש דף כ"ו ע"ב ד"ה הא קמ"ל שכ' כן בפי' המשנ' הנ"ל אך שכ' דהת"ש כ' סי' ד' דבמסקנא חזר הגמ' מתירץ זה וזה רחוק כיון שלא נזכר בגמ' דחזר. איברא דהת"ש סי' ד' ס"ק י"ג הקש' דאיך אמרינן דף ל"ו ע"ב חישב שיאכלו טמאים למחר הרי זה פיגול ונימא כל כמיני'. ומה שתי' הת"ש דבודאי כונתו אם לא יאכלו הוא יאכל למחר לא ידענא מי יאמר שכונתו כן היא. וכן מה שתירץ בזה ב"א הרב הגדול מ' גדלי' נ"י דשם בידו לטמאות עצמו ולאכול למחר לא נהירא דבר"מ מבואר דה"ה חישב שיאכלו שאר פסולים למחר הוה פיגול ובזה ל"ה בידו. ולי קשה גם מזבחים ל"א חישב שיאכלו

שני בני אדם כזית מהו. והרי בלא"ה ל"ה מחשב' בדבר התלוי באחרים. על כן נלע"ד דהגמ' משני סבר' זאת רק אליבא דר"י. דהנה ר' יהודה פוסל במחשבת הניח. וכ' תוס' דף כ"ז דס"ל לר"י מחשב' כמעש' ומ"ה פוסל במחשבת הניח כאלו הניח. ולפ"ז ס"ל לר' יהוד' דמחשב' חוץ לזמנו כמעש'. ולפ"ז במחשב' שבידו לעשות הוה כמעש'. משא"כ מחשב' דל"ה בידו ל"ה כמעש'. ומ"ה אמרו בגמ' אליבי' כל כמיני' דשום מחשב' ל"מ רק במה שבידו אמנם לדידן דמחשבת הניח ל"מ דמחשב' ל"ה כמעש':

רק מחשבת פיגול מועלת מגזה"כ אף דל"ה בידו לעשות מהני מחשבה ומ"ה אמרו חישב שיאכלו טמאים פיגול. ומעתה שפיר תירצתי דברי המשנה דכהנים שפיגלו דאתיא כר"י דל"ק שוגג אטו מזיד כמ"ש תוס' גיטין נ"ג ע"ב. ולדידי' ל"מ מחשבה רק מה שבידו ואם חשב זר שיאכלו כהנים חוץ לזמנו ל"ה פיגול מ"ה נקט הכהנים ורש"י בב"ק קשיא לי' מה הקשו בגמ' ליתני מפגל דלמא ר' חי' כר"י ס"ל מ"ה פירש דעכ"פ בכהן ששחט משכחת לה כמו במתניתין:

והנה במשנה י"ל בפשיטות דנקט הכהנים שפיגלו למ"ד השא"כ לש"ה קמ"ל דמ"מ מזידין חייבין מפני תיקון העולם כדקתני בברייתא והריטב"א הקשה בגיטין הרי שחיטה היזק ניכר הוא דמפגלה כמאן דקטלה דמי ותירץ דמיירי בשאר עבודות דל"ה היזק ניכר עיי"ש א"כ שפיר נקט הכהנים שפיגלו לאשמועינן דמיירי בשאר עבודות דא"א רק בכהנים. אך רש"י ב"ק א"א לישב כן דהרי נקט כהן ששחט:

ג' ודע דקשה לי במנחות מ"ט תימא רבתי דמקשה על הכהנים שפיגלו דתני עלה שפיגולן פיגול בשוגג היכי דמי אי דידע דחטאת הוא ושחט לשם שלמים (הכוונה לאכול ב' ימים דהוה פיגול דבשחט חטאת לשם שלמים הוה שנוי קודש ולא מקרי פיגול ורק בכונה לאכול חוץ לזמנו. ובשירי קרבן גיטין בסוגי' כ' אי מיירי מתניתין באשם לשם שלמים דאשם נאכל ליום אחד ושלמים לב' ימים הלא זה הוה שנוי קודש ולא פסול. וזה ליתא דבמחשב באשם שיאכל לב' ימים כשלמים הוה שפיר פיגול. וכ"כ במרכבת פט"ז מפסולי המוקדשין הל' כ'. וכבר כתבתי דנעלם ממנו כל הסוגיא דמנחות) מזיד הוא. ואי דסבר שלמים הוא עקירה בטעות ל"ה עקירה. ומשני באומר מותר. וקשה לדברי רש"י חולין מ"א דמפרש במנסך דשוגג פטור דידע שיין נאסר אך קסבר שלו הוא. א"כ לישני בגמ' דלעולם דידע דחטאת היא ושחט לשם שלמים אך קסבר שלו הוא. כגון שהי' לו ג"כ חטאת וסבר שזה הוא שלו ובכה"ג בשוגג פטור ואין לומר דא"כ הו"ל שינוי בעלים ופסול החטאת בלא"ה ולא יוקבע בפיגול חדא דהרי שינוי בעלים ל"ה רק בשוחט ע"מ לזרוק שלא לשם בעלי' ובשחיטה עצמה אין פסול בשנוי בעלים כדאית' בזבחים

דף ו' א"כ משכחת לה בשחט חטאת לשם שלמים וסבר שהוא שלו דלא נפסל בשינוי בעלים רק משום פיגול וקודם זריקה נודע לו וזרק לשם בעלים. ועוד אף אם נימא דגמ' הוכיח דמשנה לא מיירי בשחיטה מדנקט הכהנים שפיגלו והרי אף בזר משכחת פיגול וע"כ דקמ"ל אף למ"ד לש"ה מ"מ חייב לשלם ובשחיטה הוה היזק ניכר כמ"ש לעיל בשם הריטב"א וע"כ מיירי בזריקה ובזה פסול בשינוי בעלים ולכן לא מוקי בכה"ג מ"מ הדבר תמוה דהרי בגמ' מקשה אם נימא עקירה בטעות ל"ה עקירה א"כ לישני דידע דחטאת ושחט לשם שלמים אך דסבר שהוא שלו ומ"ה הוה פיגול דלשינוי בעלים הוה עקירה בטעות ולא מיפסל ומ"ה מיקבע בפיגול ופטור לשלם דהוה שוגג לשיטת רש"י בחולין ודא קו' רבתי. ולחומר הנושא נ"ל לישב דהפנ"י כ' דהא דכ' רש"י בכהנים שפיגלו חייבין לשלם לבעלים. אף דלמ"ד ג"ל לכמ"ד א"צ לשלם לבעלים רק להקדש מ"מ כיון דחייב לשלם להקדש שהפסיד הקדשים אמרינן שישלם לבעלים והם יביאו קרבן אחר כדאמרינן בב"ב ק"ח דהגנב ישלם לשומר והשומר לבעלים א"כ ה"ה בנפגל קרבן שלו חייב לשלם להקדש ואף במפגל חטאת שצריך להביא אחר מ"מ זה מקרי ג"כ תשלומין. א"כ ע"כ לא כ' רש"י רק במנסך וסבר שלו הוא דהוה שוגג בהנזק דלא ידע שיצטרך לשלם. אבל במפגל וסבר שלו הוא דידע שיצטרך להביא אחר או בקדשים שאינו חייב באחריות יצטרך לשלם להקדש ע"כ במפגל ונמצא שהוא של חבירו חייב לשלם לחבירו שהרי הי' מזיד בההיזק שידע שיצטרך לשלם או להביא קרבן אחר וזה ישוב נכון:

ד' והנה שמעתי מקשים אמשנה דכהנים שפיגלו למה הכהן חייב לשלם והרי חייב מלקות משום כלאים ואין לוקה ומשלם ואין לומר דכיון דלבש בהיתר לעבוד עבודה אינו חייב מלקות דהוה לאו שאין בו מעשה כדאיתא סוף מס' מכות דהרי המשנה כר' יהודה דלא קניס שוגג אטו מזיד ור"י ס"ל לשאב"מ לוקין עליו ונהי דלר' יוחנן ל"ק די"ל דמיירי בלא התראה אבל לר"ל דס"ל חייבי מלקות שוגגין פטורין מלשלם קשי' ונלע"ד דלר' יהודה דס"ל כל הרצפה מקדש וכ' תוס' נדה דף מ' וזבחים י"ד ופ"ד דלר"י לא משכחת פיגל שלא עלה רק ביש הפסק בין הרצפה לבהמה דאם ליכא הפסק הרי כבר עלה ולא ירד מיירי מתניתין בליכא הפסק בין הרצפה לבהמה דהוא פיגול ופסול ומ"מ יקריבה דלא ירד ומ"ה ליכא חיוב משום כלאים ונהי דלא יצאו הבעלים חובת קרבן מ"מ חיוב כלאים ודאי ליכא. ובזה יש לישב דברי רש"י גיטין דף נ"ג שפי' חייבין לשלם לבעלים והפנ"י תמה אמאי לא פי' שישלם להקדש להנ"ל ניחא דלהקדש לא הפסיד כיון דלר"י מקרי עלה ולא ירד ע"כ פירש"י שישלם לבעלים שמחויבים להביא קרבן אחר ואף דרבא מסיק מודה ר' יהודה בדמים בזבחים ס' כיון דראיות רבא נדחית בגמ'

מ"ה פירש"י לסברא דר"י ס"ל גם בדמים רצפה מקדש כמו שתירצו תוס' במקומות הנ"ל תירוצים אם ר"י ס"ל גם בדמים רצפה מקדש. ואולי יש לישב בזה גם פירש"י ב"ק ה' שפי' כהן ששחט חטאת לשם שלמים דלא עלה לבעלים לשם חובה וצריך אחר שתמה פ"י דהרי הקרבן פסול ולמ"ל שלא עלה לשם חובה להנ"ל י"ל דקשי' לרש"י מה מקשה וליתני מפגל דלמא כר' יהודה ס"ל רצפה מקדש ואף בדמים וכבר עלה תיכף כששחט וקיבל הדם ולא ירד ומ"ה אינו חייב לשלם ולא מצי ליתני מפגל ע"כ פי' דעכ"פ לא עלה לבעלים לחובה וצריך אחר ומחויב לשלם עכ"פ. (ובסימן י"א סוף אות ה' כתבתי דאם כהן מפגל בעבודת פנים חייב מלקות משום ביאה רקנית כדאמרינן ביומא נ"ג ואמנם לפמ"ש דאינו חייב משום כלאים אם המזבח מקדש פסולים ה"ה במפגל אם כלי שרת מקדש פסולים לכתחלה ליקרב ל"ה ביאה רקנית ואינו חייב משום זה ודוק): ה' והנה בש"ס דזבחים כ"ט אמרינן המחשב בקדשים לוקה א"ל רב אשי לרב מרי לאו שאין בו מעשה היא ואין לוקין עליו א"ל דאמר לך מני ר' יהודה הוא דס"ל לאו שאין בו מעשה לוקין עליו והקשה פני יהושיע בסוגיין הרי ר' יוחנן ס"ל עקימת שפתיו הוה מעשה היכא דבדיבורא קעביד מעשה ומה מקשה לאו שאין בו מעשה הוא ונ"ל ליישב דהמגיה במ"ל פי"ג מפסולי המוקדשים הקשה על שיטת הרא"ם דמחשבה דקדשים ל"ה דיבור רק מחשבה מהא דאמרינן בזבחים המחשב בקדשים לוקה ואמחשבה בעלמא א"א ללקות כדאמרינן בסנהדרין פ"ט מאן דאכל תמרי בארבלא לוקה וכן הקשה זקיני הת"ש על שיטת הרמב"ם סי' ד' ס"ק ב' הא ליכא עדי' והתראה ותמה הפרמ"ג יו"ד סי' ד' סס"ק א' דלמא הגמ' מיירי דאמר בפירוש דמפגל והי' עדים והתראה וכתבתי לעיל סי' י' אות א' לישב עפ"י המבואר בחינוך מ' קמ"ד דמחשבה דקדשים היא מעין מטיל מום בקדשים וכן מבואר ברמב"ם פ' ח"י מפסולי המוקדשים שכ' מפי השמועה למדו שבכלל דין זה שלא יפסיד קדשים במחשבה והרי זה דומה למטיל מום בקדשים ע"ש ולפ"ז שפיר הוכיחו המגיה במ"ל ובת"ש דאס"ד דקדשים נפסלו במחשבה איך אפשר ללקות אף דשמעו עדים שמפגל הרי קודם שאמר ודאי כיון במחשבה וכבר נפסלו ונמצא דדיבור שאח"כ לא הועיל דהו"ל מטיל מום בבעל מום (ואף שרש"י ותו' כ' בבכורות ל"ד דר"י ס"ל מטיל מום בבעל מום חייב כתבתי לעיל ססי' י' בהג"ה דיש לומר דר"י ס"ל מטיל מום בבעל מום קבוע פטור ע"ש עוד הבאתי שם דברי בית אפרים דאין לוקין על מטיל מום בבעל מום כיון דילפינן מכל לא דרשינן רק לאיסורא עיי"ש) ולפי"ז ע"כ מוכח דמחשב' אינה פוסלת דאל"כ א"א ללקות על דיבור דלמא חישב מקודם וכעת ראיתי דיש לדחות הראי' דהרי כל עיקר הא דאמרינן דאמחשבה אין לוקין בסנהד' פ"ט הטעם דא"א

התראה דהעדים אינן יודעים אם עבר עיי"ש. א"כ הרי משכחת שילקה בהתרו העדים קודם שעובד עבודה שלא יחשב מחשבת פסול ולא יאמר מחשבת פסול ואח"כ אמר בשעת עבודה מחשבת פסול וממנ"פ לוקה דאם לא חשב מקודם הרי עבר על התראה ואם חישב קודם שאמר והוה באמירה מטיל מום בבעל מום מ"מ הרי שוב יודעין עדים שחשב מחשבת פסול וממנ"פ לוקה דיש עדים והתראה ושפיר נכונים דברי הרא"ם דמחשבה לבד נמי פוסל ול"ק קו' ת"ש והמגיה ומעתה מיושב קו' הפ"י דשפיר אמרו בגמ' דאמר לך מני ר' יהודה דלאו שאב"מ לוקין דליכא למימר לעולם לאשאב"ע אין לוקין ורק משום דעקימת שפתיו הוה מעשה א"כ שוב קשיא איך אפשר ללקות דילמא חישב מקודם, וכבר נפסל והוה מטיל מום בבעל מום וא"ל דא"כ שוב לוקין על מחשבה דז"א דאמחשבה אין לוקין משום דהוה לאשב"ע ואדיבור שאח"כ אין לוקין דהוה מטיל מום בבע"מ כיון שכבר נפסל וע"כ מוכח דאתי' כר' יהודה ומעתה ממקום שהקשו על הרא"ם משם מוכח דמחשבה לבד פסול דאס"ד דמחשבה לבד לא פסול הדרא קו' הפנ"י לדוכתא מה הוצרך לומר ר' יהודה היא דלמא משום עקימת שפתיו הוה מעשה וע"כ דמחשבה לבד פוסל וע"כ ר' יהודה היא וזה כפתור ופרח:

עוד נ"ל דאפי' למ"ד מטיל מום בבע"מ חייב ולפ"ז אפי' חישב במחשבה ואח"כ בדיבור י"ל חייב על הדיבור מ"מ אם חישב במחשבה וכבר נפסל אף אם אמר אח"כ עקימת שפתיו ל"ה מעשה דתוס' כתבו דעקימת שפתיו ל"ה מעשה רק היכא שנאסר ע"י כן כמו בתמורה עיין תוס' ב"מ צ' ע"ב ד"ה ר"י א"כ בשלמא היכא דלא חישב מקודם ולא נפסל רק בדיבור בדיבורא קעביד מעשה משא"כ אם חישב מקודם ונפסל אח"כ בדיבור לא א איתעביד מעשה ושפיר מקשה לאו שאין בו מעשה איך אפשר ללקות על מחשבת קדשים אף בהתראה ובשמעינהו דמפגל דלמא חישב מקודם הדיבור ונפסל ול"ה עקימת שפתיו מעשה והוצרך לאוקמ' כר' יהודה דלאו שאב"מ לוקין עליו ומיושב קו' הפנ"י בפשיטות וגם מוכח כשיטת הרא"ם דבמחשבה נפסל:

ו' והנה מה שהקשו המפורשים אמאי בכהנים שפיגלו חייבין הרי ר' יהודה ס"ל מחשב בקדשים לוקה אין לוקה ומשלם בשלמא לר' יוחנן דחייבי מלקות בלא אתרו אין פוטרין מלשלם י"ל דמיירי בלא אתרו בי' אבל לר"ל קשי' ואמנם נ"ל לפימ"ש לעיל דבאמת הכהן חייב לשלם להקדש דמזיק להקדש חייב כמו שכ' הפנ"י ורק כיון שהבעלים מחויבים להביא אחר אמרינן שישלם הכהן לבעלים אבל עיקר החיוב להקדש דבעלים אין להם רק גל"מ א"כ לפי המבואר ברמב"ם ריש ה' מעילה דמועל בזדון לוקה ומשלם דבהקדש לא מיפטר משום קלב"מ ה"ה במזיק להקדש וע' בהג"ה על הרמב"ם ריש ה'

מעילה הנ"ל: ז' והנה יש להקשות בגמ' איך מייתי ראיה מכ"ג שאמר פיגל לאחד שאמר נטמאו טהרותיך. בשלמא בפיגול ל"ה נגד חזקה דהרי קודם זריקה אסור משום קדשים והזריקה מתרת הבשר לכהנים ובעולה ופרים הנשרפים מתרת האימורין למבח ובזריקת פיגול אינה ניתרת ונשאר באיסורו וחזקתו הראשון ולא כמ"ש המפו' דלמ"ד אין מחזיקין מאיסור לאיסור הוי לפיגול חזקת היתר. דז"א דפיגול קיימא אחזקה הראשונה דהזריקה לא התירה. וכיון שאינו אומר נגד החזקה מ"ה נאמן משא"כ באומר נטמאו טהרותיך. ואמנם המהרש"א כ' בקדושין נ"ז ב' דנותר ופיגול פקע שם קודש מיניה ונעשה איסור חדש. והקשו עליו מש"ס נדרים י"ב ומשנה כריתות בהא דיש אוכל אכילה אחת דקתני דחייב על נותר אשם מעילות ועיין בספרי חאו"ח סי' ס' אות י"ב ובדרוש לסוגיא דמריקה ושטיפה כתבתי בשם ח ויקן יוסף דהוא פלוגתת ר"י ור"ש במשנה ט' פ"ב מערלה דת"ק ס"ל חתיכה של ק"ק ושל פיגול ונותר שנתבשלו עם החתיכות אסור לזרים ומותר לכהנים ור"ש ס"ל מותר לזרים ולכהנים והיינו דת"ק ס"ל נותר ופיגול לא פקע שם קודש מניה ומש"ה מצטרפין עם חתיכות של ק"ק לאסור לזרים ור"ש ס"ל נותר ופיגול פקע שם קודש מניה ואיסור חדש חל עליו ומש"ה אינו מצטרף עם ק"ק לאסור לזרים דהו"ל שני איסורים וכן מוכח מירושלמי שם לפי מה שפירש מהר"ש סערלין דברי הירושלמי. ובזה מיושבים דברי מהרש"א דמתני' דיש אוכל אכילה אחת בלא"ה לא אתיא כר"ש דהוא ס"ל אין נותר בעולין. ומעתה כיון דפיגול פקע שם קודש מניה ואיסור אחר חל עליו למ"ד אין מחזיקין מאיסור לאיסור הוי נגד חזקה כיון דאיסור ראשון פקע ולפ"ז י"ל דהגמ' קאי בשיטה זו ושפיר מייתי ראיה מדנאמן שפיגל גם בנטמאו טהרותיך מהימן (ועיין זבחים כ"ט אמרינן דמחשב בקדשים לוקה רק למ"ד לאו שאין ב"מ לוקין עליו והקשה בפנ"י דהרי לר"י הוי כמו מימר דבדיבורא קעביד מעשה ומחשב בקדשים הוא דיבור כפרש"י מנחות ב'. וכבר קדמו בקושיא זו הש"מ ב"מ מ"ג וכ' השיטה ליישב דדוקא מימר הוה בדיבורא קעביד מעשה שעושה מחולין הקדש משא"כ במחשב בקדשים כיון דמעיקרא היה אסור ועכשיו גם הוא אסור לא מקרי שנעשה מעשה וע' נוב"י תניינא חיו"ד סי' קס"ח שכיון בעצמו לסברא זו וברור דזה דוקא אם נאמר דבפיגול לא פקע שם קודש מניה ולא נעשה בו איסור וענין חדש ממילא בדיבורא לא קא עביד מעשה ואינו לוקה רק למ"ד לשאב"מ לוקין עליו. אמנם לדעת מהרש"א דפיגול פקע שם קודש מניה ואיסור חדש נתהוה בו מחמת פיגולו בזה עושה מעשה בדיבורו ואף למ"ד לשאב"מ אין לוקין עליו חייב מלקות. ולפי זה לכאורה הי' מקום לישב מה שקשה בהא דאמר בגמ' אם אמר נטמאו טהרותיך שורת הדין אינו נאמן אבל מה אעשה שהתורה האמינתו ומייתי

מפיגול שנאמן הכה"ג. וקשה דלמא להכי מהימן אם אמר שפיגל במזיד משום שחייב לשלם ומתוך שנאמן לחייב א"ע לשלם נאמן גם לומר שפיגל כמו שאמרו גבי ס"ת מתוך שנאמן אתה להפסיד שכרך נאמן אתה להפסיד ס"ת, אמנם בנטמאו טהרותיך לעולם נאמר דאינו נאמן. ולפי מה שכתבתי ניחא דש"ס דגיטין סובר כר"ש דנותר ופיגול פקע שם קודש מניה וממילא כשמפגל עושה:

מעשה בדיבורו במה שנתהוה איסור חדש ואף למ"ד לשאב"מ אין לוקין עליו חייב מלקות על פיגולו ממילא פטור ג"כ מלשלם משום דאין לוקין ומשלם ול"ש לומר מתוך ואפ"ה נאמן א"כ גם בנטמאו טהרותיך נאמן. ואף דאינו לוקה עליו משום דליכא סהדי ולא אתרו ביה מ"מ לא גרע מחייבי מלקות שוגגין. דפטור כן י"ל לכאורה אמנם באמת כיון דר' יוחנן הביא ראי' זו מפיגול ור"י ס"ל חייבי מלקות בלא אתרו חייב לשלם ל"ש לתרץ כן ועוד לר"י דס"ל השא"נ לש"ה גם בפיגול פטור מלשלם דבר תורה ול"ק כלל והיינו טעמא דאמר ר"י מה אעשה שהתורה האמינתו דהרי מדאורייתא גם במפגל פטור ול"ש לומר מתוך שנאמן לשלם ויש ראי' מפיגול לטומאה: ח' הנה בהא דא"ר יצחק בר בוסנא. כה"ג ביו"כ יוכיח דכי אמר פיגול היא מהימן הקשה באור זרוע ח"ב סי' רכ"ג איך נאמן והלא אאמע"ר ומתוך כך דחה סוגיא זו מהלכה (וע' פמ"ג סוף סי' ד' הקשה ג"כ כן) ולפמ"ש נוב"י תניינא אה"ע סי' קנ"ו ובש"ש שמעתתא ז' פ"ה דדוקא בעבירה שנפסל לעדות ע"י כן אמרינן אאמע"ר ולא בעבירה דלא נפסל לעדות ודוקא בעדים. שאמרו אנוסים היינו אין נאמנים אפי' בדבר שלא נפסלו לעדות דכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד ורק מחמת מיגו נאמנים ע"כ בעבירה אף שלא נפסל לעדות ל"מ מיגו עיי"ש. א"כ בפיגול דלא נפסל לעדות ע"י כן דהו"ל לשאב"מ כדאיתא בזבחים כ"ט ובתומים ובנתיבות סי' ל"ד דבלאו שאב"מ לא נפסל לעדות ע"כ נאמן ומיושב קו' א"ז:

אמנם לפ"ז קשה בתוספתא פ"ד דפסחים שהובא באו"ז שם השוחט את הפסח על בני חבורה ואמר שלא לשמו שחטתי' שורת הדין אינו נאמן ר' יהודה אומר עד שלא יתחילו בו נאמן משהתחילו בו אינו נאמן. הנה פי' עד שלא התחילו בו היינו שאמר להם בפעם ראשון ומשהתחילו היינו שלא אמר בפעם ראשון כדמחלק רבא בש"ס דגיטין. וקשי' אמאי אמר ר' יהודה נאמן והלא אאמע"ר ומה שפי' באו"ז דמיירי בטועה ומש"ה פסק באו"ז דעקירה בטעות הוה עקירה צ"ע דאנן קיי"ל ל"ה עקירה וכן פוסק הרמב"ם וע"כ מיירי בעוקר ואאמע"ר. ולפמ"ש בשם נוב"י דהיכי דלא נפסל לעדות אדם משים עצמו רשע קשה דמיחלפא שיטתי' דת"ק ור"י דלת"ק דהוא בר פלוגתא דר"י וס"ל לשאב"מ

אין לוקין הי' לו להיות נאמן ולר' יהודה דס"ל לשאב"מ לוקין עליו ומיפסל לעדות לא הי' לו להיות נאמן דאאמע"ר:

אמנם בתשובה כתבתי דלא כנוב"י אך דגם בעבירה דלא נפסל לעדות אמרי' אאמע"ר. ונראה להבין הפלוגתא שבין ר"י לת"ק בתוספתא הנ"ל דהנה בהא דאמרינן פלוני רבעני לרצוני ס"ל לרב יוסף רשע הוא והתורה אמרה אל תשת רשע עד ורבא ס"ל פלגינן דיבורי' כ' הנוב"י קמא אה"ע סי' ע"ב בהג"ה שם דר' יוסף דס"ל לא פלגינן דיבורי' ס"ל דמאמינין לו שעשה מעשה רשע ואינו נאמן להרוג את חבירו דהתורה אמרה אל תשת רשע עד. ומה"ט ס"ל לרב יוסף דבאומר הרגתי' תנשא אשתו משום דגזלן דאורייתא כשר לעדות אשה והרי אין מאמינין לו שעשה מעשה רשע וע"כ לרב יוסף מאמינין לו אך לרבא דס"ל פלגינן דיבורי' אין מאמינין לו שעשה מעשה רשע אך אמרינן שאחר עשה דפלגינן דיבורי' עיי"ש. וכיון דר' יהודה ס"ל לא פלגינן דיבורי' כדאיתא ביבמות שם ובתוס' ס"ל כר' יוסף דמאמינין לו שעשה מעשה רשע ומ"מ לא תנשא האשה באמר הרגתי' דגזלן דאוריי' פסול לעדות אשה, וס"ל דאשה לא תנשא רק בעד כשר ולא בעד גזלן. ומעתה מה"ט ס"ל לת"ק באומר שחטתי פסח שלא לשמו דאאמע"ר ואין מאמינין לו ור"י ס"ל נאמן כשיטתי' דמאמינין לו שעשה מעשה רשע ומה"ט לא פלגינן דיבורי' ואף דהתורה אמרה אל תשת רשע עד מ"מ לענין שיצטרכו פסח אחר דאיכא חזקת חיוב א"צ עדות גמורה ועל הענין שעשה מעשה רשע מאמינין: ט' והנה בהא דאמר ר' יצחק בר בוסנא ראי' דנאמן לומר פגלתי מכהן גדול ביוה"כ דליכא אינש דשמע וכי אמר פיגל מהימן הקשה בפנ"י דלמא באמת ביו"כ אינו נאמן וכ' דמדאמרה תורה וכל אדם לא יהי' באוהל מועד הרי יכול לגרום מכשול ביו"כ דאם יאמר כ"ג שפיגל הרי אסר לעשות שאר עבודות בקרבן זה דשוי' אנפשי' חתיכה דאיסורא משום דבעי כסדרן והציבור לא יאמינו לו והאיך יעשה שאר עבודות וע"כ שנאמן ולפענ"ד לפמ"ש בספרי סי' י"ח אות ה' דכ"ג עושה עבודה בע"כ דהוא שליח דרחמנא ואם כבר קיבל על עצמו קודם יו"כ שיעבוד עבודה א"א לחזור וכופין אותו ומה"ט כ' בטיב גיטין גיטין כ"ח דל"ש בכהן אשלד"ע דהו"ל כחצר דבע"כ מותיב וכיון דהוא משועבד לציבור ל"מ לאסור על עצמו עבודה ובדבר שהוא משועבד ל"מ שוי' אנפשי' חד"א כמו שהביא שעה"מ פ"ט מאישות בשם תוס' רי"ד קדושין י"ב דה"ט דדביתהו דר"ח לא מהימנא לומר קיבל בה אבי' קדושין מקודם משום דאגידה בי' ולא מהימנא לאפקיע שעבודא עיין מהרי"ט אה"ע סי' צ"ב תמה מקונם תשמישך עלי דאמרינן אין מאכילין לאדם דבר האסור לו והשעה"מ תי' דדעת התוס' רי"ד דשוי' אנפשי' חתיכה דאיסורא לא מדין נדר רק מדין נאמנות ולהכי

ל"מ נגד השיעבוד וכ"כ הר"ן נדרים צ' ע"ב דמדינא לא מהימנא לומר טמאה אני כיון דמשעבדא לבעל וצ"ל הא דנאמנת לומר טמאה אני בכתובות כ"ב דלענין נדה התורה האמינ' כמ"ש שעה"מ שם לדחות ראיות מהרי"ט והא דאמרי' בכתובות ט' שוי' אנפשי' חד"א אף דמשועבד לה צ"ל כיון דבידו לגרשה בע"כ מדינא דש"ס מ"ה לא מיקרי שיעבוד ועי' תשו' ברית אברהם אה"ע סי' צ"ד ועי' ר"ה כ"ח ע"ב מי סגי דלא יהיב ומבואר דכהן מוכרח לעבוד עבודה אך רש"י כ' שם משום הפסד קדשים משמע שאינו מוכרח לעבוד עבודה לדעתי זה בעבודת יחיד אבל בעבודת ציבור ודאי מחוייב לעבוד עבודה וכיון דמדינא אינו נאמן שפיגל מיחייב לעבוד שאר העבודות ולא מצי שוי' אנפשי' חד"א וי"ל דה"ט דאמר בגמ' אבל מה אעשה שהתורה האמינתו הכונה דבאמת י"ל שהכ"ג אינו נאמן לומר שפיגל ואי קשי' איך יעבוד אח"כ עבודה הרי שוי' אנפשי' חד"א י"ל דהוא משועבד לעבודה אך י"ל דשוי' אנפשי' חד"א מדין נדר וקונמות מפקיע מידי שיעבוד. אך כתבו תוס' כתובות נ"ט ב' דאלמוהו רבנן לשעבודא דבעל וה"ה כל השעבודים אך מדאור' מהני קונמות א"כ שפיר קאמר נהי דמדרבנן יכול לעבוד עבודה וי"ל דאינו נאמן אבל מה אעשה שהתורה האמינתו דהרי מדאו' שוי' אנפשי' חד"א וקונמות מפקיע מידי שיעבוד וע"כ נאמן מדאוריית' מדאמרה תורה וכל אדם לא יהי' באהל מועד והרי יכול לבא לידי מכשול ובזה נ"ל טעם נכון מה שאמרו במשנה דנדרים בראשונה היתה נאמנת לומר טמאה אני דהי' סבורין שוי' אנפשי' חד"א אף דמשועבדת לבעל משום דקונמות מפקיע מידי שיעבוד חזרו לומר אינה נאמנת שמא עיני' נתנה באחר ואלמוה רבנן לשעבודא דבעל. ובגוף הדבר שכתבתי דכ"ג משועבד לעבודה י"ל לסתור קצת מש"ס יומא דאמרו דמשביעין אותו ואי צדוקי הוא יפרוש משמע דאין כופין אותו אך שם ניחא דאם צדוקי הוא אין אנו רוצין לעשותו שליח משא"כ אם אינו צדוקי בודאי אינו יכול לומר ביו"כ שאינו רוצה לעבוד ולכאורה יש לומר בכהן דהוא שליח ל"מ שיעשה בע"כ דאיך יעשה שליחות בע"כ אולם כבר כ' בתשו' פנ"י סי' פ"ה דמהני שליחות בע"כ דשליח וראי' מחצר עיי"ש: י' והנה הראב"ן הקשה איך מייתי ראי' מפר כ"ג הרי הפר הי' שלו ואם פיגל מביא אחר ומתוך שנאמן להפסיד פרו נאמן להביא אחר ואיך ראי' לאמר נטמאו טהרותיך. ותירץ דגמ' מייתי ראי' משעיר. וע' בט"ג. והנה בעיקר קושיתו יש לומר לשיטת תוס' מגילה ט' ותוספת ישנים יומא י"ב דכ"ג שנטמא ומשמש אחר תחתיו הפר בא משל הראשון. וכיון דבכל כ"ג ביו"כ נאמן לומר שפיגל מצד סברת הפנ"י. איך נאמן הכ"ג זה לומר שפיגל דהוא אינו מפסיד דאף אם יצטרכו להביא אחר תחתיו גם האחר בא משל הראשון ושפיר מוכיח:

איברא די"ל דאף דהפר בא משל הראשון והשני אך שלוחו של הראשון כמ"ש תוס' ישנים דף מ"ט ע"ב והריטב"א דמה"ט מיבעי לן שחט ומת מה שיכנס אחר בדמו ולא מיבעי לן בשחט ונטמא משום דבזה כיון שהפר בא משל הראשון והשני שלוחו ודאי יכנס בדמו מ"מ אם פיגל הפר הוא מחויב ליתן פר משלו. ואף אם השא"נ ל"ש היזק וכהנים שפיגלו אינם מחוייבים לשלם. מ"מ כאן שהתורה חייבה להראשון ליתן וזכתה התורה להשני הפר. וכשפיגל במזיד השני מחויב ליתן משלו ועדיין תיקשי איך מוכח כיון שע"י הפיגול הוא מפסיד מ"ה נאמן:

ואמנם י"ל דבגמ' לא קאי שאומר הכהן שפיגל במזיד דבזה אאמע"ר כמו שהקשה באור זרוע והכי מוכח ממרדכי בה' ס"ת שכ' דמ"ה נקט בס"ת אזכרות לא כתבתי לשמן ולא נקט שאר ס"ת משום דבשאר ס"ת סתמא כשר וצ"ל שכתבו שלא לשמו ואאמע"ר אך באזכרות יכול לומר שכחתי מלהזכיר בפירוש ומשמע דאם עושה עצמו רשע א"נ אף בדבר שבידו וקשיא מכ"ג וע"כ מיירי שהכ"ג אומר שטעה וס"ל לגמ' עקירה בטעות הוה עקירה או שאומר מותר, כדאמרינן מנחות מ"ט ובכה"ג שהכהן לא הי' מזיד והתורה הטילה החיוב על כהן הראשון צריך הראשון להביא אחר:

איברא דגם בכה"ג יכול לומר הכהן את פשעת דלא הי' לך למיטעא וכיון שהוא קיים חובתו ואך השני טעה,, אין החיוב על הראשון. כדאמרינן בסוף בכורות טעותא הוא לא איבעי לך למיטעא:

ובזה יש לפרש דברי הראב"ן שתירץ דהגמ' הוכיח מהשעיר. והקשה בטיב גיטין למ"ד אין מפגלין בחצי מתיר על כרחך אומר שפיגל בפר ושעיר כדאמרינן בזבחים מ"ג. ותירץ דס"ל לר' יוסי מפגלין בחצי מתיר כמ"ש תוי"ט ועדיין תיקשי דע"כ הוכחות הגמ' קאי אם אומר שפיגל לאחר מתן קרנות דאם אומר קודם מתן קרנות הרי בידו לפגל ובודאי נאמן. וא"צ ראי' וע"כ שאומר לאחר מתן קרנות וכיון שמערבין לקרנות אם אומר שפיגל בשעיר. ובעי שעיר אחר יצטרך לערב מחדש דעירוב קרנות מעכב ויצטרך להביא פר מחדש ועדיין תיקשי מתוך שנאמן להפסיד פרו עה נאמן אמנם לפמ"ש נכון די"ל דהגמ' הוכיח מכהן שנטמא דהפר משל הראשון אך אם אומר שפיגל אף שטעה מ"מ הכ"ג הראשון אומר מה הי' לך למיטעי וזה דוקא אם טעה בשלו דגם זה קרוב למזיד. וע"ז תירץ דמיירי שאומר שפיגל בשעיר וכיון שהי' הטעות בשעיר והפר שלו ממילא נפסל כיון שצריך עירוב קרנות. שוב י"ל דהחיוב על כ"ג הראשון והוא אינו מפסיד ושפיר הוכיח בגמ':

סימן יד

בסוגיא הנ"ל ובסוגיות המסתעפות לדינים אלו:

יומא דף מ"ט מנחות דף ט"ז:

א' לעיל בסוף הסימן הבאתי דברי התוס' מגילה ותוס' ישנים דבנטמא כ"ג ומינו אחר הפר בא משל הראשון. וה"ר אלחנן בת"י יומא י"ב חילק דס"ל דבנטמא כ"ג הפר בא משל השני וע' בת"י שפי' הגמ' דהוריות דכהן משמש וכהן שעבר לענין עבודת יו"כ שוין והפר בא משל כ"ג לא מיירי בנטמא דאז הפר בא משל השני רק דמיירי בשאר השנים דכ"ג נקרא משמש והכהן שעמד תחתיו נקרא שעבר והפר בא משל כ"ג ושניהם רשאין לעבוד עבודה וכן נראה מדברי המפרש בהוריות י"א. וקשה לי על שיטה זו אהא דמיבעי לן ביומא מ"ט א' חפן ומת מה שיכנס אחר בחפינתו ומקשה בגמ' כיון דקטורת שחפנה קודם שחיטת הפר לא עשה ולא כלום. וע"כ שחפנה אחר שחיטת הפר ואמרינן בפר ולא בדמו של פר וכיון שמת כה"ג צריך פר אחר וחפינה לאחר שחיטתו ואיך משכחת דין הנ"ל. וקשה לי לה"ר אלחנן דפר בא משל כ"ג ומ"מ שניהם רשאין לעבוד עבודה. א"כ דלמא האיבעיא חפן כהן שעבר ומת מהו שיכנס כ"ג בחפינתו דהרי הפר בלא"ה בא משלו. ומ"מ האיבעיא כיון דהכהן שעבר חפן ומת דלמא לא יכנס אף הכ"ג. ואף לפמ"ש הת"י שם דבחפן ונטמא לא מיבעיא לן שם שאני כיון דכהן שחפן בעולם והשני שלוחו לא מיבעיא לן. אבל אם הכהן שחפן אינו בעולם שפיר מיבעיא לי'. ואולי י"ל כיון שהפר בא משל הראשון והראשון טהור והשני חפן בשליחתו אף שמת ודאי כ"ג נכנס בחפינתו ומ"מ צ"ע ליישב הקושי' הגדולה הנ"ל:

ב' עוד קשיא אשיטת תוס' דבנטמא כ"ג הפר בא משל הראשון מה הקשה בגמ' מקטורת שחפנה קודם שחיטת הפר ל"מ וע"כ אחר שחיטת הפר והרי אמרינן ולא בדמו של פר דלמא מיירי בכ"ג שנטמא ומינו אחר תחתיו דהפר בא משל הראשון. והשני חפן ומת מהו שיכנס שלישי בחפינתו דהרי א"צ להביא פר דבלא"ה הפר בא משל הראשון. וזה ג"כ קשה ואולי יש לישב די"ל כיון דבנטמא כ"ג לא מיבעיא לן משום שהשני שלוחו של הראשון א"כ כשמת השני הג' הוא שלוחו של הראשון הר"ז דמיא לשולח גט ומת השליח. איתא לבעל איתא לכולהו עיי"ש בגיטין כ"ט ה"ה כאן שהראשון קיים אף שמת החפן הג' נכנס תחתיו כיון דאיתא למשלח בעולם ומ"מ עדיין צ"ע:

ג' והנה לי תימא רבתי אדברי תוס' ישנים דף מ"ט ע"ב ש' דוקא שחט ומת אמרינן בפר ולא בדמו של פר אבל:

בנטמא כיון דהפר משל הראשון אחר נכנס בדמו. א"כ מה הקש' במנחות דט"ז ארב דאמר אפי' לרבנן דאין מפגלין בחצי מתיר אם נתן קומץ במחשב' ולבונ' בשתיק' על דעת ראשונ' הוא עוש' ומקש' מדתנן גבי יו"כ פיגל בין בראשונ' בין בשני' בין בשלישית ופליגו רבנן ואמאי לא אמרינין אדעת ראשונ' עושה וכי תימא ה"נ בשתי דיעות הניחא למ"ד בפר ואפי' בדמו של פר אלא למ"ד בפר ולא בדמו של פר מאי איכא למימר. ולתוס' דבנטמא לכ"ע נכנס השני בדמו א"כ משכחת לה בשני דיעות בפיגל בראשונ' ונטמא דאחר נכנס בדמו והו"ל ב' דיעות. וראיתי בספר מכתב לדוד הנדפס מחדש מהגאון ר' טעבלי מליסא שהקש' מסוגיא זו אשיטת הר' אלחנן דבשאר השנים כהן המשמש וכהן שעבר שניהם משמשין. מה מקש' ולישני דמיירי באיכא ב' כהנים ושניהם משמשין וכבר כתבתי בהסכמ' לספר הנ"ל דלק"מ דלרבנן דר"מ ס"ל כהן שעבר אינו משמש בכ"ג משום איבה ודוקא ר"מ ס"ל זה וזה שוין כדאמרי' במגיל' ובהוריות. ע"כ שפיר מקש' דלרבנן לא משכחת לה. אמנם מה שהקשיתי קשה דמשכחת לה בפיגל בראשונ' ונטמא. ופיגל השני בשני':

ד' ונ"ל לישב קו' זו. הנה בגמ' דגיטין בסוגיין. הוכיח דכהן שאמר פיגול היא נאמן מכ"ג ביו"כ. ואף דמסיק בקושיא דילמא דחזינא בפשפש מ"מ מדמסיק בקושי' י"ל שהלכה כן. דזה דוחק לאוקמא דחזינא בפשפש ואמנם י"ל דלבתר דמסקינין בגמ' דגיטין מתוך שנאמן אתה להפסיד שכרך נאמן אתה להפסיד ס"ת. שוב אין ראי' מכ"ג ביו"כ דשם מתוך שנאמן להפסיד פרו וליתן פר אחר נאמן. ואף שכתבתי לעיל דהגמ' הוכיח מכ"ג שנטמא דפר בא משל הראשון. ואין השני מפסיד מ"מ כתבתי דאם הוא מפגל הפר אין הראשון מחויב ליתן לו אחר רק הוא יביא משלו. ושוב מפסיד ומ"ה נאמן אבל אם הוא אינו מפסיד באמת אינו נאמן וע"כ צ"ל כן דאף אם ר' יוסי ס"ל מפגלין בחצי מתיר. ומיירי בשעיר מ"מ מפסיד הפר שלו למ"ד מערבין לקרנות וכבר עירב כל דם וכשיצטרך להביא שעיר מחדש צריך להביא פר כדכתיבנא:

ומעתה נ"ל אם כ"ג פיגל בהזי' ראשונה. דאף אם אין מפגלין בחצי מתיר מ"מ נפסל מדרבנן כדאיתא מנחות י"ד ע"ב. ונטמא והשני נכנס בדמו ואומר שפיגל בשני' ובשלישית ובכל המתיר. אינו נאמן לחייב האוכל מהבשר קרבן או מלקות משום פיגול. דהרי הוא אינו מפסיד. דהראשון מביא פר. שהוא הפסידו בעצמו. ואף דמעיקרא לא הי' רק חצי מתיר מ"מ כיון דהי' פסול מדרבנן וצריך אחר. מה הפסידו השני. וכיון שהוא לא הפסיד אינו נאמן. וכיון דבברייתא איתא וחכמים אומרים אין בו כרת עד שיפגל בכל המתיר ובודאי מה דפליגא לענין כרת דל"ש פלוגתא בזה כדאמר' במכות כ"ג ע"ב

ע"כ משום דנ"מ לענין אם אחד אכל מבשר הפר. חייב משום פ פיגול קרבן או מלקות כפירש"י ובשלמא אי מיירי בכהן אחד נאמן להפסיד פרו. וחייב האוכל קרבן או מלקות דאיסור עצמו בע"א החזיק כמ"ש הרמב"ם. וכן אם אמרינן בפר ואפי' בדמו של פר משכחת לה בפיגל בראשון ומת דנכנס כהן אחר תחתיו ופיגל בשני' דהוא צריך להביא משלו פר אחר ונאמן. משא"כ למ"ד בפר ולא בדמו של פר ורק שנטמא דהפר בא משל הראשון כששניהם פיגלו ודאי צריך הראשון להביא והשני אינו נאמן כלל שפיגל ואיך קתני עד שיפגל בכל המתיר. והרי גם בכה"ג אין הכהן נאמן ואחר לא הי' שם. וכבר כתבתי דחזיני' בפשפש לא רצה לאוקומי קרא וכש"כ ברייתא. וע"כ בכהן אחד ושפיר מקשי' בגמ' ארב:

ובזה מיושבין ג"כ דברי הר' אלחנן דליכא לאוקמא בכהן המשמש וכהן שעבר שניהם שימשו. והפר בא משל הראשון דאיכא דיעות כקו' ספר מכתב לדוד. דגם בזה הפר של הראשון וכששניהם פיגלו הראשון צריך להביא פר משלו ואינו נאמן השני ואיך משכחת שיחייב האוכל מהבשר כשפיגל בכל המתיר ושפיר הקשה בגמ'. וזה ישוב נחמד לקושיות החמורות האלו:

ה' עוד נלע"ד באופן אחר לישב הקו' במנחות דלא משני דאיכא דיעות בנטמא כ"ג לדעת תוס' דבנטמא נכנס אחר בדמו של פר. ואבאר הנה דעת תוס' דבנטמא הפר משל ראשון דהשני שלוחו. ומה"ט נכנס בדינו של פר. ויש לתמוה איך נעשה שלוחו והרי מילתא דלא מצי עביד השתא לא מצי משוה שליח כדאמרי' בנזיר י"ב וכבר הרגיש בזה בס' מכתב לדוד הנ"ל. ולדעתי נראה עפ"י מה שכ' הנוב"י בתניינא חלק אה"ע סי' ס"ט ומ לישב מה שהקשה אורח מישור דבנזיר י"ב משמע דבעי שיהי' המשלח יוכל לעשות אותו דבר וסותר לסוגיא דקדושין כ"ג דמשמע דאם הוא שייך בגוה עושה שליח דסוגיא דנזיר הכי קאמר כל מלתא דשליח לא מצי עביד השתא לא מצי המשלח לעשותו שליח. אבל המשלח לא בעינין שיוכל לעשות השתא רק שיהי' לפעמים יוכל לעשות. ועי"ש מה שמישב כסוגיא דב"ק ק"י דשם כיון דהשתא טמא לא יוכל לגרע זכות הכהנים. א"כ לשיטה זו ניחא מה דה"ג טמא משוה שליח כיון דהשליח מצי עביד. ושפיר כתבו תוס': אולם גוף הדבר תליא במה שהפוסקים האחרונים מסופקים במה דאמרינן שנותו של אדם כמותו י"ל בזה שני ענינים או דהשליח מקנה כחו להמשלח ונעשה הוא כמשלח וזוכה המשלח בכחו של השליח ויקנה לו השליח או המשלח מקנה כחו להשליח ונעשה השליח כמשלח דזוכה בכחו של המשלח ויקנה המשלח לו. וע' בספר היקר אמרי בינה ה' גביית חוב סי' כ"ט שכ' דהרמב"ם והטור פליגי בסברה זאת לענין כמה

דינים ומפלפל בדברי קצה"ח ס' קפ"ט ובדברי בית מאיר ופ"ח סי' ק"כ הגם דמ"ש מקצת אחרונים שהרשב"א נסתפק בזה לא מצאתי לע"ע ברשב"א מ"מ הדבר ספק עצום. ומעתה אם נאמר דהשליח מקנה כחו להמשלח והמשלח זוכה בכחי של השליח צדקו דברי נוב"י דהדבר תליא בשליח דאם הוא יכול לעשות השתא מצי להיות שליח אם המשלח לפרקים יכול לעשות כן. אשר מזה הטעם מישב נוב"י קו' אורח מישור. אמנם אם נאמר המשלח מוסר כחו לשליח. ליתא לסברת נוב"י. דהיכי דהמשלח ל"מ עביד השתא אין לו כח מה למסור ואמנם מדאמרינין זה מחשב וזה עובד לא אמרינין וע' פמ"ג סי' ד' כ' בשם הלבוש אם הישראל שוחט וגוי מחשב לא נאסר דאין שליחות לנכרי. משמע דבישראל דיש שליחות מהני ותמה עליו דזה מחשב וזה עובד ל"א הדבר תליא ג"כ בהנ"ל דאם המשלח מוסר כחו לשליח. א"כ מה לן אם המשלח מחשב כעת הרי כבר מסר כמו לשליח. והשליח העושה אינו מחשב. אך אם נימא דהשליח מוסר כחו למשלח. מהני מחשבת המשלח. ומעתה מיושב קו' הנ"ל דתו' שפיר כתבו דבנטמא הכ"ג השני נכנס בדם הפר דהוה שלוחו ולא תיקשי כל מלתא דאיהו ל"ע עביד ל"מ משוה שליח די"ל כדברי נוב"י דכיון דהשליח מצי עביד יכול למסור כחו למשלח. אמנם בסוגיא דמנחות דמקשה לרב דס"ל לרבנן כל העושה על דעת ראשונה עושה ואמאי בחישב במתן דמים ראשונים בפיגול ושני' בשתיקה ל"ה פיגול. וע"ז משני שאני התם דאיכא ב' דיעות. ומקשה והרי אמרינין בפר ולא בדמו של פר ולא מצי לשנויי דמיירי דכ"ג נטמא דבכה"ג השני נכנס בדמו. כדברי תוס' דא"כ ע"כ ס"ל דהשליח מוסר כחו למשלח. וא"כ לסברא זו מהני מחשבתו של המשלח. וא"כ עדיין תיקשי אף אם שחט בשתיקה הרי המשלח ודאי כונתו לפיגול כמו שחישב בראשונה ולסברא זו אמרינין זה מחשב וזה עובד אם עושה בשליחתו. ע"כ ל"מ לשנויי הכי ודוק כי זה הערה נכונה: ו' ואמנם יותר נכון לתרץ הקו' הגדולה בדרך זה דבדרוש לסוגיא דפסחים ץ' ע"ב הארכתי בישוב הסוגיא שם דמייתי לרב אין שוחטין וזורקין על טמא שרץ מן התורה מדכתיב כל טמא לנפש מי לא עסקינין שחל ז' שלו בע"פ. וכי תימא ממאי דהכי היא סבר לה כרבי יצחק דאמר שחל ז' בע"פ דאמר קרא ביום ההוא אין יכולין לעשות הא למחר יכולין לעשות ואמר רחמנא אידחי ע"כ דברי הגמ'. ודברי הגמ' תמוהין דכיון דמקרא דטמא לנפש אין להוכיח רק מקרא דלא יכלו לעשות ביום ההוא למה למדו בגמר' מקרא קמא. ורש"י זבחים כ"ב לא מייתי רק מקרא דכל טמא לנפש ללימוד דאין שוחטין וזורקין וזה תמוה יותר עוד הקשה תוס' דכיון דבטבול יום גם רב מודה דשוחטין וזורקין למה לא אמר משה רבינו שיטבלו ואם לא יטבלו יש גם חיוב כרת. וכתבתי לישב הנה הפ"י כ'

דאף דכהנא שלוחא דרחמנא מ"מ בשחיטה הוה שלוחא דידן ופסח בעי שליחות ולפ"ז קשיא איך שוחטין על טמא שרץ או על טבול יום הרי כל מלתא דאיהו ל"מ עביד ל"מ משוי שליח. אך באמת טמא כשר לשחוט במוקדשין. בסכין ארוכה ורק מדרבנן אסור והמ"ל בכלי המקדש כ' דבדרבנן ל"א כל מלתא דאיהו ל"מ עביד. ולפ"ז כתבתי דבמדבר דבשר נחירה הי' מותר רק קדשים בעי שחיטה. ועלה בדעת תולדות אדם דבמדבר שחיטה הי' עבודה ובעי כהן. לפמ"ש תוס' דשחיטה לאו עבודה משום דגם חולין צריך שחיטה ובלב ארי' חולין י"ז דחה זאת דמוכח מקרא דמקבלה ואילך מצות כהונה. אך לדעתי נהי דזר הי' כשר מ"מ טמא הי' אסור לשחוט. דרש"י כ' חולין ב' דכל היכי דזר כשר ה"ה טמא וזה תמוה הא י"ל דבמה תוכיח דזר כשר וטמא פסול. אך רש"י זבחים קי"ב ע"ב כ' דטמא וזר ילפינין מחד קרא. וזה לר"ע יליף זר וטמא דמחללין מקרא דוינזרו משא"כ לר' ישמעאל יליף טמא מוינזרו. וזר מק"ו. דף ט"ו דזבחים וכיון דלאו מחד קרא נפקא. כיון דשחיטה עבודה היא דליכא בחולין. ונהי דגלי קרא דזר כשר אין לך בו אלא חדושו וטמא פסול. וליכא למילף טמא מזר דבמה תוכיח. והארכתי בכ"י בדרוש שם. ומעתה במדבר דשחיטה בזר כשר והי' שלוחא דידן בשחיטה. ומ"מ טמא פסול לעבודה. ולא הי' אז שוחטין וזורקין על טמא שרץ דלא מצי משוה שליח דכל מלתא דאיהו ל"מ עביד ל"מ משוה שליח ומ"ה מקרא דביום ההוא א"א ללמוד דאין שוחטין וזורקין די"ל במדבר שאני דלא היו יכולין לעשות שליח ומ"ה נמי לא אמר משה רבינו שיטבלו דגם לאחר טבילה ל"מ משוה שליח אבל לאחר שנכנסו לארץ ונאסרו בבשר נחירה ושחיטה לאו עבודה ומצי משוה שליח. א"א ללמוד מהעת שהיו ישראל במדבר. דשייך כל מלתא דאיהו ל"מ עביד. ורק דגמ' יליף מקרא דכיון דהשאלה ששאלו למשה רבינו הי' בחל ז' שלו בע"פ. מסתמא התשובה הי' ג"כ על טמא שחל ז' בע"פ ואמר רחמנא איש כי יהי' טמא לנפש לכם או לדורותיכם ואסרה התורה לדורות ג"כ בחל ז' בע"פ. ולדורות בשר נחירה אסור ומצי משוה טמא שליח לשחוט. דרשאי לשחוט בעצמו ומ"מ אמר רחמנא אידחי. ומזה ילפינן דאין שוחטין וזורקין. ומיושב קו' תוס' אמאי לא אמר להם שיטבלו דבאמת במדבר גם על טבול יום אין שוחטין דכל מלתא דאיהו ל"מ עביד רק כיון דהשאלה הי' קודם טבילה והתשובה הי' ג"כ קודם טבילה. ובתשובה כתיב לדורותיכם וזה פלפול נחמד מאוד הארכתי בפרט זה. ועכ"פ כיון דכל עיקר דברי רב בנויין על יסוד דטמא ל"מ משוה שליח וס"ל לרב מה"ט דבמדבר ודאי ל"מ משוה שליח ע"כ דלא כסברת נוב"י רק דתליא במשלח דלסברת נוב"י גם טמא משוה שליח כיון דהשליח מצי לעשות והדרא קו' תוס' לדוכתא דע"כ לא מיירי בחל ז' בע"פ:

ומעתה שכיר הקשה הגמ' במנחות לרב מברייתא ול"מ לשנויי דמיירי בנטמא ומ"ה השני נכנס בדמו דהשני שלוחו של ראשון כסברת התוס' דרב לשיטתי' ודאי טמא ל"מ משוה שליח ואף בנטמא צריך לפר אחר ודוק היטב כי זה כפתור ופרח בדרך פלפול:

ז' והנה התוס' ישנים ריש יומא הקשו אמאי לא התקינו לכהן השני אשה אחרת שמא תמות אשתו ומה שתירצו דזה לא מעכבא תמהתי על דבריהם דא"כ מה מקשה בגמ' ורבנן נמי הא חיישי לשמא דלמא לשמא נטמא כהן דהוה עיכובא חיישי משא"כ לכפר בעדו ובעד ביתו דל"ה עיכובא ל"ח אמנם לפמ"ש תוס' ישנים דהשני שלוחו של ראשון. מיקרי וכפר בעדו ובעד ביתו ביתו של ראשון כיון דהוא שלוחו וכן יכול להתודות אני וביתי וכיוצא בזה כ' הח"מ סי' ל"ה באם קידש השליח ואמר הרי את מקודשת לי ולא כיון לעצמו מקודשת להמשלח דתיבת לי בדיעבד קאי על המשלח כיון שהכונה הי' על המשלח עיי"ש ומיושב קו' תוס':

ח' ואשיב לסוגיא דכהנים שפיגלו. הנה בהא דילפינן מכ"ג שאמר פיגל נאמן. הקשה בט"ג כיון דדבריו אינן נגד החזקה דמעיקרא הי' אסור ועכשיו נמי אסור למה לא יהי' נאמן כ"ג מסברא [בשלמא אם אמרינן דמשוה נפשי' רשיעא ניחא. אמנם לאו"ז דמיירי באומר שטעה או אומר מותר למה לא יהי' נאמן] אמנם לדעתי נראה דאף שיש לציבור חזקת חיוב מ"מ מעיקרא הי' בחזקה שע"י קרבן זה יפטרו מחיובם וכשהוא אומר דאין פטורין בקרבן זה זה גופה הוה נגד חזקה. ומדנאמן כ"ג מוכח דנאמן ג"כ לומר נטמאו. ואבאר דבר זה ומקודם נבאר הדין דכלי שרת מקדשין פסולין:

והנה זה פשיטא לי דלמ"ד כלי שרת מקדשין פסולין הכ"ג מחויב לגמור ההזאות ומ"מ בזה לא נפטרו מחיובם וכן הדין בכל הנך דכלי שרת מקדשין דלא נפטר מי שמביא הקרבן כיון שהקרבן פסול. כמ"ש רש"י זבחים פ"ב ע"א דזבחים דאם עלו לא ירדו ארצויי מיהו לא ארצויי וצ"ע לפ"ז בתוס' זבחים פ"ז ד"ה כלי שרת מהו שיקדשו שכתבו הא דהי' מקריב מנחת העומר ונטמאת בידו אומר לו הבא אחרת תחתי' מיירי שהיא בכלי חול דאם הוא בכלי שרת אמאי מביא אחרת. ומה קשיא להו נהי דמקדשין פסולין ליקרב מ"מ בהקרבן לא יצאו החוב ומביא אחרת תחתי' וצ"ל כיון דאמרינן ביומא ז' דהייינו טעמא דיביא אחרת תחתי' משום דטומאה דחוי' בציבור הואיל דאיכא שירים לאכילה. זה דוקא אם אינו מקריב הקרבן אבל אם בלא"ה צריך לזרוק הדם ולהקטיר הקומץ דכלי שרת מקדשין שוב א"צ להקריב אחרת דבדיעבד אף למ"ד דחוי' הוא א"צ להקריב אחרת דהציץ מרצה עיין תוס' יומא ז'. ושפיר הקשו התוס' אולם לפמ"ש המ"ל ל פ"א מתמידין ה' ז' דאיברים ופדרים שנפסלו אף אם עלו לא ירדו אין מקטירין בשבת יש ליישב:

קושי' התוס' דהך דמנחת עומר מיירי שחל בשבת דאין מקטירין בשבת פסולין ומקריב ע"כ אחר. מיהו לפמ"ש תוס' יומא ז' דמדאורייתא אף בשירים לאכילה הותרה טומאה ורק מדרבנן דחוי' וצ"ע איך רבנן אמרו להביא אחר ולדחות שבת בקום ועשה וצ"ל כמ"ש תוס' פסחים ס"ב ע"א דאם רבנן אסרו שלא יזרק דם ממילא יביא אחר לא מיקרי עקירה בקום ועשה ה"ה הכא לא יקטיר עומר זה ויביא אחר לפ"ז י"ל דע"כ לא ס"ל להמ"ל דפסולין לא יקטיר בשבת רק אם בכל אופן צריך להביא אחר משא"כ בטמא דאם יקטיר זה א"צ אחר כנ"ל דבדיעבד א"צ אחר י"ל דגם בשבת יקטיר הפסול ואינו דומה לדין של המ"ל. ע"כ אין לתרץ קושי' התוס' בדרך זה:

ט' ושוב נ"ל קצת ראי' דלא כמ"ל אלא דבשבת נמי מקריבין איברים שנפסלו. מדמקשה בזבחים פ"ז ע"ב למ"ד אויר מזבח כמזבח דמי אלא עולת עוף דפסלה מחשבה היכי משכחת לה והכוונה כיון דמותר להקטיר לכתחילה כיון שעלה לא ירד אמאי פסלה בה מחשבת מחר כמו שפירש"י ואס"ד דבשבת אין להקטירה משכחת לה מחשבה בע"ש דאסור להקטיר למחר וע"כ דמותר להקטיר בשבת. שוב ראיתי דקרבן יחיד ודאי לא קרב בשבת. ולפ"ז גם בלא המ"ל קשה קושי' הנ"ל ויש לישב דמשום שבת לא פסלה מחשבה דאל"כ בחישב על הקטרת אימורים בע"ש שיקטיר בלילה נימא דהוה חוץ לזמנו וע"כ משום איסור שבת לא פסלה מחשבה ומצד הקרבן ראוי להקטיר למחר:

י והנה יש לעיין לשיטת המ"ל פ"א מתמידין הנ"ל דפסולין שאם עלו לא ירדו אין להקטיר בשבת אם מותר לזרוק הדם מכלי שרת בשבת מה"ט דכלי שרת מקדשין פסולין דזריקה בשבת שבות ושמא כמו שאין להקטיר האברים כן אין לזרוק דם בשבת וקצת ראי' מהא דכבשי עצרת ששחטן שלא לשמן אם היתה שבת לא יזרוק ומשמע אף שקיבל בכלי. וכלי שרת מקדש מ"מ לא יזרוק מיהו שמא מיירי קודם קבלת דם בכלי שרת. ואם נאמר דגם זריקה בשבת אסור בפסולין אף אם כלי שרת מקדשין פסולין ליקרב דלא ניתן שבת לדחות לפסולין בזה מיושבין דברי הגמ' בזבחים מ"ב ומנחות ט"ז התמוהין מאוד שהקשה בגמ' לר"מ דאמר בפיגל ביו"כ בדמים הנתנים במזבח הפנימי פיגול אף לא פיגל בכל הדמים מכדי כרת לא מיחייב עד שיקרבו כל מתירי' והא כיון דחשיב בפנים פסולה כמאן דלא אדי דמי כי הדר מדי בהיכל מיא בעלמא הוא דקא מדי אמר רבא משכחת לה בארבעה פרים וד' שעירים. ועיי"ש בתוס' שהקשה דא"כ פיגל בקומץ ולא בלבונה לר"מ לפרוך אמאי הוה פיגול בחצי מתיר הא עבודה לא נעשה בקדושה. וכי מקטיר עפרא בעלמא הוא. עוד קשי' אמאי לא הקשה אי"א של פר כהן משיח כמו שמקשה אפר יו"כ ואולי לא שייך בזה תירץ הגמ' כגון ששחט ארבעה פרים דזה ל"א

רק ביו"כ דמרבינן מקרא ביומא ס' דכולהו כפרה בפני עצמו משא"כ בפר כהן משיח. גם ל"ש תי' תוס' דגמ' לא מקשה רק מהזיה מב' מקומות דעל הכפורת ועל מזבח הזהב הוה ב' מקומות:

ונ"ל דבטהרות הקודש הקשה אקושי' הגמ' והרי כלי שרת מקדשין את הפסולין ליקרב א"כ מחוייב להזות דם הפסול לכתחילה ואמאי הו"ל מיא בעלמא ונ"ל לפ"מ שהקדמנו דכמו שכ' המ"ל דאסור להקטיר איברים פסולים בשבת דלא ניתנה שבת לדחות לפסולים ה"ה דאסור לזרוק דם פסול בשבת משום שבות ואולי י"ל דהוה דיחוי מה"ט כדאמרי' בזבחים ע"ג ע"ב כל היכי דאמרי' לא יזרוק הוה דיחוי ואף דמחמת איסור שבת ל"ה דיחוי כדמוכח בביצה דף כ"א אם היתה שבת לא יזרוק ואם זרק הורצה מ"מ זה, דוקא בכשרים אבל בפסולים דגרע טפי אם מצד איסור שבת לא יזרוק לכתחלה י"ל דהוה דיחוי ועכ"פ כיון דלכתחלה לא יזרוק חשיב לי' בגמ' כמיא בעלמא. א"כ שפיר הקשה בגמ' דוקא איו"כ כיון דאסור להזות פסולים מדרבנן והו"ל כמיא בעלמא משא"כ אפר כהן משיח לא פריך דמיירי בחול וכ"ש מקדשין פסולין ליקרב ול"ה כמיא. וכן מיושב קושי' תוס' מכל פיגל בחצי מתיר דכ"ש מקדש ליקרב לכתחילה ול"ה כמיא כקו' טהרות הקודש ולא הקשה רק איו"כ דכיון דאסור להו לזרוק נימא דהוה כמיא:

יא וכל זה ליישב סוגיות הגמ' במנחות ט"ז וזבחים מ"ג. אמנם בסוגיא דידן דמיירי מדאורייתא כהן שאמר שפיגל דמדאורייתא מחוייב לגמור ההזאות דלא הוה זריקת דם רק שבות. ואין אמירת הכהן מועיל רק לחייב בפר אחר וזה הוה נגד החזקה שהיו מוחזקין שיפטרו עצמן בקרבן זה. ובזה מיושב נמי מה דקשה עוד דאם נאמר שאסור לגמור הזאות הו"ל עדות נגד עצמו ונאמן על עצמו ואין ראי' למי שאומר נטמאו טהרותיך דהוה על אחרים והכי מוכח בגמ' שם דמקשה וליעבר עלי' קולמוס וליקדשי' וקשי' כיון דאינו נאמן שכ' בפסול רק להפסיד שכרו נאמן. איך נאמן להעביר קולמוס לשיטת התשב"ץ ח"א סי' קכ"ז דאף בס"ת כשירה אין להעביר בקולמוס בשמות דהוה מוחק דלא כשיטת התה"ד מה מקשה וליעבר בקולמוס מי שבקינן לי' וכבר הקשה כן בתשו' חכמת שלמה הנספח לתשו' הר המור סי' י"א וצ"ל כמו שתירץ שם דלגבי עצמו נאמן א"כ בכ"ג דהוה נמי לגבי עצמו שאומר שישפך הדם ואסור להזות נאמן ומה ראי' לנטמאו טהרותיך. ודא קושי' רבתי. אמנם לפ"מ שפירשתי ניחא דהכי אמר בגמ' מה אעשה שהתורה האמינתו דהרי מדאורייי' מחויב לזרוק דם הפסול. והוה הנאמנות בפיגול לגבי הציבור שיקריבו אחר ומ"מ נאמן. וה"ה נטמאו טהרותיך נאמן לגבי אחרים וזה ישוב נכון:

יב לעיל אות ח' הבאתי קו' אור זרוע אהא דכ"ג שאמר פיגל נאמן והלא א"א מע"ר ולפענ"ד כיון דר' יוסי הוא שאמר מה אעשה שהתורה האמינתו ור"י ב"ב לפרש דבריו בא י"ל דמיירי שאמר שטעה ולא תיקשי דעקירה בטעות ל"ש עקירה דר"י כשיטתי' דשמה עקירה שהרי בזבחים ב' אר"י שתנאי ב"ד דלא לימא לשמו דלמא אתי למימר שלא לשמו וכ' תד"ה אתני דע"כ ל"ח רק לשמא יטעה והקשה בטהרות הקודש מאי בכך והלא עקירה בטעות ל"ה עקירה וע"כ מוכח דר"י ס"ל הוה עקירה ולשיטתו שפיר אמר ריב"ב דכ"ג נאמן ומיירי בטועה ודוק:

סימן טו

שלום וברכה לידידי כנפשי ה"ה הרב החריף ובקי החכם השלם מ' חיים קנאללער נ"י:
א' מה שהעיר על דברי רש"י כריתות ב' שכ' לאפוקי מסור ומפגל דלא משלם ממיטב דל"ה רק דיבורא והיזק שא"נ והבה"ז הקשה דמב"ק דף ה' משמע דה"ט דר"ח לא חשיב מפגל משום דבקדשים לא קמיירי ובאמת משלם ממיטב מדלא משני בגמ' כן. וגם הרי מטמא ומדמע ל"ה רק דשא"נ ומשלם ממיטב וכ"ת כ' לישב לפמ"ש הפ"י דמזיק במוקדשים פטור מדאורייתא ומה"ט אינו משלם ממיטב רש"י יפרש בגמ' כן במוקדשין לא קמיירי משום דמזיק פטור מדאורייתא ומ"ה אינו משלם ממיטב. ומיושב ג"כ מ"ט דמטמא משלם ממיטב דגם השא"נ משלם מעידית ורק בהקדש דמזיק ממש ג"כ רק מדרבנן חייב ע"כ בהשא"נ אין משלם ממיטב ויפה כ' ולפ"ז צ"ל דבמוסר ג"כ פי' הגמ' לפ"ז דמדיבורא דלית ביה מעשה לא קמיירי משום דלא משלם ממיטב. אמנם לפענ"ד י"ל בפשיטות דמה דמשני בב"ק דבקדשים ובדיבורא דלית ביה מעשה לא קמיירי זה בתחלה קודם דידע הגמ' דמיירי לענין מיטב אבל לבתר דמקש' בגמ' לר"ת ולר"א אבות מכלל דאיכא תולדות תולדותיהן מאי ניהו ומשני כולן כאבות לשלם ממיטב א"צ לתירץ דבקדשים ובדיבורא דלית ביה מעשה לא קמיירי רק דמ"ה לא חשיב מוסר ומפגל משום דלא משלם ממיטב כפירש"י בכריתות ומטעם שכ' כ"ת דפיגול הוה תרי דרבנן דמזיק הקדש מדרבנן והשא"נ דרבנן משא"כ במטמא הוה חד דרבנן ומוסר דדיבורא דלית בי' מעשה גרע ממטמא דמשלם ממיטב. והנה י"ל עוד דהרי בב"ק אמרינן לימא קסבר ר"ח היזק שא"נ לש"ה דאי שמי' היזק הא תני נזק ומשני תני היזיקא דלא מינכרא ולעולם ס"ל שמי' היזק ולפ"ז דס"ל שמי' חוזק גם מפגל בעידית והוצרך לתרץ בקדשים לא קמיירי ורש"י בכריתות קאי להלכתא דהשא"נ לש"ה והוה במפגל תרי דרבנן ולכן פי' דאין משלם ממיטב:

ב' ומה שנלע"ד עוד ליישב דברי רש"י בכריתות שלא יסתרו דברי הגמ'. דהנה בגיטין דף נ"ג מבואר דלמ"ד השא"נ לש"ה גם במפגל אינו חייב רק מדרבנן. והקשיתי לפמ"ש ז' הת"ש סי' י"ח ס"ק כ"ד דשליח ופועל חייב אף בהשא"נ א"כ הכהנים שפיגלו יתחייבו מדאורייתא ואף דהקדש נתמעט מדין שומרין מ"מ להרמב"ם בפשיעה חייבין. אך הדבר נכון דכהנים שלוחא דרחמנא נינהו ול"ה שליח ופועל של הבעלים אך בשחיטה דלכ"ע שלוחא דידן והכהנים פועלים של הבעלים בשחיטה וגם מקבלים שכר דרש"י פי' בקדושין נ"ג דבעלי מומין חולקין בשכר שחיטה א"כ בשחיטה חייבין לשלם מדאורייתא גם בהשא"נ. ולפמ"ש הריטב"א בגיטין בשחיטה הוה היזק ניכר ובודאי חייבין. ורש"י פי' בב"ק וליתני מפגל דפיגל בשחיטה והיינו טעמא דקשי' לרש"י מה מקשה וליתני מפגל דלמא אינו משלם ממיטב מ"ה לא חשיב. ולכן פירש"י דליתני מפגל בשחיטה דבזה חייב מדינא כמו שכ' ע"כ הוצרך לתרץ בקדשים לא קמיירי. אמנם בכריתות דלא מקשה וליתני מפגל רק דגמ' אמרו למעוטי מוסר ומפגל פירש"י כהן שפיגל בקרבנו של ישראל לאכלו חוץ לזמנו. ולא פי' בשחיטה רק מיירי בשאר עבודות ומ"ה כ' דלא משלם ממיטב דהוה השא"נ ודוק (וע' לעיל סי' י"ב אות ו' מ"ש על דברי הת"ש הנ"ל):

ג' והנה התוס' הקשו בגיטין נ"ג ע"ב אהא דאמרינן דר' יהודה קניס בדאורייתא שוגג אטו מזיד והרי מפגל הוה דאוריית' ולא קניס שוגג אטו מזיד. ואמנם י"ל דלכאורה קשי' אמאי חייב לשלם במפגל והרי הבעלים יכולים לישאל על ההקדש דתוס' כ' בכריתות י"ג דדוקא לאחר שנזרק כהלכתו ל"מ שאלה אבל אם לא נזרק כהלכתו מהני שאלה, אך מה יפעול אם ישאיל שוב יהי' חשנ"ב. אמנם לר' יהודה דס"ל חשנ"ב ל"ד ולפמ"ש רש"י קדושין נ"ח דמ"ד חשנ"ב ל"ד גם איסור זביחה ל"ד. א"כ מה"ט לא קניס ר' יהודה שוגג אטו מזיד במפגל אף דעביד איסור תורה דהבעלים יכולין לישאל ולא יהי' איסור והפסד רק מדרבנן ובדרבנן לא קניס ולפ"ז י"ל בגוונא שכ' רש"י ב"ק ה' ע"א כהן ששחט שלמים לשם חטאת לגי' הפנ"י דהקרבן כשר אלא שלא עלה לבעלים לשם חוב' דצריך לשלם לר' יהודה אף בשוגג דבזה דנזרק דמה כהלכתה וכשר הקרבן ל"מ שאלה כמ"ש תוס' כריתות הנ"ל והוה היזק דאורייי' ול"מ שאלה וקניס ר' יהודה. ומ"ה נקט במשנה הכהנים שפיגלו ובבריית' הובא במנחות מ"ט מבואר דמיירי בפיגול גמור בגונא דפסול דדוקא בזה לא קניס ר"י שוגג אטו מזיד משום דמהני שאלה מדאוריי'. ולפ"ז י"ל דמה"ט פירש"י בב"ק דלא מיירי בפיגול גמור משום דמשמע לרש"י דכל הני אבות דחשיב ר"ח היינו היזיקא דאורייתא כמ"ש הפנ"י דמה"ט מוקי בגמ' לר"ח דס"ל השא"נ ש"ה ובמפגל ג"כ היזיק' דאור' ומה הקשה וליתני מפגל דלמא ס"ל חשנ"ב ל"ד וישנו בשאלה מדאורייתא

ול"ה היזק רק מדרבנן ולכן פירש"י דמיירי בגונא דכשר ול"מ שאלה כדכתיבנא וכיון דמיירי בהיזקא דאוריית' לא מצי לשנויי בגמ' דמ"ה לא תני מפגל משום דלא משלם ממיטב דבכה"ג משלם ממיטב אבל רש"י בכריתות קאי לסוגיא שם דלא מקשה דליתני מפגל רק דגמ' קאמר לאפוקי מסור ומפגל פירש"י דמפגל חוץ לזמנו והשא"נ לש"ה. וכיון דמיירי במפגל גמור שישנו בשאלה וי"ל חשנ"ב ל"ד והו"ל תרי דרבנן דמדאורייי' ישנו בשאלה וגם הו"ל השא"נ אינו דומה למטמא ואין משלם ממיטב:

ד' ודע דבהך ענינא דמחשב בקדשים דלוקה משום לא יחשב לר"י יש להסתפק בשוחט חטאת לשם חולין דכשר אלא שאינו עולה לבעלים לשם חובה כדאמרינן בזבחים מ"ו אי עובר משום לא יחשב וכן אם מחשב בשחיטה ושאר עבודות עשה כהן אחר דלא נקבע הפיגול רק בזריקה אם לוקה משום לא יחשב ומסתברא דלוקה וכבר הארכתי בסוגיא זו:

ואזכיר בזה דברי הרמב"ן במלחמות בר"ה בסוגיא דמצ"כ שכ' דשוחט חטאת לשם חולין כשר ועולה לבעלים לשם חובה והגאון ר"ע איגר בכתבים שבסוף ס' דרוש וחידוש תמה עליו מזבחים מ"ו ע"ב דמשני כשר ואינו מרצה ואני הארכתי בכמה מקומות לישב דברי הרמב"ן (ע' בספרי חא"ח סי' צ"א אות ה' ולעיל סי' י' אות ו') וכעת ראיתי בצאן קדשים זבחים ד' ז' חטאת ששחטה לשם חטאת ל כגון חטאת חלב לשם חטאת דם) כשרה פרש"י ועלתה לו ומגיה הבה"ז לא עלתה והצ"ק הקשה דבחטאת ל"ש לומר כשרה ולא עלתה דקשי' קו' דר"ל דף ה' אם כשרין ירצו דחטאת לא בא בנדבה ואינו לאחר מיתה. ודבריו ג"כ תמוהין מש"ס זבחים מ"ו ע"ב דלשם חולין כשר ואינו מרצה. והרי שם קאי אדברי רב דחטאת ששחטה לשם חולין ומבואר דשייך גם בחטאת כשר. ואינו מרצה וצ"ל בישובו דאביי דמשני שם דלמא לא:

הי' בלבו כלל כשר ומרצה הא לשם חולין כשר ואינו מרצה קאי אשאר קרבנות ולא אחטאת א"כ זה דברי הרמב"ן דכשר ומרצה בחטאת אך גוף דברי הצ"ק תמוהין דהרי אשם ג"כ לא בא בנדר ואינו בא לאחר מיתה ומ"מ בשלא לשמה כשר ואינו מרצה כדילפינן מקרא דף ה' וה"ה בחטאת חלב ששחטה לשם חטאת דם למאן דמכשיר או בחטאת לשם חולין וכן פוסק הרמב"ם פט"ו מפהמ"ק דחטאת ששחט לשם חולין כשר ואינו עולה לבעלים (וע' מ"ש לעיל סי' י"ב אות ז') והנני ידידו דו"ש:

סימן טז

בסוגיא דהשוחט בשבת חולין י"ד ובסוגיא דגנב וטבח ביו"כ ב"ק ע"א: א' בתוס' ד"ה השוחט בשבת הקשו במזיד איך שחיטתו כשרה והרי מומר אסור לאכול משחיטתו

ועוד בגמ' בעי לאוקמא כר"מ ור"מ ס"ל מומר לדבר אחד הוא מומר לכל התורה. והקשה בתשו' מהרי"ק סי' ק"ס מה מקשה תוס' לר"מ ואמאי שבקי תוס' לתירץ קמא דיש חילוק בין בצנעא לפרהסיא והא פשיטא דמאי דקאמר ר"מ מומר לדבר אחד הוי מומר לכל התורה דלאו למימרא דמשום שעבר עבירה שחשוב כעע"ז בשביל זה אלא דוקא לענין חשוד קאמר וכדמשמע בבכורות ל' דאמרינן לר"מ חשוד לדבר אחד הוה חשוד לכל התורה עיי"ש שתירץ דמשמע לתוס' דמשנה דהשוחט בשבת מיירי אפי' באין אחרים רואין אותו ומ"ה הקשו לר"מ ותוס' שאנץ לא ס"ל כתוס' מטוך ורק דמשנה מיירי באחרים רואין ומ"ה לא הקשו לר"מ וקיימא בהחילוק שבין בצנעא לפרהסיא. ובפליתי סי' י"א כ' ג"כ לתרץ קו' תוס' לר"מ דלר"מ מהני אחרים רואין דל"ה כנכרי רק נחשד להאכיל טריפות ע"ש והפלא שלא הביא דברי מהרי"ק. ואני תמה על אדונינו מהרי"ק איך העלים עין מגמ' ערוכה עירובין ס"ט דאמר ר"ה איזה מומר זה המחלל שבתות בפרהסיא ומקשה ר"נ כמאן אי ר"מ אפי' כל איסורין שבתורה נמי ולמהרי"ק מה קו' והרי גם מהרי"ק מודה דמחלל שבת בפרהסיא הוה כנכרי. שהרי תירץ תוס' קאי דבפרהסיא ל"מ עומד ע"ג רק שכ' דלר"מ בצינעא מהני עומד ע"ג א"כ כשאמר ר"ה איזה מומר זה המחלל שבתות בפרהסיא הכונה דהוה כנכרי ול"מ עומד, ע"ג ומה הקשה אי ר"מ אפי' בשאר עבירות. והרי בשאר עבירות ל"ה רק חשוד. ומוכח מגמ' דלר"מ הוה כמומר ממש ודברי הפליתי יותר תמוהין דלעיל בא"ד מייתי לסוגיא דעירובין ותיכף העלים עין מהסוגיא ולחומר הנושא נ"ל לישב דבבכורות ל"ה מקשה לר"מ איך כהנים דיינו דינא וכו' והרי חשודין על הבכורות ומשני אימר דאמר ר"מ לאחשדינהו לאחזקינהו מי אמר ופירש"י דדוקא בידעינן שעבר ס"ל לר"מ חשוד לדבר אחד חשוד לכל התורה. ולפ"ז קשיא אמאי אמרי' חשוד לדבר אחד הוא חשוד לכל התורה והלא הו"ל מומר לכל התורה בשלמא אם אמרינן דרק בג' זימנא הוא מומר ניחא דחשוד היינו שעבר פעם אחת ומ"ה ל"ה רק חשוד אבל להוי אמינא בתוס' וכן לסברת תוס' שאנ"ץ דבפעם אחת נעשה מומר קשי' אמאי לר"מ חשוד לדבר אחד הו"ל חשוד לכ"ה והלא הו"ל מומר וע"כ צ"ל דר"נ דס"ל בעירובין דלר"מ הוה מומר לכה"ת ס"ל דחשיד הוה אפי' בלא ידעינן שעבר. ומ"ה הו"ל רק חשיד לכה"ת ומומר הוא בידעינן שעבר דלא כסוגיא דבכורות. ולפ"ז למסקנא דסוגיא דבכורות דל"ה חשוד רק בידעינן שעבר נדחין דברי ר"נ. וזה דברי מהרי"ק דאין דינו כנכרי רק דהוה חשיד ובכ"ז הדבר צ"ע. ושמא מהרי"ק פי' קו' הגמ' בעירובין הכי אי ר"מ והכוונה איזו מומר זה המחלל שבתות בפרהסיא היינו חשיד לכה"ת אפי' שאר

איסורין נמי דאין לפרש דהוה מומר לכה"ת דא"כ גם לר"מ בשבת נמי לא כמו שהקשה לרבנן דבה"א לא חמיר שבת משאר איסורין:

ב' והנה הרמב"ם בפי' המשנה כ' ואמר השוחט בשבת אם הי' שוגג ולפיכך שחיטתו כשרה ושמא תאמר ולמה לא תהא שחיטת מזיד בשבת כשרה וכו' דע שמשיתחיל לעשות חבורה בצואר הבהמה הוא מחלל שבת ואם תרצה לבאר יותר מזה תאמר בשעה שישחוט קצת הסימנים קודם שיגמור השחיטה הוא מחלל שבת ובשעה שיגמור השחיטה הוא פסול ותמהו כל המפורשים עליו דהרי בגמ' דף ט"ו מקשה ונוקמא במזיד ור' מאיר. ואיך אפשר לאוקמא במזיד הרי הוה שחיטת מומר. עוד הקשה בלב ארי' חולין ובפנ"י ופני ארי' בב"ק בסוגיא דגנב וטבח ביו"כ אהא דמקשה אי ר"מ אפי' טבח בשבת דתניא גנב וטבח בשבת משלם דו"ה דברי ר"מ. ומה קושיא דלמא משנה דגנב וטבח ביו"כ מיירי במזיד ומ"מ חייב דו"ה ול"ה שחיטת מומר דמחלל יו"כ ל"ה מומר לכל התורה ומ"ה לא תני גנב וטבח בשבת דמחלל שבת מומר לכל התורה והוה כנוחר ופטור מדו"ה. והא דתניא גנב וטבח בשבת חייב דו"ה מיירי בשוחט בשוגג בשבת דל"ה שחיטת מומר:

ונראה לישב באופן נאות דבפליתי סי' י"א הקשה על הר"מ איך כ' דבתחילת שחיטה הוא מחלל והרי בתחילת שחיטה הוה מקלקל ולא תיקן כלום כמ"ש תוס' חולין כ"ט ע"ב דאתחילת שחיטה אינו חייב משום שבת (וכ"כ בקצה"ח סי' נ"ב ובנתיבות סי' שכ"א כ' דס"ל לרמב"ם דגם בתחילת שחיטה הוה מקלקל ע"מ לתקן כמו קורע ע"מ לתפור ותמה אתו' חולין כ"ט הנ"ל ובמח"ר נעלם ממנו לפי שעה דברי תוס' שבת ק"ו שכ' דבמקלקל ע"מ לתקן בעי שיהי' התיקון בשעת הקלקול כגון בשוחט בשעת הקלקול בא התיקון שמוציאה מידי אבר מן החי ואינו דומה לקורע ע"מ לתפור ומוחק ע"מ לכתוב דמחייב אע"פ שבשעת הקלקול אינו בא התיקון היינו משום שהקלקול גורם תיקון יותר טוב לבסוף ותיקון גמור הוא שהרי אינו יכול לעשות התיקון אלא ע"י הקלקול. ושני סברות התוס' אחת הם וכונתם דבשחיטה או בחובל וצריך לכלבו ל"ה תיקון גמור ולכן בעי שיהי' התיקון בשעת הקלקול משא"כ בקורע ע"מ לתפור וצדקו דברי תוס' חולין כ"ט) וליישב זאת נאמר לפ"מ דאיתא בחולין ל"ג, אמר ר"ל שחט הקנה ואח"כ ניקבה הריאה כשרה דבשחיטת הקנה הריאה כמנחה בדיקולא. ולמ"ד אין טריפות לחצי חיות גם בשחט הושט דינא הכי, א"כ בשחיטת סימן אחד הוה תיקון גמור דקודם שחיטה אם נעשה נקב טרפה ולאחר שחיטת הקנה אין נקב בריאה טריפה ע"כ הוה תיקון. וזה כונת הר"מ דבתחלה כ' שמשיתחיל לעשות חבורה מחלל שבת. וכ' ואם תרצה לבאר יותר

הכונה דשמא תאמר בתחילת שחיטה הוא מקלקל תאמר בשעה שישחוט קצת הסימנים הכונה סימן אחד הוא מחלל שבת קודם שיגמור השחיטה ובשעה שיגמור השחיטה הוא פסול והיינו טעמא דכתיבנא דלאחר שחיטת סימן אחד תיכף בא התיקון כנ"ל ואף דהר"מ לא פסק כר"ל וכן אנן פסקינן דלאחר שחיטת הקנה נקבה הריאה טרפה היינו מטעמא שכ' הרא"ש דר"ל אמר תרי מילי הסותרים דמשני כאן ששחט במקום חתך ולא ידעינן הי מילי אחרנייתא משא"כ לחומרא קיי"ל כר"ל א"כ כאן בשחט בשבת קיי"ל לחומרא כר"ל דשחט קנה וניקבה הריאה ל"ה טרפה והוה תיקון ונעשה מומר ובגמר שחיטה הוה שחיטת מומר ואף אם נאמר דכיון דאסור מספק ל"ה תיקון ול"ה מומר מ"מ י"ל בזה לפמ"ש היש"ש והש"ך והטו"ז סי' כ"ו דלאחר שחיטת סימן אחד הסימן גופי' לכ"ע כמאן דמנחה בדיקולא ולאחר שחיטת רוב הושט אם ניקב הושט ודאי כשרה א"כ יש תיקון בשחיטת סימן אחד לענין אותו הסימן דאם הי' נפסק הגרגרת או ניקב הושט קודם שחיטה הי' נבלה ואחר שחיטת הסימן לא מיטרף בנקב, א"כ הר"ז מתקן בשחיטת סימן אחד ונכונים דברי הרמב"ם: ג' והנה בחולין ל"ג אמר ר"ל מזמנין ישראל על בני מעיים ואין מזמנין נכרים על בני מעיים מ"ט ישראל דבשחיטה תליא מלתא אישתרי להו נכרי דבנחירה ובמיתה תליא מלתא הני כאמ"ה דמי. והקשה זקני מהר"ם מלובלין לר"ל דלאחר שחיטת הקנה הריאה כמנחה בדיקולא איך מותר הריאה לישראל כיון דלישראל ג"כ אין מותר רק בשחיטת ב' סימנים ובשחיטת הקנה כמנחא בדיקולא והו"ל אמ"ה כמו לנכרי לאחר שחיטת ב' סימנים וזה תימה רבתי ומה שתירץ דלאחר שחיטת הקנה כבר פסק החיות מהריאה ול"ה אמ"ה צ"ע דא"כ אמאי אין מזמנין נכרי על בני מעיים נימא ג"כ שכבר נפסק החיות כמו בישראל לאחר שחיטת סימן אחד. ובישוב קושיתו נ"ל לפ"מ דאמרי', בחולין ע"ג ע"ב דשחיטה אינה עושה ניפול ומה"ט אבר ובשר המדולדלין מותר מדאורייי' ואין בו אלא מצות פרוש מדרבנן ול"ה אמ"ה כיון שמחובר במקצת אבל מיתה עושה ניפול וכשמתה הבהמה אבר ובשר המדולדלין אסורין משום אמ"ה עיי"ש. א"כ לא מיבעי' כשלא שחט רק רוב הסימן ודאי ל"ה אמ"ה דעדיין מחובר במקצת וכשגומר ב' הסימנים שחיטה אינה עושה ניפול אלא אפי' כששוחט כל הסימן מ"מ כיון שהסימנים דבוקין זל"ז ומחוברים גם בבשר והריאה דבוקה בטרפש הוה כאבר ובשר המדולדל ושחיטה אינה עושה ניפול ול"ה אמ"ה וכ"כ בספר כנפי יונה סי' נ"ה עיי"ש וזה כונת דברי הגמ' ישראל דבשחיטה תליא מלתא אישתרי להו והיינו דשחיטה אינה עושה ניפול נכרי דבנחירה סגי להו ובמיתה תליא מילתא ול"ה רק כמתה ומיתה עושה ניפול ומ"ה אסורין הבני מעיים משום אמ"ה ולא תיקשי דעכ"פ יהי' בריאה מצות

פרישׁ' כמו באבר ובשר המדולדלין דלענין זה מהני הסברא דדרך שחיטה בכך ואין בו אף מצות פרישה ודוק:

הנה כ"ז אם שחיטה אינה עושה ניפול אבל אם גם שחיטה. עושה ניפול הק"ל איך מותר הריאה. ואף אם נאמר דמ"ד שחיטה עושה ניפול וסבור כמ"ד בשחיטת סימן אחד ל"ה כמנחא בדיקולא מ"מ לפמ"ש בשם רש"ל וש"ך וטו"ז דהסימן גופי' ודאי כמנחא בדיקולא איך מותר הסימן באכילה כיון דשחיטה עושה ניפול הו"ל הסימן אמ"ה וצ"ל דמאן דאמר שחיטה עושה ניפול לא יסבור דבשחיטת סימן אחד הריאה כמנחא בדיקולא ואף לאותו סימן ל"ה כמנחא בדיקולא כמ"ש ז' הת"ש סי' כ"ו ס"ק ב' עיי"ש שדעתו לחלוק על יש"ש ופוסקים הנ"ל. והנה בש"ס דחולין דף ע"ג ס"ל לר"ל כמחלוקת בעובדין כך מחלוקת באברין וס"ל לר"מ שחיטה עושה ניפול ור' יוחנן ס"ל דגם ר"מ ס"ל אין שחיטה עושה ניפול. וכבר הקדמנו דמ"ד שחיטה עושה ניפול ע"כ לא ס"ל כמנחא בדיקולא אף בגוף הסימן. ומעתה מיושבין דברי הרמב"ם בפי' המשנה דבמזיד הוה שחיטת מומר דכששחט סימן אחד חייב משום שבת דהוה תיקון לגבי הסימן גופי' דאם ינקוב שוב לא תטרוף הבהמה דהסימן כמנח בדיקולא ובגמר שחיטה הוה שחיטת מומר ומ"מ הקשה בגמ' שפיר ונוקמא במזיד ור"מ דגמ' קאי לר"ל דס"ל לר"מ שחיטה עושה ניפול. ולדידי' ע"כ בשחיטת סימן אחד ל"ה אף להסימן כמנחא בדיקולא. דאל"כ קשיא איך ישראל מותר לאכול הסימן הרי שחיטה עושה ניפול והו"ל אמ"ה וכיון דלא ס"ל כמנחא בדיקולא ל"ה תיקון כלל בשחיטת, סימן אחד ול"ה שחיטת מומר. ומ"ה מקשה לוקמי במזיד ור"מ היינו לר"מ כשיטתיה: ד' ומעתה מיושב סוגיא דב"ק בט"ט דהנה בהא דהקשה בגמר' שם בגנב וטבח ביו"כ נהי דקטלא ליכא מלקות מיהא איכא וקימ"ל אינו לוקה ומשלם וקשה דמה מקשה דלמא בלא איתרי בי' וחייבי מלקות בלא איתרו חייבין בתשלומין משא"כ חייבי מיתה וע' בתוס' וע"כ צ"ל דהסוגיא קאי לר"ל דס"ל דחייבי מלקות ג"כ בלא איתרו פטורין כדאיתא בכתובות ל"ה וכ"כ ביש"ש ולר"ל שפיר מקשה אי ר"מ אפי' טבח בשבת וליכא למימר דבשבת היינו טעמא דפטור משום דבטבח במזיד הו"ל שחיטת מומר דז"א דהרי לר"ל ס"ל לר"מ שחיטה עושה ניפול וע"כ בשחיטת סימן אחד ל"ה כמנחא בדיקולא ול"ה תיקון כלל בשחיטת סימן אחד ועד גמר שחיטה ל"ה מחלל שבת ול"ה שחיטת מומר ומ"ה מקשה לדידי' אפי' טבח בשבת נמי ודוק היטב. ואמנם לפ"ז קשה אהא דמקשה בב"ק אהא דמשני בטובח ע"י אחר א"ה מ"ט דרבנן דפטרי ולישני דמיירי בטבח במזיד ורבנן כשיטתייהו דשחיטה אינה עושה ניפול ובשחיטת סימן אחד הריאה כמנחא בדיקולא ובסוף:

שחיטה הו"ל שחיטת מומר ומ"ה פטרו מדו"ה ואמאי הוצרך בגמ' לומר דר"ש הוא דס"ל שחיטה שא"ר לש"ש הלא בשחיטת מומר הו"ל כנוחר ולכ"ע פטור. אך י"ל דכיון דהך דשוחט לע"ז ע"כ צ"ל דרבנן סברי כר"ש דשם ע"כ מיירי באומר בגמר זביחה הוא עובדה כדמוקי בגמ' וליכא למימר משום שחיטת מומר כיון דלא עבד ע"ז רק בגמר שחיטה וע"כ כר"ש ומ"ה מוקי גם שוחט בשבת כר"ש אף דבשוחט שבת חילל שבת בשחיטת סימן קמא:

ה' אמנם קשה אהא דמקשה למ"ד מעשה שבת דרבנן מ"ט דרבנן דפטרו הלא הו"ל שחיטה ראוי' והוצרך לומר כי קפטרי רבנן אשארא ולא משני דטעמא דרבנן משום דהו"ל שחיטת מומר כדכתיבנא דזה תליא במחלוקת בין ר"מ לרבנן:

ונ"ל לישב באופן נאות דהנה הפלוגתא אי מעשה שבת דאוריי' או דרבנן הוא בין רב אחא לרבינא וכל היכי דפליגי רבינא לקולא וכ"כ הרא"ש בסוגי' א"כ קושית הגמ' לרבינא דס"ל מעשה שבת דרבנן מ"ט דפטרו מדו"ה והנה במנחות מ"ה אמרינן אקרא נבלה וטרפה לא יאכלו הכהנים אמר ר"י פרשה זו אליהו עתיד לדורשה רבינא אמר סלקא דעתא כהנים הואיל ואישתרי מליקה לגבייהו נבלה נמי תשתרי. והקשה בתשו' ברית אברהם סי' כ"ג דלמ"ל קרא אס"ד דכהנים מותרים בנבלה א"כ לדידהו לא תליא בשחיטה רק במיתה ואסורים לאכול בני מעיים כדאמרינן בנכרי בחולין ל"ג דהבנ' מעיים בשחיטת הסימנים כמנחא בדיקולא והו"ל נחתכו קודם מיתה ואסור לב"נ וה"ה לכהן ואיך צותה תורה לתת לכהן הקיבה. וע"כ כהנים נמי בשחיטה תליא דאסורים בנבלה ולמ"ל קרא דיחזקאל ותירץ דע"כ רבינא לא ס"ל כמאן דמנחא בדיקולא אף בשחיטת ב' סימנים עיי"ש ור' יוחנן דאמר במנחות מ"ה פרשה זו אליהו עתיד לדורשה ולא משני כרבינא משום דס"ל כמאן דמנחא בדיקולא וליכא למימר כתירץ רבינא ע"ש א"כ שפיר מקשה בגמ' לרבינא מ"ט דרבנן דפטרו דהו"ל שחיטה ראוי וליכא למימר דהו"ל שחיטת מומר דבשחיטת סימן אחד מחלל שבת דתיקן דהריאה כשחוט ונקב אין מטריף בו דכיון דלית לי' לרבינא כמנחא בדיקולא אף לאחר שחיטת ב' סימנים כש"כ בשחיטת סימן אחד ול"ה מחלל שבת רק בגמר שחיטה ול"ה שחיטת מומר ומ"ה שפיר הקשה בגמ':

ו' אולם עדיין קשה דטעמא מאי ל"ה מחלל שבת בשחיטת סימן אחד דהו"ל מקלקל ובעי בשחיטה דל"ה תיקון גמור תיקון תיכף ולא דמי לקורע ע"מ לתפור כמו שהבאתי מדברי תוס' שבת ק"ו ותוס' לא כתבו זאת רק למ"ד חובל וצריך לכלבו אינו חייב מה"ט אבל לר"ש דס"ל מקלקל בחבורה חייב וכ' תוס' דמיירי בחובל וצריך לכלבו דל"ב תיקון

מיד עיי"ש ולדידי' חייב משום שבת בשחיטת סימן אחד כמו קורע ע"מ לתפור. א"כ כיון דמוקי לה כר"ש מה הקשה למ"ד מעשה שבת דרבנן הרי י"ל דרבנן דפטרו הוא משום שחיטת מומר. אמנם לאחר העיון גם זה מיושב דהן אמת בתחלה הקשה בגמ' גנב וטבח ביו"כ נהי דקטלא ליכא מלקות מיהא איכא לר"ל דס"ל חייבי מלקות שוגגין פטור מלשלם ולדידי' מקשה אי ר"מ אפי' טבח בשבת נמי דליכא למימר משום שחיטת מומר פוטר דלר"ל ע"כ ר"מ לא ס"ל כמאן דמנחא בדיקולא דס"ל שחיטה עושה ניפול אבל הרי מבואר בגמ' דב"ק דר' ירמי' אר"ל ר' אבין ור' אילעי וכל חבורתא אמרי משמי' דר' יוחנן בטובח ע"י אחר הרי דקאי לר' יוחנן דר' יוחנן ג"כ סובר דלא ס"ל לר"מ מת ומשלם והוצרך לאוקמא בטובח ע"י אחר ולדידי' הקשה בגמ' מ"ט דרבנן דפטרו דליכא למימר משום שחיטת מומר דא"כ מ"ט דר"מ וליכא למימר דר"מ כשיטתי' דס"ל שחיטה אינה עושה ניפול דהרי לר"י גם ר"מ ס"ל שחיטה עושה ניפול וגם ליכא למימר דע"כ ל"ה כמנחא בדיקולא דא"כ למ"ל קרא דיחזקאל כמ"ש בשם הברית אברהם הרי ר' יוחנן ס"ל במנחות פרשה זו אליהו עתיד לדורשה וס"ל באמת כמנחא בדיקולא ואיך משני הוא בטובח ע"י אחר א"כ במה פליגי ר"מ ורבנן ודוק היטב בכ"ז:

ז' והנה עפ"י מה שכתבתי לעיל דלר"ש דס"ל מקלקל בחבורה חייב וכ' תוס' דדוקא בצריך לכלבו מחייב וכתבתי דלדידי' א"צ שיהי' התיקון בשעת הקלקול ודוקא לר"י בעי שיהי' תיקון תיכף מיושב מה שהקשה לי הרב החריף ובקי מ' דוד לאנדא מזאלקווא על המ"ל פ"א מתמידין ה"ז (הובא לעיל סי' י"ד אות ח') שכ' דפסולין דאם עלו לא ירדו אסור להקטיר בשבת (וגם הפמ"ג סי' שכ"א נסתפק בזה ומייתי ראי' ממש"ל פי"א דשבת והפלא שהמ"ל גופי' פ"א מתמידין מייתי ראי' זו ומהפמ"ג נעלמו כל דברי המ"ל הנ"ל) והקשה מהא דמשני בפסחי' ע"ג דמקשה למ"ד מקלקל פטור מה תיקן ומשני אהני דאם עלה לא ירד והרי שם קאי בשבת ואס"ד דבשבת אין מקטירין אף אותן שעלו א"כ ל"ה תיקון בשעת הקלקול ותוס' כ' בשבת ק"ו דבעי דוקא תיקון בשעה הקלקול ולפמ"ש ל"ק דתוס' כ' בפסחים ע"ג דכל הסוגיא שם קאי לר"ש ולפ"ז שפיר משני דלר"ש לא בעינן שיהי' תיקון בשעת קלקול ודוק:

ח' והנה קו' הפנ"י והפני ארי' בב"ק אהא דהקשה בגמ' אי ר"מ אפי' טבח בשבת נמי דלמא בטבח ביו"כ ה"ט דחייב דו"ה דמחלל יו"כ ל"ה מומר לכל התורה ומ"ה חייב בדו"ה משא"כ בטבח בשבת הו"ל שחיטת מומר לשיטת הרמב"ם בפי' המשנה דחולין הנ"ל י"ל דלר"מ דס"ל מומר לדבר אחד הו"ל מומר לכל התורה ודאי גם מחלל יו"כ הו"ל שחיטת מומר. וע"כ עשנה מיירי בשוגג ושפיר מקשה אפי' טבח בשבת. אמנם

לפמ"ש לעיל אות א' שיטת מהרי"ק דלר"מ במומר לדבר אחד ל"ה רק חשוד לכל התורה ומהני אחרים רואין משא"כ בשוחט בשבת הוה מומר ול"מ אחרים רואין ל"ש לתרץ כן והנה בעיקר הקו' דלר"מ דס"ל מומר לדבר אחד הו"ל מומר לכה"ת א"כ בגנב וטבח בשבת או ביו"כ פטור מדו"ה דאפי' לדידי' דס"ל ששא"ר שמי' שחיטה פטור דמומר הו"ל כנוחר ומעקר הנה מצאתי לפנים יפות פ' משפטים שהקשה לר"מ איך משכחת שיתחייב דו"ה בטביחה שלאחר גניבה והלא בהגניב' הו"ל מומר לכה"ת (וכונת קושיתו לשיטת תוס' שאנץ דבפעם אחת הו"ל מומר והו"ל שחיטת מומר) וא"ל בטובח ע"י אחר דא"כ למ"ל קרא לטובח ע"י אחר והלא כל דין דו"ה ע"כ לא מירי אלא בטובח ע"י אחר ותירץ דר"מ כשיטתי' דס"ל שחיטה שא"ר שמה שחיטה. ודבריו לכאורה תמוהין דהרי שחיטת מומר הו"ל נבילה כנוחר ומעקר ולכ"ע פטור מדו"ה ואמנם מצאתי לחידושי הר"ן חולין י"ד שכ' דשחיטת מומר ל"ה נבילה רק טרפה ומ"ה חייב משום אותו וא"ב למ"ד ששא"ר ש"ש. וכן יסבור ר"מ דלדידי' מוכח מכל עיקר חיוב דו"ה דשחיטת מומר הו"ל טרפה. ולפ"ז מיושב קו' פנ"י בב"ק בפשיטות דמקשה שפיר אי ר"מ אפי' טבח בשבת וליכא למימר דלר"מ דטבח בשבת פטור מטעם דהו"ל מומר לכה"ת דלר"מ ע"כ גם בשחיטת מומר חייב דו"ה כדמוכח מקרא. אך דלפ"ז יקשה בגמ' דמקשה אי בטובח ע"י אחר מ"ט דרבנן דפטרי ונימא דר"מ כשיטתי' דמומר לד"א הו"ל מומר לכה"ת ומוכח מקרא דשחיטת מומר ל"ה רק טרפה ומ"ה גם בשבת חייב בדו"ה ורבנן כשיטתי' דל"ה מומר לכה"ת ולא מוכח מקרא ומ"ה ס"ל שחיטת מומר הו"ל נבלה ומ"ה גם בטובח ע"י אחר פטרו משום דבתחלת שחיטה חילל שבת והו"ל בגמר שחיטה שחיטת מומר ומה מקשה בגמ' וזה קו' רבתי. אמנם לשיטת מהרי"ק שהבאתי אות א' דלר"מ ל"ה רק חשוד לכה"ת ומהני אחרים רואין ובדו"ה ע"כ אחרים רואין ול"ק קו' הפנים יפות ול"ש לומר דפליגי בזה ר"מ ורבנן כיון דליכא הוכחה מקרא מיושב קו' הנ"ל ומזה ראי' קצת לשיטת מהרי"ק:

ט' ובאופן אחר נלע"ד לישב הא דמקשה ונוקמא במזיד ור"מ והלא הו"ל שחיטת מומר ויותר תקשה אף לשיטת הר"ן חידושי חולין דשחיטת מומר טריפה ולא נבלה מ"מ במשנה תני כשרה וליכא לאוקמא במזיד הנה לפענ"ד נראה דהא דאמרינן שחט הקנה ואח"כ נקבה הריאה כשרה זה דוקא למ"ד ישנו לשחיטה מתחלה ועד סוף דעכ"פ התחיל מעשה השחיטה אבל למ"ד אינה לשחיטה אלא לבסוף ל"ה שום סברא לומר דשחט הקנה ונקבה הריאה כשר. דהרי לא התחיל השחיטה כלל. ואפי' לגבי הסימן גופי' ל"ש לומר דהוא כשחוט דהרי לא התחילה השחיטה כלל. ולא תיקשי דהרי ר"ל

ס"ל אין לשחיטה אלא לבסוף דף כ"ט והוא ס"ל שחט הקנה ואח"כ נקבה הריאה כשרה דלפי המבואר בחולין כ"ט דר"ל משמי' דלוי אמר אין לשחיטה אלא לבסוף ועיי"ש בתוס' א"כ י"ל דלדידי' לא ס"ל כן ומה שאמר ר"ל שחט קנה ונקבה ריאה כשרה אליבא דנפשי' קאמר. א"כ לפמ"ש לעיל בטעם שכ' הר"מ דבתחילת שחיטה הוה מומר. וביארתי דכיון דהוו שחיטת סימן אחד שיהי' הסימן כשחוט ול"מ נקב אח"כ מ"ה הוה תיקון וזה דוקא למ"ד ישנו לשחיטה מתחלה ועד סוף דכן פסקינין כר' יוחנן אבל הרי רבא אמר בפסחים ס"ג דר"מ ס"ל אין לשחיטה אלא לבסוף. ולפ"ז לר"מ ל"ה מומר בשחיטת סימן אחד דגם אח"כ נאסר בנקב. שפיר מקשה בגמ' ונוקמא במזיד ור"מ ומ"מ בגוף הסברא יש לעיין דרחוק לומר דר"ל גופי' לא ס"ל אין לשחיטה אלא לבסוף ולדעתי נראה דרבנן דס"ל אין מפגלין בחצי מתיר ג"כ לא ס"ל דשחט קנה ואח"כ נקב' ריאה כשרה דאל"כ הרי סימן אחד הוה כל המתיר. אך קשה דהרי ר"ל ס"ל זבחים מ"א דגם ר"מ ס"ל אין מפגלין בחצי מתיר והרי הוא בעל מימרא דשחט קנה ונקבה הריאה כשרה ולדידי' א"כ סימן אחד הוא כל המתיר וע"כ צ"ל דנהי דהוה כמנחא בדיקולא מ"מ כיון דלא מישתרי עד ששחט סימן השני מיקרי חצי מתיר. מיהו י"ל דר"ל משני בחולין כאן ששחט שלא במקום חתך ולא ס"ל כמאן דמנחא בדיקולא וסותר דברי עצמו ולא ידעינין הי אחרנייתא כמ"ש הרא"ש על כן אין הכרע ממ"ש אין מפגלין בחצי מתיר דשם קאי למה דלא ס"ל כמאן דמנחא בדיקולא ודוק:

י' ודע דתוס' זבחים ק"י ע"א כ' דלמאן דאמר מפגלין בחצי מתיר צ"ע בשחט סימן אחד ואחר קיבל וזרק והוא גמר אח"כ שחיטה אם כשר. והנה קשה לי כיון דשחיטה קבלה והולכה וזריקה ד' עבודות הם ודאי בעי כסדרן. וזריקה קודם גמר שחיטה פסול משום שלא כסדרן כדאמרינין במנחות דף ה' בהקדים חטאתו לאשמו תעובר צורתה אף דשחיטה לאו עבודה עיי"ש. וכש"כ בקרבן זה גופי' ועיין סנהדרין מ"ט ע"ב וברש"י ד"ה ואידך ההיא חומרא בעלמא. ומ"מ לדעתי בקרבן ודאי בעי שחיטה קודם זריקה אף לעיכובא מיהו לזה י"ל דתוס' נסתפקו למ"ד ישנו לשחיטה מתחלה ועד סוף ע"כ גם בסימן אחד שחיטה קודמת. ובזה מיושב דלא תיקשי והרי סכין מקדש הדם כדאמרינין בסוטה י"ד ובודאי למ"ד אין לשחיטה אלא לבסוף לא נתקדש הדם עד גמר שחיטה ואיך כשר בזרק קודם. ולפמ"ש ניחא דתו' קאי למ"ד ישנו לשחיטה מתחלה ועד סוף. אמנם קשה מהא דאמרינין ביומא כ"ד זרק זר חייב מיתה דהוה עבודה תמה והרי משכחת זריקה דל"ה גמר עבודה כגון בזרק לאחר שחיטת סימן קמא דלאחר זריקה עדיין צריך לשחוט סימן ב' וכן קשה מזבחים ד' דאמרינן מה לזריקה שכן זר חייב עלי' מיתה והרי

משכחת זריקה שאין זר חייב עלי' מית' כגון בגונא דכתיבנא ששחט סימן קמא ואחר זרק דל"ח זר מיתה כיון שעוד מחוסר גמר שחיטה. מיהו לזה י"ל דרוב זריקות זר חייב עלי' מיתה דסתמא לאחר שחיטה עביד זריקה ולכאורה יש לישב דברי הגמ' יבמות ל"ג ע"ב דאמרינין שם זר ששימש בשבת לר' יוסי חייב משום זרות ומשום שבת ומקשה אי בשחיטה. והא שחיטה בזר כשרה ומוקי בפרו של כ"ג ותמהתי דנהי דזר פסול מ"מ שחיטה ל"ה עבודה תמה וזר אינו חייב עלי'. כדאיתא יומא כ"ד. וזה תימא רבתי ומפאת כן כתבתי דנהי דפטור ממיתה בידי שמים מ"מ מלקות חייב. ולפמ"ש מיושב דר' יוסי ס"ל מפגלין בחצי מתיר כמ"ש תויו"ט פ"ב דמנחות וטיב גיטין דף נ"ד. ולדידי' מיירי בזר ששימש בשבת ששחט זר פרו של כ"ג. סימן קמא וזרק כ"ג וגמר זר השחיטה דהו"ל שחיטה עבודה תמה. וחייב מיתה מ"מ גוף דברי התוס' תמוהין. ולומר דכונתם שלאחר גמר שחיטה יחזור ויזרוק לא משמע לי. ועדיין צ"ע:

סימן יז

עוד בסוגיא דשוחט בשבת ובסוגיא דגנב וטבח ביו"כ ב"ק ע"א:

א בחולין ט"ז אמרינין עד כאן לא אמר ר"מ אלא במבשל אבל שוחט דאינו ראוי לכוס לא והכונה דהוה מוקצה מחמת איסור וקשה דהנה מהא דאמרינין בדף י"ד דלר' יהודה הוה מוקצה מחמת איסור יקשה לרש"י ביצה ל"א ע"ב דמוקצה מחמת איסור דרבנן ל"א הרי כאן ל"ה מוקצה רק מחמת אד"ר ואף דשחיטה ודאי איסור תורה מ"מ הרי יכול לשחוט ע"י חרש ש"ו ואחרי' רואין כמ"ש תוס' ד"ה מחתכין, ואף דאין ספין לקטן איסור מ"מ לפמ"ש הפמ"ג א"ח סי' שמ"ג לדעת הטור והרמב"ם דהצריכותא דיבמות קי"ד לא קאי דנהי דל"ה ג' כתובים מ"מ אם משני כתובים הוה ילפינין במה הצד ולמ"ל קרא הג' ומ"ה שוב הו"ל שני כתובים הבאים כאחד ואף לספות בידים בשאר איסורין ל"ה רק מדרבנן א"כ שוב ל"ה מוקצה רק מחמת איסור דרבנן. ואמנם שם נכון דר"י ס"ל ב' כתובים מלמדין ולדידי' ל"ש סברת הפמ"ג. ולדידי' לספות בידים הוה איסור תורה ושפיר הוה מוקצה מחמת איסור תורה א"כ קשי' מה דאמרינין הכי אליבא דר"מ והרי לר"מ דס"ל אין מלמדין ל"ה רק מוקצה מחמת איסור דרבנן. ונראה דמזה מוכח דאף מוקצה מחמת איסור דרבנן נמי אמרינין ובזה מיושב מה שהקשה תוס' ד"ה כגון שהי' לו חולה והבריא והלא הו"ל מוקצה לחצי שבת להנ"ל י"ל דאף למ"ד יש מוקצה לחצי שבת מ"מ מחמת איסור דרבנן בודאי:

לא אמרינין מוקצה לחצי שבת. ולפ"ז ל"ק לרב ששת ברי' דר"א דמוקי לרב דאסור באכילה ליומא כר"י משום מוקצה דהרי שבת דומיא דיו"כ אף בהי' לו חולה והבריא

ואמאי אסור משום מוקצה וע' תו' דף י"ד ד"ה אימר להנ"ל נכון דלר"י הוה מוקצה מחמת איסור דאורייתא דס"ל ב' כתובים מלמדין ומוקצה מחמת איסור תורה אמרינין אף לחצי שבת ודוק. אך בעיקר הדבר נ"ל דאף להפמ"ג הנ"ל מ"מ באיסורי שבת דהוא כרת שפיר ילפינין מדם דליכא למיפרך ואיסור שאינו כרת לא ילפינין דהוי ב' כתובים משא"כ איסור כרת ילפינין מקרא על כן ל"ק הקושיא כל עיקר:

ב' והנה אם נאמר כמ"ש לעיל דלר"י דס"ל ב' כתובים מלמדין אסור איסור דאורייתא לספות לקטן מדאורייתא תא ולמ"ד אין מלמדין אינו אסור רק מדרבנן כמ"ש הפמ"ג יש לפרש דברי תוס' דף ט"ו ד"ה המבשל שהוכיחו דלר' יהודה במזיד במבשל בשבת אינו אסור לעולם לאחרים מדלא מוקי בב"ק דף ע"א הך דשוחט בשבת פטור מדו"ה כר' יהודה ולמה מוקי כר' יוחנן הסנדלר וצ"ע דהרי בגמ' שם אמרינין דלמ"ד מעשה שבת דרבנן לר' יוחנן הסנדלר חייב בדו"ה ורק למ"ד מעשה שבת דאורייתא פטור א"כ דילמא לר' יהודה אסור רק מדרבנן כדמשמע פשטא דשמעתתא וליכא לאוקמא כר' יהודה רק כר' יוחנן הסנדלר. וכבר הרגיש בזה בראש יוסף. להנ"ל נכון. דצריך להבין למה אמרינין בב"ק למ"ד מעשה שבת דרבנן חייב בדו"ה והרי מ"מ מדרבנן הו"ל שחיטה שאינה ראוי' וליפטר מדו"ה וכבר הרגיש בזה השטמ"ק וצ"ל דגמ' ס"ל איסור דרבנן מותר לספות לקטן והו"ל שחיטה ראוי' דראוי לתת לקטן וכ"כ הרב הגאון מהרמ"ז בישי"ע בתשו' לס' ד' הנדפס בסוף, ה' שחיטה. והנה אם נאמר דאיסור דאורייתא אסור לספות לקטן מדאורייתא ה"ה איסור דרבנן אסור לספות לקטן מדרבנן אמנם אם נאמר איסור דאורייתא אסור לספות לקטן מדרבנן איסור דרבנן מותר לספות לקטן. ולפ"ז שפיר אמרו בגמ' למ"ד מעשה שבת דרבנן חייב בדו"ה לפמ"ש הפמ"ג דאף איסור דאורייתא אין איסור לספות לקטן רק מדרבנן ולפ"ז באיסור דרבנן מותר לספות והתוס' שפיר הוכיחו דאס"ד דלר' יהודה במזיד אסור לאחרים לעולם לוקי כר' יהודא ואף אם נאמר דלא אסור רק מדרבנן מ"מ לדידי' דס"ל ב' כתובי' מלמדין א"כ באיסור תורה אסור מדאורייתא לספות לקטן ובאיסור דרבנן אסור מדרבנן ועדיין הוה שחיטה שא"ר לדידי' דאסור לספות נקטן וע"כ מוכח דלר"י במזיד אינו אסור לאחרים רק בשבת ודוק. אמנם בפשיטות י"ל דלפי המבואר בסוכה כ"ג ס"ל לר' יהודה גבי עושה סוכה ע"ג אילן אינו ראוי מדרבנן מיקרי אינו ראוי מדאו' עיי"ש. א"כ בשלמא בב"ק שפיר הקשו למ"ד מעשה שבת דרבנן מ"ט דפטרי רבנן משום דס"ל לש"ס דאינו ראוי מדרבנן מיקרי ראוי מדאורייתא וחייב מדאורייתא דו"ה. אבל תוס' שפיר הוכיחו דלוקמא כר' יהודה והוא

ס"ל אינו ראוי מדרבנן מיקרי אינו ראוי מדאור' ופטור מדו"ה ולוקמא כר' יהודה. וע"כ מוכח דבמזיד לא אסור לאחרים ודוק כי קצרתי:

ג' והנה בגמ' דב"ק מקשה ור"מ אמאי מחייב בשוחט לע"ז מכי שחט בה פורתא אסרה אידך לאו דמרה קא טבח. וקשה לי דהתוס' כתבו ד"ה בשלמא ע"ז ושור הנסקל שחיטה שא"ר היא הך סוגיא אתיא למ"ד אדם אוסר דש"ש. והקשה הפנ"י לפמ"ש תוס' בא"ד כשנתן לו רשות לשחוט אפי' לע"ז דל"ש לומר לצעורי קמכוין כיון שסבר שהוא של גנב. א"כ כיון שנתן לו רשות לשחוט לע"ז ל"ש א"א אוסר דש"ש כדאמרינן בע"ז נ"ב מדפלחו ישראל לעגל גלי דעתי' דניחא לי' ולמה כתבו תוס' דאתיא כמ"ד אדם אוסר דש"ש. ובפני ארי' העיר בצדק דלק"מ דמה מהני שהגנב נתן לו רשות כיון שהוא אינו של הגנב. אמנם י"ל למ"ש תוס' דשחיטה ל"ה שינוי. וזה ברור דדוקא תחילת שחיטה ל"ה שינוי אבל גמר שחיטה הוי שינוי כדכתבו תוס' דף ס"ח מה טביחה דאהני מעשיו דקניא בשינוי א"כ בסוף טביחה דהוה של הגנב דבודאי גם ע"י שליח הגנב קונה בשינוי ומ"ה חייב דו"ה דאהני מעשיו א"כ כיון שנתן לו רשות לשחוט לע"ז בסוף שחיטה קונה הגנב ומהני שליחתו. משא"כ בתחילת טביחה ל"מ נתינת רשות. ומה הקשה ור"מ מכי טבח בה פורתא אסרה. דילמא מ"ה לא אסרה בתחילת טביחה דא"א דש"ש רק בסוף טביחה נאסרה כיון שהוא של הגנב ומהני נתינת רשות ודא קו' רבתי: אמנם י"ל זאת לפמ"ש תוס' בנזיר י"ב דכל מילתא דאיהו ל"מ עביד ל"מ למיעבד שליח אף דאיהו מצי עביד ע"י מעשה וכל שבידו לאו כמחוסר מעשה מ"מ ל"מ השתא לעשות שליח. והוכיחו זאת מהא דאמרינן ביבמות כתוב גט לאשה דעלמא ל"מ ובעי התם ליבמתו מהו. והרי בידו לבא עלי' ולגרשה עיי"ש. א"כ כיון שהוא אומר לשלוחו שישחוט אפי' לע"ז קודם שקנה הוא ועתה אין בידו לאסור שהוא של חבירו ול"מ לעשות שליח לאסור של חבירו אף דהוא יכול בעצמו לשחוט וכל שבידו לאו כמחוסר מעשה מ"מ ל"מ לעשות שליח על כן אף לאחר ששחט אינו נאסר דל"מ השליחות וע"כ ס"ל לר"מ אדם אוסר דש"ש ושפיר מקשה מכי שחט בה פורתא אסרה. ועדיין קשה לפי המבואר ברא"ש ביבמות פ' ר"ג ובטור סי' קל"ב דאפי' באומר כתוב גט לאשה דעלמא לר"מ דס"ל אדם מקנה דשלב"ל מהני הרי דלר"מ מצי לעשות שליח אף בשלב"ל וכש"כ שיכול לעשות שליח לשחוט ולאסור של חבירו שיאסר אחרי שיזכה בו הוא. א"כ מה מקשה דהרי גם לר"מ ל"מ קנין בדבר שלב"ל רק לאחר שבא לעולם א"כ בתחלת טביחה דלא זכה עדיין ל"מ השליחות רק כשיגמור הטביחה ויהי' שלו מהני השליחות ומה מקשה:

ד' עוד קשה נהי דל"מ לעשות שליח לאסור של חבירו אף שיזכה בדבר אח"כ מ"מ לאסור ל"ב שליחות דהרי בבשמים ראש סי' ש"פ הקשה בהך דע"ז נ"ב דאמרינין מדפלחו ישראל לעגל גלי דעתי' דניחא לי' וכי פלחי עכו"ם שליחותי' דישראל קעבדי והרי אין שליחות לנכרי. (וגם אשלד"ע) ותי' דזה ל"ה שליחות גמור רק דזה חידוש שאין אדם אוסר דש"ש דכי אם נפל חלב לקדירו של חבירו לא נאסר (כקו' תוס' יבמות פ"ג) ורק דבע"ז בעי כונה ובעי ניחותא דבעלים וכיון דבעלים גלו דעתי' דניחא לי' מצי לאסור א"כ כיון דל"ב שליחות כיון דהגנב גלי דעתי' דניחא לי' בגמר שחיטה דנעשית של הגנב נאסר ול"ב שליחות ומה מקשה מכי שחט בה פורתא כקושיתי לעיל והתירוץ ליתא לפמ"ש: ואמנם קו' זו ל"ק בפשיטות דשפיר מקשה ור"מ כי שחט פורתא אסרה. דליכא למימר דס"ל א"א אוסר דש"ש דהרי שמעינין לר"מ דס"ל אדם אוסר דש"ש בהאי דהמסכך גפנו ע"ג תבואתו של חבירו הר"ז קידש דאמרינין בב"ק ק' דסתם משנה ר"מ. ור"י ור"ש פליגי וס"ל אא"א דש"ש ומבואר דר"מ ס"ל אדם אוסר דש"ש. ושפיר הקשה לר"מ לשיטתו מכי שחט פורתא אסרה. ובהכי מיושב מה שהקשה בספר מעשה חושב על שיטת הר"ח הובא ברא"ש בסוגיא דרבוצה דאפי' למ"ד אין אדם אוסר דש"ש מ"מ במעשה רבה אוסר ומוכח מחולין דל"ה מעשה רבה רק בגמר שחיטה דאל"כ גם לר"נ צריך למיתני חטאת דזבח גם לדידי' נאסר קודם גמר שחיטה א"כ מה מק' לר"מ מכי שחט פורתא אסרה דילמא ר"מ ס"ל אא"א דש"ש ורק במעשה רבה נאסר. להנ"ל ניחא דר"מ ודאי ס"ל אדם אוסר דש"ש כמבואר במשנה דלר"ח ע"כ בהך דהמסכך ל"ה מעשה רבה מדס"ל לר"י ור"ש אין אדם אוסר דבר שאינו שלו ושפיר מקשה. ובהכי יתישב מה שקשה בהא דאמרינין דטעמא דחכמים דפטרו דמאן חכמים ר"ש דס"ל שחיטה שא"ר לש"ש. וקשי' דהרי התוס' כתבו דסוגיא כמאן דאמר א"א דש"ש. והרי ר"ש ס"ל במשנה דכלאים בהא דהמסכך גפנו אא"א דש"ש ואמאי הוה שחיטה שאינו ראוי' ולהנ"ל נכון דלר"ש באמת י"ל דנאסר בגמר שחיטה דכיון דהגנב גילה דעתו דניחא לי' והוא קנה הגניבה בגמר טביחה א"כ מהני שליחות ואף דלר"ש כל מילתא דאיהו ל"מ עביד לא משוה שליח. מ"מ לדעת התוס' ישנים כתובות מ"ב ד"ה ר"ש ס"ל לר"ש אדם מקנה דשלב"ל וה"ה דמהני שליחות לפמש"ל ועוד כבר כתבתי דכאן ל"ב שליחות רק גילוי דעת דניחא לי'. ומ"ה מצי לאסור והוי שחיטה שאינו ראוי' והתוס' לא כתבו רק אקו' הגמ' דהך סוגיא כמ"ד אדם אוסר. וכונתם ג"כ לר"מ דס"ל הכי בהדי' ומצאתי בפליתי סי' ד' ס"ק ה' שהוכיח מסוגיין דאדם אוסר דש"ש והקשה אמאי לא הקשה בחולין מברייתא זו למ"ד

אא"א דש"ש. ולפמ"ש ל"ק דר"מ בלא"ה ס"ל אדם אוסר דש"ש ור"ש בלא"ה ס"ל אין אדם אוסר. ורק בגמר שחיטה נאסר בשליחות הגנב כדכתיבנא:

ה' הן אמת דכל זה לשיטת התוס' יבמות פ"ג ע"ב ד"ה אא"א דמה"ט אמרינן בכלאים אא"א דש"ש משום דכלאים תליא במחשבה כמו ע"ז אמנם הר"ש פ"ז דכלאים. משנה ה' דחי דברי תוס' וכ' דבכלאים דריש ר' יוסי ור"ש כרמך דבעי דוקא כרם שלו. ומ"ה אא"א דש"ש. וטעמא דת"ק דיליף מקרא דגם כרם אחר במשמע. ולעולם כלאים לא תליא במחשבה א"כ כיון דבקרא פליגי ר"מ דס"ל בכלאים א"א דש"ש מצי סבר בע"ז אא"א דש"ש ור' יוסי ור"ש דס"ל בכלאים אין אדם אוסר דש"ש דכתי' כרמך מצי סוברין בע"ז ובשאר דוכתא אדם אוסר דש"ש. ולפ"ז שוב הק"ל מה מקשה לר"מ כקושיתי לעיל. אמנם בירושלמי כלאים פ"ז מ"ה מבואר להדי' וז"ל הנעבד אית תנא תנא בין שלו בין של אחרים אסור אית תנא תני שלו אסור של אחרים מותר הוין בעין מימר מאן דאמר בין שלו בין של אחרים אסור ר' מאיר ור' יהודה. מאן דאמר של אחרים מותר ר' יוסי ור"ש ומסיק דשם לגבוה לכ"ע אדם אוסר דש"ש עיי"ש. ומשם למדנו דר"מ ס"ל בכל דוכתא אדם אוסר דש"ש ור' יוסי ור"ש ס"ל בכל דוכתא אא"א דש"ש והיינו כהתו' דכלאים הואיל ותליא במחשבה שוה לע"ז. וכיון דר"מ יליף מקרא דה"ה כרם אחר יליף לכל דוכתא. ור"י ור"ש ס"ל מקרא דאא"א דבר ש"ש ויליף לכל דוכתא. ולפ"ז נכונים הדברים שכתבתי. וע' מ"ש לעיל סי' ט' אות י' ראי' ברורה לשיטת הר"ש עיי"ש היטב:

ו' ולדאתאן עלה נלע"ד דבר חדש דאף ר' יוחנן הסנדלר דס"ל מעשה שבת במזיד אסור מדאורייתא מ"מ י"ל דשל חבירו ל"מ לאסור עולומות דאא"א דש"ש דאף איסור שבת תלוי במחשבה. כיון דבעינין מלאכת מחשבת וכונה. ול"ק א"כ מ"ט דרבנן דפטרי משום שחיטה שא"ר והלא אא"א דש"ש. ג"כ י"ל כנ"ל כגון שצוה לחבירו לשחוט אף בשבת דבכה"ג נהי דבתחלת טביחה לא נאסר דעדיין לא הוה של הגנב מ"מ בגמר טביחה נעשה של הגנב. ושפיר נאסר כיון דגלי דעתי' דניחא לי' שישחוט בשבת. כמו דכתבתי לעיל וראיתי בים התלמוד הקשה בהא דמקשה למ"ד מעשה שבת דרבנן מ"ט דרבנן דפטרו. וכ' דלפמ"ש המ"ל פ"ג מה' גניבה דהיכא דנתערב איסור אחר בהדי שליחות דטביחה כגון שצוה לשחוט בשבת אשלד"ע. ופטור מדו"ה וע"כ מיירי שלא צוהו לשחוט בשבת וא"כ כיון דנאסר מדרבנן הוה שינוי בשליחות ולא עשה שליחתו ופטור מדו"ה משא"כ לר"מ דבמזיד יאכל ל"ה שינוי בשליחות ומ"ה חייב דו"ה ומה מקשה ונ"ל דהנה אף דלא מיירי ששלחו לשחוט בשבת דנתערב איסור אחר. אבל י"ל דמיירי שאמר לו לשחוט כרצונו אפי' בשבת דבכה"ג מודה המ"ל דלא מיקרי נתערב איסור אחר כדמוכח מתוס'

שכתבו שאמר לו לשחוט כרצונו אפי' לע"ז. ומדלא כתבו שאמר לו לשחוט לע"ז ע"כ תוס' ס"ל כהמ"ל ומ"מ בכה"ג לא מיקרי נתערב איסור אחר כיון שלא שלחו לזה ומ"מ לא מיקרי שינוי בשליחות כיון שאמר לו לשחוט כרצונו אפי' בשבת:

אמנם אם לא אמר לו לשחוט כרצונו רק לשחוט בחול והוא שחט בשבת ל"ה שינוי בשליחות לפמ"ש דגם ר"י הסנדלר ס"ל אא"א דש"ש דמעשה שבת בעי כונה. ורק דבאמר לו לשחוט כרצונו אפי' בשבת בזה אוסר ר"י הסנדלר דגנב קנאו בגמר טביחה ומצי אוסר משא"כ כשאמר לו לשחוט בחול אא"א דש"ש ואף מדרבנן מותר ובודאי חייב דו"ה. ומיושב קו' הים התלמוד ומ"מ כיון דדבר חדש הוא עדיין יש לעיין בזה ודוק היטב:

ז' והנה הטור מביא בשם הרא"ש סי' שנ"א בעשה שליח לשחוט לו בשבת ושחט בשבת פטור מדו"ה כר' יוחנן הסנדלר משום שחיטה שאינה ראוי'. ותמה הסמ"ע דהרי הטור והרא"ש פוסקים בשחטו ונמצאת טרפה חייב דו"ה. ואמאי פטור בטובח בשבת ע"י אחר. ומפשטות דברי הרא"ש משמע דלמסקנא המשנה דגנב וטבח בשבת פטור מיירי בטובח ע"י אחר. וזה ליתא דהברייתא מיירי בטובח ע"י אחר. ומאן חכמים ר"ש אבל ת"ק דמשנה דס"ל שחיטה שא"ר שמה שחיטה גם בטובח ע"י אחר חייב. עיין מהרש"א. ומה שתירץ בסמ"ע דדוקא נמצאת טרפה דלא נודע שחיטה שא"ר שמה שחיטה דבריו תמוהין דגם בחולין שנ"ב ס"ל שמה שחיטה וזה ידע מתחלה ונ"ל לישב בדרך זה. הנה מהרי"ט הקשה בכל שוחט בשבת נימא כמדארל"ת אעל"מ. ומה שתירץ דבשבת לא יתוקן האיסור דאף אם יהי' אסור כאלו לא שחט מ"מ תיקן להוציא מידי אמ"ה. צ"ע לפמ"ש תוס' שבת ק"ו דבעי שיהי' התיקון בשעת הקלקול. א"כ אם הוא כשר מותר להאכיל לב"נ מפרכסת משום מי איכא מידי והוה התיקון תיכף לאחר שחיטה בשעת הקלקול אבל אם נימא ל"מ והוה כמתה מאלי' ול"ש מי איכא מידי כמ"ש ת"ח דמפרכסת אסור בכה"ג ושוב לא יהי' תיקון בשעת הקלקול ולא יהי' חייב משום שבת ויתוקן האיסור. והמובחר כמ"ש בשעה"מ פ"ג מגירושין דקושיות מהרי"ט ל"ק אשוחט בשבת דכיון דכתיב קודש ודרשינין הוא קודש ואין מעשי' קודש גילה קרא דמעשה שבת מותר ול"א במעשה שבת כמדארל"ת אעל"מ ומ"ה השחיטה כשרה. ולפ"ז דוקא אם לא ס"ל כר' יוחנן הסנדלר אבל לר"י הסנדלר. דל"ל קרא דהוא קודש ואין מעשי' קודש הדרינין לכללא דכמדארל"ת אעל"מ והוה השחיטה נבלה. וקרא דקודש הוא דמעשה שבת אסור איצטריך לבישול דאף דנימא דל"מ ולא עביד מידי מ"מ אינו נאסר קמ"ל קרא דקודש דאסור. משא"כ בשחיטה אמרינן אעל"מ והוה כנבלה. ושפיר כ' הרא"ש דנהי דבגמ' דקאי אברייתא איצטריך לומר מאן חכמים ר"ש הוא כיון דגם ע"ז תני בברייתא. ובע"ז

ל"ש לומר כמדארל"ת אעל"מ דלא יתוקן האיסור דגם נוחר לע"ז חייב (ע' מה שהארכתי בזה לעיל סי' ד' בשולי המ') ומ"ה הוצרך לאוקמא כר"ש. אבל משום שוחט בשבת א"צ לאוקמא כר"ש דגם ר"י הסנדלר ס"ל מקלקל פטור והא דמחייב בכל מלאכת שבת אף דמעשה שבת הוא מקלקל היינו משום דלנכרים שרי ולדידי' תיקון לנכרים הוה תיקון (וזה דלא כמ"ש בספרי חא"ח סי' ל"ד אות ב') משא"כ בשחיטה אעל"מ ואסור לנכרים עד שתמות ול"ה תיקון בשעת קלקול ואמרינין אעל"מ. ולכן לכ"ע פטור מדו"ה דהוה כנוחר. וזה דעת הרא"ש. והא דמקשה למ"ד מעשה שבת דרבנן מ"ט דרבנן דפטרו. ג"כ נכון דלמ"ד דרבנן ס"ל קרא דהוא קודש ואין מעשי' קודש וגילתה תורה דל"א במעשה שבת אעל"מ. ושוב כשר מדאורייתא ואמאי פטור מדו"ה משא"כ למ"ד מעשה שבת דאורייתא. אמרינין לריה"ס אעל"מ והוה נבילה ופטור מדו"ה. ולפ"ז נ"ל דגם הרא"ש לא פי' בגמ' דהמשנה מיירי בטובח. ע"י אחר דליכא לאוקמא המשנה בטובח ע"י אחר דא"כ גנב וטבח לע"ז נמי חייב למ"ד ששא"ר ש"ש דבטבח לע"ז ל"ש לומר אעל"מ והו"ל נבילה כדכתיבנא ומ"ה מוקי בגמ' המשנה כר"מ ובטובח ע"י עצמו ובריייתא כר"ש דששא"ר לש"ש ובטובח ע"י אחר והרא"ש דינא קאמר דבטבח בשבת ע"י אחר לכ"ע פטור מדו"ה לריה"ס כדכתיבנא וזה כפתור ופרח:

ח' והנה בספרי חא"ח סי' ט' בשולי המ' הקשיתי על הב"י א"ח סי' ל"ב צ שכ' דאשכחן בשחיטה בשבת שאם הפיל סכין ושחט השחיטה כשרה ואינו חייב מיתה דהיא כלאחר יד דא"כ מה מייתי בגמ' ראי' דר"מ ס"ל מת ומשלם מדס"ל טבח בשבת חייב דו"ה דילמא מיירי בשחט בהפלת סכין. דאינו חייב מיתה ורבנן פטרי אשארא ולא בטבח בשבת כדמשני בלא"ה בגמ' וכעת נ"ל לפי המבואר בגמ' דר' יוחנן משני בטובח ע"י אחר. וכ' הפנ"י בתוס' שם דמשמע דגם הקושיא קאי לר' יוחנן (דלא כמו שכתבתי לעיל) א"כ כיון דר' יוחנן ס"ל אשו משום חציו וכ' תוס' סנהדרין ע"ו דלר' יוחנן אפי' נפלה סכין ושחט כשר כיון שחייב מיתה עיי"ש ולפ"ז אמינא דבזרק סכין ושחט חייב מיתה כמו באשו משום חציו. ול"ש לומר דהוה כלאחר יד כיון דנשחט מכחו ל"ג מאשו משום חציו וע' מ"ש לעיל סי' ז'. אות א"ב מה שתמהתי על דברי תוס' והב"י אולי סובר כדברי הר"ן שהבאתי שם דאף דאשו מש משום חציו אינו חייב מיתה והרבה יש לדבר בפרט זה:

ט' ודע דמה שכתבתי לעיל אות ו' דלריה"ס דמעשה שבת במזיד אסור עולמית מ"מ בשל חבירו י"ל אא"א דש"ש עיין בחידושי רע"ק בא"ח סי' רנ"ג שכ' בדין נטל קדרת חבירו מהכירה בשבת ועודה בידו ול"ה דעתו להחזירה דתלוי במחלוקת תוס' יבמות פ"ג ע"ב ור"ש פ"ז דכלאים הנ"ל דלשיטת תוס' אין יכול לאסור קדירת חבירו במה דחשב שלא

להחזירה כמו בכלאים כיון דהאיסור תלוי במחשבתו. ולר"ש כפי מה שהבין בכונתו דדוקא בע"ז דגוף מעשה השחיטה מותרת ורק מחשבתו לע"ז משוה לה איסור אמרינן אא"א דש"ש אבל בכלאים ועושה מלאכה בפרת חטאת שהביא הר"ש המלאכה גופה אסורה רק דבעינן ג"כ ניחותא דבעלים ובכלאים התערובת בעצמותה אסור רק דאם דעתו לעוקרה לא מיקרי תערובת בזה יכול לאסור של חבירו ול"ש אא"א דש"ש כיון דהמעשה בעצמותה אסורה ע"ש ולפ"ז במעשה שבת לריה"ס אף דדוקא במזיד אסור לתוס' יבמות אין יכול לאסור דש"ש ולר"ש כיון דהמעשה בעצמותה אסור ל"ש אא"א דש"ש וע' מ"ש לעיל אות ח' דגוף דברי הר"ש צ"ע מירושלמי. עוד דע דבב"מ דף ל' כתבו תוס' בהך דעושה מלאכה בפרת חטאת לתירץ א' מיירי דוקא בהוא שותף ולתירץ ב' מהני ניחותא דעושה מלאכה וי"ל דב' תירוצי תוס' תליא בפלוגתת הר"ש ותוס' יבמות דלשיטת תוס' יבמות צ"ל חי' א' ולשיטת הר"ש י"ל כתירץ הב' ודוק כי קצרתי: והנה בהגהות רע"א לפי' המשנה בחולין י"ד מביא בשם הגאון ר' ליב פישעלס לישב הקו' דבתחלת שחיטה הוא מקלקל די"ל דמקלקל אסור מן התורה ואני כתבתי בזה ת"ל פלפול עצום בספרי לא"ח סי' ט' בשולי המכתב ובסי' צ"ו אות ט' ואות י' דרוש נא משם ותמצא עונג:

סימן יח

בדיני בן פקועה:

א' בש"ס דחולין דף ע"ד בעי רב אושעיא הושיט ידו למעי בהמה ושחט בן ט' חי מהו אר"ח ת"ש הרי שנולדה טרפה מן הבטן ואם איתא משכחת לה שעת הכושר דאי בעי עייל ידי' ושחטה א"ל רבא תני שנוצרה טרפה. וכ' הפליתי סי' י"ד דמוכח מתוס' ביצה דף ו' שהקשו בנולד מן הטרפה הי' מוכן שהי' יכול להושיט למעי אמו ותירצו דקאי לר' אושעיא דמיבעי ליה מוכח דלמסקנא דמשני תני שנוצרה טרפה ס"ל לרבא דמהני שחיט' אם הושיט במעי אמו. ולכן כ' תוס' דאף לדידי' דוקא בדיעבד מהני אבל לכתחלה לא משום דהוה כשוחט בלילה ובר"ן פ"ד דחולין כ' דמה"ט השמיט הרי"ף בעי' דר' אושעיא אפשר שסובר דכיון דד' סימנים אכשר רחמנא שחיטה מהני בי' עיי"ש. ובימי חורפי תמהתי על זה מש"ס דתמורה י"א ע"ב בעי מיניה אביי מרב יוסף היא שלמים ולדה חולין ושחטה בפנים מהו למ"ד ולדי קדשים בהויתן קדושים מי הוה חולין בעזרה או לא (פרש"י מי הוה חולין בעזרה ומיחייב וזה צ"ע דאחולין בעזרה ליכא חיוב דל"ה רק עשה כמ"ש רש"י גופיה חולין ע"ח ד"ה והשני סופג עי"ש ולפמ"ש בצל"ח פסחים כ"ד ע"ב תד"ה הכל מודים דס"ל לתוס' דאוכל חשנ"ב לוקה דילפינן ק"ו מערלה ול"ש אין מזהירין מן הדין כיון דאיכא עשה בלא"ה עיי"ש יש לישב גם דברי רש"י דהכא ושמא

כונת רש"י דמיחייב הכונה מכות מרדות כמ"ש ברמב"ם פ"ב משחיטה ה"ג דשוחט או אוכל חשנ"ב מכין מכות מרדות וכן איתא בשבת מ' ע"ב מאי חייב דקתני מכות מרדות ומ"מ עדיין צ"ע למה לא פי' רש"י האיבעי לענין איסור) א"ל מי קרינן בי' כי ירחק ממך המקום וזבחת בעי מיני' אביי מרב יוסף היא חולין ולדה שלמים ושחטה בחוץ מי מחייב עלי' משום שחוטי חוץ או לא א"ל מי קרינא בי' והביאם לה' ל"א א"ל ראוי לפתח אהל מועד חייבין עלי' בחוץ. והקשיתי אמאי פשיט רב יוסף דל"ה חשנ"ב והרי קרינן בי' וכי ירחק ממך המקום וזבחת דיכול להושיט ידו לפנים ולשחוט לפ"מ שכ' הפליתי דנפשטה האיבעי'. ואף אם נאמר דלא נפשטה האיבעי' מ"מ קשה דהרי על כרחך האיבעי' אי הוה חשנ"ב ל"ה לענין מלקות לפמ"ש רש"י בחולין ע"ח הנ"ל דאחשנ"ב אין לוקין וע"כ דלא כפירש"י רק האיבעי' לענין אי אסור משום חשנ"ב אמאי פשיט רב יוסף דאינו אסור משום דלא קרינן כי ירחק ממך המקום והרי עדיין אסור מספק שמא יכול להושיט למעי בהמה לשחוט. ולכאורה יש לומר דכיון דד' סימנים אכשר רחמנא א"כ בשחט אמו והותר בסימני אמו לא קרינן באותן סימנים כי ירחק ממך דבאותו שחיטה אינו יכול לשחוט בחוץ. אבל באמת זה ליתא דהרי אמרינן בנזיר כ"ט דלמ"ד כדי לחנכו הוה חטאת עוף חשנ"ב אף דבמליקה לא קרינן כי ירחק דמליקה ל"מ בחוץ מ"מ כיון דקרינן כי ירחק בשחיטה הוה במליקה חשנ"ב ודברי רש"י כריתות ז' ע"ב תמוהין מגמ' הנ"ל, כמ"ש המפורשים וע' מ"ש בספרי חא"ח סי' ס"ד אות ה' וה"ה הכא כיון שעכ"פ יכול לשחוט בחוץ באיזה אופן קרינן כי ירחק (והגאון מהרש"ק זצלה"ה בטוטו"ד קמא סי' כ"ד כ' לישב קו' זו בתירץ הנ"ל וכ' כן גם בשמי ובאמת אנכי דחיתי תירץ זה מגמ' דנזיר הנ"ל) ועפ"י קושיתי אולי יש לישב מ"ש רש"י האיבעי' לענין חיוב ולא פי' לענין איסור כדמשמע פשטא דגמ' דבאיבעי' ראשונה בעי אי הוה חולין בעזרה ובהאיבעי שני' מי מחייב משום שחוטי חוץ ומשמע דאיבעי ראשונה לענין איסור אכילה והאיבעי שני' ל"מ קאי לענין איסור דעכ"פ לא נזרק הדם כאשר יבואר לקמן ומי מתירה ולכן בעי לענין חיוב שחוטי חוץ. אך י"ל דקשה לרש"י כקושיתנו דעכ"פ אסור מספק ולכן פי' האיבעי לענין חיוב ובכ"ז רחוק לומר דהאיבעי לענין חיוב מלקות דקיי"ל חשנ"ב ל"ה רק בעשה. והמובחר לפמ"ש תוס' ביצה דעד כאן לא מיבעי לן אלא בכלו לו חדשיו אבל בלא כלה חדשיו ודאי ל"מ שחיטה במעי אמו א"כ האיבעי' בתמורה קאי בלא כלו חדשיו דבודאי לא קרינן כי ירחק ממך וזבחת ובזה מיושב קו' תוס' תמורה י"א ע"א אהא דהשוחט את החטאת ומצא בה בן ארבע חי תני חדא אינה נאכלת אלא לזכרי כהונה וכו' ותניא אידך נאכלת בכל מקום והרגישו תוס' אמאי נקט בן ד' חי וכתבו דאלו בן ה' אינו ניתר

בשחיטת אמו לר"מ ואמאי לא נקט בן ה' לרבנן להנ"ל י"ל דגם לרבנן נקט בן ד' דאלו בן ה' לא מצי למיתני נאכלין לכל אדם דולדות קדשים בהויתן קדושים ולא קדוש דא"כ אסור משום חשנ"ב על כן נקט בן ד' דבלא כלה חדשיו אינו יכול לשחוט בריחוק מקום ואינו אסור משום חולין בעזרה ובריית דאין נאכלין אלא לזכרי כהונה נקט רבותא דאפי' בן ד' אין נאכלין אלא לזכרי כהונה וכש"כ בן ה' (כעת בסדרי החיבור להדפסה ראיתי שהעיר בהקו' בספר בית שמואל אחרון):

ב' והנה הרי"ף והרמב"ם והרא"ש והטור השמיטו בעי' דר' אושעיא בהושיט ידו למעי בהמה ולא נודע טעמם. עיין ר"ן ופליתי להנ"ל י"ל שהי' דוחק להם לומר דבעי' דאביי בתמורה מיירי דוקא בלא כלה חדשיו מדנקט סתמא. ע"כ פירשו דמיירי אף בכלה חדשיו ומדפשיט רב יוסף דאינו אסור משום חשנ"ב משום דלא קרינן כי ירחק וזבחת מוכח דס"ל לרב יוסף דל"מ שחיטה בהושיט ידו למעי בהמה על כן השמיטו האיבעי'. ודברי רמב"ם נכונים יותר דאחרי שפוסק בפ"ב משחיטה ה"ד בהיא שלמים ולדה חולין ושחטה בפנים אינו אסור משום חשנ"ב דלא קרינן כי ירחק וסתם משמע אף בכלו חדשיו מדלא חילק מבואר דל"מ שחיטה במעי אמו א"צ להביא בעי' דר' אושעיא דסמך על מה שמביא בה' שחיטה דין הנ"ל:

ג' ואחר העיון יש לישב קו' זו דהנה גוף הקו' ל"ק רק מהאיבעי' ראשונה מחשנ"ב דמהא דאין חייב משום שחוטי, חוץ בהיא חולין ולדה שלמים משום דאינו ראוי לפתח אהל מועד ל"ק דאף דמהני שחיטה במעי אמו מ"מ לא הותר הולד לקרבן דאמרינן בחולין דף ע"ה דאף לר' יוחנן דחלב שליל חייבין בכלה חדשיו מ"מ גלי קרא דלא חזי להקרבה מידי דהוה אמחוסר זמן עיי"ש וה"ה דהדם אינו ראוי לזריקה מה"ט ובמה איפא יותר הולד למזבח ויבואר לקמן. וע"כ אין חייבין בחוץ דאין ראוי לפתח אהל מועד לא בשחיטת עצמו ולא בשחיטת אמו שהיא חולין. ול"ק רק מהיא שלמים ולדה חולין אמאי ל"ה חשנ"ב. ולזה נאמר הנה התוס' פסחים י"א כ' דהא דדרשינן ממקום שאין אתה מביא אתה קוצר הדין דממקום שאין אתה מביא לכתחלה רשאי לקצור עיי"ש וצריך עיון אמאי חייבין משום שחוטי חוץ בשבת בקרבן יחיד הואיל דבדיעבד אם זרק הורצה כדכ' תוס' חולין דף מ' ול"א כיון דלכתחלה אינו מביא ל"ה ראוי לפתח אהל כמו לענין קצירת עומר. אמנם הדבר נכון דבזבחים ק"ט דרשינן מקרא מיוחד דכתיב לא יביאם לעשות דכל הפסולין שאם עלו לא ירדו חייבין עלי' בחוץ ומ"ה הדין בשחוטי חוץ דאף דלכתחילה לא יעלה אם בדיעבד מהני חייבין בחוץ משא"כ בקצירת עומר. ולפ"ז י"ל דבחשנ"ב הדרינן לכללא דדוקא אם לכתחלה קרינן כי ירחק וזבחת אסור משום חשנ"ב

אבל היכא דלכתחלה ל"ה. בר זביחה בריחוק מקום אינו אסור משום חשנ"ב וכיון שכ' תוס' ביצה הנ"ל דלכתחלה:

ודאי אין לשחוט ע"י הושטה למעי אמו דלא עדיף משוחט בלילה שפיר אמר רב יוסף מי קרינן בי' כי ירחק וזבחת ואף אם נאמר דמדאורייתא מותר לשחוט לכתחלה בלילה, ורק מדרבנן אסור לכתחלה שמא לא יבדוק אח"כ הסימנים אם שחוטין י"ל כמו שכ' הפמ"ג סי' כ"ח ס"ק כ"ז בישוב שיטת הב"ח דהיכי דמדרבנן לא קרינן אשר יאכל פטור מכיסוי ה"ה היכי דמדרבנן לא קרינן כי ירחק ממך וזבחת ל"ה חשנ"ב בעזרה וע' בראש אפרים בתשובה שבסוף הספר סי' ב' שכ' דבכור בעל מום אין מונין השנה, רק לאחר ח' ימים הואיל דמדרבנן אסור באכילה לא קרינן בי' תאכלנו שנה בשנה. ובזה מישב קו' טורי אבן ר"ה דף ו' בהא דהקשה בגמ' בעל מום מי מצי אכיל. ומה שהקשה על הפמ"ג הנ"ל מחולין כ"ז ע"ב ומדף פ"ה יבואר אי"ה לקמן לענין ח' ימים ישוב הקושיא ומ"מ רחוק הדבר שנאמר כן להקל בחשנ"ב: ד' עוד י"ל בישוב הקו' לפמ"ש זקיני ת"ש סי' י"ד ס"ק י"ז בישוב שיטת הלבוש שכ' דהוה חלדה וכ' דרב אושעיא ס"ל תחת מטלית ל"ה חלדה ומ"ה ס"ל דגם בהושיט ידו למעי אמו ל"ה חלדה אבל לדידן דתחת מטלית אסור ה"ה דבמעי אמו הוה חלדה א"כ י"ל דמדרבנן ודאי אסור אף בדיעבד משום חלדה ולא קרינן כי ירחק ממך המקום כיון דאסור מדרבנן אף בדיעבד מעין שכ' הפמ"ג סי' כ"ח הנ"ל:

ה' ועפמ"ש לעיל דבחשנ"ב אם לכתחלה ל"מ לשחוט ברחוק מקום ל"ה חשנ"ב ובשחוטי חוץ אם בדיעבד ראוי לפתח אהל מועד חייב משום ש"ח נכונים דברי הגמ' תמורה מה דבעי אביי בהיא חולין ולדה שלמים ושחטה בחוץ אם חייב והלא כבר פשט ר"י דל"ה חשנ"ב בעזרה דלא קרינן כי ירחק וה"ה דל"ה ש"ח מה"ט ומה מיבעי לי' להנ"ל ניחא די"ל נהי דל"ה חשנ"ב דלא יוכל לכתחילה לשחוט בריחוק מקום מ"מ בהולד שלמים הוה ש"ח כיון דאם שחט בדיעבד בפנים הולד ראוי לפתח אהל מועד כנ"ל ופשיט לי' דל"ה ראוי אף בדיעבד. וצריך לומר הטעם דאינו ראוי אף בדיעבד דאינו יכול לזרוק הדם כמו דאינו יכול להקטיר החלב כדאמרינן בחולין ע"ה מידי דהוה אמחוסר זמן וה"ה הדם אינו ראוי לזריקה ואף דתוס' כ' בתמורה י' ד"ה ואזדא בסוף הדיבור דאף דמחוסר זמן אין רשאי להקדיש מ"מ קודם שנולד רשאי להקדיש ולכאורה מוכח דקודם שנולד עדיף ממחוסר זמן לפמ"ש המ"ל בפ"ג מאיסורי מזבח דטעם ח' ימים משום לתא דנפל ומ"ה אסרה תורה אף בכלה חדשיו דלא חילקה תורה ולפ"ז קודם שנולד דניתר בשחיטת אמו אף אם הוי נפל מ"ה מותר להקדיש דל"ה מחוסר זמן ולפ"ז אף דמו מותר לזריקה

מ"מ הרי מבואר להדיא בחולין מידי דהוה אמחוסר זמן ודוקא להקדיש גלי קרא ולא לזרוק דמו או להקטיר חלבו ודוק. הן אמת שי"ל דזה דוקא לר' יוחנן דס"ל בחלב שליל בן ט' חלבו כחלב בהמה וטעמא דמיעטה רחמנא מהקרבה מידי דהוה אמחוסר זמן ה"ה הדם אסור לזריקה אבל לר"ל דס"ל דמיעטה רחמנא משום דל"ה חלב דבעי חדשים ואוירא א"כ הדם יזרק בשחט אמו שהיא חולין ולדה קדשים בעזרה דדם ל"ב חדשים ואוירא אך כיון דס"ל לר"ל דף ע"ד דאינו חייב כרת על דם שליל דל"ה רק כדם התמצית א"כ אינו ראוי לזריקה. ושפיר אמרו בגמ' דאינו ראוי לפתח אהל מועד אף בעבר ושחט בעזרה בהיא חולין ולדה קדשים. ולפ"ז אם יושיט ידו למעי אם וישחוט בעזרה ויותר בשחיטת עצמו לר"י פסול לזריקה משום דהו"ל כמחוסר זמן ולר"ל אולי הו"ל דם הנפש אך בשחיטת עצמו לכ"ע הו"ל מחוסר זמן כיון דשייך בי' לתא דנפל ודוקא אם ניתר בשחיטת אמו ל"ה מחוסר זמן לר"ל מהסברא דבשחיטת אמו ל"ש לתא דנפל ע"כ ממנ"פ בשחיטת אמו דם השליל ל"ה דם שהנפש יוצאה בו ובשחיטת עצמו הו"ל מחוסר זמן ודוק: ו' עוד י"ל דבהי' חולין ולדה קדשים ושחט אמו בפנים פסול הדם לזריקה והולד פסול לקרבן דהו"ל יוצא דופן לשיטת רש"י חולין ע"ד ע"ב דבן פקוע הו"ל יוצא דופן ומבואר בתוס' ד"ה דגמר דלשיטת רש"י אפי' לר"מ דס"ל בן פקוע טעון, שחיטה פסול לקרבן. ומה"ט אינו יכול לזרוק אף בעבר ושחט האם חולין בעזרה אלא דקשה דא"כ למ"ל קרא דחלב שליל פסול להקרבה תיפוק לי' דהו"ל יוצא דופן ופסול חלבו להקרבה וצ"ל דכיון דאמו קדשים וקרבן כשר השליל כאבר ממנה וה"א דכשר החלב להקרבה וצריך קרא או דל"ה חלב דבעי חדשים ואוירא או מידי דהוה אמחוסר זמן משא"כ באמו חולין ודאי דם וחלב שליל פסול לקרבן משום יוצא דופן:

ז' ובהך דתמורה א י"א בשוחט חטאת ומצא בן ד' חי תני חדא אינה נאכלת אלא לזכרי כהונה ולס"ד דגמ' ס"ל ולדי קדשים בהויתן קדושים ועובר לא קדיש במעי אמו ומיירי בהוקדש העובר בפ"ע וס"ל קדושה חלה על עוברין וקשי' אם הקדיש עובר בפ"ע הוה העובר והאם כשתי קרבנות ובמה הותר הולד דדמו ודאי אינו כשר לזריקה בשחט אמו כדכתיבנא לעיל וזריקת דם אמו נמי ל"מ כיון דהוה כקרבן בפ"ע. וכמפריש ב' חטאות לאחריות וצ"ל כמו דניתר בשחיטת אמו דהוה כאבר מאברי' כן מהני זריקת דם אמו וראי' נ"ל ממעילה ז' דמבואר שם במפריש ב' חטאות לאחריות ושחט שניהם בב"א וזרק דם אחד מהני זריקה להשני שיצא מידי מעילה ומ"מ אסור באכילה ואמאי לה"א בהקדיש העובר בפ"ע ושחט אם דהו"ל כשחט שניהם בבת אחת הולד מותר באכילה

לזכרי כהונה וע"כ דעובר שאני דהוה כאבר מאברי' ומהני זריקת דם האם. משא"כ באמו חולין והולד קודש אין מי שיתיר הולד בזריקה כנ"ל:

ח' והנה ברמב"ם פ"ד דתמורה ה"ד מבואר בשוחט חטאת ומצא בה בן ד' חי הרי זו נאכלת כבשר החטאת שולדי קדשים במעי אמן הם קדושים וכ' הלח"מ להכי נקט בן ד' חי דאלו בן ה' אף למ"ד בהוייתן קדושים קדוש כיון שיצא לאויר העולם לאחר שחיטת אמו להכי נקט בלא כלו חדשיו וכ' עוד דגם תוס' ס"ל הכי למסקנא ודבריו צ"ע דהרי בזבחים קי"ד ובתוס' שם מבואר דלמ"ד בהויתן הן קדושים לא חל קדושה כלל איוצא דופן וברמב"ם פ"ג מאיסורי מזבח ה' י"א מייתי כסף משנה דברי מהר"י קורקס דאם נולד אחר שחיטת אמו הו"ל יוצא דופן וכיון דהו"ל יוצא דופן איך אפשר לומר דלמ"ד בהויתן קדושים נולד אחר שחיטת אמו קדוש הרי הוא יוצא דופן ואין קדושה חלה עליו. עוד תמהתי עליו מ"ש שגם תוס' סוברים כן למסקנא דא"כ מה הקשה תוס' זבחים צ"ח ד"ה אף כל אברייתא דבהמה המקשה דממעט חלב שליל מהקרבה תיפוק לי' דהו"ל חולין גמורין והוצרך לומר דס"ל במעי אמן קדושים והרי ברייתא זו מיירי בשליל שכלה חדשיו דהרי בזה פליגא ר"י ור"ל דמייתי ברייתא זאת א"כ גם למ"ד בהויתן קדושים י"ל דמיירי שהי' חי לאחר שחיטה דקדוש לכ"ע וממעט מהקרבה דל"ה חלב או דהוה מחוסר זמן כדאיתא בסוגיא. ולמ"ל לתוס' לומר דאתי' למ"ד במעי אמן קדושים וע"כ תוס' לא ס"ל כשיטת הלחם משנה. והנה למ"ש לעיל דדוקא באמו חולין הו"ל הולד יוצא דופן אבל באמו קדשים ושחט והולד יצא חי לא פסול להקרבה משום יוצא דופן דהוה כאחד מאברי' הוצרך בגמ' דחולין למעט חלב שליל ודוקא באם חולין כ' מהר"י קורקס ורש"י ומקרי יוצא דופן. א"כ גם דברי הלח"מ נכונים דכיון דהאם חטאת והולד ניתר בשחיטה לא מקרי יוצא דופן וחלה קדושה לאכול לזכרי כהונה והחלב לא קריב: ט' אמנם לדעתי יראה דבר חדש דאם שחט אמו ועדיין מפרכסת ויצא הולד כיון דמפרכסת כחי לא מיקרי יוצא דופן ולא יתום וע' תוס' בכורות ל"ב ותוס' ב"ק ע"ה וחולין פ"ד דלאחר שחיטה הוא בר העמדה והערכה מה"ט ובזה נ"ל לישב דברי תוס' חולין ע"ד ע"ב ד"ה דגמר שה שה מפסח פי' בקונטרס משום יוצא דופן ואי אפשר לומר כן דא"כ לר"מ איך פודין בו דאמר לעיל דאליבא דר"מ פודין בו אלא מיפסל מטעם שחיטה דאין פודין בשחיטה והקשה הרמב"ן דמ"מ הרי הולד בודאי יוצא דופן הוא ופי' חידושי הר"ן ולב ארי' כונת דבריהם דגם תוס' מודה דבן פקוע יוצא דופן כדמוכח מחולין ל"ח דמקשה אלא דמתה והדר ילדתי' מכי יולד נפקא רק דס"ל דלענין יוצא דופן לא ילפינן פדיון בכור משה שה דפסח דתפדה תפדה ריבה רק לענין לא בשחיטה ילפינן ומ"ה לר"מ דל"ה כשחוט פודין אך

לרש"י דס"ל אין פודין מטעם יוצא דופן קשיא גם לר"מ והקשה בלב אריה דמ"מ קשי' בהוי אמינא דגמ' דהקשה רב אשי למר זוטרא מאי דעתך דילפת שה שה מפסח אי מה להלן זכר תמים ובן שנה וס"ל דלכל מילי ילפינן מפסח אמאי לר"מ פודין והלא הו"ל יוצא דופן עיי"ש. ולפמ"ש ל"ק דלמאי דס"ד יש לומר דהא דלר"מ פודין מיירי ביצא חי בעוד האם מפרכסת דל"ה יתום ולא יוצא דופן וכיון דלר"מ ל"ה כשחוט פודין ולרבנן דהו"ל כשחוט אין פודין ולעולם ילפינן שה שה מפסח לכל מילי ול"ק לתוס' ומ"ה הקשו לרש"י דטעמא משום יוצא דופן קשיא אמאי לר"מ פודין וליכא למימר דמיירי ביצא חי בעוד האם מפרכסת דא"כ גם לרבנן פודין דל"ה יוצא דופן. ומ"ה פי' תוס' דמטעם דהו"ל כשחוט אין פודין ודוק. וכן יש לישב קו' הרמב"ן אתוס' בפשיטות. ומעתה י"ל דמ"ה נקט הר"מ בבן ד' חי דבבן ה' משכחת גם למ"ד בהויתן קדושים דאין נאכל אלא לזכרי כהונה כדברי הלח"מ דנולד חי לאחר שחיטה קדוש לכ"ע ולא תיקשי דהו"ל יוצא י"ל דמשכחת ביצא חי בעוד האם מפרכסת דל"ה יוצא דופן ולא יתום ולפ"ז י"ל דהא דממעט בחולין ע"ה חלב שליל משום מידי דהוה אמחוסר זמן ל"ק תיפוק לי' דהו"ל יוצא דופן או יתום די"ל דמיירי ביצא חי בעוד האם מפרכסת דל"ה יוצא דופן ומ"ה ממעט מטעם דל"ה חלב או מידי דהוה אמחוסר זמן כנלע"ד. אמנם האמת דכיון דאמו קדוש והולד נמצא בתוכה והוה כאבר מאברי'. והנני חוזר לדברי הגמ' תמורה דמיבעי לן בהיא חולין ולדה שלמים ושחטה בחוץ אי הוה ש"ח ופשיט דאינו ראוי לפתח אהל מועד והקשיתי לעיל דהרי בדיעבד בעבר ושחט ראוי הוא לפתח אהל מועד וכתבתי דאינו ראוי דהו"ל יוצא דופן לפמ"ש זה ליתא דהרי משכחת לה דראוי לפתח אהל מועד כגון בהיא חולין ולדה שלמים ושחטה בחוץ ונולד בעודה מפרכסת דבכה"ג ל"ה יוצא דופן ולא יתום ואלו הי' שוחטה בפנים הי' ראוי להקרבה ואמאי ל"ה ש"ח וע"כ כתירץ הראשון משום מידי דהוה אמחוסר זמן מיעטה תורה מהקרבה וה"ה הדם מזריקה או דהו"ל כדם התמצית ודוק בכ"ז: י' ודע דלפמ"ש הלחם משנה הנ"ל צ"ע בש"ס דתמורה דמיבעי לי' היא שלמים ולדה חולין למ"ד בהויתן קדושים ושחטה בפנים אם הוה חולין בעזרה. ופירשתי לעיל דמיבעי לי' בכלה חדשיו ומ"מ ל"ה חולין בעזרה דנפשטה האיבעי' דל"מ להושיט יד לשחוט בפנים. וכן מוכח ברמב"ם בפ"ב משחיטה עיין לעיל מדלא כ' דדוקא בן ד' מותר. ולפ"ז קשי' אם מיירי ביצא ולד חי אח"כ הרי השתא לאחר שיצא קדוש להל"מ ול"ה חולין בעזרה מיהו י"ל כיון דבשעת שחיטה הי' חולין הו"ל חשנ"ב ואין לומר כמו שכ' תוס' בשבועת ט"ו דמותר לחנך המקדש במנחה אף דאין מנחה בבמה כיון שע"י זה נעשה מקדש ל"ה מנחה בבמה ה"ה בזה כיון שע"י שחיטה נעשה קודש ל"ה חשנ"ב

דז"א דכאן ע"י שחיטה לא נעשה קודש רק ע"י שיצא חי ונתהוה אח"כ שוב י"ל דהוה חולין שנ"ב כיון שאז לא הי' קודש:

אך יש לומר דבעת השחיטה הוה זאת הוית הולד דהתוס' כ' בנדה מ"ד דלאחר מיתת האם הוה הולד כמנחא בקופסא ואף דישראל אין מצוה על העוברין מ"מ לאחר מיתת האם הוה כילוד ואם הרג העובר חייב וכ"כ הרמב"ן הובא בר"ן פ' יו"כ דמה"ט ביושבת על המשבר מחללין שבת עבור הולד דלאחר מיתת האם ל"ה עובר אלא חי הוא ודלת ננעלת בפני' וע' בספרי או"ח סי' נ"ג אות י"ט מה שכתבתי בזה א"כ אין כונת הלחם משנה דמה שיצא אח"כ הוה הוית הבהמה וקדש אז אך בעת שחיטת הבהמה נתקדש הולד א"כ מה"ט ל"ה חשנ"ב וצ"ל דהאיבעי בגמ' דתמורה דוקא בלא כלה חדשיו והלח"מ לא קאמר רק בכלה חדשיו ודוק:

י"א ולפמ"ש י"ל דאם שחט הבהמה ונמצא בתוכה בן ט' חי ל"ה יוצא דופן למה דאמרינן דף ל"ח דמקשה איתום אם מתה אמו והדר ילדתו מכי תלד נפקא דהו"ל יוצא דופן אלא זה פי' למיתה וזה פי' לחיים. א"כ בשחט האם או מתה האם דאז הו"ל כילוד וכמנחא בקופסא ודלת ננעלת בפני' (אם לא פירכסה האם או לשיטת תוס' בשם הר"ר שמעי' חולין כ"ד דבכשרה ל"ה מפרכסת כחי') הוה זה פי' לחיים וזה למות ול"ה רק יתום ולא יוצא דופן דלא כשיטת רש"י דף ע"ד דבן פקוע הו"ל יוצא דופן גם לא כמ"ש הכסף משנה פ"ג מאיסורי מזבח בשם מהר"י קורקס ובחינוך מ' רצ"ג כ' ודרז"ל בזה המקרא כי יולד פרט ליוצא דופן שפסול לקרבן תחת אמו פרט ליתום כלו' שנולד אחר שנשחטה אמו וכ"כ הר"מ פ"ג מאיסורי מזבח ה"ד תחת אמו פרט ליתום שנולד אחר שנשחטה אמו ותמה במנחת חינוך דהרי נולד אחר שנשחטה אמו הוא בן פקוע ויתום ל"ה רק זה פירש לחיים וזה פי' למיתה. ולפמ"ש מיושב שפיר דתיכף שנשחטה אמו הוא פי' לחיים דכמאן דמונח בקופסא ודלת נעול בפני' ומיקרי פי' לחיים ומ"ה ל"ה רק יתום. והא דמקשה בחולין במתה אמו והדר ילדתו מכי יולד נפקא. והרי במתה אמו הולד כמונח בקופסא צ"ל דהרי תוס' בנדה נסתפקו מאי הוה כמנח בקופסא עיי"ש ולפ"ז נאמר דסוגיא דחולין ס"ל דל"ה כמנחא בקופסא ומ"ה במתה אמו והדר ילדה וה"ה בנשחטה הו"ל יוצא דופן ולא משכחת יתום רק בזה פי' למיתה וזה פי' לחיים. והרמב"ם והחינוך הוכיחו ממשנה דבכורות נ"ז דמבואר דיתום הוא דמתה או שנשחטה אמו והדר ילדה וקשי' קו' הגמ' וע"כ ס"ל דשמואל דס"ל בעירובין ז' בישבה על המשבר מחללין שבת על הולד וע"כ הטעם משום דהוה כמנחא בקופסא ודלת נעול בפני' ומ"ה הו"ל כילוד במיתת האם ומיקרי זה פי' למיתה וזה פי' לחיים ול"ה יוצא דופן רק יתום ומ"ה

פסקו כן. ולפמ"ש דהר"מ יסבור דבן פקועה ל"ה יוצא דופן רק יתום נכונים דברי הגמ' דחולין ע"ה דאיצטרך לומר מידי דהוה אמחוסר זמן דיתום לא חמיר כיוצא דופן כמ"ש במרכבת המשנה פ"ג מאיסורי מזבח דיתום ל"ה רק כמחוסר זמן ע"ש. וכן מוכח מלשון הראב"ד שהקשה פ"ג מאיסורי מזבח על הרמב"ם דליחשב יתום ופי' הכסף משנה הכונה דליחשב בהדי רובע ונרבע דחל הקדושה כמו על בעל מום עובר ועדיין ירעה עד שיפול מום וכן הוא בש"ס דתמורה כ"ח ודוקא ביוצא דופן לא חל שום: קדושה ודלא כמ"ש בשעה"מ פ"ג מאיסורי מזבח:

י"ב והנה ברמב"ם פ"א ממעשה קרבנות ה' י"ח כ' היתה הבהמה מעוברת אעפ"י שכלו חדשיו של עובר ואפי' נמצא חי אינו מעלה חלבו עם חלב אמו אלא חלב אמו בלבד והרי העובר כאחד מאברי'. הנה ממתק לשון הר"מ נתישב לי מה שהקשיתי לעיל אסוגיא דחולין ע"ד למ"ל קרא דאסור להקרבה תיפוק לי' דהו"ל יוצא דופן או יתום וכן קשה בחטאת שנמצא בן ה' חי יהי' ולד חטאת דלמיתה אזלי דתוס' כ' בתמורה דמקדיש בהמה רקנית ונתעברה זה הוא ולד חטאת. למ"ש הרמב"ם והרי הוא כאחד מאברי' נתישב הכל. וכבר כתבתי לעיל הסברא זו. ולרמב"ם אם עבר ב' ימים אז הוה דינו כבשר נותר ואף אם הוא חי אסור משום נותר. כמבואר בתמורה י"א דמצא בן ד' חי אין נאכל אלא ליום א' וה"ה בן ה' ומה דמבואר בתוספתא פ"ד דחולין השוחט את החטאת ומצא בן ד' חי אפי' לאחר שלשה ואפי' יצא חוץ לקלעים מותר באכילה נ"ל דתוספתא ס"ל כמ"ד בתמורה י"א נאכלין לכל אדם ורמב"ם פוסק פ"ד דתמורה ה"ג הובא לעיל דנאכלת כבשר חטאת ע"כ חייב עלי' משום נותר. אך קשה מש"ס דקדושין דף נ"ד דאר"י משום רשב"י לא מצינו בעלי חיים שאסורין מתקיף לה ר' ירמי' הרי רובע ונרבע בעדים דבעלי חיים נינהו ואסורין והקשו תוס' לפי' ר"ת דשור הנסקל ורובע ונרבע אינם אסורין מחיים בהנאה מה מקשה ומתוך כך פי' לא מצינו בעלי חיים דאסורין שלא לשחטן ופריך והרי רובע ונרבע שהוזהרו שלא לשחטן. ולמה לגמ' להקשות מרובע ונרבע דלא אלים הקושיא ויקשה מבן פקוע דבהמת קדשים שנותר דהו"ל בעל חי ואסור בהנאה וחייבין עליו כרת. וזה קשה יותר. אמנם קו' זו ל"ק דבקדושין אר"י משום רשב"י לא מצינו בעלי חיים שאסורין ור"ש ס"ל בכריתות כ"ג בהויתן קדושים. עיי"ש ומ"ד בהויתן קדושים שוחט חטאת ומצא בן ה' חי נאכלין לכל אדם ואין אסור משום נותר כמ"ש בתוספתא הנ"ל ול"מ להקשות על ר"ש. ומזה מוכח כמ"ש לעיל דאף בן ה' אינו אסור משום חשנ"ב דנפשטה האיבעי' דאסור להושיט יד לשחוט במעי בהמה דאס"ד דבעית אביי ופשטות רב יוסף היא בבן ד' אבל בן ה' אסור בהנאה משום חשנ"ב עדיין הו"ל להקשות מזה לר"ש דר"ש

ס"ל חשנ"ב דאורייתא ומצינו בעלי חיים שאסורין בהנאה בחיים. גם מוכח מזה דלא כהלחם משנה פ"ד דתמורה שכ' דאפי' למ"ד ולדות קדשים בהויתן קדושים נמי קדוש הולד בצאתו לאחר שחיטת אם דא"כ משכחת גם לר"ש בן פקוע שאסור בהנאה משום נותר בשוחט חטאת ומצא בן ה' ואמאי לא הקשה מזה לר"ש. וע"כ דלא כהלח"מ מיהו לזה י"ל דמקדשים לא הקשה דכל קדשים נאסרין מחיים אך לפמ"ש מהרש"א קדושין נ"ז דנותר פקע שם קדשים וע' מ"ש לעיל סי' י"ג אות ז' דר"ש ס"ל כן ומזה יש להוכיח כנ"ל ודוק. וגוף הדין הוא חידוש דבע"ח יהי' אסור משום נותר ופיגול:

י"ג והנה בספרי לא"ח סי' פ' הבאתי דברי השיטה מקובצת ב"ק מ"א אהא דאמרינן ממשמע שנאמר סקול יסקל השור איני יודע שהיא נבלה ולמ"ל לא יאכל והקשה תוס' דילמא קרא בבן פקוע וכ' בשם רבינו ישעי' דבן פקוע טעון נחירה וע"כ אין כונתו כמ"ש הפרשת דרכים בדרך האתרים דרוש א' דבעי נחירה משום דמפרכסת אסור. דכונת המ"ל הוא דבעי שנהרג ולא יהי' חי אבל אם נהרג מותר וא"כ הק"ל דאם נסקל אינו חי ואיצטריך קרא לאסרו וע"כ כונתו דבעי נחירה בסימנים וע"ז הקשיתי דא"כ מה מקשה בב"ק ק"ו ולישני בבן פקוע והרי בבן פקוע נחירתו היא שחיטתו וליחייב בדו"ה. והארכתי בפרט זה בישוב הקו'. ושם הקשיתי מתמורה י"א דמיבעי לן בהיא שלמים ולדה חולין ושחטה בפנים אי הוה חולין בעזרה. ואס"ד דעדיין בעי נחירה ל"ה חשנ"ב, עיי"ש כעת ראיתי דלק"מ די"ל דרבינו ישעי' לא ס"ל דבעי נחירה רק בכלו חדשיו משא"כ בלא כלו חדשיו ואם נוקי לקרא דשור שנגח אדם בבן פקוע ע"כ בבן פקוע דל"ה נפל וזה באמת בעי נחירה משא"כ במצא בן ד' חי לא בעי נחירה ומהני שחיטת אמו ושפיר מיבעי לי' בבן ד' חי ולדברי רבינו ישעי' מיושב קו' שעה"מ פ"ג מאיסורי מזבח אהא דילפינין בבכורות דחלב מותר מדאסרה תורה חלב פסולי המוקדשין ודילמא בבן פקוע וכן מדאסרה תורה בב"ח ודילמא בחלב בן פקוע דלרבינו ישעי' קודם נחירה הוה עדיין יוצא מאמ"ה. ובלא כלו חדשיו הוה נפל ואין לה חלב. אולם דברי רבינו ישעי' צ"ע וכבר הארכתי בספרי סי' הנ"ל בדבריו: י"ד והנה הרא"ש כ' בדף ע"ה דהא דר"מ ס"ל בן פקוע טעון שחיטה דוקא ביצא חי אבל יצא מת אף שהי' חי בעת שחיטת אמו וכלה לו חדשיו מותר וצ"ל בסברתו דדוקא ביצא חי לא הותר לו שחיטת אמו כיון שבר שחיטה היא משא"כ ביצא מת אף שמת אחר שחיטה הותר בשחיטת אמו וצ"ע דא"כ למ"ל לגמ' שם ע"ב אהא דשוחט הטרפה ומצא בן ט' חי טעון שחיטה ואם מת טהור מלטמא במשא ומוקי לה כר"מ (דלס"ד לרבנן ל"מ שחיטת עצמו בשוחט טרפה ונמצא ולד) ואם מת מיירי שכבר מצא מת ולמ"ל לשנויי שכבר מצא מת ומשמע קודם שחיטה

והרי אפי' מת לאחר שחיטה אהני שחיטת אמו לטהרו מידי נבלה. ושמא הרא"ש יפרש כבר מצא מת הכונה שמת אחר שחיטה וזה דוחק אך בגוף דברי הרא"ש צ"ע למה שכ' תוס' נדה מ"ד דלאחר מיתת האם הולד כמנח בקופסא. א"כ אם הי' חי לאחר שחיטה הו"ל כמנח בקופסא. ובודאי מהני שחיטת עצמו אף להאיבעי דר' אושעיא דבמעי אמו אף לר"מ לא מהני שחיטה מ"מ לאחר מיתת אמו מהני שחיטה וכיון דבר זביחה היא אף במת אח"כ דינו כנבלה. ואין סברה להתיר. ושמא י"ל דדוקא בהושיט ידו למעי בהמה חי ל"ה חלדה כיון דעובר ירך אמו כמו דאמרינין ביבמות ע"ח בנכרית מעוברת שנתגיירה בנה א"צ טבילה דהאם לאו חציצה אבל לאחר שחיטת האם דהוה כמנחא בקופסא הוה חלדה והשתא לאו בר זביחה ומ"ה במת קודם שנולד ל"ה נבלה דמעיקרא הותרה השחיטה. מיהו שמא י"ל דדוקא בהאם מפרכסת והולד מת בעוד האם מפרכסת דהוה האם כחי ס"ל להרא"ש דלר"מ במת קודם שנולד הותר בשחיטה כעין דאמרי' בחולין קכ"א דמפרכסת מצלת על בלועים שבתוכה אכן בחי הולד לאחר הפרכוס דהוה כנולד וכמנח בקופסא ודלת ננעלת לפני' גם הרא"ש מודה דלר"מ לא הותר בשחיטה. אך מלשון הרא"ש לא משמע כן ונראה דהרא"ש לא ס"ל כתוס' נדה וס"ל דאפי' לאחר מיתת האם הו"ל עובר ולא כמנה בקופסא דמי ודוק, ואם הדבר ספק אימת מת ע' קצה"ח סי' רע"ו שכ' דאמרינין השתא היא דהפילה וזה דוקא בנולד הולד אמנם אם מת קודם שיצא לאויר עולם י"ל מספק שמת קודם שחיטה כעין שכ' הת"ש בחידושי הש"ס דף ע"ד ועדיין צ"ע בכ"ז:

ט"ו וראיתי ברדב"ז חלק ו' סי' קצ"ב דברים תמוהים מאוד שכ' אמ"ש הרמב"ם פ"ב מאבות הטומאה מצא בה בן ח' חי נטרף אעפ"י שנשחט אחר שנטרף אין שחיטתו מטהרתו מידי נבלה והדבר תמוה הרי א"צ שחיטה כלל. ובשלמא אי קאי אנקרעה אמו שפיר אבל מדברי הר"מ נראה דקאי אנשחטה אמו וכ' דקאי אנשחטה אמו ואע"ג דלענין היתר אכילה שחיטת אמו מתרת כל מה שבתוכה מ"מ לענין טומאה אין הדבר כן אלא אם נמצא עובר מת שה' ראוי לטמא שחיטת אמו מטהרתו אבל אם מצא בן ח' חי הואיל ואין ראוי לטמא בעוד יש בו חיות לא הועילה שחיטת אמו לטהר מידי נבלה ואם מת אח"כ הרי היא כנבלה דעלמא ומטמא וכו' כללא דמלתא בן ח' חי אע"ג דשחיטת אמו מתרת באכילה אינו מטהרת אותו מידי טומאת נבלה וכו'. וא"ת דאמרינין גבי בן ט' חי ואם מת הרי הוא טהור דשחיטת אמו מטהרתו ל"ק דבן ט' יש למינו שחיטה אבל בן ח' אין למינו שחיטה אין שחיטת אמו מטהרתו מידי נבלה ואין שחיטתו מטהרתו אם נטרף הלכך בעודו חי אין מטמא מת או נשחט הרי הוא נבלה ומטמא עכ"ל. הנה

אם כונתו דבן ח' חי אע"פ שמותר באכילה מטמא משום נבלה ודאי דבריו תמוהים. וסותרים לגמרא מפורשת בתמורה השוחט החטאת ומצא בן ח' חי אין נאכלין אלא לזכרי כהונה ונאכלין לפנים מן הקלעים ואם הוא מטמא משום נבלה דשחיטת אמו לא טהרתו אעפ"י שמותר באכילה איך נאכל בעזרה והלא חייב האוכל משום ביאת מקדש כמו אוכל נבלת עוף טהור דמבואר במשנה ריש טהרות ואף דנבלת בהמה אין מטמא אבית הבליעה מ"מ הרי נטמא במגע ולא משכחת רק בתחב לו חבירו כדאמרינין בנדה דף מ"ב ואותו מקום בלועה היא וא"כ התוחב חייב על ביאת מקדש ואיך נאכלין לזכרי כהונה בעזרה. ואף אם נאמר דרדב"ז ל"ק רק בנטרף הבן ח' ולא בשחט ולא נטרף כדמשמע בסוף דבריו והא דתני אין נאכלין אלא לזכרי כהונה מיירי שישחוט הבן ח' חדא דכיון דאין במינו שחיטה מה חילוק יש בין נשחט ולא נטרף ובין נטרף. ועוד אנא מצינו דבר זה שיהי' מותר באכילה ומטמא משום נבלה. והרי ר"י דריש בחולין ק' נבלה וטרפה לא יאכל לטמאה מי שאיסורו משום בל תאכל נבלה יצא עוף טמא שאין איסורו משום בל תאכל, נבלה ומ"ה ס"ל נבלת עוף טמא אין מטמא ורבנן לא פליגא רק משום דס"ל איסור חל על איסור. ואס"ד דאשכחן דבר שמותר באכילה ומשום נבלה מטמא איך דריש ר"י והלא טומאה לא תליא באיסור כלל. ואף לפמ"ש במקום אחר דאם אין איסור חל על איסור מ"מ מטמא. וע' תוס' זבחים כ"ט ולקמן שם הטעם דבאמת אסור משום נבלה ורק דהאיסור ללקות אינו חל ומ"מ מטמא דלענין טומאה באיסור הראשון לא הי' טמא משא"כ לומר שמותר באכילה ומטמא משום נבלה אין שום ה"א. וראי' מדהקשה בש"ס דשבועות כ"ד אהא דשבועה חל בכולל על נבלה הלא ל"ה בלאו והן ומשני בנבילה מסרחת. וכדרבא ואמאי לא משני בפשיטות דמשכחת לאו והן דבנשבע שאוכל נבלה השבועה חל שיאכל בן פקוע ובן ח' שנטרף דמותר באכילה והיא נבלה שמטמא משום נבלה. וכן קשה בש"ס דחולין ק"כ דאמרינין נבלה לא הותרה מכללה וכן היא בזבחים ק"ו ע"ב ואס"ד דבן פקוע בן ח' שנטרף הוא נבלה ומטמא ומותר באכילה א"כ הרי נבילה הותרה מכללה וע"כ דזה לאו נבילה היא ואין מטמא כלל וז"ב. על כן נ"ל דהרדב"ז קיצר בדבר וכונת דבריו דהרמב"ם קאי אטרפה שנשחטה דבתחלה כ' הר"מ טרפה שנשחטה שחיטתה כשרה אעפ"י שהיא אסורה באכילה הרי היא טהורה וכן השוחט את הבהמה ומצא בה עובר מת שחיטת אמו מטהרתו מידי נבלה קאי ג"כ אירשא בטרפה שנשחטה מצא בן ח' חי נטרף אע"פ שנשחט אחר שנטרף אין שחיטתו מטהרתו מידי נבלה קאי ג"כ אטרפה שנשחטה וכונת דבריו נטרף היינו שאמו נמצאת טרפה דהיא ג"כ טרפה אלא שהי' קשה לרדב"ז הרי השחיטת טרפה מטהר מידי נבלה

וע"ז כ' דבבן ח' דאין במינו שחיטה והאם נטרף אינו מטהר ומ"ש הרדב"ז כללא דמלתא בן ח' חי אע"ג דשחיטת אמו מתרת באכילה אינו מטהרת אותו מידי טומאת נבלה הכי קאמר אע"ג דמתרת אותו באכילה אם הי' האם כשרה אינה מטהרת מידי נבלה אם הי' האם טרפה. ומה שהקשה מהא דכ' הר"מ ה"ז שם בשוחט הבהמה ומצא בן ט' ואם מת קודם שידרוס ע"ג קרקע הרי הוא טהור משום דמשמע לי' דגם באמו נטרפה הדין כן. וכ"כ בכסף משנה שם ה"ז דהכל קאי אבהמה שנטרפה. ובזה סרו כל הקושיות שהקשיתי ודוק. ומה שכ' הר"מ בפירוש המשנה פ"ד דחולין ודע שבן ח' חי שנטרף ונשחט אין שחיטתו מטהרתו מידי נבלה להרדב"ז ג"כ הכונה שנטרף היינו שאמו נמצאת טרפה. וע' במרכבת המשנה מ"ש על פי' המשנה ועל הר"מ הנ"ל והרבה יש להשיב על דבריו ואקצר. ושוב מצאתי בזקיני ת"ש חידושי חולין דף ע"ב שפי' דברי הר"מ כדברי ונהניתי ובכמה דברים כיון לדברי רדב"ז. עיי"ש:

ט"ז והנה בש"ס דפסחים ע"ג הקשה בגמ' שוחט חטאת בחוץ לע"ז מה תיקן פירש"י דליכא למימר דתיקן שלא יטמא משום נבלה דעדיין טמא משום תקרובת ע"ז וקשה אמאי לא משני דמיירי שמצא בן ה' חי דהרי תוס' כ' דכל הסוגיא שם לר"ש והוא ס"ל בהויתן קדושים כדאיתא בכריתות כ"ג ולדידי' הולד נאכל לכל אדם ואין אסור משום שחוטי חוץ ולדעתי אין טמא משום תקרובת ע"ז דבעוד שהוא חי אינו טמא כדאיתא בחולין דף ע"ה וי"ל דאח"כ כשהרגו ג"כ אין טמא משום תקרובת ע"ז כיון שבשעה ששחט לע"ז הי' חי [ואין לומר דמיירי בחטאת עוף כדאמרינן בחולין דא"כ מה משני תיקן להוציא מידי אמ"ה והרי ב"נ א"ח משום אמ"ה בעוף וע"כ מיירי בבהמה א"כ לישני בכה"ג] וצ"ל דמ"מ אח"כ כשהרגו טמא משום תקרובת מ"מ ול"ק למה דמתרץ הגמ' תיקן להוציא מידי אמ"ה ופירש"י לב"נ והכונה דלישראל בלא"ה אסור משום שחוטי חוץ והרי משכחת לה תיקון לישראל במצא בן ה' או בן ד' חי דהולד אינו אסור משום שחוטי חוץ כיון דהוא חולין. די"ל דהולד אסור משום תקרובת ע"ז. ועדיין ל"ה תיקון לישראל. ודע דהקריב בן פקוע לע"ז ודאי חייב אף למ"ד בע"ז נ"א בשוחט מחוסר אבר דפטור הטעם דמחוסר אבר אסור אף לב"נ בבמה משא"כ בן פקוע דלרש"י אסור להקריב משום בן פקוע מ"מ לנכרי לא אסור בבמה. וחייב משום שוחט לע"ז כנ"ל פשוט. שוב ראיתי במה שכתבתי לעיל דאם שחט בהמות קדשים בחוץ ומצא ולד דלמ"ד בהויתן קדושים הולד חולין אין הולד אסור משום ש"ס כיון שהוא חולין בחוץ. הדבר תליא בטעם דשחוטי חוץ אסור דלרש"י קדושין נ"פ ע"ב דש"ח אסור דאין קדשים ניתרין אלא בזריקה א"כ הולד הנמצא בתוכה שהוא חולין מותר אמנם י"ל ש"ח אסור משום כל

שתעבתי הוא בבל תאכל או משום כמדארל"ת ולפ"ז גם הולד חולין אסור הואיל שנעשה דבר מתועב בשחיטה זו. ויבואר אי"ה במ"א:

סימן יט

עוד בדיני בן פקועה להרב הה"ג החריף ובקי המפורסם מ' צבי הורוויץ זצ"ל בעה"מ ספר לקוטי צבי:

א' מה שהקשה כת"ה בחולין דף צ' דאהא שהקשה בגמ':

סימן כ

(חסר עמוד):

צ"ל דס"ל לסוגיא דחולין ס"ח כשיטת רש"י בנדה דיש שליא בלא ולד רק דרוב שליות יש בהן ולד וקשי' אמאי שליא שיצתה מקצתה אסורה הלא הו"ל ס"ס כקו' תוס' על רש"י בנדה וצ"ל דיש ס"ס להחמיר שמא יצא ראש ושמא יצא רוב ומזה הוכיח בגמ' דראש הוה כילוד. והנה התוס' חולין ס"ח ובכורות מ"ו הקשו לשמואל דאין הראש פוטר בנפלים משליא שיצתה מקצתה ויש לישב דשמואל יסבור דאין שליא כלל בלא ולד ול"ה ס"ס להקל ומ"ה אסור מספק שמא יצא רוב כפירש"י בב"ק וסוגיא דחולין ס"ח ס"ל דרק רוב שליות בולד וצריך ס"ס להחמיר כנ"ל, ומעתה דיש מחלוקת בזה מיושב קושיתי הנ"ל לשיטת רש"י מחולין ע"ז דסוגיא דחולין ע"ז ס"ל דאין שליא כלל בלא ולד. ומ"ה אף בלא חזינין דנמצא ולד בשליא אסור ורש"י בנדה כתב דרוב שליות יש להם ולד כסוגיא דחולין ס"ח דס"ל הכי כמ"ש לעיל דאל"כ קשה קו' מהר"ם. ולפ"ז דברי תוס' בנדה הכי מתפרשים דאם נאמר כרש"י דרוב שליות יש להם ולד ונאמר דאין הראש פוטר בנפלים אף בבהמה א"כ איכא ס"ס או רוב להקל ולהחמיר ליכא ס"ס אין איסור בשליא שיצתה מקצתה רק כשנמצא ולד בתוך השליא אבל סוגיא דחולין ע"ז לא קאי הכי כיון דסוגיות חלוקות ודוק. (וע' בספר קנאת סופרים להגאון מהרש"ק דף נ"א ע"ב מה שכ' בישוב קושיתי). שוב מצאתי בישי"ע סי' י"ד שכ' לישב קו' מהר"ם על דרך שכתבתי לעיל:

ב ודע דמקושיות הגמ' הנ"ל מכדי אין שליא בלא ולד למ"ל קרא קשה על הרמב"ם דס"ל ספיקא דאורייתא מהתורה לקולא א"כ כיון דשליא שיצאה מקצתה לא אסור רק מספק שמא יצא רוב מדאורייתא מותר ולא הי' לגמ' להקשות למ"ל קרא רק אדרבה אמאי אסרה תורה ואי התורה אסרה כאן מספק ל"ק למ"ל קרא דאצטריך שספק כאן אסור מדאורייתא. ואי דיש כאן חזקה שאינו זבוח וגם הר"מ יודה דאם יצא רובא ל"מ שחיטת אם ועדיין בחזקת שאינו זבוח עומד הרי יש חזקת מעוברת כנגד זה דעדיין עומד

בחזקתו הראשונה שלא נולד. ולפמש"ל דיש ס"ס להחמיר שמא יצא רובא ושמא יצא ראשו מיושב קו' הנ"ל דס"ס להחמיר ודאי אסור מן התורה אף להרמב"ם ושפיר מקשה למ"ל קרא:

ג והנה מהרש"א הקשה בחולין ס"ח תד"ה סיפא מאי קמ"ל לפי מה דמיבעי בנחתך אין מצטרף לרוב אמאי שליא שיצאה מקצתה אסורה שמא יצא רוב כיון דהולד נמוק הו"ל כנחתך ואף אם יצא רוב מותר מה שבפנים וצ"ל דנימוק עדיף מנחתך ולא נודע הסברא ונ"ל מכאן ראי' למה שכתבתי לעיל סי' י"ב אות ד' דדבר לח מיקרי חיבור דלא כמ"ש בחו"ד סי' צ"א ס"ק ו' וצ"ב ס"ק כ' דדבר לח לא מיקרי חיבור ועיי"ש שהבאתי ראי' מנזיר דף נ' ומרמב"ם פ"ד מטומאת מת דעכ"פ בחלב שהוא סמוך ועב הוה חיבור ומה"ט חלב שלם והתיכו טמא ול"ה כנחלק שכ' תוס' נזיר שם עיי"ש שהארכתי קצת בפרט זה ומה"ט בשליא שיצאה מקצתה ויצא רוב הולד אף שנימוק הולד כיון שהוא סמוך ועב ל"ה כנחתך אבר אבר. וזה ראיה ברורה לדינא. ובפליתי סי' י"ד ס"ק כ' האריך בישוב קו' מהרש"א ולפענ"ד התירוץ נכון מאוד:

ד ובפליתי שם כ' לישב קו' מהר"ם שהובא לעיל דאיך מייתי בגמ' משליא שיצאה מקצתה להוכיח דיצא ראשו כילוד דילמא הטעם דחיישינין שיצא רוב וכ' דגמ' הוכיח דמיירי שיצא מיעוט דהרי לרב האבר אסור וא"כ בשליא שיצאה מקצת ולד הרי נתערב ואסור הכל מכח תערובת וצ"ל שיצא מיעוט ובטל ברוב וע"כ מיירי שיצא מיעוט ואין להסתפק רק שמא יצא ראשו. עכ"ד וצ"ע דהרי לרב קיימינן ורב ס"ל מב"מ ל"ב ועוד בלח בלח גם לדידן לא בטל ברוב מדרבנן. וע"כ מיירי שנחתך תיכף כשיצא ולא נתערב כלל: ה' ובהך סוגיא דחולין דף ס"ח ע"ב יש לי עיון בתוס' ד"ה יכול אף זה כן שהקשו למ"ל קרא דחטאת דכתיב פנימה שלא יצאה חוץ למחיצתו הא יצאה בת שריפה ל"ל הא מקרא דבשר בשדה נפקא וי"ל דס"ד למילף ממעשר שני ובכורים דשרי. וקשי' לפמ"ש תוס' ב"מ נ"ג ע"ב סוף ד"ה לא פלוג דדוקא זבחים שעושין מהם עבודות כיון שנדחו אין חוזר ונראין אבל מעשר או בשר זבח לאחר עבודה או שירי מנחה חוזרין ונראין א"כ קרא דחטאת דכתיב פנימה הרי קאי בדם כדכתיב הן לא הובא את דמה בקודש פנימה ודרשינין בזבחים דף ק"א שמא חוץ למחיצתה יצאת ולמ"ל קרא כקו' תוס' ואין לומר דס"ד למילף ממעשר ובכורים דשרי בחזר למחיצתו דבמעשר ובכורים ל"ש דיחוי משא"כ בדם. ואיך אפשר למילף מבכורים. ונ"ל לתרץ דבפסחים פ"ב דרשינן מקרא דפנימה לבשר היוצא וצ"ע מנ"ל לגמרא דקאי אבשר ולא אדם דמיירי בקרא והתוספות זבחים פ"ב ד"ה כיון שיצא בשר הקשו על רש"י שכ' דדם היוצא ילפינין מפנימה והקשו

תוס' מפסחים דדרשינין מפנימה לבשר היוצא להנ"ל ניחא דקרא לדם אי אפשר לאוקמי דנפקא לן מבשר בשדה. ול"ש תירץ תוס' דא"א למילף מבכורים דבדם שייך דיחוי. ומ"ה דריש לבשר זבח דבזה ל"ש דיחוי דא"צ עבודה. וס"ד למילף מבכורים. ורש"י בזבחים קאי למה דס"ל לרב אשי זבחים ל"ד כל שבידו ל"ה דיחוי וס"ד דאף דם ילפינין מבכורים כיון שבידו להכניסו ולכן באמת קרא קאי אדם ואף בנראה ונדחה חוזר ונראה וע' תוס' סוכה ל"ג וזה הערה יקרה וע' מ"ש בספרי לא"ח סי' א' בשולי המכתב:

ו' עוד צע"ק בענין זה במה שכ' תוס' חולין, ע' ע"ב ד"ה קלוט במעי קלוטה במה שהקשו דלריה"ג ודאי ס"ל כר"ש ובאמת קלוט במעי קלוטה אסור ותירצו, א"נ הכא איירי בראשו ורובו דומה לאמו דאפי' ר"ש מודה דשרי ולמ"ל לתרץ ראשו ורובו דומה לאמו דהרי ר"ש בעי ראשו ורובו משום דס"ל לענין בכורה נמי בעי ראשו ורובו וריה"ג ס"ל בכורות ה' ע"ב דאפי' מקצת סימנים דומה לאמו חייב בבכורה וה"ה לענין איסור אף אם סובר דקלוט שנולד מפרה אסור מ"מ במקצת דומה לאמו מתיר ולמ"ל לתוס' לומר ראשו ורובו וכן צ"ע בתוס' בכורות ו' ד"ה ור"ש ושמא נקטו ראשו ורובו אליבא דר"ש אבל לריה"ג באמת ל"ב ראשו ורובו ודוק:

סימן כא

לכבוד ידידי ה"ה הרב הגדול החריף ובקי מ' מאיר ראפופארט נ"י כעת אבד"ק דאמבראווא:

ע"ד השאלה באחד שקנה עגל מנכרי ולא ידע אם הוא בן ח' והאכילו לישראלים. ועמד השואל לשאול על הכלים אם להתירם אחר שהי' מע"ל. וע"ז חקר בפלפול רב אי מה שצריך להמתין ח' ימים הוי דאורייתא או דרבנן והאריך בפלפול ומדברותיו נאוה. וגם בדבר הדין אם סומכין על סימנים בעגל:

א תשובה כבר האריכו בענין זה גדולים חקרי לב ודברי תורה רחבים מני ים נצלול גם אנחנו במים אדירים האלה אולי יעלה בידינו דבר מה ברצות ד' לכוון לאמיתה של תורה ואבוא על סדר דבריו מה שהקשה כ"ת על דבר הנקודת כסף סט"ו שהק' שם הט"ז בספק בן ח' אמאי לא שרינן משום ס"ס שמא בן ח' ימים ושמא כלו לו חדשיו ותירץ דהו"ל דשיל"מ. והקשה הנקודת הכסף דהרי אין המתיר עתיד לבא בודאי. והקשה כ"ת דמאי ענין זה לביצה ס' טריפה שם אמרינן שמא היא טריפה ולא יבא לידי היתר ובטל ברוב משא"כ הכא אם לא יבא לידי היתר שימות קודם ח' בודאי אסור היא דע"כ היא מן המיעוט. ואיגלאי מילתא למפרע דנפל היא ואיך נתירו עתה מטעמא שמא ימות ומש"ה לא נמתין הרי אם ימות ודאי איסור היא ונפל היא. כבר תמה עליו בראש אפרים בתשו'

שם סי' ב' והאריך בזה. ונ"ל להצדיק דברי הנקודת הכסף דהרא"ש כתב בפ"ב דע"ז אהא דסתם כלי נכרים אינו בני יומן דמותר מטעם ס"ס והקשה וא"ת וליטעמי' קפילא ותי' דכיון דס"ס היא לא הטריחו חכמים להטעימו קפילא עיי"ש. וכן דעת הרבה פוסקים דס"ס א"צ לברר כלל. ואף הפוסקי' דס"ל ס"ס היכא דאיכא לברורי צריך לברר והיא דעת הרשב"א ע' סוף סי' ק"י היא דוקא היכא דאיכא לברורי תיכף. אבל א"צ להמתין ולכאורה אמאי לא יצטרך לברר מטעם דשיל"מ דהרי אם יטעום הקפילא ויאמר דליכא טעם יותר אף בלא ס"ס. וע"כ צ"ל כיון דעתה מותר מטעם ס"ס וא"צ לברר ל"ה דשיל"מ דלמא העכו"ם יטעום טעם איסור. ול"ה המתיר בודאי. ולפ"ז בס' אם הוא בן ח' ואיכא ס"ס שפיר הקשה דלא יהי' צריך להמתין כמו כל ס"ס דא"צ לברורי מטעם דשיל"מ דאין המתיר יבא בודאי:

ב עוד הקשה כת"ה על הנקודת הכסף דל"ה דשיל"מ כיון דאם יחי' ח' ימים תגלי מילתא למפרע דלא נאסר מעולם. כדאמרינין בירושלמי פ"ו דנדרים הובא ברא"ש שם דאם הזקן עוקר הנדר מעיקרו ל"ה נדרים דשיל"מ. כיון שלא נאסר מעולם רק דמסיק דמ"מ כיון שהי' אסור עד עתה בלא שאלה הו"ל דבר שיש לו מתירין א"כ בספק בן ח' אם יחי' תגלא מלתא למפרע דלא נפל היא ולא נאסר מעולם הנה ככל החזיון הזה העיר ג"כ בראש אפרים סי' הנ"ל והביא דברי הא"ז דמה"ט בתיקו ל"ה דשיל"מ משום שאם יבא אליהו תגלי מלתא למפרע שלא נאסר מעולם כסברת ירושלמי. והאריך בפרט זה על דברי הנקה"כ. ובגוף דברי הירושלמי מדברי הר"ן נדרים נ"ב ומדברי הכסף משנה פט"ו ממאכלות אסורות יראה הסברא והגירסא היפך דאם חכם עוקר הנדר מעיקרו הו"ל דשיל"מ אולם בגוף סברת ירושלמי לא אדע החילוק. דבין לפי סברת רש"י בדשיל"מ בין לפי סברת הר"ן אין חילוק בין עוקר מעיקרא או מכאן ולהבא. ולפענ"ד נראה הנה ז"ל הירושלמי כפי גירסת הרא"ש אלו נדרים מה איתעביד להון כדשיל"מ או כדבר שאל"מ מסתברא מי עבדינין כדבר שיל"מ. התני תמן שהחכם עוקר את הנדר מעיקרו אמרו אין עוקרו אלא מכאן ולהבא. הנה לא מצאנו פלוגתא בזה כלל. ולכ"ע חכם עוקר מעיקרו ודוקא בעל מיגז גייז. על כן בלא"ה אין הבנה לדברי ירושלמי לכן נראה הכונה הנה אם אין מתירין רק ע"י פתח בלא"ה נדרים ל"ה דשיל"מ דשמא אין לו פתח. ול"ה המתיר בודאי. אמנם למ"ד פותחין בנולד זה גופה פתח מה שנתערב. כמ"ש הטו"ז סי' שכ"ג לענין חלה אך הלכה אין פותחין בנולד. וגם בחרטה בעי חרטה דמעיקרא. על כן קאמר הירושלמי התני תמן שהחכם עוקר הנדר מעיקרו. וע"כ בעי פתח או חרטה דמעיקרא. ושמא אין לו פתח או חרטה דמעיקרא והתערובת נולד הוא ול"ה חרטה דמעיקרא ע"כ

ל"ה דשיל"מ. ומסיק אמרי אין עוקרו אלא מכאן ולהבא. דאין הכונה דהחכם אין עוקר אלא מכאן ולהבא דזה לא ס"ל לשום מ"ד. אך הכונה לפמ"ש הרמ"א סי' רכ"ח סעיף י"ג דאף דאין פותחין בנולד היינו לעשות פתח אבל אם מתחרט מעיקרו מכח נולד מיקרי חרטה ומתירין לו. על כן נדרים הו"ל דשיל"מ אף דלא עקר אלא מכאן ולהבא היינו שאין לו פתח רק מכח מכאן ולהבא. מ"מ יכול לעשות מזה חרטה דמעיקרא ומה"ט כ' הסמ"ג ותשו' להרמב"ן הובא שם בטו"ז וב"י שהתירו לבן כלבא שבע נדרו שהדיר לר"ע אף שהי' נולד. עיי"ש ומפאת כן נדרים הו"ל דשיל"מ דמכח התערובת יכול לשאול. וע' תשו' בית יעקב סי' ק"י שחילק: על הטו"ז בה' חלה מה"ט. וזה לדעתי פי' נכון בירושלמי. ולפ"ז אין קו' על נקודת הכסף מירושלמי. דאף אם תגלי מילתא למפרע הו"ל דשיל"מ והירושלמי קאמר דכיון דבעי פתח וחרטה דמעיקרא נדרים ל"ה דשיל"מ דשמא אין לו פתח והתערובת הו"ל נולד ודוק היטב בהערה זאת:

ג' בתשו' בית יעקב סי' ק"י הנ"ל ראיתי דברים תמוהים שכ' דמעשר שני שביד ישראל ל"מ שאלה מדאמרינן בסנהדרין פרק חלק דמעשר ביד ישראל כתרומה ביד כהן. וליתא דבסנהדרין אמרינן כמו דתרומה ביד כהן ישרוף בעיר הנדחת משום דממונא דכהן היא כן מעשר שני שביד ישראל ישרוף. אבל מ"מ מהני שאלה כמבואר בתוס' פסחים מ"ו ע"ב ד"ה הואיל וכן מוכח מרמב"ם פ"ד דתרומות ה' י"ז שכ' וכן המפריש תרומה ומעשרות וניחם עליהם ה"ז נשאל לחכם ומדנקט מעשרות בלשון רבים משמע מעשר ראשון ומעשר שני וז"ב. עוד כ' בתשו' שם דאם הנזיר עובר על נזירתו חייב מלקות אף אם נשאל לחכם כיון שנתכוין לאיסור ועבר עבירה אינו מועיל התרה וראי' מרמב"ם פי"ב מנדרים בנדרה ועברה על נדרה קודם שיפר לה אבי' או בעלה אעפ"י ששמע בו ביום והפר ה"ז חייבת על דבר שעברה. ודבריו תמוהין דבעל מיגז גייז. ומ"ה חייבת מלקות משא"כ נזיר ששאל לחכם וע' בש"ך סי' רל"ד ס"ק ס"ד:

ד' והנה כת"ה כ' דעגל ספק בן ח' איכא תרי חזקה חזקת שאינה זבוח דאם נפל ל"מ שחיטה והוה נבלה וגם חזקת מעוברת והשתא היא דילדה. כמ"ש תוס' ב"מ דף ק' (וכפי הנראה גם הפמ"ג סי' ט"ו בשפתי דעת סוף הסימן כיון לחזקת מעוברת) וכ"כ בנוב"י תניינא יו"ד סי' ו' שיש חזקת מעוברת ותרי חזקה נגד רוב הוה פלגא ופלגא ומ"ה ל"מ מסל"ת והאריך בפלפול. ולפענ"ד ל"ש בזה חזקת מעוברת רק כשאנו מסופקין על האם כגון במחליף פרה בחמור שאנו מסופקין על האם ועל הולד אם קנה פרה מעוברת או רקנית מוקמינין האם בחזקת מעוברת. משא"כ בקנה עגל וספק בן ח' ל"ש לאוקמא האם בחזקתה דאין אנו מסופקין על האם רק על הולד כמ"ש הרמב"ן בגיטין דף ס"ד

באומר לשלוחו צא וקדש. וראי' מתוס' יבמות ס"ח שהקשו בספק בן ט' נוקמא אחזקת קטנות. ולמה לא הקשו נוקמא האם בחזקתה שילדה באיחור הזמן. ומה לי ספק בן ט' שנים או בן ח' ימים. וע"כ כהנ"ל ואין לומר גם בספק בן ח' נוקמא בחזקת קטנות כמ"ש תוס' יבמות הנ"ל דזה הוה חזקה עשוי' להשתנות כמ"ש מהרי"ט. ח"א סי' מ"א. והכי מוכח מתשו' הרשב"א ורמב"ן הובא ברמ"א סי' קנ"ה ובתשו' מהרי"ט סי' הנ"ל דספק אם הקטנה הגיעה למספר שנותי' אינה יכולה למאן ונימא אוקי אמה בחזקת מעוברת וילדה לאח"כ ונחזיק מטעם זה דהיא פחותה מי"ב שנים. וע"כ כנ"ל דאין אנו מסופקין על אמה. ומה לי ספק בת י"ב שנים או ספק בן ח' ימים ובשב שמעתתא ה' פ' י"ב י"ג חולק אמהרי"ט וס"ל חזקת קטנות הוה חזקה וגם חזקה העשוי' להשתנות הוה חזקה ודוחה ראיות מהרי"ט מתשו' הר"ן ונ"ל ראי' למהרי"ט דאל"כ קשי' אמאי העושה מלאכה בבה"ש בסוף שבת חייב אשם תלוי ואמאי אינו חייב חטאת דאוקמא בחזקת היום והתוס' כריתות י"ז לא כתבו רק דאיקבע איסורא אבל אס"ד דהוה חזקה גמורה יתחייב חטאת כמ"ש תוס' כתובות כ"ב דבחזקה חייב חטאת וכן בעוש' מלאכה בה"ש של ע"ש יפטור לגמרי אף מאשם תלוי דנוקא בחזקת יום וע"כ דחזקה העשוי' להשתנות ל"ה חזקה וה"ה חזקת קטנות וזה ברור לדעתי:

ה' וכת"ה מייתי דברי הפליתי שכ' לתרץ דמה"ט חיישינן לנפל ולא אזלינין בתר רובא משום דאיכא תרי מיעוטא דמיעוט שמא במקום נקב שחט מצטרף למיעוט נפלים והו"ל כפלגא ופלגא כמ"ש תוס' ב"ב צ"ג ור"ן חולין גבי אין לוקחין ביצים מנכרי והקשה מב"ב כ"ד בחמרא דאשתכח בפרדסי דערלה דס"ד דגמ' דשרי משום דרוב לאו ערלה והרי תוס' הקשו דיאסר משום יי"נ ותירצו דרוב גנבי ישראל א"כ איכא תרי מיעוטא שמא ערלה ושמא גנב נכרי ונאסר בנגיעה. ולא קשה דעד כאן ל"א תרי מיעוטא כפלגא רק אם הם מענין אחד. ובצירוף שניהם ל"ה רוב נגדם דאולי הנפלים והבהמות מנקבים הוה פלגא משא"כ בתרי מיעוטי מב' ענינים. כגון גנבי ישראל ופרדסי דערלה. לא מצרפין וכ"כ בראש אפרים בהתשובה שלפנינו סי' ב' הנ"ל וכ"כ בתשו' ברית אברהם אה"ע סי' ס"ה. וזה מוכרח דאל"כ תיקשי ממנה אביו שחייב מיתה דילמא לאו אביו הוא ודילמא הוא טריפה והו"ל עשאי"ל. ותרי מיעוטא כפלגא דמי. וע"כ כיון דהוי מב' ענינ' לא מצרפין תרי מיעוטא ודוק. ובלא"ה ל"ק קושיתו דתוס' כ' שם דספק ערלה מותר רק אי אזלינין בתר קרוב הו"ל כרוב עיי"ש ומ"ה ע"כ אזלינן בתר רוב. ומעתה מה בכך דאיכא תרי מיעוטי והו"ל כפלגא ספק ערלה מותר:

ו' והנה כת"ה העיר בעיקר הדין אם עגל פחות מבן ח' אסור מדאורייתא או לא אסור רק מדרבנן דחששו מדרבנן למיעוט נפלים כמ"ש תו' והקשה בטורי אבן מר"ה דף ו' דאמרינן בבעל מום מונין שנה דבכור לנתינתו לכהן דכתיב תאכלנו שנה בשנה משעה שנולד והקשה בגמ' בעל מום מי מצי אכיל לי' ומשני דקים לן שכלו לו חדשיו ומה מקשה והרי הך דתאכלנו שנה בשנה היא מדאורייתא וכיון דמדאורייתא מותר לאכול פחות מבן ח' נהי דמדרבנן אסור מ"מ מונין משעה שנולד כיון דמדאור' מותר איכא חיוב דאור' לתת תוך השנה דבר אכילה הוא ומה מקשה בעל מום מי מצי אכיל לי' ודא קו' רבתי. וכ' כת"ה דנהי דמדאורייתא מותר מ"מ כיון דמדרבנן אסור לא מיקרי תאכלנו שנה בשנה. כדכ' תוס' פסחים ל"ח דאף למ"ד מחיצה לקלוט לאו דאורייתא כיון דמדרבנן אין לו היתר אכילה בכל מושבות במע"ש שנטמא אף מדאורייתא אינו יוצא:

הנה ככל החזיון הזה מבואר בראש אפרים סי' הנ"ל והאריך הרבה בפרט זה. והביא דברי הפמ"ג סי' כ"ח ס"ק כ"ז שכ' לישב דברי הב"ח דאף אם מדרבנן אסור כגון בנמצא סכין פגום בין שחיטה לשחיטה לא טעון כיסוי דכתיב אשר יאכל. וזה לא חזי לאכילה. וה"ה לענין פחות מבן ח' לא מיקרי תאכלנו. אלא שהקשה על סברתו. מהא דאמרינן חולין כ"ז ע"ב ובדף פ"ה ואס"ד אין שחיטה לעוף מן התורה נחירתו זו היא שחיטתו ליבעי כיסוי. ואמאי א"ל צא נחור. ומה קו' כיון דמדרבנן לאו בר אכילה היא לא טעון כיסוי דלא קרינין אשר יאכל ונ"ל מקודם לישב סוגיא דר"ה באופן נאות. שלא יקשה מש"ס דחולין הנ"ל:

הנה דעת הרשב"א דאיסור דרבנן מותר להאכיל לקטן ולפ"ז י"ל דמה"ט א מקשה בחולין ואי אין שחיטה לעוף מן התורה ליבעי כיסוי דקרינין אשר יאכל משום שרשאי להאכיל לקטן בידים. והנה לפמ"ש המרכבת בהא דמיבעי ביבמות ע"ב קטן ערל מהו לסוכו בשמן של תרומה והקשו ע"ז להרשב"א דאיסור דרבנן מותר לספות בידים לקטן הרי סיכה כשתי' ל"ה רק מדרבנן ומה מבעי לי' וכ' לישב דאיסור הנאה ודאי אסור לספות לקטן דהגדול נהנה. ותרומה אסור בהנאה של כילוי דהגדול נהנה. (ומיירי שתרומה של זר והוא נהנה) ולפ"ז הרי מבואר במשנה דחולין ע"ו מבכרת שהטילה שליא ישליך לכלבים משום סמוך מיעוטא דנדמה למחצה דנקבות הא נפל זכר אסור בהנאה ויקבר כמו נפל קדשים דתני יקבר ואסורה בהנאה נמצא אם הבכור פחות מבן ח' והוא נפל אסור בהנאה וכ"כ תוס' בחולין ס"ט ע"ב דבכור טרפה יקבר. על כן אף אם אינו אסור רק מדרבנן דמדאורייתא ל"ח לנפל כיון דמדרבנן אסור אסור בהנאה ואסור לספות לקטן דהגדול נהנה א"כ שפיר מקשה בר"ה בעל מום מי מצי אכיל דכיון דמדרבנן אסור גם

בהנאה אסור לספות לקטן ולא קרינין בשעריך תאכלנו. ומ"ה לא הי' למנות משעה שנולד משא"כ בחולין שפיר מקשה ואי אין שחיטה לעוף מן התורה ליבעי כיסוי דשם לאו איסור הנאה היא ומותר לספות לקטן וקרינין אשר יאכל. וליבעי כיסוי. וזה תירץ נכון ונחמד. (ודע דלא תיקשי מב"ק ע"ב דאמרינין שם דאם חשנ"ב ל"ד חייב בדו"ה אף דאסור בהנאה ול"ח אף ליתן לקטן דשם כיון דרבנן הניחו לו זכות דחשנ"ב בשריפה והאפר מותר ל"א איסור דרבנן כדאורייתא דמיא. וע' בספרי חא"ח סי' נ"ט אות י"א מה שכתבתי בזה לפרש דברי תוס' ב"ק ע"ב ע"ב עיי"ש ותמצא נועם. עוד דע דמ"ש דבכור פחות מבן ט' בעל מום בקבורה וכן על מה שמשמע בחולין מבכרת שהטילה נפל זכר ודאי תקבר לא תיקשי מתמורה י"ז דאמרינין שם על טרפה לא חל קדושת הגוף דהוה כבעל מום וכן מבואר במשנה תמורה דעל טומטם ואנדרוגינוס לא חל קדושת הגוף ואמאי חל קדושת הגוף על נפל דל"ח להקרבה, ולק"מ דבבכורות דף ג' ילפינין מכל פטר שגר בהמה אפי' על שגר דהוא נפל חל קדושה אף דלית לי' חיות א"כ גלי קרא. וכ"כ תוס' חולין ע"ז מ"ב ד"ה רובע וה"ה בן ח' בבכור בעל מום יקבר דנפל דל"ח להקרבה אין חילוק בין בעל מום לתם וצע"ק בתוס' חולין ס"ט ע"ב שהקשו אמאי יקבר ואמאי אסור למכור לנכרי. וכ' משום דאסור לישראל אסור למכור לנכרי. והרי קרא כתיב כל פטר שגר דאנפל בכור חל קדושה כדאמרינין בבכורות. ושמא י"ל משום דבספרי ילפינין מכל פטר שגר דנפל פוטר הבא אחריו א"כ י"ל לעולם לא יקבר וקרא קמ"ל דפוטר הבא אחריו ולכן כ' הטעם משום שאסור לישראל מ"ה אסור לנכרים ויקבר ודוק): ז' והנה במה שכ' לעיל לא נתישב רק קו' הטורי אבן אמנם דברי הפמ"ג סי' כ"ח ס"ק כ"ז שכ' דטרפה דרבנן פטור מכיסוי שקשה עליו מאוד מסוגיא דחולין הנ"ל לא נתישב. אולם נ"ל לישב קו' טורי אבן ודברי הפמ"ג בדרך זה הנה על שיטת הרשב"א דאיסור דרבנן מותר לספות לקטן בידים רבים חולקים וגוף הדין תולה בזה דאם איסור דאוריי' אסור לספות לקטן מדאורייתא איסור דרבנן אסור לספות לקטן מדרבנן אך אם גם איסור דאורייתא אינו אסור לספות לקטן רק מדרבנן איסור דרבנן מותר לספות לקטן. והפמ"ג א"ח סי' שמ"ג כ' בדעת הטור דאף איסור דאורייתא לא אסור לספות לקטן רק מדרבנן משום דשלא לספות בידים איכא ג' כתובים בשרצים ודם וטומאה ביבמות קי"ד ועבדינין צריכה שם. אך מב' כתובים יש ללמוד במה הצד וליכא פירכא. ומדכתיב קרא ג' על כרחך דלא ילפינין לשאר איסורין על כן ל"ה רק מדרבנן (וע' לעיל סי' י"ז אות א' ב' שהארכתי בדברי הפמ"ג). ולפ"ז מה דיש ללמוד מקרא אחד ולא ממה הצד שפיר נוכל ללמוד והוה מדאורייתא והנה שם ביבמות אמרינין דמדם אין ללמוד שכן כרת ומטומאה אין ללמוד דשאני כהנים

הואיל וריבה מצות יתירות ומשרצים אין ללמוד שכן בכעדשה וכ' תוס' דאף דשרצים לאכילה בכזית מ"מ בנמלה חייב משום ברי'. ודעת הגהות ש"ד הובא בב"ח ובפליתי סי' ק' דעוף טהור שנתנבלה בשחיטה הוה ברי' וכ' הפליתי הטעם דנאסר מתחילת בריתו משום אינו זבוח משו"ה הוה ברי' ולפ"ז עוף שיתנבלה בשחיטה דהוה ברי' יש ללמוד משרצים (ובזה יש לישב דברי הטו"ז א"ח סי' שמ"ג שכ' דנבילה ילפינין מקרא דאין להאכיל לקטן ותמה בפמ"ג בשם נהר שלום שם דבנבילה לא כתיב רק בשרצים ולפמ"ש בשם ש"ד דנבילה ברי' כמו שרצים וילפינין משרצים שפיר כ' הטו"ז) ובנתנבלה מדאור' אסור מדאורייתא לספות לקטן ובנתנבלה מדרבנן אסור מדרבנן לספות לקטן וזה דוקא למ"ד יש שחיטה לעוף מן התורה אבל למ"ד אין שחיטה לעוף כ' הפמ"ג בפתיחה לה' שחיטה בתחילתו דלא מיקרי איתחזק איסורא דלית בי' משום לתא דעשה שאינו זבוח. ולפ"ז ל"ה ברי' וכ"כ בישי"ע סי' ק' דל"ה ברי'. ומעתה מיושבין דברי הפמ"ג דלדידן דיש שחיטה לעוף מן התורה והוה ברי' לדעת הגהות ש"ד ואסור לספות לקטן מדאורייתא בדאורייתא וא"כ בנתנבלה בשחיטה כגון בסכין פגום בין שחיטה לשחיטה אף מדרבנן אסור לספות לקטן מדרבנן ולא קרינין אשר יאכל ופטור מכיסוי. משא"כ בש"ס דחולין כ"ז ודף פ"ה שפיר מקשה ואס"ד אין שחיטה לעוף מן התורה וליכא לתא דעשה שאינו זבוח ול"ה ברי' ובכה"ג באיסור דרבנן מותר לספות לקטן ע"כ נחירתו זו שחיטתו וליבעי כיסוי דקרינין אשר יאכל דמותר לתת לקטן וכן מיושב סוגיא דר"ה דאם הוא בן ח' הוה ברי' דנאסר מתחילת בריתו ואסור לספות לקטן מדאורייתא א"כ אם הוא ספק נפל נהי דאסור מדרבנן מ"מ נאסר מתחילת בריתו והוה ברי' ואסור לספות לקטן ולא קרינין בי' תאכלנו שנה בשנה ולמה מונין משעה שנולד. וזה ישוב נכון בדרך הפלפול. (הן אמת דהפמ"ג סי' כ"ח הנ"ל כ' לישב דעת זקיני הב"ח והב"ח לא ס"ל כשיטת הש"ד מ"מ סברת הפמ"ג י"ל שלא יהא סותרים דברי הגמ' ודוק):

ח' ולפענדנ"ל קו' הטורי אבן בדרך נכון מאוד דדעת התוס' נכונים דעגל שנולד קודם ח' ימים וספק אם כלו חדשיו ל"ה רק מדרבנן ומ"מ מקשה בר"ה שפיר בעל מום מי מצי אכיל. ובזה נתישב גם דברי האורחת חיים הובא בב"י סי' ט"ו שכ' דלא אמרו ח' ימים אלא לקרבן אבל לאכילה א אפי' בן יומא מותר ואין כן דעת הפוסקים ובודאי כונתו אף בלא קים לי' דכלו חדשיו דבכלה חדשיו לא הי' צריך להביא בשם אורחת חיים דהרי מבואר בש"ס דר"ה ובכל הפוסקים ואמאי כ' ואין כן דעת הפוסקים וכ"כ בתשב"ץ ח"ד סי' ב' בשם אורחת חיים ובלא קים לן שכלו חדשיו:

דבריו תמוהים מש"ס דר"ה דמקשה בעל מום מי מצי אכיל וכבר תמה עליו בזה המ"ל פ"ג מאיסורי מזבח וע' יש"ש סוף ב"ק בהשינוים שבין א"י לבבל שכ' דבני א"י שוחטין עגל מיד ולא אמרו בן ח' אלא לקרבן וזה ג"כ תמוה) ונ"ל הנה מקודם נבאר דברי הפרישה דס"ל בעגל בן ח' ימים אף בודאי נולד בן ח' חדשים לעובר מותר משום דבן ז' הוא ואישתהי. ותמה זקיני הת"ש סי' י"ג ס"ק ט"ו דנעלם ממנו דברי הגמ' דנדה כ"ד ע"ב דמיבעי לן אם בהמה יולדת לשבעה או לא ולא איפשטא. ואמאי פשיטא לי' מה דמיבעי בש"ס ולא איפשטא:

ונראה לישב. הנה בש"ס דר"ה דף ו' אמר רבא כיון שעבר עליו רגל אחד עובר בעשה מיתיבי העיד ר' יהושע ור' פפייס על ולד שלמים שקרב שלמים א"ר פפייס אני מעיד שהיתה לנו פרה של זבחי שלמים ואכלנוה בפסח ואכלנו ולדה שלמים בחג בשלמא בפסח לא אקרבוה אימר מחוסר זמן הי' אלא ולדה בעצרת היכי משהו לה ועברו בעשה. ופירש"י ולד שלמים שהקדישו: בהמה מעוברת או עיברה לאחר הקדישה וקשה איך אפשר לפרש בהקדישה מעוברת הרי בתמורה י"ח מקשה על רבא כמו שמקשה בר"ה ומשני ר"א מה בחג חג העצרת ומקשה מאי קמ"ל לאפוקי דר"א דולד שלמים לא יקרב. ור"א ודאי לא ס"ל ולד שלמים לא יקרב רק בנתעברה ואח"כ הקדישה דבהקדישה מעוברת הוה הולד קדוש בפ"ע וגם ר"א מודה ועוד דל"ש הגזירה שמא יגדל עדרים דמה שתלד לאחר ההקדש לא תקרב ע"כ מה שקדוש בנתעברה קודם להקדש ודאי קריב. ואיך קמ"ל לאפוקי מר"א ונ"ל לישב דקשה לרש"י אמאי לא ידע המקשן דיש לפרש מאי בחג חג העצרת ומ"ה פרש"י דס"ד דמיירי בהקדישה מעוברת ומ"ה לא רצה לפרש דבחג היינו בעצרת דא"כ מאי קמ"ל. ומשני דבחג מיירי בעצרת ומיירי בהקדישה ואח"כ נתעברה וקמ"ל לאפוקי מר"א. ובחידושי הריא"ף הקשה אס"ד דמיירי בעיברה לאחר הקדישה א"כ כיון דבהמה גסה יולדת לתשעה ע"כ נתעברה קודם סוכות וע"כ הקדישה קודם סוכות אמאי לא הקריבו הפרה בסוכות וזה תימא רבתי דאמאי לא הקשה בגמ' על האם. ולפמ"ש מיושב דהמקשן ס"ד דמיירי בנתעברה ואח"כ הקדישה א"כ נהי דנתעברה קודם החג מ"מ ההקדש הי' אחר החג אך לפ"ז קשה על תי' ר"א דחג הוא עצרת וקמ"ל לאפוקי מדר"א וע"כ מיירי בהקדישה ואח"כ נתעברה דאל"כ גם ר"א מודה דולד שלמים קריב ושוב קשי' על הפרה גופה אמאי לא הקריבה בסוכות. וע"כ מוכח ממשנה זו ומתירץ רבא ור"א דגסה יולדת לז' ומיירי בשנה מעוברת והקדישו' ונתעברה לאחר החג וילדה בפסח ומ"ה לא הקריבה בחג דעדיין לא הקדישה ונפשטה האיבעיא דנדה דגסה יולדת לז' ומיושב קו' זקיני הת"ש על הפרישה דס"ל גסה יולדת לז' דדחי

סוגיא דנדה מפני סוגיא דר"ה ותמורה דס"ל לגמ' בפשיטות דגסה יולדת לז': ט ומעתה אבאר הנה בדגול מרבבה סי' ט"ו כ' דבר חדש דלענין ספק אם כלו לו חדשיו יש לומר סמוך מיעוטא דנפלים לחזקה שאינה זבוח והו"ל ספיקא דאורייתא. ואף דאנן פסקינן רובא וחזקה רובא עדיף ול"א סמוך מיעוטא לחזקה רק מדרבנן זה דוקא כשהרוב מתנגד לחזקה ואם אזלינן בתר רוב לא נשאר החזקה כגון ביבמות קי"ט דאיכא חזקת איסור אולם אי אזלינן בתר רוב שנתעברה צרתה שוב אין כאן חזקה משא"כ בספק בן ט' אף אם הוא בן ט' מ"מ חזקת שאינה זבוח איכא דעדיין לא נשחט ואמרינן סמוך מיעוטא לחזקה שלא תשחט. ובזה אמרינן מדאור' סמוך מיעוטא לחזקה וכונתו אף דהספק אם נשחט כראוי ואם הוא בן ט' אין לו חזקה דהרי נשחט מ"מ הספק הוא קודם שחיטה אם מהני לזה שחיטה ואז יש לו חזקה. ובגוף סברתו יש לעיין. והנה נלע"ד לשיטת הפרישה סי' י"ג הנ"ל דאף בודאי בן ח' מהני שהי' ח' ימים דאמרינן בן ז' היא ואישתהי א"כ בכל עגל שנולד יש ס"ס שמא בן ט' ואת"ל בן ח' שמא בן ז' ואישתהי. ואין לומר דל"ה ס"ס דשם אונס חד הוא לפמ"ש הפמ"ג דהיכי דספק כיצד הי' המעשה ל"ש לומר שם אונס חד הוא כדמוכח מדברי תה"ד סי' ק"ל הובא בש"ך סי' ק"י וגם לשיטת הרמב"ם לא ס"ל כלל הסברא דשם אונס חד הוא כמ"ש הפוסקים וכיון שיש ס"ס וגם רוב לא אמרינן סמוך מיעוטא לחזקה. ולכן ל"ה רק מדרבנן וכ"ז אם נפשט האיבעי דגסה יולדת לשבעה אבל לצד הסברא דנדה דגסה אינה יולדת לשבעה ל"ה רק ספק אחד ושייך סברת הדגול מרבבה והוה בעגל ספיקא דאור'. ולפ"ז לדינא עגל שנולד לא אסור רק מדרבנן והא דמקשה בר"ה בעל מום מי מצי אכיל נ"ל דסוגיא קאי לצד הסברא דנדה דגסה אינה יולדת לז' והו"ל בעגל ספקא דאורייתא מ"ה מקשה בעל מום מי מצי אכיל לי'. אבל למה דמשני רב אשי מה חג חג העצרת וס"ל לרבא ור"א דגסה יולדת לז' כמ"ש לעיל הו"ל ס"ס נגד חזקה שוב ל"ה רק דרבנן ומ"ה פסקו הפוסקים כן. ומעתה מיושבין דברי האורחת חיים דהוא ס"ל כשיטת הפרישה דנפשטה האיבעי דנדה והו"ל בכל עגל ס"ס ורובא ומ"ה ס"ל דמותר באכילה וא"צ ח' אלא לקרבן. והא דמקשה בר"ה בעל מום מי מצי אכיל משום דגמ' קאי לצד הסברא דגסה אינה יולדת לז' ול"ה ס"ס ואיכא רוב נגד חזקה. כסברת הדג"מ והוא פוסק כשיטת הפרישה וכסוגיא דר"ה ותמורה. וכן מיושב מה שקשה על האורחת חיים מש"ס דשבת קל"ו ר"פ ור"ה בדר"י איקלעי לבי ברי' דרב אידי בר אבין עביד להו עגלא ביומא דשבעה ואמרי לי' אי איתרחיתו לי' עד לאורתא הוה אכלינן מיני' השתא לא אכלינן מיני' והקשה ג"כ במ"ל פ"ג מא"מ הנ"ל להנ"ל מיושב די"ל דאינהו ס"ל גסה אינה יולדת לז' ול"ה ס"ס ומ"ה לא אכלי מיני' והאורחת חיים ס"ל

דנפשטה האיבעי כסוגיא דר"ה ומ"ה מתיר לאכול בו ביום וזה פלפול נחמד. אך דקשה על תירץ זה דא"כ מה הקשה בש"ס דשבת אהא דאמרינן באדם לענין יבום נפל מן הגג או אכלו ארי דברי הכל חי הוא והא ר"פ ורהבדר"י וכו' עביד להו עיגלא תלתא ביומי דשבעה ולא אכלו מיני' ומה קו' הרי יש חילוק בין אדם לבהמה דבאדם יש ס"ס שמא בן ט' ושמא בן ז' משא"כ בבהמה גסה דאינה יולדת לז' מיהו זה קשה ג"כ לתירץ הדגול מרבבה מה שחילק בין אדם לבהמה וכבר הקשה עליו בשלום ירושלים על ירושלמי ר"ה עיי"ש: י' ואם סברתי נכונה דיש חילוק בין אדם לבהמה יש לישב מה שהקשו למה באדם לענין יבום בילדה ילד ספק אם כלה חדשיו בנשאת לא תצא להרמ"ה עיין ב"ש סי' קס"ד ובעגל שנשחט אסור בדיעבד עיין בדגול מרבבה להנ"ל י"ל דבאדם איכא ס"ס שמא בן ט' ושמא בן ז' והרמב"ם לא ס"ל סברת שם אונס חד הוא ובבהמה חיישינן לסברת הגמ' דנדה דגסה אינה יולדת לז' ודוק:

יא ובלמדי מס' נדה הבאתי ראי' מגמ' דל"ה ס"ס שמא בן ט' ואת"ל בן ח' שמא בן ז' ואשתהי דאין נ"מ בין הספיקות דלא כמ"ש בשיטת הרמב"ם ויש לי בזה פרפרת נאה בגמ' דבמשנה דף מ"ד אמרינן תינוק בן יום אחד פוטר מיבום וההורגו חייב והרי הוא לאביו ולאמו ולכל קרוביו כחתן שלם. ובגמרא שם ע"ב והרי הוא לאביו ולאמו וכו' למאי הלכתא לענין אבילות כמאן דלא כרשב"ג דאמר כל ששהה ל' יום אינו נפל הא לא שהה ספיקא הוה ופירש"י אכולי מתניתין קאי דקא חשיב בן יום אחד בן קיימא. וקשיא אמאי אמר בגמ' אסיפא ולא אמר אריש כמאן דלא כרשב"ג וזה דקדוק עצום. ונ"ל ליישב הנה בטעמא דרשב"ג דס"ל הא לא שהה ספיקא הוה משום דחייש למיעוטא כמ"ש תוס' במקומו ובבכורות כ' באריכות ומבואר בנדה דף נ"ט ע"ב לר' יוחנן דאף ר"מ דחייש למעוטי מ"מ בס"ס ורוב מודה דבחידושי הר"ן כ' דטעמא דר"מ שם דמטמא באשה שהי' עושה צרכי' משום דחייש למעוטי ובס"ס גם ר"מ מודה. א"כ קשיא אמאי ס"ל לרשב"ג בלא שהה ספיקא הוה הרי יש רוב וס"ס דרוב נשים ולד מעליא יולדות וס"ס שמא בן ז' ושמא בן ט' וצ"ל כיון דאין נ"מ בין הספיקות אי בן ז' אי בן ט' שם אונס חד הוא ול"ה ס"ס. אמנם לפ"ז קשה למה אמרינן שם על כולה מתניתין אהא דההורגו חייב כמאן דלא כרשב"ג הרי משנה מצי אתי' גם לרשב"ג דמיירי באשה שלא שהתה אחר בעלה ג"ח ונשאת דאיכא ס"ס ונ"מ בין הספיקות בהורגו שמא בן ז' ומנחיל להשני ושמא בן ט' ומנחיל להראשון וכיון דאיכא נ"מ בין הספיקות הו"ל ס"ס ורוב ומודה רשב"ג א"כ משנה אתי' ככ"ע אמנם לענין אבילות הנה מבואר בתוס' נדה מ"ד דספק בן ט' לראשון בן ז' לאחרון שניהם מתאבלין משום דודאי אחד מחויב להתאבל ויש גנאי אם שניהם אין

מתאבלין וזה לדידן דאזלינן בתר רובא אבל לרשב"ג דחייש למעוטי ויש לכל אחד ס"ס להקל שמא לאו בנו ושמא בן ח' הוא שניהם אין מתאבלין ולשיטת הגהות אשרי בשם א"ז סוף מ"ק גם לדידן השני מתאבל ולא הראשון. ומעתה מקשה בגמ' שפיר מסיפא מדקתני והרי הוא לאביו ולכל קרוביו כחתן שלם לענין אבילות ע"כ לא מיירי בספק בן ט' לראשון בן ז' לאחרון דבספק אך השני מתאבל ולרשב"ג שניהם אין מתאבלין וע"כ לא מיירי מתניתין בספק בן ט' לראשון. עוד י"ל דהרי מצד הדין ספק בן ט' לראשון לכל אחד ספק אבילות לקולא. אך התוס' הוכיחו ממס' שמחות דקתני ספק אחיו ס' אינו אחיו מתאבלין ס ולפמ"ש תוס' עירובין מ"ז דאבילות יום ראשון מדאור' י"ל בספק אחיו מתאבל יום ראשון דהוה ספיקא דאוריית' ויותר א"צ להתאבל דל"ח לזלזול וע' מ"ש בספרי חא"ח סי' ס"ט אות ד' דבר חריף בזה. ומדקתני במשנה הרי הוא כחתן שלם לענין אבילות ע"כ לא מיירי בספק בן ט' לראשון דבספק בן ט' כל קרוביו אין מתאבלין כחתן שלם. וע"כ לא מיירי כולה מתניתין בספק בן ט' ושפיר מקשה אכולה מתניתין כמאן דלא כרשב"ג דכיון דאין נ"מ בין הספיקות אם הוה בן ט' או בן ז' לרשב"ג אין הורגין והיא הערה יקרה ת"ל ומוכח מכל זה דאם אין נ"מ בין הספיקות ל"ה ס"ס דלא כמ"ש דלשיטת הרמב"ם הוה שפיר ס"ס ודוק היטב בכ"ז:

יב עוד נלע"ד לישב דברי האורחת חיים דס"ל בספק אם כלו חדשיו מותר לאכול וקשה עליו ממה דמקשה מר"ה בע"מ מי מצי אכיל. ונ"ל הנה הדגול מרבבה כ' דיש עשה שאינו זבוח וסמוך מיעוטא לחזקה דנפל אין שחיטה מטהרתו. ובאמת זה פלוגתא בשבת קל"ה וריב"י וראב"ש ס"ל שחיטתו מטהרתו כטריפה ומדברי המאירי שבת שכ' בסתם דשחיטתו מטהרתו נראה קצת שפוסק כריב"י והר"מ אין פוסק כן וי"ל שהאורחת חיים פוסק כן דשחיטתו מטהרתו כטרפה ול"ש לומר סמוך מיעוטא לחזקה ולכן אזלינן בתר רוב ומותר באכילה ומ"מ נ"ל דבבכור בן ח' בעל מום אין שחיטה מטהרו דהרי כיון דטרפה הוא אסור בהנאה ויקבר כדכ' תוס' חולין ס"ט ע"ש וכמבואר במשנה בהמת קדשים שהפילה שלי' יקבר וכדכתבתי לעיל. והתוס' חולין ק"מ נסתפקו בבהמת עיר הנדחת אי עבר והקריבה אי כשר הואיל דלשריפה קיימא ומהרש"א גורס הואיל ולהריגה קיימא ונ"ל הספק של תוס' משום דכתותי מיכתת שיעורו ושחיטה בעי שיעור רוב הסימנים ותוס' כתבו ביבמות ק"ד דאף בגניזה שייך לומר כתותי מיכתת שיעורא. ולפ"ז דבבכור בן ח' ל"מ שחיטה אף לריב"י וראב"ש שפיר מקשה בר"ה בעל מום מי מצי אכיל לי' דבכור בן ח' ל"מ שחיטה ובספק שייך לומר סמוך מיעוטא לחזקה משא"כ בבהמת חולין וזה ישוב נכון. לדברי האורחת חיים אבל הרבה יש לפלפל בזה

לענין כתותי מיכתת שיעורא עיין לעיל סי' י"ב אות ג' מ"ש וע' בספרי חא"ח סי' י"ג בש"ה מ"ש על תוס' חולין ק"מ הנ"ל. ובעיקר הדין אי בשחיטה אמרינן כתותי מכתת שיעורא באיסור הנאה ע' תשובת הגאון ר"ע איגר סי' קס"ה שחולק על מהרש"א וכ' דבשחיטה דל"ב שיעור ל"א כתותי מכתת שיעורי' וכן נראה משעה"מ פ"ד מגירושין ולפענ"ד כוונת מהרש"א דכיון דאם נעקרו סימנים ל"מ שחיטה ה"ה אם נכתתו סימני' ודוקא בעפר עיר הנדחת מכסין דכל כמה דמכתת טפי עדיף משא"כ בשחיטה. ולכאורה יש מקום לומר להיפך דבכור קיל די"ל אדרבה יש חזקה שהוא בן ט' והוא חזקת היתר הנאה דכמו דקודם שנולד הי' מותר בהנאה ה"ה עתה מותר בהנאה וע"כ ל"ה בן ח'. ויש חזקות המתנגדות דחזקת שאינו זבוח מוכיח לאיסור ולעומת זה יש חזקת היתר הנאה. אך עיין חולין ט' דבספק, בשחיטה מוקמינן בחזקת איסור ולענין טומאה הוא אינו טמא דבחזקות המתנגדות מוקמינן אחזקה אך כיון דכתבתי הטעם דל"מ שחיטה בבכור משום דאסור בהנאה בספק בן ט' דמתירין בהנאה מספק שוב מהני שחיטה אם סובר האורחת חיים כריב"י וראב"ש. דאי אפשר למיתפס החבל בתרי ראשין על כן יש לעיין בכ"ז ואקצר הפעם. עוד נלפע"ד לישב בדברי אורחת חיים וגם בדברי יש"ש סוף ב"ק הנ"ל שכ' דבני ארץ ישראל שוחטין קודם ח' יש לומר דס"ל אין הלכה כרשב"ג. וס"ל דשמואל דאמר הלכה כרשב"ג בשבת קל"ו משום דס"ל רוב ל"ה ודאי רק ספק כמ"ש האסיפת זקנים ב"מ ו' רק שהתורה התירה ומה"ט ס"ל אין הולכין בממון אחר הרוב דל"ה ודאי ע"כ החמיר כרשב"ג משא"כ לרב רוב הוה ודאי וכ"כ בפליתי ר"ס ס"ג וכיון דאנן קיי"ל כרב באיסורי אין הלכה כרשב"ג והיינו טעמא דבני ארץ ישראל נהגו ביבום דאפי' מת הילד קודם ל' א"צ חליצה ויבום ובני בבל פסקו כרשב"ג אך לענין אבילות אדרבה בני א"י הקילו ובני בבל התאבלו אף ליום אחד וזה ממש להיפך משיטתן וצ"ע ובלא"ה הרבה צ"ע בדינים אלו שכ' מהרש"ל בשינוים שבין ארץ ישראל ואקצר הפעם:

יג הארכתי קצת בפלפלת כ"ש לברר הדין ולדינא כיון שדעת רוב הפוסקים דבספק אם כלה חדשיו ל"ה רק חשש דרבנן דמדאורייי' אזלינן בתר רובא. וגם הוכחתי דבספק אם הוא בן ח' ימים ל"ש לאוקמא האם בחזקת מעוברת דלא כמ"ש הפמ"ג והנוב"י וגם חזקת קטנות לאו חזקה הוא ותירצתי הראי' מסוגיא דר"ה דמשמע דהוה חשש דאורייי' וגם נתתי מקום לתרץ דברי האורחת חיים אשר על כן בדבר השאלה אם בישלו בשר עגל שלא נודע אם הוא בן ח' ימים הדבר פשוט דהכלים מותרים לאחר מע"ל בלא נודע השאלה עד אחר מע"ל דהו"ל ספק דרבנן אך אפי' בנודע השאל' בעוד שהי' הכלי בן יומא מותר להשהות כלי חרס וכלי מתכות מגעילין. דהנה הטו"ז סי' קל"ז מתיר כלי

הבלוע מסתם יינם שאינה בת יומא דהוה גזירה לגזירה וצ"ע אמאי בחולין קי"א בפנכי דהוה בי ר' אמי דמלח בה בשרא ותברא והרי דם שמלחו דרבנן והו"ל להשהות שיהי' אינה ב"י ועיין פמ"ג יו"ד סי' ק"ג מייתי קצת מזה וצ"ל דם שמלחו בתחלה הי' איסור דאורייי'. ולפ"ז בעגל בספק אם הוא בן ח' דהו"ל ס"ס דאף בודאי אינו בן ח' ל"ה רק דרבנן דמדאו' בתר רובא אזלינן וע"כ בספק בן ח' הו"ל ספיקא דרבנן ובדאור' איכא ס"ס ודבשיל"מ ל"ה כמש"ל על כן נהי דאסרינן הבשר דאולי מ"מ ה"ל דשיל"מ מ"מ הכלי מותר להשהות וסמכינן אשיטות טו"ז סי' קל"ז וגם אדברי מנחת יעקב כלל פ"ה אות ס"ד דלא כמ"ש בלבושי שרד בחידושי דינים אולם אם העגל ודאי לא הי' בן ח' ונודע בעוד שהכלי בת יומא לכאורה ג"כ יש להתיר לפמ"ש תוס' בבכורות דף כ' דמה"ט אסרו פחות מבן ח' לא משום דחששו למיעוט רק משום דגזרו אטו שהעגל יהי' חולה וקרוב לפיהק ובכה"ג איכא ריעותא ואסור עיי"ש וכיון דל"ה רק משום גזירה שייך סברות הטו"ז סי' קל"ז דבאינו בן יומא הו"ל גזירה לגזירה מ"מ אין לסמוך ע"ז הואיל ואנן אסרינן באיסור דרבנן להשהות כלים עד שיהי' אינם בני יומן:

יוחנן ס"ל הואיל ומתיר עצמו בשחיטה. ולכאורה הי' מקום לומר טעם אחר דאזלי לשיטתן דהתוס' כתבו ד"ה הואיל והרי שמואל ור' יוחנן ל"ל מוקצה ותירצו דמוקצה כזה הוי כגרוגרות וצמוקין דמודה ר"ש ובעירובין דף מ"ו ע"א תוס' ד"ה כש"כ דהוה לי' נולד כתבו תוס' דנולד שלא הי' בעולם כלל מודה ר"ש. ולפ"ז י"ל ה"ה מה"ט באפרוח שנולד ביו"ט הואיל ולא הי' בעולם כלל מודה ר"ש. והנה שמואל ס"ל אין אדם מקדיש דבר שלב"ל ומ"מ ס"ל המזכה לעובר קני וכ' תוס' כתובות דף ז' ע"ב דשמואל ס"ל עובר חשיב כבא לעולם ורב הונא ס"ל אדם מקנה דשלב"ל ומ"מ ס"ל המזכה לעובר לא קני דס"ל דעובר חשיב דשלב"ל ורב הונא תלמיד דרב, א"כ ס"ל לשמואל אפרוח שנולד ביו"ט מותר דעובר הוא דבר שבא לעולם ולא הוי דבר חדש ורב ס"ל אסור דס"ל ולד הוי דבר חדש דעובר הוי דבר שלא בא לעולם וקשי' דלמ"ל לגמ' לומר אליבא דשמואל הואיל ומתיר עצמו בשחיטה תיפוק לי' דשמואל ס"ל ולד ל"ה דבר חדש דעובר חשיב כבא לעולם. ונראה לישב דכיון דשמואל ואיתימא ר' יוחנן ס"ל מותר ור' יוחנן ס"ל בב"ב קס"ב המזכה לעובר לא קני דחשיב עובר כלא בא לעולם, א"כ האפרוח הוא דבר חדש והי' לו לאסור ביו"ט ומ"ה איצטריך לטעם דהואיל ומתיר עצמו בשחיטה ועיין קצה"ח ונתיבות סי' ר"ט בענין מכירת עובר אי הוה דשלב"ל ואכ"מ ויש לחלק לכאורה בין עובר לאפרוח שבביצה אך לענין דשלב"ל לדעתי אין חילוק:

ב והנה זקיני הת"ש סי' ט"ו סוף ס"ק א' הקשה על שיטת הרשב"א דאפרוח בביצתה אינו אסור משום נבילה רק משום שרץ מדרבנן ודלא כבעה"ת דאסר משום נבלה דאורייתא מה הקשה בגמ' לרב מה בין זה לעגל שנולד מן הטריפה. דלמא ס"ל לרב נמי הואיל ומתיר עצמו בשחיטה רק דוקא בעגל דכשהי' במעי אמו הי' אסור מדאורייתא אמרינן מיגו דאיתקן איסור דאוריית' איתקן לאיסור מוקצה אבל אפרוח שנולד ביו"ט כשהי' בביצה לא הי' ג"כ רק איסור דרבנן ל"א מגו דאיתקן. והקו' יותר קשה לפמ"ש תוס' ביצה דף ג' דמוקצה הוי כעין דאורייתא א"כ דלמא ל"א מגו דאיתקן רק מאיסור תורה. ונ"ל לישב דהתו' הקשו והרי יכול להושיט ידו למעי בהמה לשחוט ותירצו דלכתחלה אסור ומ"ה ל"ה מן המוכן. וזה ודאי ל"ה רק מדרבנן כיון דבדיעבד מותר א"כ ס"ל להרשב"א כתירוץ זה. ושוב ל"ש מגו דאיתקן בשחיטה דגם קודם הי' מדאור' היתר בשחיטה ורק מדרבנן איתקן א"כ גם באפרוח מדרבנן איתקן ושוב אמאי לא הותר באפרוח כמו בעגל ובסימן י"ח אות א' הבאתי דברי הר"ן והפליתי בטעם שהשמיט הרי"ף בעי' דר' אושעי' אי מהני שחיטה להושיט ידו למעי בהמה משום דס"ל דמהני להושיט ידו וכעת נ"ל ראיה מגמ' דביצה דקשי' כקו' הת"ש שהבאתי דלמא באיסור דאו' דוקא אמרינן הואיל ומתיר עצמו בשחיטה וע"כ דגם בעגל שנולד ל"ה רק איסור דרבנן כמו שכתבתי ומזה גופא מוכח דנפשטה האיבעי' ואינו אסור רק לשחוט לכתחלה כמו בשוחט ודוק כי קצרתי:

ג והנה מה שמקשים על תירץ תוס' דלכתחלה אסור להושיט ידו למעי בהמה לשחוט הרי מוקצה מחמת איסור דרבנן ל"א דהרי אמרינן טבל מוכן הוא אצל שבת הואיל ועבר ותיקנו מתוקן ל"ק דזה אמרינן דוקא לענין ביטול כלי מהיכנו וכן הא דאמר רבי כל שבות ל"ג בין השמשות הוא דוקא לענין עירוב כמו שכ' הריטב"א בעירובין ל' ע"ב. משא"כ שיהי' מותר לטלטל מחמת כן או לאכול ל"א. ועוד דהיכא שאסור מצד איסור שבת ל"א מוקצה מחמת איסור דרבנן לפמ"ש המפורשים דזה משום דל"ג שבות בין השמשות משא"כ בזה שאסור לשחוט מדרבנן מצד איסור אחר שפיר הוי מוקצה וז"פ:

ד והנה אדונינו המהרש"א ז"ל בתוס' ד"ה וכי מה בין אנהירנא לעייניו דאם העגל נולד ז' ימים קודם יו"ט וביו"ט הוא יום הח' אסור לשחוט ביו"ט משום מוקצה לרב ותמהו גדולי המורים דהרי הוא מותר תיכף בתחילת ליל יו"ט ואי משום איסור בין השמשות שמא יום זיין הוא הרי הו"ל מוקצה מחמת יום דלשעבר דל"א. ואין תימא כל כך אם נאמר דמהרש"א ס"ל כמו שעלה על דעת הפמ"ג דבעינן ז' שלמים מעל"ע וכלו הז' ימים באמצע יו"ט ואבאר הסברא דלשיטת בה"ג הובא בתוס' גיטין ח' ע"ב ד"ה אע"ג דס"ל דהא דאמרינן בעירובין ס"ח נשיילי' לאמי' אם צריכה נחים אגב אמי' מיירי קודם המילה

וע"י ישראל נחים וכתבו תוס' דמיירי תוך ז' קודם המילה ע"כ צ"ל דס"ל לבה"ג דאף ביום ח' מקרי תוך ז' לחילול שבת דבעי זיין שלמים וכ"כ מהר"ם דס"ל לבה"ג דמעל"ע בעינן הרי היכא דתליא בעניני הבריאה בעי מע"ל וה"ה ז' ימים להוציא מספק נפל מעל"ע בעינן ועיין מג"א סי' של"א ס"ק ט' דמייתי לרשב"ץ דאין מלין מילה שלא בזמנו ביום ה' והב"ח כ' דלדבריו גם ביום ד' אסור והמג"א תמה עליו דכשמלין ביום ד' יהי' בשבת אחר ג' ימים וי"ל דהב"ח ס"ל דבכל ג' ימים מע"ל הוא מסוכן ומצאתי שהפמ"ג במקומו רמז ע"ז וכן י"ל בז' מע"ל לענין נפל. ומה שהבי' הפמ"ג בסוף הספר ראי' מיומא ס"ג דל"ב שלמים וכן מה שהבי' ראי' מתוס' עירוכין י"ז מכל זה אין ראי' די"ל מדאור' ל"ח לנפל דאזלינן בתר רובא. ומה שצותה התורה בקרבן ז' ימים הוא מגזה"כ דאפי' בכלו לו חדשיו בעי ז' ימים וכיון דאף בלא נודע אם כלו חדשיו ל"ה חשש נפל רק מגזה"כ ע"כ סגי בז' ימים שאינם שלמים מדאוריית' ושפיר כתבו התוס' עירוכין דאם מונין שנה מיום שנראה להרצאה לא משכחת שעות פוסלות בקדשים מדאוריית' דמדאוריית' ל"ח לנפל ותיכף מתחילת יום ח' נראה להרצאה וכן ביומא ס"ג דקאי אקרא ומדאוריית' ל"ב בקרבן מע"ל כיון דל"ה מחשש נפל אבל מדרבנן דחיישינן לנפל בעי שלמים כן יש לכאורה לישב דברי מהרש"א אך מגמ' דשבת קל"ו דאמר שם אי ארתיחתו עד לאורתא הוה אכלינן משמע דגם מדרבנן ל"ב שלמים דדוחק לומ' דמיירי שנולד תיכף בתחילת הלילה:

ה אמנם נ"ל הנה י"ל דלר"מ דחייש למעוטי בעי ז' שלמים ודוקא לרבנן דל"ח למעוטי רק מ"מ חיישינן למיעוט נפלים דהוה מיעוט המצוי כמ"ש תוס' בנדה מ"ד על כן כיון דמדאו' בקרבן בעי המתנה עד יום ח' ומ"מ ל"ב שלמים כיון דל"ה חשש נפל ה"ה מדרבנן דחששו למיעוט נפלים לא החמירו יותר מדאו' משא"כ ש לר"מ דחייש מדאוריית' למעוטי היכא דאיכא חזקה כגון בפחות מבן ח' דאיכ' חזקה שאינה זבוח על כן י"ל דבעי שלמי'. וסוגי' דיומא ס"ג שהבי' הפמ"ג ראי' מדלא משני אקושי' דלמ"ל קרא למחוסר זמן אינו ראוי לעזאזל תיפוק לי' דאינו ראוי לשם ולא משני כגון שאינו בן ז' שלמים דיגרל עליו ואם עלה לעזאזל ישלחנו קודם שנשלם השעה ואם יעלה לשם ימתין י"ל דלא רצה לאוקמא שלא אליבא דהלכת' כיון דאנן ל"ח למעוטי ול"ה ז' ימים בקרבן רק מגזה"כ. וכן יהי' כונת הוכחת התוס' בעירוכין אליבא דהלכת'. ולפ"ז י"ל דביו"ט ודאי אסור לשחוט קודם ז' ימים שלמים דכמו שכ' הד"מ סי' ט"ו דאף דפסקינן דבית הרחם אין בו משום ריסוק אברים מ"מ ביו"ט צריך שיפריס ע"ג קרקע וכ' בפליתי הסברא דלענין חשש טריפות אזלינן בתר רובא ול"ח למעוטי דריסוק אברים משא"כ לענין לשחוט ביו"ט דהו"ל דשיל"מ שיכול לשחוט בחול חיישינן למיעוט דמחלל יו"ט ושמא

טריפה הוא ואין לשחוט רק כשיפריס ע"ג קרקע ה"ה דביו"ט חיישינן יותר למיעוט נפלים דמחלל יו"ט שלא לצורך. ובעי ז' שלמים כמו שכתבתי לר"מ. וכיון דביו"ט בעי ז' שלמים. וקודם לזה אסור לשחוט שפיר כתב מהרש"א דאף כשישלמו ז' שלמים אסור משום מוקצה. ול"ה מוקצה מחמת יום דלשעבר דגם ביו"ט גופי' הי' מקצתו באיסור קודם שנשלמו הזיין שלמים. ובזה מיושבין נמי דברי בה"ג שהבאתי לעיל דס"ל לענין ז' ימים ביולדת מחללין שבת עד זיין שלמים דכיון דאין הולכין בפיקוח נפש. אחר הרוב וחיישינן למעוטי מ"ה מחללין שבת עד זיין שלמים:

וכן יסבור הב"ח מה"ט דמחללין שבת במילה עד ג' שלמים כמו שהבאתי לעיל כיון דאין הולכין בפ"נ אחר הרוב:

ו' אברא דאם נאמר דביו"ט בעי ח' שלמים מטעם דשיל"מ לא אזלינן בתר רובא שוב אף בימי החול ליבעי ח' שלמים מטעם דשיל"מ כמו שכ' הפליתי בישוב קו' תוספות דחיישינן לנפל ול"א בתר רובא. אמנם כבר כ' הישי"ע סי' ט"ו בפירוש הקצר לענין דבעי ביו"ט שהפריס ע"ג קרקע כמ"ש הרא"ש ולא בחול דבשלמא בימי החול שפיר מותר לשחוט דלע"ע שוחט להאכיל לנכרים אם יהי' טריפה והרי בהשחיטה אין עושה איסור לע"ע ולאחר שכבר שחט מותר לאכול דל"ה דשיל"מ דא"א שוב להמתין ומ"ה ל"ה דשיל"מ משא"כ ביו"ט דבהשחיטה גופה עושה איסור דלהאכיל לנכרים אסור לשחוט ונמצא דשוחט לצורך ישראל זה הוה דשיל"מ. על כן ביו"ט שפיר כתיבנא דבעי ח' שלמים ול' בתר רובא משא"כ בחול ומיושבין דברי מהרש"א ומ"מ לדינא דנימא ביו"ט דבעי ז' שלמים ומפאת כן לאסור משום מוקצה יש להתישב דהנה ראיתי מה שהקשה בצל"ח ובישועת יעקב ה' יו"ט דהרי אם נמלא ח' ימים תיגלי מלתא למפרע דלא הי' נפל דהרי ח' ימים הוא לאות דכלו לו חדשיו וכיון דתיגלי מלתא למפרע שוב ל"ה מוקצה דהו"ל כמוקצה שיבש ואין הבעלים מכירין אותו דאמרינן בביצה כ"ו דמותר משום דהו"ל מוקצה בטעות וה"ה הכא אלו ידעינן שהוא כלו חדשיו מותר תיכף והח' ימים רק לאות שכלו חדשיו. אך לפענ"ד נראה דזה תליא בפלוגתא דר"י ור"ל. אי אמרינן תגלי מלתא למפרע בחליצת מעוברת ועיין בתוס' יבמות פ' כתבו תוס' לרב דל"ה התראת ספק דתגלי מלתא למפרע. ובמ"ל ה' סנהדרין הקשה מתוס' נדה מ"ו ע"ב שהקשו לר"ל הרי הוי התראת ספק שמא לא יביא שערות ומה קו' והרי תגלי מלתא למפרע וכתבתי בספרי חא"ח סי' מ"ד אות ז' דתוס' הקשו שפיר לר"ל כשיטתי' ע"ש. ונמצא לפ"ז מיושב קו' מהרש"א הא דלא הקשו לרב מה בין זה לעגל שנולד קודם יו"ט ונמלא ח' ימים ביו"ט. ומה שכ' מהרש"א דזה למסקנא נמי אסור דל"ש מוכן אגב אמו צ"ע דהרי לשמואל הוא

מותר הואיל ומתיר עצמו בשחיטה. אמנם לפמ"ש אתי שפיר דרב ס"ל יבמות פ' דנולדו בו סימני סריס נעשה סריס למפרע ומשמע דלקי על חלב שאכל כמ"ש תוס' ול"ה התראת ספק דתגלי מלתא למפרע הרי דס"ל תגלי מלתא למפרע אמרינן ה"ה בח' ימים אמרינן תגלי מלתא למפרע. ול"ה מוקצה ומ"ה לא הקשה לרב ולפ"ז לדידן דפסקינן כר"ל בזה יש לעיין אם מותר. עוד י"ל כמ"ש תוס' יבמות ל"ו ובגמ' מ"א לענין ג' חדשים דהוה גזירת חז"ל אפי' אם יבא אליהו ל"מ ה"ה לענין ח' ימים דהוה גזירת חז"ל משום חשש המיעוט ולכן ל"א תגלי מלתא למפרע ואסור משום מוקצה:

ז' ובתשו' אמרי אש סי' ל"ט חלק א"ח העיר בישוב דברי מהרש"א דלא תקשי דהוי מוקצה מחמת יום שעבר וכ' דלדברי רש"י ור"ן שבת קל"ו דמה"ט מותר ביום ח' וגם בליל ח' באכילה משום מקצת היום ככולו. ולפ"ז נאסר עכ"פ רגע אחת בתחילת היום שוב הוי מוקצה ואינו דומה למוקצה מחמת יום שלעבר דלא נאסר כלל בתחילת היום ויפה העיר. אך לפ"ז י"ל דלרש"י והר"ן ליבעי ז' שלמים דהרי אמרינן בפסחים נ"ג דבהשרשה ל"א תרי מקצת היום ככולו ואמאי נימא לענין ח' ימים תרי מקצת היום ככולו היינו מקצת יום ראשון ומקצת יום ח' דכיון דלרש"י בעי ח' ימים ולא ז' רק דמקצת יום ח' מהני א"כ הו"ל תרי מקצת היום ככולו וזה ל"א אמנם הנראה דדוקא בהשרשה ל"א תרי מקצת היום ככולו אבל בכל מקום אמרינן תרי מקצת היום ככולו דהרי באבילות אמרינן בתחילה ובסוף מקצת היום ככולו ועיין מ"ש בספרי סי' צ"ו אות ג' לענין מקצת היום ככולו באמצע היום. אברא דלפמ"ש:

תוס' מועד קטן דף כ"א ע"ב ד"ה אפילו בא ביום ז' דמקצת היום ככולו ל"ה בלילה לענין שום דבר עיי"ש ע"כ הא דמתירין עגל לאורתא בשבת קל"ו לא מטעם מקצת יום ח' ככולה כפירש"י רק דל"ב רק ז' ימים ולפ"ז שוב הו"ל מוקצה מחמת יום דלשעבר ולא אסור משום מוקצה דלא כמ"ש מהרש"א ונמצא דהדין במחלוקת תליא בין רש"י ותוס' ודוק:

ח הנה הפמ"ג מביא ראיה מיומא דף ס"ג דמקשה למ"ל קרא דאין לשלוח לעזאזל מחוסר זמן ת"ל דאין הגורל קובע אלא בראוי לשם ואס"ד דבעינן מע"ל י"ל קרא איצטריך היכי דבשעת הגרלה עוד לא הושלם ז' מע"ל וס"ד שיטילו גורל ואם יעלה לשם ימתין עד ז' שלמים ואם יעלה לעזאזל ישלח מקודם ז' שלמים:

ומ"ה איצטריך קרא, וע"כ דלא בעינן בשום מקום ז' מע"ל ואם לדין יש לדחות הראי' דתוס' הקשו ביומא דס"ד ד"ה התם לא איתחזי כלל לר' יוחנן דס"ל דיחוי מעיקרא הוה דיחוי אמאי אמרינן לילה לקדושה יום להרצאה הרי הוה דיחוי מעיקרא ואין לתרץ לילה

ל"ה מחוסר זמן דהרי הכא במת אחד מהם חשוב דיחוי אע"ג דחזי ביומא ותרצו וז"ל כיון שאינו מחוסר מעשה בגופו לא חשיב נדחה ועוד דלילה לא חזי' להקרבה שום קרבן אבל הכא צריך להביא שנים אחרים ולהגריל עליהם דהוה כמחוסר מעשה ועוד דהוא זמן הקרבה וא"ה לא מצי לאקרובה הלכך חשיב דיחוי וכפי המובן הפשוט נראה דזה ב' תירוצים תירץ אחד דבלילה ל"ה מחוסר מעשה משא"כ במת אחד מחוסר מעשה תירץ ב' דבלילה ל"ח דיחוי דאינו ראוי לשום קרבן משא"כ ביום חשוב דיחוי ולפי תירץ הב' נדחה ראיות הפמ"ג דהגמ' לא מצי לתרץ דבשעת הגרלה לא נשלם ז' מע"ל רק ביומא ישלמו הז' מע"ל דהרי בשעת הגרלה ההקדש חל ואם אז ל"ח להשם הוי דיחוי דיומא ודיחוי דיומא הוי דיחוי. וגם אח"כ ל"ח לשם ומ"ה לא מצי לשנויי הכי בגמ' וזה ישוב נכון להקושיא הנ"ל. אולם לפי זה נצטרך לומר דהא דאמרינן בזבחים י"ב דפסח קודם חצות ל"ה דיחוי משום דאין מחוסר זמן בו ביום והרי קודם חצות זמן קרבן הוא והוה דיחוי אף דאין מחוסר זמן בו ביום כמו בהך דיומא וקשי' אתוס' וצ"ל דבשלמא בזבחים י"ב בפסח קודם חצות ל"ה שום זמן הקרבה לקרבן זה. משא"כ במת אחד מהם בהך דיומא או בפחות מז' מע"ל שלימים כיון דגם לקרבן זה הוה זמן הקרבה מקרי שפיר דיחוי אף דאין מחוסר זמן לבו ביום לסברת התוס':

ולאחר העיון נ"ל דראיות הפמ"ג כראי מוצק דהמעיין בדברי תוס' יראה דא"א לפרש דבריהם בב' תירוצים דא"כ דבריהם מעורבבים ובתחלה הי' לתוס' לכתוב תירץ הראשון כולה ואח"כ תירץ הב'. ועוד דתירץ א' לא ניתן להאמר דגם בלילה מחוסר מעשה והוא פתיחת דלתות ההיכל וכן הקרבת התמיד מקרי מעשה כמו שפירש"י ר"ה ז' ע"ב ד"ה והרי רגלים ובתירץ הב' לא סגי דגם בפסח קודם חצות זמן הקרבה לשאר קרבנות ע"כ כ' תוס' ב' תנאים שיהי' מחוסר מעשה ויהי' זמן הקרבה ע"כ בב' שעירים שמת אחד מחוסר מעשה הגרלה וזמן קרבן והוה דיחוי משא"כ בפסח קודם חצות אין מחוסר מעשה דגם קודם התמיד כשר בדיעבד ובלילה ל"ה דיחוי דל"ה זמן שום קרבן וסוף דברי תוס' דוקא ותחילת דבריהם הוה או או. והכל תירץ אחד ולפ"ז ראיות הגאון מ' שמחה מבוברקע נכונה דליכא למימר דהוה דיחוי כיון דל"ה מחוסר מעשה ואין מחוסר זמן לבו ביום וז"ב:

וראיתי לספר מנחת חינוך מצוה רצ"ג שדחה ראיות הגאון מ' שמחה דאיך יטיל הגורל ויחול קדושת השם קודם ז' שלימים דהרי אסור להקדיש מחוסר זמן וזה מחוסר זמן עד חצות ואין בדחיתו ממש דמבואר להדיא בזבחים י"ב דאין מחוסר זמן לבו ביום והרי אמרינן לילה לקדושה ומותר להקדיש אף דבליל ח' אם עלה ירד וכש"כ קודם חצות א"כ

ראיתו נכונה ומ"ש אח"כ דהרמב"ם לא מייתי הך דלילה לקדושה כיון דמבואר בגמ' גם הר"מ לא יחלוק על זה וע' ירושלמי ריש ר"ה ואכ"מ להאריך בזה:

ט ובעיקר הקו' על מהרש"א בביצה שאוסר בכלו ז' ימים ביו"ט משום מוקצה והקשו עליו דהרי הוה מוקצה מחמת יום דלשעבר וכ' הפמ"ג בפתיחה לה' יו"ט פ"ג אות ט"ז דס"ל למהרש"א תוך ז' אסור מדאורייי ובאיסור תורה אמרינן מוקצה מחמת יום דלשעבר זה ליתא דא"כ איך אוכלין בני ארץ ישראל חמץ ביו"ט האחרון של חג הפסח שחל בשבת והלא הוא מוקצה בה"ש באיסור דאוריית' וע"כ דל"א אף באיסור תורה מוקצה מחמת יום דלשעבר דלא כהפמ"ג:

י' ואחרי שהארכנו בפלפלת כל שהוא מה שנוגע לדינא אבא לעיקר הדין הנה בימי החול לא בעינן ז' שלמים כמו שהוכיח הרב הגאון מ' שמחה. ומה שכתבתי לעיל לחוש לדעת בה"ג דלענין ז' ימים ביולדת לחילול שבת בעינן מע"ל הנה אנן לא פסקינן כבה"ג כמבואר בסי' תרי"ז ובסי' ש"ל במג"א ס"ק ז' וקצת ראי' ג"כ דהרי האבן עזרא כ' דמה"ט מילה ביום השמיני שיעבור על התינוק רבע חודש כמו שצותה התורה להמתין ז' ימים בבהמה והרי במילה ודאי לא בעינן ז' שלמים וה"ה בבהמה. אך ביו"ט יש קצת סברי דחיישינן למעוטי דהו"ל דשיל"מ ובעי ז' שלמים ומ"מ אין נאסר אח"כ משום מוקצה דאם השלים ז' מע"ל תגלי מלתא למפרע כמ"ש הצל"ח ומ"מ אם איכא מניעת שמחת יו"ט המיקל גם ביו"ט שלא יצטרך ז' שלמים לא הפסיד דמה שכתבתי לעיל דיש לחוש ביו"ט שמא מיעוט לא יצא מכלל נפל עד ז' שלמים כמ"ש בסברת בה"ג וביו"ט חיישינן למיעוט כמ"ש הד"מ והפליתי לענין ריסוק אברים. כ"ז כתבתי לישב דברי מהרש"א וכ' דס"ל כבה"ג אבל אנן לא פסקי' כבה"ג כמ"ש לעיל וע"כ דאפי' מיעוט אין כאן לז' שלמים דאל"כ לענין חולה הרי אין הולכין בפק"נ אחר הרוב וע"כ לדידן אפי' מיעוט אין כאן ע"כ אף ביו"ט מותר במקום מניעת שמחת יו"ט כנלע"ד:

סימן כד

בדין אותו ואת בנו:

א בתוס' חולין ע"ח ד"ה שה כתיב הקשו וא"ת אמאי לא גמרינן שור שור משבת ויהא אותו ואת בנו נוהג בחיה ותירצו כיון דלא מצינו למילף אף בהמה טמאה דומיא דשבת לא ילפינן כלל ועוד אי משבת ילפינן שה דכ' רחמנא ל"ל ועוד דומיא דקדשים דל"ש בחיה ע"כ וצ"ע שהעלימו עין מדברי הת"כ פ' אמור הובא ברי"ף ובב"י סי' ט"ז דדרשינן שור ולא חיה והלא דין הוא ומה בהמה שאינה במצות כיסוי הוא במצות או"ב חיה שהוא במצות כיסוי א"ד שיהי' במצות או"ב ת"ל שור ולא חיה שה ולא עופות והלא דין הוא

וכו' ת"ל שה ולא עופות. א"כ הרי דרשינן מקרא להדיא למעט ומה הקשו תוס' ושמא י"ל דתוס' הקשו גם על דרשה דת"כ דלמה ממעטינן משור ולא ילפינן שור שור משבת. וכן קשיא למה ממעטינן משה עופות ולא ילפינן משבת ומ"ה תירצו כיון דלא מצינו למילף אף בהמה טמאה לא ילפינן משבת ומ"ה נמי ניחא דממעטינן עופות כיון דלא ילפינן משבת. ומה שתירצו תוס' עוד דא"כ שה למ"ל אין להקשות דלמא חיה אסור באו"ב ושה ממעט עופות דממנ"פ אם ילפינן משבת גם עופות בכלל ואם לא ילפינן משבת גם חיה מותר דעופות סברא יותר לאסור באו"ב מק"ו השני שבתו"כ. אך על תי' בתרא שכ' ועוד דומיא דקדשים דלא שייך בחיה צ"ע דא"כ למ"ל לת"כ למעט משור ולא חיה תיפוק ליה דבעי דומיא דקדשים וע' תוספתא ב"ק פ"ו מבואר שם פלוגתא וס"ל לר"ע דלא ילפינן שור שור משבת אך כל אחד ואחד מתרבה במקומו ור"י משום ר' ישמעאל יליף משבת וע' מראה הפנים ירושלמי פ"ה דב"ק א"כ י"ל דת"כ דממעט משור ולא חי' ס"ל כר"ע דלא יליף משבת ותוס' הקשו לדידן דילפינן משבת כסוגיא דב"ק ודוק ובכ"ז צ"ע שלא הביאו תוס' דברי ת"כ:

ב עוד קשיא אתירץ תוס' הראשון כיון דלא מצינו למילף אף בהמה טמאה לא ילפינן משבת דא"כ מה הקשה בש"ס דב"ק ס"ז ע"ב אהא דתשלומי דו"ה אינו נוהג אלא בשור ושה נילף שור שור משבת מה להלן חי' ועוף כיוצא בהן והרי גם שם א"א למילף בהמה טמאה דהרי כתיב וטבחו וס"ל לר"ש שחיטה שאינה ראוי ל"ש שחיט' ולר"ל ס"ל דף ע"ז כל דליתא בטביחה ליתא במכירה א"א למילף בהמה טמאה ומה הקשה בגמ' נילף שור משבת ואין לתרץ דבב"ק הקשה למ"ד שחיטה שאינה ראוי שמה שחיטה או לר"י דס"ל דף ע"ז אף היכי דליתא בטביחה איתי' במכירה דא"כ קשה למה דמשני הגמ' שור דסיפ' ושה דרישא למ"ל ש"מ שור ושה אין מידי אחרינ' לא א"כ לר"ש דס"ל שחיטה שא"ר לש"ש ולר"ל ס"ל דלית' בטביחה לית' במכירה שור דרישא ושה דסיפא ל"ל כדי דלא נלמוד משבת תיפוק ליה דבלא"ה א"א ללמוד משבת כיון דא"א ללמוד אף בהמה טמאה ע"כ מוכח דלא כסברת התוס' וצע"ג. ועוד נלענ"ד דבהמה טמאה לכ"ע לאו שחיטה היא כלל דהוה כנחירה ובדו"ה וטבחו כתיב והא דבחולין קכ"א ע"ב משמע דהוה שחיטה דמטמא טומאת אוכלין ואם שהה או דרס או בסכין פגום אין מטמאה טומאת אוכלין שם הטעם דל"ה מחשבה רק בשחיטה אך צ"ע דא"כ ל"ל לר"מ בדף פ"ה קרא למעוטי עוף טמא מכיסוי ת"ל דילפינן שפיכה משחיטת חוץ ועוף טמא לאו שחיטה כלל וצע"ק: (וע' ח"ס יו"ד מה שהקש' על תי' תוס' מכריתות ד'):

ג והנה זקיני הת"ש כ' דאם שחטו שנים בבת אחת אחד האם ואחד הבת וישנו לשחיטה מתחילה ועוד סוף ואם גמר אחד קודם השני דא"א לצמצם לכאורה יש לחייב משום או"ב מ"מ פטורים משום דבכל אחד הוה ה"ס שמא לא יגמור השני. דלפ"ז אם שחט אחד האם והבת ביחד חייב משום או"ב וי"ל דלפי דבריו חייב שתים משום או"ב ומשום בנו ואותו אך לרבנן אינו חייב ב' כיון דנפקא תרווייהו מחד קרא כמ"ש תוס' דף פ"ב ד"ה סומכוס. אך לסומכוס דס"ל שחט ב' בנים ואח"כ אותה או בשחט אותה ואת בת בתה ואח"כ בתה סופג שמונים ה"ה בשחט אותה ואת בנה בבת אחת סופג שמונים והו"ל לסומכוס לאשמועינן רבותא יותר ושמא יש לחלק וצ"ע:

ד ודע דאף אם אמרינן ישנו לשחיטה מתחילה ועד סוף מ"מ בשחט אותו ומבנו שחט חצי קנה בו ביום והשאר בין השמשות אין לחייב משום ישנו לשחיטה מתחילה ועד סוף דבחצי קנה ל"א ישנו לשחיטה מתחילה ועד סוף ע' לעיל סי' ט' אות ז' מה שהארכתי בפרט זה לענין פיגול וגם לענין אותו ואת בנו נ"ל כמ"ש ואקצר:

סימן כה

בדין מסוכנת בדבר:

השאלה בבהמה שגוררת רגלי' דבלא נודע שנפלה מותרת דאמרינן שגרונא נקטה וכן בעוף כמבואר סי' ל"ב וכ' הט"ז דה"ה בקנה אווז ולא יכלה לעמוד מותרת אם דין הבהמה והעוף כדין מסוכנת ואם לא פרכסה אסורה מדאור' או אין בזה דין מסוכנת:

א תשובה אם מעמידין אותה בגערה או במקל ועומדת אף שגוררת רגלי' בהילוך אין כאן דין מסוכנת בבהמה ומותרת אף בלא פירכוס כדאמרינן בש"ס דחולין כל שמעמידין אותה ואינה עומדת מסוכנת. אך בבהמה שאינה עומדת או בעוף אף שעומדת לפ"מ שכ' זקיני הת"ש דבעוף כל שרואין שהוא חולה ואינו הולך כשאר בריאים צריך פרכוס. יש להסתפק ונראה לכאורה דבעי פירכוס דהרי הטעם דמסוכנת שלא פירכסה נבלה משום דמחמת: חולשתה יצאה נשמתה קודם גמר שחיטה או עם גמר שחיטה ואנן בעינין שתצא נשמתה לאחר שחיטה א"כ ה"ה בחולשת שגרונה חיישינן בדלא פירכסה שמא יצאה נשמתה עם גמר שחיטה או קודם גמר שחיטה. וקצת ראי' ממ"ש ז' ת"ש סי' ט"ו דולד ששוחטין אותו ביום הלידה ואיכא ריעותא שאין יכולין להעמידו תלינן הריעותא בחולשת כח ולא בריסוק ומ"מ יש להחמיר ולהצריכה פירכוס דאף דלאו חולה היא תלינן הריעותא בחולה ובעי פירכוס לחומרא וה"ה בשגרונא. ובזה מיושב הא דמקשה בזבחים ע"ד דאיתערב בטרפה היכי דמי אי ידיעה לישקלי' ומשני דאיערב בנפולה ואמרינן שם דאם ס"ל הלכה א"צ בדיקה א"א לאוקמא בנפילה ואמאי לא מוקי

שכל הבהמות א"א להם להלוך ואף לא לעמוד ולא נודע שנפלו דאמרינן שגרונא נקטי' ורק אחת נפלה א"א לשחוט בשביל האחת ונשאלתי ע"ז מחכם אחד אמנם לפמ"ש ל"ק דכיון דשגרונא בעי פירכוס אין שוחטין בעזרה דשמא לא תפרכס כעין שפירש"י בזבחים היכי דבעי בדיקה אין שוחטין בעזרה וה"ה היכי דבעי פירכוס וז"ב שוב מצאתי בתשו' ר"ע איגר סי' פ"ג הובא בנחלת צבי סי' נ"ז שהניח בצ"ע אמאי לא מוקי בש"ס שכל הבהמות צולעים על רגלם דאמרינן שגרונא נקטי' ואחת נפלה ונתערבה. וא"א להתיר בהלוך דכולם אין הולכים כדרכם ע"כ. הנה נראה דקושיתו שכולם עומדים מעצמם ול"ב פרכוס כדכתיבנא ומחמת שגרונא אין הולכים כדרכן על כן לכאורה יפה הקשה אולם גם על קושיתו תמהני דמבואר במשנה דבכורות מ"א דזקן וחולה ומזוהם אין שוחטין לא במקדש ולא במדינה וכן איתא בר"מ פ"ב מאיסורי מזבח ה"ו וירעה עד שיסתאב א"כ כל הבהמות בלא תערובת אין שוחטין דמ"ש שגרונא משאר חולה. ואם נמתין עד שילכו כולם אז נדע מי היא הטרפה ואם גם הנפולה תלך שוב הכל כשירים וז"ב:

ב' ולדינא לענין הפרכוס הנה י"ל דשגרונא לא הוה חולי של כל הגוף אך חולי הירכים כמו שפירש"י בגיטין ס"ט ע"ב ול"ה מסוכנת רק בחולי של כל הגוף וע' ג"כ בא"ח סי' שכ"ח לענין חילול שבת שיש חילוק בין חולי של כל הגוף. ושגרונא הוא חולי שקורין גיכט או קראמפף כמ"ש במרפא לשון חולין נ"א וי"ל דבאדם בחולי אין מחללין שבת ע"י ישראל באיסור דאורייתא וה"ה בבהמה ובעוף ל"ה בכלל מסוכנת. ומצאתי בדעת קדושים שכ' שכשהיא בריאה וצימוק אברי' לפי שעה ל"ה מסוכנת ומ"מ לדינא יש לחוש אף בשגרונא להצריך פרכוס. אם אינה יכולה לעמוד ועוד דבאינה יכולה לעמוד לא ודאי שגרונא הוא דשמא חולה אחר גרם לה ע"כ צריך פרכוס. אך י"ל לפ"מ דאמרינן בחולין נ"א שגרונא שכיח ותוס' פסחים מ"ו ע"ב ד"ה רבה כ' דמה"ט ל"א הואיל וחזי לחולה שיש בו סכנה דחולה שיש בו סכנה לא שכיח כלל. ומה"ט י"ל דתלינן יותר בשגרונא וא"צ פרכוס. אך לפ"ז צ"ל הא דמבואר ברמב"ם פ"ד ממאכ"א בשוחט המסוכנת ולא פרכסה ה"ז נבלה וכ' הב"ח והת"ש דלוקין ומותר לשחוט בנו אחרי'. ואמרינן איזו מסוכנת כל שאינה יכולה לעמוד. היינו בידוע דהיא מסוכנת ולא שגרונא. דאל"כ נימא שגרונא נקטי' דהיא שכיח יותר ולא משמע כן מסתימת הפוסקים. ע"כ נראה דהנה הרב החריף מ' יעקב גלאנצער מזאלין הקשה לי על תוס' פסחים שכ' דחולה שיש בו סכנה לא שכיח כלל והרי אמרינן בכתובות פ"ד ע"ב ובגיטין ל' ופ"ה מיתה שכיח וכיון דמיתה שכיח כש"כ חולה שיש בו סכנה דכל מת מסתמא מקודם מסוכן. ויותר קשה לפמ"ש שעה"מ פ"ד מה' סוכה בסופו דמיתה דאשה ל"ה נולד משום דשכיח

א"כ למה כ' תוס' דחולה שיש בו סכנה לא שכיח עוד קשה דהרי אמרינן בזבחים צ"א מילה לגבי פסח כי תדיר דמי א"כ הרי שכיח שיצטרך לחלל שבת בשביל ולד הנימול וכ"כ הרא"ש סוף יומא וע"כ כונת תוס' דלא שכיח שיזדמן בביתו חולה שיש בו סכנה שיצטרך לחלל שבת. אבל לעולם חולה שיש בו סכנה שכיח. ולפ"ז י"ל דשכיח יותר משגרונא ומה"ט לא חילקו הפוסקים וכ' דכל שאינה יכולה לעמוד בגערה. ולא פרכסה לוקין משום נבלה ואף דמוכח מגמ' דרוב חולין לחיים כדאמרינן בב"ב קנ"ד הוא אפי' במסוכנים. דדוקא בגוסס אמרינן רוב גוססין למיתה מדאמרינן בגמ' דגיטין דמביא גט והניחו זקן או חול' נותן בחזקת קיים ובגוסס לא וכן היא בר"מ פ"ד מגירושין ולא כ' במסוכן לא. ומשמע דרוב מסוכני' לחיים וע"כ צ"ל במסוכן שלא פירכס מחמת חולשא יצאה נשמתה קודם גמר שחיטה דרוב מסוכנים כן היא כמ"ש ז' הת"ש. והיוצא לנו מזה דבעוף שאין יכול לעמוד כעובדא דהגהות מרדכי הובא בטו"ז סי' ל"ב ודאי צריך פרכוס. אך בידוע דשגרונא נקט י"ל דא"צ פרכוס ועדיין צע"ק:

ג' ודרך אגב נ"ל בעיקר דין הפרכוס שנחלקו הפר"ח והת"ש. ודעת הפר"ח דלא בעינן שימשוך הפרכוס גם אחר שחיטה ואפי' אם בגמר שחיטה נפקה חיותא מותר. והת"ש הוכיח דבעינן שימשך גם אחר שחיטה דאם גמר שחיטה ומיתה באין כאחד אסור עיי"ש סי' י"ז ס"ק א' שהאריך ולפענד"נ לפי המבואר בתמורה כ"ה אמר על הבכור עם יציאת רובו עולה עולה הוי או בכור הוה א"ל היינו דבעי אילפא אמר על הלקט עם, נשירת רובו יהא הפקר לקט הוי וכו', ואמר אביי דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין ופרש"י הואיל ובהדדי אתי למיחל וקודשא בריך הוא עבדי לקט ה"נ דברי הרב קודמין ובכור היא עיי"ש ולפ"ז כיון דהבהמה מסוכנת ואם יצאה נפשה מחמת חולי מיתתה בידי שמים ואם יצאה נפשה מחמת שחיטה מיתתה בידי אדם על כן בעינן שגם אחר שחיטה ימשך הפרכוס דאז נודע שלא יצאה נשמתה מחמת חולי אבל אם גמר שחיטה ומיתה באין כאחד אמרינן שמתה מחמת חולי ומיתתה דברי הרב ושחיטה דברי התלמיד ודברי הרב קודמין ונמצא שמתה קודם גמר שחיטה לכך צדקו לדינא דברי הת"ש ובת"ש הקשה בעצמו על סברתו דהרי רבא מייתי בחולין דף ל"ח מיוצא דופן עיי"ש והרי ביוצא דופן בגמר לידה ומיתה כאחת ל"ה יוצא דופן רק יתום כדאמרינן שם ה"ה בגמר שחיטה ומיתה כאחת לישתרי להנ"ל לק"מ דשם הלידה ומיתה תרוייהו בידי שמים משא"כ שחיטה ומיתה אף אם באין כאחת מיתה קודמת ולפמ"ש תוס' שם דמיירי בנהרגה אמו ולפ"ז הלידה בידי שמים קודמין ולכן ל"ה יוצא דופן ונכונים דברי הגמ':

ד' ובגוף הדין ביצאה נשמתה עם גמר שחיטה שכ' הת"ש דאסור מדאור' נ"ל דלשיטת הלח"מ פ"ט מגירושין ה' כ' דס"ל במגרש בתנאי אם מתי הוצרך הגמ' לומר דלאחר מיתה משמע דאם הכונה בעת המיתה ל"ה גט לאחר מיתה ומגורשת שפיר דבשעת המיתה מתקיים התנאי וגט ומיתה באין כאחד ומהני, הרי דהיכי דגט ומיתה באין כאחד מגורשת ה"ה היכי דשחיטה ומיתה כאחד ל"ה נבילה ומותר הבהמה. ובישי"ע אב"ע סי' קמ"ה אות א' הקשה על הלח"מ עיי"ש אמנם לדעתי דברי הלח"מ מפורשים בש"ס דב"ב קל"ז דמקשינן שם אהא דאמר אביי מתנת שכיב מרע ל"ק אלא לאחר מיתה והא אמר אביי מתנת ש"מ קונה עם גמר מיתה ומשני הדר בי' אביי מההיא וס"ל דל"ק רק לאחר מיתה. ממאי דמהאי הדר דילמא מהא הדר. ומשני לא ס"ד דתנן זה גיטך אם מתי זה גיטך לאחר, מיתה לא אמר כלום. ופירש רשב"ם דשמעינן דלאחר מיתה מגרש דאי עם גמר מיתה א"כ הוה גט ואמאי לא אמר כלום. הרי דאם מיתה וגט באין כאחד מהני. איברא דגם ע"ז קשה דהרי אביי גופא ס"ל בתמורה כ"ה באמר על הבכור עם יציאת רובה יהא עולה דברי הרב קודמין וה"ה באמר עם גמר מיתה תתגרש כיון דמיתה דברי הרב. הרי קדים מיתה לגירושין ואמאי מהני זאת לאביי ומתוך קושיא זו וגם מהא דמשמע מכל הפוסקים בגיטין דף כ"ה ושאר דוכתא דבעי דוקא שהגט יחול שעה אחת קודם למיתה כתבתי בתשו' לאה"ע לדחות דברי הלח"מ ופירשתי דברי הש"ס דב"ב דלא כפירוש רשב"ם דלעולם גט עם גמר מיתה ל"מ רק דגמ' הכי מקשה דתוס' פסחים ל"ט ד"ה שלוקין כ' דזו ואצ"ל זו לא אמרינן רק ע"צ הדוחק א"כ אס"ד דזה גיטך אם מתי הכונה עם גמר מיתה כיון דקתני זה גיטך אם מתי לא אמר כלום למה תני אח"כ זה גיטך לאחר מיתה לא אמר כלום. הרי זה הוה כש"כ מרישא ומזה מדייק דגם באם מתי הכונה לאחר מיתה ושוב ל"ה זו ואצ"ל זו וזה כוונת הגמ' אבל לעולם ה"ה היכי דהגט חל עם גמר מיתה נמי ל"מ לאביי דדברי הרב קודמין דלא כהלחם משנה. ולפ"ז דברי ז' ת"ש שרירין וקיימין דה"ה דל"מ שחיטה ומיתה בבת אחת. ודוק היטב בכל זה וע' קצה"ח סי' רנ"א אות א' מ"ש מהך דדברי הרב ודברי התלמיד וע' בספרי חא"ח סי' נ"ה אות ב' שהוכחתי דאביי ורבא פליגי בחולין ק"א ע"ב בהך סברא דדברי הרב ודברי התלמיד ואביי אזיל שם בשיטתי' עיי"ש בדברים ערבים. באופן דגם הך דינא דגמר מיתה ושחיטה באין כאחד תליא בפלוגתא זו והרבה יש לדבר בפרט זה. דלפ"ז יתישב ג"כ קו' ת"ש שהבאתי לעיל אמאי בלידה ומיתה באין כאחד ל"ה יוצא דופן דזה קאי לרבא ואקצר:

ה' נסתפקתי בדין מסוכנת שכ' ז' הת"ש סי' י"ז ס"ק י"ג דאם אינה יכולה לעמוד בגערה או במקל והעמידוה אחרים אע"ג דהלכה אח"כ הילוך יפה לא יצאה מחזקת מסוכנת

ובעי פירכוס. איך הדין בנפולה שכ' הש"ך סי' נ"ח דאם העמידוה אחרים והלכה הילוך יפה מותר לשחוט תוך מע"ל דלא כב"ח אם בעי פירכוס דנימא נהי דיצאה מחזקת נפולה אבל מכלל מסוכנת לא יצאה ונ"ל דכיון דיצאה מחזקת נפילה גם בחזקת מסוכנת ל"ה ול"ב פרכוס. והכי מוכח מש"ך סי' נ"ח ס"ק ד' שהביא ראי' מש"ס דזבחים ע"ד מדקאמר נפילה לא מוקי משנה דכל הזבחים משום דסבר הלכה א"צ בדיקה ולוקי בהעמידה אחרים וא"כ גם בזה ל"צ בדיקה ואס"ד דעדיין בעי פירכוס דבכלל מסוכנת היא ודאי אין מכניסין לעזרה לשחוט דלמא לא תפרכס ועוד דהו"ל חולה ואסור להקריב כמש"ל. וע"כ דיצאה מכלל נפולה ול"ה מסוכנת ול"ב פרכוס: ו' וראיתי להגאון מהרש"ק בטוטו"ד תנינא תשו' רל"ד שנסתפק בדין נפילה אם העמידוה אחרים ואח"כ חזרה ושכבה ועמדה מעצמה אם מהני בדיקה דיש סברא לומר כיון דכבר עמדה יכולה אח"כ לעמוד אף דנתרסקה אבריה ול"מ בדיקה וכ' וז"ל וקשה מנ"ל כן דלמא לעולם ס"ל עמדה א"צ בדיקה רק דמיירי שכבר העמידוה אחרים ואח"כ נתערבה ולא נודע איזה היא ובע"כ דפריך אכתי אפשר בבדיקה להשכיב את כולם ולחזור להעמידם ולראות אם יעמדו מעצמן ובע"כ דמוכח דאף שהעמידוה אחרים אם חזרה ושכבה ועמדה מעצמה מהני ע"כ ובמח"כ לא העתיק יפה דהגמ' קאמר הלכה צריכה בדיקה ולבסוף מסיק דלא כר"ל משום דהלכה א"צ בדיקה ואף בעמדה צריכה בדיקה מ"מ לבדקוה בהילוך ולפ"ז אין ראיתו ראיה דהילוך ודאי מהני אף בהעמידוה אחרים כמ"ש הש"ך סי' נ"ח ואדרבה משם משמע דהיכי דהעמידוה אחרים ל"מ אף אם עמדה אח"כ מעצמה מדמייתי ראיה דהלכה אף אם העמידוה לא בעי בדיקה מדלא משני בש"ס בהעמידוה אחרים וקשיא דלמא העמידוה אחרים בעי בדיקה ורק דלא מצי לשנויי בהעמידוה אחרים דיצוה להשכיב כל הבהמות ויראה אם תעמוד בעצמה ומה מייתי הש"ך ראיה וע"כ דאם העמידוה אחרים בעי בדיקה אף עמדה אח"כ בעצמה בעי בדיקה דאין חילוק וכן הביא בפתחי תשובה בשם חמודי דניאל אך הב"ח דס"ל בהלכה והעמידוה אחרים צריך בדיקה סובר דאם אח"כ עמדה מעצמה א"צ בדיקה ובזה מיושב ג"כ מה שהקשה הש"ך על הב"ח מגמ' הנ"ל די"ל דגמ' לא משני בהעמידוה אחרים דעדיין ליבדק ע"י שיצוה להשכיבם כנ"ל:

סימן כו

ב"ה י' שבט תרל"ד פרעמישלא שלום וברכה לכבוד ידידי הרבנים הגאונים הגדולים מוה' יצחק אייזיק שור נ"י ומ' יעקב מאיר שפיעלמאן נ"י ומ' לוי יצחק פרענקיל נ"י היושבים כסאות למשפט בק' באקארעשט יע"א: א יקרת מגילת ספרם הגיעני. בדבר אשר יפרצו מקצתם בק' פרצות להביא שוחט העירה בלי הסכמת הרבנים:

מעכת"ה הדבר ברור ששחיטת השוחטים האלו אסור כנבילה וטריפה ומרק פיגולים והדבר נלמד מק"ו דאם טבח דלא סר סכינו קמי' חכם משמתינין לי' כ"ש דלא ישחוט בלי הסכמת הרב מהעיר והגם דבזה"ז אין מנדין אותו במה שלא סר סכינו כבר כ' הכו"פ דטעם דהאידנא ליכא ת"ח ליתא לטעם הרמב"ם דשמא ישחוט בפגימות ורק הטעם שממנים יראים ושלימים וזריזים שייך גם לטעם הר"מ א"כ כשכל העיקר כשהתמנות אינו עפ"י הרב מהעיר והדבר ניכר להיפך דהשוחט אינו ירא ושלם והוא חציץ הדבר ברור דמנדין אותו ואסור לאכול משחיטתו. עוד נ"ל דכיון שכתבו הטעם מפני שחכמים מחלו על כבודם. א"כ כ"ז מה שלא הראה סכינו דאין זה רק מניעת הכבוד ויכול למחול דרב שמחל על כבודו מחול אבל למנות שוחט נגד רצון הרב הוא בזיון להרב וכבר כ' הריב"ש סי' ר"כ בשם הראב"ד הובא בכ"מ ספ"ז מת"ת דאף דרב שמחל על כבודו כבודו מחול אבל אבזיוני אינו יכול למחול והובא ג"כ בבר"י סי' ר"מ ביו"ד ע"כ גם חכמים לא יכלו למחול והדבר ברור דבר נידוי הוא ועוד עיין בתשו' כנסת יחזקאל חו"מ סי' צ"ד דאף דבזה"ז אין דין ת"ח מ"מ רב הממונה מהעיר והומחה לרבים וקובע מדרש וישיבה יש לו דין ת"ח ע"כ ל"ש טעם מ"ש דבזה"ז ליכא ת"ח ומצאתי שמהרי"ט בתשו' שהובא בש"ך חו"מ סי' א' באמת מפקפק בטעם זה דל"ש האידנא נידוי דלא סר סכינא. וכ' דהעיקר כטעם שממנים שוחטים ויריאים א"כ כ"ז בשוחט שממונה מהרב דמתא, אבל אם בתחלת המינוי הרב אינו מסכים עפ"י דין בר נידוי הוא ועוד דבזה"ז ידוע שעיקר מינוי הרב הוא להשגחת השוחטים וכבר נהוג בינינו שלא למנות שו"ב בלי הסכמת הרב הוי כקהל שאסרו עליהם. שחיטת הכל חוץ משו"ב הממונה מהרב. וכבר כתב הרא"ש בתשו' דאסור לאכול מאותו שחיטה. ומלבד זה כמה מכשולות בדבר אם הרב לא ישגיח על השוחט ולמי ישאל שאלות והרב לא יורה בהוראות שחיטתו ע"כ הדבר ברור דשחיטת אותן השוחטים הבאים לק"ק בלי הסכמת כת"ה הוא כנבילה וטריפה וחלילה לאכול מזה שום איש מישראל וכ"ז אף אם לא הי' בדבר השגת גבול אמנם אם עוד נוסף לזה יש בו השגת גבול וביחוד אם גרמו היזק לפרנסת הרבנים והבד"צ ושאר הכנסות הקהילה היא גזילה גמורה וא"צ לפנים דשחיטתו אסורה ולא נחשדו ישראל להתגאל בפת בג מאכלות אסורות. וכבר הסכימו לזה כל גדולי הדור במכתב גלוי ע"כ יגהו שביב אשם להכריז שהשחיטה אסורה וישראל קדושים הם יבקשו אוכל למו הנעשה בהכשר ויצייתו לדבריהם לגרש הטבחים האלו מתוך קהל ועדה:

ב ודרך אגב נ"ל בהא דאמרו בחולין היכא דלא נמצאת סכינו יפה ממסמס לי' בפרתי דאפילו לנכרי לא מיזדבין ולא נודע הטעם י"ל כיון דשוחט בסכין פגום נבלה. ואסור

למכור הב"מ לנכרי דהוי כמאן דמנחה בדיקולא כמ"ש בת"ח ולכן לא שבקינין לי' שימכור לנכרי שמא ימכור הב"מ. ויעבור בלפ"ע והוא חשוד ע"ז שהרי שוחט בסכין פגום וסובר שכשר הוא. ובהכי נ"ל לישב קו' הרא"ש על הרי"ף שהשמיט הך דרבינא דממסמס לי' בפרתא דאפי' לנכרי לא מזבין. דהפ"ח חולק על הת"ח וכ' דזה דוקא לר"ל דס"ל חולין ל"ג אין מזמנין נכרים על ב"מ אבל לר"ז דחולק שם גם ב"מ מנתנבלה בשחיטה מותר למכור. והרי"ף כיון דלא ס"ל כהך דר"ל דלא הביא דבריו לכן לא פסק ג"כ כרבינא, וס"ל דרבינא סובר כר"ל ומ"ה ממסמס לי' בפרתא. ואנן דלא ס"ל כר"ל ל"פ ג"כ כרבינא. וזה דלא כמ"ש בתשו' ברית אברהם סי' כ"ג ח' יו"ד דרבינא לא ס"ל כר"ל עיי"ש. (הובא לעיל סי' ט"ו אות ה') אך י"ל דאין זה רבינא דש"ס דמנחות כמ"ש הרא"ש פ"ח מסנהדרין ותוס' חולין מ"ח שהי' ב' רבינא עיי"ש:

ג וע"ד הסידור קדושין אשר כתבו מעכת"ה איך שיהינו אצלם בני בלי שם לסדר קדושין בלי רשות הרבנים רע עלי המעשה אשר רבו המתפרצים בק'. ורבה המכשלה בעו"ה.. כמבואר בתשו' שבות יעקב ח"ג סי' קכ"א ובתשו' הסמוכה לזו מהגאון בעל כנסת יחזקאל דרשו נא מעל ספר זה איך שכל גאוני הדור גזרו בחרם ולבשו שריון קשקשי' ובגדי נקם נגד המסדרי קדושין בלי רשות הרב דמתא או המ"ץ. וז"ל הגאון בעל כנ"י ופוק חזי מה עמא דבר וכו' גלל כן אחוה דעה גם אני המקדש אינו בחיבת הקודש והמסדר פרץ גדר ותצמיח לו קוץ ודרדר ואבי הכלה ראוי למתוח על העמוד ולמחי לי' במאה עוכלי בעוכלי דב' רב גוברי יהודאין להאכילם גחלי רתמים ובנידוי וחרמים בקול רמים בחוצות וכרמים כרם עין גדי בכל תפוצות ישראל למען ידעו כי יש אלקים שופטים בארץ וכו' עיי"ש שהוכיח מש"ס ופוסקים דחלילה לסדר קדושין מאן דהו. ומובטחנא ששארית ישראל לא יעשו עולה אם ידעו שיש איסור בדבר. וד' יצמיח השלום בארמנותם וירם קרן התורה בימינו:

ד ופעם אחת נשאלתי על דבר שמכח הממשלה היו השוחטים מוכרחים לשחוט אך לא לבדוק והביאו לבדיקת הריאה שוחט מחוץ לעיר בלי רשות הרב נגד הסכמתו ואסרתי לאכול מבדיקתו מטעם דבדיקת הריאה הוה הוראה ואסור להורות בעיר הוראת איסור והיתר בלי רשות הרב ולהשוחטים הממונים מהעיר הרשה הרב להורות משא"כ להורות בעיר בלי רשות הרב יש איסור בדבר וחלילה לסמוך ע"ז והנני ידידם:

סימן כז

ב"ה פרעמישלא ז' אדר הברכה והישועה לפ"ק. לתלמידי הבחור החריף כ' נתן נטע רייכמאן מקראקא (ז"ל):

א אשר הקשית על דברי הרשב"א חולין כ' ד"ה וכדר"ה דבמליקה שהי' דרסה חלדה אינו פוסל והרי בזבחים דף ס"ה מבואר לחד לישנא דשהי' בין סימן לסימן בעולת העוף פליגי ראב"ש ורבנן ואביי אמר שם דלכ"ע פסול ומבואר דשהי' פוסל במליקה. יפה הקשית ובאמת בחידושי הר"ן שם מבואר בשם הרא"ה דשהי' פוסל ואולי הרשב"א נקט שהי' אגב דרסה וחלדה דבאמת שהי' פוסל ובישוב דברי הרשב"א נ"ל הנה קשה לשיטת ר"ת דף ל' דהאיבעי' שהה במיעוט סימנים הכונה במיעוט קמא דושט ואם נאמר דגם במיעוט קמא דושט אינו פוסל שהי' לא אשכחן שהי' בעוף רק מדרבנן כמ"ש התוס' שם וע' דרישה דאף במחצה סימן לא פסול שהי' מדאורייתא וע' לב ארי' א"כ איך יפרנס ר"ת סוגיא דזבחים דמבואר שם דשהי' בין סימן לסימן פוסל בעולת העוף מדאורייתא דמה"ט לא עביד בחטאת אם הבדיל ושהה מעשה עולה דאס"ד שם הכונה דשהי' בין סימן לסימן ל"ה פסול רק מדרבנן ומדאורית' כשר הרי עביד מדאורית' מעשה עולה בחטאת ופסול החטאת וע"כ שם מדאורית' פסול וקשי' לר"ת וע"כ צ"ל בישוב דברי ר"ת דאף דשהי' בעוף ל"ה רק מדרבנן דבמיעוט קמא לא פסול מדאורית' ובמיעוט בתרא ודאי לא פסול ובמחצה דסימן כיון דא"א לצמצם הו"ל ס"ס כמ"ש בלב ארי' מ"מ בעולת העוף דבעי ב' סימנים כמו בבהמה ועשה שהי' בין סימן לסימן הוה כבהמה ושהי' פוסל מדאורייתי'. ומ"ה ל"ה בחטאת עוף מעשה עולה א"כ שוב אין תימא על הרשב"א שכ' דשהי' דרסה חלדה, אינו פוסל במליקה. די"ל דנקט שהי' דבחטאת העוף אינו פוסל שהי' כשיטת ר"ת דשהי' בעוף ל"ה רק מדרבנן ולא גזרו במליקה וזה דוקא בחטאת העוף משא"כ בעולת העוף ושהה בין סימן לסימן דהוה מדאורייתי' גם הרשב"א מודה. ואם נאמר דלמ"ד בזבחים שהי' בין סימן לסימן בעולת העוף פסול מדאורייתי' סובר דשהי' בעוף מדאורייתי' פסול וסוגיא דחולין ל' דמיבעי לן בשהי' במיעוט קמא דושט דלדידי הוצרך תוס' לומר דשהי' בעוף ל"ה רק מדרבנן היא דלא כסוגיא דזבחים. כש"כ שיש לישב דברי הרשב"א די"ל דהרשב"א קאי לסוגיא דחולין. אמנם א"צ לזה לפמש"ל ודוק. (מיהו קצ"ע דמרשב"א משמע דלא ס"ל כפי' ר"ת):

ב והנה בחידושי הר"ן אהא דאמר שמואל כל הכשר בשחיטה כשר במליקה בדף כ' וקאמר בגמ' הא פסול פסול למעוטי מאי והקשה אמאי לא מתרץ למעוטי שהי' דפסול בשחיטה ובמליקה. ונ"ל לתרץ דהנה שמואל ס"ל דף ל"ב שיעור שהי' בעוף כדי שחיטת בהמה. ורב ס"ל כדי שחיטת עוף ולא נודע טעמא דשמואל וי"ל דשמואל או דס"ל אין שחיטה לעוף מן התורה,. כדמשמע קצת דפשיטא לגמ' דף כ' דס"ל כרמי בר יחזקאל דאין עיקור סימנים בעוף ולחד מ"ד ס"ל אין שחיטה לעוף מן התורה. כדאמרינן שם

ומ"ה לא החמירו חכמים בשהי' יותר משהי' בבהמה או דס"ל לשמואל אין שהי' פוסל במיעוט קמא דושט רק מדרבנן כשיטת ר"ת ולדידי' שהי' בעוף ל"ה רק מדרבנן ומ"ה לא החמירו חז"ל יותר משיעור שהי' בבהמה וגם ר' יוחנן דסובר כשמואל יסבור כן ולשיטה זו י"ל במליקה לא גזרו חז"ל בשהי'. ומ"ה לא משני בגמ' דאתי למעוטי שהי' דלשמואל באמת אין שהי' פוסל במליקה. אבל לדידן דפסקינן כרב דשהי' בעוף שיעור שחיטה בעוף כדי שחיטת עוף לשיטת רש"י דלא כשיטת הרי"ף שהי' בעוף היא מדאוריית' או עכ"פ ספק תורה מצד האיבעי'. ולכן גם במליקה פוסל שהי' כשיטת הר"ן דלא כמ"ש הרשב"א. ולפמ"ש הדרישה בטעם שהי' שפוסל משום דבעינן ושחט שחיטה אחת ולא שתים ה"ה במליקה. ומה"ט נמי פוסל שהי' בין סימן לסימן בעולת העוף דבעינין מליקה אחת ולא שתים. כטעם הדרישה ודוק:

ג' והנה זקני הת"ש כ' בסי' כ"ג אות ט' דשהי' במיעוט בתרא פוסל מדאורייתא (ולעיל סי' ט' אות ד' פלפלתי בדבריו) וקשה לי עליו מסוגיא דזבחים ס"ה דאמרינן שם במלק בחטאת ב' סימנים כיון דשהי' בין סימן לסימן בעולת העוף פסול ע"כ בחטאת דעשה שהי' בין סי' לסי' ל"ה מעשה עולה בחטאת וכשר. והרי דל מזה שעשה מעשה עולה. כיון דבחטאת סגי במליקת רוב מסי' קמא ואם עשה שהי' ואח"כ גמר הסי' וסי' ב' הרי עשה שהי' במיעוט בתרא ופסול מדאורייתא דלא גרע משחיטת חולין וצ"ל דבאמת אם לא מלק רק רוב מסימן קמא ושהה פסול אך בזבחים מיירי שמלק כל הסימן ואח"כ שהה. ואין להקשות כמו שהת"ש פוסל שהי' במיעוט בתרא מדאורייתא משום דלכתחלה בעי שחיטת כל הסימן ומ"ה בשחט וגמר כל הסימן בשהי' פסול (כמ"ש לעיל סי' הנ"ל סברתו) ה"ה בשהה בעוף בין סימן לסימן לת"ש פסול מדאורייתא ועדיין קשי' מסוגיא דזבחים דזה ל"ק דבמליקת חטאת כיון דכתיב לא יבדיל. ואף לתירץ אחד בש"ס ר"פ השוחט דבעי בעוף לכתחלה ב' סימנים מ"מ במליקת חטאת דמדאורייתא ודאי ל"צ רק סימן אחד ולרבנן אסור למלוק סימן ב' ע"כ שהי' בין סימן לסימן לא פסול ורק משום שעשה מעשה עולה פליגי בגמ' ולפמ"ש י"ל בחולין דלחד תירץ בעי לכתחלה ב' סימנים כמו שהת"ש פוסל שהי' במיעוט בתרא מדאורייתא ה"ה בין סימן לסימן בעוף. אמנם דבעוף בין סימן לסימן גם הת"ש מודה אף לשיטתו דשהי' במיעוט בתרא:

מדאורייתא. אך להכ"ע פ"א משחיטה שכ' דהר"מ סובר דבעוף בעי לכתחלה ב' סימנים מדאורייתא ובודאי זה דוקא בחולין א"כ יהי' חילוק בעוף בשהי' בין סימן לסימן בין שחיטה בחולין ובין מליקה בקדשים כדכתיבנא. ואין להאריך דלדינא נראה כמ"ש הפ"ח דשהי' במיעוט בתרא ל"ה רק מדרבנן דלא כמ"ש זקיני הת"ש. ובזה מיושב הקו'

מזבחים ס"ה בפשיטות ודוק: ד' ודע דקשה לי לשיטת ר"ת בתוס' דף ל' ע"ב דשהי' בעוף ל"ה רק מדרבנן אמאי אמרינן בדף י' לאתויי ספק שהה ספק דרס. והרי המשנה שם קאי בעוף וספק שהי' ל"ה רק ספיקא דרבנן (וכבר הבאתי לעיל סי' ט' אות ג' קושיא זו) ונ"ל דבר חדש דאף לר"ת ולצד האיבעי' דשהי' בעוף ל"ה רק מדרבנן מ"מ אשכחן פתרא דשהי' בעוף מדאורייתא. והיא לפמ"ש השד"ך סי' כ"ד ס"ק ח"י בביאור דברי הרמב"ם דאף דאם דרס או החליד במיעוט קמא דקנה כשר. ואם דרס או החליד במיעוט קמא דושט הוה ספק מ"מ אם הגרים שליש קנה ודרס או החליד שליש ב' וגמר שליש ג' בהכשר הוה ודאי נבילה דבעי לאחר הגרמה שליש ב' שלישי בהכשר וכש"כ בושט הוה נבילה ודאי. ולפ"ז אף אם נאמר שהי' במיעוט קמא ל"ה רק מדרבנן ובמחצה ג"כ ל"ה רק מדרבנן דא"א לצמצם ואיכא ב' צדדים להיתר מדאורייתא שמא שהה במיעוט קמא ושמא במיעוט בתרא. ומ"ה שהי' בעוף ל"ה רק מדרבנן מ"מ בהגרים שליש ושחט שליש ושהה וגמר. כיון דבעי ב' שלישי בהכשר והוא שהה פסול מדאורייתא כמ"ש הש"ך לענין דרסה וחלדה ומיושב קושי' הנ"ל מחולין דף י' דמשכחת לה ספק שהה בעוף שיהי' ספיקא דאורייתא כגון בהגרים שליש וספק שהה בין שליש ב' לג'. דזה ספק דאור' ועכ"פ הדין שכתבתי ברור לדעתי ואקצר:

ה' והנה מ"ש בשם מורך הגאון אבד"ק קיטנא בטעם דאמרינן בחולין דלא לשויא גיסטרא וכ' הרשב"א הטעם בקדשים משום דלדם הוא צריך וכ' הטעם משום דאמרינן בזבחים דצרם אוזן קודם קבלת הדם פסול ומ"ה אסור לשבור מפרקת קודם קבלת הדם דשוי' בעל מום. וזה נחמד. אבל גם בחולין אמרו כן בסוגיא שם. ועוד הרי הכהן המקבל יכול לקבל דם קודם שישבר המפרקת כיון דאמרו ביומא דהשוחט אינו המקבל וכשיגמור הסימנים יקבל אחר דם ואח"כ ישבר המפרקת. וכפי הנראה לא אמר זאת אך לחדד או שיאמר דבאופן זה מותר לעשות גיסטרא באמת. ודע דקשיא בש"ס דזבחי' ס"ה דס"ל לר"ש בן אליקום אליבא דראב"ש דקרא דלא יבדיל היינו דא"צ להבדיל אבל אם רוצה מותר להבדיל אף קודם הזי'. והרי בבהמה אם חתך קודם קבלה פסול ובעוף דליכא קבלה רק דהזי' היא עם הקבלה ביחד. איך יבדיל בחטאת עוף סימן שני קודם הזי' ושוי' בעל מום. ואף דבעל מום אינו פוסל בעוף מ"מ שוי' מחוסר אבר כיון דחותך הסימן שני והבני מעיים כמנחא בדיקולא. וכ"ז קודם הזי' פסול. וצ"ל כיון דעיקר קרא בבהמה כתיב ולקח מדם הפר ושלמים ילפינן בזבחים כ"ה ע"ב מדכתיב תמים ובעוף דלא כתיב תמים לא איכפת לן מה שחתך קודם קבלה וזה דין פשוט ומסוגיא זו יש ראי' ברורה ודו"ק:

ו' ומה שהקשית על דברי הר"מ פ"ח ממעילה ה"ה שכ' כשפוסקין עם האומנין פוסקין באמה בת כ' אצבע וכשמושחין מה שבנו מחשבין להם באמה בת כ"ד כדי שלא יבואו לידי מעילה. ובגמ' מנחות צ"ח ופסחים פ"ה ובכורות מבואר שלא הי' רק אצבע יותר זה באמת תמוה גדולה. והיותר קשה דבכ"מ מייתי למקומות אלו של דברי הר"מ. ושוב מצאתי בס' מי השילוח סי' א' אות ח' שהרגיש בדברי הכ"מ והאריך בזה עיי"ש. והנראה כונת הר"מ לפי מה שהקדים בהלכה ד' כשבונין במקדש בונין בחול ואח"כ מקדישין אך לעצים דיומא לוקחין ממעות ההקדש והיא מגמ' דמעילה. א"כ בגמרא דמנחות מיירי מה שנוטלין מהקדש לצורך בנין דיומא לא היו יכולין ליקח אמה בת כ' ולהחזיר בת כ"ד שהי' הפסד רב לאומנין ולכן לא הי' הפרש רק חצי אצבע או אצבע. אמנם כשהיו בונין ונוטלין משל חולין ולא הי' חשש מעילה רק על שכר מלאכה היו פוסקין גם האומנין באמה בת כ' והחזירו בת כ"ד שלא להונות הקדש במלאכה. וזה טעם שאמרו בגמ' שהיו האומנין נוטלין בקטנה ומחזירין בגדולה הכונה העצים והכסף והזהב. והרמב"ם נקט פוסקין היינו על שכר מלאכה. ואין מקור הר"מ בגמ' הנ"ל. ואולי מה"ט לא מייתי חדא לכספי ודהבא שתמה בכ"מ דכיון דברוב פעמים בונין בחול ולא שכיח שיקחו לעצים דיומא. וגם אולי בכסף וזהב הי' עובדין תמיד בשל חול שלא יבוא לידי מעילה. שהוא לא נעשה ביום אחד ומ"ה לא מייתי זאת הר"מ אך על הכ"מ צ"ע שהראה המקור מגמ' וזה קשה. וקצת צ"ע לפי מה שכ' הר"מ לעיל דהי' נותנין לאומנין חולין בשכרן מה חשש יש שיבוא לידי מעילה ושמא מ"מ כיון שהמעות שייך להקדש יש חשש גזל:

ז' ושהקשית ברש"י שבת נ"ב שפי' בטבעת של אלמוג דטהורה משום דהוה פשוטי כלי עץ והקשה ת"ל דכל שבים טהור ואלמוג בא מים כדאיתא בר"ה כ"ג ל"ק דכלל זה לא נאמר רק בבעלי חיים ודבר הבא מבע"ח כגון עצמות וצמר משא"כ בצומח. עיין ר"מ פי' המשנה י"ג פי"ז מכלים שכ' כבר קדם לנו בעשירי מזאת המסכתא שעצמי רמשי המים ועורם כאשר יעשה מהם כלים לא יטמאו וכן כל בע"ח והכי מוכח ממשנה י"ב דמה שנברא בג' יש בו טומאה ברביעי ובחמישי אין בו טומאה ומה"ט כלים העשוי מדגים ועופות טהורים. א"כ דוקא בע"ח שנבראו בה' משא"כ צמחים. והרי מים מקבל טומאה למ"ד טומאת משקין דאורייתא וע"כ כהנ"ל. והכי מוכח מת"כ דדוקא מבגד ממעטינין דבר הבא מים ולא ממקרא דאו עץ דכתיב ברישא דקרא משום דמאו בגד ממעטינין דבר הבא מבע"ח. ועיין בר"ש שכ' דהא דאיצטריך למעוטי עופות ודגים מוהבגד אף דבלא"ה נברא בה' משום דה"א דעור סתמא כתיב מוכח ג"כ דדוקא בהבא מבע"ח ממעטינין וקצת צ"ע בנדה ל"ג דמוקי לה בכותי ערום דהוא דוחק ולא מוקי לה בלבוש בגדים

מעורות דגים. והדומה לזה דאין מקבל טומאה. מיהו למ"ש התוס' דהוה מצי לשנויי בלא"ה גם קו' הנ"ל ל"ק כ"כ:
(ושוב הראני חתני הרה"ג מהר"נ נ"י דבספר משנה אחרונה הנדפס מחדש פי"ז דכלים מי"ג כ' דה"ה כלים הנעשים מעצים שבים טהורים עיי"ש ולפענ"ד כדכתיבנא ודוק):

סימן כח

ב"ה פרעמישלא זאת הברכה לפ"ק. לרב אחד:
ע"ד השו"ב שהעיד עליו פועל איך שראה ששחט בהמה ולא שחט רק הקנה והלך לשחוט בהמה אחרת ולקח הוא סכינו וחתך הושט והשו"ב לא בדק אם נשחט הושט לא קודם ששחט בהמה השני' ולא אחר ששחט בהמה השני' וגם בשעת שבדק הריאה לא השגיח אם הסימנים נשחטים ובשעה שחתך הושט בסכין ידע הפועל שהוא טריפה אם חותך בסכין ולא אמר להשו"ב כלום כי סבר שהשו"ב רצה להטריף הבהמה בהבדיקה. כי מתירא לומר שהי' קלקול בהשחיטה וכשראה שהכשיר הבהמה ונתן להשו"ב שומן הלב לא אמר להשו"ב שהוא חתך כי הי' סבר שהשו"ב יבוש לומר שהיא טריפה. וגם סבר אולי השו"ב יודע איזה היתר מה שהוא אינו יודע והנה פועל אחר עמד ג"כ אצלו וראה איך שחתך ואמר לו שהיא מעשה רע כ"ז הי' בלילה ובבוקר בא פועל השני להראשון ואמר לו שהבהמה טריפה והלכו להרב והרב הטריף הבהמה ושוב העיד פועל השני הנ"ל איך שראה שהשו"ב שחט בהמה הנ"ל וראה שהושט לא הי' איבערגעשניטען ואם הי' להושט חתך או לא לא ראה וכשראה שהפועל הראשון חותך בסכין אמר זה מעשה לא טוב ואמר הוא לבעל הבהמה שיש איזה מעשה לא טוב ואמר בעל הבהמה אם אתם יודעים דבר מה הגידו נא ומחמת ביעתותא לא אמר כלום. כי הי' חושב שהבהמה תטרוף בהבדיקה וכששחט השו"ב בהמה השני' כשבא מהבית אשר הלך בין שחיטה לשחיטה והוא עמד אצל בהמה הראשונה לא ראה שהשו"ב ילך אצל הבהמה הא' לבדוק הסימנים וכשבא לבדוק הריאה מבהמה א' כמדומה לו בבירור שהשו"ב לא ראה בסימנים אבל אולי איזה רגעים שם עיניו על מקום אחר. אח"כ כשבא לבית הראשון בלילה שמע שהכשיר השו"ב הבהמה בבוקר שם על לבו המעשה השערורי' והלך להראשון והלכו להרב והודיעו לו והנה השו"ב טען שאין מדקדק תמיד לבדוק הסימנים בשעת שחיטה רק לפעמים תיכף אחר השחיטה ולפעמים קודם בדיקת הריאה ובשחיטת הבהמה הנ"ל לא הלך תיכף לבדוק הסימנים והי' נראה לו שב' סימנים נשחטים ועכ"ז הלך אח"כ לבדוק הסימנים ולשחוט בהמה שני' ואחר שחיטת הבהמה הב' ראה הסימנים מהבהמה א' שכדין נשחטים והכשיר הבהמה ובבוקר כששלח הרב

לקרוא לו והודיע לו דברי הפועל צוח על הפועל אשר לא אמר לו ושהי' כונתו להמציא לו אסון כי אפי' אם טעה הי' לו להגיד לו שלא שחט יפה. וכבר נמכר מהבהמה הטרפה מהדקין לב' בני אדם: א' תשובה לפי שכל החשש על השו"ב היא שלא בדק אחר השחיטה נחוץ לבאר אם לא בדק אחר השחיטה אם נשחטו ב' סימנים אי היא איסור תורה לפי שדעת עבודת הגרשוני סי' ט"ו דאם נכשל באיסור דרבנן אין מעבירין אותו ובנ"ד מה שהקצב חתך הסימנים והוציא טריפה מת"י אין להאשים השו"ב כי הכי יעלה על דעתו שקצב יחתוך סימני השחיטה אך כל האשמה היא אשר לא בדק בסימנים ע"כ יבואר מקודם אם היא איסור תורה. והנה בש"ס בחולין ט' אמרינן לא בדק בסימנים ר"א בן אנטיגנוס אמר טרפה ואסורה באכילה במתניתא תני מטמאה במשא והתוס' כ' שם דמה"ט ס"ל לר"א בן אנטיגנוס דאם לא בדק בסימני' טריפה ואסורה באכילה ולא נבילה שתטמא במשא משום דרוב פעמים שוחט שפיר לא החמירו רבנן משמע דל"ה רק מדרבנן ואמנם בש"ך כ"ה מבואר דהוה נבילה וכ' זקיני הת"ש דדעת הרמב"ם שכ' הר"ז נבילה היינו דלוקין משום נבילה דלא כמ"ש בכ"מ בדעת הרמב"ם דהוי ספק נבילה אך הוא פסק דל"ה רק ספק דחשש לדעת התוס'. ובפמ"ג סי' כ"ה ובפתיחה לה' שחיטה ובראש יוסף האריך להוכיח דהוי נבילה ודאי אלא שהקשה בפתיחה הנ"ל אמאי פוסק הרמב"ם בכל ספק בשהי' דהוי ספק נבילה כמבואר בדבריו ואמאי בלא בדק בסימנים הוי ודאי נבילה וזה קו' הראוי' לעיין עלי' עוד צריך לבאר אמאי פוסק הר"מ דהוי ודאי נבילה כמתניתא ולא פסק כר"א ב"א בשלמא לפמ"ש הכ"מ פ"א משחיטה דהר"מ ס"ל דהוה ספק נבילה לחומרא ניחא אלא להת"ש ופמ"ג דאף לקולא פוסק דהוה נבילה ומותר לשחוט בנו צריך לתת טעם למה פוסק כן ונ"ל לבאר בעזה"י דהנה בגמ' אמרו דטעמא דמתניתא דס"ל בלא בדק בסימנים נבילה ומטמא במשא דבחזקת איסור אמרינן השתא מתה היא ור"א ב"א ס"ל בחזקת איסור אמרינן בחזקת טומאה ל"א וצריך להבין דהרי סברת ר"א ב"א סברא גדולה היא דכמו שאסור משום שעומד בחזקת איסור כן אינה מטמאה משום שעומד בחזקת טהרה ומה סברת המתניתא. (ולומר דמתניתא מיירי בספק ברה"י ושם היא מטמא דל"מ חזקה זה ליתא דלענין הנבילה גופה בספק הוה טומאה היוצא מגופו ול"מ ספק ברה"י כמ"ש תוס' נדה סוף דף י"ז ע"ב:

ועוד דתוס' כ' בסוטה כ"ח דדוקא ודאי שרץ וספק מגע ילפינין מסוטה דהוי ודאי בועל ונבעלת וספק בעל משא"כ בספק שרץ א"כ לענין הנבילה הוי ספק שרץ ובזה מיושב קו' תוס' נדה י"ז ע"ב אמאי דם הנמצא בפרוזדור אין שורפין תרומה דהו"ל ספק והלא ברה"י טמא ודאי כמו דם תבוסה דברה"י טמא ודאי להנ"ל ניחא דדם הנמצא בפרוזדור

הוה ספק שרץ ולא ילפינן מסוטה משא"כ בדם תבוסה דאיכא ודאי מת וספק אם יצא מחיים הוא כמו בסוטה דאיכא ודאי שרץ וספק מגע ודוק כי קצרתי):

ב' ונ"ל לבאר דהנה בדבר שיש ב' ענינים ובכל א' יש חזקה מוקמינן אחזקה אף דסתרו זא"ז כגון בב' כיתי עדים המכחישים אף דכת א' ודאי פסול והחזקות סותרות זא"ז מ"מ זו באה בפ"ע ומעידה דמוקמינן כל חד אחזקתו וה"ה הכא שיש חזקה שהוא אסור ולעומת זה יש חזקה שהוא טהור וב' החזקות א"א להיות אמת וממנ"פ יצאה מחזקה א' מ"מ כשאתה מסופק אם הוא אסור אוסרין ודאי וכשאתה מסופק אם הוא טהור מטהרין בודאי ואף בדבר א' כעין שמבואר במשנה דטהרות פ"ו במסוכן שבא מרה"י לרה"ר ברה"י טמא מספק ברה"ר טהור מספק:

אמנם מהך דב' כתי עדים מבואר דהיכי דמתחילה אתה מסופק בדבר והעמדת על חזקה ואח"כ נצמח מזה דבר שיש חזקה להיפך ל"מ חזקה הב' כיון שכבר העמדת על חזקה הא' כגון בב' כתי עדים דאמרינן זו באה בפ"ע ומהני אף להוציא ממון אף:

שיש חזקה כנגד זה וכן ודאי נאמנים אף כנגד חזקת הגוף. ולכאורה אמאי נאמנים נוקי חזקה נגד חזקה אע"כ כיון שקודם העמדת העדים על החזקה ל"מ חזקה המתנגדה ועיין בפמ"ג ביו"ד סי' א' סוף ס"ק ו' ובגנת ורדים סי' ס"ב שהאריך והראי' שהבאתי מב' כתי עדים היא ראי' מכרעת ואין זה דומה למשנה דטהרות פ"ו במסוכן ברה"י ובא לרה"ר דפסקינן תרי דינים הסותרים אף דהיא בזה אח"ז דשם טמא ודאי ברה"י לא מטעם חזקה רק מגזה"כ ואח"כ מטהרינן מגזה"כ משא"כ היכא שאנו דנין מכח חזקה ל"מ חזקה הסותרת שבא אח"כ וקצת יש עיון מתוס' חולין י"א גבי פרה אדומה ואחרי הצעה זאת יבואר על נכון דהנה רש"י כ' בהמה בחי' בח"א עומדת איסור אמ"ה והתוס' ביצה כ"ה הקשו דהרי השתא ודאי לאו אמ"ה רק או נבילה או כשירה ובארתי במקום אחר לפמ"ש בת"ש סי' ל"ג ס"ק ה' ובפ"מ סי' כ"ז דמפרכסת כשירה ל"ה אמ"ה אמנם מפרכסת נבילה ישראל לקי משום נבילה ומשום אמ"ה א"כ כיון דרוב בהמות מפרכסות לאחר השחיטה אנו דנין אשעת הפרכוס ואמרינן דכמו דבחי' הי' אסור משום אמ"ה כן בשעת הפרכוס אסור משום אמ"ה וזה לאות שלא נשחט יפה דאם נשחט יפה אתה מוציאו מחזקת אמ"ה בשעת הפרכוס וזה מתנגד לחזקה ומעתה נחזי אנן הנה ספק אם היא נבילה ואם היא עוד אמ"ה אנו דנין בשעת הפרכוס דאם לא שחט יפה היא נבילה ואמ"ה כמ"ש הפמ"ג והת"ש אמנם הספק אם היא מטמא במשא היא לאחר הפרכוס דבשעת הפרכוס אף אם לא שחט יפה אין מטמא משום נבילה כמבואר במשנה דעור ורוטב דמפרכסת אינה מטמאה טומאת נבילות ואף דמטמא טומאת אוכלין מבואר בחולין קכ"א ע"ב

דדוקא בשחט ב' סימנים ומפרכסת מטמאה טומאת אוכלין אבל בנחרה או בשחט סי' א' ומפרכסת אין בה טומאה כלל. א"כ שפיר קאמר מתניתא בספק אם שחט ב' סימנים דל"ה חזקות המתנגדות חזקת איסור וחזקת טהרה דלענין חזקת איסור אמ"ה נולד הספק בשעת הפרכוס דאם לא שחט רק סי' א' הוי בשעת הפרכוס אמ"ה ומ"ה מוקמינן אחזקת איסור אמ"ה משא"כ לענין טומאה לא נולד הספק בשעת הפרכוס דאפי' אם לא שחט רק סי' א' אין לו טומאה כלל בשעת הפרכוס רק לאחר פרכוס א"כ כיון שהספק איסור בא קודם כבר פעלה חזקה הראשונה דל"מ חזקה שני' הסותרת שנולדה לאחר פרכוס ומש"ה ס"ל למתניתא דנבילה ומטמאה במשא כמש"ל דכת מעדים המוכחשים מוציאין ממון מה"ט ודברי המתניתא יוצאין בעזהי"ת כעמר נקי:

ג' ומעתה יבוארו דברי הרמב"ם על נכון דהנה אף שכ' לעיל מדברי הגמ' דחולין קכ"א דנחרה או שלא שחט רק סי' א' ומפרכסת אין לה טומאה כלל מ"מ יש לדחות הראי' דשם בגמ' מיירי בישראל ששחט בהמה טמאה או נכרי טהורה דמפרכסת מטמאה ט"א משום דהוי כעין שחיטה מ"ה בשחט סי' א' אין בו טומאה כלל משא"כ בישראל ששחט בטהורה לישראל ושחט בסי' א' ומפרכסת מטמאה טומאת אוכלין אך מלשון רש"י במשנה דעור והרוטב שכ' דבישראל לא איצטריך לאשמעינן כיון דהוה שח שחיטה כשרה ודאי הוה אוכל משמע דבנחירה במפרכסת אין מטמא טומאת אוכלין ועיין בראב"ד פ"ג מטומאת אוכלין ולפ"מ שכ' הראב"ד הסברא דבנחירה אין מטמא ט"א במפרכסת משום דלא מינכרה מיתתה זה שייך אף בשחיטת ישראל בכשירה בשחט סימן א' והכרעת דעתי בזה דאם לא שחט רק סי' א' או סימן הב' במקצת במפרכסת אין לו טומאה כלל כמו שהוכחתי מלשון הראב"ד אך אם שחט ב' סימנים ושהה מטמאה ט"א בישראל בכשירה ואף דבכ"מ כ' שם דגם בשהה או דרס אין לו טומאה כלל זה דוקא בישראל בטמאה ונכרי בטהורה דבעי עכ"פ שחיטה גמורה דקאי ע"ז הכ"מ משא"כ בישראל בטהורה בשהה או דרס ל"ג משחיטת נכרי בטהורה ומטמאה טומאת אוכלין אבל אם לא שחט ב' סימנים לא מינכרה מיתתה ואינה מטמאה ט"א אף בטהורה כמ"ש הראב"ד בסברה שם ומעתה דברי הר"מ נכונים וברורים דס"ל בלא בדק בסימנים ויש ספק שמא לא שחט ב' סימנים דנולד הספק בשעת הפרכוס ואז איכא חזקה דאמ"ה ואז ליכא חזקה הסותרת דאף אם לא שחט רק סי' א' אין לו טומאה כלום מהני חזקת אמ"ה והוה ודאי נבילה ומטומאת משא לא כ' די"ל דחזקה הב' ל"מ כלל כמ"ש לעיל ויש סברא דחזקה ב' פועל בעתה ומ"ה לא פסק בזה אך נבילה ודאי הוה משום חזקה דשעת הפירכוס דאז לא הי' כלל חזקה הסותרת. משא"כ בודאי שחט ב' סימנים רק

בספק שהי' ודריסה הנה אם שהה ודרס בשעת הפרכוס מטמא ט"א א"כ יש תיכף ב' חזקות הסותרות דחזקת אמ"ה לעד שהי' שהי' ואסור משום אמ"ה בשעת הפרכוס וחזקת טהרה לעד שלא הי' שהי' דאם שהה מטמאה ט"א בשעת פרכוס ואוקי אחזקה דלא מטמאה ומ"ה פוסק הר"מ דהוי ספק נבילה משום ב' חזקות הסותרות זא"ז וזה ישוב נכון ת"ל [ודע דמ"ש דמה"ט מהני בב' כתי עדים המכחישים זא"ז עדות כת אחת אף נגד חזקה משום דהספק אם העדים כשרים נולד תיכף קודם שהעידו אח"כ הגם דמלשון הר"ן פ"ב דכתובות דף כ"ב ד"ה ואי תימא בב' כתי עדים המכחישים מוקמינן אחזקה אף לאפוקי ממונא ומתירוץ הר"ן משמע קצת דהספק נולד בשעה שמעיד אבל ע"כ כונת הר"ן דהספק נולד קודם שמעיד דאל"כ אמאי מועיל עדותן לאפוקי ממונא. ודוק כי קצרתי]:

ד' והנה אם נאמר כמו שנסתפקתי לעיל דדוקא בישראל בטמאה, ונכרי בטהרה ולא שחט כל ב' סימנים אין בו טומאת אוכלין אבל בישראל ששחט טהורה אך שלא גמר ב' הסימנים מטמאה ט"א במפרכסת כיון דהתחיל אדעת שחיטה כשירה נ"ל לבאר פלוגתא שבין ר"א ב"א ומתניתא בדרך זה דהלב ארי' כתב בריש חולין בתוס' ד"ה שמא יגע בבשר דהא דמפרכסת מטמאה טומאת אוכלין היא רק מדרבנן וכ' זה בדעת הרמב"ם ובדף קכ"א כ' דר' יוחנן ס"ל טומאת אוכלין במפרכסת ל"ה רק מדרבנן וחזקי' ס"ל דהיא מה"ת עיי"ש: והנה כבר כתבתי לעיל דחזקת טהרה דטומאת משא ל"ה חזקה המתנגדת לחזקת איסור דחזקת איסור היא בשעת הפרכוס וחזקת טומאת נבילות היא לאחר פירכוס אך טומאת אוכלין בא בשעת פרכוס והיא מתנגד לחזקת איסור אך אם טומאת אוכלין מדרבנן ומדאורייתא טהור גמור אין חזקה דטהרת אוכלין מתנגד לחזקת איסור דאף אם שחט יפה מדאורייתא טהור ומעתה פליגי בזה מתניתא ור"א ב"א דר"א ב"א ס"ל טומאת אוכלין במפרכסת דאורייתא ואיכא בשעת פרכוס ב' חזקות המתנגדות מ"ה אסור ואין מטמא דלענין טומאה מוקמינין אחזקתו כיון דנולד ספק טומאה בשעת הפרכוס ומתניתא ס"ל כיון דטומאת אוכלין מדרבנן ול"ה חזקה המתנגדת בשעת פרכוס מדאורייתא רק אח"כ לאחר הפרכוס מ"ה נבלה ומטמאה במשא והר"מ פסק מה"ט כר"ה דהוי נבילה ודאי דס"ל ט"א מדרבנן כמ"ש הלב ארי' ול"ה חזקה המתנגדת ודוק היטב. והארכתי בזה לבאר הסוגי' ועיין בשב שמעתתא שמעתתא ד' פרק ג': ה ועכ"פ כיון שהרמב"ם פוסק דהוה נבילה ע"כ אם שוחט לא בדק לאחר השחיטה כלל הכשיל אחרים בדאורייתא אף אם לא נודע שלא שחט יפה. ועיין בבית שמואל אחרון סי' ו' שהעבירו שוחט שנמצא שלא שחט רק סי' א' וצדקו דבריו לפי מה שביארתי דהלכה

דהוה נבילה ועיין פמ"ג דאף התוס' לא כתבו רק לר"א ב"א אך לר"ה לא ס"ל דרוב פעמים שוחטין שפיר ואסור מדאור' אף בלא נודע אם לא שחט שפיר:

ו אמנם בנ"ד הנה השוחט אמר שבדק וראה סימנים שחוטים והגם שקצב א' אומר שלא השגיח גם אח"כ על הסימנים ע"א בהכחשה לאו כלום הוא כי העד השני בעצמו אומר שיכול להיות שראה על הסימנים דמה שאומר שמדומה לו בבירור שהשו"ב לא השגיח גם אח"כ על הסימנים אינו עדות כיון שאומר בעצמו שיכול להיות ששם עינו למקום אחר והשוחט השגיח על הסימנים וראה שהם שחוטין הרי עוקר דבריו הראשונים דעד צריך להעיד בדבר ברור וזולת זה ל"ה עדות כלל ואפי' אם העיד עד מפי רוב ל"מ ודוקא דיינים דנים עפ"י רוב אבל העדים צריכין להעיד בדבר ברור כמ"ש בטיב גיטין גיטין כ"ח והארכתי בתשובה מזה ע"כ לא נשאר רק עד א' וגם דברי הע"א אינם ברורין דמאין יודע שהשו"ב לא ראה על הסימנים בשעה שהוציא הריאה, אך אף אם נחזיק בדבריו ל"ה רק עד אחד:

ז והנה בעיקר העדות י"ל דאין נאמנים בשום דבר דכיון דהם משוים נפשם רשיעי מה שלא אמרו תיכף אין אדם משים עצמו רשע ולא תימא כיון שלא עברו רק בשב וא"ת ל"ש אאמע"ר דז"א דהרי התוס' כ' בשבועות ל' ע"ב ד"ה שב וא"ת דמה שחבירו עושה איסור על ידו ל"ה שב וא"ת א"כ איך יתכן שהוא רואה שחותך סימנים בסכין וידע שהוא טריפה והשו"ב לא ידע והכשיר הבהמה ובעל הבהמה מחזיק בחזקת כשר והשו"ב לוקח שומן הלב להשתמש בחזקת כשרות והוא לא יאמר וזה מקרי עבירה בקום ועשה לדעת תוס' הנ"ל ואף שבבוקר בא אחד להשני מ"מ הרי בלילה לא אמרו כלום ושמא ימכור בלילה כמו שהי' האמת שמכרו מהדקין וזה הקצב ודאי רשע הוא שגם בבוקר לא נתעורר רק ע"י שבא אליו השני ע"כ אאמע"ר לפסול חבירו ול"ש כאן לומר פלגינן דיבורא דאף דנימא דהוא לא חתך רק אחר חתך והוא ראה מ"מ זה מעשה רשע שלא יודיע תיכף כשראה ואף שמתנצלים על אשר לא הודיעו תיכף מי יודע אם יש בהתנצלות ממש ואף שכ' תוס' ב"מ ד' ע"ב דהיכי די"ל דבא לעשות תשובה ל"ש לומר אאמע"ר מ"מ זה דוקא היכי שבא לעשות תשובה ואינו רוצה להפסיד לאדם אחר אבל כשרוצה להעיד על השוחט להפסידו ל"ש לומר דמועיל והוא רוצה לעשות תשובה כמ"ש בנוב"י תנינא חלק אה"ע סי' קנ"ו וראי' מעדים שאמרו אנוסים היינו דאין נאמנים להפסיד ואף שיכולים לומר שבאים לעשות תשובה מ"מ י"ל דבנ"ד שלא באו להפסיד לשוחט או לפסלו רק שעיקר ביאתן להטריף הבהמה ובזה ל"ש לומר אאמע"ר דבאיסורין ל"ב עדות גמור וראי' מהמנסך ומפגל דנאמן ול"ש אאמע"ר ומצאתי להגאון מהרש"ק בטיב טעם

ודעת קמא סי' ו' מביא ראיה מהך דגיטין נ"ד באומר אזכרות לא כתבתי לשמן אף דמע"ר וע"כ לומר שבדבר איסור נאמן אף במשים ע"ר אבל במח"כ זה ליתא שבמרדכי הובא בטו"ז יו"ד סי' רע"ו ס"ק א' כ' בפירוש דמה"ט נקט אזכרות לא כתבתי לשמן שיכול לומר שכחתי אבל בשאר ס"ת צריך לומר בפירוש שכ' שלא לשמה וא"א מע"ר הרי דהמרדכי כ' דאף לאסור של חבירו א"א מע"ר. הגם דלדעתי גם בשכחה הוי פשיעה כמ"ש המג"א סי' ק"ח וביו"ד סי' רל"ב ב' דיעות ובגליון שם ציינתי דברי תוס' שבועות ה' ד"ה ונעלם שכ' תוס' דל"ה מנוקה מעון בשכחה ומוכח דהוי פשיעה מ"מ לענין א"א מע"ר י"ל דנאמן דשכח וז"ב. ועכ"פ במרדכי מבואר שלא כדברי הגאון מהרש"ק אך עיין במרדכי שכ' בתחלה בשם רבינו אלחנן דבגיטין מיירי שכ' בפירוש שלא לשמן ואזה קשי' אמאי הקשה בגמ' דנימא מתוך שמפסיד שכרו יהי' נאמן אס"ת הרי א"א מע"ר אך לפי' נקודת הכסף קאי המרדכי בסוף גם: לפי' הר' אלחנן אבל פי' נקודת הכסף סי' רע"ו צ"ע ועיין מ"ש בביאור מרדכי בפי' המרדכי ולי הי' נראה דמ"ש לפי' האחרון כונתו לדברים האחרונים דמייתי בשם רש"י דצריך שיאמר האזכרות בפירוש ואינו חוזר לפי' הר' אלחנן:

ח ואמנם בעיקר הדין שכ' הגאון מהרש"ק דלאסור של חבירו הואיל דבאיסורין ל"ב עדות גמור ל"ש א"א מע"ר זה אינו דבאיתחזק היתרא בעי עדות גמור בהכחשת בע"ד וגם בלא הכחשת בע"ד הדבר מבואר בא"ז ח"ב סי' רכ"ג שהקשה על התוספת' דפסחים דמבואר בחבורה ששחט אחד הפסח ואמר ששחט שלא לשמו שורת הדין אינו נאמן ור"י אומר עד שלא התחילו בו נאמן משהתחילו בו אינו נאמן והקשה איך נאמן והלא אאמע"ר ובסוף דבריו הקשה גם על ר' יצחק בר ביסנא שאמר כה"ג ביוה"כ מהימן שאמר שפיגל והלא אאמע"ר ועיי"ש בכל התשובה ומבואר דגם באיסורין אמרינן אאמע"ר ועיין בהקדמה שם על אור זרוע מהגאון מהר"ם זאב זצ"ל ולדעתי נראה הא דלא הקשה מהמנסך דפטרינן שוגג כדי שיודיע ומקשינן א"ה אפי' במזיד נמי והרי במזיד אינו נאמן דאאמע"ר וע"כ באיכא עדים ול"ש כדי שיודיע וכבר הרגיש הפנ"י י"ל דכיון דשם שייך פלגינן דיבורי' והי' נאמן שיין של חבירו נתנסך והוא לא נסכו כמו בפלוני רבעני ומ"ה הו"ל למיפטר ולהלכה דמזיד חייב גם הוא חייב דהרי מודה שעשה היזק ובהודאתו מתחייב כמ"ש רש"י ביבמות כ"ה דלענין זה ל"א אאמע"ר ולכן הקשה רק בשוחט ששחט שלא לשמו דאחר אם יחשוב שלא לשמו ל"מ דזה מחשב וזה עובד ל"א ול"ש פלגינן דיבורא בשחיטה שלא לשמו וכן בכה"ג ביוה"כ דהוא עובד כל העבודה ל"ש פלגינן דיבורא ומ"ה הקשה אור זרוע:

ט' ונ"ל לבאר דין זה דהנה בנוב"י תנינא חלק אה"ע סי' קנ"ו שהובא לעיל כ' בנידון דידי' וז"ל ולפי שאין היתר זה ברור דאולי ל"ש אאמע"ר אלא בדבר שהתורה קראתו רשע דהיינו שנתחייב מיתה או מלקות או מעיד עדות שקר ופסול לעדות ולשבועה בזה אמרינן אאמע"ר אבל באומר שהכשיל אחרים אין נפסל לעדות ואין מתחייב מלקות ומיתה ל"ש אאמע"ר. ובעיקר דברי הנוב"י דל"ש אאמע"ר רק היכי שנפסל לעדות כבר מבואר ברשב"א כתובות פ"ב אהא דאר"ח עדים שאמרו להם חתמו שטר ואל תהרגו יהרגו ואל יחתמו שקר דאעפ"י דמדינא אין מחייבין למסור נפשם כיון דמדת חסידות הוא דלקטלי' גם בכה"ג אמרינן אאמע"ר. והובא בש"ש שמעתתא ז' פ' ה' וכ"כ בקצה"ח סי' ל"ה ס"ק ד' וראי' משטר אמנה דהעדים אין נאמנים אף דבזה לא נפסלו לעדות וכן ביאר שם דברי תשובת הרשב"א ע"ש אמנם בש"ש שם תברא לגזוזי' וכ' דמוכח בש"ס דהיכי דלא מיפסל לעדות משוה נפשי' רשע וראי' מהא דיבמות דמקשה אהא דהרגתיו ישא את אשתו מהא דאמר רב יוסף לרצונו רשע הוא והתורה אמרה אל תשת רשע עד וכ"ת שאני עדות אשה דאקילו בי' רבנן והאמר רב מנשה גזלן דדברי תורה פסול לעדות אשה משמע דאם הי' גזלן כשר לעדות נאמן אע"ג דמע"ר משום דכשר לעדות ומבואר דדוקא היכי דפסול לעדות שייך אאמע"ר. ולא הי' להקשות מדיוק דהרי אמרינן שם להדיא דר"י ל"ל דרב מנשה ולכן כ' דדוקא בהך דעדים שאמר להם חתמו דהעדים אין נאמנים לומר שהם אנוסים דכיון שהגיד שוב אחו"מ ורק מטעם מיגו העדים נאמנים ולכן כשאמרו שעברו אמדת חסידות הוי מיגו במקום חזקה ואמרינן מסתמא כדין עבדי ול"ה מיגו אבל כל היכי שנאמנים בת"ע לא מפסל אלא היכי שעושה מעשה רשע שפסול לעדות עיי"ש ותמהני אהגאון בעל ש"ש דנהירי לי' שבילי דש"ס מה ראה להקשות מיבמות. ולמה חזר מדרכו הטוב. דהנה הדבר דרב יוסף דס"ל פלוני רבעני לרצוני רשע הוא והתורה אמרה אל תשת רשע עד דלא ס"ל פלגינן דיבורי' איהו סובר דאגוף המעשה מהמנינן ליה שעשה מעשה רשע. ורק אמרינן שאינו יכול להרוג להרובע דכיון שהוא רשע התורה אמרה אתר"ע ומה"ט אמרינן ביבמות דרב יוסף לית ליה דרב מנשה וס"ל גזלן דאורייתא כשר לעדות אשה וקשיא ומי מהמנינן ליה שהוא גזלן ונהי דכשר לעדות אשה אבל בהריגת נפש הוא ודאי רשע למות. וע"כ ס"ל לר"י דמהמנינן לי' שהוא רשע וכן הוכיח הנוב"י סי' ע"ב בקמא ע"ש בהג"ה שבין ב' חצאי לבנה א"כ ביבמות דקאי שם לרב יוסף דלא ס"ל פלגינן דיבורא שפיר אמרינן וכ"ת שאני עדות אשה וכן למסקנא מה"ט לרב יוסף תנשא האשה דמהמנינן לי' שהוא רשע ופסול לעדות ורק בעדות אשה נאמן. אמנם לרבא דס"ל פלגינן דיבורי' הטעם הוא שאין מאמינין לו שהוא רשע ומ"ה

נאמן שחבירו רבע ולא שרבע אותו לרצונו דבזה אין מאמינים לו א"כ לדידן דס"ל פלגינן דיבורי' דלא כר"י שפיר כ' הרשב"א דאינו נאמן שעשה מעשה רשע אפי' שעבר אמדת חסידות וכן שפיר כ' הרשב"א בתשובה סי' ריו"ו דאינו נאמן שזינה באונס שאנסוהו נכרים כיון דדינו שיהרג ואל יעבור אף דלא נפסל לעדות וכ"ז ברור. (וע' מ"ש לעיל סי' י"ג אות ח' לפרש דברי התוספתא פ"ד דפסחים שהובא באו"ז הנ"ל ופלוגתא שבין ר"י וחכמים עפ"י סברא הנ"ל ותמצא נועם). ויצא לנו הדין דלדידן אינו נאמן שעשה מעשה רשע אף במקום דלא נפסל לעדות בשגם דהדין מבואר דבהכשיל לחבירו עבר אלפני עור ופסול מדרבנן כמ"ש בנתיבות סי' ל"ד ס"ק ד' שצ"ע על הסמ"ע. (והנה אף שדעת הראב"ן והובא במרדכי פ' חזקת דף ל"ה דהיכא דעוד ע"א כשר מעיד כדברי העד אדם מע"ר ונאמר דבנ"ד יש ע"א כשר שמעיד ג"כ מ"מ חדא גם העד השני עשה עבירה שראה ולא הגיד ועוד נ"ל דדוקא לפסול עצמו לעדות נאמן כשיש ע"א אבל לפסול לחבירו או להזיקו אין נאמנים כיון שנאמן שהוא רשע ובזה מיושב מה שהקשיתי בספרי בית יצחק חא"ח סי' ס"ג אות ח' עלה דראב"ן): י' והנה בעמדי בזה ראיתי דרך אגב בספר ארעא דרבנן דאתי' לידי לפי שעה אות א' סי' י"ז דמייתי ראי' מסוגיא דכתובות דבעבירה דרבנן נמי אאמע"ר מדפי' רש"י משנה פסולי עדות היינו משחק בקוביא ואמרינן התם אם כתב ידו יוצא ממ"א אין נאמנים וטעמא משום דאאמע"ר הרי אף בעבירה דרבנן אאמע"ר ותמוהין דבריו דהרי אדרבה מסקינן דבכ"י יוצא ממקום אחר טעמא דאין נאמנים משום דכיון שהגיד שוב אחו"מ והיכי דאאמע"ר ל"מ אף באין כת"י יוצא ממ"א ומדמהני באין כת"י יוצא ממ"א מוכח מרש"י דמדרבנן אמע"ר וכן הוכיחו הראשונים מרש"י ועיין בתומים סי' פ"ב כללי מיגו ס"ק ק"ח. אך בעיקר דברי רש"י תמהו בזה אמאי בגמ' אהא דאין נאמנים לפסלו פי' רש"י פסולי עדות היינו קרובים או עבדים ולא פי' משחק בקוביא כמו שפירש במתניתן ומשמע דגם בזה שייך אאמע"ר וכבר תמהו בזה ונ"ל לפמ"ש לעיל בשם ש"ש דאין העדים נאמנים שעשו מעשה רשע במיגו דהוי מיגו במקום חזקה ובגמ' אהא דפליגי חכמים ס"ל נאמנים לפסלו אף דאיכא חזקה דמלוה גופי' מידק דייק. ס"ל לרבנן אמרינן מיגו במקום חזקה ור"מ ס"ל ל"א מיגו במ"ח כמ"ש תוס' א"כ אס"ד דפסולי עדות הוא משחק בקוביא דאיכא חזקה על העדים גופן א"כ הו"ל מיגו במקום תרי חזקה י"ל אף רבנן מודו דל"א. ועוד קשיא למ"ל לגמ' לומר בטעמא דר"מ דמלוה גופי' מידק דייק והו"ל מיגו במ"ח תיפוק ליה דאיכא חזקה בהעדים גופי' ור"מ לא ס"ל מיגו במ"ח ומ"ה פירש"י דפסולי עדות היינו קרובים דליכא חזקה בהעדים גופי'. אבל במשנה דלא מיירי במיגו במקום חזקה פי' כפשוטו ודוק:

יא ועם כל האריכות שהארכתי עדיין י"ל כדברי הנוב"י דל"ש אאמע"ר רק היכי שנפסל לעדות והוא ע"פ מה שהוכחתי בתשובה אחת דהא דר"מ ס"ל חשוד לדבר אחד חשוד לכל התורה הוא אף בעשה כדמוכח בכורות כ"ט דאמרינן לר"מ חשוד על השביעית חשוד על המעשר אף דשביעית ל"ה רק עשה ולפ"ז הוספתי דלר"מ בעבר על עשה פסול לעדות א"כ מה"ט לר"מ אין העדים נאמנים כשאמר להם חתמו שקר כיון דחייב למסור עצמו להריגה לה"א בגמ' וכשלא מסר עבר אעשה ולר"מ נפסול לעדות ושייך אאמע"ר לשיטתי' דלא כפי' הרשב"א דמשום מדת חסידות צריך למסור עצמו להריגה אך מדינא אך דקשי' הרי עדיין לא עבר רק אעשה ולא נפסול לעדות כמ"ש בתשו' הרא"ש. דלר"מ לשיטתי' נפסל גם לעדות. אבל לדידן שפיר י"ל כתשובת הרא"ש דהיכי דמחויב למסור להריגה ועבר לא מיפסל לעדות ומיושב קו' הגאון ר"י בכר דוד בנוב"י סוף סי' ע"ד שהקשה אדין זה מכתובות דסבר ר"מ עדים שאמרו וכו' דמבואר דנפסל לעדות והנוב"י כ' שהיא קו' עצומה להנ"ל מיושב בפשיטות באופן דלפ"ז לדידן י"ל דל"ש אאמע"ר רק היכי שנפסל לעדות וקצרתי בזה לפי שההערה גדולה מאוד והארכתי במק"א: יב אמנם כבר כתבתי דבעבר אלפני עור פסול לעדות מדרבנן ומוכח מש"ס סנהדרין כ"ה גבי בר ביתוס דאף דלוה בריבית ל"ה רק פסול מדרבנן מ"מ כיון שהוא עבירה דאור' שייך אאמע"ר וה"ה בעבירה דלפני עור דהוא עבירה דאור' ונפסל לעדות מדרבנן שייך אאמע"ר ובנ"ד זה העד ודאי עבר אלפ"ע דמבואר בג"ע שהוא בעצמו נתן שומן הלב לשוחט בחזקת כשר ועבר בידים בלפ"ע באופן דשפיר כתבתי לעיל דהעדים אין נאמנים הואיל ולא אמרו תיכף ועברו אלפ"ע אך ע' בתשו' ז' מהר"ם מלובלין סי' פ"א דהיכא דמתנצל עצמו ונתפס עפ"י דבריו ל"ש אאמע"ר ועיין בשער משפט סי' ל"ד ס"ק י"ד אבל כ"ז לפסול העד אבל שיהי' נאמן על אדם אחר גם מהר"מ מודה:

י"ג ולדינא כ"ז הוצרך להעדפה דבלא"ה ע"א בהכחשה לאו כלום היא לאסור השו"ב עוד נ"ל דזה שאומר העד שראה שהשו"ב לא השגיח על הסימנים בעת שניטלה הריאה מהבהמה כיון שהשו"ב א"צ לעשות מעשה רק לראות והוא אומר שלא ראה אינו נאמן דשמא נראה לו בבירור שחבירו לא ראה והוא מ"מ ראה וראי' מגמ' מכות ה' באו שנים ואמרו במזרח בורה הרג פלוני את הנפש ובאו ב' ואמרו והלא במערב בורה עמנו הייתם חזינן אי כדקאי במערב בורה מיחזי חזי למזרח בורה אין אלו זוממין ואם לאו הרי אלו זוממין וקשי' ע"ז לפמ"ש בתומים ריש סי' ל"ח בשם מהר"י בן לב דאם העדים אומרין ביום זה באותו מקום היינו עמכם כל היום לא זזה מאתכם וראינו שלא ראיתם שהרג פלוני את פלוני זה מיקרי הזמה עיי"ש א"כ אמאי קאמר בגמ' דאם יכולין לראות

ממערב למזרח אין אלו זוממין והרי משכחת הזמה באומרים לא זזה עינינו מעינכם וראינו כי לא ראיתם למזרח ואמאי אמר בגמ' אין אלו זוממין ודוחק לומר דא"כ אף ממערב למערב נמי משכחת הזמה דז"א דאורחא דמילתא נקט דזה יכול להיות בנקל יותר שהעדים ראו שלא שמו פניהם ועיניהם כלל למזרח ומ"מ המעשה יכול להיות אמת שראובן הרג חבירו במזרח ונמצא דהוה הזמה ואמאי אמרינן אין זה הזמה וע"כ דבכה"ג העדים אין יכולין להעיד כלל דשמא נראה להם שהעדים לא ראו והם מ"מ ראו ולא משכחת רק שיכחישו גוף המעשה שיאמרו שלא הרג כלל במזרח ונמצא דזה הוי הכחשה ולא הזמה (ולא תקשי לפי המבואר בח"מ סוף סי' כ"ט דעד אומר לא ראיתי הו"ל כאומר לחבירו לא ראית והוה הכחשה א"כ משכחת לה הזמה במערב שהיו ד' עדים וב' עדים אומרים לא ראינו דהו"ל כאומרים לא ראיתם ולהתומים הו"ל הזמה דז"א דהזמה דוקא בגופן של עדים משא"כ בכה"ג ודאי הוה הכחשה כיון שאומרים לא ראיתם היינו מכח שהם לא ראו) אך באם אין יכולין לראות כלל ממערב למזרח שפיר הוי הזמה וראיה זו נראה בהשקפה ראשונה מוכרחת (הגם דלפמ"ש בתומים שם דהיכי דהעדים אומרים שבפניהם רבע א' והמזימים אומרים שבפניהם לא רבע שהם היו שם וראו שלא רבע מלפניו אבל אפשר שרבעו מאחוריו רק שהעדים א"א שראו כגון שהנרבע בעצמו מעיד הו"ל הזמה גמורה וקשי' לפ"ז דגם בהיו במערב והמעשה הי' במערב משכחת הזמה בכה"ג אמנם לפע"ד דברי התומים צ"ע דלדעתי זה מיקרי הכחשה כיון שמכחישין גוף העדות שאומרים שרבע בפניו ומה בכך שיכול להיות שרבע מלאחריו. אמנם בגונא דכתיבנא שהעדים אמרו שיכול להיות שהמעשה אמת רק שהעדים לא זזו עפעפם לצד זה זה ודאי הוה הזמה ומדאמרו בגמ' ד"ה הזמה רק באין יכולין לראות מוכח דזה ל"ה עדות כלל) ונמצא דלא הוי הכחשה אף מע"א דשמא ראה כשלקחו הריאה או בעת שהכניס ידו להבהמה לבדיקות פנים וזה לא יוכל העד לדעת כמו שהעד השני אומר בפירוש אמנם אף אם לא נחזיק בסברא זאת ונאמר דהוא מוכחש מע"א: וגם לא נאמר סברת אאמע"ר להכחיש עדותן מכל וכל מ"מ כיון שהשו"ב אומר שראה אח"כ שהסימנים נשחטים יפה ואז ודאי היו נשחטים ורק שע"א אומר שלא השגיח על הסימנים הדין מבואר בש"ע ובפוסקים דע"א אין יכול להכחיש השו"ב ואף לשיטת רש"ל וב"ח דבע"א בהכחשת השו"ב הבהמה אסורה מ"מ השוחט כשר כמבואר בי"ש והי"ש מסיים דאפי' אם יצא שם רע על השוחט והעד בר סמכא אין יכולין לפסלו ולקפח פרנסתו תוך זמנו כש"כ אם לא יצא שם רע והעד משים עצמו רשע דאין לחוש לעדותו:

יד ואמנם בדבר אשר השו"ב בעצמו אמר שאין מדקדק לבדוק הסימנים בשעת שחיטה רק לפעמים תיכף אחר השחיטה ולפעמים קודם בדיקת הריאה. ובזה הודה בעצמו שלא טוב יעשה דמבואר בטו"ז וזקיני הת"ש דהבדיקה צריך להיות תיכף אחר השחיטה ואף בבהמה דל"ש חשש שמא יתרחב החתך מחמת הפרכוס מ"מ צריך לבדוק תיכף מחשש שמא ישכח מלבדוק. ואמנם לא נמצא מבואר אם צריך דוקא לבדוק תיכף בלי שום שהי' כלל או סגי שיבדוק קודם בדיקת הריאה. אף שישהה דבר מה דבעוף מבואר דצריך לבדוק קודם שיזרק מידו י"ל מב' טעמי חדא שמא יתרחב בזריקתו שיפרכס ויכשיר שלא כדין והטעם הב' י"ל דבעוף שאין לו להשו"ב שום עסק עם העוף חיישינן שמא ישכח משא"כ בבהמה שצריך לבדוק הריאה ע"כ י"ל שמותר לכתחילה לבדוק קודם בדיקת הריאה ול"ח שמא ישכח כיון שעדיין עסוק בבהמה לבדוק בדיקת פנים וחוץ דמלשון הת"ש שכתב מיד אין הכרע כעין שכ' בתשו' צמח צדק סי' ק"כ דלשון מיד ל"ה תיכף. ע' מג"א סי' א' ס"ק ג'. אך אמנם מדברי הרשב"א מבואר דצריך לבדוק תיכף ולא ישהה כלל שהרי הקשה גבי מומר לתיאבון דבדקינין סכין ואכלינין משחיטתו דשמא לא שחט רוב ואין לסמוך אבדיקתו שבודק אחר השחיטה דאפי' ימצא שלא שחט הרוב יכשיר ותירץ דכיון דלא שבק היתרא אם ימצא שלא שחט הרוב יחזור וישחוט קודם שיעור שהי' ומעתה אס"ד דהבדיקה א"צ להיות תיכף ומיד רק מותר לשהות קצת א"כ ניחוש שהמומר לא עשה יותר מהדין ונהי שבדק אבל שהה קצת ואז אם מצא שלא שחט הרוב ויחזור וישחט הוי נבלה דהי' שיעור שהי' וע"כ מוכח דהבדיקה צריכה להיות תיכף ולא ישהה כלל ע"כ אמרינן דכדין עשה ובדק תיכף דכיון דהבדיקה דאורייתא לפמש"ל דלא כתוס' מיזהר זהיר ובדק תיכף:

אמנם י"ל דדוקא לדינא דש"ס דשהי' כ"ש כשר החיוב לבדוק תיכף דשמא לא שחט רוב הסימנים ויחזור וישחטם ומ"ה אמרינן דהמומר עשה כדין משא"כ עכשיו דמטרפינן בשהי' משהו בלא"ה ל"מ תיקון א"צ לבדוק באופן שלא ישהה קצת רק מותר לשהה קצת דחשש שמא ישכח ל"ש כל עוד שהוא עסוק בבהמה וצריך לבדוק הריאה:

ט"ו הן אמת דק"ל בדברי הרשב"א הנ"ל שכ' דמה"ט מומר מותר לשחוט בישראל בודק סכין ול"ח שמא לא ישחוט הרוב דמסתמא יבדוק סכין ואם יראה שלא שחט רוב יחזר וישחוט קודם שיעור שהי' דא"כ לרב דס"ל דף ל"ב דמשערינן כדי עוף לעוף ולדידי' שיעור שהי' בעוף כ"ש וכן פוסק רש"י א"כ בעוף אסור שחיטת מומר דשמא לא שחט רוב ואם חזר ושחט הרי שיעור שהי' כ"ש ואין לומר אה"נ דא"כ מה מקשינן בריש חולין לאוקימתת רבא כולן ששחטו אהייא אילמא אמומר אי דאיתא לסכין לבדקי' אי דליתא

לסכין כי אחרים רואין מה הוי לשני דהכל שוחטין קאי בבהמה דל"ח שמא ל"ש רוב כמ"ש הרשב"א ומותר לשחוט לכתחילה בבדיקת סכין וכולן ששחטו קאי אשחיטת מומר בעוף דל"מ בדיקת סכין שמא ל"ש הרוב ול"מ מה שחזר ושחט ומ"ה דוקא באחרין רואין כשר דהמה ראו ששחט הרוב והאמת הוא דרשב"א לא פסק כרש"י רק אף עוף שיעור בכדי הגבהה והרבצה דדקה אבל הרי גם הרשב"א הביא שיטת רש"י ולשיטת רש"י קשיא כנ"ל. אך יש לתרץ כיון דבגמ' מוקמינן דף ט"ז ממה דתנן הכל שוחטין הכל בשחיטה אפילו בעוף לא מצי לאוקמי מה דתנן וכולן ששחטו ואחרין רואין בעוף דא"כ למ"ל תו למתני הכל בשחיטה אפי' עוף כיון דכבר אשמעינן ברישא שוב ראיתי בשמלה חדשה סי' ב' ס"ה דבעוף ל"ח שלא שחט הרוב לפוסקים דשהי' משהו פוסל דרוב פעמים שוחט הקנה תחלה ובקנה ליכא חשש שהי' דאורייתא וצ"ל בכונתו אף דאיתחזק איסורא וליחוש לשהי' באיסור דרבנן וע"כ צ"ל דבדרבנן ל"ח. וע"כ מיושב בפשיטות קושיתי על הרשב"א ומשמע מדברי זקיני דגם חשש שמא נגע בושט ובזה הוי שהי' דאו' דזה ג"כ ל"ה רק חשש דרבנן אך עדיין קשה להפמ"ג סי' ב' ס"ק ב' דבשחט ושט באמת אסור במומר א"כ נוקי וכולן ששחטו ששחט הושט וע"כ המובחר כמ"ש לעיל בתירץ א': טז ולדינא הדבר מבואר שצריך לבדוק תיכף בלי שום התמהמות אף משהו כדמשמע מלשון הת"ש שכ' ובדיעבד שבדק אחר זמן בבהמה כשרה משמע דצריך מיד. ע"כ לא טוב עשה השו"ב וגם מה שאומר שבאותה הבהמה הי' נראה לו שיפה שחט הנה ע"א אמר שלא הי' נשחט כלל הושט ואף לפי דברי העד הב' שאמר שאינו יודע אם הי' שחוט במקצת (ומלשונו אין מבורר שלא שחט הרוב) מ"מ הרי אומר שלא הי' נחתך כולה ובכה"ג שלא נשחט כל הסימן בעי עכ"פ ראי' יפה ומדקדקת ובנידון שלפנינו אלו הי' משים על לב וראה ששחט רוב הי' זוכר זאת גם בבוקר והי' מכחיש להעדים ומדלא הכחיש ואמר שיכול להיות ששגג וע"כ לא שם על לב לבדוק יפה ועי"כ הי' מכשול גדול שב' ב"א אכלו טריפות ר"ל ואם כי מה שהקצב חתך הסימנים הי' אונס גמור ואין המכשלה תחת ידו וגם יכול להיות שבדק אח"כ בראי' כיון שכבר היו הסימנים נחתכין מ"מ הי' מכשול מה שלא בדק תיכף ומ"מ בעבור זאת אין להעבירו ולא לפסלו כיון דל"ה רק דלכתחילה ובדעבד כשר אף אם לא בדק תיכף וגם אף אם שהבאתי ראי' מדברי רשב"א דבעי דוקא תיכף הבדיקה מ"מ מדברי השמלה חדשה אין ההכרע כ"כ בשגם שיש להשוחט התנצלות דלפעמים הבהמה מפרכסת עוד ולפעמים צריך לבדוק הסכין הגם דלדעתי בדיקת הסימנים קודמין לבדיקת הסכין דהסכין יש לו חזקה טובה ובדיקת הסכין לאחר שחיטה דרבנן ובדיקת הסימנים הוא דאורייתא מ"מ לאו כ"ע ידעו מזה

דמלשון השמלה חדשה סי' ב' ס"ה שכ' בזה"ל לכתחלה יש לבדוק הסכין וגם הסימנים משמע דאין קפידא להקדים ע"כ מצד הדין אין להעבירו והוא עומד בחזקות כשרות מ"מ בצירוף מה שסבל צער וקנס שלא שחט איזו שבועות יש עוד לקנסו ולהעבירו על חודש או לקנסו בממון כפי חות דעת כת"ה רב דמתא ולהזהירו שלא יעשה כן מכאן ולהבא רק יבדוק תיכף הסימנים ואז מותר לאכול משחיטתו בלי שום חשש ופקפוק ולאשר תקנה קדומה הוא שיהיו שנים אצל הבדיקה והשחיטה במקומות החרידים לדבר ד' כמבואר בת"ש סי' י"ח ס"כ ובתש' ח"ס ובשגם כי בק' כבר יצא מכשול ע"י כן כי אלו עמדו ב' שוחטים על הבדיקה והשחיטה לא הי' מכשול ע"כ מהיום והלאה יעמדו ב' שוחטי' מק' על השחיטה והבדיקה מגסות בכל הנשחט בעיר והשוחטים יראו הסכינים זל"ז יום יום מקודם השחיטה וזולת השני לא ישחט ויבדוק אחד אם לא ע"צ ההכרח גדול ואז תלכו לבטח דרככם ואל תכשלו ח"ו. ולהפועל מהראוי לקנסו כי הכשיל רבים וגם שלא ירגיל לעשות כן כי אף אם השוחט ישחוט רוב הסימנים והוא חותך תיכף אחר השחיטה בעוד שהבהמה מפרכסת אסור משום שהי' במיעוט בתרא כמבואר בת"ש דאפי' בסכין פגום אסור. והנלע"ד כתבתי לדינא וד' יצילני משגיאות. והנני ידידו:

בשולי המכתב בפנים אות ב' הבאתי הדין דב' כיתי עדים המכחישים זא"ז דזו באה בפני עצמה ומעידה משום דמוקמינן כל כת בחזקת כשרות אף דממנ"פ כת אחת פסול. והנה נ"ל לבאר דברי הגמ' חולין י' דר"ה ס"ל בשוחט בסכין ונמצאת פגומה אפי' שיבר עצמות פסולה שמא בעור נפגמה ור"ח ס"ל כשרה שמא בעצם נפגמה. ולא נודע באיזו סברה פליגי ונ"ל דאזלי לשיטתייהו. הנה ר"ה כשיטתי' ס"ל דב' כיתי עדים המכחישים זא"ז זו באה בפ"ע ומעידה אף דא"א למוקמי שניהם אחזקת כשרות דממנ"פ כת אחת פסולה מ"מ כשאתה מסופק על כל אחד מוקמינן אחזקה ה"ה דס"ל בספק בשחיטה מוקמינן אחזקת אמ"ה או חזקת אינה זבוח. והוה כודאי נבילה אף דיש חזקה המתנגדת דאיכא חזקה שאינה טמאה מ"מ כשאתה מסופק לענין איסור אתה תעמיד בחזקת איסור. כמו בב' כיתי עדים אתה מעמיד כל כת בפ"ע בחזקתו וכיון דחזקה לדידי' אלים טובא מ"ה אוסר מספק שמא בעור נפגם וגם ס"ס ל"מ בחזקת איסור ור"ח כשיטתי' דס"ל בב"ב ל"א בהדי סהדי שקרא למ"ל דא"א לאוקמי בחזקת כשרות כיון דממנ"פ כת אחד פסול ואתה צריך לדון על שני הכיתות ה"ה חזקת אמ"ה לא אלים לדידי' כיון דאיכא חזקה המתנגדת דאם תעמיד בחזקת אמ"ה ותאסר אדרבה תעמיד בחזקת טהרה ותתירה ואתה צריך לדון על חזקת איסור וחזקת טהרה על שניהם יחד. ע"כ לשיטתי' חזקת אמ"ה לא אלים כל כך ולכן מכשיר מספק הבהמ' והסכין לא איתרע דתלינן בעצם המפרקת נפגם. או משום

דהו"ל ס"ס כמ"ש תוס' ואנן דפסקינן בב' כיתי עדים כר"ה דזו באה בפ"ע ומעידה. ע"כ פסקינן כר"ה בלא שיבר עצמות. וזה הערה יקרה:

סימן כט

בא לפני אחד בהרשאה מהרב האבד"ק זבאריב ומהאלופים ויח"ס לדון עם השו"ב דק' אודות טו"מ שביניהם בדבר שחיטתו ושאלה בפיהם אם עפ"י ד"ת מותר לשחוט. וזה יצא עפ"י ד"ת כפי עניות ושפלות דעתי מה שטען שהשוחט השני העיד שהעלים מהאקציס כמה פעמים והשו"ב טוען שהוא שונא שלו הנה בכנה"ג וברש"ל כתבו דשונא גמור פסול לעדות וי"ל שוחט אחד על חבירו שונא גמור ואין לפסלו בשביל כך, וכבר האריך בזה בשואל ומשיב להגאון מלבוב ח"ג סי' קמ"ז דאין להאמין שוחט אחד על חבירו דשנאה מקלקלת השורה. אמנם גם בלא"ה ל"ה רק ע"א וע"א בהכחשה לאו כלום הוא. ובמה שטענו והעידו ב' עדים שהשו"ב הודה בפניהם שעשה שלא כדת ששחט ב' עגלים בלי קוויטליך והשו"ב מתנצל שזה שאמר שעשה שלא כדת לפי שהגידו לו שבאם יגיד שעשה עול ימחלו ולא יריבו עליו אבל האמת שגם באותן ב' העגלים לא עשה שלא כדת הנה העדים אין מעידין רק שהודה בפניהם. ובזה הלכה פסוקה שאין אדם משים עצמו רשע לפסול עצמו לעדות דאין חשש בעסק השחיטה דלהלכה החשיד על הגניבה אינו חשיד על השחיטה רק לדעת הרמב"ם צריך לבדוק סכין מטעם דאבד חזקת כשרות ובזה א"א משים עצמו רשע וכן נפסק לענין שוחט בכמה פוסקים ובתשו' תועפת ראם בהשמטות לי"ד כ' בשם הר"ן בכתובות דלפסול עצמו ל"ש א"א משים רשע והוא ט"ס וצ"ל לפסוד לעצמו ולפ"ז אין זה ענין לפסול עצמו לעדות מכאן ולהבא דבזה אאמע"ר כדמוכח במס' יבמות כ"ה וברש"י שם וראיתי כ' בשם הרב הגאון מהרש"ק לחוש לדעת התוס' ב"מ ג' דהיכא דאמר לטובה נתכוונתי נאמן משום שעשה תשובה ואינו רוצה להביא חולין לעזרה וה"ה הכא בשוחט. אבל במקום אחר כתבתי בביאור דברי התוס' שהם באמת תמוהין מכתובות י"ח דגם שם העדים אינם רוצים שיפסיד א' ממון ע"י ועושים תשובה וע' מ"ש בזה בנוב"י תנינא אה"ע סי' קנ"ו ולכן בארתי דברי התוס' דבאמת בלא"ה כיון שאומר מזיד הייתי שטוען ברי שאינו מחויב קרבן נאמן דאין אדם מע"ר מטעם חזקה מחמת רוב כמ"ש הפ"י וע' ברש"י יבמות וכיון דכ' הרשב"א כתובות כ"ג דכל אדם יכול לטעון טענת ברי נגד חזקה. ועיין בפ"י בקונטרס אחרון לכתובות כ"ב שכל היכא שטוען ברי לא מחזקינן ליה א"כ בלא"ה נאמן. אך האמת דטענות ברי נגד חזקה ל"מ רק בחזקה דמעיקרא אבל לא מה דמחזקינן השתא ומ"ה שורפין וסוקלין על החזקות ול"מ טענות ברי דגם עתה היא בחזקת א"א וע' בסדרי טהרה

סי' קפ"ה ולפי"ז אם אומר שהוא רשע ואנן מחזקינן בו גם השתא שאינו רשע ל"מ טענת ברי ולפי"ז שפיר כתבו התוס' דכיון דעתה טוען שאינו רשע ועושה תשובה ומכוין לטוב ורק שטוען טענות ברי שהי' רשע:

ומזיד מפני טענותו משא"כ לפסול שטר כהך דכתובות י"ט ל"מ טענת ברי נגד חזקה רק לעצמו ולא לאחרים וזה פי' דברי התוס' וכש"כ בנ"ד לפסול עצמו לעדות דמבואר ביבמות כ"ה דאמרינן א"א מע"ר ול"מ סברת התוספות ב"מ הנ"ל:

אמנם לדעת הראב"ן הובא במרדכי פ"ג דב"ב אות תקכ"ח דס"ל בעושה עצמו רשע וע"א מסייע לו ל"א אאמע"ר ויש לצרף עדות השוחט הנ"ל אמנם במקום אחר כתבתי שצ"ע דעת הראב"ן מכתובות י"ח (ע' בספרי לאו"ח סי' ס"ג אות ח' ועיין לעיל סי' הקודם) וכבר כתבתי מה שיש להרהר בעדות השוחט הנ"ל גם בלא"ה כיון שהביא אמתלא להודאתו ודאי מהני אמתלא והעיקר לדינא כיון דאף אם חשיד על הגניבה אינו חשיד על השחיטה אך לדעת הרמב"ם צריך לבדוק סכין ולזה ודאי מהני תשובה וקבלת ו"ח כמו לענין עדות שמהני שיעשה תשובה. ועוד י"ל דבב' עגלים ששחט ל"ה מוחזק עדיין רק בג' פעמים דאז צריך בדיקת סכין. וכ"ז לא נצרך אלא להעדפה דבאמת הוא טוען שיכול לברר שבהב' עגלים לא עשה שום העלמה בהקוויטליך דשחט א' לעצמו וא' להרב דשם והי' הרשות בידו ע"כ אין לאסרו מאומנתו מצד זה אכן להזהיר את השוחט מהיום והלאה שלא יעשה עוד בזדון יצא מאתי שלא ישחוט שום גסה במשך ב' חדשים מיום דלמטה ולא יקח שכירות מגסה במשך הנ"ל והמעות שייך להענייי העיר וחוץ לזה יקבל עליו דברי חבירות ותשובה אשר יצוה עליו הרב ויקבל עליו שלא ישחוט בלי קוויטליך מהקהל ומהעקציס פעכטר וככלות הב' חדשים חוזר לכשרותו לשחוט נסות ולא ישחוט ויבדוק אך בצותא חדא עם השוחט השני אם לא שלא יהי' השו"ב השני בעיר ובזה יתרפסו אנשי העיר וישאלו בפני ג' להתיר מה שאסרו ע"ע שחיטתו ויכולים לאכול משופרי דשופרי:

סימן ל

לכבוד הה"ג המפורסם מ' אברהם אבא איסערליש אבד"ק זבאריב (זצלה"ה) בדבר השאלה מסימן הקודם:

א' על מ"ש דאין לקבל עדות השו"ב השני שהוא שונא כ' כת"ה דאין לסמוך על דברי הרש"ל דשונא גמור פסול לעדות דאין הלכה כרש"ל וגם לא נפסדו ישראל על כך. הנה בתשו' כנסת יחזקאל סי' פ"ט האריך בדברי הרש"ל ופירש כוונת התוס' מכות וסנהדרין דלא כרש"ל. רק כוונת התוס' דלדבר שנעשה שונא בשבילו על אותו דבר פסול לעדות

ע"ד שכתבו הראשונים דלדבר שנעשה רשע על ידו אף בדרבנן ל"ב הכרזה אך אף אם נאמר דשונא כשר לעדות מ"מ י"ל כיון שיש להשו"ב השני תועלת בעדות זה לפסול אותו או עכ"פ להוריד כבודו שיהיה הרבה קוראים תגר עליו ועי"ז יהיה הוא העיקר הוה נגיעה בגוף העדות ול"מ להפוסקים דאפילו נגיעה שאינו של ממון פוסל לעדות ודאי אינו נאמן אלא אפילו להחולקים מ"מ זה הוה נגיעות ממון ומ"ש דלא נחשדו ישראל על כך זה אמת אבל אם אנו רואין שהם שונאים זא"ז כגון שלא דיבר עמו ג' ימים באיבה אינו נאמן לפוסלו ומצאתי בתשו' שואל ומשיב ח"ג מה"ק סי' קמ"ז בשם כנה"ג דשוחט אחד על חבירו לא יעיד עיי"ש וחזות קשה ראיתי בתשו' כנסת יחזקאל הביא ראי' נגד הרש"ל מהפוסקים הביאם הסמ"ע דלדון אין כשר עד שיהיה בן י"ח והא דקאמר כל הכשר לדון כשר להעיד דשם קטנות פוסל עיי"ש ואם כדברי הרש"ל דשונא גמור פסול איך אמרו כל הכשר לדון כשר להעיד חוץ מאוהב ושונא והרי גם שם שונא פסול וצ"ע דהך לישנא דחוץ מאוהב ושונא אינו מבואר בגמ' והתוס' הקשה באמת בנדה נ'. אהא דיש שכשר להעיד ופסול לדון וקאמר בגמ' לאתויי מה ולא משני לאתויי אוהב ושונא ולדברי רש"ל מיושב קושיות התוס' דמ"ה לא משני לאתויי אוהב ושונא משום דגם בעדות יש שונא שפסול כמ"ש וע"כ אין ראיה רק מלשון הטור סי' ל"ג שכתב כל הפסול לדון פסול לעדות חוץ מאוהב ושונא. ומלשון הטור שפיר מייתי ראיה ול"ה לסתום, אלא לפרש דהרי אדרבה מגמרא יש עוד ראיה להרש"ל:

ב' ויש להסתפק בהך דאוהב ושונא לר"י דפסול אם דוקא אוהב לזכות ושונא לחוב אבל להיפך לא או דאפילו להיפך פסול ולכאורה משמע דטעם דר"י משום דמשקר ולפ"ז דוקא אוהב לזכות חיישינן למשקר אבל לא להיפך אולם קשיא לן בהא דכתבו התוס' סנהדרין ט' הרוג יציל משום שונא וכתב מהרש"א שם דהוא לר"י ורש"ל כתב דבשונא גמור לכ"ע פסול. ולכאורה אי נימא הטעם דמשקר א"כ נימא ממנ"פ אם אומר אמת מאי לנו שהוא שונא דשונא ל"ה פסול הגוף ואם אומר שקר חדא הרי יש בלא"ה ב' עדים ועוד אם אומר שקר ולא הרגו ל"ה שונא כלל ואם אתה מחזיקו לשונא ע"כ שאומר אמת ומאי בכך שהוא שונא בשלמא בפלוני רבעני לרצוני דס"ל לר' יוסף התורה אמרה אל תשית רשע עד אף שע"כ אומר אמת דאל"כ לאו רשע הוא שם הטעם אף שאומר אמת התורה פסלו לעדות משא"כ בשונא דחיישי' למשקר נימא ממנ"פ לא יבטל העדות וע"כ מוכח מתוס' הנ"ל דשונא לר"י פסול הגוף אף שאומר אמת ולה"א בגמ' דלא בעי ראי' והגדה רק בנצטרף בראי' פוסל העדות ע"כ ס"ל שונא הו"ל פסול הגוף ולפ"ז י"ל דאינו נאמן בין לזכות ובין לחוב. אמנם לדעתי נראה דדוקא לר"י דס"ל דקרא דהוא לא אוהב לו

קאי אעדים ס"ל דהוא פסול הגוף אבל לדידן דקאי על דיינים נהי נמי דשונא גמור פסול לעדות מסברא דחיישינן למשקר אבל ל"ה פסול הגוף והתוס' מכות וסנהדרין קאי לר"י אבל לרבנן כיון דל"ה פסול הגוף ל"ש שיפסול בראי' לחוד ועוד דאמרינן ממנ"פ ולפ"ז מיושב מה שהקשה בכנסת יחזקאל בלשון הטור שכתב חוץ מאוהב ושונא והרי גם שם שונא פוסל כמו שם קטנות לסמ"ע. להנ"ל ל"ק דקטנות הוה פסול הגוף ולכן קאמר חוץ מאוהב ושונא דל"ה פסול הגוף לדידן. ומאי ששונא גמור פסול משום דחיישינן למשקר לא נכלל בלישנא דחוץ. דבאמת כל היכא דחיישינן לשקר לא מקבלינן העדות ועיקר רבותא דאוהב ושונא ל"ה פסול הגוף. גם ראיות מהרי"ט סי' פ' נדחה מדס"ל למרדכי והג"א דנרצח יכול להעיד על הרוצח משמע דשונא גמור כשר לדידן. להנ"ל אין ראי' דכיון דשונא ל"ה פסול הגוף רק חיישינן למשקר בזה אמרינן ממנ"פ אם שקר ל"ה שיצא כלל. ודוקא לר"י הו"ל פסול הגוף ול"ק ממנ"פ משא"כ לדידן. אולם היכא שבלא"ה הוא שונא גמור חיישינן למשקר ודוק. ומ"ש דלר"י הו"ל כפסול הגוף ואינו נאמן בין לזכות ובין לחוב נ"ל מוכח הכי בגמרא דהרי לפי מא' דס"ד בסנהדרין טעמא דר"י דכתיב והוא לא אויב לו ודרשינן ג"כ והוא לא אוהב לו ודאי אינו נאמן אוהב לחובה דהרי קרא בגלות כתיב דהוא לחובתו כן נמי לפי מה דדחינן טעם זה ואמרינן אויב משום דמרחקא וה"ה אוהב משום דמקרבא אינו נאמן ג"כ לחובה דאף דחזר מהטעם מ"מ מהדין לא חזר כמ"ש סוס' יבמות מ"ב בענין זה. וכן אמרינן סנהדרין כ"ח ב' שם לענין ארוסה משום אקרובא דעתא אינו נאמן בין לעיולי בין לאפוקי. ובהכי אתי שפיר דרבנן אמרו לא נחשדו ישראל על כך היינו דל"ת למשקר ור' יהודא לא השיב על זה רק דגם הוא לא חש למשקר אך דמ"מ ס"ל דפסול משום אקרובא דעתא דהו"ל כקרוב והו"ל פסול הגוף:

ג' והנה במהרי"ט סי' פ' הביא ראיה דשונא כשר מהך דפלוני בא על אשתי הוא ואחר מצטרפין להורגו אע"ג דאנן סהדי שהוא שונאו דכתיב כי קנאה חמת גבר ע"ש והדבר צ"ע דהרי אמרינן פלגינן דיבורא ולא בא על אשתו רק על א"א אחרת והו"ל כאומר פלוני רבעני דאמרינן לא לו רבע רק לאחר א"כ גם שונא ל"ה כיון שאנן אמרינן לא לאשתו בא ואי משום שהוא אומר שהוא שונא לא איכפת לן דהרי הוא אומר שהוא רשע ולא משגחינן בי' ולכן צ"ע על ראיות מהרי"ט זאת. עוד במהרי"ט שם הביא ראי' דשונא כשר מפלוני רבעני לאונסי דנאמן להרגו אף דרודף הוא דגדול המחטיא לחבירו יותר מההורגו עיי"ש. ולפ"ז לר"י דשונא פסול אף בפלוני רבעני לאונסי אינו מצטרף אמנם למ"ש הרדב"ז ח"ד סי' רל"א הובא בתומים סי' ל"ח דאף בפלוני רבעני לאונסי נמי פלגינן דיבורא רק דר' יוסף ס"ל אדם משים עצמו רשע ולכן בלרצוני אינו מצטרף דנאמן שהוא

רשע אבל לאונסי פלגינן דיבורא ותומים המה עליו להנ"ל יהי' נכונים דבריו שהוכרח לומר כן דקשיא ליה הרי הוא שונא עכ"פ ולכן כתב דפלגי' דיבורא ולא לו רבע ולפ"ז גם לר' יהודא בלאונסו מצטרף דפלגינן דיבורא ול"ה שונא כלל ובלרצונו או בהרגתיו ל"מ לר"י דס"ל אדם משים עצמו רשע ורשע דאורייתא פסול לעדות אשה. שוב ראיתי במהרי"ט סי' פ' דמהרי"ט בכל התשובה לא מיירי משונא כלל רק מנוגע ובנוגע ל"א פלגינן דיבורי' כמ"ש הש"ך סי' ל"ד אך הכנסת יחזקאל מייתי ראיות מהרי"ט ששונא כשר נגד רש"ל ולפמ"ש כל ראיותיו יש לדחות ודוק כי קצרתי:

ד' ויש לי קושיא א בדברי המרדכי פ"ג מסנהדרין הנ"ל דהנרצח יכול להעיד להרוג את הרוצח אם אינו טריפה דטריפה פסול משום דהו"ל עדות שא"א יכול להזימו. והד"מ כתב בח"מ סי' ל"ג דמיירי לדיני נפשות וצ"ע דהא ע"כ מיירי שרצח אותו והכהו הכאה שאומדים למיתה דזולת זה אינו חייב מיתה. ולפ"ז הו"ל כגוסס בידי אדם ולדידן דפסקינן דלא כר"י ב"ב בסנהדרין ע"ש האחרון פטור ממיתה ולפ"ז עדיין הו"ל עשאאי"ל דל"ה בזוממי זוממין דהמזימים אינם נהרגין דיאמרו גברא קטילא בעי למיקטל דהרי אם יהרגו איש כזה שהוא גוסס בידי אדם או חולה שאמדוהו למיתה ונעשה בידי אדם אינו נהרג. וזה תמוה וצ"ל כיון דזה דוקא בגוסס בידי אדם אבל בגוסס בידי שמים נהרג כדאיתא שם א"כ הב"ד שבא הרוצח לפניהם ואמדוהו למיתה. אבל אינם יודעין אם נעשה בידי אדם אך מהימנינן לעדים. ואח"כ כשהוזמו לעדים ונמצא דלא נתברר אם בידי אדם או בידי שמים אך חזינן שהוא חולה ואמוד למיתה ומ"מ לא הוה גברא קטילא דבידי שמים ל"ה גברא קטילא. ולפי הזמתן הו"ל בידי שמים אך צ"ע דהרי אח"כ כשבאו הזוממי זוממין א"כ נתברר שעדות הראשונים אמת. והוא נרצח והו"ל גברא קטילא ואמאי נקטלי' למזימין והרי אליבא דאמת גברא קטילא בעי למיקטל. וזה קושיא גדולה. אבל הנראה דכמו שכתבו התוס' סנהדרין ד' פ"א במי שנתחייב ב' מיתות דכיון דאי מתזמי או מתכחשי קמאי חייבין מיתה ה"ל עדות שאתה יכול להזימו. ועיין מהרש"א דאם לא מתזמי קמאי רק בתראי באמת לא מיקטלי רק מ"מ הו"ל עשאי"ל אולי מתזמי קמאי. כן הו"ל בזה עשאי"ל כיון דקודם שהוזמו הם הנהרג אלו אפי סהדי שהוכחשו הנהרג ואח"כ הוזם ושוב אח"כ הוזמו המזימין נהרגין דכיון שכבר הוכחש ונתברר שהוא לא הוכה בידי אדם ומ"מ המזימין רצו להרוג איש שאינו מוכה בידי אדם למיתה ובודאי יקטלו המזימין. ומ"ה הו"ל המזימין עדות שאתה יכול להזימו כדכתבו התוס' וכיון דקיי"ל עדים שהוכחשו. ולבסוף הוזכו נהרגין בודאי בכה"ג המזימין רצו להרגו אף שהוכחש והם חייבין מיתה הו"ל עשאי"ל ועדיף יותר לומר שהוכחשו בתפילה ולבסוף הוזמו דאם

הוזמו מתחילה יכולין המזימין לומר סברי עכ"פ שהוא בר קטלא. ול"ה כוונתם להרוג אך גברא קטילא בידי אדם. אך אם הוכחש מתחילה ומ"מ אח"כ הוזמו אותם אז שפיר נהרגין המזימין וכיון דמשכחת לה הזמה שפיר עשאי"ל כדכתבו התוס' ועיין בתומים סי' ל"ח שכתב בשתי כיתי עדים שהעידו וכת שני' העידה אחר כ"ד דבטל גם כת שני' כשהוזם ראשונה וכדפסק הרמב"ם והוא כתב הטעם דהו"ל עשאי"ל דהכת שני' גברא קטילא בעי למיקטל ובנתיבות סי' ל"ו תפס עליו מתוס' הנ"ל דזה הוה עשאי"ל כיון דאי מתזמי קמאי. וע' מ"ש בספרי חא"ח סי' נ"ג אות י"ז ליישב דברי התומים בדבר חריף ונכון דרוש משם ותמצא נועם:

ה' מה דקשיא לן יותר על המרדכי דהרי בלא"ה ל"ה עשאי"ל. דנחזי אנן אחד שהכה חבירו ואמדוהו למיתה הרי חובשין הרוצח אבל לא קטלינין כל עוד שחבירו חי:

א"כ אם יתזום הנרצח שהעיד בעודנו חי לא קטלינן ליה דהרי לא רצה להרוג הרוצח בעודנו חי וכאשר זמם כתיב ולאחר שמת ואז חל חיוב על הרוצח כבר בטל דין הזמה. ונמצא דלא משכחת לה הזמה והו"ל עדות שאאי"ל בשלמא בכל עדים שמתו מהני עדותן כיון דבשעה שהעידו הי' עדות שאתה יכול להזימן משא"כ בנרצח שהעיד בשום פעם לא משכחת הזמה וזה צריך ביתר שאת ביאור. והנ"ל דיסבור המרדכי כיון שאמדוהו למיתה ועפ"י רוב ימות ויהרג הרוצח אם יתזים חייב מיתה. כעין שכתב הכסף משנה בדעת הרמב"ם פכ"א מעדות דמ"ה משלמין דמי עין לעבד אף שהרמב"ם פסק שאין האדון משלם אלא א"כ תפס מ"מ משלמין העדים בלא תפיסה כיון שרצו להזיק דמהני תפיסה. וכיוצא בזה כתבו התוס' ב"ק כ"ד ד"ה ולא ישמרנו דלאחר נגיחה ג' משלמין העדים כיון שמעידין אותו אף שהוא אינו משלם. עד נגיחה ד' וה"ה הכא כיון שלפי דברי העדים הוא גוסס בידי אדם ובודאי ימות חייב העד מיתה אף שלא מת עדיין. והלח"מ פירש שם דגם העדים אין חייבין רק דמהני תפיסה אבל לשיטת המגיד דברינו נכונים ואינו דומה לדברי תוס' חולין י"א לענין י"ב חודש דשם קאי לסברא דלא אזלינן בתר רוב ודוק:

והנה ע"כ צ"ל דלא ס"ל למרדכי כשיטת הג"א ב"ק דף נ"ג שכתב בהורג אם תפסו יורשים דמיו. לא מפקינין מיניה דחייב לצאת ידי שמים דאל"כ ודאי לא יעיד הנרצח דהוא נוגע בעדות הואיל אם תפסי' יורשים מהני וכבר חלקו רבים על הג"א. ואמנם יש לומר פלגינין דיבורי' ולזכותו לא מהימן לדעת הפוסקים דגם בכה"ג אמרינן פלגינין דיבורא אך הרי כ' ברדב"ז פ"ד סי' רל"א דל"ש לומר בנרצח פלגינין דיבורי' עיי"ש. ולמ"ש בקצה"ח סי' ח"י דהיכא דעבדינין חומרא גם הג"א מודה דל"מ תפיסה ג"כ נכונים דברי המרדכי וקצת

יש לומר דמרדכי קאי לענין כניסה לכיפה אך לפ"ז גם אם הרוצח טריפה שכ' המרדכי דל"מ עדות הנרצח משום דהו"ל עשאי"ל מ"מ כונסין הרוצח לכיפה דבכניסה לכיפה ל"ב עשאי"ל כמו בעדות מיוחדת. דבודאי אין בו דין הזמה ומ"מ כונסין לכיפה כמבואר בסנהדרין פ"א ע"ב ה"ה בעדי טריפה, וקצת צ"ע דלא מוקי בסנהדרין פ"א בכה"ג ואולי לא בעי לחשוב כי רוכלא. ועדיין יש לומר דגם בחיוב כניסה לכיפה שייך דין הזמה וראי' דל"ח במכות דף ב' רק גלות וכופר ועבד עברי ול"ח כניסת כיפה. ולפ"ז בעדי טריפה גם כיפה אין עושין ולא דמי לעדים שהוכחשו בבדיקות או עדות מיוחדות דאם יזימו יכניסו העדים לכיפה ודוק: ומה שקשה על המרדכי איך הנרצח נאמן להרוג הרוצח הרי הוא נוגע בעדות שאם יהרוג קרובו הרוצח אין לו דמים שמא י"ל כיון שהרמב"ם כ' פ"ו מרוצח ה"ה שאם הרג בעד אחד והרגו גואל הדם אין לו דמים וכיון שיש עם הנרצח עוד עד אחד ל"ה הנרצח נוגע בעדות דבלאו איהו לא יהרג גואל הדם אך הראב"ד חולק עליו וע' בכסף משנה גם בלא"ה יש לעיין אם לא מיקרי זה נוגע הואיל דסגי בע"א וצ"ע בזה: הנה הארכתי קצת בפלפלת כ"ש ועכ"פ לדינא אם שונא גמור פסול להעיד הדבר תלוי באשלי רברבי. אך אם יש לו נגיעה בענין זאת גם בשוחט על חבירו וידוע שהוא שונא לו לא מקבלינין עדותו. ומעתה אבוא על יתר דבריו:

ו' מ"ש כת"ה דבעניני תקנות העיר נאמן ע"א, אם קיבלו והאמינו נאמן בדבר הנוגע לעניני ממון אבל ליפסול שוחט עולמית לזה לא האמינוה. ואין לזה ענין להך דב"י סוף סי' ל"ז ותשו' מיימוני פ' שופטים סי' י"ג. דכ"ז בעניני ממון ותקנות העיר. אבל לא מה שנוגע לפסול מחמתו: ז' מ"ש על מה שתמהתי בדברי תועפת ראם שכתב בשם הר"ן דלפסול עצמו אמע"ר. וכתבתי שהיא ט"ס. וכת"ה האריך בדברי השיטה מקובצת כתובות י"ט מה שכתב בשם מהר"י הלוי ונ"ל לבאר דברייי הנה דברי הר"י הלוי שכתב לחלק בין פסולי עדות היינו דמתניתין דנאמנים באין כתב ידן יוצא ממקום אחר. ובין אנוסים מחמת ממון דאין נאמנים לרבא. דהיא קושיא גדולה משום דשם אומרים שהיו פסולים ועכשיו הם כשירים. גם גוף עדותן אמת אך שהיו פסולי עדות. ואין בעדותן גופה מעשה רשע. ומ"ה מהני מיגו משא"כ באנוסים היינו מ"מ יש בעדותן גופה מעשה רשע. שהעידו שקר ול"מ מיגו וכיון שיש בעדותן מעשה רשע. ובאין לפסול א"ע ואין אדם נאמן לפסול א"ע ל"מ עדותו גם על חבירו והקשה עליו הרמב"ן. דמה לי שיש בעדותו גופה מעשה רשע ומה לי שעשה עבירה אחרת. והרי גם בפסולים היינו הוא מעיד עתה על עצמו שעשה עבירה. וע"כ צ"ל כונת הר"י הלוי דשם כיון שאמר שחזר בתשובה ורק שהוה רשע נאמן במינו והסברא (כמ"ש סימן הקודם) דדוקא נגד חזקה שגם עתה רוצה להוציא

ממנה ל"מ מיגו כגון שאומר שגם עתה רשע ואנן מחזקינין ליה בחזקת כשרות משא"כ אם אומר שהיה כבר רשע ועתה עשה תשובה ס"ל להר"י הלוי דמהני מיגו. ולפ"ז יקשה דגם באנוסים ם היינו מחמת ממון י"ל שרוצה לעשות תשובה והשתא אינו רשע. ואמאי אינו נאמן במיגו וכבר תמה עליו הרא"ה בזה ונראה לפרש דבאומר אנוסים היינו אינו מהימן לומר שעשה תשובה. דכיון דלגבי עצמו נאמן שהעיד שקר וחייב לשלם מדינא דגרמי להלוה מה שהפסיד לו. כל עוד שלא שילם לו ל"מ תשובתו והרי באמת לא שילם לו. ואי משום דהשתא כשמעיד דהשטר פסול לא גרם לו הפסד. וא"צ לשלם. זה אינו דא"כ הו"ל נוגע דהוא רוצה לעשות תשובה ומצד הדין מחויב לשלם ולכן מעיד דהשטר פסול שלא יתחייב לשלם. ומ"ה ממנ"פ ל"מ עדותו. דאם אומר שגם עתה הוא רשע ואינו עושה תשובה ול"ה נוגע. לזה אינו נאמן אף במיגו ואם אומר שעשה תשובתו א"א זאת רק כשישלם וזה לא שילם. ואם לפי מה שמעיד לא יצטרך הוא נוגע בגוף העדות. ולכן נכונים סוף דברי הר"י הלוי דכיון שפוסל א"ע והיינו דהרי מעיד דגם עתה עוד לא עשה תשובה ל"מ עדותו גם על אחרים. משא"כ בפסולי עדות היינו כיון שאומר שהמעשה אמת וא"צ לשלם על מה שהעיד יוכל לומר שכבר עשה תשובה ורק שהי' רשע ולזה נאמן באין כתב ידן יוצא ממקום אחר. ואף דמלשון הש"ע סי' מ"ו סעיף ל"ו משמע קצת דגם בפסולי עדות היינו משלמין מה שגרמו ע"כ לא קאי רק אאנוסים היינו אבל בפסולי עדות ואומרים שהמעשה אמת ודאי אין משלמין וכן משמע מלשון הטור והפוסקים. ולדעת הר"י הלוי ודאי כן הוא ושוב מצאתי כן להדיא בשערי משפט בשם כנה"ג. ואף דכל הסוגיא כרבנן דלר"מ גם באנוסים מחמת נפשות לא מהימני. ורבנן לא דנו דינא דגרמי חדא דכיון דבזה הלכה כר"מ גם משנה אתי' בזה כר"מ. לענין דינא דגרמי ועוד דכיון דאף לרבנן חייב לצי"ש א"כ אם אומרים שעושין תשובה הם נוגעים בעדות דרוצים דהלוה לא יפסיד ממון ואז יהיו חייבין להחזיר לצי"ש ולדעת מהרי"ט ושאר פוסקים גם זה מיקרי נגיעה. וע"כ שייך שפיר ממנ"פ הנ"ל ובהכי מיושב מאי שמקשים אתוס' ב"מ ג' שכתבו דהיכא דאומר לטובה נתכונתי ורוצה לעשות תשובה ל"ש א"א משים עצמו רשע. מסוגיא דעדים שאמרו שמא העדים השתא לטובה נתכוונו (ע' סימן הקודם) להנ"ל נכון דאם כונתם לטובה הוי נוגעים ונוגע פסול אף באומר אמת. שוב ראיתי דיש לדחות כ"ז דמוכח בקדושין בסוגיא דשליח נעשה עד דהיכא דיש לו מיגו לאו נוגע בעדות הוא, וכיון דהכא יש להם מגו לומר אין זה כתב ידם לאו נוגעים הם. לכן נ"ל דע"כ לא אמרינן כן בפ' האיש מקדש אך כשבאין להעיד על חבירו. ורק דחשדינן דנוגעין וכיון שיש להם מיגו לאו נוגעים הם. משא"כ כאן אם נימא דבאין לעשות תשו' ולתקן עותתם.

וזאת כונת עדותם הוי כמעידים על עצמם ואף שיש להם מיגו ל"ה בגדר עדות, ובאמת רמי בר חמי דס"ל דמהני מיגו אף באנוסים מחמת ממון יסבור כנ"ל דכיון שיש להם מיגו לאו נוגעים ומועיל שנאמר שבאין לעשות תשובה. ורבא ס"ל ממנ"פ אם באין להעיד על חבירו ואין כונתם לתשובה ל"מ עדותן ואם כונתם לתשובה הוי כמעידים על עצמם ול"מ שום מיגו כן נ"ל להבין דברי הר"י הלוי. אמנם בפשיטות י"ל דכיון דעד היום לא עשו תשובה דהרי כל עוד שלא העידו להיפך הוי רשעים. וחייבין לשלם. ונמצא דברגע א' רוצים לעשות תשובה ל"מ ושייך אין אדם משים עצמו רשע משא"כ בהך דפסולי עדות היינו אומרים שכבר עשו תשובה. ודע דזה שכ' הר"י הלוי דבפסולי עדות היינו כיון שהמעשה אמת אין בעדותן מעשה רשע. ע"כ צ"ל דס"ל למהר"י הלוי כשיטת הרמב"ם דהך אל תשת רשע עד, לא קאי לעד רק לב"ד והעד אינו עובר. משא"כ לסמ"ג דס"ל דקאי על העד גם באותו עדות עשה איסור לחתום א"ע כיון שהוא רשע. וע"כ צ"ל דס"ל כרמב"ם ועיין בטהרות הקודש זבחים י"ז מה שפלפל בדבריהם אך לפי מה שפירשתי אין כונתו שבפסולי עדות שחתם לא עשה עבירה דבאמת עשה עבירה אך כונתו כיון שאומר שההלואה אמת ל"ה מעשה רשע שיצטרך לשלם ונאמן לומר שעשה תשובה ול"ה השתא רשע משא"כ באנוסין היינו הו"ל השתא רשע שהוא מחויב לשלם ושייך ממנ"פ ודוק:

ח' ומאי דקשיא לכת"ה בגמרא דכתובות י"ח דאמר רבא אנוסים מחמת ממון אינן נאמנים דא"א משע"ר והרי אף לרב יוסף דמשום עצמו רשע אינו נאמן לפסול שטר כמו דאינו נאמן להרוג חבירו. לק"ע דכיון דע"כ צ"ל לר"י דבאמת נאמן על המעשה ורק דל"ה עד להרוג חבירו דהוה רשע כמו שהוכיח בנודע אה"ע סי' ע"ב דליכא למימר לרב יוסף אינו נאמן דא"כ מאי משני ביבמות כ"ה דס"ל גזלן דאורייתא כשר לעדות אשה והרי אין אנו מאמינין ליה שהוא גזלן וע"כ צ"ל דמאמינין ליה שהוא גזלן ומ"ה מהני דכשר לעדות אשה ע"כ. ומעתה קשה אמאי באנוסים מחמת ממון השטר כשר באין כתב ידו יוצא ממ"א הרי לרב יוסף מאמינין לו שהוא רשע ואיך פסול מקיים שטר ולרב יוסף ודאי יפסול שטר דמאמינין ליה שהוא רשע ואינו כשר להעיד על כתב ידו. ואינו דומה להך דיבמות דס"ל לרב יהודא דאינו נאמן לפסול בנו דשם הבנים בלא"ה בחזקת כשר משא"כ הכא השטר צריך קיום. וע"כ הוצרך רבא לומר א"א משים עצמו רשע. ואין מאמינין לו שהוא רשע. ומהני קיומו. וזה ברור ופשוט. ולפ"ז נכון הסוגיא דרבא פליג ארמי בר חמי באנוסים מחמת ממון אף דלא הקשה. על רמי ב"ח רק למה באנוסים מחמת נפשות ס"ל דנאמן בלא מיגו אבל על מה דס"ל במחמת ממון נאמן במיגו לא הקשה ולמה חולק עליו

בתרתי והיא קו' הפלאה להנ"ל נכון דבאמת רמי בר חמי סבר כרב יוסף. ומ"ה מהני באין כתב ידן יוצא ממקום אחר דל"מ הקיום דמאמינין לו שהוא רשע משא"כ רבא ס"ל דאין מאמינין שהוא רשע ל"מ אנוסים מחמת ממון אף באין כתב ידו יוצא ממקום אחר דמאמינין על הקיום:

ט' ודע דהריטב"א כתב בקדושין מ"ג דהיכא דאין עדים נאמנים ל"מ מיגו דאנן בעינין שיהיו העדים נאמנים בעדותן וכ"כ בריטב"א בכתובות י"ח דהיכא דיש חשש בעדות ל"מ מיגו. ורק באין כתב ידן יממ"א נאמן דלאו מיגו ממש היא דאי בעי שתיק ובהכי נ"ל לישב דברי מהר"י הלוי לפי מאי שהבין הרא"ה והתומים סי' ל"ז ס"ק כ"ח מדבריו דפסולי עדות הטעם כיון שאומר שחזר בתשובה ובתומים הקשה דלדבריו גם בפלוני רבעני לרצוני או בהרגתיו משכחת לה בחזר בתשובה ואמאי נאמן להרוג חבירו והרי בכה"ג אדם משים עצמו רשע הנה לפי מה דמשמע בר"י הלוי דהא דנאמן שהיה רשע היינו במיגו משא"כ בלא מיגו גם על זה אינו נאמן ושפיר פלגינין דיבורי'. אך לפמ"ש בשם הריטב"א שם. אף מיגו ל"מ. דכיון דאין אדם נפסל על פי עצמו רק בעדות ברור. גם מיגו ל"מ ליפסול א"ע מעדות דהיכא דאינו נאמן בעדות ל"מ מגו. ומ"ה אף במיגו פלגינין דיבורי'. משא"כ באין כתב ידן יוצא ממקום אחר לא מיקרי מיגו ודוק בכל זה. ושוב אחר כתבי זאת מצאתי בהפלאה שהרגיש קצת ממה שכתבתי לעיל דבאנוסים היינו הוא נוגע בעדות. אך מה שכתב בהפלאה לשיטת הרי"ף דנשא ונתן ביד חייב אף באונס מחמת נפשות בסי' שפ"ח ס"ד ה"ה חתמו באונס מחמת נפשות העדים חייבין לשלם זה לא נהירא דזה דוקא בעשה מעשה להציל עצמו בממון חבירו הוה כנרדף ושיבר את הכלים משא"כ בחתם בשטר דכל אשראי ספק. ואולי לא יתקיים השטר. אינו חייב רק מדינא דגרמי. וזה קנסא היכא דלא קעביד מצוה אבל בזה שירד ברשות ועביד מצוה ל"ש לקנסו ובודאי פטורין העדים וז"ב:

י' מ"ש כת"ה על מאי שכתבתי דכיון דאין אדם משום עצמו רשע אינו פסול לשחיטה. וכ"ת כתב דמ"מ אין מוסרין לו עדות לכתחילה כמבואר בח"מ סי' צ"ב הדבר פשוט דיש לחלק דשם כתב הרמב"ם כיון שהוא אומר שהוא חשיד מאי איכפת לן אם חוששין לדבריו שלא למסור לו עדות לכתחילה. משא"כ בזה שכבר הוא שוחט בק' מקדם קדמתה. ואם אנו חוששין אנו פוסלין אותו עולמית הוה כדעבד. וכבר נמצא בכמה מקומות דשעת הדחק כדעבד דמי. וע' בתשובות השיב משה סי' כ"ב רוח אחרת עמו בזה, אך גם הוא מסיק דכיון דשוחט התנצל עצמו די שנפסל אותו לזמן אבל לא לסלק אותו עולמות. על כן גם בנ"ד די שיקבל דברי חבירות בפניו ויוכל לצות עליו שלא יעשה

שום דבר עד שיהי' השוחט השני אתו ביחד ובלא"ה טובים השנים מן האחד. וכבר כתבנו בהפס"ד שכל עוד שלא יקבל עליו החומרות שימצא כת"ה לפניו אל יעשה שום דבר בעסק השחיטה:

י"א והנה שמעתי בשם גדול אחד דאם יש לאנשי עיר חשד על שוחט יכולים להוציאו אף קודם זמנו ורוצה לדמות למה שמבואר בח"מ סימן שכ"א לענין משרת. הנה לדעתי גם שם בעי שיצא לו שם גניבה. וכן מוכח מלשון המרדכי שכתב. וכ"ש אדם דעלמא שיצא עליו שם גניבה משמע דגם במשרת מיירי שיצא עליו שם גניבה. ועוד דהרי הדין הוציא מנרצע שיכול לסלקו ולהכותו. ומוקי בגמ' דב"ק נ"ח בעבדא גנבא ומקשה עד האידנא מאן נטריה משמע דמיירי שיש לו טעם ויסוד לומר עליו שיש לו חשד אבל זולת זה ודאי אין רשאי להכותו. וה"ה במשרת צריך טעם וראי' וכן בשוחט אם יש לאנשי העיר עליו חשד בעסק השחיטה ויש בדבר זה יראת שמים יש לדמות לדין הנ"ל. אבל שארית ישראל לא יעשו עולה לסלק שוחט ולקפח פרנסתו אם אין להם חשד בעסק השחיטה גופה ודי שיקנסו אותו לסלקו על ב' חדשים ויקבל עליו דברי חבירות וזריזות כפי הפס"ד שיצא:

והנני ידידו:

בשולי המכתב והנה בדין המשרת שמבואר בח"מ סי' תכ"א שאם חושש שיגנוב שיוכל להוציאו קודם זמנו וכתבתי דבעי שיצא עליו שם גניבה או שיהי' רגלים לדבר כן נראה הדין מתשו' שבות יעקב ח"א סי' קע"ד שהובא בבאה"ט שם והגם שמשבות יעקב הי' בהעלם דברי רמ"א כמו שכ' בבאה"ט מ"מ בגוף הדין י"ל דאינו סותר דברי הרמ"א דגם הרמ"א מיירי באיכא רגלים לדבר. ועכ"פ נראה לדינא דאם אין לו רגלים לדבר הב"ד יוכל להטיל קבלת פרס על הבעל הבית אם הוא באמת חושד אותו או שרוצה לגרשו הואיל ואין צריך לו או שיזדמן לו אחר שיקח שכירות בזול וראיתי דרך אגב בספר דברי גאונים הנדפס מחדש כלל פ"ב אות י"ט שהביא דברי זכור לאברהם ח"מ ח"ב ערך פועל שהביא כנה"ג בשם מהרש"ל שהוסיף דלאו דוקא גנב אלא אפי' בלא טעם יכול לגרשו. ותמה עליו שהוא נגד הדין הפשוט בש"ס ופוסקים. והנה ספר כנה"ג אין בידי. אך ראיתי כן בישש"ס פ"ג דב"ק סי' י"ז ולפענ"ד המהרש"ל קאי בעבד עברי. דא"צ לשלם לו שכירות ובעבד עברי הדין כן שיכול לשחררו קודם זמנו בע"כ כדמשמע בש"ס דקדושין ט"ו דמקשה שטר למה לי לימא לי' באפי תרי זיל ומשני עבד עברי גופו קני אבל בשטר יכול לשחררו בע"כ וה"ה שיכול לגרשו ולהוציאו מביתו נמי שיכול לומר צאי מעשה ידיך במזונותיך. משא"כ בפועל ומשרת ששכרו לזמן לשלם לו שכירות אינו יכול להוציאו

תוך זמנו. וז"ב. וראיתי בזה לרמב"ן פ' משפטים שכ' בקרא דלא תצא כצאת העבדים שכ' בה"ג שזה ל"ת שאם בא להוציאה מרשותו בשן ועין שיעבור בלאו. ובתעלה כ' כ' פעמים דמי הנזק יותר מדמי עבודתה והחמיר הכתוב על האדון שלא יגזול ממנה דמי ראשי אברי' אפי' ירצה להוציאה וזה נכון אך מה שכ' ואפשר בההוצאה עצמה אסורה עליו עד הזמן. כי חייבו הכתוב במזונותי' ולעמוד עמו אולי תמצא חן בעיניו ותתיעד ולזה הדעת היא ל"ת. זה צ"ע דהכי אינו יכול לשחררה ולהוציאה מביתו בע"כ כמו עבד עברי ואם יש חילוק בין עבד עברי שיכול לשחררו בע"כ ובין אמה העברי' דאינו יכול לשחררה בע"כ אמאי לא חשיב זאת בברייתא דקידושין י"ח דחשיב מה שיש בעברי שאין בעברי' ועוד דהרי איכא היקש בעברי לעברי' על כן צ"ע בזה. שוב ראיתי מה דפשיטא כי לעיל דיכול להוציא העבד ולגרשו מביתו בע"כ וגם לומר לו צאי מעשה ידיך במזונותיך בספר מנחת חינוך מצו' מ"ב כ' דבדלא ספקא מזונותי' ודאי אינו יכול לומר צאי מעשה ידיך במזונותיך כמו באשה אך גם בספקה מזונות י"ל דאינו יכול האדון לומר לו. משום דכתיב עמך במאכל ומשתה ע"ש. ולפענ"ד המעיין בדברי יש"ש יראה דיכול לומר צאי מעשה ידיך אפי' בלא ספקא וז"ל ואפי' בלא פסידא הוא יכול להוציאו רק שאורחא דמילתא שאין אדם מגרש עבדו קודם זמנו א"ל בחשש גניבה לכן כ' במרדכי. אם חושש מגניבה ואם בעבור שנהים כריסו לא שוי' לגרשו מן הבית בעבור המזונות מ"ע ל"צ להוציאו דהא אפי' כשהוא אצלו יכול לומר לו צאי מעשה ידיך למזונותיך כדאיתא פ"ק דגיטין ולמה מוציאו מן הבית אלא משום חשש גניבה אבל לאחר זמנו אורחא דמלתא אפי' בלא גניבה להוציאו לפי שאינו יכול להשתעבד בו. ומשמע דקאי אעבד עברי, ואף דמה שהביא מגיטין צ"ע דמה ראי' מעבד כנעני לעבד עברי. נ"ל דהראי' נכונה דשם אמרינן עבדי' דנהים כריסי' לא שוי' וכו' פירש"י הלכך אינו מוסיף משלו אלא יחזור על הפתחים כי מי יכופנו לזונו ולהפסיד שלו אבל אשה כך התנה בכתובתה ואת תהא יתבא בביתי ומיתזני מנכסי. ולפ"ז בעבד עברי מי יכופנו לזונו ולהפסיד משלו ועוד דגבי אשה מזונ' עיקר וגבי עבד עברי מעשה ידיו עיקר. ואף דחייב במזונותיו ומזונות אשתו ובניו וכתיב כי טוב לו עמך זה דוקא כשרוצה במעשי ידיו אבל כשאומר לו צאי מעשי ידיך אינו יכול לכופו לזונו. אפי' בדלא ספקא. ומ"מ בגוף הדין הסברא כדברי בעל מנחת חינוך וזה תליא באם אומר צאי מעשי ידיך על כל שני העבודה יכול לומר כן אף בלא שחרור משא"כ אם אע"ג יכול לחזור א"כ הרי אינו טוב להעבד דאם היום לא יהי' עבודה יאמר לו צאי ולא יתן לו ולאשתו ולבניו מזונותי' ולמחר יאמר עבוד עמי ע"כ סברא דאינו יכול לומר צאי מעשי ידיך. ואין ראי' ממה שיכול לשחרר בע"כ דגם

אשה יכול לגרש בע"כ וכל עוד שאינו מגרש אינו יכול לומר צאי מעשי ידיך וה"ה בעבד עברי ועדיין צ"ע לדינא ומ"מ בדספקי ודאי יכול לומר צאי מעשי ידיך כנ"ל:

סימן לא

להרב החריף ובקי מ' ארי' ליב בערינפעלד נ"י דומ"ץ דק' זאלישטשיק ולהרב החריף מ' יוסף קאולר (זצ"ל):

א' בדבר השו"ב שבדק בהמה והכשירה ואחר שהלך השוחט מצאו שהי' יורד דם מהריאה והשוחט מתנצל א"ע שאח"כ נעשה נקב בהריאה ע"י משמוש ידא דטבחא ובשעה שבדק לא הי' דם הנה יכול להיות שהאמת כדבריו וכ"כ בראש אפרים תשו' כ"ד שיוכל להיות שנעשה אח"כ ע"י משמוש ידא דטבחא וכיון שהריאה כבר יצאה בהיתר ולא נמצא שום מכחיש בזה מוקמינן אותה בחזקת כשרות עוד י"ל כיון שלא ראו זאת בודקים הבקיאים אך אנשים אחרים אולי לא ראו רק זיעת דם. והגם שגם בזיעת דם הלכה דטריפה מ"מ הר' הגאון מהרש"ק זצ"ל מורה להתיר בטוטו"ד קמא סי' נ"ט ואף שאין הלכה כן מ"מ אין להעביר השו"ב מטעם שיצא טרפה מת"י היכא שיש אילן גדול לסמוך עליו. הגם שהשוחט עצמו לא הי' לו להורות היתר בזה מ"מ בכה"ג נאמן לומר שבשעה שבדק לא הי' מזיע דם אמנם בדבר מה שלא קלף הבשר בלוי בשעת הבדיקה לראות אם תחתיו שלם ויפה כדברי הרמ"א סי' ל"ט בזה ודאי פשע השוחט אכן העידו לפני שוחטים בקיאים דק' שזה דבר שאי אפשר לראות הזיעת דם קודם שקולפין הבשר בלוי ואם היא זיעת דם ודאי התחיל לקלוף אך אולי לא הקליף כל הבשר בלוי ויכול להיות שהתחיל לקלוף עד מיך לשפילא וראה שהי' שלם ויפה ואח"כ התחיל להזיע אחר שיצא בהיתר ובזה גם הב"א שמחמיר בזיעת דם מתיר. אמנם לא טוב עשה שלא קלף כולה. דעפ"י הדין צריך לקלוף כולה, ומה שהתנצל עצמו שקלף ואח"כ נדבק היא רחוק אמנם כי כן נראה דזה שלא קלף הבשר בלוי ל"ה רק דרבנן דמשמע מלשון רמ"א דל"ה רק לכתחלה מה דצריך לקלוף ולראות אם הבשר שלם תתתיו לשיטת הטו"ז דבשר בלוי ל"ה ריעותא כלל ואפי' לשיטת זקיני הת"ש דבשר בלוי הו' ריעותא וכן כתב בסי' ל"ה ס"ק נ"ח דצריכה בדיקה אפי' בדיעבד ל"ה רק מדרבנן מחומרא בעלמא דהרי דין זה נובע מדברי רוקח. ובתשו' מהרשד"ם אות ל"ח דיני בדיקת הריאה מביא לשון הטור יש בה גילדי גילדי פי' קלופות כמו נתק והיא שלימה כשר והוכיח מלשון שלימה כדברי רוקח דצריך קליפה ואח"כ כתב דגילדי דהיינו קליפות ל"צ בדיקה דרבא כללינהו בהדי חזותא ואוכמי כי היכא דהני א"צ בדיקה ומ"ש הטור והיא שלימה פי' שאנו רואין בו נקב לא שצריך שנבדק אותה ומ"ש הרוקח היא ענין אחר שהוא כמו טולא אדוקה היטב בגוף

הריאה ואפשר דבההיא צריך בדיקה ע"כ, והובא בפמ"ג סי' ל"ח ומלשונו משמע דגם בקרום שקורין טילא היא ספק אי צריך בדיקה והקליפות שקורין נתק ודאי א"צ בדיקה. וכיון דהרשד"ם מסופק בזה ע"כ אף דפסקינין דצריך בדיקה היא רק מדרבנן מחשש בעלמא. ולפ"ז הנה להפוסקים דהיכא דלא עבר רק אדרבנן מהני קבלת דברי חבירות וא"צ להעבירו כמבואר בעה"ג ובתשו' ברית אברהם סי' ה' באריכות א"כ בנ"ד ל"מ אי נוטל שכר מהכשירות כמו מהטריפות ואין כאן שום חימוד ממון ודאי סגי בקבלת ד"ש אלא אפי' אם נוטל יותר מהכשירות מ"מ בדרבנן סגי בקבלת ד"ח אף בחימוד ממון לשיטת מהריב"ל בתשו' הובא בפ"ח. ואפי' לשיטת הפ"ח סי' קי"ט שחולק ע"ז מ"מ זה דוקא בחימוד ממון אבל בשביל שנוטל יותר בכשירות מטרפות ל"ח חימוד ממון כיון דדבר מועט הוא כדמוכח מסוף סי' י"ח דאל"כ אסור כלל ליטול בכשרות יותר מבטריפות. וע"כ אף לדברי הפ"ח סגי בקבלת ד"מ:

ב' והנה ראיתי בזקיני הת"ש במס' ע"ז מישב קוש' הפ"ח שהקשה על מהריב"ל דס"ל בדרבנן סג' בקבלת ד"ח מרמב"ם פ"י מטמא משכב שפסק בחבר שנחשד על טהרות כגון שמוכר דברים טמאים בחזקת שהם טהורים צריך תשובה גמורה וכתב הכ"מ דזה נלמד מפרק ז"ב בטבח שיצא טרפה מת"י משמע דל"מ קבלת ד"ת אף בדרבנן וכתב הת"ש לישב דמוכר דברים טמאים בחזקת טהורים יש חשש דאורייתא שאוכל אותם עם משקין דתרומה. והא דאמרינן בבכורות דחשוד על טהרות אינו חשוד על שביעית היינו שחשוד לאכול חולין טמאין ולא חשיד למכור בחזקת טהרה דהוא דאורייתא. והנה דברי זקיני צ"ע דלדבריו מה מקשה בבכורות אהא דחשיד על הטהרות אינו חשוד על השביעית ורמינהו נאמן על הטהרות נאמן על השביעית הא חשוד א"נ דלמא שם קמ"ל הא חשוד חשיד היינו בחשוד למכור ומתני' מיירי בחשוד לאכול עוד, קשי' דלישני דמשנה דבכורות אתיא כמ"ד. אין טומאה למשקין כל עיקר ול"ה רק חשש דרבנן ובריית כמ"ד טומאת משקין מן התורה והוי חשש דאורייתא. ומיהו לזה י"ל דל"ב לאוקמי למשנה דלא כהלכתא ועוד דבבכורות מוקמינן המשנה כר"ע ור"ע ס"ל משקין מקבלי טומאה מדאורייתא אבל קו' ראשונה קשה עוד קשה לי על דבריו שכתב דמיירי שחשוד לאכול חולין טמאים וזה ל"ה איסור כלל כמ"ש התוס' חולין ל"ד ד"ה והשלישי דל"ה איסור רק לפסול גופו לאכול תרומה אח"כ וע"כ צ"ל לדברי הת"ש דגם בבכורות מיירי בכהן עם הארץ שחשוד לאכול תרומה אח"כ ואין במשמע דמיירי בכהן. וע"כ צ"ל דבבכורות מיירי בחשוד למכור דברים טמאים בחזקת טהורים ול"ח לי' רק מדרבנן דהוי ספק לפני עור דשמא לא יאכל במשקין דתרומה ועוד לפני עור קיל לי' לע"ה כעין

שכתב הר"ן ביומא פ' יוה"כ דנשים טועות בכך ומ"ה אין עושין ע"י נשים. ומ"ה ל"ח על שביעית דבמוכר פירות שביעית הוא עצמו עביד איסור דלאכלה ולא לסחורה כמ"ש תוס' סוכה מ"א וקצת צ"ע דלא קאמר בגמ' האי טעמא דחשוד על המעשרות ל"ח על שביעית דבשביעית עביד בעצמו איסור לשיטה הנ"ל מתוס' סוכה משא"כ במעשרות אך הגמ' מיירי בחשוד לאכול שאינו מעושר דעביד בעצמו איסור. והנה בברית אברהם סי' ה' אות ג' תמה ג"כ לדברי הת"ש מדברי הרמב"ם פ"ח משמטה שכתב להדיא שהאוכל טמא זה שמכרו בחזקת טהור אינו מטמא אחרים אלא מדברי סופרים וזה דלא כהת"ש אבל באמת צ"ע על הרמב"ם דשמא יאכל בהדי משקין דתרומה. ושוב מצאתי שם שהרגיש בקושית' הראשונה על הת"ש ואכ"מ. ומה שהקשיתי על הת"ש שכתב דמיירי בחשוד לאכול דברים טמאים מתוס' חולין ל"ד דמשמע דאין איסור רק באכל אח"כ תרומה הנה מרש"י בכורות ל"א, משמע כדברי הת"ש וגם התוס' חולין ד"ב כתבו דאסור לטמאות גופי' בא"י וזה כדברי הת"ש אך לתוס' חולין ל"ד [עיין בלב ארי' שהרגיש בסתירת דבריהם] צ"ל בהך דבכורות בחשוד למכור ועכ"פ לד' הת"ש קיימין דברי המהריב"ל דבדרבנן מהני קבלת ד"ס ולפ"ח ל"מ קבלת ד"ח בחימוד ממון. אך בלא ח"מ לכ"ע מהני קבלת ד"פ ע"כ אולי יש לצדד בנ"ד שיהני קד"ח (וקצת צ"ע על תוס' חולין ב' שכתבו דבשר חולין מותר לטמא וצ"ע מהא דאמר ר"י ביבמות י"א כאן שנה רבי לא ישפוך אדם מי בורו ואחרים צריכים להם ואיך יטמא בידים ויאסר לכהנים בימי טהרתן. והיותר צ"ע על התוס' ע"ז י"א שהקשו על רש"י וכי קדשים הוא לאסור לגרום טריפות ואמאי לא כתבו מדר' יוסף דלא ישפוך אדם וצ"ל דל"ה רק עצה טובה ודוק):

ג' עוד יש לצדד לזכותו אם יצא מכשול מת"י פעם ראשונה דפ"ח סי' קי"ט אחר כל האריכות שהקשה דברי הרשב"א אהדדי סיים דהיכא דליכא ח"מ אף בבודקים הממונים מהקהל בפעם ראשונה מעבירין אותו ובקד"ח סגי יעיי"ש. ובזה באמת הרבה יש להאריך דיש לתלות בשכחה ואם שכחה עקרי פשיעה או אונס עיין יו"ד סי' רל"ב ומג"א סי' ק"ח מיהו בשוחט שהדבר עומד עליו להשגיח היטב ודאי מקרי פושע ואמנם להמעיין בתשו' הריב"ש סי' קי"ג אף שפסק ג"כ דבפעם הראשון מעבירין אותו הא כתב שם וז"ל דזה הטבח מעשיו מוכיחין שבכונה הוא רוצה להכשיל הציבור להאכילם טרפה. וע"כ אף בפעם ראשון מעבירין אותו. מיהו י"ל דהמעשה כך הי' אמנם גם הש"ך סי' קי"ט ס"ק ל"ג כתב דאם ידוע שהוא ירא שמים ומדקדק במצות אמרינן משגה היא, ואין מעבירין אותו ובת"ש סי' ב' ס"ק ל"ו כתב ג"כ דבפעם ראשונה תלינן ששוגג הוא

היכא שאין לו הנאה מזה וכבר נודע דעת הר"ן בפ' ג"ה דאף אם דנינן לי' כפושע סגי בקד"ח ע"כ אם הי' זאת בפעם ראשון מהני קד"ח: (:
ודע דבמה שכתבתי לעיל דלפני עור קיל לי' לע"ה כמ"ש הר"ן ר"פ יו"כ מיושב מה שהקשיתי לעיל סי' ח' אות י"ז אהא דבבכורות ל' מקשה אהא דחשיד אדרבנן לא חשוד אדאורייתא מברייתא דמבואר דחשוד אדרבנן חשוד אדאורייתא ולא משני דברייתא מיירי בחשוד להכשיל אחרים דאז עבר: אלפני עור מדאורייתא לשיטת המנחת חינוך מ' רל"ח וכבר קדמו בתשו' פני יהושע פ"ע סי' ט' דמכשיל לחבירו בדרבנן עובר בלפ"ע מדאורייתא להנ"ל מיושב דלעם הארץ לא חמור לפ"ע כל כך ולא מקרי חשוד מחמתו וכ"ש שי"ל דעם הארץ לא ידע מזה שמכשיל לחבירו באיסור דרבנן עובר בלפ"ע מדאור' ולכן באמת לא חשוד בדאורייתא. ובזה מיושב נמי דברי עבודת הגרשוני סי' ט"ו שכ' דמכשיל בדרבנן לא מעברינן לי' וקשה הרי עבר אלפ"ע דאו' להנ"ל נכון דגם הטבח לא ידע דעובר אלפ"ע דאורייתא והי' לענין לפ"ע שוגג ודוק):
ד' ובנ"ד לכאורה א"צ לכ"ז שהרי תחילת דברי הרב הגאון האבד"ק רימאלוב שהוא הי' בק' ושלח אחרי השוחט והבין מעקימת שפתיו של השו"ב שהי' מכשול וכיון שאינו מבואר בהכתב שגבה עדות ע"ז בפני השוחט הנראה שלא הי' גביית העדות בפני השוחט ע"כ אף אם השוחט הודה ע"ז שהכשיל רבים ושהי' דם ובשר בלוי על הכל אאמע"ר ואא"נ לפסול עצמו. ולא נפסל עד שיעידו עדים בפניו ואף אם נאמר כדברי מהרש"א ב"ק מ"ו דבגמל האוחר בין הגמלים או בשור שהי' רודף והודה שנגח ל"מ מודה בקנס וה"ה אם נמצא אח"כ דם והודה השוחט שהי' בשעת בדיקה נפסל עפ"י עצמו לדברי מהרש"א ז"ל. אמנם על המהרש"א חלקו הפוסקים עיין בתומים והארכתי במ"א ע"כ י"ל ממנ"פ אם נאמר שוגג הי' הרי כשר הוא ואם נאמר מזיד הי' אאמע"ר ואף אם נאמר שפושע הוא ובזה ל"ה רשע ומ"מ פסול לשחוט בזה י"ל אאמע"ר כמ"ש הש"מ כתובות י"ט דאפילו במדות חסידות אאמע"ר ומכ"ש בנ"ד שאמר שנעשה אח"כ ורק שהרב כתב שהבין מעקימת שפתיו שהי' מכשול עקימת שפתיו ל"ה מעשה לאסור השוחט עולמית איברא דהמעיין במ"ל פ"ד ממלוה שמסופק אם העדים נאמנים לומר ידעינן מהאיסור מ' נימא דאין נאמנים דאאמע"ר או דלמא ל"ד דשאני היכא שהוא מהוה האיסור דאז א"נ אבל היכא שהאיסור ראינו בעינינו ולא מפיו אנו חיין אלא שאנו תולין שמא לא ידע שהמעשה היא איסור אפשר דנאמן לומר שעשה בידיעה והיא כעין דברינו ודברי מהרש"א עיי"ש שמביא ראיה מדברי הנ"י פז"ב שגרס והא שמתינהו ול"ב שמתינהו עיי"ש. ודחה הע"ל ראי' זו דשם דיש לחלק בין היכא שהעדים אומרים שבמזיד הי'

דאז אין נאמנים ובין היכא שאנו מכריחים הדבר מכח אומדנא ל"ש אאמע"ר עי"ש א"כ ל"מ למה שרצה המ"ל לומר בתחילה דאף כשאמרו העדים ל"ש אאמע"ר בודאי בנ"ד ל"ש אאמע"ר. אך גם למה שדחה המ"ל מ"מ בנ"ד שכתב שהבין מעקימת שפתיו ל"ש אאמע"ר כמו שכתב המ"ל בהנהו קביראי דהיכא שאנו דנין מכח אומדנא ל"ש אאמע"ר. ולפ"ז נפל היתר האחרון בבירא (וע' תשו' מהר"ם לובלין סי' פ"א בשם הגאון מ' פייביש דהיכ' דנתפס בדבריו ורצה להתנצל ל"ש אאמע"ר ונפסל עפ"י עצמו ומהר"ם חולק עליו וע' בשער משפט סי' ל"ג ס"ק י"ד ומה שכתבתי בזה בסימן הקודם) ועוד יש לצדד להחמיר דכיון שבודאי השו"ב עבר אדרבנן שלא קלף הבשר בלוי איתרע חזקתי' וחיישינן שמא מעיקרא הי' בו דם ועבר אאיסור חמור וכיוצא בזה כתב המ"ל בה' מלוה פ"ד בד"ה ולענין הלכה וגם המהרי"ט כ"כ סי' מ"א ח"א לענין חזקת פנוי' והובא ג"כ בתומים סי' ל"ד ס"ק י"א בשם פ"מ עיי"ש:

ה' והנה בדברי המל"מ שכ' דהיכא שאנו יודעים גוף המעשה אלא שאנו תולין שעשה בהיתר נאמן לומר שעשה איסור לפסול א"ע יש לישב קו' התוס' בכתובות גבי אנוסים היינו שהקשו נימא פלגינן דיבורי' ונאמן שהיו אנוסים אך לא מחמת ממון להנ"ל ל"ק דנחזי אנן אלו הי' עדים אחרים שהיו אנוסים ולא ידעו מחמת מה נאמנים העדים לפסול עצמן כדברי המ"ל א"כ בזה שאתה אומר דנאמנים שהיו אנוסים הו"ל כעדים דעלמא. ושוב כשנאמר כן שיש עדים שהיו אנוסים כשהם אומרים מת"מ הרי נאמנים לפסול עצמם והו"ל רשעים ע"כ א"א למיתפס החבל בתרי ראשין דאם אתה מאמין שהיו אנוסים הרי נאמנים לעשות עצמן רשעים ומ"ה לא פלגינן דיבורי' ויכול להיות שהתוס' כוונו לזה בסנהדרין ט' ע"ב שכתבו דממנ"פ אי מהימנת לי' שהוא אונס נהמני' שמחמת ממון נאנס ואין לזה שום הבנה דלזה נאמין לו ולזה לא נאמין לו אך להנ"ל כונתם עמוקה דאם מאמינים להם הר' אנו יודעין גוף המעשה. ושוב נאמנים שעשו ברשעות כדברי הנ"ל ודוק היטב. ואם לא כוונו התוס' לזה הדבר נכון בעצמותו ומיושב קו' התוס' אף למ"ד בב"ב קל"ד דבחד גופי' פלגינן דיבורי' כאן ל"פ דאם נאמין לו שהי' אונס הרי נאמין שעשה ברשעות להמ"ל ושוב הו"ל רשע ומ"ה לא נאמין כלל והתבונן בזה וכן בפלוני רבעני אם נאמין לו על המעשה שוב מאמינין לו שהוא רשע ומ"ה ל"פ דיבורי' שנרבע באונס אך שלאחר רבע:

ושוב ראיתי בתשו' ברית אברהם חלק יו"ד סי' ג' הביא דברי המ"ל מה' מלוה ותמה עליהם מתוס' ב"מ ד'. ואמנם מתוס' מכות ב' גבי גלות שהקשו מה אם ירצה לומר מזיד הייתי ותמה מהרש"א ע"ז משמע כדברי המ"ל ולישב הסתירה זו נראה דבאכל חלב

בשוגג ל"ה ריעותא כלל וא"א מע"ר משא"כ בהרג בשוגג הוי ריעותא דחמיר יותר ומ"ה ל"ש אאמע"ר כדברי המ"ל והנה בדברי זקיני הח"ץ סי' ג' בד"ה הוא טעות גדול מכמה טעמים נמצא כעין סברת המ"ל ועדיף יותר מהמ"ל דבדברי הח"ץ א איכא ריעותא שעבר אאיסור דרבנן בשאט נפש ול"ק לח"ץ מתוס' ב"מ באופן דבנ"ד שייך סברת הח"ץ הנ"ל ודוק היטב:

ו' מיהו י"ל כיון שהשוחט אומר שקלף בשר הבלוי ורק דנדבק אח"כ אם כי הדבר רחוק מ"מ לתרץ עצמו יכול אף בדבר רחוק כמ"ש התו' יבמות קט"ז ד"ה הכא בשם ה"ר מנחם דיכולין העדים לתרץ עצמן דבגמלי פרחי באו ותוס' קדושין ע"ג ד"ה אלא מעתה כ' דיכולה לטעון שבא, ע"י שם והרא"ש שם פסק כבה"ג כדאיתא במ"ל פט"ו מה' אישות ואף דאין לסמוך ע"ז להקל אולם כבר כתבתי דהיכא שקרה לו כן בפעם הראשון יש לסמוך על הפוסקים דבפעם הראשון אין להעבירו וע' בתשו' כתר כהונה סי' נ"ה כמה סברות להקל ע"כ אם יראו הרבנים הקרובים שהשו"ב הוא ירא שמים באמת וטפלי תלוי בי' ויסכימו לקנסו על אשר לא השגיח היטב במלאכת שמים ולהעבירו על איזה זמן ולהכשירו אח"כ כשיקבל עליו דברי חבירות הנני לצרף עמהם ולהכשירו באופן הנ"ל: והנני ידידם:

בשולי המכתב בספרי חא"ח סוף סי' ס"ד כתבתי בדין אם עובר בלאו דלפ"ע בהכשיל לחבירו באיסור עשה תליא בב' תירוצי תוס' ע"ז ט"ו לענין לפני דלפני. ובהגהות ומפתחות שם בארתי דברי דמדרבנן ודאי עבר כדמוכח מסוכה דף ל"ט דאין מוסרין פירות שביעית לע"ה אף דל"ה רק עשה אך הספק הוא אם עובר מדאורייתא להפוסקים דמכשיל באיסור דרבנן אינו עובר בלפ"ע דאורייתא. וכעת ראיתי להסתפק במכשיל לחבירו בחצי שיעור שהוא דאורייתא אם עובר בלאו דלפ"ע מדאורייתא, וקצת נראה להוכיח דלא עבר בלאו מדאמרינן בש"ס דחולין צ"ג בטבח שנמצא אחריו חלב להלקותו בכזית לעברו בכשעורה ואמאי לא מלקין אותו מכות מרדות אף בכשעורה שהרי עבר אף בח"ש בלאו דלפני עור. ומה חילוק בין כזית לפחות מכזית וע"כ דבכזית עבר בלאו ואף דבלפ"ע ליכא מלקות מ"מ מלקין מכות מרדות משא"כ בח"ש לא עבר מדאורייתא בלאו ועדיין צ"ע וגוף הדין תולה בזה אם עבר עבירה בח"ש כגון שבישל בב"ח פחות ממאכל בן דרוסאי שכתבתי בספרי חא"ח סי' פ"ב אות ב' שאסור מדין ח"ש אם אסור בלאו דלא תאכל כל תועבה הואיל ונעשה דבר מתועב או לא ובשעה"מ פ"ה ממאכלות אסורות כ' דאף בלאו הבא מכלל עשה לא מקרי כל שתעבתי וכש"כ במ"ש ולפ"ז ה"ה בלפני עור י"ל כן. אך בגוף דברי שעה"מ יש להתוכח ויבואר אי"ה בה' בב"ח:

סימן לב

להרב המאוה"ג המופלג הותיק וחסיד בנש"ק מוה' נפתלי נ"י אבד"ק ליטיוויסק יע"א:
א' ע"ד השו"ב אשר עשה פגם בסכינו של חבירו בשאט נפש ע"י ברזל והעידה עליו נערה אחת ואח"כ הודה שעשה כזאת אין לפסלו הגם כ' לא הודיע כת"ה הטעם למה עשה כן ואיזה טענה אשר ישוב אבל. יהי' איך שיהי' אם כוונתו להרע לחבירו ולהעיד עדות שקר שחבירו רוצה לשחוט בסכין פגום כל עוד שלא העיד לא נפסל במחשבה לבד (וע"ל סי' ח' אות א' ואות ו' שהארכתי בפרט זה. ואף להפוסקים דנפסל במחשבה לבד כדמוכח מסמ"ע ס"ק ט"ז מ"מ ודאי לא כיון להעיד שרצה לשחוט בסכין פגום דבודאי יבדוק השוחט קודם השחיטה ויראה שהוא פגום ולא ישחוט) ואין לחוש שרצה להכשילו שישחוט בסכין פגום ויאכיל טרפות דהרי השו"ב יבדק קודם שחיטה ויראה שהוא פגום. והיה מקום לומר לכאורה דמזיק לחבירו ממון בשאט נפש פסול דמיקרי רשע אע"פ שמשלם לחבירו כדדרשינן בב"ק ס' חבול רשע גזילה ישלם אע"פ שמשלם רשע הוא ולפ"ז ה"ה בכל מזיק בידים מיקרי רשע אבל ז"א דהיכא דעבר בלאו שאין בו מלקות לא מיפסל רק היכא דאיכא חימוד ממון וכ"ש במזיק לחבירו לא מיפסל כיון דאין בו מלקות וליכא חימוד ממון וכיון דלא מיפסל לעדות כ"ש לשחיטה דקיל טפי דאף פסול לעדות לאחד משאר עבירות כשר לשחיטה ואפילו בדיקת סכין א"צ רק במומר לכך לר"מ. ואמנם בזה שקלקל הסכין א"צ לזה דאין כאן היזק ממון דבקל יוכל לתקן ע"כ הדבר ברור דאין לפסול השוחט. אך יש לקנסו ומלבד כל הנ"ל אף אם הי' בזה פסול כיון שהודה מעצמו אמרינן א"א מע"ר ואין נאמן לפסול את עצמו דמה שהעידה עליו אשה אחת אין בזה מועיל רק משום הודאתו. אמנם א"צ לכל זה בנ"ד ומ"מ ראוי לקנוס אותו כדת וכדין כי הוא בזיון גדול וישוב על מחשבתו הרע:
ב' וע"ד השוחט השני שחתם בכתב באלה ובשבועה שלא ילך לבדו לשחיטה במקולין בלי חבירו ועתה טוען שאחרי שחבירו הוא שונא אדעתא דהכי לא נשבע ורוצה לבדו לשחוט הנה אם נשבע זאת לחבירו מבואר סי' רי"ח ברמ"א בנודר לחבירו בע' אומדנא דמוכח וכאן אולי ל"ה זאת אומדנא דמוכח אולי הי' מוכרח לישבע אף שחבירו שיצא לו דאם לא הי' נשבע גם חבירו לא קבל עליו השבועה הזאת והיו חוטפים זמ"ז וגם אולי אנשי העיר רצו שישבעו זל"ז שיהי' שני שוחטים במקולין כ' הוא תקנה גדולה ואין הדבר תלוי בדעתם כלל ע"כ בלא התרה רק מכח אומדנא לבד אין להתיר ולהתיר לו השבועה אין מבואר מלשון השאלה אם לא נכתב שם עד"ר ועוד נ"ל בשנים שנשבעו זל"ז הוי כקיבל טובה מחבירו ואין מתירין אלא בהסכמתו כמבואר מלשון הש"ך סי'

רכ"ח ס"ק נ"ה ואף די"ל דזה דוקא היכא שקיבל טובה משא"כ מה שחבירו נשבע ג"כ לא מיקרי טובה כדמשמע מסי' רל"ו בשנים שקבלו בחרם לישא זא"ז והעביר המועד א"צ התרה משמע דעכ"פ מועיל התרה וכן משמע מסי' רכ"ח ס' ל' ומכמה דוכתא דדוקא עשה לו טובה ולא מה ששני בנ"א נשבעו זל"ז. ועוד י"ל שאין להם הנאה מזה והיכא שאין תועלת לחבירו דעת קצת פוסקים דמהני התרה דלא כש"ך סי' רכ"ח כ' בפתחי תשובה מ"מ מי יהין להורות נגד הש"ך ז"ל ועוד זה הוה תועלת מה שיתיעצו יחד בעסק הסכין והשחיטה והבדיקה ע"כ לדעתי אין להתיר כ' תקנה טובה הוא. ועל כת"ה לקנוס השוחט כפ' חוו"ד אשר קלקל סכין חבירו בשאט נפש. ויעשה כתב ויקבל עליו שלא לעשות עוד כדבר הזה ואז הכתב והתקנה שעשו ביניהם השוחטים בתקפו. ואתו לב נבון לסדר ענייניהם שלא יהיו שונאים זל"ז כי שנאה תקלקלם השורה שלא יוכלו לעשות מלאכת ד' באמונה ומרוב הטרדה דברי מעטים:

והנני ידידו:

סימן לג

להרב הנ"ל:

יקרתו הגיעני ע"ד השו"ב שהי' לו דו"ד עם שוחט הב' ומנו פשרנים וקבלו בק"ס לבצע ביניהם והיתה הפשרה שאחד חייב להשני כך מסוים והפשרנים צוו שיתן תיכף ואמרו בכתב הפשרה שבאם לא יתן תיכף אסור לו לשחוט. ולמעכ"ת נראה שלא מינו פשרנים. אך לדיני ממונות שביניהם לא לאסור השחיטה על האחד. וגם לא נראה בעיניו שבפשרה יצטרך למכור כל אשר לו כדין סדר לבע"ח. הנה בדבר איסור שחיטה צדקו דבריו דמה כח:

יש להרבנים הפשרנים לאסור שחיטתו ואין זה דמיון כלל למה שכתב הרא"ש בקהל שאסרו שחיטת הכל דהקהל יכולין לאסור על עצמם ולא הרבנים הפשרנים אם לא נתמנו לזה אמנם מה שכתב דבפשרה אין החיוב על השו"ב למכור כל אשר לו זה ליתא דכאן שקיבל בק"ס המעות נעשה חוב עליו ונחתינן לנכסי' ומסדרין לבע"ח. ואמנם אולי יש לבע"ד לומר כמו שכתב הרא"ש בתשובה כלל ח' סי' ד' והובא ביו"ד סי' רל"ב במי שנשבע או, נדר ליתן למשודך בתו סך מסוים ונתקלקלו חובותיו דאין מחייבין אותו למכור דירתו וכלי תשמישו משום אומדנא דאדעתא דהכי לא נדר. ועיין במ"ל פ"ו מה' זכי' שהאריך בדברי תשובת הרא"ש אלו וה"ה הכא נימא אומדנא דאדעתא דהכי לא נתפשר שיצטרך למכור דירתו וכלי תשמישו והוה פשרה בטעות. אולם לפמ"ש המ"ל שם לישב מה שקשה לכאורה על דברי הרא"ש מתוס' כתובות מ"ז שכתבו דהיכא דתלוי

בדעת האחר ל"א אומדנא דהמשודך לא הי' מרוצה על אומדנא זו. וכתב המ"ל דבדברי הרא"ש לא הי' שום חיוב בדבר כ"א מכח השבועה וכיון שהם דברים שבינו ובין קונו שייך לומר דאדעתא דהכי לא נשבע אבל היכא דאיכא דעת אחרת ל"א אומדנא. ולפ"ז לפי המבואר בסי' ר"ה דפשרה דינה כמכר ויש קנין וחיוב לקיים הפשרה ל"א אומדנא הנ"ל: אמנם לפי דברי המ"ל יהי' בנדון תשו' הרא"ש במי ששידך בתו ונתחייב עצמו בקנס ליתן ונתקלקלו חובותיו יהי' מחויב למכור כלי תשמישו ואם לא ימכור יתחייב קנס דהוה חיוב גמור וצ"ע דהרי בקלקל המשודך מעשיו אמרינן אומדנא אף בחרם וקנס. וה"ה אומדנא דתשו' הרא"ש אולי אמרינן גם בקנס. והנה מלשון ש"ע סי' רל"ב משמע דמטעם אונס קאתינן עלה ולא מטעם אומדנא. אמנם דא ודא אחת הוא דמטעם האונס אמרינן האומדנא ולדינא נלע"ד כענין שכתב המ"ל שם דאומדנא גדולה אמרינן אף היכא דתלוי בדעת שניהם א"כ נהי שאם הי' רוצה השוחט לבוא בעקופין ושלא ליתן המעות ל"א אומדנא דהאחר לא הי' מרוצה לזה אבל בנ"ד שיש תקנה להבטיח המעות כמו שיבואר גם הצד השני הי' מרוצה לאומדנא כזו שלא יצטרך למכור כלי ביתו ע"כ אמרינן אומדנא. וא"צ למכור כלי ביתו לע"ע הוצרכתי להאריך בכ"ז לפי מה שנ"ל דבשוחט שאינו רוצה לקיים כפי הד"ת שעליו פסול לשחיטה דהוי כגזלן וחשוד לד"א ואחר שהב"ד מתרין בו שיחזור ממון אחרים ולא יתן הוי כמומר לדבר אחד לעבור על ל"ת דלא תעשוק או לוה רשע וכו' וצריך בדיקת סכין לרמב"ם. על כן נצריך בנ"ד לבוא לאומדנא שלא יחייבהו הב"ד למכור עתה ביתו וכלי תשמישו וע"כ כת"ה יתן לו ארכא זמן היותר קצר שאפשר כפי דעתו ודעת בעלי בתים ויחידי העיר והשוחט יתן כתב באלה ובשבועה שבאם לא יתן לזמן קצוב יאסר שחיטתו כדת. ועל אופן זה יוכל להרשות לו לשחוט בלי שום פקפוק ואם יוכל להודיע למי שהמעות שלו שיסכים ע"ז ברצונו מה טוב ועיין בסי' צ"ט שהב"ד יכולים ליתן זמן כפי חות דעתם:

והנני ידידו:

סימן לד

לכבוד הרב הה"ג החריף ובקי ותיק וחסיד בנש"ק מו' אברהם אהרן טייטעלבוים נ"י האבד"ק קאלבסאב יע"א:

ע"ד שאלתו איך שהי' בק' שו"ב עשרי' שנה ושבק לן חיים ל ורוצים למנות בנו אחריו ואולם לאשר אביו הלך בעקשות ולפרקים התריס נגדו ולא רצה להראות לו סכינו אך להדיינים אך לאשר טפלא תלוי בו לא העבירו ועתה מתירא שגם הבן ילך בדרך אביו

לאשר הוא איש אמיד ורוב אנשי העיר אינם חפצים בו ושאל אם יש לבן חזקה בעניני שחיטות:

א' תשובה הנה כ"ת מביא בשם זכור לאברהם בשם כנה"ג דאין לבן חזקה בזכות שחיטות אביו ולע"ע לא מצאתי כן ואדרב' באשל אברהם הנדפס באו"ח סי' נ"ג מבואר דמינוי לשוחט הוי כשאר מינוי לישראל דבנו יורש אחריו וכן מבואר בתשו' מבי"ט סי' ר' בלשון ההסכמ'. וז"ל ההסכמ' להיות הלכ' רווחת שכל מי שיש לו איז' מינוי הן מלך הן חכם הן חזן הן שוחט הן מנהל אם יש לו בן וכש"כ אם הוא הגון הדין עמו ע"כ ומצד הסברי ג"כ הוה ענין שחיטות מינוי של כבוד לפי המבואר בסי' י"ח דעכשיו נהגו למנות אנשים ידועים על השחיט' והבדיק' ולהם מחלו חכמים כבודם כי הם זהירים וזריזים א"כ הנה זאת מינוי של כבוד כמו שוטרי הדיינים וגבאי צדקה וסופרי הדיינים שהובא בתו' סוט' מ"א ד"ה אותו ויש לבן חזק' בזה כמו בש"ץ המבואר בתשו' הרשב"א ס' ש' ובש"ע סי' נ"ג והנה הפוסקים האחרונים האריכו הרב' בעסק חזק' מרב עיין ח"ס או"ח סי' י"ג שהאריך לפלפל בדברי המג"א סי' י"ג דמייתי למהרשד"ם סי' פ"ה ובעל עשר' מאמרות דאין בכתר תור' ירוש' ולפע"ד נרא' להבין הדבר עפ"י המבואר ברמ"א סי' רמ"ה דרב היושב בעיר ולומד תור' יכול לבוא אחר וללמוד שם אפי' מקפח קצת פרנסות הראשון והוא מפסקי מהרי"א סי' קכ"ח והטעם משום דמחויב ללמוד תור' בחנם דמה אני בחנם ולכן אין בו השגת גבול א"כ מה"ט נמי אין ירוש' בכתר תור' דל"ה זכות להוריש לבניו אך במלכות ושאר המינוי' כגון כ"ג שנוטל פרס ויש בו זכות להוריש לבניו מדאורייתא ולפ"ז כ"ז בימיהם שלא קבלו את הרב כשוכר את הפועל אלא כל ת"ח הנהיג את בני עירו וממילא הי' מקבל שכר מחופ' וקידושין גם אחר הבא לשם אין בו משום השגות גבול ולכן אין בו ג"כ משום ירוש' אך עתה שמקבלים רב ולפרקים מביאים אותו ממקום אחר וכל בני העיר מקבלים עליהם ליתן לו די פרנסתו ואין אנו בושים ליטול שכר ופרס ודאי יש בו משום השגות גבול כמ"ש בתשו' ח"ס חו"מ סי' כ"א ממש כלשון זה ודאי בנו יורש גדולתו כמו כל המנויים ומוד' בזה גם בעל עשר' מאמרות ומהרשד"ם ושמא אף נשיאות שנתמנ' רבי הי' שררה בממון והגם דרבי הי' עשיר אבל עיקר הנשיאות הי' התמנותו לגדלו משל אחיו ולכן מקש' בגמ' כתובות הא קרא כתיב ול"ק מה שהקש' על עשר' מאמרות בתשו' שואל ומשיב קמא ח"ב סי' י"ז אך מבעל עשר' מאמרות לא משמע כן:

ב ובשוחט כל אפין שוין דבנו יורש חזקתו הגם דבספר דעת קדושים להגאון הצדיק מביטשוטש סי' א' כ' דגם בשוחט ל"ש השגות גבול מטעם שכ' פסקי מהרא"י דגם

שוחט צריך לשחוט בחנם כמו בהזא' ואינו נוטל אלא שכר בטל' אבל דבריו תמוהין דברש"י קידושין נ"ג איתא דכהנים בע"מ חולקין בקדשים בשביל שמתליעין בעצים ומפשיטין עורות ושוחטים הרי דהתור' נתנ' שכר בשביל שחיט' וכמו שכ' בתשו' מהר"ם מרוטינבורג והובא ג"כ ביד אפרים יו"ד סי' ס"א ובספרי חא"ח סי' י"ג אות י"ד דכהנים שכורים כמו לוים דכתיב שכר הוא לכם חלק עבודתכם וכיון דכהנים בע"מ נוטלין חלקם בשביל שחיט' ה"ה דמותר ליקח שכר ומה שדימ' להזא' כבר כתבתי בספרי לא"ח סי' צ"ג אות א' דשחיט' אינו דומ' להזא' עיי"ש ומ"מ שחיטת קדשים ודאי מצו' ועכ"ז נטלו שכר ואולי יאמר הגאון בעל דעת קדושים דגם זה אך שכר בטיל' וע' בגדולי הקודש בספר הנ"ל מבאר דבריו. ועכ"פ להלכ' דשייך השגות גבול ודאי גם ירוש' שייך בי' ובניו יורשים גדולתו אם הם ראוים לכך:

ג והנה מה שכתבתי לעיל דזה מה שהבן יורש שררות אביו הוא היכא דדין ממון פתיך בי' ולא שררות שאין בו דין ממון מוכח ג"כ ממה שמבואר בח"מ סי' רע"ו דאין היורשים יורשים דברים שאין בהם ממש או טובת הנאה שאינו ממון אך עכ"ז ק"ק דל"ל קרא דבנו זוכה תחתיו ות"ל מדין ירושה וע"כ צ"ל כיון דל"ה זכות גמור ול"ה רק כמכירי כהונה איצטריך קרא ובאמת אם בניו זוכין חזקה דהוא מצוה בעלמא. יש לומר דמדין תורה אין זוכין אך מצד התקנה ואולי בזה מיושבין דברי הרשב"א סי' ש' שתלה הדבר במנהגא מה שהבן יורש שררתו והקשה בח"ס או"ח סי' י"ג דהרי מקרא נפקא לן אך לפמ"ש י"ל דמקרא לא ילפינן רק בשררות שנוגע לזכות ממון וממנהגא אפי' בשררות ושירות של מצוה כדמשמע במבי"ט הובא לעיל דאפי' במנהל הבן יורש השירות. ושוב מצאתי במהרי"ק סי' קס"א שכ' לענין כלי קודש שעשה אביו והוא תובע מהקהל וכ' דלהמוריש לא הי' אלא טובת הנאה ואינו ממון ועוד יש לדמותו לקנס דאין מוריש לבניו ואע"ג דלענין שררה מצינו שאם בנו ראוי הוא קודם לכל אדם ע"כ צריך לחלק בין שררה להך דהכא עיי"ש הנך רואה דס"ל דאינו יכול להוריש רק ממון גמור ומ"מ שררה יכול להוריש ולפ"ז אין תימא אם נאמר דגם בשררה אינו יכול להוריש רק היכא דזכות ממון פתיך בי' משא"כ היכא דזכות ממון לא פתיך בי' אינו יכול להוריש גם במצוה ומה שמבואר במבי"ט במנהל שיורש הוא ממנהגא ולא מדינא. ובזה מיושב מה דקשה למה במשוח מלחמה אינו מוריש שררתו לבנו כמבואר בש"ס דיומא ע"ג ואין לומר דשם ילפינן מקרא משום דעיקר משיחתו ל"ה באהל מועד א"כ למה לדידן בכל שררות יורש אף דל"ה באוהל מועד ועוד גם מינוי מלך ל"ה באוהל מועד ואי דבמלך יש קרא א"כ קשיא לדידן אדיליף ממלך נילף ממשות מלחמה אך לפי מה שכתבתי לעיל דבמשוח

מלחמה אין שום זכות ממון דהרי אינו נוטל חלק בראש ומ"ה אינו יורש משא"כ בשאר שררות שיש איזה זכות ממון ילפינן דיורש מקרא ואף דיש לפקפק איך יתכן ששררות גופי' מה שהוא ענין יקר לא יחשיב אך אם יש בו דין ממון ובמה מחשב זה לעומת ענין נכבד ומשרה גבוה אך ענין ירושה לא נתרבה בעניני רוחני אך בעניני ממון התורה גילתה להוריש בניהם אחריהם ומ"ה אין תימא אי גם בענין שררה בעי זכות ממון ומ"מ לא נהירא לי שלא יהי' גם במינוי משוח מלחמה שום זכות ממון ובודאי הי' פרס יותר למשוח מלחמה משאר כהנים. ומצאתי בשלטי גבורים להרב מ' אברהם הרופא אחרי שהאריך הרבה בפרק מ"ג בענין משוח מלחמה שהוא הי' המנהל כל המלחמה ולומד כל עניני המלחמה סיים בסוף הפרק שמביא ד' הר"מ שכ"ג וכל המנוין בנו יורש גדולתו ומשוח מלחמה בנו לא ירש שררתו וז"ל ואל תתמהו אם בן כ"ג וכו' ירשו מעלת אביהם ובן משוח מלחמה לא ירש תחת אביו אם לא בחרו בו וימשחו אותו כאשר כ' הרב ז"ל (ובאמת הוא מבואר בגמ' ולא רק ברמב"ם) כי בני כל המנוים כולם בנקלה ידעו לשרת שרות אבותם הראי' כי כ"ג לא ידע לעשות עבודה שלא ידענה כהן הדיוט ובני הגזברים והאמרכלים והסגנים ידעו לשרת בלי לימוד כאביהם ממש אמנם בן משוח מלחמה לא ידע לעשות סיפורי הלצה בקהל עם ישראל ולא יהי' בקי בפרטי המלחמות אלא בלימוד רב ובאריכות זמן ע"כ לא יתמנה תחת אביו אם לא ידע בכל אלה כמוהו ובשלם שבפנים עכ"ל ודבריו כקילורים לעינים ומועילים מאוד אולי יהי' זה סברת בעל עשרה מאמרות ומהרשד"ם דבכתר תורה ל"ש ירושה לפי שזה צריך לימוד רב להורות לעם הדרך שילכו בה ולהוכיחם במישור בנועם שפתיו על כן אין הבן יורש שררתו אם לא יבחרו בו כאמור הארכתי קצת ליישב דברי בעל עשרה מאמרות ומהרשד"ם ועכ"פ לענין שוחט אם הבן ממלא מקום אביו בעסק מלאכה זאת ובלימודים הנצרכים אין ספק שראוי להעמיד הבן במקום אב. ואם עכ"ז רוב הציבור אין חפיצים בו מי יוכל לכוף אותם אך על כת"ה להבינם הדבר לאשורו שהבן ראוי למלא מקום אביו וע"פ ד"ת עליהם לקבל הבן כאשר המנהג כן הוא ומה שאביו הלך בעקשות בן לא ישא בעון האב ואם לא ירצה השו"ב לכוף ראשו לפניו אל ימנה אותו ואם אח"כ יתריז נגדו יעביריהו כדת מה לעשות אבל כמדומה שלא יהין לעבור על דבריו ומה שנלע"ד עפ"י חות דעתי כתבתי והנני ידידו סימן לה לחתני הרב הגדול החריף ובקי מ' נתן לעווין נ"י: א ששאלת על דברי הרשב"א חולין וא"ו ד"ה למאי שכ' בהא דאמרינן שם למאי אי לשחיטה ר"ג גזר אי לייי"נ ר"מ גזר אפי' תאמר דר"מ ל"ג אלא על יינם לבד משום דס"ל כרב ענן א"ש דמומר לע"ז מותר לאכול משחיטתו ע"כ והקשית איך אפשר דר"מ ס"ל כן והרי ס"ל מומר לדבר אחד הוה

מומר: לכל התור' כמ"ש תוס' חולין י"ד ד"ה השוחט יפה הקשית אמנם יש לישב לפמ"ש הלב ארי' והפליתי סי' י"א דלר"מ ל"ה רק חשוד לכל התור' דחשדינין שלא ישחוט יפה וכבר קדמו מהרי"ק בתשו' סי' ק"ס עיי"ש מה שפי' דברי תוס' חולין וכיון דגם לר"מ מומר לדבר אחד ל"ה מומר לכל התור' רק חשוד וכשר השחיט' באחרים רואין שפיר קאמר הרשב"א די"ל דס"ל כרב ענן ול"ק קושיתך ועיין לעיל סי' ט"ז אות א' מה שכתבתי לתמוה על מהרי"ק ופליתי ולב ארי' מסוגיא דעירובין ס"ט וע"ל סי' הנ"ל אות ח' מה שכתבתי לישב דברי הפנים יפות פ' משפטים במה שכתב דלר"מ שחיטת מומר הוה שחיט' לשיטתי' דס"ל שחיט' שא"ר שמי' שחיט' שתמהתי דשחיטת מומר הוה כנוחר ומעקר ותרצתי ע"פ דברי חדושי הר"ן חולין י"ד דשחיטת מומר ל"ה רק טרפ' עיי"ש ותמצא נועם:

ב ודע דמ"ש הלב ארי' בתוס' חולין י"ד ד"ה השוחט הנ"ל דתוס' ס"ל כשיטת המרדכי דאם מחלל שבת בפני א' חשוב או ב' הוה מומר לחלל שבתות בפרהסיא המעיין במרדכי לא מוכח מידי והפליתי דקדק קצת מדברי המרדכי אבל רחוק דהמרדכי יסבור כן ובפ' בן סורר מוכח להדיא דפרהסיא הוי בפני עשר' מישראל שוב הערני ב"א הרב הגדול מ' גדלי' נ"י דמש"ס דשבועות דף כ"ה והוא שראוה לג' בני אדם ומרש"י שם משמע דבג' הוה פרסום. וה"ה לענין מומר ומעירובין ס"ט מהא דחזי' לר' יהוד' נשיאה כסי' משמע כדברי הפליתי ומה שהקשו התוס' לר"מ דס"ל מומר לדבר אחד הוה מומר משוחט בשבת דקש' הרי לר"מ ל"ה רק חשוד לכל התור' י"ל בפי' דברי התוס' דס"ל לתוס' כיון דלר"מ חשוד לד"א הוי חשוד לכל התור' הוא מועד לנבל בידים וכמ"ש הר"ן ריש חולין באוכל נבלות להכעיס דמועד לנבל בידים וכתב הת"ש סי' ב' ס"ק י"ז בשם הלבוש דמועד לנבל בידים ל"מ אפי' ישראל עע"ג עי"ש ה"ה לר"מ במומר לדבר אחד ל"מ אפי' עע"ג ושפיר הקשו התוס' ולפ"ז שוב נתעורר קושיתך דכיון דדמות יונה מצאו ור"מ חושש למעוטי הוה לר"מ מומר או חשוד לכל התור' ול"מ אחרים רואין דמועד לנבל בידים ומ"מ אין על הרשב"א קו' מתוס' דרשב"א יסבור כמש"ל וגם יש לחלק בין מומר להכעיס דחשוד לנבל בידים משא"כ מומר לדבר אחד לר"מ והרבה יש לדבר בזה ואקצר:

ג ובעיקר קו' הפנים יפות לר"מ דמומר לדבר אחד מומר לכל התור' איך חייב' תור' דו"ה הרי נעש' מומר בהגניב' ול"ה טביח' ואי דמיירי בטובח ע"י אחר למ"ל קרא לטובח ע"י אחר והרי עיקר קרא לא מיירי רק בטובח ע"י אחר י"ל דלר"מ משכחת שיגנוב ויטבח כאחת כגון שבהמה נכנסת לחצירו ולא נעל בפני' רק שחטה חייב דו"ה דבשעת הוא גניב' ול"ה מומר קודם טביח' רק בשעת טביח' והשחיט' כשרה דבאותו פעם לא נעש'

מומר כמ"ש תוס' חולין י"ד ופוסקים ועי' בנתיבות המשפט סי' שמ"א ס"ק ט' שכ' ג"כ דבכה"ג חייב דו"ה או דמשכחת לה בהית' בהמ' שאולה לו וטבחה כדאמרי' כתובות ל"ד. ולכאור' נרא' דלר"מ ודאי בפעם אחת לא נעש' מומר וכ"כ רש"י בכורות ל"ו אימר דאמר ר"מ לאחזוקי ופירש"י כגון שהוחזק בכך ומשמע דל"ה חשוד לדבר אחד עד שיחזוק בכך וכש"כ דל"ה מומר בפעם אחת ובהכי מיושב דלא תיקשי לר"מ למ"ל קרא דקרבנו ולא הגזול כיון דהוי מומר לדבר אחד הוי מומר לכל התור' ואין מקבלין קרבן מן המומר כדאיתא בחולין ה' וע"כ לר"מ בפעם אחת ל"ה מומר לכל התור' כולה אולם ע' בש"ך יו"ד סי' קי"ט ס"ק י"ח בפלוגתא דר"מ ורשב"ג בחשוד על דבר לא דנו ולא מעידו מיירי שאינו מועד לכך משמע דלא מפרש דברי הגמ' בכורות ל"ו דבעי שיחזוק בכך בג' פעמים רק שידוע שעבר משא"כ בכהנים אבל אף שעבר בפעם אחת הוא חשוד לכל התור':

ד ודע דלר"מ אף במומר לאיסור עשה או ללאו שאין בו מלקות הוי חשוד או מומר לכל התורה וכן מוכח בש"ס דבכורות ל' דאמרינן דלר"מ חשוד על המעשר חשוד על השביעית ופירש"י וכש"כ חשוד על השביעית חשוד על המעשר והרי שביעית ל"ה רק איסור עשה ומכ"מ הוא חשוד על כל התורה. ובהכי נ"ל ליישב שיטת ר"ת דס"ל בתוס' זבחים כ"ב ותוס' חגיגה ה' דל"ה ערל רק במומר לערלות אבל מתו אחיו מחמת מילה ל"ה ערל ומותר בקדשים וקשה מש"ס דפסחים ס"א ע"ב דאמרינן שם מה לערלה שכן לא הותר מכללה ולר"ת מצינו ערלה שהותר מכללה כגון שמתו אחיו מחמת מילה ודא תימא רבתי וכעת נ"ל דקשיא לר"מ למ"ל קרא דערל ובן נכר דהיינו שנתנכרו מעשיו דהוא מומר כדאמרינן בפסחים צ"ו וזבחים כ"ב והלא מומר לערלות נמי הוי מומר לכל התורה ולמ"ל ערל ת"ל דהוא בן נכר ולא יספיק הצריכא דגמ' דלבו לשמים כיון דלר"מ מומר לערלות מומר לכל התורה ושוב מצאתי בספר גבורת ארי להגאון שאגת ארי' תענית ט"ז שהרגיש בק' זו ועכצ"ל דלר"מ מיירי קרא במתו אחיו מחמת מילה והא דר"ת מוקי לקרא במומר לערלות כמ"ש תוס' בשמו בזבחים כ"ב זה לדידן דס"ל מומר לד"א ל"ה מומר לכל התורה ואיצטרך קרא להכי ומעתה אין תימא אם ברייתא דפסחים ס"א קאי אליבא דר"מ ולר"מ גם ר"ת מודה כדכתיבנא ואף דברייתא שם נקטי דבטומאה הותרה מכללה ור"מ ס"ל יומא ח' טומאה דחוי' בציבור י"ל דלאו דוקא נקיט הברייתא ורק דזה יש לו היתר בציבור וזה אין לו שום היתר כן נ"ל לישב קו' הגדולה ודו"ק:

מיהו שמא יש לישב שיטת ר"ת דס"ל דמתו אחיו מחמת מילה מותר בקדשים מסוגיא דפסחים ס"א דאמרינן דערלה לא הותר מכללה דקשי' משם בלא"ה אהא דאמרינן דזמן

לא הותר מכללו. והרי תוס' כתבו במנחות כ"ה ע"ב ד"ה הא אינו נושא דנותר הותר מכללו במנחת כהנים ובכל דבר שאין חייבין משום פיגול עיי"ש א"כ הרי זמן הותר מכללו. וכן קשי' אתוס' מש"ס דמעילה ו' ע"ב דאמרינן להדי' דפיגול לא הותר מכללו וכן הוא בש"ס ד דזבחים מ"ה ע"ב וע"כ צ"ל כונת הגמ' דפסחים ודזבחים ודמעילה דנותר ופיגול לא הותר מכללו בציבור. משא"כ בטומאה. ולפ"ז מיושב נמי הקושיא על ר"ת. ולפמ"ש תוס' זבחים ט"ז ע"ב ד"ה שכן לא הותרו מכללן מיושבין ג"כ ב' קושיות אלה ודוק:

ה' וע' עוד תוס' ב"ק ל' שהקשו וא"ת הא העדים פסולים שעוברין על לא תשימון בשטר שיש בו רבית ומ"ל פ"ד ה' מלוה ה"ו הקשה על דבריהם דל"ה פסולים רק מדרבנן דהוי לאו שאין בו מלקות ובעי הכרזה וי"ל דקשיא לתוס' אליבא דר"מ דלא פסיל שטר שיש בו רבית רק משום קנס שם והלא פסול מדינא דלר"מ מומר לעבירה אחת הוי מומר לכל התורה אפי' אלאו שאין בו מלקות. כן נ"ל לכאורה אמנם אם נאמר דבפעם אחת גם לר"מ ל"ה חשוד לכל התורה ליכא למימר כדכתיבנא. ומתוס' חולין י"ד משמע דתירץ האחרון קאי גם לר"מ וס"ל לתוס' דגם לר"מ ל"ה מומר בפעם אחת וצ"ל אף דהש"ך כ' סי' קי"ט ס"ק ח"י דלר"מ חשוד על הדבר לא דנו ולא מעידו אף דאינו מוחזק בכך מ"מ לכל התורה ל"מ מומר בפעם אחת. אך לשיטת תוס' משאנ"ץ אף לר"מ הוה מומר לכה"ת אף בפעם אחת:

ו' וראיתי קו' בחידושי יעבץ על חולין דלר"מ יקשה בהא דאמרינן בעשה כל האבות מלאכות חייב ומקשה שבת ס"ט דידע לה לשבת במאי ומוקי לה בתחומין ותוס' כתבו דלמ"ד תחומין ל"ד דידע לה בעשה (ושם בספר הנ"ל כ' דלר"מ ס"ל תחומין ל"ד וליתא דר"מ אליבא דנפשי' ס"ל תחומין דאורייתא). ומה בכך דידע בתחומין או בעשה הרי הוי מומר לעשה והוי מומר לכל התורה ואין מקבלין קרבן ממנו ולק"מ דידע בתחומין ולא עבר אתחומין כלל או דידע בעשה דהייינו לקדש השבת וזה לא ידע דבמלאכה נמי איכא עשה וסבר דבמלאכה עשה כמו דס"ל למאן דיליף קניבת ירק בשבת קי"ד עיי"ש דמשני לעבור בעשה ול"ת והמקשן לא ס"ל הכי. וע"ל סי' כ"ח אות י"א מה שכתבתי לישב קו' הגאון ר' יצחק בכר דוד מובא בנוב"י קמא אה"ע סוף סי' ע"ד. והא דס"ל לר"מ כתובות י"ט דאין נאמנים לומר אנוסים היינו מחמת נפשות משום דחייבין למסור למיתה וא"א מע"ר אף דאם לא מסרו למיתה אין חייבין כלום והפוסקים הוכיחו מזה דאם לא מסר נפש פסול לעדות וא"א מע"ר ולהיפך מזה מבואר בתשו' הרא"ש כלל י"ד הובא באה"ע סי' י"ז סעיף ו' דאם המיר באונס לא פסול לעדות אף שהי' מחויב למסור למיתה וכתבתי

דר"מ כשיטתי' דס"ל מומר לדבר אחד הוי מומר לכל התורה ולכן בעבר על מ"ע פסול לעדות ושייך גם בזה א"א מע"ר משא"כ לדידן שפיר כ' בתשו' הרא"ש והרבה יש לפלפל בזה ואקצר הפעם. וע' ת"ש סי' ב' ס"ק י"ח דמומר להכעיס אף בעשה הוי מומר וה"ה לר"מ יש לומר כן ומ"מ עדיין צע"ק דאולי יש לחלק לר"מ בין עבר בעשה בקום ועשה ובין עבר בשוא"ת. אך אם עשה מעשה איסור באונס ולא מסר נפש הרי עבר בעשה במעשה ודוק:

ז' ודע דבענין מ"ש לעיל לענין מומר הי' נ"ל דלר"מ דס"ל מומר לדבר אחד הוי מומר לכל התורה לשיטת תוס' ומ"מ גלי קרא דחייב דו"ה כקו' הפנים יפות ולפ"ז ה"ה לר"מ טובח בשבת חייב דו"ה אי אמרינין מת ומשלם ול"ק דהו"ל שחיטת מומר כיון דבכל דו"ה הו"ל שחיטת מומר ואהכי חייב רחמנא כענין שכ' תוס' חולין ד' ע"ב לענין שחוטי חוץ. ומיושב הרבה בסוגיא דב"ק שם:

ח' ולכאורה יש לישב קו' פנים יפות די"ל דקרא מיירי בבן פקועה ולר"מ בן פקועה טעון שחיטה ולשיטת הרז"ה חולין ע"ה דגם לר"מ שחיטת אמו מטהר מידי נבלה א"כ אף בשחיטת מומר ל"ה רק טריפה ור"מ ס"ל שחיטה שא"ר שמה שחיטה ומ"ה מחייב דו"ה דל"ה נבלה וזה ישוב נכון אך יש להסתפק שמא דוקא השוחט ונמצא טריפה דהועיל בשחיטתו לטהר מידי נבילה אבל בבן פקועה דכבר הועיל שחיטת אמו לטהר מידי נבלה ובשחיטת מומר הוא טריפה ל"ה שחיטה כלל אך י"ל כיון דשחיטתו מועיל להוציא מידי אמ"ה לבן נח הוי שחיטה וחייב דו"ה אף בשחיטת מומר בבן פקועה לר"מ והכי מוכח בב"ק דף ק"ו ע"ב מדמשני שאכלו נבילה ולא משני בבן פקועה שאכלו טרפה לר"מ דלרז"ה ל"ה שחיטה משמע דאף בכה"ג הוה שחיטה לר"מ ודו"ק כי קצרתי. וע' בספרי לא"ח סי' פ' ומ"מ עדיין צ"ע:

ט' והנה ממשנה דמגילה מבואר דאין בין שבת ויוה"כ אלא שזה זדונו בידי אדם וזה זדונו בכרת וממשנה זו מוכח דמומר לחלל יוה"כ הוי ג"כ מומר לכל התורה מדלא חשיב חומרא זו וכ"כ בת"ש דיוה"כ כשבת לענין זה אמנם עדיין יש להקשות לפמ"ש בספרי סי' צ"ו אות ט' דבשוחט בשבת ואף דבתחלת שחיטה מקלקל מ"מ הוי לקצת פוסקים איסור תורה כמ"ש בספר לחם שמים להגאון יעב"ץ דמקלקל הוא איסור תורה ובסוף שחיטה הו"ל מומר משא"כ ביוה"כ בקלות דהיינו איסור בעלמא מכפר בלא תשובה תיכף ול"ה שחיטת מומר א"כ שוב יש חילוק בין שבת ליוה"כ דבשבת שחיטה אסור במזיד משא"כ ביוה"כ וקשה אמאי לא חשיב זאת אך כיון דטעם הדבר דיוה"כ מכפר א"כ א"צ לחשוב זאת כיון דזה עיקר יוה"כ כמו דלא חשיב דיוה"כ מכפר משא"כ בשבת

ודוק וכ"כ תוס' מנחות ל"ב ד"ה תפילין דל"פ דחילוק בין שבת ליוה"כ שמותר באכילה משום דזה כתיב בי' ומהרש"א לא הי' הגירסא שם דל"ח אכילה ומ"ה תמה אתוס' מיהו י"ל דה"ט דלא חשיב מה דבשבת מותר באכילה ולא ביו"כ דל"ח קולי דשבת רק החומר כמ"ש הרמב"ן פ"ק דסוכה דל"ח רק חומרא דתפילין ומזוזות ולפ"ז קו' הנ"ל במקומה דזה חומר דשבת ומיהו אם זה קולא לענין דו"ה דנפטור בשבת משום דהו"ל שחיטת מומר י"ל קולא לא קתני אך א"כ איך מדייק הא לענין תשלומין זו"ז שוין שמא ל"ח רק חומרא דשבת ושמא זה ל"ח קולא דחומר שבת פטרי' ודוק:

י' אשר הערת על קו' הפ"י גיטין נ"ד ד"ה ואנן ניקום וניקנסי' שכ' ה"ה דמצי לשנות דר' יהודה הוא שהקשה דהרי בסיפא קתני דבציבור הורצה ולר' יהודה הותרה בציבור א"צ רצוי ציץ וכתבת דהוי מצי לשנות ר' יוסי הוא דס"ל טומאה דחוי' ולא קניס שוגג אטו מזיד כדמוכח מגיטין נ"ד ע"ב יפה כתבת אבל הפ"י שפיר הקשה על רש"י שכ' דמצי לשנויי ר' יהודה הוא אבל עיין תוס' מנחות כ"ה ד"ה שכ' די"ל דלשון הורצה לאו דוקא רק דטומאה הותרה בציבור עיי"ש ונכונים דברי רש"י ועיין יד דוד יומא ז' שכתב דהמקשן לא ידע מסיפא ואכ"מ:

סימן לו

לחתני הנ"ל:

א וע"ד קושיתך בש"ס בחולין פ"ד ע"ב דדריש רב עינא וכו' השוחט לחולה בשבת חייב לכסות והקשה עליו מהא:

דא"ר יוסי כיסוי שאין ודאי דוחה שבת וספיקה דוחה יו"ט מאי ודאי דכיסוי דל"ד שבת לאו השוחט לחולה בשבת דלמא דעבר ושחט דומיא דמילה מה מילה ברשות עיי"ש והקשית דנוקמא בכיסהו הרוח ונתגלה בשבת דחייב לכסות ואין דוחה שבת אבל בשוחט לחולה מותר לכסות והוא קושיא מושכלת אבל לק"מ לפי המבואר בסוכה ל"ג דלרב פפא גופי' ספוקי מספקי לי' אי יש דיחוי אצל מצות עיי"ש ולפ"ז אינו חייב לכסות רק מספק וכ"כ זקיני הת"ש בשם פ"ח ובאמת הדבר מבואר במג"א סי' תפ"ו. א"כ ל"ל דהא דקתני דודאי אינו דוחה שבת מיירי בכה"ג דזה הי' ג"כ רק ספק. אמנם אולי כוונתך עפ"י מ"ש בספרי חא"ח סי' כ"ב אות ט' לישב קו' מג"א שהקשה דמשמע מסי' כ"ח בכיסהו הרוח ונתגלה צריך לכסות בברכה והרי ר"פ ספוקי מספקא לי' אם יש דיחוי אצל מצות והו"ל לכסות בלא ברכה ותירצתי בדרך מושכל דאם כיסהו במקום שעומד להתגלה עכשיו אינו חייב לגלות בין אם אמרינן אין דיחוי אצל מצות דלמה יגלה אם יתגלה מעצמו הלא יכסם בברכה ואם יש דיחוי אצל מצות אם יתגלה מעצמו

הרי הוא פטור מלכסות וכ"ז אי מיפשט פשיטא לחד צד אבל אם מספקא לן אם יש דיחוי שוב מחויב לגלות במקום שעומד להתגלות דשמא יתגלה מעצמו ולא יוכל לכסות בברכה. והתוס' הקשו איך שייך דיחוי בכיסה הרי בידו לגלות ותירצו הואיל דפטור מלגלות לא מיקרי בידו וכ"ז אי מיפשט פשיט לחד צד משא"כ אי ספוקי מספקא לי' ושוב חייב לגלות והוה בידו ול"ש דיחוי ומ"ה מכסה בברכה ומיירי ביו"ד סי' פ"ח דמכסה בברכה בכיסהו הרוח במקום שעומד להתגלות. ולפ"ז קושיתך כחומה חזקה דלמא מיירי הברייתא בכיסהו הרוח במקום שעומד להתגלות. עוד נראה דאם כיסהו הרוח בע"ש במקום שעומד להתגלה ודאי חייב לגלות דשמא יתגלה בשבת ולא יוכל לכסות ושוב לא נדחה מעולם ומ"ה הוי ודאי ומ"מ אינו דוחה שבת אמנם ל"ק קושיתך דכיון דמחויב לגלות א"כ הוה כשחט בע"ש ולא כיסה מע"ש דלא מוקי בגמ' בכה"ג או שלא הי' לו עפר מע"ש וע"כ דמשמע לגמ' שמיירי דעביד כדין כמו במילה ודוק. אמנם עדיין קשיא קושיתך דמנ"ל לגמ' להקשות לרב עינא מברייתא דלמא הוא ס"ל אין דיחוי אצל מצות בודאי ומיירי בכיסהו הרוח כקושיתך. ולדידי' הברייתא ג"כ ס"ל אין דיחוי אצל מצות וחייב לכסות בודאי ומ"מ אין מכסין בשבת ובשוחט לחולה מותר לכסות ובאופן זה קושיתך עצומה וע' לקמן:

ב והנה יש להקשות בגמ' בהא דהקשה רבה לרב עינא מברייי' דר' יוסי לפמ"ש הפנ"י ביצה ח' דלמ"ד משאצל"ג פטור ביש לו דקר נעוץ אין כאן אף איסור דרבנן דהוי מקלקל ומשאצל"ג משא"כ למ"ד משאצ"ל חייב משום מקלקל הוי איסור דרבנן בדקר נעוץ עיי"ש. ולפ"ז קשה לפי המבואר בשבת ל"א לאוקימתא דעולא ס"ל לר' יוסי משצ"ל חייב עלי'. ונמצא דבדקר נעוץ יש איסור דרבנן ולכן ס"ל בשחט לחולה אין מכסין ורב עינא ס"ל משאצ"ל פטור ול"ה איסור כלל בדקר נעוץ ולכן מכסין והוא גופא קמ"ל ול"ש תי' הריטב"א דאי רב עינא מיירי בעפר מוכן מאי קמ"ל דהרי מיירי בדקר נעוץ וקמ"ל טובא. ונ"ל דרבה הקשה לרב עינא כשיטתי' דס"ל בשבת דלא כאוקמתא דעולא עיי"ש שהקשה על עולא וע"כ ס"ל דר"י ס"ל משאצ"ל פטור כמו דמוקי ר' יוחנן שם ומ"מ ס"ל לר' יוסי דאין מכסין בשבת ושפיר הקשה לשיטתי' ודע דמ"ש הפנ"י דמשאצ"ל ומקלקל ל"ה אף איסור דרבנן כגון בחופר גומא בבית נ"ל דזה דוקא היכא דאיכא מצוה אבל בלא מצוה אסור ודוקא בכיסוי דאיכא מצוה וכיוצא בזה כתבו התוס' כתובות ה' ע"ב ד"ה אם תמצא לומר ובזה מיושב הרבה קושיות מה שיש להקשות על הפנ"י ודוק כי קצרתי: ג והנה נ"ל לישב קושיתך בדרך חריף למה שהקדמתי דע"כ נצרך לומר דר' יוסי ס"ל אין דיחוי אצל מצות בודאי ובכיסהו הרוח ונתגלה חייב בודאי לכסות אבל יש להוכיח דר' יוסי

ס"ל יש דיחוי אצל מצות דר"ח סגן הכהנים העיד בפסחים י"ד על בשר שנטמא בולד הטומאה ששורפין עם בשר שנטמא באב הטומאה וא"ר מאיר מדבריהם למדנו ששורפין תרומה טהורה עם הטמאה בפסח א"ר יוסי אינה מן המדה ולשיטת רש"י דט"ו מיירי בבשר שנטמא בכלים שנטמאו במשקין דל"ה רק טומאה דרבנן ולר' יוסי אינה מן המדה דאין ללמוד איסור דרבנן מטומאה דרבנן ע' תוס' שם ד"ה ולד טומאה דרבנן. וקשיא דמשמע דר' יוסי מודה לדין ר' חנינא סגן הכהנים ואמאי מותר לטמא בשר שנטמא בולד טומאה דרבנן בטומאה דאוריית' והרי לשיטת תוס' ביצה ד' ע"ב והרבה פוסקים איסור דרבנן מותר לבטל לכתחלה ומבואר בבכורות כ"ב דאפי' בטומאה שייך ביטול ועיי"ש בתוס' דנבלה בטילה בשחיטה לענין טומאה א"כ הבשר שנטמא בולד טומאה דרבנן עדיין חזי לאכילה ע"י ביטול ואמאי מותר לטמא לעשות טומאה דאורייתא (וע' מ"ש באבני מלואים בתשו' סי' ח' ובספרי סי' נ"ד אות ט' ולקמן) וצ"ל דנהי דנבטל מ"מ כיון דבקדשים קיי"ל יש דיחוי א"כ כבר נדחה ול"מ להתיר אח"כ ולפ"ז קשיא לפמ"ש תוס' ב"מ נ"ד ד"ה לא פלוג רבנן בסופו דדוקא בזבחים שעושין בהם עבודות יש דיחוי אבל בשר זבח לאחר עבודה ל"ש דיחוי א"כ בבשר קודש דלא שייך דיחוי הק"ל. והנה לדברי תוס'. ב"מ הנ"ל מיושב קוש' תוס' זבחים ס"א ע"ב תד"ה לאחר שהקשו למ"ל קרא בלחם הפנים שנפסל ביוצא ת"ל משום שנדחה וכן הקשו שם תד"ה אעפ"י שנסע ולתוס' ב"מ לק"מ וכפי הנראה תוס' זבחים לא ס"ל סברת תוס' ב"מ הנ"ל וע' לעיל סי' כ' אות ה' מה שכתבתי בדברי תוס' ב"מ אלה. ונ"ל דדברי תוס' ב"מ הנ"ל קאי דוקא אם אמרינן אין דיחוי אצל מצות ורק בקדשים שעושין עבודה שייך דיחוי י"ל בבשר או במעשר שאין עושין עבודה ל"ש דיחוי אבל אם אמרינן יש דיחוי אצל מצות בשר קודש או מעשר דאיכא מצוה באכילתן ל"ג משאר מצות ושייך דיחוי ולפ"ז גם בבשר שנטמא בולד הטומאה שייך דיחוי. ולפ"ז יסבור ר' יוסי דאין לבטל בשר קודש שנטעם בטומאה דרבנן משום דכבר נדחה וכ"כ רש"י בזבחים ע"ג ע"ב לענין תערובת דהו"ל דיחוי ומעתה כיון שהוכחתי דר' יוסי ס"ל ע"כ יש דיחוי אצל מצות ועכ"פ בכיסהו הרוח לא יכסה רק מספק וליכא לאוקמא בהא דכיסוי אין ודאי ד"ש בכיסהו הרוח דל"ה ודאי כנ"ל. הנה כתבתי זאת דרך פלפול לפי שבזה לכאורה מיושב הרבה קושיות מה שהקשו על שיטת הפוסקים דאין מבטלין איסור לכתחלה הוא רק מדרבנן. אבל בכ"ז י"ל נהי דיש דיחוי אצל מצות שלא יתחייב בהמצוה. אבל שיאסר בשר קודש או תרומה או מעשר שביטלו משום דיחוי אין לנו. ואדרבה מסוגיא דזבחים ע"ג דמקשה בגמ' ולבטלה ברובה מבכב דל"ש דיחוי כיון שהאיסור בטל ע"כ ליתא לדברינו: ודע דלפמ"ש באבני מילואים

הנ"ל דתרומה וקדשים לכ"ע אין מבטלין לכתחלה דאתה מבטלו מתרומה ועובר על משמרת תרומתי מיושב קו' תוס' ביצה ד' ע"ב דאיסור דרבנן מותר לבטל א"כ גבי עיגול דהוי תרומה דרבנן יוסיף עליו ויבטל ולהנ"ל מיושב דכמו דתרומה דאורייתא אסור לאבד כן תרומה דרבנן אסור לבטל ואינו דומה לשאר איסור דרבנן ודוק: ד והנה קשיא לי בסוגיא זו דר"י אדר"י דכאן ס"ל לר' יוסי דאף בשוחט לחולה בשבת אסור בכיסוי וע"כ אף שניתן שבת לדחות מ"מ אסור בכיסוי והרי בשבת קל"ג ע"ב אמרי' מילה כ"ז שלא פירש חוזר בין על ציצין המעכבין ובין על ציצין שאין מעכבין פירש אינו חוזר על ציצין שאין מעכבין ואמרינן שם דזה דלא כר"י עיי"ש בגמ' ורש"י דלר' יוסי אף פירש חוזר אף על ציצין שאין מעכבין והשתא דלר' יוסי מותר לחלל שבת בשביל ציצין שאין מעכבין אף דל"ה רק מדרבנן הואיל וניתן שבת לדחות כש"כ שהי' מותר לחלל שבת בכיסוי באיסור דרבנן דחופר גומא וא"צ אלא לעפרה ואולי אף באיסור דאורייתא ובשלמא לרבנן דפירש א"ח על ציצין שאין מעכבין הכי נמי כיון דפירש משחיטה אסור אח"כ לחלל שבת בשביל כיסוי דאין מעכבת האכילה משא"כ לר' יוסי וליישב זה נאמר דשאני במילה דהותרה בשבת כמ"ש הפוסקים וע' בישי"ע ה' שבת סי' של"ח משא"כ בפיקוח נפש ס"ל לר"י דחוי' דהרי ר"י ס"ל יומא ז' טומאה דחוי' בציבור והב"י כ' סי' שכ"ח דמאן דס"ל טומאה דחוי' בציבור ס"ל פקוח נפש דחוי' ולכן נהי דשחיטה בע"כ דוחה שבת אבל הכיסוי אינו דוחה שבת:

ה אמנם עדיין קשה בהקדם מה שקשה על שיטת הראב"ד הובא ברא"ש סוף יומא דס"ל בחולה בשבת עדיף יותר להאכילו נבילות מלחלל שבת והחולקים עליו ס"ל דשבת הותרה ושאר איסורין דחוי' ומ"ה עדיף יותר לחלל שבת מלהאכילו נבילות והנה מה שהקשו על הראב"ד מחולין ט"ו דמוקי כגון ע"ש שהי' לו חולה והקשה בגמ' א"ה מ"ט דר"י ומשמע דמותר לשחוט בשבת לחולה וכן מיומא ס"ג דמוקי כגון ששחט אמו ביוה"כ בהי' לו חולה לק"מ דנהי דלכתחלה טוב לנחור ע"י נכרי מ"מ ל"ש לקנוס לר"י שוגג אטו מזיד כיון דלמצוה קמכוין. וע' בספרי חא"ח סי' צ"ד אות ט' שכתבתי מזה אך מסוגיא דחולין פ"ד קשה דאמרינן בגמ' דומיא דמילה קתני דקעביד ברשות והרי בשוחט לחולה נמי לא קעביד ברשות דטוב יותר לנחור ע"י נכרי לשיטת הראב"ד והרי ר' יוסי ס"ל טומאה דחוי' בציבור וגם פקוח נפש דחוי' ולדידיה טוב יותר להאכיל נבילות. הן אמת שבב"י סי' שכ"ח מבואר דנהי דטוב יותר להאכילו נבילות דוקא ביש לו אבל באין לו נבילה אין לנחור ע"י נכרי וחילי' מהא דאמרינן ביומא פ"ד אין עושין ע"י נכרי אלא ע"י גדולי ישראל. אבל קצ"ע דדלמא הגמ' שם ס"ל הותרה שבת אצל פקוח נפש אבל

למ"ד דחוי' טוב לעשות ע"י נכרי. אמנם נ"ל ליישב שיטת הראב"ד בט"ט וגם שיטת הרשב"א בתשו' סי' תרפ"ט שכ' ג"כ דאם שבת דחוי' עדיף להאכיל נבילות ואמאי ס"ל לר' יוסי דמותר לשחוט והוא ס"ל טומאה דחוי':

דהנה הרא"ש כ' הטעם בשם הפוסקים שצדדו להתיר לשחוט הואיל וכבר ניתן שבת לדחות בלא"ה בהבערה ובישול עיי"ש וע"כ צ"ל בשיטת הראב"ד דס"ל דטוב להאכיל נבילות דלא ס"ל סברא שניתן לדחות בהבערה הואיל ועתה פירש מהבערה ורוצה לשחוט דומיא דמילה כ"ז שלא פירש חוזר על ציצין שאין מעכבין משום שכבר ניתן לדחות אבל בפירש א"ח ה"ה כשרוצה לשחוט ונסתלק ממלאכה ראשונה אסור לשחוט ועדיף להאכיל נבילות אבל לר' יוסי דס"ל אפי' פירש חוזר אף על ציצין שאין מעכבין ה"ה דשייך סברא שכבר ניתן לדחות אף ממלאכה למלאכה ומודה הראב"ד והפוסקים האוסרים לחלל שבת דלר' יוסי עדיף יותר לשחוט ומיושבין דברי הגמ' בט"ט. ואחרי שהוכחתי דה"ט דר"י דס"ל מותר לשחוט משום דאף בפירש שייך סברא שכבר ניתן לדחות לשאר מלאכות, שוב הק"ל אמאי אסור בכיסוי דאף פירש ל"מ לדידיה ובפרט לפמ"ש בת"ש סי' י"ט סעיף י"א דכיסוי גמר מצות שחיטה הוא למה גרע מציצין שאין מעכבין. ונ"ל דה"ט דאסרו רבנן לכסות שיהי' היכר שבת בדבר כמו שכתבו הראשונים וע"כ אין להקשות מדר' יוסי אדר"י: ו' והנה מה שכתבתי לעיל די"ל דאמרינן בגמ' אין עושין ע"י נכרים רק ע"י גדולי ישראל זה קאי למ"ד הותרה מרמב"ם לא משמע כן דהוא פסק דחוי' ומ"מ אין עושין אלא ע"י נכרי ועוד דהגמ' קאי על ספק פקוח נפש ובישי"ע מצדד סי' שכ"ח דבספק פקוח נפש לכ"ע דחוי' ע"כ דברי הב"י לדינא נכונים ומה שיש לפלפל בענין כיסוי שלא יכסה בשבת מחשש שמא יעבירנו אולי היינו באמת טעמא דר' יוסי ונכון דדמיא לתקיעת שופר ומיושב גם:

קו' הנ"ל שהקשיתי דר"י אדר' יוסי. שוב אחר שכתבתי כ"ז הראו לי קושיתך בספר אור צבי הנדפס מחדש ואמנם גם ממנו נעלם במח"כ דלהלכה דספוקי מספקא אי יש דיחוי או אין דיחוי ל"ק קו' הנ"ל ודוק ומה שתירץ בספר הנ"ל דאם מיירי בכיסהו ונתגלה אבל שוחט לחולה בשבת מותר לכסות א"כ אמאי לא ס"ל לר' יוסי תקיעת שופר בגבולין יוכיח ואין לומר מה לתקיעת שופר שכן ודאי ד"ש במקדש דגם כיסוי דוחה שבת בחולה קשה דא"כ מה מקשה בגמ' ודלמא דעבר ושחט אבל בשוחט לחולה מותר לכסות ואמאי לא ס"ל לר"י תקיעת שופר יוכיח כקו' הנ"ל ובאמת כבר הרגיש בזה דו"ז הגאון בעל ת"ח ואכ"מ להאריך יותר:

ז ודברי פילפולך בישוב דברי הרמב"ם דס"ל טומאה דחוי' בציבור ופסק אין עודהו על מצחו אינו מרצה וקשיא לדידיה כה"ג ביוה"כ יוכיח כמו שהקשה ר"ש לר"י יומא ז' ותוכן דבריך דכבר הקשה בספר בית תלמוד איך משכחת טומאה בפנים הרי ליכא שם רק דם וקטורת ומשקה בית מטבחי' דכן וקטורת מעצים ולבונה חיבת הקודש לאו דאורייתא ומה מקשה ר"ש כה"ג ביוה"כ יוכיח הרי בעת שכה"ג נכנס לפני ולפנים ליכא טומאה. וצ"ל דגמ' קאי אליבא דר"י ור"ש כשיטתי' דס"ל טומאת משקין דאורייתא ומשקין בית מטבחיא אינו דכן משא"כ הרמב"ם דפסק כרב פפא דס"ל טומאת משקין דאורייתא ומ"מ משקין בית מטבחיא דכן ולא משכחת טומאה דאורייתא דגם חיבת הקודש להרמב"ם ל"ד. ע"כ תוכן דבריך אלא שהקשית דהרי משכחת שנטמא הבשר ואם אין בשר אין דם וע"כ הציץ מרצה על הבשר אף כשהכ"ג לפני ולפנים דבעי שיקריב הדם ואין עודהו על מצחו:

הנה דברי פילפולך הוטב בעיני אפס מה שכתבת בשם ספר בית תלמיד דל"ל בקטורת דחיבת הקודש לאו דאורייתא איני מבין הקושיא דמ"מ מקשה שפיר דכה"ג ביוה"כ מאי עביד אם נטמאו הקטורת בחיבת הקודש המכשרת דליכא ציץ וטומאה דחוי' ומאי בכך דלאו דאורייתא ועיין במשנת חכמים בהקדמה שם מבואר פלפול נחמד והוא הקשה בדרך זה דעל הקטורת ישאל ויפרח טומאתו דליכא חיבת הקודש כשישאל עיי"ש היטב כל הפלפול:

ח והנה אם נימא כדברי ספר בית תלמוד שהבאת ונאמר דדוקא מטומאה דאורייתא שפיר הקשה ר"ש לר"י כה"ג ביוה"כ יוכיח אבל מטומאה דרבנן אין קושיא די"ל טומאה דרבנן קיל ול"ב ריצוי ציץ והותרה בציבור ואם חיבת הקודש לאו דאוריי' ל"ב ריצוי ציץ אף אנו נאמר בישוב דברי הרמב"ם שפסק אין עודהו על מצחו אינו מרצה ופסק טומאה דחוי' בציבור וקשיא לדידי' כה"ג ביוה"כ יוכיח ואף דנאמר דדם קדשים אינו טמא מדאור' וגם בקטורת חיבת הקודש לאו דאוריי' וקטורת לאו אוכל אך חיבת הקודש משוי' לי' אוכל מ"מ משכחת לה שנטמא הבשר והאימורין ואם אין בשר אין דם כקושיתך לעיל דבש"ס דחולין ל"ו מקשה והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל האי בשר דאתכשר במאי ומשני כגון שהי' לו פרה של זבחי שלמים והעבירה בנהר וכ' הקצה"ח סי' ת"ו לפמ"ש הרמב"ם פי"ב מטומאת אוכלין דלהכשר בעי דוקא ניחותא דבעלים דוקא נקט זבחי שלמים דקדשים קלים ממון בעלים ומהני הכשר אבל קדשי קדשים ל"מ הכשר דבעי ניחותא דבעלים ובתשו' חתם סופר יו"ד סי' ל"ט קלסי' לקצה"ח אלא שכ' דלפ"ז לר"מ דס"ל מעשר ב' ממון גבוה ומ"מ יוצא באתרוג למ"ד היתר אכילה יהי' קיל

לנ"מ מלרבנן דלר"מ אף לכתחלה יטול דל"ש הטעם דאמרינן בגמ' מפני שמכשירו דל"מ הכשרו דבעי הכשר בעלים. וזה מבואר בגמ' דלא כדבריו דאמרינן בגמ' שם של מעשר ב' בירושלים לא יטול למ"ד מפני שמכשירו הרי מכשירו ואם נטל כשרה למ"ד מפני שאין בה היתר אכילה דברי הכל עיי"ש. הרי דאתיא אף כר"מ וקתני רישא לא יטול ואמרינן מפני שמכשירו הרי דלר"מ מועיל הכשר במע"ב ודא קו' על הקצה"ח ונ"ל לישב דהרשב"א בחולין ל"א כ' באמת דלא בעי בהכשר דוקא ניחותא דבעלים והובא בכ"מ פי"ב מטומאת אוכלין וכן דעת התוס' ב"מ ל' לענין פרה אדומה דל"ב ניחותא דבעלים רק ניחותא דעושה מלאכה. ואמנם הכ"מ כ' דדעת הרמב"ם יותר נכון דאיך אחר יגרום טומאה לדבר שאינו שלו. ולפ"ז נ"ל דלמ"ד אדם אוסר דש"ש ל"ב דוקא הכשר בעלים וכיון דר"מ סובר אדם אוסר דש"ש דפליג במשנה דמסכך גפנו אר"י ור"ש כדאמרינן בב"ק ק' דרישא אתיא כר"מ לר"מ מהני הכשר במעשר ב' ואתיא שפיר סוגיא דסוכה ל"ה ודוק: (ובזה מיושב מה שהקשה ב"א הרב הגדול מ' גדלי' נ"י על הקצה"ח מב"מ נ"ג דמוקי בשנטמא מעשר ב' ושם קאי לר"מ ואיך משכחת הכשר ודוחק לומר בשהוכשר בעודו טבל ומתנות שלא הורמו לר"מ כמו שהורמו דמי דהו"ל לפרושי ולפמ"ש מיושב ודוק):

ט והנה ר' יוסי ור"ש אמרו בכלאים פ"ב אא"א דש"ש וכן ס"ל לר"י בן בבא ור"י בן בתירא בחולין מ"א ומדלא חשיב לר"י בר אלעי דהוא סתם ר"י כמ"ש רש"י ביצה כ"ז משמע קצת דר"י ס"ל אדם אוסר דש"ש. והנה אף דר"ש ס"ל א"א אוסר דש"ש מ"מ כיון דס"ל קדשים שחייב באחריות הוי כדידי' לענין קרבן שבועה ולענין כפל ה"ה דהוי כדידי' לענין הכשר (וע' לעיל סי' ו' אות דה"ו שהארכתי בענין זה):

ומעתה מיושב דברי הרמב"ם וקושיתך לעיל דר"ש שפיר מקשה כה"ג ביוה"כ יוכיח דמה נעשה אם נטמא הבשר מפרו ואילו של אהרן ובכה"ג בפנים ולשיטתו שפיר הקשה דלדידיה קדשים שחייב באחריות כדידי' דמי ומהני הכשר וכיון דמשקין הבהמה קודם שחיטה מסתמא איתכשר תיכף לאחר שחיטה (ועוד ר"ש ס"ל שחיטה מכשרת מיהו זה ל"ה רק מדרבנן ע' חולין) ור"ש הקשה ג"כ לר"י דר"י ס"ל אדם אוסר דש"ש וה"ה דמהני הכשר אף בדש"ש ולכן הוצרך לומר הנח לכה"ג שטומאה הותרה בציבור אבל הרמב"ם שסובר א"א אוסר דש"ש ובעי דוקא הכשר בעלים ולא ס"ל כר"ש דקדשים שחייב באחריות כדידי' לא מהני בקדשי קדשים הכשר ולא נטמא רק בחיבת הקודש דהוא לאו דאורייתא ואין ראי' מכה"ג ביוה"כ ולכן שפיר פסק טומאה דחוי' בציבור וזה תירץ נכון ת"ל:

י' ולפמ"ש לעיל תעלה בידינו ארוכה לדברי רש"י פסחים כ' ד"ה דאיתכשר שכ' דהא דמקשה האי בשר דאיתכשר במאי לא הקשה אקרא דוהבשר אשר יגע בכל טמא די"ל בבשר של שלמים דנאכלין בכל העיר והודחה במים ע"ש והדבר תמוה דהרי בחולין ל"ו באמת הקשה אקרא וכבר תמה כן בצל"ח שם: ולהנ"ל י"ל לפמ"ש הקצה"ח סי' ת"ו לשיטתו הנ"ל דדוקא לאחר שחיטה וקודם זריקה מהני הכשר אבל לאחר זריקה משלחן גבוה קזכי ואף בקדשים קלים ל"מ הכשר עיי"ש והנה כתבתי לעיל דלמ"ד אדם אוסר דש"ש מהני הכשר אף בשל גבוה. והנה התוס' כתבו פסחים י"ט ד"ה דמשנה דאף הוא העיד על המחט קאי אעדות דר"ח סגן הכהנים אבל רש"י בגיטין כ' על משנה זו דגרסינין ר' יהודה בן בבא והנה ר' יהודה בן בבא ס"ל בש"ס דחולין מ"א א"א אוסר דש"ש ומעתה דברי רש"י מזוקקים וכונתו דעדיף יותר להקשות על משנה זו די"ל דקרא מיירי בזבחי שלמים דנאכלין בכל העיר ונאמר דל"ב הכשר בעלים ולכן הקשה יותר על עדות ממשנה זו דקאי לר' יהודה בן בבא והוא ס"ל א"א אוסר דש"ש ומ"מ בחולין מקשה אקרא למ"ד א"א אוסר דש"ש ובש"ס דפסחים הקשה יותר לר' יהודה בן בבא בעצמו ודוק היטב כי חריף הוא ודברי רש"י דגיטין הראני תלמידי החריף כ' שמואל נ"י. והנה מה שכתבתי לעיל דדעת הרמב"ם דבעי הכשר בעלים מ"מ יסבור הרמב"ם דבשר שלמים מהני הכשר כשיטת תוס' ב"ק י"ב דחלק הבעלים לאו משלחן גבוה קזכי אך רש"י שם לס"ל כתוס' ובכ"ז עדיין צ"ע דנימא לבשר חטאת ל"מ הכשר ושמא נימא כיון דקני לכפרה כדידי' דמי' עיין חולין מ"א והענין ארוך מאוד (וע' לעיל סי' ו' אות ה'):

י"א והנה לפמ"ש בספרי חא"ח סי' ק"ט אות ז' דהא דטומאה דחוי' בציבור דוקא טומאה דאין לה טהרה בשאלה אבל טומאה דל"ש רק בקודש ואם ישאל יטהר הותרה בציבור וחילי מדברי תוס' ברכות כ' עיי"ש יש לישב דברי הרמב"ם בדרך זה. דמש"ס דשבועות י' ע"ב אהא דתמידין שלא הוצרכו לציבור נפדין תמימות ומקשה וכי קדושה שבהם להיכן הלכה משמע קצת דל"מ שאלה בקרבן ציבור דאם מהני שאלה ישאלו על ההקדש (ומש"ס דשבועות כ"ד לא משמע כן דמקשה אהא דמידי דאיתא בשאלה ל"ק והרי הקדש ול"מ בקרבן ציבור) אמנם נראה דלפי המסקנא בשבועות שם דאמרינן בקטורת לב ב"ד מתנה עליהם אם לא הוצרכו יצאו לחולין וכן בתמידין שוב מהני שאלה דהרי הב"ד בלא"ה התנו ולפ"ז לר"ש דאמרינן בשבועות י"א דל"ל לב ב"ד מתנה ל"מ שאלה בקרבן ציבור וה"ה בקטורת דהרי ביוה"כ לא משכחת טומאה בפנים רק בקטורת דדם קדשים אינו טמא כמ"ש הרמב"ם פ"א מה' פסהמ"ק הל"ו ולא משכחת רק בקטורת וקטורת אינו מקבל טומאה דל"ה אוכל רק מחיבת הקודש ואם ישאל יטהר מטומאתו וטומאה

שיש היתר בשאלה הותרה רק ר"ש לשיטתי' הקשה דל"ל לב ב"ד מתנה וה"ה דלא מהני שאלה ולכן הקשה לשיטתי' והוצרך ר"י לומר לשיטה זו ג"כ טומאה הותרה בציבור אבל הרמב"ם ס"ל לב ב"ד מתנה ומהני שאלה בקטורת ואם ישאל יטהר וטומאה כזו הותרה ולכן פוסק בכל טומאה דחוי' בציבור ואין עודהו על מצחו אינו מרצה דל"ק מכה"ג ביוה"כ ובכל קרבנות ציבור דחוי' דס"ל לרמב"ם דלאחר שנזרק דמים כהלכתן ליתא בשאלה ומ"מ בכ"ז יש לפלפל הרבה ולא כתבתי רק להעיר על המעיין וע' בספרי לא"ח סי' ק"ד אות ז' מענין טומאה דאינו רק בתרומה אם ישאל אם יטהר וע' שם בשולי המכתב:

סימן לז

עוד לחתני הנ"ל:

א ע"ד הקושיא במנחות מ"ה דאמרינן בקרא דכל נבלה וטרפה מן הבהמה ומן העוף לא יאכלו הכהנים דכהנים אצטריך לי' סד"א הואיל ואישתרי מליקה לגבייהו ולמ"ל קרא אס"ד דכהנים מותרים בנבלה א"כ שוב לדידהו במיתה תליא מלתא ואין מזמנין אותם על בני מעים דבשחיטת סימנים כמאן דמנחא בדיקולא ואיך נותן להם הזרוע ולחיים והקיבה והרי אסורים באכילה דהוי לדידהו כאבמ"ה כמו דאמרינן בחולין ל"ג בנכרי וקושיא זו מפורסמת מתשו' ברית אברהם סי' כ"ג אולי יש לישב בדרך זה דקשיא בגמ' דס"ד דכהנים מותרין בנבילות הואיל ואישתרי מליקה והרי שם איכא עשה דאכילת קדשים דדוחה ל"ת דנבילה ואף דנבילה הו"ל עשה דוזבחת בהדי ל"ת מ"מ קשיא לשיטת תוס' בשבועות כ"ד דוזבחת ל"ה עשה ועוד יש מקום לומר דבעוף אף למ"ד יש שחיטה לעוף מה"ת ליכא עשה דוזבחת כמו שנסתפק בפמ"ג בפתיחה לה' שחיטה. ואמנם י"ל לפמ"ש הריטב"א ביומא ל"ט דעשה דאכילת קדשים בעי כזית א"כ כיון דקדשים מתחלקים לכל הכהנים ולפרקים מגיע על כהן כפול כדאיתא ביומא שם וחצי שיעור אסור מן התורה באיסור לאו דילפינן מכל חלב ובעשה דעת קצת פוסקים דליכא מצוה מהתורה ואיך אוכל הכהן אם אין מגיע עליו רק כפול ואף די"ל דח"ש אסור משום דחזי לאצטרופי וכאן אם יצרף לכזית עשה דוחה לל"ת מ"מ לדעת קצת פוסקים ח"ש אסור מה"ת אף דל"ש חזי לאצטרופי ומזה הי' ס"ד דכהנים מותרין בנבילות בח"ש קמ"ל קרא דיחזקאל וכל נבילה וטריפה דאפילו ח"ש אסור בכהנים אמנם שיאכלו הכהנים כזית נבלה לא עלה ע"ד שום אדם ונמצא דמעולם לא הי' ס"ד דכהנים אין מצוין על הזביחה: ויותר נכון לישב קו' הנ"ל דבאמת במליקה הטעם דעשה דוחה לל"ת וחידשה תורה דעשה דוחה לל"ת ועשה והי' ס"ד דאם נפל חתיכת נבלה לבשר קודש וקיבלו הקדשים

טעם הנבלה ג"כ לישתרי לכהנים דעשה דוחה לל"ת ועשה ע' זבחים צ"ו ובכהנים נילף ממליקה קמ"ל דלא אבל נבילת חולין היכא דליכא עשה לא הי' שום ה"א לילף ממליקה:
ב' וגם בלא"ה קו' ברית אברהם ל"ק די"ל דהכהן אסור בהקיבה ולקח בשביל אשתו דנשים אסורות במליקה דחטאת ואינה נאכל אלא לזכרי כהונה וכיון דלא הותר מליקה לגבה מותרת בקיבה ואין לומר כיון דהכהן אינו יכול לאכול הוי כמו טריפה דממעטינן בחולין קל"ו ממתנות משום דתתן לו ולא לכלבו כפירש"י בחולין שם ורש"י לא רצה למעט טריפה מדכתיב זובחי הזבח כדמייתי הטור סי' ס"א בשם הספרי די"ל דהספרי ס"ל שחיטה שא"ר ל"ש שחיטת ורש"י קאי למ"ד שמה שחיטה ודו"ק. דזה דוקא בטריפה שא"ר רק לכלבו משא"כ היכא שראוי לאשתו והרי מותר ליתן לכהנת מתנות כדאמרי' בחולין קל"ב:
עוד י"ל בגוף קושיתו דלעולם ס"ד לולא קרא דיחזקאל דכהנים:
אסורין בקיבה והתורה צותה לתת לכהן שיהנה ממנו ולא קשי' דהרי כתיב תתן לו ודרשינין ולא לכלבו דהרי אמרינן בחולין קל"ד דמדאורייתא צריך ליתן הקבה עם החלב וכהנים נהגו בו עין יפה ומשמע דליכא פלוגתא בזה והרי לר"ע חלב שעל הקבה אסור ודרשי' תתן לו ולא לכלבו וע"כ צ"ל דדוקא טרפה ממעטינן משום שאינו יכול לאכול כלל משא"כ אם יכול לאכול מקצת מהמתנות לא ממעטינן ושוב ל"ק קו' ברית אברהם שהרי יכול לאכול הזרוע והלחיים אך לרב חסדא דס"ל קיבה לאחד וזרוע לאחד יש להקשות דשוב לא יוכל לאכול לולא קרא דיחזקאל והכא אינו נותן לו רק הקיבה. אמנם י"ל לולא קרא דיחזקאל הי' מחויב לתת לאחד כל המתנות ודוק: ג' ודע דהא דאמר ר"י במנחות מ"ה בקרא דנבל' וטריפ' פרש' זו אליהו עתיד לדורש' יש לפרש בדרך צחות דבחולין ה' מייתי מאליהו דאכיל מבי טבחי דאחאב מה שהעורבים הביאו ומייתי בגמ' ראי' דמומר לע"ז מותר לאכול משחיטתו ודחי שם עפ"י הדיבור שאני וקצת צ"ע מיבמות צ' דמשמע דאף עפ"י הדיבור אין רשאי לעבור רק למגדר מילתא ואיזה מגדר מילתא יש בזה אך לפי מה דאמרינן בב"מ קי"ד דאליהו כהן הי' ולכאור' יש להוכיח מדיבור זה שהותר לו מבית השחיט' דאחאב דכהנים שאני הואיל והותר מליקה לגבייהו ולהוציא מזה אמר פרש' זו אליהו עתיד לדורש' דאפי' כהנים אסורים והוא אכל משום שידע בנבוא' שכשר הי' ושוב אחר כתבי זאת מצאתי בח"ס א"ח סי' ר"ח שהעיר קצת מזה:
ד' ובעיקר הקושיא שהקשיתי לעיל דילמא במליקה הותר לכהנים משום דעש' דאכילת כהנים דוח' ל"ת י"ל לפמ"ש תוס' במקומו דאתיא כמ"ד אין שחיט' לעוף מה"ת וביאר דבריהם בפנים מאירות ובברית אברהם ובישי"ע סי' כ"ח דלמ"ד יש שחיט' לעוף מה"ת

אף אם מחזיר הסמנים אחורי עורף עדיין הוי נבל' דמליקה דורס הוא וגם הוי שחיט' במחובר ולכן א"א בענין אחר ומצותו בכך ואיך ה"א ללמוד מזה לשאר נבלות כקו' התוס' אך למ"ד אין שחיטה לעוף מה"ת ומ"מ טרפה הוי בלא החזיר סמנים ומ"מ בהחזיר לאו טרפה היא וכיון דמליקה התירה התורה בין מחזיר ובין אינו מחזיר ל"ה מצותו בכך כיון דאפשר בהחזיר ולכן ס"ד דכל טרפה מותר בכהנים ונבלה ל"ד כמ"ש תוס' בחולין כ' ונמצא דל"ק דילמא שם העשה דאכילת כהנים דוחה דהי' אפשר לקיים שניהם ע"י שהי' מחזיר סמנים ומ"מ התירה תורה בלא החזיר וס"ד כל טריפה מותר ודוק:

ה' ודע דמ"ש בתשו' ברית אברהם ופנים מאירות ובספר כתנות אור פ' בהעלותך וישועות יעקב סי' כ"ח דרבינא דמנחות הנ"ל קאי למ"ד אין שחיטה לעוף מן התורה כמ"ש לעיל לא נהירא וגם קשה דהרמב"ם בספר המצות מצוה קפ"א כתב ג"כ דהוכפלה האזהרה בכהנים דס"ד הואיל דאישתרי מליקה והרי הרמב"ם ס"ל יש שחיטה לעוף מן התורה ולכן נ"ל דבגמ' י"ל דקאי כר"ח דס"ל בחולין ט"ו מחובר כשר בדיעבד א"כ למ"ד אף מחזיר וסובר מוליך ומביא ג"כ כשר אף למ"ד יש שחיטה לעוף מן התורה מליקה כשר באכילה דמוליך ומביא כשר ול"ה דורס ואם מחזיר סמנים ל"ה טריפה ומה שמלק באצבע דמחובר לר"ח כשר ולכן ל"ה מצותו בכך ומ"מ כיון שהתורה התירה בלא החזיר ס"ד דנבילה מותר לכהנים קמ"ל קרא אמנם הרמב"ם במנין המצות א"א לישב כן דאנן פסקינן כרבי דמחובר פסול בדיעבד בשחיטה ומולק באצבע של כהן הו' מחובר אך לפמ"ש בתשובת הגאון רע"א סי' נ"א דבבהמ' מחובר לא פסול רק מדרבנן י"ל דלמ"ד בן חורין לא איתקש לקרקע ע' תוס' קדושין ח' גם צפורן דאדם לא פסול רק מדרבנן ולפי"ז משכחת לה מליקה דכשר מדאורייתא במחזיר סמנים והוליך והביא ובזה מתישבין גם דברי הרמב"ם מספר המצות הנ"ל לפמ"ש ההמ"ג פ"ה מטוען דבן חורין לא איתקש לקרקע דלא כש"ך סי' צ"ה אבל קשיא ע"ז מש"ס דנזיר כ"ט דמקשה למ"ד הלכה בנזיר הא קאכל כהן מליקה ולישני דס"ל אף מחזיר ומוליך ומביא כשר וצפורן דאדם לא פסול רק מדרבנן דבן חורין לא איתקש לקרקע ומזה נראה בעליל דלא כמ"ש הגאון רע"א רק דצפורן דאדם פסול מדאו' אף הכהן דהוא לא איתקש לקרקע מיהו עדיין נוקי כר"ח דמחובר כשר בשחיט' בדיעבד ומזה נרא' דמ"ד אף מחזיר ס"ל ע"כ מוליך ומביא פסול ומ"ד מוליך ומביא ס"ל מחזיר במליקה פסול ואף אם נאמר כמ"ש בלב ארי' חולין כ' דהרמב"ם ס"ל מחזיר כשר ומוליך ומביא כשר מ"מ לסבור דמחזיר כשר ומוליך ומביא כשר ומחובר כשר בשחיטה בדיעבד זה דבר שאי אפשר ומ"ה לא משני בנזיר כ"ט דס"ל הכי דכ"ע ס"ל כמשנה דחולין דכשר במליקה פסול בשחיטה. וע' תוס' חולין כ"ח ד"ה

רבי שהקשו תוס' לרבי דס"ל יש שחיטה לעוף מן התורה איך ס"ל הלכה הוא בנזיר הלא רבי ס"ל שחיטה בעי בתלוש ואם נאמר דבן חורין לא איתקש לקרקע מיושב קו' תוס' כמ"ש לעיל דגם לרבי כשר מדאורייתא ומזה נראה בעליל דזה לא תליא במה דאיתקשי לקרקע או לא דבעל חי מקרי מחובר לענין שחיטה ולרבי פסול מדאורייתא ושפיר הקשו אך בנזיר כ"ט מה שהקשו בגמ' לר"ל י"ל דס"ל כר' חייא ולפמ"ש לעיל מיושב גם זאת ודו"ק כי הוא מקום פלפול גדול ולקצר אני צריך וע' מה שכתבתי בספרי חא"ח סי' ס"ד אות ד' בישוב קו' תוס' הנ"ל ו' וע"ד הקושיא למ"ד אין שחיטה לעוף מן התורה ובנחירה תליא מלתא יהי' אסור לאכול הבני מעיים לישראל דכמאן דמנחא בדקולא וזה ג"כ קושית ברית אברהם סי' כ"ט וכעין זה הקשה בפליתי סי' כ"ח דיאסר מפרכסת מעוף למ"ד אין שחיטה לעוף ומה שתירץ דלבתר דאסרו נחירה שוב בשחיטה תליא מלתא כבר ראה הדוחק בעצמו דאיך חכמים יבואו להקל וכבר הקשה בתשו' ברית אברהם סי' ל"א קושיא הנ"ל ועיי"ש שצידד לומר דנחירה מוציאה מידי אבמ"ה אף במפרכסת כמו שחיטה והא דאמרינן אין מזמנין לנכרי על בני מעיים משום דנכרי אין מצוה גם על הנחירה ובעשרה מאמרות להרמ"ע מאמר חקור דין ת"ג פ' כ"א כ' דנכרי אסור בנבלה מדאיתא בפסיקתא כל רמש אשר היא חי לאפוקי נבילה דלא כתוס' סנהדרין ופי' ביד יהודה דקרא דכתיב לגר אשר בשעריך תתננה או מכור היינו בנתנבלה בשחיטה (דהוה נחירה כצ"ל לפירושי) וקשה דהרי בנתנבלה בשחיטה אסור ליתן הבני מעיים לנכרי דהוה כמנחא בדיקולא והוה אמ"ה כמ"ש הת"ח והתורה התירה כל הבהמה לתת לנכרי וע"כ לא מיירי בנתנבלה בשחיטה וכ"כ ברא"ש אפרים וע' בספרי לא"ח סי' כ"ט אות ט' וסי' ס"ד אות י"ז ומצאתי דבר פלא בספר תפארת ישראל להגאון מהר"ל מפראג סי' י"ט שכ' דהא דאמר יוסף ופרע להם בית השחיטה היינו נחירה דנחירה מתרת לב"נ קודם שתצא נפשו ולדבריו מיושבין ד' הרמ"ע הנ"ל בשם הפסיקת' אבל בגמ' דחולין קכ"א מבואר להיפך מתפארת ישראל דלנכרי לא הותר נחירה קודם שתצא נפשה ע"כ הנרא' דנכרי לא נצטוה ג"כ על הנחירה ומ"ש תוס' חולין צ"א דנצטוו על הנחירה הכונה רק אבני יעקב נצטוו על הנחירה ולכן אמרינן בחולין דלנכרי מפרכסת אסור דנכרי לא נצטוה אף על נחירה. אמנם בעוף בודאי בעי נחירה דוקא בסמנים כמ"ש תוס' חולין כ' מפרכסת מותר ומ"ה בני מעיים ג"כ מותרים דנחירה כשחיטה וה"ה בכהנים אף לה"א דנבלה מותר היינו נבלה שנעשתה ע"י נחירה אמנם מפרכסת מותר גם לכהן דנחירה מתרת ומ"ה מותר הקיבה לכהן ומיושב קו' ברית אברהם הראשונה:

ז' וראיתי קושיא למ"ל קרא דכהן אסור בנבלה אס"ד דמותר א"כ ל"ה בר זביחה ואיך מותר לכ"ג לשחוט פרו ביוה"כ דמבואר בקרא ושחט את פר החטאת וגומר ולדעתי נראה הנה אף למ"ד בשר נחירה הי' מותר במדבר מ"מ בעי הנחירה ע"י ישראל והנחירה ה' מתרת כמו שחיטה ומ"ה הי' מותרין במדבר לאכול הבני מעיים דאס"ד דהנחירה לא הי' מתרת מפרכסת איך אכלו הפסח שהי' נצלה עם הבני מעיים ובני מעיים הי' אסור להם וע"כ במדבר הבני מעיים מותרים והיינו מטעמא דכתיבנא ואף דכתב הרא"ש סוף יומא דלמ"ד אין שחיטה לעוף מן התורה מותר לעשות הנחירה ע"י נכרי מ"מ בבהמה הי' בעי הנחירה ע"י ישראל ומ"ה מיקרי בר זביחה ומותר בודאי לשחוט במדבר קרבנות אף דהיו מותרין בבשר נחירה וה"ה מה"ט מותר הכהן לשחוט אף דהי' מותרין בבשר נחירה אף לה"א הן מצד דבעי זביחה בקדשים כמו ישראל במדבר למ"ד בשר נחירה מותר הן מצד דנחירתו זו שחיטתו ואין דומה לנכרי ובכ"ז נתוכח במקצת בתשובת ברית אברהם סי' ל"א אבל הגאון מהר"ל מפראג האיר עינינו בזה. ובמ"ש דלבני יעקב הי' מותר נחירה קודם שתצא נפשה כדבריו כן הוא אך מ"ש גם לב"נ הי' מותר צ"ע דזה נגד ש"ס דחולין קכ"א ושמא כונתו הואיל והי' מותר לבני יעקב אמרינן גם קודם מ"ת מי איכא מידי:

ח' וע' פסחים ג' ע"ב בנכרי שאמר מאלי' ספו לי והכירהו שהוא נכרי וקטלוהו וצריך להבין למה נתחייב מיתה הרי אינו מוזהר על בן נכר לא יאכל דזה נאמר לישראל שלא יאכילהו אבל הנכרי לא הוזהר:

והנראה לי שהפסח הי' נצלה עם כרעיו ועם בני מעיים ולנכרי אסור הבני מעיים וט"כ ג"כ אסור לנכרי לדעת קצת עיין במלוא הרועים ולכן קטלוהו וא"צ לומר שזכרו דבשנה דאשתקד האכילו בני מעיים מפסח דזה דוחק קצת אך אף אכל משאר הפסח כיון דהי' נצלה עם בני מעיים הי' אסור משום ט"כ דאבמ"ה ולכן קטלוהו וכמדומה לי שכבר ראיתי שהעירו במקצת מזה: ואמנם כבר הוכחתי בספרי חא"ח סי' כ"ט דלנכרי לא נאסר ט"כ ואכ"מ: ט' וע' ברמב"ם פ"י מקרבן פסח הי"א דהפסח הי' נצלה שלם עם הגיד והעצמות והקרומות והראב"ד כ' בחיי ראשי אין איסור גדול מזה שיצלה הפסח עם גיד הנשה ועם שמנו ועם תרבא דתותי מתנא ועם קרומות שבראש ואם אזכה ואוכל פסח ויביא לפני כזה הייתי חובטו בקרקע לפניו והכ"מ כ' דהרמב"ם מודה דלא הי' נצלה עם החלב רק עם הגיד הואיל ואין בגידין בנ"ט ותלמידי החריף כ' שמואל נ"ם נ"י הקשה אם נימא דהרמב"ם ס"ל דהי' נצלה עם החלב כמו שהביא הראב"ד ע"כ גזה"כ ונמצא דחלב בהמה הותר מכללו בפסח וא"כ למ"ל לגמ' פסחים כ"ג ע"ב לר"ש לומר מה לחלב

שכן הותר מכללו אצל חי' והלא אף בבהמה נמי הותר מכללו בפסח ואף דגם גיד הותר בזה מכללו דהי' נצלה עם הגיד מ"מ שם לר"ש קיימינן והוא ס"ל אין בגידין בנ"ט ולא הותר מכללו דאינו נ"ט משא"כ חלב ויפה הקשה ואמנם יש לישב לפי דברי המרכבת שכ' דהחלב היו מסירין רק מקצת הי' נשאר שהי' בטל בס' וזה דעת הרמב"ם ונמצא דחלב לא הותר מכללו אבל קשיא בהא דאמרינן בחולין צ"ח דזרוע בשלה חידוש היא דלכתחלה הותר לבטל איסור והרי בפסח נמי לכתחלה הותר לבטל חלב ושוב ל"ה זרוע בשלה חידוש כדאמרינן בב"ח חידוש דכל חד באפי נפשי' שרי והקשה א"ה כלאים נמי ודא ודאי קשה לרמב"ם וצ"ע:

י' ועכ"פ מוכח מפסח דכהנים מותרין בבני מעיים דלדידהו ודאי אמרינן ט"כ ולמ"ל קרא דכהנים אסורין בנבלה אס"ד דמותרין בנבלה אסורין בבני מעיים משום אמ"ה כמו נכרי ואיך מותרין בפסח שנצלה עם בני מעיים והיא כעין קו' הברית אברהם ולפמש"ל בישוב קו' ברית אברהם גם קושיא זו מיושב:

יא וששאלת בש"ס דזבחים ב' דמייתי ראי' ממשנה דכותב טופסי גיטין צריך שיניח וכו' דסתמא פסול ומה ראי' דילמא סתמא פסול וצריך שיניח משום דבעי שליחות בכתיבה והיא קו' רבתי ומצאתי בטהרת הקודש שהרגיש בזה וכבר הרגיש בזה הרשב"א בגיטין כ"ב והר"ן עיי"ש ואמנם מה שתירץ בטהרת הקודש עפ"י דברי תשובת הרשב"א הובא בבאר הגולה ובב"י סי' ק"כ ביו"ד דמה"ט טבילת כלי כשר ע"י נכרי משום דל"ב כונה ל"ב שליחות ולפ"ז כיון דמוכח ממשנה דבעי שליחות בכתיבה ע"כ סתמא פסול דבעי כונה ע"כ ודבריו מרפסין איגרא דמצינו בכמה דוכתא דל"ב כונה ובעי שליחות וראי' מנתינת הגט דל"ב נתינה לשמה אף לר"א כדאיתא בגיטין פ"ו וע' באבני מלואים סי' ל"ה ושליחות בעי ול"מ ע"י נכרי כדאיתא במשנה דגיטין כ"ג וע"כ הרשב"א לא קאמר רק בטבילת כלים דמהני אפילו בנפלה בעצמה למים אבל בדבר דבעי עשייתו כגון כתיבה ואם כתב קוף פסול ודאי בעי שליחות אף דל"ב כוונה א"כ ה"ה בכתיבה דבעי שיכתוב הבעל אף אם לא בעי כונה בעי שליחות כיון דאם נכתב ממילא ע"י קוף פסול וז"ב. וע' במחנה אפרים מענין עשיות מעקה ע"י נכרי וקצת י"ל בישוב קו' הרשב"א דעיקר הוכחת הגמ' ממה שצריך שיניח מקום הר' את מותרת לכל אדם אף שכבר כתב שמותרת להתנסבא לכל מאן דיתיצבין מ"מ חיישינן שמא לא התיר רק להנשא ועשה שיור בזנות ואף דזנות לא שכיח ומ"ה כתב להתנסבא ומ"מ לא עשה שיור בזנות ולמה צריך לכתוב הרי את ע"כ דלשון הגט צריך שיהי' מבורר וחיישינן אף במילתא דלא

שכיח וה"ה סתמא פסול אף די"ל שעומדת לגירושין מ"מ בעי שיהי' הגט מבורר בלי ספק כן נ"ל. והנני חותנך הדו"ש:

סימן לח

ע"ד אשר מקצת שוחטים מקילין בנמצא בסכין פגימות מורגשות בצפורן לאחר השחיטה מעבירין הסכין על הזרוע ואם יתוקן ע"י כן הפגם מכשירין הבהמה:

א תשובה בתשובת ח"ס סי' ט"ו החמיר בפגימות שמחליקין ע"ג עור או שאר דבר זמן מה. ובספר תורת זבח הוכיח מדבריו דאם אפשר להחליקו בנקל על ידו גם הוא מסכים להקל ואמנם מלשון ח"ס לא משמע רק שמקיל אם נדבק דבר מה דאם אינו עומד בפני קינוח גם כן נדחה מפני הסימנים אבל אם אין רואין שנדבק דבר מה אם יש לתלות שלא הי' פגם רק שנדבק דבר מה אין להוכיח מדברי ח"ס. ובתשו' ברית אברהם סי' י"ב מחמיר בפגימות שמעבירין ע"י שפשוף בהזרוע דמה לי שמשחיזין על עץ או על בשר הזרוע וכ' שאין להאמין להשוחטים בקבלתן על זה. ולכאורה יש לדון בדבר להקל לישב קצת מנהג ישראל. דהנה בעיקר פלוגתא דר"ה ור"ח בשחט ונמצא פגם כ' תוס' בטעמא דר"ח דאיכא ספקי טובא שמא בעור ושמא בעצם המפרקת ושמא לא שחט כנגד הפגימה ובנדה דף ב' כ' תוס' שמא בעצם המפרקת ושמא במיעוט בתרא ובאמת צריך להבין אמאי אין הלכה כר"ח וכ' הש"ך בדיני ס"ס אות כ"ז דהכל ספק אחד והיינו דהוה ס"ס משם אחד. ואמנם לשיטת רש"י דשהי' במיעוט בתרא אסור וה"ה בסכין פגום במיעוט בתרא כמו שכ' הפליתי והקשה ע"ז אתוס' ריש נדה שכ' דשמא במיעוט בתרא אך י"ל כשיטת רש"ל דשהי' במיעוט בתרא ל"ה רק מדרבנן א"כ שפיר הוה ס"ס דלענין איסור תורה הוה ס"ס ולענין איסור דרבנן סגי בספק אחד כמ"ש הש"ך סי' ס"ו וסי' פ"ג וכבר הרגישו המפרשים אלא שכ' דהיכא דאיתחזק איסורו ל"מ ספק דרבנן כמ"ש הש"ך בדיני ס"ס אות כ' ולדעתי נראה דכיון דכשנשחט הרוב כבר הותר וכששחט מיעוט בתרא בסכין פגום או שהה חוזר ונאסר כמ"ש זקיני הת"ש סי' כ"ג ס"ק ט' דאשכחן מה שהותר וחוזר ונאסר לא מיקרי זאת איתחזק איסורא. וכ"כ בשב שמעתתא א' ס"פ כ"ב. ולפענ"ד קצת ראי' מנזיר ח' דאמרינן שם בקיבל עליו נזירות כמלא בית רואין את הקופה כמלא חרדל ונזיר כל ימיו ומקשה לר' יהודה דמספיקא לא נחית לנזירות ליחזי כמלא קישואים ויהי' נזיר ל' וא"כ מספקא לא יחול נזירות הב' אע"ג דנזירות הב' בא תיכף ואיתחזק איסור מ"מ כיון שרגע אחת נפסק האיסור אינו חל נזירות הב' מספק והוצרך לשנויי דלר' יהודה במלא חרדל הוה נזירות ארוכה ומ"ה לא נפסק הנזירות אף רגע אחת ומ"ה אסור מספק. וה"ה הכא מכי שחיט הרוב כבר נפסק האיסור וכ' אתה

מסופק שמא שהה או דריס במיעוט בתרא מספיקא אי אתה אוסרו (וכ"כ הר"ש פ"ב דמקואות משנה ב' דאם הי' טמא בטומאה חמורה וספק אם נטמא במים שאובים טהור וז"ל אבל גבי טומאה חמורה ספיקא דטומאה חמורה אזדי לה ומספיקא לא מחתינן לטומאה קלה וסברת הר"ש הוא ג"כ כהך סוגיא דנזיר. ומ"ה ס"ל לר"ש דזה דוקא בהי' עליו טומאה דאורייתא וטבל במים שאובין משא"כ בהי' עליו טומאה דרבנן וטבל במים שאובין עדיין טומאה הראשונה עליו ומספק טמא ודוק). כן נראה לכאורה ולפ"ז י"ל דג"כ ל"ה ס"ס משם אחד כיון דיש נ"מ בין הספיקות דספק שמא במיעוט בתרא אין מתיר רק מדאורייתא וספק שמא במפרקת מתיר אף מדרבנן. והיכי שיש נ"מ אף מדרבנן לא מיקרי משם אחד. דבפמ"ג דיני ס"ס אות י"א מצדד לומר דס"ס משם אחד מדאוריי' הוה ס"ס ורק מדרבנן ל"מ ולפ"ז אם יש נפקותא מדרבנן שפיר הוה ס"ס דבשלמא אם מדאורייתא ל"ה ס"ס י"ל דבעי נפקותא דאורייתא בין הספיקות אבל אם מדרבנן ל"ה ס"ס מהני נפקותא דרבנן. ולפ"ז אמאי אין הלכה כר"ח. ומפאת כן י"ל הנה יש לדקדק בגמ' דמקשה מכלל דר"ח סובר אע"ג דלא שיבר בה עצמות אלא במאי איפגם ומתרץ אימא בעצם המפרקת ואמאי לא אמרו בגמ' אימא במיעוט בתרא איפגם ובפרט לשיטת הפוסקים דבמיעוט בתרא לא איכפת לן בפגם אמאי לא אמרו כן בגמ'. וע"כ צ"ל כיון דרש"י כ' דף ל"ב דדרך לשחוט הקנה תחילה. וליכא למיתלי רק שנפגם במיעוט בתרא מהושט ואין דרך בשר לפגום סכין ומ"ה ל"ה ספק רק או בעור לחומרא או במפרקת לקולא. ומה"ט לא אסרו לחתוך בשר בסכין של שחיטה שמא יפגום הסכין רק שמא יחתוך בו עצם כמ"ש בתה"ד הובא בת"ש סי' י"ח ס"ק ל"א וכ"כ בחידושי הרשב"א חולין ח' דבסכין של שחיטה פעמים שיחתוך בו בשר ואין חושש משום פגימה שאין הבשר מצוי לפגום ומ"ה לית הילכתא כר"ח דאין לתלות במיעוט בתרא. ול"ה רק ספק שמא בעור ושמא במפרקת:

ולפ"ז י"ל דכ"ז בפגם שאין נחלק ע"י בשר אבל בפגם שנחלק ע"י בשר כמו שנחלק ע"י בשר כן י"ל שהבשר הועיל לפגמו ומ"ה בפגם כזה שפיר יש ס"ס שמא בעצם המפרקת ושמא במיעוט בתרא דושט. ולענין דאו' יש ס"ס ולענין איסור דרבנן די בספק אחד ומ"ה מורין להקל בלא שחט רק בהמה אחת או שנחלק הסכין בין שחיטה לשחיטה כ"ז חשבתי בהשקפה ראשונה. אבל באמת אין לסמוך ע"ז חדא די"ל באיתחזק איסורא דאינו זבוח ל"מ ס"ס בדאור' וא"ל דהוה ג' ספיקות שמא לא שחט כנגד הפגימה דאספק זה אין לסמוך כמ"ש הש"ך דיני ס"ס אות כ"ז ועוד דשמא ס"ס משם אחד מדאורייתא ל"מ ול"מ נפקותא דרבנן. ועוד דשמא הלכה כת"ש דשהי' במיעוט בתרא דאורייתא. ועוד שכבר

כתבתי במ"א (ע' לעיל סי' ט' אות ד) בסברת הפוסקים דשהי' במיעוט בתרא דאורייתא דכן גזרה התורה אם ישחוט הרוב סגי ואם ישחוט כולה יהי' כל הסימן בדין שחיטה. כעין שכ' הרשב"א לענין חתימה לשמה דאם לא חתמו עדים בעי כתיבה לשמה ואם יחתמו עדים גם זה בכלל כתיבה ובעי לשמה מדאורייתא. וה"ה בשחיטה אם ישחוט כל הסימן הכל יהי' בדין שחיטה ונמצא לפ"ז אם שחט כל הסימן ונפגם במיעוט בתרא לא יצא אף רגע אחת מהאיסור והוה כהך דנזיר ח' אם נאמר דמלא חרדל הוה נזירות ארוכה דאמרינין שם דכיון דכבר הוה נזיר ל' וספק אם נפסק הנזירות מספק אסור ה"ה בזה כיון דקודם לזה הי' אינו זבוח וספק אם הלך האיסור אף רגע אחת איתחזק איסורא. ועוד דאין זה עיקר הטעם דלא סמכינן אס"ס משום שאינו משם אחד רק משום שאינו מתהפך כמ"ש הש"ך דיני ס"ס אות י"ג בשם האגור דאם תתחיל בספק שמא במיעוט בתרא ואת"ל במיעוט קמא שוב אין לומר שמא במפרקת. ואין לומר דצריך להתחיל בספק שמא במפרקת וליכא ריעותא כלל דפגם בסכין בין כך ובין כך הוה ריעותא. וגם בגוף הסברא שכתבתי דל"ה משם אחד כיון דספק אחד מתיר אף מדרבנן וספק השני מתיר רק מדאורייתא יש להתוכח דממנ"פ מדאורייתא אין נ"מ בין הספיקות ומדרבנן אין כאן רק ספק אחד:

ב' ולכאורה יש לפרש לשון הגמ' דאמרינן בסברת רב חסדא סכין איתרע בהמה לא איתרע והתוס' הקשה אמאי בהמה לא איתרע הא הו"ל תרתי לריעותא ותירצו דאיכא ספיקא טובא. וצריך להבין דא"כ עיקר תירץ חסר מן הספר אך להנ"ל י"ל דבאמת איכא ס"ס ורק דמיעוט בתרא ג"כ אסור מדרבנן ול"ה ס"ס אך הרי לענין חשש מיעוט בתרא הרי כבר יצא מחזקת איסור. וזה דברי הגמ' סכין איתרע בהמה לא איתרע דלענין ספק מיעוט בתרא שוב הו"ל חזקת היתר. וזה שיטת ר"ח ור"ה סובר כמ"ש לעיל דעדיין חזקת איסור עלי' והלכה כר"ה בלא שיבר עצמות. וע' לעיל סי' כ"ח בשולי המכתב מ"ש בסברת הפלוגתא:

ג' והנה ראיתי בח"ס שהשואל הביא ראי' מדס"ל לרמב"ם דמותר לשחוז ביו"ט במשחזת של עץ ואבן ומ"מ אין רואין סכין ביו"ט שמא ישחוז ואס"ד דפגם יוצא ע"י עץ אמאי אין רואין סכין אם ימצא פגם ישחוז על עץ בדרך היתר וע"כ דפגם אין יוצא ע"י עץ. ולדעתי בסכין של שחיטה דאסור לשחוט בלי תיקון אף ע"י עץ אסור גם לרמב"ם כיון דהוה תיקון מנא. ודוקא בשאר סכין מתיר רמב"ם ולא בסכין של שחיטה. ועיין תשובת ברית אברהם שכ' ג"כ לדחות הראי' דשמא לא יצא הפגם ע"י עץ. ועיי"ש שמביא קו' בית יעקב סי' כ"א ממכילתא פ' ויקהל דאיתא שם וז"ל שומע אני סכין שנפגם ישחיזנה

אפי' בשבת ת"ל ויקהל משה וגו' בחול ולא בשבת והקשה איך ס"ד לומר אפי' בשבת והלא אף בחול אין משחיזין סכין של מקדש כדאמרינן בזבחים פ"ח סכין שנפגמה אין משחיזין אותה וכ' הוא דאפשר דע"י שפשוף ביד לא מיקרי השחזה ומותר בסכין של מקדש בחול ובשבת גם זה אסור. ולפענ"ד נראה לישב קו' בית יעקב דטעמא דסכין שנפגמה אין משחיזין משום דכל כלי שרת שנפגמה אין מתקנין דאין עניות במקום עשירות. והנה תוס' כ' ריש חולין דסכין לשחיטת קדשים ל"ב כלי שרת. אבל הר"מ פ"א ממעשה"ק ה"ג פוסק דלכתחלה בעי כלי שרת ואם שחט אפי' בקרומית של קנה כשרה, ולדעת הר"מ י"ל דמדרבנן בעי. כלי שרת ומ"ה יש חילוק בין לכתחלה לדיעבד והא דילפינן מויקח את המאכלת אסמכתא הוא ולפ"ז מיושב בפשיטות דהא דאמרינן בזבחים דסכין של מקדש אין משחיזין היינו כיון דבעי מדרבנן כלי שרת והמכילתא קאי מדאורייתא דל"ב כלי שרת ובודאי משחיזין בחול מכיון שנפגם לקרבן דל"ב כלי שרת ילפינן מקרא דבשבת אין משחיזין דמכשירי עבודה אין דוחין שבת אמנם אף אם נאמר דאף מדאורייתא בעי כלי שרת מ"מ אם לא נמצא סכין כלי שרת כשר סכין של חול ומשחיזין ושוחטין וקמ"ל קרא דאין משחיזין בשבת. ולשיטת תוס' דל"ב כלי שרת ג"כ יש לישב דנ"ל דאף דל"ב כלי שרת משום דשחיטה בזר כשרה מ"מ בשחיטת פרו ופרה דפסול בזר ודאי בעי כלי שרת ובמקום אחר כתבתי דשחיטת פסח בעי כלי שרת (ע' לעיל סי' ו' אות י"ג שכתבתי לישב סתירת תוס' בזה) ועכ"פ כיון שהי' גם סכין כלי שרת במקדש שפיר אמרו בזבחים סכין שנפגמה אין משחיזין מיירי בסכין כלי שרת דג"כ הי' במקדש. והמכילתא מיירי בסכין שאינו כלי שרת דשוחטין לכתחלה קדשים לשיטת תוס' אמרו בחול משחיזין ולא בשבת. ולפ"ז אין ראי' ממכילתא דהשחזה בעץ אסור בשבת ומ"מ הדבר ברור דבשבת ודאי אסור וגם ביו"ט אסור כדכתיבנא:

ד' ולדינא כבר כתבתי דאין לסמוך על קבלת השוחטים בזה ואם נמצא פגם אף שנחלק הפגם ביד יש לאסור כדברי ברית אברהם וכ"כ בתשו' חסד לאברהם אך אם השוחט מחליקו ביד קודם שבודק הסכין יש לומר דאין מקנח רק מה שנדבק ואם לא נמצא אח"כ פגם אין להחזיק ריעותא. דבודאי אלו הי' פגם לא הי' נחלק בחלוקת הזרוע ואם הי' איזה ריעותא היינו שהי' נראה להשוחט שהסכין אינו חלק והי' ס' בעיניו אם יש איזה פגם קצת אבל ודאי לא הי' כחגירת צפורן והחליק הסכין ביד אחר השחיטה ובדק ונמצא יפה נלע"ד כיון שבתשו' שבות יעקב ח"ב סי' נ"ג מתיר בנמצא לאחר שחיטה פגם. וידע שנגע במפרקת והפגימה אינה גדולה כחגירת צפורן. מטעם ס"ס שמא בעצם המפרקת נפגם ואת"ל בעור שמא הלכה כהפוסקים דפגם כ"ש אינו אסור רק דבעי כחגירת צפורן.

ובל"י חולק עליו והפמ"ג סוף סי' ח"י הסכים לשבות יעקב ע"כ אם הי' פגם כ"ש ולא הי' כחגירת צפורן אף אם אין יודע שנגע במפרקת והוחלק הסכין ביד ונמצא שלם יש ג"כ כמה ספיקות שמא במפרקת נפגם. ושמא לא הי' שום פגם רק שנדבק דבר מה וראי' מדהוחלק ביד ושמא הלכה דבעי דוקא חגירת צפורן וגם שמא במיעוט בתרא נפגם דכמו שנחלק בבשר כן נתהוה מהבשר כמש"ל ע"כ יש להקל בהפ"מ. אמנם אם הי' פגם ממש חלילה להקל אף אם נחלק ביד ואם פגם נרגש בצפורן רק שאינו יודע אם יש חגירת צפורן עדיין צ"ע לדינא כיון דהרא"ש ס"ל דהרגשת צפורן זה גופא חגירת צפורן ג"כ יש להחמיר אך כיון שהרב בתניא סי' י"ח ס"ק ב' פי' דברי הרא"ש דדוקא בשהרגיש בצפורן פגם וחסרון שנחסר מהסכין אבל אם הצפורן עוברת מלמעלה ואינה מרגיש פגם וחסרון אעפ"י שהצפורן מרגשת בעברה עלי' לשיטת הרא"ש אין להחמיר ע"כ בכה"ג אולי יש להקל באם נחלק ביד אח"כ מטעם ס"ס:

סימן לט

הערות בסוגיא דאזלינין בתר רובא חולין י"א מכות ז':

א' לישב דברי הרמב"ם דס"ל ספיקא דאורייתא מהתורה לקולא והקשה הר"ן ספ"ק דקדושין דא"כ איך ילפי' מרישא של עולה דאזלינין בתר רובא דילמא משום ספק מביא עולה ול"ח שמא ניקב קרום של מוח. ונלע"ד לישב לפ"מ דס"ל לרבי אושעיא בתמורה י"ז המקדיש את הטרפה אינו אלא כמקדיש עצים ואבנים וא"צ מום קבוע לפדות עלי' דלא כשמואל וכן פוסק הר"מ פ"ב מאיסורי מזבח א"כ יש להבהמה חזקה שאינה קדושה קדושת הגוף וכמו שנולדה לא הי' בה קדושת הגוף כן עתה אף לאחר הקדישה אינה קדוש קדושת הגוף וזה מסייע שהיא טריפה והיכי שחזקה מסייע לספק אף הרמב"ם מודה ולכן מוכח דאזלינין בתר רוב ואף דעכ"פ יצאה מחזקתה לענין קדושת דמים מ"מ יש חזקה שאינה קדושה קדושת הגוף וכיוצא בזה כ' תוס' נדה דף ב' סוף ד"ה והלל:

ב' ועיין בשיטה מקובצת ב"ק מ"ה ד"ה הקדישו מוקדש שכ' דהב"ד מכריחין אותו לפדות בשוה וליתן דמיו לבד"ה שהרי לא ירד' עליו קדושת מזבח שהנוגח פסול להקרבה ודבריו תמוהין מש"ס דתמורה כ"ח דמבואר שם רובע ונרבע מחיר וכלאים וטרפה הרי הם כקדשים שקדם מום עובר להקדישן וצריכין מום קבוע לפדותן וכן גרסת צ"ק וכן הוא בילקוט פ' ויקרא. הרי דעל רובע ונרבע חל קדושת הגוף וה"ה על נוגח וצע"ג. וכבר נשאלתי ע"ז מהרב הגדול מ' זאב האמער נ"י ראבד"ק סטריא והשבתי ע"ז דבטרפה הדבר תליא במחלוקת בש"ס דתמורה י"ז הנ"ל בין שמואל ר' אושעיא, א"כ כיון דהילקוט וש"ס דתמורה ס"ל כשמואל י"ל דלר' אושעיא דס"ל בטרפה אין חל קדושת הגוף ה"ה בנוגח

ורובע ומ"ה כ' בשיטה דלא חל קדושת הגוף דפוסק כר' אושעיא. אולם הרי הר"מ פוסק בטרפה כר' אושעיא. וברובע ומוקצה ונעבד ואתנן ומחיר כ' פ"ג מאיסורי מזבח הרי זה כמקדיש בעל מום עובר. א"כ מנ"ל לשיטה דכמו דפליגא בטרפה ה"ה דפליגי בנוגח ורובע. ע"כ הנראה לישב דהא דס"ל לברייתא דרובע וכו' הוא כבעל מום עובר וצריך מום קבוע לפדות זה דוקא ברובע בעד אחד או עפ"י בעלים אבל ברובע בב' עדים דצריך להביאו לב"ד וליסקל אף קודם גמ"ד לא חל עליו קדושת הגוף והרמב"ם שסתם פ"ג מאיסורי מזבח לפי שכל הקרא לפסול רובע ונרבע למזבח קאי בע"א או עפ"י בעלים ואין להקשות לפ"ז אתוס' תמורה כ"ח ד"ה טול שכ' דהק"ו דרובע ונרבע איצטריך היכא דשחטו קודם גמ"ד דפסול לקרבן ולדברי השיטה פשיטא דפסול להקרבה דלא חל קדושת הגוף דלק"מ דזה גופה ילפינן מק"ו מבע"מ דלא חל קדושת הגוף ולולא ק"ו ה"א דחל קדושת הגוף. ולפ"ז מיושבין יותר דברי השיטה בט"ט לפמ"ש בצ"ק תמורה שם דהא דדחי בתמורה הק"ו מבע"מ מה לבע"מ שכן מומו ניכר לא קאי רק אעד אחד דמה"ט מהני ע"א בבע"מ כדאמרינן בש"ס דקדושין ס"ו. משא"כ ברובע בב' עדים הק"ו קאי למסקנא א"כ ברובע בע"א ליכא ק"ו מבע"מ ומ"ה חל קדושת הגוף משא"כ בב' עדים ילפינן מק"ו דבע"מ ובזה ניחא הא דמקשה אקרא דמן הבהמה בבכורות מ"א הני בני קטלא נינהו ומשני עפ"י ע"א ומה קושיא דילמא איצטריך לשחטו קודם גמ"ד ולהנ"ל נכון דהרי מקשה הני בני קטלא נינהו ול"ח קדושת הגוף כלל אף קודם גמ"ד מק"ו דבע"מ כמ"ש השיטה. והנה צ"ע בלשון הר"מ פ"ג מאיסורי מזבח דמייתי רובע ונרבע ואתנן ומחיר חל קדושת הגוף וצריך מום קבוע לפדותן ולא מייתי נוגח. ונראה לישב דבב"ק מ"א אמרינן נוגח חמיר מרובע לענין כופר. ופי' רבא דס"ל להאי תנא אין כופר ברגל ע' תוס' ב"ק כ"ו. ולפ"ז לדידן דאיכא כופר ברגל ליכא חומרא בנוגח מרובע ואדרבא רובע חמיר לענין אונס כרצון כדאמרינן בב"ק שם א"כ כיון דהרמב"ם העתיק רובע אף דחמיר חל קדושת הגוף כש"כ נוגח וא"צ לאשמועינן נוגח ואכ"מ להאריך:

ג' והנה עפ"י מה שכתבתי לעיל דבכל בהמה חזקה שאינה קדושת הגוף מסייע שהיא טרפה רק דרוב עדיף מחזקה. יש לישב דברי הגמ' דחולין דיליף מפרה אדומה דשורפין שלם שמא טרפה היא וכי תימא מאי נ"מ חטאת קרי' רחמנא ותו' הקשו דלא הוה כרבנן דפרה קדשי מזבח עיי"ש תוס' ד"ה חטאת להנ"ל יש להוכיח דלכ"ע ל"ה קדשי מזבח. וטרפה לא פסול רק משום דחטאת קרי' רחמנא דהרי בפרה איכא חזקה שהאדם טמא כמ"ש תוס' ואס"ד דפרה קדשי מזבח וקדיש קדושת הגוף לרבנן א"כ איכא חזקה על הבהמה שאינה קדושת הגוף ומסייע שהיא טרפה. והריב"ש כ' דב' חזקות שוה לרוב,

א"כ אף דאזלינן בתר רוב קשי' בפרה הרי איכא ב' חזקות חזקת טמא דאדם וחזקת שאינה קדושת הגוף. וכעין זה הקשה בנוב"י קמא אה"ע סי' מ"ג על הריב"ש דהרי בפרה איכא חזקת שאינה זבוח דאם במקום נקב קשחיט ל"ה זבוח וחזקת טומאה דאדם ומה שתירץ בנוב"י דלעומת זה איכא חזקת טהרה דבהמה אינה מעלה ארוכה דבלא"ה איכא ב' חזקות חזקת טומאה דאדם וחזקת שאינה קדושת הגוף דבהמה. וע"כ פרה קדשי בדק הבית גם לרבנן כמסקנת התוס' ואף אם היא כשרה ל"ה קדושת הגוף. ואין החזקה דטרפה מסייע דבלא"ה ל"ה קדושת הגוף ודוק. ודע דקו' נוב"י הנ"ל ל"ק כמו שהוכיח בחו"ד בסי' ק"י בבית הספק מחולין מ"ב דבספק נקיבת ושט ל"ש לאוקמא בחזקת שאינה זבוח ומה"ט ל"ק בכל קרבנות איך אזלינן בתר רובא הרי יש ב' חזקות דשמא ניקב הושט ויש חזקה שאינה זבוח וחזקה דלא קדיש קדושת הגוף דבספק ניקב ושט ליכא חזקה שאינה זבוח. כמ"ש החו"ד ודו"ק:

ד' ובגמ' שם אתיא משעיר המשתלח דילמא טרפה היא וכי תימא מאי נפקא לן מינה הא אין גורל קובע אלא בדבר הראוי לשם והר"מ בה' יו"כ מביא דטרפה פסול לשעיר המשתלח דכתיב יעמד חי. והקשה הלח"מ דלמ"ל לגמ' הטעם דאין הגורל קובע אלא בראוי לשם ת"ל מדכתיב יעמד חי להנ"ל מיושב דלכאורה י"ל דלא אזלינן בתר רובא רק דמספק מביא שעיר המשתלח כקו' הר"ן ובשעיר המשתלח אין לומר דנוקא אחזקה כמו דמשנולדה לא קדיש קדושת הגוף כן גם עתה לא קדיש קדושת הגוף משום שהיא טרפ' דגם כשהיא אינה טרפה וכילנא לומר דאינה קדושת הגוף דלא קרב לגבי מזבח ואין חייבין עלי' משום שחיטת חוץ כדאיתא ביומא ס"ג ובזבחים קי"ג ע"כ אין החזקה מסייע ולא הי' לגמ' להוכיח רק כיון דאין הגורל קובע אלא בראוי לשם א"כ מספק אינו ראוי לשם דלשם יש חזקה דלא קדיש קדושת הגוף. ומה"ט גם בשעיר המשתלח יש בו קדושת הגוף וקודם הגרלה חייבין עלי' בחוץ כדאמרי' בזבחים ע"כ א"א להביא בספק ומוכח דאזלינן בתר רובא ודוק:

ה והנה התוס' הקשו ד"ה אתיא מפרה אדומה כיון דפרה בת שתי שנים דילמא משום חזקה שחי י"ב חודש ותירצו דחזקה שאינה מבוררת בשעתה לא אזלינן בתרה. ויש פוסקים דלא ס"ל כן אך דחזקה שאינה מבוררת מהני עיין בר"ן ונ"ל דזה תליא בפלוגתא חי אמרינן תגלי מילתא למפרע ביבמות ל"ה דלמ"ד אמרינן תגלי מילתא למפרע כיון דנודע השתא למפרע שמשנולדה לא היתה טרפה אף שלא נודע בשעתה מוקמינין אחזקה ולר"ל דס"ל תגלי מילתא למפרע ל"א לא מוקמינין אחזקה דבשעתה לא הי' ידועה וכן הלכה ולפ"ז יש לישב מה שקשה בתוס' ד"ה וכי תימא דבדקינן לה שכ' אך

קשה לי מאי קאמר וכי תימא דבדקינן לי' הא מכל מקום הוה התראת ספק וקשה למ"ש תוס' יבמות פ' אהא דנעשה סריס למפרע ולקי אחלב שאכל דל"ה התראת ספק כיון דתגלי מילתא למפרע ה"ה הכא י"ל כיון דבדקינן לי' דאינו טרפה תגלי מילתא למפרע אמנם כבר כתבתי בספרי חא"ח סי' מ"ד אות ז' לישב מה שהקשה תוס' בנדה מ"ו ע"ב במופלא הסמוך לאיש ואכלו הקדישו הלא הו"ל התראת ספק ולתו' יבמות פ' דתגלי מילתא למפרע ל"ק וכבר הקשה על דבריהם המ"ל פי"ז מסנהדרין וכתבתי דתוס' יבמות קאי ע"כ למאן דס"ל תגלי מילתא למפרע אמרינין ובנדה הרי הקשו לר"ל יעיי"ש ור"ל לא ס"ל תגלי מילתא למפרע. א"כ שפיר הקשו בחולין לפי מה שהקדימו התוס' בדבריהם שם דילפינן מרוצח ומעדים זוממין והרוצח והעדים ודאי יותר מי"ב חודש. וקשי' דילמא משום חזקה וע"כ הסוגיא קאי דחזקה שאינה מבוררת ל"מ דל"א תגלי מילתא למפרע לכן הקשו אך קשה דהו"ל התראת ספק דליכא למימר תגלי מילתא למפרע כמ"ש תוס' ביבמות דהרי ע"כ הסוגיא קאי למ"ד ל"א תגלי מילתא למפרע וזה נחמד בקישור דברי תוס' ודוק:

ו' וע' בתוס' נדה ב' ד"ה דאיכא ריעותא מגופא שכ' דבחולין י"א ילפינן ממכה אביו ומפרה אדומה דאזלינן בתר רוב ולא אמרינן דלמא טריפה וכן איתא במרדכי חולין פ"ק סי' תרל"ה והדברים תמוהים דממכה אביו ילפינן דלא חיישינן דלמא לאו אביו הוא ונ"ל ליישב בדרך פלפול הנה תוס' הקשו בד"ה כגון דלמא משום דמוקמינן להאם בחזקת צדקת ואמנם הרמב"ן כ' בגיטין ס"ד גבי האומר לשלוחו צא וקדש לי אשה ומת השליח דאסור בכל הנשים שבעולם דשמא קדש קרובותיה שהקשה דלמה לא מוקמינן הקרובות בחזקת פנויות ותי' דכיון שעכשיו אין אנו דנין עליהן לא מהני חזקתן לגבי האשה שאנו דנין עליה עתה. ולפ"ז מיושב קו' התוס' דכיון שאין אנו דנין על האם ל"מ חזקת צדקת שלה לגבי בנה. אך י"ל בדרך זה לשי' ר' יאשיהו דס"ל דקרא דמקלל אביו ואמו משמע שניהם כאחד ורק מדכתב אביו ואמו קלל יליף שאף זה בפ"ע וזו בפ"ע ג"כ חייב ע' סנהדרין והקשה בס' תפארת ישראל על משניות פ' השואל מנ"ל לר' יאשיהו בהכאה דלא בעי שניהם כאחד דמקללה ליכא למילף הכאה דמה למקלל שכן חייב לאחר מיתה ובמח"כ נעלם ממנו מכילתא פ' משפטים דר' יאשיה יליף ממכה אדם יומת אפי' אחד מהם. ור' יונתן מוקי קרא מכה אדם יומת בשהרג נפש. וא"כ לא הי' הגמ' יכול להוכיח דאזלינן בתר רובא דדלמא לאו אביו הוא די"ל כר' יאשיהו דמשמע שניהם כאחד וקרא דמכה אדם יומת מיירי בהורג נפש ממש ואינו חייב רק בשהכה שניהם כאחד וכיון דבמכה אביו ואמו בעינן עושה מעשה עמך דלקולא ילפינן הכאה מקללה וממילא אנו

צריכין לדון גם על האם אם היא עושה מעשה עמך ומוקמינן לה בחזקת צדקת וכיון שאנו צריכין לדון עליה בחזקת צדקת מהני חזקתה לגבי בנה ואין לחוש דלמא לאו אביו הוא כקו' התוס' וזה הי' קשה לתוס' ומרדכי ע"כ פירשו דההוכחה הוא דלמא טריפה הוא והא דהגמ' הוכיח משום דדלמא לאו אביו הוא הכונה דהנה התוס' שם הקשו מה ראיה מרוצח דלמא חובשין אותו י"ב חודש וידעינן דלא טרפה הוא ותי' דס"ל טרפה חיה והקשה באו"ת סי' ז' דאכתי מנ"ל דאזלינן בתר רובא דלמא מיירי בשהוליד ואף למ"ד טרפה חיה מ"מ אינו מוליד כמ"ש תוס' ע"א ו' א' ותי' דבזכר ל"מ מה שהוליד דדלמא לאו אביו הוא. ומעתה כך הוא פי' הגמ' איך חייב במכה אביו דלמא טריפה הוא והוי עשאאי"ל ואין לומר דמיירי בשהוליד. וידעינן דל"ה טרפה והיינו שהבן המכה הוליד ז"א דאכתי דלמא לאו אביו הוא וכאן ל"ש לומר:

אוקי האם בחזקת כשרות כנ"ל דעל אשתו של המכה ודאי אין אנו דנין ול"מ חזקתה לגבי בנה ובעלה. והגם שהוא בדרך פלפול רחוק לא מנעתי לכתבו לישב קצת דברי התוס' נדה שלא יהיו תמוהין כ"כ. שוב עיינתי במרדכי ונראה מדבריו דאין ראיות הגמ' דשמא הבן המכה טריפה רק דההוכחה הוא שמא האב המוכה הוא טרפה. שהרי כ' דלהאב יש לו חזקה מבוררת שכבר הוליד בן. אך בתוס' נדה י"ל כמ"ש. והנה שאלני הרב החריף ובקי מוה' ליבוש מנחם לאנדא דמה בכך שהאב טרפה הר' מ"מ הוא חי ולא גרע מיוצא ליהרג וחבל בו בנו דחייב כדאיתא בסנהדרין פ"ה ופירש"י שם ע"ב. דה"ט דחי הוא וסופו למות והוה חבורה וחייב וכש"כ טרפה ושמא י"ל דס"ל למרדכי כשי' הריב"ם הובא בתוס' רי"ד שבת קל"ו דחובל בשבת בין בטרפה בין בבן ח' פטור דכמתים דמי עיי"ש ולפי דבריו גם במכה אביו טרפה פטור וע' מ"ש לעיל בספרי סי' ז' אות ח' לתמוה על דבריו וע' בספרי חאו"ח סי' י"ח אות ט"ז מה שהשגתי על ספר מנחת חינוך שכ' בחבל טרפה פטור וע' פ"ת אה"ע סי' ט"ו ס"ק י"א בשם מהר"ח אלפנדרי אם הי' ראובן נשוי אשה ונעשה טרפה בחי' וקידש אחותה א' הוה מקודשת כיון שטרפה אינה בחי' וכ"ז לשי' הריב"ם הנ"ל והמרדכי יסבור כן אבל זה דחוק. אך גם דברי מהר"ח אלפאנדרי תמוהין מש"ס נדה כ"ג כאשר תמה ג"כ בפ"ת ובאמת מהר"ח בעצמו העיר מדברי רש"י זו וע' בתשובת שואל ומשיב מ"ק ח"ג סי' ר' שהאריך בזה. ובעיקר הדין אי טרפה זכר מוליד האריך הפ"ח והכו"פ והשעה"מ. ואולי יש לפרש דברי המרדכי בפשיטות שהי' קשה לו על הגמ' דמייתי ראיה דאזלינן בתר רובא, ממכה אביו דלמא לאו אביו הוא ולמה לנו לחוש לזה כיון דאביו בר אולודי הוא לכן פי' דלמא לאו אביו הוא דאביו לאו

בר אולודי שהוא טרפה. אבל גם זה ליתא שהרי כ' שהרי יש לו בן ומשמע דבודאי בנו הוא רק החשש דלמא עתה טרפה ודוק:

ז' בגמ' שם ר"א אומר אתיא מעדים זוממים וכו' וליחוש דלמא הך דאסהידו בי' טרפה הוא וכ"ת דבדקינן ליה והתניא בריבי אומר הרגו אין נהרגין. וקשה לפימ"ש בס' בית שמואל אחרון חו"מ סי' י"ז דדוקא הרגו אינן נהרגין אבל אם מת הנידון נהרגין אם הוזמו, א"כ שפיר משכחת הזמה במת הנידון דבדקינן ליה ונדע בבירור שאינו טרפה ושמא יש לומר דהרי עיקר קו' הגמ' הוא לפי דברי התוס' דא"כ גם את הרוצח לא נהרוג משום דהוה עשאאי"ל ולפי"ז בעינן שיהי' יכול להזימה בעוד שהרוצח ח' ואינו דומה למ"ש תוס' סנהדרין פ"א דאף בהעידו על א' שנגמר דינו למיתה וגברא קטילא בעי למקטל מ"מ כיון דמשכחת הזמה שאם יוכחשו או יוזמו הראשונים ע"כ אף שלא הוכחשו הוה עשאי"ל וה"ה הכא כיון דמשכחת הזמה במת הנידון ע"כ אף שהוא חי הוה עשאי"ל ל"ד דשם עכ"פ משכחת הזמה בעוד הנידון חי משא"כ הכא לא משכחת הזמה בעוד שהנידון חי וצריכין לדון עליו. ובזה יתישב מה שקשה אתוס' מכות ז' שכ' דלר"ע דלא הי' נהרג אדם מעולם אף המחלל שבת לא היה נהרג דשמא הוא טרפה והו"ל עשאאי"ל, וקשה הרי משכחת לה הזמה במת המחלל ובדקינן ליה כנ"ל להנ"ל מיושב. עוד אפשר לומר בישוב קו' זו דהנה בגמ' אמרינן וכ"ת משום איבוד נשמה דהאי ננולי' ופירש"י כי היכי דלא נקטלי' וזה תמוה כמ"ש המפורשים ע' בנוב"י מה"ת חיו"ד סי' ר"י דאדרבה אם לא ננולי' ולא נבדקי' לא נהרוג הרוצח דדלמא טרפה הוא אמנם המובחר בכונת הגמ' וכ"ת משום איבוד נשמה ככולי' היינו כיון שהרגו ואנו רוצים לקחת נקמתו אין זה בזיון אם נבדקי' כיון שהוא לכבודו לנקום דמו. וכ"כ בתשו' השיב משה או"ח סי' י"ג א"כ י"ל דזה דוקא אם נהרג הנידון אבל אם מת מעצמו לא נוכל למבדקי' משום דקא מנול לי' ול"ה לכבודו ושפיר מקשי הגמ' דלמא טרפה הוא וליכא למימר דבודקין אותו:

ח' ובדברי התוס' מכות הנ"ל שהקשו אהא בגמ' דאמר ר"ע אלו היינו בסנהדרין לא הי' נהרג אדם מעולם דשמא במקום סייף נקב הוה ובנואף שמא לא ראו כמכחול בשפופרת הלא עובד ע"א ומחלל שבת היו נהרגין דמה י"ל ותי' בתי' הב' דמחלל שבת ג"כ לא הי' נהרג שמא המחלל הוא טרפה והוה עשאאי"ל וכתב בתומים סי' ז' בשם גדול אחד. הא דהקשו התוס' אעובד ע"א ומחלל שבת ולא תי' רק על מחלל שבת לבד משום דבעובד ע"א לא שייך לא הי' נהרג מעולם דהרי משכחת בעובד ע"א בפני ב"ד ולא בעינן עשאי"ל כמבואר בסנהדרין ע"ח ולא שייך תירוצם אבל במחלל שבת שפיר תי' דל"ל דחילל שבת בפני ב"ד דהרי בשבת אין דנין ול"ש שלא תהא שמיעה גדולה מראי' וצריכין להעיד לפני

ב"ד אחר וצריך עשאי"ל ומזה הביא ראיה לשי' הב"ח. ובזה מישב התומים קו' מהרש"א שהקשה דהרי התוס' כ' דבנרצח משכחת לה בדיקה בהי' מוחו מגולה ובא אחד ונקבו אבל במחלל שבת לא אפשר שהרי הוא חי והיכי דלא אפשר גם ר"ע מודה ולהנ"ל ניחא דמדאורייתא משכחת אף במחלל שבת בחילל בפני ב"ד דמדאור' דנין בשבת ורק מדרבנן אין יכול לדון בשבת ושפיר קאמר ר"ע לא הי' נהרג אדם מעולם. אמנם הקשה דהרי ר"ע סובר דעד הרואה ג"כ אין נעשה דיין. ושוב הוה לא אפשר ע' ר"ה כ"ה ובב"ק צ'. ונראה דלא ק"מ לפי מה שכתב הריטב"א מכות י"ב שהקשה אהא דאמר בסנהדרין ע"ח דטרפה שהרג בפני ב"ד חייב הרי לר"ע אף עד הרואה אין נעשה דיין ותי' דכיון שא"א לדונו בפני ב"ד אחר גם ר"ע מודה דנהרג משום ובערת הרע מקרבך. א"כ גם כאן א"א לדון בפני ב"ד אחר דהוה עשאי"ל דשמא טרפה הוא וכאמור א"כ אף ר"ע מודה דנהרג. ובזה נלפענ"ד לישב מה דקשה טובא על דברי התו' שכ' דמחלל שבת לא הי' נהרג דשמא הוא טרפה וקשיא ממקושש דאיך סקלוהו דניחוש דלמא טרפה הוא וא"ל דזה דוקא אם שאל להעדים ואין יודעין שהוא טרפה אבל בלא שאל נהרג דזה דוקא לחד תי' התוס' אבל לחד תי' דרע"ק חייש למיעוטא צריך הב"ד לשאול אם יודעין שהוא אינו טרפה. וא"ל דהוראת, שעה היתה דדוקא לענין התראה אמרו בסנהדרין פ' לר"י דהוראת שעה הי' אבל לענין גוף המיתה לא הי' הוראת שעה כדמוכח בשבת דילפינן מעביר ד' חייב ממקושש. ולרבנן גם לענין התראה לא הוה הוראת שעה. ולהנ"ל י"ל עפ"י המבואר בילקוט ויקריבו אותו ר"י אומר הביאו וחבילתו עמו (ובח"ס חלק ה' סי' נ"ו מייתי זאת בשם רש"י בחומש וזה ליתא ברש"י) א"כ הרי ראו הב"ד שחילל שבת ובפני ב"ד לא בעינן עשאי"ל ושפיר דנוהו בסקילה ובזה מיושבים דברי הילקוט דלמה אמר ר"י שהביאוהו וחבילתו על כתיפו להנ"ל ניחא דזה אליבא דר"ע דחייש למיעוטא. וזה הערה יקרה. עוד אפשר לישב לפימ"ש התוס' שבת כ"ב ע"ב ד"ה וכי לאורה דאהרן הי' מסתכל בחביות סתומה ורואה מה בתוכה ע"כ כיון שהביאו המקושש לפני אהרן ראה שאינו טרפה. ולזה הערה האחרונה העירני הרב החריף ובקי מוה' ליבש מנחם לאנדא נ"י ושמעתי דבר יקר בזה מהרב הה"ג מוה' יצחק יאיר האבד"ק זוראוונע זצלה"ה שמישב בזה דברי התרגום יונתן פרשת חוקת שכתב בפרה אדומה ויכוס יתי' ויבדקינה בי"ח טריפן. וקשה הרי מבואר בגמ' חולין י"א שא"א לבודקה משום דמה שחיטתה כשהיא שלימה אף שריפתה כשהיא שלימה, ולהנ"ל ניחא דהפרה הראשונה היתה בפני אהרן והוא הי' יכול לבדקה אף כשהיא שלימה כדברי התוס' הנ"ל ודפח"ח. ואמנם דברי התרגום י"ל בפשיטות. דהנה הקשיתי בהא דילפינן דאזלינן ב"ר מפרה ול"ל דבדקינן

ליה משום ושחט ושרף מה שחיטתה כשהיא שלמה אף שריפתה שהיא שלימה הרי מבואר במשנה דפרה פרק ד' משנה ג' דהפשיטה ונתחה כשר ופי' הר"ש דרצה בניתוח ורצה במחובר וע' בתשו' טו"ט ודעת קמא להגאון מהרש"ק זצ"ל סי' קס"ב מה שהשיב לי בזה. ובאמת כבר קדמני במ"ל פ"ד מה' פרה הי"ב בקו' זו ואמנם לפימ"ש הר"ש דזה אם רצה מוכיח הגמ' שפיר דאזלינן ב"ר דהרי מדכתיב ושחט ושרף דמוכח דאם רצה אין מנתחה וניחוש דלמא טרפה והתרגום יונתן כ' דאהרן הי' בודקה דרצה בניתוח והבן:

ט' והנה המהרש"א הקשה בתוס' מכות הנ"ל לפימ"ש התוס' דשאלינן להעדים ראיתם שמא המחלל הוא טרפה אמאי הוצרך בגמ' לומר בנואף ונואפת שלא ראו כמכחול בשפופרת נימא ג"כ דלמא טרפה הם ונראה לישב באופן נאות דהנה המהרש"א הקשה הרי לא אפשר בענין אחר והיכי דלא אפשר גם ר"ע מודה כנ"ל ותי' האו"ת סי' זיין דמשכחת כגון שהולידה ואם הי' טריפה לא הי' מוליד וכיון דמשכחת בגונא דנדע דלא הי' טרפה ל"ח לא אפשר. א"כ לא הי' הגמ' יכול לומר בנואף ונואפת שמא טריפה הם דהגמ' מקשה בנערה המאורסה ול"ל שמא טרפה היא דא"כ לא אפשר וא"ל דמשכחת בהולידה דע"כ אינו טרפה וחשיב אפשר ז"א דכיון דאין בין נערות לבגרות אלא ו' חדשים בלבד לא משכחת בנערה המאורסה בהולידה וא"ל דאכתי משכחת לה שזנתה בעודה נערה וילדה כשהיא בגרות ואנן קיי"ל בכתובות מ"ה דאשתני דינא לא אשתני קטלא. דז"א דדוקא אם הדין דיכולים להמיתה בנערותה שוב אף שבגרה אח"כ לא אשתני קטלא משא"כ אם אין יכולין להורגה בנערותה דשמא טרפה וא"א להרג אותה רק אחר שהולידה והיינו כשהיא כבר בוגרת שפיר אמרינן אשתני קטלא ולא משכחת נערה המאורסה וע"כ בנערה לא אפשר ובלא אפשר גם ר"ע מודה וע"כ לא הי' הגמ' יכול לומר שמא טרפה היא רק דלא ראו כמכחול בשפופרת וזה נכון בעזה"י:

י' ועפ"י דברי הריטב"א מכות שהבאתי לעיל י"ל מה שהקשיתי בדף האחרון לספרי בית יצחק חא"ח על ר"ע דסובר סנהדרין שראו באחד שהרג את הנפש אין הורגין עד עמדו לפני ב"ד אחר הרי ילפינן בסנהדרין פ"א מקרא דמי שנתחייב ב' מיתות נידון בחמורה מדכתיב שופך דם והוליד בן פרוץ עיי"ש. והקשה התוס' איך יכולין לחייבו מיתה השני' הלא הוי עשאי"ל דכיון שנגמר דינו למיתה אחרת גברא קטילא בעי למקטל. ותי' דאיירי שהרג בפני ב"ד ובפני ב"ד לא בעי עשאי"ל וקשה לר"ע דאין עד הרואה נעשה דיין האיך משכחת לה שיחייבו המיתה השני' ואיך יפרש הקרא ועי"ש מה שתרצתי ולדברי הריטב"א ניחא דכיון דבר קטלא הוא וא"א לדונו בב"ד אחר דהוי עשאי"ל הוה כטרפה שהרג בפני ב"ד דמודה ר"ע דנהרג: י"א אברא דדברי הריטב"א מוקשין מש"ס

ב"ק צ' ע"ב דשמעון התמני ס"ל דבעי אומדנא דב"ד ול"מ אומדנא דעדים אם האבן יכול להמית והקשה לו ר"ע וכי בפני ב"ד הכהו והקשה בגמ' הא הכהו בפני ב"ד חייב והרי ר"ע סובר דאף עד הרואה אין נעשה דיין ולפי דברי הריטב"א צ"ע דהרי ר"ע שפיר הקשה דאס"ד דבעי אומדנא דב"ד א"כ א"א לדונו בפני ב"ד אחר והיכי דלא אפשר גם ר"ע מודה דעד נעשה דיין כמו טרפה שהרג ודא קו' רבתא. ואולי י"ל דהריטב"א יפרש הגמ' דמשני לדבריו דר"ש התמני קאמר וליה לא ס"ל אין הכונה דר"ש התמני ס"ל ודאי עד הרואה נעשה דיין דמנ"ל לר"ע דפליג עלי'. אמנם בגמ' משמע דגם לר"ע דלא בעי אומדנא דב"ד אם הכהו בפני ב"ד חייב וע"ז הקשה בגמ' ומשני לדבריו דר"ש התימני היינו למה דס"ל דבעי אומדנא דב"ד ול"מ עדים א"כ כשהכה בפני ב"ד חייב ושפיר קאמר וכי בפני ב"ד הכהו ולי' לא ס"ל היינו לר"ע דל"ב אומדנא דב"ד שפיר הורגין בעדים ול"א עד הרואה נעשה דיין:

יב ואולם בעיקר הקו' על דברי התוס' מכות שכ' דאף מחלל שבת לר"ע דחייש למיעוטא שאלינן להעדים שמא טרפה שהקשיתי א"כ למה דנו מקושש בסקילה ולא חשו שמא טרפה. ואף אם נאמר כמ"ש דלכך דנוהו משום דהוי בפני ב"ד ולא בעי עשאי"ל מ"מ עדיין קשה איך יליף ר"ע במכות י"ב דסנהדרין שראו באחד שהרג הנפש אין נהרג עד שיעמוד בב"ד אחר מקרא דעד עמדו לפני העדה למשפט והרי לדידי' בב"ד אחר אין הורגין דחיישינן דלמא טרפה הוא ואין לומר דמיירי דהי' קרום של מוח מגולה ובא זה ונקבו דניחוש דלמא הרוצח הוא טרפה ע"כ הנראה דהא דחייש ר"ע למיעוטא ל"ה רק מדרבנן וסובר דאחרי דרבנן חיישי למיעוטא אין הורגין משום דיכולין לעקור דבר מן התורה בשב ואל תעשה אבל מדאור' אזלינן:

בתר רובא ואין קשיא מהמקראות דמקושש ועד עמדו לפני העדה למשפט ואולם אף מדרבנן בעי עכ"פ שיהי' אפשר דבא"א אף החכמים לא יעקרו דבר מן התורה לגמרי וע"כ חלקו התוס' בין אפשר ללא אפשר. ודוק היטב בכל זה:

סימן מ

ישאו הרים שלום לך ב"א יקירי החריף המופלג החכם השלם הגביר מ' מאשיל שמעלקיס נ"י:

א' בדבר קו' בש"ס דסנהדרין צ'. בהא דר' יוסי אומר וכו' בת כהן ובועלה היא בשרפה ואין בועלה בשרפה זוממים איני יודע אם לו הוקשו אם לה הוקשו כשהוא אומר לעשות לאחיו לאחיו ולא לאחותו. והקשית דמשמע דאי לאו דגלי קרא תימעי בת כהן אין נענשין במיתתה היינו מסופקים באיזה מיתה נדונים אם במיתתו או במיתתה וא"כ

מספק היינו אומרים דנדון אותו במיתה הקלה ולא בשרפה החמורה וא"כ בלאו הקרא ידעינן זאת ולמ"ל קרא דלאחיו ולא לאחותו וע"ז כתבת דלולי דגלי קרא הו"א דנדנהו במיתה החמורה כדין מי שנתחייב שתי מיתות דנידון בחמורה. וע"כ צריך קרא דאין נידון במיתתה דהיינו שרפה רק במיתתו הקלה. הסכת ושמע את אשר עמדי בזה. הנה הקשיתי דהאיך משכחת לה האי דינא דלאחיו ולא לאחותו הלא בסנהדרין ל"ו אמרו דאין דנין בע"ש מטעם דהאיך נעביד נקטל בערב שבת בעי הלנת דין נקטל בשבת אין מיתת ב"ד דוחה שבת נגמור בשבת הדין ונקטל בא' בשבת נמצא מענה את דינו והיוצא לנו דבכל דיני נפשות גומרין ביום השני ותיכף באותו יום הורגין ובסנהדרין מ"ו אמרו אין דנין שנים ביום אחד אפי' בנואף ונואפת תרגמה רב חסדא בבת כהן ובועלה או בבת כהן וזוממי זוממיה ובמכות ה' אמרו הרגו אין נהרגין עוד שם אין עדים זוממים נהרגין עד שיגמור הדין ומעתה האיך משכחת לה כלל שיהא נגמר דין הבועל והנבעלת זו במיתה הראוי לה וזה במיתתו ויהיו חיין עד שנבוא לדון על העדים הזוממים באיזה מיתה נדון אותם דממנ"פ אם דנו האשה מקודם והיינו שדנו אותה ביום א' ונגמר דינה למחרתו ביום ב' דבעי הלנת דין וביום גמר דין ע"כ צריך להרוג אותה דלהמתין א"א דאסור לענות הדין וכיון דאין דנין שניהם ביום א' ע"כ אחרי אשר הומתה האשה נגמר דינו של הבועל וא"כ אם לאחר כן הוזמו העדים ע"כ אין להסתפק אם לדון אותה במיתת האשה הנהרגת כבר דכיון שכבר נהרגה הוי כאשר זמם ולא כאשר עשה וקודם שנגמר דינו של האיש דהיינו שנאמר דהתחילו לדון הבועל ביום ב' קודם שנהרגה האשה ותיכף באותו יום הוזמו ג"כ אין לומר דאז ג"כ אינם חייבין משום דלא נגמר הדין עדיין. ואם דנו את הבעל מקודם ע"כ ג"כ צריכין להמיתתו קודם שיגמור דין האשה כנ"ל וא"כ לא משכחת לה כלל שיזומו העדים ועוד יהי' הבועל והנבעלת בחיים חיותם עד שלא נדע אם לתת להעדים מיתתה או מיתתו ולמה לן קרא דלאחיו ולא לאחותו. ודא קו' גדולה ונפלאה. ובינותי בספרים ומצאתי שכבר קדמני בקו' זו בתשו' השיב משה סי' פ"ה לחו"מ ונהנתי שכונתי לדעה זו:

ב' ולישב קו' זו נאמר לפימ"ש התוס' בריש מכות ד"ה זוממי דאף שהבועל הוא קטן ואין חייב מיתה מ"מ העדים שהוזמו דינם בחנק. ובתחילה נסתפקו התוס' בזה ואח"כ הביאו ראיה מסנהדרין מ"ו דדינם בחנק אף שהבועל אינו חייב מיתה והי' מהדין להיות שהעדים יתחייבו במיתה דידה עיי"ש וא"כ שפיר משכחת לה להאי דינא והיינו שדנו בב"ד על הבועל ונגמר דינו ביום ב' ונהרג ואח"כ נגמר גם דין האשה הנבעלת ביום ג' והוזמו העדים ומ"מ דינם בחנק כמיתת הבועל אף דהוי כאשר עשה דהרי לא גרע מהי'

הבועל קטן דאינו נהרג ואינם חייבים מחמתו ומ"מ הדין דנחנקים ה"ה כשכבר נהרג ולפי"ז צריך עיון בתוס' מכות הנ"ל שנסתפקו בדין הלזה והרי מוכרח היא מכח קו' זו דאל"ה לא משכחת לה כלל דינא דלאחיו ולא לאחותו רק באופן שאין חייבין מיתה מחמתו כמו שאמרנו ובבית שמואל אחרון ח"מ סי' י"ז נסתפק בדין זה אם נהרג כבר הבועל ולא האשה והוזמו אם העדים חייבין מיתה די"ל כיון שכבר הרגו נפש אין להם כפרה דזה טעם אחד להרגו אין נהרגין כמו שכ' הכ"ע. ולפמ"ש לא משכחת דין דלאחיו ולא לאחותו רק בשכבר נהרג אחד מהם. והנה לדברי הנ"ל מיושבת קושיתך בפשיטות דאי לאו הקרא הו"א דנדון העדים במיתתה דאין שייך לומר דכיון שספק הוא נדונם מספק במיתה הקלה דלולא קרא אין כאן ספק שנדונם במיתתה שהרי מצד הבועל אינם חייבין מיתה כלל כאמור:

איברא דבודאי קרא דלאחיו ולא לאחותו אתיא היכי שחייבין מיתה מצד הבועל והנבעלת כדמשמע מגמ' דף צ' שאינו יודע אם לו הוקשו או לה. רק שהתוס' כתבו ריש מכות דמהיא ילפינן אף שאין חייבין מיתה מצד הבועל אבל קרא דלאחיו ולא לאחותו ודאי אתיא היכי דחייבין מיתה מצד שניהם ולפ"ז הק"ל איך משכחת לה להאי דינא:

ג' ועיקר קושיא הנ"ל י"ל לפמ"ש בית שמואל אחרון סי' הנ"ל דדוקא בהרגו אין נהרגין אבל אם מת הנידון והוזמו העדים נהרגין א"כ משכחת לה בפשיטות שדנו ביום א' להבועל ונגמר דינו ביום ב' ומת הבועל ודנו האשה ונגמר דינה ואח"כ הוזמו דהעדים חייבין מיתה מכאשר זמם הן מצד הבועל הן מצדה וקמ"ל קרא דדינם בחנק. ומזה קצת ראי' לבית שמואל אחרון (ע' לעיל סי' ט"ל אות ז' מה שפלפלתי על דברי הנש"א): ד' ולאחר העיון נ"ל לישב קו' הנ"ל בדרך נכון דקשיא לי עוד קו' גדולה על הך דינא דאין דנין בת כהן ובועלה ביום אחד. הנה כבר הקדמתי דאם התחילו לדון ביום אחד ההכרח לגמור דינו ביום השני לא יותר דזה מקרי עינוי דין כמבואר בגמרא הנ"ל וכן מבואר בתוס' מ"ק י"ד ומעתה הרי שהתחילו לדון על הבועל ביום א' העדים לא העידו רק עליו ונגמר דינו ביום כ ב' ואם התחילו לדון על האשה ע"כ שהעידו העדים על האשה מחדש דקבלת העדות היא תחילת דין וגם צריך להעיד בפני האשה ובעת שדנו על הבועל לא היתה בב"ד דלא דנו עליה א"כ הו' העדות על האשה עשאאי"ל דאם יזומו להעדים שלא היו בעת הזאת בעיר הרי ניזומו על העדות שהעידו על הבועל ביום א' ועד זומם למפרע נפסל משעה שהעיד דהלכה כאביי וביום ב' בשעה שהעידו עליה כבר היו פסולים והי' הגמר דין עליו בטעות ואין חייבין מכאשר זמם על האשה כיון שמקודם היו פסולים כדאמרינן בב"ק דף ע"ג ואם דנו מקודם עלי' ואח"כ על הבועל הוה העדות שעל

הבועל עשאאי"ל ואף אם נגמר דינו של אחד מהם והרגוהו והעידו על השני והוזמו דאין חייבים על הראשון מכאשר זמם דהרגו אין נהרגים מ"מ פסולים לעדות משעה שהעידו בראשונה כמבואר ברמב"ם פ"כ מעדות ה"א דאפילו אם הוזמו קודם ג"ד פסולים לעדות כש"כ כשכבר נעשה מעשה עפ"י עדותן (וע' לעיל סי' א' בשולי המכתב מ"ש בזה):

וליישב ב' קושיות הנ"ל נ"ל כיון דאם נדון הבועל היום והאשה למחר או להיפך לא תהי' נהרגת דהוי עשאאי"ל ע"כ ההכרח לדון שניהם ביום א' לגבות העדות על שניהם יחד וכיון שההכרח להתחיל דינם ביחד דקבלת עדות תחילת דין ע"כ גומרין דינם ביום מחר ביחד דאסור לענות דינם ומ"מ הורגין האחד תיכף והשני משהין עד למחר כיון דא"א בע"א ומיושבות ב' הקושיות דמשכחת הזמה לאחר גמר דינם וקודם שנהרג אף אחד מהם: ה' הבט נא וראה איך הדברים אמת בדברי הרמב"ם וז"ל בפי"ד מסנהדרין הי"א אבל אין דנין שניהם ביום אחד אלא דנים זה היום והשני למחר היו שניהם בעבירה אחת ומיתה אחת כגון נואף ונואפת דנין שניהם בי"א לפיכך אם הי' הנואף בועל בת כהן הואיל והוא בחנק והיא בשריפה אין הורגין שניהם ביום אחד הנה התחיל באין דנין שנים ביום אחד וכ' אין הורגין שניהם ביום אחד למה לא סיים אין דנין שניהם ביום אחד כמו שהתחיל וכמבואר בש"ס שם דאין דנין שניהם ביום אחד אבל הן הן הדברים שכ' דבבת כהן ובועלה ההכרח לדון ביום אחד דא"א בענין אחר. אך אין הורגין ביום אחד משא"כ בשאר מיתות שונות אין דנים ביום אחד כאמור: ו' ובישוב דברי הש"ס דאמרינן בבת כהן ובועלה אין דנים ביום א' נ"ל דהנה קשיא בהא דמשני ר"ח תרגימה בבת כהן ובועלה שבת כהן וזוממ' זוממי' למ"ל הא דבת כהן וזוממי זוממי' כיון דמשכחת לה בבת כהן ובועלה וכבר תמהו התוס' בריש מכות ע"ז והוציאו מזה דין חדש דאף אם הבועל קטן דין העדי' בחנק להנ"ל נאמר הנה התו' ב"ק כתבו דרבא מצי לסבור כר"ח דבהדי סהדי שקרי למ"ל ומ"מ העדים מכאן ולהבא נפסלים עיי"ש ולעיל הקדמנו דאליבא דאביי דס"ל למפרע נפסל ע"כ דנין שניהם ביום אחד דאם נדון על אחד וביום הב' נתחיל לדון על הב' ונקבל עדות ביום ב' על השני אם יוזמו העדים יהיו פסולים למפרע ואין דנין דין הזמה על העדות מיום ב' והוי עשאאי"ל וע"כ דנין שניהם ביום אבל לרבא דס"ל מכאן ולהבא נפסל שפיר אין דנין ביום אחד דאם נזומם לא יהיו פסולים רק משעת הזמה ובשעת הגדת עדות על השני כ' היו ומעתה תרגמה ר"ח בבת כהן ובועלה אי אמרינן מכאן ולהבא נפסל או אם נאמר למפרע נפסל ובת כהן ובועלה דנין ביום אחד משכחת לה בבת כהן וזוממי זוממי' ומיושב קו' תוס' והרמב"ם שפסק כאביי דהלכה כותי' באמת לדידי' דנין ביום אחד ורק אין הורגין ביום אחד ואחרי שקו' התוס' מיושב

בס"ט אין ראי' לדין של התוס' ואף שהדין שכתבתי דאף אם כבר נהרג הבועל העדים בחנק עדיין מוכח מגמ' לרבא דס"ל מכאן ולהבא נפסל דלדידי' אין דנין ביום אחד מ"מ זה אין חידוש כ"כ כיון דמ"מ העדים הרגו:

אותו וטעם כאשר זמם ולא כאשר עשה היא משום שאין עונשין מהדין ובכן י"ל כיון שה שהעדים ממנ"פ חייבין מיתה ול"ש אין עונשין מהדין חייבין במיתתו שהוא בחנק ובזה מיושב קושיתי הראשונה בפשיטות דינו של התוס' כשהבועל הוא קטן צ"ע כיון שאין ראי' מגמ':

ז' וזה לא כביר הקשיתי בהא דלאחיו ולא לאחותו אם נאמר דלא כתוס' דמיירי כשהבועל קטן אך כששניהם חייבין מיתה ולפמ"ש לעיל ע"כ קרא דלאחיו ולא לאחותו ע"כ מיירי כששניהם חייבין מיתה קשיא הרי בלא קרא ידונו העדים בקלה דהנה ודאי כשהבועל והאשה טריפה אין הורגין העדים משום הזמה דגברי קטילא בעי למיקטל ורק דאזלינן בתר רובא ודעת התוס' חולין י"א דבין מיתה למיתה לא אזלינן בתר רובא א"כ איך נדון העדים בשריפה דלמא טריפה היא וחייבין מיתה משום הבועל שהוא בחנק ובין מיתה למיתה לא אזלינן בתר רובא ושמא שניהם טריפה אין לחוש דהוי מיעוטא דמיעוטא כמ"ש בתשו' בית יעקב סי' ט' וגם בפ"י ריש גיטין בשם חתנו דלחוש לב' ששניהם יהיו מן המיעוט הוי מיעוטא דמיעוטא וגם זה קו' גדולה. אך לפמ"ש דמיירי שכבר הרגו אותו ומ"מ נהרגין בחנק כיון דחייבין מיתה ממנ"פ ול"ש אין עונשין מהדין נהרגין במיתה דידי' א"כ א איצטריך קרא דבלא קרא חייבין שריפה דאין לומר דלמא טריפה היא דא"כ פטורים ממיתה לגמרי דמשום הבועל הוי כאשר עשה ושוב אזלינן בתר רוב ומ"ה איצטריך קרא וזה נחמד ונעים:

ח' ודע דבהך דינא דבת כהן ועדים המזימין העדים שנקראו בגמ' זוממי זוממין דאמרינן דאין דנין ביום אחד לכאורה י"ל דבת כהן א"צ מחדש לגמור הדין ורק כיון שכבר נגמר דינה ורק שהוזמו העדים אח"כ כשהוזמו המזימין י"ל דבבת כהן הרגין ביום שהוזמו המזימין דא"צ לגמור דין חדש והעדים המזימין הורגין למחר דבעי הלנת דין וא"כ פשיטא דאין הורגין ביום אחד ומה קמ"ל בגמ' ומזה נראה דאף אח"כ כשהוזמו המזימין הבת כהן צריכה מחדש הלנת דין כמו העדים וס"ד שנהרגו שניהם ביום מחר קמ"ל דאין דנין ביום אחד ונהרג אחד ביום הג' מההזמה וזה הוכחה גדולה ודוק היטב בכ"ז. צלח ורכב על דבר אמת:

והנני דודך אוהבך כנפשך:

בשולי המכתב בפנים הבאתי דברי הש"ס דסנהדרין מ"ו דאהא דאמרינן שם דבמיתה אחת ועבירה אחת דנין שנים ביום אחד מתיב ראב"א אין דנין שנים ביום אחד ואפי' בנואף ונואפת תרגמה ר"ח בבת כהן ובועלה או בבת כהן וזוממי זוממי' ולכאורה משכחת לה בגונא אחרינא לפי מה דאמרינן בסנהדרין פ"א וביבמות ל"ב דר' יוסי ס"ל א"א ונעשית חמותו נידון בא"א דל"ה רק כולל ור"י ל"ל איסור כולל. ואף ללישנא ב' דס"ל לר"י איסור כולל מ"מ זה הוה כולל בב' שמות ע' בתוס' יבמות ל"ב ע"ב ד"ה איסור כולל. והנה זה ודאי דחמותו חייבת מיתה חמורה בשריפה דנהי דעל הבועל ל"ה רק כולל מ"מ עליה חל האיסור דלגבה הוה מוסיף כמ"ש בנוב"י תנינא א"ח סי' ק"כ דמה דלגבה הוה מוסיף לגבי הבועל הוה כולל. וע' לקמן א"כ היא נידונית בשרפה ובועלה נידון בחנק כדין א"א. הרי משכחת לה בנואף ונואפת שנידונין בשתי מיתות. ואין לומר דכיון דהקיש הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה אם הוא נידון בא"א אף האשה לא חמירה ממנו דז"א דבחמותו כתיב קרא באש ישרפו אותו ואתהן וכתיב שריפת האשה בפירוש ול"ש סברה זו. וקשה לפ"ז אמאי לא מוקי לה בש"ס בכהאי גונא וי"ל דכיון דאין הלכה כר' יוסי לא רצו בגמ' לאוקמא ברייתא בכה"ג ואמנם ראיתי אחד קדוש מדבר בתשו' מנחם עזרי' סי' קכ"ג אחרי שהביא הך דפ' אמרו לו דמודה ר"י באיסור מוסיף וכ' דמה דלגבה הוה מוסיף לגבי דידי' היא כולל וכן להיפך כ' יש כאן מקום עיון לדברי ר' יוסי דמודה במוסיף ול"ל כולל כדלעיל הא תנן פ' ד' מחוסרי כפרה כל העריות א' האיש וא' האשה שוים לעונשים חוץ משפחה חרופה ואם איתא שהמוסיף לאיש כולל לאשה ואיפכא ה"נ הא לא שוו בעונשים דמאן דאיתי' במוסיף לחייב ומאן דאיתא בכולל ליפטר וניחא לן למימר שאין ר"י מודה במוסיף אלא היכא שאין האשה מתחייבת בכולל כגון בת בתו שעבר הזקן (צ"ל והיא) בא עלי' כשהיא קטנה או חרשת דתנן כל עריות מומתין על ידה והיא פטורה ומיירי שנתקדשה קדושי תורה כגון שקיבל אבי' קדושין או שנשאה פיקחת ונתחרשה וכן חמותו ונעשית א"א כשהיא פקחת ונתחרשה ע"כ הנה לדבריו ל"ק קושיתינו דהיכא דשניהם נידונין לא מודה ר"י באיסור מוסיף אמנם דבריו צריכין ביאור. דגוף הסברא שכ' היא תמוה דכיון דעל הבועל הוא איסור מוסיף וחייב מיתה חמורה אמאי לא ידון מיתה חמורה בשביל שהנבעלת אינה חייבת מיתה חמורה. ואם דריש הגאון בעל מנ"ע דרוש דר' יאשי' בסנהדרין ס"ה ובקדושין י' דדריש ומתו גם שניהם עד שיהיו שניהם שוין במיתה אחת קשי' חדא מאן יאמר דר' יוסי דריש כר' יאשי'. ועוד אף לר' יאשי' דוקא בנערה המאורסה לשיטת רש"י ולתוס' גם בנשואה בא"א ולא בשאר עריות דלא כתיב גם שניהם. וע' תוס' סנהדרין וקדושין ועוד כיון דלבעל הו"ל

מוסיף ולאשה הו"ל כולל וא"ח על איסור אחר מיקרי שניהם שוין דאלו היתה פנוי' וחל עלי' האיסור גם היא חייבת. ובעיקר קו' המנ"ע לדעתי אין ראי' ממשנה דכריתות דשם לא קאמר רק למכות ולקרבן ולא לענין מיתה דהרי בת כהן ובועלה אין שוין ולא קאמר במשנה רק חוץ משפחה חרופה. וגם זה מיקרי שוין דבדינם שוין ורק דעלי' חל איסור אחר ולא עלי' וכן משכחת להיפך:

והנ"ל לקיים דברי התשו' הנ"ל. והיא הנה בפנים כתבתי קו' למ"ל קרא דלאחיו ולא לאחותו דזוממי בת כהן ובועלה בחנק ולא בשריפה תיפוק לי' דנידונין בקלה דהרי יש להסתפק שמא היא טריפה וגברא קטילא בעי למיקטל דלחוש שמא שניהם טריפה הו"ל מיעוטא דמיעוטא. ואין חוששין ועוד דלחוש ששניהם טריפה העדים פטורין לגמרי ואזלינן בתר רוב שלא לפטור לגמרי וכיון דחייבין בידלי מיתה חיישינין שמא היא טריפה ודינם בחנק ואי דאזלינין בתר רובא הרי בין מיתה למיתה לא אזלינן בתר רוב כמ"ש תוס' חולין י"א ע"ב וכתבתי לישב דאיצטריך קרא היכא שכבר הרגו הב"ד אחד מהם דבלא קרא היינו דנים במיתה חמורה. ומעתה כ"ז בבת כהן ובועלה דכתיב קרא היא ולא זוממי' וגילה קרא דהיא בשריפה וזוממי' בחנק ול"ב בבת כהן שהעדים ידונו במיתתה. אבל אם הבועל בחנק והיא בשריפה כגון בא"א ונעשית חמותה או להיפך כגון בת בתו ונעשית אשת אב דהבועל בסקילה למ"ד סקילה חמור משריפה והאשה בשריפה. א"א לדון אחד במיתה חמורה דהרי העדות לא ידונו רק במיתה קלה דשמא אחד מהם טריפה ובין מיתה למיתה ל"א בתר רובא. ושוב הו"ל גם עלי' עשאאי"ל לענין מיתה חמורה וכאן לא כתיב קרא דהיא דדרשינין היא ולא זוממי'. על כן צ"ל דהא דר' יוסי מודה באיסור מוסיף דוקא היכא שהיא קטנה דאז גם הזוממין נידונין באותו מיתה דא"ל שמא היא טריפה א"כ אין העדים חייבין מיתה כלל ושוב אזלינין בתר רוב. באופן דדברי תשו' מג"ע נכונים ואף שהגאון ז"ל לא כיון לזה אבל גוף הדין נכון וזה הערה גדולה. ודע דאם לא נאמר כתשו' מנ"ע רק דהיא נידונית במיתה אחרת בעריות שאינם א"א דלא כתיב ומתו גם שניהם שיהיו שניהם שוין מיושב קו' תוס' ריש מכות למ"ל למעט זוממי בת כהן מהיא ולא זוממי' ת"ל מלאחיו דהתוס' סנהדרין ס"ו ע"ב הקשו למ"ד דבעי שניהם שוין במיתה אחת אמאי בת כהן ובועלה היא בשריפה והוא בחנק ליפטר לגמרי דל"ה שניהם שוין ותירצו דמדכתיב לאחיו ולא לאחותו ילפינין מדרבי קרא בזוממין מוכח דשניהם במיתה וקשה לפמ"ש דלר' יוסי משכחת בשאר עריות דאין שניהם שוין א"כ הק"ל דילמא בבת כהן דהוה בא"א או בנערה המאורסה למאן דאית לי' בת כהן בארוסה משתעי באמת הבועל פטור וקרא דלאחיו ולא לאחותו קאי

בשאר עריות לר"י. דלא כתיב גם שניהם וצ"ל דילפינין מהיא ולא זוממי' דכתיב בבת כהן ומיושב קו' תוס' ריש מכות דמ"ה איצטריך לילף מהיא. ולפ"ז י"ל דקרא לאחיו ולא לאחותו אתי לשאר עריות אליבא דר"י וקמ"ל דדין הזוממין כדין הבועל וקרא דהיא אתי לבת כהן דלא נדע אם הבועל במיתה כלל. ולפ"ז ליכא להוכחת תוס' במכות דהיכא דלא רצו לדון הבועל מיתה ג"כ נדונין העדים בחנק מדאיצטריך תרי קראי ולפמ"ש אין הוכחה. וגם ההוכחה שלי לעיל להצדיק דינו של תשו' מנ"ע ליתא דגלי קרא בשאר עריות לר"י דנידון הבועל במיתה אחרת. והעדים נידונין במיתתה והא דיליף ר' יוסי גופי' בסנהדרין ץ' זוממי בת כהן מקרא דלאחיו סמך עצמו על קרא דהיא ולא זוממי' וכן מצינו בכמה מקומות והרבה יש לפלפל ותן לחכם:

סימן מא

בדין אי ר"מ חייש למיעוטא בעשה, ובלאו שאין לוקין עליו:

א בהגהת מ"ל פ"א. מה' יו"ט הי"ז כ' דהא דאמרינן בכ"מ מה לי איסור לאו מה לי איסור כרת זה דוקא בלאוין שלוקין עליהן אבל בלאו שאין לוקין עליו יש חילוק בינו לבין איסור כרת. ומדבריו נלמד דהא דר"מ חייש למעוטי זה דוקא בלאו שיש בו מלקות אבל לא בעשה או בלאו שאין לוקין עליו שהרי אמרינן ביבמות קי"ט דהא דר"מ חייש למעוטא זה דוקא באיסור כרת ומסיק דמה לי איסור לאו מה לי איסור כרת ומעתה בלאו שאין לוקין דל"ש זה נוכל לומר דר"מ לא חייש למיעוטא. ונרא' להביא ראי' לזה. ממה שכ' התוס' בחולין פ"ו ד"ה מ"ט דר"מ שהקשו למה לר"מ לקי משום נבילה בחרש שוטה וקטן ששחטו משום דרוב מעשיהם מקולקלים והרי ר"מ חייש למעוטי ותי' משום דאיכא חזקה שאינו זבוח ג"כ בהדי רובא והו"ל מיעוטא דמיעוטא דאף ר"מ לא חייש וקשיא הא תינח בסיפא לענין חיוב משום נבילה י"ל דמיירי בבהמה אבל ברישא לענין כסוי דקתני פטור מלכסות ומיירי בחי' ועוף דהוי בר כיסוי ובחולין ק"ב ר"מ סובר דאין אבמה"ח נוהג בעוף דכתיב וזבחת בבקרך ולפי"ז אפי' עשה שאינו זבוח ליכא בעוף ובחי' וא"כ ליכא חזקת איסור והו"ל רק רוב גרידא ולמה פטור מלכסות הלא חייש למיעוטא ומיעוטא מתוקנים הם. וע' בפמ"ג בפתיחתו לה' שחיט' שהרגיש קצת מזה עיי"ש ולהנ"ל דבעשה ר"מ ל"ח למיעוטא ניחא דפטור מלכסות והבן:

ב' עוד נרא' להביא ראי' דאף באיסור לאו שאין לוקין ב"כ ל"ח ר"מ למיעוטא. מדמקשה לר"מ דחייש למיעוטא היכי אכיל בשרא אמאי לא מקשה האיך אכל בשרא וחלבא דהרי חלב טרפה אסור מה"ת ושמא הבהמ' טרפ'. ולהנ"ל נכון לפי"מ דמבואר ברמב"ם פ"ג ממאכלות אסורות דעל חלב טמאה אין לוקין ומשמע דה"ה על חלב טרפה דל"ה רק

כח"ש וא"כ לענין החלב אינו לוקה ול"ח ר"מ בזה למיעוטא ומ"ה ל"ק רק מבשרא. אולם זה כדעת הפמ"ג סי' פ"א ס"ק א' דעל חלב מטרפה אינו לוקה כמו על חלב טמאה אבל הלח"מ בפ"ט ממ"א ה"ד כ' דלוקין עליו ועיין במ"ל. ובתשו' תרצתי קו' זו בדרך אחר. וקצת ראי' לדברי הלח"מ דאף דחלב וביצת טמא' אינו לוקה כמבואר ברמב"ם פ"ג ממ"א ה"ו מ"מ בחלב וביצת טרפה לוקה מדברי התוס' חולין ל"ב ע"א ד"ה ורמינהו שכ' דהא דאמרינן בזבחים ס"ט יצא עוף טמא שאין במינו טרפה לא משום דלא שייכא בי' שחיט' ואפי' נשחטה הוה נבלה ופקע מני' איסור טרפה כי אתי איסור נבילה אלא פי' שאין במינו טרפ' היינו טרפ' לחודא דכי נשחט לקי אף משום נבלה [ובספרי חאו"ח סי' ל"ז אות ה' תמהתי על דבריהם דהרי בחולין ק' ע"ב יליף מזה דר' יהודא ס"ל אין אחע"א ולפ"ד התוס' דהכונה אף משום נבלה אין שום הוכחה דר"י ס"ל אין אחע"א וכ' דט"ס בדברי התוס' זבחים דס"ט רק צ"ל זבחים ע' וכונתם דלר"י באמת הכונה שאין במינה טרפה שאין איסור טרפה חל אך בדף ע' אמרי' שם לר"מ ג"כ כן ולר"מ הכונ' יצא זה שאין במינו טרפ' טרפ' לחודה וע' לקמן סי' מ"ב] ועדיין ק' האיך לר"מ חל איסור טרפה על איסור טומא' והרי אין כאן לא כולל ולא מוסיף וצ"ל כמ"ש הלח"מ דחלב טמא' אין לוקה וה"ה בביצה כמבואר בר"מ וחלב וביצת טרפ' לוקה, א"כ הוי טרפ' על נבילי איסור כולל הואיל וחל על הביצה אמנם עדיין קשיא איך כתבו דנבלה חל על טרפה הרי אין כאן כולל ומוסיף וצ"ל דהתוס' יסברו כעין סברת הרמב"ם בפ"ד ממ"א הי"ז דחצי זית נבלה וח"ז טרפה מצטרפין הואיל והטרפה תחלת נבלה ומה"ט ס"ל לתוס' חולין דנבלה חל על טרפה אף דהרמב"ם ל"ס כתוס' במאי דסבירא להו דטרפ' חל על טמאה או דס"ל לתוס' דנבלה הוה כולל הואיל ומטמא הן אמת דהנוב"י מצדד בקמא ראי"ח סי' ל"ה דטומאה ל"ה כולל ומוסיף (דלא כמ"ש בשמו בספרי חא"ח סי' ס"ד אות י"ב ועיי"ש מה שכתבתי לתמוה על הברוך טעם) ובאמת משמע מכמה דוכתא דטומאה ל"ה רק חומרא ולא כולל דאינו בענין אחד עם אכילה כמ"ש הריב"ש לענין נשבע שלא לחלוץ ולא ליבם ואכ"מ להאריך ודע דדברי הגמ' מעיל' ט"ז צ"ע דאמרינן שם למ"ד איסור חע"א חל איסור נבילה על איסור טמא' וצ"ע דנבל' על טמא' ל"ה לא כולל ולא מוסיף וליכא למ"ד איסור חל על איסור ולפמ"ש בשם לח"מ מיושב דנבל' לוקין על חלב משא"כ טמא' והוה כולל. ומה"ט נקט בגמ' שם פרה שמת' וזה הערה יקרה:

ג' אולם נראה להביא ראי' להיפך דאף באיסור שאין בו מלקות חייש ר"מ למיעוטא דהרי אמרינן בש"ס ע"ז דף ל"ד ע"ב גבי גבינות בית אוניקי דקאמר ר"ל דלהכי אסרוהו דרוב עגלים נשחטין לע"ז ומעמידין החלב בקיבתן והוי תקרובות ע"ז ואסור ומקשה לר"מ

ל"ל רוב עגלים נשחטין אפי' מיעוטא הי' לאסור דהוא חייש למיעוט עיי"ש והנה דעת הרמב"ם ז"ל בפ"ו מה' עכו"ם ה' ט"ו דהנהנה מתקרובת ע"ז לוקה מקרא דלא ידבק בידך מאומה מהחרם ואמנם לא כן דעת הרמב"ן ז"ל בספר המצות מ' קצ"ד דחולק עליו וסובר דאינו לוקה וקרא דלא ידבק קאי על ע"ז גופה ואיסור אכילה דתקרובת ילפינן מוקרא לך ואכלת מזבחו ואיסור הנאה יליף מקרא דויאכלו זבחי מתים וכיון שכן אין לוקין על הנאה דנהי דיליף דאסור בהנאה מדאורייתא דלא כתוס' ב"ק ע"ב אבל וודאי אין לוקין א"כ אם נאמר דבאיסור שאין לוקין עליו לר"מ לא חייש למיעוטא א"כ מה מקשה מה אריא רוב נשחטין אפי' מיעוטא נמי דחייש למיעוטא הלא במשנה אוסר ר"מ גבינות בית אוניקי אף בהנאה ואין לוקין על הנאה כאמור ובזה לא חייש למיעוטא וע"כ משום דרוב נשחטין לע"ז אלא ודאי דאף היכי שאין בו מלקות חייש ר"מ למיעוטא ולשי':

הרשב"א הובא בשעה"מ פ"ה מה' אישות דתקרובות ע"ז לא אסור בהנאה רק מדרבנן מוכח מש"ס הנ"ל דר"מ חייש למיעוטא אפי' באיסור דרבנן וע' בתוס':

ד' עוד נראה להביא ראי' לזה מש"ס דנדה ל"א ע"ב דקתני במשנה שם בנות כותים נדות מעריסתן וכו' ואין שורפין עליהן את התרומה ומוקי בגמ' להאי משנה כר"מ דחייש למיעוטא וע"כ הוו נדות מעריסתן דחיישינן דלמא חזו כשנולדו ולכאורה קשה מדקתני אין שורפין עליהן את התרומה הא לאכול תרומה שנגעו הן אסור ולפי המבואר בש"ס יבמות ע"ד דאוכל תרומה בטומאת עצמן אין לוקין דל"ה רק לאו הבא מכ"ע ואם נאמר דבאיסור שאין בו מלקות ל"ח למיעוטא וא"כ אמאי אין אוכלין התרומה שנגעו הלא לא הוי רק מיעוטא וע"כ דאף באיסור שאין בו מלקות ר"מ חייש למיעוטא וזה הערה גדולה. אמנם לאחר העיון יראה דאדרבה משם ראי' להיפך דאף להתוס' דר"מ חושש למיעוטא מדאורייתא היכא דאיכא חזקה מ"מ זה באיסור שלוקין עליו אבל בעשה או באיסור שאין לוקין עליו ר"מ לא חייש למיעוטא כמ"ש המ"ל הנ"ל ובזה מיושב קו' התוס' נדה ל"ב ושבת ט"ז ע"ב שהקשו למה לר"מ לגזור על בנות כותים שיהיו נדות מעריסתן ת"ל דטמאין מדאורייתא משום דחייש למיעוטא עיי"ש ומה שתי' בתוס' בב' מקומות הנ"ל דהו"ל חזקה ורובא דחזקה שודאי לא ראתה ברגע שנולדה תמוה מאוד דהרי כ' התוס' בנדה שם ד"ה והטבילה קודם לאמה דבשעה שנולדה נטמא התינוק בנגיעה דאמ' ונהי דזה לא הוה רק טומאת ערב מ"מ מחזיקי' מטומאה לטומאה כמו שהוכיח מהרי"ט ח"א סי' פ"ב מנזיר ס"ג. ואדרבה הו"ל חזקת טומאה ומיעוטא דחזיין וחייש ר"מ למיעוטא מדאורייתא ודא קו' רבתי ולהנ"ל אתי שפיר דמחשש המעוט לא היה מטמאינן התרומה והי' מותר התרומה שנגעו דל"ה רק לאו הבא מכ"ע בטומאת

עצמן כנ"ל ולא הי' חיישׁ למיעוט ולכן הי' צריך לגזור בי"ח דבר שיטמאו תרומה. ולפי הנ"ל מיושב הסוגיא דנדה בטוב טעם דלפמ"ש התוס' דר"מ לא חיישׁ ג"כ למעוטי בבנות כותים משום דאיכא חזקה שלא ראתה תיכף משנולדה ומ"ה הוצרכו לגזור בי"ח דבר שלא יטמעו הק"ל למה מוקי מתניתין כר"מ דמשמע ממשנה דאין הטעם משום טמוע רק משום חששׁ ראי' כמו שכ' תוס' והרי לר"מ ג"כ לא חיישׁי' לראי' רק מגזירת י"ח דבר שלא יטמעו בהן וצ"ל לפי שיטת התוס' דלר"מ גזרו בי"ח דבר משום חששׁ ראי' וגם משום טמוע וכבר העיר ז' מהר"ם מלובלין בנדה בתוס' שם כדברי. אבל לפי שיטתי הכל נכון דמה שבנות כותים נדות מעריסתן כיון דהוא איסור כרת ויש חזקה שהם בלא"ה טמאות טומאת ערב ומחזיקין מטומאה לטומאה י"ל מדאורייתא טמאות ואף אם נאמר דחזקת הגוף שלא ראתה תיכף בשעה שנולדה מוקמינן נגד חזקת טומאה מ"מ עכ"פ ליכא חזקה לא לטהר ולא לטמא חיישׁ ר"מ למעוטי מדרבנן וכן משמע בנדה ל"ב דלר"מ ל"ה רק מדרבנן ול"ה מי"ח דבר, ומ"ה מוקמינן למשנה דבנות כותים כר"מ דמשמע מהרישא דהוא מטעם ראי' ומ"מ גם ר"מ ס"ל בנות כותים מי"ח דבר והיינו דמדינא אין אוסרין תרומה בנגיעתן דל"ה רק לאו הבא מכלל עשה לאכול תרומה בטומאת עצמן ול"ח למעוטי וגזרו ע"ז שלא לאכול תרומה שנגעו בי"ח דבר ולפ"ז סיפא דתני אין שורפין עליהן תרומה אבל לא אוכלין זה מי"ח דבר והיא פי' נחמד ונעים וראי' לשיטת המ"ל: ה' אמנם בעיקר הקו' על תוס' שכתבו דאיכא חזקה שלא ראתה משנולדה ובחזקה דרובא ל"ח ר"מ שהקשיתי דהרי איכא חזקת טומאה שודאי נטמאה משנולדה שנגעה באמה ומחזקינן מטומאה לטומאה יש לומר דחזקת הגוף שלא ראתה עדיף מחזקת טומאה כדאיתא בש"ס דכתובות ע"ה ע"ב ובתוס' שם לענין מחזקינן מנגע לנגע עי"ש. ובזה מובנים דברי התוס' נדה שהקשו למה לי' לר"מ י"ח דבר והרי ר"מ חושׁש למעוטי וטמאה מדאוריית' ודבריהם צ"ע דהרי כ' תוס' בחולין י"ב ובבכורות כ' דר"מ ל"ח למיעוטי רק מדרבנן ולהנ"ל נכון דלמאי דלא ידעי עדן מזה דמסתמא לא ראתה משנולדה ואיכא חזקת א"כ שפיר הקשו דהרי יש חזקת טומאה וחיישׁ ר"מ מדאורייתא: ובעיקר הדבר אי מחזיקין מטומאה לטומאה האריך בשב שמעתתא ה' פ' ב' לסתור דברי מהרי"ט. ולי יש ראי' מתוס' נדה כ"א ד"ה ורבנן שכתבו שם בהפילה חתיכה דאיכא חזקת טהרה וקשה שהרי לכמה פוסקים גם בחתיכה אמרינן מקור מקומה טמא דלא כנוב"י א"כ הרי הוא טמאה טומאת ערב בודאי אף אם החתיכה טהורה ומחזיקין מטומאה לטומאה ושם ליכא למימר דמוקמינן אחזקת הגוף דהרי ודאי הפילה חתיכה ורק מוקמינן אחזקת טהרה דאין מחזיקין קין מטומאת ערב לטומאת ז'. אך יש לומר דהיכי דנולד הספק

כשכבר טמאה טומאת ערב מחזיקין מטומאה לטומאה ולא כשנולד ספק תיכף בתחילה אם טומאת ערב או טומאת זיין. וסברה זו נ"ל מוכרח מנזיר ס"ג דדוקא בנזקק לזיבה ספק ש"ז ספק זיבה טמא אבל בלא נזקק לזיבה טהור אף דממנ"פ טמא טומאת ערב וע"כ כסברא הנ"ל ודוק היטב:

ו' והנה הברית אברהם חאו"ח סי' כ"ט אות ט' הקשה בש"ס דחולין י"א דמקשה ור"מ היכי אכיל בישרא. לפי דברי המל"מ שהבאתי לעיל דבאיסור שאין בו מלקות ל"ח ר"מ למיעוטא. א"כ דלמא ר"מ סובר כריה"ג יומא ל"ו דלאו דנבילה הוה לאו הניתק לעשה ואין לוקין עליו וע"כ ל"ח למיעוטא ושפיר אכיל בישרא ובמחכ"ת נעלם ממנו ש"ס ערוך בחולין ק"א אמר רב בשם ר"מ אוכל גיה"נ של נבילה חייב שתים מפורש יוצא דר"מ סובר דלוקה אלאו דנבילה ולכאורה יש ליישב דבריו עפ"מ שהביאו האחרונים דברי השטמ"ק פ' א"נ דהיכי דיש לאו שאינו ניתק לעשה דלוקין עליו אז לוקה גם על לאו הניתק לעשה. א"כ אין ראי' מגיה"נ של נבילה דכיון דלקי משום גיד שאינו ניתק לעשה ה"ה דלוקה גם משום נבלה אף דהוי נתק לעשה אולם לע"ע לא מצאתי זאת בש"מ גם לפי"מ שהביאו האחרונים בביאור סברת הש"מ דכל לאו הניתק לעשה לא לקי דאמרינן מסתמא כל ישראל בחזקת כשרות הן ולא יעבור על הלאו רק יקיים העשה אבל כיון דחזינן שכעת עבר על לאו אחר אתרע חזקתו ומש"ה לקי גם אלאו שנתק לעשה. א"כ בנבלה ל"ש סברא זו דהרי אחר שכבר אכלו ל"ה נתק לעשה ורק דהוי עשה דמעיקרא וכמבואר ביומא [ודברי הש"מ וסברה הנ"ל הראו לי תלמידי בספר בית אל להגאון ר"ל נ"ז ח"ב חדר נ"ז במס' חולין דף פ'] גם בלא"ה מבואר בגמ' דחולין פ"ו שהבאתי לעיל דר"מ מחייב בנבלה:

וקצ"ע בש"ס חולין ק"א ע"א דאמרינן דחכמים דפליגי אר"מ ריה"ג היא והרי לריה"ג בלא"ה אינו חייב משום נבילה כדס"ל ביומא ל"ו ומזה יהי' קצת ראי' להש"מ הנ"ל אך י"ל דחכמים סבירא לי' באיסור כולל ול"ס כותי' דנבלה הוי ניתק לעשה:

ז' והנה יסוד דברי המ"ל בנוין על קו' שהקשה מש"ס סנהדרין ע"ה ע"א גבי האי גברא שנתן עיניו באשה דאמרי' דימות ואל תספר עמו אף אחורי הגדר ופליגא בגמ' שם וח"א דפנוי' היתה ומקשה מאי כולה האי וקשה דהרי פנוי' ג"כ אסור מהתורה ומה לי איסור לאו מה לי איסור כרת ועל זה צוה לעיין בהה"מ פ"ה מאיסורי ביאה וט"ס וצ"ל פי"ג מא"ב וכונתו דשם כ' דאין לוקין רק במכנת עצמה לזנות ויותר הו"ל לציין לדברי הלח"מ ריש ה' אישות דפנוי' בלא קידושין הוא רק איסור עשה ולפ"ז יצא לו להמ"ל דבלאו שאין לוקין ל"א מה לי איסור לאו מה לי איסור כרת. אמנם לפמ"ש בדברי אמת סי' ו'

דף י"ב דפוס הלברשטאט דאף דאין חילוק בין איסור לאו לאיסור כרת מ"מ בין איסור לאו למיתת ב"ד יש חילוק לכ"ע ול"ק קו' המ"ל מסנהדרין דבין פנוי' לא"א דמיתת ב"ד לכ"ע יש לחלק וכן מה"ט ל"ק קו' המ"ל בריש דבריו מה בין שבת ליו"ט עיי"ש ונדחה כל ראיות המ"ל ולפ"ז ליתא כל החילוק לר"מ דבאמת אין חילוק בין כרת לאיסור לאו אף שאין בו מלקות ומ"מ בין פנוי' לא"א יש חילוק נכון כמ"ש:

ח' והנה הרב החריף ובקי מוה' ליבוש מנחם לאנדא נ"י העירני דסברת המ"ל נכונה מאוד דהנה יש להבין מה דאמרינן מה לי איסור לאו מה לי איסור כרת והלא כרת הוא חמור מלאו אמנם סברת הגמ' עפי"מ דאמרינן במכות כ"ג ובמגילה ז' דר"ח בן גמליאל סובר, דחייבי כריתות שלקו נפטרו מידי כריתתן א"כ שפיר אמרו מה לי איסור לאו מה לי איסור כרת דבאיסור לאו לוקין ובאיסור כרת נמי יכולין ללקות ויפטרו מידי כריתתן וע' תוס' שבועות דף י"ז ע"א ד"ה אי דשהה שכתבו דקיי"ל חייבי כריתות שלקו נפטרו. ומעתה נכונה סברת המ"ל דבלאו שאין לוקין עליו כרת חמור, מניה וסברת הדברי אמת ג"כ נכונה דבאיסור מיתת ב"ד דאף אם לקו לא נפטרו לא אמרינן מה לי איסור לאו מה לי איסור מיתת ב"ד. והנה דבר חכמה אמר. ואף שבשוגג יש חילוק בין כרת ללאו דבכרת חייב קרבן ובלאו פטור וא"כ כרת חמור מ"מ כיון דלענין מזיד שוין הן שפיר אמרו לענין הרחקה מה לי איסור לאו מה לי איסור כרת. ובזה י"ל דמה דאמרינן ביבמות דף ה' דעשה אינו דוחה ל"ת שיש בה כרת ולשי' רש"י ד"ה שכן הכשר מצוה ס"ל לרבא דעשה דוחה ל"ת שיש בה כרת תליא בזה דמ"ד עשה דוחה ל"ת שיש בה כרת ס"ל חייבי כריתות שלקו נפטרו מידי כריתתן ומ"ה שוין הם לענין זה ומאן דס"ל דאין עשה דוחה ל"ת שיש בה כרת ל"ס דנפטרו מידי כריתתן אך בש"ס שם דף ח' לא משמע דפליגא בהכי רק דכיון דל"ת חמיר מעשה ואפ"ה דחי מה לי חומרא רבה מה לי חומרא זוטא. והנה לפימ"ש המ"ל פי"ז מה' סנהדרין ה"ז דהא דאמרינן דחייבי כריתות שלקו נפטרו מידי כריתתן היינו במקום שאינו מחויב המלקות מהדין והיינו בחילל שבת בזדון ולא התרו בי' דכרת חייב ומלקות אינו חייב דהוי לאו שנתן לאמב"ד ואם נלקה פטור מהכרת אמנם במקום שמחויב מה"ד כרת ומלקות אינו פוטר אותו מהכרת. ולפי"ז ליתא לסברתו דכיון דבכל חיוב כרת יש ג"כ חיוב מלקות לא נפטר בהמלקות מהכרת וכרת חמור מהלאו. ולדברי המ"ל מיושב קו' תוס' חולין פ' ד"ה הראשון חייב כרת ושניהם סופגין ארבעים שהקשו הרי חייבי כריתות שלקו נפטרו מידי כריתתן להמ"ל לק"מ כיון דמדינא חייב מלקות ומזה ראי' להמ"ל הן אמת דלפמ"ש הר"מ פי' המשנה דאלו הן הלוקין דדוקא בשעשה תשובה נפטר מכרת ג"כ מיושב קו' תוס':

ט' אמנם דברי המ"ל תמוהין מש"ס מגילה דף ז' ע"ב אמתני' דאין בין שבת ליהכ"פ אלא שזה זדונו בידי אדם וזה זדונו בכרת ומקשה מהא דתנן כל חייבי כריתות שלקו נפטרו מידי כריתתן וכו' דברי רחב"ג אר"י חלוקין עליו חבריו וכו'. א"ר וכו' תנינא אין בין יוהכ"פ לשבת אלא שזה זדונו בידי אדם וזה זדונם בכרת ואי איתא אידי ואידי בידי אדם הוא ולפי דברי המ"ל קשה הלא הכא ע"כ איירי באתרו בי' דומיא דשבת דאיירי בהתראה:

וא"כ כיון דחייב מלקות ל"ש לומר חייבי כריתות שלקו נפטרו מידי כריתתן דביוהכ"פ אם התרו בי' חייב מלקות מדינא. עוד קשה על דברי המ"ל ממה דמשני בגמ' אמר ר"נ הא מני ר"י דאמר מלקות בחייבי כריתות ליכא הלא אדרבה אם ליכא מלקות בחייבי כריתות הלא אז נאמר דכשלקו נפטרו מידי כריתתן. וכבר תמה בזה בח"ס א"ח סי' קע"ה וכעת נראה לישב שלא יהי' דבריו תמוהין כ"כ דבירושלמי פ' אלו נערות ומגילה פ"א מבואר דלר"נ בן הקנה דכרת פוטר מתשלומין כן נמי פוטר כרת ממלקות ואפי' לר"י דחייבי מיתות אינו פוטר ממלקות היינו דוקא ממלקות אחר אבל אם באיסור אחד יש מלקות וכרת נפטר מן המלקות בשביל הכרת. (ובאמת מרש"י כתובות ל"ה ע"ב ד"ה ואי כר"נ מבואר להיפך וגם בתוס' שם מבואר להיפך וצע"ג שהעלימו עיניהם מדברי הירושלמי). והנה בש"ס מגילה הנ"ל איתא דמתני' דאין בין שבת ליוהכ"פ אתיא כר"נ בן הקנה מדקתני אין בין שבת ליוהכ"פ אלא שזה זדונו בידי אדם וזה זדונו בכרת הא לענין תשלומין זה וזה שוין מני כר"נ ב"ה דכרת פוטר מתשלומין. וא"כ לדידי' אינו חייב מלקות משום דהכרת פוטר וכמו שהבאתי בשם הירושלמי ושפיר פריך אם איתא דחייבי כריתות שלקו נפטרו מכרת א"כ אידי ואידי בידי אדם הוא וכמו שכ' המ"ל דכיון דאינו חייב מלקות משום דהכרת פוטר אם כן אם לקה נפטר מהכרת והוה זדונו בידי אדם. אולם עדיין קשה על דברי המ"ל ממה דמשני הא מני ר"י הוא וכמ"ש לעיל ולזה י"ל דהא דכ' המ"ל דהיכי דאינו חייב מלקות מה"ד אמרינן כיון שלקה נפטר מכרת היינו במקום שחייב מלקות ורק דאין לוקין משום דהוה לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד או כרנב"ה דכרת פוטר מהמלקות אבל אם אינו חייב מלקות כלל והיינו כר"י דמלקות בחייבי כריתות ליכא אז אף אם לקה לא נפטר מהכרת דאין ענין מלקות להכרת והבן. ואף כי בש"ס דמכות כ"ג ל"ק דמתני' דמגילה אתיא כרנב"ה והדרא קו' לדוכתא נ"ל דש"ס דמכות סמיך על דברי הש"ס דמגילה הנ"ל דמוקי מתני' כרנב"ה ודוק היטב:

ובתשובה כ' ישוב נכון לדברי הג' מ"ל הנ"ל והוא דהמעיין בהגהת מ"ל שהבאתי יראה שציין דהכי מוכח מש"ס סנהדרין מ"ז ולכאורה ראיתו אינה מובנת וראיתי בש"ס הנ"ל

ראיה מוכרחת כדבריו דאיתא שם בגמ' דיש חילוק בין הרוגי ב"ד להרוגי מלכות דהרוגי מלכות דשלא בדין קמקטיל הו"ל כפרה הרוגי ב"ד כיון דבדין קא מקטיל ל"ה כפרה עיי"ש וס"ל להגהת מ"ל דה"ה חייבי כריתות שלקו אם בדין לקו ל"ה להו כפרה ולא נפטרו מידי כריתתן ואם לקו שלא בדין דהו"ל כפרה נפטרו מידי כריתתן והמעיין שם בגמ' יראה דזה סברת אביי ורבא ל"ק סברא זאת ורק סובר דהיכי דמת מתוך רשעו לא הו"ל כפרה אבל נהרג מתוך רשעו אף דבדין קא מיקטיל הו"ל כפרה ומש"ה מייתי שם ראי' מדקרי לי' חסידיך. ואין חילוק בין אם כדין נהרג ובין שלא כדין ונמצא דפליגא אביי ורבא גם בדברי רחב"ג ולרבא ס"ל לרחב"ג גם אם בדין חייב מלקות הו"ל כפרה ומעתה הנה במגילה איתא אמר רבא אמרי בי' רב אף אנן נמי תנינא דלדידי' ע"כ כשי' דאין חילוק בין אם הוא בדין או שלא בדין ומייתי שפיר אף אנן נמי תנינא דלדידי' ע"כ רחב"ג ס"ל חייבי כריתות שלקו נפטרו ורב אשי השיב לסברת רבא וכל זה לפ"מ דס"ל לרבא אבל לאביי דמחלק בין נהרג בדין לשלא בדין נכונים דברי המ"ל וכיון דהרמב"ם ז"ל פוסק כאביי דהרוגי ב"ד אין מטמאין להם דל"ה מיתתן כפרה עד עיכול בשר או מכי חזי צערא דקיברא כמסקנת הגמ' דסנהדרין ליתא להוכחה דאף אנן נמי תנינא ונכונים דברי המ"ל וזה דבר יקר. ולפי"ז רבא סובר דחייבי כריתות שלקו נפטרו מכרת אף במקום שחייב וע"כ סובר דעשה דוחה ל"ת שיש בה כרת וכדכתבנו ומ"מ בגוף הסברא יש להתוכח כיון דלענין שוגג חמיר מלקות מכרת גם לענין אי קידושין תופסין וכן לענין ממזר יש חילוק בין חייבי כריתות לחייבי לאוין סוף דבר דאחרי כל הראיות יש לדברי המ"ל מקום גדול בהלכה ודוק היטב בכ"ז: יא והנה חתני הרב הגדול מוה' נתן נ"י תי' קו' הברית אברהם שהבאתי לעיל דליכא למימר דר"מ סובר כריה"ג דעשה דנבלה לגר אשר בשעריך אתי לאנתוקי הלאו דא"כ איך סובר ר"מ בפסחים כ"א ב' מהאי קרא דלגר אשר בשעריך תתננה דכל איסורין שבתורה שנאמר בהם ל"ת אסורין גם בהנאה הלא צריך הקרא שיהא לאו הניתק לעשה. וע"כ ל"ל לר"מ דנבלה הוי לאו הניתק לעשה. אמנם לפי"ז עדיין יש להקשות לפי המבוא' בש"ס דיומא דבנבלה איכא עשה עכ"פ ורק דפליגי אי מנתק הלאו עי"ש וא"כ לר"מ הוי בנבילה עשה ול"ת ומנ"ל דכל איסורין שבתורה שנאמר בהם ל"ת אסורין בהנאה הלא הקרא אתי שיהא עשה ול"ת וי"ל כיון דבנבלה בלא"ה איכא עשה דוזבחת מה לי חד עשה מה לי תרי ולסוברים דוזבחת ל"ה עשה כבר העלה בס' דברי אמת ד' פ' הבאתיו בספרי חאו"ח סי' צ"ה אות ג' דדוקא טרפה הו"ל עשה ול"ת מקרא דלכלב תשליכון אותו אבל לא נבלה וסברתו נ"ל דלר"מ ל"ה קרא לגר אשר בשעריך עשה דקרא אתי להיתר הנאה ודוקא לר"י דדברים ככתבן הו"ל עשה קרא

דלגר ולא לר"מ ושפי' יליף וע' תוס' ע"ז כ' דאו מכור לנכרי הוי עשה וזה ג"כ אך לר"י. ובזה מיושב מה שהקשה רש"י ז"ל בפסחים אהא דר' יהודה דיליף דכל איסורין שבתורה שנאמ' בהם ל"ת אסורין בהנאה מדכתב רחמנא אותו ואותו אתה משליך לכלב, וא"א משליך כל איסורין שבתורה דלמה לא יליף מקרא גופה ולא מדיוקא דאותו דמדאצטריך בטרפה היתר להשליך לכלב ש"מ דבכל איסורין אסו' ולהנ"ל נכון דבאמת עיקרא דקרא בעינן שיהא גם עשה בטרפה וכמו שכ' בדברי אמת ותוס' ע"ז כ' ומזה ליכא למילף וע"כ הוצרך למילף רק מהדיוק. אולם אנכי בספרי הנ"ל שם הראיתי לדעת שלא כדברי אמת דבטרפה ליכא עול"ת ומה שכ' בספרי סי' פ' אות ז' פלפול נחמד הי' ג"כ לשי' בסי' צ"ה אות ג' הנ"ל דבטרפה ליכא עשה ודוק:

סימן מב

א' והנה לעיל בסי' הקודם אות ב' הבאתי דברי התוס' חולין ל"ב ד"ה ורמינהו ומ"ש בספרי לאו"ח סי' ל"ז אות ה' וכעת אבאר דברי שם. הנה הקשיתי על דברי התוס' שכתבו דהא דאמרי' יצא עוף טמא שאין במינו טריפה הכונה טרפה לבד דכי נשחט לקי אף משום נבילה וקשה דא"כ איך הוכיח בגמ' דחולין ק' דר"י ס"ל כאחע"א מדס"ל דאין איסור נבילה חל על טומאה מקרא דנבילה וטריפה לא יאכל מי שאסורו משום נבילה וטריפה יצא עוף טמא דלמא הכונה מי שאסורו משום נבילה לחודה וכתבתי ליישב דלר"י דס"ל גם בעוף טהור טריפה ששחטה מטמא משום נבילה בזבחים ס"ט ובמשנה דטהרות וה"ה דלדידי' לקי משום נבלה ליכא לפרושי בקרא דנבילה וטריפה מי שאסורו משום טריפה לחוד יצא עוף טמא דגם עוף טהור אין אסורו משום טריפה לחוד דכל עוף טריפה לדידיה. נבילה וכיון דבטרפה אין הכונה טרפה לחוד ה"ה קרא דנבלה אין לפרש נבילה לבד ע"כ ליכא לפרש בקרא לדידיה רק שאסורו משום טריפה ונבילה יצא עוף טמא שאין איסורו משום טריפה ונבילה דאאחע"א אבל דברי התוס' קאי לר"מ דס"ל טריפה ששחטה אינו טמא שפיר יש לפרש מי שאסורו משום טריפה לחודה. ובזה ישבתי דברי הר"ש פרק א' דטהרות משנה ג' שכתב דמשום הכי נבילת עוף טמא אין מטמא משום נבילה למ"ד איסור חל ע"א משום שאין איסורו משום בל תאכל נבילה לחוד והקשה בברית אברהם חיו"ד סי' ע"ג דא"כ איך הוכיח בחולין דר"י ס"ל כאחע"א ולהנ"ל נכון דלר' יהודה ליכא לפרש הכי דגם עוף טהור אין איסורו משום טריפה לחוד וה"ה בנבילה ליכא לפרש הכי:

וכעת ראיתי דמ"ש שם דלר"י דס"ל עוף טרפ' ששחט' מטמא חייב משום נביל' אם לדין יש תשוב' דנהי דמטמא דלא הי' טמא מקודם ול"ש כאחע"א מ"מ לחיוב מלקות משום

נבילֹ אין חל על איסור טריפ' כיון דס"ל לר"י אאחע"א (וטומא' ל"ה איסור מוסיף כמ"ש בסי' הקודם אות ב' בשם נוב"י קמא או"ח סי' ל"ה) ומה ענין איסור לטומא'. והתוס' בזבחים ס"ט ע"ב ד"ה ר"י אומר אהא שהקשו דאפי' נבילֹ גמור' לא תטמא לר"י דלא חל אאיסור קדשים כדדריש ר"י בנבילת עוף טמא דאין מטמא משום דלא חל איסור נבילֹ אטמא' ותירצו דדוקא עוף טמא ממעט משום שאין במינו משום בל תאכל נבילֹ משא"כ בקדשים והקש' בצ"ק הרי מ"מ ר"י ס"ל אאחע"א ואיך חל איסור נבילֹ על איסור קדשים ויפה פי' דברי תוס' בשעה"מ ה' איסורי ביא' דבאמת אין ענין איסור לטומא' ונהי דאיסור לא חל שכבר אסור אבל טומא' חל רק דתו' הקשו דהרי חזינן דר"י דריש מקרא דאם האיסור לא חל אף אינו מטמא הרי דתולה טומא' בהאיסור וע"ז תירצו תוס' דהטומא' תול' דוקא באם על המין לא חל האיסור משא"כ בקדשים דמשכחת במינו האיסור. אין תולה הטומא' בהאיסור ומ"ה נבלת קדשים מטמא. וז"ב בפירוש דבריהם ולפ"ז י"ל דלר"י עוף טרפ' שנשחט' כיון דמשכחת במין זה נבילֹ' טמא משום נבילֹ' ומ"מ אינו חייב משום נבילֹ'. א"כ לדידי' ג"כ משכחת טריפ' לחודא בעוף טהור וה"ה דדרשינין נבילֹ' לחודא. ונסתר דברינו ומ"מ לאחר העיון דברי קיימין דשפיר הוכיח בגמ' דר"י ס"ל אאחע"א דאס"ד דר"י ס"ל אחע"א ודאי כמו שטמא עוף טהור ששחט משום נבלֹ' ודאי חייב ג"כ משום נבילֹ' ולא משכחת טריפ' לחודי' דבשלמא לר"מ דס"ל טריפ' ששחט אינו נבילֹ' דמהני שחיט' משכחת טריפ' לחודא אף אם ס"ל איסור חע"א כיון דל"ה כלל נבילֹ' אבל לר"י דהוה באמת נבילֹ' ואיסור חל על איסור חייב משום נבילֹ' ולא משכחת טריפ' לחודא וה"ה דלא דריש נבילֹ' לחודא דבחד קרא כתיב נבילֹ' וטריפ'. ואיך ממעט עוף טמא וע"כ דס"ל לאאחע"א. וממעט עוף טמא דלא חל נבילֹ' אעוף טמא ונכונים דברינו:

ב' ולפ"ז למסקנא דס"ל אין אחע"א י"ל דס"ל בעוף. טהור ששחטו לא לקי משום נבילה אף שטמא מ"מ בגוף הדין שכתבתי דלר"י עוף טהור ששחט חייב משום נבלה נ"ל נכון אף למה דס"ל לר"י אאחע"א. ואבאר זאת דהנה הקשיתי על התו' חולין נ"ו ד"ה נבילות והא שחוטות היא שהקשו והרי ר"י ס"ל טרפ' ששחט' מטמא ושפיר הקש' ר' נחמי' לר"י שהי' בודק בידא בעוף עד מתי אתה מאכיל נבילות לשיטתי' ומה מקש' בגמ' והא שחוטות היא. והקשיתי על התוס' דהרי שפיר הקש' בגמ' לפ"מ דר"י ס"ל לאאחע"א ולא חל נבלֹ' אטריפ' ורק שמ"מ מטמא כמו שביארתי לעיל א"כ שפיר הקשו בגמ' והא שחוטות הוא דל"ה רק טרפ' לענין איסור נבל'. וכתבתי לתרץ דמ"מ יפה הקשו כיון דלענין טומא' הוה נבילֹ' וגם לקוברו בין רשעים גמורים חל האיסור שפיר:

הקש' ר"נ עד מתי אתה מאכיל נבילות. ושפיר הקש' תוס' אבל לפ"מ שנרא' לי כעת דברי התוס' מיושבין בפשיטות והוא לפמ"ש לעיל סימן הקודם אות ב' דמה"ט חל איסור נבל' אאיסור טרפ' משום דטריפ' ונביל' מיקרי חד איסור דטרפ' תחילת נבל' כמו דס"ל לרמב"ם פ"ד ממא"ס דאוכל חצי זית כביל'. וחצי זית טרפ' מצטרפין מה"ט ע' לעיל וכן נ' מרמב"ן חולין ל"ז לפ"ז אף דר"י ס"ל כאחא"א מ"מ איסור נביל' חל על טריפ'. וראי' ברור' מתוס' זבחים ס"ט ע"ב הנ"ל שהקשו דנבילת קדשים לא תטמא משום דלא חל איסור נביל' כאיסור קדשים ואמאי לא הקשו לר"י איך ס"ל טריפ' ששחט' מטמא והרי לא חל איסור נביל' כאיסור טריפ' וכל שלא אסור משום נביל' אינו מטמא ואם ס"ל דגזה"כ א"כ מה הקשו אנבילת קדשים הרי ריבתה התור' אף שא"ח משום נביל' מטמא. וע"כ ס"ל לתוס' דלר"י חל נביל' על טריפ' ומ"ה ניחא דעוף טהור ששחט טמא ולא הקשו רק אנבילת קדשים. ולפ"ז ניחא דברי תוס' חולין נ"ו וגם דברינו בספרי נכונים דלר"י חייב משום נביל' ודוק:

ג והנה מה שכ' בספרי דט"ס בתוס' דף ס"ט וצ"ל דף ע' דשם קאי לר"מ כעת נתעוררתי דאצ"ל שהוא ט"ס דהנה למסקנא דר"י ס"ל טריפ' ששחט' מטמא משום נביל' ליכא למימר דר"י דריש נביל' וטריפ' מי שאיסורו משום נביל' לחוד דא"כ גם טריפ' יתפרש משום טריפ' לחוד וזה א"א דשום עוף אף טהור אינו אסור משום טריפ' לחוד אם ס"ל לר"י אחע"א וע"כ צריך לפרש מי שאיסורו משום נביל' דאיסור נביל' ל"ח על טמא' וס"ל לר"י אאחע"א אך לר"מ דס"ל טריפ' ששחט' אינה מטמא' שפיר ס"ל אחע"א ומשכחת טריפ' שאסור' משום טריפ' לחוד ויפרש לדידי' מי שאיסורו משום נביל' לחודה כמ"ש הר"ש בפרק א' דטהרות מ"ג אבל בדף ס"ט מקש' שם בגמ' מנ"ל לר"י דטריפ' ששחט' מטמא דלמא קרא אתי למעט עוף טמא שאינה מטמא בבית הבליע' משום שאין במינו טריפ' שפיר הי' הו"א דגמ' דהכונ' בקרא טריפ' לחודי' דהרי ליכא קרא דטריפ' ששחט' מטמא ושפיר פי' תוס' טריפ' לחודי' וכ"ז להו"א דגמ' אבל למאי דמסיק דר"י יליף עוף טמא שאין מטמא בבית הבליע' מקרא דנביל' וקרא דטרפ' אתי דטריפ' ששחט' מטמא ליכא לפרש נביל' לחודי' דא"כ נצטרך לפרש טריפ' לחודי' וזה א"א דהרי בעוף טהור ג"כ ליכא טריפ' לחודי' וע"כ הפי' לר"י דממעט עוף טמא משום שאינו חייב משום נביל' דאאחע"א ונמצא דקאי התוס' לר"י לפי הו"א ולר"מ למסקנא:

ד' ולפי דברינו יובנו דברי התוס' בזבחים דף ע' ע"א ד"ה וחד למעוטי עוף טמא שכ' והא דלא נ"ל לר"מ מהיכא דנ"ל לר"י משום דקסבר אחע"א וקשיא דא"כ היכי ממעט ר"מ עוף טמא מטריפ' הלא אחע"א ואינו נמעט מטרפ' ג"כ וע"כ הא דממעט ר"מ מטריפ'

הכונ' טריפ' לחודי' כמ"ש תוס' בחולין א"כ ליליף מנבילי ונאמר נבילי לחודא כמ"ש הר"ש באמת ולהנ"ל ניחא דאליבא דאמת דר"מ ממעט מטריפ' עוף טמא ואין לו קרא לטריפ' ששחט' דמטמא א"כ ס"ל טריפ' ששחט' אין מטמא ומשכחת לה טריפ' לחודה שאסור היא בששחט' שפיר יליף ר"מ מטרפ' למיעוטי עוף טמא והיינו דבעוף טהור משכחת טריפ' לחודה שאסור משא"כ בעוף טמא אבל אי הי' יליף ר"מ מנבילי למעט עוף טמא כדיליף ר' יהודה קרא דטריפ' ע"כ אתי למעט טריפ' ששחט' ושוב לא משכחת לה טריפ' בלא נבילי א"כ דלא משכחת טריפ' לחודי' ה"ה דנבילי לא מדריש נבילי לחודי' ואיך ממעט עוף טמא ור"מ לא מצי לפרש יצא עוף טמא דאיסור נבילי לא חל דאיהו סובר אחע"א וזה ישוב נכון לדברי התוס':

ולדעתי נרא' דגם הר"ש פ"א דטהרות מ"ג שכ' דמ"ד איסור חע"א ודריש מי שאיסורו משום נבילי לחוד לא דקדק בלשונו וכונתו מי שאיסורו משום טריפ' לחודא כמו שכ' תוס' בחולין ל"ב והרי ר"מ ס"ל אחע"א וממעט עוף טמא מטרפה כדאיתא זבחים ע' וע"כ כונת הר"ש ג"כ הכי ודוק:

ה' ודע דדברי התוס' זבחים ס"ט ע"ב ד"ה ר"י אומר מטמא שהקשו בזה"ל תימא אפי' נבילי' גמור' לא תטמא לר"י דלא חייל אאיסור קדשים כדדרש ר"י וכו' צע"ג דהרי קדשים שמתו יצאו מידי מעילי' כדאמרינן במעילי' דף ט"ז וא"כ נפקע איסור קדשים לגמרי וא"ל דהא דקדשים שמתו יצאו מידי מעילי' היינו לבתר דידעינן שהיא מטמא אבל להו"א בתוס' דאין מטמא ואין איסור נבילי' חל לא יצאו מידי מעילה כלל ושפיר הקשו התוס' דעד דנימא דיצאו מידי מעילי' וחל איסור נבילי' נימא דלא חל איסור נבילי' וטומא' ולא יצאו מידי מעילה ואין חל על איסור קדשים דזה ודאי אינו דנהי דלא חל איסור נבילי' אבל להקרבה ודאי פסול כיון דלא הי' שחיט' וגם לא הוי ממשקה ישראל וכמו דממעטינן טרפה ממן הבקר כ"ש מתה וכיון דל"ח להקרבה ולפדיון נמי לא חזי' דאין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים ואי נימא דכיון דלא חל איסור נבילי' מותר לישראל זה אינו דאם יפדו שוב חל איסור נבילי' וכיון דל"ח לא להקרבה ולא לפדיון יצא מידי מעילי' ול"ה קדשים ומה הקשו התוס' והתוס' יבמות ל"ג ד"ה אלא שפיר כתבו דאיסור נבלה ל"ח על איסור קדשים דשם איירי במליקה ורק לזר הוי נבילי' אבל באמת היא קדשים כיון דנעש' מצותו דכשר להקרב' ע"כ שפיר כתבו משא"כ במה שכ' התוס' בנבילי' במלק ונמצא טריפ' הרי פקע שם קודש דיצא מידי מעילי' דמאי הקשו התוס'. ומעולם נתיגעתי להבין דבריהם ז"ל:

ו' וכעת האיר ד' עיני לישב דבריהם דמשמע להתוס' דנמצאת טריפ' הכונ' שהי' טריפ' קודם שהקדישו כעין דאמרי' בקדושין נ"ז ור"א ס"ל תמורה י"ז דמקדיש טריפ' אינו אלא כמקדיש עצים ואבנים דלא חל קדושת הגוף דלא כשמואל וכן פוסק הרמב"ם (וע' לעיל סי' מ' אות א' וב') ותוס' כתבו במעילה ט"ז דלמ"ד קדשי בדה"ב לא הי' בכלל העמדה והערכה מדאורייתא פודין לשאר הנאות אף למ"ד אין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים (וע' שעה"מ ה' איסורי מזבח שמבאר שיטות התוס' ב"ק נ"ג דאפי' מדרבנן פודין אבל לא הביא דברי תוס' דמעילה וע' בספרי חא"ח סי' ט"ו אות ג' מ"ש על דברי תוס' ב"ק) ושפיר הקשו התוס' דבכיה"ג שהי' טריפ' קודם הקדישו אפי' נביל' גמורה לא תטמא דלא חל אאיסור קדשים דלא יצא מידי מעילה כמבואר במעילה ט"ז ודברי הכ"מ רפ"ג דמעילה שכ' דכש"כ קדשי בדק הבית יצאו מידי מעילה תמוהין מגמ' הנ"ל וכבר תמה בזה בבה"ז. ואין כונת התו' עוף שמתה רק כונת תוס' אם מלק ונמצאת טרפה אפי' אם נאמר שהיא נבילה גמורה דל"מ שחיט' לעוף שנטרף והוה נביל' גמורה מ"מ לא תטמא הואיל ואיסור נביל' לא חל על איסור קדשים וזה פי' נכון בדברי תוס':

ז' וחתני הרב הגדול מ' נתן נ"י הערני דא"צ לפרש דברי התוס' שפירשו המשנה דנמצאת טרפה היינו קודם שהקדיש אך כונת התוס' דמשנה מיירי שהוקדש ואח"כ נטרפה ומבואר בזבחים ק"ד ע"א דר"ע ס"ל נמצאת טרפ' בבני מעיים מרצה ופרש"י מרצה על העור והבשר ישרוף כשאר פסולי קדשים הרי דאין דין נמצאת טרפה כדין בהמה שמתה ולא פקע שם קדשים מיני' ושפיר הקשו תוס' אך ז"א דזה דוקא לר"ע וחכמים פליגי שם. ועוד אף אם דינו כקדשים פסולים. אבל ודאי אין מועלין בקדשים פסולין כדאמרינין במעילה דף י' דהכל מודים בנהנה מבשר קדשי קדשים שנטמא דאין מועלין ואף דאימורי נותר מועלין כדאיתא בכריתות כ"ג כבר פירש"י שם משום שאם עלה לא ירד משא"כ בטריפ' דמבואר במשנה דאם עלה ירד. ואף לתוס' ישנים בכריתות י"ג שכ' טעם אחר אהא דמועלין בנותר מ"מ בטריפ' ודאי אין מועלין (וע' מ"ש לעיל סי' י"ג אות ז' ובספרי חא"ח סי' ס' אות י"ב על דברי מהרש"א קדושין נ"ו שכ' דפיגול ונותר פקע שם קדשים). אמנם י"ל דנהי דאין מועלין מ"מ איסור תור' יש ותוס' כ' ביבמות ל"ג ד"ה אלא מליקה דאף דלר"ש היתר זריקה שנינו ומשנראה לזריק' נפיק מידי מעיל' מ"מ כיון דאיסור תור' יש אין איסור נביל' חל (וזה דלא כמ"ש תוס' שבועות כ"ג ד"ה דמוקי דעל איסור תור' חל איסור אחר כיון שאין בו מלקות) ומה שכתבתי דזה דוקא לר"ע עיין בתויו"ט פי"ב דזבחים מ"ג דקדשים שנעשו טריפ' בשריפ' דהוה קדשים פסולים וכן פסק הרמב"ם פ"ב מאיסורי מזבח ה' י"א וכ' הכ"מ דילפינן בפסחים כל שבקדש

פסול בשריפ' ומה שהקש' תויו"ט שהרמב"ם עצמו פסק פ"ג מבכורות בכור שנטרף בקבורה כ' במרכבת לישב דקדשים שנטרפו כיון דבע"מ בעי פדיון וה"ה נטרפו דבעי פדיון ולא יוכל לפדות דאין פודין להאכילן לכלבים הוה כקדשים פסולים משא"כ בכור בע"מ דא"צ פדיון מ"ה בכור שנטרף אין דינו כקדשים פסולין עיי"ש. והיוצא לנו מזה כיון דדינו כקדשים פסולים ומבואר בפסחים כ"ד דכל שבקדש פסול בא הכתוב ליתן ל"ת על אכילתו נמצא כשהקדיש העוף ואח"כ נטרף תיכף כשנטרף הוה קדשים פסולים וחלה ל"ת דקדשים פסולים ע"כ לא חל איסור נביל' על איסור דקדשים פסולים ולפ"ז א"צ לפרש כונת תוס' דנהי דאין מועלין מ"מ איסור מעיל' יש אך כונת תוס' דלא חל ל"ת דנביל' על ל"ת דקדשים פסולים ונהי דע"כ ס"ל לתוס' דאיסור נביל' חל על איסור טריפ' אף לר"י כמו שהוכחתי לעיל מדהקשו רק בקדשים ולא הקשו על ר"י דס"ל בכל עוף טריפ' ששחטו מטמא מ"מ הקשו דאיסור נביל' אינו חל על ל"ת דקדשים פסולים. (ולא ס"ל לתוס' הסברא שכ' בחולין ק"ג דמיגו דחל על איסור חד חל על איסור הב') כן יש לפרש כונת התוס'. ולפ"ז יש לישב מ"ש תוס' דאפי' נביל' גמורה לא תטמא כונתם בעוף קדשים שנטרף ואח"כ נתנבלה דלא חל איסור נביל' על איסור קדשים פסולים: ח' ובשעה"מ ה' איסורי ביאה הקש' על תוס' שהקשו בנביל' גמורה לא יחול איסור נביל' על איסור קדשים והרי הו"ל איסור מוסיף שניתוסף איסור לגבוה הנראה שהבין דברי תוס' כפשטן ולא אדע איך אפשר לפרש כן דהרי בהמ' שמתה יצאה מידי מעיל' אבל לפ"מ שפירשתי דכונתם בנטרף ואח"כ מתה ל"ק קו' שעה"מ דאיסור טריפ' חל על קדשים דכיון שנטרף יצא מידי מעיל' ועוד דהו"ל איסור מוסיף לגבוה וכיון דנאסר לגבוה והוה קדשים פסולים וחל ל"ת ע"ז שוב קשה דלא חל אח"כ לאו דנביל' על ל"ת דקדשים פסולים וגם לפי פי' הראשון שכתבתי בתוס' ל"ק קו' השעה"מ דכבר משעה שנטרפה נאסר לגבוה. ומה"ט ל"ק לפי' הראשון שכתבתי דלא חל איסור נביל' אאיסור מעיל' אמאי חל איסור טריפ' אאיסור מעיל' להנ"ל נכון דאז נאסר לגבוה והו"ל איסור מוסיף ודוק היטב בכ"ז. ולפ"ז יש לפרש דתוס' הקשו ממנ"פ אי מיירי בנטרף קודם הקדש לא חל איסור נביל' אאיסור: מעילה כמו שכ' פי' הראשון ואי מיירי בנטרף אחר הקדש דאז דינו כקדשי פסולים לא חל איסור נבלה. אלאו דקדשים פסולים. וע' מהר"ם מלובלין בתוס' קדושין נ"ז ד"ה מה שלי בשלך. וכפי מה שאבינה דבריו מה שכ' דאעפ"י שיצא מידי מעילה מ"מ איסור קדשים לא פקע כונתו מן התורה דאס"ד, מדרבנן הרי זה מבואר בגמ' דמעיל' דף ב' דקדשים שמתו מועלין מדרבנן אך כונתו דמועלין היינו חיוב לשלם קרן הוא מדרבנן אבל איסור ליהנות מן התור'. ובזה מישב קו' תוס' על רש"י דילפינין

מש"ח שאסור מן התור' לחשנ"ב שג"כ אסור מן התור' הגם שקיצר. ולפ"ז י"ל כונת תוס' בזבחים בפשיטות דנבלה לא חל אאיסור קדשים דאף דאין מועלין מ"מ איסור קדשים לא פקע וכדברי התוס' יבמות ל"ג שהבאתי דעל איסור אף שאין לוקין לא חל איסור אחר. אבל לדעתי אף אם נאמר דבשחוטי חוץ לא פקע שם קדשים אבל בקדשים שמתו פקע שם קדשים. גם דברי תוס' יבמות ל"ג סותרים לדברי תוס' שבועות כמו שהבאתי לעיל. ע"כ המובחר כדכתיבנא לעיל ודוק היטב בכ"ז:

סימן מג

בדברי הת"ח הובא בת"ש סי' כ"ז דבנתנבל בשחיטה הוין ב"מ כמנחא בדיקולא. ואסור למכור לב"נ:

א' הנה שי' הת"ח הובא בזקיני הת"ש סי' כ"ז דבין עוף בין בהמה שנתנבל בשחיטה אסור למכור הב"מ לנכרי דכמאן דמנחא בדיקולא דמי כיון שנחתכו הסימנים בעודם מפרכסות והוין אבמה"ח והפר"ח חולק דלא קיי"ל כר"ל ונתוכחו בזה לדינא איך אנו מוכרים עוף שנתנבל בשחיטה לנכרי עם הב"מ ונלענ"ד ראי' דלא פסקינן כר"ל דב"מ כמאן דמנחא בדיקולא דבש"ס יבמות ל"ג אמרינן בזר שאכל מליקה ר' חייא אומר חייב שתים בר קפרא אומר אינו חייב אלא אחת ופליגי באיסור כולל ומקשה בגמ' זר שאכל מליקה בב"א הוא דמשכחת לה באיסור כולל לא משכחת לה והקשו בתוס' שם הרי איסור זרות ואיסור נביל' ל"ה ב"א דאיסור זרות לא חל רק לאחר זריקה שיש היתר לכהנים ואיסור נביל' חל תיכף משעת מליקה ותי' דאיסור נביל' לא חל ג"כ עד לאחר זריק' דקודם מליק' יש איסור מעיל' ואינו חל איסור נביל' על איסור מעיל' ואפי' למ"ד היתר זריק' שנינו. ולא מעל קודם זריק' מ"מ איסור איכא קודם שיזרוק ולא חל איסור נביל' וקשיא לי אמאי לא חל איסור נביל' על איסור מעיל' והרי עכ"פ הב"מ של העוף נאסרים משום נביל' דאיסור נביל' הוי איסור מוסיף לב"נ דמתחיל' לא נאסר לב"נ דאין מוזהרים על קדשים דל"ה ז' מצות ואף האיסור דכל בן נכר לא יאכל לא קאי אנכרי רק אישראל שלא יאכילו אבל הנכרי לא מוזהר גבי פסח [וע' צל"ח פסחים ע"ג שכ' דכל ב"נ לא יאכל בו קאי אנכרי אבל לא הביא התוס' יבמות ע"ג ע"ב ד"ה שכן פנקעכ"ס שכ' דמומרת פוסלת בקדשים ומשמע הכונה דמומר אסור לאכול קדשים דילפינן קדשים מפסח כמ"ש תוס' ביבמות ע' ע"ב ד"ה דפסח גופא דשאר קדשים ילפינן מפסח בהיקשא דזאת התור' וה"ה לענין ב"נ הכונה שהישראל לא יאכילו ואין חילוק בין פסח לשאר קדשים ואולי כונת התוס' לענין עובד ע"ז שלא יעבוד בקדשים כדאיתא במנחות ק"י ודוחק דא"כ למה לא חשבו בע"מ ושאר פסולים]. ואח"כ כשמלקה כיון

דמסקינן בחולין דף כ' דחותך שדרה ומפרקת בלא רוב בשר ל"ה רק טריפ' ורק הואיל שהוא דורס הסימנים או שהוא מחליד הוה נבילי' א"כ הוה כנתנבלה בשחיט' כטריפ' שנתנבל' בשחיט' ודרס הסימנים וחל על הבני מעיים איסור אבמה"ח לב"נ ואף כשמולק סי' אחד חותך רוב בשר עמה ופוסק הת"ש סי' כ"ז דנשברה מפרקת ורוב בשר מותר ליתן בני מעיים לב"נ דלא כתורת חיים ע' סי' כ"ז מ"מ הא פירש"י בחולין כ"א דאחר מליקת הסי' חותך רוב בשר א"כ בשעת מליקה כבר היא כמאן דמנחא בדיקולא ואסור לב"נ ול"מ חתיכת בשר אח"כ וע' מהרש"א חולין כ' ע"ב ד"ה וכי מתה שכ' דבחותך סי' אחד בלא רוב בשר ל"ה כמתה ע"כ הב"מ דהוין כמאן דמנחא בדיקולא הוין אבר מה"ח.
ובאותה שעה חל על ישראל איסור נבילי' דהתוס' כתבו ביבמות דף ל"ב ע"ב דאיסור מוסיף חל אף בב' שמות וראי' מבת בתו שנעשית כלתו עיי"ש א"כ כיון שנאסר לב"נ משום אבמה"ח חל על ישראל איסור נבילי' על הב"מ ומיגו שנאסר לישראל הב"מ נאסר כל העוף, משום נבילי' דהוי איסור כולל א"כ אמאי הוי לה איסור זרות דלא חל עד אחר זריקה ואיסור נבילי' בב"א הלא איסור נבילי' חל קודם תיכף בשעת מליקה דב"מ נאסרין באיסור מוסיף וכל העוף באיסור כולל ול"ה ב"א ודא קו' רבתא ואין לומר דס"ל לגמ' דבהמה בחי' לאברים עומדת וה"ה עוף כבר חל איסור אמ"ה כשנולד העוף וכשמלק ל"ה אמ"ה איסור מוסיף מה"ט דדוחק לומר דהגמ' קאי שלא כהלכתא דהלכה דלאו לאברים עומדת כמו שפסק הר"מ פ"ה ממאכ"א הלכה ה':
ואמנם קו' זו י"ל דנ"ל אף דאמרינן כולל או מוסיף אבל כולל ומוסיף בב"א לא אמרינן כמו דאמרינן בפסחים ל"ח תרי הואיל ל"א ובב"מ דף י' ע"ב תרי מיגו ל"א ה"ה הכא כיון דלא נאסרו הב"מ רק מטעם מיגו דנאסרו לב"נ אין העוף נאסר משום נבילי' משום מיגו דהב"מ נאסרין דהב"מ גופא לא נאסרו משום נבילי' רק משום מיגו דנאסרו לב"נ וזה ל"א וכיון דהעוף לא נאסר משום נבילי' רק לאחר זריקה כמו שחל איסור זרות לאחר זריק' דיצא מידי מעילה שפיר הוי בב"א. וזה דבר חדש:
ב אולם עדיין קשיא דהרי אכתי משכחת לה איסור כולל בזר שאכל מליקה והיינו שאכל הב"מ ועל הב"מ חל איסור נבילי' בשעת מליקה משום איסור מוסיף מיגו דחל על עכו"ם כמ"ש ועל שאר העוף לא חל נבילי' משום איסור מעילי' כמ"ש לעיל אח"כ כשזרק והלך לו איסור מעילי' חל על שאר העוף איסור זרות ומיגו דחל על שאר העוף חל נמי על הב"מ משום כולל א"כ הרי משכחת לה חיוב שתים משום כולל מכל זה נראה דאין הלכ' כמאן דסובר דב"מ כמאן דמנחא בדיקולא דמיין ולא נאסרו לב"נ ומותר למכור ולא משכחת מוסיף דלא נאסר לב"נ בנתנבלה בשחיט':

ג' ולכאורה י"ל קו' הנ"ל לפיעיש הת"ש סי' ל"ג ס"ק ח' ובספרי ב"י חא"ח סוסי' ס"ד ציינתי בטעות סי' ל"ו] דבחתך מנתנבלה בשחיט' בעודו מפרכסת חייב ישראל משום נבילה ומשום אבמה"ח וכן כ' הפמ"ג סי' כ"ז דלישראל ג"כ אסור משום אבמה"ח א"כ בזר שאכל מליקה איכא ג' אם אכל הב"מ משום זרות נביל' ואבמה"ח וא"כ ליכא לאוקמי בזר שאכל מליקה היינו הב"מ דא"כ לימא דחייב ג'. אך עדיין יש להקשות דהרי בלא"ה בזר שאכל מליקה למה נקט חייב שתים הלא חייב ג"כ משום טריפה דכשחותך שדרה ומפרקת הוי טריפה ואח"כ הוי נבילה וחייב ג' ועכצ"ל דהא דנקט הגמ' חייב שתים ל"ד שתים דה"ה נמי דחייב משום טריפה וכיון דחייב ג"כ משום טריפה, א"כ לפמ"ש התוס' בחולין צ"ו ע"ב סוד"ה ור"י דבאבמה"ח אינו חייב רק באכל אבר שלם ולא על חצי אבר אפי' יש בו כזית א"כ נוכל לאוקמי בשאכל מב"מ חצי אבר ויש בו כזית ואינו חייב משום אבמה"ח ורק משום בשמה"ח א"כ כיון דהלכה כר"י בחולין ק"ב דאוכל בשר מה"ח מן הטריפה אינו חייב אלא כאחת. ע"כ אינו חייב משום בשר מה"ח דבלא"ה חייב משום טריפה ומ"מ נבילה חשוב מוסיף דלב"נ עכ"פ אסור משום בשמה"ח והוי מוסיף מב' שמות דחל לדברי התוס' יבמות כאמור. אמנם י"ל דהגמ' בדקדוק קאמרו דזר שאכל מליקה חייב שתים ולא שלש ומשום טריפה א"ח דמיירי בהחזיר סימנים אחורי העורף דמשום טריפ' ליכא ורק משום נביל' וא"כ מיושב קו' הנ"ל דליכא לאוקמי באכל הב"מ דא"כ מחייב ג' דבאכל אבר שלם חייב משום אבמה"ח ובחצי אבר משום בשמה"ח דחל כיון דאיסור טריפ' ליכא וחייב משום בשמה"ח אף לר"י. אולם עוד יש להקשות דבלא"ה הקשה במחנה לוי דלמה לא קאמר דחייב ג' משום ביאת מקדש או שהה בטומאה דע"כ מיירי שאכלו בעזרה דאיל"ה אסור לכהנים ואין חייב משום זרות כמבואר ברמב"ם בפי"א ממעה"ק ונבלת עוף מטמא בגדים בבית הבליעה וחייב על ביאת מקדש. וע"כ הא דקתני חייב שתים ל"ד וא"כ לוקמי בשאכל ב"מ כנ"ל וחצי אבר שיש בו כזית דחייב משום בשמה"ח וטומאה ליכא דבשר מה"ח לא מטמא, ואף לדברי הת"ש הנ"ל דהב"מ חשובין כאבמה"ח וכנבלה מ"מ לא מטמא כיון דהבהמה בעודה מפרכסת אין מטמאה משום נביל' וכ"ש בעוף דל"ש טומאה בשר הפורש ממנה בעודה מפרכסת אף דחייב משום נביל' מ"מ לא מטמא. אך האמת דליתא לקו' מחנה לוי דאף דלזר הוי נביל' מ"מ טומאה אפי' לגבי' ליכא כיון דהוא קרבן כשר וכ"כ בברוך טעם סוף שער הכולל דין א'. ע"כ מיושב קו' הנ"ל:

ד' ובינותי בספרים מצאתי להרב מנ"ע מפאנו בתשו' סי' קכ"ג שכ' על קו' התוס' חולין ק"ג דאבמה"ח חשיב מוסיף דמוסיף איסור לב"נ. דמקרא דראה ויתר גוים דרשינן דהתיר

להם שבע מצות ול"ש איסור מוסיף דלא מוסיף לב"נ. ולדבריו גם קושיתי מיושב דליכא מוסיף אבל דבריו תמוהין מאוד דהא דהתיר להם שבע מצות היינו שלא יקבלו עליהן שכר אבל איסורא לדידהו איכא וחייבים אם עברו ויותר הפלא ופלא שלא זכר שר דברי עצמו מה שכ' בספרו הקדוש עשרה מאמרות ח"ג פכ"א שכ' וז"ל והא דאמרינן גבי ראה ויתר לא תידוק מיני' שיהא מותר לנו להחטיא אדם בדבר דהא תניא לא יושיט אדם אבמה"ח לב"נ ובפי' אמרה תורה לכלב תשליכון אותו אלא הותרו להם ועתידין ליתן את הדין עיי"ש מפורש יוצא דאסור לב"נ וא"כ שוב הו"ל איסור מוסיף. ובתשו' אחת תמהתי על דברי תשו' פני יהושע ח"א יו"ד סי' ג' שכתב דלאחר מתן תורה לפני עור בנכרי ל"ה רק מדרבנן משום ראה ויתר ודייק כן מדברי רש"י בע"ז שכ' שאנחנו מוזהרין שלא יעברו על ידינו ובאמת זה לשון רש"י ז"ל בע"ז דף ו' דנהי דאמרינן עמד והתירן מיהא אל יעברו על ידיך שעתידין הן ליתן את הדין על שאינן מקיימין אותן ואפי' שאין להם שכר בקיומן ואהכי קא עברו ישראל משום לפ"ע לת"מ הרי ממש להיפך מדבריו וכעת נהניתי שראיתי שבעל עשרה מאמרות כתב להדיא כדברינו וא"כ דברי תשו' רמ"ע תמוהין מאוד:

ה' ולכאורה י"ל דבמליקת לא חל איסור אבמה"ח אבן נח על הב"מ כיון דהותרו לכהנים שייך לומר מי איכא מידי דלכהנים שרי ולנכרים אסור כדאמרינן בחולין ל"ג מי איכא מידי דלישראל שרי ולנכרים אסור כן נמי מי איכא מידי:

במשהו. הנה דבר זה לומר בנכרי טעם כעיקר ובמשהו לא נהירא דהרי הסכין של שחיטה בולע אבר מה"ח כדמקשה בחולין ח' רק דהגמ' משני אימת חיימא בגמר שחיטה והאי שעתא ל"ה אבר מה"ח אבל אם לנכרי אסור מפרכסת הרי הסכין בולע ויאסרו הסימנים. ואמאי אמר ר"ל רק אין מזמנין על בני מעיים והרי גם על הסימנים אין מזמנין מטעם הנ"ל מיהו זה יש לדחות דעל הסימנים לכ"ע אין מזמנים לפמ"ש ברמב"ן במלחמות ובזקיני ת"ש סי' כ"ו ס"ק ב' דסימנים לכ"ע כמאן דמנחא בדיקולא ואין בו טריפות אחר שחיטת הרוב. א"כ על הסימנים לכ"ע אין מזמנין ובגמ' אמרינן ש"מ מדר"ל דאף אבני מעיים אין מזמנים. אבל בלא"ה דין זה ליתא דא"כ איך מזמנין נכרים על שום מאכל אם נבלע בו אמ"ה ממפרכסת ואמאי נקט בני מעיים וע"כ ליכא למימר בנכרי ט"כ דילפינן מגעולי מדין או ממשרת ולישראל נאמר ולא לבני נח. וגם עיקר איסור דט"כ ילפינן מקרא דהטמאים לאסור צירן וכו' ומגעולי מדין ילפי' דל"ב ברוב כמ"ש בחו"ד סי' ק"ה ולנכרי לא נאמר קרא דהטמאים ואיך נאסר לו ט"כ וכבר כתבתי כן בספרי והבאתי ראי' מש"ס דפסחים כ"ב דמייתי ראי' דאמ"ה מותר בהנאה

מהא דלא יושיט אמ"ה לב"נ ודלמא מיירי בתערובת והר"ן כ' סוף ע"ז דע"כ לא אסור בהנאה דל"ש חיך אכל יטעם ומותר למכור חוץ מדמי איסור ע"כ וא"כ אסור להושיט לנכרי משו' לפ"ע וע"כ מוכח דבנכרי לא אסור ט"כ והיא ראי' ברורה דלא כמלא הרועים אות בן נח דלנכרי דלא ניתן שיעורין לדידי' ומשהו אסור אמרינן ע"כ דאור' וזה ליתא דדוקא בעינא אסור משהו לב"נ ולא בתערובות כמו שהוכחתי. ומה שהקשה כת"ה על רש"י אמאי נקט בגמ' בני מעים ואין כוונתו רק על ריאה כפרש"י ל"ק דאם נשחט הושט מקודם הבני מעיים כמנחא בדיקולא ואם נשחט הקנה מקודם הריאה כמנחא בדיקולא ומ"ה נקט סתם בני מעיים ורש"י כ' משום ריאה דדרך לשחוט הקנה קודם כמ"ש רש"י לעיל ל"ב ע"ב ובגמ' נקט בני מעיים דהרי משכחת לה בשחט ושט קודם אסורין הבני מעיים משום אמ"ה ומ"ה נקט סתם בני מעיים. והתוס' דס"ל ד' נ"ד דאין הריאה בכלל בני מעיים לעומת זה לא ס"ל לתוס' דדרך לשחוט הקנה תחלה כדמוכח מתוס' דף ל"ב ע"ב ד"ה והדר בי' שכתבו דבין סימן לסימן משמע אף שנשחט הושט תחילה ולרש"י צ"ל דמסתמא נשחט הקנה תחילה ותוס' לא ס"ל כן ולכן נקט אין מזמנין על בני מעיים היינו בשנשחט הושט תחלה וז"ב:

ב' והנה דברי זקיני הבכור שור שכ' ליישב קו' מהר"מ בהא דאמר ש"מ מדר"ל אין מזמנין וכו' והלא אף אי ל"ה כמנחא בדיקולא אין מזמנין דבשחיטת ב' סמנים ודאי כמנחא בדיקולא ולב"נ הוי אמ"ה. וכ' דמ"ה נקט רש"י משום הריאה דלחזקי' אף לב"נ ל"ה אמ"ה לאחר שחיטת ב' סימנים אף בטמאה. עוד תי' דרש"י ס"ל כרבנו שמעי' דהא דשחט בה שנים וכו' הוא כחי דוקא בטמאה ולא בטהורה בשחיטת ישראל ומשמע אף לב"נ בלי סברת מי איכא מידי ומ"ה לא נקט רש"י רק משום ריאה דבשחיטת סי' אחד הוי כמנחא בדיקולא. וזה צ"ע דא"כ אמאי מייתי תניא דלא כר' אחא בר יעקב מהא דאחד נכרי ואחד ישראל. והרי לאחר שחיטת ב' סימנים גם ר' אחא בר יעקב מודה וגם לתי' הראשון קשה נהי דהברייתא קאי לר' יוחנן כמבואר בדף קכ"א ומדמותר בטהורה מוכח דאמרינן מי איכא מידי מ"מ הו"ל לאתויי רישא דברייתא דלא ס"ל כחזקי' ואמאי לא מייתי רק סיפא דברייתא וכבר תמה ע"ז בראש יוסף נ"ל ליישב דבברייתא מבואר הרוצה לאכול מבהמה קודם שתצא נפשה חותך כזית בשר מבית השחיטה ופירש"י שאינו מחוסר הפשט ומדנקט מבית השחיטה משמע אפי' הסימנים והרי הסימנים ודאי כמנחא בדיקולא והקנה כמנחא דמי בשחיטתו לבד או הושט כמ"ש לעיל בשם הרמב"ן ומ"מ מותר להאכיל לנכרי ומזה הוכיח דלא כר' אחא בר יעקב רק דאמרינן מי איכא

מידי ובזה מיושב נמי תירץ הראשון של הבכור שור דאף לחזקי' מ"מ בסימן א'. ודאי הוה אמ"ה ומ"מ הסימנים מותרין לנכרי ומוכח דאמרינן מי איכא מידי וזה ישוב נכון:
ג' ובעיקר דברי הבכור שור שכ' דלרבינו שמעי' הוה כמתה אחר שחיטת ב' סמנים אף לב"נ) שזה צ"ע דלמא רבינו שמעי' לא ס"ל כן רק לישראל כיון שמותר בשחיטה ע"כ היא כמתה משא"כ לב"נ נ"ל קצת הוכחה דאס"ד דלנכרי ל"ה כמתה רק כחי א"כ הדרא קו' התוס' ב"ק ע"ה לדוכתא אמאי חשוב שחיט' חוץ שחיטה שאינה ראוי' הרי יכול לפדות אחר שחיטה דבר העמדה והערכה היא דמה שתי' שם לרבינו שמעי' דל"ח מפרכס כחי לאחר שחיט' לישראל אינו מספיק דהרי גוי יכול לפדות הקדש כמ"ש תוס' פסחי' כ"ט ע"ב שהקשו שימכר הגזבר לנכרי עיי"ש. (וע' מ"ש בספרי חא"ח סי' ע"א סוף אות ד' לחלוק על התוס' ושם הבאתי גם דברי הפ"י וכעת בשיטת התוס' אני אומר) ומה שתי' התוס' בפסחים שם דחיישינן שמא יאכל הנכרי ל"ש בשחוטי חוץ כשנשחט כהוגן דהרי התוס' בזבחים ע"א ע"ב כתבו דמה שמותר לישראל מותר להאכיל לנכרי עיי"ש ד"ה ובטריפה וצ"ל מה שכתבו התוס' פסחים דחיישינן שמא יאכל הנכרי כיון שאסור לישראל משום חמץ אסור להאכיל לנכרי משום ואכלת ולא לכלביך. ולפ"ז בשחוטי חוץ אם מהני פדיון מותר לישראל וה"ה לנכרי רק שישראל לא יוכל לפדות דלדידיה הוה כמתה ול"ה בר העמדה והערכה משא"כ כשיפדה נכרי דלדידי' בר העמדה והערכה כשיצא לחולין יהי' מותר גם לישראל:
וע"כ לדברי רבינו שמעי' גם לב"נ הוה כמתה ול"ה בר העמדה והערכה וכן יש להוכיח מב"ק ע"ה ע"ב מתוס' ומחולין פ"ד בדרך הנ"ל כן חשבתי בהשקפה ראשונה ליישב דברי הבכור שור מיהו ז"א דבודאי גם לתוס' פסחים כ"ט דנכרי קונה מיד הקדש זה דוקא בדרך מכירה לא היכא דבעי העמדה והערכה כגון בקדם הקדשו את מומו דא"י לחולין רק דרך פדיון דהיא מצות פדי' שליתא בנכרי כמ"ש הפ"י שם וגם התוס' לא כ' רק בקדשי בדק הבית. ולא בקדם הקדשו את מומו וז"ב ועוד איך יערוך הכהן ויעמוד כיון דלדידי' הוא כמת וז"ב אשר ע"כ אין זה ראי'. ושוב מצאתי בפמ"ג סי' כ"ז שהניח בצ"ע דברי ז' הבכ"ש איך משמע דאף לב"נ הוה כמת לרבינו שמעי': ד' והנני חוזר לדברי מעכת"ה מה שכתב ליישב קו' הלח"מ פ"ב ממלוה למה אסור להלות בלא עדים משום לפ"ע והלא אף אם הלוה בעדים יעבור בלפ"ע שמא יטעון פרעתי דהמלוה לחבירו בעדים א"צ לפרעו בעדים. וכ' כת"ה ליישב דל"ח שיטעון פרעתי דיצטרך לישבע היסת. אך אם יכפור הלואה לא יצטרך לישבע ללישנא דא"צ היסת רק בדררא דממונא. ודבריו נכונים אם חיישינן שיכפור במזיד אבל הרבה פוסקים פי' דחיישינן שישכח הלוה ול"ש תי'

וע' ספר ברכת יעקב האריך הרבה בסוגיא וקצת י"ל דרב דאמר בב"מ אסור להלות בלא עדים ס"ל המלוה את חבירו בעדים צריך לפרעו בעדים דהר"ן כ' בשבועות בסברא דמ"ד צריך לפרעו בעדים כיון שהוא לא הימנו לא שכיח שיאמין הלוה למלוה וצ"ל דטעמא דשמואל דס"ל א"צ לפרעו בעדים ונאמן לומר פרעתי דאין הולכין בממון אחר הרוב ואף דאינו עשוי לפרוע נאמן. ולפ"ז לרב דס"ל הולכין בממון אחה"ר אינו נאמן לומר פרעתי ומ"ה הוא כשיטתי' אמר אסור להלות בלא עדים דבעדים אינו נאמן לומר פרעתי. אך לפ"ז קשיא על הרי"ף והרמב"ם שפסקו כרב והרי אנן קיי"ל דנאמן לומר פרעתי אך י"ל דנהי דנאמן מ"מ כיון שהוא נגד הרוב ל"ח שיטעון פרעתי דאין אדם טוען ברצון נגד הרוב כמ"ש הפוסקים דמה"ט לא אמרינן מיגו דלא שכיח ודוק. איברא לפמ"ש התוס' ב"ק כ"ז דהיכא דמצי לטעון קים לי בנפשאי גם רב מודה א"כ גם רב סובר דנאמן לומר פרעתי וקים לי בנפשאי וכן משמע קצת בשבועות דרמי ב"ח ורבא עלי' דרב קאי ואמרו המפקיד אצל חבירו א"צ לפרעו בעדים ומשמע דרב נמי הכי ס"ל (ויש להוכיח דרב ס"ל המלוה את חבירו צריך לפרעו בעדים דקשי' בב"ב מ"ב דמקשה לרב דס"ל מוכר שדהו בעדים גובה מנכסים משועבדים אמאי המלוה את חבירו אינו גובה מנכסים משועבדים וקשה דלמא במלוה שאני משום דטענינן ללקוחות פרוע כמ"ש בש"ך סי' ע"ט ס"ק ל' דלא מהני הודאתו נגד לקוחות וכבר הקשה כן בעיני ישראל ולפמ"ש דרב דס"ל הולכין בממון אחה"ר ס"ל צריך לפרעו בעדים שפיר מקשה דלדידי' לא טענינן פרוע ללקוחות. איברא דמסוגיא דב"ב ק"ע מוכח דרב ס"ל א"צ לפרעו בעדים דמייתי ראי' מהא דאמר רב דאומר לחבירו פרעתיך בפני פלוני ופ' צריך שיבואו ויעידו דס"ל צריך לברר דלמא משום דס"ל צריך לפרוע בעדים, וע"כ ס"ל לגמ' דרב ג"כ ס"ל א"צ לפרוע בעדים. והנה לפמ"ש בבעה"מ רפ"ב דכתובות דהיכי דאיכא רובא וחזקה גם שמואל מודה דהולכין בממון אחה"ר קשיא גם לשמואל דכיון דאיכא נמי חזקת חיוב וע"כ צ"ל דל"ה רוב:

ה' והנה הי' מקום לומר בסברא דמלוה את חבירו בעדים א"צ לפרעו בעדים ול"ש סברת הר"ן דה"ט דמלוה אינו מאמין ללוה ולוה מאמין למלוה משום דמקיים במלוה ותומת ישרים תנחם ובלוה וסלף בוגדים כדאיתא בב"מ ל"ה ע"י"ש ברש"י. אך לפ"ז אמאי בפקדון א"צ להחזיר בעדים דל"ש סלף בוגדים כיון דא"צ לפקדון ע"כ המובחר דהיא מטעם קים לי בנפשאי מיהו י"ל בפשיטות לפמ"ש המפורשים בטעמא דאסור להלות בלא עדים משום לפ"ע ולא אמרו אסור לפרוע בלא עדים משום לפ"ע דה"ט דהלוה יועיל כשיכחיש ויעבור המלוה בלפ"ע משא"כ המלוה לא יועיל כשיכחיש ולא יעבור הלוה. ולפ"ז ה"ט דמלוה את חבירו בעדים א"צ לפרעו בעדים דגם המלוה האמין ללוה אך

שהלוה בעדים דלא יעבור בלפ"ע דחכמים אסרו להלות בלא עדים ומ"ה כיון שאין כאן סברא שלא האמין לו שוב הלוה האמין למלוה: ו' והנה זקיני הבכור שור הקשה בפסחים כ"ב אהא דאסור להושיט אמ"ה לב"נ משום לפ"ע ומנ"ל דלבני נח אסור להושיט דלמא דוקא לישראל אסור לתת מכשול כמו לאו דגזילה והרבה לאוין דלא נאמרו רק נגד ישראל אולי י"ל דלישראל בלא"ה אסור להכשיל משום ערבות שקיבלו ולמ"ל לפ"ע ואף דנלמוד מקרא דאסור להשיא עצה שאינה הוגנת כדאיתא בת"כ מ"מ זה נלמוד מקרא דארור משגה עור בדרך וע' במ"ל פ"ד ממלוה דמוכח מקרא דלפ"ע דקאי על דברי איסור מדסמוך לי' ויראת עיי"ש. ומזה נלמוד דגם לנכרי אסור להכשיל דלישראל בלא"ה אסור משום ערבות ואין לומר קרא למלקות דעל לפ"ע אין לוקין כמבואר וע' תורת כהנים פסקא לפ"ע בא איש פלוני אמר פלונית מהו לכהונה אל תאמר לו כשרה והיא פסולה. י"ל דמ"ה נקט איסורא דכהונה דלא נתערבו בעד הכהנים כמ"ש בצל"ח ברכות כ' אבל לדעתי נראה דנתערבו בעד הכהנים וע' בתוס' שבת ד' דאומרים לכהנים חטא כדי שיזכה ישראל וזה מטעם ערבות כמ"ש בספרי כמה פעמים וה"ה דישראל עריבים לכהנים. ולכן קרא אתי שלא יכשיל לב"נ וע' בתשו' פ"י חיו"ד סי' ג' דלפ"ע לנכרי ל"ה רק מדרבנן וזה כמו שעלה על דעת זקיני הבכור שור להקשות וע' בסי' הקודם אות ד' אשר כ' על התשו' פ"י ומהרמ"ע מפאנו: ז' אחת היא מה שאזכור על דברי ספר מנחת חינוך מצוה רל"ב שכ' דמכשיל לחבירו באיסור דרבנן עובר בלפ"ע דאורייתא דלא עדיף מעצה שאינה הוגנת דעובר מדאורייתא כדאיתא בספרא (וכבר קדמו בזה בתשו' פנ"י ח"מ סי' ט') והנה כנגדו גמ' סוטה כ' דאמרו שם איזה רשע ערום זה המשיא עצה למכור בנכסים כמאן כרשב"ג ואס"ד דמשיא עצה לעבור באיסור דרבנן עובר באיסור תורה פשיטא דהוי רשע דעובר בלפ"ע. וע"כ דאיסור דרבנן אם היא טובה לפניו ל"ה עצה שאינה הוגנת וע' מ"ש בספרי בית יצחק סי' ס"ה וסי' קי"ז אות ד':

ח' וכת"ה העיר על מ"ש בספרי חא"ח סי' ל"ה אות י' ליישב איך עבודת הקרבן דוחה שבת ולא היו עושין ע"י שנים וכ' מדברי החינוך סי' שפ"ט דלא הטילו מלאכה בבהמ"ק על ב' אנשים ולא היו רשאין לסייע זא"ז. וכ' כת"ה דכיון דהטעם הוא שלא יסמכו אחד על חבירו ותתבטל המלאכה וכיון שהי' אסור ע"י אחד רק ע"י שנים הותר ל"ש טעם זה ואין:

זה טענה דהרי כתב בחינוך דכהן שסייע במלאכת חבירו במיתה איך יתכן שיעשה בשבת בשנים ובחול חייב מיתה. ועוד דעדיין החשש שמא ישכח הטעם או שהיא שבת

ויסמוך אחד על חבירו ותתבטל המלאכה וכיון שיש איסור בחול לא חילקה תורה בין שבת לחול והתירה לגמרי:

ט' עוד ראיתי במכתבו דמר תמך יסודתו על דברי זקינו הגאון ר"ע זצ"ל ו בתוספותיו פ"ב דמגילה בהא דנשים ליתנהו בכלל ערבות לא דוקא נשים אך בכל מצות שאין מחויב בדבר לא נעשה ערב. עוד כ' דבמצות שנשים חייבות גם הם בכלל ערבות ולפענ"ד דבריו תמוהין דהרי בסוטה ל"ז איתא דכל אחד מישראל ערב בעד תרי"ג מצות ובתרי"ג מצות נכללו מצות שאין חייבין רק כהנים ויש מצות שמוטלים רק על הציבור כמ"ש החינוך בהקדמה ונמצא דישראל ערב עבור מצוה שאינו חייב. והטעם דנשים אינם בכלל ערבות משום דל"ה במספר ס' ריבוא כדאיתא בסוטה וכ"ז דלא כדברי תוס' ר"ע. והנה התוס' ע"ז ט"ו כ' ב' תירוצים אהא דאלפני דלפני לא מפקדינן ולחד תי' דוקא בנכרי לא מפקדינן ולא בישראל ולחד תי' גם בישראל לא מפקדינן ויש לומר דתליא בפלוגתא בסוטה ל"ז אי כ"א מישראל קיבל ערבות בעד ערבות של חבירו באם קיבל ערבות עבור ערבות של חבירו מפקדינן אלפני דלפני ולמ"ד דלא קיבל אערבות של חבירו לא מפקדינן אלפני דלפני לפמ"ש בפליתי סי' כ"ז דלפני עור הוא מדין ערבות והנני ידידו:

בשולי המכתב בש"ס דעירובין ל"ב ע"ב פליגי רבי ורשב"ג רבי סבר ניחא לי' לחבר דליעבד הוא איסורא קלילא ולא ליעבד ע"ה איסורא רבא ורשב"ג סבר ניחא לי' לחבר דניעבד ע"ה איסורא רבא ואיהו אפי' איסורא קלילא לא ליעבד. ולא נודע טעם מחלוקתן וגם כפי הנראה לא יסבור רשב"ג דאומרים לאדם חטא כדי שיזכה חבירך א"כ לא יסבור דכהן שעלתה לו יבלת חותכו חבירו לו בשיניו וגם בעשה דהשלמה נדחה מפני עשה דפסח שהוכיחו תוס' אומרים לו לאדם חטא כדי שיזכה חבירך אולם לדעתי נראה דבר יקר דבאמת בחבר שנותן לע"ה הלא יוכל להגיד לו שאינו מעושר ולמה יתרום שלא מן המוקף אך דע"ה לא ישמע לו ויאכל שאינו מעושר ומעתה אזיל רשב"ג לשי', דס"ל בב"ק ס"ט הלעיטהו לרשע וימות וס"ל ג"כ בירושלמי הובא בר"ש פ"ג דדמאי ה"ה אין אנו אחראין לרמאין. ומ"ה לא יעשה החבר אף איסורא קלילא ורבי פליג על רשב"ג ולא ס"ל הלעיטהו לרשע וימות דאנו אחראין לרמאין משא"כ בעשה דפסח ס"ל באמת גם רשב"ג אומרים חטא וזה הערה יקרה. והרמב"ם ס"ל אנו אחראין לרמאין ומ"ה פוסק כרבי אף דבכ"מ הלכה כרשב"ג וע' בספרי חא"ח סי' כ"ט אות ה'. וע' בר"ש הנ"ל שהביא הירושלמי דרשב"ג ס"ל כר"י דאין אנו אחראין לרמאין ואף דקאמר בירושלמי שם דרשב"ג לא יודה לר"י היינו לענין שאין חבר מוציא דבר שאין מתוקן מתח"י אבל אנו אחראין לרמאין אף רשב"ג סובר:

ודרך אגב נ"ל במשנה דב"מ דף ל"ח המפקיד פירות אצל חבירו אפי' הן אבודין לא יגע בהן רשב"ג אומר מוכרן בב"ד ומפרש רנב"י טעמא דת"ק דחיישינן שמא עשאו תרומה ומעשר על מקום אחר ומ"ה תני בברייתא הר"ז לא יגע בהן לפיכך בעה"ב עושה תרומה ומעשר על מקום אחר ולרשב"ג דמוכרו בב"ד בעה"ב אינו עושה תרומה ומעשר וצריך להבין במה פליגי ומה סברת רשב"ג. ואמאי לא חייש הוא לזה. ונ"ל לפמ"ש הר"ש סוף טבול יום הא דחיישינן שמא עשאו תרומה ומעשר אף דלא נחשדו חברים לתרום שלא מן המוקף משום דחיישינן שמא בשבתות וי"ט עשאו תרומה (הכונה סמוך לשבת) אי נמי ע"י מעשה כי ההיא דפרק בכל מערבין מוטב יחשדו חברים לתרום שלא מן המוקף ולא יאכילו עמי הארץ טבלים עיי"ש. א"כ כיון דיש ב' חששות חייש ת"ק שמא עשאם תרומה כעין שכ' תוס' ב"ב צ"ג דבתרי מיעוטי חיישינן, יותר וכ"כ הר"ן פ' אלו טריפות לענין אין לוקחין ביצים טריפות. אבל רשב"ג כשיטתי' דס"ל בעירובין ל"ב ניחא לי' לחבר דנעבוד ע"ה איסורא רבה ואיהו אפי' איסורא קלילא לא ליעבד ואסור לתרום שלא מן המוקף ע"כ לא חייש הוא לשמא עשאו בעה"ב תרומה ומעשר וע"כ ס"ל מוכרו בב"ד וזה הערה נכונה:

סימן מה

בסוגיא דאברי בשר נחירה חולין י"ז ע"א:

א' בש"ס פליגי ר' ישמעאל ור' עקיבא דר' ישמעאל סובר דהא דכתיב כי ירחיב ד' וכו' ואמרת אוכלה בשר דלא בא הכתוב אלא להתיר להם בשר תאוה שבתחילה נאסר להם בשר תאוה משנכנסו לארץ הותר להם בשר תאוה ור"ע סובר דקרא דכי ירחק ממך המקום וכו' וזבחת מבקרך ומצאנך דלא בא הכתוב אלא לאסור להן בשר נחירה שבתחילה הותר להן בשר נחירה משנכנסו לארץ נאסר להן בשר נחירה וקאמר בגמ' דקמפלגי דר"ע סובר בשר תאוה לא אתסר כלל ור"י סובר בשר נחירה לא אשתרי כלל. והנה הרמב"ם פסק בה' מלכים דבמדבר הותר בשר נחירה ואסור בשר תאוה. כדברי ר"ע ודברי ר"י והדבר קשה דהרי בגמ' לא רצה לומר מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי. ונלענ"ד לישב דלהרמב"ם הי' לו הוכחה וזה. דהנה רש"י ז"ל פי' טעמא דר"י דבשר תאוה אסור מקרא דאל פתח אהל מועד לא הביאו ולכן לא היו יכולין לשחוט בלא קרבן ותמהו בתוס' דהרי האי קרא מיירי בקדשים שנשחטו בחוץ ומה שתי' בחדושי הר"ן דאם בשר תאוה אסור מסתמא אקדשי' צ"ע דמאי מועיל ההקדש הלא עדיין שחיטת חוץ הוא ואסור ומה יועיל אם אקדשי' דנימא מסתמא אקדשי' וכדי לישב דברי רש"י ז"ל נאמר דהנה אמרינן בב"ב דף ק"כ דקרא דזה הדבר אתי להורות דיכול לשאול על שחוטי

חוץ והקשה הטו"ז סי' שכ"ג דאמאי לוקין על שחוטי חוץ הרי הוי התראת ספק שמא ישאל על הקדישו ואין לומר דנוקמי אחזקה דבודאי לא ישאל דז"א דבודאי ישאל כדי שלא ילקו אותו וע"כ חייב מלקות בשחוטי חוץ דמוכח מקרא מדכתיב אזהרה כמבואר בזבחים ק"ו ע"ב דיש אזהרה ואם אינו חייב אזהרה למה עיי"ש. ומתוך כך הכריח רש"י דקרא דאל פתח אהל מועד וכו' לא קאי דוקא. על קדשים ואפי' על חולין לקי וחייב כרת ולכן אין להקשות אמאי ילקה שמא ישאל על הקדישו דמה תועיל לו השאלה לפטרו הלא בין שיהי' חולין בין שיהי' קדשים יהא חייב ול"ה ה"ס ונכונים דברי רש"י ז"ל ואין להקשות דא"כ לדידן דבשר תאוה מותר ומהני השאלה כדי שלא יהא חייב מלקות ואמאי לקי לדידן הלא הוי ה"ס אין לומר כן דכבר העליתי בתשובה אחת דהיכי דליתא הקדושה בעולם לא מהני לה שאלה עוד כמו שנ"ל ברור בחטאות המתות דאין להם שאלה מטעמא דליתא לקדושה בעולם והדבר מוכרח בסברא דהא כל ענין שאלה הוא ששואל על הקדושה אשר הוא עתה ואם אינו קדוש יותר למה השאלה ומה תועיל והא דלא נהנין בחטאות המתות ל"ה רק מדרבנן ולכן לא מהני ג"כ פדיון ע' תוס' ישינים יומא נ"ד דמה יפדה להוציא מהקדושה הלא בלא"ה אין לקדושה בעולם כלל (וסמך לדבר מדברי רש"י חולין ע' דהיכי דליתנהו כגון במחתך ומשליך ל"א קדיש למפרע וה"ה להיפך היכא דליתא לקדושה לא פקע קדושה למפרע ע' מ"ש בספרי לא"ח סי' י"ט אות ה'). ומעתה לפי דרכינו גם לשחוטי חוץ לא מהני שאלה לפימ"ש רש"י ז"ל בזבחים דף קי"א ע"ב דמה"ט בשחוטי חוץ אם עלה ירד דיצא מקדושתו וכמאן דקטלינהו דמי עיי"ש ולפי"ז כיון דיצא מקדושתו ואין עוד לקדושה בעולם לא מהני שאלה כנ"ל ואין לומר כיון דמחוסר מלקות יכול לשאול כמו דמצינו לענין שבועה דאף דאכלה כולה מ"מ נשאלין כיון שחייב מלקות ז"א דבשלמא בנדרים השאלה הוא על הנדר וכיון דיש עכ"פ עונש עוד מהני השאלה משא"כ כאן ההקדש אשר עליו רוצה לשאול אינינו בעולם ועוד דמה נעשה למ"ד אכלה כולה אין נשאלין] אמנם לפי"ז קשה מקרא דזה הדבר דמוכח מיני' דיכול לשאול עליו והנראה דהנה התוס' הקשו בב"ק דף ע"ו דלמה לא מהני פדיון בשחוטי חוץ למ"ד מפרכסת הרי הוא כחי ומהני העמדה והערכה ויהי' מותר אפי' באכילה ותי' דמום שהוא לאחר מיתה לא חשיב מום והקשה הגאון רע"א בתשו' ובס' גאון צבי בתשו' שבסוף הספר דבתחילת השחיטה הו"ל מום וראי' מדאמרינן בחולין ל' בשחט סי' אחד דפסח לשם שלמים נהי דאידחי לי' מפסח מדמי פסח מי אידחי א"כ כששחט סי' אחד הו"ל בעל מום דל"מ גמרו בפנים כדאמרינן בחולין בשחט סי' אחד בחוץ ל"מ גמרו בפנים וחשוב מום מחיים ושוב הדרא לדוכתא קו' התוס' דלמה לא יועיל פדיון לשחוטי

חוץ אולם יש לישב בנקל למ"ד כל מלתא דאמר רחמנא ל"ת אעל"מ ולהכי ל"מ פדיון דאף אם יפדה אסור באכילה דהרי כיון דרחמנא אסרה שחוטי חוץ כמאן דלא שחט דמי ואסור ולכן לא מהני פדיון דאין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים ואף דלענין טומאה אמר רבא בזבחים ס"ט אם תועיל לו שחיטה לחייבו כרת לא תועיל לטהרו מידי נבלה מ"מ לענין אכילה ז"א. אולם נראה דזה דאמרינן בשחיטה כמדאורי"ת ת אעל"מ זה דוקא אם בשר נחירה אסור ול"מ רק בשחיטה אבל אם נאמר דגם בנחירה מותר ל"ש לומר כמדאורי"ת אעל"מ והדבר מוכרח בסברא דאם נאמר דאף נחירה מהני א"כ אם שחט אף אם תימא דשחיטתו ל"מ והוי כאלו נחר מה בכך הלא אף בנחירה מותר דמי גרוע שחיטתו מנוחר ומעקר דמהני ג"כ ולא מיבעי' לפימ"ש הרא"ש בסוף יומא דלמ"ד אין שחיטה לעוף מה"ת אף ע"י נכרי מהני נחירה א"כ גם כאן אם נאמר דא"צ שחיטה מ"מ לא גרע מאילו הי' נוחר דמותר אף ע"י נכרי ואפי' אם נאמר דבמדבר אף דבשר נחירה מותר מ"מ בעינן דוקא שישראל ינחר הבהמה מ"מ לא שייך כמדאורי"ת אעל"מ כיון דעכ"פ לא בעי כונה כלל וגם ל"ב כח גברא כבשחיטה ובכה"ג ל"ש כמדאורי"ת אעל"מ. ומעתה הכל נכון דבמדבר דבשר נחירה הי' מותר בבע"מ דלא חזי להקרבה לפי"ז מסברא שוב מהני פדיון לשחוטי חוץ דשחט סי' אחד הו"ל בעל מום ול"ח להקרבה כקו' התוס' ול"ש כמדאורי"ת אעל"מ וכיון דיש לו פדיון חלה עליו עוד קדושת דמים דחזי לדמים בפדיון ול"ה כקדשים שמתו וכיון שיש עוד קדושה בעולם יכול לשאול ואתי שפיר קרא דזה הדבר להורות דמהני שאלה. אמנם עתה דבשר נחירה אסור ל"מ פדיון לש"ח דאסור באכילה דנימא כמדאורי"ת אעל"מ ול"מ פדיון וליתא לקדושה כלל בעולם ולא מצי לשאול כאמור ומעתה שפיר הוכיח הרמב"ם דבשר תאוה הי' אסור דאס"ד דמותר קשה איך לוקין על שחיטת חוץ הרי במדבר הי' בשר נחירה מותר ומהני פדיון לש"ח ח ויש עליו קדושה עוד ומהני שאלה והוי ה"ס וע"כ דבשר תאוה אסור ואף אם ישאל יהי' חייב משום שחיטת חוץ כמו שוחט חולין בחוץ במדבר דבתחילת שחיטה הי' חזי להקרבה ומ"ה חייב על ש"ח ול"ה התראת ספק ובתר דהותר בשר תאוה ע"כ נאסר בשר נחירה ושוב ל"מ פדיון אשחוטי חוץ משום דנאמר כמדאורי"ת אעל"מ וכיון דל"מ פדיון ליתא לקדושה כלל ול"מ שאלה ולוקין שפיר על ש"ח ולפי"ז מוכח דמ"ד בשר תאוה הי' אסור בשר נחירה ע"כ מותר במידי דל"ח להקרבה כגון בבע"מ ושפיר פסק הרמב"ם כתרווייהו דחד תליא באידך כדברינו דאם ר"י לא ס"ל בשר נחירה הי' מותר אין לו הוכחה מקרא דבשר תאוה אסור כמ"ש:

ב' אמנם עדיין קשה דלמה לא קאמר רב יוסף. דמר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי כאשר כ' הרמב"ם וכדברינו. י"ל דר"י לשי' דסובר פודין את הקדשים להאכילן לכלבים כמ"ש התוס' ב"ק נ"ג ע"ב ובפסחים קאמר ר"י דהוא פלוגתא דתנאי ולדידי' דפודין את הקדשים להאכילן לכלבים ליכא למימר ההוכחה הנ"ל דמ"ד בשר תאוה אסור ס"ל בשר נחירה מותר ולכן: במדבר ל"מ שאלה משום דיועיל פדיון ובזמה"ז שאלה ל"מ דכמדארל"ת אעל"מ דבשר נחירה אסור ולא מהני פדיון וליתא לקדושה כלל בעולם. דהרי עדיין קשה דהפדיון מהני להאכילן לכלבים וכיון דמהני פדיון שוב מהני שאלה דחזי לדמים לפדותן ולהאכילן לכלבים וע"כ ר"י לא הי' יכול לפרש בדברי ר' ישמעאל כאשר פירשנו וע"כ דפי' דברי ר' ישמעאל כפשטן כמ"ש התוס' ורש"י ז"ל וע"כ לא תליא אחד באידך וכיון שכן לא הי' יכול לומר מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי כמ"ש התוס' אבל הרמב"ם דסובר דאין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים ופירש דברי ר' ישמעאל דההוכחה מן הקרא כאשר פירשנו לעיל ותליא חדא באידך שפיר פסק כתרוייהו דמר אמר חדא ומר אמר חדא ול"פ:

ג' ובדרך אגב אעתיק מה דקשה בש"ס תמורה ל"ג דמקשה למ"ד אין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים מהברייתא דקתני אם מתו יפדו עיי"ש. וקשה דלעולם נימא דאין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים והברייתא דקתני אם מתו יפדו מיירי ביש לו חולה מסוכן בתוך ביתו דמות' לאכול נבילות ופודין לצרכו ובכה"ג ודאי פודין. וא"ל דקדשים שמתו יצאו מידי מעילה ול"מ פדיון דז"א דדוקא אם נחלה החולה לאחר שמתה הבהמה שייך לומר דל"מ פדיון דהוי קדשים שמתו ויצאו מידי מעילה דחולה שיש בו סכנה לא שכיח כמ"ש תוס' פסחים מ"ו ע"ב. אבל אם נחלה, קודם מיתת הבהמה והיינו סמוך למיתתה לא נפקא מקדושה כלל דחזי לקדושת דמים שיפדה אותו ויתן לחולה ומ"מ צריך פדיון אף דאיסורין מותרין לו זה דוקא מה שאין לו היתר אבל איסור קדשים שיכולין לפדות ויש היתר לא הותר לו בלי פדיון. והדקתני תמימין יקברו משום שאין לו פדיון ומיירי שיש לו נבילה וכיון דל"מ פדיון מ"ה יקברו משא"כ בעלי מומין והדבר צע"ג ולחומר הנושא אולי י"ל דאף אם יש לו חולה בתוך ביתו אסור לו לפדות עבורו דהתוס' כתבו ביבמות ל"ג ע"א ד' ה אלא מליקה דאיסור נבילה אינו חל על איסור מעילה אף דאם מתה הבהמה ליכא חיוב כרת דזה חומרא דקדשים מ"מ כיון שאיסור נבלה על קדשים ל"ה כולל לא חייל. ומעתה נאמר דלרבנן דהזיד במעילה באזהרה. ובנבלה איכא עול"ת. ועוד יש קולא גבי הקדש שיש לו פדיון והיתר לאיסורו ולכן הקדש קל מנבלה ומ"מ איסור נבלה לא חל אקדשים בע"מ דליכא כולל ולכן עדיף יותר להאכילו קדשים שמתו

בלא פדיון דליכא רק אזהרה משיפדה ויחול אז איסור נבלה דהוה בעול"ת וכיון שאסור לפדות ל"ה בר דמים ול"מ הגמ' לאוקמי הברייתא בהכי מיהו זה רק למ"ד איסורין לגבי חולה דחוין הן ולא חל איסור נבלה על איסור מעילה כעין שכתב המהרש"א במהדורא בתרא יבמות ל"ג גבי כהן שחתך אצבעו עיי"ש אבל למ"ד דהותרה אף בלא פדיון חל איסור נבלה על איסור מעילה כיון שאיסור מעילה הותרה לגבי' ועדיף יותר לפדות הקדשים משיתן לו בלא פדיון ועיין בספרי חאו"ח סי' צ"ד אות י"א:

ד' לישב קו' התוס' שהבאתי לעיל שהקשו מ"ט לא אמרו בגמ' דמר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגא נראה לומר לפי"מ שכ' בטורי אבן בחי' לחגיגה דף ו' ע"ב אהא דאמרינן שם בגמ' דר"ע אומר דעולת תמיד הקריבו במדבר שבט לוי שלא עבדו עבודה זרה והקשה בט"א דלמה לא הקריבו ישראל בעצמן ואף דעבדו ע"ז ומומר לע"ז אין מקבלין ממנו קרבן לא חובות ולא נדבות כמבואר בריש פ"ק דחולין מ"מ זה דוקא בשלא עשה תשובה אבל בשב ל"ל בה ותי' דבפ"ק דמועד קטן י"ז איבעי אי מנודה משלח קרבנותיו ופשיט מכל אותן מ' שנה שהיו ישראל במדבר שהיו מנודין ושלחו קרבנותיהם. והקשו בתוס' מנ"ל דלמא באמת לא שלחו קרבנותיהן ומיישב קו' התוס' דפשט לה דשלחו קרבנות מן מה דסובר ר' ישמעאל בסוגיין שבמדבר נאסר להם בשר תאוה ולא יכלו לאכול רק אם הקדישו ומוכרח דהקריבו קרבנות וש"מ דמשלחין קרבנות במנודה. אבל ר"ע פליג התם אדר"י דבשר תאוה לא נאסר כלל ואולי לא שלחו קרבנות באמת לדידי' משום דמנודין ונזופין היו שעבדו ע"ז ומי הקריב עולת תמיד בהר סיני וע"כ קאמר ר"ע דשבט לוי הקריבו אותו ע"כ דברי הט"א ומעתה ליכא למימר דמר אמר חדא ומר אמר חדא ול"פ דע"כ ר"ע סובר דבשר תאוה לא נאסר דאל"כ מנא לן דשבט לוי הקריבו עולת תמיד בהר סיני דלמא ישראל עצמם הקריבוהו וע"כ ישראל הקריבו קרבנות דבשר תאוה נאסר להם וע"כ סובר ר"ע דבשר תאוה הותר להם במדבר ומ"ה ל"מ בגמ' לומר דר"ע סובר ג"כ כר' ישמעאל. וזה ישוב נכון אמנם קצ"ע על הטורי אבן לפמ"ש בתוס' יבמות ע"ב דהילודים במדבר כיון שלא יכלו למול א"ע היו מותרין בבשר תאוה כיון שלא יכלו לאכול קדשים. ותוס' כ' שם דף ע"ג ד"ה משום דלא נשיב דמ"מ מילת זכרים לא הי' מעכב אביהם לאכול פסח כיון שלא אפשר למול ולפ"ז אם מנודים אין משלחין קרבנות היו מותרים בבשר תאוה. ושמא יש לחלק כיון שמותרים לאכול מה שהקדישו והקריבו הלוים היו אסורין בבשר תאוה ומ"מ מוכח דמנודים משלחין קרבנות דלא יתכן שכל ישראל לא אכלו במדבר בשר רק ממה שהקריבו הלוים ודוק. (ודע דתוס' קידושין ל"ז ע"ב סד"ה הואיל כתבו שהיו נזופים בעון מרגלים וכן משמע במס' חגיגה דף ו' והגאון מ'

ישעי' הגיה שלא מצא בחגיגה ולפענ"ד צ"ל ולא משמע כן במס' חגיגה דמחגיגה משמע שהיו נזופין בעון עגל מדקאמר שבטו של לוי שלא עבדו ע"ז הקריבו): ה' ובעמדי בהאי ענינא אזכיר מה שאמרתי זה כביר בישוב דברי הרמב"ם ז"ל התמוהים שהבאתי לעיל ואשר כבר נדפס כן בשמי בספר חידושי ריב"ש דהנה התוס' הקשו דלמה באמת לא אמר בגמ' דמר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגא ותי' דאין שייך לומר כן דכיון דבשר תאוה נאסר איך נוכל לומר דבשר נחירה מותר דבקדשים אף כ"ע מודו דבעי שחיטה. והנה על תי' התוס' קשה לי לפמ"ש התוס' יבמות דף ע"א ע"ב ד"ה מ"ט לא מהילי דהקשו דילידי מדבר שלא מלו והיו ערלים ואסורים בקדשים איך אכלו בשר במדבר דבשר תאוה נאסר להם וקדשים לא היו יכולים לאכול ותי' דכיון דאסורים בקדשים היו מותרים בבשר תאוה עיי"ש. א"כ קשה דהרי משכחת לה כתרווייהו כר"י וכר"ע דבמדבר היו אסורים בבשר תאוה והיינו יוצאי מצרים שהיו מהולים והיו מותרים בקדשים אולם לילידי מדבר דהיו ערלים והיו מותרים בבשר תאוה ובב"נ ובא הכתוב לאסור כשיבאו לארץ בשר נחירה לכל ישראל והיינו אף לילידי מדבר ולהתיר בשר תאוה לכל ישראל והיינו אף ליוצאי מצרי' וכעת מצאתי בתשו' מקום שמואל שהרגיש בקו' זו וכדי לישב זה נראה דהא דכ' התוס' דילידי מדבר היו אסורים לאכול בקדשים הוא דוקא לשי' רש"י בר"פ הערל דערל שמתו אחיו מחמת מילה אף דהוה אנוס מ"מ אסור לאכול בקדשים ה"ה דילידי מדבר ג"כ אסורים לאכול בקדשים. אבל לשי' ר"ת בתוס' חגיגה דף ד' ע"ב ד"ה דמרבה שכ' דמתו אחיו מחמת מילה חשוב אונס ומותר בקדשים א"כ גם ילידי מדבר שהיו אנוסים מלמול משום שלא נשבה להם רוח צפונית א"כ מותרים לאכול בקדשים. וכן כ' תוס' יבמות ע"ג ד"ה משום דמילת בניהם לא הי' מעכבן מלאכול הפסח משום שהיו אנוסים מלמול. אך באמת התוס' בחגיגה שם הקשו על ר"ת הנ"ל דא"כ לר"ע דמרבה ערל כטמא אמאי אצטריך קרא לערל דאינו אוכל בפסח תיפוק לי' מטמא דבשלמא לשי' רש"י ניחא דקרא אצטריך לערל שמתו אחיו מחמת מילה דל"ה כטמא גם לר"ע אבל לר"ת קשה עיי"ש. אולם בתשו' אמרתי לישב קוש' התוס' דהנה התוס' כתבו דליכא למימר דקרא אתי לרוב ציבור דעבדי בטומאה וסד"א דה"ה ערל דמצד טומאה מותר בפסח וצריך קרא דאסור משום ערל דז"א דלר"ע ערל כטמא דזב ומצורע דלא הותר בפסח עיי"ש ואמרתי דלשי' הטו"ז סי' רס"ד דנולד מהול ואח"כ נתכסה הוא ערל מדאורייתא אם לא ימול א"כ משכחת לה בנולד מהול ונטמא קודם הפסח בטמא מת ונתכסה ערלתו בעה"פ א"כ מצד טומאה הייתי אומר דמותר לעשות הפסח משום הואיל ואשתרי אשתרי והיינו הואיל ואשתרי טומאת מת הותרה נמי טומאת ערלה כדאמרינן

כן נמי גבי זיבה ומצורע בזבחים ל"ב ע"ב בהי' טמא מת ונעשה בע"פ זב ומ"ה קמ"ל קרא דאסור לאכול הפסח משום דהוה ערל דלא שייך הואיל ואשתרי אשתרי דהוה ב' שמות טומאה וערלות כמ"ש התוס' יבמות דף ח'. אמנם זה רק לר' יוסף דאמר בזבחים דף ל"ג לעולא הואיל ואשתרי אשתרי וי"ל לדידי' דמתו אחיו מחמת מילה מותר בקדשים ולא שייך קו' התוס' דא"כ למ"ל קרא דערל אסור בפסח ז"א דצריך הקרא בגונא דנולד מהול ונטמא קודם הפסח ובע"פ נתכשה כמו שאמרתי. אבל לרבינא שם דעולא ל"ס לי' הואיל ואשתרי אשתרי דבגמ' מקשה שם לעולא דס"ל ביאה במקצת שמה ביאה אמאי בעל קרי מכניס ידו לבהונות הא ל"ת שיש בו כרת הוא ותירץ רב יוסף הואיל ואישתרי אישתרי ורבינא תירץ דדוקא למלקות אמרינן ביאה במקצת שמה ביאה ולא לכרת א"כ לעולם ל"א הואיל ואישתרי א"כ ע"כ דערל שמתו אחיו מחמת מילה אסור בקדשים דלא כשיטת ר"ת דאל"כ ל"ל קרא לרבות ערל דאסור בפסח כנ"ל וא"ל דאצטריך בכגון שנולד מהול וחזר ונתכשה אחר שנטמא דבלא קרא אסור משום טומאה דהרי לית לן הואיל ואשתרי אשתרי כאמור. ומעתה דברי הרמב"ם ז"ל עולים כהוגן דר' יוסף דלא רצה לומר בחולין מר אמר חדא ול"פ אזיל כשיטתי' בזבחים ל"ב ע"ב דאמרינן הואיל ואשתרי אשתרי וע"כ ס"ל דערל שמתו אחיו מחמת מילה מותר בקדשים כשי' ר"ת דלדידיה ל"ק קו' התוס' לר"ע למ"ל קרא דערל אסור בפסח ולעולם ערל שמתו אחיו מחמת מילה מותר בקדשים וה"ה דילידי מדבר מותרים בקדשים ליכא למימר מר אמר חדא ומר אמר חדא ול"פ כמ"ש התוס' דהרי ילידי מדבר נמי היו מותרים בקדשים ואסורין בבשר תאוה וכש"כ בשר נחירה אבל הרמב"ם ז"ל סובר כשי' בפ"ג מה' ביאת מקדש דביאה במקצת ל"ש ביאה והראב"ד ז"ל פוסק דחייב מלקות דש"ב כרבינא ע' בכסף משנה שם ולא קשי' להרמב"ם איך בעל קרי מצורע מכניס ידו לבהונות כקו' הגמ' כיון דסובר ביאה במקצת ל"ש ביאה ולעולם לא ס"ל הואיל ואישתרי אישתרי והכסף משנה פ"ג דמעשר ב' ה"ד כ' דרמב"ם פוסק כר"ע דערל כטמא דלא כדעת לח"מ בה' חגיגה. ומעתה ע"כ סובר דערל שמתו אחיו מחמת מילה אסור בקדשים כשי' רש"י ז"ל דאל"ה למ"ל קרא לערל דאסור בפסח תיפוק לי' דהוא טמא כמ"ש תוס' וע"כ קרא למתו אחיו מחמת מילה דל"ה כטמא ולפ"ז ילידי מדבר היו אסורים בקדשים ונוכל לומר דמר אמר חדא ומר אמר חדא ול"פ דלילידי מדבר היו מותרין בשר נחירה וליוצאי מצרים הי' אסור בשר תאוה כקושיתינו על תוס' ומ"ה פסק כתרווייהו והוא דבר חריף עמוד והתבונן:

ו' ובזה י"ל מה ששמעתי קו' בשם הג' רמ"ץ אבד"ק סאמבור ז"ל בהא דאמר ר"ע בפסחים ה' דע"כ תשביתו מעי"ט דאי ביו"ט מי שרי שהקשה לפימ"ש התוס' דף ה' ד"ה דהא

דכיון דאיתקיש השבתת שאור לאכילת חמץ א"כ יהא חייב על השבתת שאור כרת ותי' בצל"ח דמתי יהי' חייב אם בערב הפסח דהוא שעת השבתה אז גם על אכילה אינו חייב כרת ואם נימא בפסח יהא חייב אין לומר כן דאיך יתכן דבשעת השבתה אינו חייב ולאחר מכאן יהא חייב. והקשה דא"כ איך קאמר ר"ע דתשביתו הוא מעיו"ט משום דביו"ט כיון דאין ביעור חמץ אלא שריפה אסור ביו"ט הלא אם נימא דתשביתו הוא ביו"ט א"כ חייב כרת על השבתת שאור כקו' התוס' דלא שייך תי':

הצל"ח ולמה לא ישרף ביו"ט דנימא עשה דהשבתה תדחה לאו דיו"ט וא"ל דיו"ט הוי עול"ת ז"א דהרי כתבו התוס' זבחים ל"ג ע"ב דעשה שיש בה כרת דוחה לל"ת ועשה. ואמנם לפ"מ שהוכחתי דר"ע אית ליה הואיל ואשתרי אשתרי א"כ לדידי' דעשה שיש בה כרת אינו דוחה לל"ת ועשה דדוקא למאן דל"ל הואיל ואישתרי אישתרי קשה אמאי מצורע שראה קרי בע"פ מכניס ידו לבהונות נהי דביאה במקצת ל"ש ביאה לכרת מ"מ חייב מלקות והוא עשה ול"ת וצ"ל עשה דפסח שהיא בכרת דוחה עול"ת כמו שהוכיחו תוס' זבחים. אבל כיון דר"ע דאית לי' ערל כטמא ס"ל הואיל ואישתרי אישתרי והטעם דמצורע שראה קרי מכניס ידו משום הואיל ואישתרי אישתרי לדידי' באמת אין עשה שיש בו כרת דוחה עול"ת ושפיר הוכיח דתשביתו מעיו"ט כשיטתי'. ז' וכעת אנכי הרואה דמ"ש לעיל דלר"ת דערל שמתו אחיו מחמת מילה לא מקרי ערל ומותר בקדשים וע"כ משום דאנוס גם ילידי מדבר היו מותרין בקדשים שהיו אנוסים הנה זה סותר קצת לגמ' יבמות ע"א ע"ב דאמרינן שם ערל מקבל הזי' שכן מצינו באבותינו שקיבלו הזי' כשהם ערלים שנאמר והעם עלו מן הירדן וכו' בעשרה לא מלו משום חולשי' דאורחא הזי' אימת עביד לאו כשהם ערלים ואם נאמר דילודי מדבר הי' לר"ת כערל שמתו אחיו מחמת מילה ומותרים בקדשים דלא מיקרי ערל איך מייתי ראי' דערל מקבל הזי' מילודי מדבר. וזה קשי' גם לשיטת רש"י לפמ"ש תוס' בחגיגה דף ד' ע"ב דערל שמתו אחיו מחמת מילה ל"ה כטמא הרי בהא דערל מקבל הזי' כ' תוס' דקמ"ל לר"ע דהוה כטמא ומ"מ מקבל הזי' ומאי ראי' מילודי מדבר הרי הם היו אנוסים כמ"ש תוס' הנ"ל דמ"ה מילת בניהם לא מעכבתן מפסח. ול"ה כטמא. ומה ראי' לערל שלא אנוס דהוא כטמא ומ"מ כיון דהסברא ברורה מאוד דהבנים שנולדו במדבר היו אנוסים (ואף דשבט לוי מלו והכתוב משבחן כמ"ש רש"י במקרא כי שמרו אמרותיך כבר כ' בתשובה דאולי במתו אחיו מחמת מילה האב רשאי לסכן בנו והארכתי בפרט זה) לשיטת תוס' דערלת בניהם לא הי' מעכבתן מפסח יש לישב דברי הגמ' בזה דנהי דבמדבר לא היו יכולין למול מ"מ בבואן לארץ בעשרה היו יכולין למול ורק דגמ' קאמר דמסתמא כל ישראל

לא היו מולין בעשירי משום חולשא דאורחא. אבל כיון שהיו יכולין למול לא מיקריא אנוסים והיו אז ערלים שלא מחמת אונס כנלע"ד לישב שיטת ר"ת וע' לעיל סי' ל"ח אות ד' מה שפלפלתי בשיטת ר"ת וע' שעה"מ פ"ט מק"פ מה שמפלפל בדברי תוס' יבמות ע"ג דילודי מדבר לא היו מעכב אבותיהן מפסח ע"ש:

ח' בהא דבעי ר"י אברי בשר נחירה שהכניסו ישראל לארץ מאי ומקשה אימת אלימא בשבע שכבשו ובשבע שחלקו השתא כתלי דחזירי הותר להם דכתיב ובתים מלאים כל טוב וכו' והנה תמהו בזה על הר"מ שפוסק בהלכות מלכים דהא דהותר לחלוצי צבא של ישראל לאכול דברים אסורים היינו ברעבים ואין להם מה לאכול אבל אם יש להם היתר אסור להם לאכול דבר איסור עיי"ש וא"כ לעולם נימא דמיירי בשבע שכבשו ומ"מ איבעית הגמ' הוא ביש דבר היתר לאכול ואז לא הותר להם כתלי דחזירי עוד קשה קו' הרמב"ן בפ' מטות דלמה לא צותה התורה להגעיל כלי סיחון ועוג כמו שצותה להגעיל כלי מדין ותי' שכתב דסיחון ועוג הי' מכיבוש ארץ ישראל דהותר להם קדלי דחזירי ל"ש לשי' הרמב"ם דכיון דלא הותר רק באין להם מה לאכול א"כ כליהם צריכין הגעלה כשיש להם היתר וכבר תמה בזה בפרשת דרכים וכבר קדמו ברדב"ז ח"ו סי' ב' אלפים ר"ה. וכדי לישב זאת נלע"ד הנה בעיקר קו' הרמב"ן אמאי לא הוצרכו להגעיל כלי סיחון ועוג כבר כ' באור חדש פסחים דכיון דאמרינן בע"ז כ"ה שעמדה חמה למשה כ"ד שעות היו הכלים נטל"פ דשהו כ"ד שעות ששהו במלחמה ולא נשתמשו בהכלים. אך זה דוקא לשיטת הפוסקים דלינת לילה אינה פוגמת אך כ"ד שעות פוגמין. אמנם לשיטת רש"י סוף ע"ז דלינת לילה פוגמת אינו תולה הפגימה בשעות ובסיחון שעמדה חמה כ"ד שעות והי' יום לא היו פוגמין וקשה קו' רמב"ן. והנה התוס' בע"ז דף ע"ו הקשו לשיטת רש"י דלינת לילה פוגמת אם סוף לילה גורם הפגם כמו עיבור צורה אמאי הוצרכה התורה שבירה בכלי חרס שבישל בה חטאת ומריקה ושטיפה בכלי נחושת הרי לא נעשה נותר עד עלות השחר ואז נעשה פגום וכ' הר"ן לישב דהא דלינת לילה פוגמת אין הכונה שהוא פוגם בכלי רק שהוא פוגם בתבשיל הבא אחריו וכיון שנעשה נותר בכלי ולא נפגם הוצרכה התורה שבירה לבער נותר מן העולם. ואמנם רש"י כ' בפסחים מ"ד קדירה בת יומא א"א דלא פגמה פורתא מטעם הכלי נפגמה הבליעה משמע דכלי פוגמת מצד עצמה וסותר קצת דבע"ז ס"ז ע"ב פירש"י א"א דלא פגמה פורתא בתבשיל הבא אחריו משמע כר"ן דהפגימה אך בתבשיל הבא אחריו. וכ' בח"ס יו"ד סי' צ"ח דרוב פעמים בהכלי נפגמה הבליעה אך מיעוטא דלא נפגם בכלי אך עכ"פ בתבשיל הבא אחריו פוגם בודאי ובפסחים דלא קאי לר"מ אך לרבנן פירש"י מטעם הכלי נפגמה הבליעה ובע"ז דקאי

לר"מ שם דחייש למיעוטי פירש"י דעכ"פ פוגם בתבשיל הבא אחריו. והנה מסברת חוץ יש לומר דלינת לילה פוגמת כמו עיבור צורה אך אם יש הוכחה ל"א כן. ומעתה מיושב הכל דר"ע דחייש למיעוטי סובר לינת לילה פוגמת והא דהוצרכה התורה שבירה בכלי חרס בחטאת כשיטתי' דחייש למעוטי דלא פגמה בכלי והוה נותר והוצרכה התורה לבער נותר מן העולם. כתירץ הר"ן ושלא תיקשי א"כ דהפגם תולה בלילה אמאי לא הוצרכה תורה להגעיל. בכלי סיחון דלא הי' לילה ס"ל דבסיחון ועוג שהי' מלחמת מצוה הותרה לגמרי קדלי דחזירי וכיון דר' ירמי' בעי אליבא דר"ע דס"ל בשר נחירה הי' מותר במדין שפיר מקשה הגמ' אילימא בשבע שכבשו הא אישתרי להו כיון דס"ל הותרה לגמרי מדלא הוצרכה התורה להגעיל כלי סיחון אבל הרמב"ם דפוסק דל"ח למעוטי ואס"ד לינת לילה פוגמת אמאי הוצרכה התורה שבירה בכלי חרס כקו' וע"כ צ"ל דלא תליא בלינת לילה אך בכ"ד שעות ול"ק למה לא הוצרכה התורה להגעיל כלי סיחון וכיון דליכא הוכחה ע"כ ס"ל דלא הותרה קדלי דחזירי רק בשעת הדחק כשהיו רעבים וזה ישוב נכון בדרך פלפול. והנה נמשכתי בזה אחרי דברי הח"ס בשיטות רש"י אולם במ"א הארכתי בישוב דברי רש"י באופן נאות ויבואר אי"ה בה' בשר בחלב: ט' וראיתי קו' בספר אור חדש פסחים מ"ד ע"ב בשם תשו' פנים מאירות לפמ"ש הרמב"ן דמ"ה הוצרכה התורה להגעיל כלי מדין, ולא הוצרכה להגעיל כלי ארץ סיחון ועוג משום דהי' להם דין ארץ ישראל והותר אפי' כתלי דחזירי א"כ ע"כ אם הי' לארץ סיחון ועוג דין ארץ ישראל נאסרו בבשר נחירה לר"ע בבואם לשם ואס"ד דאברי בשר נחירה שהכניסו לארץ אסור. הי' לתורה לצות תיכף אחר כיבוש סיחון להגעיל כלי ישראל דשלל דידן לא אישתרי וע"כ מדלא צותה להגעיל מוכח דאברי בשר נחירה שהכניסו לארץ מותר ומה מיבעי לר' ירמי' ונראה לישב בפשיטות דר' ירמי' כשיטתי' דלא ס"ל ארץ סיחון ועוג הי' להם דין ארץ ישראל דר' ירמי' אמר בשם חברי' דר' כהנא בר"ה י"ג עומר שהקריבו ישראל בכניסתן לארץ מהיכן הקריבהו אם תאמר דעייל ביד נכרי קצירכם א"ר ולא קציר נכרי ועיין ברכי יוסף א"ח סי' תפ"ט שהוכיח משם דארץ סיחון ועוג לא הי' דין ארץ ישראל דאס"ד שהי' דין א"י דלמא הביאו משם וכיון דר' ירמי' אמר זאת משמם ומייתי ראי' דקים להו עיי"ש הרי דס"ל דלא הי' דין ארץ ישראל והיו מותרין בבשר נחירה אף אחר שבאו לשם ואין ראי' מה דהתורה לא צותה להגעיל אחר ארץ סיחון כלים של ישראל מבשר נחירה דגם אחר שבאו לשם הי' מותר להם בשר נחירה. אך לפ"ז ליתא להוכחה מאות הקדום דאם לא הי' לארץ סיחון דין א"י אמאי לא הוצרכה התורה הגעלה. אמנם לדעתי נראה דאף אם ארץ סיחון ועוג הי' להם דין א"י מ"מ בשר נחירה הי' מותר דר"ע

יליף מקרא דכי ירחק ממך אשר יבחר ד' וזבחת בא הכתוב לאסו' בשר נחירה וזה בודאי לא נאמר רק על א"י ממש לאחר שעברו הירדן ולא על ארץ סיחון ועוג וכל הפרשה קאי לאחר שעברו הירדן כנלע"ד ואין לפני כעת ס' פנים מאירות לעיין בו:

סימן מו

להרב המה"ג החריף ובקי המפורסים מ' אורי העממערלינג נ"י האבד"ק באקשעוויץ:

יקרתו הגיעני. ע"ד השאלה בסכין של שחיטה שנפגם קצת בצד א' רחוק מהחוד כחצי אצבע אגודל ויש שמה בקעים ופילי. ובמקום הבקעים בולט קצת מפני שעלה מהמתכות קרום דק, ושחט השו"ב בסכין זה, מה דינן של הכלים שבשלו אנשי העיר בהם בשר שחוטה זאת:

א' תשובה בגוף הדין אי אפשר להורות עד שישלחו הסכין לרב ושוחטים מובהקין כי דברתי עם השוחטים דפה ואמרו שלפעמים נראה שהוא בולט. ובאמת אינו בולט ונחוץ לראות הסכין. אמנם לענין הכלים יפה כתב כ"ת אותן שאינן בני יומן יש להתיר דהרי יש פוסקין כר' זירא דבית השחיטה מירוח רווח והרא"ש כתב דאף דקיי"ל דפגימה מן הצדדין אוסרת היינו רק היכא שאינו יודע מהפגימה אז חיישינן שמא יגע. עוד תירץ דלענין פגימה ל"מ ביה"ש מירוח רווח ע"ש ולתי' הא' כשר בנ"ד שיודע שנפגם אבל לא לתי' הב'. אך לענין כלים שאב"י הו"ל ספיקא דרבנן וגם בכלי שני יש להתיר בהפ"מ. אמנם הכלי ראשון והקערות שמשתמשים ע"י עירוי ונודע השאלה בעוד שהי' ב"י יש להסתפק ואם משערים שהפגימה רחוק מהחוד. עכ"פ יותר משיעור רוב סימן אחד בבהמה. לפענ"ד יש להתיר דכיון דרחוק מהחוד יותר מרוב סימן אחד א"א לחוש שיגע. רק לאחר שחיטת רוב הסימן ולשי' רש"ל הובא בש"ך סי' כ"ו אם ניקב הושט במקום ששחט כבר לאחר שחיטת הרוב כשר. וכן פוסק זקיני התב"ש בהפ"מ. אך אפי' לשי' הב"ח דס"ל דכיון דיש טריפות לחצי חיות אף אם ניקב הסימן לאחר שנשחט הרוב קודם ששחט הקנה אסור מ"מ הרי הפמ"ג כ' דל"ה רק טריפה אף להב"ח ולא נבילה ע' סי' כ"ו ססק"א במשבצות. ולפ"ז י"ל דהרי בכל שוחט בסכין פגום יש ספק שמא לא נגע בפגימה. וקצת י"ל דהוה ס"ס שמא לא נגע ושמא לא ניקב וכ"כ בח"ס סי' י"ט רק כיון שהוא ספק בשחיטה אסור דבהמה בחיי' בחזקת איסור עומדת עד שיודע במה נשחטה ל"מ ס"ס משא"כ כשיש ספק שמא נגע אחר שחיטת הרוב ל"ה רק טריפה אפי' להב"ח אמרינן נשחטה בחזקת היתר עומדת כיון דמחזקת נבילה ודאי יצאה ול"ה בחזקת אינו זבוח. דאין מחזיקינן מאיסור לאיסור ולשי' הב"ח דהוה טריפה כמ"ש הפמ"ג יש להביא ראי' מדברי המדרש פ' תולדות שא נא כליך כהא דתנן משיאין ע"ג חבירתה

שלא תאכילני נבילות וטריפות והקשה ביפ"ת דהרי בשחט בסכין פגום נבילה והאיך משכחת לה טריפות. ולהנ"ל י"ל שאמר לו לשחוז הסכין שלא יהי' בו פגם אף מן הצד בריחוק מהחוד דבכה"ג בנקב לאחר ששחט הרוב ל"ה רק טריפה מ"מ צוה לו שישמור אף מזה לכתחל':

ב' ועכ"פ יש לצדד בנמצא בליטה רחוק מחוד הסכין נגד רובו של סימן. ומצאתי בס' דעת קדושים ס"ט שמצדד ג"כ להקל כפי גובה האפשרי בהנשחטין בסכין ההוא אם יהי' הסימן זה ע"ג זה ודבריו נאמרו בקיצור וכפי הנראה כונתו דבעי גובה יותר מרוב ב' סימנים. ולפמ"ש סגי ברוב סי' א' מטעמא דכתיבנא ועוד איכא סברא דהיכא דהוא ברחוק מהחוד, עד שיגיע לאותו מקום ודאי ביה"ש מירוח רווח ודוקא כשהפגימה קרוב לחוד לא:

מירוח רווח. וכן מצדד לומר בס' הנ"ל ע"כ אם יוכל לשער שעכ"פ יהי' בריחוק יותר מרוב סי' א' הדבר פשוט דהכלים כשרים אמנם אם לא יוכל לשער כנ"ל יש להכשיר הכלים שאב"י דכיון דהרוב מהבהמות נשחטו בסכין יפה כמ"ש כ"ת אנו תולים שכ"א קנה מהרוב דכל דפריש מרובא פריש ומ"ש כ"ת לדחות זאת דבזמן רב לא יבצר שכ"א קנה גם מבהמה שנשחטה בסכין זה דז"א דכיון דל"ה בני יומן מבישול זה שוב הו"ל ספיקא דרבנן: ג' ומ"ש כ"ת דבכל יום בשלו בהכלים ובאיסור יש לחשוב גם מבליעת המים דל"ה נ"ט בר נ"ט הנה בודאי הי' כמה שבתות דלא בשלו בהכלים וגם כיון דחנ"נ מדרבנן אין לאסור מספק והגם דהש"ך סי' צ"ד ס"ק כ"ב כ' דלא תליא בחנ"נ ע' פמ"ג שם שמסופק אי נ"ט בר נ"ט באיסורין מדאורייי' או דרבנן ואני כ' בתשו' ובדרוש דלשי' תוס' דטע"כ ל"ה רק איסור עשה והש"ך סוסי' ע"ט כ' בשם הה"מ דיוצא מאיסור עשה אינו אסור מהתורה עיי"ש לענין חלב אדם והחו"ד סי' ק"ה סק"ג כ' דהיכי דהיוצא אינו אסור מדאורייתא גם הטעם אינו אסור מדאוריית' א"כ נ"ט בר נ"ט ל"ה באיסורין רק דרבנן כיון דהטעם הראשון אינו רק איסור עשה א"כ הטעם השני דיוצא מאיסור עשה אינו אסור רק מדרבנן ואף שמדברי התוס' חולין דף ק' ע"ב ד"ה בשקדם שהקשו דהאיך צותה התורה להגעיל כלי מדין הלא אין במים ס' נגד הכלי בכלי גדול עיי"ש מזה מוכח דנ"ט בר נ"ט מדאורייתא דאל"ה לק"מ דשם הוי נ"ט בר נ"ט מן הכלי למים ומן המים לכלי י"ל לפימ"ש בספרי חאו"ח סי' ד' אות ב' בישוב קו' על הרב המגיד הנ"ל דיוצא מאיסור עשה אינו אסור מה"ת מגמ' ערוכה חולין ק"כ דבשביעית משקה היוצא כמותה אף דשביעית ל"ה רק איסור עשה ועניתי ואמרתי דזה שכ' הה"מ דיוצא מעשה ל"ה רק מדרבנן היינו באיסורי אכילה לבד אבל באיסורי הנאה אף הה"מ מודה דאסור היוצא

אף דלא הוי רק באיסור עשה עיי"ש וע' בספרי הנ"ל סי' ס"ח אות ב' וא"כ בשביעית דהוי איסור הנאה אסור היוצא ומעתה י"ל גם גבי גיעולי מדין דהתורה הוצרכה להגעיל אף משום תקרובות ע"ז דהוי איסור הנאה א"כ נ"ט בר נ"ט נמי אסור ושפיר הקשו בתוס' אולם באיסורי אכילה דיוצא מעשה אינו אסור גם נ"ט בר נ"ט ל"ה רק מדרבנן ויבואר אי"ה בהלכות בשר בחלב וא"כ בנד"ד דל"ה רק איסור אכילה נ"ט בר נ"ט ל"ה רק מדרבנן והכא דהוי האיסור רק ס' יש להתיר הכלים שאב"י מהאיסור אף שחוממו בו מים והגם שהוא דרך פלפול מ"מ הרי הפמ"ג מצדד בסי' צ"ד סק"ב להתיר בהפ"מ וצורך גדול רק שמסיים דח"ו להקל ובנ"ד שיש כמה ספיקות וגם ודאי עברו לילות שלא חממו ובסוף סי' ק"ג מבואר דיש לצרף שמא לינת לילה פוגמת ע"כ אין להחמיר גם מה שכתבתי כיון דודאי שחט רוב בהמות בסכין אחרת יש להתיר מה שקנו קודם שנולד הספק דכל דפריש מרובא פריש אין לומר דזה הוי כתערובת חניות דלשי' הרא"ה שהביא הש"ך סי' ק"י ס"ק י"ד אסור אף קודם שנולד הספק דזה דוקא כשנודע באיזה חנות יש טרפה ולא נודע באיזה חנות קנה דזה להרא"ה אסור משא"כ היכי שיודע באיזה חנות קנה והספק באיזה חנות יש טרפה יש להתיר מה שקנה קודם שנולד הספק כמו שכ' הש"ך בשם הרשב"א וכמבואר בחו"ד שם ואף הפמ"ג מתיר בה"מ ע"כ הכלים כשרים בלי פקפוק:

ד' ובענין הנ"ל לא אמנע מלהודיע דעתי בדברי רבינו יונה הובא בר"ן חולין ד"י תניא בגמרא שחט את הושט וכו' ואמרינן בגמ' כל ספק בשחיטה לאתויי ספק שהה ספק דרס ודעת רבינו יונה דמהא שמעינן דהיכא דנשמטה גף העוף או נשברה ואינו יודע אי קודם שחיטה או אח"כ אזלינן לחומרא. ותמה על דברי ר"י דמה מייתי משמוטת גרגרת או מספק שהה ספק דרס לנשמטה גף העוף דשם הוה ספק בשחיטה ואיכא חזקת איסור דאינו זבוח משא"כ בשמוטת גף העוף דהוה ספק טריפה (וע' מה שכ' לעיל ס"ט אות ב') ונראה לענ"ד לישב כיון דהש"ס שם קאי על התוספתא פ"ב דחולין בשחט את הושט ואח"כ שחט הגרגרת וכו' ושם בתוספתא מבואר דאם שחט מיעוטו של ושט ושהה כדי שחיטה ואח"כ שחט שניהם פסולה ושחיטתה מטהרתה והובאו דברי התוספתא בתוס' חולין ל' ע"ב ד"ה החליד ובמהרש"א שם וע"כ ס"ל להתוספתא דשהי' במיעוט קמא לא הוה נבלה רק טרפה כדקתני שחיטתה מטהרתה ולפ"ז בעוף כל שהי' בשחיטה ל"ה רק טרפה דקודם שחיטת הרוב אפי' מחצה על מחצה ל"ה רק טרפה כדמוכח מתוס' חולין ל' ע"ב דאין חילוק בין מיעוט סימן למחצה על מחצה ואחר שחיטת הרוב לא פסלה שהי' בשלמא מבהמה הוה שהי' בשחיטה נבלה בשהה בין סימן לסימן משא"כ בעוף וכיון דהא דקאמר הש"ס לאתויי ספק שהה ספק דרס קאי על התוספתא דקתני שם שחט את

הושט ואח"כ נשמט הגרגרת כשרה דמיירי בעוף ובעוף ספק שהה ל"ה רק ספק טרפה שפיר מוכיח ר"י בנשמט גף העוף ספק מחיים ספק לאחר שחיטה וזה ישוב נכון ודע דמה שהקשה מהרש"א דף ל' על התוס' שהוכיחו מהתוספתא הנ"ל דשהי' פוסל בעוף דלמא התוספתא מיירי מדרבנן לק"מ דהרי בגמ' דף י' אמרינן על התוספתא הנ"ל ספק שהה ספק דרס ואעוף קאי כדאמרן וע"כ מוכח דשהי' בעוף פסולה מדאורייתא דאי מדרבנן הו"ל ספיקא דרבנן וז"ב (וע' לעיל סי' ט' אות א' מה שכ' בפירוש דברי התוספתא וע' עוד לעיל סי' כ"ו אות ד') ובדבר השוחט כבר כתבתי לו במכתבי חות דעתי. והנני ידידו דו"ש סימן מז בעזה"י חנוכה תרמ"ה פרעמישלא א בדברי התוס' חולין ל"ו ע"ב ד"ה עצים ולבונה ובענין הנס דחנוכה: א' הנה בספרי חא"ח סי' ק"י הבאתי קושי' בשם יעב"ץ על גוף הנס דחנוכה הרי משק' מבית מדבחיא דכן ולא נטמא השמן כלל ומה נס הי'. וקושיא זו ראיתי בספרים. ובאמת ל"ק לפי המבואר בסוגיא דפסחים דרב ס"ל דכן. ואף טומאת עצמן אין להם ע"כ ס"ל משקה בי' מטבחי' ומ"ד דכן מלטמא אחרים ס"ל משקה בית מדבחי' א"כ ליכא למ"ד משקה מבית מדבחיא דכן ואף טומאה עצמן אין להם א"כ לק"מ. אך מאי דקשיא למ"ד משקין אין מקבלין טומאה מה"ת נהי דרבנן גזרי טומאה ולא הוציאו רק משקה בי' מטבחיא. אבל שמן מקבל טומאה מדרבנן. מ"מ לא יתכן דכל הנס הי' במה שניצולו מטומאה דרבנן. ועוד דהפנ"י הקשה מה הנס דחנוכה הרי טומאה הותרה בצבור ותי' דטומאה דחוי' בצבור והי' הנס שלא הוצרכו לדחות טומאה. ולפע"ד מהסברא י"ל דאף דטומאה דאורייתא הודחה בצבור מ"מ טומאה דרבנן הותרה לגמרי דטומאה קלה הוא וכבר כתבתי כן לעיל סי' ל"ו אות ה'. אך שעומד לנגדי הא דאיתא בסוגיא דר"ח סה"כ על מה הציץ מרצה על הדם ועל הבשר וכו' בין ביחיד בין בציבור ומוקי לה למ"ד טומאת משקים לאו דאורייתא מדרבנן ודלא כיוסי בן יועזר ומשמע דאף בטומאה דרבנן בעי ריצוי ציץ דטומאה דחוי' הוא בציבור דלמ"ד הותרה ל"ב ריצוי ציץ אולם לפי"מ שאכתוב לקמן גם קו' זו מיושבת דהסברה בעיני ברורה דטומאה דרבנן נחית דרגא מטומאה דאורייתא:

והנ"ל ליישב דיש לומר נהי דטומאת משקין לאו דאורייתא מ"מ בקדשים דגלי קרא דאף עצים ולבונה מקבלין טומאה. וילפינן מוהבשר לרבות עצים ולבונה ה"ה משקה מקבל טומאה מדאורייתא משום חיבת הקודש. ובאמת כבר הקשה כן בתוס' חולין ל"ו ומה שחילקו בין דבר גוש לדבר לח. הרואה יראה שהתוס' היו מוכרחין לחילוק זה והוא דוחק גדול דמה"ת לחלק. ובאמת דמכל הסוגיא דפסחים מוכח דלמ"ד טומאת משקין לאו דאורייתא אף בקדשים לאו דאורייתא דהא אמרינן שם דרב דס"ל דכן אף מטומאת עצמן

ס"ל דטומאת משקין לאו דאורייתא ורק מדרבנן ול"ג במשקה בית מטבחיא. ושמואל ס"ל דטומאת עצמן דאורייתא. ולא יכלו חכמים לעקור טומאה דאורייתא כמו שפירש"י ואס"ד דחיבת הקודש מהני אף במשקה. איך ס"ל דכן ואף טומאת עצמן אין להם. איך עקרו חכמים טומאה דאורייתא והרי חכמים אין עוקרין דבר מה"ת בקום ועשה וע"כ מוכח כמו שכתבו התוס' חולין דחיבת הקודש ל"מ למשקה. וכן מוכח מדאמר ר"א (הוא ר"א בן שמוע) אין טומאה למשקין כל עיקר מדאמר יוסי בן יועזר. משקה בית מטבחיא דכן. וע"כ משום דחכמים אינן עוקרין דבר מה"ת בקו"ע, (ומ"ש רש"י פסחים ט"ז ע"ב ד"ה בין ביחיד טומאת משקין דאוריי' ולא רצו חכמים לטהר נ"ל דצ"ל ולא מצי כמ"ש רש"י לקמן י"ז ע"ב ד"ה ר"ש) ואמנם נ"ל לישב קו' תוס' דחולין הנ"ל יתבאר:

ב' דהנה בספרי הקטן שיח יצחק ביארתי דאף דחכמים אין עוקרין דבר מן התורה בקום ועשה מ"מ באיסור שישנו בשאלה חכמים עוקרין דבר מן התורה וקאתינן עלה מב' טעמים טעם אחד דכמו דאמרינן בברכות י"ט ע"ב דאיסור דאורייתא לא נדחה מפני כבוד הבריות רק בשוא"ת ומ"מ טומאת נזיר נדחה מפני כבוד הבריות וכ' רש"י ותוס' משום שישנו בשאלה וכמו שנדחה מפני כבוד הבריות ה"ה וכש"כ דנדחה מכבוד חכמים וגזירתן הטעם הב' דכמו שכ' הר"ן ריש נדרים דאף דכינויים לשון שבדו חכמים ל"ב הסכמת חכמים משאר לשונות ה"ה שי"ל דכמו שאם נשאל לחכם יכול להתיר ל"ג הסכמת חכמים וגזירתן משאר שאלה לחכם אך זה אינו דומה דגם חכם אינו יכול להתיר בלא פתח וחרטה. אך להמבי"ט סי' צ"ח דמדאוריי' חכם יכול להתיר בלא פתח וחרטה ורק מדרבנן צריך פתח וחרטה סברתי כראי מוצק ושם כתבתי דמה שהקשו על המבי"ט מגיטין פ"ג דמקשה רשב"א על ר"א לא מצינו זה אוסר וזה מתיר ומקשה והרי נדרים דנודר אוסר וחכם מתיר ומשני הא אר"י אין חכם מתיר אלא בחרטה והכוונה דנמצא הוא מתיר א"ע ולהמבי"ט דחכם מתיר מדאורייתא בלא פתח לא משני מידי וכתבתי ישוב נכון דדברי מבי"ט אין קיימין רק למאן דיליף היתר נדרים בחגיגה ט' מלא יחל דברו הוא אינו מוחל אבל חכמים מוחלין י"ל דמתי' מדאוריי' בלא פתח אך למאן דיליף היתר נדרי' מכי יפליא ב"פ אחת הפלאה לאיסור ואחת הפלאה להיתר ודאי בעי שהנודר יפליא ההיתר בפתח וחרטה וכיון דר"א יליף בחגיגה היתר נדרים מכי יפליא ובעי פתח וחרטה מדאור' ושפיר משני בגיטין שהקשו שם לר"א דלר"א לשיטתי' לא מצינו זה אוסר וזה מתי' בנדרים. ודברי המבי"ט קיימין להלכה דקיי"ל כשמואל דיליף מלא יחל ולדידי' מדאורייתא א"צ פתח (הגם דהמבי"ט כ"כ לכ"ע) ולשיטה זו סברתי נכונה דהיכי דישנו בשאלה חכמים עוקרין דבר מן התורה בקום ועשה. ובספרי הנ"ל כ' בקו' הב"י א"ח סי'

תי"ח בנודר להתענות ופגע בחנוכה ופורים א"צ להתענות ואיך חכמים יעקרו דבר מ"ה בקום ועשה ולפמ"ש מיושב שפיר והארכתי הרבה בסוגיא דיבמות. ואח"כ הראו לי כסברתי בתשו' רדב"ז בלשונות הרמב"ם סי' פ"ח שכ' לישב קו' הנ"ל כמ"ש דנדר קיל כיון דאיתא בשאלה יש כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה. והנה בספרי שם הקשיתי ע"ז דהרי בש"ס דיבמות פליגי שם בתרומה אי יש כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה והרי בתרומה דישנו בשאלה ודאי חכמים עוקרין דבר מן התורה וכעת נ"ל די"ל דסוגיא שם קאי לסברא דילפינן היתר נדרים מכי יפליא ובעי פתח וחרטה וגם י"ל דבתרומה לכ"ע בעי פתח וחרטה אף למבי"ט על כן אין מקום לסברתי הב' רק בנדרים משא"כ בתרומה. והנה לפמ"ש עוד בספרי הנ"ל דסוגיא דברכות כ' דס"ל דהא דנזי' מטמא למת מצוה הוא משום דכבוד הבריות דוחה לל"ת דנזי' משום שישנו בשאלה קאי דוקא למאן דאמ' קבורת מת ל"ד כמ"ש הלח"מ ה' אבל ר"פ י"ב דסוגיא דסנהדרין ס"ל כן וה"ה די"ל דסוגיא דברכות ס"ל כן משא"כ למ"ד קבורת מת מצוה ד"ת אין כבוד הבריות דוחה לל"ת שישנו בשאלה אך העשה דקבורה בהדי כבוד הבריות דוחה וה"ה לפ"ז אם חכמים עוקרין דבר שישנו בשאלה במחלוקת זה תליא ולפ"ז יש לישב סוגיא דיבמות דאינו סותר לסברתי דסוגית הגמ' דיבמות קאי למ"ד קבורת מת דאורייתא ואין הטעם בנזיר דנדחה מפני כבוד הבריות רק משום דעשה דחי לל"ת בהדי כבוד הבריות כמ"ש שם: ג' וכעת נ"ל לבאר דברי תוס' כתובות ג' שכ' דהא דאמרינן תינח דקדיש בכספא קדיש בביאה מאי א"ל היא אף לר"ח דחכמים עוקרין דבר ע"ה בקום ועשה משום דבתרומה שאני וכ' מהרש"א ב' פירושים הא' משום דבתרומה אמרינן הפקר ב"ד הפקר הב' משום שישנו בשאלה ובהגהות קרני ראם תמה דתוס' כ' ביבמות דבתרומה ל"ש הפקר ב"ד הואיל דבתר הכי שלו ולי קשה יותר על תירץ הב' דדוקא בתרומה ס"ל לר"ח חכמים עוקרין בקום ועשה ובכל הסוגיא מכמה קושיות שהקשה בגמ' מבואר דבכל דוכתא ס"ל לר"ח דחכמים עוקרין בקום ועשה וצ"ל לישב דברי מהרש"א דהן אמת דבתחילה ס"ל לגמ' דבכל דוכתא ס"ל לר"ח כן אבל לבתר דמשני בגמ' כל הקושיות למאן דפליג אר"ח ס"ל לגמ' דר"ח לא פליג רק אתרומה הן מפאת דס"ל גם בתרומה הפקר ב"ד הפקר ופליגי ר"ח ור"נ בר אושעיא בסברת התוס' ור"ח לא ס"ל סברת תוס' דהיכי דבתר הכי שלו ל"ש הפקר ב"ד עיין באבני מילואים סי' כ"ח ס"ק ל"ג פי' דברי תוס' או דבתרומה שאני שישנו בשאלה. ובזה יש לישב מה שהקשה תוס' פסחים ס"ב ד"ה כי ל"ל שהקשו אי מדרבנן איך יתחייב פסח אחר ומייתי חולין בעזרה וכבר תמהתי על דבריהם שהרי שם לר"ח קאי והוא ס"ל חכמים עוקרין דבר מ"ה בקום ועשה אולם לפי' מהרש"א בתוס' כתובות

הנ"ל וכמו שפירשתי דבריו יפה הקשה תוס' בפסחים. ואמנם כ"ז לפי' מהרש"א אמנם מפשטא דסוגיא י"ל כמו שכתבתי בספרי וכמו שכ' רדב"ז דהיכי דישנו בשאלה לכ"ע חכמים עוקרין דבר מן התורה וביבמות מיירי בתרומה ביד כהן או כמו שתירצתי לעיל דסוגיא דיבמות לא ס"ל כסוגיא דברכות אמנם להסוגיא דברכות דמחמת כבוד הבריות נדחה טומאת נזירות משום שישנו בשאלה כש"כ דחכמי' עוקרין איסור שישנו בשאלה לכ"ע אף לרנב"א. וע' בספרי ב"י חא"ח סי' ד' אות ט' מה שכתבתי בסוגיא דנדה מ"ו ע"ב וגם בספרי שיח יצחק כתבתי קצת מזה:

ד' ובתשובה אחרת כתבתי עפ"י סוגיא דברכות דמה"ט כהן מטמא למת מצוה דכבוד הבריות דוחה ללאו שאינו שוה בכל עיין ברש"י ותוס' ולפ"ז כתבתי דחכמים עוקרין דבר מן התורה בקום ועשה בלאו שאינו שוה בכל מסברתי הנ"ל דל"ג כבוד חכמים מכבוד הבריות. ובזה פירשתי דברי תוס' כתובות ס"ג ע"ב ד"ה אבל שכ' דהך עובדא דשילהי נדרים ל"ל דמיירי באומרת טמאה אני לך דאין להתירה מטעם דארכוסי מרכס דשוי' אנפשה חתיכה דאיסורא וכבר תמה על דבריהם בפסקי מהרא"י ומהרש"א דהרי זה בלא"ה קשי' אמשנה דנדרים באומרת טמאה אני לך דמותרת למשנה אחרונה ואין סברה לחלק בין אשת כהן לאשת ישראל ופירשתי דדבריהם נכונים דבאשת כהן מאונס הו"ל לאו שאינה שוה בכל ונהי דאסורה משום שוי' אנפשה חתיכה דאיסורא כקו' הר"ן י"ל חכמים עוקרין ד"ת בקום ועשה משא"כ באשת ישראל ברצון דהוה לאו השוה בכל ליכא למימר הכי. ושפיר הקשה תוס' ובגמ' שם דאמרו אמשנה אילימא באשת ישראל וברצון מי אית לה כתובה ולא הקשו אילימא באשת ישראל איך עקרו דבר מ"ה י"ל דעדיפא פריך מי אית לה כתובה. וזה ישוב נכון אלא שעומד לנגדי סוגיא דיבמות צ' דמקשה ארנב"א דחכמים אין עוקרין ד"ת בקו"ע מיתומה קטנ' דבעלה מטמא לה ולא משני דבלאו שאינו שוה בכל חכמים עוקרין דבר מהתורה אמנם לפמ"ש ניחא דסוגיא דיבמות קאי דקבורת מת מצוה דאורייתא ולא נדחה טומאת כהנים בשביל כבוד הבריות לבד ומ"ה ס"ל דלענין עקירת דבר מה"ת ג"כ אין לחלק אבל לפי סוגיא דברכות יש לחלק ושפיר כ' תוס' ובכ"ז יש לפלפל הרבה (ועיין לעיל סי' א' אות י"ג):

ה' ועיין תוס' כתובות נ"ט ע"ב הקשו באיצטלא דפרסוה אמיתנא דקני מיתנא משום דמפקיע מידי שעבוד אמאי לא אלמוה לשעבודה ולפמ"ש דה"ט דעקרוהו בנדרים דברי תורה בקום ועשה משום דישנו בשאלה חכמי' עוקרין ד"ת כמו שכ' גם הרדב"ז מיושב קושיתם דבאיסור הנאה ממת דליתא בשאלה חכמים אין עוקרין ד"ת. אך קשה בב"ק ץ' דלא מהני שחרור האשה בעבדי מלוג משום דאלמוה רבנן לשעבוד הבעל והרי

מדאורייתא שחרור מפקיע מידי שעבוד ואיך חכמים עוקרין דבר מה"ת בקו"ע שיהי' מותר בשפחה ושיעבוד עמו בפרך ואין לומר מטעם הפקר ב"ד הפקר דא"כ כשהיא הפקר הרי קנה עצמו בן חורין ע' מה שכתבתי בהגהות ומפתחות לספרי חא"ח סי' ק"ה ומזה יראה דלא כמו שצדדתי לומר שם אך בב"ק יש פלוגתא בזה וע' תוס' ב"מ פ' ד"ה שובר בזמנו שכ' דיש כח ביד חכמים לעקור דבר מ"ה שזה צ"ע דחכמים אין עוקרין בקום ועשה שמא כונת תוס' משום הפקר ב"ד ודו"ק:

(ועיין תוס' כתובות ס' סוף ד"ה ר"ע אומר דדוקא בעיקר מעשה ידי' שהם לבעל אלמוה לשעבודי' אבל העדפה שעל ידי הדחק דאין לבעל זכות אך לפירות לא אלמוה. וצ"ע מב"ק ץ' דעבדי נכסי מלוג אין יוצאין בשן ועין לאשה דאלמוה לשעבודי' דבעל אף שאין לו אלא פירות אך שם היא פלוגתא וע' תוס' דף נ"ט ע"ב ד"ה קונמות כ' תוס' גופה דאלמוה רבנן לשעבודי' אף אם אין לו רק פירות. וכבר הרגיש בזה בהפלאה. ונראה כונת תוס' דדוקא אם כבר יש לו פירות כגון בעבדי נכסי מלוג משא"כ בהעדפה דלע"ע אין לו פירות רק שילקח בהם קרקע והוא אוכל פירות לא אלמוהו ובזה מיושב סוגיא דנזיר כ"ד דמקשה איך אשה מביאה קרבן מה שקנתה אשה קנה בעל ומשני בשקימצה מעיסתה ולא משני שהקדישה נכסי מלוג כמו שהקשה בבית מאיר סי' פ' דהרי בשקימצה מעיסתה נמי ילקח קרקע והוא אוכל פירות ולהנ"ל ניחא דבהמה אינה יכולה להקדישה דאלמוהו רבנן לשעבודו ודוק):

הארכתי קצת לפי שענין זה היא מקצוע גדול ות"ל שכונתי בשורש הדבר לדברי רדב"ז אך שהרדב"ז קיצר בדבר במקום שאמרו להאריך:

ו' ומעתה הנני חוזר לסוגיא שלפנינו והנני אומר דשפיר אמרו בגמ' דרב ס"ל טומאת עצמן לאו דאורייתא דאס"ד דאורייתא. גם בחולין האיך חכמים יתירו טומאה דאורייתא וכן מה"ט הוכיח ר"א דאין טומאה למשקין כל עיקר מיוסי בן יועזר אמנם בקדשים מחיבת הקודש מקבלי טומאה דאורייתא ורק הואיל דהוא רק בקדשים ואם ישאל על ההקדש לא יהי' טומא' כלל ותוס' כתבו בכריתות י"ג דקודם זריקה יכול לשאל על ההקדש. בטומא' זו דאפשר בשאלה. חכמים עוקרין דבר מה"ת. ואמרו דמשקה בית מטבחיא דכן, ושמואל דס"ל דכן מלטמא אחרים, אבל טומאת עצמן יש להם משום דס"ל דגם בחולין טומאת משקין דאורייתא. ול"מ חכמים לעקור בקום ועשה, ובזה מיושב מה שראיתי קושית העולם באור חדש בפסחים דמקשה בגמ' שם לשמואל דס"ל טומאת עצמן דאורייתא במשקין. וטומאת אחרים דרבנן, קרי כאן והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל דילמא ס"ל לשמואל טומאת עצמן בחולין, לאו דאורייתא. רק בקדשים משום

חיבת הקודש. כקושי' התוס' חולין, וחיבת הקודש לא מהני רק לאפסולי גופא ולא למימני ראשון ושני כמו דמיבעיא לן בחולין ל"ו ולא מיקרי רק פסול. ול"ק מוהבשר אשר יגע בכל טמא דחיבת הקודש לא מיקרי טמא עיי"ש. ולפמ"ש ליכא למימר דשמואל ס"ל טומאת משקין בחולין ל"ד רק בקודש משום חיבת הקודש דא"כ הי' אומר כרב דדכן אף מטומאת עצמן דאין לומר דחכמים אין עוקרין דבר מה"ת כיון שישנו בשאלה כאמור. וע"כ ס"ל לשמואל אף בחולין הוא טמא. ושפיר מקש' קרי כאן והבשר אשר יגע. וזה ישוב נכון:

ויתכן יותר לפמש"ל דלשיטת המבי"ט דחכם יכול להתיר בלא פתח מדאורייתא וכתבתי דאף דמבי"ט כ' זאת לכ"ע מ"מ דבריו יאמנו למ"ד היתר נדרים ילפינן מלא יחל דברו אבל אחרים מוחלין עיין לעיל א"כ כיון דשמואל הוא דאמר בחגיג' ט' היתר נדרים ילפינן מלא יחל לדידי' ודאי מידי דאיתא בשאלה חכמים עוקרין בקום ועשה וע"כ ס"ל טומאת עצמן אף בחולין מדאורייתא אך לפמש"ל דאף למבי"ט דוקא נדר יש היתר מדאורייתא בלא פתח ולא בתרומ' ליתא להוכח' מ"מ בגוף הדבר דגם בתרומ' חכמים עוקרין מן התור' לפי הסוגיא דברכות שכ' הסבר' קיימת ודוק):

ז' והנה עומד לנגדי קצת הסוגיא דפסחים וצריך לבאר מה דקש' לסברתי בהא דמקש' בפסחים לרב דטומאת משקין דרבנן מהא דדם שנטמא וזרקו בשוגג הורצה במזיד לא הורצ' ומשני מדרבנן ודלא כיוסי בן יועזר. והרי בדם קדשים טמא מדאו' מחיבת קודש רק דליוסי בן יועזר חכמים עקרו בקום ועש' וה"ל לשנויי דלא כיוסי בן יועזר ולמ"ל לתרץ מדרבנן אמנם זה ל"ק מידי דהרי בגמ' מקש' מזה לרב דס"ל טומאת משקין ל"ד. והיינו דבחולין ל"ד ורצו להוכיח דטומאת משקין בחולין דאורייתא. וע"ז משני לעולם דרבנן והיינו דבחולין הוא דרבנן. ובקדשים באמת דאורייתא משום חיבת הקודש והא דלא עקרו ד"ת משום דלא כיוסי בן יועזר. וכן פי' הגמ' בהא דמקש' מעל מה הציץ מרצה על הדם ועל החלב וכו'. ולפ"ז מיושב מה שהקשיתי לעיל כיון דטומא' דאורייתא דחוי' בציבור א"כ טומא' דרבנן דקיל טפי הותרה בציבור ומה משני מדרבנן א"כ למ"ל ריצוי ציץ להנ"ל נכון דהפי' היא מדרבנן היינו לעולם בחולין אין טומא' למשקין רק מדרבנן ולקדשי' באמת דאורייתא משום חיבת הקודש ודלא כיוסי בן יועזר. וכיון דבאמת בקדשים דאורייתא שפיר בעי ריצוי ציץ:

ואמנם הא דמקש' בגמ' שם לרב מונשא אהרן את עון הקדשים וכי איזה עון הוא נושא אלא עון טומאה שהותרה מכללה בציבור מאי לאו טומאת דם. ומשני לא טומאת קמצים. הנה הא דלא משני מדרבנן ודאי הטעם דהרי מקש' מקרא. ולדידי מה מקש'

מקרא הרי אף לרב בקדשים טמא דם מדאור' משום חיבת הקודש ול"ק על הקרא ואף דאח"כ חכמים עקרו טומא' זאת אבל מקרא ל"ק כלל דאז עדיין לא עקרו טומאה זאת. אמנם נ"ל דשפיר מקשה לפמ"ש הטו"ז ביו"ד סי' קי"ז ובא"ח סי' תקפ"ח דהיכי דנכתב בפירוש בקרא חכמים לא עקרו דבר מן התור' שפיר מקשה דהרי קרא דונשא אהרן לה"א לא קאי רק אטומאת דם ומפורש להדי' דטומאת דם בקדשים עכ"פ מהתורה מקרא ואיך חכמים עקרו דבר מה"ת מה דמפורש בקרא. וע"ז משני לא טומאת קמצים והיינו כיון דמשכחת לה גם טומאת קמצים שוב אין מפורש בקרא ומ"ה חכמים עקרו דבר מ"ה מה שישנו בשאלה כדכתיבנא. (וע' לעיל סי' א' אות ו' שפירשתי כעין זה דברי הגמ' בכורות ל"ה ע"ב עיי"ש): ח' ולפמ"ש יש לישב דברי הכ"מ ספ"א מפהמ"ק ה' ל"ו אהא דהר"מ פוסק דדם קדשים אינו מקבל טומאה ויליף מקרא דעל הארץ תשפכנו ומייתי דברי הגמ' דדם שנטמא וזרקו ומשני מדרבנן וכ' וק"ל מדתנן פ' כיצד צולין דנזיר ועושה פסח הציץ מרצה על טומאת הדם ומשמע דמדאורייתא טמא הדם מדקתני הציץ מרצה. והלח"מ ובה"ז תמהו עליו מה קשי' לי' ממשנ' ומי אלימא מברייתא דעל מה הציץ מרצה ומשני מדרבנן. ופי' בצ"ק זבחים מ"ה ע"ב דקושיתו היא דמשנה משמע דהציץ מרצה לפטרו מפסח שני כפי' רש"י ואס"ד מדרבנן בלא"ה פטור מפסח שני ומ"ה שפיר מקשה ממשנה (ומה שהקש' עליו בחידושי הריא"ף לאחר העיון יש לישב קושיתו) ואמנם בצל"ח תמה למה הקש' על הרמב"ם הלא קושיתו ק' על הגמ' להנ"ל על דברי הגמ' ל"ק לפמ"ש דלעולם בקדשים דאורייתא והכונ' מדרבנן היינו בחולין דרבנן כרב וא"כ בקדשים דאורייתא שפיר בעי ריצוי ציץ דזולת זה חייב בפסח שני כפירש"י ול"ק קו' הנ"ל אך לרמב"ם דיליף מקרא דדם קדשים אינו טמא ומזה יליף דגם בחיבת הקודש לא טמא דגלי קרא (והר"מ בלא"ה ס"ל חיבת הקודש ל"ד) ע"כ שפיר הקש' על הר"מ. והגם דאולי הכ"מ לא כיון לזה מ"מ גוף הדבר נכון לישב קו' הכ"מ על הגמ' הנ"ל:

ולפ"ז ניחא דהנס דחנוכה הי' בטומא' דאורייתא לפמ"ש דחיבת הקודש במשקה דאורייתא ובמשקה בי מדבחיא לא עקרו חכמים למ"ד טומאת עצמן אין להם כדכתיבנא לעיל:

ט' ובאמת הרבה יש לדבר בפרט זה. כי הנה דעת החות יאיר סי' ק"ל דבקדשים שאין חייב באחריות ל"מ שאלה אך בסוגיא דשבועות כ"ד ע"ב מדהוצרך לשנויי בבכור לא משמע כן. ודעת טורי אבן ר"ה כ"ח דקרבן ציבור ליתא בשאלה וכן דעת משנת חכמים בפתיחה דגזבר ל"ה שליח: רק לקנות ולשאלה ל"ה שליח אך גם זה נסתר מסוגיא דשבועות אולם בבכור ודאי ל"מ שאלה. ולפ"ז יהי' חילוק דבבכור דל"מ שאלה אם

נטמא דם חכמי' לא יעקרו דברי תורה ונטמא הדם ואמאי לא משני בגמ' דדם שנטמא וזרקו מיירי בבכור ואמאי הוצרך לשנויי דלא כיוסי בן יועזר אך י"ל דמשמע מדקתני סתמא דמיירי בכל קרבן ע"כ הוצרך לשנויי דלא כיוסי בן יועזר: י' ודע דבספרי חא"ח סי' ק"ט אות ז' כתבתי דאף דטומאה דחוי' בציבור מ"מ בטומאה דליתא רק בקדשים וישנו בשאלה הותרה בציבור עיי"ש בישוב דברי זקני הב"ח בה' חנוכה שתירץ אמאי לא נטמא השמן באהל המת ותירץ דמיירי בצמיד פתיל והקשיתי דהרי אין הקדש ניצל בצמיד פתיל (וכעת נדפס הגהות הגאון רע"א על א"ח ראיתי שהרגיש בקו' זו) וכתבתי דהתועלת מצמיד פתיל הי' דל"ה רק טומאה בקדשים ומהני שאלה והותרה בציבור והארכתי בפרט זה. ואמנם זה סותר למ"ש לעיל דריצוי ציץ דדם משום טומאה דחיבת הקודש. אך י"ל דזה דוקא אם בחולין לא טמא כלל כגון בצמיד פתיל רק טומאה דקודש י"ל הותרה בציבור. משא"כ אם גם בחולין טמא מדרבנן ובקודש דאורייתא ל"ה רק דחוי' ע"כ בטומאת דם או בטומאת שאר שמנים שהיו טמאים מדרבנן אף בחולין ובקודש מדאורייתא טמאים דחוי' בציבור. ומ"ה הוצרך לנס דשמן זה שמצאו בפך שהי' בצמיד פתיל ואף מדרבנן הי' טהור ורק דקודש הי' טמא דאין הקדש ניצל ומהני שאלה דהי' הותרה. ושאר שמנים הי' דחוי' והוצרכו לנס. באופן דאין סתירה לדברינו:

י"א וכעת ראיתי בעיקר הקו' שהקשיתי על הב"ח שכתב דמשום הכי לא נטמא בהיסט משום דהי' פך קטן ומ"מ הי' חתום כדי שיהי' צמיד פתיל שלא יטמא באהל המת והקשיתי שהרי אין הקדש ניצל בצמיד פתיל כדאיתא בחגיגה כ"ה וליכא למימר שהי' אז חולין דהרי השמן הי' נקנה ממעות ציבור ועכ"פ הי' בו קדושת דמים כמו קטורת דמבואר בשבועות י"א עיי"ש:

והנה י"ל הואיל ובאו פריצים וחללוה גם השמן יצא מקדושתו אך עיין בספרי סי' ק"י אות א' שכתבתי דבשמן דאין לו פדיון אינו יוצא לחולין ע"י מעילה לא יצא לחולין ע"י פריצים לדעת הבעל המאור דדוקא ע"י פריצי ישראל יצא לחולין משום שמעלו עיי"ש. שוב מצאתי בשו"ת שו"מ מהד"ק ח"ג סי' מ"ב שהרגיש קצת. אולם כעת ראיתי לישב לפמ"ש בספר שבת של מי בשם הגאון מ' רפאל ישעי' אזלאי דהשמן של כהן גדול הי' מוכן למנחת חביתין ג' לוגין על יום אחד ומ"ה הי' חתום בחותמו של כ"ג ע"ש שהאריך בזה. ולפ"ז קשי' איך הדליקו משמן זה למנורה הרי הוא בא משל ציבור ואם הקדישו הכ"ג לא הי' יכול למכור לציבור דמוכר עולתו ושלמיו לא עשה ולא כלום וע"כ צ"ל דעדיין לא הקדישו ומ"ה הי' יכול אח"כ למכור לציבור. ולפ"ז שפיר כתב הב"ח דמ"ה

הי' חתום שלא יטמא באהל המה דעל כרחך הי' חולין עדיין. וזה הערה נכונה ובזה מיושב דלא נפסל בהיסח הדעת דעדיין הי' חולין ודו"ק:

י"ב ובספרי חאו"ח סי' ק"ט אות ה' הבאתי דברי הפר"ח דבנטמא בזב לא הותרה בציבור. והקשיתי עליו מהא דמקשה ביומא ז' מדם שנטמא הציץ מרצה בין ביחיד בין בציבור ואס"ד טומאה הותרה בציבור למ"ל לרצויי ולישני שנטמא בזב דלא הותר בציבור (ומשכחת לה בנעשה זב בעזרה בראה ראי' גדולה) ומ"מ הציץ מרצה כמו ביחיד דציץ מרצה ואף שיש לומר דוקא טומאת מת דבציבור הותר מש"ה ביחיד מרצה משא"כ טומאת נגיעה דזב מ"מ מה מקשה דילמא כיון דשם טומאה הותר בציבור הציץ מרצה אף נגיעה דזב כדאמרינן בזבחים כ"ג ע"ב לעולם טומאת שרץ ושם טומאה בעולם (ובספרי הבאתי הקו' בקיצור וזה כונתי שם) וכתבתי דבזבחים כ"ב יליף טמא שרץ הותר בציבור מק"ו דטמא מת, וקשיא נילף גם זב מק"ו שיותר בציבור ואי דגלי קרא דטמא נפש דזב לא הותר בציבור ולא ילפינן ק"ו א"כ ה"ה טמא שרץ וצ"ל כמ"ש התו' שם בד"ה אי הכי דזב שטומאה יוצאה מגופו חמור ולפ"ז טומאת נגיעה מזב יש ללמוד מק"ו אך זה דוקא למ"ד אין שוחטין וזורקין על טמא שרץ וציבור עבדי בטומאה משא"כ למ"ד שוחטין וזורקין על טמא שרץ וציבור לא עבדי בטומאה ה"ה נגיעה דזב לא נדחה בציבור והדבר תליא במחלוקת וכעת ראיתי דבירושלמי פ' כיצד צולין סוף משנה ז' מבואר כדברי הפ"ח דאף נגיעה בזב לא הותר בציבור. אמנם מש"ס דידן יש ראי' דנגיעה דזב הותר בציבור דבבכורות ל"ג מייתי ב"ש ראיה דפליג רחמנא בין טומאה יוצאה מגופו מדתנן פסח, הבא בטומאה לא יאכלו ממנו זבין וזבות וכו' ובית הלל ש"ה דכתב טמא נפש ואס"ד דנוגע בזב נמי לא יאכל הרי נוגע בזב דאין טומאה יוצאה מגופו ומ"מ לא יאכל ומה מייתי ב"ש ראיה וע"כ דנוגע בזב יאכל ולכאורה אפשר לומר דמש"ה נוגע בזב לא יאכל מטעמא דשוחטין וזורקין עליו ולאורתא חזי ע"י טבילה ואם לא יטבול או שאין לו מים אכילת פסחים לא מעכבא לר' אליעזר בפסחים ס"ט דשוחטין על ט"ש ואכילת פסחים לא מעכבא אפי' לא טבל ור"א מתלמידי ב"ש ובזב דהוא טמא טומאת זיין ול"ח כלל לאכילה כמו טמא מת בתוך ז' דל"ש אכילת פסחים לא מעכבא ע"כ הי' רשאי לאכול בטומא' בציבור כמו טמא מת ומדאסרה תורה ש"מ טומאה יוצאה מגופו חמור משא"כ מגע זב הוה כמו טמא שרץ לר"א ובית הלל דלא ס"ל כר"א ואית להו אכילת פסחים מעכבא אם לא יטבול ע"כ הטעם דלא יאכלו זבים וזבות מפסח הבא בטומאה משום דכתיב טמא לנפש דאי אפשר לומר דטעמא דזבים משום דטומאה יוצאה מגופו דא"כ אמאי מגע זב לא יאכל בפסח הבא בטומאה אם לא טבל:

והנה בירושלמי פ' כיצד צולין בעי לזקני דרום דטמא מת אין מחלל עבודה מגע זב מהו ופשיט לה מהך דר"א א"ר הושעיא ונשא אהרן את עון הקדשים עון הקרבים ולא עון המקריבים דם זב לא מגע זב ודכוותה עון המקריבים מגע זב הדא אמרה הי' הצבור מגעי זבין ומגע זבות אין עושים בטומאה וכוונת דברי הירושלמי כמו דעון הקרבים ע"כ מגע זב דאי אפשר בזב ה"ה עון המקריבים דציץ אינו מרצה עליו ע"כ במגע זב ומוכח דמחלל עבודה אף לזקני דרום. ושוב מוכיח מזה הירושלמי דמגע זבים אין עושים בטומאה דאס"ד דעושין בטומאה הוה להו לדרומאי למימר דאין מחלל עבודה כמו בטמא מת ומוכח מירושלמי דעון קרבים אף מגע זב הציץ מרצה ומ"מ מגע זב לא נדחה בצבור א"כ שוב קשיא מסוגיא דיומא דלוקמא בדם שנטמא במגע זב דהציץ מרצה ומ"מ לא נדחה בצבור כמו שהקשיתי לעיל דהרי מבואר בירושלמי דעון קריבים הציץ מרצה אף במגע זב. ונ"ל לישב דלפי המבואר בזבחים כ"ג ע"ב ללישנא בתרא זקני דרום. ס"ל שם טומאה בעולם לענין ריצוי ציץ א"כ הירושלמי דקאי לדרומאי ס"ל עון קריבים אף מגע זב הציץ מרצה הואיל ושם טומאה הותר בציבור וש"ס דידן דיומא קאי לדידן ל"מ שם טומאה ודוקא טומאה שהותר או עכ"פ נדחה בציבור הציץ מרצה משא"כ מגע זב בדם אין הציץ מרצה:

י"ג ושוב נלפע"ד דהר"מ פוסק דאדם הנוגע בזוב ורוב ציבור טמאים או אפי' מחצה על מחצה אוכל בפסח הבא בטומא' אף אם לא טבל. דז"ל הרמב"ם פ"ז מק"פ ה"ח, פסח שהקריבהו בטומא' הר"ז נאכל בטומא'. ואינו נאכל לכל טמא אלא לטמאי מת שנדחית להם הטומא' הזאת ולכיוצא בהן מטמא מגע טומאת אבל הטמאים שהטומא' יוצא' עליהן מגופן כגון זבין וזבות וכו'. הנה כללא כייל דכל טמא טומאת מגע אוכל. ובזה נכלל טמא שרץ וטמא מגע זב ואף דר"מ ס"ל פ"ד מביאת מקדש דטמא שרץ לא יתעסק בעבוד' וה"ה מגע זב מ"מ באכיל' בטומא' אוכל טמא שרץ. והלח"מ הקש' ע"ז אך הדבר ברור דהר"מ מחלק בין עבוד' לאכיל'. ולפ"ז פוסק דגם מגע זב אוכל. וס"ל דירושלמי לא קאמר רק היו הציבור טמאי מגע זבין אין עושין בטומא' וכן טמא שרץ לא יתעסק אבל אוכל בטומא'. ונמצא דס"ל לרמב"ם דמגע זב כמגע שרץ ונביל'. והותר בציבור לאכיל' ולא לעבוד'. ואם נטמא דם במגע זב הציץ מרצ' ול"ק מיומא דלמ"ד הותר בציבור א"צ ריצוי ציץ. וזה דלא כהפ"ח אך עבוד' לא יעשו כמו טמאי שרץ. והמובחר יותר דירושלמי קאי לשיטת זקני דרום דסברי דטמאי מת אין מחלל עבוד' מדהותרו בציבור וכיון שהקדים בירושלמי דמגע זב מחלל עבוד' ע"כ דמגע זב אין עושין בטומא' דאלו היו עושין בטומא' לא הי' מחלל עבוד' כמו בטומאת מת אבל לדידן דס"ל טמאי מת מחללי

עבוד' אף דהותרו בציבור שפיר י"ל דמגעי זב הותרו בציבור דלדידן לא תליא היתר טומא' בציבור בחילול עבוד'. ולפ"ז ל"ק מיומא דלדידן טומאת מגע זב הותר בציבור וליכא למימר דדם שנטמא מיירי במגע זב דגם זה הותר בציבור וזה דלא כפ"ח. ולפ"ז נלע"ד דגם בטומאת ע"ז ס"ל להרמב"ם דאם נטמא בע"ז יאכל בפסח דהוה טומאת מגע והותר בפסח בציבור דכללא כייל הר"מ דכל טומאת מגע אוכל. דלא פסק כירושלמי דפסחים דטומאת ע"ז עשו כטומאת צרעת וזיבה דירושלמי קאי דטומאת ע"ז טומאת ז' ואהל. והר"מ פוסק דל"ה רק טומאת ערב וקיל ומה"ט הר"מ כללא כייל אך כהן בעבוד' לא יתעסק כמו טמא שרץ ועיין רש"י סנהד' י"א שכ' שעיבר חזקי' השנה מטומאת ע"ז ומבואר שם דטומא' הותר' בציבור או דחוי' בטומאת ע"ז ולא פסק כירושלמי כמ"ש בספרי חא"ח סי' הנ"ל ודוק:

י"ד ובעמדי בענינא דקדשים ראיתי מה שהקש' המ"ל פ"ד מביאת מקדש ה"ו על ירושלמי פ"ב דיומא דבעי אם הציץ מרצ' על טומאת ידים. והקש' ממנ"פ בפנים אין טומאת ידים במקדש ואז נטמא בשר בחוץ אין הציץ מרצה על דברים הנאכלי' ונלע"ד לישב לפמ"ש הרמב"ן הנדפס במזבח כפרה חולין ל"ג דהא דאין טומאת ידים במקדש דוקא בעבוד' שאינ' כשר' אלא בכהנים עיי"ש ומשמע מדבריו דלאו דוקא בדברי' הנאכלי' יש טומאת ידים אך אף בגוף הקרבן אם נגע זר בשחיט' שכשר' בזר פוסל. א"כ אזה בעי בירושלמי אם ציץ מרצה על טומאת ידים. ומה דאמרינן בפסחים י"ט זכינו שאין טומאת ידים במקדש אף דמיירי בפרה של זבחי שלמים מ"מ הכונה שידי הכהן שנגעו בבשר לא נטמאו כפירש"י ורשאין לעבוד עבודה במקדש אבל הזר שנגע בידי' בשעת שחיט' נפסל הקרבן מחמת ידים. וראיתי שהגאון אבד"ק לבוב זצלה"ה הקש' עליו בהגהות מזבח חדש ובשואל ומשיב ולדעתי לק"מ:

סימן מח

ב"ה פרעמיסלא. כי עת לחננה לפ"ק. להה"ג החריף ובקי מו"ה צבי העללער נ"י אבד"ק פמארין:

ע"ד השאלה באחד שמסר ממון חבירו לנכרי. והוא זובח אם יש לו נאמנות, לקנות אצלו בשר כשר אחר שמוחזק לעבור עבירה כזאת:

א תשובה כבר ראה כת"ה בש"ע סי' קי"ט מביא המחבר מסור שחיטתו כשירה ונאמן על האיסורים:

והרמ"א מביא דיש פוסלים שחיטת מסור. ומשמע דלענין אם נאמן על האיסורים. לא פליגי רק על דין אם שחיטתו כשרה. אולם המעיין בב"י מביא תשו' הרשב"א דמסור

שחיטתו כשרה דנאמן על האיסורים א"כ הוא דין אחד דמש"ה השחיט' כשרה דנאמן על האסורים ולפי"ז הרמ"א שהביא י"א דשחיטתו אסורה ה"ה דס"ל דאינו נאמן על איסורים. ובאמת לפי המבואר בסי' ב' בש"ך בשם הגהות אלפסי דהוה כמומר לכל התור' דלא כט"ז, ודאי אין לו נאמנו' על איסורי' כדאיתא בסי' קי"ט, דבחילול שבת בפרהסיא דהוה כמומר לכה"ת, אינו נאמן באיסורין וה"ה בשאר מומר לכל איסורין שבתור' ולדינא כיון שיש ב' דעות כ' זקיני הת"ש סי' ב' סכ"ו דלענין שחיט' הו"ל ספיקא דאורייתא. ואם באקראי עביד פעם אחת ואינו מוחזק לכך כשר בדיעבד, אבל אם הוא מוחזק לכך אסור שחיטתו אף בדיעבד. ולפ"ז לענין נאמנות באיסורין נמי הו"ל ספיקא דאורייתא:

דלהש"ג דהו"ל כמומר לכה"ת אין לו נאמנות דהרי הש"ג ס"ל דמומר לכה"ת בעומד ע"ג כשר שחיטתו דקרינן וזבחת הואיל והוא מצוה על הזביחה. ורק משום שאין לו נאמנות אוסר שחיטת מומר ומוסר וע"כ דס"ל שאין לו נאמנות. אך להרשב"א יש לו נאמנות וקצת צ"ע לפי"ז ע"ד זקיני הת"ש סי' ב' ס"ק מ"ז שכ' דלדידן דס"ל כתוספות והרא"ש דמומר לכה"ת לאו בר זביחה ה"ה במסור פסול מדאורייתא דכמו דתפילין שכ' פסולין מדאו' ה"ה שחיטתו אסור מדאורייתא והרשב"א יסבור דמסור לכתיבת תפילין רק מדרבנן פסול ומ"ה ס"ל שחיטתו כשירה. ובאמת י"ל להרא"ש ותוס' דתפילין שאני משחיטה דבתפילין בעינן כתיבה לשמה וכיון דמסור פקר במצות חיישינן שאינו כותב לשמה משא"כ שחיטת חולין ל"ב כונה והש"ג ס"ל דמומר לכה"ת פסול לשחיטה מטעם נאמנות ה"ה מסור דפקר אין לו נאמנות ולהתוס' והרא"ש אף דמומר לכה"ת ס"ל דל"ה בר זביחה מ"מ מסור ל"ה כמומר לכה"ת ומהני בעומד ע"ג דלא ס"ל להתוס' והרא"ש כשי' הש"ג דהוה מומר לכה"ת ומתפילין אין ראיה דשם חיישינן שאינו כותב לשמה ואפשר דמשמע לי' דתפילין פסולים אף דידעינן שכתב לשמה משום דל"ה בר קשירה כדמשמע כן בר"ן בגיטין ועכ"פ כיון שלהלכה הדבר בספק אם יש למסור נאמנות באיסורין יש לאסור מספק שימכור בשר כשר אף שראיתי בפלתי כ' דעכשיו בעוה"ר נעשה כהיתר עד שבתשו' רש"ל מכשירו לעדות וכ"ש שאין לפוסלו לשחיטה. הנה עיין תשו' רמ"א סי' י"ד בתשו' ה"ר נפתלי מק' בריסק שכ' על פסול עד השני שפסלוהו במסירה יש צד להכשירו שקלקול ראשי העם הם תקנתם כיון שקצת ראשי העיר מסורים מפורסמים העד ראה ויתר למסור באומד דעתו שאין נקרא מסירה רק המוסר גוף חבירו ולא ממון כי מורגלים בכך וע' בתשו' הגאון רע"א סי' צ"ו שהביא מזה ראי' לענין עדי קידושין בגלוחי זקן עיי"ש ומ"מ מה שדן הגאון רע"א וכן ה"ר נפתלי מבריסק חשש לסברא זאת כ"ז להחמיר בקדושין אבל להקל בשחיטה מפאת סברא זאת אין לנו כיון דרוב הפוסקים

כתבו דמוסר פסול לעדות כמבואר בח"מ סי' ל"ד ובמהרי"ק ובריב"ש ע"כ אין לסמוך ע"ז לענין שחיטה:

ב' והנה בפתחי תשובה ח"מ סי' ל"ד מייתי תשו' פמ"א דלא פסול לעדות רק מדרבנן דדיני דגרמי ל"ה רק מדרבנן ובית מאיר אה"ע סי' י"ז סק"ג כ' דעבר אדאורייתא משום לא תלך רכיל. ועיין שער משפט סי' ל"ד שכ' דלא תלך רכיל הו"ל לאו שאין בו מלקות. ול"פ לעדות מה"ת ולפענ"ד מדכתב הר"ן בגיטין דתפילין שכ' מסור פסולים דאורייתא לשי' הרמב"ם דל"ה בר קשירה ע"כ דפסול לעדות מדאורייתא מדדינו כמומר לכה"ת ולאו בר קשירה הוא ואף אם נדחק לומר דסוגיא דגיטין מ"ה אתיא כר"י דס"ל כתובות מ"ה ב' דלוקין בלאו דלא תלך רכיל לשי' רש"י ומ"ה משמע שם דפסולין התפילין מדאורייתא אבל הרמב"ם הא ס"ל לאו שאב"מ אין לוקין ומ"מ משמע דמסור פסול לתפילין מדאורייתא (ואולי י"ל מה"ט השמיט הטור מסור בסי' ט"ל בא"ח אבל זה רחוק) ובגוף הדין שכתב הפמ"א דדיני דגרמי ל"ה רק מדרבנן ובבית מאיר כ' דבדיני שמים חייב מדאורייתא. הנה בשטמ"ק ב"ק ר"פ הכונס כ' בשם המאירי דהיכא דחייב בדיני שמים ולא שילם פסול לעדות. ולסברא זאת מוסר פסול מדאורייתא. אולם בתשו' אחת (ע' לעיל סי' ב' אות י"א) הבאתי ראי' דתוס' לא ס"ל כדברי המאירי מדהקשו בב"ק דף נ"ו ד"ה כיסויי כסיא וא"ת גלוי וידוע למקום ומה הקשו והרי נ"מ אם נפסל לעדות בלא החזיר וע"כ התוס' לא ס"ל כמאירי ובודאי הלכה כתוס' ומ"מ במסור כיון דאמרינן בגמ' דב"ק קי"ז דאף במסור לממון כתוא מכמור ובטוש"ע דאין לו חלק לעוה"ב ומיקרי רודף ע"כ חמור מעבר בלאו דלא תלך רכיל ופסול מדאוריי' וצדקו דברי הת"ש שכ' דהוה ספק דאורייתא דלא כהפמ"א ומ"מ לענין נאמנות אם לא הוחזק לעבור כיון דבתשו' מהרי"ק סי' קכ"ו משמע דלא פסול לעדות מדאורייתא י"ל דלענין איסורין יש לו נאמנות. אך במוחזק לעבור משמע במהרי"ק דפסול מדאורייתא לעדות וי"ל דאין לו נאמנות ועיקר הדבר תלוי בזה בעיר פרוצה אין חומה אשר ראשי' לא טובים ויש לו התנצלות המבואר בתשו' רמ"א הנ"ל אם הב"ד מבינים שבכל דרכיו הולך בדרך כשר. וגם נתחרט אשר נכשל בדבר זה יש להב"ד לקנסו ולהכשירו. אמנם בעיר אשר לא שייך התנצלות זה או שהטבח עומד במרדו ופקר טובא כמ"ש הר"ן או שאינו רוצה לציית לד"ת הדבר ברור שאבד נאמנותו באיסורין כנלע"ד. והנני ידידו:

סימן מט

שנית להרב הנ"ל בענין הנ"ל:

א' על מ"ש לעיל דכיון דיש ב' דיעות אם מסור נאמן באיסורין ספק דאורייתא לחומרא כמ"ש הת"ש סי' ב' ס"ק כ"ו לענין שחיטה כ' כת"ה דאף אם הוא לא פסול רק מדרבנן נמי אינו נאמן בספיקא דפלוגתא דרבוותא לפמ"ש המ"ל פ"ו מעדות דל"ש לאוקמא אחזקה בספיקא דדינא ומבואר שם במ"ל דהיכא דודאי עשה עבירה דרבנן ויש פלוגתא אם נפסל ע"י אותו עבירה או לא לא מוקמינן אחזקה ע"ש וזה ליתא לפענ"ד דבספק דרבנן א"צ לחזקה דבלא"ה מספק כשר אך מדברי התוס' כתובות כ"ו ע"ב שהקשו בעירובין גבי תרומה ונטמאת וכו' ספק הר"ז חמר גמל ומוקי לה בב' כיתי עדים ואמאי לא מוקמינן אחזקה בתרומה דרבנן וכן מדברי הר"מ הובא באה"ע סי' ג' ס"ז שכ' בתרי ותרי מוקמינן אחזקת אביו וכ' ב"ש דמיירי בתרומה דרבנן ומשמע דמ"מ בעינן חזקה וכ"כ בשושנת העמקים כלל י"א אבל ז"א דהרי כל תיקו דרבנן לקולא אף דל"ש לאוקמא אחזקה בספיקא דדינא דבשביל חזקה לא ישתנה הדין וע"כ ל"ב חזקה ותוס' כתובות הוצרכו לחזקה משום דאיכא חזקת תחום ביתו כנגד זה ורמב"ם האמת נקט דיש חזקת כשרות אבל גם בלא"ה בתרי ותרי מותר בתרומה דרבנן וכ"כ המ"ל גופא בפ"ד דבכורות דפלוגתא דרבוותא בדרבנן ספיקו לקולא ולפ"ז בתרי ותרי או בפלוגתא דרבוותא אם הוא נפסל מחמת עבירה זאת מדרבנן אף שבודאי עשה המעשה הוא כשר וצ"ע על המ"ל בה' עדות ועל הפני משה ואין לפני תשו' הלזו:

ב' וב"א הרב הגדול מ' גדלי' נ"י הערני דמש"ס דכתובות משמע דגם בתרי ותרי בפסול דרבנן פסול לעדות לשי' הרי"ף ורש"י מדמקשה דף כ"ב אילימא ערעור דגזלנותא תרי ותרי נינהו ופי' רש"י והרי"ף דלא מתכשר בהכי ומספק פסול ולישני ערעור דפסול דרבנן ובתרי ותרי כשר וע"כ דאין חילוק אך ז"א דכיון דפסול דרבנן בעי הכרזה ואם הכריזו איך ישבו עמו לדין וזה דוחק לומר שלא שמעו הכרזה אך לפ"מ שמצדד מהרי"ט סי' מ"ג לאה"ע דעבר עבירה דאורייתא שאין בו מלקות פסול מדרבנן ול"ב הכרזה הו"ל לאוקמא בכה"ג אך י"ל דבגמ' עדיפא משני כמו שתי' שערי משפט סי' ל' ס"ק ד' בקו' שלו דלוקמא שפסלו לדיין בעדות מיוחדת בב' עבירות ועל כל עבירה יש ע"א וב' עדים מכחישים לשניהם דנאמנים יותר עיי"ש. ע"כ אין להוכיח מגמ' עוד י"ל אם חתם אחד פסול מדרבנן לא מפסיל הקיום דקיום שטרות דרבנן ולא נפסל בפסול לעדות מדרבנן כעין שכ' תוס' נדה נ"ו ע"ב, דטומאת נכרי דרבנן ולא מטמא בכתמים דרבנן ומיושב קו' הרב מ' גדלי' וגם קו' שערי משפט וים התלמוד מיושב לפמ"ש הנתיבות סי' ל' דעדות מיוחדת בב' מעשים ל"מ רק מדרבנן ליכא לאוקמא בערערו בעדות מיוחדת דלא מפסיל הקיום בהכי ויש ללמוד פסול לעדות דרבנן מק"ו דקטן שהעיד בגדלו כמ"ש הש"ג ספ"ב

לענין קרוב הובא בקצה"ח סי' מ"ו אות י"ד עיי"ש (מיהו במק"א כתבתי דלא כנתיבות אך עדות מיוחדת מהני מדאוריי' (ע' לעיל סי' א' אות י"ז) מ"מ קו' ב"א מהר"ג ודאי מיושב אך גוף הדין דפסול דרבנן מהני בקיום צ"ע). שוב מצאתי בתומים סי' ל"ד ס"ק כ"ז מפלפל בתרי ותרי בפסול דרבנן גם כ' דבקיום שטרות שהוא בדרבנן לא מפסיל בתרי ותרי אף שהוא פסול מדרבנן מספק ומ"מ בפסול ודאי לעדות בעבירה מדרבנן לא מצאתי מבואר אם כשר לקיום שטרות ע"כ עדיין צ"ע ואכ"מ להאריך יותר:

ג' והנה מ"ש כת"ה דיש לחלק בין שוחט לטבח לענין מוסר דהטעם דפסול לכה"ת לא מטעם שעשה עבירה זאת רק דחיישינן שמא פקר טובא ואף דיש לו חזקת כשרות מ"מ כיון דאיתרע חזקתו מוקמינן הבהמה ששוחט בחזקת איסור ומ"ה פסלו הת"ש משא"כ לענין נאמנות דחיישינן שמא מוכר בהמה טרפה אדרב' יש לבהמה חזקת כשרות ול"ח שמא לא ינקר הבשר דגם בניקור נהי דחזקת כשרות ליכא אבל חזקת איסור נמי ליכא כמ"ש הט"ז סי' קכ"ז ס"ק ו' והביא דברי הר"ש פ"ז דתרומות מ"ה ו' דבתערובות ל"ש לא חזקת איסור ולא חזקת היתר וזה ליתא דחיישינן שמא ימכור בשר שנתנבלה בשחיטה דיש חזקת איסור כמ"ש תוס' נדה י"ח ד"ה הלך אחר הרוב דאף בספק אם בשר שחוטה או בשר נבלה יש חזקת איסור ומה שהקשה בש"ש שמעתתא ד' פ"ב ע"ז ממנחות כ"ג דשחוטה שנתערבה בנבלה (ובספרי חאו"ח סי' נ"ג אות י"ד ט"ס נבילה שנתערבה בשחוטה וצ"ל כנ"ל) לא בטל ופירש"י דאם נגעה בתרומה אינה נשרפת ותיפוק לי' דאפי' בתערובת חד בחד הוה כודאי דיש חזקת איסור כמו דאמרינן בחולין בספק בשחיטה נבלה ומטמא במשא כבר כ' בספרי אות הנ"ל דלק"מ דנהי דחזקת איסור יש אבל חזקת טומאה אין כאן ומ"מ מטמא במשא מספק על כן בתערובות חד בחד ג"כ מטמא מספק אבל אין שורפין תרומה משא"כ לענין איסור הוה כודאי מ"מ לדינא נסתפקתי שם הדין עם מי ובנ"ד י"ל כיון דנתנבלה בשחיטה ל"ש כ"כ ע"כ אין לחוש ע"ז ויש לומר כסברתו:

ד' וכת"ה הביא קו' הש"ש שמעתתא ג' פ"ז על הסברא הנ"ל דבתערובת ל"ש אוקמא אחזקת היתר מש"ס עירובין ל"ו דאמרינן אליבא דר"י דספק עירוב בספק מבעוד יום נדמעו ספק משחשיכה נדמעו כשר והרי טעמא דר"י דמעמידין על חזקת היתר א"כ בספק נדמע מבעוד יום ל"ש להעמיד בחזקת היתר דההיתר היתר בכ"מ והאיסור איסור בכ"מ כמ"ש הר"ש וקושיא זו הקשיתי בימי חורפי ומובא בשואל ומשיב בשמי וע"ז תי' לפירש"י דנדמעו היינו תרומה לתוך חולין א"כ י"ל דתרומה שנטל ממנה חזרה למקומה וס"ל כמ"ד בירושלמי רפ"ד דדמאי דהדרי לטיבלא והוה טבל כמקודם ולכן הכל נאסר לא מטעם תערובות ושייך לאוקמא בחזקת היתר. הנה בירושלמי ליכא למ"ד דהדרי

לטיבלא. אך דו"ז הגאון יעב"ץ פי' כן בסי' קל"ה ח"א ובסי' צ"ט ח"ב בספרו שאילת יעב"ץ בשם מהר"א פולדא דמה דאמרינן בירושלמי תרומת מעשר של דמאי שחזרה למקומה מדמעת שמתרת השירים לאכילה שלא למקומה אינה מדמעת שאינה מתרת השירים לאכילה הכונה משום דכשחזר' למקומה הוה הכל כטבל ומ"ה מרים סאה והשאר מותר שלא למקומה דלא נעשה טבל אינה מדמעת והוסיף הגאון יעב"ץ דאפי' בתרומה גמורה אם נפלה למקומה הדרא לטיבלא מדאורייתא ובגוף דברי ירושלמי ע' מהרי"ט אלגזי דפוס פרעשבורג דף ל"ד ושם ע"ב פי' יפה דברי הירושלמי באופן אחר שאין מהירושלמי ראי' כלל ובתשו' ח"ס חיו"ד סי' שי"ט בתחלה קלס לדבריו וכ' דלא ידע דבר מתנגד לדבריו בכל הש"ס ואח"כ דחה דבריו עיי"ש ובאמת שדבר זה שהוסיף בטבל ותרומה גמורה מדאורייתא הדרא לטיבלא הוא דבר תימא הגם דלדבריו מיושב קו' התו' זבחים ע"ג מנחות כ"ב ע"ב ד"ה ור"י שהקשו וז"ל וא"ת טבל במינו במשהו היכי משכחת לה הלא א"א למבטל דהיינו חולין מתוקנים להיות כבטל עיי"ש ולדברי היעב"ץ משכחת שפיר דאם עוד התרומה בעולם גם החולין מתוקנים אפשר להיות:

טבל שיפול התרומה למקומה ולפ"ז מיושב קו' השני' שם הא דאמרי' בפסחים דתרומה בטלה בק"א ולתוס' אף לר"י מיירי שהתרומה של החולין מתוקנים אינה בעולם דא"א לחולין מתוקנים לעשות תרומה והא דאמרינן בע"ז דתרומה אינה בטלה מיירי שנפלה לחולין מתוקנים שהתרומה בעולם שאפשר שמפיל התרומה לתוכן ויעשה טבל ויפריש תרומה וכל אחד מהחולין יכולין להעשות תרומה אח"כ וא"צ למה שחלקו התוס' שם בין תרומה ביד כהן עיי"ש:

ה' מ"מ לדעתי אין שום ה"א לומר דתרומה שנפלה למקומה, הראשון כל הכרי נעשה טבל וח"ס כ' דלא ידע דבר מתנגד לדבריו בש"ס ולדעתי במח"כ נעלם מהם לפי שעה משנה סוף טבול יום התורם את הבור ואמר הר"ז תרומה ע"מ שתעלה שלום שלום מן השבר ומן השפיכה וכו' נשברה אינה מדמעת ומבואר דאם לא התנה תנאי אם נשברה ונשפך לתוך הבור מדמעת ול"א דהדרי לטיבלא ואף ר"י דס"ל אף מי שהי' בו דעת להתנות נשברה אינה מדמעת הוא דוקא בחשב בתחלה להתנות לדעת הברטנורא או שהוא חכם ובר דעת וקצת י"ל דה"ט דירושלמי דס"ל לפי' מהר"א פולדא דתרומת מעשר שחזרה למקומה הדרא לטיבלא משום דבדמאי מקילין כר"י דלב ב"ד מתנה עליהם ואף בתרומת מעשר של דמאי בעי מדרבנן מן המוקף כדמשמע בתוס' חולין ו' שכ' דר"מ שאכל עלה של ירק בדמאי הי' ואמרינן בגמ' שם לא נחשדו חברים לתרום שלא מן

המוקף וכ"כ בשעה"מ פ"ג דתרומת דלא כדעת החדושים בקדושין וכיון דדרך לפרוש בשעה שמעלה שיהיה מן המוקף התנו חכמים:

ו' אמנם ממשנה פ"ד דדמאי ה"א מוכח דאף תרומת מעשר של דמאי שחזרה למקומה לא הדרא לטיבלא מדאמר ר"ש שזורי בתרומת מעשר של דמאי שחזרה למקומה אף בחול שואלו ואוכל עפ"י ופירש"י בכתובות נ"ה דהטעם דסמכינן אע"ה משום שאין לו תקנה ואס"ד שחזרה לטבלא אמאי אין לו תקנה וע"כ לא הדרא לטבלא ומזה מוכח דאפי' אומדנא ליכא לומר אדעתא דהכי לא הופרש דהרי ר"נ אומר הלכה כר"ש במסוכן ומוכחינן בכתובות נ"ה דאמרינן אומדנא ומ"מ הלכה כר"ש שזורי בדמאי דלא הדרא לטבלא ודוק ולפ"ז י"ל דהיינו דקמ"ל הלכה כר"ש שזורי במסוכן ובתרומת מעשר של דמאי אף דקצת יסתרו שני הדינים ודוק ודע דקשה אר"ש שזורי דה"ט דמקיל משום שאין לו תקנה והרי יכול לשאול על התרומה וצע"ג. ושוב הראני הרב החריף ובקי מ' ליבוש מנחם לאנדא פי' הפ"מ במשנה דדמאי דתרומת מעשר של דמאי שחזרה מיירי שהפריש עם הארץ לפנינו ונאמן שאח"כ הוסיף עליו וכן נראה הפי' ברמב"ם וע' תיו"ט ומיושב קושיתי דה"ט דר"ש שזורי משום שאין לו תקנה. מתיר דהחכם ל"מ לשאול שהוא לא הפריש ואשאלה דע"ה לא סמכינן דשמא אין לו חרטה כעין שכ' בנוב"י בתרומה ביד כהן. ולפ"ז נ"ל לישב קו' הראשונה אמאי לא אמרינן הדרא לטבלא ויחזור ויפריש דדוקא בחבר סמכינן אאומדנא דאדעתא דהכי לא הפריש כדס"ל לר"י בתרומה ודאי משא"כ בע"ה ומה"ט הלכה כר"ש שזורי במסוכן ובתרומת מעשר ולא סתרו אהדדי ודוק. אך ק"ק דמבואר בחולין דף ע"ה ע"ב אנא כי הא ס"ל דאמר ר"י הלכה כר"ש שזורי במסוכן ובתרומת מעשר של דמאי והוכיח מזה דדוקא בזה סובר הלכה כר"ש ולפמ"ש צ"ע דנימא דסובר בכ"מ כר"ש ומ"מ בהני תרתי רבותא קמ"ל דאע"ג דנראה כסתירה מ"מ הלכה כן:

ז' ומ"מ לר"י דס"ל במשנה דטבול יום דהוי תנאי ב"ד י"ל דגם בלי תנאי אם נפלה התרומה הדרא לטבלא בנפלה למקומה אך זה דוקא בנפלה מעצמה אבל אם הפיל בכונה ודאי לא הי' תנאי ב"ד ע"כ מ"ש הגאון יעב"ץ בישוב קו' אבי זקיני ח"ץ בהך דטבל ותרומה ביומא פ"ג שהקשה שיפריש תרומה ויחזור ויבטל והוא ג"כ קו' הפרשת דרכים וכ' הוא דיחזור לטבלא זה ודאי ליתא אף לר"י דתנאי ב"ד לא הי' רק שאם תשבר ותפול מעצמו ולא כשהפיל בידים וז"ב. ומעתה הנני חוזר לדבריו מ"ש דש"ס דערובין קאי כמ"ד בירושלמי הדרא לטבלא כבר כ' דלית מ"ד הכי אך כיון דאליבא דר"י קאי בעירובין והוא ס"ל תנאי ב"ד במשנה דסוף טבול יום שפיר י"ל שחזרה למקומה והו"ל טבל כמ"ש כת"ה ובזה

מיושב קו' רש"י, דאם נדמע תרומה בחולין הרי מערבין בתרומה והוצרך לשנויי דר"י ס"ל כסומכוס ולהנ"ל ניחא דכיון שחזרה למקומה ומתנאי ב"ד הדרא לטיבלא לכ"ע אין מערבין בטבל ודוק: ח' ודע דדברי תוס' זבחים ע"ג ומנחות כ"ב ע"ב שהבאתי לעיל שכתבו דתרומה וטבל שנתערב בחולין מתוקנים לא הוה מב"מ דא"א למבטל להיות כבטל נ"ל דזה מבואר בירושלמי פ"ה דתרומות ה"ג וז"ל הירושל' ולית הדא פליגא על ר"י ב"ח דאמר ריב"ח נבלה בטלה בשחוטה בטל מגעה והיסטה לא בטל לפי שאפשר לשחוטה שתעשה נבלה אר"י תמן אפשר לשחוטה שתעשה נבלה ברם הכא אפשר לחולין להעשות תרומה וע' פני משה ופירושו דחוק ורחוק. ולפענ"ד צ"ל דאמר ריב"ח נבלה בטלה בשחוטה בטל מגעה והיסטה לא בטל לפי שאי אפשר לשחוטה שתעשה נבלה שחוטה אינה בטלה בנבלה תמן אפשר לנבלה שתעשה שחוטה הכא אפשר לחולין שתעשה תרומה וקאי על המשנה דסאה תרומה שנפלה למאה חולין תעלה ומשמע אף לר"י דס"ל מב"מ ל"ב והקשה הרי שחוטה אינה בטלה בנבלה משום דאפשר למבטל להיות כבטל והו"ל מב"מ ומשני תמן אפשר לנבלה שתעשה שחוטה הכא אפשר לחולין שתעשה תרומה בתמי' ומ"ה כיון דאין המבטל יכול להיות כבטל ל"ה מב"מ וזה ממש כדברי תוס' ומיירי בתרומה ביד כהן דל"מ שאלה וזה פי' נכון ואף דבש"ס דידן ר' חנינא ס"ל בתר מבטל אזלינן מ"מ ריב"ח ס"ל כרב חסדא ודברי תוס' הן הם דברי ירושלמי ודוק היטב ובעיקר קו' ש"ש י"ל לפי' הריטב"א בערובין. דמיירי בתרומה טמאה שנתערבה א"כ מיירי הסוגיא דהחולין כבר הוכשרו ע' רש"י בכורות כ"ב ע"ב ד"ה נקודים ונטמאו במגע התרומה ושוב יש להחולין חזקת טהרה ע' מ"ש לעיל סי' י"א אות ד':

ט' ומ"ש כ"ת עוד בישוב קו' הש"ש הנ"ל על הר"ש דבתערובות ל"ש לאוקמא בחזקת היתר מש"ס דעירובין ל"ו דבספק נדמעו מבעוד יום כשר העירוב וע"כ דמוקמינן אחזקת היתר ואמרינן דבלילה נדמע. וכ' דלפמ"ש הנוב"י קמא חיו"ד סי' ס"ה דלר"י לא בעי חזקת היתר בספק עירוב עיי"ש אמת שכן כ' הנוב"י לחלוק על התוס' וס"ל דחזקת תחום ביתו ל"ה חזקה אבל דעת תוס' לא כן היא ויפה העירני חתני הה"ג מהר"נ נ"י דמ"ש הנוב"י דחזקת תחום ביתו ל"ה חזקת איסור דהרי בע"ש מותר לילך חוץ לתחום ובשבת כבר נולד ספק אם הניח עירוב דז"א דהרי ביבמות ל' ע"ב אמרינן בספק גירש הערוה אשה זו בחזקת היתר לשוק עומדת אל תאסרנה מספק אף דהספק נולד בעוד שהבעל ח' וע"כ הכונה כמ"ש הש"ש שמעתתא ה' פ"ה דאשה זו הי' לה חזקה כשהבעל ימות תהי' מותרת לשוק והרי מת וספק אם גירש הערוה מוקמינן בחזקת היתר ה"ה בעירוב יש

חזקה כשיבוא שבת יהי' אסור לילך והרי בא שבת וספק אם הניח עירוב מוקמינן בחזקת איסור ע"כ צדקו דבר' התוס' וע"כ לר"י צריך חזקת היתר מהעירוב לעומת החזקת איסור משבת דלא כנוב"י והן אמת דשיטת הרמב"ם כנוב"י ודוק:

י' וראיתי דרך אגב בנוב"י יו"ד סי' ס"ה הנ"ל שכ' בהך דשבת ל"ד באחד שהניח עירוב מבעוד יום וא' הניח בה"ש וזה שהניחו מבע"י נאכל בה"ש וזה שהניח בה"ש נאכל בלילה שניהם קנו עירוב דספק דרבנן להקל וכ' דלכאורה דוקא בבאו לשאול בזא"ז ולא בבאו לשאול בב"א אך מלישנא דגמ' משמע אפי' באו לשאול בב"א. והנה הפמ"ג או"ח סי' שצ"ג כ' דדוקא בבאו לישאל בזא"ז אולם מצאתי למאירי שבת שכ' דאפי' באו לשאול בב"א ונ"ל דס"ל כדעת הר"מ פ"ב מחמץ דכ' הה"מ והכסף משנה, דכיון דבדיקת חמץ דרבנן אפי' בא לשאול בב"א א"צ בדיקה וה"ה בעירוב ע' א"ח סי' תל"ט ומה דקשה על המאירי והר"מ מירושלמי ספ"ז דתרומות דמשמע דאף בדרבנן אסור בבאו לשאול בב"א י"ל דשם קאמר ר"י ר' יהודא היא ור"י ס"ל שם דל"ב ריבוי דבדאורייתא אמרינן שאני אומר ומ"ה ס"ל דבבאו לשאול בב"א אסור ודוק כי קצרתי ואף דבש"ס דידן ביבמות פ"ב משמע דר"י מודה דמדאורייתא ל"א שאני אומר מ"מ אולי בירושלמי לא ס"ל כן:

י"א ועפ"י דברי המאירי והרמב"ם דבספק דרבנן אפי' באו בב"א לשאול מקילין יש מקום לישב דברי המוצל מאש מהר"י אלפאנדרי שמסופק בחנוני על פנקסו דשניהם נשבעין ונוטלין מבעה"ב אם מצטרפין שניהם לעדות אחת ובדברי אמת סוף ענין תרי ותרי דף ק"ד ע"ב דפוס הלברשטאדט תמה עליו דהרי ממ"נ ע"א פסול בודאי וע' בש"ך סי' ל"א מה שהביא מדברי חכמי בריסק ובתומים (וע' בספרי חא"ח סי' ס"ג אות י"ב) להנ"ל י"ל לפמ"ש הב"י בטח"מ ר"ס צ"ב דחשיד על השבועה מדרבנן הוא דפסול ומשמע בין לשבועה בין לעדות מדרבנן ובכה"ג חולק עליו והובא דבריו בקהלת יעקב אלגזי אות ח' סי' קכ"א (ובאמת לפמ"ש תוס' ב"ק ק"ח דחשיד על השבועה לשבועה לא פסול רק מדרבנן נ"ל דה"ה לעדות), א"כ דל"ה רק פסול מדרבנן ועל כל אחד יש ספק דרבנן על כן כל אחד כשר וכיון דבבאו לשאול בב"א ג"כ להמאירי מכשירין שניהם על כן מצטרפין שניהם כן י"ל מה שהקשה בדברי אמת ומ"מ אין הלכה כן דלעדות פסול מן התורה ולדעתי גם הב"י לא כיון רק לשבועה שוין חשוד על השבועה עם משחק בקוביא דלעדות מבואר בש"ס דסנהדרין כ"ז דמועלי שבועות בכלל אל תשת רשע עד. אמנם אף אם נאמר דפסול מדרבנן מ"מ אין לצרף שניהם לב' עדים דהרי ליכא רק אחד כשר ואינו דומה לבאו לשאול בב"א כמובן:

י"ב וכת"ה כ' בעיקר הדין היכי דמסרו ממון בזה"ז ל"ה דין רודף דאין חשש בזה"ז שיבא לידי נפשות ובודאי לא נפסל לעדות רק מדרבנן וגם הרז"ה מודה דמוסר ל"ה כמומר לכה"ת וכש"כ שיש לסמוך על תשובות רש"ל ורמ"א דכיון דבעו"ה רבים נכשלים ונעשה להם כהיתר אין לפסלו לעדות כן לא אבד אמונתו ומה"ט אין פוסלין לעדות מי שהולך בערכאות בזה"ז אף דאיתא בתשב"ץ ח"ב סי' ר"צ וח"ג סי' ו' שפסול וע"כ מהתנצלות של הרמ"א ורש"ל הנ"ל. ובזה מישב מה שהקשיתי על השערי משפט ותשו' פמ"א דס"ל דמוסר לא פסול רק מדרבנן והרי הר"ן גיטין מסיק דתפילין שכ' מסור פסולין מדאורייתא דל"ה בר קשירה וע"כ הוה כמומר לכה"ת מדאורייתא וכ' דהר"ן מירי במוסר שיש חשש שיבא לידי נפשות דהו"ל רודף משא"כ באין בו חשש נפשות לא פסול רק מדרבנן ויפה כתב:

ובעיקר הדין הנה בשערי משפט סי' ל"ד כ' דמזיק ממון לחבירו והוא רק גורם ל"ה רק איסור דרבנן וראיה מרש"י גיטין נ"ג ע"ב שכ' רש"י גבי כי קניס ר"מ בדרבנן מטמא ומדמע איסורא דרבנן כיון דלאו שמי' היזק אין כאן איסורא דאור' וד"ס צריכין חיזוק. ולפ"ז במוסר לממון ל"ה רק איסור דרבנן אולם בישו"ש (פ"י דב"ק סי' כ"ג) כ' להדיא דמדאורייתא אסור לעשות היזק לחבירו ואפי' כל דד"ג בנזקין דפטורין מן התורה מ"מ אסורין מה"ת וכ"כ הרמ"ה ב"ב פ' לא יחפור סי' ק"י דעובר מדאורייתא מקרא דלפ"ע או מואהבת לרעך כמוך וכבר הרגיש בזה בספר אמרי בינה דיני עדות סי' ל"ד ובאמת ברש"י גיטין י"ל דמדמע ל"ה רק איסור דרבנן דמדאורייתא מב"מ בטל ברוב לר"מ ול"ה היזק כלל מדאורייתא ומטמא מירי בטומאה דרבנן ומ"ה ל"ה רק איסור דרבנן אבל בגורם לחבירו היזק דאורייתא איסור דאורייתא הוא. אך י"ל דנהי דלא אסור רק מדרבנן מ"מ כיון שגרם היזק לחבירו מדרבנן עובר מדאורייתא דכתיב ואהבת לרעך כמוך או מדכתיב לפני עור שכ' הרמ"ה (וע' לעיל סי' ח' אות י"ז מ"ש בדין לפ"ע בעבירה דרבנן אם עובר מדאורייתא) ולדעת הריטב"א ריש מכות דעדות בן חליצה דל"ה רק מדרבנן אין בו דין הזמה דאורייתא ה"ה י"ל דבהיזק דרבנן אין בו איסור תורה ודבר זה יש לתלות במחלוקת ראשונים אם אינו ראוי מדרבנן מיקרי אינו ראוי מדאור' ולפ"ז י"ל דדברי רש"י גיטין דזה, קאי לר"מ דבדרבנן קניס שוגג אטו מזיד ור"מ ס"ל סוכה כ"ג בעושה סוכתו ע"ג בהמה אינו ראוי מדרבנן ל"ה אינו ראוי דאורייתא ומ"ה כ' במדמע ל"ה איסור תורה אמנם יש לחלק בין הענינים:

י"ג ובעניותי כתבתי בישוב קו' תוס' כתובות פ"א ע"ב ד"ה לא יאמר הואיל ואני יורש החזקתי מה שהקשו ולמחול לנפשי' דהא אמרינן אפי' יורש מוחל דלכאורה במוחל

שט"ח לחבירו וחזר ומחלו כיון דגורם היזק לחבירו ואסור מדאורייתא נימא כ"מ דאמר רחמנא ל"ת אעל"מ דגם באיסורי תורה שאין בהן מלקות אמרינן ל"מ כדמוכח בתמורה גב' תורם מן הרע על היפה אך כבר כ' הפוסקים בשם תשו' פמ"א דהיכי דאיסור נעשה במכירה ל"ש אעל"מ דנהי דהמוכר עשה איסור הלוקח לא עבר ומ"ה ל"א אעל"מ וה"ה במוחל שט"ח הלוה לא עבר ומ"ה מהני המחילה א"כ ל"ק קו' תוס' דלימחלו לנפשי' דבזה אמרי' אעל"מ כיון דאסור לגרום היזק להלוקח או להבע"ח והוא בעצמו המוחל והנמחל והא דאמרינן בכתובות פ"ו תיזיל ותימחל לכתובת אמה לגבי אבי' מיירי שאבי' חי כמ"ש בש"מ ומ"ה מהני מחילה ודוק. וכעת נ"ל לפמ"ש לעיל בשם מהרש"ל דהא דאסור לגרום היזק מדאור' משום ואהבת לרעך כמוך זה שייך דוקא היכא שגורם היזק ואין לישראל אחר טובה משא"כ בגורם היזק לאחד ולהלוה טובה כש"כ היכי שלעצמו טובה: אינו עובר מדאורייתא ומ"ה ל"ש אעל"מ. והנה כ' במ"א דעשה עבדו אפותיקי ושחררו דשחרור מפקיע מידי שעבוד ל"מ בשחרור ע"י שליח דנהי דבכל שחרור מהני שליח כמ"ש הנוב"י קמא אה"ע סי' ע"ז דס"ל לר"מ לעולם בהם תעבודו רשות מ"מ בזה שעובר עבירה שמזיק לחבירו ל"מ ע"י שליח דאשלד"ע ולפ"ז קשיא בגיטין מ"א בעבד של שני שותפים דלד"ה יכול לשחרר אחד חלקו בשטר והרי תוס' כ' בגיטין כ"ג ע"ב דמשחרר חצי עבדו ל"מ ע"י עצמו דל"ש גיטו וידו באין כאחד דאין לו רק חצי יד וכ"כ בפנ"י בדף מ"ב וכן הוא בירושלמי פ"ק דקדושין ה"ג ומשמע דאף דעבד של ב' שותפין ל"ש גיטו וידו באין כאחד, רק בעי זיכוי ע"י אחר ואיך מהני זיכוי ע"י אחר לחצי' והרי גורם היזק לחבירו שיכופו הב"ד לשחררו ונהי דא"צ לשלם דבשלו עביד כמ"ש בתשוב' במ"א מ"מ איסור עושה ונימא אשלד"ע והרי הקצה"ח סי' רפ"ב הוכיח מתוס' ב"מ ע"א דגם בזכי' הוא ג"כ שלוחו של המזכה והרי הוא עושה איסור ולפמ"ש לעיל דכיון שיש היזק לחבירו ולאחד ריוח ל"ש ואהבת לרעך כמוך דגם חבירו רעהו ניחא דגם עבד בכלל רעהו כמ"ש סי' תרצ"ה לענין משלוח מנות ובראי"ם פ' משפטים ובפמ"ג פתיחה כוללת ח"ב סי' י"ח ע"כ ל"ה איסור דאורייתא שוב עיינתי בירושלמי פ"ק דקדושין ה"ג ומשמע שם דעבד של שני שותפין יכול לזכות שחרור בעצמו לרבנן ומה"ט לא פליגי רק במשחרר חצי עבדו ול"ק קו' הנ"ל די"ל דשחרר ע"י עצמו ובב"ק ל"ג ע"ב אמרינן בשור שהזיק הקדישו מוקדש משום דר' אבהו וכ' תוס' דבתם הקדש מפקיע מידי שעבוד ולהנ"ל לפ"מ דאמרינן תמורה כ"א אין אדם מתכפר בדבר הבא בעבירה (וע' לעיל סי' ו' אות ב' מ"ש בזה) א"כ אם הקדישו לחטאת לא יתכפר בו דעשה איסור בהקדישו שגרם היזק לחבירו ולא משמע כן (ולעיל סי' ל"ב אות א' נסתפקתי במזיק אי פסול לעדות משום

דכתיב חבול רשע גזילה ישלם וכעת מצאתי למהרי"ט ח' אה"ע סי' מ"ה שכ' דמשום קרא זה לא נפסל לעדות דל"ה רק דברי קבלה ומצאתי בספר אמרי בינה ה' עדות סי' ל"ד שמפלפל בזה ואכ"מ): יד ולדינא ודאי במוסר ממון איסור דאורייתא אך נ"ל דלא נפסל רק מדרבנן בעבירה שאין בו מלקות ע"כ היכי שיש לו התנצלות אין לפסלו עולמות אם לא שמוחזק בכך ומ"מ יש לקנסו ולהעבירו על איזה זמן כפי ראות עיני הדיין אם לא יציית דינא כמ"ש לעיל ומ"ש כת"ה דבעניני מסים ל"ה מוסר כיון שמחויב לשלם כמ"ש הרמ"א סי' שפ"ח ס' י"ב במי שחייב לנכרי כבר ראה דברי ירושלמי ריש פאה גבי לשון הרע בהאי חנותא דכתנא הוה להון צמית והוה חד דמתקרי חובץ ואר"י זה אבק לשון הרע אף שהיו חייבים לעבודת המלך הרי דיש חילוק בין חיוב ממון ממש וע' בתשובת שואל ומשיב מה"ק ח"א סי' כ' שכבר זכה בראי' זו ע"כ בודאי יש לקנסו כנ"ל וע' בתשו' פרח מטה אהרן ח"א סי' נ"ב מבואר להדיא דיש חילוק בין חוב לעכו"ם שכ' הרמ"א בח"מ סי' שפ"ח סעיף י"ב ובין מוסר למבריח מכס עיי"ש וע"כ לדבריו האי דירושלמי דפאה דל"ה רק אבק לשון הרע משום שלא מסר להדיא רק הזכיר שם חובץ וזה לשון הירושלמי שם חנותא דכתנא הוה לון צמות והוה תמן חד דמתקריא בר חובץ ולא סליק אמרי מה אנן אכלון אמר חד חובצא אמר אתי חובץ אמר ר"י זה אבק לשון הרע עיי"ש: ט"ו וכת"ה הקשה על הר"מ שכ' בפי"א מעדות המומרין וכו' לא הוצרכו חכמים לפוסלן וכו' ולמ"ל זאת תיפוק לי' שאינו בזוממי זוממין כמ"ש הר"מ פ"כ מעדות הרי זה כטרפה שאין זוממיהן נהרגין. ובשלמא אם לא בעינן בממון עדות שאי"ל ניחא אבל להפוסקים דבעי עשאי"ל קשיא דאף דממונם אסור לאבד ביד מ"מ ע"י גרמי או גרמא מותר כמ"ש הש"ך ולפענ"ד לפמ"ש נוב"י ק' אה"ע סי' ע"ד דעד אחד שהעיד לחייב שבועה והוזם אינו לוקה מלא תענה הרי דע"א בחיוב שבועה ל"ב עשאי"ל דלא משכחת הזמה כלל א"כ בע"א ל"ב עשאי"ל לחייב שבועה נ"מ מ"ש הר"מ דמוסר ומומר וכו' פסול לעדות דל"מ אף לחייב שבועה דל"ב עשאי"ל וכן מיושב קו' בשמים ראש סי' ע"ג (ע' בספרי חא"ח סי' ה' אות י"ג באריכות) למ"ל קרא דאו ראה דסומא פסול לעדות ת"ל דהו"ל עשאי"ל דל"ה בר עונשין לר"י ולהנ"ל ניחא דנ"מ דאפי' לשבועה אינו זוקק אף דל"ב דין הזמה בזה וכן לפמ"ש בתשו' רע"א סי' קע"ו דב' עדים המכחישים לפטור נגד ב' עדים ל"ב בהמכחישים עשאי"ל דאף אם יוזמו לא ילקו מלא תענה מיושב קו' וגם קו' בשמים ראש דנ"מ דפסולין אף להכחיש עדים אף דל"ב בזה דין הזמה הן אמת דאני בתשו' כתבתי דלא כנוב"י אלא דגם בעד המחייב שבועה אם יוזם ילקה מלא תענה וגם כ' דלא כתשו' רע"א דעדים המכחישים אם יוזמו ילקו מלא תענה. (וציינתי בקצרה לעיל סי' א' אות

י"ב) ולפ"ז למ"ד בממון בעי עשאי"ל גם בע"א לחייב שבועה בעי עשאי"ל ואם יוזם ילקה מלא תענה וכן בעדים המכחישים ול"ש ב' תירוצים הנ"ל וגם אין לומר דאצטריך שיהיו פסולים לעדות אשה דל"ב עשאי"ל דגם בזה אין לוקין מלא תענה כשהוזמו כמ"ש נוב"י אה"ע סי' מ"ו אך לדעתי לוקין מלא תענה דאין הפי' והצדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע דבעי שעדות הראשונים ירשיעו את הצדיק אך אף אם עשו פעולה אחת בשקר לוקין ולפ"ז בעי בעדות אשה עשאי"ל לענין לא תענה. אך נ"ל דנ"מ שיהי' פסול אף לעדי חתימה בגט דבזה ודאי ל"ב עשאי"ל כמ"ש בנתיבות סי' כ"ח:

טז אברא דקשה על מ"ש לעיל דלא כנוב"י, רק בע"א המחייב שבועה לוקין מלא תענה דמבואר ברמב"ם פכ"א מעדות דעד שהעיד בטומאה והוזם משלם ממון הרי דשייך הזמה בע"א דלא כקצה"ח ס"ס ל"ח רק במחויב שבועה אין משלם ממון כמבואר בב"מ ד' ומ"מ לוקה מלא תענה שהרי העיד שקר בדבר שיש בו תועלת וכ"כ באמרי בינה דיני עדות סי' ה' א"כ קשיא בב"מ ד' מה לעד אחד שכן אינו בהזמה והרי אי ממונא לקולא כדאמרינן בכתובות ל"ב א"כ בע"א דליכא ממון רק מלקות חומרא הוא לגבי העד ומה הקשה בגמ' ואולי זה הפי' בגמ' ור"ח תורת הזמה ל"פ דכיון דאיכא מלקות בע"א מ"ה תורת הזמה לא פריך ודוק. והנני ידידו:

בשולי המכתב ראיתי בפנים יפות פ' יתרו הקשה אשיטת רש"י נזיר ד' דנזיר מותר לקדש ביין דקידוש דאורייתא ומושבע ועומד מהר סיני וכ"כ בדף ע"ד א"כ מה מקשה בעירובין אהא דמערבין לנזיר ביין הא לא חזי ליה והרי חזי ליה שיקדש עליו ואף דבעי ב' סעודות הרי משכחת לה שמערב בסעודה אחת פת וסעודה יין עיי"ש ולא קשה לפענ"ד דבעירוב בעי סעודה הראוי' מבעוד יום כדאמרינן דף ל"ו ונזיר ביין ודאי אינו רשאי לקדש מבע"י דעדיין ל"ה קידוש דאורייתא ואע"ג דמרדכי רפ"ב דמגילה הובא במג"א רס"ז כ' דמקדש בתוספת שבת א"צ אח"כ לקדש דע"י קידוש דרבנן יוצא קידוש דאור' מ"מ נזיר ודאי אסור לקדש אז ביין ע"כ שפיר אמרי' דלא חזי לי' ומה"ט שפיר מוכיח בפסחים כ"ג דיין לנזיר מותר בהנאה דאס"ד אסור בהנאה מבע"י כיון דאסור בשתיה אסור בהנאה ג"כ ודוק. ולזה הערני קצת חתני הרה"ג מהר"ג נ"י. ואף דמשמע מדברי המרדכי הנ"ל דלמ"ד תוספת שבת דאורייתא יוצא ידי קידוש דאורייתא י"ל דחזי לנזיר בעת שהוא תוספת שבת קודם חשיכה מ"מ הרי מבואר בריטב"א עירובין ל' ע"ב גבי מערבין לגדול ביום הכפורים הואיל וחזי מבעוד יום הכונה דהעירוב קונה קודם שמתחיל תוספת יוה"כ וכיון דבעי שהעירוב יהי' חזי קודם תוס' שבת הרי אז לא חזי לנזיר ע"כ ל"ק קושיא הנ"ל אך לפ"ז קשה להיפך אמאי מערבין לנזיר ביין הואיל וחזי לאחרינא והרי כ' הריטב"א

דף ל"ח ד"ה ואלא הא דתנן ר"א אומר מערבין בביאור דברי תוס' שם דהיכי דחזי לדידי' בלילה ל"מ עירוב דחזי לאחרינ' מבעוד יום דמסתמא על דעת סעודתו דחזי' ליה קונה עירוב עי"ש א"כ לרש"י דלנזיר חזי' בלילה יין לקידוש לא ליקני עירוב דחזי לאחרינא בשלמא אם מערב ביין הראוי לב' סעודות ניחא דכיון דלא חזיא לדידי' רק מקצת ע"כ עירב אדעתא דאחרינא ומ"ה מהני משא"כ אם עירב במקצת יין ומקצת פת לא ליהני העירוב. וי"ל דבזה מיושבין דברי רש"י פסחים כ"ג שפי' דמערבין לנזיר ביין הואיל דאי בעי מיתשל עלי' ותוס' כ' הואיל וחזי לאחרינא ודברי רש"י תמוהין דהרי באמת מהני עירוב במידי דחזי לאחרינא אף דל"ש הואיל כדמוכח בעירובין דלרבנן אפי' אם ל"ש הואיל דעל שבות גזרו ביה"ש מ"מ מהני עירוב וכבר תמהו בזה המפורשים להנ"ל נכון דרש"י כשיטתי' דיין חזי לנזיר בלילה ול"מ מה דחזי לאחרינא וע"כ פי' הואיל דאי בעי מיתשל ואגב שמפרש בנזיר כן פירש"י בתרומה ג"כ כן אף דבתרומה א"צ להואיל דאי בעי מיתשל כדמוכח בעירובין ודוק:

סימן נ

להרב החריף ובקי בכל חדרי תורה מוה' ישראל פרנס נ"י דומ"ץ דק"ק טארנאפאל:

בדבר שאלתו בשו"ב מכפר שהי' לאנשי הכפר מחלוקת עמו והזמינהו לדין לפני רב סמוך ולא רצה לבוא ונתן עליו סירוב וקבלו עליהם בחרמות שלא לאכול משחיטתו. ורב אחד מפורסם נתן להם רשות למנות שו"ב אחר ומינו אחר. ואח"כ עשו מקצת בני קהלה שלום את השו"ב שהי' מכבר. והוא שוחט להם ומקפח פרנסת השו"ב החדש והשו"ב שהי' מכבר טוען שהשו"ב השני מקפח פרנסתו מה דינם:

א' תשובה אם אמת הדבר שהזמינו השו"ב לד"ת ולא רצה לבוא ונתן רב עליו כתב סירוב היו רשאין לקבל להם שו"ב אחר. הנה בדין אם מסרב פסול לעדות יש לעיין דהגם דלא הוה גזלן כיון דלא נודע אם חייב כלום טרם יקוב הדין והוא אומר שאינו חייב. מ"מ על מצות עשה ודאי עובר דאם נאמר דאלה המשפטים קאי על הדיינים ועל הבע"ד כדממעטינן לפניהם ולא לפני ערכאות א"כ הוא עובר בעשה. אך אף אם נאמר דזה ל"ה עשה מ"מ כיון דכתיב ועשית עפ"י הדבר אשר יגידו לך ועפ"י התורה אשר יורוך וכ' החינוך מצוה תצ"ה דבכלל המצוה לשמוע ולעשות בכל זמן וזמן כמצות השופט ורק שהחינוך כתב כלומר החכם הגדול אשר יהי' בינינו בזמנינו אמנם לפי מה שכ' הפוסקים דכל רב שבעיר הוא כב"ד הגדול ע"כ אם הזמינו הרב לדין ולא בא. הוא עובר בעשה. אמנם אם עובר בעשה בשוא"ת לא נפסל לעדות כמבואר בנתיבות סימן ל"ד, אך נ"ל דגם הוא עובר בלאו דלא תסור דהוי לאו שנתן לאזהרת מיתת ב"ד. דעיקר הלאו

הוא על זקן ממרא כמ"ש הלח"מ פ"א מהלכות ממרים בשם קרית ספר מ"מ הדבר ספק אם יש בזה לאו דלא תסור ועוד דרוב הפוסקים ס"ל דאף אם עובר בל"ת בשוא"ת לא נפסל לעדות אף מדרבנן כהכרעת הריב"ש בנשבע שיאכל ולא אכל דלא נפסל. והנה בדברי קבלה ודאי עובר כדמוכח מש"ס דמ"ק דקבעינן זמנא ומנדינן אם לא בא אך דעת מהרי"ט חאה"ע סי' מ"ה דרשע דדברי קבלה לא נפסל לעדות וקצת פוסקים חולקים עליו. ולדינא נראה דקודם הכרזה ודאי לא פסול לעדות אך הב"ד יכולים להכריז עליו כמו שיכולין לעשות לו כפי' ועיין בתשב"ץ ח"ב סי' ר"ץ דהולך בערכאות פסול לעדות. ומשם אין ראי' דשם עובר בקו"ע ומתשו' בית יעקב סי' ל"ג משמע דמסרב לא פסול לעדות מדכתב שם דפסול להיות דיין משום התקוששו וקושו דכיון שאינו דנין אותו אינו דן ותיפוק לי' דכל הפסול להעיד פסול לדון כמ"ש הטור ומוכח מש"ס דנדה ומוכח מזה דכשר להעיד. אך לפמ"ש אין משם ראיה דפסול לעדות ודאי ל"ה קודם שהכריזו עליו ומ"מ לדון פסול אך הב"ד יכולים להכריז עליו לפסלו לעדות כיון דהוי כפורק עול ובפורק עול כבר כ' הנתיבות דאף במ"ע פסול לעדות בשוא"ת. וזה דלא כמ"ש בתשו' חסד לאברהם ח"מ סי' ו' דלא נפסל לעדות. אך בזמה"ז כיון שבעו"ה רבים מתפרצים אין לפוסלו לעדות אם יסרב לבוא לדין כעין שכתב בתשו' רש"ל ובתשו' רמ"א ופליתי סי' ב' לענין מוסר [הובאו לעיל סי' מ"ח]:

ב' מ"מ לענין שו"ב ודאי יכולים להעבירו ולמנות אחר דכיון דהב"ד יכולים לנדותו וכש"כ שיכולים להעבירו ובודאי אדעתא דהכי לא מנהו אנשי קהלתו שיעשה אפקרותא ע"כ אם ירד אחר לאומנתו ל"ה השגת גבול מ"מ י"ל דאם השוחט רוצה לקבל עליו הדין ויש לו התנצלות למה לא בא לדין וכשיקיים כד"ת חוזר לאומנותו ואף דמבואר במג"א בסי' קנ"ג בשם המרדכי דאם מחמת אונס עבר חוזר לשררתו ואם מחמת עבירה עבר אינו חוזר לשררתו:

אפי' עבר בשוגג כמבואר בר"מ פ"ז מרוצח מ"מ דברי המג"א צ"ע דהרמב"ם פ"ז מרוצח כ' דרוצח שגלה אינו חוזר לשררתו הואיל ובא תקלה גדולה ע"י משמע דבשאר עבירות חוזר לשררתו ומצאתי בפרמ"ג שם שכבר תמה בזה האלי' רבה ועיי"ש שמביא בשם חמד משה שאם העברתו מחמת אונס הראשון חוזר לעבודתו והשני נדחה לגמרי ואם העבירו מחמת מחלוקת הראשון יש לו ב' חלקים והשני חלק שלישי כדאשכחן בברכות כ"ח בר"ג שדרש ב' שבתות לגי' הרמב"ם בהקדמה לפי' המשנה יבמות וראב"ע שבת אחת והנה אין לדמות דין זה למ"ש באשל אברהם סי' נ"ג ס"ק ו' בשוחט שהניח בנים קטנים והחזיק אחר והגדילו הבנים דאמרינן כיון שנדחו נדחו דשם לא היה להבנים

רק מכח ירושה וכיון דאפסקי אחר ל"ש ירושה דירושה אין לה הפסק וכיון שלא ירשו בשעת מיתה אמרינן כיון שנדחו נדחו משא"כ כשהשו"ב נדחה מחמת עבירה בשוגג או מחמת מחלוקת כשהוא חוזר לאומנתו השני נדחה ויש בו השגת גבול. אך כבר כתבתי דאם מחמת מחלוקת הפמ"ג מביא ראיה מש"ס דר"ג דיש להשני חלק שליש. אולם יש לחלק דשם בר"ג כיון דצערי' לר' יהושע לא דנו לר"ג כירד מנשיאותו מחמת אונס וגם שם הי' מחלוקת לשם שמים ומי יודע אם בנידון דידי' מינו אחר מסבת מחלוקת לשם שמים ומה שלא בא לד"ת ההכרח לשמוע דברי השו"ב שמתנצל א"ע ולבחון אם יש בדבריו ממש. ואם השו"ב השני נמנה עפ"י רב מפורסם אולי נעשה זאת עפ"י השתדלות האנשים העומדים על הפקודים. וגם בדבר החרם והנדר שחתמו אנשי קהלתו ההכרח לחקור אם חתמו כדין ואם נשאלו על נדרם לחכם על כן ההכרח שיבואו שני השוחטים לד"ת אצל ב"ד הסמוך. והנני ידידו:

סימן נא

בעזה"י בפסחים במשנה ר"פ אלו דברים ובסוגיא דשוחטין וזורקין על ט"ש שם דף ץ' וסוגיא דנדה ס"ט ע"ב בי"ב שאלות ששאלו אנשי אלכסנדריא את ר"י בן חנינא. דרשתי ת"ל בק' ברעזאן ובק' קראקא שנת תרכ"ג: א' בישוב דברי רש"י שפירש במתניתין דאלו דברים טעמא דהזאה משום מתקן ובגמ' אמרינן טעמא משום שמא יעבירנו ד' אמות בר"ה. נ"ל בדרך זה דרש"י הקשה בסוכה דף מ"ג אמאי אמרינן שמא יעבירנו ד' אמות ולא שמא יוציאנו מר"ה לרה"י. ותי' דאף אם יוציא פטור כמו בהמפנה חפציו מזויות לזויות ונמלך עליהן להוציאן. וביאור דברי רש"י דלזה ל"ח שיוציא רק שיפנה מזוית לזוית וישכח ויוציא ועיין פ"י ובזה פטור והתוס' הקשו על זה דא"כ גם בד' אמות בר"ה נמי פטור אם לא הי' בדעתו בעת עקירה רק לפנות ב' אמות עיי"ש. ואמנם הנה ר"א ס"ל בכריתות דף י"ט ע"ב דחייב על גמר מלאכה לבד עיי"ש גבי הגביה חפץ בין השמשות וקצת עשה היום ומקצת למחר. דמקשה שם דלר"א ליחייב על גמר מלאכה ומשמע דלר"א חייב על ההנחה לבד. והדבר תמוה דמשמע דעל מתניתין דריש שבת אין חולק וגם על הך דהי' טעון חפץ מבעוד יום דפטור לא נמצא שום חולק ומצאתי שהרגיש בדבר בספר מגן אבות. אבל לדעתי הדבר נכון. דבאמת זה עוקר וזה מניח ילפינן מנפש אחת בשבת צ"ג דפטור וע' בתוס' דמשמע דקאי על הוצאה עיי"ש. ועיין בשבת דף ב' ובזה לא יחלוק ר' אליעזר. אך זה בהוצאה לבד אבל במעביר ד' אמות בר"ה י"ל דחייב לר' אליעזר על גמר מלאכ' דזה לא ילפי' מקרא ול"ש בזה שלא יהי' טפל חמור מן העיקר דמעביר מלאכה אחרת בפ"ע ול"ה תולדה דהוצאה אך מלאכה אחרת מהלמ"מ והר"ן

ז"ל כתב דמעביר תולדה דהוצאה ובירושלמי יש מחלוקת בזה עיי"ש ובבבלי משמע דהוי תולדה ועיין פמ"ג פתיחה להי' שבת שמפלפל בדברי הר"ן ועכ"פ יש מקום לומר דלר"א דחייב על גמר מלאכה נהי דבהוצאה פטור במעביר חייב. ובזה יתכן הסוגיא בכריתות דמשמע לגמרא דמיירי ר"א גם במעביר ד' אמות. ועל זה מקשה שם כן נ"ל בישוב הסוגיא התמוה ולפי הנ"ל יתכן בסוגיא דידן לר"א קאמר שמא יעבירנו ד' אמות בר"ה דלר"א חייב על גמר מלאכה אבל בהוצאה פטור במפנה חפציו גם לר"א משא"כ לר"ע דגם במעביר פטור בלא הי' עקירה משעה ראשונה. ולעקירה ל"ח כמ"ש רש"י בסוכה ולכן קאמר רש"י הטעם לר"ע משום מתקן ודוק:

ואף דבשופר ולולב ס"ל, גם לר"ע החשש שמא יעבירנו שם קאמר רבה להדיא שמא ילך אצל בקי ויעשה הוצאה משעה ראשונה לכך וכאן קאמר רבה שמא יטלנו בידו ויעבירנו משמע דיטלנו בידו שלא להוציאו ואח"כ יעביר דלזה ל"ח בהזאה שילך אצל בקי דעל כרחך אין חשש שהמזה יעבירנו כמו שהקשה תוס' דנושא מי חטאת טמא ומטמא המים וע"כ אין חשש רק שהניזה יעבירנו והוא א"צ לילך אצל בקי. ולא חיישינן רק שיטלנו בידו וישכח ויעביר ד' אמות ולר"ע פטור בכה"ג. (ועוד י"ל דברי רש"י דהפ"י כ' דחיישי' שיוציא דיסבור דמכשירין דוחה שבת כמו דס"ל לר"א וכאן לר"א אינו דוחה ג"כ דגברא לא חזי ולר"ע הוי ב' טעותים חדא דמכשירין דוחה שבת. ועוד דגברא לא חזי ולזה ל"ח ומש"ה הוצרך רש"י לומר טעמא דמתקן משא"כ לר' אלעזר הוי רק טעות אחד וחיישינן שיטעה). ובגוף הדבר לענין גמר מלאכה לר"א עדיין צ"ע. ועיין בכתובות ל"א דמשני על מתניתין דגונב כיס כגון שהגביהו על מנת להוציאו. ומקשה וכה"ג מי מחייב ומדלא מוקי כר' אלעזר דמחייב על גמר מלאכה והרי הך מתניתין בלא"ה מוקי כר' אלעזר דצידי ר"ה כר"ה דמי. ונוקמא בכולה כר' אלעזר והרי מדשני כבן עזאי דלא דהלכתא ג"כ וע"כ מוכח דלר' אליעזר ע"כ בהוצאה אינו חייב על גמר מלאכה:

ב' עוד נ"ל בישוב דברי רש"י דהתוס' בסוכה הקשה על רש"י שתי' דמ"ה לא נקט הוצאה דבהגביהו ע"מ ליטלו ונמלך להוציאו פטור והקשו על זה דגבי העברה נמי אם מתחלה נטלו ע"מ שלא להעבירו ארבע אמות אעפ"י שהעבירו אחרי כן לא מחייב עיי"ש. והקשיתי על דברי התוס' שהחליטו בבירור דבכה"ג פטור והרי זה פלוגתת אביי ורבא בשבת ע"ב בנתכוין לזרוק שתים, וזרק ארבע ולכאורה ה"ה בנתכוין להעביר שתים והעביר ארבע. ולאביי חייב בכה"ג. ועוד דאם כונתם נטלו ע"מ שלא להעבירו ארבע אמות היינו שלא נתכוין להעביר אפי' כל שהוא מאי הקשו על רש"י הרי י"ל מ"ה לא נקט הוצאה דאם נתכוין להוציא מפינה לפינה פטור ובד' אמות אם אך נתכוין להעביר אפי'

מפינה לפינה פחות מד' אמות חייב. ואמנם לכאורה יש לחלק בין נתכוין לזרוק שתים דשם אין בידו כמה לזרוק ונכנס עכ"פ לבית הספק. אבל בנתכוין להעביר ד' אמות יש לומר לכ"ע פטור. ויש עוד להבין החילוק בין זורק למעביר דלפי מה דמשמע מסוגיא שם דקאמר בשלמא לאביי משכחת לה דידע באיסורי שבת וקא טעי בשיעורן והיינו דמכוין עכ"פ לחצי שיעור. א"כ לפי המבואר בפתיחה לפ"מ ה' שבת החילוק שבין מעביר פחות מד' אמות דאין כאן איסור כלל כמבואר להדיא ברמב"ם פי"ב משבת הט"ו דדוקא פחות פחות מד' אמות איכא איסורא דרבנן והתירו משום הפסד ממון אבל בפחות מד' אמות לבד אין כאן איסור כלל ומותר לכתחילה אבל לזרוק אסור אפילו פחות מד' אמות מדין חצי שיעור ובמקום אחר ביארתי בגוף הסברא דלא אסור במעביר פחות מד' מדין חצי שיעור עפ"י מה שכתב הר"ן בטעם ד' אמות דהוי כרשות שלו ומ"ה אסור להעביר ד' אמות דהוי כמוציא מרה"י לר"ה א"כ בפחות מד' דהוי כרה"י ואין כאן אפי' חצי שיעור דהב' אמות אחרונות העיק' בזה דאז הוי כמוציא מרה"י לר"ה ול"ש חזי לאיצטרופי דהעיק' ב' אמות אחרונות. ובלא"ה ל"ש חצי לאצטרופי בב' אמות דעכשיו כשעש' הנחה אחר ב' אמות לא חזי לאצטרופי שוב ואינו דומה לחלב דגם אחר אכילה חזי לאצטרופי משא"כ בב' אמות והניח. וכן מצאתי במגן אבות שבת ע"ב בסוגיא הנ"ל אבל זה לא נהירא לי דמ"מ איך מותר להעביר הב' אמות הרי בטרם שהניח חזי לאצטרופי. והסברא הראשונה שכתבתי הוא יותר נכון לפענ"ד ועכ"פ י"ל דע"כ לא פליגא אביי אך בזורק דאיכא איסור דרבנן כמ"ש בשם הפ"מ. אבל לא במעביר:

ג' אמנם להמעיין היטב בסוגיא בנתכוין לחתוך תלוש וחתך מחובר דהוי היתר גמור. וכן בלשון רבא דאמר פטור דהא לא קמכוין לזריקה דאיסורא והגמ' קאמר הצריכא אי אשמעינן קמייתא בההיא קאמר רבא דהא לא קמכוין לחתיכה דאיסורא אבל נתכוין לזרוק שתים דארבע בלא תרי לא מיזרקא לי' אימא מודה לאביי ול"ק דכאן עכ"פ מכוין לחצי שיעור שאסור ושם נתכוין לדבר המותר לגמרי משמע דטעם אביי ל"ה משום דעכ"פ אסור מפאת ח"ש הגם שיש לשום בכונת הגמ' כן. אבל מפשטא דלישנא דקאמר דלא נתכוין לזריקה דאיסורא משמע דהטעם רק דנתכוין לזרוק עכ"פ ב' אמות ובזה נעשה מחשבתו עכ"פ ולפי"ז ה"ה בעשה עקירה ע"מ להעביר ב' אמות והוציא ד' אמות ג"כ חייב לאביי ודוק. ולפ"ז שוב נתעוררה הקושיא הראשונה דמה הקשו על רש"י ועוד דהראב"ד חולק על רמב"ם בפי"ב משבת ולדידי' משמע דאף פחות מד' אמות אסור להוציא מדרבנן ולשיטה זו ודאי אין חילוק בין מעביר לזורק:

ד' ובזה הי' מקום לישב הסתירה שבדברי התוס' דבסוכה הקשו התוס' על רש"י דא"כ גם במעביר ד' אמות פטור ובמגילה הביאו התוס' תי' של רש"י ולא הקשו כלל ולהנ"ל י"ל דבאמת קשה על קו' התו' בסוכה דבמעביר ג"כ פטור. והרי לאביי חייב כנ"ל. ואולי רבה כאביי ס"ל ועיין לקמן ובביאור דברי רש"י י"ל דבאמת כבר הקשה הפ"י אמאי חיישי' שיוציא מרה"י לר"ה ממנ"פ אי יזכור שהוא שבת לא יוציא ואם ישכח שהוא שבת אין מועיל מה שאסרו חכמים. אך י"ל שיזכור שהוא שבת ורק שיסבור שמותר להוציא פחות מד' אמות וישכח ויעביר ד' אמות ועיין פ"י למגילה מזה. ואמנם כבר כ' בסברות אבייי דבנתכוין לזרוק ב' וזרק ארבע נתכוין לחצי שיעור דעכ"פ איסור איכא. ומעתה כ"ז שלא לצורך מצוה. אבל בהוציא הלולב לילך אצל בקי כיון דהוא מצוה דאורייתא נהי דמכשירי מצוה אין דוחין את השבת אבל איסור דרבנן מותר לעבור לצורך מצוה דאורייתא ואף אם נאמר דחצי שיעור אסור מן התורה י"ל דמכשירין אין דוחין משום דל"ה בעידנא ובשושנת העמקים סי' ב' כ' דהיכי דאין לוקין על הל"ת כגון בח"ש ל"ב בעידנא ונמצא דבלולב אם נתכוין ועשה עקירה להוציא ב' אמות ואח"כ הוציא ד' לא נתכוין אפי' לאיסור דרבנן דמותר במקום מצוה בכה"ג. גם אביי מודה דפטור. ושפיר הקשו התוס' וכ"ז בסוכה דהוי לענין מצוה דאורייתא אבל במגילה דהוי דרבנן ומכשירי' אין דוחין אפילו איסור דרבנן ולראב"ד פחות מד' נמי איסור דרבנן. ומעתה אם יעקור אדעתא להעביר ב' אמות ויעביר ד' חייב לאביי. ושפיר הביאו מעצמם תירוץ רש"י והוא דבר נחמד אך באמת רבה אית ליה להדיא ב"ק כ"ו נתכוין לזרוק שתים וזרק ארבע פטור מלאכת מחשבת אסרה תורה ושפיר הקשו התוס'. על רש"י בסוכה וגם לפמ"ש לעיל דגם במעביר פליגא אף דליכא איסור כלל ליתא לדברינו וע' לקמן גם בלא"ה לפמ"ש התוס' בב"ק ובשבת הך פלוגתא דנתכוין לזרוק שתים היינו:

קסבר שהוא שתים ונמצא ארבע אבל בנתכוין לשתים וזרק ארבע לכ"ע פטור ומעתה שפיר הקשו התוס' לשיטתם דבעקר אדעתא דשתים והעביר ארבע לא הי' עקירה משעה ראשונה לכך ולכ"ע פטור אבל רש"י לא ס"ל שיטה זו: ה ועכ"פ היוצא מהני מילי מעליתא לסוגיא דידן. הנה לפי היוצא מדברי רש"י כריתות דף י"ט ד"ה מיבעי ליה פרט למתעסק דר"א דדריש פרט למתעסק לי"ל מלאכת מחשבת. דלא ס"ל כסברת התוס' בסנהדרין דף ס"ב דנתכוין לחתוך את התלוש ונמצא שהוא מחובר אבל בנתכוין לתלוש וחתך מחובר אחר בלא"ה מיפטר משום מלאכת מחשבת דלא נעשה מחשבתו ורש"י ס"ל דפלוגתא דאביי ורבא למ"ד מתעסק פטור והוא לא ס"ל דבעי מלאכת מחשבת עיי"ש באופן דלמ"ד מלאכת מחשבת פטור בנתכוין לזרוק שתים וזרק ארבע ודאי פטור והכי

ס"ל לרבה בב"ק ופלוגתא דאביי ורבא למאן דלא בעי מלאכת מחשבת רק פטור משום מתעסק ולאביי זה ל"ה מתעסק דנתכוין לזריקה עכ"פ ורבה דפטר בב"ק משום מלאכת מחשבת ס"ל דזה ל"ה מתעסק. וזה הדרך הנכון יותר לשיטת רש"י ופירושו:

והנה כבר כתבתי דבשופר ולולב קאמר הטעם שמא ילך אצל בקי דשם חיישינן באמת שיוציא להדיא ד' אמות שיסבור דמותר להוציא כמ"ש הפ"י וכאן ל"ק שילך אצל בקי דהחשש הוא רק על הניזה דהמזה בלא"ה לא יוציא שנטמא במשא המי נדה ונפסל מלהזות דבעי והזה הטהור על הטמא ובניזה ל"ח רק שמא יטלנו בידו לטלטל פחות מד' אמות ואח"כ יוציא ד' אמות. ולפ"ז יקשה קו' התוס' בסוכה דלא הי' עקירה משעה ראשונה אך רבה אזיל אליבא דר"א דהוא דריש בה פרט למתעסק ולא ס"ל מלאכת מחשבת ולדידי' נתכוין לזרוק שתים וזרק ארבע חייב ושפיר קאמר שמא יעבירנו (ועיין מה שאבאר לקמן מה דהקשה ולר"א נעברי') אבל לר"ע דס"ל מלאכת מחשבת בזבחים דף צ"א ומוכח כן מכמה דוכתא וגם מתיר דשא"מ בכל דוכתא ל"ח שמא יעבירנו בהניזה דל"ש שילך אצל בקי ולשמא יטלנו לטלטל פחות מד' ויעביר ד' ל"ח דבזה פטור מטעם מלאכת מחשבת כדס"ל לרבה בב"ק. ולכן פירש רש"י משום מתקן. דוק היטב בכל זה:

ו' ודע דקשה הך דנתכוין לזרוק שתים וזרק ארבע דלאביי חייב והא לא הי' עקירה משעה ראשונה לכך כמו במפנה חפצים מזוית לזוית ונמלך עליהן להוציאן דפטור ואולי יש לפרש דהך דנתכוין לזרוק שתים מיירי בעקר אדעתא לזרוק ארבע והי' עקירה משעה ראשונה. ואח"כ לא נתכוין רק לזרוק שתים וזרק ארבע והעקירה הי' אדעתא דארבע אך לדעתי זה דוחק בפירוש הגמ'. ואף אם נאמר דמיירי בעקר מקרקע ועמד לפוש. דהזריקה הוי עקירה דהנחת גופו כהנחת חפץ והזריקה הוי עקירה הרי מ"מ הוי עקירה אדעתא דשתים ואולי יש לומר דגם שם הטעם דהואיל ולא חישב בשעת עקירה אדעתא דהוצאה לא הוי העקירה מלאכת מחשבת וזה נמי טעמא דרבה דפטר מטעם מלאכת מחשבת בנתכוין לזרוק שתים וזרק ארבע. ולפ"ז לר"א דל"ל מלאכת מחשבת לדעת רש"י חייב גם במפנה חפצים מזוית לזוית ונמלך עליהן והוציאן. או שנאמר לחלק בין זריקה דעכ"פ הי' העקירה לזריקה וכל זריקה ספק הוא ול"ש לומר שלא הי' עקירה משעה ראשונה. ועוד יש לומר דזה הוי כמתעסק דבשעת עקירה לא נתכוין להוצאה כלל והוי כנתכוין להגביה את התלוש. אבל בנתכוין לזרוק שתים שפיר חייב דבשעת עקירה נתכוין לזריקה עכ"פ באופן דטעם במפנה חפצי' הוא מטעם מתעסק או מטעם מלאכת מחשבת ובזה יבא הכל על נכון:

ז' ומן האמור יתיישב קו' אחת חמורה מאד. מה שהקשיתי ומצאתי שכבר הקשה כן הגאון מהרש"ק מבראד בספר החיים בסוכה מ"ב דקאמר אביי על הך דמוציא לולב לר"ה בשבת פטור ל"ש אלא דלא נפק בי' אבל יצא בו חייב ומקשה והא מדאגבי' נפק בי' ומאי הקשה ונהי דנפק בי' אבל בשעת עקירה אכתי לא נפיק בי' ונמצא דפטו' על העקירה דהוי טעה בדב' מצוה ומ"ש ממפנה חפצים מזוית לזוית ונמלך עליהן והוציאן פטו' דלא הי' עקירה משעה ראשונה לכך. הואיל דפטו' על העקירה וה"ה כאן. והוא תימא ולהנ"ל יתיישב קצת דהרי בנתכוין לזרוק שתים לא פטו' רק משום מלאכת מחשבת. אבל לא משום דלא הי' עקירה משעה ראשונה ועל כרחך הטעם דלא הי' עקירה משעה ראשונה ג"כ משום מלאכת מחשבת כנ"ל. ובהוציא הלולב לר"ה הי' עקירה אדעתא דהוצאה. והי' מחשבתו לכך ורק דהעקירה לא הי' בחיוב חטאת מטעם טעה בדבר מצוה. שפיר חייב אח"כ על ההנחה. כמו בנתכוין לזרוק שתים וזרק ארבע לשיטת רש"י. ולשיטת התוס' דמיירי בנתכוין לזרוק שתים ונמצא ארבעה ג"כ הרי טעה בדב' המות'. ומ"מ כיון דלזריקה קמכוין אין זה דומה למפנה חפצים דלא נתכוין להוצאה כלל ה"ה בהוציא הלולב הרי כיון להוצאה ודוק:

ח' והנה בגוף הדבר דאמרו הזאה אינו דוחה שבת יש להבין לפמ"ש התו' מגלה דף כ' על הקו' איך טובל ומזה ביוה"כ ותי' דמיירי ע"י קטן. הרי דע"י קטן מותר להזות. ולפ"ז אמאי הזי' אינה דוחה שבת. ומשמע דאינו מביא פסח מפאת כן. ויזה ע"י קטן דהכל כשרין להזות. והיא קושיא גדולה וכעין זה יש להקשות ביומא דף ז'. דלא הי' מזין לכהן גדול בשבת ויזה ע"י קטן. ולכאורה קשיא גם מכהן השורף את הפרה אמאי לא הוזה עליו בשבת ע"י קטן וכש"כ דקשה יותר לפי המבואר בר"מ פ"ב מפרה דהזאה הי' ע"י קטנים אך בזה כבר כתב הנוב"י תנינא חאו"ח סי' קט"ז דכיון שהיו הקטנים יושבים ע"ג דלתות שע"ג בהמות לזרוק לא הי' אפשר זאת בשבת משום דמשתמש בבע"ח. אך בכה"ג לפני יוה"כ קשיא. והנ"ל בזה דבאמת התוס' הקשה איך יעבירנו ד' אמות והרי הנושא מי חטאת טמא ויחזור ויטמא את המים. והקשה במרכבת המשנה. מאי הקשה יחזור ויטמא את המים דל"ק כל כך די"ל מי חטאת שנטמאו מטהרין ולא הקשו יותר שנושא טמא ואיך יזה. והרי טמא אסור להזות דוהזה הטהור על הטמא כתיב כדאיתא במס' פרה דע"כ כונת התוס' דל"ה לצורך הזי' דלצורך הזי' אינו טמא מפאת כן. לכן נ"ל ברור דבאמת אין כונת הגמ' דהמזה יעביר ד' אמות בר"ה דלזה ל"ח דהנושא נטמא ואיך יזה, ולא מהני כלום. ורק חיישינן דהניזה יעביר ד' אמות בר"ה. והיינו דנקט שמא יטלנו בידו. וגם ל"ק שמא ילך אצל בקי דלמ"ל לילך אצל בקי. והרי הוא לא יזה. והמזה לא יעביר ד'

אמות בר"ה דידע זה ל"ה צורך הזי' ויטמא אפי' אם ישכח שהיא שבת לא יעשה כן שלא יטמא. ורק חיישינן דהניזה יטלנו בידו ויעבירנו בר"ה. ואם יטמא הוא לא איכפת לן דבלא"ה טמא. ומעתה התוס' לא הקשו רק מהמים. ומעתה גם קושיתינו ל"ק דיזה ע"י קטן דגם ע"י קטן איכא איסור על הניזה מטעם שמא יעבירנו ד' אמות בר"ה ובשלמא אי הגזירה על המזה שפיר קשה אבל אי הגזירה על הניזה לא קשה כלל דגם ע"י קטן אסור. והתוס' ביומא שפיר כתבו ע"י קטן דשם מיירי ביוה"כ ולמ"ד אין עירוב והוצאה ליוה"כ וליכא חשש שמא יעבירנו בר"ה. וע' בברוך טעם דין עשה דוחה ל"ת פ"ג בשם בינה לעתים דאף אם עירוב והוצאה ליוה"כ מ"מ במעביר ד' אמות ביוה"כ פטור ורק הטעם משום מתקן כמ"ש רש"י ריש אלו דברים. וזה שייך לגבי המזה אבל הניזה לא עביד מידי. ול"ה אפי' מסייע. ולזה שפיר קאמרו ע"י קטן דקטן אוכל נבילות אין ב"ד מצוין להפרישו ואיסור דרבנן ספי לי' בידים. בפרט לצורך מצוה כעין דברי התוס' פסחים פ"ח. משא"כ בשבת דאיכא הטעם שמא יעבירנו דעיקר הגזירה הי' על הניזה בזה אסור אף ע"י קטן. ובזה מיושב למה צריכין שני טעמים משום מתקן ומשום שמא יעבירנו. דנ"מ משום מתקן אסור גם ביוה"כ. ומשום שמא יעבירנו אסור אף ע"י קטן. וגוף הדבר ברור בסברא ונחמד. ומה שהקשה בגמ' ולר"א נעברי' דהא אמר מכשירי מצוה דוחין את השבת באמת צ"ע לפי הבנת התוס' דמיירי שלא לצורך הזי' דכשנושא לצורך הזי' לא נטמא כלל כדאיתא ביומא י"ד וברמב"ם. ומאי מקשה ממכשירי מצוה שידחה שבת. וכבר הרגיש בזה הצל"ח. ואמנם לפי מה שפירשתי דקאי על הניזה יתיישב די"ל ע"כ לא טהור בנושא לצורך הזי' רק המזה. דזולת זה לא מצינו הזי' כלל דוהזה הטהור כתיב. אבל אחר נטמא אף בלצורך הזי'. ושפיר הקשה בתוס' דנושא מי חטאת טמא לפמ"ש דקאי על הניזה. ושפיר הקשה בגמ' ולר"א נעברי' כיון דהחשש דהניזה יוציא לצורך הזי'. ובזה עדיין צ"ע ועיין לקמן וע' בספרי חאו"ח סי' מ"ה הארכתי הרבה בסוגיא זו באופנים שונים עיי"ש דברים ערבים בענין זה:

ט' והנה אם נאמר דלא כהנ"ל ורק דהגזירה הי' על המזה וע"י קטן מותר יש לישב דברי הרמב"ם שפסק בפ"ו מק"פ הלכה ב' דבשביעי שחל בע"פ ל"מ הזי' וראי' מויהי אנשים שהי' בשביעי ולא טבלו ומשה לא אמר להם שיטבלו. והקשו המפורשים הובא בדורש לציון דרוש ה' מיבמות ד' ע"ב דאמרינין ערל מקבל הזיה מאבותינו דעלו בעשירי בחדש. ובעשירי לא מלו משום אונסא דאורחא. והזי' אימת עביד להו. ולהרמב"ם אף אם מלו בעשירי. והוזה הזי' שלישי הי' ההזי' שביעי בי"ד ול"מ הזי' וע"כ הי' הזי' שלישי קודם ומוכח דערל מקבל הזאה. והוא קו' גדולה:

ולהנ"ל י"ל דבאמת הסמ"ג תי' על קו' אמאי לא אמר להו משה שיזו ויטבלו דהי' אז בשבת וכבר נגזרה. אז הגזירה בימי משה דהזי' אינו דוחה שבת. הובאו דבריו במפרש לירושלמי. אבל עדיין קשה הו"ל להזות ע"י קטן. ומוכח עדיין כדברי הרמב"ם דל"מ הזי' בי"ד וליכא למימר כתי' הסמ"ג. וכ"ז למ"ד קטן אוכל נבלות אין ב"ד מצוין להפרישו. ולפ"ז באיסור דרבנן נחית חד דרגא ומותר לספות לי' כשיטת הרשב"א. אבל למ"ד קטן אוכל נבילות ב"ד מצוין להפרישו ואיסור דרבנן ג"כ לא ספינין לי' י"ל עדיין כשיטת הסמ"ג. ומעתה ר"י דהוא בעל מימרא ביבמות. והוא מסופק ביבמות קי"ד אי ב"ד מצוין להפרישו הי' מוכרח לומר בעשירי לא מהלו. דאין להוכיח מאבותינו דלמא ב"ד מצוין להפרישו ומה"ט לא אמר משה שיזו כתי' הסמ"ג ולעולם מהני הזי'. ומ"ה קאמר בעשירי לא מהלו. אבל הרמב"ם דפסק אין ב"ד מצוין להפרישו. ואיסור דרבנן ספי לי' בידים. וקשיא אמאי לא אמר להם משה שיזו ומוכח שפיר דל"מ ההזי' ודוק היטב בכ"ז:

סימן נב

דרוש הנ"ל בסוגיא דשוחטין וזורקין על ט"ש פסחים ץ':

א' בישוב קו' התוס' דף ץ' ע"ב ד"ה שחל שביעי שלו. וא"ת למה אמר להם לדחות לפסח שני יטבלו בו ביום וישחטו עליהם והמפורשים מקשים יותר מזה דלפי המבואר בדף צ"ג בתוס' ד"ה אלו ובגמ' דחייב כרת אם לא טבל. איך לא אמר להם משה כזה. גם ליישב דקדוק עצום בגמ' דקמדייק מקרא דאיש כי יהי' טמא וכ"ת ממאי דהכי סבר לה כר' יצחק וממנ"פ אם מוכח מקרא קמא מאי מקש' ממאי דהכי. ואם מקרא קמא לא מוכח למה מייתי לה לייתי הך קרא בתרא לחודא. וביחוד צ"ע מדברי רש"י זבחים כ"ב ב' ד"ה אי קסברי שכתב ויליף לה מאיש כי יהי' טמא לנפש והרי הגמ' לא יליף רק מר' יצחק נ"ל דהנה לכאורה יש להקשות לפי המבואר בסוגיא דקדושין דילפינן שליחות מושחטו דפסח ואף דמבואר בקדושין כ"ג דכהנא שלוחא דרחמנא ול"ש כל מידי דאיהו לא מצי עביד לא מצי למיעבד שלוחא היינו בשאר עבודות אבל לא בשחיטה דכשרה בזר כמ"ש הפ"י שם. ולפי זה איך שוחטין וזורקין על טמא שרץ או טמא מת בשביעי קודם שטבל. ונימא כל מילתא דאיהו לא מצי עביד לא מצי למיעבד שלוחא כדאיתא בנזיר י"ב. אך באמת הרי יכול לשחוט בסכין ארוכה כדאיתא בזבחים ל"ב ונהי דמבואר בחולין דף ב' ושם בזבחים דלכתחיל' לא ישחוט מדרבנן שמא יגע בבשר. מ"מ לפי המבואר במ"ל בפ"ב מה' ביאת המקדש ה' ו' דכ"ז אי לא מצי עביד מדאורייתא אבל בדרבנן ל"ש למימר הכי. (ועיין בסי' ל"ה באה"ע באבני מילואים לענין יבמה דהיכא שהיא ספק ל"ש כל מילתא דאיהו למ"ע. והוא מתוס' יבמות ק' וי"ל ג"כ הטעם דספקות

דרבנן והדבר תליא בזה. וע' בספרי חא"ח סי' י"ג שהארכתי בפרט זה) והואיל ויכול לשחוט בסכין ארוכה מצי למיעבד שליח. אך אמנם לפי המבואר ביומא מ"א ובמנחות ו' דשחיט' לאו עבודה ופירש הר"י מאורלייניש הואיל דאיתא גם בחולין. א"כ לר"ע דס"ל בשר נחירה הותר במדבר אז הי' שחיט' עבוד' והי' צריך כהן. וכן כתב בלב ארי' בחולין י"ז בשם ספר תולדות אדם. אלא שהקש' שם דא"כ איך יליף רב דשחיטת פרה בזר פסול' דכתיב אלעזר וחוקה והרי אז הי' במדבר וכל שחיטת קדשים בעי כהן דאז הי' עבוד'. אבל לפענ"ד הנה זה לומר דבמדבר הי' שחיט' פסול:

בזר. לא נהירא דשחיט' בזר דכשרה ילפינן להדיא מקרא דוהקריבו בני אהרן מקבלה ואילך מצות כהונ'. וקרא דושחט אבעלים קאי. כמ"ש רש"י ביומא דף כ"ז. וגלי קרא בהדיא דשחיט' בזר כשיר'. אך בשאר הפסולין י"ל הכי. דרש"י בחולין דף ב' כתב דשחיט' בזר כשיר' וה"ה לשאר פסולין. ובאמת טמא מזר ליכא למיליף דבמה תוכיח דכשר' בזר וטמא פסול כדאיתא בזבחים קי"ג. ועיין רש"י זבחים קי"ב ד"ה אין בהם משום זרות שכתב דזרות ושימוש בטומא' מחד קרא נפקא ומאי דמחייב אזרות חייב משום טומא' וכ"ז למאן דיליף בזבחים ט"ו מקרא דוינזרו אבל לא לתנא דבי ר' ישמעאל דיליף מק"ו. ועיין עוד לקמן. א"כ טומא' וזרות לא כתיב בחד קרא ומנ"ל דטמא כשר בשחיט' וע"כ צ"ל דמסברא ידעינין הואיל דשחיט' לאו עבוד' דשייך בחולין. ועיין בתוס' זבחים י"ד ב' ויומא שם שכתבו דשחיט' לאו עבוד' דכשר בכל הפסולין ע"ש. א"כ במדבר דנחירה מותר נהי דזר כשר מקרא אבל טמא לא ודוק:

א"כ במדבר ודאי אין שוחטין וזורקין על ט"ש או טמא מת בשביעי שלו אף אחר הטביל' דשחיט' הי' עבוד' וטמא מחלל ומ"מ בעי שליחות דכשר בזר וקרא דושחטו אבעלים קאי. ומעתה ליכא למיליף כלל דאין שוחטין וזורקין על טמא שרץ מקרא דויהי אנשים אשר היו טמאין דשם במדבר ודאי לא יכלו לעשות הפסח לשחוט עבורן דכל מילתא דאיהו לא מצי עביד. והם טמאין ואף טבול יום ששימש מחלל. ומה"ט נמי לא אמר משה שיטבלו דאז לכ"ע שוחטין כקו' התוס' דל"מ טבילתן במדבר דאז הי' שחיט' עבודה וכ"מ דאיהו לא מצי עביד כנ"ל. ורק דסיגנון הגמ' כך הוא דבאמת ילפינין מקרא דאיש כי יהי' טמא לנפש ושם נכתב בקרא לכם או לדורותיכם. ולדורות דבשר נחירה אסור שחיט' לאו עבוד' ומי לא עסקינין שחל שביעי בערב פסח ואמר רחמנא לדחי. ואקרא דלדורות קשי' לי' דאז שוחטין וזורקין עליו דלדורות אף טמא יכול לשחוט. וע"כ גלי קרא בפסח דאין שוחטין על טמא מת בשביעי שלו ומקש' וממאי דקרא הכי הוא. ותי' דסבר לה כר' יצחק דטמאי מת מצוה שחל שביעי בערב פסח. ויליף מקרא דלא יכלו. הא למחר

יכולין. וא"צ למ"ש התוס' דלמחר יכולין לעשות הם בעצמן רק דליכא למימר בששי. דלמחר אין יכולין אף ע"י שליח דאז הי' במדבר כנ"ל. וכיון דהמעשה הי' בערב פסח בשביעי. ודאי אף מה שהשיב להם הקב"ה איש כי יהי' טמא לנפש נמי מיירי בשביעי דהרי השיב להם כמו שאלתן. ושם נכתב בקרא לדורותיכם. ומזה מוכח דאין שוחטין וזורקין. ומעתה מיושב קו' התוס' דלא אמר להם שיטבלו דהם היו במדבר ולא מהני טבילתן ולדורות באמת מהני טבילה. ורק עכ"פ קרא קמ"ל אין שוחטין וזורקין. והוא לא השיב מטבילה דאז ל"מ טבילתן במדבר. וגם מיושב בזה מאי דתמוה טובא לדברי התוס' דגם באותן אנשים מהני טבילה איך יליף בסוכה מקרא דויהי אנשים דעוסק במצוה פטור מן המצוה. והרי הם לא פטרו א"ע ממצות פסח כיון שיכולין לטבול. והיא תימה רבתה ומצאתי שכבר הרגישו בזה. וגוף הקושיא שמעתי ממורי הרב הגאון מה"ר נתן שטערין זצ"ל האבד"ק ראווא. ולהנ"ל נכון דבמדבר ל"מ טבילתן. גם דברי רש"י בזבחים נ"ב שפירש דיליף מקרא דאיש כי יהי' טמא מיושב דבאמת יליף מקרא קמא ודוק היטב (וע' מ"ש בזה לעיל סי' י"ד אות ה' ו'):

ב' ומעתה דעת לנבון נקל בישוב דברי הרמב"ם בפ"ו מה' קרבן פסח שפסק דטמא מת בשביעי שלו אין שוחטין עליו אף לאחר טבילה והזי'. והקשו עליו מדף ס"ט דהשיב ר"ע לר' אלעזר הזי' תוכיח בטמא מת שחל שביעי בע"פ. ולרמב"ם ל"מ ההזי' והטבילה כלל. וליכא למימר בי"ג מיירי דאז אינו זמן הקרבן ואיך הוכחה הוא זאת לשאר שבותים בע"פ ועיין בלח"מ. ולהנ"ל נכון. דר"ע ס"ל בדף צ"ג דאין שוחטין וזורקין על טמא שרץ והתוס' הקשו שם מנ"ל דהרי רב אך יליף מר' יצחק ור"ע ל"ל דר' יצחק ואמנם לגירסא הישנה בתוס' סוכה כ"ה שם לר"ע מישאל ואלצפן הי' הי' ג"כ בע"פ עיי"ש. ור"ע ס"ל כשיטת הסוברים דשמיני למלואים הי' ביום ח' לניסן ושביעי הי' בע"פ ועיין לקמן. א"כ גם לדידי' מקרא זה מוכח דאין שוחטין וזורקין. וכן כתבו המפורשים. והנה כתבנו לעיל דאף אם בשר נחירה הי' מותר מ"מ שחיטה בזר כשירה דמוכח מקרא דוהקריבו בני אהרן מקבלה ואילך מצות כהונה אך אם שחיטה הוי עבודה טמא לא יכול לשחוט. וזה תליא אי ילפינין זר ששימש מקרא דוינזרו מקדשי בני ישראל ולא יחללו. דלמאן דיליף בזבחים ט"ו ע"ב מחד קרא טמא וזר כל שאין חייב משום זרות אין חייב משום טומאה. כמ"ש רש"י זבחים קי"ג הובא לעיל (וצריך לחלק מבמה דזר כשר וטמא פסול דשם ילפינן זר מוזרק הכהן על מזבח ד'. ובפיגול גלי קרא דשייך בבמה וטמא יליף מפיגול ונותר כדאיתא ברש"י סוף זבחים). אבל אי לא יליף זר וטמא מחד קרא ליכא למילף טמא מזר דבמה תוכיח וביחוד י"ל דבשלמא אי שחיטה לאו עבודה דשייך בחולין כיון דגלי

קרא דזר כשר מקרא דוהקריבו ל"ה חידוש. דל"ה עבודה ויליף לשאר פסולין. משא"כ אי שחיטה עבודה דל"ש רק בקדשים נהי דגלי קרא בזר אבל אין לך אלא חדושו ושאר פסולין לא ילפינין. ובזה מיושב קו' התוס' במנחות ו' שהקשו ארש"י שכתב דכשרה בפסולין דהרי אשחיטת פסולין וזר מייתי לה. דבאמת זר ילפינין מקרא דוהקריבו. ורק דקשיא איך יליף לשאר פסולין וע"כ שחיטה לאו עבודה דשייך בחולין ול"ה חידוש ודוק כי זה ברור. ואמנם אם זר וטומאה בחד קרא כתיב ודאי יליף בשחיטה לטמא מזר. והנה דבר זה ברור בעיני דר"ע לא מוקי קרא דויחללו לזר. דבסנהדרין פ"ג ילפינן טמא ששימש במיתה בידי שמים. דיליף חילול חילול מתרועה ומקשה ונילף מנותר דבכרת ומשני שכן גוף וכו' עיי"ש. ור"ע ס"ל בדף פ"ד דזר ששימש בסקילה ולפ"ז קשיא אם קרא דולא יחללו מיירי בין בטמא בין בזר הרי איתקש להדדי ונילף דטמא ששימש במיתה בידי אדם שכן גוף קרבים קודש פנים. והיקשא עדיף לר"ע כדאיתא זבחים מ"ח. ועוד אם בהך קרא דולא יחללו מיירי בזר. אדיליף ג"ש יומת יומת לחייב מיתה נילוף גז"ש ולא יחללו לחיוב מיתה בידי שמים. דל"ש קולא וחומרא לחומרא מקשינין דספק נפשות להקל כמ"ש הרשב"א בחי' לב"ק דף ג' דגם לממון לקולא אזלינן דלא כתוס' ב"ק וזה כונת התוס' זבחים ט"ו ע"ב ד"ה אלא למעוטי מה שכתבו ולא ידעינין להי מני' מקיש עיי"ש ול"ק מה שהקש' הצאן קדשים ע"ז ועכ"פ הדבר ברור דר"ע לא מוקי קרא דבני ישראל על זר. ויליף אזהרה מזר לא יקרב. כתנא דבי ר' ישמעאל בזבחים ט"ז ע"א. ולדידי' במדבר דהי' שחיטה עבודה טמא לא מצי שחיט אבל הרמב"ם פסק דזר ששימש במיתה בידי שמים ולדידי' ס"ל דקרא דולא יחללו קאי נמי אזר ושייך סברת רש"י בזבחים קי"ג שחיטה דכשירה בזר ה"ה בטמא:

והנה הרמב"ם דס"ל דאין שוחטין על טמא מת בשביעי אף אחר שטבל יליף מקרא דויהי אנשים מדלא אמר להם משה שיטבלו. כמ"ש הכסף משנה. וע"כ דל"מ טבילה ולהרמב"ם ליכא לשנויי כנ"ל דבמדבר הי' שחיטה עבודה וטמא לא מצי לשחוט וגם טבול יום מחלל. וכ"מ דאיהו ל"מ עביד. דהוא לשיטתי' ס"ל טמא ששימש במיתה בידי שמים וזר וטמא מחד קרא נפקא ושפיר מוכח לסברתו דאין שוחטין על טבול יום אף אחר שטבל:

אבל לר"ע דטמא ששימש במיתה בידי אדם והוכחנו דלדידי' ודאי לא נפק' מחד קרא. ובמדבר הי' שחיטה עבודה ואז ודאי טמא לא מצי לשחוט ואין שוחטין עליו. וליכא למילף דאין שוחטין על טבול יום לדורות מדלא אמר לטבול דאז ודאי ל"מ הטבילה. ומ"ה ס"ל לר"ע דהא דאין שוחטין היינו קודם שטבל מקרא דאיש כי יהי' טמא דמיירי

ג"כ בשביעי אבל לאחר שטבל שפיר שוחטין. ומ"ה השיב ר"ע הזי' תוכיח בחל שביעי בע"פ דלדידי' מהני הזי' ולר"א ודאי מהני הזי' דהוא ס"ל שוחטין וזורקין על טמא שרץ וכ"ש בטמא מת בז' שלו ודוק:

ג' באופן אחר נ"ל בישוב דברי הרמב"ם ומאי דמקשה ר"ע מטמא מת שחל שביעי בע"פ. דהנה לפי מה שבארנו לעיל דס"ל לר"ע אין שוחטין וזורקין על טמא שרץ. ויליף לה ג"כ מקרא דויהי אנשים דס"ל לר"ע כשיטת המכילתא דשמיני למילואים הי' ביום ח' לחודש וחל ג"כ שביעי ביום י"ד. ויליף דאין שוחטין מזה. והנה יש להקשות מאי זה שאלו למה נגרע. פשיטא הרי הם טמאין. ואיך ישחטו פסחן דשחיטה ודאי בעי שליחות וכל מילתא דאיהו ל"מ עביד. וליכא למימר דישחטו בסכין ארוכה דהרי הגמ' מקשה בחולין האי טמא דאיטמא במאי אי דאיטמא במת חרב הרי הוא כחלל ניזל סכין ונטמא לבשר ומשני בקרומית של קנה או בטמא שרץ. והתוס' בזבחים מ"ז כתבו דסכין שחיטה בעי כלי שרת. והקשו מסוגיא שם ותי' דעשאו כעין כלי שרת וסוגיא קאי למ"ד עושין כלי שרת של עץ. או בחולין שעשאו על טהרת הקודש. אבל להלכה דאין עושין כלי שרת שוב קשיא איך יכול לשחוט בסכין ארוכה דיחזור ויטמא לבשר. אך אמנם הדבר נכון דהתוס' הקשה שם מאי חיישינן שמא יגע בבשר הרי מפרכסת כחי' ואינו מקבל טומאה ותי' שמא יגע אחר הפרכוס. והקשה בת"ח דא"כ מאי מקשה האי טמא דאיטמא במאי נטמא לבשר והרי מפרכסת כחי' ותי' בספר אמרי צרופה דמ"מ הדם נטמא תיכף והדם מטמא לבשר אח"כ. וזה דוקא בחולין שנעשה על טהרות הקודש אבל בקדשים הרי משקה בית מטבחי' דכן ועיין רמב"ם פ"א מה' פה"מ דאף דרמב"ם ס"ל טומאת עצמן דאורייתא מ"מ דם קדשים אינו טמא מהלכה עיי"ש ובלא"ה לדעתי יש להתוכח בזה דהדם כ"ז שהוא מחובר לבשר דינו כבשר כדאמרינן בזבחים צ"ב ע"ב בהכניס בהמה לאחר שחיטה אינו חייב משום מכניס דם לפני ולפנים ולא פסול משום דדמה ולא בשרה עיי"ש:

(ובזה סרה קו' התוס' זבחים פ"ב ע"ב ד"ה דמה ולא בשרה שהקשו ל"ל למעוטי בשרה הא לכפר כתיב ולהנ"ל ניחא דאצטריך לדם המחובר לבשר) באופן אם מפרכסת כחי' גם הדם לא טמא רק בהופרש מהבשר וזה אינו מטמא לבשר שוב. באופן דלפ"ז בקדשים יכולין לשחוט ע"י סכין ארוכה דהדם לא נטמא והבשר ג"כ לא נטמא דמפרכסת כחי'. אבל עדיין קשה דאיך ישחוט בסכין ארוכה והסכין נטמא ויחייב משום מכניס כלי טמא למקדש דחייב מלקות אך עיין בר"ש פ"ק דאהלות בדברי הירושלמי. דפריך כלים ואדם וכלים דלחייב אכלים שני' אם הכניסם למקדש ומשני בטומאת איש באיש ולא בטומאת

אדם בכלי. ומפורש יוצא מדבריו דאף דבמכניס כלי טמא חייב מלקות אבל באדם שנגע בכלי שנגעה במת ואח"כ נגע בכלי אינו חייב על הכלי משום מכניס כלי טמא. (ודברי רמב"ם בזה הרבה יש לפלפל במ"ש שאינו חייב אלא על כלי אב הטומאה ועיין במ"ל שם ואכ"מ) ואף דרמב"ם פסק דאדם שנגע בכלי של חלל חרב חייב משום ביאת מקדש. אבל הכלי שנגעו בו אינו חייב אפי' מלקות. כמבואר בר"ש דע"כ צ"ל למלקות ואף דמבואר בירושלמי דלמלקות אפי' על השלישי מהמת ר' ירמי' פליגא על ר' אילא. עיין בר"ש וירושלמי נזיר:

והנה כבר כתבו המפרשים דר"ע דס"ל מישאל ואלצפן הי' לא נטמאו רק מחמת הבגדים דבאמת נשרף גופן ושלדן קיימת שכתבו התוס' לפמ"ש תוס' נדה כ"ז הוא רק מדרבנן. וע"כ לא נטמאו רק מחמת חרב הרי הוא כחלל. אבל לפ"ז היו יכולין לשחוט בסכין ארוכה דאדם בכלים וכלים באדם אינו חייב על הכלים משום ביאת מקדש. ונמצא דהם שאלו שפיר למה נגרע. ולעולם מיירי קודם טבילה. ורק דשאלו אולי שוחטין וזורקין על טמא שרץ. אבל לאחר טבילה שוחטין וזורקין והסוגי' דפסחי' ס"ט ס"ל כגירסא ישנה דרב ג"כ ס"ל כר"ע. והוכיח מזה דאין שוחטין וזורקין. אבל אלאחר טבילה לא מוכח. אבל הרמב"ם ס"ל כת"כ דשמיני למילואים הי' בר"ח. וקשיא דהי' יכולין ליטהר וע"כ ס"ל כר' יצחק דטמאי מת מצוה היו וע"כ גופן נטמאו. ואיך ישחטו בסכין ארוכה ויחייב מלקות משום מכניס כלי טמא למקדש ומה זה שאלו הרי כל מילתא דאיהו ל"מ עביד ואף דבדיעבד פסק דמהני קרומית של קנה אבל לכתחילה פסק רמב"ם מדאורייתא בעינין כלי שרת ורק דליכא קרא דשינה לעכב (וגם כ' לעיל סי' ו' אות ג' דבפסח ודאי בעי כלי שרת) ולכן ע"כ השאלה הי' אלאחר טבילה דטבול יום אינו מטמא כלי. ולכן פסק הרמב"ם דאף לאחר טבילה והזי' אין שוחטין. ולפ"ז לא מוכח דאין שוחטין וזורקין על טמא שרץ ומה דפסק רמב"ם דאין שוחטין וזורקין על טמא שרץ היא מדרבנן ודוק:

ובזה מיושב קו' הראב"ד דלפי דברי הרמב"ם איך יליף מזה דאין שוחטין וזורקין והרי טמא מת גרע דאפי' לאחר טבילה לא ישחוט. ולהנ"ל ניחא דלהרמב"ם באמת לא יליף מזה ודוק היטב (ובגוף הדבר אי חייב משום מכניס כלי טמא למקדש במכניס חצי כלי ע' לעיל סי' ו' אות ט' הבאתי דברי התוס' זבחים צ"ה ד"ה מכניסו דאפי' למ"ד ביאה במקצת שמה ביאה פטור במכניס חצי כלי ושם הוכחתי דזה דוקא במכניס פחות משיעור כלי אבל במכניס שיעור כלי ודאי חייב כדמוכח מגמ' שם דאל"כ מותר להכניס חצי בגד אף ג' על ג' וע"כ כנ"ל ושם הבאתי דברי הרמב"ן בחולין ודוק): ד' ודע דמה שמבואר בת"כ דר"ע אומר בחניתות של ברזל הוציאו ולכאור': אם נאמר דגופן נשרף ושלדן קיימת רק

מדרבנן כמ"ש תוס' נדה נ"ז בסופו לרבנן עי"ש ורק דכלים ובגדים טמא א"כ אם הוציאו בחניתות של ברזל בכלים בכלים ל"א חרב ה"ה כחלל החניתות ל"ה רק אב הטומאה א"כ אדם הנוגע בהן ל"ה אב הטומאה ואינו טמא רק טומאת ערב. וקשיא על ר"ע ול"ל דטמא מטעם יקרב בדיקרב וס"ל דטומאה בחבורין טמא אף כלים בכלים ואדם בכלים דלא כמ"ל ומה שמבואר ברמב"ם ה"ד דהשלישי טמא טומאת ערב מיירי שלא בחבורין חדא דלהרמב"ם טומאה בחבורין ל"ה רק מדרבנן ועוד דהרי אם נחסר משלדן או אפי' אם שלדן קיימת ל"ה רק מדרבנן כתוס' נדה ל"ה יקרב בדיקרב וע"כ צ"ל בישוב הקו' דמבחוץ נגעו בבגדים ממש דטמא מטעם חרב ה"ה כחלל:

ה ובאופן אחר נ"ל להבין דברי הגמ' דף ץ' דיליף איש איש ואח"כ מקשה וממאי דהכי היא ולכאור' איך משמע לי' ומאי מידחי לי' והנ"ל דהתוס' בדף ס"ט הקשו למ"ד שוחטין וזורקין על טמא מת בז' או בשרץ. וע"כ מיירי בי' למ"ל קרא תיפוק לי' מאיש לפי אכלו. ותי' ב' תירוצים חד דקמ"ל דיכול להביא פסח שני וחד דקמ"ל דציבור עבדו בטומאה ובתי' הראשון הקשה השעה"מ דזה ל"ש למ"ד שני בפני עצמו ולא תשלומין דראשון ובתי' הב' הק' למ"ד דיליף פסח דו"ש ממשמעות דמועדו וה"ה טומא' ול"ל קרא ולפענד"נ דקרא איצטריך דס"ד דיאכל בטומאה דאתי עשה דפסח ודוחה ל"ת. ואף דאין עשה דוחה ל"ת שיש בו כרת ובפרט פסח דיש לו תשלומין וע' בתו' זבחים ד' ק' ומסברא ידעינין דאין לאכול בטומאה י"ל דקרא איצטריך לטומאה שאין הנזיר מגלח עלי' דאין חייבין על ביאת מקדש וה"ה דאינו חייב כרת משום אכל קדש. דאיתקש קודש למקדש כדאיתא בזבחים ל"ג ומכות וכן מבואר ברמב"ם בפי"ט מה' פסולי המוקדשים הלכה י"ג וז"ל כל מי שנטמא טומא' שחייבין עלי' כרת על ביאת מקדש ואכל קודש וכו' חייבין עלי' כרת א"כ בטומא' שאין הנזיר מגלח אינו חייב כרת וה"א דעשה דפסח דוחה איסור זה דאין בו כרת ושפיר מותר לאכול ע"י שיתחוב לו חבירו בבית הבליעה או שיאכל בפחות מכביצה או פחות מכזית ורק ע"י אכילת פרס יצטרף לכזית דלא נטמא הבשר ג"כ וקמ"ל קרא דלא. ומעתה זה כונת הגמ' בדף ץ' דיליף מקרא איש איש ומי לא עסקינן שחל שביעי היינו דאל"כ קרא למ"ל כקו' התוס' וכ"ת מנ"ל דהכי היא היינו דילמא לעולם בששי ורק דה"א דיכול לאכול דמיירי בטומאה שאין הנזיר מגלח דליכא כרת באכילתו. ולזה תירץ סבר לה כר' יצחק ומוכח מדר' יצחק לחודא. או כמש"ל באריכות דמדר' יצחק גופי' לא מוכח הואיל דאז הי' בשר נחירה מותר. רק מדכאן מיירי בשביעי קרא דאיש איש נמי מיירי בשביעי: והנה במשנה דנזיר נ"ו אמר ר"א משום ר' יהושע כל טומא' שאין הנזיר מגלח אינו חייב משום ביאת מקדש אמר ר"מ לא תהא זו קלה

מן השרץ. א"ר עקיבא דנתי לפני ר"א מה אם עצם כשעורה עיי"ש. וכתב הברטנורא דרבנן לא חששו לפירכת ר"מ דהרי מגע ומשא של עצם כשעורה שהוא קל הנזיר מגלח עיי"ש ומפורש יוצא דפלוגתת ר"מ תליא בפלוגתא דר"א ור"ע עיי"ש, וכן מצאתי כעת בתשו' הגאון ר' חיים כהן חלק א"ח סי' ט"ו ולר"ע דדן ק"ו חייב משום ביאת מקדש אף בטומאה שאין הנזיר מגלח. א"כ לר"ע מוכח מגופה דקרא דאיש איש דאס"ד דמיירי בששי קרא ל"ל דליכא למימר דה"א דעשה דוחה לל"ת. ומותר לאכול דז"א דאין עשה דוחה לל"ת שיש בו כרת דליכא למימר דמיירי בטומאה שאין הנזיר מגלח דמ"מ לדידי' חייב על ביאת מקדש וה"ה באכל קדש אף בטומאה שאין הנזיר מגלח. וע"כ קרא מיירי בשביעי ומיושב קו' התוס' בדף צ"ג דר"ע מנ"ל דאין שוחטין וזורקין כיון דלא ס"ל כר' יצחק דז"א דמוכח מקרא גופי' דאיש כי יהי' טמא והגמ' הקשה לרב כיון דבאמת אנן קי"ל דכל טומאה שאין הנזיר מגלח אינו חייב על ביאת מקדש ולא מוכח מקרא כנ"ל: וממילא מיושב דברי הרמב"ם דבאמת לפי מה דמוקי קרא דויהי אנשים בחל שביעי ע"כ מוכח דבז' אין שוחטין אף לאחר הטבילה דאל"כ אמאי לא א"ל משה רבינו שיטבלו. אבל לר"ע דלדידי' לא מיירי בשביעי. ורק דמ"מ ס"ל אין שוחטין וזורקין קודם שיטבול מקרא גופי' דאיש איש דאל"כ קרא למ"ל. כנ"ל משם לא מוכח רק קודם טבילה דה"א דשוחטין על סמך שיטבול אח"כ. אבל בלאחר טבילה לא מוכח מידי ושפיר שוחטין עלי' ושפיר השיב הזי' תוכיח מטמא מת שחל שביעי בע"פ (ודע דמ"ש דר"ע ס"ל דנין ק"ו מהלכה ומש"ה עמד בדיבורו ולא הודה לר"א ונמשכתי אחרי דברי הגאון רח"כ אבל באמת ר"ע ס"ל אין דנין ק"ו מהלכה ולדעתי הודה לר"א ע' תוס' ר"ה דף ט' ע"א ד"ה ור"י דר"ע לא דן ק"ו מהלכה וע' בביאור הגר"א פ"ג דידים דר"י השיב לר"ע דהלכ' הי' בפי' על עצם כשעורה ומשמע דר"ע הודה עי"ש):

ו' והנה עפ"י מה שהבאתי לעיל מדברי הגמ' נזיר פלוגתא דר"מ ורבנן נ"ל לישב דברי הרמב"ם ז"ל שפסק בפ"ד מה' ביאת מקדש דפסח הבא בטומאה לא יתעסקו בו טמא שרץ וכו'. דס"ל דוקא טמא מת הותרה בציבור לעבודה ולא טמא שרץ. והצל"ח הקשה מגמ' דף ע"ט בנטמא הסכין בטמא שרץ עיי"ש דפליגא אי יעשה ג"כ בטומאת הגוף. אבל עכ"פ בהסכין יעשה. אף שהוא טמא שרץ דלא הותרה בציבור עיי"ש. והנלפע"ד בישוב הדבר דבאמת יש ליליף ק"ו לטמא שרץ מטמא מת מה טמא מת שטעון ג' וז' הותרה בציבור טמא שרץ לכ"ש. כמו דיליף בזבחים כ"ב וכבר הרגישו בזה על הרמב"ם. אבל הנ"ל דק"ו זה אית לי' פירכא דלפי המבואר בנזיר נ"ו הנ"ל דטומאה שאין הנזיר מגלח אין חייב על ביאת מקדש. ובטמא שרץ מפורש בקרא דחייב על ביאת מקדש.

ור"מ מייתי מזה ואמר לא תהי' זו קלה מן השרץ ורבנן לא חיישי להכי עיי"ש דהלכה דרביעית דם אין הנזיר מגלח ולא מייתי מק"ו וה"ה לזה כמ"ש הברייתא. ועכ"פ מצינו חומרא בשרץ דהנטמא חייב על ביאת מקדש אף דא"צ הזי' ג' וז' ובטמא מת בטומא' שאין הנזיר מגלח אינו חייב על ביאת מקדש אף דטעון הזי' ג' וז'. וכיון דמצינו חומרא שוב א"א ללמוד ק"ו דמצינו חומרא בזה שאין בזה. ואמנם לר"מ דס"ל לא תהא זו קלה מן השרץ שפיר ליתא חומרא בשרץ מטמא מת דגם במת חייב על ביאת מקדש אף שאין הנזיר מגלח. שפיר יש ללמוד מק"ו לענין טומאה הותרה בציבור. והנה בדף ע"ט אמרינן ל"ש אלא בסכין טמא מת דכיון דאיטמא סכין חוזר ומטמא לגברא דחרב הרי היא כחלל דבטומאת הגוף דבכרת קא מיתעביד והקש' בר"ש פ"א דאהלות משנה ב' דהרי בטומאת מחמת חרב הרי היא כחלל אינו חייב כרת ותי' דסוגיא קאי לר"מ דחייב על ביאת מקדש אף היכא דאין הנזיר מגלח עיי"ש. וכיון דהגמ' קאי לר"מ שפיר טמא שרץ נמי נדחה בציבור דכבר כתבנו דלר"מ שפיר ילפינין טמא שרץ מטמא מת. אבל לדידן טמא שרץ לא הותרה בציבור דל"ש ק"ו שיש חומרא בשרץ מטמא מת. ולפ"ז להרמב"ם לא ס"ל בכלי שרת שנטמא בשרץ דיעשו בטומאה והי' נ"ל כי דבר זה ברור. אך להרמב"ם אין הוכחה דאתיא כר"מ דלדידי ל"ק כלל קו' הר"ש דאיהו פסק בפ"ד מה' ביאת מקדש דעל חרב הרי הוא כחלל חייב על ביאת מקדש ולדידי ל"ק קו' הר"ש וא"צ לאוקמא כר"מ. אבל עדיין י"ל דבלי הוכחה מוקי הסוגיא כר"מ והרבה יש לפלפל לפ"ז בזבחים ס"ג (וע' מש"ל סי' ו' אות י"א י"ב):

ז' והנה בישוב קו' התוס' על ר' יצחק אמאי לא אמר להם משה שיטבלו וגם בביאור הסוגיא דיליף מקרא קמא ולא מר' יצחק גופי' והיותר קשה דמקשה אם מישאל ואלצפן היו יכולין היו ליטהר. והלא גם לדידי' תיקשי כן הי' נ"ל בדרך נכון דהנה לעיל הקשיתי על הזריקה למ"ד שוחטין וזורקין על טמא שרץ והלא כל מילתא דאיהו ל"מ עביד ל"מ למיעבד של שליחא עלי'. ותי' דהני כהנא של שלוחא דרחמנא ואמנם בריטב"א קדושין כ"ג כתב בישוב קו' התוס' דבנדרים מבעי' לי' ובקדושין פשיטא לי' דשלוחא דרחמנא נינהו ותי' דבקדושין מיירי בקרבן ישראל ובנדרים מיירי בקרבן כהנים דאז הוי שליחא דידי' ומוכח מהריטב"א דאף בכהן טמא הוי שליחא דידי' מדמק' בנדרים ממקריב עליו קיני זבים ואי שלוחא דידי' הא קמהני לי' והרי שם הכהן מחוסר כפרה ול"מ עביד וע"כ ס"ל בכהנים נים אף בטמא הוי שלוחא דידן וכבר הקשה עליו בתשו' מהר"ם מינץ סי' י"ז וע' בספרי לאו"ח סי' י"ג ומעתה הרוחנו דאף דשוחטין וזורקין על טבול יום אבל בקרבן של כהנים הוי שלוחא דידן ואין שוחטין וזורקין. ובזה יתפרשו דברי ר' יצחק

דמקשה אם מישאל ואלצפן יכולים היו ליטהר. והיינו אף דמיירי ג"כ בע"פ כשיטת הספרי והאבן עזרא דשמיני למילואים הי' בח' לחודש. מ"מ הרי הם לא היו כהנים ועכ"פ לאחר הטבילה שוחטין וזורקין. אלא טמאי מת מצוה היו ורש"י ותוס' הרגישו דלמ"ל למימר שהם מת מצוה כלל. ולהנ"ל נכון דס"ל דמיירי בכהנים. ולהם אין שוחטין וזורקין אף לאחר טבילה דבכהנים הוי שלוחא דידן ומי איכא מידי דאיהו ל"מ עביד. ובזה יתישב הלשון מי הי' שהרגיש הרשב"א. והיינו דשאל אם הי' כהנים או לא ולר' יצחק הי' כהנים. ומעתה הגמ' לא הי' יכול להוכיח מר' יצחק דאין שוחטין וזורקין דכיון דמיירי בכהנים בלא"ה אין שו"ז אפי' לאחר טבילה דכ"מ דאיהו ל"מ עביד ורק דהגמ' הוכיח כיון דהמעשה מיירי בשביעי מקרא דביום ההוא מסתמא דברי ד' איש כי יהי' טמא לנפש נמי מיירי בשביעי וקאמר רחמנא לידחי והרי סיפא לא מיירי בכהנים ודוק. כ"ז חשבתי לכאורה. אבל באמת דברי הריטב"א תמוהין כמ"ש מהר"ם מינץ ואם נאמר דבכהן טמא מצי למעבד שלוחא דלא כסוגיא דב"ק ליתא לדברינו דשוב שוחטין וזורקין ולא באתי אלא לעורר על המעיין:

הג"ה בפנים אות ז' ציינתי מ"ש בספרי חא"ח סי' י"ג בענין כל מלתא דאיהו ל"מ עביד ל"מ משוה שליח מצאתי פה מקום בעת העתקת הדרוש לבאר מ"ש בספרי בסי' הנ"ל אות ח' דהיכי דקרב בטומאה בקרבן ציבור אבל הבשר לא נטמא נאכל לכהנים ובזה תירצתי קו' ים התלמוד ב"ק ק"י ודברי הרמב"ם פ"י ממעה"ק ה' כ"ג מה שתמהו עליו המהר"י קורקס והכסף משנה אח"כ מצאתי בטהרות הקודש בזבחים דף ט"ז ע"ב בתוס' ד"ה אבל בק"צ בא"ד דפשיטא לי' דאף דהבשר לא נטמא נ"מ כיון שהקרבן או הדם נזרק בטומאה לא נאכל הבשר אלא שכ' דלמ"ד טומאה הותרה בציבור אף הבשר נאכל אם לא נטמא משא"כ למ"ד טומאה דחוי' בציבור והוכיח זאת מדברי תוס' יומא ז' ד"ה דם שנטמא ולפענ"ד אין מתוס' ראי' כלל דתוס' לא כתבו רק דלמ"ד דחוי' בציבור כיון שלכתחלה אומרים לו הבא אחרת ע"כ אם זרק במזיד אסור לאכול הבשר מדרבנן משא"כ למ"ד הותרה בציבור כיון שלכתחלה יזרוק הדם מותר לאכול הבשר. וכ"ז אם הדם נטמא דלכתחלה אומרים הבא אחרת וה"ה אם לא נטמאו כל הכהנים דלכתחלה לא יעבוד הכהן טמא אסור לאכול הבשר מדרבנן אבל אם נטמאו כל הכהנים וע"כ צריך לעשות עבודה בטומאה בודאי מותר לאכול הבשר שלא נטמא. ודברי תוס' בזבחים דף הנ"ל שכ' דאם הקריבו אוננים בק"צ לא נאכל הבשר אף אם נאמר דאונן הותר בציבור כמו טומאה שהקשה ע"ז בטהרות הקודש גם לדבריו צ"ע דאף לפירושו בתוס' יומא זה רק מדרבנן משום קנס והראי' דבשוגג הורצה ונאכל הבשר. ואם ס"ל לתוס' כסברת

הטהרות הקודש ואף מדאורייתא לא נאכל הבשר י"ל דתוס' כ' להוי אמינא להסברא דאמרינן דף ק"ב דפנחס הי' כהן והוא לא הי' אונן. ע"כ לכתחילה לא היו רשאין להקריב אונן רק אם הקריבו דחוי' בציבור ולא חיללו עבודה ע"ז כ' תוס' דמ"מ נשרף הבשר דאסור לאכל הבשר. אבל כ"ז אם לא היו רשאין להקריב לכתחילה כמו בטומאה משא"כ אם לכתחלה מקריבין בטומאה שאין כהן אחר ודאי מותר לאכול הבשר. דלא כטהרת הקודש ע"כ נכונים דברי בספרי ודוק:

סימן נג

בדרוש הנ"ל בסוגיא דנדה ס"ט ע"ב:

א' ומעתה הבא נבא לסוגיא דנדה ד' ס"ט ע"ב לבאר השאלות ששאלו אנשי אלכסנדריא את ר"י בן חנניא ואען ואומר הנה כששאלו אותו הזב וכו' והמצורע שמתו עד מתי מטמאין במשא כבר הקשו בגמ' אטו מת לא מטמא במשא ותי' באבן מסמא והי' להם לפרש שאלתם אם מטמא באבן מסמא ע"כ י"ל ששאלו בלא אבן מסמא רק דנ"מ לעושה פסח דהותר בטמא מת בציבור ולא בשאר טמאים ושפיר שאלו אי מטמא במשא משום מצורע ואי נגע בו אחד לא יעשה פסח בטומאה ואף דל"ה רק טומאת ערב וגם ל"ה טומאה יוצאה מגופה מ"מ לא הותרו בציבור כמבואר בירושלמי פ':

מכשירין עדיין קשיא קו' המג"א. וגם מה שהקשה המג"א מהוצאה דאסרינין בביצה י"א דילמא מימלך ול"א כיון דקודם שחיטה היא להנ"ל ג"כ מיושב אם ב"ש ס"ל כר"א אבל אם נאמר דקודם שחיטה גם ר"א מודה קשה קו' המג"א:

ושמא י"ל דאסור לר"א משום דהוה עובדא דחול כמ"ש התוס' שבת צ"ה גבי מגבן עיי"ש. ולפ"ז יצא לנו דאף אם תחומין דאורייתא אף ביו"ט כדמוכח מתוס' פסחים צ"ג ע"ב ד"ה עולא מ"מ באוכל נפש ביו"ט ל"ה רק מדרבנן ובזה נ"ל לישב מה דקשה לי אדברי מהרש"א עירובין פ' בתוס' ד"ה מעלה שכ' דרב ס"ל תחומין דאורייתא ותמוה לי לפ"ז מה מקשה בביצה ל"ז לאיסור תחומין חששו לאיסור מוקצה לא חששו ומה בכך דילמא משום תחומין דאורייתא והארכתי בדרוש לשבת שובה תרל"ז להנ"ל ניחא דבאכל נפש ודאי ל"ה רק מדרבנן משום עובדא דחול:

ב' והנה בעירובין דף ע"ג מוכח דהא דתני במשנה דידן דהבאתו מחוץ לתחום אינו דוחה שבת קאי בין למ"ד תחומין דאורייתא בין למ"ד לאו דאורייתא וקשה דבפסחים צ"ב אמרינן ערל הזי' ואיזמל העמידו דבריהם במקום כרת וע' בראב"ד פ"ו מק"פ ה"ו ובהרבה אחרונים דהא דהעמידו דבריהם במקום כרת דוקא במקום שיש חשש כרת כגון שמא יעבירנו ד' אמות א"כ למ"ד לאו דאורייתא אף דליכא חשש כרת י"ל דחכמים

אסרו משום לתא דהוצאה והו"ל לתא דאיסור כרת אך לר"ע דס"ל תחומין דאורייתא כיון דליכא איסור כרת אף לר"ע הו"ל לומר דמותר להביא פסח מחוץ לתחום דעשה דפסח דוחה לל"ת ואף דל"ה בעידנא י"ל חיוב פסח דוחה ל"ת ועשה אף שלא בעידנא כמ"ש תוס' זבחים ל"ג ע"ב (וע' מה שכתבתי בתשובה לבאר פלוגתא דרב יהודה ועולא דף צ"ג ע"ב דס"ל לעולא איזו דרך רחוקה כל שאינו יכול לכנוס בשעת שחיטה דמן המודיעים ולחוץ יכול לכנוס בתחילת הלילה ורק בשעת שחיטה אין יכול לכנוס ורב יהודה ס"ל דמן המודיעים ולחוץ אינו יכול לכנוס בלילה וצריך להבין במאי פליגא. עיין בתוס' שם ד"ה ר' יהודה שכ' דבלילה יהיה חוץ לתחום ולעולא הוה בלילה תוך התחום ואני כתבתי דעולא כשיטתי' דס"ל ביאה במקצת שמה ביאה לענין מלקות למסקנא דסוגיא זבחים דף ל"ג ע"ב וכ' תוס' שם דע"כ ס"ל עשה דפסח דוחה לתו"ע אף שלא בעידנא ומ"ה ס"ל דאינו יכול לכנוס בשעת שחיטה אף אם יכול לכנוס בשעת אכילה אינו עושה פסח דליכא לפרש המשנה באינו יכול לכנוס בשעת אכילה כגון שהיא חוץ לתחום וביו"ט בלילה לא יוכל לכנוס משום חוץ לתחום ומ"ה נדחה מפסח ז"א דכיון דלא יוכל לכנוס משום תחומין לא יצא חובת פסח שוב מותר לכנוס דעשה דפסח דוחה לל"ת אף שלא בעידנא. ומותר לכנוס. ורב יהודה ס"ל דאין עשה דוחה ל"ת שלא בעידנא אף בפסח ולכן אמר כל שאינו יכול לכנוס בשעת אכילה, והיינו שאם הוא חוץ לתחום בתחילת לילה שוב אינו יכול לכנוס בלילה משום תחומין ונדחה מפסח וזה ביאור נכון לפלוגתתן) ולפ"ז לולא דברי תוס' זבחים ל"ג היה מקום לומר בטעם דלר"א אף אם תחומין דאורייתא מותר להביא בשבת דר"א כשיטתי' דמכשירי מצוה דוחין את השבת אף שלא בעידנא. ור"ע דסובר דמכשירי מצוה אין דוחין השבת אף ל"ת גרידא לא נדחית מפני עשה אף בפסח אמנם לסברת תוס' זבחים ל"ג דל"ת גרידא נדחית מפני עשה דפסח עדיין צ"ע בדעת ר"ע דהרי הוא ס"ל ודאי תחומין דאורייי' וליכא כרת ואמאי לא נדחית מפני עשה דפסח:

ג' ונ"ל לישב באופן נאות דהנה ר"ע ס"ל דף צ"ג דאין שוחטין וזורקין על טמא שרץ והקשו תוספות מנ"ל לר"ע דהרי ר"ע לא ס"ל כר' יצחק רק מישאל ואלצפן היו והיו יכולין ליטהר. ומנ"ל עיי"ש ונ"ל הנה בדף ס"ז אמרינין וישלחו מן המחנה כל צרוע וכו' יאמר טמאי מתים ואל יאמר זב ומצורע אלא יש לך שעה שזב ומצורע וכו' ואיזו זה פסח הבא בטומאה א"ל אביי אי הכי לימא נמי יאמר זב ואל יאמר מצורע ואנא אמינא מה זב משתלח מצורע לא כש"כ. והקשיתי בספרי סי' מ"א אות ג' מה מק' והרי אם לא יאמר מצורע נימא דיקוץ בהרת ויטבול ויהי' חזי לפסח דעשה דפסח דוחה ל"ת דקציצת בהרת ואין לומר דל"ה בעידנא כדאמרינין בשבת קל"ב זה אינו דנימא דבתחילה ישחטו

ויזרקו עליו רק אם לא יקוץ לא יצא ידי חובת פסח דלא יהי' ראוי לאכילה ע"כ מותר לקוץ אח"כ דהוה בעידנא כיון שיצא למפרע ידי שחיטה וזריקה כמ"ש תוס' כעין זה בפסחים דף נ"ט. ולכן קמ"ל קרא דלא יקוץ (ומ"ש תוס' שבת קל"ב דקרא מיירי אם לא יקוץ זה תמוה דהרי חייב לקוץ כמו ערל שלא מל חייב כרת) ותירצתי דאביי דמק' ס"ל אין שוחטין וזורקין על טמא שרץ דיליף מקרא דר' יצחק וה"ה דאין שוחטין וזורקין על מצורע הואיל ומחוסר מעשה. וכיון דאין שוחטין וזורקין עד שיקוץ מקודם שוב ל"ה בעידנא וא"צ קרא לזה ואין להקשות דילמא קרא גופה קמ"ל דאין שוחטין וזורקין על מחוסר מעשה זה אינו דכבר ילפינין זה מקרא דר' יצחק דלא יכלו לעשות הפסח ביום ההוא. ומעתה מיושב קו' תוס' דר"ע דלא מצי למילף מקרא דלא יכלו דלא ס"ל כר' יצחק מוקי לקרא דוישלחו מן המחנה לפסח הבא בטומאה ולא קשה קו' אביי דקרא קמ"ל שלא ישחטו ויזרקו עליו ואח"כ יקוץ משום דאין שוחטין וזורקין במחוסר מעשה ומ"ה מצורע בעי שילוח ומזה יליף דאין שוחטין וזורקין בטמא שרץ ומיושב קו' תוס'. אמנם קשיא לפמ"ש תוס' זבחים ל"ג ע"ב דעשה דפסח שיש בו כרת דוחה ל"ת ועש' אף שלא בעידנא א"כ הק"ל דנהי דאין שוחטין וזורקין יקוץ בהרתו ויטבול ואח"כ ישחטו ויזרקו עליו וכבר הקשיתי שם כן. ומזה מוכח דר"ע ס"ל דאין עשה דכרת דוחה ל"ת גרידא שלא בעידנא. כשיטת תוס' חולין ע"ח ולא כתוס' זבחים. ומעתה מיושב קו' הנ"ל דמה"ט מודה ר"ע לר' יהושע דאין הבאתו מחוץ לתחום דוחה שבת אף דל"ה רק ל"ת לחודא בלא כרת משום דס"ל אין עשה דכרת דוחה ל"ת גרידא שלא בעידנא דמה"ט צותה התורה על מצורע דבעי שילוח וז"ב (ואין להקשות איך יליף ממצורע הרי קרא זה במדבר דהי' בשר נחירה מותר וכתבתי בדרוש דאז ג"כ שחיטה בעי שליחות וכיון דמצורע לא הי' יכול לשחוט כל מידי דאיהו ל"מ עביד לא מצי משוה שליח ואף לאחר הטבילה לא מצי לעשות קרבן פסח שישחטו ויזרקו עליו דטמא לא הי' יכול לשחוט כיון דאז הוה עבודה כמש"ל סי' נ"ב דאנן השתא ס"ל כשיטת התולדת אדם דבמדבר לא הי' זר שוחט כיון דשחיטה הי' עבודה והי' אז השוחט שלוחא דרחמנא. ולכן היו שוחטין וזורקין עליו אם הי' העשה דוחה לאו דצרעת ודוק כי קצרתי):

ולפ"ז מיושב מה שהקשיתי לעיל מדף צ"ג שכתבו תוס' דלמ"ד תחומין דאורייתא ל"מ לבא מחוץ לתחום לאכול הפסח וקשי' דיבא עשה דכרת דפסח וידחה ל"ת אף שלא בעידנא דהרי אם לא יכול לאכול אין יוצא ידי חובת פסח ולהנ"ל ניחא דמוכח מקרא דאינו דוחה ודוק:

והנה כעת נ"ל לישב הקושיא שהקשיתי בספרי חא"ח סי' מ"א הנ"ל אהא דהקשה אביי בפסחים ס"ז אר"ל אי הכי יאמר זב ואל יאמר מצורע ואנא אמינא זב משתלח מצורע לא כש"כ. ודלמא לולא קרא ה"א דמצורע שוחטין וזורקין עליו ואח"כ יקוץ בהרתו דהוה בעידנא לדעת תוס' פסחים נ"ט. דלכאורה בלא"ה לק"מ לפי המבואר בתוס' בכורות ל"ד ע"ב ד"ה מקמייתא דקוצץ בהרת לא מיטהר עד שיספור ז' ויעשה תגלחת וציפורים א"כ מה יועיל שיקוץ והרי עדיין צריך לספור ז' ובימי ספרו מטמא אדם כמבואר ב"ב ט'. אמנם זה קשה ג"כ בש"ס דשבת קל"ב ע"ב דאמרינן ויקוץ בהרתו ויעבוד ומשני מחוסר טבילה ופירש"י ול"ח לעבודה בהאי יומא ומשום למחר דליתא לעבודה קמן לא דחינן ולא משני דטעון ספירה וכו' אך בגמ' י"ל דקאי אמצורע מוסגר דל"ב ספירה וע' תוס' בכורות הנ"ל וכן מה דקשה אתוס' שבת קל"ב ע"א ד"ה מה צרעת שדוחה עבודה שהקשו ונימא תדחה עבודה לצרעת ויקוץ בהרתו והא דאמרינן פסחים ס"ז וישלחו מן המחנה כל צרוע וכו' יש לך שעה שזבין ומצורעין משתלחין וכו' ואיזה זה פסח הבא בטומאה נימא דהיינו כ"ז שהוא עלי' ומק"ו נימא שיקוץ בהרתו ובודאי כוונת תוס' שיקוץ בע"פ ויטבול דקודם לזה ודאי אסור לקוץ ומה יועיל בקציצתו הרי עדיין יטמא שבעת ימי ספרו וצ"ל דגם תוס' קאי אמצורע מוסגר. דכן פירשו קרא דוישלחו מן המחנה אף מצורע מוסגר ולפי"ז גם קושיתי קשה אקושיות אביי כיון דקרא אתי למצורע מוסגר. ומעתה י"ל קושיתי דבמגילה ח' ילפינן מצורע מוסגר טעון שלוח מדכתיב כל ימי. ומעתה ליכא למימר דקרא דוישלחו מן המחנה קמ"ל דמצורע מוסגר נדחה מפסח ואינו רשאי לקוץ בהרת ע"כ קרא דוישלחו אתי למצורע מוסגר ולמ"ל ריבוי דכל ימי דמוסגר בעי שלוח והרי כל הקרא אתי למוסגר וע"כ צ"ל דגוף הקרא אתי למוחלט ושפיר מקשה אביי. הן אמת דבת"כ ילפינן מכל ימי דקוצץ במתכוין טמא. אבל זה ודאי אסמכתא כדמוכח מבכורות ל"ד דמדרבנן ל"מ קציצה ועיקר קרא אתי למוסגר דטעון שלוח ודוק ובתשובה הארכתי בהערות נכונות בענין זה:

ד וע' במכילתא פ' בא דיליף דפסח דוחה שבת מקרא דויעשו את הפסח במועדו דברי ר' יאשי' א"ל ר' יהונתן עדיין לא שמענו ואינו מובן במה פליגי (וע' לקמן דיש גורסין ר' נתן וכפי הנראה הגירסא הנכונה ר' יונתן וכן הוא בילקוט) ונ"ל דפליגי בזה לפמ"ש בספרי חא"ח סי' מ"א אות ה' לפרש הא דפליגי ר' יאשי' ור' יונתן בשבת קל"ג ר' יאשי' ס"ל קרא דבשר אעפ"י שיש בהרת יקוץ ולא ס"ל ק"ו דשבת דוחה צרעת לא כש"כ משום דס"ל צרעת חמירא משבת ור' יונתן ס"ל ק"ו דצרעת לא חמירא רק משום דגברא לא חזי כרבא ואינו מובן באיזו סברי פליגי וכתבתי דר' יאשי' ס"ל אין חוששין לזרע אב דלא מיתר

לי' אותו דצריך לחלק כדאמרינן בחולין ע"ח וע"כ קרא דאותו ואת בנו נוהג במוקדשין מדסמוך לשור או כשב לא קאי לפסח וקמ"ל דאין עשה דכרת דוחה לתו"ע דא"כ למ"ל קרא לבנו ואותו לכתוב בנו ואותו ואי דלא נדע אותו ואת בנו הרי מדאסר לפסח ע"כ הכוונה לאותו ואת בנו דבנו ואותו לא משכחת בפסח דהוא זכר כקו' זקיני הגאון מ' העשיל. וממילא נדע אותו ואת בנו וע"כ קרא לא אתי לפסח נמצא ס"ל עשה דכרת דוחה לתו"ע, א"כ ע"כ צרעת חמירא משבת דליכא למימר גברא לא חזי דיקוץ בהרתו דעשה דכרת דוחה לתו"ע. ולכן לא ס"ל ק"ו ור' יונתן ס"ל כשיטתי' דלחלק לא צריך קרא וס"ל כחנני' ולדידי' קרא אתא לפסח ול"מ לכתוב בנו ואותו דלא נדע אותו ובנו דגם בנו ואותו משכחת בפסח בזכר ולדידי' יליף מזה דאין עשה דפסח דוחה לתו"ע. ולכן דריש ק"ו דס"ל צרעת לא חמירא רק משום דגברא ל"ק ול"ק יקוץ בהרתו דאין עשה דוחה לתו"ע עיי"ש דברים ערבים. ולפ"ז לר' יאשי' דס"ל עשה דוחה ללתו"ע קרא דוישלחו מן המחנה אתיא לפסח ול"ק קו' אביי אל יאמר מצורע דקמ"ל שלא יקוץ הבהרת וכיון דילפינן משם דפסח דוחה טומאה קרא דמועדו קמ"ל שדוחה שבת ור' יונתן כשיטתי' דעשה דכרת אינו דוחה לתו"ע ע מקרא דאותו ואת בנו וא"צ קרא למצורע שיקוץ בהרתו וקשה קו' אביי וע"כ יליף ממועדו אפילו בטומאה ולא ידעינן שדוחה שבת ולכן אמר עדיין לא שמענו:

ה' שם במשנה עקיבא עקרת מה שכ' בתורה במועדו ואפילו בשבת לישב מה שאמר לי' עקיבא עקרת וכו' ומזכיר שמו נלע"ד דהתוס' הקשה דמשמע בפ' כיצד צולין דממשמעות דמועדו ילפינן דדוחה שבת ובסוגיא דידן ילפינן מגז"ש דתמיד ונ"ל הנה רבנן ס"ל דבעינן כונה לשחיטה בחולין י"ב והקשו תוס' דלמא מהני עומד על גביו כמו בגט וכ' הרשב"א דהיכי דבעי שליחות: ומהני שליחות כגון בגט מהני גדול עומד על גביו משא"כ היכי דל"ב שליחות כגון בשחיטת חולין ל"מ כונת הגדול וכן בחליצה דל"מ שליחות ל"מ כונת הגדול עיי"ש. ולפ"ז י"ל דגם לרבנן מהני כונת הגדול בשחיטת פסח דבעי שליחות ומהני שליחות והתוס' כתבו בגיטין דף ס"ד ע"ב דלמ"ד שה לבית אבות דאורייתא מהני שליחות קטן ונעשה שליח דהוה מידי דאיתא בנפשי' עיי"ש, ולפ"ז אין ללמוד ממשמעות דמועדו דפסח דוחה שבת די"ל בקרא הכונה שישחטו ע"י קטן דיש שליחות בפסח למ"ד שה לבית אבות דאוריי' ובגמ' הכונה ששכחו אם מותר לשחוט ע"י גדול. ואמנם בתמיד ל"מ שחיטת הקטן דממנ"פ אם גם שחיטת התמיד בעי שליחות כמו בפסח קטן אין נעשה שליח דל"ה מידי דאיתא בדנפשיה ואם דוקא שחיטת הפסח בעי שליחות כמו שנראה מדברי הפנ"י בקדושין ר"פ האיש מקדש ל"מ כונת הגדול כמו בשחיטת חולין

ומדתמיד דוחה שבת ע"כ בשחיטת גדול ילפינן פסח מגז"ש דתמיד דאף גדול מותר א לשחוט:

והנה ר"ע ס"ל דבמדבר בשר נחירה הי' מותר ולדידי' היה שחיטה עבודה לשיטת התולדת אדם הובא בלב ארי' חולין י"ז דתוס' כתבו מנחות ו' דה"ט דשחיטה לאו עבודה הואיל דגם בחולין בעי שחיטה משא"כ במדבר דלא הי' צריך שחיטה רק לקדשים וכיון דשחיטה הי' עבודה א"א לקטן לשחוט דקטן פסול לעבודה כדאמרינן בחולין כ"ד ועל כן אמר לו ר' אליעזר עקיבא עקרת מה שכ' בתורה במועדו דלדידך דבשר נחירה הי' מותר על כרחך מה דנאמר בקרא ויעשו בני ישראל את הפסח במועדו ע"כ בשחיטת גדול דקטן לאו בר עבודה הוא ומוכח דדוחה שבת גם בלא הגזר"ש ממשמעות דמועדו.

והנה לפמ"ש י"ל דה"ט דבסוגיא דידן לא ילפינן ממשמעות דמועדו די"ל דישחוט ע"י קטן כנ"ל מיושב מה שהקשה תוס' מפ' כיצד צולין דמשמע דילפינן ממשמעות דמועדו די"ל שם קאי בהקרבת העומר וזה א"א ע"י קטן דפסול לעבודה על כן ילפינן ממשמעות משא"כ בשחיטות הפסח ליכא למילף ממשמעות דיכול לשחוט ע"י קטן ודלמא קרא מיירי בהכי. אך לפ"ז קשה בתמיד למ"ל למילף מקרא דעולת שבת בשבתו על עולת התמיד ותיפוק לי' ממשמעות דמועדו דבתמיד ל"מ ע"י קטן דממנ"פ אי לא בעי שליחות ל"מ כונת הגדול ואי בעי שליחות ל"מ קטן דלאו בר שליחות הוא ול"ה מידי דאיתא בדנפשי' כמו בפסח דדוקא בפסח שה לבית אבות דאורייתא משא"כ בתמיד:

ו' והנה בעניותא הקשיתי בסוגיא דביצה דף כ"ז ע"ב דקתני בהמה שמתה לא יזיזנה ממקומה ומקשה לימא תנן סתמא דלא כר"ש ומוקי לה בבהמת קדשים ופירש"י דכיון דאין פודין קדשים להאכיל לכלבים מ"ה לא יזיזנה ממקומה ומקשה אלא טעמא דקדשים הא דחולין שרי וקשיא דלמא קמ"ל רבותא דהרי התוס' הקשו בחולין י"ד ד"ה מחתכין איך מתיר ר"ש לפתוך נבלה בפני הכלבים והלא אינו יושב ומצפה ותירצו דהוא יושב ומצפה שמא ישחטנה חש"ו ואחרים רואין אותן עי"ש. ולפ"ז לרבנן דבעי כוונה לשחיטה אסור לחתוך נבלה דל"ש יושב ומצפה דהרי בעי כונה ול"מ חש"ו. ואמנם בקדשים כבר כתבתי דבקדשים דבעי שליחות ומהני שליחות מהני שחיטת קטן בגדול עומד על גביו א"כ דלמא קמ"ל רבותא ל"מ בחולין ודאי אסר ר"ש למ"ד דמודה בבעלי חיים שמתו דל"ש עומד ומצפה משא"כ בבהמת קדשים סד"א דמותר דיושב ומצפה שמא ישחטנה קטן בגדול עומד על גביו דמהני בקדשים ק קמ"ל דאסור משום דאין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים כפירש"י. ולישב זאת נאמר דכיון דבקדשים צריך עומד על גביו ומלמדו ל"ש יושב ומצפה דאסור ללמדו הכונה לשחוט בשבת עוד יש לומר דכיון

דאם ישחוט הקטן בעומד, על גביו קרבן בשבת אסור לזרוק הדם כדאמרינן בביצה ול"מ יושב ומצפה (וע' מ"ש לעיל סי' י"ז אות א'):

ז' והנה בספרי חא"ח סי' מ"ו אות ג' כתבתי דאליבא דאמת אין סברא לומר דחולין עדיף מקדשים ואם לרבנן בחולין ל"מ עומד על גביו אף בקדשים ל"מ עומד על גביו אף דבעי שליחות ומהני שליחות דלא עדיף מחולין. אך לר' נתן דס"ל לא בעי כונה בשחיטת חולין רק בקדשים בעי כונה לדידי' מהני בקדשים בגדול עומד לסברת הרשב"א הנ"ל דהיכי דמהני שליחות ובעי שליחות מהני כונת האחר. ובזה פירשתי שם דברי המכילתא פ' בא דר' יאשי' לומד מקרא דמועדו דפסח דוחה שבת א"ל ר' נתן (כן הגירסא ויש גורסין ר' יונתן) עדיין לא שמענו ופירשתי הכונה דר' נתן כשיטתי' דשחיטת חולין ל"ב כונה ולדידי' מהני בקדשים ג"כ עומד על גביו הואיל דמהני שליחות ובעי שליחות ולכן אמר עדיין לא שמענו דלדידיה י"ל קרא מיירי שישחטו ע"י קטן עיי"ש. וגם בגוף הסברא דקטן במידי דאיתא בדנפשי' נעשה שליח שדיתי נרגא בסימן הנ"ל מדברי ירושלמי תרומות פ"א דמבואר דאף במידי דאיתא בדנפשי' לא נעשה שליח. וכעת מצאתי ברי"ט אלגזי בכורות ט' שזכה בדברי הירושלמי ועכ"ז י"ל דלר' נתן דל"ב כונה לשחיטה רק בקדשים מהני בקדשים גדול עומד על גביו. ולפ"ז ניחא דהוצרך בסוגיא דידן לומר דבתמיד ילפינן מעולת שבת בשבתו על עולת התמיד שדוחה שבת ולא יליף ממשמעות דמועדו כקו' התוס' די"ל דמקרא לא מוכח די"ל דשחיט ע"י קטן בגדול עומד על גביו ומלמדו ולדעת תוס' חולין נראה דבכל מקום מהני גדול עומד ע"ג ולכן יליף מקרא דעולת שבת בשבתו דהוא יתור קרא ומוכח דדוחה שבת אף בגדול ומזה יליף בפסח מגז"ש: והנה לפמ"ש בספרי שם דאם יש שליחות לקטן במידי דאיתא בדנפשי' שוב יש שלד"ע דל"ש דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין כיון דהקטן לאו בר חיובא הוא ליכא למימר דקרא דמועדו הוא ע"י שחיטת קטן דשוב יש שלד"ע. ולפ"ז בפסח דבקטן איתא בדנפשי' ונעשה שליח שוב יש שלד"ע ול"מ ע"י קטן אך בתמיד דל"ב שליחות ול"מ שליחות דקטן דל"ה איתא בדנפשי' מהני ע"י קטן ול"ש יש שלד"ע כיון דאין שליחות לקטן כמ"ש הש"ך סי' רפ"ב ובספרי ישבתי דברי הנ"י שהובא שם שכ' דנ"מ בין רב סמא לרבינא בקטן דמ"ד לאו בר חיובא בקטן ישלד"ע והקשו דהרי בלא"ה לאו בר שליחות וכתבתי דנ"מ בפסח דנעשה שליח כיון דאיתא בדנפשי' עיי"ש. ובזה יש לפרש בגמ' דאמרינן בבני בתירה ששכחו ולא ידעי. והוא כפל לשון להנ"ל י"ל ששכחו אם פסח דוחה שבת ולא ידעו איך הדין אם מותר לשחוט ע"י קטן והיינו שהספק הי' אם כרב סמא דאי בעי עביד אי בעי לא עביד ולפ"ז גם בקטן אין שלד"ע (ואף דהנ"י כ' דבקטן שאין לו יד כלל

לכ"ע חייב היינו דוקא בקטן שאין לו דעת כלל ואין מבחין בין צרור וזרקו וכו' משא"כ כאן בקטן וגדול עומד על גביו ומלמדו) לרב סמא פטור הגדול ולרבינא חייב הגדול ומ"ה לא ידעו אם מותרים לשחוט אף ע"י קטן:

ח' עוד יש לפרש דברי בני בתירה ששכחו ולא ידעו. דהנה בדף נ"ט מקשה מקרא דלא ילין לבקר הא כל הלילה ילין והא כתיב עולת שבת בשבתו ולא עולת חול ביו"ט ותירץ דמיירי בחל בשבת דחלבי שבת קרובין ביו"ט. א"כ מקרא זה מוכח דדוחה שבת אולם בישועת יעקב סי' תצ"ה הקשה מתוס' יומא מ"ו דאף חלבי חול שניתותרו נהי דאין קרבין בשבת מ"מ סמוך לאור הבקר מותר הואיל דניתן לדחות לצורך עצי המערכה שהי' סמוך לאור הבקר עיי"ש ובספרי חא"ח סי' י"ב י"ג באריכות. א"כ מה מקשה בגמ' הא כל הלילה ילין דלמא קמ"ל דלא ילין עד הבקר אבל סמוך לאור הבקר מותר הואיל וניתן יו"ט לדחות בשביל עצי המערכה. וכעת נ"ל דכיון דמבואר במשנה דשקלים פ"ז שהי' תנאי ב"ד שהכהנים ניאותים בעצים משל הקדש ומבואר במנחות כ"א (וע' בישועת יעקב סי' תצ"ה שאף לצורך שלמים היו רשאין ליהנות מעצי המערכה וזה ליתא דשלמים נאכלין בכל העיר ולא היו רשאין ליהנות מעצים כמבואר במ"ל סוף ה' מעילה לענין מלח) דלצורך חטאת שנאכלין בעזרה ליום ולילה הי' רשאין ליהנות ומבואר דמדאו' מותר לאכול החטאת עד עלות השחר ואף מדרבנן מבואר בתוס' פסחים ק"כ ע"ב דמותר לאכול עד עלות השחר אם הותיר דלא כשאג"א סי' ד'. א"כ סמוך לאור הבקר מותר להדליק עצי הקדש לצורך בישול וחימום בשר החטאת דהוה אכל נפש א"כ למ"ד הואיל ל"ש לומר דמותר להקטיר חלבי חול הואיל וכבר נדחה יו"ט בשביל הדלקת עצי המערכה דהדלקה לצורך עצי המערכה ל"ה חילול יו"ט הואיל וחזי לצורך אכל נפש לבשול וחימום בשר חטאת שנשתייר. ולפ"ז שפיר מקשה מכל הלילה ילין דאף סמוך לאור הבקר לא ניתן יו"ט לדחות לאברים שניתותרו ומה שהדליקו לצורך עצי המערכה הי' משום הואיל דחזי לצורך הכהנים. וכל זה למאן דאית לי' הואיל אבל למאן דלית ליה הואיל ל"ק קו' הגמ' דכיון שניתן לדחות לצורך עצי המערכה מותר לשרוף אברים שניתותרו וז"ב:

והנה בזבחים דף י"ב מוכח דבן בתירה אית לי' הואיל דאמרינן דשחט פסח קודם חצות שלא לשמו פוסל הואיל וחזי בו ביום לשם פסח. לשיטת ר' יוחנן ובפסחים ס"ב ע"ב מייתי בגמ' ראי' מר"א דל"ל הואיל מדאינו פוסל אחרים לשום פסח שלא בזמנו ופי' תוס' ד"ה לימא דנימא הואיל ולאחר חצות פוסל אף בבקר פוסל עיי"ש א"כ לבן בתירה דפוסל בשחרית הואיל דראוי בו ביום לשמו ע"כ הוא מטעם הואיל. וקשי' דהרי בן

בתירה ס"ל בפסחים מ"ו תטיל בצונן וכ' בתיו"ט דבן בתירה ל"ל הואיל דאי בעי מיתשל ומ"ה אסר לאפות הכל דלא כר"א דשרי לאפות משום הואיל דאי בעי מיתשל ומ"ה ס"ל דעובר בב"י ובעי הטלת צונן א"כ לפמ"ש הרמב"ם בפי' המשניות ריש ברכות דסתם בן בתירה הוא ר' יהודה בן בתירה. קשה דבן בתירה אבן בתירה ודא קו' רבתי. וע"כ צ"ל כי אית לי' לבן בתירה הואיל לחומרא. אבל לקולא ל"ל הואיל ומ"ה פסח ששחטו שלא בזמנו שחרית פסול שלא לשמו הואיל וחזי בו ביום דהוא חומרא ובפסחים מ"ו ס"ל דעובר בחלה בבל יראה משום טובת הנאה ממון ולא שרי לאפות הכל משום הואיל דאי בעי מתשל כר"א דלקולא ל"ל הואיל. וזה ישוב נכון לקו' הגדולה א"כ כ"ז מדרבנן דמדאורייתא ודאי אמר הואיל לקולא כמ"ש תוס' פסחים ס"ב ד"ה כי לית לי' וכיון דבני בתירה אית להו הואיל מדאוריי' שפיר קשה אליבייהו קו' הגמ' דלא ילין לבקר זבח כדמקשה בדף נ"ט דליכא למימר דסמוך לאור הבקר מותר הואיל וניתן לדחות לצורך עצי המערכה דהרי בהדלקה זו לא הי' חילול יו"ט משום הואיל דחזי לצורך הכהנים לבישול חטאת א"כ ע"כ קרא בשבת דחלבי שבת קריבין ביו"ט ומוכח מקרא דדוחה שבת ומה מספקי בני בתירה ולכן אמר ששכחו היינו השיטה שלהם דפסח ששחטו שחרית שלא לשמו פסול משום הואיל ולא סברו אז הואיל ולכן לא הוכיחו מקרא דלא ילין דע"כ בשבת משום דהי' מוקי בחול וסמוך לאור הבקר דנדחה יו"ט משום הבערה ול"א הואיל ודוק:

ודע דכ"ז לר' יוחנן בזבחים י"ב אבל לר' אושעי' שם דבן בתירה מכשיר פסח בארבע עשר שחרית לשמו י"ל דבן בתירה ל"ל הואיל מדאוריי' כפשטא דשמעתתא דפסחים. והנה הא דלא השיב הילל הבבלי מקרא דלא ילין דמוכח דפסח דוחה שבת דע"כ מיירי בשבת כדאמרינן בדף נ"ט לכאורה י"ל דהילל לית ליה הואיל [ומתוך ל"א בהבערת עצים לצורך עצי המערכה לפמ"ש ברא"ש דמ"ד נדרים ונדבות אין קריבין ביו"ט גלי קרא דל"א מתוך לצורך גבוה. אך שמא הואיל אמרינן (הגם דלדעתי כמו דל"א מתוך לצורך גבוה דגלי קרא ה"ה דל"א הואיל דלא כמו שכתבתי לעיל מיהו לשיטת תוס' פסחים מ"ו דאף ב"ש דל"ל מתוך ס"ל הואיל ה"ה בצורך גבוה כן).] וכיון דל"ל הואיל שוב ניתן יו"ט לדחות סמוך לאור הבקר ול"ק קו' הגמ' ולא מוכח מקרא זה דפסח דוחה שבת:

ט' והנה בירושלמי אמרינן פ' ערבי פסחים דרבי לא אכל בע"פ לא מצה ולא חמץ משום דס"ל כבן בתירה דפסח ששחטו בארבע עשר שחרית כשר (ופי' הר"ן דלבן בתירה בבקר אסור לאכול חמץ משום לא תשחט על חמץ דם זבחי דלא כתוס' פסחים דף ק"ח דבן בתירה לא הכשיר אלא בדיעבד) ומקשה ורבי תלמידי' דבן בתירה הוא והלא תלמידי'

דר' יעקב בן קודשי' הוה וצ"ע וכי משום דלאו תלמידי' הוה לא מצי סבר כותי' עוד הקשיתי דהרי רבי השיב בש"ס דידן זבחים דף י"ב לר' יהושע תחת בן בתירה לא אם אמרת בי"ג שכן מקצתו אינו ראו' תאמר בי"ד שמקצתו ראוי:

ומוכח מזה דרבי ס"ל דבן בתירה לא הכשיר בי"ד שחרית לשמו כר' יוחנן ולא כר' אושעיא. ואיך רבי חש לדברי בן בתירה ודברי הש"ס הוא מדברי התוספתא ולמה לירושלמי להקשות ורבי לאו תלמידי' ושמא י"ל דקשיא בש"ס דידן פסחים ס"ו למה לא השיב הילל לבני בתירה מקרא דלא ילין דמוכח דפסח דוחה שבת. ונהי דהילל ל"ל הוכחה זו מ"מ לבני בתירה גופה דס"ל ג"כ פסח אינו ראוי שחרית לשמו מ"מ פוסל שלא לשמו משום הואיל וכיון דס"ל הואיל א"כ מוכח מקרא דלא ילין דפסח דוחה שבת כמו שכתבתי לעיל. וע"כ ס"ל להלל דגם בן בתירה לא ס"ל הואיל וטעם דבן בתירה משום דמכשיר הי' שחרית לשמו ולא משום הואיל ולכן רבי שהי' מבני בניו של הילל כדאמרינן בקדושין ע' וברש"י שם. ע"כ ס"ל ג"כ הכי לבן בתירה וכל זה רחוק. והעיקר דבאמת בירושלמי סמיך אש"ס דידן ולא מקשה רק ליתר שאת דרבי לאו תלמידי' אבל כונת הקו' דע"כ בן בתירה ג"כ ס"ל פוסל שחרית לשמו כדאמר רבי בתוספתא ובש"ס דידן:

סימן נה

בדרוש הנ"ל בסוגיא דפסחים ס"ו:

א' והנה התוס' הקשו דבסוגין משמע דילפינן פסח דדוחה שבת מגז"ש דמועדו מתמיד ובפ' כיצד ילפינן ממשמעות דמועדו ונ"ל לפמ"ש לעיל דבני בתירה ידעו דפסח נשחט בשבת דהרי לפ"מ דאמרינן בשבת פ"ז דאותו היום נטל עשר עטרות והי' ר"ח ניסן ביום א' ושבת הי' ע"פ וקרא כתיב ויעשו בנ"י את הפסח במועדו. וכן מקרא דלא ילין לבקר זבח חג דמוקמינן בדף נ"ט בשבת וע"כ דוחה שבת אך הספק אם הותרה או דחוי' דהב"י סי' שכ"ח כ' הא דפקוח נפש דוחה שבת אם הותרה או דחוי' תלי' בטומאה אם הותרה בציבור ובח"ס א"ח סי' פ"ה הקשה עליו דבגמ' דיומא מ"ו אמרינן שבת הותרה ולק"מ דבתמיד ודאי הותרה דהי' בכל שבת משא"כ טומאה דקרה לפרקים ל"ה רק דחוי' ולפ"ז בפסח בשבת דל"ה רק לפרקים י"ל דחוי' ונ"מ אם שוחטין ע"י קטן לפמ"ש תוס' חולין י"ב דמהני כונת גדול עומד על גביו ולפמ"ש לעיל להרשב"א דמהני כונת גדול היכי דמהני שליחות ובמידי דאיתא בדנפשי' יש שליחות לתוס' גיטין ס"ד ע"כ אפשר לעשות ע"י קטן ולכן לא ידעו הדין דאם הותרה א"צ לעשות ע"י קטן ואם דחוי' אפשר ע"י קטן ומזה אין ראי' מפסח מדבר דשמא שחטו ע"י קטן וכן מקרא דלא ילין נמי לא מוכח דלמא

שחטו ע"י קטן. ולכן שאלו להלל הבבלי והשיב דילפינן מגז"ש דתמיד כמו דבתמיד הותר כדאמרינן ביומא מ"ו ה"ה בפסח הותרה וא"צ לעשות ע"י קטן. ובזה מיושב מה שכ' תוס' הרי בעי כלי שרת ותירצו שהקדישום ובתוס' זבחים מ"ז מבואר שהקדישו מע"ש וכ"כ מהרש"א בפסחים ואיך ידעו להקדיש הכלי שרת כיון שלא ידעו כלל אם פסח דוחה שבת להנ"ל ניחא דידעו שיעשו פסח אך לא ידעו אם ישחטו בעצמם. ובזה מיושב מה שהקשה בצל"ח אס"ד דפסח אינו דוחה שבת למה לא עברו השנה או החדש שלא יפול בשבת דהרי בסנהדרין י"א אמרינן דמעברין השנה בשביל טומאה אם טומאה דחוי' בציבור וכש"כ אם פסח אינו דוחה שבת הי' להם לעבר השנה. ולהנ"ל ניחא דזה ידעו שיכול לשחוט הפסח ע"י קטן ולפ"ז אינו דומה לטומאה דבשלמא בטומאה ההכרח לעבר שלא יעשו בטומאה אבל בפסח כיון שאם יעשו ע"י קטן לא יבא לידי דחיות שבת כלל ע"כ א"צ לעבר השנה כלל. ולפמ"ש לעיל דאם במדבר בשר נחירה הי' מותר והי' שחיטה עבודה לא הי' אפשר ע"י קטן בפשיטות י"ל דלא הביאו ראי' מפסח מדבר שהי' בשבת וכן מקרא דלא ילין לבקר דשם במדבר א"א ע"י קטן וע"כ דחוי' מקרא דמועדו אם אי אפשר לעבר השנה משא"כ לאחר שנאסר בשר נחירה דל"ה שחיטה עבודה ואפשר ע"י קטן לא ידעו אם מותר לגדול לשחוט וזה הכונה דלא ידעו אם פסח דוחה שבת:

ב' עוד יש לפרש דהנה מבואר במשנה דשבת דשנים שעשו מלאכה פטורין והקשה במעיין החכמה א"כ למה פסח דוחה שבת לישחוט ע"י שנים ותירצתי בספרי בית יצחק או"ח סי' ל"ה דכיון דאם אתה אוסר לשחוט ע"י יחיד ורק ע"י שנים הו"ל זה אינו יכול וזה אינו יכול דמה לי אם אינו יכול מפאת שאין לו כח או מפאת שאסור ושוב שניהם חייבין וחילי מדברי רש"י שכ' בזה אינו יכול דחייב משום דזה אורחא למיעבד בשנים א"כ היכי דאסור שיעשה חד אורחא למיעבד בשנים עוד ראי' ממ"ש המ"ל פי"א דשבת בשם מהר"י אלפנדרי דבשר תמידין כיון דאסור באכילה יש עיבור באוכלין הרי דאיסורו חושבו וה"ה הכא האיסור משויהו כאינו יכול עיי"ש שהארכתי. והנה ר"י בן בתירה דס"ל חי נושא את עצמו שבת צ"ד והקשה תוס' למה עדיף מזה יכול וזה אינו יכול דהחי אינו יכול לישא עצמו ובזה יכול וזה אינו יכול לכ"ע חייב זה שיכול וע"כ צ"ל דבן בתירה ס"ל מסייע יש בו ממש ומ"ה פטור אף היכול וכש"כ דס"ל זה אינו יכול וזה אינו יכול דפטור לפי המבואר בסוגיא דשבת דזה יכול וזה אינו יכול גרע טפי ומדס"ל לבן בתירה בזה שפטור כש"כ בזה אינו יכול וזה אינו יכול ומ"ה מספקא להו אם פסח דוחה שבת ומותר לשחוט ביחיד דהותר לגמרי כמו בתמיד דהותר או רק דחוי' וחייב לשחוט ע"י שנים עד שבא הילל ולימד מגז"ש דשבת הותר כמו במילה ותמיד:

ג' ולפמ"ש ראשונה דהספק הי' אם לשחוט ע"י קטן יש לומר דרך פלפול הנה כבר כ' הפנ"י בתוס' גיטין ס"ד שכ' תוס' דאף דבתרומה ל"מ שליחות קטן דליתא בדנפשי' מ"מ במידי דאיתא בדנפשי' נעשה שליח והקשה דתוס' כתבו בגיטין כ"ג ע"ב להיפך דכיון דשליחות ילפינן מתרומה וכיון דבתרומה ליתא בדנפשי' ל"מ קטן להיות שליח בשום דוכתא כמ"ש תוס' גיטין. ואמנם קו' זו ל"ק למ"ד דמופלא הסמוך לאיש תרומתו תרומה כדאיתא במשנה דתרומות פ"א ובנדה מ"ז למ"ד מופלא הסמוך לאיש דאוריי' ולפ"ז קטן איתא בתרומה דנפשי' ומותר לשחוט על ידו בשבת כיון דאיתא בתרומה. אמנם י"ל דלרבנן דס"ל דנכרי איתא בתרומה דנפשי' ומ"מ מיעטה התורה משליחות מאתם גם אתם ה"ה קטן דאימעט משליחות אף במידי דאיתא בדנפשי' נתמעט ואמנם לר"ש דס"ל נכרי ליתא בתרומה דנפשי' ומ"ה ליתא בשליחות כמ"ש תוס' גיטין כ"ג ע"ב אליבי' בקטן במידי דאיתא בדנפשי' יש לו שליחות. ולפ"ז יש לישב דברי תוס' גיטין ס"ד מה שהקשיתי מירושלמי דיבמות פי"ג ובה' תרומות די"ל דירושלמי קאי לרבנן וסברת תוס' שייך לר"ש. והנה סברת ר"ש דנכרי ליתא בתרומה דנפשי' כ' רש"י ותוס' משום דיש קנין לנכרי בארץ ישראל להפקיע מידי מעשר ואני כתבתי בתשובה דזה דיש לו קנין בארץ ישראל תליא בפלוגתא אי ק"פ כקה"ג דמי עפ"י דברי ירושלמי פ"ה דדמאי וז"ל אע"ג דאמר ר' מאיר אין קנין לנכרי בארץ ישראל לפוטרו מן המעשר מודה הוא דיש לו קנין נכסים אמר ר' בא אכילת פירות (והסברא כתבתי עפ"י דברי תוס' בר"ה י"ג דאע"ג דירושה לנו מאבותינו מ"מ יש לנכרים במה שזרעו עי"ש. והארכתי בכ"ז בסוגיא דמנחות ס"ו לישב דברי ר"מ ור"י ור' יוסי ואכ"מ) והנה ר' יהודה בן בתירה ס"ל ק"פ כקהג"ד דבפסחים דף ג' כתבו תוס' דמה"ט ר' יהודה בן בתירה לא עלה לירושלים לעשות פסח משום שלא הי' לו קרקע ופסח איתקש לחגיגה והקשה בטורי אבן חגיגה ובצל"ח פסחים דאם מי שאין לו קרקע פטור מראי' ה"ה דפטור מהקהל דראי' ילפינן מהקהל מגז"ש וה"ה להיפך ואיך אמר קרא הקהל וגו' וגרך אשר בשעריך הרי גר אין לו קרקע בירושה רק מה שקנה וחוזר ביובל ואין לו רק קנין פירות וע"כ ס"ל ק"פ כקה"ג דמי. (עוד אפשר לומר עפ"י מה ששמעתי בשם הגאון החסיד מ' אלי' מווילנא במ"ש תוס' דר"י ב"ב לא הי' לו קרקע דא"י נתחלקה ליוצאי מצרים או לבאי הארץ ור' יהודה בן בתירה אמרינן בסנהדרין צ"ב ע"ב שאמר אני מבני בניהם ממתים שהחי' יחזקאל שמבני אפרים שמנו לקץ וטעו ולא הי' מיוצאי מצרים ולא מבאי הארץ ולכן לא הי' לו קרקע. וא"כ לפ"ז מה היו בני בתירה מסופקין אם פסח דוחה שבת וע"כ קנו קרקע וס"ל ק"פ כקה"ג דמי). ולפ"ז ס"ל לבני בתירה יש קנין לנכרי בארץ ישראל להפקיע מידי

מעשר ונכרי ליתא בתרומה דנפשי' ולפ"ז אין למעט קטן ג"כ רק במידי דליתא בדנפשי' וקטן בפסח למ"ד שה לבית אבות דאורייתא והוא מופלא הסמוך לאיש דאיתא בתרומה נעשה שליח ולכן היו מסופקין אם פסח דוחה שבת אם מותר לגדול לשחוט:

ד' ובזה מיושב מה שקשה בתוס' בסוגין שכתבו דלמ"ל למילף מגז"ש והלא יכול לילף משתי הלחם לחודא והקשו המפורשים הרי אמרינן בכיצד צולין דמשתי הלחם ליכא למילף שכן בא להתיר. אולם י"ל כמו דאמרינן במנחות דף ה' דבשביעית וספיחין אסורין עומר לא בא להתיר רק לאו שבתוכה. ולפ"ז ה"ה דשתי הלחם בשבועות לא באו להתיר דל"ש להתיר לאו שבתוכה שירים מאיסור חדש כמו בעומר דלאכילה כבר נתרו בהבא' העומר ואי דבאו להתי' להביא מנחה מחו"ל חדש אין אסור בח"ל וה"ה דאין איסור להביא מנחה חדשה מח"ל קודם ב' הלחם. ואמנם בישועת יעקב סי' תפ"ט הקשה לפמ"ש הר"מ פ"ה משמיטה דשביעית אין איסור בשל נכרי והטעם כ' מהרי"ט דאף דפירות נכרי חייב במעשר מ"מ משביעית נתמעט מלכם (וע' מהרי"ט סי' מ"ב מ"ג ח"א ומביט) א"כ לפוסקים דאין קנין לנכרי בארץ ישראל להפקיע מידי מעשר ה"ה דחדש בשל נכרי אסור בארץ ישראל א"כ הרי עומר מתיר בשביעית חדש מנכרי דבשביעית ממעטינן מלכם ולא לנכרים ותירץ דכיון דאין עומר בא משל נכרי דקצירכם. כתיב שוב האיר המזרח מתירו ול"ש שעומר מתיר החדש ובתשובה פלפלתי בזה וזה שייך בעומר אבל בשתי הלחם להביא משל נכרי מנחה שפיר השתי הלחם מתירין בשבועות משל נכרי. אך למ"ד ק"פ כקה"ג דמי יש קנין לנכרי בארץ ישראל להפקיע מחדש ומותר להביא מנחה אף קודם שבועות משל נכרי ואין שתי הלחם מתיר וכיון דבני בתירה שהיו מסופקין ע"כ ס"ל ק"פ כקה"ג דמי שפיר הקשו תוס' דהי' להלל להשיב לבני בתירה לשיטתם דנילף משתי הלחם דהתורה אמרה, אף בשבועות שיבוא בשבת דכתיב לדורותיכם ואז אין שתי הלחם. מתירין לשיטת בני בתירה וגמ' דפ' כיצד צולין קאי למ"ד אין קנין לנכרי בארץ ישראל ועומר מתיר חדש בשל נכרי אף בשבועות ודוק כי הוא הערה גדולה:

ה' והנה בהא דאמרו בני בתירה כלום יש אדם שיודע אם פסח דוחה את השבת אם לאו אמרו להן אדם אחד יש שעלה מבבל והלל הבבלי שמו ששימש שני גדולי הדור שמעי' ואבטליון ויודע אם פסח דוחה את השבת אם לאו ומה ענין לזה שעלה מבבל נלע"ד דהנה, בירושלמי פ"ו דפסחים אמרו על ג' דברים עלה הלל מבבל טהור הוא יכול יפטור וילך לו ת"ל וטהרו הכהן אי וטהרו הכהן יכול אם אמר הכהן על טמא טהור יהא טהור ת"ל טהור הוא וטהרו הכהן. כתוב אחד אומר וזבחת פסח לד' אלקיך צאן

ובקר וכתוב אחד אומר מן הכשבים ומן העיזים תקחו הא כיצד צאן לפסח ובקר לחגיגה כתוב אחד אומר ששת ימים תאכל מצות וכתוב אחד אומר שבעת ימים מצות תאכלו הא כיצד ששה מן החדש ושבעה מן הישן ודרש והסכים ועלה וקיבל הלכה וכ' המראה הפנים דהב' דינים הראשונים דרש בא"י לפי שאין נוהגין רק בארץ ישראל (בנגעים צ"ע דטהרות מצורע נוהגת בין בארץ בין בחוצה לארץ בין בפני הבית בין שלא בפני הבית כמבואר בר"מ פ"י דמצורע ה"ו אך הדבר נכון דשילוח מצורע לא הי' רק בערים המוקפות חומה בארץ ישראל בזמן שהיובל נוהג ובירושלים אף בזמן שאין היובל נוהג כמ"ש בצל"ח ברכות דף ו'. ובבבל לא הי' דין שילוח מצורע ולמה לו ללמוד הדינים ועל כן הלך לדרוש בארץ ישראל.. וראיתי דרך אגב בתשו' יעב"ץ ח"א סי' קל"ח שהוכיח מרמב"ם פ"ט מצרעת שכ' דאם אמר הכהן על טמא טהור לא עשה ולא כלום והקשה הרי מ"מ לא טימאו כהן ואינו טמא עד:

שיאמר כהן והוכיח מזה דנגע שהוא ודאי טמאה טמא וא"צ לאמירת כהן ואף לא לראותו ובמח"כ נעלם ממנו דברי הגמ' מ"ק ז' ע"ב דלר"מ רשאי לשתוק אף שראה שטמא ולר' יוסי אין רשאי לשתוק אבל לכ"ע אינו טמא עד שיאמר אף בודאי נגע ובאמת משמע כן מכל סוגיות הש"ס ומה שהקשה על הר"מ לק"מ כיון דדברי ר"מ הוא מה"כ על פסוק נרפא הנתק וטהרו הכהן אם אמר כהן על טמא טהור אינו טהור על דבר זה עלה הלל מבבל ע"כ מיירי במוחלט והכהן טהרו בטעות אינו טהור ול"ק על הר"מ כלל ודברי הגאון יעב"ץ תמוהים). אמנם הדין הג' כיון שחדש נוהג בבבל למה הלך לדרוש בארץ ישראל וע"כ צ"ל דס"ל להלל חדש אינו נוהג בחוץ לארץ דמושבותיכם לאחר ירושה וישיבה משמע. והנה לכאורה מה היו בני בתירה מסופקין הרי מוכח מפסח מדבר שהי' בשבת דר"ח ניסן הי' ביום א' דאותו היום נטל עשר עטרות כדאמרינן בשבת פ"ז אך אם נאמר כמ"ש תוס' קדושין ל"ז ע"ב דמ"ד ביאה או מושב לאחר ירושה וישיבה לא היו חייבין בפסח במדבר אך שהי' עפ"י הדיבור ואם הי' עפ"י הדיבור אין ראי' דדוחה שבת וכן כתבו המפורשים ולבן בתירה דס"ל מי שאין לו קרקע אינו חייב בפסח כמ"ש תוס' פסחים ג' ואיך עשו פסח במדבר שלא הי' להם קרקע וע"כ צ"ל שהי' עפ"י הדיבור ולכן נסתפקו ולכן אמרו יש חכם אחד שעלה מבבל והלל הבבלי שמו שדרש ג' דברים הנ"ל וע"כ ס"ל דחדש אינו נוהג בחוץ לארץ דמושבותיכם לאחר ירושה וישיבה משמע ולא בכל מקום שאתם יושבים והוא יודע אם פסח דוחה שבת והיינו דזה ודאי ס"ל מושבותיכם לאחר ירושה וישיבה אך במקום שנאמר ביאה יש לומר דכל מקום שנאמר ביאה ג"כ לאחר ירושה וישיבה כר' ישמעאל ולדידי' פסח מדבר הי' עפ"י הדיבור

או דס"ל דוקא ביאה ומושב לאחר ירושה וישיבה ולא ביאה סתם כאידך תנא דבי ר' ישמעאל ולדידיה פסח מדבר לא הי' ע"פ הדיבור ולכן ישאלו להלל איך ס"ל בביאה סתם אם גם ביאה לבד לאחר ירושה וישיבה והי' פסח עפ"י הדיבור ולא מוכח דדוחה שבת או דוקא ביאה ומושב ומוכח מפסח מדבר דדוחה שבת ודוק:

סימן נו

דרוש הנ"ל ובסוגיא דיבמות ט"ז:

א' יש לפרש מה שאמרו אדם אחד יש שעלה מבבל והלל הבבלי שמו. נפרש מקודם דברי ש"ס דיבמות ט"ז בימי ר' דוסא בן הרכינס התירו צרות הבת לאחין והי' הדבר קשה לחכמים מפני שחכם גדול היה ועיניו קמו מלבא לבית המדרש אמרו מי ילך ויודיעו אמר להן רבי יהושע אני אלך ואחריו מי ראב"ע ואחריו מי ר"ע וכו' התחילו מסבבין אותו בהלכות עד שהגיעו לצרת הבת אמרו לי' צרת הבת מהו אמר להן מחלוקת ב"ש וב"ה הלכה כדברי מי א"ל הלכה כדברי ב"ה אח קטן יש לי וכו' אבל מעיד אני עלי שמים וארץ שעל מדוכה זו ישב חגי הנביא ואמר ג' דברים צרת הבת אסורה עמון ומואב מעשרין מעשר עני בשביעית משום דהרבה כרכין כבשום עולי מצרים ולא כבשום עולי בבל ומקבלין גרים מן התרמודים:

וע' בערבי נחל דרוש ה' לשבת הגדול מה שכתב בסוגיא זו ולי נראה לפרש קישור המאמרים בדרך פלפול. הנה בטעם דב"ש דמתירין הצרות לאחין אמרינן בגמ' דף י"ג לתירץ אחד משום דכתיב לא תהי' אשת המת החוצה מכלל דאיכא פנימית ורבא תירץ משום דאין איסור חל על איסור וקשה דטעם אין איסור חל על איסור אינו מספיק רק לאחות אשה בלא באו בב"א אבל הגע על עצמך הרי שבאו ב' איסורין בבת אחת כגון דעשאו שליח ופגע שליח בשליח כדאמרי' דף ל"ד מאי איכא למימר ודוחק לומר דב"ש גם איסור בת אחת לא ס"ל וע"כ צ"ל דתוס' הקשו דמה מקשה מ"ט דב"ש דלמא מוקי לצרור לכדר"ש ועלי' לכדרבי ותירצו דמסברא יש לאוקמא לצרור לענין צרות אי לאו דשמעי' בחד דוכתא דשרי. ולפ"ז נכון דהכי קאמר בגמ' טעמא דב"ש משום אין איסור חל על איסור ולכן רוב צרות מותרת ועדיף יותר לאוקמא לצרור לכדר"ש ועלי' לכדרבי ולפ"ז אף בחלו אחות אשה וא"א בב"א נמי מותר כיון דלצרור ועלי' לא קאי להכי ודוק וכן נראה מהראב"ד. הובא בריטב"א שכ' באמת דב"ש מוקמא לצרור לכדר"ש ועלי' לכדרבי. ויותר י"ל דהתוס' ביבמות ח' ע"ב ד"ה מאי ולקחה הקשו למאן דמפיק ולקחה כל היכא דאיכא תרי ליקוחין וכו' שריא ואי לא תרוייהו אסורין דלמא ולקחה אתי לאשמועינן שייבם הצרה ולא הערוה ותי' דלמ"ד ערוה גופה ל"צ קרא ניחא א"כ

סברי ב"ש עשה דוחה ל"ת שיש בה כרת וא"כ ערוה גופה צריכא קרא דהו"א דמותרת דעשה דוחה ל"ת וע"כ ולקחה אתיא לשרויי צרה ולצרור לכדר"ש ועלי' לכדרבי רק דלולי הי' סוברין איסור חע"א היו דורשין לצרור לאסור צרות כדכתבו התוס' ולקחה מלמד שמגרשה בגט ומחזירה אבל השתא דסברי אאחע"א ולא משכחת קרא דלצרור רק בב"א ופגע שליח בשליח ע"כ עדיף להו יותר לדרוש מולקחה דצרה שריא וערוה אסורה דצריך קרא דהו"א עדול"ת שיש בה כרת ולצרור לכדר"ש ועלי' לכדרבי:

ב' והנה יש להוכיח דעשה דוחה ל"ת שיש בו, כרת דהנה מה ששאלו הטמאים שהיו אנשים גדולים או מישאל ואלצפן למה נגרע לבלתי הקריב וכו' ופירש"י שאמרו יזרק הדם בכהנים טהורים ויאכל הבשר לטמאים כן הוא גי' ישנה. אמנם גם בלא פירש"י ע"כ שאלו שיהיו מותרים באכילה ולמ"ד שוחטין וזורקין על טמא שרץ ע"כ הי' בששי כמ"ש התוס' פסחים ס"ט ולא הי' חזו לאכול לערב ומה זה שאלו והלא אסורין לאכול בטומאה דאין עשה דול"ת שיש בה כרת וא"ל דעשה דפסח יש בו כרת ומ"ה ס"ד דלדחי דאם אינם ראוים לאכילה לא ישחטו ויזרקו עליהם דהרי אכתי לא נאמר להם חיוב כרת דפסח ומה זה שאלו וע"כ מוכח דעשה דוחה ל"ת שיש בה כרת ואף שהשיב להם הקב"ה דלידחי לפסח שני משום שיש להם תקנתא דפסח שני אבל בליכא תקנתא עשה דוחה לל"ת שיש בה כרת:

אמנם יש לדחות ראי' זו דבזבחים ק"ז אמר ריה"ג טמא שאכל את הטהור חייב טמא שאכל את הטמא פטור אמרו לו אף טמא שאכל את הטהור כיון שנגע בו טמאוהו דרבנן סברי דטעמא דריה"ג משום שמחולל ועומד. ובאמת טעמא דריה"ג משום שאין איסור חל על איסור בנטמא הגוף קודם גם לריה"ג חייב כ"כ תוס' חולין ק"א. ולכאורה מה מקשו רבנן על ריה"ג דלמא אין ה"נ דטעמא משום דמחולל ומ"מ משכחת אוכל בטומאת הגוף פחות מכביצה דאינו מקבל טומאה ול"ה מחולל ומ"ה חייב כרת דדעת הרשב"א הובא בשעה"מ ה' ברכות דאף בקדשים אין מקבל טומאה פחות מכביצה ומ"ה חייב כרת משא"כ באוכל בכביצה אין ה"נ ומצאתי בשעה"מ ה' ברכות שהרגיש בזה. אמנם נ"ל הנה בספרי חא"ח סי' ל' כתבתי דבטומאה ל"א ח"ש אסור מן התורה שיקבל ח"ש טומאה כמו שהקשה בחות יאיר דבשלמא באכילה חזי לאיצטרופי משא"כ בטומאה בעי שיטמא כל הביצה בב"א ואם יגע בחצי ביצה. ואח"כ יגע בחצי ביצה לא יצטרפו יחד ליטמא כמבואר במ"ל פ"ד מטומאת אוכלין והארכתי בסי' ל' ול"א ונ"ל דכ"ז לר' דוסא בן הורקנוס דס"ל בנגע אדם בחצי זית טומאה ונגע בחצי זית אחר אין נוגע וחוזר ונוגע בחולין קכ"ד ע"ב ובמשנה דעדיות אבל למאן דס"ל נוגע וחוזר ונוגע

ה"ה י"ל בנגע טומאה בחצי זית ונגע טומאה בחצי זית אחר מצטרפין יחד כמו שמסתפק המ"ל הנ"ל (בדמיון זה יש עוד לשקול בפלס) ומעתה י"ל דלרבנן דס"ל נוגע וחוזר ונוגע וה"ה דמצטרפין ב' חצאי זתים לקבל טומאה ח"ש מקבל טומאה דחזי לאצטרופי כמ"ש הפמ"ג לענין ח"ש באיסור אכילה. ולפ"ז ליכא למימר דטמא שאכל הטמא פטור משום שמחולל דא"כ לא משכחת אוכל בטומאת הגוף בכרת ואי דאוכל כזית ול"ה כביצה הרי מ"מ קיבל טומאה מדין ח"ש ומחולל ועומד הוא משא"כ לר' דוסא בן הורקנוס דפחות מכביצה אינו מקבל טומאה מדין ח"ש שפיר י"ל דאוכל כביצה אינו חייב כרת דכיון דנגע בו טמאוהו. ולפ"ז לרבי דוסא בן הורקנוס נדחה הראי' דעשה דוחה ל"ת שיש בו כרת ממה ששאלו מישאל ואלצפן למה נגרע די"ל כונתם שיאכלו כביצה בב"א דל"ה חיוב כרת דכיון דנגע בו טמאוהו ומחולל ועומד ולעולם אין עשה דוחה לל"ת שיש בו כרת. ולפ"ז סיפר הגמ' דבר חידוש בימי ר' דוסא בן הורקנוס התירו צרת הבת והי' הדבר קשה לחכמים מפני שחכם גדול הי' ועיניו קמו מלבא לבית המדרש שאלו הי' בא לבית המדרש הי' דוחה דבריהם דלפי שיטתו באמת אין עשה דוחה ל"ת שיש בו כרת וע"כ דלא כב"ש ורק מפני שלא הי' בבית המדרש התירו:

ג' אמרו מי ילך אמר ר' יהושע אני אלך והכוונה ילך וידחה, דבריהם לסברתו. דהנה מבואר בגמ' דיבמות ט' דרבי דריש עלי' דילפינן כל חייבי חטאות מאחות אשה ורבנן ילפינן כל חייבי חטאות מע"ז ובשבת קל"ז ס"ל לר' יהושע טעה בדבר מצוה פטור אף בלא עשה מצוה וכו' ואמרינן שם ושניהם לא למדוהו אלא מע"ז ופירש"י דכל חייבי חטאות ילפינן מע"ז וכתבתי בספרי חא"ח סי' נ"ב אות ה' דסברת רש"י וגמ' דדוקא אם ילפינן מע"ז י"ל מה ע"ז דלא משכחת כלל טעה בדבר מצוה ה"ה כל חייבי חטאות. אבל אם ילפינן מאחות אשה איך נאמר מה אחות אשה דלא טעה בדבר מצוה הרי גם באחות אשה משכחת טעה בדבר מצוה שסבר יבמתו היא ובא על אחות אשתו משא"כ בע"ז אי סבר אנדרטי הוא הרי לא עבר כלל כדאמרינן בשבת ע"ב והארכתי בפרט זה. ולפ"ז ר' יהושע ע"כ לא ס"ל כרבי דילפינן חטאות מאחות אשה וע"כ עלי' לאסור צרות ולכן אמר ר' יהושע אני אלך: ד' ואחריו מי ראב"ע דלכאורה יש להוכיח דעשה דוחה ל"ת שיש בו כרת כדאמרינן ביבמות דף ו' מדאיצטריך לא תבערו טעמא דכ' רחמנא לא תבערו הא לאו הכי מיתת ב"ד דוחה שבת ומשני ה"מ ר' יוסי דס"ל הבערה ללאו יוצאת ול"ה ל"ת שיש בו כרת ומה דדחי ותהוי נמי ר' יוסי הרי הבערה דבית דין בישול פתילה הוא כבר הקשו בתוס' הרי קרא אצטריך היכי דבישלו הפתילה מע"ש. א"כ לא מוכח דעשה דוחה ל"ת שיש בו כרת. והנה ראב"ע אמר בברכות ט' ובפסחים ק"כ פסח

אינו נאכל אלא עד חצות ואמרי' בברכות שם דס"ל כבא השמש אתה אוכל מועד צאתך ממצרים אתה שורף והקשה רש"י הרי אין שורפין קדשים ביו"ט ותי' רש"י דמ"מ הזמן הזה הוא לשריפה ותמה בצל"ח מה נ"מ הרי מ"מ אין שורפין ותירצתי בדרוש דס"ל לראב"ע ע"כ הבערה ללאו יצאת ולדידי' אין אסור לשרוף קדשים ביו"ט לפמ"ש תוס' פסחים ה' דלמ"ד הבערה ללאו יצאת אינו אסור ביו"ט. ושפיר ס"ל מועד צאתך אתה שורף. ולפ"ז אמרו ואחריו ראב"ע דהוא ס"ל הבערה ללאו יצאת ואין ראי' דעשה דוחה ל"ת שיש בו כרת. וכיון דכל עיקר סברת ב"ש משום דעשה דוחה ל"ת שיש בו כרת מ"ה אתא קרא דולקחה לאסור ערוה גופה כמ"ש לעיל ע"כ ראב"ע דוחה סברתם:

ה' ואחריו מי ילך ר"מ הכונה דלכאורה יש להוכיח דעשה דוחה ל"ת שיש בו כרת מנשיאים ששבט אפרים הקריב בשבת וליכא לדחויי שכן כרת אי תדיר או ישנו לפני הדיבור כמו דדחי ביבמות ה' מפסח ומילה ותמיד. וכבר תמהתי ע"ז וליכא למימר דורות משעה לא ילפינן דלמ"ד דורות משעה ילפינן במנחות י"ט ע"ב וע' בתוס' שם ושמואל ס"ל הכי בגמ' מאי איכא למימר. אך דאמרינן במדרש שאמר הקב"ה ליוסף אתה שמרת את השבת עד שלא ניתנה התורה שנאמר וטבוח טבח והכין וכתיב והי' ביום הששי והכינו וכו'. חייך שבן בנך יקריב בשבת אף שקרבן יחיד אינו דוחה שבת ע"ש. הה"ד מי הקדימני ואשלם וזה דוקא אם אותו היום נטל עשר עטרות והי' הראשון ביום ז'. אמנם ר"ע לא ס"ל דאותו יום נטל עשר עטרות דמקשינן בשבת פ"ז ע"ב אהא דיצאו ממצרים ביום ה' או ביום ו' והרי אותו היום נטל עשר עטרות ומדריש ירחא דניסן דהאי שתא חד בשבת דאישתקד בד' בשבת דאין בין עצרת לעצרת ובין ר"ה לר"ה אלא ד' ימים בלבד ובשנה מעוברת ה' ומשני לר' יוסי ז' חסרים עביד לרבנן ח' חסרים עביד. אמנם לר"ע דס"ל בשבתו למעט דחלבי שבת אין קריבין ביו"כ ומקשה בסוכה נ"ד למ"ל מיעוט והלא מעברין שנה בשביל זה ומשני ר"ע ס"ל כאחרים דאין בין שנה לשנה אלא ד' ימים ואין מעברין שום חודש לצורך עיי"ש ברש"י וליכא לתרץ לדידי' ז' חסרים או ח' חסרים עביד וע"כ לא ס"ל אותו היום נטל עשר עטרות וכן כ' בח"ש א"ח סי' קס"א. ובזה ישבתי דברי רש"י פ' נשא פסוק ויהי ביום כלות משה שכ' ובשביעי גלחו הלוים ואיך גלחו בשבת ומצאתי קו' זו בספר אחד ואמנם אם יש תנא דלא ס"ל אותו יום נטל עשר עטרות ל"ק דרש"י קאי לאותו מ"ד. וע' מ"ש הב"י א"ח סי' תקכ"ט דהנשיאים התחילו להקריב ביום ב' דר"ח ותמהו עליו דהרי אותו יום נטל עשר עטרות ולהנ"ל ניחא דמס' סופרים יסבור כר"ע דלא ס"ל אותו יום נטל עשר עטרות ופ' ע"ש לענין חג השבועות בתשו' לחתני. וכיון דר"ע לא ס"ל אותו היום נטל עשר עטרות ושבט אפרים לא הקריב בשבת א"כ

הנשיאים באמת לא דחו שבת ואי אפשר ללמוד מנשיאים ומסברא אין עשה דוחה ל"ת שיש בו כרת על כן קאמר ואחריו מי ר"ע דר"ע ידחה סברת ב"ש משיטתי':
ו' ושוב אמרו שם שעל מדוכא זו ישב חגי הנביא ואמר ג' דברים צרת הבת אסורה עמון ומואב מעשרין מעשר עני בשביעית ומקבלין גרים מן התרמודים. ולהבין קישור המאמרים נ"ל הנה אף אם נאמר דעשה דוחה ל"ת שיש בו כרת מ"מ אין לומר דולקחה איצטריך לאסור ערוה גופה דס"ד דעשה דיבום דוחה ל"ת שיש בו כרת ולעולם צרת ערוה מותר כמ"ש תוס' דף ח' דבאבני מילואים סוף סי' י"ז כ' לישב קו' תוס' אהא דלר"ע איסור מלוה ואיסור קדושה א"צ יבום והקשה תוס' ביבמות דף ט' דגם לר"ע ניתי עשה ונדחה ל"ת וכ' לישב למ"ש רש"י ביבמות מ"ט ע"ב הכל מודים בבא על הנדה ועל הסוטה דתפסו קדושין דאס"ד דלא תפסו קדושין הי' הדין נותן דאח"כ יפקעו הקדושין עיי"ש (ואנכי הראיתי מקור טהור לזה מבכורות דף ד' ע"ב דאמרינן אס"ד דפסק קדושתייהו הנך דמעיקרא נמי פקעא להו קדושתייהו ע"ש). א"כ נהי דעשה דוחה ל"ת מ"מ כיון דלר"ע אין תופסין קדושין בחייבי לאוין ביבום אחר ביאה ראשונה דכבר קיים העשה נפקעו הקדושין ואישות לזמן לא אשכחן ול"ה יבום כלל ע"ש. ותמהתי עליו דא"כ למ"ל עלי' דאין עשה דוחה ל"ת שיש בו כרת והרי בלא"ה אינה מתיבמת: מה"ט אך י"ל דבה"א לא ס"ל לגמ' סברא זאת אך למסקנא דרבא משני דף ח' דעלי' אתי למישרי צרה שלא במקום ערוה י"ל כסברא הנ"ל אך י"ל דהנה סברת רש"י דאם אין תופסין אח"כ נפקעו קדושין קאי שם לאביי דף מ"ט והוא ס"ל קדושת הגוף פקעה בכדי בנדרים כ"ט ולכן אס"ד דסוטה לא תפסו קדושין הי' ג"כ נפקעו הקדושין משא"כ למ"ד קדושת הגוף לא פקעו בכדי לא שייך סברת רש"י ובזה ישבתי בתשובה קו' השאגת ארי' החדשות סי' ב' על רש"י עיי"ש וקצרתי והנה אם אמרינן קדושה ראשונה קדשה לעתיד לבא י"ל קדושת הגוף לא פקעה בכדי אבל אם אמרינן קדושה ראשונה לא קידשה לעתיד מוכח דקדושת הגוף פקע' בכדי על כן קאמר חגי הנביא צרת הבת אסורה ואין לומר דעלי' לכדרבי וכו' ועשה דוחה ל"ת שיש בו כרת וקרא דולקחה אתי לאסור ערוה גופה דעמון ומואב מעשרין מעשר עני בשביעית דקדושה ראשונה לא קידשה לעתיד לבא וקדושת הגוף פקעה בכדי ושייך סברת רש"י ומה"ט גופה צרת הבת אסורה דערוה גופה ל"צ קרא:
ז' ושלא תאמר כב"ש דצרת ערוה מתיבמת משום דאין איסור חל על איסור. כדאמרינן דף י"ג העיד עוד בשם חגי דמקבלין גרים מן התרמודים ול"ח שמא ממזרים הם מעבדי שלמה כדאמרינן ביבמות שם משום דנכרי ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר דאין ממזר מחייבי לאוין. כמ"ש תוס' שם דלר"ע נכרי ועבד הבא על בת ישראל הולד ממזר אך

כשמעון התמני. ולשמעון התמני דאין ממזר רק מחייבי כריתות קרא דלא יקח את אשת אביו ולא יגלה כנף אביו לא מוקמינין באנוסת אביו דל"ה רק חייבי לאוין וסמיך לי' לא יבא ממזר. רק בשומרת יבם של אביו ולעבור עלי' בב' לאוין כדאמרינין ביבמות מ"ט וע' דף ד'. וקשה והלא אין איסור יבמה לשוק חל על איסור אשת אחי אביו. ומזה מוכח דאיסור חל על איסור. ומה"ט אין הלכה כב"ש דצרת ערוה מתיבמת ודוק היטב בכ"ז:

ח' ומעתה הנני חוזר לסוגיין דבני בתירה היו מסופקין אי פסח דוחה שבת והיינו אי עשה דפסח אף שיש בו כרת דוחה ל"ת שיש בו כרת ומדלא הוכיחו מדאיצטריך עלי' דאין עשה דיבום דוחה ל"ת שיש בו כרת מוכח דזולת קרא דחי. ע"כ ס"ל דליכא לאוקמא קרא דעלי' לאסור אחות אשה דכיון דאין קדושין תופסין בחייבי כריתות ואם יבמה אח"כ נפקעו הקדושין לסברת רש"י יבמות וקנין אישות לזמן לא אשכחן וע"כ ס"ל דקדושה פקעה בכדי ואין להוכיח מעלי' כדכתיבנא ולפ"ז מה שאלו להלל אף אם יאמר דוחה שבת שמא הוא ס"ל דקדושה לא פקעי. ומ"ה ס"ל דוחה שבת דילפינין מעלי' דעשה דוחה ל"ת שיש בו כרת. ואינהו לא ס"ל כן ולזה אמר חכם אחד עלה מבבל. ואיך עלה והלא כל העולה מבבל לארץ ישראל עובר בעשה כדאמרינן בכתובות קי"א ובשבת מ"א שנאמר בבלה יבואו ושמה יהיו. וע"כ צ"ל דהעשה קאי בחורבן ירושלים דל"ה קדושה ועובר בעשה משא"כ הלל עלה בזמן המקדש. וע"כ ס"ל לא קידשה לעתיד לבא דקדושת הגוף פקעה ולדידי' ג"כ לא איצטרך עלי' לאחות אשה אך להתיר צרת ערוה שלא במקום יבום כדאמרינן דף ה' לרבא ואין להוכיח מדאיצטריך עלי' דעש' דול"ת שיש בו כרת ואף בפסח י"ל דלא דחי שבת ואף דהוה עשה שיש בו כרת כיון דאיכא תקנתא בשני ולא יתחייב כרת על כן שאלו להלל אם פסח דוחה שבת דילפינין מתמיד או לא ודוק היטב בכ"ז. דברי פלפול האלה דרשתי וקבעתי בדפוס לחדד התלמידים אולי אזכה ויקוים בי אגורה באהלך עולמים:

ט' והנה דרך, אגב נ"ל בהא דכ' הסמ"ג דהא דהטמאים ששאלו למשה נדחו מפסח ראשון ולא טבלו אף שחל שביעי שלהן בע"פ ולאחר טבילה ודאי היו יכולין לשחוט ולזרוק עליהן כמ"ש תוס' דף ץ' משום שחל בשבת וכבר הי' גזירה בימי משה שלא לעשות הזאה בשבת והקשה בח"ס סי' קמ"א לר' אלעזר דס"ל דף ס"ט ע"ב דמה"ט הזי' לא דחי' שבת משום דס"ל שוחטין וזורקין על טמא שרץ וה"ה על טמא מת בז' הזי' למאי לאכילה אכילת פסחים לא מעכבא ולדידי' למה נדחו לפסח שני דלא שייך תירץ הסמ"ג כיון דגם בלא הזי' שוחטין וזורקין עליהם עיי"ש וע' בספרי חא"ח ח סי' מ"ה אות ד' דבר חריף בזה ולפמש"ל סי' נ"ב דבמדבר דהי' בשר נחירה מותר ומ"מ שחיטה כשר בזר

דלא כתולדת אדם אך כלב ארי' אך בטמא לא הי' מהני שחיטה דטמא מזר לא ילפינין דבמה תוכיח. ולפ"ז במדבר לא היו שוחטין אף על טבול יום דכל מידי דאיהו ל"מ עביד לא עביד שליח ובשחיטה גם במדבר הי' שליח דידן כיון דזר הי' כשר. ולפ"ז ל"ק קו' הח"ס די"ל דר"א נמי ס"ל בשר נחירה הי' מותר במדבר ולא היו יכולין לשחוט ולזרוק ואף הזי' ל"מ דהיו טבולי יום. ומ"ה נדחו לפסח שני. והסמ"ג קאי למ"ד בשר נחירה הי' אסור ולא הי' שחיטה עבודה וכשר אף בטמא והיו יכולין לשחוט ולזרוק ולהזות ומ"ה תירץ דהגזירה הי' בימי משה וע' לעיל סי' נ"ב אות א' ותבין דברינו אלה:

סימן נז

ב"ה פרעמישלא פרי חג השבועות שנת תר"ם:

א' במשנה ריש ביצה, ביצה שנולדה ביו"ט הנה לקשר ג' דברי ב"ש ביצה שנולדה ביו"ט ושאור בכזית והשוחט חי' ועוף:

נ"ל דהנה מה דאמרו ב"ש דחמץ בככותבת ופירש בגמ' ליכתב רחמנא חמץ ול"ב שאור. ואנא אמינא מה חמץ שאין חימוצו קשה בכזית שאור לא כ"ש אלא לומר לך שעורו של זה לא כשעורו של זה והקשה הפנ"י הרי אין מזהירין מן הדין ומ"ה איצטריך קרא וע"כ צ"ל דאבל יראה בלא"ה אינו חייב מלקות אף בקנה חמץ דהוה לאו הניתק לעשה ולא פליגי אלא באיסור תורה דח"ש ל"ש לענין בל יראה כמ"ש השא"א ולב"ש בכותבת איסור תור' ולב"ה בכזית איסור תורה. אך דקשיא דהרי משכחת מלקות בקנה חמץ בשביעי של פסח דביו"ט אין שורפין חמץ ול"ה ניתק לעשה. אך י"ל דב"ש ס"ל עשה דוחה לל"ת דיו"ט ל"ה רק ל"ת כדאיתא בביצה ח'. אך דקשיא אם נימא דמוקצה אסור א"כ א"א לטלטל החמץ לשרפו דל"ה בעידנא וכ"כ בספר ברוך טעם דין עשה דוחה ל"ת פרק א' ואיכא למ"ד מוקצה דאורייתא וע"כ הקדים כיון דב"ש אומרים תאכל ולא ס"ל מוקצה ע"כ מותר לשרוף ביו"ט. ושוב אין לוקין על ב"י וליכא למימר דאצטריך קרא דשאור משום אין מזהירין מן הדין. אך דקשי' הרי משכחת לה בחל ז' של פסח בשבת כמ"ש בדבר שמואל עיין במ"ל פ"א מחמץ. ועשה דתשביתו ודאי לא דחי ל"ת דכרת דשבת ולזה מייתי ב"ש אומרים יחפור בדקר ויכסה וב"ה אומרים לא ישחוט ומודים שאם שחט שיחפור בדקר. וע"כ מיירי בדקר נעוץ ובעפר תחוח ולא חייב משום גומא כדר' אבא דחופר גומא וא"צ אלא לעפרה פטור דהו"ל מלאכה שאצ"ל. וטעמא דב"ש ע"כ ג"כ משום הכי הוא דב"ה מודים לב"ש בהא ורק דב"ש ס"ל אף לכתחלה מותר לשחוט וכיון דב"ש ג"כ ס"ל משאצ"ל פטור עלי' שוב הו"ל שריפת חמץ ג"כ משאצ"ל דהרי לר"ש פטור במוציא מת משום דא"צ לגוף ההוצאה וה"ה הבערת חמץ כמ"ש התומים סי' ל"ד

סק"ב בשם הרמב"ן והרשב"א דכל קבורת מת מצוה הו"ל משאצל"ג הן אמת דתיקון מצוה הו"ל צורך לגופה. וכבר הקשה המאירי בשבת ק"ה אמאי לר"ש פטור במוציא מת והלא הו"ל תיקון מצוה עיין מ"ש בספרי חא"ח סי' ל"ד ס"ק ה'. אך כעת י"ל דל"ה תיקון מצוה צורך לגופה רק מילה והבערת בת כהן דהוה מצוה על הב"ד משא"כ שריפת חמץ דל"ה מצוה רק על הבעלים ואינו דומה לשריפת קדשים ותרומה דגם אחר השורף עושה מצוה משא"כ בחמץ אם אחר ישרוף החמץ לא יעשה מצוה כלל כמ"ש הנוב"י קמא א"ח סי' ט"ו להגאון אור חדש. ע"כ אין המצוה מחשיבו לתיקון והו"ל משאצל"ג (ובקבורת מת יש לעיין עדיין דגם אחר עושה מצוה. אף דעיקר החיוב על הקרובים. וגם בגוף דברי הנוב"י עדיין צ"ע אולי יבואר לקמן) ומה"ט יסברו ב"ש דמותר לשרוף אף בשבת ולכן הו"ל ב"י ניתק לעשה ושפיר ס"ל לב"ש שאור בכזית וחמץ בכותבת כנ"ל לפרש בעזה"י:

ב' ודע דמ"ש דס"ל לב"ש בשריפת חמץ לא תיקשי מהא דס"ל לר"ע מצינו להבערה שהיא אב מלאכה בפסחים ה' די"ל דר"ע ס"ל משאצל"ג חייב כמו שהוכחתי בספרי סי' ל"ד אות י' עיי"ש. אמנם העיקר י"ל דכיון דר"ע ס"ל אין ביעור חמץ אלא שריפה שוב האפר מותר והו"ל צורך לגופה משום האפר. ובזה מיושב מה דמדייק בפסחים ש"מ דר"ע ס"ל אין ביעור חמץ אלא שריפה. והקשה הפנ"י דילמא משום אחשבה כמ"ש רש"י בביצה כ"ז דשאר הבערות אסור בתרומה משום אחשבי' להנ"ל נכון דאם השבתתו בכל דבר שוב האפר אסור והו"ל משאצל"ג. וע"כ ס"ל אין ביעור חמץ אלא שריפה והו"ל השרפה צורך לגופו. וב"ש יסברו דהשבתתו בכל דבר ומ"מ אסור בשבת משום טוחן כמ"ש המ"ל פ"א מחומצ"ה ולכן הוצרך לומר דהו"ל משאצל"ג וע' במשנה דפסחים מ"ט י"ד שחל להיות בשבת ר"מ אומר מבערין את הכל מלפני השבת וחכמים אומרים בזמנו וכ' בעל המאור דר"מ ס"ל אין ביעור חמץ אלא בשריפה ואין מבערין בשבת וחכמים אומרים בזמנן דס"ל השבתתו בכל דבר ומותר לבער בשבת ועדיין קשה דהו"ל טוחן כמ"ש המ"ל. ולהנ"ל י"ל דאם השבתתו בכל דבר ואסור האפר הו"ל מלאכה שאצל"ג כמ"ש הרמב"ן בקבורת מת מצוה ודוק. והרבה יש לדבר בפרט זה. אך בעיקר הדבר לא נ"ל דמיקרי זה משאצל"ג כיון דאיכא תיקון מצוה ומ"ש הנוב"י הובא לעיל דל"ש אחשבי' בחמץ משום דאם אחר שורף אין כאן מצוה ג"כ צ"ע מהא דאמרינן בב"ק צ"ח שהכל מצוין עליו לבערו. וצ"ל כונת הנוב"י דאחר מצוה לבער להציל הבעלים שלא יעבור בב"י אבל מצות עשה דתשביתו אין מקיים אם ישבית חמץ שאינו שלו: ג' ובספרי סי' ל"ד אות י' הנ"ל כתבתי דה"ט דר"ש דס"ל מוציא המת לקברו הו"ל משאצל"ג אף דה"ל תיקון

מצוה משום דס"ל כשיטתי' בסנהד' מ"ז דיליף מכי קבור תקברנו רמז לקבורה מן התורה וכ' הלחם משנה פי"ב מאבל דלהאי לישנא ל"ה קבורה רק מדרבנן. ולכן ל"ה תיקון מצוה. ואמנם כל זה דוחק לישב דברי הרמב"ן והרשב"א שהובאו לעיל וגם רחוק מאוד לומר דקבורה ל"ה רק מדרבנן. דא"כ אמאי כהנים מטמאים לקרובים מדאורייתא. הגם דרש"י ותוס' בברכות כ' כתבו דכבוד הבריות דוחה ל"ת שאינו שוה בכל אבל שם גופא דוחק דבגמ' לא אמרו רק שב ואל תעשה נדחה מפני כבוד הבריות. ועוד אף דבמת מצוה דוחה בכהנים כבוד הבריות שם הוא בזיון גדול משא"כ בטומאת קרובים דהמת לא מונח בבזיון ואפשר ע"י ישראל כבוד הבריות אינו דוחה עיין שבועות ל' בתוס' על כן נראה דבקרובים דהתורה אמרה שיטמאו הכהנים היא מה"ט מצוה דאורייתא. אך המצוה ל"ה אלא לקרובים אנשים ולא לנשים כמ"ש רש"י ביבמות כ"ט ע"ב לא לשאינם קרובים. דבשאר בני אדם ל"ה אלא משום כבוד הבריות. דמצוה ל"ה אלא בקרובים. ומ"ה ניחא דלר"ש הו"ל קבורה משאצל"ג דבשאר בני אדם אף במת מצוה ל"ה תיקון מצוה רק משום כבוד הבריות. ואולי אף בקרובים ל"ה תיקון מצוה דל"ש אחשבי' כיון דבשאר בני אדם ל"ה מצוה ל"ש החשיבות כמו שכ' הנוב"י הנ"ל דלא מצינו מלאכה המותרת לאדם אחד ולהשני אסורה. והרבה יש לדבר בפרט זה. ומ"מ הענין נכון מאוד. לישב דברי הרמב"ן והרשב"א הנ"ל התמוהים מאוד:

ד' עוד נ"ל לישב לשון המשנה וקישור המאמרים גם לישב קו' התוס' דף ט' לפירוש ר"ת דמוחלפת השיטה וס"ל לב"ש דלא ישחוט אלא א"כ הי' עפר מוכן וב"ה מתירין וב"ש לחומרא ואמאי חשיב להו בהדי הדדי. בשלמא בעדיות י"ל דנשנית קודם שידעו מוחלפת השיטה ולא זזה ממקומה אבל בביצה דסתרי המשניות וע"כ צ"ל מוחלפת ואמאי חשיב לה בהדדי. עוד הקשה תוס' שם על ר"ת שתמה לפי שיטתו דמוחלפת האי דהשוחט אמאי הוצרכה העולם הכנה לכסות בעפר וזכור ר"ת דבימי נערותו לא היו מצריכים הכנה. ותמהו התוס' דהרי אף לב"ש צריכין דקר נעוץ. כדאמרינן בגמ' לב"ה וא"כ אף למה דאמרינן מוחלפת ס"ל לב"ה כמו דאמרינן מעיקרא לב"ש ומה זה שתמה ר"ת. וגם זכור שבימי נערותו לא הוצרכו הכנה. ומה שתירץ הטו"ז סי' תצ"ח ס"ק י"ב דדוקא לה"א ל"ה משום עשה דוחה ל"ת אבל למסקנא הטעם משום עשה דוחה ל"ת ומ"ה ל"צ דקר נעוץ דבריו תמוהים אמאי להוי אמינא דב"ה מודים לב"ש אמר ר' יהודה והוא שיש לו דקר נעוץ. ולא משום עשה דוחה ל"ת. ולאמת דמודים קאי אב"ש היה משום עשה דוחה ל"ת. על כן נ"ל לפרש דברי הטו"ז שלא יהיו תמוהים כל כך בדרך זה. דהנה בפמ"ג שם כ' סברה נכונה דבשלמא אם מותר לכתחלה לשחוט שפיר

י"ל דעשה דוחה ל"ת (לדעת רבא דס"ל יו"ט ל"ה עול"ת או כשמכסה ע"י נשים דליכא עשה לגבייהו) משא"כ לב"ה דלכתחלה לא ישחוט א"כ הו"ל עשה שדוחה ל"ת בפשיעה דפשע, שלא הי' לו לכתחלה לשחוט. ע"כ אף בדיעבד ליכא למימר עשה דוחה ל"ת כמו שכ' תוס' ערובין ק' דהיכי שבא ע"י פשיעה אין עשה דוחה ל"ת. אמנם בטעם אמאי לב"ש הטעם משום עשה דוחה ל"ת למסקנא דס"ל לב"ש לכתחלה אסור לא ביאר הפמ"ג אך לדעתי נכון דהנה כתבתי בספרי סי' ץ' אות ג' לבאר המחלוקת דס"ל לר"א במתן ד': שנתערב במתן אתת שינתנו במתן ד' ולר' יהושע ינתנו במתן אחת. ולא נודע טפם מחלקותן דדוחק לומר דלר"א קום ועשה עדיף משב ואל תעשה ולר' הושע שב ואל תעשה עדיף כדאמרינין בירוסלמי בביצה פ"ב ובפסחים פ"ג. ופירשתי דתוס' כתבו דעשה אינו דוחה ל"ת ע"י פשיעה ומ"ה ס"ל לר' יהושע ינתנו במתן אחת. וכתבתי דר' אלעזר כשיטתי' דמכשירי פסח ומילה וסוכה וסופר ולולב דוחה שבת אף באפשר לעשות מעיו"ט כדאיתא בשות קל"א וקל"ב. וזה הוה פשיעה שהי' יכול לעשות מע"ש. ומ"מ גילה קרא דדמי דהוה ע"י פשיעה ומ"ה ס"ל ינתנו במתן ד' עיי"ש שהדברים ערבים. וכיון דר"א מתלמידי ב"ש ותו' כתבו בביצה ל"ד ד"ה ואומר שיש להקשות מר"א אב"ש. א"כ ע"כ ס"ל לב"ש ג"כ כר"א דעשה דוחה ל"ת. אף ע"י פשיעה. (וע' בספרי סי' צ"ג אות ז' מה שכתבתי לישב קו' ח"ס בענין זה) א"כ נכונים דברי הטו"ז וברורים בטעמן. ומיושבין דברי ר"ת בטוב טעם דדוקא למאי דס"ד דב"ש ס"ל שוחטין לכתחלה וב"ה ס"ל לכתחלה לא וב"ה מודים בדיעבד ליכא למימר דטעמא דב"ה דבדיעבד מותר לחפור משום דעשה דוחה ל"ת דהרי לכתחלה לא ישחוט ובא הדחי' ע"י פשיעה. דאף שכחה מיקרי פשיעה כמ"ש המג"א סי' ק"ח. וע"כ הוצרך ר"י לומר לב"ה והוא שיש לו דקר נעוץ. וכיון דמפרש לב"ה דוקא בדקר נעוץ ע"כ לב"ש נמי בדקר נעוץ דהרי ב"ה מודין בדיעבד במאי דס"ל לב"ש לכתחלה ואם ב"ש ס"ל לכתחלה בלא דקר נעוץ איך נאמר שב"ה מודין בדיעבד. במה דס"ל לב"ש וע"כ כולהו מיירי בדקר נעוץ. אבל למסקנא דב"ש מודים לב"ה בדיעבד וכבר הוכחתי דב"ש ס"ל אף עשה שע"י פשיעה דוחה ל"ת. א"כ שפיר ס"ל לב"ה ישחוט לכתחלה. דעשה דוחה ל"ת ויכסה ע"י נשים. דליכא עשה לגבייהו. וב"ש ס"ל אין שוחטין לכתחלה ובדיעבד מותר ג"כ בלא דקר נעוץ כשיטתייהו דאף ע"י פשיעה דוחה ושפיר תמה ר"ת. וזה פי' נכון לדברי הטו"ז:

ה ואחר הקדמה הנ"ל עולה משנתינו נכון. דהנה כבר כתבתי דמדס"ל לב"ש שאור בכזית וחמץ בכותבת והוכחתם דלכתוב חמץ ול"ב שאור וקשיא דלמא משום אין מזהירין מן הדין איצטריך תרוייהו. וע"כ ס"ל לב"ש דאבל יראה אין לוקין דהו"ל ניתק לעשה ולא

קשי' איך ישרוף ביו"ט כשקנה חמץ משום עשה דוחה ל"ת הלא ל"ה בעידנא אם נאמר מוקצה דאורייתא לכן הקדים דב"ש ל"ל מוקצה אך שלא תיקשי איך עשה דוחה ל"ת כשקנה חמץ ביו"ט הרי דחיית עשה לל"ת בא ע"י פשיעה דלמה קנה חמץ. ואם נשאר חמץ מכבר הי' לו לשרוף קודם יו"ט ומה"ט י"ל דס"ל לר"ע בפסחים ה' דאס"ד בי"ט איך שורפין ביו"ט וקשי' דלמא ביו"ט ע"י נשים דליכא עשה לגבייהו להנ"ל ניחא דר"ע ס"ל מכשירי מצוה אין דוחין באפשר לעשות מעיו"ט ומ"ה ס"ל היכי שבא ע"י פשיעה אינה דוחה ושריפת חמץ הוא פשיעה שהי' יכול לשרוף קודם יו"ט. ואך לב"ש קשי' ומ"ה שנו במשנה למה דמסקינין מוחלפת דב"ש ס"ל לא ישחוט וב"ה ס"ל ישחוט ויחפור וב"ש מודין לב"ה בדיעבד וטעמא משום דעשה דוחה ל"ת אף בפשיעה ומ"ה שוב הו"ל בל יראה ניתק לעשה אף ביו"ט ומ"ה ס"ל שאור בכזית וחמץ בככותבת ודוק היטב וחדאי קב"ה בפלפולא:

סימן נח

א' ב' תמיהי מידכר דכירי ראיתי במהרש"א מכות י"ח בסוף תד"ה איסור בעלמא דמבשר בשדה טרפה לא ילפינן רק קדשים שראו פני הבית ויצאו לחוץ ומקרא דלא תוכל לאכול דילפינן חטאת ואשם חוץ לקלעים דאסור מיירי שלא ראו פני הבית מעולם. ודבריו תמוהים מאוד דאם חטאת ואשם לא ראו פני הבית הוה שחוטי חוץ וכקדשים שמתו דיצאו מידי מעילה כמו שפירש"י בזבחים סוף דף קי"א ע"ב ובודאי לא לקי משום לאו דלא תוכל לאכול כיון דיצא מידי קדושה. הב' תמוהים לי דברי המרדכי סוף יבמות שכ' דמה"ט חלב אינו פוטר דחיישינן למעוטי להחמיר באיסור חמור כזה והוה בכור יש בו שני כריתות משום שוחט חוץ ואוכל קדשים בטומאת הגוף. וזה תמוה דהכי בשחוטי חוץ דהוה כקדשים שמתו ויצאו מידי מעילה חייב כרת משום אוכל קדשים בטומאת הגוף ואפי' אוכל בשר קודש קודם זריקה אמרינן במנחות כ"ה ע"ב דאינו חייב כרת משום אוכל בטומאת הגוף משום דאינו ניתר לטהורים ור"י ור"ל לא פליגי בזבחים ל"ד רק לענין מלקות וכש"כ בשחוטי חוץ דלכ"ע פטור:

ב' ולישב שלא יהיו דברי המרכי תמוהים כל כך שמא י"ל דהנה רש"י כ' בקדושין נ"ז ע"ב מה שלו בשלך אסור בהנאה דמי יתיר איסור הנאה שנאסר מחיים אחרי שאין דמו נזרק. ותוס' הקשה ע"ז הרי קדשים שמתו יצאו מידי מעילה אעפ"י שלא נזרק דמו וה"ה שחוטי חוץ תצא מידי אמ"ה ותהי' מותר באכילה בלא זריקה ורש"י יסבור דל"ד לקדשים שמתו דהרי הועיל השחיטה לטהר מידי נבילה כדאמרינן בזבחים ס"ט. (הגם דרש"י בעצמו כ' בתוס' בזבחים קי"א ע"ב) ויסבור המרדכי כרש"י דשחיטת חוץ דינו

כקדשים קודם זריקה וחייב מלקות באוכל בטומאת הגוף לר"ל בזבחים ל"ד. וכן מה"ט יסבור מהרש"א בפי' דברי תוס' דמכות דחייב בחטאת ואשם משום לא תוכל לאכול בשעריך דלא יצא מידי קדושה לגמרי והמרדכי דנקט כרת ל"ד. רק דחייב מלקות אמנם גם בבשר קודש קודם זריקה לא קיי"ל כר"ל:

ג' ובדברי מהרש"א הי' אפשר לומר דכונתו בחטאת ואשם ששחט בשעת היתר הבמות דאין חטאת ואשם קריבין בבמה דלא נידר ונידב ומ"מ מבואר בתוס' זבחים קי"ט ע"ב ד"ה הקדישן דאם שחט והעלה חובות בחוץ אינו עובר רק בלאו הבא מכלל עשה ומבואר דל"ה שחיטת חוץ וכ"כ בטהרות הקודש שם. ע"כ ס"ל למהרש"א דאם אכל חובות אלו חוץ לקלעים עובר משום לא תוכל לאכול בשעריך דכיון דחטאות ואשמות בבמות ציבור הוא דקרבי ונאכלין לפנים מן הקלעים כדאיתא במשנה דזבחים קי"ב ע"כ אם קרב חטאת בבמת יחיד ואכל חוץ לקלעים עובר משום לא תוכל לאכול בשעריך וכן מה שכ' מהרש"א בעולה אף דקרב בבמת יחיד דמ"מ כיון דעולה אין נאכלת על כן אם קרב עולה בבמת יחיד ואכל חוץ לחומה חייב משום לא תוכל לאכול בשעריך כיון דקדשי קדשים אין נאכלין חוץ לקלעים. ובדברי המרדכי י"ל דאין כונתו שני כריתות דזה ודאי אינו רק כונתו אחת משני כריתות דשיטת תוס' ע"ז י"ג דבזה"ז אינו חייב משום שחוטי חוץ דאינו ראוי לבא בפנים דלא כדעת רש"י שם וביצה כ"ו אך איכא למ"ד בזה"ז הותרו הבמות על כן כ' המרדכי דחיישינין לחומרא שמא יקריבנו בבמה. וחייב כרת משום אוכל קדשים בטומאת הגוף. וע' תוס' זבחים נ"ט ד"ה עד שם ע"ב באמצע הדיבור ודוחק לומר כמ"ד הותרו הבמות. ומה שכתבתי בעניותי בספרי חלק א"ח סי' פ"ט ואקצר כי א"א לפרש כן דברי המרדכי. וצע"ג:

ג' וע' תוס' חולין פ"ד ד"ה מה חי' שאינה קודש הקשו וא"ת הא אפי' קדשים טעונים כיסוי דתנן קדשים בחוץ ר' מאיר מחייב. ובעניותא יש לישב קו' לפמ"ש תוס' גופי' קדושין נ"ז ורש"י זבחים קי"א ע"ב בסופו דשחיטת חוץ כמאן דקטלינהו ו ויצאו מידי מעילה. ול"ה קדשים. ומ"מ כיון דמועיל שחיטה לטהר מידי נבילה ס"ל לר"מ דחייב בכיסוי כיון דיצא מקדושה משא"כ בקדשי מזבח בפנים ל"ב כיסוי דקדשים ל"ב כיסוי. ועמש"ל סי' מ"ה אות א' בענין שחיטת חוץ אם יצא מקדושה, וע' מהרש"א קדושין נ"ז ע"ב בתוס' ד"ה המקדש בערלה שכ' דקים להו לתוס' דנותר ופיגול פקע איסור קודש. ופנ"י תמה ממשנה דכריתות דחייב בחלב נותר אשם מעילות וכתבתי לישב דדוקא בחלב נותר לא פקע שם קודש משום דעדיין חזי לקדושה משום דאם עלה לא ירד כמ"ש רש"י כריתות כ"ג משא"כ בבשר נותר דל"ח לקדושה ע' בספרי לעיל סי' י"ג אות ז'

ובספרי לאו"ח סי' ס' אות י"ב ומצאתי אח"כ שהרגישו המפרשים בחילוק זה וכעת אנכי הרואה בש"ס דמנחות כ"ה ע"ב דחייב על נותר משום אוכל קדשים בטומאת הגוף הרי דלא פקע איסור קודש:

ד' וחזות קשה ראיתי לאדונינו מהרש"א ז"ל חולין קי"ז בפרש"י ד"ה וטמא שכ' אם אכלו בטומאת הגוף שהוא בכרת ר"ל וחל שפיר על איסור חלב שהוא בכרת אבל טומאת בשר ל"ה אלא לאו הבא מכלל עשה ול"ש למימר בי' כלל חיוב. ולא אבין דבריו דזה בתרומה אבל בקדשי' קרא כתיב והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל ועיין פסחי' כ"ד. וצע"ג דלכאורה נעלם ממנו פסוק מפורש ושמא ס"ל למהרש"א ז"ל דכיון דמקרא דוהבשר אשר יגע בכל טמא ליכא למילף לחלב דהיא אימורין רק דילפינין בפסחי' כ"ד ע"ב והבשר כל טהור יאכל בשר לרבות את האימורין ומקשה אימורין מהתם נפקא דתניא והנפש וכו' לרבות את האימורי' ומשני התם טומאת הגוף בכרת הכא טומאת בשר בלאו. ורש"י כ' והבשר קא' אלעיל והכי קאמר לא יאכל והבשר. דקשה לרש"י הרי כל טהור יאכל בשר ל"ה לאו. ומהרש"א מפרש דמוהבשר כל טהור יאכל בשר ל"ה רק לאו הבא מכלל עשה. ומאי דאמרינן בגמ' הכא בטומאת בשר בלאו היינו לאו הבא מכלל עשה. אבל בכל הדוחק הזה הרי רש"י גופי' כ' בפסחי' דחייב מלקות בטומאת אימורין. ושמא ט"ס בדבריו וצ"ל בטומאת בשר ל"ה אלא לאו ואין חל על איסור חלב. ומה דאמרינן בפסחי' כ"ד דחייב על אימורין משום טומאת בשר בלאו קאי למה דאמרינן בכריתות כ"ג דבקדשי' גלי קרא דאיסור חל על איסור. או דבפסחי' קאי על חלב אלי' דקריב ואינו אסור משום חלב אבל למ"ד שם בקדשי' ג"כ אין איסור חל על איסור בקל על חמור. לא חל איסור טומאת בשר בלאו על איסור חלב שהוא בכרת דטומאה לא הוה מוסיף לגבוה כיון דהציץ מרצה על החלב שנטמא כדאיתא במנחות כ"ה. ובכ"ז צ"ע מי הכניסו לתגר זה:

ה' ושוב אנהירנו לעיינין לישב דברי מהרש"א דבש"ס דפסחי' כ"ד יליף מוהבשר קמא לרבות עצים ולבונה ומוהבשר דסיפא דקרא לרבות אימורין בטומאת עצמן ללאו ובש"ס דחולין ל"ו יליף מוהבשר דסיפא דקרא לרבות עצים ולבונה והקשה ע"ז בצל"ח פסחי' כ"ד וכ' לישב הסוגיות וסוגיא דחולין ס"ל והבשר דרישא דקרא אתיא לגופי' עיי"ש שתירץ בדרך פלפול ומייתי לרמב"ם פח"י מפסהמ"ק שכ' באוכל בטומאת הגוף חייב כרת אף באימורין ובטומאת בשר לא מייתי דחייב מלקות באימורין דס"ל כסוגיא דחולין דיליף מוהבשר דסיפא דקרא עצים ולבונה ואין לו ריבוי על אימורין עיי"ש. ולפ"ז דברי מהרש"א נכוני' דכיון דסוגיא דחולין ל"ו ס"ל והבשר דסיפא דקרא קאי על עצי'

ולבונה שפיר פרש"י בחולין ק"ז בחלב חייב בטומאת הגוף דבטומאת בשר (היינו החלב דהיא אימורין) ליכא לאו ול"ש לאו הבא מכלל עשה כשיטת סוגיא דחולין הנ"ל. ומ"ש מהרש"א דליכא רק לאו הבא מכלל עשה שיגרא דלישנא נקט כמו בתרומה דאיכא לאו הבא מכלל עשה או כונתו דמקרא דילפינן תרומה ביבמות ע"ג ע"ב מדכתיב בפסולי המוקדשין בשעריך תאכלנו לזה לא לאחר ה"ה דילפינין אימורין בטומאת עצמן. ותלי"ת שעלה בידי לישב דברי מהרש"א:

ו' ובסוגיא זו דחולין קי"ז נ"ל לבאר דברי תוס' בקדושין דף ג' סוף ד"ה ואשה שהקשו למ"ל תרי קראי למעט דם חד מנותר וחד מטומא' והרי ילפינין נותר מטומאה בגז"ש דחילול חילול בזבחים דף מ"ה וע"כ משום דלא נאמר גז"ש דחילול להקל אלא להחמיר. ודבריהם תמוהים דהרי בזבחים מ"ה ילפינן מגז"ש דאין חייבין משום נותר וטומאה בקדשי עכו"ם וזה קולא כמו דנילף דא"ח על דם משום נותר וטמא ותוס' חולין קי"ז ע"ב ד"ה חד למעוטי מנותר כ' דילפינין לקולא גז"ש כדמוכח בזבחים מ"ה והיא ממש להיפך ממה שכ' בקדושין וקצת הרגיש בהגהות ר"י ברלין וע' תוס' שבת קל"ו ד"ה דתניא כ' דזה מיקרי חומרא שצריך קרבן. ונ"ל לישב דבריהם לפמ"ש לעיל סי' ב' בשולי המכתב אות א' דלמ"ד חשנ"ב ל"ד וכ' רש"י קדושין נ"ח דלא איסור שחיטתו ולא איסור הבאתו דאורייתא הוה חומרא שצריך להביא קרבן ולא קולא דאף אם פטור מקרבן אם רוצה מביא משא"כ למ"ד חשנ"ב דאוריי' הוה קולא חיוב הקרבן. ובזה תירצתי לעיל הרבה סוגיות הסותרות בדבר זה וא"כ בזבחים דף מ"ה דממעט ר"ש קדשי עכו"ם מנותר וטומאה ור"ש ס"ל קדושין נ"ח חשנ"ב דאורייתא מיקרי זאת חומרא שאין להביא קרבן שפיר כ' דגז"ש דחילול ילפינין להחמיר. ותוס' יפרשו דסוגיא דחולין דאיצטריך קראי בדם חד לנותר וחד לטומאה בלא"ה לא אתיא כר"ש דלדידי' דא"א חע"א א"צ קרא לדם כמ"ש תוס' זבחים מ"ה ע"ב סד"ה אבל העצים. ע"כ ניחא להו דאתיא כתנא דחשנ"ב ל"ד והו"ל קולא שא"צ קרבן ולקולא לא נתקבלה הגז"ש. דחילול חילול כנ"ל לישב לחומר הנושא:

סימן נט

ב"ה ברעזאן ממתקים לפ"ק לכבוד ה"ה הרב החריף ובקי בכל חדרי תורה המפורסם מוה' קאפיל צבי דיקמאן נ"י אבד"ק סונאוויץ:

ע"ד השאלה מעיר בארדזען שישב שם על כסא הרבנות הרב מוה' יהודה ארי' הכהן וקודם מותו חתמו אנשי עדתו ונתנו קאנסעס לחתנו הרב מוה' נפתלי הירץ וחתמו רוב מנין ורוב בנין והבטיחו כל מתת המשכרת שקיבל הרב הזקן לחתנו והרב הנ"ל

הורה וישב על כסא הרבנות ג' שנים בחיי חותנו וג' שנים אחר מותו והשוחטים חתמו כתב ונוסח הכתב היה בח"ח ובשד"א ובאלה שתהי' שחיטת השו"ב אסורה כנבילה אם ישחטו בלא קוויטעל של הרב הנ"ל וגם הזקן השבע השביע להקהל לבלתי אכול מהשו"ב שישחוט בלא קוויטעל עתה בא לשם איש אחד ויניע את לב העם לבלתי תת מעות השחיטה והשוחטים ישחטו בלא קוויטעל ונפשו בשאלתו אם מותרים השוחטים לשחוט בלי קוויטעל מהרב ואם מותר לאכול משחיטתם:

א תשובה כת"ה דן בדבר חזקת אבהתי' שירש הרב הנ"ל מחותנו כמבואר בשו"ת רמ"א סי' קל"ב והנה בתשו' ח"ס או"ח סי' י"ב שדא נרגא בגוף ירושת משרת ההוראה מדברי מג"א סי' נ"ג דמייתי לתשו' מהרשד"ם סי' פ"ה ולעשרה מאמרות דבנשיא ואב"ד כיון שכתר תורה מונח בקרן זויות כדאמרינן ביומא ע"ב כל הרוצה ליטול יבוא ויטול עיי"ש. ומ"מ להמעיין בתשו' מהרשד"ם גופי' נראה להדיא דס"ל ג"כ כרשב"א דבכל המנוין בנו קודם אך שכ' דזה דוקא אם הבן גדול והאחר גדול ממנו קצת אמנם אם אין הבן ראוי כלל פשיטא דלכ"ע הגדול קודם כי המרבין תורה ברבים צריך להיות בקיא בד"ת ובדיני גיטין וקדושין וכל מי שאינו יודע בהם ומתעסק בהם ראוי לו שלא בא לעולם עיי"ש, ולפ"ז אין חילוק בין מינוי הרב לשאר מינוים דגם בשאר מינוים בעינן ממלא מקום אבותיו דקרא כתיב ואשר ימלא ידיו רק דבשאר מינוים אם ממלא ביראה סגי אף שאינו ממלא בחכמה ובמינוי הרב בעינן שימלא הבן מקום אביו בחכמה ובהוראה דזה עיקר ההתמנות להורות את העם המעשה אשר יעשון ומדברי עשרה מאמרות משמע שיש חילוק בין מינוי הרב לשאר מינוים והגאון מלבוב בשואל ומשיב מה"ק ח"ב סי' י"ז תמה על מהרשד"ם שכתב דבכתר תורה ל"ש ירושה מגמ' כתובות גבי רבי דף ק"ג דפריך והא קרא כתיב ואת הממלכה נתן ליהורם וקשיא הא אינו דומה כתר מלוכה לכתר תורה עיי"ש. ובמח"כ לא עיין בעשרה מאמרות דשם מבואר דנשיאות של רבי הי' ענין מלכות כמו ששאל לר"ח בהוריות מה אני בשעיר לפי שאחר שקלקלו אנשי חשמונאי התקינו ב"ד שיהא כתר תורה משלים לכתר מלכות וכיון שהי' קצת ענין מלכות לפי שהי' מבית דוד שפיר מקש' והא קרא כתיב ואף דברבי ל"ה הירושה רק מתקנת הלל מ"מ ל"ה רבי צ"ל דר"ג יהי' נשיא כיון שהי' הבכור. ומתקנת הלל הי' ענין מלכות שפיר יש ללמוד מקרא דהבכור קודם ולפ"ז למה דמשני בגמ' שם דרבי קמ"ל אם ממלא מקום אבותיו ביראה אף אם אינו ממלא בחכמה זה דוקא בענין נשיאות שהיא ענין מלכות כדכתיבנא אבל במשרת הרבנות ל"מ זאת רק שימלא בחכמה כדברי המהרשד"ם. מיהו י"ל למה דמסיק בהוריות י"א דמ"ה לא הי' רבי מייתי שעיר משום דהיה מחוקק ופירש"י חכם

שוב הדרינן לדברי מהרשד"ם דל"ה ברבי כתר מלכות רק כתר תורה ועיי"ש בהוריות ודוק. גם מ"ש הגאון הנ"ל שלא מצא במהרשד"ם הנה לפנינו סי' פ"ה מבואר היטב:

ב' עוד ראיתי בתשובה שם שכתב דהא דאם הוא מחלוקת ל"ש ירושה במלך משום דל"ה בקרב כל ישראל כדאיתא בהוריות זה דוקא בבן בין הבנים. אבל לא נגד אחר. והקשה בזה על הפנ"י ריש ר"ה עיי"ש אמנם מדמשחו ליואש מפני מחלוקת של עתלי' משמע דאף דל"ה מחלוקת בין הבנים ל"ה תורת ירושה ומ"ה משיחה בעי. ועיין בפירוש המשניות ריש כריתות משמע דמשיחה תליא בזה דאם הוא ירושה א"צ משיחה מיהו י"ל דמ"מ מיראתן של המחלוקת משחו. אף אם מהדין לא הי' צריך משיחה אבל לפ"ז הי' להגמ' לומר בזה בשמן אפרסמון כדמשני שם אשארא. ומזה משמע דבכל מחלוקת ל"ש ירושה כדברי הפנ"י. ובאמת מ"ש הגאון הנ"ל מדברי הפהמ"ש הנ"ל נראה ליישב דהא דמשחו ליואש מפני המחלוקת אף דהי' בדין ירושה וא"צ למשוח כמבואר ברמב"ם ובכ"מ ה' מלכים וק' וכי מפני המחלוקת נמעול בשמן כנ"ל י"ל כיון דיואש קטן הוה לא איכפת לן מה שנהנה משל הקדש דקטן אוכל נבילות אין ב"ד מצווין להפרישו. ואי דליספי לי' בידים לכ"ע אסור י"ל לשיטת הרמב"ם שהובא בב"י או"ח סי' שמ"ג דהוה ב' כתובים וצידד הפמ"ג שם לומר דרמב"ם וטור ס"ל דדם ושרצים וטומאה הוה ב' כתובים ומיירי דלא ליספי לי' בידים ומ"ה בשאר איסורין ל"ה רק מדרבנן דאין ללמוד משם [וע' לעיל סי' י"ז אות א'] ומ"ה לא חששו ומשחו ליואש ואין להקשות מ"מ המושח מעל כמו המאכיל לחבירו דחייב קרבן מעילה כדאיתא במעילה י"ח ע"ב ובתוס' קדושין מ"ג נסתפקו בזה. י"ל דזה דוקא במאכיל לגדול דגדול נהנה ועביד אחר איסור על ידו משא"כ במאכיל לקטן דלא אתעביד איסור על ידו לשיטה דקטן אוכל נבלות אין ב"ד מצוין להפרישו ובזה מיושב מה שהקשיתי בנדה מ"ו ע"ב תוס' ד"ה לאותן המוזהרין עליו שהקשו תימא היכי ס"ד דלחייבו קרבן לפי שמניחין לו לאכול שקשה לי דהרי במעילה חייב כשהושיט חבירו לתוך פיו כמו שהבאתי לעיל וס"ד דהיכא דהקדיש קטן וגדול האכילו נתחייב קרבן מעילה קמ"ל דאין חייבין על הקדישו קרבן. ואי דבלא"ה אין שליחות לקטן ושם בקדושין הוא מטעם שליחות מ"מ קשה למ"ד במעילה כ"א דגם דהוציאו ע"י חש"ו חייב מידי דהוי אמעטן דזתי' עיי"ש ויותר קשה לפמ"ש המ"ל בסוף הל' מא"ס דכל התירץ לאותן המוזהרין עליו וגם ההוכחה מקטן אוכל נבלות קאי במאכילין לו בידים. ונהי דהוא קאי לשיטת רש"י אבל עכ"ז קשה על התוס' דילמא קמ"ל בקטן שגדול האכילו (וכבר הקשיתי כן בספרי לאו"ח ס"ס ג') להנ"ל נאמר דהיכא דהאכיל לקטן אף הקדש גמור פטור ודוקא בהוציא הקדש לחולין ע"י קטן חייב כיון

דמ"מ ההקדש יצא לחולין אבל במהנה לקטן פטור. והחילוק פשוט דשם הקדש בא לחולין וגדול נהנה ממנו. משא"כ במהנה לקטן דלאו בר חיוב כלל גם הגדול פטור ושפיר הקשו בתוס' באופן, דעפ"ז מיושב קושיא הנ"ל. אמנם באמת י"ל דכונת הרמב"ם היכא שהוא מחלוקת בין הבנים כמעשה שהי' וה"ה היכא שהוא מחלוקת מאחרים ל"ש ירושה ודוק (וע' מה שכתבתי לעיל סי' ל"ד אות ג' בשם שלטי הגבורים דבר נאה בענין חזקת הרבנות):

ג' ועי' ברש"י ר"ה דף ב' ע"ב ומהרש"א שכתב. וז"ל נראה דר"ל כיון דירושה היא לא איכפת לן הא דאימני עליו מאדר, כונתו כיון דירושה היא לא איכפת לן הא דאימני עליו מאדר, וכיון דאימני עליו, ע"כ הי' מחלוקת ומ"ה איצטריך למנות עליו, והיכא שהי' מחלוקת ל"ש ירושה. נמצא דמצד הירושה לא הי' מלך באדר רק מצד המינוי וכונת רש"י וטעמו של דבר לפי שהמלכות ירושה דכתיב הוא ובניו בקרב. ישראל. כונתו סיום הקרא דמשם ילפינן דהיכא דהוא מחלוקת ל"ש ירושה. ול"ה רק מצד המינוי וביד דוד פי' שם באופן אחר. ומה שכתבתי נכון יותר. ובתשו' חת"ס או"ח סי' י"ב הוכיח מסוגיא דר"ה דגם מלך בן מלך בעי מינוי, ולדבריו אין פירוש לדברי מהרש"א. ואקצר דלדינא הדבר ברור דבנו קודם אם הוא ממלא מקומו בחכמה וביראה. וגם בחתנו למ"ש בתשו' רמ"א ובנ"ד, שכבר מינו חתנו בחיי הזקן וישב על כסא ההוראה ג' שנים בחייו. ואחרי מותו ג' שנים, א"צ לפנים דאין רשאי לשום אדם, לקפח פרנסתו. וכיון שעלה שוב לא ירד. ואין מורידין אותו מגדולתו לעולם משום שררה כמבואר ברמב"ם פ"ד מהל' כלי המקדש ובטוש"ע סי' של"ד. (וקצת צ"ע בלשון הרמב"ם שכתב ואין מורידין לעולם משררה שבקרב ישראל אלא א"כ סרח. ומשמע דבסרח מורידין מגדולתו, ותיכף אח"ז כתב. כ"ג שעבר עבירה מנדין אותו וחוזר לגדולתו. ואמאי כתב ברישא דמורידין אותו. וצ"ל דברישא מיירי שסרח כירבעם בן נבט דמבואר ברמב"ם פ"ו מה' תלמוד תורה ובטוש"ע סי' של"ד דאב ב"ד שסרח אין מנדין אותו בפרהסיא. אא"כ עשה עבירה כירבעם בן נבט. או דמיירי בחכם דסני שומעני' דמורידין אותו מגדולתו. מיהו מפשטות לישנא דרמב"ם לא משמע הכי. רק דיש חילוק בין עבר עבירה דל"מ מלקות. או דאינו חייב מלקות ומ"מ נפסל לעדות כגון בעבר על לאו שיש בו אזהרת מיתת ב"ד לפמ"ש בתומים ר"ס ל"ד דנפסל לעדות. ובכה"ג מורידין אותו מגדולתו משא"כ היכא שיש תועלת במלקות כיון שלקה הרי הוא כאחיך. ולכאורה יש לחלק בפשיטות דברישא מיירי הרמב"ם בשאר מינויין. וסיפא בכ"ג דאין מורידין דילפינן מקרא כמ"ש הכ"מ. אבל קשיא מירושלמי המובא בכ"מ רפ"ז מהל' ת"ת זקן שאירע בו דבר אין מורידין

אותו מגדולתו. אלא אומרים לו הכבד ושב בבית שמוכח דה"ה שאר מינויין. אומרים לו שב בבית דהיינו נידוי בצינעא. ואין מורידין מגדולתו אבל לפמ"ש ניחא דמה שאמרו בירושלמי מיירי שעבר עבירה שחייב עליו נידוי. מנדין אותו בצינעא ולאחר שעברו ימי נדוייו. חוזר לגדולתו דיש לו כפרה ודמי למלקות ולפמ"ש הכ"מ פ"ז מת"ת לחלק בין זקן מופלא בחכמה דאין מנדין אותו בפרהסיא. לבין זקן שאינו מופלא בחכמה דמנדין אותו בפרהסיא. ה"ה לענין הורדה מגדולה אולי יש לחלק בהכי. ועדיין צ"ע בכ"ז):

ד' ובדבר מה שהשוחטים חתמו בח"ח באלה ובשבועה שתהי' שחיטתם אסורה כנבילה אם ישחטו בלי קוויטעל, אם כתבו בעצמם הכתב או שקראו הכתב לפני הרב הדבר ברור שאסור להם לשחוט לחוש לדברי המהרלב"ח שהובא במל"מ פ"א מנדרים דבאומר הרי את אסורה עלי כאימא. לא הוה כמתפיס בדבר האסור כיון שאמר בתחילה הרי את אסורה. והאריך בזה המל"מ והמח"א הל' נדרים סי' י"א. והנה מה שהמח"א מביא דרש"י חולק אדברי המהרלב"ח. דמרש"י משמע דאפי' אמר הרי את אסורה עלי כאימא לא נאסר. לא ידעתי איך משמע זאת מרש"י דרש"י כתב האומר לאשתו הרי את אסורה כאימא. ובזה גם המהרלב"ח מודה כמבואר בדבריו להדיא ושמא משמע לי' דכיון דבמשנה איתא הרי את עלי, ורש"י כתב הרי את אסורה. י"ל דכונת רש"י הרי את אסורה עלי אבל אינו מוכרח דרש"י קמ"ל כמו דבאומר הרי את עלי. ה"ה באומר הרי את אסורה כאימא. אבל באומר הרי את אסורה עלי גם רש"י מודה דאסורה. גם מ"ש במח"א ראי' לאסור מדברי הרמב"ם דפסק באומר הרי עלי מנחה מן השעורים באומר אלו הייתי יודע הייתי נודר כדרך שמקריבין. הוי כאלו אמר מנחה לבד ה"ה באומר הרי את אסורה עלי כאימא אנן סהדי דכונתו הי' לנדר גמור. יש לדחות דבמנחה כיון דהקדש בלבו מהני כדאיתא בשבועות דף כ"ו ע"ב. אמרינן דל אמירתו מהני מחשבתו לבד. משא"כ נדר בלב ל"מ. ובעינן ביטוי שפתים והאמירה הי' במתפיס בדבר האסור. אך לפ"ז אמאי לא מהני באומר מנחת שעורים רק דוקא מנחה כדאיתא ברמב"ם וצ"ל כיון דאמירתו ל"מ גרע טפי ממחשבתו בלא אמירה. (ע' תוס' עירוכין ה'. ועמש"ל סי' ד' אות א' ב') ולפ"ז צדקו דברי המח"א. ובעיקר דינא המח"א הביא ראי' מר"ן וכמה פוסקים דלא כמהרלב"ח, והנ"ל דזה תלוי במחלוקת. בהא דקי"ל תוך כדי דיבור כדיבור דמי, דמשמע מרמב"ם פ"ב מה' שבועות דמה"ט יכול לחזור תכ"ד משום דמשום לדיבורא קמא כטעות ולפ"ז דוקא היכא דחזר מדיבור הראשון מהני תכ"ד לעקור דבריו הראשונים. אבל באומר הרי את אסורה כאימא. כיון שלא הי' כונתו לחזור ל"מ דיבור כאימא לעקור הנדר. אבל לפמ"ש הריטב"א והר"ן בנדרים דף פ"ו דטעמא דתכ"ד כד"ד משום דעדיין לא גמר לאמירה

ראשונה כלל וכתבתי בספרי שיח יצחק דסוגיא דב"ק ע"ג דס"ל דגם בתמורה תכ"ד כד"ד והקשה בקצה"ח סי' רנ"ה. והרי בתמורה מסברא ל"מ תכ"ד דהעיקר הטעם רק משום דמשוה לדיבורי' בטעות. והרי תמורה בטעות מהני ומ"ה כתבתי דסוגיות חלוקות דסוגיא דב"ק ס"ל:

כשי' הריטב"א הנ"ל דכל תכ"ד לא נגמר דיבור הראשון כלל, מ"ה מהני חזרה אף בתמורה. ולפ"ז י"ל ה"ה באומר הרי את אסורה עלי כאימא. או הריני נזיר שמשון לר' שמעון דהוה דבר האסור כיון דתכ"ד אמר דיבור המזיק לנדרו והו"ל כמו שלא נגמר כלל דברי הנדר. אבל לפי הטעם מתכ"ד משום דהוה חזרה י"ל כדברי המהרלב"ח ודוק:

ה' עוי"ל דלפמ"ש הריטב"א בקידושין נ"ד בטעמא דמתפיס בדבר האסור ל"מ. משום דדבר האסור ל"ה רק איסור גברא ונדרים איסור חפצא. לכן לא מצי מתפיס עליו, ועי' בריטב"א רפ"ב דנדרים ונ"י שם בענין זה. א"כ ודאי צדקו דברי המהרלב"ח דעיקר הטעם משום דלא אתפיס כלל והרי כבר גמר הנדר בלי התפסה. אך באמת הריטב"א חולק על המהרלב"ח כמובא במל"מ (ולעיל סי' ב' אות י"ז תמהתי על המח"א שכ' בשם הריטב"א ככר זה עלי אסור כנבילה לא אמר כלום וכתבתי דלפנינו מבואר ההיפך. כעת ראיתי בריטב"א דלא קאמר רק באומר שלא אוכלנה כנבילה אבל היכא דלא אמר שלא אוכלנה הריטב"א מתיר), משום דס"ל דנדר בלא התפסה לא הוה רק יד. והכא גמר היד בהיפך. ועכ"פ יש מקום לפ"ז לחוש לדברי המהרלב"ח. אך בנ"ד לפי המבואר בדבריה' שלא אמרו שתהי' שחיטתם אסורה על עצמם רק סתם שתהי' אסורה גם מהרלב"ח מודה. ודוקא באומר עלי ס"ל למהרלב"ח דמהני הנדר כמו שביארנו לעיל. ושוב ראיתי בתשב"ץ ח"ב סי' כ"ה שהניח בצ"ע דינו של מהרלב"ח ומשמע אף אם אמר אסורה בלבד ולא אמר עלי מסופק לאסור מדאורייתא ומיהו י"ל דתשב"ץ קיצר בדבר וכונתו באומר עלי דאל"כ תיקשי לדבריו מרש"י נדרים הנ"ל עוד יש לחוש בנ"ד לפמ"ש הריטב"א ברפ"ב דנדרים דבשבועה מהני מתפיס בדבר האסור, א"כ בכאן דאסרו גם בשבועה יש לחוש לדברי הריטב"א (ולעיל סי' ב' אות י"ז תמהתי על הריטב"א מש"ס דנדרים עיי"ש מ"ש) אך לא קי"ל כן ומ"מ יש לאסור מצד החרם ותקנת הקהל שלא ישחוט בלי קוויטעל. וגם מצד איסו' גזל שגזלו את הרב. וגם כיון דבעם הארץ צריך שאלה אף במתפיס בדבר האסור יש לחוש לדיעה ראשונה מובא ברמ"א סי' ר"ה דבזה"ז לכ"ע דנין כע"ה אף בשאר נדרים ע"כ הדבר ברור שחלילה מהיום והלאה לשחוט בלי קוויטעל. והשוחט העובר ע"ז שחיטתו אסורה מכאן ולהבא. אך אין צריכין לנהוג איסור כימים שנהגו היתר מטעמא דכתיבנא דהנדר הוה מתפיס בדבר האסור אך מדרבנן יש לחוש ובדרבנן א"צ לנהוג

איסור כימים שנהגו בו היתר ודוק היטב. וליתר שאת ישאלו לחכם ויהי' להם תקנה על העבר. דברי ידידו:

סימן ס

ברעזאן תר"ל לפ"ק. בענין כתיבה כדיבור ובסוגיות דחולין י"ב יבמות ק"ד וחולין ל"ב:

א' בתוס' גיטין ע"א ד"ה והא יכול לדבר כתבו אע"ג דממעט חרש וחרשת מחליצה לפי שאינו באמר ואמרה. ותירצו בתי' השני דהתם יליף וענתה מועטו הלוים שצריך בלשון הקודש ומינה נמי שמעינן דהוה בפה כמו בלוים (ע' לעיל רסי' ב' מה שהקשיתי על תי' זה מסנהדרין ע"א). וקשיא אתירץ זה מש"ס סוטה ל"ג דר' יהודה יליף חליצה בלשון הקודש מכה ככה. והקשה בגמ' ור"י האי וענתה ואמרה מאי עביד לי' ומה מקשה והרי לר"י איצטריך גז"ש לילף דל"מ אמירה בכתב דזה ליכא למילף מכה ככה ורק מלוים. ולמ"ל לגמ' לשנויי דמיבעי לי' לאגמורי ללוים דבלשון הקודש מחליצה ואצטריך לשנויי דר' יהודה קול קול לא גמר ולמה לא משני דבאמת קול קול גמר. ורק דאיצטריך וענתה ואמרה דל"מ אמירה בכתב בחליצה דילפינן מלוים דכתיב קול וליכא לשנויי דא"כ למ"ל ככה לילף מגז"ש נמי לשון הקודש דאין גז"ש למחצה דז"א דהרי התוס' כתבו שם דר"י ס"ל קרי' מעכבה. ובודאי רבנן ס"ל קרי' לא מעכבה. ואף דרבנן ילפי מגז"ש דבעי לשון הקודש קאי הגז"ש אלכתחילה. ור"י יליף מככה דקרי' מעכבה א"כ תרווייהו איצטריכו דככה איצטריך לומר דקרי' מעכבה והגז"ש דועתנה ואמרה מועטו הלוים איצטריך למילף דל"מ כתיבה כמ"ש תוס' הנ"ל. ולתי' הראשון דאמירה דוקא בפה ניחא אבל לתירץ השני מתוס' צ"ע. והנה הרמב"ם פ"ד מחליצה מביא שהכל בלשון הקודש דכתיב ככה. והוא כר"י ואף דרמב"ם פסק דקרי' לא מעכבה נראה דלא ס"ל כתוס' דר"י ס"ל קרי' מעכבא רק דיליף מככה דבעי לה"ק ומ"מ לא לעיכובא. ולשיטה זו מיושב קו' הנ"ל דהגמ' מקשה שפיר דליכא למימר דגז"ש איצטריך דל"מ ע"י כתב דא"כ למ"ל ככה דגם זה ל"ה לעיכובא. אבל לשי' התוס' דסוטה הנ"ל קשה ועי' ברמב"ם פ"ג מביכורים ה"ו איתא שם דמקרא בכורים בלשון הקודש דכתיב וענית ואמרת. וכתב הכ"מ דהרמב"ם קיצר והכונה דיליף בכורים מלוים דכתיב וענו ואמרו. ולמ"ש לעיל דהרמב"ם ס"ל כר"י ולוים גופי' ילפינן מחליצה. ה"ה י"ל מקרא בכורים ילפינן מחליצה ומ"ה מביא בה' בכורים וענית ואמרת ויליף מחליצה דכל מקום דכתיב וענית ואמרת הוא בלה"ק:

ב' ולכאורה יש לישב קו' זו דר"י ודאי ס"ל דכתיבה ל"ה כדיבור דר"י דיליף דלאו שאב"מ לוקין ממוציא שם רע במכות ד'. וקשיא דלמא קרא בבא לב"ד וכותב שלא מצא לה בתולים וכתיבה הוי מעשה ומ"ה לוקין. ולעולם בדיבור אין לוקין וכעין זה

מקשה בתומים סי' צ"ו אהך דמקלל חבירו בשם עיי"ש ומדיליף ר"י ע"כ ס"ל דכתיבה ל"ה כדיבור וע"כ יליף שפיר ממוציא ש"ר דאם יוציא ש"ר בכתיבה לא ילקה כלל. ולכן מקשה בגמ' דסוטה שפיר לר"י למ"ל וענתה ואמרה דליכא למימר דגז"ש איצטריך לכתיבה דלדידי' ל"ה כדיבור בלא"ה ודוק. ולדינא צ"ע אם מוציא ש"ר בכתב אי לקי הואיל דכתיב עלילות דברים והדבר תליא במחלוקת הפוסקים אי כתיבה הוי כדיבור הארכתי במק"א (ע' לעיל סי' ב'):

ג' והנה יש מקום לומר דהיכא דהקרי' מצוה ובעי להשמיע לאזנו כדס"ל לר"י במגילה כ' דלכתחילה בעי שישמיע לאזניו ל"מ כתיבה דנהי דהוי כדיבור כמו הרכנה מ"מ הרי לא השמיע לאזנו. ובהכי נדחה ראיות הפוסקים דכתיבה ל"ה כדיבור מהי' כותבה במגילה י"ט דלמה לא יצא ידי חובת קרי' בכתיבה להנ"ל נכון דהיכא דבעי שישמיע לאזניו לכ"ע כתיבה ל"ה כדיבור. ובחליצה צ"ע אי צריך להשמיע לאזנו. וראיתי דבר חידוש בריטב"א יבמות ק"ד שכתב דמדבר ואינו שומע לא חולץ. דכיון דאינו שומע מה מועיל אמירתה עיי"ש ומלבד ששיטה זו לא מוזכרת בש"ע ובטור. ומפשטא דכל הפוסקים משמע דדוקא אלם לא חולץ ולא מדבר ואינו שומע אך גם סברתו תמוה דהכי האשה מדברת ליבם או הוא מדבר עמה. הוא מספר לב"ד והאשה מספרת לב"ד. ומה לי אם ישמע הוא או לא. ואם כונתו דבעי שישמיע לאזנו גם זה צ"ע דבדיעבד פסקינן אף בק"ש דיצא ואף ר"י מודה בשאר מצות. ובעיקר הראי' שהביא מירושלמי דתרומות המעיין בירושלמי דתרומות יראה שהמפרש פירש כונת חרש על שומע ואינו מדבר ואכ"מ להאריך. ועיין בתוס' יו"ט במשנה דתרומות פ"א מ"ו בחרש שאינו תורם והקשה דליתני ששה עיי"ש והוא קושיות ירושלמי שם ובפ"ב דברכות ועי' מה שתירץ ירושלמי וצ"ע על התוי"ט:

ד' והנה התוס' יבמות ק"ד אהא דאמרו דבי ר' ינאי חרש חליצתו פסולה לפי שאינו באמר ואמרה הקשו ודילמא הטעם משום דלאו בני דיעה נינהו ונלע"ד לישב דלכאורה אף דבחליצה בעי שיכוונו שניהם מ"מ חליצת חרש ראוי שיועיל דבזבחים דף ב' איתא דזבחים סתמא לשמה קאי וסתם אשה לאו לגירושין קיימא. וכתבו התוס' דאפי' זינתה האשה מ"מ אם ירצה הבעל לא יגרשנה דאין כופין אותו. ולפ"ז נ"ל לפי המבואר בר"ס קס"ה בש"ע דביבום אם אינם מכונים לשם מצוה כופין אותו לחלוץ אף בשוטים. וכיון דחרש אין לו כונה לשם מצוה. ולגבי' מצות חליצה קודמת וכופין אותו לחלוץ. וכיון שהיא עומדת לחליצה סתמא לשמה קאי. ומועיל חליצת חרש. ומה דאמרינן דבחליצה בעי שיכוונו שניהם היינו באינו חרש שיכול לכוון לשם מצוה ואין כופין לחלוץ וסתמא לא קאי לחליצה. משא"כ חרש דלא מכוין לשם מצוה וסתמא קאי לחליצה. מהני

חליצת חרש דל"ג מסתמא ומ"ה צ"ל הטעם דחרש לא יחלוץ לפי שאינו באמר ואמרה ולבתר דאמרי דבי ר' ינאי לפי שאינו וכו' ול"מ לחלוץ. שוב מותר ליבם אף דאינו מכוין לשם מצוה כיון דל"מ לחלוץ. ושוב עומד ליבום. וכשעומד ליבום ל"מ סתמא ושוב ל"מ חליצתו משום דלאו בר דיעה הוא:

הן אמת דהתוס' כתבו בריש זבחים דאף היכא דסתמא מועיל ל"מ מעשה קטן. והוכיחו זאת משחיטת קדשים. ולפ"ז בחליצה ג"כ לא מועיל אף בעומדת לחליצה אך י"ל לפמ"ש התוס' דבקדשים פסול משום שהקטן סובר שהוא חולין והו"ל מתעסק. זה דוקא בקדשים דגלי קרא דמתעסק דהיינו דסובר שהוא חולין פסול. אבל בחליצה ל"ש לחשוב זאת. ורק שאינו מכוין כלל. ולא גרע מסתמא. ובכל חליצה ל"מ סתמא דלאו לחליצה עומדת משא"כ בחרש דלא מכוין למצות יבום וכופין לחלוץ ועומדת לכך ומהני סתמא ואף חליצת חרש מהני. ולכן נקט הטעם משום שאינו באמר ואמרה. והא דחליצת קטן ל"מ משום דאיש כתיב בפרשה:

ה' ודע שיש לי קושיא לשיטת התוס' ריש זבחים דסתמא דקטן גרע משאר סתמא. ולפ"ז במילה דמהני סתמא כמ"ש התוס' שם קטן גרע מנכרי וקשי' לפמ"ש תוס' בעירובין י"ג דסתמא בגט דלא מועיל היא רק מדרבנן. ולפ"ז מה דנכרי אינו כותב גט ל"ה רק מדרבנן דמדאורייתא ל"ג מסתמא דמהני מדאורייתא וחש"ו פסולין מדאורייתא לכתוב דגרע מסתמא. ומה מקשה בגיטין כ"ג אהא דמשני בגדול עומד ע"ג א"ה נכרי נמי. דילמא לא נקט נכרי משום דנכרי פשיטא דמועיל גדול עומד ע"ג דקיל יותר מקטן. כיון דמדאורייתא כשר משא"כ חש"ו. וגם מה מקשה שם מהא דתניא נכרי פסול דילמא מיירי שאין עומד על גביו. ונקיט נכרי לרבותא. אף דעביד סתמא וכ"ש חש"ו דגרע מסתמא. ושוב עיינתי בתוס' עירובין ולא כתבו שם רק דאם כתב הסופר שלא בציוי הבעל פסול מדרבנן אבל סתמא שלא נכתב כלל לשום אשה פסול מדאורייתא ודוקא בס"ת יש לומר שנכתב לדעת שאם יצטרך מגרש בו. ולפ"ז שוב בנכרי פסול מדאורייתא בגט. ושפיר מקשה א"ה נכרי נמי. דלענין גט עדיף יותר חש"ו דהוי בן כריתות מנכרי ודוק: ו' עוד בא"א נ"ל בישוב קו' התוס'. לפמש"ל דבחרש כיון שאין מכוין לשם מצוה כופין אותו לחלוץ לאבא שאול דבעי דוקא שיכוין לשם מצוה כדאיתא בסי' קס"ה. והיכא דכופין סתמה לשמה קאי. אך התוס' הקשו בריש זבחים והרי גם בקדשים סתמא לשמה קאי ומ"מ קטן פסול לשחיטת קדשים ותי' בטהרת הקודש דכיון דקטן אינו ראוי לכונה אמרינן כל שאינו ראוי לבילה בילה מעכבת. ודוקא בגדול שיכול לכוין מהני סתמא עיי"ש. ולפ"ז אף אם נאמר דבחליצה מהני סתמא מ"מ בחרש דל"מ לכוין גרע

טפי. ולפ"ז אף אם נאמר משום דלאו בני דיעה נמי הוה משום שאינו ראוי לבילה. עדיף טפי לומר משום שאינו באמר ואמרה. שנשמע דאפי' אלם לא יחלוץ. והתוס' לא הקשו אלא מנ"ל לר' ינאי דטעם לפי שאינו באמר ואמרה ונשמע מיני' דר' זירא דס"ל שאינו כו' דילמא הוה הטעם דלאו בני דיעה וליתא לדרבי זירא ולהנ"ל מיושב דגם אי הוה משום דלאו בני דיעה נמי מוכח דר"ז דס"ל שאינו ראוי בילה מעכבת דאל"כ אמאי ל"מ חליצה משום סתמא לשמה קאי ודוק כי הוא תירץ נחמד. (וע' מ"ש לעיל סי' ב' בשה"מ אות ז' ע"ד הטה"ק הנ"ל). ולמ"ש הב"ש סי' קע"ג דאף לאבא שאול היכא דאינו מכוין לשם מצוה אינו אסור ליבם רק מדרבנן. ודוקא היכא שמכוין לשם נוי אסור מדאורייתא עיי"ש. א"כ בחרש מדאורייתא ראוי ליבם אף באינו מכוין לשם מצוה. א"כ ל"ה סתמא לשמה א"כ הדרא קו' תוס' לדוכתי' אך י"ל כיון דמדרבנן אינו ראוי ליבם וכופין לחלוץ שוב סתמא לשמה:

קאי והי' מהני החליצה מדאורייתא לולא דר' זירא דכל שאינו ראוי לבילה והנה קשיא אאבא שאול כיון דס"ל נושא לשם נוי אסור מדאורייתא ע"כ ס"ל מצות יבום בעי כונה. א"כ אמאי בנושא סתם מותר מדאורייתא וע"כ צ"ל דסתמא כשר מדאורייתא ודוקא כונה להיפך אסור מדאורייתא וה"ט דחרש מיבם כדמוכח מכמ"ק דחרש מיבם ולא פליג אבא שאול. וע"כ דמדאורייתא מיבם. ומדרבנן בעי כונה ואלו הי' ראוי לחליצה לא הי' מיבם. וכיון שכן מדרבנן עכ"פ סתמא עומד לחלוץ ול"ה צריך כונה ומהני החליצה דסתמא לשמה אך כיון שאינו באמר ואמרה שוב אינו ראוי לחליצה ולכן אף מדרבנן מיבם דלא העמידו דבריהם רק אם אפשר בחליצה. ועוד כיון שאין ראוי לחליצה סתמא עומד ליבום ומהני סתמא אף בחרש:

ובתשו' זקיני הגאון ח"ץ סי' א' מביא ראי' דסתמא ל"מ בחליצה מדהקשו התוס' אחרש וקטן דלאו בני דיעה נינהו ואס"ד דמהני סתמא מה הקשו עיי"ש. וצ"ע על דבריו ממה שכתבו התוס' חולין וזבחים דף ב' דסתמא דקטן גרע עיי"ש. אמנם לפמש"ל דדוקא בקדשים כתבו התוס' הכי יפה הקשה: ז' והנה בגוף הדבר דגדול עומד על גביו עי' בתוס' חולין י"ב וברשב"א שם שיצא לחלק דהיכא דמהני שליחות ובעי שליחות כגון בגט מהני גדול עומד על גביו מטעם שליחות דהבעל עושה שליח לגדול לכוין ולקטן לכתוב משא"כ בחליצה דל"מ שליחות ל"מ כונה של אחר וכן בשחיטה דל"ב שליחות דאם שחט בהמות חבירו שלא מדעתו מהני ל"מ גדול עומד על גביו. והקשו על הרשב"א דא"כ דבכתיבת הגט בעי שליחות קשיא איך חש"ו כותבין גט והלא לאו בני שליחות נינהו דל"ש תי' התוס' דל"ב שליחות בכתיבה להרשב"א דאל"כ אמאי מהני גדול עומד

ע"ג לדידי'. אבל ל"ק דנהי דל"ב שליחות מ"מ הרי בעי ציוי הבעל וכיון דא"א לכתוב בלי ציוי הבעל. אינו דומה לשחיטה דמהני בלא דעת הבעלים ל"מ גם גדול עומד ע"ג משא"כ בכתיבת הגט דבעי ציוי הבעלים. הבעל יכול לצות לזה שיכתוב ולזה שיכוין כן נ"ל פירוש דבריו:

אמנם יש מקום לומר בישוב קושיות התוס' דאיך יכתוב חש"ו גט והרי לאו בני שליחות נינהו לפמ"ש התוס' בגיטין דף ס"ד ע"ב תד"ה שאני שתופי מבואות דהא דממעטינן קטן משליחות היינו דוקא במידי דליתא בדנפשי'. אבל במידי דאיתא בדנפשי' שייך בי' שליחות. ולפ"ז נ"ל דקטן איתא בדנפשייהו בגירושין, ואף דאין קטן מקדש ולא מגרש ובב"ב קנ"ו אמר שמואל בודקין לקדושין ולגירושין מ"מ משכחת אנפין לפמ"ש המ"ל פ"ו מגירושין דקטן יכול לקדש אשה שיחולו הקידושין משיגדיל ולא מיקרי דשלב"ל דזמן ממילא קאתי. ואף גט יכול לכתוב שתתגרש משתגדיל עיי"ש שישב בזה דברי הטור. ולדבריו צ"ל מה שאמרו בב"ב דבודקין לקידושין ולגירושין היינו שרוצה שיחולו הקידושין והגט תיכף אבל באומר לכשיגדיל מהני. וכיון דאיתא בגירושין הוה מידי דאיתא בדנפשי' לענין שיגרש שיחול משיגדיל וכיון דאיתא בכתיבת הגט השתא יכול להיות שליח בכתיבת הגט והא דאמרינן הכל כשירין להביא חוץ מחש"ו משום דלאו בני דיעה ופירש"י דלאו בר שליחות נינהו דאיש בעינן היינו להבאת הגט לגרש אשה שתתגרש תיכף דזה ליתא בדנפשי' דהוא אינו יכול לגרש תיכף. אף אם זיכה לו אביו אשה וקידש בעדו לשיטת הר"י בר ברזילי שהובא במהרי"ט סי' מ"א ובנובי"ק חאה"ע סי' ס"ב מ"מ ל"מ לגרש תיכף א"כ לענין נתינת הגט שתתגרש תיכף ל"ה בר הבאה דליתא בדנפשי' אבל לענין כתיבת הגט הוי איתא בדנפשי' דבכתיבה תמיד לא תתגרש תיכף א"כ לענין כתיבה הוה איתא בדנפשי' שיכול לכתוב גט לעצמו בקדושין שקידש לכשיגדיל שיחול לכשיגדיל ויכול להיות שליח ומיושב קו' התוס':

ח' ונ"ל ראי' לדברי המ"ל ולדברינו הנ"ל מירושלמי דתרומות פ"א מקצת הובא בתוס' חולין דף י"ב וז"ל הירושלמי. ויוכיחו מעשה שלהן על מחשבתן ומשני את שכתיב בו מחשבה וכו' כמו שהובא בתוספות חולין הרי גיטין וכו' תמן זה כותב וזה מגרש ברם הכא הוא חושב והוא תורם. ר' יעקב בר אחא אמר הא אלו כתב הוא וגירש הוא גט הוא ברם הכא הוא חושב והוא תורם ע"כ. הנה דברים אלו הא אלו כתב הוא וגירש הוא גט הוא אין לו שום הבנה דבודאי קטן אינו מגרש. אף אם יכתוב בעצמו דל"מ להקנות האשה לעצמה וזה לא יאמר שום אדם. והכא לא מיירי בעומד ע"ג. ואף בעומד ע"ג. י"ל לפמ"ש בירושלמי פ"א דתרומות ה"א דלר' ישמעאל בנו של ר' בן ברוקה קטן

שקידש דוקא בינו לבין עצמו הוא דל"ה קידושין אבל בינו לבין אחרים חלין קידושין כאשר פי' בזה בבית מאיר סי' קכ"א בשם הנוב"י. דלא כמ"ש בתורת גיטין סי' קכ"א דהירושלמי קאי לענין קידוש אפר פרה מ"מ בגירושין ל"מ דבשלמא בקדושין י"ל האשה מקנית עצמה לבעל או אף להר"ן נדרים כ"ט דהיא מפקרת עצמה לבעל מ"מ דעת הנ"י ב"מ י"ב דהפקר מדעת הוי דעת אחרת מקנה וקטן זוכה בדעת אחרת מקנה ורק דלאו בר דיעה לא מקדיש אשה מ"ה מהני גדול עומד ע"ג. אבל בגירושין דבעי שיתירה לכל אדם ויחזור להקנותה לעצמה ודאי ל"מ קטן. והמפרש פירש שם וז"ל מביא ראי' לדבריו שהרי אלו הי' הקטן עצמו כתב וגירש אשתו הוה גט מעליא דכשם שכונס כך מגרש כשהוא קטן ה"נ אחרים דכוותי' בעינן אבל בתרומה כו' ואין דבריו כלום דאיזה קדושין יש בקטן ואם מהני קדושי קטן ל"מ גט קטן. ושמא ט"ס יש וצ"ל בחרש ובחרש אמרינן כשם שכנס ברמיזה אבל גם זה אינו דאם יכול לכתוב בעצמו ל"ה דינו כחרש לרשב"ג. מיהו י"ל דבאמת כונת ירושלמי אחרש וקמ"ל דאפי' בנתחרש אח"כ יכול לכתוב בעצמו גט אפי' לרבנן דפליגא ארשב"ג גיטין ע"א היינו דוקא במה דס"ל דביודע לכתוב כותב לאחרים שיכתבו. אבל אם הוא כותב בעצמו גט אמרינן מחשבתו ניכרת מתוך מעשיו. או דס"ל לירושלמי דאף רשב"ג לא מחשב לי' כפקח רק דס"ל ביכול לכתוב כותב גט דבזה אמרינן מחשבתו ניכרת מתוך מעשיו וכל זה לא נהירא לי דאם אין דינו כפקח נהי דמחשבתו ניכרת מתוך מעשיו אבל איך יכול להקנות האשה לעצמה אם הוא לאו בר דעת הוא. אבל לפמ"ש המ"ל דיכול לקדש אשה בעודו קטן שתתקדש לכשיגדיל ויכול לגרש בעודו קטן שיחולו הגירושין כשיגדיל שפיר קאמר בירושלמי בכה"ג דיכול לכתוב בעצמו גט דנהי דבעי לשמה והוא אינו יודע כיון שהוא המגרש הוא הכותב יכול לכתוב ומחשבתו ניכרת מתוך מעשיו. וזה ראיה נחמדה ופירוש נכון לדברי ירושלמי:

ט' ויש לישב דברי הירושלמי הנ"ל בדרך אחר. דהנה דעת הר"י בר ברזילי דקטן שקידש לו אביו אשה חוששין לקדושין מטעם דאביו זכה לבנו מטעם זכי'. והקשה במהרי"ט ובנוב"י אה"ע סי' ס"ב דא"כ מה הקשו בגמ' דב"ב קנ"ו וכי מאחר דבדקינן לקדושין לגירושין למ"ל בדיקה דלמא בעי בדיקה לגירושין בלא בדקו לקידושין רק דאביו קידש אשה לבנו בעודו קטן והוא רוצה לגרש ובעי בדיקה לגירושין. והנ"ל לישב דקשיא על שיטת הר"י בר ברזילי דהתוס' הקשו בב"ב מ"ח בהא דמקשה קידש בביאה, מאי איכא למימר דהרי בביאה הו"ל תלוי' ויהיב דכנגד גופה שקנוי לו אין נותן לה כלום ותירץ דכנגד גופה שקנוי לו מתחייב בשאר כסות ועונה והו"ל כמקח עיי"ש וצ"ל אף דלע"ע ארוסה ואין מתחייב מ"מ כיון שכותבין אגרת מרד על ארוסה והוא מחוייב לישא אותה

ולתת לה החיובים הו"ל תלוי' וזבין ולפ"ז קשיא על ר"י בר ברזילי. שכתב דאב זכה לו לקטן דהרי מבואר ברמב"ם ובקצה"ח סי' רל"ה דדוקא במתנה זוכין לקטן אבל לא במקח. והסברא פשוטה דאיך יכולין להתחייב לקטן שלא בפניו א"כ איך אביו זוכה בשביל הקטן הרי הוה כמקח כמ"ש התוס'. ומתוך כך אני אומר דהנה בכל קדושין יש שני ענינים דהאשה נאסרת אכולי עלמא כהקדש וזה קנין איסור. וגם קנין ממון באשה שהיא משועבדת להנשא לו והוא משועבד לישא אותה ולתת לה החיובין כנ"ל וסובר ר"י בר ברזילי דהיכא שאביו קידש אשה קנין ממון שבאשה לא קנה. דהרי הוא אינו יכול להתחייב לבן שישא אותה ויתן לה החיובים. וגם היא אינה משועבדת אליו שיכוף אותה לישא כיון שהבן לא נתחייב. ובאמת לא קנה גופה. רק דמ"מ נאסרת אכולי עלמא דזה זכות גמור לו. ומ"ה הוצרך הר"י בר ברזילי גט וז"ב:

ולפ"ז אמינא אף שכתבתי לעיל דקטן אינו מגרש אף שכותב בעצמו ומחשבתו ניכרת מתוך מעשיו כיון שאינו יכול להקנות להאשה או להפקירה שתזכה בעצמה כדמשמע לשון וקונה את עצמה זה דוקא היכא דקטן קנה גופה כגון ביבמה שנפלה לפניו דאשה הקנו לו מן השמים. משא"כ אם אביו קידש עבורו כבר כתבתי דלא קנה גופה כיון שהבן לא נתחייב כנגד גופה בשאר כסות ועונה. ורק שהוא נאסרה אכולי עלמא בזה מצי לגרש בקטנותו שיכתוב בעצמו דמחשבתו ניכרת מתוך מעשיו. ושפיר מקשה בגמ' וכי מאחר דבדקנו לקדושין דליכא למימר בקידש לו אביו אשה דא"כ למ"ל בדיקה לגירושין ומשמע דבעודו קטן ל"מ לגרש והרי משכחת לה שמגרש בעודו קטן שיכתוב בעצמו ומחשבתו ניכרת מתוך מעשיו כדברי ירושלמי ומשני הכא ביבם עסקינן דקנה לה מן השמים ול"מ לגרש עד שיגדיל ובלא"ה ל"מ לגרש דביאת קטן אינו קונה ביבמה ורק כשיגדיל ויבעול כפירשב"ם שם וזה ישוב נכון. ולפ"ז פירוש הירושלמי שהובא לעיל נכון בפשיטות דהיכא דקטן כותב בעצמו מהני היינו היכא שאביו קידש לו אשה כדברי ר"י בר ברזילי דבזה יכול לגרש בעודו קטן כדכתיבנא וכותב בעצמו הגט ומחשבתו ניכרת מתוך מעשיו. וזה דבר חדש ודוק היטב:

עוד י"ל בדברי ירושלמי הנ"ל עפ"י דברי זקיני הב"ח הובא בב"ש סי' א' דקודם גדלות מצוה על האב להשיאן וקדושין תופסין מדרבנן וקאמר בירושלמי דהוא מותר לכתוב הגט משום דמחשבתו ניכרת מתוך מעשיו. ומירוש' זה יש הוכחה לדברי הב"ח. והב"ח ישב בזה דברי הטוש"ע סי' קמ"א ס' כ"ה דהיכא דמגרש ע"י שליח טוב לדקדק. והקשו ממנ"פ ותירץ הב"ח דקדושין תופסין מדרבנן להנ"ל הדבר נחמד במגרש בעצמו וכותב בעצמו אין לחוש דמחשבתו ניכרת מתוך מעשיו אך במגרש ע"י שליח צריך לדקדק

דשליח קטן לא משוי. וגם למ"ש בשיטת הר"י בר ברזילי מיושב דברי הטור דחוששין שמא קידש עבורו ומ"מ בכותב ומגרש בעצמו מהני כדכתיבנא אך ע"י שליח ל"מ (ואין לומר דכיון דאיתא בדנפשי' יכול לעשות שליח, ע' בספרי לא"ח סי' מ"ו אות ב' הוכחתי דאף במידי דאיתא בדנפשי' אין יכול לעשות שליח):

י' והנה במהרי"ט ובנוב"י הקשו על שיטת ר"י בר ברזילי מסוגיא דקדושין י"ט דמוקי קרא דכי ינאף את אשת איש פרט לאשת קטן. ומקשה איך מצינו אישות לקטן ומוקי לה ביבם בן ט'. ולמה לא מוקי לקרא בקטן שקידש לו אביו אשה, ותירץ באבני מילואים סי' א' דהרי עיקר מה שהוא זכות לו שאין קדושין של אחר תופסין בה ואם נאמר דקרא ממעט אשה זאת שקידש לו אביו ממיתה שוב קדושין תופסין בה כיון דל"ה חיוב מיתה א"כ שוב ל"ה זכות ול"ה קדושין כלל, ואמאי קרי לה אשת קטן וע"כ ליכא לאוקמי קרא בהכי. הנה אם כי דבר חריף העיר. אבל יש לדחות דבריו דהפ"י כתב בגיטין מ"ג דאף אם אין חייבין מיתה כגון בחצי' שפחה וחצי' בת חורין שנתקדשה אין קדושין תופסין דהא דקיי"ל קדושין תופסין בחייבי לאוין היינו חייבי לאוין דעלמא אבל ע"י קדושין בלא"ה לא משכחת קדושין אחר קדושין דכיון שתפסו קדושין של ראובן הרי היא ברשותו ואין לה יד לקבל קדושין מאחר, ולכאורה קשיא על הפ"י דא"כ למ"ל לרב לומר בטעמא דאין קדושין תופסין ביבמה לשוק משום דכתיב לא תהי' לא תהא בה הוי' ולולא הקרא היינו אומרין דקדושין תופסין כמו כל חייבי לאוין והרי זו אגידה בי' והוי ברשות היבם יותר מארוסה כדאיתא בסוטה דף כ"ד פלוגתא דר' יאשי' ור' יונתן ועיין בתשו' ח"ץ, ואיך יהי' לה יד לקבל קדושין מאחר. אך י"ל דאדרבה בזה מיושב מה דקשה לרב לילף דבכל חייבי לאוין אין קדושין תופסין מיבמה לשוק. להנ"ל נכון דטעמא דקרא מה"ט ושוב ליכא למילף כל חייבי לאוין ולפי סברת הפ"י ליתא לדברי האבני מילואים דנהי דאין חייב מיתה מ"מ אין קדושין תופסין דכיון דכבר נתקדשה נהי דאין חייבין עלי' מיתה אבל אין לה יד לקדש עצמה אך לפמ"ש לעיל דאף לשיטת הר"י בר ברזילי ל"מ קדושין רק לאסרה אכולי עלמא אבל לא שיהי' גופה קנוי לבעלה כמ"ש בסברא. א"כ בזה ל"ש סברת הפ"י והיכא דאין חייבין מיתה קדושין תופסין ושפיר תירץ באבני מילואים ובאבני מילואים סי' מ"ד תמה על הפנ"י דא"כ למ"ל בקדושין ס"ז לילף דאין קדושין תופסין בא"א ות"ל דל"מ קדושין כסברת הפנ"י (וע' בספרי לא"ח סי' מ"ג אות ז' שכתבתי ישוב לזה) ולפמ"ש לעיל אפשר לישב דברי הפ"י בפשיטות וגמרא קדושין קאי באשת איש דלא קנה רק קנין איסור כעין דברי ר"י ברזילי ואקצר:

י"א והנני חוזר לדברי הרשב"א שהבאתי אות ז' הנה לכאו' לשיטת הרשב"א קדשים קיל מחולין דבחולין דל"ב שליחות ל"מ שחיטת קטן לרבנן ובקדשים דבעי שליחות מהני שחיטת קטן בגדול עע"ג אבל לדעתי זה אינו דנהי דמצד קדשים בעי שליחות ומהני גדול עע"ג אבל מצד השחיטה גופה דבעי גם בחולין ובחולין ל"ב שליחות גדול העומד ע"ג השחיטה גופה ל"מ וכן כתבתי לעיל סי' נ"ד אות ז' ובספרי לא"ח סי' מ"ו אות ז'. אך לר' נתן דשחיטת חולין ל"ב כוונה ורק קדשים בעי כוונה בזה מהני גדול עומד ע"ג דליכא למימר דל קדשים והרי השחיטה גופה בעי כוונה דחולין א"צ כוונה ובקדשים מהני שליחות ובעי שליחות:

ועפ"י הנ"ל מיושב קו' מהרש"א חולין ל"ב ד"ה נשחטה שהקשו התוס' אותה ולא אותה וחברתה לרבנן למ"ל. והקשה מהרש"א למאי דס"ד דהתוס' דבפרה שייך היסח הדעת אף אם מתכוין לפרה אחרת אמאי לא הקשו התו' לר' נתן דאמרינן אליבי' סד"א אותה ולא אותה וחברתה כגון ששחט שתי פרות. ואיך אפשר לאוקמא בשתי פרות והרי בלא"ה פסול משום היסח הדעת דליכא למימר ששחט בלא מתכוין דהרי הוי בהמת קדשים ובעי מחשבה. ומה שתי' מהרש"א דפרה קדשי בדק הבית:

ול"ב כונה לר' נתן כבר הקשו עליו דהרי חטאת קרי' רחמנא. ובמשנה דפרה מבואר שחטה שלא לשמה פסולה וה"ה דבעי כונה בקדשים אבל להנ"ל מיושב קושיתו בטוב טעם דלכאורה קו' תוס' לא קשה מידי דבאמת י"ל בשחט שתי פרות ואי דבעי כונה ונפסל בהיסח הדעת מ"מ י"ל דמיירי דהשוחט לא כיון רק אחר עמד ע"ג וכיון. ובשחיטת קדשים דבעי שליחות מהני כונת אחר כמ"ש הרשב"א ונמצא דבפרה פסולה משום שחיטת פרה אחרת ולא משום היסח הדעת. אך למ"ש לעיל דכיון דבחולין פסול בלא כונה ולא מהני כונה של אחר. ליכא למימר דבקדשים מהני דדל קדשים מיני' ואיך כיון דאקדשי' עוד קיל הוא מחולין. ול"מ כונה של אחר ושפיר הקשו התוס' אבל לר' נתן דחולין ל"ב כונה ולפ"ז בקדשים מהני כונה של אחר לק"מ די"ל דאחר כיון והוא לא נתכוין ומצאתי קצת כעין דברינו בישועת יעקב אה"ע סי' קכ"ג אך שהוא כתב דלרבנן ליכא למימר דבחולין איירי דל"מ כונת אחר. ולדבריו קשה למ"ל לתוס' לתרץ דבשחיטת שתי פרות ליכא היסח הדעת והרי בשחיטת קדשים מהני כונה של אחר ולוקמא בשחט ואחר כיון. אבל לפמ"ש ניחא דלרבנן ליכא לאוקמא באחר כיון אך לר' נתן אפשר לאוקמא בהכי דלדידי' מהני כונה של אחר ודוק:

י"ב ונבא לישב דברי הרמב"ם בה' פרה שפסק דאם שחט פרה ונשחט' בהמה אחרת פרה כשרה. ותמה בכסף משנה דהרי הרמב"ם פסק כר' נתן ולר' נתן פרה פסולה. ונ"ל

לישב דהתוס' הקשו אמאי לא אמרינן דדוקא בשחט עוד פרה אחרת פסולה ולא בחולין דנדרוש אותה ולא חברתה דומיא דידה כדדרשינן בזבחים. ולישב זאת נאמר דמהרש"א הקשה עוד איך אפשר לדרוש דוקא בשחט פרה אחרת ת"ל משום היסח הדעת דפרה ודאי בעי כונה לשחיטה. וכבר כתבתי דיש לישב לפמ"ש הרשב"א דהיכא דבעי שליחות מהני כונה של אחר א"כ משכחת לה בשחט בלא כונה פרה אחרת ועומד ע"ג כיון דבכה"ג לא מיפסל משום היסח הדעת כיון שהעושה לא כיון ומ"מ כשר השחיטה. וכן מצאתי בראש יוסף. והנה בש"ס קדושין אמרינן דילפינן שליחות משחיטות קדשים דכתיב ושחטו. ומקשה הניחא לר' יהושע בן קרחה אלא לר' נתן (כן הוא הגירסא בפסחים פ' ולא ר' יונתן) דיליף מקרא זה דכל ישראל יוצאין בפסח אחד שליחות מנ"ל וכ"ת מיני' מה להנך שיש לו שותפות בגוי' יליף לה שליחות מויקחו להם איש עיי"ש ולכאו' יש להבין הוא גופי' קשה מנ"ל לר' נתן דקרא דושחטו אתי לכל ישראל יוצאין בפסח אחד. דלמא קרא אתי לשליחות כמו דס"ל לר' יהושע בן קרחה ובאיזה סברא פליגא. ונ"ל דפליגי בזה דבירושלמי קדושין רצה לילף מושחטו ומקשה וכי אין אדם שוחט פסח שלא מדעתו דס"ל לירושלמי שחיטות קדשים ל"ב שליחות. ומשני דיליף לה מויקחו והפרשת פסח ודאי בעי שליחות עיי"ש ועיין פ"י מה שהאריך להקשות על ש"ס דילן. ולפ"ז נאמר דר' יהושע ב"ק ס"ל שחיטות קדשים בעי שליחות ויליף שליחות מושחטו. ור"נ ס"ל ל"ב שליחות וליכא לאוקמא קרא דושחטו לשליחות ומ"ה מוקי לה לכל ישראל יוצאין בפסח אחד ושליחות יליף מויקחו דהפרשה ודאי בעי שליחות כדאי' בירושלמי. ולפ"ז הסוגיא ודברי הרמב"ם נכונים ונאמר דהר"מ לא ס"ל סברת תוס' דהיכא דעושה פרה אחרת לא מיפסל משום מלאכה. ולפ"ז הכל נכון דרבא קאמר שפיר דלר"נ נשחטה בהמה אחרת פרה פסולה ומקשה פשיטא ומשני סד"א דקרא קאי על פרה אחרת קמ"ל דלא והטעם דל"א באמת הכי נקו' התוס' הוא משום דא"כ דקרא קאי על פרה אחרת ת"ל משום מלאכה דפרה ודאי בעי כונה דחטאת קרי' ואי דמשכחת לה שאחר כיון ולא השוחט הרי ר' נתן כשיטתי' דיליף שליחות מויקחו אבל שחיטה ל"ב שליחות ול"מ כונה של אחר. כמ"ש הרשב"א דהיכא דל"ב שליחות ל"מ כונה של אחר. וליכא לאוקמא בשתי פרות. וע"כ מיירי קרא בבהמות חולין דל"ב כונה לר' נתן ולא מיפסל משום היסח הדעת. ומ"ה קאמר רבא דלר' נתן פסולה. אבל זה דוקא לשיטת ר"נ דס"ל שחיטת קדשים ל"ב שליחות. אבל הרמב"ם דפסק בפ"א מקרבן פסח כר' יהושע בן קרחה דפסח בעי כזית ושליחות יליף מושחטו. וס"ל שחיטת קדשים בע' שליחות שפיר מוקי קרא שלא ישחוט פרה אחרת פרה דומיא דידה כמ"ש התוס' ומשכחת לה

שלא יפסול בלא"ה משום היסח הדעת דמיירי שאחר כיון ומהני כונה של אחר ומ"ה פסק דאם נשחט בהמה אחרת פרה כשרה ורבנן יסברו דקרא דולא אותה וחברתה קאי אשוחט ב' פרות וס"ל דהיכא דעושה מלאכה בפרה אחרת לא מיפסל משום היסח הדעת כסברת תוס' דלרבנן א"א לאוקמא בחולין דמיפסל ג"כ משום היסח הדעת דס"ל בעי כונה ור' נתן יחלוק עליהם בסברא זו ורמב"ם ג"כ יסבור בזה כר"נ ודוק:

יג והנה צ"ע בדברי הרמב"ם למ"ל קרא שלא ישחוט ב' פרות ות"ל דאסור לשחוט ב' זבחים כאחד כדאמרינן בחולין כ"ט דשלא ישחוט אחד ב' זבחים מודו רבנן. וגם בפרה הכי היא כדמשמע בדף כ"ט ע"ב אמר רב יוסף תרי גברי בחד זיבחא ליכא דקאי אפרה לראב"ש וה"ה לרבנן בב' זבחים וצ"ל דשם ל"ה רק לכתחלה כדאיתא בדף כ"ט קמ"ל קרא דהכא דאף בדיעבד פסול. מיהו עדיין קשה דהרי כיון דיליף שם מתזבחוהו שלא יהי' א' שוחט ב' זבחים יהי' אף בדיעבד פסול לרבא דנימא אעל"מ אם לא דנאמר כדברי הפ"י סוף גיטין דבלשון עשה לא אמרינן הכי וע' בנוב"י מה"ק חאהע"ז סי' ע"ז שתמה על סברא זאת מהא דמקשה בתמורה ארבא מהא דתורם מהרעה על היפה והא גם שם עשה הוא וצ"ל דבקדשים בעי שינה עליו הכתוב לעכב ולפ"ז י"ל לפמ"ש נ"ל דבקדשי בדק הבית לרבא ל"ב שינה לעכב כדמוכח מתמורה דמקשה לרבא ממתפיס תמידין לבדק הבית ומתפיס בע"מ למזבח ומה קו' והרי בקדשים בעינן שינה לעכב כמ"ש תוס' פסחים ס"ג וע"כ צ"ל כיון דקאי אקדשי בדק הבית וכן מתפיס בע"מ לא קדיש רק לדמי ל"ב שינה לעכב וקשיא כיון דמקרא דתזבחהו ילפינין גם לפרה נימא בלא"ה דשחט שתי פרות פסולה גם לולא קרא דושחט אותה. ולכן י"ל דזה באמת טעם דרבא דקרא לא אתי לב' פרות. דזה בלא"ה נמעט מקרא דתזבחהו. ולרבא בפרה פסול אף בדיעבד ומ"ה מוקי לקרא בשחט בהמת חולין בהדה אבל הרמב"ם דפסק כאביי. לדידי' קרא אתי לב' פרות ושינה לעכב בקרא מיוחד דמקרא דתזבחהו בדיעבד כשר. אבל בשחט בהמת חולין גם פרה כשרה דל"ה דומי' דידה. וקצת יש לדחות דכיון דעיקר קרא דתזבחהו בקדשי מזבח קאי לא חמירא פרה מקדשי מזבח. ובעי שינה לעכב:

יד והנה בחולין י"א יליף דאזלינין בתר רובא מפרה, דא"א לבדוק דבעי שישרפנה שלימה והקשיתי בימי חורפי ממשנה דפרה פ"ד דהפשיטה ונתחה כשרה ומצאתי שכבר הרגיש במ"ל פ"ד דפרה (וע"ל סי' ט"ל סוף אות ח' מ"ש ע"ז) וכעת נ"ל די"ל דנהי בנתחה כשרה, מ"מ בעינן שיהי' ראוי לשרוף כשהיא שלימה א"כ שפיר מוכח דאזלינין בתר רוב וא"כ הפרה ראוי לשרפה שלימה. אבל אס"ד דל"א בתר רוב ובעי דוקא ניתוח א"כ הפרה

ל"ה ראוי לשרוף שלם א"כ שריפתה שלימה מעכב. דכל שאין ראוי לבילה וכו' ודילמא טריפה היא ודוק כי קצרתי:

טו והנה לעיל פלפלתי בדברי ר"י בר ברזילי אעתיק פה מה שראיתי דברים תמוהים לשי' מ"ק בכתובות ע"ד שכ' בשם רש"י דדוקא קידושי כסף ושטר ל"מ בקטן אבל ביאה קונה וע' באבני מילואים סי' מ"ג מ"ש בזה והיא תמוה דא"כ מצינו אישות לקטן ואמאי לא מוקי לקרא דכי ינאף את א"א פרט לאשת קטן דמקשה בקדושין י"ט בקידושי ביאה. וקצת יש לישב לפמ"ש באבני מילואים סי' א' לישב דברי הר"י בר ברזילי והובא לעיל דאס"ד דהתורה מיעטה ממיתה ל"ה זכות לקטן ול"מ הקדושין כיון דקדושי אחר תופסין עיי"ש, א"כ לפמ"ש באבני מילואים סי' מ"ג בטעמא דרש"י דהוא מטעם זכי' ומהני בדעת אחרת מקני ואס"ד דהתורה מיעטה ממיתה וקדושין תופסין ל"ה זכי' ול"ה אשת קטן כלל. והנה עפ"י דברי רש"י י"ל קו' תוס' ב"ב קנ"ו אהא דהקשה בגמ' וכי מאחר דבודקין לקדושין אמאי לא מקשה בפשיטות דממנ"פ א"צ בדיקה לגירושין דאם הוא קטן ל"ה קדושין להנ"ל ניחא דחיישינן לקדושי ביאה. ועיקר הדבר תמוה ממשנה דיבמות מ"ט שוטה וקטן שנשאו פטורין מחליצה ומיבום ונשואין ביאה משמע. ובאב"מ מייתי לירושלמי דבחרש יש חילוק בין קדושי ביאה לכסף ע' בשירי קרבן ר"פ חרש מה שמפלפל בזה וגם זה צ"ע ממשנה דיבמות הנ"ל ושמא י"ל דמשנה מיירי בקידושי כסף ואף דבעל אח"כ בקטן לא בעל לשם קידושין משא"כ בקידש בביאה ועדיין צ"ע:

הגה ושייך לסימן מ"ג:

ראיתי בספר מנ"ח מצוה תנ"ב שנסתפק אם מותר לעשות סחורה באבר מן החי הואיל דאיתקש לדם ובדם מותר לעשות סחורה הואיל דאיתקש למים כמ"ש פ"ת ובנוב"י מהד"ת יו"ד סי' ס"ב הקשה לפ"ז מה מקשה בפסחי' כ"ב ולחזקי' למאי הלכתא איתקש אמ"ה לדם ונימא איתקש להיתר סחורה לפמ"ש הראשונים דאיסור סחורה דאור'. ונ"ל לישב דלכאו' יש להוכיח בפשיטות דאמ"ה מותר בסחורה דהרי מבואר בר"מ ובש"ע דבכל דברים האסורים אסור לסחור חוץ מן החלב ויליף לה מחלב נבלה וחלב טרפה יעשה לכל מלאכה וע' נוב"י סי' הנ"ל ביאור דברי הרמב"ם דגוף הקרא להיתר סחורה ומלכל ילפינן בפסחים למלאכת גבוה או להיתר הנאה וע"כ לא איירי בנזדמנו דא"צ קרא. והנה בכלל נבלה הוא נתנבלה בשחיטה ומבואר בזקיני הת"ש סימן כ"ז ובת"ח דנתנבלה בשחיטה אסור למכור הבני מעיים לנכרי משום אמ"ה דכמאן דמנחה בדיקולא ואף לישראל אסור משום אמ"ה כמ"ש הפמ"ג סי' כ"ז ותב"ש סי' ל"ג דגם לישראל נבלה מפרכסת אסור משום אמ"ה וה"ה הבני מעיים דפירשו כשהיא מפרכסת דכמאן

דמנחה בדיקולא. וא"כ לשיטת הש"ך דנתנבלה אצל ישראל אסור לישראל אחר לקנות איך התירה התורה חלב נבלה לסחורה והרי בחלב שעל הקרב ושעל הכליות יש איסור אמ"ה בנתנבלה בשחיטה ולא מיבעי' למ"ד בהמה בחי' לאברים עומדת חל איסור החלב ואמ"ה בבת אחת אלא אפי' למ"ד לאו לאברים עומדת חל איסור אמ"ה על איסור חלב דהוה איסור מוסיף כמו שכ' התוס' חולין ק"ג והפר"ח על הרמב"ם. ואיך יעשה סחורה וע' במגיד משנה פ"ה ממ"א ה"ב דיש בחלב משום אמ"ה. וע"כ מוכח מקרא דבאמ"ה מותר לעשות סחורה ובזה מיושב קו' תוי"ט בשביעית אהא דמקשה בבכורות בחלב ודלמא לסחורה והרי אסור לעשות סחורה בחלב לה"א דאסור משום אמ"ה להנ"ל מוכח מקרא דאמ"ה מותר בסחורה. ולכאורה יש להוכיח דאמ"ה מותר בהנאה מחלב א"כ מאי פריך הש"ס מאבמה"ח דליתסר בהנאה ודוק. אולם יש לשדות נרגא בהיתר זה דלשיטת הת"ש ות"ח הנ"ל ע"כ סתם נבלה ל"ה נתנבלה בשחיטה דהרי כתיב לא תאכל כל נבלה לגר אשר בשעריך תתננה או מכור לנכרי ובנתנבלה בשחיטה אסור למכור הבני מעיים וכיון דקרא לא מיירי בנתנבלה בשחיטה וכ"כ בראש אפרים סי' ט"ו בשו"ת ה"ה קרא דחלב נבלה לא מיירי בנתנבלה בשחיטה. ולא מוכח דמותר לעשות סחורה באמ"ה. ולפ"ז לפי מה שהוכחתי בספרי בית יצחק סי' ס"ד אות י"ז דחזקי' דס"ל חולין קכ"א דאף ששחט ישראל בטמאה ומפרכסת א אינו אסור משום אמ"ה לב"נ והקשה הגאון ר"ע עליו ממשנה טהרות והובא בחולין ק ב דאין שחיטה מטהרת נבלת עוף אתיא לב"נ ולחזקי' הרי שחיטה מטהרת משום אמ"ה. וכתבתי לישב עפמ"ש לב אריה שם דגם לחזקי' אסור מן התורה לב"נ רק שאינו חייב ומיושב קו' הנ"ל ושם הוכחתי דמה דהוה איסור בעלמא לב"נ אין ישראל עובר בלפ"ע ולפ"ז לחזקי' מיירי קרא דלא תאכל כל נבלה לגר תתננה או מכור בנתנבלה בשחיטה ומותר למכור לב"נ דאין מוזהר בל"ע כיון דלא חייב אבמ"ע רק איסורא בעלמא ומ"מ לישראל הבני מעיים אסורים משום אמ"ה גם לדידי' וה"ה קרא דחלב נבלה מיירי בנתנבלה בשחיטה ומוכח דמותר לעשות סחורה ושפיר מקשה ולחזקי' למאי הלכתא איתקש לדם דלהיתר סחורה ל"צ דידעינן מקרא דחלב דמותר בסחורה באמ"ה ודוק ובעיקר הקושיא י"ל דכיון דחלב בכרת והתורה התירה לסחורה ע"כ משום חומר האיסור לא חיישינן שיאכל ע"כ אף אם חל עוד איסור אחר ל"ח שיאכל ומ"ה מותר בסחורה ודוק היטב:

ה וכת"ה מפלפל בדברי הלב"ש שהוכיח דאף בטרפה על שם סופו אינו יכול לחיות י"ב חודש והיא בלב"ש סי' ל"ה ס"ק א' אות ה' ובנאות דשא סי' ע"ה, דלא כפמ"ג סי' ל' סק"ה שנסתפק בזה. אולי בעי כ"ד חדשים עיי"ש. והלבוש הביא ראי' מתוס' חולין י"א

שהקשו מאי ראי' מפרה אדומה הרי פרה בת שתים ובודאי חי' י"ב חודש ודלמא משום חזקה וקשה דלמא הפרה טרפה בטריפות על שם סופה ול"מ י"ב חודש וכן מה הקשו תוס' מעדים זוממין דלמא חובשין י"ב חודש ודלמא הרוצח טרפה בטריפות ע"ש סופה. וכ' כת"ה דלמהרש"ל דטריפה אינה חי' הוא רק רוב ע"כ צ"ל בכונת תוס' אף לה"א דלא אזלינן בתר רוב ול"ה חזקה מ"מ שיהי' טרפה ויחי' י"ב חודש הוה מיעוטא דמיעוטא. ובודאי ל"ח לזה וכ"כ הפמ"ג א"כ טריפות ע"ש סופה הוה ג"כ מיעוטא דמיעוטא. ול"ח לזה והוה ג"כ ס"ס שמא אינה טרפה ושמא מחמת עצמה טרפה. וזה ליתא לפענ"ד דכיון דאיכא הרבה טריפות דמיטרפי ע"ש סופה ל"ה זאת מיעוטא דמיעוטא:

וס"ס ג"כ ל"מ אם לא אזלינן בתר רוב. ועוד דל"ה ס"ס דאם נימא שמא אינה טרפה. ואת"ל טרפה שמא מחמת עצמה הרי אם טרפה מחמת עצמה העדים אין נהרגין. ועוד הרי בגמ' הקשו ברוצח שמא במקום סירכ' נקב הוה וז"ה ודאי מיעוט דלא שכיח וע' מהרש"א חולין י"א ד"ה מנא הא מלתא שכ' דכל עיקר דהוכיח מפרה הוא במיעוטא דלא שכיח ע"ש א"כ שפיר הוכיח הלב"ש. ומ"ש עוד דברוצח שנטרף ע"ש סופו אם נימא דיכול לחיות הורגין העדים זה ודאי ליתא דתוס' כ' בסנהדרין ע"ח דאף אם טרפה חי כיון שסופו למות ע"י כן אין הורגין העדים וכן מוכח מתוס' חולין י"א ד"ה ודלמא שכ' ושמא קסבר טרפה חי ומ"מ הו"ל עשאאי"ל וז"ב:

ו' ובספרי חא"ח סי' ח"י אות ט"ו הקשיתי על תוס' סנהדרין הנ"ל שכ' דהורג טרפה אינו נהרג אפי' למ"ד טרפה חי' משום שסופו למות ע"י חבלה. ולמ"ל זאת דלמא מאן דס"ל טרפה חי' לא דודאי חי רק ספק אם חי ומ"ד טרפה אינה חי' הוא על צד הודאי או הרוב וכתבתי דקשי' בחולין מ"ב למה לי ילפותא לכל חד הן למ"ד טרפה אינה חי' והן למ"ד טרפה חי' ולא דחי מאן דאמר טרפה חי' ילפותא דמ"ד טרפה אינה חי' (וע' בחידושי הר"ן ר"פ אלו טריפות שהרגיש בזה) וע"כ דמ"ד טרפה חי' יליף דחי בודאי או ברוב ומ"ד טרפה אינה חי' יליף מקרא דאינה חי' בודאי או ברוב ומ"ה איצטריך כל חד ילפותא מקרא. ובזה נכונים דברי תוס' בסנהדרין. וכעת ראיתי בישי"ע סי' נ"ז ס"ק י"א שכ' דמ"ד טרפה אינה חי' היינו דודאי אינה חי' ומ"ד טרפה חי' היינו דמיעוט חיה אבל הרוב אינה חי' ובמח"כ זה ודאי ליתא מלבד דמתוס' סנהדרין לא משמע כן דאל"כ אין התחלה לקושיתם אך גם מרוב סוגיות הש"ס לא משמע כן ומה שהביא שם מחידושי הר"ן ר"פ אלו טריפות המעיין בחידושי הר"ן יראה דאין שום ראיה מדבריו. אמנם מה שכתבתי בספרי חא"ח אות הנ"ל דיש לומר מ"ד טרפה חי' הוא דיש ספק אם חי. יש מקום בהלכה לפי המבואר בת"כ סוף פ' שמיני אחרים אומרים בין החי' אשר לא תאכל

קאי לחי' שאין לה שום סימן טהרה דיליף לעיל מק"ו כמ"ש ג"כ הר"מ פ"ב ממאכ"א וס"ל היכי דאיכא עשה עונשין מן הדין ואחרים ילפי ללאו מקרא זה עיי"ש ולפ"ז אין קרא דטרפה חי' ורק דמ"ד טרפה חי' ידחה ילפותא דמ"ד טרפה אינה חיה ויסבור דהוה ספק אם חי' דלא כמ"ד טרפה אינה חי' ע"צ הרוב. ובזה נכונים דברי מ"ש שם לישב קו' הגאון רע"א עיי"ש וקצרתי:

ז ואמנם מ"ש כ"ת לדחות ראיות לב"ש מתוס' שהקשו דילמא חובשין י"ב חודש וכן בפרה שכבר חיתה י"ב חודש ודלמא יש בה טריפות ע"ש סופה. וכ' דלפמ"ש נוב"י קמא סי' ה' ותנינא סי' י"ב דטריפות שאינה טרפה מחמת עצמה לא אסור בנולד בתולדה כך. א"כ שפיר הקשו דליהני י"ב חודש דלענין שאר טריפות בעי י"ב חודש דל"ה חזקה שמא משנולדה טרפה ובעי י"ב חודש אבל לענין טרפות שאינה מצד עצמה דל"מ בתולדה בלאו י"ב חודש יש חזקה והוא ג"כ חזקה מבוררת. ע"כ גם בעדים זוממין יפה הקשו מי"ב חודש ול"ח שמא יש טריפות שלא מצד עצמה דלענין טריפות זה יש חזקה המבוררת. יפה כ' אמנם לדעתי גם טריפות שאינה מצד עצמה טרפה משנולד'. וראי' מלשון הת"ה דף כ"ט שהקש' על הר"מ שכ' היכי דתני ניטל טרפה חסר מתחילת ברייתו כשר וכ' ועוד קשיא לי שהכבד אחד מן הנטולין ואם נבראת הבהמ' בלא כבד גם היא חסרה המרה וכל עצמנו לא אמרנו כשנטלה הכבד אלא משום המר'. ובודאי אין כונתו דאם נבראת חסר הכבד נבראת גם חסר המרה דהמר' אין לה במה לתלות דהרי משכחת חסר הכבד והמר' תלוי' בגידין כמ"ש תוס' ר"פ אלו טריפות אך כונתו כיון דטעם טריפות הכבד שניטלה משום סוף המרה לינטל אף בחסרה כבד מתחילת ברייתה טרפה מה"ט שסוף שתנטל המרה. וכן פי' הפמ"ג ר"ס מ"א הרי דאף מה שנטרף ע"ש סופה טרפ' מתחלת ברייתה וכן מוכח מטו"ז ומצ"ץ שהאריכו בסי' מ"ג בדין ניקב הטחול מתחילת ברייתה ומדלא כתבו בפשיטות לשיטת הפרישה בשם רנ"ש דטריפות ניקב הטחול משום סוף הכרס לינקב או הבני מעיים. ובתחילת ברייתה ל"ש זאת וע"כ גם בתחילת ברייתה יש להטריף משום סופה (הן אמת דלפמ"ש רנ"ש מחמת המכה סוף תינקב הכרס ודאי כשר' מתחלת ברייתה כיון דליכא מכה) וגם מוכח מיתרת מגבה שכ' הפוסקים טעם דטרפה משום שסופה להתפרק מחמת חיכוך הצלעות אף שהוא מתולדה הרי דגם מתולדה מצינו טריפות ע"ש סופה. ועיינתי בנוב"י סי' ה' שכ' דרך אפשר דמה שהטריפות מצד אבר שתחתי' דוקא נשבר שבכח השבירה נתקלקלו הקרומים אבל בנברא כך אפשר דמותר. אמנם אין מחליט כן באופן דראיות הלב"ש לא נדח'. גם הראי' שהביא הלב"ש מש"ס דחולין נ"ח דלמ"ד טרפ' אינ' מוליד הוצרך לאוקמא פלוגתא דר"א ור' יהושע בולד

טרפה בעיברה ולבסוף נטרפה ואס"ד דטריפות שאינה מחמת עצמה חי' ויולדת לוקמא בטריפות שאינה מחמת עצמה רק ע"ש סופה. וע"כ דאין חילוק. ראי' נכונה הוא:
ח ולפמ"ש נ"ל מה דפשיטא לנוב"י בתניינא סי' י"ב בחצר הכבד שניקב מתולדה שכשר כיון דאין טריפות מחמת עצמה לא נטרף מתולדה. ולפ"מ שהוכחתי דגם מתולדה נטרף טריפה על שם סופה י"ל גם בחצר הכבד טריפה מתולדה. ושמא כיון דטרפש הכבד שניקב לא נמצא בגמ' רק בבה"ג לא מחמרינן כולה האי ועדיין צ"ע:
והנה קשה לי על שיטת התורת הבית שהובא לעיל דטעם ניטל הכבד טרפה משום סוף שתנטל המרה אמאי מטריף בה"ג בטרפש הכבד משום סוף שינטל הכבד הא הו"ל תרי רואין סוף שינטל הכבד וסוף שינטל המרה כעין שהקשה פמ"ג סי' מ"א בב' כבדין על שיטת הת"ה דהו"ל ב' רואין. ולפמ"ש זקיני ת"ש דהרשב"א לא קאמר דטריפות הכבד משום מרה רק למ"ד בעי כזית במקום מרה אבל למ"ד כזית במקום חיותה מודה הרשב"א דהוה טריפות מפאת עצמה י"ל מה"ט טריפה ניקב טרפש הכבד משום דאנן פסקינן ג"כ כמ"ד כזית במקום חיותה והו"ל חד רואין ודוק:
ט' והנה בפליתי סי' נ"ז ס"ק י' הקשה בש"ס דחולין נ"ח דאמרינן שם למ"ד טריפה אינה יולדת ע"כ פליגי ר"א ור' יהושע בולד טרפה בעיברה ואח"כ נטרפה ואמאי לא מוקי לה בנטרפה, ואח"כ עיברה לשיטת רש"ל דרוב טריפות אין חיות י"ב חודש אבל מיעוט יש ומה"ט ודאי טריפה ל"מ י"ב חודש דע"כ ממיעוט הם וה"ה ודאי טריפה ל"מ שנתעברה דמיעוט יש א"כ לוקמא בנטרפה טרפה ודאית ואח"כ נתעברה דהרי מיעוט יש שנתעברה. עוד הקשה להרשב"א סי' צ"ח בתשו' דיתרת יכול לחיות וה"ה דיכולה להתעבר ומ"מ טרפה לוקמא לפלוגתתן בהכי. והנ"ל לישב דהדגול מרבבה כ' בסי' כ"ט דקשי' למ"ל ח' טריפות שנאמרו הלכה למשה מסיני והלא דרוסה נאמרה בפירוש עוד למ"ל הלכה והלא ידעינן כל שאין כמוהו חי' טרפה מקרא דזאת החי' ותירץ דמקרא הו"א אם חי י"ב חודש (וה"ה בנתעברה) ל"ה טרפה ואתיא הלכה דאלו טריפות הן בודאי ול"מ י"ב חודש ע"כ. ולפ"ז נלע"ד הנה כתבתי בספרי חא"ח סי' ס"ח אות ו' דהא דר"א ס"ל זוז"ג אסור ורבנן ס"ל זוז"ג מותר דהר"ן כ' בע"ז ספ"ג דזוז"ג מטעם ביטול וע"כ צ"ל דל"ה רק ביטול חד בחד דגורם איסור בטל בגורם היתר מ"מ הר"ן כ' בע"ז מ"ט דגורם ל"ה רק מדרבנן ומה"ט מהני הולכת הנאה לים המלח ע"ש ומ"ה בטל חד בחד, ור"א ס"ל גורם מדאורייתא ול"ב חד בחד ומ"ה אוסר זוז"ג עיי"ש שביארתי זאת:
והנה הא דס"ל לר"א ולד טרפה אסור ע"כ יליף מהטמאים לאסור צירן ורוטבן וה"ה יוצא מטרפה אסור. וע' בחו"ד סי' פ"א שכ' לחלק בזה ויבואר עוד לקמן אבל פשטא

דשמעתתא משמע כן. אמנם כ"ז אם הטריפות הוא מקרא אבל אם הטריפות הוא מהלכה למשה מסיני י"ל דהיוצא לא חמיר כל כך שיהי' אסור מדאורייתא וע' בספרי חא"ח סי' ז' אות ז' הבאתי הרבה סברות בזה והבאתי דעת רש"י הובא בב"י סי' תמ"ב דאכזית חלב שנימוח אינו חייב בכדי אכילת פרס וכתבתי הטעם דהלכה למשה מסיני שיחייב בכא"פ לא קאי רק אגוף הקרא ולא אריבוי דנפש לרבות השותה. ושם הבאתי ירושלמי גיטין דבעי חצירו של שליח מהו שתעשה כידו ופי' המפרש דריבוי ל"ק אריבוי. וביארתי דבר זה באריכות בגליון ספרי ובדרוש לפסחים מ"א (שידפוס אי"ה לפנינו) וה"ה מה"ט י"ל דהיוצא מרבינן בגוף הקרא ולא מה שהוא מהלכה. וע' נוב"י תנינא חא"ח סי' ס"ו שכ' דט"כ לא ילפינן באיסור עשה וה"ה יוצא לא נאסר בטריפות מהלכה לשיטת הפוסקים דהלכה למשה מסיני קיל לענין ספק ע' מהרשד"ם חיו"ד סי' קל"א ופמ"ג בהקדמה לטריפות. ולפ"ז נאמר דדוקא אם ס"ל טרפה חי' ויולדת ומ"מ אסור מקרא דדרשינן כתנא דבי ר' ישמעאל בין החי' הנאכלת ובין החי' אשר לא תאכל הולד היוצא אסור מן התורה. וכיון דהולד היוצא אסור מן התורה ס"ל לר"א זוז"ג אסור דל"מ ביטול חד בחד. אבל אם טרפה אינה חי' ואינה יולדת המיעוט שיולדת וחיין או הנטרפין מחמת יותרת שחיין ויולדין אין אסורין רק מהלכה כמ"ש הדגול מרבבה הולד היוצא אין אסור מן התורה רק הגורם אסור מדרבנן ומודה ר"א דזוז"ג מותר. ומ"ה א"א לאוקמא פלוגתא דר"א ור' יהושע בהכי וזה ישוב נכון לקושיא הגדולה הנ"ל:

י' עוד אפשר לומר בישוב הקושיא ללישנא דטרפה אינה יולדת למה לא אוקמא הפלוגתא בנטרפה ואח"כ עוברה ונטרפה מחמת יותרת שכ' הרשב"א דיכול לחיות וה"ה שיכולה להוליד כמ"ש הכו"פ. נלע"ד הנה ר"א ס"ל ולד טרפה אסור דזוז"ג אסור והקשה בש"ס דבכורות דף ז' דהרי ר"א איפכא ס"ל דטמא הנולד מן הטהור ועיבורו מן הטמא מותר דדומה מקצת לאמו הרי דס"ל זוז"ג מותר ומשני שאני גבי טומאה דא"כ נכתוב קרא שה כשבים ועזים שה למ"ל ש"מ שה מכל מקום. וצריך להבין דא"כ נילף טרפה מטומאה כמו דשם זוז"ג מותר ה"ה בטרפה. ונ"ל בטעמא דר"א דלא יליף טרפה מטמאה דהר"ן כ' בע"ז סוף פ"ג דזוז"ג מטעם ביטול קאתיין עלה וכ' דה"ט דאמרינן בסוטה ילדה שסיבכה בזקנה בטלה וילדה שסיבכה בילדה העשוי' לסייג ולקורות אסור כיון דאלו מימלך עלי' לאכילה חייבת בערלה והיינו טעמא דכמו דאמרינן שחוטה אינה בטלה בנבלה שאפשר לנבילה שתעשה שחוטה ה"ה בזה כיון שאפשר להיתר להיות איסור לא בטל הגורם של איסור בהיתר עיי"ש. וע' בספרי לא"ח סי' ס"ח אות ט' ביארתי דברי הר"ן ומה שהקשו עליו דזה דוקא לר"י אבל אנן קיי"ל כרבנן דמב"מ בטיל וכתבתי דשפיר

קאמר הר"ן דאף רבנן לא פליגי אר"י רק משום דס"ל אחרי רבים להטות שייך אף במב"מ אבל בזוז"ג דבטל חד בחד גם רבנן מודין לר"י היכא דאפשר להיתר להיות איסור עיי"ש. א"כ ר"א שפיר ס"ל בולד טרפה זוז"ג אסור ולא יליף מנולד מטהור ועיבורו מן הטמא דשם א"א לטהור שיעשה טמא אבל בטרפה הרי אפשר לגורם היתר שיעשה איסור שיטרוף על כן אין ללמוד מטמא רק דקו' הגמ' הי' מנ"ל לר"א דבטמא זוז"ג מותר ומשני דשם גלי קרא אבל ללמוד טרפה מטמאה אין לנו כנ"ל. ומעתה י"ל דזה דוקא אי טרפה מוליד הי' אפשר לגורם היתר להעשות איסור והו"ל מב"מ. אמנם אי טרפה אינו מוליד רק דהאם היתה טרפה משנולדה ביתרת לא הי' אפשר לגורם היתר להעשות איסור דאם הי' נטרף הכר לא היה:

מ"מ לענין ולד פסקינין דזוז"ג אסור והוא לפמ"ש בספרי לא"ח סי' ס"ח אות ו' בטעם דזוז"ג מותר וכ' הר"ן דהוא מטעם ביטול אף דהוה ביטול חד בחד מ"מ ס"ל דכל גורם ל"ה רק מדרבנן כמ"ש הר"ן סוף פ"ג דע"ז דמה"ט ס"ל לר"א יוליך הנאה לים המלח (לפוסקים דאפי' בלא תערובות יוליך הנאה ליה"מ) וז"ל דודאי ר"א לא שרי אלא במה שאין גופו אסור מן התורה או מפני שאין גופו של איסור כפת שנאפה בעצי אשרה או שנתבטל מן הדין כחבית בחבית עיי"ש. ולפ"ז בולד טריפה כיון דילפינין מקרא דבת היענה בחולין ס"ד דיוצא מטמא אסור וה"ה יוצא מטריפה שפיר פסקינין בזה כר"א דזוז"ג אסור. ובזה מיושב מה שמבואר בלה"פ סי' ע"ט דנטרפה ואח"כ נתעברה אסור (ומיירי בטרפה מחמת יתרת) ובספר עצי לבונה סי' ע"ט תמה עליו דהרי קיי"ל זוז"ג מותר ובודאי צדקו דבריו דאף למ"ד עובר ירך אמו מ"מ מטעם זוז"ג לישתרי כמבואר בש"ס אך לפמ"ש ניחא דבכגון הא פסקינין זוז"ג אסור ולדברי לחה"פ הנ"ל מיושב קו' תוס' חולין ס"ט ד"ה תלתא לא אמרינין תימא מאי קמבעי לי' והא קיי"ל זוז"ג מותר. ולהנ"ל ניחא דבזה קיי"ל זוז"ג אסור. ועיין מהרש"א ומהר"ם ות"ח בסוגיא זו ולהנ"ל דקיי"ל דזוז"ג אסור בכגון זה מיושב הרבה קושיות. והרבה יש לדבר בפרט זה ולא באתי רק לעורר על המעיין:

והנני ידידו דו"ש באהבה:

בשולי המכתב כ' התוס' ר"פ אלו טריפות דף מ"ב ע"ב ד"ה ואר"י אמר שמואל וכן לטריפה דהא דאמרינין בעירובין ז' דחשיב תרי חומרא דסתרי אהדדי כגון שדרה וגלגולת קאי לטריפות אדם דמשכחת לה חומרא וקולא חומרא לענין הורג את הנפש וקולא לענין פדיון בכור וכו' ולענין עשה חבירו טריפה. והקשה ז' מהר"ם מלובלין דלא יתכן שעשה כחומרא דב"ש דל"ה טריפה והרג הרוצח דאיך בשביל ששש לחומרא הרג הדיין נפש

ועוד למה להו לתוס' לאשכוחי חומרא הא גבי טומאה דאיירי בי' ב"ש וב"ה הוה חומרא לב"ש. וכן הקשה מהרש"ל. והנה מה שהקשה דלא יתכן שיהרג נפש לחוש לחומרא דב"ש י"ל כונת תוס' שעשה כחומרא דב"ש וחייב כופר בשור שהרגו דקיי"ל בטרפה אין השור בסקילה כדאיתא ב"ק מ"א והיכי דאין השור בסקילה אין הבעלים משלמים כופר וחשש לחומרא דב"ש דל"ה טריפה והרג השור או חייבו כופר. עוד י"ל דכונת תוס' לפמ"ש בספרי חא"ח סי' ח"י אות ט"ז דבהורג טריפה חייב לשלם ליורשים דמיו א"כ משכחת חומרא לב"ש לענין הורג נפש שפטרו מממון דשמא לאו טריפה הוא (ע"ל סי' י"א אות א' מ"ש על הפמ"ג בענין זה) ומשכחת קולא לענין עשה חבירו טריפה שחייבו ממון דלב"ש לאו טריפה הוא ופטור ודוק:

ומה שהקשה הלא משכחת חומרא לב"ש. לענין טומאה נ"ל ג"כ לישב בהקדם מה שנלע"ד לישב דברי הרמב"ם פ"ב מטומאת מת ה"ח שפוסק דשדרה שהיא שלימה או גלגולת שהיא שלימה מטמא באהל כמת שלם והקשה הכ"מ הרי בנזיר נ"ב הוא אבעי' דלא איפשטא אי בעינין שדרה וגלגולת או אחד מהם ואמאי פוסק הרמב"ם או שדרה או גלגולת. ומה שתירץ מהר"י קורקס תמה עליו בתוי"ט פ"ב מאהלות:

ומה שתירץ באורח מישור נזיר נ"ב דהרמב"ם הוכיח מר"פ אלו טריפות דאס"ד דבעי לענין טומאה שדרה וגלגולת גם בחסרה כל השדרה הי' להיות כשר דבריו תמוהים דבשלמא לענין חסרון בשדרה או בגלגולת שייך לומר ששוה טריפות לטומאה אבל לענין שדרה וגלגולת אין שום דמיון כלל דלענין טומאה ל"ה כמת שלם עד שיהיו שניהם אבל ודאי חסרה כל השדרה או כל הגלגולת טריפה כמו שאר איברים חסרה הריאה חסר הכבד. ומשנלע"ד לישב. הנה בנזיר נ"ב דמייתי משמאי דאמר עצם אחד משדרה או מגלגולת מטמא. ומשני שאני שמאי דמחמיר והנה כ' תוס' יבמות קי"ז דאין סברא דבית הילל יחלקו על הילל רבן וה"ה דאין סברא דב"ש יחלקו על שמאי רבן ובמשנה דמע"ב פ"ב משנה ה' י"ל דלא פליגי ולהמשנה דעדיות גרסינין גם בסיפא ב"ש. והנה בהך דנזיר נהי דב"ש דברייתא שם לא פליגי אשמאי דלא מיירי בשדרה מ"מ י"ל לב"ש דאין עצם אחד משדרה או מגלגולת מטמא דלא כשמאי דהרי ס"ל באהלות בנחסר ב' חוליות משדרה אינו מטמא וכש"כ דעצם א' אין מטמא ואמנם לפי' הרמב"ם בעדיות פ"א דשמאי אומר מעצם אחד היינו אם ממלא רובע ולפי מה שפי' בנזיר דמיירי בשדרה או בגלגולת י"ל דב"ש מודה לשמאי רבן והא דס"ל באהלות חסר ב' חוליות משדרה אינו מטמא דוקא באין ממלא רובע ולפ"ז ב"ש לא פליגא אשמאי וצ"ל בהא דקאמר שאני שמאי דמחמיר ה"ה ב"ש מחמרי בזה וס"ל שדר' או גלגולת ובזה נכון גירסת הגמ' שם

ליפשט מינה טעמא דב"ש דמחמיר. והב"ח הגיה טעמא דשמאי דמחמיר ולפמ"ש א"צ להגיה. וא"כ אין סברא רק לומר דב"ה יחלקו ויסברו דבעי שדרה וגלגולת. ומעתה יש להרמב"ם הוכחה ברורה מש"ס דבכורות ל"ח דאם לב"ש מטמא שדרה או גלגולת גם לב"ה כן היא. דהקשה בגמ' שם למה דס"ד דלר"מ מלא מקדח בציר מסלע א"כ הו"ל מקולי ב"ש ומחומרי ב"ה ואמאי לא תני זאת. ומה קו' הרי ב"ש ס"ל או שדרה או גלגולת כשמאי רבן. וב"ה בעי תרווייהו. ומעתה ממנ"פ אם נחסר מגלגולת פחות מסלע שהיא מלא מקדח ומשדרה לא נחסר כלום טמא לב"ש משום שדרה לבד ולב"ה ג"כ טמא ואם נחסר משדרה ב' חוליות דהוא השיעור לב"ש ומגלגולת פחות מסלע גם לב"ה טהור דהרי אינהו בעי תרווייהו. ומה הקש' בגמ' וע"כ ס"ל לגמ' דגם ב"ה ל"ב תרווייהו ע"כ שפיר הק' ע"כ שפיר פוסק הרמב"ם כסוגיא דבכורות דגם לב"ה סגי באחד מהם או בשדרה או בגלגולת:

ומעתה נ"ל דתוס' לא רצו לפרש דהכסיל בחושך הולך דאמרינן שפסק כב"ש לחומרא לענין טומאה דתוס' ג"כ יסברו דלב"ש ודאי ס"ל כשמאי רבן דסגי בשדרה או בגלגולת. ולב"ה הוה איבעי דלא איפשטא וי"ל דבעי תרווייהו וא"כ אם לענין טומאה הי' לו שדרה וגלגולת ופסק להחמיר כב"ש דל"ה חסר גלגולת ולענין פדיון בכור פסק להחמיר כב"ה עדיין ל"ה סתירה דהרי לב"ש בלא"ה טמא משום השדרה. ואם לא הי' רק שדרה לבד ופסק להחמיר כב"ש הרי פסק להחמיר כב"ש במה דפליגי עוד פלוגתא אחרת ובגמ' דעירובין משמע דפסק כחומרת שניהם בפלוגתא אחת. ע"כ ניחא לתוס' יותר לומר דפסק לענין טריפות אדם כחומרת שניהם דבזה ודאי לכ"ע ל"ב חסרון רק או בשדרה או בגלגולת. ודוק:

סימן סב

ב"ה ברעזאן ממתקים לפ"ק:

שלום וברכה וכ"ט לידידי כנפשי ה"ה הרב החריף ובקי בכל חדרי תורה המפורסם מ' דוד בער לייטער נ"י האבד"ק זאוואליב יע"א:

ע"ד השאלה בבהמה שהי' נסרך בה"כ לקיבה ותי' מהודק סביך וסריך במקום ששוכבין שם בתולדה והבה"כ הי' נקוב מעבר לעבר ועור הקיבה הי' שלם. ושאל אי מהני סתימת הקיבה לבה"כ והביא דברי הטו"ז שפסק כהרמב"ם דסתימת בשר מועיל אף באבר אחר והפוסקים החולקים עליו. דל"מ סתימת אבר אחר. וגם העור שעל הקיבה הוא חלב טמא ואינו סותם. עוד שאל בדבר העופות שנקבו עצם הגלגולת שקורין טשיביס שפלפלו גדולי המורים וחפץ לשמוע חות דעתי:

א תשובה הנה בהשאלה בבה"כ שנקבה והקיבה סותמת הדבר ברור להטריפה אחרי שזקיני הגאון בעל ת"ש פסק להלכה דבשר אין סותם וכן פסקו כל האחרונים וגם הגאון בעל נב"י אף שבסי' ה' תמה עליו איך מלאו לבו לחלוק על הרמב"ם מ"מ לא החליט להלכה נגד דעתו. א"כ בנ"ד ודאי לא מהני סתימת הקיבה לבהכ"ס וגם זה אמת דחלב דאקשתא שהיא על הקיבה מבחוץ מפסיק וחלב טמא אינו סותם ע"כ יפה הורה להטריף ונדבר מקודם בדבר הטשיביס. הנה תמהני על הגאון בעל נוב"י סי' ה' שהאריך להוכיח דעור שעל הגלגולת מגין כמו סתימת בשר דעור של עוף רך הוא, ואני תמה דהרי העור של עוף מלא נקבים והרי בגמ' מקשה בשבת ק"ח וחולין קי"ט תפילין היכא כתבינין רק דמשני משום כל נקב שהדיו עובר עליו אינו נקב. א"כ בניקב הגלגולת וקרום של מוח או אם הטריפות בגלגולת מצד עצמו איך נסמך אעור של עוף שיש בה נקבים הרי בריאה שניקבה ודופן סותמה אמרינין אם אינקב דופן להדיא טריפה וכש"כ בעור שיש כמה נקבים. ונהי שהם דקים מאוד מאן ספין שלא יכנס הרוח דרך הנקבים. והרי במנחת יעקב הובא בפמ"ג ריש סי' ס"ט הורה מה"ט להכשיר אווזות שנשחטו והודחו מבחוץ משום דהדחת העור מועיל לבשר שמתרכך ע"י נקבי העור וכ"ש שהרוח נכנס דרך הנקבים. והנ"ל לישב דבריו דס"ל דכיון דאמרינין בחולין דשער הוי שומר ומקשה ומי איכא שומר על גבי שומר ומשני חלחולי מחלחל ומקשה תפילין היכא כתבינין. א"כ כ"ז שהשער על גבי העור השער ממלא הנקבים. והגמ' מקשה תפילין היכא כתבינין לאחר שגוררין השערות וגם הך דינא של מנחת יעקב באווזות שהודחו מבחוץ מיירי ג"כ לאחר שהסירו הנוצות. משא"כ מחיים שיש נוצות הנוצות והעור מגין. והנה תלמידי הרב החריף ובקי מ' שמואל גאבעל נ"י הקשה על דברי המנחת יעקב דהדחת העור מועיל לבשר ומשמע דה"ה בבהמה דהרי בחולין קי"ט משמע דגם עור בהמה חלחולי מחלחל. והקשה מפסחים כ' דאמרינין שם כגון שהעבירה בנהר ובשעת שחיט' משקה טופח. וכתב רש"י דאי אפשר שלא יפול מן העור על הבשר והתוס' הקשה דאז הו"ל תלוש. ולכן פירש ר"י דע"י העור הוכשר הבשר מטעם שומר, ולהמנחת יעקב דהדחת העור מועיל לבשר לא הקשו התוס' כלום דכונת רש"י וא"א שלא יפול מן העור על הבשר היינו בשעה שהיא בנהר ונשאר שם בשעת שחיטה. ואף דרש"י פירש בשעת הפשטה. קשה גם על רש"י למ"ל זאת והרי הדחת העור מועיל לבשר. ויפה הקשה. אמנם לפמ"ש לא קשה דכל עוד שהעור והשער מחוברין השערות ממלאין הנקבים. ולק"מ ועיין חולין קכ"ו ע"ב אלא מעתה בהמה בעורה לא תטמא פוק חזי כמה נקבים יש בה ופירש"י הפה והחוטם והעין. ולכאורה מזה ראי' דקודם הפשט נסתמין נקבי העור מדפירש"י

פה וחוטם. אך משם אין ראי' דשם רצה בגמרא לומר נקבים שיכול ליגע בבשר, ובעי נקבים גדולים ולכן פירש"י הפה והחוטם. דנקבי העור דקים מאוד. וצ"ע בפסחי' שם. כיון דנקבי חוטם ועין נמצאות ומיקרי אפשר ליגע בבשר. שמא מהני ההכשר ע"י נקבי החוטם והפה, ולמה הוצרכו רש"י ותו' לתרץ בענין אחר ואין לומר דל"מ הכשר בבית הסתרים דהרי אמרי' בקידושין כ"ה דלשון לענין טומאה הוי מקום גלוי ודוקא לטבילה הוי מקום סתר. ולפ"ז להכשר הוי כמו לטומאה ומיקרי מקום גלוי וע"כ צריך לומר דאף התוס' מודה לזה דהרי התו' פירשו שם דהכשר מהני מטעם שומר. וקשי' לפמ"ש רש"י חולין קכ"ה דהא דשומר מכניס ומוציא דוקא היכא דאפשר ליגע בבשר. אבל היכא דאי אפשר ליגע גם שומר ל"מ. וכן צריך לפרש בגמ' הנ"ל דף קכ"ו דמקשה בהמה בעורה לא תיטמא אף דעור הוי שומר והוא מה"ט דאי אפשר ליגע בבשר. א"כ לענין הכשר אם אי אפשר שיבוא המים על הבשר ל"מ ההכשר ע"י שומר, וע"כ גם התוס' מודה כיון שיכול לבוא ע"י הפה. והחוטם. כדמשני בגמ' מטומאה א"כ למ"ל לשנויי מטעם שומר. [מיהו לזה י"ל דבשעת הפשטה יכול ליגע ואז מהני הכשר מהשומר] וצ"ל כיון שבא המים בחיים עלי' ורק בשעת שחיטה משקה טופח. המשקה טופח היא על העור דזה שכיח משא"כ בפה ועין וחוטם סתמא דמילתא דלא נשאר מים משקה טופח ודוק:

ב וראיתי בפרמ"ג א"ח תצ"ט ד' שהקשה על המג"א שכתב דמולח. על העור הוי כשא"מ והקשה דהרי חלחולי מחלחל. וכתב אולי יש לחלק בין העור על הבשר ובין הנפשט דנסתמין הנקבי'. ודבריו תמוהין מאוד דא"כ מה מקשה בחולין אתי' חלחולי מחלחל אלא מעתה תפילין היכא כתבינין הלא לאחר ההפשט נסתמין הנקבים. אמנם לפמ"ש ל"ק קו' הפמ"ג דהמ"א מיירי בעוד לא נגררו השערות. דהרי שחטו ביו"ט הבהמה. ואז השערות ממלאין הנקבים ומ"ה כתב המג"א דהוי מולח בכשא"מ. ולפמ"ש מ"ש הפמ"ג: לדינא להתיר בהפ"מ במלח ע"ג האור להנ"ל אף בהפסד מרובה אסור: ושוב אחר כתבי זאת מצאתי בנוב"י תנינא סי' י"ב שכבר נשאל על זה הגאון בעל נוב"י בעצמו והנוב"י מישב דבריו דהעור אינו ניקב מעבר לעבר ומה שהקשה בגמ' תפילין היכא כתבינין היינו משום שגוררין הרב' עיי"ש. ובאמת שדבריו תמוהין מחולין קי"ט דאמרינן דל"ה שומר ע"ג שומר וע"כ העור ניקב מעבר לעבר וכבר תמה עליו בפתחי תשובה סי' ס"ט ס"ק כ"ז ויותר תמוהין דבריו מתוס' נזיר נ"א דשם מבואר דהשערות גדלין בבשר דרך נקבי העור הרי שהעור מנוקב מעבר לעבר. ולכאור' יחלק הנוב"י בין שערות לנוצות וס"ל דעור של עוף אין מינקב מעבר לעבר ודוקא עור בהמ' ול"ק לדידי' מחולין קי"ט. אבל זה ליתא ואדרב' כפי הנרא' עור של עוף יותר מינקב דהרי בשבת לא מקשינין רק

אעור של עוף ולכאור' קשי' אמאי מקש' אשל עוף והרי גם עור של בהמ' מנוקבת וצ"ל דזה ידע הגמ' דעור של בהמ' מנוקבת מנקבים דקים כחוט השערה ולא איכפת דאין נכר הנקבים רק מקש' אשל עוף דבעוף יש קנים והמה עבים יותר מחוט השערה ומ"ה מקש' איך כותבין תפילין ולדעת קצת פוסקים הנקבים נראין לעין השמש עיין א"ח סי' ל"ב מה שפלפלו בזה. וס"ל לב"ח דאף נקב הניכר נגד השמש כשר ומ"ה משני דמ"מ הרי אין הדיו עובר עליו:

ג' ושמא ס"ל לנוב"י דלמסקנא דחולין דמשני ואיבעית אימא משום יד חזר בו וס"ל דשערות ל"ה שומר משום דהוי שומר על גבי שומר, ולר' יוחנן גם מעיקרא ס"ל הכי דשם קאי לר"ל עיי"ש, וס"ל דהעור אינו מינקב ול"מ עור בהמה ודאי אינו מינקב אלא אפילו עור העוף אינו מינקב מעבר לעבר, ולפ"ז מיושבין נמי דברי המג"א סי' תצ"ט ול"ק קו' הפמ"ג, ושוב ראיתי דרמב"ם פ"א מאבות הטומאה ה' י"א פסק כלישנא בתרא דחולין וס"ל לר' יוחנן דנימא לא הוי שומר ולא יד, וע"כ חלחולי מחלחל, ומה דמייתי נוב"י ראי' מחולין ע"ז דעור משלים לבשר, י"ל דזה ללישנא קמא דר' יוחנן בחולין קי"ט דס"ל דנימא הוי יד, ולית לי' חלחולי מחלחל, ובזה י"ל דהך לישנא בחולין ע"ז אי עור הוי כבשר תלי' בב' לישנא בחולין קי"ט אי לר' יוחנן עור הוי שומר עיי"ש, מיהו למ"ש דרמב"ם פסק כלישנא בתרא דר' יוחנן ס"ל דנימא הוי שומר שפיר מייתי ראי', ודוק כי קצרתי, ומה דמייתי הנוב"י תנינא סי' י"ב מהך דשבת דמקשה רק אתפילין ולא אס"ת ומזוזה, וכתב דעיקר הקו' אתפילין דנכתב אקלף והיא חלק החיצון של העור ואית בה פירצא ואמזוזה וס"ת לא קשיא מידי, עיין בר"ן ח חידושי חולין שהקשה אהא דמקשה רק אתפילין, וכתב לישב דכ"ש אספר ומזוזה דקשי' דנכתבין במקום שער ולרבותא נקט תפילין והוא היפך מדברי נוב"י אלא שדברי הר"ן צ"ע דהרי מזוזה נכתב על ד דוכסוסטוס והסברא דמה שקרוב לבשר יותר לא מינכר כל כך הנקב כדברי הנוב"י ואין לומר דהר"ן ס"ל כשיטת הרמב"ם דדוכסוסטוס היא מקום שער דהר"ן שבת פ' המוציא דחה שיטת הרמב"ם וס"ל כשיטת הערוך, וצ"ע ועיין בספרי לא"ח סי' ח' בשה"מ, שוב אחר כתבי זאת, מצאתי בס' טוב טעם ודעת מה"ת בק"א ה' טריפות סי' ל"ג הביא דברי הגמרא פסחים כ' מ"ש לעיל והאריך בזה, ולפמ"ש דבעודו בשערות ודאי השערות ממלאין הנקבים כדמוכח מדברי המג"א הנ"ל הגאון מהרש"ק הקיל מאוד בהשאלה שם אי מהני הדחת העגלים קודם הפשט, ולהנ"ל יש להתישב בדבר:

ד נשוב לענין סתימת בשר מה שחולק ז' הת"ש על שיטת הרמב"ם. הנה מה שהקש' הת"ש סי' מ"ו ס"ק ב' להרמב"ם אמאי בישב לו קוץ בושט אמאי לא מחלקינן דאי

ישב קוץ בושט במקום הדבוק לבשר הי' לנו להכשיר כיון דלא מיטרף עד שינקוב כל הבשר גם מהא דושט אין לו בדיק' מבחוץ אמאי לא בודקין הבשר שהנקב נגדו. לדעתי נרא' דאף להרמב"ם דמהני סתימת בשר דוקא בנקב דל"ה רק טריפ'. אבל בנקב דהוי נבל' ל"מ שום סתימת בשר. והסברא פשוט' לפמ"ש הת"ש סי' ל"ה ס"ק מ"ז בטעם מה שאמרו ביבמות בניקב אצל הזרע ונסתם כשר למעוטי קרום שעלה מחמת מכה בריאה. וכתב הטעם דבאדם ליכא כ"א מכה ורפוא' כדרך שהעולם נוהג להכי הוי קרום. משא"כ בבהמ' דהוי מיתה וחיים בא' וזה שלא כמנהג העולם. וכונתו דממות לחיים לא מהני רפואה. ואף למ"ד טריפה חיה מ"מ סופו למות עי"כ ומ"ה ל"מ רפוא' (ויש לי קושיא דרך אגב בסוגיא דיבמות שם על תוס' דף ע"ט ד"ה אלמא בקהל עסקינן שכתבו וכר' עקיבא אתיא דסריס אדם בר חליצה ויבום, וקשיא מה הקשו בגמרא שם דילמא אתיא כרבי אלעזר, הרי טעמא דר' אלעזר משום שאין לו רפואה, ודילמא מיירי הברייתא דניקב הגיד ולא נכרת, וזה יש לו רפואה דנסתם בשר ומ"ה חולץ ומיבם דמודה ר"א, ואי דקתני בברייתא פצוע דכא וזה בבצים ובבצים אין לו רפואה, הרי לשיטת התוס' דף ע"ה ד"ה שאין לו ס"ל לתוס' בעל ביצה אחת כשר ובניקב הביצה פסול ובנטול כולו כשר. וס"ל לתוס' אף ניטל לאחר שניקב חוזר להכשירו דלא כהרא"ש דס"ל דוקא כשניטל כשהי' שלם, וכמו שביאר מחלוקת זה בח"ס אה"ע סי' י"ט עיי"ש, א"כ להתוס' משכחת גם לר"א פצוע דכא שחולץ לאשתו, ואי משום דקתני בברייתא סריס אדם הרי בדף כ' כתבו התוס' פצוע דכא וכרות שפכה פי' סריס אדם לאפוקי בידי שמים, שלא הי' להם שעת הכושר, ובוודאי אין כונת התוס' לפרש לשון סריס אדם, דזה ידוע, אך כוונתם דסריס אדם דקתני היא פירוש על פצוע דכא וכרות שפכה דהיינו שנעשה פצוע דכא וכרות שפכה ע"י אדם, לאפוקי בידי שמים, א"כ כיון דהוי פירוש, יש לומר דלא מיירי בנכרת לגמרי רק בניקב ויש לו רפוא' ואתיא כר"א, ומאי הק' בגמ' ואין לומר דאי אתי' כר"א הרי גם בפצוע דכא בידי שמים לדידי' חולצין ואמאי נקט בסריס אדם דהיינו שנעשה דוקא ע"י אדם הרי ע"כ דאתי' כר"ע דסריס בידי שמים אין חולצין לאשתו דז"א דמ"ה נקט סריס אדם משום דקתני סיפא ואסור לקיימן ובפצוע דכא בידי שמים מותר לקיימן ע"כ נקט סריס אדם וצ"ע):

ועכ"פ כיון דחזינן דהיכא דלא תלוי בחיות יש לו רפוא' והיכא דתלוי בחיות אין לו רפוא' אף אנו נאמר דהיכא דל"ה רק טריפ' ויכול לחיות. ע"כ מהני סתימה דמעיקרא שיחי' ולא יהי' טריפ' כלל. אבל נקב שנעש' נביל' ל"מ סתימה. והסברא דבשלמא. בנקב שעוש' טריפ' משום שהרוח יכנס מהני סתימ' דעי"ז לא יכנס הרוח. משא"כ בושט דהנקב עוש'

נביל' אין זה משום שהרוח נכנס רק משום שעיקר החיות תלוי בושט. ומה מהני סתימת בשר או עור כיון דאנן ושט בעינן. ואולי י"ל דכ"ז אי הוי נביל' מחיים אבל למה דאמרי' בחולין ל"ג דניקב הושט ל"ה נבלה מחיים רק שאין שחיט' מועלת ולפ"ז ל"ה מחיים רק טריפה ויכול לחיות יב"ח. ולפ"ז מהני סתימ' דמעיקרא אך להרמב"ם דס"ל דהוי נביל' מחיים י"ל דל"מ סתימ'. ונמצא דתליא במחלוקת ויבואר עוד לקמן:

ה ומה שהקש' בפליתי אהא דמקש' לר"מ היכא אכיל בישרא דילמא בדיק אי העור שלם. הנה לפמ"ש התוס' דף כ"ח ע"ב דבלא"ה מהני בדיק' ורק עיקר הקושיא על פסח וקדשים דליכא למימר שבדק וקרע העור דאין לך מום גדול מזה. ואזה תקש' שמא הי' העור שלם. ולא איכפת לן אי ניקב הושט דהעור סותם. ובזה י"ל דבקדשים ניקב ה"ל מום. וכבר הקש' הגאון בעל מלא הרועים בבית אפרים א"ח סי' כ"ג אהא דמשני בדף מ' ע"ב בחטאת העוף חצי קנה פגום. והלא הו"ל בע"מ. והגאון מהר"ז תמה עליו דאין תמות וזכרות בעופות. אבל בבהמה ודאי הו"ל מום בקדשי' והו"ל כקדשים פסולים. ושפיר הקשה בגמרא ובהכי מיושב מה שהקש' בישיע"ק סי' מ"ו אהא דלא תני זבח בשוחט חטאת בחוץ ומיירי בחצי קנה פגום וחצי ושט פגום. ושחט בבת אחת ב' סימנים ורק דהעור סתמו ול"ש קושיא של הגמרא מכי שחט פורתא אסרה דשחיטת העור ל"ה מעשה כל דהו. ומכי שחט פורתא נגמר השחיט' עיי"ש. להנ"ל ל"ק דבבהמה ודאי הוה בע"מ ואינו חייב משום שחיט' חוץ. כדאמרינן בבכורות ט"ז דהשוחט בחוץ פטור דאינו ראוי לבא בפנים. ורק לר"ע דבבעלי מומין הכשירים בעופות. אם עלו לא ירדו. דחייב בחוץ. אבל לחולקים על ר"ע אינו חייב משום חוץ דאם עלה ירד. (וקצת צ"ע בתוס' זבחים ק"ט ד"ה כמאן שכתבו ולמאן דחשוב במנחו' חסרון כבעל מום ניחא, ומה מועיל זאת והרי בע"מ גופה היכא דעלה לא ירד חייב כדאמרינן בבכורות ט"ז ושמא כונת התו' דלהך ס"ד אם עלה ירד ודוק) מיהו למה דמבואר ברמב"ם פ"ב מאיסורי מזבח ה' י"א שאין חסרון מבפנים מום. ורק שאין מקריבין חסר עיי"ש כשניקב הושט או הקנה ל"ה בע"מ וחסר נמי ל"ה רק אם חסר כוליא אחת משא"כ כשניקב אבר ל"ה חסר. ובע"מ ל"ה כשאינו בגלוי. ודוק בהערה זו. וצ"ע מזה על ד' המלא הרועים והגאון מהר"ז ושמא גם חסרון במקצת הוי חסרון ול"ה תמים ופסול בקדשים. ובישי"ע סי' כ"א מביא בשם התו' דחצי קנה פגום הוי מום בקדשים ואין מבואר זאת בתוס' רק בקרע העור ועיי"ש:

ו' ומ"מ גוף הדבר לומר דנקיבת הושט מהני סתימה היא תמיה והמובחר בזה דכמו דל"מ שחיטה בנשמט הגרגרת או הושט ה"ה דל"מ שחיט' בושט ניקב. ומ"ה ל"מ סתימ'. משא"כ בשאר טריפות מהני סתימ' אף בבשר לרמב"ם. והסברא קיימת בין למ"ד דהוה

טריפ' מחיים בין למ"ד דנבל' מחיים. דהרי חזינין דנקובת הושט ל"ה רק טריפ' מחיים. ורש"י בנדה כ"ד כתב דלמ"ד טריפ' חי' גם ניקב הושט יכול לחיות. ובכ"מ קי"ל טריפ' ששחט' מטהר מידי נבילי'. ונקיבת הושט אף דל"ה רק טריפ' מחיים מ"מ לאחר שחיט' הו"ל נבילי' הרי דל"מ שחיט'. מגזה"כ דלשחיט' בעי שיהי' הושט שלם. א"כ מה מהני סתימ' נהי דלהטרפות מהני סתימ' שלא יכנס הרוח ויכול לחיות. אבל לשחיט' דל"מ עור או בשר רק ושט וכשניקב הוושט ל"ה בר שחיט' והוי כשמיטת הוושט ואם נאמר דניקב הושט הוי נבילי' מחיים לענין איסור. אין ראי' מסברתינו שכתבנו דחזינין דנקיבת הושט לאו בר שחיט'. מ"מ כיון דמחיים אינו מטמא ולאחר שחיט' מטמא הרי חזינין דלאו בר שחיט'. ומה מועיל סתימ' שיהי' בר שחיט' ובהכי נלע"ד דבר חדש דלרמב"ם דסתימת הבשר מועיל לטרפות ה"ה בנקיבת הושט למ"ד דל"ה רק טריפה מחיים מועיל הסתימ' שלא יהי' טריפה. והחלב מותר. ומ"מ השחיט' אינה מועיל דנקיבת הושט הוי כשמוט ול"מ סתימ' לשחיט'. והוי כשמוט לדעת התוס' חולין ט' ורמ"א סי' כ"ד. דהחלב מותר וה"ה בניקב הושט והבשר סותם. ובהכי מיושב מה שהקש' בחולין י"א ע"ב דאל"כ ר"מ היכא אכיל בישרא. ולא מקשה בישרא וחלבא דלר"מ גם חלב אסור שמא ניקב הושט והו"ל חלב טריפ' ול"מ שום בדיק'. ואף לאחר שחיט' ובדיק' אסור החלב שנחלב מחיים שמא במקום נקב שחט (וע' מש"ל סי' מ"א אות ב') ולכאור' מזה ראי' להפרישה סי' פ"ז דחלב נבילי' ל"ה רק מדרבנן וניקב הושט הוי נבילי'. מיהו אין הלכ' כפרישי' כמבואר בפמ"ג סי' פ"א. ועוד בניקב הושט גם הפרישי' מודה כמבואר בפתיח' להפמ"ג לה' טריפות. ד"ה והנה הרמב"ם ז"ל בפ"י מה"ש. דביצת טריפה מניקב הושט אסור מדאו' דיכול לגמור באיסור כיון דלא מתה עיי"ש וה"ה החלב להפרישה. מיהו לפמש"ל מיושב דהא דמקש' ור"מ היכא אכיל בישרא היינו דושט אין לו בדיק' מבחוץ וכתבנו לעיל אף שרוא' שהעור והבשר שלם מ"מ כיון דגזה"כ דנקיבת הושט ל"מ שחיט' הרי הוי נבילי'. אבל להטרפות מחיים שיש בזה מהני סתימ' כמו לשאר טריפות א"כ החלב שנחלב מחיים מותר כמו חלב שמוט' להפוסקים ול"מ להקשות לר"מ רק אבישרא ולא אחלב שי"ל שאכל מחלב שנחלב מחיים לאחר שחיט' שבדקו מכל טריפות. וראו שהעור והבשר שלם במקום שחיט' ודו"ק:

ומכל זה אני אומר שמה שכתב בנוב"י סי' ה' לתמוה אדברי זקיני במה שחלק על הרמב"ם בסתימת הבשר. וכתב שלא מצא הת"ש ראי' נגד הרמב"ם. ולכאורה ראי' ברורה מושט, דלרמב"ם מהני סתימ' ובכמה מקומות משמע דל"מ, אבל לפ"מ שהוכחתי דושט גרע, וגם הרמב"ם מודה שוב אין לחלוק על שיטת הרמב"ם אלא בראי' ברורה:

ז' וראיתי בזה להגאון מהר"מ בנעט בתשו' הר המור סי' ח', שכתב שם דיש נ"מ במה שהרמב"ם ס"ל ניקב הושט הוי נבילה מחיים וז"ל דבאמת לא מיתפרש בש"ס דנקיבת הושט הוי נבילה אלא בבהמה דבעי שחיטת ב' סימנים, כיון דניקב הושט הסימן מקולקל ומינה בעוף כשניקב הושט ושחט בוושט, אבל בנקיבת הושט ושחט הגרגרת, בעוף דמהני סימן אחד לכאורה אין מקום לפסול השחיטה כיון דהשחיטה כהוגן בגרגרת ונקיבת הושט אינו נבילה מחיים, ולהכי דייק הרמב"ם שהיא נבלה מחיים, וזה מדויק בלשון הרמב"ם בפ"ג מה' שחיטה ה' י"ט שסיים אחר הדין הנ"ל שהוא נבלה וזה בין בבהמה בין בעוף עיי"ש עכ"ל, ובסוף התשובה חזר וכתב דלשיטת הש"ך דל"ה נבלה מחיים בניקב הושט ושחט הגרגרת שחיטתו מטהרתו עיי"ש, ודבריו תמוהין דאף לסוברים דנקיבת הושט ל"ה רק טריפה מחיים וזה דעת הנקה"כ בשיטת הרמב"ם, וגם שיטת רוב הפוסקים מ"מ גם בעוף הוי נבילה לאחר שחיטה דאף דבעוף ל"ב רק סימן אחד מ"מ בעי שיהי' ראוי לשחיטת ב' סימנים, ומ"ה ל"ה שחיטה בעוף בשמיטת סי' אחד, כמ"ש תו' חולין דף ט', ובנקיבת הושט ל"ה ראוי לשחיטה ול"מ שחיטה ששחט בגרגרת כיון דהושט אינו ראוי לשחיטה והוי נבילה לאחר שחיטה לכ"ע, וליתא לדבריו הן אמת דאם נאמר כשיטת הר המור מיושבין היטב דברי התוספתא שהובאו בתוס' חולין ל' ע"ב ומהרש"א דקתני ניקב הושט מטהר שחיטה מטומאה דכיון דהתוספתא קאי שם בעוף י"ל דבעוף מהני שחיטה לטהר מטומאתה כסברת הר המור (וע"ל סי' ט' אות א' מה שכתבתי על תוספתא ז') גם מיושב לפי דבריו הא דמשני בחולין מ"ג מעולא דישב לו קוץ בושט אין חוששין שמא הבריא ומ"ש מב' חתיכות אחת של חלב ומשני התם איתחזק איסורא והרי בספק ניקב הושט נמי איכא חזקה שאינה זבוח כמו שהקשה בחו"ד ס"ס ק"י, להנ"ל ניחא די"ל דעולא קאי אעוף, אמנם גוף הסברא לא נהירא אך י"ל דלמאן דס"ל דשמוטה טריפה היא דלא כבה"ג ולדידי' אין הטעם בעוף דשמוטה טריפה משום דבעי ראוי לשחיטת ב' סימנים דכבר כתבתי לעיל בסי' ב' בשה"מ אות ה' דיש חולקין אר' זירא ולא ס"ל דבעי ראוי לבילה ע"ש א"כ י"ל דבעוף ניקב הושט לא הוה רק טריפה וה"ה שמוטה בשחט סימן השני כמ"ש הר המור יען דלא בעי ראוי לשחיטת שני הסימנים ותליא דבריו בפלוגתא דתנאי אי בילה מעכבת ודוק:

ח וע' בנוב"י ס"ק ה' שכתב דכיון דהרמב"ם מונה ניקב הגלגולת בכלל שבירה כשר כשנברא כך, דבשבירה לכ"ע כשר כשנולד כך, עיי"ש אף להרשב"א, ואני תמה עליו דהרי הרמב"ם מונה נשמט הירך מעקרו בכלל שבירה, ומ"מ להלכה ודאי נשמט מתחילת בריתו טריפ' דאף התוס' שכתבו בבכורות מ' דנשמט מתחלת ברייתו כשר לא

כתבו רק לרב מתנה, כמו שהאריך בפמ"ג סי' נ"ה אבל להלכ' ודאי אסור אף בנשמט מתחילת ברייתו וה"ה בחסרון גלגולת, ושמא להנוב"י ס"ל כשיטת הפ"ח דגם בשמוטה כשר מתחלת בריתו ולהלכ' ודאי לא כן הוא:

ולגוף הדין מגלגולת שחסרה מתחילת בריתו. הביא זקיני הת"ש ראי' קיימת בסי' כ"ט מנדה כ"ד דגלגולת אטומה אין אמו טמאה לידה הרי דלענין גלגולת גרע טפי אם מתחילת בריתו נברא חסר ויותר מזה מבואר בחידושי הר"ן בחולין דאף דבגלגולת חסרה בעי כסלע אם נברא חסר. אף כ"ש אינה טמאה לידה מיהו בחדושי הר"ן שם משמע דאינו יכול לחיות ובעופות אלו הרי חזינן דחיות. ומולידות ועיין במנחות דף ל"ז דבנולד בב' ראשים הוי טריפה משום דיתר כנטול דמי. ומשמע קצת מזה דאם נולד מתחילת בריתו חסר גלגולת אינו יכול לחיות לפוסקים דכל יתר כנטול דמי מתחילת בריתו. ובאמת מ"ש בת"ה סי' קע"ז הובא בסי' נ"ד חסרון בשדרה הוא רק שחסרה אח"כ ויליף לה דהרי חסרון בשדרה אינו מטמא. והדבר יפלא דמי שנברא חסר בשדרתו ושדרתו לא תטמא באהל. אין כאן פלא דהרי אף אם שדרתו שלימה היא איבעיא דלא איפשטא בגמ' דנזיר אי שדרה לבד מטמא באהל. ומה זה יפלא אם מי שנברא חסר שלא תטמא שדרתו ומ"מ האדם מטמא באהל משום גלגולת ושאר איבריו ושדרה זו לא תטמא באהל. ופרי תואר סי' ל"ד חלק באמת על הת"ה רק לא מטעם הנ"ל (והנה ראיתי בכו"פ סי' נ"ד שכ' וז"ל דודאי הא דחסרון בשדרה הוא הלכה לממ"ס דודאי אם יש באדם שאר טריפות וכי בשביל כך לא יטמא באהל אלא דלא משגחינין בי' רק חסרון בשדרה הלממ"ס עיי"ש ומלשונו משמע דחסרון בשדרה אין מטמא באהל וזה ליתא דאם כל האדם שלם ודאי מטמא באהל משום הגלגלת ורוב מנין וחסרון בשדרה היא כשלא נמצאת רק השדרה לחוד. ומה זה שכ' אם יש באדם שאר טריפות מטמא באהל והכי אם יש באדם חסרון בשדרה אין מטמא באהל ואולי כונתו דאם יש רוב מנין ונמצא בו טריפות מטמא ובשדרה לחוד אין מטמא בחסרון וע"כ משום דמחיים הוה נבילה ואם הכונה כן צ"ע בגוף הראי' ודוק) ולדינא לא אבא במשפט על כל נעלם בזה רק לפי מה שהוכחתי לעיל דהעור אם השערות עלי' לא מהני הדחת הבשר דהשערות סותמין הנקבים כדמוכח מפסחים דף כ'. גם כתבתי לעיל להחזיק בשיטת הרמב"ם דמהני סתימת העור והבשר ומושט אין ראי' כמו שהארכתי ע"כ יש לסמוך בזה על דברי הנוב"י דהיכא דהעור שלם ויפה. יש להקל בהפס"מ באם אין כאן רק ניקב משהו, וליכא ספק שמא יש בו כשיעור הקטן לפי קטנו. ואי"ה עוד יבואר במקום אחר הדינים אלו:

ט והנה בענין סתימת החלב שעל הדקין האריך בהגהות מ"ל פי"ג משגגות. ופלפל ברוחב אם חייבין כרת ומלקות על חלב שעל הדקין. עיי"ש ובאחרונים (וע' תוס' ישנים יומא ע"ד דלא בכל מקום דילפינין מכל ל"ה רק לאיסורא דלפעמים ילפינין מכל גם למלקות וכ"כ הלח"מ פ"א מחו"מ ה"ו וע"ל ס"ס יוד הבאתי ראי' ברורה לזה מש"ס דמגיל' ח' לענין מצורע מוסגר עיי"ש):

ולפענ"ד להוכיח מש"ס זבחים ק"ו ע"ב דעל כל חלב חייבין כרת. דמקשה שם רבינא לרב אשי לא יאמר לאו בחלב ותיתי ק"ו מנבילי' מה נבלה שלא ענש הזהיר חלב שענש אין דין שהזהיר, ואם בחלב שעל הדקין אינו ענש כרת הרי קרא איצטריך לחלב זה שלא ענש עליו, מיהו יש לישב זאת דבלא"ה איצטריך לח"ש דילפינין מריבוי דכל חלב, אך י"ל דגמ' קשי' על עיקר אזהרה, דקאי לחלב גמור, עוד יש להוכיח מהאי פלגא זיתא דתרבא דחולין צ"ח, דמקשה ועוד הא אר"י ח"ש אסור מן התורה, ואם בחלב שעל הדקין אינו ענש כרת רק איסורא בעלמא שמא מיירי בחלב שעל הדקין דאינו ענש עליו ושמא ר"י ל"ס ח"ש אסו' מ"ה רק בחלב שעונשין עליו ולא בחלב שאין עונשין עליו. ועיין תוס' שבת צ"א מבואר שם דגם באיסור עשה ח"ש אסור מה"ת מיהו אם נאמר דחלב שעל הדקין ל"ה רק איסור בעלמא י"ל דקיל אף מאיסור עשה כדמוכח מתוס' שבועות כ"ג ע"ב דח"ש קיל מאיסור עשה, וה"ה חלב שעל הדקין לשיטה זו דהואיל דלא ילפינן רק מריבוי הוי כח"ש, אלא ע"כ דאחלב שעל הדקין ענוש כרת ומ"ה ודאי גם בזה ח"ש אסור מן התורה, והנה עדיין יש להסתפק אם ח"ש אסור מ"ה בחלב שעל הדקין כיון דח"ש יליף ר"י מריבוי דכל וחלב שעל הדקין ג"כ ילפינין מכל י"ל דריבוי לא קאי אריבוי ותלי' זה באיבעי' בירושלמי גיטין פרק התקבל הובא בשעה"מ פ"ו מגירושין חצרו של שליח מהו שתעשה כידו. וכתב בעל שדה יהושע דהאיבעי' הוא אי אמרינן כיון דחצר מידה איתרבאי ושליח מידה איתרבאי. אי קאי ריבוי אריבוי עיי"ש. וה"ה אי ח"ש אסור בחלב שעל הדקין כיון דתרווייהו מכל איתרבי לא קאי ריבוי אריבוי וע' לעיל סימן הקודם ובספרי לא"ח סי' ז' אות ז' הארכתי בפרט זה ולפי סברא זו. בחלב שעל הדקין לא אסור ח"ש מן התורה ומה מקשה בחולין צ"ח. מר' יוחנן. ומזה מוכח דחלב שעל הדקין ג"כ ענש כרת וגם מוכח דש"ס דידן פשיטא לי' דריבוי קאי אריבוי וח"ש אסור מה"ת אף בחלב שעל הדקין. והרבה יש לדבר בפרט זה ובענינים המסתעפים וכאן לא באתי רק לעורר וע' עוד בחולין ק"כ דאמרינן דאיצטריך לרבות שותה בנבלה ולא ילפינין מחלב שכן כרת ואס"ד דאחלב שעל הדקין אינו חייב כרת למ"ל קרא בנבילה ונילף מחלב זה וע"כ מוכח או דריבוי לא קאי אריבוי או דאחלב שעל הדקין חייב כרת. וממה דאמרינן

בחמץ שכן כרת אף דאתערובת אינו חייב כרת מוכח דריבוי לא קאי אריבוי וצ"ע. ודרך אגב אמינא במה שהקשה תוס' זבחים דף ק"ו ע"ב ד"ה מכולהו שהקשו נילף בכלהו כרת מק"ו דחלב עיי"ש ובישוב קו' נ"ל פשוט דליכא למימר שחייב כרת בנבלה מדכ' נפש לרבות השותה בנבלה ולא יליף מחלב שכן כרת. וע"כ בנבלה ליכא כרת וכיון דבנבלה ליכא כרת אין ללמוד שום דבר מק"ו דחלב דנבילה יוכיח וזה פשוט לפענ"ד:

י' ונסתפקתי אי חלב שעל הדקין מטמא בנבילה, מי אמרינין מה דגילה קרא חלב נבלה יעשה לכל מלאכה וילפינין מזה דאינה מטמא כדאיתא בפסחים כ"ג קאי רק לעיקר החלב, אבל חלב שעל הדקין כיון דלא מיתרבי רק מכל, וכאן לא כתב כל מטמא משום נבילה או לא, ויש להוכיח זאת ממשנה דעוקצין פ"ג הובא בש"ס נדה נ' ובכורות י', דאיתא שם נבלת עוף טהור בכפרים צריך מחשבה וא"צ הכשר, נבלת בהמה טהורה בכל מקום ונבלת עוף טהור וחלב בשוקים א"צ לא מחשבה ולא הכשר וכתבו התוס' בנדה הא דלא קתני חלב בכפרים צריך מחשבה וא"צ הכשר, משום דממנ"פ צריך הכשר אי בחלב טהורה נבלה אין סופה לטמא טומאה חמורה דחלב נבלה טהור וצריך הכשר, ואי בחלב שחוטה לא איתכשר בדם שחיטה כיון דצריך מחשבה וצריך הכשר, ומש"ה לא קתני לה ואס"ד דחלב שעל הדקין או חלב הקיבה מטמא משו' נבל' ליתני חלב בכפרים צריך מחשב' וא"צ הכשר, ומיירי בחלב שעל הקיבה כיון דחלב היא ואנשי הכפרים אין אוכלין אותו כמ"ש רש"י בבכורות י' דגם שומן אין אוכלין צריך מחשבה ומ"מ א"צ הכשר. דסופו לטמא טומאה חמורה. אלא ודאי דגם חלב שעל הקיבה אין מטמא. ובעיני תמיה מה שכתבו התוס' בכורות דף י' ד"ה והחלב בשוקים דכל שומן קרי חלב ולא מיירי דוקא בחלב האסור. דא"כ ליתני ברישא חלב בכפרים ומיירי בחלב המותר כגון שעל גבי דפנות. וזה ודאי מטמא משום נבלה. אך י"ל דשומן לבד לא מיקרי חלב בלשון המשנה ודוקא חלב בשוקים דכל חלב בכלל גם שומן בכלל. אבל ל"מ למיתני חלב בכפרים דזה ל"ה בחלב, רק בשומן ושומן לבד לא מיקרי חלב סתם בלשון המשנה. אבל חלב הקיבה או הדקין כיון דאיסור הוא מדאורייתא יש לקרות בלשון חלב. ומזה מוכח דגם חלב הדקין ג"כ אין מטמא משום נבלה ועיין ברא"ש פ' גיד הנשה משמע דחלב ושומן הוי מב"מ. שכתב מב"מ וליכא למיקם אטעמא כגון חלב ושומן. וכן כתב הטור ויש לומר זה בטעמא מב"מ אבל לא בשמא ואף דקאי לרבא מ"מ לא ס"ל בתר שמא רק באיסורין שהן יותר מס' אבל בכל איסורין אזלינן בתר טעמא כמ"ש הש"ך. וגם בחולין נ' מיקרי חלב טהור. אבל סתם חלב לא מיקרי. וכן כתב רמב"ן בפי' התורה דחלב של דפנות לא מיקרי חלב רק שומן ול"צ קרא למעט חלב הדפנות. מיהו בתוס' חולין מ"ט

ע"ב ד"ה להביא מביאו ת"כ דהביא קרא דממעט חלב דפנות וזה תלי' במחלוקת. ולפ"ז מאן דס"ל אף חלב שעל הקיבה אסור וקרא ממעט חלב דפנות יש לומר דשומן מיקרי חלב. ומאן דס"ל חלב שעל הקיבה מותר קרא לא ממעט לחלב הדפנות דלא מיקרי חלב ודברי תוס' תליא בפלוגתא ואין להאריך יותר:

יא והנה י"ל חלב הקיבה כיון דלא מיתרבי רק מכל בחלב נבלה מטמא משום נבלה. וכן הובא בס' מנ"ח מצוה קמ"ז בשם פמ"ג. אבל בחלב שעל הדקין תליא בפלוגתא שבין ר' ישמעאל ור' עקיבא דלר' עקיבא דס"ל חלב שעל הדקין איתרבי מכל בנבלה מטמא משום נבלה דלא כתב כל אבל לר' ישמעאל דס"ל להביא חלב שעל הקיבה וכתב רש"י וכ"ש חלב שעל הדקין. וכונת רש"י דלדידי' חלב שעל הדקין ל"צ קרא דהוא בכלל חלב: א"כ כיון דהוי בכלל חלב ול"צ קרא בנבלה נמי הוי בכלל חלב נבלה ואין מטמא ועיין בלב ארי' חולין. ובהכי יש ליישב דברי רש"י חולין צ"ג שכתב וזה חלב שעל הדקין דפליגי ר' ישמעאל ור' עקיבא ותמה בכה"ג דהרי בחלב שעל הדקין לא פליגי כמ"ש רש"י חולין נ' דלמ"ד שעל הקיבה כ"ש חלב שעל הדקין ומה שתירץ בלב ארי' דפליגי לענין כרת זה רק אי בחלב שעל הקיבה אינו חייב כרת אבל באמת לדעתי חייב כרת כמו שהוכחתי לעיל. ועוד אבאר לקמן דבר זה. אמנם לפמ"ש לעיל יש נ"מ בין ר' ישמעאל ור' עקיבא אי חלב נבלה שעל הדקין מטמא דלמ"ד שעל הדקין ל"צ קרא אינה מטמא כנ"ל. ושפיר כתב רש"י דפליגי כיון דיש נ"מ בפלוגתתן בהכי והוא הערה נכונה:

יב והנ"ל ראי' דחלב שעל הקיבה למ"ד דקרב לגבי מזבח חייב כרת. ודלא כשיטת המ"ל שכתב דל"ה רק איסור בעלמא גם דלא כדבריו שצידד לומר דגם לר"ע הי' קרב לגבי מזבח ול"פ רק לענין איסורא דבכריתות כ"ג ע"ב יליף דבקדשים איסור חל על איסור אף חמור על קל מקרא דכל חלב לרבות אימורי קדשים קלים למעילה ומעילה איסור מיתה וחייל על איסור חלב דבכרת. ומקשה למ"ד אין איסור חל ע"א ואס"ד דחלב הקיבה קרב למזבח גם לר"ע ול"ה שום איסור עליו לוקמא קרא דכל חלב לחלב שעל הקיבה וכ"ש דקשיא אם נאמר דאסור רק שאינו חייב כרת לוקמא קרא להכי וקמ"ל דחל על איסור קל אבל לא על איסור חמור. אלא משמע דאם קרב לגבי מזבח ודאי חייב כרת ודלא כהמ"ל. מיהו אם נאמר כדבריו דלר"ע שעל הקיבה קרב לגבי מזבח ול"ה איסור כלל י"ל דלא מוקי לחלב שעל הקיבה כיון דאין שום איסור עליו. למ"ל קרא כלל. מיהו זה ודאי ליתא כדמוכח מחולין ע"ה דאיסור חלב תלוי בהקרבה כמו שהביא הגהות המ"ל גופי' ואין סברא רק שלא לחייב כרת אבל איסור ודאי איכא. אם קרב למזבח. כדמוכח מגמ' הנ"ל ולפ"ז הוכחתינו כראי מוצק מיהו למ"ש תוס' מנחות מ"ה ד"ה אבל דבלא"ה הוי מצי

לשנויי דמיירי שהביא ב' שערות רק דבלא"ה משני שפיר יש לדחות הוכחתינו דהוי מצי לשנויי הכי. אך דבלא"ה משני שפיר. ודע דלפמ"ש התוס' חולין צ"ג ד"ה אמר דדוקא חלב שעל הדפנות שהוא תותב קרום ונקלף אילו הי' קרב הי' אסור. אבל חלב יותרת אף שקרב לא מיתסר עיי"ש יש ליישב דה"ה בחלב שעל הקיבה אף שקרב לא מיתסר דאינו תותב ול"ק על המ"ל מחולין ע"ה בחלב שליל דשם הוא תותב קרום עיי"ש ויתלה האיסור בהקרבה כמ"ש התוס' שם וזה ישוב נחמד גם לשיטת הרמב"ן עיין בתוס' ודוק בהערה זו. ושוב ראיתי דהתוס' שבועות ד"ה שלא אוכל תמרים וחלב כתבו דמשכחת בהן דהוי חלב הקיבה וחלב חי' בכלל. אבל אם אמר חלב לבד לא משמע אלא חלב האסור. הנה דבריהם סותרים למה שכתבו בבכורות דחלב בשוקים משמע אף שומן והרי הדברים ק"ו השתא בנשבע שלא יאכל חלב דאיכא סברא דבהיתרא קמשתבעי כדאמרינן בשבועות פ"ג לא משמע מלשון חלב אך חלב האסור מכ"ש במשנה דעוקצין דסתם חלב ודאי כונה על חלב האסור מיהו יש לחלק בין לשון המשנה לנדרים ושבועה דהולכין אחר לשון בני אדם כמ"ש תוס' פסחים דף ב' ד"ה כדתניא:

יג והנה למה שכתב המ"ל דחלב שעל הדקין או על הקיבה למאן דאוסר לא ענוש כרת. לפ"ז קשיא בגמרא דשבועות הנ"ל דלמ"ל להקשות דמשכחת כולל באומר שלא אוכל תמרים וחלב והרי בנשבע שלא אוכל חלב הו"ל כולל דבלשון חלב ודאי חלב שעל הדקין ג"כ משמע וזה ל"ה רק איסור בעלמא ואיסור שבועה חל עליו כמו בנשבע על ח"ש לשיטת התוס' דף כ"ג ולמ"ל להקשות שלא אוכל תמרים וחלב. וזה לכאורה קושיא על המ"ל אך למ"ש התוס' דמ"מ בהן לא חל השבועה על ח"ש לא משכחת רק בשלא אוכל תמרים וחלב דנשבע על התירא ומשכחת בהן בחלב חיה משא"כ בנשבע סתם שלא אוכל חלב נהי דגם בחלב הדקין נשבע ועליו חל מ"מ בהן לא משכחת כמ"ש התוס' ודוק מיהו למ"ש במקום אחר דאף דשבועה חל אח"ש מ"מ כולל לא מיקרי שיחול אגבו על שיעור שלם כיון דהוא גופו אסור ול"ה דבר המותר שיגרור עוד דבר אחר. ל"ק קושיא הנ"ל בלא"ה והנה מלשון התוס' דשבועות הנ"ל משמע דסבירא להו לתוס' להלכה דחלב שעל הקיבה מותר כר"ע:

יד והנה הגהות מ"ל מביא ראי' מריש הוריות דב"ד שהורו בחלב הקיבה חייבין קרבן. והרי אין ב"ד חייבין רק בדבר שזדונו כרת הרי דעל חלב שעל הקיבה חייב כרת ודחה זאת דהכונ' בדבר שעיקר זדונו כרת וכיון שבגוף החלב חייב כרת אם הורו אף בחלב הקיבה שאין בו כרת חייבין קרבן. הנה דבריו תמוהין מאוד דאיך ב"ד חייבין קרבן על מה שאין חייבין עליו אם אכלו בשוגג ועוד אמרינן בדף ז' בהוריות הוא בחלב המכסה

את הקרב והן בחלב שעל הדקין מי אמרינן הואיל וקרבן שוה. הרי להדיא דחייב קרבן על החלב שעל הדקין והמ"ל רצה לומר דאף על חלב שעל הדקין פטור. והנה כי כן הראני תלמידי הרב החריף ובקי מ' שמואל גאבעל ברש"י דבר חידוש שכתב בדף ז' ע"ב והוא בדם המובלע באיברים עיי"ש. ודם שבאיברים אינו חייב כרת רק באזהרה כדאיתא בכריתות כ"א. א"כ איך חייבין קרבן ע"ז ועל כרחך כמ"ש המ"ל הואיל ועל עיקר הדם חייב כרת. חייבין ב"ד אף על דם שבאיברים. וזה ראי' ברורה לשיטת המ"ל. ואמנם לדעתי יש לישב דברי רש"י בדרך זה. דבזבחים כ"ו אמרינן ש"מ דם המובלע באיברי' דם הוא ודחי משום שמנונית, ופירש"י ונפקא מינה שחייבין כרת על אכילתו. והקשו התוס' דהרי להדיא מבואר בכריתות דדם איברי' בלאו. ולכן פירשו דמיירי לענין יוצא אי נמי לענין דאין מועלין בו ואין חייבין עליו משום פיגול. ודבר חדש נשמע מזה. דלמאי דדחי לא משום שמנונית. חייבין על דם אברים משום פיגול. והסברא ג"כ מסכים לזה דמה דאמרינן בחולין קי"ז וזבחים נ"ד דעל דם אין חייבין משום פיגול הטעם דדם גופה מתיר היא וזה דוקא דם הראוי לזריקה שהיא דם הנפש אבל לא דם האברים. דזה יש לו מתיר דבעת שנבלע באברים הדם הנפש מתירו לאכילה כל עוד שלא פי' דדם אברים שלא פירש מותר ובעולה מתירו למזבח. ומ"ה חייבין עליו משום פיגול ולפ"ז מיירי שהורו שעל דם האברים אינו חייב משום פיגול ומותר באכילה ופיגול עון כרת. ומ"ה חייב קרבן על הוראה זו. ומהראוי למשכונא נפשין לישב דברי רש"י שלא יהיו תמוהין. ואמנם יש לומר דרש"י כשיטתי' בזבחים דהגמ' קאמר ש"מ על דם האברים שחייבין כרת. וס"ל לרש"י הכא כשיטתי' דשם. מיהו הרי גם שם דחי זאת ומשני משום שמנונית ורחוק לומר שרש"י הכא יסבור כס"ד דשם:

טו והנה מש"כ בשם התוס' דדם האברים חייבין משום פיגול ה"ה דמועלין בו והרי, הטעם דאין מועלין בדם אמרו בחולין קי"ז משום דלכפרה נתתי' ולא למעילה וזה רק בדם הנפש ולא בשאר דם ולפ"ז מיושב קו' התוס' בחולין קי"ז ויומא נ"ט וברכות ל"א בהא דהמקיז דם לבהמת קדשים מועלין בו והרי דם אין בו מעילה להנ"ל יתיישב לפי מה דאמרינן בכריתות כ"ב דעל דם הקזה אינו חייב כרת רק כל זמן שמקלח אבל ראשון ואחרון דשותת ל"ה רק דם התמצית ול"ה דם הנפש ואפילו לר' יהודה דדם התמצית בכרת אינו ראוי לזריקה כדאמרינן בפסחים ס"ה. ומ"ה מועלין בדם ראשון ואחרון מהקזה דלא ניתן לכפרה וזה ישוב נחמד. ואולי יש להעמיס כונה זו בתוס' ברכות ל"א שכתבו דהתם היינו לאחר זריקת דמים וכבר נתכפרו בעלים ודבריהם תמוהים מאוד דהרי אמרינן להדיא בחולין קי"ז היא לפני כפרה כלאחר כפרה. וכבר תמה בדבריהם

הצל"ח עיי"ש להנ"ל יש לומר דבדם הקזה מה שיצא בתחילה וסוף מועלין בו קודם זריקת דם ומ"מ לאחר זריקת דם אין מועלין בו דהדם זריקה מתירו בהנאה כמו שמתיר הבשר ואפילו עצמות שפירשו קודם זריקה אתי' זריק' ושריא לי' כדאיתא בזבחים פ"ו משא"כ קודם זריקה וזה ישוב נכון לדברי התוס' ודוק היטב:

טז ובדבר מ"ש רש"י באין בו כזית כבר תמה בדבריהם בנוב"י תנינא חלק י"ד סי' ל"ב ועיי"ש דבודאי אין חייב קרבן אחלב פחות מכזית וצ"ל כונת רש"י שהם הורו כזית גדול ובין התנאים אין מצטרף. ובאמת מצטרף כר"י בחולין ק"ג ע"ב או בחצי זית והקיאו וחזר ואכלו דאנן קיי"ל דחייב קרבן כר"י בחולין והצדוקים לא יודו בדבר. והנה המ"ל פי"ב משגגות ה' א' כתב דכל שהורו ב"ד בדבר שאין בו כרת. אך אמרו שהוא איסור בעלמא לא מיקרי תולה בהוראת ב"ד עיי"ש וצ"ע לדבריו מדברי רש"י אלו דהרי הב"ד הורו שהוא ח"ש ואסור מן התורה. ולייישב דבריו נאמר דרש"י קאי לר"ל דח"ש מותר מה"ת. ומ"ה מיקרי תולה בהוראת ב"ד. וכן כתוב בנוב"י. ומ"מ מוכח דאף אם הב"ד אסרו מדרבנן מיקרי תולה בהוראת ב"ד דלא כמ"ש במנ"ח מצוה ק"כ ודוק. ולפי דרכו של הנוב"י הנ"ל שפירש דהב"ד הורו דכזית הוא כפחות מכזית ואינו חייב א"צ לפרש כמ"ש דהם אמרו בכביצה דבזה אין שום ה"א רק שי"ל דהם אמרו שיעור דם ברביעית כמ"ש מהרש"א ביבמות קי"ד ע"ב ובאמת חייב בכזית כדאיתא בכריתות כ"ב וע' מ"ש בספרי חא"ח סי' מ"ד אות י' י"א:

יז ולדינא בנדון שאלה דידן כבר כתבתי בראשית דברי דחלב שעל הקיבה אינו סותם ואף דהמ"ל רצה לומר דהואיל וחלב שעל הדקין או על הקיבה אין בו כרת הוא סותם. כבר דחה בעצמו דבריו וחזר בו. דאם רק איסור מדאורייתא אינו סותם. וחלב דאקשתא ודאי אסור מדאורייתא. אשר על כן אם כי כבר כתבתי לצדד דסתימת בשר מהני מ"מ בנ"ד דחלב דאקשתא חוצץ הדבר ברור להטריף. והנה לעיל הארכתי בדיני הטשיביס. והבאתי ראי' ממנחות ל"ז דנברא בשני ראשין טריפה מטעם כל יתר כנטול דמי. ומזה מוכח דנקרא בחסרון גלגולת טריפה כעת ראיתי דאדרבה מסוגיא זו יש ראי' להכשיר דקשיא בגמרא שם לפירוש התוס' דהקו' היא אבכור שיש לו שני ראשים משום דהו"ל טריפה ופטור מפדיון קשה מה דמשני שאני הכא דבגלגולת תלה רחמנא והרי מ"מ היא טריפ' ופטור מפדיון ומה בכך דהתורה כתבה חמשה סלעים לגלגולת ואם הוא גזה"כ נילף מהכא דטריפ' חייב בפדיון. ועוד עדיין לא נדע דקרא דגלגולת מיותר ולרש"י ניחא דפי' שאני הכא דבגלגולת תליא רחמנא. ואי משום בכור שנטרף השתא מיהו חי הוא. אבל לפירוש התוס' קשי'. ואולי יש לפרש לפי' התוס' שאני הכא דבגלגולת

תליא רחמנא. ואי משום בכור שנטרף שאני ב' ראשים כיון דהיא מטעם כל יתר כנטול והרשב"א בתשו' סי' צ"ח הובא בש"ך ס"ס נ"ז כתב דיתרת מרבה כחול ימים. א"כ שאני בכור שנטרף שאינו יכול לחיות אבל זה יכול לחיות. ומ"ה חייב עשרה סלעים ושוב ראיתי דש"ב הגאון מלבוב הקשה כבר על הרשב"א מסוגיא זו בהקדמת שבות יעקב. ולדעתי הכי פירושא לר"ת דמתחילה הי' ס"ד דגמ' שהי' לו ב' ראשים ממש בפנים וצורה. ומ"ה הקשה דהא טריפה היא. ואף דחסרה גלגולת מתחילת ברייתו כשירה. מ"מ זה שכל הראש והמוח יתר כנטול. וא"א לחיות כלל. ולכן מקשה. והא דס"ד הכי ולא מוקי לה שהוא כעין ב' ראשים דהיינו שעל גלגולת וראש יש עוד גלגולת ונחלק באמצע ממש כשני גלגולת. ומ"מ הראש היינו המוח וצורת הפנים אחד. דזה שכיח יותר משני ראשים ממש. וכיון דחסר גלגולת מתחילת ברייתו והקרום שלם כשר חייב בפדיון זה שיש ב' גלגולת ורק דס"ד דבכה"ג כיון שהמוח אחד הוא אמאי חייב בעשרה סלעי' ואזה משני שאני הכא דבגלגולת תליא רחמנא. ולא מיירי בב' ראשים ממש רק דעל המוח והקרום נמצאים ב' גלגולת. ואינו טריפה כלל והא דחייב בעשרה סלעים משום דבגלגולת תליא רחמנא. וכן האיבעי דתפילין מיירי בכה"ג שהמוח אחד ועלי' נקרם ב' גלגולת. ולפ"ז אדרבא מסוגיא זו ראיה דבנברא בחסרון גלגולת והקרום שלם כשר ומ"ה ל"ה טריפה בב' גלגולת ולפ"ז הא דאמרינן בנדה כ"ד בגלגולת אטומה אינה טמאה לידה. וכתב חידושי הר"ן ר"פ אלו טריפות דמתולדה אפילו בכל דהו אסור לתירץ א' ולתירץ ב' עכ"פ סלע. היינו בחסר אף הקרום ובמנחות ל"ז מיירי שיש בו ב' גלגולת ומ"מ הפנים והמוח אחד. ומ"ה חייב בעשרה סלעים. וזה סניף גדול להיתר מעופות שקורין טשיביס לולא שהראשונים לא פי' כן הסוגיא דמנחות ודוק היטב:

יח והנה לעיל הבאתי מש"ב הגאון מלבוב בהקדמת שבות יעקב על הרשב"א הנה מ"ש שם דאם טריפה אינה חי' מותר באחותה והביא זאת בשם מהר"ח אלפאנדרי זה לא ניתן להאמר דכל עוד שהאשה חי' אסור:

באחותה ולהדיא מבואר כן בתוס' נדה כ"ג. שכתבו דפשיטא דבהמה במעי אשה לא תחי' שנה. ובודאי טריפה הוה ורק מיבעיא ליה אי יכול לחיות אף רגע לאתסורי אחותה הרי דטריפה אסור באחותה אם תוכל לחיות במקצת וקרא כתיב אשה אל אחותה לא תקח לצרור לגלות ערותה עליה בחיי' וזה נשמת חיים באפה והוא יקח אחותה עלי' בחיי'. שוב ראיתי בפתחי תשובה סי' ט"ו באה"ע מביא דברי מהר"ח אלפאנדרי בניקב קרום של מוח וכבר התפלא עליו שם מתוס' הנ"ל (ועי' מ"ש לעיל סי' ט"ל אות ו') ובגוף מה שהקשה השואל בהקדמה על השבות יעקב שכתב בב' אחיות דבוקות מתולדה

דאסורין להנשא לאחד משום שאסור לשמש בפני כל חי והקשה ת"ל דאסור לישא ב' אחיות לק"מ דמיירי בגיורת ובודאי השאלה הי' בנכריות ונסתפק אם יתגיירו איך יהי' הדין ואין כאן איסור משום ב' אחיות:

והנני ידידו:

בשולי המכתב הערני ב"א הרב הגדול מ' גדלי' נ"י בקושיות הת"ש סי' מ"ו דלרמב"ם דסתימת בשר מהני אמאי ל"מ סתימה בנקיבת הושט והעיר דנהי דמחיים מהני סתימה מ"מ בשעת שחיטה כשחותך העור אז להושט אין לו סתימה ואז הוי ניקב הושט בלי סתימה והרי ניקב הושט בשעת שחיטה נמי טריפה כמ"ש התוס' חולין דף ח' ד"ה והא איכא צדדין דאפי' ניקב הושט כנגד מקום ששחט טריפה וכ"ש ניקב הושט לאחר שחתך העור ודאי טריפה מ"ה ל"מ סתימה, ודברי פח"ח. ולפ"ז מיושב ג"כ הא דמקשה בחולין י"א ור"מ היכי אכיל בישרא ולא מקשה היכי אכיל בישרא וחלבא דאחלב שנחלב מחיים מהני סתימת העור כמ"ש לעיל גם מיושב קו' הישי"ע סי' מ"ו הא דלא קתני זבח בשוחט בחוץ ומיירי שהי' העור שלם וחצי קנה וחצי ושט פגים וכיון ששחט פורתא הוה שחיטה שהובא לעיל אות ה' דכאן דחתך העור כבר נעשה נבלה קודם שחיטה ול"ה ראוי לפתח אהל מועד ואינו חייב משום ש"ח וזה ברור. ודבריו עולים בקנה אחד עם דברינו דמחיים ל"ח טריפה לרמב"ם אף בניקב הושט אם העור סתמו אך דל"מ שחיטה:

סימן סג

ב"ה פרעמישלא זאת הברכה לפ"ק:

לכבוד ידידי הרב הגאון החריף ובקי המפורסים מ' פנחס חיים שיפער ראב"ד ומו"צ ומ"מ דק"ק לבוב (זצלה"ה):

ע"ד הלבושי שרד בטריפות עצמות סי' י"ב אות ו' שכתב דהיכי דנשתברו ו' צלעות ונדבקו היטב ונתרפאו שא"ש ואח"כ נשתברו ו' צלעות אחרות כשר דכיון דבשעה שנשתברו ו' צלעות הראשונות לא הי' טרפה מהני רפואה ושוב אין מצטרפות דכבר נתרפאו והביא ראי' מפמ"ג סי' ל"ו סק"ד לענין שני קרומים דאם נתרפא הא' קודם שניקב השני ל"ה טרפה וחוזר להכשירו ע"ש וע"ז הקשה מש"ס דשבת קי"ב לענין ניקב כמוציא א זית וסתמו וחזר וניקב כמוציא רימון דל"מ סתימה דפנים חדשות בא לכאן ול"מ הסתימה וה"ה ל"מ הרפואה:

א:

א' תשובה על דברי הפמ"ג כבר זכיתי בהערה זו בספרי חא"ח סי' ג' בשה"מ בעזה"י ושם כתבתי דלא תימא דלא ילפינן איסור מטומאה דהרי בעירובין כ"ד ילפינן דפרץ אמה

וגדר אמה מועיל כיון שבצירוף יש עשר ממשנה דסנדל הרי דלענין זה ילפינן איסור מטומאה וע' קהלת יעקב אלגזי אות איסור מטומאה יליף מזה דילפינן איסור מטומאה וגם הערתי שם על דברי הלב"ש א"ח סי' י"ב שפוסק בנפסק חוט אחד ונשתייר מצד השני כדי עניבה וקשרו ואח"כ נפסק צד השני כשר וכן פסק ש"ב הגאון מליסא בסידור שלו וגם ע"ז תמהתי מגמ' הנ"ל וכעת ראיתי שגם הדין המבואר בפתחי תשובה יו"ד סי' רע"ט ס"ק ז' בשם ס' בני יונה דאם נמצא טעות בס"ת ותיקנה ואח"כ נמצא עוד ב' טעותים דלא נפסל הס"ת משום ג' טעותים ובאלי' רבה חולק עליו ובנחלת צבי שם מפלפל משכונות קברות בנזיר ואמאי לא מייתי מש"ס ערוך בניקב כמוציא זית וסתמו עד שהשלימה למוציא רמון ומזה נראה בעליל כדברי האלי' רבה עוד צ"ע מזה על תשוב' זכרון יוסף חלק אה"ע סי' ז' שכ' דהא דב' עדי כעור מצטרפין היינו דוקא שהעידו בב"א אבל אם העיד הראשון והכחישתו האשה ואח"כ העיד הב' ל"מ כיון שהיא נאמנת נגד ע"א אין מצטרף אח"כ וכן בהלואה אחר הלואה ובכל הלואה מעיד ע"א דמצטרפין דוקא שלא נשבע נגד הראשון אבל כשנשבע הבע"ד נגד הראשון שוב השני אין מצטרף עמו ובשערי משפט סי' ל' סק"ה חולק עליו. ולפ"ז יהי' דברי זכרון יוסף נגד הגמ' הנ"ל דנהי שנשבע נגד העד הראשון מ"מ כשבא העד הב' פנים חדשות בא לכאן והוי ניקב כמוציא זית וסתמו וחזר וניקב כמוציא רמון דבטל סתימה קמייתא וה"ה לא מועיל שבועה נגד ב' עדים אמנם מדלא הביאו הגמ' הנ"ל נראה שאין מדברי הגמ' הנ"ל ראי' לכל הני דינים דדוקא לענין טומאת כלי דתליא בחשיבות אמרינן נהי שנסתם כשהי' כמוציא זית עתה שהנקב כמוציא רמון לא חשיב ואינו מקבל טומאה, וכן לענין מחיצה תליא ג"כ בחשיבות דהרי בתחילה הי' מחיצה רק שלא הי' מוקף לדירה ובעי שיפרוץ פרצה עשר ונגדר לשם מחיצה אמרינן דנהי דגדר ופרץ. הרי מ"מ עשה עשר אמה הוי כעשה בב"א וחשוב מחיצה חדשה אבל אין ללמוד מזה לענין טריפות או לענין עדים וס"ת דלא תליא במידי דחשיבות: ב ובהכי נ"ל לישב מה דקשיא לי טובא בב"ק ק"ה דבעי בגמ' שם אגף חצי' מהו וקשה לי דהרי בניקב כמוציא זית ונסתם ונשלם למוציא רמון אף דהשתא ליכא שעורא מ"מ מצטרפין הנקב שכבר הי' ונסתם אף שנסתם קודם שהי' כשיעור מ"מ ל"מ סתימת חצי' ואיך הכא שניקב כשיעור שיהי' מהני סתימת חצי' של הנקב וזה הנראה שרצה ר"ת לתקן בתוס' שבת צ"ו שכ' דב"ק איירי בניקב פחות ממוציא רמון וסתם חצי' בשמרים וחצי' אגף וע' מהרש"א שם אבל לשי' רש"י דלא פי' כר"ת ומשמע דמיירי אפי' כמוציא רימון קשיא איך ה"א דמהני סתימת חצי' אמנם לפמ"ש לעיל י"ל דנהי דחשיבות הכלי נתבטל והכלי אינו מקבל טומאה בניקב כמוציא רימון

אף שנסתם חצ' מ"מ לענין שתעלה הטומאה דרך הנקב להעלי' דמיירי במשנה דכלים וב"ק שם אין כח בנקב להביא הטומאה כיון שנסתם חצי' ואין בו כשיעור. אך מ"ש רש"י בב"ק דכלי המקבל טומאה אינו חוצץ בפני הטומאה צ"ע לפמ"ש דבאמת הכלי איננה מקבלת טומאה ושמא יש לפרש דלרש"י מיירי האיבעי' בניקב ככונס משקה והכלי עדיין מקבלת טומאה ורק האיבעי' היא שסתם חצי' של הנקב והטומאה אינה נכנסת להכלי ומ"ה מצלת אך צ"ע גם לפ"ז דהוי רש"י בעצמו ס"ל שבת צ"ו דאין טומאה נכנסת דרך נקב וכ' התוס' בשבת דמיירי בב"ק בניקב כמוציא רימון א"כ איך כ' רש"י דכלי המק"ט אינו חוצץ בפה"ט דהרי ע"כ מדהטומאה נכנסת הכלי אינה מקבלת טומאה כמבואר מתוס' הנ"ל ועיין תויו"ט פ"ה ע"א דאהלות שכ' לישב שיטת רש"י דמדאורייתא אין הטומאה נכנסת עד שיפחות רובא ומדרבנן נכנס הטומאה דרך נקב. ולפ"ז י"ל דרש"י ב"ק יפרש הסוגיא בניקב באופן שהכלי עדיין מק"ט ומ"ה כ' דכלי המקבל טומאה אינו חוצץ. והנה מ"ש לעיל נכון לשיטת המאירי הובא בשטמ"ק ב"ק שם דס"ל דשיעור הנקב להכניס הטומאה הוא כפ' תשמישו של כלי מהם כמוציא רימון. ומהם כמוציא זית והאיבעי' הי' בסתם חצי הנקב ופוסק דהוה ספק וזה ודאי צ"ע כמו שהקשיתי לעיל דהרי אם ניקב מעיקרא פחות מכשיעור ונסתם ונשלם לכשיעור ל"מ סתימת חצי' דמעיקרא ואיך ה"א דמהני סתימת חצי' שלאחר שנקב כשיעור, וע"כ כדכתיבנא דדוקא לענין חשיבות הכלי אמרינן פנים חדשות בא לכאן משא"כ לענין שתכנס הטומאה לתוכה מהני סתימת חצי' ודוק:

ג' והנה מש"ס דזבחים ל"א בחצי זית חוץ לזמנו וח"ז חוץ למקומו וח"ז חוץ לזמנו דס"ל לרבא ויקץ כישן הפיגול ורב המנונא ס"ל עירוב מחשבות יש כאן וקשיא לרב המנונא ממשנה דסנדל שנפסק אוזן אחד ותיקנו ונפסק השני דטהור ממדרס משום שנתעורר אח"כ האוזן שנפסק ונתקן ה"ה הכא נתעורר ח"ז הראשון להצטרף וע"כ צ"ל לדידי' כמ"ש לעיל דדוקא לענין טומאה דנתבטל חשיבות הכלי אמרינן כן משא"כ בשאר דוכתא ולפ"ז ה"ה לדידן אמרינן כן לענין מה שהבאתי לעיל דכיון דנתרפא שוב אין חוזר ומצטרף ובספרי בש"ה הנ"ל כתבתי דשם בסנדל הטעם דהוי ככלי חדשה ואין זו כלי הראשונה וזו הסברא דפנים חדשות בא לכאן ואין ראי' לשאר דוכתא וזה נכון לפמ"ש תויו"ט פכ"ו דכלים דטהור למפרע וטמא מכאן ולהבא, אף בנפסק אוזן אחת ונתקן ונפסק השני חזינן דעיקר הטעם דבטל כלי ראשונה והיא כלי חדשה אך המ"ל פ"ז מכלים תמה על תויו"ט דלא אמר הר"ש מעולם אך בחזר ותיקנה עכ"פ חזינן דבחזר

ותקנה הוי כלי חדשה א"כ י"ל הטעם דוקא בכלי בטל חשיבות כלי הראשון משא"כ בשאר דוכתא:

ד ודע דבדין של הלבו"ש בנשברו ו' צלעות ונתרפאו ואח"כ נשברו ו' אחרות י"ל כיון דבעינן נשתברו רוב צלעותי' בעי שיהי' רובא בב"א כמ"ש מהרי"ט ח"א סי' ס"ח דכל שחתמו רוב הקהל זה שלא בפ"ז או שלא הי' במעמד כולם ל"ה רוב דבעי רוב בב"א ה"ה הכא ל"ה רוב בב"א. והנה על דברי המהרי"ט צ"ע מהא דאמרינן בסנהדרין ל"ו אחד מן התלמידים שזיכה ומת רואין כאלו המזכה עומד במקומו וכן פסק הר"מ פ"י מסנהדרין ה"ג והרי לא הוה רובא בב"א ודוחק לומר שזה דוקא שגידו כבר הרוב והי' רוב בב"א ואח"כ מת דכל כה"ג ה' להש"ס לפרש ומדסתם משמע שזיכה ומת אף שלא היו רוב המזכין ולא הגידו עד שמת מ"מ רואין כאלו עומד במקומו ולישב שלא יהיו דברי מהרי"ט תמוהין כ"כ נ"ל דהנה בתשו' אחת תמהתי על מהרי"ט ומהרשד"ם דבעי דוקא רובא מתוך כולם ובמעמד כולם ואטו גרע רובא דאיתא קמן מרובא דליתא קמן דל"ב רוב בב"א ולומר דדבר דתלי' בדיעות שאני דשמא אם היו כולם בב"א היו אומרים כולם כהמיעוט דמ"מ השתא איכא רובא (והגם דשב שמעתתא כ' דלענין ע"א נגד רוב עדיף רובא דל"ק מרובא דא"ק מ"מ בכל דוכתא עדיף רובא דא"ק כמבואר ביבמות קי"ט ובחולין י"א) ומתוך כך כתבתי דעד כאן לא בעי מהרי"ט ומהרשד"ם רובא מתוך כולם והרוב יהי' בב"א רק להוציא ממון דבזה אין הולכין בממון אחר רובא דליתא קמן רק ברובא דא"ק כמ"ש בת"ה סי' שי"ד ומ"ה בעינן רוב בב"א וב ובמעמד כולם וטעמא דא"ה בממון אה"ר י"ל דרש"י כ' בחולין י"א דרובא דל"ק הוא מהלכה וע"כ ההלכה היא בדיני נפשות דהרי בסנהדרין ס"ט אמרינן דהולכין אחר הרוב בדיני נפשות ברובא דל"ק וע"כ ההלכה ה' ע"ז א"כ ליכא למילף ד"מ מד"נ מק"ו כמו דילפינן בסנהדרין דף ג' דאין דנין ק"ו מהלכה ומיושב קושי' תוס' שם עיי"ש ומה"ט גם בסנהדרין בד"מ בעי רוב מתוך כולם להוציא ממון וכן בד"נ אף דהולכין אה"ר אף ברובא דל"ק מ"מ כתבתי בספרי חא"ח סי' ס"ג אות ד' דזה דוקא היכא שהנדון אינו יכול לומר קים לי בנפשאי שאני מן המיעוט דבכל ג' ראיות המבואר בסנהדרין לא מצי למימר הכי משא"כ היכי שמצי למימר קים לי בנפשאי שאני מן המיעוט עיי"ש שהארכתי א"כ ברוב סנהדרין מחייבין ומיעוט מזכין דמצי הנדון לומר קים לי דהדין כמו המיעוט ול"מ רובא דל"ק ומ"ה בעינן שיהי' רוב מתוך כולם ורוב בב"א משא"כ במת אחד מן התלמידים שאמר זכאי דהוא לזכות מהני רובא דל"ק ומ"ה רואין אותו כאלו עומד במקומו ובזה מיושב אמאי קאמר מת אחד מן המזכין ולא מת א' מן המחייבים דליכא למימר דבמחייבין אמרינן שמא הי'

חי הי' חוזר דהרי התוס' כ' בגיטין כ"ח דלא שכיח שימצא לו זכות אחר שדנו לחובה ולפמ"ש נכון דאם מת אחד מן המחייבין א"א לגמור הדין דל"ה רוב בב"א כמהרי"ט ואדרבה מסוגיא זו קצת ראיה לדבריו (ודע דמ"ש תוס' גיטין הנ"ל דלא שכיח שימצאו לו זכות מוכרח מגמ' ומה"ט אם בא א' והרגו פטור ובש"ס סנהדרין פ"ד נקט ובא א' והכהו וקללו פטור לרבותא דאף בהכהו פטור ובהרגו ודאי פטור ממיתה דזה מילתא דפשיטא וכן הרמב"ם לא כ' והרגו והא דכ' תוס' סנהדרין פ"א דהוי עדות שאי"ל פן יוזמו או יוכחשו העדים הראשונים היינו כשבאמת יוזמו העדים ומ"ה משכחת הזמה אבל אם לא יוזמו עדים הראשונים רק האחרונים באמת אין העדים חייבין מיתה כמ"ש מהרש"א שם וכ"ז פשוט) הארכתי קצת לבאר הענין ומ"מ אין דמיון למ"ש על הלבו"ש בנשתברו ו' עצמות ונתרפאו ונשתברו ו' אחרים דל"ה רובא בב"א כמו בסנהדרין דאיסור אין דומה לסנהדרין כיון דמהני רובא דל"ק ודוק: ד' אות ב' וע' לעיל סי' מ"ו אות ג' וע' בנוב"י תניינא א"ח סי' ס"ו שכ' כן אך לשי' הריטב"א בכתובות ס' דאיכא איסור אמ"ה בבשר אדם שוב אמרינן ט"כ ועי' פמ"ג סי' ק"ג במשבצות סק"ז ועיין בעקרי הד"ט דיני תערובת סי' י"א אות ל"א ועיין בספרי חא"ח בהגהות ומפתחות סי' ל"ד מ"ש על הריטב"א ומעתה מ"ש לעיל דולד טריפה שנטרף ונכשר מותר דאין ללמוד מהטמאים דיוצא מטמא טמא כיון שיש לו היתר ליתא לפמ"ש לעיל מש"ס דחולין ס"ז דיוצא מאמ"ה אסור. אף דאמ"ה שיצא ממנו הי' לו תקנתא בשחיטה ה"ה טריפה שיש לו תקנתא אסור אך לענין החלב דחלב מאמ"ה מותר משום שיש לו תקנתא ה"ה טריפה שנתקן והוכשר גם החלב מותר. אמנם להט"ז שכ' לישב דברי הפוסקים בסי' כ"ד ס"ק י' דס"ל דחלב דעיקור סמנים מותר והרי אין לו תקנתא בשחיטה והוי כמו איסור יוצא וכ' דכונת הגמ' דאמ"ה היא קל מאיסור יוצא דיש לו תקנה בשום פעם. ע"כ. אף החלב מעיקור סימנים מותר משא"כ איסור יוצא אין לו תקנה כלל א"כ ה"ה להיפך טרפה שיש לו תקנה כיון שרוב טריפות אין להם תקנה. אף היכי שיש לו תקנה החלב אסור ואינו דומה לאמ"ה וצדקו דברי הלב"ש מה שהקשיתי עליו מדברי גמ' חולין ס"ט מ"מ הסברא שני' קיימת דחלב טמאה ילפינין מגמל גמל וה"ה חלב טרפה משא"כ היכא שיש לו היתר אינו דומה לגמל גמל ולהך דטמאים ם ע"כ בעניותא נ"ל דלא כלב"ש:

יא ובדברי הריטב"א הנ"ל דבשר אדם אסור משום אבמה"ח צ"ע דכל שאין אתה מצווה על דמו אי אתה מצווה על איבריו, ושמא כונתו לר' יוחנן דיליף בשר מן החי מובשר בשדה טריפה ושם לא איתקש לדם אך לפ"ז קשה להפר"ח סי' י"ג דהטעם דדגים אינו מוזהר על אבמה"ח משום שאינו מוזהר על דמו, א"כ לאסור במה"ח דדגים, אך י"ל

דהריטב"א ס"ל כמ"ש בפר"ת סי' י"ג דרבנן דפליגי אר' אליעזר בחולין ק"ב ס"ל אף דאינו מוזהר על דמו אסור משום אמה"ח ובדגים יש סברא דאינו אסור משום אמה"ח, ועי' פמ"ג סי' י"ג סק"א:

יב והנני חוזר לדינא של הפמ"ג שכ' בסי' ל"ג ובפתיחה לסי' ל"ה ובסי' מ"ח דאם נמצא נקב בושט ועלה בו קרום ל"ה רק ספק טריפה שמא עלה הקרום קודם שניקב עור השני ולפע"ד יש קצת ראי' דלא כדבריו מדמקשה בש"ס דחולין ל"ב אהא דשחט הושט ופסק הגרגרת נבלה ו ורמינהו אלו טריפות בבהמה נקובת הושט ופסיקת הגרגרת ומאי קושיא והרי לעיל דף ט' אמרינן בלא בדק אם שחט הרוב ר' אליעזר בן אנטיגנוס משום ר' אליעזר בר' ינאי אמר טריפה ואסורה באכילה ורב הונא אמר נבלה ומטמאה במשא ואמרינן בגמ' דר"א בן אנטיגנוס ס"ל בחזקת איסור עומדת בחזקת טומאה לא אמרינן א"כ לישני דמתניתן דחשיב נקיבת הושט ופ"ה בטרפה מיירי שעלה קרום על הושט והגרגרת נתרפא במקצת דהוה ספק בושט שמא נתרפא קודם שניקב עור הב' ובגרגרת הספק שמא נתרפא המקצת קודם שנפסק הרוב כנידן הלב"ש, וס"ל למשנה כר"א בן אנטיגנוס דבספק ל"ה רק טריפה דבחזקת איסור אמרינן בחזקת טומאה ל"א ומ"ה חשיב לה בטריפות ובשלמא בל"ז ל"ק דלוקמא בספק נקובת הושט דמלשון נקובת הושט משמע דמיירי בודאי אבל אס"ד דאף ודאי נקובת הושט או פסיקת הגרגרת ברובא ונתרפא במקצת ל"ה רק ספק לישני דמיירי בכה"ג כעין שהקשה בלב"ש אהא דנעקרו צלעות ברובא דלישני דמיירי בכה"ג וע"כ מוכח דל"מ מ נתרפא עור א' רק כיון שרואין שהושט נקוב הוה ודאי נבילה ושפיר מקשה מיהו לתוס' שפי' בסברת ר"א בן אנטיגנוס משום דרוב פעמים שוחט הרוב יש לדחות ראייתינו וגם לשיטת רש"י י"ל כיון דהלכה כרב הונא ולא כר"א בן אנטיגנוס לא רצה הש"ס לאוקמי משנה לבר מהילכתא:

יג ולדינא הי' נראה לפענ"ד דבושט ל"מ עלה קרום, אף קודם שניקב עור הב' דהיכי דבעי עור בעינן שיהי' עור משנולדה חדא דהנה הטו"ז סי' מ"ג כ' להכשיר בעגלים שניכר נקב מתולדה שיש בו קרום בטחול והנקה"כ דחה דבריו דלמא לאח"כ ניקב ועלה בו קרום והנה בתוס' נדה כ"ד ד"ה עד הארכובה מבואר כטו"ז שכ' א"נ כאן מיירי שניכר היטב שלא נברא יותר כגון במקום החסרון יש עור וקרום ואס"ד כהנקה"כ שמא אח"כ עלה הקרום וע"כ שניכר דקרום מתולדה הוא א"כ לפ"ז יש לומר דעור הושט בעי מתולדה וזה היא טעמא דבדק הבית דס"ל דעלה קרום ונסתם דל"מ היא דוקא בושט וריאה וטעמא דידי' דהיכא דבעי עור קרום בעי מתולדה ע"כ יש לחוש לדברי בדק הבית להחמיר. ועיין בפי' המשניות להרמב"ם ר"פ שמנה שרצים וז"ל וכבר נתבאר במלאכת הרפואות כי

העור כשיחבל לא ישיב כמו שהי' לעולם ולפיכך הוא חייב על כל מה שיש לו עור וע' בספרי חא"ח סי' ל"ו אות ח' רשמתי לעיין בבית אפרים סי' כ"א וט"ס וצ"ל בית אפרים או"ח סי' כ"ב ומ"מ מה שכתבתי שם שהחוש מכחיש זאת הנה מתוס' נדה הנ"ל משמע דקרום ניכר שהוא מתולדה ובודאי נאמן הרמב"ם בעדותו באופן דלפ"ז ל"מ בקרום הושט רפואה וכ"ז בקרום הריאה והושט אך בנדון של הלב"ש בנשבר מיעוט צלעות ונתרפאו הנראה שצדקו דבריו:

דברי ידידו:

בשולי המכתב מעודי קשיא לי אהא דתלוי' מבועה טריפה משום תרתי לריעותא ומקורו מהראב"ד הובא בש"ע סי' ל"ו סעיף ב'. וקשי' לי הרי הפמ"ג כ' בסי' ל"ז אות א' ד"ה והנה דרוב בועות עור התחתון ניקב והרשב"א בתה"א כ' בטעמא דסירכה תלוי' כשרה דשמא לא מחמת נקב בא ואת"ל דבא מחמת נקב שמא עור העליון בלבד ניקב. א"כ תלוי' מבועה בלא"ה טרפה כיון דאין כאן רק ספק אחד. דליכא למימר שמא עור העליון ניקב. דא"כ ב' עורות ניקבו. דמהבועה עור תחתון נקב ומהסירכה עור עליון נקב ואין לומר דאין ה"נ מה"ט הו"ל תרתי לריעותא דא"כ אפי' אין התלוי' על הבועה טרפה כדין ב' עורות שנקבו. ומזה נראה לכאורה ראי' דאם עור אחד ניקב ונסתם ואח"כ ניקב עור' הב' כשרה ע"כ אף תלוי' מבועה יש ס"ס שמא הוה הפשטת ליחה ואת"ל עור עליון ניקב שמא הסירכה סתמה קודם שנעשה הבועה וניקב עור התחתון אחר הסתימה. וזה אין לומר דכיון דרק רוב בועות ניקב עור התחתון שפיר יש ס"ס שמא לא ניקב עור התחתון דז"א דהתוס' כתבו בכתובות ט' דהיכי דנגד ספק אחד יש רוב ל"ה ס"ס עיי"ש. מיהו לפמ"ש התש"ש סי' ל"ט ס"ק כ"ג דמה דהב"י כ' להתיר סירכה מינה ובה מטעם ס"ס לרוחא דמילתא כ' כן דבלא"ה מספק יש להכשיר ע"כ גם בתלוי' מבועה אין להטריף דשמא ל"ה רק הפשטת ליחה. ולכן הוצרך הראב"ד לומר מטעם תרתי לריעותא. ואמנם גוף דברי הפמ"ג שכ' דרוב בועות עור התחתון ניקב לא ידענא מנ"ל. דא"כ למ"ד אינקיב קרמא תתאי טריפה קשיא דהטרף בבועה לחודא. ולא משמע כן. ועוד דא"כ בנגלד אף אם אין הגלד על הבועה רק סמוך לבועה ואפי' יש הפרש הו"ל למיטרף כדין ב' עורות שנקבו. וע"כ אין רוב בועות עור התחתון ניקב ע"כ דברי הפמ"ג צ"ע:

סימן סד

ב"ה פרעמישלא יתברך לפ"ק:

להרב הגדול החריף ובקי מוה' נפתלי הירץ נ"י אבד"ק בארדזען: ע"ד השאלה בריאה שהי' נגלד פורתא ובדקו ברוק ולא בצבץ ואח"כ ראו שמרחוק יש שיילעכץ. וקלפו עד

בואם להנגלד ורוב הנגלד הי' תחתיו שלם ויפה אולם לאשר קלף שם במהירות ובחוזק יד נקרע הריאה ובצבץ ואמר השוחט שיוכל להיות שכל הקליפה הי' נלקחת משם בנחת אך מחמת מהירות נקרע והכשיר כת"ה בה"מ וכבוד שבת ושכנגדו חלק עליו:

א) תשובה הנה בנגלד פורתא ויש שם בשר בלוי הנראה דהוי תרתי לריעותא דהרי שי' א"ז הת"ש דבשר בלוי הו' ריעותא ונגלד פורתא ג"כ הוי ריעותא ואף דהטו"ז פוסק דבשר בלוי ל"ה ריעותא מ"מ גם לדידי' בעי שיהי' הבשר תחתיו שלם ויפה. ולכן הבדיקה בבשר בלוי מעכבת, אף בדיעבד. ואם קלף הבשר בלוי ומצא נקב אף שיש לתלות במשמוש ידא דטבחא טריפה. כמו שפסק בפ"ת סי' ל"ט סעיף קנ"ח. אמנם בזה חולק הגאון מהרש"ק זצ"ל בספרו טטו"ד מהד"ת סי' צ"ד וס"ל דאם העביר ידו בכח ויש לתלות במשמוש ידא דטבחא תלינן ובאמת מה שהביא שם ראיה מבועה דתלינן במשמוש ידא דטבחא ל"ד רק לבשר בלוי בלא נגלד פורתא אבל בנגלד פורתא ויש בשר בלוי כיון דהוי תרתי לריעותא לשי' הת"ש אף אם נאמר דבמקום הפ"מ לא נחשב זאת לתרתי לריעותא כשי' הפר"ח והפלתי והלב"ש סי' ל"ח ס"ק ע"א מ"מ עכ"פ צריך בדיקה והיכי שנקרע אין לתלות במשמוש ידא דטבחא דעכ"פ לא בדקהו כדת באופן דלפ"ז בבשר בלוי ונגלד פורתא ונקרע יש להטריף מ"מ בנד"ד שלא הי' בשר בלוי רק קליפה וזה קל מבשר בלוי ויש מקום לומר דאפי' לא קלפוהו מותר כעין שכ' בראש אפרים סי' ל"ו סעיף י' בנגלד מקצת מקרום העליון ויש שם סירכא למטה מחציין דא"צ להסיר הסירכא רק יבדוק בפושרין ואם נקרעה בריאה שא"א לבדוק עוד כשר. הן אמת שיש לומר דאותו קרום יש לו דין סירכא תלוי' ובסירכא תלוי' על נגלד פורתה כתב בספר מטה יוסף ובראש אפרים סי' ל"ו סעיף י"ב להטריף באינה עוברת ע"י מיעוך ומשמע שם קצת דבנקרע העור טריפה. מ"מ ל"ד העור הפירש והנקלף לסירכא תלוי' דבסרכא תלוי' חיישי' שמא ניקב עור התחתון. עיין בראש אפרים סי' ל"ו ס"ק כ"ב ובעור הזה אין חשש לנקיבת קרום התחתון דהריאה יש לה כמה קרומים ויכול להיות שהיא קרום ג' ע"כ אין לצרף ריעותא דנגלד פורתה לשוי' תרתי לריעותא ודוקא בבועה על נגלד חיישינן לנקיבת קרום התחתון וכיון שעליון נגלד ויש ריעותא בב' הקרומים משא"כ בזה דשכיח דרוב פעמים קולפין אותו ונמצא שלם תחתי' אף אם נאמר דהוי ריעותא אין שני הריעותות רק בעור העליון ולא מיקרי תרתי לריעותא וכן היא מסקנת תשו' בית אפרים סי' ט"ו עיי"ש ע"כ הדין לדעתי בזה דאם לא הי' אפשר לקלוף כלל ורק כשקולפין בחוזק נקרע הריאה יש לצדד להחמיר דשמא מ"ה א"א לקלוף דנדבק העור הזה בקרום התחתון ומה שלא יכול לקולפו עדות שיש ריעותא בקרום התחתון משא"כ בנ"ד שהשוחט אמר שהי' יכול

לקלוף בנחת אך מחמת שאץ לדרכו העביר ידו בחוזק ונקרע הריאה ובתחילה בדק הנגלד ברוק ולא בצבץ ויפה הורה להכשיר בהפסמ"ר לכבוד שבת והעיקר לדינא בדינים אלו וביחוד בנגלד ויש שם קליפה דקה ונקרע העיקר הדבר תלוי בראיית השו"ב. אם נמצא על הנגלד כמין שריטות לבינות שנראה הנגלד שלטה בקרום התחתון אז טריפה ואם לא נמצא שריטות לבינות והעור הנקלף לא נסרכה בקרום התחתון ויש לתלות שהי' הולך כולה מעל הריאה בלא בצבץ רק שהטבח העביר ידו בכח יש להקל בהפסמ"ר וכש"כ אם לא ראה הנגלד רק לאחר הסרת הקרום ונמצא נגלד פורתה דהוה ג' ספיקות שמא מחמת הקליפה נעשה הנגלד ושמא נגלד פורתה ל"ה ריעותא ושמא בשר בלוי ל"ה ריעותא א דיש להקל בהפסמ"ר:

ב והנה אין בהמ"ד בלא חידוש הנה מה שהפוסקים מחזיקים נגלד פורתא או ניקב עור העליון לריעותא מטעם דשמואל, מטריף בניקב עור העליון כמבואר בתשו' גבעת שאול סי' מ"א וכ"כ במשבצות סי' ט"ל או"ח י"ח הנה בתשובה אחת הקשיתי קוש' גדולה להך לישנא קמא דף מ"ו דאמרי לה קרמא עילאי. וס"ל תתאה נמי טריפה א"כ איך אמר שמואל בדף נ"ז בנשבר הגף תיבדוק. ומה מהני בדיקה דמשמע בדיקת נפיחה ושמא עילאה אינקב תתאה לא אינקב ומ"מ טריפה ובשלמא לשיטת התוס' דרב:

ושמואל פליגי ולא מכרעה מי ס"ל טריפה ומי ס"ל כשר. יש לומר דרב ס"ל טרפה ושמואל ס"ל כשר (ועיין בקונטרס הראיות בראש אפרים סי' ל"ו אות כ') ומ"ה ס"ל לרב דנשבר הגף ל"מ בדיקה דלמא עילאי אינקב ושמואל ס"ל כשר. ולכן קאמר תיבדוק הגם דמשמע ממפורשים להיפך דשמואל ס"ל קרמי עילאי מ"מ ראי' הנ"ל כראי מוצק דשמואל ס' כש. אבל למהר"ם מלובלין בתוס' דלשנא קמא קאי אליבא דכ"ע ע וס"ל לתרוייהו לרב ושמואל קרמי עילאי קשה איך אמר שמואל תיבדוק ודוחק לומר דכונה תיבדוק לראות הריאה אם יש נקב דלשון בדיקה משמע בדיקת נפיחה כפירש"י ומזה נראה בעליל דלישנא בתרא עיקר וללשנא קמא לא אמר שמואל תיבדוק. וכיון שיש הוכחה מגמ' דלשנא בתרא עיקר ע"כ אין לצרף ריעותא דנגלד לתרתי דריעותא. והגם דאין להקל נגד הרבה פוסקים. מ"מ יש לצרף לסניף בנ"ד להקל ולומר דל"ה תרתי לריעותא. ובאמת הי' מקום לומר לפרש דברי הגמרא דף מ"ו להיפך דמ"ד קרמי עילאי היינו עם תתאה ומ"ד לתתאה היינו תתאה לבד. ולפ"ז ליכא למ"ד בעילאי לבד טרפה. וכבר הקשה כן בטוב טעם תנינא סי' צ"א אך לדעתי ל"ק מידי דהרי גבי מוח פליגא בזה ושם מבואר דמ"ד עילאי עילאי דוקא ומ"ד תתאה היינו עם העליון ומסתמא גם בריאה הוה הכי ושוב מצאתי במעדני יו"ט שתי' כן:

ג ודרך אגב נ"ל להוכיח דבקרום של מוח בעינן דוקא ניקב ב' קרומים ובקרום אחד ל"ה ספיקא דאורייתא וק"ל על שיטת בה"ג דס"ל בקרום של מוח טריפה בעילאי או תתאה לחוד וכתב בפמ"ג ר"ס ל"א דס"ל לבה"ג כיון דאיכא ב' לישנא לחד קרמא עילאה טריפה ולחד קרמא תתאה הו"ל ספיקא דאורייתא דא"כ לדבריו קשי' קו' התוס' חולין דף י"א ע"ב על ר"ע איך קאמר במכות שלא הי' נהרג אדם מעולם שמא טריפה הרג. הרי הוה ל"א כקו' התוס' וגם איך מוקי ר"ע לקרא דאם בכלי אבן או בכלי ברזל הכהו ותירץ התוס' דמשכחת לה שהי' קרום של מוח מגולה ובא זה ונקבו עדיין קשה דנהי שהעליון הי' מגולה שמא הי' התחתון נקב והי' טריפה וזה דבר שא"א לראות אם הי' התחתון שלם דהעליון מפסיק. וע"כ ליכא למ"ד קרמא תתאה. ורק עם עילאי וכשראו עליון שלם ודאי שלא הי' טריפה מחמת אותו מקום וקשה על בה"ג. ואין לדחות די"ל דהעליון ניטל ובדק לתחתון אחר מיתת הנרצח והי' שלם דבשלמא אי הוה ודאי טריפה בניקב עור העליון י"ל מה"ט הורגין הרוצח שעשהו טריפה אבל אם ל"ה רק ספק טריפה אין להרוג הרוצח. וכן אין לומר דמתחילה הי' קרום העליון ניקב ובדקו קרום התחתון והי' שלם והרוצח ניקב לתחתון דכיון דהוה ספק טריפה בניקב העליון אין להרוג הרוצח שמא הנרצח כבר טרפה הוא וע"כ מוכרח דל"ה ספק רק או ודאי טריפה או כשר ובזה מיושב מה שאנן מכשירין בהפסמ"ר ואין חוששין לשיטת בה"ג ושמא ס"ל לבה"ג לחלק בין אדם לבהמה בקרמי תתאה ובאדם אינו טרפה כמו שחלקו התוס' בריש אלו טריפות ד"ה ואמר ר"י עיי"ש לענין קרמי עילאי כן ס"ל לבה"ג בדין קרמי תתאה ובאדם בעי דוקא ב' הקרומים ודוק: ד ועד"ד השאלה בסרכא כסדרן בין אונא לאומא עם חלון יוצאת מבועה הנה הראש אפרים דיני תרתי לריעותא אות ו' וס"ק יוד דעתו להתיר בהפס"מ וצורך גדול והגם כי שם כתב בין אונא לאומא או בין אונא לאונא ויש שם חלון ומשמע אבל בין אונא לאומא ויש שם חלון יוצאת מתוך הבועה טריפה מ"מ לפי הטעמים שכ' דחלון אינה ריעותא להתנגד למיעוך מה"ט ט מהני מיעוך אף בין אונא לאומא בחלון לצ"ג וכ"כ בעצי לבונה. אך לפמ"ש בראש אפרים דבמקום שנהגו להחמיר אין לסתור מנהגם בדין זה כבר נהגו להחמיר וחלילה להקל במיעוך אף בהפס"מ וצורך גדול:
והנני ידידו:

סימן סה

ב"ה ברעזאן לכבוד ידידי כנפשי הרב הגדול החריף ובקי בכל חדרי תורה גאון יעקב המפורסם מוה' יונה אשכנזי אבד"ק סנאטיען (זצלה"ה): ע"ד השאלה בהעצמות קטנות המונחים ממש על הריאה המובאין בש"ך יו"ד סי' ל"ב ס"ק ט' שנשברו סמוך לחבורן

בגוף עד שמקצת מאסיתא נשבר וכ"ת הביא דברי הפר"ח סי' נ"ג שכתב להקל בהפ"מ בנשמט הגף כפירש מהרי"ח שהובא בש"ך דנשמט הגף היינו אותן העצמות וא"כ לפ"ז טריפה אם נשברו אותן העצמות והכנה"ג הובא דבריו בספר בית לחם יהודה. ובספר זכור לאברהם הכשיר באותן העצמות:

א תשובה מה שכתב הפר"ח סי' נ"ג להקל בהפסד מרובה בנשבר או נשמט הגף כדברי מהרי"ח דבריו צ"ע דהרי מטור ומהר"ן ומת"ה שהובא בב"י משמע דגף היינו עצם השלישי המחובר לגוף ואותן העצמות ל"ה עצם השלישי וע"כ לא פירשו כפירש מהרי"ח איך היקל כשיטה אחת מה שרוב הפוסקים לא ס"ל הכי ועוד דגף העוף דומיא דיד הבהמה הוא בגמרא וקמ"ל דבבהמה כשירה ובעוף טריפה ואם הכונה על אותן העצמות לא אדע אם גם בבהמה נמצאים עצמות כאלו. ואולי לפירש מהרי"ח מיושב קו' המרדכי אשמוטת גף דלא חשב לוי ליתר עליהן עוף דהרי בבהמה כשירה ואם קאי על אותן העצמות ל"ק דאין בבהמה אותן העצמות כמ"ש בכוליא דבעוף כשירה אף דכל מה שמנו בבהמה כנגדו בעוף משום דאין כוליא של עוף דומה לשל בהמה. ואמנם בכל הראשונים ל"מ כפירש זה דגם מרש"י שפי' גף פרק עליון המחובר בגבה ל"מ דקאי על אותן העצמות. ודברי הפר"ח צ"ע וחלילה להקל אף בה"מ וגם מענין השדרה בסי' ל"ב כיון דבהפ"מ פסקינן דרק נגד מקום חבורן בגוף טריפה משמע דל"פ כמהרי"ח ואיך נסמוך להקל על שיטה זו אמנם בנשברו אותן עצמות לכאורה יש סברא להחמיר כיון שהם מונחים ממש על הריאה יש לחוש שמא ניקבה הריאה. דהט"ז כתב סי' נ"ג ס"ק ב' דבנשבר הצלע בעוף אין לחוש לנקיבת הריאה דדוקא בגף כיון שהעוף מנדנד הנה והנה אפשר שע"י כך נכנס לפנים משא"כ בצלע שהוא מונח במקום אחד. א"כ בעצמות אלו שהם מחוברים בגף ובודאי כשהגף מבחוץ מתנודד גם המה מתנודדים ויש לחוש כשנשבר שמא ניקבה הריאה מיהו למ"ש הט"ז בשם הר"ן שם הנראה מדבריו דדוקא בשבירה שהוא מבחוץ או קוץ שבא מבחוץ חיישינן משא"כ בצלעות שהן מבפנים אין לחוש לנקבה הריאה. אבל מדהביא הט"ז דברי רש"ל לדבריו נראה כונתו כמו דבקוץ הואיל שבא מבחוץ חיישינן הואיל ונכנס בכח כן היכא שהאבר מתנודד הוי כמו שבא בכח. ולפ"ז בנ"ד טריפה אף שהוא מבפנים הואיל ומתנדנד וכדכתיבנא ועיין פמ"ג ריש סימן נ"ד מה שהקשה על הר"ן ממחט בבשר הכבד. ולמה שכתבתי דהיכא שמתנדנד הוי כמו נכנס בכח גם בשר הכבד מתנדנד קצת. מיהו זה אינו ברור דאותן עצמות מתנדנדים דיש לומר כיון שהם דבוקים תחת העור על הצלעות הם עומדים במקומם:

ב' והנה אם נאמר כשיטת מהרי"ח דעצמות אלו הוי הגף ונאמר דנשבר טריפה יש לכאורה לאסור אף אם יש ספק אם קודם שחיטה או אחר שחיטה נשברו דעל הס"ס המבואר ברמ"א שמא לאחר שחיטה ואת"ל קודם שחיטה שמא לא מנקבה הריאה הקשה הש"ך סי' ק"י אות ט"ו דל"ה ס"ס המתהפך גם קשה דאין נ"מ בין הספיקות דאם אתה דן שמא קודם שחיטה על כרחך ג"כ אתה מסופק שמא נקבה הריאה והיטב אשר דיבר בזה בישי"ע סי' נ"ג דמתחילה אתה צריך לדון אם האבר גופה מותר. ואח"כ אתה דן על הריאה. ומ"ה אתה מתחיל הספק שמא אחר שחיטה ואף האבר מותר. ואת"ל קודם שחיטה ואבר אסור כדין אבר מדולדל שמא לא נקבה הריאה והעוף מותר עכ"פ. ונמצא דיש נ"מ בין הספיקות וגם ל"ב מתהפך מה"ט וקצת יש להעמיס דבר זה בש"ך סי' ק"י ומעתה כ"ז בגף שהוא מבחוץ. משא"כ באותן עצמות שהם מונחים תחת העור. ובודאי אף שנשברו לא יצאו חוץ לעור ומותרים עיין לבושי שרד ה' טריפות העצמות סי' י"ד דאף בנשבר הצלע נמי אסור משום אבר המדולדל מ"מ הכא שלא יצא לחוץ בודאי מותר. ובגף אסור דשכיח שיוצא לחוץ משא"כ באותן העצמות. וכיון שאין נ"מ בין הספיקות דאף אם קודם שחיטה מותר אותו עצם קטן אם רואין שהעור שלם מבחוץ ל"ה ס"ס המתהפך (והן אמת דלדעתי ה' נראה כונת הראב"ד שהובא בב"י סי' נ"ה ובלבושי שרד שם לחלק בין יד וגף ובין עצמות שהם בחלל הגוף כגון צלעות דבנשבר הצלע אף אם יצא פעם אחת לחוץ מ"מ כיון שהוא מונח תמיד בפנים הדרה ברי' ובזה ניחא מה שלא מצינו בש"ע ובש"ס פוסק לאסור בנשבר צלע משום אבר ובשר המדולדלים מיהו דעת לב"ש רחבה מדעתינו. מיהו באמת אף באותן עצמות בספק אם נעשה קודם שחיטה או לאחר שחיטה מותרות כפשטא דלישנא דהש"ך סי' ק"י ס"ק ט"ו דכיון דהספק הוא מכח האבר אתה צריך להתחיל מהאבר שמא נשבר לאחר שחיטה:

ג' אמנם לדינא נ"ל, אף שנודע שנשבר מחיים אין להחמיר באותן עצמות רק אם יש עוקץ ומצאתי שהגאון מהרש"ק בטוב טעם תנינא סי' קפ"ז התיר לגמרי באותן עצמות. ושורש סברתו הואיל ואינם מתנדנדים. עיי"ש וכיון דכל הני גדולים מכשירים ועיקר דין נשבר הגף המחבר מכשיר א"כ אין לגבב חומרא חומרא. ואין להטריף רק אם יש עוקץ דאז אף בנשבר הצלע טריפה ע"כ גם באותן עצמות טריפה. וגם ביש עוקץ אם הבשר שתחתיו שלם דבכה"ג הקיל הלבושי שרד בצלע גם באותן העצמות אם הצלע שתחתי' הבשר שלם ויפה. המקיל בהפסד מרובה לצורך שבת אין מזחיחין אותו. אך בשאלה דידי' שמקצת מאסיסי' נשבר דהוי כנשמט יש לחוש לשיטת מהרי"ח ע"כ אם

יש עוקץ טריפה ואם אין עוקץ יש להכשיר בהפסד מרובה וצורך גדול כן נלענ"ד כיון דרוב פוסקים לא ס"ל כותי' דשיטת מהרי"ח:

ד' ודרך אגב הנני אומר דמה דפליגא בגמרא שמוטת ירך בעוף ורב הונא אמר רב אמר כשרה נ"ל זה דוקא בלא נשבר הגף אבל בנשבר הגף וגם נשמט הירך ודאי טריפה דהר"ן כתב דבבהמה כ"ע מודה ורק בעוף פליגא משום דבבהמה עיקר סמיכתה על רגלי' ומ"ה נשמט הירך טריפה אבל עוף שיש לו כנפים איכא למימר כשירה עיי"ש ולפ"ז אם נשבר גפי' וגם נשמט ירכה לכ"ע טריפה. ובהכי מיושב קו' התוס' דף נ"ז ד"ה למה לי' שהקשו למ"ד שמוטת ירך בעוף כשרה והרי מה שמנו חכמים בבהמה כנגדה בעוף. ומ"ה כתבו ושמא לא ידע השתא ברייתא דלוי. אבל להנ"ל ניחא. דגם בעוף אם נשמטה ירכה וגם גפה טריפה וכנגדן בבהמה רגלי' לבד. דהגף והירך הכל כנגד רגלי' דבבהמה כנ"ל, ועדיין צ"ע ודוק. ועיין בכ"מ שכתב כעין זה דלא יחשוב יתר עליהן עוף נפלה לאור משום דגם בבהמה היה מטרפה רק משום שיש לה הגנה לא מיטרפה עיי"ש. ובדגול מרבבה סי' ל"ב כ' דבספק נשברה השדרה אם הלכה יש לסמוך על הבדיקה אף לדידן אך בעוף ל"מ הילוך דבעוף כלה כח החוט. אצל הגפים והרגלים רחוקים ואין פסיקת החוט מעכב ההילוך. עיי"ש ולפענ"ד נראה כיון שכ' הר"ן דעוף שיש לו כנפים ל"ה עיקר סמיכתה על הרגלים רק בצירוף כנפים, א"כ בנשבר החוט אצל אגפים אין יכולה להלוך יפה ע"כ מהני הילוך יפה אף בעוף:

ה והנה בהא דאמר רב דף נ"ו שמוטת גף בעוף טריפה ושמואל אמר תיבדק ולא נודע באיזו סברה פליגי י"ל נהי דבבהמה לא מטרפה רק בנקבו ב' קרומים., מ"מ בעוף מיטרפה בקרום אחד ומ"ה לא מהני לרב בדיקה דהא דלא מפקה זיקא שלא ניקב רק קרום אחד ומ"מ טריפה והרי לשיטת התויו"ט במשנה דאלו טריפות בעוף מיטרף עוף בנקיבת קרום עליון במוח אף דבבהמה לא מיטרפה עיי"ש ובריאה יסבור רב הכי ושמואל סובר דגם בעוף בעי שני קרומים עוד יש לפרש לפי מה דמשמע מתוס' דף מ"ו ד"ה ואמרו לה קרמא תתאה דרב ושמואל פליגא בזה וס"ל:

לרב קרמא עילאי טריפה ושמואל ס"ל בעי שני קרומים עיין מהר"ם מלובלין שם ולפ"ז רב בשיטתיה דקרמא עילאה טריפה ומ"ה ל"מ לדידי' בדיקה דלמא עילאי מינקב ומ"מ לא מפקה זיקא ושמואל ס"ל בעי' שני קרומים מ"ה תיבדק ולפ"ז צ"ע בדברי יש"ש ובעל העיטור וגדולי הקדמונים שכתבו דאם גרסינן וכן אמר ר' יוחנן תיבדק הלכה כשמואל ור"י ולפוסקים דל"ג ר"י הלכה כרב ולפי הנ"ל ודאי רב כשטתיה דקרמא עילאי טריפה ומ"ה ל"מ בדיקה משא"כ לדידן דמהני בדיקה דאנן פסקינן דבעי נקיבת שני קרומים

וצ"ע ועיין בפרי מגדים סי' ט"ל אות ח"י שכתב דרב ושמואל ס"ל קרמא עילאי וכבר הקשה עליו בראש אפרים בקונטרס הראיות אות ך' דהרי לואמרו לה רב ושמואל פליגא בזה לשיטת התוס'. הן אמת דקשה לי ללישנא קמא דגמרא דרב ושמואל ס"ל קרמא עילאי ואיך אמר שמואל תיבדק שמא עילאי אינקב ותתאי לא מינקב וטריפה ומ"מ לא מפקה זיקא (וע' סימן ס"ד) ועיין לקמן. והנה כ"ז לשיטת התוס' דף מ"ו אבל במעדני יו"ט כתב שלא כתוי אלא ללישנא דאמרי לה קרמא. תתאה היינו בין רב ושמואל בעי שני קרומים ולשיטה זו דברינו לעיל קיימים דרב מחלק בין עוף לבהמה דבעוף שקרמו רך חייש אף לנקיבת קרום אחד דסופו לינקב גם השני ומ"ה לס"ל תיבדק ושמואל ס"ל בעי שני קרומים ולפ"ז יחלקו עוד בדין אחד דלרב ל"מ בשבירת גף שבר על שבר יחדיו ידבקו אף לשיטת הר"ש מאיברא דטעמא דהר"ש דאם היה מינקב הריאה איך אפשר שיעלה ארוכה לעצם וכ"ז אם ניקבו שני קרומים משא"כ אם לא ניקב רק קרום אחד ולע"ע לא מפקה זיקה רק דטריפה ע"ש סופו כיון דעתה הוא בריא מעלה ארוכה לעצם משא"כ לשמואל דבעי שני קרומים אס"ד דהעצם מנקב הריאה ומפקה זיקא ואינו יכול לחיות עתה איך יעלה ארוכה ובזה מיושב מה שהקשה בכנה"ג הובא בפמ"ג ס"ק על הישו"ש שמפלפל אי הלכה כרב אי כשמואל ומה נ"מ והלא בלא"ה אין אנו בקיאין בבדיקה ולפמ"ש מיושב דנ"מ בנשבר הגף דסומכין בהפ"מ על הר"ש מאיברא וכ"ז אי הלכה כשמואל אבל אי הלכה כרב דל"מ בדיקה על כרחך הטעם אף דלא מפקה זיקא בעור אחד טריפה דסופו לינקב גם העור השני וכיון דעתה לא מפקה זיקא אין הריפוי מעצם ראי' וטריפה אף להר"ש מאיברא: ו' אמנם לישב הקושיא לל"ק דס"ל לשמואל קרמא עלאי טריפה איך אמר תיבדוק והכונה אי מפקה זיקא ומה מהני הנפיחה שמא עילאה אינקב י"ל הכונה תבדק בדיקת משמוש לראות ולעיין בריאה אם הוא שלימה ק וכמו דמצינו כמה פעמים לשון בדיקה על ראי' והרי לשיטת הרמב"ם כל ריאה אינה צריכה נפיחה רק היכא דאיכא ריעותא ומ"מ קרי לה בדיקה וגם בהך דנפלה צריכה בדיקה הכונה לראות כל האיברים אם לא נתרסקו (ובירושלמי ביצה באמת אמרו זאת אומר' ראית ריאה מדבריהם ולא קרי לה בדיקה משמע קצת כדעת הרמב"ם) ומ"ש המרדכי בדיקת נפיחה כ"כ לדידן אבל שמואל מפרש לשון בדיקה לראות בעין אם לא ניקב ולק"מ:

ז והנה בענין בועה בעוף יש לעיין ע' בחינוך בית יהודה משמע דהשאלה הי' היכא שהבועה ניכרת מעבר לעבר. דז"ל בהשאלה. סי' ל' אודות שנמצאו בועות בריאה של אווזות והם בודאי נראים מעבר לעבר. ובזה הורה לאיסור. אבל בועה יחידית או אף

כמה בועות רק דלא כתרתי סמיכי ולא בשפולי ולא נראים מעבר לעבר לא משמע לאסור מדברי חנוך בית יהודה. והגאון מהרש"ק זצ"ל בספרו טטו"ד סי' ס"ז ובק"א סי' כ"א מורה להחמיר. וטעמן מבואר דחשש לשיטת הרי"ף דמים עכורים טריפה ובאמת אנן לא פסקינן כרי"ף בזה. מ"ש דאולי שלטה הבועה. עד הסמפון והביא דעת הרמב"ם דבועה יחידית צריכה בדיקה בסמפון כבר כ' דלא קיי"ל כהרמב"ם. רק שכתב דשמא בעוף לכ"ע חיישינן. וצ"ע דא"כ למה אמרו בגמרא יתר עליהן עוף נשבר העצם ולא ניקב הקרום ולמה לא מנה דבועה בעוף טריפה ובבהמה כשירה. וכמו דאמרינן מוגלה כשר בריאה ופסול בכוליא. כמו כן יחשב מוגלה כשר בבהמה וטריפה בעוף אמנם לפמ"ש לעיל די"ל דרב ס"ל בעוף מיטרף בקרום אחד יש לחוש לכל הבועות בעוף לפמ"ש במשבצות זהב סי' ל"ז ס"ק א' דרוב בועות עור התחתון ניקב וכיון דבעוף מיטרף בקרום אחד כן בועה בעוף טריפה דניקב קרום אחד. והא דלא מנו להו ביתר עליהן עוף. י"ל דכיון דלחד לישנא ניקב עור אחד טריפה אף בבהמה. ולדידי' כל הבועות טריפה בבהמה בפלוגתא לא קמיירי כמ"ש התוס' דף נ"ד ואולי הי' בזה פלוגתא קדומה מיהו ז"א דאף לרב דוקא קרמא עילאי טריפה ולא תתאה. וגם לדידי' כשר בועה דניקב העור התחתון. כדמוכח מש"ס דשמואל אמר דעלתה צמחין כשר. והרי לחד לישנא גם שמואל ס"ל עילאי טריפה. ומ"מ העלתה צמחין כשר מטעמא דבתתאי לבד ודאי כשר. וה"ה לרב וע' בגבעת שאול סי' מ"א. אך י"ל כמו שכתבו התוס' דף ע"ו ע"ב לענין צומת הגידין דאי איפסק חד טריפה בעוף. ול"ח ביתר עליהן עוף משום דאי איפסק חד סוף שנפסק כולן כן י"ל בעוף דאי ניקב חד קרום סוף שניקב השני. ומ"ה ל"ח ביתר עליהן עוף. ומה"ט לא חשוב בועה דניקב קרום אחד סוף שניקב השני. והשני קרומים גם בעוף טריפה. וכיוצא בזה כ' בהגהות מרדכי ר"פ אלו טריפות:

ח' אמנם גוף דברי הפרמ"ג הנ"ל תמוהים ולא משמע כן בפוסקים. והרי הפוסקים כתבו טעמא דבועה על נולד טריפה מטעם תרתי לריעותא ולא כתבו משום דבבועה ודאי ניקב קרום התחתון (ע"ל ס"ס ס"ג) וממקום שהביא הפ"מ משם מוכח הסתיר' מיהו י"ל דהפמ"ג מפרש ד' הש"ע בנמצא בועה על מקום שנקלף העור התחתון יש להטריף דהוי כקרום שעלה מחמת מכה. היינו דבבועה ניקב העור התחתון ועיין בראש אפרים בקונטרס הראיות אות כ' הנ"ל. אמנם אם נאמר דה"ט דיש להטריף בועה בעוף משום דחיישינן לבועה בשפולי נמי מיושב מה דל"ח ליתר עליהן עוף דבועה בשפולי בלא"ה אין לו שורש בגמרא אך חומרת הגאונים אמנם לדינא נ"ל באותן בועות אם נמצאו כמה בועות ודאי יש להטריף ואם נמצא בועה יחידית ואין ניכרת מעבר לעבר ולא בשפולי

אולי יש להקל בהפ"מ דאין להוסיף על הטריפות כיון דלא מצינו בפוסקים דבעוף קרום אחד טריפה. ע"כ אין לחלק ולפ"ז גם בנגלד פורתא בעוף כשר אם רואה שהקרום שני קיים אך צ"ע אם בקיאין בעוף לראות שהקרום שני קיים. ע"כ נראה להחמיר בנגלד פורתא בעוף: ושוב מצאתי בקנאת סופרים בהשמטות בסוף הספר סי' כ"א הקשה אחד להגאון מהרש"ק מהך דכל שמנו חכמים בבהמה כנגדו בעוף. ושם מביא דברי הגהות מרדכי פ"ג דחולין שהובא בראש אפרים רישׁ ס' ל"ט דמשמע מדבריו דוקא בועה בשפולי טריפה בעוף ועי"ש דבעוף גדול שקורין הונדיק גם מהרש"ק מודה עיי"ש. ע"כ לדעתי המיקל בהפסד מרובה לצורך שבת בבועה יחידית אם אינה מעבר לעבר ולא בשפולי לא הפסיד והעיקר תלוי בראיית עיני המורה דכמה פעמים ל"ה, רק מורנא או טינרא. ובזה יש להכשיר בפשיטות: בשולי המכתב הנה הא דמהני בנשבר הגף אצבע אגודל יש לעיין למ"ש תוס' נדה נ"ה דעצם אחר שחסר גדל קצת ומ"ה מיקרי גזעו מחליף א"כ ניחוש שמא גדל אחר שנשבר ומתחלה לא הי' אגודל מיהו יש לומר אס"ד דנקב הריאה לא הי' העצם גדל אח"כ דאחר שנטרפה אינה משבחת וע' פמ"ג סוף סי' נ"ו ד"ה מעשה בא לידי. ואולי גם הוא כיון לזה:

הג"ה כעת בסדרי ספרי להדפסה ראיתי בספר מנחת משה הנדפס מחדש ונשלח לי מהמחבר שמפלפל בדין זה של בועות בעופות וראיתי שהקשה על הגאון מהרש"ק שמטריף בועה בעוף לחוש לדעת הרי"ף דא"כ מה הוצרך בדף מ"ח לשנויי דהא דאמר רב מתנא מליא מוגלא טריפה מים זכים כשרה בכוליא איתמר ולא משני דמיירי בעוף: אמנם לפמש"ל דהטעם שיש לטרוף בעוף די"ל דבעוף אף עור אחד טרפה ובועה מליא מוגלא רוב פעמים עור התחתון ניקב. וכתבתי לעיל דרב אסר נשמט הגף שמא ניקבה הריאה משום דס"ל בקרום אחד טרפה ושמואל ס"ל תיבדק משום דס"ל ב' קרומים דוקא טרפה א"כ בדף, מ"ח דשמואל משני ההוא בכוליא איתמר ל"ה מצי לשנויי ההיא בעוף דלדידי' באמת גם בעוף כשר אבל לדידן דפסקינין כרב י"ל דבעוף טריפה בועה יחידית כדכתיבנא. מ"מ כיון דבהגהות מרדכי פ"ג דחולין מבואר להדי' דדוקא בשפולי טרפה בועה בעוף אין לנו להוסיף חומרא. אך מה שרצה לומר בספר הנ"ל בשם גדול אחד דבעוף בועה בשפולי כשר לטעם שכ' מהרי"ט סי' י"א דטעם בועה בשפולי טריפה משום שהמוגלא מכביד ויקרע הריאה וזה דוקא בבהמה שתולה הריאה למטה משא"כ בעוף שנחבא בין הצלעות ולא יכביד המוגלא. זה ליתא דדוקא לשיטת הפוסקים דס"ל דלא מקרי שיפול רק בתחתית האונות או האומות יש לומר דבעוף מהני מה שהריאה נחבאת ולא תלוי' למטה אבל למה שאנו נוהגין דשיפול הריאה היא בכל מקום אפי'

למעלה במקום שהריאה דבוקה לשדרה מקרי שיפול ושם ל"ש לומר משום שהריאה תלוי' למטה. ומ"מ טריפה ה"ה בעוף יש להטריף אף שהוא נחבאת בין הצלעות וז"פ על כן חלילה להקל בעוף בועה בשפולי:

והנה קרה לפני כמה פעמים באווזות בימי הקיץ שהריאה קצת ירוק געל אך נראה שהיא מחמת מוגלא וקולפין הקרום דק והולכת המראה מהקרום על כן מכשירין הגם שיש לעיין אי יש לסמוך על זה בעופות שהקרום דק מאוד מ"מ כיון שנראה שהמראה בא מחמת מוגלא ולפרקים הדבר שכיח הרבה ויש הפסד גדול מורין להקל בבקיאות שוחטים מובהקים שאומרים שבא מחמת מוגלה אמנם אם לקחו וקלפו העור ולא נמצא שם מוגלה או דבר אחר לתלות בו המראה אעפ"י שהלך המראה מהעור יש להטריף דאף בבהמה זקני הת"ש אוסר והלב"ש אינו אומר לא איסור ולא היתר רק הראש אפרים מתיר בהפס"מ ובעוף חמיר יותר כיון שהעור דק מאוד וקשה לסמוך על הבדיקה כנלע"ד:

ודרך אגב ראיתי בספר ענתת משה הנ"ל סי' י' עד י"ג שמפלפל בדין אם דבר אחד מותר בדיעבד ויש בו עוד איסור אחר שמותר בדיעבד אם אסור בדיעבד דהוה תרתי לריעותא ומייתי דברי רדב"ז ח"ב סי' תרפ"ט שכ' בנמלח כבד עם בני מעיים הואיל דכבד שנמלח עם בשר אין מותר רק בדיעבד ובני מעיים שנמלחו עם בשר אין מותר רק בדיעבד ע"כ בנמלח כבד עם ב"מ יש לצדד להחמיר. עוד מייתי דברי הלח"מ פ"ד מה' יבום ה' י"ז שכ' דתרי פסולי בחליצה וכל אחד אין מותר רק בדיעבד החליצה פסולה בדיעבד. ומקצת גדולים הביאו ראיות להיפך. ולפענ"ד ראי' ממשנה דפסחים ס"ג דר"ש ס"ל בשאר זבחים ששחטו במועד שלא לשמו חייב משום דכשר והוה שחיטה ראוי' וקשה דהרי תוס' הקשו בשוחט על חמץ יהי' הקרבן פסול. ותירצו דבקדשים בעי שנה עלי' לעכב. ע"כ כשר בדיעבד והא דשחט שלא לשמה נמי אינו כשר רק בדיעבד כדאמרינן בריש זבחים. א"כ אס"ד דתרתי דיעבד אסור אף בדיעבד בשוחט על חמץ שלא לשמה ליפסל הקרבן והוה שחיטה שא"ר ואמאי חייב. וע"כ מוכח דתרתי דיעבד נמי מותר בדיעבד ואמנם י"ל דמדאורייתא ודאי מותר תרתי דיעבד רק דמדרבנן אסור ומבואר בב"ק דף ע"א ובכתובות דאיסור דרבנן מיקרי שחיטה ראוי' עיי"ש גבי מעשה שבת. אך השימ"ק בכתובות הקשה כיון דמדרבנן ל"ה שחיטה הראוי' יפטור ותירצו המפורשים דכיון דאיסור דרבנן יכול להאכיל לקטן להרשב"א מיקרי שחיטה ראוי' עיין לעיל סי' י"ז אות ב' וזה ל"ש בקדשים פסולים מדרבנן דאסור בהנאה. אך יש לדחות די"ל דבקדשים גם רבנן לא אסרו בתרתי דיעבד משא"כ בחולין. ולפי המבואר ריש נדה דר"ש לא ס"ל תרתי לריעותא י"ל דאין ראי' מר"ש לדידן ודוק אמנם הרבה ראיות יתנו עידיהן דתרתי דיעבד מותר ולא קים לן

תרתי לריעותא רק בריאה או באיתחזק איסורא כהך דריש נדה, וע' טו"ז סי' צ"א לענין תרי הפס"ט ומ"ש הפוסקים ולא באתי רק לעורר על המעיין:
ודע דאף שכתבתי לעיל דבועה יחידית בעוף כשר אם אינה בשפולי ולא מעבר לעבר מ"מ אם יש מכה גדולה בריאה בעוף ומראה העור מראה בועה יש להטריף דעור הריאה רכה בעוף ועוד דחיישינן לסמפונות דדוקא בבהמה. דבשרו מרובה אמרינן דבועה אינה מנקבת סמפונות משא"כ בעוף:

סימן סו

ב"ה ברעזאן ברכה וישועה לפ"ק. שלום וברכה וכ"ט לכבוד ידידי ש"ב הרב הה"ג החריף ובקי בכל חדרי תורה מורג חרוץ כש"ת מ' שמואל יצחק שור נ"י כעת האבד"ק קאנהעניטש:
ע"ד שאלתו בעובדא ששחטו עגל ומיעכו הסרכות על סמך המנהג שם למעך הסרכות מעגל גדול אף תוך שנתו אם אינו יונק ועגל זה לא הי' יונק והי' גדול למראית העין. ואינו נקרא עגל בלשון ב"א רק יאליפקע. וכבר בישלו הבשר ויש בזה תערובות גדול והפסד מרובה. ובתחלה אמרו להשוחט שהי' בן ערך עשרה חדשים ואח"כ נודע שהוא בן עשרה שבועות:
א' הנה מה שכתב שהנהיגו שם למעך הסרכות מעגל גדול אף תוך שנתו. לא ידעתי במה סמכו א"ע דלדעת הפר"ח והתורת חיים אין למעך תוך שנתו וזקיני הת"ש ורוב הפוסקים החליטו דתלי' אם נקרא בלשון בני אדם עגל. א"כ כל עוד שנקרא כ עגל אף שהוא נקרא עגל גדול עדיין שמו עליו ואין להקל בפחות מבן שנה דלא נקרא גדול רק לסימן שאינו יונק ונקרא בלשון ב"א פרעס קאלב. ופה בעירינו המנהג יותר נכון שלא לקלוף הסרכות בפחות מבן שנה. ולפרקים מקילים בפחות קצת אם נקרא יאליפקע ולכאורה י"ל דעגל גדול אינו בכלל עגל הרך אבל להמעיין בת"ש ובית אפרים סי' ל"ט ס"ק נ"ח יראה שאין לד לדייק מלשון הרכים ומלשון הד"מ שכתב ודוקא בבהמה גדולה נוהגים למעך וגם בלבוש ובהגהות הר"ץ לא מוזכר תיבת הרכים. א"כ כ"ז שנקרא עגל אין למעך הסרכות ובנ"ד שהעגל לא הי' רק בן עשרה שבועות לדעתי ודאי הוה עוד עגל הרך ואף דהוא עגל גדול מאוד ונשתנה בגדולה לא יועיל זה לענין הסרכות דהטעם הוא משום שהבשר עוד רך והסרכה מתנתקת בנקל ומתפרקת במשמוש הוא דבר התלוי בזמן הלידה ובמשך כזה עוד לא נתקשה הבשר. ובודאי מה שכתבו דתלי' בקריאת שם עגל סמכו בזה דאם קורין שם בהמה ודאי כבר נתגדל ונתקשה האברים אף קודם השנה אם נחסר זמן מה אין בכך כלום דתואר ומראה של זה כבהמה ובודאי גם הטבעיות ברפיון וקישוי כבהמה

משא"כ אם מספר ימי העגל הוא עשרה שבועות והעגל נולד גדולה אין זה ראי' על קישוי אבריו ויש להחמיר בכגון דא בענין קליפת הסרכות דהוא קולא גדולה וכמה צוחו קמאי על זה בבהמות והגאון מ' סענדר זצלה"ה למד זכות להתיר והרבה פקפקו בזה: אמנם בנ"ד שכבר נתבשל הבשר ואין השאלה רק לענין הכלים נלע"ד להתיר הכלים בהפ"מ. חדא דאף שהעגל לא הי' רק בן עשרה שבועות מ"מ כיון שהגידול הי' כבן שנה ואנשים העידו שלא הי' קורין עגל א"כ ודאי תארו וצורתו כבהמה יש לדמותו להאי דבעי לן בחולין קכ"ב לענין גמל הרכה דהשיעור כ"ז שלא טענה ומיבעי לן בלא הגיע זמנה לטעון וטענה וסלקו בתיקו ופסקה הרמב"ם בתיקו וה"ה הכא אף שלא הגיע זמנה אם היא כבר גדולה אולי ג"כ נתקשה ומה"ט נמי מהני בפחות מבן שנה ותלי' בקריאת שם בהמה. וכיון דלא הוה רק דרבנן בכלי' שאינן בני יומן יש להקל: ועוד נ"ל דאף דמבואר המנהג דאין למעך בסרכות ועגלים הרכים מטעם דכיון שהבשר היא רך אולי הסרכות יתפרקו מ"מ בזה"ז דנוהגים לקלוף הסרכות ובאמת היא ענין תמוה דהרי זה עושין בחוזק יד וקולפין עד מקום שידם מגעת ועיקר ההיתר הוא כמ"ש הגאון מ' סענדר זצ"ל דמטעם דאין אנו מחזיקין אותן לסרכות רק שעלה כמו לבוש והתחיל להקרים על הריאה. ובזה לכאורה אין חילוק בין עגל לבהמה דהרי גם בבהמה עושין זאת בכח וגם בעגל יש לומר שהיא כמו לבוש וכמעשה דרינוס. וכבר הרגיש בזה בראש אפרים ס"ק קנ"ה וצ"ל דמ"מ חיישינין שמא תחילתו סירכה היא רק דמתוך הסירכה יוצא ונקרם על הריאה כמין לבוש וכשתחילת הסירכה יוצאה במיעוך לא איכפת לן אם אח"כ קולפין הריאה משא"כ בגדיים וטלאים אמרינין דתחילתו סירכה הי' וטריפה ומה שיוצא במיעוך היא לפי שהבשר רך כן צ"ל לישב שני המנהגים המנהג שנוהגים לקלוף הסרכות והמנהג שאין קולפין בגדיים וטלאים אבל מ"מ קצת קולא היא הקליפה דאמרינין כיון שאנו רואין כאן שנקלף מהריאה ועלה לבוש על הריאה מאין לנו לתלות תחילת הסירכה בסירכה גמורה נימא כיון שע"כ קרום עלה גם תחילתו לא הי' סירכה רק קרום ותחילתו בסופו. ולכן קצת יש להקל בקליפה ממיעוך הסירכות בלא קליפה דנהי דלכתחלה יש לומר דאין סירכה בלא נקב וע"י הנקב נעשה הסירכה וע"י הסירכה והליחות היוצא נעשה קרום. מ"מ בדיעבד יש לעשות מזה ספק. ובפרט בעגלים דלא שכיח סירכות יש לומר דל"ה רק קרום ולבוש כמעשה דרינוס:

ב' וקצת הי' מקום לדון להקל בעגלים דבאמת הפמ"ג נסתפק בפתיחה לסי' פ"ט לדעת ל"ת לתוס' דיש סירכה בלא נקב אי הוה טריפה ודאי או רק ספק ומסיק כיון שסופה להתפרק דנין אותה כודאי טריפה עיי"ש. ואמנם בעגלים דאתה מחמיר בהמיעוך מטעם

דכיון דהבשר רך יכול להיות דמ"ה הסירכה אזלה ולא נקבה ולעולם סירכה גמורה היא א"כ אם תתפרק כעת כיון שהבשר רך לא תנקוב הריאה כמו דכעת לא נקבה ורק שאתה אומר שמא תתקשה ואח"כ תתפרק ואז ודאי תנקוב הריאה כיון שסירכה גמורה היא ושוב הו' רק ספק שמא תתפרק בעודו רך וא"כ הוי ס"ס שמא ל"ה רק ריר בעלמא ואת"ל סירכה גמורה היא שמא תתפרק בעודו רך והרי אתה רוצה לומר להחמיר דסירכה גמורה ג"כ מתנתקת ואינה מתפרקת בעודה רך ולא תנקוב הריאה ואת"ל דסירכה גמורה אינה הולכת בנקל מריאה אף בעגל א"כ זאת הסירכה שאנו דנין ודאי לאו סירכה היא וממנ"פ מותרת:

מיהו יש להחמיר להיפך מס"ס שמא כדעת רש"י דאין סירכה בלא נקב ואף בעגל טריפה ודאי ואת"ל כדעת ר"ת שמא גם אליבי' הך סירכה תתפרק ותנקוב הריאה:

והנה הלבושי שרד סי' ל"ט ס"ק צ"ז ור"ו הוכיח לשיטת ר"ת סירכה שלא כסדרן רק ספק טריפות אך קשה להקל נגד הש"ך דדעתו סי' פ"א דהוא ודאי טריפות ובאמת מה שפקפק בלב"ש ס"ק צ"ז בעיקר הטריפות לר"ת אמאי מטריפינן על שם סופו מצינו כמה פעמים בש"ס דדנין על שם סופו ומה"ט אמרינין בריש חגיגה ח"ע וחציו בן חורין למשנה אחרונה חייב בראי' כיון דדינא לכופו לאדון הוי כמשוחרר כולו עיי"ש ומקומות רבות בש"ס אין מספר וה"ה בסירכה שעומד להתפרק חשוב כאלו כבר נתפרק ועיין בפמ"ג סי' מ' מה שחילק בין חולי המתחדש בגופו ובין מחט ואנכי הבאתי ראי' מתוס' חולין נ"ח יש טועין לשחוט כשהעוף שוכב ע"ג עוף עיי"ש שכתבו הטעם משום שכבר שלף כמה פעמים ותיפוק לי' דבלא"ה טריפה שסופה לשלוף וע"כ לא מטרפינין משום סופו ויש ראי' להפמ"ג כיון שאין חולי המתחדש בגופו. אך בסירכה י"ל דכבר החלה החולשא וע"כ דנין על שם סופה כמ"ש הלב"ש גופי' שם:

והנה לדעת הלב"ש ודאי דאף בסירכה גמורה שבישל בכלי ונודע הדבר כשהוא אינו בן יומו הכלי מותרת דהוי ספק באיסור דרבנן כלי שאב"י כמ"ש המהריב"ל והפמ"ג כמה פעמים. ואף שהדבר נודע כשהוא בן יומו אם המורה התיר אף הבשר לפי שסבר דכיון שהי' עגל גדול ולא נקרא עגל כלל מותר למעך בסרכות א"כ לא נודע איסור כלל בעוד שהוא ב"י וכעת בהתגלות הדבר להחמיר הכלים ודאי אינן בני יומן והכלים מותרים. אך אפי' אם נחלוט דסירכה שלא כסדרן היא ודאי איסור בנ"ד כיון שיש כמה צדדים להיתר וכבר כתבנו דהוי ס"ס שמא ל"ה רק ריר בעלמא ושמא יתפרק כשהיא רך ולא ינקוב כמו שלא נקוב עתה בהמיעוך. וגם יש צד להקל כיון שאינו יונק והוי גדול במראה ובקומה וגם דמשמע מהגהות רמ"א דהוי רק מנהג להחמיר בעגלים הרכים קצת דמיא

למ"ש הלב"ש בחידושי דינים כלל י"ב ס"ק מ"ב להתיר אפי' נודע כשהוא בן יומו אם כעת הכלים אינם בני יומן ע"כ הכלים שאינם בני יומן מותרים ואכ"מ להאריך בזה:

ג' והנה במ"ש לעיל דגם לשיטת ר"ת סירכה שלא כסדרן הוא ודאי טרפה ולרש"י דאין סירכה בלא נקב ג"כ הוה ודאי טריפה מ"מ נלע"ד דאין טרפה רק מטעם רוב דלרש"י רוב סירכות באו מנקבים. ולר"ת הרוב מתפרקין. וכן כל טרפה שהיא על שם סופה הוא טרפה מטעם רוב. ובזה נלע"ד לישב דברי הפמ"ג שנסתפק בטרפה על שם סופה אי לא חי רק י"ב חודש או יכול לחיות כ"ד חודש. ולב"ש ברישׁ סי' ל"ה ובנאות דשא סי' ע"ה הקשה עליו דא"כ מה הקשה תוס' בחולין י"א איך ילפינין מפרה אדומה דאזלינין בתר רובא דילמא מטעם חזקה דפרה יותר מי"ב חדשים ומה קושיא ניחוש שמא הפרה טרפה בטריפות ע"ש סופה דיכולה לחיות יותר. עיי"ש להנ"ל ניחא דאם לא אזלינין בתר רובא ל"ה טריפות ע"ש סופה רק ספק ולספק ל"ח דהוה ס"ס. וס"ס עדיף מרוב לה"א דלא אזלינין בתר רובא. וגם למסקנא לדעת ר' יוחנן נדה נ"ט ע"ב דלר"מ מהני ס"ס באיש ואשה שעשו צרכיהן אף דחייש למעוטי. עיי"ש ועל כרחך לא חיישינן בפרה רק לודאי טריפה שכבר נטרפה. וזו אינה חי' י"ב חידש ודוק (וע"ל סי' ס"א אות ה') ודע דהראי' שהבאתי לעיל מנדה נ"ט דלר"מ מהני ס"ס אף דחייש למעוטי יש לדחות לפמ"ש חידושי הר"ן דטעמא דר"מ דמטמא באשה שעשתה צרכי' ונמצא דם משום דחייש למעוטי א"כ באיש ואשה שעשו צרכי' דהוה ס"ס ורוב דלא הדר מי רגלים למקור ומ"ה מטהר ר"מ ולעולם ס"ס לדידי' לא עדיף מרוב ודוק ואכ"מ להאריך:

והנני ידידו סי' סז:

א' דעת הלב"ש היכא שהוכשר חסרה אונא ע"י סימן דארוכה ועבה בצד אונא אמצעית הסמוכה לאומה והמקום השני הסמוכה לאונא עליונה שוה בעובי' לצד הסמוכה לאומה טריפה מטעם תרתי לריעותא דמצרפין ריעותא דחליף עם ריעותא דחסר. ובראי"פ הכשיר בהפ"מ ולפענ"ד היכא שיש היכר סדק וגם היכר סמפון גם הלב"ש מודה דל"ה תרתי לריעותא דבב' סימנים ל"ה ריעותא דחסר דומה לזה קיי"ל להרבה פוסקים דאף דסימן אחד אמצעי ל"מ להתיר מדאור' מ"מ ב' סימנים אמצעים הוה סימן מובהק ה"ה הכא בב' היכרים הוה סימן מובהק ול"ה ריעותא דחסר:

כלל. וכן נ"ל דהיכא שיש בימין ב' אונות וסדק ובשמאל ג' פרודות דטרפה לרב אחאי וכן פוסק בת"ש ובלב"ש הכשיר בהפ"מ היכא שיש ב' בימין וסדק וג' סמפונות כשר אף באין הפ"מ. ומצאתי בראי"פ סעיף ע"ה דאף דס"ל ביש בימין ג' אונות וסדק ובשמאל ד' נפרדים טרפה מ"מ אם יש באונא של ימין שהסדק שם ב' סמפונות כשר בהפ"מ

וצ"ג. ואף דמשמע מרא"פ דבב' בימין וסדק ובשמאל ג' לא הכשיר ע"י שיש סימן סמפון ג"כ זה לשיטתי' דס"ל דטרפה אף במפ"מ ולא מלאו לבו להקל דיש ג"כ סברת רש"ל דסדק אין יכול לעשות ב' פעולות משא"כ להלב"ש שהכשיר בהפ"מ י"ל בסימן דסמפון ג"כ כשר אף בלא הפ"מ. ולדעתי גם סברת רש"ל לא שייך דסמפון יעשה פעולה אחת והסדק פעולה אחת וע' ברא"פ ס"ק צ"ה שרצה לומר דאף דסדק אין מועיל להטריף מ"מ סדק וסמפון יועיל להטריף רק שהכשיר בהפ"מ מ"מ להכשיר י"ל דב' סימנים עדיף מסימן אחד:

ב ואף דהת"ש סי' ל"ז ס"ק ה' כ' דמה לי חדא. חזקה מה לי תרי חזקה דבריו צ"ע מש"ס דעירובין ל"ה ע"ב דמחלקינן בין חדא חזקה לתרי חזקה וע' תשו' ריב"ש סי' שע"ט לענין הרי חזקה ונוב"י אה"ע סי' מ"ג ע"כ נראה דזקיני ת"ש שיגרא דלישנא נקט דאינו דומה חזקה דמעיקרא לסברא והוכחה וכונת הת"ש כיון דתלוי' מחזקינן להפשטת ליחה ומ"מ ע"י הבועה חיישינן שמא סירכה גמורה הוא מחמת המכה ה"ה בהולכת ע"י מיעוך מחמת המכה אמרינן דלעולם נקב הוא ורק דהמכה מחלחלת המקום כמו שמסיק וגם בזה הת"ש פוסק להלכה סי' ל"ט דתלוי' מבועה מהני מיעוך דתרי הוכחות עדיף מחד הוכחה. וה"ה לענין סדק וסמפון. ובתשובה אחת הקשיתי אדברי ריב"ש דב' חזקות עדיפא כרוב ול"א רובא וחזקה רובא עדיף מעירובין ל"ו דאמר רבא דבנגע באחד בלילה ואינו יודע אם חי אם מת איכא תרי חזקה ומ"ה ר"מ מטהר בספק נגע עיי"ש והרי ר"מ אינו מטהר רק בר"ה כדכתבו תוס' שם בשם תוספתא ר"מ מטהר שספק טומאה ברה"ר טהור. ואס"ד דשני חזקות חשיב כרוב. הרי רוב מהני אף ברה"י כדמוכח מחולין ט' ע"ב בצלוחית שהניחה מכוסה ובא ומצאה מגולה פסולה ולא טמאה מפני שדרכן של שרצים לגלות ותלינין ברובא אף ברה"י וכ"כ בתשו' הרשב"א סי' פ"ג הובא ביו"ד סי' שע"ד ברמ"א דברוב נכרים הנמצא אינו מטמא באהל אף ברה"י ודברי הנחלת יעקב בתשו' הגאון מליסא סי' ה' שכ' דבספק טומאה ברה"י ל"מ רובא דליתא קמן תמוהין מהוכחת הנ"ל ושוב ראיתי דגם בנחלת יעקב מסיק כן אך שלא הביא ראיות הנ"ל, א"כ אס"ד דתרי חזקה לטהר הוא כרוב ליטהר ר"מ אף ברה"י ודא קו' רבתי וכעת ראיתי דיש ליישב הקו' עפ"י דברי רש"י בעירובין שם שכ' רבא אמר גבי נגע באחד נמי אפי' יש ב' כיתי עדים חלוקות אחת אומרות קודם שנגע מת ואחת אומרת עכשיו מת הוה נמי ר"מ מטהר ואפ"ה לא תיקשי התם תרי חזקה וכו' וכיון דאיכא עד אחד האומר שהוא טמא מ"ה ל"מ תרי חזקה לטהר ברה"י היכי דאיכא עד שהוא מטמא ומ"ה ר"מ אין מטהר

רק ברה"ר. וזה ישוב נכון ואכ"מ להאריך. ושוב מצאתי בדעת קדושים שנסתפק אי ב' סימנים כגון סמפון וסדק עדיף מחד סימן והנלע"ד כתבתי:

סימן סח

ב"ה פרעמישלא תרל"ז להרב הה"ג החריף ובקי כש"ת מוה' משה הורוויטץ האבד"ק הושאטין:

ע"ד השאלה בקיבה שהי' בצד אחד סרכא ומעבר השני בחללו הי' יבלת כנגד הסרכא ממש ובתוך הבשר שבין היבלת ובין הסרכא הי' בשר קשה ועגול כאגוז:

תשובה הנה אם הי' בשר שבנתים שלם ויפה הדבר תליא במחלוקת דבשער אפרים פוסק במחט בקיבה ולא מעל"ע ויבלת כנגדו ושומן עליו כשר וכ' הפמ"ג ופ"ח בסי' מ"ח בהשמטות דאי לאו שומן שעליו הי' טרפה והפמ"ג סי' מ"ט ס"ק ב' כ' דמזה מוכח דווארציל יש חשש קרום מחמת מכה ובסרכא נגד מחט מבואר בהג"ה סי' מ"א דטריפה והאריך בצ"צ סי' מ"ט והפמ"ג סוף סי' מ"א וכ' דסרכא עדיף מקורט דם א"כ בסרכא מצד אחד ויבלת מצד השני יש לומר דטרפה כמו יבלת נגד מחט וי"ל נהי דסרכא עדיף מקורט דם מ"מ לא חמיר כמחט והשער אפרים לא אסר רק במחט והנה לדעת הלבושי שרד סי' ל"ח ס"ק ע"א דסרכא תלוי' על ווארציל ל"ה תרתי לריעותא דיבלת אינו מצטרף לתרתי לריעותא עיי"ש. א"כ י"ל דה"ה בשאר אברים ל"ח לנקב מפולש כשיש בצד אחד סרכה ובצד השני יבלת ודוקא במחט אסר בשער אפרים אמנם בראש אפרים סי' ל"ט בדיני תרתי לריעותא סי' ס"ד פוסק דיבלת אם נמצא תחתיו או אצלה איזו ריעותא מקרי תרתי לריעותא. ובסי' ל"ח ס"ק ק"ב פוסק באם קלף. ויש שם נקב אין לתלות במשמוש ידי' דטבחא והביא ראי' מדברי שער אפרים דיבלת היא סימן שניקב מעל"ע עיי"ש. ובק"ה. ולפ"ז אם מצד אחד סרכא ומצד השני יבלת יש להחמיר הן אמת די"ל היכא דיש סרכא תלוי על יבלת גם ראש אפרים מודה דכשר דכיון דקולף כולה מעל הריאה הוי כמעשה דריינוס. והכי משמע מפשיטות דלישנא דראש אפרים דיני תרתי לריעותא סי' ס"ד ומ"מ בנמצא סרכא מעבר השני דיש כאן ב' עדות דיש כאן נקב מב' צדדים הוי כמחט מצד אחד ויבלת מצד השני אמנם עיינתי בראש אפרים בסוף הספר בשו"ת סי' כ"ח בסוף התשובה נראה דבהפסד מרובה גם הוא מודה דווארציל ל"ה ריעותא להחשיב תרתי לריעותא. והנה כיון שזה גופא בסרכא מצד אחד ומחט מצד השני הוא חומרא גדולה והכו"פ מצדד. להקל ע"כ אין לגבב חומרא ולהוסיף להטריף בשאר אברים בסרכא מצד אחד ויבלת מצד השני:

ב ומצאתי בתשו' דברי חיים ח"ב סי' מ' להגאון מסאנץ שהתיר בטרפשא שנסרכה לבה"כ ונמצא ווארציל ובתוך הווארציל נקב וחתך השביל והנקב והי' הבשר יפה ושלם והכשיר והגם כי מתשו' ח"ס סי' מ"ב משמע דבסירכה ויש כנגדה קורט דם וביניהם הי' הבשר שלם ויפה טרפה מ"מ י"ל דיבלת לא חמיר כקורט דם אך מהראי' שהביא בד"ח מתלוי' על הבועה שנתכסה בבשר הריאה כשירה אף שיש מכה מבפנים וע"כ כיון שיש הפסק בין הריעותות ל"ה תרתי לריעותא ולפ"ז ה"ה בסירכה נגד קורט דם והבשר באמצע שלם ויפה כשר. אך בעיקר ראיות הד"ח כבר זכה הרב הגאון מ' מאיר אבד"ק בראד זצ"ל וע' בטוטוד"ע תנינא סי' קס"ז שמפלפל הרבה בראי' זו ולפענ"ד יש לדחות בפשיטות דהפסק עור דקשה מבשר מהני יותר ומ"ה בבועה שנתכסה ל"ה ב' לריעותא, דהפסק עור הוה הפסק משא"כ בסירכה נגד מכה והבשר שלם ויפה י"ל דבשר ל"ה הפסק שהוא רך וכן הטריף בספר באר יעקב הובא בפוסקים. אך הלב"ש סי' ל"ט ס"ק נ"ב פוסק דסירכה כסדרן ויצאת מבועא ותלוי' יצאת מתוך סירכה כסדרן כשר שהדביקה מפסקת בין הריעותות, ושם לא שייך סברתינו ומשם יש ראי' נגד הבאר יעקב והוא ראיות הד"ח. ומ"מ יש לפלפל הרבה בזה אך בסירכה נגד יבלת והבשר שלם ויפה גם הבאר יעקב יודה ובודאי כשר. אך מ"ש הדברי חיים שלא ידע מי המה האחרונים דס"ל דווארציל יש חשש נקב כבר הבאתי דזה דעת הבית אפרים מ"מ הדין דין אמת בווארציל בלא נקב נגד סירכה והבשר שבנתים שלם ויפה יש להכשיר ולסמוך על הלב"ש דווארציל ל"ה ריעותא ואינו דומה לסירכה נגד מחט שהחמיר בצ"ץ ובנ"ד דאם הבשר שבנתים שלם ויפה יש להכשיר דאין לחוש שמא הבריא דניכר היטב ורואין שאין בהבשר שום ריעותא ובאם אין הבשר שלם רק קשה ועגול כאגוז הוא טרפה אולם השגתי מכתב מהרב המו"ץ דק' ועוד ת"ח שחתכו מקום הסירכא וראו שהי' הבשר שלם ויפה וגם חתכו היבלת וראו שהי' הבשר שלם ויפה ומה שהבשר הי' נראה גבוה קצת הי' מחמת היבלת וכשחתכו היבלת ראו שלא הי' בבשר שום ריעותא ובנידון זה יש להמתיר על מה לסמוך ואין ראי' מדברי ראבי' המבואר בסי' מ' אם שומן הלב דבוק בלב ובחללו ומצא דם דטרפה דדם ודאי גרע מיבלת וע' תשובת תועפות ראם יו"ד סי' ז' משמע ג"כ להקל ביבלת אם כי שם לא מיירי ביבלת נגד הסירכא כי אינו מבואר שם היטב מ"מ מדבריו משמע להקל אף בכה"ג:

והנני ידידו דו"ש. סי' סט ב"ה כברכת לפ"ק פרעמישלא לכבוד הרב הגדול החריף ובקי המפורסם מ' ישראל מתתי' אויערבאך נ"י בעה"מ ספר אלפי ישראל אבד"ק ביסק:

ע"ד השאלה בנמצא מחט תחוב בבה"כ והי' שני ראשיה מגולין לפנים לבה"כ ובאמצע הי' נתחב כחוט השערה בבשר הדופן ומצד חוץ הי' סירכא נגד המחט והבשר שתחת המחט הי' בריא ולא הי' שום מראה ולא שום רושם מכה ומוגלא מה דינו:

א' תשובה מה שהביא כת"ה בשם פתחי תשובה שהביא בסי' מ"א ס"ק י"ב בשם תולדות יצחק להקל בסירכא בבה"כ ונמצא מחט תחוב נגד הסירכא והבשר תחת המחט הי' בריא הנה ספר תולדות יצחק אין לפני ובסי' מ"ח אות ו' מביא הפ"ת בשם תולדות יצחק גופי' בנמצא מחט תחוב בבה"כ וכנגדה נסרכה לטרפש הכבד יש להטריף אף בהפ"מ וזה לא כמו שהביא בסי' מ"א ע"כ אין לסמוך על הקיצור והפ"מ אם שסתר הראי' של הצ"ץ הורה להחמיר וכן הגאון ר' חיים כהן בתשו' סי' י"א אם כי גם הוא דוחה ראיתו של הצ"ץ מ"מ לא מלאו לבו להקל במחט תחובה וכנגדה סירכא וכן הגאון מהרש"ק בטיב טעם מה"ק סי' ע' מחמיר בתחוב מחט נגד סירכא ובסי' ס"ט לא הקיל רק אם לא הי' סירכא בגוף בה"כ רק בשומן שעל בה"כ דאז לא הוי הריעותא על בה"כ משא"כ סירכא על בה"כ וכנגדה תחוב מחט דהו"ל ב' ריעותות על בה"כ גופה קשה להקל וכת"ה כ' דהשוחטים דק' הנ"ל מקילין בזה אמת הדבר שאמרו לי בשם הרב הגאון מ' שמואל זיינוויל העלליר זצ"ל האבד"ק שהי' מקיל בדבר אולם עכשיו שנדפסו ספרי ההוראה מגדולי הדור לדעתי אין להורות היתר אם לא יש איזה צד להקל. הן אמת שיש לומר בבה"כ ויש מצד אחד סירכה ונגד זה מחט ובדקו ולא נמצא אף עור אחד ניקב כולה. זה גופה הי"ל צד להקל דנהי דסירכה הו"ל כקורט דם מ"מ י"ל אף בקורט דם כה"ג מותר דהרי דין זה הוא מהגמרא דחולין דף נ"א במחט שנמצאת בעובי בה"כ מצד אחד והפכה רבי ומצא קורט דם וטרפה ואמר אם אין שם מכה קורט דם מנין י"ל דעובדא הי' שמצאו מחט בעובי בית הכוסות והי' עור אחד נקוב כולה. על כן אם מצא קורט דם דהוא לאות על מכה וכיון דעור אחד בודאי נקוב כולה ועל עור השני יש מכה על כן הטריף. אבל אם גם עור החיצון לא ניקב כולה מה יועיל שיש מכה בהעור השני. נהי דניקב עור במקצת הוה ריעותא וקורט דם הוה ג"כ ריעותא מ"מ לדעתי אף בריאה בעינין שיהי' ב' הריעותות בעור אחד ולא כשיש בעור אחד ריעותא ובעור השני ג"כ ריעותא. ואף דמבואר בסי' ל"ח דאם בעור העליון יש מראה פסולה ובעור התחתון מראה כשרה טרפה אף לצורך גדול וכ' הלב"ש ס"ק מ"ג דהוא משום ב' לריעותא הרי דב' ריעותות בב' עורות מצטרפין שם הוי בעור העליון מודו דמטריף בי' דהוא כניקב ע"כ אם יש על עור התחתון אף מראה כשרה לבד טרפה וקצת יש להסתפק במראה פסולה בקרום העליון בצד אחד ובצד השני מקרום זה מראה:

א' תשובה מה שכתבו בספרי האחרונים להחמיר בנקודות אדומות דל"מ אפי' בדיקת פושרין דחיישינן שמא נכנס טיפת דם להנקב וסתם הנקב ומ"ה לא בצבץ ע"כ צריך מירוס שבאם נכנס טיפת דם יצא ע"י המירוס והאריך בזה בתשו' בית שלמה הנדפס מחדש ח"ב סי' ס"ד לפענ"ד לא כתבו רק להחמיר לכתחילה אבל בדיעבד אין לחוש לזה דמה שהביא ראי' מרש"י חולין כ"ח ע"ב שכ' דמה"ט אין לושט בדיקה מבחוץ דשמא נכנס טיפת דם זה דוקא בושט דלא נפח הושט משא"כ בריאה ונפחוהו היטב את"ד דנכנס טיפת דם בנקב הי' יוצא והריאה הי' מבצבץ מדם דבודאי לא נתקשה הדם דהרי תלינין הריעותא באיחור הזמן ואף דנקודות אדומות חמיר ממראה אדומה דזקני הת"ש פוסק סי' ל"ח סעיף י"ג דצריך לבדוק אחר נקבים ואם לא בדק טריפה ובמראה כשרה פוסק בשמלה חדשה סעיף י"ב דאם לא נפחוה כשר בהפ"מ ולב"ש מכשיר אף שלא במקום הפ"מ ומשמע אף מראה אדומה מ"מ בבדיקה מיהו מתכשרא ול"ב מירוס רק לכתחילה לחומרא. אך אם בעי בדיקת פושרין שהביא כ"ת בשם תשובת הרי"ם מווארשא דבעי בדיקת פושרין הנה מלשון הת"ש שכ' בדיקה בסתם ולא כ' בדיקת פושרין אין להוכיח דל"ב בדיקת פושרין דהת"ש ס"ל סי' ל"ו ס"ק ו' דכל לשון בדיקה המבואר בפוסקים היינו בדיקת פושרין עוד כ' שם דא"א להכיר נקב דק כ"א ע"י פושרין ע"כ יש לפרש בת"ש דבעי בדיקה היינו פושרין אמנם הת"ש הוציא דינו מהגהת מהר"ץ ולב"ש חולק את"ש סי' ל"ו ס"ק י"א וס"ל דאפשר להכיר נקב דק בראי' ונפיחה בלא פושרין ולא בכל מקום שאמרו בדיקה הכונה בפושרין ואף נגלד כולו מכשיר בדיעבד בלא בדיקת פושרין על כן י"ל דגם בנקודות אדומות מהני בדיקת נפיחה וראיה בלא פושרין ועוד דהרי בראש אפרים סי' ל"ח ס"ק מ"ט דוחה ראיות הת"ש מהגהות מהר"ץ דמ"ה חשש מהר"ץ לנקבים בנקודות אדומות שהי' מים בחלל הגוף עיי"ש. ע"כ י"ל דנהי דבלא בדק כלל טרפה כת"ש מ"מ בבדק בראי' ובנפיחה כשר בדיעבד. ולכתחלה ודאי טוב למרס ולבדוק בפושרין: ב' ויש ראי' מש"ס דחולין נ"ז דלשון בדיקה היא בראי' ושגם נקב קטן יש להכיר בראי' בעלמא. דאמרינין שם דשמואל ס"ל שמוטת גף בעוף תיבדק הריאה. והקשיתי בתשובה ללישנא קמא דש"ס חולין מ"ו דשמואל ס"ל קרמי עילאי טרפה אף דלא אינקב תתאה קשי' אדשמואל דאמר תיבדק ומשמע בדיקת נפיחה כפירש"י וניחוש שמא עילאי אינקב תתאה לא אינקב ומ"ה אין מבצבץ ומ"מ טרפה היא. ותירצתי הכונה תיבדק היינו בראי' לראות אם לא אינקב עילאי. (ע' לעיל סי' ס"ה אות ה"ו) ומזה מוכח דלשון בדיקה היינו בראי' ושגם נקב קטן נוכל להכיר ונהי דלא פסקינין כשמואל היינו דל"מ בדיקה למקום שאין ידוע משא"כ בנקודות אדומות דהוה

מקום ידוע מהני בדיקת ראי' ונפיחה אף בלא פושרין וע' שמלה חדשה ות"ש בנמצא מחט בריאה אף דמדינא דגמ' יש חילוק בין שלימה לחתוכה וע"כ הטעם דבשלימה מהני בדיקה מ"מ בהפ"מ כשר בלא פושרין רק בראי' בעלמא בנפיחה. ות"ש גופי' פוסק דבנגלד פורתא כשר בדיעבד בלא בדיקת פושרין. ובנקודות אדומות פוסק לב"ש דאם בדק כמה פעמים ולא מצא נקבים. כשר בלא בדיקה והשוחטים הבקיאים דק' אמרו לי שרוב פעמים יצא בהכשר בנקודות אדומות ע"י שממרסין רחוק קצת ממקום הנקודות ומזה נפרד עור הריאה מהבשר במקום הנקודות ולא ניכרין הנקודות רק רואין היטב העור שלם ויפה. על כן עכ"פ כשר בדיעבד בבדק בראי' ונפיחה:

ג' וכיון שיצא בהיתר וכבר נמכר הריאה תלינן מה שאח"כ בצבץ אצל השוחטים דמתא שבמשמוש היד נעשה הנקב. כמו שכ' בראש אפרים בתשובה שבסוף הספר סי' כ"ד ובפ"ת סי' ל"ו סעיף מ"ג והובא גם בדברי כת"ה בריאה שהי' קרום מכסה כל הריאה והסירו הקרום והי' שלם ויפה ועלתה בנפיחה וכמו חצי שעה אח"כ שמשמשו אנשים בריאה יצא דם אף אם יש ספק אם משמשו בכח תולין להקל דידים עסקניות הם ומשמשו בכח. כש"כ בנ"ד שמכרו מכפר לעיר ושהה יותר שיש לתלות ואף שמלשון התשובה שכ' כמה פעמים הואיל ולא בצבץ בתחלה י"ל שבתחלה בדקו בפושרין שהרי הת"ש כ' בסי' ל"ו אות ו' דלשון בצבוץ הוא רק במים מ"מ כיון שלא מוזכר זאת בהתשובה שהי' בדיקת פושרין על כרחך מירי שלא הי' בדיקת פושרין ומה שנקט לשון בצבוץ הכונה שלא בצבץ בדם כמו אח"כ שבצבץ בדם ויש עוד להקל ולומר דגם ממראה אדומה גופי' שממנה הי' נקב נעשה אח"כ כמ"ש בתשב"ץ ח"ג סי' ל"ב הובא בפ"ת סי' ל"ח סעיף ס' ושם ס"ק פ"ד דשכיח הוא שישתנה אח"כ על כן י"ל דהשו"ב הראשון ראה נקודות אחרות ואח"כ נעשה נקודה אדומה מחמת האויר ומחמת המשמוש ניקב והגם דתשב"ץ התיר מטעם ס"ס ע' בפנים בר"א שכ' דאפי' בחד ספק מותר והתשב"ץ כ' לרוחא דמילתא. הן אמת דלא משמע כן בהתשו' מ"מ הרי מצינו דהיכי דיצא בהיתר מתירין בחד ספק כמו בסי' י"ח בנאבד הסכין ואח"כ נמצא והי' בו פגם. שכ' הש"ך סי' ק"י דיני ס"ס אות כ"ז דל"ה ס"ס גמור דמסתמא שחט בכל הסכין מ"מ מתירין ביצא בהיתר. והרי בעובדא דראש אפרים סי' ל"ו סעיף מ"ג שהובא לעיל ל"ה ס"ס ומתירין מספק:

ד' וקצת צ"ע בדברי תשב"ץ הנ"ל שכ' ולא אשכחן תנא דלא ס"ל ס"ס אלא ר"י בפ' התערובות ולא קיי"ל כותי'. ולפענ"ד גם ר"י יסבור דס"ס מותר ולא אסר ס"ס בפ' התערובות דף ע"ד רק בתערובות אבל בשאר ס"ס מודה תדע דהרי שמואל ס"ל בע"ז כר' יהודה כדאיתא בזבחים שם. ושמואל אית לי' ס"ס בע"ז דאיתא בע"ז מ"א אמר שמואל

אפי' שברי ע"ז מותרין במוצא וכ' תוס' דשמואל ס"ל ע"ז שנשתברה מאלי' מותרת וגם בשברי ע"ז יש לתלות שהעכו"ם שברה ויש לתלות שנשתברה מאלי' וז"ל תוס' ד"ה ה"ה. אלא ודאי דאף בשברי ע"ז עצמה מותרת דאיכא נמי כמה ספיקות כדפי' עיי"ש. והרי שמואל ל"ל ס"ס. עוד מוכח מר' יהודה גופי' דאמרינן בזבחים שם דאפי' בשאר איסורין ל"ל ס"ס. והרי אמר ר"י מעשה בשפחתו של מציק שהטילה נפל לבור ובא מעשה לפני חכמים וטיהרו ומשני בע"ז מ"ב ובכמה מקומות שהטילה ספק נפל וטיהרו משום ס"ס. והרי ר"י ל"ל ס"ס ולא יתכן שר' יהודה סיפר בשם חכמים ולא ס"ל כן וע"כ גם ר"י מודה בס"ס ולא פליג אלא בס"ס דתערובות וע' תשו' פרי תבואה למהרי"ל מרגליות סי' נ"ב בתשו' הגאון אבד"ק קראקא שכ' דהא דכ' הש"ך סי' ק"י ס"ק נ"ב בשם האלוף מ' מרדכי דלהנאה מהני ב' תערובות ולאכילה ל"מ ב' תערובות ודן מזה בעל פרי תבואה דלאכילה בתקרובת ע"ז ל"מ. ס"ס וכ' דמה"ט מייתי הר"ן ראי' מצנון דבשמנונית בעין אינו נפגם ולא מייתי מסכין של ע"ז בחולין ח' דלא שרינן לשחוט משום דסתמא אינו בן יומא דטעמא דסתם סכין אינו ב"י מס"ס ובע"ז באכילה ל"מ ס"ס כמ"ש הש"ך וכ' הוא דהש"ך לא כ' כן רק בס"ס בתערובות משא"כ בשאר ס"ס ולפמ"ש הדבר מוכרח מר' יהודה דהוכחתי דס"ל ס"ס ורק בתערובות לא ס"ל ס"ס ודוק:

ה' ובעיקר הדין אי יש לתלות שנעשה אח"כ הנקב בנ"ד מצאתי כ' בדעת קדושים סי' ל"ט דף ק"ח ע"ב דמיעוך ומשמוש בבדיקה ולא בצבץ ואח"כ בצבץ חמיר ודאי מחזקת בדוק בסכין וזה שלא בצבץ אינו חזקה גמורה להתיר וגם אם ספק משמוש בכח א"א להקל ומן תלוי' מבועה אולי י"ל שבספק הו"ל ספק תר"ל ומצורף שגם בסכין שחיטה אומרים הוחזק בהיתר. ובנ"ד דלא חמיר כתלוי' מבועה. וגם כבר נמכר הריאה והי' הפסד גדול ויצא בהיתר גם הדעת קדושים מודה:

והנה בדין סכין שנאבד ונמצא פגם שכ' בתשו' הרא"ש דתולין מספק ובפסקי' כ' דבעי דוקא בידוע ששיבר עצמות או נפלה על חודה ע"ג קרקע קשה וכ' הטו"ז דבתשו' מקיל משום שנאבד הסכין והפ"ח תמה וז"ל ומה בכך שיצא בהיתר כיון שנמצאת אח"כ פגומה הרי נתברר שלא יצא בהיתר אלא באיסור וע"ז כ' זקיני הת"ש סי' ח"י אות כ"ט דדבר פשוט שיש לחלק בין יצא בהיתר וראי' מדאמרינן בכתובות כ"ד אר"י גדולה חזקת וכו' הרי אתם בחזקתכם ופירש"י גדולה חזקה שאין ב"ד יכולים להוציא דבר מחזקתו וחזקה זו אינו דומה לשאר חזקות דהא הכא לא ברור כשרותן רק שא"א לשנות דבר שנוהגין בו היתר כ"א בראי' ברורה. כמו שאין מוציאין מיד המוחזק ונ"ד נמי כ"ז שישנו לסכין עדיין היתרו ערופיא ביד בעלי' אבל כשנאבד הסכין שרשאי לאכול הו"ל

כמוחזק בידו בהיתר אין מוציאין אלא בראי' ברורה ואי איכא מידי לתלות תלינן עוד כ' ותו דאמרינן בשמעתין טעמא דר"ח שהרי שחוטה לפניך ובהמה לא איתרעי כ"א הסכין ואין מפקיעין חזקת שחיטה דבהמה ע"י ריעותא שנמצא בסכין ואע"ג דלא קיי"ל כר"ח היינו משום דחזקת שחוטה דבהמה נמי רפיא כ"ז שהסכין לפנינו אבל כשנאבד הסכין וחזקת שחיטה נתחזק סכין דאיתרעי אינו מפסיד חזקת שחיטה דבהמה ע"כ. הנה לטעם השני שכ' הת"ש ל"מ בטריפות יצא בהיתר דהרי נמצא ריעותא בבהמה. אך לטעם הראשון מהני גם בטריפות יצא בהיתר:

ו' והנה בעניותא הקשיתי על הת"ש אס"ד דמה שאנו הי' מחזיקין בהיתר הוה חזקה ואם יש ספק שמא מעולם הי' אסור א"א להוציאו אלא בראי' ברורה דזה הוה חזקה קשה אדברי תוס' כתובות כ"ב ד"ה תרי ותרי שפי' בגמ' אילימא ערעור דגזלנותא תרי ותרי נינהו ולא מיפסל דאוק' גברא אחזקתי' אלא ערעור דפגם משפחה היינו שמעידין שהוא עבד ואלו מזימין אותן דאי אומרים שאינו עבד א"כ הי' נפסל דל"ש לאוקמא אחזקתי' דאם הוא עבד לא הי' לו מעולם חזקת כשרות. ואס"ד כהת"ש דמה שאנו הי' מחזיקין מיקרי חזקה א"כ כיון שהי' מחזיקין זה הדיין בכשרות. כשבאו תרי ותרי עדיין נשאר בכשרות דאי אתה מוציאו מחזקתו אלא בראי' ברורה וע"כ זה לא מיקרי חזקה והא דא"ר יוסי גדולה חזקה למסקנת הגמ' דכתובות דלא אכלו רק תרומה דרבנן גם אח"כ ל"מ חזקה כזו רק לדרבנן. ע"כ לדאורייתא לא מיקרי זאת חזקה אמנם נראה לישב דברי הת"ש דמצד הסברא בתרי ותרי לא הי' לאוקמא אחזקה כעין שכ' תוס' דמיגו ל"מ בתרי ותרי בב"ק ע"ב ע"ב ורק דבר זה פירוש הוא דמהני חזקה ע"כ בעי עכ"פ חזקה ברורה דמעיקרא משא"כ מה שאנו הי' מחזיקין בחזקת כשר ל"מ בתרי ותרי משא"כ בליכא תרי עדים המכחישין גם זה מיקרי חזקה. ויש ראי' להת"ש קצת מש"ס דיבמות פ"ח דאמרינן שם דעד אחד נאמן באיתחזק איסורא ורצה להוכיח מדנאמן על הקדש של אחר באומר דאתשיל מרי' ומקשה היא גופי' מנ"ל ואיזה הוכחה היא אם עד אומר דאתשיל מרי'. ל"ה נגד חזקה כלל דהרי עוקר הקדש למפרע, ואדרבה הוא אומר דהיא חולין למפרע ועוד חזקת חולין מסייע לי' וכבר הקשה כן בשב שמעתתא ש' א' פ' כ"ב וע"כ כח"ש דעה שאנו הי' מחזיקין זה מיקרי חזקה וכיון שהי' מחזיקין עד הנה שהיא הקדש מיקרי חזקת איסור אף שיש ספק שמא נעקר הקדש למפרע וע' תשו' מהר"ם יובא בתשו' מיימוני ה' אישות ס"ג. ובש"ס ש"ו פ"ד מה שמפלפל בדבריו מדברי הגמ' הנ"ל ל ולפמ"ש לק"מ דבעובדא דמיימוני נולד ספק תיכף ולא הוחזק משא"כ בהך דיבמות ודוק:

ז. ואמנם בתשו' אחת הראיתי לדעת דסברה זאת של הת"ש במחלוקת שנוי' ואעתיק פה מקצת הגם שהיא דרך פלפול. הנה בנתיבות לשבת להגאון הפלאה סי' י"ז ס"ק י' הקשה בכתובות כ"ב ע"ב. דאמר אביי עד אומר מת ועד אומר לא מץ כל מקום שהאמינה תורה ע"א הרי כאן שנים ומ"ה נאמן העד עד אומר נתגרשה תרווייהו באשת איש קמסהדי. ולמ"ל לומר כל מקום שהאמינה תורה ע"א דזה דוקא בזא"ז הלא לשיטת רש"י בצר קמ"ה ע"ב דבעד אחד במיתת הבעל אפקעינהו לרבנן לקדושין החילוק פשוט:

דבעד אומר נתגרשה תרווייהו בא"א קמסהדי ואין ע"א נאמן להוציא מחזקת א"א ומ"ה אם נשאת תצא משא"כ בעד אומר מת לדבריו אפקעינהו רבנן לקדושין ול"ה א"א מעולם ומ"ה בעד נגד עד אם נשאת לא תצא אפי' באו בבת אחת. אך לשיטת הת"ש הנ"ל קו' ל"ק דנהי דאפקעינהו רבנן לקדושין מ"מ כיון דעד עתה היו מחזיקין אותה לא"א מיקרי זאת חזקה ואין עד אחד נאמן. ואמנם גוף סברא זאת תליא במחלוקת שבין רבה לאביי. דרבה ס הקשה מפני מה אמרה תורה מודה במקצת הטענה ישבע יהי' נאמן במיגו דאי בעי כפר בכל והקשה פנ"י לאביי דטעם דל"א חשיד אממונא חשיד אשבועתא משום ספק מלוה ישנה יש לו עליו מה הקשה רבה שיהי' נאמן במיגו דאי בעי כפר בכל דילמא אין לו ספק מלוה ישנה רק על מה שכפר. ועל כרחך רבה לא ס"ל הטעם משום ספק מלוה ישנה ולא נודע סברת המחלוקת. ונ"ל דהש"ך כ' בסי' ע"ה דספק פרעון קודם הלואה הוה איני יודע אם פרעתיך. והסברא אינו מובן דהרי טעם דאיני יודע אם פרעתיך משום דמוקמינין אחזקת חיוב א"כ בספק פרעון קודם הלואה לא הותחל החיוב כלל ואין כאן חזקה אך הסברא כנ"ל דכיון דלוה מחבירו או קיבל דבר בתורת שמירה ואנן החזקנוהו בחיוב אף שי"ל שלא נתחייב והחיוב הי' בטעות מ"מ הוה חזקת חיוב וזה ג"כ סברת הטו"ז ס"ס ע"ה בשילם חוב לחבירו ומלוה טוען שהי' במעות מטבע מזויפת והלוה טוען איני יודע הוה איני יודע אם נתחייבתי. דכיון דהחזקנו לפרעון איתרע חזקת חיוב ויש לו חזקת פטור. כדברי הת"ש. והנה בסברת אביי דמשום ספק מלוה ישנה יהבינין שבועה הקשו הראשונים למה אינו טוען שיש לו ספק מלוה ישנה וכ' בתומים דפוס דובנא סי' ע"ה דאם יטעון יתחייב לשלם שיהי' ספק פרעון קודם הלואה ומ"ה אינו טוען כן. ולפ"ז יסבור אביי דספק פרעון קודם הלואה חייב. ומ"ה חייש לספק מלוה ישנה ורבה יסבור דפטור ומ"ה חייש לספק מלוה ישנה דאס"ד דכופר משום ספק מלוה ישנה ליטעון הכי. ולפ"ז אביי כשיטתי' דס"ל מה שאנו החזקנו הוה חזקה וכדברי הת"ש ומ"ה הוצרך לומר בכתובות כ"ב תרווייהו בא"א קמסהדי כנ"ל. והארכנו בפרט זה ועכ"פ כיון דהלכה כאביי וכהש"ך דברי הת"ש שרירין וקיימין הן אמת דלענין חזקת א"א ונמצא

אח"כ ריעותא או ערעור בהגט או בהחליצה אין לסמוך על היתר יצא בהיתר כדמוכח מדברי הנוב"י תניינא אה"ע סי' קנ"ו כיון דאיכא חזקת איסור דמעיקרא וכן משמע בכמה דוכתא אך לענין ספק טריפות דקיי"ל נשחטה הותרה יש לשעון על סברא זאת:

ח' והנה בנ"ד אין לחוש שמא השוחט לא בדק יפה או שהנפיחה לא הי' במלואה ומ"ה לא ראה הנקב דבודאי שוחט בודק יפה ואלו הי' רואה שהנפיחה לא הי' כדת לא הי' בודק ובודאי כדין עשה. דמוקמינין השו"ב בחזקתו. ודע דלולי מה שיצא בהיתר ומיקרי קצת חזקה לסברת הת"ש אין להתיר מספק דנימא נשחטה הותרה ונוקמא אחזקת כשרות מחמת רובא דז"א דכיון דהי' נקודות אדומות והוא ריעותא מחיים והיא ספק נקב הבהמה זאת אינה מהרוב כמ"ש זקיני הת"ש סי' כ"ט לענין מים בראש דליכא לאוקמא בהמה זו אחזקה מחמת רוב דרוב בהמות אין להם מים בראש. ואיתרעי לה רובא. ה"ה הכא רוב בהמות אין להם נקודות אדומות וזה אין לומר דנוקמא ארובא דרוב בהמות מנקודות אדומות כשרות כמ"ש בחו"ד וראש אפרים דמי יודע אם רוב בהמות כשרות בנקודות אדומות דלא כל מקומות ולא כל העתים שוות. אך הת"ש כ' דל"מ חזקה מחמת רובא כגון בטריפות שיש לספק שמא היא מן הבטן ואף שחי י"ב חודש הוה חזקה שאינה מבוררת אמנם בטרפות שודאי לא בא מבטן יש חזקה המבוררת דודאי לא נולדה כך ומהני גם להת"ש. ולכאורה במראות אדומות וחיישינן לנצרר הדם ודאי לא הי' משנולדה ויש חזקה המבוררת ומהני גם בספק. ע"כ אם יש להסתפק שמא נעשה אח"כ הנקב לכאורה יש להתיר. וכן ראיתי סברה זאת בתשו' לגדול אחד אך לדעתי גם מבטן יש להסתפק שמא נצרר הדם ואז הבהמה טריפה משנולדה. על כן גם במראות ל"ה חזקה המבוררת. וכש"כ לפ"מ שבארנו בתשובה דמשכחת טרפה משנולדה אף בטרפה ע"ש סופה (ע' לעיל סי' ס"א אות ז') על כן משכחת טריפה במראות אף משנולדה. על כן ל"ה חזקה המבוררת ואין להתיר רק משום שיצא בהיתר או בהשען על בדיקות השו"ב כדאיתא בסי' ח"י בבדק הסכין ונמצא פגם אח"כ תולין אף בדבר רחוק ול"ח שמא לא בדק יפה והבד"צ דק' צרפו עוד לסניף ענין נאמנות השוחטים שהם שונאים לשו"ב דכפר והם נוגעים קצת. על כן לדינא יפה הורו להכשיר הבהמה ומ"מ לכתחלה יש לעשות בנקודות אדומות מירוס בצדדי הנקודות להעלות קצת העור ושתלך המראה ואז יוכל לראות אם אין העור ניקב. ואז נסתלק ג"כ החשש שמא נכנס טיפת דם בעור כיון שמראה אדומה מסתלקת וגם לבדוק בפושרין אם אינה מבצבץ. ודי יצילנו משגיאות. והנני ידידו סי' ע"א ב"ה פרעמישלא תרמ"ד לפ"ק. שלום וברכה וכ"ט לכבוד הרב הה"ג החריף ובקי מ' אליעזר מישל נ"י כעת אבד"ק גאליגע:

בדבר השאלה בריאה שנמצא בה סירכא שלא כסדרן ונגדה הי' נשבר הצלע גם עוקץ והסירכא עברה ע"י מיעוך:

תשובה הנה בלב"ש סי' ל"ט ס"ק ק"ד פוסק דכל ריעותא נגד מכה בדופן אי נשבר הצלע כשירה לבד בניקב או נגלד עור העליון והאדימה הריאה ושם לא ביאר אם ריעותא גדולה כגון סירכא שלא כסידרן ע"י מיעוך כשרה אך במפתח הכללים של דיני תר"ל בסוף הספר אות י"ד כתב דגם בריעותא גדולה דינא הכי ויש להקל בהפ"מ. הרי דלדעתו פשיטא דכשר ומדלא חילק בין יש עוקץ משמע דגם בעוקץ ל"ה ריעותא כלל ואין מצטרף לריעותא גדולה אולם לפמ"ש בפרי תבואה סי' ל"ט סעיף קנ"ו בנשבר הצלע ויש עוקץ והוא נוטה פנים כנגד הריאה יש להטריף בנסרך לשם ול"מ מיעוך וביאר שם ס"ק קפ"ה הטעם דכיון דיש עוקץ טפי יש לתלות שנעשה נקב ע"י העוקץ וממנו באה סירכא זו ולפי דבריו יש להטריף גם בסירכא שלא כסידרן אף בלי סירכא לדופן אם יש כנגדה נשבר הצלע ועוקץ וכש"כ לפי מה שהביא שם. בס"ק קמ"ו בשם פרי תואר בטעם דתלוי' נגד מכה בדופן טריפ' לא משום דתלינין דניתקה הסירכא משם אלא משום דהמכה שבדופן הוא חשש לריאה כמו בועה ואמרינין שהמכה קלקלה בריאה והעלתה סירכא תלוי' זו א"כ כש"כ בסירכא שלא כסדרן שיש לחוש שהשבר קילקל בריא' וניקב' והעלת' סירכא שלא כסדרן ואולי גם הלבו"ש מודה בזה ודוקא בלא עוקץ ס"ל דל"ה ריעותא כלל ובתשובת גבעת שאול סי' נ"ז נרא' ג"כ דבסירכא שלא כסידרן שאינה דבוקה לדופן נגד נשבר הצלע טריפ' דעד כאן לא כ' להכשיר בסירכא דבוקה למכה בדופן ומתנתקת ע"י מיעוך אלא מטעמא דמכה בדופן הוא למעליותא דמדינא דגמ' כשר משא"כ בסירכא שלא כסידרן ואינה דבוקה לדופן נגד מכה בדופן דל"ש טעם זה טריפ' ושם בתשו' כ' ג"כ כדברי פרי תואר דסירכא תלוי' טריפ' נגד מכה בדופן דשמא המכה גורם שנקבה הריא'. על כן מוכח דבכה"ג טריפ' וכת"ה מייתי לספר דעת קדושים סי' ל"ט סעיף נ"ב דסירכא ממקל"מ נגד נשבר הצלע טריפ' ומשמע אף בלא עוקץ ולפע"ד דבלא עוקץ כשר ובעוקץ במינה ובה יש להכשיר בהפ"מ אי אזלא ע"י מיעוך וסירכה שלא כסדרן יש להחמיר אף במיעוך והפ"מ:

ב' וקצת נרא' בזה דהב"ח סי' ק"ל שהחמיר בקמט נגד נשבר הצלע או מכה בדופן ונרא' מדבריו דס"ל דנשבר הצלע מצטרף לתרתי לריעותא כשיטתי' ס"ל דסובר בסי' נ"ד בנשברו מיעוט צלעות חיישינן לנקיבת הריא' ביש עוקץ וכיון דבעוקץ טריפ' על כן מחשב נשבר הצלע בלא עוקץ לריעותא ומצטרף לתרתי לריעותא הגם שהפמ"ג סי' נ"ד ס"ק ג' כתב שאין הכרע מדברי הב"ח אי גם בבהמה אוסר זה אינו שהרי הב"ח כ'

דחיישינין שמא נקבה הריאה או הכרס והדקין. וע"כ קאי אבהמה דעוף אין לו כרס ומבואר דגם בבהמ' אוסר אמנם להש"ך שחולק על הב"ח והפמ"ג מיקל ג"כ בבהמה אף בצלע בעוקץ ע"כ לדידן ל"ה נשבר הצלע ריעותא ואין מצטרף לב' לריעותא וזה הערה גדולה מ"מ בדין שלפנינו שסירכא שלא כסדרן ריעותא גדולה ומיעוך קולא גדול' י"ל בנשבר צלע ויש עוקץ כנגד' טריפ' ול"מ מיעוך. וראיתי בתשו' דברי חיים יו"ד ח"ב סי' כ"ד דפשיטא לי' בריא' שיש קמט ונשבר הצלע כנגדה ויש עוקץ דטריפ' ואינו דן רק על השוחט ולא ידענא למה פשיטא לי' כיון דלב"ש ס"ל דלא מצטרף לתרתי לריעותא על כן בקמט דקיל מסירכה שלא כסידרן להלב"ש כשר אף ביש עוקץ אמנם בתשו' ש"ב הגאון מ' סענדער זצלה"ה אבד"ק סאטינוב הנדפס בשו"ת שבסוף ספר ראש אפרים סוף סי' י"ח משמע דאף בקמט נגד נשבר הצלע ביש עוקץ טריפ' שכ' וז"ל דמה בכך שהי' לו כח להקמיט אבל לא לנקוב כיון שאין שם עוקץ משמע בעוקץ טריפ' בקמט נגד נשבר הצלע על כן גם בסירכא שלא כסידרן טריפ' נגד נשבר הצלע אם יש עוקץ:

ג אך י"ל דלענין זה קמט חמיר מסירכה שלא כסדרן דבקמט יש לחוש שנעשה ע"י השבירה שבדופן וחיישינן שע"י העוקץ ניקבה הריאה. משא"כ סירכה שלא כסדרן כיון דלדעת התוס' אין סירכה מעידה על נקב דיש סירכה בלא נקב רק דחיישינן שתתפרק וכיון שאינו מעיד על נקב איך נימא שהסירכה בא משבירת העצם והעוקץ. א"כ נהי דלדעת רש"י סירכה בא מחמת נקב והוה תרתי לריעותא כיון דספק אם הלכה כרש"י או כתוס' הוה ספק תרתי לריעותא אך כיון דבסירכה שלא כסדרן דעת רש"י והראב"ד דהוא בא מחמת נקב לא מיקרי ספק תרתי לריעותא ואי דמסתימת דברי הפוסקים משמע דבמחלוקת הפוסקים אין הלכה כדברי המכריע מדלא תפסו עיקר כהראב"ד שהרי הוא מכריע וע"כ או דהוה דעת הראב"ד דעת תלמיד במקום הרב דאין הלכה כמכריע עיין תוס' ב"ק, קט"ו או דכיון דהרי"ף פ"ק דקדושין פוסק כתירץ ש"ס שבת ל"ט דאין הלכה כמכריע רק במשנה ולא בברייתא כש"כ בפוסקים ולדעתי בפוסקים כ"ע מודה אשר ע"כ כ' הפוסקים שהדבר ספק אם כרש"י אם כתוס' מ"מ לפ"מ שהביא הש"ך בח"מ סי' ל"ד ס"ק ה' בשם מ"ב דהלכה בפוסקים כדברי המכריע והפמ"ג בפתיחה לאו"ח בסדר הנהגת המ"ק באו"ה בסופו בכללים אות ח"י בשם הב"ח דיש לפסוק כבתראי ובמצועא כעין פשרה יש לפסוק כממוצע והוא קצת כעין הכרעה ולפ"ז יש לפסוק כהראב"ד שהוא ממוצע. ע"כ הוה תרתי לריעותא ובלא"ה בסירכה שלא כסדרן במיעוך דהוא ריעותא גדולה. ויש לצרף אף ריעותא כל דהו על כן גם נשבר הצלע עם עוקץ מצטרף והרי סירכה

שלא כסדרן על קמט מתחילת בריתו טרפה אף דקמט מתחילת בריתו ל"ה רק חסרון מבפנים ואינו מורה על נקב מ"מ מצטרף וה"ה נשבר צלע ועוקץ כנ"ל:

ד ובל"ש סי' ל"ט ס"ק כ"ח סוף אות ב', הקשה על הט"ז למה פוסק בסירכה כסדרן על בועה כשר אף דלשיטת רש"י דאין סירכה בלא נקב הוה תרתי, לריעותא משום דלתוס' ל"ה ריעותא והוה ספק תרתי לריעותא ואמאי בתלוי' מבועה טריפה הרי רק לשיטת רש"י הוה ריעותא לא לתוס' ומ"ש סרכא כסדרן מבועה ואם מטעם מנהג אוסרין בזה ומתירין בזה הרי אנו עושין תרתי דסתרי עיי"ש. ולפמ"ש לעיל מיושב שפיר דבסירכא כסדרן דאיכא דעת הראב"ד המכריע והממוצע כדעת הש"ך והב"ח לכן לא חשיב ב' לריעותא משא"כ בסירכא תלוי' דגם לדעת הראב"ד יש ס' שמא היתה שלא כסדרן וניתקה הוה ריעותא כיון דליכא הכרעה בזה חיישינן לשיטת רש"י ואנו אוסרין משום תרתי לריעותא ודוק:

ה והנה בהגהות יד שאול לסי' ל"ט ס"ד מייתי בשם הגאון, מ' יצחק מסאמבר בסירכה כסדרן ועלתה הסירכה בנפיחה כשר דלא כת"ש ולא נודע טעמו דהרי לתוס' דסירכה הוא בלא נקב ולנקב ל"מ סתימה אם עלתה בנפיחה ודאי ניקב הריאה וטרפה. אולי הכריע כרש"י ולפמ"ש אדרבה בסירכה כסדרן דעת הראב"ד מכריע דהוא בלא נקב א"כ בניקב טרפה. אך אולי ס"ל כלב"ש שכ' בס"ק ק"א דגם תוס' מודה דאם ניקב במקום ששוכבים האונות זה על זה סותם הנקב. ואין משמע כן מתוס' ומכל המפורשים. אמנם אף לשיטת רש"י כ' הת"ש ס"ק י"ז דבעי דוקא שיסתום הנקב מבפנים ואם הסירכה עולה בנפיחה טרפה. ולפענ"ד נראה ג"כ דטרפה אף לרש"י לא מיבעי' לפמ"ש הפרי תואר והלב"ש סי' ט"ל ס"ק ר"ו דגם לרש"י דאין סירכה בלא נקב ל"ה אלא ספק טרפה דשמא עור העליון הוא שניקב א"כ נהי דסומכין על סתימה בספק נקב מ"מ איך נתיר בודאי טרפה מטעם סתימה אך אף למ"ש בתשובה דלא כלב"ש רק דלרש"י ל"ה ספק מ"מ מה דס"ל אין סירכה בלא נקב הוא נאמר על הרוב דרוב סירכות בא מנקבים (ע' מ"ש עפי"ז לעיל סי' ס"ו אות ג') וכן לתוס' סירכה טרפה דרוב סירכות שלא כסדרן מתפרקות וכיון שהוא מטעם רוב מ"ה סמכינן אסתימה משא"כ בנקב ודאי ועולה הסירכא בנפיחה כיון דרוב הסירכות הנסתמות אינן עולין בנפיחה וזו עולה בנפיחה איתרע רוב מהסתימה ול"מ סתימה שאיתרע הרוב לנקב, ודאי על כן י"ל דאף לרש"י טרפה אך הבעל העיטור מכשיר באופן דלדידן טרפה בעלתה הסירכה בנפיחה דלא כהגהות הנ"ל:

ו ודע דמ"ש דאין סירכה בלא נקב הוא נאמר ע"צ הרוב כה"ג כ' מהרש"ל דאין טרפה חי' יותר מי"ב חודש הוא ע"צ הרוב וכיוצא בזה כתבתי במקום אחר דחזקה דאין אדם

מעיז הוא ע"צ הרוב וביארתי סברת הש"ך סי' ע"ה ס"ק כ"ג וכמה מקומות דלאפטורי מממון אמרינן מיגו דהעזה דכיון דאין הולכין בממון אחר הרוב יכול לפטור עצמו במיגו דיכול לומר קים לי בנפשאי שאני מן המיעוט המעיזים. וכעת נ"ל דזה סברת הש"ך סי' פ"א ס"ק ז' דהא דאמרינן בשכיב מרע שהודה א"צ לומר אתם עדי דאין אדם משטה בשעת מיתה דוקא ביתומים אבל אם עמד מחליו וטוען ברי דהשטה בו נאמן דלא כב"י. ובתומים ונתיבות תמהו עליו דהרי המרדכי כ' והובא ברמ"א שם דה"ה אחרים שהודו לשכיב מרע ל"מ לטעון משטה דאין אדם משטה לשכיב מרע. והרי שם המודה חי וטוען ברי. וזה תימא רבתי ונ"ל דס"ל לש"ך דהא דאין אדם משטה בשעת מיתה לא נאמר רק ע"צ הרוב דנמצאו מועטים משטים ואינם מתפחדים ממיתתם אך רוב אין משטה. ומ"ה לא טענינן ליתומים אבל החולה שעמד וטוען ברי יכול לומר קים לי בנפשאי שאני מן המיעוט ואין הולכין בממון אחר הרוב:

ובקצה"ח סי' פ"א ס"ק כ"ד מסביר דברי המרדכי ודברי הגמ' דהא דאין אדם משטה בשעת מיתה הוה כאומר אתם עדי. ומ"ה אחרים שהודו לשכ"מ הוה ג"כ כאומר השכ"מ אתם עדי ושתק הלוה דמתוך חליו קיצר בדבריו עיי"ש ואמנם לולא דברי הקצה"ח הסברא פשוטה דהסברא דמשטה הוא כמו שהוא השטה בו ותבעו מה שאינו אמת הוא השטה בו ובחולה דאין אדם משטה בשעת מיתה גם הוא לא השטה בו א"כ החילוק פשוט דאם החולה הבריא יכול לומר קים לי בנפשאי שאני מן המיעוט ומ"ה אין יכול להוציא מידו משא"כ בבריא שהודה להחולה דהוה כאומר החולה אתם עדי אין יכול לטעון משטה עד שיאמר קים לי בנפשך שאתה מן המיעוט דלא מתפחדים ממיתה והי' לך לומר אתם עדי וכשלא אמרת השטיתי בך וקים לי בנפשך אינו יכול לטעון כמו שכ' תוס' בב"ק דף כ"ז ע"א ד"ה ואיכא נמי ואף דתוס' כ' כן לרב ואנן קיי"ל כשמואל מ"מ לפמ"ש תוס' כתובות ע"ו סוף ד"ה על בעל החמור דטעמא דשמואל במוכר שור ונמצא נגחן משום דטוען ברי דאם איתא דלרדיא זבין הו"ל לפרושי עיי"ש (ע' מחא"פ ה' שומרים סי' כ"ו ובספרי לא"ח סי' ק"ח אות א') א"כ בהודה לשכיב מרע דל"מ לטעון ברי שהש"מ מן המיעוט המשטים בשעת מיתה ולכן חייבים כנלע"ד לישב דברי הש"ך והוא נכון ועיין בקהלת יעקב אלגזי מדות חכמים אות אין אדם משטה בסופו שנעלם ממנו דברי הש"ך הנ"ל:

והנני ידידו סי' ע"ב ב"ה ברעזאן תר"ל. להרב החריף ובקי בכל חדרי תורה מ' קאפיל צבי דוקמאן נ"י רב מסינאוואטץ. בדבר שאלתו בפרה שהיתה חולה ודקר נכרי בבטנה נגד הקיבה וחזרה לאיתנה ושאל אודות החלב: א תשובה מ"ש כבודו להתיר החלב מטעם

שכתב הרמב"ם בפ"ג ממאכלות אסורות ה"י דחלב בהמה שנטרפה כחלב בהמה טמאה ובבהמה טמאה כ' דהחלב אסור ואין לוקין והרי האוכל אותן כאוכל ח"ש וכתב דלפי דעת המהרלב"ח הובא במ"ל בפ"א מחמץ ומצה דהיכא דהי' לו שעת הכושר ח"ש אינו אסור מה"ת ולפ"ז בחלב טרפה דאין דינו רק כח"ש אינו אסור מה"ת ול"ה רק ספיקא דרבנן ע"כ ישתקע דבר זה מכמה טעמים חדא דלפ"ז בנבלה וטרפה גם ר"י מודה דח"ש אינו אסור מה"ת כיון דהי' לו שעת הכושר ומבואר להדיא בתוס' דשבועות כ"ג דבנבלה וטרפה ס"ל לר"י ח"ש אסור מה"ת מדהקשו אהא דאמרינן בשלמא ר"י לא אמר כר"ל דמוקי לה כדברי הכל דהרי ר"י בלא"ה ס"ל ח"ש אסור מה"ת ונוקי שנטרפה הבהמה אחרי שנולדה וע"כ התוס' לא ס"ל הכי אך שיכול לומר דאדרבה לשי' המהרלב"ח מיושב קו' התוס' (וגם יתישב קו' התוס' שבועות כ"ב ע"ב ד"ה אהיתרא קמשתבעי שהקשו בנזיר שנשבע שלא יאכל חרצן וקאמר בגמ' אהיתרא קא משתבעי והיינו על ח"ש והרי ח"ש אסור מה"ת ולהרלב"ח ר"י יודה בנזיר דהי' לו שעת הכושר וח"ש אינו אסור מה"ת). או שי"ל דעדיין תקשה משקצים ורמשים דקתני במשנה דבזה לר"י ליכא לאוקמי במפרש דלא הי' לזה שעת הכושר מיהו לשי' המהרלב"ח נפרש בגמ' הכי מ' הכריח לר"י לאוקמא בכולל דברים המותרים עם דברים האסורים לוקמא כר"ל במפרש ח"ש מנבלות וטרפות ושקצים ורמשים וכיון דאנבלות וטרפות חל דבזה ח"ש אינו אסור מה"ת משום שהי' להם שעת הכושר חל ג"כ אשקצים ורמשים מטעם כולל. אף דבשקצים ורמשים ח"ש אסור מה"ת:

ב והנה מה שכתב דנבלה וטרפה הי' להם שעת הכושר ז"א דל"מ למ"ד לאברים עומדת הי' אסור משום אבמה"ח ולא הי' להם שעת הכושר וגם למ"ד לאו לאברים עומדת הי' אסור משום שאינו זבוח ולא מיקרי הי' להם שעת הכושר וכן כתבו התוס' חולין ק"כ אך זה תליא במחלוקת אי וזבחת הוה עשה כמבואר בתוס' שבועות כ"ד אך ר"י ס"ל בלא"ה לאברים עומדת ולפ"ז נבלה לא הי' לה שעת הכושר וגם טריפה ל"ה שעת הכושר וליכא תברא למהרלב"ח מסוגיות הנ"ל לפ"ז יאמר דכל זה בנבילה וטרפה אבל בחלב דהי' לה שעת הכושר אין ראי' מסוגיות הנ"ל אבל זה ודאי ליתא דהחלב דינה כבהמה וכיון דנבלה וטרפה ח"ש אסור מה"ת גם לענין החלב הדין כן ועוד החלב שנחמצה לאחר שנתנבלה או נטרפה מסי הי' לה שעת הכושר. והנה התוס' כתבו עוד בחולין ק"כ דמ"ה נבלה לא הי' לה שעת הכושר משום דכמו שהיא מתה מתה לא הי' לה שעת הכושר וצ"ל דאין דומה לחמץ בפסח דחמץ שמו עליו משא"כ בנבלה עתה שנתנבלה לא הי' לה שעה הכושר ובפרמ"ג סי' ס"ב כתב דלסברת מהרלב"ח גם בב"ח אין לאסור ח"ש

ולסברת התוס' אין ראי' מחמץ לבב"ח דבב"ח לאחר שנתערב לא הי' לה שעת הכושר אך ע' תוס' מנחות ק"א ע"ב ד"ה פיגל במנחה שכתבו דבב"ח הי' לו שעת הכושר קודם הבישול אף אם נתערב מקודם וכונתם דמיירי בכבוש מעל"ע ומותר מקודם וקשיא לי דהרי מוכח בגמ' שם דאפי' אם לא הי' שעת הכושר מדרבנן אינו מטמא ט"א מדאמרינן הא ניחא להך לישנא טהורין אינן נפדין והלא זה דטהורין אינן נפדין ל"ה רק מדרבנן וכמ"ש בספרי ב"י או"ח סי' ט"ו אות ז' ושם הבאתי דברי התוס' ב"ק ע"ז ע"ב דמה שאסור מדרבנן אינו מטמא לר"ש ט"א. אך תוס' כ' בב"ק שדוחק לומר כן ולפמ"ש דטהורים רק מדרבנן אין נפדין הדבר מוכרח מגמ' א"כ הלא כבוש בב"ח מדרבנן עכ"פ אסור ולא הי' שעת הכושר מדרבנן וקשיא אתוס' ונ"ל לישב לפי המבואר בסי' פ"ז דבב"ח ע"י כבוש מותר בהנאה אף מדרבנן א"כ הי' לו שעת הכושר להאכיל לאחרים אף מדרבנן ומזה קשיא על שי' הב"ח דאסור בכבוש מדרבנן אף בהנאה הדרא קו' התוס' מנחות לדוכתא לס"ד דאייתי ר"א אפי' בהי' לו שעת הכושר תקשי ממאי דמודה בב"ח הואיל והי' לו שעת הכושר ומה שתי' דהוי"א דבשר בחלב כגון שנתערבה קודם בישול בכבוש ואח"כ בישל אינו מעלה ארוכה דעכ"פ מדרבנן אסור לשי' הב"ח אף בהנאה ולא הי' לו שעת הכושר וזה הערה רבתי:

ג ולולא שכתבו התוס' כגון דתרו כולי' יומא בחלבא הי' אפשר לומר דכל בב"ח הי' לו שעת הכושר בתחילת הבישול לשי' הפר"ח דאינו נאסר רק אחר שנתבשל כמאב"ד וזה יהי' חילוק בין הבשר להחלב לפימ"ש בחות דעת סי' צ"א ס"ק ז' דהחלב נאסרה תיכף אף לא נתבשל כמאב"ד והבשר לא נאסר רק אחרי בישול כמאב"ד א"כ להבשר הי' שעת הכושר קודם שנתבשל כמאכל ב"ד ולהחלב לא הי' שעת הכושר דהיא נאסרה מקודם ולפי זה הי' אפשר דאף אם נאמר דבב"ח הי' לו שעת הכושר וח"ש מותר לשי' מהרלב"ח זה רק להבשר אבל החלב דנאסרה תיכף קודם בישול כמאב"ד ולא היתה לו שעת הכושר כאמור לאחר התערובות ח"ש דהחלב אסור מה"ת ובזה יתישב מה שהקשה (בעת סדרי להדפסה) הרב החריף ובקי מ' ליבש מנחם לאנדא נ"י בחולין ק"ח בהא דקאמר רב דכזית בשר שנפל לתוך יורה של חלב בשר אסור וחלב מותר ומקשה בגמ' חלב אמאי מותר חלב נבלה היא והרי סובר אפשר לסוחטו אסור ומב"מ לא בטיל וחלב היוצא מהבשר נ"נ ולא נתבטל בהיורה דהוי מב"מ והקשה הוא הלא ליכא רק כזית בשר א"כ הבליעה הוא פחות מזית דאמתא באמתא היכי יתיב ולשי' המרלב"ח דבב"ח דהי' לו שעת הכושר ח"ש מותר מה"ת והתוס' כתבו בחולין צ"ט דמה שאינו אסור רק מדרבנן מב"מ בטיל לר"י א"כ כאן דחלב היוצא מכזית בשר ל"ה רק ח"ש ובטיל

שפיר אף דהוי מב"מ ומה מקשה והנה באמת לא קשה דחיישינן שפלט כמה פעמים וחוזר וניער להצטרף שיהי' שיעור ואסור מה"ת ומב"מ לא בטיל ועוד דח"ש אף במקום שאינו אסור רק מדרבנן לא בטיל במב"מ דרק בציר דגים דעיקר איסורו ל"ה רק מדרבנן כתבו התוס' דבטיל אבל כל שאיסור ד"ת והשיעור הוא רק מדרבנן לא בטיל כדמוכח מדם תבוסה בנדה דף ע"א לר"י לא בטיל אף דל"ה רק מדרבנן וכ' תוס' שם דה"ט משום דמשכחת רביעית דם שהיא טמא מדאור' וכן מוכח ביבמות פ"ב. אך לפימ"ש לעיל דלהחלב לא הי' שעת הכושר א"כ ח"ש בחלב ודאי אסור מה"ת ומיושב קו' הנ"ל בטוב טעם אמנם לפימ"ש בחו"ד דגם הבשר נאסר תיכף שבולע החלב רק דהוי כשאר איסורין קודם בישול כמאב"ד ומותר בהנאה א"כ לא הי' לבב"ח שעת הכושר רק לענין הנאה דשאר איסורין מותרין בהנאה אבל לענין ח"ש דמיירי לענין איסור אכילה לא הי' לו שעת הכושר בתחלת הבישול וכ"ש לפי מה שאכתוב לקמן בה' בב"ח למ"ד בשר בחלב אסור מקרא דלא תאכל כל תועבה אסור מדאורייתא אף פחות ממאכל ב"ד כיון דלבשל אסור אף פחות ממאכב"ד שהרי חזי לאצטרופי שאם יבשל עוד עד שיגמור יתחייב שוב נעשה דבר מתועב ואסור מל"ת כל תועבה. א"כ שוב ל"ה לבב"ח שעת הכושר רק ע"י כבוש כדב' תוס' וזה שייך גם בהחלב ושוב הק"ל כקו' הרב מ' ליבוש מנחם לאנדא ע"כ המובחר כמ"ש בתחילה דאף אם ח"ש אינו אסור רק מדרבנן מ"מ מב"ב ל"ב לר' יהודה והכי מוכח בתוס' חולין ק"ח ע"ב שהקשו למה דמשני גדי אסרה תורה ולא חלב מ"מ מדרבנן נעשה נבילה ויאסר החלב משום מב"מ והרי במדרבנן מודה ר"י וע"כ זה דוקא בציר דגים משא"כ אם חנ"נ מדרבנן ל"ב מב"מ. וכש"כ בח"ש אף אם היא לאו דאורייתא: ד ודרך אגב אעתיק פה משנ"ל בביאור דברי תוס' נדה ע"א ע"ב ד"ה ר"י לטעמי' שכ' וא"ת לרבא דמשני אליבא דר"י בזבחים דף ע"ט דבכ"מ אית לי' לר"י מב"מ ל"ב וכן נמי בפ' הערל גבי חתיכה של חטאת וגבי פרוסה של לחה"פ דקאמר התם ר"י לא פעלה ומוקי לה כשנימוחה וכו' ור"י לטעמי' דמב"מ ל"ב וההוא דקאמר התם בטיל היינו בטומאה דרבנן דמדאור' בכל שהו סגי א"כ הכי נמי דם תבוסה. ודברי תוס' תמוהים מאוד. הנה מה שהוכיחו מזבחים דר"י מודה דבדרבנן בטיל יפה כ' דרבא משני בכלי שגבו טהור ורבנן הוא דגזרו עיי"ש ומבואר דבדרבנן מודה ר"י ומה שכתבו דבב"מ אית לי' לר"י מב"מ ל"ב הכונה דלא משני הא דידי' הא דרביה רק דבדרבנן מודה. אך מה שכ' וכן נמי בפ' הערל משם סתירה לדבריהם דשם אמרינן דרבנן ס"ל תעלה משום דטומאת משקין דרבנן ור"י ס"ל אף בדרבנן ל"ב. ואיך הביאו מעשה לסתור. וע' שעה"מ פט"ו ממאא"ס שהקשה מיבמות: אחולין צ"ט דמשמע דבדרבנן מודה ר"י ע"כ דברי תוס' נדה צע"ג

ואנהירנא משמיא לעיינין ומצאתי ברשב"א יבמות פ"א גירסא ספרדית וז"ל רישא בבשר שנטמא במשקין שנטמא בשרץ ורבנן לטעמייהו דטומאת משקין דרבנן ור"י לטעמי' דטומאת משקין דאורייתא עיי"ש. ולגירסא זו כונו התוס' וצריך לגרוס בתוס' וההוא דקאמרי רבנן בטל היינו בטומאה דרבנן ור"י ס"ל טומאת משקין דאורייתא (ומה שכ' תוס' דמדאו' בכל שהו סגי ודאי בלא"ה ט"ס דזה אין ענין לסוגיא דיבמות) ואם התוס' כונו לזה דבריהם נכונים. וע' פסחים י"ז ע"ב מיבעי לן אם מכולה הדר ר"י ולגירסא זו מוכח דר"י לא הדר רק מכלים ולא מאוכלין ודוק:

ה והנה דברי מהרלב"ח סי' י"ז הנ"ל תמוהים מסוגיא דיומא ע"ד דמבואר שם דביוה"כ ס"ל לר"י ח"ש אסור מה"ת והרי יוה"כ ודאי הי' לו שעת הכושר וצ"ל כונתו דדוקא בחמץ דשמו עליו והוא איסור חפצא דהרי בפסח לא אסרה תורה רק אכילת חמץ ל"ה לר"י אותו החמץ אסור גם לאחר הפסח ואף לר"ש דמותר לאחה"פ מ"מ האיסור חל על החמץ וחמץ שמו עליו מיקרי שעת הכושר וח"ש לא אסור מה"ת לולא קרא דלא יאכל כאמור במהרלב"ח אבל יוה"כ דעיקר האיסור הוא על האדם והתורה. לא אסרה הדברים הנאכלים רק שאסור לאוכלם והיינו איסור גברא לא מיקרי הי' לו שעת הכושר ושוב מצאתי בספר קהלת יעקב אלגאזי תוס' דרבנן אות ח"ש שהרגיש על המהרלב"ח וגם בספר לימודי ד' מחלק קצת כדכתיבנא. והנה הי' מקום לומר בישוב דברי מהרלב"ח מהך דיומא דהנה בגמ' שם מקשה על הא דתנא במשנה יוה"כ אסור באכילה אסור ענוש כרת הוא ומשני ל"נ אלא לח"ש ומקשה הניחא לר"י דח"ש אסור מה"ת אבל לר"ל מאי א"ל ומשני אסור מדרבנן א"כ י"ל דדוקא בהו"א דהי' ס"ד דהאי דתנן במשנה אסור היינו מד"ת אמרינן הניחא לר"י דלדידי' מ"ל דח"ש אסור אף בהי' לו שעת הכושר ול"ק ממשנה רק לר"ל אבל למאי דמשני דמשנה דקתני אסור היינו מדרבנן י"ל דגם לר"י דסובר בעלמא ח"ש אסור מה"ת מודה היכא דהי' לו שעת הכושר דל"ל מחלב מותר מה"ת ואם כנים אנחנו בדברינו אלה מה נעים לישב בזה דברי הרא"ה בספר החינוך מצוה שי"ג שכתב וז"ל לפיכך מי שהוא חולה אע"פ שאין בו סכנה גמורה אם יהי' חלוש הרבה ראוי להאכילו ולהשקותו מעט כשיעור שאמרו ע"כ ודבריו נפלאים הלא אף יאכל ח"ש הוא ג"כ אסור מה"ת ואינו מותר רק לחולה שיש בו סכנה וכבר תפש עליו במנחת חינוך שם ולהנ"ל י"ל דס"ל להחינוך כשי' מהרלב"ח דהיכי דהי' לו שעת הכושר ל"ה ח"ש רק מדרבנן ע"כ אין צריך לדקדק כ"כ. ומ"מ הדבר רחוק לומר כן. (וע' לקמן בדרוש לש"ת מ"ש על החינוך):

ו ומצאתי בספר קהלת יעקב תי' נכון על דברי מהרלב"ח דהן אמת לולא דגלי קרא לא יאכל בחמץ לא ילפינן ח"ש בחמץ מחלב דחמץ הי' לו שעת הכושר. אמנם אחר שגלתה לנו תורה מקרא דלא יאכל דבחמץ אף שהי' לו שעת הכושר ח"ש אסור מה"ת שוב ילפינן יוה"כ מחלב וחמץ במה הצד. אך שפיר הקשה שם על המהרלב"ח דא"כ שאר איסורין דלא ענוש כרת מנ"ל דח"ש אסור מה"ת דל"ל מחלב וחמץ. ולפי מ"ש במק"א (ע' לעיל סי' ס"ב אות ט') די"ל דריבוי קאי גם אריבוי דלא כירושלמי גיטין פרק התקבל הובא בשעה"מ פ"ו מגירושין לענין חצירו של שליח מה שתעשה כידו עי"ש א"כ בחמץ וחלב ח"ש אסור אף בדלא ענוש כרת והיינו בחלב שעל הדקין ובחמץ נוקשה ותערובות דאין ענוש כרת עליהן י"ל דמזה יליף לכל איסורין שאין ענוש כרת ומה דאמרינן בחולין ק"כ לענין נפש לרבות את השותה נבלה מחלב לא גמר שכן כרת אף דאיכא בחלב ג"כ דאינו ענוש כרת היינו דלולא קרא דנבלה הו"א דלא אתי מחלב דהו"א דריבוי דנפש לא קאי רק אגוף הקרא ולא אמה שמרבינן דהיינו חלב שע"ג הדקין אבל באמת מסקי' דריבוי קאי אריבוי וקרא דכל לח"ש קאי נמי אריבוי דחלב שעל הדקין ומזה ילפינן לנבלה וה"ה לבב"ח ממה הצד וגם לאיסורין שהי' להם שעת הכושר וליכא כרת. ולפ"ז גם חמץ בע"פ אסור מדאורייתא ח"ש דלא כמהרלב"ח והא דאיצטריך נפש לרבות השותה בנבלה ולא ילפינן במה הצד מחלב וחמץ אף בליכא כרת משום דמילתא דאתיא במה הצד טרח וכתב קרא ודוק היטב:

עוד נראה לישב המהרלב"ח ח דס"ל דוקא היכא דכתיב לשון אכילה ח"ש אינו אסור רק מכל חלב ובעי שלא היה שעת הכושר משא"כ ביום הכיפורים כיון דלא כתוב אזהרה בלשון אכילה ח"ש אסור מן התורה גם זולת קרא דכל חלב ועיין ביומא פ"א ומה"ט ס"ל לירושלמי פ"ו דתרומות דגם לר"ל ביוה"כ אסור מן התורה. אך בש"ס דילן לא ס"ל הכי אך לר"י יסבור המהרלב"ח כסברא הנ"ל וע' בספרי חא"ח סי' יו"ד אות י' על הירושלמי הנ"ל: ז אמנם אף אי יהיבנא ליה דחלב מבהמה טרפה אינו אסור מן התורה ח"ש. אבל בשיעור שלם לומר שאינו אסור מן התורה מפאת שהרמב"ם כתב הרי הוא כח"ש ישתקע הדבר דהרמב"ם לא כתב רק שאין לוקין על חלב מטמאה כמו שאין לוקין על ח"ש הואיל ולא ילפינן רק מריבוי דקרא לא ילפינן רק לאיסורא ולא למלקות. אבל שיהי' דינו כח"ש ממש לא עלה ע"ד הרמב"ם וכ"ת קשר חבל בחבל וליתא:

ח והנה בתשובה אחת הקשיתי אחלב מבהמה שנטרפה למ"ד אין איסור חל על איסור ול"ח איסור טרפה אאיסור אמ"ה אמאי חלב אסור. דל"ה יוצא מטרפה כיון דעל הבהמה אין איסור טרפה חל וקצת משמע כן בחולין ק"ג דלא אמר בגמרא דר"י ס"ל דטרפה חל

על איסור אמ"ה דהוי איסור כולל משום החלב. וע"כ כיון שאין חל אבהמה גם החלב מותר ובכולל בע' שיחול הכולל בודאי משא"כ בזה אם אין איסור חע"א גם החלב מותר ואמנם שם כתבתי אף אם אין איסור חל ע"א מ"מ חל לקוברו בין רשעים כדאמרינן ביבמות ל"ב ומ"ה החלב היוצא אסור. והא דל"א בחולין ק"ג דטרפה הוי כולל לאיסור אמ"ה משום החלב י"ל דכיון שאין לוקין אחלב טריפה ל"ה זאת כולל ללקות אבשר טריפה ודוק. ושוב מצאתי בפליתי סי' ס"ב שהקשה כן ותירץ כדכתיבנא ועכ"פ הדבר ברור דאין ללמוד שום צד היתר מכ"ז:

ט גם מ"ש דהוי ס"ס דילמא לא ניקב ודילמא חלב טהור סותם דהיינו חלב דאיתרא. לא נהירא דחלב דאיתרא היא בפנים וכאן דדקר הבהמה מבחוץ ויש ספק שמא ניקב הקיבה נקב מפולש ואין שם חלב דאיתרא לסתום כי החלב הנוגע בדפנות הוא דאיקשתא והוא אינו סותם. וגם ל"ה ס"ס רק ספק אחד שמא ניקב הקיבה עם החלב ולדבריו נימא בכל מחט שנמצא בחלל הגוף שמא לא ניקב ואת"ל ניקב שמא ניקב במקום שחלב סותם וע"כ כנ"ל:

ולעיקר הדין בשאלתו. הנה הגאון מהרש"ק זצ"ל בטוטוד"ע דעתו לאסור אם יצא פרש. ואם לא יצא פרש רק רוח דעתו להתיר בתנאי שדקר במקום שלא נמצא בני מעיים כגון למעלה מהצלעות. ושיהי' ספק אם נכנס המחט בפנים או שהי' בשוה עם הבשר ושידוע שהבני מעיים לא היו נפוחים שאם היו נפוחים ודאי הי' הדקירה קרוב לב"מ ומאן ספין לידע איך היה הדקירה. גם אין לסמוך אסברה כיון שעשה זאת אומן ודאי לא ניקב כמ"ש הפמ"ג סי' מ"ו אות י' לענין תרנגולים מסורסים דכיון שהיה הבהמה מסוכנת האומן עשה לה רפואה. ואינו מקפיד ומבחין אם תהי' טריפה רק שיחזיקה חי באיזו אופן שיהי'. ולדעתי גרע זאת מטחול שמובא בפתחי תשובה סי' נ"א שהאומנים דוקרין. דשם יש ס"ס שמא ניקבה במקום הדק ושמא נשתייר בעובי דינר זהב משא"כ אם האומן דקר בהקיבה. או בכרס. ובאם דקר בכרס ודאי ל"ה ס"ס דכרס אין לו דבר שיסתום. ולצרף לס"ס שמא ניקב במקום שאינו מטריף דהיינו שמא הלכה כרבה בר רב הונא דאמר דוקא מפרעתא בחולין כ' ע"ב וכן ס"ל לרשב"א בשם בעל העיטור לא נהירא דהוי ס"ס בפלוגתא דרבוותא. ועוד רוב פוסקים מטריפין ועוד גם בכל מחט שנמצא בחלל נימא הכי שוב ראיתי דבכרס נמי הוי ס"ס דחלב הפרוסה הוי ספק אם סותם דלבני ריינוס שאוכלין אותו ודאי סותם כמ"ש הפר"ח ושמא הלכה כבני ריינוס ולא נראה דשוב הוה ס"ס בפלוגתא דרבוותא ועוד כאן שדקרוהו מבחוץ והוי ספק שמא דקרו עד מקום הפרש ל"ה רק ספק אחד ועוד דיש ס"ס להחמיר שמא ניקב בקיבה או בכרס ואת"ל לא ניקבו

שמא ניקב בשר החופה את רוב הכרס מיהו לפ"מ שיבואר לקמן דבשר החופה נמי אינה טריפה בנקב כ"ש רק מטעם שמא ניקב הכרס. ל"ה ס"ס להחמיר:

י' ובתשובות ברית אברהם סי' כ"א כ"ב הורה להתיר בבהמות שמקיזין דם בצואר וחילי' בסי' כ"ב דמה"ט אין לחוש לנקיבת הושט אף לשיטת זקיני הגאון בעל ת"ש דהיכי דנולד ריעותא מחיים כגון במים בראש ל"א מרוב הכשירות היא מטעם דרוב בהמות אין להם מים בראש ואיתרע לי' רובא. מ"מ הבהמות שמקיזין כיון דחזינין דגם מאותן בהמות שמקיזין דם רובן חיים, ולא איתרע בהם כלל הרוב בהמות כשרות. מוקמינין בהמה זו ארובא. ואמרינין דלא איתרע הרוב כלל. ולפ"ז בנ"ד מ' יודע אם הרוב מאותן שדוקרין קיימין וכשרות. ושמא דוקא בהקזה דאין הרפואה שלה להקיז הושט רק הרפואה להקיז דם הרוב מאותן בהמות לא ניקבו הושט ומוקמינין ארובא. משא"כ בבהמות אלו הרי חזינין כמה פעמים שדוקרין להוציא פרש והמה ודאי טריפה ע"כ מי יודע אם מאותן בהמות אף אם לא יצא פרש הרוב כשרות לומר דבהמה זו לא יצאה מרובה. ומי יודע מה היא הרפואה אם הרפואה רק להוציא רוח ולינקב רק הדופן או הרפואה היא לנקוב הקיבה או ההמסס:

י"א וש"ב הגאון בתש' חסד לאברהם סי' כ"ה הורה להתיר בכגון דא והביא בשם הגאון מליסא להתיר. וכפי הנראה שורש ההיתר משום שיש הוכחה שלא ניקב הכרס דאם הי' ניקב הי' יוצא פרש. ומדלא יצא ע"כ לא ניקב והיא סברה טובה וסברא זאת כתבו ג"כ הגאון מהרש"ק אך לדעתי דאין לסמוך אסברה זו רק במקום דליכא למיחש שמא ניקב בשר החופה את רוב הכרס דאל"כ ניחוש שמא ניקב בשר החופה את רוב הכרס ובזה אין פרש יוצא מיהו כיון דבשר החופה את רוב הכרס אינו טריפה רק בטפח או ברובא. ובנקב כ"ש אין טריפה מחמת עצמו רק מחשש שמא ניקב הכרס כמ"ש הטו"ז סי' מ"ח ס"ק ד'. אם נימא דאם ניקב ע"י אומן ולא יצא הפרש אין לחוש שנקב הכרס שוב אין לטרוף בנקב כ"ש, מטעם שמא ניקב בשר החופה. דזה ודאי אין לחוש שיקדר כסלע. דע"י מחט שתוחבין ודאי לא נקדר כסלע אמנם נלע"ד ראי' מהב"י סי' מ"ח הובא בטו"ז ס"ק ה' דלא כסברא הנ"ל דהרי הב"י כתב בטעם הרמב"ם דמטריף בבשר החופה את רוב הכרס. אף באינו מפולש. משום דמתניתין סתמא קתני בין ע"י חולי בין ע"י קוץ וע"י קוץ ודאי טריפה אף בכ"ש משום חשש שמא ניקב הכרס ואמאי בעי טפח. וע"כ מיירי באינו מפולש עיי"ש ואס"ד דמשכחת לה בנקרע ע"י קוץ ע"י אומן בכונה ולא יצא פרש ל"ח לנקיבת הכרס משכחת מתניתין ע"י קוץ ולא יצא פרש דאין לחוש לנקיבת כרס. ואיך מדייק הרמב"ם סברתו. וע"כ מוכח אף שלא יצא פרש יש לחוש לנקיבת כרס.

מיהו לאחר העיון יש לדחות דמדקתני במשנה או שנקרע רוב החיצונה משמע שנקרע מעצמה בלא כונה. ולכן שפיר מדייק הב"י דסברת האחרונים הנ"ל לא מהני רק בנקרע בכונה וגם לא יצא הפרש. ובצירוף שני הסברות כתבו להתיר. אמנם אף ההיתר שכתב בספר חסד לאברהם לא נהירא לי דכיון דעיקר הרפואה נראה שבא ע"י נקיבת הכרס שיוצא רוח א"כ י"ל שתיכף כשדקר בסכין ויצא רוח הוציא הסכין טרם שקיבל הפרש. ומהגהות הטור סי' מ"ח משמע דעיקר רפואה לנקוב הכרס גם מ"ש דהוה ס"ס שמא הלכה כרבה בר רב הונא כבר כתבתי דכיון דרוב הפוסקים חולקין אין לצרף לס"ס וגם נידון דידן אינו שוה להקזה שהתיר בתשובות ברית אברהם. דשם יכול האומן לראות היטב ולהחזיק באופן שלא יגע בושט משא"כ בנ"ד האומן אינו יכול לראות מה שהוא בפנים כעצמים בבטן המליאה:

י"ב ובנידון החלב אין לומר מעמידין החלב בחזקת היתר כיון שלפנינו נולד ריעותא בפנינו בבהמה. והרי בשבות יעקב ח"ג הובא בראש אפרים סי' ל"ט ס' כ"ב אוסר החלב מבהמה שנולד בה חולי השיעול מחשש שיש סירכה. וכש"כ בנ"ד שדקרו לבהמה ויש חשש נקיבת הכרס או שאר איברים הפנימים. והנה זקיני הגאון בעל ת"ש בחידושי הש"ס דף י' בחולין כתב ליישב דברי רבינו יונה שכתב דהיכא שספק אבהמה אם נעשה קודם שחיטה או אחר שחיטה טרפה ולא מוקמינין אחזקה. ומ"מ הגבינות כשירות משום דאמרינן השתא נטרפה. ואמאי לא מוקמינין הבהמה בחזקה בספק אי שחיטה וע"ז תירץ דבהמה איתרע חלב לא איתרע. ולפ"ז יש ללמוד קולא לענין החלב בספק טריפה. אבל זה אינו דלענין החלב שנחלב קודם שנולד הספק שייך סברה זו. אבל לא לענין החלב שיחלוב אחר לידת הספק דבזה דין החלב כדין הבהמה וז"ב. הן אמת שגוף הקושיא על רבינו יונה יש לומר לפמ"ש לעיל דאחלב מבהמה טרפה אין לוקין ולכן מהני חזקה להתיר הגבינות משא"כ לבהמה גופה דחמירה ולוקין. ולכן לא ס"ל לרבינו יונה דמוקמינין אחזקה רק היכא דהיתר שכיח יותר. או לפמש"ל דאיסור טריפה אינו חל מחיים רק לקברו בין רשעים. ולכן החלב ל"ה יוצא ממש מן הטרפה. ולכן קיל החלב מבהמה. ובפרט לדעת הרמב"ם הובא בש"ך סי' ע"ט דבאיסור עשה אינו אסור היוצא ה"ה לפ"ז מאיסור בעלמא שאינו חל רק לקברו בין רשעים יש מקום לומר דהיוצא לא חמ"ר כ"כ. ובכן אף שזה ודאי דהחלב אסור מ"מ לענין ספק אימת נטרפה הבהמה מוקמינין אחזקה ומתירין החלב. ולענין בהמה גופה לאחר ששחטו ל"מ ספק וחזקה להתיר לרבינו יונה. מ"מ אין ללמוד מסברות אלו להתיר בספק איסור דאורייתא. ע"כ אין להתיר בפרה שדקרו נגד הקיבה או הכרס. ואין להקל בהחלב. והנלע"ד כתבתי

ומצאתי שגם הגאון מלבוב בשואל ומשיב מ"ק ח"ב סי' פ"ב הורה לאסור החלב וכן מורין פה לאיסור. אמנם אם הבהמה חי' י"ב חדשים אחר הדקירה או שנתעברה אח"כ וילדה הנה אם יצא פרש בהדקירה הוה ודאי טריפה ול"מ י"ב חודש, אך אם לא יצא פרש דהוה ספק טריפה מהני י"ב חדשים:

והנני ידידו סי' ע"ג בסימן הקודם דברתי מדין חלב טרפה אעתיק כאן מדין חלב נבלה: א' עיין בפרי מגדים סי' פ"א הביא דברי הדרישה דס"ל חלב נבילה ל"ה איסור תורה רק כמו ביצת נבילה ועיין דרישה סי' פ"ז וחולק על הב"י דס"ל שלוקין משום נבלה והפרי מגדים הכריע דאין לוקין אך איסור תורה יש:

והנה קשה לי על הדרישה מש"ס דע"ז ל"ה דאמר שמואל מפני מה אסרו גבינות נכרים מפני שמעמידין אותה בעור קיבת נבילה ומקשה הא קיבה גופה שריא והאמר שמואל קיבת נכרי של נבלה אסורה. ולהדרישה דאף חלב נבילה דרבנן נהי דעדיין לא חזר שם וס"ל דקיבה ל"ה פירשה ואסור החלב אבל אם חלב נבילה שיוצא מהדדים דרבנן כ"ש חלב קיבה ל"ה רק מדרבנן ומה הקשו לשמואל הרי שמואל ל"ח רק לספק איסור תורה ולא לספק איסור דרבנן כמו שכתבו התו' שם ד"ה מפני שמעמידין. ודבריהם מוכרחים מקושיתם שם א"כ מ"ה הוצרך שמואל לומר שמעמידין בעור קיבת נבלה דקיבת נבלה ל"ה רק איסור דרבנן ול"ח לספק, אלא ודאי דלא כהדרישה וחלב נבילה מן התורה אסור. ומ"ה ס"ד ה"ה חלב הקיבה. מהתורה אסור ושפיר מקשה. וצ"ע על הדרישה. ושוב נ"ל לישב קו' זו דבודאי דעת הדרישה דכיון דהחלב נולד קודם שנתנבלה הבהמה אין איסור נבלה עלי' כמו ביצת נבלה דלא אסור מהתורה מהאי טעמא ואף די"ל דגם אחר שנתנבלה בעודה מפרכסת דהיא כחי' נוספת חלב וזה אסור מדאורייתא מ"מ נתבטל ברוב החלב. דמב"מ ברובא בטיל. משא"כ לשמואל דס"ל מב"מ לא בטיל דבמשהו שוב לדידי' חלב הקיבה מנבלה אסור מדאורייתא ושפיר מקשה בגמ' על שמואל ודוק ובזה מיושב קו' תוס' דמקשה דשמואל אדשמואל ולא מקשה אמתני' עיי"ש כן נראה לי לחומר הנושא:

ב ועיין פליתי סי' ס"ב ס"ק ה' שכתב או י"ל בנמצא טריפה החלב שנמצא במעי בהמה היא לא מיתסר שורת הדין משום טריפה. רק החלב שנתהוה אח"כ. וזה לא מחמת לאו דטריפה רק מחמת מיץ בהמה עיי"ש וגם דברים אלו תמוהים דתיכף שנטרפה הבהמה ודאי חלבה נאסר מדאורי' כמו חלב נבלה. לפי מה שהוכחתי דלא כדרישה. ואף דביצת טרפה שנולדה ל"ה רק מדרבנן כמ"ש הפרי מגדים סי' פ"ו דלא כמשמעות הש"ך מ"מ מחלב גרע כמו חלב נבלה דגרע להנ"ל. וצ"ע ושוב אנהירנא לעינין בדינא דחלב נבילה

הנה בדם נבלה לענין טומאה עיין מנחות ק"ד ועדיות פ"ה פלוגתא בין ב"ש וב"ה וכתב הראב"ד דאף ב"ה לא מטמאין רק מדרבנן ופסק הרמב"ם בפ"א משאר אבות הטומאה דדם נבילות טהור ועיין תוס' שבת מ"ו ולפ"ז גם לענין איסור בדם נבלה אינו לוקה משום נבלה. והגם דאין ראי' מטומאה לאיסור דהרי חלב נבלה אינה מטמאה וחייב משום נבלה מ"מ בדם משמע דאינו חייב ודוקא בחלב אמרינן התורה אמרה יבוא איסור כלה ויחול על איסור חלב בחולין ק"ג ולא בדם. ואף דבנבלה הוי איסור כולל ול"ש לומר אין איסור חל על איסור מ"מ פטור משום נבלה דל"ה שכלל בשר וכן משמע בתוס' פסחים כ"ב דמה"ט ל"א כשהותרה נבלה דמה הותרה דל"ה בכלל נבלה וקצת צ"ע בחולין קי"ג דאיצטריך למעט דם דאין חייב משום בב"ח משום דלאו גדי הוא. ותיפוק לי' דאין חייב משום נבלה כדאיתא במשנה שם דכל שאין חייב משום נבלה אינו חייב משום בב"ח מיהו י"ל דטעמא דאינו חייב משום נבלה נמי מה"ט דדם לאו בשר הוא ועיין בחולין קט"ז דחשוב חומר בחלב מבדם ול"ח חומר זה דחלב חייב משום נבלה משא"כ בדם מיהו תני ושייר. ועין מהרש"א יבמות קי"ד דחשיב דם איסור קל לענין נבלה משום דדם ברביעית ונבלה בכזית וצ"ע דל"ח זאת במשנה דחולין קט"ז וחומר בחלב מדם. וע"כ תני ושייר. ובלא"ה שייר דם שבשלו דקיל מחלב מיהו דברי מהרש"א בלא"ה תמוהים מכריתות כ"ב וחולין פ"ו ע"ב דשם איתא דדם בכזית. והארכתי בספרי לא"ח סי' מ"ד אות י' לישב דבריו. ועכ"פ אם אין בדם משום נבלה צ"ע. למה בחלב איכא משום נבלה כיון דדם נעכר ונעשה חלב. ובדם ליכא משום נבילה ובודאי חלב נבלה אינה מטמאה כמו דם וה"ה לענין איסור נבלה מיהו שמא גם בדם יש איסור נבלה אך שאין לוקין. ונ"מ בדם שבישלו דפקע איסור דם מ"מ איסור נבלה יש כמו חלב להפמ"ג ועדיין צ"ע דבר זה:

ג ולפמ"ש בספרי לא"ח סי' ל' אות ד' דהא דדם ל"ה בכלל בשר דוקא לאחר שפירש משא"כ קודם שפירש הוי בכלל בשר והבאתי ראי' מתוס' מעילה י"ז שכתבו דקודם שפירש ודאי מיקרי בשר השרץ ע"ש. ולפ"ז ודאי בדם איברים של נבלה חייב משום נבלה דכיון דבשעה שנתנבלה הבהמה הדם לא פריש וקרי בשר נבלה כבר חל עליו איסור נבלה ותו לא פקע. ולפ"ז אולי גם על שאר הדם כל עוד שלא פירש מהבהמה חל עליו האיסור מיהו לפ"ז צ"ע על דם נבלה למה אינה טמא כנבלה כיון דבעודו מחובר טמא כנבלה ושמא זה דוקא בדם איברים אמרינן כל שלא פירש הוי בכלל בשר משא"כ שאר דם ל"ה בכלל בשר אף קודם שפירש ולפ"ז בדם הכנוס אינו חייב משום נבלה. אך אם נימא כן שוב קשה מה שהקשיתי בתשובה הנ"ל אהא דשור הנסקל דלא מוקי ובעל

השור נקי להנאת דמו הכנוס דל"ה בכלל בשר דל"ש התירץ שכתבתי בספרי שם. שוב מצאתי במנחת חינוך מצוה תע"ב שנסתפק בזה אם בדם יש איסור נבלה וכבר כתבתי דאיסור תורה בודאי יש משום נבלה דל"ג מחלב וגם אחר שנתבשל הדם נשאר איסור נבלה ולהב"י דחלב נבלה לוקה משום נבלה ה"ה דם לוקה משום נבלה ודוק:

ד' ודע דבמהר"ם שי"ף סוף חידושי חולין כ' בדבר השאלה בכבד של אווז שטיגנה בחמאה צידד להתיר מג' טעמים עיי"ש וטעם הג' דכבד כולו דם ובדם אין איסור בב"ח. ובהשקפה ראשונה הבאתי ראי' לדבריו מש"ס דבכורות נ"ה דאמרינן זכרותא דמא כבדא דאמר ר' יצחק כבד שנימוח מטמא ברביעית כדם וכן פוסק הרמב"ם פ"ג מטומאת מת הרי דדינו ממש כדם. אך מירושלמי דתרומו' פ"י דבעי שלקו כבד בחלב מהו והובא בפמ"ג סי' ע"ג והאיבעי' הוא אם פולטת ואינה בולעת. משמע דאם בולעת אסור משום בב"ח דלא כמהר"ם שי"ף מיהו י"ל דזה גופה מיבעי בירושלמי אם כבד אסור משום בב"ח הואיל והיא דם וכן פי' בחו"ד סי' ע"ג. וכעת ראיתי דדברי מהר"ם שי"ף ודאי ליתא ואין לצרף אף לסניף. דדם נבלה היא פלוגתא בין ב"ש וב"ה והראב"ד כ' דלב"ח מדרבנן מטמא וכבד נבלה ודאי מטמא משום נבלה והאוכלה חייב משום נבלה ובדם א"ח משום נבלה כדכתיבנא. ובלשון תורה ודאי כבד הוה בכלל בשר ע"כ ודאי חייב משום בב"ח. והא דאמרינן בבכורות דהוה כדם י"ל נהי דהוה דם מ"מ כיון דבכלל בשר נמי הוא היא בכלל איסור בב"ח וטומאות נבלה ואולי תליא במחלוקת דר"ע ורבנן בנדרים ר"פ הנודר מן הירק אם כבד בכלל בשר לפמ"ש תוס' יבמות ע"ב ד"ה והני מולין דהיכי דאין יודעין ההפרש אין לחלק בין לשון תורת ללשון בני אדם. אבל לפענ"ד לכ"ע חייב משום בב"ח ומשום נבלה ודוק:

סימן סו

ב"ה ברעזאן תרכ"א. להרב הה"ג החריף מ' חיים צבי נ"י האבד"ק קאריליפקע:

ע"ד שאלתו בפרה המשתנת דם אי מותר החלב בחי' ואם לא בדקו אחר שחיטה בכיס השתן אם מותר הבשר והכלים:

א' תשובה מקור הדברים בפמ"ג סי' מ"ה שכ' בשורים המשתינים דם יש לבדוק בכיס השתן אם ניקבו ואם לא בדק אפשר בהפ"מ להקל, ולפי דבריו ה"ה בחלב בחי' אפשר בהפ"מ להקל ואמנם דברי הפמ"ג נאמרין בקיצור, ושורש הספק בזה לדעת הפוסקים דס"ס במקום חזקה ל"מ ובנ"ד יש ס"ס שמא לא ניקב כיס השתן ושמא הלכה כהמכשירין. אך כיון דנולד הריעותא מחיים שיש חזקת איסור להבהמה תליא במחלוקת הפוסקים אי מחזיקין מאיסור לאיסור ולהפוסקים דמחזיקין מאיסור לאיסור

ל"מ ס"ס וכ"כ יש לומר לענין החלב אך י"ל דלהחלב ליכא חזקת איסור כיון שמעולם לא נאסר משום אמ"ה וכן דעת הגבעת שאול סי' ו' ותשו' מאמר מרדכי להגאון מהר"מ מדיסלדארף. ולפענ"ד יש לדון בזה דאפי' להסוברים אין מחזיקין מאיסור לאיסור. ונשחטה בחזקת היתר עומדת אף בנולד ריעותא מחיים. מ"מ בעודה בחי' לענין החלב ודאי הבהמה בחזקת איסור קיימא. אף דלענין החלב ל"ש איסור אבר מן החי, ורק איסור טריפה. ואין מחזיקין מאיסור לאיסור. מ"מ לפי מה דאסברא לן בש"ש הסברא דאין מחזיקין מאיסור לאיסור. דהוא משום דהבהמה יש לה חזקה דכשתשחט תהי' מותרת והרי נשחטה ומותרת ואתה מסופק אם נעשה מעשה לאיסור אתה:

מעמידה על חזקת היתר שהי' לה קודם שנולד הספק דכשתשחט תהי' מותרת. וזה החזקת היתר. ועיין בראש אפרים בתשו' ס' כ' ביאר דברי התוס' יבמות ל"ג ד"ה נפל הבית שתמוהים לכאורה ותוכן דבריו דכמו שהי' ליבמה חזקה דכשימות בעלה תהי' מותרת כן הי' לה חזקה דאם תמות צרתה אסורה. והרי מתו שניהם. משא"כ בריעותא מחיים הי' חזקה כשתשחט תהי' מותרת והרי נשחטה א"כ זה דוקא כשנשחטה הבהמה. אבל בחיי הבהמה כמו שיש לבהמה חזקה קודם שנולד הספק כשתשחט תהי' מותרת. כן היה לה חזקה כשתטרף תהי' אסורה, ולפ"ז מחיי הבהמה לאחר שחיטתה יהי' הפרש רב ודוק:

ב' ועפ"י האמור נ"ל לישב דברי הפליתי בסי' ל"ג שהעלה בס' נקיבת הסימנים דהוי ס' בשחיטה ל"מ נשחטה הותרה ונתוכח בדבריו בש"ש סי' ה' פ"ו דהרי שפיר שייך חזקה דכמו קודם שנולד הס' הי' להבהמה חזקה דכשתשחט תהי' מותרת בשחיטה בלא שהי' ודרסה כן לאחר שנולד הס' מהני השחיטה בלי שהי' ודרסה. וזה מוכיח דלא ניקב הסימן עיי"ש. ולפע"ד זה ליתא. דכמו שהי' לה חזקה דכשתשחט תהי' מותרת כן הי' לה חזקה כשתנקב בסימן לא יהי' מהני שחיטה ודוקא בספק דרוסה והשחיטה בודאי שייך לומר דהי' לה חזקה כשתשחט תהי' מותרת והרי נשחטה. ואין לומר היה לה חזקה כשתדרס תיטרוף והרי נדרסה דזה הוי ספק וזה ודאי משא"כ בנקיבת הסימנים דל"ה שחיטה כלל איך נאמר הי' לה חזקה כשתשחט תכשר והרי נשחטה. דלמא ניקב הסימן ולא הוי שחיטה וכמו שהי' חזקה כשתשחט תהי' מותרת כן היה לה חזקה כשתנקב ל"מ שחיטה. והיכי דלא מצי למימר הרי נשחטה. ל"מ חזקה ודוק כי זה ברור. וממילא נדחה ראי' השב שמעתתא ממאי שמקשה ביבמות א"ה בקידושין נמי נימא הכי. ושם הוי חזקת איסור וע"כ החזקה היא להיתר שהי' לה דאם ימות בעלה תהי' מותרת דשם הרי מת לפנינו ול"ש לומר חזקת איסור אם יקדש ערוה תהי' אסורה דזה ספק וזה

ודאי. משא"כ כאן דלא נודע שנשחטה דאם ניקב הסימן ל"ה שחיטה השחיטה ס' כמו הנקיבה. וכמו שאתה מעמיד בחזקה דאם תשחט תהי' מותרת כן בחזקה דאם תנקב בסימן תהי' אסורה ודוק. ועכ"פ בבהמה בחיי' לפמ"ש ל"ש חזקה הנ"ל:

ג' אמנם כשאני לעצמי דברי הש"ש והראש אפרים לא נהירין לי הנה לומר דדוקא כשנשחטה אזלינין בתר חזקת היתר משום ששייך לומר שהי' בחזקה שאם תשחט תהי' מותרת והרי נשחטה, זה לא נהירא. דבשעת שאירע הספק לא הוחזק רק בצירוף הפעולה שיעשה אח"כ ואין מבורר החזקה. ואין לומר דכשאנו רואים שנשחט איגלא מילתא למפרע דמעיקרא הי' עומד לכך. דל"א איגלא מילתא למפרע דשמא נשתנה אח"כ כמ"ש הנ"י ביבמות ר"פ החולץ ועוד דאם זה מטעם ברירה. דהוברר הדבר דעומד לשחיטה להלכה אין ברירה בדאורייתא. אמנם אף אם נימא כסברתם י"ל דסתם בהמה עומדת לשחיטה. ומ"ה אזלינן בתר חזקה שהי' לה כשתשחט תהי' מותרת ומ"ה אין מחזיקין לאסור בשעת לידת הספק ול"א חזקה אם תטרף תהי' אסורה דאין עומדת לכך דלא כראש אפרים סי' כ' שמישב דעת רבינו יונה בזה עיי"ש כי קצרתי וכן בשחיטה ושמוטה ל"א אוקמא אחזקה שהי' לה חזקה דאם תשמט תהי' אסורה והרי נשמטה דאין עומדת לכך וביבמות בספק קידושין בודאי נכון שיש לה חזקה אם ימות הבעל. וא"ל שמא תמות היא. דאז אין לדון עלי' כלל. ובספק גירושין באמת יש לומר כמו שיש לה חזקת היתר לשוק אם ימות הוא. כן חזקה לאיסור אם תמות ערוה. דנהי דלגירושין אינה עומדת כמ"ש תוס' ריש זבחים. אבל למיתה עומדת כמו הבעל ורק בגירושין אוקמינן הערוה בחזקת שלא נתגרשה. ולמסקנא בלא"ה ל"ש חזקת איסור. אם תמות ערוה דמיתת ערוה אינה עושה רושם עד שימות הבעל כמ"ש התוס' שם. אבל דנימא חזקת איסור אם תשבר הבהמה זה ל"ש דעומדת לשחיטה. באופן דגם בחיי הבהמה להסוברים דאין מחזיקין מאיסור לאיסור מהטעם דיש חזקת היתר להבהמה כשתשחט תהי' מותרת. ואתה מחזיק מקודם לידת הספק ואח"כ אתה מכריח דלא נעשה מעשה המטריפה גם בחיי הבהמה יש לומר כן ודוק. עוד י"ל בזה דכמו שהי' לבהמה חזקה שאם תשחט תהי' מותרת כן הי' לבהמה חזקה שאם תתמצה חלב תהי' החלב מותר וכן אחר שנולד הספק עומדת בחזקה זו כמו קודם שנולד הספק ע"כ יש להחלב חזקת היתר ודוק:

ד' ובתשובת גבעת שאול הורה להקל בבהמה צולעת להתיר החלב משום ס"ס שמא לא שף ושמא לא איעכל ניבי' אף למ"ד ס"ס ל"מ בנולד ריעותא מחיים מ"מ דוקא הבהמה אבל החלב אין לה חזקת איסור. דאין בה משום אבר מן החי. ובתשובת טוב טעם קמא סי' קי"ז הוקשה בדבריו למ"ד דם נעכר ונעשה חלב. א"כ הו"ל לחלב חזקת

איסור ומחזיקין מאיסור לאיסור אמנם באמת ל"ש להחזיק מדם לחלב. כיון דנשתנה לגמרי ונתהפך כמ"ש במג"א סי' רי"ו לענין מוסק. א"כ בעודו חלב ל"ה חזקת איסור. ול"מ חזקת איסור שהי' מקודם כיון שנשתנה לגמרי. וגופא אחרינא הוא. כעין דאמרינן ביבמות כ"ג לכי מגיירא גופא אחרינא וכבר הרגיש כן ג"כ הגאון מהרש"ק באופן דל"ה להחלב לא חזקת איסור ולא חזקת היתר כיון שנולד אחר שנולד הספק: ה איברא דלא צדקו בעיני גוף דברי הגבעת שאול דכיון דהחלב בהבהמה תליא ועיקר איסור דחלב טריפה הוא משום יוצא מהטריפה. כשהבהמה אסורה אף החלב אסור. ואם על הבהמה מחזיק מאיסור לאיסור על איסור טרפה החלב הוה יוצא מהטריפה. ואינה דומה לשיטת חכמי ווינא בסי' ק"י דחצי בהמה אסורה שהביא ג"כ בשב שמעתתא סי' ה' פ"ז ראי' לחלב דהחלב עיקר הספק תליא בהבהמה דהחלב אינה טריפה רק הואיל ויצא מבהמה טריפה. והכא הרי יצא מבהמה טריפה ואין זה דומה למ"ש זקיני הת"ש בחידושיו לחולין י' על שיטת רבינו יונה דכמו דסכין איתרע בהמה לא איתרע ה"ה בגבינות כן. דשם הואיל ולא נמצא ריעותא בגבינות אמרי' דאח"כ נטרפה הבהמה. ובשעת לידת הספק כבר פרשו הגבינות מהבהמה. משא"כ הכא דהחלב נולד אחר שנולד כבר הספק. אם מצד מחזיקין מאיסור לאיסור אתה מחזיק להבהמה דטריפה החלב הוי יוצא מהטריפה וקצת יש להוכיח כן מחולין ק"ב דאמרינן בנטרפה מחיים אין איסור טריפה. חל על איסור אבר עיי"ש ולכאורה קשיא דהוי כולל דקודם שנטרף החלב מותר ואח"כ החלב אסור. ובעוף הביצה אסור. וכולל ודאי חל וע"כ צ"ל דכל איסור החלב דהוי יוצא מטריפה. ותליא באיסור הבהמה ואם אינו חל על הבהמה אף החלב מותר. אך ז"א דא"כ לדידן דאין איסור חל על איסור ואין איסו' טרפה חל עאמה"ח לישתרי החלב וע"כ צ"ל דנהי דאין איסור חל למלקות אבל לקברו בין רשעים גמורים חל והוי עכ"פ טריפה והחלב יוצא מטריפה ולפ"ז למ"ד דלוקין על חלב טריפה אין לתמוה איך היוצא חמור מהאיסור גופי' דעל הבהמה אין לוקין משום טריפה דמצינו כיוצא בזה בתוס' יבמות ע"ז ע"ב דלמ"ד יש חלל מחייבי עשה לוקין על הולד ולא עלי' לשיטת תוס' בקושיתם ומפאת זה שוב הוי איסור כולל אמנם כבר הקשה זאת הפליתי סי' ס"ב והוכיח מזה דאין לוקין על חלב טריפה ול"ה כולל, (ועיין לעיל סימן הקודם) ועכ"פ הואיל ועיקר תליא בהבהמה אי אפשר להכשיר החלב ולאסור הבהמה. אך אמנם לפי המבואר בשב שמעתתא בביאור המשנה דנגעים במסוכן ברה"י והוציאו לרה"ר דלר"ש רה"ר מפסקת דהיכא דאסו' מתורת ספק אין קצתו מכריע לקצתו. ולא היכא דאסור מתורת ודאי ה"ה הכא הואיל והבהמה ג"כ יש ס"ס רק דאיתחזק איסורא. והש"ך כתב דמ"מ החזקה

איתרע ול"ה רק ספק וראי' דג' ספקות מהני א"כ כשהבהמה אסורה מספק לא תוכל להכריע להחלב. ולהחלב אין לה חזקת איסור ובל"ה פסקינן דמהני ס"ס אף בריעותא מחיים היכא שאין הספק בשחיטה עצמה כמ"ש הש"ך והטו"ז בסי' ק"י ואין לפקפק כלל על ס"ס זה מפאת החזקה:

ו ואמת דלענין החלב יש לפקפק על גוף הס"ס מצד ס"ס דאיכא לברורי שנחלקו בו גדולי הראשונים בסי' ק"י ומנוב"י חלק יו"ד סי' נ"ז משמע דבחיי הבהמה לא מיקרי איכא לברורי. וכן משמע מהמג"א סי' תל"ז דדוקא היכא דליכא טירחא. אבל מלשון הפוסקים שנחלקו לענין דרוסה אף דבחיי בהמה אי אפשר לבדוק. משמע דגם בחיי בהמה הוי סמי' בידן ע"י בדיקה שנשחט. ואמנם דעת רמ"א להקל בזה. וגם הש"ך גופי' מסיק דבאיכא הפסד אין צריך לברר. ועוד דעת הנוב"י דהיכא דא"א לברר ב' הספיקות א"צ לברר וכאן הס' השני מחלוקת הפוסקים א"א לברר:

והנה בגוף ראיות הש"ך דלא מהני ס"ס דאיכא לברורי מש"ס דזבחים ע"ד דאוקי ר"ל דאיערב בנפולה ותיקשי דלישתרי כולם משום ס"ס וע"כ דבעי לברורי ובספק טריפות אין מכניסין לעזרה עיי"ש. נ"ל ליישב בפשיטות דהתוס' הקשו בזבחים ע"א ע"ב ד"ה ובטרפה מאי מהני רעי' בנתערב בטרפה הרי אין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים ותי' הואיל דבהמת קדשים מותר לאכול אפי' ישראל וכהן. והטריפה ל"ה קדשים לא שייך אין פודין. ומעתה ע"כ מיירי דהבהמה טרפה הוא חולין דאם הוא קדשים שנטרפו שוב קשיא על הבהמה טריפה גופי' איך פודין וע"כ שהבהמה טריפה חולין. ולכאורה אם מיירי בטריפה חולין. בלא"ה א"א להקריב ולשחוט מצד חולין. אך מבואר במשנה דחולין בקדשים מקריבין לשם המין ומקדישין ולולא טריפות הוי מקדיש לה ומעתה לע"ע אין כאן אלא ספק אחד על כל בהמה שמא היא חולין ול"ה ס"ס. ורק דקשה דלימכר הבהמה לצורך המין ויהי' ס"ס. ולזה י"ל אין עושין ס"ס בידים כמבואר בש"ך סי' נ"ז ול"ק כלל קושית הש"ך והוא נכון ואף דקושית התוס' שם קאי רק על ולד טריפה אבל בנפולה אפשר לבדוק כיון דלתירץ התוס' ולד טרפה מיירי בחולין ה"ה התירץ דאיערב בנפולה יכול להיות דמיירי בבהמת חולין ול"ק קושית הש"ך. (וע' בספרי חא"ח סי' ס"ב מה שכתבתי עפ"י זה לישב דברי הטור סי' נ"ז ע"ש ותמצא עונג):

ז' עוד נ"ל בפשיטות דאפי' אם נאמר דלא כשיטת הפוסקים דאין עושין ס"ס בידים או דלצורך הפסד קדשים מותר לעשות בידים דהוי קצת כמבטל איסור לכתחילה. ודעת הט"ז בא"ח סי' תקפ"ו דלצורך מצוה מבטלין לכתחילה ומה"ט אמרינן דליכבשינהו דניידי אף דהוי קצת כמבטל איסור [ועיין פ"מ יו"ד סי' ק"י הרגיש בזה] ולהטו"ז ל"ק כלל

ודוק. מ"מ אין למכור לצרכי המין ולהקדיש בהמה שיש עלי' ס' טריפות דלפי המבואר בתמורה י"ז המקדיש טריפה א"צ מום לפדות עלי' דהוי כמקדיש עצים ואבנים ולא חלה קדושת הגוף ובמתפיס בעלי מומין לגבי מזבח עובר בל"ת כדאי' בתמורה ו' וה"ה לפ"ז במתפיס טריפה. והאיך נקדיש ס' טריפה ויעבור מספק על ל"ת ונהי דאחר שיקדיש יהי' על כל בהמה ס"ס. אבל הוא לע"ע מתפיס ס' בעל מום למזבח. וספיקא דאורייתא אסור והוא ס' ל"ת. ולומר דטעם מתפיס בעלי מומין מטעם דלא חזי להקריב וכאן הא חזי שיהי' מותר מטעם ס"ס, דז"א דמ"מ כל היכא שהוא הוי רק ס' ולא חזי רק דאתה אומר על כל אחד שמא לא זו. אבל מ"מ כל היכא שהוא הוי רק ס' והוי מתפיס בעלי מומין מספק ודוק היטב. (וכעת הערני חתני הרה"ג מ' נתן נ"י דיוכל להקדיש על תנאי אם אינה טרפה ואח"כ כל אחד יהי' מותר מטעם ס"ס ויפה העיר) וקצ"ע דברי רש"י שכתב וכיון דאיכא ס' טריפות אין מכניסין לעזרה משום הקריבהו נא ולמ"ל זה הרי הבהמה חולין כמ"ש התוס'. ואם צריך בדיקה והוי ס' טריפות. איך ימכור לצרכי המין ויעבור מספק על לאו דמתפיס בעלי מומין דעובר עלי' משום חמשה שמות כדאי' בתמורה. אך רש"י לשיטתי' ס"ל דולד טריפה אף לר' אלעזר ל"ה רק לגבוה טריפה ולא להדיוט. וא"צ לאוקמא בבהמת טריפה חולין. דכל עיקר מה שלתצו להתוס' דף ע' דמיירי בטריפה חולין. הוא משום ולד טריפה. ולרש"י מהני בלא"ה ירעה דאם ירעה ויפדה מותר לישראל לאכלו ול"ק קושית התוס'. ואם מיירי בבהמת הקדש א"צ להקדיש כעת ושפיר הוצרך רש"י לזה אבל להתוס' דמיירי בטריפה חולין ל"ק כלל כנ"ל ודוק (וע' תוס' תמורה כ"ד ע"ב הקשו שם לרב חסדא וא"ת וישחטנו ויבדוק וצ"ע בדבריהם דאין מכניסין לעזרה לבדוק כמ"ש רש"י. ויש ליישב דשם בין זכר בין נקבה כשר ורק ס' אין מקריבין ומ"ה מותר). ואולי גם התוס' לא כתבו דמיירי בבהמת חולין רק למ"ד בולד טריפה. אבל למ"ד דרוסה ונפולה הרי יש לבדוק כמ"ש התו': ונהי דס"ס טריפה היא כמו כל טריפ' שחי' אבל אותו המיעוט יש לו רפוא'. וכאן הרי נתרפא ואזיל הטריפות דל"ה ממות לחיים. ומדחזינן דנתרפא. תיגלי מילתא שהיא מהמיעוט. ומעתה רוב בהמות טריפות אינן חיות ואין מתרפאות. ושפיר יליף הגמרא מהא לענין בשר שיצא חוץ למחיצתו דאין לה היתר דכשהתורה קראו טריפ'. ורוב טריפות אין לה היתר בשר שיצא חוץ למחיצתו בודאי אין לה היתר. כעין שכתבו רש"י ותוס' במנחות ל"ט ב' ד"ה מידי ציבעא גרים דרוב טליתים אינם צבועים תכלת. וכיון דהתורה כתבה מין כנף הוי כנכתב בהדיא שני חוטי לבן. ומהני אף בתכלת דל"ה מין כנף הואיל ורוב טליתים הכי הוי הוי כנכתב בהדיא מין זה

וה"ה הכא התורה קראו טריפה ורוב אין לה היתר הוי כנכתב בהדיא שאין לה היתר. והוא ישוב נחמד מאוד לדברי רש"ל (ועמש"ל סי' ס"ג אות ו'):

טז ובהכי נתישב מה שהקשה בפליתי והוכיח מתוס' דלא כרש"ל בסי' מ"ד שהקשו בחולין י"א ודלמא הך דאסהידו בי' טריפה הוא וא"ת דלמא חובשין אותו י"ב חודש ולמהרש"ל. אי לא אזלינן בתר רובא וחיישינן לכל חששות. ניחוש שמא בשעה דאסהידו בי' הי' נקב בכוליא או שנימק ואז הוי טריפה ואח"כ ניטל כולו וחי הוא עיי"ש. ולהנ"ל נכון מאוד. דבאמת כתבו כבר בפ"מ ובפליתי סימן נ"ז ליישב דברי מהרש"ל דטריפה אינה חיה הוא ע"צ הרוב. ומאי הקשו בתוס' מי"ב חודש דהוי חזקת חי והרי אי לא אזלינן בתר רובא גם חזקה ליכא דהוי ממיעוט טריפות שחיות. ותירצו דלדידן דאזלינן בתר רובא קרא דזאת החי' קאי על הרוב. אבל אי לא אזלינן בתר רובא ע"כ קרא דזאת החי' דאשמועינן דטריפה אינה חי' הוא גם דמיעוט אינן חיות דאל"כ למאי נ"מ. ושפיר הקשה התוס' דלמא לא אזלינן בתר רובא ואז הוי חזקה טובה (וע' מ"ש בזה לעיל סי' ס"א אות ט"ו) וכיון דבררנו בסברת מהרש"ל דהך דחוזר לכשרותו אף דממות לחיים לא מצינו רפואה משום דאם אזיל המכאוב תגלא מלתא דהוא ממיעוט טריפות חיות וזה יש לו רפואה א"כ כ"ז אי אזלינן בתר רובא אבל אי לא אזלינן בתר רובא ושום טריפה אינה חי' ואין לה רפואה שפיר הקשו התוס' דלמא חובשין י"ב חודש ולא מצינו רפואה לט לטריפה לחוש שמא נתרפא ודבר ברור הוא זה: יז והי' מקום לפ"ז לומר דמעשה דר"ט בניטל האם שהטריף ר"ט מעיקרא ואח"כ חזר בו והקשה זקיני הב"ח בתשובה וכי לא ידע המשנה בניטל האם דכשר דהמשניות היו סדורות ולהנ"ל יש לומר ר"ט חייש שמא מתחילה הי' ניקב וטריפה ואח"כ ניטל כולו ואין טריפות חוזר לכשרותו דהוא לשיטתי' דחייש למיעוט ולהנ"ל לדידי' שום טריפה אין לה רפואה. דלדידי' מוכח מקרא דזאת החי' דאף המיעוט אינם חיין כעין שכ' לעיל לסברא דלא אזלינן בתר רוב וממשנה אין ראי' דמשנה לא חייש למיעוטא ויש רפואה דתגלי מלתא שהיא מהמיעוט. ושוב חזר וס"ל ודאי אף ניקב כשר דגם למ"ד ל ח למיעוטא אין טריפה חוזר לכשרותו וע"כ אף ניקב כשר או דל"ח שמא מתחילה הי' ניקב דאחזוקי ריעותא לא מחזקינן ודלא כרש"ל דטריפה חוזר לכשרותו ודוק היטב. הנה אף כי עלה בידי לישב דברי רש"ל. אבל באמת כיון דאמרינן בסנהדרין דהורג טריפה פטור כדמחתכא סימנים דמי ואינו דומה לגוסס. ושם אפי' למ"ד טריפה חי' כמ"ש התוס' א"כ גם באותו מיעוט טריפות שחיין הוי ממות לחיים דסופו שימות ולא מצינו רפואה. יהי' איך שיהי' זה דטריפה אינה חוזר לכשרותו להלכה הוא ואין לצרף זאת לס"ס ודוק:

עוד ראיתי במכתבו דנימוק האם טריפה דרבנן וזה מנ"ל דלא מצינו שום טריפות דרבנן רק הכל דאורייתא ורבנן לא גזרו בטריפות לבד בתרתי לריעותא נמצא שיטות דהוי דרבנן אבל כל טריפות הלכה למשה מסיני ולמ"ד ניטל האם טריפה דאורייתא למ"ד טריפה וגזירה דרבנן לא אשכחן בהא אפי' בהנך דלא מצינו בתלמוד כגון בחצר הכבד וכיס לא מצינו מי שיאמר דהוי גזרה דרבנן ולהקל בספק מטעם זה:

יח ודברי בעל ספר יהושע דאתא לידי בשאלה בתשובת שאלה זו תמוהין מכל צד במח"כ מ"ש הכי בניקב השלחופית יש כ"כ דם והרי אין מחזיקין דם בבני מעים אין ענין זה לזה דבבשר הבני מעים אין דם ובניקב הכיס ירד דרך שם דם העורקים והגידים. וכן מ"ש מאיש ואשה שהטילו מים. אין מדמין מאדם לבהמה ומדרך אקראי לקביעות בחולי הנמסך חודש או יותר. ודאי איזו חשש יש וגם מה שחילק בין שור לפרה. דבפרה י"ל מוסת אף דלא מצינו לה אורח כנשים מ"מ ידוע שיש בבהמה כמו בנשים. וראי' מבהמה ששפעה חררת דם וזו אין ראי' כלל דאדרבה שם מחזיקין הדם לולד ונפטרה מבכורה. ואמנם יש ראי' מבכורות דמקשה לר"מ הניחא למ"ד דם נעכר ונעשה חלב וע' רש"י פירש דם נדות. ואם בבהמה ל"ש וסת ודם נדות מאי מייתי מאשה לבהמה וכבר הרגיש ברי"ט אלגזי בזה. וע"כ גם בבהמה נמצא דם. ואמנם כ"ז אינו ענין לנ"ד דבודאי ברואין שמשתנת דם בקביעות ודאי איזו חולי יש ואין לתלות בזה וביחוד מ"ש שם ולהיות כי המחבר מתיר בניקב שלחופית והרמ"א מתיר בהפסד מרובה. והנה לעינינו הרמ"א לא התיר רק בניקב הכיס ובשלחופית אוסר אף בהפ"מ וכבר הרגיש כן גם כ"ת סוף דבר כל דבריו תמוהין. ותבנא לדינא. הנה כפי מה שהביא בספ' יהושע דברי הבל"י מדמה שורים המשתינים דם לחולה שווינדזאכט. והטריף בנמצא עוד ריעותא כמובא בס' הנ"ל. בשווינדזאכט החלב אסו'. וגם בחולי השועל פסק בראש אפרים סי' ל"ט ס"ק כ"ב דאין לאכול החלב מחיים והשבות יעקב האוס'. והספ' יהושע כתב שלא מצא זאת בשבות יעקב והנה לפנינו השבות יעקב לאסו' בסי' נ"ח חלק ג'. והבל"י מדמה לחולי השועל ושווינרזאכט. וגם בזה אם לא בדק טריפה לאחר שחיטה כמבואר בטו"ז סי' ל"א. ואמנם יש לחלק בין חולי לחולי ושם חשש בחולי שועל מהריאה ובשווינדזאכט מהמוח וכאן מכיס השתן דהוה ס"ס. וכבר ביארנו די באר דאין לפקפק על ס"ס זה בשום צד. ולכן הנראה להקל במקום הפ"מ וכן פסק בטו"ט תנינא סי' קנ"א אם כי בטוב טעם קמא אוסר בתנינא פסק להתיר (וכן פוסק להתיר בשואל ומשיב קמא ח"א סי' ע"ט) ומה שחשש בספ' בינת אדם סי' ע"ד להחמיר בחלב שמא ימצא אחר שחיט' הבהמ' טרפה ויש גנאי שאכל החלב אף דהוה ס"ס והביא ראיה מנדה ע"ב דשומרת יום אל

תשמש שמא תראה ותסתור אין ראיה דשם תסתור למפרע משא"כ בחלב נתלי להיתר שאח"כ נטרפה אף שהי' ריעותא מקודם מ"מ נתלי שאח"כ נתקלקלה יותר וז"ב. וגם באם לא בדק אחר השחיטה יש לסמוך על הפ"ת והפמ"ג ועכ"ז הכל תלוי לפי ראות עיני המורה אם יראה שהחולי נמשך הרבה והבהמה מתנונה והולכת סימן לדבר שיש חולי באיברים הפנימים ויש לאסור החלב. והבהמה יבדוק היטב בכל איברים הפנימים כמבואר בתשובה גבי מים בגוף ועיין בנוב"י תנינא סי' כ"ה:

והנני ידידו סי' ע"ה:

א' בש"ס דחולין דף מ"ז ע"ב אמר עולא אמר ר' יוחנן ריאה שנשפכה כקיתון כשרה אלמא קסבר חסרון מבפני' ל"ש חסרון איתבי' ר"א לעולא הריאה שנקבה או שחסרה מאי חסרה אילימא מבחוץ היינו ניקבה אלא לאו מבפנים ש"מ חסרון מבפנים שמי' חסרון לא לעולם מבחוץ ודקאמרת היינו ניקבה ל"צ אלא לר' שמעון דאמר עד שתינקב לבית הסמפונות ובנקב שיש בו חסרון מודה והקש' התוס' ד"ה אבל לשיטת האומרים דקמט אפי' עולה בנפיח' והעור שלם טריפ' (והיא שיטת הרמב"ם) הו"ל לשנויי דמיירי בכה"ג עוד הקשו המפרשים אמאי לא משני דמיירי בחסרה אונא והרי מפי' המשניות לרמב"ם נרא' שמפרש כן המשנה. והרי בזה העור שלם ול"ק היינו ניקבה ואמאי הוצרך לשנויי לא נצרכה אלא לר"ש. ונ"ל לישב הנה הב"ח סי' מ"ח כ' דטריפות דבשר החופה את רוב הכרס היא משום דסוף של כרס הפנימי לנקוב. ותמה עליו הטו"ז בדף האחרון דממשנה מוכח דטריפות דכרס החיצונה היא מחמת עצמו מדחשיב לה במשנה דאלו טריפות ניקב כרס הפנימי ונקרע רוב החיצונה בתרתי. וע"כ ס"ל לב"ח דטריפות שהוא ע"ש סופה נמי חשיב במשנה והתו' ד' מ"ב ע"א ד"ה דרוסת הנץ כ' דע"כ דרוסה אין הטעם משום דסופו לנקוב דא"כ בכלל נקובה הוא דמה"ט לא תני במשנה דמיא לדיותא ודמיא לבישרא. עיי"ש עוד כ' התוס' דף מ"ג ד"ה הנך דאפקת שהקשו אמאי לא חשיב חסרון הגרגרת דהוה כאיסר ותי' דטעמא דחסרון משום דסופו ליפסק דהוה כרוב. הרי דמה דטרפה ע"ש סופו ל"ח במשנה דלא כב"ח. עוד כ' תוס' דף מ"ב ע"ב ד"ה ואמר ר"י דמ"ה לא חשיב חסרון הגלגולת דאינו טריפ' רק משום דסוף הקרום תתאה לפסוק וכבר תנא ניקב קרום של מוח הרי דמה שהיא טריפ' משום סופו ל"ח במשנה ובפליתי ר"ס כ"ט הבי' דברי האגור שכ' דכל הטריפות דלקתה בכוליא היא משום דילקו בני מעיים ומדחשיב בגמ' לקותא דרכיש בכלל ח"י טריפות מוכח דטריפות ע"ש סופו קחשיב והרשב"א כ' טעם דניטל הכבד טריפ' משום דסופו ליטול המרה. והוכיח הת"ש ר"ס מ"א דהרשב"א פליג אתוס' וס"ל דאף מה שהוא טריפ' ע"ש סופו חשיב בתרתי הרי

דהיא מחלוקת הפוסקים אם יש לחשוב טריפות ע"ש סופה ונ"ל טעם אחר על מה דל"ח במשנה טריפות ע"ש סופה:

ב והנה מה שהקשה התוס' אמאי לא חשיב במשנה כדיותא או כבישרא לכאורה יש לישב דבגמ' דף מ"ז ע"ב מקשה אמשנה דהריאה שנקבה או שחסרה למ"ד חסרון מבפנים לא שמה חסרון ומשני לא נצרכה אלא לר"ש דאמר עד שתנקב לבית הסמפונות בנקב דאית בי' חסרון מודה וכיון דמשנה קמ"ל אליבא דר"ש י"ל דלר"ש דמיא לדיותא דהוא מראה פסולה כשרה. דהנה שינוי מראה הוא בעור וק"ל לחז"ל דשינוי מראה בעור סופו לנקוב העור וכיון דלר"ש עור שניקבה כשרה עד שתנקב לבית הסמפונות לדידן שינוי מראה בעור כשרה. ומעתה י"ל דכל מה דחשיב במשנה היינו מה דלכ"ע טרפה ונקבה טרפה לכ"ע לת"ק בנקב כ"ש ולר"ש עד שתנקב לבית הסמפונות וחסרה טרפה לכ"ע אבל דמיא לדיותא דכשר אליבא דר"ש מ"ה לא קתני לה. אך באמת זה אינו דגם לר"ש טרפה בשינוי מראה בעור ובבשר עד הסמפונות וכן מיושב מה דקשה אהא דחשיב למסקנא חרותא בח"י טריפות והרי תוס' כ' ד"ה אפיק דכל הסוגיא כר"ש ולר"ש אין טרפות בצמקה לפוסקים דטעם צמקה משום סופה לנקוב ולהנ"ל ניחא דבצמקה מודה ר"ש דסופה לנקוב עד הסמפונות (וע' לב"ש סי' ל"ה ס"ק א' אות כ"ח):

ג' על כן נ"ל לישב הא דלא חשיב במשנה וביח"ח טריפות חסרה הגלגולת וחסרון גרגרת ודמיא לדיותא דהנה כבר כתבנו בסי' ס"ו ובסי' ע"ב דטריפות ע"ש סופו ל"ה רק כרוב כגון סירכה שלא כסדרן דסופו להתפרק לתוס' ל"ה רק רוב אשר סופו להתפרק. וכן כל טרפות ע"ש סופו לא ידעינין בבירור רק משום שרוב הכי איתנהו. והנה ר"ש ס"ל ביבמות ס"ז לחד תירץ דחייש למיעוטא. ומבואר ביבמות קי"ט דלמ"ד חיישינין למיעוט היכי דחזק' מסייע למיעוט הו"ל כפלגא כדאיתא ביבמות קי"ט. ובחולין פ"ו ולפ"ז י"ל דלר"ש ל"ה רק ספק טריפות מה שהיא ע"ש סופו. דהרי קיי"ל נשחט' הותר' אף בריעותא מחיים להרבה פוסקים. א"כ כל שנולד טריפות ע"ש סופו איכא חזקה דכשרות ומיעוט והו"ל רק ספק. והפליתי כ' בר"ס ל"ג דמ"ה לא חשיב ניטל לחי העליון משום דל"ה רק ספק טריפות. ולא חשיב במשנה רק ודאי טריפות (ע' לעיל ר"ס ס"א) א"כ מה"ט לא חשיב חסרון הגלגולת וחסרון הגרגרת ודמיא לדיותא ולבישרא דכיון דמשנה אתיא כר"ש וכן ברייתא דר' ישמעאל די"ח טרפות וכיון דלר"ש לא חשיב לה דל"ה לדידי' רק ספק טריפות וזה לא חשיב. ומיושב קושיות תוס':

ד' ומעתה מיושב קו' תוס' דף מ"ז ע"ב אמאי לא משני כגון שחסרה והעור קיים דל"ה ניקב. וכן או שחסר' היינו שחסרה מנין האונות כמ"ש בפי' המשניות דהרי קשי' אמאי

לא חשיב במשנה טריפות על שם סופו כגון דמי' לדיותא וחסרון בגלגולת ובגרגרת ומה שכתבתי לישב דמשנה רוצה לחשוב אף לר"ש ולדידי' דחיישינין למיעוטא ובחזקה בהדי מיעוט הוה פלגא וטריפות:

ע"ש סופו ל"ה רק רוב טריפות ובחזק' ומיעוט ל"ה רק ספק טריפות וספק טריפות לא חשיב במשנה הנה מה דאמרינן דיש חזק' דכשרות זה דוקא למאן דלא ס"ל מחזיקין מאיסור לאיסור אבל למ"ד מחזיקין מאיסור לאיסור א"כ בנולד טריפות שהיא על שם סופה ל"ה חזקת היתר. וז"ב והנה עולא ס"ל אין מחזיקין מאיסור לאיסור. דטעמא דאין מחזיקין מאיסור לאיסור כבר כ' בשב שמעתתא ש' ה' פ"ה דאמרינן כמו קודם שנולד הספק הי' הבהמ' בחזק' שאם תשחט תהי' מותרת אף אח"כ כשנולד הספק היא כן דכשתשחט תהי' מותרת והרי נשחט'. ואף בישב קוץ בושט. אף דהוה ספק בשחיט' מ"מ אמרינן כמו קודם שנולד הספק הי' מוחזקין שאם נעש' מעש' השחיט' תהי' מותרת אף אחר שנולד הספק עומד בחזק' זו והרי עשינו מעש' השחיט' משא"כ בספק שהי' או דרסה הרי ספק אם עשינו מעש' השחיט'. ומ"ד מחזיקין מאיסור לאיסור לא ס"ל חזק' על להבא רק ס"ל כיון שהבהמ' הית' עד השחיט' בחזקת אמ"ה אף אחר השחיט' תחזיקהו באיסור כנולד ספק מחיים כמו שכ' הש"ך בסי' נ' דלמסקנא דסוגיא יבמות ד' ל"א מחזיקין מאיסור לאיסור ועולא דס"ל בישב לו קוץ בושט אין חוששין שמא הבריא ס"ל אין מחזיקין מאיסור לאיסור, כדמוכח בגמ' שם ותוס' וכן ממה דמשני בגמ' שם אהא דמקש' מ"ש מב' חתיכות ספק חלב. ומשני התם איתחזק איסורא וכ' תוס' דאף דבחתיכ' אחת ס' חלב לא איתחזק איסורא מ"מ בישב לו קוץ איתחזק היתרא הרי דס"ל לעולא אין מחזיקין מאיסור לאיסור ומעתה לעולא לשיטתי' מיושב מה דלא חשיב במשנה טריפות על שם סופו כדכתיבנא דלר"ש לא מצי למיחשבי'. וכיון דבלא"ה משנה אתיא כר"ש, ע"כ משני שם הך שחסרה לר"ש איצטרך דהרי בלא"ה צ"ל דמשנה קמ"ל אליבא דר"ש מדלא חשיב טריפות על שם סופו. וכ"ז לשיטת עולא. אבל לדידן דפסקינין חוששין שמא הבריא. גם פסקינין מחזיקין מאיסור לאיסור כמ"ש הרמ"א סי' נ' וכמסקנת הסוגיא דיבמות כמ"ש הש"ך שם א"כ גם לר"ש לא יועיל תירץ הנ"ל דהרי ליכא חזקת כשרות ולא חייש למיעוט רק מדרבנן והנה טריפות ע"ש סופו ודאי טריפות ואמאי לא חשיב טריפות ע"ש סופו וע"כ צ"ל תירץ אחר דטריפות ע"ש סופו לא חשיב בתרתי. וא"צ לאוקמא כר"ש ע"כ מוקמינין או שחסרה בחסר מנין האונות או בקמט ולא ניקב העור דאתיא ככ"ע. ובגמ' מוקי או שחסרה לר"ש רק לעולא לשיטתי' כאמור ודוק היטב:

ה' ודע דמה שכתבתי דר"ש חייש למיעוטי. אף דלתירץ א' ביבמות ס"ז ר"ש ס"ל דאין חוששין למעוטי מ"מ משמע מנדה נ"ט ע"ב דר"ש חייש למעוטי כתירץ ב' ביבמות דהר"ן בחידושי נדה י"ד ובתשו' סי' מ"ט כ' דטעמא דר"מ דמטמא באשה שעשתה צרכי' ונמצא דם דחייש שמא הדר מי רגלים למקור אף שאין דרך דם ממקור לצאת עם מי רגלים משום דר"מ כשיטתי' דחייש למעוטי. ולפ"ז ר"ש דס"ל בנדה שם. אף באיש ואשה יושבין טמאה ע"כ ס"ל כר"מ דחייש למיעוטי ואף למיעוט דלא שכיח חייש ובזה הנני מבין דברי הגמ' יבמות ס"ז דאמרינן שם ואיבעית אימא לעולם קסבר חוששין למיעוטא דעבדינן כר"נ. ולמה הוצרכו לכך ומה ס"ד דר"ש חייש למעוטי אולי י"ל דהך דנדה לחץ לגמ' לומר דר"ש חייש למעוטי וזה הערה יקרה וע' בסדרי טהרה ס"ס ק"ץ ולעיל סי' ס"ט אות ו' ודוק ואם כי יש לעיין בכל דברינו כתבתי הפלפול לעורר על המעיין ולפמ"ש בפשיטות י"ל מה דל"ח טריפות ע"ש סופו דבמשנה י"ל דאתיא בזה הכלל כדאמרינן בגמ' ול"ק רק לתנא דבי ר' ישמעאל דחשיב ח"י טריפות. ור' ישמעאל ס"ל בכורות כ' חיישינין למיעוטא ותוס' כ' פסחים דתנא דבי ר"י ור' ישמעאל אחד הוא ולדידי' ל"ח טריפות ע"ש סופו רק ספק טריפות משום מיעוט וחזקה וספק ט' ל"ח למנין כמש"ל ולפ"ז צ"ל דחרותא הוה ודאי טריפה משום שאינו מניף על הלב וכן צ"ל לר"ש לפמש"ל ודוק:

ו ודרך אגב אמינא בישוב דברי מהרש"א בכורות כ' ע"ב תד"ה חלב פוטר שכ' דהא לא קשי' היכי אכלינן בישרא שמא במקום נקב שחט דאיכא חזקה מסייע למיעוט די"ל דאין זה מיקרי נשחטה שלא כהוגן דניקב הושט מטהר מידי נבלה. וזה נגד כל הפוסקים וכבר תמה בדבריו בפמ"ג סי' ל"ג ס"ק ה'. ונ"ל לישב דהנה רש"י בנדה סוף ד' כ"ד כ' אהא דאמר רבא ושטו נקוב אמו טמאה לידה קסבר טרפה חי' וזה תמוה דנקב ושט נבלה וכבר תמה ע"ז בפליתי סי' ל"ג ס"ק א'. ונ"ל לישב דהרי הטו"ז כ' ר"ס מ"ג דנקב מתולדה לא מקרי נקב ונהי דמוכח מנדה ברש"י הנ"ל דנקב מתולדה נמי טרפה מ"מ י"ל דקיל מנקב הנעשה אח"כ ע"כ נקב בושט מתולדה ל"ה רק טרפה ונקב הנעשה אח"כ הוה נבלה. ומעתה דברי מהרש"א נכונים. הנה מהרש"א לא הקשה דניחוש שמא נעשה אחר שנולדה נקב ונימא סמוך מיעוטא לחזקה דלענין זה אדרבה יש לבהמה חזקה מבוררת כמו משנולדה ל"ה נקב כן אח"כ לא נעשה נקב ול"ש לומר סמוך מיעוטא לחזקה כיון שיש חזקה מבוררת להיפך וע"כ לא קשה רק דניחוש שמא ניקב הושט מתולדה דל"ה חזקה מבוררת להיתר ויש חזקת אינה זבוח לאיסור וע"ז תירץ שפיר דניקב ושט מטהר מידי נבלה הכונה נקב מתולדה כדברי רש"י בנדה וזה ת"ל ישוב נכון מאוד:

מה שקשה לפ"ז מהא דהקשה בחולין ל"ב אהא דנפסלה בשחיטה נבלה ורמינהו אלו טריפות בבהמה נקובת הושט ופסוקת הגרגרת ולא משני דנקיבת הוושט מיירי מתולדה דל"ה אלא טרפה לפמ"ש י"ל עיקר קו' הש"ס מפסוקת הגרגרת. ועוד דמשמע לגמ' דמיירי בלא ניקב מתולדה דומיא דשאר טריפות דקתני במשנה ודוק:

סימן עו

ב"ה פרעמישלא תרמ"ג לפ"ק. להרבני המופלג הישיש מ' משה שטערן נ"י דיין דק' רומנאב:

ע"ד השאלה בנחסר דק אחד מן הדקין דעוף שקורין טרייפינע קישקילעך היינו הדקין היוצאין מן הדקין ובסופם הם סתומים ובעוף זה נחסר אחד אבל לא הי' שום נקב וקרקבן מאווזא זו התערב עם שנים אחרות ועוד עם בשר שנמלחו יחד וגם בשל עם תערובות ויש ספק על הכלים מכמה ב"א ויש הפסד מרובה:

א' תשובה הנה הגאון מהרש"ק ז"ל בספר טוטוד"ע תנינא סי' קס"ו, כ' להטריף דממנ"פ אם המה בכלל הדקין הרי נחסר מן הדקין ואם המה בכלל סניא דיבא הרי נחסר סניא דיבא וטריפה. ואולם מצאתי בזכור לאברהם ח"ג יו"ד א"ט מביא שבספר חיים שאל סי' ט"ז הביא בעוף א' שלא הי' לו כ"א סניא דיבא אחד דמהר"ש הטריף והוא חלק עליו ובספר זרע אמת כ' להכשיר ע"ש הרי דהיא מחלוקת הפוסקים ונחזי אנן מאי דקמן ולכאורה יש להוכיח דחסר טריפה דהרי ודאי ניקב טריפה וכל שניקב טריפ' גם חסר טרפה לבד מטחול אך י"ל דדוקא היכא שטריפ' מצד עצמה משא"כ בזה דניקב טרפה. מצד שהרי המאכל והפרש יוצא מדקין לדקין אלו ואם המה נקובין יצא הפרש למעי העוף וא"כ הטרפות מצד שהדקין נקובים ואם אלו הדקין נקובין אינן הגנה להדקין ע"כ י"ל דחסר כשר ובזה יש לישב מה שהקש' בטיב טעם קמא סי' למה בסמפון הריאה שניקב במקום שאין לו הגנות בשר טרפה וסמפוני' שנחסרו כשרים להנ"ל ניחא למה שכ' הפליתי בטעם סמפון שניקב דסוף שעור הריאה יקרע. ע"כ אין טרפות מצד עצמו וחסר כשר ומה שיש להוכיח דטרפה מדאמרו כל טרפות שמנו חכמים בבהמה כנגדו בעוף וכיון דבבהמה חסר מקצת מדקין טרפה ה"ה בעוף דז"א דלכאורה יש להטריף בעוף תרי סניא דיבי כמו בבהמה וצ"ל לשיטת רש"ל הובא בטו"ז סי' מ"ג דאין בכלל זה דכל מה שמנו בבהמ' כנגדו בעוף רק מה שמנו חכמים במשנה י"ל הואיל דתרי סניא דיבא לא מנו במשנה ל"ה טריפה בעוף אך להטו"ז דגם מה שמנו האמוראי' בכלל זה מ"מ י"ל כיון שמצינו חילוק במעיים בין עוף לבהמה. כדאמרינן בדף נ"ח בשני בני מעיים היוצאין מבהמה טרפה כנגדן בעוף. כשרה ע"כ גם לענין תרי סניא דיבי שאמרו

שם דטרפה מדרב הונא עוף חלוק מבהמה ולפ"ז בחסר א' ג"כ מותר דאדרבה בתרי הו"ל להטריף לולא דכל האווזות יש להם כן ועוד דהרי בבהמה כשרה באחת ואס"ד דעוף טרפה באחת הו"ל למיחשיב בהדי יתר עליהם עוף מיהו מזה אין ראי' להכשיר דהרי בכלל דכל מה שמנו חכמים בבהמ' כנגדן בעוף ל"ה תרי סניא דיבי בכלל ה"ה בהך דיתר עליהם עוף לא חשיב חסר אחד ולעולם י"ל דטרפה ובשגם לדעתי ל"ה דקין אלו סניא דיבי דאף דרש"י ד' נ"ו ד"ה כנגדן בעוף פירש דהמסס ובית הכוסו' ליתנהו בעוף מ"מ ה"ה דסניא דיבי אין בעוף וזה חלק מן הדקין והרי כרס אין לעוף ורש"י לא חשיב כרס ה"ה סניא דיבא לא חשיב:

ב' ומ"מ י"ל דכשר אף דאין זה סניא דיבי דכיון דלא קתני בהדי' ניטלו הדקין. דטרפה רק דידעינן דטרפה מכח כש"כ דניקבו כמ"ש תוס' דף מ"ב זה דוקא בנחסרו גוף הדקין דהעוף לא יוכל לחיות בלא זה משא"כ בדקין אלו. ובזה יש לישב קו' תוס' דף מ"ב דלא קתני ניטלו הדקין בהדי' במשנה די"ל כיון דבעוף נמצאו דקין אלו דכשר בנחסרו מ"ה לא קתני במשנה כיון דמשכחת בעוף דכשר אך לדינא מי יהין להתיר אם היא בכלל הדקין אך אם היא באמת סניא דיבי יש לדון להכשיר כיון דבבהמה ליכא אלא אחת. ואס"ד דבעוף טרפה באחת איך נחמיר בעוף והרי התו' כתבו דף נ"ו ע"ב לישב השיטה דבטרפחת חמיר עוף מבהמה דמ"ה לא חשיב ביתר עליהם עוף משום דבפלוגתא לא קמיירי ותירץ זה ל"ש בסניא דיבי דל"ה פלוגתא ואף שכתבתי לעיל דכמו דכל מה שמנו חכמים ל"ה בכלל ב' סניא דיבי ה"ה דלא חשיב ביתר עליהם עוף מ"מ לשיטת רש"ל הובא לעיל דכל מה שמנו חכמים הכונה במשנה אבל מה שאמר לוי יתר עליהם עוף נשבר העצם אעפ"י, שלא ניקב קרום של מוח. דין דעוף לא חשיב במשנה. א"כ לאשמועינין גם דין זה דעוף טריפה בסניא דיבי אחד ובבהמה כשר מ"מ גם זה יש לדחות דכיון דתני במשנה בבהמה ניקב קרום של מוח קמ"ל לוי דבעוף ל"ב קרום של מוח. משא"כ סניא דיבי דלא מוזכר במשנה מ"ה גם לוי לא כלל זה ביתר עוף על בהמה סוף דבר אין בידינו להכריע:

ג' ושוב בא לפני לפי שעה תשו' זרע אמת חלק יו"ד כ' בסי' קע"א בקיצור הלכות דב' סניא דיבי בעוף כשר דכל העופות שלנו יש להם ב' סניא דיבי וע"כ כיון לקישקליך אלו: וגם כ' דאם אין לו אלא אחת כשר והביא ראי' מעינוניתא דורדא דאע"ג דבבהמות שלנו כולהו אית להו מ"מ ס"ל לרוב הפוסקים דכשר עי"ש. וכאן קיצר מאוד דהרי אנן מטרפינין חסרה הורדא וה"ה בחסר סניא דיבי אחד. ואמנם שם בהשמטות סי' ב' לאות קע"א, הרחיב בשאלה זו בדברים מקובלים על הלב. ושורש דבריו דאין להוסיף

על הטרפות ואף דמטרפינין חסרה הורדא אף דבגמ' בעי למטריף משום יתרת מ"מ כיון שאמרו בזה. כל הני חויא ברייתא הכי אית להו הרי הזכיר העינוניתא דורדא בגמ' ע"כ יש להטריף בחסרה משא"כ ב' סניא דיבי בעוף לא הוזכר בגמ' ובפוסקים ע"כ אין להוסיף על הטרפות כמ"ש הרמב"ם פ"י משחיט' דין י"ב שכל שאירע לבהמה חי' או עוף חוץ מאלו שמנו חכמים והסכימו עליו בתי דיני ישראל אפשר שתחי' עיי"ש. אלו דבריו ז"ל ועוד מפלפל באריכות. ובאמת כ"ז אלו נודע בבירור דאלו הדקין המה סניא דיבי אבל אולי המה בכלל הדקין וטריפות זה מוזכר במשנה ובניקב:

גם דקין אלו בכלל. ע"כ גם בלשון התוס' שכתבו דף מ"ב דלא תני נטלו הדקין משום דכ"ש מניקב גם אלו בכלל ואף שכתבתי לעיל דאם נאמר דכשר מיושב קושית התוס' מ"מ אין לסמוך ע"ז להתיר אך י"ל דכונת תוס' דכל הדקין שניטלו הוא כש"כ מניקב אבל חסר מקצת מהדקין ל"ה כש"כ מניקב ולא מוזכר בתוס' והכי מוכח מנדקט במשנה חסרה ריאה הלא הוה כש"כ מניקב וע"כ חסר מקצת ל"ה כש"כ ורק ניטל כולו הוה כש"כ ע"כ לא הוזכר טריפות זה בתוס'. ובזרע אמת שם מייתי מספר מחזיק ברכה להגאון חיד"א שמטריף בזה. גם מייתי שם דהרב בספר חיים שאל מסכים להטריף דלא כמו שהביא הזכור לאברהם בשמו ומ"מ הגאון בעל זרע אמת במקומו עומד להכשיר. ואין בידי להכריע אך זה ברור דגם להאוסרים לא הוה רק ספק טריפות ע"כ בשאלה דידי' הבשר שנמלח ודאי כשר הי' דהוה ס"ס כמו שהכשיר הפמ"ג בדיני ס"ס והשבות יעקב וגם על הקורקבן שנתערב לדעת הש"ך לא הוה ראוי להתכבד רק שהטו"ז פוסק כרש"ל דבקרקבן של אווז מקרי ראוי להתכבד ויש דעות דבשר חי לא מקרי ראוי להתכבד כמבואר במחבר שכ' אלא אם הוא מבושלת ע"כ הדבר פשוט דהתערובת כשר והכלים שעכשיו הם אינם בנ"י מותרים אף שנודע הספק בעוד שהיו בני יומן והמקיל בהפס"מ לכבוד שבת גם האווזא אין מזחיחין אותו. וראיתי בספר מסגרת השלחן שהביא כל הדיעות בזה ודעתו נוטה להזרע אמת להכשיר וע' בעיקרי הד"ט. אך מה שהביא במסגרת השלחן אם הסניא דיבי מלא רעי קשה וסתום כשר יש לראות אם לא נתקלקל הבשר ואם נשתנה המראה או אם יטה לצד אחד או יכוף הדק ויקרע העור מחמת זה הדבר לאות שנתקלקל העור וטרפה כמ"ש בעיקרי הד"ט סי' ו' אות ח' בשם ז"א:

והנני ידידו:

הג"ה ביום ה' ח"י אדר תרמ"ה הי' בביתי עוף אשר לא הי' בו דקין ולא הי' חתול בבית ואין במה לתלות והעוף הי' מלא שומן ולא ניכר בו שום חלי ולא הי' אך קצת דק במקום השלל של הביצים והמשרתת אמרה שלא השליכה שום דבר. והמוכרת העוף אמרה

שהעוף הי' אוכל ככל העופות והי' אצלה שמנה ימים ולא ניכר שום דבר. והטרפתי העוף וכתבתי זאת לחידוש לפי שבתוס' כתבו ריש אלו טריפות דלא תני נטלו המעיים דנקב טרפה כש"כ ניטל והפוסקים אין מביאים הדין דנברא חסר ובכאן אולי הי' ניטל. דהב"י כ' סי' מ"א דלא משכחת נברא חסר כבד. ותוס' כ' בקדושין נ"ח דמשכחת נברא חסר. אך נברא חסר בני מעיים לא אדע אם משכחת לה רק בנברא חסר מקצתן כבר הבאתי לעיל בתשובה. אמנם בזו השאלה ע"כ צ"ל דנטלו הדקין ולא אדע איך אפשר שתאכל אח"כ ותחי' והנה חפשו בביתי בחורין ובסדקין ולא מצאו ומ"מ אולי המשרתת כזבה וע' תשו' ז' ח"צ סי' ע"ד ע"ז:

סימן עז

א' בסימנים הקודמים דברתי מדין מחזיקין מאיסור לאיסור. אביא הפעם מה שקשה לי בתוס' יבמות ל' ע"ב ד"ה אשה זו בחזקת היתר שהקשו בגירש ואח"כ כנס הא לא הוי בחזקת היתר לשוק. ועוד לר"י דוקא בגירש ואח"כ כנס מיירי. ותירצו דמוקמינן הערוה בחזקת שלא נתגרשה (וע"י חזקה זו מחזיקין צרתה בחזקת היתר לשוק) וקשה לי דהרי בדף ל"א מקשה אהא דמשני בגמ' דבספק גירושין לא בעי חליצה דמוקמינן בחזקת היתר לשוק והרי גם בספק גירושין תנן מגורשת ואינה מגורשת ואם ערוה היא צרתה בעי חליצה ומשני בשתי כיתי עדים עסקינן אחת אומרת קרוב לה ואחת אומרת קרוב לו, ומקשה ותו בשתי כיתי עדים נמי ספיקא דרבנן היא ומדאורייי' אוקמא אחזקה ואמאי צריכה חליצה. והנה תוס' כתובות כ"ו ע"ב ד"ה אנן אחתינן הקשו אהא דאמרינן בעירובין בתרומה ונטמאת הרי זה חמר גמל ומוקמינן לה בב' כיתי עדים אמאי לא מוקמינן התרומה אחזקתה דטהורה הוא הואיל ותרומ' דרבנן הוא ובדרבנן הקילו כמ"ש תוס' לעיל ותירצו בתירץ הב' הואיל והשתא התרומה ודאי טמא רק שהספק מתי נטמא לא מוקמינן אחזקה בתרי ותרי. א"כ ביבמות בספק גירושין בהערוה שכ' תוס' דכל עיקר החזקה דמוקמינין הערוה בחזקת שלא נתגרש' א"כ השתא במות בעלה הערוה ודאי יצאה מחזקת א"א ורק הספק הוא אם יצאה מחזקת א"א בגירושין מקודם או אח"כ במיתה. לא מוקמינן אחזק' בתרי ותרי. כמ"ש תוס' כתובת הנ"ל ומה מקשה בגמ' ותו תרי ותרי ספיקא דרבנן ומדאורייי' אוקמא אחזקה והרי היכי שהשת' ודאי יצא' מחזקה וספק מתי יצאה לא מוקמינן אחזקה בתרי ותרי ודא קו' רבתי לשיטת תוס' בשלמא אי מוקמינן הצרה בחזקת היתר לשוק גם השתא בחזקה זו עומדת אבל אי מוקמינן הערוה בחזקתה הרי השתא ודאי יצאה מחזקתה:

ב ונ"ל לישב דעד כאן לא כ' תוס' כתובות דבתרי ותרי לא מוקמינן אחזקה היכי שהיא ודאי טמאה דוקא אם לא נולד טומאה חדשה. רק שהתרומה נטמאת ולא נודע. מתי אמרינן כיון דאיתרע חזקת טהרה דהשתא ודאי טמאה לא מוקמינן אחזקה בתרי ותרי. אבל אם הי' ספק בפרוטה אם נטמאה או לא. ועתה ודאי נטמאה בטומאה אחרת שפיר מוקמינן אחזקה ואמרינן בטומאה ראשונה לא נטמאה. ועתה נטמאה דהרי אין ספק כלל על טומאה השני' רק על הראשונה ומוקמינן אחזקת טהרה אף בתרי ותרי וה"ה בנ"ד זה שהערוה יצאה מחזקת א"א השתא הוא מעשה חדש שמת בעל'. ע"כ בספק הראשון אי יצאה מחזקת א"א מוקמינן הערוה בחזקת א"א אף בספיקא דתרי ותרי. ושפיר מקשה בגמ' וכיוצא בזה כ' בש"ס ש' ג' פ"ד דאף דבמקוה שנמדד ונמצא חסר מחזקינן החסרון למפרע משום ב' לריעותא זה דוקא בספק מתי נחסר משא"כ בשוחט שעשה השתא עבירות לא מחזקינן למפרע שעשה עבירות אחרות. ומייתי ראי' מתוס' נדה דף ג' ד"ה לאביי איכא מוך עיי"ש. וראי' לסברא זו מתוס' כתובות כ"ג ד"ה מ"ש שהקשו אהא דאמרינן ב' אומרים נתקדשה ב' אומרים לא נתקדשה הרי זו לא תנשא ואם נשאת לא תצא ב' אומרים נתגרשה וכו' אם נשאת תצא והקשה בגמ' מ"ש רישא מ"ש סיפא והקשה תוס' שני ושני דברישא מוקמינן האשה בחזקת פנוי' ומ"ה לא תצא. ומה קו' הרי תוס' כתבו דף כ"ו ע"ב דבתרי ותרי היכא דהשתא ודאי טמאה וספק אם נטמא מקודם לא מוקמינן אחזקה בתרי ותרי וה"ה הכא השתא ודאי א"א הוא שהרי נשאת וספק אם נתקדשה מקודם לא מוקמינן אחזקה וע"כ מטעמא דכתיבנא דכיון דזה קדושין אחרים וספק הוא על קידושין אחרים מוקמינן אחזקה: ג והנה שמעתי בשם הגאון מ' יוסף זצ"ל אבד"ק זבאריב במדינת הגר. בישוב קו' תוס' ב"ב ל"א וב"ק ע"ב ע"ב אהא דאמרינן שם דרבא ס"ל כר"ח בהדי סהדי שקרא למ"ל בב' כיתי עדים המכחישים והקשו דא"כ מה אמר רבא עד זומם חידוש הוא. והלא ל"ה חידוש מה דפסולין קמאי דבכל ב' כיתי עדים שניהם פסולים. ותירץ הוא לפמ"ש תוס' כתובות כ"ו ע"ב הנ"ל דבב' כיתי עדים לא מוקמינן אחזקה היכא שעתה ודאי יצא מחזקה כגון בנטמא העירוב. א"כ ה"ה בב' כיתי עדים המכחישים ועתה נודע שכת אחת פסולים השתא אמרינן דפסולים למפרע דל"ש לאוקמא כת אחת הפסולים אחזקתן כיון דעתה ודאי פסולים. א"כ מה"ט ס"ל לרבא דבב' כיתי עדים המכחישין שניהם פסולים לכל עדות שבעולם דהו"ל עשאאי"ל דאם יזומו העדים נודע שהם פסולים השתא ושוב פסולים למפרע דל"ש לאוקמא בחזקתן. וכיון שפסולים למפרע אין חייבין מכאשר זמם כדאמרינן בב"ק ע"ג דהיכי דהיו פסולים בשעת העדות אין חייבין מכאשר זמם. ומ"ה הו"ל עשאאי"ל. א"כ זה

דוקא לבתר דגלתה התורה דעדים זוממין ודאי פסולים. אבל לולא דגילתה התורה דעדים זוממין ודאי פסולים ורק מספק היו פסולין א"כ שוב ב' כיתי עדים המכחישים כשירין דמוקמינן אחזקתן כל אחת והעדות הי' עשאי"ל דגם אחר הזמה השני' לא נודע שבודאי פסולים הם. נמצא שפיר ס"ל לרבא דהוה חידוש מה שפסולים ולבתר שחידשה התורה שוב י"ל ב' כיתי עדי' המכחישים פסולים דהו"ל עשאאי"ל וזה דבר חריף אמנם לפמ"ש לעיל דדברי התוס' לא נאמרו רק בספק אם נטמא כבר או נטמא השתא באותה טומאה. משא"כ בספק אם נטמא ואח"כ נטמא בטומאה אחרת שוב אוקמא אחזקה כדמוכח מיבמות ל"א הנ"ל דברי הרב אינם צודקים דגם אם יזומו על עדות השני' מ"מ בשעת העדות כשירין הי' דמוקמינן להו אחזקתן ואינו דומה לדברי התוס'. ומצאתי בב"ח ח"מ סי' ל"א שכ' להדיא כדברי דאפי' נפסלה כת אחת מב' כיתות המכחישים ל"א אגלי מלתא למפרע דאלו הם הפסולים רק אמרינן דלמא השתא נפסלה. וע' בשער משפט שם ובראשית ההשקפה הי' נ"ל דדברי תוס' כתובות הנ"ל סותרים להב"ח אבל לפמ"ש לעיל גם תוס' כתובות יודה להב"ח כמ"ש ראי' מיבמות וזה מה שרציתי לבאר בעזה"י:

סימן עח

בדבר השאלה שהיו הרבה עופות בחדר גדול ובלילה שמעו קול צוחה ובבקר מצאו שנהרגו ג' עופות:

א תשובה בטו"ז סוף סי' נ"ז מייתי בשם מ"כ דבג' נדרסים יש לאסור את כולם אפי' במקום רחב כי כבר הוחזק עדר זה בנדרסים וטו"ז חולק עליו דאינו דומה לתבשיל שנמצאו בו תולעים דאסור דשם טבע של ירקות לגדל בו תולעים משא"כ כאן שכל בהמה יש לה חזקה ומה יזיק איסור כל אחת לחברתה. ובתשו' מקום שמואל סי' ס"ד ובסי' ס"ו אות כ"ה חולק אטו"ז. והנה במג"א סי' תס"ז ס"ק י"ב פוסק כהטו"ז דדוקא בתולעים דמיני' קא רבו אמרינן חזקה דאיכא טובא משא"כ במידי דאתי מעלמא. אך בחק יעקב ס"ק כ"ה כ' שיש קצת ראי' דלא כטו"ז מש"ס דנזיר דאמרינן ג' הרי זו שכונת קברות משמע דהוה חזקה אף במידי דאתי מעלמא. ולפענ"ד יש ראי' משם להטו"ז דשם אמרי' דוקא אם מצאם ויש בין זה לזה מד' אמות עד שמונה חיישינן לשכונת קברות. הא מצא מתים רבים בגומא אחת שאר השדה בחזקת טהרה כמבואר ברמב"ם פ"ט מטומאת מת ה"א ואמאי ל"ח שמא יש עוד מתים באותה שדה ועוד מבואר שם בבריי' מת שחסר אין לו שכונת קברות וגם בהרג אין לו שכונת קברות וכ' הרא"ש הטעם משום שהוא חסר. וקשי' הרי מ"מ מצא ג' וניחוש שמא יש עוד באותה שדה. וע"כ כהטו"ז

ודוק' בג' ידועים או מצאן בתחילה הלכה למשה מסיני דחיישינן לשכונת קברות ואין למדין מהלכה:

ב ואין לומר דאין ראי' משם דתלינן שהם נכרים וקברי עכו"ם אין מטמאין באהל כדאי' בש"ס שם דבחסר והרוג ל"ש טעם זה. וע"כ דהלכ' כך הי' ואין לומר דשוב א"א ללמוד גם קולא מהלכ' דאף מאי מצינו לא ילפינן מהלכ' כדאמרינן בזבחים צ"ג ע"ב איבעי' להו בדם מאי הילכת' היא ומהילכת' לא גמרינן ע"ש. דז"א דע"כ צ"ל דהא דחיישינן שמא יש עוד הואיל ומצא ג' ל"ה רק דרבנן היכא דאיכ' חזקת טהרה. דהרי אף בנדה שראתה ג' זימני והיא תראה מעצמה ל"ה רק וסתות דרבנן וכ' נוב"י משום דחזקת טהרה מתנגד לחזקה זו ורק שמא תראה הוה דאוריי' משא"כ שמא ראתה והא דבשור המועד מוציאין ממון מדאוריי' הוא דכיון דיש חשש שמא יגח מדאוריי' הבעלים פשעו שלא שמרו.. דאף אם שורים בחזקת שימור קיימו אבל זה שנגח ג"פ לאו בחזקת שימור הוא וכ"כ בח"ס יו"ד סי' קמ"ב וכן מה"ט אמרינן בב"מ ק"ו ע"ב פעם א' פעם ב' זורעה שלישית אינה זורעה ולמ"ד בג' זימנ' הוה חזקה רביעית אין זורעה דיש לו לחוש שמא יאכל חגב. וכיון דהקרקע הסמוכה למקום שמצ' ג' מתים יש לה חזקת טהרה ודאי מדאוריי' אין להוציאה מחזקה. כמ"ש הטו"ז הובא לעיל דלכל בהמה יש לה חזקה ורק שיש מקום לומר דניחוש מדרבנן כמו באשה בוסת. ושפיר יש ללמוד מסוגי' דנזיר הנ"ל מדלא חששו מדרבנן להצריך בדיקה בשדה הסמוכ' במצ' ג' מתים בגומא ע"כ גם מדרבנן לא חששו משום דהקרקע יש לה:

חזקה ה"ה בדרוסה דיש לבהמה חזקה והוא מקום רחב יש להתיר הבהמות: ג ובמקום שמואל הקשה מס"ת דמבואר סי' רע"ט דביש ג' טעיות פסולה הס"ת ובאמת אין ראי' משם דשם איכא ריעותא בהס"ת ואיתרע חזקתה. משא"כ בנ"ד כל עוף יש לה חזקה כמ"ש הטו"ז וכן בקרקע ה"ט דל"ח דממקום למקום לא מחזקינן ריעות' וכבר הרגיש בזה הפמ"ג סי' פ"ד בש"ד ס"ק ל"ב לישב קו' הא"מ עי"ש. ומה שדוחה מקום שמואל ראיות הטו"ז מרש"ל הובא בטו"ז סי' פ"ד ס"ק י"ז שכ' סברא זו דהיכא דמעלמא אתי ל"ח שנפל עוד יותר וכ' דכונת רש"ל להתיר אותו המין אבל לא המאכל עצמו שמצאו ג'. והמעיין ברש"ל פ"ג דחולין סי' ק' יראה שאין הכרח לומר כן. ולדעתי נראה אף אם נאסר בתולעים מ"מ בדרוסה יש להתיר. והטעם דבתולעים אף אם נמצא תולע הפרי מותר רק שא"א לאכול מפני התולע שאין אתה נוטלו. ול"ש חזקת היתר כעין שכ' הר"ש ספ"ז דתרומות דבב' קופות ל"ש לאוקמא אחזקה (דההיתר היתר הוא רק שנפל לתוכו איסור) וה"ה בחשש תולעים [וזה דלא כמ"ש בפליתי סי' פ"ד ס"ק ד' דגם בתולעים יש חזקת היתר

וע' מ"ש לעיל סי' מ"ח אות ד'] משא"כ בדרוסה דאתה אוסר גוף הבהמה בזה יש חזקת היתר. וכן בהך דנזיר לענין ג' מתים כיון דאתה חושש שמא יש מת בקרקע הסמוכה והקרקע בחזקת טהרה דאם יש שם מת הטומאה בוקעת ועולה והקרקע גופה מטמאה: ד ודרך אגב ראיתי בחו"ד סי' ק"י ס"ק ו' הביא בשם הר"ש מקינון דבדבר שלא ניכר איסור ל"ה קבוע וראי' מדלא אסרינן לכל העולם ליזרע שמא נחל איתן הוא דהו"ל קבוע. וכ' חו"ד דמשמע מדבריו דקרקע בקרקע שייך ביטול ולפענ"ד ל"ש ביטול קרקע בקרקע דא"כ שדה שאבד בה קבר אמאי טמא ניזול בתר רובא. ועוד דבפי' כ' רש"י בגיטין נ"ד גבי נטיעות של ערלה שנתערבה בנטיעות דמחובר לקרקע ל"ב דהו"ל קבוע כ"ש גוף הקרקע דל"ב עכ"ד הנה יראה מדבריו דקרקע בקרקע ל"ב מדאורייי'. וזה ליתא לפענ"ד דרש"י בגיטין כונתו דמדרבנן לא בטיל דהוה דבר חשוב אבל מדאורייי' לא מצינו דבר חשוב דל"ב. והר"ש מקינן הקשה דמדאור' לא יחרוש בשום מקום דלמה דס"ד הו"ל קבוע דאורייתא. וכן משמע בסוכה ט' ע"ב דגם קרקע בטל מדאור' מדמשני בשחבטן ובטל הסכך המחובר. ובשלמא אי מחובר בטל מדאורייי' מ"ה במצוה בטל אף מדרבנן כמ"ש הטו"ז סי' תרכ"ו לענין ביטול איסור לכתחלה דבמצוה הקילו אלא אי מדאור' ל"ב לא יתכן דבמצוה הקילו כל כך. ומה שהביא ראי' משדה שאבד בה קבר דל"ב הקרקע ליתא דהמת שבתוך הקרקע ל"ב דניכר כל היכא שהיא ול"ה תערובת וטומאת המת בוקעת ועולה ומה שייך ביטול ואולי גם כונת החו"ד דמדרבנן ל"ב:

ה:

סוף דבר כיון דיש ראי' מש"ס וה והמג"א וטו"ז ונקודת הכסף מתירין הלכה כדבריהם ויש להקל בהפס"מ. ולפענ"ד אף הכל בו בשם הראב"ד שמחמיר בפסח בנמצא ג' שעורות דוקא בפסח החמיר כיון דעיקר חמץ בפסח הוא בכרת ובאיסור כרת ל"מ חזקת היתר כמ"ש הפמ"ג בפתיחה לטריפות ובס' ס"ד לענין חלב. ומ"ה אף במשהו דרבנן החמיר בפסח משא"כ בשאר איסורין ודוק. וכש"כ מה שהוסיף במקום שמואל סי' ס"ו אות כ"ה דבנמצא ג' שעורים בתבשיל. אף אם לא נתרככו אסור כל התבשיל משום חזקה דאיכא טובא ושמא נתרככו כיון דהנמצאים לא נתרככו אין כאן ריעותא כלל ואיך נחמיר כל כך בספק משהו דרבנן על כן התבשיל מותר כנלע"ד וד' יצילני משגיאות:

סימן עט

ב"ה כי עת לחננה לפ"ק פרעמשלא. להרב הגאון הגדול החריף ובקי הותיק וחסיד וירא ד' מרבים המפורסים מוה' ארי' ליבוש ראזינפעלד האבד"ק מאשטציסק (זצלה"ה):

יקרתו הגיעני ע"ד שרצה לאסור להפשיט לסחורה עורות תרנגולים שעושים ממנה מצנפת או כובע:

א תשובה אני איני רואה שום איסור בזה. הנה מצד ביזוי אוכלין כבר כתבתי לכת"ה שהי' מקום לאסור כדאי' בתענית כ' דמאכל אדם אין מאכילין לבהמה וכ"ש לעשות מזה בגד. אולם מדברי המג"א סי' קע"א מבואר דשרי לזלף הקרקע ביין ולעשות ממנו משרה וכביסה. עוד כ' דכל שהוא לצורך האדם ליכא ביזוי ובעיטה והרי עושין קראכמאל מחיטים ול"ה ביזוי אוכלין והרי רבי התיר לר"ח לטרוף עוף או לנחור להוציא הדם לתקן הצמר בחולין פ"ה וע' בטור יו"ד סי' קי"ז בדבר התישים שנוחרים לצורך העורות וט"ס שם בטו"ז דרב התיר לר"ח לטרוף בהמה ולשחטה לצורך דמה וצ"ל רבי הותר לר"ח לטרוף עוף:

ב והנה צ"ע בדברי מג"א הנ"ל שפוסק דכל שהוא לצורך האדם ליכא ביזוי ובעיטה ומ"ה התיר לזלף הקרקע ביין ולעשות ממנו משרה וכביסה ובסוף הס"ק מביא דברי הגמ' תענית דמאכל אדם אין מאכילין לבהמה וצ"ע וכי אכילת בכמה ל"ה צורך האדם וא"ל דמשרה וכביסה הוא צורך אדם ממש ועדיף הרי שמואל סתמא נקט עושה אדם כל צרכו משמע אפי' שלא לצורך גופו. והנה מגמ' תענית כ' ע"ב גופא ל"ק דשם אמרינן קסבר מאכל אדם אין מאכילין לבהמה. ולכאורה יש לדקדק למה לי' לגמ' לשנויי קסבר והי' לגמ' לשנויי אקושי' ולשדיה לבהמה מאכל אדם אין מאכילין לבהמה. אך הרי שמואל ס"ל עושה אדם כל צרכו בפת. א"כ ה"ה דרשאי להאכיל לבהמה מ"ה הוצרך לשנויי קסבר מאכל אדם אין מאכילין לבהמה והיינו דרב הונא פליג אשמואל ולדידן דפסקינן כשמואל לא ס"ל כרב הונא ומותר ליתן לבהמה. אך אמג"א קשיא דפוסק כשמואל ומייתי מימרא דתענית. והרי מוכח מכל הפוסקים דלא כגמ' דתענית מדלא מייתי הרי"ף והרמב"ם וכל הפוסקים זולת המג"א דברי הגמ' דתענית להלכה. והכי מוכח קצת מתוס' יבמות ד' ס"ו ע"ב ד"ה כרשיני תרומה שכ' דכרשיני תרומה עיקרו קיימא למאכל בהמה דאם הי' עיקרו לאדם הי' אסור ליתן לבהמה משום הפסד תרומה וכ"כ הר"ש ותיפוק לי' דמאכל אדם אין מאכילין לבהמה אלא ודאי דאין הלכה כר"ה, וכן מוכח בש"ס דביצה דף ו' ע"ב דהגמ' מתרץ מוכן לאדם ל"ה מוכן לכלבים דמאי דחזי לי' לאינש לא שדי לי' לכלבים ומשמע דרשאי ליתן לכלבים אך שאין דרך לתת ותיפוק לי' דאסור ליתן מאכל אדם לבהמה אך לפמ"ש בתוס' שם ובחולין י"ד ד"ה אם לא ה' שהקשו והרי אסור להאכיל לכלבים משום מוקצה מחמת איסור שבת ותירצו דמיירי בדבר שראוי להאכילה חי' אין משם ראי' דבעל חי ל"ה אוכל אדם כמ"ש תוס'

ב"ק דף ע"ז סוף ד"ה פרה ומג"א סי' תצ"ח ס"ק כ"ד (וצריך לפרש דלא קשה אתוס' הנ"ל איך מאכיל דבר חי לבהמה בשבת והרי הבהמה תהרוג הבעל חי בשבת ויעבור הוא על שביתת בהמתו כמש"כ באבן עוזר סי' שכ"ח דמה"ט אסור להעמיד עלוקות בשבת וצ"ל כיון שמעמיד אדם בהמתו על המחובר שהטעם בשביל שהוא להנאת הבהמה אינו עובר משום שביתות בהמתו וה"ה להאכילה בעל חי משא"כ עלוקה מעמיד לצורך האדם ולא להנאתה כמש"כ אהע"ז) ולכאורה יש לישב דברי המג"א דבהמה ממאסת האוכלין כדאמרינן בשבת קמ"א בהמה שפיה רעה בפרה דאית לה רירי והיכא דנמאסין האוכלין פסקינן דאסור כמש"כ המג"א. אך לפי שכל הפוסקים לא הביאו דברי הגמ' דתענית והרי מאכילין קמח וחיטים לבהמות ולעופות ולית דחש לדברי הגמ' דתענית וע"כ מטעמא דכתיבנא דלהלכה עושין כל צרכו בפת ע"כ נ"ל דהמג"א גופי' לא מייתי דברי הגמ' דתענית להלכה רק להורות שיש לזהר בזה היכי דל"ה צורך בזה:

ומה שחשש כת"ה שחותכין הגף קודם שמפשיטין העור ואין יכול ליראות אם נשבר או נשמט. הנה הובא לפני בשבוע זו עוף שנפשט והי' הגף ג"ב נפשט לא שחותכין הגפים אך שמפשיטין אותן ויכולים ליראות היטב אם יש בהם שבר או נשמט וגם בעוד העוף חי יכולים לראות אם נשמט או נשבר ואז השוחט מצוה לשאול שאלה קודם ההפשט וגם בצומות הגידין יכולין לראות היטב אחר השחיטה וגם בצואר אם יהי' איזה ריעותא יטריף אותו או ישאל למו"ץ וכבר ראה דברי רמ"א סי' ל"א שמותר להשליך הראש ובבאר היטב מביא בשם ב"ה שבחודש תמוז אין פותחין שום ראש וסמכינין ארובה ואין מדקדקין על הריעותא כלל וכש"כ בזה שעל העור אין שום שאלה אך על הגף או על הושט או על צומות הגידין וזה אין משליכין רק העור ומה ענין לאסור הפשיטה מטעם זה:

ד ומה שכתב דבתקנה צריך לחוש גם למעוט אמת שכ"כ הישועות יעקב בסי' ט"ו ותוכן דבריו שכ' לישב מה שאסרו חז"ל עגל פחות מבן ח' וחששו למיעוט ואמאי באשת כהן שמת בעלה והניח ולד שמת תוך ל' אינה חולצת דאזלינן בתר רוב ולדות ול"ח למיעוט והיא קו' הת"ש דמה בין בהמה לאדם ותירץ כיון דהמיעוט בעולם ואם אתה מתיר הולדות פחותים מבן ח' גם המיעוט נפלים יאכלו לכן בתקנה חששו למיעוט משא"כ במת הבעל והניח ולד דהוא אדם פרטי אזלינן בתר רוב עי"ש. הנה בגוף הדבר אם בתקנה גזרו אף במלתא דלא שכיח כבר נתוכחו הרד"ך ומהריט"ץ ודעת מהרד"ך דבתקנה חששו אף במלתא דלא שכיח אבל זה דוקא בתקנה דרצו לזכות ישראל ולא בגדרים וסייגים והובא במשנה למלך פ"ד ממלו' לענין מי שנשתטה אם מותר ליתן

נכסיו קרוב לשכר ורחוק להפסד כמו בתקנת יתומים וע' תשו' ח"צ סי' ס"א שהקשה על הרד"ך. אך נראה דהישועות יעקב לא כיון לסברת מהרד"ך דזה שאסרו עגל פחות מבן ח' ל"ה תקנה רק גדר וסייג. אמנם הסברא בפ"ע ישרה מאוד בישוב הקושיא אמנם עדיין קשה מ"ט חששו הכא למיעוט הואיל והמיעוט ישנו בעולם ולא חששו בכל מיעוט ולמה לא הצריכו חכמים לבדוק אחר ח"י טרפות הואיל והמיעוט ישנו בעולם וע"כ המיעוט יתאכל והרי אוכלין חלב מבהמות ול"ח למיעוט טריפות אף שישנו בעולם וקונים ביצים מנכרים ול"ח שמא מטריפות ומטמאים הם אף שהמיעוט ישנו בעולם. וע"כ צריך לבא לתירץ התוס' דמיעוט דנפלים שכיח ולכן חששו למיעוט רק דאף דהוה מיעוט דשכיח לא אסרו רק במקום שישנו להמיעוט בעולם כסברת הישי"ע. א"כ זה דוקא במיעוט דשכיח. והיכא שחכמים עשו תקנה. אבל שאנחנו נעשה תקנה לחוש למיעוט מיעוט טריפות בעופות ודאי הוה מיעוט דלא שכיח ואיך אנחנו עושים תקנה, א"כ נאסור לקנות בצים ויצטרך לבדוק אחר ח"י טריפות הואיל והמיעוט ישנו בעולם אמנם גם בלא"ה אין זה דמיון להך דישי"ע דהכי כל העולם יפשיטו הלא עושין זאת רק במקצת תרנגולים וגם דכבר כתבתי דאין משליכין האבר שיש בו ריעותא ויכולין להכיר אח"כ ולהתיר או לאסור על כן פשוט שאין לאסור אך יאמרו להשוחטים שיזהירו לבעלי התרנגולים שישגיחו אח"כ על הבשר אם יש בו איזה שאלה ומה שחשש שמא ימכור אח"כ בשר מעופות נחורות חלילה לחשדן כן ולא נחשדו על כך וגם לא יקנו מהם אך ממי שיודעין שהוא כשר וידוע כמה שקדו חז"ל על פרנסה ולמה נאסור להרויח בדבר לקפח פרנסת עניים על כן אין לאסור בזה:

והנני ידידו:

סימן פ

הערות בדיני מתנות כהונה:

א בדין שחט ונמצא טרפה דפטור ממתנות כמבואר בסי' ס"א והוא מהספרי ראיתי בהגהות יד שאול שכ' דהספרי לשיטתי' דהוא ר"ש ור"ש ס"ל דטרפה פטור מראשית הגז וה"ה ממתנות כדאמרי' בנדה נ"א הא מני ר"ש הוא אבל לדידן דקיי"ל חייב בראשית הגז כמ"ש הרמב"ם מהראוי שיתחייב במתנות וזה טעם הרמב"ם שהשמיט טרפה שפטור ממתנות דהוא דחה להספרי. וע' תוס' חולין ק"ל מבואר דס"ל דטרפה חייב במתנות הנה דבריו תמוהין מאוד דהרי בגמ' דנדה דמייתי הוא גופי' מבואר לחלק בין ראשית הגז למתנות דהרי הוכיח שם דמשנה מין קתני מדתנן כל שחייב בראשית הגז חייב במתנות ואם אית' האיכ' טריפה שחייב בראשית הגז ופטור ממתנות ודחי הא מני ר"ש הוא

דס"ל גם מראשית הגז פטור הרי מבואר דלרבנן חייב בראשית הגז ופטור ממתנות. ומזה מבואר דממתנות לכ"ע פטור כהספרי וכן הוא בש"ס דחולין קל"ו ע"ב דמקשה וליתני חומר בראשית הגז שנוהג בטריפות תאמר במתנות ומשני הא מני ר' שמעון הוא דתני' ר"ש פוטר את הטריפות מראשית הגז הרי מבואר דממתנות פטור טרפה לכולי עלמ'. והנה תוס' חולין ק"ל דמייתי בהגהות הנ"ל באמת תמוהים מאוד שכ' אהא דאמרינן בגמ' ס"ד קדשים חייבים במתנות ותיתי מלקוח ויתום שאין נכנסין לדיר להתעשר וחייבין במתנות וה"ה קדשים וכ' תוס' הוי מצי למימר נמי תיתי מכלאים ומטרפה ודבריהם תמוהין שהרי טרפה:

פטור ממתנות לכ"ע וכבר תמה בדבריהם בלב ארי':

ב ושמא כונת תוס' לפמ"ש לקמן דף קל"ו ע"ב תד"ה פרט ך לטרפה והקשו מן הארכובה ולמטה נמי אינה עוברת ושמא אין ה"נ דאין נכנסות לדיר להתעשר. ולפ"ז דמן הארכובה ולמטה נמי אין חייב במעשר ובמתנות ודאי חייב דכשר לאכילה כונת תוס' תיתי מכלאים ומטרפה הכונה בנחסר רגל מן הארכובה ולמטה דמיקרי טרפה לענין מעשר. ובמתנות חייב אך זה דוחק ותוס' בכורות כתבו דמן הארכובה ולמטה חייב במעשר. על כן יש לפרש לפמ"ש רש"ל הובא בש"ך סי' מ"ד דמשכחת טרפה שחוזר להכשירו וכן דעת הרבה פוסקים. וע' מ"ש לעיל סי' ע"ד אות ט"ז דאין סתירה למהרש"ל מדברי תוס' חולין י"א. א"כ הנה לענין מעשר כיון שהי' טרפה כבר נפטר ממעשר ואף שאח"כ נתכשרה מ"מ כבר נפטרה ממעשר וקצת ראי' מגמ' דבכורות דאמרינן שם דף נ"ו איזהו אתנן שנכנס לדיר להתעשר כל שנתנו לה וחזר ולקח הימנו ומקשה והא איפסל לי' בלקוח. אף דעתה אינו לקוח כדמוכח מש"ס שם דמשני אישתמיטתי' הא דאמר ר' אסי אר"י לקח עשר' עוברין במעי אמן כולן נכנסין לדיר. ופירש"י ה"נ כגון שנתנו לה במעי אמו ומשמע אף דחזר ולקח לאחר לידה שהרי מקשה ולעשרי' איהו ע"כ הכונה אחר לידה. כיון שהנתינה הי' במעי אמו. חייב במעשר כיון שחזר לבעלים הראשונים ל"ה לקוח וכיוצא בזה כ' המ"ל פ"ז מה' מלכים דאם מכר בית וחזר ולקח אינו חוזר מעורכי מלחמה. דל"ה לקוח. ורק משום דבתחלה הי' לקוח ונפטר ממעשר אינו מתחייב מחדש ומשמע אפי' למ"ד בעלי חיים אין נדחין מ"מ כיון שכבר נפטר ולפ"ז ה"ה דאם הי' טרפה נפטר ממעשר אף דעתה כשר הוא (וכיוצא בזה כ' הרשב"א יבמות מ"א דאף למ"ד יבמה שהותרה ונאסרה אח"כ תחזור להיתרא מ"מ זיקת יבם נפקע ממנה ואין עוד מצות יבום וה"ה חיוב מעשר נפקע) ומ"מ במתנות חייב ולזה אולי כונו התוס' דה"מ למימר תיתי מכלאים ומטרפה הכונה דעכשיו כשר הוא. ואף שרחוק שתוס' כונו לזה מ"מ הדין נכון:

ג' שוב ראיתי דגברא רבה אמר מילתא וכו'. אולי יש לישב דברי תוס' ודברי הרמב"ם שלא הביא הדין דטרפה פטור ממתנות. הנה בספרי דריש מאת זובחי הזבח פרט לטרפה וקשי' על רש"י חולין קל"ו ע"ב דפי' טרפה פטור מן המתנות דתתן לו ולא לכלבו. ואמאי לא מייתי דרשה דספרי והנ"ל דסתם ספרי ר"ש ור"ש ס"ל שחיטה שא"ר לא שמי' שחיטה ומ"ה שפיר יליף מאת זובחי הזבח פרט לטריפה דלדידי' טרפה ל"ה זביחה אבל לדידן אין מוכח מקרא זה ולכן פירש"י טרפה פטור מלו ולא לכלבו. (וכבר רמזתי ע"ז לעיל סי' ל"ז אות ב') ואמנם גם מדרוש זה לא מוכח. דלמ"ד אין מבטלין איסור לכתחילה הוא רק מדרבנן אבל מדאורייתא מבטלין קשי' איך נמעט טריפה מלו ולא לכלבו הרי יכול הכהן לבטל ברוב ולאכול. אך דרש"י לא מדעתא דנפשי' כ' כן דהרי בגמ' דחולין דף ק"מ מעעטינין אפרוחים טריפות פטור משילוח דכתיב תקח לך ולא לכלביך ואם מדאורייתא מבטלין לכתחילה אמאי נמעט אפרוחים טרפים:

ד' והנה בנוב"י תנינא יו"ד סי' מ"ה הקשה השואל על הא דדרשינין חולין קי"ד להקדים נתינה דגר למכירה דנכרי וכ' תוס' דוקא. בא"י דצריך למכרה בדבר מועט. ויקשה לפוסקים דמדאורייתא מותר לבטל איסור אמאי צותה תורה ליתן לגר הרי יכול לבטל וכ' הנוב"י דדוקא בלח או ביבש בנ"ט מבטלין לכתחילה אבל יבש ביבש מדאורייתא אין מבטלין. וע' מלא הרועים אות אין מבטלין מה שהקשה עליו. ולפענד"נ הנה כתבתי בספרי לא"ח סי' ס' אות ה' דסברא אין מבטלין איסור לכתחילה דכמו דבספק טומאה בר"ה אין סומכין לכתחלה היכי דאפשר בטבילה ה"ה ארוב לא סמכינן היכי דאפשר ועיי"ש שכתבתי דפלוגתא דתנאי והארכתי בפרט זה. וכעת יש לבאר יותר, כמו דטומאה דחוי' בציבור. כן רוב לא הותרה לכתחלה ומ"ה אין מבטלין איסור לכתחילה. וכמו דאסור ליהנות משרצים רק בנזדמנו. כן אסור לבטל לכתחילה רק בנזדמנו. ומ"ה צותה תורה לתת לגר נבילה דמיירי דאין לו היתר לבטל ברוב כמ"ש הנוב"י ואי דימכור לישראל לבטל ברוב זה אסור דישראל אסור לקנות לבטל ברוב אף דהו"ל גבי דידי' נזדמנו כדעת החולקים על הטו"ז יו"ד סי' קי"ז דס"ל דישראל השני הוא כשלוחו. ומעתה י"ל דבשלמא באפרוחים שהם הפקר. מיעטה תורה מלך ולא לכלביך ואי דיקח אותם לבטל ברוב. אסור לזכות מהפקר לבטל ברוב. משא"כ שיתן לכהן הזרוע והלחיים חייב ליתן דהרי מתנות כהונה הוה כפרעון חוב כדכתיב, כי שכר הוא לכם כמ"ש בקצה"ח סי' רמ"ג וע' יד אפרים סי' ס"א ובתשו' מהר"ם בר ברוך החדשות סי' קי"ב משמע קצת כקצה"ח ובחובו מותר לקבל ע"מ לבטל ברוב מדאורייתא:

ה' והנה לדעתי נראה דרבינא יסבור אין מבטלין איסור לכתחילה מדאור' דבעיקר הדבר י"ל אם רוב ל"ה רק ספק כדעת הר"ש מפליזי הובא בשיטה מקובצת ב"מ ו' ע"ב רק דהתורה התירה ספק זה י"ל אין מבטלין מדאורייתא דאסור ליכנס לכתחלה לבית הספק אבל אם רוב הוה ודאי. מותר לבטל מדאורייתא. וכבר כתבתי כן בספרי לא"ח סי' הנ"ל. והנה נ"ל דרבינא סובר דרוב ל"ה רק ספק דהרי רבינא ס"ל בריש חולין הכל שוחטין הכל מומחין שוחטין דלא ס"ל רוב מצוין אצל שחיטה מומחין הם. ובסברת רבינא כ' המפורשים משום דס"ל סמוך מיעוטא דאין מומחין לחזקת איסור שאינו זבוח וסברתו נ"ל משום דס"ל דרוב ל"ה רק ספק שהתירה התורה ובחזקת איסור לא התירה התורה ואנן קיי"ל רוב הוה ודאי ומ"ה לא ס"ל סמוך מיעוטא לחזקה ומעתה יסבור רבינא דאסור לבטל איסור לכתחילה מדאורייתא. והנה בחולין מקשה וליתני חומר בראשית הגז וכו' ומשני רבינא הא מני ר"ש ובנדה ג"כ הקשה בסתם ורבינא משני ה"מ ר"ש. ותוס' כ' בב"מ כ"א ד"ה וכמה ובכמה דוכתא דמקשן בסתם המתרץ הי' המקשה. א"כ בחולין ובנדה הקשה רבינא והוא ס"ל אין מבטלין איסור לכתחלה מדאורייתא וטרפה פטור ממתנות לכ"ע מלו ולא לכלבו ולכן הקשה וליתני חומר ומשני ה"מ ר"ש אבל להלכה ס"ל לתוס' דאין מבטלין איסור לכתחלה ל"ה רק מדרבנן ומ"ה כ' דף ק"ל דטריפה חייב במתנות והרמב"ם לדעתי ס"ל ג"כ אין מבטלין איסור לכתחלה ל"ה רק דרבנן ומ"ה ס"ל דאיסור דרבנן מבטלין לכתחלה דנחית חד דרגא דלא כמ"ש פ"ח סי' צ"ט בדעת הר"מ ומ"ה לא מביא הדין דטרפה פטור ממתנות. הנה כ"ז כתבתי לישב שיטת התוס' שלא יהיו תמוהין מ"מ להלכה ודאי טרפה פטור ממתנות ולהפ"ח אף טרפה דרבנן פטור ממתנות וע' מש"ל סי' כ"א אות ז':

ו' ודרך אגב אמינא בהא דאמרינין פסחים ל"ג ע"א הפריש חמץ תרומה דברי הכל אינה קדושה באחמיץ במחובר ולא הי' לה שעת הכושר דכתיב תתן לו ולא לאורו עיי"ש. וכ' ברטנורא פ"ב דתרומות מ"ב דה"ה בנטמא במחובר ל"מ הפרשה אח"כ. ואני תמהתי ע"ז בתשובה דמה יעשה בהטבל בשלמא תרומת חמץ אף דאתיא כריה"ג מ"מ כיון שבלא"ה אסור באכילה אין תימא אם לא יפריש ויאסר בהנאה של כילוי. משא"כ טבל טמא דמותר אף באכילה אם יפריש ממנה שהחולין מותרין באכילה איך יתכן שישאר באיסורו. ועיין פני משה בירושלמי שבת בסוגיא דחנוכה שהאריך בדין טבל טמא שנטמא במחובר ומדבריו משמע כיון דא"א להפריש מותר בלא הפרשה וזה יותר תמוה ובתשובה הארכתי הרבה בפרט זה וכעת נ"ל הנה קשי' לי אף באחמיץ במחובר לריה"ג דמותר בהנאה אמאי ל"מ הפרשת תרומה מתתן לו ולא לאורו. הרי יכול הכהן

לבטל ברוב מדאורייתא אך י"ל כיון דמיתיי משקה מדגן ל"ה תרומה מדאורייתא ע' חולין ק"כ ע"ב ותוס' מנחות ט"ו ע"א ד"ה לחם וע' חו"ד סק"ה ס"ק ב' ומ"ש במקום אחר לבאר דבריו. א"כ ע"כ בתרומת חמץ מיירי ביבש ולא בלח. והנוב"י תנינא חיו"ד סי' מ"ה כ' דיבש אסור לבטל מדאורייתא לכ"ע, ע"כ שפיר אמרינן בפסחים ל"ג דלד"ה אינה קדושה. אבל טבל טמא שנטמא במחובר שכ' הברטנורא. הרי משכחת לה בשמן ויין דהוה לח. ובלח גם הנוב"י מודה דמותר לבטל מדאורייתא לפוסקים דלא אסור רק מדרבנן. ע"כ מדאורייתא מהני הפרשה דל"ה תתן לו ולא לאורו כיון דיכול לבטל. ולא באתי רק כמעורר. ועיקר הדין יבואר אי"ה לקמן:

ז' ובעמדי בהך ענינא דמתנות נ"ל הא דמבואר בסי' ס"א סעיף כ' בכור שניתן לכהן במומו ומכרו לישראל ונתערב בבהמות אחרות אם רבים שוחטים אותם כולם פטורין. והיא מהש"ס. והרמב"ם פ"ט מבכורים הלכה ד' מביא בהמת קדשים שנפסלה במומה. ואינה חייבת במתנות שנתערב' וכו' וצ"ע אמאי לא נקט בכור בעל מום שנתערב. כמבואר במשנה וע' בב"י ובטו"ז ס"ק כ"ב ונ"ל לישב לפמ"ש בספרי בית יצחק א"ח סי' ס"ב אות ג' בנתערב איסור אכילה בהיתר של חבירו ונתבטל לדעת הפמ"ג סי' ק"ט צריך הישראל שההיתר שלו לשלם דמי שווי היתר. ולדעת בעל ברוך טעם א"צ לשלם רק דמי שווי האיסור ולדעת הירושלמי שהבאתי שם צריך לשלם דמי שווי האיסור ובההפרש חולקים בין שניהם. ולפ"ז בנתערב בכור בעל מום דדינו דאין נמכר באיטלז. ולאחר שנתערב ונתבטל ברוב לאחר שחיטה מותר למכור הכל באיטלז דנהי דבע"ח ל"ב מ"מ אחר שחיטה בטל ול"ה ראוי להתכבד בעודו בעור. א"כ הבעלים של שאר הבהמות א"צ לתת לכהן בהמה אחת דהרי ירויח. דבהמה שלו לא הי' שוה כל כך. כיון דמעיקרא לא הי' נמכר באיטלז וא"צ לשלם רק כפי שהי' בהמה שלו שוה מעיקרא ובהיתרון חולקין ול"ש סברת הטו"ז דכיון דהבעלים נתנו לו בהמה אחת. דהרי מדינא אין נותנין לו בהמה רק דמי שווי שהי' שוה בתחילה וחצי מהמותר. ולכן נקט הרמב"ם בהמת קדשים שנפסלה במומה. דזה נמכר באיטלז כיון שהריוח של הקדש ונותנים להקדש בהמה אחת וזה לכאורה נכון אך הרי במשנה מבואר הדין בבכור ובשלמא לפמ"ש הב"י דבכור דנקט במתניתין ה"ה שאר קדשים ניחא אבל לפמ"ש א"כ בבכור א"צ ליתן בהמה ואמאי נקט במשנה בכור ע"כ נ"ל דאף בבכור צריך ליתן לכהן בהמה אף ששוה יותר לשיטת הרא"ש בר"פ כל פסולי המוקדשים דבכור אינו נמכר באיטלז ולא נשקל בליטרא רק מדרבנן דלא כתוס' זבחים ע"ה ד"ה התפיס. ע"כ אם נתערב צריך ליתן לו בהמה אחרת אף ששוה יותר. דדוקא באיסור דאורייתא י"ל שצריכין לחלוק בהמותר ולא באיסור

דרבנן דכיוצא בזה מחלקינין בין איסור דרבנן לדאורייתא לענין מוכר דבר איסור בסי' רל"ד ודוק:

ח' כ' הטו"ז סי' ס"א ס"ק כ"ז הא דבמקום שנוהגים לשחוט אצל עכו"ם אם נמצא טרפה נשאר לעכו"ם ואם נמצא כשרה לוקחו הישראל פטור מן המתנות דעקר החיוב היא בשעת זביחה ובההיא שעתא ל"ל ברירה אע"ג דרוב כשרים הם הא קיי"ל כשמואל דאין הולכין בממון אחר הרוב. והוא מהמרדכי. וצ"ע ממ"ש הרב המגיד הובא בב"ש סי' ד' ס"ק נ"ה דבנמצא ברוב נכרים משלם נזק שלם אע"ג דאין הולכין בממון אחר הרוב משום דנכרי אין לו חזקת ממון. א"כ בנ"ד אם היא של ישראל חייב במתנות וניזל בתר רובא ואי דלמא מהמיעוט היא והיא של נכרי הרי להוציא מנכרי הולכין אחר הרוב. ושמא יש לחלק. ואולי המרדכי לא סמך על טעם זה רק עיקר הטעם כיון דבשעת זביחה לא הוברר הדבר הוה כישראל קונה לאחר שחיטה ופטור ממתנות. ומה"ט כ' פר"ח בשם הריק"ש דאם שחט אצל ישראל והתנה. אם טרפה יקח הגוי חייב במתנות ודוק:

ט' ראיתי בפליתי ס"ק ו' שכ' בשם אנשי מעשה שנותנים מעות להנהו דאזלי לא"י שיקנו בהמות עבורם ויפרישו מתנות בשליחותם. והוא מסופק אם מהני השליחות דכל מלתא דאיהו ל"מ עביד ל"מ לעשות שליח ואמנם מש"ס דפסחים ץ' דשוחטין על טמא שרץ, אף דשחיטה בעי שליחות ואינו יכול לכנוס למקדש מ"מ שוחטין הואיל ויכול לשחוט בסכין ארוכה וכש"כ זה שיכול לכנוס לא"י. ודאי יכול לעשות שליח. ול"מ למ"ד פסחים צ"ב ע"ב במי שהי' בדרך רחוקה ושחטו וזרקו עליו הורצה וכ' תו' משום דיכול לבא בסוסים ובפרדים אך אפי' למ"ד אם זרק לא הורצה אמרי' הטעם משום דרחמנא דחי' כטמא. וזה ל"ש במתנות אולי ס"ל לפליתי דכיון דבחוץ לארץ פטור ממתנות תליא בפלוגתא הנ"ל בפסחים צ"ב. אבל לענ"ד לכ"ע עושה שליח:

י' הנה ראיתי בפמ"ג בסי' ס"א ס"ק שנסתפק בכהן חלל אם חייב במתנות והספק הוא אם הוי בכלל עם. והמ"ל בפר"ד בדרך מצותך מייתי הר"מ פ"ט מבכורים שכ' דחללה אינה אוכלת (הכונה שאינה נוטלת מתנות) והקשה אמאי נקט מילתי' בנקבה לימא שהחלל אינו אוכל ומיישב דילפינן מחללה דפשיטא דחללים אינם בכלל כהנים עיי"ש. יראה דפשיטא למ"ל דחלל אינו נוטל והפ"מ מסופק אם הוא חייב במתנות ולפענ"ד דחלל כיון דאם עבד אינו מחלל עבודה והר"מ פוסק פ"ו מביאת מקדש דאפי' עבד אחר שנודע שהוא חלל כשר. א"כ הרי דלאו כזר הוא ע"כ נהי דלאו כהן גמור הוא מדמותר בגרושה ולטמא מדכתיב הכהנים ולא חללים מ"מ מבני אהרן הוא דהרי כתיב והיתה לו ולזרעו אחריו אפי' חללים שבו. וכן דרשינין אל הכהן אשר יהי' בימים ההם אפי'

חלל כדאיתא בקדושין ס"ו ע"ב. ע"כ ל"ה בכלל עם ופטור ממתנות. ואינו דומה לחללה. דל"ה מזרע של אהרן כדאמרי' ביבמות ע"ד ע"ב חללה ולאו מזרעו של אהרן משא"כ חלל מיקרי מזרעו של אהרן כדאמרינין בקדושין. וחתני הרה"ג מהר"נ נ"י הערני דלפמ"ש תוס' קדושין ס"ו ע"ב דהיכי דמצי לכתוב בן וכתיב זרע מרבינין זרע פסול. משא"כ היכי דל"מ לכתוב בן עיי"ש. א"כ אין חילוק בין חלל וחללה דבקרא: דכתיב והיתה לו ולזרעו דמצי לכתוב בן מ"ה אפי' חלל בכלל משא"כ ביבמות ע"ד דדרשינין איש איש מזרע אהרן והוא צרוע או זב. דבקרא זה אף נשים בכלל. ל"מ לכתוב בן ע"כ בקרא זה דזרע אהרן אין חללה בכלל. ומ"ה אמרינין חללה לאו מזרע אהרן הכונה. דלעולם בתרומה מיירי ואי דלא שוה בכל זרע דחללה אינה אוכלת בקרא זה חללה לאו בכלל זרע. אבל לעולם אין חילוק בין חלל לחללה. מ"מ לדעתי חלל ל"ה בכלל עם. דאם נימא דהוה בכלל עם א"כ כהנים חללים לא יתכפרו בפרו של אהרן. וא"כ אם הי' כ"ג ביו"כ ונודע שהוא בן גרושה. העבודה כשרה דאפי' כ"ג חלל העבודה כשרה כדמשמע ממכות י"ב והוא גופו לא הי' לו כפרה בפרו רק בשעיר הנעשה בפנים. כמו לוים וזה לא יתכן. מיהו י"ל דלענין כפרה ביו"כ ודאי חללים בכלל בית אהרן הוה. ומתכפרים בפרו של אהרן ורק לענין מתנות מסופק הטע"ג. סוף דבר אין לי ראי' ברורה אך מדאמרינין בבכורות דחלל שמת אביו תוך ל' מחויב לפדות א"ע ע"כ דגרע מלוי. ע"כ י"ל דחייב במתנות ומ"מ לענין יו"כ יש לו כפרה בפרו של אהרן. אך לפמ"ש שאג"א סוף סי' צ"ג דבנות כהנים אין מתכפרין בפרו של אהרן ואין מתכפרין אלא זכרי כהונה י"ל דחללים לא מיקרי זכרי כהונה דממעטינין חללים מכהונה ע"כ עדיין צ"ע ודוק:

סימן פא

ב"ה חנוכה תרמ"ד לפ"ק בסוגיא דחנוכה שבת כ"א:

א' לבאר דברי ירושלמי רפ"ב דשבת ולא בשמן שריפה אר"ח זאת אומרת שאסור להציל את האור במדורת קדשים והיא דלוקה והולכת בשבת והא תנינן מאחיזין את האור במדורת בית המוקד וכו' א"ר יוסי בשבת כתיב לא תעשה כל מלאכה נעשית היא מאלי' ברם הכא התורה אמרה אין שורפין קדשים ביו"ט ואצ"ל בשבת ופירשו המפרשים דבשבת הקפיד' התורה שלא יעשה האדם המלאכה משא"כ כשהדליק מע"ש אין האדם עושה המלאכה משא"כ בשריפת קדשים התורה הקפידה שלא ישרף הקדשי' ביו"ט אף מאליהן על כן אסור להדליק מע"ש וצריך להבין דמנ"ל לירושלמי דילמא הקפידה התורה שלא ישרוף הישראל קדשים ביו"ט משום מלאכה דיו"ט עול"ת כתירץ ר"א או כשאר תירוצים בגמ' אבל אם נעשית מאלי' באמת שרי. ונ"ל לפרש דירושלמי קאי למ"ד

הבערה ללאו יצאת ולדידי' כ' תוס' פסחים ה' דאין איסור הבערה ביו"ט. ולמה אסור שרפת קדשים ביו"ט וילפינין מקרא דעד בקר ליתן בקר שני לשריפתו וע"כ צ"ל דהתורה לא אסרה משום מלאכה ורק שהקפידה שלא יתבערו הקדשים ביו"ט, וע"כ אפי' נעשית מאלי' אסרה התורה. אך שעדיין י"ל דקרא אתי' לשבת ולשיטת הפוסקים דבלאו גרידא נמי יש עשה דשבתון דלא כריטב"א ביבמות דבלאו גרידא כגון במחמר ליכא עשה והו"ל עשה ול"ת וביו"ט באמת מותר ולכן קאמר ירושלמי התורה אמרה אין שורפין קדשים ביו"ט ואצ"ל בשבת דהכונה דבשבת ל"צ קרא דאין עשה דוחה לתו"ע וע"כ קרא איצטריך שהקפידה התורה שלא יתבערו קדשים ביו"ט וע"כ אפי' מאלי' אסור ומשום הכי אף מערב יום טוב אסור (ולפי המבואר בירושלמי פ"ב דשבת סוף ה' ה' בזר ששימש בשבת בהקטרת אברים כיון שרוצה בעכולן כמבשל דמי וחייב משום מבשל ה"ה בשריפת קדשי י"ל כן דמה"ט אף למ"ד הבערה ללאו יצאת אסור ביו"ט דהוה כמבשל. אך לפמ"ש בספרי חא"ח סי' י"ב אות ח' דדוקא באברים ופדרים של שלמים שיוצא מידי מעילה בהעיכול הוה כמבשל א"כ בבשר נותר כגון בשר פסח דעלי' קאי קרא דלא תותירו עד בקר דאין בו מעילה ל"ה כמבשל בהעיכול דאין מתקן כלום ול"ה רק הבערה ואינו אסור ביו"ט משום מלאכ' רק משום שהתורה הקפידה שלא ישרף ביו"ט):

ב' ובתשו' הרשב"א סי' ע"א חקר אי שורפין חמץ ביו"ט והשואל כ' דאמרינין מתוך שהותרה לצורך כדמוכח מפסחים דף ה' דאמרינין ש"מ מדר"ע דל"א מתוך אך שכ' דכיון שאפשר מעיו"ט יש לאסור והרשב"א השיב להתיר. ומביא ראי' מירושלמי שבת בסוגין. מדאמרינין מהו להצית האור במדורת חמץ מאן דיליף מנותר אסור היינו כמו בקדשים אסור להצית מערב שבת ודולקת בשבת כדלעיל כן בחמץ ומאן דלא יליף מנותר דס"ל חמץ אינו דומה לנותר מותר ואף כשתמצא לומר דלהצית קודם שחשיכה להיות דולקת והולכת ביו"ט קאמר שאסור לעשות כן במדורת קדשים וכו' אפילו כן שמעינין שפיר שאפי' ביו"ט עצמו מותר והיא הנותנת שכל שריפתו ביו"ט בעצמו אסור אסור להצית בו את האור מעיו"ט והיא דולקת והולכת ביו"ט עכ"ל, והדברים תמוהים דלמאן דלא יליף מנותר הן אמת דבעיו"ט שתהא דולקת ביו"ט מותר דלא ילפינין מקדשים אבל מנ"ל לרשב"א דביו"ט עצמו מותר דאמרינין מתוך ואיך מוכח זאת מירושלמי ומאן דיליף מנותר אסור אף מעיו"ט וע' פני משה בירושלמי בסוגין שתמה בדברי הרשב"א וכן הפ"ח ס' תמ"ו תמה בדבריו. אולם נ"ל ראיתו נכונה דצריך להבין דברי ירושלמי הנ"ל שחילק בשבת כתיב לא תעשה נעשית היא מאלי' ברם הכא התורה אמרה אין שורפין קדשים ביו"ט. דילמא התורה אסרה לשרוף ביו"ט משום מלאכה משא"כ בנעשית מאלי'

והרשב"א לא מפרש כפירוש שפי' לעיל על כן פי' הרשב"א דהכי קאמר דבאמת משום מלאכה אין לאסור שריפת קדשים ביו"ט דאמרינין מתוך דצורך מצוה היא צורך קצת. וע"כ התורה לא אסרה משום מלאכה רק שהתורה אסרה שישרף הקדשים ביו"ט על כן אף בנשרף מאלי' אסרה וע"כ אין מציתין מע"ש. ולזה אמר בירושלמי גם בחמץ אם ילפינין מנותר גם בחמץ אסור דג"כ מותר משום מתוך רק דילפינין מקדשים שלא יתבער החמץ ביו"ט ומאן דלא יליף מנותר מותר. ועכ"פ מוכח דאמרינין מתוך צורך מצוה היא צורך קצת. ולפ"ז לדידן דלא ילפינין מנותר מותר אף ביו"ט כיון דאמרינין מתוך וס"ל להרשב"א כהגאונים שהובאו בטור סי' תמ"ה דהלכה כחכמים:

ג' והנה הרא"ש בביצה י"ב הקשה לשיטת רש"י דאמרינין מתוך אף שלא לצורך כלל אמאי אסור שריפת קדשים. ולכאורה קשה דילמא אסרה תורה שריפת קדשים לא משום מלאכה רק שהקפידה שלא יתבערו ביו"ט כדאמרינין בירושלמי דאפי' מעיו"ט אסור אף שמתבערין מאליהן. ונ"ל דראיות הרא"ש היא מרב אשי דאוסר שריפת קדשים משום דאין עשה דוחה לתו"ע וזה ע"כ משום מלאכה דלא ס"ל לרב אשי סברת ירושלמי. ומזה הקשה הרא"ש אבל הירושלמי קאי למאן דיליף מקרא מוהנותר ביום השלישי ומעד בקר כמבואר שם וי"ל קרא אוסר משום שהקפיד' התורה דלא ישרף ובזה מיושב מה שראיתי בישועת יעקב ה' יו"ט מביא קושיות הרא"ש מלוניל. בהא דיליף ר"ע פסחים דף ה' דהשבתה מעיו"ט דאי ביו"ט מי שרי והלא הבערה אב מלאכה ודייק רבא דר"ע לא ס"ל מתוך. ודילמא ס"ל מתוך ומ"מ אין שורפין חמץ ביו"ט משום דיליף מנותר ונותר אין שורפין ביו"ט כדאמרי' בכמה דוכתא וביחוד לפ"מ דאמרינן בירושלמי הקו' חמורה מאוד:

ולפמ"ש י"ל דרבא דדייק בפסחים כשיטתי' ס"ל דאין שורפין קדשים ביו"ט דיליף ממילה שלא בזמנו. ולדידי' ע"כ התורה אסרה שריפת קדשים משום מלאכה כמו מילה שלא בזמנו ולא משום שהקפידה תורה שלא ישרף ביו"ט. אפי' בנעשית מאלי'. ואס"ד דר"ע ס"ל מתוך אף שריפת קדשים יהי' מותר. דאין רא' ממילה שלא בזמנו דבהבערה שייך מתוך משא"כ בחבורה כדאיתא ברמב"ם דל"א מתוך רק בהוצאה והבערה ולפי"ז איך יליף שריפת קדשים ממילה וע"כ ס"ל דמצוה ל"ה צורך קצת ודברי ירושלמי היא רק לילפותא מעד בקר, כאמור:

ד' והנה לרבא דיליף שריפת קדשים ממילה ס"ל דמצוה ל"ה צורך קצת ומ"ה ל"א מתוך בצורך מצוה כשריפת קדשים והא דיליף רבא דר"ע ס"ל ל"א מתוך ודילמא לעולם ס"ל מתוך רק דמצוה ל"ה צורך קצת ז"א דאם עיקר קרא דתשביתו הוא ביו"ט ודאי מצוה

הוה צורך קצת וע"כ ס"ל לר"א ל"א מתוך אבל לדידן דתשביתו מעיו"ט ל"ה אפי' צורך קצת ומה"ט אסור שריפת קדשים אפי' למאן דאית לי' מתוך דכיון דל"ה עיקר מצוה ביו"ט ל"ה צורך קצת ופליג רבא אשיטת ירושלמי שהוכחנו דס"ל מצוה הוה צורך קצת וכ"כ מג"א סי' תמ"ו ס"ק ג' כדברינו דלר"ע דתשביתו ביו"ט הוה צורך קצת משא"כ אם תשביתו מעיו"ט וסיים בסוף דבריו וע' תשו' הרשב"א סי' ע"א. והנראה מלשונו דדברי תשו' הרשב"א סיוע לדבריו. ובאמת לפמ"ש כיון המג"א כדברינו דהרשב"א התיר משום מתוך. ומייתי ראי' מירושלמי כמו שכתבתי לעיל. והמג"א לפ"מ שהקדים דלא מיקרי זאת צורך קצת לרבא עכ"פ ולרב אשי דוחה דברי תשו' הרשב"א כמו שכתבתי לעיל, והיא כונת עמוקה במג"א. ובמחצית השקל לא ראה דברי הרשב"א. ומייתי דחיות הפ"ת וכפמ"ש אין זאת כונת מג"א:

סימן פב

בדין טבל טמא בסוגיא דפסחים ל"ג שדברתי קצת בסימן פ':

א' והנה בפני משה בסוגיא דחנוכה הרחיב בפלפול על דברי הגמ' פסחים ל"ג דמפריש תרומת חמץ אינה קדושה באחמיץ במחובר וכ' דלפ"ז ה"ה בטמאה מעיקרא (כגון בנטמא תיכף לאחר שחתכה ממחובר כגון שתלשה אדם טמא ועוד משקה טופח לפמ"ש הר"ש בפ"ב דתרומות ולדברי הר"ע מברטנורא אף שנטמא קודם שנדגן מיקרי לא הי' שעת הכושר אך בתוספת ר"ע חולק על הברטנורא וכ' דכיון דמהני התרומה אם תרם קודם שנדגן לא מיקרי לא הי' שעת הכושר רק כמ"ש הר"ש ויבואר לפנינו). א"צ להפריש תרומה ממנו דהא כתיב תתן לו ולא לאורו. והאריך בפרט זה בפ"ב דתרומות עיי"ש:

ואני תמה איך ס"ל לשום מ"ד דבנטמא התבואה תיכף בשחתך אין חייב להפריש תרומה ממנו. וא"כ יאכל טבל בלי הפרשה ואנה מצאנו כזאת שיאכל טבל בלי הפרשה ואם נימא כונתו שאסור עולמית ול"מ הפרשה היא ג"כ חידוש גדול. ובשלמא באחמיץ מעיקרא והוא חמץ בפסח שאסור באכילה ומותר בהנאה לריה"ג אין תימא כל כך דל"מ הפרשה דהרי בלא"ה אסור באכילה. ולענין הנאה של כילוי י"ל כיון דל"ה רק מדרבנן לשיטת הרבה פוסקים. ע"כ בטבל חמץ דאחמיץ במחובר מותר להדליק. והתוס' כ' בפסחים ל"ג ע"ב דטבל של חמץ מותר בהנאה של כילוי ומהרש"א הקשה מ"ש משאר טבל וכן תמה במ"ל פ"ב דתרומות. ולכאורה מה קו' כיון דטבל חמץ א"א להפריש ממנו ע"כ אינו דומה לשאר טבל אך מהרש"א הקש' אמאי אין להפריש משום שאין שירי' ניכרין והרי ניכרין הם משום הנאה של כילוי ומה שתירצו תוס' דטבל חמץ מותר בהנאה

של כילוי. ע"ז הקשה מהרש"א שפיר דיהי' אסור בהנאה של כילוי ויהי' שירי' ניכרין ויהי' מותר להפריש (ולשיטת המ"ל דהנאה של כילוי אינו אסור רק מדרבנן. כ' המ"ל דצ"ע בקו' זו דהרי מדאורייתא ל"ה שירי' נכרין ושמא כיון דמדרבנן שירי' נכרין מועיל התרומה מדאורייתא) משא"כ לתירץ תתן לו ולא לאורו ואחמיץ במחובר דל"מ הפרשה כלל אולי מותר בהנאה של כילוי. אמנם בטבל טמא דאין אסור רק משום טבל. ואם נימא דאין כאן חיוב הפרשה יהי' מותר אף באכילה זה דבר תימא. ואם נימא דאסור עולמית זה ג"כ תמוה:

ב' ועוד דא"כ ביומא דף פ"ב דפליגי מר סבר טבל חמור דתרומה מותר לכהן ומר סבר תרומה חמורה דטבל:

אפשר לתקוני. הרי אשכחן טבל דא"א לתקוני כגון שנטמא תיכף בשעת חתיכ' ממחובר וכן אמרי' בע"ז ע"ג טבל במשהו משום דכהיתרו כך איסורו ולפ"ז אשכחן טבל דבטל כגון שנטמא קודם דאין לו היתר ואנן סתמא תנינן. ואם נאמר דמותר לגמרי. אמאי אמרינן ביומא פ"ג גוזזין לו את הכרישין וא"צ לעשר משום דאסור להפריש בשבת ויחתך אדם טמא או שיטמאנו וא"צ לעשר כלל. עוד קשי' מהא דאמרינן בע"ז נ"ו אין בוצרין עם ישראל העושה פירותיו בטומאה ופירש"י משום דאסור לגרום טומאה לתרומה ותוס' בנדה ו' ע"ב הקשו דהרי לע"ע לא נתחייב והוה כמו חלה קודם גלגול. ותירצו דבחלה בעודה קמח ל"מ הפרשה כלל. משא"כ קודם שיקפה או שישלה מהני הפרשה עיי"ש ולמ"ל לרש"י טעם זה ותיפוק לי' שיטמא הטבל תיכף בשחתכה ול"מ הפרשה דתתן לו ולא לאורו. והעושה פירותיו בטומאה יפריש מזה והוא מסייע ידי עוברי עבירה:

עוד קשי' מהא דתנן במס' חלה ומייתי לה בנדה ו' נולד לה ספק טומאה עד שלא גלגלה תעשה בטומאה. והרי לברטנורא אם נטמא קודם שנדגן ל"מ הפרשה ואף לשיטת הגאון רע"א הנ"ל דמהני הפרשה הטעם דכיון דאם קרא שם תרומה מהני לא מיקרי לא הי' שעת הכושר אבל בחלה קודם גלגול דל"מ הפרשה הוה כאחמיץ במחובר וקרינין תתן לו ולא לאורו. ואיך יעשה בטומאה ואח"כ לא יוכל להפריש חלה. ולפמ"ש בפני משה בשבת ובפ"ב דתרומות דאין הלכה כתירוץ רנב"י דמחלק בפסחים דבלא הי' שעת הכושר ל"מ התרומה דתתן לו ולא לאורו. וכן במה שתירץ הוא בשבת כ"ה ע"ב תתן לו ולא לאורו אין הלכ' כן והרמב"ם לא פסק כן בחיבורו עיי"ש שהאריך יש לישב דכל הני סוגיות דלא כרנב"י ודוק:

ב' ולכאורה נראה דדוקא בתורם מטמא על טהור ל"מ הפרשה אבל מטמא על טמא ל"א כלל תתן לו ולא לאורו. כדמוכח מש"ס דפסחים דמקשה אתירץ דתתן לו ולא לאורו מהא דאם תרם מטמא על טהור. ולא הקשה מכל טמא איך מפריש ממנו. ועל כרחך צ"ל דדוקא מטמא על טהור מיעטה תורה תתן לו ולא לאורו. משא"כ מטמא על טמא על כן ל"ק כל הנ"ל. והכי משמע מרש"י שבת כ"ה ע"ב שכ' ד"ה תתן לו ולא לאורו דמה"ט אין תורמין מטמא על טהור משום דבעי שיתן לו ולא לאורו ודברי רש"י צ"ע דהרי בהא דתתן לו ולא לאורו אמרינן דדוקא בלא הי' לו שעת הכושר ובזה אף בדיעבד ל"מ תרומה ובהא דאין תורמין מטמא על טהור מהני בדיעבד. וגם אנה מצא זאת רש"י וצ"ל דרש"י ס"ל גם בהי' לו שעת הכושר אסור לכתחלה מה"ט ורק לענין דיעבד מחלק בגמ' ומדברי רש"י מוכח דדוקא לענין מטמא על טהור אמרינן תתן לו והא לאורו. דמה"ט אין מפריש לכתחילה מטמא על טהור אך לפ"ז צ"ל גם במפריש תרומת חמץ אינה תרומה דוקא בהפריש מחמץ על מצה אבל במפריש מחמץ על חמץ מהני התרומה. ולא משמע כן בגמ' דהרי לתי' ר"ה ברי' דר' יהושע דמפריש תרומת חמץ ל"מ משום דאין שירי' נכרין ע"כ לא איירי רק במפריש מחמץ על חמץ דמפריש מחמץ על מצה הרי שירי' נכרין וע"כ לתירץ משום תתן לו ולא לאורו מיירי ג"כ מחמץ על חמץ וע"כ גם מחמץ על חמץ אמרינן תתן לו ולא לאורו. וה"ה מטמא על טמא. ועדיין צ"ע:

ד' וראיתי בצל"ח פסחים ל"ג שהקשה על התי' דמשני דמ"ה ל"מ מפריש תרומת חמץ משום דאין שירי' נכרין דא"כ אם הפריש מחמץ על מצה להוי תרומה דשירי' נכרין ותירץ דבמפריש מחמץ על מצה ל"מ גם לתירץ ר"ה ברי' דר' יהושע דהו"ל מרעה על היפה ובחמץ כ"ע מודה דל"מ ובמח"כ נעלם ממנו לפי שעה דברי ירושלמי פ"ב דפסחים וז"ל מתניתא כשהפרישה מצה ונתחמצה אבל אם הפרישה חמץ לא בדא. ופי' דל"מ התרומה הפריש מצה על חמץ כל תרומה שאינה מתרת השירים לאכילה אינה תרומה אפי' הפריש חמץ על מצה א"ר זעירא מאחר שאלו מינה עלי' אינה תרומה ואפי' הומנה לדבר אחר אינה תרומה. הרי בירושלמי הקשה קו' הצל"ח ומתרץ תירץ אחר ומבואר לפנינו:

ה' על כן נ"ל דאם נימא דמטמא על טמא נמי אינו מפריש בלא הי' לו שעת הכושר כגון שנטמא בשחתך ממחובר. מ"מ יש לטבל זה תקנה שיפריש מטהור עליו ואף דבמשנה פ"ב דתרומות מבואר דאין תורמין מן הטהור על הטמא רק ר"א ס"ל תורמין ות"ק ס"ל אין תורמין הנה בירושלמי יש כמה טעמים וכ' הר"ש פ"ב דתרומה דכולהו אסמכתא נינהו. ועיקר הטעם דגזרינין שמא יתרום שלא מן המוקף עיי"ש א"כ י"ל זה דוקא אם

אפשר לתרום מינה ובה משא"כ בטמא תיכף שחתך ממחובר דא"א לתרום מטמא דתתן לו ולא לאורו ל"ג רבנן ומותר לתרום מטהור על הטמא. ובזה מיושב מה דקשה לי אתוס' נדה ו' ע"ב שכ' דקודם גלגול יעשה בטומאה והפסד כהן ליכא דמפריש עלי' מן הטהור. והקשיתי דהרי אין תורמין מן הטהור על הטמא. וזה צע"ג ולהנ"ל י"ל דכיון דקודם גלגול מיקרי לא הי' שעת הכושר. ולא יוכל להפריש מטמא על טמא מותר להפריש מטהור לכ"ע. ולפ"ז צ"ל הא דאמרינין במשנה פ"ב דחלה ובסוטה ל' במפריש מב' עיסות מטהור על טמא לר"א בנותן פחות מכביצה באמצע וחכמים אוסרים שמא יגע מיירי בלא נטמא קודם גלגול. דבנטמא קודם גלגול מותר להפריש מטהור על טמא ועדיין צע"ק:

ו' וצריך אני לבאר דבר זה דתוס' כתבו בבכורות י"ב ע"ב ד"ה כיון דאלו מיטמא דמה שאינו יכול להפריש מינה ובה אין להפריש ממקום אחר עלי' דהוה מן החיוב על הפטור ול"מ עיי"ש (וע' תוס' נזיר י"ב ד"ה מ"ט שכ' דיכול לומר עיסה זו תהא חלה על קמח כשיהי' נלוש דדוקא מעיסה יכול להפריש על קמח כשיהי' נלוש ולא מקמח על קמח וכ"כ חת"ס אה"ע סי' י"א בכונת תוס'. וצ"ע דכיון דמינה ובה ל"מ הפרשה איך מפריש מעיסה הרי הוה מחיוב על פטור כמ"ש תוס' בכורות ושמא כיון דאחר שיהי' עיסה יוכל להפריש ל"ה מחיוב על פטור ולפ"ז אולי למ"ד חמץ אחה"פ מותר ל"ה מחיוב על פטור ומותר להפריש ממצה על חמץ ודוק). ולפ"ז אם בתבואה שנטמאה תיכף כשנחתך ממחובר ל"מ הפרשה מינה ובה דתתן לו ולא לאורו איך מפריש מטהור עלי' הרי הוה מחיוב על הפטור. איברא דקשה לתוס' בכורות מירושלמי פסחים פ"ב שהבאתי לעיל דבמפריש תרומת חמץ אינה קדושה ואמר שם במפריש מצה על חמץ ל"מ דאין מתיר שירים לאכילה. ובמפריש חמץ על מצה ל"מ דמאחר שאלו מינה עלי' אינה תרומה ואפי' הומנה למקום אחר אינה תרומה. ואמאי לא קאמר נמי במפריש מצה על חמץ דכיון דמחמץ א"א להפריש מינה ובה ל"מ ממקום אחר עלי' דהוה מחיוב על הפטור. ועל כרחך לא ס"ל לירושלמי סברת תוס' דדוקא במפריש ממה שאינו יכול להפריש מינה ובה על מקום אחר ל"מ. אבל ממקום אחר על מה שאינו יכול להפריש מינה ובה מהני ומ"ה קאמר טעמא דשירי' ניכרין. ולפ"ז יכול להפריש מטהור על טמא אף דאין יכול להפריש מטמא על טמא. איברא די"ל דירושלמי ס"ל דטעמא דמפריש תרומת חמץ ל"מ מחמץ על חמץ משום דל"ה שירי' ניכרין ומ"ה קאמר נמי טעמא דמצה על חמץ משום שירי' ניכרין אבל ה"ה שהי' יכול לומר טעמא דכיון דאינו יכול להפריש מינה ובה ל"מ ממקום אחר עלי' עוד צ"ע על תוס' בכורות מהא דאמרינין בב"ק קט"ו בש"ס ובירושלמי פ"ב דתרומות דר' נחמי' ס"ל אין תורמין מן הטמא על הטמא אך מהטהור על הטמא.

(ובש"ס דב"ק איתא דת"ק ס"ל תורמין מטהור על טמא צ"ע דבמשנה פ"ב דתרומת איתא אין תורמין מטהור על טמא ושמא ס"ק ר"א הוא וצ"ע) וא"כ קשי' כיון דמינה ובה אין תורמין איך יפריש מטהור עלי' והלא הוה כמפריש מהחיוב על הפטור וצ"ע על תוס' בכורות. ושלא יהי' דברי תוס' תמוהין צ"ל דר' נחמי' אין אוסר רק מדרבנן כיון שיכול להפריש מטהור למה יפריש מטמא ואף דבירושלמי מסיק דר"נ ס"ל אף בשאין לו מאותו המין ימתין והכי משמע מש"ס דב"ק מדמקשה שם ולר' נחמי' מי מפריש מטמא על טמא ולא משני בשאין לו טהור להפריש. וע"כ אף בכה"ג אוסר מ"מ כיון שאפשר להמתין ימתין אבל אם נאמר דמה שאין יכול להפריש מינה ובה ל"מ ממקום אחר שוב א"א להפריש ומותר מטמא על טמא. וכיון דמותר מטמא על טמא שוב מהני מטהור על טמא וצריך להמתין ומהני הפרשה. וזה תירוץ נכון. מ"מ מירושלמי שהבאתי ומפשטות לשון ר' נחמי' משמע דלא כתוס' בכורות. סוף דבר הנה אם בנטמא במחובר מהני הפרשה מטמא על טמא ולשיטת ירושלמי דלא כתוס' בכורות י"ל מטהור על טמא מפריש אף בנטמא במחובר וע' מ"ש בסימן הקודם בהך ענינא דתתן לו ולא לאורו:

ז' עוד הנני מזכיר בזה דבירושלמי פ"ב דתרומות מ"א ופ"ב דחלה אמרינן א"ר יוסי בר בון הדא דתימא בשנטמא משישלה ומשיקפה שכבר נראו לתורמן בטהרה אבל אם נטמא עד שלא שילה ועד שלא קיפה לא בדא ולכאורה מוכח מזה כהברטנורא פ"ב דתרומת דאם נטמא קודם שנתחייב בתרומה מיקרי לא הי' שעת הכושר. ולכן קאמר הדא דתימא וקאי אמשנה דאם תרם מטמא על טהור תרומתו תרומה זה דוקא בנטמא משישלה אבל בנטמא קודם שישלה דלא הי' שעת הכושר לא בדא הכונה דל"מ בתרומה וזה ממש כדברי הברטנורא אמנם כיון דהירושלמי קאי על התוספתא שהובא למעלה דכל בית הבד כתפיסה אחת ותורמין מן הטהור על הטמא כמו שאמר ר' יהודה קורה אחד לשתי בורות שתי בורות לקורה אחד נטמא אחד מהם תורם מן הטהור על הטמא. וע"ז אמר ר' יוסי בר בון דדוקא שנטמא משישלה שכבר נראו לתורמן בטהרה אבל אם נטמא עד שלא שילה ועד שלא קיפה לא בדא הכונה שאין תורמין מן הטהור על הטמא אבל מן הטמא על הטמא לא אמר. א"כ לא מוכח כדברי הברטנורא. והנה צ"ע על הרמב"ם שלא הביא חילוק הירושלמי אך לא מצאנו להרמב"ם שמביא לענין בית הגיתות שתורמין מהטהור על הטמא אך כיון שפוסק פ"ה מתרומת ה"ו מהלכה למשה מסיני דבערימה של, חטים שנטמא מקצתו תורם מטהור על הטמא ה"ה בבית הבד וה' לו להביא חילוק הירושלמי וצע"ק:

ח' והרב החריף מ' משה יעקב פעלדשטיין נ"י מפה"ק הקשה לי בהא דאמרינן בפסחים דמפריש תרומת חמץ אינה קדושה משום דכתיב תתן לו ולא לאורו לר"ל דח"ש מותר מדאורייתא א"כ מדאורייתא הוא תרומה דתתן לו קרינן בי' חטה אחת פוטרת הכרי. ואין לומר דמבורר בירושלמי דמודה ר"ל באיסור הנאה דהרי תוס' כתבו בפסחים דקאי לריה"ג דמותר בהנאה א"כ לר"ל ח"ש מותר באכילה ויכול ליתן לכהן ח"ש. והנה לזה י"ל דבחמץ בפסח מודה ר"ל דמבואר ברמב"ם ה' חומ"צ דמלא יאכל ילפינין לח"ש וע' מ"ש בספרי סי' פ"ה אות ג"ד. ועיין ע"ש מהרלב"ח ח סי' י"ז בטעם הרמב"ם דחמץ שיש לו שעת הכושר לא ילפינן מחלב ואיצטרך קרא מיוחד ועיין שעה"מ סוף פ"א מחמץ ועיין רדב"ז ח"ב לשונות הרמב"ם סי' קמ"ג שכ' דחצי שיעור ע"י תערובת גם ר"י מודה ולכן איצטריך הרמב"ם ללמוד מלא יאכל אפי' לתערובת ועכ"פ לפי' הרמב"ם (ובודאי הי' לרמב"ם מקור טהור אם, כי לא נודע עדן מקומו). גם ר"ל מודה בחמץ בפסח. ומיושב קושיתו. ולפמ"ש דגם ר"ל מודה בחמץ בפסח מיושב מה דקשה לי הנה בקהלת יעקב אות חצי שיעור הקשה לר"ל למה ס"ל לרבנן שבת ק"ד יש ידיעה לחצי שיעור. ולר"ל דח"ש מותר מן התורה אמאי בכתב אות אחת ונודע לו ונעלם ממנו וכ' אות ב' פטור. הרי בתחלה לא עשה איסור מה"ת עיי"ש שהאריך בזה ואני כתבתי בספרי לא"ח סי' י' אות י' דר"ל מודה באיסור שבת דילפינין מיו"כ דדרשינין בת"כ מוכל מלאכה לח"ש עיי"ש שהארכתי בפרט זה באופן דקו' קהלת יעקב לא קשה כלל אך מה דקשה לי מתוספתא פ"ק דפסחים דמבואר באכל חמץ חצי זית ונודע לו ואח"כ אכל פטור מקרבן ומזה קשי' לר"ל וזה אין מתורץ בתירץ הנ"ל אך לפמ"ש דר"ל מודה בחמץ בפסח דכתיב לא יאכל מיושב קו' הנ"ל גם מחמץ הן אמת דלפמ"ש הרדב"ז שם בכונת הרמב"ם דמדכתיב לא יאכל ילפינין איסור הנאה וממילא גם ח"ש ע"י תערובת אסור משום הנאה וה"ה לר"ל נמי כן כדאמרי' בירושלמי מודה ר"ל באיסור הנאה וכ"כ בקהלת יעקב בישוב דברי רמב"ם ולפ"ז לריה"ג דמותר בהנאה לא יודה ר"ל. והק"ל מפסחים ל"ג דתתן לו ולא לאורו דכ' תוס' דאיצטריך לריה"ג אך מפשטות לישנא דרמב"ם משמע דיליף מלא יאכל ולריה"ג ודאי דר"ש לח"ש דלמה כתיב לא יאכל וע' בספרי סי' פ"ה הנ"ל. ולפ"ז בנטמא במחובר מהני לר"ל הפרשה דל"ש תתן לו ולא לאורו דבתרומה טמאה לר"ל מותר מדאורייתא בח"ש. ואינו דומה לחמץ:

ט' אמנם בעיקר קושיתו ממפריש תרומת חמץ וגם מה שהקשה מהא דילפי' שבת כ"ה תתן לו ולא לאורו בתרומה טמאה וע"ז הקשה לר"ל יתן לכהן תרומה טמאה פחות מכשיעור. לאכילה. וכ"ז ל"ק לפי המבואר בפסחים ע"ג דאכילת תרומה מיקרי עבודה.

וכיון שמקיים מצות אכילה פחות מכשיעור כמו שכ' תוס' ישנים יומא ל"ט בקדשים הוה אכילה פחות מכשיעור מדאמרינן הגיעני כפול וה"ה אכילת תרומה בכהן ואמרינן אחשבי' ולכן גם ר"ל מודה דח"ש אסור מן התורה ולא תיקשי מירושלמי פ"ב דבכורים דמפרש הא דאסור לזרים לר' יוחנן בח"ש ומבואר משם דלר"ל גם בתרומה אינו אסור מן התורה דזה דוקא לזרים דל"ה עבודה אבל מה שניתן לכהן שיקיים מצות תרומה אם אכל בטומאה או חמץ בפסח גם ר"ל מודה. ואף דתרומה טמאה ל"ה רק בעשה מ"מ ח"ש אסור מן התורה כמ"ש תוס' שבת צ"א ודוק. ולשיטת הפוסקים דמצות נתינה לכהן אינו מקיים רק בשיעור שלם עיין בנוב"י תנינא יו"ד סי' ר"ח ודאי ל"ק קושיתו:

סימן פג

עוד בסוגיא דחנוכה בדיני תרומה:

א' והנה בסוגיא דשבת אמר ר"ה פתילות ושמנים שאמרו חכמים אין מדליקין בשבת אין מדליקין בחנוכה ורב ס"ל מדליקין משום דכבתה אין זקוק לה ואסור להשתמש לאורה ובשמן שריפה דמבואר ג"כ במשנה לא נודע במה פליגי דזה נמשך אחר פתילה. עיין פנ"י ומפרשים. ונ"ל דהנה בירושלמי אמרו מה קדשים אין שורפין בלילה אף תרומה לא נשרוף בלילה. ומייתי דגם נותר שעבר זמנו שורפין בלילה. ותרומה כיון שנטמא כמי שעבר זמנה ולפ"ז לדידן דנותר אף עבר זמנו אין שורפין בלילה כדאיתא יבמות ע"ב ע"ב גם תרומה טמאה אין שורפין בלילה ולפ"ז למה אמרו בירושלמי בסוף תרומו' דאם אין לו שמן אחר שורף בתרומ' טמאה והרי אין שורפין תרומה בלילה וע' נוב"י תניינא א"ח סי' צ"ו מה שמפלפל בדין זה עם הגאון מ' ישעי' פיק. ומה שנ"ל בזה הנה מבואר בת"כ פ' צו ביום השלישי באש ישרף זה בנה אב לכל הנשרפין שלא יהיו נשרפין אלא ביום ואמנם ברמב"ם פ' י"ט מפהמ"ק ה"ג מבואר בזה"ל אע"פ ששלמים אינם נאכלים מתחילת ליל ג' אעפ"כ אין שורפין אלא ביום וכן הפיגול. אין נשרף אלא ביום. ואין שריפת טמא ונותר ופיגול דוחה יו"ט וכו' ומדנקט הרמב"ם נותר ופיגול אין שורפין בלילה ולענין יו"ט נקט נותר ופיגול וטמא משמע דמותר לשרוף קדשים טמאים בלילה ולא פסק כת"כ. וכבר הרגיש בזה השעה"מ בפהמ"ק והנוב"י סי' הנ"ל ובמנחת חינוך מ' קמ"ג מייתי לרמב"ם פ"ז ממעה"ק שכ' בהלכה ה' ושריפת כל הנשרפין כשרים בזר ובלילה הרי מבואר להדי' דהרמב"ם לא פסק כת"כ הגם דמ"ש כל הנשרפין לאו דוקא מ"מ מבואר להדי' דלא ס"ל כת"כ וזה באמת תמהון גדול למה לא פסק כת"כ:

ב' ונ"ל לישב הנה בש"ס דידן מבואר בפסחים פ"ב ע"ב דכל שפסולו בקודש בשריפה גמרא גמירי לה. והיינו מהלכה למשה מסיני וקרא דוהבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל

באש תשרף איצטריך דסד"א הואיל ואיתעביד בה עובדא דחול לא תיבעי שריפה קמ"ל. ולפ"ז נ"ל דאין ללמוד כל פסולי המוקדשין שאין נשרפין אלא ביום מבנין אב מנותר דמבואר במשנה פ"ג דידים דחכמים דפליגי אר' יהושע ס"ל אין דנין דברי סופרים מדברי תורה ולא דברי תורה מדברי סופרים וכ' הגאון מ' אלי' מווילנא באליהו רבא על המשנה שם דהלכה למשה מסיני נקרא דברי סופרים והיינו טעמא דס"ל לר"א בנזיר נ"ו דאין דנין ק"ו מהלכה דכשיטתי', ס"ל דאין דנין דברי תורה מדברי סופרים ור' יהושע פליג במס' ידים וה"ה דמה"ט פליג בנזיר וס"ל דנין ק"ו מהלכה עיי"ש וכמו שמבואר במשנה דידים דאין דנין דברי סופרים מדברי תורה ה"ה דאין ללמוד במה מצינו הלכה מקרא ומ"ה שאר נשרפין דל"ה רק מהלכה אין ללמוד במה מצינו מנותר שאינו נשרף אלא ביום. אמנם בת"כ פ' צו פ"ט פסוק ד' מבואר אין לי אלא נותר בשריפה מנין לרבות שנשחטה בלילה וכו' ת"ל לא יאכל כי קודש הוא כל שהוא קודש טעון שריפה. ולא ס"ל כש"ס דידן דקרא דלא יאכל כי קודש ליתן ל"ת על אכילתו כדאיתא בפסחים כ"ד דש"ס דידן ס"ל שריפה בקדשים פסולים מהלכה ואתא קרא כי קודש לל"ת על אכילתו. ות"כ ס"ל לא יאכל כי קודש אתא לשריפת קדשים ולפ"ז לת"כ כשיטתי' יליף מה מצינו דאין נשרפין אלא ביום. דהוה דברי תורה מדברי תורה והרמב"ם פוסק כש"ס דידן דשריפת קדשים מהלכה ואין דנין דברי סופרים מדברי תורה במה מצינו ולכן פוסק דנשרפין בלילה ולענין קדשים שנטמאו כיון דמבואר בהדי' בקרא דבשריפה. י"ל בקדשים טמאים גם הרמב"ם יסבור דאינו אלא ביום ועכ"פ דברי הר"מ פ"ז ממעה"ק מיושבין בטעמן דהר"מ לא ס"ל כת"כ. ומה שכ' דכל הקדשים נשרפין בזר ובלילה הכונה אותן קדשים דלמדין מהלכה למשה מסיני שריפתן: ג' והנה בש"ס דמכות י"א פליגי ר"מ ור"י בס"ת שתפרו בפשתן ולחד תנא כשר דנהי דאיתקש ס"ת לתפילין היינו לגוף הדין המבואר בתור' אבל להלכותי' לא איתקש. והכונה לדעתי דאין למדין היקש מהלכה למשה מסיני. כמו שאין דנין ק"ו מהלכה. וכ"כ במלא הרועים אות היקש דמחלוקת ר"מ ור"י אי דנין היקש מהלכה ואני הקשיתי לפי ההלכה דס"ת שתפרה בפשתן פסולה וע"כ דנין היקש מהלכה ובש"ס דזבחים צ"ג, ע"ב מיבעי שם לענין קיבל פחות מכדי הזי' איבעי להו בדם מהו הילכתא היא ומהלכה לא גמרינן ופירש"י דקיי"ל במס' שבת דאין דנין מהלכה. ומבואר דלאו דוקא ק"ו רק גם מה מצינו לא ילפינין מהלכה כמ"ש רש"י בשבת קל"ב דכל י"ג מדות אין דנין מהלכה והרי ברכות פסקינין דדנין היקשא מהלכה אך י"ל דגמ' דזבחים מיבעי לן למאן דאמר אין דנין היקשא מהלכה כיון דפליגי בזה ר"מ ור"י. ורש"י בשבת קל"ב קאי ג"כ לחד תנא דסובר כן. ובטו"ז סי' רצ"ד ס"ק י"ג הקשה דלמ"ל קרא בארץ

ישראל דערלה אסור והרי גם בחוץ לארץ אסור מהלכה למשה מסיני וע' שב שמעתתא להגאון מהר"א מטריטש ש"י אות י"ב שהבין דכונתו דנלמוד מק"ו והק' דאין דנין ק"ו מהלכה. ובאמת י"ל כונת הטו"ז ללמוד במה מצינו ארץ ישראל מחוץ לארץ הן אמת דלדעתי מה מצינו לא עדיף מק"ו ודוקא היקשא עדיף וילפי' מהלכה ונכונים דברי הגמ' זבחים צ"ג. והנה גז"ש ילפינין מהלכה כדמוכח מפסחים פ"א ע"ב והארכתי במ"א:

ד' ולפמש"ל דכמו שאין למדין דברי סופרים מד"ת וכ' הגאון ר' אלי' דדברי סופרים מיקרי הלכה ה"ה להיפך לא ילפינין. ולפ"ז י"ל דכיון דרב ס"ל במכות י"א ס"ת שתפרה בפשתן כשר דאמר חזינא לספרי דבי חביבי דתפרה בפשתן. וס"ל אין דנין הקישא מהלכה ה"ה להיפך לא ילפינין הלכה מד"ת בבנין אב. ולפ"ז ס"ל לרב דשאר קדשים פסולים נשרפין בלילה דלא כת"כ. ומעתה נאמר הנה הא דתרומה טמאה אין שורפין ביו"ט היא משום גזירה תרומה אטו קדשים והא דאמר בירושלמי אי מה קדשים אין שורפין בלילה אף תרומה היא נ"כ משום גזירה אטו קדשים וזה דוקא אי כל קדשים פסולין אין שורפין בלילה משא"כ אם כל קדשים פסולין נשרפין בלילה רק קדשים שנטמאו אין שורפין בלילה דכתיב שריפתה להדיא בקרא ל"ג תרומה אטו קדשים כיון דגם בקדשים גופי' יש שנשרפין בלינה ומה"ט סובר הרמב"ם דתרומה טמאה נשרפת בלילה כמו שהוכיח הנוב"י ומעתה י"ל דה"ט דר"ה דסובר דכל שמנים ופתילות שאין מדליקין בשבת אין מדליקין בחנוכה דיסבור להלכה כדברי ת"כ. דכל קדשים פסולים אין נשרפין בלילה וגזרינין תרומה אטו קדשים וחנוכה מצותו בלילה ורב כשיטתי' דאין דנין היקש מהלכה וה"ה דבר שנלמוד מהלכה אין דנין בבנין אב ממה שנאמר בפירוש. ולפ"ז גם קדשים נשרפין בלילה וה"ה תרומה טמאה ומ"ה ס"ל גם בשמן שריפה מדליקין. והרבה יש לדבר בכ"ז ולא באתי רק לעורר המעיין: ה' הנה יש לי עיון בדברי רמ"א סי' תרע"ד שכ' דהמנהג שלא להדליק נרות חנוכה מנר לנר דעיקר המצוה נר אחד והשאר אינו למצוה כל כך. ומשמע דמפרש מה דאמרו בגמ' מדליקין מנר לנר הכונה מי שלא יצא כלל מדליק מנר חנוכה. וצ"ע דהרי רבינו יונה כ' בברכות ר"פ תפלת השחר דאף דתוס' שבת כל שהוא מ"מ כל מה שמוסיף דינו כתוספות שבת (ומה שכ' רבינו יונה וחייב על זה שמא כונתו מכות מרדות דעל תוס' שבת ליכא חיוב כרת ומלקות) א"כ ה"ה נרות חנוכה כל מה שמוסיף משום הידור מצוה הוה כמצוה עצמה ואף מה שמוסיף מותר להדליק מנ"ח הן אמת דרבינו יונה מייתי ראי' מתרומה דל"ה מצוה רק בכל שהוא ומ"מ מותר לתרום יותר והוה תרומה ובתרומה ל"מ תרומה אחר שהפריש כבר כדאמרי' בקידושין נ"א דמעשר. אינו בזא"ז וה"ה בתרומה. ולפ"ז נרות חנוכה דמדליק בזא"ז י"ל שכבר יצא

והשאר אינו מן המצוה אך גם בתרומה מבואר דמפריש תרומה פחות מכשיעור ובדעתו להוסיף עוד מה שמוסיף הוה תרומה כמבואר פ"ד דתרומת דמפריש חצי תרומה מפריש עוד ופי' בירושלמי בדעתו להוסיף אך במפריש תרומה כשיעור ובדעתו להוסיף והוסיף המ"ל פ"א ממתנות ה' ט"ו מסופק אי הוה תרומה ולצד הסברה דהוה תרומה ודאי ה"ה בנרות חנוכה כיון שדעתו להוסיף כולם נרות דמצוה הן ומדליקין מנר לנר. ואפי' לצד הסברה דל"ה תרומה מ"מ בנרות דחנוכה כיון דמצוה להוסיף ודאי כולם נרות חנוכה כמ"ש רבינו יונה לענין תוס' שבת. וזה הוה כהפריש פחות מכשיעור ודעתו להוסיף כיון דחכמים תיקנו למהדרין שידליק עוד ע"כ לדעתי כל הנרות שוות למצוה:

ו' וראיתי במ"ל פ"א מתרומת ה' ט"ו הנ"ל בהפריש תרומה פחות מכשיעור כיון דחכמים נתנו שיעור אותו המקצת אינו תרומה והוה טבל גמור ומחויב להפריש עליו ממקום אחר. עיי"ש שדעת הרמב"ם הוא כן בפ"ג דתרומות דין כ"ז. והראב"ד חולק ע"ז ולפע"ד דברי הרמב"ם תמוהים דכיון דמדאורייתא תרומה אין לה שיעור והוה מדאו' תרומה איך אפשר דהוה טבל כמבואר במ"ל שלא עשה ולא כלום ומשמע דל"ה תרומה כלל ואיך חכמים עקרו דבר מן התורה בקום ועשה כמו שאמרו ביבמות פ"ט אמנם נ"ל לישב בדרך נכון דהנה בפני משה פ"ד דתרומות ה"א מייתי תוספתא דפליגי רבי ורשב"ג דרבי סבר דמפריש מקצת תרומה לא הוה תרומה אף אם יפריש אח"כ ג"כ מקצת ורשב"ג סובר דהוה תרומה והנה מבואר בסידור הגאון מליסא בהלכות חלה דאף דאם מפריש חלה נפטרה כל העיסה אף שלא מן המוקף ואיך לוקח עיסה לעשות ממנה שאור אף שלוקח העיסה קודם הפרשת חלה מ"מ כשמפריש חלה נפטרה גם העיסה והאיך יעשה אח"כ בהעיסה אחרת ויפריש ממנה מנה ובה והרי יש בתוכה עיסה שנפטרה וכתב שיכול להתנות שלא יפטור זאת העיסה וה"ה בתרומה יכול להפריש ולהתנות שלא תפטור כל הטבל. ולפ"ז נ"ל דאף דתרומה אין לה שיעור מדאורייתא מ"מ אם מפריש מקצת תרומה ובדעתו להפריש עוד הוי כמתנה שתרומה הראשונ' לא תפטר כל הטבל רק מקצת ממנה והוי כמפריש מקצת תרומה ואח"כ מקצת ולא מהני לרבי מש"ה הוי מדאור' טבל כדין מפריש מקצת תרומה ומיושבים דברי הרמב"ם בטיב טעם: ז' ועתה נבאר גוף הסברה דס"ל לרבי דהמפריש מקצת תרומה לא מהני מידי ואמאי לא תפטר מקצת הטבל ולא ראיתי לאחד מהמפרשים שביארו סברת רבי ודברי הרמב"ם שכפי הנראה פוסק כן ונ"ל דהנה מבואר בעירובין ל"ז ובפסחים ל"ב דבעינין בתרומה ראשית שיהי' שיריה ניכרין ומעתה נ"ל דה"ה במפריש מקצת תרומה כגון שיש לו מאה סאין טבל ומפריש סאה אחת ודעתו להפריש עוד סאה א"כ הוי כאומר דאותו סאה תפטר חמשים סאה וכיון דאותן

החמשים סאין מעורבים בחמשים סאה טבל א"כ אינו ניכרין השירים ואסור לאכול השירים מדאורייתא ע"כ ל"ה תרומה כלל כמבואר בפסחים דהיכא דאינו יכול לאכול השירים לא הוי תרומה אמנם בריטב"א מכות י"ט ע"ב כתב דלא כפי' רש"י שפי' דמ"ד שני לוגין שאני עתיד להפריש הרי הן תרומה ל"ל ראשית שיהי' שיריה ניכרין רק למאן דאית לי' ברירה חשוב זה שיריה ניכרין כיון שיבורר ויוכרו השירים. ומעתה י"ל דלפי מה שכתבו בתוס' תמורה ל' דהיכא דאיסור נולד בתוך התערובות שייך ברירה ולדעתי אף היכא דהיתר נולד בתוך התערובת דכללא הוא דכל היכא דלא הי' ניכר ההיתר והאיסור כל אחד בפ"ע שייך ברירה א"כ י"ל דזה טעם פלוגתתן דרבי כשיטתי' דלית לי' ברירה עיין גיטין מ"ז ע"ב חולין קל"ה ע"כ ס"ל במפריש תרומה לחצאין והדר מפריש חצי' ל"ה תרומה כלל דתרומה שהפריש ל"ה שיריה ניכרין דלא הפריש כל התרומה ולא הי' בדעתו רק שיהי' מתוקן חצי טבל א"כ ל"ה תרומה כלל דלא הוי שיריה ניכרין וגם אח"כ כשמפריש חצי השני א"כ גם התרומה הלזו שייך לומר דלא הוי שיריה ניכרין כיון דחצי הראשון נאסר מחמת התערובות של חצי' השני א"כ הי' טבל וחצי' השני ג"כ לא ניכרין השירים אולם רשב"ג כשיטתי' דס"ל שם יש ברירה א"כ כשהפריש הרי שיריה ניכרין דהרי יכול ליטול חמשים סאה מן המאה ויאמר הוברר דהן המה החמשים שהפריש עליהם ואיהו ס"ל ברירה ומש"ה הוי שיריה ניכרין ולכך אמר דהוה תרומה ומעתה מה מאוד יצדקו דברי הרמב"ם ז"ל שפסק דמדאורייתא אין ברירה לכן שפיר כתב דלא הוי תרומה והרמב"ם יפרש המשנה דתרומת פ"ד מ"א המפריש מקצת תרומה ומעשרות מוציא ממנו תרומה עלי' אבל לא יפריש עלי' ממקום אחר הכונה דבאמת ל"ה תרומה כלל דל"ה שירי' נכרין כדכתיבנא והא דלא יפריש עלי' ממקום אחר הוא חומרא בעלמא. כמ"ש המ"ל בפ"א ממתנות עניים הנ"ל ור"מ אומר אף מוציא הוא ממקום אחר לא כמ"ש הראב"ד בפ"א ממעשר הט"ו משום דס"ל יש ברירה דהרי תוס' בגיטין כ"ה הוכיחו דר"מ לא ס"ל ברירה רק בהתנה בפירוש ואם לא בירר דבריו ר"מ מסופק עיי"ש. רק טעמא דר"מ ממנ"פ אם אמרינן ברירה מוציא סאה טבל ואומר ברירה זה היא טבל ומפריש מזה אף למקום אחר. ואם ל"א ברירה א"כ התרומה ל"ה תרומה דאין שירי' נכרין וכל הכרי טבל ומותר להפריש למקום אחר ממנ"פ ודוק היטב:

ושוב מצאתי במהרי"ט ח"א סי' ח"י שכ' דדוקא בתרומת מעשר שיש לו שיעור מן התורה ל"מ בהפריש חצי' ולא בתרומה דלא כמ"ל ולא משמע כן ברמב"ם פ"ג דתרומת ה"ז. ומצאתי בספר אמרי בינה להגאון מהר"מ אויערבאך ה' תו"מ סי' א' פלפול בזה ומה שכתבתי הוא נכון בעזה"י:

סימן פד

ב"ה פרעמישלא שנת תרל"ח. לחתני הרב הגדול החריף ובקי בכל חדרי תורה טובייגא דחכימא מ' נתן לעווין נ"י:

א ההערה היקרה שהבאת במקרא דמלכים סי' ד' בקרא דשלמי את נשיכי דמייתי רד"ק תוספתא וז"ל וכד איתרחיש לה האי ניסא אמרית לי' לנביא דה' אית עלי עישור מהאי מישחא או לא ואמר לה בעלך זן נביאיא דה' במילתא דליכא עלי' עשירא אף את לית על משחך עשור דמן ניסא הוא דלא נודע מה זו שאלה ולמה לא צריכה לעשר. ומה תליא זה בהא דעובדי' האכיל לנביאים שאין מעושר וכתבת לפמ"ש תוס' מנחות ס"ט ע"ב ד"ה חיטין שירדו בעבים שפרשו דע"י נס ירדו וקבעי לגמ' אי מקרי זה ממושבתיכם ולפ"ז ה"ה לענין אם חייב במעשר דלא חייב רק פרי הארץ י"ל דע"י נס לא מקרי פרי הארץ וזה ששאלה בהאי משחא שנתרבה ע"י ברכה אי מיקרי פרי הארץ לחייב במעשר ממש כמו האיבעי' דמנחות ופשיט לה מהא דעובדי' האכיל שאינו מעושר וע"כ שהי' מח"ל דפטור ממעשר ומזה פשיט לה דבעי פרי הארץ ומה שנתרבה ע"י ברכה לא מקרי ג"כ פרי הארץ ופטור ממעשר ע"כ הנה דפח"ח ומשמחים לב. אמנם בגוף הפי' יש להשיב דאם תפי' בתוספתא כן הוא א"כ אמאי לא פשיט בש"ס דמנחות מתוספתא זו דל"ה פירות הארץ. ועוד דאם השאלה הי' כן מה השיב מעובדי' שזן לנביאים שאינו מעושר משום שהי' מח"ל לזה א"צ ראי' דתבואת חוץ לארץ פטור ממעשר:

ב ומה שנ"ל בביאור התוס' הוא עפמ"ש תוס' תענית ח' ד"ה אלא בדבר הסמוי מן העין דמה"ט לית רשות למזיקין אלא בדבר הסמוי מן העין משום דבדבר הסמוי מן העין שורה הברכה ומה שנתרבה ע"י ברכה הוא כמו הפקר שאין לאדם זכות בו ולכן יש רשות למזיקין למשקל משום דלאו דבעלים נינהו עיי"ש וכיון שכתבו תוס' דמה שנתרבה ע"י ברכה היא הפקר והפקר פטור מן המעשר זה ששאלה האשה אם חייבת לעשר. והנה בתוס' דע"ז כ"ו ד"ה אני שונה כתבו בשם המדרש דעובדי' לוה מיהורם בריבית לפרנס הנביאים שהי' פקוח נפש עיין בטו"ז יו"ד סי' ק"ס וכיון שהי' פקוח נפש ע"כ שהאכיל טבל כדין מי שאחזו בולמס ואמנם בשעה"מ ה' לולב הקשה אהא דמאכילין טבל במי שאחזו בולמס בלא אפשר בחולין הרי יכול להפקיר והפקר פטור מן המעשר עיין בספרי חא"ח סי' צ"ד אות א' וצ"ל דאה"נ דעובדי' עביד הכי שהפקיר מקודם והי' פטור מן המעשר וזה שהשיב הנביא בעלך האכיל לנביאים שאינו מעושר בשביל פקוח נפש וע"כ הפקיר מקודם לפטרו מן המעשר ואף את ל"צ לעשורי דמה שנתרבה ע"י הנס הוי הפקר ופטור מן המעשר וזה פירוש נכון בעזה"י. וע' בספרי חא"ח סי' ק"י אות ג' לישב קו'

הב"י על נס דחנוכה מדברי תוס' תענית הנ"ל ושם כתבתי להבין דברי התוס' הנ"ל אמאי לא קנה חצירו לבעלים וכתבתי עפ"י תוס' ב"ב נ"ד דדבר שאין הוה שימצא ל"ק חצירו שלא מדעתו ואף דברכה שורה על דבר הסמוי מן העין מ"מ אין הוה שימצא ול"ק חצירו ולכן הוה הפקר. ולפ"ז הכא באשת עובדי' שאמר לה הנביא שתכין כלים והוה שימצא וקנה לה כלים מתורת חצר ול"ה הפקר. אמנם ניחא לשיטת הרמב"ם הובא בש"ע בחו"מ סי' שי"ג דחצר המושכר קונה מציאות למשכיר משום דלאו אדעתא דהכי אגרי' וה"ה בשאל' וכאן ששאל' כלים מאת שכנים והם לא ידעו שיהי' ברכה ולאו אדעתא דהכי השאילו. ומ"ה הכלים אין קונים לאשה בתורת חצר והמשאיל ל"ק בתורת חצר שלא מדעת דאצלו ל"ה הוה שימצא. והנה בעת שנתהוה השמן הי' הפקר ופטור אף לאחר שהריקה הכלים לכלי וקני' אח"כ. ובנתיבות סי' ר' בפתיחה כ' דאם השוכר רוצה לקנות החצר קונה לו דהוה כפועל ששכרו ללקט מציאות עיי"ש ובמק"ח סי' תמ"ח ואינו דומה לשם לפמ"ש דתליא בדעת המשאיל והמשכיר והמשכיר לאו אדעתא דהכי אגרי' וה"ה בשאלה ונהי דדעת השוכר איכא אבל דעת המשכיר ליכא ואינו דומה לפועל ששכרו ללקט מציאות דאיכא דעת המשכיר והשוכר ואין להאריך בפרט זה כאן יותר:

ג עוד י"ל בביאור דברי התוספתא דהנה הא דעובדי' לא עישר הלחם י"ל כיון דלוה בריבית לצורך פקוח נפש לא הי' רשאי ללות רק מה שצריכין לאכול לא יותר דדחין איסורין לפקוח נפש ואסור להרבות כמ"ש הר"ן בביצה. ולכן לא הי' רשאי ללות רק לאכילה וא"א להפריש מעשר מה שצריכין לפק"נ. כמבוא' ביומא ו' ללות יות' שיהי' גם להפריש תרומ' אסו' וכיון דלוה ברבית ע"כ יהורם רשע שהלוה בריבית וכ"כ התוס' דיהורם מומר וכיון דהנושה שבא לקחת הי' יהורם שהלוה לבעלה בריבית כמו שכתב הרד"ק שם א"כ האשה שאלה אם חייבת לעשר כשתשלם לו השמן כדין מוכר תבואה לע"ה צריך לעשר. ואמנם דעת הש"ך יו"ד סי' קנ"א ס"ק ו' דישראל מומר א"צ להפרישו מאיסורין וע' בדגול מרבבה שם ומ"ש בספרי חא"ח סי' כ"ט אות ד' ה' ולכן השיב לה הרי עובדי' האכיל לנביאים שאינו מעושר בשביל שלוה בריבית מיהורם הואיל והי' מומר א"כ א"צ להפרישו דבלא"ה אוכל שאינו מעושר ומומר א"צ להפרישו ולכן מותרת לשלם לו שאינו מעושר כן י"ל ע"ד הפלפול הגם כי עפ"י הדין עדיין צ"ע במומר וכבר כתבתי בספרי לעיקר הדין באריכות. וגם מסוף דברי התוספתא משמע דהואיל דהוה מן הנס פטורה ממעשר כפי' הראשון שכתבתי ומ"מ לפי מה דמשמע דהברכה הי' בכלי הראשונה שלה כמ"ש הטו"ז בריש ה' תנוכה יש לדחות קצת מה שכתבתי לעיל ודוק:

ד והנה לפמ"ש מדברי התוספתא נלמד דמאכילין טבל בפיקוח נפש ולכן לא הפריש עובדי' ואמנם במקרא דמלכים א' סי' י"ז במה שאמר אליהו עשי לי עוגה קטנה ואיתא במדרש שאמר לה להפריש. חלה ועיין בפרשת דרכים דרוש י"ט שכתב דהצרפית ואליהו נתוכחו בפלוגתא דבן תימא ורבנן. ואם נאמר דמה שבא מברכה א"צ לעשר ה"ה דא"צ להפריש חלה. אך יש לחלק דחלה בא החיוב משעת גלגול ואם הגלגול בחיוב ודאי חייב בחלה ואינו דומה למעשר והרבה יש לפלפל בכ"ז ואקצר הפעם. וקצת י"ל דמה"ט אמר אליהו שתעשה לו בראשונה עוגה קטנה בתורת חלה דאח"כ יהי' מברכה ויפטור מחלה ולכן צוה שתעשה לו בראשונה עוגה קטנה. ויש עוד לפלפל בענין זה למ"ד תרומת פירות דרבנן ורק שמן זית דאורייתא אי מקרי זאת שמן זית לחייב מדאורייתא מה שנתרבה בברכה. אך מדיצאו בחנוכה בשמן שנתרבה בברכה לנר תמיד מוכח דמיקרי שמן זית דבנר תמיד בעי שמן זית ודוק. ואמנם בטעם הדבר שכ' התוספתא דמן ניסא לא בעי עישורי י"ל דכיון דעיקר מצות תרומה ומעשר הוא משום תיקון שנתקללה האדמה בחטא אדם הראשון משא"כ דבר הבא מנס א"צ תיקון ומצאתי בספר נחלת בנימן מ' קכ"ז שכ' כן ועיין בספר בני יששכר להצדיק החסיד מדינב שכ' במאמרי השבתות מ"ג דמה"ט המן לא הי' טעון ברכה משום שלא הי' צריך בירור דכל עיקר הברכה לברר הניצוצין ולהפרידן מן הפסולת ובמן לא הי' פסולת ודלא כמ"ש הרמ"ע מפאנו שהי' הברכה המוציא לחם מן השמים ומתוספתא הנ"ל ראי' לדבריו: ה ולענין מה שנשאלתי בבהמה שנולדה בנס כהנהו אטמתא המבואר בסנהד' נ"ט ע"ב או בספר יצירה אם חייבין במתנות. הנה לפמ"ש דדבר הבא בנס הוה הפקר ודאי פטור ממתנות דברי"ט אלגזי בכורות דף ג' מייתי לתוספתא דהפקר פטור מבכורה. וכש"כ דפטור ממתנות. אך אם כבר זכה חצירו קודם שחיטה חייב במתנות. כמו שכ' לעיל לענין חלה אם זכה קודם גלגול. ולפמ"ש בשל"ה הקדוש פ' וישב דדבר הבא בנס מספר יצירה לא טעון שחיטה וכן משמע בש"ס דסנהדרין נ"ט ע"ב בהנהו אטמהתא מדאמרו בבי מדרשא טהור הוא משמע קצת דל"ב שחיטה ע"כ פשיטא דאין חייב במתנות וגם לפמ"ש לעיל דדבר הבא מנס א"צ תיקון ה"ה דא"ח במתנות וע' יומא דף ע"ה ע"ב דהשלו הי' טעון שחיטה וכן ירד עם המן דבר הטעון שחיטה וצ"ל דאינו דומה להנהו אטמתא. ושוב מצאתי בש"ך על התורה פ' בהעלתך שכ' דהשלו הראשון שהי' עם המן לא הי' טעון שחיטה כהך אטמתא רק השלו השני שניתן בבשר תאוה הי' טעון שחיטה. אמנם מדנקט ריב"ק שירד עם המן דבר שטעון שחיטה משמע דגם השלו הראשון שירד עם המן טעון שחיטה ודוק:

ו' ודרך אגב אמינא בהך דיומא דף ע"ה ע"ב דתני משמי' דר' יהושע בן קרחה א"ת שטוח אלא שחוט מלמד שירד להם לישראל עם המן דבר שטעון שחיטה אמר רבי וכי מכאן אתה למד והלא כבר נאמר וימטר עליהם כעפר שאר וכחול ימים עוף כנף ותניא רבי אומר וזבחת כאשר צויתיך וכו' אלא מה ת"ל שטוח מלמד שירד להם שטוחין. הנה מדברי ר' יהושע ב"ק מוכח דס"ל במדבר לא הי' מותר בשר נחירה. מדאמר דבר שטעון שחיטה והרי המן ירד במדבר ומזה מוכח כמ"ש תוס' שבת ק"נ דר' יהושע בן קרחה לא הי' בנו של ר"ע דלא יתכן דפליג אאבוה דר"ע ס"ל בשר נחירה מותר במדבר. אמנם מ"ש רבי וכי מכאן אתה למד מוכח דגם רבי לא ס"ל בשר נחירה הותר במדבר. דלא כמ"ש בפליתי סי' א' שהוכיח דרבי ס"ל כר"ע מדדרש וזבחת כאשר צויתיך מלמד שנצטוה משה על השחיט' ולא דריש כאשר צויתיך במרה וע"כ במדבר הותר בשר נחירה ובמרה לא נצטוו רק מה שנוהג תיכף. אך יש לפרש דרבי גופי' ס"ל כר"ע. והכי מקשה אמר רבי וכי מכאן אתה למד והוא כבר נאמר וזבחת כאשר צויתיך מלמד שנצטוה משה בע"פ ומדלא דרשינן כאשר צויתיך במרה ע"כ דבשר נחירה מותר במדבר ובמרה לא נצטוו רק במצות שנוהגים תיכף כמ"ש הפליתי וא"א לדרוש שטוח דבר הטעון שחיטה וע"כ שטוח הפי' דבר הטעון שטוחין ודוק:

והנני חותנך אוהבך סי' פ"ה ב"ה פרעמשלא ערב חג השבועות והתענג על ד' לפ"ק. שלום וברכה וכ"ט לב"א חביבי ותלמידי הרב הגדול החריף ובקי בכל חדרי תורה קנקן חדש מלא ישן מ' גדלי' שמעלקיס נ"י:

א אשר הקשית אמאי שתי הלחם לא נאפה ביו"ט ע"י נשים דלכם ולא לגבוה ל"ה רק לאו הבא מכלל עשה ונשים פטורות עיין ח"ס א"ח סי' ק"נ דנשים חייבות בלאו הבא מכלל עשה כדמוכח בקדושין נ' דנשים אסורות בסחורה בפירות שביעית וכ"כ במנחת חינוך פ' משפטים לענין שביעית וז"ב ובהכי ניחא דנדרים ונדבות אין קרבין ביו"ט וישחטו נשים דשוחטין מדינא דלגבייהו לא אסר לכם ולא לגבוה וע"כ נשים חייבות וז"ב. והנה ראיתי במהרי"ט בחידושי קדושין דף ל"ה שהקשה אקו' ר"י דבמעקה אין נשים מוזהרות והרי איכא לאו. והקשה וז"ל וא"ת אבידה ושלוח הקן לאו הניתק לעשה ואין לוקין ומצות ל"ת נפ"ל לקמן מאיש או אשה אשר יעשו מכל חטאת האדם והני לא מקרי חטאת שנתקן הכתוב לעשה וי"ל דמעקה אית בי' לאו גמור ולוקין עלי' לכך הוצרך ר"י לתרץ וכו' הנה חזיתא לדעתי' דס"ל נשים אין מוזהרות בלאו הניתק לעשה. והנה מה שקשה עליו מלאו דבל תאחר דג"כ אין לוקין עלי' ומ"מ מיבעי' בר"ה ו' אי נשים

עוברת בב"ת י"ל דמהרי"ט מודה בלאו שאין בו מעשה ול"ק רק בלאו הניתק לעשה דאין מוזהרות ובבל יראה יסבור מהרי"ט דאין מוזהרות אם הוה לאו:
בשבת ואין מעשהו בשבת ונ"ל לבאר דדוד ס"ל ב' כתובים הבאים כא' אין מלמדין מדאיצטריך תרי קראי ואס"ד דלחה"פ דוחה שבת למ"ל קרא לתמיד ופשט כקו' מהרש"א פסחים וע"ז ל"ש תירץ מהרש"א דבא להתיר דבר אחר דזה דוקא בבזיכין ולא בלחה"פ גופא אולם דואג ס"ל שכהבכ"א מלמדין דדרך לכתוב קרא אף שיכול ללמוד ומ"ה הי' ס"ל דדוד יענש על מיתת אורי' החתי דס"ל יש שליח לד"ע כדאמרינין בקדושין דף מ"ב דמ"ד ב' כתובים הבכ"א מלמדין ס"ל י"ש לד"ע ודוד ס"ל אשלד"ע וס"ל ב"כ הבאים כאחד אין מלמדין ולדואג ל"ק למ"ל קרא לפסח דבכל דוכתא ס"ל אף שיכול ללמוד במה מצינו כ' קרא ומ"ה ס"ל דאפית שתי הלחם דוחה שבת והרבה יש לפלפל כתבתי לך מקצת דברים מענינא דיומא:
והנני דודך אוהבך כנפשך:

סימן פו

ב"ה פרעמישלא במשפט וצדקה לפ"ק. להרב החריף ובקי בכל חדרי תורה מוה' ברוך פאם נ"י בק' רישא:
א' ע"ד קושיתו בהא דמקשה בפסחים כ"ב והרי אמ"ה לפמ"ש מהרי"ב ומהרש"ל דלמ"ד כ"ש למכות ה"ה שלא כדא"כ חייב ולפ"ז בנכרי דל"נ שיעורין ה"ה בשלא כדרך אכילת מוזהר והמ"ל בה' אבל פי"ד כ' דהיכא דנפסד אוכל ממאכל אדם שכד"א אף איסור הנאה מותר למכור כיון דאיסור הנאה מאכילה נפקא וכיון דליכא איסור אכילה אף איסור הנאה ליכא א"כ לוקמא הך דלא יושיט לנכרי אמ"ה היכא דנפסד מאכל אדם ומותר למכור ורק משום לפ"ע אסור ולהרמב"ם לא ס"ל מי איכא מידי דלישראל שרי ולנכרי אסור: הנה לדעתי אמ"ה אסור אף שלכד"א כיון דלוקה במשהו בשר גידין ועצמות ואין בגידין ועצמות בנ"ט ומ"מ חייבה רחמנא ה"ה בשלא כדרך אכילתן ולפ"ז לא קשה קושיתו אולם הפמ"ג סי' ס"ב כ' דגם באמ"ה וגיד הנשה אף דאין בגידין בנ"ט א"ח שכד"א כגון שעירב דבר מר (והסברה יהי' גם בגיד יש טעם קלוש כמ"ש הרשב"א) עיי"ש שמביא ראי' מהר"מ שכ' כל האסורין אין לוקין שלכד"א חוץ מבב"ח וכה"כ אך באור חדש פסחים כ"ד ד"ה פרט לאוכל חלב חי כתב דאמ"ה חייב בשכד"א מטעם סברתינו. וכ"כ בדרוש וחידוש להגאון רע"א שם ודברי הפמ"ג לכאורה נגד דברי תוס' פסחים כ"ב ד"ה ור"ש שכתבו דה"ט דר"ש אוסר בהנאה גיד הנשה לחזקי' משום דאין בגידין בנ"ט כי אסור בהנאה נמי אסור משום דלא שייך בי' אכילה וה"ה דל"ב דרך

אכילה אך באמת צדקו דבריו דאם גיד הנשה ואמ"ה אסור בהנאה ה"ה די"ל כסברת חוץ דהואיל דאין בגידין בנ"ט או באמ"ה דחייב במשהו בשר גידין ועצמות ה"ה שלכד"א חייב אך לדידן דאין בגידין בנ"ט ומ"מ מותר בהנאה וכן באמ"ה דלא אסור בהנאה דלא כסברה שכ' תו' לר"ש ה"ה דבעי דרך אכילה ומ"ה לא קאמר אביי הכל מודים בג"ה ובאמ"ה ומעתה מיושב קושיתו דמברייתא דלא יושיט מוכח דאמ"ה מותר בהנאה דאם נימא אמ"ה אסור בהנאה שוב מסברת חוץ חייב בשלכד"א ולמ"ל הך דלא יושיט כיון דאף שלכד"א חייב באכילה ובהנאה כאמור וע' מ"ש בספרי לאו"ח סי' ס"ד אות י"ז קושי' גדולה אדברי תוס' הנ"ל דמה"ט ס"ל לר"ש גה"נ אסור בהנאה משום דלא שייך אכילה עיי"ש:

ב' ומה שהקשה כת"ה אקושית הגמ' והרי אמ"ה דילמא מיירי בח"ש כמו שהקשה בצל"ח וח"ש באמ"ה אינו אסור מה"ת דל"ח לאצטרופי כמו שכתב הפמ"ג דחלקו מבחוץ פטור ורק משום משהו בשר אסור משום בשר מה"ח ובשר מן החי אינו אסור בהנא' למאן דיליף מבשר בשדה טריפה דיליף מלכלב תשליכון ומ"ה קמ"ל דלא יושיט לב"נ י"ל ג"כ דהא דאמ"ה חידוש הוא לבתר דמותר בהנאה אבל אי אמ"ה אסור בהנאה אין כאן חידוש דחייב אמשהו בשר גידין ועצמות דעכ"פ הנאה איכא וחייב משום הנאה לפי הפוסקים דלוקין על הנאה א"כ אף חלקו מבחוץ חייב ושוב ח"ש אסור משום אמ"ה ואסור בהנאה ג"כ:

ג' ובגוף הדין אי אמ"ה וגה"נ חייב בשכד"א כמ"ש הגאון רע"א בדרוש וחידוש והאור חדש הנ"ל נראה בגיד מסברה חייב שכד"א כיון דעץ הוא ובלא"ה א"ר לאכילת אדם ואין להקשות דא"כ מה מקשה בפסחים לר"ש דאסר בהנאה אמאי לא יליף גה"נ דמותר בהנאה מק"ו דחלב דענוש כרת ומותר בהנאה נימא מה לחלב שכן אין לוקה שלכד"א משא"כ גיד י"ל דמקשה לר"ש לשיטתי' דס"ל כ"ש למכות ואף חלב לוקה שלא כדרך אכילתן לדברי רש"ל בשבועות הנ"ל והא דריה"ג יליף מק"ו דחלב משום דריה"ג ס"ל יש בגידין בנ"ט ואף גיד הנשה אין לוקה שלכד"א ולפ"ז שפיר הקשו חכמי לוניל על הרמב"ם דס"ל אבגבנ"ט וס"ל דמותר בהנאה דל"ל דהוא יליף ק"ו מחלב דאיכא למפרך כנ"ל ועיין פליתי ס"ה. והנה לפמ"ש הצל"ח פסחים כ"ד דהיכא דעירב באיסור הנאה דבר מר דהוה לאכילה שלא כד"א חייב מלקות על הנאה וזה ממש היפך ממ"ש המ"ל בה' אבל ל"ק קו' כת"ה ועיקר הדין תליא בזה דלדעת החו"ד סי' ק"ג דאם ימתק אח"כ נבילה מסרחת מ"מ מותר דכבר פקע שם נבילה צדקו דברי המ"ל בה' אבל ולפמ"ש בספרי סי' פ' אות ב' לחלוק על דבריו צדקו דברי הצל"ח דלא פקע שם נבילה אך לע"ע

הוא שלא כד"א ומ"מ אסור בהנאה ודו"ק וע' בתוס' ב"ק ק"א ד"ה ולא בסופו שהקשו כיון דאיתרבי שומר לפרי בערלה אף דלא חזי לאכילה למאי איצטרך קרא בערלה שלא יהנה. וקצת צ"ע בקושיתם דשומר לפרי דנ"ח לאכילה ע"ה אסור בהנאה כמ"ש תוס' פסחים כ"ב לענין גיד לר"ש משא"כ בערלה דחזי לאכילה ס"ד דלא אסרה תורה רק באכילה ול"ש שלא יהי' טפל חמיר מן העיקר כמ"ש לעיל תוס' גופי' ואקצר:

והנני ידידו סי' פ"ז בעזה"י דרוש לשבת שובה תרכ"ד ברעזאן סוגיא דחצי שיעור יומא ד' ע"ג וגם בסוגיא דכולל בשבועות כ"ד:

א' הנה רש"י פירש באוקמתא דר"ל אי אתה מוצא אלא במפרש חצי שיעור וכו' דמיירי שלא אכל אלא חצי שיעור. וכן פירש בד"ה או בסתם ומיהו כשאכל לא אכל אלא חצי שיעור וצ"ע אמאי אינו חייב אלא באוכל חצי שיעור. הרי אפי' באכל שיעור שלם שלא בבת אחת רק תחלה אכל חצי זית ואח"כ חצי ואכלו בתוך כדי אכילת פרס דחייב על נבילה חייב ג"כ על שבועה דכשאכל חצי זית כבר עבר על השבוע'. שנאסר בחצי זית. וכשאכל אח"כ וחייב משום נבילה לא מצינו איסור דוחה איסור על מה שכבר נתחייב. ואמאי פירש"י שלא אכל רק חצי זית. וא"ל דבמפרש ח"ש לא אסר על עצמו רק חצי שיעור ולא שיעור שלם. זה אינו דהרי יש בכלל מאתים מנה וכ"ש שאסר על עצמו שיעור שלם ועוד לר"ע דמיירי בסתם בודאי אסר על עצמו שיעור שלם:

וכן צ"ע ברמב"ם פ"ה ה' שבועות ה' ו' שכתב בשבועה שלא אכל כל שהו מנבילות וטריפות ואכל פחות מכזית חייב בשבועה. והו"ל לאשמועינן רבותא יותר דאפילו באכל כזית בתוך אכילת פרס חייב משום שבועה. ויותר מזה יש לומר דאפילו באכל בב"א חייב משום שבועה דכיון דאסור לאכול אפילו כ"ש מחתיכה זו. א"כ כשאכל כזית כ"ש שעובר על השבועה. דהרי השבועה חלה עכ"פ על כ"ש. אך אפילו אם נאמר באכל בב"א פטור מ"מ עכ"פ בזה אחר זה ולאשמועינן רבותא ומדברי רמב"ם ורש"י משמע דדוקא בכה"ג חייב (הנה בעת סדרי ספרי להדפסה בא לפני ס' למודי ד' ראיתי בלימוד קי"ד שנסתפק בזה בנשבע שלא אוכל ח"ש ואכל שיעור שלם אי עובר על השבועה ושם תמה על רש"י שפי' שלא אכל רק ח"ש גם מייתי שם דברי תוספי הרא"ש שהק' בדף כ"ד בגמ' מה שהקשה בגמ' לרבא וז"ל, וא"ת בלא כולל נמי משכחת לה דאמר שבועה שלא אוכל חצי זית חלב דאינו מושבע עליו וכשאכל זית עבר על שבועתו דיש בכלל זית חצי זית עיי"ש. וכ"ז יבואר לקמן אי"ה) ולכן נראה בזה דבירושלמי בתרומות פ"ו איתא דמודה ר"ל בעתיד להשלים. ופירש מהר"א פולדא דהיכא שאכל חצי זית ודעתו להשלים לכזית בהא מודה דחצי שיעור אסור מן התורה. ומעתה על כרחך הוכרח רש"י

לפרש דמיירי שלא אכל אלא חצי זית דאז לר"ל לא אסור רק מדרבנן וחייל שבועה. אבל אם אכל כזית בזה אחר זה. באופן דחייב משום נבלה א"כ הרי הי' דעתו להשלים ואף על חצי זית לא חלה השבועה לשיטת התוס' דשבועה אינו חל על חצי שיעור לר"י דאסור מן התורה ורק דעיקר קושיתו לר"ל. דלא אסור רק מדרבנן. אבל באכל כזית הרי דעתו להשלים וחצי שיעור אסור מן התורה ולא עבר כלל על השבועה באכילת חצי זית כשהי' דעתו להשלים הי' אסור מחמת נבילה מדאורייתא ולא חלה השבועה אף על חצי זית ולכן פירש"י באכל חצ"ז. אבל דברי רמב"ם עדיין אינו מיושב דהוא ס"ל כר"י ומ"מ חל שבועה על ח"ש ועדיין תיקשי ועיין לקמן:

ב' ועפ"י דברי הירושלמי נ"ל לישב הרבה קושיות. חדא דלר"ל איך חייב מלקות וכרת באכילת כזית בכדי אכילת פרס והרי אנן בעינין שיעבור תכ"ד של התראה. ואם באכילת ח"ש אינו עושה איסור תורה כלל. א"כ הרי לא עבר רק על אכילת חצי זית השני א"כ הרי לא עבר תכ"ד של התראה. ועיין בתוס' מכות ד' כ' וזבחים דף ע"ח שכתבו דבהתחיל לעבור תכ"ד של התראה סגי. ולא מצי למימר אישתלן. א"כ מיושב דעכ"פ הרי התחיל לעבור. אך אם ח"ש מותר מן התורה לא התחיל לעבור כלל ומצי למימר אישתלן. וע"כ כדברי הירושלמי וכמו שיבואר. עוד קשיא לר"ל דח"ש מותר מן התורה א"כ באכל חלבו של חבירו בכדי אכילת פרס כזית יהי' חייב לשלם עבור חצי זית הראשון דאז לא עבר אדאורייתא. ואמאי אשמועינן לסברת ר"נ בגונב חלבו של חבירו ואכלו שחייב שכבר נתחייב בגניבה ולא אשמועינן רבותא יותר. אפילו בגחין ואכיל בלא הגבהה חייב עבור מה שאכל פחות מכזית. ובשלמא להך לישנא דאמרינן בזרק חץ מתחילת ד' הטעם דא"א להנחה בלי עקירה ה"ה הכא פטור הואיל דאי אפשר לאכילת חצי זית השני בלי הראשון. אבל להך לישנא דאי בעי למיהדר לא מצי הדר ומ"ה פטור בזרק חץ מתחילת ד'. א"כ באכל כזית שלא בב"א אי בעי למיהדר מצי הדר וחייב על חצי זית ראשון. והו"ל לאשמועינן וכן קשיא ממשנה דפסחים ל"ב באכל תרומת חמץ בפסח פטור מן תשלומין ומדמי עצים ולישלם עבור חצי זית הראשון דעדיין אין שום חיוב ובפרט אם חצי זית ראשון שוה פרוטה. וצ"ל דמיירי ג"כ שאכל בב"א. וסתם אכילה משמע בכדי אכילת פרס:

ג' ולכן נ"ל בעיקר מחלוקת ר"י ור"ל אי ח"ש אסור מן התור' צ"ע בסברת ר"י דחזי לאצטרופי ומאי סברא היא זו. לע"ע לא יאכל רק ח"ש ואמאי אסור השתא הואיל וחזי לאצטרופי ובפרט אם אין דעתו רק על הך חצי שיעור. ואין זה מתורת מיגו או הואיל דאמרינן בפסחים. ומאי סברא היא זו לע"ע אינו אוכל רק ח"ש. אבל הנ"ל בזה דר"י

ס"ל אס"ד באכל חצי שיעור אינו עושה איסור כלל לא הי' לחייב באכילת כזית בכדי א"פ. דאיך יצרף אכילת היתר דאם אמרינן אין אכילה פחות מכזית. ל"ח אכילה רק: באכל בב"א או בגמר אכילת כזית. אבל באכילת חצי שיעור ל"ה אכילה ולא עביד איסור ואיך יצרף לאכילה למה שאכל אח"כ. וא"ל דחייב על משהו האחרון. דא"כ באכל היתר מעיקרא ג"כ נימא באכל אח"כ חצי זית לחייב דהוי אכילה. ור"י קאמר בכל איסורין שבתורה אין היתר מצטרף לאיסור. והרי באכילת חצי זית ראשון לא עביד איסור כלל. ול"ה אכילה ורק אח"כ באכילת חצי זית אחרון. ואיך חייב על זה. ומדחייבה תורה ש"מ דחצי זית אסור מן התורה דהוי אכילה כשיטת המזרחי ורק דהתורה גזרה דלא חייב ע"ז רק אח"כ נגמר השיעור דמ"מ אכל כל הכזית באיסור ושפיר חייב. וזה הוכחה דח"ש אסור מדחזי לאצטרופי. וכן כתב ברמב"ן בשבועות כ"ב ובמ"ל בה' שבועות פ"ד סוף ה"א שכ' דהנשבע שלא יאכל אס"ד מותר לו לאכול פחות מכשיעור וכו' כיון שהיא היתר גמור אינו מצטרף בב' שבועות כל אחד חצי זית ור"ל ס"ל חצי שיעור מותר מן התורה דל"ה אכילה ומ"מ חזי לאצטרופי דס"ל נהי דלע"ע ל"ה אכילה אבל כשגומר הכזית הוי למפרע אכילה. דכשאוכל כזית אף בזא"ז בא"פ הוי אכילה מתחלה ועד סוף. ובלא אוכל רק חצי זית ל"ה אכילה. וכעין זה פליגי רב הונא ורבה בחולין דף ס"ט ע"ב ביצא שליש ומכרו לנכרי בבכור דלמר למפרע קדוש ולמר ל"ק עד שיצא רובא. ובודאי גם שם לע"ע חולין. וכשיצא רוב למפרע קדוש. ומה דס"ל לר"ל ביבמות דל"א הבלא מילתא למפרע אין ענין לזה כעין שכתב הנ"י והתוס' בחילוק שבין אם יבא אליהו והמחלוקת מבכור דומה ממש. והפלא שהרי"ט אלגזי לא הבין כן בבכורות פ"ב. ועכ"פ יש לומר לר"ל ה"ה באכילה ס"ל ל"ה אכילה רק בכזית וכשאכל כזית הוי אכילה משעה ראשונה ומ"מ כשלא אכל רק חצי זית ל"ה אכילה ור"י לא ס"ל סברא זו. רק אס"ד אכילה ל"ה רק בכזית ל"ה אכילה רק בגמר. וע"כ אכילה הוי בכ"ש. והתורה לא חייבו רק בכזית. ובחצי זית אסור מן התורה ושפיר מצטרף:

ד' ונתישב בזה מה שהקשה במ"ל על שיטת המזרחי דס"ל אכילה הוי בכ"ש ואתי הילכתא ואפקה אכזית לחיובא ואאיסורא לא אתי הילכתא מקרא דכל חלב ונשאר באיסורה א"כ אמאי קאמ' בגמ' בטעמא דר"ל אכילה בעינין הרי אכילה הוי ג"כ בכ"ש. ורק דאתי הילכתא ומפקעי' מאיסורא ג"כ דלא ס"ל קרא דכל חלב. וליכא למימר דר"ל פליג וס"ל אכילה הוי בכזית לגמ' לשויא פלוגתא בהא. דילמא גם ר"ל ס"ל אכילה הוי בכ"ש. וההלכתא אפקה האיסורא ג"כ. ולהנ"ל יתכן דכיון דר"ל ס"ל ח"ש מותר מן התורה. קשיא לבתר דאפקה אף מאיסורה איך מצטרף לחיובה. בשלמא אי ס"ל אכילה

ל"ה רק בכזית שפיר י"ל דחצי שיעור מותר ומ"מ מצטרף דכשאוכל כזית הוי אכילה משעה ראשונה. אבל אי ס"ל אכילה הוי בכ"ש. והילכתא אפקעי' אף מאיסור ולא עשה איסור כלל באכילת חצי זית ראשון. איזה צירוף יש בזה שיצרף שחייב אח"כ. בשלמא לר"י כבר התחיל גם בתחילה לעשות איסו' דאורייתא. אח"כ שפיר חייב על הגמר. משא"כ לר"ל אכל דבר וע"כ הטעם ור"ל דחצי שיעור מותר דל"ה אכילה. אבל בכזית הוי אכילה מתחילה ועד סוף. וז"ב לפענ"ד:

ה' והנ"ל עוד דבהא פליגא הני תרי לישנא בכתובות ד' ל"א מה שהקשו על זרק חץ מתחילת ד' וקרע שיראין על גונב חלבו. ותירצו לעקירה בלא הנחה ותי' ב' דאי בעי להדורי לא מצי למיהדר. ונ"מ במעביר. ומנא ידע הגמ' הני ב' חילוקים. ומהכרח הקושיא סגי באחד. אבל הנראה דהני ב' תירוצים תליא ג"כ בפלוגתא שבין ר"י ור"ל עפ"י מה שכתב הפ"י ברישׁ שבת רש"י ד"ה שהן ארבע דזה עוקר וזה מניח אסור מדאורייתא ועיין תוס' עירובין ל"ג לא כתבו כן ועכ"פ לרש"י שבת ע"ד גם בשבת ס"ל לר"י ח"ש אסור מן התורה לדידי' העקירה אסור מדאוריי' בהוצאה אף בלא הנחה. ולר"ל לא עשה בזה איסור דאורייתא ומעתה לר"ל צ"ל דבעשה הנחה הוי מלאכה ומתחיל החיוב למפרע אף במעביר דל"ל במעביר דמצי לאהדורי לא יתחיל החיוב עדן רק החיוב על הגמר דא"כ איך יצרף העקירה שעשה בהיתר וע"כ צ"ל דהחיוב מתחיל למפרע בעת שנגמר. ומ"ה צ"ל דא"א להנחה בלא עקירה. ומתחיל החיוב למפרע משא"כ לר"י י"ל במעביר דאפשר להדורי לא מתחיל החיוב למפרע. ומ"מ העקירה איסור דאוריית' והגומר חייב חטאת. ובזה מיושב מה שהקשה ההפלאה והשעה"מ ה' גניבה פ"ג משבת צ"א דמקש' לר' יוחנן דס"ל אגד כלי שמי' אגד ממתניתין דהי' מגרר ויוצא אס"ד שמי' אגד קדם לי' איסור גניבה לאיסור שבת. והרי עקירה צורך הנחה עכ"פ. ומש"ה פטור דלמא ס"ל למשנה אפי' במעביר ד' אמות מתחיל החיוב משעת עקירה עיי"ש. ולהנ"ל נכון דר' יוחנן ס"ל אי בעי לאהדורי כנ"ל ולדידי' שפיר הק' בגמ' וזה הערה יקרה ועפ"י הנ"ל הי' מקום לומר דבפלוגתא שבין ר"י ור"ל הדבר מתהפך כחומר חותם דלר"ל דחצי שיעור מותר מן התורה דוקא בלא אכל רק חצי זית. אבל באכל זית זא"ז הוי למפרע אכילה כדברי ירושלמי. ואינו חל השבועה. ולר"י ל"ה באכילת חצי זית הראשון רק איסור דאורייתא וחלה השבועה. לשי' הרמב"ם. אבל היותר נראה דגם לר"י באכל זית שלם אף בזא"ז מתחיל החיוב מתחילת אכילה והוי איסור לאו או כרת מתחילת אכילה ול"ח השבועה והוא כ"ש מר"ל דמודה בזה דאסור מדאורייתא. ולר"י מהני אף לחייב באכל זית שלם אף בזא"ז:

ומעתה מיושבין דברי הרמב"ם שהביא בנשבע בחצי זית מטריפות ואכל, חצי זית. דבאכל כזית אף בזא"ז מתחיל החיוב כרת למפרע ומעולם לא חלה השבועה על זה:

ו' ובזה מיושב מה שהקשה בשעה"מ פי"ז מא"ב ה"ח לשיטת הריטב"א דפירש בדברי ר"ש באכל נבילה ביום הכפורים פטור דפטור על נבילה בנתנבלה ביוה"כ דלא חל על איסו' יוה"כ. והרי ר"ש ס"ל כ"ש למכות וביוה"כ מודה דבעי ככותבות, וכיון שאכל כ"ש כבר נתחייב בנבילה קודם שחייב על יוה"כ ואיסו' חל על חצי שיעו' לכ"ע. אפי' להפוסקים דשבועה אינו חל היינו מטעם דליתא בלאו והן עי"ש. ולהנ"ל ל"ק מידי דעד כאן איסורא חל על חצי שיעור בלא אכל רק חצי שיעור. אבל כאן הרי דעתו לאכול ככותבות ומתחיל החיוב כרת תיכף מעת שהתחיל לאכול כמ"ש בשם הירושלמי. ומ"ה לא נתחייב כלל על נבילה אף בתחילת אכילה. וזה ברור:

ובזה מיושב מה שקשה בשבועות כ"ד ע"ב דמקשה לרבא דס"ל איסור כולל וליחשב במשנה דיש אוכל אכילה אחת שבועה שלא אוכל תמרים וחלב וקשה הרי אפילו אי ל"ל כולל עדיין תיקשי דליחשב נמי שבועה כגון שנשבע. שלא יאכל אפילו חצי שיעו' ומעתה כשאכל החצי כזית כבר נתחייב משום שבועה דשבועה חל על חצי שיעור ואח"כ כשאכל יתר הכזית חייב על שאר איסורים. הן אמת למה דמוקי בכריתות י"ד להך מתני' בחדא אכילה מיירי ומ"ה ל"ח לדם. דאין בית הבליעה מחזיק יותר מב' זתים. הרי מוקי למתניתין דמיירי באכל בבת אחת. ל"ק קו' זו. אם נאמר דבב"א נמי אינו חייב משום שבועה בנשבע על ח"ש. אבל זה דוקא למאי דמתני רב אחא ה' חטאות. אבל למאן דלא תני רק ד' א"כ נשאר הטעם דבכזית אחד מיירי וכמו שפירש"י דעיקר האיסו' תני על כזית אחד. אף באכל כוליא בחלבה. עיקר חיוביה תני על כזית. מ"מ קשיא משבועה בפירוש חצי שיעו'. אבל להנ"ל נכון דאם חייב קרבן על אכילה זו ע"כ מיירי דדעתו מתחילה לאכול כל הכזית. ובזה ח"ש אסור ולא חל מעולם השבועה על זה:

ז' הן אמת שיש להסתפק לר"ל לפמש"ל באכל כזית שלם בא"פ מתחיל החיוב מתחילת אכילה באכל חצי כזית ולא הי' דעתו רק לאכול חצי כזית דלר"ל ל"ה אסו' מה"ת ואח"כ השלים לכשיעו' אי חייב קרבן הואיל ואכל בכשיעור או לא הואיל ומתחילה לא נתכוין לכשיעור. והחצי שיעו' אכל בהית' אמנם לדעתי נראה דחייב קרבן לכ"ע אף בנתכוין לאכול תחילה פחות מכשיעו' דסתמא אמרו מתעסק בחלבים ועריות חייב. והנה מה שהקשיתי לעיל סוגיא דשבועות דמקשה לרבא דאית לי' כולל דליחשב שבועה שלא אוכל תמרים וחלב והרי בלא"ה תיקשי ממתניתין דלוקמא בלא אכל רק חצי שיעו' ואז עבר על השבועה ואח"כ גמרו לכזית בכא"פ. אך לרבא יש לישב דרבא ס"ל בשבת

דף פ' בהוציא חצי גרוגרות ונשרף או שקלטה כלב וחזר והוציא חצי גרוגרות פטור. וכיון דכאן תני דר"מ אומר אם היתה בשבת והוציאה בפיו חייב. וכתבו התוס' הטעם דבליעתן זהו הנחתן. וע"כ מיירי באכל כזית בב"א דבאכל תחילה חצי זית ואח"כ אכל חצי זית כבר הוי החצי זית כקלטה כלב או שנשרף ואין חייב משום שבת. ומ"ה לא מצי למינקט שבועה בכה"ג דלא מצי למיתני דינא דר"מ ומ"ה לא תיקשי אך למאן דס"ל איסו' כולל. והנה במ"ש לר"מ בהי' שבת ואכל חצי גרוגרות וחזר ואכל. פטור על ההוצאה דהוי כנשרף זה אם אמרינין דהוי עיכול כדאיתא בתוס' מנחות ס"ט ובגמ' דבבשר הוי עיכול בפרט באינו דבר שלם. אמנם לר"י משמע דס"ל דל"ה עיכול מדמחייב בחזר והקיאו בחולין. ובזה מיושב מה דקשה בגמ' שבת דף פ' דאמרינין הוציא חצי גרוגרות וחזר והוציא וכו' נעשה כמי שקלטו וכו' ואקשינין הא מנחת והוצרך לדחוק באם קדם והגביהו. ואמאי לא פי' כפשוטו בהוציא חצי גרוגרות באכילה וחזר והוציא חצי גרוגרות דהכונה באכל דבליעתן זה הנחתן ובכה"ג לא חייב דהוי עיכול והוה כנשרף ולהנ"ל ניחא דבאכילה ג"כ ל"ה עיכול תיכף ומסתמא רבא כר"י ס"ל ומ"ה לא משני בגמ' הכי: ח' והנה במ"ש לעיל דלר"ל חייב קרבן באכילת כזית בכדי א"פ אף דלא נתכוין בתחילה רק לאכילת חצי זית. דהרי מתעסק באכילה חייב אף דבתחלה לא עשה איסו' רק חצי שיעו' אח"כ כשגמר השיעו' אמרינין תגלא מלתא למפרע דמעיקרא עבר מתחלת האיסור. נ"ל דבר נחמד ונעים דמקשינן בכריתות י"ח אהא דצירוף את המעילה לזמן מרובה אפי' לאחר ג' שנים והרי יוה"כ הוי כידיעת ספק ומשני דיוה"כ אינו מכפר על ח"ש. והרמב"ם לא הביא זאת. ועיין במ"ל פ"ג משגגות שכתב על דברי הגמ' שהוא פלא בעיניו. ובאמת הדבר חידוש דיוה"כ מכפר על כל איסורין דאורייתא ודרבנן ועל ח"ש לא. ולמ"ש הדבר נחמד. דבאמת לע"ע לא עביד איסורא רק מדרבנן למ"ד ח"ש מותר מן התורה. ורק אח"כ כשגומר השיעור עובר למפרע מתחילת האיסור. ונמצא דביוה"כ ל"ה איסו' עדיין שיכופר ורק אח"כ נעשה האיסור למפרע. ובזה נכון דיוה"כ אינו מכפר. דומה לזה כתב הב"ש והפוסקים באה"ע סי' מ' לענין מקדש מעכשיו ולאחר ל' דאינו יכול לגרש הואיל והקידושין לא חלין עדיין. וה"ה העבירה לא נעשית רק אח"כ יהי' למפרע. ובפרט לר"ל דתגלא מלתא למפרע לא ס"ל. ועיין מזה במ"ל פ"ט מגירושין. ולפ"ז לר"י דס"ל ח"ש אסור מה"ת דקעביד כעת איסורא יוה"כ מכפר. ושפיר לא הביא הרמב"ם משום דס"ל כר"י. והגמ' הנ"ל קאי לר"ל או שנאמ' לענין מעילה, אף לר"י ח"ש ל"ד לפמ"ש זקיני הח"ן דהטעם דח"ש מטעם אחשבי' ובפחות מש"פ שאינו ממון ל"מ אחשבי' לשויא מאינו ממון לממון כמ"ש הר"ן גבי לדידי שויא. והארכתי מזה מאוד

במקום אחר ויבואר עוד לקמן (ע' בספרי חא"ח סי' צ"ו אות א' שדברתי מזה) ולפ"ז אין ראי' לדין המ"ל באכל חלב חצי זית ביוה"כ וחצי זית במוצאי יוה"כ. דחייב באשם תלוי. ולהנ"ל לר"י דח"ש אסו' מה"ת וכבר התחיל האיסו' יוה"כ מכבר והשתא א"ש דהרמב"ם לא מביא דעל ח"ש אינו מכפר דמעילה אין נ"מ אף דשם רמב"ם ס"ל דאינו אסו' רק מדרבנן בח"ש דבגמ' קאי לרבי דידיעות ספק מחלק לחטאות וה"ה לאשם ודאי וקשה מצירוף מעילה ומשני יו"כ אינו מכפר אח"ש משא"כ לדידן פסקינין ידיעות ספק אין מחלקין לחטאות. ורק לענין אשם תלוי נ"מ ובעל ספק מעילות אינו חייב אשם תלוי ורק לענין ספק חלב נ"מ ושם ח"ש אסו' מה"ת ובזה כיפרה יוה"כ והבן. מיהו עדיין הנני מסופק אם גם בספק חלב ח"ש אסו' מה"ת הואיל ואין כאן חיוב מלקות דהוי ספק מיהו לפי מה דמבוא' בתוס' שבת צ"א דגם באיסו' עשה ח"ש אסו' מה"ת ה"ה בדבר ספק הואיל וחייב אשם תלוי ח"ש אסו' מה"ת. ויבוא' עוד לקמן. ועיין ברמב"ם בפ"ח מאבות הטומאה לענין אכל פחות מכשיעו' וטבל וחזר ואכל דמצטרף דל"מ טבילה לח"ש ועיין בנדרים דף ע"ו לענין הצלה שלא יטמא אי מהני טבילה. וי"ל הטעם כמ"ש לענין ח"ש ביו"כ מיהו בכריתות י"ג משמע דהטעם משום גזירה ואכ"מ להאריך:

ט' והנני חוזר למה שהתחלנו לעיל דאף דעל ח"ש חל איסו' אחר אבל כשאוכל שיעו' שלם לא חל איסו' אף על חצי. צ"ע מדברי התו' חולין ק"ג שכתבו שם על הא דאמרינין באכל אבר מ"ה מן הטריפה דל"ח איסו' אבר על איסו' טריפה למ"ד לאו לאברים עומדת דהקשו לרש"י דלבשר עומדת ולחייב משום בשר מ"ה. וכתבו וליכא למימ' דליכא כזית ומ"מ לקח חצי זית מטריפה אחרת. א"כ לחול איסו' אבר כיון דליכא מטריפה אלא ח"ש ולהנ"ל הדבר תמוה דנהי דמטריפה זו ליכא אלא ח"ש. אבל הוא אוכל כזית טריפה שלם. ועל כל הכזית איכא חיוב מלקות. ובשלמא באינו אוכל רק ח"ש לר"ל מות' ור"י איסו' בעלמא אבל אוכל כזית שלם על כל חצי איכא חיוב. וכעין דאיתא בירושלמי על כל שבולת ושבולת יש בו התראת מיתה. הגם שיש לחלק אבל הסברא ברורה מאוד. ובפרט שביארנו כן מדברי ירושלמי דמודה ר"ל בדעתו להשלים וכ"ש לר"י כמו שביארנו לעיל באריכות:

אמנם י"ל דדברי התוס' נכונים דלענין אבר מן החי נהי דבחי' לאו לאברים עומדת אבל בחתך האבר מ"ה חל איסו' על כל החתיכה דאפילו קו איסו' חל על איסו' זה דמחויב ל"ה. אבל לקוברו בין רשעים גמורים חל ועכ"פ האיסור איתא. וכשחתך פחות מכזית דאז ליכא איסור טריפה) על ח"ש אז מצא איסור אמ"ה מקום לחול. וחל אז קודם אכילה על החתיכה מחצי זית. ול"מ מה שאוכל אח"כ כזית חצי זית מטריפה אחרת דמ"מ כבר

חל איסור אמ"ה בעת שהי' חצי זית בפ"ע. משא"כ כשהי' כזית דהוי חל חתיכה: זו איסור אחר. ולא חלה על החתיכה דלאו לחתיכה ולחלק עומדת. וכעת אכל חצי ושוב אכל חצי בודאי ל"ח איסור אחר. אבל לפ"ז צ"ע גם על תוס' דשמא מיירי בהי' יחד הרבה אברים ול"ח האיסור אמ"ה על טריפה. והוא לא אכל מכל הטריפה אלא אבר אחד חצי זית וחצי זית אכל מטריפה אחרת. דל"ח איסור אבר מקודם שהי' מחובר בטריפה ועל אכילת חצי זית אינו חייב. דבאמת אכל זית ודעתו לאכול כזית וצ"ע בזה. ועיין מעילה ט"ז ואקצר: והנה אף אמנם שהארכנו לעיל דאינו חל איסור על חצי זית הראשון לכ"ע. עדיין יש להקשות בדברי רש"י ביומא שפירש דלא אכל רק חצי שיעור והרי חל על כזית בכולל הואיל וחל על ח"ש היינו שלא לאכול רק ח"ש ומיגו דחל על מ"ש חל על כל הכזית ולוקמא באכל שיעור שלם רק הואיל וחל על ח"ש חל בכולל על שיעור שלם ואין לומר דר"ל ל"ל כולל ומ"ה פירש בלא אכיל רק חצי שיעור. דז"א דהרי בגמ' אמרינן מ"ד דל"ל כולל ומ"ש ממוסיף ואמרינן בשבועות כ"ד ע"ב בטעם הדבר דמוסיף הוי באותה חתיכה משא"כ בכולל הוי בב' חתיכות ומ"ה לא ס"ל כולל ומוסיף אית לי' משא"כ במפרש ח"ש על נבילות א"כ הוי מוסיף באותה חתיכה דמעיקרא הי' אסור לאכול כזית והשתא אסור אף פחות מכזית. ומוסיף בודאי חל אף לר"ל ולאחר העיון י"ל עיקר החילוק שחלקו בגמ' בין כולל למוסיף דזה הוי בב' חתיכות ל"ש בשבועה דהוי איסור גברא ובשלמא באיסור חפצא יש לחלק בין כולל למוסיף אבל לא באיסור גברא. ומעתה לר"ל דסובר באיסור הבא מעצמו ל"א כולל. אף דהוי בחדא גברא מה מהני שמוסיף בשבועה איסור על אותה חתיכה הכי על חתיכה חל האיסור הא רק אגברא חל האיסור ולר"ל לא מהני בשבועה גם מוסיף דאין חילוק בשבועה כלל כיון דלא חל שום איסור על חתיכה. ומ"ה גם בנשבע על ח"ש לא חל בכולל אף כל השיעור וז"ב עוד י"ל בישוב הקו' הנ"ל דלר"י דח"ש אסור מה"ת אף להתוס' דאיסור חל על ח"ש אבל לא שנאמר דלחול על הזית מטעם שכולל או מוסיף ח"ש דכולל ל"ה רק שמוסיף דבר היתר לגמרי אבל דמוסיף מה שכבר אסור נהי דעלי' לבד חל האיסור אבל לא שיגרר עוד דבר אחר אך לר"ל דח"ש מותר מה"ת ל"ש לתרץ כן וע' בשאג"א דיו"כ על נבילה הוי מוסיף הואיל ומוסיף שלא כדרך אכילתן אף דגם זה מעיקרא פי' אסור אי מדרבנן אי מדאורייתא כדאיתא במ"ל ובתוס' ע"ז י"ב ועיין בתשב"ץ סי' ק' מענין ח"ש ואין להאריך בפרט זה:

סימן פח

לדרוש הנ"ל בסוגיא דח"ש יומא ע"ג ובשבועות כ"ד ובכריתות י"ג: א והנה בגוף המחלוקת שבין ר"י ור"ל בח"ש נ"ל דאזדי לטעמייהו עפ"י מה שכתב השאג"א ס"ס פ"א

בטעם דבל יראה לא אסור ח"ש דדוקא באכילה שמצטרף לכדי אכילת פרס ובאכל חצי זית וחזר ואכל חצי זית מצטרף לכזית שלם א"כ באכל זית יעבור למפרע אמה שאכל מתחלה חצי זית. אבל לענין בל יראה כשיהי' עוד חצי זית יעבור כעת. ובשלמא באכילה אח"כ לא יהי' ג"כ רק חצי דהחצי הראשון כבר ליתא משא"כ לענין ב"י יעבור מהשתא עכ"פ וא"צ להצירוף. והכונה דאם לא יהי' בעולם הח"ז ראשון בעת שיש לו חצי זית השני ודאי לא יעבור דלא קיי"ל צירוף רק באכילה ואם יהי' לו ביחד זית שלם יעבור מהשתא וא"צ לצירוף מה שראה בתחילה ח"ז עיי"ש א"כ לר"י דס"ל בחולין ק"ג באכל חצי זית והקיאו וחזר ואכלו חייב דהנאת גרונו אסרה תורה והנאת הגרון לא יהי' אח"כ ג"כ רק אחצי זית. ע"כ צריכי לצרופי הנאת הגרון דמעיקרא ונמצא דאתה צריך להצירוף ומ"ה ח"ש אסור מה"ת משא"כ לר"ל דס"ל שם הנאת מעיו דהוה מילוי הכרס ובהקיאו וחזר ואכלו פטור דאין כאן מילוי הכרס א"כ כשאכל חצי זית הראשון לאו מידי עביד ובאכילת חצי זית השני יש במעים כל כזית ומ"ה חייב והרי לדידי' בעינן שיהי' קיים כל הכזית והוי ממש כבל יראה (ועיין בספרי לא"ח סי' ס"ד אות ג' הארכתי בסברא זו וע' לקמן דרוש השני בסוגיא זו שפקפקתי בסברא זו):

ב ונלפענ"ד בזה שנסתפקו הפוסקים ועיין במ"ל אם לענין קיום מצות עשה נמי ח"ש מהתורה כגון באין לו רק חצי זית מצה אי חייב ג"כ לאכול מהתורה להנ"ל לא שייך חזי לאצטרופי עפ"י המבואר בסי' תע"ה דבלע כזית מצה יצא דבמצה לכ"ע בעינן הנאת מעיו וכ"כ במחצית השקל תע"ה ס"ק ד' דבמצה לכ"ע אכילה במיעיו בעינן ועיין לקמן א"כ לפי הנ"ל ל"ש חשיבות החצי שיעור מטעם חזי לאצטרופי דהרי אם הנאת מעיו מהני כשאכל כל הכזית אז יצא ידי חובתו שיהי' לו הנאה מזית שלם ובשלמא אם מהני הנאת גרונו מהני הצירוף משא"כ אם בעינן הנאת מעיו כנ"ל ובזה יש לבאר דברי המג"א בסי' תע"ה סק"ד דבמצה בעי שיאכל ביחד ולא בכדי אכילת פרס וראי' מחולין ספ"ז וכבר תמה על ראי' זו הפרי מגדים ע"ש. ולהנ"ל י"ל דשם פליגא אי הנאת גרונו אי הנאת מעיו וקאמר שם ומבעי לי' אי הוי עיכול והכוונה דאי הוי עיכול אינו חייב בחזר והקיאו הרי דאף לענין איסור מהני עיכול דלא כמו שחילקו התוס' במנחות ס"ט בין איסור לטומאה וכיון דהוי עיכול. א"כ מש"ה לא מהני כזית בכדי אכילת פרס דשמא נתעכל תיכף ואינו מצטרף להנאת מעיים ובשלמא אי הנאת גרונו סגי מצטרף חצי זית עם חצי זית. אבל למ"ד הנאת מעים בחצי זית לא עביד מידי כנ"ל דל"ש חזי לאצטרופי. לכך כשיאכל כל הכזית אז יקיים המצוה דיתמלאו המעים מכזית ואם הוי עיכול תיכף אזי כבר נתעכל החצי ואימת יקיים המצוה ולכן צריך שיאכל כל הזית ור"ל ס"ל ודאי בכל

איסורין דל"ה עיכול תיכף ור"י מצי סובר הכי והכי וכיון דלמצה ודאי הנאת מעיו בעינן חיישינן לחומרא דלמא הוי עיכול ובעי שיאכל בב"א כנ"ל כונת מג"א. אמנם יש חולקין על מחצהש"ק וס"ל דגם במצה סגי בהנאת הגרון והמג"א ל"כ רק לכתחלה יש לאכול בב"א ועיין בירושלמי שבת דף ב' הוציא חצי גרוגרת ונשרף וחזר והוציא דאמר בגין מדמייתי לחלבין והוא עביד כן ופירש המפרש באכל חצי זית ונתעכל וחזר ואכל פטור ודבריו תמוהין דהרי באכילה בעינין כזית בא"פ ובא"פ לכ"ע חייב. ולהנ"ל י"ל דלמ"ד הנאת גרונו חייב דמצרפין הנאת הגרון ולמ"ד הנאת מעיו פטור בנתעכל ורק דס"ל דל"ה עיכול. אבל אם ידעינן דנתעכל פטור וה"ה בשבת בנשרף דפטור. ואכ"מ להאריך בזה:

ג והנה בזה דבלע מצה יצא יש להקשות קושיא גדולה דבשבועות כ"ד הביאו התוס' הירושלמי דנשבע שלא יאכל מצה בלילי פסח ואכל מצה פטור. דאין השבועה חל ואמאי אין השבועה חלה והרי לר"י דהנאת גרונו אסרה תורה אינו חייב על איסורין בבלע בלא הנאת גרונו כדמוכח מדברי הכסף משנה פ"י דתרומות הלכה ג' שחילק מה"ט באיסורין בעינן בשתי' רק שישהא שיעור רביעית דבהנאת הגרון תליא מלתא משא"כ בטומאה ואפילו תחב לו חבירו בבית הבליעה נטמא גופו ע"ש ומבוא' דאם תחב לו חבירו באיסורין אינו חייב וה"ה בבלע בלא הנאת הגרון וה"ה לפ"ז בשבועה דשויא ככל איסורין שבתורה בהנאת הגרון תליא מילתא ולפ"ז בנשבע שלא יאכל מצה יבלע מצה ואל יעבור על השבועה דאין כאן הנאת גרונו ויקוים המצוה דבלע מצה יצא והוא קושיא הראוי לעיין עליה ולכאורה יש ליישב לפמ"ש הטו"ז בסי' תס"א על הא דבלע מצה יצא דל"ב טעם מצה והרי אין יוצאין במצה מבושלת דבעי טעם מצה ותי' וכפי מה שהבין הפרי מגדים בדבריו דבעינן שיהי' ראוי לטעום עכ"פ טעם מצה עיי"ש. ומ"ה אין יוצאין במצה מבושלת דאין ראוי לטעום טעם מצה א"כ בנשבע שלא אוכל מצה א"א לשבועה לחול דאם חלה ואסור לטעום טעם מצה אינו יוצא ג"כ בבלע דאינו ראוי לטעום טעם דדוקא בלא נשבע יוצא בבליעה דראוי לטעום אבל אם השבועה חלה אינו יוצא בבלע ומ"ה המצוה מונעת מלחול השבועה והוא תירץ נכון. אבל בגוף הבנת הטו"ז לא נ"ל כדברי הפ"מ רק הכונה פשוטה דהרי חזינן לר"ל דס"ל הנאת מעיו ומ"מ יש מקום למ"ד ט"כ דאורייתא ועיין זבחים ע"ח והטעם אף דמהטעם לא נתמלא המעיים מ"מ הטעם מהפך לגוף הדבר ובתר טעמא אזלינן ואם נתמלאו מעיים מדבר שיש לו טעם איסור חייב. וה"ה מה"ט בלע מצה יצא הואיל והמצה יש לו טעם מצה לא איכפת לן אם הוא טעמו משא"כ במצה מבושלת גוף הדבר אין לו טעם וז"ב בכונתו א"כ בנשבע שלא יאכל אם יבלע דבר שיש בו טעם מצה יצא לא איכפת לן אם הוא טעמו והדרא

הקושיא לדוכתא. אבל בישוב הדבר נ"ל פשוט כמו שפסק הריב"ש בנשבע שלא יאכל מצה בלילי פסח מותר לאכול מצה עשירה דמסתמא נשבע על מצה שיוצא בו ה"ה בנשבע שלא יאכל מצה בלילי פסח דיוצא בבלע מצה גם על זה נשבע ומ"ה לא מהני גם בלע מצה דגם על זה יעבור על השבועה וז"ב. ומעתה מיושב קו' התוס' שהקשו דמשמע מירושלמי בנשבע שלא יאכל מצה סתם חל בכולל לבטל המצוה ובגמרא משמע דלבטל מצוה אינו חל בכולל ולהנ"ל נכון בנשבע שלא יאכל מצה נאסר במצה בלילי פסח אבל המצוה לא בטילה דבזה לא נשבע רק על הנאת הגרון ויכול לקיים המצוה בבלע מצה ומ"ה חלה בכולל דדוקא בנשבע שלא יאכל מצה בלילי פסח דאז כוונתו אף על בליעה משא"כ בנשבע לבטל המצוה כגון שיאכל נבלות ל"ח אף בכולל ודו"ק:

:)

הג"ה בעת סדרי להדפסה. הנה בפלפול זה. נמשכתי אחרי דברי הכסף משנה פ"י דתרומת ה"ג והוכחתי מדבריו דבאיסורין בתחב לו חבירו בבית הבליעה אינו חייב משום דל"ה הנאת גרונו וה"ה בבלע פטור אבל דברי הכ"מ תמוהין מאוד דאיך אפשר דפטור באיסורין בתחב לו חבירו בבית הבליעה דהרי מבואר בכתובות ל' ע"ב דבתחב לו חבירו בבית הבליעה בלא מצי לאהדורי לא פטור רק משום אונס אבל אס"ד דלא מיקרי הנאת גרון בלא"ה פטור ומשם מוכח דחייב וע' במ"ל פי"ד ממאכלות אסורות דדוקא בכרך בסיב פטור באיסורין ובכרכן בחזרת וכ"ש בתחב חבירו או בלע איסורין חייב ע"כ נ"ל דר' יוחנן בחולין ק"ג יסבור דתורה חייבה בהנאת גרון לבד כגון בח"ז והקיאו וחזר ואכלה או בהנאת מעיים לבד ור"ל סובר דדוקא הנאת מעיים אסרה תורה ולא הנאת גרון ובבלע או בתחב לו חבירו לכ"ע חייב דלא ככסף משנה ול"ק קושיתי אתוס' שבועות וכן כ' תוס' להדי' בכתובות ל' ע"ב דבתחב. לו חבירו חייב אהנאת מעי' וע' לקמן ס' צ"א בביאור דין זה. שוב ראיתי דיש לישב דברי הכסף משנה דמ"ש בתחב לו חבירו בבית הבליעה אין בזה הנאת גרון לאו דוקא נקט בבית הבליעה דבבית הבליעה יש הנאת גרון רק כונתו בתחב חבירו לתוך מעיי' דשם אין הנאת הגרון וכ"כ בח"ס א"ח סי' קכ"ז דבבית הבליעה יש הנאת הגרון אבל מדברי התוס' כתובת הנ"ל משמע דחייב אהנאת מעי' ועדיין צ"ע בכ"ז): ד ויש עוד להעיר בזה בדבר חדש דהנה מבואר בנדרים נ"ה בנדר שלא יאכל פירות מותר בגדוליהן וביוצא מהן ובפירות אלו אסור בגדוליהן ובנשבע שאינו אוכל או שאינו טועם מיבעי' לי' לרמי בר חמי אי מותר בגדוליהן וביוצא מהם ולא איפשטא ודעת הר"ן ריש ד' נ"ג דדוקא בנדרים מיבעי' ליה אבל בנשבע שאיני אוכל מותר בגדוליהן וביוצא מהם וה"ה בטעם כגון בנשבע שלא אוכל בשר מותר ברוטב

והרמב"ם אין מחלק בין נדר לשבועה ולעומת זה ס"ל בנודר שאיני אוכל או שאיני טועם אסור ביוצא ממנו ומותר בטעמו כמ"ש הלח"מ פ"ה מנדרים ה' י"א א"כ בנשבע שלא יאכל מצה אמאי אין השבועה חלה והרי יכול לאכול אורז שיש בו טעם דגן דסתם מצה בלשון בני אדם מחטים ומדגן ועל הטעם דגן לא נשבע כמו בשלא יאכל בשר מותר ברוטב ולענין מצה יוצא ידי חובתו כדאיתא בזבחים ע"ח ובמשנה דחלה ולא עוד אלא אפילו אם נאמר דבעי ממשו של דגן בהאורז ולא טעמו לבד מ"מ לפי המבואר ביו"ד סי' ק' בגיד הנשה דבטל גוף ברוב: אף בשאינו מינו הואיל ולא איכפת לן בהטעם דאין לו טעם גופו בטל ברוב ה"ה בנשבע על מין אחד דמותר בהטעם והיוצא ממנו בטל ברוב אף באינו מינו מדאורייתא דלא איכפת לן בהטעם דעל הטעם לא נשבע וממשו בטל ברוב כמו בגיד הנשה ובכל מבשא"מ ל"ב מדאורייתא דהטעם אסרו והוא אינו בטל דניכר משא"כ אם הטעם הוי היתר הגוף בטל ובשלמא להאו"ה דס"ל ע"כ דהטעם דהוי הכרה כמ"ש הש"ך בסי' צ"ח יש לומר גם בכגון דא עכ"פ ע"י הטעם הוי הכרה משא"כ להש"ך הטעם דט"כ דטעמא ל"ב ובשבועה על מין אחד לא אסר הטעם והיוצא ממנו וגוף הדבר בטל א"כ מדאורייתא יכול לצאת ידי מצה שיבטל כזית ברוב. ויהי' בו טעם מצה ועל הטעם לא נשבע ויוצא ידי חובת מצה. ואין מבטלין איסור הוי רק דרבנן ודשיל"מ הוי רק מדרבנן ודא ודאי קושיא. אך לדברי הריב"ש דעל מצה עשירה לא נשבע ה"ה להיפך דנשבע שלא יאכל מצה בלילי פסח גם אטעם מצה נשבע דיוצא בטעם מצה ודומה לזה כ' הש"ך סי' רט"ו ס"ק כ"ה דדוקא בסתמא מותר בטעם אבל אם הי' טעם יין קשה לו אזלינן בתר כוונתו ואסור בטעם. וה"ה כשנשבע בע"פ ודאי גם אטעם דגן נשבע כסברת ריב"ש. ומ"ה לא חלה השבועה. משא"כ בנשבע שלא יאכל מצה סתם.. מה"ט חלה גם אלילי פסח בכולל. דאין כאן ביטול המצוה דיכול לבטל זית דגן ויהי' לו טעם מצה ומ"מ לענין השבועה לא יעבור דבנשבע על מין מותר בטעם ומ"ה חל אבל לבטל המצוה אינו חל אפי' בכולל. והיא דבר חדש בישוב קו' התוס' אמת דלפי דברי החו"ד בסי' צ"ח דמבשא"מ ל"ב אפי' בליכא טעם דילפינן מזרוע בשלה ה"ה י"ל בשבועה אף דהטעם הוי היתרא גוף הדבר ל"ב אבל כבר התרתי על זה מסי' ק' בגיד הנשה ואקצר כי לא באתי רק להעיר על המעיין:

ה והנני חוזר למחלוקת ר"י ור"ל לכאורה יש להקשות על ר"י למ"ל הטעם דח"ש אסור הואיל דחזי לאצטרופי ות"ל דבחצי זית לבד יש בו שיעור לחיוב. דהרי הוא ס"ל בחולין ק"ג ע"ב באוכל חצי זית והקיאו וחזר ואכלו חייב א"כ למ"ל הטעם חזי לאצטרופי דמשמע עם אחר. ולא קאמר דחזי לחייב עלי' בעצמו ולאחר העיון ל"ק דנ"ל דגוף

המחלוקת בחולין ק"ג אינהו לטעמייהו אזלי דר"י ס"ל ח"ש אסור מ"ה ומ"ה בהקיאו וחזר ואכלו חייב. דכשאוכל ח"ש כבר עשה איסור ואח"כ נגמר השיעור. ור"ל ס"ל חצי שיעור ל"ה איסור וא"א לחייבו על אכילתו עד שיאכל בפעם אחת דשני אכילות הי' בהיתר ושני דברים המותרים לא יצטרפו לאיסור כמו שכ' המ"ל בפ"ד משבועות בסוגיא דשבועות כ"ב ומ"ה ס"ל לר"ל הנאת מעי' ואז יש כזית שלם במעיו וע"ז מתחייב. אבל על הנאת הגרון דליכא בשום פעם בב"א רק בתחלה חצי ואח"כ חצי בזה א"א לחייב לר"ל וזה דבר ברור בעיני. א"כ ממילא מיושב הקושיא דר"י לא מצי לפרש הטעם דח"ש אסור משום דחזי שיאכל עוד הפעם ע"י הקאה דהרי אם ח"ש מותר גם בהקיאו פטור ואיך יפרש הטעם מה שיוצא מזה הדין ואם המסובב בטל תיבטל גם הסיבה. ולכן מפרש הטעם דחזי לאצטרופי ולאחר דמסקינן דח"ש אסור שוב בהקיאו וחזר ואכל חייב ודו"ק: ו ובזה נ"ל בישוב קו' הגדולה לשיטת הטור דלר"י דח"ש אסור מן התורה אין שבועה חלה כתי' תוס' הב' בשבועות כ"ג א"כ אמאי בנשבע שלא יאכלנה ואח"כ שלא יאכל חלה השבועה כדאיתא בשבועות כ"ז ופסקה הטור ואמאי והרי בנשבע שלא יאכלנה אסור ג"כ בכזית מככר מדין ח"ש. ושבועה אינו חל על ח"ש. וכבר הקשה כן הש"ך בסי' רל"ח והמל"מ בפ"ד משבועות הלכה א' עיי"ש. ולהנ"ל י"ל בדרך זה דהתוס' בחד תירץ ס"ל דאיסור חל על חצי שיעור דל"ה רק איסורא בעלמא ושבועה מוסיף חיוב קרבן ומלקות. ואף הפוסקים דס"ל אין שבועה חל על ח"ש י"ל טעמייהו הואיל ואף בחצי שיעור לבד יש בחתיכה זו בכחה להתחייב בהקיאו וחזר ואכלו דמטעם חזי לאצטרופי ליכא למימר דעכ"פ בחתיכה זו אין כאן חיוב והשבועה מוסיף חיוב על חתיכה זו. משא"כ אם בהקיאו וחזר ואכלו חייב נמצא גם על חתיכה זו לבד בכחה להתחייב ואין כאן מוסיף על חתיכה זו. ובאמת גם על האיסור דאורייתא הוה מצי למימר מטעם דחזי להתחייב עלי' לבד אך לולא דקים לן דחצי שיעור אסור מ"ה גם בהקיאו פטור בחזר ואכלו ולכן צריך לענין איסור תורה חזי לאצטרופי. ולבתר דאסור מ"ה שוב גם חיוב משכחת באותו חתיכה ומ"ה אין שבועה חלה, וכ"ז בנשבע שלא יאכל כזית דאז בהקיאו וחזר ואכלו חייב אבל בנשבע שלא יאכלנה דאז אינו חייב עד שיאכל כל הככר. אבל אם יאכל כזית ויחזור ויקיאו ודאי אין כאן חיוב א"כ על כזית מככר זה אף דאסור מ"ה דחזי לאצטרופי אבל אין משכחת חיוב בחתיכה זו. וכשנשבע שלא יאכל ואוסר כזית מככר זה לחייב קרבן לכ"ע חל ומ"ה פסק הטור דמהני השבועה ודו"ק כי זה נכון מאוד: ז ולישב קו' התוס' על ר"י למ"ל הטעם דחזי לאצטרופי ות"ל מכל חלב. ונ"ל לישב בטוב טעם דלעיל הבאתי בגוף המחלוקת דר"י ס"ל דח"ש ע"כ אסור דאל"כ איך יצרף ור"ל ס"ל

ח"ש מותר ומ"מ כשגמר האכילה התחיל האכילה משעה ראשונה ועיין כעין זה בכמה מקומות וביחוד בחולין קכ"ג בבגד שנקרע רובה דטהור מתחלת הקריעה עיי"ש בתוס'. ובזה ישבתי לעיל בסימן הקודם מה שהרמב"ם לא מביא הדין דאמרינן בכריתות י"ח דעל ח"ש יוה"כ אין מכפר דבארתי גוף הסברה משום דלע"ע לא עבר כלל אדאורייתא ורק כשגמר השיעור עבר למפרע ולע"ע לא הי' ליוה"כ לכפר דאין כאן עבירה. אבל לר"י דח"ש אסור מ"ה ויש כאן עבירה שוב יוה"כ מכפר. ולפ"ז קשי' לר' יוחנן קו' גדולה דלדידי' לרבי דס"ל יוה"כ מכפר אף בלא תשובה ומקשה בגמרא כריתות ז' איך משכחת כרת דיומא ומשני דאכל אומצא וחנקי'. וקשיא איך משכחת בכדי אכילת פרס ביוה"כ דמשמע ביומא ד' פ' דבא ההלכה על יוה"כ דמקשה בכותבות בכדי אכילת פרס וכזית בכדי א"פ ומשני קים להו לרבנן דבהכי מיתבי דעתי' ומשמע דבא להם ההלכה דמיתבי דעתי' בהכי וחייב קרבן על אכילה בכא"פ ולרבי יוה"כ מכפר על התחלת אכילה ואיך יצרף לאכ"פ וצ"ל דיוה"כ אין מכפר על חצי שיעור. וש"ה כשגמר השיעור לא כיפר יוה"כ זה דוקא לר"ל דח"ש מותר מ"ה אבל לר"י דח"ש אסור וכיפר יוה"כ איך משכחת כדי א"פ ביוה"כ. אך הדבר נכון דבאמת מאיזו טעם אסור ח"ש משום דחזי לאצטרופי ואם נאמר דיוה"כ כיפר על ח"ש אפי' בלא תשובה א"כ החצי שיעור ל"ח לאצטרופי דתיכף כיפר יוה"כ א"כ ל"ה אסור מן התורה ואם מותר מ"ה שוב לא כיפר יוה"כ כנ"ל לר"ל א"כ מ"ה שפיר משכחת כרת דיומא דיוה"כ לא כיפר דאם נימא דכיפר ל"ה חזי לאצטרופי ואין אסור מהתורה ואין עבירה שיתכפר וזה ברור ומ"ה א"א לכפר על ח"ש מכרת דיומא וכ"ז אם אמרינן דח"ש ל"ה אסור רק בחזי לאצטרופי אבל אם נאמר דח"ש אסור מקרא דכל חלב גם בלא טעם חזי לאצטרופי א"כ אף אם נימא דיוה"כ מכפר על ח"ש ול"ח לאצטרופי מ"מ אסור ושוב יוה"כ מצי לכפר דח"ש אסור א"כ איך משכחת כדי אכילת פרס ביוה"כ דהוה הלכה. ומ"ה צ"ל הטעם אך משום דחזי לאצטרופי וזה דבר חריף (וע' מ"ש פלפול נעים בספרי לאו"ח סי' צ"ו אות א' ושם רמזתי על דרוש זה עיי"ש ותמצא עונג):

ח והנה בשבועות כ"ד הקשה התוס' ד"ה איסו' הבא מעצמו לא אמר. לר"ל איך חל מוקדשין על חלב דההקדש הוא איסו' הבא מעצמו ול"ל לר"ל כולל ונ"ל ליישב דמוקדשין על חלב הוי איסו' מוסיף לפי המבואר במעילה דצירף את המעילה לזמן מרובה חייב א"כ הוי איסו' מוסיף דמתחילה לא הי' חייב רק אכזית בכדי אכילת פרס וכשהקדיש חייב אפילו לזמן מרובה ונמצא דמוסיף איסו' על חתיכה זו. ואיסו' מוסיף חל אפילו בבא מעצמו. אך עפ"ז יש לעיין בכריתות ד' כ"ב דמייתי ראי' דבקדשים

אחע"א מדאמר רבי התורה אמרה יבוא איסור מעילה ויחול על איסור חלב ולהנ"ל איסור מעילה הוי איסור מוסיף ושם מייתי ראי' לאיסו' כולל דמוסיף בכל דוכתא חל קל על חמור כמ"ש תוס' יבמות ל"ב. אבל הנ"ל דשם מייתי מרבי לשיטתי' לפמ"ש המהרש"א בפסחים ל"ג דרבי דס"ל הזיד במעילה במיתה דיליף מתרומה ל"ל הך דצירף את המעילה לזמן מרובה דיליף כולה מלתא מתרומה עי"ש. ולפ"ז לרבי שפיר מוכח דבקדשים איסו' חל על איסו' דליכא למימר דהוי איסור מוסיף דהרי הוא ל"ל הך דצירף את המעילה לזמן מרובה וזה ברור ונכון:

ט אבל בעיני דברי מהרש"א אלו בפסחים ל"ג תמוהין מאוד מגמ' כריתות י"ח ב' דמקשה מצירף את המעילה לזמן מרובה דליכפר יוה"כ וזה הקו' למ"ד ידיעות ספק מחלקות לחטאות וזה אך לרבי ואם רבי ל"ל צירף את המעילה לזמן מרובה מאי מקשה והרי בלא"ה רבי לא ס"ל צירף את המעילה לזמן מרובה דלא כהך ברייתא וע"כ מוכח דלא כמהרש"א וצע"ג בדברי מהרש"א ז"ל שלכאורה נעלם ממנו לפי שעה דברי הגמ' הנ"ל:

וראיתי להצל"ח בפסחים ל"ג דברים תמוהין שכתב אדברי התוס' דאיכא נמי למילף מתרומה שלא יצטרף דלפ"ז מאי דתנן צירף את המעילה לזמן מרובה היינו בהנאה דליכא מיתה אבל באכילה דילפינן מתרומה לא יצטרף וזה תמיה גדולה דבהנאה חייב מעילה לזמן מרובה ובאכילה לא יציבא בארעא וגיורא בשמי שמיא. ועוד הכי באכילה ליכא הנאה. ועוד מבואר במעילה י"ט ב' אכילתו ואכילת חבירו וכו' ואפי' לזמן מרובה הרי באכילה מצטרף והצליח הרי בעי לומר דהסוגיא אתיא כרבי וכ"ז הוא תמוה. אבל מה שנ"ל בישוב דבריו לפי המבוא' בשבת ס"ט דהזיד בלאו שגג במיתה חייב קרבן והיכא דליכא אלא לאו בעינן דהזיד' בו. ומעתה באמת בכל אכילה מעל דנהי דמטעם אכילה ילפינן מתרומה ולא מצטרף. מ"מ מטעם הנאה מצטרף דבזה ליכא מיתה ולא ילפינן מתרומה. ומ"מ נ"מ בהזיד בלאו דאז מטעם הנאה דליכא מיתה הוי מזיד ואינו מועל ומטעם אכילה דאיכא מיתה אינו מצטרף ומעתה מיושב דבאכילת מעל מטעם הנאה וזה דבר חריף אך צ"ע דהתוס' כתבו בשבת ס"ט דלרבי בעי שיהי' שגג בלאו וכרת וזה צ"ע וי"ל ואקצר כי לא באתי רק לעורר על המעיין:

יא ונבא ליישב קושית התוס' ד"ה שבועה שלא אוכל תמרים וחלב תימא דלא פריך לר"י מהכא דהנה י"ל דהאי תנא דיש אוכל אכילה אחת לא ס"ל איסור כולל רק מוסיף דהרי טומאה י"ל שנטמא גברא קודם שנולדה בהמה זו ויו"כ הוי מוסיף שלא כדרך אכילתן לשיטת השאג"א הואיל ולא כתיב אכילה ונותר מוסיף איסור לגבוה ולא נשאר רק מוקדשין דחל על חלב דהוא כולל ולוקמא בבכור דאיסור חלב לא חל עד שיצא

לאויר העולם וכן בכור כדאיתא בחולין דף צ' ובתוס' חולין ד"ה הכא במבכרת דבבכור איסור גיד ואיסור חלב ומוקדשין חלין בב"א עיי"ש. אך אמנם לפי המבואר בחולין דף ס"ט ע"ב דמכאן ולהבא הוא קדוש ועד שיצא רובא לא קדוש בבכור ל"ה איסור ב"א דאיסור חלב חל משיצא לאויר העולם אפי' מיעוטו דהרי יצא לאויר העולם ולענין בכור לא קדוש עד שיצא רוב הולד אך למ"ד ביצא שליש ומכרו לנכרי וחזר ויצא שליש למפרע קדוש. ה"ה לענין איסור חל על איסור. כשיצא החלב לאויר העולם נאסר וכשיצא רוב הולד קדוש למפרע הולד. ומ"מ אין איסור דוחה איסור שכבר חל. וחלו תרווייהו בב"א. ומעתה הדבר נכון לפמ"ש המהרי"ט אלגזי בבכורות דפלוגתא בחולין דף ע' אי למפרע קדוש תליא בפלוגתא ביבמות ל"ה אי אמרינן תיגלא מלתא למפרע עיי"ש בבכורות פ"ג דף כ"ד דפוס פרעשבורג. ומעתה לר"י דס"ל ביבמות תיגלא מלתא למפרע וה"ה דס"ל למפרע קדוש. והוי בכור וחלב איסור ב"א ולא מצי להקשות די"ל האי תנא איסור כולל ל"ל ומיירי בבכור ומש"ה לא מקשי רק לרבא דס"ל ביבמות ל"ה הלכתא כר"ל דל"א תיגלא מלתא למפרע ולדידי' ליכא למימר באיסור ב"א דאיסור חלב קדים וע"כ ס"ל להך תנא איסור כולל ומקשה ולתני שבועה שלא אוכל ומתורץ היטב קו' תוס':

יב ונבא לדברי התוס' כריתות דף י"ג ע"ב בתוס' ישנים שכתבו וא"ת האיך מחייב אנותר אשם מעילה הא לא שוה מידי כמו אכל חמץ של הקדש ותי' התם בקדושת דמים דלא נחת עלי' קדושת הגוף וכשנאסר בהנאה אינו שוה פרוטה ודבריהם תמוהים דאטו בקדושת הגוף ל"ב שוה פרוטה והרי אמרינן בשבועות כ"ד והרי הקדש הא בעינן שוה פרוטה והנה מה שמבואר בכריתות דף כ"ג דגם בנותר בעינן שוה פרוטה ואיכא ש"פ כדמוקי לה בימות הגשמים ל"ק אדברי התו' דבאמת גם בקדושת הגוף בעינן שיהי' החתיכה ש"פ לו היתה חולין ומ"ה מקשה שפיר בדף כ"ג ומוקי ששוה פרוטה וכוונת התוס' בדף י"ג נהי ששוה פרוטה אלו הי' חולין מ"מ הרי לא הפסיד להקדש שוה פרוטה דלהקדש לא שוה מידי ותי' דבקדושת הגוף ל"ב שיפסד להקדש שוה פרוטה ויש לפרש כוונתם או הואיל ואם עלה לא ירד הוי זאת הפסד להקדש כמו שפירש"י בכריתות כ"ג ד"ה בגסה שנ' דחזי לגבוה שאם עלה לא ירד או דבאמת הוא נהנה שוה פרוטה רק דלא אחסרו ש"פ ובקדושת דמים בעינן פגם ונהנה משא"כ בקדושת הגוף דהוי דבר שאין בו פגם וחייב על ההנאה לבד ועיין בנתיבות המשפט סי' כ"ט ואמנם לפע"ד נראה דאין זה דומה לדבר שאין בו פגם דאיכא עדן שוי' להקדש ורק דבהנאה לא פגמה אבל כשאין בו שוי' להקדש אינו דומה:

למתניתין גם לפ"ז ל"ה לחלק בין קדושת דמים לקדושת הגוף אבל מה שיש לומר בזה דאם הוא שוה פרוטה בעצם ורק להקדש ל"ש כלום לא פקעה קדושתו בכדי וזה החילוק בין קדושת דמים דפקע בכדי וע"ה בשלא שוה פרוטה להקדש ואסור בהנאה פקע קדושתי' אבל קדושת הגוף לא פקעה בכדי ועיין ג"כ במעילה דף י"ב דמקשה גם בקדשים שמתו יבאו עידי מעילה דבר תורה ומקשה וכי קדושה שבהן להיכן הלכה וה"ה בנותר ורק דבקדשים שמתו דאם עלה ירד ונפקע קדושה לגמרי אבל בחלב ונותר דאם עלה לא ירד ועדיין חזי קצת ורק דלא שוה פרוטה להקדש הואיל ולכתחלה אסור להעלות כמ"ש התוס' בחולין ד' ע"ב ד"ה מפני שהן מחליפין אף למחליף מותר החליפין בדיעבד ומ"מ לא הו' דמים לחמץ הואיל ולכתחלה אסור להחליף דלא כרש"י ואך דכיון דעדיין חזי קצת לקדושה קדושת הגוף לא פקעה בכדי ומ"ה חייב אשם מעילה וזה ביאור דברי התוס':

יג ומעתה אשכחנא פתרא לדברי המהרש"א בקידושין נ"ו בתו' ד"ה המקדש שכתב דקים לי' בחד דוכתא דמנותר פקע קדושתי' ע"ש והדבר תמוה ממשנה דיש אוכל דחייב מעילה אנותר וכבר תמה הפ"י עליו ולהנ"ל דהטעם דקדושת הגוף לא פקעה בכדי אשכחן נותר דפקעה קדושתי' כגון בהקדיש זכר לדמיו דקדוש קדושת הגוף, וכמ"ש הכסף משנה בפט"ו מהלכות מעה"ק ה"ז דבזה פקעה בכדי הואיל דעיקר ההקדש לא הי' אלא לדמים עיי"ש א"כ באמת נותר ל"ש מידי ורק מפאת דלא פקע בכדי משא"כ בהקדש כי ה"ג דפקעה בכדי אינו חייב על ההקדש רק על הנותר וקושיית התוס' בקידושין דלחשוב נותר שאין בו משום קדשים ודו"ק כי קצרתי:

ועיין במה שהק' התו' שבועות דף כ"ד ע"א אם ל"א כולל באיסור שאין בא מאלי' איך חל מוקדשים על חלב ותי' באבני מלואים דההקדש חל על הבהמה והקדושה נפשטה מאלי' על החלב כמו במקדש חצי בהמה וזה הוי קדושה הבא מאלי' עיין בתשובתו שם ואם נאמר דקדושה הבא מאלי' פקעה בכדי שוב קשי' אמתניתין איך חייב משום מעילה והרי אין איסור הקדש חל על חלב אף בכולל באיסור הבא ע"י אדם וצ"ל דנפשטה הקדושה והיא פקעה בכדי ואמאי חייב משום נותר דאינו שוה פרוטה. וצ"ל דמתניתין מיירי בבכור דהוא קדוש מאליו והוא עדיף מהקדיש שכר לדמיו דזה עשאו התורה לקדושה. ולא נפשוט מאלי'. ולפ"ז אשכחנא פתרא לדברי מהרש"א בשאינו בכור. ובחלב נותר למ"ד איסור אינו חל בכולל באיסור שאינו בא ע"י עצמו ודו"ק:

יד ועתה אבאר דברי התוס' כריתות י"ג שהקשו וליתני נמי שבועה שלא יאכלנה ותי' מידי דאיתא בשאלה לא קתני ומוקדשין לאחר שנזרק ליתא בשאלה וליכא למימר בבכור

דבגמרא אמרינן אקדשי'. וכל דבריהם תמוהין חדא למה הקשו דלתני שלא יאכלנה רי אין איסור חל על איסור וליכא למימר כוונתם בכולל דהו"ל לפרושי. ועוד דא"כ זה קושית הגמרא בשבועות גם תירוצם שכתבו דמוקדשין לאחר שנזרק ליתא בשאלה ובשבועות מקשה והרי הקדש ומשני בבכור. ולא מצאתי מי שמבאר היטב דברי התוס' וע' בנתיבות המשפט סי' ר' בפתיחה והנלע"ד לבאר בעזה"י כוונתם. דהנה לדעתי נראה בנשבע שלא יאכל תמרים וחלב דאין לשבועה זו שאלה למ"ד צריך לפרט את הנדר דהרי נשבע לזרוזי נפשי' והוי דבר מצוה ואין להתיר שבועה זו. כדאיתא בגיטין גבי נודר ועובד. וגם שם צ"ל בכולל דאל"כ אין הנדר חל לדיע' א' סי' רט"ו ס"ה ולמ"ד צריך לפרט את הנד' צ"ל כל מה שנדר והפכם לא יתיר. ורק דהגמ' משני בשבועות מידי דאיתא בשאלה לא קתני היינו שיש לגוף האיסור התרה אבל בנ"ד אין לו היתר ואך עיקר האיסור שבועה הוא מידי דאיתא בשאלה. ואמנם התוס' בכריתות הקשה דליתני שבועה שלא יאכלנה ומשכחת לה שישבע קודם שנולדה הבהמה דאז לא הי' עליה איסור חלב דלא חל קודם שנולד כדאיתא בחולין ע"ד ול"ח הקדש רק איסור שבועה ואח"כ כשנולדה הבהמה תלין שאר איסורין וזה קשה אפילו למ"ד באיסור הבא מעצמו ל"א כולל דכאן איסור שבועה קודם. ובזה תירצו שפיר דזה הוי מידי דאיתא בשאלה גם עכשיו דהרי אין צריך לפרט רק על מה שנדר והוא נשבע על בהמה קודם שיצא לאויר העולם. ואם ישאל על זה מתירין לו ומ"ה ל"ח שבועה כזה דמידי דאיתא השתא בשאלה לא קחשיב והא דחשיב מוקדשין משום דמיירי לאחר זריקה והשתא ליתא בשאלה. אבל בסוגיא דשבועות דהקשו מכולל. דזה ג"כ ליתא בשאלה דהחכם לא יתיר לו למ"ד צריך לפרט ומשני דלא קחשיב מה דלפעמים איתא בשאלה ומקשה שפיר ממוקדשין דגוף האיסור איתא בשאלה. ומ"ה בשבועות מוקי לה בבכור וסוגיא דכריתות ע"כ לא מוקי לה בבכור וצ"ל דס"ל אין איסור חל על איסור בכולל באיסור הבא מאלי' ובזה אתיין דברי התוס' כהוגן לפענ"ד:

סימן פט

בסוגיא דח"ש לישב דברי רבינו יקיר הובא בתוס' ע"ז דף ס"ז ע"ב ד"ה ואידך:

א התוס' בע"ז ס"ח ובמעילה י"ח ד"ה תניא ובנזיר ל"ח כתבו בשם רבינו יקיר דהא דאית לי' לר"ש כ"ש למכות היינו בעינו אבל לא ע"י תערובות ומ"ה אצטריך משרת להיתר מצטרף לאיסו' בתערובות דאינו חייב בכ"ש לר"ש. ותמהו כל המפורשים משבועות כ"א דמייתי ראי' דר"ע ל"ל כר"ש מדס"ל נזיר ששרה פיתו ביין ויש בו כדי לצרף כזית חייב ואס"ד ר"ע כר"ש ס"ל למ"ל לצרף. ולדברי התוס' הרי כאן בתערובות ולא ס"ל כ"ש

למכות. והנ"ל לישב דגוף הסברא מתוס' י"ל דבאמת הריטב"א כתב בסברת ר"ש דל"א כזית אלא לענין קרבן דכ"ש למכות מטעם דכשידע שהוא איסור ומ"מ אכלו הרי גלי בדעתו דהאכילה חשובה בעיניו דלולי זאת לא הי' אוכלו לעבור על איסו' ומ"ה חייב מלקות אכל שהוא. אבל בשוגג דלא ידע שהוא איסו' אין כאן ראי' דחשוב בעיניו די"ל דאכלו מטעם דלא ידע שהוא איסו' וצריך להבין דהרי הוי חצי שיעור וג"כ אין כאן איסו' ובמזיד ג"כ אין ראי' דחשוב בעיניו. אך ר"ש ס"ל ח"ש אסו' מ"ה ומדחזינן דאכלו הרי ראי' דאחשבי'. ומעתה שפיר כתבו התוס' דע"י תערובות לא ס"ל לר"ש כ"ש למכות לפמ"ש מהרש"א פסחים מ"ד ורדב"ז ח"ב לשונות הרמב"ם סי' קמ"ג דחצי שיעור ע"י תערובות ל"ה אסור מן התורה ואין כאן ראי' דאחשבי'. וכבר ראיתי שכתבו כן גדולי האחרונים אמנם עדיין קשה דנהי דמן התורה אין כאן איסור אבל מדרבנן אסור ח"ש ע"י תערובות ומדחזינן דאכלו הרי כאן ראי' דחשוב בעיניו דלולי זאת לא הי' אוכלו לעבור על איסור ואם הוא חשוב בעיניו שוב יהי' חייב מלקות. אבל הדבר נכון מאוד דהתוס' כתבו דצריך לר"ש משרת והתוס' קאי אקרא ואדאורייתא ומהתורה לא הי' עדיין האיסור דרבנן בח"ש ע"י תערובות ואז לא הי' ראי' דאחשבי' כמו בשוגג להריטב"א ואז לא הי' חיוב לר"ש ומ"ה צריך משרת להיתר מצטרף לאיסור וכ"ז מדאורייתא אבל לבתר דאסרו רבנן בח"ש ע"י תערובות והוא אכל ח"ש ע"י תערובות חייב לר"ש מטעם אחשבי' דהרי יודע שהוא איסור ואכלו וחמיר לי' לאינשי איסור דרבנן כאיסור תורה כדאיתא בבכורות וביו"ד סי' קי"ט ועכ"פ לענין אחשבי' י"ל כן הגם לענין אם צריך לשלם עבור אכילת איסור יש חילוק שם בין איסור דרבנן לאיסור תורה זה בשוגג דקץ באכילת איסור תורה ולא באיסור דרבנן אבל במזיד לא חשוד אינש לעבור בשאט נפש אפילו באיסור דרבנן לולי דחשוב בעיניו האכילה. ומעתה סוגיא דשבועות נכונה דהרי ר"ע קאמר לפסק הלכה נזיר ששרה פתו ביין ויש בו לצרף כזית חייב ולדידן דכבר רבנן גזרו בח"ש ע"י תערובת שוב שייך אחשבי' וא"צ צירוף. ובשלמא התוס' כתבו דבעי משרת להיתר מצטרף לאיסור ניחא דאקרא קאי אבל ר"ע קאמר כן לפסק הלכה ואס"ד כר"ש ס"ל למ"ל צירוף והוא דבר נחמד. ובזה מיושב קושי' התוס' בשבועות שם שהקשו ודילמא שאני התם דגלי קרא ולהנ"ל נכון מאוד דבאמת מקרא אין כאן ראי' דמהתורה ח"ש ע"י תערובות אין כאן איסור כלל ול"ש אחשבי' ומ"ה קמ"ל דמהני עכ"פ צירוף אבל לבתר דאסרו רבנן שוב יש כאן חיוב מטעם אחשבי' ואס"ד כר"ש ס"ל ל"ל צירוף והתבונן בזה:

ב ובאופן ב' נ"ל לישב דברי רבינו יקיר מסוגיא דשבועות דהתוס' שבועות כ"א כתבו אהא דל"א כזית אלא לקרבן שהקשו להם דא"כ איך חייב במתניתין קרבן בשבועה אכ"ש והא לקרבן בעי כזית. וכתבו דהיכא דהקרבן תלוי במלקות ולא בכרת חייב קרבן ג"כ אכ"ש. ותירוצם נכון אם נאמר דסברת ר"ש ל"ה מטעם אחשבי' אבל אם נאמר מטעם אחשבי' ובקרבן ל"ש אחשבי' אמאי חייב במתניתין קרבן בשבועה אכ"ש. לכן נ"ל לישב קו' התוס' דהר"ן מסתפק בשבועות אם גם בשבועה ח"ש אסור מן התורה כמו בחלב או נימא דכיון דהוא נשבע רק אכזית ואחצי שיעור לא נשבע כלל ומאיזה טעם יהי' אסור מן התורה ומ"מ כתב הוא ז"ל דאסור מה"ת והרמב"ן כתב ביתר ביאור הדבר דהוא נשבע על דבר ורצה לעשות אותו כאיסור תורה אבל עדיין צ"ע דאם הי' בדעתו לאסור ח"ש אמאי אינו חייב קרבן כמו במפרש ח"ש דזה אין בידו לאסור ושיפטור מקרבן וכיון שהי' בדעתו לאסור ג"כ ח"ש יהי' חייב קרבן והרי אם יתנה שפטור מקרבן הרי מתנה על מה שכתוב בתורה ועיין באבני מילואים בתשו' שבסוף הספר סי' י"ד הרגיש קצת בזה בקיצור אבל לדעתי הדבר נכון דבאומר הריני נזיר ע"י שאגלח בבית חוניו יגלח במקדש ואם גילח בבית חוניו יצא כדאיתא במשנה מנחות ק"ט ועיין בתוס' כתובות נ"ו שהקשו ממתנה ע"מ שכתוב בתורה ותירצו שם עיי"ש. הרי דחזינן שיכול לנדור בנזיר ושלא יהי' חייב בקרבן וה"ה שיכול לאסור בשבועה ושלא יהי' חייב קרבן ונמצא דשפיר נשבע אדבר שיהי' כאיסור תורה ואח"ש ג"כ נשבע אבל שלא יהי' חייב קרבן כמו באיסור תורה. ואמנם ר"ש חולק שם במשנה וס"ל אם גילח בבית חוניו לא יצא דס"ל דהוי מתנה ע"מ שכ' בתורה ועיין ג"כ בנזיר י"א מזה ולר"ש לשיטתי' שפיר חייב קרבן אכ"ש בשבועה אף דס"ל לא אמרו כזית אלא לקרבן דבשבועה שאני דהוי נשבע אח"ש ושויא כאיסור תורה ורק דבאיסור תורה פטור מקרבן וכיון שנשבע על זה ואסרן הוי כמפרש ואף דהי' בדעתו שלא להחמיר על עצמו יותר מאיסור תורה ושלא יהי' ח חייב קרבן ל"מ תנאו לר"ש כמו בע"מ שיגלח בבית חוניו דל"מ לר"ש וזה ברור:

ג וזה נ"ל ביאור הגמ' דשבועות דמבעי אי ס"ל לר"ע כר"ש בכל התורה או דילמא הואיל ומפרש חייב סתם נמי חייב והך הואיל אינו מובן כלל דהי"ל לומר סתם נמי כמפרש דמי או הול"ל בסתם נמי דעתי' אכ"ש אך כוונת הגמ' הן הן הדברים שכתבתי דמבעי אי ס"ל לר"ע כר"ש בכל ח"ש או דילמא ס"ל כר"ש בזה דע"מ שיגלח בבית חוניו וזה הכוונה הואיל ומפרש חייב חזינן בנשבע בפירוש חייב אכ"ש ובסתם נמי מה"ט חייב דהרי הוא ג"כ חפץ לעשות כאיסור תורה ונשבע עלי' רק דהי' דעתו שלא להחמיר מאיסור תורה ושיפטור מקרבן ובזה ל"מ תנאו וזה סברת ר"ע. והנה כבר כתבתי לעיל דסברת התוס'

בשבועות דמה"ט מחייב ר"ש קרבן אכ"ש בשבועה הואיל והקרבן תלוי במלקות לא ס"ל דטעם ר"ש דאחשבי' דהרי בשוגג ל"ש אחשבי' וסברת התוס' בע"ז בשם רבינו יקיר דבח"ש ע"י תערובת לא ס"ל לר"ש כ"ש למכות הוא רק אי טעמא דר"ש מטעם אחשבי' דע"י תערובת ל"ש אחשבי' דדוקא בלא תערובת באכל במזיד והוא אסור מהתורה ומ"מ אכלה ש"מ דאכילה זו חשוב בעיניו וחייב אבל ע"י תערובת דאינו אסור מה"ת אין ראי' דחשוב בעיניו כנ"ל. ומעתה הכל נכון דהתוס' בע"ז שפיר כתבו דלא ס"ל לר"ש כ"ש ע"י תערובת דסברת ר"ש הוא מטעם אחשבי' ואי דבזה תקשה א"כ אמאי חייב לר"ש בשבועה קרבן אכ"ש והרי ל"ש סברת תוס' בשבועות דהקרבן תלוי במלקות דבשוגג ל"ש אחשבי' י"ל הסברא כנ"ל דבשעת השבועה הי' דעתו לעשותו כאיסור תורה ומ"ה חייב נמי קרבן דזאת אין בידו להתנות והוי כמפרש וחייב נמי קרבן ובזה א"צ לאחשבי' דהוא נשבע עלי' כמו במפרש. אמנם הגמ' בשבועות דנסתפקו בזה ולצד האיבעי' דהואיל ומפרש חייב סתם נמי חייב יהי' זאת סברת ר"ע ולצד האיבעי' דאין זה הטעם מר"ע רק דס"ל בכל התורה כר"ש ולכאורה מנ"ל לגמ' לומר דר"ע ס"ל בכל התורה כר"ש אם יש מקום לומר דר"ע לא פליג אחכמים רק בשבועה ורק דלצד זה מהאיבעי' לא ס"ל לגמ' הסברא שכתבתי דסתם:

כמפרש דמי משום דהו"ל מתנה ע"מ שכ' בתורה ולצד זה מהאיבעי' ע"כ ס"ל לר"ש דכ"ש למכות לא משום אחשבי' דאמאי חייב לדידי' קרבן בשבועה בכ"ש וע"כ אין הטעם דאחשבי' ורק כמ"ש התוס' דס"ל רק בכרת תליא בכזית ובמלקות חייב בכ"ש וה"ה בקרבן היכא דתליא במלקות ומעתה שפיר מקשה ואס"ד ר"ע כר"ש ס"ל בכל התורה בנזיר ששרה פתו ל"ל צירוף ול"ל בח"ש ע"י תערובת לא ס"ל כ"ש למכות אם אתה אומר דס"ל בכל התורה כר"ש ע"כ לא ס"ל כ"ש מטעם שאסור בח"ש ואין יכול להתנות בקרבן ורק כסברת התוס' ואין הטעם מטעם אחשבי' דבשוגג ל"ש אחשבי' ואם אין הטעם דר"ש מטעם אחשבי' שוב חייב אף בח"ש ע"י תערובת וכ"ז לצד זה מהאבעי' אבל למסקנא דהסברא הואיל ומפרש חייב והיינו כמ"ש לעיל ולעולם טעמא דר"ש משום אחשבי' שפיר בח"ש ע"י תערובת ל"ש אחשבי' גם לא ס"ל כ"ש למכות ודו"ק היטב בכ"ז:

ד ובימי חורפי אמרתי בישוב דברי רבינו יקיר די"ל דרבינו יקיר לא קאי רק אנזיר ושורש הדבר דבאמת הרדב"ז לשונות הרמב"ם סי' קמ"ג ומהרש"א פסחים מ"ד כ' דח"ש ע"י תערובת אינו אסור מן התורה והר"ש פ"ב דטב"י חולק ומייתי ראי' מחולין צ"ח דאסור מן התורה ולפ"ז י"ל דבאיסור שאסרה תורה עליו ח"ש גם ע"י תערובת אסור מדאורייתא אבל באיסור שאסר על עצמו ח"ש ע"י תערובת אינו אסור מן התורה. והנה בנזיר אי

הוי איסירין דידי' מטעם דנעשה גוף קדוש והאיסורין מפאת שאסרו תורה על גוף קדוש כזה או הוי כנדרים שהוא אסר על עצמו עיין במהרי"ט פלפול עצום בסי' נ"ג ושורש הדבר נראה דתליא במחלוקת ר"ש ורבנן דלר"ש דס"ל דל"ה נזיר עד שידור מכולם בנזיר דף ג' ע"ב משום דס"ל דאיסורי נזיר מפאת שהוא אסר על עצמו כמו נדרים ושבועות ורבנן ס"ל דבנזיר מאחד מהם הוי נזיר לכל הדברים דכל האסורין שאסור נזיר משום שנעשה גוף קדוש והתורה אסרה עליו ומ"ה אפי' נזיר מאחד הרי נעשה נזיר ואסור הכל עליו מפאת דהתורה אסרה עליו דאס"ד דהוא אסור מצד שקיבל עליו האיסורין הרי לא קיבל עליו רק דבר אחד וע"כ שהתורה אסרה שנעשה גוף קדוש וממילא אסור בכל הדברים. אבל לר"ש י"ל דהוא אסר על עצמו כל האיסורין. הגם דמהרי"ט לא מסיק כן דתליא בפלוגתא מ"מ יש מקום לומר כן. ומעתה לר"ש שפיר י"ל בנזיר דהוי מפאת שאסר על עצמו ביין ושאר דברים לא אסר רק בח"ש בעינא אבל בח"ש ע"י תערובות אינו אסור לדידי' מן התורה והיכי דל"ה איסור מה"ת ל"ש אחשבי' ומ"ה איצטריך משרת בנזיר להיתר מצטרף לא לאיסור ומעתה לפי המבואר בנזיר ל"ח דר"ש דריש קרא דכל אשר יעשה דל"ה נזיר עד שידור מכולם ור"ע דריש דכל איסורי נזיר מצטרפין זה עם זה. ולר"ע דלא מייתר קרא דכל אשר יעשה וס"ל דאפי' נזיר באחד הוי נזיר בכולן ס"ל כרבנן דהאיסורין מפאת שאסרו תורה עליו א"כ אפי' ח"ש ע"י תערובות אסור מה"ת ושייך אחשבי' שפיר מקשה דאס"ד ר"ע כר"ש למ"ל צירוף דהרי ר"ע ס"ל נזיר באחד הוי נזיר מכולם דאיסורי נזיר התורה אסרה על גוף כזה והוה כשאר איסורי תורה דאסור אף בח"ש ע"י תערובות וא"כ למ"ל צירוף ובשלמא לר"ש י"ל דנזיר ל"ה איסור תורה רק כנדרים ושבועות משא"כ לר"ע:

ה ומה נחמד פלפול זה בישוב סוגיא דנזיר דף ד' דאמרינן שם דר"ש יליף מכל אשר יעשה דל"ה נזיר עד שידור מכולם ורבנן מוקי לקרא שאיסורי נזיר מצטרפין זה עם זה ור"ש לטעמי' דל"ל צירוף דס"ל כ"ש למכות דקשי' לרבינו יקיר משם דתרי צריך קרא לצירוף ע"י תערובות להנ"ל נחמד מאוד דבגמ' הכונה אס"ד כרבנן דנזיר לדבר אחד הוי נזיר לכל א"כ שוב הוי איסור תורה ול"צ קרא לצירוף ואך למסקנא דר"ש לא ס"ל קרא לאיסורי נזיר שמצטרפין רק דבעי שידור מכולם שוב ל"ה איסור תורה ור"ש אינו אוסר בנזיר מן התורה וצריך משרת כדברי רבינו יקיר ודו"ק היטב כי הוא דבר חריף וקצרתי דבאמת משמע מתוס' ע"ז דרבינו יקיר אמר זאת על כל איסורין וכ"כ תוס' מעילה י"ח ומ"מ לא מנעתי לכתוב הפלפול להעיר על המעיין:

ו והנה בירושלמי רפ"ג דפסחים מוקי הא דתני על עירובו בלאו שיש בו חמץ ואין בו כזית כר"ש דס"ל כל שהו למכות ומזה קשה לרבינו יקיר דס"ל בתערובת לא ס"ל לר"ש כ"ש למכות והקשה עליו כן הגאון מלבוב בציון וירושלים שם. הנה לפמ"ש דרבי יקיר לא אמר זאת רק בנזיר ל"ק מירושלמי אך אף לפמ"ש דמשמע מתוס' דרבינו יקיר לא קאי דוקא בנזיר מ"מ לק"מ לפמ"ש בטעמא דרבינו יקיר דס"ל ח"ש ע"י תערובת לא אסור מן התורה ול"מ אחשבי' א"כ בחמץ דכ' רדב"ז בלשונות הרמב"ם סי' קמ"ג דילפינן מלא יאכל לאסור ח"ש הכונה, ח"ש ע"י תערובת א"כ שוב בחמץ אסור מן התורה ומהני אחשבי' וזה טעם ירושלמי ודו"ק:

ז' והנה דרך אגב נ"ל דרב ושמואל פליגי בפלוגתא דר"י ור"ל לענין ח"ש דבש"ס דמנחות נ"ד ס"ל לרב ור"ח ור' יוחנן כמות שהן משערין ושמואל ור"ש בר' ור"ל ס"ל לכמות שהן ואמר רבה שם דבתפס לכ"ע מדרבנן ולא פליגי רק בהי' בו בתחילה וצמק וחזר ותפס וס"ל לר' יוחנן אין דיחוי באיסורין ור"ל ס"ל יש דיחוי באיסורין ונ"ל סברת ר' יוחנן דכשיטתו ס"ל דח"ש אסור מה"ת ומ"ה אין דיחוי באיסורין כיון דמתחילה הי' ג"כ בו איסור תורה. ור"ל כשיטתי' דח"ש אינו אסור מהתורה ומתחילה לא הי' בו איסור תורה ול"מ גרמת לחיוב. וכן רציתי לומר קצת בספרי לא"ח סי' ל' אות ז' ומצאתי בס' אחד שכ' כן. ולפ"ז רב דס"ל שם כר"י ס"ל ח"ש אסור מהתורה ושמואל דס"ל שם כר"ל יסבור דח"ש מותר מה"ת ולפ"ז מיושב קו' תוס' שבועות כ"ג ע"ב ד"ה דמוקי לה שהקשו לימא מהאי טעמא לא מוקי ר"י בח"ש כר"ל משום דר"י סבר ח"ש אסור מה"ת ולהנ"ל י"ל דבגמ' רצה לומר טעם על ר"י ורב ושמואל דכולהו מוקי בכולל שם ולשמואל ל"ל הכי דהוא סובר כר"ל ודוק. ויש לפלפל גם בזה ולא באתי רק להעיר על המעיין:

סימן צ

בעזה"י דרוש לשבת שובה תרמ"ו בסוגיא דח"ש יומא ע"ג:

בירושלמי ר"פ ו' דתרומות לא כן אמר ר"י וכו' ואיש כי יאכל קודש בשגגה שתהא כל אכילתו בשגגה במזיד בספיקו כשוגג בודאי אמר ר' יוסי הדא אמרה השב מידיעתו חייב על שגגתו אמר אני פורש מכזית ואיני פורש מכחצי זית אמר ר' בון בר חי' נעשה כאוכל חצי זית בשוגג וחצי זית במזיד ואין יסבור בר חי' כר"ל דאמר רשב"ל אכל חצי זית בהעלם אחד פטור והכי אכל שני חצאי זתים וחסר כל שהו פטור מודה רשב"ל באיסורי הנאה ומודה רשב"ל ביוה"כ ומודה רשב"ל בעתיד להשלים:

א נבאר דברי ירושלמי. הנה מה שאמר בירושלמי במזיד בספיקו כשוגג בודאי א"ר יוסי הדא אמרה השב. מידיעתו חייב על שגגתו ופי' הפני משה שאם אמר אלו הי' יודע

שהוא ספק תרומה הי' אוכלה ולא הי' חושש להספק ואלו הי' ידע שהוא ודאי תרומה לא הי' אוכלה ופוסק ירושלמי דמיקרי שוגג לחייבו חומש ואמר ר' יוסי דמזה מוכח דמיקרי שב מידיעתו האוכל והי' חושש לודאי הנה במשנת חכמים סי' ל' נסתפק בדין זה. וכתב בפשיטות דאם ידע שספק הוא פטור מחטאת דמיקרי מזיד ואף דמתוס' ר"פ ספק אכל אין ראי' רק דמיקרי מזיד לענין אשם תלוי מ"מ גם לחטאת הוה מזיד. והנה הביא שם ראי' מש"ס דכריתות דף י"ח דאיתא שם בהיו ב' חתיכות אחת חלב ואחת שומן אכל ישראל ראשונה ונכרי השני' חייב הא' אשם תלוי אכל נכרי ראשונה וישראל השני' פטור (דל"ה חתיכה מב' חתיכות) ורבי מחייב דל"ב חתיכה מב' חתיכות אכל ראשונה בשוגג ושני' במזיד (ופירש"י שידע שספק הוא) חייב ראשונה במזיד והשני' בשוגג פטור ור' מחייב ואי נימא דאם ידע שספק הוא הוה שוגג לענין חטאת. נהי דלענין אשם תלוי הוה מזיד. א"כ כשאכל אחת במזיד. והשני' בשוגג א"כ הרי אכל חלב בודאי. וכשאכל ראשונה ידע שספק הוא וכשאכל שני' הי' שוגג ממש א"כ ליחייב חטאת קבועה כיון שאכל חלב וידע מספק ומודאי לא ידע דבתחלה הי' ספק ואח"כ הי' שוגג וליחייב ממנ"פ אם ראשונה הי' חלב הי' שב מידיעתו דאם הי' ידע שהוא ודאי חלב לא הי' אוכל ואם הראשונה הי' שומן א"כ הרי אכל השני' בשוגג ממש וממנ"פ חייב חטאת וע"כ כשידע שספק הוא פטור מחטאת וזה ראי' ברורה. א"כ כיון דמבואר בירושלמי דחייב חטאת או חומש דהוה כחטאת הדרא קו' המשנת חכמים לדוכתא. ונ"ל ליישב לפמ"ש בספרי חא"ח ס' צ"ו אות ח"י דגוף הדין תלי' בפלוגתא שבין ר' יוחנן ור"ל דלר' יוחנן דהזיד בלאו ושגג בכרת חייב חטאת ה"ת הזיד בספק ושגג בודאי חייב חטאת. ולר"ל דהזיד בלאו ושגג בכרת פטור ה"ה הזיד בספק פטור עיי"ש שהארכתי בפרט זה לענין ידיעות ספק מחלקות א"כ י"ל דירושלמי קאי לר' יוחנן ומ"ה ס"ל הזיד בספק חייב חומש וה"ה חטאת וש"ס דידן דכריתות קאי לר"ל ומ"ה ס"ל באכל ראשונה במזיד ושני' בשוגג פטור דאראשונה הו"ל מזיד והשני' ל"ה רק ספק ול"ה חתיכה מב"ח: ב והנה חתני הרב הגדול מ' נתן נ"י הערני לדחות ראיות המשנת חכמים דהנה הרשב"א בתשו' סי' רע"ב הקשה איך משכחת אשם תלוי בחתיכה אחת מב"ח ספק חלב ספק שומן הלא א"א לצמצם א"כ ע"כ חתיכה אחת גדולה מחברתה והקטנה בטילה ברוב א"כ ל"ה אלא ספק שמא האיסור גדול וההיתר בטל והוה כולה איסור ושמא ההיתר גדול ובטל האיסור והוה כולה היתר א"כ ל"ה איקבע איסורו כיון דהוא ספק שמא אין כאן איסור כן פי' הפמ"ג בריש הפתיחה לתערובות קו' השואל שבתשו' הרשב"א ויפה הקשה אמנם לשיטת הש"ך סי' ק"ט דבלא נודע התערובת לא בטל מדאורייתא ל"ק קו' הנ"ל די"ל

דמשכחת לה בלא נודע התערובת דאז לא בטל ויש כאן חתיכה מב' חתיכות א"כ שפיר אמרו בגמ' דאם אכל ראשונה במזיד ושני' בשוגג פטור דכיון דכבר ידע מהתערובת הרי האיסור נתבטל או ההיתר. ול"ה רק ספק חלב ע"כ פטור ול"ש ממנ"פ אכל חלב ודאי והי' רק מזיד על ספק דהרי באמת הוה ספק חלב משא"כ כשאכל ראשונה בשוגג ושני' במזיד על ראשונה חייב דאז לא נתבטל והי' איקבע איסורא ויפה העיר. הן אמת דיש להעיר על דבריו דא"כ אמאי נקיט אכל ראשונה במזיד אפי' לא אכל במזיד רק שידע מהתערובת ושכח ל"ה חתיכה מב' חתיכות. על כן נראה דעיקר קו' הפמ"ג והשואל בתשו' הרשב"א ל"ק דכיון דקודם שנתבטל הי' לחתיכת איסור חזקת איסור ע"כ כיון דהוה ספק אם נתבטל האיסור מוקמינן להתערובת בחזקת איסור וחייב באשם תלוי דהו"ל איקבע איסורא דודקא בשנאכל אחד מב': חתיכות ולא נשאר רק חתיכה אחת ל"ה איקבע איסורא כיון דחתיכה אחת ליתא בעולם משא"כ בשיש ב' חתיכות על כל אחד הו"ל ספק חלב ספק שומן ומוקמינן ההיתר בחזקתו והאיסור בחזקתו אף דהוה ב' חזקות מתנגדות כמו בב' כיתי עדים המכחישי' דמוקמינן כל כת אחזקתו וכבר כ' תוס' בכריתות י"ז ע"ב דבאיתחזק איסורא ל"ב חתיכה מב"ח. ובב' חתיכות וספק שמא איסור גדול איתחזק איסורא ע"כ חייב באשם תלוי. ולפ"ז מיושב קו' הנ"ל דכשאכל ראשונה במזיד נתכוין לספק ופטור מאשם תלוי ול"ק הרי ממנ"פ אכל חלב בודאי כיון שאכל ב' חתיכות ומזיד בספק חייב חטאת דז"א דכיון דהוה ספק שמא ההיתר גדול ונתבטל ל"ה חלב בודאי אף שאכל הב' חתיכות ול"ה רק ספק חלב והוא הי' מזיד בספק:

ג' הן אמת שיש להקשות במשנה דכריתות כ"ב חתיכת חלב וחתיכת חולין אכל אחת מהן מביא אשם תלוי אכל השני' מביא חטאת. והרי הוה ספק דא"א לצמצם ושמא האיסור קטן ובטל ואמאי מביא חטאת אך שם במשנה י"ל דמיירי בלא נודע התערובות כתירץ הנ"ל. ול"ש לומר דלא שב מידיעתו דאם ידע הרי נתבטל דז"א א דאם ידע מתערובת עדיין ספק היא והי' שב מידיעתו משום הספק. משא"כ באכל ראשונה במזיד דנתכוין לספק יהי' פטור מאשם תלוי ודוק והרבה יש לדבר מפרט זה ועדיין יש להקשות בהא דכריתות דאכל ראשונה במזיד והשני' בשוגג רבי מחייב דל"ב חתיכה מב"ח והרי רבי כר' יהודה ס"ל דמב"מ ל"ב כדאיתא בחולין ק"ט ושומן וחוב הוה מב"מ כמ"ש הרא"ש פ' גיד הנשה א"כ כיון דל"ב הדק"ל לחייב חטאת ושמא אין ה"נ ולפמ"ש תוס' יבמות פ"ב, דר"י מודה ביבש ביבש ה"ה די"ל כן לרבי ולפמ"ש לעיל ל"ק דרבי ס"ל בעי ששגג בלאו וכרת. כמ"ש תוס' שבת ס"ט ולדידי' ודאי בהזיד בספק פטור מחטאת כמ"ש לעיל לר"ל ודוק בכ"ז: ד ונחזור לדברי ירושלמי אמר אני פורש מכזית ואיני פורש

מכחצי זית א"ר בון בר חי' נעשה כאכל חצי זית בשוגג וחצי זית במזיד. ואין יסבור ב"ח כר"ל דאמר רשב"ל אכל ח"ז בהעלם אחד פטור והכא אכל ב' חצאי זתים וחסר כל שהיא פטור. מודה רשב"ל באיסורי הנאה מודה רשב"ל ביוה"כ ומודה רשב"ל בעתיד להשלים ע"כ והנה הפני משה פי' דירושלמי מסופק באכל חצי זית במזיד וחצי זית בשוגג אי חייב קרבן ואמר דלר"ל דס"ל חצי שיעור מוסר מן התורה ומה דנקט ח"ז בהעלם אחד הכוונה ח"ש ע"כ גם באכל ח"ש בשוגג וח"ש במזיד פטור. ומסיק דמודה בדעתו להשלים ע"כ אע"פ שלא אכל רק ח"ש חל האיסור עלי' הנה לא נודע כוונת ירושלמי והרב החריף מ' חיים בערינשטיין הקשה דאף לר' יוחנן דאסור מן התורה אינו חייב קרבן על ח"ש ואמאי דוקא לר"ל ח"ז במזיד וח"ז בשוגג פטור וגם חומש אינו חייב על ח"ש אף לר"י כדמשמע במס' בכורים פ"ב דתני התרומה והבכורים חייבין עליהן מיתה וחומש ואסורין לזרים ופי' בירושלמי בח"ש משמע דבח"ש ל"ה רק איסור. א"כ אמאי לר"י ח"ש במזיד וח"ש בשוגג חייב קרבן עיי"ש וכבר הקשיתי כן בתשו':

ע"כ נלע"ד לפרש לפמ"ש בדרוש (ע"ל ר"ס פ"ו) דלר"י דח"ש אסור מה"ת משום דחזי לאצטרופי זה דחזי לאצטרופי אינו טעם רק הוכחה דע"כ ח"ש אסור מהתורה דאס"ד שהוא מותר איך יצרף לכדי אכ"פ. ואיך היתר יצטרף דאף למ"ד היתר מצטרף לאיסור דוקא באכל בב"א ולא בזא"ז כדאיתא בפסחים מ"ה ולפ"ז קשי' לר"ל איך יצרף ח"ז ראשון לשני וצ"ל לפ"מ דקאמר בירושלמי מודה ר"ל בדעתו להשלים. א"כ כשאכל ח"ז הי' ידעתו להשלים ועשה איסור מה"ת ומ"ה מצטרף לח"ז השני בכא"פ. ומעתה בהוי אמינא הירושלמי לא ידע בזה דדעתו להשלים אסור מה"ת. והי' ס"ל דאף אם ח"ש מותר מה"ת חייב קרבן אחצי השני דעיקר החיוב אחצי זית השני. והנה מסופק הירושלמי אמר אני פורש מכזית ואיני פורש מכחצי זית מה דינו ואמר רבי בון בר חי' נעשה כאכל ח"ז בשוגג וח"ז במזיד. וצ"ל הגי' בהיפך נעשה כאוכל ח"ז במזיד וח"ז בשוגג. והכונה דכיון דאחצי זית הי' מזיד. א"כ הרי לא אכל רק ח"ז בשוגג. ואחצי זית אינו חייב קרבן והקש' ואין יסבור ב"ח כר"ל דאמר אכל ח"ז בהעלם אחד פטור. והכונה דבאכל ח"ז פטור ומותר מדאורייתא דבודאי גם לר"י פטור בח"ש רק דלר"ל פטור ומותר. והכא אכיל שני חצאי זתים חסר כ"ש פטור הכונה אמאי פטור באכל חצי זית במזיד וחצי זית בשוגג דהוה כאכל ח"ש. והרי לר"ל כל ח"ש מותר מדאורייתא ומ"מ באוכל כזית חייב ועיקר החיוב אחצי זית השני. ה"ה באכל ח"ז במזיד וח"ז ז בשוגג ליחייב אח"ז השני דהרי בכל דוכתא הח"ז הראשון אין כאן איסור כלל. ודא קו' רבתי. ומשני מודה ר"ל באיסור הנאה וזה נקט אגב גררא ומודה בדעתו להשלים. ומה"ט חייב לר"ל אכזית בצירוף דגם

בח"ז הראשון עשה איסור מה"ת משא"כ בחצי זית במזיד וח"ז בשוגג שפיר פטור מקרבן לר"ל כ"ז כתבתי בתשובה. אולם לשון ירושלמי בדברי ר"ל אכל ח"ז בהעלם אחד אין לזה הבנה דאם הכונה שאכל ח"ש ופטור ומותר אמאי נקט בהעלם אחד. גם אין מבואר בירושלמי דפטור ומותר: ה על כן נלע"ד לפרש פי' אחר בדברי ירושלמי הנה בירושלמי ס"פ הבונה מבואר דטעמי' דר"ג דס"ל כותב ב' אותיות בשתי העלמות חייב משום דס"ל אין ידיעה לח"ש וקאמר שם בירושלמי כשם שאין ידיעה לח"ש דכותי' אין זדון לחצי זית אכל חצי זית בזדון חצי זית בשגגה מה שיצטרפו עיי"ש. והנה ר"ג דס"ל אין ידיעה לח"ש לכאורה ס"ל כר"ל דח"ש מותר מן התורה ולכן ל"ה ידיעת איסור ואין מפסקת ורבנן דס"ל יש ידיעה לח"ש בשבת ק"ד ע"כ ס"ל כרבי יוחנן דח"ש אסור מן התורה ע"כ ידע שעשה איסור עכ"פ ומ"ה אין מצטרף דהידיעה מפסקת. וכן כ' בקהלת יעקב אלגזי אות ח"ש והקשה מרבנן על ר"ל. אך לפי מה דאמרינן בירושלמי מודה ר"ל בעתיד להשלים והכונה היכי שהי' בדעתו להשלים והשלים עשה איסור תורה תיכף באכילת ח"ש א"כ ה"ט דרבנן דיש ידיעה לח"ש דמיירי דכ' אות אחת והי' בדעתו להשלים ונודע לו והפסיק ושכח והשלים א"כ כבר עשה איסור תורה והי"ל ידיעה בנתים א"כ הן הן דברי ירושלמי דבתחלה קאמר ירושלמי נעשה כאכל ח"ז בשוגג ח"ז במזיד וצ"ל הגי' בהיפך ח"ז במזיד ח"ז בשוגג ובזה מסופק ירושלמי האיך הדין וקאמר ירושלמי ואין יסבור כר"ל דאמר אכל חצי זית בהעלם אחד. והכונה אכל ח"ז בהעלם אחד וח"ז בהעלם אחר פטור דיש ידיעה לח"ש והכא אכל ב' חצאי זתים וחסר כל שהו דהרי אכל חצי זית במזיד ופטור והכונה דכמו דס"ל לר"ל יש ידיעה לח"ש ה"ה דבמזיד ושוגג אין מצטרף כדאמרינן מעש בירושלמי שבת הובא לעיל ואח"כ מפרש ירושלמי טעמא דר"ל דס"ל יש ידיעה לח"ש. והרי הוא ס"ל ח"ש מותר מן התורה ומפרש משום דמודה ר"ל בדעתו להשלי' ע"כ ס"ל יש ידיעה לח"ש דמיירי בדעתו להשלים והו"ל ידיעת איסור. וה"ה מה"ט מזיד ושוגג אין מצטרף: ו' והנה בש"ס דשבת ס"ט וע"ג מקשה שם אהא דאם עשה כולן בהעלם אחת חייב על כל אחת ואחת דידע לה לשבת במה במהדורא בתרא הובא בישי"ע סי' ש"א דדילמא ידע לשבת רק שסבר שאינו חייב רק בשיעורין גדולין והוא עבר אשיעורין דידן. ותירץ דזה לא מיקרי ידע לשבת כיון דסבר דבכל שיעורין דידן פטור. וסבר שמותר מיקרי לא ידע איסור והקשה בישי"ע דלמ"ד ח"ש אסור מה"ת שמא מיירי דידע לשבת דהוה עכ"פ ח"ש וידע שאסור מה"ת ומתוך כך כ' דהגמ' מקשה לר"ג לשי' דלדידי' לא מיקרי זאת ידע לשבת דח"ש לדידי' באמת מותר אבל לר"י ל"ק דלדידי' מיקרי זאת ידע לשבת. באיסור ח"ש ובזה מישב דברי הר"מ שם ע"ש והנה חזיתי' לדידי' דס"ל בידע

דשיעור שלם חייב אך סבר שהוא ח"ש ורצ' לעבור אח"ש חייב חטאת ומאוד תמוה דבר זה מירושלמי דידן דס"ל באמר אני פורש משיעור שלם ואיני פורש מח"ש פטור. ועכ"פ הוא איבעי' ואמאי פשיטא להו למהדורא בתרא וישי"ע דחייב. ודברי מהדורא בתרא בעצמו יש לישב. דהוא קאי למ"ד ח"ש מותר מה"ת ומ"ה חייב קרבן דל"ה ידיעה כלל. ומ"ה חייב קרבן בהזיד בח"ש. וירושלמי ס"ל מודה ר"ל בדעתו להשלים ומ"ה ס"ל לר"ל דפטור מקרבן וש"ס דידן לא ס"ל מודה ר"ל בדעתו להשלים אמנם י"ל דעיקר דין זה תולה בדין ידיעת ספק דכבר כתבנו לעיל דלר"י בהזיד בספק חייב קרבן. וה"ה בהזיד בח"ש ש לא הוה מקצת ידיעה ככל ידיעה ולר"ל הזיד בספק פטור מקרבן וה"ה בהזיד בח"ש. אם אסור מה"ת. ולפ"ז לר"י דידיעת ספק ל"ה ידיעה ה"ה בידע בח"ש חייב קרבן. כדברי ישיע"ק. ולפ"ז דברי ירושלמי כולו מתפרשין בדרך זה דתחילה אמר בירושלמי דידיעת ספק ל"ה ידיעה וחייב קרבן דס"ל ידיעת ספק ל"ה ידיעה. ואח"כ מסופק בירושלמי אי ידיעת ח"ש הוה ידיעה, ומייתי מר"ל דידיעת ח"ש הוה ידיעה ומפרש משום דר"ל מודה בדעתו להשלים. והו"ל איסור תורה. ולפ"ז למסקנא י"ל דגם ידיעת ספק הוה ידיעה. כדמוכח מש"ס דידן בכריתות י"ח. ודע דהא דמייתי ירושלמי מר"ל דס"ל יש ידיעה לח"ש ולא מייתי מרבנן במשנה דשבת ק"ד דס"ל יש ידיעה לח"ש משום דרבנן מיירי ממלאכת שבת. ואין ראי' מאיסור אכילה. דכבר כתבתי בספרי חא"ח סי' יו"ד אות י' דבמלאכת שבת ילפינן מקרא מיותר דכתיב וכל מודה ר"ל עיי"ש בשם ת"כ פ' אמור א"כ אין ראי' מרבנן דס"ל בשבת יש ידיעה לח"ש דשם ודאי ח"ש אסור מה"ת ומ"ה מייתי מר"ל דס"ל גם באכילה יש ידיעה לח"ש משום דמודה בדעתו להשלים:

ולפמ"ש ליתא לדברי ישי"ע שכ' דמה"ט מקשה לר"ל בשבת ע"ג משום דלשיטתי' ח"ש מותר מה"ת ולא מיקרי ידע לשבת. וזה ליתא דבאיסורי שבת מודה. ושם כתבתי דמה דאמר בירושלמי מודה ר"ל ביו"כ הכונה באיסורי מלאכות דילפינין בת"כ פ' אמור מוכל אבל לענין איסור אכילה ס"ל לירושלמי כש"ס דילן עיי"ש כי קצרתי. ושוב ראיתי דמה שהקשיתי לעיל אמהדורא בתרא וישי"ע מירוש' שמא יש לחלק דבהך דשבת ע"ג סבר שכל המלאכה שעושה הוא רק ח"ש ואלו ידע שהוא שיעור שלם לא הי' עושה מיקרי שוגג וחייב קרבן משא"כ בהך דירושלמי בתחלה אכל ח"ז והי' מזיד לחצי זית. ואח"כ שגג בח"ז השני שרצה לפרוש ממנו ולא פירש א"כ ל"ה שוגג רק בח"ז ומ"ה פטור מקרבן ודו"ק:

ז לבאר איך ס"ל לר"ל ביו"כ. הנה בספרי חא"ח סי' יו"ד אות יו"ד הבאתי דברי הת"כ פ' אמור דילפינן מוכל מלאכה וז"ל אין לי אלא מלאכה שחייבין עלי' כרת מנין שלא

יכתב אות אחת שלא יארג חוט אחד ת"ל וכל ריבה. וכתבתי שם דירושלמי דס"ל דמודה ר"ל ביו"כ קאי אמלאכה ובש"ס דיומא ע"כ קאי אאכילה דפליג ר"ל ומה"ט לא פליגי ירושלמי וש"ס דידן וכעת צריך לבאר אמאי לא ילפינן לדידי' אכילה ממלאכה דנהי דר"ל לא דריש כל רק וכל כעין שכ' תוס' מנחות י"א דר"י לא דריש את רק ואת וה"ה ר"ל ס"ל וכל דריש מ"מ נילף אכילה ממלאכה שיהי' ח"ש אסור וצ"ל דאכילה ממלאכה ליכא למילף דמה למלאכה שכן נוהג בשבתות וי"ט כדאמרינן יומא דף פ"א אך למאן דיליף עצם עצם לגז"ש כדאמרינן שם דילפינן אכילה ממלאכה לאזהרה ה"ה לח"ש ילפינן מגז"ש ומודה ר"ל ביו"כ ואולי ס"ל לירושלמי כן ומ"ה אמר סתם מודה ר"ל ובש"ס דידן קאי למאן דלא יליף עצם עצם ודו"ק בזה:

ח והנה בדרוש (לעיל סי' פ"ז) כתבתי דמחלוקת דר"י ור"ל תלוי בזה לפמ"ש בשאג"א דאבל יראה אינו עובר בח"ש דדוקא באכילה דמצטרף ח"ז וח"ז לכדי אכילת פרס. וכשאוכל אח"כ עוד ח"ז אתה מצרף גם אכילה ראשונה על כן ח"ש אסור מן התורה אבל בבל יראה אם יש לו ח"ז ואח"כ יהיה לו ג"כ ח"ז יתחייב אבל יראה משעה שנשלם לכזית ולא משעה ראשונה. כי בזה אין ההלכה לצרף כמו גבי אכילה. ע"כ אין ח"ש אסור מן התורה (ובמלאכת שבת דכל היום מצטרף המלאכה כדאיתא בשבת ק"ב. ואתה מצרף מלאכה ראשונה ג"כ ח"ש אסור מן התורה. אך לפ"מ דאמרינן שבת פ' הוציא חצי גרוגרות והניחה ונשרפה והוציא חצי השני פטור ומשמע דה"ה בכל מלאכות בכה"ג פטור שוב י"ל דל"ש חזי לאצטרופי דאם הוא בעין יתחייב אז וא"צ לצירוף. אך יש לחלק מבל יראה וע' פמ"ג סוף פתיחה כוללת ה' שבת ד"ה נסתפקתי שכ' בקצר וטחן חצי גרוגרות שנשרף וחזר וקצר חצי גרוגרות חייב ואינו דומה להוצאה ואיני יודע מנ"ל אדרבה מירושלמי ריש שבת (הובא לעיל מר פ"ח אות ב') שכ' בהוציא חצי גרוגרות ונשרף פטור בגין דמייתי לפלבים והוא עביד כן ופי' דאם אכל ח"ז ונתעכל ואח"כ אכל ח"ז פטור משמע דה"ה בכל מלאכת שבת הדין כן דלא עדיף מאכילה וכן פי' בקרבן עדה, אך לפי':

הפני משה אין ראיה וצ"ע). ומה"ט כתבתי דר' יוחנן כשיטתי' דס"ל הנאת גרונו ובהקיאו וחזר ואכלו חייב אהנאת גרון לבד. ע"כ מצרף הנאת גרון מח"ז הראשונה ע"כ ס"ל ח"ש אסור מהתורה ור"ל כשיטתי' דהנאת מעיו אסרה תורה א"כ כשאכל ח"ז ואח"כ אכל ח"ז א"צ לצרף הנאה ראשונה דהרי כעת יש לו מילוי מעיים מכזית שלם. ולדידי' חייב אהנאת מעי' וא"צ לצרף הנאה ראשונ' ע"כ ס"ל ח"ש מותר מן התורה ולא ס"ל סברת חזי לאצטרופי וכן כתבתי בספרי חא"ח סי' ס"ד אות ג'. אמנם כעת צריך אני לבאר דהנה

אף דר"ל לא ס"ל הנאת גרונו מ"מ אהנאת מעי' לא יסבור ר"ל דחייב רק דבעי הנאת הגרון והנאת מעי' ובהקיאו וחזר ואכלו פטור דל"ה הנאת מעי' ומ"מ אהנאת מעי' לבד לא יחייב ר"ל דהרי אמרינן בפסחים קט"ו כרכן בסיב ידי מצה לא יצא וכ' המ"ל פי"ד ממאכלות אסורות דאם אכל איסור ע"י כריכת סיב אינו חייב דל"ה הנאת גרונו ובודאי ר"ל לא יחלוק ע"ז. ועוד דאס"ד דר"ל ס"ל הנאת מעי' לבד א"כ לחייב אפי' באוכל כזית ויש הפסק ביותר מכדי אכילת פרס דאפי' ביותר מכא"פ איכא מילוי מעיים כשגומר הכזית דהמאכל לא נתעכל וע"כ בעי ר"ל גם הנאת גרון. ע"כ בעי שהנאת גרון יצטרף בכא"פ. אמנם אם לדין י"ל דלעולם ר"ל ס"ל אכילה במעי' בעינן וסגי הנאת מעי' ומ"מ בעי גם הוא שיהי' ראוי להנאת גרון כמו דאמרינן במצה בלע מצה יצא וכ' הטו"ז סי' תס"א אהא דמצה מבושל ואח"כ אפאה לא יצא דטעם מצה בעינן וכ' דבעי ראוי לטעם מצה. (ע' לעיל סי' פ"ז) ולפ"ז בכרך בסיב או שאכל ביותר מכא"פ דלא ראוי לצירוף הנאת גרון מודה ר"ל דאינו חייב. ולפ"ז דלר"ל היכי שראוי להנאת גרון חייב בהנאת מעי' לבד ע"כ באכל בכא"פ חייב בהנאת מעי' כשגומר האכילה וא"צ לחייב משעה שאכל הח"ז הראשון ע"כ ס"ל ח"ש מותר מן התורה כדכתיבנא. וראיתי בס' מנחת חינוך מצוה שי"ג דעתו, דגם ר"ל בעי הנאת גרונו אבל אם לדין יש תשובה. ומדפטר בכרכו בסיב ודאי אין ראי' דבעי הנאת גרון די"ל הטעם דל"ה דרך אכילה בכך ואדרבה מדכרכו בחזרת חייב באיסורין כמ"ש המ"ל מוכח דל"ב הנאת גרון וע' לעיל סי' פ"ז בהג"ה צדדתי לומר דגם לר"י סגי או בהנאת גרון או בהנאת מעי' עיי"ש. ועדיין צ"ע:

ט והנה ביו"כ כ' בס' מנחת חנוך מצוה שי"ג דגם ר' יוחנן יודה דבעי הנאת מעי' וגם הנאת גרון דבעי יתובא דעתי' ולא מיתבא דעתי' רק במלוי מעיים. וכן כ' הגאון ר' משה סופר בח"ס א"ח סי' קכ"ז (ובח"ס שם כ' דבתחב חבירו לבית הבליעה חייב משום הנאת גרון ועי' לעיל סי' פ"ז אות ג' הבאתי דברי הכ"מ פ"י דתרומות דליכא הנאת גרון עיי"ש) והובא באמרי אש סי' י"ג וסי' ל"ד ח"א. והגאון בעל אמרי אש השיג עליו. והנה לפמ"ש בסברת ר' יוחנן דח"ש אסור מן התורה דחזי לאצטרופי הכונה כיון דס"ל הנאת גרונו א"כ צריך לצרף הנאתו מחצי כזית למפרע ויקשה אמאי ס"ל ביו"כ ח"ש אסור מן התורה הרי ביו"כ ביתיבא דעתא תליא מילתא וחייב על הנאת מעי' ונהי דח"ש מותר מ"מ אח"כ כשגומר הכותבת יתחייב אז דיש במעיים כותבת ולא נתעכל במהרה עתה חייב וא"צ לצירוף. ולכאורה י"ל דבאמת כן הוא דר' יוחנן מודה ביו"כ והא דאמרינן בש"ס דר' יוחנן אוסר גם ביו"כ דוקא לה"א הי' ס"ד כן דלא תיקשי לדידי' הא דקתני אסור אבל למסקנא דגם לר"ל ניחא דתני אסור מדרבנן גם לר"י כן הוא. ויתישב בזה דברי החינוך התמוהין

מאוד שכ' במצוה שי"ג. מי שהוא חולה אע"פ שאין בו סכנה גמורה אם יהי' חלוש הרבה ראוי להאכילו ולהשקותו מעט כשיעור שאמרו ונותנין ריוח בין אכילה לאכילה וכו' ודבריו תמוהים דכיון דקיי"ל ח"ש אסור מן התורה ודאי לא הותר רק לחולה שיש בו סכנה וע' מנחת חינוך שתמה עליו ואם נאמר דגם ר' יוחנן מודה ביו"כ ניחא. אך זה ליתא לפמ"ש דנהי דבעי הנאת מעיו אבל בעי גם הנאת גרון כמו כל האיסורין. א"כ אתה צריך לצרף גם הנאת גרון שבתחלה וח"ש אסור מן התורה. אמנם אם נפרש דברי ר' יוחנן דחזי לאצטרופי אין הפירוש חזי לאצטרופי עם חצי זית אחר רק הפי' דהאי ח"ז חזי לאצטרופי שיכול להקיאו ולחזור ולאכלו כמו שכתבתי במ"א (ע' לעיל סי' פ"ז מ"ש בזה) ומצאתי לאחרונים שמפרשין כן והיינו דר' יוחנן כשיטתי' ור"ל כשיטתי'. ולפ"ז ביו"כ דאינו חייב בהקיאו וחזר ואכלו דבעי מילוי מעיים מודה ר' יוחנן ויתיישבו דברי החינוך בטוב טעם. דס"ל דדוקא לה"א דגמ' ס"ל לר' יוחנן ביו"כ ח"ש אסור מן התורה אבל למסקנא דר"ל מדרבנן מודה ונכון המשנה לר"ל גם ר"י מודה ביו"כ והוא היפך מדברי ירושלמי. ולפמ"ש לעיל סי' פ"ח די"ל סברא דביו"כ ל"ש חזי לאצטרופי לפמ"ש הרמב"ם דקלות יו"כ מכפר בלא תשובה א"כ כיון דכל רגע ורגע מכפר ואם נאמר דח"ש אסור מדאורייתא א"כ מכפר על ח"ש א"כ לא משכחת חזי לאצטרופי דהרי כבר כיפר על כן למסקנא דר"ל מודה דאסור מדרבנן י"ל גם ר"י לא ס"ל ביו"כ רק מדרבנן מטעם הנ"ל ומיושב דברי החינוך. ועי' לעיל סי' ע"ב אות ה' מ"ש לישב דברי החינוך ומ"מ להלכה חלילה לסמוך ע"ז:

י עוד יש לומר בזה דהנה בעיקר מה שכ' בספר מנחת חינוך מ' שי"ג וח"ס בתשו' לא"ח סי' קכ"ז וגם תשו' הנדפס משמו ברמב"ן קדושין דביו"כ לכ"ע אינו חייב על הנאת גרון לבד (ומה שהביא ח"ס ראי' ממפרש לירושלמי פ"ח דתרומו' אין שום ראי' ואדרבה מבואר שם להיפך) בתשו' אמרי אש חא"ח סי' י"ב שדי בי' נרגא מדאמרינן בירושלמי פ"ח דתרומות ה"ב בטעמא דר"א דס"ל בהי' אוכל בתרומה ונודע שהוא בן גרושה ר"א אומר יבלע ור"י אומר יפליט ותני ר' נתן בטעמא דר"א שהי' ר"א אומר הלעוס כבלוע אף בשבת כן אף בפסח כן אף ביו"כ כן וכן בנזיר ובנבילות וטריפות שקצים ורמשים. ופירש המפרש דכיון דלעסו כבלוע הוא ולפיכך א"צ שיפליט ואף לענין פסח יצא ידי חובתו וכן ביו"כ חייב בלעיסה וע"כ כר' יוחנן דהנאת גרון חייב באיסורין וכן ביו"כ. וכן יוצא ידי מצה בהנאת גרון דלא כמחצית השקל סי' תע"ה. הן אמת שי"ל דזה דוקא לר"א אבל ר' יהושע פליג וס"ל דלעיסה ל"ה כבלוע. אך י"ל דעכ"פ מוכח' דאין חילוק בין יו"כ לשאר איסורין. ובמראה הפנים שם תמה דמשמע מירושלמי אף בשבת כן אם הוציא

קודם לעיסה חייב ואם הוציא לאחר לעיסה פטור והרי התוס' כ' בשבת דמה שהוא דרך אכילה חייב וה"ה לאחר לעיסה הרי דרך אכילה בכך. ולדעתי המפרש לא כיון יפה. דהכי פי' ירושלמי דהתו' בשבת י"א ובעירובין כ' כ' דמה"ט חשיב ר"מ אם הי' שבת והוציאו בפיו אף דאין ענין הוצאה לאכילה אך דבאמת לא נח דהרי הוא הלך ומהלך לאו כעומד. אך כמו דבאכילה חייב בהנאת גרון כן הוה הנחה לענין שבת בהנאת הגרון. ומ"ה חשיב לה בהדי אכילה ורבנן לא חשבו הוצאה בהדי אכילה משום דס"ל אכילה מקרי בהנאת גרון ואז לא נח ואין חיוב שבת רק בשעת הנחה במעי' וע' ברוך טעם שער הכולל דין ד' שהקשה מזה לר"ל דס"ל הנאת מעי'. ואמאי אמרו רבנן לא מן השם הוא הרי האכילה נמי נגמר רק בשעת הנחה במעי' עיי"ש. ולפ"ז הירושלמי שהובא לעיל ס"ל דגם לענין שבת הוה הלעיסה הנחה. ומ"ה קאמר הלעוס כבלוע אף לענין שבת הכונה דתיכף לאחר הלעיסה הוה הנחה וס"ל כר"מ דחשיב הוצאה ואכילה בב"א משום דמהנאת גרון הוה הנחה וז"פ נכון:

סימן צא

בסוגיא דח"ש וגם לבאר דברי ירושלמי ב"ק פ' המניח:

א והנה מתוס' שבת י"א ועירובין כ' מוכח דביו"כ חייב בהנאת גרון דלא כמנחת חנוך וח"ס שכ' דר"מ חשיב הוצאה בהדי' אכילה משום דכמו דבאכילה חייב בהנאת גרון כן בהוצאה חייב בהנאת גרון דחשיב הנחה וע"כ צ"ל דרבנן אמרו לא מן השם משום דבאכיל' חייב בהנאת גרון ובהוצא' חייב בהנח' למעיו הרי דלכ"ע חיוב אכיל' מיו"כ חייב בהנאת גרון אך י"ל דלא כתי' רק דר"מ ורבנן פליגי בזה גופי' דר"מ ס"ל גם באכילת יו"כ אינו חייב רק בשעת הנחה למעיו דאז יש מילוי מעיו ואז הוה הנחה לענין הוצאה ובאים כאחד ורבנן אמרו לא מן השם דבאכילה חייב בהנאת גרון קודם שיניח ואהוצאה חייב בעת הנחה למעיים ואין באין כאחד וזה דלא כתוס' ועכ"פ שיטת התוס' דביו"כ חייב בהנאת גרון. ולפמ"ש מיושב מה שהקשה בפליתי ובצל"ח פסחים כ"ט בשם הגאון מ' וואלף. דר"מ קאמר אף אם הי' שבת והוציאו בפיו חייב משום הוצאה. והרי שבת איכא חיוב מיתה ור"מ מת ומשלם ל"ל ואינו חייב לשלם מה שאכל משל הקדש ותו' כ' פסחים כ"ט דבמקום שאין קרן פטור מקרבן אשם בקלב"מ א"כ מה מרויח ר"מ והרי לא יתחייב אשם מעילות להנ"ל ניחא דבאמת בכל איסורין חייב בהנאת גרון ורק דר"מ ס"ל באכילת יו"כ אינו חייב רק בהנאת מילוי מעיים ובהוצאה גם כן אינו חייב רק בבליעה דאז הוה הנחה ובאו שבת ויו"כ איסור הוצאה ואכילת יו"כ כאחת אבל חיוב אשם בא בהנאת גרון ואז עדיין לא בא חיוב מיתה דשבת ומ"ה אינו פוטר מתשלומין

ואף דאמרינן בזרק וקרע שיראין פטור דא"א לעקירה בלא הנחה וה"נ א"א למילוי מעיים רק מתחלה בהנאת גרון ומתחיל חיוב מיתה תיכף כדאמרינן בכתובו' ל"א מ"מ למה דאמרינן שם דזה דוקא בזריקה דא"א להדורי ולא במעביר דאפשר להדורי ה"ה באכילה דאפשר להקיא אחר הנאת גרון ולא יהי' חייב משום שבת אינו פטור מתשלומין ומ"ה ל"א קלב"מ. אמנם ללישנא דאמרינן בכתובות דגם במעביר פטור הואיל דא"א לעקירה בלא הנחה ל"ש תירץ זה דגם בשבת מתחיל החיוב משעת הנאת גרון דאין לומר דאפשר לבליעת בלי הנאת גרון כגון שיכרך בסיב דכ' המ"ל פי"ד ממאכלות אסורות דל"ה הנאת גרון דא"כ לא יתחייב משום הוצאה דהתו' כ' ביבמות ל"ד דדוקא בדרך אכילה חייב בהוצאות פה משא"כ שלא כדרך אכילה ודו"ק:

וזה דוקא לר' יוחנן אבל לר"ל דס"ל אכילה במעיו בעינן ובהנאת גרון אינו חייב אף משום מעילה א"כ כשחיוב מעילה הוא ג"כ בשעת בליעה אז פטור משום שבת. גם לשיטת תוס' עירובין כ' וגם לירושלמי שהבאתי לעיל דלעוס כבלוע אף לענין הוצאות שבת ומקרי הלעיסה הנחה שיתחייב משום שבת הדרא קו' ר' וואלף לדוכתי' ודו"ק:

ב ובישועת יעקב סי' ש"א לא"ח הק' אמאי אמרו רבנן לא מן השם הוא והיינו דענין הוצאה ל"ש לאכילה דכמו כן היה יכול להשיב אם עשה שאר מלאכה ודלמא מיירי שהוציא רק כזית ובהוצאת שבת בעי גרוגרות ורק דאמרינן בשבת צ"א בזרק כזית לבית טמא מדחשוב לענין טומאה לענין שבת נמי חייב א"כ גם כאן הואיל דחייב ד' חטאות חייב נמי משום שבת. א"כ טעם דחיוב הוצאה משום אכילה והוה מן השם ומאי הקשו רבנן. והנה דברי הרב ז"ל תמוהין דבאמת ביו"כ בעי ככותבת והיא גדולה מכגרוגרות וע"כ מיירי באכל כותבת מדחייב משום יו"כ. וכן מבואר בכריתות י"ד דמשנה דיש אוכל מיירי בכותבת. אך אולי כוונתו דגם ביו"כ בכה"ג חייב אכזית הואיל דחייב משום נותר וטמא. ואסוגי' דכריתו' גופי' קשי' ובזה יש לעיין הרבה דכיון דביתובא דעתי' תליא מילת' ל"א אחשבי' כמ"ש שעה"מ פי"ז מאיסורי ביאה ה"ח דלר"ש אף דחייב בכל שהו מ"מ ביו"כ פטור. ונדבר לפי שיטת ישועי"ק. והנה יש לישב קו' זו דהרי בש"ס דשבת צ"א מקשה שם מהא דשתי הלחם ולחם הפנים שיעורן כגרוגרת ונימא מדלענין יוצא בכזית לענין שבת נמי בכזית ומשני הכי השתא התם מדנפקא ח חוץ לחומת העזרה איפסל ביוצא לענין שבת אינו חייב עד שיניח מ"ה ל"א מיגו עיי"ש. א"כ ה"ה הכא כיון דלר' יוחנן בנותר וטמא וחלב חייב משעת לעיסה דהי' הנאת גרון ואשבת אינו חייב רק בשעת הנחה במעים לרבנן כמ"ש לעיל ל"א מיגו. ואינו חייב רק בכגרוגרות ול"ה מן השם ור"מ כשיטתי' דחייב אהוצאה ג"כ משעת לעיסה לשיטת תוס' ואמרינן מיגו אך

זה ניחא לר' יוחנן אבל לר"ל דכל אכילה הוה הנאת מעי' וגם בחלב ונותר חייב בהנאת מעי' כמו בהוצאה. שוב אמרינן מיגו ואמאי אמרי רבנן לא מן השם:

ג וזה ביאור דברי ירושלמי ב"ק פ' המניח ה' ד' וז"ל הא מתניתא זימנין דמותבן לה ומסייעין לר' יוחנן זימנין דמותבן לה ומסייעין לר"ל יש אוכל אכילה אחת וחייב עלי' ארבע חטאות ואשם אחד טמא שאכל חלב והי' נותר מן המוקדשים ביו"כ. ר"מ אומר אם היתה שבת והוציאו בפיו (ט"ס בשבת) אמרו:

לו אינו מן השם אימת דמתיבין ומסייעין לרבי יוחנן הוציאו בשבת אין כאן הנחה ולמה אמרו אינו מן השם אימת דמתיבין ומסייעין לר"ל הוציאו ביו"כ יהא פטור אמר ר"י בי ר' בון אתיא דר"מ כר"ע דתני' מנין ליו"כ שחל להיות בשבת ושגג ועשה מלאכה ענין שחייב על זה בעצמו ועל זה בעצמו ת"ל שבת הוא יו"כ הוא דברי ר"ע ר' ישמעאל אומר אינו חייב אלא אחת. ע"כ ודברי ירושלמי תמוהים וע' פני משה שאין פירושו מחוור וע' ברוך טעם שער הכולל. ונראה לפרש הנה ראשית דברי ירושלמי יש לפרש לפמ"ש לעיל הא מתניתא מסייע לר' יוחנן דהנאת גרון אסרה תורה דאמרו אינו מן השם הוציאו בשבת אין כאן הנחה. הכונה דאין כאן הנחה עד הנחת מעיו ולמה אמרו אינו מן השם והיינו דמסייע לר' יוחנן דלר' יוחנן דחייב אחלב ונותר מהנאת גרון ובהוצאות שבת אין כאן הנחה עד המעיים ולא באו ב' איסורין כאחת ול"א מגו ומ"ה בעי כגרוגרות ולא מן השם הוא דמה ענין לאכילה אבל לר"ל דגם חיוב חלב ונותר בבליעה ואמאי לא מן השם הוא כקו' ישוי"ע:

ד ועתה נבאר סוף דברי ירושלמי. הנה אהא דאמר ר' מאיר אם הי' שבת והוציאו בפיו חייב משום שבת יש להקשות דהרי הרמב"ם פוסק פ"א מה' תשובה דשעיר המשתלח מכפר אקלות בלא תשובה ואחמורות בעי תשובה. והנה קשה איך משכחת בשבת ויו"כ שיחייב משום הוצאה כיון דבעי עקירה והנחה ויו"כ כל רגע ורגע מכפר כדאמרינן בכריתות י"ז ע"ב ובירושלמי א"כ הרי כיפר יו"כ על עקירה תיכף דהו"ל קלות וכיפר בלא תשובה ואיך העקירה מצטרף להנחה שיתחייב קרבן. וכבר הקשיתי כעין זה בספרי סי' צ"ו אות א' על כזית בכא"פ והארכתי שם ומ' סימן הקודם. אך דאמרינן בכריתות י"ז ע"ב דאין יו"כ מכפר על ח"ש א"כ מה"ט לא כיפר יו"כ אך כבר כתבתי לעיל סי' פ"ז ושם בספרי דזה דוקא לר"ל דח"ש מותר מן התורה אבל לר' יוחנן דאסור מן התורה יו"כ מכפר ומה"ט לא פסק הרמב"ם דיו"כ אינו מכפר אח"ש עיין מ"ל. אמנם בגוף הקו' הנ"ל יש לומר כמו דאמרינן לרבי דס"ל יו"כ מכפר בלא תשובה ומ"מ מודה רבי בכרת דיומא כדאמרינן בשבועות י"ג ובכריתות ה"ה י"ל לדידן דקלות יו"כ מכפר בלא תשובה זה אינו

באיסור יו"כ דאיסור דיומא בעי תשובה. ומ"ה חייב אהוצאה דשבת אף שחל ביו"כ. אך זה דוקא למ"ד דחל איסור יו"כ ואיסו' שבת בב"א כשיטת ר"ע. אבל למ"ד דבשבת ויו"כ אינו חייב משום יו"כ דל"ה איסו' בב"א דשבת קבוע וקיימא כדאמרינין בחולין ק"א ל"ה בשבת ליו"כ הוצאה כרת דיומא. דל"ח איסו' יו"כ ויו"כ מכפ' אאיסו' שבת ואיך חייב משום שבת דאיך יצטרף עקירה והנחה. ומעתה כ"ז דברי ירושלמי. דכבר כתבתי דר"ל דס"ל הנאת מעיו ומ"ה ס"ל ח"ש מות' מה"ת ומ"ה אמר בירושלמי אימת דמתיבין ומסייעין לר"ל. הוציא ביו"כ יהא פטו'. והיינו דהקשה לר"י דח"ש אסו' מה"ת ויו"כ מכפ' אח"ש וגם אקלות בלא תשובה. איך אמר ר"מ דחייב משום הוצאות שבת ביו"כ והרי כיפר יו"כ אקלות דהיינו עקירה. וא"ל דבאיסו' דיומא יו"כ אינו מכפ' דהרי יו"כ לא חל אשבת ול"ה איסו' דיומא וע"כ כר"ל דח"ש מות' מה"ת דהנאת מעיו אסרה תורה ויו"כ אינו מכפ' אח"ש ומשני אתיא דר"מ כר"ע דחייב משום יו"כ ג"כ והו"ל איסו' דיומא ויו"כ אינו מכפ' גם אקלות בלא תשובה ודו"ק היטב בכ"ז כי הוא כפתור ופרח: ה' ודרך אגב אמינא בהא דתנן פ"ק דחלה ופ"ב דבכורים התרומה והבכורים חייבין עלי' מיתה וחומש ואסורין לזרים. ומה קמ"ל דאסור לזרים וכ' תוס' יבמות ע"ג ד"ה ואסורים לזרים דקמ"ל אפי' ח"ש. וכבר פי' כן בירושלמי פ"ב דבכורים והפני משה הקשה מאי קמ"ל בתרומה הרי בכל איסורין ח"ש אסור מה"ת. והנ"ל דה"א דבתרומה ח"ש אינו אסו' מהתורה דיש לפרש טעמא דר"י דחזי לאצטרופי. הוא משום דכשיטתי' דס"ל בחולין ק"ג דבהקיאו וחזר ואכלו חייב ומ"ה ח"ש אסו' מהתורה דמשכחת לה דחייב אח"ש באפי נפשי' בהקיאו וחזר ואכלו. ולפ"ז בתרומה ח"ש אינו אסו' מה"ת לשיטת רבינו חיים הובא בתוס' ישנים יומא פ"א ד"ה זר שהקשה אהא דאר"י דזר שבלע שזפין של תרומה והקיאו ואכלו השני אינו משלם אלא דמי עצים. והקשה מהא דס"ל לר"י בחולין ק"ג באכל ח"ז והקיאו וחזר ואכלו חייב ותירץ ר"ח דיש חילוק בין תרומה לחלב דבתרומה נתחללה באכילת ראשון ונפקא לי' מתורת תרומה עיי"ש. ולפ"ז דבתרומה בח"ז והקיאו וחזר ואכלו אינו חייב לר"י וס"ד דח"ש אינו אסו' מה"ת קמ"ל דמ"מ אסו'. דהפי' חזי לאצטרופי שחזי לצרף עם אחר. וזה תירוץ נכון. ולפענד"נ דאף לר"ח דוקא מחומש פטו' השני אבל מ"מ חייב מלקות משום זרות. וע' תוס' ישנים חולקים על שיטת ר"ח:

ו' ויש עוד לפרש בדרך זה הנה י"ל בטעם ר"י דח"ש אסור מה"ת דחזי לאצטרופי. אין הפי' שיצטרף עם עוד חצי זית איסור אך שיצרף עם היתר והיינו שיבשל האיסו' עם זית היתר או יותר ויתן טעם בו. ולר"ח טעם כעיקר אסור ולוקין עליו וע' בספרי לא"ח סי' ל' אות ג' שנסתפקתי אם ח"ז הטעים לזית אם לוקין עליו ומצאתי אח"כ לחו"ד סי' ק"ט

שכ' דאין לוקין עליו דלא ילפינן ממשרת ואני תמהתי עליו ומצאתי בפליתי סי' צ"ב ס"ק ט' דלא ס"ל כחו"ד ויבואר אי"ה במקומו. א"כ י"ל דה"ט דר' יוחנן דח"ש אסור מה"ת דחזי להתחייב עלי' אם יטעם כשיעו' ולפ"ז לפמ"ש בחו"ד סי' ק"ה ס"ק ג' דבתרומה לכ"ע ט"כ לאו דאורייתא הואיל דהיוצא מותר א"ב בתרומה. גם ר' יוחנן מודה דח"ש לאו דאורייתא דל"ש טעם הנ"ל קמ"ל דאף בתרומה ח"ש דאורייתא דאין הפי' חזי לאצטרופי רק עם עוד ח"ש איסור. וזה פי' נחמד ודוק. וע' בספרי לא"ח סוף סי' מ"ד מ"ש על דברי הטו"ד ויבואר אי"ה במקומו:

סימן צב

בסוגיא הנ"ל ובשבועות כ"ד:

א' והנה נחלקו הראשוני' בנשבע לעבור באיסו' דרבנן בקום ועשה ודעת מהרלב"ח הובא בש"ך יו"ד סי' רל"ח דאינו חל אף דבנשבע לאכול ח"ש למאן דאמר ח"ש אסו' מה"ת חל השבועה דל"ה רק מדרשא מ"מ למ"ד ח"ש דרבנן לא חל השבועה והא דאמרינן בשבועות כ"ד דלר"ל דמוקי למשנה דשבועות במפרש ח"ש איתא בלאו והן ומשמע דחל השבועה שיאכל ח"ש מנבילות כונת הגמ' כיון דאיתא בהן מדאורייתא אף דמדרבנן ליתא בהן מיקרי איתא בהן שיחייב קרבן. ע"כ:

ודעת מבי"ט סי' נ"ג דגם לעבור בקום ועשה חל באיסו' דרבנן ומ"מ אינו רשאי לעבור ולאכול הח"ש דחכמי' עוקרין ד"ת בשוא"ת ומ"מ אם שכח השבועה ועבר ולא אכל חייב קרבן וכן אם עבר במזיד והתרו בו לוקה. אף דהוה אונס שאנו אין מניחין לו מ"מ כיון שתחילתו בפשיעה היתה. והנה מה שפוסק מבי"ט בשם הרמב"ם דחייב בקרבן שבועה בשכח השבועה ועבר צ"ע דהרי אמרינן בשבועות כ"ו ע"ב דבעי שב מידיעתו. ולדעת תוס' שם במצטע' כיון שברצונו הי' שישכח השבועה לא מיקרי שב מידיעתו וכ"ש בזה דאף אם הי' זוכר השבועה לא הי' אוכל איך חייב בשכח הרי לא הי' שב מידיעתו. ולכאורה י"ל דנהי דמדרבנן אסו' לאכול אף לאחר השבועה מ"מ אמרינן דאם הי' זוכר השבועה הי' עובר אדרבנן והי' אוכל לקיים שבועתו. כמו שנשבע. על כן בשוגג חייב קרבן דהי' שב מידיעתו. אמנם נראה דא"צ לזה דהרי מבוא' ביומא פ"א בגמ' דאוכל חלב צריך שיכתוב השיעו' דלמא יבא ב"ד אחר וירבה בשיעורין ומקשה אי נימא שיחייבו חטאת אזית קטן מי יתחייב חטאת והלא הוה לא שב מידיעתו. וצ"ע דהרי הוה שב מידיעתו אם ידע שחלב הוא לא הי' אוכל משום ח"ש וצ"ל דגמ' קאי למ"ד ח"ש מותר מה"ת וכ"כ בקהלת יעקב תחילת אות ח"ש וע' בספרי חא"ח סי' נ"ד. ועכ"פ מוכח דאם ח"ש אסו' מדרבנן לא מיקרי שב מידיעתו כיון דמדאורייתא לא שב וה"ה בנשבע שיאכל

ח"ש כיון דמדאורייתא חייב לאכול אם הי' יודע מהשבועה מיקרי שב מידיעתו ומה שכ' מבי"ט דבמזיד לוקה הואיל ותחילתו ע"י פשיעה צ"ע מתוס' שבת ד' שכ' הואיל שהוא מניח מלרדות בשביל שאנו אוסרין אינו חייב סקילה אף דמירי שם שהדביק במזיד דבשוגג בלא"ה אינו חייב סקילה ואמנם לפמ"ש בספרי חא"ח סי' מ"ז אות ב' דיש חילוק בין מניח מלרדות בשביל שאנו אוסרין היינו כשבא לשאול לנו משא"כ כשעשה מעצמו ולא בא לשאול. א"כ ניחא דברי התוס' ודברי מבי"ט דמבי"ט מירי שלא אכל ולא בא לשאול אם יאכל או לא: ב' ושוב אחר כתבי זאת מצאתי באבני מילואים בתשו' שבסוף הספר סי' י"ד שכ' באמת דבח"ש בנשבע שיאכל אינו חייב קרבן דל"ה שב מידיעתו. וזה ליתא לפמ"ש שהבאתי ראי' ברורה מש"ס דיומא דף פ' דכיון דמדאורייתא לא שב מידיעתו פטור מקרבן וה"ה להיפך היכי דמדאור' הי' שב חייב קרבן. מיהו יש לחלק כמ"ש תוס' שבועות ל"ב דאזלינין תמיד היכי שיש תועלת בעדותו עיי"ש. וה"ה הכא היכי דמדאורייתא לא שב פטור מקרבן. וה"ה היכי דמדרבנן לא שב כגון בנשבע שיאכל ח"ש פטור מקרבן כדעת אבני מילואים אך במבי"ט מפורש להדי' דחייב קרבן דלא כאבני מילואים. וכן לפמ"ש מהרלב"ח דהיכי דמדאורייתא חל בהן מיקרי איתא בהן ה"ה לענין שב מידיעתו י"ל כן:

ג' והנה התוס' הקשו בשבועות כ"ד ע"ב אהא דמקשה בגמ' לרבא ממשנה דיש אוכל אכילה אחת ליתני שבועה שלא אוכל תמרים וחלב ת תימא אמאי לא פריך לר' יוחנן מהכא ונ"ל לישב דמה שתי' תוס' שם אהא שהקשו הרי לא משכחת בהן ותירצו דמשכחת בהן בחלב שעל הקיבה צ"ע למ"ד חלב שעל הקיבה נמי אסור דהיא פלוגתא בחולין מ"ט. אך יש לישב קו' תוס' בדרך זה דהנה במה דמקשה בגמ' לעיל ע"א לר' יוחנן דלא משכחת בהן בשבועה שלא אוכל נבילות וכשירות. הקשה התוס' אמאי לא חל בכולל. לירושלמי דגם בנשבע לבטל המצוה חל בכולל. ותירץ באבני מילואים סי' י"ד הנ"ל דאף אם חל בכולל השבועה מ"מ אנן לא שבקינין לי' לעבור בקום ועשה כמבואר בר"מ דאפי' בנשבע לעבור על איסו' דרבנן לא שבקינין לי' ע"כ אם יעבור בשוגג ולא יאכל אינו חייב קרבן דל"ה שב מידיעתו ונמצא דל"ה בהן לחיוב קרבן מ"מ מלקות חייב במזיד ובשוגג פטור מקרבן אבל השבועה חל בכולל. ע"כ וזה עפ"י סברתו הובא לעיל לענין ח"ש:

אמנם נחזי אנן אם מדאורייתא לא שבקינן או מדרבנן הנה לכאורה בנשבע שיאכל נבלה בכולל העשה ול"ת דשבועה דוחה ל"ת דנבילה לפוסקים דנבילה ל"ה רק ל"ת. ואין לומר דכמו דעשה שאינו בשאלה דוחה לתו"ע שישנו בשאלה כדאמרינן ביבמות ה' ה"ה

להיפך עול"ת שישנו בשאלה אינו דוחה לל"ת דהרי הרמב"ם לא פסק כסוגיא דיבמות ה' וס"ל עשה אינו דוחה ללתו"ע שישנו בשאלה ע' ספ"ז מנזירות וה"ה שי"ל דעשה ול"ת שישנו בשאל' דוחה לל"ת דזה לא מיקרי אפשר לקיים שניהם דאם ישאל על השבועה ליכא עשה כלל. ואינו דומה למה דאמרינן בכתובות מ' אי אמרה לא בעינא מי איתא לעשה דשם כיון שהיא עוברת בל"ת ואין עלי' העשה כופין לומר לא בעינא. משא"כ שנכוף לשאול על השבועה. אין לנו וראי' דהרי בנזיר מצורע העשה דוחה ללתו"ע ואין כופין שישאל על הנזירות וע' בנוב"י תנינא א"ח סי' קי"ז דפשיטא לי' דאיסור נבלה ואיסור שבועה מאכילין איסור שבועה דקיל שישנו בשאלה. וזה דלא כדברינו מ"מ אם לדין יש תשובה. אך י"ל דנהי דמדאורייתא העשה דוחה לל"ת אך מדרבנן אסור כמו דאמרי' ביבמות כ' גזירה ביאה ראשונה ותוס' קדושין ל"ח גבי מצה גזירה כזית ראשון אטו כזית שני. ומ"מ אמרינן דלר' יוחנן לא משכחת הן דכיון דמדרבנן אסור לאכול אף בנשבע בכולל ל"ה שב מידיעתו בשכח השבועה ואינו חייב קרבן כמ"ש האבני מילואים ולא משכחת בהן. אמנם י"ל דלהפוסקי':

דנבילה הו"ל עשה ול"ת משום אינה זבוח. וגם טריפה הו"ל עול"ת והוא עשה דלכלב תשליכון כדעת בעל דברי אמת דף פ"ו דפוס האלברשטאט והובא בספרי לא"ח סי' צ"ה אות ג' א"כ אף בכולל מדאורייתא אסור לאכול נבילות בנשבע שיאכל בכולל. דאין עשה ול"ת דוחה עול"ת ונהי דהשבועה חל מ"מ אסור לאכול מדאורייתא ול"ה שב מידיעתו ואינו חייב קרבן: ד' אך זה דוקא בנבילה אבל חלב ל"ה רק ל"ת גרידא ועשה דוחה לל"ת רק דאין עשה דוחה ל"ת שיש בו כרת ולפ"ז לפמ"ש המגיה במ"ל ה' שגגות פי"ג (וע' מ"ש לעיל סי' ס"ב) דאחלב שעל הקיבה או שעל הדקין אין בו כרת שוב עשה דוחה ל"ת מדאורייתא שפיר כ' תוס' דמשכחת בהן בחלב שעל הקיבה דאף למאן דאוסר אין בו כרת. ומשכחת חיוב קרבן בכולל והגם דתוס' לא ס"ל דחל בכולל אבל בפי' הגמ' יש לומר כן דכיון דמשכחת בכולל שיהיה מדאורייתא שב מידיעתו דמדאורייתא אוכל בחלב זה בשבועה שאוכל רק שנעלם ממנו שבועה הוה שב מידיעתו וחייב קרבן. והנה זה דוקא אם אינו ראוי מדרבנן לא מיקרי אינו ראוי מדאורייתא מיקרי זה שב מידיעתו אבל אם אינו ראוי מדרבנן מיקרי אינו ראוי מדאורייתא כיון דמדרבנן אסור לאכול משום גזירה. כזית ראשון כמש"ל ל"ה שב מידיעתו והנה רבא דאמר בב"מ מ"ח קרא ומתניתא מסייע לר"ל דמעות אינם קונו' מדתניא נתנה לבלן מעל דלא מחסרא משיכה אבל היכא דמחסרא משיכה לא מעל ומוכח דמעות אינם קונות דאס"ד מעות קונות מדאורייתא הי' לו למעול אף דחכמים הפקיעו הקנין כיון דמדאורייתא קונו' מעל דאינו ראוי מדרבנן

מיקרי ראוי מדאורייתא ור' יוחנן יסבור לעולם מעות קונה רק כיון דחכמים הפקיעו הקנין אינו מעל דאינו ראוי מדרבנן מיקרי אינו ראוי מדאורייתא. א"כ מיושב קו' תוס' הא דלא פריך לר' יוחנן דדוקא לרבא פריך דמשכחת לאו והן בחלב שעל הקיבה אף דגם זה אסור מן התורה כדאיתא בחולין מ"מ כיון דאין בו כרת ולא ל"ת עול"ת דשבועה דוחה ובנשבע שאוכל מותר לאכול מדאורייתא ויתחייב קרבן אם לא יאכל אף דמדרבנן לא יאכל משום גזירה מ"מ מדאורייתא חייב לאכול והו"ל שב מידיעתו דרבא ס"ל דאינו ראוי מדרבנן מיקרי ראוי מדאוריי' כדס"ל בב"מ ושפיר מקשה. אבל לר' יוחנן לא מצי להקשות דנהי דחלב הקיבה אין בו כרת אבל מ"מ מדרבנן אסור לאכול בנשבע לאכול דמדרבנן אין עשה דוחה לל"ת משום גזירה. ואינו ראוי מדרבנן לדידי' מיקרי אינו ראוי מדאורייתא ול"ה שב מידיעתו ואינו חייב קרבן בהן ומ"ה בלאו נמי לא משכחת קרבן בכולל ודוק היטב כי הוא דבר חריף:

סימן צג

פרעמישלא תרל"ח לפ"ק. לחתני הרב הגדול מ' נתן לעווין נ"י:

ששאלת בשבועות כ"א דאיבעי לי' אי ר"ע כר"ש בכל התורה ס"ל דחייב מלקות אכ"ש ואמאי לא פשיט ממשנה דכריתות ט"ו ע"ב דאית לי' לר"ש אליבא דר"ע צירף את המעילה לזמן מרובה ואם ר"ע כר"ש ס"ל למ"ל לצרף לש"פ ואף דלקרבן גם ר"ש בעי שיעור והמשנה מיירי לקרבן אבל הרי לשיטת תוס' שבועות כ"א בשבועה הואיל והקרבן תלוי במלקות דליכא כרת גם קרבן חייב אכ"ש א"כ במעילה דהזיד באזהרה ותלוי במלקות גם קרבן חייב אכ"ש. ולפמ"ש בספרי לא"ח סי' ע' דר"ש מודה במעילה דבעי ש"פ ל"ק קושיתך אך למה שהוכחת דגם לר"ש חייב במעילה אף על פחות מש"פ ויבואר לקמן יפה הקשית:

א' תשובה לכאורה מאן יימר דר"ע ס"ל הזיד במעילה באזהרה דילמא ס"ל במיתה כרבי וא"ח קרבן אכ"ש כמו שאינו חייב כרת ומיתה בכ"ש. אך לפמ"ש מהרש"א בתוס' פסחים ל"ג ד"ה ומינה דרבי דס"ל הזיד במעילה במיתה ל"ל צירף את המעילה לזמן מרובה שפיר הקשית דר"ע דאית לי' צירוף ע"כ לא ס"ל כרבי. ואף למה שהראיתי לדעת דדברי מהרש"א תמוהים מאוד מגמ' דכריתות י"ז ע"ב דכל הסוגיא קאי כרבי ומקשה מצירף את המעילה לזמן מרובה וע"כ ס"ל לרבי צירוף במעילה. וע' לעיל סי' פ"ח אות יו"ד שכתבתי לפי מה שכתב הצל"ח דבהנאה דליכא מיתה גם רבי אית לי' צירף. א"כ קושיתך כחומה נצבת דר"ע אם ס"ל במיתה ע"כ קאי צירוף לענין הנאה דליכא מיתה וא"כ תולה הקרבן בהנאה במלקות ושוב חייב קרבן אכ"ש ולמה לי' צירוף. ולישב קושיתך נ"ל דגם התוס'

בשבועות כ"א שכתבו דבשבועת ביטוי הואיל והקרבן תלוי במלקות חייב לר"ש אכ"ש לא כתבו זאת רק בשבועה ולא במעילה דהנה הריטב"א כ' בשם הרמ"ה במכות י"ז בטעמי' דר"ש דמחלק בין מלקות לקרבן משום כיון דחזינן דאכיל אחשבי' לאכילתו וזה דוקא במזיד אבל בשוגג ל"ש אחשבי' וביאור סברתו לדעתי דלכאורה אמאי נימא דהוי חשיבות לגבי' אדרבה מ"ה אכיל דהוי ח"ש ולא חשוב לגבי' אך הרי איתרע חזקתו דהרי ח"ש אסור מה"ת והוא ידע שאסור ולא השגיח על האיסור וע"כ האכילה חשוב לי' ומ"ה חייב מלקות אבל בשוגג דלא איתרע חזקתו אמרינן דבאמת האכילה אינה חשובה לפניו ואלו ידע שהוא איסור לא הי' אוכל ומ"ה פטור מקרבן. ולפ"ז אמינא דגם תוס' הכי יסברו אך בשבועת ביטוי מבואר בשבועות כ"ו ע"ב דבאומר יודע אני ששבועה זו אסורה אבל איני יודע אם חייבין עלי' קרבן שמה שגגה לכ"ע ולפ"ז ה"ה בשבועה דלהבא נמי הכי היא ובאוכל וידע שנשבע שלא יאכל וידע שאסור רק שלא ידע אם חייב קרבן שגגת קרבן שמת שגגה ובזה הזיד באיסו' ושייך אחשבי' ובזה כתבו התוס' דחייב לר"ש אכ"ש. משא"כ היכא דהקרבן תליא בכרת אף אם הזיד בלאו ל"מ סברת אחשבי'. ובזה מיושב מה דק' לריטב"א דבשוגג ל"ש אחשבי' אמאי חייב לר"ש בשבועה קרבן אכ"ש. להנ"ל ניחא דהא דמחייב לר"ש קרבן אכ"ש בשבועה מיירי בהזיד בלאו ושגג בקרבן כמ"ש לתוס'. ובכה"ג שייך אחשבי'. ולפ"ז הנה כתבתי במ"א דאף דבשבועה שגגת קרבן שמה שגגה מ"מ במעילה אף למ"ד באזהרה מ"מ שגגת קרבן ל"ש שגגה דהא דאמרינן בשבועות כ"ו דשגגת קרבן הוה שגגה משום דהוי חידוש דלא אשכחן לאו דמייתי קרבן היינו חטאת כמו דמייתי קרבן עולה ויורד וזה לא אשכחן בלאו רק בשבועת ביטוי משא"כ במעילה דמייתי אשם ל"ה חידוש וכמדומה שראיתי זאת בראשונים וע"כ צ"ל כן דאל"כ שבועת ביטוי ל"ה חידוש דהרי במעילה נמי הכי הוא ומצאתי במנחת חינוך מצוה קכ"ז שכ' ג"כ כן. ולפ"ז דבמעילה שגגת קרבן ל"ה שגגה. וע"כ לא ידע מהאיסור או לא ידע שהוא הקדש גם לר"ש פטור מקרבן בח"ש דל"ש אחשבי' ומ"ה בעי צירוף ומיושב קושיתך בטוב טעם:

ב' ואשוב לדבריך ששאלת על סברתי בספרי חא"ח סי' ע' אות ג' דאף לר"ש דחייב אכ"ש דוקא היכא דבעי כזית ולא היכא דבעי ש"פ דלא מהני אחשבי' דאינו יכול לעשות משאינו ממון ממון כמ"ש הר"ן דל"מ לדידי הוי' בקדושי אשה פחות מפרוטה והקשית מתוס' זבחים מ"ה ד"ה אבל העצים שהקשו לר"ש למ"ל הא דעצים ולבונה אין בהם משום טומאה משום שאינן נאכלין ת"ל דהא יש בהם משום מעילה ואין איסור חל אאיסור ודילמא מיירי דליכא ש"פ דאינו חייב משום מעילה. וע"כ כונתם דר"ש ס"ל

כ"ש למכות הרי דלא כסברתו ולק"מ לפמ"ש המ"ל רפ"א ממעילה דהא דבעי ש"פ. היינו דוקא לענין לאו הכולל של מעילה ולענין הנאה אבל בכל דבר הקרב למזבח יש לאו פרטי וחייב באוכל כזית אף באין ש"פ. ולפ"ז שפיר הקשו התוס' למ"ל לר"ש טעם דאין חייבין בעצים ולבונה באוכל בטומאה תיפוק לי' משום דאין איסור חל על איסור ואף באינו ש"פ חייב באכילה משום לאו המיוחד. כמ"ש המ"ל באריכות. ואף בפחות מכזית חייב לר"ש משום כ"ש למכות כיון דל"ב ש"פ וז"ב ולפ"מ שהחזקתי דברי בספרי קושיתך הראשונה ל"ק כמ"ש לעיל:

ג' והנה צ"ע אדברי תוס' שם שהקשו דלמ"ל למעט חטאות הפנימיו' מפיגול לר"ש ת"ל דאית בי' מעילה ואין איסור חל על איסור. ואין לומר דמשכחת לה לאחר שניסך הבשר דהרי פקע פיגולו מכי משלה בו האור וצ"ע דהרי התוס' הקשו אחטאות הפנימיות דבשרו נשרף חוץ לג' מחנות. ואיך שייך לומר פקע פיגולו משמשלה ביה האור והרי הטעם דפקע פיגולו אמרינן בזבחים דף מ"ג משום שנעשה לחמו של מזבח כמ"ש תוס' וזה ל"ש בפרים הנשרפין שאין נשרפין ע"ג המזבח. ולומר דהתוס' לא הקשו אבשר דפרים הנשרפין רק באימורין דזה נקטר ע"ג מזבח ומ"מ ר"ש ממעט מפיגול משום שאין דמו ע"ג המזבח החיצון ובזה פיגולו פקע. עדיין קשה דאם תוס' קאי אאימורין מה זה שכ' דמועלין עד שיותך הבשר דהרי באימורין מועלין עד שתצא לבית הדשן כמבואר במשנה במעילה ט' ושם בד' י' בתו' באריכות דדוקא אימורי קדשים קלים מועלין עד שיעלם אבל אימורי קדשי קדשים מועלין עד שתצא לבית הדשן וצע"ג אדברי התוס' ולומר שתוס' יסברו דגם בבשר פרים הנשרפין שנשרף בחוץ יפקע פיגולו ז"א מטעם שכתבתי. ועוד דהרי עולא אמר בדף מ"ג הטעם דפקע פיגולו משום דאם אינה מתקבל בהקטרה איך מביא אחרים לידי פיגול והרי בפרים הנשרפין הדין שאם חישב על הבשר בין לשרוף בין לאכול חוץ לזמנו ומקומו הקרבן כשר כדאיתא בדף ל"ה ובר"מ פי"ג מפסולי המוקדשים ה"ח וע' מ"ל פט"ו שם ול"ש הוכחת הגמ' וע"כ לישב דתוס' קאי אאימורין ומה שכתבו עד שיותך הבשר לאו דוקא כ' וכונתם דמשכחת לה לאחר שיצא מבית הדשן ועדיין צ"ע: ד' ודע שלא תקשה על דברי המ"ל שכ' דל"ב ש"פ באכילת ק"ק שכולה כליל דאיכא לאו מיוחד מכריתות כ"ג דבעי ש"פ שיתחייב אשם דקאי בחלב נותר ואכל כזית שיש בו לאו מיוחד דלענין קרבן מעילה מודה המ"ל והמ"ל לא קאי רק שיתחייב מלקות אבל בקרבן לכ"ע בעי ש"פ:

ה' והנה הא דמקשה בכריתות כ"ג ארבי דס"ל מעילה חל על חלב הרי הוה קל על חמור וא"א חע"א והוכיח מזה דבקדשים איסור חע"א וקשה דילמא קרא דכל חלב לד' דילפינין

דחייב בחלב משום מעילה מיירי בפחות מכזית חלב ויש בו שוה פרוטה. דאינו חייב משום חלב רק משום מעילה ואין לומר א"כ קרא למ"ל ובשלמא למאי דמוקי בוולדות קדשים שם קמ"ל איסור ב"א חל ול"א כל שאינו בזא"ז כקו' תוס' רי"ד דז"א דילמא קמ"ל דאיסור חל על ח"ש. ועיין תוס' יבמות ל"ג ד"ה אלא מליקה דאף על איסור מעילה הגם שאינו חייב ע"ז ל"ח איסור לר"ש ואף דבשבועות כתבו דאיסור חל על ח"ש א"כ י"ל דקרא קמ"ל זאת ונ"ל לישב דא"כ למ"ל כל חלב לח"ש ת"ל מהכא וע"כ מוכח דלא מיירי בח"ש ודוק כי קצרתי:

ו' וששאלת בשבועות כ"ה דמקשה והרי הקדש דאיתא בשאלה והרי שם קאי ליישב מימרא דרבא והוא ס"ל אכלה כולה אין נשאלין עלי' א"כ דילמא מיירי בלא נשאר מההקדש וליתא בשאלה. לק"מ דא"כ קשה קושיא הראשונה ליחשב שבועה שלא אוכל' תמרים וחלב, וכבר אכל התמרים ובעת שאוכל החלב ליתא בשאלה ומיירי שנשבע שלא אוכל תמרים וחלב זה והשתא ליתא בשאלה כמו שחשב הקדש דליתא השתא בשאלה. וע"כ ליכא לשנויי הכי מיהו למ"ש התוס' בשבועות דמשכחת לה לאו והן בחלב שעל הקבה ע"כ צ"ל דנשבע שלא אוכל תמרים וחלב סתם דאם נשבע שלא אוכל תמרים וחלב אלו. לא משכחת בלאו והן וכיון דאסר על עצמו כל תמרים וחלב לא משכחת אכלה כולה בשבועה משא"כ בהקדש ושפיר קשה קושיתך ודו"ק:

ז' וע"ד קושיתך לפ"מ דמשמע מתוס' פסחים כ"ט דרבי מצי לסבור כרנב"ה דהי' עושה את יוה"כ כשבת לפטור מתשלומין והרי רבי סובר דיוה"כ מכפר בלא תשובה ולאביי לית לי' לרבי כרת דיומא רק באכל אומצא ומית דל"ה שהות לכפר לי' כדאמרינן בשבועות י"ג וכיון דלא חייב כרת חייב בתשלומין. עיין במחנה לוי שהקשה כעין זה עיי"ש שכתב דמשכחת לה בהדליק הגדיש בלילה כדאמרינן בגמ' דדוקא היום מכפר וכיון דאינו מכפר תיכף כשעבר פטור מתשלומין כמו דפטור כשעשה בשאר ימות השנה בחיוב כרת. וע' בספרי חא"מ סי' צ"ו אות ה' פלפלתי בענין זה אמנם גם סברתך נכונה במה שהבאת דברי הב"י סי' תכ"ד דעכ"פ חיוב חל עליו כמו בחבל בעבד שלו דפטור משום מה שקנה עבד קנה רבו הוי זאת תשלומין וה"ה הכא אך הקצה"ח הקשה עליו ממפותה וע' בספרי הקטן שיח יצחק כתבתי לישב דברי הב"י:

ח' והנה הבאת דברי הבעל המאור סוף מכות שהקשה אמאי לא פשיט בגמ' דחלוקין חביריו על ר"ח ב"ג דחייבי כריתות שלקו נפטרו מידי כריתתן מדאמר ר"ע במכות י"ג דל"ה כרת ומלקות ב' רשעיות שאם עשה תשובה מוחלין לו ות"ל שאם ילקוהו יפטר מכרת דר"ח ב"ג ע"כ בלא תשובה מלקות פוטר דתשובה מועיל בלא מלקות. הנה לפמ"ש

בהגהות המ"ל פי"ז מסנהדרין דהא דחייבי כריתות שלקו נפטרו מידי כריתתן דוקא באינו חייב מלקות כגון שחילל שבת בלא התראה ולקו אותו ב"ד. אבל בחיוב מלקות אינו פוטר ל"ק קו' הבעה"מ. אך דברי המ"ל תמוהין מסוגיא דמגילה וסוף מכות דמקשה שם איוה"כ אידי ואידי בידי אדם והרי שם קאי למ"ד דחייב מלקות בחייבי כריתות ומ"מ פוטר ממלקות ומצאתי בח"ס או"ח סי' קע"ה שתמה על המ"ל ואמנם בתשובה אחת כ' לישב דברי הגהות הנ"ל (ע' לעיל סי' מ"א אות ט' י' ועיין שם אות ח'. הבאתי לשיטת הפירוש המשניות להרמב"ם דדוקא מלקות ותשובה פוטרין מכרת הובא ג"כ במ"ל. ולהרמב"ם ל"ק ג"כ קו' בעה"מ אך דברי הר"מ תמוהין והארכתי במק"א):

ט' הבאת דברי הנוב"י תנינא אה"ע סי' ע"ז שכ' דהיכא דעיקר הלאו על הספק כגון בלאו הניתק לעשה וכגון בנותר ס"ל לר"מ ה"ס ש"ה משא"כ בשאר ה"ס ובנוב"י שם כ' דמה"ט לוקה זר כשאכל תרומה של אחר ול"ה ה"ס שמא ישאל משום דעיקר הלאו הי' על הספק ובהג"ה הקשה והרי בלא"ה מוקמינן אחזקה כדברי התוס' אמנם. אם באנו לדברי הנוב"י א"צ לתי' התוס' בגיטין ל"ג דכיון דבכל א"א הוה ספק שמא יבטל הגט א"כ עיקר האיסור על הספק ולכ"ע שמי' התראה וע' לח"מ פ"א מק"פ ה"ה כ' דהר"מ פסק בה' סנהדרין דה"ס לט"ה ובגינת ורדים כלל כ"ג בסופו תמה עליו דאדרבה הר"מ בפ' י"א מסנהדרין פ' דה"ס ש"ה ולפמ"ש הנוב"י הנ"ל דהר"מ ל"פ כן רק בלאו הניתק לעשה דא"א רק בהתראת ספק יש לישב דברי הלח"מ. וע' בספרי לא"ח סי' ה' אות י"ד כתבתי דע"כ ר"י לא ס"ל אישתני דינא אישתני קטלא דהרי הוא ס"ל סומא שהרג פטור ממיתה ואס"ד דס"ל אישתני דינא אישתני קטלא ואם הרג ואח"כ נעשה סומא נמי פטור א"כ בכל הורג נפש הו"ל התראת ספק שמא יסמא את עיניו ויהי' פטור ממיתה. הנה לפמ"ש בשם הנוב"י ל"ק קו'. ובלא"ה אין הוכחה דהרי ר"י ס"ל ה"ס ש"ה. ועוד דמוקמינן אותו אחזקתו כמ"ש תוס' במכות ט"ז. אך כונתי דעכ"פ מילתא דתמוה היא שיוכל לר"י כל אחד לפטור עצמו ממיתה ע"י סמיית עינים וע"כ לא ס"ל לר"י כן. ודרך אגב צ"ע על ש"ס חולין פ"א דאמר רבא אין מלקות אותו וא"ב נוהג בקדשים וכו' דהתראת ספק לש"ה והרי רבא ס"ל הלכה כר' יוחנן בכל דוכתא בר מתלת כדאיתא ביבמות ל"ה ור' יוחנן ס"ל התראת ס' שמי' התראה. וי"ל עפ"י מ"ש תוס' שבת ע' ע"ב דלא ס"ל לרבא כר' יוחנן רק בדינים הנוהגים בזה"ז ודוק. והנני חותנך אוהבך:

בשולי המכתב הנה שיטת זקני הח"ץ סי' פ"ו דח"ש אינו אסור מהתורה רק באיסורי אכילה והמ"ל פ' ח"י דשבת הביא ראי' מרש"י שבת ע"ד דח"ש אסור מדאורייתא אף שלא באיסורי אכילה ואני כתבתי בספרי חא"ח סי' י' אות י' דמאיסור שבת אין ראי' דיש

קרא מיוחד עיי"ש ושם אות י"א הבאתי ראי' דבשאר איסורין ח"ש אינו אסור מדאורייתא וכעת נ"ל ראי' דגם בשאר איסורין ח"ש אסור מדאורייתא ממכות ד' י"ב דמקשה שם אהא דדרשינן וישב בה ולא בתחומה דרוצח אסור לדור בתחום העיר ותיפוק לי' דאין עושין שדה מגרש ולא מגרש עיר ופירש"י דאין עושין בית במגרש דא"כ הוה לי' מגרש עיר. והנה הגם דבחינוך מצוה שמ"ב כ' דלא פירשו חז"ל כמה שיעור שינוי שיתחייב עלי' מ"מ בודאי עיר לא מיקרי פחות מג' בתים. דאמרינן בכתובות כ"ח כפר קטן נדון כשכונה וכ' תוס' דשכונה ג' בתים כדאמרינן בע"ז כ"א (הגם דשם איתא ג' בני אדם בודאי פי' תוס' הכונה ג' בתים של ג' בני אדם) וכש"כ עיר דאמרינן בירושלמי פ' חלק ה"ו פחות ממאה בני אדם מיקרי כפר. על כן בודאי עיר ל"ה פחות מג' בתים ובמשנה דעירוכין ד' ל"ב משמע דלא מיקרי עיר רק בג' חצירות של ב' בתים ומה מקשה ותיפוק לי' דאין עושין מגרש עיר. והרי בבית אחד אינו עובר ע"ז ומשכחת שידור הרוצח ומ"ה ממעט קרא. וע"כ מוכח דח"ש אסור מן התורה ואסור לבנות אף דירה אחת דחזי לאצטרופי ושפיר מקשה ודוק:

סימן צד

ב"ה פרעמישלא ל"ג בעומר זכרון הוא בספר לפ"ק להחריף ובקי החכם הגדול המפורסם יקר רוח איש תבונות הגביר מ' משה יכונה באראן פאן וואלדבערג נ"י מיאסי וכעת בוויען הבירה. ליומא דמפגרא בי רבנן לקחתי מועד להשיב לכת"ה על מכתבו היקר כליל בהוד והדר כולו אומר כבוד ושמחתי בנועם אמרותיו ויקרו עלי דבריו אשר העיר על ספרי. והנני לתשובתו: א' ראשית דבריו במה שהשגתי בספרי לאו"ח סי' ב' אות ו' על הקצה"ח שחולק על הג"פ וס"ל דדוקא בב"ד הגדול היו המועטים מוכרחים לפסוק כמו המרובים אבל לא בב"ד קטן וכת"ה מביא ראי' לקצה"ח מסנהדרין דף פ"ח ע"ב דבכל ג' בתי דינין היינו ב"ד שבעירו או ב"ד הסמוך לעירו כן הגירסא בתוספתא ב"ד של פתח הבית ב"ד של פתח העזרה בכולן מבואר אם שמעו יאמרו להם ואין מבואר שעומדין למנין ורק בב"ד הגדול שבלשכת הגזית מבואר ואם לא שמעו עומדין למנין ואמאי לא עמדו למנין בבתי דינים הראשונים וע"כ הפסק שיצא מהרוב אין מטיל חיוב על המיעוט לשמוע בקולם רק בב"ד הגדול בלשכת הגזית ע"כ ואני אומר דאטו מה שאמרו ב"ד של כ"ג מה ששמעו כולם הי' מחויב הזקן ממרא לשמוע והרי גם אם לא רצה לציית לכולם לא הי' דינו כזקן ממרא. ונ"ל דמה"ט שינה הרמב"ם ז"ל מדברי הגמ' דמבוא' דאם שמעו אמרו להם והרמב"ם פ"ג מממרים כ' דאומרים להם ב"ד כך הוא הדין אם שמעו וקיבל מוטב ואם לאו באין לב"ד שעל פתח הבית דכיון דאף שאמרו כולם אין מחויב

לציית מ"ה אם ידעו כולן הדין מה איכפת להן לאמר הדין דשמא יציית ושואלין אותו אם יקבל דבריהם אבל אם אין יודעין הדין למה יעמדו למנין כיון דבלא"ה לא יהי' דינו כזקן ממרא אם לא יציית ולמה יטריחו רבנן דכמו שלא רצה לשמוע לחכמי' הראשונים שנחלקו עמו גם עתה לא ישמע מה שרובם מסכימי' ועל כן אין עומדין למנין עד ב"ד הגדול דאז חייב מיתה אם לא ישמע לדברי הרוב וכ"ז לענין חיוב מיתה דזקן ממרא משא"כ אם חיוב על המועטין לבטל דעתם נגד הרוב י"ל כיון דבכל בתי דיני' הולכין אחר הרוב ועומדין למנין ודנין דיני נפשות המועטין מוכרחי' לבטל דעתם כדברי הג"פ ואינן רשאין לפסוק כפי דעתן וע' בתשו' חוות יאיר סי' קמ"ז דהדיין הג' מחויב לחתום כמו שהגידו הרוב ובתשו' אבקת רוכל סי' כ"א כ' דאם הפסק יהי' בתוקף בלא חתימתו אין לכופו ובאם שלא יהי' בתוקף בלא חתימתו מחויב לחתום. ובכ"ז אין הכרע אם אין רשאין לפסוק כדעתן בדין זה בבעלי דיני' אחרי'. ומה שכתבתי בספרי שם ראי' מב"ש דלא עשו כדבריה' היא ראי' מוכרחת עיי"ש. וראיתי חזות קשת במהרי"ל בלקוטים וז"ל שנים שדנו דיניה' דין אלא שנקרא ב"ד חצוף דמתי שהם ג' אם מחייבין אחד באם אח"כ פוגע בכל אחד ואמר לו למה חייבתני מצי להשיב שני חבירי חייבוך והוצרכתי לנטות אחר הרוב משא"כ בשנים דאוקי חד בהדי חד ובהסכמה אחת חייבוהו. ודבריו צע"ג דאסור לומר כן כמבואר במשנה סנהדרין כ"ט ע"ב דע"ז נאמר הולך רכיל ושמא ס"ל דדוקא מעצמו אסור לומר כן אבל ע"י שאלת הב"ד מותר לומר כן. ואולי כונת המהרי"ל כששואל אותו הרי טעית וכ"כ בכנה"ג סי' י"ט דאף דכל אדם אסור לומר שהדיין עשה לך שלא כדין דוקא מעצמו אסור לומר כן אבל אם הבעל דין שואלו מותר לומר כשרואה זכות כשהדיין טעה באופן דמצי למיהדר וס"ל למהרי"ל דה"ה דהדיין מותר לומר אך זה דוקא במצי למיהדר ע"כ עדיין צע"ג:

ב' ויש לי ספק בענין זה בזקן ממרא דא"ח מיתה עד שיעשה הוא או אחרים כהוראתו אם שאל בב"ד הגדול ואח"כ הורה ע"י שלוחו א' חייב מיתה אי נימא כיון דאשלד"ע א"ח מיתה או כיון דכבר שאל בב"ד הגדול אם אח"כ עשו אחרים כהוראתו אף שלא אמר בעצמו רק אמר לאחד והאחד אמר לאחר ועשה חייב כיון שנעשה כהוראתו דהחיוב לא בא על העשי' רק על ההוראה והוא הורה לאחד ואח"כ עשה אחד כפי הוראתו. וקצת משמע מלשון הגמ' סנהדרין פ"ח דנקט עד שיורה לאחרים ויעשו כהוראתו ולמה נקט לשון רבים כיון דסגי שיורה לאחד ויעשה ומוכח קצת דקמ"ל אף שלא הורה לאחד לנוכח ורק שהוא הורה לרבים ואח"כ עשה אחד על פיו חייב ומ"מ יש לדחות הראי' דכיון דבעי עדים שהורה מ"ה נקט בלשון רבים ואמת הוא דעיקר החיוב על הוראתו

דקשי' בקידושין מ"ג דאמרינן לא מצינו בכל התורה זה נהנה וזה מתחייב ונשאלתי מתלמידי המופלג מוה' שמואל נארפיין נ"י דהרי בזקן ממרא חייב המורה והאחר נהנה. ואפשר לומר דהא דקאמר בגמ' לא מצינו ז"נ וז"ח היינו ע"י שליח. ובזקן ממרא אין החיוב מתורת שליחות. ואמנם לפמ"ש דבזקן ממרא א"ח על מה שעשה חבירו אך על הוראתו והוראתו לא חלה עד שיעשה אחד. וכיון דא"ח על עשיית חבירו לא מיקרי זה נהנה וזה מתחייב. עוד יש להוכיח דעיקר החיוב הוא על הוראתו דהקשה בגמ' שם בהא דחייב כשעשה כהוראתו מעיקרא נמי בר קטלא הוא התינח היכא דאורי בחלב ודם דמעיקרא לאו בר קטלא והשתא בר קטלא אלא היכא דאורי בחייבי מיתות ב"ד מעיקרא נמי בר קטלא ומשני מעיקרא בעי התראה והשתא לא בעי התראה וקשיא ע"ז איך חייב מיתה כשעשה כהוראתו והלא אין איסור חל על איסור דהרי מעיקרא קודם ששאל לב"ד הי' חייב מיתה משום א"א ואח"כ כששאל בב"ד נאסרה עליו האשה באיסור מיתה חמורה במיתה בלא התראה ואאחע"א. והרי בשעה"מ ה' איסורי ביאה הוכיח מתוס' יבמות ל"ב ע"ב דלא כמהרי"ט שכ' דאם לא התרה באיסור ראשון רק באיסור ב' לכ"ע חייב והשעה"מ הוכיח דלא כדבריו עיי"ש. א"כ כיון דכבר נאסר' עליו קודם שהורו הב"ד אאחע"א וכיון דלא אתרו עלי' באיסור א"א איך חייב מיתה משום שעשה כהוראתו וליכא למימר דמיירי שבעת שנתוכח עם ב"ד הגדול עדיין לא נתקדשה האשה רק אח"כ נתקדשה דעדיין קשה באיסור חלב ודם דמצד איסור חלב ודם לא הי' חייב מיתה רק חייב מיתה על שעשה כהו כהוראתו וכשהב"ד הגדול הורה לאיסור חל עליו איסור מיתה שלא לעשות וכיון שכבר נאסרה עליו אאחע"א. ואף דלדעת רש"י איסור מיתת ב"ד הוי איסור מוסיף מ"מ לדעת קצת פוסקים ל"ה רק איסור חמור כמבואר בשעה"מ שם וליכא למימר דהוי איסור כולל דמעיקרא הי' אסור עליו לאכול בעצמו החלב אח"כ כששאל בב"ד הגדול נאסר עליו החלב בחיוב מיתה להורות לאחרים כהוראתו וכיון דנאסר עליו להאכיל לאחרי' בחיוב מיתה אסור גם הוא בעצמו משום כולל ואף דגם מעיקרא הי' אסור עליו להורות לאחרים לאכול משום לפני עור מ"מ מעיקרא אם לא הי' בתרי עברי דנהרא לא נאסר משום לפ"ע וניתוסף ע"י הוראת ב"ד בחיוב מיתה להורות לאחרים אף אם אינו בתרי עברי דנהרא ושוב חל גם עליו דעדיין קשה ר"ש דל"ל כולל ומוסיף וכי לר"ש לא יחייב אם עשה הוא כהוראתו משום אאחע"א ומזה מוכח בעליל דחיוב דזקן ממרא לא בא על העשי' רק על ההוראה ורק דבעינן שיחול הוראתו דומה למה שכ' הנ"י בב"ק פ' כיצד דלמ"ד אשו משום חציו חייב על שעה שהצית האש אף שמת קודם שנשרף אדם, חל חיוב עליו ה"ה בזקן ממרא החיוב על ההוראה ול"ש כאן

אאחע"א כיון דהאיסור היא ההוראה ולפ"ז יש מקום לומר דבהורה ונתפרסם ההוראה ועשה אחד על פי הוראתו אף שלא שמע מפיו חייב משא"כ אם בעצמו לא הורה רק אמר לאחד שיורה פטור דאשלד"ע כנלע"ד:

ג וכת"ה הקשה אדעת הרמב"ם דס"ל דאף בהוראה לחומרא חייב מיתה והר"ן בחידושיו ס"ל דוקא בהורה לקולא חייב מגמ' דמקשה בהא דעד שיעשה כהוראתו מעיקרא בר קטלא הוא ומשמע דדוקא בהוראה לקולא חייב מדלא משני דמיירי בהוראה להחמיר ואמנם כבר כתבתי בס' לא"ח סי' ב' שם בשם הר"ן בחידושיו שכ' בכוונת הרמב"ם דתחילת הוראתו הי' להחמיר וע"כ שאל בב"ד הגדול ואח"כ חזר לעירו והור' כהוראתו לקולא או עשה בעצמו כהוראתו לקולא ולא חזר ושאל דחייב על הוראתו הראשונה להחמיר: וחלה הוראתו עתה מה שעשה לקולא כהוראתו ושפיר מקשה בר קטלא הוא כיון דגם לרמב"ם בעי שיעשה עתה להקל כהוראתו הראשונה וז"ב. ואמנם גם בכה"ג עיקר חיוב על הוראתו ראשונה דחלה עתה לקולא דאל"כ הק"ל דאאחע"א כנ"ל:

ד והנה כ"ת מפלפל בהא דאמר רב דימי בע"ז ע"ג קמא קמא בטיל והתוס' הקשו כמה קושיות וכ' הוא דקמא קמא בטל ל"א רק באיסור גברא דהחפץ ל"ה איסור בעצם רק אגברא אסור והתורה התירה הגברא בביטול משא"כ באיסור חפצא שהחפץ שאסור והוי עליו שם איסור חוזר וניעור ומה"ט ס"ל לר"י ור"ד קמא קמא בטל דיי"נ דהיין באמת מותר רק שנעשה עליו פעולת הניסוך ל"ה רק איסור גברא. ובאמת אם נימא דיי"נ ל"ה רק איסור גברא הי' מקום לומר בטעמא דיין ביין במשהו וכן מים במים אף דפסקינן כרבנן דמב"מ בטל עפ"י מה שכתבתי בספרי לא"ח סי' צ"ד אות ח' דבאיסור גברא גם רבנן מודי' לר"י. דמב"מ ל"ב כיון דהחפצים שוין ממש עיי"ש בטעם הדבר. ולפ"ז ביי"נ דל"ה רק איסור גברא מ"ה מים במים ויין ביין ל"ב. אמנם אחרי שאמרו בגמ' דע"ז ע"ג ב' דמשום חומרא דיי"נ ל"ב משמע דהוי איסור חפצא דאל"כ ל"ה צ"ל משום חומרא דיי"נ ל"ב ומהסברא יי"נ הוי איסור חפצא כיון שנעשה בו פעולה כמו נדר שהוא אסר עליו והוי איסור חפצא דלא כדברי כ"ת והנני אומר דרך אגב בהא דאמרינן בע"ז ע"ג קמא קמא בטל והתוס' הקשו ע"ז בב"ק ק' ובכמה מקומות מהא דאמרינן שמא ירבו הנוטפים על הזוחלים ול"א קמא קמא בטל. ונ"ל דל"ש לומר קמא קמא בטל רק באיסור שנתערב בהיתר דנהפך האיסור להיות היתר משא"כ בנוטפין שנתבטלו בזוחלין הכי הנוטפין איסור הם שיתבטלו הלא שניהם היתר ורק שזה מוכשר לטבילה וז"א מוכשר לטבילה ל"ש לומר שיתהפך להיתר שלא יהי' חוזר וניעור וקצת מוכח כן דקשיא לי למה לגמ' לומר לאבוה דשמואל דסבר לה כרב דמיטרא במערבא סהדא רבה פרת ושמא

ירבו נוטפין על הזוחלין והרי רב ושמואל דאמרי תרווייהו מב"מ ל"ב א"כ אפי' בלא רבו הנוטפין אסור לטבול מפני תערובות נוטפין וע"כ צ"ל דכיון דרב ושמואל דאמרו תרוייהו כל איסורין שבתורה במינו במשהו ומ"ה כיון דנוטפין ל"ה איסורא שפיר בטל לענין שיכול לטבול ברוב זוחלין. ונמצא דעכ"פ ל"ש שהנוטפין יתבטלו ולא יהי' חוזר וניעור כיון דל"ה איסור וכבר כ' הר"ן בנדרים נ"ט דאיסור דרכו להתבטל ולא ההיתר ומ"מ במיעוט נוטפין מותר לטבול משום רוב הזוחלין משא"כ ברבו נוטפין. ולפעד"נ דאף לר"י דס"ל מב"מ ל"ב מותר לטבול ברבו הזוחלין דרחוק לומר לר"י שבאם יפלו מים נוטפין כ"ש לים לא יטהר בזוחלין כמו שהקשה הר"ן בנדרים מ' כיוצא בזה על ר"א בר' צדוק שהעיד דרבו הזוחלין כשר מה קמ"ל עיי"ש על כן נראה לפמ"ש הראב"ד דלאו דוקא רבו זוחלין על הנוטפין דאפי' מחצה על מחצה מהני א"כ אין זה ענין לומר מב"מ ל"ב כיון דאפי' מחצה על מחצה מטהר בזוחלין דדוקא היכי דבעי רוב יליף ר"י מולקח מדם הפר דל"א במב"מ אחרי רבים להטות משא"כ היכי דמהני מחצה על מחצה וניחא יותר עפ"י מ"ש הפנ"י בביצה ל"ט בטעם דמב"מ ל"ב כיון דהמין לא נשתנה הו"ל קבוע וכמחצה על מחצה דמי א"כ היכי דמחצה על מחצה מהני גם ר"י מודה והא דמצינו בזבחים ע"ח ע"ב ס"ל לר"י מב"מ ל"ב לענין מקוה עיי"ש לפי' התוס' צ"ל דשם ל"מ מחצה על מחצה דדוקא לענין זוחלין מהני מחצה ע"מ ודוק. ומ"מ אף לפמ"ש דגם ר"י ס"ל רבו נוטפין על הזוחלין כשר מ"מ מה שכ' הר"ש פ"ה מ"ד דמקואות דאפי' אין בזוחלין מ' סאה רק בצירוף נוטפין כשר לטבול לא קאי לר"י דבזה אתה צריך לבא לביטול הנוטפין ור"י ס"ל מב"מ ל"ב ודוקא כשיש מ' סאה בלי נוטפין טובל גם לר"י ובהכי נ"ל למ"ש הראב"ד בספר בעל הנפש דאפי' מחצה על מחצה כשר למה נקט במתניתין רבו הזוחלין על הנוטפין להנ"ל נכון דמשנה קמ"ל אף בליכא מ' סאה בזוחלין לחודא כשר ובזה בעי רבו זוחלין מטעם ביטול משא"כ במחצה על מחצה בעי שיעור בזוחלין לחודא וז"ב:

ה ודע דיש לדקדק בלשון רש"י ע"ז ע"ג ד"ה ראשון ראשון בטל ביין כשר שבבור ומותר בהנאה ואמאי לא פירש שמותר גם באכילה. ומתוך כך י"ל דרש"י סובר דהא דאמרינן קמא קמא בטל דוקא להיתר הנאה דקיל דהרי דעת הר"ן סוף ע"ז דאף טעם כעיקר ל"א לענין איסור הנאה דל"ש חיך אוכל יטעום ושם הביא דעת הראב"ד דגם חמץ בפסח בטל לענין הנאה וה"ה שי"ל לענין איסור הנאה קמא קמא בטל משא"כ לענין איסור אכילה. ובזה נתישבו כמה קו' מה שהקשו על קמא קמא בטל והא דמקשה בגמ' שם ממשנה ולא משני דמיירי לענין איסור אכילה משום דמשמע לגמ' דכל המשנה קאי לאיסור הנאה כן י"ל בדרך אפשר ובספרי לא"ח סי' ס"ח אות ג' הבאתי דברי הראב"ד

הובא בריטב"א ע"ז ע"ג דדוקא לאיסור אכילה ס"ל לרב ושמואל מב"מ ל"ב משא"כ לענין איסור הנאה ומשום חומרא דע"ז אוסר אף בהנאה עיי"ש. וכעת נ"ל קצת ראי' מש"ס דתמורה ל"ד דמקשה שם באורג בשער נזיר ופטר חמור ליבטל ברובא ומשני בציפורתא ומקשה לשלופינהו ומשני הא מני ר"י דרשאי לשרוף הנקברין ואם אפשר למישלופינהו מוטב ואם אי אפשר מ"ה ישרוף ולא יקבור בפטר חמור וקשיא כיון דאתיא כר"י מה הוצרך לאוקמא בציפורתא והרי ר"י ס"ל מב"מ ל"ב ולישני דשער נזיר ופטר חמור הו"ל מב"מ בשק ומ"ה ל"ב ולמ"ל לאוקמא בציפורתא ובשלמא לשיטת תוס' יבמות פ"ב דר"י לא ס"ל מב"מ ל"ב רק בלח דאיכא טעמא ולא ביבש ניחא. אך לתוס' זבחים ע"ג דחזר בו ר"ת ואינו מחלק בין לח ליבש קשיא מהך דתמורה וע"כ כשיטת הראב"ד דרב ושמואל מודים באיסור הנאה וה"ה י"ל דר"י מודה באיסור הנאה. ושפיר מקשה בתמורה ומצאתי בנוב"י תנינא חי"ד סי' קצ"ג שפירש דברי הראב"ד פ"ג מבכורות הי"ג מה שכ' ור"י קתני לה היינו דר"י כשיטתי' דמב"מ ל"ב ע"ש ודבריו צ"ע מסוגיא דתמורה הנ"ל דמבואר דגם לר"י מוקמינן בציפורתא ודו"ק:

ו וראיתי לכ"ת שכ' דמה שהביא תוס' ע"ז ע"ג ד"ה אתא דברי ר"י נדרים נ"ז גידולי' של תרומה שגדלו ורבו גידולין על עקרו אסור אף לכהן דגירסא אחרת הי' לתוס' דלפנינו ליתא בגמ'. זה באמת צ"ע דל"ל דכן גרסו תוס' דהרי ר' יוחנן לא אמר רק ילדה שסיבכה בזקנה וכן ליטרא מעשר שתיקנה ובאמת שצ"ע גם בתוס' ב"ק ק' ובכורות כ"ב שכ' דר"י אית לי' בנדרים דגידולי היתר מעלין את האיסור ולא מצינו לר"י שיאמר זאת רק דגידולי איסור מעלין ההיתר. וצ"ל דראיות התוס' ממאי דס"ד דגמ' דר"י ס"ל בין לקולא בין לחומרא ולא כדמסקי בגמ' דלמא לחומרא שאני וכן כונת תוס' בע"ז מדס"ד דר"י אית לי' ג"כ בצל של תרומה שנטעו ורבו גידולי' על עיקרו מותר משום תרומה ואסור משום טבל כמ"ש הר"ן בנדרים ועדיין צ"ע בלשון תוס' בג' מקומות:

ז עוד זאת מה שכ' דבאיסור גברא ל"א ח"ש אסור מהתורה ופלפל בזה הרבה ובאמת ביומא אמרינן דביוה"כ לר"י ח"ש אסור מן התורה ויוה"כ ל"ה רק איסור גברא דיומא קא גרים ובאמת בכפות תמרים ריש יוה"כ מוזכר סברתו ודחי לה מה"ט וכ' דמ"ה קמ"ל באמת ביוה"כ דאף באיסור גברא ח"ש אסור מן התורה. אמת דבירושלמי דתרומות איתא דר"ל מודה ביוה"כ וע"כ מטעם אחרינא אסור מ"ה אבל ש"ס דידן לא ס"ל הכי. הן אמת שי"ל דדוקא לס"ד הי' ניחא לש"ס לומר דר"י ס"ל ביו"כ ח"ש אסו' מן התורה דמה"ט ל"ק לר"י ממשנה אבל למסקנא דמשני גם לר"ל המשנה באמת ר"י מודה ביו"כ כסברת הכפות תמרים וכבר כתבתי כעין זה בישוב דברי הרלב"ח וגם דברי החינוך (ע' לעיל

סי' ע"ב אות ה') מ"מ מסתימת דברי הגמ' לא משמע כן. והנה בדינים אלו הארכתי במ"א (ע' לעיל סי' פ"ח פ"ט). ולא באתי אלא במה שנתחדש לי כעת הנה כתבתי במ"א. דבחלב דכתיב כל והוא איסור כרת לאסור ח"ש מהתורה. אף דל"ש חזי לאצטרופי עוד כתבתי בחידושי בהא דיליף ר"י ח"ש אסור מן התורה מכל חלב אף דצריך קרא לחלב כוי כדיליף ף בברייתא שם וכתבתי לישב דר"י ס"ל כוי מיירי בבא מבהמה וחי' ולא בספק והוי מקצת שה כמו דאמרינן בחולין ע"ט ע"ב ועיי"ש בתוס' ד"ה בין לרבנן מה שכ' בשם ה"ר שמואל מוואדיין וקמ"ל קרא דאסור בכזית אף דל"ה בכזית רק חצי כזית חלב. ומזה יליף ר"י דח"ש אסור מהתורה והוי פי' הברייתא לרבות כוי וח"ש חד ילפותא דגם חלב כוי בכזית אסור משום ח"ש. ומצאתי שוב בפליתי סי' ק"י בבית הספק שכ' כן ומזה מוכח דהתורה אסרה ח"ש בחלב אף ע"י תערובות כגון בכוי ומיושב שפיר הא דמקשה בחולין צ"ח. ועוד הא אר"י ח"ש אסור מהתורה וקשיא מה מקשה ודלמא ח"ש ע"י תערובות אינו אסור מהתורה. וכן כ' הר"ש פ"ב דטבול יום לולא דברי הגמ' וכ"כ הרדב"ז בשיטת הרמב"ם וכ"כ מהרש"א בפסחים ם מ"ד. להנ"ל נכון דבחלב מוכח מקרא דמרבה כוי דח"ש ע"י תערובות אסור מהתורה ובאיסורין דליכא כרת ליכא למילף מחלב רק בלא תערובת וזה דקדוק דברי רש"י שם שפי' דיליף מכל חלב והיינו דמכוי מוכח דאף ע"י תערובות אסור מהתורה והענין נחמד:

ח ויש לי הערה בהך דחלב הכוי בצבי הבא על התיישה למ"ד חוששין לזרע האב דהו"ל חצי חלב וחצי היתר אמאי אסור לאכול מדאורייי' ויטול החצי ויטריף ואידך לישתרי משום ברירה לפמ"ש תוס' תמורה ל' דהיכא דאיסור נולד בתוך ההיתר אמרינן ברירה מיהו יש לומר דבהך דתמורה נולד האיסור בתוך התערובות ומעיקרא הי' הכל היתר א"כ בנולד האיסור וההיתר ביחד ל"א ברירה. וי"ל דה"ט דר"י דס"ל חלב כוי אסור מדאורייתא דל"ל ברירה. מיהו בלא"ה ל"ק כיון דבכל קורטב יש מקצת איסור ומקצת היתר ל"ש ברירה וכ"כ במקור חיים ר"ס תמ"ח דמה"ט בלח בלח ל"א ברירה רק היכי דהתנה כגון בלוקח יין. וע' רש"י חולין קל"ב ד"ה ומהדר שכ' דל"מ למיתני חצי דא"א שיהי' חצי' מותר וחצי' אסור וקשי' לימא ברירה וחצי' אסור וחצי' מותר ולהנ"ל ניחא ודוק:

והנה במה שכתבתי דצבי שבא על התיישה למ"ד חוששין לזרע אב ל"ה רק מקצת שה ויש בכל כזית חלב תערובות כמ"ש תוס' חולין ע"ט ע"ב ד"ה בין לרבנן לענין דם. יש לישב דברי הרמב"ם פ"א ממ"א הי"ג שכ' דבחלב הכוי אין לוקין והקשה הלח"מ פי"ב משחיטה ה"ח דהו"ל למימר דבצבי הבא על התיישה לוקין עלי' דהוי מקצת שה ומה

שתירץ דל"ה חלב הראוי להקרבה כבר תמה בשעה"מ סוף מאכ"א דא"כ אף חלב כלאים לא ילקה אמנם לדעתי מיושב שפיר דכיון דבכל קורט יש בו תערובות היתר אם חוששין לזרע אב אין לוקין בכזית ואולי אף בכל החלב אין לוקין דכיון דהוה תערובות ושמא חלק האב יותר מחלק האם ומב"מ ברובא בטל. אם לא נאמר כהמרדכי דהיכי דהאיסור וההיתר נולדו יחד מדאורייתא לא בטל וכיון דהוה ספק שמא ההיתר רוב ומ"ה סתם הרמב"ם דבכל חלב הכוי אין לוקין וזה ישוב נכון:

ט והנה קשיא לי בענין זה קושיא גדולה דבש"ס דכריתות י"ח מייתי הגמ' דר"א ל"ב קביעותא לאיסורא מדס"ל כוי חייבין על חלבו אשם תלוי. ואיך מוכח מזה דלמא מיירי ר"א בצבי הבא על התיישה ור"א כשיטתי' בחולין ע"ט דמספקא לי' אי חוששין לזרע אב וכשאכל כזית הוי ספק אי אין חוששין לזרע אב והוא כולו חלב וחייב חטאת או חוששין לזרע אב והו' רק ח"ש חלב ולכן חייב אשם תלוי והו"ל איקבע איסורא כיון שיש לפנינו בודאי חלב בבהמה זו ורק שספק אם אכל כזית או לא אכל רק ח"ש ומבואר במשנה דחייב אשם תלוי והוא ממש חתיכה מב' חתיכות ודא קו' הצריך לעיין. ולכאורה יש ליישב אליבא דלח"מ פי"ב משחיטה הובא לעיל דאין חייבין כרת ומלקות בכוי דהוי מקצת חי' דאינו ראוי לבא למזבח ואמאי חייב אשם תלוי וע"כ מיירי בכוי ספק חי' ספק בהמה ולא בעי ר"א איקבע איסורא וא"ל דכיון דר"א מסופק אי חוששין לזרע אב א"כ אם אין חוששין לזרע אב הוי כולה בהמה וראוי לבא למזבח וחייב כרת ואי חוששין לזרע אב הוי מקצת חלב באוכל כזית ושוב חייב אשם תלוי כמו ספק חלב ספק שומן דז"א דכיון דאם הוא תערובות אין חייבין על כל החלב כרת דאין ראוי להקרבה שוב ל"ה איקבע איסורא וחתיכה מב' חתיכות דאף אם אוכל כל חלב זה אין חייב כרת דאין ראוי להקרבה וע"כ מוכח דר"א ל"ב איקבע איסורא:

אמנם כבר כתבתי דדברי הלח"מ צ"ע כמ"ש השעה"מ ועיין פמ"ג סי' ס"ד ס"ק א' שכ' בפשיטות דכוי הבא מבהמה ואביו חי' חייב כרת על חלבו ע"כ הדק"ל. על כן נ"ל דכיון דאמרינן שה ואפי' מקצת שה לענין חלב הוי כולו חלב ול"ה תערובות ל"מ לרבנן ור' יוחנן חולין קל"ב דכוי לרבנן חייב בכולהו מתנות כיון דרבי קרא אם שה עיי"ש כש"כ באמו בהמה ואביו חי' הוי כולו חלב ולא תערובות אלא אפי' למ"ד דא"ח רק חצי מתנות מ"מ לענין חלב הוי כולו חלב. כמ"ש רש"י בפסחים ל"ג ע"ב דמה"ט כזית חלב: שבשפת מגשמים חייב אע"ג דגשמים מיא בעלמא נינהו משום דכל כמה דבגוה הוא משלים לשיעורא וזה אפי' למ"ד אין היתר מצטרף לאיסו' ומ"ה י"ל דחייב מלקות אכזית מחלב מצבי שבא על התישה. ויש' חילוק בין חלב לדם אף לה"ר שמואל מוורדיין ושפיר

הוכיח בכריתות דע"כ ר"א מיירי בספק חי' ספק בהמה דאחלב מבהמה וחי' חייב כרת. מיהו י"ל דזה דוקא ברוב איסו' ולא בשוה בשוה. וע' מה שכתבתי בדברי רש"י בספרי לא"ח סי' ל' אות ג' ע"כ עדיין צ"ע לישב הקו' מכריתות:

י' והנה כ"ת האריך לפלפל על קושיתי בספרי לא"ח סי' ג' בהא דנשים חייבות בבנין בית המקדש כמ"ש הרמב"ם והרי הו"ל מעשהז"ג. ותוכן דבריו דהא דנשים פטורות ממ"ע שהז"ג היא משום דאינם חפשים דמשתעבדי לבעל כמ"ש האבודרהם, דפוס פראג ד' ט' ולפ"ז יצא לו דבמצוה שאם תעשה האשה יהי' לבעלה איזה זכות שיפטור הוא מחלק שעשתה האשה ואם לא תעשה האשה יצטרך הוא לעשות כגון בנין בית המקדש נשים חייבות. ודוקא במצוה ששניהם חייבין ואין לה גבול כגון סוכה ושופר ודומיהם נשים פטורין. ומ"ה כ' דהיכא דבלא"ה אשה חייבת במצוה זאת מצד הל"ת גם העשה חל עלי' דל"ש לפטרה משום דמשתעבד' לבעל והזמן אינה שלה דבלא"ה חייבת מצד הל"ת ומפלפל בתוס' קדושין ל"ה גב' מעקה לבאר דברי התוס'. הנה בגוף דברי האבודרהם האריך הרב הגאון מלבוב בשואל ומשיב קמא סי' ס"א ח"ר וכ"ת מישב קו' תוס' בקדושין כ"ט למ"ל במילה אותו ולא אותה ת"ל דהו"ל מ"ע שהז"ג ותי' דכיון דאם תעשה האשה יפטו' הבעל ס"ד דאשה חייבת דאין נ"מ לבעל וכבר כתב כן ביד שאול סי' רס"א וכן י"ל דנשים חייבות בשריפת קדשים מה"ט ודבריו נחמדים. אמנם בגוף דברי האבודרהם צ"ע דהרי מעשה ידי' לבעל אינו אלא מדרבנן ומדאורייתא לא משתעבדי ולדעת תוס' באומרת אינה ניזונת פטורה מלאכות ואף לדעת הר"ן דמ"מ מלאכת אפי' ובישול חייבת מ"מ משמע דהכל דרבנן. ואיך פטרה התורה נשים משום עבודה אחרת להם. והנה גם בכיבוד אב הקשו התוס' בקדושין ל' ע"ב ד"ה שיש רשות אחרים עלי' והלא מעשה ידי' לבעל מדרבנן ותירצו דמ"מ אינה מצוי' אצל אבי' אלא אצל בעלה ועיין בתוס' כתובות ל"ט ד"ה הואיל ונשואין מוציאין שדחו שם פירוש ר"י ולפמ"ש תוס' בקדושין דברי ר"י נכונים. וזה שייך לענין כיבוד כיון שהיא מצוי' אצל בעלה משא"כ לענין מצות ד' כיון דלא משתעבדה לבעל למעשה ידי' מדאורייתא ואיכא מ"ד דמזונות דאורייתא האשה חפשית יותר מאיש ולמ"ד מזונות ל"ד האשה שוה לאיש וצ"ע על האבודרהם ושמא י"ל כמ"ש תוס' גיטין מ"ז ע"ב ד"ה ולביתך דאף דפירות לבעל ל"ה רק דרבנן מ"מ אמרה תורה ולביתך דבעל מביא ביכורי אשתו כיון דדרך נשים שנותנים פירות לבעליהם עיי"ש ה"ה שי"ל אף דנשים לא משתעבדי לבעל למעשה ידי' מדאורייתא כיון דדרך הוא שאשה עושה לבעל כל הצטרכות הבית התורה פטרה מעשה שהז"ג משום דרכי שלום כמו שמסיים האבודרהם ע"ד שאמרו חז"ל דשם הנכתב בקדושה נמחק משום עשיית שלום

בין איש לאשתו. ובזה מיושב ג"כ קו' תוס' קדושין ל' ע"ב לענין כיבוד אב וקו' תוס' כתובות ל"ט ע"ב על פי' ר"י עיי"ש:

יא והנה גם התשב"ץ בספרו מגן אבות על פרקי אבות פ"ב משנה מ"ו בד"ה הוי זהיר במצוה קלה כ' ג"כ דמטעם זה נפטרו נשים ועבדים במ"ע שהז"ג שכיון שהוטל עליהם עבודה אחרת נפטרו מאותן מצות וזה ג"כ צ"ע דמעשה ידי' לבעל ל"ה רק דרבנן וצריך ג"כ לפרש עפ"י דברי תוס' גיטין הנ"ל ובכ"ז דברי האבודרהם והתשב"ץ על דרך הדרוש נאמרו דהרי בכיבוד אב אמרי' דאשה פטורה משום שרשות אחרים עלי' ומבואר בש"ס דקדושין ל' ע"ב דנתגרשה חייבת ובירושלמי נתארמלה או נתגרשה חייבת וכן פסק הר"מ ה' ממרים וע' רש"י קדושין ל"ה דפנוי' חייבת א"כ ה"ה מ"ע שהז"ג יתחייבו נשים פנויות כשנתבגרו וזה ודאי ליתא כדמוכח מש"ס דסוכה כ"ח דמקשה למ"ל אזרח להוציא נשים ות"ל דהו"ל מ"ע שהז"ג ולא מוקי קרא לפנוי' ולומר כיון דבנערה נפטרה הואיל ומעשה ידי' לאבי' מדאורייתא אף בימי נערות כדאמרינן בכתובות מ"ז מ"ה לא חייבה התורה גם אח"כ זה קצת רחוק. הן אמת דאם נאמר טעם זה דפטורות כיון דבימי נערות מעשה ידי' לאבי' מדאו' וגם אח"כ לבעלה מצד המנהג לא חייבה תורה לאשה יתישב דקדוק עצום בכתובות מ"ז דמייתי גמ' דמעשה ידי' לאבי' דאס"ד מעשה ידי דידה היכא זכי רחמנא לאב למימסר לחופה הא קמבטל לה ממעשה ידי' פריך ר"א אימא דמסר לה בשבתות ויו"ט וכתבו תוס' אף דאין נושאין נשים במועד הכונה בתוס' שבת ויו"ט דאסורה במלאכה מדאורייתא עיי"ש. ונשאלתי ע"ז דמנ"ל דנשים חייבות בתו' שבת ויו"ט דהו"ל מ"ע שהז"ג ובסוכה כ"ח מייתי ריבוי לתוס' יוה"כ והוא תוס' עינוי מקרא ותוס' מלאכה מנ"ל (וע' לעיל ר"ס פ"ד שכתבתי דילפינן מיו"כ לכל איסורין שאין בהם מלקות דנשים מוזהרות) ובמנחת חינוך מצוה שנ"ג כ' באמת דפטורות ונעלם ממנו דברי התוס' הנ"ל וע' משבצות סי' תר"ח שכ' דנשים חייבות אבל לפי הנ"ל יש לומר בדרך זה דכל מה דנשים פטורות היא לבתר דילפי' מקרא דמעשה ידי' לאבי' בנערה דקטנה ל"צ קרא דהשתא זבוני מזבין לה. ובימי נערות רשות אחרים עלי' מדאורייתא ולכן לא הטילה תורה חיוב גם אח"כ כיון דעומדת לנשואין ושפיר פריך ר"א דלעולם אין מעשה הבת לאבי' ואין רשות אחרים עלי' והא דזכי רחמנא למימסרה לחופה מיירי בתוס' שבת דכיון דאין רשות אחרים עלי' שפיר חייבת בתוספת שבת ואסורה במלאכה לסברא זו. ואמנם למסקנא דיליף דמעשה הבת לאבי' י"ל דנשים אין חייבות בתוספת שבת מדאור' ומ"מ כ"ז דרך פלפול וחידוד. אבל לדינא אין להוכיח ממה שכתבו טעם לדברי תורה דהיכא דל"ש טעם זה ישתנה הדין דלא דרשינן טעמא

דקרא ע"כ אין להעמיד יסוד על טעם האבודרהם ובתשובה אחרת כתבתי די"ל טעם הפרת נדרים באשה בנדרי עינוי נפש משום דמשעבדא לבעל למעשה ידי' וכמו דאמרינן בנזיר ס"ב לענין עבד וע' מג"א ה' תענית סי' תקע"א מ"ש במ"מ דחל הנדר והלא הוי נשבע להרע לאחרים עיי"ש ומ"ה באמת הבעל יכול להפר ועפ"י דברי תוס' גיטין הנ"ל דהמנהג שאוכל פירות וה"ה י"ל לענין מעשה ידי' ועפ"ז כתבתי דלר"ש דדריש טעמא דקרא ניחא מה דס"ל בספרי דהאב אין יכול להפר רק נדרי עינוי נפש דס"ל דזה טעמא דהפרה וע' בטור וב"י סי' רל"ד בשם ספרי ומקצת פוסקים חולקים וס"ל דהאב יכול להפר אף נדרים שאין בהם עינוי נפש ואיך יחלקו על ספרי להנ"ל נכון דלא ס"ל כר"ש דדריש טעמא דקרא וע' יבמות ל' מבואר טעם דהפרה שלא תתגנה על בעלה והארכתי הרבה בענין זה: יב וראיתי לכת"ה שהרחיב הדיבו' בענין אם אין לו רק חצי שיעו' בחיוב עשה אם צריך לאכול החצי שיעו' ומה שהבאתי בספרי סי' ד' ראי' מחמש ולא חצי חמש וע' בספרי סי' מ"ח אות ב' בענין נזיר שאינו יכול לגלח כל שערו אם חייב לגלח מקצתן השייך לענין זה. וכעת נתחדש לי סברה אחת בענין זה. הנה אם נאמר דבאין לו רק חצי כזית מצה מחויב מדאורייתא לאכול כדין חצי שיעור. א"כ בחולה שאין יכול לאכול רק חצי כזית מפסח מחויב לאכול ואמאי אסור לשחוט עליו ולמנותו דהו"ל שלא לאוכליו. והרי מחויב מדאורייתא לאכול ח"ז. על כן נראה דכמו דאמרינן בחולין פ"ג ע"ב דאף בא"א לכסות למטה חייב לכסות למעלה, מ"מ באינו ראוי לכיסוי למטה פטור מלכסות גם למעלה ה"ה במצה ובפסח אם אין לו רק ח"ז חייב לאכול. אבל אם אין ראוי לאכילת זית פטור לגמרי. ולפ"ז ה"ה בנזיר שאין יכול לגלח כל שערו מחמת ספק פטור מלגלח אף מקצת שערו ודוק. והענין ארוך ועת לקצר. והנני ידידו סימן צה בדין גיד וחלב אם יש בו איסור דם: א הפמ"ג בא"ח סי' תמ"ז במשבצות סוף ס"ק א' כ' דאע"ג דאין בגידין בנ"ט מ"מ דם יש בו ואם נפל לפחות מס' בלא מליחה אוסר לא מטעם גיד רק משום דמו. ואני תמה דא"כ גם בחלב יש בו דם וא"כ קשה אדין המבואר בסי' צ"ח ס"ט קדירה שיש בה נ"ט זתים היתר ונפלו בה ב' זיתים אחד של דם ואחד של חלב כל אחד מצטרף עם הנ"ט של היתר לבטל חבירו והרי הכזית שלא נמלח נמי יש בו דם. והו"ל כנפלו ב' זיתים של דם ואין כאן ס' והדין הזה הוא מתשובות הרא"ש כלל כ' דין ב' ואם מיירי שהחלב נמלח איך סתם המחבר והרמ"א והרא"ש והטור ולא ביארו דזה דוקא שהחלב נמלח דסתמא לא נמלח ואין לומר דאין מחזיקין דם בשומן דהרי מבואר בסי' ע"ה דדוקא בבני מעיים אין מחזיקין דם אבל בשומן שעליהם יש דם ונהי דהפמ"ג כ' סי' ע"ה ס"ק ט' דאם נתבשל שומן בלא הדחה אחרונה דיש ס' בשומן גופא היינו נגד מלח ודם שעלי'

אחר המליחה דהרי גם בבשר יש דיעות דיש ס' משא"כ חלב שלא נמלח כלל ודאי צריך ס' נגד כל השומן להפמ"ג:

ב ולישב זאת נראה דזה ודאי דהדם שבתוך החלב נאסר משום שקיבל טעם מהחלב נהי דבעוד הבהמה חי' י"ל שהדם שהי' בו חיות לא קיבל טעם מהחלב דאין בעל חי בולע ע' לעיל סי' מ"ג אות י"א מ"מ לאחר שנשחטה הבהמה הי' אז כבוש הדם שבתוך החלב עם החלב וקיבל טעם ואז הי' היתר דדם אברים שלא פי' מותר וכיון שנאסר משום חלב אח"כ כשפירש מהחלב ורוצה אתה לאסרו משום דם אין איסור חל על איסור דדם איברים הוא רק בלאו ולא חל על איסור חלב ואף דאין בדם רק טעם חלב מ"מ לא מיבעיא לסוברים דאט"כ לוקין ודאי אין חל איסור דם ואפי' לסוברים דל"ה רק עשה גם על איסו' עשה ל"ח כמ"ש תוס' שבועות כ"ג וכ"ש לר"ת דחתיכה נעשה נבלה מדאוריית' ודאי ל"ח איסו' דם. ועוד אף אם לא קיבל טעם קודם הבישול מ"מ עתה כשנפל החלב לקדירה ונעשה רותח נאסר הדם שבתוך החלב משום חלב דבחתיכה ל"א סברת מקושר כמ"ש הת"ה סי' קפ"ג אח"כ כשפירש הדם אין איסו' חל על איסו'. ואין לומר דכיון דנגד החלב יש ס' א"כ כבר יצא טעם החלב שבדם ונחלק בקדירה ושוב חל איסו' על הדם ונגד הדם אין ס' דז"א דהרי אפשר לסוחטו אסור א"כ הדם שיוצא מחלב עדיין אסו' משום חלב ואין איסור דם חל עלי' והדם הזה דינו כחלב ונתבטל בס'. וכיוצא בזה כ' הפמ"ג סי' צ"ב ס"ק ט' בש"ד דחתיכה שבלעה חלב ואח"כ בלעה חלב ל"א מדאור' חנ"נ משום בב"ח כיון שכבר נאסר וכשנפלה אח"כ לא"מ ויש ס' נגד החלב והחלב וספק אם יש נגד החתיכה מותר. וכ' ג"כ דאין לומר אח"כ כשנתבטל טעם החלב עתה נעשה נבילה דז"א כיון דאפשר לסוחטו אסור גם עתה לא נעשה נבילה. רק שהפמ"ג מסופק שמא ט"כ ל"ד ואפשר לסוחטו ג"כ הוא רק מספק אסו'. על כן יש לחוש עיי"ש משא"כ בנ"ד יש לומר דמיירי שחתיכת דם וחתיכת חלב שלא נמלח נפלו לתבשיל וכשהדם יצא מהחלב ויפרש יהי' דם שבישלו דרבנן. רק דקשי' דגם בדרבנן בעי ס' וליכא ס' נגד ב' זתים. ולזה י"ל דהוי ספק דרבנן דשמא ט"כ דאורייתא. ושמא אפשר לסוחטו אסור. ונמצא דאין איסור דם חל על חלב כאמור ואין לומר דדוקא בדבר גוש כגון חתיכה אמרינן אפשר לסוחטו אסור משא"כ בדבר לח דמוכח מגמ' דאין חילוק מדמקשה בחולין ק"ח וא"א אפשר לסוחטו אסור חלב אמאי מותר חלב נבלה הוא הרי דגם בחלב אמרינן אפשר לסוחטו אסור:

ג אמנם יש לעיין דנהי דאאחע"א מ"מ חל איסור דם לקברו בין רשעים: גמורים. (וע' לעיל סי' י"ט אות ה' מה שתמהתי מזה על מהרש"א בחולין ד' ץ' תד"ה קדשים דאיסור

כרת). ובאמת גם הוראת בעל לבושי שרד בחידושי דינים להלכות אמ"ה אות כ"ו צ"ע שרצה להתיר בשוחט שחתך רגל מעוף חי ונתערב וכ' שבטל בס' אף דאמ"ה הוה ברי' ולא בטל מ"מ כיון דאמ"ה לא חל על איסור טריפה להרמב"ם דאין ב"נ מוזהר על אמ"ה בעוף ול"ה איסור מוסיף ע"כ ל"ה ברי'. ולהנ"ל גם זה ליתא דכיון דחל עכ"פ לקוברו בין רשעים גמורים שוב הוה ברי'. ועוד דאנן לישב דברי המחבר באנו והוא ס"ל דל"א חנ"נ בשאר איסורין ול"ש סברת א"א חע"א ודוק. אמנם נראה לישב הקושיא בדרך זה עפמ"ש דהרא"ש והמחבר מיירי בבישול דבודאי החלב לא יוציא הדם בצונן רק כשנתבשל. א"כ י"ל כיון דיש על הדם בלא"ה איסור חלב כמ"ש לעיל רבנן לא אסרו דם שבישלו דדוקא שאר דם שבישלו שהוא היתר רבנן אסרו שלא יאכל משום גזרה משא"כ דם שבלא"ה אסור משום חלב רבנן לא גזרו בו ולא אסרו משום דם. וכיוצא בזה כ' בטו"ז וש"ך ר"ס פ"ז דל"ש לומר דרבנן גזרו בבשר טמא משום בב"ח כיון דבלא"ה אסור משום בשר טמא ע"ש. וע' בספרי לא"ח סי' קט"ו אות ב' מ"ש בכיוצא בזה דבר נחמד בישוב קו' תוס' מגילה ד', ומשום הכי שפיר פוסק הרא"ש דכיון דהדם היוצא מהחלב אסור משום חלב אין בו משום איסור דם. ודינו כחלב ובטל בס' וכן הכזית דם בטל משום דם בס' וכ"כ בחו"ד סי' צ"ח דכזית בשר שנעשה נבלה מטעם דם וזית בשר נעשה נבלה מטעם חלב א"צ ס' רק נגד זית אחד וה"ה בנ"ד הב' זיתי דם אחת אסור משום חלב ואחת משום דם ומבטלין זא"ז ואם נצרף גם הסברא דאין שומן מוחזק כ"כ בדם דברי הרא"ש והש"ע מיושבין בט"ט בדרך שכתבתי. ומעתה כ"ז ניחא בחלב דיש בדם היוצא איסור חלב. משא"כ בגיד דאין בגידין בנ"ט ואין הדם היוצא אסור משום שקיבל טעם גיד ול"ש אאחע"א וגם ל"ש הסברא שכתבתי דרבנן לא אסרו משום דם שבישלו כיון שבלא"ה אסור דזה אין בו רק איסור דם ע"כ שפיר פוסק הפמ"ג:

ד ולפמ"ש נ"ל בדבר השאלה שכ' הפמ"ג סי' ס"ד במשבצות ססק"א בנמצא חלב בשכר ואין בו ס' וספק אם שהה מע"ל והוא מצדד להקל אף דספק כבוש הוא ספק תורה מ"מ חלב חי הוה שלכד"א ולא אסור רק מדרבנן ואף הטעם לא אסור רק מדרבנן ובדין זה הוא מסופק. אמנם למה שכתבתי בהשאלה שלו דהחלב הי' חי ואם לא נמלח א"כ החלב אוסר משום דם שיוצא ע"י כבישה ודם שיוצא ע"י כבישה אסור מדאורייתא כמ"ש הפמ"ג ול"ש היתר הפמ"ג דהוה שלא כדרך אכילתן דהרי כל חיוב דם הוא דוקא בדם חי דדם שבישלו אינו עובר עליו וע"כ בדם הוא דרך לאכלו חי על כן ודאי השכר אסור מספק. וכבר כתבתי דהרא"ש בתשו' ומחבר סי' צ"ט מיירי בנפל לתבשיל דאז דם שבישלו מדרבנן. משא"כ בספק כבוש. אולי הפמ"ג מיירי בחלב שנמלח וגם הטוש"ע

סי' צ"ט והרא"ש בתשו' מיירי בחלב מלוח. ואף שאינו נאכל מ"מ דרך למלוח שלא יסריח כדאיתא בביצה י"א אין מולחין החלבי' ביו"ט ופירש"י שלא יסריח. ואין להאריך בפרט זה יותר. ובעיקר מ"ש הפמ"ג הנ"ל דכיון דהחלב חי אין אסור מדאורייתא דהוה שלא כדרך אכילתן אף הטעם אין אוסר מדאורייתא. זה ליתא דאם יוצא טעם החלב למשקה והמשקה דרך שתי' ויש לה טעם חלב ודאי אסור מדאורייתא. וכבר רמזתי ע"ז בספרי לא"ח סי' ס"ט אות ב' בקצרה. דאף דהעיקר אינו אסור מדאורייתא הטעם אוסר מדאוריי'. ואי"ה בה' בב"ח יבואר באריכות במ"ש שם לסתור דברי החו"ד דבתרומה הואיל ומיחוי משקה מותר ל"א טע"כ עיי"ש. וכפי הנראה הפמ"ג גופי' מסופק בדין זה ודוק:

ה ודרך אגב הנני אומר במה שהביא הטור סי' ס"ד דאין איסור חלב בבהמה טמאה שהקשו למאי נ"מ בזה"ז. כיון דבלא"ה אסור משום טמאה. ע' בטו"ז וש"ך. ולפמ"ש לעיל סימן הקודם ומצאתי ג"כ במחנה לוי שבועות כ"ד דח"ש ע"י תערובות לא אסור מדאורייתא רק בחלב דחייב כרת ובאיסורים דליכא כרת אינו אסור מן התורה א"כ נ"מ דבחלב מבהמה טמאה אינו אסור בח"ש ע"י תערובות מדאורייתא ודוק:

סימן צו

ב"ה פרעמישלא תר"מ לפ"ק. בדין חלב הכוי אם אסור מן התורה ובדין ספק חלב או שומן אם אסור מהתורה לשיטת הרמב"ם:

א' בש"ס דחולין דף מ"ג ע"ב אמר עולא ישב לו קוץ בושט אין חוששין שמא הבריא ומ"ש מב' חתיכות אחת של חלב ואחת של שומן התם איתחזק איסורא וכ' תוס' ד"ה שאני התם דבחתיכה אחת ספק של חלב ספק שומן אע"ג דלא איתחזק איסורא לא איתחזק היתרא אבל הכא מעיקרא הי' בחזקת כשרות וצ"ע דא"כ אמאי הקשה בגמ' מב' חתיכות ומשני התם איתחזק איסורא הו"ל להקשות מחתיכה אחת ספק חלב ולישני הכא איתחזק היתרא. וא"ל דבחתיכה אחת ספק חלב ל"ה רק איסור דרבנן דהרי לדעת תוס' ורשב"א ספק חלב ספק שומן אסור מדאורייתא מספק ולא פליגי בכריתות אי בעינן חתיכה מב' חתיכות רק לענין אשם תלוי:

ב' ונ"ל לתרץ. הנה בתוס' בכורות כ' ע"ב וחולין י"א יבמות קי"ט כ' דבספק בכור ל"ש לומר אוקי בהמה בחזקת שלא ילדה דאדרבה אוקי הולד בחזקת שאינו קדוש בבכורה כמו שהי' במעי אמו. וכ' בשעה"מ בפ"י מטומאת מת בשם מהר"י אשכנזי דמה"ט אמרינן לר"ל ביומא ע"ד דברייתא דמרבה בחלב כוי וח"ש אסמכתא בעלמא דספק חלב מותר מדאורייתא דאיכא למימר העמד חלב על חזקתו כמו שהי' במעי אמו דקיי"ל חלב

השליל מותר אפי' בן ט' חי דניתר בשחיטת אמו והשעה"מ הקשה עליו דא"כ אמאי ר"א מחייב בחלב כוי אשם תלוי דל"ב חתיכה מב' חתיכות. והרי היכי דאיכא חזקת היתר לכ"ע אין חייבין אשם תלוי. עוד הקשה דא"כ איך ילפינין דאזלינין בתר רובא מרישא של עולה דניחוש שמא ניקב קרום של מוח דילמא שם הטעם משום חזקה שהי' לולד במעי אמו דאפי' הי' טרפה ניתר בשחיטת אמו וכן קשה אהא דילפינין מפרה אדומה. על כן כ' דל"ש חזקה שהי' במעי אמו רק גבי בכור דבמעי אמו לא קדוש בבכורה אפי' נתנבלה אמו או נטרפה משא"כ לענין טריפות או חלב הכוי דשחיטת אמו היא דמטהרתו ובאם נטרפה האם החלב אסור מבן ט' חי וטריפות פוסל ל"ש חזקה דבמעי אמו. דלא כמהר"י אשכנזי:

ג' וכ' באבני מילואי' סי' ד' אות י"ז דמה שכ' בשעה"מ דבחלב ל"ש חזקה דבמעי אמו משום דשחיטה אמו היא דמטהרתו ליתא דדוקא לר"י דס"ל אוירא גרם ולא חדשים ובנטרפה האם החלב אסור ל"ש חזקת היתר אחלב כמ"ש שעה"מ משא"כ לר"ל דס"ל חדשים גרמו וקודם שכלה חדשיו אפי' נתנבלה האם החלב מותר שפיר יש להחלב חזקה ומ"ה ר"י כשיטתי' ס"ל דחלב כוי אסור מן התורה וקרא ל"ה אסמכתא ויליף מזה דה"ה בח"ש ל"ה אסמכתא. ור"ל כשיטתי' דס"ל בחולין ע"ה דחדשים גרמו. ויש חזקה לחלב הכוי ומ"ה ס"ל דקרא דמרבה כוי וחצי שיעור מכל חלב אסמכתא בעלמה וסוגיא דכריתות דלר"א חייבין על חלב כוי אשם תלוי אזלא לר' יוחנן אלו דברי האבני מילואים. ודבריו תמוהין דזה דוקא ללישנא קמא בחולין ע"ד אבל ללישנא בתרא שם ר"י ג"כ ס"ל חדשים גרמו ובלא כלה חדשיו אפי' נתנבלה האם מותר החלב. רק דפליגי בתלש חלב של בן ט' חי במעי אמו עיי"ש א"כ אס"ד דמוקמינן אחזקה כמו שהי' קודם שכלה חדשיו גם לר"י יש חזקה זו. וסוגיא דכריתות אמאן תרמייה דהרי קיי"ל כלישנא בתרא דחולין וכן פוסק הר"מ על כן דברי הא"מ צ"ע:

ד ומה שנ"ל בזה. הנה בש"ש ש' ה' פ"ו כ' דהסוברים אין מחזיקין מאיסור לאיסור משום דאמרינן כמו קודם שנולד הספק הי' לבהמה חזקה שאם תשחט תהי' מותרת כן לאחר שנולד הריעותא אף בחיים עומדת בחזקה זו שאם תשחט תהי' מותרת והרי נשחטה. משא"כ בספק בשחיטה ל"ש לומר שעמדה בחזקה שאם תשחט תהי' מותרת והרי נשחטה דהרי אתה מסופק אם נשחטה. אבל זולת סברא זאת מחזיקין מאיסור לאיסור. והנה התוס' כ' בשבועות דף כ"ד ד"ה האוכל נבלה דנהי דאיסור אמ"ה לא חל עד שיולד מ"מ עשה שאינו זבוח חל אף במעי אמו להסוברים דוזבחת הוה עשה. ולכאורה קשי' איך כ' תוס' דיש' לבכור חזקה כמו שבמעי אמו לא הי' קדוש בבכורה כן עתה והרי במעי

אמו הי' אסור משום עשה שאינו זבוח ומחזיקין מאיסור לאיסור. אך ל"ק דאין כונת התוס' חזקת היתר רק חזקה שאינו קדוש. ובודאי במעי אמו לא הי' קדוש. ומעתה בחלב הכוי. הנה לומר כמו קודם שכלה חדשיו הי' החלב בחזקת היתר כן עתה הוא בחזקתו ומותר משום דזה ל"ה בהמה רק חיה. זה אינו דקודם שכלה חדשיו הי' החלב במעי אמו אסור בעשה שאינו זבוח כמ"ש תוס' בשבועות ומחזיקין מאיסור לאיסור ולומר כמו קודם שכלה חדשיו הי' בחזקה שאם תשחט תהי' מותר כן גם עתה כן הוא זה אינו דקודם שכלה חדשיו ל"מ שחיטת עצמו ולומר כמו קודם שכלה חדשיו הי' בחזקה שאם תשחט האם יהי' הולד מותר כן עתה בחזקה שאם תשחטהו מותר זה אינו דמשחיטת האם אין דנין על שחיטת עצמו. כמ"ש השעה"מ הנ"ל כדמוכח מחולין י"א דהוכיח דאזלינן בתר רובא מרישא של עולה ולא מוקמינן אחזקה כמו קודם שנולד הי' בחזקה שאם תשחט אמו מותר דאין טריפות פוסל כן עומד בחזקה שאם תשחטהו מותר. וע"כ משחיטת אמו על שחיטת עצמו אין דנין על כן ל"ש לאוקמא בחזקת היתר מן קודם שכלה חדשיו: ה אך למה דאמרינן בחולין ע"ד בעי רב הושעיא הושיט ידו למעי בהמה ושחט בן ט' חי אם מהני שחיטה וכ' תוס' ביצה דף ו' ד"ה וכי מה דזה דוקא בכלה חדשיו אבל בלא כלה חדשיו ודאי ל"מ שחיטת עצמו. ובפליתי סי' י"ד הוכיח מתוס' ביצה הנ"ל דנפשטה האיבעי' ומותר מדאורייתא להושיט ידו ולשחוט בכלה חדשיו עיי"ש (וע' לעיל סי' ח"י הארכנו בפרט זה). והנה דין החלב מבן ט' חי שהושיט ידו למעי בהמה ושחט הולד תליא לליש נא ב' דחולין ע"ד במחלוקת בין ר"י ור"ל דלר"י דס"ל שם בתלש חלב מבן ט' חי במעי אמו חלבו כחלב בהמה אף שלא יצא חי לאויר העולם ה"ה בהושיט ידו למעי בהמה ושחט הולד והוציא החלב החלב אסור. ולר"ל דס"ל בתלש חלב מבן ט' חי ממעי אמו והוציא החלב אינו אסור דלא יצא חי לאויר העולם ה"ה בהושיט ידו ושחט החלב שהוציא מותר. ומעתה י"ל דר"י ור"ל בשיטתן אזלי דלר"ל חלב הכוי מותר מדאור'. דנהי דל"ש לאוקמא אחזקה מקודם שכלה חדשיו דאז הי' אסור בעשה שאינו זבוח ולא הי' מהני שחיטת עצמו מ"מ שייך לאוקמא אחזקה כמו קודם שנולד שכבר כלה חדשיו באותו יום הי' בחזקה שאם יושיט ידו למעי בהמה וישחטהו החלב מותר דלא יצא לאויר העולם כן לאחר שנולד עומד בחזקה זו שאם ישחטהו מותר החלב דל"ה בהמה רק חי' ומ"ה ס"ל דקרא הוא אסמכתא לכוי וח"ש. ור"י כשיטתי' דגם קודם שנולד אם יושיט ידו וישחט במעי בהמה החלב אסור. ע"כ אין חזקה לחלב הכוי ואסור מן התורה: ו ומעתה מיושב מה שהקשיתי בחולין דף מ"ג דהגמ' הקשה לעולא מ"ש מב' חתיכות ואמאי לא הקשה מחתיכה אחת ספק חלב ספק שומן כמ"ש תוס' להנ"ל י"ל דחתיכה

ספק של חלב ספק של שומן ג"כ תליא בפלוגתא בין ר"י לר"ל דלר"ל בחתיכה אחת ספק חלב ספק שומן יש חזקת היתר. דאמרינן קודם שנולדה בהמה מחתיכה זו הי' החתיכה הזאת שאנו דנין עלי' בחזקת היתר שהי' יכול להושיט ידו למעי בהמה ולשחוט לולד והי' החתיכה זו ודאי מותרת דאף אם הוא חלב הי' מותר כן עתה עומד חתיכה זו בחזקת היתר והרי נשחט הבהמה. ע"כ לר"ל אינו אסור מן התורה. והסוגיא דכריתות דמבואר דכל ספק חלב אסור מן התורה הוא לר"י. ע"כ לא רצה הגמ' להקשות לעולא רק מב' חתיכות אחת חלב ואחת שומן דזה ודאי אסור מן התורה לכ"ע דמחתיכה אחת שמא כר"ל ס"ל ודוק:

ז הנה כ"ז לשיטת הפליתי שהוכיח מתוס' ביצה ו' דנפשטה האיבעי' דמדאו' מהני שחיטה במעי אמו בכלה חדשיו אבל לפמ"ש לעיל סי' ח"י אות ב' להוכיח מש"ס דתמורה י"ב דל"מ שחיטה במעי אמו שוב לכ"ע אין לחלב חזקת היתר דאף קודם שכלה חדשיו הי' אסור משום אינו זבוח ובמעי אמו לא הי' אפשר בשחיטת עצמו ע"כ בספק חלב וכן חלב הכוי אסור מן התורה מספק בין לר"י בין לר"ל. לפ"מ דפסקינן דוזבחת הוה עשה כדאיתא ברמב"ם בריש ה"ש מ"ע לשחוט מי שירצה לאכול. ושוב חל עשה שאינו זבוח במעי אמו ומחזיקין מאיסור לאיסור (ומה"ט סובר גם הרמב"ם דחלב הכוי אסור מן התורה אף דס"ל כל ספיקות ל"ה רק מדרבנן ומיושב מה שהקשה עליו מהר"ש הובא במהרי"ט סי' א' סוף אות א'). אמנם לשיטת הריב"א דוזבחת ל"ה עשה ול"ל עשה שאינו זבוח חלב יש לו חזקת היתר כמו קודם שכלה:

חדשיו ל"ה לו איסור דאמ"ה ליכא במעי אמו ועשה שאינו זבוח לא ס"ל כן לאחר שכלה חדשיו ויצא לאויר העולם אינו אסור. וי"ל עוד דמ"ה לא הקשה בחולין לעולא רק מב' חתיכות ספק חלב דבחתיכה אחת י"ל דעולא ס"ל דיש לו חזקת היתר דלא ס"ל וזבחת הוא עשה ודוק:

ח ומעתה מיושב שיטת הרמב"ם דס"ל פ"ט מטומאת מת דכל ספק איסור תורה מדאורייתא מותר אף באיסור כרת והר"ן ספ"ק דקדושין הקשה עליו דא"כ בספק חלב אמאי חייב באשם תלוי למ"ד דל"ב חתיכה מב' חתיכות. וע' מהרי"ט ח"ב סי' א' שתירץ דתנאי דפליגי אי בעי חתיכה מב"ח פליגי בפלוגתת הרמב"ם והרשב"א אי ספק אסור מדאורייתא. ולפמ"ש לעיל מיושב שיטת הרמב"ם בפשיטות דבספק חלב ספק שומן. גם הרמב"ם מודה דאסור מדאוריי' משום דאמרינן כמו קודם שנולדה חתיכה זו הית' אסורה בעשה שאינה זבוח. גם עתה אסורה ומחזיקין שהיא חלב, ומ"ה איכא תנא דס"ל דחייב באשם תלוי ומאן דס"ל פטור משום דהתורה לא חייבה רק בחתיכה מב' חתיכות

אבל אסור הוא מדאורייי לכ"ע. ומ"מ אינו חייב חטאת לכ"ע משום חזקה דאף דמחזיקין מאיסור לאיסור ל"ה ודאי רק ספק. ועיין תוס' נדה י"ח ד"ה הלך אחר הרוב ומ"ש לעיל סי' מ"ט אות ג'. והנה דבר זה צריך עיון רב וקצרתי במקום שאמרו להאריך:

ט ובעיקר הדין דחלב הכוי שרצה לומר מהר"י אשכנזי דיש לחלב חזקת היתר והקשה בשעה"מ דא"כ אמאי ס"ל לר"א דחייבין על חלב הכוי אשם תלוי הנה לפמ"ש בפמ"ג בפתיחה לה' טריפות דבספק איסור ויש בו כרת ל"מ חזקה וחילי' מרש"י חולין קל"ד שכ' רש"י דמ"ה ספק איסורא לחומרא ול"מ חזקה משום דיש בו עון מיתה וה"ה בספק כרת. ל"ק מכריתות ושמא בגוף הסברא פליגי ר"י ור"ל ור"י ס"ל חלב כוי אסור מדאורייתא דל"מ חזקה בספק כרת ור"ל חולק. אך באמת כ"ז מדרבנן דרבנן החמירו באיסור כרת דלא מוקמא אחזקה. ובהרחקה יש חילוק בין איסור לאו לכרת כדאיתא ביבמות קי"ט ע"א ברש"י ד"ה מה לי משא"כ מדאורייתא מה לי איסור לאו מה לי איסור כרת ואקצר:

סימן צז

ב"ה פרעמישלא תרל"ז לפ"ק. שלום וברכה וכ"ט לכבוד המל"ח החתן החריף ובקי הנחמד כ' נתן לעווין נ"י:

א' ע"ד קושיתך בהא דכריתות כ"ג בב' חתיכות א' חלב וא' שומן ואכל אחד הראשון, ואח"כ אכל אחד השני ס"ל לר"ש ב' מביאין חטאת ומתנין. והרי בגיטין כ"ח איתא דדוקא בחטאת העוף יכול לשלוח שליח או בקרבן נשים דל"ב סמיכה משא"כ בקרבן אנשים. ואיך מהני תנאי בדבר שהמעשה אינו יכול להעשות ע"י שליח דבעי סמיכה. יפה השבת דגם כשמביאין בעצמן אין סומכין מספק כמ"ש תוס' גיטין כ"ח א"כ מעשה ההבאה בלא הסמיכה יכול להיות ע"י שליח. ובתשובה הקשיתי על תוס' שבת ע"ב ע"א ד"ה בעל שכ' דאפי' למ"ד אין מביאין קדשים לבית הפסול ולא מצי להתנות על אשם תלוי בתנאי שלמים ונמצא הידיעה מוכרחת להבאת האשם מ"מ לא מיקרי ידיעה גורם כפרה כיון דבדיעבד אם התנה מהני עיי"ש. והקשיתי איך מהני בדיעבד תנאי כיון דלכתחילה היא עבירה להתנות תנאי בשלמים א"כ אם ישחוט ע"י שליח נימא אשל"ע דאין מביאין קדשים לבית הפסול ואיך מהני תנאי בדבר שאי אפשר לקיים ע"י שליח כעין קושיתך. וזה לא מתורץ בתירוצך. ואין לתרץ כיון דהמעשה בלי תנאי אפשר ע"י שליח יכול להתנות תנאי כמ"ש בספרי סי' ק"ו אות ה' בשם ברית אברהם דז"א דא"כ שוב הידיעה גורם כפרה דבלא ידיעה אין יכול להביא בלא תנאי ע"י שליח דגם בעצמו אינו יכול להביא וגם בתנאי אין יכול להביא ע"י שליח ואף בדיעבד ל"מ ע"י שליח ואינו יכול להתנות תנאי אמנם לפמ"ש הרמב"ן בב"ב קכ"ו ע"ב דהא דבעי משפטי התנאים

דוקא בתנאי שהותנה בינו לבין חבירו אבל במה שהתנה בינו לבין, עצמו אינו צריך משפטי התנאים ומה"ט ל"ב בנזירות משפטי התנאים גם קושיתי ל"ק וגם קושיתך. דבקרבנות שהתנה בינו לבין עצמו מהני תנאי אף בדבר שא"א לקיים ע"י שליח עיי"ש. אמנם אף לשיטת החולקים על הרמב"ן קושיתי בשבת הנ"ל ל"ק דקשיא בלא"ה בכל הקדשים דהדין אם עלה לא ירד ולכתחלה לא יקריב כגון בשבת בקרבן יחיד כמבואר בתוס' חולין מ' ד"ה חייב. ואיך מהני בדיעבד דבשחיטה כהני שלוחא דידן. והרי כיון דהוי השחיטה עבירה אשל"ע והשליחות בטל ואם לא צוה הבעלים להקריב בשבת א"כ הוה שינוי בשליחות והשליחות בטל וע"כ צ"ל דכהנים הוי פועלי' ונוטלין שכר חלף עבודתן וגם עבור השחיטה כמ"ש רש"י בקדושין נ"ג ודעת השעה"מ דבפועל יש שלד"ע וע' בספרי חא"ח סי' י"ג אות י"ד. או דכהנים כיון דמחויבים לעשות עבודה הו"ל כחצר דבע"כ מותיב בה ויש שלד"ע וכ"כ בטיב גיטין גיטין כ"ח תוס' ד"ה אבל חטאת א"כ אף דלכתחילה אין להתנות בשלמים מ"מ כיון דבדיעבד מהני התנאי ויכול לעשות ע"י שליח דבקדשים מהני שלד"ע כנ"ל מקרי תנאי שאפשר לקיים ע"י שליח ודוק. אך צ"ע אם גם בשחיטה שייך סברה זו דבשחיטה אין מוכרחין לשחוט דכשר בזר. ולפמ"ש בספרי חא"ח סי' ק"ו דהיכי דזולת התנאי א"א שיעשה המעשה התנאי בא לחזק המעשה א"צ למשפטי התנאים ג"כ ל"ק קושיתי בתוס' שבת דכיון דבלי תנאי א"א להביא אשם בלא ידיעה התנאי בא לחזק המעשה ודו"ק:

ב וחזות קשה ראיתי בדברי מהרש"א בתוס' שבת ע"ב הנ"ל שכ' דבספק חטאת ל"מ להתנות בשלמים של נקבה שהתורה הקפידה להביא אשם תלוי על הספק ומאד תמוהין דבריו דאיך יוכל להתנות מחטאת על שלמים והרי דם חטאת למעלה ודם שלמים למטה ועוד דבחטאת נותן ארבע מתנות ובשלמים שתים שהן ארבע. ועוד דחטאת ודאי בעי ידיעה בתחילה כמ"ש המג"א סי' א' והקשה על רש"י מזה עיי"ש. ולחומר הנושא יש לומר דמהרש"א הקשה לר"א דס"ל בזבחים ע"ט ניתנין למעלה שנתערבו בניתנין למטה ינתנו למעלה ורואין הניתנין למטה כאלו הן מים ויחזור ויתנן למטה א"כ לר"א יתן המתנות למעלה ולמטה. ובמתן ד' ומה שא"צ יראה כאלו הן עצים כדאמרינן ביבמות ק' במנחה של בני התערובת לר"א קומץ קרב לעצמו ושיריים קריבין לעצמן ורואין כאלו הן עצים. וכונת מהרש"א אם ר"א ס"ל כר"ש דמביאין קדשים לבית הפסול ולדידי' הקשה למה מייתי אשם תלוי לייתי חטאת וליתני. לחומר הנושא:

ג ודקשיא לך בתוס' גיטין כ"ח שהקשו בהא דכריתות כ"ג דשנים מביאין חטאת אחת והרי לא יוכלו לעשות סמיכה. והרי ר"ש הוא הסובר שנים מביאין חטאת אחת ולדידי'

לא איכפת לן בעבודה בקדשים כיון דסובר נשים סומכת רשות ע"כ דבריך יפה הקשית. ואמנם לדעת התוס' חולין פ"ה ד"ה נשים סומכת דלמ"ד רשות אין סומכות רק באקפי ידי' ולא בכל כחן וסמיכה בכל כחו בעינן ל"ק קושיתך דגם לר"ש כיון דבעי בכל כחו איך שנים יסמכו ויסמוך אחד שאין הקרבן שלו ואינו דומה לנשים דלא עבדו בכל כחן ול"ה עבודה בקדשים. אך אפילו לשיטת רש"י חולין שם ושיטת הקרבן אהרן דס"ל למ"ד נשים סומכת רשות אפי' בכל כחן מותרין לסמוך. ועיין בשעה"מ פ"ג ממעשה הקרבנות בביאור שיטה זו עיי"ש כ"ז בנשים דכמו שריבתה תורה סמיכה באנשים לחובה ולא מיקרי עבודה בקדשים כן הרשה תורה לנשים לסמוך ולא מיעטה רק מחוב ולא מרשות אבל שיסמוך אחר שאינו בעל הקרבן הוא איסור גם למ"ד נשים סומכת רשות וכ"כ בשעה"מ בפ' הנ"ל סוף ד"ה והדבר תמוה עיי"ש א"כ שפיר הקשו גם לר"ש. והרי לשיטת רש"י ולקרבן אהרן דלר"ל נשים סומכת רשות מותר בכל כחו מה מקשה בחגיגה ומשום נחת רוח עביד עבוד'. ומשני דאמר להו אקפי ידיכי. ע"כ משום שהקרבן לא הי' של נשים ולאיש אחר לא התיר' תורה רק לנשים שהקרבן שלהם וכמו שכ' השעה"מ לשיטת הקרבן אהרן והיינו דקשיא לתוס' בהא דשנים מביאין חטאת אחת ודוק ועיין בספרי חא"ח סי' י"ב בש"ה תמהתי על שיטת קרבן אהרן דנשים סומכת רשות מותרות לסמוך בכל כחן דאם רוצים לסמוך הם כמו אנשים לדחות איסור עבוד' בקדשים מש"ס דפסחים צ"א דמקש' אי רשות אמאי דוח' שבת עיי"ש שהארכתי:

ד וכעת ראיתי שדברי השעה"מ בדיבור הנ"ל תמוהין שכ' ליישב דברי רש"י ערובין נ' בקרא לאחד עשר ולעשר בב"א דמעשר ושלמים נתערב אין מברך על הסמיכה. והקשה איך סומך כלל כדמקשה גמ' זבחים ע"ד ותי' כמו דרש"י ס"ל מיעוט בנשים קאי אחוב ולא ארשות ומ"מ מותרות לסמוך בכל כחן ה"ה מיעוט מעשר מסמיכה מקרא. קאי אחוב ולא ארשות ומותר לסמוך בכל כחו אף במעשר. הנה מלבד שדבריו נדחין מסברא דדוקא בדרשא דבני ישראל ולא נשים ס"ל לר"י רשות ולא בשאר מיעוטין דהכי יסבור ר"י בכל מיעוטין שהם רשות כראב"ש בזבחים דא"צ להבדיל ע' תוס' שם ד"ה אלא מעתה. וע' במג"א סי' קכ"ח דר"י בשיטתי' ס"ל גם בברכת כהנים אתם ולא זרים דהוא רשות. כעין דברי השעה"מ. אמנם באמת נעלם מהשעה"מ דברי הגמ' מנחות סוף ד' צ"ג דא"צ קרא למעט בכור ומעשר ופסח מסמיכה וקרא אסמכתא בעלמא. ועיקר הטעם דאין סומכין דליכא למילף משלמים דטעון תנופה וחזה ושוק. וכיון שכן ודאי אסור לעבוד בקדשים ול"ש תי' השעה"מ. וגם מ"ש השעה"מ בפסח דמיעט קרא מסמיכה מ"מ הוא רשות

עיי"ש ד"ה ומעתה נתבארו ג"כ ליתא דלמסקנא קרא אסמכתא ופסח א"צ סמיכה דלא ילפינן משלמים ודוק:

ה ודרך אגב ראיתי בשעה"מ שם הקשה אתוס' ערובין שם דמייתי לרש"י דביצאו שניהם בב"א ירעה משום דאין מתן דם שוה וזה סותר לגמ' דבכורות ס"א דאמרינן שם ירעה משום דאין מביאין קדשים לבית הפסול ולר"ש דס"ל מביאין באמת יקרבו. ואמנם קצת יש ליישב עפ"י מ"ש בדרוש פסחים כ"ט לתמוה על הכ"מ פ"ו מפסולי המוקדשים הי"א שכ' שבאם אין ממעט באכילת כל הקרבן רק במקצתו לא שייך אין מביאין קדשים לבית הפסול ותמהתי עליו מש"ס דבכורות ס"א הנ"ל דשם בתערובות שלמים ומעשר אמרינן דהוי ממעט באכילתו אף דאין ממעט רק בחזה ושוק. וכתבתי שהרמב"ם סמך על התוספתא שמביא הכ"מ שם שחולק על ש"ס דבכורות. ולפ"ז י"ל דרש"י נקט הטעם דמתן ד' דזה נכון אף לשיטת התוספתא ובגמ' דבכורות קאי לר"ש דס"ל כר"א דמותר ליתן במתן ד' דמביא לשם עצים, כמ"ש תוס' בבכורות ומ"ה לר"ש מקריבין ולרבנן ס"ל לגמ' דזה הוי מביאין לבית הפסול ממה שממעט במקצת דלא כשיטת התוספתא ורש"י רצה לתרץ אף לשיטת התוספתא: ו' ושמא יש לישב דברי רש"י ותוס' הנ"ל בדרך זה. לפמ"ש בספרי חא"ח סי' ח' בש"ה בדברי תוס' פסחים מ"ז בד"ה שה ולא הבכור דהא דמתן ד' שנתנו במתנה אחת כפר מ"מ בעינן ראוי למתן ד' וחלקתי שם בין ספיקא דדינא לספיקא דמעשה עיי"ש. א"כ סוגיא דבכורות ס"א קאי למ"ד אי אפשר לצמצם כמ"ש תוס' שם וע"כ אחד מהם שלמים ואחד מעשר ואנן לא ידעינן ובספיקא דמעשה מהני אם יבוא אליהו. ומיקרי השלמים ראוי למתן ד' ולכן אם נתנן במתנה אחת כיפר והיכא שא"א בענין אחר הוי כדיעבד ומ"ה ס"ל לגמ' דלר"ש מקריבין שניהם ורש"י בעירובין ותוס' קאי למ"ד אפשר לצמצם ושניהם יצאו בב"א ול"ה ספיקא דמעשה רק ספיקא דדינא ול"מ אם יבא אליהו ול"ה ראוי למתן ד' ואף בדיעבד ל"מ מתן אחת ולכן אף לר"ש ירעה והוא הערה נכונה וקצרתי:

ז' והנה התוס' זבחים ע"ד ת' בהא דערל וטמא משלחין קרבנותיהם בלא סמיכה וז"ל בערל שמתו אחיו מחמת מילה וטמא כגון זב ומצורע דאין רפואתו תלוי' בעצמו א"נ בקרבן הקבוע להם זמן כגון עולת ראי' וחגיגה כגון שהי' עובר עליהם בבל תאחר. הנה ט"ס בתוס' וצ"ל או בכגון שעובר בבל תאחר וכן הוא ממש בתוס' בכורות ס"א. אמנם מה דתמוהין דברי התו' שכ' בקרבן הקבוע להם זמן כגון עולת ראי' וחגיגה והרי טמא פטור מן הראי' ומן החגיגה כדאיתא בחגיגה ה'. ומצאתי בטהרת הקודש זבחים שתמה בדבריהם. אמנם כונת התוס' היכא שהי' טהור ביום הראשון של יו"ט וראה פנים וכבר

נתחייב בקרבן שלא יעבור בלא יראה פני ריקם ולכן משלח הקרבן כשנעשה זב וזה ברור ומה דנקט מצורע אף דזה לא משכחת ביו"ט שנעשה מצורע דאין רואין נגעים ברגל אגב זב נקט מצורע. וראיתי בטורי אבן חגיגה ה' שהקשה למ"ל ובאת שמה דטמא פטור מקרבן ת"ל דליתא בראיית פנים ותי' בתי' הב' דאפילו נטמא ביו"ט, וכבר נתחייב פטור כשנטמא. ולפענ"ד זה ליתא:

כדמוכח מדברי תוס' זבחים ובכורות הנ"ל דכיון שכבר נתחייב חייב לשלוח:

ח' ודע דמה שהקשו התוס' בבכורות ס"א ביצאו שנים בעשירי דלר"ש יקרבו ואיך יקריב בלא סמיכה י"ל דיסמוך שניהם בב"א דאתי עשה דסמיכה בשלמים ודוחה ל"ת לא תעבוד בקדשים שעובד בבהמות המעשר והרי התוס' הקשו כן בעירובין ק' במתן אחת שנתערב במתן ד' דליתי עשה ולידחי לל"ת ותי' הואיל שבא ע"י פשיעה אינו דוחה א"כ ביצאו שניהם בב"א דלא פשע אתי עשה ודחי לל"ת ואף דל"ה בגוף אחד העשה והל"ת לא איכפת לן וכן כ' הטורי אבן ריש חגיגה בחצי עבד וחצי בן חורין דאתי עשה דסמיכה דצד חירות ודוחה ל"ת דצד עבדות ואף דאין עשה דוחה ל"ת שבמקדש בסמיכה שאני כמ"ש שם ומה שלא אמרו כן בזבחים ע"ד בקדשים שנתערבו בקדשים שם הו"ל תערובות ובא ע"י פשיעה כמ"ש תוס' עירובין הנ"ל משא"כ ביצאו שניהם בב"א. ואף דבודאי אין סומכין ב' קרבנות בב"א כדאמרינן בסוטה ח' אין משקין ב' סוטות ואין עורפין ב' עגלות לפי שאין עושין מצות חבילות עיי"ש בתוס' זה דוקא כששניהם בעו סמיכה. משא"כ כשאין צריך סמיכה אלא אחד ואין סומך רק משום ספק. לא מקרי מצות חבילות וכיוצא בזה כ' הטורי אבן ר"ה כ"ז דאף דאין לגרש בב' גיטין משום שנים ושלשה ספרים דוקא היכא דכל אחד ואחד ראוי להתגרש אבל אם כ"א אין ראוי להתגרש רק שניתן משום ספק. לא מיקרי ב' וג' ספרים עיי"ש. אבל צ"ע אם מהני סמיכה על ב' בהמות בב"א דשוב ל"ה סמיכה בכל כחו על שלמים כיון שנחלק הכח ודו"ק. ועכ"פ הרוחנו לישב קו' תוס' איך יקריב לר"ש והלא אין המתנות שוין י"ל דלאחר שיתן מכל אחד מתן אחת יערב הדמים ויתן מתן ד' דעשה דוחה לל"ת כמ"ש תוס' עירובין ק' וכאן ל"ה עשה דפשיעה כנ"ל ול"ש אין מבטלין איסור לכתחילה דל"ה ביטול כלל. ועוד במצוה ל"ש איסור זה כמ"ש טו"ז סי' תרכ"ו ס"ק ב' ודוק:

ט' והנה מה שהקשו התוס' בזבחים ע"ה מהא דמנחות ק"ז פירשתי בן. בקר ואיני יודע מה מביא פר ועגל וקאמר בגמרא גבי ששה לנדבה דאחד מהן לפר וכו' והיכי עביד הכי והא בעי סמיכה לכאורה מה קוש' בודאי ג"כ סומך וע"כ כונתם כיון דניתן לשופרות והכהנים מקריבים כפרש"י דלכך הי' ו' שופרות והכהנים מקריבין בלא דעת בעלים ומי

יסמוך וע"ז תירצו דהתם בקיץ למזבח אירי שהוא נדבת ציבור. וזה צ"ע דאיך ינדור יחיד לקיץ המזבח ובודאי נדר שיהי' לעולת יחיד ולקיץ לא מצינו רק מותרות אבל שינדור יחיד לקיץ המזבח לציבור לע"ע איני זוכר מקום וע' עירוכין י"א ע"ב ושמא כונת התוס' דבאמת בפירשתי ואיני יודע מה פירשתי אינו נותן לשופרות. אך בגמ' קאמר ששה לנדבה כנגד ו' קרבנות הבאין מנדבות ציבור שהם הי' בשופרות וע' מה שכתבתי בספרי חא"ח לענין נדבת ציבור סי' י"ב אות י"ב ומרוב הטרדה אקצר ואומר שלום כנפש הדו"ש ומל"ח:

סימן צח

ב"ה פרעמישלא תרל"ח:

לחתני הרב הגדול מ' נתן לעווין נ"י:

א' אשר הערת בסוגיא דריש גיד הנשה דמקשה בגמ' מוקדשין פשיטא משום דאקדשי' פקע לי' איסור גיד והקשה הלב ארי' וספר עיני ישראל דילמא אתיא משנה לקדשי' דאסור בהקרבה למ"ד בגמ' דאסור להעלותן וכן הוא בפירוש המשניות. והשבת עפ"י דברי רש"י זבחי' ל"ה ע"א ד"ה את המוקדשין שכ' דהיכא דתני כי האי לישנא מיירי בנקבה ובודאי כונת רש"י דרישא תני השוחט את הזבח ובסיפא תני השוחט את המוקדשין ולכן כ' דלשון מוקדשין מיירי בנקיבות. א"כ במשנה דתני נמי נוהג במוקדשין מיירי בנקבות וליכא למימר דמיירי בקרבן לאסור העלאה למזבח דזה שייך דוקא בעולה דזכר הוא. ושפיר מקשה בגמ' והרמב"ם בפירוש המשניות לא כתב רק דהעלאה ג"כ אסור והכונה בזכר. אבל מתני' ליכא לתרוצי דמיירי דוקא בזכר כיון דתני לשון מוקדשין. ויפה הערת דפח"ח. ועפי"ז יש ראי' דגיד הנשה נוהג בבהמה נקבה. דבפלתי סי' ס"ה מייתי ראי' מדברי סמ"ג שכתב נוהג בזכרי' ובנקבות וכבר תמהו עליו דסמ"ג מיירי שאסור גיד הנשה לזכרי' ולנקבות אבל ממשנה יש ראי' דתני נוהג במוקדשין ורש"י כתב כל היכי דקתני האי לישנא מיירי בנקבות:

אמנם בגוף הדבר הערני הרב הגדול מ' יצחק צבי העמערלינג נ"י כעת מו"ץ בק' יאראסלאוו דהרי במשנה דכריתות י"ג איתא טמא שאכל חלב והוא נותר מן המוקדשין ביוה"כ ומוקמינין לה בשבועות כ"ד בבכור הרי דגם בזכר נקט לשון מוקדשין וגם בסוגיא דידן מוקמינין בגמ' במבכרת דהולד זכר ונקט לשון מוקדשי' ויכול להיות דיש חילוק בין לשון מוקדשים במ' ובין לשון מוקדשין בנון ובמשנה דכריתות וכן במשנה דחולין איתא במ'. אמנם י"ל דרש"י בזבחי' כונתו על לשון חלב השליל ולא על לשון מוקדשין אך בברטנורה מבואר דלשון מוקדשין קאי על נקבה. ויכול להיות במשנה דידן כיון

דקמ"ל דחל איסור גיד במעי אמו במבכרת נקט לשון נקבה כמו דנקט בגמ' במבכרת וממשנה דכריתות קצת יש לישב דהרי בכריתות י"ד אמרינן אקדשי' מיגו דאתוסף וכו' וכ' תוס' דף י"ג ע"ב שם דהגמ' לא רצה לאוקמא המשנה בבכור וצ"ל הא דלא מוקי בבכור משום דלשון מוקדשין לא משמע בזכר כדברי רש"י א"כ סוגיא דכריתות אתיא כדברי רש"י ודו"ק. ואין להאריך בפרט זה אחרי שלא נודע כונת רש"י לאמיתו:

ב' והנני לבאר מה שנ"ל בדברי התו' ד"ה קדשי' דאיסור כרת. הנה בישוב קושיתם נימא מיגו דאיתוסף איסור גיד לבני נח אתוסף נמי לישראל י"ל לפי מה שכתבתי בספרי בית יצחק או"ח סי' ס"ד אות י' דאף שכתבו תוס' בסוגיא דידן ד"ה אלמא דאין איסור אמ"ה חל עד שיולד טעם הדבר כיון דבמעי אמו הולד ניתר בשחיטת אמו לא מיקרי זאת חלות איסור רק כשיולד כמ"ש הרשב"א שם. אמנם לב"נ דאין הולד ניתר בשחיטת אמו דבן פקועה אסור לב"נ כמו שכתב הפמ"ג סי' י"ג סוף ס"ק ג' חל איסור אמ"ה קודם שיולד. ושוב אינו חל לב"נ איסור גיד על איסור אמ"ה. ומ"מ י"ל דכשנולד כיון דחל לישראל איסור גיד ואמ"ה ביחד כמ"ש תוס' חולין ץ' ד"ה במבכרת הוי איסור גיד איסור מוסיף וחל על ב"נ ג"כ וזה דלא כמ"ש שם בספרי דלא חל לב"נ רק בשעת פרכוס רק דחל כשנולד משום איסור מוסיף. ומ"ה גיד הנשה אסור לב"נ דחל מחיים כשנולד משום איסור מוסיף. א"כ בסוגין דמיירי בולדות קדשי' למ"ד במעי אמן הן קדושי' דלא חל איסור גיד לישראל אאיסור קדשי' ונמצא דכשנולד לא חל איסור גיד אאע"ה לב"נ דל"ה איסור מוסיף כשנולד כיון דלא חל לישראל אאיסור קדשי' לא חל לב"נ מחיים אאיסור אמ"ה. ולאחר שחיטה לא חל איסור גיד דבעי דומיא דיעקב. ומ"ה לא נאסר לב"נ ולא חל לישראל משום מוסיף לכנרי כיון דלא נאסר לנכרי. ואף לפמ"ש שם דמפרכסת כחי ואמ"ה הותר לב"נ מטעם מי איכא מידי ואז חל לב"נ ושוב נימא דחל אז אישראל ז"א דבקדשי' דקודם זריקה אסור לישראל ול"ש מי איכא מידי דלישראל שרי ולנכרי אסור א"כ אף במפרכסת אינו חל איסור גיד על אמ"ה על כן אינו אסור לנכרי ול"ש מיגו דאתוסף לב"נ. וזה ישוב נכון לקושית התוס':

ג' ובלב ארי' הקשה על קו' התוס' הרי כיון דמותר לישראל מותר ג"כ לנכרי משום מי איכא מידי עיי"ש. ואיני מבין דבריו דהכי קושיות תוס' שיאסר השתא לאחר זריקה משום מיגו דאתוסף לב"נ. והלא כבר כתבו תוס' דבעי שיפול איסור גיד מחיים. וע"כ כונת תוס' שיחול מחיים כשנולד איסור גיד על קדשים משום מיגו דאתוסף ואז אסור גם לכהנים משום קדשים דמחיים ודאי אסור ול"ש מי איכא מידי דלישראל שרי כיון דגם לכהנים ולכל ישראל אסור מחיים משום קדשים:

ד' וגם מה שתירץ בלב ארי' קו' מהרש"א אמה שהקשו תוס' דנימא מיגו דאתוסף איסור לגבוה דהרי גם לגבוה מותר כיון שמותר לישראל והוי ממשקה ישראל וכתב הוא דכיון שאם נאסר לגבוה יאסר נמי להדיוט משום איסור מוסיף מש"ה אמרינין איסור חל על איסור נעלם ממנו דברי הרמב"ם ד' י"ג דכריתות במשנה דיש אוכל בנקודה הנפלאה דאיסור מוסיף ואיסור כולל ל"ה רק דאף אם נימא דאינו חל מ"מ נאסר בהנאה או על אחרים אז הוי מוסיף אבל אם לא יחול גם, בהנאה לא יאסר ל"ה איסור מוסיף וה"ה הכא דאם אינו חל על הכהנים או לזרים בשלמים לא נאסר גם לגבוה ל"ה איסור מוסיף. ודבריו תמוהין מאוד:

ה' ובגוף קושיות מהרש"א אמאי נאסר לגבוה כיון דמותר לכהנים והוי ממשקה ישראל. כבר תמהתי (לעיל סי' י"ט אות ה') דנהי דאין איסור חל על איסור זה דוקא ללקות עליו אבל איסור בעלמא חל לקוברו בין רשעים גמורים כדאמרינין ביבמות ל"ב ושוב ל"ה ממשקה ישראל. ואסור לגבוה ושוב הוי איסור מוסיף וחייב מלקות. והנה אין לומר בסברת מהרש"א דממשקה ישראל אינו אסור לגבוה רק היכא דחייב ישראל מלקות משא"כ באיסור בעלמא לא נאסר לגבוה משום משקה ישראל, דהרי מוכח מפסחים מ"ז דמקשה וא"א איסור מוקצה דאורייתא מה לי איסור גופו עיי"ש. והרי במוקצה ודאי אין לוקין כמ"ש בתשובה לק' זאלקויא דלא כמ"ש במנחת חינוך מצוה רצ"ח אות ו'. ומה מקשה וע"כ אף מאיסורא בעלמא ל"ה משקה ישראל והכי מוכח בתוס' מנחות דף ה' ע"ב דאף מאיסור עשה דשביעית ל"ה ממשקה ישראל וז"ב:

ו' ודע דמ"ש תוס' נימא מיגו דאתוסף איסור לב"נ. וס"ל לתוס' דאבן נח לא חל איסור קדשים כן כתב בצל"ח פסחים ע"ג דאף דאסור בפסח דס"ל קרא דערל ובן נכר לא יאכל קאי אזהרה על הנכרי לא על ישראל המאכילו מ"מ בקדשים אין עליו שום איסור ולעיל (סי' מ"ג אות א') תמהתי עליו ממה שכתבו תוס' יבמות ע' ע"ב ד"ה דפסח דמומרת פוסל בשאר קדשים דילפינין מפסח וכתבתי דה"ה לבן נכר ומזה הוכחתי דאף בשאר קדשים אסור וע"כ כונת הקרא דישראל המאכילו מוזהר וה"ה בפסת אין מוזהר הנכרי רק ישראל המאכילו (וקצרתי לעיל בלשוני) כעת ראיתי דצדקו דברי הצל"ח דהתוס' כתבו שם דילפינין מפסח לשאר קדשים מה מהיקשא דזאת התורה וזה למומרת דדינה בכל המצות כישראל משא"כ נכרי דאיני חייב בהיקשא והיקש לא נאמר לנכרי נהי דבן נכר לא יאכל קאי אנכרי, כמ"ש הצל"ח מ"מ בשאר קדשים אין עליו שום איסור דהיקש לא נאמר על הנכרי ודוק:

ז' וראיתי בספר עיני ישראל הקשה על התוס' שהקשו ונימא מיגו דאתוסף איסור גיד לגבוה אתוסף להדיוט. והרי התוס' מיירי בולד קדשי' שהיא שלמי' ולא משכחת שיחסר לגבוה דכולה כליל היא בעולה שהוא זכר ולא משכחת בולד נקבה קדשי' איסור מוסיף לגבוה. ודא קו' רבתי והערני תלמידי החריף כ' אייזיק וואלף נ"י מווישניצא דמשכחת לה בשעת היתר הבמות ומבואר בע"ז כ"ד דעולת נקבה כשרה בבמת יחיד ואין תימא לומר דמשנה מיירי בשעת היתר הבמות דתוס' כתבו בריש חולין דמשנה דהכל שוחטין מיירי בבמה עיי"ש דף ב' ע"ב. וא"כ כונת התוס' דילמא מיירי משנה בולד נקבת עולה בשעת היתר הבמות דהולד עולה ומ"מ איסור גיד חל על קדשים אף על עולה משום איסור מוסיף לגבוה ולוקה על גיד בהדי איסור קדשי'. ויפה העיר אך אמנם גם לזה צדקו דברי חתני נ"י דמדלא חשיב בשילהי זבחי' בדברי' שבין במה גדולה לבמה קטנה דנקבה עולה בבמת יחיד לעולה משמע דאין הלכה כרב אדא בר אהבה בע"ז כ"ד דעולת נקבה קרבה בבמת יחיד. וכן במשנה דמגילה ל"ח זאת לאין בין במה גדולה לבמה קטנה. ומיהו התם שייר הרבה דברים:

ח' הן אמת דאם נאמר כרב אדא בר אהבה הנ"ל יתיישב ב':

קושיות והיא בש"ס דתמורה י"ט דס"ל לר"א במפריש נקבה לעולה וילדה זכר יקרב עולה משום דאיכא שם עולה על אמו. ופירש"י בעולת העוף ולהנ"ל א"צ לומר בעולת העוף רק דאיכא שם עולה על אמו בבמת יחיד. משא"כ אשם לא קרב בבמת יחיד רק נידר ונידב. וכן בדף י"ט ע"ב ס"ל לר"ש מפריש נקבה לאשם תצא שלא במום. והקשה תוס' ורש"י אמאי לא פליג ר"ש במפריש נקבה לעולה. ולהנ"ל י"ל דבמפריש נקבה לעולה זמנין דצריך מום כגון בשעת היתר הבמות דנחתה לה קדושת הגוף משא"כ אשם לא קרב בבמה: ובשאג"א סי' צ"ו הקשה בהא דמקשה בגמ' מוקדשין פשיטא (ומשמע דקאי אקדשי' הנאכלי') ואדרבה תיקשי שיהי' מותר לאכול גיד דניתי עשה דאכילת קדשי' ונדחי ל"ת דגיד. כדמקשה בזבחי' צ"ו וכאן ל"ש תי' הגמ' שם דל"ת דגיד הנשה נ"ה ל"ת שבמקדש. ואמנם בקו' זו כבר כתבו המפורשים דל"ק דהעשה לא קאי רק אבשר כשר ולא על חלב וגיד שאסור. ובזבחי' לא הקשה בגמ' רק בבשר כשר שנבלע בו טעם פסול ע"ז הקשה וניתי עשה דאכילת קדשי' כשרי'. משא"כ על איסור לא קאי העשה. אולם קשה לי בהא דאמרינן חולין דף צ"א ע"ב בהך דגידין שניתותרו בפסח ישרפו דמיירי בגידין של ימין ושל שמאל דמספקא לר' יהודה איזה אסור ומ"ה אין נאכלין והוצרכו לשריפה. ע"ז קשה שיאכל ב' גידין בבת אחת דעשה דגיד כשר דוחה ל"ת דגיד פסול ואף דל"ה העשה ול"ת בגוף אחד מ"מ העשה דוחה לל"ת כמו שהוכיח בטורי אבן ר"ה

כ"ח מתוס' שהקשה בעירובין ק' בדם מתן אחת שנתערב במתן ד' דניתי עשה ונדחי ל"ת אף דל"ה בגוף אחד עיי"ש. ובשלמא למה דמשני בהוכרו ולבסוף נתערבו הוה עשה דפשיעה כמו שתי' תוס' בעירובין ק' אבל למה דס"ד דמספקא לר' יהודה הדבר קשה מאוד (וע' לעיל בסימן הקודם שכתבתי כעין זה לענין סמיכה בב' בהמות ספק מעשר ושלמים ובדרוש לסוגיא דפסחים פ"ח ע"ב יבואר ג"כ כסברא זו):

י' ולכאורה יש לישב לפי מה דס"ל להלל שהי' כורך פסח מצה ומרור וכ' המרדכי אף דאין בית הבליעה מחזיק רק ב' זתים מ"ע כשהיא מרוסק מחזיק טפי. אבל יותר מג' זתים ודאי אין בית הבליעה מחזיק. א"כ ממנ"פ אם יאכל חצי זית גיד איסור וחצי זית גיד היתר. לפי מה שהוכיח בלב ארי' חולין דף פ"ב ע"ב דר"י ס"ל היתר מצטרף לאיסור. א"כ הל"ת יעבור בחצי זית דהיתר מצטרף לאיסור. והעשה אינו מקיים בח"ז דלענין עשה בעי כזית שלם א"כ העשה אינו דוחה לל"ת ואם יקח ב' זיתי פסח שוב לא יוכל לאכול גם כזית מצה וכזית מרור דאין בית הבליעה מחזיק כל כך וכאן ע"כ צריך לאכול ביחד שיהי' דחיית העשה לל"ת בעידנא ע"כ א"א לאכול באופן זה. אך אמנם כיון דע"כ צריך לומר דעל כל הפסח מחויב בעשה לאכול ולא דוקא כזית כמו שכ' בשאג"א. א"כ לאחר שאכל פסח מצה ומרור וא"צ לאכול יותר יאכל אז שני זיתי פסח כזית אחד מגיד זה וכזית אחד מגיד השני. וידחה העשה לל"ת:

יא ונ"ל לישב דאה"נ דמדאורייתא מוסר לאכול רק מדרבנן אסור שמא יאכל שלא ביחד כעין שכ' תוס' קדושין ל"ח ד"ה אקריב. ומה שדחה תי' זה השאג"א סי' צ"ו על קו' שם דא"כ למה מוקי לה כר' יהודה אפי' לרבנן נמי מדאורייתא גיד בר אכילה הוא משום דעשה דוחה ל"ת. ורק מדרבנן אסור לאכול ומ"ה טעון שריפה ל"ק לפמ"ש דבגיד דאסור ליכא עשה דפסח ולרבנן ליכא תערובת דשניהם אסורין ורק לר"י דלא נודע איזה איסור ואיזה היתר. העשה דהיתר דוחה ל"ת דאיסור. ורק מדרבנן אסור לאכול ומ"ה טעון שריפה ודו"ק:

י"ב ולפמ"ש מיושב מה שהקשיתי בסוגיא זו דאמרינן העצמות והגידין ישרפו בט"ז ופירש"י בחולין ץ' ע"ב ד"ה ישרפו דדוקא מידי דבר אכילה טעון שריפה דכתיב לא תותירו כל דקרינין בי' לא תותירו קרינן בי' תשרפו ואידך לא. וקשה דא"כ מה מוקי בגמ' כר' יהודה דאמר אינו נוהג אלא באחת וספוקא מספקא לי' אי גיד של ימין אי של שמאל ומ"ה שניהם ישרפו. והרי מדאורייתא אסור לאכול שניהם מספק דאיקבע איסורא. ולא קרינין בי' לא תותירו. ואמאי טעון שריפה. ולומר כמו דאמרינן ביבמות מ"א כל שאינו עולה ליבום אינו עולה לחליצה ומקשה התם מספיקות חולצות ולא מתיבמות ומשני

התם אם יבא אליהו ויאמר בת חליצה ויבום היא. ה"ה הכא כיון דתערובות הוא ואם יבא אליהו ויאמר איזו הכשירה קאי עלי' בבל תותירו ומ"ה טעון שריפה. מ"מ לפמ"ש בית מאיר בתשובה שבסוף הספר. ס"א דזה דוקא בספיקא דמעשה שייך לומ' אם יבא אליהו אבל לא בספיקא דדינא ומה"ט אמרינן בב"ב פ"א דהיכא דמחמת ספק אינה ראוי לקריאה קריאה מעכבת וזה סותר לסוגי' דיבמות מ"א משום דשם הוה ספיקא דדינא ל"מ אם יבא אליהו. וע' מ"ש בפרט זה בספרי חא"ח סי' ח' בש"ה א"כ הכא כיון דלר"י ספוקא מספקא לי' איזה גיד התורה אסרה הו"ל ספיקא דדינא ול"מ אם יבא אליהו א"כ כיון דמחמת ספק לא קאי בבל תותירו אינה טעון שריפה. ואיך מוקי למשנה כר' יהודה. אמנם להנ"ל מיושב בטיב טעם דלמה דמשני דר"י ספוקא מספקא לי' א"כ מדאורייתא מותר לאכול הגיד דיאכל שני זיתי גיד בב"א מזה כזית ומזה כזית. והעשה ידחה לל"ת ויהי' בעידנא כדכתיבנא וכיון דמדאו' אוכל וקאי בבל תותירו מ"ה טעון שריפה ולמסקנא דמשני בהוכרו ולבסוף נתערבו שוב העשה לא דחי לל"ת דהו"ל ע"י פשיעה. וא"כ הק"ל הרי לא קאי בבל תותירו. אך למסקנא דמיפשט פשיטא לי' לר"י ורק שנתערב שוב הו"ל ספיקא דמעשה ואמרינין אם יבא אליהו הרי עובר בבל תותירו. ומ"ה טעון שריפה ונכונה הסוגיא בין לה"א בין למסקנא וזה כפתור ופרח בעזה"י:

סימן צט

בסוגיא דחולין ד' פ"ב ע"ב:

א בימי חורפי הקשיתי בש"ס דחולין דף פ"ב ע"ב אהא דאמרי' שם אכל מזה כזית ומזה כזית (היינו גיד הנשה של שתי ירכות מבהמה אחת) סופג שמוני' ר' יהודה אומר אינו סופג אלא מ' דר"י לשיטתי' דגיד הנשה אינו נוהג אלא באחת ומוקי לה באכלן בבת אחת ובהתראה אחת דהסוגיא קאי למה דס"ד דר' יהודה ספוקא מספקא באיזו נוהג ומ"ה אינו לוקה אלא אחת דלא אכל רק כזית איסור. וקשי' לי כיון דא"א לצמצם וע"כ כזית אחד גדול מחבירו. א"כ אף אחדא לא לקי דהוה ספק שמא ההיתר גדול ובטל האיסור בהיתר ושמא האיסור גדול. א"כ איך מלקין מספק. וכבר הקשה כעין זה בתשו' הרשב"א לענין ספק חלב ספק שומן ע' בפמ"ג ברישׁ פתיחה לתערובת. אך שם יש לישב דכיון דיש חזקה לחתיכת חלב וספק אם נתבטלה מיקרי איקבע איסורא ומ"ה חייב אשם תלוי כמ"ש במ"א (ע' לעיל ר"ס ק') אמנם בסוגין קשה דאיך לוקין מספק כיון דהוה ספק השקול שמא ההיתר גדול. ולומר דר' יהודה כשיטתי' דס"ל מב"מ לא בטל עדיין קשה לשיטת תוס' יבמות פ"ב דר' יהודה לא ס"ל כן רק בלח בלח ולא ביבש ביבש והך דאכל מזה כזית משמע דמיירי באכלן יבשים וקשי' ודא קו' רבתי:

ב' ונ"ל לישב דמיירי שבישלן יחד. ור"י ס"ל יש בגידין בנ"ט ונותנין טעם זה לזה. ומ"ה ר"י כשיטתי' דמב"מ ל"ב ולכן חייב מלקות אוכל משניה' יחד. ואע"ג דהרשב"א בחולין צ"ח ע"ב ד"ה אמר אביי ל"צ כ' דאפי' בנתבשל זב"ז מיקרי יבש ביבש ובטל לר' יהודה מ"מ לאחר העיון היטב ברשב"א יראה דבמסקנא לא קאי הכי דלמה שדוחה ראיתו מהא דמקשה בחולין ק' וליבטלי ברובא וכ' דזה לא אתיא כר' יהודה שוב י"ל דמגוף הדין חזר וז"ב ואין להקשות דאם מיירי שנתבשלו ב' הגידין יחד. א"כ כיון דגיד אחד יהיב טעמא בחבירו. אף ההיתר נעשה איסור דט"כ דאורייתא ולר"ת לוקין עליו וס"ל חנ"נ מדאורייתא וא"כ כשאכל מזה כזית ומזה כזית גם לר"י הוה ב' זיתי חלב. וכמו שחייב לרבנן משום דס"ל כסומכס דב' זיתי חלב אף בהתראה אחת ה"ה לר' יהודה חייב. אם יסבור כסומכס דזה ל"ק דבאמת במין במינו ודאי ל"א ט"כ דאורייתא שיתחייב עלי' וע' ברשב"א חולין צ"ח ד"ה אמר אביי הנ"ל שמצדד לומר דבטעם לא ס"ל לר"י מב"מ. ולבסוף דוחה ראיתו. וכן הנוב"י תנינא סי' ל"ה מצדד בתחילה לומר דאף למ"ד ט"כ דאורייתא ר"י אינו אוסר במב"מ רק בנתערב ממש ולא בטעם ולבסוף מייתי ראי' ממנחות דעכ"פ למ"ד ט"כ דאורייתא ר"י אוסר בטעם לבד מ"מ דנימא ט"כ שיתחייב מלקות באוכל דבר שקיבל טעם איסור במינו ודאי לכ"ע אינו חייב. ולמ"ד ט"כ לאו דאורייתא יש מקום לומר דאינו נאסר כלל כמו שמסופק בנוב"י ומ"מ ביבש ביבש שנתבשל הממש לא בטיל לר"י אף למ"ד ט"כ ל"ד דכיון דנותן טעם הוה תערובת יפה כלח בלח ול"ב הממש אבל שיתחייב מלקות בקיבל טעם ממנו משום חנ"נ ודאי אין לנו אף לשיטת ר"ת ע"כ מיושב אמאי לר"י אין חייב רק אזית אחד אף דמיירי בנתבשלו ב' גידין ביחד ואין ס' נגד גיד האיסור ודו"ק:

ג' ודע דמ"ש לעיל דלמסקנא דרשב"א דוחה ראיתו חזר מגוף הדין וס"ל דלר"י דמב"מ במשהו לא דוקא היכא שיש ממש בתערובת אך אפי' קיבל טעם ממינו נמי אוסר במשהו דלא כמ"ש הרשב"א בתחילה נ"ל הוכחה דהנה התוס' הקשה בחולין דף ק' ד"ה בשקדם וסילקו למ"ל שחתיכה של היתר קיבלה טעם מן הנבילה אפי' לא קיבלה טעם נמי דהא במינה אוסרת בכל דהו. ולסברת הרשב"א ל"ק מידי דכיון שסילק האיסור ורק טעם פליט כי לא נתנה טעם בטל הטעם בס', אף לר' יהודה. כמ"ש הרשב"א להדיא דמה"ט משני בדף צ"ז ההוא כחוש הוא ובטל החלב בס' אף לשמואל דס"ל כר"י משום דלא קיבל רק טעם וזה ראיות הרשב"א. ומדהקשו התוס' והוצרכו לתרץ דדבר הנאסר במשהו לא נ"נ ואין אוסרת שאר החתיכות אבל החתיכה זו נשאר באיסורה. ע"כ לא ס"ל לתוס' סברת הרשב"א. ואמנם הרשב"א גופי' בחידושיו דף ק' הביא קו' תוס' ולא

תירץ כדכתיבנא וע"כ הרשב"א חזר מדין זה. וצ"ע על נוב"י שמסופק בדין זה. ולמה לא הביא הראי' מתוס' שהבאתי:

ד' ובדרך פלפול יש לבאר סוגיא זו מה שקשה טובא. הנה עיין בתוס' חולין פ"ב ע"ב ד"ה מ"ט דר' יהודה שהקשו אקו' הגמ' אילימא בזה אח"ז הו"ל התראת ספק הלא מסקינן בפ' גיד הנשה דמיפשט פשיטא לי' לר"י. ותירצו דהכי בעי למימר דתיפשט מהכא דלא מספקא לי' לר"י ומסיק לעולם לא תיפשט וסבר לה כאידך. ותמה בלב ארי' דהרי כיון דכבר נפשוט דפשיטא לר"י דשל ימין מאידך ברייתא דאכל משתי ירכות מב' בהמות כיון דידע בסוגין האיבעי אי מיפשט פשיטא או ספוקא מספקא ע"כ ידע דנפשטה האיבעי מברייתא השני' ולמה נ"מ רצה בגמ' לומר דלא נפשטה מברייתא ראשונה. ונלפע"ד לישב בטיב טעם דלפי ס"ד דאף בבת אחת חייב ב' ורבנן ס"ל כסומכס לא נפשט גם מאידך ברייתא דפשיטא לי' לרב יהודה. ואען ואומר. הנה הקשיתי לעיל אם נאמר ספוקא מספקא לי' אמאי חייב לר"י באכל מזה כזית ומזה:

כזית הרי בידי אדם נמי אי אפשר לצמצם לרבנן דפליגי אר' יוסי הגלילי כדמסקינן בבכורות י"ז א"כ ע"כ כזית אחד הי' גדול מחבירו ואם הוה ספק לר"י בטל האיסור בהיתר לפוסקי' דלא בעינין כפל רק באם אחד גדול מחבירו כ"ש סגי ע' פמ"ג פתיחה לתערובת ואיך לוקה מספק לר"י שמא ההיתר גדול. ומעתה נאמר דלמה דמוקי לה באכלן בבת אחת קו' זו ל"ק מידי דהרי באמת ס"ל לר"י מב"מ ל"ב רק דתוס' כ' ביבמות פ"ב דיבש ביבש גם לר"י בטל והכא הוה יבש ביבש ע"ז נאמר דכיון דאכלן בב"א ולעסן ביחד נתרסק בפיו ונותנין טעם זה בזה. והוה כלח בלח ול"ב. וכעין שכ' תוס' ביבמות פ"ב א"נ כשיאפה אותם יתנו טעם זה בזה. ואף אם נאמר דנתבטל קודם אכילה מ"מ בשעת אכילה כשנותן טעם זה בזה חוזר וניער לר' יהודה. כדמוכח מתירץ תוס' יבמות הנ"ל שכתבו כשיאפה יתנו טעם (וע' מ"ש בספרי לא"ח סי' א' בש"ה על דברי תוס' אלו) ולא קשי' רק למה דס"ד דמיירי באכלן בזא"ז והרי כשהי' לו ב' זתים אחד איסור ואחד היתר ואחד גדול מחבירו. דא"א לצמצם א"כ שניה' בספק שמא בטל איסור בהיתר ואמאי חייב מלקות מספק אף אם התראת ספק שמי' התראה. ול"ש תירץ הנ"ל דהוה לח בלח כיון שנתנו טעם זה בזה דהרי אכלן בזא"ז. ולתרץ זה י"ל דס"ל לגמ' בידי אדם אפשר לצמצם. וקודם שחתכן לא ידע מהתערובת ול"ש ביטול וכשחתך מזה כזית ומזה כזית בצמצום אף שבשעת התראה ידע שיש על כל אחד ספק איסור והתרו בו בספק מ"מ ל"ש ביטול דב' זיתים שוין הם ואכלן: ה' ומעתה נאמר דגם מברייתא השני' נמי לא תיפשט דפשיטא לי' לר' יהודה דאם נאמר דמיירי בבת אחת וס"ל לרבנן כסומכס גם ברייתא שני' ס"ל

לר' יהודה דספוקא מספקא לי'. דהנה בברייתא שני' קתני אכל שני גידין משתי ירכות מב' בהמות. והכא לא קתני אכל מזה כזית דמיירי באכל כל השני גידין והנה רש"י פי' דע"כ מיירי שאכל מב' בהמות שתיהן של ימין ופשיטא לי' לר"י דאס"ד שאכל אחד ימין ואחד שמאל וספוקא מספקא לר' יהודה. אמאי נקט מב' בהמות הלא אף בבהמה אחת יש ב' גידין וכן הוכיח בגמ' דף צ"א ואמנם יש מקום לומר דלעולם ספוקא מספקא לי' והא דנקט מב' בהמות לרבותא נקט לא מיבעי באכל מבהמה אחת דמסתמא שוין הם ודאי חייב לר' יהודה דל"ש ביטול כיון דמסתמא שוים הם וי"ל אף בידי שמי' אפשר לצמצם. אלא אפי' אכל מב' בהמות אחת של ימין ואחת של שמאל ומסתמא ב' הבהמות אינן שוין. מ"מ חייב לר' יהודה. ואי תיקשי אמאי לא בטל לר' יהודה י"ל דמיירי שאכלן בב"א ונתנו טעם זה בזה בשעת אכילה שנתרסקו ור"י כשיטתי' דמב"מ לא בטל. אך זה דוקא אם מיירי שאכלן בבת אחת אבל אם אכלן בזה אחר זה. ע"כ לא מיירי באכל אחד ימין ואחד שמאל דבזה באמת בטל ואין לוקין מספק על כן אם מיירי בזה אח"ז ע"כ מיירי באכל תרווייהו של ימין ומיפשט פשיטא לי'. ומעתה שפיר כ' התוס' דבגמ' בעי למימר דלא תיפשט. וגם מברייתא השני' לא תיפשט. ופי' בגמ' הכי בדף פ"ג ת"ש אכל ב' גידין משתי ירכות משתי בהמות וכו' ר"י אומר אינו סופג אלא מ' אילימא בזאח"ז. וע"כ מיפשט פשיטא לי' דאס"ד דאכל אחד של ימין ואחד של שמאל א"כ ליבטל דהוה יבש ביבש וע"כ מיפשט פשיטא לי' ומיירי בתרווייהו לאיסורא מ"ט דר' יהודה דאמר מ' ותו לא. אלא פשיטא בבת אחת. וכשמיירי בבת אחת שוב י"ל דספוקי מספקא לי' ול"ש ביטול דהוה לח בלח. ונקט ב' בהמות לרבותא. וש"מ רבנן כסומכס ס"ל. ולעולם לר"י ספוקא מספקא לי'. ודחי לעולם דלא כסומכס. ומיירי בזאח"ז ומיפשט פשיטא לר"י. וכ"ז למה דמוקי דלא כסומכס אבל למה דס"ד כסומכס ובבת אחת שוב ספוקא מספקא לי' ובדף צ"א לא בעי גמרא לומר כסומכס. כמ"ש תוס' ומ"ה הוכיח מדנקט ב' בהמות דתרווייהו לאיסורא דע"כ מיירי בזא"ז ומ"ה הוכיח דמיפשט פשיטא ודוק כי הדברי' נכוני' ע"ד הפלפול: ו' וראיתי בלב ארי' שכ' דאף דנקט מב' בהמות מ"מ י"ל דמיירי שאכל אחד של ימין ואחד של שמאל והא דנקט מב' בהמות משום דרצה לומר באחד יש כזית ובאחד אין בו כזית וספוקי מספקא לי' והא דחייב לר' יהודא מלקות אף דהוא בעי כזית ושמא דאיסורא אין בו כזית משום דס"ל היתר מצטרף לאיסור ודוקא באכלן בבת אחת. זה תוכן דבריו ונעלם ממנו במח"כ דברי תוס' פסחים מ"ד ד"ה אלא מאי דבנפיש היתר אין היתר מצטרף לאיסור והוא מפורש בגמ' נזיר ל"ז א"כ כשיש באחד כזית וא' אין בו כזית שמא הכזית היא היתר ובנפיש היתר ל"א היתר מצטרף לאיסור.

ובנפל היסוד נפל הבנין במח"כ. ואף לדברי מהרש"א פסחים שם דמאן דיליף מחמץ ס"ל אף בנפיש היתר מ"מ מאן דיליף מנזיר לא ס"ל בנפיש היתר ור"י יליף מנזיר לדברי לב ארי' ודוק:

ז' ובגוף הקו' שהקשיתי לעיל לר"י דספוקי מספקא לי' ליבטל איסור בהיתר. ואיך לוקין מספק הנה להפמ"ג בריש פתיחה לתערובת שכ' דדוקא כשההיתר מבורר מעיקרא שייך ביטול. אבל כשאין ההיתר מבורר מעיקרא ל"ש ביטול כמו שהאריך שם לענין ג' זיתי כבד מג' בהמות עיי"ש ה"ה בגיד כיון שכל אחד בספק מעיקרא ולא ניכר ההיתר ל"ש ביטול. וגם להחו"ד סי' ק"א ס"ק ה' שכ' דדוקא בספק שנולד מכח תערובת שייך ביטול משא"כ בדבר שאפי' אם הי' אחד לבדו הי' ספק וכל חד וחד אסור מדאו' מספק שנולד עליו ל"ש ביטול. ע"כ בגיד הנשה דעל כל א' ספק ל"ש ביטול אך בבית אפרים חיו"ד סי' ע' מפקפק בסברא זו עיי"ש שהאריך וע' מ"ש בסוגיא דפסחים פ"ט בחמשה שנתערבו עורות פסחיהם. אמנם לדעתי נראה אף אם לא נאמר כדברי הפמ"ג והחו"ד מ"מ זה דוקא ברוב גמור. אבל בתערובת חד בחד ואחד גדול מחבירו. אף לפוסקים דס"ל דשייך ביטול בכה"ג מ"מ בנולד על א' ספק איסור ודאי דל"ב בכה"ג:

ח' עוד י"ל בישוב הקושיא לפמ"ש המרדכי ביבמה שרקקה דם דהיכי דההיתר והאיסור נולדו בתערובת ל"ש ביטול. ה"ה בשני גידין דספוקא מספקא לי' לר"י ואחד היתר וא' איסור ושניהם נולדו בתערובת ל"ש ביטול וע' בנוב"י תנינא סי' נ"ד שמישב קו' הפליתי על המרדכי ושורש דבריו דהיכי דלא ניכר ההיתר בפ"ע ל"ש ביטול ברוב מדאור' עיי"ש וזה אין להקשות דהרי התוס' כ' בתמורה ל' דהיכי דהאיסור לא הי' מבורר קודם התערובת שייך ברירה. א"כ איך גיד הנשה אסור מספק כיון דאיסור והיתר נולד בתערובת נימא ברירה ויקח אחד ויאמר זה ההיתר די"ל דל"ש ברירה רק היכי דהאיסור נולד בתוך התערובת ולא היכי דאיסור והיתר שניהם נולדו בתערובת. ועוד דבהברירה ודאי סברת החו"ד קיימת דהיכי דעל כל א' וא' הדבר בספק איסור ל"א שיקח א' מטעם ברירה. כיון שספק על כל א' וא'. ואף דבלא"ה ר"י ל"ל ברירה כדאיתא בחולין י"ד מ"מ הוצרכתי לבאר דאף מאן דאית לי' ברירה יודה בכה"ג ודוק:

סימן ק

ב"ה פרעמיסלא תרמ"ה לפ"ק. לכבוד ש"ב ה"ה הרב החריף ובקי בכל חדרי תורה מורג חרוץ מ' יצחק תאומים נ"י בהגאון המפורסם האבדק"ק ביטשאטש זצלה"ה:

א' מכתבו הגיעני ושמחתי בפלפולו והנה ראיתי במכתבו שכתב בסוגי' דריש גיד הנשה דמקשה מוקדשין נוהג בגיד מיבעי לי' והרי משכחת לה דאיסור מוקדשין חל קודם

לאיסור גיד לפי המבואר בנדה מ"ו דקטן שהקדיש ונהנה לוקה משום בל יחל בקטנותו ואיסור גיד לא חל עליו עד שיביא ב' שערות והאריך בפלפול יפה העיר אולם אין הלכה כרב הונא דקטן לאו בר עונשין הוא וגם על הקטן לא חל איסור מוקדשין רק איסור בל יחל דוקא בהקדש שלו ועיין תוס' עירוכין דף ג' דהא דאמרינן למעוטי קטן מכרת שהקשו למה לי קרא דלא מצינו קטן נענש וצ"ע דהרי אשכחן עונש לרב הונא בקטן שהקדיש וע"כ כונתם דלא אשכחן דבאמת אין הלכה כרב הונא וכן מבואר בב"ק פ"ח דמקש' מה לקטן שאינו במצות ודע דקושי' תוס' עירוכין י"ל כונת הגמ' פחות מבן כ' שכ' הפוסקי' דאינו חייב בכרת אך עיין זקיני ח"ץ סי' מ"ט דמייתי מפסחי' צ"א דממעט קטן מכרת משמע דבן י"ג חייב כרת דלא כשיטת מהר"ל וכ' דדוחק לי' לומר דמיירי פחות מבן כ': ב' ובעיקר הדין שכ' דבהקדש שלו עובר גם בבל יחל צ"ע מיש חורש תלם אחד החורש בשור ובחמור ופרש"י פסחי' מ"ז חמור של קדשי בדק הבית וליחשוב עוד לאו דבל יחל בחמור שהקדיש הוא אולם כבר הקשה בשעה"מ פי"ד ממאכלות אסורות דליחשב לאו דבל יחל בנזיר ותירץ דלא חשיב רק לאוין הלוקין ומיושב גם קושי' הנ"ל ומ"מ צ"ע בהקדש שלו ונהנה אם לוקה משום בל יחל והרי בהנאה ליכא מלקות רק במוקדשין ובל יחל לאו איסור מוקדשין היא וע"כ מיושב קו' הנ"ל דבחורש בחמור קדשי בדק הבית שלו ליכא מלקות משום בל יחל ובהכי נ"ל דל"ק אהא דאין מעילה במחובר משום דילפינין מתרומה מ"מ לילקי בהקדיש קרקע שלו ונהנה ממנה משום בל יחל דבל יחל לא ילפינין מתרומ' אמנם להנ"ל בהנאה אינו לוקה משום בל יחל ואיסור תורה ודאי עובר אף במחובר לקרקע עיין שעה"מ פ"ג מאישות וקצת קשה במכות י"ח דאמר רבא זר שאכל מן העולה לפני זריקה לוקה חמש ולילקי שש באכל מעולה שלו משום בל יחל ושמא לא מיירי רק מסתם עולה ולא עולה שלו אמנם י"ל דהרי הבעלי' לא הקדישו רק קדושה קלה דקודם שחיטה ל"ה קדושת הגוף גמורה רק הסכין מקדש ככלי שרת קדושה חמורה כדאמרינין בסוטה י"ד ע"כ שוב ל"ה קדוש מכח הבעלי' רק מכח השוחט וע"כ אינו לוקה משום בל יחל כיון דעתה אינו קדוש מכח המקדיש ונשתנה בקדושתו מקדושה קלה לקדושה חמורה ואף דגם קודם שחיטה לא הי' לו פדיון כדאמרינין בקידושין נ"ה ובמנחות צ"ט מ"מ קדושה גמורה לא הי' רק לאחר שחיטה ע"כ אין בו משום בל יחל:

ג' ושוב עוררני ב"א הרב הגדול מ' גדלי' נ"י אמה שכתבתי לעיל דאחר אינו עובר על הקדש משום בל יחל ממה שכ' הר"ן בנדרים דף ט"ו דהקדיש הוא ואכלו אחרים דאחרים עוברים משום בל יחל ומייתי מזה סיוע לשיטת הרמב"ם דהמודר לוקה ואני אומר דהר"ן

קאי אהא דאמרינן לזדון שבועה ולבל יחל והיינו בנדרים אם הדירו קטן המודר אמנם מה דאמרינין הקדיש הוא ואכלו אחרים הכונה שהאחרים לוקין על הקדישו משום שנהנו מהקדש והר"ן מייתי כמו דבהקדיש האחרים לוקין ה"ה באיסור בל יחל הכונה על האחרים אבל שנאמר דאם הקדיש אחד שאחרים יעברו משום בל יחל אין שום סברא דאם לא כן הדרא קו' לדוכתא למה אמרינין במכות י"ז לוקה חמש ולא שש ואם נפרש דברי הגמ' בנדה שהקדיש הוא הכונה בנדר על אחרים או בקונמות דקדושת הגוף הוא כש"כ שאין ראי' דבהקדש עובר בבל יחל ועדיין צ"ע בכל זה והנני מוכרח לפסוק באמצע הפרק מרוב הטרדה. ידידו ש"ב: גללא דמלחא דמי שריק כולה בשפולי מנא עיי"ש ולפ"ז כיון דלח בלח אינו בולע רק שנתערב יפה מ"ה כשמפריש אח"כ התרומה ואמרינן הוברר הדבר שיצא כל התערובות תרומה לחוץ ולא נאסר החולין מהתרומה שקיבל טעם דלח בלח אינו בולע ומה שנתערב ע"ז אמרינן ברירה משא"כ בחלה באפיה שפיר שייך שבולע מהתרומה ולענין הטעם לא אמרי' ברירה ומ"ה בעינן שיפריש פחות מחלק ק"א ודוק:

ח' ולדברי הרשב"א עפ"י סברה הנ"ל נ"ל בטעם הדבר דל"א בלח בלח חנ"נ דדוקא בלח ביבש או יבש בלח כיון שבולע אחד מחבירו שייך לומר מחמת הטעם חנ"נ מה שא"כ לח בלח דאינו בולע רק נתערב ולא נשתנה גוף הדבר מ"ה ל"א חנ"נ. והש"ך סי' צ"ט ס"ק י"ד הקשה על הרמ"א דא"כ מה פריך בש"ס חולין ק"ח בשר שנפל לתוך יורה של חלב ואיכא ס' חלב אמאי מותר חלב נבילה הוא. הרי בלח בלח ל"א חנ"נ. ולפמ"ש ל"ק דשם נבלע החלב בהבשר והי' אז לח ביבש והלח קיבל הטעם מהיבש וכיון דקיבל טעם שייך לומר חנ"נ משא"כ בלח בלח. וכדברי הרשב"א משמע קצת בתוס' חולין ק"ח ע"ב ד"ה שנפל שכ' דבמים שהם צלולים ל"ש לומר בליעה אלא שמתערב בהם. אך מתוס' משמע דאף לח מיבש אינו בולע רק שמתערב אבל בדברי הרשב"א משמע כדכתיבנא ואין להאריך בפרט זה כאן:

ט והנני חוזר לדברי הטו"ז סי' שכ"ד. הנה אף שיש לישב קושיות הנ"ל מ"מ מפשטא דשמעתתא משמע דאף לאחר אפיה יכול ליקח חלה וא"צ ליקח פחות משיעור ביטול. ומה דקשי' לטו"ז אמאי בזרוע בשלה דכתיב בקרא ולקח הכהן הזרוע בשלה מן האיל הרי דל"ה חלקו של כהן רק לאחר הבישול ומ"מ בעי ביטול בס' או במאה. ומזה דן לתרומה או לחלה הדמיון אינו עולה יפה לפי המבואר בש"ס דמנחות דף ח' ע"א אהא דאמרינן שם עד שלא פירקה נפרס לחמה הלחם פסול ואין מקטיר את הבזיכין משפירקה נפרס לחמה וכו' מקטיר הבזיכין וא"ר אלעזר לא פירקה ממש אלא כיון

שהגיע זמנה לפרוק אעפ"י שלא פרקה כמי שפרקה דמי. ומקשה ואמאי תהוי כמנחה שחסרה קודם קמיצה ומשני מנחה לא ברור ברירה קומץ דידי' והא ברור ברירה קומץ דידה וכיון שהגיע זמנה לפרוק כמו שפרקה דמי. א"כ בשלמא בזרוע בברור ברירה חלק הכהן. ומ"ה אמרינן תיכף בתחלת הבישול. או בשליש בשולו כיון שהגיע זמנו של כהן ליטול כמאן דנטל דמי. ומ"ה בעי שיעור לבטל משא"כ בתרומה וחלה דלא ברור חלק הכהן ל"א כמאן דנטל דמי ומ"ה ל"ב שיעור ביטול. והנה בתוס' ב"ב קכ"ג ע"ב ד"ה וקסבר חילקו ג"כ כנ"ל בין תרומה דל"א כמו שהורמו דמי משום דלא ניכר. לבין זרוע ולחיים דניכר ומקור טהור לדברי תוס' מגמ' הנ"ל. ולכאורה יאמר דמאן דס"ל גם בתרומה כמו שהורמה דמי יסבור דבעי שיעור לבטל אבל באמת אינו כן. דהך תנא ס"ל דיש זכות לכהן. אף קודם שהורמה. אבל לענין שיאסר מחמת הטעם סובר גם הוא כחילוק הנ"ל:

י' ומעתה אחר הצעה זו מיושבין דברי הראבי' בטוב טעם דל"ק לדבריהם דס"ל דאף שמן לא נאסר במליחה רק כדי קליפה ול"מ ס'. א"כ הך דולקח הכהן הזרוע בשלה מן האיל דמשמע דכל האיל מותר והלא האיל נאסר כדי קליפה מהזרוע דבודאי מלחו תחלה להוציא מידי דמו דלהנ"ל י"ל דדוקא בבישול דתיכף יגיע זמן לקיחת הכהן אמרינן כיון דברור חלק הכהן כמאן דנטול דמי ונאסר האיל ומ"ה בעי שיעור לבטל. אבל במליחה דלא הגיעה זמן כלל שיקח הכהן ומחוסר מעשה הבישול א"צ ביטול כלל ולא נאסר כלל לישראל כקושיות הטו"ז ומ"ה לא נאסרה אף הקליפה:

יא הנה אף שהארכתי בישוב השיטה מהראבי' מ"מ כיון שיש קו' גדולה על שיטה זו יש לעיין אם נחשוב לספק שמא במליחה סגי בקליפה בשמן וגם הוכחת בעל נוב"י גדולה דאס"ד דנחשוב לספק אם מליחה בשמן בקליפה, א"כ באיסור דרבנן לא נצרוך ס' דסגי בקליפה דהוה ספק דרבנן אלא ודאי דלא נחשב לספק עוד נלע"ד לדון על הס"ס של השב"י דהוה ספק אחד בגופו ספק ע"י תערובות ורק דהפמ"ג מביא ראי' מהש"ך דביצה ספק מתרנגולת כשירה או מספק טריפה מותר ול"א ס"א בגופו ספק בתערובות ומ"מ לפמ"ש הש"ך סי' ק"י בכללי ס"ס אות ד' דדוקא בנתערבו התרנגולים ועל כל אחד יש ס"ס נהי דאסור מדרבנן אבל אתה אינו עושה ספק שאסור מן התורה. משא"כ בלא נתערבו התרנגולים איך אתה אומר שמא אינו טריפה. והרי כבר אסרת אותה מן התור' וכאן הרי התרנגולת טרפה לא נתערבה. ושוב ראיתי כי גם הפמ"ג סי' ק"י דיני ס"ס אות ד' פקפק מטעם זה על השב"י ובלא"ה נ"ל דלא דמי לפמ"ש הש"ך לחלק מזה בין ביצה שנולדה מכשירה ואת"ל מטרפה שמא לא נגמרה. וביאר דבזה א"א יכול לומר את"ל

נגמרה שמא אינו טריפה דכשאתה אומר נגמרה אתה דן על הביצה. ושמא אינו טרפה אתה דן על התרנגולת. והוה ב' גופים וכן אני אומר מה לי הפליטה או הביצה א"א יכול לדון שמא הטריפה לא הפליטה כלל דפולטת ודאי ורק מליחה אינה בולעת רק כדי קליפה וא"א יכול לומר שמא אינ' פולטת וע"כ צריך אתה לחתוך הקליפה מהכשירה ולומר שמא לא בלעה התרנגולת ואת"ל בלעה אין אתה יכול לומר שמא הבליעה אינו טרפה רק שמא התרנגולת אינו טרפה דאם נאמר שמא הבליעה אינו טרפה א"כ גם בביצה ספק נגמרה נימא את"ל נגמרה שמא הביצה אינו טרפה וע"כ הואיל ועיקר הספק על התרנגולת א"א יכול לומר כן. משא"כ בספק אם נולדה הביצה מכשר' או מספק טרפה שפיר י"ל ספק אם התרנגולת מהספק הטילה ואת"ל הטילה שמא אינו טרפה וכאן הטריפה ודאי פלטה ואתה מסופק אם הכשירה בלעה. ואח"כ אתה דן על התרנגולת הטריפה ואתה עושה ב' גופים וז"ב:

יב מכל הני טעמא נ"ל דהתרנגולת שהיתה סמוכה לתרנגולת טרפה גם היא טרפה. ועתה נידון מה שרצו המקילין להתיר מטעם שיש ספק שמא לא נגע התרנגולת בהכשירה גם זה ל"נ לפע"ד דלפי המבואר בסי' ע' דאף אם לא נגע כל שמונח בכדי פליטת ציר הציר נוגע ואוסר ומהחכמת אדם בבינת אדם אות מ' נראה שמחלק כשמלח על כלי של קנים ל"ש זה וחילוק זה ליתא דהכי דרך הקנים אין יכול הציר לילך ובציר ל"ש מישרק שריק. וגם ספק זה שמא לא נגע לא נראה לספק דכשמלח יחד ולא ידע מחשש טריפות ודאי נגע ומלתא דלא רמיא עלי' דאינש לאו אדעתי' וכמדומה שראיתי בבית אפרים דספק שמא לא נגע לא מחשב ספק ואיני זוכר מקומו. ועוד יש ראי' מנוב"י סי' ל"ג שהרי כתב דגם שם הוי ספק לא נגע. ועד כאן לא התיר רק מטעם שנתבטל ברוב במב"מ וסייע דעת רש"ל שאין כאן איסור כלל ולא מס"ס שמא אין כאן איסור ושמא לא נגע ועיין עוד נוב"י סי' ל"ב ולכן כיון שאין כאן רוב דהוה ספק רק על התרנגולת אחת דהתרנגולת הב' הוה ברחוק מקום ולכן הדבר ברור לאסור במחט שנמצא בחלל הגוף וכן מצאתי בטוב טעם ודעת להגאון מהרש"ק סי' קנ"ג (וע' תשובת חסד לאברהם סי' ט"ל וע' תשו' הסמוכה):

סימן קב

התשובה שלמעלה כתבתי בימי חורפי והסכימו עמי גדולי הדור. וכעת ראיתי שיש להתישב בכמה דברים:

א הנה בגוף הדין אם יש להצטרף לס"ס דעת ראבי' דמליחה אינה אוסרת רק כדי קליפה הגם כי נוב"י סי' כ' חולק על השב"י מ"מ הרי הפמ"ג מסכים לשב"י והחו"ד סותר דברי

עצמו בדין זה דבסי' ס"ט בחידושים ס"ק ל"ו מייתי דברי הפליתי דבספק אם נמלח חלב ובשר ביחד מותר מטעם ס"ס שמא מליחה אינה אוסרת רק כדי קליפה. ובסי' ק"ה בביאורים ס"ק י"ז פוסק כהנוב"י דאין לצרף לס"ס שמא מליחה בקליפה ובעיקר קו' הנוב"י מה שדחה הס"ס וכ' דא"כ בכל איסור דרבנן ניקל במליחה דסגי בקליפה דהוה ספיקא דרבנן יש לישב בפשיטות כיון דלכל דיעה יש קולא וחומרא דלדעת הפוסקים דבעי ס' במליחה אם איכא ס' הוה קולא דל"ב קליפה. ובדליכא ס' הוה חומרא ולדעת ראבי' הוה קולא בליכא ס' דל"א רק כדי קליפה ובאיכא ס' הוה חומרא דצריך קליפה מ"ה אין לפסוק ספק דרבנן לקולא כמ"ש תוס' בשבת קמ"א ד"ה הני דהיכא דאיכא תרי לישנא. ויש קולא וחומרא לכל אחד צריך לפסוק בתרווייהו לחומרא משא"כ לצרף לס"ס יש לצרף דעת ראבי' דאין לומר דהוה ס"ס דסתרי אהדדי אם יקרה שאלה אחרת בס' טרפה נמלח ויהי' ס' תתיר בלי קליפה מטעם שמא אין הלכה כראבי' דכבר כתבתי במ"א דהיכא דליתא לפנינו הס"ס הסותר ולא שכיח שיבא לא מיקרי ס"ס דסתרי אהדדי דאל"כ בטלו כל דיני ס"ס ע' לעיל סי' ע"ד אות י"ד ובגוף הסברא מצאתי שקדמני הח"ס סי' צ"ג:

ב ומה שכתבתי דהוה ספק ספיקא בב' גופים. כמ"ש הש"ך לענין ביצה שנולדה מתרנגולת ספק טריפה. וספק אם נולדה מכשירה. והתרנוגלת ספק טרפה ניכרת. הנה הפר"ח חולק על הש"ך בזה וס"ל דהיכא דהתרנגולת ספק טרפה ניכרת הוה ס"ס והבית מאיר אה"ע סי' ב' כ' שנראה שהש"ך חזר מזה וס"ל אפי' בלא נתערבו התרנגולים בכה"ג מותר והביא ראי' מדלא כפל הש"ך דבר זה בקיצור דיני ס"ס אות ה'. ואני איני רואה שום ראי' דשם כ' ג"כ הש"ך שנתערבו זה בזה. אך בפשיטות כיון שכ' הש"ך בכללי ס"ס בקצרה ס"ק א' דבהפס"מ וסעודת מצוה אם לא נודע הספק איסור עד אחר שנתערב מהני ס"ס אף ספק אחד בגוף וספק אחד בתערובת ע"כ בהפ"מ וסעודת מצוה מהני ס"ס דשבות יעקב אף דהוה בב' גופים. ובלא"ה הרי כ' הב"ש אה"ע סי' ב' דמה"ט מהני באלמנת עיסה ספק אחד בגוף ואחד בתערובת משום דיש לה חזקת כשרות מהני ס"ס כזה. ה"ה בתרנגולת בנידון דידן שנמלחה עם ספק איסור הרי יש לה חזקת כשרות ואין לומר דכיון דצריך מליחה וספק נולד בשעת מליחה ל"ה חזקת כשרות מחזיקין מאיסור לאיסור. דז"א דהרי הי' לה חזקה כשתמלח תהי' מותרת והרי נמלחה כעין שכ' בש"ש ש"ה פ"ו רק שיש פוסקים ס"ל דבתערובת ל"מ חזקת כשרות אם אין אומרים חנ"נ מ"מ בכה"ג יש לצרף גם חזקת כשרות דיש ראי' מעירובין ל"ו דגם בתערובת מהני חזקת כשרות ע' לעיל סי' מ"ט אות ד' שהארכתי בפרט זה. ובלא"ה דעת המנ"י דבלא

נודע האיסור עד אחר שנתערב יש להתיר במקום הפסד מס"ס אף בספק אחד בגוף ואחד בתערובת:

ג' סוף דבר הנה בתרנגולת שנמצא בה מחט בחלל הגוף כיון דהעור שלם ורוב הנבלעים דרך הושט והוה כודאי איסור. כמ"ש לעיל בראשית התשובה אם נמלחה עם. בשר בהמה דהוה אינו מינו אין להקל אף בהפס"מ וסעודת מצוה ואף דיש לדחות הסברא שכתבתי בראשית התשובה דיש ס"ס להחמיר שמא ניקב הושט ושמא ניקב אחד מאברים הפנימים דל"ה משם אחד דניקב הושט נבילה די"ל דל"ח לניקב הושט דמסתמא המחט הולכת בדרך הליכתה ואם נכנסה דרך הושט יצאה דרך בני מעיים וניקבה הבני מעיים ושוב הוה משם אחד מ"מ הוה ס"ס להחמיר שמא נכנס דרך הושט וניקבה הבני מעיים ואת"ל שנכנס מבחוץ דלמא ניקבה אחד מאברים הפנימים ואין לומר דהוה משם אחד דכאן כיון שכל ספק גורם השתנות במעשה הוה ס"ס כמו שנראה מדברי הש"ך סי' ק"י דיני ס"ס אות י"ב בהך דפסקי מהרא"י שכ' אע"ג דליכא נפקותא בנקיבה מ"מ עתה לא יצא שום אחד תחילה וע' פמ"ג שם אות י"א ובלא"ה י"ל להחמיר גם ס"ס משם אחד הוה ס"ס דרק מדרבנן בעי ב' שמות ודוק. ובהכי יתישב מה שמבואר בתשו' הב"ח הובא בתשו' גאוני בתראי סי' נ"ז בנמצא קוץ בקרקבן מצד חוץ ובפנים הי' שלם ומלחו עם בשר ועופות והטריף הכל הואיל ולא הי' ס' ואמאי לא הכשיר מטעם ס"ס כמ"ש בתשו' שבות יעקב. אך לפמ"ש אין תשו' הב"ח סותר להשב"י דשם בעובדא הי' ס"ס להחמיר. משא"כ בהך דשב"י י"ל שהי' ניכר שבא מבחוץ כמ"ש בראשית התשובה ואין לומר דשם בתשו':

הב"ח הי' באוזא שאין לו זפק ומ"ה הטריף כמ"ש הפמ"ג דגם בהך דשב"י הי' בעגל דג"כ אין לו זפק. ושמא י"ל דבעגל שייך לומר דמתחכך בכותל וחולין שנכנס מבחוץ משא"כ באווז ולהלכה נ"ל דאין להקל נגד הב"ח: ד' ואם נמלחה עם ב' תרנגולי' ויש ס' על שניה'. דמב"מ בטל ברוב מדאורייתא יש לצדד להקל כהשב"י בהפס"מ וסעודת מצוה דבלא"ה הוה ס' דרבנן שמא מליחה בקליפה רק שאין להתיר ס' דרבנן בכה"ג וע"כ יש להצטרף לספק שמא מחט שנמצא בחלל הגוף ל"ה רק ספק והוה ס"ס כהך דשב"י ואם נמלח עם ספק טריפות יש לסמוך בהפ"מ וסעודת מצוה על השב"י. להתיר שאר התערובת בקליפה. מטעם ס"ס. ודע דלכאורה י"ל דאף בנמלח עוף אחד עם התרנגולת שנמצא בה מחט בחלל הגוף מותר מטעם דמין במינו ברובא בטל דבודאי נבלע בתרנגולת הכשרה פחות ממה שיש בהכשרה דאמתא באמתא היכי יתיב ואין לומר דא"כ אם יתבשל זית היתר עם זית איסור נמי נימא הכי אין זה דומה דשם אמרינן חנ"נ ויצא הבליעה כולה

ונאסרה וחזרה להחתיכה ויש רוב איסור. משא"כ במליחה דל"א חנ"נ כמו שפוסק הש"ך סי' צ"ב ס"ק ט"ז על כן יש סברא דאף בעוף אחד יש רוב נגד הבליעה אך חלילה לומר כן דא"כ למ"ד ל"א חנ"נ בשאר איסורין גם בבישול חד בחד נימא הכי וישתקע הדבר וכן משמע בנוב"י סי' כ'. ואף דהטו"ז כ' ס' ק"ב ס"ק ו' דבמב"מ ואין בו גופו של איסור רק טעם א"צ ביטול כלל. ומשמע דאפי' חד בחד מותר מדאו' רק מדרבנן צריך ביטול זה דוקא בטעם אבל ציר הוה כגופו של איסור ומודה הטו"ז דצריך ביטול מדאורייתא. ועוד דברי הטו"ז בלא"ה צ"ע מתוס' חולין צ"ח ע"ב ד"ה רבא אמר שכתבו וזימנין נמי שיש משמנונית הזרוע הרבה על אותו מקצת עד שאין בו רוב לבטלו. וכונתם דהרי בזרוע בשלה במינו איירי ע"כ כתבו דאפי' רוב אין בו ובעלמא אסור מדאו' והכא שרי הרי דמב"מ צריך רוב שיבטל הטעם. אך אולי הטו"ז יפרש דא"צ להסיר השמנונית בעין. וזה דוחק:

ה' וראיתי בנוב"י שם סי' כ' שכ' דאף למ"ד אפשר לסוחטו אסור מ"מ ודאי לא נשאר רק פחות מרוב. וספק שמא נסחט כולו על כן רצה לומר במב"מ אפשר לסוחטו מותר דכיון דבודאי נשאר פחות מרוב בטל מדאו' וספק אם נסחט כולו הוה ספיקא דרבנן כמו בנשפך. ולדברי' יש לישב סתירת ד' המחבר מה שפסק סי' צ"ב ס"ד אפשר לסחטו יותר די"ל דמיירי בבשר שמן דהוא מב"מ עם חלב משא"כ בסי' ק"ו מיירי באינו מינו אמנם לדעתי ליתא. דספק אם נסחט כולו ל"מ בדרבנן דאיתחזק איסורא. כיון שמתפילה נבלע ובאיתחזק איסורא אף ספק דרבנן אסור. וע' בחו"ד סי' ק"ו שכ' דאם מתחלה נבלע איסור ונקרא על שם האיסור. אף שאח"כ נסחט מיקרי נולד היתר בתערובת ול"ב וזה טעם הפוסקים דאפשר לסוחטו אסור ובהגהות אמרי ברוך כ' דנהי דל"ב ברוב מ"מ בס' בטל. ולפ"ז לענין מב"מ דנימא בטל ברוב י"ל בנולד היתר בתערובת ל"ב מדאורייתא אך יש להתוכח בסברת החו"ד מ"מ מה שכתבתי דאיתחזק איסורא נכון:

ו' ודע דבמ"ש לעיל דעוף עם בשר הוה מבשא"מ הפמ"ג נסתפק בפתיחה לתערובת אם הוה מבא"מ בטעמא או רק בשמא ובטעמא הוה מב"מ אך נראה דהוה מבשא"מ בטעמא וכ"כ ח"ס סי' צ"ג והנה נ"מ לדינא בדין המבואר סי' צ"ח בש"ך ס"ק ז' דאם נשפך חלב תחת בשר עוף וספק אם יש ס' מותר דהוה ספיקא דרבנן והערני הרב הה"ג מ' שמעון אלימלך האבד"ק קירב נ"י דאם הקדירה בת יומא מבשר שוב אסור דהוה ספיקא דאו' דט"כ דאורייתא. ואמאי לא ביארו הפוסקים דצריך לשאול ע"ז. אמנם אם נאמר דבשר עוף ובהמה שוה בטעמא י"ל אף אם הוא בן יומא. מ"מ בודאי יש רוב בקדירה נגד טעם הבשר ונתבטל טעם הבשר ולא נאסר מחמת בשר בחלב. ואין לחוש

שמא לא הפליטה כל טעם בשר ועכשיו פולטת דמ"מ טעם הקדירה מקושר עם המאכל ומב"מ בטיל ברוב ע"כ א"צ לשאול אם היא בת יומא. אמנם לפמ"ש דעוף ובשר אין שוה בטעמא טעם הבשר לא בטיל ברוב ונאסר מדאורייתא משום בב"ח. ע"כ צריך המורה לשאול ע"ז לפמ"ש לעיל דל"ה מב"מ. ובתשו' השיב משה סי' ל"ב כ' דבשר עוף ובהמה הוה מב"מ וע"ש מה שהעיר נכדו הגאון זצ"ל ככל הצורך. והנה מ"ש לעיל דאם בשר עוף ובהמה הוה מב"מ בטעמא אם רוב בשר עוף מבטל טעם בשר אינו נאסר משום בב"ח כיוצא בזה מצינו במשנה דכלאים פ"ט דאם רוב צמר גמלים דבטל צמר רחלים בו מותר לערב עם פשתן וכן הוא ברמב"ם וע' מ"ש בספרי לאו"ח סי' א' בדין זה וה"ה לפ"ז אם נתבטל טעם בשר שבקדירה ברוב בשר עוף לא נאסר מדאורייתא משום בב"ח אך לפ"ז אם יבשל בשר בהמה עם בשר עוף ורוב עוף יבטל בשר בהמה ואם רוטב מזה הקדירה ישפך תחת קדירה של חלב נמי לא אסור מדאורייתא. וזה ודאי ליתא. וישתקע הדבר על כן מזה גופא מוכח דעוף ובהמה הוה מבשא"מ. ולא בטל מדאורייתא ונאסר מדאורייתא כנלע"ד דהוא בודאי מבשא"מ ודוק: ז' וכל מה שכתבתי עד הנה הוא אם ניכרת התרנגולת הטרפה ואין הספק רק על שאר העופות ולענין אם נמלח עוף עם עוף אחד או ב' או עם בשר. ונמצא מחט בחלל הגוף ולא נודע באיזה עוף. וכן אם נמצא ספק טריפות הנה אם נמצא מחט בחלל הגוף בתרנגולת לפמ"ש דקרוב לודאי איסור דיש ס"ס להחמיר אם העור שלם. וכש"כ באווזות.. א"כ אם נמלחה עם עוד עוף אחד שניה' אסורות ואם נמלחה עם ב' עופות ונמצא מחט בחלל הגוף ולא נודע באיזה עוף. כיון דמדאורייתא בטיל ברוב ורק מדרבנן חה"ל לא בטל. י"ל כיון דדעת הפמ"ג דהו"ל ס"ס בעוף שיש בו זפק. ולא נאסר במליחה רק כדי קליפה. ודעת הש"ך בכללי ס"ס בקצרה ס"ק א' דבהפס"מ וסעודת מצוה מהני ספק אחד בגוף וס' אחד בתערובת. ע"כ יש למכור עוף אחד לנכרי והב' תרנגולי' יאכלו שני בני אדם. ואם נמלח בשר עם העופות. הבשר אסור דהוה מבא"מ. וע' בכ"ז בלבושי שרד חידושי דינים ליו"ד ס' ל"ב סוף ס"ק ק"א. ואם מלחו אווזות ונמצא באווזא מחט בחלל הגוף כיון שאווזא אין לה זפק אף שהיה שלשה אווזות או יותר כולן אסורות כיון דהוה חה"ל בלא נודע הספק רק אחר שהסירו הנוצות. ול"ה ס"ס. ואם נולד שאר ספק טריפות בעוף אחד והיה שלשה עופות ולא נודע באיזו מהן. יש לסמוך על הלב"ש חידושי דיני' סעיף ל"ב למכור אחת לנכרי והב' עופות יקלפו ויאכלו לשני בני אדם. ואם נמלח גם בשר בזה יש להתיר הבשר דהוה ס"ס שמא ל"ה טרפה ושמא מליחה בקליפה ויש לקלוף הבשר. וכ"ז בהפס"מ וסעודת מצוה דאז יש להתיר הבשר ואף דבל"ש שם אוסר שאר הבשר דהוה מבא"מ יראה דלא סמך עצמו

אס"ס דשב"י. אולי לא מיירי בהפס"מ וסעודת מצוה משא"כ בהפס"מ וסעודת מצוה יש לסמוך על השב"י להתיר אף הבשר וכש"כ לכבוד שבת. ודי יצילנו משגיאות:

סימן קג

א בסי' שלפני הקודם פלפלתי בד' הטו"ז סי' שכ"ד שהחזיק במעוז המהרי"ו וסיים דכן ראוי לנהוג במי ששכח להפריש חלה דדינו שיאכל ואח"כ מפריש שיפריש חלק קטן עד שיהי' באותו עיסה שאפה ק"א והנה עוד יש לתמוה במ"ש הטו"ז ומהרי"ו דשמואל דס"ל אוכל והולך ואח"כ מפריש הוא מטעם ברירה וצ"ע דשמואל ל"ל ברירה אף בדרבנן בחבית ביצה דף ל"ז ועוד אס"ד דאוכל ואח"כ מפריש הוא מטעם ברירה למ"ל לומר כלל שני לוגין שאני עתיד להפריש למאן דאית לי' ברירה ולמה לא יאכל ואח"כ יפריש מטעם ברירה אע"כ דדוקא בשאני עתיד שייך ברירה אבל בלא אמר כלל לא מהני מטעם ברירה:

ב' והנה בסימן שלפני הקודם הקשיתי לשיטת הטו"ז דאם נעשה חלה למפרע מטעם ברירה ואין שיעור לבטל אוסר בטעמא והקשיתי משני לוגין שאני עתיד להפריש דר"י אוסר והוכיח בגמ' דלא ס"ל ברירה ודילמא אית לי' ברירה רק שאוסר כיון דהוי למפרע תרומה הוי כבוש בחולין ואוסר בטעמא ור"י ס"ל מב"מ לא בטיל והנה יש לישב עפ"י מה שכתב המג"א סימן תנ"א דבהיתר ל"א כבוש כמבושל והחו"ד סי' ק"ה סק"ג כ' דבתרומה מיקרי דהתירא בלע ל"א כבוש כמבושל מש"ה ל"ק לר"י דבתרומה אינו אוסר בטעמא ומה"ט ס"ל לרב בחבית של שני שותפים ברירה בביצה ל"ז ול"א דבולע יין מחבירו כמו דאמרי' בבהמה דינקו מהדדי שם דבהיתר ל"א כבוש כמבושל וכעת נ"ל לכאורה לומר דבר נכון בתי' הקושי' המפורסמת שמקשים על גמ' חולין מ"א דמשני הך דמנסך לעולם א"א אוסר דש"ש רק דאית לי' שותפות בגוה מדברי תוס' תמורה דף ל' דבנולד האיסור בתערובות אמרינן ברירה א"כ אמאי נאסר כל היין לימא ברירה ולא יאסר רק חלק שלו וע"פ הנ"ל יש לישב דשם במנסך י"ל דמיירי שהי' שם היין כבוש מע"ל וכשמנסך יין היתר בלע מיין איסור ולא מהני בזה ברירה דמ"מ יש בו בליעת איסור לשיטת הטו"ז. ועיין במקור חיים ר"ס תמ"ח חילק נמי בין לח ליבש וכ' דבלח בלח ל"א ברירה אבל לא ביאר הענין ועוד בשני לוגין שאני עתיד להפריש נמי לח בלח הוא וע' תוס' סוטה י"ח ומה שכתבתי לכאורה נכון דבמנסך בולע אחד מחבירו משא"כ בשני לוגין. אך מלבד דדברי המג"א והחו"ד דס"ל דבהיתר ל"א כבוש כמבושל צ"ע דא"כ מאי חידוש בב"ח דתרו כולו יומא בחלבה מותר והרי היתר בהיתר הוא כל שלא חל שם איסור כמו שהקשה בשערי תשובה סי' תמ"ז ס"ק ט"ז וע' בספרי לאו"ח סי' ס"ז אות ב' ועוד עיין מה שכתבתי לעיל דבלח בלח ל"א כבוש כמבושל. וכן משמע בפמ"ג ר"ס

ק"ה. ולפ"ז גם במנסך אין בולע אחד מחבירו ועוד עיין לעיל מה שכתבתי דבלח בלח ל"ש בלוע ודוק:

ג' עוד יש להקשות על שיטת מהרי"ו וטו"ז לר"מ דס"ל יבמות דפ"ו דמעשר ראשון אסור לזרים ובודאי לדידי' בעי ק"א במב"מ שיבטל כמו תרומה. איך קאמר שני לוגין שאני עתיד להפריש עשרה מעשר ראשון והרי נאסר היין ממעשר ראשון מטעם כבוש וא"כ בעי מאה ואחד והוא מפריש חלק מעשר וי"ל ג"כ כנ"ל דל"א כבוש כמבושל בלח בלח ואין לומר בלא"ה לדידן דמב"מ בטיל ברוב נהי דבתרומה בעי ק"א זה דוקא בנתערב ממש אבל הטעם במינו י"ל בטיל ברוב דבמין במינו ל"ש טעם כעיקר ודוקא לר"י דמב"מ לא בטיל אף בטעם ל"ב משא"כ לר"מ והרי דעת הטו"ז ס"ס ק"ב דא"צ אפי' רוב ונהי שכתבתי לעיל בסי' הקודם דלא כותי' אבל רוב ודאי מהני ולא בעי ק"א דזה אינו דרבנן הצריכו ס' בלח בלח גזירה אטו אינו מינו ואפילו בטעם גזרו אטו אינו מינו ע"כ ודאי צריך ס' ובתרומה ק"א וכן מוכח מרש"י חולין כ"ט ע"א ד"ה אין בהם בנ"ט דאפי' הסירו האיסור צריך ק"א במינו. עוד קשי' לר"מ מהא דס"ל בשבת י"א ובמשנה דמעשר שותין על הגת בין בחמין בין בצונן וחכמים ס"ל על החמין חייב. ואיך מפריש מעשר מחמין והרי לר"מ מעשר אסור לזרים וליכא שיעור לבטל וע"כ דלא כטו"ז ומהרי"ו:

ד' ובעיקר הקו' שהקשיתי לר"י דמב"מ ל"ב משתי לוגין שאני עתיד להפריש והרי החולין עכ"פ בולע הטעם ומב"מ ל"ב נ"ל לישב עפ"י דברי המרדכי דדשיל"מ בטיל כשהאיסור נולד בתערובות וע' בלב ארי' חולין ק"ח שמסופק לר"י אי בטיל מב"מ כשאיסור נולד בתערובות ובאמת יש מקום לומר כן וביותר לפי מה דכתב הפ"י ביצה ל"ט בטעם הדבר לר"י דמב"מ ל"ב דהוי כעין קבוע וזה שייך היכא שהאיסור הי' ניכר מקודם דהוי קבוע אבל לא כשהאיסור לא היה ניכר מקודם אלא דנולד האיסור בתערובות ל"ש קבוע. וע' מ"ש בספרי לאו"ח סי' ע"ג אות ה' ומ"ה מודה ר"י וזה ג"כ טעם המרדכי. ומ"ה לר"י לא קשה משני לוגין דקודם הגורן או הסחיטה לא מתחייב בתרומה ורק אח"כ נולד האיסור בתערובות:

ה' ובעיקר ד' הטו"ז שכתב דבעינן שיעור בק"א י"ל לפי דברי המרדכי דדבר שיל"מ בטיל ברוב בנולד האיסור בתערובות ה"ה י"ל דתרומה בטילה ברוב בנולד האיסור בתוך התערובות ולא בעי ק"א וכמו דדשיל"מ בטיל ברוב כן תרומה שנולד בתערובות בטיל ברוב מיהו זה צריך ראי' דלא מצינו מי שיאמר כן. וע' מג"א סי' תצ"ט לענין אפר דהיכא דלא ניכר האיסור מקודם ועיקר איסור מדבריהם אף לח בלח בטל ברוב ועיין בפרמ"ג בפתיחה לתערובות רפ"ג חולק ע"ז. ומה"ט י"ל במה שנוהגים ליטול חלה לאחר אפי'

ואין חוששין לסברת הטו"ז אף אם נאמר דהוי תרומה ונאסרה. אבל מ"מ הואיל והאיסור נולד בתערובות בטיל הטעם ברוב דתרומה לא עדיף מכל דברים שאין מתבטלין ובטיל טעמו ברוב אך זה ליתא דכיון דרבנן הצריכו ס' במב"מ בלח בלח משום גזירה אטו אינו מינו גם בנולד איסור בתערובת בעי ס'. ולפמ"ש בנודע תנינא יו"ד סי' מ"ה שחילק בין רוב לס' ולדעתו ברוב אינו בטל בלא ניכר מקודם רק בס' כאן בודאי צריך ס' לא דברוב סגי. וע' בחו"ד סי' ק"ה:

שכ' בענין ט"כ דל"א בתרומה ולפ"ז י"ל מה שהקשיתי לעיל לר"י משני לוגין י"ל כיון דל"א ט"כ בתרומה רק מדרבנן ובדרבנן ל"א לר"י מב"מ ל"ב וע' מ"ש בספרי לאו"ח סי' מ"ד אות י"ג בדברי החו"ד הנ"ל ויבואר אי"ה במקום אחר:

ו' והנה השעה"מ בה' תרומות פרק ה' מקשה דברי רש"י אהדדי דבקדושין ע"ט ע"א פירש רש"י הי' בודק חבית כשבא לשתות ומשמע דאם שתה ולאחר ג' ימים נמצא חומץ חוזר ומפריש אף על מה ששתה כבר ומהני הפרשה. ובגיטין דף ל"א פירש"י אם לא אכלן צריך להפריש מהן משמע על מה שכבר אכלן ל"מ הפרשה ומקשה על הרמב"ם לפי מה דס"ל דגם אחר שאכל מהני הפרשה כמו שפי' התויו"ט בגיטין פ"ג משמו דא"כ איך משכחת מלקות על טבל הרי הוי ה"ס. שמא יפריש אח"כ והנ"ל לישב בטוב. ע"פ דברי הטו"ז הנ"ל דאם אמרינן ברירה מהני הפרשה על מה שאכל למפרע ואם ל"א ברירה ל"מ הפרשה כנ"ל ונודע דברירה ספיקא הוה ומ"ה דאורייתא לחומרא ומה"ט י"ל דס"ל לרמב"ם דאם אכל טבל היינו שהפריש תרומה ונמצא חומץ צריך להפריש מחדש אף על מה שאכל כמ"ש התוי"ט ספ"ג דגיטין וטעמא דרמב"ם דשמא מהני הפרשה מטעם ברירה דהוה ספק תרומה למפרע ואמנם נ"ל דאף אי ה"ס לש"ה זה כשאין ס"ס לחומרא. אבל כשיש ס"ס לחומרא מהני התראה דס"ס כודאי דמלקין אס"ס כמו ארוב דס"ס מטעם רוב ועדיף מרוב. ומעתה סרה קו' שעה"מ דבאכל טבל הוי התראה מכח ס"ס שמא לא יפריש ואם יפריש עדיין הוי ספק שמא אין ברירה ולא מהני למפרע וכיון דס"ס כודאי הוה התראת ודאי (ובלא"ה צ"ע על קו' שעה"מ דהרי תוס' כתבו שבת דף ד' ובגיטין ל"ג דהיכא שיש ס' אם יעשה מעשה ל"ה התראת ספק) באופן כי לפ"ז יש לישב דברי רש"י במה שהקשה השעה"מ דרש"י בגיטין אזיל לר' אליעזר בן שמוע דהוא ס"ל דהוה ספק שם ומ"ה באוכל כבר א"צ להפריש דהוה ס"ס לפטור שמא לא נחמץ קודם ואם ת"ל דנחמץ כבר שמא ל"מ הפרשה על מה שאכל ובקידושין קאי רש"י אברייתא דחבית ומוקמינן שם דברייתא קאי כר"ש דס"ל תרתי לריעותא הוה ס' ובעירובין ל"ז

ע"ב מסקינין דר"ש אית לי' ברירה מ"ה פרש"י דאף על מה ששתה כבר מהני הפרשה ול"ה ס"ס כיון דאית לי' ברירה ל"ה רק ספק אחד:

ז' ובשעה"מ שם הקשה על תוי"ט שכ' דס"ל לרמב"ם דמהני הפרשה על מה שכבר אכל. ממה שפוסק הרמב"ם פ"ו ממעשר ה"ז המוכר פירות לחבירו ונזכר שהם טבל אם ידע שנאבדו או נאכלו א"צ לעשר. ולתוי"ט דמהני הפרשה למה שכבר אכל אמאי א"צ הפרשה. ונראה לישב דדוקא בהפריש הוא תרומה ואכל בעצמו ואח"כ נודע שלא הי' תרומה אמרינין בשעה שאכל הי' בדעתו שאם נמצא שלא יהי' התרומה תרומה שיפריש אח"כ ומהני מטעם ברירה משא"כ כשאחר אכל מטבל ל"מ הפרשה דידי':

ח' והנה לעיל הבאתי דברי הטו"ז במ"ש באוכל והולך ואח"כ מפריש מטעם ברירה ותמהתי עליו ועתה ראיתי כי יש לישב דבריו דס"ל דהא דאוכל והולך ואח"כ מפריש הוא מטעם דבודאי מחשב שיהי' תרומה בתוכו ואח"כ הוי תרומה למפרע דתרומה ניטלה במחשבה ומ"ה אוכל והולך וזה הוא ברירה ושוב מצאתי כן להדיא בטו"ז או"ח סי' תנ"ז במה שכ' לישב הא דאוכל והולך למ"ש הטור דבעינן מן המוקף וכ' דכשמתחיל לאכול אותה עיסה נותן עיניו שיפריש על הכל ודמי למפריש ממנו בעת ההוא אך במה שהביא מהרי"ו ראי' אם מפריש לאחר אפי' תמוה דשם לא שייך זה והרי הטו"ז כתב דבעינן מוקף ול"א דהוה תרומה למפרע. ודוק היטב בכל זה:

ובזה מיושב במה שהקשיתי בראשית דברי דהרי שמואל ל"ל ברירה אפי' מדרבנן להנ"ל ניחא למש"כ תוס' יומא נ"ו דהיכא דמברר דבריו והתנה אית לי' לשמואל ברירה עיי"ש. א"כ בתרומה דאוכל ואח"כ מפריש משום דמחשב בלבו כאומר שני לוגין שאני עתיד להפריש הוה כהתנה ודו"ק. והנה על דברי הטו"ז ומהרי"ו דס"ל דתורם תרומה הוה למפרע תרומה יש לעיין עוד מהא דאיתא במשנה פ"ג דמ"ש ומייתי במכות דף כ' דס"ל לב"ה פירות שנגמרה מלאכתן ועברו בירושלים יפדה ויאכל בכל מקום. והרי ב"ה ס"ל ברירה בביצה דף י' והו"ל מעשר שני למפרע וקלטוה מחיצות למפרע ואמאי יפדה ויאכל בכל מקום ושמא י"ל לפי מה דמסיק במכות שם טעמא דב"ה דמחיצה לקלוט דרבנן. ובדרבנן אמרינין שמא אין ברירה ול"ה מעשר למפרע. ולא קלטוה מחיצות ודוק. ועדיין צ"ע בכ"ז:

סימן קד

לרב אחד:

ע"ד השאלה באשה שחירכה תרנגולת על האש של הכירה קודם מליחה ונטבלה קצת מהתרנגולת בקדירה עם בשר ויש ס' נגד אותו מקצת שנתחב רק שאין ס' נגד כולה מה דינו של התרנגולת והתבשיל:

א' תשובה ראיתי דברי האוסר ודברי המתיר דעת האוסר אף שיש ס' נגד מקצת שתחב מ"מ לפמ"ש בחו"ד סי' ק"ה ס"ק ט' וצ"ב ס"ק כ"א לחלק בין כלי דל"א חם מקצתו חם כולה ומ"ה לא בעינן ס' רק נגד מה שתחב ובאוכל בעי ס' אף נגד מה שלא נתחב בקדירה. א"כ בנ"ד שלא הי' ס' נגד מה שלא נתחב נאסרה כל הקדירה וגם התרנגולת נאסרה שנתבשלה בדמה ואף שכתב הרבינו ירוחם הובא בטו"ז סי' ס"ט ס"ק כ"ג דאפי' הושמה כל החתיכה בקדירה לא נאסרה כבר כתב הטו"ז דזה דוקא בבשרא דתורא ולא בשאר בשר. והאוסר שפיר חזי דברי החו"ד סי' צ"א ס"ק ה' שכ' דחום של תתאה אינו מבשל לעילאי רק מבליע ומפליט ולפ"ז מהני מליחה לתרנגולת והתבשיל אסור. עוד הביא בידו דין דתתאה גבר דכיון דהעליון מה שחוץ לקדירה קר א"א יכול לאסור רק משום תתאה גבר ולפי המבואר בסי' ק"ה ס"ז גם בבלוע שמן אמרינן תתאה גבר וכ' הש"ך ס"ק י"ח דהא דדם ל"ה איסור מפעפע לענין זה דוקא כשנמלח והודח אבל בשר שלא נמלח עדיין ויש בו דם של עצמו פשוט הוא שאסור במליחה וצלי' ומשמע דחשיב איסור מפעפע. ולכן הוא דן דבעי ס' אף נגד מה שחוץ לקדירה. ובסוף דבריו אוסר גם התרנגולת כיון דחירכה מקודם נתחמם במקצת. החמימות מסייע להדם להתבשל ואינו יוצא ע"י מליחה ע"כ דבריו בקיצור:

ודעת המתיר ע"פ דברי החו"ד סי' צ"א ס"ק ה' דכ"ז שאין היד סולדות בעילאי אינו מבשל רק בולע ומפליט וזה באיסור מחמת עצמו אך באיסור בלוע. אין התתאה החם מפליט מעילאי הקר ודם ל"ה רק איסור בלוע כחוש. ואף שכ' הש"ך סי' ק"ה ס"ק י"ח דחתיכה שלא נמלח ל"ה איסור בלוע זה דוקא במליחה וצלי' משום דטבע מליחה וצלי' להפליט דם אבל לא בבישול כעין שכתב במשבצות סי' ק"ה ס"ק ט"ו דבשר שנצלה על האש לאחר שסלקוהו מאש וכן בבישול לא מקרי רק איסור בלוע ע"כ:

ב' הנה כדברי המתיר מבואר ג"כ בס' עצי לבונה בטו"ז סי' ק"ה ס"ק ט"ז דהטו"ז ודאי סובר דבבישול ל"ה דם רק איסור בלוע ואינו יוצא בלא רוטב וגם בש"ך יש לפרש כן כמ"ש בפמ"ג דהטו"ז והש"ך ס"ל דבבישול בלא רוטב דם ל"ה רק איסור בלוע. ע"כ לכאורה צדקו דברי המתיר אך לפי שיש לפרש דברי הש"ך כפשטן ואין הכרע וגם יש לומר כיון דתחבו לתרנגולת בתבשיל שיש בה רוטב ע"י הרוטב הדם נפלט אף ממה שחוץ לקדירה ע"כ מוכרח אני להאריך קצת. הנה זה הרבה שנים אשר תמהתי על הגאון

מליסא בסי' ק"ה ס"ק ט' דמשמע מדבריו דבאוכל אמרינן חם מקצתו חם כולו. ומ"ה בעינין ס' נגד מה שחוץ לקדירה משא"כ בכלי דלא בעי' ס' רק נגד מה שנתחב. ולדעתי באוכל לכ"ע ל"א ח"מ חם כולה וראי' דבש"ס פסחים ע"ד אמרינן דלהכי לא צלו הפסח על שפוד מתכת משום דח"מ חם כלה והוה צלי מחמת דבר אחר. ולפ"ז בהא דנטף מרוטבו על החרס דאמרינן שם דף ע"ו בשלמא לרב דאמר עלאי גבר מ"ה בעי נטילה דרוטב מרתח לחרס והדר חרס מרתח לרוטב והדר רוטב מטוי פסח מחמת חמימותא דחרס והוי צלי מחמת דבר אחר וקשה מה מועיל נטילה כיון דהנטילה מטוי מחמת חרס נימא חם מקצתו חם כולה והוה כולה צלי מחמת דבר אחר וע"כ מוכח דל"א באוכל חם מקצתו חם כולה. ולומר כיון דלא נצלה מחמת דבר אחר רק כדי נטילה ל"א חם מקצתו חם כולו כמ"ש בת"ח כלל נ"ו ובמ"י ס"ק נ"ג שכ' בעירוי שנפסק הקלוח ל"א ח"מ חם כולו. מ"מ קשי' לשיטת סמ"ק ומרדכי שהובא בת"ח שם דס"ל אם עירוי נפלה על הסכין נאסר כולו משום דאף בעירוי שנפסק הקילוח אמרינן ח"מ ח"כ אמאי סגי בפסח כדי נטילה ואין לתרץ כמו שכ' החו"ד לענין תתאה גבר דמה שלמעלה בולע ומפליט אבל לא נתבשל ה"ה לענין חם מקצתה נימא הכי דלענין ח"מ מנין לנו לחלק וגם בהך דתתאה גבר יש לעיין אם נחלק בזה כמו שיבואר לקמן וע"כ מוכח דל"א באוכל ח"מ חם כולו (ודע דצ"ע בהך דפסחים דנטף מרוטבו על החרס וחזר אליו יטול את מקומו דמסתמא רוטב של פסח צלי שמן הוא ואוסר בכולו ואין לומר כמ"ש הטו"ז סי' צ"ד ס"ק י"ג ות"ה שהובא שם דמסתמא יש ס' (ומ"ש הטו"ז שם דמסתמא יש ק"א בסכו בשמן תרומה צ"ע דשמן תרומה על בשר פסח הו"ל מבשא"מ ול"ב רק ס') ורק דבעי ס' ונטילה לפ"ז קשה לר"י ורב ושמואל דס"ל מב"מ ל"ב מנטף מרוטבו על החרס דלדידהו מב"מ ל"ב והרשב"א בחולין צ"ח ע"ב ד"ה אמר אביי כ' דרוטב ובשר הוא מב"מ בטעמא והצל"ח בפסחים דף ע"ו כ' דרוטב דפסח דהוא מצלי ודאי הוה מב"מ ואמאי מהני נטילה (וע"ל סי' צ"ט שכתבתי דלמסקנת הרשב"א גם בטעם ס"ל לר"י מב"מ ל"ב) ובגמ' משמע דרב ושמואל לא יפלגו על משנה זו דמקשה ממשנה לשמואל עיי"ש. ומזה מוכח דלא כתה"א סוף שער רביעי אלא אפי' בלוע שמן אין לה פעפוע יותר מנטילה וצ"ע על התה"א וטו"ז ודוק):

ג' ועוד נ"ל ראי' דהרי מ"ה לא צלו בשפוד מתכת משום דח"מ חם כולו וה"ל צלי מחמת השפוד ולא מחמת אש. ולפ"ז איך צלו הפסח הרי כיון דח"מ ח"כ וה"ל כל הפסח צלי מחמת מקצת הפסח ולא מחמת אש דמסתמא מה שמונח אצל האש נצלה תחילה ומה שלמעלה הוה צלי מחמת ד"א כמו דאמרי' בשפוד א"ו דבאוכל ל"א חמח"כ רק כל מה

שנתחמם הוא מחמת אש ולא מחמת מקצת הפסח. אך י"ל דאין דנין אפשר משאי אפשר דבפסח א"א בענין אחר דלא משכחת פסח כשר. וע"כ ל"ה זאת מחמת דבר אחר מה שנצלה מקצת הפסח ממקצת הפסח גופו (וע' בפסחים ע"ד דאיתא שם ר' יהודא אומר כשם ששפוד של עץ אינו נשרף כך שפוד של מתכת אינו מרתיח אמרו לו זה חם מקצתו חם כולו וזה חם מקצתו אינו חם כולו ומשמע שם דר' יהודא לא הודה לרבנן. ולכאורה י"ל דה"ט דר' יהודה דהוא ס"ל דנין אפשר משאי אפשר כדמשמע ביבמות דף מ"ו ע"ב דס"ל גר שטבל ולא מל הוה גר וע"כ יליף מאימהות אף דשם אי אפשר ומ"ה ס"ל אף בשפוד של מתכת מותר דיליף מפסח גופו דע"כ חם מקצתו חם כולו ומ"מ לא נאסר משום צלי מחמת דבר אחר. אך מפשטא דגמ' לא משמע כן ומדלא יליף ר"י מפסח גופי' דהרי הוא ס"ל דנין אפשר משאי אפשר משמע דל"א באוכל ח"מ ח"נ:

ד' ומצאתי בתוס' רי"ד הנדפס מחדש מהדורא תליתאה ריש כיצד צולין שכ' אהא דנותן כרעיו לתוכו דאין זה צלי מחמת ד"א שהבשר מחמת האש וחוזרין הב"מ ונצלין מחמת הבשר שאין לומר גבי בשר צלי מחמת ד"א שא"כ אין לדבר סוף שצד חיצון ממהר בישולו קודם צד הפנימי ונאמר שצד הפנימי יצלה מחמת ד"א אלא ודאי אין לומר גבי בשר צלי מחמת ד"א אלא כשנגע בשפוד של מתכת או של חרס. אמנם עוד כ' שם והרוטב שנפל על החרס נאסר הרוטב וכשחזר על הפסח נאסר הפסח מפני שנבלע בו הרוטב:

שהוא אסור ולא מפני שחזר ונצלה הפסח מחמת הרוטב ע"כ. ודבריו נכונים לדברי התוס' פסחים ע"ו ד"ה בשלמא שכ' ונראה דהא דקאמר ומטוי פסח ארוטב קאי. אבל לגי' ר"ח ורש"י חזינן דמה שנצלה הפסח מחמת רוטב הוי צלי מחמת ד"א דלא כתוס' רי"ד ודוק. ועכ"פ כיון שבארנו דל"א באוכל ח"מ חם כולו. ולפ"ז כשתחב מקצתו לרוטב וחזינן שהעליון קר א"צ ס' רק נגד מה שתחב דלא כחו"ד. ובימי חורפי כתבתי דלמשמעות החו"ד יהי' הדין דאם נגע נר של חלב בצד שאינו דולק בקדירה נאסר הקדירה דאמרינן ח"מ ח"כ בנר של חלב וזה רחוק מאוד ועיין בנדרי זריזין ח"ב בסוף הספר בקו' יוסיף דעת סי' ל"ג באריכות עי"ש דלא פסיקא לי' ג"כ אי אמרינן באוכל חם מקצתו חם כולו ואני כתבתי להגאון הנ"ל דלדברי החו"ד יהי' בנר הדין כדכתיבנא לעיל אבל מעולם לא עלה בדעתי לפסוק כן:

ה שוב עיינתי באו"ה כלל כ"ח סי' ג' ומבואר מדבריו דאם תחב מאכל איסור לקדירה שיש בה רוטב צריך ס' נגד מה שחוץ לקדירה. והגם דבתחילה כ' וז"ל חתיכ' איסור חם שנפל מקצת לקדירה שצריך ס' אף נגד מה שבחוץ דציר האיסור פולט ממנה וא"א

לעמוד על שיעורו מק"ו דטיפת חלב דאמרינן דמפעפע בכולו אעפ"י שבולעו ממקום אחר ולקולא ומתירין אף מה שחוץ לקדירה מכ"ש הכא שהציר מגופו ולחומרא ואפי' אם איסור החתיכ' רק ע"י בלוע מידי דהוה אטיפת חלב שנפל על חתיכת בשר וכו'. ומשמע דדוקא איסור חם מ"מ אח"כ כ' וז"ל ול"ד לכף מתכת ושאר כלים הנאסרים דא"צ לבטלן כולן דיש חילוק בין דבר מאכל לכלי והיינו מטעמא דלעיל דע"י הרוטב פולט שפיר מחתיכה לחתיכ' אפי' איסור הבלוע ותתאי גבר ומרתיחו וה"ה כשהחתיכת האיסור צוננת מק"ו מב' חתיכות יבשות דאמרינן בי' תתאה גבר ואוסרת כולה וכש"כ הכא שמובלעת ומפליט יותר ע"י הרוטב רותחת ודוקא דבר אכילה אבל כלי שנאסר מבליעת איסו' ונפל מקצתה בתוך היורה א"צ לבטל כי אם אותו המקצת לבד עכ"ל הנה מפשטות לישנא דאו"ה במסקנת דבריו משמע דאפי' בחתיכת איסור צונן צריך ס' נגד כולה. ועוד מדמחלק בין כלי לאוכל דדוחק לומר דמיירי בכלי חם. ומ"ש וה"ה כשהחתיכה האיסור צוננת קאי לענין תתאה גבר. ולא כשתחב חתיכה קר מאכל איסור לקדירה דלא משמע כן. על כן מי יהין להורות נגד או"ה. ועוד משמע מאו"ה דאפי' הי' חתיכת המאכל בלוע מאיסור מ"מ צריך ס' נגד כולה. שהרי בתחלה כ' אפי' הי' האיסור בלוע ואח"כ כשכתב וה"ה כשחתיכת האיסור צוננת קאי ג"כ אף אאיסור בלוע. ואף באיסור כחוש כגון דם מ"מ כיון שמקצת החתיכה ברוטב מפעפע בכולה סוף דבר אם כי לדינא נ"ל דל"ב באוכל ס' נגד מה שחוץ לקדירה מ"מ כיון דבאו"ה מבואר דבאוכל צריך ס' נגד כולה ומשמע אפי' באיסור בלוע ע"כ אין בידינו להקל ואסו' התבשיל אם אין ס' נגד כולה. וגם התרנגולת אסורה. דכיון שכ' או"ה דאמרינן תתאה גבר ומחמם לכולה ל"מ מליחה שנית דשמא אין הלכ' כחו"ד דתתאה גבר ל"א רק להפליט ולהבליע לא שיתבשל כאשר יבואר לקמן. ומצאתי להגאון מהרש"ק בתשו' טוטוד"ע קמא סי' ק"ז שהורה להקל בנידן דידן דל"ב ס' נגד כולה. אמנם כיון דעיקר הטעם שכ' להוראתו דהרי בכלי ל"ב ס' רק נגד מה שנתחב בקדירה על כן גם בנ"ד ל"ב רק נגד מה שנתחב. ובמח"כ לא ראה דברי האו"ה. ובבינת אדם שער או"ה סי' ס"ב מייתי דברי או"ה על כן אין בידינו להקל. ואף לפמ"ש לקמן דיש חילוק בין אחזו בידו דלא נסמך על התתאה ול"א תתאה גבר רק כשמונח על התתאה א"כ י"ל דדוקא בנפל לקדירה דמיירי באו"ה צריך ס' נגד כולה ולא באוחז בידו. מ"מ מסתפינא להקל בסברא שלא נמצא בראשונים: ז' ומ"מ בהפס"מ לכבוד שבת נ"ל להתיר התרנגולת ולהשען על הסברא שכתבתי דבאחזו בידו ל"א תתאה גבר וגם לסמוך על סברת החו"ד דתתאה גבר והעליון צונן אינו מבשל רק מבליע ומפליט ומהני מליחה אח"כ. אך גם התבשיל נלפע"ד להתיר בהפס"מ לכבוד

שבת דכיון דדבר זה דחתיכה שנפל לתבשיל והוציאה לחוץ תיכף צריך ס' נגד כולה אף מה שחוץ לקדירה לא נמצא רק באו"ה ויש סברה דבאוחז ביד גם או"ה מודה וגם י"ל דבשעה מועט כזו לא פלטה מה שחוץ לקדירה כעין שכ' רמ"א בסי' ס"ט ס"ח דאין לחוש בשעה מועטת כזו שפוסקים בהדחת בשר עיי"ש וכיון דל"ה רק חשש דרבנן דדם שבישלו ל"ה רק מדרבנן ודעת הבגדי ישע בהגהות מרדכי סוף פ"ג דשבת שלאחר פ' כ"א והוא בבגדי ישע אות ח' דבעוף הכל מודים דדם שבשלו אינו עובר עליו וכן משמע במרדכי שם שכ' דם שבישלו אינו עובר עליו ויותר לכל הפחות בעוף על כן בנ"ד דהוא בעוף אין לגבב חומרא חומרא: ויש להתיר בהפס"מ לכבוד שבת אף התבשיל כנלע"ד: ז' ודע דדברי הבגדי ישע הנ"ל שהראני הרב החריף ובקי מוה' ליבש מנחם לאנדא נ"י חדית לנא מה שכ' דבעוף כ"ע מודה דדם שבישלו אינו עובר עליו ומשמע דאף רש"י מודה וצ"ע דבחולין ק"ט לא משמע הכי מרש"י שהרי רש"י פי' הא דלב קורעו ומוציא דמו לא קרעו אינו עובר עליו פירש"י דבכריתות מוקי לה בלב. עוף שאין בו כזית אבל בבהמה עובר עליו דס"ל לרש"י דם שבישלו עובר עליו ומשנה מיירי לאחר הבישול. ולפ"ז למה כ' בלב עוף שאין בו כזית ותיפוק לי' דבעוף דם שבישלו אינו עובר עליו. וע"כ רש"י ס"ל גם בעוף עובר ונ"ל דבגדי ישע ס"ל דאף מ"ד דס"ל במנחות כ"א דדם שבישלו עובר מ"מ בעוף מודה וסברתו דהרי במנחות אמרינן רבא דידי' אמר אפי' בחטאות הפנימות ואכלו חייב הואיל וכנגדו ראוי בחטאת החיצונית ע"ש. וס"ל לרש"י דזה קאי אדם שבישלו. וזה דוקא בדם בהמה דבהמה צריך קבלת הדם בכלי ומשכחת לה שהקפה באור או בחמה ועדיין ראוי לזריקה. אבל בעוף דלא טעון קבלה בכלי רק תיכף כשמלקה טעון הזי' בחטאת עוף שאוחז בעוף עצמו ומזה ומיצוי בעולת עוף ג"כ אוחז בעוף עצמו. ולא משכחת דם שהקפה או הוחמה באור שיהי' ראוי לזריקה. ולכן לכ"ע אינו עובר עליו. הגם דמרש"י לא משמע כן מ"מ המרדכי יסבור הכי. ולשיטה זו מיושב מה שמקשה תוס' מנחות כ"א ד"ה כאן בחטאת חיצונית שהקשו לפירש"י דרבא ס"ל דם שבישלו עובר לית לי' דזעירי ולעיל קאמר יתיב רבא וקאמר להא שמעתתא משמע דאית לי' דזעירי לבגדי ישע ומרדכי ניחא דבעוף מודה רבא א"כ שפיר אית לי' דזעירי דדם שבישלו אינו עובר והיינו בעוף וזה דוקא למסקנא ובה"א דגמ' הי' ס"ל דגם בבהמה מיירי זעירא ולמסקנא לא מיירי רק בעוף:

ח וע' פסחים כ"ב דמקשה בגמ' והרי דם דרחמנא אמר כל נפש מכם לא תאכל דם ותנן נמכרין לגננין וכו' הקשה בצל"ח מה קו' נילף דם מק"ו מחלב מה חלב שאין היתר לאיסורו מותר בהנאה דם שיש היתר לאיסורו ע"י בישול לא כש"כ. להנ"ל ניחא דבדם

בהמה נאמר כל נפש מכם לא תאכל דם. ואח"כ נאמר בקרא ואיש כי יצוד ציד חי' או עוף ושפך את דמו וגומר וכיון דקרא דכל נפש מיירי בדם בהמה זה אין היתר לאיסורו. ובזה מיושב מה דקשה בפסחים דמשני שאני דם דאיתקש למים דכתיב על הארץ תשפכנו כמים וקשה לפ"מ דאמרי' בחולין פ"ד מה מים לא טעון כיסוי אף דם ל"ב כיסוי ע"ש א"כ ע"כ ההיקש לא קאי בעוף דעוף טעון כיסוי. א"כ דם עוף דלא איתקש למים מנ"ל דמותר בהנאה וכיוצא בזה הקשה תוס' חולין ל"ג ד"ה השוחט לענין הכשר עיי"ש. להנ"ל ניחא דדם עוף ודאי יש לה היתר בבישול וילפינן ק"ו מחלב ובגמ' לא הקשה רק אדם בהמה ומשני שפיר דדם בהמה ודאי איתקש וכן מיושב בזה קו' תוס' פסחים שם אהא דמקשה בגמ' ואימא כמים הניסכים על גבי המזבח שכתבו לא פריך שיהא דם אסור בהנאה דממילא ידעינן מלא תאכל להנ"ל ניחא דהכי פריך ואימא כמים הנסכים לגבי מזבח. ואם נפרש כן גם בעוף קאי דבא לאסור דם בהנאה אף בעוף דלא ידעינן מלא תאכל דיש ק"ו מחלב שיש היתר ע"י בישול וקרא בא לאסור אף דם עוף דאין הפי' תשפך בלא כיסוי. רק תשפכנו שיאסר בהנאה. ודוק סוף דבר דברי הבגדי ישע י"ל מקום בהלכה וראוי לצרפו לסניף:

ט ודרך אגב נ"ל לישב קו' תוס' פסחים דף ע"ד ד"ה כבולעו כך פולטו שהקשו אהא דכבדא עלוי בישרא אסור לכתחילה אמאי בפסח נותן את כרעים לתוכה. הלא הוה כבדא עלוי בישרא, דבש"ס דחולין קי"א אמרינן כחלא עלוי בישרא שרי חלב שחוטה דרבנן כבדא עלוי בישרא אסור מ"ט דם דאורייתא. ולרש"י המובן כפשוטו דדם שבישלו דאורייתא. והריטב"א כ' בחולין ק"ט בשיטת רש"י דבקדשים גם רש"י ס"ל דם שבישלו מותר ודוקא בחולין אסור א"כ מה"ט פסח מותר לצלות כבדא עלוי בישרא דדם קדשים שבישלו מותר והו"ל ככחל. ומיושב קו' תוס' שוב אחר כתבי זאת מצאתי שהרגיש בזה בישי"ע ע"ש. וכן מיושב קו' תוס' פסחים כ"ב ד"ה מה מים שהקשו מנ"ל דדם קדשים מותר בהנאה דזה לא איתקש למים שאינו מכשיר לריטב"א ניחא דדם קדשים שבישלו מותר ויש ללמוד ק"ו מחלב כקו' הצל"ח: י' עוד נ"ל לישב קו' תוס' פסחים הנ"ל אמאי בפסח שרי לכתחילה לצלות כבדא עלוי בישרא דבתשו' בית יעקב סי' קע"א כ' להבין דברי תוס' חולין קי"א ד"ה דם דאורייתא. וכ' דמה"ט כבדא עלוי בישרא אסור משום דדם בתחילת הבישול או הצלי אסור מדאורייתא וכיון דנולד הספק בדאורייתא אסור לעשות מספק דאורייתא ס' דרבנן דהוה כמבטל איסור עיי"ש. ואמנם הנה בשעה"מ ה' מקוואות כלל ו' ד"ה ודע כ' לישב דברי הכ"מ והש"ך דס"ל דהיכי דנולד ספק בדאורייתא ונתגלגל להיות מדרבנן ל"ה ספק דרבנן מהא דבדיקת חמץ אע"ג דנולד ספק בדאורייתא

מבטל החמץ ואח"כ הו"ל ספק דרבנן וכ' דשאני גב' ביטול חמץ דהביטול מצד עצמו מ"ע הוא וחיוב אקרקפתא דגברי לבטל חמץ מ"ה אע"ג דחל בדאורייתא הספק הו"ל ספקא דרבנן משא"כ בדרוסה עיי"ש א"כ, החילוק פשוט דבכבדא עלוי בישרא אסור דחל ספק בדאור' בתחילת הבישול ול"ה מצוה בהבישול והוה כביטול איסור לכתחלה או דהוה מצד אחר בא לו שהוא מדרבנן משא"כ בפסח דהוה מצוה בצליתו לצורך הפסח מ"ה הו"ל ספיקא דרבנן ומותר, כמו בכחל וכמו שכ' השעה"מ לענין ביטול וגם ל"ה כמבטל איסור לכתחילה דבמצוה שאני כמ"ש הטו"ז א"ח סי' תרכ"ו ע"ש ודוק וקצרתי כי אין כאן מקומו. וע' מ"ש בספרי לא"ח סי' ס"ט אות ג'. ומ"ש האוסר דכיון שנחרך מקודם ונתחמם קצת יצרף זאת לחם מקצתו שלא יועיל מליחה הנה זה דוקא אם הי' יד סולדת אמנם ודאי בנ"ד לא הי' יד סולדת אחר החריכה בעת שנתחב. וע' ש"ך סי' ס"ט ס"ק ל"ז ומ"מ לדינא כבר כתבתי דנ"ל לאסור הכל רק בהפס"מ לכבוד שבת יש להתיר אם יש ס' נגד מה שנתחב. וד' יצילנו משגיאות:

סימן קה

בימי חורפי נתוכחתי בדברי ש"ב החו"ד בסי' צ"א וסי' ק"ה בענין תתאה גבר ואעתיק פה:

א הנה מה שכ' החו"ד בסי' צ"א ס"ק ה' דדופן חם שהוחם מאש ודאי אינו מקרר מתתאי ולא מעילאי למ"ד עילאי גבר דאל"כ ק' למ"ד עילאי גבר מהא דגלגול ביצה בתולדת אור דחייב משום שבת וכן כ' בסי' ק"ה ס"ק ט' מזה לראי' דדבר המתלבן באור יכול לבשל אף תתאה מדמחייב לרב בגלגול ביצה וזה ליתא דהרי בשבת ל"ח אמרינן איבעי' להו גלגול מאי ומייתי מכל שבא בחמין וכו' חוץ מן מלוח ישן וקוליס האוספנין שהדחתן הוא גמר מלאכתן והרי הדחה בקוליס האוספנין ל"ה בישול מכל מקום חייב משום שבת משום גמר מלאכה ולפמ"ש הלבוש חייב משום מכה בפטיש וה"ה בביצה שא"צ רק בישול קל הוה כקוליס האוספנין וחייב משום גמר מלאכה ואין ראי' מזה לדבר המתלבן באור שיכול לבשל תתאה דשאני לענין שבת והן אם נפרש דזה גופה היא האיבעי' או אם נפרש דהאיבעי' הוא אם חייב על תולדת האור חטאת כפי' הר"ן מ"מ מדמייתי הא דמליח ישן ע"כ אין ראי' מביצה בחיוב שבת לשאר בישול לענין איסור:

ב והנה בחו"ד שם מייתי ראי' דהיכי דהעליון צונן ל"א תתאה גבר שיתבשל רק שיפליט ויבליע מהא דמותר ליתן לתוך המיחם מים מרובין כד' להפשיר בשבת ול"א דהמיחם התחתון שהוא חם גובר ומבשל לעליון הקר. ויש לומר דאם אינו מכוין:

קראקא עם תשובתו הרמתה. ולמען כבודו וכבוד אבותיו הקדושי'. הנני לכתוב מה שעלתה מצודתי אבל לא להכריע ההלכה:

ע"ד אשר שאל אודת העופות החדשים הנקראים וואליכישע עופות והם משתנים בגדלם ובקולם ובתוארם מעופות שלנו מה דינם. ואיך הדין להאוסרי' אותם אם מותרין אותן שנולדו מתערובות צד אחד עופות שלנו וצד אחד אותן העופות וגם הבצים מה דינם:

תשובה נדבר קודם מבני התערובות ומהביצים. והנה בתשו' חתם סופר סי' ע"ד חקר בבני התערובת שהזכר הי' מאוזא הבר שאין אנו אוכלין מחמת שאין לנו מסירת ושם נסתפק אם מה שאמר ריב"ל לעולם אינה מתעברה לא טמאה מן הטהור ולא טהורה מן הטמא. אם גם בעופות נימא כן ונאמר דע"כ בני התערובת ל"ה מאותן שעלה עלי' זכר אווז הבר עיי"ש. ונ"ל הוכחה מתוס' נדה ד' נ' דבעופות לא אמרינן הכי דהרי תרנגולת דאגמא הנקבה טהורה והזכר טמא ומ"מ מתעברה ממנו והרי התוס' חולין ס"ב ונדה שם לא הקשו רק מכל היוצא מן הטהור. ולא הקשו איך מתעברה כלל אלא ש"מ דבעופות ל"ש כלל זה ולאחר העיון אין מזה ראי' דלפי המבואר בב"ק ע"ח ובבכורות ז' אף דאינה מתעברת טהורה מטמאה מ"מ לר"ש דקלוט במעי פרה אסורה אח"כ מתעברת פרה מן הקלוט ולר"א מותר ולד זה אף דאבי' אסור כמו שפירשו תוס' ב"ק ע"ח ולר' יהושע אסור עיי"ש. ה"ה בתרנגולתא דאגמא שאף הזכר נולד מהטהורה שוב התרנגולתא מתעברה ממנו. ואין מזה ראי' לתרנגולים שנולדו מטמאה שיוכלו להתעבר בתערובות ממינים טהורים. ובזה סרה ג"כ הקושיא שהקשה חתם סופר על הצמח צדק שכתב בעופות טמאים וטהורים ב' מינים לענין הרבעה. והקשה בח"ס דהרי כתבו התוס' דאפשר שיהי' בטבע הבריאה דזכר והנקבה חלוקים זה מזה ואיך אפשר שיהיה זה גורם איסור הרבעה ואין מזה ראי' דשם כיון שכל המין כך והזכר גופי' נולד מטהורה. ואח"כ מתעברת ממנו הטבע כך היא משא"כ להרביע מין טמא על מין טהור דאין מתעברת ממנו זה גופי' אסרה תורה. אך יש ראי' מגמ' דעופות טמאים מתעברין מטהורים מדלא מקשה בחולין ס"ד בח' ספיקות, ולבדוק אי מתעברין מטהורין כדמקשה וליבדוק בביצים וביחוד לפמ"ש לקמן דקו' הגמ' על ז' ספיקות ולא על תרנגולת דאגמא א"כ יקשה ולבדוק אי מעברה מטהורין דבודאי אפשר לידע זאת ואם תעובר הנקבה מטהורה ודאי גם היא טהורה וע"כ אי אפשר בבדיקה דעוף טהור מיעברא מטמא וע' רא"ש פ"ה דחולין דהלכה כריב"ל חוץ מבהמה ותי' דמעברין זמ"ז ודוק:

ב' ולדברי התוס' נדה דתרנגולתא דאגמא הזכר טמא והנקבה טהורה ומ"מ אסור הזכר ול"א היוצא מן טהור טהור כיון דבשעה דגביל עפרא בעלמא עיי"ש צ"ע דא"כ מאי מק' בחולין ס"ד אהני ח' ספיקות ולבדוק בביצים. והרי תרנגול דאגמא מח' ספיקות. והתרנגולת מותרת ובודאי ביצתה יש לה סימני טהרה ונהי דהביצה אסורה למ"ד זוז"ג

אסור ודוקא הנקבה היוצא מביצה מותר כמ"ש התוס' נדה משום מעפרא קא גביל ומ"מ הביצה אסורה אבל מ"מ ודאי יש לביצה סימן טהרה כיון שנולדה מתרנגולת טהורה ובאמת ביצתה ראש אחד חד ואחד כד ומ"מ הזכר הנולד מן הביצה אסור. ומה מקשה וליבדוק בביצים וצ"ל בישוב הדבר דדוקא תרנגולתא דאגמא יש חילוק בין זכר לנקבה אבל ז' עופות אין חילוק והזכר והנקיבה שוין ומקשה ולבדוק בסימנים דאלו ז' עופות אם הביצה טהורה גם האם טהורה וגם בלא"ה לא מוכח דלמסקנא תרנגולא דאגמא הוי מהספיקות די"ל דרב פפא פליג אאביי ומ"ה מספקא בח' ספיקות. ושפיר מקשה ולבדוק בביצים וכ"כ מהרש"ל בישש"ש דלמסקנא תרנגולא דאגמא ל"ה מח' ספיקות ע"ש ודוק:

ג' ובעיקר הדין בבני התערובות לכאורה יש לחלק בין בהמה לעוף דכמו שכתב הר"ן והפוסקים דזוז"ג מטעם ביטול וחמץ בפסח זוז"ג אסור וכן בע"ז כיון דאפילו באלף לא בטל. כדאיתא בסי' תמ"ה בא"ח ובסי' קמ"ב ביו"ד ה"ה בעוף טמא דאפילו באלף ל"ב מטעם דברי' הוא זוז"ג נמי אסור משא"כ בולד טריפה דתלי' בחולין נ"ח בזה וזה גורם משום דטריפה בטילה ברוב ומיושב מה שהקשה התוס' אהך דתרנגולתא דאגמא הרי יוצא מן הטהור טהור. דטעם דיוצא מן הטהור הוא משום שהגורם טהור. ואף טמא שבא על הטהור הוא מותר מטעם זוז"ג. דבזה אין הלכה כר' יהושע דיליף בבכורות ז' מקרא לאסור וכאן בעוף דהוי ברי' זוז"ג אסור. ומ"ה תלי' אך בסימני טהרה דהנקיבה יש לה סימני טהרה. חזינין דכח האם יש בה יותר מכח האב. מותרת והזכר שאין לו סימני טהרה חזינין דכח האב בו והוא גורם יותר ואסור אמנם לאחר העיון י"ל דכיון דברי' ל"ה רק כשהוא שלם אבל בנחלק לא הוי ברי'. א"כ כמו דברי' שנתבשלה הטעם בטל כמבואר בסימן ק' ה"ה הגורם נמי בטיל דלא הוי דבר שלם. ושפיר שייך בבני התערובת נמי ההיתר דזוז"ג. וכן מה"ט אין להקשות איך מתיר ר' יהושע בחולין נ"ח ולד טריפה בנטרפה ולבסוף נתעברה משום זוז"ג והרי היכי דאף באלף לא בטיל גם זוז"ג אסור ובעלי חיים חשיבי ולא בטיל אף באלף כדאמר רב אשי בזבחים ע"ג והרי טריפה הו"ל בעל חי ול"ב דלק"מ דנהי דהטרפה לא בטל אבל הגורם מהטרפה לע"ע ל"ה בע"ח ולא חשיב ומיבטל בטל ומ"ה שייך זוז"ג. וראיתי בס' שו"ת בית אברהם בקונ' משפט שלום המיוסד על היתר אווזות שראש חרטומיהן שחורין ח"ג אות ט' שהקשה אהא דמקשה בחולין נ"ח אדמיפלגי לגבוה ליפלגי להדיוט. דמשמע דאם זוז"ג מותר אף לגבוה מותר ואם אסור אף להדיוט אסור והרי מבואר בפסחים כ"ז ע"ב דהיכי דבאלף לא בטל אף זוז"ג אסור ותנן בתמורה כ"ח כל האסורין לגבי מזבח אוסרין בכל שהן אלמא דלגבוה אסור בכל שהו א"כ דוקא להדיוט אמרינן זוז"ג מותר אבל לגבוה דאוסר בכל

שהו אף זוז"ג אסור ושם בחלק ה' אות א' הקשה על הרמב"ם דפסק דאפי' לגבוה נמי זוז"ג מותר והרי הוא פסק דכל האסורין לגבי מזבח אוסרין בכל שהן ותמה אקרא דאין חילוק בין לגבוה בין להדיוט והא דאמרינין כל האסורין לגבי מזבח אוסרין בכל שהן ה"ה להדיוט אוסרין בכל שהו באיסור הנאה כדאמרינין בזבחים ע"א ומקשה בזבחים ע"ב גם אאסורין לגבי מזבח וליבטלו ברובא ומשני רב אשי דף ע"ג משום דבעלי חיים חשיבי ולא בטלו ואין חילוק בין לגבוה בין להדיוט בא באיסורי הנאה לא בטל. ואין מקום לקושיתו דאין חילוק בין לגבוה בין להדיוט בענין זה. והיינו טעמא דרמב"ם פוסק דאסורין לגבי מזבח איסרין בכל שהן משום דהיה בעלי חיים וחשובי וה"ה להדיוט לא בטילה. וכבר כתבתי דנהי דבע"ח חשיבי ולא בטילין מ"מ הגורם בטל. ואינו דומה לפסחים כ"ז דהקדש אפילו באלף ל"ב משום דיש לו היתר בפדיון. וע' תוס' תמורה ל' ע"ב ד"ה אבל נרבעו דאיסור לגבוה לבד ס"ל לר"א זוז"ג מותר משא"כ איסור דאסור אף להדיוט. על כן דברי הבית אברהם תמוהין ודוק: ד' והנה נלפענ"ד בישוב קו' התוס' חולין נ"ח ד"ה במאי קא מפלגי אמאי לא ניחא לי' לרב אשי לאוקמא פלוגתא דר"א ור"י בזוז"ג והוא דהר"ן כתב בע"ז בסוף פ' כ"ה דזוז"ג מטעם ביטול דכי היכא דאי איתא לאיסורא בעינא בטל חד בתרי וכו' ה"נ היתר הבא מכח גרמת איסור כל היכא שאיסור והיתר גרם לו הרי הוא כאילו נתבטל ומשמע דבגרם חד בחד בטל אחד בחבירו והדבר תמי' בזה דאיך בטל חד בחד וכתבתי במקום אחר דהר"ן כשיטתי' דס"ל בסוף, כל הצלמים דגורם ל"ה רק מדרבנן גבי נטל כרכר של ע"ז דמה"ט ס"ל לר"א דיוליך הנאה לים המלח שכתב לר"א. לא שרי אלא במה שאין גופו אסור מה"ת כפת שנאפה בעצי אשירה עיי"ש ומ"ה בטיל חד בחד כשיטת הפרי תואר סימן צ"ט דחד בחד הו"ל ספק ובדרבנן מותר מטעם ספיקא דרבנן או כשיטת הא"ז הובא בש"ך סימן ק"ט דאיסור דרבנן בטל חד בחד. ואף דאנו לא פסקינין כא"ז זה באיסור ממש אבל בגורם דכל גורם דרבנן מותר מטעם בטל חד בחד (וע' בספרי לא"ח סי' ס"ט אות ט' מ"ש בזה) ומעתה זה לשאר גורם כגון חולין בתרומה דמחמץ ל"ה רק מדרבנן או נטל כרכר וארג בגד אבל בולד של איסור דהולד אסור מה"ת דיוצא מן הטמא טמא ל"מ זוז"ג דבדאו' לא אשכחן ביטול חד לחד ועיין עוד בר"ן שכתב דבפת בלבד התירו משום דאיסור עצים שבו קלוש. ובאמת לפי זה צ"ל בהך דע"ז דס"ל לר' יוסי בנטע אגוז של ערלה מותר מטעם זוז"ג דגם שם ל"ה רק איסור דרבנן. דגידולי איסור הנאה ל"ה רק מדרבנן ועיין בחק יעקב סי' תמ"ג שכתב בשם תוס' פסחים דגידולי איסור הנאה מותר. והמקור חיים חולק עליו ול"מ זאת בתוס'. ואולי כונת החק יעקב על דברי התוס' פסחים כ"ח ד"ה ותנן נמי. דמוכח

מדבריהם דגדולי חמץ מותר ונהי שכתבו הטעם דל"ה כדרך הנאה וי"ל מדרבנן אסור מ"מ משמע מתוס' דאף מדרבנן מותר דמפרר וזורה לרוח. ועוד דה"ל זוז"ג דקרקע גורם היתר וה"ה בהך דחק יעקב ואכ"מ. ואמנם גם בע"ז ל"ה גדולין רק מדרבנן. וכן בהך דאגוז של ערלה אלא שקצת צ"ע בדעת הר"ן שכתב בהך דסוטה דילדה שסיבכה בזקנה בטלה לענין ערלה ג"כ מטעם זוז"ג ושם לו היה הכל של ילדה ע"כ הפירות ערלה מדאורייתא ורק משום שסיבכה בזקינה הוה זוז"ג ומ"מ כתב הר"ן דבזוז"ג מהני מטעם ביטול חד בחד. הרי דלא כסברתינו וצ"ל דבאמת בילדה שסיבכה בזקנה מיירי שהזקנה הרוב כמו הנסקלים בהנשרפים בקדושין ל"ב דדייק דנשרפים רובא ורק דהר"ן רוצה להשוות זוז"ג מטעם ביטול וכונתו כמו בכל דוכתא בטל ברוב ה"ה בגורם מהני חד בחד היכא דגורם ל"ה דאורייתא כגון באגוז של ערלה ובזבל ונבול ובאפה את הפת אבל בילדה שסיבכה בזקינה באמת בעי רובא שיבטול ברוב אך אם זוז"ג אסור ל"ש רוב ול"מ רוב דזקינה כיון דגם ילדה גורם הגידול וע"כ זוז"ג מותר באופן דצדקו דברינו דהיינו טעמא דרב אשי דלא ס"ל בולד טריפה דפליגא בזוז"ג דהיכא דאסור מדאורייתא ל"מ חד בחד. והן אמת דבמקום אחר (ע' בספרי לא"ח סי' ס"ט אות ט' וע' לעיל סי' ס"א אות י') כתבנו לישב דברי הר"ן שכתב בטעם דילדה שסיבכה בילדה העשוי לסיג ולקורות דל"ב מטעם דאי ממליך גם ילדה העשוי לקורות חייב כדאיתא בסוטה מ"ד וכתב הר"ן ספ"ג דע"ז דהוא מטעם כמו שחוטה דאינה בטילה בנבלה מטעם דאפשר לנבילה שתעשה כשחוטה דכשתסרח מותרת ותמה הגאון מהר"ז מרגליות בבית אפרים א"ח סי' י"ו דזה דוקא לר"י דמב"מ ל"ב אבל לרבנן מיבטל בטיל (וכעת מצאתי בספר בית אברהם בקונטרס משפט שלום שתמה ג"כ על הר"ן עיי"ש שהאריך) וכתבתי לישב דעד כאן ל"פ רבנן על ר"י אלא משום דס"ל דרוב מהני. אף במב"מ דילפינין מאחרי רבים להטות גם במב"מ דלא כר' יהודה אבל בזוז"ג דמהני ביטול חד בחד גם רבנן מודי' לר' יהודה דהיכא דאפשר למבטל להיות כבטל לא בטל דהוה מב"מ כמו דס"ל לר"י. וזה פירוש נחמד ת"ל ועפ"י הנ"ל דבערלה ע"כ מיירי שיש רוב. ול"ש סברתינו. וצ"ל פי' אחר בר"ן ואכ"מ להאריך והמורם מזה לדינא דביצה שנולדה מתרנגולת טמאה שבא עליה עוף טהור או איפכא אין להתיר מטעם זוז"ג דכיון דביצה מטמאה אסור מדאורייתא ל"מ זוז"ג מטעם ביטול חד בחד כן נ"ל:

ה' עוד נלפע"ד דהיכא דעוף טהור בא על עוף טמא הביצה אסורה ול"מ בכה"ג זוז"ג עפ"י דברי המהרש"א חולין נ"ח בגמ' ד"ה איתבי' שכתב בסברת רש"י מדמתיר אמימר שיחלה ב' ע"כ לס"ל כגופה דמי. דאי כגופה דמי יש לאסור אפילו למ"ד זוז"ג מותר עיי"ש.

וכן כתב בחידושי הר"ן ולדברי מהרש"א והר"ן יהי' מימרא דר"ה בתמורה ל"א דמודים חכמים לר"א באפרוח ביצת טריפה שהיא אסורה אף ללישנא קמא שם דפליגי בזוז"ג עיי"ש ודוק ומעתה להלכה דקיי"ל עובר לאו ירך אמו. ומ"מ ביצת תרנגולת: שנטרפה אסורה דכגופה דמי. וע"כ הביצה שנולדה מתרנגולת טמאה שבא עליה טהורה ודאי אסורה דכגופה דמי. ול"ש להתיר מטעם זוז"ג ולהיפך בטמא שבא על הטהורה הביצה מותר דכגופה דמי' עוד נלענ"ד דלא שייך בכגון דא זוז"ג. לדעת הר"ן שכתב דזוז"ג מטעם ביטול. והמהרש"א ז"ל כתב בסוטה מ"ד דוקא ילדה בזקינה דהוי מב"מ בטל אבל אילן בירק ל"ב. דל"ה מב"מ. א"כ טמא וטהור דהוי ב' מינים ל"ש ביטול. ול"מ מטעם זוז"ג לדעת הר"ן דזוז"ג מטעם ביטול אלא דזה צ"ע מסוגיא דבכורות דף ד' דאמרינן שם בטמא שנולד מן הטהור ועבורו מן הטמא דתולה בזוז"ג אף דהוי ב' מינים אך הדבר נכון דשם מיירי דטמא גופה שבא על הטהורה נולד ג"כ מן הטהורה רק דס"ל לר"א ור"י כר"ש דקלוט בן פרה אסור הולד הנולד ממנה ומן הטהורה מותר כמ"ש התוס' ב"ק ע"ח ביתר ביאור הסוגיא דבכורות. ומ"ה הוי שפיר טהורה עם הטמאה מין במינו כיון שנולד מן הטהורה משא"כ בטמא וטהור גמורים הוי מבא"מ ול"ש זוז"ג כמ"ש מהרש"א בסוטה מ"ד והמובחר לישב דברי מהרש"א בסוטה דקשי' לר' יהושע בבכורות ז' דס"ל זוז"ג מותר רק בטמא שבא על הטהורה והוליד אסור הולד ויליף מקרא שם א"כ נלמוד משם דבכל דוכתא זוז"ג אסור. וע"כ צ"ל דמין בשאינו מינו דוקא אסרה תורה זוז"ג והיינו טעמא דמהרש"א. ולדעתי הדבר תליא בסברת התוס' ע"ז מ"ח ד"ה שאם נטע שכתבו דאגוז וקרקע שני ענינים ול"ש זוז"ג. והרבה יש לדבר בזה:

ו' ובהכי מיושב קושיות התוס' חולין נ"ח ד"ה מכאן ואילך שהקשו לאמימר זוז"ג מותר ולקמן מספקינין אי חוששין לזרע אב ולהנ"ל נכון דלקמן מיירי בב' מינים ול"ש ביטול ומ"ה מספקינין אי חוששין לזרע אב ומספקינין על צד האב אבל כאן דטריפה הוי מב"מ וחד אסור וחד שרי שייך זוז"ג כמ"ש מהרש"א בסוטה לענין אילן בירק מיהו בזה לא יתישב רק אי חוששין לזרע אב אבל אי אין חוששין לזרע אב צ"ע אמאי לא ניחוש כאן דבב' מינים ל"ש ביטול. מיהו גם התוס' ישבו שפיר ולשיטת הר"ן דזוז"ג מטעם ביטול תירץ התוס' עולה בטיב טעם לפמ"ש הר"ן ס"פ הנודר מן הירק שהאיסור דרכו להתבטל ולא ההיתר א"כ היכא ששניהם היתר וע"י התערובות נאסר ל"ש ביטול כמו בכלאים שכתבו תוס' ע"ז ס"ה ע"ש ועיין עוד בתשובת הר"ן סי' ע' שכתב דזוז"ג ל"מ רק היכא שלא נתערב גופו של איסור רק גורם. אבל בנתערב גופו של איסור ל"מ זוז"ג. ולכאורה צ"ע מהך דילדה שסיבכה בזקנה שכתב הר"ן בעצמו בע"ז. דהוא מטעם זוז"ג ומה שאמרו

בסוטה מ"ד מטעם ביטול דא ודא אחת הוא עיי"ש ושם הוי גופו של איסור. דהפירות הנולדים מילדה הן גופו של איסור ערלה ואיך מהני בזה זוז"ג וצ"ל כמו שכתבתי לעיל דשם הוי הזקנה הרוב ובטל מן התורה ומ"ה מדמי לה לזוז"ג וזה קצת רחוק מכונת הר"ן, ואולי תשובות הר"ן סבירא ליה גם בהך דסוטה דל"ה גופו של איסור וצ"ע:

ל:

ז' והנה ראיתי בפליתי בסוף קונטרס פני נשר שחלק על הצ"ץ שרוצה לאסור אווז הבר מטעם שביציה דומים לשל טמאים והפליתי חולק עליו דכיון שיש לו סימני טהרה מה איכפת לן מה שהביצים דומין לשל טמאים. דע"כ ל"מ סימני ביצה אלא בדלא ידעינין אבל הכא חזינין שהם טהורים עיי"ש. וצ"ע בדבריו דא"כ מאי מקשה על ח' ספיקות ולבדוק בביצים דלמא באמת הביצים יש להם סימני טומאה. ומ"מ הספק הוא שמא קורקבנו נקלף ויש להם כל סימני טהרה ולא איכפת לן בהביצים כמ"ש הפליתי והנ"ל דהכי מקשה דכיון דאנן לא ידעינין אי מקרי זאת קרקבנו נקלף מאי שנקלף בסכינא. א"כ יוכיח מהני מינים דל"ה קורקבנו נקלף דאם הביצים טמאים ולא שכיח ביצים טמאים מעוף טהור ע"כ העוף טמא ומוכח דאין להם ד' סימנים ואם הביצים טהורים תפשוט להיפך שהם טהורים. משא"כ הפליתי מיירי ביש לו בבירור ד' סימנים ועוד דבה"א דסימני ביצים דאורייתא. ודאי גם הביצים הוא סימן טומאה. אבל למסקנא שפיר קאמר הפליתי. אך לפ"ז אין כאן תפיסה על הצ"ץ דכיון דגם הוא מסופק אי כל העופות הבר יש להם ד' סימנים. שפיר יש הוכחה מהביצים. אך הפליתי ס"ל דיש לו בבירור ד' סימנים, כמ"ש דיש להם אצבע יתירה וזפק וקרקבן נקלף וחרטומו רחב מעיד שאינו דורס. אבל דבריו תמוהין דאווז הבר אין לו זפק וכבר הקשו על הפליתי בזה ולפ"ז צדקו דברי הצ"ץ ודוק:

ח' ובגוף הדין מהעופות הנה בסי' פ"ב מבואר ב' דעות אם מקומות שאין להם מסורת יכולין לסמוך על מקום שיש להם מסורת ודעת המחבר שיש לחוש לדברי האוסר. והש"ך כתב דהרשב"א והרא"ש לא פליגי דהרא"ש מיירי במקומות דלא נהגו בו איסור רק דלא קיבלו עליהם היתר. והרשב"א מיירי במקומות דנהגו בו איסור. וצ"ע במקומות שנוהגין בו איסור אם נאמן עד אחד שיש מסורת להתיר ונ"ל דעד אחד אינו נאמן להתיר במקום דאתחזק איסורא. ובשלמא בלא נודע מנהג היתר. וגם איסור לא נהגו שפיר עד אחד נאמן אבל אם נהגו בו איסור הוי כאיתחזק איסורא. וע"א אינו נאמן להתיר ואף שי"ל דהא דע"א אינו נאמן באיתחזק איסורא היינו בדבר שעד השתא הי' ודאי איסור. אבל היכי שאומר שגם עד השתא הי' מותר. רק שהוא מנהג טעות בכה"ג י"ל דע"א

נאמן כדמשמע מדברי הגהות מיימוני לה' אישות הובא בשב שמעתתא ש"ו פ"ג דדוקא היכא דלדברי העד עד השתא הי' איסור ל"מ ע"א עיי"ש. מ"מ נלע"ד דהיכא שעד השתא החזיקנוהו לאיסור ג"כ עד אחד אינו נאמן לומר שהיה חזקה בטעות. דהרי לדברי ז' בעל ת"ש מאי שהחזיקניהו הוי חזקה גמורה. עיין בסי' י"ח ס"ק כ"ט מה שהביא מדברי הגמ' גדולה חזקה כתובות כ"ד והרי אתם בחזקתם אף דשם הוי ספק דלמא למפרע היו כשירים. וכן יש להוכיח מה שאמרו גבי טבל והקדש דאין ע"א נאמן דאיתשל מרא עלי' אף דלדברי העד הי' טעות ונדר בטעות. ומעולם הי' מותר למפרע. וכבר הקשה כן בקצה"ח סי' הנ"ל אבל הן הדברים שכתבנו כיון שאנחנו החזיקנו באיסור ל"מ ע"א להתיר (ועמ"ש לעיל סי' ע' אות ו' ז') וה"ה בנידון דידן מה שאנחנו מחזקינין לאיסור ל"מ עד אחד. מיהו יש לדחות ראי' זו דטבל והקדש שאני דלדברי העד אם לא היו עושין מעשה הי' אסור. ורק שהעד אומר דאיתשל מרא וכיון שספק אם עשה מעשה המתרת חזקה שלא עשה כמ"ש תוס' גיטין ל"ג ומכות מ"ז. ומ"ה אין עד אחד נאמן אבל היכא שלדברי העד הוא היתר גמור בלי שום מעשה המתרת אין לנו ראי' שלא נאמן עד אחד:

ט' ומצאתי ראי' דעד אחד אין נאמן אף בכה"ג מהא דאמרינן בגיטין ספר תורה שכתבתי לפלוני אזכרות שלהם לא כתבתי לשמן ואמרינן אינו נאמן לפסול ספר תורה מטעם דאיתחזק היתרא. אף דהעד אומר דמעולם הוא אינו כשר. מ"מ כיון דאנחנו החזקנו הדבר לכשר עד אחד אינו נאמן להוציא מחזקה ה"ה להיפך דהיכא דהחזקנו לאיסור ע"א אינו נאמן להתיר. ולאחר העיון אין מזה ראי' דהיכא דהחזקנו לכשר ע"כ החזקנו בודאי כשר. דמספק יש לאסור ומ"ה אינו נאמן לאסור משא"כ היכא דהחזקנו לאסור י"ל דלא החזקנו רק מספק כגון בנ"ד כיון שלא הי' לנו מסורת וע"א נאמן להוציא מידי ספק באופן שהדבר צ"ע אם בכה"ג נאמן ע"א אך בגונא שאומר הע"א שאוכלין אותו במקומו י"ל דנאמן מב' טעמים אחד כיון דהוא מילתא דעבידי לגלויי נאמן אף באתחזק איסורא ועוד יש טעם נכון לומר דבכגון דא נאמן ע"א כיון דעד אינו אומר על אותו מקום דאתחזק איסורא רק עיקר עדותו היא על המקום אשר אנן לא ידעינין לי' ועל מקום זה נאמן דל"ה עדותו נגד חזקה רק דאנן למדין מדבריו להתיר אף באתחזק ובכה"ג דעיקר עדות ל"ה נגד חזקה מהני עדותו ללמוד מעדות זה אף באתחזק כעין שכתב הב"ש סי' קמ"ב לענין בפני נכתב אף דהקיום ל"מ בע"א רק מטעם דל"ב קיום רק מדרבנן מ"מ כיון שנתקיים ל"מ עירעור דבעל אף דאז בעי קיום מדאורייתא. כיון דעיקר עדותו ל"ה נגד דאור' וה"ה הכא כיון דעיקר עדותו ל"ה נגד חזקה. וזה לפע"ד הסברא דמתוך שנאמן אתה להפסיד שכרך נאמן להפסיד ס"ת דכיון שמקבלין עדותו לענין דבר אחד מהני אף

נגד חזקה. אלא דהטו"ז ביו"ד סי' קכ"ז הקשה אהא דאמרי' מתוך גבי האומר לאשה קדשתיך דאינו נאמן והיא מותרת בקרוביו נימא מתוך שנאמן לאסו' קרובותי' עליו נאמן לאסר' בקרוביו ותי' דל"א מתוך שנאמן וכו' רק היכא דליכא חזקה וקשה הרי גם בס"ת הי"ל חזקת כשרות דאל"כ אמאי בל"ה אינו נאמן ואמאי אמרינן מתוך שנאמן להפסיד שכרו נאמן לאסור ס"ת אך הנראה דכונת הט"ז גבי ספר תורה החזקנו לכשר אבל העד אומר דמעולם לא הי' כשר משא"כ באומר לאשה קדשתיך גם הוא אומר דעד השתא היה חזקה אחרת כמ"ש הגהות מיימוני:

י' וקצת ראי' נגד חזקה שהחזקנו אף דהוי ספק על למפרע לא נאמן עד אחד מהא דאמרינן בר"ה כ"א ע"א לוי איקלע לבבל בחדסר בתשרי אמר בסים תבשילא דבבלאי ביומא רבה דמערבא אמרו לי' אסהיד אמר לא שמעתי מפי ב"ד מקודש ועיין בטורי אבן שכתב דמ"ה לא העיד הואיל דברוב השנים אין אלול מעובר אין נאמן ע"א נגד רוב אמנם דעת הפ"י דע"א נאמן נגד רוב וראי' ממקולין דע"א נאמן אף שיש רוב טריפות במקולין ועיין בש"ש מה שכתב בזה וע"כ צ"ל דהוי נגד חזקה דאנן החזקנו דל"ה יוה"כ ומ"ה לא מהימן ע"א אף דהעד אמר דעברוהו לחודש ומעולם מתחילת החודש הי' כן וה"ה בעופות. וביחוד לפמ"ש תוס' חולין ס"ג ע"ב ד"ה ודלמא דיש כמה מיני עופות טמאים. ואולי הי' רובא עיי"ש, א"כ החזקנו דהוא מרוב. ואיך נאמן ע"א ודמי ממש להך דר"ה וע"כ צ"ל כנ"ל דהוי מלתא דעבידי לגלויי או כמ"ש לעיל כיון דעיקר עדותו ל"ה נגד חזקה:

י"א ובגוף דברי הש"ך שכתב דהיכא דלא היה שם מנהג אף הרשב"א מודה דמותר והרשב"א לא אסר רק כשהיו מחזיקין לטמא עיין פרי תואר שחולק. ואמנם בעוף שלא הי' מקודם בהמדינה רק, שבאו ממדינה אחרת. בזה יש לומר דגם הרשב"א מודה דמותרין לאכול על סמך המסורת וכ"כ הפ"ת אלא דבתשובת צ"צ סי' כ"ט כתב שם לענין היוילדע ענטען דאין לסמוך על אותן מקומות שאוכלין אותן דאולי הם סומכין על שיטת רבינו זרחי' שכל עוף שחרטומו רחב וכף רגלו רחבה בידוע שהם אין דורסין. ומ"ה אוכלין אותן. אבל אנו נגררין אחר פסק או"ה ורמ"א שאין לסמוך על זה. עיי"ש ולפ"ז נפל פיתא בבירא ואין לסמוך כלל על עוף במקום שאין מסורת ממה שאוכלין אותו במקום אחר דאולי שם סומכין על שיטת רבינו זרחי' ולסברא זאת כש"כ בעופות אשר אנו דנין עליה' אין להורות היתר והרי כל ההיתר נצמח ממה שאומרין שאוכלין אותן בארץ הקדושה וידוע ששם הכל נמשך אחר הב"י והספרדים פוסקים כהב"י נגד הרמ"א וא"כ יוכל להיות מה שאוכלין שם משום שהב"י והמחבר פוסקים כשיטת תו' וא"צ

מסורת כלל ואנו פוסקים כהרמ"א שכתב ואין לסמוך ע"ז. ואין לאכול אלא במסורת ואיך נסמוך להקל ממה שאוכלין בארץ ישראל וזה צ"ע טובא אך לפי מה שמבואר לקמן דעופות אלו אין להם חרטום רחב ואין להתיר ע"פ שיטת הרז"ה אין להסתפק בזה כלל: י"ב אמנם לאחר העיון נלע"ד דבלא"ה אין לחוש לחשש הצ"ץ דאל"כ איך התיר הרא"ש בפסקיו לאכול במקום שנוהגין איסור מצד שאוכלין במקום אחר. ודלמא אותו מקום ס"ל כשיטת ה"ר משה ב"ר יוסף דכ' עופות טמאים אין להם, רק אחד מג' סימני טהרה ולשיטה זו עוף, בג' סימני טהרה ודאי כשר ומ"ה אוכלין כמ"ש הר"ן והב"י והרא"ש הרי לא פסק הכי ועוד אולי אותו מקום סבירא לי' כשיטת הרמב"ם דעוף הבא בסי' א' ובסי' שאינו דורס נמי מותר לאכול והרא"ש ל"פ הכי ולאמר דהרא"ש לא התיר רק בג' סימנים וגם בכף רגל רחבה וחרטום רחב א"א לומר דהרי הרא"ש פוסק כשיטת רבינו זרחי' כמ"ש הב"י ולפי זה למ"ל למסורת שהוצרך הרא"ש וע"כ הרא"ש לא חשש לזה ואולי הוא מטעם דהוי ספק ספיקא להיתר שמא אוכלין מטעם המסורת ואת"ל שאוכלין שפוסקין כאיזה שיטה שמא הלכה כשיטה זאת. וס"ס בפלוגתא דרבוותא הוי ס"ס כמ"ש בתורת השלמים ודלא כהש"ך סי' ס"ו. וכ"ש בנ"ד דהוי ס"ס שמא אוכלין מטעם מסורת ואת"ל שאוכלין מטעם שפוסקין כר"ת דבג' סימנים ידוע שאינו דורס ומותר שמא באמת הלכה כשיטה זו. ואף דבתורת השלמים פוסק היכא דרמ"א חולק על המחבר אין לעשות ס"ס והובא בפמ"ג ס"ס ק"י מ"מ כתב שם היכא דהרמ"א פוסק להתמיר מצד המנהג יש לצרף לס"ס וה"ה בנ"ד שכתב והמנהג להחמיר:

יש לצרף לס"ס. אך לקמן מבואר דבעופות שאנו דנין ל"ש היתר של רבינו זרחי' דאין קרטומן רחב רק שיטת הרמב"י דכל שיש לו אצבע יתירה. וזפק וקרקבנו נקלף בידוע שאינו דורס וזה עופות שאנו דנין ובזה הרמ"א לא פסק כן מצד הדין:

יג והנה מ"ש לדחות דברי תשו' צ"ץ ממ"ש הרא"ש בפסקיו דבמקום שאין אוכלין יש לסמוך על מקום שאוכלין ולדברי הצ"ץ שמא אנשי המקום שאוכלין פוסקים כשיטת רבינו זרחי' או כרמב"ם יש לדחות דהרא"ש מיירי דנודע דמקום זאת שיש להם מסורת ועל מסורת שהוא טהור בודאי אין כאן ספק שיש לסמוך מ"מ גוף הדבר נכון שיש להתיר מטעם ס"ס שמא הלכה כרמב"י ושמא אוכלים מטעם מסורת ול"ה ס"ס משם אחד דיש נ"מ בין הספיקות בשאר עופות אלא שצריך לעיין אם מהני ס"ס בעוף הואיל ונולד הספק מחיים. ובספק דרוסה הוא מחלוקת הפוסקים ראשונים ואחרונים ועיין ש"ך וטו"ז סי' ק"י ופ"ח סי' כ"ט אלא דכאן יש סברות לכאן ולכאן דיש מקום לומר אף לשיטת הפוסקים דנולד ספק מחיים ל"מ ס"ס מ"מ בעוף טמא מהני ס"ס דהתוס' ביצה כ"ה

הביאו דברי רש"י על הא דבהמה בחי' בחזקת איסור עומדת עד שיודע שהבהמה נשחטה שפירש משום אמ"ה. והקשו דהרי כבר אזיל איסור אמ"ה ופירשו משום עשה שאינו זבוח דהתוס' ס"ל אין מחזיקין מאיסור לאיסור רק אם י"ל שעדיין עומד באיסור הראשון ולענ"ד אף רש"י יסבור כן. ובישוב קושיתם נ"ל דרש"י ס"ל כמ"ש הפמ"ג בסי' כ"ז דמפרכסת מנבילה שנתנבלה בשחיטה אסור משום אמ"ה. א"כ כשאתה מסופק אימת אזיל איסור אמ"ה יש להמשיך החזקה כל מה דאפשר כמ"ש תוס' בחולין י"א דאמרינן השתא הוא דנטרפה לענין גבינות אף בחזקה מחמת רובא עיין ברא"ש ופוסקים דאמרינן בזמן מאוחר יצא מרובא וה"ה דממשיכין החזקה כל מה דאפשר וה"ה לענין חזקת אמ"ה אם נשחט כראוי אזיל החזקה מאמ"ה בזמן קדום בעודה מפרכסת דבשחיטה כשרה מפרכסת אינו אסור משום אמ"ה ואם נתנבלה בשחיט' בעוד' מפרכסת הוי נמי אמ"ה וממשיכין החזקה לזמן מאוחר. ושוב מצאתי שכבר דשו רבים בזה ועיין בשב שמעתתא ש"ה פ"א חולק גם על הפליתי שכתב בספק נקיבת הסימנים ל"ש נשחטה הותרה דניקב הושט נבילה מחיים והש"ש חולק וס"ל דהוי חזקת היתר כמו קודם שנולד הספק הי' מחזיקו לכשישחט יהי' מותר כן עתה שחטה ומותר. ולפמ"ש בשיטת רש"י הדין עם הפלתי אם נאמר ניקב הושט הוי נבלה מחיים ואז בעת הפרכוס אסור משום אמ"ה אף לישראל כמ"ש הפ"מ סי' כ"ז וכ"כ הת"ש סי' ל"ג. א"כ בספק ישב קוץ נמי ממשיכין חזקת אמ"ה לזמן מאוחר ומעתה כל זה שייך בספק נקיבת הקוץ דהוי מחיים אמ"ה אבל בספק אם הוא עוף טמא או טהור דבעוף טמא אין כאן איסור אמ"ה. ולא איסור שאינו זבוח כשאתה מסופק אם טהור או טמא ל"ש לאוקמי בחזקת איסור שאינו זבוח דבעוף טמא ל"ש איסור זה. וכן לשיטת רש"י לומר דממשיכין החזקה דאמ"ה כיון דהוא עוף טמא אין כאן אמ"ה כלל דהלכה כחכמים בחולין ק"א וכיון שלא נודע ואינו דומה לספק דרוסה דבודאי מחיים אסור משום אמ"ה אתה מחזיק מאיסור לאיסור משא"כ בספק עוף טמא אם אתה אומר שהוא טמא ל"ה מעולם עליו איסור אמ"ה:

יד אמנם יש מקום לומר דגם ספק אם טמא או טהור ל"מ ס"ס דכיון דבחיים הוא אסור בודאי ולאחר שחיטה אתה מסופק. אתה מעמידו על חזקת איסור כמו שמחיים הי' אסור בודאי יהי' מאיזה טעם לא נשתנה מקדמותו. וע"כ הוא טמא דאם הוא טהור יוצא מחזקה ובזה יגרע יותר ספק לאחר שחיטה מנולד ספק מחיים. דבנולד ס' מחיים י"ל דל"ש לומר לאוקמה אחזקה שלא ישתנה לעולם מקדמותו דכל חזקה ל"מ רק לשמא כבר נשתנה אבל לא שמא ישתנה כמו דיש חילוק בין שמא מת. עיין תוס' קידושין מ"ה ונוב"י אבל אם כבר נשחט אמרינן כמו שמחיים הי' אסור כן עתה הוא באיסור ולא

נשתנה מקדמותו. ולא עוד אלא דגרע מספק דרוסה דבספק דרוסה שייך לומר כמו קודם שנולד ספק החזקת כשישחט יהי' מותר כן לאחר שנולד הספק כן הוא והרי נשחט ומותר. משא"כ לענין טמא וטהור הוי ספק משנולד ול"ה לי' חזקת היתר מעולם ורק חזקת איסור יש כמו קודם שנשחט היה אסור כן השתא אסור והדבר תליא באשלי רברבי אם בספק מחיים יש חזקה המכרעת דלהפוסקים דהטעם שמא ימות, חיישינן דאדם עומד למיתה א"כ בכל חזקה אמרינן דלא ישתנה גם לאח"כ לבד מחזקה העשוי' להשתנות א"כ גם בנולד ספק מחיים ל"מ ס"ס בעוף טמא דאוקומה אחזקה שלא ישתנה בשחיטה מכמות שהיה ולפוסקים דל"מ חזקה רק למה שכבר היה וזה תלוי בפירוש תוס' קדושין מ"ה עיין בנוב"י א"כ בעוף ספק טמא ונולד ספק מחיים ל"ש לאוקמה בחזקה זאת אך עכ"פ לאחר שחיטה יש להעמיד בחזקת איסור כמו שהי' מחיים אסור בודאי כן לאחר שחיטה:

טו ולענ"ד נראה להכריע דאמרינן ס"ס בכה"ג ול"ה ס"ס נגד חזקה וראי' מדברי הטו"ז שהקשה בסי' ט"ו להתיר בספק בן ח' ימים מטעם ס"ס שמא כלו לו חדשיו ושמא הוא בן ח' ימים. ולכאורה קשה הא ספק בשחיטה הוא דאם הוא נפל ל"מ שחיטה ול"מ ס"ס וע"כ צ"ל דעד כאן ל"מ ס"ס רק בבהמה לה חזקת אמ"ה בודאי משא"כ בהך בהמה שהוא ספק בן ח' אם אתה אומר דלא כלו לו חדשיו והוא נפל ל"ה אמ"ה דהוי כמת ממש מדאיתא בשבת קל"ו דאין חייב משום שבת דמחתך בבשר בעלמא ואין שחיטה מטהרתה מידי נבלה וכיון דאין כאן בודאי חזקת אמ"ה רק בשתאמר שהוא בן קיימא ל"ש לאוקמא אחזקת איסור דעל איסור נבלה אתה מסופק וכשתאמר שהוא אסור משום אמ"ה יש לו היתר בשחיטה וה"ה בנ"ד לענין ספק עוף טמא אם הוא עוף טמא אין כאן אמ"ה ל"ש לאוקמא בחזקת איסור מטעם ספק בשחיטה ול"א כיון שעתה אסור מצד ממנ"פ נוקמא חזקה שיהי' אסור גם לאחר שחיטה דהרי גם שם קודם שנשחט אסור או משום נבלה או מאמ"ה וע"כ כדכתיבנא. וע' בתשו' שבספר ראש אפרים סי' ג' שכ' להגאון מוה' יחיפא ד"ה ומעתה קם דינא שכתב כעין סברתי לענין סמוך מיעוטא לחזקה וראי' עוד מב"ק י"א דהקשה שם בגמ' מה קמ"ל דאין מקצת שליא בלא ולד תנינא שליא שיצאה מקצתה אסורה באכילה ופירש רש"י ואס"ד יש מקצת שליא בלא ולד היה לנו להתיר מטעם ס"ס שמא לא יצא כלום ואת"ל יצא שמא ל"י הרוב והקשה בשב שמעתתא ש"א פ' כ' דלמא לעולם יש מקצת שליא בלא ולד והא דאסורה באכילה משום דה"ל ספק בשחיטה דאם באנו להתיר הולד בשחיטת אמו הוא נגד חזקת שאינו זבוח ע"ש. ולהנ"ל ל"ק מידי דכיון דאם יצא הולד רוב קודם שחיטה לא משתרי בשחיטה והו"ל נבילה א"כ

ל"ה אמ"ה רק נבלה. וגם עשה שאינו זבוח ל"ש בי' דאין במינו שחיטה כדאמרינן בשבת קל"ו להדיא א"כ אין לאסור מטעם ספק בשחיטה דדוקא בבהמה שנולדה כדרכה כיון דהיה פ"א אמ"ה. או עשה שאינו זבוח. אתה מעמידה בחזקתה הראשונה אבל בספק אם יצא נפל מעולם ל"ה אמ"ה ולא בכלל וזבחת ל"ה בחזקת איסור ועל חזקת נבלה הרי אנו דנין ואנו אומרים מחמת ס"ס דל"ה בכלל נבלה דלא יצא רוב ומותר מטעם כל בבהמה תאכלו כמ"ש לענין עוף טמא ולענין ספק בן ח' ועיין בב"ח ובת"ש דאף כשהותר בשחיטת אמו לא הותר מטעם דבעינן וזבחת אלא מטעם דמותר מכל בבהמה תאכלו ועיין ת"ש שהביא מתמורה י"א ודוק:

ועיין פמ"ג סי' י"ד ס"ק א' שכתב דאבר היוצא הו' אמ"ה. אך זה דוקא באבר היוצא כיון דל"ה כילוד. ורק דל"מ שחיטה לאותו אבר. ומ"ה חש לומר דהוי אמ"ה משא"כ לענין מה שבפנים דהחשש שמא יצא רוב קודם שחיטה בזה ל"ה חזקת אמ"ה דאם יצא רוב קודם שחיטה הוי כנולד בן ח' ואין במינו שחיטה ול"ה רק נבלה וז"ב ועכ"פ הדבר יוצא לענין דינא אין לחוש שמא מה שאוכלין באותו מקום הוא מטעם דפוסקים כרמב"י דל"ב מסורת כיון דמותר מטעם ס"ס שמא יש מסורת ושמא באמת הלכה כרמב"י:

ט"ז ועיין בפרי חדש ופליתי שפוסקים כרז"ה דכל עוף שחרטומו רחב וכף רגלו רחבה בידוע שאינו דורס והמעיין בצ"ץ יראה שהצ"ץ לא חשש לחשש שכתבתי לעיל רק בנ"ד שהיו ביצים דומים לטמאים אבל בכל דוכתי ל"ח שמא מה שאוכלין הוא משום שפוסקים כרז"ה ועיין פ"ח ס"ק ט' שכתב דהמחבר לא מחשב סימן חרטומו רחב וכף רגל רחבה לסימן בבירור שאינו דורס רק שהותר מטעם ס' שמא הלכה כרמב"י שאם יש ג' סימנים אין לחוש שמא מי"ט עופות עיי"ש ולהחמיר חשש לשיטת רש"י וכשיש גם סימן כף רגל הותר לגמרי, ולפ"ז י"ל דמה שכתב הצ"ץ בשם או"ה להחמיר ופליתי הקשה דאו"ה על כרחך לא קאי ביש ג' סימנים דכיון דיש ג' סימני' וחרטום וכף רגל מעידים שאינו דורס ע"כ ל"ה מי"ט עופות דיש ד' סימנים. וע"כ לא קאסר או"ה רק אם אין לו ג' סימנים ע"ש לדברי הפ"ת ל"ק דהכי הפירוש באו"ה כיון דכף רגל ל"ה סימן מובהק רק משום דבלא"ה יש להתיר בג' סימנים כשיטת רמב"י די"ט עופות אין להם ג' סימנים א"כ חשש האו"ה לשיטת רש"י וכתב שמא מי"ט עופות. ועל חרטום וכף רגלו לבד אין לסמוך שמא מ"מ דורסים ודוק. אך דדברי הפ"ת צ"ע ולא נראה כן מכל הפוסקים אך דכף רגל וכו' הוא עדות ברורה ומאי דקשי' לי' להפ"ח דא"כ לשתרי בכף רגלו לבד כיון דאינו דורס הוא סימן אחד. ופרס ועזני' ל"ש בישוב. ועוף בסי' א' טהרה לא אשכחן אלא בפרס ועזני' עיי"ש בדבריו איהו לשיטתיה דסבירא לי' לרמב"י אינו

דורס הוי סימן החדש ומש"ה ליכא עוף בסימן אחד טהור ויהי' הסימן שאינו דורס רק בפרס ועזני'. ומ"ה כתב באות ג' כשאינו דורס ואין לו שום סימן טהרה לכ"ע מותר עיי"ש וקשי' לי' על המחבר אמאי לא התיר בכף רגל לבד. אמנם לפ"מ שהוכיח בפליתי דגם לרמב"י הוי קרקבן סימן החדש יש מי"ט עופות ס"א שאינו דורס א"כ איך נתיר בסימן אינו דורס לבד שמא הלכה כרמב"י ויש מי"ט עופות דכותי':

יז אלא שעדיין קשה מל המחבר דלא התיר בסימן אחד וכף רגלו וחרטום לבד מטעם ס"ס שמא הלכה כרש"י וכתוס' ולשיטתם בסימן שאינו דורס לבד סגי דלא אשכחן עוף בסימן אחד אך פרס ועזני' לשיטתם וזאת לא שכיח בישוב ואת"ל הלכה כרמב"י שמא עדיין טהור הוא דל"ה מי"ט עופות דהכי כל עוף בסימן אחד הוי מי"ט עופות ול"ה רק ספק ולשתרי מטעם ס"ס וצ"ל דאין להתיר בעופות טמאים מטעם ס"ס שמא אין הלכה כרמב"י. דא"כ שוב תתיר עוף הבא בג' סימנין מטעם ס"ס שמא הלכה כרמב"י ושמא ל"ה מי"ט עופות גם לשיטת רש"י וא"כ הוי ס"ס דסתרי אהדדי דאתה תתיר עוף בסי' א' שאינו דורס לבד שמא הלכה כרש"י ותתיר עוף בג' סימנים שמא הלכה כרמב"י וס"ס דסתרי אהדדי ל"א ומ"ה המחבר לא התיר רק ביש לו ג' סימני' וג"כ כף רגל רחבה. ובזה נדח' דברי הפ"ח שכתב דהמחבר לא התיר רק מספק שמא כף רגל סי' שאינו דורס ושמא הלכה כרמב'. ובאמת אין להתיר מטעם ס"ס כמ"ש דהוי סתרי אהדדי. מיהו לפמ"ש מהרי"ט חיו"ד סי' א' דבב' גופים אמרינן ס"ס אף דסתרי אהדדי תירץ זה ליתא דכאן הוה בב' גופים (וע' לעיל סי' ע"ד אות י"ד מ"ש בזה):

יח ומצאתי בתשו' מהרי"ט סי' נ"א חלק א' שכתב להוכיח דס"ס משם אחד ל"א דאל"כ עוף הבא לפנינו וא"א לבדקו בסימנים נתיר מס"ס שמא יש לו אצבע יתירה ואת"ל אין לו שמא קרקבנו נקלף דעוף הבא בסי' א' טהור וע"כ דהוי משם אחד מספק אחד שמא טמא ושמא טהור ע"ש שכתב לחלק דל"א בכל ס"ס דהוי חד ספק שמא אסור ושמא מותר דכיון דסימני' אין גורמין הטהרה רק דהוי סימן טהרה הוי ספק א'. וכן גבי שערות ושנים דהם אינם גורמין הגדלות עיי"ש באריכות. לפי דבריו ה"ה בס"ס דנ"ד נמי הכי הוא ויש לחלק דבס"ס דנ"ד כגון להתיר בסי' שאינו דורס מטעם שמא הלכה כרש"י ושמא גם לשיטת רמב"י עדיין עוף זה מן הטהורים הוי נ"מ בין הספיקות ול"ש שם אונס חד הוא ואמנם לפ"ז גם בעיקר דינא דמהרי"ט לענין שנים או שערות יש נ"מ בין הספיקות לשיטת רמב"ם דבנדרים בשנים בלא שערות הוי גדולה ואין כאן מקומו. ועכ"פ משמע מדברי מהרי"ט דמהני ס"ס לענין עוף טמא אך בלא"ה צ"ע על המהרי"ט בראייתו דכמו שיש ס"ס לקולא כ"כ יש ס"ס לחומרא שמא ל"ה שום סי' טהרה ואת"ל שיש בו סימן

טהרה שמא היה בו שני סימני' וכשיש ב' סימני' טמא דדוקא בסימן א' טהור כיון דפרס ועזני' לא שכיח בישוב וצ"ע. והנה בעופות שאנו דנין עליו אין להם חרטום וכף רגל רחב אין לצדד להקל מטעם ס"ס שמא הלכה כרז"ה דהרי אין להם חרטום רחב וע"כ צ"ל הס"ס שמא הלכה כרמב"י דעוף בג' סימני' מותר ואת"ל אין הלכה כרמב"י שמא יש על עופות אלו מסורת דהרי לפנינו יש הכחשה בענין המסורה והוי ספק. וכיון דהמחבר לא הביא כלל לשיטת הרמב"י בש"ע אין לצרפו לס"ס. ועיקר הדין יבואר לפנינו:

סימן קז

המשך תשובה הנ"ל:

א והנה ראיתי בתשובה להרב הגאון מוה' אברהם יענעווער ראב"ד מקראקא שדן להתיר עופות אלו ואעתיק את אשר השבתי על דבריו. הנה היתר א' סמך עצמו על דברי ח"ס סי' ע"ד שכתב מדברי תוס' נדה נ' שכתבו דכיון דאין הזכר והנקבה שוין אין לאסור רק בד' סימני טומאה דומיא דנשר. וכתב ח"ס:

דלפ"ז אם עוף טמא בא על עוף טהור אין לאסור אפרוח רק בד' סימני טומאה ודן הרב מוה' אברהם ה"ה להיפך בעוף טהור בא על עוף טמא משום דאין לאסור משום כל היוצא מטמא כיון דבעידנא דנגבל עפרא בעלמא. כמ"ש תוס' נדה ואין לאסור רק מי"ט עופות או מנשר ומי"ט עופות אין לאסור כיון דהזכר טהור כמ"ש הח"ס וע"כ אין לאסור רק בד' סימני טומאה ע"כ הנה דבר זה לא ניתן להאמר כלל. דגם דברי החת"ס תמוהין בזה. דע"כ לא כתבו תוס' בנדה רק היכא שכל המין הזכר והנקבה אין שוין א"כ ליכא למילף מי"ט עופות. ובפרט דמי"ט עופות לא ילפינן דא"כ עורב ל"ל כדאי' בחולין ס' ורק לחוש שמא מי"ט עופות הוא ומדחזינן דמין זה אין שוין הנקבה והזכר ע"כ לאו מי"ט עופות ומ"ה לא ילפינן רק מנשר משא"כ כשכל המין שוה זכר לנקבה וחיישינן שמא מי"ט עופות הוא א"כ איך תתיר עוף בג' סימני' שהי' האם טמאה ובודאי האפרוח ג"כ טמא. דאין זה מי"ט עופות. ומאי בכך דאביו של זה טהור לא מיבעי' אם אין חוששין לזרע אב הוי כולה מי"ט עופות. ואם חוששין לזרע אב הוי מקצת מי"ט עופות והכי ניתן תורה חדשה בזה ואף אם האב טמא והאם טהורה לשיטת התוס' דל"א כל היוצא מטהור טהור כיון דבעידנא דנגבל עפרא הוא ונאמר דזוז"ג אסור. ל"ש היתר מתוס' הנ"ל דכיון דאביו הוא מי"ט עופות ומין זה זכר ונקבה שוין נשאר באיסור די"ט עופות כמו בבהמה טמא הנולד מן הטהור ועברו מטמא למ"ד זוז"ג אסור עיין בבכורות ז' וה"ה בעוף. ועוד מ' ידעינן אם הי"ט עופות נמי לא נתעברה אמם מטהורים דמקרי לפעמים אם נימא דעוף

טמא מעוף טהור נתעברה כמ"ש ג"כ הרב מ' אברהם לדחות דבריו באופן דאין להתיר מטעם זה:

ב ודרך אגב ראיתי בחו"ד סי' פ"א הקשה שם אתוס' נדה הנ"ל דא"כ מאי מקשה נשר למ"ל וע"כ קאי אקרא מיותר ולתוס' נדה הרי צריך קרא לעוף שהזכר והנקבה אינם שוין עיי"ש. הנה מ"ש דיש נשר דמיותר בקרא ז"א דא"כ למסקנא דה"א ילפינן מסימן החדש לאסור כל עוף הבא בסימן אחד. ואצטריך נשר להורות דדוקא בד' סימנים טמא ועוף הבא בסימן אחד טהור ולסגי בחד נשר דמדכתב נשר אחד הכל ילפינן דאס"ד סימן אחד טמא ל"ל נשר ולמאי אצטריך נשר מיותר ואי דאי לא כתיב נשר כלל לא ידעינן כלל סימני טומאה הרי סימני טומאה נילף מתורין ומהפרש שבין פרס והעזני' כמ"ש תוס' ד"ה לא נאמר. ואמנם בה"א מגמ' שמקשה ל"ל נשר הרי לא ילפינן מכ"ד עופות דהוי ב' כתובים. ע"ז הקשה שפיר החו"ד דא"כ מנא ידעינן ד' סימני טומאה אי לא כתיב נשר והי' מקום לפרש דאין כונת הגמ' להקשות על הקרא דנשר למ"ל. אך הגמ' מקשה על הברייתא דר' חי' דיליף מנשר עוף הבא בסימן אחד טהור. ומקשה הברייתא למ"ל להביא קרא דנשר והרי בלא"ה מנא ידעינן דטמא דכ"ד עופות הוי ב' כתובים ומשני דל"ה ב' כתובים וה"א דטמא ומש"ה יליף הברייתי' מנשר והברייתי' יליף שפיר מנשר דאס"ד עוף הבא בסי' אחד טמא דיליף מסי' החדש. למה כתבה תורה נשר כלל דכל עופות ילפינן מפרס וסימני טהרה נודע מתורין והפרש שבין תורין לעופות טמאין כמ"ש התוס'. אמנם אף אם יהיבנא להחו"ד דיש נשר מיותר לא קשה מה שהקשה לתוס' נדה דשפיר מקשה בגמ' למ"ל נשר מיותר. הרי מכ"ד עופות ליכא למילף עוף הבא בסי' אחד לאסור דהוי ב' כתובים ומחד נשר נילף נשר גופא וכל עופות שאין להם שום סימן נמי נילף מנשר גם זולת קרא מיותר כדמשמע מכל הסוגיא. ועוף שחלק בין זכר לנקבה כיון שע"כ אינו מכ"ד עופות א"כ כשיהי' סי' טהרה אף אחד טהור וכשלא יהי' לו שום סימן טמא מנשר דמנשר ילפינן גם בלי קרא מיותר כמו דה"א לילף מפרס אף דליכא קרא מיותר דכבר כתבנו דעוף החלק בין זכר לנקבה הוי כמו כל העופות ורק תוס' כתבו דלא הוי מי"ט עופות אבל דינו כשאר עופות דמנשר ילפינן. גם מ"ש החו"ד דל"ש כל היוצא מטמא טמא רק בדבר שנתמצה מגופא אבל לא בדבר הנוצר ממנו. והביא ראי' מדאצטריך קרא לפרה הנולד מגמל עיי"ש. דבריו צ"ע דמקרא זה גופא ילפינן דכל היוצא מטמא טמא אף דבר הנוצר מטמא ולא א נתמצה מגופו:

ג' והנה עוד דן הרב הה"ג מ' אברהם מקראקא להתיר העופות מטעם ס"ס בדרך זה לפי ההקדמה שלו דסימני ביצים לאו דאורייתא רק מספק שמא ל"ה סימן. וגם לפי ההקדמה

דספק הוא דשמא עופות טהורין מרובין או טמאין מרובין מדברי התוס' ד"ה ודלמא ד' ס"ד. והוי ס"ס שמא סימני ביצים הוי סימן ועופות אלו יש להם סימני ביצים ואת"ל ל"ה סימן שמא עופות טהורין מרובין מטמאים וכל דפריש מרובא פריש ועופות אלו טהורים הם ע"כ והאריך בזה. וס"ס זה לא נהירא לי כיון דבגמרא אמרינן סימנים ל"ד בהחלט ל"ה אפילו ספק אם סמכינן אסימנים הללו ונהי דהעוף גופו ספק אם טהור הוא אבל הסימן משמע דל"ה סימן כלל כפשטא דלישנא דגמ' דאיכא דעורבא דדמו ליונה משמע דהוא בהחלט אלא שהרב מ' אברהם מביא דברי המשמרת הבית שכתב דחיישי' דאיכא נמי אחרינא דדמיא לטהורים. ומצד זה רצה לומר דהוי ספק אבל גם לשיטה זו לא נהירא לי לשוי' ס"ס דכבר הבאתי לעיל דברי המהרי"ט סי' נ"א חלק א' דס"ס בסימנים הוי ס"ס משם אחד דכיון אינו בגוף המתיר רק בהסימן כל ספיקות שאתה אומר הוא אם הוא אסור או מותר הוי משם אחד. ודוקא היכא שהספיקות בגורם ההיתר כגון בהך דכתובות הוי ס"ס עי"ש הובא לעיל. א"כ כאן דספק שמא יש לו סימן ושמא בלי סימן מהטהורים הוא מטעם רוב לדברי מהרי"ט הנ"ל הדבר ברור דהוי משם אחד אף שיש נ"מ בין הספיקות כמ"ש לעיל דגם בהך דמהרי"ט יש נ"מ בין הספיקות. ועוד נראה מנה הא דאמר בגמ' סימני ביצים לאו דאורייתא יש לבאר אי ל"ה אפילו רוב דנמצא הרבה טמאים דומים לכשרים או רק מיעוט:

ומשמע לדעתינו דל"ה אפילו רוב. דאס"ד דאיכא רק מיעוט דומה לכשירים א"כ ניזל בתר רובא והרי אפילו במקום דמהני סימנים ל"ה רק רוב כדמשמע בחולין צ"ו דאלו אתו בי תרי אמרו פלוני מהאי סימנא לוה מפלוני מנה לא מפקינן ממונא. וביאור הדבר משום דאין הולכין בממון אחר הרוב וסימנים ל"ה רק כמו רוב ומה"ט אם אמרו פלוני דהאי סימנא קטיל נפשא לא משגחינן משום דהתוס' ב"ק כ"ז כתבו דהיכי דמצי אמר קים לי בנפשאי שאני מן המיעוט לא אזלי' בתר רובא. וזה טוען קים לי בנפשאי שאני מן המיעוט (וע' בספרי לא"ח סי' ס"ג אות ד') ומעתה כשאמרו סימנים ל"ד ע"כ אין כאן רוב דגם אם סימנים דאורייתא ל"ה רק רוב [אלא דקשיא בגמרא איך מייתי ראי' משמנה ספיקות וליבדק בסימני'. בשלמא שם מספקי' בעופות דעופות יש להם חזקת איסור דבחיים בודאי אסורין ומ"ה ל"מ סימנים מטעם רוב דבסמוך מיעוטא לחזקה ומדרבנן אסור וכיון דאתה מסופק אם יצא מחזקת איסור אסור משא"כ הביצה לא הי' לה חזקת איסור מעולם ומאי ראיה מביצה אעוף. ולזה י"ל הגמרא שפיר מייתי דאם סימנים דאורייתא מהני אפילו במקום חזקה כמו דמהני בעדות אשה להתיר לבעל אף שיש חזקת א"א. ועוד כבר כתבתי לעיל באריכות דגם לענין עוף א"ל אתחזק איסורא דמחיים

בודאי אסור או משום אמ"ה או משום טמאה כמו שהארכתי לעיל. ועוד אם נאמר כן גם לביצה יש חזקת איסור דעד שלא נגמרה במעי אמה הוי אסור או משום טמאה. או משום אמ"ה ולא נודע אם יצא מחזקה זאת אלא שהתוס' חולין צ' כתבו דאיסור אמ"ה לא חל עד שנולד או שיצא לאויר העולם א"כ אביצה שלא גמרה לא הוחזקה מעולם באיסור מ"מ גם אתרנגולת ל"ש לומר סמוך מיעוט לחזקה דזה דוקא לר"מ ואנן לא פסקינן כן] וע"כ מוכח דאם סימנים לאו דאורייתא ל"ה אפילו רוב. א"כ ליתא לס"ס שכתב הרב הנ"ל שמא סימנים מהני ושמא גם בלא סימנים הוי רוב טהורים וכל דפריש מרובא פריש דכיון דסימנים ג"כ ל"ה רק רוב ומיעוט יש עדיין א"כ ודאי הוי ס"ס משם אחד שמא סימנים מהני ומוכח מסימני' שיש להם דהוא מרוב כשירים ושמא גם בלא סימנים הוא מהרוב כשירים. זה ודאי הוי שם אחד:

ד עוד כתב הה"ג הנ"ל לישב לסברתו דמותר מטעם ס"ס לשתרי בח' ספיקות נמי מטעם ס"ס הנ"ל וכתב אף אם נאמר דרוב עופות טהורים זה כשאין להם ריעותא אבל כשיש להם ריעותא כגון בח' ספיקות דקורקבן נקלף בסכינא ולא ביד ל"ש לאוקמא ברובא דרוב כשרים קרקבן נקלף ביד כמ"ש זקנינו הת"ש לענין מים בראש. ויפה העיר בזה אלא דמגמרא מוכח ג"כ דלא כדבריו דא"כ איך מביא ראי' דסימני' ל"ד מח' ספיקות. בשלמא בביצה ליכא ריעותא ומהני סימני' מטעם רוב משא"כ בח' ספיקות דאיכא ריעותא דאין קרקבן נקלף ביד וחיישינן למיעוטא הואיל ונשתנה כדאיתא בבכורות מ"ב. הואיל ואישתני אישתני ומאי מהני סימני' ואולי י"ל דדוקא נגד רוב מהני ריעותא אבל לענין סימן אם סימני' דאוריי' ל"מ ריעותא הנ"ל דגם רוב מאותן עופות שיש להם ריעותא זאת הרוב בסימנים אלו כשרים ועיין בחו"ד סי' ק"י ובראש אפרים באריכות על דברי זקיני הת"ש. ומ"מ עדיין יש לעיין בזה. ועוד נראה לי דספק זה שמא יש רוב כשרים וכל דפריש ל"ה ספק כלל דכיון דאף אם רוב כשרים ונתיר מטעם כל דפריש אין ההיתר רק מכח ספק כמו שכתב הר"ש מפליזי בש"מ לב"מ דף ו'. רק שהתורה התירה לספק זה א"כ כשאתה אומר שמא יש כאן רוב. לא הוי ס"ס דבאותו ספק שמא יש רוב יש ספק שמא הוא מהמיעוט. כמ"ש התוס' בכתובות דף ט' ע"ב ד"ה אי למיתב וז"ל דל"ח ס"ס כה"ג משום דהאי ספיקא שמא באונס הי' ל"ח ספיקא גמורה דאימור קודם שנתארסה נאנסה. ועוד יש ס"ס להחמיר שמא רוב טמאין ואת"ל רוב טהורי' שמא אין זאת מהרוב. דכבר כתב הפ"י בכתובות ט' דהיכא דאיכא ספק השקול מצרפין לספק שני אף מיעוט עיי"ש וזאת מוכח בגמ' פסחים ט' דאמרינן שמא רוח הפילה אף דרוב נשים ולד מעליא יולדין. ועיין בכסף משנה פ"ט מטומאת מת שכתב מה"ט ס"ל להרמב"ם דל"ה ס"ס. ואולם

בנדה כ"ט לא אמרו הרוב הנ"ל רק כשהוחזק עוברה וצ"ע על הכ"מ ועיין בכפות תמרים בסוף הספר ומ"מ הרבה סוברים כהפ"י באופן דלדעתי זה אינו ספק כלל שמא יש רוב רק ספק אחד שמא טמא או טהור. וזה ודאי הוי שם אחד עם הספק שמא סימני' מהני: ודע שיש לי קושיא על שיטת הר"ש מפליזי דרוב ל"ה אלא ספק. דא"כ איך יש מציאות למעשר בהמה ושמא טריפה היא. וטריפה פטור ממעשר ואי דרוב לאו טריפה מ"מ גם ברוב הוי עשירי ספק. כמ"ש השמ"ק וצע"ג:

ה ומצאתי בתשו' ריב"ש סי' קצ"א שהקשה הרב דן שלמה לשיטת הר"מ דפרס ועזני' חד יש לו סימן אחד בגופו ומסופק אם א' ג"כ אינו דורס וכמו שהאריך שם א"כ אפילו אם פרס ועזני' שכיחי בישוב לישתרי מטעם ס"ס בסימן אחד בגופו וגם אינו דורס שמא אין לפרס ועזני' אלא חד סימן ואת"ל יש לאחד מהם שנים שמא אינו מינו. וכתב הריב"ש דאינו מבין בזה כלל שהרי כיון שהתורה אמרה לבדוק בסימנים ויש אחד מהם שאנו מסופקין בסימניו כל עוף שבא לפנינו ניחוש לו מספק שמא הוא מאותו המין שאין אנו בקיאין בו ואינו נקרא זה אלא ספק אחד ע"כ. הרי אף דספק אחד מתיר יותר מן השני דבספק ראשון אתה מתיר כל עופות בב' סימנים אלו. ובספק השני אתה אומר רק שמא זאת מהכשרים. ומ"מ כתב הריב"ש דהוי שם אחד. ודעתו כדעת המהרי"ט שהבאתי לעיל וכל ס"ס בסימנים הוי משם אחד ויהי' איך שיהי' ה"ה בס"ס שכתב הרב ר' אברהם שמא הטמאים אין להם ביצים כאלו ואת"ל יש להם שמא רוב עופות כשרים וזה מהרוב הוי שם אחד דכיון דאתה אינך מכיר עופות טמאים ואתה חוששש שמא מי"ט עופות הוא שיש להם ג' סימנים ודורסים כל ס"ס ל"ה רק ספק אחד כמו שכתבו המהרי"ט והריב"ש. עוד כתב הריב"ש בסימן קצ"ב לענין ס"ס הנ"ל שאינו מתהפך וה"ה בס"ס דנ"ד אינו מתהפך:

כנפהתך דכשאתה אומר שמא טמאים הרוב וזה מהרוב טמאים. אין לך לעשות שום ספק עוד. אבל זה יש להתעקש ולומר הס"ס בדרך זה שמא רוב עופות טהורים ואת"ל רוב עופות טמאים שמא עדיין סימן מהני. אבל לדעתי ל"מ דצריך אתה לומר ואת"ל רוב עופות טמאים וזה מרוב טמאים. דאל"כ אין לעשות ספק מה שאינו נוגע לענינו. וע"כ צ"ל ואת"ל רוב עופות טמאין וזה מהם לא נשאר ספק עוד:

ו' עוד כתב הריב"ש שם ועוד כיון שהתורה צותה לבדוק בסימני' שלא יהי' מכ"ד עופות הטמאי' וכמו שכתב הרמב"ם ז"ל בפ"א ממ"א. על כרחינו יש לנו לחוש לשום אחד מהם אפילו הוא מיעוטא זולתי לפרס ועזני' בישוב שאינם נמצאי' שם כלל כמו שכ' הרמב"ם אבל כשאפשר להמצא חוששין למיעוט כדאמרינין גבי בהמה בהי' הולך במדבר ובלבד

שיכיר ערוד ואע"פ שהערוד מיעוטא דמיעוטא לגבי שאר בהמות טהורות ובעלמא אין חוששין למיעוט כדאמרינן גבי ביצים לוקחין בכל מקום ואין חוששין לא משום נבלות ולא משום טריפות וההיא דלא לישפי שכרא כיון שהוא רגיל להיות תמיד כן עשו אותו כודאי לחוש אפי' כשיש שם ספק אחד עכ"ל הריב"ש הנה הריב"ש האיר עינינו במילתא חדתא דאף דבכל מקום אזלינין בתר רובא כאן שהתורה צותה לבדוק בסימנין ולדעת שלא יהי' עופות שלנו מכ"ד עופות חיישינן למיעוט. הנה לדברי הריב"ש מיושב מאי שמקשי' אדברי התוס' שהקשו בחולין ס"ג ע"ב אהא דמקשה אמאי לוקחין ביצים מן הנכרי ודילמא דעוף טמא נינהו והרי עופות טהורי' הוי רוב. ואמאי לא הקשה כן אכל הספיקות בעופות טמאי' ניזול בתר רובא להנ"ל ניחא דבעופות טמאי' לא אזלינין בתר רובא כמ"ש הריב"ש להדיא. ולפי זה אין מקום עוד להתיר מס"ס שכתב הרב ר' אברהם שמא סימני' מהני ושמא רוב עופות טהור' וכל דפריש מרובא פריש. דאף אם רוב עופות טהורי' התורה צותה דל"א בזה בתר רובא כנ"ל. וכ"ז דלא כתשו' כנסת יחזקאל סי' כ"ה שרצה להתיר מטעם דאזלינן בתר רובא עיי"ש:

ז' אמנם לבאר דברי הריב"ש. מה שקשה על סברתו מה שהביא ראי' שהתורה צותה לבדוק בסימנים. ומזה אין ראי' דהתורה אמרה לאסור עופות מכ"ד הידועים וניכרים בסימנים ולזה ל"מ רוב כיון שאתה מכיר אותם. ומש"ה אמרה תורה כשאתה מכיר כ"ד עופות לא תאכל אותם. ובאמת אזלינן בתר רובא. נמי בכל התורה דאמרה תורה נבלה וטריפה לא תאכלו ומ"מ אזלינן בתר רובא. וע"ק בדברי הריב"ש שהביא כמו שכתב הר"ם בפ"א ממ"א ומי לא ידע שהתורה צותה לבדוק בסימנים. ומתוך כך נראה דסברתו היא דהרמב"ם כתב בפ"א ממ"א דמצות עשה לידע הסימנים המבדילין בין בהמה וחי' ועוף שנאמר והבדלתם בין הבהמה הטהורה לטמאה ובין העוף הטמא לטהור עיי"ש. ולכאורה לרמב"ם דספיקא דאורייתא לקולא מ"ה ורק מדרבנן לחומרא איזה מצות עשה לידע הסימנים הרי מספק מותר לאכול דספיקא לקולא מן התורה ונהי דהתורה הזהירה אם אתה מכיר הבהמה אי אתה רשאי לאוכלה. אבל שיהי' מצוה להכיר הבהמה ולהבדילה אם הספק מותר מנין מצוה זאת ור"ן כתב בספק דאיכא לברורי מודה הרמב"ם. ואולי הריב"ש אינו סובר כן. ועוד אם נאמר דרוב עופות כשרים כש"כ דקשי' אמצוה זאת דהרי אזלינין בתר רובא. ואם יודע ומכיר לא יאכל ואם אינו יודע או מכיר ניזל בתר רובא. אלא מדכתבה התורה המצוה והבדלתם מוכח שהתורה כתבה בזה דלא אזלינין בתר רובא אלא שהספק אסור כודאי. ומ"ה הוי מצות עשה והבדלתם. והוי כמו עשירי ודאי ולא כמו עשירי ספק שכתב השיטה מקובצת לב"מ דל"א כל דפריש מרובא

קפריש עיי"ש ה"ה בעופות טמאים ל"א כל דפריש. כן יהי' סברת הריב"ש ועיין ברא"ש פ"ב דע"ז גבי סתם כלים נכרים אינו ב"י שכתב דהוא מטעם ס"ס וא"צ ליתן לטעום לנכרי דס"ס א"צ לברר. וע' בחו"ד ס' ק"ב מ"ש לענין רוב. ועיין עוד במג"א סי' תל"ז שכתב ג"כ היכא דליכא חזקת איסור א"צ לברר א"כ אמאי כתבה תורה מצוה להכיר בסימנים אס"ד דרוב כשרים וטהורים נסמך ברובא אלא ש"מ דלא אזלינן בתר רובא. כנ"ל בסברת הריב"ש:

ואמנם מראי' שכתב הריב"ש מהך דלא לשפא שכרא חולין ס"פ ג' וס"ל שם הוי ס"ס גבי תולעים משמע דמטעם מיעוט הרגיל אוסר הריב"ש ומירושלמי קצת יש ראי' לדברי הריב"ש. דבירושלמי שקלים פ"ז ה"ב אמרו שם בתשע חניות בנמצאות הולכין אחר הרוב. אמר ר' יוחנן הנמצא ביד גוי כנמצא בפלטיא ר' אלעזר ב"ר חגי הוי מסמך לר' מנא חמא לחד ארמאי מקטע מן סוסי ומפיק לבראי. אמר לו הדא הוא דאמר ר' יוחנן הנמצא ביד גוי כנמצא בפלטי' אמר לו כן אמר ר' יוסי רבו והוא שראוהו יוצא ממקולין של ישראל ודברי ירושלמי תמוהין מאי מקשה אף בדא אר"י. וכי בשביל שקרה באחד שנתן בשר טמא נאסור כל בשר ביד גוי אם הרוב בשר כשר: ועוד מאי משני שראו יוצא ממקולין ישראל ממנ"פ אם לא נמצא שם בשר טריפה פשיטא דכשר ואי נמצא בשר טריפה ניחוש שמכר לו הישראל בשר טריפה דבירושלמי לא נזכר כלל דמיירי במקום שמכריזין וע"כ נראה פירוש הירושלמי עפ"י דברי הריב"ש והפי' הוא בחד ארמאי מקטע מן סוסי' ומקשה אף בדא אמר ר"י כיון שיש לחוש לבשר טמא א"כ בטומאה ל"א בתר רובא ומשני ביוצא ממקולין ישראל דידעינן דישראל לא מכר בשר טמא דאסור לעשותו סחורה רק לחשש נבילות חיישינן ומהני רוב אבל היכא דיש חשש לבשר טמא לא מהני רוב ובב"י סי' ס"ג מביא מירושלמי ראי' לשיטת הרמב"ם ז"ל דבשר שנתעלם מן העין אסור אף בנמצא ביד גוי ולהנ"ל אין ראי' רק היכא דיש חשש לבשר טמא ואין סתירה מירושלמי לבבלי דבגמרא חולין צ"ה דמתיר נמצא ביד גוי מיירי דליכא חשש לבשר טמא ובירושלמי ורמב"ם מיירי באיכא חשש כנ"ל. ואם נאמר דבבהמות הרוב טמאים כדמשמע מפשטא דגמ' חולין ס"ד מנה הכתוב בבהמות הטהורים עיי"ש בפשיטות יש לפרש דברי הירושלמי דמקשה אף בדא אר"י הא הטמאים הוי רוב ואסור ודוק (וע' בספרי חא"ח סי' ז' שהארכתי בדברי הריב"ש הנ"ל ובדברי תו' שבת כ"ח ובדברי מג"א סי' ל"ב ס"ק ס"ו עיי"ש ותמצא נועם):

א' וראיתי בקונטרס כנפי נשרים מביא בשם קונטרס עוף טהור להתיר מטעם רוב והוא הביא ראי' לאסור דל"א בתר רובא בעופות מדברי הגמ' דאמר רבי גלוי וידוע שעופות

טהורים מרובין לפיכך פרט בטמאים מאי קמ"ל כדר"ה א"ר לעולם ילמד אדם בלשון קצרה ול"ק לענין ספק בעופות דניזול בתר רובא אלא ש"מ דל"א בתר רובא רק בביצים ע"כ דבאמת גם לדבריו קשה דכיון דבביצים ניזול בתר רובא עדיין יש נ"מ בביצים ואמאי לא אמרו בגמ' כן. וכבר הקשה קו' זאת בתשובת כנסת יחזקאל סי' כ"ה על תוס' שנסתפקו אם הוה רוב טהורים ואמאי לא הוכיחו מגמ' דאס"ד דהוה רוב גמור אמאי הוצרך בגמ' לומר נ"מ שילמוד בלשון קצרה וקצת הי' מקום לומר דלא ניחא לגמ' לומר נ"מ לענין ספק דאזלינין בתר רובא דהרי רבי הוא שאומר גלוי וידוע לפני מי שאמר והי' העולם דעופות טהורי' מרובים וכו' ולא ניחא לגמ' לומר דרבי לא חייש למעוטי דהרי ר"ג בנו של רבי חייש למיעוטי בחולין דף ה' ודוחק להו לומר דר"ג פליג אאביו כדאיתא ביצה ט' לימא פליגי שמואל אדאבוה. וע' תוס' מנחות ע"ט ע"ב ובלא"ה הוכחתי במקום אחר דרבי חייש למעוטי לפמ"ש הר"ן בחידושי נדה דף י"ד ובתשו' הר"ן סי' מ"ט דה"ט דר"מ דס"ל באשה שהיתה עושה צרכי' ונמצא דם בעומדת טמאה אף דלא שכיח דהדרו מי רגלים למקור משום דכשטתי' ס"ל דחייש למעוטי. והרי בנדה דף י"ד אמרינן דרבי כר' מאיר ס"ל באשה שהיתה עושה צרכי' ע"כ גם רבי חייש למעוטי. ומ"ה לא אמרי' בגמ' נ"מ לענין ספק (וע' בסדרי טהרה ס"ס ק"ץ ומה שכתבתי לעיל סי' ס"ט אות ו' וסי' ע"ה אות ה'):

ואמנם כבר כתבתי בשם הריב"ש שכתב להדיא דל"א בתר רובא. ומ"ש קונטרס עוף טהור להוכיח מפרס ועזני' דל"ח הואיל דלא שכיחי בישוב כבר כתב הריב"ש דלא שכיח כלל וראי' מבלבד שיכיר ערוד. והנה בתשו' כנסת יחזקאל סי' כ"ה הק' אתי' הר"ן ז"ל בקו' התו' אהא דמקשה אביצים ודלמא דעוף טמא והקשה תוס' וניזול בתר רובא ותירץ הר"ן דכיון דקתני לוקחין ביצים בכל מקום ואיכא מקומות שהטמאים רוב. והקשה בכנ"י דכיון דרובא דעלמא טהורי' רוב וקרוב הולכין אחר רובא דעלמא. ומה בכך שבאותו מקום טמאי' הרוב ולק"מ לפמ"ש הרמב"ן והטו"ז בה' ערלה סי' קצ"ד בהני עינבי דקמיצנעי דהיכא דהוי מקומו ממש אמרינן כ"נ וכ"ה ועדיף מרובא א"כ במקום שהטמאים רוב הוה מקומו ממש. ועדיף מרובא ושפיר תירץ הר"ן: ט' והנה לשיטת הריב"ש דל"א בתר רובא בעופות. הי' מקום לומר בישוב קושית התוס' ד"ה כל שיש לו אצבע דלמ"ל למנקט במתניתן ג' סימנים. והלא בסימן החדש עם עוד סימן אחד יש להתיר אותן. ולהנ"ל י"ל אמת סימן החדש ליתא בי"ט עופות. היינו שלא נמצא עוף אחד מי"ט עופות שיהי' בכל המין סימן החדש. ומ"ה ל"ה ב' כתובים בפרס או עזני' עם י"ט עופות אבל יש מין אחד בי"ט עופות שנמצא במיעוט ממינו סימן החדש ומ"מ ל"ה

ב' כתובים כיון דבהרוב ממין זה לא נמצא סימן החדש ל"ה ידעינין לאסור סימן החדש דהתורה אסרה י"ט עופות משום דהרוב אין להם סימן החדש ומ"מ המשנה לא היה יכול לומר דגב' סימנים מותר בסי' החדש ועוד אחד דכיון דבעופות טמאים חיישינן למיעוטא חיישינן שמא זאת ממיעוט של הי"ט עופות שיש בו סימן החדש ובאמת נמצא בו עוד סימן טהרה ויצטרך לומר דידעינין דלא נמצא רק ב' סימנים. ואם נצטרך לבדוק על סימן הג' שאין בו עדיף לו למנקט ג' סימנים כמ"ש מהרש"א ז"ל בתוס' שם עיי"ש. וכיוצא בזה היא שיטת הריב"ש בדעת הרמב"ם דרוב מי"ט עופות יש להם ג' סימנים ומעוט אין בו רק סי' אחד ואכ"מ להאריך בסוגיא ועכ"פ לדברי הריב"ש אין שום מבוא להתיר מטעם ס"ס שכתב הרב ר' אברהם דאף אם הרוב טהורים ל"מ בעופות וגם בלא"ה לדעתי הב' ספיקות שכ' הרב ר' אברהם שניהם הם בחסרון ידיעה דספק שמא יש סימן בביצה וליכא טמאים דומה לטהורים הוי ספק בחסרון ידיעה וגם ספק השני שמא טהורים הרוב וכל דפריש נמי לא מהני הוי ג"כ בחסרון ידיעה ואף לשיטת הרא"ש דחסרון ידיעה לכל העולם מחשב ספק מ"מ למאי שכתב הטו"ז בסי' צ"ח דהיכא דיש לנו בירור אחר לשער בו גם הרא"ש מודה ובעופות שיש לנו בירור אחר דהיינו המסורה ל"מ ס"ס הנ"ל:

א:

י' עוד דן הרב מ' אברהם מקראקא להתיר מטעם שרבו בהדי תרנגולי' ונדמה להם ובשכן ונדמה כ"ע מודים. ובודאי ל"ב שיהי' שוה ממש רק דומה ולדעת הר"ן להכי עוף שנק' אשטרוני' לא נקרא נדמה לעורב לפי שהוא קטן וגם לא כמנהגו שהוא מזמר תמיד משמע דוקא משום שבב' עניני' אינו דומה. אבל אם באחד מהם הוא דומה ודאי מהני, ע"כ דברי הרב הנ"ל:

ובאמת לדעתי אין לסמוך ע"ז כלל להתיר חדא דמוכח מדברי הרמב"ם שמביא ג"כ בה' מאכלות אסורות דכל השוכן עם הטמא ונדמה להם טמא. ולמה לא תביא להיפך דכל השוכן עם הטהור ונדמה לו טהור ונ"מ דהיכא דלא נודע אם טהור אם טמא. מועיל להתיר אלא ש"מ דהך דשוכן ונדמה אינו מועיל אלא להחמיר כגון בזרזיר שיש לו ב' סימני טהרה דליתא בעורב כגון זפק. ואך שהזפק קטן מועיל הך דשוכן עם טמא להוכיח דזפק קטן ל"ה סי' טהרה ונתרבה זרזיר לטומאה. משא"כ להתיר אינו מועיל מה ששוכן עם טהורי' ונדמה להם. דלא כמ"ש ביש"ש וכן הדין בשוכן עם עוף טהור ויהי' הפירוש בגמ' כל השוכן עם הטמא טמא אף שיש ב' סימני טהרה. מ"מ שוכן עם הטמא טמא. ולפ"ז דהך דכל השוכן עם הטהור ל"ה לסימני דהיכא דאינו יודע אולי הוא מי"ט עופות לא סמכינן על מה ששוכן. רק להחמיר סמכינן אתי שפיר דברי הרמב"ם דלא מביא

הך דשוכן עם הטהור ותדע דבח' ספיקות לא משגחינין כלל אם שוכן עם טמא או עם טהור. ועוד מוכח קצת מדברי הרמב"ם דס"ל אף שוכן עם טמא ונדמה מ"מ אינו אסור רק משום ריבוי למינהו. דהרי לדעת הרלב"ח ס"ל לרמב"ם דזרזיר הוי שוכן ונדמה ומ"מ בעי למינו לרבוי. וע' בכנסת יחזקאל ובתשו' מהרלב"ח מה שהאריכו בזה. א"כ כש"כ דלא יועיל להקל מה ששוכן ונדמה עם הטהורי'. וכיון דלרש"י חיישינן בג' סימני לי"ט עופות ל"מ מה ששוכן ונדמה עם הטהורי'. ועוד דעופות שאנו דנין אינן דומין בב' דברי' לעופות שלנו חדא בקול וחדא בגדלותו. וכבר כתב הר"ן דבב' דברי' ל"ה נדמה. באופן דאין כ"ז מועיל להתיר. בשגם דמי יודע אם נקרא זאת שוכן עם הטהורי' כיון דאנן הוא דכפינין אותן ומשיבין אותן יחד. והואיל ואנו מזדקקין לזה אין ראי' שהוא טהור כמ"ש ג"כ הרב מ' אברהם מקראקא:

יא וראיתי מה שהקשה הרב מ' אברהם על הרמב"ם שלא הביא הך דתרנגולין טווס ופסיוני אעפ"י דרבו בהדדי כלאים זב"ז. רק הך דאוז:

ואוז הבר הביא פ"ט ה"ה מכלאים ולק"מ כיון דהרמב"ם מביא שני מיני בהמה וחי' אעפ"י שמתעברין ודומין זל"ז הרי הם כלאים ה"ה בעוף. ולא הי' צריך להביא כיון דאין חילוק בין עוף לבהמה. גם מ"ש ה"ר אברהם דבר נחמד לישב דברי הרמב"ם לפמ"ש הש"מ לפרש דברי הגמ' ב"ק נ"ה כאן שנה רבי תרנגול טווס ופסיונה כלאים זה בזה. אע"פ דרבו בהדי הדדי והקשו התוס' איך מוכח ממתניתין אע"פ דרבו בהדדי. וכתב דאם מדאור' אסור אין חילוק אעפ"י שדומין זל"ז ורק דס"ד דרק מדרבנן אסור כלאים בעופות ואז היכא שדומין זל"ז אין כאן שום איסור והוכיח ר"ל ממתניתין דאסור מדאורייתא ושוב אין חילוק אף שדומין. ורמב"ם ס"ל בהרכבה אף שני מינים אסור מדאורייתא. ומ"ה כתב בהלכה ד' שני מינים אעפ"י שדומין זל"ז אסור להרכיבן. משא"כ בהנהגה דל"ה רק מדרבנן לרמב"ם בשני מינים היכא שדומין מותר לגמרי. משא"כ באווז ובאווז הבר שאין דומין כלל כתב סתם כלאים דאסור אף בהנהגה. אם כי הוא משמח לב. אבל א"א דס"ל לרמב"ם דזאב עם כלב [שכתב הרמב"ם אסור להרכיבן] מותר בהנהגה דהרי מבואר במשנה דהוי כלאים ובודאי המשנה קאי בין בהנהגה בין בהרבעה כמ"ש הרא"ש פ"א מכלאים ובודאי דכיון דעיקר איסור דכלאים מדאורייתא אף בהנהגה עכ"פ בשני מינים טמא וטהור אסור בכל גונא. ומש"כ הרמב"ם ואסור להרכיבן היינו משום דלא עסיק עוד באיסור הנהגה. עד ה' ז' כמבואר שם ומהלכה ז' מיירי מאיסור הנהגה וז"ב להמעיין שם ושפיר כתב הפ"ח ביו"ד סי' פ"ב וגם הצ"ץ בהג"ה דאווז ואווז הבר קאי לענין הרכבה. כדמוכח מרמב"ם דרמב"ם עד ה' ז' לא מיירי כלל מאיסור הנהגה:

י"ב מיהו מה שכתב בנו של הצ"ץ דטמא וטהור ממין אחד חמיר יותר לענין הנהגה מהרבעה. כבר תמה בדבריו הפמ"ג בסי' פ"ב במקצת א ובאמת מרמב"ם בפירוש המשניות פ"ט דכלאים לא משמע כן ע"ש שכ' דטמאה עם טהורה יש תוספות על איסור הרבעה והוא איסור הנהגה משמע דאיסור הרבעה חמיר אבל לא שיהי' אופן שאיסור הנהגה חמיר מהרבעה ולהדיא כתב הרמב"ם מרביע שור פסולי המוקדשין לוקה משום שהוא טמא וטהור אף שהוא ממין א' ולדעת בנו של הצ"ץ במין א' אף טמא וטהור אין איסור הרבעה לרמב"ם מדאור' ובגוף המימרא דכאן שנה רבי טווס ופסיוני נלע"ד לר' יוסי ב"ר יהודה דס"ל בב"מ צ"א ע"ב דפועל אינו אוכל רק בעושה בידיו וברגליו ובעי רבה בר רב הונא לריבר"י דש באווזי' ותרנגולים מאי וכתבו התוס' דל"ש למילף שור שור משבת כיון דלא דמי ומיבעי לי' אי שייך לא תחסום בעופות ומשנה דב"ק דלא כריבר"י א"כ לענין איסור הנהגה דילפינין שור שור משבת דה"ה עוף לריב"י אדיליף משבת לחיובי ליליף מלא תחסום כמו דהוא רק בבהמה ה"ה באיסור הנהגה דל"ש בעוף ולדידי' ליכא לחיובא בהנהגה בעופות אך בהרבעה שפיר ילפינין בהמתך בהמתך משבת ומ"ה לא חשיב במס' כלאים עוף דלריבר"י אינו חייב בהנהגה ורק במשנה דב"ק תני לה דלא קאי לריבר"י דגם בלא תחסום קתני בעוף. ולריב"י אינו חייב ודוק ועיין בגינת ורדים לפ"מ סי' נ"ט הקשה דלא תנ' במשנה עוף ובאמת היא קושית הירושלמי הובא בר"ש פ"א דכלאים:

יג והנה ראיתי בתשו' שכתב ש"ב הגאון המפורסים רשכב"ה האבד"ק לבוב להתיר העופות הנדפסת בסוף ספר זכרון אברהם הנדפס מחדש ושורש ההיתר שלו דכיון דכל הגאונים מסכימים להתיר באווז הבר משום שסומכין על שיטת הרז"ה ואין לפנינו רק הצ"ץ שאוסר וכבר השיגו עליו בכו"פ ובכנפי יונה כ"ש בזה שגם הצ"ץ מודה עיי"ש. ואני תמה עליו בזה. מה זה ענין לאווז הבר שם יש חרטום רחב וכף רגל רחבה. ולהרז"ה זה סימן שאינו דורס ורוב פוסקי' פסקו כוותי' וגם המחבר פוסק כן משא"כ בעופות שאנו דנין שאין להם חרטום רחב וכף רגל רחבה. איך שייך להתיר עפ"י שיטת הרז"ה ולא נשאר להתיר רק עפ"י שיטת רמב"י דכשיש ג' סימני טהרה אין לחוש שמא דורס דשום עוף מי"ט עופות אין לו ג' סימני טהרה. או להתיר עפ"י שיטת ר"ת דקורקבן נקלף הוי סימן החדש. ע"כ בקרקבנו נקלף וב' סימני טהרה מותר. ובזה הרבה פוסקים חולקי' ולקצת פוסקי' גם הרמב"ם ס"ל דאין להתיר בג' סימני טהרה כמ"ש הריב"ש סי' קצ"א ודברי הגאון מלבוב תמוהי' ע"כ אין להקל נגד דעת רש"י ורמב"ם ורמ"א. הן אמת דגם אווז הבר אין לו רק ב' סימני טהרה דאין לו זפק (דלא כפליתי) וגם יש לו סימן אינו דורס

דכף רגל רחבה וחרטום רחב. אך בזה הרמב"ם מתיר בודאי משא"כ ביש לו ג' סימני' ולא ידעינן אם הוא דורס רש"י ורמב"ם אוסרין וגם באווז הבר לא קיי"ל כפליתי אולי לא סמך הגאון מלבוב להתיר רק על העדות שאוכלין במקום אחר אבל ל"מ כן מדבריו ע"ש: יד והנה הי' נלע"ד היתר חדש בזה עפ"י סימן דבצים והגם דבגמ' אמרו סימני ביצים ל"ד דאיכא דעורבא דדמי לדיונא מ"מ מצאתי באור זרוע סי' תל"ו בשם ר"י בר' שמואל דביצים של תרנגולת ודאי מותרים הם ואין לחוש לכלום שהרי אנו יודעי' בבירור שהם משל תרנגולת ואין שום ביצה דומה להם וגם אנו רואין סימניה' ול"ד לביצת יונה דאיכא למתלי בשל עורב דדמי לדיונה אבל ביצי תרנגולת לא מצאנו אחד מהם ע"כ. והנה בש"ע פסקי' ג"כ דעכשיו שאין עוף טמא שכיח קונין ביצים ויש בזה ב' שיטות הרשב"א והרא"ש ס"ל דהוא מטעם דאין עוף טמא מצוי בינינו ושיטת ההמ"ג דהטעם דאנו לוקחי' ביצים מתרנגולת שהם ניכרי' בט"ע. והנה לשיטת הרשב"א והרא"ש ל"ש להתיר בנ"ד דכיון דעוף זה שכיח ואתה מסופק אם טמא אם טהור הוא ל"ש להתיר העוף וגם הבצי' אסורי'. וגם ההמ"ג יסבור עיקר ההיתר דאין עוף טמא שכיח בינינו אך שהוא הוסיף חומרא דזה דוקא אם מכיר בט"ע שהוא של תרנגולת או של אווז אבל אם אינו מכיר בט"ע חיישינן שמא מ"מ ממיני' טמאי' הם. ובנ"ד דאתה מסופק על האם גופה שמא טמאה הוא ל"ש להתיר דעוף זה שכיח הוא. אמנם מדברי א"ז שכתב דמהני סמניה' ול"ד לביצת יונה דאיכא למתלי בשל עורב אבל ביצת תרנגולת לא מצאנו אחד מהם. ומזה נראה דליכא שום עוף טמא שיהי' לו ביצים כתרנגולת מטהור ולא מטעם רובא מכשיר האור זרוע וצ"ל דהא דמקשין על ח' ספיקות ולבדוק בבצים ומשני סימני' ל"ד אותן הספיקות לא הי' להם ביצים כביצת תרנגולת דבביצים מתרנגולת לא מצאנו שום אחד שאסורין. א"כ בעופות שיש להם ביצים כביצת תרנגולת ודאי מותרים לשיטת אור זרוע. אבל נראה דאור זרוע יסבור דדוקא איכא עורבא דדמי לדיונה והיכא דליכא למיחש לעורבא שרי כמ"ש הרשב"א בחידושיו בשם מקצת רבותיו אבל לפמ"ש הרשב"א בחולין ס"ד לדחות שיטה זו והוכיח דל"ד דעורבא דדמי לדיונה אלא ה"ה שאר מינים איכא דדמי א"כ גם בשל תרנגולת איכא דדמי. ואך מ"מ מתיר הרשב"א לקנות ביצים עכשיו לפי שעכשיו אין מצוי בינינו עוף טמא. ומ"ה בנ"ד דאיכא לספוקי על עוף זה שהוא טמא ל"ש להתיר מטעם הביצה. דאולי ביצים של מין זה דומה לטהורים כמ"ש הרשב"א וגם במשמרת הבית כתב דחיישינן דאיכא אחרינא דדמי והאור זרוע או דל"ד קאמ' דאין שום ביצה דומה או דס"ל כמקצת רבותינו שהביא הרשב"א בחולין ס"ד כנ"ל. סוף דבר לדעתי אין שום מבוא להתיר עופות אלו רק עפ"י מסורת כדברי רמ"א:

טו והנה שמעתי שיש הכחשה בענין המסורה דאחד העיד שאוכלין אותן בארץ הקדושה ואחד מכחיש זאת ואולי יש שנים נגד שנים והנה היכא שיש עד נגד עד בענין המסורה אם אוכלין אותו במדינה אחרת והעד המתיר בא תחילה וכבר התירוהו עפ"י ואח"כ בא האוסר. הנה הדבר תלוי באשלי רברבי דדעת התוס' והרבה פוסקי' דכיון דכבר נתקבל עדות האחד ונפסק הדין עפ"י עדותו הו"ל כב' ואין דבריו של אחד במקום שנים. ודעת הנ"י בשם הריטב"א הובא בש"ך יו"ד סי' קכ"ז ס"ק י"ד דזה דוקא בעדות דבר שבערוה דבעינן ב' והאמינו לזה שאומר מת כשנים. אבל באיסור דעלמא דסגי בחד כיון שלא האמינו אלא כחד כי אתא אחרינא ומכחיש הוי הכחשה כחד לגבי חד והש"ך הקשה מעגלה ערופה ותי' דגם שם גלי קרא עיי"ש בש"ך ועיין בש"ך ח"מ סי' פ"ז ושם הכריע הש"ך דהא דכל מקום שהאמינה התורה היא כשנים היינו דוקא היכא שהאמינו לראשון ולא לשני. אבל היכא שהשני ג"כ נאמן כב' ל"מ עיי"ש. ומעתה הדבר תלוי במחלוקת דלפי מ"ש הב"י בסי' קכ"ז בשם מורו הגביר דע"א נאמן להתיר היכא דלא איתחזק איסורא אבל לאסור דבר שבחזקת היתר כיון דמכחישי לי' לא מהימן כבי תרי והמ"כ הקשה עליו מגמ' קדושין דע"א אומר מקוה חסירה נאמן עיי"ש וצ"ע על קושיתו דשם יכול להתברר ולמדוד כמו שלוף ואחוי וכמפורש בגמ' שם והיינו דקאמר פסולו מגופו עיי"ש. ואולי ראיות המ"כ מהוי אמינא דגמ' דלא ידע משלוף ואחווי. ועד כאן לא מקשה אלא מהכחשה גבי בעל מום אבל ממקוה הוה ניחא לי' וש"מ דע"א נאמן לאסור אף באתחזק היתרא כמו שהביא ראי' ממקוה. ושוב מצאתי ברשב"א קידושין דבמקוה ל"ה אפשר לברר עיי"ש ול"ק על המ"כ. אך מ"מ צ"ע דממקוה אין ראי' דנהי דהמקוה איתחזק היתירא אבל האדם שטבל איתחזק איסורא וצ"ע. ועכ"פ דעת המ"כ כן הוא ודעת הרבה פוסקי' דעד אחד אין נאמן לאסור רק בלא איתחזק היתירא וא"כ היכא שכבר נפסק הדין להתיר דאיתחזק היתירא אין ע"א נאמן לאסור. ול"ש סברת הרשב"א והש"ך דהאוסר והמתיר שוין דז"א דכח המתי' עדיף וכמ"ש הפ"י בקדושין ס"ד דלהמתיר מסייע חזקת אין אדם חוטא ולא לו משא"כ האוסר אולי לצעורי קא מכוין. ומעתה לדעת המ"כ שהביא הב"י דלאסור נאמן אף באיתחזק היתירא ולהתיר אינו נאמן רק בלא איתחזק איסור כח האוסר גדול יותר ובהכחשה במסורה האוס' נאמן יותר משא"כ לדעת שאר פוסקי' דגם לאסור אינו נאמן רק בלא איתחזק היתר כח המתיר והאוסר שוין ואם בא תחילה אינו נאמן השני לאסור:

טז ולכאורה י"ל בנ"ד כיון דהוי מלתא דעבידא לגלויי ודאי א נאמן הראשון לכ"ע ול"ש סברת הריטב"א אך כיון דהעד השני האוסר ואומר שהעופות שאוכלין בא"י שקורין

[קאבריצער] אינם דומין לאלו שאנו דנין נמי הוי מלתא דעבידי כגלויי שוב תרווייהו שווין ועכ"פ כיון דביו"ד ס"ס קכ"ז משמע שהש"ך מכריע כמהרי"ק דהיכא שהעד הראשון בא תחילה לא משגיחי' לעד האוסר הבא לאחר הראשון ה"ה בנ"ד העופות מותרים. אך זה דוקא במקומות שהעיד עד הראשון להתיר. אבל במקומות שלא העיד העד המתיר בפניהם. אך האוסר העיד בפניהם ואין להם חזקה להתיר הם אסורין לאכול ואולי יש מקום לומר בזה דכיון דבהמה בחי' בחזקת איסור וה"ה עופות לע"ע העוף יש לו חזקת איסור ואם ע"א יכחיש המסורה הוא מעמידו בחזקת איסור ואף שיש להעוף חזקת היתר שכשישחט יהי' מות'. מ"מ לע"ע אסו' הוא וזה תליא במחלוקת אי מחזיקינן מאיסור לאיסו'. וכבר הארכנו מזה לעיל להוכיח דזה לא מיקרי איתחזק איסורא:

יז אך אם העדים המעידים שאוכלים בארץ הקדושה הם שנים והאוסרין המעידי' שאינן דומין ג"כ שנים אף שלא העידו בב"א לפני ב"ד אחד מצטרפין לעדותן כמבואר בח"מ סי' כ"ח בב"י דאף עדות מיוחדת מהני באיסורין וכ"ש דלא בעינן שיעידו כאחת דהלכה כר' נתן. והפלא בב"י שם מביא ראי' דאף באיסורין מהני שלא ראו כאחד מתרומה מכתובות כ"ו דאמרינן דפליגי בפלוגתא דריב"ק ורבנן. ובאמת שם פירש"י דפליגא בפלוגתא דר"נ ורבנן ולא בפלוגתא דריב"ק והדבר מוכרח מסוגיא עיי"ש וצ"ע. ואולי כוונת הב"י כמו דר"נ ורבנן:

ורבנן פליגי באיסורין כמו כן ריב"ק ס"ל אף באיסורין ע"ש ואכ"מ באופן דב' נגד ב' הוא אסור אף שבאו זא"ז. אך היכא שהמתירין העידו בע"פ והאוסרין העידו עידותן בכתב צ"ע אי יועיל עידותן דנהי דהיכא דעד אחד מועיל כגון באיסורין מהני נמי מפי כתב כדאמרי' בירושלמי מצאו כתוב בשטר איך פלוני מת וכו' ועכשיו הלא משיאין עפ"י ע"א ודכוותי' עפ"י כתב עיי"ש מ"מ זה דוקא שלא להכחיש ב' עדים אבל להכחיש ב' עדים שהעידו בע"פ אז בעינן עדות גמורה כמו דפסולי' אין יכולי' להכחיש כשרי' אף בעדות אשה כמבואר ביבמות ואף בע"א נגד ע"א אני מסופק להפוסקים דס"ל דכל היכא דאיכא עד כשר נשים אין יכולין להכחיש כמבואר בסי' י"ז ה"ה עד בכתב לא יוכל להכחיש עד בע"פ ובזה צ"ע:

ותבנא לדינא כיון דבלי מסורת לא נראה לנו להתיר כמ"ש לעיל באריכות. ואך על ההיתר מדברי העדי' שהעידו אנשי מה"ק שאוכלין שם עופות [קובריצער] שהם דומים לאלו יש לסמוך אך כיון שהעידו עדים אחרים שעופות קובריצער אינם דומים לאלו הדבר תלוי בזה אם העידו בעל פה ב' נגד ב' אף שלא העידו בב"א אין להתיר העופות. ואם עד נגד עד אחד הדבר תליא מי העיד ראשון ואם נתחזק עדותו כדעת רוב הפוסקים וכדעת

הש"ך. וכיון דאין אני יודע בזה ענין ברור.. ע"כ דעתי שישלחו אנשים מיוחדים לארץ הקדושה. ואז יבחן אם עופות שאוכלין שם דומין לעופות שאנו דנין. ועד שיבוא דבר ברור משם אין אני אומר היתר בזה דלא נודע לנו אופן ההכחשה מהג"ע כדכתיבנא. אך לחוש על הביצים או על העופות שלנו שמא מבני התערובות הם אין לחוש כיון דאף בעופות החדשים רוב פוסקים מתירין רק שהרמ"א החמי' שלא לאכול רק במסורת על כן אין להחמיר לחוש לבני התערובות כיון שיש כמה סברות להתיר והנלע"ד כתבתי:

והנני ידידו דו"ש באהבה סי' ק"ח ב"ה בערזאן תרכ"ה לפ"ק. להרב המו"ץ דק' קאזיווא:

ע"ד שאלתו בנידון הדגים הקטני' הנקראי' בוביקליך ויש להם סנפיר וקשקשת ופיהם דומים לשל חזיר. וכפי הנראה אין זנבו סדוק כמו שאר דגים טהורי':

א תשובה הנה הדגים הנקראי' בוביקליך אוכלי' אותו בעירנו והמה כשרי' בלי חשש אחרי שיש להם סנפיר וקשקשת ומוכרי דגי' אומרי' שמאז ומקדם אוכלי' אותם. ויש מין אחד שקורין קאמינקיס ואותו המין אין להם שום קשקשי' לא הנקראי' בוביקליך שיש להם סימני טהרה ומה שחוששי' בק'. לאסור הואיל ופיהם דומין לשל חזיר אין כאן בית מיחוש כיון שיש להם סנפיר וקשקשי'. וגם יש להם שדרה. ומה שהקשקשי' קטני' מאוד לא איכפת לן כיון שגם הדגי' קטני' ואין שיעור לגודל הקשקשי'. וכ"כ הטור דאפי' הקשקשי' דקים מאוד וקטני' מותרי' הדגי' וכ' הב"י בשם הרשב"א הטעם דאטו מי כתיב קשקשת גסה עיי"ש. והנה לא נודע לי אם אין זנב הדגי' סדוק כמו בשאר הדגי' הטהורי' אך אף אם אין זנבו סדוק כמו בשאר דגי' לא איכפת לן כיון שאנו רואין סנפיר וקשקשת ואף שהב"י כ' בזה"ל כ' סמ"ק בשם הר' יהודה החסיד סימן על הדגי' הטהורי' שני עדי' טהור פי' דג טהור יש לו זנב סדוקה לשני' משא"כ בברבוטה והרבני' הגדולי' אוכלי' ממנה וה"ר יחיאל מפריש הי' נזהר ממנה והמחמיר תע"ב. הנה פשוט דדוקא בברבוטה שאין לו קשקשי' רק שחולין שנשרה בשעה שעלה מן המי' גם סמכינן אעוברי דגי' על כן אם אין זנבו סדוק לשנים יש ראי' שהוא טמא והר' יחיאל הי' נזהר ממנו אבל אם אנו רואין קשקשי' לכ"ע מותר ומוכח מגמ' דע"ז דף מ' דמשני כי תניא האי בארא ופלמודא דדמי ריישיהו לטמאי' ומותר ביש להם סנפיר וקשקשת וכש"כ דאין משגיחין בזנב דאין מוזכר בגמ' מזה. וע' בנוב"י תניינא סי' כ"ט ל' ואין לחוש שמא יאכל עם דגים אלו דגי' טמאי' קטני' העולי' עמו כיון שנכרים ע"י סנפיר וקשקשת דעד כאן לא אסרו במשנה דע"ז חילק משום שערבונו עולה עמו רק משום שאין לו סנפיר וקשקשי'. אך שעתיד לגדל לאחר זמן. לכן חיישינן שיאכלו טמאי' העולי' עמו משא"כ ביש לו כעת סנפיר וקשקשי':

ב ויש לי הערה בגמ' ע"ז דף מ' דפליגי שם ר"ה ור"נ וס"ל לר"ה עד שתהא ראש ושדרה ור"נ אמר ראש או שדרה ומתיב רב עוקבא ב"ח ובדגים כל שיש לו סנפיר וקשקשת וכ' תוס' דהקושיא לא קאי רק אמאי לא חשיב במשנה ראש לסימן אבל אמאי לא חשוב שדרה לא הקשה דסימני גואי לא חשיב והקשה בפליתי ס"ק ב' ד"ה ובהכי. לפי המבואר בגמ' דעד כאן לא פליגי ר"נ ור"ה רק לטבל בצירן אבל בגופן לד"ה בעי ראש ושדרה מה הקשה בגמ' אמאי לא חשיב במשנה והרי ראש ל"מ בלא שדרה וסימני גואי לא חשיב ונ"ל לישב ה דלא מהני סימן ראש לחודא או שדרה לחודא ע"כ משום שיש טמאים דומים לטהורים ורק כשיש שני סימנים ל"ח לטמאים דומה למה שכ' הפוסקים דאף דסימנים אמצעים ל"מ בעגונה מ"מ שני סימנים אמצעים הוה סימן מובהק וע' בפליתי ומה"ט י"ל דהתורה הצריכה שני סימנים סנפיר וקשקשת ורק דהלכה הוא כל שיש לו קשקשת יש לו סנפיר ויש בודאי שני סימנים וסנפיר ל"מ דל"ה רק סימן אחד. ולפ"ז י"ל דאם יש לו סנפיר וראש דומה לטהורי' הוה ג"כ שני סימנים ועד כאן ל"ב ראש ושדרה רק אם לא ידעינן אם יש לו סנפיר וקשקשת דבעי ב' סימנים אבל אם יש לו ב' סימנים כגון סנפיר וראש מהני. ושפיר מקשה בגמ' כמו שחשיב במשנה סנפיר וקשקשת ליחשב נמי ראש ונ"מ אם יהי' לו סנפיר וראש ג"כ יהי' מותר מטעמא דכתיבנא. ומשני דמשנה קמ"ל בארא ופלמודא דדמי ראשיהם לטמאים מותר בסנפיר וקשקשת. ואין להקשות דא"כ אמאי כתבה תורה וכל אשר אין לו סנפיר וקשקשת לא תאכלו דמשמע אף אם יש לו סנפיר ורק שאין לו קשקשת לא תאכלו והרי משכחת לה שיאכלו ביש לו סנפיר וראש. דל"ק דהרי בגמ' לא הקשה אקרא. ורק אמשנה וכבר הקשו המפורשי' למה לא הקשה אקרא. אך שהדבר נכון דבודאי ראש ושדרה ל"ה סימני, טהרה רק שהמה מעידין שהי' לו קשקשים רק שנשרו כשעלו מן המים, ע"כ לא הקשה אקרא דקרא מיירי בשידעינן שאין לו סנפיר וקשקשים ולזה ל"מ ראש ושדרה. ולא הקשה רק אמשנה דיחשוב ראש ויהי' היתר כשלא נדע אם הי' לו קשקשים דנתלה שנשרו ולפ"ז מקרא לא קשה דקרא קאמר שאין לו סנפיר וקשקשים היינו דידעינן שאין לו קשקשים דבזה ל"מ סנפיר וראש כיון דאיכא סימן טומאה היינו שאין לו קשקשים אבל כשיש לתלות שנשרו מותר בסנפיר וראש ואמאי לא חשיב זאת במשנה ואין להקשות דא"כ מה הוצרך בגמ' לתרץ דכתיב סנפיר משום יגדיל תורה ויאדיר דהרי כל שיש לו קשקשת יש לו סנפיר וסנפיר לחוד לא מהני והרי נ"מ דכתב רחמנא סנפיר שמותר בסנפיר וראש דל"ק דכיון דהתורה לא חשבה לראש ליכא למימר דכתבה סנפיר שיותר בצירוף ראש ודוק. כן נ"ל לישב הסוגיא אבל לדינא אין אני מחליט היתר בזה:

ג והנה התוס' ע"ז ל"ט ע"א ד"ה אין לו עכשיו כ' דהא דאם אין לו סימני טהרה עכשיו ועתיד לגדל אחר זמן מותר הוא משום דדרשינן אין לו עיין עליו וכ"כ הר"ן בחולין יקשה דא"כ מה הקשה בגמ' דף ס"ו ע"ב ממשמע שנאמר אכול את שיש לו שומע אני אל תאכל את שאין לו ומשני לעבור עליו בעשה ול"ת והרי אלו לא נאמר כל שאין לו לא ידעינן דמותר בעתיד לגדל אח"כ וצ"ע:

ד והנה בפליתי כ' דכל שיש לו קשקשת יש לו סנפיר הוא רק רוב. אבל מיעוט יש שיש לו קשקשת ואין לו סנפיר. רק דא"צ לבדוק אחר סנפיר כיון דרוב יש לו והקשה בפמ"ג דא"כ מה הקשה בגמ' ולכתוב קשקשת ולא ליכתוב סנפיר. והרי אם לא נכתב סנפיר יהי' מותר אף המיעוט שאין לו סנפיר. ומ"ה כ' תורה סנפיר. דאז המיעוט שאין לו סנפיר באמת אסור. ולענ"ד ל"ק דכיון דהתורה צותה ליזל בתר רובא. ואין לחוש למיעוט טריפות א"כ אף כשכתבה התורה סנפיר מ"מ מתירין בקשקשים לבד ול"ח למיעוט והתורה לא צותה לחוש למיעוט. ואף לבתר דכתיב סנפיר דידעינן שיש מיעוט אסור מ"מ אזלינן בתר רובא וא"צ לבדוק א"כ למה כתבה התורה הרי אזלינן בתר רובא ומותר בקשקשים לבד מ"מ לדינא נלע"ד דכל שיש לו קשקשת יש לו סנפיר לא נאמר ע"צ הרוב. דהרי משנה דפ' בא סימן כל הכשר לדון כשר להעיד מוקמינן כר' מאיר בנדה דף נ'. א"כ מסתמא גם משנה דכל שיש לו קשקשת יש לו סנפיר נמי כר"מ וגם בלא"ה סתם משנה ר"מ. ור"מ חייש למעוטי. וע"כ דלא נאמר ע"צ הרוב ואף דמוקמינן משנה דכל שחייב בראשית הגז כר"ש בנדה נ"א מ"מ לחד תי' יבמות ס"ז גם ר"ש חייש למיעוטי ומוכח קצת דמשנה כללא כייל דאפי' מיעוט לא נמצא שיש לו קשקשים ואין לו סנפיר ודוק ולפמ"ש הריב"ש סי' קצ"ב בעופות טמאים כיון שהתורה צותה לבדוק בסימנים ל"מ ס"ס ורוב וכל שאפשר להמצא חוששין למיעוט והובא לעיל בסימן הקודם ובספרי בית יצחק חא"ח ר"ס ז' באריכות ה"ה י"ל לענין דגים טמאים ל"מ רוב וע"כ כל שיש לו קשקשת יש לו סנפיר לא מטעם רוב הוא ומדברי הפוסקים משמע דבדגים טמאים מהני רוב. ואמנם כבר כתבתי בספרי הנ"ל דהריב"ש לא קאמר רק היכי שהעוף לפנינו ואפשר לבדוק בסימנים ורק שיש ספק בסימנים משא"כ בשאי אפשר לבדוק בסימנים אזלינן בתר רוב ואין להאריך בפרט זה בכאן ולדינא כבר כתבתי דהבובקאליך מותרים:

והנני ידידו סי' ק"ט ב"ה פרעמישלא קרנו תרום לפ"ק:

שלום וברכה וכ"ט לנכד אחי ואחותי, ה"ה האברך החריף השלם הנגיד מ' בערל פרענקיל נ"י מווארשא:

א מכתבך הגיעני ושמחתי לשמוע משלומך ועל דברי תורה אשר באת בדברי תוס' ע"ז דף מ' ד"ה מחלוקת בצירן שהקשו הא צירן נמי אסור מדאורייתא ותירצו דודאי דאורייתא צירן אסור מיהו צירן בטל ברוב וגופן לא בטל דברי' לא בטילה והקשית דהרי תוס' כ' בחולין צ"ט דציר דגי' ל"ה רק מדרבנן עוד שאלת דמה תירצו דגופן ברי' הוא והרי ע"כ לא מיירי בשלם דבשלם ולא נמצא קשקשי' וסנפיר ל"מ ראש ושדרה כמ"ש הראשוני' וע"כ בחתיכות מיירי הנה כבר הרגיש בפליתי סי' פ"ג סוף ס"ק ב' בכ"ז ועיין ג"כ בפמ"ג והנה הפליתי תירץ דמשמע לתוס' דטרית מיירי בשמן ובשמן הציר אסור מדאורייתא ומיירי בתערובות ומ"ש תוס' ברי' כוונת' חתיכה הראוי' להתכבד. והנה עדיין דברי תוס' צריכין ביאור דמנ"ל דמיירי ביש בו שמנונית ואמאי לא תירצו תוס' כמ"ש הרא"ש במקומו דציר דגי' דרבנן. אבל מה שנ"ל דבריה' מוכרחי' דהנה לא נודע באיזה סברה פליגי ר"ה ור"נ דר"ה ס"ל עד שיהא ראש ושדרה ור"נ ס"ל אפי' באחת מהן ודוחק לומר דפליגי אם ב' סמני' מהני יותר מסימן אחד דס"ל לר"נ מה שלא יצדק נפרד לא יצדק מחובר ע"כ ס"ל לתוס' דפליגי בזה דמיירי בתערובת והש"ך כ' בסי' ק"ז בשם הגהות ש"ד רסי' כ"ה דדג טמא עם דג טהור מקרי מב"מ ותוס' כ' בע"ז דף נ"ו ע"ב ד"ה אבל אם החזיר דרב הונא כ"ב רבי' ס"ל דמב"מ ל"ב ומ"ה ס"ל לר"ה כשטתי' דהוה איסור תורה ומ"ה ס"ל דבעי ראש ושדרה (דבאיסור תורה בעי ב' סימני' ור"נ ס"ל דמב"מ בטל ומדרבנן בעי ס' ומ"ה ס"ל אפי' באחת מהן וקש' ע"ז דהרי אמרינן בחולין צ"ט דר' יהודא מודה בציר דגי' דמב"מ בטל:

שיהא ס' בסתיכה אלא ברוב בעלמא בטלה והא דתנא נמי בשילהי ע"ז דבשר בחלב במשהו היינו בשר בהמה אבל בשר חי' ועוף בחלב בטילין ברוב בעלמא וכן כ' בה"ג עכ"ל. והובא בב"י סי' צ"ב. ויראה מלשונו דבה"ג סובר ג"כ דבשר עוף בחלב בטל ברוב אמנם ראיתי בא"ז הנדפס מחדש סי' תנ"ט הובא כל הדין כלשון הג"א אך מ"ש וכן כ' בה"ג לא קאי על זה רק שסיים וכן ס"ל לבה"ג דבשר עוף בחלב דרבנן עיי"ש. ובפ"ת סי' צ"ב ס"ק י"א כ' שאין הלכה כהגהות אשרי. ומייתי מרמב"ם ושאר פוסקים ולי צ"ע איך אפשר דחלב בעוף בטל ברוב א"כ בבר גוזלא דנפל לכדא דכמכא בחולין קי"ב דשרי' ר"ח ברי' דרבא משום דנאכל מחמת מלחו הא אינו נאכל מחמת מלחו הי' אוסר והכי ס"ד דבלע כל כך עד שאין בבשר רוב נגד הבליעה. והלא מסברא יש בבשר עוף יותר מהבלוע שנבלע בו. כמ"ש הפמ"ג סי' ק"ג במשבצות ס"ק א' בביאור דברי הרשב"א וז"ל אבל פליטתו טעמו לבד ידוע הוא שאין מחצה איסור נפלט בהיתר עיי"ש ואף אם נימא דחיישינן שמא בלע כל כך עד שאין רוב נגדו. מ"מ הו"ל ספק דרבנן ועוד הרי הנוב"י

סי' כ' כתב דאף למ"ד אפשר לסחטו אסור מ"מ ודאי נסחט, עד שיש רוב נגד הבליעה דרחוק לומר דפליגי בפלוגתא רחוקה למ"ד אפשר לסחטו מותר לא ישאר שיעור ס' ומ"ד אסור ישאר רוב הבליעה בתוכו זה ודאי אינו וע"כ רוב היתר ודאי יש לכ"ע עיי"ש. א"כ כיון דמיירי שם בעוף חי. כדאמרינן וה"מ חי עיי"ש. ובעוף חי ודאי יבשל אח"כ וישחט האיסור שיהי' רוב. רק שלא יהי' ס'. וכיון דרוב סגי בבשר עוף בחלב א"כ אפי' באינו נאכל מחמת מלחו הי' לו להתיר ואמאי אמרינין דוקא בנאכל מחמת מלחו. ודוחק לומר דהא דשרי' דוקא בנאכל מחמת מלחו הוא לאכלו חי. ואז קודם שנסחט אסור דמסתמא לא יאכל חי ועוד דהרי הטו"ז סוף סי' ץ' כ' דבב"ח דרבנן אינו אסור רק בבישול ולא בכבוש ומליחה. והקשה עליו דגול מרבבה מבר גוזלא דנפל לכדא דכמכא דהוי בב"ח דרבנן ובמליחה ולא התיר רק משום שנאכל מחמת מלחו ותירץ הגאון רע"א דאם לא הי' נאכל מחמת מלחו הי' אסור לבשל אח"כ. דאז נעשה בב"ח בבישול עיי"ש. א"כ קשי' ממנ"פ אי קודם בישול אינו אסור בב"ח דרבנן ואי לאחר בישול כבר נסחט עכ"פ שיהי' רוב היתר ובב"ח דרבנן סגי בהכי. וע"כ דלא כא"ז רק דבשר עוף בחלב צריך ס' וצ"ע על א"ז:

ו' ואין לישב דברי הא"ז דס"ל חנ"נ אף בבשר עוף ולכן חיישינין שמא בלע עד רוב נגדו ונעשה נבלה ול"מ מה שאח"כ יסחט. זה אינו דלהטו"ז דבמליחה אינו אסור רק אח"כ בבישול נאסר ואז הרי יסחט ואימת נעשה נבילה. ועוד דאו"ז ע"כ סובר כשיטת הרמב"ם דבב"ח דרבנן לא נעשה נבלה דהרי או"ז כ' דהא דאמרינין בע"ז בב"ח במשהו דוקא בשר בהמה ולא בשר עוף. הנה הא דאמרינן בב"ח במשהו הוא משום דחתיכה הראוי' להתכבד לא בטל כדאמרינין שם. וחתיכה הראוי' להתכבד או דבר שבמנין אפי' באיסור דרבנן לא בטל כדאמרינין ביצה דף ג' ואפי' דלאו איסור הנאה כדאמרינין פ' גיד הנשה. א"כ אמאי כ' א"ז דבשר עוף בחלב ל"ה במשהו וע"כ צ"ל דס"ל כשיטת הרמב"ם דבשר עוף בחלב לא נעשה נבלה. ול"ה רק איסור הבליעה ומ"ה גם חה"ל בטלה. וכ"כ בפ"ת הובא במשבצות סי' ק"א ס"ק ג' דלשיטת הרמב"ם ל"ה בשר עוף בחלב חה"ל עיי"ש א"כ הק"ל דלאחר הבישול ודאי יותר הבר גוזלא ואמאי לא שרי ר"ח רק בנאכל מחמת מלחו. וע"כ או דלא כא"ז או דלא כנוב"י סי' כ'. רק אפי' היכי דמהני רוב ל"א אפשר לסחטו. וזה הוכחה רבתי מש"ס ודו"ק:

והנה הראו לי הגהות יד שאול סי' צ"ב שפי' דברי הא"ז בשם א' מהלומדים שכונתו לענין חנ"נ דל"א בבשר עוף בחלב כדעת הרמב"ם. הנה כעין זה פי' הש"ך סי' צ"ב ס"ק י"א דברי הרמ"א. ולגירסת הב"י בהגהות אשרי וז"ל הא דאמרינין דטפת חלב שנפלה

בחתיכה שאם נתנה טעם בחתיכה צריך ס' כנגד החתיכה היינו דוקא בבשר בהמה וכו' יש לומר כונת הא"ז לענין תנ"נ. אבל לגירסא שלפנינו בהגהות אשרי ובא"ז הא דתנן לקמן טיפת חלב שנפלה על חתיכה אם יש בה בנ"ט באותה חתיכה אסור היינו דוקא בבשר בהמה לא משמע דקאי לענין חנ"נ. ואולי מה"ט שינה הב"י הגירסא וכמה גדולים דברי חכמים ודוק (הג"ה על מש"ל סוף אות ד' דהי' נותן הרוטב על שער ראש נזרו לא תיקשי דמשמע מרמב"ם דהי' נותן מן הרוטב ולא כל הרוטב די"ל מ"מ לא הי' הגמ' יכול להוכיח מהרוטב דשמא הי' נותן כל הרוטב על שער נזרו ולא הי' אוכלין ממנה ודוק):

סימן קיא

בעזה"י תרח"י בסוגיא דחולין ק"ח:

א' קשה לי בסוגיא דחולין דף ק"ח על הא דאמר רב בשר שנפל לתוך יורה של חלב בשר אסור וחלב מותר הק' בגמ' ואס"ד אפשר לסוחטו אסור חלב אמאי מותר חלב נבילה היא דהרי בשר פולט חלב נבילה ורב אית לי' מין במינו לא בטל עיי"ש כל הסוגיא. וקשה לפמ"ש הפ"ח ריש סי' פ"ז דבשר שלא נתבשל כמאכל בן דרוסאי אינו אסור מדאורייתא דלא הוה דרך בישול וע' בח"ד סי' צ"א ס"ק ז' שמפרש הדין וזה תוארו דהבשר אינו אסור מצד בשר בחלב דהבשר לא נתבשל אבל החלב נאסר מדאורייתא דהחלב נתבשלה וגם בליעת הבשר שבתוך החלב נתבשל וכיון שהחלב נאסר מדאורייתא אף הבשר אסור מדאורייתא שבולע חלב נבילה אבל מ"מ מצד הבשר עצמו אינו אסור ומדרבנן אסור מצד הבשר עיי"ש ומעתה נ"ל דזה דוקא באין בחלב ס' נגד הבשר ויש בחלב בליעה מבשר והוא נתבשל בתוכו והחלב אסור מדאורייתא אף הבשר אסור מדאו' אמנם ביש בחלב ס' נגד הבשר הבשר והחלב מותר מדאו' החלב מותר דהרי יש בו ס' והבשר מותר דנהי דבלע חלב אבל הבשר אינו מבושל ואין כאן בשר בחלב. ודוקא באין ס' בלע הבשר חלב שיש בו טעם בשר מבושל אבל ביש ס' בחלב אין כאן טעם בשר מבושל ובתוך החתיכה ג"כ אין בשר מבושל דאל"כ נאסר הבשר מטעם בשר בחלב אלא ודאי דכשהחתיכה אינו מבושל אף הלחלוחית לא נתבשל ודוקא בתוך החלב שביורה נתבשל הטעם שיצא מהחתיכה לתוך החלב אבל לא בחתיכה אמנם מדרבנן בודאי נאסר הבשר דהרי מדרבנן נאסר אף בלא בישול ולשיטת הרמב"ם הובא בטו"ז ס' צ' דבשר בחלב שנאסר מדרבנן ל"א חנ"נ ועיין בתוס' חולין ק"ח חולק ע"ז ועכ"פ לדעת הרמב"ם בודאי קשה קושי' עצומה מאי הקשה בגמרא ארב והוצרך לדחוק בשקדם וסילקו קודם שתנוח היורה מרתיחה ולמה לא מוקי לה בפשיטות דבשר הוי חי ונפל ליורה רותחת וסילקו קודם שהי' מבושל כמב"ד דסתמו לא הניחוהו כל כך וכיון דמיירי ביש ס' בחלב הבשר

שאינו מבושל אינו אסור מדאו' רק מדרבנן דמדרבנן לא בעינין שיהא מבושל והחלב שאינו אסור אלא מדרבנן ל"א חנ"נ ומה הקשה ארב ונהי דזה לא קשה אמאי לא מוקי לה לשיטת הרמב"ם בבשר עוף דבשר משמע אפילו בשר בהמה ועיין בריש הנודר מן הירק ובתוס' חולין ק"ד אבל מ"מ לוקמי' בבשר בהמה ובסילקו קודם שנתבשל כבן דרוסאי כנ"ל וכן קשה לפי מה שהביא הריטב"א בשם יש מי שסובר בחולין צ"ט ע"ב דדבר שאינו אסור אלא מדרבנן אף ר"י מודה דמב"מ בטל ואך מתוס' חולין ק"ח לא משמע הכי וקשה לשיטה זו לוקמא בלא נתבשל כמב"ד כנ"ל שוב מצאתי בכו"פ סי' צ"ב ס"ק ג' שהרגיש בקושי' זו רק שלדעתי גם לשיטת החו"ד הקו' במקומה עומדת וצ"ע בזה:

ב' ונראה לישב בדרך חריף גם לישב קושית הרא"ם הובא בכו"פ למ"ל לא תבשל נילף מלא תאכל כל תועבה וכיון שעבר ובשלו נאסר כמה שלמד באמת ר"א בגמרא דף קי"ד והנ"ל דהנה נחקור הא דאסור לבשל בב"ח ומבואר בגמ' דאינו אסור רק כל שאחרים אוכלין אותו היינו גמר בישולו או עכ"פ כמאכל בן דרוסאי אי אסור לבשל מן התורה קודם שנתבשל כמב"ד כמו בכל חצי שיעור ולדעתי בוודאי אסור לשיטת הסוברים דחצי שיעור אסור אף במידי דלאו אכילה דלא כתשו' זקיני הגאון בעל ח"ק וע' במ"ל מביא רש"י שבת עוד אהא דאמרינן וכי מותר לאפות פחות מכשיעור שפי' דחצי שיעור אסור מה"ת וע' עוד לקמן מזה א"כ ה"נ הרי חזי לאצטרופי דאם יבשל עוד ויהי' כמאכל ב"ד יהיה חייב ועתה הוה ח"ש וע' פרי מגדים סי' ס"ב שצידד לומר דבב"ח הואיל והי' לו שעת הכושר חצי שיעור מותר מ"ה אמנם זה לאכילה אבל הבישול יחד לא הי' שעת הכושר ואולי י"ל הואיל שהי' יכול לבשל בפ"ע מיקרי שעת הכושר מ"מ למסקנתו שם אף בב"ח אסור ואולי י"ל דקודם שנתבשל כמב"ד ל"ה בישול כלל רק אח"כ הוי בישול וקודם ל"ה אף חצי שיעור אבל מ"מ הסברא נראה דאסור דאטו אח"כ נגמר בישולו בפתע פתאום לולי הבישול הראשון לא נגמר הבישול האחרון וכל רגע ורגע מצטרפת החמימות הקודמות וגורם לבשל א"כ הוי חצי שיעור דגם בישול הראשון הוא המסייע (וע' מ"ש לעיל סי' צ"ג בשולי המכתב ראי' דח"ש אסור אף בלא איסור אכילה). ומעתה נ"ל דאם נילף מלא תאכל כל תועבה בבישול אף שלא נגמר כמב"ד אסור דהרי עשה תועבה בבישול דרש"י פי' בחולין קי"ד ע"ב כל שתעבתי לך להרחיקו מבישול ואפי' ע"י קטן או נכרי (או נפל מאליו) מ"מ הדבר מתועב שנתבשל יחד וכיון שעשה איסור מדאו' מטעם ח"ש הדבר מתועב וכל שתיעבתי לך הרי הוא בבל תאכל ולרמב"ם פ' ח"י מפסולי המוקדשין הלכה ג' דחייב מלקות על לא תאכל כל תועבה הייתי מצדד שיהיה חייב מלקות באוכל פחות ממאכל בן דרוסאי דנהי דעל גוף הבישול אינו חייב מלקות

דהוי חצי שיעור אבל מ"מ עשה איסור מה"ת והדבר מתועב ועתה כשאוכל כשיעור כזית חייב מלקות דומה לזה כתבו התוס' יבמות ע"ז לענין חללה הבאה מחייבי עשה שיש עלי' לאו ובהתירוץ דחו זאת וה"ה כאן י"ל דחייב מלקות וי"ל דא"ח מלקות אבל בודאי אסור מדאורייתא דמדאורייתא מתועב הדבר. ואמנם אי ילפינן איסור אכילה מלא תבשל א"כ אינו אסור רק בבישול כמאכל ב"ד דמקרי בישול ולא בתחילת הבישול. ובזה אין לומר ח"ש אסור מה"ת דבזה לא שייך חזי לאצטרופי דאם יאכל כל היום בשר בחלב שלא נגמר בישולו לא יתחייב עליה ומאי חזי לאצטרופי שייך ואם יאכל אח"כ בשר בחלב שנגמר בישולו יתחייב מחמת השני אם יאכל כשיעור אבל הראשון לא מצטרף ואין לומר דהרי בב"ח זה הוי חצי שיעור דאם יבשלו יהי' כשיעור כנ"ל דהרי השתא שאכלו ל"ש חזי לאצטרופי ובב"ח שהי' לו שעת הכושר לא ילפינין מכל חלב ובעינין חזי לאצטרופי וזה לא חזי לאצטרופי דבשר אחר לא יצטרף ולבשל זה אין לו שהרי אכלו משא"כ בבישול אסור הבישול הראשון דהוא חזי לאצטרופי עם החמימות האחרון ובין שניהם יגמור הבישול ודוק היטב:

ג' ומעתה מ"ה כתבה התורה לא תבשל על האכילה ולא ילפינן מלא תאכל כל תועבה להוציא מכלל זה דאם ילפינין מלא תאכל כל תועבה אסור בנתבשל אף קודם מב"ד והתורה רצתה להתיר וכתבה לא תבשל דרך בישול דאינו אסור רק כמב"ד וקודם לזה מותר דאינו אסור משום ל"ת כ"ת כיון דכתבה התורה לאו מיוחד והוא נכון מאוד ובהכי יש לישב קו' זקיני הגאון מוה' העשיל ז"ל שהקשה על הטור איך קאמר הוציא אכילה בלשון בישול לומר שאינו אסור מה"ת אלא דרך בישול. והקשה דהרי התורה הוכרח לכתוב לא תבשל לאסור שלא כדרך הנאתן כדאיתא בפסחים ולפמ"ש הכי פי' הטור כתיב בתורה ג"פ לא תבשל וכו'. והוציא אכילה בלשון בישול היינו דקשיא לי' דליכתוב לא תאכל ואי דלא ילקה רק כדרך אכילתן לא ליכתוב רק ב' לא תבשל ויהי' ממילא אסור מלא תאכל כל תועבה כקושית מהרא"ם ובזה אין לומר דיהי' מותר שלא כדרך אכילתן. ובאמת אסור דהרי אביי קאמר פסחים כ"ה מדלא כתיב אכילה בגופי' לוקה שלא כדרך אכילתן ואף דילפינין שם מנבילה ובנבילה כתיב אכילה מ"מ כיון דלא כתיב אכילה בגופי' לוקה שלא כדרך אכילתן וה"ה אם ניליף מלא תאכל כל תועבה נימא כיון דלא כתיב אכילה בגופי' ילקו שלא כדרך אכילתן ואי דעל ל"ת כ"ת לא ילקה דהוה לאו שבכללות לאו דהנאה למ"ל כקושית הכו"פ דעליה לא ילקה להרמב"ם ומ"ה מתרץ הטור לומר שאינו אסור מה"ת וכו' והיינו אי ילפינין מלא תאכל כל תועבה יהי' אסור מה"ת עכ"פ בלא נתבשל כמב"ד מטעם חצי שיעור ומ"ה כתיב לא תבשל להתיר שלא

כדרך בישול הכונה פחות ממב"ד ובהכי ניחא מ"ש הטור שאינו אסור ולא כתב שאינו חייב ולפמ"ש נכון דאתי לאפוקי מדין חצי שיעור דהיינו בלא בישלו כמב"ד ואכלו דאינו אסור' ודוק היטב כי הוא דבר נחמד:

ד' ויצא מזה דלרב אשי דיליף איסור אכילה בב"ח מלא תאכל כל תועבה בדף קי"ד ע"ב לדידי' עיקר האיסור מצד שנעשה בו עבירה א"כ לפמ"ש דאסור לבשל אף אם לא יגמור בישולו דכל חמימות וחמימות מצטרף א"כ הרי נעבדה עבירה ואסור לאכול מדאורייתא מל"ת כ"ת אף פחות ממב"ד ומעתה רב אשי שסידר הש"ס שפיר הקשה לרב דאס"ד אפשר לסוחטו אסור חלב אמאי מותר חלב נבילה היא דאין לומר דמיירי בבשר חי ולא שהה כמב"ד דהרי נהי דלא שהה כמב"ד מ"מ נאסר הבשר מדאורייתא דהרי נעשה בו תועבה כיון דאסור לבשל אף בלא כמב"ד מטעם חצי שיעור כנ"ל והחלב נעשה נבילה ושפיר מקשה אמנם אליבא דאמת לדידן דל"ל:

הטעם דלא תאכל כל תועבה ואדרבא אתי קרא מיותר ל"ת דלא נילף מלא תאכל כ"ת דפחות ממב"ד לא מיקרי בישול. ומ"ה פסקינן דבלא מאכל בן דרוסאי אינו אסור מדאו' רק מטעם החלב הואיל והחלב נאסר וביש ס' בחלב גם הבשר לא נאסר מדאורייתא:

ה' ויתכן יותר לישב קושיתי עפ"י מה שנ"ל לישב דברי הגמרא חולין ק"ח ע"ב שאמר רב ח"ז בשר וח"ז חלב לוקה על אכילתו ואינו לוקה על בישולו ומקשה ממנ"פ אי מצטרפין אבישול נמי לילקי אי לא מצטרפין אאכילה נמי לא לילקי ומשני לעולם לא מצטרפי ובבא מיורה גדולה ולוי אמר אף לוקה על בישולו וכן תני לוי במתניתא כשם שלוקה על אכילתו כך לוקה על בישולו באיזה בישול אמרו בבישול שאחרים אוכלין אותו מחמת בישולו ומה ענין הך ענינא דבאיזה בישול אמרו לפלוגתא דרב ולוי ולהנ"ל יש לפרש הנה רב דמחלק דאינו לוקה על אכילתו רק בבא מיורה גדולה על כרחך ס"ל איסור בב"ח באכילה מלא תאכל כל תועבה ולכן סובר לעולם לא מצטרפו ומ"ה כשבישל ח"ז בשר וח"ז חלב אינו לוקה על בישולו דלא מצטרף וה"ה דאינו לוקה על אכילתו דלא נעשה תועבה לפ"מ שיבואר לקמן בשם פרי מגדים דלבשל חצי זית אין איסור מדאורייתא מטעם ח"ש דלא חזי לאצטרופי ואינו דומה לזית שלם בפחות ממאכל ב"ד דחזי לאצטרופי ורק בבא מיורה גדולה דנעשה דבר מתועב בבישול לוקה על אכילה מלא תאכל כל תועבה ומצטרף ח"ז בשר וח"ז חלב כדאיתא בש"ס דע"ז ס"ו ע"ש אליבא דר"מ ובנעשה תועבה בב"א לכ"ע מודה אמנם אם אסור מלא תבשל ונימא דח"ז בשר וח"ז חלב לא מצטרף מאי מעליותא שבא מיורה גדולה ולוי אמר כשם שלוקה על אכילתו כך לוקה על בישולו והיינו דלוי ס"ל דאיסור בב"ח משום לא תבשל וא"כ

קשי' אמאי לוקה על אכילתו דליכא למימר בבא מיורה גדולה דדוקא אם ילפינן מלא תאכל כל תועבה יש מעליותא בבא מיורה גדולה, דנעשה תועבה בבישול משא"כ אם ילפינן מלא תבשל ולכן כיון שלוקה על אכילתו ע"כ מטעם צירוף הוא ולכן לוקה ג"כ על בישולו ולכן מסיים באיזה בישול אמרו כל שאחרים אוכלין אותו מחמת בישולו. דהרי ללוי דיליף מלא תבשל אינו אסור באכילה רק כמאכל בן דרוסאי. ולוי כשיטתי' אבל לרב אסור באכילה אף בפחות ממאכל ב"ד כיון שנעשה בו דבר מתועב כדכתיבנא מטעם ח"ש בבישול ושייך שפיר סמיכת המאמרים. ומעתה הקשה בגמ' לרב לשיטתי' דס"ל דאיסור בב"ח מלתכ"ת חלב אמאי מותר חלב נבילה היא דלרב לשיטתי' הבשר נאסר תיכף כדכתיבנא ודוק היטב בכ"ז (וע' מ"ש בספרי לא"ח סי' פ"ב אות ב' פלפול נחמד בזה) ודע דמ"ש לעיל דאם נתבשל פחות ממאכל ב"ד הואיל ואסור בבישול משום חצי שיעור דחזי לאצטרופי אסור באכילה משום ל"ת כ"ת הנה לשיטת שעה"מ פ"ה ממאכלות אסורות דדוקא בעבר על לאו הוה תועבה אבל בעבר על לאו הבא מכלל עשה ל"ה תועבה ה"ה די"ל בעבר על איסור תורה בח"ש כיון דאין לוקין ל"ה תועבה. אך דברי השעה"מ גופי' צריך ראי' והרבה יש לפלפל ותן לחכם ודוק:

ו' והנה בהא דהקשה בגמ' לרב חלב אמאי מותר חלב נבלה היא דרב ס"ל מב"מ לא בטל יש להקשות קו' גדולה לפמ"ש התוס' בזבחים דף ע"ג ד"ה ר"י ובמנחות כ"ב ע"ב ד"ה ור"י דלמ"ד בתר בטל אזלינין יש חילוק בין אוכל למשקה דדוקא באוכל ס"ל לר"י מב"מ לא בטל דאפשר לבטל שהיא האיסור להיות כמבטל דלכי מיסרח פרח האיסור והו"ל מב"מ ולא בטל. אבל במשקין דתרומה מודה ר' יהודה דאי אפשר לבטל להיות כמבטל לכי מיסרח דלכי מיסרח אין שם משקה עלי' עיי"ש. א"כ מה הקשה בגמ' לרב דילמא ס"ל לרב בתר בטל אזלינין ומ"ה ס"ל כיון שנתן טעם בחתיכה חתיכה נ"נ ואוסרת כל החתיכות דאפשר לבטל להיות כמבטל דלכי מיסרח פרש האיסור. משא"כ חלב הנאסר שפיר בטל דל"ה מב"מ דאי אפשר לבטל שהיא החלב להיות כמבטל לכי מיסרח דלכי מיסרח אין שם משקה עלי' כמ"ש התו' ומה הקשה בגמ'. ומצאתי בישועת יעקב סי' צ"ב ס"ק ז' שהרגיש בזה. אמנם קו' זו יש לישב דליכא למימר טעמא דרב משום דס"ל בתר בטל אזלינין ומ"ה חתיכת בשר בחלב ל"ב דאפשר לבטל להיות כמבטל דלכי מיסרח יהי' מותר מדאורייתא דבב"ח דלוקין אף שלא כדרך אכילתן אף לכי מיסרח יהי' אסור. כמ"ש הפליתי סי' פ"ז ס"ק ט"ו דבב"ח לכי מיסרח נמי חייב על בב"ח דמדכ' הרמב"ם פי"ד ממאכלות אסורות ה' י"ד אכל חלב חי או שערב דברים מרים או שאכל אוכל האסור אחר שהסריח והבאיש פטור (משום דהוה שלא כדרך אכילתן ע"כ מה שסיים

הרמב"ם ואם עירב דבר מר בתוך קדירה של בב"ח חייב ה"ה באוכל בב"ח שהסריח והבאיש. ובחו"ד סי' ק"ג ס"ק א' חולק עליו וע' מ"ש בספרי לא"ח סי' פ' על דברי החו"ד עיי"ש). ואמאי ס"ל לרב מב"מ ל"ב וע"כ לא משום דבתר בטל אזיל. ושוב אין חילוק בין אוכל למשקה. ושפיר הקשה בגמ' אמנם לפמ"ש לעיל דכל הקושיא לרב משום דס"ל איסור בב"ח משום לא תאכל כל תועבה. א"כ לדידי' י"ל דבב"ח אינו חייב משום שלא כדרך אכילתן. דזה דוקא אם ילפינין מלא תבשל. וכ"כ המפורשים (וכ"כ אני בספרי לא"ח סי' פ"ב) א"כ דלרב בב"ח אינו חייב שלא כדרך אכילתן שוב י"ל דבתר בטל אזיל. והק"ל מה הקשה לרב. וממנ"פ ל"ק קו' הגמ'. דאם יליף מלא תבשל קשה קו' ראשונה דילמא מיירי קודם בישול כמב"ד ואם יליף מלתכ"ת. קשה קו' שני' אך לפמ"ש לעיל בישוב קו' זקיני הגאון מ' העשיל דאף אם ילפינין מל"ת כל תועבה מ"מ כיון דלא כתיב אכילה בגופי' לוקין שלא כדרך אכילה מיושב הכל דרב יליף מל"ת כ"ת כמו שהוכחתי לעיל ומ"מ ס"ל שלא כדרך אכילתן אסור ול"ל טעמא דרב משום בתר בטל אזיל. ושפיר מקשה. והוא פלפול עצום:

ז' וראיתי דהפמ"ג נסתפק בפתיחה לה' בב"ח בבישל חצי זית אי אסור מה"ת ומקום הספק אי הפי' חזי לאצטרופי בחצי זית אחר ויהי' שלם או שיצטרף בכדי אכילת פרס וזה לא נאמר רק באכילה, ולא בבישול והנה לדעת השאגת ארי' דבבל יראה לא שייך חצי שיעור דל"ח לאצטרופי דאם יהיה לו אח"כ שיעור שלם לא יצטרף צירוף הראשון ואי דליתא החצי שיעור הראשון בעין אח"כ לא מצטרף בכדי אכילת פרס דדוקא באכילה גלי ולא בשאר דברים ה"ה כאן בבישל ח"ז דל"ש חזי לאצטרופי אמנם כ"ז בחצי זית אבל בכזית רק דלא נתבשל כמב"ד כיון דכל חמימות וחמימות מצטרף ולא משכחת לחייב על הבישול בתרא זולת החצי בישול קמא בזה ודאי י"ל דאסור מ"ה ואינו דומה לבל יראה דמחייב בראיית שיעור שלם בלא צירוף ראית הח"ש דמקודם ודוק: ח' עוד נ"ל לדון בזה דבר חדש דלפמ"ש זקיני הגאון בעל ח"ק סי' פ"ו דבחצי שיעור אסור מטעם אחשבי' ולא שייך רק בעשה מעשה וגלי דעתי' דחשוב לי' ולא בבל יראה מעתה נ"ל לדון דאם נפל חצי זית בשר לחלב פחות מחצי זית ונתבשל בחלב מותר לאכול מדאו' אם הטעם מל"ת כ"ת דנהי כשבישלו הוא עבר אדאו' מטעם אחשבי' ואסור לאכול דנעשתה תועבה אבל מ"מ כשנפל מעצמו הרי לא נעשה תועבה דהוי ח"ש והדבר בעצם אינו מתועב בח"ש ורק כשבישלו הוא אסור דהוא אחשבי' אבל לא בנפל מעצמו ונהי דבשיעור שלם אסור אף בנפל מעצמו דהדבר בעצם הוא מתועב אסור אף ממילא כמ"ש רש"י אבל בחצי שיעור בעצם המעשה אינו מתועב דהתורה לא אסרה רק בשיעור שלם אבל הוא אסור

דאחשבי' ובנפל מעצמו לא אחשבי' ולא נעשתה תועבה ומותר לאכול אח"כ מדאורייתא וכן בכל מקום שאסור מטעם דנעשית תועבה מותר חצי שיעור בנעשתה מעצמה דל"ש בזה אחשבי' ודוק ומיושב בזה קו' המזרחי למ"ל קרא דלא תבשל ה"ל דאסור באכילה משום ל"ת כ"ת דאם נאסור מטעם לא תאכל כל תועבה כשנפל חצי שיעור ונתבשל אינו אסור מדאורייתא אמנם אם אסור מטעם לא תבשל דהכונה לא תאכל א"כ חצי זית בשר בחלב אסור באכילה מדאורייתא דחזי לאצטרופי כשיאכל עוד חצי שיעור דנהי דלא נעשתה תועבה בבישול אבל מ"מ הוה אסור מצד עצמו מדאורייתא ונ"מ לזה ודוק היטב:

סימן קיב

דרוש שדרשתי בק' זוראוונא בעת נתמניתי לאב"ד בשבת שאחר פסח תרי"ז לפ"ק:

א' כתב בעל העיטור הובא בטור סי' צ"ג אם בישל חלב בקדירה של בשר והוא בת יומא יש בה ס' מבשל בה ממין שבישל בו עכשיו. ואיכא מ"ד כיון דקי"ל כלי חרס אינו יוצא מידי דפיו טעם הראשון לעולם נשאר. והטור תמה עליו עיי"ש וכ' הב"י די"ל דסברת בעל העיטור כסברת הרשב"א דס"ל דאם בישל הבשר ואח"כ ירקות מותר אח"כ לבשל איזו מין שירצה דכיון דהיתרא בלע סגי בהגעלה. והיינו משום דע"י הגעלה לא נשאר בו רק טעם קלוש. ואטעם קלוש אינו יכול לחול שם איסור והקשה אמאי תמה הטור על בעל העיטור ולא תמה על הרשב"א ובאמת הדבר תמוה דמתחילה קודם שיצא בלע הבשר בליעה חלב. ונ"נ והוי אפשר לסוחטו דאיסורא. ואמנם ע"כ דעת בעל העיטור דבליעת הכלי מקושר עם המאכל ולא נאסר מה שבלע דיש ס'. ואמנם עדיין צ"ע דהנה הב"י סי' צ"ד הקשה אדברי הטור דס"ל כהרשב"א בסי' צ"ג. ובסי' צ"ד אוסר הכף של בשר שהותחב ביורה חולבת ול"א דהו"ל כהגעלה ותירץ בכו"פ. בסי' צ"ד ס"ק ה' והגאון מליסא דנהי דמה שבולע הכלי חלב אינו נאסר דהחלב מקושר במאכל ויש ס'. אבל מ"מ טעם הבשר מהכף נאסר דבו אין ס' ול"ש מקושר ולכן שפיר נאסר הכף בתחילתו ושוב הו"ל אפשר לסוחטו דאיסורא עיי"ש. ולפ"ז קשה על הבעל העיטור דנהי דהבליעה של חלב מקושר אבל הבליעה של בשר נעשה נבילה. ונאסר הקדירה. והו"ל אפשר לסוחטו דאיסורא. והוא תמוה. ועיין בחו"ד בר"ס צ"ב. שמיישב קו' הכו"פ על המהר"ם מלובלין שכתב דבצלים שבלעו כזית בשר ונפלו לחלב ויש ס' נגד כזית בשר גם הבצלים מותרים והקשה הרי הבצלים שיש בהם טעם בשר נעשו נבלה מהחלב ומדוע לא בעינין ס' נגד כל הבצלים שנעשין נבילה דבאוכל ל"ש מקושר. ותירץ החו"ד דכמו שכ' התו' חולין ד"ק ד"ה בשקדם דכל שסופו לצאת הוה כאלו כבר יצא ומ"ה בתחילת הבישול סופו לצאת מהבצלים הבלע של בשר ולא נ"נ ורק שסופו להניח טעם קלוש ואטעם קלוש לא חל שם

איסור עיי"ש. ולפ"ז אולי יש לישב גם דברי בעל העיטור אבל לפענ"ד תמוהין דברי הגאון מליסא. חדא דהתוס' כתבו אח"כ דאם אמרינין בחצי חתיכה לא נ"נ. אין ראי' דכל מה שסופו לצאת דנין כאלו כבר יצא דליכא הוכחה כלל ממה שלא נאסרה חתיכה בתחילת נפילת הטפה דבחצי חתיכה ל"א נ"נ עיי"ש. הרי דסברא זו תליא באשלי רברבי. ועוד י"ל דזה ל"א רק מה שבולע השתא בשעת בישול. אמרינין בדרך הילוכו לא נ"נ. משא"כ מה שכבר בלע ודאי לא דנין כאלו כבר יצא. ועוד נ"ל ראי' דלא כחו"ד דהתוס' כתבו דף צ"ז ע"ב ד"ה וכחל בטעם דבשר הכחל אסור משום דבתחילת בישול כל עוד שלא יצא החלב מקבל טעם בשר וע"כ טעם בשר אחר. לא של הכחל כמ"ש הפוסקים דלשיטת ר"ת בדף ק"י אינו אסור רק בבלע טעם בשר אחר לא של הכחל עצמו ואף לאחר שיצא כולו אפשר לסוחטו אסור עיי"ש. ולדבריו הרי דנין החלב כאלו כבר יצא. ואטעם קלוש אין חל איסור. וע"כ כיון שהחלב נבלע מקודם בבשר. אין דנין כאלו כבר יצא ולכן נאסר הבשר מהחלב. ומה חילוק בין בצלים לכחל. והוא תמוה גדולה על הגאון הנ"ל. על כן גם דברי בעל העיטור א"א לישב בהכי:

ב' ומה שנ"ל דבר חדש בזה. והוא הנה הר"ן ז"ל בחולין בענין נ"ט בר נ"ט. סבירא לי' דשני טעמים הם כממש ורק טעם ג' אינו אוסר ודגים שעלו בקערה של בשר מותר לאכלן בכותח דהוי ג' נ"ט. בשר בקערה. קערה בדגים. ודגים בכותח. (ומעודי לא הבנתי דנהי דהדגים בכותח הוי טעם ג'. ואינו אוסר להכותח. אבל הכותח נבלע בדגים. ושם טעם בשר בולע טעם חלב ושני טעמים הוי. ולפי מה שביאר הר"ן לקמן ניחא). ועיי"ש שמביא בשם ספר התרומה דקערה של חלב שהודחה ביורה של בשר אסור וכתב הרמב"ן ואני אומר אישתבש כהני דקערה היינו קערה מים רותחין היינו דגים מחבת חולבת היינו כותח. אע"פ שהסכמנו דשלשה:

נותני טעם בעינן כאן נמי שלשה נ"ט בשר בקערות קערות במים מים בחלב. ול"א חלב שבמים נתערב עם טעם שני של בשר שבהן כשם שאין אומרי' בדגי' דטעם החלב שבכותח נבלע בדגי' ויהא אוסרן. וכן בדין לפי שאין בשר שבדגי' או במים אוסרין עד שיתערבו עם החלב ויתנו טעם זה בזה. שאין בשר בחלב אוסר לעולם אלא בנ"ט הלכך הו"ל טעם ג' ע"כ. וביאור דבריו דנהי די"ל דחלב נ"ט בדגים מ"מ כיון שהדגי' אין נ"ט בחלב ל"ח בב"ח דבב"ח לא אסור עד שיתן טעם זה בזה. בשר בחלב וחלב בבשר. וכאן כיון שהטעם בשר לא מצי לתת טעם בחלב דהוי טעם ג' ל"ה בב"ח שאסרו תורה וזה ברור בפירוש דבריו. ולפ"ז דברי העיטור נכוני'. דכיון דהחלב שהולך להכלי מקושר עם החלב שבקדירה שיש ס' ואין מקבל טעם בשר. אף טעם בשר שבקדירה לא נאסר בשעת

בישול דאף שמקבל טעם חלב כיון שטעם חלב אינו מקבל טעם בשר ל"ח בב"ח ולכן לא נאסר בהבישול. ולא נשאר רק טעם קלוש. ואטעם קלוש לא מצי לחול בב"ח. ולפ"ז גם בכף יפה הקשה הב"י דכיון דהבליעה חלב לא נאסר ואין מקבל טעם ה"ה הבלע בשר לא נאסר. וכ"ז בקדירה דהוי מקושר משא"כ בכחל דל"ה מקושר כמ"ש בת"ה שפיר נאסרה דהחלב מקבל טעם בשר. וטעם בשר שבלוע בחלב מקבל טעם חלב דל"ה מקושר. וכן בחולין ק"ח שפיר הקשה חלב אמאי מותר חלב נבלה הוא. (הג"ה אחר כמה שנים בא לפני תשו' הגאון רע"א ומצאתי שכ' ג"כ כסברתי בפירוש הר"ן והעיטור עיי"ש סי' פ"ג ונהנתי שכונתי לדעתו ת"ל):

ג ובזה י"ל פרפרת נאה בסוגיא דחולין ק"ח דהגמ' מקשה על רב ואס"ד חנ"נ חלב אמאי מותר חלב נבלה הוא ומשני דסבר רב גדי אסרה תורה ולא חלב. והקשה התוס' דנהי דהתורה לא אסרה חלב מצד עצמה מ"מ הרי קיבל טעם בב"ח ונאסרה מדרבנן כמו שאר איסורין ועכ"פ הוי מב"מ לשיטת רבינו שמואל עיי"ש והוא תימה גדולה. והנ"ל בישוב הדבר. דהנה כבר הבאתי דברי הר"ן דהתורה לא אסרה רק בב"ח שקיבל החלב טעם בשר ובשר טעם חלב ויתערבו הפליטות. ואמנם י"ל דכ"ז אי אמרינן דתרווייהו אסרה תורה. והוי כגוף אחד של איסור. אמנם אי אמרינן גדי ולא חלב התורה לא אסרה רק בשר שקיבל טעם חלב וחלב שקיבל טעם בשר לא אסרה תורה. ומעתה לא איכפת לן בחלב וכשקיבל בשר טעם חלב אסרה תורה וז"ב. והנה הת"ה סי' קפ"ג הקשה דמאי מקשה חלב נבילה הוא. ונימא דהבליעה מקושר עם מה שבקדירה ולא נ"נ ותירץ דבאוכל ל"ש סברת מקושר. והדבר קשה דמנ"ל להגמ' להקשות ודלמא כמו שבכלי שייך מקושר ואין מקבל טעם כמו כן באוכל ונ"ל בישוב הדבר ע"פ הנ"ל. דהנה הת"ה כתב שם דכשהוציא הכף מהקדירה הו"ל כלי שני ולא נאסר. וכן פסק הטו"ז בסוף סי' צ"ב. וע"כ צ"ל אף דכלי ראשון אף שהוסר מאש הו"ל כלי ראשון כמו שמוכח בשבת מ"מ זה שהוחם באש, משא"כ כשנתנו קר לקדירה והוציאה תיכף הו"ל כלי שני. ולפ"ז ה"ה אוכל קר שנתנו לקדירה או שנפל והוציאו תיכף הו"ל כלי שני. ומעתה הגמ' הוכיח מדברי רב דלא ס"ל באוכל סברת מקושר. דמדנקט רב בשר אסור וחלב מותר וע"כ מדסתם משמע אפי' הוציאה תיכף הבשר אסור אף שהי' קר מקודם. וע"כ לא ס"ל מקושר באוכל דאל"כ אימת נאסר הבשר כשהוא בכלי כיון שהחלב שנכנס להבשר לא קיבלה טעם הבשר דמקושר הוא עם החלב שבקדירה אף הבשר לא נאסר כנ"ל. וכשהוציאו דלאו מקושר הוא. והם מקבלין טעם זה מזה הו"ל קום כלי שני. ולא נאסר לשיטת הסוברים דכלי שני לא נאסר. וע"כ צ"ל דלא ס"ל מקושר באוכל. ולכן הבשר נאסר דגם החלב שנבלע

בבשר יש לו טעם בשר. ולכן הקשו חלב נבילה הוא ומשני לעולם ס"ל סברת מקושר באוכל. ומ"מ נאסר הבשר דגדי אסרה תורה ולא חלב. ולא איכפת לן מה שחלב אינו מקבל מבשר. וכיון שהבשר מקבל טעם מחלב נאסר. ומעתה ל"ק קו' תוס'. הרי החלב קיבלה טעם מבב"ח דבאמת החלב שבבשר הוא מקושר עם החלב שבקדירה שיש ס'. ובזה מיושב גם לתירץ זה אמאי נקט רב ליורה דמשמע ביש ס'. והרי לסברא זו אפי' ליכא ס' החלב מותר. ולהנ"ל נכון דבאמת החלב מקבל טעם בב"ח ורק ביש ס' החלב מקושר ודוק. (מיהו זה גם לשיטת התוס' נכון). אמנם למסקנא דגמרא דל"א גדי אסרה תורה ולא חלב ורק דרב מיירי בשקדם וסילקו שוב הדרינן לכללא דבעי שיתנו טעם זה בזה והק"ל אמאי אמר רב בשר אסור וע"כ לא אמרינן באוכל סברת מקושר ומ"ה פסקינן כן ודוק כי הוא דרך חריף:

ד והנה בחולין צ"ז ב' מקשה שם גבי כחל אלא מעתה נפלה לקדירה אחרת לא יאסר ומשני כיון דאמר וכו' כחל עצמו אסור שוי' כחתיכת נבילה. ועיי"ש בתוס' בפירוש אלא מעתה. ולהנ"ל י"ל פירוש נכון דלפמ"ש לכאורה יש לומר גם בחתיכה סברת מקושר. והנה הרשב"א הקשה הובא בטו"ז סי' צ' אמאי חתיכה עצמה מצטרף ונימא דבתחילת הבישול החלב מקבל טעם בשר ונאסר. ואמנם לפי הנ"ל י"ל דכיון שהבשר אין מקבל טעם החלב שיש ס' והבליעת בשר שנבלע בחתיכה מקושר עם הבשר שבקדירה. ומעתה אף שהחלב מקבל טעם בשר לא איכפת לן כנ"ל בשם הר"ן. ולכן כל עוד שהכחל בקדירה לא נאסרה. ולכן מצטרפת לס'. ורק אח"כ כשמסלקה מקדירה ונשארה חלב בכחל שבלוע מבשר ואז נאסר. ועכ"פ כיון שבעודה בקדירה, לא נאסרה הוי ס"ד בנפלה לקדירה אחרת נמי אין אוסר. כשהי' בקדירה ראשונה נ"ט. וביאור הדבר דבאמת קי"ל כשיטה דבקדירה ב' בעינן ס' ולא מצרפין הכחל, והגמ' הקשה אלא מעתה כיון שאתה מצרף הכחל ואין אתה חושש שמא נאסרת תיכף וע"כ הטעם דמקושר כנ"ל. ומ"ה לא נאסר תיכף נפלה לקדירה אחרת נמי לא יאסור ותירץ כיון שכחל עצמו אסור מטעם דל"א סברת מקושר ולכן בעינן בקדירה שניה ס' ולא מצרפין הכחל וצ"ל בקושיות הרשב"א כתי' הרשב"א דבתחלה לא נעשה נבלה הואיל והי' אפשר לסוחטו בקריעה והוא פי' נכון בדברי הגמ':

ה והנה בהא דמשני הגמ' גדי אסרה תורה ולא חלב והקשה מהא דאמר רב חצי זית בשר וחצי זית חלב לוקין עיי"ש. והקשה בכו"פ סי' צ"ב ס"ק ט' לשיטת ר"ת דס"ל ט"כ דאורייתא. ולוקין על כזית שיש בו טעם איסור ומה הקשה ודלמא באמת החלב לא אסרה תורה ורק מ"מ קיבלה טעם מבשר איסור שנאסר בב"ח וט"כ דאורייתא. ולכן

באכל חצי זית בשר וחצי זית חלב שנאסר מט"כ מבב"ח לוקין. וכיון דאוקימנא בבא מיורה גדולה שפיר ומ"מ נ"מ דגדי אסרה תורה ולא חלב דלא נ"נ. והחלב שנאסר מט"כ מבב"ח הוי דינו כמו בשר ומבא"מ עם שאר החלב דלא אמרינן נ"נ רק בב"ח והחלב הוי כשאר איסורין ולכן שפיר בטל. והוא תימא גדולה עיין בסי' צ"ב בדבריו הקדושים. והנ"ל בישוב הדבר באופן נאות דהנה בחולין ק"ך יליף בהקפה החלב וגוממו. וכן בחמץ ובנבילה. מקרא דחייב ולבסוף מסיק אשכחן איסור הבא מאליו איסור שאינו בא מאליו כגון טבל והקדש וכלאים דמשקין היוצאין מהם כמותן מנלן ועיי"ש דיליף מביכורים ולר' יהושע אינו חייב רק ביין ושמן. וכתבו תוס' מנחות ט"ו ד"ה לחם דילפותא מביכורים הוא אסמכתא בעלמא. ועיין בסוגיא דפסחים כ"ד. והמורם מדברי הלח"מ פ"י מה' מאכלות אסורות ומדברי הפ"י בקונטרס חדש ומדברי זקיני הגאון ח"ץ דמשקין היוצא מכל הני למסקנא ל"ד רק לר' אליעזר הוא מדאורייתא אבל לר' יהושע ל"ה רק מדרבנן. ולפמ"ש תוס' חולין דף ק"כ ד"ה היכא דכלאים ל"ה איסור הבא מאיליו הואיל דע"י זריעה נאסר ה"ה בשר בחלב ל"ה איסור הבא מאליו ולא ילפינן רק מביכורים ול"ה רק מדרבנן כמ"ש תוס'. ולפי הסוגיא דפסחים הטעם דהוי שלא כדרך אכילתן. ולפי הסוגיא דחולין הטעם דל"ה פרי עיי"ש. ואין להקשות דהרי טעם כעיקר דאורייתא דז"א כמו שכתבו התוס' בבכורות דף ו' וחולין קי"ב דט"כ היינו היכא שנבלע אח"כ באוכל ואכלו אבל לא דרך שתייה. ובזה ל"ה רק מדרבנן לשיטת הרבה פוסקים וע"ש בפ"י:

והנה בגמ' שמסתפק בטבל וחדש והקדש וכו' ומבשר בחלב לא דיברו כלל במשקין היוצאין איך הדין והוא תימא. אך באמת הדבר יתכן דאליבא דאמת דחלב אסור וכיון דבאמת בב"ח ט"כ דאורייתא וע"כ הכוונה בשר שקיבל טעם חלב וחלב שקיבל טעם בשר. כמ"ש הת"ח בביאור הסוגיא דטעמו ולא ממשו. א"כ ע"כ אף היוצא מבב"ח אסור דנהי דל"ה אוכל רק משקה מ"מ לא גרע מחלב שקיבל טעם בשר שהתורה אסרה וז"ב. ולכן ע"כ בב"ח משקה היוצאין כמותן וכל זה אליבא דאמת דחלב ג"כ אסור. ואמנם אם נימא דגדי אסרה תורה ולא חלב. ורק שהבשר אסרה תורה. א"כ היוצא מבשר ל"ה רק ככל הני דא"א לילף מחמץ וחלב ונבילה דהו"ל איסור הבא מאליו משא"כ בב"ח ומ"ה בהמחה בב"ח אינו חייב וה"ה החלב שקיבל טעם מבב"ח דהוי יוצא מבב"ח ולא בא לאוכל רק למשקה אין לוקין עלי' ומעתה שפיר הקשה בגמ'. וסבר רב גדי אסרה תורה וכו' דליכא למימר מט"כ דמ"מ הוי יוצא מבב"ח ולא בא לאוכל רק למשקה והוא ישוב נכון מאוד ועיין לקמן. והן לא נסתר מחמתי דלפי הסוגיא דפסחים הטעם דמשקין היוצאין אינן כמותן מטעם דהו"ל שלא כדרך אכילתן. וכיון, דבב"ח לא כתיב אכילה

לוקין שלא כדרך אכילתן. ומשקה היוצאין כמותן אף לסלקא דעתי' דגדי אסרה תורה ולא חלב. אמנם יש לישב לפמ"ש בסימן הקודם באריכות דרב ס"ל דילפינן איסור בב"ח מלא תאכל כל תועבה. ולקצת פוסקים מאן דיליף מלא תאכל כ"ת אינו אסור שלא כדרך אכילתן (דלא כמו שצדדנו בסימן הקודם בסופו) א"כ לרב בה"א דגדי אסרה תורה ולא חלב משקה היוצא מבב"ח אינו חייב עלי' וה"ה טעם בשר במשקה א"ח ושפיר מקשה לרב לשיטתי' ודוק:

ו' ושוב ראיתי במה שכתבתי דאם גדי אסרה תורה ולא חלב לא נאסר החלב משום טעם בשר איסור דמהטמאים לאסור צירן ליכא למילף בשר בחלב דל"ה איסור הבא מאליו ומשום טעם כעיקר אין לאסור דזה דדוקא בבא לאוכל דמה"ט איצטריך קרא למיחוי נבלה וחלב. משא"כ טעם הבא לחלב. זה ליתא דהרי התוס' הקשו חולין ק"כ למ"ל קרא להמחה נבלה וחלב ת"ל דשתי' בכלל אכילה ותירצו דזה דוקא במידי דשתי' כגון יין ושמן ולא במידי דאכילה כגון שהמחה חלב. א"כ בטעם בשר הנכנס לחלב דהוה משקה אמרינן שתי' בכלל אכילה ומה לי שהטעים אוכל מה לי שהטעים משקה שתי' בכלל אכילה אך מ"מ דברי נכונים לפמ"ש החו"ד סי' ק"ה ס"ק ג' דבתרומה ל"א ט"כ דרש"י כ' מ"ד ט"כ ל"ד דבטלה ברובא ולמה לא פי' דטעם לאו דאורייתא. וע"כ כיון דילפינן מהטמאים לאסור צירן ה"ה הטעם אסור בפ"ע וע"כ צ"ל מ"ד ט"כ ל"ד משום דבטילה ברובא ולפ"ז היכא דהיוצא אסור ילפינן מגיעולי נכרי' או מנזיר דלא בטיל ברוב אבל היכא דהיוצא מותר בפ"ע אין ללמוד משם וט"כ ל"ד, ולפ"ז בב"ח דהמחה בשר בחלב אינו חייב דל"ה מידי דשתי' דנימא שתי' בכלל אכילה ומטמאים או מחלב ונבלה ליכא למילף דל"ה איסור הבא מאליו וכיון דהמיחוי אינו אסור מדאורייתא ה"ה היוצא אינו אסור מדאורייתא. אך אליבא דאמת דבב"ח אסור החלב והבשר מוכח מקרא דיוצא דבשר אסור מדאורייתא אבל לה"א דגדי אסרה תורה ולא חלב א"כ הבשר אסור משום בב"ח וטעם היוצא מבשר בחלב ל"ה רק כשאר איסורין כמ"ש הפוסקים וכיון דיוצא מותר לסברא זו, אף שנכנס הטעם במשקה ושתי' כאכילה מ"מ ליכא למילף מגיעולי נכרים או מנזיר כיון דהיוצא בפ"ע אינו אסור מן התורה. ושפיר מקשה אס"ד גדי אסרה ולא חלב אמאי חייב אחצי זית בשר וח"ז חלב דליכא לחייב משום ט"כ ומיושב קו' הפליתי ודוק היטב ויבואר מזה עוד במ"א אי"ה:

ז והנה התוס' חולין ק"ח ע"ב הקשו מאי משני גדי אסרה תורה ולא חלב הרי מ"מ החלב נאסר כשאר איסורין שקיבלה טעם בשר שאסור משום בב"ח ונעשה נבלה מדרבנן ואכתי חלב היוצא הוה מב"מ ואמאי אמר רב חלב מותר. והקשה בפליתי אמאי לא הקשה תוס'

רק דחנ"נ מדרבנן ולא הקשו יותר לר"ת דס"ל חנ"נ בשאר איסורין מדאורייתא כדמשמע מתוס' לעיל ד' ק' שהקשה בתוס' לשיטת ר"ת דחנ"נ בשאר איסורין איך הגעילו כלי מדין והרי המים נעשה נבלה ומשמע דחנ"נ מדאוריית' (ומ"מ נפקא מינה במה דאמרה תורה גדי ולא חלב דהחלב לא נאסר רק משום דבלע איסור בב"ח ול"ה איסור מחמת עצמו ומותר למכור חוץ מדמי איסור שבה). ונ"ל לישב הנה הפליתי כ' דדין דחנ"נ בשאר איסורין תליא דאם ילפינן ט"כ מבב"ח ה"ה דילפינן חנ"נ באיסורין מבב"ח דבב"ח ודאי חנ"נ. אבל אם ילפינן ט"כ מגיעולי מדין או מנזיר אין ללמוד רק ט"כ אבל שנאמר חנ"נ ויצטרך ס' נגד כלו או שיהי' מב"מ מפאת כן אין ללמוד מג"נ דמנ"ל בג"נ חנ"נ. והנה כתבתי במ"א דהא דאמרי' בפסחים דלא ילפינן ט"כ מבב"ח משום דחידוש הוא דאי תרי כולו יומא מותר זה דוקא אם ילפינן איסור בב"ח לאכילה מלא תבשל אבל אי ילפינן איסור בב"ח מלא תאכל כל תועבה אין חידוש דתרי לי' בחלבא מותר. דהנה אין לפרש החידוש מאי דאין אסור לשרות בשר בחלב. דזה ל"ה חידוש דגם בשבת אסור לבשל ומותר לכבוש מדאוריי' דלא אסור מדאוריי' רק תולדת אור ע' נוב"י תניינא יו"ד סי' מ"ג מה שתמה על הר"ן סוף ע"ז שרצה לומר דלמלוח אסור מדאור'. א"כ בב"ח לאו חידוש הוא רק החידוש הוא מה דמותר מדאוריי' לאכול מה דתרי בחלבא ואם אסור בב"ח באכילה משום ל"ת כל תועבה דנעשה דבר מתועב בבישול א"כ בכבוש דלא נעשה דבר מתועב מ"ה מותר ואין חידוש כלל והארכתי בזה שם א"כ כשנוכל למילף מבב"ח ט"כ שוב גם אמרינן חנ"נ מדאור' דילפינן ג"כ מבב"ח. ולפ"ז אמינא דכ"ז אם לא אמרינן גדי אסרה תורה ולא חלב אבל אם אמרי' גדי אסרה תורה ולא חלב הוה בב"ח חידוש אחר דבש"ס דמנחות ט"ז אמרי' ק"ו ומה האוסר אינו נאסר הבא לאסור ולא אסור אינו דין שאינו אוסר והקשה שם מזורע כרמו של חבירו סמדר דאסרו הזרעים והתירו הגפנים אף דהאוסר אינו נאסר ומשני בכלאים דרבנן ובכלאים דאוריי' אדם אוסר שאינו שלו והיוצא מסוגיא זו דהגורם לדבר אחד איסור אם אינו נאסר לא יתכן שהדבר אחר יאסר וקשי' הרי אם גדי אסרה תורה ולא חלב החלב אוסר ואינו נאסר וע"כ חידוש הוא שחידשה תורה. ולפ"ז דחידוש הוא שחידשה תורה וליכא:

למימר כלאים נמי למ"ד אדם אוסר דש"ש. ולפ"ז ל"מ תוס' להקשות דהחלב נאסר מדאורייתא וחנ"נ מדאוריי' דלסברא דגדי אסרה תורה ולא חלב הוה בב"ח חידוש וליכא למילף מבב"ח ומ"ה לא הקשו רק דחנ"נ מדרבנן. אבל למסקנא דגדי וחלב אסרה תורה. שוב י"ל למ"ד ילפינן מלא תאכל כ"ת ילפינן ט"כ מבב"ח וחנ"נ מדאוריי' ושפיר הקשו תוס' דף ק' מגיעולי מדין וכונתם למ"ד דילפינן מל"ת כל תועבה. והרבה יש לפלפל בזה

די"ל דלבתר דילפינן דהחלב נאסר נשאר איסורין שוב ל"ה חידוש אך י"ל דנהי דהחלב נאסר מטעם שקיבלה טעם בב"ח אבל החידוש ממה שהבשר נאסר בתחילה דהרי החלב לא נאסר בתחילה דהתורה לא אסרה ואיך נאסר כלל הבשר ול"א ק"ו ע"כ הוה שפיר חידוש ומ"מ יש לעיין ותן לחכם:

ח והנה בסוגיא שם הקשו וסבר רב אפשר לסוחטו אסור והא איתמר כזית בשר וכו'. וכבר תמהו בזה דכיון דעיקר הקו' מחנ"נ למאי נקט אפשר לסוחטו עיין בר"ן. ונ"ל דהנה י"ל גדי אסרה ולא חלב והחלב לא נאסר מטעם בב"ח דהוה כשאר איסורין כיון דכבר נאסר משום בב"ח הוה הפליטה כשאר איסורין ואי דבשאר איסורין ג"כ ט"כ דאוריית' זה אינו דבאיסורין ט"כ ילפינן מגיעולי מדין וכאן אין לילף דבב"ח אפשר לסוחטו מותר ויש היתר לאיסורו ואין לילף מג"נ ועיין תוס' פסחים דבשלמא בנבילה אפי' אם נאמר שם אפשר לסוחטו מותר עכ"פ הבליעה אסור מה שיצא משא"כ בב"ח אי בכה"ג דנאסר מבב"ח גוף האיסור יש היתר וכיון דא"א למילף מג"מ לכן החלב מותר ולכן הקשה בגמ' כיון דסבר רב אפשר לסוחטו אסור ואין היתר לאיסורו ואיכא למילף מג"מ ליכא למימר גדי אסרה תורה ולא חלב דמ"מ החלב נאסר מט"כ ועדיין תקשי חלב נבלה הוא ומ"מ הגמרא קאמר דסבר רב גדי אסרה תורה ולא חלב והוי גזה"כ דל"א הכא ט"כ כמ"ש הכו"פ בתירץ הקושיא שלו דמהתירה התורה החלב ע"כ דל"א שיאסר החלב משום ט"כ ודוק היטב כי קצרתי (וע' מ"ש בסוגיא זו לעיל סי' ע"ב אות ג' ד'):

סימן קיג

המשך דרוש הנ"ל בסוגיא דמריקה ושטיפה זבחים צ"ה ע"ב:

א לבאר שיטת הרמב"ם ז"ל שפוסק בפ"ח ממעה"ק מריקה ושטיפה אף בכלי חרס זולת בחטאת. וקודם בואי ליישב דבריו מה שקשה מסוגיא דפסחי' נביא ראי' לדבריו מסוגיא דזבחי' והיא בהקדם מה שיש לבאר בענין נטל"פ הערה גדולה:

כתב המרדכי הובא בב"י יו"ד סוף סי' קכ"ב י"א דכלי חרס ל"מ נטל"פ. וראי' מאבות דר' נתן כלי חרס אינו מבאיש מה שבתוכו ול"נ דהא סתם קדירות שבתלמוד של כלי חרס הם ואפ"ה נטל"פ מותר אלא ה"פ אינו מבאיש מה שבתוכו שהמאכל השוהה בתוכו לא נעשה מר אבל הנבלע בדפנות גם בכלי חרס נטל"פ כשאב"י. והרואה יראה כמה מהדוחק יש בדבריו. וגם כלי מתכות לא נעשה מר. גם למאי נ"מ איתא כן באבות דר' נתן. וגם הי"א לאו קטלי קני נינהו:

ולדעתי נראה דבר פשוט בזה. והוא הנה הר"ן ז"ל הקשה סוף ע"ז לשיטת רש"י דלינת לילה פוגמת למה הוצרך התורה מריקה ושטיפה וכתב ולדידי ל"ק מידי שכבר פרשתי

למעלה שבלוע בדופני הקדירה ראוי לגר ומעצמו אסור אלא שאינו משביח בתערובת אך פגמו וכיון שעדיין שם נותר עליו צותה התורה לבערו כשם שצותה לשרפו וביעור נותר הבלוע בכלי ראתה התורה שהוא שבירה בכלי חרס או הגעלה בכלי מתכות עי"ש מפורש יוצא מדבריו דקדירה גופה לא פגמה הטעם בדופן הקדירה רק שבתערובת פוגם. ועכ"פ בדופן הקדירה לא נפגמה. ודברי רש"י סותרי' זא"ז דבפסחי' כתב רש"י משהתה בדופן הקדירה נפגמה ומטעם הכלי נפגמה הבליעה ובע"ז לא פירש כן. וכבר הרגיש בזה בחתם סופר יו"ד סי' צ"ח (וע' מ"ש לעיל סי' מ"ה אות ח') באופן דדבר זה אי הבליעה בדופן הקדירה לפגם תליא באשלי רברבי. ולדעתי יש חילוק בין כלי חרס למתכות וזה ביאור דברי המרדכי והאבות דר' נתן דכלי חרס אין מבאיש מה שבתוכו. היינו דלא נפגמה הבליעה בדופן הקדירה רק דאח"כ אינו משביח תערובתו כמ"ש הר"ן ז"ל ומ"מ מותר כיון שפוגם בתערובת וחילוק הזה יותר יתכן עוד לדעת הרשב"א הובא בר"ן דנטל"פ מקדירה מותר אף שהוא ראוי לגר משום דט"כ בטעם שאינו משביח לא אסרה תורה דממשרת לא ילפינן רק טעם מושבח ומדין ביטול ברוב מותר ע' פמ"ג במשבצות סי' ק"ג ס"ק א' וזה דוקא בכלי חרס דאינו מבאיש מה שבתוכה אבל בכלי מתכות מבאיש מה שבתוכה והבליעה בכלי פגום. ונ"מ לחמץ בפסח וכל הני שתערובתן במשהו. דבכלי חרס אסור דהרי בקדירה ל"ה לפגם ורק שאין משביח והגוף בטל ברוב כמ"ש הרשב"א פ' השוכר בע"ז. והיכא שאין בטל ברוב אסור כמ"ש הפמ"ג בר"ס ק"ג הנ"ל משא"כ בכלי מתכות דהבליעה בקדירה פגמה ולא מטעם ביטול קאתינן עלה והוא ביאור נחמד לדברי המרדכי והאבות דר"נ:

ב ובזה נ"ל לישב מה שמקשים העולם מסוגיא דפסחי' כ"ט על הר"ן ז"ל שמקשה לרב דא"ל קדירות בפסח ישברו והקשה דהרי רבא מסופק איך רב ס"ל נטל"פ מותר או אסור ואמאי לא פשיט מהכא דקדירות בפסח. ותירץ הר"ן בשם הרשב"א ז"ל משום דבפסח משהו אסור וכל היכא דמשהו אסור נטל"פ נמי אסור. והקשו דא"כ איך מסופק רבא והרי רב ע"כ ס"ל נטל"פ מותר דאי אסור מנ"ל דליכא למילף מגיעולי נכרים כמו דיליף ר"מ דלדידי' דא"ל מב"מ ל"ב יש לומר דלהכי הוצרך התורה להגעיל שמא יבשל במינו ומב"מ במשהו וכל היכא דבמשהו נטל"פ נמי אסור ולעולם בכל דוכתא נטל"פ מותר. ולהנ"ל מיושב היטב דהר"ן בשם הרשב"א שפיר תירץ על מימרא דרב דמיירי בחרס דאינו מבאיש מה שבתוכו ורק שאינו משביח בתערובות וכמו שביארנו ומטעם ביטול ברוב קאתינן והיכא דמשהו אסור ל"ב ונטל"פ אסור ומ"מ יש להוכיח גם לרב דנטל"פ אסור מג"מ דהוצרך התורה להגעיל כלי מתכות וזה פוגם בדופני הקדירה. ואף היכא

דמשהו אסור מ"מ אי נטל"פ מותר גם זה לישתרי דהוי פגם קודם שפולט וכמו שביארנו ולכן נטל"פ אסור וז"ב: ג ובזה נ"ל ליישב בסוגיא דזבחי' ופסחי' דמקשה בגמ' לרבא בר אהילאי דהאי תנורא דטחו בי' טחיא ואסרי' רבא בר אהילאי למיכל לריפתא לעולם אפילו במלחא והקשו בגמ' מדתנן או שטחו בו וכו' הפת אסור עד שיסיק את התנור הא הסיק את התנור שרי והניח בתיובתא. ואח"כ הקשה וכי מאחר דאתותב רבא בר אהילאי אמאי אמר רב קדירות בפסח ישברו. ומשני רב מוקי לה בתנור של מתכות ואב"א כאן היסקו בפנים וכו' ובפסחי' מסיק הלכך האי בוכיא וכו' ואי מליא גומרא שפיר דמי והקשו בזה אמאי לרבא ב"א מותיב בתיובתא ולרב משני בשל מתכות ולא משני כן לרבא בר אהילאי. וגם דקדוק הלשון בזבחי' דרב משני. וגם דקדוק הלשון גבי מאחר דאיתותב דמשמע דבל"ז ל"ק לרב וגם הקשו על הגמ' דמסיק הילכך האי בוכיא וכו'. ולתירץ הראשון לכלי חרס ל"מ אף היסק בפנים ומאין ידע הגמ' דהלכה כתי' הב'. וגם בזבחי' דמקשה על קדירות במקדש אמאי ישברו נהדרינהו לכבשונות וכן על תנור של מקדש וכ"ז לתירץ הב' ומנא ידע הגמ' כ"ז. ולהנ"ל כ"ז נכון. דהנה בהך דרבא ב"א דאסרה למיכלא לריפתא לעולם קשה ג"כ והרי הפת שנאפה לאחר מע"ל הוה נטל"פ. וע"כ צ"ל בישוב הדבר לשיטת הרי"ף ז"ל בחולין שכתב דריחא משהו הוא ומ"מ אסור להאי פיתא שאפאו עם הצלי משום דהוי דשיל"מ וכמו שביאר הר"ן ע"ש דהוי היתר בהיתר ול"ב. ומעתה ה"ה הכא בהאי תנורא ל"ב דהוי דשיל"מ ולכן נטל"פ נמי אסור. ואף דאסרי' אפי' במלחא ול"ה דשיל"מ מ"מ י"ל כמו שכתב הר"ן לענין חמץ בפסח. דחכמי' לא אתי להקל עליו ולכן אף שאסור לאחה"פ הוי דשיל"מ הואיל ומדאורייתא מותר וה"ה הכא כיון שמצד הדין מותר בבשר, ואסור בחלב דהוי היתר בהיתר וכיון שאסור בחלב מצד הדין גזרו בי' רבנן אפי' במילחא באופן דלכן אסור דל"ב כנ"ל. וכן בברייתא שאסרו עד שיוסק. ומשמע דכל עוד שלא הוסק להכשירו אף שאפה לאחר מעל"ע אסור. וע"כ צ"ל כנ"ל דהיתר בהיתר ל"ב ולכן נטל"פ ג"כ אסור. ומעתה ג"כ שפיר הקשה לרבא בר אהילאי דברייתא מיירי ג"כ בשל חרס דאינו מבאיש מה שבתוכו ורק דמ"מ הבליעה במאכל אינו משביח. ובטל ברוב דגוף בטל וט"כ אינו רק בטעם מושבח. ולכן בהיתר בהיתר דל"ב שפיר הפת אסור. וע"כ מוכח דאף בכלי חרס מהני היסק. וליכא לתרץ בכלי מתכות ולכן מהני היסק דבכלי מתכות תיקשי הרי הו"ל נטל"פ והבליעה נפגמה בדופני הקדירה ובזה הו"ל פגם גמור. ואף היכא שאינו בטל מותר כנ"ל וע"כ בתנור של חרס ומ"מ מהני היסק. ולכן הניח בתיובתא. ומעתה שפיר הקשו וכי מאחר דאיתותב רבא ב"א אמאי אמר רב קדירות בפסח ובשלמא בל"ז הוי מצי לשנויי

דברייתא מיירי בשל מתכות. וגם כלי מתכות מטעם ביטול דאין פוגם בדופני הקדירה כמו כלי חרס והיתר בהיתר ל"ב ומדלא משני לרבא ב"א כן ע"כ ס"ל דמתכות נפגמה בדופני הכלי וע"כ אף היכא דל"ב מותר. וע"כ מיירי בשל חרס כנ"ל ותיקשי לרב ולכן הגמ' משני שני תירוצים דבאמת אנן מסופקין איך רב ס"ל בנטל"פ לרבא ולכן משני דאי רב ס"ל נטל"פ אסור אף היכא שפוגם בעין ואין הוכחה דברייתא מיירי בשל חרס די"ל בשל מתכות. ומ"מ אסור עד שיוסק דלדידי' נטל"פ אסור. ובריתא לדידי' אליבא דהלכתא ולכן משני רב לדידי' מוקי בשל מתכות ולרבא ב"א לא משני כן. דהגמ' לא בעי לתרץ שלא אליבא דהילכתא. וע"כ בחרס כנ"ל משא"כ לרב לדידי' יש לישב כן. ואב"א אי רב ס"ל ג"כ נטל"פ מותר. וליכא לתרץ גם לדידי' בתנור מתכות דפוגם בדופן הקדירה והו"ל נטל"פ וע"כ ג"כ בשל חרס הא והא בשל חרס וכו'. ולכן מסיק הגמ' הלכך דאליבא דאמת דנטל"פ מותר ולא מצי לתרץ הברייתא במתכות דפוגם בדופן הכלי ואף היכא דבמשהו מותר. וע"כ בשל חרס דאינו מבאיש מה שבתוכו כמו באבות דר"נ. וע"כ חילוק בין היסקו בפנים והילכך האי בוכיא וכו' וכן בזבחי' מקש' שפיר אליבא דאמת דנטל"פ מותר וע"כ בחרס ויש חילוק בין היסק בפנים ולכן מקשה שפיר מקדירות של מקדש ומתנור של מקדש ודוק כי הדברים נחמדים מאוד:

[ומה שיש להקשות לשיטה זו שכתבתי דהא דרבא בר אהילאי אסר הפת משום דשיל"מ כשיטת הרי"ף בסוגיא דריחא קשה אמאי בפת שאפאה עם הצלי מותר במילחא ורק בכותח אסור ובתנור שטחה באלי' אסור אפי' במילחא והוא קושיות תוס' פסחי' עדיין קשה לשיטה זו וצ"ע ודוק]:

ד ובהכי נ"ל לישב פסק הרמב"ם שפסק דמריקה ושטיפה הו"ל עקב אכילה קודם שנעשה נותר ובשבירת כלי חרס לא כתב קודם שנעשה נותר ומשמע דהשבירה הו"ל לאחר שנעשה נותר ומ"ש וכבר הרגיש כן בטעם המלך ולהנ"ל הדבר נכון דהרמב"ם ג"כ ס"ל לינת לילה פוגמת והוה קשיא לי' קו' התוס' אמאי הוצרך התורה שבירה הרי הו"ל נטל"פ תיכף כשנעשה נותר ותירץ הר"ן ז"ל דהבליעה בכלי ל"ה פגם. וכיון שנעשה נותר הוצרך התורה שבירה מצד שריפת נותר. והוה ניחא לי' זה בכלי חרס דאינו מבאיש מה שבתוכו. וכנ"ל באריכות משא"כ בכלי נחושת דהו"ל פגם קודם שנעשה נותר. ולכן הוכיח דע"כ המריקה ושטיפה קודם שנעשה נותר. שלא נפגם בליעה והמריקה ושטיפה: כהנים משתמשין בו ואף דלהרמב"ם גם כ"מ מהני מריקה ושטיפה זולת בחטאת מ"מ כיון דעיקר קרא בכלי נחושת ושם ע"כ קודם שנעשה נותר כנ"ל לכן נקט בכלי נחשת

מריקה ושטיפה קודם שנעשה נותר ובכלי חרס י"ל כתירץ הר"ן ז"ל ודוק. ובאמת אחר שנעשה נותר ודוק:

ה ומעתה נ"ל ראי' לשיטת הרמב"ם ז"ל דמריקה ושטיפה מהני בכלי חרס זולת בחטאת דבגמ' זבחים צ"ז קאמרו רבנן דס"ל מריקה בחמין ושטיפה בצונן מידי דהוה אגיעולי נכרים ורבי הגעלה לא קאמינא וכו' ובאמת הדבר תמוה דמנא ידע הגמ' דרבי ס"ל דבעי הגעלה והרי כבר הקשו התוס' סוף ע"ז דלמה הוצרך התורה ושבירה והרי הו"ל נטל"פ. ותירץ הרא"ש דהוא גזה"כ ומעתה דלמא ס"ל לרבי דמריקה ושטיפה בצונן להעביר הבעין והבליעה לא איכפת לן דנטל"פ הוא. וכבר כן בצ"ק ותירץ דהגמ' הוכיח מדהוצרכ' התורה שבירה בכלי חרס ולא הו"ל פגם. וע"כ הבליעה איכפת לן וה"ה בכלי נחשת צריך הגעלה (ואף דלהרמב"ם ג"כ בחטאת חמיר מ"מ אין חילוק רק בכ"ח נשאר משהו ול"מ ושטיפה ובכלי נחשת מהני ולא נשאר כלל אבל אס"ד דכלי נחושת ל"ב הגעלה כלל איך הוצרך בכ"ח שבירה וז"ב. ועיין עוד לקמן):

ואולם לפי הנ"ל הק"ל ודלמא רבי ל"ב הגעלה דהו"ל פגם קודם שנעשה נותר ואי דקשיא מכ"ח. מ"מ י"ל דכ"ח שאני דאינו מבאיש מה שבתוכו והבליעה בכלי לא הו"ל פגום ונעשה נותר קודם שפולט והוצרך התורה שבירה לבער נותר משא"כ בשאר כלים דנעשה פגום בדופן הקדירה. והו"ל פגם קודם שנעשה נותר ולכן לא הוצרך רבי רק מריקה ושטיפה בצונן והוא קו' גדולה. ולכן הוכיח הרמב"ם דמריקה ושטיפה שייך גם בכ"ח ורבי ס"ל בכל מקום מריקה ושטיפה בצונן. וע"כ ס"ל הגעלה בחמין דבכ"ח תקשי מידי דהוה אג"מ ול"ל דהו"ל נטל"פ דא"כ קשיא משבירה בחטאת דהרי תרווייהו בכ"ח וע"כ צריך הגעלה ולא נשאר רק משהו ובחטאת אסור. אבל לומר דל"ב כלל בשאר קדשים מאי חילוק. בין חטאת לשאר קדשים וע"כ הוכיח שפיר דרבי בעי הגעלה. והרי הוכחה ברורה לשיטת הרמב"ם ז"ל:

ו ואחרי כל אלה נ"ל לישב גוף דברי הרמב"ם מקושיא שהקשו לשיטתו איך הוכיח הגמ' דכלי חרס אינו יוצא מידי דפיו לעולם. ודלמא לעולם יוצא ורק בחטאת גזה"כ דהרי ע"כ גזה"כ הוא. והנ"ל ובז' נתישב קו' התוס' פסחים ג"כ שהקשו איך מוכיח דאינו יוצא מידי דפיו ודלמא גזה"כ כמו בישול בלי בלוע. וי"ל דהנה כבר הקשה המזרחי דהרי הו"ל נטל"פ ותירץ דהוא גזה"כ לבער נותר מן העולם. והקשו דא"כ מאי מהני שבירה דבהשבירה לא נתבערה הנותר וישנו בעולם וכבר הרגיש בתוס' בזה. והנ"ל בזה דהנה בת"ה סי' קפ"ג הביא מה שנסתפק במרדכי בפ' גיד הנשה בנפלה טיפה על הקדירה מבחוץ אי נעשה נבילה. והביא בשם ש"ד בזה"ל דהבליעה בקדירה לא נ"נ דאיסור

הבלוע אין אוסר היתר הבלוע כמו טומאה בלועה שאינה מטמאה טהרה בלוע עיי"ש (וצ"ל דאף דאיסור מטומאה לא ילפינן כדאמרינן ביבמות ק"ג. מ"מ מצינו דילפינן איסור מטומאה בעירובין כ"ד וע' קהלת יעקב אלגזי אות איסור מטומאה ולעיל סי' ס"ג אות א' וכעת מצאתי במ"ש בש"ד סי' נ"ה שהרגיש בזה איך יליף ש"ד איסור מטומאה וכ' לעיין בהגהות ש"ד סי' נ"ז ושם כ' הגהות ש"ד דדוקא לענין ספק איסור לא ילפינן מטומאה דילפינן מסוטה אבל במלתא דתליא בסברא ילפינן איסור מטומאה והגהות ש"ד לא מביא הך דיבמות ק"ג וצ"ל דשם ל"ה מלתא דתליא בסברא. וע' ב"ש אה"ע סוף סי' ו' כ' כן מסברא דנפשי' ובאמת כן הוא בהגהות ש"ד ומקהלת יעקב אלגזי אות הנ"ל נעלם דברי הגהות ש"ד וע' יד מלאכי כללי א' אות מ"ו מ"ח). והנה לפי המבואר בנדה דף ס"ב והיוצא משם דבליעה שיכולה לצאת ל"ה בליעה ובחרסין שנפלו לתנור ויכולין לצאת ע"י הסקה פליגי ר"י ור"ל ולר"י אף שיכולין לצאת ע"י הסקה הו"ל טומאה בלועה. והלכה כר"י וכמו שפסק הרמב"ם בה' כלים. ובזה י"ל דשני תירוצים במרדכי פ' גיד הנשה תליא בזה דלתירוץ אחד שהביא מטעם טומאה בלועה. וה"ה דבליעה בקדירה לא נ"נ זה דוקא בכלי חרס דאינו יוצא בהגעלה אבל בכלי מתכות הבליעה נ"נ כמו דל"ה טומאה בלועה. ולתירוץ הב' מטעם מקושר זה שייך אף בכלי מתכות ועיי"ש בת"ה סי' קפ"ג. באופן דלפי הנ"ל י"ל דמה שנבלע בחרס לא נעשה נותר כלל דהו"ל בליעה. ובשלמא בשאר כלים כיון שיש להוציא בנקל ע"י הגעלה ל"ה בליעה כמו לענין טומאה. משא"כ בכלי חרס ומה שהוצרך התורה שבירה אי בישול בלי בליעה אסור הוא פשוט מגזה"כ. ואי בישול בלי בליעה ל"צ שבירה הטעם בבישול ובליעה שלא יאסר המאכל וס"ל בחטאת במשהו. כמ"ש בצ"ק זבחים צ"ה ע"ב וכל היכא דמשהו אסור נטל"פ אסור. או דבכרת נטל"פ אסור וכמו שאבאר אי"ה לקמן. אבל כל עוד שהבליעה בכלי לא נעשה נותר ולכן מהני שבירה וז"ב. ומעתה הדברים נחמדים בישוב קו' התוס' דע"כ מוכח דכלי חרס אינו יוצא מידי דפיו לעולם וכיון שאינו יכול להוציא כל הבליעה ואף שפולט מעט מעט כיון שאינו בידו להוציאה הוי בליעה כמו בנדה ס"ב והוי כמו טומאה בלועה ולא נעשה נותר כלל. ורק מפאת בישול בלי בליעה צריך שבירה או שלא יאסר התבשיל ולכן מהני שבירה. ובכלי נחושת בעי מריקה ושטיפה ומהני. ואס"ד דיוצא מידי דפיו בבישול ול"ה בליעה שהרי יכול להוציא נהי שי"ל שהתורה גזרה דצריך שבירה אבל זה קשה איך מהני שבירה. והרי צריך לבער נותר מן העולם. ובזה א"ל דהוי גזה"כ דהכי בשביל שהוא חטאת הוא קל שלא יצרך לבער מן העולם. וע"כ מוכח דאינו יוצא מידי דפיו ע"י הגעלה ול"ה נותר ומהני שבירה והוא ישוב נכון ואמת לקו' התוס':

ז' ובזה מ מיושב ג"כ פסקי הרמב"ם דבאמת טעם הרמב"ם שפסק כן הוא כמו שביארו המפורשי' דבכלי נחושת הוצרך התורה מריקה ושטיפה קודם שנעשה נותר ובכ"ח ג"כ מהני מריקה קודם שנעשה נותר. ומה שנשאר אח"כ בכלי חרס לא איכפת לן דהו"ל נטל"פ כקו' התוס' ובחטאת גזה"כ דבמשהו אסור ולכן נטל"פ אסור. ואין להקשות כיון דבחטאת ע"כ גזה"כ דלמא גזה"כ השבירה ובאמת יוצא מידי דפיו די"ל כנ"ל דבשלמא אליבא דאמת דאינו יוצא מידי דפיו שפיר מהני שבירה דלא נעשה נותר בתוך הכלי דהוה בליעה משא"כ אי יוצא מידי דפיו ע"י בישול ואפשר להפריד הבליעה ונעשה נותר ואיך מהני שבירה וע"כ אינו יוצא מידי דפיו ורק דבשאר קדשים נטל"פ מותר ובחטאת במשהו ועוד יתבאר מזה, לקמן. ובזה נ"ל לישב במה שהרמב"ם נקט להאיבעי' דזבחים צ"ה ע"ב דבישול בלי בליעה בכלי חרס. ומשמע דרק בכלי חרס האיבעי' ומ"ש וכבר הרגישו בזה ולהנ"ל נכון דהאיבעי' רק בכלי חרס. והיינו לפמ"ש דבכלי חרס הבליעה בכלי לא נעשה נותר דהו"ל בליעה. וע"כ צריך טעם אמאי הוצרכה התורה שבירה דליכא למימר משום בליעה ונאסר מה שיבשל דאז הו"ל נטל"פ כקו' תוס' סוף ע"ז ואי משום שריפת נותר קשיא מאי מהני שבירה. וע"כ ל"ה נותר דהו"ל בליעה ולמה הוצרך התורה שבירה וע"כ גזה"כ ומספקא ליה בבישול בלי בליעה משא"כ בכלי נחושת י"ל משום שריפת וביעור נותר ומשום הבליעה ולא מיבעיא לי' דל"ה גזה"כ בכלי נחשת ודוק:

ח' עוד באופן אחר נ"ל לישב דברי הרמב"ם הנ"ל. והיא הנה התוס' הקשו סוף ע"ז לשיטת רש"י דלינת לילה פוגמת. אמאי הוצרך התורה שבירה בכלי חרס מריקה ושטיפה בכלי נחשת. הרי הו"ל נטל"פ. ותי' הרא"ש דגזה"כ היא והרא"ם תירץ דהפגימה ונותר באין כאחד והוצרך התורה לבער נותר מן העולם. והקשו התינח בכלי נחושת הו"ל שפיר ביעור נותר. אבל בשבירה הנותר נשאר. ולמה הוצרך התורה שבירה. והרי הבליעה אינו אוסר והנ"ל ביאור חדש בענין זה והוא הנה דעת הסמ"ק הובא בת"ח כלל פ"ה וכן דעת המרדכי דבישל בכלי שנאסרה מבב"ח שאב"י שאסורה בהנאה וצריך להוליך הנאה לים המלח וביש"ש פ' כ"ה סי' ס"ו כ' בשם א"ז וז"ל קדרה שבישל בה בב"ח ונאסרה אם שוב בישלו בו היתר אסור באכילה אעפ"י שאינה ב"י דבאיסור הנאה אין לחלק בין ב"י לשאינו ב"י ואם ב"י הוא כל המאכל אסור ואם אינו ב"י ישליך דמי קדרה לנהר והמאכל מותר ובטעם הדבר נתלבטו הפוסקים ובעל מנחת יעקב כתב בטעם הדבר כיון שנהנה מהבליעה הישנה שאין הקדירה בולע כעת. ובאמת הדבר תמוה לדעת הטו"ז סוף צ"ג בפירוש הגמ' כיון דטעון טעון דבאמת הקדירה פולט וכן בולע. א"כ הקדירה בולע כעת והבליעה הישנה הו"ל לפגם ולא נהנה ממנה. ואמנם לדעת הכו"פ שחולק

על הטו"ז וס"ל דבכמות כלי ישן אינו בולע כיון דטעון טעון רק הטעם נכנס ויוצא י"ל כסברת המנ"י ולדעתי י"ל דבר חדש בזה. והוא לדעת המרדכי דבכלי חרס צריך ס' נגד כולה וביאר הטו"ז הטעם דגוף החרס נעשה נבילה כיון שא"א להפריד האיסור. ולכן צריך ס' נגד כולה. משא"כ בכלי מתכות. וע' בטו"ז סי' צ"ח א"כ כיון דבב"ח אמרי' חנ"נ. החרס גופה נעשה נבילה ואסורה בהנאה. ואם בישל בתוכה הוה כפת שאפה בעצי ערלה. וה"ה בישל בכלי של ערלה. וכיוצא בזה. ובשלמא במתכות דאפשר להפריד האיסור ולא נ"נ רק הבליעה. והבליעה פגום. משא"כ בחרס דגופי' נעשה נבילה לשיטת המרדכי. ובודאי הקדירה אסורה וצריך להוליך הנאה לים המלח. באופן דעפ"י הנ"ל יש ליתן טעם חדש בזה והוא דטעם דאמר רחמנא בכלי נחשת מריקה ושטיפה הוא מטעם לבער נותר מן העולם ובכלי חרס הטעם פשוט. דגוף החרס נעשה נבילה ונאסר בהנאה ואסור לבשל אף לאחר מעל"ע. כמו שאסור לבשל בעצי ערלה. ואמנם הו"ל זוז"ג קדירה דאיסורא ועצים דהיתרא. כמו אפה בו את הפת. ולדעת התוס' פסחים כ"ז בכלי חרס אם צריך שבירה היה כדיעבד אך הרמב"ם ס"ל דחטאת במשהו כמ"ש הצאן קדשים וזוז"ג מטעם ביטול. והיכא דמשהו אסור זוז"ג נמי אסור ולכן צריך שבירה. ובשאר קדשים מותר מטעם זוז"ג כלישנא קמא דפסחים כ"ז דאפי' בקדירה מותר זוז"ג. והבליעה אינה אוסרת דהוי נטל"פ וחרס אין נותן טעם ורק שגורם הבישול כמו אפה בו את הפת ומריק' ושטיפה צריך דכל מה שיוכל להוציא הבליעה מחויב לבער מן העולם. ומעתה הוכיח שפיר דכלי חרס אינו יוצא מידי דפיו לעולם ולכן א"א להפריד האיסור. (ואף דאפשר ע"י הסקה מ"מ בהסיקו מבחוץ ל"מ כמו שע"כ צ"ל לשיטת המרדכי) ולכן גוף החרס נעשה נבילה. ואסור לבשל בו ולכן צריך שבירה משא"כ אם נאמר דיוצא מידי דפיו קשיא אמאי צריך שבירה הרי הו"ל נטל"פ. והולכת הנאה לים המלח ל"צ ודוק:

ט' ועפ"י הנ"ל מיושב קו' הברכת הזבח לשיטת הרמב"ם דס"ל שבירה בכ"ח רק בחטאת איך משני בזבחים צ"ה ע"ב אקושיא דתנור של מקדש של מתכת הי' ליעבד דחרס כיון דאיכא שירי מנחות דאיכא בישול ובליעה ופירש"י שמן המנחה וכונת רש"י דדוקא בשמן איכא בליעה. והרי במנחה דחטאת ל"ה שמן. ונ"ל בדרך זה לפ"מ דפירשנו דבאמת הו"ל נטל"פ. ורק מטעם דגוף החרס נעשה נבילה ואסור בהנאה. כמו עץ מאיסור הנאה ואם גוף החרס אסור בהנאה תליא בחתיכה נ"נ. ובקדשים דהיתר מצטרף לאיסור אמרינן חנ"נ כמ"ש הרשב"א הובא בכו"פ. ואמנם לר"ש א"א לומר כן דלדידי' כ"ש למכות ול"צ להיתר מל"א. והתו' שהוקשה להם בע"ז ס"ז לר"ש למ"ל משרת ולא כתבו למ"ל יקדש להמל"א והרי בלא"ה כ"ש למכות צ"ע. וצ"ל דלר"ש למסקנא ט"כ ל"ד. ולכן

צריך יקדש ומשרת לט"כ דלהוי שני כתובים. ועכ"פ לר"ש ל"ש המל"א גם בקדשים. ואם ל"א המל"א ל"א חנ"נ. וא"א לומר טעם הנ"ל וע"כ מטעם הבלוע או מגזה"כ. כתירוץ הרא"ש סוף ע"ז ואין חילוק בין קדשים לחטאת וכיון דקו' הגמ' מתנור הוא לר"ש דלרבנן י"ל דטעון כלי שרת וכלי שרת דחרס לא עבדינין כמו שמסיק. ורק לר"ש ל"ש לתרץ כן דלדידי' מנחת מאפה ושתי הלחם ולחם הפנים ל"צ כלי שרת כמ"ש התוס' דף צ"ו ע"א ד"ה הכי גרסינין ורצה הגמ' בדף צ"ה ע"ב לישב אף לר"ש אמאי תנור של מתכות הי' ולר"ש דא"א לומר משום גוף החרס דלא נ"נ לדידי' כיון דל"ש המל"א ולכן ע"כ גזה"כ ואין חילוק ושפיר משני הגמ' דכל עיקר הקו' לר"ש ולדידי' אין חילוק וכיון דאיכא שירי מנחות. ולרבנן בלא"ה ל"ק ודוק וקצרתי:

שבתי וראיתי כי בגוף הקושיא שהקשיתי דלר"ש דס"ל כ"ש למכות למ"ל קרא דיקדש להיתר מצטרף לאיסור כקו' התוס' ע"ז לענין משרת, י"ל דל"ק דכיון דבקדשים בנותר חייב כרת וחטאת. ור"ש ס"ל לא אמרו כזית רק לקרבן. ועכ"פ בקרבן בעינין כזית. וקמ"ל קרא דיקדש דחייב קרבן משום המ"ל. ועיין לקמן מה שאכתוב בזה. ודע דהמ"כ כתב בשיטות הרמב"ם דאף בכזית בא"פ אין חייב כרת בחלב ולדידי' ה"ה בנותר כן הוא. ואין במשמע כן מדברי תוס' זבחים צ"ו. ועיין בזה ודוק:

י' ונחזור לענינינו הנה בדברינו הנ"ל בדברי המרדכי יש לישב ג"כ קו' הגאון מליסא במקור חיים סי' תמ"ז ס"ק י"ב הקשה לרב דס"ל קדירות בפסח ישברו. ורבא מסופק בע"ז ס"ח ע"ב אם ס"ל לרב נטל"פ מותר או אסור ואם סבירא ליה נטל"פ אסור ע"כ יליף מגיעולי מדין כר"מ וס"ל אין חילוק בין פגם פורתא לפגם טובא כמבואר בש"ס דר"מ יליף נטל"פ אסור מגיעולי נכרים דקדירה בת יומא נמי, אי אפשר דלא פגמה פורתא ואין חילוק בין פגם טובא לפגם פורתא כמ"ש תוס' שם בתי' השני וס"ל ע"כ סריחא מעיקרא מותר וכיון דס"ל דאין חילוק בין פגם פורתא לפגם טובא בסריחא מעיקרא אף פגם פורתא מותר. ואיך ס"ל קדירות בפסח ישברו. והרי הו"ל סריחא מעיקרא קודם שנעשה איסור. דהרי נשתמש קודם פסח ונעשה פגום פורתא קודם התחלת זמן האיסור דאפי' השתמש בע"פ בבקר חמץ ובע"פ לאחר ו' מצה מ"מ כבר נעשה פגום פורתא קודם שנעשה איסור והיא קו' נפלאה. ולהנ"ל נכון הדבר מאוד דרב ס"ל קדירות בפסח בכלי חרס ישברו וזה אינו פוגם בדופני הקדירה. רק כשיוצא נעשה פגום כמ"ש לעיל בשם אבות דר"נ ואז הו"ל איסור ובעודו בכלי לא נעשה פגום כלל ודוק היטב כי זה ישוב נכון:

עוד נראה לפענ"ד לישב דברי רש"י ז"ל דבע"ז ס"ז ע"ב כתב רש"י גבי ר"מ דקדירה בת יומא א"א דלא פגמה פורתא בתבשיל הבא אחרי' ובפסחי' מ"ד פירש"י מטעם הכלי

נפגמה הבליעה וכבר הרגיש בזה בחתם סופר יו"ד סי' צ"ח. ולדעתי נראה לישב. דהנה זה ברור דקדירה שבישל בה בשר לא יבשל חלב מוסכם ואין בו מחלוקת. ואם נאמר דנטל"פ אסור. אין חילוק בין פגום בת יומא כמבואר וסרוח מעיקרא מותר. ואם בישל בשר:

דרב ולרבא הוכחנו דלדידי' לא תליא נטל"פ בביטול דל"ש סברת הרשב"א וע"כ אם נטל"פ מותר דילפינין מנבלה ע"כ אף היכא דמשהו אסור נטל"פ מותר ומ"ה שפיר מספקא לי' והיש מפורשים בתוס' ע"ז ס"ו קאי לפרש הגמ' שם ושם קאי לאביי כנ"ל ולדידי' י"ל כן כנ"ל ודוק. ובזה מיושב קו' השעה"מ שהקשה בה' חמץ ומצה לשיטת הש"מ הובא בב"י יו"ד ק"ג דכל איסורין שהן יותר מס' נ"ט לפגם אסור א"כ רבינא דסבר לשעורי במאה כתרומה בע"ז בעכברא לדידי' מאי מספקא לרבא בטעמי' דרב והלא באיסורין שהן יותר מס' נ"ט לפגם אסור בודאי ולהנ"ל נכון דלרבא לא שייך כנ"ל דלדידי' א"א לומר מטעם הרשב"א כנ"ל באריכות:

ו' והנה בזבחים צ"ו ע"ב בקו' הגמ' שהקשו ותרומה, לא בעי מריקה ושטיפה וכו' ותירץ אביי לא נצרכה אלא לבישול במקצת כלי ורבא תירץ. להגעלה ביין וי"ל דלרבא בחולין נמי בישול במקצת בעי הגעלה בכל הכלי ועיין בסמ"ק הובא בטוש"ע יו"ד צ"ב שכתב דמספקא לי' ובאמת בש"ס לא איבעי' לן. וע' בפרי מגדים סי' צ"ב דכוונתו על מחלוקת זה דאביי ורבא וי"ל דאביי ורבא לשיטתם אזלי דלפמ"ש הרשב"א מ"ה אב"י מותר מטעם דבטל ברוב כמ"ש הרשב"א ועיין בת"ה ובש"ך סי' ק"ג וע"כ הטעם משום דבכל בישול יש רוב נגד הכלי ובישול אינו מפעפע רק נגד הכלי. ואמנם אם נאמר בישול במקצת מתפשט בכל הכלי וה"ה דפולט מכל הכלי י"ל דליכא רוב וכן כ' הכו"פ סי' ק"ג ס"ק ג' בישוב קו' תוס' סוף ע"ז למ"ל מריקה ושטיפה והלא לינת לילה פוגמת ותירץ הוא דחיישינן שיבשל במקצת כלי וליכא רוב ומעתה י"ל דלאביי הטעם כמ"ש הרשב"א דממש בטיל ברוב וטעם פגום לא אסרה תורה ולפ"ז תיקשי דשמא ליכא רוב ואמאי לא אסרה תורה אלא קדירה שאינו ב"י וע"כ בכל בישול איכא רוב דבישול במקצת אינו מפעפע בכולה ולהכי תירץ אביי כן משא"כ לרבא לדידי' מבש"מ בשמא אף דליכא טעמא ל"ב כמ"ש בראשית דברינו ולדידי' ע"כ טעם דנטל"פ אף שראוי לגר הטעם כמ"ש הר"ן ולכן שפיר ס"ל בישול במקצת מפעפע בכולה והוא נכון:

ז' ובזה נ"ל לישב קו' הבה"ז לשיטת הרמב"ם דכ"ח ל"צ שבירה רק בחטאת מה משני הגמ' דף צ"ה ע"ב דמה"ט תנור של מקדש של מתכת הי' דאיכא שירי מנחות ופירש"י דאיכא שמן המנחה וכונת רש"י דבלי שמן ל"ה בלוע והרי להרמב"ם לא בעי שבירה

רק בחטאת ושם ל"ה שמן עוד הקשה איך יליף בגמ' דכלי חרס אינו יוצא מידי דופיו ודלמא שם גזה"כ דע"כ צ"ל הכי להרמב"ם ולהנ"ל י"ל בדרך זה די"ל דזה תליא דבאמת הקשו התוס' סוף ע"ז דהבליעה נותר הו"ל נטל"פ לשיטת רש"י דסוף לילה פוגמת ותי' הרא"ש דהוי גזה"כ וס"ל להרמב"ם דעל כרחך גזה"כ הוא דוקא בחטאת כן הוא. ואמנם אם נאמר דבישל במקצת כלי צריך מריקה ושטיפה בכל הכלי דפולט בכולה וה"ה יש לחוש שמא יבשל במקצת כלי והכלי יפליט מכולה וליכא רוב ואין כאן נטל"פ ואין כאן גזה"כ. ולפ"ז ה"ה בכל הקדשים בעי שבירה ואמנם כ"ז אי בישול בלי בלוע א"צ מריקה ושטיפה וע"כ זה שבישל במקצת בעי בכל הכלי מטעם שפולט בכולה וה"ה יש לחוש שמבשל במקצת כלי וכל הכלי יפליט ולא ישאר רוב. משא"כ אי אמרינן בישול בלי בליעה צריך מריקה ושטיפה י"ל דמ"ה בישל במקצת צריך כל הכלי מריקה ושטיפה דהוי עכ"פ כתלאו באוירה וכבישול בלי בליעה ולעולם דהכלי אין מפעפע בכולה אף בקדשים וליכא למיחש שמא יבשל במקצת וכלי תפליט כולה וגזה"כ רק בחטאת ומעתה הדברים נחמדים דהא דיליף בפסחים דהתורה העידה על כלי חרס שאינו יוצא מידי דופיו שם י"ל דקאי לאביי דטעם נטל"פ מטעם ביטול ברוב וס"ל שם דבישול בלי בלוע א"צ מריקה ושטיפה וע"כ דקדשים מפעפע בכולה ול"ה גזה"כ בקדשים וילפינן לשאר דוכתא וכן בגמ' דזבחים שרצה לפשוט דבישול בלי בלוע צריך מריקה ושטיפה מתנור ודחי דלמא לעולם ל"ב מריקה ושטיפה ולפ"ז ע"כ מפעפע בכולה ואין כאן רוב ואין כאן גזה"כ ולפ"ז ה"ה בכל הקדשים וכיון, דאיכא שירי מנחות דהרי אף בשאר קדשים אמרינן כן והדיחוי בגמ' קאי לשיטת אביי משא"כ להרמב"ם ע"כ טעם נטל"פ מטעם דילפינן מנבילה ולא מטעם ביטול כמ"ש לרבא ואף אם מפעפע בכולה מ"מ הו"ל נטל"פ וע"כ גזה"כ ולכן דוקא בחטאת הוה כן והוא דבר נכון ועיין עוד לקמן:

ח והנה נלפענ"ד לישב דברי הגמ' זבחים שם דרבא רצה לפשוט דבישול בלי בלוע טעון מריקה ושטיפה מהא דתנן אחד שעירו דהוה בלוע בלי בישול והגמ' דחה דאין דומה זל"ז ומאי מותיב ומה מפרק ומה ס"ד לפשוט בישול בלי בלוע מבלוע בלי בישול. ונראה לתרץ דהנה י"ל לשיטת הש"ך סי' צ"ח דפחות מס' אף רבא ס"ל דבטעמא תליא מילתא ולפ"ז ס"ל ג"כ דנטל"פ מטעם ביטול ברוב כשיטת הרשב"א דממשרת לא ילפינן רק טעם מושבח. ולפ"ז גם לרבא ל"ק מה שהתורה ציותה מריקה ושטיפה ושבירה בכלי חרס והרי ה"ל די"ל כנ"ל. דבישול מפעפע בכולה ואין כאן רוב ואמנם נ"ל דכ"ז שייך יש לומר דמפעפע בכולה אבל בעירוי ודאי אינו בולע רק מקום שהקילוח נוגע כדי קליפה ובודאי יש במה שנשתמש רוב נגדה ומעתה הקשה רבא דמנ"ל למתניתין בכלי נחושת

מריקה ושטיפה בעירוי דזה ודאי הו"ל נטל"פ דהרי בעירוי ליכא קרא בכלי נחושת רק בכלי חרס ילפינן מדכתיב אשר תבושל בו ישבר ילפינן עירוי כפירש"י אבל בכלי נחושת לא כתיב א"כ בשלמא בכלי חרס י"ל כמו שהבאתי בסי' הקודם בשם אבות דר"ן דאינו מבאיש ש מה שבתוכו ולא נעשה לפגם בתוך הכלי ושייך תירוץ הר"ן דנעשה נותר בכלי וצותה תורה לבער נותר מן העולם וה"ה בעירוי י"ל דכיון שנעשה נותר בבוקר קודם דהו"ל פגום ולכן בעי שבירה שצריך לבער מן העולם משא"כ בכלי נחושת דנעשה פגום בכלי ולא נעשה נותר מעולם ודלמא ל"ב מריקה ושטיפה ובשלמא בבישול גמור י"ל כיון שצריך מריקה בכל הכלי דמפעפע בכולה ומ"ה חיישינן שמא לא יהי' רוב משא"כ בעירוי כנ"ל ומ"ה הוכיח דבישול בלי בלוע אסור וא"כ אין הוכחה דמפעפע בכולה וע"כ הוי גזה"כ ומ"ה בעירוי נמי בעי מריקה ושטיפה וזה סברת רבא והגמ' דחי דאין ללמוד מבישול בלא בלוע לבלוע בלא בישול די"ל כתירוץ הרא"ש סוף ע"ז דהוא גזה"כ או כתי' המזרחי שהובא במג"א סי' תמ"ז ויבואר לקמן ולפ"ז אין לפשוט מבלוע בלא בישול ודוק:

ט' והנה המזרחי תירץ בקושיות התוס' סוף ע"ז אם לינת לילה פוגמת אמאי הוצרכה התורה מריקה ושטיפה בכלי נחושת ושבירה בכלי חרס והלא הו"ל נ"ט לפגם ותי' דנעשה נותר ופגום כאחד והוה נותר וצריך שבירה והנה הדבר צריך תלמוד דמנ"ל דבבאין בב"א הו"ל נותר וי"ל דהדבר תליא בהאיבעית רמי בר חמי בזבחים דף צ"ג בניתז על בגד טמא וקמבעי' לי' ובנפסלה דמה אין טעון כיבוס ה"מ בזא"ז אבל בב"א לא או דלמא ל"ש ע"ש דמייתי מנדה וכל הסוגיא ורבא מסיק דכ"ע אין דנין טומאה קדומה וכו' ואם באין בב"א טעון כיבוס עיי"ש ומעתה לרמי בר חמי י"ל כמו שם אם נטמא קודם אינו טעון כיבוס וה"ה אם נטמא וניתז בב"א מבעי' לי' ויש סברא דאין טעון כיבוס וה"ה הכא אם נפגם מקודם א"צ ביעור וה"ה י"ל אם נפגם וניתר בב"א אין טעון ביעור והוה כמו מי חטאת שנטמאו מטהרין שהרי נדה מזין עליה והיא טהור' משא"כ לרבא דלכ"ע אין דנין טומאה קדומה וגבי ניתז דם חטאת לדידי' טעון כבוס אף שנפסל מקודם אין טעון ה"ה הכא י"ל כסברת המזרחי דאף דבנפגם מקודם אין טעון ביעור מ"מ בב"א חייב ביעור ונמצא דתירץ המזרחי תליא בפלוגתא שם ולפ"ז יש לפלפל בסוגיא זו בבעי' דרמי בר חמי. ואקצר ותן לחכם:

י' והגה בש"ס פסחים יליף ר"ע ט"כ מגעולי נכרים ומשרת להיתר מצטרף לאיסור ויקדש נמי להיתר מצטרף לאיסור והו"ל נזיר ויקדש שני כתובים וקשה דא"כ איך יליף מגעולי נכרים לט"כ דהרי הו"ל געולי נכרים וקרא דמריקה ושטיפה בכלי נחושת שני כתובים

הבאים כא' ואיך יליף וט"כ ובשלמא שבירה בכלי חרס י"ל דלא כתיב בכלי מדין וכן בשלמא לרבי דס"ל מריקה ושטיפה בצונן נמי ל"ק משא"כ לרבנן דס"ל מריקה בחמין וקאמר בגמ' דף צ"ז מידי דהוה אגעולי נכרים וקשה דא"כ למ"ל קרא למריקה וללמוד מגעולי נכרים ולא ליכתוב כלל וע"כ הו"ל שני כתובים ואין מלמדין ואין לישב דאיצטריך לבישול במקצת דא"כ למה לזה קרא מיוחד דף צ"ו ע"ב ונראה לישב דבאמת כאן הו"ל פגום כמו שהקשו התוס' ותי' הרא"ש דהוא מגזה"כ ועכ"פ אין ללמוד מגיעולי נכרים וגיעולי מדין מכאן לא נילוף דחולין מקדשים לא גמרינן כדאיתא בפסחים ולכן לא הו"ל שני כתובים ולפ"ז י"ל דלר"מ דס"ל נטל"פ אסור ע"כ ס"ל ט"כ ל"ד דהו"ל גיעולי נכרים ומריקה שני כתובים הבאים כא' ובזה נראה לישב קושית מהרש"א בפסחים מ"ד דאמאי קאמר בגמ' דס"ל לר"ע קדירה בת יומא לא פגמה ולא אסרה תורה אלא קדירה ב"י אמאי ל"ק דס"ל נטל"פ אסור ולהנ"ל הדברים נחמדים דכיון דיליף מגיעולי נכרים ע"כ ס"ל נטל"פ מותר ולא אסרה תורה וכו' דמ"ה איצטריך קרא דמריקה דה"א דלא ליבעי דה"ל פגום כקו' תו' וגיעולי מדין איצטריך דחולין מקדשים ל"ג ול"ה ש"כ משא"כ אם נאמר דס"ל נטל"פ אסור והתורה אסרה אף כלי שאינו ב"י תקשי למ"ל מריקה ליליף מגיעולי נכרים והו"ל ש"כ ואין מלמדין וע"כ ס"ל נטל"פ מותר והוא ישוב נכון לכאורה אך י"ל דלר"מ ל"ה ג"כ ב' כתובים דהוה ס"ד דבקדשים לא בעי מריקה כיון דהוה היתר ונעשה פגום קצת קודם שנעשה נותר וסרוחה מעיקרא מותר אף לר"מ כמו שהקשיתי סוף סי' הקדום קמ"ל קרא דמ"מ בעי מריקה ודו"ק ועוד יש לישב בכמה אנפין. ע"כ הדרוש (וע' בתש' שואל ומשיב להגאון מלבוב מ"ק ח"א סי' רמ"ח מה שמפלפל בכל דברי יעוי"ש):

סימן קטו

בעזה"י דרוש לשבת הגדול תרמ"א פרעמישלא. דרוש שני בסוגיא דמריקה ושטיפה זבחים צ"ה ע"ב:

א במשנה דף צ"ה ע"ב ר"ש אומר קדשים קלים א"צ מריקה ושטיפה. הקשה רש"י וא"ת הרי הבלוע נעשה נותר ופלטו בהיתר לאח"ז. הנה יש להקשות על קו' רש"י דהרי התוס' דף צ"ו ד"ה ואם טש ובחולין קי"ב הקשו אהא דאמרינן כל יום נעשה גיעול איך מבשל שלמים אחר חטאת והרי אסורין לזרים לנשי' ולעבדי' ואיכא נותן טעם באיסור. ותירצו תוס' משום דמין במינו מדאורייתא ברובא בטל ובכלי מקדש אוקמא אדאורייתא א"כ מה קשי' לרש"י דלמא מה"ט ס"ל לר"ש דקדשי' קלי' א"צ מריקה ושטיפה ולא חיישינן לבליעת נותר משום דמין במינו ברובא בטל. ובכלי מקדש אוקמא אדאורייתא והא דהוצרכ' תורה מריקה ושטיפה הוא גזה"כ דע"כ צ"ל כן לשיטת התוס' וס"ל לר"ש דדוקא

בקדשי קדשי' גזרה תורה ולא בקדשי' קלי'. אלא שדבריו מוכרחין מהא דאמרינן בגמ' דף צ"ו ע"ב לר"י אותה למעט תרומה מכלל דקדשי' קלי' בעי מריקה ושטיפה ולר"ש אותה למעט דחטאת שהיתה לה שעת הכושר אין דמה טעון כיבוס ומקשה ותרומה לא בעי מריקה ושטיפה. והתניא קדירה שבישל בה תרומה לא יבשל בה חולין ואם בישל בנותן טעם. הנה לדברי ר' יהודה שפיר אמרו בגמ' מדאצטריך אותה למעט תרומה ע"כ דקדשי' קלי' טעון מריקה ושטיפה דליכא למימר דוקא קדשי' א"צ דהוה מין במינו כמו שכ' הרשב"א בחולין הובא בחי"ד סי' צ"ח (הגם כי לא מצאתי לע"ע ברשב"א נאמן הגאון מליסא) דכל קדשי' הוה מין במינו בשמא ומדאורייתא ברובא בטל משא"כ תרומה עם חולין מיירי במין בשא"מ ומ"ה ס"ד דבעי מריקה ושטיפה דז"א דר' יהודה כשיטתי' דס"ל מב"מ לא בטל אבל לר"ש שפיר י"ל דקדשי' קלים לא בעי מריקה ושטיפה משום דמדאו' ברובא בטל ותרומה בעי מריקה ושטיפה אם יבשל שלא במינו דקרא דאותה אתי לר"ש על חטאת שהי' לו שעת הכושר. ואין מיעוט על תרומה ומה מקשה בגמ' ותרומה ל"ב מריקה ושטיפה. וכבר הרגיש בזה בישי"ע ולכאורה י"ל דהא דמקשה ותרומה ל"ב מריקה ושטיפה מקשה לר"י אך א"כ מה קושיא הרי י"ל דברייתא דאם בישל בנותן טעם אתיא לר"ש ולר"י ל"ב מריקה ושטיפה:

ב' והנ"ל לישב באופן נאות דהנה התוס' בסוגין ד"ה אם טש ובחולין קי"ב הקשו איך כל יום נעשה גיעול לחבירו וכי מבשל חטאת מבשל אח"כ שלמים והלא ממעט באכילת שלמים דאסור לזרים ולנשי' ולעבדי' משום בליעת החטאת ותירצו דהואיל דמדאורייתא מין במינו ברובו בטל בכלי מקדש אוקמא אדאורייתא וכ' בנקודת הכסף דע"כ גם תוס' ס"ל דדוקא אם מגעיל בעודו היתר סמכינן אזה דמב"מ ברובא בטל דאל"כ למה לי מריקה ושטיפה כלל וכן הקשה באמת במהר"ם מלובלין. וע"כ גם תוס' ס"ל דדוקא בעודו היתר סמכינן אבישול ובזה מישב דברי הרשב"א ע"ש שהאריך ובחו"ד הקשו דא"כ מה הקשה תוס' זבחים אהא דרקיק שנגע ברקיק אמאי לא סמכינן דמב"מ בטל ברוב והלא זה מיירי ברקיק פסול שנגע ברקיק כשר. והנה דברי התוס' כפי מה שהבינם הנקודת הכסף אין מובנים אמאי בעודו היתר סמכינן אמב"מ בטל ברוב ולא לאח"כ כשיבשל לאחר שנעשה נותר. ונ"ל ביאור דבריה'. וכבר הערתי כן:

בימי חרפי לפי מה שכתב בחו"ד בשם הרשב"א דכל קדשי' מיקרי מב"מ בשמא. א"כ זה שייך דוקא בעודו היתר אבל לאחר שנעשה נותר פקע איסור קודש מיני' כמ"ש מהרש"א בקדושין נ"ו ע"ב. א"כ שוב הו"ל מבשא"מ בשמא. ומ"ה כשמבשל לאחר שנעשה נותר נאסר משום דהו"ל מבשא"מ. ומשום הכי בעי מריקה ושטיפה דכשמבשל לאחר שנעשה

נותר נאסר התבשיל משום מבשא"מ וזה פירוש נכון ונחמד. והנה כבר כתבתי בחידושי דהא שכ' מהרש"א דלאחר שנעשה נותר פקע איסור קודש זה דוקא בנותר. דכבר הותר לאכילה ואח"כ כשניתותר פקע איסור קודש אבל בפיגול דנפסל בשעת זריקה. הן אם זריקת פיגול מוציא מידי מעילה או לא אבל עכ"פ איסור קודש עליו ועיין בר"ן נדרים דף י"ב שכ' דבנותר איסור נדרי' פקע לי' בזריקת דמו ומ"ה לא מיקרי דבר הנדור משא"כ פיגול לא פקע איסורו בזריקה והו"ל דבר הנדור ואף דמהרש"א כ' גם בפיגול כן מ"מ בפיגול ודאי דבריו צ"ע א"כ בנותר שפיר חיישינן שיאסר אח"כ התבשיל ובעי מריקה ושטיפה משא"כ כשמגעיל או מבשל קודם שנעשה נותר והתוס' שפיר הקשו מרקיק ברקיק דהרי סתמא קתני כל רקיק פסול פיגול נותר או שאר פסולין ופיגול הו"ל מב"מ בשמא דעדיין שם קודש עליו ואמאי נאסר מה שנגע ונוקי אדאורייתא:

ג' והנה הן אמת שמה שהקשה הפנ"י בקדושין על מהרש"א ז"ל ממשנה דיש אוכל אכילה אחת דמחייבין אנותר משום מעילה הרי דלא פקע שם קדשים שפיר יש לישב לפמ"ש רש"י בכריתות כ"ג דמה"ט חייב מעילה משום. דאם עלה לא ירד זה שייך דוקא בחלב נותר אבל בבשר דבכל בשר אם עלה ירד שפיר י"ל דפקע קדושתו והארכתי בזה ומצאתי שגם האור חדש בקדושין כ' כן מ"מ דברי מהרש"א צ"ע ממקרא מלא ושרפת את הנותר באש לא יאכל כי קודש הוא ואף דדרשינן בפסחים כ"ד לכל שבקודש פסול בא הכתוב ליתן ל"ת על אכילתו א"כ י"ל כי קודש הוא היינו שנפסל בקודש מ"מ אין מקרא יוצא מידי פשוטו. וכן הוא בתוס' פסחים כ"ד דנותר קדשים הוא ומייתי לקרא הנ"ל וכבר הקשיתי כן בספרי לא"ח סי' ס' אות י"ב (וע' לעיל סי' י"ג אות ז') וכעת אתי לידי בשאלה ספר ויקן יוסף לחכם ספרדי. ומצאתי שם פלפול עצום על דברי מהרש"א הנ"ל אות פ"א מערכת פיגול. והנה מייתי שם סי' ב' דדברי מהרש"א הוא פלוגתא בירושלמי סוף פ"ב מערלה אמשנה דחתיכה של פיגול ושל נותר שנתבשלו עם החתיכות אסור לזרים ומותר לכהנים ור"ש מתיר לזרים. ואמרינן עלה בירושלמי רשב"ל אמר במחלוקת הוא ר' יוחנן אמר דברי הכל וקשי' על דר"ש בן לקיש ולא כן סברינן מימר למי נצרכה לר"ש דכולן לשם תרומה מצטרפין וכאן יצטרפו כולן לשון טומאה ולשון זרות סבר רשב"ל כהדא דתני בר קפרא חתיכה של קדשים קלים ושל פיגול ושל נותר שנתבשלו עם החתיכות ר"ש מתיר וחכמים אוסרין ופירש הרב שדה יהושע בשם הרב מהר"ש סיריליין זצ"ל דר' יוחנן ס"ל דר"ש מודה לת"ק דאסור לזרים משום דס"ל דנותר ופיגול וטמא לא פקע מיני' איסור קודש וא"כ חתיכה דקדשים וחתיכה דפיגול ונותר וטמא כולן שם אחד הוא ומצטרפין ור"ל ס"ל דנותר ופיגול וכו' פקע איסורא דקודש דכיון דיש איסור

באכילתו ואפי' לכהני' ועוד דמטמאין את הידים פקע מינייהו שם קודש ואין מצטרפין עם חתיכה דקדשים ומתניתין דכריתות דמחייב אנותר אשם מעילות לר' יוחנן אתיא ככ"ע ולר"ל לא אתיא כר"ש ע"ש שהאריך ויוצא מדבריו שם דדברי מהרש"א נכונים לר"ל אליבא דר"ש. והנה ספר שדה יהושע אין לפני ופי' מהר"ש סערלין בירושלמי רחוק מאוד דלדבריו דפלוגתא דר"י ור"ל קאי על משנה זו דקדשי קדשים ונותר ופיגול צ"ל דלא גרסינן במשנה ור"ש מתיר לזרים ולכהנים וזה לא נהירא ע"כ המובחר כפי' הפני משה בירושלמי דפלוגתת ר"י ור"ל לא קאי אמשנה זו עיי"ש אך מ"מ י"ל דפליגא ר"ש ורבנן אי פקע איסור קודש והיינו דלפירוש הרמב"ם בפי' המשנה ת"ק ס"ל אסור לזרים משום דגם בפיגול ונותר אסור משום קדשי קדשים לזרים וזה איסור חמור ולא בטל ומ"ה לכהנים מותר ולזרים אסור ור"ש מתיר גם לזרים משום דס"ל דבנותר ליכא איסור קודש ושוה לכהנים ולזרים וע' בסימן הקודם. ומעתה מיושב קושיתי הנ"ל דבגמ' מקשה שפיר ותרומה ל"ב מריקה ושטיפה בין לר"י בין לר"ש דליכא למימר דלר"ש קדשים קלים ל"ב מריקה ושטיפה משום דקדשים הוה מב"מ בשמא משא"כ תרומה בעי מריקה ושטיפה משום אינו מינו דהרי ר"ש ס"ל דנותר פקע איסור קודש ואיך יבשל אחר שנעשה נותר בלא מריקה ושטיפה והלא אז הו"ל מבא"מ כדפירשתי, וכן שפיר הקשה רש"י במשנה דליכא למימר דבקדשים קלים אוקמא אדאורייתא דמב"מ ברובא בטל דהרי יבשל אחר שנעשה נותר ושוב לא יהי' מב"מ בשמא כיון דס"ל לר"ש דפקע שם קודש. ובהכי יש לישב דברי התוס' זבחים פ"ב ד"ה מכדי שהקשו דלמא ר"ע סבר לה כמ"ד קדשי קדשים טעונין מריקה ושטיפה ולא קדשים קלים ואתי חטאת לרבות קדשים קלים. והקשה בספר צאן קדשים דהרי ר"ע ס"ל דצ"ג אותה למעט תרומה ואס"ד קדשים קלים ל"ב מריקה ושטיפה א"כ למה לי למעט תרומה כדאמרינן לר"ש להנ"ל מיושב שפיר די"ל דר"ע לא ס"ל כר"ש דנותר פקע מיני' איסור קודש. א"כ שפיר י"ל דקדשים קלים ל"ב מריקה ושטיפה דמב"מ ברובא בטל. ואף לאחר שנעשה נותר הו"ל מב"מ משא"כ תרומה איצטריך למעט משום אינו מינו כנ"ל ודוקא לר"ש אמרינן מדקדשים קלים ל"צ מריקה ושטיפה כש"כ תרומה משא"כ לר"ע שפיר הקשו תוס':

ד אמנם כשבאתי לידי מדה זו נ"ל לישב קושיות תוס' לפמ"ש בספרי בית יצחק חלק א"ח סי' ס' אות י"ב דר"ע דיליף דתשביתו מעי"ט דאס"ד בי"ט מצינו להבערה שהוא אב מלאכה דקשי' הרי יכול ליהנות לאחר שריפתן או לאפות לגחלתו דמדאורייתא זוז"ג מותר וע"כ ס"ל בחמץ דאפרן אסור ולכ"ע יש שבח עצים בפת דדוקא בערלה דאפרן מותר שלהבת בא ממשהו הנשרף. וכיון דס"ל דאפרן אסור ע"כ יליף חמץ מנותר כמ"ש

הפ"י בסברת ר' יהודה דס"ל אפר אסור ויליף מנותר במה מצינו ולא תיקשי איך יליף חולין מקדשים כקו' הפנ"י דף כ"ז משום דס"ל לר"ע דנותר פקע שם קדשים ומה"ט יליף בגמ' דר"ע ס"ל אין ביעור חמץ אלא שריפה עיי"ש שהארכתי. ומעתה דס"ל לר"ע דנותר פקע שם קודש מדס"ל אין ביעור חמץ אלא שריפה שפיר אמרינן בגמ' דאיתרבי קדשים קלים לענין מריקה ושטיפה דאס"ד קדשים קלים. ל"ב א"צ קרא לתרומה. דליכא למימר קדשים הוה מב"מ כיון דיבשל לאחר שנעשה נותר ושוב הו"ל מבשא"מ כדאמרינן לר"ש ודוק כי הוא דבר חריף. (הן אמת דמה שכתבתי בספרי דאם אפר נותר מותר יש להקדש גורם לממון יש לחלק דזה דוקא באיסורי נותר דשייך להקדש אבל בבשר נותר דשייך לכהנים או לבעלים ל"ש סברתי ויש לפלפל הרבה ותן לחכם. ובזה יש ג"כ לחזק החילוק בין חלב נותר לבשר נותר לישב דברי מהרש"א ממשנה דכריתות וקצרתי כי אכ"מ):

ה ואשוב לדברי התוס' הנ"ל שכתבו דמדאורייתא ברובא בטיל ופירשת דבריהם כמ"ש בנקודת הכסף דזה דוקא קודם שנעשה נותר דהו"ל מב"מ בשמא דכל קדשים שוין בשמא אבל לאחר שנעשה נותר דפקע שם קודש הו"ל מבא"מ בשמא כגון שור וגדי דהו"ל מב"מ בטעמא כמ"ש הפמ"ג בפתיחה להֿ תערובת ריש פרק ב' ורק דהו"ל מבשא"מ בשמא ובטהרות הקודש הקשה באמת על דברי התוס' דהרי שור וגדי הו"ל מבשא"מ בשמא ולק"מ כמ"ש החו"ד סי' צ"ח דכל קדשים הו"ל מב"מ בשמא ושפיר כתבתי דלאחר שנעשה נותר ל"ה מב"מ. אך לאביי דאזיל בתר טעמא אין לחלק בין קודם שנעשה נותר בין לאחר שנעשה נותר דכיון דע"כ צ"ל דשור וגדי ואיל שוין בטעמא ומ"מ אין לחוש לזה כיון דהלכתא כרבא. אך לצד שמצדד הפמ"ג שם בשיטת הש"ך דשור ואיל ועז חלוקין בטעמן. קשיא מדברי תוס' שכתבו דהוה מב"מ והרי אם בישל בשר שור ואח"כ בשר איל הוה מבשא"מ בטעמא וצ"ל דתוס' קאי לרבא דבתר שמא אזלינן וקדשים הוה מב"מ בשמא ואף שחלוקין בטעמן אזלינן בתר שמא אף פחות מס' כשיטת רמ"א סי' צ"ח ולא כשיטת הש"ך. אך לפ"ז קשה לאביי קושיות תוס' ע"כ מוכח כשיטת הב"י דשור ואיל ועז שוין בטעמא. ובתשו' ח"ס יו"ד סי' צ"ג הקשה אתוס' שתירצו מב"מ ברובא בטל דאם יבשל שלמים אחר חטאת העוף ל"ש מב"מ ברובא בטל דעוף עם בהמה הוה מבשא"מ וממעט באכילת שלמים. ולכאורה לק"מ לפמ"ש רש"י זבחים דף צ"ב ע"ב ד"ה יאכלנה דחטאת עוף מימעט גם ממריקה ושטיפה הרי דהתורה לא חשה לזה דממעט ממריקה ושטיפה. ולא חיישינן לבליעת חטאת העוף. אך מ"מ לדעתי קשה קושיתו דע"כ צריך לומר כמו שהקשה רש"י במשנה על ר"ש והלא הבליעה נעשה נותר כן קשה גם על הא דממעטינן חטאת עוף והלא הבליעה נעשה נותר וע"כ צ"ל כתי' רש"י דלעולם בעי הגעלה

ורק דנ"מ לענין בישל במקצת כלי. או לשטיפה ושפיר הקשה אהא דכל יום נעשה גיעול וא"צ הגעלה כלל ש והלא עוף ובהמה שני מינין. אולם באמת הפמ"ג כ' רפ"ב בפתיחה לתערובת דגם עוף ובהמה שוה בטעמא רק בשמא אין שוה. וכיון דכל קדשים שוה בשמא ל"ק קושיתו. ולפ"ז י"ל דהתורה מיעטה חטאת העוף, ממריקה ושטיפה לגמרי ול"ק שבולע נותר די"ל דמב"מ ברובא בטל. וגם לאחר שנעשה נותר הוה מב"מ אם נאמר דלא כמהרש"א והא דהוצרכה התורה מריקה ושטיפה ושבירה בכלי חרס משום דאין מבטלין איסור לכתחלה ודוקא קודם שנעשה נותר בעודו היתר ל"ש אין מבטלין איסור משא"כ לאחר שנעשה נותר, ואף לפוסקים דאין מבטלין איסור לכתחילה הוא מדרבנן ומדאורייתא מבטלין מ"מ נותר שאסור בהנאה ודאי אסור מדאורייתא לבטל דזה גופה הנאה הוא כמ"ש בחו"ד סי' צ"ט. ובחטאת עוף גלי קרא דל"ח לזה וכן י"ל לר"ש (אמנם לעיל סי' ק"ב אות ו' הוכחתי דעוף ובשר הוה מבשא"מ בטעמא עיי"ש):

ו' והנה הרמב"ם בפירוש המשנה גם בפסקיו פ"ח ממעשה הקרבנות ס"ל דהא דהוצרכה התורה שבירה בכלי חרס דוקא בחטאת ובשאר קדשים סגי במריקה ושטיפה. והקשו עליו הלח"מ והב"ז מהא דמשני בגמ' כיון דאיכא שירי מנחות דאפייתן בתנור ואיכא בישול ובלוע עבדינן של מתכת ונעבד דחרס דשירי מנחות ל"ה מחטאת דרש"י פי' דהי' שמן ומנחת חטאת הי' חריבה וע"כ מיירי בשאר מנחה ומהני מריקה ושטיפה. ומה שתי' בה"ז דאיכא חטאת מצורע דבעי מנחת נסכים כבר הקשה עליו בתשו' ושב הכהן דבמנחת נסכים לא הי' שירים דכולה כליל ולי קשה יותר דמנחת נסכים לא בעי אפי' בתנור ודוק. עוד הקשו עליו דהרי כלי חרס אינו יוצא מידי דופיו לעולם. ונ"ל לישב דהנה מצד הבלוע שיעשה נותר ויאסר התבשיל י"ל מב"מ מדאורייתא ברובא בטל ובכלי מקדש אוקמא אדאוריית'. והא דהוצרכה התורה שבירה בכלי חרס ומריקה ושטיפה בכלי נחושת כדי לבער נותר מן העולם כמו שכ' הר"ן סוף ע"ז. ואם מבשל קדשים אחרים קודם שנעשה נותר לא נעשה נותר וא"צ ביעור משא"כ אם אין מבשל קודם שנעשה נותר כבר נעשה נותר וצריך ביעור. וזה לא מיקרי ביעור מה שיבשל ויאכל כעין שכ' תוס' פסחים כ"ח דתשביתו הוא שלא כדרך אכילה ה"ה ביעור נותר. וזה פי' דברי התוס' חולין וזבחים שכ' דמדאורייתא ברובא בטל והקשה הנקודת הכסף דא"כ למ"ל מריקה ושטיפה להנ"ל נכון דאף אם נאמר מדאור' מבטלין איסור לכתחלה או שנאמר דאין כוונתו לבטל מ"מ כיון שצריך לבער נותר. צריך ביעור שלא כדרך אכילה ע"כ בעי שבירה כמו שכ' הר"ן דזה הוא ביעורו כדאמרינן בב"ק שבירתן זו הוא מיתתן או מריקה ושטיפה דזה ג"כ ביעורו. ואם אינו עושה כן מבטל עשה דביעור נותר. אך

אמנם כ"ז אם הבליעה שבתוך הכלי נעשה נותר. ולדעתי נראה דכמו דאמרינן בנדה דף ס"ב דבלוע בתוך בגד אינו מטמא רק אם יכול להעבירו ע"י כיבוס מטמא ובאם יכול להוציא ע"י מריקה ושטיפה כגון בכלי מתכות נעשה נותר. ואמנם אם אין יכול להוציא רק ע"י הסקה הוא פלוגתא בין ר"י ור"ל שם וס"ל לר"ל דמטמא. ולפ"ז ה"ה שנעשה נותר דהוה כבעין ור"י ס"ל דאינו מטמא דל"ה כבעין וה"ה דלא נעשה נותר ועמש"ל סי' קי"ג. ומעתה י"ל דלר' יוחנן דלא נעשה נותר מדינא א"צ שבירה גם בכלי חרס דנהי די"ל דאף דאינו יכול להוציא כל הבליעה אבל מקצתו יוצא וזאת נעשה נותר מ"מ לזה מהני מריקה ושטיפה. ומה שנשאר בתוכו ואין בידו להוציא אף שפולט מעט מעט. מ"מ כיון שאין בידו להוציא לא נעשה נותר וא"צ ביעור כלל. ומה שיפלוט אח"כ או שיהי' אינו בן יומא והוא נטל"פ או שיבטל במב"מ דביעור א"צ וזה לר' יוחנן. אבל לר"ל דמה שיוצא ע"י הסקה הוה כבעין ומטמא ה"ה דנעשה נותר וצריך ביעור וכיון דגם בכלי חרס מהני הסקה רק דלקולא חיישינן שמא יפקעו אבל מ"מ כיון שיכול להוציא הבליעה הוה נותר וצריך ביעור. ולפ"ז ל"ה גזה"כ מה שהוצרכה שבירה בכלי חרס. ולפ"ז נאמר דלר' יוחנן הוה גזה"כ בחטאת דצריך שבירה כיון דהבליעה לא נעשה נותר ולא ילפינן שאר קדשים אבל לר"ל דמדינא צריך שבירה לבער נותר מן העולם שוב ילפינן כל הקדשים. ומעתה הרמב"ם דפסק כר' יוחנן בנדה מ"ה ס"ל דוקא בחטאת חידשה תורה. ובגמ' דרצה להוכיח דבישול בלא בלוע צריך שבירה מתנור של מקדש. דחה בגמ' כיון דאיכא שירי מנחות. והיינו די"ל כר"ל דהבליעה נעשה נותר כיון שיכול להוציא ע"י הסקה. ושוב ל"ה חטאת גזה"כ וחידוש וילפינן כל הקדשים ומ"ה בתנור דאיכא שירי מנחות מ"ה בעי של מתכות. זה אמרו בגמ' לדחות ההוכחה אבל באמת הלכה כר' יוחנן בנדה ולדידי' דוקא בחטאת כאמור:

ז' ועפ"י הני מילי מעליתא נ"ל בביאור דברי הגמ' שהקשה על דברי רבה בר אהילאי דתנורא דטחו בי' טחיא דאסרה למיכלא לריפתא לעולם מברייתא דאם טש כל הפת אסורה. עד שיסיק את התנור. ומסיק בתיובתא ומקשה וכי מאחר דאיתותב רבה בר אהילאי אמאי אמר רב קדירות בפסח ישברו ומשני רב מוקי לה בשל מתכות ואמאי לא משני הקושיא על רבה בר אהילאי דהברייתא מיירי בשל מתכות. ועוד כמה דקדוקים עיין מ"ש לעיל סי' קי"ג ונ"ל דהנה הר"ן הקשה סוף ע"ז אמאי אמרה רחמנא שבירה בכלי חרס מריקה ושטיפה בכלי נחשת והלא לינת לילה פוגמת וכשיבשל למחר לא יאסר משום נותר דהוה נטל"פ ותירץ דהבליעה אינה פוגמת בפני עצמו אך פוגם בתערובת וכיון שנעשה נותר בעוד שהוא נבלע בכלי התורה גזרה לבער נותר מן העולם ע"י שבירת

כלי חרס (דשבירתן הוא מיתתן כדאמרינן בב"ק נ"ד): או מריקה ושטיפה. והנה כבר הבאתי לעיל דברי הגמ' דנדה דבליעה שאינה יכולה לצאת אף ע"י היסק לכ"ע אינה מטמאה וה"ה דלא נעשה נותר דהו"ל כמבוער ובליעה שיכולה לצאת ע"י היסק ס"ל לר"י דמטמאה וה"ה דנעשה נותר דהו"ל כבעין. ומעתה תירץ הר"ן נכון אם נימא דבליעה שבכלי חרס יכולה לצאת ע"י היסק שפיר י"ל דצריך שבירה לבער נותר מן העולם אמנם אם אינו יכול לצאת אף ע"י היסק ולא נעשה נותר. הדרא קושיות הר"ן לדוכתא דליכא למימר נהי דבעוד הבליעה בכלי לא נעשה נותר מ"מ כשפולט מעט מעט נעשה נותר הרי אז הוה נטל"פ וצ"ל דאם כלי חרס אינו מוציא אף ע"י היסק ע"כ נטל"פ אסור ושפיר גזרה התורה בכלי חרס שבירה שפולט מעט מעט ויאסר התבשיל דנטל"פ אסור. ומעתה הסוגיא נכונה דכשהקשה בגמ' על רבה בר אהילאי ל"מ לשנויי דבריי' מיירי בשל מתכות ורבה בר אהילאי בשל חרס וס"ל דכלי חרס אינו מוציא אף ע"י היסק. דמסתמא רבה בר אהילאי ס"ל כהילכתא כרבנן מותר וקשי' כקו' הר"ן אמאי אמרה תורה ישבר דליכא למימר לבער נותר דאם אין בידינו להוציא הבלע. הוא כמבוער ולא נעשה נותר וע"כ יוכל להוציא ע"י היסק ומ"ה מסיק לרבה בר אהילאי בתיובתא. ואמנם כשהקשה בגמ' לרב למה קדירות בפסח ישברו וליהני היסק שפיר משני דהנה רבא מסופק בע"ז דף כ"ח איך רב ס"ל אם נטל"פ אסור או מותר עיי"ש ומעתה שפיר דאם רב ס"ל נטל"פ אסור שפיר י"ל רב מוקי לה בשל מתכות דרב כשיטתי' י"ל ס"ל של חרס אינו יוצא אף ע"י היסק והא דהוצרכה התורה שבירה בכלי חרס משום דיאסר התבשיל דנטל"פ אסור ואיבעית אימא היינו דאם נאמר דרב ס"ל ג"כ נטל"פ מותר. וע"כ מוכח דכלי חרס מהני היסק להוציא הבליעה וליכא לחלק בין חרס למתכת משני כאן בהיסקו מבחוץ כאן בהיסקו מבפנים והוא פי' נחמד בסוגיא: ח ומעתה נבא לבאר דברי הגמ' פסחים דף ל' דמקשה בגמ' אהא דאמר קדירות בפסח ישברו ונשהינהו לאחר הפסח ונעביד בהו שלא במינן והקשה באור חדש לפמ"ש הר"ן בטעמא דאמרה תורה שבירה בכלי חרס במקדש אף דהו"ל נטל"פ דכיון שנעשה נותר קודם שנעשה פגום צותה התורה שבירה לבער נותר מן העולם א"כ דלמא משום הכי אמר רב ישברו לבער חמץ מן העולם דלר' יהודה דחמץ שעבר עליו הפסח אסור צריך לבערו מן העולם כמו נותר. ואם יבשל אח"כ אין זה ביעורו כעין שכ' תוס' פסחים כ"ח דתשביתו משמע שלא בדרך אכילה. כן תוכן הקושיא אם שלא ביאר כל הצורך. והנ"ל דהנה רש"י כ' דרב ס"ל נטל"פ אסור מדאמר ישברו והנה המפורשים הקשו איך אפשר דרב ס"ל נטל"פ אסור דהרי ר"מ יליף נטל"פ אסור מגיעולי מדין דאי אפשר דלא פגמא פורתא ולרב דס"ל מב"מ ל"ב אי אפשר

לילף מג"מ לשיטת תוס' דהיכי דמשהו אסור גם נטל"פ אסור וליכא למילף מג"מ דצריך הגעלה שמא ישתמש בו במינו ובזה ודאי נטל"פ אסור ותירצו דרב מצי יליף דנטל"פ אסור מדהצריכה התורה שבירה בכלי חרס ומריקה ושטיפה והרי הוה נטל"פ דהרי קדירה בת יומא נמי פגמה פורתא. והנה דברי המפורשים צ"ע דגם שם י"ל הא דהוצרכה התורה מריקה ושטיפה ושבירה בכלי חרס שמא יבשל במינו ונטל"פ אסור. ונ"ל לפמ"ש לעיל בביאור דברי התוס' דמה"ט דמין במינו ברובא בטל מבשל שלמים בקדירה שבישל חטאת. והקשה הנקודת הכסף דא"כ למ"ל מריקה ושטיפה כלל ותירצתי דקודם שנעשה נותר הו"ל מב"מ דכל קדשים שוים בשמא משא"כ לאחר שנעשה נותר הו"ל מבשא"מ בשמא דבטל שם קדשים כמ"ש מהרש"א בקדושין. ולפ"ז י"ל דגם לרב דס"ל כר' יהודה מ"מ לאחר שנעשה נותר הו"ל מבשא"מ בשמא. (אך מגמ' דמנחות כ"ג משמע דגם חולין בקדשים הו"ל מב"מ כש"כ נותר בקדשים. מיהו י"ל דכיון דבנותר האפר אסור לחד שיטה בתמורה ל"ד כמו שכתבתי (בספרי לא"ח סי' ס' אות י"ב) א"א דבטל יהי' כמבטל כמ"ש הערבי נחל בדרוש לפסח ומ"ה גם לר"י מב"מ בטל. ומ"ה הי' מוכח דנטל"פ אסור דליכא למימר משום דהוא במשהו) ויהי' איך שיהי' כיון דרב ע"כ יליף משבירה דכלי חרס וקשיא דלמא לעולם נטל"פ מותר והא דהוצרך התורה שבירה בכלי חרס לבער נותר מן העולם כמ"ש הר"ן סוף ע"ז ואיך מוכח מקרא דנטל"פ אסור. וע"כ צ"ל דרב או דס"ל דכלי חרס אינו מוציא בליעה אף ע"י הסקה ול"ש חיוב לבער נותר מן העולם דל"ה נותר כשהוא בלוע או דס"ל כר"ל דאף אם יכול לצאת ע"י הדחק אינו נעשה נותר כמו שאינו מטמא. ושפיר יליף דנטל"פ אסור. ולפ"ז שפיר מקשה לרב ולישהינהו עד אחר הפסח. דליכא למימר דצריך לבער חמץ מן העולם דהרי ע"כ ס"ל נטל"פ אור וע"כ לא ס"ל דבבלוע איכא חיוב לבער נותר מן העולם וכש"כ דליכא חיוב לבער חמץ מן העולם מה שהי' בלוע קודם פסח:

ט' והנה הסמ"ג הקשה על שיטת הרמב"ם דדוקא בחטאת הצריך הכתוב שבירה ולא בשאר קדשים. מתוספתא דמסיים בדברי ר"ש דקדשים קלים א"צ מריקה ושטיפה אלא מדיחן במים משום נ"ט וכלי חרס ישבר הרי דאף בשאר קדשים ישבר. ונ"ל לתרץ לפמש"ל בשם תוס' דמה"ט קדירה שבישל בה חטאת מבשל בה שלמים משום דכל קדשים הו"ל מב"מ בשמא ובטל מדאורייתא והקשה בנקודת הכסף דא"כ למ"ל הגעלה ומריקה ושטיפה. ותירצתי לעיל דלאחר שנעשה נותר שוב הו"ל מבשא"מ בשמא דפקע שם קודש והנה כדברי מהרש"א בקדושין נ"ז משמע מדברי רש"י מנחות כ"ג שכתב דכשילין לילה אחת פקע שם קודש והו"ל כחולין עיי"ש. ואמנם דברי מהרש"א תמוהים

מכמה מקומות וכתבתי לעיל דתליא בפלוגתא בין ר"ש לרבנן. ולר"ש פקע שם קודש. עיין לעיל. ומעתה י"ל דלרבנן דס"ל דלא פקע שם קודש מנותר, ועדיין הו"ל מב"מ ברובא בטל ומ"מ גזרה תורה דצריך שבירה בכלי חרס. לא משום הבליעה הוה גזה"כ בחטאת ולא ילפינין שאר קדשים משא"כ לר"ש דס"ל דפקע שם קדשים והו"ל מבשא"מ ואסור מדאורייתא ע"כ צריך שבירה בכ"ח אף בשאר קדשים משום הבליעה, ומ"ה ר"ש כשיטתי' ס"ל צריך שבירה וזה ישוב נכון ע"ד הרמב"ם ז"ל:

י' ובזה מיושב גם קו' שני' שהקשו על הרמב"ם מהא דמשני כיון דאיכא שירי מנחות דאיכא בישול ובליעה עבדינין של מתכת ופירש"י שמן המנחה וע"כ מדכ' רש"י זאת משום דפת בלי שמן הוה בלא רוטב ואינו אוסר רק כדי קליפה. ולהרמב"ם דשבירה ל"א רק בחטאת ומנחת חטאת הי' חרבה. ומה משני כיון דאיכא שירי מנחות הרי לשאר קדשים ל"ב שבירה. ולהנ"ל נכון דהרי קשי' בגמ' דמקשה אס"ד אבליעה בלא בישול לא קפיד רחמנא נעביד של חרס. ואמאי לא משני כיון דאיכא שתי הלחם ולחם הפנים דאפייתן בתנור והו"ל כלי שרת וכלי שרת דחרס לא עבדינין. כדמשני לקמן וע"כ צ"ל דהגמ' רוצה לשנויי גם אליבא דר"ש שכתבו תוס' לקמן דס"ל שתי הלחם ולחם הפנים אפייתן בחוץ ול"ב כלי שרת. ולא מצי לשנויי כנ"ל ומזה הוכיח דבישול בלא בלוע אסור. וע"ז משני שפיר כיון דאיכא שירי מנחות דלר"ש כשיטתי' דנותר פקע שם קודש והו"ל מבשא"מ ול"מ ביטול ברוב מדאורייתא וכל קדשים בעי שבירה בכלי חרס דל"ה גזה"כ כנ"ל. ומ"ה גם לר"ש לא עבדינין כלי חרס משום שירי מנחות וזה ישוב נכון ונחמד בעזה"י:

יא ולפמ"ש דגמ' רצה לתרץ לר"ש ניחא מה דקשה לי אמאי דלא משני כיון דאיכא מנחת חביתין דבעי אפי' בתנור ובעי שמן. ואיכא בישול ובליעה ולפמ"ש דהתירוץ קאי לר"ש ניחא דכל עיקר החשש משום בליעת נותר ולר"ש דס"ל אין פיגול ונותר בחולין א"כ במנחת חביתין דכולה כליל אין בו משום נותר וליכא למיחש לבליעת נותר ודוק:

ומה דלא משני כיון דאיכא מנחת מאפה תנור. דאיכא בישול ובליעה נלע"ד ג"כ לישב דמנחת מאפה נאפה קודם קמיצה ואז לא שייך נותר. ולדעתי הקמיצה לא הי' מהני על הבליעה. א"כ מה שנבלע קודם קמיצה נשאר בטבלו ואין עליו איסור נותר ואין להקשות דא"כ הו"ל חסר קודם קמיצה והיינו מה שנבלע בתנור י"ל דזה לא מקרי חסר מה שנבלע ממני. וע' מנחות כ"ג בגמ' ותוס' ד"ה חרב שנתערב והרבה יש לדבר בפרט זה וקצרתי:

יב והנה דברי הרמב"ם תמוהים שפסק בפ"ח ה"א ממעשה הקרבנות דחטאת שנפסלה אין דמה טעון כיבוס בין שהיתה לה שעת הכושר בין שלא היתה לה שעת הכושר וזה

כר"ש דאית לי' אותה למעט שגם שהיתה לה שעת הכושר אין טעון כיבוס ולא דריש אותה למעט תרומה ממריקה ושטיפה משום דס"ל קדשים קלים א"צ מריקה ושטיפה וכ"ש תרומה כדאמרינן דף צ"ג. ואמנם הרמב"ם פסק דקדשים קלים טעון מריקה ושטיפה דלא כר"ש וקשי' דילמא אותה, למעט תרומה כדמשמע בגמ' דף צ"ג. וכבר הקשה כן בלח"מ ובתוי"ט. ונלע"ד לתרץ דהנה בחו"ד סי' ק"ה כ' דבתרומה טע"כ ל"ה רק מדרבנן דדוקא היכי דהיוצא אסור ילפינין מג"נ דטעמא ל"ב ברוב. משא"כ בתרומה דהיוצא מותר מדאורייתא גם הטעם אינו אסור מדאורייתא וכתבתי בגליון אף דיוצא מזתים וענבים גם לר' יהושע אסור מדאורייתא מ"מ כתבו תוס' במנחות דף ט"ו ד"ה לחם דהיקש תרומה לבכורים אסמכתא בעלמא ונמצא דשום יוצא דתרומה אינו אסור מדאורייתא והקשיתי בדרוש לפסח וציינתי ג"כ בספרי לא"ח סי' מ"ד אות י"ג דא"כ מה מקשה בזבחים צ"ו ע"ב ותרומה ל"ב מריקה ושטיפה והתניא קדירה שבישל בה תרומה לא יבשל בה חולין ואם בישל בנ"ט ומה קושיא והרי שם ע"כ מדרבנן בעי נ"ט דטע"כ בתרומה ל"ה רק מדרבנן ומדאורייתא באמת. לא בעי מריקה ושטיפה ואמנם התירוץ הנכון בזה דהכי מקשה לפמ"ש הטו"ז בסי' קי"ז ובא"ח סי' תרפ"ח דמה דהתירה התורה בפירוש לא מצו חכמים לאוסרה א"כ שפיר מקשה דאס"ד דרחמנא מיעטה להדי' דתרומה ל"ב מריקה ושטיפה איך אסרו חכמים בנ"ט וע"כ הוצרך הגמ' לשנויי דהתורה לא מיעטה רק לענין בישל במקצת כלי. ומעתה מיושב דברי הרמב"ם דבאמת ס"ל בתרומה טע"כ ל"ד וא"צ קרא כלל למעט תרומה. ומ"ה ס"ל אותה אתיא לכיבוס וקדשים קלים בעי מריקה ושטיפה דיוצא דקדשים אסור מדאורייתא כדאמרינן בחולין ק"כ ועוד דנותר הוא איסור הבא מאליו כדמוכח בנדרים י"ב דל"ה איסור קדשים רק שנאסר משום שניתותר. וילפינין מחלב ונבלה דהיוצא אסור. משא"כ יוצא דתרומה ומ"ה קדשים קלים בעי מריקה ושטיפה ולתרומה ל"צ קרא למעט. וסוגיות הגמ' דזבחים צ"ו ע"כ ס"ל ט"כ בתרומה דאורייתא ומ"ה איצטריך אותה למעט והרמב"ם פוסק כסוגיא דחולין ק"כ דיוצא דתרומה לא אתי' רק מבכורים וס"ל דאסמכתא הוא כדברי תו' מנחות הנ"ל:

יג ובהכי מיושבין דברי הרמב"ם פט"ו מתרומות ה' י"ט שפסק קדירה שבישל בה תרומה לא יבשל בה חולין ואם בישל בנ"ט ואם שטף הקדירה במים או ביין ה"ז מותר לבשל בה וכ' הנ"מ שם שהר"מ סמך על המשנה סוף תרומות המערה מכד לכד נוטף ג' טיפין ופי' הר"מ שעד ג' טיפין צריך להמתין יותר מזה א"צ להמתין ונותן לתוכה חולין מיד ואין הצחצוחים מדומעין. שמענו ממשנה זו שאין הקדירה שנתבשל בה התרומה

צריך הגעלה רק שטיפה עיי"ש. והקשה בספר מהר"ם ברבי. א"כ מה מקשה ותרומה א"צ מריקה ושטיפה והתניא קדירה שבישל בה חולין והרי שם א"צ רק מפני הבעין. אבל מפני הבלוע א"צ מריקה ושטיפה. להנ"ל נאמר דע"כ טעם הר"מ משום דט"כ בתרומה ל"ה רק מדרבנן. ולא חשו חכמים בתרומה להצריך הגעלה מדהצחצוחי' אינם מדמעין. מ"ה א"צ רק שטיפה. וזה כשיטתי' דא"צ כלל קרא לתרומה. דהיוצא אינו אסור מדאורייתא וה"ה הטעם. אבל בגמ' מקשה שפיר מדאיצטריך קרא למעט תרומה ע"כ טע"כ אסור מדאור' וא"כ קשי' מברייתא. דליכא למימר דשם מדרבנן כיון דמעטה קרא בהדי' כנ"ל ומ"מ בגוף הדבר הרבה צריך עיון ופלפול בזה. ואקצר כי הארכתי מדין זה בכמה מקומות ושוב ראיתי דקשי' לשיטת הכ"מ בפ"י מה' מאכלות אסורות בסופו דס"ל להרמב"ם דמשקה היוצאה מהקדש אסור ואין לוקין עלי' דס"ל דלימוד הגמ' מבכורים בחולין ל"ה רק אסמכתא עיי"ש. א"כ קשי' למה הוצרכה התורה מריקה ושטיפה כיון דאין היוצא אסור מדאורייתא גם הטעם אינו אסור מן התורה. ועיין ח"ס יו"ד סי' קי"ד שמפלפל קצת בכעין זה. ולפמש"ל דנותר הו"ל איסור הבא מאליו ואינו דומה להקדש ובזה ודאי יוצא אסור וגם טעם אסור דילפינין מחלב ונבלה. מיושב הקו' זו בטיב טעם. אך קשה דמשמע מחולין צ"ט ומזבחים צ"ז דגם בפיגול ט"כ אסור. עיין בסוגיא דיקדש ופיגול ל"ה איסור הבא מאליו ע"כ עדיין צ"ע. אולי אבאר עוד מזה אי"ה:

יד והנה התוס' הוכיחו דנ"ט בר נ"ט מותר מדאמרינן כל יום נעשה גיעול לחבירו ואיך מבשל שלמים בקדירה שבישל בה חטאת. וכתבו דמשם אין ראי' דיש ג' נותני טעם מחטאת לקדירה ומקדירה לרוטב ומרוטב לבשר והקשה בחו"ד סי' צ"ה דהרי ממעט באכילת הרוטב. מיהו י"ל כמ"ש הכסף משנה פ"ו דפהמ"ק בתודה שנתערב באיל נזיר. דמקריבין שתיהן והקשה ראב"ד דממעט באכילת תודה שמאכיל לכהן זרוע בשלה ותירץ דהיכי דממעט באכילת אבר לא איכפת לן. ובח"ס יו"ד סי' קי"ד הקשה מתוס' שחששו אף לבליעת כלי משום ממעט באכילת קדשים ולא אדע מה קו' הרי התוס' הקשו שממעט באכילת בשר ושמא יבשל רוב מהבשר וממעט באכילה. וע' בצל"ח פסחים, פ"ק סוף דף י"ג דאפי' באכילת חצי הקרבן חוששין לממעט באכילתן. ומ"ה הקשו אתוס'. אך לקו' החות דעת י"ל דארוטב לא קפדינין לממעט באכילתן. הן אמת שכבר הקשיתי אדברי כסף משנה מש"ס דבכורות ריש דף ס"א בנתערב עשירי באחד עשר. דאם יקרב שניהם יצטרך ליתן חזה ושוק לכהן ושמא מעשר הוא וממעט באכילתו הרי דאף במקצת קרבן שייך אין מביאין קדשים לבית הפסול. ושמא בב' אברים שייך

יותר אין מביאין לבית הפסול מאבר אחד. שוב מצאתי בשעה"מ פ"ו מפהמ"ק שהרגיש בקושיא זו:
ודרך אגב הנני אומר בביאור דברי התוס' חולין צ"ח ע"ב שכתבו דלפעמים הזרוע ומקצת מן האיל הוא חוץ לרוטב:
ומנ"ל לגמ' זאת. ודלמא הכהנים זריזים הם או הבעלים שלא יהי' חוץ לרוטב. ונ"ל לפרש דכיון דכתיב ונתן על האש אשר תחת זבח השלמים ודרשינין בנזיר מ"ה שלקחו מהרוטב על השער. ואח"כ כתיב ולקח הכהן הזרוע בשלה א"כ כשמתחלה לקח מהרוטב שפיר חיישינן שמא יהי' הזרוע ומקצת מהאיל חוץ לרוטב. וזה פי' נכון ת"ל:
טו והנה התוס' בסוגין ד"ה הכי גרסינין הקשו לר"ש דשתי הלחם ולחם הפנים אפייתן בחוץ ול"ב כלי שרת וכן מנחת מאפה תנור קשי' קו' הגמ' אמאי תנור של מקדש של מתכת הי' ליעבד דחרס. והי' נ"ל לישב דמשום מנחת חביתין עבדינין של מתכת דמבואר בר"מ פי"ג ממעשה הקרבנות דבתחלה אפו אותה מעט ואח"כ מניחה במחבת. ומנחת חביתין גם לר"ש אפייתן בפנים. ובעי כלי שרת. אך יש לדחות דאימת תנור מקדש לאחר קירום פנים כמ"ש תוס' מנחות דף נ"ז ע"ב ד"ה ושמעינין. א"כ כיון דמנחת חביתין לא נאפה רק מקצת בתנור התנור אין מקדש ול"ב כלי שרת רק בגמר אפי' ואז הי' במחבת כלי שרת ול"ב שיהי' התנור כלי שרת ע"כ תירץ זה ליתא לפענ"ד. אך צ"ע דא"כ אמאי אמרינין במנחות נ"א דמ"ה מנחת חביתין נאפה בשבת משום דכתיב על מחבת מלמד שטעונה כלי ואי אפי לה מאתמול איפסל בלינה. דילמא כי בעי כלי בקרום פנים המדובקין. דאז קרי לחם. וא"כ יאפו מאתמול עד קרום פנים שאינם מדובקין כמו שכ' תוס' שבת כ'. ולענין מנחת חביתין לא קרי לחם. ובשבת יתנהו לכלי שרת שיאפה עד פנים המדובקין דאז נתקדש בכלי כמו בתנור. וע' מ"ש בדרוש למנחות צ"ה בספרי לא"ח סי' פ"ח אות א' וכבר הקשו המפרשים שם כן. וכאן קשה ג"כ בגמ' כנ"ל. ומזה משמע דמנחת חביתין בעי כלי שרת מתחילה אפי' ומ"ה י"ל דמשום הכי תנור של מקדש של מתכות הי' שיהי' מתחילת אפי' בכלי שרת ודוק:

סימן קטז

ב"ה סוגיא דטעם כעיקר וסוגיא דמשרת פסחי' מ"ד. דרוש לשבת הגדול תרכ"ז ברעזאן:
א' לישב קו' תוס' חולין ק"ח ד"ה מבשר בחלב מ"מ לא גמרינין שהקשו דהכא משמע דנפקא לי' לאביי ט"כ מבב"ח ואלו בפרק אלו עוברין נפקא לי' טע"כ ממשרת לרבנן ולר"ע מגיעולי נכרים. ולישב הקושיא נלע"ד הנה הר"ן כתב שילהי ע"ז דהיכא שנתערב חד בתרי באיסור הנאה אינו אסור התערובת בהנאה מצד טע"כ דדוקא באכילה אמרינין

טע"כ דחיך אוכל יטעם משא"כ בהנאה וזה דעת הראב"ד. ועיין בפמ"ג או"ח בפתיחה לתמ"ב מה שמפלפל מפאת כן לענין ב"י אי עובר בטעם כעיקר. ויבואר עוד מזה. ולפ"ז נסתפקנו אי בבישול בשר בחלב נמי אמרינין ט"כ כגון חלב שקיבל טעם בשר או להיפך אי אסור לבשל. די"ל דוקא לאכול אסור טעם כעיקר דחיך אוכל יטעם משא"כ איסור בשול ל"ש רק לבשל בשר בחלב. אבל חלב שקיבל טעם בשר כיון דליכא בעין אין כאן איסור כיון דל"ש בבישול חיך אכל יטעם. והנראה דאף בבישול אמרינין טעם כעיקר דהרי רש"י כתב בשר בחלב אסרה תורה אף אם סילק להבשר ולא נשאר רק טעם ועיין בלב ארי' שביאר הסברא כיון דכתיב לא תבשל גדי בחלב אמו ולא כתיב לא תבשל גדי עם חלב אמו. משמע אף שקבל רק טעם מחלב נמי אסור לבשל א"כ מוכח ע"כ דהתורה אסרה אף לבשל טע"כ בב"ח. ומעתה נלע"ד דזה גופה קאמר אביי ש"מ טעמו ולא ממשו בעלמא דאורייתא היינו דאסור טע"כ. אף היכא דל"ש סברת חיך אכל יטעם כגון בהנאה וכגון לענין בל יראה. דהטעם יחשב כממש. ול"ת דוקא באכילה משום סברת חיך אכל יטעם. דאי תימא דרבנן היכא דל"ש חיך אכל יטעם מבב"ח מ"ט ל"ג דחידוש הוא. והיינו דגלי קרא מגזה"כ כנ"ל מקרא דחלב אם אפי' קיבל רק טעם אסור לבשל ולעולם הטעם אין מחשבו כממש. אי חידוש היא אע"ג דליכא נותן טעם (דבשלמא אם נימא בכל מקום טעם כממש ניחא אלא אי נימא טעם ל"ה כממש ע"כ צ"ל דלענין בישול ל"ש ביטול. כמו דאמרינין בבכורות כ"ג דלענין משא ל"ש ביטול כיון דנושא יחד ודוקא לאכילה שייך ביטול דאין אוכל בבת אחת וה"ה בישול דמיא לטומאת משא אי חידוש אע"ג דליכא נ"ט כיון דל"ש ביטול באיסור בישול ועוד כיון דחידוש ליכא למילף מזרוע בשלה) אלא ש"מ דאמרינין ט"כ בבישול וילפינין לכל דוכתא אף דל"ש חיך. אכל יטעם לאיסור בישול ומשני לעולם היכא דל"ש חיך אכל יטעם ל"א ט"כ. ודוקא בב"ח גלי קרא ול"ק כי ליכא נ"ט יהי' אסור לבשל זה אינו דל"ה דרך בישול רק באיכא טעמא עכ"פ. ולעולם ט"כ ל"ד היכא דל"ש חיך אכל יטעם אבל באכילה באמת אסור טע"כ בלא"ה מג"נ וממשרת. דע"ז ל"ק כלל הגמ': ב' ובהכי נלע"ד לישב לשון רש"י שכתב בב"ח חידוש הוא דכל אחד באנפי נפשי שרי. והקשו התוס' דהרי בפסחים הקשה בגמ' אי הכי כלאים נמי. להנ"ל מיושב שפיר. דבשלמא בפסחים לא הוי ידעינין כלל דט"כ אסור. א"כ רצה לילף מבב"ח טע"כ לאכילה והיינו דהתורה אסרה לאכול בב"ח שיש בו טעם. שפיר הקשו מכלאים. דבאמת צ"ע בקושית הגמ' הרי הרא"ש בבכורות הקשה בהא דאמרינין שם חלב חידוש הוא דליכא מידי דאתי מחי אף דגם ביצה אתי' מחי. מ"מ כיון שאינם באין כאחד מענין אחד הוי חידוש. וכן כתבו תוס' בחולין ס"ד א"כ מאי הקשו בגמ' כלאים נמי מ"מ הוי

חידוש וכבר הק' כן בלב ארי'. וצ"ל בשלמא שם חלב הוי משקה וביצה אכל. ואין ראי' ממשקה לאכל. ומ"ה הוי חידוש. אבל בב"ח הוי אכל ואסרי' רחמנא לאכילה. וכלאים נמי אסרי' לאכילה וילפינין מהדדי ומ"ה מקשה בגמ'. ומעתה זה דוקא לאכילה הוי שניהם שוין. משא"כ אם ילפינין מבישול דהתורה אסרה לבשל טע"כ והחידוש דהתורה אסרה לבשל ב' מינים וכל אחד בפני עצמו מותר לבשל מאי ראי' מכלאים שאסרה תורה לזרוע מאי ענין זריעה לבישול. ול"ה באין כאחד מענין אחד ושפיר הוי חידוש. ובפסחים דקאי לאכילת בב"ח שפיר מקשה משא"כ בחולין:

וכן הי' מוכרח רש"י לפרש דליכא לפרש החידוש אי תרי לי' כולה יומא בחלבה. דבשלמא בפסחים דקאי לאכילה שפיר הוי בב"ח חידוש אף אי תרי לי' כולה יומא בחלבא מותר לאכול בב"ח. ונמצא מאכילה. לא ילפינין משא"כ אי ילפינין מט"כ דבישול ליכא למימר חידוש אי תרי לי' כולה יומא מותר דכי מותר לבשל מאי דתרי לי' אדרבה גם זה אסור לבשל וליכא למימר דחידוש הוא מאי דמותר לשרות ול"א שיהי' כבישול. דזה ל"ה חידוש כלל חדא דזה פלוגתא אי כבוש הוי כמבושל. ועוד דהרי גם בשבת אסור לבשל ומותר לשרות ול"א כבוש כמבושל בשבת. וה"ה לענין בב"ח. ודוקא לאכילת בב"ח הוי חידוש דאי תרי לי' כולה יומא בחלבא מותר אף שיש בו טעם בב"ח. אבל מה דמותר לשרות מצד איסור בישול אין כאן חידוש ואח"כ באמת אסור לבשל. ונמצא דבחולין ל"ה מצי רש"י לפרש פי' אחר כלל: ג' ובהכי יש לישב קו' התוס' בפסחים מ"ד ד"ה ורבנן שהקשו לאביי דס"ל בב"ח לאו חידוש היא. א"כ למ"ל למילף טע"כ מנזיר תיפוק לי' דילפינין מבב"ח להנ"ל נכון דבשלמא לבתר דילפינין מנזיר לט"כ וידעינין דבאכילה אמרינין טע"כ ולא איצטריך טע"כ ליליף מבב"ח רק מבישול היכא דל"ש חיך אכל יטעם כמ"ש ס"ל לאביי דבבישול בב"ח אין כאן חידוש כמ"ש דמה דמותר לשרות אין כאן חידוש בשבת נמי הכי הוי. ולבתר שכבוש באמת אסור לבשל. ועוד דאם כבר ילפינין מנזיר לגוף טע"כ. מאי דילפינין מבב"ח דשייך טע"כ אף דל"ש חיך אכל יטעם ל"ה רק גילוי מילתא משא"כ לולא דילפינין מנזיר ול"ה ידעינין כלל טע"כ באכילה א"א למילף מבב"ח דמבישול לאכילה ודאי ליכא למילף די"ל בבישול גרע טפי דרש"י פי' מ"ד טע"כ ל"ד דבטיל לי' ברובא א"כ י"ל בבישול ל"ש ביטול דהוי כטומאת משא הואיל ומבשל ביחד ודוקא באכילה שייך ביטול. ואי ניליף מאכילת בב"ח הרי אכילת בב"ח לאביי נמי חידוש דאי תרי לי' כולה יומא מותר אח"כ לאכול. ומ"ה הוצרך לילף מנזיר לט"כ. ולבתר דידעינין באכילה שפיר ילפינין מבשול בב"ח דשייך טע"כ אף דליכא חיך אכל יטעם כגון בהנאה ולבל יראה כמש"ל: ולפ"ז יצא לנו דהך דינא אי עובר בב"י בטעם

לבד דפליגא בזה הע"ש והמג"א והחק יעקב לדעתי היא פלוגתא בין אביי לרבא דאביי יליף מבישול בב"ח לטעמא לבד היכא דל"ש חיך אכל יטעם ורבא ס"ל בב"ח חידוש היא: ד' ובזה ישבתי קו' תוס' נדה מ"ב ע"ב דאיבעי לן אי מקום נבילת עוף טהור בלוע הוי או בית הסתרים הוי ומייתי אביי ראי' דבלוע הוי מברייתא דממעט נבילת בהמה דאינה מטמאה בגדים אבית הבליעה ואס"ד בית הסתרים הוי ליטמא במשא והקשה התוס' מאי יתרץ רבא מהברייתא. ונ"ל לישב דנחזי אנן אם עירב כזית מנבילה עוף בדבר אחר ויש בו ט"כ אם מטמא בגדים אבית הבליעה ולכאורה לא מטמא דתוס' כ' בבכורות כ"ב דל"א ט"כ לענין טומאה אבל באמת מטמא דבנבילת עוף טהור התורה תליא הדבר באכילה שנאמר נבילה וטריפה לא יאכל לטמאה בה ומה"ט אמרינן בזבחים ע' דחייב בכזית בכדי אכילת פרס משום דתליא באכילה וכיון דבאכילת עוף טהור אמרינן ט"כ דחיך אוכל יטעם מ"ה נטמא ג"כ אבל זה דוקא בנבילת עוף טהור אבל בנבילת בהמה דלא רבי רחמנא שיטמא מחמת אכילה א"כ באכל נבילת בהמה שנתערב וליכא רק טעמא בטומאה ל"א ט"כ ומ"ה ניחא לרבא דקרא מיירי בהכי אבל לשיטת אביי דס"ל ט"כ דאורייתא אף היכא דלא שייך חיך אוכל יטעום יסבור גם בטומאה ע"כ דסברת התוס' בכורות דוקא לרבא קאי דס"ל ע"כ דוקא היכא דשייך חיך אוכל יטעם ובטומאה דל"ש חיך אוכל יטעם לא יסבור ט"כ ולאביי שפיר מייתי דמקום נבילת עוף טהור בלוע הוי דל"ל דמיירי בנבילת בהמה בתערובות דמיירי בטומאת משא דהא סובר ע"כ אף דל"ש סברת חיך אוכל יטעום והיא ישוב נחמד לקו' תו' וזה לשיטת התוס' דרבא ג"כ ס"ל ט"כ דאורייתא אך רק היכא דשייך חיך אוכל יטעם דילפינין מג"נ ודוק:

ועיין פסחים מ"ד דמקשה במקפה של חולין ושום ושמן של תרומה אינו פסול אלא מקום מגעו מקום מגעו אמאי פסולה הא בטלי לי' ברובא ואמר רבה בב"ח הואיל וזר לוקה עלי' בכזית לאו משום דהיתר מצטרף לאיסור וכו' והקשה תוס' בנזיר אמאי ל"א משום ט"כ. וביארתי זה כביר לפמ"ש תוס' בכורות כ"ב ד"ה הנך מיעוטא נינהו דלא איתמר טעם כעיקר לענין טומאה. והסברא ברורה כיון דתליא בנגיעה ול"ש חיך אכל יטעם מיושב קו' תוס' דל"מ לומר הואיל וזר לוקה עלי' בכזית משום טע"כ לענין שיפסול בנגיעה. אמנם לפמ"ש לעיל דאביי לא יסבור הכי עדיין יש לעיין בזה איברא דגם בבכורות שם מוכח קצת דאביי לא יחלוק ע"ז. וצ"ע עוד: ה' והנה נסתפקתי בדין שאור בל תקטירו. אם הקריב מצה שבלע טעם חמץ אי נימא כיון דט"כ עובר משום שאור בל תקטירו או נימא דל"ש ט"כ רק באכילה דחיך אכל יטעם אבל בהקטרה דל"ש חיך אכל יטעם ל"א ט"כ. ולפי הנחה שהנחנו לעיל הדבר תלי' במחלוקת שבין אביי לרבא ולפ"ז לאביי חייב

גם לענין שאור בל תקטירו בט"כ. והא דדריש אביי עירובו מניין. ופירשו התוס' פסחים מ"ד לאביי דס"ל אחצי זית מחייב ולמ"ל קרא לעירובו ותי' דקמ"ל שלא יתבטל האיסור בהיתר. היינו בליכא טעם בכל: החו"ד אם נפל החתיכה אח"כ לקדירה לא תיאסר דכיון דליכא ס' נגד החתיכה שפיר נאסר משא"כ בכף שכתב הש"ך, ודאי איכא ס' בב' פעמים נגד טעם חלב שבכף עיי"ש ולדבריו יש ג"כ מקום לדברי החו"ד סי' צ"א הנ"ל דהחלב נאסר תיכף ומ"מ כיון דליכא אח"כ ס' בבשר נגד החלב שפיר אוסר משום בב"ח:

י"א ולכאורה יש לומר גם לדברי הפמ"ג שהבין דברי הש"ך סי' צ"ד כפשטן דמ"מ שפיר נאסר החלב ומ"מ נאסר אח"כ הבשר לא מטעם חלב שבולע כעת. דזה הוי כשאר איסורין רק מטעם החלב שבלע קודם שנתבשל כמב"ד. דנהי דאז לא נאסר הבשר שהוא אינו מבושל אבל אח"כ כשנתבשל החלב שיש בתוכו אסרו דאותו החלב שבתוך החתיכה לא נאסר כבר אבל לפענ"ד ליכא למימר הכי חדא מאן יימר דגם טעם החלב שבתוך החתיכה לא נאסר כבר כדמשמע מדברי החו"ד גופי'. ועוד דמ"מ תיקשי דלא משכחת מלקות באוכל בשר בחלב וסילק לבשר מחלב ורק דטעים לחתיכה ורואה שיש בו טעם חלב מע"ה מלקין ע"ז. ומנלן דטעם חלב שבו הוא ממה שבלע קודם שנתבשל כמב"ד דלמא טעם חלב שבו הוא ממה שבלע חלב אחר שנתבשל כמב"ד. ואז כבר נאסר החלב ואינו אוסר להבשר משום בב"ח ואיך מלקין מספק. וע"כ מוכח דהחלב שאח"כ נבלע בבשר ג"כ אוסר. ובכן אין לדחות ג"כ הדברים שכתבתי לעיל בישוב קושיות ראש יוסף דהגמ' מוכיח ט"כ מהבשר שנאסר מחלב דהחלב כבר נאסר והוי איסור בהיתר ושייך ביטול. וע"ז נאמר דלעולם איסור בהיתר בטל אף דאיכא טעמא ורק דהתורה אסרה הבשר לא מהחלב שבולע כעת אחרי שכבר נאסר החלב רק מהחלב שבלע בתחילתו דעדיין הי' היתר בהיתר ורק דמעיקרא לא הי' אוסר דהבשר לא נתבשל ועתה כשנתבשל נאסר מטעם הראשון. דזה אינו דאיך מלקין על הבשר שיש בו טעם חלב. ומנלן דבתחילה נתן בו טעם שמא בתחילה לא הי' בו טעם ורק אחר שנתבשל כמב"ד אז קיבל טעם חלב והחלב נאסר כבר והוי איסור בהיתר ובטל ואיך מלקין ע"ז וע"כ ט"כ דאוריי' אף באיסור בהיתר וכ"ז ברור ונכון. ועוד דגם מה שבלע בתחילה דהוי אז היתר בהיתר. אח"כ נאסר החלב שבתוך הבשר שקיבל טעם מבשר. והבשר לא נאסר אז דודאי נתבטל איסור בהיתר אח"כ כשנתבשל הבשר ואתה רוצה לאסרו אתה אומר איסור בהיתר בטל על כן דברינו נכונים מאוד:

סימן קיז

לדרוש הנ"ל בסוגיא דפסחים מ"ד:

א נבוא לישב קו' התוס' חולין צ"ט על סוגיא דפסחים מ"ד דאם טע"כ דאורייתא אמאי אמר בריש פ' אלו עוברין אי אמרת כזית בכדי א"פ דאורייתא אמאי אמרינן שאני אומר. והשתא כי נמי כזית בכא"פ ל"ד אמאי אמר שאני אומר כיון דט"כ דאורייתא עכ"ל. ונ"ל מזה להוכיח כדברי החו"ד סי' ק"ה ס"ק ב' דבתרומה לכ"ע טע"כ ל"ד. ושורש דבריו שם דרש"י כתב ט"כ ל"ד דבטל ברובא וקשי' אמאי לא כתב רש"י דטעם גופה ל"ד. וע"כ צ"ל דכיון דילפינן מהטמאים לאסור צירן ורוטבן וה"ה הטעם. ולפ"ז לא ילפינן דט"כ דאורייתא רק דלא ליבטל ברובא משא"כ בתרומה דטעם גופי' מותר דלא ילפינן משרצים ואפי' מיחה גופן למשקין מותר. ומה"ט יהי' טעם עדיף ממיחה גופן למשקין ומ"ה ט"כ בזה ל"ד עיי"ש. ולפ"ז מיושב קו' התוס' דמקשה דוקא למ"ד כבא"פ דאורייתא אבל ט"כ ודאי ל"א בתרומה והפלא שהחו"ד בעצמו לא הביא דברי התוס'. עוד נלפע"ד לישב קו' התוס' אף אם נאמר דלא כהחו"ד רק אף היכי דהמיחוי מותר כגון שהמחה התרומה ושתה דלר' יהושע אינו חייב בתרומה וה"ה היוצא מותר בפ"ע מ"מ אמרי' ט"כ דאורייתא כמו שיבואר לקמן והסברא דטעם דר' יהושע משום דהו"ל שלא כדרך אכילתן כדאמרינן בפסחים כ"ד וה"ה היוצא מותר בפני עצמו ומ"מ היכא דבא טעם לאוכל או למשקה ממש הוה כדרך אכילתן. מ"מ הגמרא לא מצי להקשות וא"א טע"כ דאורייתא אמאי אמרינן שאני אומר דהנה בשתי קופות אחת תרומה ואחת חולין ולפניהם ב' סאין אחת תרומה ואחת חולין ונפלו אלו לתוך אלו לכאורה יש להתיר מטעם דמוקמינן אחזקת היתר. אך י"ל דלא מוקמינן אחזקת היתר בתערובת כיון שהאיסור הוא איסור בכל מקום שהוא וההיתר הוא היתר בכל מקום שהוא ואין הספק רק משום התערובת כמו שכ' הר"ש פ"ז דתרומות ועיין בישי"ע (וע' לעיל סי' י"א אות ד' וסי' מ"ט אות ד') אמנם זה דוקא בשאר איסורין אבל בתרומה שיש ספק אם נתן טעם בחולין אם נימא כנ"ל דבאמת טעם היוצא בפ"ע מותר כדס"ל לר' יהושע בתרומה רק מ"מ אם בא הטעם לאוכל המאכל אסור דט"כ והוא דרך אכילתן א"כ אתה אוסר רק מצד האוכל ולא מצד התרומה דהרי היוצא בפ"ע הי' מותר מדאורייתא ורק כשבא לתוך האוכל והטעימו נאסר ובזה שוב שייך לאוקמא אחזקה. ול"ה מצי הגמ' להקשות א"א ט"כ דאורייתא אמאי אמרינן שאני אומר די"ל משום חזקה (וע' מ"ש בספרי לא"ח סי' ס"ט אות ב' וע' מ"ש לעיל סי' ס"ג אות ט' לענין ט"כ באמ"ה):

ב אמנם לפי שדברי החו"ד שם תמוהין מכמה מקומות. גם דבריו צ"ב מוכרח אני להאריך קצת. הנה יש לתמוה עליו מגמ' דזבחים צ"ו ע"ב דמקשה שם אהא דאמרינן דממעטינן דתרומה ל"ב מריקה ושטיפה. ומקשה מדתניא קדירה שבישל בה תרומה לא יבשל

בה חולין ואם בישל בנ"ט עיי"ש. ולדברי החו"ד דבתרומה ודאי ט"כ ל"ד כיון דהיוצא מותר. א"כ מאי מקשה מדאורייתא ודאי ל"ב מריקה ושטיפה ורק מדרבנן הוא בנ"ט. דע"כ הכי הוא כיון דס"ל בתרומה להלכה ט"כ ל"ד. והנ"ל בישוב דבריו דגם זולת דברי החו"ד צריך להבין בקו' הגמ' דילמא שם מדרבנן בנ"ט אבל מדאוריי' תרומה ל"ב מריקה ושטיפה ולמ"ד ט"כ ל"ד ע"כ ודאי מדרבנן הוא וכבר הקשה כן בפליתי סי' צ"ו. ועל כן הנראה מסוגיא זו להוכיח כדעת הטו"ז סי' קי"ז ביו"ד וסי' תרפ"ח באו"ח דהיכא דהתורה מיעטא בפירוש מקרא מיוחד גם רבנן לא אסרו נגד קרא מפורש. א"כ שפיר מקשה אי ס"ד דקרא דאותה למעט תרומה אתי ומיעטא קרא מפורש דל"ב מריקה ושטיפה איך תיקנו דאם בישל בנ"ט נהי דמדרבנן הוא אבל איך יכלו חכמים לאסור מאי דמיעטא קרא מקרא מיותר להיתר. וע"ז משני אביי ורבא ורב אשי דמקרא לא מוכח רק דבישל במקצת כלי לא בעי בכל הכלי. אבל לעולם מריקה ושטיפה בעי או שאר תירוצים שם. וכיון דמקרא לא מימעט בהדי' שפיר י"ל דמדרבנן הוא בנ"ט. אבל לפי שדברי הטו"ז בזה הם תמוהין מכמה דוכתא וכבר האריכו האחרונים בזה הרבה אין לבנות יסוד גדול בזה (וע' בספרי לא"ח סי' מ"ד אות י"ג שכתבתי מזה ורמזתי על הדרוש הזה):

ג אמנם יש עוד תי' אחר בקושיא הנ"ל בגמ' ומקודם נבאר דברי החו"ד שכתב דלא ילפינן ממשרת רק היכא שהיוצא אסור דבנזיר כתיב בהדי' בקרא כל אשר יעשה מגפן היין. עיי"ש ולמ"ל כ"ז ו היוצא מזתים וענבים לכ"ע דאורייתא דאף ר' יהושע מודה דבבכורים ובתרומה סופגין על היוצא מזתים וענבים ועוד יש לתמוה עליו שכתב דבנזיר כתיב בהדי'. והרי בנזיר דרשינן דף ד' ודף ל"ז מקרא דכל אשר יעשה לימד על איסורי נזיר שמצטרפין זה עם זה. ולדבריו איך ילפינן מקרא והרי קרא איצטריך לטעם היוצא מהיין. דהרי נזיר ג"כ לא ילפינן משרצים דל"ה איסור הבא מאליו כמו תרומה והקדש. עוד קשיא לי בזה בחולין ק"כ דמקשה שם מנלן באיסור שאינו בא מאליו משקה היוצאה כמותה. ומייתי מתרומה ומבכורים עיי"ש. ולמה לא מייתי מנזיר דהוי ג"כ איסור שאינו בא מאליו ועכ"ז אסרה התורה מקרא דכל אשר יעשה וליגמר מיני'. ולכן הנראה דבאמת בגמ' הוי מצי למינקט נזיר רק דמנזיר לא ילפינן שכן אפי' חרצן אסור לי' כדאמרינן בנזיר ל"ח ועוד לולא דילפינן מתרומה לכל איסורין לא הוי מוקמינן קרא דכל אשר יעשה להכי רק לכל איסורי נזיר שמצטרפין. ולכן הוצרך לילף מתרומה וחד מהנך. ובאמת לולא דילפינן מתרומה ובכורים גם היוצא מזתי' וענבי' ל"ה אסור. וכן כתבו התוס' פסחי' כ"ד ד"ה אלא. ומעתה בנזיר דילפינן ממשרת ט"כ הוא ג"כ לבתר דילפינן מתרומה ובכורים דמשקה היוצא מזתי' וענבי' הוי כמותן. ומ"ה מוקי קרא דכל אשר

יעשה לאיסורי נזיר שמצטרפין ולא מוקי ליוצא דלא איצטריך כיון דילפינן מתרומה ובכורים. והנה לכאורה נראה דהא שכתב החו"ד דבתרומה דהיוצא מותר ל"א ט"כ היינו דוקא תרומת דגן דהיוצא אינו אסור מדאורייתא משא"כ יין של תרומה או זתי' וענבי' של תרומה גם היוצא אסור מדאורייתא גם הטעם אסור מדאוריית' ולפ"ז א"צ לומר כמו שכתב החו"ד דהא דילפינן ערלה מנזיר לט"כ אתי' כר"א דלדידי' כל היוצא מערלה אסור מדאורייתא אלא דאתי' כר' יהושע ורק דמיירי בערלה של זתי' וענבי' דלכ"ע היוצא אסור מדאורייתא. ולפ"ז צ"ל דמתניתין דכל הכבשים וכל משניות דתרומות דמייתי החו"ד ראי' דל"א בתרומה ט"כ מיירי בתרומת דגן דבזה היוצא מותר מדאורייתא. ומ"ה הוא קיל מכל איסורין. ולפ"ז ל"ק מה שהקשיתי לעיל אהא דמקשה דתרומה ל"ב מריקה ושטיפה והרי בתרומה לכ"ע טע"כ ל"ד די"ל דמשמע לגמ' בכל תרומה ל"ב מריקה אף בזתי' וענבי' ובזה ודאי היוצא אסור ואף הטעם אסור כנ"ל ושפיר מקשה. (ושוב נ"ל דהחו"ד כוון לדברי תוס' מנחות ט"ו ע"ב ד"ה לחם איקרי תודה שכ' דהא דיליף בחולין ק"כ תרומה מבכורים אסמכתא בעלמא עיי"ש ולפ"ז אף בתרומת זתים וענבים ל"ה משקה היוצא רק מדרבנן ומ"מ לר"א בערלה משקה היוצא מדאורייתא דילפינן מבכורים דזה ל"ה אסמכתא ועדיין צע"ק) אמנם לענ"ד נראה דוחק גדול לומר. דהא דילפינן פסחים מ"ד בערלה ט"כ אתיא כר"א כמו שכתב החו"ד או דמיירי בערלה מזתים וענבי' דהיוצא אסור לכ"ע דלא משמע כן בפשטא דסוגיא:

ד אכן הנלע"ד לאחר העיון בחולין ק"כ דאמרינן שם בטעמא דר' יהושע דאין סופגין את הארבעים אלא על היוצא מזתים וענבים דס"ל בתרומה דון מינה ואוקי באתרה ויליף בכורים מתרומה, והדר יליף ערלה פרי פר' מבכורים וכ"ז לא אתי' אלא למאן דלא יליף ממשרת ט"כ. ורק מגעולי נכרים יליף ט"כ וגעולי נכרים הו"ל איסור הבא מאליו וליכא למילף מדאסר ט"כ ה"ה היוצא דאסור. די"ל דוקא באיסור הבא מאליו. ומ"ה לא ידעינן בתרומה דהיוצא אסור רק מבכורים ואמרינן דון מינה ואוקי באתרה. ויליף בכורים מתרומה דאין מביאין אלא ממשקה דזתים וענבים והדר מייתי ערלה פרי פרי מבכורים. אמנם למאן דיליף ממשרת וידעינן בנזיר ט"כ. מזה גופה ילפינן דהיוצא אסור דטעם ודאי לא עדיף מיוצא. ילפינן לכל יוצא מנזיר כמו דילפינן כל ט"כ מנזיר ולא אמרינן דוקא יין. ודוקא אי לא ידעינן ליוצא באיסור שאינו בא מאליו רק מתרומה ובכורים אמרינן דון מינה ואוקי באתרה. אבל אם ילפינן מנזיר לט"כ ילפינן נמי ליוצא ולא משוינן שום חילוק. ולפ"ז נכון דאמרינן ה"ה לערלה בשתים. וילפינן ט"כ דגם יוצא ילפינן מנזיר. ולפ"ז נכון הקושיא שהקשיתי לפי הדברים הנ"ל דהיכא דיוצא מותר אף טעם מותר מאי

מקשה בזבחים צ"ו מאותה פרט לתרומה מהך דלא יבשל בה חולין. ואם בישל בנותן טעם והרי בתרומה ט"כ ודאי ל"ד כיון דהיוצא מותר דהוי איסור שאינו בא מאליו להנ"ל נכון דשם קאי לר' יהודה ור' יהודה ודאי יליף ט"כ מנזיר דכבר כתבו המפורשים והמלא הרועים דלר' יהודה דמין במינו ל"ב ליכא למילף מגיעולי נכרים ט"כ דלמא יבשל במינו ומב"מ לא מיבטל ומ"ה הוצרך התורה להגעיל ולר' יהודה ע"כ ילפינן מנזיר. ואם ילפינן מנזיר ילפינן בכל דוכתא מנזיר אף איסור שאינו בא מאליו ומ"ה נמי בתרומה אסור כל יוצא. ובזה ישבנו קו' הברכת הזבח שהקשה אתוס' זבחים פ"ב ד"ה מכדי שהקשו דלמא ר"ע סבר קדשים קלים ל"ב מריקה:

ושטיפה. והקשה דהרי ר"ע סובר בדף צ"ג אותה פרט לתרומה. ומאן דס"ל אותה פרט לתרומה ע"כ ס"ל קדשים קלים בעי מריקה ושטיפה כדאיתא בדף צ"ו ובכל הסוגיא. ובאמת היא תמיהה גדולה. להנ"ל מיושב. דבאמת י"ל שיש ג' דרגין קדשי קדשים אף בישל במקצת כלי טעון מריקה ושטיפה בכל הכלי וקדשים קלים בישל במקצת כלי בעי מריקה ושטיפה באותו מקצת. ואותה פרט לתרומה אתי' דל"ב כלל מריקה ושטיפה. ואיך אמרו מאן דס"ל אותה פרט לתרומה ס"ל ע"כ קדשים קלים בעי מריקה ושטיפה. אך זאת נכון דשם קאי לר' יהודה ולדידי' יליף מנזיר ט"כ. וה"ה בתרומה וליכא למימר דקרא מימעט דל"ב כלל. וע"כ לא מיעט רק לבישול במקצת דל"ב לכל הכלי כתי' הגמ' דף צ"ו. ומוכח דקדשים קלים בעי בכל הכלי. וכ"ז לר' יהודה. אבל לר"ע דיליף מג"נ כדאיתא בפסחים. ולדידי' בתרומה ל"א ט"כ כיון דיוצא מותר י"ל אותה פרט לתרומה דל"ב כלל מריקה ושטיפה. וקדשים קלים בעי במקצת כלי. וקדשי קדשים בעי כולה. ושפיר הקשו התו' מנ"ל לגמ' דר"ע ס"ל קדשים קלים שוה לקדשי קדשים:

ה' הנה כ"ז חשבתי לבאר דרך פלפול קצת. אבל על דרך האמת גם זה אינו עולה יפה דגם אם ילפינן מנזיר לא ידעינן רק ביין דיוצא אסור כיון דכל ענבים עומדין למשקה ומ"ה אסרה התורה הטעם. משא"כ ערלה ותרומה היוצא מדגן לא אסרה תורה המשקה היוצא וה"ה הטעם ושייך ג"כ בתרומה לומר דון מינה ואוקי באתרה. ועדיין קשי' איך אמרו סתם בגמ' וה"ה לערלה בשתים. ולא ביארו דמירי ביוצא מזתים וענבים. כתי' שלי לעיל או דאתי' לר"א כתי' החו"ד:

ולכן הנלע"ד לדחות כל דברי החו"ד. הנה בעיקר הסברא אם כי לכאורה כראי מוצק דאיך אפשר לאסור ט"כ אם מיחוי גופו למשקה מותר איך הטעם אוסר. ואיך טעם גרע מיוצא לפענ"ד הסברא פשוטה דלפי מאי דאמרו בפסחים הטעם דהוי שלא כדרך אכילתן. והיינו דל"ה אכילה רק שתי' ושתי' בכלל אכילה ל"א רק במילי דשתי' כגון

יין ושמן ולא במידי דבר אכילה דממחי לי' ואכיל לי' כדכתבו תוס' חולין ק"כ ד"ה לרבות השותה. ומ"ה ס"ל לר' יהושע דהמחה ערלה ושתה פטור. וה"ה תרומת דגן. דל"ה אכילה. בכה"ג ילפינין פרי פרי מבכורים דל"ה פרי בכה"ג והיינו דל"ה אכילת פרי ומ"ה אינו מביא בכורים. אמנם בט"כ כיון שנתן ערלה טעם באכל או תרומה שנתנה טעם באכל והוא אוכל הדבר שיש בו טעם ערלה זאת הוי דרך אכילתן ולמ"ד ט"כ לוקין עליו שפיר מלקין אף לר' יהושע דוקא בהמחה גופה ל"ה אכילה ושתי' לא חייבה תורה רק במידי דשתי'. משא"כ בנתן טעם והוא אכל וה"ה בנתן טעם במשקה חייב אף לר' יהושע במידי דשתי' דס"ל לר' יהושע יין תפוחים ל"ה משקה רק תירוש ויצהר ומה שאמרו בפסחים שאני התם דזיעה בעלמא היא רק לדחות ההוכחה. אבל באמת הטעם קאי למסקנא משום דל"ה דרך אכילתן כדמשמע מתוס' חולין קכ"א ד"ה והדר. ומה שהקשו התוס' למ"ל ילפותא פרי פרי מבכורים ובפסחים משמע הטעם משום שכד"א יש לישב דלולא קרא דפרי פרי הוי אמינא בערלה הוי מיחוי גופן נמי פרי והוי שתי' כאכילה כמו דמרבינין בחמץ שתי' כאכילה ולהכי צריך ליליף מפרי דבכורים. ולולא הסברא דשלא כדרך אכילתן מ"מ הוי מחייבינין מטעם נהי דל"ה פרי מ"מ נהנה ממנו. וקמ"ל דהוי שכד"א. וכבר כתב כ"ז נמי בחו"ד אמנם בט"כ דהוי כדרך אכילתן ודאי חייב ושפיר אמרינין וה"ה לערלה בשתים. ולפ"ז בתרומה נמי ט"כ דאורייתא. ולזה נמי כוונת התוס' בחולין קי"ב ד"ה ורוטבן שהקשו למ"ל ריבוי לציר ותיפוק לי' דהו"ל ט"כ ותי' דה"א דבשתי' לא מחייב והיינו נהי דמחייבינין בט"כ זה הוה כדרך אכילתן. אבל אם המחה השרץ ל"ה דרך אכילתן ואשתי' לא מחייב רק במידי דשתי' כדכתבו דף ק"כ קמ"ל קרא דאשתי' חייב וכל זה לה"א דאשתי' לא מחייב אבל לבתר דכתיב קרא דאשתי' ג"כ מחייב שפיר אמרינין ט"כ גם בבישול. ודלא כדמשמע מקצת אחרונים בזה:

ו' ועכ"פ גם בתרומה אף דמחוי תרומה לא מחייב וכן המחה ערלה אולי לא מחייב לר' יהושע והיוצא משאר פירות ודאי לא מחייב אבל אט"כ מחייב כיון דבא לתוך האכל הוי זאת דרך אכילתן. וה"ה בא לתוך משקה חייב אף בתרומה דדוקא משקה דשאר פירות כיון דל"ה לא אכל ולא משקה אינו חייב אבל בנתן תרומה טעם ביין או במים דהוי באמת משקה ודאי חייב לכ"ע והכי מוכח ממשנה פי"א דתרומות דא"ר יהושע לא מנו חכמים אלא שבעה משקים עיי"ש. הרי דטעמא דר' יהושע כיון דכתיב אכילה ושתי' בכלל אכילה במשקה וזה אינו משקה ולא אכל ומ"ה פטור. משא"כ בט"כ במשקה לכ"ע חייב ועיין עוד במשנה פי"א דתרומות משנה ג' דלר' יהושע אינו מטמא משום משקה אלא היוצא מזתים וענבים. וכל זה ל"ש בט"כ לתוך המשקה. כגון לתוך היין או המים

כיון דהוה מז' משקין ודאי שתי' כאכילה וידידי הרב הה"ג מ' שמחה יואל בספר חלת לחם סי' ב' ס"ק י"א וסי' ג' ס"ק נ"ו שגה בזה במח"כ שכתב שם אף אם אמרינן ט"כ זה דוקא בהטעים אכל אבל בהטעים משקה ל"א ט"כ בתרומה. ובזה הרחיב הדיבור שם. ולפמ"ש כל זה ליתא דדוקא משקה דתרומת שאר פירות גופה כיון דל"ה מז' משקין ל"ה לא משקה ולא אכל וזה טעמא דר' יהושע כמבואר במשנה להדי' אבל לא בטעם הבא לתוך משקה גמור:

והנה ראיתי להגאון מ' יוסף שאול אבד"ק לבוב כתב שם בהסכמת הספר חלת לחם לתמוה אדברי התוס' חולין קי"ב כפי מה שפי' הגאון מליסא דט"כ ל"ש רק בנבלע באכל ולא במשקה דא"כ אמאי אמרינן בב"ח ט"כ בנתן הבשר טעם לתוך החלב הרי הוי בא לתוך המשקה עיי"ש ומתוך כך הוציא דברי התוס' מפשטן עיי"ש. והפלא על גאון כמוהו. הנה עד כאן לא כתבו התוס' דסד"א דאשתי' לא מחייב רק היכא דכתיב אכילה. וזה ל"ה אכילה משא"כ כ בב"ח דלא כתיב אכילה ודאי חייב אשתי' אף שלא כדרך אכילתן. ועוד כבר כתבתי דטעמא דל"ה מז' משקין כדאיתא במשנה וחלב הוי מז' משקין ודאי חייב. דשתי' כאכילה. גם מה שתמה שם אקושיתם למ"ל קרא ת"ל דט"כ והקשה דהרי אטעם כעיקר לא לקי וא ואיצטריך קרא למלקות ודאי קו' התו' לשי' התו' חולין צ"ח דלקי אט"כ. (ועמש"ל סי' קי"ב אות ה"ו מזה):

ז' ושוב עיינתי בתוס' חולין ק"כ ע"ב ד"ה היכא כתבו התוס' דעיקר קו' ש"ס מנ"ל קאי אכלאים ואע"ג דלא כתיב אכילה מ"מ סברה היא דלא חייבה הכתוב ולא אסרה תורה אלא כשהאיסור בעין והר' שמואל מפרש דאחלב שהמחהו אי לא כתיב אכילה הוה מחייבינין אבל משקה היוצא מכלאים אף דלא כתיב אכילה כמאן דכתיב דמי שאין זה גוף הפרי הנה בזה בכלאים ליכא למימר מטעם דל"ה אכל ולא משקה כיון דלא כתיב אכילה והכל מודים בכלאי הכרם דלוקין אף שכד"א. ומ"מ מקשה בגמ' דלא ליחייב אמשקה היוצא מתוך הכלאים. ורק ילפינין מתרומה ובכורים. ומשמע דהטעם גם בתרומת שאר פירות לר' יהושע לא מטעם שלא כדרך אכילתן רק מטעם שאינו בעין ולפ"ז אולי צדקו דברי החו"ד דאם הטעם משום שאינו בעין גם הטעם אינו בעין. ול"ה רק כזיעה בעלמא. וליכא למילף מנזיר ומג"נ דשם היוצא אסור. אמנם כבר כתב הלחם משנה פ"י מה' מאכלות אסורות והרחיב הדיבור בזה אדעת הרמב"ם דגם בכלאים פסק דדוקא איין חייב ולא לשאר יוצא. והלח"מ כתב דכל הסוגיא אזלא למ"ד הטעם דר' יהושע הוא משום דזיעא בעלמא. ומ"ה ס"ל דאכלאים לא מחייב. וכדברי אביי בפסחים כ"ד ע"ש. וכל הסוגיא דעור והרוטב אידחא לה מקמא הסוגיא דפסחים דלהלכה הטעם

משום שכד"א עיי"ש שהאריך בדברים נכונים מאוד. והנה נ"ל לבאר הנה קשה בגמ' דפסחים דאמרו הטעם משום דזיעא בעלמא והרי במשנה מבואר להדי' דר' יהושע קאמר הטעם משום דל"ה מז' משקין. וצ"ל דר' יהושע מייתי ראי' אס"ד דל"ה זיעא בעלמא א"כ אמאי לא מנו רק ז' משקין והרי יש כמה משקין. וע"כ היוצא משאר פירות ל"ה רק זיעא ול"ה כגוף הפירא וכן אמרינן בברכות ל"ח דטעמי' דר' יהושע דל"ה רק זיעא בעלמא. ועכ"פ הסוגיא דפסחים מ"ד נכונה דמאי דילפינין שם בערלה וכלאי הכרם ט"כ מנזיר. ומשמע אף טעם הבא משאר פירות כל הסוגיא קאי אי טעמא דר' יהושע משום שלא כדרך אכילתן. ויוצא משאר פירות ל"ה אכל ולא משקה אבל טעם שבא לאכל או למשקה ודאי חייב. משא"כ לטעמא דזיעא בעלמא יש מקום לדברי החו"ד. ואין הלכה כן כמ"ש הלח"מ. ועיין בתשו' זקני הח"ץ סי' כ' ובפני יהושע בקונטרס חדש. שחולק עליו. ולדברי זקיני הח"ץ שחילק בין היוצא משאר פירות ע"י כבוש או היוצא ע"י בישול. ה"ה בט"כ היוצא ע"י בישול הוי מדאו' ולוקין עליו ודוקא יוצא משאר פירות ע"י כבוש הוי מדרבנן. ולשיטת הפ"י בקונטרס אחרון דבאמת הלכה כהך לישנא שאני התם דזיעה בעלמא. וגם לשיטת התוס' חולין ק"כ דגם בכלאים אף דלא כתיב אכילה בעי מנלן כיון שאינו בעין עיי"ש. שוב יש לעיין בבשר בחלב והבשר נתן טעם בחלב אמאי אסור כיון דהוי יוצא משאר דברים ולא מזיתים וענבים ול"ה רק זיעא. ואף דלא כתיב אכילה מ"מ הרי ל"ה בעין וכמו דכלאים ס"ד דמותר היוצא וע"כ מוכח מזה דטעם גרע מיוצא. ובאמת גוף הדבר אי בב"ח הוי איסור הבא מאליו או לא תלי' בין רש"י ותוס' דף ק"כ דלרש"י כלאי הכרם הוי איסור הבא מאליו ורק מהקדש פריך שם ה"ה בב"ח הוי איסור הבא מאליו וילפינין מחמץ ונבילה דמשקה היוצא כמותה ול"ה זיעא. וה"ה הטעם. אך לתוס' שכתבו דמכלאים פריך דל"ה איסור הבא: מאליו שע"י מעשה של זריעה נאסרת ה"ה בב"ח. ליכא למילף מחמץ ושאר דברים. וצ"ל דיליף מתרומה או מבכורים וחד מהנך. ולפ"ז אי בתרומה ל"ה יוצא אסור רק מזתים וענבים לר' יהושע ליכא למילף מתרומה. ולכן הדבר מוכרח כמש"ל בשם הח"ץ דדוקא ביוצא שלא ע"י בישול אבל ביוצא ע"י בישול גם בתרומה ובכורים אסור ומ"ה ניחא בב"ח. אך לפ"ז קשי' מה הוי חידוש דבב"ח אי תרי כולה יומא בחלבא שרי מה חידוש הרי טעם היוצא ע"י כבוש ל"ה כבשר ודוקא ע"י בישול הוה כממש. ודא קו' רבתי וצ"ל דהחידוש הוא דהבשר שרי אף שבלע חלב ממש ואמנם המובחר דבב"ח גלי קרא דט"כ אסור מדכתיב לא תבשל גדי בחלב אמו ולא כתיב עם חלב. וגלי קרא דיוצא מבשר אסור ואין ללמוד מזה דחידוש היא כדאמרינן בחולין ק"ח (ועמש"ל סי' קי"ב אות ו') וע' בח"ס יו"ד ס"ס קי"ד שמחלק ג"כ בין משקה

היוצא ע"י בישול למשקה היוצא שלא ע"י בישול והפלא שלא הביא דברי הח"ץ: ח' אחת היא מה שאזכיר בזה דבר נחמד מה שהעירותי בעיון בתוס' נדה דף ח' ע"ב ד"ה בקטפא דפירא. שכתבו ואפשר דר' פדת סבר דקטפא דפירא שרי ור' יהושע קאמר שמעתי ולי' לא ס"ל. ולפי דבריהם פליגי בזה ר' פדת ור' זירא דלר' פדת קאמר ר' יהושע שמעתי ולי' לא ס"ל ולר' זירא ס"ל לר' יהושע באמת בשרף הפגין אסור. ולא נודע שום סברה מי הכריחו לר' פדת להוציא ר' יהושע ממשמעותא ולומר שמעתי ולי' לא ס"ל. והנ"ל דהנה הקשיתי קו' גדולה איך ר' יהושע ס"ל המעמיד בשרף הפגין אסור הרי ר' יהושע ס"ל אין סופגין את הארבעים אלא איוצא מזתים וענבים. וליכא למימר דמעמיד בשרף אוסר מדרבנן דלא משמע כן בכל הסוגיא. דא"כ איך מייתי בגמ' דס"ל שרף פירא הוי. וכיוצא בזה הקשה התוס' ב"ק ח"א על צביעה עיי"ש. וצ"ל לפי הטעם שאמרו בפסחים כ"ד דמ"ה פוטר ר' יהושע דהוי שלא כדרך אכילתן א"כ דוקא היכא שאוכל משקה ע"י מיחוי בעינא משקה היוצא ע"י מיחוי ל"ה כדרך אכילתן וזה בשרף דגוזא אבל בקטפא דפירא מודה דקטפא זהו פרי והוי השרף דרך אכילתו ועוד לפמש"ל דוקא משקה בעינא הוי שכד"א. אבל מעמיד במשקה או הטעים דבר אחר כיון דט"כ דאו' הוי דרך אכילתו ובהכי מיושב מה שקשה בע"ז ל"ה ע"ב דאמרינן גבינות אסור משום שמעמידין בשרף ערלה דאפי' ר' יהושע מודה וקשי' דהרי לר' יהושע ל"ה רק מדרבנן כמו משקה היוצא ול"ה רק ס' דרבנן כמו שכ' תוס' ד"ה מפני שמעמידין ולפמ"ש ניחא דהטעם הבא לאוכל אסור מדאורייתא (ובהכי מיושב קו' התוס' ב"ק הנ"ל איך יאסר לצבוע במשקיהן מן התורה. ולהנ"ל ל"ק מידי דכיון דשומר לפירי לא חזי אלא לצבוע הוי זאת דרך הנאתו. ושוב מצאתי בפ"י פסחים כ"ב תירץ כן קו' התוס' ב"ק הנ"ל). אמנם כ"ז אי הטעם משום שלא כדרך אכילתן. אבל אי הטעם משום דהוי זיעא בעלמא גם קטפא דפירא. מ"מ הוי זיעא בעלמא ומעתה סוגיא דנדה נכונה מאוד דר' פדת יסבור כאביי בפסחים דטעמא דר' יהושע משום זיעא הוא. ומ"ה ע"כ לדברי ר' יהושע שמעתי ולי' לא ס"ל. דר' יהושע ס"ל אין סופגין אלא איוצא מזתים וענבים. וע"כ בשרף פוטר א"ל ר' זירא חזי דמינך קשרי קטפא לעלמא דר' זירא לשיטתי' דס"ל בפסחים כ"ד טעמא דר' יהושע משום שכד"א ומעמיד בשרף הוי דרך אכילתן כמש"ל בסברא דט"כ ולדידי' ר' יהושע אליבא דנפשי' ומוקי למשנה אף כר' יהושע ושפיר השיג אר' פדת דמוקי כר' אליעזר. וזה דבר נחמד:

סימן קיח

לדרוש הנ"ל בסוגיא דט"כ ובסוגיא דחולין צ"ח. נבא לבאר שיטת רש"י ושיטת ר"ת. בט"כ:

א' הנה דעת רש"י חולין צ"ט דט"כ ל"ד. ודעת רש"י אפי' כזית בכא"פ ל"ד בנימוח והקשה הפ"ח סי' תמ"ב והרב מנחת כהן לשיטת רש"י דהא דכזית בכא"פ דאורייתא דוקא בטעמו וממשו היינו שאינו נימוח אבל בנימוח אפי' בחלב שנימוח מיקרי טעמו ולא ממשו ואינו אסור מדאורייתא בתערובת אם ט"כ ל"ד דא"כ אמאי הקשו בפסחים מ"ד א"ה אמאי פליגא רבנן עלי' דר"א בכותח הבבלי ומשני הנח לכותח הבבלי דלית בי' כזית בכא"פ והרי כותח הבבלי הוא נימוח כמ"ש רש"י בסוף הסוגיא דכותח הבבלי ל"ה: אלא טעם כעיקר. ורש"י ס"ל בנימוח ל"ה כזית בכא"פ דאורייתא ע"כ. ועיין בשעה"מ ה' חמץ ומצה שהאריך בישוב קו' זו:

והנ"ל לישב קו' הנ"ל דהנה צריך להבין דעת רש"י דס"ל היכא שהוא בעין כזית בא"פ דאורייתא. והיכא שהוא נימוח ל"ה אלא טעמו ולא ממשו ול"ה דאורייתא. ומ"ש בעין מנימוח. והרי מרבינין בחולין ק"כ מנפש לרבות השותה דחייב כרת על חלב שנימוח וא"כ כמו כשלא נימוח חייב בכא"פ כן כשנימוח אמאי אינו חייב בכא"פ ומאי שנא בעין מנימוח. ולא ראיתי לאחד מקדמונים שביארו בזה שיטת רש"י. ונ"ל דרש"י ס"ל כיון דכזית בא"פ היא הלכה למשה מסיני כמ"ש רש"י בפסחים מ"ד אמרינן דהלכה לא קאי רק אגוף הקרא דאכל חלב אבל חלב שנימוח דילפינין מנפש לרבות השותה אמרינן דאדרשא לא קאי ההלכה. ומ"ה ל"מ בנימוח כבא"פ. ועיין במכות י"א אמרינן להלכותי' לא איתקש והיינו דהיקש לא קאי על הלכה. ה"ה אמרינן הלכה לא קאי על הדרוש. וע"כ זה מוכרח בדעת רש"י וזה נ"ל דעת ר"ת דס"ל בתוס' פסחים מ"ב דעל נוקשה אין עובר. בב"י וכתבו תוס' דלא איתרבי רק לאכילה עיי"ש ולכאורה הדבר תמוה דהרי איתקש שאור דראי' לשאור דאכילה וכי היכא דאיתרבא לאכילה שוב ילפינין מהיקשא, וצ"ל דס"ל לתוס' היקש לא קאי רק לגוף הקרא ולא למאי דאיתרבא. וה"ה די"ל כן לענין הלכה. והגם דרש"י ס"ל דעובר על ב"י בנוקשה שם ע"כ צ"ל סברא אחרת. כמ"ש הפ"י דמסברא יש לעבור על ב"י אבל לענין הלכה אין תימא אם רש"י סובר כן ולפ"ז נ"ל לישב קו' הפ"ח והשעה"מ הנ"ל. דהתוס' הקשו בחולין ק"כ למ"ל נפש לרבות השותה ות"ל דהו"ל הנאה עכ"פ ותי' דעל הנאה אינו חייב כרת קמ"ל הכא דחייב כרת. ולפ"ז דוקא לענין כרת צריך נפש לרבות שותה. אבל למלקות בלא"ה חייב מטעם הנאה. וא"צ נפש לזה. דהנאה בכלל הקרא דלא יאכל. ולפ"ז סובר רש"י דוקא בחלב דאינו אסור בהנאה וצריך קרא דנפש לשותה חלב אינו חייב בכא"פ דהלכה לא קאי אדרוש. משא"כ בחמץ דא"צ קרא דגם נתמעך עכ"פ הנאה היא שפיר חייב בכא"פ מטעם הנאה

ושפיר מקשה אי הכי אמאי פליגא רבנן. דבחמץ גם רש"י סובר דחייב בא"פ אף נתמעך. דא"צ ריבוי לזה:

אמנם כ"ז אי חייב בהנאה מלקות אבל לשיטת רמב"ם דאין לוקין על הנאה א"כ גם בחמץ צריך ריבוי למלקות דמטעם הנאה אין לוקין וצריך קרא דשתי' כאכילה בדבר שאין דרכו לשתות. ולפ"ז צ"ל דרש"י ס"ל דלוקין על הנאה כשיטת התוס' דלא כשיטת רמב"ם. ועכ"פ שיטת רש"י נכונה ודוקא בחלב אינו חייב בנימוח בכא"פ דהלכה לא קאי אדרוש משא"כ בחמץ דנימוח חייב מטעם הנאה קאי ג"כ על זה ההלכה למשה מסיני דחייב בכא"פ. ודוק ושפיר מקשה א"ה אמאי פליגא רבנן. (ועיין מ"ש עפ"ז בספרי לא"ח סי' ז' אות ז' ולעיל סי' ס"ב אות ט'):

ב' ונבאר שיטת ר"ת. הנה ר"ת ס"ל טעם כעיקר דאורייתא וכתב הרא"ש פ"ז דחולין בשיטת ר"ת דלשיטתי' כיון שנתן האיסור טעם בהיתר נהפך כולו להיות איסור ולוקין עליו בכזית כאלו הי' כולו איסור ותמה עליו בספר כנפי יונה. דדוקא בב"ח הוי כגוף אחד של איסור משא"כ בשאר איסורין. ועוד לשיטת ר"ת בנפל לקדירה יצטרך ס' נגד כולה. ונימא חנ"נ מן התורה אף בשאר אסורין ואין במשמע כן. ועל כן נ"ל סברת ר"ת דבאמת גם לשיטתי' א"צ ס' רק נגד גוף האיסור. דלא נעשה נבילה מן התורה אך סברת ר"ת יהי' דהנה רש"י בפסחי' דף ל"ג ע"ב כתב דאף דאין משקה הנבלע באכל מקבל טומאה מ"מ מועיל להשלים שיעורו עיי"ש. שהביא ראי' מחלב שנתפח דאע"ג דגשמים הנבלעים בתוכו לאו חלב נינהו מ"מ משלים לשיעורו ואי סחיט להו פטור עיי"ש. ולפ"ז ס"ל לר"ת דלמ"ד ט"כ דאורייתא הממש בטל לגבי הטעם ומשלים לשיעור. בעודו בגבו. כגון זית חלב שנפל לד' זתים כל עוד שהטעם בהזית מיחשב כולו לחלב דהגוף משלים לשיעור כעין שכתב רש"י ולפ"ז דוקא אם אכל כזית שיש לו טעם חלב. אף דלא נבלע, בו רק חצי זית חלב מ"מ הגוף משלים לשיעור בעודו בתוכו. אבל אם נפל אותו כזית לתבשיל א"צ ס' רק כערך החלב שיש בו דבאמת לא נהפך לאיסור רק משלים להשיעור כעין שכתב רש"י. וזה פירוש נכון מאוד בדברי ר"ת. וא"צ לומר לפ"ז דר"ת ס"ל חנ"נ בשאר איסורין מה"ת כמ"ש הפליתי בשיטתי': ג' עוד נ"ל דבר חדש דיש מקום לומר אף דר"ת ס"ל ט"כ חייב על כל כזית וכזית זה דוקא אם בתחלה נתערב כזית חלב בין כמה זתים. אז חייב על כל כזית וכזית משא"כ אם חצי זית חלב הטעים לזית היתר אינו לוקה עליו אף שיש בו טעם חלב. דעכ"פ בעינין שיבא האיסור מכח כזית. וכיוצא בזה אמרינין בחולין דף ק"ח ע"ב. דהיכא דבישל חצי זית חלב וחצי זית בשר אינו לוקה לא על אכילתו ולא על בישולו. והיכא דבישל זית בשר וזית חלב לוקה אף על אכילת

חצי זית בשר וחצי זית חלב עיי"ש. והטעם דבא מכזית. וה"ה לר"ת בט"כ נימא הכי. הן אמת דלפמ"ש במקום אחר בגוף הסברא דגמ' חולין הנ"ל דהוא מטעם דס"ל להך מ"ד דאיסור בב"ח היא מלא תאכל כ"ת דנעשה דבר מתועב בבישול ומ"ה ס"ל היכא שהי' כזית שלם נעשה דבר מתועב ולוקה אחצי זית בשר וחצי זית חלב. משא"כ היכא דבבישול ליתא רק חצי זית לא נעשה כלל דבר מתועב וזה ודאי נחמד בפירוש הגמ' ולפ"ז אין ראי' לנ"ד מ"מ גוף הסברא נכונה. ובהכי יתישב מה דס"ל לר"ל ח"ש אינו אסור מן התורה ולכאורה נהי דס"ל לר"ל חזי לאיצטרופי ל"א. דלא ס"ל זה לחשיבות אבל מ"מ הרי גם בלא צירוף איסור משכחת לה חיובא כגון חצי זית שיטעים עוד חצי זית ויהי' לו כזית שיש לו טעם איסור ויתחייב וצירוף היתר כה"ג ודאי גם לר"ל הוי חשיבות. ועוד לר"י למ"ל חזי לאצטרופי ומשמע צירוף איסור דוקא והו"ל לומר מצי להטעים עוד חצי זית. וזה עדיף יותר ואולי יש לפרש כן בדברי ר"י. ובאמת תלי' פלוגתא דר"י ור"ל בטעם כעיקר (וע' מ"ש לעיל סי' צ"א אות ו') ובהכי הרבה יש לדבר בזבחים ע"ח עיי"ש. אך המובחר כדכתיבנא דהיכא דבא מחצי זית גם ר"ת מודה. אולי אזכה עוד לבאר שיטת ר"ת. ויש להביא ראי' עוד להנ"ל ממנחות נ"ד מכזית שנתפח דהיכא דמעיקרא ל"ה בי' והשתא אית בי' מדרבנן. והיכא דמעיקרא הוה בי' חייב ה"ה ט"כ נמי הכי ודוק כי קצרתי ובתשובה לדיני כזית שנתפח הארכתי:

ד' ע' מ"ש מזה בספרי לא"ח סי' ל' אות ג' ושוב מצאתי בחו"ד סי' ק"ט שכ' דט"כ ל"א רק בכזית ולא בח"ש דממשרה ליכא למילף רק בשיעור ולא בח"ש ואיני יודע מנ"ל דמרש"י פסחים מ"ד משמע דאם יש במים שיעור אף דלא נבלע כזית יין חייב למ"ד ט"כ דאורייתא. ומצאתי בפליתי סי' צ"ב ס"ק ט' שהקשה אר"ת דט"כ לוקין מהא דהקשה בחולין ק"ח אי ס"ד גדי אסרה תורה, ולא חלב אמאי לוקין בח"ז בשר וח"ז חלב והקשה דילמא משום ט"כ דל"ל כיון דבלעה רק מח"ז בשר אין לוקין דהא מוקמינין בבא מיורה גדולה הרי דס"ל לפליתי ג"כ דיש לחלק בין ט"כ הבא מכזית בין הבא מח"ז (דלא כמ"ש לעיל סי' צ"א אות ז' דהפליתי חולק) ודוק:

ושוב הראו לי שהפמ"ג סי' צ"ח בש"ד ס"ק כ"ג כ' דדינו כשיעור שלם דלא כחו"ד וע' תוס' חולין פ"ז ע"ב ד"ה והוא דאיכא כזית שכ' דמיירי בצלילתא דדמא דאי במי גשמים פשיטא דצריך כזית ורביעית וקשה דילמא קמ"ל דאם ח"ז הטעים כל התערובת ס"ד דחייב כיון שאכל כזית שיש בו טעם דם קמ"ל דבעי דוקא כזית דם דאט"כ אין חייב כרת מיהו יש לישב לפמ"ש הרשב"א בחולין קי"ב גבי בי דוגא דבלח ל"ש בליעה רק תערובת ולא טעם. א"כ בלח בלח אין הוי אמינא שאם ח"ז נפל לתערובת שיתחייב דלא הטעים

ההיתר רק שנתערב וע' מ"ש לעיל סי' ק"א אות ח' דגם תוס' ס"ל הכי. עוד י"ל דעיקר קו' התוס' אהא דאמר והוא דאיכא רביעית דקאי לענין טומאת אהל ובזה ליכא למימר דקמ"ל אף דאיכא טעם דפשיטא דל"א ט"כ לענין טומאה כמ"ש תוס' בכורות כ"ב. מיהו לפמש"ל ר"ס קט"ז דאביי חולק על זה א"כ שוב ל"ה פשיטא כל כך ודוק בכ"ז:

ה' ונבא לישב קושיות המפורשים בהא דאמרינן בפסחים דהוי נזיר וחטאת שני כתובים הבאין כאחד דליכתוב נזיר ונילף חטאת מזה. ומקשים דהרי בזבחים צ"ז ע"ב מקשה בגמ' וניתי עשה וידחה ל"ת ומתרץ רב אשי יקדש עשה הוא ואין עשה דוחה ל"ת ועשה. ומעתה אי לא נכתב קרא דיקדש בחטאת רק דנילף מנזיר היתר מצטרף לאיסור הוי אמינא בקדשים עשה דוחה לל"ת ועיין באור חדש ובשעה"מ (וע' מ"ש בספרי לא"ח סי' מ"א אות ו' וסי' צ"ד אות י"ג) ומקודם ניישב סוגיא דחולין צ"ח דאמרי' שם לא נצרכה אלא לט"כ דקדשים אסור קמ"ל דהכא שרי. ופריך ונגמר מיני' ומשני גלי רחמנא קרא דיקדש עיי"ש. והקשה התוס' דהכא משמע דקרא דיקדש אתי לט"כ ובזבחים משמע דילפינין להיתר מצטרף לאיסור ע"ש:

עוד יתישבו כל קושיות התוס' על רש"י בד"ה, רבא. אמר עיי"ש: ונבאר הנה בהא דאמרינן בזבחים ומנחות כ"ג נבלה בטלה בשחוטה מטעם שא"א לשחוטה שתעשה נבלה. הק' בפליתי ועוד בכמה אחרונים לשיטת הפוסקים דבשאר איסורין חנ"נ מן התורה א"כ הרי אפשר לשחוטה שתעשה נבלה שיקבל הטעם וחתיכה עצמה נעש' נבלה והוכיחו מזה דל"א חנ"נ. ולעיל כתבתי דאף לר"ת ל"א חנ"נ ואמנם כבר כתב בישועת יעקב סי' צ"ג וכמה פעמים בשם הרשב"א דבקדשים דאמרינן היתר מצטרף לאיסור ודאי אמרי' חנ"נ מהתורה. דהרי בקדשים גוף ההיתר נעשה איסור. וכן נראה מלשון הרשב"א בת"ה בית רביעי שער א' דף ס"ג ע"ב שכ' הטעם דאמרינן בבב"ח חנ"נ לפי שזה בפ"ע מותר ותערובתן אוסרתן וכו' ונעשה איסור מחמת עצמו עד שאמרו שהאוכל ח"ז מזה וח"ז מזה חייב משא"כ בשאר איסורין שאין היתר מצטרף לאיסור רק בקדשים עיי"ש בת"ה. ונמצא דמה"ט הסברא דקדשים אסור במשהו דאפשר לשחוטה שיעשה נבלה והיינו שיקבל טעם מקדשים ובקדשים אמרינן חנ"נ מהתורה דהרי אמרינן היתר מצטרף לאיסור:

ו' ומעתה זה פירוש הגמ' לא נצרכה אלא לט"כ ופירש"י דהרי אף כ"ש אוסר. ומקשה ונגמר מזרוע בשלה. ומשני גלי רחמנא בקדשים דהיתר מצטרף לאיסור וכיון דילפינין מיקדש דהיתר מ"ל ממילא כ"ש אוסר דהרי אפשר לחולין שיעשה קדשים והגם דלהקדיש בשר שיהי' קדושת הגוף אי אפשר מ"מ כשיקבל טעם יעשה נבלה דבקדשים

חנ"נ מן התורה ומ"ה בקדשי' ל"ב והגם דכל הסוגיא דמנחות כ"ג וזבחים קאי לר"י דמב"מ ל"ב ובחולין קאי לרבנן המעיין ברמב"ם בפ"א מאבות הטומא' פסק דנבלה בטל' בשחוט והטעם דאפשר לנבל' שתסרח ותטהר וא"א לשחוט' שתעש' נביל' עיי"ש והראב"ד תמה עליו דכ"ז לר"י אבל לרבנן בלא"ה מין במינו בטל וע' בכ"מ שהביא בשם הר"י קורקס דלמסקנא דיש חילוק בין טומאה לאיסורין לענין טומאת משא גם לרבנן הדבר תליא אם אפשר להיות כמוהו עיי"ש. וזה דוחק דמשמע מכל הסוגיא דאין חילוק בין טומאה לאיסורין. אבל עיין בירושלמי פ"ה דתרומות ה"ג שמקשה ולית הדא פליגי על ר' יוסי בר' חנינא דאמר נבלה בטלה בשחוטה וכו'. וכ' המראה הפנים מדהקשה סתם מדר' יוסי ב"ח משמע דלכ"ע קאמר ריב"ח. (וע"ל סי' מ"ט אות ח' שכתבתי פי' יפה בדברי ירושלמי). וכן משמע קצת בירושלמי פ"ג מינין דקאמר ר' יוחנן כל איסורין משערין כאלו בצל וקפלוט אתיא כריב"ח נבלה בטלה בשחוטה ור' יוחנן ס"ל כרבנן ומשמע דריב"ח קאי לכ"ע וכן משמע בר"ן סוף כל הצלמים שכ' בטעם דילדה שסיבכה בילדה העשוי' לסיג ולקורות דלא בטל כיון דאפשר למבטל להיות כבטל אף דאנן לא קיי"ל כר' יהודה (עמש"ל סי' ס"א אות י' ובספרי לא"ח סי' ס"ח אות ט'). ובכן נכונים דברי הרמב"ם. וזה יהי' שיטת רש"י בחולין צ"ח דמה"ט קדשים אוסר במשהו דבקדשים חנ"נ מהתורה ואפשר להיתר להיות כאיסור:

ז' ומעתה נתישב כל קו' התוס' ד"ה רבא אמר על רש"י. מה שהקשו מי דחקו לרש"י דרבא ל"ל ט"כ בחולין כיון דפירש דט"כ דקדשים היינו כ"ש דילמא בחולין ג"כ ס"ל ט"כ ורק דאינו אוסר בכ"ש עיי"ש מיושב דרש"י ס"ל דמאן דאמר טעם כעיקר דאורייתא חייב אף אם אינו אוכל כזית מאיסור ורק אף כזית מהיתר ואיסור כשיטת ר"ת. ולדידי' כתב בפליתי דס"ל לר"ת חנ"נ בשאר אסורין מהתורה דלא כמו ששיערנו לעיל ומ"ה הוכרח רש"י לומר דרבא לא ס"ל טעם כעיקר בחולין דאס"ד ס"ל ט"כ גם בחולין:

אמרינן חנ"נ מהתורה ואפשר לנבלה שתעשה שחוטה וגם רבנן יסברו דהוי מב"מ ובמשהו כמו בקדשים. וע"כ סובר רש"י בחולין ל"א כלל ט"כ. ומ"ה בטל מב"מ דאי אפשר להיות כמוהו. ובקדשים מה"ט במשהו. ומה שהקשו מפרק הקומץ דמשמע דדוקא לר"י ל"ב וגם לרבנן עולין דוקא מיושב דהסוגיא דהקומץ אזלא דלרבנן בטל מב"מ אף באפשר להיות כמוהו. אבל רבא לא ס"ל כן. כמו שהבאתי מדברי רמב"ם וירושלמי הנ"ל. ומה שהקשו מר"ל דהפיגול והנותר והטמא משמע דבטל אף ברוב מיושב בטיב טעם. דהתוס' בזבחים שם הקשו על רש"י שם דס"ל דחייב באכל כזית והקשו דאפי' היתר אין מצטרף לאיסור כ"ש איסור לאיסור והקשה בטהרת הקודש תמיהה קיימת

דהרי בקדשים היתר מצטרף לאיסור. ותי' דזה דוקא לר"י דח"ש אסור מהתורה אמרינן היתר מצטרף לאיסור ולא לר"ל עיי"ש. ונמצא דלר"ל דלא ס"ל היתר מצטרף לאיסור בקדשים שפיר בטל דאם אין היתר מצטרף לאיסור שוב ל"א חנ"נ וא"א להיתר להיות כמוה דזה עיקר סברת רש"י. גם מה שהקשו משתי מנחות שלא נקמצו ונתערבו דבטל ברוב לרבנן מיושב שפיר דשם קאי לענין הקרבה. ובאמת הסברה פשוטה דכי אמרי' היתר מצטרף לאיסור בקדשים היינו לאכילה באוכל חצי זית קדשים פיגול וחצי זית היתר מצטרף אבל אם מקריב חצי זית איסור והיתר ודאי ל"א היתר מצטרף לאיסור ונמצא דהך דשתי מנחות דקאי לענין אי מבטל שירים לקומצא לענין הקרבה ובזה ודאי ל"א היתר מצטרף לאיסור ובזה כ"ש אין אוסר ודוקא לאכילה אמרינן חנ"נ והיתר מצטרף א לאיסור וכ"ז נכון מאוד בשיטת רש"י:

ח ונ"ל דברי רש"י מוכרחין דהרי בהך דיקדש דילפינן מיני' ט"כ או היתר מצטרף לאיסור ודאי איכא רוב בהיתר נגד איסור הנבלע כמ"ש הפמ"ג ר"ס ק"ג במשבצות בשיטת הרשב"א וז"ל אבל פליטת טעמו ידוע הוא שאין מחצה איסור נבלע בהיתר. גם מיירי במב"מ רקיק ברקיק ומב"מ בטל ברוב ואיך אמרה תורה יקדש. וע"כ מה"ט דכיון דאמרינן היתר מ"ל וחנ"נ אפשר להיות כמוהו וכ"ש אוסר. ונשוב לסוגיא דזבחים הנה בטורי אבן לר"ה כ"ח כתוב לאמר בישוב קו' תוס' עירובין ק' בדם בכור שנתערב במתן ד' שהקשו וניתי עשה וידחה ל"ת. ותי' דעשה שישנו בשאלה כגון עולה לא דחי ל"ת דלא תגרע מבכור דליתא בשאלה עיי"ש. והקשה דא"כ מאי מקשה בזבחים אהך דיקדש וניתי עשה הרי העשה איתא בשאלה. ותי' דגם הל"ת איתא בשאלה דגם אפיגול ונותר ישנו בשאלה עיי"ש. והקשה שם דאם ישאל אנותר מ"מ יהי' אסור חולין שנשחטו בעזרה. עיי"ש מה שתירץ בדוחק. אבל לפמ"ש הדבר מרווח. דבאמת שם הוי מב"מ דבטל ברוב ורק כיון דבקדשים חנ"נ מהתורה ומ"ה הוי במשהו דאפשר להיות כמוהו. וכ"ז כשלא ישאל על הקדשו אבל אם ישאל שוב האיסור דחש"ב רבוץ על הבליעה יתבטל מב"מ דבח"ש בעזרה ל"א היתר מצטרף לאיסור גם ל"א חנ"נ. ונמצא דהאיסור ג"כ ישנו בשאלה ושפיר מקשה וניתי עשה וידחה לל"ת דשניהם ישנן בשאלה. ומעתה כ"ז אי ל"א היתר מצטרף לאיסור רק בקדשים משא"כ אי לא נכתב קרא דחטאת ולא יהי' שני כתובים וילפינן מנזיר לכל מקום דהיתר מצטרף לאיסור ולצד זה גם בחולין שנשחטו בעזרה נימא המ"ל וגם נימא בזה חנ"נ דאם אמרינן המ"ל גם חנ"נ אמרינן וכשחולין בולע קדשים אם ישאל על הקדשו שוב יאסר החולין משום חשנ"ב, גם אז לא יבטול מב"מ כיון שאפשר להיות זה כמו זה ונמצא דהעשה ישנו בשאלה דאם ישאל לא

יהי' לו עשה והל"ת ליתא בשאלה דאם ישאל ישאר חולין בעזרה וגם אז לא יבטל. ושפיר ידעינן בלא"ה דעשה לא דחי לל"ת. כמו שכתוב בטורי אבן הנ"ל וא"צ קרא דיקדש ומ"ה אמרינן שפיר דהוי שני כתובים. דאס"ד ילפינן מנזיר למ"ל קרא דחטאת ולא קשי' קו' העולם דסד"א דעשה דחי לל"ת ז"א דאם ילפינן מנזיר לכל מקום בלא"ה העשה לא דחי לל"ת כדכתיבנא:

ט ובהכי מיושב קו' מהרש"א בהא דמקשה ור"ע טעם כעיקר מנ"ל דלמא ל"ל ט"כ כלל וקרא דמשרת וחטאת אתיין תרווייהו להיתר מצטרף לאיסור כמ"ש רש"י בסוף הסוגיא. להנ"ל א"א לומר כן. דבאמת בקדשים ודאי אמרי' ט"כ מדאצטריך מריקה ושטיפה ורק בחולין לא יסבור ט"כ. וזה א"א לומר דא"כ איך יהי' חטאת ונזיר שני כתובים דלכתוב בנזיר ונגמר חטאת זה אינו דה"א עשה דוחה לל"ת כקו' העולם. וליכא למימר דאם ילפינן מנזיר יהי' האיסור ליתא בשאלה משום שיאסור משום חשנ"ב מה שנבלע בהיתר זה אינו דבחולין לא קי"ל טעם כעיקר. ונהי דנילף מנזיר להיתר מצטרף לאיסור בכל דוכתא זה דוקא בממש משא"כ בטעם הרי לא נימא ט"כ בחולין ורק בקדשים אמרינן תרווייהו. ושוב האיסור ישנו בשאלה וה"א דעשה דוחה לל"ת ול"ה שני כתובים כלל. ועל כן הכרח לגמ' לומר דר"ע ס"ל ט"כ בכל דוכתא. ואם נילף מנזיר נימא נמי בטעם היתר מצטרף לאיסור ושפיר ליתא בשאלה ובלא"ה עשה לא דחי לל"ת ושפיר הוי שני, כתובין ולמסקנא דלא ילפינן מנזיר שוב סד"א דעשה דוחה לל"ת דבחולין ל"א המ"ל ומיבטל ברוב מב"מ ומ"ה צריך יקדש ודוק היטב כי חריף הוא:

סימן קיט

ב"ה פרעמישלא כ"ה תשרי תרמ"ז לפ"ק. שלום וברכה וכ"ט לכבוד ידידי ה"ה הרב המאה"ג החריף ובקי המפורסים מוה' שמואל שפירא נ"י דומ"ץ דק' דאברימיל:

על התשובה מראש הבטחתיו הנני היום לתשובתו:

בדבר השאלה באחד שהתיך ביורה עשרה פינט חלב (תרבא) עם י"ג פינט שמן לעשות משיחה למנעלים וקנה א פינט חמאה של גוי והשליך לתוך היורה כי לא ידע שיש איסור א בדבר:

מה דינו של המשיחה אם מותר בהנאה:

א תשובה הנה בדין המבשל חלב בחלב אם אסור בהנאה די הוא מחלוקת הפוסקים דהרמב"ם פ"ט ממא"ס כ' דהמבשל חלב בחלב אינו לוקה על אכילתו משום בב"ח דל"ה כולל ולא מוסיף וכ' הלח"מ להקשות דהו"ל איסור מוסיף איסור הנאה ותירץ דכיון דאין לוקין על הנאה לא מקרי איסור מוסיף משמע דס"ל דאסור בהנאה וכ"כ ברדב"ז ח"ב

לשונות הרמב"ם סי' רמ"ה אמנם מלשון הפירוש המשניות בכריתות פ"ג מבואר דל"ה איסור מוסיף משום דאם לא חל איסור בב"ח לאכילה גם בהנאה אינו אסור ע"ש. ואמנם עכ"ז דעת השבות יעקב ח"א סי' ס' דמבשל חלב בחלב אסור בהנאה וכן דעת הפמ"ג בפתיחה לבב"ח. והנה מקוד' נבאר מה שהקשו המפורשים אמאי במבשל חלב בחלב אינו לוקה על אכילתו משום בב"ח והלא באוכל ח"ז בשר וח"ז חלב לוקה משום בב"ח א"כ תיחול איסור בב"ח על ח"ז תרבא דליכא שיעור משום חלב ואח"ש יכול לחול איסור אחר וע' ח"ס סי' צ"ב מה שכ' בזה וע' בפליתי סי' פ"ז. ולפענ"ד נראה לישב דכיון דאיסור בב"ח לא חל עד שיתן טעם זה בזה א"כ כיון שיש כאן כזית שלם שיש בו טעם חלב (תרבא) למ"ד אט"כ לוקין חייב מלקות משום חלב וכבר כתבתי לעיל (ע' סי' צ"א אות ז' וסי' הקודם אות ד') דלדעת קצת פוסקים בהטעים ח"ז כזית שלם לוקה על הכזית משום ט"כ ושוב לא מצי לחול איסור בב"ח על איסור חלב וכיון דבב"ח אין לוקין עד שיתבשל כמאכל בן דרוסאי ובתחילת הבישול חייב משום ט"כ דאיסור חלב אח"ז חלב וח"ז חלב שיש בו טעם חלב לא מצי לחול איסור בב"ח ומצאתי שהרגיש בזה קצת בישי"ע סי' פ"ז. אך זה ניחא למ"ד ט"כ ילפינן ממשרת ולוקין אט"כ אך לפוסקים דס"ל ט"כ בשאר איסורין אין לוקין וכן לסוברים דט"כ בשאר איסורין ל"ד הק"ל. וע' נוב"י תניינא סי' ל"ג ול"ו בקושיות אור חדש שם אסוגיא דבכורות:

ב אמנם נ"ל לישב גם להנך פוסקים לפמ"ש רש"י בחולין צ"ח דט"כ לאו דאורייתא דבטל ברוב. וכ' המפרשים דרש"י הוכרח לומר כן דליכא למימר דטעם גופי' ל"ד דהרי ילפינן מהטמאים לאסור צירן ורוטבן וה"ה הטעם וע"כ צ"ל משום ביטול ברוב ותוס' כ' בע"ז ס"ה להקשות אמאי בשר בחלב בטל בס' והרי הוה היתר בהיתר ובחבורן נאסר כמו כלאים דלא בטל מה"ט ותירצו דאם אינו נותן טעם ל"ה דרך בישול א"כ י"ל דה"ט דבב"ח ט"כ דאורייתא ולקי אחצי זית בשר שיש בו טעם חלב ואח"ז חלב שיש בו טעם בשר אף דבכל דוכתא ט"כ ל"ד משום דבב"ח ל"ש ביטול דע"י החיבור נאסר כמו כלאים והוה היתר בהיתר וכ"כ בראש יוסף חולין ק"ח (ועיין מ"ש סי' קט"ז אות ז') א"כ י"ל דזה דוקא בבשר וחלב דהיתר אבל המבשל חלב בחלב דהוא איסור בהיתר שוב י"ל דאינו לוקה בח"ז תרבא וח"ז חלב דטעם התרבא דהוא איסור בטל בחלב (דהפמ"ג סי' ק"ג במשבצות ס"ק א' כ' בשיטת הרשב"א דפליטת טעמו ידוע שאין מחצה איסור נפלט בהיתר וכו' ודייניני לי' כאיסור מועט להיתר מרובה עיי"ש) ואין ללמוד זאת מבב"ח והא דאיצטריך בגמ' דף קי"ג ע"ב לומר דאין חייבין על אכילת חלב בחלב או חלב טמאה משום א"א חל על איסור זה איצטריך לכזית שלם של בשר וכזית חלב שאוכל ביחד. דהוה אמינא

שיהי' חייב כשבישל יחד דהוא דרך בישול. וא"צ לאסור משום ט"כ מ"ה אמרינן א"א חל על איסור אבל בח"ז בשר וח"ז חלב דאתה מצרפן אם יש בבשר טעם חלב ובחלב טעם בשר. י"ל דאיסור בהיתר בטל ובטל טעם התרבא בחלב ומ"ה אין חל איסור בב"ח משום איסור כולל הואיל וחייב אח"ז בשר וח"ז חלב דמבשל חלב בחלב אינו לוקה אח"ז תרבא וחלב דליכא למילף מבב"ח דהוה איסור בהיתר:

והן אמת דבפשיטות י"ל דהא דהוצרך בגמ' לומר בטעם מבשל חלב בחלב דאין איסור חל על איסור או דריבה קרא בזה דאיסור חל ע"א משום דבגמ' שם קאי לשמואל ושמואל ס"ל מב"מ ל"ב ולדידי' ע"כ ט"כ ממשרת ילפינן דליכא למילף מגיעולי מדין דשם שמא יבשל במינו ובמינו במשהו אסור ובודאי ליכא למילף ט"כ ממשהו. וע"כ ס"ל טכ"ד דממשרת ילפינן דל"ה ב' כתובים משרת וגיעולי מדין כיון דלוקין אט"כ וילפינן דאיסור בהיתר ל"ב ביהיב טעמא שוב א"א לומר דאין לחייב אחלב בחלב משום בב"ח דהוה איסור בהיתר דהרי ס"ל בכל דוכתא ט"כ. אבל למ"ד ט"כ ל"ד דהוה משרת וגיעולי מדין ב' כתובים כמ"ש רש"י חולין צ"ח רק בב"ח אמרינן ט"כ דהוה היתר בהיתר א"כ בחלב בחלב דהוה איסור בהיתר ובטל בלא"ה אין חייב משום בב"ח. אך לפ"ז קשה על הרמב"ם שכ' פ"ט ממאכא"ס בטעם דא"ח על חלב בחלב משום אאחע"א והוא ס"ל ט"כ ל"ד רק בב"ח וא"כ למ"ל טעם דאאחע"א ע"כ צ"ל כמ"ש לעיל דאוכל כזית שלם בשר וכזית חלב שנתבשל יחד א"צ לבא לט"כ כיון שהוא דרך בישול ויש בכ"א שיעור שלם ע"כ הוצרך לומר הטעם דאאחע"א ורק כשאוכל ח"ז בשר וח"ז חלב. בזה ע"כ צ"ל דמצטרף משום ט"כ ויש בח"ז בשר ט"כ מבשר וחלב וכן בחצי זית חלב. שוב שייך לומר דכיון דהוה איסור בהיתר שוב בטל וא"א לחייבו בחלב וחלב למ"ד ט"כ ל"ד: ולכאורה יש לישב בזה גם קו' הרי"ט אלגזי והאור חדש הובא בנוב"י תנינא סי' ל"ג אהא דבש"ס דבכורות ו' דאמרינן מדאסרה תורה בב"ח מכלל דחלב שרי והקשה בגמ' דלמא נ"מ ללקות על בשולו ואמאי לא אמר דגם לאכילה נ"מ בח"ז בשר וח"ז חלב. דמשום חלב דאסור משום דבר הבא מן החי ל"ה רק ח"ש ואין לוקין ומ"ה אסרה תורה משום בב"ח להנ"ל ניחא דאס"ד דחלב אסור הוה איסור בהיתר ואין לוקין למ"ד ט"כ ל"ד ודוקא בב"ח דהיתרא ל"ש ביטול כאמור משא"כ אם חלב אסור שוב בטל הטעם בהחלב. אך י"ל דזה דוקא אם חלב שרי י"ל התורה לא אסרה ט"כ בב"ח רק בהיתר בהיתר דל"ש ביטול. אמנם אם נאמר דחלב אסור התורה גילתה דאמרינן ט"כ אף באיסור בהיתר ודוק. ועדיין יש לעיין בכ"ז ואקצר:

ד ודרך אגב אמינא במ"ש תוס' סנהדרין דף ד' בתירץ הגמ' דמ"ה לא אמרינן לא תבשל גדי בחלב אמו יש אם למסורת משום דדרך בישול אסרה תורה. ופירש"י דבחלב הוה טיגון ותוס' כ' דדרך בישול אסרה תורה ובלא בישול לא אסור משא"כ בחלב בלא בישול הי' אסור והר"ן בחידושיו פי' דמשמע מקרא דלא:

אסור בישול אלא במידי דבר אכילה לאפוקי חלב דל"ה בר אכילה דאסור וקשה לתוס' והר"ן מש"ס דבכורות דרצה לומר דחלב אסור והא דאיצטריך לאסור בשר בחלב דנ"מ ללקות על בישולו או לאסור בהנאה והלא משמע מקרא דבלא בישול הי' מותר או דבר אכילה הוא זולת הבישול כמ"ש תוס' והר"ן. וכבר הקשה כן בכסא דהרסנא בבש"ר סי' רפ"ה. ושמא יש לישב דלכאורה יש לומר דלעולם יש אם למסורת ואסרה תורה לבשל גדי בתרבא. ונאמר ג"כ דהחיבור גדי בתרבא אסור וח"ש מגדי וח"ש מתרבא יהי' אסור הן בבישול והן באכילה. וח"ש דחלב זולת הבישול והצירוף עם גדי לא הי' לוקין עלי'. ומ"ה הוצרך תורה לאסרה עם ח"ז גדי שבשל יחד אך בלא"ה ח"ש מחלב אסור מ"ה. ול"ה מידי דאכילה כמ"ש הר"ן או דאסור אף בלא בישול כמ"ש תוס'. וזה שייך דוקא בתרבא. משא"כ בסוגיא דבכורות דה"א דחלב אסור משום דאתי מחיוהפמ"ג מצדד לומר בסי' ס"ב דח"ש באמ"ה אינו אסור מן התורה דל"ח לאצטרופי דחלקו מבחוץ פטור עיי"ש א"כ כמו שבאמ"ה גופי' ח"ש אינו אסור מן התורה כש"כ בחלב שבא מאמ"ה א"כ כיון דח"ש מחלב הוה בר אכילה מדאורייתא ה"א דתורה אסרה לבשל בב"ח ח"ז חלב וח"ז בשר דהוא זולת הבישול מותר. ומ"ה אמרינן שם דנ"מ ללקות על בשולו והא דלא משני בגמ' שם לפ"ז דנ"מ ללקות על אכילת ח"ז בשר וח"ז חלב כקו' הרי"ט אלגזי והא"ח משום דלמ"ד ט"כ דאורייתא ולוקין על ט"כ בלא"ה לוקין משום ט"כ שהחלב נותן טעם בבשר ואם חלב הוה אסור משום שבא מהחי אולי לוקין עלי' להוי אמינא דאינו דומה לחלב טרפה דס"ל לר"מ דאין לוקין עלי' דל"ה רק כח"ש דזה רק לאמת דכל חלב מותר ולא ילפינן חלב טרפה רק מריבוי משא"כ לה"א ומ"ה הוצרך לשנויי דנ"מ ללקות על בשולו ודוק. שוב מצאתי בגנת ורדים כלל נ"ח ד"ה עוד אבאר לך אם נאמר כשיטת רבינו חיים שהרגיש קצת בהערה זו האחרונה:

ה אמנם בעיקר הקו' אמאי אינו לוקה במבשל חלב בחלב ואכלו על ח"ז חלב וח"ז חלב כיון דתוס' כ' בשבועות כ"ג ע"ב דאחצי שיעור יכול לחול איסור אחר. ואמאי לא חל איסור בב"ח אאיסור חלב. יפה העיר בח"ס סי' צ"ב דעד כאן לא כתבו תוס' דיכול לחול איסור אח"ש דוקא היכא דלענין איסור השני א"צ צירוף. כגון בנשבע שלא לאכול נבלה ח"ש דמצד השבועה אסור בלא צירוף. משא"כ היכי שהאיסור השני ג"כ צריך לצירוף

כגון בח"ז תרבא וח"ז חלב דמצד איסור בב"ח אתה צריך לצירוף החלב שוב אח"ש ל"מ לחול איסור בב"ח. וכ"כ בספר ברוך טעם שער הכולל דין ב' ד"ה ודע דבפליתי. ואמנם בברוך טעם מייתי ראי' לסברא זו מש"ס דמעילה דף ט"ז ע"א ותמה מזה על הפליתי. והנה לכאורה ראיתו נכונה דאמרינן שם דח"ז נבלה מטמאה וח"ז מנבלה טהורה אינו מצטרף ללקות משום דאיסור נבלה לא חל אטמאה. והרי מטמאה ליכא אלא ח"ש ואח"ש חל איסור אחר לתוס' שבועות וע"כ כיון דלאיסור נבלה אתה צריך לצירוף נבלה הטהורה שוב אמרינן אאחע"א. וה"ה בב"ח אמרינן כן. אמנם אם יש לדון יש לחלק דשם הטמאה נתנבלה ויש שיעור שלם של טמאה ולא חל איסור אחר ואף שחתך אח"כ חצי זית וצירפו עם ח"ז נבלה מ"מ הרי עתה לא נעשה מעשה חדש שיחול איסור נבלה משא"כ בחצי זית תרבא שבישלו עם חלב בעת שנעשה איסור בב"ח אז ל"ה רק ח"ש ויש סברא שכעת דל"ה רק ח"ש יחול האיסור. על כן אין ראי' מש"ס דמעילה מ"מ מצד הסברא דברי הח"ס נכונים:

ו והנה לוי ס"ל במעילה ט"ז דח"ז מנבלה טמאה מצטרף עם ח"ז מנבלה טהורה, וכתבו תוס' שם דאף דלוי ס"ל כאחע"א מ"מ הואיל וגילתה התורה דנבלה חל על חלב ועל טרפה ה"ה דחל על טמאה. וכ"כ תוס' במכות דף ט"ז ע"ב ד"ה ריסק והקשה בנוב"י תניינא חא"ח סי' קכ"א, דא"כ איך קאמר ר"י בחולין ק' ע"ב דאין איסור נבלה חל על עוף טמא וכ' שלזה כיון מהרש"ל בחולין ק' ע"ב דלא כמהרש"א שכ' שנעלם ממנו דברי תוס' (מיהו אין תימא אם לוי חולק על ר' יהודה דאמרינן ביבמות ט' ובזבחים קט"ו דתני לוי משמע שהי' תנא) אמנם לדעתי נראה לולא דברי תוס' דאף לוי סובר דאין איסור נבלה חל על טמאה ומה דסובר לוי דמצטרף ח"ז של נבלה מטמאה עם ח"ז מטהורה משום דליכא בטמא רק ח"ז ומנבלה ע"י צירוף יש כזית שלם. ורב ולוי פליגי בסברת הפליתי וח"ס. ובזה מיושב קו' מהרש"ל הנ"ל דבאמת בעוף טמא בכזית אין בו חיוב נבלה גם ללוי:

ז וחזות קשה ראיתי בענין זה למהרש"א ז"ל במכות ט"ז ע"ב תד"ה ריסק הנ"ל שכ' דמאן דאמר דאין איסור נבלה חל על טמאה מודה דחל על איסור חלב משום דהוה איסור כולל. ומאוד תמוהין דבריו דא"כ אמאי אמרינן בחולין ק"ג מר סבר איסור טרפה חל על איסור אבר דאמר מר התורה אמרה יבא איסור טרפה ונבלה וחל על חלב וה"ה על אבר מ"ה ואידך אחלב הוא דחל דהותר מכללו. ואמאי לא אמר אחלב הוא דחל דהו"ל כולל כיון דחל על כל הבהמה משא"כ באיסור אמ"ה ל"ה כולל ועוד אמאי לא כ' מהרש"א סברת הגמ' אחלב הוא דחל דהותר מכללו. ומגמ' שם משמע דנבלה אחלב

ל"ה כולל דכל הבהמה הי' אסורה מתחלה משום אינו זבוח וגם עתה אסור משום אינו זבוח וחידוש הוא שחידשה תורה שחל נבלה אעשה שאינו זבוח. ולא מיקרי זאת כולל וצע"ג על מהרש"א שהי' בהעלם עיניו דברי הגמ' ולחומר הנושא י"ל דס"ל דגם נבלה אאיסור אמ"ה הוה כולל משום החלב דמתחלה הי' מותר החלב כמו שהקשה באמת בפליתי ולכן הוצרך בגמ' לומר' דאחלב הוא דחל דהותר מכללו. והגמ' קאי שם למאן דל"ל כולל ומהרש"א דקאי אנבלה שתחול על טמאה דל"ה כולל כ' דחלב שאני דהו"ל כולל. עוד נראה לישב דבריו לפמ"ש תוס' חולין צ"ו ע"ב תד"ה ור"י בסופו דאאמ"ה אינו חייב אחצי אבר אפי' איכא כזית עיי"ש ולשיטה זו כתבתי (לעיל סי' מ"ג אות ז') דנבלה או טרפה אאבר מן החי הו"ל כולל דמתחלה לא הי' חייב אחצי אבר וכשנטרפה חייב אכזית אף אחצי אבר, והסוגיא דחולין קאי למאן דל"ל כולל עיי"ש א"כ מיושבין דברי מהרש"א דגמ' דחולין ל"ה מצי לומר אחלב שאני דהו"ל כולל דגם אאמ"ה הו"ל כולל ומ"ה הוצרך לומר שהותר מכללו ומהרש"א דקאי לענין שיחול נבלה אטמאה מידי דהוה אחלב עדיף לי' לומר דאחלב הו"ל כולל משא"כ אטמאה וחדאי נפשאי שת"ל עלתה בידי ישוב לדברי מהרש"א ז"ל (ולעיל סי' מ' סוף אות ב' צדדתי לומר דנבלה אטמאה הו"ל כולל לשיטת הלח"מ פ"ט ממאכא"ס ה"ד דאחלב טמאה אינו לוקה דהו"ל כחצי שיעור ואחלב נבלה וטריפה לוקה א"כ נבלה הו"ל כולל דחייב אחלב. וזה נכון אם נאמר דזה הוה כולל (דלא כמו שצדדנו לומר לעיל סוף סי' פ"ז עיי"ש סוף אות יו"ד). אך מ"ש שם דמ"ה נקט פרה שמתה וכונתי דנקט פרה שיש לה חלב ומ"ה הוה כולל וזה טעות דכיון דקאי שיחול על טמאה הו"ל לנקוט גמלה שמתה ודוק):

ח והנה מה שתמהתי במ"א (ע' לעיל סי' מ' אות ב') אדברי הגמ' דאמרי' שם במעילה ט"ז למ"ד איסור חל על איסור חל איסור נבלה על טמאה ומי הוא התנא דס"ל איסור חל על איסור בלא כולל ומוסיף ואין לומר דכונו לדברי שמואל חולין קי"ג דחל איסור בב"ח אחלב. דגם שם הוה כולל הואיל דחל אשלא כדרך אכילתן דבחלב אינו חייב משא"כ בבב"ח. כעת הראה לי הרב החריף ובקי מ' ליבש מנחם לנדא דברי הפירוש המשנה בכריתות פ"ג שכ' אהא דאמרינן כגון דאתיליד בן קטן לזקן. וז"ל אלו לא נשאה יצחק היתה אסורה לקטן זה לכשיגיע לכלל מצות משום אשת אחי אביו בלבד וכשיבם אותה יצחק לכשיגדיל ויבא לכלל מצות יהי' אשת אחי אביו ואשת אביו באים כאחת והואיל ואיתוסף איסור אשת אב אצל הבן הקטן לכשיגדיל ניתוסף נמי ליעקב. ותמה הוא דא"כ בטלה לה דינא דאין איסור חל על איסור. דתמיד הו"ל מוסיף דבכל איסורין תמיד ימצא קטן שיחולו עליו ב' איסורין כשיגדיל ולא משכחת דינא דאין איסור חל על איסור, ושוב

הראו לי שכבר תמה בזה קצת הגאון ר"ע איגר בדרוש וחידוש יבמות ל"ג עיי"ש אמנם לפ"ז אולי זה כונת הגמ' דלמ"ד איסור חל על איסור חל איסור נבלה אטומאה דס"ל להך תנא דזה הוה איסור מוסיף הואיל ואסור לקטן שיגדיל וימצא טמאה שנתנבלה דיחולו עליו בב"א כדברי הרמב"ם אבל אנן לא קיי"ל הכי והר"מ יפרש המשנה כהך תנא ודוק:
הארכתי קצת בפלפלת כ"ש לחביבותא דשמעתתא והנני חוזר לעניני הנה אנן קיי"ל דאין לוקין באכילת חלב שבישלו בחלב. אך אם אסור בהנאה כבר כתבתי דלהלחם משנה אסור בהנאה ול"ה איסור מוסיף משום דבהנאה אין לוקין אך מפירוש המשנה בכריתות פ"ג משמע דאם לא חל לאכילה ה"ה דאינו אסור בהנאה. ולכאורה יש ראי' כשיטת הפי' המשנה דהרי הקשו המפורשי' אמאי ל"ה בב"ח אתרבא איסור כולל הואיל ומתחלה הי' מותר מדאורייתא שלא כדרך אכילתן ובב"ח לוקין אשלא כדרך אכילתן וצ"ל לפמ"ש שנראה קצת מדברי המשנה למלך פרק ה' מיסודי התורה דהא דלוקין באכילת בשר בחלב שלא כדרך אכילתן הוא משום דאסור בהנאה אף דאהנאה אין לוקין ואאכילה שלא כדרך אכילתו לוקה מ"מ עיקר האיסור משום דאסור בהנאה. רק דלאביי אין לוקין באכילה ולדידן לוקין א"כ במבשל חלב בחלב דכ' הרמב"ם בפי' המשנה דכיון דלא חל אאיסור אכילה אינו אסור בהנאה. ולפ"ז במבשל חלב בחלב באמת אין לוקין שלא כדרך אכילתן כיון דאינו אסור בהנאה ומ"ה שוב ל"ה כולל כיון דבב"ח זה אין לוקין שלא כדרך אכילתן. ול"ה כולל כמ"ש הלחם משנה דמה שאין לוקין עלי' ל"ה כולל. ומזה ראי' לשיטת הרמב"ם בפי' המשנה מ"מ כיון שרוב פוסקי' וגדולי המורים כתבו דאסור בהנאה מי יהין להקל בזה ע"כ להלכה דאסור בהנאה:
י אמנם אם טיגון אסור בהנאה הדבר תליא אם צלי וטיגון אסור מדאורייתא או לא. והנה בחו"ד החליט להלכה דצלי אינו אסור מדאורייתא ע' ר"ס פ"ז. והנה מ"ש שם לישב קו' הפליתי אהא דילפי' מג"נ ט"כ ודלמא הוצרך להגעיל משום בב"ח וכ' הוא דאם עכו"ם בישל בב"ח דל"ה היתרא בלע שוב הו"ל כשאר איסורי' דל"ה שוב חידוש צ"ע על דבריו דאם בישל בב"ח ועתה מבשל בשר והחלב שבישל בתחלה נותן טעם כעת בבשר כבר כ' החו"ד בעצמו סי' צ"ד ס"ק ז' דבודאי דינו כבב"ח. אך מ"מ ס"ל דל"ה חידוש וזה לא נהירא דכיון דעיקר בב"ח הוה חידוש ה"ה בזה דהחלב יהיב טעמא בבשר א"א ללמוד ט"כ לשאר איסורים אמנם לפמ"ש לעיל דהא דלא ילפינן ט"כ מבב"ח משום דהוה היתר בהיתר בב"ח שכבר נאסר שוב י"ל דל"א ט"כ דאורייתא דהוה איסור בהיתר יש להחזיק בסברתו. אבל בגוף הדבר יש לעיין לפמ"ש לעיל באריכות בסי' קט"ז דגם בב"ח הוה איסור בהיתר דמתחלה נאסר החלב ואקצר בפרט זה:

יא והנה בעיקר הדין כ' בחו"ד דמה שהביא הפר"ח ראי' דצלי מיקרי בישול מפסח דכתיב ובשלת ואכלת אלמא דקרי לצלי בישול לאו ראי' היא דהא בב"מ ע"ב מקשה הש"ס וכל היכי דכתיב ידו ממש והא כתיב ויקח את כל ארצו מידו. ומשני שאני הכא דליכא למימר הכי א"כ ה"נ י"ל דאע"ג דקרא ובשלת היינו צלי הוא משום דליכא למימר רק צלי אבל במקום דאיכא למימר בישול ממש צריך ריבוי לצלי דהא ידו נמי אשכחן בקרא דהיינו רשותו ואפ"ה במקום דאיכא למימר ידו ממש צריך ריבוי ה"נ אף דאשכחן בקרא דקרי לצלי בישול מ"מ היכי דאיכא למימר בישול ממש צריך ריבוי לצלי וכאן ליכא ריבוי. ודבריו תמוהין מש"ס דנדרים מ"ט דאמרינן שם בנודר מן המבושל מותר בצלי ור' יאשי' אוסר ואעפ"י שאין ראי' לדבר זכר לדבר שנאמר ויבשלו את הפסח (והא דלא מייתי מקרא דובשלת ואכלת כבר הקשו המפרשים) ובעי למימר דר' יאשי' ס"ל הלך אחר לשון תורה ורבנן ס"ל הלך אחר לשון בני אדם ומסיק דכ"ע הלך אחר לשון בני אדם ומר כי אתרי' ובירושלמי מבואר דבאמת פליגי בזה וקשי' להא דהלך אחר לשון תורה אין ראי' מקרא ויבשלו הפסח דשם א"א לפרש בענין אחר, אבל אם אפשר לפרש בענין אחר ל"ה גם בלשון תורה צלי בישול ובנדרים שאסר עצמו בבישול ממש ל"ה צלי בכלל וצריך ריבוי. וע"כ מוכח משם דגם בלי ריבוי ואף שיש לפרש בישול ממש צלי בכלל ע"כ צדקו דברי הפר"ח ורק בנדרים פסקינן דל"ה צלי בכלל דהלך אחר לשון בני אדם. ושמא מה"ט ל"ה, רק זכר לדבר אך זה ליתא דלש"ס דידן ל"ה רק זכר לדבר דבנדרים הלך אחר לשון בני אדם ולפי ירושלמי אין מבואר דל"ה רק זכר לדבר. וכן יש ראי' מרש"י חולין ק"ט שפי' כחל שבישלו היינו צלי כדאשכחן בפסח אף דבכחל משכחת בישול ממש באופן דאין להקל בצלי להתיר בהנאה וכ"כ הפמ"ג:

יב אך לענין טיגון הפמ"ג מצדד במשבצות, ר"ס פ"ז להתיר בהנאה כמשמעות רש"י סנהדרין דף ד' והפ"ח חוכך להחמיר וכ' דהא דאמרי' בסנהדרין דרך בישול אסרה תורה ופירש"י ולא טיגון היינו דאם נימא דעיקר קרא לא תבשל מיירי בתרבא ל"ה לי' למינקט בישול דטפי משתמע חלב צלול מתרבא: אבל אם באמת הקרא מיירי מחלב צלול אה"נ דחלב דטיגון וצלי בכלל בישול, והנה דבריו נכונים לשיטת רש"י דלה"א דיש אם למסורת לא קרינן חלב כלל רק תרבא. אמנם בחידושי הר"ן ריש סנהדרין כ' דגם לה"א דיש אם למסורת קרינן חלב וגם תרבא ושניהם נכללין בלאו עיי"ש. ולפ"ז אם נפרש כפי' הר"ן ז"ל ונאמר דהא דמשני דרך בישול אסרה תורה ולא טיגון מוכח דטיגון ל"ה כלל בכלל בישול אף דקרא מיירי גם בבישול גמור. אמנם מרש"י שוב אין ראי' דרש"י פי' דבהוי אמינא רק תרבא אסור. והר"ן אין מפרש כפי' רש"י דטיגון ל"ה בכלל

בישול. אך כבר כתבתי דפי' הר"ן שפי' דרך בישול אסרה תורה דהתורה אסרה לבשל מה שמותר באכילה במק"א משא"כ תרבא ל"ה בר אכילה דזה צ"ע מש"ס דבכורות דס"ד דחלב אסור. וקרא אתיא לבישול ולא מתרץ כדתירץ בסנהדרין על כן המובחר כפירש"י וכפירוש הר"ן בהוי אמינא דגמ' דאם יש אם למסורת קרינן שניהם יחד ומ"מ טיגון ל"ה בכלל. ומזה יראה דצדקו דברי הפמ"ג דיותר יש להתיר טיגון מצלי. אמנם לדינא אין קטן שכמוני מכריע:

יג ונידון דידן אין נ"מ לפמ"ש כת"ה בצדק דאף אם טיגון מותר היינו דוקא תרבא בחמאה אבל תרבא בחמאה ורוב שמן הוה בישול דמה לי בישלו במים מה לי בישלו בשאר משקין. ועוד דהרי בשר בחלב הוה בישול אף דלא הוה במים וגילתה התורה בזה דבישול בשאר משקין חייב וה"ה בישול בשמן דמה לי חלב מה לי שמן וכת"ה מייתי ראי' מלשון תוס' ברכות ל"ז ד"ה חביצא שכתבו כיון שנטגנין בשמן כנתבשלו דמי עיי"ש ולפ"ז נאמר דכל זה לפירש"י דחביצא היינו פרורין שנתבשלו והא דתניא בזמן שהפרוסות קיימין היינו בכזית ומדמה ר' יוסף למנחות משמע דטיגון בשמן הוה כבישול. אבל לפי' הר"ח הובא ברשב"א דחביצה הוא פרורי לחם הנדבקין ע"י שמן ודבש ובהני הוא דלא בעי פרוסות קיימין אבל בפרורין מבושלין בעי פרוסות קיימין משמע דטיגון בשמן ל"ה בישול אך י"ל דר"ח יפרש דלא מיירי בטיגון רק שנדבק בלא טיגון וע' ברבינו יונה:

יד עוד מייתי כ"ת ראי' מדאמרינן בסנהדרין כ"א ותקח את המשרת ותצוק לפניו שעשתה לו מיני טיגון. וקרא כתיב ותבשל את הלביבות הרי דקרי לטיגון בישול וע"כ כיון שנטגנין בשמן קרי לי' בישול. (וע' רלב"ג שכ' כמו ויבשלו את הפסח) עוד מייתי דברי ירושלמי פ"ז מפסחים ה"ג חד בר נש בשל תרנגולתא בשמן שריפה אתא שאיל לר' ביסנא אמר לי' זיל שילקא הרי דקרי לבישול בשמן בישול והנה הפני משה פי' שבשל בשמן תרומה שנטמאה וא"ל זיל שילקא הרבה במים עד שיפליט השמן ודבריו תמוהין דאין הגעלה באוכלין כמ"ש הרשב"א חולין ק"ח ד"ה אילימא ותה"א דף ס"ב ע"ב דפוס וויען ופי' ק"ע מוכרח שפי' נאבד בשולה כלומר דאסורה וגם זה דחוק. והמובחר דמיירי בתרומה בזה"ז ואמרינן בבכורות כ"ז תרומת ח"ל מבטלה ברוב. וס"ל אפי' תרומה טמאה בטלה ברוב והנוב"י כתב חיו"ד סי' כ' דאף דאפשר לסחטו אסור מ"מ לא נשאר רק מיעוט עיי"ש (וע' מ"ש לעיל סי' ק"ז אות ה') ע"כ צוה לשלוק שיתבטל ברוב דלא נשאר רק מיעוט ומותר בתרומה בזה"ז וע' מ"ש לעיל סי' קט"ו אות י"ג דמדברי הרמב"ם פט"ו דתרומות ה' י"ט מוכח דל"א טעם כעיקר בתרומה עיי"ש. ולדינא יפה כ' כת"ה דאין להתיר בהנאה משום טיגון דל"ה טיגון בנתבשל בשמן ואף שכ' מהרש"א בפסחים מ"א

ד"ה רבי אומר דסתם בישול הוא במים ואף אם לא נכתב במים איצטריך רבוי או ק"ו לשאר משקין עיי"ש וכאן ליכא רבוי מ"מ כיון דעיקר קרא דבשר בחלב ל"ה בישול במים רק בישול בחלב ה"ה בישול בשמן הוה בישול. על כן אין להתיר בהנאה מטעם טיגון אף להסוברים דטיגון אינו אסור בהנאה:

טו וראיתי מה שהביא כת"ה דברי הכסא דהרסנא בבשמים ראש סי' רפ"ה שרצה לומר דחמאה בבשר ל"ה רק מדרבנן דהתורה לא אסרה רק חלב ולא חמאה כמו דלא אסרה התורה מי חלב. ומעולם השתוממתי על המראה איך יהין הרב לומר דבר זה ומה ענין חמאה למי חלב. מי חלב ל"ה רק המים הנשאר מהחלב ועיקר השמנונית והכח כבר ניטל ממנו. על כן ל"ה בכלל חלב משא"כ חמאה שהוא עיקר השמנונית מהחלב איך נימא ל"ה בכלל חלב. ובצדק דחו רוב הפוסקים סברא זו מובאים בעיקרי הד"ט שציין כת"ה. באופן שאין לצרף סברא זאת אף לסניף ומה דקשי' לכסא דהרסנא אהא דיליף בבכורות דחלב מותר מקרא ואת עשרת חריצי החלב וכו' ולא יליף מקרא דחמאת בקר וחלב צאן בפ' האזינו דמוכח דחלב מותר יש לומר דכל המקרא בדרך המליצה נאמר כמו שפי' תרגום אונקלוס יהב להון ביזת מלכהון ושליטהון:

טז וכת"ה מסופק אם לא נתיר בנ"ד מטעם דבשר בשמן נטל"פ לדעת המחבר סי' ק"ג והיכא דנטל"פ קודם שנעשה בב"ח ודאי מותר אף לדעת הפליתי דבב"ח אסור נטל"פ ושוב דחה זאת דדוקא בשר בשמן נטל"פ אבל שמן בבשר אינו נטל"פ כדמוכח ממשנה דפסחים דסכו בשמן של תרומה דאוסר. ול"א דהו"ל נטל"פ והנה כבר שמעתי קו' זו ממשנה דפסחים ואולי הוגד לי בשם איזו ספר. ולכאורה י"ל לפמ"ש הב"י סוף סי' ק"ג בשם ה"ר ש"ט פולאקו דאיסור שצריך שיעור גדול כגון ברי' או תרומה אפי' פגום אסור א"כ ל"ק ממשנה וכן מ"ש במשנה דסכו בשמן של מע"ש לא יעשנו דמים על בני חבורה ניחא דמיירי בירושלים והו"ל דשיל"מ ולכן לא יעשנו דמים. אמנם הב"י כ' דבסי' תמ"ז לא כ' כן בשם רוב הפוסקים וע' שעה"מ פ"ח מחומ"צ ה' כ"ה שהקשה על הרש"ט. ועוד כבר כתבתי לעיל סי' ק"ד אות ב' דמ"ש הט"ז סי' צ"ד ס"ק י"ג דבסכו בשמן של תרומה צריך ק"א צ"ע דהו"ל מבשא"מ וא"צ רק ס' א"כ ל"ש תירץ זה אף להרש"ט. על כן הוכחת כת"ה קיימת דשמן בבשר ל"ה נטל"פ:

יז אמנם יש סברא להתיר בנ"ד בהנאה דהנה הרמב"ם כ' בפי' המשנה פ"ה דע"ז במשנה דיי"נ שנפל ע"ג ענבים דשמנונית הבשר והחלב עם החמאה הוא משביח ולבסוף פוגם. וכ"כ הברטנורה. והפמ"ג בסי' ק"ג סוף ס"ק י"ד ד"ה והנה מתשובה ההיא כ' דהשביח ולבסוף פוגם ל"ה רק מדרבנן עיי"ש א"כ חלב בחמאה ל"ה רק בב"ח מדרבנן דהוא

השביח ולבסוף פוגם ובב"ח דל"ה רק מדרבנן אינו אסור בהנאה כמו בשר עוף וכבוש ומלוח על כן אינו אסור בהנאה. והרב החריף מ' חיים בערינשטיין נ"י הערני דזה ליתא דדברי הפמ"ג לא נודע מקורו. וע"כ סברתו כיון דחתיכה נ"נ בשאר איסורין דרבנן על כן השביח ולבסוף פוגם נמי ל"ה רק דרבנן דכבר נעשה נבילה והיכי שכבר נאסר בעי שיפסול מאכילת אדם ודוקא אם היא תחלה נטל"פ לא נעשה איסור כיון שאינו נהנה מהאיסור כמ"ש הר"ן משא"כ אם השביח מתחלה כבר נעשה איסור ובעי שיפסול מאכילת אדם וזה ל"ה רק מדרבנן דמדאורייתא ל"א חנ"נ א"כ בתרבא בחמאה דמתחלה השביח והו"ל בב"ח ונעשה נבלה מדאו' שוב אסור בהנאה דמדאו' נעשה נבלה. אמנם ההיתר הנ"ל יש לו יסוד דהפמ"ג כ' בסי' צ"ד ס"ק ד' בדעת הש"ך דחלב טרפה או בשר טרפה שנתערבו בב"ח אף דבודאי דין בב"ח יש לו לאסור בבישול והנאה כמ"ש הר"מ מ"מ כיון שאחד מהם אסור ל"א חנ"נ מן התורה רק מדרבנן עיי"ש א"כ בתרבא וחמאה ל"א חנ"נ רק מדרבנן א"כ בהשביח ולבסוף פוגם נמי ל"ה רק מדרבנן. דבאמת אף בב"ח נטל"פ מותר דלא כפליתי כמו שהוכיחו הפוסקים ע"כ בהשביח ולבסוף פוגם ל"ה רק מדרבנן לשיטת הפמ"ג וקצת הוכחה להש"ך מש"ס דבכורות דמייתי מבב"ח דחלב מותר ודחי דלמא קרא ללקות על בשולו ולא דחי דלמא קרא לחנ"נ. דבב"ח אמרינן חנ"נ וצריך ס' נגד כלו משא"כ מצד איסור חלב א"צ ס' רק נגד החלב. וכבר הרגיש בזה ברי"ט אלגזי בבכורות אבל לשיטת הש"ך דהיכי דאחד אסור מן התורה גם בב"ח ל"א חנ"נ מן התורה ל"ה מצי הש"ס לשנויי הכי. אמנם הפ"ח חולק על הש"ך שם וס"ל דאף אם אחד אסור מקודם אמרי' בב"ח חנ"נ מן התורה וכן דעת החו"ד. אך לפמ"ש הפמ"ג סי' צ"ב ס"ק יו"ד בש"ד גם הפ"ח יודה בחלב וחלב דל"א חנ"נ מדאור' עיי"ש מ"מ למה שמבואר בח"ס סי' צ"ב בשם הרשב"א יראה דתרבא בחלב נעשה נבלה מן התורה קשה להקל נגד דעתם:

יח ומה שמפלפל כת"ה אם לא נימא כיון שנתבשל מתחלה השמן והחלב והי' רוב שמן נגד החלב אח"כ כשנפל החמאה נימא שכבר נתבטל החלב ולא נעשה בב"ח אח"כ דומיא דצמר גמלים וצמר רחלים המבואר במשנה דאם הי' רוב צמר גמלים אף שאח"כ נפל פשתן אינו אוסר. כבר ראה דלא דמי לשם דשם לא תליא בטעם על כן אמרינן סלק משא"כ בזה שהשמן יש לו טעם חלב. וט"כ דאורייתא למה לא יאסר משום בב"ח. ועיין מ"ש בספרי חא"ח סי' א' באריכות. אך לפוסקים דט"כ ל"ד שפיר י"ל דכיון דמתחלה נתבטל בשמן לא יחול אח"כ בב"ח. אך י"ל דכיון דבב"ח לכ"ע ט"כ דאוריי' וכיון דיש בהשמן טעם תרבא חל איסור בב"ח. אמנם לשיטת הרשב"א דס"ל בסי' צ"ח דבנתערב מב"מ ומבשא"מ אמרינן סלק מדאורייתא וכ' הטו"ז דמתחלה נתערב במינו ונתבטל

ואח"כ לא נאסר ה"ה כאן י"ל כיון דמתחלה נתבטל בשמן ומדאורייתא לא נאסר משום ט"כ משום טעם תרבא. למ"ד ט"כ ל"ד שוב אח"כ לא נתעורר לאסור משום בב"ח. וזה תליא אם אמרינן דהיכי דנתבטל הוא כמאן דליתא או כמאן דאיתא עיין רש"י מנחות כ"ג ע"ב ד"ה דלא כר' חייא שכ' דל"ה ריבה סולתה דכמאן דליתא דמי ובתוס' מנחות דף כ"ב ד"ה והן בולעות שחלקו ע"ז. והארכתי מזה בספרי לא"ח סי' א' אות ג' ומ"מ י"ל דנהי דלענין איסור חלב ט"כ ל"ד מ"מ לאיסור בב"ח ט"כ אסור דאורייתא על כן אין לסמוך ע"ז:

יט אך לדינא כיון שיש ספק שמא הלכה כפירוש המשניות בכריתות דחלב בחלב כיון שלא חל האיסור על אכילה לא חל על הנאה והדגול מרבבה סומך ע"ז. עוד ספק שמא הלכה כמחבר ורמ"א דבשר פוגם בשמן וה"ה להיפך וממשנה דפסחי' בסכו בשמן של תרומה אין ראי' דתרומה שאני. עוד ספק שמא הלכה כש"ך סי' צ"ד דאם אחד אסור ל"א חנ"נ מדאורייתא ולפ"ז כיון שכ' הפי' המשניות דחלב וחמאה הו"ל השביח ולבסוף פוגם והפמ"ג כ' דל"ה רק מדרבנן ל"ה רק בב"ח דרבנן ומותר בהנאה על כן יש לסמוך על היתרים אלו להתיר בהנאה במקום הפסד גדול ושלא במקום הפס"מ יש לאסור אף בהנאה:

כ והנה ראיתי בדברי כת"ה שכ' דאף תרבא בחלב אמרינן חנ"נ מן התורה ול"ש סברת הטו"ז ר"ס פ"ז דכיון דאחד הי' אסור מקודם לא נעשה גוף אחד של איסור דז"א דלשיטת הלח"מ דחלב בחלב אסור בהנאה א"כ מעיקרא היו שניהם מותרים בהנאה ועתה שניהם נאסרו בהנאה נעשו גוף אחד. ואינו דומה לבשר בהמה טמאה בחלב דגם עתה מותר בהנאה דלא חל איסור בב"ח וזה יש לדחות דכמו דאיסור הנאה ל"ה איסור מוסיף משום דאין לוקין על הנאה ה"ה די"ל דאין מועיל שנעשה גוף אחד לאיסור הנאה כיון דאין לוקין על הנאה. עוד ראיתי בדבריו שהקשה על פמ"ג סי' צ"ב ס"ק י' בהשאלה שם שצידד להתיר משום שהחתיכה נאסרה מחלב ול"ה לחודא שרי ול"א חנ"נ רק מדרבנן ומהני ספק שמא יש ס' נגד כל החתיכה. ושוב כ' לאיסור דשמא נסחט החלב. ושוב נעשה נבלה מהחלב מן התורה. והקשה כ"ת דעדיין זה מותר מס"ס שמא לא נסחט החלב. וא"ת נסחט שמא יש ס'. וכן קשה על מ"ש הפמ"ג דלמא ט"כ ל"ד דקשה דיש ס"ס שמא ט"כ דאוריית' ושמא יש ס' נגד כל החתיכה. ונ"ל לישב דברי הפמ"ג דהנה אם יאכל הבשר שיש בו כזית חלב וכזית חלב לא יהי' חייב מלקות מס"ס שמא ט"כ ל"ד ושמא נסחט החלב א"כ הוה ס"ס דסתרי אהדדי דאתה מקיל להתיר הקדירה מלבד הבשר מס"ס שמא לא נסחט החלב ולא נ"נ מדאו' ושמא יש ס' נגד החתיכה וכשאוכל

הבשר לא ילקה שמא נסחט החלב ושמא ט"כ ל"ד. והוה תרי קולא דסתרי אהדדי. וכבר כ' תוס' נדה כ"ז דאף אם ספק אחד סותר ל"מ ס"ס. על כן ל"ק על הפמ"ג. אך שי"ל דבלא"ה אע"כ אינו לוקה מ"מ כיון דלדעת קצת פוסקים אט"כ לוקין ע"כ הוה שפיר ס"ס דסתרי ודוק:

כא עוד ראיתי במכתבו שמפלפל בקו' הפנ"י והפליתי בהא דילפינן ט"כ מגיעולי מדין ודלמא הצריכה התורה להגעיל משום בב"ח וכ' כת"ה דלהלכה דאין איסור בב"ח חל על בשר טמא וכן על חלב טמא א"כ איכא ס"ס שמא לא השתמש בשר או חלב ואת"ל השתמש שמא הי' בשר טמא וכן שמא הי' חלב טמא. ולא חל איסור בב"ח אלא שהקשה דהרי לדעת כמה פוסקים גם במדין הותר כתלי דחזירי וכן דעת הרמב"ם מובא ברמב"ן א"כ שוב חל איסור בב"ח על טמאה ול"ה ס"ס. וזה יש לישב דלדעת הרמב"ם לא הותרו איסורין במלחמה רק משום סכנת נפשות ול"ה רק דחוי'. ומהדורא בתרא כ' ביבמות ל"ג דלמ"ד דחוי' עדיין אינו חל איסור אחר. והארכתי בפרט זה בספרי לא"ח סימן כ"ה אות ג"ו א"כ גם אז לא חל איסור בב"ח ויש להאריך בכל פלפולו הזך אולם עת לקצר: והנני ידידו דו"ש באהבה:

סימן קכ

א בדבר השאלה אם מותר לסחור במארגארין ובחמאה מלאכותית (קונסטבוטטער) הנה רוב החמאה הוא מחלב (תרבא) אשר נקה ונעשה למארגארין. ואח"כ מערבין אותו בחלב. ועושין ממנם חמאה והכל נעשה בצונן הנה מצד איסור בב"ח אין איסור ליהנות ממנו כיון שנעשה בלא בישול ואין הלכה כב"ח (וע' לעיל סי' ע"א סוף אות ב' הבאתי ראי' מש"ס דמנחות ק"א דבב"ח שאינו אסור בבישול מותר בהנאה דלא כב"ח) ומצד חלב מותר לסחור דילפינן מקרא. ומצד בב"ח דרבנן מבואר בסי' קי"ז דדבר שאינו אסור רק מדבריהם מותר לעשות סחורה ועיין מ"ש לעיל בסוף ה' שחיטה בהשמטה השייך לסי' מ"ג בסוף שכתבתי דבחלב הואיל והתירה תורה לסחורה אף אם פתיך בי' איסור אחר מותר לסחורה עיי"ש. ואמנם שמעתי שבמקצת פאבריקען מהמארגארין מערבין חמשה פראצענט שומן חזיר לתוך החלב ובחלב חזיר אסור לסחור. והנה לערב להמארגארין שומן חזיר אסור דאסור לעשות סחורה בשומן חזיר. ואף דהצ"ץ סי' ס"ו ואחריו בשואל ומשיב קמא ח"ב סי' קנ"ט מצדדי' להקל לערב שומן ד"א בחלב לעשות נרות שם עיקר ההיתר משום שעושים מחלב שנתאכל והבאיש ואינו ראוי לאכילה משא"כ למלאכת המארגארין לוקחין שומן וחלב שראוי לאכילה ועושין לצורך אכילה ע"כ ודאי אסורין לערב. אמנם לאסור לעשות סחורה בהחמאה המלאכותי' אין לנו דכיון שיש פאבריקען

מאחב"י שאין מערבין שומן חזיר מותר לעשות סחורה דתלינן לקולא כעין שמבואר ברמ"א סי' קי"ד סעיף יו"ד ויש לצדד ולומר דאף אותן המערבין שומן חזיר כיון שיש רוב חלב ובטל השומן ד"א ברוב ואף דט"כ דאורייתא ושומן ד"א עם חלב הוה מבשא"מ מ"מ לענין איסור סחורה לא קיי"ל ט"כ דאור' דהר"ן סוף ע"ז מצדד לומר דט"כ אין אוסר בהנאה דל"ש ט"כ רק באכילה דחיך אוכל יטעם ולא בהנאה והפמ"ג בפתיחה לסי' תמ"ב כ' דלפ"ז אין עובר בב"י בטעם כעיקר וה"ה באיסור סחורה ואף דטעם האיסור סחורה דלמא אתי למיכל מ"מ גם בבל יראה כ' הר"ן הטעם דלמא אתי למיכל. וע"כ כיון שהרבה פוסקים ס"ל דאיסור סחורה רק מדרבנן וגם יש ספק אם ט"כ דאורייתא דיש סוברים ט"כ ל"ד ואנן אסרינן מספיקא. אך המ"ל כ' פ"ח ממאכ"א דגם בספק איסור תורה אסור לסחור אמנם יש עוד ספק שמא יש ס' נהי דבהמארגארין לבד אין ס' מ"מ אח"כ שמערבין בחלב אולי יש ס' ואיסורין מבטלין זא"ז על כן אולי יש להקל. הן אמת דמתשו' חות יאיר סי' קמ"ב משמע דבחלב העומד לאכילה גופי' אסור לעשות סחורה. אך מהרמב"ם ומהפוסקי' לא משמע כדבריו ואולי גם החו"י לא נקט חלבים רק אגב גררא דנבלות וטרפות שנשאל ע"ז. אולם לאשר כל הפוסקי' לא כתבו רק בחלב חי שאינו ראוי לאכילה. אמנם החמאה המלאכותית אשר היא ראוי' לאכילה אולי יש חשש דלמא אתי למיכל מיני' על כן במארגארין מותר לעשות סחורה כיון שאינו ראוי לאכילה. אך בקונסטבאטער איני אומר לא איסור ולא היתר. ועכ"פ צריך להזהיר לאחב"י במקומות שנהגו היתר עד היום בחמאה של עכו"ם שלא יאכלו מהקאנסטבוטער כיון שהוא חלב גמור ובאיסור כרת והמבשל בחמאה זו עובר משום מבשל בשר בחלב ולדעתי נכון שעתה שנתרבה מלאכת הקונסטבוטער יקבלו עליהם גם המקומות הנ"ל החומרא שאנחנו נוהגי' בה להזהר מחמאה של עכו"ם וכמה גדולי' דברי חכמי':

ב והנה ראיתי בתשו' ח"ס סי' צ"ב שכ' בנר הנעשה מחלב וחמאה. שאף להדגול מרבבה שמתיר בהנאה במקום הפסד מ"מ אסור להדליק משום בישול בב"ח כמ"ש באלי' רבה ה' חנוכה ואף דבודאי המדליק נר בשבת אינו חייב משום בישול דענין בישול בשבת הוא שצריך להדבר המתבשל ועכ"פ נשאר בעולם משא"כ כשכלה והולך ואחר הבישול לא נשאר בידו מאומה אעפ"י שמכל מקום בישל הדבר ההיא ולענין בב"ח עשה תועבה דרחמנא קפיד אמעשה הבישול ההוא ובשבת פטור דל"ה כעין בישול סממנים וכו' ולענין בב"ח אפשר דהוה בישול ע"כ. הנה מה דפשיטא לי' דבשבת אינו חייב משום מבשל רק כשישנו בעולם משא"כ כשכלה והולך דבריו נגד ירושלמי פ"ב דשבת סוף ה"ה דאמרינן בהקטיר זר אברים ופדרים על דעתי' דר' יוסי זר אסור משום מבשל מה

בישול יש כאן כיון שהוא רוצה באכולן כמבשל הוא. וכדברי ירושלמי כ' בתוספי הראש יבמות ו' דהא דר' ישמעאל ב"א כשקרא והטה אמר שיביא חטאת אף דהוא ס"ל הבערה ללאו יצאת משום דכשהטה קירב השמן לאור וחייב משום מבשל עיי"ש. איברא דבש"ס יבמות ל"ג ע"ב דמקשה אי בהקטרה הא אמר ר' יוסי הבערה ללאו יצאת משמע דלא כירושלמי. וכבר הרגיש הגאון רע"א בהגהות. אמנם בספרי לא"ח סי' י"ב אות ח' כתבתי דהא דמקשה ביבמות הכונה לפמ"ש תוס' יבמות ו' ע"ב דמ"ד הבערה ללאו יצאת ס"ל מקלקל בהבערה ובבישול פטור דאין לו קרא מיותר. עיי"ש כונת הקושיא והא אמר ר"י הבערה ללאו יצאת ומקלקל פטור וזר שהקטיר הו"ל מקלקל ע"ש שהארכתי ולעולם ש"ס דידן ג"כ מצי סובר כירושלמי. ולפ"ז ליתא לדברי הח"ס:

ושם הארכתי בביאור דברי ירושלמי בב' אנפין. אמנם הפי' המובחר שכתבתי שם אות ט' דהנה הבערה הוא בעצם קלקול ורק המלאכה נעשית לצורך דבר אחר שמבעיר למען יבשל אצל העצים. כמ"ש רש"י שבת ק"ו ובישול הוא לצורך אותו הדבר בעצמו. ולפ"ז קאמר שפיר בירושלמי דהבערה. אם אין לו תכלית לצורך דבר אחר רק תכליתו לכלות הדבר כגון הקטרת אימורין כמבשל דמי ולפ"ז יש חילוק במדליק נר להאיר התכלית דבר אחר ל"ה מבשל רק מבעיר. משא"כ במדליק נר חנוכה. או במקטיר איברים ופדרים הוה מבשל. אך גם בפסחים ה' משמע דלא כירושלמי דהרי הבערת חמץ כונתו להשבית ומ"מ אמרינן ש"מ הבערה לחלק יצאת ע"כ דלא כירושלמי. וגם על תוספי הרא"ש ק צ"ע. ולפמ"ש שם פי' א' בירושלמי ל"ק מפסחים ומיבמות עיי"ש ומ"מ לדינא אולי צדקו דברי הח"ס:

ג ולענין בב"ח במה שנסתפק שערי אפרים בחמאה שנתבשלה בקדירת בשר בת יומא אם מותר להדליק נר חנוכה אי אמרינן כתותי מכתת שיעורי' ובא"ר סי' תרע"ג תמה עליו דבלא"ה אסור להדליק משום בישול דבב"ח יש בישול אחר בישול. וכ' השואל בשבות יעקב ח"א סי' ל"ח דמה שנתחמם בראש הפתילה לא מקרי בישול דמיקלי קלי ולא מיקרי דרך בישול ובשבות יעקב השיב דאפי' לענין שבת מיקרי בישול דמיד שנתחמם קודם דמיקלי קלי עושה איסור בישול, ולענין בב"ח ודאי הוה בישול עיי"ש. ובראשית ההשקפה הראיתי ראי' לדברי השבות יעקב מירושלמי שהובא לעיל ומתוספי הרא"ש. ואמנם למה שכתבתי לעיל דש"ס דידן לא ס"ל כירושלמי דברי השבות יעקב דמשמע מדבריו דגם לענין שבת מיקרי בישול ליתא. ולפ"ז י"ל דגם לענין בב"ח לא מקרי בישול אך י"ל דבב"ח אינו דומה לשבת כמ"ש הח"ס וכ"כ הפרי מגדים סי' פ"ז ס"ק א' דאף מה דפטור לענין שבת חייב משום בב"ח. אמנם לפ"ז י"ל דאם מדליק בשבת חמאה שאסור

משום בב"ח נימא מיגו דהוה בישול לבב"ח יהי' בישול לענין שבת כדאמרינן בסוכה ז' ובשבת צ"א ודוק:

ד ודע דדבר זה פשוט דמבשל בשבת ע"י חמימות ושלהבת המתהוה ע"י כח העלעקטריציטאט או מבשל בשר בחלב ע"י כח זה חייב ואף שלא נאכל בהבערה כזו שום עץ או שומן כמו בהבערת דברים העומדי' לשריפה שהשריפה תתהוה ע"י התקשרות יסוד החמוצי שבאויר הנשימה עם יסוד הפחמי שבהמן או עם היסוד המימי [וואססערשטאף גאז] שבהשומן רק השלהבת באה בחיבור השטראם שבמכונה העלעקטרית וע"י יתחמם ויבער הפלאטינאדראטה המחובר להמכונה הנזכרת מ"מ כיון שנראה לעינינו שלהבת הוה מבשל באש וחייב משום שבת או משום מבשל בב"ח. וגם זה פשוט דאם יכבה אור כזה המתהוה ע"י כח עלעקטריציטאט חייב משום מכבה ולא מבעי בכבוי באגען ליכט שהוא מתהוה ע"י חיבור השטראם העלעקטרי עם פחמים שבוודאי חייב, אך אפילו בכבוי גליהליכט שהוא מתהוה ע"י התקשרות השטראם העלעקטרי וחיבור לו דראטה מפלאטינא ג"כ חייב ואף דמכבה גחלת של מתכת פטור כמבואר בשבת מ"ב וברמב"ם פ"א משבת ה"ב ובסי' של"ד זה דוקא גחלת של מתכת שאינו שורף אבל שלהבת עלקטריס שהוא שורף חייב משום כבוי בשבת:

ה ובדבר אם יכול לברך על גאס ליכט או על עלעקטערישמס ליכט להדליק נר של שבת נלפע"ד דיכול לברך ויוצא ידי חובת המצוה. ולדעתי יכול לומר להדליק נר דכל מאור הדבוק בשמן או בפתילה מיקרי נר וכאן ג"כ המאור דבוק בהכלי ובהפלאטינען דראטה בגליהליכט או בפחמים בבאגענליכט ואין לומר דהוה דבר שאין בו ממש בעין שכ' הברכ"י סי' רט"ז בשם תלמיד הרשב"א במשמש באתרוג ונשאר הריח בבגד או ביד אין מברך על אותו הריח שאין בו עיקר דכאן העלעקטריציטעט וכ"ש הגאז יש לו עיקר. אך לענין הדלקת נר חנוכה אינו יוצא לא בעלעקטרישעס ליכט ולא בגאסליכט חדא ששמן זית מצוה מן המובחר ועוד כיון שנעשים להדליק בכל ימות השנה לא הוי פרסומא ניסא והרמ"א כ' בסי' תרע"א שיזהר שלא להדליק במקום שמדליקין הנרות כל השנה כי אז לא יהיה היכר כלל ואף כי אין היכר רק לבני הבית מ"מ היכר קצת מיהא בעיא עיי"ש על כן אין לברך להדליק נר חנוכה על נרות האלה כנלע"ד:

סימן קכא

א' וע"ד השאלה ברוטב של בשר שנפל תחת קדירה בחלב שמעתי מקצת מורים שרצו לומר דא"צ ס' רק לפי חשבון וכן בתחב כף לתוך קדירה של בשר ואח"כ תחבו לקדירה של חלב א"צ ס' רק לפי שיעור הבשר כמו שהדין בבצלי' הבלועי' מחלב סי' צ"ד ס"ו וכ'

הפמ"ג שם ס"ק כ"ב בש"ד ובפמ"ג בפתיחה לא"ח בהנהגת הנשאל ס"ב ס"ק ב' דא"צ ס' רק לפ"ח ול"ח דהכף בלע רק מחמאה וכן נראה קצת כדברי המורים בחו"ד בחידושים סי' צ"ג ס"א וזה אינו דלהדי' מבואר באו"ה סי' ל"א אות ט"ו סעיף ט"ו וז"ל וכן בכל רוטב של בשר דינו כהבשר עצמו שאם תפול ע"ג קדירה וכ"ש לתוך התבשיל עצמו של חלב שצריך ס' לבטלו וכ"כ בסי' כ"ד אות ח' אחרי שכ' דא"צ אלא לפ"ח כ' ומיהו ברוטב של בשר שנפלה לחלב ודאי צריך ס' נגד כולה דהוי שם בשר על כל המים. ועוד כמה שכ' המרדכי פ' כ"ה דקיי"ל כמ"ד דמשערי' כאלו המים בשר ולא כמ"ד כמה דבלעי מיא וא"כ הוה חתיכה גופא דאיסורא וסברא הוא דאי אפשר לעמוד על השיעור כמה בלע וכן בתחיבת כף של בשר וכל כה"ג וכן בלח בלח היתר בהיתר צריך כמו כן ששים נגד הדימוע הראשון כגון רביעית חלב שנפלה לחמשה רביעית מים ונתן בתבשיל של בשר שצריך ס' נגד המדומע עכ"ל. הרי שכ' להדי' דהרוטב של בשר צריך ס' נגד כולה וכן בכף והרב החריף מ' יעקב מו"ץ מזאלין הביא ראי' מלשון התוס' חולין ק"ח ע"ב ד"ה גדי שכ' דאם נפל לתוך חלב מועט הי' נחשב הכל כגדי משום שמנונית הבשר המעורב בחלב ולא נתבטל. הגם דכונת תוס' שאסור החלב משום ט"כ כמ"ש תוס' לעיל ד"ה אמאי מותר מ"מ מלשון התוס' משמע דנחשב כבשר. והנה אמת הדבר דבש"ס דחולין ק"ח ע"א מחלק בין רוטב עבה דמיחשב כבשר לענין מב"מ ובין רוטב רכה דמיקרי אינו מינה וברשב"א חולין צ"ח מפלפל אי מוהל:

היוצא מבשר מיחשב מב"מ. ומשמע דתליא אי בתר שמא אזלינן או בתר טעמא עיי"ש. ולענין נדרים הדין דנודר מבשר מותר ברוטב. וכ' רש"ל הובא בטו"ז סי' רי"ז אות ט' דהאידנא נודר מבשר אסור ברוטב ובקיפה עיי"ש. ולענין אם מותר לאכול גבינה אחר רוטב עיין בב"י א"ח סי' קע"ג דלרבינו יונה מותר דל"ש החשש משום בשר שבין השינים ורבינו ירוחם מחלק בין מרק צלול לעב והב"י אוסר בכל גונא. וע' בהגהות יד שאול סי' פ"ט מייתי ראי' נפלאה מש"ס דנזיר מ"ה ע"ב דרוטב מיקרי זבח מדנותן רוטב על שער ראש נזרו וילפינן מדכתיב אשר תחת זבח השלמים מזבחו יהא תחתיו. ולפ"ז צ"ל הטעם דנודר מן הבשר מותר ברוטב דבלשון בני אדם לא מקרי בשר. ולפ"ז אולי גם בלשון חכמים לא מקרי בשר כדאמרינן בחולין קל"ז לשון תורה לעצמה לשון חכמי' לעצמן. מ"מ לענין אם צריך ס' נגד כל הרוטב או אך לפי שיעור המדומע מבואר באו"ה דצריך ס' נגד כל הרוטב:

ב והנה לדברי האו"ה צ"ל הא דכ' המרדכי פכ"ה סי' תרצ"ז בשם ראב"ן ביורה של בשר שנתבשל בה חתיכת איסור ולא הי' ס' ונאסרה ולקחו מן המרק ושמו בקדירה ופוסק

דא"צ לשער רק לפ"ח דל"א נ"נ בלח בלח. והרי ברוטב אין משערין לפ"ח דשם שאני שכבר הי' שם בשר היתר ובלא"ה שם רוטב עלה ואח"כ נפל חתיכת איסור א"צ ס' רק לפ"ח אם ל"א חנ"נ משא"כ בבשר שבישלו במים איתהפכו המים כולו. ולדעתי עיקר סברת האו"ה לפמ"ש הטו"ז בא"ח סי' ר"ה דה"ט דבשלו ירקות עם מים מברך כמו על הירקות ובבישלו עם בשר מברך שהכל כמו על הבשר ובאגוז בדבש מברך בפה"ע וכ' דה"ט דמים אין לו טעם של עצמו רק מה שקיבל מן הבשר. על כן אזלינן בתר בשרא משא"כ בבישל ירקות בחומץ או בבארשט אין לברך עליהם כמו על הירקות דהבארשט יש לו טעם של עצמו וע' פמ"ג שפי' דבריו לפמ"ש הטו"ז סי' ר"ב ס"ק ט' דמה"ט לא אזלינן בתר רוב בירקות ומים שהרי המים הוא רוב משום דמים אין לו טעם של עצמו לא חשיבי. ובטלין לגבי ירקות משא"כ בשר בתוך המים מקבל המים טעם הבשר ואזלי' בתר רוב ולפ"ז ה"ה בבארשט דיש לו טעם של עצמו אזלינן בתר רוב ע"ש (וע' בספרי לא"ח סי' ב' אות ד' הארכתי בדברי הטו"ז). ולפ"ז מה"ט ברוטב צריך ס' כאלו כולו בשר דהמים אין לו טעם של עצמו ונתהפך להיות כאלו כולו בשר. דמ"ש האו"ה הטעם דלא ידעינן כמה בלע קשה להבין דהרי בלח בלח יש בילה וטעם הבשר נתחלק לכל הרוטב על כן נ"ל דזה עיקר סברתו. ולפ"ז יצא לנו דאם מבשל בארשט עם בשר דיש לו טעם בפ"ע לא איתהפך כולו לבשר. וא"צ ס' רק לפי חשבון וה"ה אם בשלו גריסין פולין או עדשים עם לאקשין או פערלגראפען ונתנו מעט בשר א"צ רק לפ"ח דבברכות כיון דביש בשר בתוך המים וירקות המים לא בטל לגבי הירקות וכיון דהמים הם רוב מברך שהכל ה"ה הכא המים אין בטילין לגבי בשר כיון שיש למים טעם מהירקות על כן לא מיחשב כאלו כולו בשר וא"צ רק לפ"ח והדין לדעתי פשוט אף אם לא יהי' סברת או"ה מטעם דכתיבנא. דבבישל מים עם בשר בודאי נותן הרבה בשר על כן נחשב המים כאלו כולו בשר משא"כ אם בישל עדשים ולביבות או בארשט אינו נותן בשר רק להטעים ובשביל מעט בשר שבו לא נוכל לומר שנחשב כולו לבשר כן נלע"ד בדינים אלו:

ושוב הראו לי שגם בתשו' שואל ומשיב תניינא ח"ד סי' י"ב פוסק ג"כ דברוטב של בשר צריך ס' נגד כולה ולא לפ"ח. ומ"ש שם לענין י"ש של חמץ דצריך ס' נגד כולה כן כתבתי בספרי חא"ח סי' ס"ו דלא כמחצית השקל וח"ס:

ג ודרך אגב הנני אומר בענין הרוטב הנה בקושית החו"ד סי' צ"ה על דברי התוס' חולין קי"ב זבחים צ"ו אהא דאמרינן כל יום נעשה גיעול לחבירו ומותר לבשל שלמים האידנא בקדירה שבישל בה אתמול שלמים והא ממעט באכילתו וכתבו דאיכא ג' נ"ט מבשר לקדירה ומקדרה למים וממים לבשר והק' החו"ד הא ממעט באכילת הרוטב דליכא רק

ב' נ"ט. עיי"ש ורציתי לומר (לעיל סי' ק"י אות ד') דברוטב ליכא עשה דאכילת קדשים ולא איכפת לן אם ממעט באכילתן. ודחיתי זאת דמש"ס דנזיר מ"ה דמרבינן מן תחת זבח השלמים ודרשינן מזבחו יהא תחתיו דנותן רוטב תחת הדוד. הרי דרוטב מקרי זבח. על כן בודאי אסור למעט באכילתו. וכעת ראיתי דמשם יש עוד קצת ראי' דברוטב לא איכפת לן לפמ"ש בשימ"ק שם בנזיר בשם הרא"ש דה"ט ד דרשינן שיתן רוטב דמזבח עצמו א"א לשרוף כל זמן שראוי לאכילה הרי מזה גופא מוכח דארוטב לא קפדינן ששופכין אותו ועכ"פ אין משם סתירה לסברתי ודוק:

ד' עוד כתבתי לעיל (סי' קט"ו אות י"ד) על קו' החו"ד הנ"ל שהקשה על תוס' הא קממעט באכילת הרוטב וכתבתי לישב לפמ"ש הכסף משנה פ"ו דפהמ"ק ה' י"א שפוסק הרמב"ם בתודה שנתערבה באיל נזיר שתיהם תקרבנה שהקשה הראב"ד הא ממעט באכילת זרוע בשלה ותירץ בכ"מ שדברי הר"מ הוא מתוספתא וכ' דכיון שאינו ממעט באכילת כל הקרבן רק במקצתו לא איכפת לן. וע"כ ל"ק קושית החו"ד דארוטב לא איכפת לן שממעט ונזכרתי שחכם אחד הערני לזה. והנה לעיל הבאתי שח"ס סי' קי"ד הקשה מדברי הכסף משנה על קו' תוס' שהקשו שממעט באכילתו. והרי אין ממעט רק מהבליעה ודבריו תמוהין דתוס' הקשו הרי ממעט באכילת כל הקרבן או רובו אם יבשל בקדירה שבישל אתמול. ומה זה שכתב דתוס' קפדו אהבליעה דלא למעט. אולי איזו טעות נזדקר בדבריו. ואמנם בעיקר דברי הכסף משנה שכ' דאזרוע בשלה לא איכפת לן שממעט באכילה דהוא מקצת קרבן תמהתי לעיל מדברי הש"ס דבכורות ס"א דאמרינן ביצאו שנים בעשירי תני חדא ירעו דס"ל אין מביאין קדשים לבית הפסול ופירש"י שיצטרך ליתן חזה ושוק לכהן ולב"ב וממעט באכילה הרי להדיא דלא ככ"מ דאף במקצת קרבן שממעט באכילה ירעה דאסור למעט באכילה ואם כונת הכסף משנה לישב התוספתא דס"ל כן דלא כש"ס דבכורות איך פוסק הרמב"ם דלא כש"ס דבכורות בשגם שי"ל דתוספתא כר"ש ס"ל דמביאין קדשים לבית הפסול ויגעתי ומצאתי ששעה"מ פ"ו מפהמ"ק הרגיש בזה:

ה' ונ"ל לישב הנה התוס' הקשו בדף י"ח בבכורות אם הלכה דא"א לצמצם איך אפשר שיצאו שנים כאחת. ומה שתירצו דכיון שהוא אינו יודע איזה יצא ראשון וכיון לקרוא שניהם כאחד שניהם מקודשין צ"ע דמ"מ האמת הוא שיצא אחד מקודם והוא קרא לעשירי עשירי ול"מ הקרי' להשני ולכן נראה לישב לפמ"ש תוס' בעירובין ה' ובסוכה ט"ז דאף אם אי אפשר לצמצם מ"מ הוה ספק שמא הי' בצמצום שניהם שוין רק דלא נדע בבירור עיי"ש א"כ על כל אחד יש ס"ס שמא שניהם עשירי ואת"ל ששניהם ל"ה

עשירי על כל אחד יש ספק. על כן יצאו שניהם בעשירי שניהם מקודשין הכוונה דעל שניהם חייב מלקות בגיזה ועבודה כיון דעל כל אחד יש ס"ס וס"ס כודאי. ומ"מ נלע"ד דאסור להקריב שניהם למזבח. דאם יקריב שניהם יעלה למזבח ממנ"פ אחד שהוא ספק קדשים דשמא לא יצאו שניהם בבת אחת והשני חולין על כן צריך להקדיש אחד מהן. ומה דתניא בברייתא שניהם מקודשין וכן ברמב"ם הכונה דעל כל אחד חייב מלקות בגיזה ועבודה משום ס"ס משא"כ ביצאו שניהם בתשיעי דאף אם יצאו בב"א אין קדוש רק אחד ליכא רק ספק אחד ואין לוקין בגיזה ועבודה. ומעתה נכונים דברי הכסף משנה והחילוק פשוט דבשלמא בנתערב איל נזיר בתודה דשניהם מקודשין מקודם עדיף יותר להקריב שניהם מלומר ירעו ולא איכפת לן במה שהביא מקצת קרבן לבית הפסול. משא"כ בהך דבכורות דאם לא יקדיש עתה בלא"ה אין להקריבם כאמור ורק שאתה אומר יקדיש עתה אחד מהם על זה אנו אומרים שאסור להקדיש לכתחלה להביא לבית הפסול אפילו מקצת קרבן. דדוקא בקדוש מקודם לא אשגחינן אהבאת פסול מקצת קרבן משא"כ להקדיש לכתחלה ומה"מ אמרינן בש"ס דבכורות ירעו. כנלע"ד לישב לפי חומר הנושא. ועכ"פ דבר זה ברור דלכתחלה אין לעשות דבר להביא קדשים לבית הפסול אף מקצת קרבן ושפיר הקשה בחו"ד ועיין בצל"ח פסחים י"ג שהקשה אהא דאין מקריבין תודה בע"פ מפני חמץ שבה שמביא לבית הפסול ולדברי הכ"מ הנ"ל דבמקצת קרבן לא איכפת לן הר' לחם חמץ שבתודה לא הי' רק מקצת קרבן ולהנ"ל לק"מ דלכתחלה אין להביא למעט באכילה אף מקצת קרבן וכ"כ בח"ס יו"ד ס"ס קי"ד (וע' מ"ש עוד בענין זה לעיל סי' צ"ו אות ה' ואות ח'):

סימן קכב

בעזה"י בסוגיא דמצות מבטלות זא"ז פסחים קט"ו וזבחים ע"ט דרוש לשבת הגדול תרמ"ד:

א לישב קו' התוס' אהא דאמרינן לא ליכרך אינש מצה ומרור בהדי הדדי וניכול משום דמצה בזה"ז דאורייתא ומרור דרבנן ואתי מרור דרבנן ומבטל לי' למצה דאורייתא. והקשה תוס' מנחות כ"ג בתחילת דבריהם אהא דאמרינן שם תיבלה בקצח בשומשמין וכו' כשירה קס"ד דאפיש תבלין טפי ממצה בשלמא למ"ד בתר בטל אזלינין בטל הוה כמבטל דלכי מיעפשא הוה לה כתבלין אלא למ"ד בתר מבטל אזלינן תבלין מי הוה מצה. וז"ל יש לתמוה דמדמי אהא דלעיל שהטעם שוה הך דהכא דכיון שיש בתבלין טעם מצה ראוי היא לצאת ידי חובת מצה כדאמרינן פ' התערובת עשה עיסה מן חיטים ומן אורז אם יש בו טעם דגן חייב בחלה ואדם יוצא בו ידי חובתו בפסח. וצ"ל דהך

שמעתתא פליגא אההוא דהתם. ואין להקשות אההיא דתערובת מהא דאמרינן בערבי פסחי' לא ליכרך אינש מצה ומרור בהדי הדדי. (וכונתם דאיך מבטל מרור למצה והלא יש גם במרור טעם מצה ולא גרע מאורז ותירצו) דהתם חוזק המרירות הוא דמבטל טעם המצה אבל אורז לא מבטל טעם המצה. ועוד יש לפרש דהתם כשאוכל כזית מצה דכי מבטל לי' מרור ליכא טעם כזית מצה אבל אם אוכל הרבה שרי ע"כ:

ומקודם נבאר דברי תוס' שהקשו אהא דמנחות דמבטל תבלין למצה והרי יש בתבלין טעם מצה ותירצו דהך שמעתתא פליגא אההוא דהתם משמע דקו' תוס' לא הי' ממשנה דמס' חלה רק משמעתתא דהתערובת וע"ז שייך לומר דהך שמעתתא פליגא אההיא דהתם ודבריה' תמוהין דהרי דין זה דאם יש בו טעם דגן מבואר במשנה דמס' חלה פ"ג ואיך שייך לומר דהך שמעתתא פליג דבשלמא אי קו' תוס' ל"ק רק מגמ' דפ' התערובת שייך לומר דהך שמעתא פליג אבל אם קו' ממשנה איך שייך לומר דהך שמעתתא פליג. וכבר תמה בדבריהם בטהרת הקודש הנדפס מחדש. ונלפע"ד לישב וקודם נבאר הסוגיא דזבחים ע"ח דאמר ר"ל הפיגול והנותר והטמא שבללן זה בזה ואכלן פטור וכו' ש"מ נותן טעם ברוב לאו דאוריי' מתיב רבא עשה עיסה מן חטים וכו' אי הכי אמאי יוצא ידי חובתו בפסח והקשו תוס' ד"ה מתיב רבא תימא דלא מקשה מכל התורה דקיי"ל טעם כעיקר דאורייתא. ונראה לתרץ ונבאר גם דברי הגמ' חולין ק"ח אמר אביי ש"מ טעמו ולא ממשו בעלמא דאורייתא. דאס"ד דרבנן מבב"ח מ"ט לא גמרינן דחידוש הוא אי חידוש הוא אע"ג דליכא נותן טעם וכו' והקשה תוס' דהכא משמע דאביי יליף ט"כ מבב"ח. ואולם בפסחים ילפינן ט"כ מג"נ או ממשרת ואביי מיירי התם בהאי סוגיא: ב ונ"ל לישב הנה בחו"ד סי' ק"ה ס"ק ג' כ' דבתרומה. ל"א ט"כ דאורייתא ושורש הדבר דרש"י כ' דמ"ד ט"כ ל"ד דבטלה ברובא וצ"ל הא דלא כתב דטעם גופי' ל"ד וע"כ צ"ל כיון דילפינן מהטמאים לאסור צירן ורוטבן ה"ה הטעם אסור מדאורייתא וע"כ צ"ל מ"ד ט"כ ל"ד דהטעם בטל ברוב. ולפ"ז י"ל מ"ד ט"כ דאורייתא דילפינן ממשרת או מג"נ זה דוקא היכא דהיוצא אסור כגון בנבילה או בנזיר ילפינן דהטעם לא בטיל משא"כ בתרומה דהיוצא מתרומה מותר דאפי' מיחוי גופו מותר ה"ה הטעם ג"כ מותר: כדאמרינן בירושלמי פ"ו דתרומות מודה ר"ל באיסורי הנאה וע' מ"ש בספרי בית יצחק לא"ח סי' כ"ט אות ו' וסי' ס"ד אות גד"ז והנה התוס' במסכת שבועות דף כ"ג ע"ב ד"ה דמוקי לה ס"ל לחד תירוצא דאף על חצי שיעור כיון דאסור מן התורה אין חל איסור אחר דאין איסור חל על איסור והא דלר' יוחנן חל שבועה אח"ש משום דמיירי שלא כדרך אכילתן עי"ש. ולעיל כתבתי סי' קי"ט אות ה' בשם ח"ס סי' צ"ב דאף לשיטת התוס' דעל ח"ש יכול לחול איסור אחר

דוקא היכא שהאיסור השני א"צ לצירוף אבל היכא שהאיסור השני צריך לצירוף לכ"ע אין איסור חל על ח"ש כעת מצאתי בבית אפרים סי' ל"ד שכ' ג"כ כן בפשיטות ושם מצאתי שהעיר במקצת במה שכתבתי לעיל בסי' הנ"ל. ולפ"ז אמינא לפמ"ש דגם ר"ל מודה בפיגול ונותר דחצי שיעור אסור מה"ת א"כ א"א לחייב על כזית פיגול שרוב זית פיגול ומיעוטו נותר. דאין לחייב משום פיגול על מיעוט נותר דאין איסור פיגול חל על איסור נותר. כמ"ש דאף על ח"ש אינו חל איסור אחר לכ"ע היכא שאיסור השני צריך ג"כ לצירוף ומ"ה כתבו דאפי' היתר לא מצטרף לאיסור כש"כ איסור לאיסור ותכונה דכיון דבעלמא אין היתר מצטרף לאיסור כש"כ איסור לאיסור דלא מצטרף דאין איסור פיגול חל על איסור נותר. ואף דבקדשי' היתר מצטרף מ"מ איסור לאיסור גרע יותר דשייך לומר אין איסור חל על איסור ודו"ק:

ב' והנה לעיל בסימן הקודם הקשיתי אהא דהגמ' מוכח מר"ל דנ"ט ברוב ל"ד ומקשה מעושה מצה מאורז ויש בה טעם דגן אדם יוצא ידי חובתו בפסח ומה קושיא דילמא בקדשים ל"א ט"כ לפמ"ש בחו"ד סי' ק"ה דהיכי דהיוצא אינו אסור מהתורה ה"ה הטעם א"כ לפמ"ש הרמב"ם ספ"י ממאכלות אסורות דבהקדש היוצא אינו אסור רק מדרבנן וה"ה הטעם. א"כ מה ראי' מדס"ל לר"ל בפיגול ונותר נ"ט ברוב ל"ד דה"ה בכל דוכתא. ונ"ל לישב דלפי המבואר בחולין ק"כ דמקשה בחדש מנ"ל דהיוצא אסור. ותירץ דיליף מתרומה וחד מנייהו ולבסוף מסיק דלר"א דס"ל דון מינה ומינה ה"ה דיליף תרומה מבכורים דכל משקה היוצא אסור אף יוצא מדגן ושאר פירות ומאן דס"ל דון מינה ואוקי באתרא יליף תרומה מבכורים ואוקי באתרא דוקא יוצא מתירוש ויצהר והר יליף בכורים מתרומה דיוצא משאר פירות או מדגן אינו משקה גם לענין בכורים. והנה ר"ל ס"ל ביבמות ע"ח דממזרת לאחר עשרה דורות מותרת דס"ל דון מינה ומינה ולדידי' יוצא משאר פירות הוה משקי ויליף שפיר קדשים מתרומה וחד מנייהו ולפ"ז ע"כ אין חילוק בין קדשים לשאר איסורים. ומדס"ל בפיגול ונותר ט"כ ל"ד ע"כ דס"ל בכל דוכתא ט"כ ל"ד ושפיר הוכיח בגמ' דס"ל בכל דוכתא ט"כ ל"ד. ומ"ה מקשה שפיר ממצה ולפ"ז נ"ל לישב מה דאמרינן בחולין צ"ט לא נצרכה אלא לט"כ דבקדשים אסור קמ"ל דהכא שרי ומייתי ראי' מיקדש. והקשה תוס' דבחולין ילפינן ט"כ בקדשים מיקדש ובנזיר ופסחים ילפינין היתר מצטרף לאיסור בקדשים מיקדש. גם הקשו למ"ל קרא לט"כ ולמה לא ילפינין מגיעולי מדין להנ"ל י"ל דסוגיא דחולין קאי למ"ד דון מינה ואוקי באתרא. ויוצא מקדשים אינו אסור מדאורייתא וליכא למילף מגיעולי מדין ט"כ כדכתיבנא קמ"ל קרא

דיקדש דט"כ חמיר מיוצא ולפ"ז אין לנו קרא על היתר מצטרף לאיסור וסוגיא דפסחים ונזיר קאי למ"ד דון מינה ומינה:

ג' ושוב נ"ל לישב דברי התוס' שהובא לעיל בדרך זה. ונאמר דר"ל ל"ל היתר מצטרף לאיסור בקדשים. וקרא דיקדש אתי לט"כ ואף דר"ל ל"ל ט"כ להוי אמינא דס"ל דנ"ט ברוב ל"ד. י"ל דס"ל דקרא דיקדש קאי לאם כשרה היא תאכל כחמור שבה. והיינו דלא בלע איסור רק בלע חטאת כשרה ובשעת הבליעה לא בטל ברוב דהוה היתר בהיתר לפמ"ש בחק יעקב סי' תע"ה דר"ל דס"ל איסורין מבטלין זא"ז מ"מ מצות אין מבטלין והיינו טעמא דמצות הוה היתר בהיתר ול"ב. והא דאמרינן בפסחים דאפי' למ"ד מצות אין מבטלין זא"ז אבל מרור דרבנן מבטל מצה דאורייתא הטעם דמצוה לגבי רשות ל"ה מב"מ בשמא אבל היתר בהיתר ל"ב ואיסורין שאין שוין בשמא מבטלין זא"ז. א"כ בבלע שלמים חטאת בזמן היתר דלע"ע לא בטיל דהוה היתר בהיתר כשנעשה הבליעה נותר האיסור נולד בתערובות. ולא בטיל ברוב כמ"ש הנוב"י תנינא חיו"ד סי' נ"ד דהיכי דהאיסור נולד בתוך התערובות ל"ב ברוב מדאורייתא ובעי ס' ומ"ה אסרה תורה. משא"כ כשכבר נעשה נותר ונבלע בטיל שפיר ברוב. והא דמקשה לר"ל ואם מצה אדם יוצא ידי חובתו בפסח כבר כתבתי בספרי ב"י א"ח סי' ב' דהכי מקשה דהרי ברישא קתני חייבין בחלה והקשה בגמ' דליבטל ומשני מדרבנן ומדאורייתא בטל הטבל א"כ שוב הו"ל איסור בהיתר ומקשה אי הכי אמאי יוצא ידי חובתו דשוב הו"ל איסור בהיתר. עוד פירשתי בספרי שם דהכי מקשה דהרי אם הי' חמץ הי' בטל דהוה איסור בהיתר, א"כ אין יוצא ידי חובתו. הואיל דאין חייבין על חימוצו. והארכתי בספרי:

ד' ועכ"פ כיון דר"ל ס"ל ט"כ דאורייתא בנבלע בעת היתר. י"ל דר"ל מוקי קרא דיקדש על ט"כ והא דאיצטרך קרא דיקדש ולא יליף מג"נ למסקנא דהש"ס דזבחים דס"ל לר"ל דמבשא"מ ט"כ דאורייתא כיון דל"ש ביטול י"ל הנה קשי' בהא דיליף היתר מצטרף לאיסור מיקדש דילמא מיירי בחצי זית שהטעים כזית שלם ויש בו טעם דט"כ דאורייתא והא דאיצטריך קרא משום דבגמ' דזבחים מקשה וניתי עשה ונדחה ל"ת ומשני יקדש עשה הוא ואין עשה דוחה ל"ת ועשה. א"כ הרי איצטריך קרא. אמנם כבר כתבתי בספרי לא"ח סי' צ"ד אות י"ג להקשות לפמ"ש הנמ"י בנדרים דה"ט דנודר שלא לאכול מצה אסור לאכול מצה ויקשה דניתי עשה וידחה ל"ת ותירץ דמצוה הוה אגברא ונדרים איסור חפצא ומ"ה לא דחי עשה ול"ת א"כ מה מקשה בגמ' וניתי עשה וידחה ל"ת הרי איסור נותר או פיגול נמי הוה איסור חפצא לפי המבואר בנדרים י"ב דאיסור הקדש רובץ עליו דלא כמהרש"א קדושין נ"ו ע"ב עיי"ש. אך י"ל דהנה ר"ל ס"ל ח"ש מותר

מה"ת מ"מ בח"ש שהטמים כזית ויש בו טעם אסור מה"ת דהרי יש זית שלם שיש לו טעם איסור ובספרי לא"ח סי' ל' אות ג' נסתפקתי בזה וע' לעיל סי' קי"ח הבאתי דברי החו"ד שכ' דטעם כעיקר ל"א רק בכזית ולא בח"ש והפמ"ג כ' בסי' צ"ח בש"ד ס"ק כ"ג דדינו כשיעור שלם. ולפ"ז אמינא דלר"ל דח"ש לא אסור מה"ת וס"ל בחולין ק"ח אפשר לסוחטו מותר. בכה"ג שחצי זית הטעים כזית ל"ח אלא איסור גברא לפמ"ש בתוספות יו"כ לכפות תמרים דהיכי דיש היתר לאיסורו ל"ה איסור גברא א"כ לר"ל דח"ש לא אסור מה"ת ואפשר לסוחטו מותר הרי יש היתר לאיסורו וגם הבליעה תהי' מותרת. ול"ה רק איסור גברא שפיר מקשה וניתי עשה ונדחה ל"ת. דתרווייהו איסור גברא ובזה מיושב מה שמקשים בפסחים בנזיר וחטאת הו"ל שני כתובים כקו' הגאון מ' יצחק מהאמבורג והלא איצטרך לעשה ול"ת די"ל דסוגיא דפסחים קאי למ"ד אפשר לסוחטו אסור ואין היתר לאיסורו והו"ל איסור חפצא ובלא"ה אין עשה דוחה לל"ת: ומעתה דלר"ל קרא איצטריך לעשה ול"ת לא ידעינין היתר מצטרף לאיסור בקדשים שפיר הקשה תוס' על רש"י השתא היתר לא מצטרף לאיסור כש"כ איסור לאיסור וזה דבר חריף ובעיקר הדין נ"ל דלר"ל דס"ל ח"ש מותר מה"ת אף אם הטעים כזית שלם י"ל דאין אסור מה"ת כמ"ש בחו"ד סי' ק"ט. ולר"י דח"ש אסור מה"ת י"ל דאם הטעים כזית לוקה למ"ד ט"כ לוקין. וכבר כתבתי כעין זה בפלוגתא דר"ל ור"י במנחות נ"ד בכזית שצמק וחזר ותפח. ע' בספרי סי' ל' אות ז' א"כ לפמש"ל דבאיסור הנאה מודה ר"ל י"ל בקרא דיקדש דמיירי בחצי זית שהטעים כזית שלם ומ"מ אם אפשר לסוחטו מותר ל"ה רק איסור גברא כמ"ש לעיל והדברים נכונים:

ה' ולפמש"ל יש לישב הסוגיא דחולין דילפינין מקרא דיקדש לט"כ בדרך אחר דהנה קשי' בהא דיקדש למה אם פסולה תפסול ואם כשרה תאכל כחמור שבה הר' הוה מב"מ וברובא בטיל וכבר הק' כעין זה התו' בחולין צ"ח ע"ב ד"ה רבא אמר. וז"ל ועוד אמר בפ' התערובות הפיגול והנותר וכו' שבללן זב"ז ואכלן פטור וקאמר ש"מ נותן טעם ברוב ל"ד (וכונתם למה דמשני בגמ' דמיירי ר"ל במינו) אלמא דאפי' כדי נתינת טעם לא אסור במינו וזרוע בשלה וחטאת דשמעתין במינו היא. ומתוך כך הוצרכו לפרש שהזרוע ומקצת מן האיל הי' חוץ לרוטב ונתן טעם עד שאפי' רוב ליכא. וכן בהא דיקדש ע"כ יפרשו כן. ומזה צ"ע על הטו"ז יו"ד סוף סי' ק"ב דבמב"מ אפי' ליכא רוב אין הטעם אוסר מן התורה. (וכבר כתבתי מזה לעיל סי' ק"ב אות ד') ורש"י בזבחים צ"ז ע"ב נראה שפירש הך קרא דיקדש במין בשא"מ כגון שסך שומן של חטאת על בשר של שלמים ועיין בטהרות הקודש ולפמש"ל א"צ לזה דהך דאם פסולה תפסול באמת קאי על אינו

מינו אבל הך דאם כשרה תאכל כחמור שבה קאי גם על מב"מ. ומ"מ תאכל כחמור שבה כיון דהבלוע הי' בעוד שהי' היתר והאיסור נותר נעשה בתערובת ל"ב ברוב דהיתר בהיתר ל"ב ועתה נולד האיסור בתערובות ובעי ס' מדאורייתא כמ"ש הנוב"י תנינא יו"ד סי' נ"ד דדבר הנולד בתערובות כיון דל"ה דומיא דסנהדרין שלא ניכר ההיתר בפ"ע אף במב"מ בעי ס' מדאורייתא. ולפ"ז ה"ה בהיתר בהיתר דל"ב מדאורייתא ובתערובות נעשה איסור בעי ס' מדאורייתא והיינו טעמא דיקדש שתאכל כחמור שבה. ואף במב"מ אסור לאכול לאחר שנעשה הבלוע נותר. ומ"ה איצטרך קרא דיקדש לט"כ ול"ק קו' תוס' ד"ה גלי רחמנא דהרי ילפינין ט"כ ממשרת או מג"נ דמשם לא ילפינין רק מבשא"מ. ומקרא דיקדש ילפינין לט"כ במב"מ בנולד האיסור בתערובת באופן שכתבתי. ובהך דזרוע בשלה כבר כ' בברוך טעם שער התערובת פ"ד כעין דברינו עיי"ש שכיון לכל דברי הנוב"י תניינא יו"ד סי' נ"ד הנ"ל. וכ' דבזרוע בשלה ההיתר נולד בתערובת דקודם ההקטרה הי' הכל אסור. ובזה הרבה יש להשיב על דבריו כמ"ש בדרוש לפסחים פ"ט והארכתי מדברי תוס' מנחות ס"ט ע"ב דילדה שסבכה בזקנה בטל אף בסבכה בתוך הג' שנים וכשנתמלא הג' שנים מהזקנה הילדה בטלה אז א דנולד ההיתר בתערובת וזה צ"ע גם על החו"ד סי' ק"ו שכ' ג"כ דהיכא דהיתר נולד בתערובות ל"ב והארכתי בפרט זה ודוק היטב בכ"ז:

ו' ובזה יש לפרש דברי הרשב"א שהובא בב"י סי' צ"ג שכ' שאם בישל ירקות בקדרה של בשר מותר לבשל אח"כ חלב דנעשה גיעול מחמת ירקות כמו דאמרינן בקדשים כל יום נעשה גיעול לחבירו. וכ' הב"י דמקדשים אין ראי' דשם מב"מ מדאורייתא ברובא בטיל ובקדשים אוקמא אדאורייתא כמ"ש בתוס' בחולין קי"ב ובזבחים צ"ו ע"א ובנקודת הכסף כ' דאין לומר דהרשב"א לא ס"ל כתוס' דבקדשים אוקמא אדאורייתא דא"כ קשי' להרשב"א איך בישל שלמים בקדירה שבישל חטאת הרי ממעט באכילתן לזרים ולנשים דזה הוה איסורא בלע. ול"מ הגעלה דהוה טעם שני באיסור. וע"כ צ"ל דמדאורייתא מב"מ ברובא בטיל ובקדשים מוקמינין אדאו' ולפ"ז נדחה ראיות הרשב"א דבהגעלה נקלש הטעם בהיתרא בלע וע' בנקודת הכסף ומ"ש לעיל סי' קט"ו אות ה' וכעת נ"ל ביאור דברי הרשב"א בדרך זה דעל מה שהקשו התוס' איך מבשל שלמים בכלי של חטאת וממעט באכילתן לזרים ולנשים ולעבדים שפיר תירצו דמדאורייתא ברובא בטיל. דהרי השתא הו"ל איסור. ואיסור בהיתר בטל ברוב במב"מ. ושפיר כתבו תוס' דל"ה נ"ט בר נ"ט דאיסורא דמדאורייתא ברובא בטל אך דקשי' להרשב"א איך יאכלו הכהנים בשר דשלמים והרי גבייהו ל"ש ביטול כעת דהוה היתר בהיתר ול"ב. ואם יאכלו

אחר זמן היתר דחטאת אז נעשה הבלוע נותר. ול"ש ביטול מב"מ דהאיסור נולד בתוך התערובות ולסברת הנוב"י ל"ש ביטול ברוב אז ובעי ס' ואיך יאכלו הכהנים. דל"ש תירץ התוס' וע"כ צ"ל כיון דכל יום נעשה גיעול. ובשעה שהבליעה נכנסת הוה לכהנים. נ"ט בר נ"ט דהיתרא ונ"ט בר נ"ט ל"ה רק טעם קלוש ואטעם קלוש אין חל שם נותר וא"צ לביטול כלל ולכן הוצרך מריקה ושטיפה שיקלש הטעם אף למאן דאוסר נ"ט בר נ"ט ומזה למד הרשב"א דאם בישל ירקות בקדירה של בשר. דהוה גיעול ונקלש הטעם גם בהקדירה גם בהמים אין חל אח"כ שם איסור בב"ח. על כן נכונים דברי הרשב"א דס"ל תירץ התוס' לענין איסור נשים וזרים ולא לענין איסור לכהנים. ולפ"ז דברינו לעיל נכונים דגם ר"ל דס"ל להוי אמינא נ"ט ברוב ל"ד דבטל ברוב זה דוקא באיסור ואיסור. אבל בהיתר בהיתר ל"ב וקרא דיקדש קאי לאם כשרה תאכל כחמור שבה דבשעת הבליעה ל"ב ואח"כ כשנעשה נותר בא לעולם בתערובות ול"ב ברוב. וקמ"ל קרא דאסור. ולעולם ל"ל היתר מצטרף לאיסור בקדשים כיון דס"ל ח"ש מותר:

ר"י מודה דמב"מ בטל ושפיר מקשה דבאיסור עשה מב"מ בטל כדכתיבנא ודברי נכוני' לשיטת הכ"מ פ"ט ה"ד מפסח דאיסור שלא למנויו ילפינן מאיש לפי אכלו תכוסו ול"ה רק איסור עשה ולא כראב"ד שם דס"ל דהוה איסור לאו ודוק:

הן אמת דבגוף סברתינו שכתבנו דבאיסור עשה ט"כ לאו דאור' יש להקשות בסוגיא דריחא דמקשה לרב דריחא מלתא מדקתני אין צולין מפני תערובות גופין משמע דאין לחוש לטעם ולכאורה מה קו' דלמא באיסור עשה אין לחוש לטעם כיון דהיוצא מותר ומ"ה לא אסר רק משום תערובות גופין. ולישב דבר זה צ"ל דפשיטא לי' לגמ' דנהי דבאיסור עשה ל"א ט"כ מדאורייתא אבל מדרבנן אסור. ומ"ה מקשה דלרב עכ"פ מדרבנן אסור מפני תערובות טעמי' מיהו עדיין תקשי לשיטת הרי"ף בפ' גיד הנשה, דמ"ה ס"ל ריחא מלתא משום דס"ל מב"מ במשהו וריחא משהו. א"כ לפמ"ש דבעשה מודה ר"י אכתי תקשי מאי מקשה מברייתא דאין צולין ארב (ועיין בספרי לא"ח סי' ע"ב אות ב' מה שהארכתי בישוב קושיא זו) ולכן הנ"ל בזה דכבר הקשינו אדברי הרב המגיד שכתב דבעשה לא נאמר כלל זה דהיוצא מן הטמא והרי בחולין ק"כ. איתא דגם בשביעית משקה היוצא מהם כמותם עיי"ש. והוא איסור עשה והתוס' הקשו שם מנ"ל לילף עשה מלאו ותי' דילפינן מטומאת שרצים. וכיון דכל היוצא מהטמא ילפינן ג"כ מהטמאי' איך כתב הה"מ דבעשה ל"א היוצא מטמא. והרי בשביעית משקין היוצא כמותה (וע' בספרי לא"ח סי' ד' אות ב' ולעיל סי' מ"ו אות ג') ולכן צ"ל דהרי התוס' הקשו חולין קי"ב למ"ל הטמאי' לאסור משקה היוצא ות"ל דהרי ט"כ ותי' דסד"א דאשתי' לא מחייב רק באכילה

ע"ש. ולפ"ז ל"ה רק גילוי מלתא וילפינן ג"כ שביעית דבט"כ דילפינן ממשרת אין חילוק בין איסור עשה לל"ת משא"כ בחלב היוצא מחי דל"ש ט"כ דבבעל חי אין מבליע הטעם כדאמרינן במי רגלים דחמור בבכורות מיא עייל מיא נפיק. ורק דנתהוה מדבר איסור ולכן יש חילוק בין עשה לל"ת ולפ"ז היכא דשייך ט"כ באיסור עשה נמי אסור וגם ר"י יסבור באיסור עשה דל"ב:

ג אמנם בפשיטות י"ל דהא דכתב הה"מ דבאיסור עשה ל"א הכללא דיוצא מטמא היינו דוקא בחלב ודם דאשה דגלי קרא כדילפינן בכתובות דף ס' משא"כ בשאר איסור עשה. אבל זה דחוק דמשם נלמוד לכל עשה דהיוצא מותר. והנה בחידושינו כתבנו לישב דברי התוס' בפסחי' נ"ב בהא דאמרי' בשביעית בכובש ג' כבשי' דס"ל לר"ג דאם נשאר טעם הרי הוא כמבוער וקשה והרי ט"כ דאורייתא ואמאי לא אסור משום ט"כ ומה שכתבו תוס' דלא דמי איסור דביעור לשאר איסורין דשרי לעניים אינו מספיק דזה דוקא אם הפקירו שרי לעניים אבל אם לא הפקירו אסור לכל איש בהנא' כמ"ש תוס' פסחי' נ"ב סד"ה מתבערין והכפ"ת בסוגיא דמי שאחזו בולמוס וכאן הרי אין מפקיר כשכלה מין אחד. אבל לפמ"ש דבאיסור עשה ל"א ט"כ דאורייתא ניחא דנהי דמדרבנן אמרינן ט"כ כיון דקיבל הטעם בעודו היתר לא החמירו חכמים. וע' בתוי"ט פ"ט דשביעית מ"ג ומה שתירץ בשעה"מ פט"ו ממאכלות אסורות ה"ד וכ"ז נכון לדברינו ודוק כי קצרתי. אך לפמ"ש לעיל יש לשדות נרגה: ד עוד כתבנו בחידושינו לבאר לשון התוס' בחולין דף ק' שהקשו איך הגעילו כלי מדין והרי המים חוזר ונאסר ואין לומר כשאינו ב"י הגעילו אותו דהרי לא אסרה תורה אלא קדירה ב"י. והקשה הפליתי דאם נאמר כשאינו ב"י הגעילו משום דנטל"פ אסור ודאי קשה דהרי המים נאסרין. וכתבנו דהפמ"ג מסופק בנ"ט בר נ"ט דאיסורא אי אסור מן התור' או רק דרבנן וכתבנו לפמ"ש התוס' דט"כ ל"ה רק עשה דתעבירו באש. א"כ נ"ט בר נ"ט מותר דטעם היוצא מעשה אינו אסור כמו שהארכנו לעיל בסברא א"כ ל"ק כלל קו' התוס' איך הגעילו כלי מדין הרי המים חוזרין ואוסרין הכלי דהרי נ"ט בר נ"ט דאיסורא מותר מן התורה דהוה טעם היוצא מאיסור עשה אך זה תליא אי לא אסרה תורה אלא קדירה בת יומא ל"ה דבר חידוש והדרא לאיסורא קמא ולוקה אט"כ כמסקנת התוס' בחולין צ"ט.. אך אם נאמר דגם אינו בן יומא אסור הוה חידוש ול"ה רק בעשה דאין לך בו אלא חידושו ולזה מקשה התוס' וכתבו וא"ל דכשאינו בן יומא הגעילו ול"ה ט"כ רק בעשה ונ"ט בר נ"ט אף דאיסורא מותר מדאורייתא כדכתיבנא. ולזה כתבו התוס' דהא לא אסרה התורה אלא קדירה בת יומא. והדרא לאיסורא קמא דל"ה חידוש. ושוב הוה בל"ת ונ"ט בר נ"ט אסור מדאורייתא ואיך

הגעילו כלי מדין והרי המים חוזרין ואוסרים הכלים, וזה פי' נחמד מאוד (וע' לעיל סי' מ"ו אות ג' כתבתי מזה). אך לפמ"ש לעיל דגם בעשה אסור ט"כ מדאורייתא נדחין דברי והרבה יש לפלפל והארכתי בכמה מקומות מזה: ה ושוב נלפענ"ד לישב מה שהקשיתי על הה"מ שכתב דבאיסור עשה ל"א כל היוצא מטמא שהקשיתי משביעית דמשקה היוצא כמותה כדאמרינן בחולין ק"כ אף דל"ה רק איסור עשה וע' בתוס' שם. כעת נ"ל שבכפות תמרים ביומא פ"ג חקר אי עשה חמירא מל"ת או להיפך. והביא דברי הרמב"ם דנבילה וספיחי שביעית מאכילין אותו ספיחי שביעית ומשמע דשביעית גופי' חמיר מנבילה. ובפתיחה לספר משנת חכמים הביא דברי הרמב"ן דעשה חמיר מל"ת והביא להקשות מגמ' יבמות ז' דאמרינן לאו ל"ת חמיר מיני'. וגם דברי הרא"ש שכתב ביומא דנבילה ושביעית מאכילין נבלה ודברי הרמב"ם הנ"ל והעלה בישוב דברי הרמב"ם דס"ל דשביעית כיון שיש בו חומרא שאסור בהנאה חמיר מנבילה דל"ה רק איסור אכילה ע"ש שהאריך בפרט זה. ומעתה מיושב קו' התוס' בחולין ק"כ דאיך יליף שביעית דל"ה רק איסור עשה עיי"ש לדברי הרמב"ם מיושב דשביעית כיון דהוה איסור הנאה חמיר מנבילה ויליף שפיר מהטמאים. משא"כ חלב מאדם דבשר אדם בעשה אבל אינו אסור בהנאה רק בשר המת אבל לא בשר מחי. ולכן היוצא מותר. וזה ישוב נכון. ולפ"ז יוצא לנו דט"כ מעשה מותר מדאורייתא ודוקא מעשה שאינו אסור בהנאה משא"כ מעשה דאסור בהנאה דחמיר. (וע' מ"ש לעיל סי' ס"ג אות יו"ד בדין ט"כ מעשה ושם אות ט' בדין ט"כ מאמ"ה). ולפמ"ש להחזיק בסברא זו הפלפול שכתבתי בתוס' חולין עומד הכין. ומעתה בסוגיא דידן בחמץ בע"פ לר"ש דל"ה מדאורייתא רק איסור אכילה מעשה דתשביתו ולא איסור הנא' בזה ל"א ט"כ דאורייתא. ומודה ר"י דמב"מ בטל. ומיושב קושיתינו הנ"ל וגם בסוגיא דריחא דפסח שלא למנויו ל"ה רק איסור אכילה ול"א ט"כ מדאורייתא וזה מה שרצינו לבאר (וע' בספרי לא"ח סי' ס"ט אות ב' כתבתי דאמרינן ט"כ באיסור עשה וגם בכמה מקומות בספרי פלפלתי לדחות גוף ס' החו"ד) ודע דגוף קושיות מהר"י מהך דגדי וטלה דהוי מבשא"מ בשמא. נלפע"ד לפמ"ש הרשב"א בחולין קי"ב דכל קדשים הוה מב"מ בשמא דשם קדשים עלי' ואפי' גדי. ומיושב קו' מהר"יל בפשיטות ודוק:

ו נבא לישב קו' ב' ג' ד' ה'. ואען ואומר הנה הר"ן כתב בנדרים נ"ב בסברת דשיל"מ דר"י יליף מולקח מדם הפר ומדם השעיר ורבנן ס"ל שם הוי שניהם עולין משא"כ איסור והיתר הוה מבשא"מ. ולפ"ז מה שיהי' לו היתר לאח"כ שוב הוה מב"מ עיי"ש. ובאמת סברתו אינו מובן דמה בכך שאח"כ יהי' לו היתר לע"ע אין לו היתר והוה מבשא"מ.

וכבר תמהו בזה אחרונים ועיין בברית אברהם שהרגיש דלא קיי"ל כר"ש דכל העומד לשרוף כשרוף דמי. ועיין בפסחים פ"ד פלוגתא דר"י ור"ל אי אזלינן בתר השתא או בתר בסוף. גם יש להבין מה דעת ר"י בזה. וכתבנו בדרוש לשבת תשובה (עיין בספרי לא"ח סי' צ"ד אות ח' גם שם סי' ב' אות ה') דהדבר תלי' אי כל איסורין הוה איסור חפצא או איסור גברא. דאם הוה איסור חפצא. א"כ שני החפצים אינם שוין דזה איסור וזה היתר ול"ה מב"מ אבל אי האיסור חל אגברא ושני החפצים באמת שוין. ורק דזה אסור על האדם והאיסור חל ורבוץ על האדם ולא על החפץ אבל החפצי' שוים והוי מב"מ. והנה איסור נדר הוה איסור חפצא ואיסור שבועה הוה איסור גברא. ושאר איסורין כגון נבלה משמע מהרבה פוסקים דהוה איסור חפצא והוא מחלוקת בין הנ"י ובין הריטב"א בנדרים פ"ב הנדפס מחדש עיי"ש שמביא ירושלמי אי איסור נדר חל על ערלה עיי"ש. וכתבנו דבזה יחלקו ר"י ורבנן דר"י ס"ל כל איסורין חלין אגברא. ולא אחפצא ולכן ס"ל מב"מ ל"ב. משא"כ רבנן ס"ל כל איסורין חלין אחפצא ונמצאו החפצים אינם שוין. ולכן כתבנו שם דשבועה דלכ"ע ל"ה רק איסור גברא. לכ"ע ל"ב ומיושב קו' הפוסקי' אמאי שבועה הוה דשיל"מ הלא אין נשאלין אלא מדוחק ול"ה מצוה לאתשולי עלי' כמו דאמרינן בתרומה בנדרים נ"ח ובתשו' בית יעקב סי' ק"י כ' באמת דל"ה דשיל"מ ולא משמע כן בפוסקי' להנ"ל נכון דשבועה בלא"ה הוה מב"מ גם לרבנן. (וע' מ"ש לעיל סי' קכ"ב אות י"ד) כל זה כתבתי מכבר: ז וכעת נ"ל להבין עפ"ז סברת יש לו מתירין דכללא היא כל איסור שאין לו היתר הוה איסור חפצא משא"כ איסור התלוי בזמן אי אתה יכול לומר דהחפץ אסור דא"כ יאסור לעולם וע"כ צריך אתה לומר דל"ה רק איסור גברא. וסברא זאת מבוארת בכפות תמרים דיוה"כ הוה איסור גברא עיי"ש דף ע"ג וה"ה כל איסור התלוי בזמן ועיין בברוך טעם שהאריך בפרט זה ועיין בר"ן ריש ביצה. ולפ"ז ה"ה כל איסור מוקצה ונולד ל"ה רק איסור גברא כיון שתלוין בזמן. ומעתה זה סברת דשיל"מ דריש ביצה ודף ל"ט וכמה מקומות אף שעתה אסור הוא ול"ה מב"מ מ"מ כיון שתלוי בזמן ויש לו היתר ל"ה רק איסור גברא והחפצים שוין ומ"ה ל"ב דהוה מב"מ ממש וזה הערה יקרה ומעתה יתפרש הירושלמי שכתב דאם חכם עוקר הנדר מעיקרא הוה נדרים דשיל"מ ואי חכם אינו עוקר מעיקרא ל"ה דשיל"מ והדבר תמוה דהרי ביצה שנולדה בי"ט נמי אין לו היתר למפרע רק שאח"כ מותר ומ"מ הוה דשיל"מ. להנ"ל הדבר נכון מאוד דבשלמא ביצה שנולדה ביו"ט אף דעתה אסור הוא מ"מ איסור שיש לו התלות בזמן הוה איסור גברא והחפצים שוין משא"כ נדר דהוה בודאי איסור חפצא כדאיתא בריש נדרים ומה מהני שיהי' לו היתר לאח"כ לע"ע איסור הוא והוה מבשא"מ

דהחפצים אינם שוין. ולכן שפיר אמרו בירושלמי דאם חכם עוקר הנדר למפרע ויעקור האיסור על החפץ למפרע הוה מב"מ משא"כ אם אינו עוקר למפרע ואף שישאל על נדרו לע"ע אסור הוא ול"ה מב"מ שפיר בטל וזה פירוש נכון ובזה יש לישב דברי מהרש"ל שכ' דמה"ט כלי שנאסר ל"ה דשיל"מ דיש לו היתר בהגעלה משום דלא בא ההיתר ממילא מכח הזמן והש"ך סי' ק"ב הקשה עליו מנדרים דג"כ לא בא ההיתר ממילא להנ"ל נכון דבנדרים חכם עוקר למפרע משא"כ בכלי דאין לו היתר רק מהשתא וגם לא תליא בזמן והוה איסור חפצא ומ"ה ל"ה דשיל"מ ודוק: ח ומעתה מיושב שיטת הרמב"ם דס"ל חמץ הוה דשיל"מ והרי אסור להשהות עד אחה"פ ומלשון הרמב"ן משמע דאפי' בעינא חשיב דשיל"מ ולא מפני שבתערובות מותר וזה יותר תמוה. גם סברת הר"ן דכיון שמותר בתערובות הוה דשיל"מ הוא תמוה דכל עיקר סברת דשיל"מ הוא עד שתאכלנה באיסור ע"י ביטול אכול בלא ביטול וכאן אתה צריך לביטול דזולת זה אסו': להשות. להנ"ל יהי' סברת הרמב"ם בפשיטות דבשלמא לר"י דחמץ אסור לאחה"פ הוה איסור חפצא ול"ה מב"מ משא"כ לר"ש דחמץ שעבר עליו הפסח מותר ל"ה עיקר איסור חמץ רק איסור גברא ואין הפרש בין החפצים ולכן ל"ב ול"ק דהרי אסור להשהות דמאי בכך דמ"מ כיון שעיקר האיסור ל"ה רק בזמן ואח"כ מותר ל"ה רק איסור גברא וז"ב. ומ"ה ל"ב וזה נכון: ט' ואמנם בשיטת ר' יוחנן דלא ס"ל דחמץ בפסח הוה דשיל"מ נ"ל דהני הריב"ש בתשו' סי' ת' חקר אי חמץ של נכרי בפסח מותר בהנאה ומייתי כמה ראיות מש"ס דילן דבפסח אף של נכרי אסור בהנאה ולבסוף מייתי דברי ירושלמי דפליגי ר' ירמי' ור' יוסי. אי חמץ של נכרי מותר בהנאה עיי"ש. והנה אי חמץ של נכרי בפסח אסור בהנאה חמץ ל"ה רק איסור גברא דבפסח ס"ל חמץ אסור בהנאה. ולאחר פסח כל חמץ מותר לגמרי. משא"כ אם נאמר דחמץ של נכרי אף בפסח מותר בהנאה עיקר האיסור חל על החפץ שהוא חמץ שלו דאס"ד דהוא איסור גברא כל חמץ יאסור לו בהנאה. ומעתה נאמר דר' יוחנן סובר נמי דדשיל"מ ל"ב אך זה דוקא באיסור גברא כגון מוקצה ונולד אבל חמץ בפסח ס"ל דהוה איסור חפצא אף שג"כ מותר לאחר הפסח מ"מ גם בפסח אינו אסור בהנאה רק חמץ של ישראל. ומ"ה ס"ל דמיבטל משא"כ הרמב"ם פסק כהך מ"ד בירושלמי דחמץ אף של נכרי אסור בהנאה והו"ל איסור גברא דבפסח כל חמץ אסור עליו ואח"פ כל חמץ מותר מדאורייתא והו"ל איסור גברא ומ"ה הו"ל דשיל"מ כנלע"ד ועדיין יש לעיין בהערה האחרונה:

י ודרך אגב הנני אומר בכונת דברי הריב"ש בתשו' שם דמייתי ראי' דחמץ של נכרי או של הקדש אסור לכל ישראל בהנאה בפסח מדאמרינן באכל חמץ של הקדש במועד

דלא מעל. ואמרינן התם דכ"ע אין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים ובדהגל"מ קמפלגי דכ"ע כר"ש דלאחה"פ מותר בהנאה ומ"ד מעל משום דלאחה"פ מותר ומ"ד לא מעל סבר לאו כממון דמי הואיל ובתוך הפסח ל"ח. אלמא תוך הפסח ל"ח כלל חמץ של הקדש לישראל ואפי' בהנאה דאי בהנאה שרי לכ"ע ה"ל למימר מעל דהא ממון גמור הוא כדאמרי' התם באוקימתא דרב אשי דמ"ד מעל סבר כר"י הגלילי דאמר חמץ אינו אסור בהנאה אלא ודאי חמץ של הקדש אסור אפי' בהנאה לכל ישראל ע"כ דברי הריב"ש ודבריו תמוהין מאוד דנהי דחמץ של הקדש ושל נכרי מותר בהנאה אבל מצד ההקדש הוא אסור בהנאה. ובשלמא אי דהגל"מ כמ"ד לאחר הפסח יפדה ישראל ויהנה ממנו. וכיון דבתוך הפסח לא הי' שלו מותר לאחר הפסח והוי להקדש ממון. וכן לריה"ג דחמץ בפסח מותר בהנאה הוי שוה ממון להקדש דישראל יפדנו בפסח. וכמ"ש התוס' דמשהה חמץ ע"מ לבערו אינו עובר עליו וישראל יהנה ממנו אבל אם חמץ של הקדש מותר בהנאה בפסח מי יהנה בפסח אסור ליהנות משום שהוא הקדש ואם יפדנו יהי' שלו ויהי' אסור ליהנות. ואם יפדנו לאח"פ שוב הו"ל דהגל"מ והוא תמיה גדולה על אדונינו הריב"ש ז"ל וכבר תמה עליו באבני מילואים חלק ב' בתשובה סי' ט'. ולחומר הנושא הי' אפשר לומר דגם בלא פדיון הוי ממון להקדש לשיטת התוס' בפסחים כ"ו ד"ה שאני היכל דמעילה ילפינן חטא חטא מתרומה ומותר שלא כדרך אכילתן. או שלא כדרך הנאתן. דלא כשיטת התוס' סנהדרין דף פ' ובחמץ דעת כמה פוסקים דאסור שלא כדרך הנאתן ועיין במקור חיים סי' תיו"ת שכתב הסברא כיון דכתיב תשביתו עיי"ש ולשיטת הר"ן דחמץ שאינו ראוי לגר אסור מהתורה ה"ה שלא כדרך הנאתן. א"כ הוי להקדש ממון בחמץ בפסח דישראל יוכל ליהנות מחמץ של הקדש בלא פדיון שלא כדרך הנאתן. דבשלמא אי חמץ של הקדש ושל נכרי אסור בהנאה לכל ישראל ל"ח ג"כ שלא כדרך אכילתן מצד החמץ משא"כ אי חמץ של הקדש מותר בהנאה הגזבר יקח פרוטה מישראל ויהנה שלא כדרך אכילתן דליכא איסור מצד ההקדש וכיון שאינו שלו מותר הישראל ליהנות וע"כ מוכח דחמץ של הקדש נמי אסור. כן אפשר לומר ע"צ הדוחק בדברי הריב"ש לחומר הנושא. אך לפ"מ שכתבו הפוסקים דשלא כדרך הנאתן אסור מדרבנן דלא כדמשמע מתו' קדושין נ"ו ע"ב א"כ מדרבנן אסור ליהנות משל הקדש שלא כדרך הנאתן וכיון דאסור מדרבנן ל"ה ממון להקדש שימעול כמ"ש תוס' פסחים כ"ט ע"א ועדיין צ"ע בדברי הריב"ש:

י"א אך בפשיטות י"ל דס"ל לריב"ש שיטה אחרת בזה והוא דהתוס' הקשו בפסחים כ"ט למסקנא דרב אשי אמאי לא מעל הרי הגזבר יכול למכור לנכרי שיסיקנו הוא תחת

תבשילו. לפמ"ש דבהקדש בדק הבית דוקא לאכילת כלבים אין פודין אבל להיסק תחת תבשילו פודין עיי"ש. ולכן ס"ל לריב"ש דכמו שאין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים ולנכרים. ה"ה שאין פודין את הקדשים שיהנו ממנו נכרים דהנאה הוי כמו אכילה וכמו שפודין קדשי מזבח שיאכלו ישראלים כן פודין קדשי בדק הבית שיהנו ממנו ישראלים אבל לא נכרים ומ"ה מסקי בגמ' לריה"ג דשרי ליהנות מעל משום דרשאי למכור לנכרי שיהנו ממנו ישראל. אבל לרבנן לא מעל ול"ק קו' התוס' דימכור הגזבר לנכרי גופי' שיהנ' ממנו דלהנאת נכרי אין פודין. גם ל"ק קושית התוס' איך יפדה ישראל ויעבור בב"י ולהריב"ש כונת הגמ' דימכור הגזבר לנכרי שיהנו ממנו ישראל דזה מותר לריה"ג והנכרי יקח פרוטה עבור ההנאה. ומעתה מייתי הריב"ש ראי' נכונה דאס"ד חמץ של נכרי מותר בהנאה גם לרבנן קשיא דימכור הגזבר לנכרי שיהנו ממנו ישראל דזה מותר ול"ש אין פודין להאכילן לכלבים וע"כ חמץ של נכרי נמי אסור בהנאה. והוא פירוש נכון ת"ל בכונת דברי אדונינו הריב"ש ז"ל לחומר הנושא: י"ב ולדאתאן עלה בגוף הקושיא על ר"י דלא ס"ל חמץ בפסח הוה דשיל"מ וכבר תירצנו לעיל דרך פלפול. והרמב"ן תירץ דר"י לא ס"ל הך דדשיל"מ ותמהו עליו דהרי ר"י גופי' אמר בריש ביצה משום משקין שזבו וקשי' לדבריו מהך דספיקא אסורה כמו שמקשה בביצה דף ד' וע"כ צ"ל כתי' רב אשי דדשיל"מ אפי' בדרבנן ל"ב. קצת יש לומר דהא דדשיל"מ ל"ב לטעם הר"ן דהוה מב"מ כיון שיהי' מותר לאח"ז תלי' אי אזלינן בתר השתא או בתר בסוף דדשיל"מ נמי לע"ע איסור הוא. ור"י ס"ל בפסחים פ"ד בגידין שסופן להקשות דנימנין עליהן בפסח דבתר השתא אזלינן. וה"ה לענין ביטול כיון דלע"ע איסור הוא בטל ומ"ה ס"ל דדשיל"מ בטל. וכ"ז לפי מה דס"ל לר' יוחנן מעיקרא. אבל לפי מה דהדר ר' יוחנן כדמסיק בפסחים פ"ד ובחולין ע"ו וס"ל אזלינן בתר בסוף לענין גידין שסופן להקשות. גם מהך דדשיל"מ הדר בי' ולכן ס"ל בביצה משום משקין שזבו ולמסקנתו הדר גם מהך דחמץ. וס"ל דשיל"מ ל"ב כן נ"ל והיא תירץ נכון:

י"ג ודרך אגב הנני אומר במ"ש המרדכי פ"ק דביצה. בהא דמנחות דרב פפא ור"ה ברי' דר"י אכלו חדש באורתא דשיתסר נגהי שיבסר משום דהוי ספק דרבנן אף דהוי דשיל"מ משום דהוי דבר החוזר לאיסורו לשנה הבאה כמו דחמץ ל"ה דשיל"מ משום שחוזר ונאסר. ובפ"מ תמה עליו דתום אינו חוזר ונאסר דהא אותו תבואה שוב לא יאסר גם הקשה מנדרים נ"ח דמבואר דחדש הו"ל דשיל"מ. ולפענ"ד ס"ל למרדכי בשם רבינו פרץ דכי אמרינן בדשיל"מ ספיקו אסור היינו בספק שאירע אך פעם אחת דאמרי' מה איכפת לך עד שתאכלנה וכו'. אבל בחדש דבכל שנה יאסור יום אחד מספק עדיף יותר מדבר

שיש בו הפסד דל"ה דשיל"מ. משא"כ חדש שנתערב כגון הך דנדרים נ"ט דל"ה ספק רק באותו תערובת אמרינן עד שתאכלנה באיסור וכו' כן נ"ל. ומצאתי באבני מילואים בתשו' סי' ה' שכתב ג"כ קצת כעין זה אך עכ"ז לא ביאר כנ"ל:

י"ד והנה קשה לי קושיא גדולה בגמ' מנחות דס"ל דחדש הו"ל ספיקא דרבנן דהרי הו"ל תרי קולא דסתרי אהדדי דאם אתה מסופק אם נפרש קודם לעומר אתה מתיר ואתה אומר ספק שמא היום ל"ה רק חמיסר ותבואה זאת הושרש היום ומותרת התבואה שגדל מספק שמא היום יום ט"ו ואתה מתיר החדש ביום מחר שמא אתמול הי' שיתסר ומותרת התבואה והו"ל תרי ספיקא דסתרי אהדדי. כמ"ש התוס' ביצה י"ד שבת קמ"א דהיכא דאיכא תרי קולא דסתרי אהדדי אסור בדרבנן ושמא הואיל ולע"ע אין לו תבואה שהושרשה אתמול ל"ה תרי ספיקא דסתרי אהדדי. אך גם שם בביצה י"ד לע"ע אין לו המוריקא והתבלין ואם חיישינן שמא יהי' לו שניהם ה"ה בחדש משכחת שיהי' לו שניהם ע"כ נלפע"ד לתרץ הקו' באופן נאות לפמ"ש בח"ס יו"ד סי' רפ"ו דהא דפסקינן בחדש השרשה בג' ימים אף דפסקינן כר' יוסי דבעי ב' שבתות כקו' נקה"כ סי' רצ"ג משום דגם לר' יוסי הוה ספק דשמא נשרש בג' ימים ובחדש בזה"ז דרבנן מקילין מספק עיי"ש א"כ מיושב קושיתי דאם זורע בע"פ לא ניקל מספק שמא שיבסר הוא יום העומר דאיכא ס"ס להחמיר שמא שיתסר הוא יום העומר ואת"ל שיבסר שמא לא נקלט בג' ימים ובס"ס להחמיר אף בדרבנן אסור, א"כ שפיר מקילין בשיבסר ול"ה תרי ספיקא דסתרי אהדדי ודוק:

ט"ו וראיתי בשעה"מ פ"א מחמץ ומצה הלכה ה' מביא בשם ספר ראש יוסף בישוב דברי ר"י וכתב דטעמא דר"י דל"א דשיל"מ אלא כשהאיסור הוא מחמת עצמו. אבל כשהדבר הוא בעצמו מותר רק מחמת הזמן אסור בהא לא אמרינן דשיל"מ וביצה שנולדה ביו"ט אע"ג דהוא עצמו מותר התם שאני שלא הי' לו שעת הכושר מעולם אחר שנולדה הו"ל כאיסור מעיקרו עיי"ש. הנה אף שלדבריו יש לישב קו' אחת דבביצה דף ה' ע"ב בעצים שנשרו לתוך התנור ביו"ט מקשה ולר"א דאמר דשיל"מ אף מדרבנן ל"ב מאי איכא למימר ובשבת כ"ט גבי מסיקין בכלים דאמרינן שם ג"כ דבטל ולא מקשה והא דשיל"מ ל"ב. ולהנ"ל נכון דבביצה בעצים שנשרו מדקל דלא הי' לו שעת הכושר והו"ל כאיסור מעיקרו ולכן פריך דשיל"מ הוא משא"כ בשבת דמעיקרא היו כלים והו"ל שעת הכושר ורק אח"כ נעשו שברי כלים ל"ה דשיל"מ. מיהו הראש יוסף כתב זאת לר' יוחנן אבל בביצה דף ל"ט ס"ל לר"י דגם באיסור התלוי בזמן והי' לה שעת הכושר הו"ל דשיל"מ.

אמנם גוף סברת הראש יוסף כבר כתבתי דמהסברא להיפך הוא דאיסור חפצא קיל לענין דשיל"מ מאיסור התלוי בזמן ואין להאריך בזה יותר:

ט"ז נבא לישב קו' תוס' על רש"י שכתב דרבא ס"ל כר"י בכל דוכתא ובחולין איתא דאמר רבא מב"מ וליכא למיקם אטעמא בס'. ונ"ל לישב קו' התוס' בדרך זה. דהרי במנחות כ"ב איכא פלוגתא בין ר' חנינא ור' חסדא אליבא דר"י אי אזלינן בתר מבטל או בתר בטל וס"ל. אף לר"י דבעי דוקא שהבטל יהי' כמבטל. כגון בנבילה דלכי מיסרח הוי כשחוטה. וכתבו התוס' שם דלפ"ז במשקין גם ר"י ס"ל דבטל דל"ש לכי מיסרח דלכי מיסרח בטל שם משקה מינה עיי"ש א"כ מיירי רבא במה שאמר מב"מ וליכא למיקם אטעמא בלח בלח דהיינו משקה דהבטל אי אפשר להיות כמבטל כיון דלכי מיסרח אין שם משקה עלה. עוד אפשר לומר בזה לפמ"ש בשער הקושיות אות ח' דהיכא דנטל"פ אסור וגם נבילה שאינה ראוי' לגר אסור יותר הו"ל לומר דבטל דטעם דנבילה אינה בטלה בשחוטה דאפשר להיות כמבטל לכי מיסרח ולא יהי' ראוי לגר. וכתבנו שם דאם גם אינה ראוי לגר אסור. ורק דבעי שיפסול מאכילת כלב ל"ש סברה זאת דאם אינה ראוי לכלב בטל שם אוכל מזה עיי"ש. א"כ לפמ"ש הפליתי בב"ח דאסור שלא כדרך אכילתן גם אינו ראוי לגר אסור ומבואר לקמן. א"כ י"ל דדוקא רב דס"ל נטל"פ בכל דוכתא אסור הוא ס"ל בכל דוכתא דמב"מ ל"ב אף דאי אפשר להיות הבטל כמבטל דלא ס"ל כרב חסדא ור' חנינא וכמ"ש התוס' במנחות דהרבה חולקים בזה עיי"ש. אבל רבא ס"ל כרב חנינא דאזלינן בתר בטל. ודוקא היכא שנטל"פ מותר ונבלה שאינה ראוי לגר מותר. אבל בב"ח דנבלה שאינה ראוי לגר אסור אי אפשר להיות הבטל כמבטל ומיירי רבא בחתיכת בשר שנאסר מחלב ונפל בשאר החתיכות דליכא למיקם אטעמא דבעי ס' נגד כל החתיכה ומ"מ בטל לרבא דהמבטל א"א להיות כבטל לכי מיסרח. מיהו לפ"ז יתעורר הקו' שהקשיתי באות ט' דא"כ אמאי בחמץ בפסח מב"מ אינו בטל הרי בחמץ גם נבלה שאינו ראוי לגר אסור והבטל א"א להיות כמבטל מיהו לזה י"ל כיון דס"ל דבכל מב"מ ל"ב מטעם דהבטל אפשר להיות כמבטל כש"כ בחמץ בפסח דלאחר הפסח מותר החמץ גופי' ובודאי הבטל אפשר להיות כמבטל דהיינו לאחר הפסח ולר"י מן התורה אינו בטל בכה"ג וגם רבא ס"ל הכי לשיטת רש"י ובהכי מיושב קו' ט' ואמנם לרב ודאי אף אם אי אפשר להיות הבטל כמבטל אסור במב"מ כמו שהוכחתי בקו' ט"ז ודוק היטב ובהכי יש לישב הרבה קושיות ואקצר הפעם:

י"ז והנה בגוף הקושיא שהקשיתי אות ז' ומצאתי שכבר הרגיש במלא הרועים בשם מהר"ם ברבי על שיטת רש"י איך אפשר שרב סובר דמב"מ ל"ב והרי איהו סובר בתמורה

ה' ע"ב דאין מערבין לקרנות וליכא למילף מולקח מדם הפר ומדם השעיר כיון דאין מערבין לקרנות ויפה תירץ בזה בני הרב החריף מ' אהרן זצלה"ה (אמר המחבר חבל על דאבדין) דבתמורה אמרינן דלרבא יליף מקרא דכתיב הם. לבכור ומעשר שנתערבו שאין עולין מבטלין זא"ז ואביי יליף מולקח ורבא ס"ל אין מערבין לקרנות א"כ כמו דלאביי יליף ר"י דמב"מ ל"ב מולקח מדם הפר כן יליף לרבא דמב"מ ל"ב מקרא דהם. וביותר ביאר דבריו במ"ש רש"י בתמורה דר"י יליף מולקח מדקרי דם הפר ומהני זריקתו בזה האיר רש"י ז"ל דאין עיקר הילפותא מדקרי דם השעיר דדלמא נקרא על שם שהי' כבר כדאמרינן ביומא נ' הפר שהי' כבר אך עיקר הילפותא מדמהני זריקתו אס"ד דבטל הוי כליתא ואין זורק כלל מדם השעיר. ולפ"ז ה"ה מהם דילפינן לנתערב דם בכור בשאר עולין יש לילף כן. ומ"ה יכול להיות דרבא סובר כר"י וז"ב. והנה בזבחים פ"א ילפינן מקרא דהם דאפי' בכור שנתערב בעולה קריב ולפ"ז קשה לי דבטורי אבן בר"ה הקשה לפי מה שאסיק שם דאינו עובר בלא תגרע רק אם זורק במקצת אבל אם אינו זורק כלל אינו עובר בלא תגרע דהגע על עצמך אם לא יקיים מצות עשה יעבור על לא תגרע א"כ לא יזרוק כלל ולא יעבור על בל תוסיף ולא על בל תגרע ע ע"ש. ובאמת ל"ק מידי דהרי רבא יליף מקרא דהם דבכור ומעשר שנתערבו בשאר עולין שקרבין לגבי מזבח הרי דקרא גלי דזורק ומ"ה פליגי ר' יהושע ור' אלעזר רק:

דלמר מתן ד' ולמר מתן א' אבל שלא יזרוק כלל בזה גלי קרא בהדי' דזורק וז"ב. ולפ"ז מה מקשה לרבא דקרא דהם אתי' לבכור ומעשר שנתערבו ואביי יליף מולקח ורבא ס"ל אין מערבין לקרנות. ומ"ה איצטריך קרא דהם ולימא דגם רבא יליף דאין עולין מבטלין מולקח מדם הפר ומ"מ איצטריך קרא דהם למתן א' שנתערב במתן ד' דסד"א שלא יזרוק כלל שלא יעבור לא על בל תוסיף ולא על בל תגרע ואין ראי' מולקח מדם הפר דשם. ל"ש זאת ולכולם ס"ל מערבין לקרנות. ושוב מצאתי שהרגישו התוס' בכל ענין זה בזבחים פ"א תוס' ד"ה תנאי. וז"ל וע"ק דלימא דאיצטריך דס"ד שישפך לאמה כדי שלא יעבור לא על בל תוסיף ולא על בל תגרע הרי דבקיצור דברים הרגישו התוס' בכל התוכן שבדברינו: י"ח והנה התוס' הקשו בעירובין דף ק' אהא דס"ל לר' יהושע ינתן במתן אחת שלא יעבור בבל תוסיף וניתי עשה וידחה ל"ת ותי' דהיכא דבא ע"י פשיעה אינו דוחה לל"ת והשעה"מ והשאג"א הקשו אתי' התוספות מזבחים צ"ז ע"ב גבי יקדש דמקשה וניתי עשה ונידחי לל"ת. אף דהוי בפשיעה. ולכן תי' השאג"א דמש"ה העשה של מתן ד' אינו דוחה לל"ת של בכור שהוא בל תוסיף משום דעשה של עולה קיל שיכול לשאול קודם זריקה ואבנור א"א שישאל ואינו דוחה עשה שישנו בשאלה לל"ת דליתא בשאלה. ומ"ה זורק

מתן אחת ועובר אבל תגרע ולא תקשי לא יזרוק ולא יעבו' דעשה גופי' של בכור דליתא בשאלה דוחה ל"ת דלא תגרע עיי"ש דבריו כי נעמו וראוים למי שאומרם. ור"א לשיטתי' דגם בעולה אין שאלה דאין שאלה בהקדש ומ"ה העשה דוחה לל"ת עיי"ש. והנה כבר כתבתי לעיל דמקרא דהם ילפינן דבכור ומעשר שנתערבו שקריבין ומגופה דקרא מוכח דעשה דוחה לל"ת אף דהוה ע"י פשיעה דהרי על כרחך עובר אבל תגרע ומ"מ גלי קרא אף דהוי ע"י פשיעה שנתערב. אך לדעתי כ"ז למ"ד דס"ל דשא"מ אסור. דהנה אף שמוכח מקרא דבכור שנתערב בשאר עולין קריב מ"מ י"ל דמיירי הקרא שנתערב רביעית דם בכור ברביעית ועוד דם עולה ומתיר הקרא לזרוק מתנה ראשונה רביעית ויותר באופן דבודאי מדם הבכור ומדם העולה הי' מתנה אחת. ומ"ה מתיר הקרא אח"כ לזרוק עוד ג' מתנות מהמותר דלמ"ד אין בילה יש כאן ספק בל תוסיף דשמא הנשאר הי' כולה מדם עולה ומ"מ מותר לאכול הבכור דמתנה אחת ודאי הי' משניהם. וכיון דל"ה רק ספק בל תוסיף ל"ה פסיק רישא ומותר כשאין מכוין להוסיף לבכור ואינו עולה רק משום תערובת העולה כמ"ש הטו"ז או"ח סי' שט"ז ס"ק ג' דהיכא דהוה ספק פסיק רישא מותר דהוה דשא"מ. אך למ"ד דשא"מ אסור ודאי אין זורק רק מתן אחת ומוכח דעשה דבכור דוחה לל"ת דלא תגרע דבודאי עובר בלא תגרע והתבונן בזה. ולפ"ז מיושב קו' י"א בשם העולם בהא דאמרינן בפסחים דחטאת ונזיר הוי שני כתובין והרי בעי יקדש דלא ניתי עשה ודחי לל"ת כדפרכינן בזבחים להנ"ל יתכן. דקשי' בגמ' זבחים מאי מקשה וניתי עשה והרי הדחי' בא ע"י פשיעה כסברת התוס', אך כבר כתבתי דמוכח מקרא דהם דמתן ד' במתן אחת זורק וקשיא לא יזרוק ולא יעבור וע"כ גלי קרא דעשה דוחה לג"ת אף ע"י פשיעה כתי' השאג"א ומשם ילפינן ומ"ה מקשה ועל כרחך הסוגיא דזבחים קאי למ"ד דשא"מ אסור דאל"כ דלמא קרא קמ"ל דזורק מתן ארבע ומ"מ אינו עובר דל"ה רק ספק בל תוסיף דאין בילה כדאמרינן בזבחים פ"א ועי"ש פ' ע"ב תוס' ד"ה בל תוסיף מהיכא ולפ"ז הסוגיא דפסחים מ"ה דקאי לר"ע ור"ע ס"ל דשא"מ מותר בב"ק קי"ג לדידי' אין ליליף מקרא דהם דעשה דוחה לל"ת אף ע"י פשיעה ומסברא אין דוחה כסברת התוס' עירובין ק' ולדידי' לא איצטריך יקדש דהו"ל עשה ול"ת דגם בלא"ה אינו דוחה משום דהו"ל ע"י פשיעה וה"ל שני כתובים ובהכי מיושב קו' י"ב שהצגתי בראשית דברינו לר"י למ"ל קרא דיקדש והרי הוא ס"ל שני כתובין מלמדין וגם עתה יש ללמוד דהיתר מצטרף לאיסור ולמאי הלכתא כתבה לקרא דחטאת להנ"ל נכון דלר"י דדשא"מ אסור לדידיה מוכח מקרא דהם דעשה דוחה לל"ת אף ע"י פשיעה כדברי השאג"א ולדידי' סד"א גם

בקדשים פסולין שנגעו דחה העשה לל"ת ואיצטריך יקדש להכי כקו' העולם קצרתי כי הוא דרך פלפול והמשכיל יבין:

יט ונבא ליישב קו' י' בגמ' דמקשה ארבה בר אהילאי מדתנן עד שיוסק את התנור ומסיק בתיובתא. ואח"כ מקשה ארב ומשני רב מוקי לה בשל מתכת ולמה לא מוקי רבה בר אהילאי בשל מתכת. ואמאי מסיק בתיובתא. והנ"ל דהנה שיטת בעל העיטור ביו"ד סי' צ"ג דקדירה בשר של חרס שבישל בה חלב ויש בו ס' מבשל אח"כ באיזו שירצה וביאר הב"י דס"ל לבעל העיטור דכיון דהי' בו ס' ולא נאסר הוי הגעלה לכלי דאף דבכלי חרס ל"מ הגעלה מ"מ לא נשאר בו רק טעם קלוש ואטעם קלוש אינו חל שם איסור חדש עיי"ש בב"י. ולכאורה הדבר תמוה, דא"כ אמאי אמר רב קדירות בפסח ישברו נהי דלאחר פסח ל"מ היסק משום דכבר נעשה איסור מ"מ ליהני היסק קודם פסח דלא נשאר רק טעם קלוש. ואטעם קלוש אינו חל שם איסור. ועוד קשה דמשני דברייתא מיירי בשל מתכת אבל בשל חרס ל"מ היסק ואמאי הרי לע"ע היתר וליהני היסק ולא נשאר רק טעם קלוש ואטעם קליש אינו חל שם איסור בב"ח. ונ"ל דהגמ' משני אליבא דרב שפיר. דהנה פליגי בחולין אי נ"ט בר נ"ט מותר או אסור וס"ל לרב נ"ט בר נ"ט אסור. ובודאי עיקר פלוגתא לא הוי אי נ"ט בר נ"ט הוי טעם גמור דבמציאות לא פליגי רק עיקר פלוגתייהו אי אטעם קלוש חל שם איסור חדש ומ"ה ס"ל לרב דאנ"ט בר נ"ט דהוי טעם קלוש נמי חל שם איסור חדש. ומאן דמתיר ס"ל דלא חל אטעם קלוש שם איסור חדש. ומעתה שפיר לרב קדירות בפסח ישברו ול"מ הסקה אף קודם פסח אפי' לפוסקים דנ"ט בר נ"ט נמי מותר בפסח דרב כשיטתי' דנ"ט בר נ"ט אסור וס"ל דאטעם קלוש נמי חל איסור. ומעתה לרב שפיר משני דברייתא מיירי נמי דוקא בשל מתכת. אבל בשל חרס ל"מ הסקה שלא ישאר רק טעם קלוש כדברי בעל העיטור. דרב כשיטתי' דס"ל אטעם קלוש נמי חל שם איסור אבל ארבה בר אהילאי ל"מ לשנויי הכי דאפי' בשל חרס מהני הסקה כדברי העיטור דלא נשאר רק טעם קלוש ואיהו מסתמא ס"ל כהילכתא דאטעם קלוש אינו חל שם איסור. ובהכי מיושבין דברי הרמב"ם שפסק דבכלי חרס מהני מריקה ושטיפה לבד מחטאת. והקשו עליו דהרי אמרי' בפסחים דהתורה העידה על כלי חרס שאינו יוצא מידי דפיו לעולם להנ"ל נכון דס"ל לרמב"ם כשיטת הבעל העיטור והרשב"א בסי' צ"ג וכיון דהרמב"ם מפרש מריקה ושטיפה דבכלי אכילה היינו תיכף אחר אכילה קודם שנעשה נותר. אז מהני אף לכלי חרס דלא נשאר רק טעם קלוש. והגמ' בפסחים דמשני חזינן להו דמדייתי קאי אחמץ. ואנן פסקינן דחמץ שמו עליו ואנ"ט בר נ"ט נמי חל איסור משום דל"ה איסור חדש דחמץ שמו עליו ומשום הכי אטעם קלוש נמי חל

ול"מ הגעלה לכלי חרס אבל לכלי קדשים מהני הגעלה קודם שנעשה נותר דנשאר טעם קלוש כשיטת בעל העיטור בסי' צ"ג ודוק. (וע' מ"ש בסוגיא זו לעיל סי' קי"ג אות ב"ג וסי' קמ"ו אות ד'):

ובשולי המכתב אכתוב מה שכתב הפמ"ג בסי' תס"ז לענין תרי משהו דבכלי אמרינן תרי משהו דעיקר סברת הרי משהו ל"א הוא משום דמשהו אינה יכולה לצאת רק עם היתר והוי כח אחר מעורב בה והוי אינו מינו ומכלי יוצא לכ"ע עי"ש לפענ"ד ראי' מסוגיא דידן שכתבו התוס' דאין בכלי רק משהו. ומקשה וליעבד בה שלא במינו ומשני דלמא יעשה במינו ומשהו במינו אסור בודאי לר"י ואמאי הרי משהו אין יכול לצאת רק עם היתר והוי אינו מינו לשיטת הר"ן בחולין עיין בנקה"כ סי' צ"ב ביו"ד וע"כ מכלי יוצא ול"ה כח אחר מעורב בו ובסוגיא דרישא הארכתי הרבה (ע' בספרי על א"ח סי' ע"ב):

ודע דמה שצדדנו לומר ברישׁ סימן זה דר"י מודה באיסור עשה דמב"מ בטל לא קשיא דהרי במצות עשה נמי ס"ל לר"י מב"מ ל"ב לענין כיסוי הדם דיש לחלק קצת בין מצות עשה לאיסור עשה. אמנם מה שכתבתי לעיל אות ו' דבאיסור גברא גם רבנן מודין דמב"מ ל"ב הואיל דההפצים שוין זה ליתא דהרי לענין כיסוי הדם ססס"ל לרבנן מב"מ בטל אף דמצות עשה ל"ה רק אגברא כמ"ש הר"ן נדרים י"ח ודוק:

סימן קכה

בעזה"י דרוש לשבת הגדול תרמ"ב. בסוגיא. דאמר לעבדו פסחים פ"ח ע"ב ובישוב קו' החו"ד סי' ק"א ובסוגיא דשליחות קדושין מ"ב:

א הנה בהא דר' יונתן ור' נתן דרשו בקדושין מ"ב ושחטו אותו כל קהל ישראל וכי כל הקהל שוחטין והלא אינו שוחט אלא אחד מכאן שכל ישראל יוצאין בפסח אחד ופירש"י אע"ג דלא מטי כזית לכל אחד. הקשה ב"א הרב הגדול מ' גדלי' נ"י לרש"י סוכה כ"ז דמייתי ראי'. מדכל ישראל יוצאין בסוכה. אחד דשאול כשר דהרי לא מטי ש"פ לכל אחד ולא מיקרי לכם א"כ ה"ה בפסח דכתיב משכו וקחו לכם איך יוצאין בפסח אחד דלא מטי ש"פ לכל אחד. ומצאתי שהקשה כן בספר ארי' דבי עילאי קדושין הנדפס מחדש ומ"ש שם דקנו מתרומת הלשכה ולב ב"ד מתנה דבריו תמוהין דפסח בא מן החולין מה שקנה כ"א ממעותיו כדאיתא במנחות פ"ב דפסח אינו בא אלא מן החולין ואין לדבריו שום הבנה. והנלע"ד ליישב עפ"י מה דאמרינן בכריתות י' ע"ב דמדינא הי' שיהי' עשירית האיפה בפרוטה נכי ריבעה כפי חשבון דדלות חד מתלתין ותרין בעשירות ודלי דלות חד מתרי ותלתין בדלות אלא דלאו אורח ארעא לאתויי פחות מפרוטה למקום. ומסוגיא זו הקשיתי על הרשב"א ורש"י בגיטין י"ב שכתבו דבפחות מפרוטה לא חל הקדש א"כ

למ"ל לגמרא לומר דלאו אורח ארעא ותיפוק לי' דלא חל הקדש כלל ודא קושיא רבתי וצ"ל דלולא דאמרינן לאו אורח ארעא הי' הקדש חל על פחות מש"פ אך לבתר דאמרינן לאו אורח ארעא לאתויי פחות מפרוטה מ"ה בהתנדב פחות מש"פ לא חל הקדש דלא התנדב כדרך המתנדבים כמו דאמרינן באומר הרי עלי מנחה מן השעורים. וכן כתבתי בתשובה והנה קשי' בגמ' שם למ"ל לרבא למימר דלאו אורח ארעא ותיפוק לי' דבעינן קרבנו שיהי' לו דין ממון ופחות מש"פ אין לו דין ממון וצ"ל דבעשירית האיפה לא כתיב לכם ולא בעינן שיהי' לו דין ממון. ולכן ס"ד לאתויי קרבן פחות מש"פ. אך קשה דהרי בקרא דזאת התורה לעולה ולמנחה וגו' הוקשו כל הקרבנות ובמנחות פ"ב ילפינן מה חטאת אינו בא אלא מן החולין דכתיב והקריב אהרן את פר החטאת אשר לו אף כל אינו בא אלא מן החולין ובפרו של אהרן ודאי בעי דין ממון דאשר לו כתיב וה"ה במנחה ובשאר קרבנות על כן הנראה לישב לפמ"ש הכסף משנה פ"ו דבכורים הלכה ד' דהרמב"ם פוסק כמ"ד היתר אכילה שנינו. ול"ב במצה ולא בחלה דין ממון ומ"ה פוסק דיוצאין במצה של מעשר ב' ועיין בצל"ח פסחים ל"ח ובשעה"מ שילהי הלכות חמץ ומצה וס"ל לרבא דל"ב דין ממון בקרבנות רק היתר אכילה ואף דילפינן בחולין כ"ב דקרבנות אין באין ממעשר ב' מדכתיב אשר לו ולא משל מעשר הא פירש"י שם דאפילו למ"ד מעשר ממון הדיוט ממעטינן מדכתיב אשר לו מיעטה תורה בהדי' ומ"ה הוצרך רבא לומר בכריתות דלאו אורח לאתויי פחות מפרוטה ומ"ה י"ל דר"נ ור' יונתן דס"ל כל ישראל יוצאין בפסח אחד ול"ב ש"פ דל"ב דין ממון וכרבא דאמר דמ"ה אין מקריבין פחות מש"פ דלאו אורח ארעא. משא"כ כשמקריבין ש"פ בשותפות ולכל ישראל הוא אורח ארעא. ול"ב שיהי' ש"פ לכל חד. וע' ברכי יוסף ח"מ סי' ו' שהאריך בענין שני שותפים בפרוטה אם נזקקין להם וצ"ע שלא הביא דברי רש"י דסוכה כ"ז דמשמע דאף בשותפים שאין לכל אחד פרוטה לא מקרי לכם:

ולפמ"ש בברכי יוסף דתלי' בהאבעי' דכתובות מ"ו בשכר לב' עדים בפרוטה ובקדושין ז' דבשני בנותיך בפרוטה י"ל דר' יונתן ור' נתן יסברו כצד האיבעי שם דזה מקרי דין ממון הואיל דבשופות יש פרוטה והסוגיא דסוכה כ"ז דמייתי דשאול כשר מדיוצאין בשותפות סוברת כצד האיבעי הנ"ל דבעי ש"פ לכל אחד ושתי בנותיך בפרוטה ל"מ. וע' תוס' רי"ד סוכה מ"א שכ' דערבה אעפ"י שאינו ש"פ ואם הקדישו אינו מוקדש דלא חל על פחות מש"פ ומ"מ מיקרי לכם. וזה דלא כפירש"י בסוכ' כ"ז ומה שכתב תוס' רי"ד דלא חל הקדש על פחות מש"פ כבר כתבתי לעיל דאם שני בני אדם הקדישו ש"פ ודאי חל הקדש כדמוכח מפסח. (וע' בספרי לא"ח סי' צ"ט אות ג"ד מ"ש על תוס' רי"ד הנ"ל):

ב' ואולי י"ל בטעמא דל"ב במצה ש"פ. דאיתקש פסח למצה ומצה לפסח כדאמרינן בפסחים ק"כ ע"ב האוכל מצה בזמן הזה אחר חצות לא יצא ידי חובתו פשיטא כיון דאיתקש לפסח כפסח דמי מהו דתימא הא אפקי' קרא מהיקשא קמ"ל כי אהדרא קרא למילתא קמייתי אהדרי'. וכיון דגלי קרא דכל ישראל יוצאין בפסח אחד ולא בעי ש"פ לכל חד. הרי דפסח ל"ב ש"פ ה"ה דמצה ל"ב דין ממון שיהי' ש"פ. ומה"ט פוסק הרמב"ם דיוצאין במצה של מעשר ב'. ול"ב דין ממון דמעשר ממון גבוה. דילפינין מפסח דל"ב דין ממון. מדיוצאין בפחות מש"פ. ואף דפסח אסור להביא ממעות מעשר בכל קרבנות ילפינין מדהוקשו לפר של אהרן דכתיב אשר לו מ"מ מצה לא ילפינין מהיקש דפסח. דדבר הלמד בהיקש אינו חוזר ומלמד בהיקש היכי שהמלמד קודש. ומ"ה לא ילפינין מצה מפסח וכיון דזה ילפינין מהיקשא דפסח דל"ב ש"פ. שוב הדין במצה דיוצאין במצה של מעשר ב' כיון דל"ב ש"פ. ולא דין ממון משא"כ בלולב פוסק דבעי דין ממון הן אמת דהרמב"ם פוסק גם באתרוג פ"ח מלולב דיוצאין בשל מעשר ב' ובלולב ליכא לתרץ כדכתיבנא. וע"כ פסק כמ"ד דל"ב רק היתר אכילה. בסוכה ל"ה. אך כבר הקשה בצל"ח פסחים ל"ח ובכפות תמרים דלפי המסקנא דפ' לולב הגזול עד כאן לא פליגי אלא בלולב אבל בחלה דכתיב עריסותיכם תרי זימנא לכ"ע בעי דין ממון. וכיון דמצה ילפינין מחלה במצה ג"כ בעי דין ממון ואמאי פסק הרמב"ם דמצה יוצאין בשל מעשר ב' ובחלה חייב ג"כ. והרי כתיב עריסותיכם ולפמ"ש מיושב דמצה ילפינן מפסח. וחלה ילפינין ממצה מגז"ש. וכ"ז לר' נתן ולר' יונתן דס"ל כל ישראל יוצאין בפסח אחד. איברא דהרמב"ם לא פסק כר' נתן דכל ישראל יוצאין בפסח אחד וס"ל אכילת פסחים לא מעכבא דס"ל פ"ד מפסח ה"ב דנטמא בשר אם זרק לא הורצה דלא כרב וע"כ ס"ל אכילת פסחים מעכבא הגם שיש לומר דשם ל"ח לאכילה כלל משא"כ בשותפות דשייך לומר אם מימשכו הנך כדאמרינן בגמ' דף ע"ט. מ"מ משמע דלמסקנא לא קאי הכי ולפמ"ש תוס' שם דזה דוקא לר"ש אבל לרבנן ל"ש אי מימשכו לאחר שחיטה. וכיון דרמב"ם פוסק אם זרק לא הורצה ע"כ ס"ל כל ישראל אין יוצאין בפסח אחד ע"כ ליכא לתרץ דילפינין מצה מפסח. מ"מ נ"מ טובא במה שכתבתי אליבא דר' יונתן ור' נתן:

ג' ובתשובה הקשיתי על ר"ע דס"ל פסחים ל"ו דיוצאין במעשר ב' בירושלים ידי חובת מצה אף שאינו נאכל באנינות ויליף לה ממצות מצות ריבה. וע"כ ס"ל מעשר ממון הדיוט הוא כדאמרינן דף ל"ח דלמ"ד ממון גבוה אינו יוצא. ובספרי ס"ל לר' ישמעאל לא נתתי ממנו למת ליקח ארון ותכריכין ור' עקיבא מקשה הא לחי דומיא דמת מי שרי. והתוס' כתבו ביבמות ע"ג דמ"ד ממון הדיוט מותר ליקח מלבושין ומ"ד ממון גבוה אסור

לקנות מלבושין מדאורייתא וע"כ ר"ע דס"ל אסור לקנות מלבושין ס"ל ממון גבוה ואיך סובר דיוצאין במעשר ב'. ולהנ"ל י"ל דר"ע ס"ל כר' יונתן דכל ישראל יוצאין בפסח אחד ולא בעי דין ממון ויליף מצה מפסח. דל"ב דין ממון ואמנם י"ל דכיון דס"ל מצות מצות ריבה אף שאינו נאכל באנינות מזה גופא מוכח דל"ב דין ממון:

ד' שם בגמ' הנה הא דילפינן שליחות מושחטו אותו כל קהל עדת ישראל וכי כל הקהל שוחטין ומשמע דשחיטות קדשים בעי שליחות. וקשי' אהא דשחטו ונודע שמשכו הבעלים. דאמרינין בפסחים ע"ג ע"ב בחול כה"ג ישרף מיד. והקשה בגמ' פסולו משום מאי הוה משום דשחטו לאחר תמיד עיבור צורה בעי והקשה תוס' יומא כ"ט ובכמה דוכתא. והרי העולה עולה ראשונה ל"ה רק למצוה ולא לפסול. עיי"ש וקשי' דילמא פסולו משום אין שליח לדבר עבירה דכיון דאסור לשחוט אחר התמיד אין שליח לד"ע. ואף שהשוחט הי' בשוגג דלא ידע שמשכו הבעלים מ"מ לדעת הנ"י ב"ק דס"ל גם בשליח שוגג אין שליח לד"ע א"כ בכה"ג לכאורה השליחות בטל. ומ"ה פסול ויוצא לבית השריפה אך י"ל דבשניהם שוגגין המשלח והשליח לא ידעו שניהם מעבירה כגון במשכו בעלים. דסתמא לשלמים קאי. כגון שהפריש פסחו. ומינו הרבה בני אדם ואח"כ משכו כולם וגם הבעל שהפריש מינה על אחר והוה שלמים מדי' ולא ידע בשעת שצוה לשחוט שמשכו כולם. שניהם שוגגין ואף הנימוקי יוסף מודה. אך בלא"ה כיון שמשך גם בעל הקרבן ביטל השליחות והשוחט שחט שלא בשליחתו ומ"ה פסול הקרבן. אף לולא העבירה ומה הוצרך לומר דפסולו משום ששחטו אחר התמיד. אך האמת דאין ה"א אם שחט שלא בשליחות שיפסול הקרבן. אך דוקא בפסח י"ל שאם לא מצי משוה שליח אין יוצא במ"ע דושחטו. אבל הקרבן ודאי כשר גם אם שחט בלא שליחות. וע' בפנ"י שכתב דדוקא בפסח בעי שליחות אבל בשאר קרבנות ל"ב שליחות בשחיטה. ול"ק בלא"ה הקושיא שהקשיתי. דכיון דמשכו בעלים והוה שלמים שוב ל"ב שליחות. האמנם האמת דאף אם בעי שליחות הקרבן כשר אף ששחט מעצמו. דל"ה פסול בשחיטה רק שהבעלים לא קיימו מצות ושחטו. וז"ב (וע' מה שכתבתי לעיל סי' י"ב אות ד' בישוב דברי רש"י ב"ק ד' שכ' דחטאת לשם שלמים כשר עיי"ש ותמצא נועם):

ה' איברא דלפענ"ד נראה לישב קו' תוס' יומא כ"ט בדרך זה דהן אמש דאם שחטו קודם לתמיד עבר בעשה דהעולה עולה ראשונה. וכן אם שחט לאחר תמיד שבין הערבים ומ"מ הקרבן לא פסול דבקדשים בעי שינה עלי' לעכב. והריטב"א כ' ביומא נ"ג דדוקא בעשה בעי שינה עלי' לעכב. אבל לא בל"ת. ולפ"ז לר' יהודה דס"ל דהיכי דכתיב לאמר הו"ל ל"ת כדאמרינין בפסחים מ"ב. ובפ' דעלי' השלם כתיב לאמר. ולפ"ז לר' יהודה פסול

לאחר התמיד. ויהי' כונת הגמ' בפסחים ע"ג דאפי' תמצא לומר דברי דתני בחול כה"ג ישרף מיד משום ששחטו לאחר התמיד ואתיא כר' יהודה דס"ל בכה"ג פסול מ"מ עיבור צורה בעי. אבל למאן דלא ס"ל כר' יהודה ל"ה רק עשה וגם פסול לא הוה. ועיין פסחים נ"ט דמקשה לר' ישמעאל בנו של ריב"ב דאף מחוסר כפורים בשאר ימות השנה מייתי לאחר התמיד מה אולמא דהאי עשה מהאי עשה. וקשה דילמא ס"ל כר' יהודה דלאחר הוה לאו. ובעשה דהשלמה כתיב לאמר. ומ"ה עשה דמחוסר כפורים דוחה ל"ת. וכבר הקשיתי כן בתשובה אך י"ל דאין עשה דוחה ל"ת במקדש כדאמרינן בזבחים צ"ו. רק דס"ד דלאו הבא מכלל עשה נדחה. ולכן מקשה מה אולמא דהאי עשה. ולר' יהודה לא נדחה מטעם אין עשה דוחה ל"ת במקדש:

ו' והנה מהא דאומר לעבדו צא ושחוט עלי אחר הפסח דהולך אצל רועה הרגיל אצלו יש להקשות על מהרי"ט בתשובה סי' קכ"ז שכ' דלא מצי משוה שליח להקדיש. וקשה דהרי פסח צריך להקדיש כדאמרינן בפסחים ס"ו ע"ב. והבעלים לא מצו להקדיש קודם שקנו. וע"כ העבד צריך להקדיש הפסח. ומוכח דמהני שליח להקדיש ונ"ל דדוקא להקדיש לבד לא מצי משוה שליח דהוה מילי בעלמא כמו שכ' מהרי"ט אבל אם עושה שליח שיקנה לו חפץ ויקדיש כיון דקנין הוה מעשה ולא מילי בעלמא. יכול לעשות שליח אף להקדיש. ובזה מיושב מה שהקשה בשעה"מ סוף פ"ו מאישות על מהרי"ט מנדרים כ"ט באומר הרי נטיעות האלו קרבן אם אינן נקצצות דמהני תנאי ההקדש והרי הוה תנאי בדבר שאי אפשר לקיים ע"י שליח. ולהנ"ל ניחא דכיון דמהני שליחות בהקדש בצירוף מעשה כגון שעוש' שליח לקנות ולהקדיש שוב מצי להתנות תנאי. ובזה מיושב מה שתמוהין דברי מהרי"ט מתמורה י' דמיבעי לן אי מקדיש עוש' תמור' או מתכפר ומקש' א"כ דבתר מקדיש אזלינן מצינו ציבור ושותפין עושין תמור' כגון דשוי' שליח להקדיש. הרי דמהני שליח להקדיש. וכבר ראיתי במחנ' אפרים ה' שלוחין סי' ז' הקשה כן על מהרי"ט. ולהנ"ל י"ל דכגון דשוי' שליח לאקדושי הכונ' שיקנ' להם בהמה ויקדישו. דל"ה שליחות במילי בעלמא. ולפ"ז י"ל דמ"ש הר"ן ריש פסחים וב"י סי' תל"ד דל"מ שליחות בהפקר ג"כ דוקא בעושה שליח להפקיר. אבל בעוש' שליח לקנות דבר מה ולהפקיר ל"ה מילי בעלמא ומשוה שליח. ומ"ה תנאי בהפקר מהני. דלא הוה תנאי בדבר שא"א לקיים ע"י שליח כמו שהקש' במק"ח סי' תמ"ח ס"ק ט' ולפמ"ש יש לישב: ז' ובגוף סברת מהרי"ט התמוה מאוד דל"ש מילי לא מימסרי לשליח רק בשליח אחד עוש' שליח שני משא"כ בשליח ראשון. נ"ל די"ל כיון דהקדש מהני במחשב' כדאמרינן בשבועות כ"ז ע"ב דכתיב כל נדיב לב. לא מהני שליחות אמחשב'. ואף אדיבור ואף דתרומ' נמי

ניטלת במחשב' מ"מ כיון דתרומ' צריך הפרש' עוש' שליח להפריש ועוד בתרומ' מחשב' כמעש' דכתיב ונחשב וכ"כ מהרי"ט אבל בהקדש דל"ה רק מחשב'. והרי בהקדש בעינן פיו ולבו שוין וכשמקדיש בפה ע"כ עיקר ההקדש במחשב'. ול"מ שליחות במחשב'. וע' ברא"ש ור"ן נדרים ע"ב ע"ב דבמידי דממילא ל"מ שליחות וה"ה במחשב'. ולפ"ז נ"ל דמה"ט אין מברכין על הקדש הפסח דלא מצינו לברך משום דהקדש הוא במחשב' ולא תיקנו ברכ' אמחשב' כמו שכ' הב"י סי' תל"ד אביטול חמץ דאין מברכין מה"ט. ולפ"ז יש לישב דברי מהרי"ט ממשנה דאומר לעבדו צא ושחוט עלי. די"ל נהי דפסח צריך להקדיש מ"מ בתחילה ל"מ הקדש רק קדושת דמים. ועיקר קדושת הגוף חל בשחיט' דאמרינן בסוט' י"ד ע"ב דסכין מקדש לדם ככלי שרת. מ"ה מהני שליחות לקנות קרבן ולהקריב דנתקדש במעש' (וע' מה שכתבתי לעיל סי' ו' אות י"ד על הריטב"א). ולכאור' לפ"ז צ"ע דמבואר בתוס' כריתות י"ג ע"ב דדוקא בנזרק כהלכתא ל"מ שאל'. אבל קודם שנזרק מהני שאל'. והרי הסכין מקדש הדם בשחיט'. וזה הוה מעש'. ול"מ שאלה רק בדיבור ולא במעש'. אך י"ל דכיון דקודם שחיט' צריך להקדיש כדאמרינן פסחים ס"ו ורק דשחיטה גומרת קדושת הגוף לפסול ביוצא. בשאלה עוקר הדיבור דמעיקרא. ולא קדש הסכין כיון דלא הקדיש מתחלה. כן י"ל ועיין במשנה למלך פי"א ממעש' הקרבנות שרצ' לומר דבכבר בא ליד גזבר ל"מ שאל'. והקש' על תוס' כריתות י"ג ובספרי לאו"ח סוף סי' כ"ז כתבתי דדוקא בתרומה ביד כהן דכהן יש לו קנין ממון ל"מ שאלה משא"כ הקדש אין לו רק קנין איסור כמו שכ' בשב שמעתתא שמעתתא ו' פ' ד' דלהוציא מהקדש אין לו דין ממון עיי"ש ואני כתבתי הסברא דהחפץ לד' בעולות עיי"ש ומ"ה מהני שאלה. ולדעתי מ"מ לאחר שחיט' ל"מ שאלה דכיון דהסכין מקדש הדם לפסול ביוצא וכן הבשר דקדשי קדשים לפסול ביוצא ובקדשים קלים לפסול חוץ לחומה הו"ל מעשה ולא אתי דיבור ומבטל מעשה:

ח' והנה התוס' קדושין מ"א ע"ב הקשו לילף שליחות בקדשים מפרו של אהרן מדאיצטריך לומר שהיא בבעלים מכלל דבשאר קדשים לא בעינן בעלים. ותירצו דס"ד דוקא בחטאת מהני שליחות. הואיל והוא בע"כ אבל בעולה ל"מ שליחות ולפירוש מהרש"א ס"ד דוקא בחטאת מהני שליחות הואיל ובעינן ריצוי בעלים משא"כ בעולה שהיא בע"כ. עיי"ש והקשה באור:

חדש בשם זקינו דא"כ קשה קושית הגמ' מנחות י"ט לר"ש דס"ל וא"ו מוסיף על ענין ראשון נימא דשחיטה בזר פסולה ומשני יליף מסמיכה והקשה אי מה סמיכה בבעלים אף שחיטה בבעלים ומשני יליף מפרו של אהרן ולתוס' דעולה לא ילפינין מפרו של

אהרן כיון דשחט וסמך בעולה כתיב הדרא קו' הגמ' לדוכתא דמפרו של אהרן לא ילפינין עולה ונ"ל לישב. הנה לכאורה בלא"ה מהני שליחות בשחיטה מטעם זכי' כמו שכתב הריטב"א אך באמת י"ל דל"ה זכי' כיון שקודם ששחטו הי' יכול לישאל על הקדשו ולאחר שחיטה אינו יכול לישאל שוב הוה חוב וכן כתב באור חדש אך כבר כתבו תוס' בכריתות י"ג דקודם זריקה מהני שאלה ול"ה חוב אך לדעתי אחר שחיטה ל"מ שאלה לפמ"ש תוס' פסחים ס"ו דשחיטה בעי כלי שרת וכ"כ רש"י סוטה י"ד ע"ב וכן פוסק הר"מ פ"ד ממעשה הקרבנות דלכתחלה בעי כלי שרת א"כ כשישאל ימעול בהקדש דמשתמש בכלי קודש לצורך חולין וע"ה ל"מ שאלה. ואף אם חולין בעזרה ל"ד או דנאמר כסברת הטורי אבן ר"ה כ"ח דחולין ממילא הוה. כשישאל ול"ה חשנ"ב מ"מ ימעול בהקדש למפרע ע"כ ל"מ שאלה. ושוב הוה חוב. ול"מ מטעם זכי' אולם כבר כ' הטהרות הקודש זבחים ס"ח ע"ב דלר"ש ל"ב כלי שרת דטעמא דבעי כלי שרת בשחיטה דומיא דקמיצה כדמוכח מרש"י סוטה י"ד ע"ב ולר"ש דס"ל זבחים י"א דגם קמיצה ל"ב כלי ה"ה שחיטה ל"ב כלי שרת ולפ"ז לר"ש מהני שחיטה מטעם זכי' דגם אח"כ יכול לישאל ולפ"ז מסברא ידעינין דמהני שליחות הן בחטאת והן בעולה. דחילוק התוס' ל"ש רק אי בעינין שליחות מכחו. י"ל בעולה דל"ב ריצוי דידי' אין לו כח לעשות שליח אבל אי מהני בלא כחו מטעם זכי' אין לחלק ורק שהגמ' הקשה דנילף מקרא דשחט וסמך דל"מ שליחות ואף זכי' ל"מ כיון דגלי קרא. שפיר משני דילפינין מפרו של אהרן. דג"כ בעי סמיכה ומ"מ איצטריך קרא משמע דאף היכי דבעי סמיכה ל"ב בעלים. ומסברא אין לחלק בין עולה לחטאת לר"ש כיון דלדידי' מהני מטעם זכי' משא"כ לרבנן דל"ה זכי'. ולדידהו ל"ה ההיקש לסמיכה רק מדרבנן כמ"ש תוס' חגיגה ט"ז. ושחיטה ל"ה זכי' רק דתוס' הקשו דנילף מפרו של אהרן שיהי' מהני מטעם שליחות שפיר כתבו לחלק. איברא דגוף סברתינו יש לדחות דגם לר"ש ל"מ שאלה למסקנת הגמ' דקדושין נ"ח דר"ש ס"ל חשנ"ב דאוריי' ויאסר משום חולין בעזרה וסברת הטורי אבן כבר דחיתי בספרי לא"ח סי' כ"ז אות ז' וגם סברת הטהרת הקודש דחה המחבר בעצמו עי"ש:

ט' והנה במקנה הקשה קו' גדולה לר' אלעזר דס"ל בגיטין כ"ג מה אתם ישראל אף שלוחכם ישראל ועבד אינו נעשה שליח אף במידי דאיתא בדנפשי' איך יפרנס משנה דאומר לעבדו צא ושחוט ואי דהבעל הבית אמר לאחר ע"י עבדו שישחוט דהעבד מעשה קוף עביד. לשיטת הפוסקים דמהני ע"י נכרי בכה"ג. מ"מ איך משכחת שישחוט ב' פסחים וממנ"פ אם ישחוט העבד לא נעשה שליח לבעל הבית ואם ישחוט אחר לא נעשה שלוחו של עבד. ונ"ל לישב דהנה י"ל דה"ט דאומר לעבד צא ושחוט נהי דל"מ מתורת

שליחות דאין עבד נעשה שליח מ"מ מהני מתורת יד עבד כיד רבו דעדיף משליח כמו דאמרינן בב"מ דף י' יד פועל כיד בעל הבית ומהני אפי' בחב לאחרים אף דל"מ שליח. רק דא"כ קשה בהא דמקשה בגמ' דילמא שאני התם. דאית לי' שותפות שהקשו דילמא אה"נ ותירצו דמוכח ממשנה דאומר לעבדו דמהני שליחות אף בלית לי' שותפות. וקשי' דילמא שם משום דיד עבד כיד רבו. ואמנם הדיוק של תו' היא בדרך זה דאס"ד דל"מ שליח ל"מ תנאי דהוה תנאי בדבר שא"א לקיים ע"י שליח. וכ"כ באור חדש. והנה בכסף משנה פ"ו מאישות כ' דהר"מ לא פסק דבעי תנאי בדבר שאפשר לקיים ע"י שליח משום דבכתובות בעי למימר בתחלה דטעם דחלוץ ע"מ שתתן מאתים זוז ל"מ תנאי משום דאחולי אחלי לתנאי'. ומייתי ראי' לקדשה על תנאי וכנסה סתם. ולבסוף מסיק דלעולם קידשה על תנאי א"צ גט רק בחליצה הטעם משום דא"א לקיים ע"י שליח. והרמב"ם ס"ל כטעם הראשון. דהטעם משום דאחלי' לתנאי. ולא ס"ל דבעי תנאי בדבר שאפשר לקיים ע"י שליח עיי"ש. ולפ"ז המעיין בכתובות ע"ג יראה דאמר עולא אמר ר' אלעזר במקדש על תנאי ובעל לכ"ע צריכה הימנו גט ויסבור ר' אלעזר דטעמא דחלוץ ע"מ שתתן מאתים זוז דאחולי אחלי לתנאי, ולא ס"ל דבעי תנאי בדבר שאפשר לקיים ע"י שליח. וליכא להוכיח לדידי' ממשנה דאומר לעבדו דמהני מטעם שליח מדמהני תנאי. וי"ל טעם המשנה משום דיד עבד כיד רבו. ומ"ה כשיטתי' ס"ל דמה אתם ישראל ועבד לא נעשה שליח וזה ישוב נכון. ועיין שעה"מ פ"ו מאישות שמישב דברי הכסף משנה מה שקשה עליו דא"כ דטעם דחליצה משום דאחולי אחיל לא הי' להיות רק ספק כמו במקדש על תנאי עיי"ש שמישב דבריו. ואין להאריך מפרט זה. וזה דבר חריף:

י' והנה בגוף הדבר דמייתי תוס' ראי' ממשנה דאומר לעבדו דמהני שליחות בלא שותפות וכתבתי לעיל בשם המפורשים דההוכחה היא דאס"ד שהוא מתורת יד עבד כיד רבו לא הי' מהני תנאי דהוה תנאי בדבר שאי אפשר לקיים ע"י שליח. הנה לדעת רמב"ן ב"ב קכ"ז דמשפטי התנאים ל"ב רק בתנאי שבין אדם לחבירו. ולא בתנאי שבין אדם לעצמו כגון בנדרים ושבועות ונזירות. עיי"ש. א"כ במשנה דאומר לעבדו דהעבד מתנה בשעת שחיטה שבאם טלה של בעל הבית הגדי שלו י"ל דל"ה תנאי שבין אדם לחבירו. אך י"ל כיון דבעי שחיטה לשם בעלים. וזה מתנה בשעת שחיטה איזה שוחט לשמו ואיזה שוחט לחבירו הוה כתנאי שבין אדם לחבירו ובלא"ה י"ל דהרי החנוני מקנה לו ג"כ על תנאי שהרי צריך לזכות לבעל הבית. וצריך כונת המקנה איזו מקנה לבעל הבית ואיזה ניתן לו במתנה. וזה תנאי בין אדם לחבירו אך י"ל כיון דהמקנה יכול לעשות שליח יכול להתנות תנאי ומה"ט לא מהני במקנה חמץ לנכרי בתנאי ע"מ להחזיר משום חומרא

דחמץ כמבואר בסי' תמ"ח וקשי' הרי הוה תנאי בדבר שאי אפשר לקיים ע"י שליח דאין שליחות לנכרי ול"ה תנאי כלל וע"כ כיון דהמקנה יכול לעשות שליח יכול להתנות תנאי ומש"ה לא מוכח דמהני שליחות בשחיטה רק מהשחיטה על תנאי ועוד הרי בקנינים כבר ידעינן שליחות רק דלא נדע אם מהני שליחות בקדשים. א"כ החנוני שמתנה יכול לעשות שליח להקנות ולקנות. וע"כ הכונה מההוכחה דאינו יכול להתנות בשחיטה דזה שליחות דקדשים. ובשחיטה התנאי בינו לבין עצמו דל"ב משפטי התנאים ובזה יש לעיין ודוק. ובעיקר דברי הרמב"ן שכ' דתנאי בין אדם לעצמו א"צ משפטי התנאים ואפי' תנאי כפול ל"צ הראה לי חתני הרב הגדול מוה' נתן לעווין נ"י דברי הירושלמי פ"ג דעירובין הלכה ה' אהא דמתנה אדם. על ערובו מאן תנא אם באו אם לא באו ר"מ דבעי תנאי כפול והרי עירוב הוא בין אדם לעצמו דלא כהרמב"ן ודברי הירושלמי מובאין ג"כ בר"ן פ' מי שאחזו ונ"ל לישב דהרמב"ן לא קאמר רק בשאר משפטי התנאים אבל תנאי כפול כיון דס"ל לר"מ מכלל הן אי אתה שומע לאו בנדרים ה"ה בנזיר ובעירוב ושמא נדרים שאני דאומר לחבירו חולין לא אוכל לך מ"ה בעי תנאי כפול אך לפ"ז קשה קו' הרמב"ן אמאי מהני תנאי בנדרים ואולי עירוב מקרי ג"כ איסורא דאיתי בי' ממונא כיון דצריך לערב בפת ולמסקנת הירושלמי דאמר ר' יוסי ר"מ דעירובין הוא מודה ר"מ דלא בעי תנאי כפול בעירוב אך עכ"ז בנדרים בע ת"כ ומה דמסיים רמב"ן דאף לא בעי תנאי כפול הטעם דלא פסק כר"מ בת"כ רק בגיטין וקדושין כנ"ל אך לשון הרמב"ן לא משמע הכי וצ"ע וע' בית מאיר סי' ק"כ ופתחי תשובה אה"ע סי' קס"ט על דברי הרמב"ן הנ"ל: יא והנה בגוף קו' תוס' לילף מדאצטריך בפרו של אהרן לגלות דבעי בעלים מכלל דבשאר קדשים מהני שליח יש לישב דנהי דלא מהני שליחות בקדשים מ"ע ס"ד דבפרו של אהרן מהני דהתוס' כתבו במגילה דף ט' דאם נטמא הכה"ג הפר בא משל הראשון אף דבעי שחיטה בבעלים והשני שוחט ועובד מ"מ כיון דזכי לי' רחמנא הו"ל כאלו מקדיש משלו וזה דוחק דהרי הפר משל הראשון ול"ה של השני אך ע"כ צ"ל הכי דזכי לי' רחמנא דהרי השליחות לא מהני באמת אמנם כ"ז אחרי שגילה רחמנא דל"מ שליחות אבל לולא הקרא ה"א דמהני שליחות בפרו של אהרן מדגלי קרא דהפר בא משל הראשון דע"כ זה מאיזה ילפותא או מהלכה דפר בא משל הראשון ומ"ה ס"ד דבכל מקום מהני שליחות דילפינין מפרו של אהרן ומ"ה איצטריך קרא דבפרו של אהרן ל"מ שליח ורק מטעם דזכי רחמנא לשני מקריב השני ולבתר דגלי קרא דל"מ שליחות בפרו של אהרן שוב אין לנו ילפותא דמהני שליח בקדשים ומ"ה מקשה בגמרא שליחות מנ"ל ולפ"ז

צ"ע במנחות י"ט דיליף מפרו של אהרן דל"ב שחיטה בבעלים מדאצטריך בפרו קרא ודילמא שם ס"ד דל"ב בבעלים מדנטמא מביא משל הראשון:

יב והנה התוס' ישינים יומא מ"ט כתבו דהא דאיבעי שם א שחט ומת מה שיכנס אחר בדמו דדוקא בשחט ומת מבעי לן אבל בשחט ונטמא לא מבעי לן כיון דהכהן השני שלוחו של ראשון ופר עצמו קרינין בי' והיינו כיון שהראשון חי והשני שלוחו ומשמע מהתוס' דהכהן העובד שלוחו של ראשון ולפ"ז בנטמא קודם שחיטה נמי הוה שלוחו של ראשון לא מטעם דזכי לי' רחמנא וא"כ הרי מוכח דמהני שליח בשחיטת פרו של אהרן וקשה דהרי ממעטינן שליח בפרו של אהרן ובעי דוקא בעלים כדאמרינן במנחות וזה דוחק לומר דבנטמא קודם שחיטה השני בעלים של פר דזכי לי' רחמנא ובנטמא אחר שחיטה הוא שלוחו של ראשון ומ"ה נכנס בדמו דמאין הרגלים לחלק ביניהם וזה צ"ע טובא:

והמובחר לישב זאת דהמקנה כ' בסוגין לפ"מ דמשמע בש"ס דיבמות ל"ג דאם שוחט אחר פרו חייב משום זרות דכ"ע כזר לגבי כה"ג א"כ מה"ט כ' קרא ושחט את פר שהכ"ג ישחוט בעצמו לא משום דבעי בעלים רק משום זרות לא ישחוט כהן אחר א"כ הכה"ג השני שפיר שוחט דלא הוה זר כיון שהוא עתה כה"ג ולעולם מהני שליחות בפרו של אהרן רק דכהן אחר לא ישחוט דהוה כזר. ובזה י"ל פרפרת נאה בעזה"י ואבאר. הנה במקנה מתרץ קו' התוס' דליכא למילף מפרו של אהרן דמהני שליחות די"ל לעולם לא מהני שליחות ובלא"ה אחר לא ישחוט פרו וקרא דפרו של אהרן קמ"ל דאם שחט אחר חייב משום זרות דלולא קרא ה"א דאם שחט אחר נהי דהקרבן פסול אבל אינו חייב משום זרות ודבריו תמוהים מגמ' מנחות י"ט דיליף מפרו של אהרן דלא בעינן שחיטה בבעלים ולדבריו איך יליף בגמ' דילמא בעי שחיטה בבעלים וקרא דפרו של אהרן קמ"ל דאם שחט אחר חייב משום זרות כדברי המקנה: יג אמנם אני אומר דזה תליא בדין הנ"ל דאם נאמר אם נטמא הכהן אחר נכנס בדמו, וע"כ צ"ל שהשני שלוחו של ראשון כמ"ש תוס' א"כ אם נטמא קודם שחיטה נמי הוה שלוחו של ראשון וקשה הרי בעי שחיטה בבעלים בפרו וע"כ צ"ל דטעמא דקרא דבעי דוקא שישחוט כ"ג לאו משום בעלים רק משום דכ"ע כזר לגבי' ומ"ה לא מהני שחיטת אחר משא"כ בכ"ג השני ולפ"ז א"א למילף מפרו דמהני שליחות דקרא קמ"ל דחייב משום זרות כמ"ש המקנה ולפ"ז נאמר דגמ' דמנחות קאי לשיטה דנטמא ג"כ אין אחר נכנס בדמו כמו שיבואר לקמן והשני לאו שלוחו של ראשון וטעמא דקרא משום בעלים ושפיר יליף במנחות וסוגיא דיבמות ל"ג קאי למ"ד בנטמא השני נכנס בדמו וע"כ שלוחו הוא וטעמא דקרא משום זרות ובזה

מיושב מה שהקשה בשעה"מ ה' יוה"כ מנ"ל לסוגיא דיבמות דחייב משום זרות דילמא לא ישחוט אחר משום דבעי בעלים ולהנ"ל נכון דמוכח מדשוחט הכ"ג השני, ע"כ לא בעי בעלים ומעתה נ"ל דהנה כתבתי בדרוש לשבת שובה שנה זו להקשות (ומבואר לעיל סי' י"ד אות ג' דרוש אותו משם בעיון היטב וגם בסי' נ"ב אות א"ב) מש"ס דמנחות ט"ו דאמרינן שם דלמ"ד שחט ומת אין נכנס בדמו ל"מ לשנויי בפיגול שאני התם דאיכא דיעות דלא משכחת עבודה בשנים בפרו עי"ש בקושית הגמ' ולתוס' ישינים הנ"ל הרי משכחת לה שני דיעות בשחט ראשון ופיגל בראשונה ונטמא ואח"כ נכנס השני בדמו ופיגל בשני' דאיכא דיעות ולכ"ע בנטמא השני נכנס בדמו לתוס' ישינים ומה מקשה שם הניחא ושם כתבתי באות ה' לישב התמיהה הגדולה דלכאורה בנטמא הכה"ג איך עושה שליח והלא כל מילתא דאיהו לא מצי עביד ל"מ לעשות שליח אך הנוב"י תניינא אה"ע סי' ס"ט כ' דכל מילתא דאיהו ל"מ עביד ל"מ משוה שליח תליא בשליח. אם השליח מצי עביד יכול להעשות שליח אף דהמשלח לא מצי עביד דעיקר תליא בשליח משא"כ בהך דנזיר י"ב גם השליח לא הי' יכול לעשות שליחותו כגון בעושה שליח לקדש קודם שנתגרשה ולשיטה זו כהן שנטמא משוה שליח כיון שהשליח מצי לעשות ועיין נוב"י מה שמישב סוגיא דב"ק ק"י ורבים חולקים על הנוב"י ולפ"ז דברי התוס' ישנים דבנטמא השני נכנס בדמו שהוא שליח תליא במחלוקת ושם כתבתי אות ו' דרב דילף אין שוחטין וזורקין על טמא שרץ ויליף מקרא ע"כ ס"ל דכהן שנטמא ל"מ משוה שליח דהכל תליא במשלח עיי"ש שהארכתי בפלפול נאה ומ"ה מקשה במנחות ט"ו לרב לשיטתו ליכא לשנויי בנטמא דאיכא דיעות דלרב בנטמא ל"מ משוה שליח והשני לאו שלוחו של ראשון ואינו נכנס בדמו עיי"ש (דרוש נא משם ותעיין היטב ותמצא נועם):

ומעתה אני אומר דהא דמקשה בש"ס דקדושין שליחות מנלן ולא יליף כ מפרו של אהרן כקושית התוס' משום דהסוגיא קאי למ"ד בנטמא כה"ג השני נכנס בדמו כסברת תוס' ישנים. דהשני שליח של ראשון ול"ב בעלים בפר וע"כ טעמא דקרא דל"מ שחיטת אחר משום זרות כסוגיא דיבמות ל"ג וליכא למילף שליחות די"ל קרא קמ"ל חייב משום זרות כמ"ש המקנה דלא כסוגיא דמנחות י"ט. וסוגיא דמנחות י"ט דיליף מפרו דבשאר שחיטה ל"ב בעלים ס"ל כמו הסוגיא דמנחות ט"ז. שכתבתי דלרב קאי והוא ס"ל דאם המשלח ל"מ עביד ל"מ משוה שליח דעיקר תולה במשלח ולדידי' מקשה במנחות ט"ו דליכא דיעות למ"ד אינו נכנס בדמו דע"כ. אף אם נטמא הראשון אינו נכנס בדמו ולפ"ז לרב טעמא דקרא דבעי שחיטה בכ"ג בעצמו טעמא משום בעלים כפשטי' דקרא. ואיכא למילף שליחות מפרו של אהרן ובפרו של אהרן טעמא משום דבעי בעלים. כסוגיא

דמנחות י"ט ולא ס"ל לסוגיא זו דאם שחט אחר חייב משום זרות. ומיושבין כל הקושיות. ודוק היטב כי קצרתי:

י"ד ומעתה מיושב קו' חתני הרב הגדול מ' נתן נ"י שהקשה בסוגין דף מ"ב דמקשה בגמ' לרב למ"ל לילף מקרא דנשיא אחר למטה תיפוק לי' שליחות מהכא. והיינו או מקרא דושחטו כר' יהושע בן קרחה או מקרא דביקתו להם שה לבית אבות באם אינו ענין. והקשה דהרי רב ס"ל פסחים פ"ט אכילת פסחים לא מעכבא. וע"כ ס"ל כר' יונתן. ובפסחים צ"א פריך לר' יוסי דאית לי' שוחטין את הפסח על היחיד האי באחד מאי עביד לי' וכתבו תוס' דה"מ למימר דאיצטריך באחד שאין היחיד מכריע וכן היא בירושלמי. ומעתה רב דס"ל פסחים פ' ע"א כר"א בן מתיא דאין היחיד מכריע א"כ לדידי' אין לו לימוד דאין שוחטין על היחיד. וע"כ סבר שוחטין על היחיד ואיצטריך לפי אכלו דשוחטין על היחיד. וקרא דויקחו להם איש שה לבית אבות כר' יצחק. ולא נשאר שום קרא למילף שליחות ומה מקשה בגמ' והפנ"י הקשה בפשיטות דילמא רב ס"ל כר' יונתן וס"ל שוחטין על היחיד וחתני הוכיח דע"כ רב ס"ל הכי. ועל כן קו' הפנ"י גדולה דמה מקשה בגמ'. ולהנ"ל מיושב שפיר דהכי מקשה בג' ליליף מהכא ואם מתרץ כדכתיבנא דס"ל שוחטין על היחיד מ"מ הרי מצי לילף מפרו של אהרן כמו בסוגיא דמנחות י"ט דלדידי' דס"ל כל מלתא דאיהו ל"מ עביד אף דשליח מצי עביד ל"מ משוה שליח א"כ בפרו של אהרן בנטמא אין אחר נכנס בדמו דל"ה שלוחו של ראשון. ורק הוא הבעלים כמ"ש תוס' מגילה. א"כ קרא דפרו של אהרן אין אחר שוחט לא משום זרות רק משום בעלים. ומוכח דמהני שליחות בקדשים. ולמ"ל קרא דנשיא אחד ב למטה. כן י"ל ע"ד הפלפול:

מיהו בפשיטות יש לישב קו' חתני דלפמ"ש תוס' פסחים צ"ה דרבנן דס"ל ב גם במצות שעל גופו הכתוב מדבר קרא דיעשו אותו קאי דאין שוחטין על היחיד ויליף פסח ראשון מפסח שני. א"כ י"ל דרב ס"ל אין שוחטין על היחיד. ויליף לה מקרא דיעשו אותו כרבנן הנ"ל. (מיהו עיין בספרי לא"ח סי' י"ב בשולי המכתב שכתבתי מסוגיא דיומא נ"א דבפסח שני שוחטין על היחיד דלא כסוגיא דפסחים צ"ה יש לפלפל בזה):

ט"ו ודע שצ"ע ביבמות ל"ג דמשני זר ששימש בשבת בשחיטת פרו של כ"ג. והרי שחיטה לאו עבודה תמה הוא דיש אחרי' עבודה כמו שפירש"י יומא כ"ד דשחיטה לאו עבודה תמה שיש אחרי' זריקה. ואפי' ללוי שם לא רבי רחמנא רק עבודת סילוק כגון תרומת הדשן ולא עבודה שאינה תמה ואמנם ל"ק דבגמ' דיבמות הפי' שזר חייב מלקות ואף דמשום שבת אינו חייב מלקות דהוה לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד ורק הכונה קרבן מ"מ

משום זרות יהי' הכוונה שחייב מלקות דרב לא מיעט עבודה שאינה תמה רק ממיתה ולא וכ"כ תוס' במקומו ביבמות ד"ה א"ר יוסי וכן משמע מרמב"ם פ"ט מביאת מקדש דאף דפסק כרב דבתרומת הדשן אינו חייב מיתה מ"מ מלקות חייב. אך קשה דהרי בגמ' שם הקשו אי בהבערה האמר רב הבערה ללאו יצאת. וע"כ ס"ל לגמ' דלא חשיב רק חיוב כרת דחייב קרבן. ומה משני בשחיטת פרו של כ"ג והרי גם בזה אינו חייב רק מלקות אך בזר ששימש בלא"ה אינו חייב קרבן. כיון דל"ה בכרת רק במיתה בידי שמים וע"כ הפלוגתא בין ר' חייא ורבי למלקות וכן פירש"י בדף ל"ב ועל כרחך מה שהקשה בהבערה והאמר ר' יוסי הבערה ללאו יצאת כמו שתירצו תוס'. דאם בהבערה רק לאו לא חל על זרות. וע"ז משני בשחיטת פרו של כ"ג דבשחיטה חייב משום שבת ושפיר חל על זרות. וחייב בזרות מלקות ואשבת אם הי' שוגג חייב קרבן. ולמלקות כבר כתבתי דחייב אף בעבודה שאינה תמה. ודוק (וע' בספרי לא"ח סי' י"ב אות ח' מה שפרשתי דברי הגמ' יבמות) ומצאתי בשעה"מ ה' עבודת יו"כ. שמסתפק בזר ששחט ביו"כ אי חייב מיתה משום זרות והאריך הרבה. ותמהני הלא שחיטה ל"ה עבודה תמה כפירש"י יומא כ"ד:

סימן קכו

ואבא בעזה"י לסוגיא דפסחים פ"ח ופ"ט ע"א:

א' הנה בהא דהקש' בגמ' שחט גדי וטלה יאכל מן הראשון והא תניא אין נמנין על שני פסחים כאחד. ומה קו' דילמא באומר לעבדו והעבד שחט גדי וטלה ומאיזה שירצה בעה"ב יאכל דהוה תולה בדעת אחרים דהיינו בדעת בעה"ב אית לי' למשנה ברירה. והא דתניא אין נמנין על ב' פסחים מיירי בשחט בעצמו שמה שירצ' לאכול זה יהי' פסח שלו. ובתולה בדעת עצמו ל"א ברירה והרי בגיטין דף כ"ד מחלק כן אביי בגמ'. ונרא' לישב דכיון דהעבד הוא שליח של הבעל הבית. ואם בתולה בדעת עצמו ל"א ברירה ואם בעה"ב ימנה על שני פסחים וישחוט בעצמו ל"מ דהוה תולה בדעת עצמו. א"כ איך נימא דאם ישחוט העבד מהני משום דהוה תולה בדעת האדון. והרי כל מלתא דאיהו ל"מ עביד ל"מ משוה שליח. ושפיר מקשה בגמ' הן אמנם לפמ"ש המ"ל פ"ט מאישות דלדעת הכסף משנה פ"ו מאישות דהיכי דמצי עביד השתא מספק כגון ביבמה לשוק מצי לקדש אחר זמן קדושי ודאי ה"ה היכי דמצי לעשות מספק משוה שליח בודאי עיי"ש. ומה שהביא מתוס' יבמות צ"ט. ובאבני מלואים סוף סי' ל"ה ה"ה הכא עדיין הקו' במקומה עומדת דכיון דאם הוא עצמו ימנה על ב' פסחים נהי דאינו רשאי לאכול דשמא אין ברירה מ"מ הוה ספק כמבואר בפוסקים דמה"ט קיי"ל בדאורייתא אין ברירה

דהוה ספק דאורייי נמצא דיכול לעשות שליח בודאי והשליח הוא תולה בדעת אחרים דהיינו הבעה"ב ומ"ה ל"ק קו' הגמ'. ומצאתי בספר היקר משנת חכמים להגאון מ' יוסף אבד"ק זאמושטץ. בדיני ברירה כלל ל"ט כלל א' ובדברי בנו שם והיא בדף פ"ג שכ' דמה"ט באמר לסופר כתוב לאיזה שארצה אגרש ל"ה תולה בדעת אחרים דהרי סופר כותב ותולה בדעת הבעל משום דכל מלתא דאיהו ל"מ עביד ל"מ לעשות שליח ולפמ"ש בשם המ"ל פ"ט מאישות דבריו ליתנהו ולפמ"ש י"ל דברי הרמב"ם דלא הביא האיבעי' דכתוב לאיזה שתצא בפתח תחלה. והו"ל להרמב"ם להביא דאף בתולה בדעת אחרים אין ברירה. כמסקנת הגמרא. ולפמ"ש נכון. דקשי' בגמ' דס"ל בכתוב לאיזה שארצה אגרש הו"ל תולה בדעת עצמו והרי הו"ל תולה בדעת אחרים דהרי הסופר כותב אך הגמ' ס"ל דהיכי דל"מ עביד מספק ל"מ משוה שליח. ומ"ה ס"ל דזה לא עדיף מתולה בדעת עצמו. ומ"ה מיבעי לי' בתולה בדעת אחרים אבל הר"מ דפוסק דהיכי דמצי עביד מספק משוה שליח כמו דס"ל פ"ו מאישות לדעת הכסף משנה בדבר שלב"ל. ולכן גם בכתוב לאיזה שארצה הוה תולה בדעת אחרים ומדשם ל"מ מוכח דגם בתולה בדעת אחרים אין ברירה ומ"ה לא הוצרך להביא האיבעי':

ובעיקר הקושיא בסוגיא דידן יש לומר דנהי דהי' מצי לחלק כן לאביי. מ"מ עדיין תיקשי דאם תולה בדעת אחרים יש ברירה. אמאי יאכל מן הראשון ולא ממי שירצה כמו שכ' תוס' למ"ד יש ברירה ומ"ה לא רצו בגמ' לתרץ כן ודוק. אמנם המובחר דשלוחו לא עדיף מדידי'. והיכי דהוא מצי עביד מספק גם שלוחו ל"ה רק ספק. אך לסוגיא דבקדושין כ"ג דהיכי דהיא רק בתורת שליחות לפרקים מצי משוה שליח והוא דלא כסוגיא דנזיר י"ב כמ"ש בבית מאיר סי' קי"ט ובפוסקים י"ל כסברת המ"ל הנ"ל והענין זה היא אריכות גדול:

ב' והנה בהא דא"ר גמליאל בסוגין מלך ומלכה יאכלו מן הראשון אנו אין אוכלין לא מן הראשון ולא מן השני. ומוכח דר"ג לית לי' ברירה הקשה השעה"מ מ ה' עירובין על הריטב"א שכ' בקדושין כ"ו דר"ג דאמר עשרה שאני עתיד למוד וכו' ולא סיים בצפונו או בדרומו אית לי' ברירה והרי ר"ג לית לי' ברירה בסוגין. ובמלא הרועים כלל ברירה כ' דבסוגין ר"ג הזקן ולא ר"ג דיבנה וזה אינו מוכרח דהרי מבואר בריש כיצד צולין דאמר ר"ג לטבי עבדו צא וצלה לי הפסח והוא ר"ג דיבנה שטבי הי' עבדו. וע"כ הי' בזמן הבית. וכבר פלפלו בזה המבקרים. ולי צ"ע על תוס' קדושין כ"ו שהביאו תוספתא דרשב"ג ור' יוסי ור' יהודה ס"ל דל"מ תרומה בלא סיום המקום. והרי רשב"ג אית לי' ברירה בגיטין מ"ז. ובשלמא לחד תירוץ עירובין ל"ז דבעי שירי' ניכרין לא תלי' זאת בברירה אבל

לשאר תירוצים דלמאן דאית לי' ברירה לא בעי סיום מקום צ"ע על התוספתא שהובא בתוס' שם:

ובעיקר הקושיא שהקשה שעה"מ על הריטב"א נ"ל לפמ"ש בנתיבות סי' ס"א דדוקא היכא שאם נאמר שיועיל רק בשעה שמבורר לא יועיל כלל ובעינין דוקא למפרע כגון במה היא באותן הימים דהבירור לא יהי' רק לאחר מיתה ואז ל"ה בת גירושין ואתה צריך לומר הוברר הדבר למפרע מ"ה ל"א ברירה אבל בדבר שאף אם ל"א ברירה יועיל מכאן ולהבא שוב מהני אף למפרע עיי"ש א"כ מה"ט ס"ל לר"ג דבממנה על ב' פסחים ל"א מה שירצה יאכל דאין ברירה דהרי הבירור היא בשעה שאוכל ואנן בעינין שישחוט לשם פסח ובשעת הבירור כבר היא בלילה. משא"כ בתרומה שאומר שאני עתיד להפריש ומכוין שיהי' עתה תרומה שיקיים מצות ביעור כהך דר"ג שאמר לזקנים אם נימא דלא הוי תרומה רק כשיבורר. הוה אז תרומה. ומ"ה מהני אף מעכשיו ומקיים מצות ביעור תיכף והא דאיצטריך לברירה גבי שני לוגין שאני עתיד להפריש בגיטין שם בדעתו לשתות תיכף ועל מה ששותה ל"מ מה שיפריש אח"כ. ורק למפרע מהני לכן ל"א ברירה משא"כ כשאינו מפריש משום שבדעתו לשתות רק לקיים מצות ודאי שייך סברת הנתיבות. וזה פירוש דברי תוס' בקדושין שהקשו אר"ג שהרי לא סיים המקום ותירצו בשם ר"ת ששעת הביעור הי' ורצה לקיים מצות ביעור ואין מובן תירוץ ר"ת במה מתורץ קושיתם וע' במ"ל פי"א א ממעשר שני נדחק בכונתם. ולפי סברת הנתיבות דבריהם נכונים דלה"א שסברו שתרם מחשש שמא יאכלו ב"ב ל"א ברירה. על כן הקשו והא לא סיים המקום אבל לתירץ ר"ת דלא חשש שמא יאכלו רק רצה לקיים מצות ביעור על כן כשיהי' בעין גם אחר שיבורר ומהני התרומה אז בשעה שיבורר שוב מהני למפרע ומקיים מצות ביעור ודוק כי זה פי' נחמד וכפי הנראה גם הריטב"א כיון לזה דנ"ל דאיכא מ"ד אף בכה"ג ל"א ברירה. ומ"ה כתב דר"ג אית לי' ברירה אבל דוקא בכה"ג דמהני גם אח"כ משא"כ היכא שבשעה שמברר ל"מ מידי ועתה נצרוך לומר שנברור למפרע כגון בפסח גם ר"ג מודה ודוק:

ג שם בגמ' שכח רבו מה שאמר לו אמר אביי ל"ש אלא ששכח אחר זריקה אבל שכח לפני זריקה דבעידנא דאזדדק ל"ה חזי לאכילה חייב לעשות פסח ב'. ואולם בחבורה שאבד פסחה לקמן דף צ"ט איתא ואם אינו ידוע איזה נשחט ראשון או ששחטו שניהם כאחד הוא אוכל משלו והם אינם אוכלין עמו ושלהן יוצא לבית השרפה ופטורין מלעשות פסח שני. והקשה תוס' דף צ"ח ע"ב הרי אינו ידוע קודם זריקה ואמאי פטורין מפסח שני ותוס' כתבו דלא דמי לדעיל. ואינו מובן כמ"ש מהרש"א שם ועיין בצל"ח. ונ"ל

לתרץ הנה קשי' לי בשכח קודם זריקה אמאי ל"ה פסח ראוי לאכילה יאכל שני זתים מב' פסחים ואף דהוה הכזית הב' שלא למנויו ולשיטת הראב"ד פ"ט ה' ז' מפסח גבי תושב ושכיר לא יאכל שכתב דה"ה אחר שלא נמנה הוה איסור לאו ולכסף משנה שכ' דאיסור שלא למנויו מאיש לפי אכלו תכוסו הוה איסור עשה. מ"מ ניתי עשה שיש בו כרת וידחה ל"ת או עשה. דאף דבאכילת הפסח ליכא כרת מ"מ אם העשה לא ידחה לל"ת והפסח שלו אינו ראוי לאכילה איכא חיוב כרת דלא יצא ידי חובת פסח. ושוב עשה שיש בו כרת דוחה ללתו"ע. ואף דל"ה בעידנא כעין שכ' הטורי אבן ר"ה כ"ח דאם העשה והל"ת ל"ה בחד חפץ כגון בנ"ד דהעשה מקיים בכזית פסח והל"ת יעבור בכזית שאינו שלו לא מיקרי בעידנא הואיל והוה בשני גופין מ"מ הרי עשה שיש בו כרת דוחה לל"ת ועשה אף שלא בעידנא כמ"ש תוס' זבחים ל"ג ע"ב וסותר לדבריהם בחולין ר"פ אותו ואת:

בנו א"כ יהי' מותר לאכול ואין לומר דאם הוי ראוי לאכילה שוב א"צ לאכול א"כ עכ"פ יוצא ידי חובת פסח ממנ"פ ופטור מפסח שני. וע' תוס' דף נ"ט שכתבו דמה"ט עשה שיש בו כרת דוחה אף דל"ה בעידנא דמתחלה ישחטו עליו ואח"כ לא יהי' ראוי לאכילה ומ"ה דוחה לעשה דהשלמה וה"ה בנ"ד אם לא ידחה לל"ת הפסח אינו ראוי לאכילה ויעבור בעשה שיש בו כרת ומ"ה מותר לאכול זית השני. ושוב הוה ראוי לאכילה. (וע' לעיל סי' צ"ז אות ח' כתבתי כעין זה לענין סמיכה ובסי' צ"ח אות ט' הקשיתי כעין זה בחולין צ"א ושם רמזתי על הדרוש הנוכחי ולפמ"ש שם אות יוד אולי יש לישב קו' זו ודוק):

ד' ונ"ל לישב. הנה במה דהקשה בגמ' עבד מה שקנה עבד קנה רבו. ראיתי מקשה השואל בספר יד שאול להגאון מלבוב סי' רס"ז ס"ק ט"ז לשיטת נחלת יעקב הובא בשפתי חכמי' ר"פ בראשית דבירושת העבד ל"א מה שקנה עבד קנה רבו. מה הקשה בגמ' מה שקנה עבד קנה רבו דילמא נפל לו ממון בירושה. והוא קונה עבורו. עוד קשי' לפי מה שהביא בשעה"מ פ"ו מעבדים בשם המרדכי פ"ק דקדושין דמה שנתן האדון לעבדו ע"י אחר זוכה העבד כמו באשה שנתן לה בעלה א"כ משכחת שנתן לו האדון מעות וזיכה לו ע"י אחר. עוד קשי' לשיטת השעה"מ שם שנסתפק דמה שהי' להעבד נכסים קודם שמכר עצמו לישראל לא קנה האדון משכחת לה שהי' להעבד מעות מקודם שמכר עצמו. ואמנם כ"ז ל"ק לפי מה שנראה לי ברור דאף אם העבד יש לו נכסים מ"מ אין לו יד לזכות ולקנות דבר אחר עבור זה. ולהקנות הנכסים שיש לו. והרי הוא כקטן דיורש ומ"מ אינו קונה ומקנה. א"כ שפיר מקשה דכיון דהוא הולך לקנות שהרי רבו אמר לו שיקנה נהי שיש

לו ממון אבל לא יוכל לקנות ולזכות שום בהמה, תמורת המעות א"כ הבהמה שקונה היא של האדון. דהיד של האדון וז"ב, ולפ"ז נ"ל דאף אם אחר נותן לו ע"מ שאין לרבו רשות או שיצא ידי חובת פסח כמ"ש תוס' א"כ הגדי שלו, אבל אם ירצה להקנות לרבו מזה אינו יכול, דכיון דהאחר נתן לו ע"מ שאין לרבו רשות שוב אינו יכול לתת לרבו הן מצד שאין לו יד להקנות, ודוקא כשאחר נותן לו היד של רבו לקנות, אבל מה שהוא שלו, והוא אין לו יד להקנות לאחר גם לרבו אין לו יד, אמנם י"ל גם מצד התנאי אינו יכול דאם יקנה לרבו, לא נתקיים התנאי ואף הוא אינו יוצא ואם כנים דברינו מיושב מה שהקשיתי אמאי אינו יוצא ידי פסח כששכח קודם זריקה הרי ראוי לאכילה שיאכל מב' פסחים דעשה שיש בו כרת תדחה לעשה שלא למנויו דז"א דאם העבד יתן לו משלו שוב לא קיים התנאי והפסח גזל בידו, ומבואר אצלינו במקום אחר דאף דעשה דוחה לל"ת מ"מ איסור גזלה לא נדחה משום עשה הן מפאת דהוה משבע מצות ואיסור חמור דלא נדחה הן מפאת שהיא לפני הדיבור, ומה"ט לולב הגזול הוה מה"ב ולא נימא עשה דוחה לל"ת, והן מצד התנאי לא יוכל לאכול האדון דשוב לא יצא העבד כיון דל"ה שלו דלא קיים התנאי. ומעתה כ"ז בעבד שהאחר נותן ע"מ שאין לרבו רשות, אבל במשנה דף צ"ט באינו ידוע איזו נשחט ראשון, אם נימא דקודם זריקה אינו ראוי לאכול ואינו יוצא ידי פסח שוב העשה שיש בו כרת דוחה לל"ת שלא למנויו ול"ה גזל כיון שמדעתם נותנים להם, א"כ יאכל שני זתים, דהעשה דוחה, וכשהפסח ראוי לאכילה שוב יוצאין ידי פסח ושוב א"צ לאכילה דל"ה האכילה חיוב כרת, ומ"ה אסורים לאכול ופטורין מפסח שני, ולא תיקשי לפ"ז אהא דחמשה שנתערבו עורות פסחיהן דאמרינן ג"כ בנתערבו קודם זריקה דחייבין בפסח שני ונימא דיהי' ראוי לאכילה שיאכל כל אחד כזית מפסח שלו וכזית מפסח חבירו דז"א דשם חיישינן שמא שלו הבעל מום ומה יועיל אם יאכל עוד כזית מפסח שלא למנויו והרי החשש על שלו משום בעל מום, משא"כ לקמן דף צ"ט, יש לומר דאם אינו ראוי לאכילה עשה שיש בו כרת דוחה לל"ת דשלא למנויו ויאכל ב' זתים כדכתיבנא וזה ישוב נכון בדרך פלפול:

ה' ודע דמה שהקשיתי לעיל שיאכל משני פסחים מכל אחד כזית כעין שהק' תוס' עירובין גבי מתן ד' שנתערב במתן אחת אף דלא הוה בחד גופא, אין לתרץ דשכחה הוה פשיעה ושייך תירץ תוס' עירובין דהיכי דהל"ת נדחית ע"י פשיעה אין עשה דוחה לל"ת דלפי מה שכתבו המפורשים דטעמא דתוס' דליכא למילף מכלאים בציצית זה דוקא בעשה דוחה לל"ת אבל עשה שיש בו כרת דדוחה ל"ת ועשה אף שלא בעידנא אין ללמוד מכלאים בציצית ורק מסברא דוחה וזה אפי' בא ע"י פשיעה, והכי מוכח מדף נ"ט דעשה

דפסח דוחה עשה דהשלמה אף דרש"י פי' ששכח ושכחה מיקרי פשיעה כמ"ש המג"א סי' ק"ח בשם קצת פוסקים. וע' מ"ש בסי' י"ח בספרי לא"ח:

והנה לפמ"ש בספרי לא"ח סי' ח"י הנ"ל דהא דאמרינן בדף נ"ט דעשה שיש בו כרת דוחה עשה דהשלמה ומ"ה מחוסר כפורים מביא כפרתו לאחר התמיד אתי' כרבי דס"ל חייב כרת על הראשון ואף אם עשה את השני לשיטת רש"י. ומ"ה אם לא יביא כפרתו יתחייב כרת דהרי בשכח מיירי כפירש"י ושכחה היה פשיעה ומ"ה עשה שיש בו כרת דוחה אבל לר"ח בן עקביא ור"נ דאינו חייב כרת על הראשון רק כשהזיד בשני ג"כ אינו דוחה עיי"ש. א"כ יש לומר דהא דבמשנה דף צ"ט קתני פטורין מפסח שני דאתיא כרבי. ולדידי' הוה הפסח ראוי לאכול. דיאכל משניהם כזית דעשה שיש בו כרת דוחה ושוב הוה ראוי לאכילה ומ"ה פטור מפסח שני. ועכ"פ י"ל דמה"ט לא תני דבנודע קודם זריקה חייב בפסח שני משום דאליבא דרבי פטור מפסח שני כדכתיבנא. אבל אביי דאמר במשנה דאומר לעבדו דבשכח לפני זריקה חייב בפסח שני משום דס"ל כר"ח בן עקביא או כר' נתן דלדידהו היכי דאפשר בפסח שני אינו חייב כרת ומ"ה אינו ראוי לאכילה. כיון דל"ה בכרת שוב אסור לאכול דשמא אוכל פסח שלא למנויו ואין עשה דוחה לל"ת היכא שאינם בגוף אחד. או היכא שדחיית עשה דוחה לל"ת ע"י פשיעה כתירוץ תוס' עירובין ודוק היטב:

סימן קכז

נבא לישב קו' החו"ד סי' ק"א והבית אפרים סי' ל"ג בסוגיא דפסחים פ"ח הנ"ל:

א והנה בהא דקתני בברייתא חמשה שנתערבו עורות פסחיהן כולן יוצאין לבית השריפה והקשה בחו"ד סי' ק"א ובבית אפרים יו"ד סי' ל"ג דליבטל ברוב דל"ה ראוי להתכבד דפסח אין נאכל אלא למנויו כעין שכתבו תוס' ור"ן חולין ק' ויבמות פ"ב בחטאת. והי' נ"ל לומר דכיון דקודם זריקה הי' הכל אסור. וכן ביום הי' הכל אסור ורק בלילה ולאחר זריקה הותרו הכשרים א"כ כמו שכתבו הפוסקים דהיכי דאיסור נולד בתוך התערובת עם ההיתר ביחד לא בטל כמו שכ' המרדכי ביבמה דם ואינו דומה למ"ש המרדכי דהיכי דאיסור נולד בתוך התערובת אף דשיל"מ בטל ש"ה דשם הי' ההיתר מבורר מעיקרא והאיסור נולד בתערובת משא"כ היכי שהאיסור וההיתר נולדו יחד. וכש"כ כשההיתר נולד בתערובות ולא הי' ההיתר ניכר בפ"ע אינו בכחו לבטל האיסור. וכן כתב בברוך טעם שער התערובות פ"ד לענין זרוע בשלה וכ"כ בחו"ד סי' ק"ו דהיכי דההיתר לא הי' מבורר לא בטל אולם סברא זו הוא נגד דברי תוס' מנחות ס"ט ע"ב ד"ה דאמר ר' אבהו שהוכיחו דילדה שסיבכו בילדה וכלו שני ערלה דקמייתי מקמא בתרייתא ג"כ בטלה

ודברי תוס' מוכרחין מגמרא מדלא משני בש"ס דסוטה דמבריך ומרכיב מיירי שסיבכה בילדה וכלו שני ערלה דקמייתי ומ"ה לא מיהדר רק משום החדשה וע"כ הילדה בטלה עיי"ש. והרי שם נולד ההיתר בתערובת ומ"מ בטל. ואמנם עיינתי בברוך טעם שכ' לישב שני דבורי מרדכי שסותרים דבמרדכי סוף פ"ק דשבת כ' דדבר הבא לעולם בתערובת בטל אף בדבר שיל"מ ובחולין פרק הזרוע פוסק דדבר הבא לעולם בתערובת לא בטל כגון ביבמה שרקקה דם והיא קו' הפליתי וכ' לחלק כסברת נוב"י תניינא ס' נ"ד דברוב לא בטל אך בס' בטל. ומפאת כן כ' דה"ה כשהי' בתחלה הכל אסור דכמו כשהי' בתחלה הכל מותר והאיסור נולד בתערובת לא בטל ברוב ה"ה כשהי' מתחלה הכל איסור לא בטל כשההיתר נולד בתערובת כגון באיל נזיר לכך צריך מדאור' ס' בזרוע בשלה דקודם זריקה הי' הכל אסור עי"ש. וכיון דכל עיקר סברת המרדכי דדבר המעורב מתחילתו לא בטל ברוב דאין ללמוד מסנהדרין דאחרי רבים להטות דהסנהדרין לא היו מעורבין מתחילתן רק כל אחד הי' ניכר בפני עצמו. א"כ ל"ק מהך דילדה שסבכה בילדה קודם שכלו שני ערלה דהר"ן כ' בע"ז דקשי' אהא דילדה שסיבכה בזקנה דמשמע מסוטה דהוא מטעם ביטול ובע"ז משמע דהוא מטעם זוז"ג וכ' דזוז"ג מטעם ביטול. וצ"ל דאף דהוא חד בחד מ"מ זוז"ג כיון דל"ה רק גורם בעלמא בטל אף חד בחד כן תוכן כונת הר"ן אף שאין זה לשונו ממש. ומה"ט כתבתי לישב דברי הר"ן שם שכ' בסברת הגמ' דילדה שסיבכ' בילדה העשוי' לסיג ולקורות דל"ב כיון דאלו מימלך כמ"ש בגמ' דסוטה והסברא כמו שאמרו במנחות כ"ג דשחוטה אינה בטלה בנבלה כיון דהמבטל אפשר להיות כבטל כן בילדה העשוי' לסיג ולקורות כיון דאלו מימלך בת ערלה היא. ותמהו על הר"ן דהרי זה דוקא לר' יהודה דמב"מ ל"ב אבל לרבנן שחוטה בטלה בנבלה. וכתבתי בספרי (חא"ח סי' ס"א אות ט' ולעיל סי' פ"א אות יו"ד) לישב דעד כאן לא פליגי רבנן אר' יהודה רק משום דאחרי רבים להטות שייך אף במב"מ. משא"כ בזוז"ג דשייך ביטול חד בחד ול"ש אחרי רבים להטות גם רבנן מודים לר' יהודה. ושפיר כ' הר"ן. ועפ"ז אני אומר דכיון דבזוז"ג בטל חד בחד ולא ילפינן מסנהדרין ומ"ה אף בא לעולם בתערובת בטל דלא בעינן דומיא דסנהדרין ומ"ה שפיר כתבו תוס' במנחות דילדה בילדה קודם שכלו שני ערלה בטל לאחר שכלו שני ערלה אף דהיתר נולד בתערובות ול"ה דומיא דסנהדרין דהרי בזוז"ג בטל חד בחד ולא ילפינן מסנהדרין משא"כ באיסורין דבעי רוב וילפינן מאחרי רבים ל"ב היכי דההיתר לא הי' ניכר בפ"ע ומיושב הקושיא בסוגיא דידן: ב' אמנם עדיין קשה דהנה הוכחתי לעיל דהיכי דבטל חד בחד כגון בזוז"ג בטל אף נולד בתערובת דלא ילפינן מסנהדרין א"כ לפמ"ש תוס' זבחים ע"ד דקרא דע"י תערובות

ירצה. אתיא לחד בחד דבעלי מומין מרצין. ולא מצאתי מבואר אם אברי בעלי מומין מחטאת נתערבו אם מותרין לאכילה. ונ"ל דכיון דאברי בעלי מומין אסורין משום שבקודש פסול ובא הכתוב ליתן ל"ת על אכילתו. ואם מרצין לגבוה בתערובת חד בחד גם באכילה מותרין. ולפ"ז דמהני חד בחד וא"צ לאחרי רבים להטות דילפינין מסנהדרין שוב בטל אף בלא ניכר ההיתר מעולם כדכתיבנא. ושוב הדרא קו' לדוכתא אמאי כולם ישרופו ואינם מותרין באכילה ונ"ל לישב לפמש"ל בשם הר"ן דהיכי דאפשר למבטל להיות כבטל אינו בטל בחד בחד. אף לרבנן. וכתבתי לעיל בסברא דהיכי דל"ש אחרי רבים להטות גם רבנן מודים. א"כ י"ל נהי דגילתה רחמנא דתערובת חד בחד מרצה מ"מ במין ן במינו גם לרבנן לא בטל כמו לר' יהודה ולשיטת תוס' בזבחים כ"ג דר"י אית לי' ביבש ביבש ג"כ מב"מ ל"ב דלא כתוס' יבמות פ"ב גם רבנן יודו באברים בעלי מומין במב"מ דלא בטל חד בחד. וא"כ בסוגין דחמשה שנתערבו דבמינן מיירי. חד בחד לא בטל מדאורייתא ורק ברוב בטל וילפינין מסנהדרין אחרי רבים להטות ובעי דומיא דסנהדרין דניכרין כ"א ואחד. משא"כ כשההיתר נולד בתערובות מדאורייתא לא בטל ברוב כעין שכ' בברוך טעם גבי זרוע בשלה. וכיון דמדאו' אינו ראוי לאכילה ע"כ בנודע קודם זריקה חייב בפסח שני דאף דהזריקה כשרה מדאורייתא דלענין זריקה ההיתר לא נולד בתערובות דאלו הי' ניכר הבעל מום דמו הי' אסור לזרוק ודם תמימין הי' מותר לזרוק. ומדאורייתא בטל ברוב לרבנן אף מב"מ דלאו עולין נינהו כמ"ש תוס' זבחים ע"ז ע"ב דבעל מום לאו עולה היא. מ"מ כיון דגם אחר זריקה הבשר אסור לאכול ביום מכל הפסחים ול"ש ביטול לאכילה רק בלילה ואז ההיתר נולד בתערובות ואינו ראוי לאכילה. ומ"ה אינו יוצא ידי פסח וחייב בפסח שני. איברא דעדיין יש לפלפל דכיון דאיסור אכילה באברי בעל מום תליא באיסור זריקה וכיון דלאיסור זריקה בטלין מדאורייתא ה"ה לאכילה בטלין אף דלאיסור זה ההיתר נולד בתערובות. על כן המובחר דהנה לאיסור זריקה והקטרה כתבו תוס' זבחים ע"ז ע"ב דמדרבנן אין בטלין. ומדרבנן אסור להקטיר ולזרוק אך עיקר הקושיא הוא דלענין אכילה הוה כשאר איסורין ובטל ברוב. וכ"כ בבית אפרים. וכיון דלאיסור אכילה הוכחנו דגם מדאורייתא לא בטל רק הואיל דלזריקה מותר גם אכילה מותר. וכיון דלזריקה ל"ב מדרבנן ע"כ גם לאכילה אסור מטעם דההיתר נולד בתערובות ודוק היטב בכל זה:

ג' ובבית אפרים סי' הנ"ל מפלפל ומצדד לומר דלדעת הר"ש בתרומות הובא בסי' קי"א דבשל ב' בני אדם ל"א כל הנכנס בספק מסייע לבטל. ה"ה בחמשה שנתערבו מה"ט לא בטל ברוב הואיל והפסחים של ב' בני אדם לא בטל. ולכאורה קשי' לדבריו מש"ס

דזבחים ע"ב בכל הזבחים שנתערב חטאת המתות ומקשה וליבטלי ברובא. ודילמא החטאות של הרבה בני אדם, והרי התוס' כתבו דמקשה מצפורים דל"ה ראוי' להתכבד. וסתמא קתני כל הזבחים. והרי אין הקינין מתפרשים אלא בעשיית כהן כדאמרינן בעירובין ל"ז למ"ד אין ברירה מ"מ מהני תנאי. (ולדעתי פי' הגמ' שם כשהתנו דכיון דמהני שיהי' של האשה הזאת בשעת עשיית כהן. וא"צ לומר הוברר הדבר למפרע מהני גם למ"ד אין ברירה דהוה כמו בעירובין בשכבר בא כהן. וע' ברשב"א ובנתיבות סי' ס"א ומיושב קו' תוס' בעירובין שם) ועכ"פ משכחת בנמצאו קינין של הרבה בעלי בתים. וכן משכחת בבהמות דאמרינן שם במשנה קדשים בקדשים יקריב לשם מי שהיא ופירש תוס' דיקריב סתמא ונתערב ג"כ חטאות המתות. וכיון דהוה של ב' בעלים ל"ש ביטול מיהו זה לא קשי' דכיון דטעמא דר"ש משום דהבעלים מקפידים ולא עתיד להתערב. א"כ בנתערבו ולא נודע כל אחד למי שהוא. או בקינין. והכהן בשעת עשי' מברר לכל אחד שלו. בשעת התערובת לא הי' קפידא. ושוב בטל ברוב אז. משא"כ בפסחים שכל אחד מכיר שלו רק שנמצא יבלת בעור. ולא נודע של מי הי' הבעל מום. ובמשנה דזבחים אם כל אחד הי' מכיר שלו. לא הי' שום ספק ולא תערובת. ואם כ"א אינו מכיר שלו שוב הוה תערובות ובטל ברוב. והר"ש לא קאמר רק בכל אחד מכיר שלו. ונתערב דבר מה ביניהם כגון בב' מגורות של ב' בני אדם ונפלה סאה תרומה בזו נ' ובזו נ'. שכ' הר"ש בפ"ד מתרומות דלא מצטרפות הואיל ואין עתיד להתערב. ובבית אפרים כ' דזה דוקא לענין ס' או ק' משא"כ היכי דבטל ברוב מהני אפי' של ב' בני אדם. והקשה מזה על הש"ך בסי' קי"א ס"ק י"ז שכתב דמשכחת לה ביבש ביבש ואין רוב באחד מהם רק ע"י צירוף. והרי ברוב מהני צירוף. ודברי בית אפרים אין נכונים. ודברי הש"ך צדקו. דהשתא בביטול בק' בתרומה דל"ה רק דרבנן דמדאורייתא מב"מ ברובא בטל אין מצטרפין של ב' בני אדם כש"כ ברוב. דל"מ של ב' בני אדם היכי דניכר כל אחד מי שהוא. ואין ספק רק בשל מי נפל. ומה שהקשה מנחל איתן שכ' הפר"ח בשם הר"ש דמותר לזרוע ול"ח שהיא נחל איתן דל"ה קבוע מפני שאין מקומו ניכר והרי השדות של הרבה בני אדם. אין הדמיון עולה יפה דבקרקע אין הטעם משום ביטול דבקרקע בקרקע ל"ש ביטול ומטעם זה באמת הקשה בחו"ד סי' ק"י ס"ק ו' על הר"ש. הגם דראי' דמייתי משדה שאבד בה קבר לא דק במח"כ דשם ל"ש ביטול דהרי תחת הקרקע יש מת ואפשר להכיר ואיך שייך ביטול, מ"מ בגוף סברתו י"ל דל"ש ביטול, אך כונת הר"ש דעל כל אחד אומר שהוא מהרוב. ובקבוע ל"א כן ולכן כ' הר"ש דל"ה קבוע כיון שאין ידוע מקום נחל איתן (אמנם ע' לעיל סי' ע"ט אות ד' דחיתי דברי החו"ד) ובחמשה שנתערבו פסחיהן

ל"ש לומר דכל אחד יאכל שהוא מהרוב. דכיון דע"כ צריך לספר להב"ד שהי' חמשה. ונמצא יבלת ואתה תתיר לכל אחד הוה כשני שבילין ובא לישאל עליו ועל חבירו כמו שכ' הפליתי סי' ק"ו ס"ק י"ג לחלק בין ב' נשים שמצאה כל אחד דם כסלע ושניהם לא נתעסקו רק כסלע. ובין ג' נשים שלבשו חלוק אחד בדוק ומצאה אחת כתם. דבב' נשים אין הצורך לספר ולתלות בחברתה. רק כל אחת תשאל לב"ד שנתעסקה בכסלע ומצאה דם משא"כ בג' נשים שלבשו חלוק בדוק. אם תספר שלבשה חלוק בדוק ומצאה דם טמאה. וע"כ תספר שג' נשים לבשו. ואין יודעת של מי הכתם. ותרצה לתלות בחברתה. הוה כבא לשאול עליו ועל חבירו. וה"ה בנ"ד כיון דביטול ל"ש בב' בני אדם רק כל אחד יאמר שהוא מהרוב. וכיון שאם לא יספר רק שנמצא יבלת בספק פסחו נאסר לו, רק אם יספר שיכול לתלות בחבירו. הוה כבא לשאול עליו ועל חבירו. כנלע"ד (ועיין מה שכ' בבית אפרים אה"ע סי' ז' ומורי הרב הגאון אבד"ק ראווא. וגם הגאון מבראד בספר אילת אהבים בתוס' חולין ט' דבר יקר). איברא דהת"ה חולק על הר"ש וס"ל דאף בב' בני אדם אמרינן כל מה שנכנס בספק מסייע לבטל. והובא בב"י סי' קי"א באריכות:

והנה לפ"מ שכתבתי דמה"ט אינו אומר כל אחד אני מהרוב דהוה כבא לשאול עליו ועל חבירו ל"ה רק מדרבנן. אך מדאורייתא מותר לאכול ושוב קשי' אמאי קודם זריקה חייב בפסח שני. גם בגוף הסברא שכתבתי דהוה בא לשאול עליו ועל חבירו י"ל ברוב ל"א הכי. דהרי מותר לאכול חלב מטעם רוב בהמות. אף דע"כ איכא מיעוט ונימא דהוה כבא לשאול עליו ועל חבירו אמנם המובחר לישב דכיון דבב' בני אדם ל"א שיבטל שוב הו"ל קבוע. ולפוסקים דהיכי דאין ניכר ג"כ הו"ל קבוע דאורייתא הכא מדאורייתא אסור ולפוסקים דהיכי דלא ניכר מקומו הוה קבוע דרבנן הכא הו"ל קבוע מדרבנן והא דבנחל איתן ל"ה קבוע מדרבנן משום שאינו ידוע אם יש נחל איתן כלל. משא"כ בחמשה שנתערבו. ואין להאריך בפרט זה יותר: ד' ובתשובה כתבתי דמה"ט לא בטל הכא משום דקאי למ"ד חשנ"ב לאו דאור' והו"ל דבר שיל"מ מדאור' שכל אחד יכול לשאול בתנאי אם פסחו הו"ל בע"מ וכיון דמדאור' יש לו היתר ל"ב לדעת הרז"ה הובא בר"ן בפסחים פ"ב דאם מדאו' יש היתר הוה דשיל"מ דחכמים באו להחמיר ואף דהקדש ל"ה דשיל"מ מטעם שאלה דל"ה מצוה לאתשולי רק מטעם פדיון. וכ"כ הר"ן בנדרים נ"ז מצאתי במוצל מאש סי' י"ט בשם הרשב"א בת"ה דהקדש הו"ל דשיל"מ מטעם שיכול לישאל עיי"ש וכש"כ בבעל מום ששחט דהוה מצוה לאתשולי שלא יעבור בהרבה לאוין. ומה שכתבתי שיכול לישאל בתנאי ע' בספרי לא"ח סי' קט"ו אות ט' שחקרתי לענין שאלה בתנאי אם מהני הואיל וא"א לקיים ע"י שליח עיי"ש שהארכתי בפרט זה. ובזה

ישבתי הא דמקשה בש"ס דפסחים פ"ט תינח קרבן אנשים קרבן נשים מא"ל ודילמא ס"ל לברייתא כר"ש דפסח שני אין שוחטין לנשים כל עיקר ולא משכחת פסח שני בנשים להנ"ל נכון דע"כ הברייי' בלא"ה לא אתיא כר"ש דלדידי' תשנ"ב דאורייתא ול"ה דשיל"מ וקשה קו' החו"ד אך באמת כל זה ליתא דהר"ן חולק על הרז"ה וס"ל דאם מדרבנן אין לו היתר לא מיקרי דשיל"מ וע' לקמן בסימן הסמוך דדברי הרז"ה תמוהין. והנה מה שכתבתי דבנמצא יבלת מצוה לאתשולי בתנאי דאם היבלת שלו למ"ד חשנ"ב ל"ד יש לומר דכיון דמסתמא בדקו הפסחים דטעון ביקור ד' ימים וע"כ דנעשה המום אח"כ. שוב הוה שאלה מחמת דבר שנתהוה אח"כ והישועות יעקב סי' תרי"ט ה' יו"כ כ' דל"מ בהקדש שאלה בשביל מה שנתהוה אח"כ. אף דמהני בחלה. דבאמת בהקדש ל"מ שאלה דאמירתו לגבוה כמסירה להדיוט רק דעוקר למפרע האמירה. משא"כ בחרטה דהשתא אינו עוקר למפרע עיי"ש. ובענין אי טעון ביקור ד' ימים קודם ההקדש. או הביקור מחויב להיות אחר ההקדש ע' בש"ס דזבחים י"ב דמשני בהפרישו לפסח אחר חצות בע"פ והרי פסח בעי ביקור ד' ימים כדאמרינין פסחים צ"ו וע"כ מהני ביקור קודם וי"ל שמתחלה ביקרו ד' ימים ואח"כ הקדישו. וי"ל שנעשה מום קודם הקדש והוה טעות מעיקרו ומהני שאלה, ובספרי לא"ח סי' קט"ו כ' דאם כשיטת מבי"ט דחכם מתיר מדאורייתא אף בלא פתח ל"מ שאלה ע"י שליח ול"מ תנאי. ואם בעי פתח מהני ע"י שליח ונ"ל דבהקדש גם המבי"ט מודה. דל"מ בלי פתח חרטה והנה הרמב"ם אינו מביא דפסח טעון ביקור ד' ימים. והארכתי בתשובה בטעמו ואם אינו טעון ביקור רק קודם הקרבה מסתמא הי' הביקור אחר ההקדש וע"כ נעשה בעל מום אח"כ ול"מ שאלה. ובכ"ז יש לפלפל הרבה. ואקצר הפעם דבלא"ה כיון דמדרבנן ל"מ שאלה דהוה חשנ"ב ל"ה דשיל"מ כדכתיבנא: ה' והנה בשעה"מ ה' פסולי המוקדשין פ"ו הקשה בהא דמקשה וניתי מותר הפסח ויתנה אם דידי בעל מום האי דמייתי השתא נהוי פסח ואי דידי תם יהי' שלמים, והרי לדעת תוס' פ' האיש מקדש דף נ"ד ע"ב נסכי נדבה לאישים ונסכי חובה לספלים, ומותר פסח טעון נסכים ופסח ל"ב נסכים וא"א להתנות בתנאי דנסכי מותר הפסח לספלים ובשלמא לדעת תוס' מנחות צ"א דהיכי דמתנה בפירוש לספלים מותר להביא לספלים אף בנדבה ניחא. אבל לדעת תוס' קדושין קשה עי"ש ונראה לישב לפי המבואר בזבחים צ"א דפלוגתת ר"ע שם תליא בדשא"מ דאם דשא"מ מותר, נסכי נדבה לאישים ואם דשא"מ אסור הוה מכבה ול"ה נסכי נדבה רק לספלים. והנה בסוגין דמשני משום דאיכא חזה ושוק ואי האי כהן מייתי פסח נמצא אוכל חזה ושוק מפסח אחד שלא למנויו הקשה בפליתי סי' ק"א. דהכהן מותר לאכול משום דבטל חזה ושוק מפסח בד'

חזה ושוק ושלמים שאוכל ואמנם נ"ל לתרץ דהרי אין מבטלין איסור לכתחלה. ואיך יביאו ה' קרבנות ויבטלו איסור לכתחלה. וז"ב אך י"ל דהרי אין כונתם לבטל רק כל אחד מייתי חובתו מספק. וכבר כ' התה"ד הובא ביו"ד סי' פ"ד דהיכי דאין כונתו לבטל מותר. (וע' בטו"ז סי' תרכ"ו דבמצוה ל"ש אין מבטלין איסור לכתחלה. והבאתי בעניותי ראי' מהא דמקשה בזבחים ונכבשינהו דניידי והפמ"ג סי' ק"י ס"ק ל"ז הרגיש דזה הוה ביטול איסור לכתחלה כמו דאסור לפצוע ולשיטת הטו"ז הנ"ל ניחא). ולפ"ז בנ"ד ל"ש אין מבטלין איסור לכתחלה אך י"ל דסוגין קאי למ"ד דבר שאין מתכוין אסור ומ"ה אין מבטלין לכתחלה אף באין כונתם לבטל. ולפ"ז שפיר מקשה וניתי מותר הפסח. דלפי מה דקאי הסוגיא למ"ד דשא"מ אסור שוב נסכי נדבה לספלים ושפיר מייתי ומתנה:

ו' והנה בדברי רש"י שכתב דניחא לי' בתקנתא דל"מ להתנות בשלמים דקאכיל לתרווייהו באותו לילה וממעט באכילתן שתמה מהרם מלובלין דהרי בלילה האדון ידע מה היא שלמים ומה פסח. וכ' זקני ח"ץ בסי' קנ"א דכיון דביום אסור לאכול שמא פסח הוא. ג"כ מיקרי ממעט באכילתו שהאדון לא יבא עד הלילה שהיא זמן אכילת פסח ובשעה"מ פ"ג דק"פ דקדק מרש"י דפ"ט דלא מיקרי ממעט באכילתן רק לבסוף זמן אכילה. ולפענ"ד גוף הדין תליא במחלוקת שבין רב ששת ור"נ בשבת צ"ד ע"ב בתולש שער מג' שערות אי חייב הואיל ומצמצם לשיעורא דאי מישקלא עוד חדא ליתא לטומאה. ולפ"ז לרב נחמן דס"ל חייב ה"ה דאסור למעט באכילת קדשים, אף שגם אח"כ יהי' לו עת לאכול מ"מ הואיל וממעט בשיעורי'. מיהו יש לחלק דשם דוקא אחת מג' שערות חייב. אבל אחת מד' לכ"ע פטור. ובאכילת קדשים בתחילתו דומה לאחת מד'. ועיין תה"ד סי' מ"ח. ואם כנים דברינו דלרב נחמן דמצמצם להשיעור חייב אף דנשאר השיעור אסור למעט באכילת קדשים אף בתחילתו יש לישב מה שהקשה בשעה"מ פ"ג מק"פ על ח"ץ מהא דמקשה וניתי מותר הפסח והרי מותר הפסח נאכל ביום וכאן לא יהי' רשאי לאכול ביום משום שמא פסח שני. והוא ממעט בתחילתו להנ"ל י"ל דבגמ' מקשה לשיטת רב ששת דס"ל מצמצם לשיעורי' פטור הואיל וליתא לטומאה ה"ה כאן כיון שעדיין הי' שהות לאכילה. ורש"י פירש ליתר שאת דיש לתרץ גם בכה"ג דבלא"ה אין להתנות בשלמים משום מתנות כדפי' בגמ' (וע' מש"ל סי' ט' אות ה"ו בענין פלוגתא דר"נ ור"ש):

עוד י"ל דגוף הדין תולה במחלוקת שבין האגודה והחולקים היכי שיש לקיים שבועה ונאנס בסוף הזמן ובתחילתו התעכב ברצונו. אי חייב. כמבואר בסי' רל"ב ברמ"א. דלאגודה דס"ל דל"ה אונס הואיל והי' לו עת בתחילתו ה"ה דאסור למעט באכילת

קדשים מתחילתו שמא יארע לו אח"כ אונס. ולהנ"י אף אם יש לו עת בתחילתו מיקרי אונס אם יארע לו בסופו אונס אין איסור למעט בתחילתו באכילת קדשים. ועיין בספרי לא"ח ריש סי' י"ח שהארכתי במחלוקת זו:

ודרך אגב אמינא דלשיטת תוס' מנחות מ"ט דדוקא לאחר הקטרת התמיד אסור להקטיר אבל לאחר זריקת התמיד מותר להקטיר והא דלא מוקי בפסחים נ"ט דמחוסר כפורים בשאר ימות השנה מותר לריב"ב כשלא הקטיר התמיד משום דכה"ג אינו עושה שום איסור אף מדרבנן עיי"ש והוא שיטת רבינו ישעי' המובא במזרחי. ולשיטת תוס' אלו לא קשה מה שהקשה תוס' ביומא אהא דמקשה בסוגיא ולייתי מותר הפסח ואיך יביא שלמים לאחר התמיד ולהנ"ל י"ל דיביא שלמים קודם הקטרת התמיד ואז מותר להקטיר האימורין ג"כ. ולפ"ז גם בדברי רש"י י"ל דיביא שלמים בתנאי ויקטירם קודם הקטרת האימורין מהתמיד. אך מכל הסוגיא דפסחים נ"ט לא משמע כן דהרי גם פסח יכול להביא קודם הקטרת התמיד ושמא ס"ל לתוס' דפסח צריך להביא לאחר הקטרת התמיד ולא משמע כן בסוגיא והרבה יש לפלפל בזה:

ח והנה הא דמסיק בסוף הסוגיא אימר דאמרינן דיעבד לכתחלה נמי והקשה תוס' וכי בשביל דשמא יהי' נותר או משום סמיכה דלא מעכבא או לא יעשה מתנות כהלכתן יכנס לידי ספק כרת וכ' בשאג"א סי' ל"א דבר יקר דנהי דנתנין בזריקה שנתנן בשפיכה יצא מ"מ בעי שיהי' ראוי לזריקה וכיון דכאן אין ראוי לזריקה מחמת ספק פסח מיקרי אין ראוי לבילה כדאמרינן בב"ב דף פ"א ואף בדיעבד ל"מ בשפיכה כיון שאינו ראוי לזריקה וזה פי' דברי הגמ' אימר דאמרינן דיעבד לכתחלה נמי דכיון דלכתחלה בעי זריקה בעי שיהי' ראוי לזריקה ות"ל זכיתי בה קודם שראיתי. איברא דאני כתבתי בספרי לא"ח סי' ח' בהערה שבסוף התשובה בשם בית מאיר בתשובה סי' א' דהא דמחמת ספק מקרי אינו ראוי לבילה דוקא בספיקא דדינא ולא בספק מעשה ומ"ה מישב מה שסותר ש"ס דיבמות מ"א לענין ספיקות חולצת ולא מתיבמת דמקרי ראוי מחמת ספק לש"ס דב"ב פ"א. ולפ"ז בסוגין דאינו ראוי לזריקה מחמת ספיקא דמעשה ושייך אם יבא אליהו כש"ס דיבמות מ"א מקרי ראוי לזריקה ול"ש תירץ השאג"א. אמנם גם הבית מאיר בתשובה שם דוחה קצת סברא זאת ומייתי ראי' מתוס' זבחים ע"ה לענין סמיכה דגם מחמת ספיקא דמעשה מקרי אינה ראוי לבילה:

ולפ"ז יש להחזיק בסברת השאג"א וגוף המחלוקת לדעתי תליא במחלוקת בסוגיא דידן דאמרינן מאן דמתני אברייתא אבל במשנה כיון דאי אידכר הוה חזי לאכילה פטור מפסח שני ה"ה בכל ספיקא דמעשה ל"ה אינה ראוי לבילה מטעם דאי אידכר כסברת

הגמ' ובזה מיושבין סוגיות הגמ' דיבמות מ"א וב"ב פ"א דביבמות שייך סברת אם אידכר משא"כ בב"ב. וע' בית מאיר שכיון קצת לסברתי אך לא מייתי גמ' הנ"ל:

ט והנה לפ"ז נ"ל לישב פסק הרמב"ם שפסק פ"ד מק"פ דאם אומר אחד מבני חבורה שלא לשמו שחטתי' שורת הדין שאינו נאמן ואם רוצה להחמיר על עצמו יביא פסח שני ותמה עליו הראב"ד איך יביא ויתנה והרי פסח בשפיכה ושלמים בזריקה ותירץ הלח"מ לפמ"ש תוס' וכי בשביל לכתחלה יכנס לספק כרת ותירצו הואיל ויעשו רובם שלא כהוגן. משא"כ בהך דהרמב"ם רשאי לכתחלה לעשות בשפיכה ויתנה. ואמנם הקשה הרי במפקח הגל והי' ארוך דהוה ספק פוסק ג"כ הרמב"ם דפטור מפסח שני ושם ג"כ ל"ש תירץ התוס'. אמנם לפי' השאג"א מיושב דבשלמא במפקח הגל כיון דהוה ספק ואינו ראוי לזריקה מחמת ספק הוה אינה ראוי לזריקה וזריקה מעכבת ואם עושה בשפיכה ל"מ בשלמים. ולכן ל"מ התנאי ופטור מפסח משא"כ באומר שלא לשמו שחטתי' דשורת הדין דאינו נאמן דחזקה שליח עושה שליחותו. ועיין מג"א סי' ת"ט דאף דבדאו' לא סמכינן על חזקה שליח עושה שליחותו מ"מ אם עשה השליחות ומספקינן שמא שינה בשליחות ודאי לא שינה. ונמצא דאם מביא פסח עושה בשפיכ' ועובר אלכתחלה שיקיים מצות פסח כהלכתו. ול"ש לו' כיון דאין ראוי לזריקה מחמת ספק זריקה מעכבת דהרי באמת אינו נאמן והוה שלמים וראוי לזריקה. ושוב הזריקה אינה מעכבת ומ"ה רשאי להביא פסח שני כנלע"ד:

י עוד נ"ל לישב מהך דמפקח הגל דבאמת בהך דמפקח הגל איכא ספק שמא חי הי' והשתא מת כקו' תוס' דף צ"א ומה שתירצו תוס' שם כל הטמאות כשעת מציאתן כבר תמה הנוב"י קמא אה"ע סי' ל"א דזה רק משום חומרא דקדשים כמ"ש תוס' ריש נדה ואיך אייתי פסח שני ופירשתי בתשובה דכיון דאיכא חזקת חיוב לעשות פסח הוה תרתי לריעותא העמד האדם בחזקת חיוב פסח ואי נימא העמד האדם שתחת הגל בחזקת חי הרי מת לפניך ומשום חזקת חיוב וספק שנפטר מחיוב חייב בפסח שני וזה דוקא אם ודאי נטמא אבל בגל ארוך דהוה ספק שוב איכא ספק ספיקא שמא חי סי' ואת"ל שמת שמא לא האהיל עליו וחזקת חיוב ל"מ נגד ס"ס ומ"ה פטור מפסח שני משא"כ באומר שלא לשמו שחטתי' מייתי פסח שני משום ספק כרת:

יא והנה במה שכתבתי לעיל להחזיק בסברת השאג"א דגם מחמת ספק במעשה מקרי אינו ראוי לבילה ואין חילוק בין ספיקא דמעשה לספיקא דדינא עיין במ"ל פ"ט מאישות שמפלפל בענין אם יבוא אליהו אי נקבל דבריו בספיקא דדינא וקצת יש להסביר החילוק לפ"מ שמבואר בהקדמת פי' המשנה להרמב"ם לסדר זרעים דאלו יבא אליהו לשנות

דין או להתיר דבר איסור אם יאמר לפי שעה נקבל דבריו ואם יאמר שיהי' תמיד כן אין לקבל דבריו א"כ בספיקא דמעשה כיון שאומר לפי שעה נקבל דבריו משא"כ ספיקא דדינא הרי יפשוט שיהי' תמיד כן הדין ובזה אין לקבל דבריו ואולי לזה כיון המ"ל להביא דברי פי' המשניות. אמנם לדעתי גוף הדין תליא במחלוקת סוף עדיות. דלר"ש דס"ל דאליהו יבא להשוות המחלוקת הרי יבא להגיד דינים ולהכריע א"כ ה"ה בספיק' דדינא יכריע וכ' התיו"ט סוף עדיות דמזה הטעם מסיק הגמ' בתיקו ומפורשים תיק"ו דקאי על אליהו. וע' בפליתי סי' ק"ב בשם אב"ה דספק איסור הו"ל דשיל"מ מה"ט לולא דאין המתיר עתיד לבא בודאי משא"כ לחכמים דמסקי' לא כדברי זה וכו' אלא לעשות שלום בעולם יש חילוק בין ספיקא דדינא דל"מ אליהו והו"ל אינה ראוי לבילה משא"כ ספיקא דמעשה והרבה יש לפלפל בכ"ז:

יב והנה קשה לי בגמ' דמשני משום דאיכא חזה ושוק דהכהן שלא עשה פסח לא יוכל להתנות דשמא שלמים הוא ומה בכך ונמנה אשה שלא הביאה פסח ונשים בשני רשות א"כ אם הוא פסח מותרת לאכול ואם הוא שלמים מה בכך. הרי הוא רשות על הפסח והרי חזה ושוק נאכלים לנשי כהנים. וזה צ"ע לכאורה מיהו י"ל דעדיפא מינה מקשה לכ"ע אף למ"ד נשים בשני חובה ונייתי כולהו חד כהן ובהכי נ"ל לישב דברי הר"מ שפסק באם אמר שלא לשמו שחטתי' אם רצה יביא פסח שני וקשי' נהי דאשפיכה לא משגחינן דהוא רק לכתחלה אמנם איך מתורץ בתנאי ומה נעשה בחזה ושוק ואיך ניתן לכהן אם הוא לא עשה פסח שמא שלמים הוא. ואם עשה פסח שמא פסח והוה שלא למנויו ולהנ"ל נכון דהרמב"ם פוסק נשים בשני רשות א"כ נימנה אשת כהן דמותרת בחזה ושוק ושלא למנויו ל"ה דלא עבידי פסח ולשמא שלמים ל"ח כיון דלא הוה רק רשות וזה הערה יקרה:

יג עוד נ"ל לפמ"ש לעיל דלר"ש דס"ל סוף עדיות דאליהו יבא להשות המחלוקת וכתבתי לעיל בשם תיו"ט דלדידי' אף בספיקא דדינא שייך אם יבא אליהו אין לחלק בין ספיקא דדינא לספיקא דמעשה ובשלמא לרבנן דס"ל דאליהו לא ידון לברר ספיקא דדינא ולא נשגח בי' יש לישב סוגיא דב"ב פ"א דמחמת ספק אינו ראוי לבילה וסוגיא דיבמות מ"א דמחמת ספק מקרי עולה ליבום דביבמות מיירי בספיקא דמעשה ושייך סברת הגמ' שם אם יבא אליהו משא"כ סוגיא דב"ב דקאי בספיקא דדינא כמ"ש בבית מאיר סי' א' בסוף הספר משא"כ לר"ש דאף בספיקא דדינא מהני אליהו ע"כ אין לחלק א"כ לפמ"ש תוי"ט סוף עדיות דהראב"ד גורס במשנה ר' ישמעאל אומר דאליהו בא להשוות המחלוקת לר' ישמעאל אין לחלק בין ספיקא דדינא כנ"ל א"כ נכונה הסוגיא בפשיטות. דהנה במה

דמקשה וניתי מותר הפסח ויעשה בשפיכה דכל הניתנין בזריקה שנתנן בשפיכה יצא הקו' לר' ישמעאל סוף פסחים דלר"ע דס"ל לא יצא לא קשי' מידי. וכיון דמקשה לר' ישמעאל שפיר משני אימר ה"מ דיעבד לכתחלה נמי כפירוש השאג"א דמחמת ספק ל"ה ראוי לזריקה ול"מ אף בדיעבד דלר' ישמעאל כשיטתי' אין חילוק בין ספיקא דמעשה לספיקא דדינא כמו שהוכחתי וזה מה שרציתי לבאר והרבה יש לפלפל בזה בדברי הרמב"ם:

יד והנה בעיקר הדין דר' זירא דכל הראוי לבילה אין בילה מעכבת וכו' כתבתי במקום אחר (ע"ל בש"ה סי' ב' אות ה"ו) לפמ"ש הב"י סי' קצ"ח דר"ע דס"ל בתוספת' פ"ח דמקואו' דצרורות שנכנסו בספקי רגלי' אינו חוצץ ס"ל כריב"י דבית הסתרי' א"צ להיות ראוין לביאת מים וכתבתי דר"ע וריב"י ס"ל דלא כר"ז דכל שאין ראוי לבילה בילה מעכבת עיי"ש שהארכתי: ולפ"ז יש לפלפל בהא דמשני אימר דאמרינן דיעבד לכתחלה נמי ופי' השאג"א דכיון דלכתחלה בעי זריקה באינו ראוי מספק ל"מ אף דיעבד דאינו ראוי לבילה כסוגיא דב"ב פ"א ולפ"מ שכתבתי ר"ע לא ס"ל כלל זה אך כיון דכל הקושיא לר' ישמעאל דניתן בזריקה שנתן בשפיכה יצא דלר"ע בלא"ה ל"ק לדידי' שפיר משני דל"ה ראוי לזריקה מספק. איברא דלפמ"ש הריטב"א בקדושין דלא בעי ראוי לביאת מים בבית הסתרים רק מדרבנן י"ל דר"ע לא ס"ל גזירה זו אבל היכא דבעי ראוי לבילה מדאורייתא. גם ר"ע ס"ל כר' זירא והרבה יש לדבר בפרט זה ואקצר:

טו עוד הערה בסוגיא בענין פסח שלא למנויו. הנה הר"מ פ"ט מק"פ ה' ז' כ' המאכיל כזית מן הפסח למומר או לגר תושב ה"ז עובר בלא תעשה וכ' הראב"ד ואפי' לישראל שאינו ממונה עמו וכ' הכסף משנה דהראב"ד פי' לקרא דמיירי בישראל ואינו אוכל מטעם שלא למנויו דבערל לא איצטריך קרא דמכל ערל נפקא (ויסבור הראב"ד דכל אוכל שלא למנויו עובר בל"ת וגם בעשה דאיש לפי אכלו והרמב"ם יסבור דאינו אלא בעשה). והנה מה שכ' הכסף משנה שם י"ל דקרא אתי לתושב ושכיר שהוא גבעוני או ישמעאלי מהול או לגר שמל ולא טבל דבריו תמוהי' דבגמ' דיבמות ע"א דחי לתירץ זה דמקשה והני מולין נינהו ומייתי מנדרים דקונם שאני נהנה לערלים אסור במולי אומת העולם. ומ"ה משני בגר שמל ולא טבל ואיך מייתי כסף משנה תירץ שנדחה. איברא דרש"י בחומש פי' ג"כ תושב ושכיר בערבי מהול ורמב"ן טען עליו דבגמ' דחו זאת ובמזרחי מיישב דברי רש"י וע' שם דמייתי המכילתא כדברי רש"י וע' מהדורא בתרא שמישב דברי רש"י ובדבריו מיושבין ג"כ דברי הכסף משנה. ובאמת הי' מקום לומר דהתוס' הקשו ביבמות ע"א ובע"ז כ"ז מה מייתי מנדרים דהולכין אחר לשון בני אדם מה שא"כ

בקרא. ואמנם י"ל דלמ"ד דיברה תורה כלשון בני אדם אין לחלק והא דמחלקינן בעירוכין י"ט ובכמה מקומות בין לשון בני אדם ללשון הקרא זה למ"ד לא דברה תורה כלשון בני אדם. א"כ י"ל נהי דבתחלה הקשה ביבמות ודחי תירץ זה בתחלה סבר הגמ' דר"ע ג"כ ס"ל דיברה תור' כלשון בנ"א. ובאמת לר"ע יש שיטות חלוקות איך ס"ל כמו שכ' המ"ל פ"ו מה' דיעות. ובאמת שני גרסות חלוקות הם בהך דראה תראה בברכות ל"א ע' סוטה כ"ד בתוס' ולחד גירסא. ס"ל לר"ע דיברה תורה כלשון בני אדם ומ"ה מקשה אבל במסקנא שם דמסיק לר"א האי איש איש מה עביד ומשני דברה תורה כלשון בני אדם א"כ ר"ע דיליף מאיש איש לרבות ערל ע"כ ס"ל לא דברה תורה ואין להקשות מנדרים ושוב קיים תירץ לרבות ערבי מהול ומ"ה פירש רש"י בחומש. איברא דמפשטא דש"ס דעירוכין משמע דגם למ"ד דיברה תורה כלשון בני אדם לענין תיבות כפולות מ"מ יש לחלק בין נדרים ללשון תורה ואין להאריך מפרט זה:

טז והנני חוזר לדברי הראב"ד הנה ס"ל דקרא דתושב ושכיר קאי בישראל ומיושב קו' תוס' ביבמות ר"פ הערל ד"ה אלא לאפנויי דכי כתיב קרא בשכיר ולדידי' ניחא דקרא מיירי בישראל ומשום שלא למנויו אינו אוכל וכן כ' במרכבת המשנה. אך קשי' כיון דלהראב"ד שמעינן מקרא זה דשלא למנויו עובר בל"ת איך אמרו בגמ' דתושב ושכיר מופנה והרי איצטריך ללא תעשה דשלא למנויו וצ"ל דמ"מ קשי' למה לקרא לכתוב תושב ושכיר ולכתוב הל"ת גבי איש לפי אכלו וע"כ תושב ושכיר לאפנויי. ויהי' איך שיהי' יצא מזה דלר"ע דמוקי לקרא דתושב ושכיר בגר שמל ולא טבל או בקטן שנולד כשהוא מהול יסבור דשלא למנויו ל"ה רק בעשה ור"א דמוקי להראב"ד בתושב ושכיר ישראל ולאפנויי ומטעם שלא למנויו אינו אוכל יסבור דהו"ל לא תעשה. ולפ"ז י"ל מה שהקשיתי לעיל אהא דשכח מה שאמר לו חבו בשכח קודם זריקה חייב לעשות פסח שני והקשיתי דיאכל משניהם דעשה שיש בו כרת דוחה לעשה דשלא למנויו אף שלא בעידנא כמ"ש תוס' פסחים נ"ט וידחה, אף בשני גופים:

נפרדים י"ל לתוס' חולין ר"פ אותו ואת בנו דלא דחי לעשה ול"ת דלא כתוס' זבחים ל"ג ה"ה שלא למנויו לא דחי דהו"ל עול"ת וזה לר' אליעזר אבל לר"ע ל"ה רק עשה הדרא קושיא לדוכתא וצ"ל דסוגיא דלא כר"ע והרמב"ם פוסק כר' אלעזר כמ"ש הלח"מ שם עיין במפרשים והרבה יש להאריך בפרט זה:

סימן קכח

בדין דשיל"מ:

א' בש"ס דב"מ דף נ"ג הקשו תוס' ד"ה הו"ל דשיל"מ. וא"ת תרומה נמי יש לו מתירין ע"י שאל' כדאמר פ' הנודר מן הירק ותי' כדאמר התם מי הוה מצוה לאתשולי עלה א"נ שנתנ' לכהן שאינו יכול לשאול עלי' שאינה ברשותו. ודברי תוס' תמוהין חדא שהרי זה קושית הגמ' דנדרי' ומה חידשו בזה ועוד דלפי התי' השני משמע דתרומ' שהיא ביד בעלי' הו"ל דשיל"מ. והרי בש"ס דנדרי' דחה תירץ זה וע"כ כתירץ הראשון ומה לתוס' להביא תירץ שנדח'. ונ"ל לפרש דברי התו' הנה בדין דשיל"מ יש להסתפק היכי שקודם הביטול הי' דשיל"מ ועתה כשהיא בתערובות אין לו מתירין אם אמרינן דלא נתבטל או בטל. וקצת י"ל דתליא במחלוקת רש"י ור"ן בטעם דדשיל"מ לא בטל דלרש"י דהטעם דשיל"מ לא בטל משום עד שתאכלנו באיסור ע"י ביטול תאכלנו בהיתר א"כ כיון שעתה בתערובות אין לו היתר שפיר בטל משא"כ לטעם הר"ן דהוה מב"מ וכיון שזה יש לו היתר דיינינן על שם סופו והוה מב"מ א"כ כיון שקודם שנפל הי' לו היתר הוה מב"מ ולא בטל. והנה מש"ס דב"מ מבואר דאם השתא אין לו מתירין שפיר בטל. דמקשה אמעשר שאין בו ש"פ הא הו"ל דשיל"מ דניתי מעשר דאית לי' ונצרף ומשני דאו' ודרבנן לא מיצרף. וקשי' דהרי קודם שנתערב הי' חזי לצירוף שהי' ג"כ דאורייתא והי' קודם התערובות דשיל"מ וע"כ כיון דהשתא ל"ה דשיל"מ שפיר בטל. אמנם מש"ס דנדרים נ"ט משמע דאם קודם התערובות הי' דשיל"מ לא בטל מדמקש' שם אהא דתנן סאה תרומ' טמא' שנפל' לפחות ממאה חולין תרקב הא למאה תעלה והרי הוה דשיל"מ ע"י שאל'. והקשיתי בספרי לא"ח סי' ק"ד אות ז'. מה הקש' בגמ' דילמא מיירי שאין לו טבל טמא א"כ ל"ה דשיל"מ דהרי אם ישאל על התרומ' יהי' טבל. וטבל לא בטל (משום דכהיתרו כך איסורו אף דל"ה דשיל"מ כדאמרינן בע"ז ע"ג ובזה מיושב קו' תוס' שם למ"ל כהיתרו כך איסורו ת"ל דהו"ל דשיל"מ להנ"ל מיושב דנ"מ בטבל טמא דל"ה דשיל"מ כמו שאבאר) וע"כ יצרוך להפריש ומינה ובה ל"מ הפרש' להלכ' דאין בילה רק ביין ושמן וע' מנחות ל"א. ור"ה י"ב. ועל כרחך צריך להפריש ממקום אחר ומטהור על הטמא אסור להפריש כדאיתא במשנ' וטבל טמא אין לו ולטמא בידי' אסור כדאיתא בנדה דף ז' ותוס' שם א"כ אין לו תקנ' לכתחל' ול"ה דשיל"מ. ודא קו' רבתי. אך י"ל דהגמ' ס"ל בנדרי' דאם הו"ל דשיל"מ קודם התערובות לא בטל ושפיר הקש' דקודם שנתערב הי' דשיל"מ שישאל על התרומ' ויפריש מינה ובה. דאז הי' מועיל הפרש' מינה ובה. וס"ל לסוגיא דנדרים דלא כסוגיא דב"מ. והנה אהא דמשני בש"ס דנדרים דל"ה דשיל"מ דל"ה מצוה לאתשולי הקשה הטו"ז ס' שכ"ג על תשו' מיימוני ורמ"א דס"ל היכא שנתערב חלה מהני שאל' וחרט' מפאת התערובות א"כ אמאי ל"ה תרומ'

שנתערב דשיל"מ הואיל ול"ה מצוה לאתשולי והרי בודאי ישאל עלי' בשלמא אי ל"מ שאלה מכח התערובות רק שצריך לבקש פתח י"ל היכי דל"ה מצוה לא יבקש פתח ולא שכיח אבל אם א"צ פתח רק מחמת התערובות ישאל בודאי ישאל והו"ל דשיל"מ עיי"ש. אמנם לפ"מ שפירשתי דבאמת לאחר התערובות בלא"ה ל"ה דשיל"מ דמיירי דאין לו טבל טמא רק עיקר קו' הגמ' משום קודם התערובות הי' דשיל"מ שפיר משני דקודם התערובות ל"ה דשיל"מ דל"ה מצוה לאתשולי ובודאי לא ישאל עלי'. ומיושב קו' טו"ז. ומעתה דברי התוס' בב"מ מזוקקים דאמאי דמקש' בנדרים על סאה תרומ' טמא' דל"ה השתא דשיל"מ רק דמעיקרא הי' דשיל"מ שפיר משני דל"ה מצוה לאתשולי. אבל בב"מ הקש' תוס' אתרומ' טהור' אמאי בטל והרי הו"ל השתא דשיל"מ שיכול לישאל ולהפריש ממקום אחר. ועל זה שיכול עתה לישאל ל"ש תירץ הגמ' כקו' הטו"ז וע"ז תירצו דגם על מה שיכול עתה לישאל שייך תירץ הגמ' דל"ה מצוה לאתשולי כסברת הטו"ז דל"מ שאלה מטעם התערובות. ושוב כתבו א"נ היינו דל"מ בזה תירץ הגמרא דגם עתה מהני שאלה מכח התערובות ול"ש תירץ הגמ' דנהי דל"ה מצוה מ"מ בודאי ישאל י"ל דכאן בתרומ' טהור' מיירי בבא ליד כהן. אבל המשנה דסא' תרומ' טמא' לעולם מיירי ביד ישראל ומ"מ ל"ה דשיל"מ כדמשני בנדרים. וזה ביאור נכון לדברי תוס' על דרך פלפול (ובעיקר הקושיא שהקשיתי אסוגיא דנדרים וכתבתי דתרומ' טמא' ל"ה דשיל"מ דהדרי לטיבלא ואין תורמין מן הטהור על הטמא עיין לעיל סי' פ"ב אות ה' שהוכחתי דאם אי אפשר לתקוני מותר להפריש מן הטהור על הטמא ומיושב קושיתי ודוק):

ב ודע דמה שכתבתי בשיטת הש"ס דנדרים דס"ל אם הי' קודם התערובת דשיל"מ אף שעתה אין לו מתירין לא בטל דלא כסוגיא דב"מ הנה כסברתי כ' בשבות יעקב ח"ב סי' ל"ב בישוב דברי התה"ד שכ' לענין נרות חנוכה דלא בטילין משום דבר שבמנין אף שלאחר הביטול ל"ה דבר שבמנין מ"מ כיון שקודם הביטול הי' דבר שבמנין ל"ב. והביא ראי' מתוס' פ' ג"ה דף ק' והטו"ז סי' תרע"ג תמה עליו והשבות יעקב כ' דזה הי' פשוט לתה"ד דל"ב דבודאי בתר מעיקרא אזלינן לחומרא ורק הראי' מתוס' הוא דל"א כיון שכנגדו בחולין ל"ה דבר שבמנין ל"ה חשיבות לזה מייתי ראי' כיון דאפילו לקולא לא אזלינן בתר חשיבות דעלמא רק בתר חשיבות דבר הנתבטל כש"כ לחומרא. וע' בשערי תשובה סי' תרע"ג שחולק עליו ועכ"פ לשיטת שבות יעקב ה"ה בדבר שיל"מ יש מקום לומר כן. אך הש"ס דב"מ לא ס"ל כן וע' בישי"ע ה' יו"כ סי' תרי"ט שכ' דלא מיקרי דשיל"מ מה שמתחלה הי' דשיל"מ ובאמת כן הוא להסוגיא דב"מ מ"מ לישב סוגיא דנדרים י"ל כדברי השבות יעקב. ומה שכ' בישי"ע לישב קו' הטו"ז סי' שכ"ג דנהי

דהשתא הו"ל דשיל"מ מ"מ כיון שבתחלה לא הי' דשיל"מ כבר נתבטל. הנה זה תליא במחלוקת עיין בר"ן פסחים פ' כ"ש שכ' בשם הר"ז דחמץ מקרי דשיל"מ אף דקנסא קניס ולא מקרי דשיל"מ לאחה"פ מ"מ כיון דע"י תערובת לא קניס הו"ל דשיל"מ. והר"ן חולק בסברא זו וכ' דכיון דמעיקרא ל"ה דשיל"מ בטיל שפיר הרי דתליא במחלוקת והישי"ע מייתי סוף דברי הר"ן ולא תחילת דבריו שכ' בשיטת הרז"ה:

ג והנה בדברי הר"ן שכ' שם וז"ל ואעפ"י שבעלי סברה זו אמרו דכיון דמדאורייתא לר"ש דבר שיל"מ הוא כשאסרו חכמים משום קנסא לא להקל עליו אמרו אלא להחמיר עליו וכ' שאלו דשיל"מ מדאורייתא ל"ב יפה הם אומרים אבל כיון שדשיל"מ מדרבנן כל שאין לו היתר מדרבנן ל"ה דשיל"מ וצ"ע איך אפשר ליחס סברא זו להרז"ה הלא מב"מ נ"ג מוכח להדיא דל"ה דשיל"מ דאמרינן שם ושנכנס לירושלים ויצא ל"ה דשיל"מ אף דמחיצה לקלוט דרבנן ומדאו' יש היתר וע"כ כיון דמדרבנן אין לה היתר ל"ה דשיל"מ כדברי הר"ן וא"א ליחס סברא להרז"ה שהוא נגד הגמ' וצ"ע על הר"ן שלא הקשה ע"ז מש"ס והתיבחן דסברת הרז"ה כמו שכ' הר"ן מתחילה דכיון דלאחר הביטול הו"ל דשיל"מ אף שבתחילה לא הי' לו מתירין לא בטל וס"ל לרז"ה כדעת רש"י דהטעם מד שיל"מ עד שתאכלנה באיסור ע"י ביטול תאכלנה בהיתר ובחמץ לאחה"פ ע"י תערובות לא קניס ר"ש אין הטעם משום ביטול איסור רק דלא קניס בתערובות ומ"ה הו"ל דשיל"מ (וע' לעיל סי' קכ"ג מ"ש בסברת הרז"ה):

ד ובעיקר דברי התה"ד הובא בטו"ז סי' תרע"ג דס"ל דאם הוא קודם התערובות דבר שבמנין אף דכשיבטל ל"ה דבר שבמנין ל"ב דבתר מעיקרא אזלינן וקשה עליו מסוגיא דב"מ הנ"ל דמבואר דאם מעיקרא הי' דשיל"מ ועתה ל"ה דשיל"מ בטל יש לחלק בפשיטות דבהך דתה"ד עתה היא שבמנין. ואף לאחר התערובות אם לא יתבטל הוא עדיין נר חנוכה והוא דבר שבמנין. משא"כ במעשר ב' שאין בו ש"פ אף אם לא בטל מדרבנן מ"מ ל"ה דשיל"מ כיון דמדאורייתא בטל ודאורייתא ודרבנן לא מצטרף וכיון דאף אם לא יתבטל מדרבנן ל"ה דשיל"מ שוב בטל שפיר ול"ק עליו מגמ' הנ"ל ודו"ק:

ה ובחידושי פי' דברי התוס' ב"מ הנ"ל בדרך אחר. הנה בקו' הטו"ז סי' שכ"ג לדברי הרמ"א דמהני שאלה מכח התערובות אמאי ל"ה תרומה שנפלה לחולין דשיל"מ ע"י שאלה הואיל דל"ה מצוה לאתשולי והרי בודאי ישאל, דא"צ לבקש פתח. יפה כ' בישי"ע הנ"ל דכיון דקודם שנפל ל"ה דשיל"מ תיכף כשנתערב נתבטל ואינו חוזר וניער אך י"ל דבתרומ' דמבואר בפוסקי' ובמשנה דתרומות פ"ח מ"ח דאם נפל וחזר ונפל חוזר וניער הואיל דבתרומ' צריך להרים לא נתבטל עדיין. אך ר"ש ס"ל במשנה שם דכמאן דהרים

דמי ואינו חוזר וניער. ולפ"ז הק"ל על סוגיא דנדרי' כקו' הטו"ז דאין לומר דתיכף נתבטל הואיל ובתחיל' לא הי' דשיל"מ דלא הי' בתערובות ותיכף נתבטל. דהרי צריך עדיין להרים ואמרי' חוזר וניער. וכיון דעתה היא דשיל"מ יחזור וינער. אך י"ל הנה בנדרים נ"ט מקש' מתחל' מתרומ' טמא' שנפל' דהו"ל דשיל"מ ע"ז שפיר משני דבתרומ' טמא' בתחל' קודם שנתערב ל"ה דשיל"מ דל"ה מצוה לאתשולי. ואף דעתה היא דשיל"מ כבר נתבטל ואינו חוזר וניער דבתרומ' טמא' א"צ להרים. כמ"ש תוס' בכורות כ"ב ע"ב ד"ה תעלה ואף שיש לפרש שהקש' בגמ' אח"כ מתרומ' טהור' י"ל דבגמ' משני אליבא דר"ש דהרי הוא דס"ל בדף נ"ח דשיל"מ ל"ב. ולדידי' גם בתרומ' טהור' אינו חוזר וניער ומ"ה תיכף נתבטל. אבל תוס' בב"מ הקש' בתרומ' טהור' לדידן דס"ל דל"א כמאן דהרים דמי. וא"כ קשה כקו' הטו"ז דהרי עתה הוא דשיל"מ דא"צ לפתח מכח התערובות ובתרומ' טהור' אמרי' חוזר וניער. על כן תירצו בתירץ א' דל"ה מצוה לאתשולי כסברת הטו"ז דל"מ שאלה בשביל התערובות. וגם עתה ל"ה דשיל"מ א"נ את"ל דעתה הו"ל דשיל"מ כסברת הרמ"א ול"ש תירץ זה בתרומ' טהור' לדידן י"ל בתרומ' ביד כהן ודוק. ולפי חומר הנושא תירץ זה עולה יפה לפענ"ד:

שוב ראיתי בתוס' בכורות כ"ב ע"ב הנ"ל שכתבו בסוף דבריה' דגם תרומה טמאה שנפלה צריך להרים משום לא פליג אף דל"ש גזל השבט:

ו והנה שמעתי מקשים בסוגיא דב"מ נ"ג דאמרינן מעשר ב' שאין בו ש"פ בטל ברוב וכו' ומקשה וניתי מעשר דאית לי' ונפרקינהו ומשני דאורייתא ודרבנן לא מצטרפי ומקשה וניתי שתי פרוטות ונחלל עלייהו מעשר בפרוטה ומחצה ונחלל האי על האיך יתירא ומשני מי סברת פרוטה ומחצה תפסי ב' פרוטות לא פרוטה תפסה פרוטה חצי פרוטה לא תפסי הדר הו"ל דאור' ודרבנן ולא מצטרפי ואמאי הו"ל דאורייתא ודרבנן והרי כשפדה מעשר שוה פרוטה ומחצה בב' פרוטות לא תפיס אלא חדא ולא נתחלל רק שוה פרוטה והשוה חצי פרוטה שנשאר מעשר נתבטל ברוב מדאור' וא"כ בפרוטה הב' יצטרפו הב' שוה חצאי פרוטה דתרווייהו דרבנן נינהו ע"כ. ונ"ל לישב דאסור לעשות כן דאין מבטלין איסור לכתחלה דהרי עיקר הפדיון הוא על סמך הביטול ודוק. ולפמ"ש בתחילת סימן הקודם בשם חו"ד ונוב"י וב"ט דהיכי דמתחלה הי' כולו איסור ונולד ההיתר בתערובת ג"כ לא מבטל מדאורייתא האיסור א"כ בזה שמתחלה הי' הכל איסור ואח"כ חילל בפרוטה וחצי פרוטה נשאר שאינו מחולל לא בטל מדאורייתא ושפיר:

משני וכבר כתבתי מה שיש לעיין על סברה זו מתוס' מנחות ס"ט ע"ב. ובירושלמי פ"ד דתרומת פליגי חזקי' ור' יוחנן חזקי' ס"ל בשנתקן רובו של כרי בטל ברוב ור' יוחנן

אמר אין הטבל בטל ברוב והערני חתני הרב הגדול מ' נתן נ"י דפליגי אי מדאורייתא בטל דמדרבנן ודאי לא בטל דהוה דשיל"מ ועוד כהיתרו כך איסורו אך ר' יוחנן ס"ל דמדאורייתא לא בטל כשנתקן רובו של כרי כסברא הנ"ל דכיון דמתחלה הי' הכל אסור ונולד היתר בתערובות לא ניכר ההיתר בתחלה ולא בטל ויפה העיר. אך בירושלמי במעשרות ובחלה לא משמע דפליגי דוקא בנולד היתר בתערובות ולשון הירושלמי שכ' ור' יוחנן אין הטבל בטל ברוב מכיון שנתן דעתו להפריש נסתיימה כל חטה וחטה במקומו. נראה הכונה דביטול תליא בדעת הבעלי' כמ"ש הש"ך סי' ק"ט דבלא נודע ל"ש ביטול וכיון דתליא בבעלים א"כ כשדעת הבעלים להפריש גם על השאר הרי אינו חפץ בביטולו ולא בטל כנ"ל ועדיין צריך עיון בכונת הירושלמי:

סימן קכט

ב"ה מרחשון תר"ל ברעזאן שלום וברכה וכ"ט לכבוד ידידי כנפשי ה"ה הרב החריף ובקי בכל חדרי תורה מורג חרוץ מו"ה חיים קנאללער נ"י: א מה שנסתפק כ"ת לשיטת המחבר בסי' צ"ח דאף באין בתבשיל ס' מותר באין בו טעם. אם טעם ישראל בשוגג שלא ידע שיש בו איסור ואומר דאין בו טעם סמכינן עליו או דילמא כיון דלא ידע שיש בו איסור הוי מילתא דלא רמיא עלי' דאינש ולאו אדעתיה. ולא אדע למה נסתפק רק לשיטת המחבר. והרי אטעימת ישראל סומכין אף האידנא כדאיתא בש"ך וכמבואר בסי' רי"ז ס"ק ח'. ואפילו בפחות מס' מותר. והו"ל להסתפק אף לדידן. ובפ"ז נ"ל מש"ך גופא מוכח דהו"ל מילתא דלא רמיא ולא סמכינן דאל"כ למ"ל לש"ך לומר דנ"מ לתרומ' ולנדרים. והרי אף באיסור משכחת לה בטועם בשוגג. וע"כ זה ל"מ כיון שלא ידע שיש בו איסור לא דקדק כ"כ לידע אם יש בו איסור והרי לענין בדיקת מחט פסק בנוב"י תנינא חיו"ד סי' ט"ז דאם לא ידעה שיש סירכה ל"מ מה שאמרה שברור לה שלא היה מרט דהוי מילתא דלא רמיא והביא ראי' מש"ך סי' ל"ו עיי"ש. ושם מרט נרגשת ביד ומ"מ ל"מ אם לא היה לה ספק ה"ה בהרגשת הטעם אם לא נתנו לו לטעום בכונה לידע שיש איזו נ"מ לא דקדק (וקצת יש ראי' מש"ס דחולין קי"א דאהא דקדירה שבישל בה בשר לא יבשל חלב ואם בישל בנ"ט מקש' מאן טעים לי' ומאי קושי' דילמא הכונה אם טעם קודם שידע ויודע שאין לו טעם מותר. וע"כ לא מהני טעימה כשלא נודע לו איסור. ולפ"ז י"ל מה שהקשו הפוסקים איך מהני טעימת קפילא הרי בב"ח לכ"ע טעם כעיקר דאורייתא להנ"ל י"ל לפמ"ש בקרית ספר הובא בפמ"ג סי' צ"ד דמילתא דלא רמי' ל"ה רק איסור דרבנן משום גזירה א"כ י"ל דהברייתא מיירי דטעים ישראל קודם שידע מהאיסור. רק דלא סמכינן על זה מדרבנן ומ"ה מהני טעימת קפילא אמנם נראה דזה דוחק לפרש בנותן טעם שאירע

מקרה שטעמו בשוגג. על כן אין ראי' מגמ' ודוק). ושוב ראיתי דהראי' מש"ך יש לדחות דכיון דהרמ"א סמך על המנהג וכתב דאין נוהגין עכשיו לסמוך אטעימת עכו"ם משמע אטעימת ישראל יש מנהג לסמוך. ולכן פירש בטעימת היתר אבל בטעימת איסור בשוגג ל"ש מנהג כיון דלא שכיח דמתרמי. אבל לעולם להמחבר י"ל דמהני גם מדברי הטו"ז קצת ראי' דמהני מדכתב דהרא"ש קמ"ל רבותא אף שידע שסומכין עליו רק שאינו יודע שסומכין עליו באיסור והיתר מהני. ומשמע מטו"ז דכ"ש כשאינו יודע שסומכין עליו מהני ועדיף יותר. והרי אם אינו יודע כלל גרע יותר. דהו"ל מילתא דלא רמי' עליו. ומשמע דבזה ל"ה מילתא דלא רמי' עליו. מיהו י"ל כונתו שאינו יודע שסומכין עליו. אבל בכ"ז נותנין לו לטעום בכונה. משא"כ בישראל דטעים שלא בכונה כלל ומדברי הטו"ז סי' ק"ץ ס"ק מ' משמע דלא מהני אמירת ברי באשה שלא ישנה במקום זה מטעם כל מילתא דלא רמי' ובנקה"כ חולק עליו דלא אמרינן כל מילתא רק לענין שלא יהי' הוחזק כפרן אבל לא לענין איסור. ועיין בסדרי טהרה שהביא ראי' להטו"ז מסי' י"ח גבי מסוכסכת דל"מ ברי לי הרי אף לענין איסור ל"מ אמירת ברי אך לפ"מ שמצדד הפרמ"ג בסי' צ"ד ס"ק כ"ח לומר לפמ"ש בקרית ספר דכל מילתא דלא רמי' ל"ה רק איסור דרבנן ובדרבנן ל"א הכי. י"ל דגם הנקודת כסף מודה באיסור דאורייתא ולא הקיל רק בכתמים דרבנן ול"ק ממסוכסכת עוד נלענ"ד ליישב דשם בבהמה הוי בחזקת שאינו זבוח. ועפ"י דין אין ע"א נאמן באיתחזק איסורא. רק מש"ה נאמן ע"א משום דבידו. וזה דוקא אם ידע מקודם שהי' מסוכסכת או שהסכין פגום או שידע הלכות שחיט' אבל אם לא ידע הלכות שחיט'. ואח"כ כשלמד אומר ששחט כדין כיון שבשעת שחיט' לא ידע לא מקרי זאת בידו. ול"מ ע"א באיתחזק איסורא. אבל היכא דלא איתחזק איסורא ל"א באיסורין מילתא דלא רמי' כן יש לישב דברי הנקה"כ שלא יהיו תמוהין כ"כ. איברא דהטו"ז גופי' כ' בסי' ק"ץ שם דיש חילוק בין זמן קצר לזמן רב וצ"ל גם לטו"ז יש חילוק בין סכין פגום דאמרינן כל מלתא דלא רמי' אף בזמן קצר:

ועיין בנוב"י תנינא סי' ט"ז שהשואל הקשה מנדה ו' ע"ב בשפחתו של ר"ג שבדקה עצמה בין חבית לחבית והלא הוי מלתא דלא רמי' כיון דאין מוטל עלי' לבדוק ולא אדע מה בין שפחה לבת ישראל בזה דלפענ"ד גם שפחה לעבד צריכה לשמור פתחי נדה וג"כ אסורה ליגע בתרומה כשהיא טמאה דמוזהרת על כל איסורין כבת ישראל ועיין תוס' פסחים ט' ונדה ט"ו דשחטה מטמאה בלידה ועיין תוס' יבמות ע"ד ומשמע דה"ה בנדה מטמאה כדמוכח מנדה דף ז' (ועיין תוס' נזיר ס"א דעבדים. אין מקבלין טומאה. וכבר פלפל בדבריהם בקהלת יעקב אות נ' וגם אני הארכתי בכמה מקומות בענין זה.

ומצאתי בתוס' נדה דף מ"ז ד"ה מר דעבד אסור בנדה ומשמע דה"ה שפחה וז"ב והוא ראיה ברורה. וע' מ"ש בספרי לא"ח סי' ט"ו בש"ה ולעיל סי' ג' בש"ה וכעת מצאתי ראי' ברורה מש"ס דעבדים מקבלין טומאה דבחולין קל"א ע"ב מרבה עבדים שיש להם כפרה בשעיר הנעשה בפנים לענין טומאת מקדש ואס"ד דלא מקבל טומאה למ"ל כפרה אך י"ל דלמ"ד קרא מרבה לוים וקשי' מנ"ל להאי תנא עבדים אולי ס"ל באמת עבדים אין מקבלים טומאה. אמנם כיון דשפחה מטמאה בנדה ובלידה משכחת טומאת מקדש בשפחה לכ"ע ודוק. וע' בהמקומות שציינתי בספרי הנ"ל):

ג ומה שהקשה בנוב"י שם אהא דריש חולין בטמא במוקדשין דמקשה בברי לי סגי והקשה שמא לא ידע שהוא טמא ול"מ ברי דידיה. וע"ז תירץ דאם אחרים ג"כ לא ידעו שהוא טמא ל"מ אמירת אחרים. הנה למ"ש הפ"ת ופרי מגדים סי' י"ח ס"ק י"ח דמהני עדים כיון דלא טרידו אף במלתא דלא רמי'. עדיין קשה קושית הנוב"י הנ"ל דלוקמא כשלא ידעו שהוא טמא ומ"מ מהני אמירת אחרים וכן למ"ש בלב ארי' בחולין דמהני ראיית אחרים מטעם דבתלתא הו"ל ר"ה ג"כ ל"מ תירץ הנוב"י ומה שתירץ הנוב"י עוד דאם לא ידע שהוא טמא איך תני דלכתחילה לא ישחוט לא ידענא אמאי לא שייך למוקמי מתניתין בהכי. דאם יודע שטמא לא ישפוט לכתחילה. ואם לא ידע שהוא טמא ושחט מהני אחרים רואין ול"מ ברי דידיה אמנם לדעתי הי' נראה דבר חדש בישוב קו' זו דהתוס' הקשו שם דהוי לי' ספק טומאה ברה"ר ותירץ דמיירי בבמה. והנה אנן ילפינן מסוטה אך דבר שיש בו דעת לשאול והיינו כמו בסוטה שהיא יכולה לדעת אם נטמאה או לא וז"ל רש"י בסוטה כ"ח מה סוטה דבר שיש בו דעת לשאול אם נטמאת אם לאו אף ספק טומאה דבר שיש בו בנוגע זה דעת לשאול אם נגע או לאו והוא אומר אינו יודע כגון אדם או טהרות שהי' אדם עסוק בו עיי"ש. ומעתה זה דוקא ביודע שיש טומאה וספק נגע. שיכול לומר בברי אם נגע או לא רק שעתה אומר אינו יודע. אבל אם אינו יודע מטומאה והוא אומר בברי שלא נגע רק דאנן אמרינן שלא יוכל לדעת זאת אף שאומר בברי זה מיקרי אין בו דעת לשאול. וטהור אף ברה"י. ואף שמשמע בכמה מקומות דאף שאינו יודע אם יש כאן טומאה הוי ספק טומאה ברה"י זה כשאינו אומר בברי שלא נגע אבל אם הוא אומר בברי שלא נגע ואנן אמרינן שלא יוכל לדעת טהור אף ברה"י מהסברא שכתבנו ובפסחים י"ט גבי מחט יודע שנאבד לו מחט טמא מת. ואינו יודע היכן הוא ואינו יודע שנגע משא"כ באמר ברי שלא נגע. ואנן אמרינן כיון דהוי מלתא דלא רמי' אי אפשר לו לדעת:

הרי אתה עושה אותו לאין בו דעת לשאול לא הוי דומיא דסוטה דאפשר לה לדעת שהרי ידעה שיש כאן שרץ. ואף דבסוטה ג"כ ל"מ טענת ברי שלה שם חיישינן למשקרת. אבל אפשר לה לדעת אם נבעלה או לא. משא"כ בטומאה היכי דלא חיישינן למשקר רק דאמרינן שאי אפשר לו לדעת א"כ אינו דומה לסוטה ומה שאמרו בנדה דף ה' ע"ב כשחברותי' נושאת אותה במטה. והוי יש בה דעת לשאול שם אינה יודעת אם ראתה מקודם ולו ידעה מהטומאה ואומרת ברי אמירתה מהני רק שאינה יודעת משא"כ היכא שבספק בנגיעה והוא אומר ברי שיודע שלא נגע ואין חושדו למשקר. רק שנימא שאין בו דעת לאמר ברי אי אפשר ללמוד מסוטה והוא ישוב נכון אך שיש לשקול עדיין בפלס ואין להאריך כאן יותר:

ד ועיין בפרי מגדים בפתיחה לא"ח בהנהגת שואל לענין תחיבת כף שכתב דמש"ה מהני אמירה כמה תחב שניכר אח"כ. והאריכו מזה האחרונים. ועיין בתשובות צ"ץ סי' ס"ה והנוב"י הביא מתחיבת הכף ראי' להיכא שאדם עושה מעשה ל"ש מילתא דלא רמי' ואיני מבין דהרי בשוחט בסכין פגום נמי עשה מעשה ומ"מ אמרינן מילתא דלא רמי'. וכן באינו יודע הלכות שחיט' ולדינא נ"ל בשאלתו. אם נתנו לאחד לטעום התבשיל. אף שהוא לא ידע אם נתערב בו איסור. וגם אחרים לא ידעו והאיסור הוא דבר שנרגש בטעם. והטועם יודע ג"כ מטעם האיסור בודאי סומכין עליו כיון שלקח בכיון לידע טעם המאכל. משא"כ בלא נתנו לו לטעום רק שאכל מזה יש לומר מילתא דלא רמי'. ולא כיון על הטעם ולא דקדק כלל. גם אם הוא דבר שלא טעם כלל מעולם. איך יוכל לידע הטעם. ומ"ה אין ראי' מש"ך שלא כתב שאכל בשוגג דמאין ידע ישראל טעמא דאיסורא שיוכלו לסמוך עליו. אך בב"ח יוכל לידע אם יש טעם חלב. והנה מטו"ז משמע ס"ס ק"ץ דיש חילוק בין זמן קצר לזמן רב. ולדינא נ"ל דבאיסור דרבנן או שיעור דרבנן יש לסמוך אטעימה אם הי' זמן קצר כדברי הטו"ז אבל באיסור דאורייתא אין לסמוך אף בזמן קצר. ובזה מיושב הא דפסקינן לענין פסח כל מלתא דלא רמי עליו דאינש לאו אדעתי' ע' מג"א סי' תמ"ז סקכ"ג אף דאף אם בישלו בכלי חמץ בן יומא הו"ל נ"ט בר נ"ט דהיתרא ואינו אסור לדעתי רק מדרבנן כיון דלא הי' זמן קצר אמרינן אף בדרבנן כל מלתא ודוק. וע' תשו' חסד לאברהם סי' ל"ז שהאריך הרבה בדין הכף. ולפמ"ש גם בדין הכף שנתוכחו שם בדין אם תחבו הכף לחלב ואח"כ לבשר ואומרת ברי שלא תחבה לחלב רק חצי הכף אם אמרינן כל מלתא דלא רמי לדעתי יש חילוק בין דרבנן לדאורייתא והנלע"ד כתבתי:

ה מ"ש כ"ת להקשות על הפ"ח שכתב בסי' צ"ח בטעמא דטעימת קפילא מהני באיסורין אף דבדאורייתא ל"מ מסל"ת משום דהוי מלתא דעבידא לגלויי. והקשה דתינח אם אמר

שאין בו אבל אם אמר שיש בו טעם איך מהימן. והרי נ"מ לקולא בשתי קדירות ואיך נסמוך על דבריו לק"מ דגם אם אמר שיש בו טעם יש לברר ע"י גו' אחר. וגם מ"ש דנ"מ לשפי קדירות לק"מ דאין כאן נ"מ לקולא כיון דשאני אומר ל"א רק באיסור דרבנן. ובאיסור הרי מהני מסל"ת גם ע' בחולין דנ"ב דאמרינן שם דאם שאל על דבר שיש לטעות לקולא מדחה הוה להם משא"כ אם יטעה לחומרא ול"א:

דהי"ל לכעוס גם על זה משום דיש מכשול בב' קדירות וע"כ מה"ט דל"א שאני אומר רק בדרבנן וקצת צ"ע על סוגיא דחולין דף נ"ב הנ"ל מירושלמי הובא בתוס' חולין ס"ד דאמרינן שם לא ביש לי דאמרינן על טהור טמא אלא סופך לומר על טמא טהור הרי דגם. אם מחמירין בדבר היתר יש קפידא וע"כ כוונת הירושלמי דסופו להקל בב' קדירות וכדומה וצ"ל דמ"מ לחוש על הספק שלא להחמיר מה"ט ל"א כדמוכח מכמה מקומות:

ו מ"ש כ"ת על דברי הפמ"ג בפתיחה להלכות טריפות שהקשה בסוגיא דמנחות דף ה' ע"ב דמקשה למ"ל מן הבקר להוציא את הטריפה ונילף מק"ו. והקשה הפמ"ג לשיטת הרמב"ם דדבר הנלמד מי"ג מדות ספיקו לקולא והרי נ"מ לספיקא. ותירץ שם הק"ו שיש על ודאי יש ג"כ על הספק והקשה כ"ת על הקושיא דהרי בבכורות נ"ז ילפינן טריפה שפסול לקרבן ג"כ מג"ש ממעשר והו"ל ג"כ מי"ג מדות ומה לי ק"ו מה לי גז"ש. עוד הביא דברי הכ"מ פ"ב מאיסורי מזבח ה"י דהרמב"ם ס"ל דהקרא ל"ה רק אסמכתא. והרמב"ם יליף מדברי קבלה דהקריבהו נא לפחתך עיי"ש. הנה הפמ"ג יפה הקשה לסוגיות הגמרא דמנחות דיליף מקרא דבן הבקר ולא יליף מגז"ש. ומה הקשה בגמרא ודברי הכ"מ שהביא דהרמב"ם ס"ל דקרא אסמכתא הוא צ"ע מנ"ל להרמב"ם והמובחר כמו שכ' הכ"מ במסקנא דגם הרמב"ם ס"ל דהוה דאורייתא והנה סוגיא דבכורות נ"ז לכאורה צ"ע דלמה לן לילף מגז"ש מה דדרשינן במנחות מקרא דבן הבקר אך במנחות ו' אמרינן שם דכל אשר יעבור איצטריך להי' לה שעת הכושר עיי"ש א"כ ילפינן מגז"ש דאף אם הי' לה שעת הכושר פסול להקרבה ומ"ש תוס' במנחות שם דלבתר דכתיב קרא דכל אשר יעבור ילפינן ממשקה ישראל אף היכי שהי' לה שעת הכושר זה צ"ע דא"כ למ"ל גז"ש ודוק. ועתו' חולין ק"מ ד"ה למעוטי שכ' דלא ילפינן ממשק' ישראל רק היכי שלא הי' שעת הכושר וזה היפך ממ"ש במנחות ועדיין צ"ע דעדיין ילפינן מגז"ש. ולכאורה י"ל לשיטת הרמב"ם דלא מצינו מפורש בקרא אלא דרוסה ושאר טריפות הוי הלכה למשה מסיני. א"כ קרא דבן הבקר לא אתי רק למעט דרוסה שמפורש בקרא. ומה שהקשה הגאון מהר"ז מרגליות בראש אפרים בשו"ת שבסוף הספר סי' ז' דא"כ נילף מבמ"מ ויוצא דופן דהרי בזה נמי מומו ניכר לא קשה דמשכחת לה דרוסה שאין ניכרת

כמבואר בחולין נ"ג ע"ב ברש"י. ולפ"ז י"ל דילפינן ממעשר בגז"ש דבמעשר כתיב כל אשר יעבור. וילפינן מזה פרט לטריפה שאינה עוברת והיינו נחתכו רגליה וה"ה לשאר טריפות כמ"ש רש"י בחולין קל"ו הרי דילפינן שאר טריפות ומבן הבקר ליכא למילף רק דרוסה שמפורש בקרא ומ"ה איצטריך הגז"ש. אך לפ"ז למה עביד בגמ' דמנחות הצריכי והרי מקרא דבן הבקר לא ידעינן רק דרוסה ומקרא דכל אשר יעבור ילפינן שאר טריפות וע"כ גם שאר טריפות ידעינן מבן הבקר דכל טריפות נכללו במיעוט זה:

ז והנה י"ל דמקרא דבן הבקר ליכא למילף דטרפה גרע מבעל מום. אך בגז"ש ממעשר ילפינן דטריפה גרע מבע"מ דבמעשר בע"מ נכנס להתעשר דכתיב לא יבקר כדאיתא בבכורות דף נ"ז וטריפה אינה נכנס הרי דגרע וילפינן בגז"ש דגרע מבעל מום בכל קדשים ונ"מ למה דדרשינן ביומא דף ס"ד מום בם בהם לא ירצו אבל ע"י תערובות ירצו וכן דרשינן משם דאף דיש דיחוי בבעלי חיים מ"מ גלי קרא בבעלי מומין דאם עבר מומן ירצו ולפ"ז ה"ה בטריפה סד"א דירצו ילפינן מגז"ש דטריפה גרע מבעל מום ונ"מ לשיטת רש"י דאין סירכה בלא נקב ומ"מ סירכא כסדרן כשירה משום דהוי סתימה מעלייתא. ולשיטת הר"ן הטעם משום דכל נקב שסופו ליסרך כסדרן ל"ה נקב דנקב המיטרף לא מיסרך. ולפ"ז לא נדחה כלל אבל לשיטת רש"ל הובא בטו"ז סי' מ"ד משמע דמצינו טריפה שחוזר להכשירו וכן הוא שיטת הרמב"ן הובא בראש פרק בהמה המקשה ולשיטתם י"ל דבקדשים אף סירכה כסדרן טריפה דנראה ונדחה אינו חוזר ונראה ודוקא בבע"מ גלי קרא וכדכתיבנא. וכן י"ל נמי למאן דס"ל בבכורות ל"ט דחסר כוליא כשר להקרבה ול"ה בע"מ א"כ לשיטת הרש"ל דחסר כוליא מחמת חולי כשר אף דמעיקרא הקטינה ונטרפה חוזר להכשרו א"כ בקדשים אם ילפינן מבן הבקר הוי שוה לבע"מ ואף שנדחה חוזר ונראה ומ"ה ילפינן מגז"ש דגרע מבעל מום ואם נדחה מחמת טריפות אינו חוזר ונראה. אך זה לא נהירא לי דכיון דבחי' לא הי' ניכר הטריפות רק עתה נודע שמעיקרא טרפה הי' לא מקרי זאת נראה ונדחה דלא הי' נודע דחיתו מ"מ נ"מ לשיטת הרמב"ן הובא בראש פרק בהמה המקשה דאם נחתך במקום צומת הגידין ונטרף מהני שיחתך למעלה ויכשר. ה"נ נ"מ בבהמה כזו שנתערבה חד בחד דמצד שהוא בעל מום מרצה בתערובות ומצד טריפות הרי חזר והוכשר ומ"מ פסולה להקרבה מצד דיחוי למאן דאמר אף בידו להכשירו מקרי דיחוי וכ"ז לבתר דילפינן מגז"ש דמעשר בהמה דטריפות גרע מבע"מ:

ח ובהכי נלענ"ד ליישב מה שהקשיתי בדרוש (ע' בספרי לא"ח סי' ה' אות י"ז) תמיה נשגבה בסוגיא דמנחות דמקשה שם בדף ה' ע"ב למ"ל קרא דבן הבקר להוציא את

הטריפה ונילף מבעל מום והקשיתי לפמ"ש התוס' בזבחים ע"ד דמקרא דהם ילפינן דאף חד בחד מרצה בע"מ בתערובות ע"ש ובדף ע"ז ע"ב תוס' ד"ה ורבנן כתבו התוס' דאף רבנן לא פליגי אר"א רק בדרבנן אבל בדאורייתא מודו רבנן דמרצה א"כ מאי מקשה ונילף מק"ו מבע"מ אם נילף מבעל מום נימא דיו לבא מן הדין ונתבטל טריפה בחד בחד לגבי מזבח כמו בע"מ ומ"ה איצטריך קרא דבן הבקר דלא נילף מבע"מ ואין לומר דאין לנו לילף טריפה מבעל מום רק גבוה מהדיוט מ"מ אית לן לומר דיו כדאמרינן בב"ק דף כ"ה במשנה. וכעת קשה לי על הפמ"ג שהביא כ"ת שהקשה אי לאו קרא הייתי מתיר ספק טריפה ותירץ דגם ספק יכול ללמוד מק"ו ומשמע מדבריו דספק בעל מום אסור מספק למזבח. ולפענ"ד בעל מום ספק מותר להקרבה וחילי דידי מדילפינן דחד בחד מותר למזבח כדכתבו התוס' בזבחים ע"ד ד"ה רב וכיון דחד בחד מותר כש"כ ספק דתערובות חד בחד איקבע איסורא וחייבין באשם תלוי וכיון דהתורה גילתה דחד בחד מותר ע"כ ספק מותר ומ"ה מותר בחד בחד דעל כל אחד אני אומר שהוא היתר אף דאיקבע איסורא ונמצא דלמאי דנילף ק"ו מבע"מ מותר בספק ומ"ה אצטריך בן הבקר. ומה מקשה בגמ' למ"ל קרא נילף מק"ו. אמנם למאי דכתיבנא דלולא הגז"ש רק מילפותא דבן הבקר לבד ה"א דטריפ' שוה לבעל מום וכמו דבעל מום מרצה בתערובות וגם בספק בע"מ ה"ה טריפה שפיר מקשה בגמרא דמנחות דמייתי קרא דבן הבקר לבד למה לן קרא דלמאי דמייתי דילפינן מקרא מבן הבקר שוה בדינו לבעל מום. אך לנחר שיש לנו גז"ש וילפינן ממעשר דטריפה גרע מבע"מ אז ידעינן דטרפה חמיר מבע"מ לענין חד בחד ולענין ספק ולענין דיחוי ול"ק כלל לילף בק"ו ודוק ומה דמקשה במנחות למ"ל ילפותא דבן הבקר וילפותא דכל אשר יעבור ומתרץ דאיצטריך להי' לו שעת הכושר ה"ה דהוה מצי לשנויי כדכתיבנא. אך הגמ' משני בפשיטות טפי אף אם נאמר דגם בעל מום חד בחד א אינו מרצה ועוד מילפותא דממשקה ישראל מן המותר לישראל נמי ידעינן דטרפה לא בטל חד בחד לגבוה דכיון דאסור באכילה שהרי לאכילה לא בטל חד בחד ה"ה שאסור לגבוה דל"ה מן המותר בפיך וה"ה ספק טרפה אסור מה"ט לגבוה אך מקרא דבן הבקר ליכא למילף ודוק:

ט והנה בסוגיא דתמורה דף י"ז מבואר דטריפה גרע מבעל מום דבטל מום מיתפס בתמורה משא"כ טריפה ובהכי ג"כ יש לישב מה דאיצטריך גז"ש בבכורות דנ"ז לטריפה ולא סגי בקרא דבן הבקר דמקרא הוי אמינא דשוה לבעל מום ומיתפס בתמורה קדושת הגוף וילפינן מגז"ש דגרע מבע"מ דהרי בעל מום קדוש במעשר משא"כ בטריפה ודוק. והנה בתמורה י"ז שם תמהתי בגמרא דא"ל רב פדא לרבא והרי בעל מום ומשני בעל

מום קרב במינו. ומקשה והרי טריפה נמי קרב במינו וקשה לישני בע"מ קרב במינו ממש דאפילו בעל מום גמור מרצה בתערובות בחד בחד כדכתיבנא לעיל משא"כ טריפה לא קרב בחד בחד ול"ש קרב במינו ממש וביותר צ"ע דהרי בתמורה באו בגמ' לפרש דברי ר' אליעזר במשנה ומבואר ביבמות דף פ"ב ע"ב ודף פ"ג דגרסינן במשנה ר' אליעזר והרי ר"א ס"ל דע"י תערובות מרצה א"כ משכחת בעל מום במינו ממש משא"כ בטריפה. ונ"ל דזה נכלל בלשון הגמרא שם דקשה שם דקדוק גדול דמשני זה איכא במינו משא"כ טריפה מאי אמרת טריפה נמי איכא במינו זה אסור באכילה וזה אינו אסור באכילה ולמ"ל לשנויי זה ישנו במינו הו"ל לשנויי בקיצור זה אסור באכילה וזה לא אסור באכילה. להנ"ל יפורש הכי דבאמת לולא דטריפה אסור באכילה ה"א טריפה, ובעל מום דינם שוה ומרצה בתערובות ול"ה מצי לחלק בין בעל מום לטריפה. אך למאי דמשני טריפה אסור באכילה מה"ט נמי אינו מרצה בתערובות ומשכחת בעל מום במינו ממש משא"כ טריפה וזה פרפרת נאה בסוגיא. ובהכי אפשר ליישב לשון הרמב"ם בפ"א דתמורה ה' י"ז דמבואר בלשונו דחילק בין טריפה דלא נתפס בתמורה לבעל מום דזה ישנו במינו וזה תמוה דבזה אין חילוק בין בע"מ לטריפה ולפמ"ש מיושב בט"ט ודוק:

ובגוף הדבר נלפע"ד אף אם ניקל בספק בדבר הנלמד מק"ו או מהלכה אבל להקל בדבר הנלמד בגז"ש אין לנו ועיין בכריתות דף ה' דאמר אביי ורב אשי אל תהי גז"ש קלה בעיניך שהרי בתו מאנוסתו והדבר יפלא הכי ס"ד שתהיה קלה בעינינו אך הכונה שלא יהיה קלה להקל בספיקן ועכ"פ אין ללמוד מגז"ש לשאר מדות באופן דלפ"ז מיושב קושיתו שהקשה על הפרי מגדים בפשיטות:

יא ומה שהקשה על סוגיא דכריתות דף ז' דא"ל ב"ה לב"ש המפלת לאור פ"א שחל להיות בשבת יוכיח והקשה לסברת המהרי"ט קידושין כ"ט דמה"ט ל"ה מילה שלא בזמנה מ"ע שהז"ג דאינו נימול בשבת משום דבשבת ארי' רביע עלי' ואם עבר ומל קיים המצוה וע"ז הקש' מסוגיא דכריתות איזו יוכיח הוא בשבת זמנו הוא אך ארי' רביע עליו עיין תוס' חגיגה דף ב' כתבו התו' סברה זאת ובטורי אבן חגיגה דף ט' הקשה אדבריהם ואתוס' חולין מ"א מסוגיא דכריתות ובמקום אחר כתבתי לישב (ע' מ"ש ע"ז בספרי לא"ח סי' פ"ו אות ו'):

יב ודע דצ"ע על הרמב"ן הובא בראש פרק בהמה המקש' הנ"ל דאם נחתך במקום צומת הגידין ואח"כ חותכו למעלה חוזר להכשרו. והרי בחולין נ"ד מבואר בכוליא אף אם ימות מחמת זה מ"מ כיון דאילו עביד סמא דחיי' וחי אינה טריפ' ה"ה בזה אמאי טריפ' בצומת הגידין דכיון דסמא בידן לחתוך וצ"ע:

יג והנה בני החריף מ' אהרן (זצ"ל א"ה חבל על דאבדין) העיר עפ"י דברינו לעיל דדוקא בע"מ בטל חד בחד לדעת התוס' זבחים ע"ד ולא טריפ' לישב בזה לשון הש"ס חולין נ"ח דמקש' אי הכי אדמיפלגא לגבוה נפלגו להדיוט ומשני להודיעך כחו דר' יהושע. והקש' התוס' לב' לישני שם מאי לשון אי הכי. ופירש הוא הכי דבשלמא אי אמרינן דפליגא בזוז"ג שפיר פליגא לגבוה להודיעך כחו דר' אליעזר דסד"א דלגבוה קיל מלהדיוט דזוז"ג מטעם ביטול וכיון דבזוז"ג הוי ביטול חד בחד כמו שנרא' מלשון הר"ן בע"ז פ' השוכר סד"א דלגבוה כיון דחד בחד בטל כמ"ש התוס' בבעל מום. מודה ר"א דזוז"ג מותר משום הכי פליגא בלגבוה וקמ"ל רבותא דתרווייהו דלר"א לשיטתי' בזבחים הוי יותר רבותא לאסור לגבוה. משא"כ ללישנא דעובר ירך אמו קשי' אדמיפלגא דלדידי' לד"א יותר רבותא לאסור להדיוט. ומשני להודיעך כחו דר' יהושע. לבד. ודפח"ח. ובהכי נלע"ד לישב מה שקשה בסוגיא דמקשה אדמיפלגא לגבוה ליפלגי להדיוט ומנא ידעינין דבאמת ר"א אוסר להדיוט דילמא באמת לא אסר רק לגבוה וכן דעת רש"י בתמורה. והתוס' תמהו עליו אבל בכ"ז קשה מנא ידע הגמ' זאת. להנ"ל נכון לפי מה שפירשתי לעיל דהיכא דאסור גם להדיוט לא בטל חד בחד. כגון טריפ'. והיכא דמותר להדיוט ורק לגבוה אסור בטל חד בחד. א"כ אס"ד דמותר להדיוט. גם לגבוה מותר דאיסור גבוה לבד בטל חד בחד. ואמאי אוסר ר"א וע"כ האיסור היא אף להדיוט ואולי יתיישבו בזה דברי רש"י התמוהין אם נאמר דסוגיא דתמורה לא ס"ל דאיסור גבוה מיבטל חד בחד ולכן לא פליגי רק לגבוה. דלא כסוגיא דחולין והרבה יש לדבר בזה ואקצר (וע"ל סי' ס"א אות ט"ו בסוגיא זו) והנני ידידו דו"ש באהבה:

בשולי המכתב בפנים הבאתי דברי מהרי"ט קדושין כ"ט. והנה אזכיר מה שראיתי בדברי מהרי"ט שם חידוש גדול שכ' אקושית תוס' למ"ל אותו ולא אותה דאשה אינה חייבת למול את בנה ת"ל דהו"ל מעשהז"ג למ"ד אף שלא בזמנו אינו נימול בלילה וז"ל וקשה לי אמאי לא תירצו התוס' דאפי' למ"ד אינה נוהגת אלא ביום דמ"ה לא מיקרי זמ"ג דמצותו אחר שנעשה נוהגת בין ביום בין בלילה ויכול למול בלילה ויכול בלילה לאכול בקדשים שלא יבואו לידי נותר ולא דמי לציצית דכיון דאינו נוהגת בלילה כלל דפטור מן המצוה הו"ל זמ"ג עכ"ל וכונתו לדעתי דס"ל אם מל בלילה א"צ דם ברית כדברי רמ"א סי' רס"ב. ומה שכ' דמצותו אחר שנעשה נוהגת: הכונה אם מל בלילה המילה כשרה וכ"כ לשון זה ממש לקמן גבי שבת אלא שהוסיף לומר שיכול למול בלילה שיוכל לאכול בקדשים שלא יביאו לידי נותר והנה זה חידוש גדול שיכול לכתחלה למול בלילה בשביל קדשים. שלא יבואו לידי נותר ולא שמענו זאת מעולם. והנראה דס"ל דאם מל בלילה קיים המצוה

אך דהו"ל כלאו הבא מכלל עשה כנראה מדברי המ"ל פ"י מה' מלכים דעובר בעשה (דלא כמ"ש במנחת חינוך מצוה ב' דאינו עושה איסור רק דמבטל ע"י מצות מילה) על כן ס"ל דאם ישאר נותר ע"י שהוא ערל ואם ימול יקיים מ"ע דאכילת קדשים על כן מותר למול בלילה ואולי ס"ל דאינו עובר כלל רק התורה הקפידה לכתחילה למול ביום וכיון דבדיעבד מקיים המצוה היכי שיש צורך כדיעבד דמי וקצת ראי' לדבריו מש"ס דנדרים ל"ב דאמרינן שם דאמר משה רבינו אמול ואצא סכנה הוא אמול ואשהה ג' ימים הקב"ה אמר שוב מצרים אלא מפני מה נענש מפני שנתעסק במלון תחלה ופירש"י שהתינוק לא הי' אז אלא בן שמונת ימים. ולפ"ז איך אמר משה רבינו אמול ואצא סכנה הוא תיפוק לי' דלא הי' אז בן ח' וכבר הקשה כן בכנסת יחזקאל סי' מ"ג (וכונתו דבודאי נשתהא משה רבינו יותר מיום אחד ממדין עד שבא למלון סמוך למצרים) ותירץ דכיון דבדיעבד אם מל תוך ח' א"צ להטיף דם ברית כאן שצריך לילך בצווי המקום הי' לו למול קודם ח' דהיה כדיעבד וזה קצת כדברי מהרי"ט אבל דבריו תמוהין דבודאי לכ"ע עדיף למול לאחר ח' מלמול קודם ח' כמבואר במשנה דנולד בין השמשות נימול לט' והן אמת אם נימא כדברי מהרי"ט דבלילה מותר למול לצורך אך קודם ח' ודאי לא מיושב קצת דברי הגמ' דיבמות ע"ב דאמרינן שם דאם הי' לו קטן למול ונחלה ונתמלא ח' ימים בין עשית הפסח לאכילת הפסח הוא מעוכב מ מלאכול הפסח. והקשיתי בספרי לא"ח סי' ל"ז אות ו' דהרי אכילת פסחים בלילה ובלילה אינו יכול למול והיכי דאינו יכול למול אינו מעוכב מאכילת הפסח כדאמרינן בגמ' שם והוצרכתי לפרש שהבן הי' יכול למול קודם הלילה אחר עשיית הפסח והוכחתי כדברי שעה"מ דהיכי דבתחילה היה יכול למול רק שעתה אינו יכול למול מעוכב מלאכול פסח עיי"ש ולמהרי"ט י"ל דלעולם הילד לא הי' ראוי למול עד הלילה שעת אכילה רק דבשביל אכילת הפסח שיהי' מעוכב מותר לעיל בלילה וכיון דמותר למול שוב הוא מעוכב עוד יש להעיר עפ"י דברי מהרי"ט במדרש שיר השירים פיסקא עד שהמלך במסבו דמבואר שם שישראל מלו בליל פסח לאכול מפסח דכתיב כל ערל לא יאכל עיי"ש וע' באור החיים פ' בא ביאור דברי המדרש. והנה מה דקשה הלא מילה שלא בזמנו אינו דוחה יו"ט י"ל דלצורך אכילת פסח מותר למול ביו"ט דהוה מכשירי אוכל נפש וכן כתבתי בספרי לא"ח סי' הנ"ל אות הנ"ל ע"ש שתרצתי בזה דברי הגמ' דיבמות אך ק' מה שמלו בלילה ולהלכה גם מילה שלא בזמנו אינו אלא ביום. ובדרוש הערתי דכיון דבליל פסח במצרים לילה כיום האיר כמבואר בזהר הקדוש פ' בא דאותו לילה נהיר ליליא כיומא דתקופא וחמא כל עמא דינוי דקב"ה. על כן הי' מותרין למול בלילה ומצאתי אח"כ בספר היקר גבול בנימן להמקובל החסיד

המפורסים מ' בנימן הכהן ח"ב סוף דרוש ז' לחג המצות שקדמני בזה אמנם זה דרך דרוש כי באמת הי' דינו כלילה לענין מצות מילה עוד כ' דהואיל והיתה שעת הדחק עשו כראב"ש דמילה שלא בזמנה מותר בלילה. וזה ג"כ דחוק אמנם למהרי"ט הדבר נכון דבשביל אכילת פסח מותר למול בלילה. הנה הארכתי ליתן מקום לדברי מהרי"ט ובכ"ז עדיין צ"ע בדבריו דבשביל שלא יבא לידי נותר ודאי אסור למול בלילה ואולי איזה ט"ס נזדקר בדפוס וד' יאיר עינינו:

סימן קל

ב"ה פרעמישלא יום ה' מ"א למב"י והבית הזה יהי' עליון לפ"ק לכבוד תלמידי ש"ב הרב הגדול החריף ובקי בכל חדרי תור' מורג חרוץ היחסן המפורסם מ' סנדער שורשטיין מנעמערוב יע"א:

ע"ד השאלה בג' עופות שנטרפו ושוב שחט ה' עופות ונטרפ' אחת מהם ולא נודע איזה טרפ' כי נתערבו הקורקבנים ונמצא מחט בקורקבן אחד אחר נטילת הנוצות באופן שהיא טריפ' ואח"כ נתערב עוף אחד בהג' שנטרפו כבר ונפל מעצמו או שעירב אדם בשוגג לשיטת הפ"ח דהפיל בשוגג לים נמי מותר מה דינו של ארבעה הנשארים:

א תשובה אשר דן כת"ה להתיר מטעם דכל דברים חשובים שאין מתבטלין אם נפל אחד לים הותרו כולם וה"ה היכא שנפל אחד לתערובת איסור פחות מס' דאין לדון שוב על החתיכה זו הוה כנפל לים כמ"ש בתשו' פנים מאירות ומפני זה הוא דן להתיר בהשאלה דידן הד' עופות הנשארים ואף דעדיין יש לדון על תערובות השני דאם היתר נפל לתוכן ג"כ לא בטל באיסור שיחייב על כ"א, אם פירש לפנינו דגם ההיתר הוי דבר חשוב ול"ב באיסור ע"ז כ' בשם הפרישה דהא דדברים חשובים לא בטלים דוקא לחומרא אבל לא לקולא. הנה דברי הדרישׁ' צ"ע מתו' ב"מ ו' ע"ב שהקשו ולבטלו ברובא ולחייב במעשר וא"ל דהוי דבר שבמנין דהיא רק מדרבנן ומשמע דמדרבנן לא בטל אף להקל אך י"ל דלכאור' קשי' מה שכתבו דהיא רק מדרבנן הרי עכ"פ מדרבנן ל"ב ואיך יביא מעשר אך כן כונת תוס' דהיא רק מדרבנן ולקולא לא אמרי רבנן. שוב ראיתי בשיטה מקובצת שכ' אדברי תוס' דעכ"פ מדרבנן ל"ב ויש כח ביד חכמים לעקור ד"ת בשוא"ת ולפמ"ש קו' התוס' נכון בשיטת הפרישה אמנם לע"ע לא אדע מקומו בהפרישה. (ושוב הראו לי אשר בפליתי נמצאת סברה הנ"ל ושם הרגיש מתוס' ב"מ הנ"ל):

ב אמנם לעיקר הדין י"ל ע"כ לא שרינן אלא היכא דליתא בעולם כלל או שנאכל ואין מציאות לדון עלי' אבל היכא שיש מציאות לדון עלי' לא תלינן וראי' מדנקט ונפל לים הגדול ומשמע אבל אם לא נפל לים הגדול רק במקום שאפשר שימצא לא תלינן א"כ

בנ"ד נהי שעתה אין אתה מקלקל החתיכה כיון שבלא"ה נפלה לג' טריפות אבל הרי משכחת מציאות שתצטרך לדון עלי' כגון שיפלו הד' עופות לד' עופות דהיתרא א"כ אם הי' ג' טריפות הרי בטילין ברוב דמב"מ בטל ברוב:

ואף דחתיכ' הראוי להתכבד ל"ב הרי משכחת שיחתכו לחתיכות דקות ואתה צריך לדון אם הי' ד' טריפות או ג' וכיון דמשכחת מציאות לדון עלי' לא תלינן וגוף דברי הפמ"א לא ראיתי רק בפתחי תשוב' סי' ק"י ס"ק ז' בשם תפארת למשה ותשו' פנים מאירות ושם י"ל דמיירי ביבש בלח דאמרינן חנ"נ ומ"ה אין שום מציאות לדון עלי' דאף אם הי' החתיכה היתר נאסרה בתערובות ונעש' נבילי' ואף אם יפול אח"כ לתערובת צריך ס' אף כנגד ההיתר ומ"ה התיר הפמ"א אבל ביבש ביבש דלכ"ע ל"א חנ"נ כמבואר ברמ"א סי' צ"ב א"כ אח"כ תצטרך לדון אם חתיכ' הד' הי' היתר או איסור ומ"ה לא תלינן ובזה מיושב מה דמבואר בסי' ק"א באם נחתכה אחת אין תולין לומר שהאיסור נחתך ומתבטל ויהיו כולן מותרות אלא אותו שנחתך מותר ואפי' נחתכו רובן אין תולין שהאיסור נחתך אלא השלימות אסורות וקשיא טעמא מאי כיון שנחתכו רובן אף אם האיסור הי' באותן שנחתכו בטל מב"מ ברוב ונמצא דאין אתה צריך לדון על תערובות זה ואמאי לא תלינן כמו בנפל לים וכפי הנרא' זאת הי' קשה למהרש"ל ביש"ש פ' גיד הנשה סי' י"ב אשר. על כן כ' דכיון דאיתא בעולם אף שנתבטל אין תולין וקשיא טעמא מאי ומצאתי בתשו', נחלת אבות להגאון בעל שער המשפט סי' ח' דאתא לידי לפי שעה שכ' באמת דאם הי' הרב' חתיכות ונחתכו ס"א באופן שיש ס' כולן מותרות ושם סי' ח' בתשו' אביו בהג"ה נדחק במה שמבואר בש"ע אפי' נחתך רובן דמיירי במבא"מ דל"ב ברוב וכפי הנרא' הוקש' לו מה שהקשיתי לעיל (ויש שם ט"ס סי' ח' מה שנחת' על התשובה ישראל איסר שנרא' שבעל שער המשפט חזר מהוראתו דאם הקדירה קיימת אין תולין כדברי הפליתי ובאמת לדעתי אביו חזר שהתיר נגד הפליתי וצ"ל זאב ואלף שאביו חזר מהוראתו ודוק). והרואה יראה כמה דחוק ת' זה אמנם לפמש"ל כונת מהרש"ל דאף שנתבטל מ"מ כיון שיש מציאות לדון בזה דהרי רמ"א פסק סי' צ"ט סעיף ו'. דחוזר וניעור אף בנודע והש"ך שם ס"ק כ"א מביא שכן דעת מהרש"ל ואף שהש"ך חולק מ"מ כ' לבסוף שבטל דעתו נגד דעתם וכיון שאם נפל איסור יש מציאות לדון ע"כ אין תולין והשלימות אסורות וזה כונת רש"ל סי' י"ב ולפ"ז אף בס"א חתיכות שנחתכו השלימות אסורות דלא כנחלת אבות. ועכ"פ בנ"ד ג"כ אין תולין כדכתיבנא לעיל ושוב נתיישבתי דיש להתיר הד' עופות ולתלות דהאיסור נפל בהג' עופות הטריפות דחולין הקלקלה במקולקל וי"ל דזה טעם הפנים מאירות כמבואר סי' ק"ץ דתולין בסופרת יום בשני אף שמקלקלה יותר. ובפ"ח

סי' קי"א התיר באיסור דרבנן חד בחד שנתערב ונפל אחד לאיסור מתיר השני משום דתולין דאיסורא נפל וכש"כ הכא. ואף החו"ד שחולק שם בחד בחד יודה הכא. משא"כ בהך דסי' ק"א בנתרסק הרוב ונתבטל לא תלינין דהאיסור נתרסק דל"ש סברא דתולין הקלקל' במקולקל ולנפל לים נמי אין דומה עפ"י הסברה שכתבתי לעיל ולפמ"ש מיושב מה שקשה בש"ס דזבחים ע"ד בחבית תרומה שנתערב' בק"כ חביתין ונפתחו מאה המאה מותרין והחמישים אסורין ואמאי אין תולין דאיסורא נפל כיון דנתבטל האיסור כקו' נחלת אבות דשם הוה מב"מ ול"ש תי' ולפמ"ש מיושב ודוק:

ג והנה ראיתי בפתחי תשובה סי' ק"י ס"ק ז' שנסתפק לשיטת פנים מאירות ותפארת למשה הנ"ל דאם נתערב בטריפה שאינו בטל מדאורייתא כגון פחות מס' מין בא"מ מותר דתולין דאיסור נפל דאף אם ההיתר נפל אסור ואין אתה מקלקל ההיתר יותר האיך הדין אם נתערב באיסור שאינו בטל מדרבנן או לאיסור דרבנן אם תולין לומר דאיסורא נפל להתיר תערובת הראשון. הנה עיין בנדה נ"ו דאין תולין בבעלת כתם וכן פסקינן בסי' ק"ץ אך שם הטעם משום דלא הוחזקה למעיין פתוח ע"כ אין ראי' משם אך לדעתי יש לפשוט מזבחים ע"ד דמקשה משור הנסקל שנתערב אמאי ימותו כולן כיון דמית אחד נימא דאיסורא מית והקשה בפליתי ס"ק כ"א לסברתו דאם נאכל אחד מהתערובות והקדירה בעולם ויש נ"מ אין תולין הואיל ויש לדון על הקדירה א"כ גם במשנה דזבחים יש לדון על העור דאם הוא שור הנסקל עורו אסור בהנאה ותי' דכיון דנתערב בקדשים גם עור קדשים אסור ואין מקלקלין במה שתולין דאיסורא היא. ואמנם לדעתי נראה דעור קדשים שמתו אינו אסור מדאורייתא דקדשים שמתו יצאו מידי מעילה דבר תורה ומשמע דאף העור אינו אסור מדאורייתא ועיין מה שכתבתי בספרי חא"ח סי' ט"ו אות ב' בענין בהמת קדשים שנמצאת טריפה אחר שנפשט וכתבתי דהדבר תליא במחלוקת אם העור שנמצא הבהמה טרפה קודם שנפשט אסור מדאורייתא עיי"ש. ואמנם עור בהמה שמתה נראה דל"ה רק מדרבנן ונמצא דאם תולין דזה שור הנסקל אסור העור מדאורייתא ואם הוא עור קדשים שמתה אסור מדרבנן ומ"מ מקשה בגמ' שיתלה דהאיסור מת וע"כ כיון שאסור עכ"פ מדרבנן שפיר תולין. ואמנם י"ל הנה לרב דס"ל בבכורות ט"ו ותמורה ל"ג ע"ב לתי' א' דרב ס"ל כר"ל דקדשי מזבח לא הי' בכלל העמדה והערכה ואפי' לתי' הב' שם דס"ל קדשי מזבח הי' בכלל העמדה והערכה אבל בעל מום מעיקרו לא הי' בכלל העמדה והערכה דלא כלוי א"כ עור קדשים שמתו פודין ועדיין חזי לקדושת דמים ומועלין, ודוקא בשר קדשים שמתו אין מועלין דאין פודין קדשים להאכיל לכלבים אבל העור פודין כמו צמר שנתלש שכתבו תוס' בבכורות כ"ו ד"ה התולש דפודין ולתי' ב'

בתוס' שם חשיב כבעל מום מעיקרו ולתי' ראשון שם תולה במחלוקת אי קדשי מזבח בעי העמדה והערכה. ולפ"ז י"ל דבזבחים מקשה לרב דס"ל קדשי מזבח לא בעי העמדה והערכה ומועלין בעור קדשים שמתו ומ"מ נראה דמדרבנן אין פודין העור דכיון דהבשר אסור מדאורייתא לפדות שהרי הבשר ל"ה בעל מום מעיקרו ואין פודין מדאורייתא להאכילן לכלבים על כן גם העור אסור בהנאה מדרבנן כמו בכור שנטרף דאסור העור כמ"ש תוספות:

שבועות י"א וכמו שכ' בספרי לא"ח סי' ט"ו אות ב' בביאור דברי תוספ' זבחים ע"ב עיי"ש. באופן דעור קדשים שמתו מדאורייתא פודין דהו"ל כבעל מום מעיקרו ומדרבנן אין פודין ואסור בהנאה וכיון דמדאורייתא בר דמים הוא נהי דמדרבנן לא שוה מידי מ"מ נהי שאין מועלין מ"מ האיסור דאו' רובץ עליו. וכיון דהעור קדשים שמתו אסור ג"כ מדאורייתא שייך תירץ הפליתי ושפיר מקשה בזבחים נימא דאיסורא מית:

ד ובזה מיושב מה דהרמב"ם פסק בפ"ז מע"ז בטבעת של ע"ז כרב דבנפלה לים תולין דהאיסור נפל ובשור הנסקל שנתערב פסק בפ"ו מפהמ"ק דכולן ימותו וכשמת אחד נימא דאיסורא מית כמו שהקשה עליו הלח"מ בפ"ו בע"ז אך י"ל הר"מ כשיטתי' דקדשי מזבח הי' בכלל העמדה והערכה ולא ס"ל כתי' ב' דתוס' בכורות כ"ו דעור מיקרי בעל מום מעיקרו וס"ל דבעי העמדה והערכה ועור בהמת קדשים שמתה ל"ה רק מדרבנן דבשלמא אם מדאורייתא פודין העור נהי דמדרבנן אסור העור ול"ה בר דמים מ"מ אסורה מדאורייתא דחכמים לא פטרו רק ממעילה כמ"ש תוס' פסחים כ"ט אבל שיתירו איסור דאורייתא אין בכחם משא"כ אם מדאורייתא אין פודין העור דבעי העמדה והערכה ול"ה מדאורייתא בר דמים י"ל דאין אסורה רק מדרבנן אבל עור שור הנסקל אסור מדאורייתא ומ"ה אין תולין דאיסורא מית דהרי ע"י כן אתה מקלקל העור מדרבנן לדאורייתא ודוקא לרב מקשה בגמ' דס"ל קדשי מזבח ל"ה בכלל העמדה והערכה והעור בר דמים הוא מדאורייתא דנהי דמדרבנן ל"ה בר דמים אבל עכ"פ באיסורו נשאר באיסור דאורייתא דחוק והוא תירץ נחמד וחריף. לכאורה אבל באמת זה ליתא די"ל דבגמ' פריך אחטאות המתות שנתערב דקתני ברישא דבזה העור שוה לעור קדשים שמתו דבשניהם לא נהנין ולא מועלין. וכן קשיא ארמב"ם מחטאות המתות שנתערב ומ"מ לא מנעתי לכתוב כ"ז למען לברר הדין בעור קדשים שמתו. דכבר כתבתי בספרי לאו"ח סי' ט"ו אות ב' בסופו דמה שמשמע מתוס' שבועות י"א דעור בכור שנטרף אסור מדאורייתא אין פי' דברי התוס' כן עיי"ש. דלפי הנ"ל מיושב קצת קו' תוס' ב"ק קי"א ד"ה לעורו שהקשו והלא העור אסור. ולפמ"ש בספרי דלר"ע העור אינו אסור רק מדרבנן י"ל כונת הגמ' דזכה

לענין דמדאורייתא שלו ושמא אף כשיקדש בעור מקודשת כמו חולין שנשחטו בעזרה למ"ד לאו דאורייתא דלא מיקרי זאת עיקר מן התורה מיהו י"ל דמיקרי זאת עיקר מה"ת ודוק: ה והנני חוזר לדברי כת"ה מ"ש בשם הדרישה דדוקא להחמיר דבר חשוב לא בטל אבל לא היכא שיצמח קולא מזה וכבר כתבתי דלא מצאתי לע"ע בדרישה. אך הפליתי כ' כן וכעת ראיתי דבתוס' סנהדרין פ' וזבחים ע"א מבואר דלא כדבריו שכתבו דבשור הנסקל שלא נגמר דינו שנתערב בשורים שנגמר דינן כולן מותרין לפמ"ש דשור הנסקל לא נאסר מחיים ואין ממיתין אותם ולא מיקרי מענה את דינו כיון דפטורין מסקילה וקשיא לבטל השור שלא נגמר דינו ברוב וע"כ צ"ל דבע"ח לא בטילי והרי זה לקולא. מיהו הפרישה יתרץ דגם לענין ביטול נימא כמיתת בעלים כך מיתת השור. דעוד דלא ליתי לאחלופי באדם כמ"ש תוס' לעיל ומשום כך חכמים מבטלין דברי תורה בשב ואל תעשה שלא ליסקל כולם וזה פשוט. אך דמ"מ יש לעיין במה שכתבו התוס' עוד שם בדברי רבא דבשורים אותן שיש בהן לתלות שהרגו חייבין משום ובערת הרע מקרבך וזה צ"ע דהרי לא קיי"ל כר' אחא בגמל האוחר בין הגמלים בידוע שזה הרגו וצ"ל דאומדנא שכתבו תוס' ככרף וכמבואר בסימן ץ' בנחבל שנכנס שלם ויצא חבול אפי' יש עוד אחר בידוע לעדים שאותו אחר לא חביל נוטל בלא שבועה ובודאי זה הוה כידיעה בלא ראי' וצ"ל אף דבדיני נפשות פסקינן דלא מחייבין בידיעה בלא ראי' מ"מ בשור הנסקל מהני ידיעה בלא ראי' לפ"מ דאמרינן בסנהדרין ל"ו דרק לכ"ג דינו בשור הנסקל כדיני נפשות ולא בשאר דברים עיי"ש. ולפ"ז צ"ע כיון דע"כ ס"ל לתוס' דלענין זה ל"א כמיתת בעלים כך מיתת השור וגם לא חיישינן לאחלופי באדם אמאי לענין ביטול ברוב ל"א כן וע"כ לומר דבע"ח חשיבי ולא בטלי אף לקולא ומ"ה לא מחייבינן מיתה ודוק ודע דמה שכתבו התוס' דאם יש במה לתלות הורגין משום ובערת הרע מקרבך רמזו לגמ' סנהדרין ל"ו דלענין ו' דברים חלוק שור הנסקל מדיני נפשות משום ובערת הרע עיי"ש וע' בכ"מ פ"ו מנזקי ממון דבשור ל"ש ובערת הרע וע' מ"ש בספרי לא"ח סי' ע"ה אות ד':

ו וע"ד הערתו בישוב שיטת הפוסקים דהיתר נהפך להיות איסור והקשה המ"ל פ"ז ממעילה בנתערב מעות שלמים במעות עולה יבטל ברוב ולחייב קרבן מעילה וכ' כת"ה דהוה הקדש מעצמו ואין מועלין כמ"ש הרמב"ן אהא דהקדיש בור ואין מועלין במימיו דבמה שזכה החצר אין מועלין וכ"ש מה שנתהוה הקדש ע"י ביטול כבר זכיתי בהערה זאת ונדפס זה בספרי לא"ח סי' נ"ד אות ד' עיי"ש שהארכתי. וכעת נ"ל לישב בזה דעת הרמב"ם דפסק בפ"ו מפהמ"ק כולן ימותו בנתערב שור הנסקל וחטאת המתות ובטבעת פסק פ"ו דע"ז כרב דאם נפל אחד לים הותרו כולם ובגמ' מקשה מזה לרב וכבר הקשה כן

הלח"מ והבה"ז. ונ"ל לישב לפמ"ש בספרי לא"ח סי' ס"ב אות א' לישב שיטת ר"ת דס"ל בספק דרוסה שנתערב מותר ע"י דנכבשינהו דניידי ול"ג שמא יקח מן הקבוע והתוס' הקשו עליו מפ' התערובות דגזרינן וכתבתי שם דכיון דשור הנסקל סתמא מיירי בשור דחולין א"כ ל"ש ביטול ברוב דהוא מטעם איסור נהפך להיות היתר דנהי דנתהפך להיתר אבל לא לקדשים דהוה הקדש מעצמו דלמ"ד איסור נהפך להיות היתר ביטול ברוב אין מתיר מטעם דעל כל אחד אתה אומר שהוא מהרוב דהו"ל קבוע אך שהאיסור גופי' נהפך להיתר ולא נשאר איסור וזה ל"ש בקדשים כנ"ל. אך דבגמ' מקשה שיבטל ברוב ויהי' היתר ויקדישה בעלים בכל מקום שהוא כדין חולין שנתערב בקדשים דמבואר במשנה שם וע"ז תי' דבע"ח לא בטילי והוי איסור הנאה מדרבנן ושוב אין הבעלים יכולין להקדיש דל"ה ברשותו כדאמרינן בפסחים ו' ע"ב ונמצא דכל התערובות אסור מדאורייתא להקריב כדין חולין שנתערב דלא נעשה קדשים ע"י הביטול ומ"ה גזרינן בדאורייתא שמא יקח מן הקבוע משא"כ בספק דרוסה דבדאורייתא בטל ברוב ל"ג בדרבנן עיי"ש בדברינו וגם בחטאת המתות כתבתי שם דמדאורייתא יצא מידי מעילה ול"מ ביטול שיחזור לקדושתו עיי"ש בדרך אפשר. ואם כנים דברינו מיושבין דברי הר"מ דהנה התוס' כ' בזבחים ע"ד דהטעם דתולין דאיסורא נפל משום דמדאורייתא בטל ברוב. ולפ"ז ל"ש להקשות ממשנה דכל הזבחים. שנתערבו לפמ"ש דחולין בקדשים לא בטל ברוב שיעשה קדשים ואין לסמוך על ביטול ברוב ולהקדיש בכל מקום שהוא אינו יכול דקודם שימות אחד ל"מ להקדיש השור הנסקל אף שיסמוך על הביטול כיון דבע"ח חשיבי ולא בטל ולאחר שימות אחד ממנ"פ אם מת השור הנסקל אין לו מה להקדיש ואם לא מת השור הנסקל הרי בדרבנן לא נתבטל דהיא בע"ח ולא יכול להקדיש א"כ מאי מקשה לרב. אך הנה הפוסקים כתבו כתוס' דהוא מטעם שנתבטל ברוב אך מטעם ס"ס מותר שמא לא זו שנתערב מה שאוכל ושמא האיסור נפל ונ"ל דהדבר מוכרח דהתוס' בזבחים כשיטתם ביבמות פ"ב דיבש ביבש אף לר"י בטל מב"מ וה"ה לרב דס"ל כר"י במב"מ ושפיר כתבו דלרב מדאורייתא בטל ברוב. אמנם לפמ"ש תוס' במנחות כ"ב ד"ה ור"י וזבחים ע"ג דשוב חזר ר"ת דאין חילוק בין לח ליבש ותי' דהך דתרומה משום דאי אפשר למבטל להיות כבטל. שוב גם לר"י אין חילוק בין לח ליבש וכיון דרב ס"ל כר"י בחולין ק' וגם ס"ל אף אם אי אפשר למבטל להיות כבטל מ"מ מב"מ ל"נ כמו שכתבו תוס' במנחות הנ"ל דהוא לא ס"ל כר' חי' עיי"ש והא דס"ל בביצה ה' דעצים שנשרו ביו"ט מרבה עליהם עצים ומבטלן אף דס"ל מב"מ לא בטל אף ביבש צ"ל דבאיסור דרבנן גם ר"י מודה וכ"כ מקצת מפורשים ועכ"פ א"א לומר בטעם דרב ס"ל דתולה דאיסור נפל

משום דמדאורייתא ברובא בטל כמ"ש תוס' דהרי ס"ל מב"מ ל"ב אף ביבש וע"כ רק משום ס"ס ס"ל דתולין דאיסורא נפל כמ"ש הפוסקים ועל כן שפיר הקשה בגמ' מכל הזבחים שנתערבו דגם שם במת אחד יש להתיר משום ס"ס. אמנם הרמב"ם פסק כר"ל דתולין דאיסורא נפל משום דמדאורייתא ברובא בטל לא משום ס"ס והיתר זה ל"ש בכל הזבחים שנתערבו מטעם שכתבתי לעיל ע"כ פוסק דכולן ימותו. וזה פלפול נאה אך במ"ש דגם בחטאת המתות שייך סברא הנ"ל עוד צריך להתישב כאמור:

ז וכת"ה הקשה לתי' הר"י קורקוס על הר"מ הובא בכ"מ פט"ו מתרומות דמ"ה פסק הרמב"ם דאין תולין דאיסורא מת משום דממית בידים והו"ל כהפיל בידים וקשיא אמאי פסק בנתערב בהמות שנעבדה בהן עבירה כולם ירעו עד שיסתאבו והרי כיון דנפל מום באחד יתלה דזה האיסור דאין מקלקל אותו דלא נאסר רק לגבוה. ומצאתי שכבר הרגיש בזה בטהרת הקודש בזבחים במקומו. ואמנם כת"ה הוסיף אומץ בהקושיא לפי מה שהקדים דהיתר באיסור נמי בטל ובעיקר מה שתירץ דאם יהי' מקצת בהמות ראוי להקרבה חיישינן לתקלה כדאמרינן ביומא ס"ו כיון דלא אסח דעתי' מהקרבה אך שהקשה דא"כ מה הקשה בגמ' נימא דאיסורא מית והרי חיישינן לתקלה כדאמרינן ביומא וכבר הרגיש בזה בחו"ד ושאר מפורשים ואמנם ל"ק דע"כ הפי' בגמ' כולם ימותו לא שיהרוג בידים דזה ודאי אסור להרוג קדשים ואסור להטיל מום בידים וכש"כ להרוג בידים. ולא כדמשמע בברכת הזבח וראי' מדקתני בסנהדרין פ' לרבנן סוקלין וכאן תני ימותו וגם אין הכונה להניח אותן לרעות עד שימותו כמו שמפרש בחו"ד ס"ק י"ב דלא משמע הכי לשון ימותו אך הכונה שמונעין מהן מאכל עד שימותו וזה הוי בשוא"ת דהכנסה לבית לא הוי איסור כיון שיכול לתת להן מזונות ומה שמונע המזון הוא בשוא"ת ויש כח ביד חכמים בשוא"ת וכן מבואר ברמב"ם בכל חטאת המתות וכן הוא בש"ס תמורה י"ז א"כ מקשה כיון שמת אחד יותרו כולם וזה הוי תקלה דזמן מועט לא חיישינן כדאיתא בפסחים כ' ע"ב וביו"ד סי' נ"ז וסי' פ"ו. ומ"ה מקשה כיון שימות אחד יותרו כולם ול"ח לתקלה ומ"ה תי' הר"י קורקוס כיון שעושה זאת בידים מה שמונע המאכל ל"ה כנפל מעצמו ולא תיקשי מסיפא דירעו עד שיסתאבו כיון שנעשה אחד בע"מ הותרו כולם דבזה כיון שצריך זמן רב חיישינן לתקלה אם לא יסיח דעת מהקרבה והא דפליגי בש"ס דיומא ס"ו בפסח צ"ל דאהא דפסח שלא קרב בראשון יקרב בשני לא פליגי דזה הוה תקלה דזמן מועט. וכן משמע בש"ס בכמה דוכתי דמשני כגון שהיו בעלים טמאי מתים דישהה הפסח לפסח שני ול"ח לתקלה אך אהא דקתני בשני יקרב בשנה הבאה בזה פליגי וז"ב. וזה ישוב נכון לדברי מהר"י קורקוס:

ח ובאמת לולא דמסתפינא מחבראי הייתי אומר פי' אחר בהך דיומא דחייש שם לתקלה עפ"י מה שראיתי בחומשים הנדפסים כעת בווילנא עם פי' נתינה לגר מהרב דלאנדאן מביא בפ' אחרי בשם הגאון ר' זלמן מווילנא בהא דלא נקט בקרא מיום כפור עד מקרא והיתה לכם לחוקת עולם בחודש השביעי וגומר משום דמבואר במדרש פ' כ"א דבכל עת שרצה אהרן לכנס לקודש יבא בזאת היינו בקרבנות אלו עיי"ש. ולפ"ז כיון דמשכחת שמקריב פר ושעיר באמצע השנה לכשירצה כהן לכנוס חיישינן לתקלה יותר דלא אסח דעתי' בשום זמן אך מה דאמרי שם מפסח לא משמע כן גם בכל הסוגיא לא משמע כן גם במשנה דכלים פ"א מבואר דכה"ג אינו נכנס רק ביוה"כ ובאמת שהדבר פלא שיסבור אחד כן שיקריב פר ושעיר בשאר ימות השנה בעת שרצה ליכנוס לקודש הקדשים ואולי גם שעיר המשתלח יתחייבו לשלוח סוף דבר שהוא מבהיל לשמוע ושמא לא נאמר זאת גם להך מד' רק באהרן לבד ולא בשאר כהנים גדולים ואין להאריך בפרט זה ועיין במ"ל פ"ב מכלי המקדש בענין חיסר קטורת בשאר ימות השנה ואם נאמר דקרא לא נאמר דוקא ביה"כ יש ללמוד דחיסר הקטורת חייב גם בשאר ימות השנה ואמנם כבר כתבתי שכל סוגיות הש"ס היפך מדברי מדרש הנ"ל:

ט והנה מה שתירץ כת"ה בקושיתו מבעל מום לשיטת הש"ך ס"ק מ"ב דפירש מקודם אחד בפנינו ואח"כ נפל לים לא הותרו כולם ומ"ה אף שנפל באחד מום לא הותרו כולם ליתא דכיון דהוא מחזיק דמה שנפל המום הוה כמת ונאבד דא"צ לדון עליו א"כ קודם שנפל המום לא פירש ונפילת המום הוא המיתה ובמה פירש קודם שנפל המום ע"כ אינו דומה למ"ש הש"ך. ומה שהקשה הפנים מאירות על הש"ך מאם קרב הראש שפיר הקשה דהקריבה הוא הפרישה ולאחר שנאבד ונשרף אז הוה כמת ושפיר הקשה דמעיקרא פירש אך גם בקושיתו שפיר תירצו דמיירי שלא נודע התערובות עד אחר הקריבה ע' בפמ"ג במקומו ויתר פלפולו ראיתי ונהניתי. אמנם אין העת מסכים עמדי לבא במשפט על כל דבריו:

וע"ד אשר הקשה על דעת הר"ן נדרים ח' דבעל יכול לצרף בהדי אחרינ' להתיר נדרי אשתו אף לר"י וכן דעת הברטנורה בנגעים א"כ מה מהני מאי דמשני בגיטין ל"ה אהא דמקשה דכי ניסת נמי מיפר לה בעל דמשני אין הבעל מיפר בקודמין וליחוש שמא יצטרף הבעל עם עוד ב' להתיר בתורת חכם ובסי' רכ"ח מבואר דא"צ לפרט את הנדר רק לפני אחד ותפרט בפני הבעל ויתירו לה ויפה הקשה אולם י"ל דאף לת"ק דר"י דאדם מתיר נדרי אשתו וכן לר"י כשיצרף עם אחרים דוקא נדר שאינו נוגע לו ולא לאשתו רק לאחרים כמבואר במשנה דר"י אומר בנדר שבין אחרים אבל בנדרי עינוי נפש שנדרה מקודם

שנשאה דהדבר נוגע לאשתו לכ"ע אינו יכול לצרף דאשתו כגופו אינו יכול להתיר. אמנם מדברי ירושלמי הובא בר"ן נדרים פ"א לא משמע כן שכ' בנדרה ושמע בעלה ולא היפר לה מה שיפר לה לענין הזקן משמע דאף נדרי עינוי נפש יכול להתיר מתורת חכם וה"ה נדרי עינוי נפש שנדרה מקודם. אמנם אף לשיטה זו הדבר ברור דאין אחרים יכולים לסמוך במה שתפרט הנדר בפני בעלה שמא נדרה משום מלתא דאיסורא והבעל יהי' נוגע ע"כ צריכה שתפרט בפני מי שיודעין בו שאינו נוגע וזולת זה אל יצטרפו אחרים להתיר ולכן ל"ח שיתירו לה ודא ברירה דהך מילתא. עוד נלע"ד לישב קושיתי' דהנה באמת הדבר תמוה איך יתיר נדרי אשתו הרי אשתו כגופו והו"ל נדרי עצמו כדאמרי' בסנהדרין י' לענין פלגינן דיבורי' דאשתו כגופו וע"כ נראה ע"פ מ"ש המבי"ט:

בנדרים שהותרו ע"י פתח מדאורייתא א"צ היתר חכם רק מדרבנן ולפ"ז נהי שהוא אינו יכול להתיר נדרי עצמו מדרבנן מ"מ על אשתו לא החמירו רבנן ולכן יכול להתיר ועיין ביד שאול להגאון מלבוב סי' רכ"ח ס"ק כ"ב שהאריך לישב דברי רש"י נדרים ס"ה דת"ח מיפר לעצמו עיי"ש. אמנם בנדר שמתירין ע"י חרטה דהשתא דאז צריך היתר מדאורייתא לכ"ע אין הבעל יכול להתיר בתורת חכם. ולפ"ז לפמ"ש הרמב"ן במיוחסות דבנודרות לגבות כתובה אין לה חרטה דמעיקרא רק נדר שניתר ע"י קנס מהני חרטה דהשתא בזה ודאי אין הבעל מתיר בתורת זקן לכ"ע ומיושב קושיתו בטיב טעם. והנני ידידו ש"ב דו"ש סי' קלא ב"ה פרעמישלא תרל"ה:

ע"ד השאלה שאירע בק' באלחאב ששחטו ביום ג' בערב ד' בהמות בבית המטבחים וביום ד' בבוקר ה' בהמות ומאלו הנטבחים לקחו ביום ד' להחביות שבעיר למכור וביום ה' לקחו להחניות המותר והי' ג' חניות או ד' וביום ו' לאחר שכבר קנו רוב אנשי העיר בשר ביום ה' וביום ו' נמצא נקב בדקין של בהמה אחת והנה ה' או ו' בהמות נמכרו הכל ולא נשאר רק בב' חניות ערך ק"ל פ' בשר ואותו הבשר הי' חתיכות מג' או מד' בהמות ובאותן החניות היו בהמות הנשחטים יותר מד'. ושאל השואל מה הדין של הבשר הנמכר ושל בשר הנשאר. והנה בק' הנ"ל קונה אחד הבהמות ומחלק אותם למוכרי הבשר בהחניות ומקצתן ממוכרי הבשר המה שותפים להקונה הבהמות אך מה שמוכרים בהחניות שייך הריוח מהפדיון לכל אחד ואחד. והנה הורה המורה להתיר כל הבשר אף מה שנשאר בהחניות ומקצתם חלקו עליו:

א' תשובה מה שמכרו קודם שנודע הספק הדבר פשוט דכשר ואף אותן שלקחו משנים האחרונים מותרים כמבואר בכו"פ וח"ד דלא כתשו' דרכי נועם כיון שלקחו קודם שנולד הספק לא מיקרי שם איסור עליהם אך בדבר הבשר הנשאר. הנה אחרי שהתערובת הי'

בבית המטבחים ששם הקונה של הדקין מערבין על כן מה שלקחו מבית המטבחים להחניות הוה פירש דבעלי החניות המה ג"כ קונים אף שקונים מהשותפות וכיון שלקחו כל הבשר קודם שנולד הספק מה בין הבשר שנמכר שלקחו קונים ובין הבשר שנשאר שקנו מהשותפות. ויש להתיר הכל וכיוצא בזה כ' הגאון מהרש"ק זצלה"ה בטוב טעם קמא סי' קס"א. אך יש להסתפק שמא נתערבו הדקין לאחר שלקחו הבהמות מבית המטבחים להמקולין ובעת שלקחו הבהמות היו ניכרין הדקין של כל בהמה ואלו הי' יודעין אז מהטרפה לא הי' שום תערובת כי היו יודעים איזה בהמה טרפה ובכה"ג כ' החו"ד ס"ק ה' דאם נולד התערובת אחרי שנתחלקו לג' בתים אף שהי' מקודם במקום אחר לא מיקרי פירש מ"מ בנ"ד יש להתיר מכח ס"ס שמא בהמקולין שנשאר הבשר לא הי' שום טריפה רק הטריפות הי' בהחנות שנמכר הכל קודם שנולד הספק ואת"ל שהי' הטריפות בחנות אלו שמא זה הבשר לא הי' מהבהמה שנטרפה כיון שהי' מהבהמות הנשחטים בב' החניות יותר מד' בהמות והיא כעין הס"ס שכ' הפמ"ג ס"ק ל"ז ד"ה מעשה אירע בקהלה אחת עיי"ש. ובכה"ג גם החו"ד מודה ובעיקר דברי החו"ד כבר חלק הבינת אדם שער הקבוע סי' י"א י"ב ופסק דגם בכה"ג אמרינן כל דפריש ודחה ראיתו מרמב"ן עיי"ש. והכרעת דעתינו נראה שבאם קודם שנתערבו הדקין לקחו מהמטבחים הבהמות למקום אחד ואח"כ נתערבו הדקין דנתהוה אז התערובות בכה"ג כולי עלמא מודה שחזרה הקביעות למקומו. והגע על עצמך הרי שהיו כמה בהמות במקום אחד ואח"כ נשחטו ונמצא טריפות להסוברים דשחיטה הוה פירש אם נמצא טרפה ביניהם ולא נודע איזה הכי נימא דכל הבהמות מותרים. וע"כ כיון שקודם השחיטה לא הי' שום תערובת והתערובת נתהוה אחר השחיטה חזר הקביעות למקומו וה"ה כשלקחו מהמטבחים למקום אחד קודם שנתהוה התערובות חזר הקביעות למקומו משא"כ כשלקחו מהמטבחים לב' או ג' מקומות אף קודם שנתהוה התערובות שפיר אמרינן כל דפריש כמ"ש הבינת אדם כנלע"ד:

ב' ואין לחוש בנ"ד לשיטת הפ"ח דאם לקחו הבהמות מהמקולין להחניות חזר הקביעות למקומו דהנה בבינת אדם שער הקבוע סי' י"ח כ' דאם הוליכו הבהמות מבית המטבחים למקולין אף אם לא נשאר בהמקולין כלום אם מכרו בהמקולין בהמה אחת ולא נשאר ממנה כלום קודם שלקחו הכל מבית המטבחים לא חזר הקביעות למקומו על כן בנ"ד שמכרו בשר ביום ד' וביום ה' לקחו הבהמות מבית המטבחים. אולי כבר נמכר בהמה אחת ולא נשאר כלום ממנה ובכה"ג ודאי לא חזר הקביעות למקומה. אך אפילו לא מכרו בהמה אחת כולה ונשאר ממנה מ"מ כיון שלקחו מהבהמות לג' חניות ולא נשאר בשר

רק בב' חניות ויש ס"ס שמא לא הי' בחניות אלו שום טרפות ואת"ל שהי' בחניות אלו שמא הבשר הנשאר אינה מהטרפה בכה"ג י"ל שגם הפ"ח מודה. ובלא"ה הפמ"ג דוחה ראיות הפ"ח וי"ל שגם הפ"ח מודה בזה:

ג עוד יש לצרף מה שלא נשאר רק חתיכות בשר ומקצת מזה נמכר קודם שנולד הספק ולדעת זקיני הגאון מ' העשיל כיון שמותר מה שנמכר כבר דקודם שנולד הספק אמרינן כל דפריש מרובא פריש גם מה שלא נמכר מותר דהחצי בהמה שנמכר מכריע גם על החצי שלא נמכר דא"א שחצי בהמה אסורה וחצי מותרת ועיין בשב שמעתתא שמעתתא ד' פ"ד שקילס דברי המתירים. ולדעתי העני' נראה דגוף המחלוקת בזה תליא אם רוב הותרה או דחוי' דאם רוב הותרה אזי אמרינן כיון שחצי בהמה הותרה ממש מטעם כל דפריש מרובא פריש על כן היא מכריע שגם חצי בהמה שלא פירשה מותרת. דא"א דחצי מותר וחצי אסור. אבל אם רוב ג"כ לא הותר רק דחוי' אין בידינו להתיר חצי השני' כיון דהחצי שהותר ג"כ ל"ה רק דחוי' ובספרי חא"ח סי' ס' אות ה' כתבתי דהמחלוקת שבין הרמב"ם לראב"ד אם אין מבטלין איסור לכתחלה היא מדאור' או מדרבנן תליא אם ביטול ברוב דחוי' או הותרה דלמ"ד דחוי' אסור מדאורייתא לבטל. וכן הפלוגתא בס"ס דאיכא לברורי ע' ש"ך ס"ס ק"י תליא בזה דאם ס"ס ל"ה רק דחוי' צריך לברר עיי"ש. וכעת נ"ל דיש חילוק בין ביטול ברוב למה דאמרינן כל דפריש מרובא פריש לפי המבואר דדשיל"מ אף באלף לא בטל והטעם דעד שתאכלנו באיסור ע"י ביטול תאכלנו בהיתר. הרי דביטול ברוב ל"ה רק דחוי' ואמנם כל דפריש מרובא פריש אמרינן אף בדשיל"מ כמו שכ' הצל"ח ביצה י' ע"ב כדמוכח מאותו ואת בנו שנתערב דאמרינן כל דפריש אף דהוה דשיל"מ וכ"כ הר"ן ביצה ז'. דאזלינן בתר רוב אף בדשיל"מ וע' במ"ל פ"ז ממעילה וע"כ כל דפריש עדיף דהותרה לגמרי ול"ש עד שתאכלנו באיסור. ולפ"ז קצתו מכריע את קצתו ולפ"ז דברי ז' הגאון מ' העשיל נכונים דאם חצי בהמה פי' קודם שנולד הספק והוא מותר לגמרי דאמרינן כל דפריש אף חצי' השני' מותר ול"ק עליו ממ"ש הטור ותשו' הרא"ש. כלל כ' סי' י"ז דאם נתערב בהמה טרפה במקולין ונחתכו לחתיכות דקות החתיכות שאינן ראוין להתכבד מותרין ושראוין להתכבד אסור הרי דחצי בהמה אסור וחצי מותרת דנראה מזה כטענות הפ"ח בק"א ולפמ"ש אין ראי' דשם מטעם ביטול ברוב קאתינן וזה רק דחוי' כמ"ש דבדשיל"מ אסור. ע"כ אין מכריע קצתו על קצתו וזה טעם הטו"ז ס"ק ה' דהכל אסור דאדרבה האיסור מכריע להיתר והפ"ח חולק וס"ל דחשא"ר להתכבד מותר והראוי להתכבד אסור. אבל בכל דפריש דהותר לגמרי. ההיתר מכריע דגם חצי השני' מותר. ובש"ש ד' פ"ה הקשה על סברת הגאון מ' העשיל ממשנה דטהרות

פ"ו במסוכן שהי' ברה"י והוציאו לרה"ר דאמרינן דמה שהיא ברה"י טמא ומה שהיא ברה"ר טהור אעפ"י שא"א להיות דמעיקרא הי' מת ואח"כ חי ומ"מ אין רה"ר מכריע את רה"י אך לר"ש והלכה כת"ק וה"ה בבהמה החצי מותרת מה שפי' והחצי אסור. וכן הקשה בתשו' נאות דשא סי' כ"ג אות י"ב וכבר הרגיש מזה בבכור שור ולפמ"ש ל"ק דספק טומאה בר"ה אינו אלא דחוי' דהרי אינו טהור אלא לטהרות אבל בגברי צריך טבילה כדאמרינן בע"ז דף ל"ז (וע' בספרי לא"ח סי' ס' אות ה') וכין שהיא דחוי' מ"ה אין רה"ר מכריע רה"י משא"כ סברת כל דפריש דהותרה כמו שהוכחתי שפיר מכריע אף החצי שלא פי' עדיין:

ד איברא דמה שכתבתי דכל דפריש מרובא עדיף מביטול ברוב והותרה לגמרי וראי' דכל דפריש אמרינן אף בדשיל"מ ליתא דבר"ן ביצה ז' ובמ"ל פ"ז דמעילה מבואר הטעם דכל דפריש אמרינן משום דאמרינן שהוא מרוב ולא איתחזק איסורא משא"כ ביטול ברוב דאיתחזק איסורא ומ"ה לא בטל בדשיל"מ עי"ש. ולפ"ז אין ראי' דכל דפריש הותרה וביטול ברוב ל"ה רק דחוי' וע' במג"א סי' תקי"ג שכ' דבדשיל"מ ל"מ רוב ול"א כל דפריש וע' בתשו' שבסוף ס' סדורו של שבת על כן עדיין יש לעיין בדבר והמעיין בתשו' גאוני בתראי סי' ה' יראה דהגאון מ' העשיל לא אמר סברה זו להקל רק באיסור דרבנן כגון טרפה שנתערבה דמדאורייתא ברובא בטל וגם בזה חלקו עליו הפוסקי' וע' בבכור שור מ"מ יש לצרף לסניף וכ"כ בנוב"י קמא יו"ד סי' ט"ז והנה מה שכתבתי בשם הר"ן דמה"ט בדשיל"מ לא סמכינן אביטול משום דאיתחזק איסורא לפ"ז יש להבין דברי הרמ"א סי' ק"ב בשם המרדכי דהיכא דנולד האיסור בתוך התערובת ולא הי' ניכר קודם שנתערב אף דשיל"מ בטל ולא נודע הסברא הן לטעם הר"ן והן לטעם רש"י. מה חילוק יש בין ניכר מקודם לנולד בתוך התערובת. אמנם לפמ"ש בשם הר"ן דהטעם דאיתחזק איסורא לפ"ז בנולד איסור בתוך התערובת דתיכף כשנולד נתבטל ולא נתחזק איסורא שפיר סמכינן אביטול. ובלב ארי' חולין ק"ח ע"ב למד ממרדכי דהיכא שנולד איסור בתוך התערובת גם לר"י מין במינו בטל. ולפמ"ש בסברת המרדכי אין מזה ראי' לר"י. ואמנם לפמ"ש בפנ"י ביצה ל"ט בטעם דר"י דמב"מ לא בטל משום דכיון דמב"מ לא יפעול השתנות בהאיסור הו"ל כקבוע, י"ל כיון דהאיסור נולד בתוך התערובות ולא הוקבע מעולם על כן הוא בטל כדברי לב ארי' וע' מ"ש בספרי בית יצחק א"ח סי' ע"ג אות ה'. ודע דקשי' בדברי הר"ן ביצה ז' שהוצרך לומר דמה"ט מהני רוב בדשיל"מ אף דשיל"מ אפי' באלף לא בטל משום דביטול איסור איתחזק איסורא ובפ' אין צדין מסופק הר"ן בדין זה והרי לפמ"ש הר"ן בנדרים נ"ב בטעם דשיל"מ הוה מין במינו ובזה אף רבנן מודין לר' יהודה

כיון דיהי' לו היתר והוה מב"מ באיכות איסור והיתר א"כ מה ענין זה לרוב ולמה הוצרך הר"ן לחלק באיתחזק איסורא ומזה יראה בעליל דר"ן מודה לרש"י דיש ג"כ טעם עד שתאכלנו באיסור ע"י ביטול תאכלנו בהיתר ורק דהוא מוסיף עוד טעם ולכן ס"ד דגם רוב ל"מ בדשיל"מ והוצרך לומר דבביטול איתחזק איסורא ודוק:

ה והנה בדין שלפנינו לכאורה יש לצרף להיתר מה שי"ל שהבהמה טרפה נתבטלה תיכף בעוד הבהמות בעורן לפי המנהג דנוטלין הדקין מהבהמות קודם שמפשיטין העור. ואז לא הי' ראוי להתכבד אך ז"א דהש"ך כ' בסי' ק"ט דקודם שנודע הטריפות ל"ש ביטול מדאורייתא ואף לדעת המנ"י שחולק על הש"ך מ"מ מדרבנן לא בטל והנה בעניותא הקשיתי על הש"ך מתוס' מעילה כ"א ע"ב שהקשו תוס' באומר פרוטה בכיס יהי' הקדש או שנפל פרוטה הקדש בכיס כיון שהוציא ראשונה מעל וליבטלו ברובא דילמא מיירי שהמוציא לא ידע מתערובת. ול"ש ביטול. וע"כ קודם שנודע ג"כ בטל מדאו':

כדברי המנח"י ע' בספרי לא"ח סי' נ"ה שהארכתי בפרט זה אך גם להש"ך שפיר הקשו דנהי דל"ש ביטול ברוב מ"מ למה מעל כיון שהוציא ראשונה נימא כל דפריש מרובא פריש אך אם זה כונתם קשה מה שכתבו וא"ל דהוי דשיל"מ. דהרי כל דפריש אמרינן אף בדשיל"מ כמ"ש הצל"ח ביצה יו"ד ע"ב והמ"ל פ"ז דמעילה. וע"כ לא הי' קשה לתוס' משום כל דפריש אך י"ל דתוס' הקשו מביטול ברוב משום דמשמע להו דמיירי בשנודע התערובות. ולזה כ' וא"ל משום דשיל"מ אך דלא תירצו דמיירי קודם שנודע משום דאז תיקשי דנימא כל דפריש. ועכ"פ יש לדחות הראי' מתוס' אמנם לדינא אף להמנח"י עכ"פ מדרבנן אסור. ואף אם נרצה לצרף דעת הב"ח דס"ל אף קודם שנודע שייך ביטול מ"מ רחוק שיהי' תערובות קודם פשיטת העורות לפי מה ששמעתי דקודם שפושטין העורות יודעין הזובחים בסימנים איזה דקין מבהמה זו ואיזה דקין מבהמה אחרת על כן ל"ה תערובת כלל קודם שמפשיטין העורות דאף אם הי' נודע אז הטריפות לא הי' שום תערובות על כן אין לצרף זאת אף לסניף:

והנה המתיר רצה לסמוך עצמו על סברה אחת והיינו כיון שמכרו כבר רוב אנו תולין לומר שהאיסור נמכר וזה ליתא דדוקא כשנפל לים דאין לדון על זה אנו תולין משא"כ הבשר שנמכר שהוא בעין ל"ש לתלות ואפי' כבר נאכל רק שהכלים בני יומן אין לתלות שהאיסור נמכר כמבואר בפליתי: ו סוף דבר לדינא אם כי הי' להמתיר הרבה צדדים לסמוך עליהם מ"מ אם הי' בא השאלה לפני לא הייתי מתיר הבשר שנשאר כיון שבתשו' דרכי נועם אוסר הב' אחרונים והכו"פ שמורה להקל כ' כיון שנתפזרו כולן ונמכר קודם שנודע הספק בטל הקביעות ואמרינן ששנים האחרונים שמכרו הם מהרוב כשרות.

משא"כ במה שנשאר כיון שבמה שלקחו אותם מבית המטבחי' אף אם נאמר שקנו אותם לא מיקרי פירש דאז שמא לא נתערבו הדקין ולא הי' תערובת כלל.. ע"כ קשה להתיר הבשר שנשאר. אם לא שיש מנהג להתיר כמ"ש הגאון מהרש"ק סי' קס"א או שלא נמצא רק ספק טריפות בהדקין דאז יש להתיר על סמך היתרים המבוארים לעיל. וע' נודע ביהודה קמא יו"ד סי' ט"ז שאוסר שנים האחרונים וגם בבית מאיר סי' ק"י בתשובה שם חוכך להחמיר על כן לדינא נ"ל כדכתיבנא:

ז והנה מדברי כל הפוסקים מבואר דכל דפריש מרובא פריש אמרינן אף קודם שנודע התערובת וצריך להבין לשיטת הש"ך סי' ק"ט דקודם שנודע ל"ש ביטול ברוב אמאי אמרינן כל דפריש מרובא פריש קודם שנודע. ונ"ל דביטול ברוב ילפינן מסנהדרין מאחרי רבים להטות דהסנהדרין המועטין בטלין ומוכרחים בעצמם להורות כרוב כמ"ש בגט פשוט ומובא בספרי לא"ח סי' ב' אות ו' והיינו טעמא דלא עשו ב"ש כדבריהם עיי"ש וזה ענין איסור נהפך להיתר ובסנהדרין הי' ידיעה על כן בלא נודע ל"ש ביטול משא"כ כל דפריש מרובא פריש נהי דילפינן מסנהדרין שכ' המרדכי דהדיבור הוה כפירש מ"מ כיון דקיי"ל דאזלינן בתר רובא מהלכה למשה מסיני ברובא דליתא קמן שכ' רש"י חולין י"ב דהיא מהלכה, א"כ עכ"פ לא גרע מרובא דליתא קמן. וע"כ לא בעי ידיעה. ולפ"ז יצא לנו דזה דוקא לדידן דל"ח למעוטא ברובא דליתא קמץ מהלכה א"כ כל דפריש דלא גרע מרובא דליתא קמן ל"ב ידיעה. אבל לר"מ דחייש למעוטי ברובא דליתא קמן ובט' חניות דהוה רובא דאיתא קמן מודה בעי ידיעה דאיכא למילף מסנהדרין. ובזה מיושב מה דאמרינן ביבמות קי"ט אימר דאזלי רבנן בתר רובא כגון ט' חניות וסנהדרין והקשו תוס' דהרי בט' חניות לא פליג ר"מ ולהנ"ל פליגי גם בט' חניות היינו בכל דפריש מרובא פריש דלר"מ בעי ידיעה בתחלה ולרבנן אמרינן כל דפריש אף קודם שנולד הספק. ולפ"ז מוכח מדברי תוס' מעילה כ"ב דלא כש"ך שהקשו לר"ע דס"ל כיון שהוציא ראשונה מעל ולבטלי ברובא וקשי' לישני דמיירי קודם שנודע כמו שהקשיתי לעיל ואין לומר דעדיין קשה אמאי לא אמרינן כל דפריש מרובא פריש דזה אמרינן אף קודם שנודע דהרי תוס' קאי לר"ע ור"ע חייש למעוטי כמ"ש תוס' חולין י"ב ולא ס"ל כל דפריש קודם שנודע ומזה מוכח דאף קודם שנודע בטל מדאורייתא: ח והנה לעיל דברתי מענין רוב אם דחוי' או הותרה אעתיק פה סנסן אחד הגם שהוא דרך פלפול הנה המחבר בסי' ק"ב כ' בשם יש מי שאומר והוא הרשב"א דאם המתיר אינו עתיד לבא בודאי כגון ספק טרפה ל"ה דשיל"מ והש"ך כ' דזה מוכח בש"ס דביצה דף ג' מדמקשה בספק ביצת טריפה שנתערבה לבטלה ברובא ואמאי לא משני בביצה שהוא מתרנגולת ספק טרפה דהו"ל

דשיל"מ וע"כ ל"ה דשיל"מ. והנה הצ"ץ סי' ס"ט מביא קו' על הרשב"א דל"ל שאין המתיר עתיד לבא בודאי ומ"ה ל"ה דשיל"מ והרי בלא"ה מותר התערובת ממנ"פ אם הוא טרפה שפיר בטל ואם התרנגולת אינה טרפה שתטיל ביצים או תחי' י"ב חודש בודאי הביצה מותר. ותירץ דמיירי בביצת ספק טרפה שנולדה ביו"ט דס"ד שלא בטלה דהוה דשיל"מ משום איסור יו"ט דלמחר תהי' מותרת קמ"ל דהואיל דמשום איסור טרפה בטל דל"ה דשיל"מ גם משום איסור יו"ט בטלה והצ"ץ חלק ע"ז דנהי דמשום איסור טרפה בטלה מ"מ האיסור משום נולד לא בטלה עיי"ש ולצ"ץ הדרא קושית הש"ך לדוכתא אמאי לא משני בביצה של תרנגולת ספק טרפה שנולדה ביו"ט דהוה דשיל"מ. ונ"ל לישב הנה לכאורה י"ל דהואיל דאיסור טריפה שבהביצה בטל דלזה ל"ה דשיל"מ משום ממנ"פ גם איסור נולד שבה בטל כמו דאמרינן מיגו דהוה דופן לסוכה ואף דיש לחלק לשם הוה מצד חשיבות מ"מ זה דומה למה דאמרינן ביצה ו' אפרוח שנולד ביו"ט מותר הואיל ומתיר עצמו בשחיטה ופירש"י מיגו דאיתקן להא איתקן נמי להא וה"ה הכא י"ל מיגו דמועיל ביטול לאיסור טרפה מועיל ג"כ לנולד ובכאן אף רב דפליג שם יודה דאמרינן מיגו אך י"ל כ"ז אם אמרינן ביטול ברוב הותרה לגמרי אמרינן הואיל דמהני ביטול לזה מהני ג"כ לענין איסור נולד אך אם כל ביטול הוא רק מצד דחוי' ל"א הואיל ומיגו. והנה בגמ' צריך להבין דרב אשי משני לעולם דספק יו"ט ספק חול הו"ל דשיל"מ וכל דבר שיל"מ אפי' בדרבנן לא בטל ופירש"י וכי היכא דבבטול מחמירינן ה"ה דמספיקא נמי מחמרינן. וזה צ"ע דא"כ עיקר התירוץ חסר מן הספר ופירשתי דמתחלה הי' שיטת הגמ' דביטול ברוב הוא מתורת ודאי דהותרה לגמרי וע"כ הא דדשיל"מ לא בטל לא מטעם עד שתאכלנו באיסור דהרי הותרה לגמרי וע"כ מטעם דהו"ל מב"מ הואיל וניתר לאח"ז הו"ל כהיתר בהיתר. וגם רבנן מודין כטעם הר"ן ומ"ה הי' ס"ל דספק בדשיל"מ מותר דל"ש סברה זו ומשני ר"א דדשיל"מ אפי' בדרבנן לא בטל דל"ש סברת הר"ן לשיטת הפוסקים שהובאו בריטב"א חולין צ"ט ע"ב דבדרבנן גם ר"י מודה דמב"מ בטל וכן הוא בתוס' נדה ע"א ע"ב וע"כ הטעם דדשיל"מ ל"ב דרוב ל"ה רק דחוי' ובדשיל"מ אסור ול"מ רוב וה"ה דספק אסור מטעם עד שתאכלנו באיסור. ומעתה מיושב דבה"א ל"ה. מצי לשנויי דמיירי בביצה ספק טרפה שנולדה ביו"ט דבה"א ס"ד דרוב הותרה ואמרינן מגו דמועיל ביטול לענין טרפה מועיל לאיסור יו"ט ודברי הצ"ץ נאמרין למסקנא דל"ה רק דחוי' ל"א מיגו ודוק:

ט עוד אפשר לומר בישוב דברי הצ"ץ דהנה הצ"ץ כ' דלכאורה אין איסור נולד חל על איסור טרפה אך דאיסור יו"ט הוה איסור כולל. וזה ליתא דע"כ ל"א כולל רק אם חל

אז האיסור על שאר דברים כגון נולד בעיו"ט אבל בביצה שנולד' ביו"ט דה"ל איסור נולד ביו"ט מי יודע אם באותו רגע חל על שאר דברים איסור נולד וכיוצא בזה כ' בתשו' הגאון רע"א סי' ס"ה ביתר ביאור. וצ"ל דבאמת אינו חל איסור נולד רק לאחר שנתערבה דבטל איסור טרפות. אז חל איסור נולד ול"ה איסור נולד בתערובת לפמ"ש לעיל הטעם דלא איתחזק איסורא וכאן נתחזק איסור כיון שהי' בתחלה אסור אך י"ל הואיל ואישתרי אישתרי כעין דאמרינן בזבחים ל"ב אך לפי מה דאמרינן בזבחים שם דדוקא בהותרה אמרינן הואיל ואישתרי ולא בדחוי'. א"כ ביטול ברוב דהוא רק דחוי' ל"א הואיל ואישתרי ומ"ה הביצה אינה בטלה כמ"ש הצ"ץ וכ"ז למסקנא אבל לה"א דס"ל ביטול ברוב הותרה ל"ה מצי לשנויי דמיירי בביצה ספק טרפה שנולד ביו"ט דאמרינן הואיל ואישתרי כיון שאין חל איסור נולד רק לאחר הביטול כדאמרינן ביבמות ז'. אך כל זה לסברת אביי בזבחים אמנם רבא ס"ל להיפך דבדחוי' אמרינן הואיל ואישתרי אישתרי אך באמת דברי הצ"ץ שכ' דאיסור נולד לא חל על איסור טרפה צ"ע דהרי לקוברו בין רשעים תמיד חל איסור על איסור. רק שאינו חייב ובאיסור נולד בלא"ה אין כאן חיוב. ולפמ"ש הפמ"ג סי' ס"ו דאין לוקין אביצת טרפה בלא"ה ל"ש אין איסור חל על איסור כמ"ש תוס' שבועות כ"ג ע"ב ומ"מ העתקתי זאת להעיר על המעיין:

י והנה לעיל הבאתי דברי המ"ל פ"ז דמעילה לענין אם מהני רוב בדבר שיל"מ. הנה ראיתי שם מייתי כמה ראיות דמטבע חשובי ולא בטלי וגם דממון בעלים לא בטל. ונ"ל ראי' מסנהדרין צ"ד ע"ב מדאמרינן שם דאמר להם נביא לישראל ואספו שללכם וכו' אמרו לו והלא ממון עשרת השבטים מעורב בו עיי"ש ומלשון זה משמע דלא הי' רוב כמו דאמרי' הנסקלין בנשרפין וכן מלשון מעורב בו משמע דהי' מיעוט וקשי' הרי בטלו ברובא וע"כ ממון בעלים לא בטלו כדאמרינן בביצה ל"ט. וע"ז אמרו כמשק גבים כיון שנפל ביד נכרי טיהר דקני' נכרי ביאוש או בכיבוש מלחמה. ע' גיטין ל"ז, עוד ראי' מתמורה ט"ו ע"ב דמייתי בגמ' ראי' דחטאת ציבור שמתו בעלי' קרב דציבור לא מיית משעירי רגלים וראשי חדשים דרחמנא אמר אייתינהו מתרומת הלשכה ודלמא מתו מרייהו דהנהו זוזא וש"מ אין הציבור מתו וקשה דלמא מטעם ביטול מייתי שעירי רגלים מתרומת הלשכה. וע"כ מטבע ל"ב מן התורה. ושם ליכא למימר מטעם ממון בעלים לא בטל דהרי האיסור שבו בטל כדאמרינן בביצה ל"ט לענין תחומין וכ"כ באבני מילואים סי' כ"ח ס"ק ל"ג ד"ה ואכתי יש להשיב (הגם שזה שכ' שם שפיר הקשו תוס' דליבטל ברובא ליתא בתוס' רק המ"ל הקשה כן אולי כוונתו לרש"י עירוכין ד' שכ' דאנן ל"ל כבן בוכרי דזיל בתר רובא והכונה דבטל ברוב) ומדאמרינן בגמ' דרחמנא אמר אייתינהו

מתרומת הלשכה משמע דמייתי ראי' מן התורה וע"כ מטבע לא בטל ואין להקשות דהרי קונין מזה בהמות די"ל דהגמ' מייתי ראי' איך קונין באמת בהמות והרי מטבע לא בטיל ולא נתפוס בקדושה הבהמה שקונין ושם ליכא לתרץ כמו שכ' המ"ל על הקו' במנחות כ"א שהכהנים דרשו איך יביאו שקלם ומנחת כהנים כולה כליל שהקשה דלמא מטעם ביטול ותירץ דזה מקרי ביטול איסור לכתחלה אם יהי' לכהנים חלק דזה ל"ש בשעירי רגלים, דלמא ימות אחד מהציבור דזה לא נעשה בידים על כן משם ראי' ברורה וצ"ע דמכל הפוסקים משמע דמדאורייתא גם מטבע בטל גם משמע מראי' זו דמטבע לא בטל אף בנולד האיסור בתערובת דלא כמ"ש בפמ"ג ר"ס ק"ב בשם או"ה וצ"ע:

סימן קלב

בדין כל דפריש:

א הנה הר"ן פ"ז דחולין כ' וז"ל ולי נראה שכל שלא בא לידו ממקום קביעתו אעפ"י שראה אותו פורש מן הקבוע מדינא שרי דמדאורייתא לא מיקרי קבוע אלא במקום קביעתו אלא שחכמים גזרו בשראוהו פורש מן הקבוע גזירה שמא יקח מן הקבוע ע"כ אמנם בס' התרומה סי' נ"א כ' דאם פירש בפנינו אסור מן התורה וכן דעת הרבה פוסקים. ואני תמה על שיטת הר"ן מתוס' דטהרות פ"ו ט' שרצים וצפרדע אחד ברה"ר ונגע באחד מהן ואין ידוע באיזה מהן נגע ספיקו טהור פירש אחד מהן לרה"י ספיקו טמא לרה"ר ספיקו טהור ובנמצא הלך אחר הרוב וע"כ הפירוש פירש אחד מהן היינו שפירש לפנינו דהו"ל עדיין קבוע א"כ מוכח דפירש לפנינו הו"ל קבוע מן התורה ומ"ה פירש לרה"ר ספיקו טהור כדין ס' טומאה ברה"ר דאס"ד כשיטת הר"ן דפירש לפנינו מדאו' אמרינן כל דפריש מרובא פריש א"כ בט' שרצים מדאור' בנגע טמא דאזלינן בתר רובא אף ברה"ר כמו שיבואר א"כ נהי דחכמים גזרו דהו"ל כקבוע איך תני שהוא טהור ברה"ר. ואיך יעקרו חכמים דבר מן התורה. לטהר ברה"ר וצע"ג. והנה דבר זה דרוב טמא אף בספק טומאה ברה"ר מוכח מתוספתא גופה דתני בנמצא הלך אחר הרוב ומבואר דברוב שרצים טמא אף ברה"ר. והנה להיפך בספק טומאה ברה"י ויש רוב לטהר הוא טהור כמבואר בתשו' הרשב"א סי' פ"ג הובא ברמ"א יו"ד סי' שע"ד דבנמצא מת ואינו יודע אם הוא ישראל או נכרים אזלינין בתר רוב ומבואר ברשב"א להדי' בין ברה"י בין ברה"ר. מטעמא דאזלינין בתר רוב. ומשם אין ראי' רק ברובא דאיתא קמן אמנם כבר כתבתי בספרי לא"ח סי' נ"ג אות יוד דגם ברובא דליתא קמן טהור בספק טומאה ברה"י כדמוכח בסוגיא דצלוחית: חולין ריש דף י' דאמרינן שם דבהניחה מכוסה ומצאה מגולה תלי' באדם טהור ושרצים דהוי רוב לעומת אדם טמא ופסול ולא טמא. וזה הוה רובא דליתא קמן. וכבר כתבתי

שם דזה נעלם במח"כ מהגאון מליסא בשו"ת שבסוף ספר נחלת יעקב סי' ו' שכ' דספק טומאה ברה"י טמא אף ברובא דליתא קמן (ולעיל סי' ס"ז אות ב' כתבתי דבנחלת יעקב שם מסיק לבסוף ג"כ דאזלינין בתר רובא דליתא קמן כעת עיינתי וראיתי דהחזיק בדבריו אך לענין ספק טומאה ברה"ר מייתי נכדו דברי התוס'. ריש חולין דאזלינן, בתר רוב ולענין ספק טומאה ברה"י ס"ל דלא אזלינן בתר רוב) וזה ליתא כדמוכח מסוגיא דצלוחית:

ב וליישב דברי הר"ן אפשר לומר בדרך זה הנה בגוף הדין לענין ספק טומאה ברה"י ויש רוב לטהר יש לומר כיון דאפי' ס"ס ל"מ לטהר ברה"י דכל ספיקות שאתה יכול להרבות טמא ה"ה רוב ל"מ לטהר אך לפמ"ש בקרית ספר הובא בשושנת העמקים כלל י"ג דס"ס דטמא ברה"י ל"ה רק מדרבנן י"ל דרבנן לא החמירו רק בס"ס הואיל דספק אחד אסור מן התורה משא"כ ברוב לא החמירו ומה"ט אזלינן בתר רוב לטהר ברה"י כמו שהוכחתי ובזה מיושב קו' הפנ"י בק"א לכתובת ד"ה ויאמר יהושע שהקשה על הרשב"א דס"ס עדיף מרוב אמאי ברה"י ברוב טהור ובס"ס טמא ולפמ"ש דהוא מדרבנן ל"ק כנ"ל. ומעתה נחזי אנן לענין ספק טומאה ברה"ר הנה לענין ס"ס להחמיר כתבתי בספרי חא"ח סי' א' בדף הראשון בין ב' חצי' עגולה שם די"ל דהוא טהור לשיטת השעה"מ פ"ו דמקואות דבדרבנן ל"מ ס"ס להחמיר ה"ה בספק טומאה ברה"ר וראי' מדהקשו תוס' בפסחים ט' בעובדא דשפחתו של מציק למ"ל ס"ס אי ברה"ר קאי תיסגי בספק אחד ומה קו' דלמא שם כיון דאיכא ס"ס להחמיר שמא לא גררוהו ואת"ל גררוהו שמא גררהו נגד רגלו ומ"ה אצטריך ס"ס וע"כ אף בס"ס להחמיר טהור בספק טומאה ברה"ר אך יש לדחות הראי' כמ"ש שם על כן עדיין צ"ע. אך לענין רוב י"ל דמדאורייתא כיון דהתורה התירה בספק אף ברוב טהור כמ"ש הפנ"י בקדושין ע"ג לענין ספק דשתוקי מותר בממזרת אף דרוב שהוא כשר מותר בממזרת ע"ש וה"ה רוב ברה"ר טהור מדאו' היכא דאיכא חזקה לטהר דנהי דבכל דוכתא אמרינן רובא וחזקה רובא עדיף מ"מ ברה"ר דהתורה התירה בספק להדי' ה"ה דרוב לטמא וחזקה לטהר נמי מן התורה טהור כעין שכ' הר"ש מפליזי בשיטה מקובצת ב"מ דכיון דהתורה מיעטה ספק ממעשר גם רוב ל"מ עיי"ש רק מדרבנן טמא. ולפ"ז י"ל דמה שכתבו תוס' ריש חולין ד"ה דליתא קמן דלישיילה ואע"ג דעזרה ר"ה הוא והי' לנו לטהר מספק לא דמי לשאר ספק טומאה ברה"ר משום דרוב פעמים לא יכול להזהר מליגע ומבואר דרוב טמא אף ברה"ר כונתם דעכ"פ טמא מדרבנן ויתיישב מה דקשה טובא בסוגיא אמאי אמרינן הכל שוחטין אפי' טמא בחולין שנעשו על טהרות הקודש ובמוקדשין לא ישחוט ופירש"י דבמוקדשין

מוזהר מדאורייי לטמא ומשמע דגם בחולין שנעשו על טהרות הקודש מוזהר מדרבנן רק דלא חשו אדרבנן וכ"כ בראש יוסף ומפורשים ולתוס' דרוב פעמים א"א ליזהר א"כ גם אדרבנן ניחוש כיון דרוב פעמים נוגע ולהנ"ל י"ל כיון דרוב ג"כ טהור ברה"ר רק מדרבנן טמא א"כ בחולין שנעשו על טהרות הקודש דרבנן לא חששו אף לרוב. ולפ"ז אולי מיושבין דברי הרמב"ם פ"א מפהמ"ק שהביא דטמא לא ישחוט במוקדשין ואם עבר ושחט הזבח כשר ולא התנה שיאמר ברי לי שתמה ע"ז בנוב"י קמא יו"ד סי' ד' להנ"ל י"ל דסוגיות הגמ' למ"ד חיבת הקודש דאורייתא כמ"ש בנוב"י ובדאורייתא רוב טמא ברה"ר מדרבנן ע"כ צריך שיאמר ברי לי והרמב"ם פוסק חיבת הקודש לאו דאורייתא ול"ה רק מדרבנן ואף ברוב אינו טמא בספק טומאה ברה"ר ומ"ה א"צ שיאמר ברי לי ע' נוב"י מה שכ' כעין זה בדרך אחר ואין להאריך בפרט זה דשמא תוס' והרמב"ם יסברו דרוב מהני אף ברה"ר מדאורייתא. אמנם הר"ן אולי סובר כן וס"ל הא דאמרינן בתוספתא ובש"ס דידן בט' שרצים וצפרדע אחד בנמצא הלך אחר הרוב ומבואר דרוב טמא אף ברה"ר הוא מדרבנן ולפ"ז ניחא התוספתא דתני ט' שרצים וצפרדע אחד פירש אחד מהם לרה"ר ספיקו טהור אף דפירש לפנינו ל"ה קבוע מדאור' וניזל בתר רוב וטמא אף ברה"ר דכיון דרוב ברה"ר ל"ה רק מדרבנן ופירש לפנינו מדרבנן הו"ל קבוע לכן טהור ברה"ר דהם אמרו והם אמרו ובנמצא היינו שפי' שלא בפנינו דל"ה קבוע כלל הלך אחר הרוב וטמא מדרבנן אף ברה"ר וע' נדה י"ח מייתי גמ' מט' צפרדעים ושרץ אחד דבנמצא הלך אחר הרוב וכ' תוס' ד"ה אחר הרוב וז"ל הכא איכא חזקה כנגד הרוב דבהמה בחזקת איסור עומדת וגבי ט' צפרדעים נמי קאמר הלך אחר הרוב ואם רוב שרצים טמאים אע"ג דאיכא חזקת טהרה עיי"ש ודבריהם צ"ע דא"כ ראיות הגמ' מט' שרצים ולמה מייתי הגמ' מט' צפרדעים ולא מייתי מט' שרצים דהוא רישא דתוספתא. ולהנ"ל י"ל דהגמ' מייתי באמת רק מט' צפרדעים והחידוש הוא דספק טומאה ברה"י מהני רוב אע"ג דהתורה אסרה הספק להדי' והא דלא מייתי מרישא מט' שרצים דשם כיון דחזקה כנגד הרוב ברה"ר אינו טמא רק מדרבנן כדכתיבנא ודוק. הנה כ"ז הנני כותב לחומר הנושא שלא יהיו דברי הר"ן כנגד התוספתא. אמנם יש לפרש דברי הר"ן דדוקא בפירש ע"י נכרי לפנינו ל"ה. רק מדרבנן אבל בפירש ע"י ישראל דנולד הספק במקום הקביעות לענין אותו ישראל לכולי עלמא הוה גם אח"כ קבוע דאורייתא ומודה הר"ן. וכן נראה מש"ך סקכ"ב ומיירי התוספתא בפירש ע"י ישראל דהוה גם אח"כ קבוע דאורייתא ואין כאן תימא על הר"ן ודוק:

סימן קלג

בדין רוב וקרוב:

א הגמ' דב"ב ד' כ"ד אמר אביי אף אנן נמי תנינא (דרוב וקרוב הולכין אחר הרוב) דם שנמצא בפרוזדור ספיקו טמא שחזקתו מן המקור ואע"ג דאיכא עלי' דמקרבא א"ל רבא רוב ומצוי קא אמרת רוב ומצוי ליכא למ"ד דתני ר' חייא דם הנמצא בפרוזדור חייבין עלי' על ביאת מקדש ושורפין עלי' את התרומה ואמר רבא ש"מ מדר"ח תלת וכו' ש"מ רובא דאורייתא וכו' והא רבא אמר רוב ומצוי ליכא למ"ד הדר בי' רבא מההיא. והקשה התוס' ד"ה דתני ר"ח אי גרסינין דתני תימא היכי מייתי מהכא דרוב ומצוי ליכא למ"ד דילמא לאו משום דרוב ומצוי קאמר ר"ח דשורפין אלא משום דרוב וקרוב הלך אחר הרוב כר' חנינא. עוד קשה בגמ' דאמר רבא ש"מ רובא דאורייתא אטו עד השתא לא ידעינין דרובא דאור' דהרי זה סוגיא ערוכה בחולין י"א ובכמה דוכתא והתוס' הרגישו בזה וכתבו חשיב לי' רובא דליתא קמן דברובא דאיתא קמן ל"צ למידק דקרא כתיב אחרי רבים להטות ועדיין תיקשי גם ברובא דליתא קמן כמה ילפותות ילפי בחולין דאזלינין בתר רובא. ונלפע"ד לישב בפשיטות הנה ברמב"ם פ"ג מביאת מקדש הלכה י"ג והלכה ט"ו מבואר דאין חייב על ביאת מקדש רק בטומאה המפורשת בתורה אבל טומאה שאינה מפורשת בתורה רק שבא מהלכה למשה מסיני אין חייב עלי' על ביאת מקדש. וכן פי' דבריו הכסף משנה סוף הלכה י"ג עיי"ש והנה רש"י כ' בחולין י"ב דרובא דליתא קמן דאזלינן בתר רוב היא מהלכה למשה מסיני ואע"ג דרש"י כ' היכא דאפשר לרבנן מהני רוב מהלכה מ"מ נראה מלשונו דגם היכא דלא אפשר היא מהלכה דמאחרי רבים לא ידעינין ללשון ראשון ברש"י שם. וכיון שהוא מהלכה לכאורה אין חייבין עלי' משום ביאת מקדש. ולפ"ז נכונים דברי הגמ' דא"ל רבא רוב ומצוי קאמרת רוב ומצוי ליכא למ"ד דתני ר' חיי' דם הנמצא בפרוזדור חייבין עלי' על ביאת מקדש. וע"כ הטעם משום רוב ומצוי דליכא למימר משום דר' חנינא דרוב וקרוב הולכין אחר הרוב. דהרי זה הוה רובא דליתא קמן ולא קים לן רק מהלכה ועל רוב אין חייב משום ביאת מקדש וע"כ הטעם משום רוב ומצוי דהוה כודאי ועדיף מרוב. ושוב אמרו שם בגמ' ואמר רבא ש"מ מדר' חייא תלת ש"מ רובא דאורייתא. והכונה למאי דהדר וס"ל טעמא דר' חייא משום רוב דייק רבא ש"מ רוב דאור' והיינו דילפינין מקרא דאחרי רבים להטות דאין חילוק בין רובא דאיתא קמן כפי' ב' ברש"י חולין י"ב ולא כדס"ד מעיקרא דרובא דליתא קמן מהלכה דא"כ אין חייבין על ביאת מקדש אלא ש"מ דהיא דאורייתא ממש דקים לי' מקרא. וזה פירוש נכון ונחמד ת"ל:

ב עוד אפשר לומר בישוב דברי הגמ' הנ"ל דהנה בהא דתנן דם הנמצא בפרוזדור ספיקו טמא שחזקתו מן המקור בא קשי' דע"כ מיירי בלא ארגשה זיבת דבר לח מהמקור או פתיחת המקור. דאס"ד דארגשה א"כ ודאי מן המקור היא ומה ספק איכא. וא"כ דמיירי בלא ארגשה א"כ נהי דרוב דמים מן המקור הרי מ"מ בלא הרגשה טהורה כדאמר שמואל בנדה דף נ"ח וכן פוסק הרמב"ם א"כ אמאי ספיקו טמא ודאי כדתני שחזקתו מן המקור, ומה בכך הרי לא ארגשה וצ"ל כמ"ש הרמב"ם רפ"ט מאיסורי ביאה שחזקת דמים באו בהרגשה. והכונה אף אם לא ארגשה מ"מ אמרינן ודאי ארגשה ולאו אדעתא וסברה הרגשת מי רגלים היא. אך קשי' דהרי איכא תרי מיעוטא מיעוט אחד שמא מעלי' ומיעוט השני שמא ראתה בלא הרגשה דחזקת דמים באו בהרגשה ל"ה רק כמו רוב. ותוס' ב"ב צ"ג ע"א ד"ה איכא למימר. כתבו דתרי מיעוטא מגרע להרוב. וכ"כ הר"ן בחולין פ"ג דתרי מיעוטי מיעוט טרפות ומיעוט טמאים כרוב הוה או כמחצה על מחצה וכ"כ הפליתי ס"ס ט"ו עיי"ש: וא"כ קשי' אמאי נמצא בפרוזדור ספיקו טמא דמשמע טמא ודאי וצ"ל דמשנה ס"ל מקור מקומו טמא וא"כ אף אם ראתה שלא בהרגשה טמאה האשה טומאת ערב אם הדם בא ממקור. ולכן ספיקו טמא טומאת ודאי שרוב דמים מן המקור ול"ה תרי מיעוטא דאף בלא הרגשה טמאה. ומ"ה מייתי בגמ' ראי' דרוב וקרוב הולכין אחר הרוב. א"ל רבא רוב ומצוי קאמרת רוב ומצוי ליכא למ"ד ומייתי מדתני ר' חייא דם הנמצא בפרוזדור חייבין עלי' על ביאת מקדש. ומזה מוכח דהוא רוב ומצוי ועדיף מרוב דאל"כ קשי' הרי איכא תרי מיעוטא שמא מהעלי' ושמא לא ארגש' וליכא למימר דמ"ה טמאה משום דמקור מקומו טמא ואף בלא ארגשה טמאה דהרי התוס' כתבו דף ט"ז ד"ה במקור. דמקור מקומו טמא הוא הלכה למשה מסיני עיי"ש. וכבר הבאתי לעיל דברי הרמב"ם פ"ג מביאת מקדש דאטומאה שהוא מהלכה אין חייבין על ביאת מקדש וע"כ מדחייבין מוכח דאזלינין בתר רוב דארגשה ולאו אדעתא והק"ל הרי איכא תרי מיעוטא. וע"כ מוכח דבאשה הוה רוב ומצוי. ועדיף מרוב והדר אמר רבא ש"מ מדר"ח תלת ש"מ רובא דאורייתא. והכוונה ש"מ רובא דאורייתא אפי' בדאיכא תרי מיעוטא דהדר רבא מרוב ומצוי וס"ל דסגי ברוב לחודא אף דאיכא תרי מיעוטא. דלא כתוס' ב"ב ור"ן בחולין. ומיושבין קו' תוס' בטיב טעם וזה דלא כתשו' זכרון יוסף סי' יוד הובא ג"כ בסדרי טהרה סוף סי' ק"ץ דמצרפין תרי מיעוטא הנ"ל היינו מיעוט דעלי' ומיעוט דשלא בהרגשה שלא לטמא אשה טומאה ודאית. אך לדינא ודאי אין מועיל תרי מיעוטא (וע' מש"כ בדין תרי מיעוטא לעיל סי' כ"א אות ה') ולדעתי פירוש הגמ' נכון ונחמד. ואין להאריך כאן מזה אולי יבואר אי"ה בה' נדה:

ג ואשוב לדין ספק טומאה ברה"י. הנה דעת תוס' שבועות י"ט ד"ה הלך בראשון ונכנס שכתבו אי ברה"י איירי בחד נמי חייב דספק טומאה ברה"י ספיקו טמא מבואר דס"ל בספק טומאה ברה"י חייב על ביאת מקדש. וכפי הנראה פי' משנה דפרה פי"ב משנה ד' המזה מחלון של רבים ונכנס למקדש ונמצאו המים פסולין פטור מחלון של יחיד ונכנס למקדש ונמצאו המים פסולין חייב כפירוש הר"ש דבהזה מספק טומאה ברה"ר אף דנמצאו פסולין פטור דהי' טהור ומזה מספק טומאה ברה"י ונמצא פסול חייב ומבואר דחייב על ביאת מקדש. אבל הרמב"ם פי' במשנה פי' אחר כמ"ש תיו"ט שם. ועיין במ"ל פי"א משגגות ותוס' ר"ע שם ויסבור הר"מ דספק טומאה ברה"י אינו חייב על ביאת מקדש ולפענ"ד לפי המבואר בחולין ט' ע"ב התם הלכתא גמירי לה מסוטה ולשון הלכתא שפת יתר דהו"ל לגמ' לומר התם גמירי לה מסוטה. על כן נראה דזה גופה הלכה למשה מסיני דילפינן מסוטה והרמב"ם כשיטתיה פ"ג מביאת מקדש דמה דילפינן מהלכה אין חייבין על ביאת מקדש: דמ"ה סובר דאספק טומאה ברה"י אין חייבין על ביאת מקדש וע' ברי"ט אלגזי דף ע' דפוס פרעשבורג בסוגיא דבכורות ל"ד דמייתי ירושלמי סוף פ"ח דפסחים דס"ל לר' יוחנן בספק טומאה ברה"י אין חייבין על ביאת מקדש ור' הושעיא ס"ל חייבין על ביאת מקדש והאריך שם בפרט זה. ולפמ"ש תליא בזה אם ס"ל ספק טומאה ברה"י הלכה למשה מסיני אין חייבין על ביאת מקדש ואם ס"ל דהוה ילפותא ממש מסוטה י"ל דחייבין ולפ"ז י"ל דאף לש"ס דידן דמשמע דספק טומאה ברה"י ודאי טמא כמ"ש תוס' ר"פ ב' נזירין נ"מ לענין ביאת מקדש אין חייבין דהוה מהלכה ומ"מ עדיין צ"ע בזה ואין להאריך בפרט זה יותר:

ד ובעמדי בסוגיא דב"ב בענינא דרוב וקרוב הולכין אחר הרוב אעתיק מה שכתבתי בתשובה לאה"ע לישב מה שמקשים על הרמב"ם דבגמ' הקשה על הך דרוב וקרוב הולכין אחר הרוב מוהי' העיר הקרובה אל החלל אע"ג דאיכא אחריתא דנפישא ומשני בדליכא והקשה וניזל בתר רובא דעלמא ומשני ביושבת בין ההרים. והרמב"ם פ"ט מרוצח לא מייתי ביושבת בין ההרים וכבר תמה עליו בכסף משנה שם. ונ"ל לישב. הנה בש"ס דנזיר י"ב אמרינן דמה"ט באומר לשלוחו צא וקדש לי אשה ומת שלוחו אסור בכל הנשים שבעולם דשמא קידש קרובתה ולא אזלינן בתר רובא משום דהאשה היא קבוע וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי וכ"ת בשוקא אשכח וקידש אשה הדרא לניחותא א"כ קשי' למה ניזול ברוצח בתר רובא דעלמא הלא הרוצח הוא קבוע ואף דכאן פריש הרוצח ממקומו והרג בכאן בשדה מ"מ עתה כבר הדר לניחותי' כמו דאמרי' באשה. אך התוס' כתובות ט"ו ד"ה דלמא הקשה אהא דאמרינן שם דאם אנס אשה ואזל איהו לגבה

כל דפריש מרובא פריש והרי הדר לניחותא ותירצו דדוקא באשה שאנו דנין על האשה שקידש ובשעה שזה יבעול אשה אז האשה שקידש הדרא לניחותא והכונה דלנו אין נ"מ איזה אשה קידש דהרי אם מתה מותר באשתו רק בשעה שיבעול אשה אחת אז חיישינן שמא האשה הזאת קרובת האשה שקידש ואז האשה שקידש הדרא לניחותא והיא קבוע משא"כ באנס אשה אחת אין נ"מ אנה הבועל כעת דאף אם אינו בעולם כעת היא כבר נאסרה לכהן רק עיקר שאנו דנין הוא שעת האונס אם אסרה ואז הי' פירש. וכל דפריש מרובא פריש ע"כ:

א"כ גם ברוצח אין אנו דנין אנה הרוצח דהעיקר דהעיר הקרובה צריכה להביא כפרה היא על הרציחה שעשה אחד מעירם ואז הי' פריש ומקשה וניזל בתר רובא דעלמא וכל דפריש מרובא פריש ואין הרוצח מהעיר הקרובה, ומ"ה מתרץ ביושבת בין ההרים:

ה ואמנם כ"ז אם אמרינן טעם עגלה ערופה שהעיר צריכה כפרה על שעת הרציחה אמנם בתרגום יונתן כ' ומן יד נפקין נחיל דמורנין מגו טרפא דעגלתא נגדין ואזלין עד אתרא דקטולא תמן וסלקין עלוי ואחדין בי דינא יתי' ודיינין יתי', א"כ י"ל העגלה ערופה בא לברר באיזה מקום נמצא כעת הרוצח ויש לפ"ז טעם נוסף על העגלה ערופה (הגם דדברי התרגום צ"ע דכי ידונו ב"ד עפ"י המורנין וע' בכפות תמרים יומא ע"ה שהקש' כעין זה אהא דאמרינן שם שהמן הי' מגיד לישראל איזה בן ט' לראשון בן ז' לאחרון והי' מגיד משפט לישראל עיי"ש וכאן בדיני נפשות קשה יותר אמנם י"ל הכוונה שהי' הרוצח מודה ע"י זה והגם שאין הורגין עפ"י הודאתו כדאיתא במכות דף ה' מ"מ היכא שיש אומדנא והוכחה הורגין בהודאתו לפמ"ש רש"י במכות הטעם דאין הורגין עפ"י עצמו דהוה מודה בקנס ומהרש"א כ' בריש שור שנגח דהיכא דאומדנא דמוכח הוא ל"ה מודה בקנס כגון בגמל האוחר בין הגמלים. ושמא כונת התרגום שע"י כן יצא קול ויבואו עדים. וכן משמע מבעלי תוספת על התורה שפירשו ואתה תבער הדם הנקי כאשר תעשה הטוב והישר כהלכה יתבער הדם שתכיר הרוצח מתוך העדות) ולפ"ז אנו דנין באיזה מקום נמצא כעת הרוצח שיתברר ע"י העגלה ערופה. ואז הרוצח הדר לניחותא והו"ל קבוע. ומ"ה לא אזלינן בתר רובא דעלמא. ומעתה י"ל דהרמב"ם חשש גם לטעם התרגום ומ"ה לא מייתי דדוקא ביושבת בין ההרים וס"ל להרמב"ם דהיכא דאיכא עיר דנפישא אף שאינה קרובה כל כך דמייתי העיר ההוא עגלה ערופה לכפר על הרוצח עד שיתברר לא אזלי' בתר קרוב דרוב וקרוב אזלינן בתר הרוב. כיון שאנו דנין על שעת הרציחה כמ"ש לעיל ואז הי' פירש דבמה שהקשה בגמ' אע"ג דאיכא עיר דנפישא הקו' הוא שתביא העיר האחרת דלא כמ"ש תוס' רי"ד ב"ב והובא ג"כ במנחת חינוך מצוה תק"ל

דהקו' הוא דלא ניתי עגלה ערופה. ומשני בדליכא ופסק הרמב"ם דבדאיכא עיר דנפישא איהי מייתי לכפר דתלינן דמשם בא הרוצח. ושוב לא מייתי העיר הקרובה. אמנם במה שהקשה וניזל בתר רובא דעלמא והכונה דלא ניתי עגלה ערופה כלל לא פסק הרמב"ם כן דנהי דל"ש טעם לכפר על שעת הרציחה דאז הי' פירש וכל דפריש מרובא פריש מ"מ כשאנו דנין אנה הרוצח כעת ויבורר ע"י הקול או התולעים ויביאהו לב"ד לענין זה הדרא לניחותא והוא קבוע וכל קבוע כמחצה על מחצה. ולכן מביאין עגלה ערופה אף באין העיר יושבת בין ההרים. וזה תירץ נכון בעזה"י:

ו אמנם מה שתירץ בתשו' זכרון יוסף אה"ע סי' ה' אות י"ז דהרמב"ם פוסק דדוקא נגד רובא דאיתא קמן אמרינן רוב וקרוב הולכין אחר הרוב ולא נגד רובא דליתא קמן ומ"ה לא מייתי ביושבת בין ההרים דרובא דעלמא הוה רובא דליתא קמן ופוסק בזה דלא כר' חנינא אלא דקרוב עדיף צ"ע דא"כ אמאי פוסק פ"ה מא"ב בדם הנמצא בפרוזדור מן הלול ולפנים טמא בודאי וחייבין על ביאת מקדש שרוב דמים מן המקור והרי איכא עלי' דמקרבי ושם הוה רובא דליתא קמן כמ"ש תוס' ב"ב כ"ד ד"ה ש"מ וע"כ גם הרמב"ם פוסק דאזלינן בתר רוב נגד קרוב. ואין לומר דרמב"ם פוסק כן מטעם רוב ומצוי דהרי רבא הדר בי'. ובודאי הלכה כרבא וע"כ דלא כתשו' זכרון יוסף. ובפתחי תשובה סי' מ"ח מייתי בדין מחט שנמצא בבשר הקורקבן ואין היכר שביל לא מבפנים ולא מבחוץ רק שהמחט קרוב יותר לצד חוץ דכ' במעיל צדקה סי' י"ג דכשר בהפס"מ דרוב הנבלעים דרך הושט ובא מבפני' ורוב וקרוב הולכין אחר הרוב וחשש הפ"ת לשיטת הזכרון יוסף דברובא דליתא קמן קרוב עדיף ובאמת שדברי הזכרון יוסף בדעת הרמב"ם צ"ע לפמ"ש ועל כן בעובדא שבא לידי כדין הנ"ל הכשרתי בהפ"מ לכבוד שבת דהלכה דרוב וקרוב הולכין אחר הרוב ודוק:

ז ודע דבדברי התוס' כתובות ט"ו ד"ה דלמא הנ"ל שהבנתי לעיל החילוק בין האומר לשלוחו צא וקדש דאמרינן הדרא לניחותא לבין האשה שנאנסה וספק אם מפסול נאנסה דאמרי' כל דפריש דבשלמא באומר לשלוחו צא וקדש אנו דנין אנה האשה שקידשה כעת בשעת הביאה דהרי אם ליתא בעולם אינה אוסרת וע"כ אנו דנין על שעת הביאה משא"כ באשה שנאנסה אף אם הבועל אינו בעולם מ"מ אסורה וע"כ אנו דנין על שעה שאנסה ואז הי' פריש אמנם עדיין צ"ע דלפ"ז בחשש שמא קידש אמה של האשה שרוצה לקדש כעת דחמותו לאחר מיתה נמי אסור לחד בכרת ולחד בשריפה שוב אנו דנין רק על שעת הקדושין והיכי דבשוקא קדשה אין חוששין ואמאי אמר רבא בנזיר מודה ר"י באשה שאין לה אם וכו' אעפ"י שיש לה אחות שנתגרשה והרי אפי' ביש לה אם משכחת

שמותר לקדשה בקידש בשוקא. וע"כ אין סברת התוס' כדכתיבנא ע"כ צריך להבין קצת וע' בבינת אדם שער הקבוע סי' י"ט מ"ש על התוס' כתובות הנ"ל ואין להאריך בפרט זה יותר:

ח והנה בימי חורפי תמהתי על תוס' יבמות ג' ד"ה בתו שכתבו ובת אשתו היכא דנכנסה לחופה ולא נבעלה נראה לר"י דחייב על בתה וכו' דסברה היא דלא תליא בביאה עיי"ש ומשמע דס"ל דאם קידש אשה אינו חייב על בתה וכן נראה מתוס' ר"פ נושאין על האנוסה ד"ה ערירות שלא כתבו רק נכנסה לחופה ולא נבעלה. וכ"כ בשעה"מ פ"ה מחופת חתנים דס"ל לתוס' כן. ותמהתי על דבריהם מהך דנזיר דאמרינן שם באומר לשלוחו צא וקדש אסור בכל הנשים שבעולם ומודה ר"י באשה שאין לה אם ואחיות וכו' והרי אפילו באשה שיש לה אם מותר דבקדושין לבד לא נאסרה בתה ואין לומר דמ"מ מדרבנן אסור דהרי הב"ש כ' דבקרובות דרבנן לא חיישינן ודא תמוה רבתי. ולכאורה י"ל דדין זה תליא בפלוגתא שבין אביי לרבא דלאביי דתירץ ביבמות צ"ז דתנו רבנן בכולן נאמר שכיבה וכאן נאמר קיחה לומר דרך לקוחין אסרה תורה א"ל ר"פ לאביי וכו' א"ל הראוי לקיחה קיחה הראוי לשכיבה שכיבה. ולדידיה יליף מקיחה ע"כ דבקדושין לחוד חייב אך לתירץ רבא שם דיליף משאר י"ל בקדושין לחוד ל"ה שאר וזה אמת ויציב. אך קשה דהרי רבא קאמר בנזיר י"ב מודה ר' יוחנן ולדידי' לשיטתי' קשה. ותירצתי דהן אמת לפי מה דאמרינן פ' נושאין טעמא דנושאין על האנוסה דכתיב שאר בעריות בנשואין איכא שאר באונסין ליכא שאר, א"כ בקדושין נמי לא מקרי שאר כדאמרינן בכתובות נ"ג אשתו ארוסה אינו מטמא לה. ופירש"י דלא מקרי שארו. אבל רש"י כ' בריש יבמות דבתו מאנוסתו לא משמע מהאי קרא דאשה ע"י קדושין משמע. וברשב"א הקשה על רש"י דלמא כונת אשה אפי' פנוי' אמנם ע"כ רש"י פי' ערות אשה ובתה כמו ערות אשתך ובתה. ואשתך או אשתו משמע ע"י קדושין ותוס' יבמות דף ג' הקשו דהרי בדף צ"ו מייתי קרא אחרינא היינו אנוסתו לא מיקרי שאר בנשואין מקרי שאר ולא מייתי מקרא דאשה ובתה וצ"ל דה"ה דגמ' הי' מצי לאתויי מקרא דאשה אך הגמ' מייתי קרא דשאר דהוא מבורר יותר ורש"י הוסיף על הגמ' ללמוד מקרא דאשה ובתה ע"י קדושין אפילו בלא נשואין:

ט והנה אם מקרי אשתו באירוסין הדבר מבואר באה"ע סוף סי' קכ"ו שכ' התה"ד דבארוסה אין לכתוב אנתתי דהוה כמו אשתי רק דהוית ארוסתי. והרבינו ירוחם הוכיח דכשר אם כ' אנתתי מדאמרי' הרי את אשתי הרי זו מקודשת הרי דבקדושין מקרי אשתו עיי"ש וע' מ"ש הב"י מדברי תוס' גיטין כ"ו ע"ב. וזקיני ח"ק סי' קט"ז פשיטא לי' דארוסה

ודאי מקרי אשתו ובכלל החרם שאין לישא אשה על אשתו ודאי גם על הארוסה גזר עיי"ש שהאריך. אמנם לענ"ד לולא דברי הראשונים הייתי אומר דתליא בפלוגתא שבין ר' יאשי' ור' יונתן בסוטה כ"ד דלר' יאשי' דממעט מתחת אישך פרט לארוסה וס"ל דארוסה לא מקרי תחת אישך ה"ה דלא מקרי' אשתו. משא"כ לר' יונתן דמשמע לי' תחת אישך ארוסה בכלל והוצרך למיעוט אחר ארוסה מקרי אשתו ודברי ח"ץ סי' קט"ז שכ' דארוסה יותר אשתו מיבמתו ע"כ כר' יונתן. ולפ"ז אפשר לישב קו' הנ"ל ונאמר דמה שכ' תוס' יבמות ג' נכנסה לחופה ולא נבעלה היינו דבזה פשיטא דמקרי אשתו וכ"כ ז' ח"ץ סי' קכ"ד דבנכנסה לחופה ולא נבעלה יש לכתוב אנתתי (וכן עשיתי מעשה בכהן שנשא גרושה בטעות ולא נבעלה וצויתי לכתוב אנתתי) אמנם בקדושין לבד לא פסיקא להו דשמא לא מקרי אשה כמו אשתו והיינו לר' יאשי' אבל לר' יונתן ודאי אסורה בקדושין לבד. וניחא דברי הגמ' דנזיר דנקט שאין לה אם דבאם בקדושין לבד נאסרה לר' יונתן וכן ניחא דברי מס' דרך ארץ דאותו דקידש אשה אסור בז' קרובים דאתי' כר' יונתן. כן נ"ל לחומר הנושא אמנם לדינא נ"ל דרבא ס"ל ג"כ כאביי בדף צ"ז וכתנו רבנן דילפינן מקיחה דרך לקוחין אסרה תורה. והוסיף עוד תירץ אחר ותוס' כתבו לתירץ רבא עכ"פ בנכנסה לחופה ולא נבעלה ודאי אסורה. גם לתירץ רבא. אבל לדינא לא פליג רבא וס"ל כברייתא וע"כ גם בקדושין לחודא חייב ומיושב קו' הנ"ל ובחידושי הארכתי עוד בזה ואקצר:

סימן קלד

להרב הגאון החריף מ' צבי הורוויץ מבראד בעה"מ ספר לקוטי צבי: ב"ה ברעזאן תרכ"ח לפ"ק:

א מ"ש כת"ה בשם הגאון מהרש"ק בנתערב חלה בתבשיל ושרפו לחלה מ"מ יכול לשאול מטעם ממ"נ אי טעם כעיקר דאורייתא הוי כאיתא בעולם ומהני שאלה ואי ט"כ ל"ד א"צ שאלה כבר מבואר כן בספר נדרי זריזין ח"ב כינוי נדרים ה' שבועות ס' ו' והגאון הרחיב הפלפול בענין זה בחריפות ולחביבותא דמר ודהגאון מהרש"ק נ"י אפלפל מעט בענין כפי אשר ד' יוריני. הנה לכאורה משמע דאם ט"כ ל"ד כיון דמדאורייתא ליתא בעולם והוה כאכלה:

כולה ל"מ שאלה. ודוקא אם ט"כ דאורייתא הוה כאיתא בעולם. ולפ"ז נסתר הממנ"פ שכתב דשמא ט"כ ל"ד ומ"מ מדרבנן צריך ביטול ול"מ שאלה. והרי ט"כ הוה ספק אי הוי דאורייתא דהוא מחלוקת הפוסקים ועיין בפמ"ג סי' צ"ב. ובגוף הדבר אם מועיל שאלה אם לא נשאר רק טעם אם ט"כ דאורייתא צודקים דברי הגאון מהרש"ק. הגם דזה כמה נסתפקתי בפסולי המוקדשי' שנפדו דנשאר עוד מקצת קדושה לענין גיזה וחלב ועבודה

דמנהיג בשור פסולי המוקדשי' שנפדה לוקה דכתב רש"י במכות כ"ב הטעם דהוי חולין וקדשים מעורבים. אם מועיל שאלה כיון דליתא לקדושה או דלמא כיון דנשאר עוד מקצת קדושה מועיל שאלה וכש"כ למ"ש תוס' חולין צ"ט דהדרה לאיסורא קמא וא"כ ישאל על איסור הראשון והבאתי ראי' לזה דל"מ שאלה מתוס' פ' אלו עוברין דף מ"ז ע"א ד"ה ומוקדשין שכתבו ולפיר"י קשה אמאי נקט שור וחמור ה"מ לאשכוחי כלאים בשור פסולי המוקדשין עיי"ש. וקשה על זה דהרי אמרינן במכות כ"ב מידי דאיתא בשאלה לא קתני ושור פסולי המוקדשין נמי איתא בשאלה כמו שדחה ר"י מה"ט פירש"י ומאי מקשה לר"י וע"כ שור פסולי המוקדשין ליתא בשאלה וקצת רצינו לומר בזה דקדוק עצום בתוס' שם שכתבו דאיתקש לצבי ואיל והוא שפת יתר. וי"ל משום דרש"י פירש במכות הטעם דמיערב קדשים וחולין ולהנ"ל אולי גם זה איתא בשאלה ול"ק כלל קושיתם ולכן כתבו משום דאיתקש לצבי ואיל כמו שפי' תוס' במכות. ובאמת אין בו קדושה וליתא בשאלה ולכן הקשו שפיר. ושוב ראיתי דראי' מתוס' ליתא דתירץ דגמ' מכות מידי דאיתא בשאלה לא קתני לא נשאר במסקנא ושפיר הקשו תוס' ועכ"ז הדבר ברור לדעתי דפסולי המוקדשין שנפדו ליתא בשאלה ומ"מ זה אינו דומה לט"כ דאם נשאר טעם הוי כממש ועדיף יותר מפסולי המוקדשין שנפדו ע"כ אפילו למ"ד אין לוקין על ט"כ מ"מ מהני שאלה וז"ב אך למ"ד ט"כ ל"ד יש להסתפק:

ב והנה אם בחטאות המתות מועיל שאלה כגון חטאת שכיפרו בעלי' דלמיתה אזלה יש להסתפק לפי המבואר במשנה דמעילה י"א ובריש מעילה דחטאת המתות לא נהנין מדרבנן ומדאו' נפקע מקדושה א"כ לא נשאר קדושה רק מדרבנן. ואין נשאלין עליהן דליתא לקדוש' כמו באכלה כולה דאין נשאלין ואפילו נשתייר פחות מכשיעור וכדאיתא בשבועות כ"ח ואף דילפינן ממפריסי הפרסה טמא דאוכל מחטאת המתות בלאו מ"מ כיון דבהנאה מותר מדאור' נראה דקדושה נפקע ממנה כקדשים שמתו ומ"ה י"ל דל"מ שאלה. ובהכי נלע"ד להבין דברי התוס' סוטה י' ע"ב ד"ה כי קדוש שהקשו בסוטה שבאו עדים שהיא טמאה דמנחתה נשרפת למה נשרפת ונשאל עלי' ומעולם תמהני על דבריהם דלא הקשו בכל חטאות המתות וקדשים שנפסלו ומריש פירשנו דבריהם די"ל דבעי חרטה דמעיקרא ופתח בשאלה ונולד אין פותחין ובכל חטאות המתות אין לו פתח מעיקרא ורק הכא דהוה טעות כיון שבאו עדים ובטעות דמעיקרא הקשו למה אין נשאלין עלי'. אבל זה לפוסקים דל"מ לשאול ולעשות מחרטה פתח. וזה דעת הטו"ז בהלכות חלה. אבל להפוסקי' דמהני שאלה לעשות מהמאורע גופי' חרטה למפרע. כגון בנפל חלה לתבשיל עיי"ש. והדר' קושיתי אתוס' דלא הקשו רק בסוטה להנ"ל יהי' נכון

דבכל חטאת המתות ס"ל לתוס' דנפקי מדאורייתא מקדושה ול"מ שאלה אבל במנחת סוטה דאמרינן בירושלמי הובא בתוס' סוטה דף כ"ג דהוה כאשם תלוי שנודע משנשחט ואולי יסברו התוס' דנימא במנחה זאת אם עלה לא ירד דהוי פסולו בקודש ורש"י כתב בכריתות כ"ג גבי נותר דמועלין הואיל ואם עלה לא ירד. ולכן עדיין קדושה עלה והקשו דישאל עלי'. אבל לפענ"ד לתרץ קושית התוס' דאומרת טמאה וכל הני דקחשיב שם נמי אם עלה ירד דל"ה פסולו בקודש דדוקא לן דמה ושאר דברים השנוין בזבחים פ"ו וכמה מקומות דאשכחן דכותי' כגון לן הואיל ולן כשר באימורין. אבל כל הני דאומרת טמאה וכדומה הוי כקדשי קדשי' ששחטן בדרום. וגם אשם תלוי ששחטו ונודע קודם זריקה דהדם ישפך והבשר ישרף דדינו בבשר ודאי אין מועלין כדאמרינן במעילה י' בבשר שנטמא וכיון דאין מועלין אם עלה ירד ומדאורייתא יצא מקדושה. ומ"ה ל"מ שאלה דהוי כליתא קדושה בעולם מדאורייתא ומיושב קושית התוס' שוב ראיתי דמה שכתבתי בחטאת המתות ל"מ שאלה יש להשיב דא"כ איך מהני שאלה בשחוטי חוץ שכתב הרשב"ם בב"ב ק"כ דמהני שאלה אף דגם שם אין בו קדושה דהרי אסור בהנאה. אבל יש לחלק דבשחוטי חוץ כיון דכל איסור שחוטי חוץ דאסור בהנאה כמ"ש רש"י קדושין נ"ז דאין לך מי שיתירן כיון שהוקדשו ס"ל לרש"י לחלק בין קדשים שמתו שיצאו מקדושה ובין שחוטי חוץ דאסור בהנאה מצד הקדושה ולכן מהני שאלה משא"כ בקדשים שמתו והתוס' בקדושין שם הקשו באמת על רש"י מ"ש בקדשים שמתו וגם לשיטת התוס' י"ל דלמסקנא דיליף חולין שנשחטו בעזרה מש"ח שוב ילפינן שחוטי חוץ לאיסור הנאה מחשנ"ב או מטעם שכתב במקנה שם לשיטת התוס'. ועכ"פ איסור קדשים רביע עלי' והוי גזה"כ ומ"ה אינו דומה לקדשים שמתו. ודע שיש סברא לומר דמ"ה לא מועיל שאלה בחטאת המתות דהרי בלא"ה אמר בב"ק ק"ט דהוה טעות דאדעתא דהכי לא הקדיש רק דהלכתא גמירא ומאי מועיל שאלה ומה תוסיף השאלה יותר. אבל לענ"ד הרי גם בסוטה שאמרה טמאה אני הוי טעות או שבאו עדים ומ"מ נשרפת ועכ"ז הקשו התוס' שישאל: ג ולכאורה יש להביא ראי' נגד שיטת הגאון מהרש"ק דאט"כ ל"מ שאלה דקשי' בזבחים צ"ז דמשני רב אשי יקדש עשה ואין עשה דוחה ל"ת ועשה וקשי' לשיטת התוס' דקו' הגמ' קאי על קדשים פסולים ולא אנותר. והתוס' כ' בכריתות י"ג דקדשים לאחר שנזרקו כהלכתן ליתא בשאלה אבל אם לא נזרקו כהלכתן איתא בשאלה. ומעתה הקדשים כשרים ליתא בשאלה וקדשי' פסולים ישנו בשאלה. ומבואר ביבמות ה' דעשה דוחה ל"ת ועשה שישנו בשאלה ומאי משני רב אשי. וכבר הקשה זאת בברוך טעם. ובמק"א כתבתי דה"ט דרמב"ם שכתב בה' נזירות טעם דנזיר מצורע דל"ה עשה דקדוש ודחי

סוגיא דיבמות מכח סוגיא דזבחים. אמנם אם נימא דאט"כ ל"מ שאלה נכון סוגיא דזבחים בפשיטות ומיירי דלא נמצאו עוד קדשים פסולים ואטעם לחוד ל"מ שאלה. ובעניותי היה נראה לפי כל הנ"ל דאפיגול ג"כ ל"מ שאלה. וזה לפי מה שחידש לנו אדונינו מהרש"א ז"ל בקדושין נ"ו ע"ב ד"ה המקדש דתוס' קים להו דבנותר ופיגול וכו' פקע קדושתו עי"ש והפ"י תמה עליו ממשנה דחייב אנותר מעילה וכתבתי בתשובה לישב דברי אדונינו מהרש"א. דבאמת אם אסור בהנאה ואין צורך להקדש הוי כקדשים שמתו אך רש"י כתב בכריתות כ"ג בטעם דחייב מעילה אחלב נותר משום דאם עלה לא ירד. וזה באימורין אבל בבשר דאם עלה בלא"ה ירד. כמבואר בזבחים צדקו דברי אדונינו מהרש"א וה"ט דמבואר במעילה ד' י' בבשר קודש שנטמא דפטור דבבשר אין לו שום צורך. וקצת מזה מצאתי שוב שהרגיש באור חדש ובפיגול כתבתי דתלי' במ"ש רש"י מעילה ו' דבפיגול מועלין הואיל ומרצה לפיגולו. וזה לרב גידל דבשר קדשי קדשים מועלין אף לאחר זריקה משא"כ למאי דאיתותב רב גידל ורמב"ם לא פסק כרב גידל בבשר קדשי קדשים כמ"ש הר"י קורקס פ"ג דמעילה. ונמצא דגם בפיגול לאחר זריקה אין מועלין וצדקו דברי אדונינו מהרש"א גם בפיגול ועיין בכל מקומות הנ"ל ותבין דברינו ונמצא לדברי אדונינו מהרש"א דיצאו מידי קדושה ורק שאסורין בהנאה אבל אין בו קדושה גם בפיגול לאחר זריקה ל"מ שאלה דאין בו קדושה. ומיושב קושיתי הנ"ל מזבחים (וע' מ"ש לעיל סי' י"ג אות ז' וסי' קט"ו אות כ"ג) ועיין ג"כ בנדרים י"ב דנותר ופיגול מחטאת לא מקרי דבר הנדור דנדרו פקע ורק מתפיס בדבר האסור. וזה כדברי מהרש"א וכדברינו ונותר של עולה הואיל ואם עלה לא ירד מקרי מתפיס בדבר הנדור ודוק היטב בכ"ז. לבד מה שיקשה לדברינו משחוטי חוץ אבל כבר כתבנו דשחוטי חוץ שאני. ובאמת לולא דמסתפינא הייתי אומר דדוקא לשיטת רש"י בקדושין נ"ז דאיסור דשחוטי חוץ משום דאין מי שיתירה כיון שלא נזרק הדם ואיסור קדשי' פתיך ביה מהני שאלה ויסבור רשב"ם בב"ב כרש"י דבגמרא גופא בב"ב יש לומר זה הדבר קאי לקדשים אבל לא אחר ששחט בחוץ דמסברא שכתבתי גם בשחוטי חוץ לשיטת התוס' קדושין ל"מ שאלה ועיין עוד ברש"י זבחים קי"א ע"ב דבשחוטי חוץ פשיטא דאין בו מעילה דכמאן דקטלינהו דמי והוה כקדשים שמתו עיי"ש ויהי' מיושב קושית הטו"ז בה' חלה איך חייב מלקות אשחוטי חוץ. אבל מסתפינא לומר דבר זה מה שמפורש ברשב"ם להיפך ולא אאריך בזה יותר. מיהו במנחות ק"ב ע"ב דאמרינן נותר מטמא טומאת אוכלים משום חיבת הקודש משמע דלא כמהרש"א בקדושין הנ"ל ואולי שם מדרבנן אבל לפ"ז מאי מקשה שם מצריד של מנחות וצ"ע באופן דנראה דאשחוטי חוץ מהני

שאלה ולפ"ז ה"ה בחטאת המתות דלא כמו שצידדנו לעיל והטעם דכיון דאסור באכילה או בהנאה נשאר שם ההקדש ומהני שאלה לעקור האיסור למפרע:

ד והנה הרב הגאון מהרש"ק הביא ראי' מנדרים נ"ט דמקשה בסאה תרומה טמאה שנפלה למאה תעלה הרי הוי דבר שיש לו מתירין על ידי שאלה ומאי מקשה והרי מדאורייתא כבר נתבטל והוי כאכלה כולה ועל כרחך כיון דמדרבנן לא נתבטל מהני שאלה. ולפ"ז מוכח דאפילו ט"כ ל"ד מהני שאלה. והנה להסוברי' דאין איסור נהפך להיות היתר אין כאן ראי' דשם כל היכא דאית' באיסורא קיימא ורק אנן לא ידעינן ומותר לאכול משום ביטול ברוב אבל החתיכה באיסורא קיימא ומ"ה מהני שאלה. אך לסוברים דאיסור נהפך להיתר שאלה גדולה שאל וקצת היה מקום לומר בישוב הדבר לפמ"ש במק"א (עיין לעיל סי' קכ"ח אות א') דקשה בגמ' דנדרי' דמקשה בסאה תרומה טמאה שנפלה דהו"ל דשיל"מ דלמא מיירי שאין לו טבל טמא יותר ואין תורמין מן הטהור על הטמא וגם מינה ובה אין להפריש בדבר יבש דאין בילה ולא מצי לשאול שיהי' טבל וא"א להפריש. וע"כ צ"ל דאם קודם שנתערב הוה דשיל"מ ל"ב לשיטת הר"ן ז"ל דטעם דשיל"מ מטעם מב"מ וכיון דקודם התערובות הוה דשיל"מ ומב"מ ל"ב וס"ל לסוגיא דנדרים דלא כדמוכח מב"מ נ"ד בהא דמשני דאורייי' ודרבנן לא מצטרפי אף דקודם הוה דשיל"מ אם עתה ל"ה דשיל"מ בטל. אך דס"ל לסוגיא דגם בכה"ג ל"ב ע"ש ומ"ה מקשה. ולפ"ז ראיות הגאון מהרש"ק נדחה דקודם שנתערב הי' אפשר בשאלה. כן י"ל דרך פלפול. אבל אליבא דאמת ראי' הנ"ל מגמרא נכונה. אך מה שהקשה מאכלה כולה ושייר כ"ס דל"מ שאלה וה"ה בטעם כעיקר אם ט"כ דאורייתא הוי עשה עכ"פ ועדיף משייר כ"ש. אך אפילו אם נאמר ט"כ ל"ד ומ"מ מהני שאלה ג"כ אין ראי' מתוס': שבועות כ"ח דתוס' כתבו לרבא דס"ל אכלה כולה אין נשאלין אף במחוסר קרבן ומלקות ולכן אף שייר כ"ש כיון דהוי כאכלה כולה אין נשאלין אבל להלכה כאמימר דאפילו אכלה כולה נשאלין אם מחוסר קרבן או מלקות ה"ה אם נשאר ט"כ נשאלין עלי' ואשייר כ"ש נמי נשאלין לאמימר:

ה ומה שי"ל בעיקר השאלה דפסקינן כנקודת הכסף דאם נפלה חלה לתבשיל מהני שאלה. ולכאורה מה מהני שאלה איך יפריש מחדש לתקן הקדירה שנפלה החלה. והרי החלה הוי חד דרבנן והתבשיל הוה תרי דרבנן דהחלה בזה"ז דרבנן. וט"כ ל"ד לכמה פוסקים והוה לפ"ז תרי דרבנן. ועוד להמחבר מהני טעימת קפילא אף בליכא ס' ורק אנן פסקינן דמדרבנן בעי ס' והוה תרי דרבנן והלב"ש בחידושי דינים להלכות חלה הוכיח להלכה כדעת המ"כ שבב"י סי' ש"ל דל"מ להפריש מתרי דרבנן אחד דרבנן. אך זה ל"ק

דכל זה אם הוה ודאי תרי דרבנן כגון בשאור יותר מס'. משא"כ בזה שמא ל"ה רק חד דרבנן דשמא ט"כ דאורייתא ובעי ס' ל"ה בודאי תרי דרבנן מהני הפרשה ועיין בסידור של הגאון מליסא שהקיל להפריש מחד דרבנן אתרי דרבנן ומ"מ נ"ל בגוף השאלה בנשרף החלה שכתבנו לעיל שלכאורה יש להוכיח מנדרים נ"ט דאף אם ט"כ ל"ד מהני שאלה וכעת נ"ל דיש לומר דאם ט"כ ל"ד הוה כמאן דליתא ול"מ שאלה והא דמקשה בנדרים היינו דסאה תרומה שנפלה אף דבטל במאה מ"מ כיון דצריך להרים הוי כמאן דאיתא וכדאיתא במשנה דתרומות דמה"ט אמרינן חוזר וניער בתרומה משום שצריך להרים וכדאיתא בר"ן סוף ע"ז ובש"ך סי' צ"ט ואף בסאה תרומה טמאה שנפלה מ"מ צריך להרים כדאיתא במשנה דתרומות פ"ה ובבכורות כ"ב ע"ב משום לא פלוג ע' תוס' בכורות ותיו"ט פ"ה מ"ב דתרומות ועל כן הוה כמאן דאיתא ומהני שאלה. וע"כ הכרעת דעתינו דאם ט"כ ל"ד ל"מ שאלה אך כיון דרוב פוסקים ס"ל ט"כ דאוריי' מהני בחלה דרבנן לענין שאלה הגם דאם הוה ספק ל"מ ספיקא דרבנן לענין שאלה דאתחזק איסורא כדמשמע ביבמות ר"פ האשה רבה דהיכא דאמר דאיתשל מרי' עלי' כנגד חזקה עיי"ש ובחזקת איסור ל"מ ספק דרבנן מ"מ כיון דרוב פוסקים סברי ט"כ דאורייתא יש לסמוך ע"ז באיסור דרבנן ומ"מ עדיין צ"ע בגוף הדין וע' עוד בטורי אבן ר"ה כ"ח מענין שאלה ואם נאמר דהיכא שנתבטל ברוב ל"מ שאלה יש לפלפל בדבריו שם:

ו ומה שיש לעיין לפמ"ש הר"ש בפ"ב דמעשר שני דתבשיל של חולין שנתבשל במעשר שני ל"מ פדיון דל"ש פדיון בדבר שאין בו ממש הרי דאט"כ ל"מ פדיון וה"ה דל"מ שאלה לדבר שאין בו ממש אבל יש לחלק בין פדיון לשאלה דבפדיון טעם הר"ש דלא אלים טעם כל כך שיתפוס המעות בקדושה כדאמרינן בלקוח בכסף מעשר בזבחים מ"ח דלא אלים למיתפס פדיונו משא"כ בשאלה דהוי אך עקירת נדר. והנה בדברי הר"ש גופי' יש לעיין מזבחים ע"ז דאמרינן שם באשם מצורע שבא על הספק לר"ש דממלא אחר שיקמוץ. ואח"כ פודה מה שממלא עיי"ש ולכאורה איך תופס הפדיון כיון דנתבטל מקצת שממלא בשיריים ומב"מ מדאורייתא ברובא בטל. ואיך תופס פדיון ומ"ש מתבשיל שנתבשל במעשר שני וצ"ל או דס"ל לר"ש דוקא בטעם ל"מ פדיון אבל בממש שנתערב כיון דאיתא בעולם ורק שנתבטל ברוב מהני פדיון ולפ"ז שפיר כתבנו לדחות ראיית הגאון מהרש"ק מנדרים נ"ט דשם הממש איתא כדמשמע פשטא דמשנה ומ"ה מהני שאלה משא"כ בטעם היכא שסילקו לאיסור ל"מ שאלה. אמנם לפענ"ד נראה בפשיטות לתרץ מהך דזבחים ע"ז דשם כיון שמקדיש המילוי לבדק הבית הוי דין ממון להקדש וממונא ל"ב ומ"ה מהני פדיונו אך בשב שמעתתא ש"ו פ"ד כתב דזה דוקא להוציא מהדיוט

להקדש הוה דין ממון אבל לא להיפך וכמו שהוכיח מקושית התוס' מעילה כ"א שהקשו וליבטל ברובא (וע' מ"ש בספרי חא"ח ס"ס כ"ז דבר נחמד בטעם דמהני שאלה בהקדש לאחר שבא ליד גזבר) אבל לפענ"ד משם אין ראי' דנהי דממונא ל"ב אבל איסורא בטיל ומ"ה לענין חיוב קרבן מעילה דהוי מכח איסור שעשה שנהנה מהקדש דגוף הממון הרי משלם הקרן והקרבן בעבור האיסור ולכן מקשה התוס' שפיר דהאיסור יתבטל וגוף הממון מחויב להחזיר אבל קרבן אינו מחויב משא"כ זה דמהני פדיון כיון דגוף הממון לא נתבטל מהני פדיון ובהכי ניחא לפע"ד מה שמותר למלאות בהך דזבחי' ע"ז ולכאורה שמא ל"ה מצורע מוחלט והוי נדבה ומערב שמן הקדש בשירי מנחה ואיך מבטל איסור לכתחילה וצ"ל דל"ה כוונתו לבטל או כיון דהוי ספק איסור ל"ח לביטול איסור לכתחלה כמ"ש הש"ך סי' צ"ב ס"ק ח' אבל להנ"ל ניחא דבלא"ה דדין ממון פתיך בי' [ושוב הזכירני הרב החריף מ' חיים בערינשטיין נ"י דמסוגיא דב"מ נ"ג מבואר דאף דמעשר ב' שנתערב ומדאורייתא ברובא בטיל ומ"מ מהני פדיון וע"כ צ"ל דהר"ש דוקא בטעם קאמר דל"מ פדיון ולא בממש שנתערב וע' באבני מלואים מ"ש על הר"ש מפסחים]:

ז' וראיתי בסידור של הגאון מליסא הלכות חלה שהרחיב הדיבור בהך דמ"כ לענין אי מפריש מחד דרבנן אתרי דרבנן ולבסוף מסיק דבאם מפריש מחיוב על החיוב ועל הפטור מותר כיון דלא נשאר בהחיוב שהפריש רק מקצת טבל חלק זה שהפריש על הפטור ואותו טבל נתבטל מדאורייתא ורק מדרבנן לא נתבטל ומ"ה מותר להפריש על דרבנן ממנו עיי"ש ולכאורה איך יפריש לסמוך על הביטול לכתחילה הרי אין מבטלין איסור לכתחילה ובחלה נכונים דברי הגאון מליסא כיון דאין אוכלין החלה רק שורפין לא מקרי מבטל איסור לכתחילה כמ"ש בתשו' מיימוני פ"ג מזרעים דמ"ה מותר לערב עיסה ביצה בג' ביצים עיסת נכרי להפריש חלה על עיסת תערובות מעיסת נכרי דכיון שאינו אוכל ולא נהנה ממנו אין לחוש לביטול איסור לכתחילה (והיא כעין סברת הב"ח א"ח סי' תק"ז וטו"ז סי' תרכ"ו) אך דמשמע מדברי הסידור דגם בתרומה הדין כן ומ"ה כתב דבהך דמנחות אינו מפריש רק על הפטור והיכא דהכהן אוכל התרומה ל"מ זאת לדעתי דאין מבטלין איסור לכתחלה ול"ש ג"כ סברתו דל"ה כונתו לבטל דזה דוקא בנתערב כבר אבל להפריש לכתחילה על סמך הביטול ודאי לא (וע' לעיל סי' קכ"ח אות ו' דקשה מגמרא דב"מ נ"ג בהא דאמרינן שם פרוטה תפיס פרוטה חצי פרוטה לא תפיס וקשה דהרי החצי פרוטה מעשר בטל בפרוטה וע"כ זה מיקרי ביטול איסור לכתחילה כמ"ש שם והוא ממש כעובדא דהגאון מליסא):

ח אחת הוא מה שנלע"ד בדרך אפשר בענין שחששנו לדעת הרמב"ם דט"כ ל"ד ול"מ שאלה וגם בהך דפסקינין בשאור שלא הורמה חלתה שנתערב בעיסה שהורמה חלתה דמהני הפרשה מנה ובה שכתב הר"ש בטעם דמהני משום דט"כ דאורייתא והיינו אף למ"ד אין בילה ולמה לא נחוש לדעת הרמב"ם דט"כ ל"ד ונלפע"ד דבר חדש דגם הרמב"ם מודה בחלה דט"כ דאורייתא והיא דהנה. הרב הגאון מליסא סי' ק"ה, כ' דבתרומה לכ"ע ט"כ לאו דאורייתא דרש"י כתב דט"כ ל"ד דבטיל ברוב ולמה לא פירש דטעם גופי' ל"ד וע"כ צ"ל דטעם גופי' דאורייתא מדכתיב הטמאים לאסור צירן וה"ה הטעם וילפינין מג"נ למ"ד ט"כ דאוריי' דלא בטל ברוב ולפ"ז בתרומה דיוצא משאר פירות מותר ט"כ ל"ד דליכא למילף מג"נ דשם היוצא אסור עיי"ש והובא לעיל כמה פעמים [ע' לעיל סי' קי"ז אות א"ב] ותמהתי עליו מגמרא ערוכה זבחים צ"ו ע"ב דמקשה ותרומה ל"ב מריקה ושטיפה והתנן קדירה שבישל וכו' אם בישל בנ"ט ולדברי החו"ד הרי ע"כ מה דקתני אם בישל בנ"ט מדרבנן דתרומה לכ"ע ל"ד וזה קשה טובא עליו מכמה סוגיות ולכן כתבתי כיון דטעם ר' יהושע ביוצא משאר פירות משום דהוי שלא כדרך אכילתן כדאמרינין בחולין קכ"א ובמיחוי גופן הוא כשתי' ושתי' ל"ה כאכילה רק במשקה דדרכו בכך כמ"ש תוס' חולין ק"כ ד"ה לרבות ומ"ה ילפינן פר' פר' מביכורים דל"ה פרי וזה דוקא במיחוי גופן אבל בטעם שהוטעם לאוכל כיון שדרך בכך הוה דרך אכילתן ומ"ד ט"כ לוקין ודאי לוקין ע"ז וה"ה בנתן טעם למשקה. חייב לר' יהושע במידי דהוי משקה דס"ל לר' יהושע יין תפוחים ל"ה משקה דל"ה משקה אלא היוצא מזתים וענבים כדאיתא במשנה פי"א דתרומות עיי"ש ולפ"ז תרומה שנתן טעם במשקה גמורה ודאי חייב לר' יהושע אף ביוצא משאר פירות דבזה שתי' כאכילה [ע' לעיל סי' קי"ז אות ה' הארכתי לבאר דבר זה] ומה"ט צדקו דברי הלב"ש בדינים שבסוף הספר ה' חלה שפסק לענין בארשט שחמצה בעיסת טבל דאם ליכא ס' בבארשט נגד העיסה נוכל להפריש עלי' ממ"א ובספר חלת לחם סי' א' ס"ק י"ז כ' דכיון דהטבל נימוח הו"ל דרבנן וחלה בזה"ז דרבנן ול"מ להפריש מחד דרבנן אתרי דרבנן ולפמ"ש. צדקו דברי הלב"ש דכיון דהבארשט הוא משקה והטבל נתן טעם במשקה הו"ל כנתן טעם באוכל ול"ה תרי דרבנן ודוק. ולפ"ז נלע"ד דכיון דטעמא דמ"ד ט"כ ל"ד משום דבטילה ברובה והרבה פוסקים, ס"ל דהיתר בהיתר ל"ב ומעתה בשלמא באסורין שהמיחוי אסור כגון נבילה וחלב דאסרינן המחוי כדדרשינן לרבות השותה אף דבר דלאו משקה נמצא כשבא הטעם לתוך האוכל הוה איסור בהיתר ובטל ומ"ה ט"כ ל"ד משא"כ בתרומה ובכורים כיון דהוי מדאורייתא היתר בהיתר דבתרומה וחלה כיון שהיוצא כל עוד שהוא בפ"ע ל"ה איסור מדאורייתא ורק כשבא לתוך האוכל

והטעים האוכל אז הוא איסור מדאורייתא ל"ב הטעם בהאוכל דהוי היתר בהיתר ומ"ה מודה הרמב"ם דט"כ דאורייתא ע' מ"ש בספרי לא"ח סי' ב' אות ה' לישב דברי הרמב"ם שפוסק במצה של אורז שיש בה טעם דגן יוצא ידי חובתו בפסח מה"ט אף דס"ל ט"כ ל"ד וגם הרבה קושיות מיושבין וע' מה שהקשה בראש יוסף חולין ק"ח איך הוכיח מבב"ח ט"כ דאורייתא הרי בב"ח הוה היתר בהיתר ומה שכתבתי בישוב הקושי' (ע' לעיל סי' קט"ו אות ז"ח) עוד י"ל בזה דכיון דהטעם דהוא יוצא משאר פירות מדאורייתא מותר ורק כשבא לאוכל או למשקה נאסר הוה איסור שנולד בתערובת שכ' הנוב"י תניינא יו"ד סי' נ"ד דמדאורייתא לא בטל ברוב ומ"ה מודה הרמב"ם דט"כ דאורייתא דל"ב ברוב ואקצר בזה לפי שגוף הסברה יש לדחות דל"ה היתר בהיתר הואל דבתחילה בעוד שיצא הטעם בלי תערובות הי' ג"כ איסור רק שהי' שלא כדרך אכילתן וכשבא למשקה הוה כדרך אכילתן ומ"ה אינו דומה לבב"ח דהוה היתר בהיתר וכן לאיסור שנולד בתוך התערובות שכ' בנוב"י תניינא דל"ב ברוב ודו"ק. ומ"מ לא מנעתי לכתוב להעיר על המעיין. הנה כ"ז הארכתי לבאר הענין אבל לדינא עדיף יותר בנידון זה ליתן לכהן קטן דמה שאין אנו נוהגין ליתן לכהן היא משום חשש טומאה והיכא שכבר נתבטלה ברוב ודאי מותר לכהן וקצת צ"ע בזה על לשון הטו"ז סוף סי' שכ"ד שעל דברי הב"ח שכ' כשנפלה חלה לתוך תבשיל רותח ינתן לכהן כ' וכבר נתבאר דאין אנו נותנין לכהן עכשיו דבכה"ג שכבר נתערבה ברוב ודאי מותר ליתן לכהן. ע"כ יתן המאכל לכהן קטן והכלי אף אם היא כלי חרס יגעיל ומ"מ אם אין לו כהן קטן או שהיא הפסד מרובה יש לסמוך על הגאון מהרש"ק לשאול על החלה אף שכבר נשרף ולהפריש מחדש אך אין לברך על ההפרשה כנלע"ד והנני ידידו. סי' קלה להרב הנ"ל:

א וע"ד קושיתו בע"ז ו' דאיבעי לן אי טעמא דאסור למכור לפני אידיהן משום הרוחה או משום לפ"ע ואמרינן שם למאי נ"מ והקשה לשיטת תוס' ע"ז ט"ו ע"ב ד"ה לנכרי בתי' השני דגם לישראל חשוד כשמוכר אינו עובר משום לפ"ע דהוה לפני דלפני א"כ אמאי לא קאמר בגמרא נ"מ למכור לישראל שחשוד שימכור לנכרי דאם משום לפ"ע מותר למכור לישראל חשוד לפני אידיהן ול"ח שימכור לנכרי דהוה לפני דלפני ואם משום הרוחה הוה חד לפני דישראל חשוד יעבור משום לא ישמע על פיך ויפה הקשה. הנה יש לישב בפשיטות למ"ש הר"ן ריש ע"ז דהא דבעי לומר משום לפ"ע ע"כ לא קאי רק אמכירה משא"כ להשאילן ל"ש לפ"ע דבודאי לא יקריב לע"ז מה ששאל ודאי הטעם משום אזיל ומודה ורק דס"ד דוקא בשאלה שהוא בחנם שייך אזיל ומודה אבל במכירה ל"ש אזיל ומודה ומ"ה במכירה שייך הטעם לפ"ע א"כ לא מצי למימר הנ"מ בישראל

חשוד דנהי דלמכירה ל"ח דהוה לפני דלפני מ"מ אסור למכור לישראל חשוד שמא ישאל לנכרי דהרי התוס' כתבו בתירץ זה דמ"ה אסור למכור בהמה שמא ישאל לנכרי עיי"ש. ובשאלה הטעם משום אזיל ומודה ומ"ה קאמר נ"מ דאית ליה בהמה לדידי' כיון דבמכירה הוא ל"ש אזיל ומודה ולפ"ע ג"כ אינו עובר וזה ישוב נכון. אמנם לדעתי יהיה הטעם איך שיהיה אין אסור למכור לישראל חשוד כיון דכל עיקר איסור זה דלפני אידיהן הוא רק חומרא דרבנן כדאיתא בע"ז דף י"ב דאמרו שם לא חשו להם חכמים משום יום אידם. ועיין תוס' בכורות דף ב' ע"ב שכתבו ויש לחלק בין ספק לודאי הרי דס"ל דלפני אידיהן ל"ה רק ספק שמא אזיל ומודה. א"כ לא חשו:

לר"ל דח"ש מותר מן התורה איך דרשינין. אין אמ"ה נוהג בטמאה משום דכתיב לא תאכל הנפש עם הבשר הא בשר לחוד תאכל וכיון דבטמאה בשרו אסור אין אתה מצוה על אברי' והרי אמ"ה מטמאה דליכא עלי' כזית בשר שמותר לר"ל מה"ת מצד טומאה לכן יהי' מצוה על אברי' לכן הנ"ל דגם ר"ל מודה בטמאה דח"ש אסור מן התורה למאי דאמרינין בירושלמי פ"ח דתרומות מודה ר"ל באיסור הנאה והנה בשרצים כתיב לא יאכל ודרשינין איסור הנאה ומקשה מנזדמנו ומשני לכם ומקשה אפילו לכתחילה נמי ומשני שאני התם דכתיב יהי' ועיין מהרש"א דהך יהי' היא איסור עשה לכתחילה (איסור הנאה רק בנזדמנו מותרין ולפ"ז כיון דלר"ל ח"ש הנאה מיקרי ורק דלא מיקרי אכילה א"כ לקנות ח"ש מבהמה טמאה לאכילה אין ספק דאסור דאיסור הנאה מדאורייתא לכתחילה ועוד דכיון דהיא באיסור עשה גם ר"ל מודה כדברי הפמ"ג אלא אפילו בנזדמנו נמי לר"ל, ח"ש אסור מן התורה לאכילה דכיון דבאמת כתיב יאכל ומשמע איסור הנאה ורק התורה התירה בהנאה מדכתיב לכם דבנזדמנו מותר וכיון דבקרא לכם ל"ה הנאת אכילה בכלל [דהרי בשיעור כזית ודאי אסור ולכם ע"כ לא אתי אלא לשאר הנאות א"כ הנאה הבא מכח אכילה נשאר באיסורא, דלא יאכל ולכם לא התירה וע"כ ר"ל מודה בטמאים ועוד כמו דכתב הרמב"ם פ"א מחמץ דח"ש בחמץ אסור משום לא יאכל כן גם ר"ל מודה היכא דכתיב לא יאכל. ומ"ה ס"ל לר"ל דוקא ביוה"כ או בטריפות אבל לא בטמאים דהרי לקנות ודאי אסור וה"ה נזדמנו לאכילה לא הותר ושפיר ס"ל לר"ל ג"כ מי איכא מידי ואף דשקץ לא יאכל כתיב בשרצים ובטמאים לא כתיב יאכל ילפינין כל טמאים מהדדי ועיין בתשו' הרשב"א ח"ג סי' רכ"ג הובא בב"י דקרא דיהי' קאי לכל הכתוב בפרשה ועל כל טמאים קאי וצ"ל בנבילה דוקא איסור סחורה מדרבנן דלא ילפינין מטמאים כמש"כ בחות יאיר סי' קמ"ב משום שהיה לו שעת הכושר אבל בטמאים אסור כד מדאורייתא ועכ"פ מהסברא י"ל כן ואף דשאר הנאות לא אסרה תורה

גם בטמאים ובשרצים רק הנאת סחורה ילפינין מיהי' דאסור מן התורה כיון דהנאת סחורה אסרה שמא יאכל כש"כ אכילת ח"ש דהוה הנאת אכילה ודאי אסרה תורה מיהי' דמודה ר"ל באיסור עשה:

ח אלא דעומד לנגדי גמרא מפורשת ביומא בהך דשבועה שלא אוכל ואכל נבילות וטריפות שקצים ורמשים חייב ומקשינן אמאי חייב והרי מושבע ועומד מהר סיני ומשני ר"ל אי אתה מוצא אלא במפרש ח"ש עיי"ש ומקשה בגמרא והרי מדרבנן אסור ומחלק בין משחק בקוביא ואם נימא בשקצים ורמשים מודה ר"ל עדיין קשה לר"ל. אמנם גם דברי הפמ"ג תמוהין מאוד שכתב בפתיחה לה' שחיטה וגם בראש יוסף בתוס' דף ל"ג דבנבילה מודה ר"ל מצד איסור שאינו זבוח ואיך יפרש דברי הגמרא דנקט נבילות וטריפות אבל באמת צדקו דברי הפמ"ג וגם דברינו דכבר כתב הפמ"ג בפתיחה הנ"ל דאיסור חל על עשה דלא כתו' שבועות וראיות התו' דחה הפמ"ג דמתנה לעני לאו נמי איכא עיי"ש ונמצא דלר"ל דח"ש מותר מן התורה. מצד איסור הלאו רק מפאת העשה שפיר חל השבועה ושוב ראיתי דהפמ"ג בעצמו יישב דבריו בזה א"כ גם לדידן ניחא כיון דכתבנו איסור הנאה בח"ש היא באיסור עשה דיהי' שכתב מהרש"א בפסחים דהוי איסור עשה והסברא יהי' זה לא מבעי' לקנות ודאי אסור אלא אפילו אם יש לו כיון דהתור' כתבה יהי' בהוויתן יהא אל יהנה מזה בסחורה המביא לידי אכילה וכש"כ בח"ש דגרע מסחורה, א"כ באיסור עשה שפיר חלה השבועה ודוקא לר"י דאיסור לאו על ח"ש לא חלה אבל לר"ל דהוה באיסור עשה כן י"ל בישוב קושית התוס' לר"ל מח"ש בטמאים שהוא קושיא גדולה לר"ל וגם דברי הפליתי נכונים לפ"ז לולא דברי התוס' שדעתם רחבה מדעתינו אמנם לדעת התוס' דס"ל אין שבועה חלה על איסור עשה ולשיטתם ס"ל דשקצים ורמשים לר"ל מותר בח"ש מ"מ י"ל דע"כ לא חל לר"ל שבועה על ח"ש משקצים רק כשכבר נזדמנו בשעת השבועה אבל אם נשבע על ח"ש ואין לו עתה שקצים ולקנות ודאי אסור דאסור בהנאה דרך סחורה וכבר כתבנו בשם הירושלמי דבח"ש באיסור הנאה מודה ר"ל גם לתוס' לא חלה ור"ל מוקי במפרש בגונא שיש לו אך י"ל דניהו דלע"ע לא חל מ"מ כשאח"כ נזדמנו חלה שבועה דאינו דומה למ"ש השעה"מ דכל שבועה שאינו חלה בשעת שבועה לא חלה אח"כ רק כשאח"כ חלה למפרע כגון באיתשל על הראשונה דיש לחלק וגם בגוף הסברה עדיין יש להסתפק ולשקול בפלס (וע' בספרי לא"ח סי' ס"ד א' ג' מה שכתבתי דבר נחמד בטעם הירושלמי דמודה ר"ל באיסורי הנאה וע' בספרי לא"ח סי' כ"ט אות ו' מ"ש לתמוה על דברי מהר"י בן לב הובא במהרש"א שבועות כ"ד תד"ה אלא כדרבא לענין פיגול ונותר מירושלמי.):

ט ומה דקשה לי על סברה זאת דא"כ ר"ל דאמר במפרש ח"ש חייב ומשמע דבכל מקום לדידי' מפרש חייב והרי משכחת לה מפרש דפטור כגון שאין לו עתה שקצים ורמשים ומתוך כך נראה לומר דגם בנשבע פיתם אח"ש דעתו כשיזדמנו ואאותו שעה נשבע דכונתו אהיתירא היינו כשיזדמנו אמנם בגמרא דף כ"ב ע"ב לא מסיק הכי ולא אמרינן אהיתירא קמשתבע כדמייתי ראי' דאל"כ מפרש למ"ל עיי"ש אך למעיין בתוס' שם גם לר' יוחנן דח"ש אסור מ"ה מצי השבועה רק דליתא בהן וכאן דאיתא בהן דהרי יכול לשבע על ח"ש שאוכל כשיזדמן לכן השבועה שפיר חלה אף בכה"ג ומ"ה קאמר ר"ל בסתם ועיין במעילה י"ז פלוגתא דרב ולוי אי ח"ז בהמה טמאה מצטרף עם ח"ז נבלה לחייב משום נבלה וקאמר בגמ' דפליגי אי איסור חל על איסור ולא בעי גמרא לומר דפליגי בח"ש דלרב ס"ל ח"ש אסור מ"ה ולא מצי לחול איסור נבילה ולוי ס"ל ח"ש מותר מ"ה ומצי לחול איסור נבילה שהוא בצירוף שיעור שלם כעין שכתבו תוס' חולין ק"ב ד"ה שאין להנ"ל נכון דבאיסור טמאה בלא נזדמנו מודה ר"ל ולכן ל"ב למוקמי גמרא בהכי (וע' מ"ש לעיל סי' קי"ט אות ו' בפלוגתא דרב ולוי):

י' ודע דמה שהקשו המפורשים אהא דמייתי בפסחים כ"ב ראי' דאמ"ה מותר בהנאה מברייתא דלא יושיט אמ"ה הא לכלבים שרי דלמא מיירי באמ"ה מטמאה ולישראל מותר בהנאה דאמ"ה לא חל על טמאה ונכרי אסור משום אמ"ה נ"ל לישב לפמ"ש הפוסקים דגם פועל אסור להיות בדברים האסורים לסחורה עיין חות יאיר וח"ס וע"כ צ"ל דבכלל יהי' דאסרה תורה הנאת סחורה ה"ה שאר הנאה כעין סחורה כגון שכר פעולה אסור א"כ לפמ"ש תוס' בפסחים דברייתא דלא יושיט מיירי באמ"ה של נכרי רק דמחשיב לישראל הנאה שמחזיק לו טובה א"כ גם זה אסור בבהמה טמאה דאסור מדאורייתא לעשות סחורה רק באמ"ה מותר משום שהי' לו שעת הכשר ולא ילפינין משרצים כמ"ש בחות יאיר אבל אם נימא דמיירי בטמאה ודאי אסור לכתחילה בהנאה ולמ"ל לברייתא הטעם דלפני עור וע"כ דלא מיירי בטמאה ושפיר מקשה וזה ישוב נכון ע"ד הפילפול אבל לדינא אף אם נאסר להשתכר בפועל ל"ה רק מדרבנן ולא מדאורייתא ודו"ק ויבואר אי"ה במקום אחר. והנני ידידו סי' קל"ו ב"ה תרמ"ב פרעמישלא. להרב המאור הגדול בנש"ק כש"ת מ' אלטר הורוויץ נ"י האבד"ק דעמביצע:

ע"ד השאלה באחד שיש לו י"ש בשיוי הרבה אלפים והאיש הזה אינו מוחזק בכשרות ובכל שנה מצוה לא' היושב תחתיו למכור הי"ש שלו ובשנה זו צוה ג"כ למכור אולם האיש שכח מלמכור וישראל המוחזק בכשרות לקח אצלו הי"ש קודם פסח ומוכרח לקבלו כי כי נתן עליו הרבה מעות ובדיניהם יהי' מוכרח לקבל הי"ש וכפי הנרא' מלשון

השאלה גם הישראל הלוקח לא מכר הי"ש והנה לא נודע אם המוכר ביטל חמצו אך הישראל הלוקח ודאי ביטל חמצו ואם נאסר הי"ש יהי' בזה הפסד גדול:

א תשובה תחלה נדון אם י"ש חמץ גמור גם הנעשה מתפוחי אדמה הנה דעת בעל תשובת פני יהושע סי' ט' הנדפס בסוף חלק ב' ונדפס ג"כ בבית אפרים או"ח סי' מ"ט די"ש ל"ה חמץ גמור גם הנעשה מתבואה ודעת מהר"מ מטיקטין הנדפס באלפס ריש סדר נשים דהוי ח"ג וכן כ' זקני הח"ץ סי' כ' ע"כ נחזי אנן מה דקמן הנה לדעת תשובת פ"י הנ"ל משקה היוצאת מזיעת תבואה ל"ה רק מדרבנן דקיי"ל כר' יהושע בחולין ק"כ ובפסחים כ"ד דאין סופגין את הארבעים אלא ביוצא מזיתים וענבים הן מטעמא דר' זירא דהוה שלכד"א הן מטעמא דאביי דהוה רק זיעה ודוקא בהמחה חמץ חייב כרת משא"כ משקה היוצא מדגן ולסוגיא דפסחי' הא דאמרינן בברייתא הובא בחולין ק"כ דמשקה היוצא כמותה בהרבה איסורין ל"ה רק מדרבנן כדעת הלח"מ על משניות הובא בפ"י בקונטרס חדש וכדעת הכ"מ פ"ו ממאכ"א הכ"ב דהא דאמרינן בחולין הטבל וההקדש וכו' משקה היוצא כמותן אסמכתא בעלמא היא כיון דקיי"ל כר' יהושע:

הנה לדברי בעל תשו' פני יהושע הנ"ל יש מקום לומר דגם טעם כעיקר ל"א בחמץ והוא לפמ"ש בחו"ד בסי' ק"ה ס"ק ג' דט"כ דאורייתא דוקא היכי דהיוצא אסור מדאוריי' ילפינן מזרוע בשלה או מג"נ או ממשרת דל"ב ברוב כפירש"י דמ"ד ט"כ ל"ד דבטיל ברוב ולא פירש דהטעם ל"ד דע"כ טעם דאורייתא מקרא דהטמאים לאסור צירן וכו' ומ"ד ט"כ דאורייתא ס"ל דל"ב ברוב אמנם היכא דהיוצא אינו אסור מדאורייתא גם הטעם כן עיי"ש ולדבריו בצירוף דברי תשו' פ"י י"ל דרבנן דפליגי עלי' דר"א בכותח הבבלי והקשה רש"י בסוף הסוגיא דמשרת הרי ט"כ ותירץ דרבנן מפקי משרת להיתר מצל"א וג"נ חידוש היא עיי"ש ולפי הנ"ל יש לישב קו' רש"י דממשרת. ל"ל דבענבים משקה היוצא כמותן ומ"ה אסור ט"כ משא"כ בחמץ הטעם ל"ד ור"א כשיטתי' דמשקה היוצא משאר פירות ג"כ כמותן ור"א ורבנן כשיטתן וחכמים בעלי פלוגתא דר"א כר' יהושע ס"ל:

ב איברא דסברא זו אין לה קיום דא"כ בנבלה ג"כ מה"ט נימא ט"כ ל"ד וכן בב"ח נימא דטעם היוצא מבשר ל"ה כבשר וכן בקדשים אמאי אמרה תורה יקדש ואמרינן בחולין צ"ח דמקרא זה ילפינן ט"כ בקדשים והרי לדעת הכ"מ משקה היוצא מקדשים מדרבנן וטעמא הוא דאורייתא וע' ח"ס יו"ד סי' קי"ד בסופו שהרגיש בזה וכן קשי' בש"ס דחולין ק"ח דס"ל לרב חו"נ ומקשה מבשר שנפל ליורה של חלב דחלב מותר והרי החלב שנכנס לבשר נעשה נבלה ומב"מ ל"ב ומה קושיא דלמא ס"ל לרב דוקא בשר שקיבל טעם חלב נעשה נבלה דנכנס ממש החלב לבשר אבל טעם בשר הנכנס לחלב כיון דיוצא מבשר

לא הוה כבשר כמו יוצא משאר פירות ה"ה טעם בשר אינו אוסר לחלב רק מדרבנן ומ"ה מב"מ בטל כדכתבו תוס' נדה ע"א דבדרבנן מודה ר"י הן אמת שיש לפרש דזה באמת משני בגמ' גדי אסרה תורה ולא חלב והיינו מטעמא דכתיבנא ובזה מיושב קו' הפליתי אהא דמשני גדי אסרה תורה והרי ט"כ דאורייתא עיי"ש ולפירושי לק"מ ולמסקנא דהתורה אסר' לחלב ע"כ אסרה תורה אף טעם היוצא מבשר מ"מ משאר הקו' שהקשיתי וכן קשה על החו"ד הנ"ל דבתרומה ל"א ט"כ וש"ס דזבחים צ"ו (הובא לעיל סי' קי"ז אות ב' ובספרי לא"ח ס"ס מ"ד) וע"כ צ"ל דאף דמשקה היוצא לאו כמותה זה דוקא המשקה בפ"ע אבל טעם היוצא לאוכל או משקה משאר פירות היוצא למשקה גמורה גם לר"י אסור מדאו' וחייב מלקות. למ"ד ט"כ חייב מלקות או דיש חילוק בין טעם היוצא ע"י כבוש לטעם היוצא ע"י בישול כמ"ש ג"כ ח"צ סי' כ' ושפיר הקשה רש"י לרבנן דכותח הבבלי ומה"ט גם בתרומה ט"כ דאוריי' אף לר"י ולפ"ז כיון דקיי"ל ט"כ דאו' אין מקום לומר די"ש ל"ה חמץ דאורייתא אף הנעשה מתפוחי אדמה כיון שיש בו תערובות חמץ וטעם כעיקר ומה"ט כ' הטור דרבנן דפליגי עלי' דר"א ס"ל דל"ה רק קיוהא בעלמא (וע' לעיל סי' קי"ז וסי' קל"ד):

ג ולכאורה י"ל לפמ"ש בתשובת פני יהושע דמשקה היוצא משאר פירות אינו אסור מדאורייתא משום דהוה שלא כד"א כסברת ר' זירא בפסחי' כ"ד א"כ לפמש"כ הגאון מליסא:

בסי' תמ"ב ס"ק ב' דחמץ אסור שלא כדרך אכילתו מדאורייתא מקרא דתשביתו דגלי קרא דאסור לאכול דתשביתו דוקא של"כ אכילה עיי"ש א"כ ה"ה טעם היוצא מדגן אסור מדאורייתא ומ"מ ל"ה רק בעשה ולפמ"ש בתשב"ץ דטעם דב"י שמא יבא לאכלו וכ"כ הר"ן ריש פסחי' י"ל דבט"כ אף דאסור להשהות דלא כמו שמצדד בחק יעקב ריש סי' תמ"ב מ"מ לא חמיר מאכילה וכיון דבאכילה ל"ה רק בעשה ה"ה בשהי' לא עבר רק בעשה ותשו' פ"' ס"ל דהא דקנסו רבנן שאסור לאחה"פ דוקא בעבר בלאו ולא בעבר בעשה וע' פמ"ג סי' תמ"ח אות ב' מביא דבריו ולפ"ז יש לצדד להתיר הי"ש לאחה"פ הן מטעמא דכתיבנא דטעם ל"ח מיוצא והן לסברת תוס' חולין צ"ט בשם ר"י מאוליינייש דילפינין מג"נ דט"כ ל"ה רק עשה וה"ה בחמץ ויהי' בשהי' ג"כ בעשה דל"ח מאכיל' דלא כסברת טו"ז סי' תמ"ב בסופו דשהי' חמיר מאכיל' והארכתי במק"א מזה הן אמת דהפמ"ג כ' דמשמע מפוסקי' דגם בעשה קנסו ואני בעניותא איני יודע אנה קנסו בעבר על עשה דבצורם אוזן בכור עבר בלאו דכל מום לא יהי' בו כפירש"י גיטין מ"ז ובגמ' ביצה כ"ז ושדה שנטייבה בשביעית עבר בלאו כדאמרינין ריש מ"ק ומוכר עבדו לנכרי

מפקיעו ממצוה ל"ת ומטמא ומדמע מפסיד לחברו ורק אם מטמא חולין משום דאסור לגרום טומא' לחולין שבארץ ישראל משום גזיר' בתרומ' דל"ה רק עשה דאת משמרת תרומותי י"ל דמטמא תרומ' לאו איכא לר"י בנגיעת טמא בתרומ' כמש"כ תוס' זבחי' ל"ג ע"ב ד"ה הכי גרסינן דלר"י לוקה עיין בספרי לא"ח סוף סי' ח"י ומוכר בהמה גסה. לנכרי משום לאו דמחמר כמ"ש בע"ז ט"ו וע' תוס' מנחות ס"ח ד"ה והא כתיב עד הביאכם דאף דאיכא עשה כיון דליכא לאו אין סבר' לגזור ולהחמיר וע' סוכה ט"ז ע"כ ל"ק ר"י אלא בעשה ומבואר שם דעשה קיל אפי' מאיסור דרבנן דגזרו באיסור סקילה סוף דבר דיש להחזיק בס' ה' פנ"י דבאיסור עשה לא קנסו וכן פסק בנוב"י סי' ט"ו ובצל"ח ושאג"א ובפמ"ג בפתיחה ע"כ אם כנים דברינו לעיל דל"ה רק עשה בט"כ יש להקל לאחה"פ אך אולי עובר בלאו בשהי' י"ש שיש בו ט"כ:

ד והנה בתניא להגאון מהר"ז התיר י"ש בהנאה בלא מכרו בהפסד גדול ע' סי' תמ"ב ושורש דבריו דכיון דהוא חריף ולא יוכל לשתות פרס ממנו בלי הפסק שהייה בנתיים אין איסור להשהותו מדאו' דטעם חמץ שבו ל"ה רק קיוהא בעלמא וראי' שי"ש מתבואה וי"ש מתפוחי אדמה טעם אחד לו וע"כ אין טעם חמץ רק חריפות וקיוהא בעלמא ולא עבר בב"י מדאורייתא ומותר בהנאה לאחה"פ הנה מה שהתיר דל"ה רק קיוהא בעלמא לפנינו דעת מהר"ם טיקטין וח"ץ וחק יעקב דל"ה קיוהא רק טעם גמור ומה שהביא ראי' מדטעם י"ש מתבואה וטעם י"ש מת"א או מקוקראטץ שוין הרי דההחמץ ל"ה רק קיוהא יש לדחות דגם בתפוחי אדמה מערבין מאלץ וטעם המתיקות בא עהמאלץ ועוד בתבואה יש כח הקמח מעהלשטאף ובת"א יש מעהלשטאף רק בתבואה יש חלק שלשה רביעים מעהלשטאף ורבע כח המים ובת"א יש רבע מעהלשטאף וג' רביעים וואסער. שטאף וע"כ כשמרבים ת"א כפי ערך החטים יש טעם אחד להם והגם דמעהלשטאף שיש בתפוחי אדמה אינו מחמץ והשטאף שבחטים מחמץ ומ"מ לענין טעם כשנותנין מאלץ ושאר דברים לתוכן טעם אחד להם ומזה אין ראי' דטעם החמץ ל"ה רק קיוהא בעלמא:

ה והנה מה שהתיר מטעם דלא נוכל לשתות פרס בלי שהייה כמו דאמרינין גבי כותח הבבלי ג"כ צ"ע די"ל כיון דבי"ש מתבואה אין מערבין בו מים רק מעט א"כ כשיכול לשתות שיעור כזית וקצת יותר יש בו חיוב כרת ואינו דומה לכותח הבבלי דהיא רק תערובות וכן פירש"י בשכר המדי בפסחים מ"ד שעיקרו עשוי מתמרים ותאנים אלא שמערבין בו במדי מי שעורין קצת משא"כ י"ש העשוי מתבואה הן אמת דבר"מ פי"ד ממא"א ה"ט כ' השותה רביעית של סתם יינם או שהמחה את החמץ או החלב וגמעו או ששתה מן הדם מעט מעט אם יש מתחלה ועד סוף כדי שתיית רביעית מצטרפין ובספר

ברוך טעם שער התערובות דין איך משערין כזית פ"ב הוכיח מדברי הר"מ הנ"ל דהמחה חמץ שעורו ברביעית א"כ בי"ש דאין דרך לשתות רביעית כמ"ש טו"ז ר"ס ר"י ומג"א ק"ץ י"ל דאין בו חיוב כרת אם שתה דבטלה דעתו כמו בכותח הבבלי אבל באמת אין בהוכחתו ממש דבהמחה חמץ שעורו בכזית כמש"כ רש"י חולין ק"ח ע"ב ד"ה חצי זית חלב דמשערין בכזית עיי"ש בשם התוספתא והרי הר"מ כ' ששתה מן הדם מעט מעט צריך שישהה כדי רביעית והרי בפ"ו ממא"א כ' האוכל כזית מן הדם חייב כרת ומשמע אף בדם צלול בכזית וע"כ דהשיעור היא בכזית ולענין צירוף ב' שתיות השיעור בכדי רביעית הגם שדבר זה צ"ע למה לענין הצירוף שעורו כמשקה ולענין שיעור דינו כאוכל וכבר התפלא בזה בס' מנחת חינוך סוף מצוה קמ"ח מ"מ לענין השיעור י"ל דהמחה חמץ שיעורו בכזית דבש"ס דכריתות כ"ב וחולין פ"ו מבואר דשיעור דם בכזית וביבמות קי"ד מבואר דהיא ברביעית ועיין במנ"ח מצוה קמ"ח ומש"כ בספרי לא"ח סי' מ"ד אות י' בעזהש"י וה"ה בהמחה חמץ תלי' במחלוקת סוף דבר לשיטה דחייב בכזית ליתא לסברת התני' דכזית שהוא קטן מרביעית אולי דרך בני אדם לשתות ביחד ומ"מ כיון דלאחה"פ ל"ה רק מדרבנן יש לצדד לסמוך ע"ז דשעורו ברביעית שוב ראיתי בבית אפרים א"ח סי' י"ד שהוכיח דחמץ שנמחה שעורו בכזית ופי' דברי הר"מ פי"ד ממא"א דאע"ג דחמץ שעורו בכזית בנמחה מ"מ השיעור שישהה היא ברביעית וכן הוא בתוספתא פ"ק דפסחים ושם תמה על ס' פמ"ג באשל אברהם תמ"ב ס"ק ט' שכ' דהמחה חמץ שעורו ברביעית אמנם אח"כ מצדד דכונת הר"מ דוקא קודם שנמחה שיעורו בכזית אבל לאחר שנמחה שעורו ברביעית ומייתי לתשו' פנים מאירות שמפלפל בזה עכ"פ הדבר תלוי באשלי רברבי. ומ"מ מדברי הפמ"ג סי' תמ"ב סק"ט באשל אברהם מבואר דבי"ש עולה הזיעה מתבואה בלי שום תערובות מים ואם שתה רביעית חייב כרת ומלקות משא"כ שכר היא בתערובות מים ע"כ י"ש אינו דומה לכותח הבבלי דבא בתערובות וכיון דרוב בנ"א אין אוכלים כזית בכא"פ ע"כ לרבנן אינו עובר בב"י משא"כ י"ש דהיא איסור בעינא אף דרוב ב"א אין שותין רביעית בב"א מ"מ לרבנן עוברין בב"י ואסור לאחה"פ אם לא נימא כדברי תשו' פ"י דמשקה היוצא. ע"י זיעה ל"ה דאורייתא ע"כ התיר התני' ליתא:

ו' מ"מ זה דוקא בי"ש מתבואה משא"כ בי"ש שאנו דנין שרוב ממנו בודאי היא מתפוחי אדמה ומקצת תבואה מערבין בו ודאי אין בו כזית בכדי שתית רביעית (ועיין בכפ"ת יומא פ' שכ' לישב דברי הר"מ דמשער בשהי' רביעית מש"ס פסחים דמשמע דמשערין בכא"פ וכ' דהר"מ ס"ל דוקא בכותח משערין בכא"פ משא"כ בשכר המדי עיי"ש), ע"כ יש לסמוך ע"ז להתירו בהנאה ואף דיש בו טעם חמץ מכל מקום כיון דדעת הר"מ דט"כ

ל"ד ואפי' לפוסקים דט"כ דאורייתא י"ל דל"ה רק עשה ושהי' ל"ת מאכילה ולא קנסו בעבר בעשה ויש לסמוך בצירוף שיטת תשו' פנ"י אשר הפ"י בקונטריס ריס חדש הולך בשיטתו והגם דהפ"י סובר רק במקצת כתשו' פ"י והיינו בחדש משא"כ בחמץ כמבואר שם בסוף הקונטריס מ"מ יש לסמוך על תשו' פנ"י בצירוף שאר היחידים שיבוארו:

ז והנה כת"ה כתב דכיון דהישראל המוחזק בכשרות קנה הי"ש ויהי', ההיזק שלו וכיון דהוא לא חטא אין לקנסו כיון שלא הי' יכול למכרו כמ"ש הנוב"י בנגזל דאין החמץ נאסר כיון שהנגזל מפסיד ולא הי' בידו למכור ובאמת כבר תמהו על ס' הנוב"י דמבואר בר"מ אפי' עבר באונס בב"י אסור לאחה"פ א"כ מה בכך דהנגזל הי' אונס ועוד דהרי מבואר בקצוה"ח ל"ז דהנגזל יכול ליתן במתנה לגזלן אף דל"ה ברשותו א"כ למה הנגזל לא נתן במתנה לגזלן אך י"ל דהגזלן אינו רוצה לקנות בע"פ כדאמרינן ב"ק ס"ו מ"מ בנ"ד הישראל הקונה ג"כ פשע דלמה לא מכר הי"ש כשידע שקנה אצל אדם שאינו מוחזק בכשרות ולדעתי אף הי"ש שקונין אצל נכרים ונותנין כסף צריכין למכרו וכן אני נוהג תמיד, וכעת הראו לי שהגאון רמ"ט בתשו' תועפות ראם סי' י"א כ' שא"צ למכרו ולא אדע למה דכיון שקנה הי"ש בכסף וקנין סטימתא הרי הי"ש שלו ואף שהנכרי יכול ליתן לו י"ש אחר מ"מ זה הי"ש קנה הוא והוא שלו ואך הנכרי רשאי להחליפו כיון שהיא דבר שאין קפידא בדבר ומה שהביא ראי' מתוס' ב"מ ס"ד ע"ב ד"ה האי קרוב לשכר שכתבו דמהאי טעמא מותר לפסוק על הפירות שיש לו אף שכל אחריות על המוכר משום שרשות בידו ליתן פירות אחרות עיי"ש אין זה ראי' דבודאי כשקנה אצל חבירו פירות והראה לו הפירות או שפוסק עליהם למ"ד מעות קונה ודאי קונה למפרע ולמ"ד אמרינן ברירה ודאי למפרע שלו ועובר בב"י וכונת התוס' לענין רבית הכי הוא דהפנ"י כ' בתוס' שם דכל איסור קרוב לשכר ורחוק להפסד דוקא כשיש אופן שיהי' ביטול מקח ואז המעות הוה הלואה והריוח רבית משא"כ כשאין התנאי בביטול מקח ל"ה חשש רבית, על כן בהני רבנן דיהבי זוזי אחמרא שסמכו. רק על יין זה ואין המוכר רשאי ליתן יין אחר, כשהתנו שיהי' אחריות על המוכר א"כ כשיהי' קלקול ביין בטל המקח ומחויב להחזיר המעות הוה הלואה ויש חשש רבית, אבל כשרשות בידו ליתן פירות אחרים כשיארע קלקול בפירות אלו יתן לו אחרים ויתקיים המקח אופן ע"כ ל"ה רבית, ומזה אין ראי' כלל כשקונה קנין גמור כגון בקונה מנכרי בכסף או בסטימותא דהי"ש שלו אף דרשאי להחליף מ"מ עובר בב"י בפסח כיון דאם יתן לו אח"כ הי"ש יהי' למפרע שלו ועובר בב"י בפסח וע' ב"ש אה"ע סי' ל"ה סקכ"א כשקידש במעות המשלח ואין קפידא אם יחליף המעות ל"ה גזלה וע' בבית אפרים ח"מ סי' מ"ט ומה"ט כשקונין י"ש אף

שמראה לו הי"ש מותר למכור הי"ש וליתן אחר דאין קפידא אם יחליף מ"מ הי"ש של הקונה ולדעת הב"י הובא בנתיבות סי' קצ"ח בחי' ס"ק כ"ד האחריות אונסין וגניבה חל על הקונה ול"ה המוכר אפי' ש"ח ובאונסין פטור המוכר אפי' אם לא שילם כל המעות ואני בתשובה אחת נסתפקתי בדבר אם נותנין דרויף על תבואה ונשרף התבואה אם הקונה מחויב לשלם דלדעתי כיון שלא ראינו נוהגין כן י"ל דדעת המוכר והקונה שכל עוד שלא קיבל התבואה והי"ש אין האחריות עליו מ"מ לדעתי הדבר ברור דצריך למכור שלא יעבור בב"י ומעתה אין להשען על סברת נוב"י דאין קונסין להנגזל וה"ה ללוקח וכבר כתבתי דאין הלכה כנוב"י:

ח אמנם אם כנים דברינו דהלוקח קנה הי"ש בכסף וקנין סטימתא והי"ש שלו קודם פסח יש סברא להקל מצד דהלוקח ביטל החמץ שלו והיי"ש כיון שהי' שלו הי' רשאי לבטלו ולהפקירו אשר על כן להפוסקי' המקילי' בביטל חמצו לאחר פסח והיא שיטת בעל העיטור הובא בטור דבביטל מותר בהנא' גם בנ"ד מותר בהנא' אמנם יש לעיין אם שייך בנ"ד היתר שכתב המנחת יעקב בתשו' סי' ה' דאף לשיטת הטור דאסור בהנא' הטעם דל"מ ביטול שמא יערים כדאמרינן בירושלמי משא"כ בעשה שליח למכור והשליח לא מכר דעשה כל מה שביכלתו ורק שהשליח שכח ובודאי כשעשה כל מה שביכלתו גם הביטול הי' בלב שלם ומותר אף להטור עיי"ש וזה ל"ש בנ"ד דכיון דבעל הי"ש לא ביטל רק הקונה הי"ש והוא לא עשה שליח למכור ל"מ הביטול דחיישינן שלא ביטל בלב שלם אך י"ל כיון שמסתמא הקונה מכר החמץ שלו רק שסבר שא"צ למכור יי"ש זה דמסתמא המוכר ימכרנו על כן אין לחוש להערמה ומותר לשיטת המנחת יעקב:

והנה הטור בסי' תמ"ח מייתי לבעל העיטור דחמץ של ישראל שביטלו מותר בהנאה והקש' ב"י דהרי בירושלמי מבואר דחיישינן להערמה ומשמע דאסור אפי' בהנא' ודוחק לומר דכיון דאסרו באכיל' ל"ח שוב שיערי' בשביל הנא' דהנא' היא דבר מועט דפעמי' שהנאה מרובי' גם גוף החילוק בין אכיל' להנא' אינו מובן דממנ"פ אם חיישינן שלא ביטל בלב שלם אסור בהנא' כיון שעבר בב"י ואם ל"ח מותר אף באכילה ונ"ל לישב דברי בעל העיטור דאזיל לשיטתי' דס"ל חמץ של נכרי שעבר עליו הפסח אסור באכיל' ומותר בהנא' וכ' הטו"ז ריש סימן תמ"ח דס"ל כרבי יהודא דלאח"ז אסור מדאו' וביאר הפמ"ג שם דס"ל כחזקי' דדוקא היכי דכתיב לא יאכל אסור בהנא' וזה דוקא תוך זמנו משא"כ לאח"ז וחמץ של ישראל מ"מ אסור בהנאה לאחר הפסח מק"ו דערלה ומה ערלה שלא נעבדה בה עביר' אסור חמץ שנעבדה עביר' אינו דין משא"כ חמץ של נכרי שלא נעבדה בו עביר' אינו אסור רק באכיל' משא"כ לר"ש דס"ל מותר אף באכיל' ליכא ק"ו

מערל' דמה לערל' שאסור באכיל' ע"ש וכיון דבעה"מ ס"ל כר"י אין להקשות מירושלמי דהנה אם ס"ל כר"ש חמץ שביטל מותר מדאורייתא אף באכיל' ושוב מדרבנן אין חילוק בין אכיל' להנא' דממנ"פ אם ביטל בלב שלם מותר באכיל' ואם לא ביטל בלב שלם אסור בהנא' וכשחששו רבנן שמא יערים מאין החילוק בין אכיל' להנא' והירושלמי ס"ל כר"ש ואסרו בין באכיל' בין בהנא' דאין סברי' לחלק משא"כ לר"י דחמץ של נכרי ג"כ אסור: באכיל' מדאורייתא לאח"פ ונמצא דאף אם ביטלו ול"ה שלו מ"מ אסור באכילה מדאורייתא לא עשו רבנן שום גזרה ולא חששו להערמה כיון שבלא"ה אסור באכיל' מדאורייתא ולא יערים ומ"ה מותר בהנא' אף מדרבנן וזה דבר נחמד בישוב שיטת בעל העיטור ולפמש"כ בשיטת בעל העיטור כיון דאנן לא פסקינין כבעל העיטור רק דהלכ' כר' שמעון לאח"ז גם בזה דס"ל בביטלו מותר בהנא' דלא כירושלמי אין לסמוך על בעל העיטור מ"מ כיון שהיא הפסד מרובה והרבה פוסקי' אחרוני' סומכי' על מנ"י ואף נוב"י סי' י"ט בקמח שהחמיר היא דוקא בנודע לו בפסח שלא מכר משא"כ בנ"ד שלא נודע להישראל הקונה רק אחה"פ ואף בנודע לו בפסח כיון שהקונה לא הי' בידו לבערו והי' אונס אז דלמכרו אינו יכול בפסח וגם לבערו לא הי' בידו וכיון שהי' אונס והוא ביטל חמצו וכיון דאיכא תרתי היינו שהקונה. לא ידע הדין שמחויב למכור דהרי בתועפת ראם פוסק כן שאין מחויב למכור אף שלדעתי אין הלכ' כן מ"מ בלא ידע הדין ובטל חמצו יש לצדד להתירו בהנא' שהרי גם המוכר הי' אונס שעש' שליח ושכח אמנם בשתי' החמץ אסור: ט והנה אם נוכל להתיר לבטל ברוב להתיר אף בשתי' הגם שיש סברא להתיר ושורש הדבר דהנה הרא"ש הביא בשם רבינו יונה דאף אם ערבו במזיד מותר לאחה"פ ומ"מ גם הוא יודה דאסור לכתחיל' לערב במזיד ואף להפוסקי' דאיסור דרבנן מותר להוסיף עליו ולבטלו מ"מ באיסור הנא' לכ"ע אסור לבטלו לכתחיל' כמ"ש חו"ד סי' צ"ט לישב סתירת הפוסקי' דס"ל בנר חנוכ' אסור לבטלו וכ' חו"ד דבאיסור הנאה לכ"ע אסור לבטל דזה גופה הוה הנאה ונמצא דמה"ט גם לרבינו יונה דוקא בדיעבד מותר אבל לכתחיל' אסור לבטל משא"כ בי"ש שהבעלים ביטלו החמץ קודם הפסח והי' אונס במכיר' שכתבתי שמותר בהנא' ובהפ"מ שבעל התני' מתירו בהנא' ובתשו' פ"י מתירו בהנא' ול"ש סברת החו"ד שוב אולי מותר לכתחל' אך כ"ז לשיטת המחבר צ"ט דאיסור דרבנן מותר להוסיף ולבטל ואף דגם להמחבר רק להוסיף מותר אבל לא לבטל לכתחל' מ"מ בי"ש מתפוחי אדמה דל"ה רק תערובות אולי מותר לבטל ברוב מ"מ לדידן דפסקינין דאף איסור דרבנן אין להוסיף כדאיתא סי' צ"ט אין לנו להקל לבטל הי"ש ברוב להתירו בשתי' וצ"ע בדברי תשו' פנ"י ח"א ס"ס י"ג שכ' וז"ל ונרא' דבנ"ד סמכינן ארבינו

יונה שהביא הרא"ש דשרי לערב לכתחל' ולא ידעתי אנה מצא זה ברא"ש דהרא"ש לא כתב רק דרבינו יונה מתיר אפי' ערבו במזיד והכונ' דאם ערבו במזיד מותר אח"כ אבל שיערב לכתחל' לא מצאתי ברא"ש דהגם דאסברת החו"ד דאיסור הנא' דרבנן הביטול גופה מיקרי הנא' יש לפקפק מ"מ מי יאמר דרבינו יונה מתיר לכתחל' לערב ולא התיר רק אם עבר וערב דלא קנסו בכה"ג וצ"ל דמדמתיר הרבינו יונה בעבר ועירב ע"כ ס"ל דאיסור דרבנן מותר לערב לכתחל' כדעת הר"מ ומ"ה פי' כן בדברי רבינו יונה והחו"ד יפרש דרבינו יונה לא התיר רק בדיעבד דלא כתשו' פנ"י אולם להלכ' נרא' מפשטות לישנא דתשו' פנ"י י"ג דהתיר לערב אף להיתר שתי' מדסתם דבריו אך הוא כשיטתי' די"ש ל"ה רק זיעה ויוצא מחמץ מותר אמנם בזה כבר חלקו עליו כל הפוסקי':

י ולכאורה הי' מקום להתיר לערב ע"י עכו"ם שיאמר לעכו"ם אחר דלדעת חות יאיר סי' ס' אמירה לעכו"ם שיאמר לעכו"ם אחר ל"ה רק שבות דשבות והמג"א סי' ש"ז ס"ק ד' מתיר בהפ"מ שבות ע"י נכרי א"כ ה"ה בביטול איסור דרבנן דלדעת ר"מ מותר לבטל לכתחיל' יהי' מותר אף לדידן ע"י עכו"ם שיאמר לעכו"ם אך באמת לענין ביטול איסור לא מצאנו קולא זו דכבר הקשיתי על מה שהק' בנוב"י חיו"ד תנינא סי' ס"ה לפוסקי' דאין מבטלין איסור לכתחל' ל"ה רק דרבנן למה הקדימ' תור' נתינ' לגר למכיר' דנכרי משום דל"ה רק הפסד מועט כמ"ש תוס' חולין קט"ו והרי שרי לבטל ברוב מדאורייתא ויותר לאכילה ותירץ דביבש ביבש לכ"ע אין מבטלין מדאורייתא ועדיין קשי' יבטל ע"י נכרי דל"ה רק שבות ומדאורייתא מותר וכן קשי' להראב"ד דאין מבטלין איסור מדאורייתא עדיין קשי' קו' הנוב"י כנ"ל עכ"נ דכיון שהקפידה תורה שלא יבטל האיסור אף גרמא אסור ואף ע"י נכרי אסור כמ"ש בבשמי' ראש סי' של"ד דהיכי דגרמא אסור אף ע"י נכרי אסור ובזה מיושב מה שהקשיתי בתשוב' אדברי ר"ל בזבחי' צ"ה דמעיל שנטמא מכניסו פחות מג' על ג' משום שנא' לא יקרע והרי שבות ע"י נכרי קיל משיעש' ישראל כדאמרינין בעירובין ס"ח ולהכניס פחות מג' על ג' הוה ח"ש ועדיף יותר לקרוע ע"י נכרי. וכש"כ דקשי' על הר"מ שפוסק כן פ"ח ממעה"ק ה"ח והרי הוא ס"ל ח"ש אסור מה"ת ועדיף יותר לקרוע ע"י נכרי (וע' מ"ש בזה בספרי לא"ח סי' י' אות י') ולפמ"ש דהיכי דגרמא אסור גם ע"י נכרי אסור והוכחתי בתשו' הנ"ל משס יומא ע"ב דאף גרמא אסור במקרע ואין להאריך בפרט זה. איברא בתשו' אחת כתבתי להוכיח מרא"ש ב"מ צ"א גבי צורם אוזן בכור דע"י נכרי קיל מגרמא מ"מ מה שנ"ל דביטול ע"י נכרי אסור מדאו' זה נ"ל וע' חו"י מ"ט שכ' דאין חילוק בין עכו"ם לעכו"ם לעכו"ם אחד לענין שבות ודוק:

יא והנה לעיל הבאתי דברי פמ"ג תמ"ב סק"ט די"ש היא חמץ בלי שום תערובות מים דהזיעה עולה מן התבואה ס הו ק ולא ממים והנה דבר זה צריך חקירה דלדעתי הזיעה עולה מן התבואה ומן המים ומ"מ נלפע"ד מה שהבאתי בספרי ב"י א"ח סי' ס"ז סוף אות א' דלענין י"ש אין לסמוך. על דברי מחצית השקל סי' תנ"א ס"ק מ' דבשכר א"צ לשער רק לפ"ע החמץ שבו ובח"ס ק"כ סמך ע"ז בי"ש ואני כתבתי דבי"ש ודאי צריך נגד כל הי"ש עיי"ש וכעת נ"ל דאף אם נימא שיש בי"ש זיעה ממים ג"כ ונמצא דהוי תערובות מ"מ צריך לשער נגד כלו אף קודם פסח ודוקא בחלב ומים א"צ לשער רק לפ"ע משא"כ בי"ש וראי' מאו"ה שכ' דברוטב של בשר אין לשער לפי חשבון והסברי דהרוטב מושך טעם הבשר והוה כאלו כלו בשר וה"ה בי"ש מתבוא' הזיעה מושך כל הטעם מתבוא' והוה ככלו תבוא' ע"כ צריך לשער נגד כלו אף קודם פסח דלא כמה"ש ובי"ש הדבר ברור כדכתיבנא (וע' לעיל סי' קכ"א סוף אות ב') סוף דבר לדינא נלע"ד להתיר הי"ש בהנא' באופן שיתברר לכת"ה שרוב הי"ש היא מתפוחי אדמה. ואם רוב הי"ש מהבוא' נ"ל להתיר בהנא' ע"י ביטול ברוב ע"י אמירה עכו"ם לעכו"ם אך להתיר בשתי' ע"י ביטול ברוב ע"י עכו"ם שיאמר לעכו"ם מסתפינא להקל וד' יצילנו משגיאות. והנני ידידו סי' קל"ז ב"ה כברכת לפ"ק:

לכבוד ה"ה הה"ג החריף ובקי בכל חדרי תור' כש"ת מ' אברהם אשכנזי האבד"ק פשעווארסק יע"א:

ע"ד השאלה באחד שכתב קודם פסח לפאבריק משמרים שישלח לו אחר הפסח שמרים. ואמנם מהפאבריק נשלח באחרון של פסח ובא למקומו ביום שאחריו והפאבריקאנט יהודי מכר חמצו קודם פסח כדת והשמרים הנ"ל נמכרו ליהודי' ואפו ממנו חלות לשבת ונודע השאלה ביום השבת אם מותר לאכול מחלות האלה:

תשובה הנה כת"ה האריך בפלפול ובקיאות כדת של תורה ואבא על סדר דבריו:

א תחלת דינו דן בלא נודע שמכר חמצו אם תולין לומר דהמוכר הפאבריקאנט מווינא דהוא ג"כ ישראל מכר חמצו הואיל והוא חשיד וכ' דמסתמא מכר חמצו כמו דאמרי' בחולין ד' חמצן של עוברי עביר' מותר מיד מפני שהם מטעם דלא שביק היתרא ואכל איסורא וה"ה הכא אנו תולין שמכר חמצו כמו שכ' עוד יותר בטעמא דהוא מרתת שישראלי' לא יקחו ממנו איברא דלי קשיא בגמ' שם למ"ל למימר מפני שהם מחליפין ואמאי לא אמרינן שמכרו לנכרים וחזרו וקנו ולכאורי יהי' הוכח' קצת דל"מ מכיר' בחשוד דכבר הקשה בתשובת פנ"י ח"א סי' י"ג למ"ל לגמ' למימר מפני שהם מחליפין אמאי לא נתלה בלא"ה שבודאי ביטל החמץ ומותר לאחה"פ הואיל, ולא

עבר בב"י ומייתי מגמ' זו ראי' לשיטת הרמב"ם דאף אם ביטל החמץ אסור לאחה"פ. ובתשו' פרי תבואה סי' מ"ג דחה ראיתו די"ל לשיטת המ"ב דבביטול חמץ בעי פיו ולבו שוין שמפקירו לגמרי ובלא"ה לא מהני ביטול א"כ בעוברי עביר' דאין דעתם להפקיר לגמרי לא מהני ביטול. ולפ"ז אף מכירה ל"מ לפ"מ שכתב זקיני ת"ש דהמכירה ל"מ דהוי הערמה בדאורייתא ורק הואיל דבביטול סגי מדאורייתא ל"ה רק הערמה בדרבנן. משא"כ בעוברי עבירה דל"מ ביטול שוב הו"ל הערמה בדאו' ומ"ה ל"א בגמ' מפני שהם מוכרין. אמנם דבר זה ישתקע דל"ה מכירה בעוברי עביר' חדא דכבר הוכיח הגאון מליסא ס"ס תמ"ה נגד זקיני הת"ש דאפי' בדאורייתא מהני מכיר' ול"ה הערמה דהרי בבכור מהני מכיר'. וגם גוף דברי הפרי תבוא' ליתא דביטול ג"כ ל"ב פיו ולבו שוין כמו שהוכיח בפרי מגדים בסי' תמ"ח אות ח' עיי"ש אך גם הפמ"ג כ' כדברי המ"ב דאם הוא ברשותו חצירו קונה לו ובעי דוקא פיו ולבו שוין ודוקא במוציאו מרשותו ל"ב פיו ולבו שוין. ואמנם כיון דאמרינן בעוברי עביר' דלא שביק היתרא ואכיל אסורא ודאי לא בעי שיזכה לו חצירו בפסח והוה פיו ולבו שוין ולפענ"ד גם המ"ב סי' נ"ח לא סמך על סברתו ועיקר מה שאסר הי"ש משום דאף אם ביטל אסור לאחה"פ כמ"ש הרמב"ם. באופן דמכירת עוברי עבירה ודאי מהני בשגם שמוכרין או משכירין גם החנות. ול"ש לומר שהחצר קונה לו כמ"ש המ"ב דלע"ע החצר אינו שלו ומהני הביטול ושוב מהני המכיר' לכ"ע והא דלא אמרו בגמ' מפני שמכרו מפני שלא הי' דרכן למכור כמו שדרך למכור בזמן הזה: ב ומה שהקש' כת"ה למסקנת הגמ' דברייתא כר"ש דחמץ שעבר עליו הפסח מותר ולדעת מג"א סי' תמ"ט מותר בספק ל"ל לומר מפני שהם מחליפין ומשמע דודאי מחליפין והלא אף מס' מותר כמ"ש מהרש"א ג"כ לכאור' יש לעיין למה מותר מספק והלא כיון דבפסח בודאי הי' אסור דאף חמץ של נכרי אסור ואנן מספקינן בחמץ זה אם מותר שהוא של נכרי או אסור שהוא של ישראל נוקמא אחזקת איסור ודעת הש"ך בכללי ס"ס אות ל"א דאפי' בדבר שאין לו עיקר מה"ת אסור בספק דרבנן בחזקת איסור אך י"ל כיון דמעיקרא הי' אסור מה"ת ועכשיו יצא מחזקתו דאורייתא לא מוקמינן אחזקת: דל"ה רק עשה וק' מהא דאמרינן בבכורות ט"ז דאיכא לאו דלא תאכלו ממעלי הגרה ומפריסי פרסה בחטאת המתות. וכבר הקשה כן באורח מישור נזיר כ"ה אבל ל"ק דהלאו קאי לאכילה והעשה להקרבה דאין ללמוד מאיסור אכיל' לאיסור הקרבה וראי' ברורה מש"ס דזבחים ל"ד דמעלה אברי בהמה טמאה לכ"ע בעשה כדמסיק שם אף דלאכילה בלאו וה"ה חטאת המתה באכילה בלאו ובהקרבה בעשה. וצ"ע על תוס' בכורות ט"ז ד"ה ותמורה שכ' והא דאיצטריך קרא דמעלה הגרה בסמוך ללאו אתי דמסברא ירענו

דלא קרבה דמשמע דממעלה הגרה ילפינן להקרבה וז"א כדמוכח להדיא בש"ס דזבחים הנ"ל. והאורח מישור מייתי להתוס' אבל דבריהם תמוהין וצ"ל ליישב דבריהם דס"ל כשיטת הרמב"ם פ"ה מאיסורי מזבח ה"ו דס"ל דלוקין במעלה אברי טמאה דדין הקרבה שוה לאכילה. וזה יהי' שיטת התוס'. ולפ"ז לשיטת הרמב"ם קו' האורח מישור במקומו עומדת:

ונ"ל לישב דבאמת טעמא בעי אמאי ס"ל להרמב"ם במעלה אברי בהמה טמאה למזבח חייב מלקות. והרי קרא באכילה מיירי. וצ"ל דיליף בק"ו מה בעל מום שמותר להדיוט אסור לגבוה טמא שאסור להדיוט אינו דין שאסור לגבוה ואף שאין מזהירין מן הדין כאן מזהירין כיון שיש בלא"ה איסור עשה כמ"ש הכ"מ בפ"ה מאיסורי מזבח ובה' מאכלות אסורות. ולפ"ז ה"ה בחטאות המתות יליף מק"ו הנ"ל מבע"מ דעובר בלאו ולוקה. ואין להקשות מה לבע"מ שכן מומו ניכר יש לומר טריפה יוכיח. לבתר דכתיב מן הבקר להוציא טריפה. אף דאין מזהירין מן הדין כיון שיש בלא"ה איסור עשה ולפ"ז הוצרך הגמ' דתמורה י"ח לומר דאתי לאיסור עשה. דלאו לא ידעינן מקרא דמעלה גרה דאין ללמוד מאכילה להקרבה ובק"ו אין מזהירין מה"ד. אך לבתר דכתיב עשה שוב לאו נמי איכא מק"ו. וז"ב:

ד' והנה התוס' הקשו בתמורה י"ח בהא דמקשה לר"ע ל"ל קרא הא הילכתא גמירי לה ואמאי לא משני כדמשני לר' ישמעאל דקרא קמ"ל דעובר בעשה. וי"ל דקשיא בגמ' למ"ל קרא לעבור בעשה ות"ל כיון דאסור להדיוט מקרא דכל בהמה מפרסת פרסה כדיליף בבכורות לחטאת המתות אסור לגבוה מקרא דמשקה ישראל מן המותר לישראל. כדאמרינן במנחות ו' ובתמורה אקרא דמן הבקר למ"ל אולם ל"ק לפמ"ש תוס' חולין ק"מ דלא ממעטינין רק בלא הי' לה שעת הכושר א"כ חטאת המתות הי' לה שעת הכושר. אולם התוס' מנחות ו' כתבו דלבתר דהתיב ג' קראי אין חילוק וכ' בברכי יוסף יו"ד סי' קמ"ו בשם תשובת פני ארי' דלתנא דבי ר' ישמעאל דיליף מוקצה ונעבד מקרא דכי משחתם בהם מום בם ס"ל ממשקה ישראל לא ממעטינן רק בלא הי' לו שעת הכושר. ותוס' חולין שם אזדי למאי דמקשה לתנא דבי ר' ישמעאל ומ"ה כתבו כן משא"כ למאן דיליף מוקצה ונעבד מקרא דבן הבקר ס"ל אף בהי' לו שעת הכושר ל"ה ממשקה ישראל והטעם דלמאן דיליף מוקצה ונעבד מקרא דמן הבקר קשיא וליאסר להדיוט כמ"ש התוס' והגמ' וע"כ צ"ל דאם אסור להדיוט למ"ל קרא לגבוה לאיסור ות"ל ממשקה ישראל. וע"כ לדידי' מימעט ממשקה ישראל אף שהי' לו שעת הכושר. משא"כ לתנא דבי ר' ישמעאל דממעט מוקצה מקרא דכי משחתם בהם מום בם פשיטא דמותר להדיוט כבעל מום

ואצ"ל דממשקה ישראל ממעט מה שהי' לו שעת הכושר עיי"ש (וע' בספרי לא"ח סי' י"ג בש"ה מ"ש לישב בזה הקו' הגדולה שהקשיתי שם אתוס' חולין מפסחים מ"ח עיי"ש ותמצא נועם) והתוס' כתבו בפסחים ה' דיש להקשות מר' ישמעאל אתנא דבי ר' ישמעאל וכן היא בש"ס דזבחים נ"ב. ומעתה שפיר אמרו בתמורה י"ח דלר' ישמעאל קאי אקרא לעבור בעשה ואין להקשות ת"ל ממשקה ישראל דר' ישמעאל כשיטתי' דתנא דבי ר' ישמעאל דלא ממעט ממשקה ישראל רק לא הי' שעת הכושר משא"כ חטאת המתות. משא"כ לר' עקיבא דסתמא ממעט מוקצה ונעבד מקרא דמן הבקר, וס"ל ממשקה ישראל ממעטינן אף שהי' שעת הכושר ליכא למימר קרא לעשה דבלא"ה עובר משום ממשקה ישראל. ואף דהיא דברי קבלה ע"כ צ"ל דאלים טובא כדמוכח ממנחות ו' דאל"כ איך קאמר למ"ל קרא ת"ל ממשקה ישראל וזה ישוב נכון:

ה ודע דרש"י נזיר כ"א ע"ב כתב דבחטאת העוף לא גמירי שתמות וע' שעה"מ פ"ד מפסולי המוקדשין שמביא גם בתוספתא מבואר כן ומה שהקשה מכמה מקומות. ולפ"ז לר"ע דס"ל בע"מ אם עלה לא ירד הואיל וכשר בעופות ע' זבחים פ"ה אף חטאת המתות אם עלה לא ירד. הואיל וכשר בעופות ובאמת מבואר במעילה ג' דחטאת המתות לא נהנין ולא מועלין ואם נימא אם עלה לא ירד מועלין בו כמבואר במעילה ב'. וברש"י כריתות כ"ג בחלב נותר וכמה דוכתא וצ"ל דהך תוספתא הובא במעילה ג' דאין מועלין לא ס"ל כר"ע. או דס"ל בעוף גמירי למיתה כסוגיא דיומא מ"א וגיטין כ"ח שהביא בשעה"מ ראי' דגמירי בעוף למיתה. ומ"מ אף אם נימא דלר"ע אם עלה לא ירד אין סברא לומר דאין לוקין אם עבר והקריב דלדעתי פשוט אף לר"ע לוקין על בעל מום שהקריב אף אם עלה לא ירד. וה"ה בחטאת המתות לפמ"ש לעיל דלוקין:

ו והנה קשה לי עוד בגמ' דאיצטריך קרא לעשה. ות"ל דהו"ל חולין בעזרה לפי מה דמשמע בגיטין כ"ח דאמרינן שם מספיקא לא ניעול חולין בעזרה ולמ"ל עשה. ולהיפך קשה בש"ס דגיטין אמאי אמרו שם מספיקא לא ניעול חולין בעזרה. ולא אמרו מספיקא לא יעבור על לאו דחטאת המתות לפמ"ש לעיל דאיכא לאו. ונראה לישב הנה מה שאמרו בגיטין חולין בעזרה היינו לבתר דכתיב קרא דאיכא עשה בהקרבה ולאו באכילה. ול"ח למידי הו"ל כקדשים שמתו יצאו מידי מעילה. והו"ל חולין בעזרה אבל לולא קרא דאיכא עשה בהקרבה ה"א דחזי לקדושה ולא יצא מקדושה ול"ה חולין. ולכן איצטריך קרא דמייתי בתמורה י"ח. וגם מה שאמרו בגיטין מספיקא לא ניעול חולין בעזרה יש לישב די"ל אף אם נאמר דחטאת העוף גמירי למיתה מ"מ אין בו לאו באכילתו דליכא למילף מקרא דמפרסת פרסה דמיירי בבהמה ואף אם איכא לאו באכילה אבל בהקרבה אין בו

לאו דליכא למילף ק"ו מבע"מ דאין פוסל בעוף אך אולי יש למילף ממחוסר אבר. אך אם נאמר דאין בו לאו באכילה ודאי אין בו לאו בהקרבה. ומ"ה הוצרך לומר מספיקא לא ניעול חולין בעזרה. דליכא למימר מספיקא לא יעבור על לאו דשם מיירי בחטאת העוף דאין בו לאו:

ולפמ"ש לעיל יש לישב בפשיטות דהסוגיא דגיטין כ"ח ע"ב אתיא כר' יהודא דס"ל חטאת ציבור תמות אף דל"ש בי' כל ה' המתות וה"ה חטאת העוף תמות. כמ"ש השעה"מ ובודאי אם עלה ירד. ומ"ה הו"ל חולין בעזרה. אבל סוגיא דתמורה י"ח י"ל דאתיא כר"ש ולדידי' אין חטאת העוף מתה וכשר בעופות ואתיא כר"ע (הגם דקאי לר' ישמעאל מ"מ בזה אשכחן דפליג אר"ע) שאם עלה לא ירד ול"ה חולין בעזרה ולכן איצטריך לעשה. ואם נאמר דר' ישמעאל לא ס"ל חשנ"ב דאורייתא כלישנא קמא דרש"י חולין י"ז ולא כתירץ בתרא א"ש דאיצטריך העשה בתמורה י"ח ודוק:

ז והנה התוס' ישנים יומא נ"ד כתבו בטעמא דחטאת המתות אין להם פדיון לפי שצריך לקיים מצות כניסה לכיפה. ולפ"ז קשיא למ"ל העשה ת"ל דחייב לקיים מצות הכנסה לכיפה ויש ליישב. אמנם בעיקר הטעם דחטאת המתות אין להם פדיון כתבתי במקום אחר דכיון דאין נהנין ואין מועלין כבר אזיל הקדושה ואין לו כח לתפוס פדיונו. (וע' לעיל ס' קל"ד אות ב' שכתבתי דמה"ט ל"מ שאלה על חטאות המתות ופלפלתי הרבה בזה) ולפ"ז לפמ"ש דלר"ע אם עלה לא ירד שוב אלים לתפוס הדיוט. אך לפי המבואר בתמורה כ"ח ע"ב דרובע ונרבע הו"ל כבעל מום עובר וצריך מום קבוע לתפוס עלי'. ה"ה חטאת המתות הו"ל כבעל מום עובר כמו רובע וצריך מום קבוע לפדות. אמנם נשאלתי על דברי השיטה מקובצת ב"ק מ"ה שכתב דאם הקדיש קודם שנגמר דינו פודין כבעל מום וזה תמוה באמת מגמ' הנ"ל וכתבתי לישב דסוגיא דתמורה כ"ח מיירי בנרבע עפ"י ע"א דלא אסור רק לגבוה משא"כ היכא שבאמת חייב מיתה הו"ל כבעל מום קבוע ומהני פדיון כדברי השמ"ק קודם שנגמר דינו (ע' כ"ז לעיל סי' ט"ל אות ב') ולפ"ז ה"ה חטאת המתות לר"ע. אמנם מ"מ הדבר ברור דאין להם פדיון כיון שצריך להמיתו. וז"ב הארכתי בזה לפי שכמה הילכתא גבירתא איכא למשמע וקצת צ"ע מ"ש השעה"מ פ"ד מפסולי המוקדשים דמשנה דגיטין כר"י והרי לה"א דגמ' שם מוקמינן מתניתין כר"מ ולא כר"י דחייש למיתה עיי"ש וקשיא לה"א הא דחטאת העוף:

והנני דודך אוהבך מכבדך בכ"ט:

ח ושוב הערני ב"א הרב הגדול מ' גדלי' נ"י במה שכתבתי בחטאות המתות לר"ע אם עלה לא ירד הואיל וכשר בעופות לרש"י נזיר דז"א לפי המבואר בב"ק ק"י ע"ב דמקש'

אלא מעתה חטאת שמתה בעלי' תיפוק לחולין דאדעתא דהכי לא אפרשה ומשני חטאת שמתה בעלי' הילכתא גמירי לה א"כ חטאת העוף דלא גמירי הילכתא באמת נעש' חולין ול"ש לומר לר"ע דכשר בעופות דהרי נעש' חולין ואינו כשר להקרבה ואם עלה ירד אף בעוף. ויפה העיר. ולפ"ז מיושבין היטב דברי הגמ' גיטין כ"ח דאמרינן שם מספיקא לא ניעול חולין בעזרה ומבואר דחטאת שמתו בעלים הוה חולין בעזרה והקשיתי לעיל דא"כ למ"ל קרא דעובר בעשה או בלאו ועוד אמאי לא אמרינן בגיטין מספיקא לא נעבור בעש' או בלאו להנ"ל דבגיטין דקאי בחטאת העוף לא קאי בלאו או בעשה דלא גמירי הילכתא וגם בכלל הלאו ליתא דזה קאי בבהמה ורק דהוה חולין משום אומדנא דאמרינן בב"ק ובשעה"מ ה' פסולי המוקדשין הקש' מגיטין אשיטת רש"י ולפמ"ש אדרבא מגיטין ראי' לשיטת רש"י ולפ"ז בהך דנזיר כ"א באשה שנדרה בנזיר ונטמאת והפר לה בעלה מייתי חטאת העוף אף דמיעקר עקר משום ר' אליעזר הקפר. ול"ת דהוה כחטאת שמתו בעלי' כדחיישינן גבי בהמה משום דחטאת העוף לא גמירי שתמות ולא קשי' דהו"ל חולין בעזרה דהרי היא קיימת ומקדשת בפירוש אדעת כן. ודוק כי הוא כפתור ופרח. סי' קלט בדין דל"א טעם כעיקר לענין טומאה:

א בש"ס דפסחי' מ"ד המקפה של חולין ושום ושמן של תרומ' ונגע טבול יום במקצתן לא פסול אלא מקום מגעו כו' ומקש' מקום מגעו אמאי פסול הא בטלו להו תבלין ברוב ומשני הואיל וזר לוקה עליו בכזית ועיין ברש"י שם דמעיקר' סבר הגמ' דדמוע דרבנן ולבתר מסיק דדמוע דאורייתא ומ"ה זר לוקה עליו בכזית משום דכזית בכדי אכילת פרס דאורייתא והקש' התוס' בנזיר דאמאי לא קאמר הגמ' משום טעם כעיקר. והנ"ל בזה דבר פשוט דבבכורות כ"ב כתבו התוס' שם ד"ה אי רובא ציר לבטיל ברובא דאף דאיכא טעם מים בטיל ברוב ואינו מקבל טומא' דלא אתמר טעם כעיקר לענין טומא' וכן נביל' בטלה בשחוט' אפילו חזר ונתבשל הכל ביחד חזינין מדברי תוס' דבטומא' לא אמרינן טעם כעיקר ובזה יובן כוונת הגמ' דגם מתחיל' ס"ד דגמ' דדמוע דאו' ורק זה לענין איסור משום טעם כעיקר ולא לענין טומא' דבטומא' ל"א טעם כעיקר ומשני הואיל וזר לוקה עליו בכזית דמיירי דאיכא כדי אכילת פרס וזה חשוב כבעין אף לענין טומאה ושמא גם בכזית בכדי אכילת פרס נמי לענין טומא' לא חשוב כבעין רק דאמרינן הואיל דזר לוקה עליו אף לענין טומא' חשוב כבעין משום אחשבי' כעין דאמרינן בשבת צ"א מיגו דמצרף לענין טומא' חייב נמי לענין שבת אבל בטעם כעיקר דאין חמיר כל כך ל"א מיגו (וכבר רמזתי על הערה זו לעיל סי' קט"ז אות ד'):

וע' ירושלמי פ"ה דערלה הלכה ג' אהא דס"ל לב"ש מחמץ ומתבל בתרומה ובערלה אסור ב"ש אומרי' אף מטמא מיבעי לי' לב"ש עד כדון דבר שיש בו איסור וטומא' יש בו טומאה ואין בו איסור מהו. הנראה דמיבעי לי' אי טעמא דב"ש הואיל וחשוב לענין איסור גם לטומאה חשוב ומטמא וזה דוקא ביש בו איסור וטומאה. או אין הטעם משום אחשבי' ודוק. וע' סימן הקודם מ"ש לב"ש. וע' מקור חיים ר"ס תמ"ב מה שכ' על דברי התוס' בנזיר דמבואר בדבריו דע"כ הך דמקפה מיירי דלית בי' טעם דאל"כ תיפסל בכולו משום טעם כעיקר. והפלא שנעלם ממנו דברי התוס' דבכורות הנ"ל שוב מצאתי בר"ש פ"ב דטבול יום שכ' כדברינו דמה"ט ל"א במקפה דתפסול הכל בנגיעה משום ט"כ משום דבטומאה ל"א ט"כ ונהניתי הן אמת דראי' התוס' מהך דנבילה בטילה בשחוטה צ"ע דע"כ כונו להך דר"ח בבכורות צ"ג ומנחות כ"ג דאמרינן נבילה בטילה בשחוט' ושם במינו איירי כמבואר בגמ' שם דקאי לר' יהודה דמב"מ ל"ב:

ובמינו אין ענין לט"כ ושמא כוונו התוס' לרבא דס"ל מב"מ בשמא אף דלא שוה בטעמא פליגי ר"י ורבנן א"כ הך דנבלה בטלה בשחוטה ג"כ מיירי בשוה בשמא ואינו שוה בטעם ושייך ט"כ. שוב ראיתי דתוס' לא כוונו להביא ראי' רק דינא קאמרו וכן נבילה בטלה בשחוטה אף שנתבשל דזה הי' פשוט לתוס' דל"א ט"כ בטומא':

ב אמנם גוף הדבר צ"ע דהרי בכמה מקומות ילפינן טומאה מאיסור ואיסור מטומאה כמ"ש בקהלת יעקב אלגזי אות איסור מטומאה. וע' בהגהות ש"ד י' נ"ז שכ' דדוקא לענין ספק איסור לא ילפינן מטומאה אבל מלתא דתליא בסברא ילפינן איסור מטומאה וצ"ל הא דאמרינן ביבמות ק"ג איסור מטומאה לא ילפינן ל"ה מלתא דתליא בסברא (וע' בב"ש סי' ו' ולעיל סי' קי"ג אות ו') וה"ה להיפך נילף טומאה מאיסור. אמנם לפמ"ש לעיל סי' קט"ו אות ד' דלפמ"ש הר"ן דבהנאה לא אסרינן ט"כ אף באיסור הנאה שהטעים היתר משום דעיקר הסברא דטעם כעיקר משום דחיך אוכל יטעם וזה ל"ש רק באיסור אכילה עיי"ש א"כ לענין טומא' דתליא בנגיעה ל"ש טעם כעיקר דאם חולין יש להם טעם מתרומה הכי יפסול בנגיעה משום הטעם הרי בהנגיעה ל"ש חיך אוכל יטע' וכיון שיש לחלק בסברא לא ילפינן טומא' מאיסור. ונ"ל דהא דפליגי בפ"ג מטבול יום משנה ד' בעסה שנדמעה או שנתחמצה בשאור של תרומ' אינה נפסלת בטבול יום ר' יוסי ור"ש פוסלין ות"ק ר"מ ור"י דמבואר בנדה דף מ"ו ע"ב עיסה שנדמעה או שנתחמצ' בשאור של תרומה חייבת בחלה ואינה פוסלת בטבול יום דברי ר"מ ור' יהודה ר' יוסי ור"ש פוטרין מן החלה. והפלא דשם משמע דלא פליגי רק לענין חלה ולענין טבול יום מודין לת"ק ובמשנה דטבול יום מבואר דפליגי וצ"ל דהברייתא קיצר בזה הואיל דמבואר במשנה

והנה לא נודע סברת המחלוקת לענין לפסול בטבול יום להנ"ל נאמר דפליגי בט"כ לענין טומא' וס"ל לר"מ ור"י דל"א ט"כ לענין טומא' ור' יוסי ור"ש או דס"ל דאמרינן ט"כ לענין טומא' או דאמרינן מיגו דחשיב לענין איסור כבעין ה"ה לענין טומא' כמו שהבאתי לעיל דברי ירושל' בסברת ב"ש (ולעיל סי' קט"ו אות ד' צדדנו לומר דאביי ורבא פליגי בזה וכעת הנרא' דפליגי תנאי בזה):

ג' ובימי חורפי הבאתי ראי' דל"א ט"כ לענין טומאה דר"מ יליף מגיעולי מדין נטל"פ אסור. דס"ל קדירה בת יומא נמי פגמה פורתא ומ"מ הוצרכה התורה להגעיל. וע"כ נטל"פ אסור. וקשה לפי המבואר בבכורות כ"ג דלענין טומאה ס"ל לר' יוחנן נבילה שאינה ראוי' לגר מטמא טומאה חמורה אף דלענין איסור אינו אסור דיש חילוק בין איסור לטומאה כמ"ש התוס' שם דלענין איסור א"צ קרא לסרוחה מעיקרא ולענין טומאה צריך קרא לסרוחה מעיקרא ולפ"ז אף דס"ל לר' יוחנן נטל"פ מותר דיליף מנבילה שאינה ראוי' לגר מ"מ לענין טומאה אם נימא ט"כ אף נטל"פ טמא א"כ קשיא לר"מ מנ"ל נטל"פ אסור מגיעולי מדין דלמא הוצרכה התורה להגעיל משום טומאה שבלע דבר טמא כגון נבלה ואח"כ כשיבשל יטמא המאכל ובטומאה אף נטל"פ טמא דאף שאינה ראוי' לגר מטמא. וכן מנ"ל לגמ' לרבנן לומר דלא הוצרכה תורה להגעיל רק בקדירה בת יומא דלמא הוצרכה התורה להגעיל משום טומאה ואין לומר דהרי לענין טומאה בלא"ה הוצרכה התורה טבילה ולמ"ל הגעלה. דזה אינו דמבואר בחולין ע"א ע"ב באדם שבלע טבעת טמאה אעפ"י שטבל והוזה והקיאה טמא דל"מ טבילה והזי' לבליעה. וכ"כ בפי' הרא"ש בנדרים דף ע"ו. ומבואר בנדה ס"ב ע"ב דס"ל לר' יוחנן בחרסין שבלעו משקין אם יכול לצאת ע"י הדחק מקרי בליעה ודוקא אם הוסק התנור טמא משום שהמשקין יוצאין א"כ משמע דה"ה בכלי מתכות אף דיכול לצאת ע"י הגעלה הוה טומאה בלועה ול"מ טבילת הכלי להבליעה והיינו טעמא דמבואר במשנה נדה ס"ב בכתם הטבילו ועשה על גביו טהרות העביר עליו שבעה סממנין עבר או שדיהה הרי זה כתם והטהרות טמאות דלא טבילת הבגד לבליעה. א"כ אף שיטבל הכלי כשיבשל אח"כ ויצא הטעם יטמא המאכל ומ"ה הוצרכה התורה להגעיל שיצא הבלוע ואח"כ יטבול ומנ"ל לר"מ נטל"פ אסור מגעולי מדין (הן אמת דלעיל סי' קי"ג אות ו' כתבתי דדוקא בליעה בכלי חרס שאינה יכולה לצאת רק ע"י הסקה מקרי בלוע ולא בליעה שיכולה לצאת ע"י הגעלה עיי"ש שכתבתי פלפול נחמד ע"י זה אבל כעת ראיתי שאין הדבר מוכרח שהרי בליעה שיכולה לצאת ע"י צפון מקרי בליעה לר"י בנדה. ולפ"ז הקו' במקומה עומדת) אלא ע"כ מוכח דבטומאה ל"א ט"כ דבטל הטעם ברוב ולעיל כתבתי דר"מ ודאי הכי ס"ל. ואינו

דומה לחרסין שבלעו משקין והסיקן דתנור טמא דשם ליכא ביטול ברוב. משא"כ בכלי או צולין היתר בטל הטעם ברוב ושפיר יליף ר"מ נטל"פ מגיעולי מדין וזה ראי' ברורה: ד ובתוס' ע"ז ס"ז ע"ב ד"ה ואידך הקשו לר"ש דס"ל שם קדירה בת יומא לא פגמה כלל ולא הוצרך התורה להגעיל אלא בת יומא למ"ל קרא דגיעולי מדין ואין לומר דקרא איצטריך לט"כ דזה ממשרת ילפינן דע"כ לדידי' משרת ולא להיתר מצטרף לאיסור דהרי ס"ל כ"ש למכות. ולפמ"ש לעיל דס"ל לר"ש דתרומה שנדמעה נפסלת בטבול יום דס"ל ט"כ לענין טומאה י"ל קרא דגיעולי מדין משום טומאה הוצרכה להגעיל ובאמת הוצרכה להגעיל אף שאינה בת יומא לפמ"ש לעיל דבטומאה אף נטל"פ מטמא דלא בעי ראוי לגר בטומאה. אך דא"כ למ"ל לגמ' לומר לר"ש לא אסרה תורה אלא קדירה בת יומא. והרי לדידי' קרא דגיעולי מדין משום טומאה הוא. ואפי' לשאינו בת יומא. ומזה מוכח דגם ר"ש מודה בטומאה דל"א ט"כ רק מיגו דאוסר משום ט"כ מטמא ג"כ כמ"ש לעיל ומ"ה לא הוצרכה התורה להגעיל רק בת יומא דשייך מיגו דבאינו בת יומא דאינו אוסר גם אינו מטמא ובבת יומא הוצרכה להגעיל גם משום טומאה דשייך מיגו ונפקא מינה דאם לא הגעיל ובישל מלבד שאסור הוא טמא ג"כ. ומזה גופא הוצרך קרא דגיעולי מדין דממשרת לא ילפינן רק דבאיסור אמרינן ט"כ. וקרא קמ"ל דגם בטומאה אמרינן ט"כ היכא דשייך מיגו ומיושב קו' תוס' ע"ז ודוק כי קצרתי עמוד והתבונן:

סימן קמ

להרב החריף ובקי מוה' דוד געללער נ"י אבד"ק ניאזנקיוויטץ:

א ע"ד שמלחו ב' ימי' קודם פסח חלחולת וביום א' דפסח בבוקר חתכו חתיכה אחת מהחלחולת ובישלו וביום ב' דפסח מצאו על שאר החלחולת חטה שנתרככה ולא נתבקע' והי' חשש על הכלי' שבישלו ביום א' שמא הי' החטה כבושה מקוד' פסח בלח והתיר הכלי'. הנה מה שסמך על הבאר היטב סי' תס"ז ס"ק ל"ד שכ' על הטו"ז שהתיר חיטה הנמצא בדבש. והקש' שמא הי' כבוש ותירץ דמיירי שנמצא בליל פסח ומשמע דכל שלא הי' כבוש מע"ל בפסח אף שקודם הי' כבוש מותר דבריו תמוהי' דנהי דקודם פסח בטל בס' מ"מ כיון שבליל פסח נגמר הכ"ד שעות ופולט ואז הוא במשהו ומצאתי בפרמ"ג במשבצות סי' תס"ז ס"ק ח"י שהרגיש בזה ופירש דברי באר היטב שהי' המעשה שבישלו המי דבש בע"פ באופן שלא הי' כבוש מע"ל עיי"ש ועיין בתשובות מקום שמואל סי' ס"א הובא בשערי תשובה סי' תס"ז ס"ק ל"ד שכ' בחטה ספק כבוש מותר מטעם ס"ס שמא עתה נפלה ואת"ל קודם שמא אעפ"י שמרוככת לפנינו שמא לא שהתה מע"ל בריכוכה דדוקא אם עמדה מע"ל בחימוצה בהבשר אז מקרי כבוש דהוי כמבושל יע"ש

ודבריו ג"כ תמוהין דכיון דכבוש מע"ל ובסוף מע"ל נחמצה ופולט אז מה לי אם לא הי' בחימוצה כל מע"ל. ואמנם ראיתי במקום שמואל דכ' דאפילו אם נתרככה החטה אם חזינן דאין החטה נתלכלכ' מן המלח כגון שהיא נגובה אינה אוסרת דהוי טהור מלוח וטמא תפל עיי"ש בשם תשובות הב"ח סי' נ"ד ונרא' דס"ל להמקו' שמואל דכמו דאינו אוסר משום מלוח ה"ה משום כבוש אינו אוסר ודבריו צ"ע דהב"ח לא כ' רק דלא נאסר מטעם מלוח אבל מטעם כבוש הרי כל דבר יבש שנכבש בלח פולט במע"ל. והנרא' דהמקו' שמואל מיירי שהחטה נמצאת בלא ציר רק בבשר אך אם החטה נתרככה מע"ל הוי כבוש וכשלא נתרככה מע"ל ל"ה כבוש. אך מלשון המקום שמואל לא משמע כן:

ב ושמא ס"ל להמקום שמואל וגם לבאר היטב הנ"ל כיון שכ' המג"א סי' תמ"ז ס"ק ט"ז דבהיתירא ל"א כבוש כמבושל וכן פסק בחו"ד סי' ק"ה וכן פסק בתשובות מקום שמואל סי' נ"ב. א"כ ה"ה בהי' בתחילה כבושה בהיתר. רק בסוף מעל"ע באיסור ל"א כבוש כמבושל אך מ"מ אינו דומה להיכא שהי' כל הכבישה בהיתר דשם הטעם דס"ל לפוסקים דכבוש ל"ה רק טעם קלוש ואטעם קלוש אינו חל שם איסור ע' מ"ש בספרי חא"ח סי' ס"ו אות ב' משא"כ בשהה בסוף הכבישה באיסור דאז מקבל טעם קלוש של איסור ודאי אסור ועוד ראי' דהרי הטו"ז ביו"ד כ' דמה"ט לא נאסר כבוש בכלי איסור משום דאימת בלע לאחר מעל"ע ואז הכל נטל"פ הרי דס"ל דעיקר הבליעה הוא בסוף מעל"ע וסמך ע"ז לקולא מכ"ש היכא דבסוף מעל"ע הוא איסור ודאי נאסר ושמא י"ל דהנה במקום שמואל סי' נ"ב חולק על הטו"ז דס"ל דכבוש בכלי איסור לא נאסר דהוי נטל"פ והוא חולק. והנה בכו"פ ריש סי' ק"ה חולק ג"כ אטו"ז וכ' בסברת האו"ה דזה רחוק לומר דהבליעה והפליטה לא בא רק בסוף הכ"ד שעות אך גם קודם הכ"ד שעות פולט מעט מעט. ובסוף הכ"ד שעות נגמר הפליטה וכיון דקודם הכ"ד שעות ל"ה לפגם אף שמשהו האחרון הוה לפגם מ"מ נאסר עיי"ש. וכ"כ בחות יאיר הובא בפליתי. א"כ י"ל ה"ה להיפך דהיכי דברוב מהכ"ד שעות הי' בהיתר דל"א כבוש כמבושל שוב לא נאסר מה שהי' בסוף הכ"ד שעות באיסור דאנן בעינן שיהי' רוב מהכ"ד שעות באיסור דאז פולט מעט מעט וחל על כל משהו האיסור. משא"כ בכה"ג ומ"מ להלכה ודאי לא כן הוא והכל מודים דאסור משום כבוש:

ג וגם בגוף הדין דס"ל למקום שמואל להלכה דבהיתר ל"א כבוש כמבושל ובחו"ד סי' ק"ה בחידושים פוסק דכשנכבש חלב בכלי ואח"כ בישל בו בשר יש להתיר כדעת הטו"ז כיון דהוא היתרא בלע אין הלכה כחו"ד בזה דבטו"ז סי' צ"ג מבואר דאסור בכה"ג וכ"כ בשו"ת טוטו"ד וע' בשערי תשובה סי' תמ"ז ס"ק ט"ז. הקשה על הד"מ דבהיתר ל"א כבוש

כמבושל א"כ מה הוי חידוש בב"ח דאי תרי לי' כולה יומא בחלבא שרי הרי הו"ל היתר ול"א כבוש כמבושל. וע' בספרי לא"ח סי' ס"ז אות ב' כתבתי לתרץ דהחידוש הוא בב"ח מה דבשל אח"כ בשר שכבש בחלב אסור כמ"ש הפמ"ג (והוא מבואר בתוס' מנחות ק"א ע"ב ד"ה פיגל במנחה) אף דבהיתר ל"א כבוש כמבושל דהוה טעם קלוש מ"מ ע"י בישול שאח"כ נאסר וזה חידוש לחומרא עיי"ש. עוד כתבתי שם דמדאורייתא ל"א בהיתר כבוש כמבושל דזה גופה ילפינן מבב"ח עיי"ש שהבאתי דברי מהרש"א בתוס' מ"ק ח' ע"א ומ"מ מדרבנן אסור בכבוש דגם בהיתר אמרינן מדרבנן כבוש כמבושל (דרוש נא משם ותמצא נועם) ועכ"פ אין להורות בזה כדברי החו"ד וחלילה להקל כיון שהטו"ז בסי' צ"ג פוסק להדיא לאיסור ודוק:

ד מ"מ בנדון שאלה דידי' שלא הי' רק ספק כבוש דשמא אח"כ נפלה לשם ואף אם נאמר דכיון דהי' בהחלחולת ודאי מעיקרא הי' שם מ"מ מאן יימר דהי' כבוש בציר שמא הי' בלא לחלוחית דל"ה כבוש ואף בלחלוחית קצת י"ל דל"ה כבוש. וכיון דספק משהו הוא ספק דרבנן ע"כ אין להחמיר בהכלים וכמו שכ' המג"א סי' תס"ז ס"ק י"ב. ואף דבתשו' מקום שמואל נראה שמחמיר בספק כבוש בפסח אף דמשהו דרבנן וכ"כ בתשו' הב"ח ס"ס נ"ד. וז"ל אבל בחד ספיקא אסור אפי' להשהות דכיון דעיקר איסור חמץ דאורייתא אע"ג דאיסור משהו דרבנן לא מקלינן בי' כל עיקר מ"מ כיון שלא נודע אם הי' ציר בשולי הכלי ויש ס"ס שמא לא הי' ציר כלל בשולי הכלי ואת"ל שהי' ציר שמא החטה לא הי' כבושה מע"ל ע"כ יפה הורה להתיר הכלים וכן משמע מתשו' הב"ח דלא חש בתשו' לשמא הי' החטה כבושה מע"ל דהרי שם מלחום בע"פ לאחר הדחה אחרונה במליחה קצת ובפסח מצאו חטה ולא חש לכבוש מע"ל על כרחך בלחלוחית קצת ל"ה כבוש אם לא שנכבש בציר ובזה אוסר באמת בב"ח. והנני ידידו:

סימן קמא

ב"ה ברעזאן אדר תרכ"ט. לרב אחד:

א ע"ד השמן שיצא קול שהשמן שבא ממדינת אמעריקא יש בו תערובות שומן חזיר ולכן חששו על כל השמני' אולי יש בו ג"כ תערובות מחזיר ומשומן דגי' טמאי'. הנה כבר הי' חשש על השמן ובתשו' רמ"א סי' נ"ג נ"ד מבואר שרמ"א התירו. ואמנם אז לא הי' חשש רק על החביתין שמושחין אות' בשומן חזיר שלא יטפטף וע"כ התיר רמ"א שבטל בס' דבוודאי יש ס' נגד השומן שמושחין החביתין ועתה יש חשש שיש בו תערובות ממש ואולי אין בו ס' והוי ספיקא דאורייתא. הנה מה שהתיר רמ"א מטעם נטל"פ המעיין בש"ך יו"ד סי' ק"ג חולק על הרמ"א מה שהביא וי"א דבשר אינו פוגם

דבש עצמו רק משקה הנעש' מדבש ומשמע דבשמן לא פליג מהרי"ל. ובאמת מהרי"ל ס"ל דבשמן ודאי משביח ואפילו בשלוק. ולפי דברי הש"ך אין לסמוך על היתר נטל"פ בזה. גם מ"ש הרמ"א דשומן הנביל' מאיס וכנביל' מוסרחת וא"צ ביטול עיין פרמ"ג ס"ק י"ג שהניח בצ"ע כי מסתימת דבריה' משמע דבנפל חזיר או שומן לתבשיל אוסר עד ס' ועוד הראו לי בספרי אשכנז שיש שמן הנקרא אנטא עתל הנעשה במדינת בראזיליען נאייננוהיער טאפיר או טאפירוס הדומה לחזיר ומ' יודע אם גם זה פוגם וכפי הנרא' ממכתבי העתי' חששו שיש בתערובות הרבה חזיר ואולי נתרבה מדתו ע"י כן ושיטת הר"ן דאפילו בדברי' הפוגמי' אם נהנה מגודל המדה אסור וביו"ד סי' ק"ג הביאו המחבר בשם יש מי שחוכך לומר ומשמע דהמחבר לא פסק כשיטת הר"ן ושיטת הר"ן הוא דווקא בפוגם קצת ובשמן אפי' אם נאמר דפוגם אינו פוגם רק קצת כמבואר בפרמ"ג ס"ק א' דהרי ראוי הוא לאכיל' ויש להסתפק לשיטת הר"ן דהיכא דנהנה מגודל מדתו אסור אף בפוגם קצת אם לא נהנה מגודל מדתו רק יש לו הנא' אחרת כגון שנהנ' שהשמן לא יטפטף ויקפה ע"י התערובות אם ג"כ אסור והנ"ל דהר"ן יאסור גם בהנא' הזאת. אמנם אם יש לו הנאת הברחת המכס כמו ששמעתי שבמדינת איטאליע אם מערבין מדה ראזמארין בחבית שמן אין משלמין מכס רק מעט ומפאת כן מערבין הנרא' דל"ה הנא' לאסור לשיטת הר"ן דל"ה רק הברחת ארי. ואינו דומה לנהנ' ממרובה המדה או מה שנותנין להקפות ועוד נ"ל פשוט דאם המוכר נהנ' מגודל מדתו. אף דהלוקח לא נהנה מגודל מדתו שהרי משלם עבורו מ"מ אסור גם ללוקח כיון שגוף הדבר נשבח בגודל המדה כנ"ל ושוב שמעתי ששמן ראזמארין וודאי אין בו חשש:

ב והנה דברי תשובות רמ"א תמוהין מאוד במ"ש ועוד לא ניחוש לשומן חזיר מטעם שכתב המרדכי כי אינו יכול להיות שלא יהא כותי אחר שלא יתקן כך ואמרינן בכתובות אם יש שם מתבואה אחת מצלת על כולן וכתב עוד אעפ"י שיש לדחות ראי' זו לומר דל"א דמציל אלא באיסור סתם יינם דהוא דרבנן אבל לא באיסור דאורייתא אין נ"ל לחלק בהכי דהא מצינו בכמה דברים שהחמירו לענין סתם יינם טפי מבאיסור דאוריי' ומאוד תמוהין דבריו וסותר דברי עצמו שברמ"א סי' קי"ד כתב וכן כל כיוצא בזה באיסור דרבנן משמע דבדאו' אסור ובאמת שמנין לנו סברא להקל מפאת כן באיסור דאור' דהרי ראיות המרדכי הוא מכהנת שאם יש שם מחבואה אחת ושם איסור שבוי' ל"ה רק חשש דרבנן דמדאורייתא מוקמינן כל חדא אחזקת כשרות וכאן בשמן ל"ש חזקת כשרות כיון דאתה מסופק שמא מתחילת עשיית השמן בתערובות וגם בתערובות ל"מ חזקת כשרות כדמשמע מתוס' יבמות פ"א ומדברי הר"ש ומש"ה כתב רמ"א וכל כיוצא בזה באיסו'

דרבנן ושוב מצאתי בתשו' באר יעקב שתמה על תשו' רמ"א בזה ושמא ס"ל להרמ"א דגם בחשש תערובות יש חזקת היתר כדמוכח בש"ס דעירובין ל"ו בספק מבעוד יום נדמע מוקמי' בחזקת היתר עיי' בשב שמעתתא ג' פ"ז שהקשה מיני' על הר"ש (וע' מ"ש לעיל סי' מ"ח אות ד') ולפי"ז ס"ל לרמ"א דספק זה דמי לשבוי' דמהני מחבואה אחת. עוד נלפענ"ד בישוב דברי תשו' רמ"א דלפמ"ש זקיני הת"ש בסי' י"ח ס"ק כ"ט בכל דבר שהיו מוחזקין להיתר מקרי חזקת כשרות אף שאתה מסופק אולי מתחלתו הי' אסור ע"ש שהביא ראי' מכתובות כ"ה דאמרי' גדולה חזקה אף שהי' ספק שמא מעולם לא היו כשירים א"כ בשמנים כיון שהחזקנו מעולם הדבר בהיתר שפיר הוי חזקה וס"ל לרמ"א דל"ה רק חשש דרבנן ודמיא למחבואה ומ"ה ס"ל להתיר מה"ט אף באיסור דאורייתא ועוד נ"ל דס"ל לרמ"א דהוה ס"ס שמא לא נתערב שום דבר ושמא נטל"פ דהרי מה"ט מתירין כלי של נכרים מס"ס זה ומ"ה דמיא לכהנות דהוי ג"כ ס"ס כמ"ש הטו"ז סי' קי"ד ומ"ה התיר בתשו' רמ"א ולפי"ז מ"ש ברמ"א וכן, כל כיוצא בזה באיסורי דרבנן מיירי באיסור דרבנן דליכא ס"ס משא"כ בדאיכא כא ס"ס יש לסמוך בזה אף באיסור דאורייתא. מיהו בעיקר דברי זקיני הגאון בעל ת"ש יש לפלפל מה שהביא מהך דכתובות דאמרינן שם גדולה חזקה דזה דווקא למאי דס"ד דאכלו בתרומה דאורייתא אבל להאיבעית אימא דשם לא אכלו רק בתרומה דרבנן אין ראי' משם לחשש דאורייתא ועוד דהרי שם וודאי ריע חזקתייהו ולפירוש התוס' שם וודאי ל"ה חזקה כיון שהיו מייחסי' אותם אחר בני ברזילי וגם לא מצאו כתבם ומ"מ מהני חזקה וזה ודאי ל"ד באיסור דאורייתא ורק באיסור דרבנן משא"כ לחשש דאורי' להביא ראי' משם אין לנו וצ"ע (ועיין מ"ש לעיל סי' ע' אות ו' פלפול עצום על הת"ש): ג ושוב ראיתי במרדכי בשם האגודה פ' אין מעמידין סי' תתכ"ה שהתיר בעיסה שיש חשש שמתקנין בשמרי יין מטעם שאם יש מחבואה אחת וכו', וכתב דכל היכא דאיכא למתלי לקולא תלינן בייי"נ. וזה דלא כתשובות רמ"א שכ' דייי"נ חמור יותר ובאגודה מבואר להיפך. ובגוף הדבר אם בשר פוגם בשמן הפליתי חולק על הש"ך והביא ראי' דבשר פוגם מדרב לא ס"ל בשמן זליפתן של כלים אוסר ומבואר בירושלמי הובא בתוס' ע"ז דרב גופי' אכיל אחרי שאטרח עלי' שמואל והרי רבא מסופק אם רב ס"ל נטל"פ אסו' ואיך אכיל רב. וע"כ בשר פוגם בשמן וכיון דאיכא תרתי שבעין פוגם והבליעה פגם שאינו בת יומא אף רב מודה והוא הוכחה ברורה (ומה דקשה ע"ז ממשנה דפסחים דסכו בשמן של תרומה לפסח יקלוף והרי הוא נטל"פ הנה לעיל סי' קי"ט אות ט"ז הבאתי קו' זו בשם הרב השואל עיי"ש שחילק בין שמן בבשר ל"ה לפגם ובין בשר לשמן דהוה לפגם. וכעת מצאתי בפר"ח שמחלק בשם הב"ח דהיכי

דהעיקר הוא הבשר והדבש מתבלו הוא לשבח משא"כ כשעיקר הוא הדבש הבשר פגמו והפ"ת כ' שגם בשמן כך הוא ובגליון הפר"ח שלי מצאתי כ' מגדול א' ראי' ממשנה דסכו בשמן של תרומה לחילוק זה ועיי' ומ"ש עוד בסי' הנ"ל בישוב קו' זו):

ד וף דבר כיון דיש ס"ס שמא אין מערבין כלל ושמא נותן טעם לפגם גם לדעתי שמנים שלנו לא איתרעי כלל דלא נודע רק משמנים שעושין במדינת אמעריקא ע"כ אם לא נודע עדיין שיש גם בשמנים שבמדינת איטאליע חשש תערובות ואדרבא בחנו שיש הרבה שמנים שבמדינת איטאליע אין בו חשש ע"י בחינת המעמיקר לדעתי יש להקל מטעם שהתיר הרמ"א. וכ"כ במנחת יעקב כלל מ"ה ס"ק ל"ד דאף שיש לחוש לדעת הש"ך מ"מ דווקא בידוע בוודאי שנתערב בו אבל מן הסתם אין לחוש לגבי שמן וגוף הדבר דמהני בחינות החעמיקר אף שהם נכרים ובאיסורי דאורייתא ל"מ עי' בש"ך יו"ד סימן צ"ח דמהני אמירת קפילא אף באיסור דאורייתא מטעם דלא מרעא נפשי' עיי"ש בשם תה"ד. אמנם בב"י יו"ד סי' קפ"ז וכן בש"ע שם מבואר דל"מ אמירת רופא נכרי באיסורי דאוריי' וצ"ל דשם ל"ה רק אומדנא שאומר שנתרפאת גם ליכא למיקם עלה דמילתא משא"כ בקפילא בסי' צ"ח דאיכא למיקם עלה דמילתא. ולפי"ז בנ"ד שאומר המעמיקר זה הוי ידיעה ברורה ולא אומדנא ויש לומר דמהני אף בנכרי ואולי זה מקרי ג"כ איכא למיקם עלה דמלתא לשאול גם לאחר ועיי' בב"י יו"ד סי' קצ"ט משמע דלענין אם בשאר משקין מהני חפיפה סמכינן ארופא נכרי ועיין בנוב"י קמא יו"ד סי' מ"ט שלא הביא דברי ב"י אלו, ובלא"ה יש לחלק בין הך דיו"ד סי' קפ"ז דאיתחזיק איסורא משא"כ היכא דאיתחזיק היתירא מיהו לפמ"ש הרמ"א בסי' צ"ח דעכשיו לא סמכינן אטעימת קפילא נכרי אולי גם בזה ל"מ נכרי אמנם לפי שיש בנ"ד כמה ספיקות יש לסמוך אנכרי אך היכא שיש ישראל מומחה ודאי יבחן הדבר ע"י ישראל. וגם מתשובות רמ"א משמע דבעי טעימת ישראל לענין השמן עיי"ש. מיהו מ"ש בתשובות רמ"א דכיון דישראל טעם השמן ואינו מרגיש טעם חזיר ע"כ לא נמצא בו תערובות חזיר דבריו תמוהין דמי יודע איזה טעם יש לחזיר כיון דלא טעמו מעולם וצ"ע:

ה והנה בדברי המרדכי פ' אין מעמידין סי' תתנ"ט והובא ג"כ בתשובות רמ"א יש לעיין שכתב בשכר שלנו שמושחין היורה בשומן חזיר יש להתיר דנטל"פ ובטל בס' וצ"ע דלמה לי' ביטול בס' ונטל"פ תיסגי בחדא והנלפענ"ד דבאמת הרשב"א כ' דכל שעיקרו כך לא בטיל וכמ"ש המג"א בסי' תמ"ב. א"כ בכל מקום דחיישינן שהעכו"ם נותן לתוכה איסור בכונה יהי' כוונתו איך שיהי' כיון שעיקרו כך כגון שנותן חזיר בשמן להקפות לכאורה אסור אך זה דווקא אם נותן בכוונה שיטעים הדבר. משא"כ אם אינו נותן לטעמא

רק עבור דבר אחר שפיר בטל. ולכן כתב המרדכי כיון שנטל"פ אין הכוונה שיטעים השכר ומ"ה בטל בס' ועל נטל"פ לא סמך דשמא כיון שיש לו הנאה מהתערובות אסור כמ"ש הר"ן דהיכא דנהנה מגודל מדתו אסור וכן כוונת תשו' רמ"א שהביא המרדכי ולפי"ז הרמ"א לא התיר רק בגוונא דידי' שהי' חשש שמושחין החביות בוודאי הי' ס'. משא"כ היכי דיש חשש שנתערב הרבה שומן דגים או חזיר גם רמ"א אוסר מ"מ כיון שיש ס"ס אין לאסור כמו כלי של ישראל שהוא ביד נכרי דמתירין מטעם ס"ס שלא נשתמש ושמא כבר עבר מע"ל וא"ל דשם הטעם דמתירין שמעמידין הכלי בחזקת כשרות כמ"ש הש"ך סי' קכ"ב ס"ק ח' דזה דוקא לכלי של ישראל אבל בכלי של נכרי אין לו חזקה ומ"מ מותר לקנות מנכרי דבר הנעשה בשביל עכו"ם דזה הוי כמו דיעבד ובפרט השמנים שכבר הובאו וא"ל שם ל"ה ס"ס להחמיר משא"כ בנ"ד הוי ס"ס להחמיר דשמא שומן חזיר אינו פוגם ואת"ל דפוגם שמא נהנה מגודל מדתו וכדברי הר"ן דז"א דכיון דאף אם נהנה מגודל מדתו יש ספק שמא אין הלכה כהר"ן ל"ה ס"ס כעין שכ' התוס' בכתובות דף ט' ע"ב ד"ה אי למיתיב סוף דבר לדעתי שהשמנים מותרים ויש בזה עוד סברא דאומן ותגר לא מרעא נפשי' ועיין מג"א סי' כ' שפקפק על היתר זה דל"ש רק היכא דגם לנכרי יש קפידא עיי"ש ובנב"י תניינא א"ח סי' ע"ב חלק עליו והפלא על הנוב"י שתמה על המג"א מדברי הר"ן פ' אין מעמידין והמג"א גופי' הרגיש בזה ע"ש ועיין ביו"ד סי' ש"ב ובתשובות ז' ח"צ סי' ל"ט ועיין בתשובות מהרי"ט חלק ב' סי' ג' משמע שאין לסמוך בכה"ג על אומן בשלו והענין הוא אריכות גדול וכעת ראיתי תשובה להגאון מלבוב בשואל ומשיב מהדורא תליתאי ח"א סי' שע"ז שהתיר השמן. והנה מ"ש שם דכיון דשמן בעין אינם אוכלים רק ע"י שנותנים בתבשיל או שמושחין אותו א"כ התבשיל השני או האוכל שנמשח בו צריך לבלוע מהשמן הוי נ"ט בר נ"ט. דבריו תמוהין מאוד במח"כ דאין זה נ"ט בר נ"ט ואף נ"ט בר נ"ט דאיסורא אסור ואין לדבריו שום הבנה ובודאי לא סמך ע"ז רק על שאר היתרים והעיקר שסמך על היתרים שבתשובות רמ"א ועל בדיקות החעמיקר ולדינא כבר כתבתי דיש לסמוך על הגאונים המתירים מ"מ שומר נפשו ירחק משמן עד שידע שבהשמן לא נתערב משמן שבא מאמעריקא. וע' תשו' באר יעקב שבקצת מקומות נוהגים שאין קונים שמן מנכרי רק אם מוחתם בחתימת ישראל ובמדינתינו אין נוהגים כן. והנני ידידו:

בשולי המכתב ויען כי ימי הפורים יגיעו אכתוב את אשר צ"ע בדברי הב"י סי' תרפ"ח שהביא שם דברי ה"ר יוסף דבספק מוקף חומה אינו צריך לקרות ב' ימים. אם מקצתם אומרים שהיה מוקף ומקצתן אומרים שלא היה מוקף אבל אם לא היו יודעים כלל

לא מקרי ספק, כמו שאינו חייב אשם תלוי והב"י הקשה עליו דא"כ אפילו אם נחלקו בקבלתם לא יקראו כמו שאין חייבין אשם תלוי כמ"ש הרמב"ם ומבואר בדבריו דבע"א אומר חלב ואחד אומר שומן או ב' נגד ב' אינו חייב אשם תלוי. ובאמת מבואר ברמב"ם פ"ח מהלכות שגגות דאם אחד אומר חלב ואחד אומר שומן חייב אשם תלוי ועיין בראב"ד שכתב דהא בעינן חתיכה משני חתיכות ומרן הכ"מ כתב שם דזה הוי ג"כ איקבע איסורא ואיך מרן סותר עצמו דפשיטא לי' דאינו חייב א"ת. והנה דעת התוס' בכתובות כ"ב וביבמות ב' אומרים נתגרשה וכו' חייב באשם תלוי דאפשר לברר ע"י הזמה. ולפ"ז גם בחלב ושומן משכחת לה כשאחד אומר שראה שהוציאו מן הבהמה הוציאו אותה ממקום השומן והשני אומר שראה שהוציאו אותה ממקום החלב ומשכחת הזמה שלא הי' כלל בשעת שחיטת הבהמה וזה אפשר לברר. אבל למ"ד דבעי איקבע איסורא ס"ל לתוס' ג"כ בנתגרשה בשתי כיתות שנחלקו אינו חייב אשם תלוי ורק שהתוס' כתבו דשם איתחזיק איסורא דא"א והו"ל איקבע איסורא. ולפ"ז י"ל טעם הרמב"ם בחלב ושומן דכיון דהבהמה בחיי' בחזקת איסור עומדת:

ואתה מסופק אם מותר זאת החתיכה הוה ג"כ איקבע איסורא למ"ד מחזיקין מאיסור לאיסור (וע' מ"ש בזה באריכות לעיל סי' צ"ו אות ז' ח') ולפ"ז אולי מיושבין דברי הב"י דזה ל"ש רק בחלב ושומן משא"כ בנחלקו בקבלתן לענין שאר דברים ודוק ומ"מ עדיין צע"ק:

סימן קמב

ב"ה כ"ד שבט תר"מ לפ"ק. להרב החריף ובקי מ' פייבל יוסף ליכטשטיין נ"י ראב"ד דק' לאנצוט:

ע"ד השאלה בא' שיש לו בית עם פלאטץ ובו נטועי' אילנות שעושי' פירות ונחוץ לו למחית ביתו ולפרנסתו מקום שמחזיקי' כפור שקורין לאדאווניע ואין לו מקום אחר רק מקום שנטועים האילנות. ורוצה לעקור האילנות עם גושיהן ליטע אותם במק"א או ע"י עצמו או ע"י נכרי שימכור לו האילנות אם יש לו היתר ע"ז?:

א תשובה הנה בראש"ש ב"ק סוף פ' החובל כ' דמותר לקוץ אינן בצריך למקומו ופוסק כן הט"ז סי' קט"ז דמותר לקוץ אילנות כדי לבנות בית דירה אך שצ"ע בדעת הרמב"ם שכ' פ"ו מה' מלכים אין קוצצים אילני מאכל וכו' וכל הקוצץ לוקה וכו' כל הקוצץ אילן מאכל דרך השחתה לוקה אבל קוצצין אותו אם הי' מזיק אילנות אחרות או מפני שמזיק בשדה אחרי' או מפני שדמיו יקרי' לא אסרה תורה אלא דרך השחתה. ומדלא חשיב וכן צריך למקומו. משמע קצת דלא ס"ל צריך למקומו מותר. דמהסבר' י"ל דבשלמא אם הי'

האילן מעולה בדמי' ל"ה השחתה אך בצריך למקומו הוא באמת משחית האילן ואסור אך י"ל דהרמב"ם חשיב הני ג' לפי שכל אלו מבוארי' בגמ' כמ"ש הכ"מ שם. משא"כ צריך למקומו אין מבואר בגמ' ואין דרכו של הר"מ להביא דין שאין לו מוצא מקום. ועיין בפ' המשנה פ"ד דשביעית משנה י' שכ' אבל אם לא יהי' לעצים מחיר גדול עד שיאמרו יותר יש לו תועלת בכריתתו מלהניחו אסור לכרות אותו. א"כ י"ל בצריך למקומו לצורך בית דירה וניכר שיש לו תועלת בכריתתו מלהניחו ויש לו תועלת גדול גם הר"מ ס"ל דמותר. אך בתשו' בשמי' ראש סי' של"ד כ' ואפשר דצריך למקומו לא מקרי דרך השחתה הנראה דלא פסיקא לי' אבל מי יודע אם גושפנקא דהרא"ש חתום עלי' דהרי בהרא"ש בפסקיו מבואר דבצריך למקומו מותר בפשיטות. אך י"ל דהרא"ש בפסקיו מיירי בצורך למקומו לבנות בית דירה וזה צורך גדול ותועלת גדול ע"כ כ' בפשיטות דמותר ובבשמי' ראש דמיירי שם באילן מאכל שעומד אצל ביתו והוא רוצה יותר במקום פנוי דל"ה מקום האילן מעולה בדמים דלא יבנה ע"ז ע"כ לא פסיק' לי' ולא התיר רק ע"י נכרי שוב מצאתי בחוות יאיר סי' קצ"ה שחילק כן מדעתי' דנפשי' שוב מצאתי בעיקרי הד"ט סי' י"ד שהביא בשם ספר חיים שאל שהקש' מהרא"ש על בשמי' ראש ולפמ"ש מיושב:

ב והנה בתשו' בית יעקב סי' ק"מ חולק על הטו"ז ואוסר אף לצורך מקומו. והנה עיקר ראיתו מתוס' ב"ב כ"ו ד"ה אנא שהקשו על רב יוסף מדתנן במתניתן קוצץ ונותן דמי' ותירצו דאיכא לאוקמי באילן סרק. והקשה הוא דאמאי לא הקשו מאילן שהוא נוטה לשדה חבירו קוצץ מלא מרדעת ובחרוב ושקמה כנגד המשקולת ומדמייתי חרוב ושקמה לא מיירי באילן סרק. ותירץ דיש חילוק בין קוצץ כולו לקוצץ מקצתו דלאו דלא תשחית לא קאי רק בקוצץ כולו. ומדלא תירצו תוס' דמשנה דקוצץ ונותן דמים ההיתר משום דצריך למקומו מוכח דתוס' לא ס"ל כהרא"ש. הנה מש"כ דבקוצץ מקצתו אינו עובר בלא תשחית כדבריו מבואר במ"ל פ"ז מאיסורי מזבח לישב קו' באר שבע שהקש' איך היו קוצצין לעצי מזבח כדמוכח ממשנה דתמיד פ"ב ומגמ' שם ובאר שבע כ' דלצורך מצוה מותר והמ"ל כ' דשם לא הי' קוצצין כל האילן. ואמנם גוף סברת המ"ל צ"ע דמה לי קוצץ כולו מה לי קוצץ ענף הנושא פירות הוא ג"כ משחית (ושמא הוה כחצי שיעור ואסור מן התורה אם ח"ש אסור בשאר איסורין אף שלא באיסורי אכילה ע' בספרי לא"ח סי' י' ובמ"ל ה' שבת) ומה שתירץ הבאר שבע דלצורך מצוה מותר ע' בפנים יפות פ' שופטים שרצה לומר דלצורך מזבח או סוכה עשה דוחה ל"ת וזה תמוה דל"ה בעידנא אך מ"ש עוד שם דלצורך מצוה ל"ה השחתה דהוה כמו מעולה בדמים זה סבר' ישרה וכבר קדמו בזה בבאר שבע הנ"ל באופן דלדעתי צדקו דברי הפנים יפות דאף דאין עשה דוחה

ל"ת דל"ה בעידנא ואף אם אי אפשר לקיים המצוה בענין אחר בעי בעידנא דדברי פסקי תוס' זבחי' צ"ו צ"ע מכמה מקומות ועיין במ"ל פ"י מק"פ ה"א שכ' דדבריהם חידוש אך גם לדבריהם דוקא בא"א לקיים בשום פעם רק בדחי' כמ"ש תוס' יבמות ג' ואף שמצות אכילת פסח מתקיים בלא שבירה מ"מ מצות אכילת מוח א"א לקיים רק בדחי' משא"כ בסוכה אף אם אין לו עתה עצים אין עשה דוחה לעבור בלא תשחית מ"מ אינו עובר בלאו כלל דל"ה השחתה לצורך מצוה כמש"כ הבאר שבע וראי' מעצי מזבח דקוצצין תאנה שעושה פירות ומזה צ"ע על זקיני הת"ש סוף סי' כ"ח והפ"ת שכתבו דשייך בל תשחית בשורף לצורך כיסוי. אך דיש לחלק בין עצי מזבח דהוי קדושה וכן עצי סוכה קדוש לזמנו ול"ה בל תשחית דעלו' קמעלי' לי' משא"כ לשרוף לצורך כיסוי ועכ"פ אין הכרע ע להסבר' דבמשחית מקצת האילן אין כאן איסור וכבר כתבתי דיש כאן איסור משום ח"ש או מהתורה או מדרבנן להפוסקי' דח"ש בש"א מדרבנן ויותר נראה דמשחית מקצת כמשחית כולה ועובר בלאו:

ג' והנה מה שהקשה על התוס' שתירצו דמיירי באילן סרק אמאי לא הקשו מאילן שנוטה לשדה חבירו (וט"ס בבית יעקב שנוטה לר"ה דשם לא קתני חרוב ושקמה) דקוצץ ובחרוב ושקמה כנגד המשקולת עיין בתורת חיים שכ' דגם שם י"ל דמיירי באילן סרק דחרוב ושקמה מיקרי אילן סרק ומה שהקשה בבית יעקב אמאי לא תירצו דלצורך מקומו מותר י"ל כיון דקו' תוס' מדף כ"ד דמרחיקין מן העיר חמשים אמה ואם האילן קדים קוצץ ונותן דמים ושם הטעם משום נוי העיר ל"ה צורך למקום כל כך כיון דלא יבנו עלי' רק ישאר פנוי כמו שכתבתי לעיל לישב דברי הבשמים ראש שמסופק בצורך למקומו שיהי' פנוי משום נוי ותוס' יסבור דאסור משא"כ בצורך למקומו לבנות עלי' גם תוס' יסבור דמותר. ובעיקר הדבר כבר כתב בשיטה דהא דרבא בר רב חנן אנא לא קייצינא משום דלא ס"ל שבין האילנות לגפנים בעי הרחקה טפי וכיון שרב יוסף לא אמר הלכה זו עד שבא מעשה לידו לא הי' רשאי להאמין לו מש"ה אמר מר אי ניחא לי' לקוץ. וכ"כ בכסף משנה פ"ו דה' מלכים. ובכן אף דמשמע מתו' דבעי היזק טובא. ולכן לא רצה רבא בר חנן למיקץ בעצמו מ"מ מדברי רוב פוסקים משמע דאף רבא בר חנן הי' מודה לרב יוסף אם הי' מקבל דבריו דבין אילנות לגפנים בעי הרחקה טפי: ד' ומה שהביא ראי' מתוס' ברכות ל"ו אהא דקתני אין קוצצין אילנות בשביעית שהקשו בלא"ה אסור משום לא תשחית ולא תירצו דמיירי בצריך למקומו נ"ל דלא מצי לתרץ כן דבצריך למקומו ודאי אסור בשביעית דהוי תיקון קרקע וכל תיקון קרקע אסור כדאיתא במ"ק דף ה' וכמה דוכתא וא"כ אמאי קתני מאימתי אין קוצצין אילנות בשביעית בש"א כל אילן משיוציא

וכו' וכל אילן כיון שבא לעונת המעשר מותר לקצוץ ולצורך מקומו הוי תיקון קרקע ואסור וע"כ מיירי מתניתן לצורך עצים. ובהכי מיושב דלא תירצו תוס' דמיירי שהאילן מפסיד לשאר אילנות דזה ודאי אסור לקצוץ בשביעית אף קודם שיוציא ואף לאחר שבא לעונת המעשר כמו שאמרו במ"ק דף ג' מנין שאין מקרסמין ואין מזרדין ואין מפסגין באילן שנאמר שדך לא. וזה דלא כמ"ש הבית יעקב דזה ודאי מותר בשביעית כיון דכתיב לאכלה ולא להפסיד. וזה ליתא דתקוני אילנות ודאי אסור מיהו שמא צורך לבנין ל"ה תיקון קרקע שאסור בשביעית ודוק,. סוף דבר אין לתשו' בית יעקב ראי' לאסור. ולעומת זה לא מצאתי ראי' ברורה להתיר. ובתשו' השיב משה חיו"ד סי' ל"ז כ' ראי' להתיר דהסמ"ג כלל איסור קציצה ממחובר ואיסור בל תשחית מתלוש ביחד. וכיון דמבואר דמותר לשבר להטיל אימה ומבואר בשבת קכ"ט דמותר לשבר כלי להחם ה"ה דמותר לקצוץ אילן לצורך דבשבת ודאי לא מיירי ביש ספק סכנה דזה ודאי פשיטא. ומוכח דגם אם משחית האילן לגמרי מותר וגם זה אין ראי' דלדעתי ודאי אסור מן התורה לקצוץ אילן להחם ואין ראי' משבת קכ"ט דבכלים ליכא בל תשחית רק מדרבנן ובל תשחית דגופא עדיף משא"כ לקצוץ ממחובר אילן הנושא פירות להחם בדליכא סכנת נפשות. רק עונג הגוף ודאי אסור וכן להטיל אימה ודאי אסור ודרכו של הסמ"ג לכלול כל דינים השייכים להדדי ולכן כ' בכלל המצוה מה ששייך זה אבל אין לדמות וללמוד מאיסור דרבנן לאיסור תורה והר"מ לא התיר רק בג' אנפין שהעצים לבנין מעולין לדמים או שמזיק לאילנות או שמזיק לחבירו ובשביל חימום ואינו מעולה בדמים לא התיר הר"מ וגם הסמ"ג לא התיר אך בתורת חיים בב"ק כ' דלצורך אפי' עץ מאכל שרי ורב דאמר דיקלא דטעון קבא אסור למקצי' מיירי שקוצץ לעצים ויכול להקדים אילן סרק או שיכול לקנות עצים דעלמא. ומשמע דאם אין לו עצים דעלמא מותר לקצות לצרכי'. אך זה לפירוש הת"ח דקרא קאי לצרכו ולבנות מצור לא חילקה התורה בין אילן סרק למאכל. אך לפירוש המפורשים והרמב"ן דקרא קאי לצורך מצור ואמרה תורה להקדים אילן סרק למאכל וזה צורך גדול אין ללמוד מקרא דלצורך תשמיש כגון חימום מותר להכרית והא דילפינין דמעולה בדמים מותר היא דמדהתירה התורה במעולה בדמים להקדים אילן מאכל לפני אילן סרק לצורך מצור כמו שפי' הש"מ מוכח דה"ה בכל דוכתא מעולה בדמים ל"ה השחתה. באופן דלדעתי אין להתיר לצורך חימום אף אם אין לו עצים, אך בחולה אף שאין בו סכנה י"ל סברת הגמ' בל תשחית דגופא עדיף אף לדאורייתא ועיין בב"ק ק"א דאסור להסיק בעצי שביעית דל"ה הנאתו בשעת ביעורו וה"ה בעץ עושה פירות הוי השחתה אך בל תשחית דגופאי עדיף. ועדיין צ"ע:

ה' ולעיקר הדין כיון שרוב הפוסקים התירו לצורך מקומו יש לדון ולהתיר אך י"ל דוקא לצורך דבר חשוב כגון בית דירה. משא"כ לצורך תשמיש שאינו חשוב כ"כ כגון לצורך החזקת כפור אין להתיר כיון שכ' הר"מ בפי' המשניות דבעי שיהי' לעצים מחיר גדול עד שיהי' ניכר לכל שתועלתו בהכרתתו יותר מלהניחו ע"כ קשה להתיר בנ"ד. בשגם דבנידן זה ספיקא מהתורה להחמיר דקרא כתיב רק עץ אשר תדע כי לא עץ מאכל הוא ומשמע דספיקא להחמיר אך רש"י בב"ק פי' בענין אחר. וראיתי בבשמים ראש סי' קנ"ד בכסא דהרסנא הקשה על הר"מ דס"ל ספיקא דאורייתא מהתורה לקולא והרי בקרא משמע דספיקא לחומרא דבעי דוקא שתדע כי לא עץ מאכל. ובאמת י"ל לפמ"ש המהרי"ט בשניות סי' א' דהיכא דאפשר להתברר גם הר"מ מודה ל"ק מקרא דכאן אפשר להתברר אם עץ מאכל אם לא ובזה ודאי מהתורה לחומרא ובמפתחות שבהבשמים ראש כ' בעל הכסא לישב הקו' די"ל דאילנות מאכל רוב ומ"ה בעי שתדע ועיין בנדרים דאמרינן ס"ב ע"ב רוב עצים להסקה עומדין ובב"ק ק"ב סתם עצים להסקה עומדין ומ"מ י"ל רוב אילנות עושין פירות ובזה צ"ע וגם י"ל דהאילן הוא קבוע וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי ועדיין קשי' על הרמב"ם אך לדעתי נראה דאף דהר"מ ס"ל ספיקא דאורייתא לקולא מ"מ ברוב איסור ורק שקבוע גם הר"מ מודה. דדין קבוע חידוש ואין לך בו אלא חידושו דהוי כמחצה ולא שיהי' מותר מספק ועוד דהו"ל איקבע איסורא וגם הר"מ מודה. ולפמ"ש שעה"מ פ"א מה' מגילה הי"א בשם לשון לימודים דל"א כל קבוע כמחצה על מחצה אלא היכא דשקיל או שפי' לפנינו מהקבוע אבל היכא דלא יצא מתוך הקבוע אזלינן בתר רובא א"כ באילן העומד במקומו שפיר אזלינן בתר רוב ומ"ה בעי דוקא שתדע ודוק:

ו והנה בגוף הדין אי מותר השחתה ע"י נכרי עיין בבשמים ראש סי' של"ד שרצה לחדש דהיכא דגורם אסור אף אמירה לנכרי אסור עוד מסופק אם הלאו דלא תשחית עצה. אף בגורם אסור כמו בסירוס דאסור בגורם או דומה ללאו דמחיקת שם דגורם אינו אסור מהתורה ועיין בבית אפרים חיו"ד סי' ס"ג שרצה השואל לומר דהיכא דגורם אסור אף אמירה לנכרי אסור מטעם גורם והב"א דחה זאת ובאמת זאת היא שיטת הבשמים ראש הנ"ל. ובאמת דלשיטת הבשמים ראש דבסירוס גרמא אסור מדאורייתא מוכח מש"ס דב"מ צ"א דאף היכא דגרמא אסור מן התורה אמירה לנכרי קיל מגרמא דהוכיח שם דאמירה לנכרי שבות בשאר איסורין מדאסור לסרס ע"י נכרי ומה ראי' שם: גרמא אסור וע"כ מוכח דהיכא דעושה ע"י נכרי קיל מגרמא הואיל ועכו"ם אדעתי' דנפשי' עביד הדבר שכ' דבסירוס גרמא אסור הנה אמת דמשבת קי"א דמבואר למסקנא דאסור לשתות

כוס של עיקרין וכן פסקינן באה"ע סי' ה' מוכח דגרמא אסור אך י"ל שם מדרבנן וע' בתשו' רמ"ך הובא בברכי יוסף שם מבואר דהיא מדאורייתא וכן כ' בפ"מ ס"ק ו' וכן נ"ל דעת רש"י הובא בתוס' סוטה כ"ו ד"ה אשת סריס דשתה כוס עיקרין אסור והוא בכלל פצוע דכא ותוס' הקשה מנ"ל וי"ל דרש"י סובר דשתה כוס עיקרין עבר אדאורייתא והו"ל כמסרס בעצמו. ושמא התוס' יסבור דל"ה רק איסור דרבנן אך בתוס' שבת קי"א מוכח ג"כ דאסור מדאורייתא מדאסור פסיק רישא דהמיה הובא במג"א סי' שי"ד כ' דבאיסור דרבנן פסיק רישא מותר ומלשון המחבר באה"ע סי' ה' אין הכרע אם אסור מדאורייתא ומ"מ יש לחלק בין גרמא ובין שותה כוס עיקרין. ולדינא נראה דבלאו דלא תשחית גרמא אינו אסור מהתורה ככל איסורין ורק מדרבנן אסור ומ"מ ע"י נכרי ג"כ אסור מדרבנן דאנן פסקינן דבכל איסורין אסור שבות דאמירה לנכרי כמש"כ באה"ע סי' ה' וביו"ד סי' רצ"ז ברמ"א:

ז והנה בדבר העצה למכור לעכו"ם. והנכרי יקצוץ האילנות הנה הוה זאת המרמה בדאורייתא וכבר נתוכחו בדבר מכירת שורים קודם פסח להאכילן חמץ זקיני הת"ש אוסר והמק"ח מתיר. ואני כתבתי בעניותא בספרי בית יצחק א"ח סי' ל"ב אות ט"ו לחלק בין קרקע למטלטלין. דבאמת הדבר גלוי לכל העולם דאין מוכר לגברא ערטילאי החמץ או הקרקע לענין שבת ואין עושה זאת רק משום ערמה ול"ה דברים שבלב. והטור מחלק בסי' ר"ז בין קרקע למטלטלין לענין זבין ולא איצטרכי לי' זוזי דכיון דרוב אין מוכרין קרקעות גלוי לכל העולם כונתו ול"ה דברים שבלב. משא"כ במטלטלין וה"ה במכירה לענין איסור י"ל דל"מ רק במטלטלין דל"א בתר אומדנא משא"כ בקרקע. אך י"ל דבמכירה לענין איסור אמרינן אומדנא להיפך דדעתו להקנות שלם שלא יכשל באיסור. ועכ"פ בנ"ד שמוכר לו אילנות המחוברין בקרקע הדבר תלוי באשלי רברבי. אך כיון שאינו קוצץ בעצמו רק הנכרי קוצץ ל"ה רק איסור דרבנן דאין שליחות לנכרי ובדרבנן י"ל הערמה מותר וכשמוכר לנכרי הוה כאומר שחוט בשל לצורכך בשבת או חסום פרתך ודוש דישה שלך שכ' תוס' ב"מ צ' שמותר. אך הש"ך ביו"ד סי' רצ"ז ס"ק ה' כ' בשיטת רש"י ורא"ש דאפי' בכה"ג אסור ולא דמי למה שמותר לומר לעכו"ם לאכול נבלה דנבלה מותר ליתן בעצמו לתוך פיו אבל בחסימה אסור לעשות מה שהעכו"ם עושה במאמרו. ולפ"ז בלאו דלא תשחית עצה דלדעתי אסור להשחית אף עצו של נכרי דלא כתיב לא תשחית את עצך והכי משמע פשטא דקרא דכי תצור על עיר להלחם עלי' לא תשחית את עצה אף דל"ה העיר של ישראל ועיין בתוס' ר"ה י"ד דיש לעכו"ם בא"י קנין בהפירות וגם משמע דאף במלחמת רשות ולא מארץ ישראל אוסר הקרא. וכיון דאסור לישראל

להשחית בעצמו אסור לומר לעכו"ם אף באילן של העכו"ם לשיטת רש"י והרא"ש. ועיין במג"א סי' ש"ז ס"ק כ"ט דמייתי להגהות מרדכי שהקשה ממה דמותר למכור ירך וגיד הנשה בתוכה. ומאוד תמוהין דבריו דהרי ג"ה מותר ליתן לתוך פיו ואינו דומה לחסימה כמ"ש תוס' ומצאתי במחצית השקל שהרגיש בזה והנה במג"א סי' ש"ז שם ג"כ מסיק דאסור ליתן לנכרי בשר בשבת כדי לבשל אך מותר לומר לנכרי בשל בשר שלך והטעם דאם ישראל לא נהנה ל"ה אמירה שבות דלא מיחזי כשלוחו ולפ"ז אסור הישראל למכור לנכרי האילנות כדי לקצצן או אף כל הקרקע כיון שישראל יאמר לעכו"ם לקצצן הוי כנותן לנכרי שיבשל לעצמו אך לדעת תוס' ב"מ דמותר לומר לנכרי חסום דישה שלך י"ל אף בכה"ג שרי כיון דמכירה גמורה היא לדעת בעל מק"ח:

ח והנה צריך אני לבאר דלכאורה לפ"ז יוכל למכור איסור לנכרי כדי לבטלו ברוב או בס' ויחזור ויקח ממנו כיון דלדעת המק"ח מותר הערמה בדאורייתא היכי שהיא מכירה גמורה וכמו שמותר לומר לנכרי חסום פרתך ודש בה ה"ה יהי' מותר לומר לו בטל איסור זה וזה ודאי ליתא דהרי קשי' בקרא דהקדים נתינה דגר למכירה דנכרי וכ' תוס' חולין קט"ו דזה דוקא בא"י שנבלה שוה דבר מועט והקשה הנוב"י תניינא חיו"ד סי' מ"ה לפוסקים דמותר לבטל מדאורייתא ברוב יבטלנו ברוב ותירץ דיבש ביבש לכ"ע מדאורייתא אסור לבטל ברוב ועדיין קשי' הרי עדיף למכור לנכרי ויאמר לנכרי שיבטלנו ואח"כ יקנה ממנו. וע"כ מוכח דגם זה אסור אך אף אם נימא דאסור מ"מ ל"ה אמירה לנכרי רק שבות א"כ עדיין קשי' על התורה למה אקדמ' נתינה לגר. (וכבר הקשיתי כן לעיל סי' קל"ו אות י' עיי"ש) ונראה מזה להוכיח כדברי הרדב"ז ח"ב סי' תקס"ז שכ' דאסור לקנות מן העכו"ם דבר שנתבטל בס' דהוה בשעה שלקחו מן העכו"ם כמו שמבטלו לכתחילה א"כ מיושב קו' הנ"ל דיהי' אסור לקנות ממנו אך אף להחולקים על הרדב"ז וכמו שיבואר מ"מ זה דוקא אם העכו"ם מבטל משלו אבל אם מוכר לו כדי לבטל ואח"כ יקנה ממנו ודאי אסור דהוא מבטל איסור לכתחילה: והנה סברת רדב"ז נראה כיון דבנכרי ל"ש ביטול דהיא לדידי' היתר בהיתר ול"ש הביטול רק כשבא ליד ישראל דאז נתבטל הוה בהקני' כמבטל לכתחילה (ולכאורה י"ל סברת הרדב"ז דבנכרי ל"ש ביטול ברוב דאחרי רבים להטות בישראל נאמר וכ"כ בח"ס יו"ד סי' י"ט ובפמ"ג ס"ב ובנוב"י תנינא סי' מ"ב וזה לא נהירא לי בעניותא דבן נח מצוה על הדינים ולדעת הר"מ מחויבי' להושיב ב"ד ובודאי מחויבים לילך אחר הרוב וכ"כ בנחלת יעקב להגאון מליסא סי' ג' וכ"כ בדעת קדושים סי' ל"ה סעיף י"ד לענין מורנא עיי"ש באריכות) והנה מה דפשיטא לי' להרדב"ז דאסור לקנות פשיטא לי' לזקיני מהר"מ מלובלין בתשו' סי'

ק"ד והובא בפמ"ג סי' נ"ז ס"ק כ"ח דמותר מגבינות שנתערבו לקנות החמאה והגבינות מהנכרי משום שהחלב נתבטל ביד הנכרי ול"ה מבטל איסור לכתחילה והגם דלפמ"ש לעיל בסברת הרדב"ז דל"ש ביטול ביד נכרי דהיא לדידי' היתר בהיתר א"כ י"ל דבהך דתשו' מהר"מ מודה רדב"ז דבאמת כל חלב הי' מהראוי לאסור לב"נ משום יוצא מהחי ורק דליכא מידי דלישראל שרי ולנכרי אסור א"כ חלב מטריפה דל"ש מי איכא מידי שוב אסור לנכרי א"כ שוב החלב נתבטל אצל הנכרי גופ' דגם בדידי' שייך ביטול באיסורין דידי' ומ"ה התיר המהר"מ מ"מ מהראי' דמייתי מהר"מ מהגהות ש"ד שמותר לקנות הדובשנין של עכו"ם אע"פ שנתבשלו בתבלין של עכו"ם משום דכבר נתבטלו מבואר דלא כהרדב"ז. וגם מה שכ' דחלב טריפה אסור לב"נ הגם שבתשו' ח"ס חיו"ד סי' י"ט מפלפל בזה הרבה לענין ביצת טריפה איך מותר לב"נ דל"ש מי א"מ מ"מ לדעתי חלב וביצת טריפה ודאי מותר לב"נ כמבואר בכל הפוסקים ושורש הדבר דלדעתי ביצה וחלב ל"ה אמ"ה רק שהי' מהדין לאסור משום שיצא מן החי וכ"כ רש"י חולין ס"ז ע"ב לענין תולעים שבבהמה וז"ל ד"ה בשחיטה משתריא ואלו שגדלו בתוכה עד שלא נשחטה באו מאיסור אמ"ה א"כ כ"ז לישראל דכתיב הטמאים לאסור צירן ורוטבן וה"ה יוצא מטמא ומאמ"ה משא"כ לנכרי דלא כתיב הטמאים אין לאסור יוצא מאמ"ה ובחנם נתוכח הגאון בעל ח"ס איך מותר למכור ביצת טריפה לנכרי. והרבה יש לדבר אך אכ"מ. ושוב מצאתי שגם בפלתי סי' פ"א כ' כדברי ונהניתי ויהי' איך שיהי' דברי הרדב"ז הם נגד כל הפוסקים ומ"מ מ"ש לעיל נכון דאסור למכור לנכרי שיבטל ויחזור ויקנה דזה ודאי הוה כמבטל איסור:

ט סוף דבר הנה למכור לנכרי שיקוץ הנכרי ויחזור ויקנה תלי' באשלי רברבי מ"מ כיון דהרא"ש מתיר הצריך למקומו לקוץ ע"כ יש להקל למכור לנכרי הקרקע ואילנות ולא יצוה הוא לנכרי לקוץ רק שאחר יאמר לו דהוא יהנה ממה שהנכרי יקוץ ואסור כמש"כ המג"א ש"ז אך אם אחר יאמר לו שהוא לא יהנה מזה יש היתר לומר קוץ לצרכך במלך והנה הי' מקום להתיר שיאמר הוא לעכו"ם והעכו"ם יאמר לנכרי אחר לדעת קצת פוסקים הו"ל זאת שבות דשבות אך דעת החות יאיר סי' מ"ט דגם עכו"ם לעכו"ם אסור. וגוף הדבר יש לומר דאם הלכה כדברי משאת בנימין הובא במג"א סי' תמ"ח ובש"ך רי"ג דעכו"ם לעכו"ם יש שליחות אסור עכו"ם לעכו"ם משום שליחות. אך לירושלמי פ"א דתרומות ופ"י דדמאי שהובא במג"א ובמ"ל פ"ב משלוחין ומחנה אפרים אות י"ד משלוחין דעכו"ם לעכו"ם אין שליחות א"כ י"ל דע"י נכרי לנכרי הוה רק שבות דשבות והמג"א כ' דפשטות דברי הש"ס משמע דעכו"ם לעכו"ם אין שליחות ובאמת מרש"י

גיטין כ"ג ע"ב שכ' דמה אתם בני ברית דאיתקש שליח לשולחו משמע כדברי המשאת בנימין דעל"ע יש שליח. והירושלמי חולק ולפ"ז י"ל דלהירושלמי נכרי לנכרי הוה שבות דשבות ול"ק למה התירו בגיטין ח' לכתוב אונו בשבת משום ישוב א"י הלא יכול לעשות ע"י על"ע די"ל דהש"ס דגיטין סובר על"ע יש שליח ול"ה רק שבות א'. משא"כ לירושלמי הוה שבות דשבות והדבר צריך ביאור עדיין ואקצר:

י והנה בנ"ד דרוצה לעקור האילנות עם העפר ולהושיבן במק"א הנה בתשו' ח"ס יו"ד סי' ק"ב מייתי לתשו' יעבץ שכ' שאם עוקרין הגפן ממקומו ועדיין חי ויכולין ליטע במק"א אין כאן שום בית מיחוש וכדקיי"ל בערלה באילן שנעקר והסלע עמו אם יכול פטור מערלה וה"ה דאינו עובר בלא תשחית (וע' תוס' ב"ב כ"ו ד"ה אנא לא קייצנא שהקשו מהנהו דיקלא דמכחשי בגופנא דקאמר למחר אייתי לי מקורייהו. להנ"ל מיושב שפיר דכיון דאמר אייתי לי מקורייהו לא עבר בבל תשחית משא"כ לקוץ לא רצה ודוק) והמ"ת כ' דמדא"ל שמואל בב"ק צ"א דוקא בהאי דטעם טעם גופני משמע דאף עם השורש אסור אם אינו מקלקל הגפן או בצורך למקומו ולמד מזה חומרא דאף בצורך למקומו אם יכול לנטוע במק"א מחויב לנטוע וכשאין לו צורך אסור לעקור אף בכה"ג, ואני אומר דצדקו דברי הח"ס דכן מוכח ממשנה ג' פ"א מערלה מדנקט אילן שנעקר והסלע עמו שטפו נהר והסלע עמו אם יכול לחיות פטור ואמאי לא קמ"ל רבותא יותר דמותר לעקור והסלע עמו ופטור מערלה ובתשו' נאות דשא סי' ל"ב האריך בזה וכ' בתחילה דלכתחילה אסור משום דהוי זו"ז גורם ואסור משום ערלה דאין מבטלין איסור לכתחילה ולבסוף כ' דכיון דאין אנו בקיאין בשיעור עד כמה יכול לחיות מ"ה אסור לכתחילה לעקור משום שאח"כ יצטרך ג' שנים לאסור הפירות משום ערלה ואמנם למ"ש ח"ס דאסור לעקור לכתחילה משום לא תשחית דשמא לא יטע עם הסלע או לא יוכל לחיות ניחא מה דנקט המשנה ל' דיעבד דלכתחילה אסור משום לא תשחית וכן מיושב מה דאמרינן בב"מ ק' בשטף נהר זיתיו ונכנס לשדה חבירו דג' שנים הראשונים חולקין בפירות בנעקרו בגושיהן משום דאהני לי' השותפות שלא יאסרו הפירות והרי יכול בעל הקרקע לומר שהי' קונה לעצמו אילן שנעקר עם השורש כמו שהקשה שם בתשו' הנ"ל ולהנ"ל ל"ק דכיון דאסור לעקור לכתחילה משום לא תשחית לא שכיח לקנות אילן כזה ומכל זה אין להוכיח דמשום איסור ערלה אסור לכתחלה רק משום לא תשחית אסור לכתחילה והנה מה דאוסר בתשו' הנ"ל אף בדיעבד הפירות מג' שנים הנה בתשו' שבות יעקב סי' מ"ט מתיר הפירות ערלה בח"ל מותר אף בספק חסרון ידיעה והובא בפ"ת ולע"ע אין בידי להכריע אך העיקר שאם יאמרו בקיאים שעקרו כ"כ שיכול לחיות ג"ש הפירות מותרין דיש

לסמוך על בקיאים בערלה בח"ל ואם יאמרו שיכול בודאי לחיות איזה ימים ג"כ מותרין הפירות ואם יש בדבר ספק כיון שהרשב"א גופי' מסופק אם הפירוש במשנה שיכול לחיות היינו ג"ש כמבואר סוף התשו' ח"ג סי' רכ"ה ובתשו' פרט מטה אהרן ח"ב סי' ע"ה א"כ שוב הו"ל ס"ס להחמיר שמא אינו יכול לחיות כלל ואת"ל שיכול לחיות מקצת שמא בעי דוקא יכול לחיות ג"ש ובס"ס להחמיר י"ל גם בערלה אסור לפמ"ש בספרי ב"י, א"ח סי' א' אות ב' די"ל אף בספק טומאה בר"ה בס"ס להחמיר טמא עיי"ש. דהראי' מהתוס' יש לדחות וה"ה בספק ערלה. ע"כ יש לאסור הפירות ג"ש כדברי הנאות דשא ועדיין צ"ע. די"ל דאיכא ס"ס להקל נגד הס"ס להחמיר שמא יוכל לחיות ג"ש ושמא א"צ לחיות ג"ש אך י"ל באותו הספק גופי' שמא א"צ לחיות ג"ש יש ספק שמא אינו יכול כלל לחיות ול"ה ס"ס כמש"כ תוס' כתובות ט' ע"ב ד"ה אי למיתב ואקצר. סיומא דפסקא כיון שיש בקציצות אילנות חשש סכנה. ע"כ מסתפינא להקל בנידן דידי' שא"צ למקום דירה. אך באופן שימכור האילנות והקרקע לנכרי וישראל אחר יאמר לנכרי שיעקור האילנות עם גושיהן עפ"י בקיאים שיהי' דבוק העפר עם השרשים שיוכלו לחיות הנני מסכים להיתרא. והנני ידידו דו"ש: בשולי המכתב והנה במ"ש לעיל על דברי הפנים יפות שכ' דלצורך מזבח או לולב מותר לקצוץ דעשה דוחה לל"ת והשגתי לעיל דל"ה בעידנא. לפמ"ש דאף מקצת אילן אסור לקצוץ מדין ח"ש. י"ל דבזה עשה דוחה לל"ת לפמ"ש בשושנת העמקים כלל ב' דלאו שאין לוקין עליו נדחה מפני עשה אף שלא בעידנא כעין שכ' תו' פסחי' נ"ט דעשה הקל נדחה אף שלא בעידנא ולפ"ז ה"ה בח"ש. ונ"ל ראי' לדברי השושנת העמקים מירושלמי נזיר פ' כ"ג דמיבעי שם מה שיטמא כהן לנשיאות כפים ורצה לומר דעשה דוחה ל"ת הובא בתוס' סוטה ל"ח ע"ב. ומשמע דמהסברא כהן יכנוס לבית הטומאה לנשיאת כפים. וצ"ע דהרי ל"ה בעידנא. להנ"ל י"ל דהאיבעי היא היכי דהכהן כבר טמא ודעת הראב"ד לשיטת הדגול מרבבה סי' שע"ב דאסור לטמא מהתורה רק שאין לוקין עיי"ש דלא כשיטת המ"ל פ"ה מנזירות. ובכה"ג בעי, אי נשיאת כפים דוחה דבזה ל"ב בעידנא. ועכ"פ לשיטה זו י"ל דמה"ט מותר לקצוץ לצורך מזבח כיון דאין קוצץ כל האילן רק מקצתו עשה דוחה לל"ת אף שלא בעידנא וקצת יש להוכיח מש"ס דמנחות מ"ח דאף בלאו שאין לוקין עשה אינו דוחה לל"ת רק בעידנא דאמרינן שם שחט ד' כבשים על ב' חלות זורק את הראשונים שלא לשמן שאם אי אתה אומר כן הפסדת את האחרונים א"ל ר' יוחנן וכי אומר לו לאדם עמוד וחטא בשביל שתזכה והתנן אברי חטאת באברי עולה וכו' וחכמים אומרים תעובר צורתן אמאי לימא עמוד וחטא כדי שתזכה. ומה קו' הנה ודאי בשחט כבשים שלא לשמן ודאי מצות עשה לזרוק

דמן. חדא דהוי הפסד קדשים ואיכא מצות עשה דאני נתתי לכם את משמרת תרומתי וילפינן קדשים מתרומה עיין חולין דף ב' ע"ב ברש"י. ועוד דכל קרבנות שנשחטו מצוה לזרוק הדם. ואמנם אם יזרוק ב' כבשים הראשונים לשמן ידחו הב' כבשים האחרונים א"כ נימא דעשה דהזרקת ב' כבשים האחרונים ידחו לל"ת דזורק כבשים הראשונים שלא לשמן דאיכא ל"ת דמחשב בקדשים. ומחשב בקדשים לאו שאין בו מעשה ואין לוקין כדאמרינן בזבחים כ"ט ול"ב בעידנא ומ"ה:

זורק ראשונים שלא לשמן ומה מקשה מאברי חטאת שנתערבו באברי עולה שיקריב אברי חטאת ועובר בלאו דכל שממנו לאישים הר' הוא בבל תקטירו כמ"ש תוס' שם ולוקה ובעי שיהי' העשה ול"ת בדבר אחד כמ"ש הטורי אבן מגילה כ"ח משא"כ בלאו שאין לוקין. וע"כ דגם ל"ת שאין לוקין בעי בעידנא ושפיר מקשה ודוק:

סימן קמג

בעזה"י תמוז תרי"ט ברעזאן יע"א שלום וברכה לה"ה הגדול החריף ובקי כש"ת מ' יצחק שור אבד"ק קומפערלינג:

ע"ד השאלה בשר העיר שמוכר בשר כשר וטריפה ולמען לא יוכל השר לפשר עם השו"ב ע"כ הוא נוחר בהמות ועתה הטבח הפועל הוא מסתפק ושואל אי רשאי לעסוק במלאכתו אם לא הוי כעושה סחורה בנבילות וטריפות:

א הנה כ"ת קאתי עלי' מתרי רכשי אי הא דאין עושין סחורה בנבילות וטריפות נכלל ג"כ שכירות פועלי' ואם אין נכלל בכלל זה אם עכ"פ אסור מהטעם שכתבו על אין עושין סחורה וכו' דדלמא אתי למיכל מיני' דשייך אף בפועל. והנה מה שהביא כ"ת ראי' משומרי ספיחי שביעית נוטלין שכרן מתרומת הלישכה ואס"ד דפועל הוי סחורה איך מותר לשמור ולקבל שכר והרי אין עושין סחורה בפירות שביעית ונלע"ד דלא מבעיא לשמואל דס"ל ב"מ צ"ג דמשמר לאו כעושה מעשה דמי ואינו אוכל מן התור' ולדידי' השומר בפרה אינו מטמא בגדי' מן התור' דל"ה כעוסק בפרה כלל וודאי נכון. דאף אם נאמר דפועל הוי בכלל סחורה זה בעושה מעשה ומלאכה דהוי בכלל סחורה ועיין ברמב"ם שמביא ראי' דחלב מותר בסחור' דכתיב יעשה לכל מלאכה ונהי דגם סחורה הוי בלשון מלאכה כמ"ש בשם הרמב"ן גבי איש ואשה אל יעשו עוד מלאכה. אבל מ"מ לולא דכמו שאין עושין סחורה כן אין עושין מלאכה דלמא קרא כפשטא דמלאכה מותר וסחור' אסור וע"כ מלאכה ג"כ בכלל וה"ה פועל שעושה מעשה הוי בכלל סחור' אבל משמר לאו כעושה מעשה דמי ול"ק קושיתו אלא אפי' לרב דס"ל משמר כעוש' מעשה דמי ולדידי' ליכא לשנויי כנ"ל מ"מ אין ראי' משומרי ספיחי שביעית דהוי מצוה וכמו

דעיקר מה שמקריבין מספיחי שביעית ול"א לאכלה ולא לשריפה מטעם דרחמנא אמר לדורותיכ' וכן מותר לשמור אף דהוי שביעית משום מצוה ולכן מותר לשמור ולקבל שכר וא"ל ישמור ולא יקבל שכר דהרי אין נותנין ספיחי שביעית לשומר חנם לרבנן דר"י משום בעלי זרועות כדאמרינן בב"מ קי"ח ועיין בישי"ע א"ח סי' ש"ו שהרגיש בזה על אם הי' שכר יום אין נותנין לו שכר שבת וכו' והרי אין מוסרין לשומר חנם. ומה שתירץ דהר"ן פירש משום בעלי זרועות שלא ירצו להפסיד שכר שנותנין ההקדש. ומעתה נהי דבשבת אין נותנין שכר אבל עדיין לא ירצו להפסיד מה שנותנין ההקדש בחול עיי"ש. אבל עכ"פ הדבר ברור דכל עיקר מה שנותנין שכר לשומר וזה כסוחר בפירות שביעית דהכא משום מצוה דאי אפשר בלא"ה משום בעלי זרועות ודוק:

ב ועוד נ"ל הדבר מוכרח דלרב דס"ל משמר כעושה מעש' דמי ע"כ הטעם דשומרי ספיחי שביעית משום מצוה דהטו"ז נסתפק ה' שבת סי' רמ"ד אי מותר לשמור בשבת ומביא שמותר וראי' משומרי ספיחי שביעית ומדמותר לומר לחבירו שמור לי פירות שבתחומך ולפענ"ד דענין זה אי מותר לשמור בשבת תליא אי משמר כעושה מעשה דמי לענין פועל בב"מ צ"ג אי פועל אוכל. וגם אי מטמא בגדי' דאי כעושה מעשה אסור בשבת ובזה י"ל דשמואל דס"ל בשבת קנ"א דמותר לומר שמור לי פירות שבתחומך לטעמי' דס"ל דמשמר לאו כעושה מעשה דמי ולרב דס"ל כעושה מעשה דמי אסור בשבת ולפי"ז צ"ע על הא דפסקינן כשמואל דמותר לומר לשמור בשבת והרי הלכ' כרב באיסורי ונהי דבהך דב"מ הלכה כשמואל בדינא אבל לאיסורא הלכ' כרב ועיין כעין זה תוס' כתובות י"ד ע"ב ד"ה כמאן ומהרש"א שם ואולי כיון דלענין דינא איתשל הלכתא כשמואל לגמרי ומה"ט נמי פסק הרמב"ם בה' פרה פ"ה כשמואל משום דלענין דינא איתשל וכן הוא להדיא בר"ן נדרי' פ"ח ורא"ש ב"ק פ' דו"ה אבל הדבר ברור דלרב אסור לשמור בשבת ולפי"ז קשיא לרב מהשוכר את הפועל דאין נותנין שכר שבת ואיך מותר לשמור וע"כ צ"ל משום מצוה שאני ובפרט לפמ"ש התוס' שלא היו שומרין רק מודיעין לבני אדם שהוא שביעית וממילא היו פורשין ודאי ל"ה כעושה בסחורה בפירות שביעית ועיין עוד לקמן:

ג שבתי וראיתי כי בגוף הקו' שהקשו על הך דאין נותנין לו שכר שבת והרי אין מוסרין ספיחי שביעית לשומר חנם נ"ל דהתוס' בסוכה ל"ט כתבו דהשמיר' הי' מפני חי' ועוף. ובמנחות פ"ד כתבו כנ"ל דהיו מודיעין לבני אדם. ולפענ"ד דהכל אמת דלפמ"ש השמ"ק ב"מ בשם הר"ן גבי אין מוסרין לשומר חנם משום בעלי זרועות היינו שהבעלי זרועות ידעו שההקדש נותן שכר ויפרשו מעתה בשבת בלא"ה ל"ח לבעלי זרועות שלא ירצו

בלא"ה לזכות בשבת דאין קונין קנין בשבת ובשבת א"צ שימור משום בעלי זרועות דבודאי הטעם משום בעלי זרועות ישראל דעכו"ם לא יפרשו משו' פסידא דהקדש ורק משו' בהמ' חי' ועוף צריך לשמו' בשבת וזה רשאי לשמור בחנם. ומעתה מיושב ג"כ מ"ש הטו"ז בסי' תקפ"ה על שיטת הר"ש דלצורך מצוה מותר לקבל שכר שהקש' מהאי דהשוכר את הפועל דהוא ג"כ מצוה ולהנ"ל נכון דבאמת יש לאסור בלא"ה לקבל שכר דהוי כעושה סחורה בפירות שביעית כמ"ש כת"ה ורק דהוי מצוה גם בשכר משום בעלי זרועות ובשבת דל"ח לבעלי זרועות אסור לקבל שכר משום עושה סחורה בפירות שביעית וזה טעם הברייתי' דבהבלע' מותר כיון דבחול מותר לקבל שכר גם שביעית בהבלע' מותר כמ"ש הר"ש פ"ז דשביעית ובהי' שכיר יום אין נותנין שכר שבת דבשבת ל"ח לבעלי זרועות ורק שומרין מפני בהמ' וחי' וזה מהני בחנם ומה"ט אין נותנין שכר שבת ולעולם שכר שבת מותר. ומעתה מיושב הכל ולפמ"ש אדרבא יש ראי' דפועל הוי כסחור' ודוק. ולהטעם דהבט' בהפקר קונה ומה"ט נותנין שכר כדי שיקנ' להקדש ודאי ל"ש בשבת דאין קונין בשבת אף מן הפקר ודוק בכ"ז:

ודע דדברי התוס' מנחות פ"ד שתירצו בתי' השני אהא דשומרין ספיחי שביעית והרי מן המשומר אסור משום דקצירך ונזירך אמר רחמנא דידך אין ולא של הקדש צ"ע מירושלמי פ"ד דפסחים דאיתא שם הנוטע כרם להקדש חייב בשביעית ר' זעירא בשם ר"י ושבתה הארץ שבת לד' אפי' דבר שהוא לד' קדושת שביעית חלה עלי' וצע"ג. עוד קשי' לי אתירץ זה דתוס' מש"ס ב"מ קי"ח דאמרי' שם דכ"ע ס"ל הבט' בהפקר קונה ופליגי אי חיישינן שמא לא ימסור יפה להקדש ולדברי תוס' מה מהני שימסור יפה להקדש הרי אי הבט' בהפקר קונה הו"ל התבוא' של השומר ולא של ההקדש ונאסר משום משומר ומה מהני שימסור אח"כ להקדש יפה ויפה והרי כבר נאסר וע"כ כתירץ הראשון מתוס' וגם זה צע"ג:

ד והראי' השני' שהביא מהך דע"ז ס"ב האומר לפועל הילך דינר זהב ולקוט לי ירק שכרו מותר ואיך יהי' פועל בשביעית דהוה כסחורה כבר הרגיש בעצמו די"ל דשם בדיעבד ואמנם מלבד זה לדעת התוס' סוכה דדווקא המלקט אסור למכור וכמו שפירש במשנה להדיא אבל הוא לוקט ובנו מוכר על ידו והמלקט שאסור כשלוקטו לעצמו דהוה סחורה אבל כשלוקטו לאחר דקנה חבירו תיכף כמו שכתבו בע"ז אי מטעם דהוי כיד פועל דכבעל הבית דמי או מטעם דלא נתכוין לקנות לעצמו ועכ"פ כיון דהוי של חבירו אף הוא רשאי למוכרו וה"ה דרשאי להשתכר בו אבל באומר לקוט לי ירק כל היום הכוונה שילקוט לעצמו למכור לו אז אסור ודוק ועוד יבואר מזה לקמן עוד י"ל בישוב קושיתו

דעיקר האיסור מה שיש לאסור בפועל הוא משום דלמא אתי למיכל מיני' א"כ בשביעית דמותר באכילה ל"ש חשש זה ע"כ מותר להיות פועל. גם הראי' שהביא מתוס' פסחים כ"ב שכתבו דמה שמושיט לנכרי הוי כמשתכר שהנכרי מחזיק לו טובה. וע"ז הקשה דנהי דמותר בהנאה. אבל מ"מ הוי כפועל וכסחורה חשיב אין ראי' אם נאסר בפועל שמשתכר באמת ועשה מזה סחורה להחיות נפשו מה לי אם קונה שיהי' שלו או הוא המוכר בשל אחרים ומשתכר. אך להושיט שהנכרי יחזיק לו טובה נהי דבאיסור הנאה גם זה אסור. אבל שיהי' משום שמחזיק לו טובה כעושה סחורה בנבילות וטריפות אין לנו ועוד דבאמ"ה אם מותר בהנאה מותר לעשות סחורה הואיל דאיתקש לדם ודם איתקש למים כמ"ש בנוב"י תניינא חיו"ד סי' ס"ב (וע' מ"ש לעיל סי' קל"ה אות י' לישב קו' העולם עפ"י סברתו):

ה גם מה שהביא מקטורת ראי' לדעת הרמב"ם דהי' בקטורת דם חי' טמאה ואיך היו נוטלין שכר ג"כ לאו ראי' הוא דלא הי' אז ראוי לאכילה ואינו אסור רק דבר העומד לאכילה והרי הם היו נוטלין הקטרת עצמו בשכרן וזה ודאי סחורה הוא וע"כ כנ"ל עוד נ"ל בזה דהנה לכאורה יש להביא ראי' להטו"ז דאם נזדמן לישראל טריפות מותר לישראל לקנות ולמכור דהוי כמו שליח דלא כהב"ח שאוסר וע' תשובות בית יעקב סמ"ב שחולק על טו"ז דתוס' הקשו בזבחים ע"א ד"ה ובטרפה על הך דנתערב קדשים בטריפה דירעה עד שתסתאב ופודין ואיך פודין את הקדשים להאכילן לכלבי' ולנכרי' ותי' דכיון דאם הי' ניכר ההקדש הי' מותר אף לישראל דההקדש לאו טריפה ומה שמותר לישראל מותר להאכיל לנכרי דדוקא הקדש טריפה אין מאכילין לנכרי אבל כשירה איתקש לצבי ואיל עיי"ש. ולפי המבואר ברמב"ם פ"ח מה' מאכלות אסורות ה' י"ח דאף ספק איסור אסור לעשות סחורה עיי"ש. ולפ"ז תקשי איך יפדה הישראל התערובת להאכיל לגוי. לפמ"ש הפ"י בפסחים דף כ"ט דהגזבר בעצמו לא יוכל למכור לגוי דגוי לא יוכל לפדות הקדש ע"ש בסברא ברורה ואני כתבתי בסוגיא שם (ע' בספרי לא"ח סי' ל"א אות ד') בביאור הדבר דלשיטת הסוברים דגוי אינו קונה רק במשיכה ודאי נכרי אין פודה הקדש דבהקדש ל"ש משיכה כמ"ש תוס' בכורות י"ד וע"כ מוכרח הישראל לפדות ואיך יעשה סחורה. והגם דבמשנה י"ל דהוא אינו פודה רק של הקדש הכשרה והטרפה בלא"ה של חולין הוא (ועוד דהוא תערובת ומדאורייתא בטל ברוב ובדרבנן מותר לעשות סחורה) אבל על כל זה מוכח זה מכמה מקומות דמ"ד פודין את הקדשים להאכילן לכלבים. ואיך יעשה הישראל סחורה. הן אמת דלא מצינו שיהי' אסור לקנות טריפות לבהמות שלו ודוקא לעבדים ושפחות נחלקו הפוסקים בסי' קי"ז. אבל לבהמה לא מצינו למי שאסרו:

וי"ל דדוקא לפועלים הוי כפורע חובו והוה סחורה כמ"ש הטו"ז וכדמוכח מע"ז גבי חמרין. וגם לפועלים הרבה מתירין אבל עכ"פ רחוק היא דנימא שלא יוכל לפדות הקדש רק מי שיש לו כלבים שלו. ובאמת עיקר הפדיון להאכיל לכשרים. ולפמ"ש הש"ך ביו"ד סי' ש"ו בשם הר"ן והתוס' פרק פסולי המוקדשין דגם מה שמותר לישראל אין מותר רק להאכיל לעכו"ם. אבל לא לכלבים ע"ש ס"ק ח' ואמת דמתוס' בהתערובות מוכח להיפך וצ"ע. אבל לפי הנ"ל ע"כ במשנה בהתערובת צריך ליתן לגוי. ואיך יקנה ישראל ויעשה סחורה ולדעת הרבה פוסקים הוא איסור תורה וע"כ כהטו"ז דכיון דלההקדש הוי נזדמנו. מותר לישראל למכור ועוד מוכח כן מהסוגיא דסוף תמורה דבקדשי ב"ה לכ"ע פודין את הקדשים להאכילן לכלבים ואיך יפדה ויעשה סחורה בדבר איסור אם לא במי שיש לו כלבים שלו וגם בזה עדיין צ"ע. וע"כ מוכח להדיא דכיון דלהקדש נזדמנו אף ישראל מותר לקנות ולמכור כמ"ש הטו"ז. מיהו י"ל דמשם אין ראי' דבהקדש כיון דאי אפשר בלא"ה דנכרי לא מצי לפדות הקדש כמ"ש הפ"י ע"כ ישראל מותר משום פסידא דהקדש (ועוד דאף הב"ח לא אסר רק בקונה כדי להרויח משא"כ בפודה לטובת ההקדש) ולפ"ז גם מהך דקטורת שהוכיח כת"ה י"ל כנ"ל כיון דהוי מותר קטורת. וע"כ צריך ההקדש למכור. לכן נותנין להן בשכרן ומותר לקנות כנ"ל ונדחה ראיתו:

ו והנה בחולין דף ק"מ ממעט עוף טהור רובן על ביצי טמא דפטור משילוח מתקח לך ולא לכלביך. ולכאורה קשה מסוגיא זו לשיטת הפוסקים דאסור לעשות סחורה מדאורייתא בנבילות וטמאים ועיין פ"ח שפירש המשנה דציידי חי' ועופות ודגים שנזדמנו להם מינים טמאים לת"ק דוקא שכבר נצודים אבל לכתחילה לצוד ודאי אסור ואין חילוק לת"ק בין צייד קבוע לצייד שאינו קבוע ולמ"ל קרא דלך ולא לכלביך והרי אף בלא קרא דלך ממעטינן מקרא דתקח. דביצה טמא אסור ליקח לכתחילה כמו שאסור לצוד. ואין לומר דלולא קרא דלך ה"א דמותר ליקח דאתי עשה ודחי ל"ת. דמלבד דלא מצינו דקרא תקח יהי' מ"ע ודוקא קרא דשלח הוי מ"ע. אבל קרא דתקח כפי הנראה מכל סוגיות הש"ס ל"ה עשה. וכ"כ ז' ח"ק סי' פ"ג דתקח הוה רשות עיי"ש ומ"מ ודאי הוה תנאי ואם אי אפשר ליקח פטור משילוח. אף גם דהמהרש"א בפסחים כ"ג כתב דקרא דיהי' נמי עשה, ואין עשה דוחה עשה. אמת דבדברי המהרש"א שכ' דיהי' היא איסור עשה י"ל עפ"י דברי התוס' גבי ואכלת ולא לכלביך שכתבו תוס' ביצה י"ב וחולין צ"ט דהדרא לאיסורא, קמא. והו"ל לאו וכן לענין ט"כ. וה"ה לענין קרא דיהי' י"ל הדרא לאיסורא דלא יאכל לענין לכתחילה ועובר בלאו ואמנם י"ל עפ"י דברי תוס' שכ' לחלק בין לכם ולא לגבוה דל"א הדרי' לאיסורא כיון שהתורה התירה לאוכל נפש וה"ה לגבוה

הו"ל להתיר אינו דומה לפסולי המקדשים עי"ש בתוס' ביצה י"ב וה"ה הכא י"ל כן נחלק. דכיון דהתורה התירה הנאה בשרצים בדיעבד עכ"פ ל"ש לומר הדרי' לאיסורא קמא וי"ל ואכ"מ ועכ"פ קו' הנ"ל קשה. ואמנם לפי מה שהערנו דדוקא לקנות ולמכור לנכרי אסור דהוה כסחורה. או לצורך שפחותיו אבל לבהמה ודאי מותר י"ל דקמ"ל אף שיש לו כלבים שלו ה"א דחייב בשילוח דיכול ליקח הבצים לכלבים שלו קמ"ל דלא. שבתי וראיתי דלדעתי כמו שאינו רשאי ליקח לסחורה כן אסור ליקח לבהמה ולכלבים. ובזה כ"ע מודה דדוקא לשפחות ה"א הואיל ואין מזונותן עליו ואפי' בעבדים דמזונתן עליו מ"מ לא חשוב לו הנאה כמו דאמרינן בנדרים דף ל"ח במודר הנאה מחבירו דזן עבדיו ושפחותיו אפי' מזונתן עליו דל"ח הנאה שלו ורק דה"א לאסור מטעם סחורה ובזה פליגי הפוסקים אי הוי סחורה. אבל לקנות חי' ועוף טמאים להאכיל לבהמתו ולכלבים כיון דמבואר בנדרים שם דזה ודאי חשוב הנאה אפי' במזונות יתרים וכיון דטמאים לכתחילה אסור בהנאה כדמשמע מלשון יהי' בהווייתן יהא פירושו שישאר לכתחילה באיסור לא יאכל לאיסור הנאה אם לא בנזדמנו והיינו שכבר נצודו א"כ לכתחילה אסור לצוד וליהנות ליתן לבהמה ולכלבים. ולפ"ז צ"ע בחולין כנ"ל, אמנם י"ל דהתורה לא אסרה שרצים בהנאה רק הנאה דרך סחורה אבל להניח על מכתו ודאי מותר א"כ ה"ה לקנות לצורך כלבים שלו מותר מדאוריי' ועוד יש לומר בישוב קו' הנ"ל לפמ"ש תוס' חולין ס"ד דכל עיקר היתר ביצת טהורה ילפינן מהך קרא דתקח לך ולא לכלבים מוכח דביצת טהורה מותר ולפ"ז ה"א דביצת טמא נמי מותר דחידוש הוא ומ"ה צריך קרא דבת היענה עיי"ש וכיון דכל הה"א דביצת טהורה אסור משום דאתי מחי וכיון דאבר מן החי מותר בסחורה כמ"ש הנוב"י תניינא חיו"ד סי' ס"ב בישוב קו' המ"ל א"כ אי לא כתיב אלא תקח ולא כתיב לך לא הוי ידעינן דביצת טהורה מותר באכילה דה"א באכילה אסור ומ"מ מותר ליקח לכלבים דבאמ"ה ל"ש איסור סחורה כיון דאיתקש לדם כמ"ש הנוב"י, ומ"ה צריך קרא דתקח לך דקרא אתי דביצת טהורה מותר באכילה ולעולם ביצת טמא ממעטינן משילוח מתקח לך ובזה יש לישב במה דמקשה בפסחים כ"ג בגמ' ולחזקי' למ"ל לא יאכל ומייתי לכם עיי"ש והקשה מהרש"א דלולא לכם הוי אסרינן מנזדמנו מקרא דיהי' עיי"ש ותירץ בצל"ח דחזקי' לא ס"ל קרא דיהי'. וכן כתב בנוב"י וצ"ע מנ"ל לגמ' ולהנ"ל י"ל הנה מקרא דתקח לך ולא לכלביך מדאיצטרך לך ולא מתקח לבד כנ"ל מוכח דמותר לצוד לכתחילה אך ישבתי בעיקר הקו' דקרא דלך ולא לכלבים עיקר איצטריך לביצת עוף טהור כמ"ש תוס' דף ס"ד. ואמנם לפמ"ש תוס' שם בריש דבריהם בהך דחזקי') אף דשם איתא חזקיהו מ"מ הוה חד ועוד קרוב דהוי ט"ס דל"מ

בש"ס חזקיהו כמ"ש הב"ש באה"ע בשמות אנשים דיליף ביצת עוף טמא מקרא דבת היענה ולמ"ל הרי כל היוצא מטמא טמא ותי' בשם הבה"ג דקרא איצטריך לביצת עוף טהור דמותר באכילה עיי"ש. ולפ"ז לחזקי' שוב ליכא לשנויי דתקח לך אצטריך לביצת עוף טהור כנ"ל דיליף מבת היענה והק"ל למ"ל קרא דלך ולא ממעט מקרא דתקח וע"כ חזקי' לא ס"ל קרא דיהי' ומקשה בגמ' לחזקי' לשיטתי' בחולין ס"ד למ"ל קרא דלא יאכל ולכם ודוק כי הוא חריף:

ז ובזה יש ליישב מה שמקשים בשם הגאון מ' בעריש חתן הפנ"י זצ"ל בב"ק י' דא"ל רב כהנא לרבא (כן גי' הרא"ש) אלא טעמא דוהמת יהי' לו הא לאו הכי ה"א דנבילה דמזיק הוה השתא אי אית ליה כמה טריפות יהיב ליה דאמר מר ישיב אפי' סובין דידי' מיבעי' ומה מקשה והרי להב"ח אם נזדמן לו טריפות אסור לישראל ליקח ממנו ולדעת תוס' הוא אסור מדאורייתא וה"א דהניזק יכול לומר לא בעינא הנבילה דאסור לי לעשות סחורה וגרע מסובין ומה הקשה רב כהנא. הן אמת דהב"ח אינו אוסר רק לקנות כדי להרויח אבל מ"מ הניזק יכול לומר לא בעינא לעשות סחורה באיסורין דהוא איסור דאורייתא וגרע מסובין. ולהנ"ל י"ל דרב כהנא קאי אלעיל בגמ' דמשני חזקי' שם והמת יהי' לו לניזק עיי"ש ואהא הקשה רב כהנא לדידי' דהוא לא ס"ל קרא דיהי' משמע לאסור לכתחילה בטמאים כמ"ש הצל"ח וכמ"ש לעיל וע"כ לדידי' מדאורייתא מותר לעשות סחורה בטרפה ואזה מקשה רב כהנא למ"ל קרא ודוק כ' זה ישוב נכון. ודע דקשיא בגמ' הנ"ל דמקשה למ"ל קרא והרי אפי' סובין יהיב לי' והרי נבלה גרע מסובין דקיי"ל חייב להקדים נתינה לגר למכירה דנכרי וה"ה למכירה לכלבים דדוקא טריפה נתנה תורה שכר לכלבים כמ"ש רש"י פסחים כ"ב א"כ מה יהיב לי' מזיק הרי ההכרח לתת לגר בחנם וגרע מסובין ועוד לולא קרא ה"א דהמזיק מחויב לתת לגר בחנם. אך לזה י"ל דזה פשיטא כיון דהבהמה אינו שלו ודאי המצוה על בעל הבהמה לתת לגר. אך קו' ראשונה קשה דס"ד דנבלה גרע מסובין כיון שאין לו הנאה של כלום. מיהו לפמ"ש תוס' חולין קי"ד ע"ב ד"ה עד דזה דוקא בא"י שאין עכו"ם מצויין וצריך למכור לנכרי בדמים מועטים נתינת גר קודם יש לישב דקרא סתמא כתיב אף שהנבילה שוה לכלבים לא סך מועט וא"צ לתת לגר ובזה למ"ל קרא ודוק. והנה מה דקשה בגמ' שם דחזקי' אמר והמת יהי' לו לניזק ופי' אביי דאס"ד דמזיק למ"ל קרא ודלמא קרא קמ"ל דוקא נבילה מותר בהנאה דהרי חזקי' ס"ל דוקא לא יאכל משמע איסור הנאה ולא יליף מאותו לשאר איסורין דס"ל חשנ"ב דאורייתא א"כ דלמא קרא קמ"ל דוקא נבלה מותר בהנאה ושאר איסורין אסור בהנאה ואיך יליף חזקי' ולזה י"ל דאס"ד דקרא לאסור שאר איסורין

בהנאה הו"ל לאשמועינן דין זה באיסורין ולא בדיני ממונות ודוק. הארכתי קצת בדברי פלפול ונבא לעיקר הדין: ח הנה בגוף הספק שנסתפק אי מותר להיות פועל בדברים האסורים באכילה הנה במשנה דמעילה י"ג אמרו הפועלים לא יאכלו מגרוגרות של הקדש ועיין בב"מ מיעט לי' מקרא. ולכאורה איך מותר להיות הן אמת דבגוף דבר זה שמותר להיות פועל בהקדש אף שהקדש אסור בהנאה ול"א דמשתכר באיסורי הנאה צ"ע ול"ל דוקא בע"ז אסור משתכר בא"ה, משום שרוצה בקיומו ולא בשאר איסורי הנאה דלפי המבואר בטו"ז סי' רכ"א ס"ק מ"ד דמודר הנאה מחבירו אסור ליתן לו לעשות מלאכה שמקרי הנאה מה שמניח אחרים ושכרו ואיך מסקינן מעילה י"ד ב' בעצים דיומי' בנו הקודש. והרי אסור כמו במודר הנאה. וכן איך אמרו בכרם של הקדש שעובד פועל והרי נהנה מזה כמו במודר הנאה מלבד מה שיש לומר דכל איסור משום טובת הנאה וכיון דלכ"ע אסור דומה לכהנים נהנין לי בנדרים דל"ח טובת הנאה,. ויטלו על כרחן ומש"ה דוקא במודר הנאה אסור במלאכה. והגם כי יש לחלק משם. אך בפשיטות י"ל דכאן נהנה מהגזבר מה ששוכר אותו לא מהקדש דגוף המלאכה ל"ה הנאה והמלאכה ל"ה קודש והגזבר אינו אסור בהנאה והגזבר יש לו טובת הנאה אבל ההקדש (ועיין עירובין כ"ח וי"ל) משא"כ במודר הנאה הוא י"ל טובת הנאה ומ"ה ל"ק בע"ז בפועלים דשכרו אסור מה"ט דהגוי אינו אסור בהנאה רק היין ודוק אך הא קשיא אם נאמר דפועל הוי כסחורה ואיך עובד בהקדש. ובשלמא להטעם דלמא אתי למיכלא י"ל כמו דאמרינן בפסחים דהקדש בדיל מיני' ה"ה ל"ח דלמא אתי למיכלא. אמנם אם נאסר מדאורייתא דהוה כסחורה עדיין קשיא אך י"ל ולחלק דבהקדש ע"כ ל"ה הסחורה רק בדרבנן כמו בתרומות משום תקלה ולא משום איסור סחורה דלא ילפינן משרצים להקדש וע"כ כיון דל"ש דלמא אתי למיכל מותר. ובב"מ דף צ"ב אמרו בנזיר שאמר תנו לאשתי ובני אין שומעין לו ודייק מזה דמשל שמים הוא אוכל ומסיק משום קנסא דנזיר אמרו סחור סחור לכרמא לא תקרב ומשמע דלאסור לעבוד נזיר בכרם אין לנו דאל"כ לאשמועינן לאסור לעבוד בכרם והנה הך דנזיר דסחור סחור מצינו בכמה מקומות בש"ס מובא לענין יחוד ולכמה גזירות ועכ"ז לענין נזיר גופי' לא מצינו הדין גופי' ואולי הוא, רק עצה טובה. והכי משמע קצת דקנסינן להפועל אבל מ"מ אין לנו לאסור שיפעול בכרם. אך באמת נראה מדמצינו בכמה מקומות הגזירה בלשון וטעם סחור סחור משמע דמצד הגזירה אסור לפועל שיפעול בכרם והברייתא קמ"ל דאף בדיעבד קנסינן לי' שלא יאכיל לאשתו ובניו. ובאמת אסור להיות פועל בכרם. ומזה מוכח דאסור להיות פועל בדברים האסורים גזירה דלמא אתי למיכל מיני' ושוב מצאתי ברמב"ם פ"ה מנזירות הלכה י' מד"ס שאסור

לנזיר לעמוד במושב שותי יין ויתרחק ממנו הרבה שהרי מכשול לפניו אמרו חכמים סביב לכרם לא תקרב. ולפ"ז משמע דמדינא אסור להיות גם פועל והי' אפשר לחלק דדוקא בנזיר חיישינן דלמא אתי למיכל משום דלא בדיל ובתוס' דפסחים דף ב' כתבו ול"ד לבשר בחלב וכו' שאסורם נוהג איסור עולם ונזיר נמי איסורו שרי לאחריני ומלבד שדברי התוס' תמוהים דמאי הקשו מנזיר דל"ה איסור הנאה אף גם שדברי התוס' תמוהין דאדרבא כיון שאיסורו שרי לאחרינא יותר חיישינן. וכן אמרינן ביומא דף י"ד יה"כ דכ"ע לא אכיל הוא נמי לא אכיל משא"כ באונן וכבר נשאלתי ע"ז מהרה"ג אבד"ק גאליגא והי' מקום לישב דברי התוס' שכונתם להיפך ונזיר נמי דאמרינן בכל דוכתא סחור סחור אף דל"ה איסור הנאה ומ"ה כתבו דאיסורו שרי לאחרינא. וחיישינן טפי דלמא אתי למיכלי' באופן דיש לדחות קצת ראי' זו. אך מדחזינן דאסרו לעשות סחורה בדברים האסורים מחשש דלמא אתי למיכל וחזינן דקנסו בפועל נזיר מחשש זה ה"ה בכל מקום נראה דאסור להיות פועל בדברים האסורים:

(הג"ה מהמגיה כוונת התוס' פסחים פשוט כיון שאיסורו שרי לאחריני א"א לבערו דהרי ב"ב צריכים לאכלו וכן פירש השל"ה בבגדי ישע על המרדכי שם):

ה והנה כ"ת הביא בשם החתם סופר סי' ק"ד לאיסור והביא הח"ס בשם החו"י דטעמא דקרא משום דלמא אתי למיכל מיני' ולא דרשינן טעמא דקרא להקל ומ"ה אסור אפי' ע"י שליח וסרסור גו' אף דהישראל אינו נוגע בו כלל ולא אתי למיכל מיני' ומ"מ היכא ששייך דלמא אתי למיכל אף דל"ה בכלל קרא כגון שליח של גוי ופועל אסור דלהחמיר דרשינן טעמי' דקרא אף במה שלא נכלל בו וכ"ת הרבה להשיב עליו דזה דעת ר"ש דדריש טעמא דקרא ומ"ה ס"ל דאפילו אחת ומסירה לבבו אסור. ולקולא לא דריש טעמא דקרא ומ"ה יותר מי"ח אפי' כשירות אוסר ואנן קיי"ל כת"ק,, ולא צדקו דבריו. דר"ש דדריש טעמא דקרא אף לקולא דריש'. ורבנן ל"פ אלא לקולא והיכא דמפורש בקרא הטעם פליגי להיפך. ועיין מלא הרועים בסוף הספר באות טעמא דקרא באריכות בפלפול עצום ונחמד מאוד. וע' בנחלת יעקב ח"ב דף א' בהגהות ובתשו' חסד לאברהם לש"ב הגאון אב"ד מביטשאטש שהאריך בפרט זה (וע' מ"ש בספרי לא"ח סימן ע"ה אות ג') ובאמת הוא ענין גדול נוגע לרוב סוגיות הש"ס ואזכיר פה, אך הערה אחת שורש הסברא כפי המבואר במלא הרועים דרבנן ס"ל הואיל ומקרא אחד יוצא לכמה טעמים אין לדון להקל אבל היכא שיש לומר טעם לחומרא יש לילך אחר הטעם. ולפ"ז בממון הוא להיפך דאם ע"י הטעם נאמר להוציא ממון היכא דל"ש הטעם י"ל דרשינן טעמא דקרא ולא נוציא ממון דלהחזיק אף רבנן מודה כמ"ש החו"י ומלא הרועים הטעם דלהחמיר אמרינן

טעמא דקרא. ובזה מיושב קו' תוס' כתובות ל"ט ע"ב באנוסה שמתה יצא כסף קנסה בכתובתה ואמרינן שם לרבנן טעמא מאי תקנו רבנן כתובה שלא תהי' קלה:

בעיניו להוציאה והא לא מצי מפיק לה והרגישו התוס' אע"ג דבתולה יש לה כתובה מה"ת זו בעולה היא ומיהו תימא דקא פסיק ותני אפי' בא עלי' שלא כדרכה ובתולה גמורה ומגיע לה כתובה מה"ת ול"ה טעמא שלא תהא קלה בעיניו עמ"ש ולהנ"ל הדבר נכון דלהחזיק ממון י"ל נמי טעמא דקרא שלא תהא קלה בעיניו להוציאה ובאנוסה דל"ש טעמא דקרא אין לה כתובה והגמ' נקט תיקנו רבנן משום דסתמא בעולה היא אבל אפי' בשלא כדרכה אין לה כתובה דבדאורייתא נמי הטעם שלא תהא קלה וכן י"ל קו' התוס' ביבמות פ"ט גבי מאי טעמא תקינו לה רבנן כתובה שכתבו אע"ג דכתובה דאורייתא ולהנ"ל הדבר נכון דגם אם כתובה דאורייתא הטעם שלא תהא קלה וכאן ל"ש זה וגמ' נקט תקינו לה משום בעולה או למ"ד דרבנן ולמ"ד דאורייתא טעם התורה משום הכי וכן נ"ל דדברי רש"י בב"ק ק"ז שכ' דבפקדון גם כופר הכל חייב שבועה תליא בזה לר"ש דדריש טעמא דקרא אף לקולא וה"ה להוציא מיד הנתבע ולחייב שבועה ומ"ה כופר הכל פטור מטעם העזה ובפקדון חייב ולרבנן דלא דרשו טעמא דקרא פטור אף בפקדון ומעתה י"ל דכל המשניות לרבנן אזלו ור"ה בר יוסף כר"ש ואכ"מ להאריך. והי' מקום לפלפל בקדושין דף כ' ע"ב לענין גואל לחצאין דתליא בפלוגתא אי דרשינן טעמא דקרא ולפי מה שאמרו לעיל לענין עבד עברי משכחת ליה לקולא ולחומרא ועיין מהרש"א דגם בשדה אחוזה שייך כן. ולפ"ז אף לרבנן דלא דרשו טעמא דקרא אבל לקולא להמחזיק שהוא הקונה לכ"ע דריש טעמא דקרא והו"ל לגמ' לשנויי הברייתות דמקשה אהדדי הא לקולא הא לחומרא ומשכחת לה כמו בגונא דעבד לעיל אך להמעיין בסוגיא ומהרש"א יראה דיש לישב ואקצר ובב"ק דף ע"ט ע"ב משמע דלא דרשינן טעמא דקרא אף להחזיק עיי"ש בתוס' ד"ה מפני מה החמירה בגנב יותר מגזלן שכתבו בטוען טענת גנב ל"ש הטעם ומ"מ חייב אך שם יש קרא מיוחד עיין רש"י מרובה עכ"פ דברי החו"י יש להם מקום גדול בהלכה:

ואמנם מה שכ' כ"ת דבזה כיון שהתורה מסרו לחכמים אזלינן בתר הטעם בזה צדקו דבריו לדחות דברי החו"י היכא שלא שייך הטעם אבל לא בפועל: וראיתי במכתבו דמר שתמה על דברי הב"י סי' קי"ז מה שכ' בשם הגה"מ לקנות טרפה ליתן במתנה לעכו"ם אסור משום דמתנה הוי כמכר ממשנה שביעית פ"ח מ"ה דלכלם הוא נותן מתנת חנם הרי דמתנה ל"ה כמכר יעיין בדברי הרע"ב בפ"ק דמ"ש גבי אבל נותנין זל"ז מתנת חנם שפי' דהיינו כגון שמזמינו לאכול עמו על שלחנו אבל לתת לו מתנה ממש לדברי האומר

מתנה כמכר אסור ועיין בתוס' יו"ט שציין שם על כמה מקומות וכן יהי' הפי' במשנה שביעית ובזה סרו כל הקושיות ואח"כ מצאתי בתשו' מקום שמואל סי' ע"ז שהרגיש מקו' ומהתירוץ וביאר שם כל הדברים לבד מה שהפריז בספר הנ"ל על המדה להקל לפ"ז לתת ולקנות לפועלים עכו"ם מטעם דהוה כמזמינו על שלחנו שהתיר הרע"ב והאריך בזה הרבה ולפענ"ד לא נראה כן דדוקא שהוא ג"כ אוכל והוא דבר היתר לבד שאסור בסחורה שייך לומר דהוה כמזמינו אבל באם הוא אוכל דבר היתר ומזמין פועלים לדבר איסור איך הוה כמזמינו על שלחנו ואין זה ענין לדברי הרע"ב ודוק:

יא ובעמדי בענין ראיתי להביא ראי' לדברי הטו"ז להתיר לנחור התיישים כיון דלע"ע בהיתר עושה אותה נבילה דצריך לעורה אח"כ הוי בדיעבד ונזדמנו. עיי"ש שהביא ראי' מברכות. ומה שהקשה בתשו' עבודת הגרשוני. ולפענ"ד ראי' לדבריו מיבמות דף ס' דאמרינן שם כ"ג אנוסת עצמו ומפותת עצמו לא ישא ואם נשא נשוי. ואמרינן ומוציא בגט רק שאינו משלם קנס. והקשו בגמ' מהא דבוגרת ומוכת עץ לא ישא ואם נשא נשוי אלמא סופה להיות בוגרת תחתיו הכ"נ סופה להיות בעולה תחתיו הרי דגמ' קאמר טעם דבוגרת ובעולה בדיעבד א"צ להוציא מטעם דסופה להיות בעילה. ומדהתירה התורה לכהן אשה אף שסופה להיות בעולה ש"מ דאם נשא בדיעבד א"צ להוציא. ומעתה אא"ב כהטו"ז כשעושה בהיתר מותר לכתחילה אף שיהי' נעשה אח"כ דיעבד שפיר הוכיחו בגמ' מדהתירו לישא לכתחילה הטעם דלע"ע בהיתר עושה ואח"כ יהי' דיעבד וממילא מוכח דבדיעבד א"צ להוציא. אמנם אם נאמר אף דדיעבד מותר לכתחילה לא יעשו אף בהיתר שלא יהי' אח"כ דיעבד. איך קאמר הטעם אלמא סופה להיות בעולה תחתיו הרי בה"ט לא סגי דעדיין תיקשי איך נושא אשה. ועושה לכתחילה דיעבד וע"כ ל"מ הטעם שסופה להיות דע"כ גזה"כ הוא בכהן שישא בתולה. וע"כ מוכח מגמ' דבה"ט גופה סגי לעשות לכתחילה בהיתר ואח"כ יהי' דיעבד ומוכח דדיעבד א"צ להוציא וראי' זו נכונה לכאורה. אבל לאחר העיון מוכח מסוגיא זו להיפך דהרי באמת פסקינן דאנוסת עצמו מוציא בגט דלא כדמסיק בקושיא והיינו דל"מ מה שסופה להיות בעולה תחתיו והיינו מטעמא דכתיבנא הרי להלכה מוכח להיפך ודוק היטב:

יב ותבנא לדינא הנה להתיר לכתחילה להיות פועל בדברים אסורים נהי דגם לדעתי אינו נכלל בכלל איסור סחורה. אבל עכ"פ החשש דלמא אתי למיכל שייך ועיין ג"כ באחרונים סי' ת"נ התירו בשם שערי אפרים להיות שומר בחמץ ומחשש דלמא אתי למיכל צריך שני שומרין הגם שיש לחלק אבל עכ"פ לדעתי כמו בנזיר אסור כדמוכח מב"מ ומרמב"ם הנ"ל כן בכל איסורי אכילה דאורייתא. אך בנידן דידי' שהישראל

השכיר א"ע תחלה בעת ששחט בהמות והשליש טראטע נגדו הוא נעשה פועל בהיתר וכיון דנעשה בהיתר אח"כ כשיתן להנכרי רק נבילות הוי אצלו כנזדמנו וכפירש מצודה להעלות טהורים ועלו טמאים עיין במשנה דשביעית ואחרונים. באופן דבכה"ג ובפרט שאינו רק באקראי כנ"ל הדבר ברור דשרי. ולכאורה יש לחלק דזה שהשכיר עצמו ל"ה כפירש מצודה כיון שידע עתה שלא ימצא בידו כשרות אך מדברי הצמח צדק שהביא כ"ת בנידן ישראלים שמלאכתם לנרות והי' דוחק בדבר והתיר להם לקנות חזיר דהוה כפורש מצודה לטהורים מטעם שלא יפסיד כל טרחו וכ"ש בנידן דידן דאין כאן איסור ברור אם השכיר עצמו מכבר ובא בקושרים יש להקל לו לפענ"ד ויותר טוב שיעמוד עוד אחד עמו כיון שהטעם דלמא אתי למיכל מיני' כמ"ש בשערי אפרים. והגם שהבשר חי דאין לחוש לזה כל כך רק חיישינן שמא יקח לביתו לבשל ואם יעמוד אחד ויזכירהו ודאי ליכא חשש ופקפוק. ודע דאפי' אם יפשר האדון עם השו"ב עדיין לא מהני לענין הבשר טריפה דבישראל מהני מטעם נזדמנו ומותר למכור ע"י שליח לכ"ע וכן כתב בחכמת אדם אך בגוי ל"מ נזדמנו. וע"כ צ"ל ההיתר דהוי כפורש מצודה ועלו בידו טמאים וטהורים:

והנני ידידו סי' קמד ב"ה פרעמישלא י"א אדר ברכת טוב לפ"ק. לש"ב הרב הה"ג החריף ובקי בנש"ק כש"ת מ' ברוך האלברשטאם נ"י האבד"ק רידניק: ע"ד השאלה באחד שמחזיק ברייאהויז ודרך לפטם בהמות מהברייא וכעת שנפלה ר"ל בהלה על בהמות הרגו עפ"י נימוסי הקיר"ה הבהמות ואין מניחין אותו לקנות בהמות אחרות ויש לו פראדאקט לעשיית הי"ש לערך עשרת אלפים אשר יהי' לו היזק רב אם לא ישרוף י"ש ולעומתו אם ישפוך הברייא חוצה יהי' לו היזק רב ושאל אם יש לו היתר לקנות דברים אחרים על הפטום בשותפות עם נכרי. והנכרי יתן בטחון על היזק איזה מאות והיהודי יהי' מוכרח ליסע בעצמו עם הנכרי לקנות החזירים וגם בשעת מכירת הדברים אחרים יהי' מוכרח להשתדל בזה והדבר מוכרח שיהי' לישראל חלק בריוח כי לא נמצא נכרי שירצה לקבל הכל על אחריותו:

א תשובה חזרתי על כל הצדדים ולא מצאתי היתר בדרך הנ"ל שיהי' הישראל שותף או שהישראל יתעסק בקני' ובמכירה אף אם לא יהי' שותף. דהנה אף שהנוב"י ח' יו"ד בתנינא נראה לו שדעת רוב הפוסקים דאיסור סחורה בדברי' טמאי' רק מדרבנן מ"מ בתשו' ח"ס חיו"ד סי' ק"ד עד ק"ח כ' דדעת הפוסקים רובן דהוא איסור דאורייתא וכן דעת תשו' אמרי אש חיו"ד סי' נ"ב וכבר אמרו חז"ל בפסחים ומשום הפסד שרינן איסורא דאורייתא בתמי'. והנה ראיתי מביאין ראי' בשם הגאון מ' בעריש חתן הפנ"י

דאיסור סחורה בנבילות ל"ה רק מדרבנן מש"ס דב"ק ו' דמקשה רב כהנא לרב למ"ל קרא דהמת יהי' לו השתא אי אית לי' כמה טריפות יהיב לי' דאמר מר ישיב לרבות שוה כסף אפי' סובין דידי' מיבעי'. ומה קשיא והלא להניזק אסור לעשות סחורה בנבלות והרי זה גרע מסובין. וה"א דאין יכול לסלקו בנבלה (וע' סי' הקודם מ"ש לישב קו' זו). והנה לפמ"ש בחות יאיר סי' קמ"ב דדוקא בשרצים הוא איסור תורה דאין לו שעת הכושר אבל בנבלות וטריפות שהי' לו שעת הכושר לסחורה (כצ"ל כונת החות יאיר דשעת הכושר כוונתו לסחורה דלאכילה לא מקרי נבלה שעת הכושר כדאיתא בחולין ק"כ ובתוס' ד"ה מה להנך) ל"ה רק איסור דרבנן אין ראי' מקרא ומגמ' דב"ק הנ"ל ובלא"ה אין ראי' דכיון דפרעון בע"כ שמי' פרעון המזיק יכול לשלם בע"כ ולגבי הניזק הוא כמו שנפלו לו בירושה ונזדמנו והמזיק ג"כ אינו עושה איסור כיון דלגבי הניזק שעושה בע"כ הוה נזדמנו א"כ גם המזיק אינו עושה איסור דהרי הטו"ז כ' דכיון דבשעת הנחירה עושה בהיתר. שוב אח"כ הוה כנזדמנו ומ"ה מותר לנחור לכתחילה. וה"ה הכא המזיק מותר לשלם ואח"כ יהי' אצל הניזק כנזדמנו הן אמת שראיתי בתשו' עבודת הגרשוני סי' י"ג שדוחה ראיות הטו"ז. ולפענ"ד נראה ג"כ לתמוה על הטו"ז דהנה דעת הרמב"ן פ' ר"א דמילה דהיכא דאישתפיך חמימי ונודע שלאחר המילה יצטרך לחלל שבת מותר למול ואח"כ סכנות נפשות תדחה שבת. ודעת הרז"ה דאסור למול. ומייתי ראי' מדאמרינן לא ישחוט ושוין שאם שחט שיחפור בדקר ויכסה הרי דלע"ע אסור לשחוט. והר"ן דוחה ראיות הרז"ה שאין שחיטה ביו"ט מצוה קבוע כמילה. וכ' בישי"ע ה' שבת סי' קל"א דתליא בזה דאם שבת דחוי' אצל סכנת נפשות אסור למול ולגרום שאח"כ תדחה שבת משא"כ אם שבת הותרה לחולה מותר למול דאח"כ סכנת נפשות היתר גמור לדחות שבת ויפה כתב. ומעתה לענין להנות מדברים טמאי' לפענ"ד אף בנזדמנו ל"ה רק דחוי' ומ"ה לא התירה תורה רק בנזדמנו דאס"ד דהוא היתר גמור להנות מדברים טמאים אמאי אין מותר לכתחלה וכיון דל"ה רק דחוי'. איך ינחור לכתחל' שיהי' אח"כ דיעבד הרי למאן דסובר דחוי' אסור למול משום שאח"כ יצטרך לדחות שבת ול"א כסברת הטו"ז ואפי' לשיטת הרמב"ן דמותר למול כיון דביו"ט אסור לשחוט אף שאם שחט יחפור בדקר מ"מ לכתחלה אסור לשחוט ה"ה בדין הטו"ז כיון דאם לא נתיר לו למכור הבשר לא ינחור שיהי' לו הפסד ורק בשביל שנתיר לו אח"כ דהוא כנזדמנו ינחור א"כ אסור לנחור כמו שאסור לשחוט ביו"ט אסמך שנתיר לו אח"כ בדיעבד ועכ"פ בזה צדקו דברי העבודת הגרשוני ודוקא היכא דידוע שאף אם לא נתיר לו מכירת הבשר לא יהי' לו הפסד מה שנוחר בשביל העור. א"כ אינו נוחר דוקא אדעתא למכור הבשר לע"ע מותר

לנחור ואח"כ מותר ג"כ למכור הבשר וזה אינו דומה לשחיט' ביו"ט דשם אם לא נתיר לו הכיסוי אח"כ אסור לשחוט לכתחלה שיבטל מצות כיסוי משא"כ הכא שהנחיר' עושה בהיתר. ובזה התיר הטו"ז משא"כ היכא שיהי' לו הפסד אם לא ימכור הבשר אינו עוש' הנחיר' רק אסמך שנתיר לו אח"כ שוב אסור לנחור כדעת עבודת הגרשוני ואולי מודה הטו"ז:

ב והנה מש"ס דמגילה יש קצת להוכיח דאיסור סחורה בדברים טמאים ל"ה רק מדרבנן מדאמרינן דף ו' אמר זבולון לפני הקב"ה רבש"ע לאחיי נתת שדות וכרמים ולי נתת הרים וגבעות אמר לו כולן צריכין לך ע"י חלזון ופירש"י חלזון עולה מן הים להרים וצובעין בדמו תכלת ונמכר בדמים יקרים והרי זה שרץ ואסור לסחור בו ואיך משתבח בי' קרא כדאמרינן בבכורות דף ו' ועיין בנוב"י תנינא חא"ח סי' ג' שצידד לומר דחלזון דג טהור. אמנם מייתי מרש"י סנהדרין דף צ"א דחלזון הוא תולעת ומדייק מרש"י דמגילה ג"כ דהוא שרץ העולה מים לארץ ואיך מותר לסחור וע"כ מוכח דאיסור סחורה בדברים טמאים מדרבנן ובמקום מצוה ל"ג דכיון שהוצרך לתכלת ל"ג רבנן מיהו יש לומר דזה הוה נזדמנו ומ"ה מותר למכרו והקונה רשאי לקנותו לצורך מצוה. ולפמ"ש תוס' שבת צ"ד וערובין צ"ז דתיכף כשעולה מן הים היו מוציאין דמו בעודו בכחו כי היכי דליזיל צבעו י"ל שלא הי' סוחרין אלא בדמו ודם מותר לסחור כמ"ש הפרי תואר הואיל דאיתקש למים ועיין בנב"י תנינא חי"ד סי' ס"ב וגם דם שרצים בכלל דם מיהו בכריתות כ"א ע"ב מבואר דדם שרצים אין חייבים משום דם רק הוא כבשרו י"ל דל"ה בכלל היתר סחורה ומ"מ אף למ"ש לעיל דהוה נזדמנו לא יתכן דאישתבח בי' קרא אם הי' בו איסור:

סחורה מדאורייתא על כן יש קצת ראי' מזה. ואמנם בגוף הדבר שמותר לצבוע תכלת תמה בנוב"י דל"ה מותר בפיך וכבר קדמו בזה בתשו' גנת וורדים הובא בנחל קדומים פ' תרומה ואני כתבתי באיזו דכמו שכתבו תוס' חולין ק"מ ד"ה למעוטי דמה שהי' לו שעת הכושר אינו אסו' משום ממשקה ישראל מן המותר לישראל ה"ה דמותר לצבוע כיון דתולעת אינו אסור עד שפירש מיקרי יש לו שעת הכושר ואינו אסור משום מן המותר בפיך לצבוע בו (אך התוס' כ' במנחות ו' דלמסקנא אין חילוק ואף שהי' לו שעת הכושר אסור וע' מ"ש בספרי חא"ח סי' י"ג בשולי המכתב) ולפ"ז י"ל דה"ה לענין סחורה אינו אסור מדאורייתא לפמ"ש בחות יאיר סי' קמ"ב דמה שהי' לו שעת הכושר לא ילפינן משרצים. אך דברי החות יאיר גופי' צ"ע דא"כ שוב מקרא דשקץ הוא לא יאכל דדרשינן שאסור לסחור מקרא דוהי' שוב נכלל גם אותן שהי' לו שעת הכושר כגון תולעים כדאמרי' בפסחים כ"ד ע"א דאנמלה חייב משום שקץ הוא לא יאכל עיין

רש"י ובלא"ה דבריו צ"ע שכ' כן לענין נבילות ונבלה לא הי' לה שעת הכושר כדאיתא בחולין ק"כ. הן אמת דאם נימא כדבריו יש לישב מה דקשיא לפוסקים בש"ס דפסחים כ"ג דאמרינן קרא דיעשה לכל מלאכה לא איצטריך לר"ע ולריה"ג והרי איצטריך להתיר חלב לסחורה. ואם נימא דמה שהי' לו שעת הכושר אין ללמוד משרצים ומותר לסחור ה"ה חלב הי' לו שעת הכושר לר' יוחנן דתולש חלב מבן ח' פטור כדאמרינן בחולין ע"ה ועיין תוס' דף ק"כ ואין ללמוד משרצים ולא בעי היתר לסחורה ומיושב הקו' במקצת אך גוף ד' החות יאיר צ"ע ואין להאריך בפרט זה:

ג ובגוף הראי' ממגילה שהבאתי הנה עיין בפ"ח ובפמ"ג סי' פ"ד דאסור לסחור בדברים המתולעים ואמנם י"ל דדוקא בדבר דחזי' לאכיל' אסור לעשות סחורה. אך התולעים בעצמם לא חזיא לאכילה ואין עומדין לאכילה ולהכי שרי לסחור בחלזון כמו בדבורים לעשות דבש וגם התולעים העושים משי אין ראי' מש"ס דמגילה וקצרתי. ולדינא כיון דהח"ס והרבה פוסקים כתבו דלשיטת רוב הפוסקים ס"ל דאיסור סחורה בדברים טמאים מדאורייתא אין דנין להקל בשום ענין. וע"כ אין כאן שום מבוא להתיר ע"י הערמה. דכבר כתבתי בספרי לאו"ח סי' ל"ב אות י"ג להצדיק דברי זקני הת"ש דהערמה בדאורייתא אסור והגאון מליסא כ' במק"ח סי' תמ"ח דאינו דומה להך דשבת קל"ט דשם עשה כל האיסור רק שאומר שקר שמכוין לדבר היתר משא"כ במכירה מה בכך שמערים כיון שאין האיסור רק בשלו וכשמקנה בקנין לעכו"ם ע"כ יצא מרשותו. ואני כתבתי שם דדבריו צ"ע והרי שטר מבריח נמי מקנה בקנין מ"מ כיון דלא נתכוין לק"ג ואיכא אומדנא דמוכח ל"מ קנינו ועדיין הוא שלו ומה לי אם מבריח מפני בע"ח או מפני איסור כיון דבאמת אין דעתו למכירה. ומה"ט כתבתי דהגאון מליסא כשיטתי' בנתיבות סי' צ"ט דס"ל גם שטר מבריח הוה קנין לזמן. עוד כתבתי שם דאף הגאון מליסא לא התיר רק בפסח דכל ימי הפסח הבעלים אין מתעסקים בו ומוכר בלב שלם הבהמות קודם פסח ואינו דומה לשטר מבריח דכאן לבו לשמים למכור בלב שלם משא"כ בדבר שמתעסק בו בכל ימי השבוע וקונה ומוכר ל"מ מה שיעשה שטר שהוא של אחר דל"מ מידי והוא באמת שלו ועובר באיסור תורה ואף שהמנהג להתיר לעשות מלאכה בשבת בגראלניס ופסעסיא ע"י היתר מכירה ושכירות לנכרי בהערמה שם עיקר מלאכת שבת ע"י נכרי דרבנן משא"כ איסור סחורה בדברים אחרים דאורייתא ואף פועל אסור להיות בדברים אסורים והכי מוכח מב"י והראשונים שכתבו דמה דאמרינן מים הראשונים האכילו בשר חזיר הי' באיסור דאסור לסחור בו ודלמא לא הי' רק פועל או שליח נכרי שלא בשכר וע"כ גם זה אסור וגם ע"י הערמה אסור. והנה בתשו' ח"ס סי' ק"ד מבואר

דגם אם הסחורה אינו שלו רק דהוא מקבל אחריות אסור מדלא התיר שם רק הואיל והוא מקבל אחריות על הסחורה של גוי בביתו של גוי דגם בחמץ מותר עיי"ש ולא ידענא מניין לו דדוקא בחמץ גלי קרא דלא ימצא דאף דגורם לממון לדידן לאו כממון דמי מ"מ גלי קרא משא"כ לענין סחורה בדברים טמאים ושמא יליף ממג"א סי' תקפ"ו שכ' גם לענין ע"ז של ישראל דמוקי ע"ז של ישראל בגורם לממון אך כבר הקשו על המג"א שם. וכפי הנראה דעתי' מבואר דכיון דכתב הרשב"א דטעם שאסור לסחור דלמא אתי לאכול והר"ן כ' טעמי' דבל יראה דלמא אתי לאכול מ"ה מחמיר בזה כמו בחמץ ולא התיר רק במקבל אחריות בביתו של נכרי:

ד ולדינא בנ"ד אין שום מבוא להתיר רק באופן שישכיר להנכרי באמת ולא בערמה השטאלל וימכור לו הברייא ואם הנכרי יעמיד דברים אחרים שלו רשאי ואם הישראל יצטרך להלוות להנכרי מעות על עיסקא רשאי דאף דלדעת קצת פוסקים אין רשאי להלוות מ"מ בתשו' זרע אמת חיו"ד מסיק דרשאי להלות על עיסקא וגם בתשו' ח"ס חיו"ד סי' ק"ח כ' דרשאי להלוות מעות אך באופן שלא יהי' לישראל שום עסק במכירת וקניות דברים אחרים דאף דכ' תה"ד דמכוער הדבר להלוות אקדלי דחזירי היינו בשיטלם לביתו ויש לו עסק עמהם משא"כ כשאין לישראל שום עסק עמהם ומה שהישראל יעמיד שומר שלא יגנוב הנכרי הדברים אחרים לא מיקרי עסק ואם הדבר יעשה כן בלי שום ערמה הנני מסכים להתיר והח"ס מסיים גם בזה דשומר נפשו ירחק מהם אך הואיל ואיכא הפסד גדול יוכל להתיר לו באופן הנ"ל:

ה והנה בתשו' זרע אמת חיו"ד סי' צ"ד דאתא לידן לפי שעה מייתי שנתוכחו בזה שו"ת דבר שמואל עם שו"ת דבר משה דדעת הדבר שמואל דאסור להלות לנכרי לחצי ריוח שיסחור בדברים טמאים ודעת הד"מ דמותר דכיון דעיקר הטעם דאסור לסחור שמא יבוא לאכול כשאינו עושה בעצמו המסחר רק הנכרי והוא אינו עוסק מותר להלות לחצי ריוח. ואמנם להורות להקל כדעת הד"מ אין לנו דכיון דהתורה אסרה לסחור אין לנו לדרוש טעמא דקרא להקל כמ"ש ג"כ הח"ס סי' ק"ד וכיון דהוא נותן מעות לחצי ריוח הוא שותף גמור והרי התורה אסרה לסחור בדברים טמאים ומה לי שקונה בעצמו או ע"י אחר אך י"ל דאין שליחות לנכרי אף לחומרא ולא קנה הסחורה ול"ש לומר דמעותיו קנו לי' דאיסורא לא ניחא לי' דלקני ואין לו רק חלק בריוח ולא בגוף הסחורה ומ"מ גם זה לא נכון דבשלמא אם אינו רוצה ליקח ריוח שייך לומר איסורא לא ניחא לי' דליקנא כמבואר בא"ח סי' תמ"ג בשפחה שקנתה חמץ. אמנם אם נוטל חלק בריוח ואדעתא דהכי נחית לי' לשותפות הרי ניחא לי' דליקנא ומעותיו קונין לי' דמשיכה מהני אפי'

ע"י נכרי כמ"ש בנתיבות סי' קפ"ט ע"כ לא ניחא לי להקל שילוה לנכרי על חצי ריוח ואולי אף הד"מ לא היקל רק לסחור בנבלות וטרפות דדעת החות יאיר דל"ה רק איסור דרבנן הואיל ואין ללמוד מטמאים שהי' לו שעת הכושר הגם שדבריו צ"ע דנבילה לא הי' לה שעת הכושר מ"מ נבלה אין ללמוד משרצים דמה לשרצים שכן טומאתן במשהו עיין בחולין ק"כ ובתוס' שם ע"א ד"ה שכן טומאה ולכן בנבלה וטרפה ל"ה רק מדרבנן משא"כ לסחור דברים אחרים דילפינן בירושלמי פ"ז דשביעית לאסור טמאים מקרא דטמאים הם לכם אסור מדאורייתא ואין להלוות אף למחצית שכר דהוי שותף גמור וכן אוסר בתשו' אמרי אש סי' נ' אך להלות בפשר עסקא יכול להלות כדברי הח"ס הנ"ל: והנני ידידו סי' קמה ב"ה פרעמישלא חנוכה תרל"ט:

ע"ד השאלה בנרות שעושין מחלב ויש בו תערובת שומן חזיר שהתיר הצ"ץ סי' ס' לעשותו הואיל דלאו לאכילה זבני אלא למלאכה וכבר נתעפש ואינו ראוי לאכילה אם מותר להדליק מנרות אלו על שבת ולברך וכן אם מותר להדליק מנרות אלו נרות דחנוכה: א תשובה לכאורה יש לאסור לפמ"ש הר"ן פ"ב דר"ה דלא הוכשר למלאכת שמים. אלא של בהמה טהורה דגם בשופר הדין כן והר"ן הניח בצ"ע. וגם כ' דוקא בשופר משום דלזכרון אתי. ואמנם בסי' תקפ"ו כ' רמ"א בשם הר"ן דפסול וכ' המג"א והאלי' רבה דילפינן מתפילין לכל התורה. א"כ ה"ה בנרות דשבת ובחנוכה אין להדליק ולברך ומצאתי שמפלפל בדין זה הגאון מהרש"ק בהקדמה לספר שנות חיים נקוב בשם דרך החיים דרך א' אבל לפענ"ד נראה דגם הר"ן יודה בזה והוא לפמ"ש התוס' סוטה י"ז ע"ב בשם ירושלמי תניא ר"א בן שמוע אומר אין כותבין מגילת סוטה על עור בהמה טמאה אמר ר"ש וכיון דאת אמר למחיקה ניתנה למה אינו כותב תניא ראב"ש אומר רואה אני את דברי בן שמוע מדברי אבא שמא תאמר איני שותה ונמצא השם גנוז על עור בהמה טמאה ומדברי ירושלמי קשי' על הר"ן דס"ל דאף למצוה בעינן מבהמה טהורה דילפינן מתפילין ואמאי כותבין מגילת סוטה על עור בהמה טמאה. וע"כ צ"ל דדוקא כשהדבר קיים גנאי למצוה שיהי' על בהמה טמאה אבל היכא דלמחיקה קיימא לא חיישינן. ולפ"ז בנרות של שבת וחנוכה דלשריפה קיימא לכ"ע מותר. ואף למאן דאוסר במגילת סוטה הטעם שמא לא ימחוק ונמצא השם על דבר טמא וזה ל"ש בנרות של שבת וחנוכה. שוב ראיתי בספר הנ"ל בסוף דבריו שכ' מסברא להתיר משום דלשריפה קיימא. ולדעתי הראי' מירושלמי נכונה מאוד ובזה מיושב מה שהקשה בספר הנ"ל וגם בהגהות הגאון רצ"ח מהא דאמרינן אין מדליקין בשבת קיק ואמרו פתילות ושמנים שאין מדליקין בשבת מדליקין בחנוכה לחד מ"ד וקיק עוף טמא כדאמרינן בחולין ס"ג

דאמרינן ואת הקאת זה הקיק ואיך מדליקין בחנוכה ולהנ"ל בשם ירושלמי ניחא. ולפ"ז צ"ל הא דכ' רמ"א ביו"ד סי' ק"ד דבמקום שהשומן מאוס לאכול אסור להדליקו בבהכ"נ משום הקריבהו נא לפחתך דוקא היכי שהוא מאוס משא"כ באם אינו מאוס רק שאסור מותר להדליק וכ"כ בבשמים ראש ובכסא דהרסנא סי' ש"כ:

ב והנה ראיתי לאחד מהמחברים כ' בפשיטות דאף להמג"א סי' תקפ"ו דלכל מלאכת שמים לא הוכשרו אלא מבהמה טהורה מ"מ חנוכה שהוא מדרבנן ל"ב מן המותר בפיך. ולפענ"ד קצת ראי' להיפך מדאמרינן סוף פ"ק דמגילה מגילה צריכה שירטוט כאמיתה של תורה ויליף לה מדכתיב דברי שלום ואמת ואמאי לא מרבה דמגילה צריכה לכתוב על עור בהמה טהורה דהוי אמינא כיון שהוא מדרבנן או מדברי קבלה ל"ב עור בהמה טהורה ומזה מוכח דזה ידעינן מסברא דכל דתיקן רבנן כעין דאורייתא תיקן וקמ"ל דגם לענין שירטוט הוא כאמיתה של תורה אך י"ל דמגילה חמורה דדברי קבלה כדברי תורה דמי כמ"ש הטו"ז ה' מגילה ועוד מגילה פשיטא דאין כותבין על עור בהמה טמאה כיון דבעי על הספר ודיו ודאי דינה כס"ת. הן אמת דלא מצאתי מבואר להדיא במגילה אם כתבה בעור בהמה טמאה דפסולה אך לדעתי ודאי פסול והא דסתמו הפוסקים הוא משום שכתבו דבעי על הגויל או על הקלף דומיא דס"ת ולכן סמכו עצמן על דין דס"ת והכי מוכח בש"ס דמגילה ט' ובשבת קט"ו דאמרינן אין בין מגילה לספרים אלא שהספרי' נכתבין בכל לשון ומבואר דלענין עור בהמה טמאה שוה לס"ת אך לפמ"ש תוס' סוטה י"ז בשם ירושלמי הנ"ל דר"ש ס"ל פרשת סוטה נכתבת על עור בהמה טמאה משום שעומד למחוק ואלעזר בן שמוע ס"ל אין נכתבת שמא לא ימחקו ונמצא שם כתוב על עור בהמה טמאה משמע דעיקר קפידא בשביל השם וכיון דמגילה אין בה שם אולי מותר על עור בהמה טמאה וגם משבת אין ראי' די"ל חומרא דמגילה קתני קולא לא קתני כמו שע"כ צ"ל כן הא דלא חשיב דמגילה א"צ עיבוד לשמה כמו שכ' הר"ן פ"ב דמגילה ועיין בברכי יוסף שכ' דמגילה שכתבה אשה כשירה דאין דינה כס"ת כמו לענין עיבוד לשמה דאינה כס"ת אלא לדברים שהשוה לס"ת ולפ"ז הי' לפוסקים לבאר מגילה שכתבה על עור בהמה טמאה פסולה:

ג והנה צ"ע על הירושלמי דס"ל לר"ש דפרשת סוטה נכתבת על עור בהמה טמאה והרי תוס' כתבו בעירובין י"ג דר' ישמעאל דאוסר להטיל קנקנתום לתוך הדיו לס"ת משום דיליף כתיבה כתיבה מסוטה או גז"ש אחרת א"נ לילף סוטה מס"ת מגז"ש לענין עור בהמה טמאה, וצ"ל דתנאי דירושלמי ס"ל דמטילין קנקנתום לס"ת חוץ מפרשת סוטה ולא ילפינין גז"ש וכן פוסק הר"מ. ודע דלפמ"ש תוס' עירובין י"ג דילפינין ס"ת מפרשת

סוטה מגז"ש ורציתי לומר לפ"ז דס"ת שכתבה בלילה פסולה כמו פרשת סוטה שכתבה: בלילה דפסולה כדאיתא בסוטה י"ז דאין גז"ש למחצה כדאיתא במנחות דף ד' ותוס' קדושין כ' ע"ב ד"ה גאולתו ומה"ט הי' נ"ל בישוב קו' שאג"א על הר"מ שפסק דאשה אינה מחויבת במצות כתיבת ספר תורה ותמה ע"ז דהרי הו"ל מצות עשה שאין הזמן גרמא. ורציתי לומר דאשה מה"ט אינה מחויבת דהו"ל מ"ע שהזז"ג דס"ת אין נכתבת בלילה כמו פ' סוטה דילפינין מגז"ש כמו לענין קנקנתום אך דברי הר"מ א"א לישב כן דס"ל דמטילין קנקנתום לס"ת ולא ילפינין מס"ת ובלא"ה הוא מילתא דתמוה להוסיף דבר חדש דאין לכתוב ס"ת בלילה ובעיקר דין דאין גז"ש למחצה עיין מלא הרועים בשם ספר כריתות אות גז"ש דאיכא למ"ד יש גז"ש למחצה ולפענ"ד כיון להאיבעי דגמ' קדושין כ' ע"ב או דלמא לקולא אמרינין לחומרא ל"א כמו שהקשה תוס' שם ולא ס"ל כתירוצם אך י"ל דאף להאיבעי הוא דוקא אם ילפינין בין לקולא בין לחומרא. וחתני הרב הגדול מ' נתן נ"י הקשה בהא דאמרינין סוטה מוחקין לה מן התורה ודלמא כתבה בלילה דכשר בס"ת ולא בסוטה אך י"ל דאם סוטה מוחקין לה מה"ת שוב אסור לכתוב פ' זו בלילה שמא יצטרכו למחיקת סוטה וכן יש לישב דלא תקשה שמא כתבה למפרע דפסול בסוטה ולא בס"ת וע' תשובת זקיני הח"ץ סי' צ"ז שהביא קו' הרא"מ בהא דמגילה הכתובה בין הכתובים יצא ושמא לא הי' עיבוד לשמה ומה שמתרץ שם ולא תירץ דכיון דיוצא בקריאה, א"כ מגילה הכתובה בין הכתובים בעי עיבוד לשמה שמא יקרא המגילה. עוד העיר חתני הרב הגדול נ"י אהא דסוטה מוחקין לה מה"ת והרי מבואר בסוטה י"ז דכתבה קודם שתקבל שבועה עליה פסולה ואם מיירי בכתב ס"ת לאחר שתקבל עליה שבועה, א"כ מנ"ל לגמ' דלא כ' לשמה ודלמא באמת כ' לשמה וצ"ל דגמ' ידע דמיירי שלא כתב לשמה דבכתב לשמה לכ"ע מוחקין ודוק:

ד נחזור לענייננו הנה בס' קסת הסופר כ' דאף שאר ספרים אין לכתוב על עור בהמה טמאה משום השמות וכ' זאת בשם תוס' סוטה ובאמת ליתא בתוס' אך הוא למדה מלשון הירושלמי הובא לעיל. ולפ"ז במגילה דליכא שם אין ראי' מתוס' אך פשוט דמגילה דינה כס"ת אך להברכי יוסף דמגילה אין דינה כס"ת לענין כתיבת אשה ולהפ"ח אם כתבה בשמאל כשרה ע"כ יש להסתפק לענין עור בהמה טמאה ועיין בנוב"י תנינא חלק א"ה סי' ג' דאייתי ראי' דבשאר מצות אין איסור מבהמה טמאה ולא ילפינין מתפילין כמ"ש המג"א מסוכה כ"ג דלחד מ"ד עושין דופן מפיל אף דהוה בהמה טמאה ולפ"ז נ"ח כשר ומ"מ מגילה פסול דבעי דומיא דס"ת:

ולפענ"ד בגוף הדין אי בשאר מצות מותר מבהמה טמאה נ"ל ראי' דהנה להר"ן ודאי אסור ליקח נעל לחליצה מבהמה טמאה דהוי מצוה וא"צ למ"ש ר"ת בתוס' יבמות ק"ב ד"ה ואנעלך תחש דמתחש ילפינין דבעי לחליצה מבהמה טהורה [עיין נוב"י תניינא אה"ע סי' תנ"ב] אך בל"ז פסול לחליצה ולפ"ז ה"ה גט דהוי מצוה להרמב"ם ומה"ט כותבים על איסורי הנאה משום דמצות לאו להנות ניתנו כמבואר בב"ח ובח"מ סי' קכ"ד אין לכתוב על עור בהמה טמאה ובאמת מבואר במשנה דכתבו על יד של עבד כשר אף דגם עבד ל"ה מן המותר בפיך לפוסקים דאף מת נכרי ועבד אסור בהנאה ובאכילה וע"כ דלא בעינן מן המותר בפיך בשאר מצות ואין לומר דעור האדם ודאי לא אסור מה"ת כמ"ש תו' נדה נ"ה דמ"מ האדם גופא ל"ה ממין המותר בפיך והרי גם עור בהמה טמאה כשנתיבשה אין בה איסור טומא' ורק מ"מ ל"ה ממין המותר בפיך וה"ה אדם לדעת האוסרים בשר אדם נכרי וע"כ בשאר מצות ל"ב מן המותר בפיך וזה ראי' נכונה: שוב אחר כתבי זאת הראו לי בספר מאיר עיני סופרים בפנים ובקונטרס אחרון שנסתפק במגילה שכתבו על עור בהמה טמאה ומייתי ראי' מהא דשבת קט"ו דל"ח הא דל"ב עור בהמה טהורה ולעיל כתבתי דלדעת הר"ן דחומרא קתני קולי לא קתני אין משם ראי' עוד הביא שם ג"כ די"ל כיון דבמגילה לא הי' שמות י"ל דמותר ומ"מ להלכה פוסק שם דפסול. ולכאורה י"ל כיון דכתיב למען תהי' תורת ד' בפיך ומגילה נקרא ג"כ תורת ד' ועיין מ"ש בבית אפרים על קושית הגאון ר' יעקאבקע אהא דמבטלין תלמוד תורה לשמוע מקרא מגילה אטו מגילה לאו תורה אמנם לפי מאי דמשמע דאף שאר ספרים אין אסור רק משום השם הקדוש ובודאי ג"כ תורה הוא אין ראי' מזה אך מ"מ הדבר פשוט במגילה דאסור ובנר חנוכה מותר דבר ק טמא משום דלשרפה קאי ודוק היטב בכ"ז:

ה' ודרך אגב אעתיק איזו הערות מענינא דיומא בסוגיא דחנוכה. הנה לישב דברי זקיני הב"ח שכ' דהשמן שמצאו בחותמו של כה"ג הי' מוקף בצמיד פתיל והקשה השואל בנוב"י תניינא סי' קל"ז דהרי התוס' כתבו שבת פ"ד דלענין חשש שלא יטמא בהיסט מזב אין מועיל צמיד פתיל והרי הב"ח קאי לישב הא דלא נטמא ממגע נכרי שגזרו עלי' שיהיו כזבים ולזה אין מועיל צמיד פתיל והנה בנוב"י שם כ' דהב"ח ארכבי אתרי רכשי שכ' שהי' פיו צר ושהי' בצמיד פתיל וכונתו דשם חיישינין לטומאת אהל המת ולטומאת זבים ולחשש שמא נטמא באהל המת ל"מ פכים קטנים שאין יכולים ליגע רק שהי' חתום והי' בצמיד פתיל ולחשש היסט מזב מהני פכים קטנים ופי' צר דכל שאינו בא לכלל מגע אינו מטמא בהיסט כמבואר בתוס' שבת פ"ד ויפה כיון בדברי הב"ח אלא שהקשה דמנ"ל לב"ח דבפכים קטנים שפי' צר גם המשקה אינו נטמא בהיסט דהרי

התוס' כתבו דטעמא דצמיד פתיל נטמא בהיסט אף שאינו בא לכלל מגע משום שעומד להפתח משא"כ בפכים קטנים א"כ המשקה שבפכים קטנים שעומדת להשפך ויבא לכלל מגע שפיר נטמא בהיסט ועיין בספרי לאו"ח סוף סי' מ"ה שהבאתי ראי' לדברי הב"ח מתוס' פסחים ס"ט. וכעת נ"ל לישב דברי הב"ח בדרך זה דהנה קשי' אתוס' מאי הקשו שמא נגעו נכרים והלא עזרה ר"ה לטומאה והו"ל ספק טומאה בר"ה כמו שהקשו המפרשים ואף שהי' השמן בהיכל מ"מ כיון שהי' הרבה אנשים הו"ל ר"ה כדאיתא בנזיר ולישב נאמר דבאמת יש כאן חשש ס' שמא נטמא באוהל המת ומשמע מלשון הפ"ח דבודאי הי' מתים בעזרה שבודאי נהרג אחד מישראל אך לזה מועיל מה דטומאה הותרה בציבור ורק לטומאת נגיעת זב ל"מ סברה זאת דטומאת זיבה לא הותרה בציבור כמ"ש הפ"ח והוא מבואר בירושלמי פסחים פ' כיצד וכתבתי בספרי לא"ח סי' ק"ח דלפ"ז ל"מ ספק טומאה בר"ה גם לענין טומאת זיבה דכמו שכ' תוס' נדה דטומאה למפרע לא ילפינין מסוטה כיון שהשתא ודאי טמא אין ללמוד מסוטה ה"ה היכא שהשתא ודאי טמא מטומאת אוהל המת רק שהותרה בציבור ואתה מסופק אם נטמא אח"כ גם בזב אין ללמוד מסוטה כיון שודאי טמא בטומאה אחרת ואינו דומה לסוטה א"כ שפיר כ' הב"ח דאין לחוש על המשקה שנטמא בזב דבאמת הוה ס' טומאה בר"ה דהרי באוהל המת לא נטמא שהי' צמיד פתיל וכשהמשקה לא נטמא באוהל המת שוב לענין טומאת זיבה הו"ל ספק טומאה בר"ה ואין להקשות דא"כ גם לגבי הכלי לא הי' צריך הב"ח לומר שהי' פי' צר שלא יטמא בהיסט ת"ל. כיון שלא נטמא באוהל המת שהי' צמיד פתיל הי' ספק טומאה בר"ה ונ"ל דאף שהי' בצמיד פתיל לא נטמא תוכה אבל אם יש לכלי חקק במקום מושבה נטמא גבו אף בצמיד פתיל דאף דכלי חרס לא נטמא מגבו מאחורה במקום חקק נטמא ומ"מ מציל בצמיד פתיל דלא נטמא תוכו כמ"ש תוס' שבת ט"ז ד"ה ה"ג רש"י מיטמאין דאף דבמקום חקק נטמא גבו מ"מ לא נטמא תוכו ומציל בצמיד פתיל ולפ"ז כשיש ספק אם נטמא בזב דאף צמיד פתיל טמא ל"ש לומר ספק טומאה בר"ה כיון דטומאת גבו יש על הכלים משום טומאת מת איננו דומה לסוטה דאין עליה טומאה כלל ולכן יש לחוש לטומאת היסט שנטמא גם תוכו אף ע"י צמיד פתיל ולכן תירץ דמיירי שהי' פכים קטנים שהכלי לא נטמא בהיסט ואמנם לענין משקה שבתוכו כיון דמהני צמיד פתיל שלא יהי' על המשקה שום טומאת מת שוב לענין טומאת היסט הוי ספק טומאה בר"ה ואף דקצת רחוק דבהפך הי' מקום חקק מ"מ י"ל דהב"ח חיישׁ שמא הי' בו מקום חקק וע' בתוס' שבת ט"ז ד"ה ה"ג מטמאין הנ"ל דמייתי גמ' בכורות ל"ח בכלי חרס נטמא גבו לא נטמא תוכו וצ"ע דאין הגירסא כן בבכורות רק דתחלה

אמרינין שם נטמא גבו נטמא תוכו ומקשה כלי חרס בתוכו תלה רחמנא ומשני מה כלי חרס נטמא תוכו נטמא גבו לא נטמא תוכו לא נטמא גבו עיי"ש וצ"ע ושמא הי' גירסת תוס' כן בבכורות:

ו ודע דעיקר הקו' מתוס' שהקשו דשמא נטמא בנגיעה דנכרי דעשאום כזבים שהקשו המפורשים דהוי ספק טומאה בר"ה י"ל דכיון דהוי ספק נטמא מחמת אוהל המת דל"ה רק ספק דלא כמו ששיערנו לעיל א"כ הוה ס"ס שמא נטמא במת ושמא נטמא בזב הוה ס"ס להחמיר וטמא אף בר"ה אך בספרי לא"ח כתבתי בסי' א' אות ב' דבר"ה אף ס"ס להחמיר טהור ושפיר הקשו אולם נ"ל ראי' מערובין דף י' ע"ב דס"ס להחמיר טמא אף בר"ה דאמרינן שם דעור העסלא וחלל שלו מצטרף לטמא משום טפח ואמרינן (שם דלמ"ד פרוץ כעומד באצבעים מכאן ואצבעים מכאן וחלל אצבעים מטמא אף דעומד מרובה מב' רוחות ל"ה עומד מ"מ מיקרי עומד אף מצד אחד משום דפרוץ כעומד והרי התוס' כתבו עירובין דף ה' דאם א"א לצמצם פרוץ כעומד מותר משום דהוה ס"ס שמא עומד מרובה ושמא שוין ומהני בשווין ולפ"ז אם עור העסלא היא בר"ה לא מהני פרוץ כעומד דשמא פרוץ מרובה וליכא למימר דיש ס"ס שמא עומד מרובה ושמא שוין דהרי בר"ה אף ס"ס טהור וליכא למימר דעור העסלא מיירי דוקא ברה"י א"כ קשי' להיפך למ"ד פרוץ כעומד אסור עדיין יש לטמא ברה"י שמא עומד מרובה ואי דהוה ס"ס שמא פרוץ מרובה ושמא שוין דהרי ברה"י, אף ס"ס לא מהני כמ"ש תוס' פסחים ע וכדתנן במס' טהרות פ"ו מ"ד כל ספיקות שאתה יכול להרבות טמא וע"כ מיירי בר"ה ומוכח דס"ס להחמיר טמא מיהו י"ל דמ"ש בגמ' דף י' בעירובין בפרוץ כעומד פליגי אין הכונה דפליגי בפלוגתא דפרוץ כעומד בעירובין ד' ה' ובסוכה רק לענין טומאה פליגי אי מועיל ס"ס להחמיר אף בר"ה או אי מועיל ס"ס להקל ברה"י דפליגי ר"א ורבנן בפסחים י' עיי"ש בתוס' והרבה יש לדבר בפרט זה ועכ"פ אם נימא דס"ס בר"ה טמא שפיר הקשו תוס':

עוד נ"ל דלפמ"ש תוס' סוטה כ"ט בשם ירושלמי דספק טומאה בר"ה טהור לא משום דילפינין מסוטה אך משום דטומאת ודאי הותרה בציבור וע"ל סי' מ"ז אות י"ב כתבתי כן בשם ירושלמי פסחים והארכתי בפרט זה א"כ לפ"ז גם ספק מגע בזב אינו טהור אף בר"ה ולא דוקא טומאת ראי' שכתבו תוס' ריש נדה דלא ילפינין אלא אף ספק מגען אך לש"ס דילן דילפינין ספק טומאה בר"ה מסוטה י"ל ספק מגע טהור בר"ה אף בזב והרבה יש לדבר מפרט זה: ז עוד זה נ"ל לבאר מה שתירץ הב"י בקושי' הלא ביום הראשון לא הי' נס ותירץ דחלקו השמן לשמנה ימים וכן כ' במאירי והקשה שם איך חלקו השמן הלא אין סומכין על הנס ועדיף יותר לקיים יום הראשון המצוה בשלימות ונ"ל דס"ל

דעדיף לקיים בכל יום פלגא דמצוה מלקיים יום אחד כל המצוה וביום השני לא יקיים כלל ובשגם אם נאמר דחצי שיעור מקיים מצוה דאורייתא כמו דחצי שיעור אסור מה"ת ה"ה במ"ע מחויב לקיים בחצי שיעור אם אין לו שיעור שלם א"כ יש סברה לחלק השמן על ח' ימים כדי הליכה וחזרה להביא שמן ועיין שערי תשובה סי' תפ"ב בשם בית יהודא בשני בני אדם שאין להם רק כזית מצה וכ' דלפוסקים דח"ש מקיים קצת מצוה עדיף טפי שיאכל כל אחד חצי זית משיוותר אחד נגד חבירו ועיין בריטב"א יומא דמה"ט הגיע לכל אחד כפול וחלקו הכהנים ועדיף יותר שקיים כל אחד קצת מצוה וה"ה לענין הימי' י"ל כן אך נ"ל לפמ"ש בטורי אבן באבני מלואים ר"ה כ"ח דאם אינו עושה מצוה לגמרי אינו עובר בבל תגרע דלא כרשב"א רק באם אינו עושה כתקנה כגון מתן ד' שלא נתן רק מתן אחת עובר א"כ באינו נותן שמן כשיעור החיוב עובר על בל תגרע וה"ה באינו אוכל רק חצי זית גרע יותר דעובר על בל תגרע א"כ אינו יכול לשייר למחר ועיין תוס' מנחות מ"ט ד"ה תדיר ומקודש שכתבו דהא דנקט תמידין דלמחר ומוספין דהאידנא דמשמע דתמיד של בין הערבים קודם למוסף והא לא מקודש הוא ונ"ל לישב קושיתם לפמ"ש בספרי לא"ח סי' י"ג אות ב' דלהרי"ף דאם מתפלל ב' תפלות עובר בבל תוסיף דהוי במקום תמידין אף דאין בעשיית המצוה ב' פעמים משום בל תוסיף מ"מ בתמידין דמצות ב' תמידין ליום היא מצוה אחת וכשמקריב ג' עובר בבל תוסיף וכתבתי מה"ט כשמקריב תמיד אחד עובר בבל תגרע א"כ מה"ט עדיף תמיד של בין הערבים ממוסף שלא יעבור על בל תגרע דאם אין מקריב מוסף אינו עובר בבל תגרע לטורי אבן הנ"ל ואם אינו מקריב תמיד של בין הערבים עובר על בל תגרע ואף דעשה דמוסף דוחה ל"ת מ"מ י"ל דל"ה בעידנא דבלא תגרע יעבור בעת שאין מקיים העשה, ומ"ה עדיף טפי דלא יקריב מוסף ויקריב תמיד של בין הערבים. ובאמת יש לכוין זאת בלשון תוספת שכתבו וז"ל התם מטעמא אחרינא דהכי קאמר רחמנא כל היכא דאיכא אחד בבוקר עשה שני בין הערבים וכונתם י"ל משום בל תגרע אמנם אף אם לא כונו התוס' לזה הדבר נכון בעצם בישוב קושיתם מ"מ אין שום סברה שיעבור על בל תגרע באכל ח"ש דאף דהלכה למשה מסיני שצריך כזית מ"מ הוה כאילו לא קיים המצוה אבל לא שיעבור בלאו חדא דהט"א ר"ה כ"ח רצה לומר דדוקא היכא דעכ"פ קיים מצוה כגון במתן ד' שאם עשה מהן: אחת קיים מצוה עובר בבל תגרע משא"כ בלא קיים המצוה אינו עובר בבל תגרע ואפי' למה שהוכיח שם במסקנא דאפי' בג' מינים שבלולב עובר בבל תגרע אבל בח"ש לכ"ע אינו עובר בבל תגרע דדוקא דבר שצריך לעשות פעם אחת כגון ליטול ד' מינים בלולב דאפי' לפוסקים דמהני בד' מינים זא"ז צריך שיהיו מזומנים לפניו וכשאין מזומנים לפניו

ונוטל ג' עובר בבל תגרע אבל בכזית דמהני בכא"פ דלא כשיטת המג"א סי' תע"ה כמו שהוכיח שם המג"א א"כ בתחילה רשות לאכול חצי זית וכשאינו משלים השיעור אינו מקיים המצוה אבל אינו עובר בבל תגרע אך במנורה אם אינו נותן כשיעור כיון דילפינין מקרא דמערב עד בקר תן מדתה שתהא דולקת מערב עד בוקר כדאיתא פסחים נ"ט אם אינו נותן כשיעור עובר על בל תגרע ושמא כיון דאם מוסיף שמן אינו עובר בבל תוסיף כשנותן פחות מכשיעור אינו עובר בבל תגרע ועדיין צע"ג:

ח וע' בספרי סי' מ"ח אות ב' נסתפקתי בנזיר שטמא מספק דאינו יכול לגלח כל שערו אף לאחר ל' דאסור לעשות הקפה מספק אי מחויב לגלח מקצת שער דהיכי שאינו יכול לקיים כל העשה מחויב לקיים מקצת והא דאמרינן נזיר ששייר ב' שמרות לא עשה ולא כלום הייבו שלא קיים כל המצוה אבל מקצת קיים מיהו לעיל ס"ס צ"ד כתבתי דהא דאמרינן בפסחים בשחט לחולה ולזקן ואינו יכול לאכול כזית מיקרי שלא לאוכליו. אף דלכאורה מחויב לקיים מקצת עצות וכתבתי דכמו דאמרינן בחולין פ"ד דעחייב לכסות למעלה ולמטה והיכא שא"א לכסות למטה יכסה למעלה ע"מ תיכא שאינו ראוי לכסות למטה מיקרי כל שאינו ראוי לבילה וגילה מעכבת ה"ה באינו ראוי לאכילת כזית אכילת כזית מעכבת ואינו יוצא כלל וא"ח לאכול כלל. ולפ"ז ה"ה בכל שיעור לעצוה יש למר כן ולפי"ז בנזיר ספק נטמא כיון דמחמת ספק אינו יכול לגלח כל שערו מיקרי אינו ראוי לבילה כדאמרינן בב"ב פ"א ובילה מעכבת ומ"ה אינו מגלח כלל. והרבה יש לדבר עזה ועיין במ"ל פ"א שחוק ומצה שכ' דבפחות מכשיעור במצוה לא עשה ולא כלום ורי"ט אלגזי מסופק בזה:

ט' והנה יש להסתפק בנר חנוכת אי בעי לכם דהיינו שיהי' לו דין ממון ובש"ס משמע דבעי שיהי' השמן שלו דאמרינן שם דבעי להשתתף בפרוטה. אמנם אין שום סברא דבעי כר חנוכה שיהי' שוה פרוטה. וכבר הראיתי בספרי לא"ח סצ"ט אות ג' דברי תוס' רי"ד דערבה ל"ב שיהי' ש"פ וה"ה נר חנוכה ולענין לסם כיון שמצינו דלולב ביו"ט שני ל"ב לכם ות"ה כר חצוכת ובשערי אפרים נסתפק באיסור הנאה כגון בשר בחלב אי יוצא בר פנוכה הואיל דמצות לאו ליהנות ניתנו וזם בעי לכם וודאי אינו יוצא ומשמע דפשיטא לי' דל"ב בדין ממון בבר חנוכה והיתר אכיל וודאי ל"ב דיוצא בשמן שריפה לחד מ"ד אך גם דין עמון כראה דל"ב ויוצא בשמן של מעשר שני ודוק בכל זה:

סימן קמו

ב"ה פרעמישלא טבת ומעשה ידינו כוננהו לפ"ק. שלום וברכה וכ"ט לידידי הרב הה"ג החריף ובקי המפורסם מו"ה אהרן זעליג מרגליות נ"י אבד"ק בריולב:

ע"ד שאלתו בכלים של נחושת שאופים בהם חלה בתנור גרוף אם סגי להכסירה על פסח בהגעלה או צריכה ליבון ואם סני בליבון קל שקש נשרף מבחוץ עלי':

א תשובה ראיתי לכת"ה שכ' דסגי בהגעלה או בליבון קל ושורש דבריו דלדעת המחבר סי' תנ"א ס"ו מותר בהגעלה דס"ל דהולכין אחר רוב תשמישן ורוב תשמיש כלים אלו הם לבישול רק לפרקים אופין בהם ואף לרמ"א שמחמיר שלא לילך אחר רוב תשמיש מ"ע כיון שאין מכשירין כלים אלו רק כשאינן בני יומן גם רמ"א יודה דהולכין אחר רוב תשמישן וסגי בהגעלה ועפי"ז כ' דמ"ש המג"א סי' תנ"א ס"ק כ"א שאגנות שאופין בהם עוגות בעין צריך ליבון וכן ע"ש הפ"ח ס"ק י"א דטסין של כחושת צריכין ליבון מיירי בכלים שעיקר תשמישן לאפיי' כמ"ש הפ"ח להדיא או שמיירי כשמכשירן כשהוא בני יומן דחיישינן לחומרת הפוסקים דחמץ מיקרי איסורא בלע ולחומרת הפוסקים דאין הולכין אחר רוב תשמישן כיש מחמירין שכ' הרמ"א סעיף ו' משא"כ כשאינם בני יומן ואף אם ל"ע הגעלה מ"מ סגי בליבון קל שקש נשרף כנו שכ' הרמ"א סעיף ד' וסעיף ט"ז דהיכא דהליבון הוא משום חומרא סמכינן אדעת המרדכי דליבון שקש נשרף סגי ה"ה בזה דרוב תשמישן בבישול ועכשירן כשאינו ב"י סגי בליבון קל אלו תוכן דבריו. הנה בהגעלה וודאי אין להתיר דאנן פסקינן דנטל"פ אסור בפסח ופסקינן דחמץ מיקרי איסורא בלע איך אפשר להתיר בהגעלה ואפי' בדיעבד אסור. אם בישל בפסח בכלי למה דקיי"ל נטל"פ אסור בפסח וכן משמע ממג"א סי' סנ"א ס"ק "א ובודאי המג"א קאי נמי כשנשתמשו כשהוא בנ"י ופמ"ג ס"ק הנ"ל מתיר בהפס"מ בדיעבד מטעם ס"ס שמא נטל"פ מותר בפסח ושמא חמץ מיקרי היתירא בלע ובלא הפס"מ אוסר בדימצד א"כ האיך אסר לחיר להגעיל לכתחילה ולעשיה ס"ס בידים ואין ראי' מסכינים שהתיר בחק יעקב ס"ק י"ד ובפרמ"ג ס"ק ו' באשל אברהם מב' ועזר מנ"ל להגעיל לכתחילה דבסכינים תדבר ספק אם חתך בראשו חתיכת פת אצל האש כמו שחשש המג"א שם ע"כ נגד חשש בעלמא מתירין. מב' טעמי להגעיל לכתתיב' משא"כ בכלים אלו שאופין בוודאי חמץ אין להתיר לכהחילה מב' טעמי ואף בדיעבד אסור שלא במקום הפ"מ. כמש"ל ואף שי"ל דה"ט. דסכין התיר המג"א להגעיל לכתחילה משום דהולכין אחר רוב תשמישן משא"כ במחבת אוסר המג"א אף בדיעבד דמיירי ברוב תשעישן באעיי' וטיגון וכן מבואר בפרמ"ג ס"ק ו' הנ"ל דה"ט. דסכין סגי בהגעלה וכן מבואר בר"ן מ"ע לא נתירא לי לומר דעיקר תליא בהכי דלשיטת הפוסקים דנטל"פ אסור בפסח אין שום סברא לומר הולכין אחר רוב תשמישן דכיון דמיעוט תשמישו בתשעים דבעי ליבון איך מהני הגעלה הרי חוזר ואוסר בפסח משום המיעוט שנשתמש בו וע"כ צ"ל דהמחבר

שפוסק דתולכין אחר רוב תשמישן וכן היא שיטת הרי"ף והרא"ש והרמב"ם כולתו ס"ל נטל"פ מותר בפסח ואין לחוש שהבליעה יאסר התבשיל בפסח וא"צ להגעיל רק משום דנטל"פ אסור לכתחילח. ולכן ס"ל דכיון שעשה הכשר להכלי מרוב תשמישו סגי בתכי. והרמ"א לא הגיה על המחבר דלדידן דנטל"פ אסור בפסח אין הולכין אחר רוב תשמישו משום שבלא"ה הגיה דאין הולכין אחר רוב תשמיש לחוש לדעת אבי העזרי ומרדכי דס"ל בלא"ה אין הולכין אחר רוב תשעישו באופן דלדידן דאוסרין בפסח נטל"פ אף בדיעבר אוסרין במחבת שהגעילו אף בדיעבד שלא במקום הפסד מרובה אין לחתיר לנעול במחבת אף שרוב תשמישו בבישול ורק בסכין מתירין משום שאין לחוש מספיקא שמא חתך פת רותח שנאפה בהעחבת:

ב ושוב אחר כתבי זאת מצאתי בישועת יעקב ה' פסח סי' תנ"א ס"ק י' שהרגיש בסברא זו וכן מצאתי בחתם סופר יו"ד פי' קי"ד שכ' כן עיי"ש ד"ה ת"ר ומישב בזה הברייתא דע"ז. דלא תני בכלים שמטגנין בהם מהני הגעלה כמו דאיתא בתוספתא משום דהתוספתא ס"ל נטל"פ מותר ומ"ה ס"ל דהולכין אחר רוב תשמישן משא"כ בע"ז דאיתא שם בנשתמש עד שלא הגעיל אסור דס"ל נטל"פ אסור מ"ה לא ס"ל דהולכין אחר רוב תשמישן עיי"ש ומה שהביא כת"ה ראי' מדברי הפ"ח ס"ק י' דמייתי לרע"ע מפאנו בתשובה דהיכא שמכשירין כשאינו ב"י לכ"ע הולכין אחר רוב תשמישן אינו ראי' כלל דהמעיין בתשו' לה להרמ"ע יראה או דקאי אשאר איסורין ומותר מטעם דהמאכל לא יאסר בלא"ה דנטל"פ מותר ורק הכלי צריך הכטר מדרבנן דאסור שלא ישתמש בלא הכשר ולכן הולכין אחר רוב תשמישן. או אם נאער דקאי גם אפסח ומיירי בדבר דהוי ספק אם נשתמש ע"י האור. וכן מוכח הלשון שכ' ואם אינו ב"י הואיל ונטל"פ היא ואין איסורו אלא מדרבנן הם אמרו והם אמרו וסתמו נמי חולין כל מקום שהתירו לך חכמים משלך נתנו לך משמע מסוף דבריו דמיירי בשלא נודע בבירור שנשתמש באותו מיעוט ע"כ לדעתי אין להתיר כלים אלו ע"י הגעלה אף באב"י ורוב תשמישן ע"י ביטול הן אמת דבדרך פלפול הי' מקום לומר דאף להמחמירין ואוסרין נטל"פ בפסח יש חילוק בין כלי מתכות לחרס. והיא עפ"י המרדכי הובא בב"י יו"ד סי' קכ"ב דבכלי חרס ל"ש נטל"פ וראי' מאבות דרבי נתן דבכלי חרס אין מבאיש מה שבתוכו. והב"י תעה ע"ז דכל קדירות שבתלמוד של חרס הם. ומה שפי' הב"י היא דוחק וביארתי בדרוש [ע"ל סי' קי"ג אות א'] דהנה דעת הר"ן סוף ע"ז דהא דאינו ב"י מותר לא מטעם שהבליעה פגום בתוך הקדירה אך בתוך הקדירה ל"ה פגום ומ"ה הצריכה התורה שבירה בכלי חרס לבער נותר עץ העולם אך דלהמאכל אינו נותן טעם מושבח ואמנם רש"י פסחים מ"ד כ' דמששהתה

בדופן הכלי נפגמה. ובע"ז לא פירש"י כן וע' חתם סופר יו"ד בסתירת דברי רש"י. ומעתה זה דברי אבות דר' נתן דכלי חרס אין מבאיש מה שבתוכו. היינו דהכלי לא נפגמה. ורק שאינו נותן טעם משובח במאכל עמם כשיטת הר"ן. ואמנם בכלי מתכות הטעם פגום בכלי ונ"מ בפסח מכלי פרס דאין הטעם פגום ורק שאין נותן טעם לשבח במאכל ובטל ברוב דצא ילפינין רק טעם מושבח ממשרת. בחמץ בפסח דל"ב ברוב והוא במשהו אשור בליעה מכלי חרס משא"כ בליעה מכלי מתכות שאינו ב"י דהיא פגום בפ"ע ובפרט אם הוא אינו ב"י עוד קודם פסח והוי כסרוח מעיקרא קודם פסח אין לאסור אף בפסח, באופן דבזה יש לומר לכ"ע נטל"פ מותר בפסח. ואף מדברי רב אין ראי' דאמר קדירות בפסח ישברו ומוכח דבפסח ודאי אסור נטל"פ דהוא מיירי בכלי חרס דהבליעה בקדירה לא פגומה. ול"ה סרוח מעיקרא קודם פסח כדכתיבנא ולפ"ז יועיל בכלים אלו הגעלה דל"ש חומרא הנ"ל דנטל"פ ושפיר הולכין אחר רוב תשמישן. אך בשביל שאנו מדמין נעשה מעשה ואנן אסרינין בכל כלים נטל"פ בפסח. (וע' לעיל סי' קי"ג אות ד' פלפול נחמד בזה):

ג וקצת י"ל דהנה נ"ל לבאר דברי רפ"י ע"ז ע"ו ד"ה גבי קדשים השפוד והאסכלה וכי הדר מבשל בשר קודש למחר פליט שפוד בגוה טעמה ונותר איסור כרת ומה בעי רש"י בזה ונ"ל דהלנה בגמ' שם נחלק דבהיתרא בלע א"צ רק הגעלה ובאיסורא בלע טעון ליבון. וי"ל דהדבר ספק אם נשאר אחר הגעלה איזה טעם או לא ומ"ה הצריכה התורה ליבון מספק דלמא נשאר עוד טעמא ומ"ה דוקא באיסורא דיש להכלי חזקת איסור. ומ"ה אין מועיל הגעלה משא"כ בכלי שהיתרא בלע דיש להכלי חזקת היתר ל"ת מספק. וקשי' לפ"ז עה מקשה רבא סוף סוף לאו איסורא פליט דלק"מ דיש לומר ע"מ יש להכלי חזקת היתר ומ"ה כשהגעיל קודם שבא לידי איסור ל"ח שונא נשאר עוד טעם ויאסר דמוקמינן אחזקה. ומ"ה פירש"י ונותר איסור כדת דרש"י חולין קל"ד כתב ד"ה חלה ספק איסורא שיש בו ענין מיתה בידי שמים לא מוקמינן אחזקה וה"ה הכא נותר איסור כרת לא מוקמינן אחזקה ושפיר מקשה סוף סוף איסורא קפליט ורב אשי משני דעידנא דקפליט ליתא לאיסורא בעינא. י"ל סברתו כעין שכ' המנחת כהן פ"א ח"א דחלב בתערובת אף דאיכא טעם ליכא כרת אם אינו אוכל חלב בעין וה"ה בנותר ומ"ה מוקמינן בחזקת היתר. ולפ"ז הי' מקום להקל גם בכלי חמץ מה"ט ומה בכך דחמץ שעו עליו הרי מ"ט יש להכלי חזקת היתר. אך בסי' תס"ז במג"א ס"ק י"ח משמע דלא מהני חזקת היתר לענין חמץ בפסח (וע' מ"ש בספרי לא"ח פי' ביד אות ב') וגם כיון דכבר הכריעו דלענין חמץ לא מהני הגעלה מה:

דמיירי שאין הציץ עליו וזה יותר תמוה דהרי הכהן יכול ללבוש הציץ וראוי הדם להזות ואיך תפטור הבגד מכיבוס בשביל שנטמא הדם והרי הוא יכול להזות שילביש הכ"ג הציץ וא"ל דהדם נדחה דז"א דכל שבידו ל"ה דיחוי ודוחק לומר דכיון דל"ה ביד כל כהן רק ביד כ"ג לא מקרי בידו ועוד דהרי הכ"ג מקריב בכל שעה שירצה ולא נדחה הדם כיון שביד כ"ג ללבוש ולהזות. והנראה דכיון דבכל יום אין כ"ג מתלבש בכליו, רק בשבת ויו"ט כדאיתא בירושלמי הובא בתוס' חגיגה י"ז ד"ה אין כ"ג לא מקרי הדם ראוי להזות אף שיכול ללבוש ועדיין צ"ע ועוד מתוס' סנהדרין נ"ב ד"ה כ"ג משמע דציץ תמיד הי' על מצחו. ובגוף קו' תוס' נ"ל דאף שהדם ראוי לזריקה מ"מ אין טעון כיבוס כיון שהוא בטומאה ואף שהציץ מרצה דכיוצא בזה אמרינן פסחי' פ"ד ריש ע"ב דלמאן דיליף מבו בכשר ולא בפסול פסח הבא בטומאה אין בו משום שבירת עצם דפסח פסול הוא אף דטומאה דחוי' בציבור וה"ה בדם אף אף דהציץ מרצה ל"ה רק דחוי' ומקרי דם פסול ובזה מיושב דלא תקשה למ"ש רש"י דילפינן מאשר יזה דראוי להזות ולמ"ל לגמ' לומר דילפינן מדמה דם כשירה ולא דם פסול להנ"ל ניחא דאיצטריך לנטמא דראוי להזות ומ"מ הוי דם פסול כן נ"ל בעז"ה לולא דעת התוס':

ו ושוב מצאתי בטה"ק שכ' בביאור דברי התוס' דאף דיכול ללבוש הציץ אח"כ מ"מ בעי שהכ"ג יהי' לבוש בציץ בשעת טומאה כמבואר ברש"י יומא ז' וסנהדרין י"ב ויפה הביא בידו אמנם לדעתי עוד צ"ע הנה לפ"ז קשה ממה דאמרינן הנח לכ"ג ביוה"כ שטומאה הותרה בציבור והא איכא אילו של אהרן דקרבן יחיד כמו שהקשה הריטב"א וליכא לשנויי דהוא קרבן הנעשה בחוץ כתי' הריטב"א דמה בכך שהוא נעשה בחוץ הרי יכול להיות שאירע הטומא' עליו בעת שהכ"ג הי' בפנים אם נימא דעיקר תלוי אם בשעת טומאה הציץ על כ"ג אשר ע"כ י"ל דרש"י לא כיון לזה דתליא דוקא בשעת טומאה רק רש"י נקט טומאה שאירע הכונ' דבשעת עבודה לבוש בציץ ומה שכ' כשאירע טומאה על הקרבן הכונ' דבשעת עבודה לבוש בציץ ועדיין צ"ע בכ"ז:

והנה הרמב"ם פ"ח ממעשה הקרבנות פוסק דאחד שהי' לו שעת הכוש' ואחד שלא הי' לו שעת הכוש' א"צ כיבוס ותמה הלח"מ דהרי בגמ' אמרינן דהאי תנא ס"ל ק"ק א"צ מריקה ושטיפה וא"צ קרא דאותה פרט לתרומה ומיותר להי' לה שעת הכושר וכיון דהרמב"ם פסק דק"ק בעי מריקה ושטיפה צריך קרא דאותה למעט תרומה ומנ"ל דהי' לה שעת הכוש'. אין דמה טעון כיבוס ונ"ל לישב דהנה דעת החו"ד סי' ק"ה דבתרומה לכ"ע ט"כ ל"ד דרש"י כ' דטכל"ד דבטיל ברוב ומדלא כ' דטעם גופי' ל"ד וע"כ צ"ל דטעם בלא"ה אסו' מקרא דהטמאים לאסור צירן ורוטבן וה"ה הטעם וקמ"ל טכ"ד דל"ב ברוב

ומ"ד ט"כ ל"ד דבטל ברוב ולפ"ז בתרומה דהציר היוצא מות' דאפי' מיחוי גופי' מות' אין ט"כ דאורייתא. וכבר הקשיתי עליו מש"ס דזבחים צ"ו דאיצטריך אותה למעט תרומה ואם ט"כ ל"ד בתרומה למאי איצטריך אותה למעט תרומה ע' בספרי לא"ח סי' מ"ד אות י"ב (ולעיל בכמה מקומות) ונ"ל דהנה סברת החו"ד ל"ש רק אי ילפינן ט"כ מגיעולי מדין דלא ילפינן רק היכא דהציר אסור אבל אי ילפינן ממשרת לט"כ והרי גם נזיר ל"ה איסו' הבא מאליו רק ע"י נזירותו וליכא למילף מקרא דהטמאים כדאמרינן בחולין ק"כ ע"ב והוי ממש דומיא דתרומה והגאון מליסא כ' בסי' ק"ה דבנזי' ילפינן מקרא דכל היוצא מגפן היין דיוצא אסור ומ"ה ליכא למילף תרומה וכתבתי בספרי לא"ח סי' ס"ט אות ב' דדבריו צ"ע דא"כ ליחשב בחולין ק"כ נזיר בהדי איסורין דיוצא אסור וליגמר מיני' הקדש ומה מקשה שם בהקדש מנלן וכעת ראיתי שי"ל דנזיר הוי איסו' הבא מאליו דהוא לא קיבל רק קדושת נזי' והתורה אסרה עליו יין כמ"ש המהרי"ט אבל זה רחוק עוד הקשיתי על החו"ד בספרי שם עיי"ש ע"כ המובחר כדכתיבנא דאם ילפינן מנזי' גם בתרומה ט"כ דאורייתא והנה ר"י ע"כ יליף מנזיר ט"כ דליכא למילף מג"מ כיון דס"ל מב"מ ל"ב ושמא אסרה תורה גיעולי נכרים שמא יבשל במינו כמ"ש הרשב"א ומב"מ ל"ב ברוב ומנ"ל ט"כ בא"מ וע"כ יליף מנזי' ומ"ה ס"ל קרא דאותה למעט תרומה. וכן שפיר מקשה בזבחים צ"ו. אבל הרמב"ם ס"ל דילפינן ט"כ מג"נ ובתרומה ט"כ ל"ד וא"צ קרא דאותה למעט תרומה ולכן פסק דבין הי' לה שעת הכוש' ובין לא הי' לה שעת הכוש' אין טעון כיבוס והוא ישוב נכון ולכאורה י"ל בפשיטות כיון דהרמב"ם ס"ל ט"כ ל"ד א"צ קרא דאותה למעט תרומה אבל ז"א דגם למ"ד ט"כ ל"ד מ"מ גיעולי כלים דאורייתא דנהי דגיעולי מדין אין ללמוד דחידוש היא כמ"ש רש"י חולין צ"ח או דהוי ב' כתובים אבל מה שצריך להגעיל כלים ודאי דאורייתא ונמצא דלולא קרא דאותה למעט הי' צריך להגעיל בתרומה אבל לפמ"ש ניחא דגם לולא קרא לא הי' צריך להגעיל דמגעולי מדין ליכא למילף דשם היוצא אסור כמ"ש בחו"ד ואקצר:

ח והנה לעיל דברתי אם איסור דרבנן משוה לאינו ראוי מדאורייתא אעתיק לך מה שחידשתי בשבוע זו לישב קו' תוס' חולין ע"ג ע"ב ד"ה החיטה תנינא שתמהו תוס' אדפריך תנינא טפי הו"ל לאקשויי לר"ל ונ"ל דהתוס' ד"ה אי מההוא הקשו דאם שחיטה עושה ניפול איך אמר ר"ש לא הכשירו משמע דע"י בהמה לא הכשרו אבל הכשר מועיל והא אוכל שא"א יכול להאכיל לאחרים וס"ל לר"ש דאינו מטמא טומאת אוכלין ובקושית תוס' אלו תמה הגאון (וכעת מוח"ז) רע"א בהגהותיו ובספרו דבגמ' לא קאמר רק אי מההיא ה"א דר"מ ס"ל שחיטה עושה ניפול אבל ר"ש י"ל דס"ל כרבנן דשחיטה אין

עושה ניפול ומותר האבר ודא קו' רבתי והנ"ל לחומר הנושא הנה דעת סמ"ק מובא בש"ך יו"ד סי' נ"ה ס"ק י"א דאבר המדולדל דאסור מדרבנן משום מצות פרוש אסור ליתן לב"נ ודעת הרשב"א שם דמותר ליתן לב"נ ונ"ל דזה תליא בפלוגתא דלמ"ד דר"מ ס"ל שחיטה עושה ניפול ולדידי' הוי אמ"ה דאורייתא ואסו' להושיט לב"נ מדאורייתא ה"ה לרבנן דס"ל אינה עושה ניפול רק מצות פרוש איכא מדרבנן אסור להושיט לב"נ כמו דס"ל לר"מ מדאורייתא דאין לעשות פלוגתא רחוקה אבל למ"ד דבין ר"מ ובין רבנן ס"ל אין שחיטה עושה ניפול לכ"ע אף מדרבנן מותר ליתן לב"נ והנה בספרי לא"ח הקשיתי סי' ט"ו אות ז' לשיטת תוס' ב"ק ע"ז דאף אם אסור מדרבנן להאכיל לאחרים מקרי א"א יכול להאכיל לאחרים והבאתי שם ראי' חזקה הגם דתוס' כ' שם לדוחק א"כ אף אם שחיטה אינה עושה ניפול מ"מ מדרבנן הוי אוכל שא"א יכול להאכיל לאחרים לשיטת הסמ"ק (ובספרי ט"ס הרשב"א) דאסור להושיט אבר המדולדל לב"נ ומזה הוכחתי כהחולקים על הסמ"ק ע"ש ולפמ"ש לעיל הדבר תליא בפלוגתא ולפ"ז דברי התוס' ד"ה אי מההוא נכונים וזה יהי' פירוש קושית' דאם נימא דר"מ ס"ל שחיטה עושה ניפול קשיא מר"ש ול"ל דר"ש ס"ל שחיטה אין עושה ניפול כיון דר"מ ס"ל שחיטה עושה ניפול ואסור להושיט מדאורייתא לב"נ וא"כ אף אי אין עושה ניפול לר"ש מ"מ מדרבנן אסור להושיט לב"נ והוי אוכל שא"א יכול להאכיל לאחרים לשיטת תוס' ב"ק הנ"ל כדכתיבנא לעיל ומיושב קו' הגאון רע"א ודו"ק. והנה התוס' פירשו דר"ש לדבריהם דרבנן קאמר והנה מ"ש דלר"ש אף אם מדרבנן א"ר לאכילה הוי אוכל שא"א יכול להאכיל לאחרים ואינו מטמא טומאת אוכלין תליא אם איסו' דרבנן מקרי א"ר מדאורייתא והנה ר"ל ס"ל ביומא ע"ג דח"ש אינו אסור רק מדרבנן ומוקי למשנה דשבועה שלא אוכל נבילות חייב במפרש ח"ש והקשה בגמ' כיון דאסו' מדרבנן לא לחייב קרבן שבועה כמו בעדים פסולים דרבנן ומשני שאני התם דכתיב לא יגיד ואין תועלת בעדותו כפירש"י משא"כ בשבועה ס"ל לר"ל אף באיסו' דרבנן חייב קרבן שבועה ומוכח דר"ל ס"ל א"ר מדרבנן ראוי מדאורייתא. ומעתה לר"ל יסבור ר"ש דאוכל שאין אתה מדרבנן יכול להאכיל לאחרים מטמא טומאת אוכלים ומעתה י"ל הא דהקשה המקשן שם שחיטה תנינא ולא ס"ל כסברת התרצן שם משום קו' התוס' ולא ניחא לי' בתירוצם ומ"ה הקשה תנינא וכיון דכל קושיות התוס' סובב והולך דאוכל שא"א יכול להאכיל לאחרים מדרבנן אין מטמא לר"ש מיושב קו' תוס' דמקשה תנינא ולא מקשה לר"ל דלר"ל לשיטתי' ידע המקשן דמצי לשנויי אי מההיא הו"א אאבר דלדידי' י"ל דר"מ ס"ל שחיטה עושה ניפול ור"ש ס"ל אין עושה ניפול ואיסו'

דרבנן מטמא טומאת אוכלין ולא הקשה רק לר"י תנינא דלר"י לא רצה בתי' אי מההיא משום קו' תוס' והוא דבר חריף והגם שהוא ע"ד הפלפול מ"מ לא מנעתי לכתבו:

ט ושאלת בש"ס דזבחים פ"ו שמחלק רבה בין פרשו לפני זריק' וכ' תוס' דמלתא דרבה קאי אליבא דרבי ועיין בברכת הזבח שכתב כן להדיא וסבר לה כר"י דמה אשם עצמותיו מותרין ומפיק מלו יהי' וה"ה לעולה והקשית מד' ק"ג דמקש' בגמ' לר"י אמאי לא יליף טבול יום מלו יהי' ומשני דאיצטריך לעצמות כדר"י משם ר' ישמעאל וא"כ רבי דיליף מלו יהי' לט"י לא מצי למיגמר גז"ש לעצמות דמה לאשם שכן בשרו מותר כדאיתא שם ולרבי ל"ה מופנה ודא קו' חמורה ולחומר הנושא נ"ל דהתוס' ד' צ"ח ד"ה מה אשם הקשו למ"ל גז"ש לעצמות ת"ל מהיקשא ותי' כיון דכל חד איצטריך למילתי' לא ניליף מינייהו ד"א שאין צ"ל בכל הקדשים רק בעולה וס"ל להאי תנא דמאשם ילפינן דשפיר ושליא אינו קדוש דס"ל ולדות קדשים בהוייתן קדושים עיי"ש. ולפ"ז לרבי דס"ל כל חלב לרבות אמורי ק"ק למעילה וס"ל ולדות קדשים במעי אמן קדושים כדאמרינן בכריתות כ"ג דדוקא אם למ"ד גם בקדשים א"א חע"א ע"כ ס"ל בהוייתן קדושים ע"ש וכיון דרבי יכול לסבור במעי אמן קדושים לא יליף מאשם שפיר ושליא ונילף מאשם להיקשא לעולה דעצמותיו מותרין וא"צ לג"ש ודוק היטב:

סימן קמח

פרעמישלא תרל"ו לפ"ק. לכבוד ש"ב ה"ה הרב הגאון הגדול החריף ובקי המפורסים מ' אביגדור האלברשטאם נ"י אבד"ק דיקלא יע"א:

ע"ד השאלה בסוחר שבא לו יין כמה חביתין מגופות בברזות היטב מהודק הרבה ואמנם מעט יוצא מהברזות למעלה:

א הנה כת"ה מביא דברי הרמ"א סי' קכ"ט דסתימת מגופה הוי כמו חותם בהפסד מרובה. וכ' דאין לחלק בין מגופת טיט לזה. ואין לדמות לפקוקת עץ כי זה נעשה לסתימה בעלמא שלא ישפוך היין משא"כ בנ"ד שנעשה בהידוק היטב וטרחא גדולה לפתחו יותר מחותם אחד לדעת ר"ת והביא דמתשובת משאת משאת בנימן ומש"ך שהביא דבריו נראה דמהני תחיבת עץ ע"כ דבריו מה שהביא מש"ך תמהני דבש"ך ס"ק ב' כתב להדיא דאם לא חתך הברזות אף בדיעבד אסור ושמא כונתו הואיל וכתב הש"ך דהא בקל יכול להוציא הברזא ולהמשיך היין. משמע דאם לא יוכל להוציא בקל מותר ואולי צדקו דבריו בזה. וגם הטו"ז אף שכתב בס"ק ג' דבדיעבד אינו מותר רק בטח בטיט ונתיבש כבר כתב ס"ק ז' הטעם דבקלות מאוד יכול להסיר הטיט הלח משמע דוקא אם יכול להסיר בקלות אבל במהודק היטב בברזא של עץ וצריך טורח מרובה לפתחו גם הטו"ז מודה דהוי

חותם אחד והנה בחכמת אדם כלל ע"ט אות ג' הניח בצ"ע על דברי הש"ך שאסר בלא חתך הברזות מדברי הש"ך סי' קכ"ט ס"ק מ"ב מ"ג. וכונתו לפמ"ש הש"ך שם דבזה"ז אפי' ידוע שלקחה מן היין שבמרתף שרי כיון שלא נגעה ביין גופה רק ע"י ברזא הוי מגע ע"י ד"א ושרי בזה"ז. ונראה לישב לפמ"ש בצ"ץ ס' פ"ז דהא דכתב הש"ך סי' קכ"ח ס"ק ח' דלא חיישינן שהכניס אצבעו לפנים ונגע בו כ"ז מיירי דהגוי מירתת לכך לא חיישינן למידי דלא חזינן בעין. משא"כ היכא דאין הגוי מרתת כגון שאין דר שם ישראל חיישינן דלמא נגע להנאתו ואסור וכש"כ היכא שהי' היין כמה ימים אצל הגוי ע"ש. ע"כ מה דס"ל לש"ך סי' קכ"ט ס"ק מ"ג דלא חיישינן שמא נגע ביד מיירי היכא שמירתת משא"כ בסי' ק"ל סק"ב מיירי בלא מירתת וחיישינן שמא נגע ביד. ואמנם מלשון הש"ך משמע: שמא יוציא ע"י ברזא. ובזה בזה"ז מותר שאר היין שבחביות ושמא הש"ך אוסר בשביל שסתם היין אח"כ ומנע היין מלצאת כמו שאוסר הטו"ז ריש סי' ק"ל וסי' קכ"ד ס"ק ל"ג. אך שהנקודת הכסף חולק עליו ועיין בלבושי שרד בחידושי דינים אות ס"ח ובנוב"י קמא חיו"ד סי' ל"ט:

ב ולדינא בנ"ד כיון שהנכרי הוליך היין בעצמו והצ"ץ סי' פ"ז אוסר בכה"ג. אין להורות היתר דיש חשש שמא פתח הברזא דכפי הנרא' מיירי בנ"ד במגופה רחבה והנקב גדול ואולי יכול לשאוב שם בכלי קטן ונגע בידו ואסור אף לדידן. ומצאתי בתשו' טוב טעם ודעת סי' קפ"ו ג"כ שאלה ממש כשאלתו שהי' ברזא על השולים שקורין סטאפיר והי' רק מעט יוצא לחוץ ולא הי' שום חותם על הברזא ולא בלעכיל רק שהי' מהודק היטב היטב בלי טיחה ואסר היין עיי"ש. ובאמת איכא צדדים להקל כמו שכתבתי בשם חכמת אדם אך כיון שכבר הזהירו שלא לשלוח אך בחותם אין לגבב קולות בזה וכיון שבש"ך מבואר דאם לא חתך הברזא אסור אין לסמוך בזה על דעת עצמו לחלק בין מהודק היטב דניתן לשיעורים וגם מדברי הצ"ץ משמע לאיסור ע"כ היין אסור:

ג ושוב כתבתי להרב הנ"ל השגתי מכתבו שנית ע"ד היין:

ובו נאמר שהיו החביתין מהודקין היטב אך לא חתך כל הברזות והוסיף כת"ה במכתבו שלא הי' רק קצת יוצא לחוץ ולא הי' אפשר למשוך הברזא אף ע"י קורדום אך ע"י הגארב מעסער בטירחא גדולה כמו אם הי' נחתך כל הברזות גם כתב שהוא הפסד גדול והביא דברי העבודת הגרשוני סי' צ"ח שהקיל וגם מלשון הש"ך משמע דתליא אם בקל יכול להוציא הברזא וסברת העבודת הגרשוני דהוי ס"ס שמא לא שתה כלל את"ל שתה מן היין שמא לא שתה בדרך שנאסר היין נכונה על כן אם ישאל להסוחר והוא יאמר שבעת ששלח היין היו ג"כ הברזות תחובות כמו שהן עתה עד שקשה להוציא הברזות אך

בטורח גדול יכול להתיר היין במקום הפס"מ ולסמוך על העבודת הגרשוני ובנשלח יין בכה"ג על הבאהן דשייך ג"כ סברא דמרתת הדבר פשוט להתיר בהפס"מ. והנני ידידו סי' קמט בעזה"י דרוש לשבת הגדול תר"ם בדיני קניני חמץ בסוגיא דע"ז ע"א ובכורות י"ג:

א במשנה דע"ז שם מדד עד שלא פסק דמיו אסורים ומוקמינן בגמ' דאקדים לי' דינר ומ"ה פסק עד שלא מדד דמיו מותרים אף למ"ד משיכה אינה קונה משום דמעות קונה ומ"מ בלא פסק ל"ק משום דלא סמכא דעתי' וקשה הרי רשאי לקבל מהנכרי מעות משום שהזיקו כדאמרינן דף נ"ט דמאותו הנכרי שהזיקו רשאי לקבל דקלי' לי' ליינו. וכבר הקשה כן הב"י סי' קל"ב על הגמ'. אך מה שתירץ הב"י דכיון דהנכרי לא נתכוין אסור לקבל המעות דדוקא בניסכו בכונה מותר לקבל צ"ע על המשנה דבשלמא כשהנכרי לא נתן המעות כיון שעפ"י הדין הנכרי פטור מהזיקו דהיזק שאינו ניכר ל"ש היזק ורק במזיד חייב. ונהי שיש מקום לומר דאיכא חיוב לצי"ש דבדיני שמים חייב מ"מ כיון שמצד הדין הנכרי פטור. והוא לא יתן לו המעות רק תמורת היין אסור לקבל המעות משא"כ במשנה שכבר הקדים לו המעות והישראל תפוס כשיגע הנכרי היין קודם פסיקה דלא קנה עדיין. הישראל קנה המעות בתורת תפיסה הואיל דהנכרי חייב לצי"ש וכשמדד אח"כ אמרו אסור לישראל להנות מהמעות. ואף דכשבא לידו מעות קודם שנולד הספק בתורת פקדון ל"מ תפיסה דברשותי' דמרא קמא איתא כמבואר בתקפו כהן ובתומים ובנתיבות דיני תפיסה סי' י"ב מ"מ כאן שהמעות בא לידו בתורת מכר. ל"ה דינו כבא לידו בתורת פקדון. ועוד צ"ע להש"ך סי' צ"א בסופו דבמעות ל"ש חזקת מרא קמא. רק חזקת ממון. א"כ במעות אף שבא לידו בתורת פקדון ל"מ חזקת מרא קמא ומהני תפיסה א"כ קשה כנ"ל. ומפאת כן נ"ל דה"ט דהדמים אסורים דנהי דהי' יכול לתפוס המעות מ"מ כיון שהעכו"ם משך אחר שמדד וקנה היין והוא קנה המעות ונעשה המעות חליפי ע"ז ואסורין ואף דכיון שנאסר בהנאה קודם הקנין לא יוכל להקנות אח"כ דל"ה ברשותו אך מזה ראי' להפמ"ג סי' תמ"ה שכ' דאף באיסור הנאה כשיש ידים זוכות קונה מן מקנה והארכתי בספרי ריש ה' פסח מזה:

ב ובעיקר דברי הב"י הנה בריטב"א כ' בגמ' אדברי רב ואסור לקבל דמים אפי' מהאי נכרי דנסכי' כיון דמדעתי' דישראל נסכי' וכ"כ הטו"ז. אבל צ"ע בדבריו דנהי דהיכי דלא בא לידו בתורת שמירה מבואר בב"ק צ"ג ובח"מ סי' ש"פ דפטור באמר לי' קרע אפי' בלא אמר ע"מ לפטור רק סתם קרע כסותי מ"מ לפמ"ש תוס' כתובות נ"ו דהטעם באמר לי' ע"מ לפטור דפטור ול"ה מתנה ע"מ שכתוב בתורה משום דהכונה ע"מ שימחול לו ע"ש א"כ יש לומר גם באמר לו סתם הטעם דפטור משום דכונתו הי' שימחול לו א"כ

בנ"ד נהי שנתן לנכרי וידע שהנכרי יגע והוה מחילה מ"מ הוה מחילה בטעות דאלו ידע שאם אח"כ יקנה הנכרי במעות אסור להנות מהמעות לא הי' נותן לו ליגע והתינח לשיטת רש"י דמחילה בטעות הוה מחילה לתירץ הגמ' ב"מ ס"ו אבל לשיטת תוס' שם דמחילה בטעות ל"ה מחילה א"כ הנכרי חייב לשלם ואמאי אסור ליקח המעות. ושמא י"ל נהי דמחילה בטעות ל"ה מחילה היינו דוקא היכא שחבירו נהנה כגון בפירות דקל מדשלב"ל משא"כ בעשה היזק מדעת חבירו מחמת טעות שחבירו טעה מ"מ פטור דמ"מ הוא לא עשה מדעתו רק מחמת צווי חבירו והוא דומה למה. שאמרו אובס רחמנא חייבי' ל"א דכי בשביל אונסי' שטעה והרשה לחבירו יתחייב חבירו ע"כ פטור הנכרי מהזיקו ואסור לקבל דמים. ויבואר עוד לפנינו אי"ה:

והנה נ"ל ראי' דבכה"ג מחילה בטעות הוה מחילה. דהרי במפותה דאין משלם קנס ובושת ופגם ביתומה הטעם דמחלה וכ' הר"ן דהוי כאומר קרע כסותי ע"מ ליפטר. וכן משמע בגמ' כתובות ל"ט. וא"כ מה מקשה בגמ' דכתובות ריש פ' נערה לאבי' נמי פשיטא מדקיהיב מפתה דאי לעצמה תקשי לי' דמחלה דלמא לעולם לעצמה ומ"מ יהיב מפתה דהרי מוקמינן הקרא דמפותה בפיתה לשם אישות בקדושין מ"ה. ומ"מ בין היא בין אבי' יכולה לעכב ובנערה ודאי ג"כ אבי' יכול לעכב לר' יוחנן דאית לי' בקדושין מ"ב דאבי' ולא היא לדברי הכל א"כ מה"ט במפותה משלם קנס כשאבי' אינו רוצה משום דהוה מחילה בטעות שהיא לא מחלה רק משום שפיתה לשם אישות וכשאבי' אינו רוצה אדעתא דהכי לא מחלה. וכן כשפיתה אשה שאינה בת קדושין כגון חייבי כריתות לשם אישות. והיא אינה בת קדושין קנס משום דהוה מחילה בטעות וע"כ בכה"ג ל"א מחילה בטעות ל"ה מחילה ושוב הראו לי שהרגיש במקצת בהך דמפותה בישי"ע אה"ע סי'כ"ו ע"ש דמייתי בשם מהרי"ק ולע"ע לא מצאתי במהרי"ק ויש לפלפל בזה:

ג והנה בתירוץ הב"י על קו' הנ"ל דאמאי במדד עד שלא פסק דמיו אסורים הרי מותר ליקח מעות מן הנכרי משום היזק ותירץ דלדעת הרמב"ם אינו מותר אלא במכוין להזיקו וכאן לא כיון להזיקו שהרי אפילו ישראל טעה בדין וחשב שאין המעות נאסרין עיי"ש ומשמע דהואיל והיזק שאינו ניכר לש"ה פטור בשוגג ומ"ה אסור לישראל ליקח הדמים. ובאמת צ"ע לשיטת תוס' ריש ב"ב דמה"ט במחיצת הכרם חייב ול"ה היזק שאינו ניכר משום שרואין הכלאים משא"כ בטומאה מי יודע אם הוכשרו ומשמע דלולא זאת הי' בטומאה חייב. א"כ בנכרי שנגע ביין דמכירין אותו שהוא נכרי. והיין נאסר בנגיעה ל"ה היזק שאינו ניכר. ושוב עיינתי בבית יוסף וראיתי שכ' דל"ש אדם מועד לעולם בין שוגג בין מזיד במגע נכרי כיון שהנכרי אין לו לידע הדין שאסור וכוונתו נ"ל דל"ק מהא

דאמרינן דבר תורה אחד שוגג ואחד מזיד חייב ופרש"י בחולין מ"א דאדם מועד לעולם. דהתוס' כתבו בב"ק כ"ז ע"ב דאונס דהוי כעין גניבה גם אדם פטור ואונס דהוי כעין אבידה אדם חייב. א"כ בישראל. שלא ידע הדין הי' לו למידע והוי אונס כעין אבידה. משא"כ נכרי דל"ה לי' למידע הדין הו"ל אונס כעין גניבה ופטור אדם המזיק א"כ ל"ק מה שהקשיתי דבנכרי שנגע הו"ל היזק ניכר וחייב בשוגג דמ"מ פטור בשוגג דהוה כעין אונס שכתבו תוס' ובהכי מיושב מה דקשה למ"ד היזק שא"נ שמי' היזק ופטור משום כדי שיודיע ואמאי בנכרי פטור דמ"ה אסור ליטול המעות והרי אצלו ל"ש ליפטר כדי שיודיע דאינו נאמן להפסיד וכעין זה הקשה הפנ"י בישראל מומר ולהנ"ל ניחא דנכרי בשוגג בלא"ה פטור כמ"ש הב"י:

ד והנה התוס' הקשו בסוגין למסקנא דמשיכה בנכרי קונה לרב ורק דמה"ט צוה רב לקבל מעות קודם משום דקאי הכלי אארעא ויש יין אפומא ותיכף נאסר היין בהנאה ומה מועיל הקדמת מעות והרי מעות אין קונות ול"ק המעות והיין שלו נאסר בהנאה ואסור להנות מהמעות שמקבל עבור איסור הנאה וראיתי בישועת יעקב סוף ה' פסח בשם בנו שמתרץ דכיון דהנכרי חייב לצי"ש משום היזיקו מהני תפיסה ודבריו תמוהין דהרי בגמ' מוקמינן המשנ' מדד עד שלא פסק באקדים לו דינר ועיין ברש"י שנתן לו כל המעות ומ"מ אסור המעות. ועוד דהרי למסקנת הגמ' לא עשה הנכרי כלום רק שהישראל שפך יינו לכלי של נכרי שהי' יין אפומי' ומה עשה הנכרי והריטב"א לא הקשה רק לה"א דגמ' שהנכרי קנ' בהגבהה ועשה ההיזק אבל להמסקנא ודאי לא עשה הנכרי כלום ע"כ ודאי ליתא לדבריו במח"כ: ה ואשר אנכי אחזה בתירץ קו' תוס' הנה המג"א סי' תמ"א ס"ק ג' כ' בנכרי שהלוה לישראל על חמצו באופן שהחמץ נאסר בהנאה והחמץ הוא אצל הנכרי הישראל צריך לשלם לנכרי ולפדות החמץ שלא יהי' פורע חובו באיסור הנאה והגאון בעל מקור חיים שם ס"ק ג' חולק עליו וכ' דהנאה הבא לאדם בעל כרחו הוא ומה שנפטר מחובו לא מקרי הנאה. ומה דמייתי המג"א ראי' מאנס המלך גרנו דמחויב לשלם לכהן כ' דזה דוקא באנס המלך גרנו מביתו דהי' יכול ליתן למלך נכסים אחרים ומ"ה מקרי משתרשי לי' משא"כ כשהחמץ ברשות הנכרי לא מקרי זאת הנאה מה שנפטר מחובו עי"ש שהאריך. ולפ"ז נ"ל הנה בגמ' מקשה וליקני לי' כליו ש"מ כליו של לוקח ברשות מוכר ל"ק לוקח ומשני לעולם כליו של לוקח ברשות מוכר קנה לוקח רק דאיכא עכבת יין אפומי' דכלי. והטעם דכלי' של לוקח ברשות מוכר קנה לוקח כ' תוס' בב"ב דף פ"ד ע"ב דהמוכר משאיל מקום הכלי ללוקח וכשמעמיד הכלי יקנה לו המקום בתשמיש זה דשכירת קרקע נקנה בתשמיש. א"כ כיון דמקום הכלי שאול לנכרי מיקרי בית נכרי

כמ"ש הרא"ש והובא בטו"ז סי' ת"מ ונמצא דהיין אף שנאסר בהנאה קודם שבא לכלי מ"מ הרי הוא ברשות הנכרי דמקום הכלי שאול להנכרי. וכיון שהנכרי הקדים מעות לישראל והישראל אינו יכול להקנות היין לנכרי דאסור בהנאה מ"מ כשהוא עומד ברשות הנכרי ובכליו הנכרי לוקח בע"כ היין דהישראל אסור למחות בידו. וכשהנכרי נוטל היין מרשותו לביתו הוה הנא' הבא' לאדם בע"כ ולא מקרי משתרשי מה שפורע חובו דהרי הוא ברשות הנכרי כמ"ש המק"ח והוא א"צ למחות לנכרי או ליתן לו דבר אחר כיון שהיין ברשות הנכרי דהמקום נשאל לו מקודם. ע"כ אין בזה איסור כלל כמ"ש המק"ח. ויתכן יותר:

דהנה כשנאסר היין הבעלים מתיאשים דיאוש מועיל באיסור הנאה כמ"ש הקצה"ח סי' ת"י והנכרי קונה בכליו מהפקירא דתיכף בא ליד זוכה. והסמ"ע כ' סי' רמ"ה דכשהפקיר ובעל חוב זוכה בו נפטר מחובו ה"ה בזה נפטר מחוב הנכרי ולא מקרי פורע חובו באיסורי הנא' דבשמ' שמודד עדיין היתר הוא וכשבא לכליו ונאסר הבעלים מתיאשים והנכרי זוכה מהפקר. והוא אינו פורע לו רק הנכרי זוכה מהפקירא כמ"ש הנתיבות סי' רע"ג ומיקרי זאת הנא' דממילא. ומעתה הפי' בגמ' ש"מ כליו של לוקח ברשות מוכר ל"ק לוקח זה קו' דאם נימא ל"ק לוקח שוב תקשי מה מהני הקדמת מעות דאם ל"ק לוקח משום דלא השאיל לו המקום שוב תקשי קו' תוס' דאם אח"כ יתן לו היין הרי פורע חובו מאיסורי הנא' כיון דהנכרי נוטלו מרשות הישראל ומקרי משתרשי לי' וזה באמת קו' הגמ' ומשני דלעולם קנה לוקח ורק דאיכא עכבת יין. ומעתה מוכרח דרב ס"ל בודאי קנה לוקח. ולפמ"ש צ"ל הא דמדד עד שלא פסק דמיו אסורין ומוקמינין בגמ' שהקדים לו דינר ומ"מ דמיו אסורי' משום דלא סמכה דעתו לקנות קודם פסיק' ונעש' יי"נ קודם פסיק' משום דנגע בו הנכרי ומה בכך והרי עומד ברשות הנכרי. והנכרי לקחו בע"כ או אף מדעתו ואינו יכול למחות כמו שכתבתי ול"ה פורע חובו באיסורי הנא' וצ"ל דלא מיירי במדד לכליו של נכרי שעומד ברשות המוכר אם נאמר כליו של לוקח ברשות מוכר קנה לוקח דמשאיל לו המקום רק שמודד לכליו של ישראל דהיין ברשות ישראל ונאסר קוד' שיוצא מרשותו. או כיון שפסק אח"כ הוה כמוכר לו. והנה הטור כ' דאם מקדי' לו מעות צריך שיתנ' שנותן לו במתנ' וברמב"ם משמע דא"צ להתנות ולפמ"ש נכון דהטור קאי לדידן דס"ל כליו של לוקח ברשות מוכר הוה ספק. ומ"ה ל"מ הקדמת מעות דשמא ל"ק בכליו והמקום אין מושאל לו. ונמצא שהוא פורע חובו באיסורי הנא' כקו' תוס' ולכן כ' שצריך להתנות שיתן לו המעות במתנ'. והרמב"ם והש"ע שלא כתבו כן

משום דס"ל דבין מעות בין משיכה קונה בנכרי ונמצא דאם הקדים המעות אחר פסיק' קודם שמדד קונה הנכרי היין ולא איכפת לן מה שאח"כ נאסר ועיין לקמן:
ו עוד נ"ל לישב קו' תוס' וכבר כתבתי במקצת בספרי לא"ח סי' ק"ז אות ח'. דהנה כשהנכרי הקדים לו המעות ומעות ל"ק המעות חוב עליו וכיון שנתן לו המעות. על יין היין הוי כאפותיקו. דהוה כהתנה לא יהא לך פרעון אלא מזו ואף דגם באפותיקו נראה דבמטלטלין מכאן ולהבא גובה מ"מ כיון שנותן לו המעות שיתן לו היין תיכף הגיע זמ"פ ושיטת הבעה"ת הובא בתומים סי' ק"ג ס"ק ה' דהא דפליגי אביי ורבא. אי למפרע גובה דוקא בלא הגיע זמ"פ אבל בהגיע זמ"פ לכ"ע למפרע גובה א"כ הנכרי גובה היין בתורת פרעון קונה היין למפרע והוה למפרע שלו ומ"ה מותר המעות דל"ה חליפי איסורי הנאה כיון דהנכרי קונה למפרע בעוד שהי' היתר. וכיוצא בזה כ' בנתיבות סי' קצ"ט לישב דברי הרמב"ם דמה"ט במלוה במכר קנה עיי"ש. אך יש לסתור דברינו דבאמת אם נימא דמעות ל"ק בנכרי רק משיכה איך נימא דקנה למפרע מטעם גוביינא במה קנה והרי מעות אינו קונה בשלמא שם בקרקע דקונה בכסף ורק במלוה ל"ק אמרינן דכשגובה בתורת גוביינא קונה למפרע משעת הלואה והוי כנותן לו מעות משא"כ כאן דבנכרי מעות אינו קונה איך יתכן שיקנה הגוי למפרע משעת נתינת המעות. איברא דזה קשה גם בגמ' דפסחים ל"א דאמרינן אי אמרת בשלמא למפרע גובה אמטו להכי מותר בהנאה בנכרי שהלוה ליש לישראל על חמצו וקשי' במה קנה למפרע כיון דנכרי אינו קונה בכסף,, וכבר הקשה כן הצל"ח בסוף הסוגיא שם ומה שתירץ בצל"ח דשם קאי לאביי דס"ל בבכורות י"ג לעמיתך במשיכה ולנכרי בכסף. וס"ל עכו"ם קונה בכסף צ"ע דהן אמת דאביי משני כן בבכורות. אך הוא משני הברייתא אך להוכיח מזה דס"ל לאביי להלכה כן אינו מוכרח דהרי בש"ס דע"ז אהא דמקשה מגרוטאות אס"ד משיכה קונה אמאי יחזור משני אביי משום דמיחזי כמקח טעות משמע דס"ל משיכה בנכרי קונה דלא כמו דמשני בבכורות ע"כ לא נודע, איך ס"ל לאביי להלכה והמובחר כמ"ש בישועת יעקב סי' תמ"א ס"ק א' בסופו וכ"כ בפמ"ג שם בקצרה דמאן דס"ל למפרע גובה ס"ל דשיעבוד אלים מקנין דקנין שאני שיכול לחזור בנותן כסף. משא"כ בלוה והתורה שעבד' לו נכסיו הוא קנין התורה כמו קנין משכון שבע"ח קונה משכון (ועיין בקצה"ח סי' ע"ב ס"ק ב' ולפי דרכו י"ל דבשיעבוד ליכא קנין משיכה כיון דלע"ע אינו מוכר לו כשלא יסלק לו הדמים ויבוא לידי גוביינא מקנה למפרע. ולע"ע אינו מוכר לו. ול"ש קנין משיכה דאימת קני לכי גבי ואיך ימשוך למפרע וכיון דליכא משיכה אף לר"י מעות קונות. כמ"ש בהג"א ב"מ בסוגיא דמעות קונות ומה"ט י"ל דבשיעבוד קונה למפרע. אף

למ"ד מעות אין קונות. ונכונים דברינו בתו' ומ"מ עדיין צ"ע אם דבר זה אמת בישוב קו' תוס' דהרי מ"מ הוא נותן לו המעות לקנין:

ודע דמ"ש תוס' בתירץ ר"י שהנכרים היו מקנים להם המעות מעכשיו והישראל הקנה לו היין מעכשיו צ"ע בהבנתם דמה מועיל אם מעות אין קונות מה מהני שהקנה לו מעכשיו והרי מ"מ ל"ק בלא משיכה. ושמא כונתם דהנכרים היו מקנים להם המעות בלי שום תנאי שיהי' תלוי המעות בהמכירה. ואף שבתחילה כתבו שדוחק שהנכרי נתן המעות במתנה דאטו בשופטני עסקינן כתב ר"י שהנכרי הקנה לו המעות עבור הקנין אך שלא תלה בקנין לומר שבאם לא יהי' הקנין אינם מקנים המעות. אך אף אם יתבטל הקנין מהיין מ"מ הקנין מהמעות קיים. כנלע"ד לפרש דבריהם:

ח ולשיטת הצל"ח בסוף הסוגיא דנכרי שהלוה שכ' בדעת הרמב"ם דישראל קונה מנכרי בין בכסף בין במשיכה ונכרי מישראל ל"ק בכסף כיון דאפקעי' רבנן לקנין כסף בישראל ה"ה שנכרי ל"ק בכסף ומ"מ לענין בכורה נכרי שקנה בכסף פטורה בהמה מבכורה כיון שקנה למי שפרע. כל עוד שלא יקבל מי שפרע הוי קנין עיי"ש. י"ל נהי דרב יסבור משיכה בנכרי קונה ומעות אינו קונה הטעם דחכמים הפקיעו מישראל קנין מעות ה"ה מנכרי הפקיעו מ"מ לענין יי"נ כיון דקנה הנכרי למי שפרע ל"ה דמי אה"נ וכל עוד שלא יקבל מי שפרע מהני הקדמת מעות. ולכאורה י"ל דכיון דחייב לקיים המקח לצי"ש כמו שכ' התומים סי' כ"ח א"כ מהני תפיסה לשיטת רש"י דהנכרי דמחייב לצי"ש מהני תפיסה. ומ"ה מהני הקדמת מעות מטעם תפיסה. אך זה ליתא דא"כ אמאי בקנה במעות שניהם יכולים לחזור ואף הלוקח יכול לחזור ומחויב המוכר להחזיר לו המעות ונימא דלא יצטרך המוכר להחזיר המעות מטעם תפיסה. וע"כ דל"מ תפיסה והטעם דכל עיקר הפקעת הקנין הי' שלא יועיל תפיסה. דאם יועיל תפיסה תמיד הלוקח לא יוכל לחזור. וצ"ע בתומים סי' כ"ח שהביא דבלצי"ש ל"מ תפיסה. מהא דאמרינן בע"ז בבא עלי' ואח"כ נתן לה אתננה אסור ומקשה והא מחסרא משיכה ופי' התוס' דאף דמדאורייתא מעות קונה כיון דחכמים הפקיעו הקנין והקשה והא צריך לקבל מי שפרע וחייב לצי"ש אתנן אסרה תורה אפי' בא על אמו הואיל דמהני תפיסה. ודבריו צ"ע דבמי שפרע כל עיקר הפקעת חכמים הי' שלא יועיל תפיסה דא"כ לעולם הלוקח אינו יכול לחזור. וע"כ מעיקרא תקנו דלא יועיל תפיסה. אך לפ"ז י"ל דה"ט דר"ש דס"ל כל שהמקח בידו ידו על העליונה והלוקח אינו יכול לחזור י"ל משום דמחויב לצי"ש ומועיל תפיסה. אך לפ"ז הק"ל דמה מקשה בע"ז בבא עלי' ואח"כ נתן לה הא מחסרא משיכה ונוקמא כר"ש ולדידיה מהני תפיסה בתפס הלוקח שלא יוכל המוכר ג"כ לחזור.

ומ"ה הוי אתנן כשתפסה אח"כ. אך לדעתי גם לר"ש ל"מ תפיסה לפ"מ דאמרינן בב"מ ע"ד דבתרי תרעא גם לר"ש הלוקח יכול לחזור וצריך לקבל מי שפרע עיי"ש א"כ קשיא איך יכול לחזור והרי המוכר תפוס וע"כ לר"ש ל"מ תפיסה ודוק. ובעיקר ההוכחה מע"ז באתנן יפה כ' בישועת יעקב סוף ה' פסח בשם בנו דבמקח שנעשה באיסור א"צ לקבל מי שפרע כמבואר בסי' ר"ט. ובלא"ה צ"ע על ראיות התומים. דשם באתנן אסרה תורה אפי' בא על אמו התפיסה הי' בשעת ביאה וכיון דאז חייב לצי"ש הוא תפסה אז הו"ל אתנן משא"כ בבא עלי' ואח"כ נתן לה כיון דהביאה ל"ק טלה דהו"ל הביאה כקנין כסף וכיון דחכמים הפקיעו הקנין ל"ה אתנן ואף שתפסה אח"כ וקני' כיון שמחויב לצי"ש מ"מ הרי לא קניא רק אח"כ ושוב הו"ל בא עלי' ואח"כ נתן לה ול"מ. ול"ש לומר דקני' למפרע דהרי ל"ק רק בשעת תפיסה ע"כ צ"ע. ועכ"פ כיון דהוכחתי דל"מ תפיסה במי שפרע. ליכא לישב קו' תוס' מטעם תפיסה רק כמו שכתבתי דהוי עכ"פ קנין במקצת כמו שכ' הצל"ח לענין בכור ודוק:

ט שם בתוס' ד"ה הכא במאי עסקינן דאיכא עכבת יין אפומי' דכוזנתא כ' תימא ליבטל האי פורתא בס' וי"ל דמין במינו ל"ב. הנה מה שלא כתבו דיי"נ לכ"ע במשהו צ"ל כמ"ש ר"ת דף ע"ג בתוס' דסתם יינם בטל בס' ע"כ כתבו דרב כשיטתי' אולם לשיטת הראב"ד הובא בריטב"א דף ע"ג דאף ר"י ורב ושמואל דס"ל מב"מ במשהו דוקא לאיסור אכילה ולא לאיסור הנאה (ועיין בספרי בית יצחק או"ח סי' ס"ח אות ג') ל"ש תירץ התוס' ונ"ל דס"ל לראב"ד דלא כר"ת רק דאף סתם יינם ל"ב בס' כשיטת הריטב"א שם: וצ"ע על תוס' בקושיתם דנהי דבטל בס' מ"מ אין מבטלין איסור לכתחילה וליכא למימר דאין כוונתו לבטל היין כמ"ש התה"ד הובא ביו"ד סי' פ"ד חדא דהטו"ז כ' בסי' צ"ט דזה דוקא באי אפשר בענין אחר ועוד דהרי רב ס"ל דבר שאין מתכוין אסור וע"כ אסור לבטל אף באין כוונתו לבטל ע"כ הוצרך לקבל דמים מקודם. וליכא למימר דאיסור דרבנן מבטלין לכתחלה ז"א דסתם יינם מקרי יש לו עיקר מן התורה כיון דאסור משום יי"נ דהוה מהתורה ועוד כבר כ' בחו"ד סי' צ"ט דאיסור הנא' אף דרבנן אסור לבטל לכתחלה עיי"ש. והנה בר"ן פ"ב דע"ז גבי מהו למירמי בי' שיכרא כ' ג"כ דמה"ט מותר לבטל לכתחלה דאין כוונתו לבטל. וראי' מדהכשירו כלי מדין והרי הוא מבטל הבלוע לכתחלה. וע"כ כיון דלא נהנה מהביטול ואין כוונתו ליהנות מותר לבטל. וקשיא לרב ור"י דדבר שאין מתכוין אסור איך הכשירו כלי מדין וע"כ נראה דכמו שכ' הר"ן בחולין גבי ריחא מילתא בפ' גיד הנשה דהיכי דאין כונתו ליהנות אף דהוה פסיק רישא מותר. ה"ה וכש"כ לר' יהודה ולרב דדבר שאינו מתכוין אסור מ"מ כיון שאין כוונתו ליהנות מהביטול אין שום

איסור לבטל ומה"ט מיושב נמי גבי הגעלה: יא והנה בעיקר דברי רב דס"ל הלכה כרשב"ג אף ביין ביין ושמואל ס"ל דוקא חבית בחבית ולא ביין ביין ולא נודע טעם מחלוקתן. ונ"ל דהנה יין ביין וואי נאסר הכל בהנאה ואסור להנות מכל התערובות אך כשמוכר חוץ מדמי איסור הכל ביחד הרי לא נהנה מהאיסור וס"ל לרב כמו דאמרינן בבב"ח חנ"נ וכשבלע בשר טעם חלב נעשה גוף איסור ובודאי אסור למכור הבשר חוץ מדמי חלב. ה"ה בכל איסורי הנאה כיון דנתערב הכל נאסר בהנאה. ודוקא חבית בחבית דלא נתערב רק כל אחד בפני עצמו לא נעשה נבלה משא"כ כשנתערב וס"ל לרב בע"ז חנ"נ אף אם נאסר במשהו ועיין פמ"ג יו"ד סי' צ"ב ס"ק ט"ו דבלח בלח אמרינן אף דבר הנאס' במשהו חנ"נ ויסבור רב דאמרינן חנ"נ אף שלא ע"י בישול ושמואל סובר דאף יין ביין מותר למכור חוץ מדמי איסור שבו דס"ל ל"א חנ"נ רק בבישול משום לתא דבב"ח כמ"ש הר"ן בסוף כל הבשר. וע' בטו"ז סי' צ"ב ס"ק י"ד ובפמ"ג שם דמייתי מחלוקת שבין הרשב"א והר"ן בזה. וזה נ"ל ביאור דברי ירושלמי בע"ז פ"ה ה' י"ג איתפלגין ר"י ור"ל חד אמר הלכה כרשב"ג וכו' ומודה רשב"ג ביין לתבשיל שהוא אסור נ"ל לפרש דדוקא בנפל לצונן ס"ל לרשב"ג דמוכרו חוץ מדמי איסור שבו דלא נעשה נבלה כיון דבב"ח בצונן אינו אסור מדאוריי' משא"כ ביין שנפל לתבשיל דהוא בבישול אמרינן חנ"נ ונאסר הכל בהנאה ול"מ חוץ מדמי איסור ובמראה הפנים הקשה על ירושלמי דהרי אנן קיי"ל ביין שנפל ע"ג ענבים מהני חוץ מדמי איסור. ולפי פירושי ניחא. וזה דין חדש. ועיין פמ"ג א"ח בפתיחה לה' פסח ח"ג פ"ג הרחיב הדיבור אי מהני באיסורין חוץ מדמי איסור בכל איסורי הנאה. ולפמ"ש הפירוש בירושלמי יהי' הדין בכל איסורין דאם ע"י בישול נאסר לא מהני חוץ מדמי איסור רק אם בצונן נאסר מהני חוץ מדמי איסור. ועדיין צ"ע ולא באתי רק לעורר על המעיין:

סימן קנ

המשך דרוש הנ"ל בע"ז דף ע"א:

א שם בסוגיא דגרוטאות. הנה הרב המגיד פט"ו מה' מכירה ה"ג הביא בשם יש מי שכ' דאם קנה מקח ונמצא בו:

מום והלוקח הי' יכול לתבחינו ולא הקפיד לעשות כן אינו חוזר והמ"ל כ' דהרי"ף והרמב"ם חולקים ע"ז עוד כ' המ"ל דיש חילוק דאם מכר בהקפה ולא נתן המעות יכול לחזור דאין ראי' מדלא הבחינו וכ' בשער משפט סי' קל"ב דחילוק המ"ל מבואר בגמ' דבכורות י"ג ע"ב דמשני אביי רישא מקח טעות ומקשה סיפא נמי מקח טעות ומשני אביי רישא דלא יהיב זוזי הוה מק"ט דלא ידע סיפא כיון דיהיב זוזי. וזה באמת החילוק

של המ"ל. ואע"ג דכתבו תי' דבשאר מקח טעות ל"א הכי רק גבי גרוטאות היינו במקח שיש בו אונאה דל"ה לי' לאסוקי אדעתא אבל מקח שיש בו מום דמי לגרוטאות וכ"כ במשנת חכמים ה' עכו"ם סי' ל"ט דיני ברירה חלק ג' עיי"ש באריכות והקשה שם דהרי זה רק לאביי אבל רבא חולק שם על אביי. א"כ קשי' להמ"ל כיון דרבא לא ס"ל כן איך פוסק כסברת אביי. וכן הקשה בשער משפט: ב' ונ"ל לישב דבנתיבות סי' רל"ב פי' דברי הסמ"ע שם ס"ק י' שכ' ג"כ כדברי היש מי שכ' דזה דוקא בנשתמש בו עוד כ' לחלוק על המ"ל שכ' דבלא נתן מעות ל"א דמחיל והרי באונאה לאחר כדי שיראה לתגר. אמרינן דדוקא כשיש לו מיגו ל"א דמחיל. אבל בלא מיגו אמרינן דמחיל. וה"ה במקח שיכול להבחינו ולפ"ז יצא לנו דבלא נתן מעות הטעם דל"א דמחיל משום דיש לו מיגו וסמך על המיגו. ומ"ה לא הבחינו. ולפ"ז צ"ע איך נאמן במיגו דלא מחל אף שלא הבחינו והרי הוה מיגו דהעזה דזה לא ידע המוכר אם מחל או לא אך זה ידע דלא נתן המעות. ומיגו דהעזה ל"א אך הש"ך כ' בסי' פ"ב דמיגו דהעזה לפטור מממון אמרינן א"כ במקח טעות דאינו רוצה לשלם רק לחזור החפץ אמרינן מיגו דהעזה. והנה בגוף הסברא דמיגו דהעזה לאפטורי משבועה ל"א ולאפטורי מממון אמרינן מיגו דהעזה האריך בתומים. ולפענ"ד נראה פשוט דזה דאמרינן אין אדם מעיז הוא מטעם רוב. דודאי נמצאו מעיזים אך רוב בני אדם אינם יכולין להעיז. ולפ"ז לאפטורי משבועה ל"א מיגו דהעזה דלענין שבועה אזלינין בתר רוב. ואינו יכול להעיז וחייב שבועה אבל להוציא ממנו ממון אמרינן דיש לו מיגו דאין הולכין בממון אחר הרוב להוציא ממון ונאמן לומר שהוא מן המיעוט שיכול להעיז. ואף אם לא יאמר כן אין הולכין בממון אחר הרוב להוציא כמ"ש התו' ב"ק כ"ו דאין הולכין בממון אחר הרוב לשמואל אף שאינו אומר קים לי בנפשאי דהיכא שאומר אף רב מודה עיי"ש ובזה צ"ע על דברי מהרש"א ב"ב דף ל' ד"ה לאו קמודית. שכ' דאם המחזיק ג' שנים טוען שמי שמכרו לו דר בו חד יומא נאמן במיגו דמינך זבינתי'. והקשה התומים הרי הו"ל מיגו דהעזה דאם טוען שדר בו המוכר חד יומא לא ידע המערער אם היא משקר משא"כ שיטעון מינך זבינתי' וזה לא קשה דהרי הש"ך כ' דלאפטורי מממון אמרינן מיגו דהעזה. אך לפמ"ש באמת ל"א בקרקע מיגו דהעזה לפמ"ש בקצה"ח סי' ר"פ דהא דאין הולכין בממון אחר הרוב דוקא להוציא מחזקת ממון אבל בקרקע דליכא רק חזקת מרא קמא הולכין אחר הרוב להוציא מחזקתו עיי"ש, א"כ בקרקע ל"א מיגו דהעזה דהולכין אחר הרוב שאין יכולין להעיז ול"א מיגו דהעזה. ומיושב קו' מהרש"א דדוקא כשאין עדים שלא הי' שלו נאמן לטעון שאינו יודע אם הי' שלו. דזה ל"ה העזה משא"כ שיטעון שלקח ממנו דזה הוה העזה ל"א מיגו. דבקרקע בודאי ל"א מיגו דהעזה.

אך לפ"ז הדרא קושיית תוס' ב"ק ק"ז לדוכתא אמאי בשדה זו של אביך ולקחתי' נאמן בכתובות ריש פ"ב ומיירי אפי' ביודע הבן שתי' של אביו במיגו דלא הי' של אביו הרי הוי מיגו דהעזה. וליכא למימר דבממון אמרינן מיגו דהעזה כמ"ש תוס' שם לפי' הש"ך דהרי בקרקע שוב ל"א מיגו דהעזה דהרי בקרקע הולכין אחר הרוב לשיטת הקצה"ח הנ"ל. ואולי מה"ט באמת פירש"י דמיירי שאין הבן יודע שהי' של אביו וגם רש"י יסבור דאמרינן לאפטורי מממון מיגו דהעזה כמו בהני עיזי דאכלי חושלא כמ"ש תוס' ב"ק ור"ש הובא בש"ך סי' ס"ב רק דבקרקע ס"ל לרש"י כמו שכתבתי לעיל דל"א מיגו דהעזה: ובמ"ש דבקרקע לכ"ע ל"א מיגו דהעזה מיושב קושית תוספות ב"ב ל"א, ד"ה אבל שית שהקשה ריב"ם אפילו לא מייתי סהדי אלא דאכיל ג' שנים יהא נאמן שלקחו קודם במיגו דאיבעי אמר מנך זבינתא. דהנה זה אינו יודע המערער דיכול להיות אמת שהמוחזק לקחו מקודם ואח"כ לקחו הוא. א"כ אין זה מיגו דהוי העזה לומר מנך זבינתא דיודע שמשקר. רק שהתוספות הקשו כיון דהוא מוחזק אמרינן לאפטורי מממונא מיגו דהעזה אבל לפמ"ש דבקרקע הואיל והולכין אחר הרוב ל"א מיגו דהעזה ל"ק קו' תוס' אך בעיקר דברי הקצה"ח סי' ר"פ יש לפלפל ולחלק וע' נתיבות סי' מ"ו ס"ק ח' שכ' דהוצאות קרקע כהוצאת ממון וחולק על קצה"ח ואקצר הואיל ואכ"מ: ג' ועכ"פ כיון דבממון אמרינן מיגו דהעזה שפיר אמרינן דבלא נתן מעות ל"א הו"ל לעיונא ובודאי מחיל דנאמן לומר שלא מחיל במיגו אך זה דוקא לפטור מממון אבל בסוגיא דבכורות דאין אנו דנין לענין ממון רק לענין איסור דאם מחל וקנה באמת אסור ליהנות מהע"ז. ואם לא מחל והוה מקח טעות מותר להחזיר לנכרי. א"כ לענין איסורין ל"ה מיגו דרוב בני אדם אין מעיזין ול"ה מיגו ואם נאמר דבנתן מעות מחיל גם בלא נתן מעות ודאי מחיל דהו"ל לעיונא. ושפיר הקשה רבא על אביי מ"ש רישא מ"ש סיפא. וזה לענין איסור. משא"כ בדין ממון אם נדונין אם להוציא ממנו המעות שפיר ס"ל לי"א כסברת אביי דיש חילוק בין נתן מעות דבלא נתן מעות אמרינן דנאמן במיגו דהעזה דאין הולכין בממון אחר הרוב להוציא ממון. וסברת אביי דס"ל גם לענין איסור לחלק בין נתן מעות ללא נתן מעות י"ל דס"ל לאביי בכל דוכתא אמרינן מיגו דהעזה אף לאפטורי משבועה. ומה"ט גם לענין איסור אמרינן מיגו דהעזה דעיקר הוכחה דל"א מיגו דהעזה ליפטר משבועה היא ממודה במקצת דאינו נאמן במיגו דכופר הכל. ולאביי דס"ל טעם דל"א מיגו דחשיד אממונא חשיד אשבועתא משום דספק מלוה ישינה יש לו עליו ולפ"ז ליכא מיגו דאיבעי כפר בכל דלמא אין לו ס' מלוה ישינה רק על מה שכופר. כמו שהקשה בפנ"י ע"כ ס"ל לאביי דאמרינן מיגו דהעזה אף לענין איסור ומ"ה מחלק גם לענין איסור בין נתן מעות ללא נתן מעות ודוק:

ד' והנה בספר משנת חכמים סי' הנ"ל הקשה קושיא גדולה בסברת אביי שתירץ דמ"ה בנתן מעות ומשך יוליך הנאה לים המלח משום דל"ה מק"ט דהו"ל לעיונא ומדלא עיין ע"כ מחל. ואמאי אינו נאמן דלא מחל. ונשיילי' דאם אומר דמחל. אף במשיכה לבד לא יחזור דקנה ואם הוא אומר דלא מחל. למה אינו נאמן. ומה שהקשה עוד דכיון דבגמ' הקשה בדף י"ג אמאי יוליך הנאה לים המלח הרי מכרה או משכנה הוה ביטול. ותירץ בגמ' דאדעתא דגרוטאות לא זבין א"כ הוה מקח טעות לגבי הנכרי גופי' ואיך משני אביי דהו"ל לעיוני ומדלא עיין מחיל והרי מ"מ הוי מקח טעות לגבי הנכרי.. לדעתי לק"מ דכיון דבנכרי אין מחזיר אונאה וילפינין מולעמיתך ה"ה אם הוה מקח טעות לגבי נכרי קנה. ע"כ אין לנו לדון רק אם הישראל הטעה עצמו ולא מה שהטעה לנכרי ויבואר אי"ה לפנינו אך קושיתו הראשונה קשה. ונ"ל לישב דהנה בספרי לא"ח ר"ס נ"ב הקשיתי על המג"א סי' תקפ"ו שכ' דהיכי דהישראל חייב באחריות מיקרי ע"ז של ישראל ואין לו ביטול עולמית ומה"ט אמרינן בע"ז מ"ג דילמא מגבה לה והדר מבטל אף דהוה ע"ז של נכרי שיש לה בעלים משום דהוה גזלן וחייב באחריות. א"כ מה מקשה בסוגיין מ"ש רישא ומ"ש סיפא הרי שנא ושנא לפמ"ש הריטב"א הובא בנתיבות סי' רל"ב ס"ק ט' דאף דהוה מקח טעות חייב באחריות בהאי הנאה דתפיס לי' אזוזי. והיכא דנתן מעות ואח"כ משך הו"ל משכון שלא בשעת הלואה. ובודאי חייב באחריות א"כ בשלמא במשך ולא נתן מעות אינו חייב באחריות ומ"ה יחזיר משא"כ בנתן מעות ואח"כ משך דתפיס לי' אזוזי וחייב באחריות ומ"ה יוליך הנאה לים המלח ואין לומר דעדיין תיקשי דנהי דאין לו ביטול עולמית מ"מ אומרים באיסורי הנאה הרי שלך לפניך. דעדיין קשה לפמ"ש העטרת זקנים סי' תמ"א דבנכרי ל"א הרי שלך לפניך דדוקא בישראל דאם לא יאמר הרי שלך לפניך וישלם לישראל המפקיד והנה הוא מאיסור הנאה ומ"ה אומרים הרי שלך לפניך. משא"כ בנכרי. א"כ הק"ל דכיון דאין לו ביטול עולמית איך יחזיר לנכרי. עוד קשי' לפמ"ש המג"א דחיישינן שיחזור וימכר לישראל ומה"ט כ' בסי' ת"מ דאסור להחזיר לנכרי ה"ה הכא דכיון דמכרה או משכנה הוה ביטול חיישינן שישראל יקנה ממנו. ובאמת ע"ז זו אין לה ביטול עולמית. עוד קשי' דהישועות יעקב ריש ה' פסח הקשה בשם בנו. דמה מקשה מ"ש רישא מ"ש סיפא הרי שנא ושנא דבאמת הדבר ספק אי מכר נכרי וידע שיש ע"ז או לא ואם ידע הוה ביטול רק דאנן אוסרין מספק שמא לא ידע ומ"מ לתבוע לנכרי מעותיו אינו יכול דיכול לטעון שידע. ומ"ה יוליך הנאה לים המלח משא"כ כשהישראל מוחזק במשך ולא נתן מעות הנכרי אין יכול לתבוע ממנו ומ"ה יחזור. ומה הקשה ותירץ דמ"מ למה יוליך לים המלח הרי יכול לבטל הע"ז ע"י

נכרי ממנ"פ דאם ידע הנכרי הוה ביטול. ואם לא ידע הוה מק"ט. והוה של נכרי. ויכול לבטל בע"כ ושפיר מקשה. ומעתה לשיטת הב"ח והריטב"א דחייב באחריות ולשיטת המג"א דשוב אין לה ביטול עולמית הק"ל דלנכרי אינו יכול לכוף להחזיר לו המעות מספק. ולבטל אינו יכול כיון דחייב באחריות ואין בטל עולמית. ומה הקשה. ומזה דחיתי דברי המג"א:

ה' וכעת נ"ל דאדרבה מסוגיא זו ראי' להמג"א. דבאמת כבר נאסרה הע"ז ואין לה ביטול עולמית כיון דנתן מעות ואח"כ משך א"כ יש לו הנאה דתפיס למשכון וחייב באחריות. (ואין לומר דכיון דאנו אוסרין עולמות שוב אין לו הנאה דז"א דאם נימא דאין לו הנאה וא"ח באחריות ויחזור לנכרי שוב יש לו הנאה. וכעין שכ' תו' ב"מ ל' לענין ניחותא דבעלים ובכל ענינים כאלו אזלינין לחומרא) רק דעיקר קו' הגמ' נהי דאין לה ביטול עולמות מ"מ יחזור לנכרי דכיון דלא קנה אומרים באיסורי הנאה הרי שלך לפניך. ול"ח באיסור ספק שמא ימכרנה לישראל כמ"ש הש"ך סי' נ"ז. וכאן ל"ה רק ספק שמא כבר ביטלה הנכרי וגם מוכח דלא כעטרת זקנים וגם בנכרי אומרים הרי שלך לפניך. ומה דק"ל להגאון מ' מרדכי זאב אורנשטיין איך יכוף לנכרי להחזיר לו המעות הרי הנכרי יכול לטמון דידע מע"ז ומכרה בכונה י"ל דכיון דלא אמר בפי' שמוכר ע"ז מסתמא לא ידע וגם י"ל דגם מספק יכול להוציא אצל נכרי דמהר"י באסן הקשה בכל ספק ממונא דלקולא הרי הוי ספק גזל ותירץ דאם נימא שישלם מספק יהי' אצל השני ספק גזל. וזה ל"ש כשדנין בין ישראל לנכרי למ"ד גזל נכרי מותר מן התורה והנכרי אסור לגזול לישראל מן התורה. א"כ הישראל מוציא מן הנכרי מספק דלגבי הו"ל ספק גזל ואם ישלם לישראל ל"ה ספק גזל לגבי הישראל. ושפיר מקשה א"ה אפי' נתן מעות ומשך נמי ומשני אביי שפיר דכיון דנתן ומשך הו"ל לעיוני. ואנן סהדי דמחיל. ואין יכול להוציא מן הנכרי ומ"ה יוליך הנאה לים המלח ול"ק דעדיין אמאי יוליך הנאה יבטלנה ע"י נכרי שלענין איסור נאמן על עצמו שלא מחל והו"ל מק"ט והו"ל ע"ז של נכרי. דז"א דהרי באמת אין לו ביטול כיון דנתחייב באחריות. (ולדעתי אף בנכרי שאין לנגדו דין שומרים מ"מ: בתפיס לי' אזוזי הו"ל כמשכון. ואם נאבד החפץ אין צריך להחזיר מעותיו הו"ל כמשכון שכ' תוס' שבועות מ"ד דגם בנכרי א"צ להחזיר מעותיו ואבד קתא דמגלא אבד אלפי זוזי עיי"ש). ורק דהקושיא שיאמר לנכרי הרי שלך לפניך וע"ז שפיר משני דכיון דמסתמא מחיל לא יוכל לומר לנכרי הש"ל. דלגבי הנכרי אינו נאמן. ושוב ל"מ ביטול מטעם האחריות. א"כ שוב מסוגיא זו ראי' לדברי המג"א:

ו' ומעתה מיושב מה דקשה מאוד אמאי בבכורות דף י"ג כדמקשה רבא לאביי אי הכי סיפא נמי מקח טעות משני אביי סיפא דיהיב זוזי הו"ל לעיוני רישא דלא יהיב זוזי ל"ה לי' לעיוני ובע"ז לא תירץ אביי דבריו להנ"ל נאמר הנה על דברי המג"א סי' תקפ"ו שכ' דאף דלא נעשה של ישראל רק שחייב באחריות מיקרי ע"ז של ישראל. וראי' מדאמרינן בע"ז ישראל אינו יכול לבטל ע"ז של נכרי גזרה דילמא מגבה לה והדר מבטל לה עיי"ש. הנה בגוף דבריו קשה דמייתי ראי' כמו גבי חמץ עובר בבל יראה בקיבל עליו אחריות ה"ה בע"ז לענין ביטול. וצ"ע חדא דשאני גבי חמץ דגלי קרא דלא ימצא. קרא מיותר. ועוד אמרינן שם אף לר"ש דדהגול"מ כמ"ד מ"מ איצטריך לא ימצא דהא דאמרי' דהג"ל כממון דמי דוקא בליתא בעינא עיי"ש. א"כ בע"ז של נכרי. שהיא ביד ישראל וקיבל אחריות דאיתא בעינא ל"א דהגל"מ כמ"ד. איברא דבסנהדרין קי"א ע"ב מבואר דר"ל משני דהא מני ר"ש הוא דס"ל קדשים שחייב באחריות כדידי' דמי ומ"ה נאסר בעיר הנדחת דמיקרי שללה. הרי באף באיתא בעינא ס"ל לר"ש דהג"ל כמ"ד. ועיין בקצה"ח סי' שפ"ו דף ז' דמייתי ראי' זו בשם בנו. והנראה לי דבזה באמת פליגי ר"י ור"ל דר"י לא רצה לתרץ שם ה"מ ר"ש דס"ל כי אמר ר"ש דהגל"מ כמ"ד דוקא בליתא בעינא ואך ר"ל משני ה"מ ר"ש דס"ל ר"ש ס"ל גם באיתא בעינא דהג"ל כמ"ד:

ומעתה י"ל הנה כיון דמצינו גבי חמץ דגלי קרא דעובר בב"י ה"ה ע"ז חמירא ואמרינן בי' דהגלכמ"ד. אך אם נימא דאף לר"ש ל"א דהגלכמ"ד רק בליתא בעינא. ל"ש להחמיר כל כך תרי חומרא. דנהי דילפינין להחמיר דבע"ז דהגלכמ"ד כמו לר"ש בכל דוכתא. אבל אם לר"ש ל"א באיתא בעינא דהגלכמ"ד אין ללמוד מחמץ בפסח להחמיר דאין לך בו אלא חידושו: ומעתה באמת לר"י גם בע"ז אף שחייב באחריות יש לה ביטול. ורק כיון דבע"ז מ"ג מקשה לר"ל דס"ל ע"ז שנשתברה מאלי' מותרת אמאי ישראל אין יכול לבטל ע"ז של נכרי תהוי כע"ז שנשתברה מאלי'. לדידי' רבא משני גזירה דלמא מגבה לה דלר"ל דס"ל לר"ש בכל דוכתא אף באיתא בעינא דהגלכמ"ד לדידי' אם מגבה ישראל דנתחייב באחריות שוב אין לה ביטול כנ"ל:

ז' ומעתה נכונים ב' הסוגיות דבבכורות הקשה לאביי דאמר שם לעמיתך במשיכה הא לנכרי בכסף וזה כשיטת ר"ל דמשיכה מפורשת מהתור' והקשה בגמ' מגרוטאות ואס"ד מעות קונה משוך למ"ל ומשני אביי משום מק"ט. והקשה רבא א"ה משנתן מעות ומשך נמי. והיינו דעיקר הקו' יאמר להנכרי הרי שלך לפניך. דליכא לפרושי דהקו' הוא שיבטלה ע"י נכרי. ויהנה ממנה דהרי לר"ל כיון שחייב באחריות הו"ל ע"ז של ישראל ומשנתן מעות ומשך אף במק"ט חייב באחריות. וכיון דהקו' דיאמר לנכרי הש"ל ויכופו

שיחזיר המעות. שפיר משני אביי דכיון דהי' לי' לעיוני אינו נאמן נגד הנכרי לומר הש"ל ולבטלו אינו יכול. וזה בסוגיא דבכורות. אבל בסוגיא דע"ז דמקשה לר"י דס"ל מעות קונה בישראל. ובנכרי משיכה קונה. ולדידי' מקשה כי משך אמאי יחזרה. ומשני משום מק"ט ומקשה א"ה משנתן מעות נמי ולדידי' הקושיא בפשיטות דנהי דהנכרי לא ירצה להחזיר יצוה לנכרי שיבטל דנהי דחייב באחריות מ"מ ל"ה כדידי' כיון דאיתא בעינא. ולר"י ל"ל גזירה דילמא יגבה דבפשיטות ישראל אין מבטל ע"ז של נכרי דע"ז שנשתברה מאלי' אסורה ולדידי' ליכא לשנויי דסיפא כשנתן מעות ומשך הו"ל לעיוני דהרי הוא אומר שלא מחל ונהי שאין נאמן נגד הנכרי אבל לגבי נפשי' נאמן באיסורין. והגם שי"ל דכיון דאיתחזק איסורא קודם הביטול אינו נאמן להוציא מחזקת איסור. מ"מ אביי גופי' ס"ל דאף באיתחזק איסורא הוא נאמן כמ"ש הריטב"א בקידושין דף ס"ה. וע' בספרי לא"ח סי' מ"ג אות ח' על כן אביי ל"מ לתרץ דבריו כמו שמתרץ דבריו בבכורות:

ח' ומעתה מיושבין דברי המ"ל פט"ו מה' מכירה בפשיטות. דהנה אף דרבא ואביי משני דברי ר"ל בהא דס"ל לר"ל משיכה קונה מן התורה. משום דכתבו תוס' דרבא ס"ל כר"ל דקאמר קרא ומתניתא מסייע לר"ל. והא דאמר רבא ביבמות הלכתא כוותי' דר"ל בג' ולא חשיב הא דמשיכה מפורשת משום דר"ל לא אמר משמי' דנפשי' רק משמי' דרב אושעיא. מ"מ בהא דע"ז שנשתברו' מאלי' ע"כ כר' יוחנן ס"ל מדלא חשיב ביבמות. והא דמשני בע"ז מ"ג גזירה דלמא מגבה לה דמבואר דבקבלת אחריות אין לע"ז ביטול זה לתרץ דברי ר"ל אבל לדידי' לא ס"ל דס"ל ל"א גלכמ"ד לענין ע"ז הואיל דאיתא בעינא. ולפ"ז מה"ט לא קיבל רבא תירץ אביי דסיפא הי' לו לעיונא. דנהי דאינו נאמן לענין הנכרי אבל מ"מ הרי יוכל לבטל דלגבי עצמו נאמן. ומ"ה לא קיבל רבא תירץ אביי. אבל לדיני ממונות בקנה ונתן מעות ומשך ויש מק"ט ויכול להבחינו גם רבא מודה דאינו נאמן להוציא ואמרינן דמחל:

ט' עוד נלע"ד לישב דברי המ"ל והיש מי שכ' שהובא בהרב המגיד דס"ל דבנתן מעות אמרינן הו"ל לעיוני וקשה דזה דברי אביי ורבא לא ס"ל כן. גם יתיישבו דברי הטור סי' קמ"ו שכ' בלוקח גרוטאות כשנתן מעות ומשך הרי נקנה לו ויוליך הנאה לים המלח. וקשה הרי גם במשיכה או בכסף קונה כמבואר בטור יו"ד סי' קל"ב ורק דהוה מקח טעות ובמעות ומשיכה נמי מק"ט ורק דמיחזי כדמי ע"ז כדמסיק רבא ואמאי לא ביאר זאת הטור. וכ' הרי נקנה לו:

ונ"ל דהנה כבר כתבתי דסברת אביי נכונה מאוד דכיון דנתן מעות ומשך חו"ל לעיוני ובמקח שיכול להבחינו בודאי מחל אך כבר כתבתי בשם המשנת חכמים דכאן אין

הטעות לגבי הישראל אך גם לגבי הנכרי הו"ל טעות דאדעתא דגרוטאות זבין אדעתא דע"ז לא זבין. ואצל המוכר ל"ש הו"ל לעיוני דממ"נ אם ידע שיש בהם ע"ז הרי ביטלה ואם לא ידע הו"ל מק"ט אך שכתבתי דכיון דקרא כתיב לעמיתך אתה מחזיר אונאה ולא לעכו"ם הישראל קנה אף בטעות נכרי. אך יש לומר לפמ"ש בספר יראים הובא במג"א סי' תרל"ז דאף דגזל נכרי מותר מן התורה מ"מ לא מיקרי לכם. דנהי דאינו מחויב להשיב מ"מ שלו לא מיקרי א"כ י"ל נהי דטעות נכרי מותר מדגלי קרא מ"מ שלו לא מיקרי. וראי' מגמ' דמקשה בבכורות הניחא למ"ד גזלו אסור מ"ה איצטריך למישרי אונאה אלא למ"ד גזילו מותר למ"ל למישרי אונאה. וקשי' לספר יראים דילמא גזילו מותר רק דל"ה שלו וקמ"ל לעמיתך אתה מחזיר ולעכו"ם אין אתה מחזיר אונאה. והוה החפץ שלו אף שאינה לנכרי. וע"כ הגמ' דבכורות ס"ל דגם באונאה לא מיקרי שלו. ואמנם התוס' ב"מ ע"ת ד"ה נתנה לסיטון הקשו לרב אשי, דס"ל משיכה בנכרי אינו קונה ומשמע דבישראל משיכה קונה כר"ל וכ' ה"ר חיים דס"ל בין בישראל בין בנכרי מעות קונה ודריש לעמיתך אתה מחזיר אונאה ואי אתה מחזיר אונאה לעכו"ם. והקשו דא"כ ס"ל לרב אשי גזל נכרי אסור מן התורה מדאיצטריך למישרי אונאה והרי רב אשי ס"ל בב"ק גזל נכרי מותר מן התורה עיי"ש. ולהנ"ל מיושב שפיר דרב אשי לא יסבור כסוגיא דבכורות רק סובר דנהי דגזל נכרי מותר מן התורה מ"מ לא מיקרי לכם וקמ"ל קרא לעמיתך אתה מחזיר אונאה ולנכרי אינו מחזיר ומיקרי שלו:

אמנם לדעתי נראה דאף למ"ד גזל עכו"ם אסור מן התורה ורק שאין מחויב להשיב כמ"ש הכפ"ת והנתיבות סי' שט"ח ומ"מ ל"ה שלו כמ"ש ספר יראים מ"מ אם קנה והי' מק"ט באמת מיקרי שלו דאינו דומה לגזילה דבהיתרא אתי לידי'. ומערה מיושבין דברי הטור. דהן אמת דרבא לא ס"ל כסברת אביי דהיכא דיכול להבחינו ל"ה מק"ט וטעמא דידי' דכיון דגם אצל הנכרי הוה מק"ט דאדעתא דע"ז לא זבין ל"ה של ישראל ורשאי להחזיר לו ומ"ה הקשה לאביי. אבל הטור הוכיח מגמ' מדמקשה למ"ד גזל עכו"ם מותר מן התורה למ"ל קרא למישרי אונאה, וקשי' דילמא קמ"ל דהוה שלו וע"כ זה ידעינין מסברא דכיון דבהיתרא אתי לידי' וא"צ להחזיר הוה שלו. א"כ מצד טעות הנכרי הוה שלו ורק מצד טעות הישראל א"כ כשנתן מעות ומשך דהו"ל לעיוני ודאי מחל ושפיר כתב כיון שנתן מעות ומשך נקנה לו ודוק: איברא דלדעתי אין קו' כלל על היש מי שכ' דבודאי בדבר שיש בו מום ומ"מ חזי למלאכה ויש בו איזו שיווי. שייך לומר מדלא הבחין סבר וקיבל. אבל באיסור הנאה דאין כאן שווי כלל ודאי לא מחל ולכן פליג רבא אסברת אביי ודוק:

י' עוד י"ל בישוב דברי הטור דבגמ' הקשה דף י"ג למ"ד בצורף ישראל לכ"ע לא פליגי אמאי יוליך לים המלח והרי מכרה הוי ביטול ומשני אדעתא דגרוטאות לא זבין. אבל למ"ד מכרה או משכנה ל"ה ביטול י"ל דלעולם מיירי בשידע הנכרי שהיא ע"ז רק דל"ה ביטול א"כ י"ל דה"ט דרבא לא קיבל דברי אביי דהוי"ל לעיונא דמ"מ אצל הנכרי הו"ל מ"ט. דרבא קאי למ"ד בצורף ישראל לכ"ע לא פליגי ומיירי דלא ידע הנכרי. אבל הטור דפוסק להדיא דמכרה או משכנה ל"ה ביטול כמבואר סי' קמ"ו א"כ י"ל דמיירי דהנכרי ידע ורק מצד ישראל הו"ל מק"ט א"כ בנתן מעות ומשך דה"ל לעיונא ל"ה מק"ט ולכן כ' כשנתן מעות ומשך הרי קנה ישראל וזה ישוב נכון ודוק:

סימן קנא

המשך דרוש הנ"ל בסוגיא דע"ז ע"א ובכורות י"ג:

א והנה התוס' הקשו בסוגיין דמקשה אס"ד משיכה בנכרי קונה כי משך אמאי יחזיר. והקשו אלא מאי מעות קונה כי לא משך נמי כדמקשה בבכורות. ונ"ל לישב דהנה דעת הסמ"ע בסי' ק"ץ דהא דכסף קונה דוקא כשנותן בתורת פרעון דמי שווי החפץ והטו"ז הקשה דהרי האשה נקנית בפרוטה אף דל"ש דמי שווי. וכ' בקצה"ח ובאבני מילואים סי' כ"ט באריכות דאשה נמי יש לה דמי שווי והוכיח מתוס'. אך לפ"ז קשי' דא"כ איך נקנה איסור הנאה בקנין כסף הרי איסור הנאה אין לה שום שיווי. אמנם י"ל דבאמת איסור הנאה לא נקנה בכסף ומעתה נכונה מאוד הסוגיא דמקשה אס"ד דמשיכה קנין משך למ"ל וע"כ משיכה לאו קנין רק כסף ומשיכה ובאמת בכל מקום כסף לבד קונה רק באיסור הנאה דאין לה שווי לא נקנה בכסף ובעי כסף ומשיכה. ואין לומר דא"כ דל"ש קנין כסף שוב משיכה קונה כמ"ש התוס' דהרי התוס' כתבו בסוף הסוגיא דהיכא דעושה איסור ל"מ קנין משיכה אף דליכא כסף וה"ה בקונה איסור הנאה ל"מ קנין משיכה ולכן בעי כסף ומשיכה ואמנם הסוגיא דבכורות ס"ל גם באיסור הנאה כסף קונה כיון דלנכרי יש לה שווי. ושמא ס"ל לגמ' דכסף קונה אף באינו נותן דמי שיווי. דעיקר הדבר תליא בזה דאם יליף ר"י דכסף קונה מדכתיב ונתן הכסף וקם לו. א"כ בעי דוקא דמי שיווי. כמו במעשר כמו שכ' באבני מילואים סי' כ"ט ס"ק ב'. משא"כ אי ילפינין כסף קונה מדכתיב לעמיתך ודרשינן לעמיתך במשיכה הא לנכרי בכסף ל"ב דמי שיווי. א"כ סוגיא דבכורות דקאי לר"ל כדאמר אביי שם להדי' ל"ב דמי שיווי ושפיר מקשה משיכה למ"ל אמנם סוגיא דע"ז שפיר מקשה וכי משך אמאי יחזיר וע"כ בין ישראל בין נכרי קונה בכסף וילפינין קנין כסף מונתן הכסף וקם לו. ובעי דמי שיווי ומ"ה מעות ל"ק באיסור הנאה דל"ה דמי שיווי רק כסף ומשיכה וזה ישוב נכון לפענ"ד: ב' ועל תירץ התוס' שתירצו דב'

הסוגיות ס"ל דבעי כסף ומשיכה צ"ע דהרי בבכורות בריש הסוגיא מקשה ואימא מיד עכו"ם עד דאיכא תרתי ומשני גופו באחת ממונו לא כש"כ. ואיך א"כ ס"ד דמקשה דעפי' ח' ושוב הראה לי הרב הגדול מ' יצחק צבי הפממערלינג נ"י כעת מו"ץ ביערסלאוו דברי הריטב"א בקידושין מ"ז ע"ב שכ' דה"ט דשאלה לא נקנה במשיכה מדאורייתא משום דלא אקני לגופה. והוה כמו אותיות אין נקנית במסירה לענין שעבוד שאין משיכה קונה אלא במושך גוף הדבר הנקנה וכי תימא דהכא קנין הגוף איכא לתשמישו דומיא דנותן דקל לפירותיו איכא למימר דאנן לא אשכחן הקנאת גוף לפירות אלא בקרקע העושה פירות שפירות יוצאין מגופו וכו' אבל בנותן כלי לתשמישו שאין התשמיש יוצא מגופו לא שמענו שיהא נקנה במשיכה עיי"ש שהאריך, הנה דברי הריטב"א כדברי הר' יוסף. אך מ"ש לעיל דכיון דקונה משכון לתשמיש להש"ך נקנה במשיכה היא נגד דברי הריטב"א אמנם מ"ש הריטב"א דל"מ דקל לפירותיו רק בפירות שיוצאין מגופו מבואר בסי' ר"ט דה"ה בנותן מעות לפירות. ובקצה"ח שם ס"ק ד' מייתי לרשב"א גיטין שנתוכחו בזה הרשב"א והרמב"ן ותשו' מהר"ם אלשיך על כן הדבר תליא באשלי רברבי. אמנם אין להאריך דגוף דברי הש"ך דמותר להשתמש במשכון צ"ע וכבר הקשו עליו מש"ס דב"מ קי"ד דמקשה הא עשיר שכיב והארכתי בתשובה:

ט' והנה בהא דהקשה בגמ' ותיקני לי' כליו לכי מטא לאוירא דמנא. והקשה תוס' גיטין ע"ט ד"ה לשיטת רש"י דאויר כלי אינו קונה דכלים אין עשויות לשמור אלא להניח בתוכן ול"ק אוירן. ומה הקשה בגמ' וכ' קצה"ח סי' ר' ס"ק ב' דמטעמא דרש"י דלא עשוין לשמור הוי כחצר שאינה משתמרת. ומ"ה בגט ל"ק דבעי משתמר לדעתה דומי' דידה. משא"כ במכירה דדעת אחרת מקנה ל"ב חצר המשתמר כמו דמשני ר"פ ב"מ י"א ומ"ה מקשה וליקני מכי מטי לאוירא דמנא ועדיין קשה לשיטת הרי"ף דלא פסק כתירץ דר"פ וס"ל דגם בדעת אחרת מקנה בעי חצר המשתמר מה מקשה לרב דילמא לא ס"ל כתירץ ר"פ. ואין לומר דכאן הוה עומד בצדה ומהני אף באינו משתמר. דזה אינו לפמ"ש המגיד פי"ז מגזילה דבעי דוקא עומד בתוכה וכ"כ הקצה"ח סי' קצ"ד (וזה דלא כמקור חיים סי' תמ"ח דקושיות הגמ' הוא משום עומד בצדה עיי"ש) א"כ כאן ל"ה עומד בתוכה:

י' ונ"ל לישב בדרך חריף דהקצה"ח סי' רע"ה כ' לישב שיטת הרי"ף והיא דאם נימא טובת הנאה ממון ליכא למימר דר' יהושע ור"ע קנו באגב קרקע דאף טובת הנאה ממון ל"מ קנין גרוע וגם מתורת הפקר ל"ק אף דהפקר נקנה באגב מ"מ טובת הנאה ממון ול"ה הפקר. וע"כ קנו מדין חצר ומוכח דדעת אחרת מקנה מהני אף בחצר שאין משתמר ולא עומד בצדו וזה ס"ל לר"פ. וכל הסוגיא דב"מ. אבל הרי"ף פוסק דטובת הנאה אינו ממון

והוה הפקר ובהפקר מהני קנין אגב וקנו ר"י ור"ע בקנין אגב כסוגיות הש"ס דקדושין ולעולם בקנין חצר ל"מ רק חצר המשתמר אף בדעת אחרת מקנה עיי"ש:
ומעתה נאמר דהנה רבא אמר קרא ומתניתא מסייע לר"ל מדתניא נתנה לבלן מעל ומשמע ספר לא מעל עד דמשיך והקשה תוס' דקשי' דרב אדרב דלמסקנא ס"ל לרב משיכה קונה בנכרי א"כ בישראל כסף קונה ורב גופי' ס"ל ספר לא מעל עד דמשיך. וכתבתי לעיל בקיצור וכעת אבאר יותר דהנה השיטה מקובצת והתוס' הקשו דילמא ספר לא מעל עד דמשיך משום דחכמים הפקיעו הקנין והפקר ב"ד הפקר. ול"ק מדאורייתא. וכתבתי לעיל דל"ש הפקר ב"ד הפקר מה דבתר הכי לא יהי' הפקר. והסברא דכיון דילפינין הפקר משמיטה ובשמיטה הפירות מופקרין לעולם ולא נשאר לו שום זכות. על כן בנשאר לו זכות ל"מ הפקר. אך למאן דיליף הפקר מפיאה והוא ר' יוחנן בירושלמי פ"ו דפיאה ובקרבן עדה דגם לב"ה, לר' יוחנן ילפינין מפיאה. ובפיאה נשאר לו זכות למ"ד טובת הנאה ממון ומבואר בשעה"מ ה' אישות דאף דבפיאה אסור ליקח שכר מ"מ כיון שהכהן אינו יכול ליטול בע"כ לתוס' חולין קל"ב יש לו טובת הנאה. א"כ מוכח דהפקר מהני אף בנשאר לו זכות. ובזה ישבתי מה דקשה על שיטה מקובצת ב"מ כ"ו דאין יאוש מועיל לחצי חפץ. ובתוס' כריתות כ"ד כ' דלמ"ד שור הנסקל לא נאסר מחיים הוי הפקר מה ששוה יותר וקשי' הרי אין הפקר לחצי חפץ. וכתבתי דבב"מ כ"ו קאי לרבא דס"ל טובת הנאה אינה ממון כמ"ש הש"ך סי' ש"נ וגם בפיאה אין לו זכות ע"כ ל"מ הפקר לחצי חפץ אך בכריתות קאי למ"ד טובת הנאה ממון דר' יוחנן סובר כן. ושפיר מועיל הפקר לחצי חפץ. ומעתה רבא דס"ל טובת הנאה אינו ממון ול"מ הפקר בנשאר זכות שפיר קאמר קרא ומתניתא מסייע. ורב ס"ל טובת הנאה ממון ויליף הפקר מפיאה ומ"ה ספר לא מעל עד דמשיך דהפקר ב"ד הפקר. ומעתה שפיר מקשה בגמ' ותיקני לי' מאוירא דמנא כיון דאתה אומר רב ס"ל משיכה קונה. קשי' דרב אדרב וע"כ ס"ל טובת הנאה ממון. ויליף מפיאה ושפיר ס"ל ספר לא מעל עד דמשיך משום הפקר ב"ד. וכיון דס"ל טובת הנאה ממון מוכח מר' יהושע ור"ע דדעת אחרת מקנה ל"ב חצר משתמר ועומד בצדו ומהני אוירא דמנא לקנין א"כ כי מטא לאוירא תקני ודוק היטב כי חריף הוא:

סימן קנב

ב"ה פרעמיסלא תרל"ט להרב הגאון וכו' מוה' יהושע פאליק זאב אבד"ק פאלטישען במדינת מאלדוי:

ע"ד השאלה אודות החברה ביקור חולים דק' אשר כינו לה שם במכתבים ונירות ובחותם האיפסלן גע"א. והיא שם בלשון יון המורה על בריאות ויצא עליהם ערעור כי זה שם אליל. ליונים ותחולים עבדו לה. וכת"ה מפלפל אי עיקר השם מורה על בריאות. ואך חכמי יון כינו אח"כ שם זה לאליל: א' הנה כת"ה האריך לפלפל כמשפט של תורה. ולדינא יפה כתב דחלילה להזכיר שם אליל על פיו כמבואר בש"ס דסנהדרין ס"ג גבי עולא בת בקלנבא דאמרינן שם דאסור להזכיר שם העיר שהיא שם ע"ז. אך כת"ה לא ביאר אם אינו מזכיר בפה רק בכתב אם יש איסור בדבר הנה מדכתיב ושם אלהים אחרים לא תזכירו ומבואר במגילה י"ז זכור יכול בלב כשהוא אומר לא תשכח הרי זכירה בלב אמור וע"כ זכור בפה. א"כ סתם זכירה בלב ע"כ כאן דכתיב לא תזכירו י"ל דכתב וחתימה ל"ג מהרהור עכ"פ ואף שכ' השאג"א סי' י"ג דלבתר דגלי קרא דזכור בפה כל זכירות ל"ה רק בפה כגון זכירה דשבת וזכירת יציאת מצרים. והרהור לאו כדיבור דמי מ"מ נ"ל דהך לא תזכירו דע"ז כיון דבע"ז הרהור כמעשה דמי כדאמרינן בקדושין מ' ע"כ גם בכתיבה עובר דל"ג מהרהור. ואין ראי' ממגילה דכתיב זכור ואין יוצא בכתיבה כדמוכח בריש הי' קורא דבמגילה הרהור לאו כדיבור דמי. משא"כ בלאו זה ומצאתי בספר מנחת חינוך מצוה פ"ו שנסתפק בזה. וכ' עפ"י השאג"א דהרהור לאו כדיבור דמי אף היכא דכתיב זכירה. ובאמת בע"ז שאני. כנ"ל דגלי קרא דהרהור כדיבור דמי, מיהו י"ל דכיון דלא מקבל עליו באלקי רק שהזכיר השם לבד בזה ל"א הרהור כדיבור דמי. ולפ"ז נ"ל דהיכא דכותב על ע"ז זה אלי ודאי חייב כאומר זה אלי. אמנם אף אם נאמר דבשבועה נמי כתיבה לאו כדיבור דמי. מ"מ איסורא איכא כמ"ש בח"ס דהוי עכ"פ כמו יד, וה"ה בלאו דשם אלהים אחרים לא תזכירו בכתב ודאי איסורא איכא. וזה פשוט. ועוד כיון דטעמא דאסור להזכיר משום דעיקר לע"ז כש"כ בחתימה ובכתב שעומד לימים רבים דעיקר טפי:

ב' והנה בענין כתיבה כדיבור דמי לענין נדר ולאו דלא תשא י"ל דבתשו' חות יאיר סותר דבריו מסי' ט"ז לסי' קצ"ד דבסי' ט"ז כתב דבכותב אינו עובר בלא תשא. וגם לענין נדר ל"ה כתיבה כדיבור ובסי' קצ"ד כ' דכתיבה כדיבור לענין נדר שוב מצאתי בתשו' שבות יעקב ח"א סי' קנ"ו שהרגיש בסתירת ד' חות יאיר. ובגוף הדבר שכ' החות יאיר לענין שבועה דהרכנה הוי כדיבור הואיל ועביד מעשה בגופו. ומה"ט כ' דאלם משביעין אותו ע"י הרכנה תמהני שלא הביא דברי הירושלמי בגיטין פ' מי שאחזו דאיתא שם סוף הלכה א' לענין הרכנה אף בעדיות כן. אדם מעיד עדותו מיושב אף בנדרים כן ופי' קרבן העדה דאף בנדרים מהני הרכנה כדברי השבות יעקב. והערני לדברי הירושלמי

הנ"ל חתני הרב הגדול מ' נתן לעווין נ"י אמנם הפני משה פי' דקאי לענין היתר נדרים מיושב ולפי' קרבן העדה מבואר בירושלמי דמהני הרכנה לנדרים וה"ה לשבועה אך יש לחלק דבשבועה כתיב לבטא בשפתים ובשירי קרבן הקשה למ"ל הרכנה לנדרים הא נדרים לקרבן דמיין ובהקדש אפי' גמר בלבו קיים כמפורש בשבועות כ"ז. ודוקא בשבועה כתיב לבטא בשפתים. ובאמת דבר זה מחלוקת שבין הרא"ש לר"ת אם מהני בנדרים גמר בלבו. עיין רא"ש תענית שכ' בשם ר"ת לחלק בין נדר לשבועה ומה שפי' הטו"ז א"ח סי' תקס"ב דלרא"ש דוקא בנדרי תענית מהני גמר בלבו משא"כ בנדרי צדקה. עיי"ש באריכות וס"ל חולין מקדשים לא ילפינין וכן היא בח"מ סי' רי"ב. ולשיטת הרא"ש נכון דהוצרך לומר דהרכנה מהני. ואכ"מ וע' מה שהארכתי בענין שבועה בכתב לעיל סי' ב'. והנה מה שכתבתי לעיל בפשיטות דבע"ז בכותב זה אלי חייב. כעת ראיתי שיש לעיין לפמ"ש בתומים סי' כ"ח ס"ק ט"ו דאף לר"ת דמהני עדות מפי כתבם מ"מ בדיני נפשות ל"מ לכ"ע. ה"ה אף דכתיבה כדיבור בדיני נפשות ל"מ לענין עובד ע"ז. אך י"ל כיון דבהשתחוה חייב לכ"ע בפישוט ידים ורגלי' ה"ה כתיבה הוי כהרכנה אך יש לחלק. ואכ"מ. ועכ"פ לדינא בנידון דידן אסור להזכיר בכתב שם ע"ז ושוב ראיתי בסוף דברי כת"ה שכ' ג"כ דבכתב אסור להזכיר: ג' והנה כת"ה מפלפל בדין שם הקודש שעיקרו לשם כגון בשם שלום. אם נמחק ותוס' סוטה י' ד"ה אלא מעתה כתבו בפשיטות שאינו נמחק והקשו אמאי לא חשיב במס' סופרים בהדי שמות שאין נמחקין ותירצו דתנא ושייר. וכת"ה הקשה מה שייר דהאי שייר כיון דתנא אלו ובאמת י"ל לפמ"ש מהרש"א בחדושי אגדות דשבועות ל"ה ע"ב דמארי חלמא האמור בדניאל קודש ואינו נמחק י"ל דשייר זה אך כבר הקשו על מהרש"א ועיין בריטב"א דסוגיא שם לאו למחיקה נאמר. וכ"כ הכ"מ פ"ו מיסודי התורה. ובכ"ז אולי התוס' סוברים כן ועיין בנקודת הכסף סי' רע"ו וע' בספרי או"ח סי' ו' אות י"ב קושיא גדולה בענין זה. ומה שהקשה כת"ה אהא דברכות ל"ג אמרו דבירך ברכה שא"צ עובר בל"ת ובתמורה דף ג' אמרו דמוציא ש"ש לבטלה עובר בעשה. כבר הרגיש בספר היקר מנחת חינוך מצוה ל':

ד' אמנם כעת אתי לידי תשו' הגאון ר"ע איגר (כעת הוא חמי זקיני) סי' כ"ה הוכיח מזה דמברך ברכה שאינה צריכה חמור ממזכיר ש"ש לבטלה ומה"ט כ' דבלשון לעז עובר משום מברך ברכה שאינה צריכה ובמזכיר לבטלה אינו עובר בלשון לעז וכדברי ר"ע מבואר בפמ"ג א"ח סי' רי"ט דשם הנכתב בשאר לשון אסור משום מברך ברכה שאינה צריכה והובא בספרי לאו"ח סי' י' אות י"ג. ושם נסתפקתי הא דספרים נכתבים בכל לשון אם גם השמות הקדושים נכתבים בכל לשון כעת ראיתי בתשו' הרשב"א סי'

התמ"ב דפרשת סוטה דשבועתה נאמרת בכל לשון חוץ מן השם שצריך לומר בלה"ק דהא בעי שם המיוחד כדמוכח מסו"פ שבועות העדות וא"א להזכירו אלא בלה"ק דהא בעינן שם המיוחד והובא דבריו בתשו' ר"ע הנ"ל ושם העלה דדוקא שם הוי' אבל שאר שמות הקדושים נאמרים בכל לשון וכבר כתבתי כן בספרי שם מדעתא דנפשאי כן. ודברי רשב"א האלו תמוהין לי מש"ס דברכות מ' דמשני דאמר בריך רחמנא דהאי פיתא ומקשה מאי קמ"ל והתנן אלו נאמרין בכל לשון פרשת סוטה וכו' הלא בפרשת סוטה השם הקדוש צריך לומר בלה"ק דוקא ואולי גם בשאר הדברים דחשיב שם צריך דוקא לומר השם הקודש ואדרבה משם קשיא לרב. ואם נאמר דשאני התם דרחמנא נמי שם הוא כמ"ש הטו"ז או"ח סי' קס"ח ומרא נמי שם הוא כמבואר בשבועות ל"ה א"כ מדוע כ' הרשב"א דצריך לומר השם בלה"ק והרי רחמנא ל"ה לשון הקודש ודא קו' רבתא ולחומר: הנושא אולי אפשר לומר דכונת הרשב"א היא על הכתיבה דאף דפרשת סוטה נכתבת ג"כ בכל לשון מ"מ שם הקודש צריך לכתוב דוקא בלה"ק דרק לגבי קריאה שבלא"ה השם המיוחד אינו נקרא ככתיבתו אין חילוק ואף שם הקודש נקרא בכל לשון אבל בכתיבה שצריך לכתוב השם המיוחד ככתיבתו ל"מ רק בלה"ק. ומה שכתב הרשב"א לומר כונתו לכתוב אולם מזה ראי' היפך ממה שהעלה הטורי אבן בחידושיו למגילה ט' דפרשת סוטה נאמרת בכל לשון אבל בכתיבה אף הפרשה עצמה צריכה להיות בלה"ק ומדברי הרשב"א לפימ"ש מוכח להיפך דאף פרשת סוטה נכתבת בכל לשון ורק השם הקודש נכתב בלה"ק. והנה בלא"ה צ"ע על דברי הרשב"א אם נאמר דהרשב"א קאי על האמירה הלא השם המיוחד אינו מזכיר ככתבו רק בשם אד' וזה ל"ה רק כינוי כמ"ש הריטב"א בשבועות שם דשם א"ד הוי כנוי אף שאסור למחוק ואין שם המיוחד אלא אחד וע"כ ל"ה אלא כנוי ושם הכנוי נאמר בכל לשון ואפשר לומר דהא דשם אד' הוי כנוי היינו כשהוא נכתב ג"כ בא"ד אבל בשנכתב שם המיוחד ורק שהקבלה היא שנקרא בא"ד משום לא כשאני נכתב אני נקרא היתה הקבלה רק שיהי' נקרא בשם א"ד ולא בכנוי אחר וחשוב שם עצם ולא שם כנוי וע"כ מוכרחין אנו לומר דרשב"א קאי על הכתיבה ולומר דכונת הרשב"א היא על הקריאה ורק ששם הקודש בפרשת סוטה הכהן קרא השם המיוחד ככתבו זה דוחק דאף דמצינו שהכהנים בנשיאת כפים היו מזכירין השם ככתבו היינו משום שהשכינה שורה אך בשבועת סוטה אף שהי' בעזרה אין סברא לומר שנקרא השם ככתבו וע"כ המובחר כמ"ש בכונת הרשב"א ודלא כטורי אבן אמנם לשון הרשב"א צע"ג. ובעיקר דברי הט"א דפרשת סוטה נכתבת דוקא בלשון הקודש מצאתי כן ברמב"ם בה' סוטה אך לשונו אינו מדוקדק דתחלה כתב דאומר הכהן בלשון

שהיא מבינה, ואח"כ כתב דכותב בלשון הקודש ומלה במלה כמו שאמר. והרי אמר בלשון אחר. וצ"ל הכונה שלא יחסר התיבות אך הלשון אין קפידה ודוק:

ה' ומ"מ בגוף דברי (מוח"ז) הגאון ר"ע איגר דברכה שאינה צריכה חמור ממוציא שם שמים לבטלה לא נהירא והרי שיטת התוס' דברכה שאינה צריכה מדרבנן ואף אם נאמר דהיא מדאורייתא אבל איך יתכן שיהי' חמור יותר. ועוד דא"כ אמאי אמרינין בתמורה דקרא דוהפלא את מכותך אתי למקלל את חבירו בשם. ולא אתי למוציא ש"ש לבטלה דאזהרת עשה ל"ש אזהרה והרי יש אזהרת לאו דלא תשא. ונימא דקרא אתי לברכה שא"צ דשם אזהרת לאו. וע"כ דברכה שאינה צריכה נמי ליכא ל"ת. ועיין בח"מ ססי' פ"ז שהביא המחבר יש אומרים דמוציא ש"ש לבטלה פסול לשבועה. ובתומים תמה דעובר בעשה לא מיפסל. ובברכי יוסף סי' ל"ד ס"ק מ"ז האריך בענין זה. ואמנם אם נאמר דסוגיא דתמורה דף ג' פליגא אסוגיא דברכות ל"ג דאיתא דברכה שא"צ היא בל"ת וכש"כ מוציא ש"ש לבטלה. אין תימא על שיטת הגהות מרדכי שפי' דהא דאמרה בת רב חסדא ידענא דחשידה אשבועתא הוא משום שמוציא ש"ש לבטלה כיון דלסוגיא דברכות הוא בל"ת. וסוגיא דתמורה נדחית מפני סוגיא דברכות ועיין ר"ן נדרים ז' שכתב דבריש תמורה מדמה מוציא ש"ש לבטלה לשבועת שקר וזה צ"ע דאדרבה מסיק שם דמוציא ש"ש לבטלה ל"ה אלא עשה ואם נגרוס בר"ן במס' ברכות אתי שפיר דבברכות אמרינין דעובר בלא תשא בברכה שאינה צריכה וכש"כ בש"ש לבטלה. ועיין מה שכתבתי בספרי לאו"ח סי' ל"ה אות י"א בענין ספק ברכות ובענין ברכה שאינה צריכה. ולפי שכל ענין זה ל"ש לנדון שלפנינו אין מהראוי להאריך אך לחיבת הקודש: ו' ובעיקר הדין מה שכ' כת"ה דאם השם הזה עיקר ניתן על שם געזונדהייט אך היונים שהאמינו באלקות הרבה כינו זאת לע"ז לאמונתם שלכל כח וכח יש שר ואלוק נפרד. וכינו השם לע"ז שלהם אין הדבר מוכרח לאיסור אך אם מתחלה הי' שם לע"ז שלהם כך. ואח"כ מניחי הלשון קראו גם שם בפסונדהייט בשם זה אז הדבר ברור לאיסור. לדעתי אין חילוק דכיון דהיונים קראו השם זה לאלוק אין לאחב"י להזכיר שם זה על פיו ואם אח"כ כפי הנראה בטלה האמונה הכוזבת ואך החכמים המליצים משתמשים בשמות האלו ליופי הלשון והמליצה. מי יודע אם לא נמצאו אומות המאמינים גם היום בענינים כאלו. ומה לנו אחב"י בשמות כאלו וכי כעורה היא השם בלשונינו שפת קודש שפה יפה וברורה ביקור חולים. בשגם שיש בזה איסור ליקר שמה דע"ז ח"ו אשר שגו הרבה אלפים שנה היונים בהבליהם וברוך ד' אשר האיר עיני ישראל לפרסם אמונתו יתברך ולבטל דעות הכוזבות. על כן יפה העיר בת"ה באנשי עירו להסיר שם הזה מהחבורה עדת קודש אך

א"צ לשרוף הניירות רק למחוק השמות כדברי כת"ה. ושוב הערני הרב החריף ובקי מ' ליבש מנחם לנדא נ"י דגם ממון שנזכר ושגור בפי כל היא ג"כ שם אליל הכסף אמנם יש לחלק דשם כבר נשתקע שם האליל וקראו למעות ממון ונעשה שם לסמן בו הרכוש משא"כ בשם הנ"ל הבריאות לא תקרא בלשון המתהלכת בשם זה וכאשר יכנו הבריאות בשם הזה מגמת הקורא לשם האליל על כן היא איסור ובזיון לחברה שתקרא בשם זה.
והנני ידידו סי' קנ"ג ב"ה ברעזאן תרכ"ח לפ"ק:
שלום וברכה לכבוד יד"נ ה"ה. הרב הגאון הגדול החריף ובקי נ"י ע"ה פ"ה מופת הדור צדיק תמים המפורסים כקש"ת מ' שמואל בירענבוים מדיבנא [וכעת חותני זצלה"ה] חתנא דבי נשיאה הגאון החסיד רבינו עקיבא איגר זצלה"ה:
יקרתו הגיעני ואשמח מאוד כי אינה ד' לידי להשתעשע עם כ"ג הרמה בדברי תורה המשמחים לב ונפש:
א' ע"ד קושיתו על הרשב"ם והנ"י פ' יש נוחלין ד' קכ"ח בהי' יודע לו עדות עד שלא נעשה חתנו ומתה בתו שכ' דוקא באין לו בנים מבתו והרי אין הלכה כר"י בפ' זה בורר מצאתי שכבר הרגיש בזה בתומים סי' ל"ג ס"ק ז' עיי"ש שתירץ דהם הוכיחו בערכין י"ז מברייתא זו לר"י ע"כ אתיא כוותי' ולכן פירשו דמיירי באין לו בנים אבל בכ"ז לא עלתה ארוכה לקושיתו דהיא גופא קשיא מנ"ל להגמ' דאתיא כר"י ונ"ל לתרץ דבעירוכין מקשה שפיר לר"י דע"כ הברייתא דפתוח ונסתמא אתיא כר"י. דהנה בהי' יודע לו עדות כשהי' פקח ונסתמא יש להכשיר לכאורה שיעיד בט"ע דקלא או כשמכוין מצרנהא כדאיתא בב"ב שם ורק דפסול סומא אינו משום שאין יכול להעיד רק הוא פסול הגוף כמ"ש הקצה"ח סמ"ו ס"ק י"ט וסי' רנ"ט דממעטינין מקרא דאו ראה פרט לסומא לא משום שאינו יכול להעיד רק דפסול להעיד וכן איתא בתוספתא לענין מדבר ואינו שומע אמנם נ"ל דזה תליא בפלוגתא דר"י ור"ש אי דרשינין טעמא דקרא דאי דרשינין טעמא דקרא גם לקולא י"ל דמ"ה ממעט הקרא סומא דבעי העד שיכיר הבע"ד או שיראה העדות ואם אפשר שיכיר באיזה אופן בט"ע דקלא או במצרנהא כשר ואי לא דרשינן טעמא דקרא בעינין קרא כדכתיב וא"כ סומא הוי פסול הגוף וא"כ ע"כ ברייתא דפתוח ונסתמא אתיא כר"י מדפסול פתוח ונסתמא והרי אפשר שיעיד שמכיר במצרנתא וע"כ סומא הוי פסול הגוף דלא דרשינין טעמא דקרא וזה ס"ל לר"י בב"מ קט"ו ונמצא דשפיר מקשה בעירוכין י"ז מברייתא זו לר' יהודה דע"כ הברייתא כר"י דלא דריש טעמא דקרא לקולא ודוק.
ובב"ב דמסיק מברייתא תיובתא למאן דס"ל דסומא ל"ה פסול הגוף ולא משני דברייתא כר"י ושמואל ס"ל כר"ש משום דס"ל להגמ' דהלכה כר"י דלא דרשינין טעמא דקרא

לקולא אך צע"ק דמה הק' בב"ב לרב ששת והרי ר"ש ס"ל בקידושין כ' דרשינן טעמא דקרא כמו שהוכיח במלא הרועים. ובהכי י"ל שיטת ר"ת הובא בקצה"ח סי' מ"ו ס"ק ח' שפי' קו' הגמ' בב"ב משום דלא מהימנינן לעדים שכונו מצרנהא והקשה בקצה"ח דשם מסקינין בתיובתא משום דסומא הוה פסול הגוף עיי"ש להנ"ל ניחא דאם באמת מהימנינן לעדים רק דסומא פסול משום פסול הגוף הו"ל לשנויי ברייתא כר"י ושמואל ורב ששת ס"ל כר"ש ודוק כי קצרתי. וע' בשו"ת עה"ג סי' ק"מ ובשערי משפט סי' ל"ה ויש בענין זה לעיין הרבה. (וע' בספרי לא"ח סי' ה' אות י"ג שכתבתי ישוב נחמד לקושיתי הנ"ל בעירכין ושם רמזתי לתשו' הנוכחי): ב' והנה כ"ת נסתפק בנתגרשה בתו אולי אף ר"י מודה הואיל ול"ש אקרובי דעתא ולדידי איפכא מסתברא דאף לרבנן פסול דחיישי לקנוניא ביודע עדות לחתנו יגרש אשתו ואח"כ יחזירנה כדחיישינן בערכין כ"ג ובב"ב קע"ד וצ"ע על הש"ך סי' ל"ג שכ' דה"ה נתגרשה ומקורו מפי' המשניות אמנם בסמ"ע סי' ל"ז ס"ק ח' משמע דבעדות ל"ח לקנוניא וכ"מ מדמהני סילק. ונ"ל דטעמא דכמו דבכל עדות ל"ח שלוקח שוחד ומשקר דאוקמא בחזקת כשרות ה"נ ל"ח לקנוניא אמנם כ"ז בנוגע דפסולו משום משקר אבל בקרובים אף שאומר אמת פסול שייך יותר חשש קנוניא כיון שיודע שהיא אמת אך י"ל דמה איכפת לן שמחזירה דאם העדות אמת ופסול מטעם קרוב א"כ עתה אינו קרוב ולפ"ז לר"י דחייש לאקרובי דעתא באויב ושונא וגם במתה בתו אולי יש לחוש לקנוניא ומ"ה נקט מתה בתו:

ג' ועיין בקצה"ח סי' ל"ג שביאר דברי הרמ"א שפסק דאם נפסק הדין כשהוא קרוב א"י לחזור ולהעיד וכתב הקצה"ח שהוא מטעם יאוש ודבריו מרפסין איגרא דהרי בכופר הכל שנשבע ואח"כ באו עדים חייב לשלם אף שכבר נפטר וכתבתי בתשובה [ע' בספרי לאו"ח ס"ס ע"ו] לישב דאף דיאוש מהני אף בטעות דכל יאוש הוא בטעות מ"מ יש חילוק בין הוה הטעות בשעת יאוש ובין ל"ה הטעות בשעת יאוש וחילא דידן מדברי רש"י כתובות צ"ז ד"ה התם נמי זבינא בטעות הוי דאיגלאי מלתא דארבי בעיקולא הוי קיימא והוה טעות בשעת זבינא. ולפ"ז צדקו דברי הקצה"ח דבשלמא בכופר הכל שנשבע ואח"כ באו עדים הוה יאוש בטעות דהעדים היו גם בשעת השבועה ורק שלא ידעו מהם. משא"כ בקרוב ונתרחק בשעת שהוא קרוב ל"ה לו עדים כלל ול"ה אז היאוש בטעות. אמנם בשור הנסקל שהוזמו עדיו דאמרינן בכריתות כ"ד דהוה הפקר אף דשם נמי איגלאי מלתא שהי' בטעות ואפ"ה הוה יאוש (וע' מ"ש בספרי הנ"ל שם לישב הסוגיא) ושמא י"ל בזוממין מ"ח דסמכת אהני ורק דהתורה חידשה להאמינם ומ"מ ל"ה הטעות

מבורר למפרע דהרי מה"ט אין פסולין למפרע ולפ"ז בחתנו שגירש אשתו י"ל דגם אז הי' בידו לגרשה ולא נתייאש מעולם ודוקא מתה אינו בידו וזה דין חדש:

ד' והנה ראיתי דבר חדש בתוס' רי"ד הנדפס מחדש בשבת כ"ה וז"ל שכן מחפ"ז אי קשיא ובקודש ליכא חומש והא אית בי' מעילה ובמעילה איכא נמי חומש. תשובה בודאי בקדשי בד"ה דמחייב בתשלומין איכא חומש אבל בקדשי מזבח ליכא תשלומין דנהי דמתחייב להביא קרבן מעילה אבל א"ח לשלם למזבח חתיכת בשר קודש שאכל וכיון דליכא קרן ליכא חומש. ודברי' אלו תמוהין מגמ' מעילה ט' הנהנה מבשר קה"ק רב אמר מה שנהנה יפלו לנדבה ולוי אמר יביא דבר שכולו למזבח (קו' זו שמעו תלמידי מפי ושאלו להגאון מלבוב ונדפס בהקדמה לתוס' רי"ד על י"ב מסכתות שנת תרכ"ט). עוד צ"ע בדברי הרי"ד שכ' דחייב קרבן בלא קרן וחומש והרי במקום שאין קרן אין חומש ואשם כמו שהוכיחו תו' פסחים כ"ט וע' בנתיבות סי' כ"ח שחילק בין קדשי מזבח לקדשי בה"ב ונעלם ממנו דברי תוס' ישנים כריתות י"ג והנראה לכאורה לפרש כונת תוס' ישנים דבנותר אף דלא פגם חייב משום נהנה משא"כ בקדשי בד"ה בעי פגם ונהנה אבל דברי הרי"ד דא"ח לשלם כלל וחייב קרבן צ"ע:

והנלע"ד לחומר הנושא לישב קו' הראשונה עפ"י דברי התו' כתובות ל' ע"ב ד"ה זר דבתרומה התשלומין לכפרה ול"ש קלב"מ משא"כ בהקדש ולפ"ז י"ל דטעמא דתוס' רי"ד נמי:

הוי משום דאינו לוקה ומשלם וקאי למאן דס"ל חייבי מלקות שוגגין פטור מתשלומין אך זה באכילה אבל בהנאה דמירי במעילה דף ט' י"ל דס"ל לתו' רי"ד דליכא מלקות בהנאה וע' במ"ל פ"ה מיסוה"ת ומשום הכי שפיר חייב בתשלומין. ולפ"ז לר"י דח"מ שוגגין חייבין גם בקדשי מזבח חייב לשלם. אמנם עדיין צ"ע גם אם נסבל הדוחק דקאי לר"ל עדיין מה חילוק בין קדשי מזבח לקדשי בדק הבית על כן נ"ל דהתו' כ' בכתובות ל"ב דה"ט דחובל משלם אי ממונא לקולא ול"א אתגורי אתגור דחס רחמנא אממונא דנחבל ולפ"ז מיירי תוס' רי"ד בקדשי מזבח ולא הפסיד להקדש וליכא פגם כגון בנותר דל"ש מידי כמ"ש התו' בכריתות י"ג ורק חייב משום ז"נ וזה ל"ח דדעת הקדש איכא כדאיתא ב"ק כ' א"כ כשחייב מלקות פטור ול"ש חס רחמנא כיון דליכא פסידא להקדש. ומ"ה פטור מקרן משא"כ בקדשי בדק הבית דבעי פגם ונהנה כדמשמע מתוס' כריתות י"ג הנ"ל א"כ מלקות אין פוטרו דחייב לשלם ממון כמו כל גוזל וזה דברי הרי"ד אבל בנהנה מבשר קודש דל"ה נותר והפסיד באכילה אין פוטרו כנ"ל לחומר הנושא (וע' מ"ש

בספרי לא"ח סי' ע"א אות ו"ז דברים נפלאים בענין זה) אך מ"ש הרי"ד דמביא קרבן עדיין צ"ע דבמקום דא"ח קרן אין חומש ואשם. אולי יש לו איזה תירץ יודיעני. והנני ידידו:

הנה הנה כעת אמר לי הרב החריף ובקי מ' ליבש מנחם לנדא נ"י בשם רדב"ז בספרו יקר תפארת על הרמב"ם פ"ו מתרומות שכ' לישב מה שפסק הרמב"ם פ"ו מתרומות דאוכל תרומה לוקה ואינו משלם ובריש ה' מעילה דאוכל קודש בזדון משלם ואינו לוקה וכ' דכיון דבתרומה יש מיתה בידי שמים אמרינן שילקה כדי שיפטר ממיתה בידי שמים כדאמרינן בחייבי כריתות שלקו נפטרו מידי כריתתן וה"ה במיתה בידי שמים משא"כ בקודש דליכא מיתה בידי שמים דקיי"ל כרבנן דרבי וליכא רק מלקות אמרינן ממונא משלם מילקי לא לקי. ודבריו כ' נעמו קשים לי מש"ס דכתובות ל"ב דאמרינן לעולא דמשני באחותו נערה ס"ל ממונא משלם מילקי לא לקי מנ"ל ומשני גמר מחובל בחבירו דאיכא ממון ומלקות ממונא משלם מילקי לא לקי ולדברי רדב"ז מאי ראי' מחובל לאחותו נערה דאיכא כרת ומ"ה לילקי כדי שיפטור מכרת ולא ישלם קנס כמו שפסק הרמב"ם לענין תרומה וצ"ע:

סימן קנד

ב"ה ברעזאן סיון יגידו השמים צדקו לפ"ק שנית להרב הגאון הצדיק המפורסם מוה' שמואל בירענבוים (כעת מו"ח זצלה"ה):

מכתבו היקר הגיעני ואתענג להשיב על דבריו היקרים כספירים מאירים: א' מ"ש (במכתבי הראשון) לפ' ד' תו' ישנים בכריתות י"ג התמוהין מאוד וכתבתי בכוונתם דקדשי בד"ה הוי סתמא יש בו פגם ומ"ה לא מעל בחמץ של הקדש משא"כ בנותר דהוי קדשי מזבח סגי בנהנה אע"פ דלא פגם קצרתי מאוד לפי שלא באתי שם רק דרך אגב וגם כבר מצאתי בספר מנחת יהודא שפי' כן דברי התוס' ואמנם במקום אחר הארכתי בדברי התוס' (ע' לעיל סי' פ"ח אות י"ב) ועתה אפרש יותר הנה כת"ה הקשה ממשנה דמעילה י"ח בנהנה מקטלא וטבעת דחייב אעפ"י שלא פגם אף דהוה קדשי בד"ה וזה ל"ק דכבר כתבנו שם דבב"ק אמרינן דבהקדש זה נהנה וזה לא חסר חייב משום דדעת הקדש איכא ולפ"ז קשה מהך דאוכל חמץ של הקדש ליחייב משום זה נהנה וזה ל"ח אך צ"ל דבלא"ה קשיא אמאי לא הקשה בב"ק למ"ד זנוזל"ח חייב ממשנה דאוכל תרומת חמץ דאין לומר דסמיך אסברה דאדם קץ באכילת איסור כמו דאמרינן בירושלמי ול"מ נהנה דא"כ איך משכחת חיוב מעילה באכילה וגם חיוב חומש דתרומה דמזיק פטור וע"כ דמקרי הנאה וצ"ל דדוקא היכא שיש לו ממון ורק דלא חסרו חייב חבירו שנהנה מממון אחרים משא"כ בנהנה מאיסור הנאה שאין דין ממון לכ"ע פטור. ולפ"ז ה"ה

בהקדש אם אינו ש"פ להקדש אינו דין ממון פטור אף למ"ד ז"נ וזל"ח חייב (וע' מ"ש בזה בספרי לא"ח סי' נ"ט אות ג' ה'). ומעתה מאי הקשה מקטלא שם יש להקדש דין ממון וחייב משום הנאה משא"כ בחמץ של הקדש דאינו ש"פ וליכא דין ממון פטור וזה דברי התוס' אך לפ"ז קשיא מאי זה שכתבו התוס' דבקדשי מזבח חייב ואין ראי' מנהנה מן חטאת דהוה דבר שאין בו פגם דגם שם חייב משום ז"נ וזל"ח משא"כ כאן דלא שוה להקדש מידי:

ב' ואמנם קושית תוס' ישנים בכריתות י"ג באמת תמוה גדולה על המשנה דרש"י תירץ דף כ"ג הואיל ואם עלה לא ירד חייב מעילה והוא תמוה דכיון דלכתחילה אסור להעלות למה חייב לשלם ורש"י לשיטתי' בחולין דף ד' שהביא ראי' דחליפין אסורין למחליף דאל"כ מצינו דמים לחמץ בפסח והתוס' כתבו שם דאין ראי' דכיון דאסור להחליף לכתחילה לאו בר דמים ורש"י לא ס"ל הכי ומ"ה שפיר תירץ כשיטתי' אבל לשיטת התוס' ל"ש לתרץ הכי ולכן כתבתי לבאר לשיטת התו' דבאמת מקשה במעילה י"ב על שמתו וכי קדושה שבהן להיכן הלכה וביאור הדבר דקדושת הגוף לא פקעה בכדי אך לא חש שם לקושי' זו דכיון דל"ח לשום קדושה ע"כ נפקע הקדושה משא"כ בנותר דכיון דמ"מ אם עלה לא ירד ועדיין חזי לגוף הקדושה עכ"פ בדיעבד הקדושה לא פקעה בכדי ומ"ה חייב בנותר וכן מבואר בש"ס דמעילה דף ב' דהיכי דאם עלה לא ירד חייב מעילה והיינו מטעמא דכתיבנא. וזה בקדשי מזבח משא"כ בקדושת דמים דפקעה בכדי אם לכתחילה אין להקדש דמים אינו חייב מעילה ותדע דקשי' בדברי התוס' פסחים כ"ט דמייתי ראי' דמשהה חמץ ע"מ לבערו אינו עובר עלי' דאל"כ איך יפדה מיד עובר ואמאי מעל ומאי קשי' כיון דעכ"פ בדיעבד מהני פדיון ומ"ה בר דמים וחייב מעילה וע"כ כדכתיבנא דכיון דלכתחילה אין פודין וכן כתבו התוס' להדיא בפסחים שם דכיון דמדרבנן אין פודין לא מעל וקשי' מקדשי מזבח שכתב רש"י דכיון דאם עלה לא ירד חייב מעילה וכן היא בש"ס דמעילה דף ב' וצ"ל כדכתיבנא דקדשי מזבח קדושה לא פקעה בכדי היכא דבדיעבד עכ"פ חזי משא"כ קדושת דמים וזה ביאור נכון לדברי תוס' ישנים לפענ"ד:

ג' והנה כ"ג התלונן על דברי במה שתי' דברי התוס' רי"ד שבת כ"ה שכתב דבק"מ אינו משלם אף הקרן שתמהתי ממעילה ט' וע"ז כתבתי דהתוס' רי"ד יסבור כתוס' כתובות דתשלומי תרומה כפרה ותשלומי הקדש אינו כפרה ומ"ה ס"ל דחייבי מלקות שוגגין פטורין מתשלומין ואינו חייב לשלם הקרן משא"כ סוגיא דמעילה דמיירי בהנאה סובר תוס' רי"ד דגם הקדש אינו חייב מלקות בהנאה ומ"ה חייב מה שנהנה וכת"ה הקשה

בצדק עלי דהרי סוגיא דשבת קאי לר"י ולדידי' קשי' מאי תירץ בתוס' רי"ד יפה תפס עלי ואני כתבתי בחפזי. אמנם באמת יש מקום לדברי לפמ"ש הרמב"ם פ"ב משגגות דשגגת קרבן לאו שגגה הוא בדבר שחייבין עלי' כרת וכתב הל"מ דבשבועות ביטוי דליכא רק לאו סובר הרמב"ם דשגגת קרבן שגגה ולפ"ז י"ל דגם במעילה שגגת קרבן שגגה לרבנן דהזיד במעילה באזהרה ולפ"ז משכחת לה בשגג בקרבן והזיד בלאו ואתרו בו דפטור מקרן אף לר"י ומ"מ חייב בקרבן. משא"כ בתרומה אף דאתרו בי' חייב בקרן דתשלומין לכפרה ולפ"ז נכונים דברי תוס' רי"ד בכה"ג:

ד אך זה גופי' לא ברור אם במעילה שגגת קרבן שגגה דהן אמת דבשבועות כ"ו ע"ב אמרינין מש"ה שגגת קרבן שגגה הואיל דחידוש דחייב קרבן אלאו. ולפ"ז גם במעילה הכי הוא וצ"ל דהחידוש זה בכל שגגת לאו וכן משמע פשטא דלישנא דרמב"ם אך שי"ל דהחידוש דחייב בשבועות ביטוי אלאו היינו דחייב חטאת בעולה ויורד ועיין תוס' שבועות ז' ד"ה עולה ויורד לייתי שכתבו להדיא דאשם קל ומ"ה דוקא בשבועות ביטוי הוה חידוש דאין דוגמתה משא"כ בהקדש שגגת קרבן לאו שגגה, וליתא לדברינו מיהו מלשון חידוש דאמרו בשבועות אין להוכיח דכונתם על קרבן עולה ויורד דוקא דאל"כ הא איכא דכותי' ואין חידוש דהכי אשכחן בשבועות ל"ז דאמרו חידוש דחייב אמזיד וכתבו תוס' דהוה חידוש הואיל ויש למזיד כפרה אף דאיכא כותי' וה"ה בכל חיוב קרבן אלאו הוה שגגת קרבן שגגה מה"ט אשר ע"כ התוס' רי"ד מצי לסבור הכי וקצת נ"ל להוכיח דלאו דוקא בשבועת ביטוי דבקרבן עולה ויורד שגגת קרבן שגגה אלא אפי' באשם קבוע דאל"כ קשי' לר"ש דס"ל בשבועות ל"ד דא"ח בשבועות הפקדון אמזיד קרבן רק אשוגג ואיך משכחת לה שבועות הפקדון דאם שכח הו"ל האדם בשבועה פרט לאנוס כמו שהקשה בשבועות כ"ו בשבועת ביטוי ובזה שגגת קרבן אינו שגגה דקרבנו אשם וגם לרבנן תיקשי למ"ל גז"ש תחטא תחטא והרי בלא"ה ע"כ חייב אמזיד דשוגג לא משכחת כמו שהקשה בשבועת ביטוי ועיין בתוס' שם מה שכ' אשבועות העדות וע"כ כנ"ל דגם בזה שגגת קרבן שגגה מיהו אולי במעילה שאני דהתורה כתבה בהדיא וחטאה בשגגה:

ה' שבתי וראיתי דאין אנו צריכין לכל זה לפי המבואר בשבת ס"ח ע"ב דר"י ור"ל תרווייהו ס"ל כמונבז ולא פליגי אלא אליבא דרבנן אבל אינהו ס"ל כמונבז דשגגת קרבן בכ"מ הוה שוגג ולפ"ז בקדשי מזבח והתרו בו ושגג בקרבן חייב מלקות ופטור מקרן ומ"מ חייב קרבן משא"כ בתרומה חייב קרן וחומש דאתיא לכפרה ונכונים דברינו ועיין פנ"י שבת שם ואקצר הפעם:

ושוב ראיתי בירושלמי תרומות פ"י וז"ל ולא כן אמר ר' אבהו בשם ר' יוחנן מזיד בחלב ושגג בקרבן מתרין בי' ולוקה ומביא קרבן אף בתרומה מזיד בתרומה ושגג בחומש יתרו בו ומביא חומשו ומסיק גזה"כ הוא ואיש כי יאכל קודש בשגגה שיהא כל אכילה בשוגג דברי הירושלמי פשוטים דאמר ר' אבהו בשם ר' יוחנן הכי דס"ל כמונבז כמו בש"ס דילן ועיין בתוס' שבת ס"ט ד"ה אמר קרא לזה מסופק בתרומה ומסיק דבתרומה גם מונבז מודה ובזה הש"ס פליג אירושלמי ואמנם בר"ש פ"ו דתרומות מביא ירושלמי ופי' פירוש אחר ולכאורה דבריו תמוהין מי דוחקו להוציא מפשטי' ולפי הירושלמי גם במעילה דכתוב וחטאה בשגגה גם מונבז מודה אבל בש"ס דילן לא משמע הכי דקאמר שבת ס"ט הכל מודים בתרומה ואמרו הכל מודים מאן ר"י פשיטא ול"ק דגם מונבז מודה וע"כ למונבז בתרומה שגגה קרבן שמה שגגה:

ו' ועיין תוס' קדושין מ"ב הקשו מאי חידוש במעילה דיש שליח לדבר עבירה הרי השליח לא ידע דמעילה בשוגג ובלא"ה י"ש לד"ע דל"ש דברי הרב וד' התלמיד דברי מי שומעין לפמ"ש דלמונבז הוי שגגת קרבן שגגה ור"י ור"ל סוברים כן מיושב קושיתם די"ל דמיירי בהזיד בלאו ושגג בקרבן וחוץ לדרכינו אין לומר דאתי' לרבי:

דהזיד במעילה במיתה ושגג במיתה דז"א דבשינוי רשות או הנאה בלא אכילה ליכא מיתה לכ"ע כמ"ש תוס' פסחים ל"ג אך לדברינו לעיל ניחא ודוק: ז ודרך אגב אכתוב לו מה שתמהתי בענין זה בתוס' שבת כ"ה ד"ה הא בחול כ' דמעשר שני שנטמא אסור בהנאה ומ"ה אתי' קודש בהיקשא דמעשר וכן כתבו תוס' פסחים כ"ד ולא כן שמענו לר"ל ביבמות ע"ד אלא דמעשר שני שנטמא מותר לסוכו עיי"ש והגם דלא מצינו ברמב"ם שהביא הך דר"ל מ"מ כיון דרב אשי ומר זוטרא מפלפלי שם אליבי' איך אפשר שהעלימו התוס' עיניהם מזה. והנה בתוס' שבת י"ל אין כונתם אך להנאה להדלקה ושגרא דלישנא נקטו אך בתוס' פסחים כ"ד שכתבו דילפינן איסור הנאה בקדשי' ממעשר צ"ע אם לא דקי' לי' לתוס' דאין הלכה כר"ל ואולי מיירי ר"ל בירושלים והתוס'. מיירי חוץ לירושלים דבירושלי' כיון שאכילה מותר גם סיכה מותר אף בנטמא משא"כ חוץ לירושלי' דאכילה אסור גם כל הנאות אסור אך פדיון מהני אף בירושלים והתוס' מיירי קודם שנפדה ומ"מ עדיין צ"ע:

ח והנני חוזר לדבריו מ"ש דקשה לר"ל דס"ל חייבי מלקות שוגגין פטורין מתשלומין ממשנה דיש אוכל דחייב מלקות ואמאי חייב אשם וע"כ גזה"כ כבר כתבתי בשם תוס' רי"ד דבקדשי מזבח חייב קרבן אף דפטור מקרן משא"כ בקדשי בד"ה במקום שאין קרן אין חומש ואשם. ובאמת הדבר תמי' דכיון דבקרא כתיב אשם בקרן וחומש דקיי"ל אין

קרבן בלא קרן מה חילוק בין קדשי מזבח ובין קדשי בד"ה וצ"ל דס"ל דהלכה כר' ינאי במעילה ט"ו דקדשי ה' דוקא בבד"ה המיוחדין לד' משא"כ היכא דאיכא אכילת מזבח וקרא לא איירי רק בקדשי בדק הבית ורק קדשי מזבח ילפינן מקרא דכל חלב לרבות אימורי קדשים קלים כדמסיק שם ומזה לא ילפינן רק קרבן ומ"ה ל"ש לומר במקום שאין קרן וכו' רק מאי דכתיב בהאי קרא משא"כ קדשי מזבח לא כתיב בהאי קרא וכן מה"ט מיושב קושיתו אר"ל:

ט מ"ש על מ"ש דמה דאכל קדשי מזבח לר"ל אינו משלם קרן דחייבי מלקות שוגגין משא"כ בנהנה ליכא מלקות לרמב"ם דס"ל דהנאה הוי כמו ח"ש ומ"ה אמרינן במעילה משלם מה שנהנה והקשה דבהקדש גם הרמב"ם מודה כמבואר פ"א ממעילה. הנה הרי"ד יכול לסבור בהנאה ליכא מלקות אף בהקדש דהרי המ"ל הקשה שם פ"א ממעילה אמאי לרמב"ם לוקה ותירץ דיליף מקרא דנדריך וזה ל"ס ל' להרי"ד ומעילה לא תליא במלקות ואף דהזיד במעילה באזהרה יש בו חומר לאו אבל אין בו מלקות. ותוס' כתבו בזבחים מ"ה ד"ה דומיא דבקדשי בדק הבית אין לוקין רק בקדשים שהוממו ועוד הגע על עצמך הרי שצירף את המעילה לזמן מרובה הכי יתחייב מלקות ודאי לא ומ"מ מעילה חייב וילפינן מקרא דתמעול מעל ריבה דמתרומ' ליכא למילף הנאה דאינו אסור בתרומ' רק אכילה ורק מתמעול מעל ילפינן וזה לקרבן והנאה אסור מהתורה מדר' אבהו כמ"ש המ"ל ומאי דנקט אזהרה להזיד במעילה אינו ראי' למלקות כמ"ש הטו"ז סי' תמ"ב וחק יעקב חולק עליו אבל אשכחן ביומא, ע"ד דקאמר באזהרה אחצי שיעור וזה כדברי הטו"ז. ולשיטה זו יתיישב קושי' תוס' מכות כ"ב דלילקי משום הזיד במעילה להנ"ל נכון דכיון דאין שבח עצים בפת מדאורייתא אין כאן אוכל הקדש רק במה שבישל בעצי הקדש שנהנה ובהנאה ליכא מלקות:

י' אמנם מ"מ קשה בעיני שיסבור הרי"ד כשיטה זו מה דאין משמע כן מכל הפוסקים אך באמת לישב דברי הרי"ד אין אנו צריכין לזה דבאמת גם הרי"ד סובר כירושלמי דגלי קרא בקדשים בשוגג חייבין לשלם אך לא באתרו בי' וכיון דר"י כמונבז לדידיה הקדש פטור מלשלם בשגגת קרבן והזיד בלאו ובתרומה חייב משום דהוי כפרה כמ"ש התוס' ושפיר הקשו שכן מחפ"ז ומאי דאמרו במעילה דחייב לשלם לא מיירי באתרו בו אך לפמ"ש עדיין צ"ע דבאתרו בי' גם בקדשי בדק הבית פטור ודוק:

יא ומ"ש על מה שתרצתי דהרי"ד קאי על קדשי הגוף דל"ש מידי כגון נותר דמ"מ מועלין כמ"ש תוס' בכריתות ובזה קאמר הרי"ד דאינו משלם להקדש דבזה קלב"מ דכל עיקר הטעם דבהקדש ל"א קלב"מ כמ"ש הרמב"ם ריש ה' מעילה דמועל בקרבן לוקה ומשלם

עיין מה שהקשו עליו וי"ל הטעם הוא משום דחס רחמנא אממונא של הקדש וזה דוקא בחסרה להקדש משא"כ באינו שוה להקדש ורק משום ז"נ ול"ח חייב להקדש דקדושת הגוף לא פקעה אבל כיון דל"ש חס רחמנא מלקות פוטר ואינו חייב רק בקרבן משא"כ בהך דמעילה ט' ע"ב מיירי דעדיין שוה להקדש דשייך חס רחמנא. ועתה נראה מה שדחה כת"ה (א) הקשה אטו בתרומה היכא דל"ש חס רחמנא חייב בקרן ומאי חומר הקדש מתרומה דקחשיב וזה ל"ק מידי דכבר כתבו התוס' כתובות ל' ומהרש"א שם דאף דל"ש עתה רק פחות מש"פ משלם כל מה שנהנה וכיון דבתשלומין בשוגג הוי כפרה ול"ש קלב"מ ודאי שמשלם עבור כל ההנאה הקרן והחומש משא"כ בהקדש כה"ג כיון דל"ה כפרה אמרינן קלב"מ ופטור מקרן וחומש כדברי הרי"ד (ב) נותר מאן דכר שמא הכי בשבת קאי על משנה דיש אוכל אכילה אחת זה ל"ק דכיון דגמרא חומרא דנקט ועיקר החומרא דתרומה הוי כפרה משא"כ הקדש וכונתו בגונא דליכא פסידא להקדש דהרי הרמב"ם כתב בביאור דבקדשים לוקה ומשלם וע"כ משום דחס רחמנא אפסידא דהקדש א"כ בליכא פסידא ורק משום ז"נ וזל"ח משלם משום דבהקדש חייב כדאמרינן בב"ק בזה שייך קלב"מ:

יב מ"ש דאין הדעת סובלת להעמיס כ"ז בדברי רי"ד זה אמת אבל אני כתבתי לחומר הנושא שלא יקשה לדבריו מגמ' ערוכה ומוטב יותר לסבול הדוחק שלא יסתור מכמה מקומות ומ"ש כת"ה דהוה שני הפכים דבמקום שחייב מלקות אין קרבן ובמקום שחייב קרבן אין מלקות כבר כתבתי לעיל דר"י כמונבז וחייב באתרו ביה ובשגגת קרבן מלקות וקרבן ומקרן פטור בגונא דכתיבנא. ואמנם בפשיטות י"ל דטעם דר"י דס"ל חייבי מלקות שוגגין חייבין ולא יליף ממכה בהמה רק מיתה הטעם דחס רחמנא אממונו של חבירו ול"ד נחבל אלא ה"ה בכל היזק והיכא דל"ש חס רחמנא כגון בלא הזיק לחבירו רק שנהנה גם ר"י מודה לר"ל דחייבי מלקות בשוגג פטור מקרן וחייב בקרבן:

יג ולפמ"ש לעיל דדברי רי"ד אין להם מקום רק לר' ינאי דקרא בקדשי בדק הבית מיירי וקדשי מזבח ילפינן מקרא דכל חלב רק לקרבן ולא לתשלומין ל"ק לדעתי ממעילה ט' דשם לא קאי לר' ינאי דהרי הרבה חולקים עליו ובגמ' הקשו עליו ומתרץ לי' ונמצא דאין תימא אם סוגיא דשבת כר' ינאי וסוגיא דמעילה דלא כר' ינאי. אך לפ"ז צ"ל דלא קאמר רי"ד אעולה ורק בשאר קדשי מזבח דגם לר' ינאי קרא בעולה והרי"ד מיירי בשאר קדשי מזבח:

ד והנה כת"ה תירץ דברי הרי"ד ממעילה ט' בתירץ מספיק ניתן להאמר דסברתו הוא דוקא בקדשי בד"ה דיש פסידא להקדש או עכ"פ כשישלם יהי' רוחא משלם קרן וחומש

משא"כ בקדשי מזבח כיון שיביא אשם ויהי' ג"כ אכילת מזבח סגי בהכי ואף דנהנה יותר מב' סלעים לא איכפת לן כמו דנהנה מן החטאת כשהוא חי' דאין בו פגם דאין חילוק להקדש אם אכחשי'. אך כ"ז בשוגג דמחייב קרבן משא"כ במזיד דלא מייתי קרבן ודאי צריך לשלם הנאה ובלא אתרו בי' דל"ש קלב"מ ומזה מיירי במעילה ט' דמשלם שם מה שנהנה ויפה כתב והגם דסברת רי"ד עוד יש להתוכח דאין ראי' בב"ק ע"ח באומר הרי עלי עולה ונגנב דגנב פוטר נפשי' בכבש עיי"ש וה"ה הכא בנהנה הרבה ופוטר נפשו באשם די"ל דמשום פסידא דהקדש אינו חייב כמ"ש רש"י דוגונב מבית האיש כתיב ורק שהפסיד לבעלים לר"ש בעלים מצי פטרו משא"כ באוכל דמשלם מה שנהנה להקדש ובהקדש גופי' יש חילוק בין הרבה למעט כדמוכח מרש"י שם מ"מ הרי קשה דוגונב מבית האיש שייך בכפל אבל לא בקרן ואמאי לא משלם להקדש מה שנהנה וע"כ כסברת הרי"ד. ומצאתי בשיטה מקובצת ב"ק ע"ח שכתב באמת דגם שם דוקא בלא נהנה אבל בנהנה משלם להקדש מה שנהנה ועיין פ"י גיטין שכתב דדוקא בכפל פטרו רבנן בקדשים שאין חייב באחריות ולא בקרן ודחה זאת מרש"י דב"ק שכ' דלר"ש קבעי. ובאמת הראב"ד פי' האיבעי' דב"ק רק בכפל והוא כדברי הפ"י עיי"ש. ומ"מ כפי מה דמשמע פשט' דסוגיא יש ראי' לדברי רי"ד דאף מקרן פטור להקדש ועיין במ"ל פי"ז ממעשה הקרבנות מה שהביא בשם הר"א ממיץ לענין אתרוג ולראב"ד שהובא בשיטה אין ראי' מכפל לקרן. ומעתה יפה כ' לישב לרי"ד ממעילה דבמזיד משלם כיון שאינו מייתי קרבן:

טו אמנם נהי דסוגיא דמעילה הציל הארי. אבל בריש מעילה דאיתא שם ומאי איכא בין דאורייתא לדרבנן דמדאו' מייתי חומש ושם קאי אקדשי מזבח ששחטן בדרום ומשמע להדיא דמ"ד דמועלין מדאורייתא חייב חומש וזה ודאי בשוגג הרי דגם קדשי מזבח חייב חומש ומ"מ אין זה תמי' כל כך על תרי"ד אם נימא דקאי דוקא על קדשי בד"ה גם יקשה על הרי"ד ממשנה דכריתות כ"ג דר"ע מחייב בספק מעילה אשם תלוי' ור"ט אמר מה לו לזה להביא ספק אך מייתי ודאי אשם ומתנה ור"ע מודה לר"ט במעילה מועטת עיי"ש ובמשנה ב' שם חתיכת חלב וחתיכת חלב קודש ר"ע אומר אף אשם תלוי ולדברי רי"ד דבק"מ אינו משלם. מה שנהנה ורק קרבן קשיא לר"ע ל"ל להביא א"ת הרי בזה מודה לר"ט כיון דליכא בזה מעילה מרובה דא"צ לשלם כלל ההנאה וזה קושי' נפלאה על הרי"ד ולומר דנקט אשם תלוי וכונתו באמת להתנות באשם ודאי הוא דוחק כיון דמעילה מועטת משמע דמודה לר"ט דאסור לו להביא אשם תלוי דמה לו להביא ב' אשמות כשיתברר איך נקט במשנה אשם תלוי ומ"מ אחזקנא ליה טיבותא בדברי הרי"ד

לישבם שלא יהי' חמיר כל כך גם מ"ש מהך דכריתות כ"ו במשנה דבדמי' מודה התוס' רי"ד כיון דהוא גופי' לא קדוש רק עומד לצאת לחולין גם הרי"ד מודה נכונים דבריו: טז והנה דבר חידוש מצאתי בכסף משנה ה' עכו"ם פ"ד שכתב בטעם דקדשי בד"ה פטורין ואח"כ שורפין דבאמת בהמת עיר הנדחת הוא ורק ארי' דהקדש רביע עלי' וכיון שנפדה חל עלי' מיד איסור עיר הנדחת עיי"ש. ולכאורה אין לזה הבנה דכיון דבשעה שנעשה עיר הנדחת הי' של הקדש ולא שללה ומאי בכך שאחר הפדיון נעשה חולין וכפי הנראה מדבריו דבאמת לא הי' הגוף של הקדש רק שעומד למכור ולפדות חל על הגוף האיסור כשפודה למפרע ואף דודאי אין שום אדם יכול לאסור קדשי בד"ה דלאו:

שלו הוא מ"מ כיון שעומד לפדות שלל העיר מקרי ולמפרע חל האיסור וזה חידוש גדול וצריך לחלק בין חמץ דאין עובר בבל יראה כשפודה למפרע ובין עיר הנדחת דהוי למפרע שלל העיר דבחמץ כיון שלא הי' של אחד ביחוד אין מי שיעבור על ב"י משא"כ בעתנ"ד הוי בכלל שלל העיר ועכ"פ הנראה דבקדושת בד"ה אינו אלא כשעבוד וכן יראה קצת מדברי הרשב"א חולין קל"ט בהא דאווזות דאמרי' כיון שמרדו פקעה קדושתו דנפקע השעבוד מטעם יאוש ומ"מ דברי הכסף משנה צ"ע:

והנני ידידו סי' קנה:

בין חליפות מכתבים שהי' לי עם הרב המפורסם מ' שמואל בירענבוים כעת חותני זצלה"ה כתבתי לו ישוב לקושיא אחת מהרב הגאון ר' עקיבא איגר זצלה"ה והי' בינינו פלפול עצום אשר יבואר לקמן וכדי להבין הדברים מבואר פה התירוץ הנ"ל אם אמנם כבר נדפס בספרי. לא"ח סי' ס"ד אות י': פסחים כ"ב תוס' ד"ה ור"ש הקשה הר"י מאוריליניש היכא מצי אתי כר"י הא אית לי' גה"נ אסור לב"נ וקעבר משום לפ"ע הקשה הגאון ר"ע איגר זצ"ל דלמה הקשה התוס' על מתני' דל"ה קו' כל כך די"ל דהאי תנא סבר לה כר"י דגה"נ מותר בהנאה ולא ס"ל דגה"נ אסור לב"נ ולמה לא הקשו התוס' לר"י גופה דס"ל ג"ה מותר בהנאה והרי לא יאכלו משמע איסור הנאה ול"ל כשהותרה נבלה היא וגידה הותרה דהרי אסור לב"נ ואיך אמרה תורה לגר אשר בשעריך וגו' אם אסור לב"נ והיא תימא נשגבה ומצאתי בראש אפרים בתשו' שבסוף הספר ס"ס ט"ו הרגיש ג"כ בקשי' והניח בצע"ג:

והנלענ"ד לישב הקושיא בטו"ט דבתוס' חולין צ' הקשו איך חל איסור גיד אאמ"ה דאמ"ה קדים בעוד שלא נתקשה ותי' דא"א לאיסור גיד להיות בע"א ופי' המהרש"א דל"ל דאחר שחיטה יחול איסור גיד דהתוס' כ' שם דאם איסור גיד ל"ח מחיים ל"ח גם אח"כ דבעינן

שיחול מחיים עוד תירץ דאין איסור אמ"ה חל עד שיולד וביאר הרשב"א כיון שאפשר בשחיטה ויהי' ניתר הולד מכל בבהמה תאכלו:

ונחזי אנן בב"נ אי נימא דאיסור גיד נוהג בב"נ קשה על זה איך חל איסור גיד אאע"ה ובב"נ ל"ש תירץ הב' דלא חל איסור גיד ואמ"ה עד שיולד דהטעם הוא משום שיכול לשפוט האם ויהי' הכל מותר ובב"נ פקועה אסור ואף דמפרכסת מותר מטעם מי איכא מידי מ"מ בן פקועה מטעם כיון דרהיט ואזיל שה קרינן בי' כמ"ש הפמ"ג בסי' י"ג עיי"ש וע"כ חל איסור אמ"ה קודם שיולד ולא נשאר רק תירץ תוס' הראשון דא"א בפרש. ואמנם בתי' זה ג"כ יש להעיר אמאי א"א בענין אחר והרי מפרכסת כחי' כמו תוס' חולין ב' ובכ"מ ולענין גיד מקרי האיסור מחיים ומ"מ מותר משום אמ"ה לישראל וגם לנכרי משום מא"מ ונמצא דיכול להיות איסור ביר בעת שאע"ה כבר הלך לו וכבר הרגיש בזה בישי"ע ולא נשאר בישראל רק תי' האחרון היוצא מזה לדינא דבישראל דבן פקועה מותר לא חל איסור אמ"ה ואיסור גיד עד שנולד ומ"ה גם בנבלה כבר חל איסור גיד ואמ"ה בעת הלידה ובב"נ חל אמ"ה קודם הלידה ואיסור גיד ל"מ לחול על אמ"ה ול"ח איסור גיד רק במפרכסת בכשירה לאחר שחיטה והוה כחי ואיסור אמ"ה כבר שלך משא"כ בנבלה כבר כ' הפמ"ג בסי' כ"ז והח"ס וכל הפוסקים דנבלה מפרכסת אסור משום אמ"ה ולא חל איסור גיד אאיסור אמ"ה ולאחר שעתה לא חל איסור גיד דבעי שיהי' מחיים דומיא דיעקב ונמצא איסור גיד לב"נ ל"ח רק בכשרה דחל בעוד שמפרכסת משא"כ לישראל כיון דלדידי' איסור גיד ואמ"ה בהדי הדדי קאתי כשנולד אף בנבלה ג"ה חל קודם וכ"ז ברור. ומעתה מיושב קו' הגאון הנ"ל בס"ט דהתוס' ל"מ להקשות על ר"י גופי' די"ל דס"ל כשהותרה נבלה הותרה נמי גיד דהרי לישראל חל איסור גיד אף בנבלה ואם אסור בהנאה איך מכרו לנכרי ואין להקשות עדיין איך מכרו לנכרי הרי עובר על לפני עור דז"א דהרי לב"נ חל איסור אבר קודם שיולד ואיסור גיד ל"ח ולאחר שנתנבלה כיון שלא חל מחיים ל"ח וליכא לפ"ע ומ"ה מכרו לנכרי אבל אמתניתין שפיר הקשו התוס' דמתני' מיירי בכשרה דקתני מפני שמקומו ניכר וידע הקונה שלא לקח הגיד דמיירי במקום שמכריזין כדאיתא בחולין ובכשירה דחל איסור גיד במפרכסת אסור לב"נ ושפיר הקשה התוס' איך שולח לנכרי והרי עובר על ל"ע והוא ישוב נחמד והתבונן:

סימן קנו

ב"ה ברעזאן תרכ"ט. להרב הגאון המפורסים מ' שמואל בירענבוים (זצלה"ה) תשובה על מה שהשיב על פלפולי מסימן הקדום. א:

א ע"ד מה שהקשיתי להוי אמינא בתוס' פסחים כ"ב וחולין צ' דלר"י גיד הנשה אסור לבני נח איך אסור גיד לב"נ הלא אינו חל על איסור אמה"ח ובישראל שאני כאמור וכ' כת"ה דאיסור גיד חמור שאין היתר לאיסורו ור"י ס"ל א"ח חל מדגיד נוהג בטמאה וא"ל דלהו"א שבתוס' גם בטמאה הטעם משום דמוסיף איסור לב"נ ולא משום א"ח דא"כ גם לתי' ל"מ שיחול על טמאה דמחיים איכא איסור אבמה"ח ולאחר מיתה ל"ח משום דל"ה דומיא דיעקב. וע"כ הטעם דחל על טמאה משום דהוי איסור חמור א"כ על אבמה"ח ג"כ חל מהאי טעמא. אומר אני דאף דגיד חל על טמאה משום דהוי א"ח על אבמה"ח לא חל משום דאבמה"ח ג"כ חמור הוא שאסור במשהו בשר גידין ועצמות ובגיד בעי שיעור ותוס' כ' חולין ל"ג דנתנו שיעורין לב"נ כמו שהוכיח פרמ"ג בסי' ס"ב ובראש יוסף מתוס' ואע"ג שכתבו התוס' יבמות ל"ג ע"ב דאם נבילה חמורה אף דגם חלב חמור אין לחוש בכך וחל כבר המה בשמה"מ פי"ז מא"ב על דבריהם דבחולין לדברי ריה"ג שמשם הביאו תוס' ראייתם מבואר דלא חל בכשיש בכל אחד חומרא ופי' השעה"מ דכונת התוס' דמאי דאמרו בחולין כשיש לכ"א חומרא לא חל היינו לריה"ג דבעי דוקא הטור על קל בכולל. אבל לדידן בכולל בשוין חל אם רק ל"ה קל על חמור על כן כשיש חומרא לכל אחד חל בכולל ע"ש. א"כ אמ"ה וגיד דיש חומרא לכל אחד בעי דוקא כולל וגיד על אמ"ה ליכא כולל ודוק. ואמנם דברי שעה"מ תמוהין דהתוס' באותו דיבור הקשו איך חל טריפה על אבמה"ח אפילו בלא כולל הלא אבמה"ח חמור ותי' דטרפה חמורה שאין היתר לאיסורה מבואר דאף בלא כולל אם יש לכ"א חומרא חל וצ"ע וצ"ל דכוונת דברי התוס' דטריפה חמורה אף דגם אבמה"ח חמור מצ"א ובלא כולל חל היינו דלמאי דילפינן דחל טרפה על אבמה"ח כמו שחל על חלב ואזה הקשו התוס' דמאי ראיה מחלב לאבמה"ח דאבמה"ח חמור גם מחלב ומטרפה ואהא חי' דלעומת זה טרפה חמורה ושוב שוה לחלב דיש חומרא וקולא וילפינן דטרפה חל מגזה"כ. משא"כ לר"י דלא חל רק חמור על קל וכששניה' שוין ג"כ לא חל. ואולי יש לומר דטרפה חל על אבמה"ח בכולל בפרה שנטרפה דגם החלב דליכא משום אבמה"ח נאסרה משום טרפה וא"ש דברי התוס' וזה להלח"מ פ"ט ה"י ממאכא"ס דלוקין על חלב טרפה אך לפוסקים דאין לוקין ל"ה כולל כמ"ש הלח"מ פ"ט סוף ה"ו שם לענין בב"ח (ועיין מ"ש לעיל סי' ע"ד אות ה'):

ב והנה במה שהבאתי דברי הפמ"ג סי' ס"ב שכתב דתוס' חולין ל"ג לא ס"ל כרמב"ם דלא נתנו שיעורין לב"נ ורק דגם לב"נ נתנו שיעורין וכ' דזה תליא במ"ש המ"ל פ"א מחו"מ אי סתם אכילה בכזית או דסתם אכילה בכ"ש והלכתא לכזית ויש להביא ראיה דסתם אכילה הוא בכ"ש מש"ס זבחים ל"א דאמרינן בחשב לאכילת ב' ב"א מצטרפין לכזית

ואמאי נהי דאיכא שיעורא הרי נמי בעי אכילה וזה ל"ה אכילה כיון שכ"א לא יאכל רק ח"ש וח"ש לא חשיבא אכילה וע"כ דסתם אכילה בכ"ש. (וכעת העירני הרב החריף מ' עזריאל גאטפריד נ"י דלפמ"ש הרמב"ם בפ"א מחו"מ דחמץ דכתיב לא יאכל אסור בח"ש כאן נמי דכתיב האכל יאכל חשיב אכילה אף בח"ש ומש"ה מצטרפין). ובגוף הוכחת הפמ"ג דתוספות סוברין דנתנו שיעורין לב"נ מדתירצו בחולין ל"ג דלר"מ דס"ל אבמה"ח אינו נוהג בעוף ובב"נ וודאי נוהג ל"ק מי איכא מידי דלישראל אסור דבעי שחיטה אע"ג דב"נ אסור במשהו גידין ועצמות וישראל לא אסור רק בכזית בשר הא ח"ש אסור מה"ת ומדכתבו בשר גידין ועצמות מכלל דבמשהו בשר לחודא מותר לב"נ ע"כ דח"ש מותר לב"נ י"ל דלעולם גם התוס' מודין דלא נתנו שיעורין לב"נ ומשהו בשר מותר משום דל"ה אבר משא"כ שאר איסורין לב"נ לא נאמרה הלכה ואוקמא אפשטא דקרא דגם ח"ש חשיב אכילה וא"ל דאף דלא הוי אבר מ"מ ליתסר לב"נ משום בשר מה"ח התוס' לשי' דבשר מה"ח מותר לב"נ כמו שיבואר לקמן (כעת העירני הרב החריף ובקי מ' ליבש מנחם לאנדא דאם נאמר דהתוס' סוברין דבאבמה"ח במשהו בשר לא חשוב אבר ובשר מה"ח מותר לב"נ אין שום, נ"מ לב"נ אם נאמר דנתנו להם שיעורין או לא דאין שום מצוה בב"נ שיהי' תליא בשיעור ובגזל גם התוס' מודים שפחות מש"פ נהרג ואולי נ"מ בדם מה"ח לר"ח בן גמלא דאסור לב"נ):

ג באות ב' ממכתבו העיר כ"ג דגיד ל"ה רק במה"ח ולכמה פוסקים ב"נ אינו מוזהר עליו ול"ק איך יחול איסור גיד ע"א אבמה"ח בב"נ משום בגיד לדידי' ל"א משום אבמה"ח וליכא רק איסור גיד בלבד. כבודו כ' כן בפשיטות ולמה לא הביא ראי' לדבריו דלכאו' מש"ס חולין צ"ו דאמרינן דגיד ברי' הוא משמע דחשיב אבר בפ"ע וכן מלשון התוס' חולין צ' ד"ה אלמא שכתבו ואע"ג דאין איסור גיד חל על מוקדשין על איסור אמ"ה דל"ח כמוקדשין חל משמע דגיד הוה אמ"ה. אמנם בראש יוסף חולין צ"א האריך בזה והעלה שחשיב רק במה"ח. אך מ"ש כ"ת דמוכח מתוס' חולין ק"ג דבמה"ח מותר לב"נ אמת שמבואר כן בשעה"מ פי"ז מהא"ב אמנם שם הקשה מש"ס ערוך חולין קכ"ט ע"ב דקאמרינן הא דר"ש מטהר במתה הבהמה אף שהבשר המדולדל נתכשר אר"י דטעמא דר"ש א"ק מכל האוכל וכו' שאתה יכול להאכילה לאחרים קרוי אוכל אוכל שא"א יכול להאכילה לאחרים אינו קרוי אוכל מבואר דבמה"ח הוי אינו ראוי להאכילה לאחרים והיינו ודאי דאסור לב"נ. וכן מבואר ברשב"א שם דמייתי מכאן ראי' דבמה"ח נוהג בב"נ עיי"ש ולי נראה דלא קשה מכאן ואין מהא ראי' דהרמב"ם פסק בפ"ה ממ"א באבר שאין בו עצם חייב משום אבר מה"ח כגון הלשון וכו' ולענין טומאה פסק בפ"ה מאה"ט דאבר

שאין בו עצם אינו טמא משום אבמה"ח ובלשון פסק בהדיא דה"ה כבשר ואינו מטמא משום אבר מה"ח א"כ שם בחולין דמיירי לענין טומאה א"כ אפי' באבר שאין בו עצם דאיכא איסור משום אבמה"ח אבל טומאה ליכא א"כ משכחת לה דאינו יכול להאכילה לאחרים וטומאה ליכא והיינו דבשר המדולדל מיירי באבר שאין בו עצם וכאמור ובזה פליג ר"ש את"ק דס"ל בכל בשר צריך הכשר ולר"ש בבשר כזה ל"מ הכשר וזה הערה נפלאה אמנם בשמה"ח לב"נ מותר (ואין ראי' מחולין קכ"א ע"ב בברייתא דמבואר בהדיא דבשר הפורש ממנה אסור לב"נ אפשר לומר דר"י פליג אזה) אולם ביסוד' דבריו דגיד חשיב בשמה"ח ל"מ הכי ברמב"ם והראש יוסף לא מצא ראי' לזה: ד והנה השעה"מ שם הקשה אתוס' חולין ק"ב ע"ב שתי' על קו' על ר"י דאי"ל דאכל חלב מן החי מן הטריפה לוקה שלש אף בלא טריפה ילקה שלש משום בשמה"ח ג"כ ותי' דאף דלאברים עומדת מ"מ לאו לחתיכת:

בשר עומדת בחיים ולא אתי איסור בשמה"ח וחל על איסורין עיי"ש והקשה בשעה"מ דתי' ניחא למ"ד לאברים עומדת אבל למ"ד לאו לאברים עומדת דבאתי איסור אבר וחל על איסור חלב קמפלגי כמבואר בחולין ק"ג הדרא הקו' לדוכתא דאמאי נקט טרפה אף בלא טרפה איכא שלש והיינו משום בשמה"ח וכי היכי דחל איסור אבר על חלב יחול נמי איסור בשמה"ח ומזה הוכיח דהתוס' ס"ל דבשמה"ח אינו נוהג בב"נ ולהכי לא מצי לחול אחלב וע"כ נקט טרפה ול"נ לישב קו' דהשג"א העלה דהא דאיסור ב"א חל דוקא כשב' האיסורין שוין די"ל הי מנייהו מפקת משא"כ כשאחד כולל או מוסיף דיכול לחול על האחר בזא"ז אף בב"א לא חל רק הוא ולא חבירו וכן נראה קצת בתוס' רי"ד קידושין נ"א. וע' בברוך טעם שער הכולל ומעתה אבמה"ח ובשמה"ח אף דהוי איסור ב"א למ"ד לאו לאיברים עומדת מ"מ מאחר דאבמה"ח מטמא א"כ חשיב איסור מוסיף ואף שבאו בב"א אבמה"ח חל ולא בשמה"ח כאמור אך למ"ד לאברים עומדת וחל איסור אבמה"ח מחיים ואז לא מטמא דמחיים אין טומאה ולא חשיב מוסיף וחלו שניהם אך על זה תי' תוס' דבשמה"ח. לא חל מחיים משום דנהי לאברים עומדת אך לא לחתיכות בשר אך למ"ד לאו לאברים עומדת אין קו' דליתני שלש משום בשמה"ח דבשר מה"ח לא חל משום דאבמה"ח הוי מוסיף טומאה כיון דאיסור הוא לאחר מיתה ואז מוסיף טומאה וחל רק אבמה"ח ולא טרפה (ואף די"ל דחלב לא טמא משום אמ"ה כמו שחלב נבילה אינו טמא מ"מ הרי לריה"ג טמא כמ"ש מהרש"א בתוס' פסחים כ"ג ע"ב ד"ה ומאי חלב ולא רצה בגמ' לומר דין דתליא בפלוגתא ועמ"ש בספרי לא"ח סי' ס"ד אות י"ב) ומעתה אין הכרע שתוס' ס"ל דבשמה"ח אינו נוהג לב"נ, אולם לפי מ"ש לעיל דלענין

טומאה בעינן בשר גידין ועצמות דברינו ליתא אך לדעת הראב"ד שהובא בכ"מ פ"ה ה"ב ממאכא"ס דמיירי הסוגיא בכוליא בחלבא אולי מטמא אך מרמב"ם משמע דגם זה אינו מטמא אך הוא פסק כרבי ולר"י הגלילי בדף קכ"ח מטמא ול"ב בגמרא למינקט מה דתליא בפלוגתא. והדבר נחמד בדרך פלפול אף אם התו' לא כונו לזה מ"מ דברינו נכונים ואמנם גם השעה"מ יישב דבריהם בדרך פשוט. ועכ"פ אין מזה ראי' דהתוס' סוברים דאפשר מ"ה אין ב"נ מוזהר ולדעת הרשב"א והשעה"מ הדבר מפורש בגמרא על כן גם בזה אין כדי לסתור דברינו:

ה והנה י"ל דגיד הנשה כיון דהתורה אחשבי' ואסרו מפאת כן מיקרי אמ"ה לכ"ע ע"ד דאמרינן פסחים מ"ו בפסח דאיסורו חושבו מצטרף ובכמה מקומות. ובזה מיושב מה שהקשה בראש יוסף בדף צ"ב איך מייתי שם דמיפשט פשיטא לר"י לוקמא באכל מב' בהמות חיין דהוי גופין מחולקין ואכל מזה חצי זית ומזה חצי זית ולרבנן חייב שמונים משום גיד דחייב לרבנן בחצי זית ובגופין מחולקין חייב שמונים וס"ל לרבנן אין בגידין בנ"ט ופטור משום אמ"ה ולר' יהודא גיד בעי כזית ומ"מ לקי מ' דהוי בין שניהם כזית וחייב משום אמ"ה דר"י ס"ל יש בגידין בנ"ט ומזה הוכיח דגיד הוה רק במה"ח ומ"ה אחצי זית שאסור משום גיד אינו חל בשר מ"ה דל"ה איסור מוסיף דאינו אסור לב"נ (וצ"ל דס"ל לראש יוסף דאף אחצי שיעור, א"ח איסור אחר אם גם הוא צריך לצירוף כמ"ש לעיל ס' קי"ט אות ה' בשם ח"ס וברוך טעם) ואמאי סופג לר' יהודא כלל ולפמ"ש דמ"מ בגיד חייב משום אמ"ה. ג"כ מיושב קושיא זאת דנהי דהחצי זית שאסור. מיחשב אבר דאחשבי' רחמנא אבל ח"ז גיד שהוא מותר ל"ה אבר ונמצא דאגיד שאסור א"נ חל איסור בשר מן החי דל"ה מוסיף לשיטת הסוברים דב"נ אינו מצוה ובלא"ה אינו חל דבאמ"ה אמרינן לאברים עומדת וחל קודם שיתלש ובבשר אמרינן לאו לבשר עומדת כמ"ש תוס' ואינו חל על גיד האסור איסור בשר ה"ה על איסור אבר. ואזה עובר משום אמ"ה דאחשבי' רחמנא ואגיד שהוא מותר עובר משום במ"ה ונמצא דשניהם אינם מצטרפים ללקות אחצי מזה וחצי מזה בהתראה אחת והוא ישוב נכון והרבה י"ל ואכ"מ:

ו מ"ש כת"ה הקו' בשם שאגת ארי' אהא דאם ב"נ מוזהר אבשמ"ה וחייב אמשהו משום דלא נתנו שעורין לב"נ למאי נאסר לו אבמ"ה משהו בשר גידין ועצמות והרי בלא"ה אסור משום בשמ"ה אמשהו ותי' פני ארי' דנ"מ כשנתגייר עפי"מ דאמרי' בסנהד' ע"א ע"ב דאם עבר עבירה ונתגייר אם אלו עביד השתא פטור אינו חייב על מה שעבר קודם שנתגייר ואם עתה חייב עונש קל חייב על מעיקרא עונש קל דקלה בחמורה מישך שייך א"כ נ"מ דאם לב"נ לא נאסר משום אמ"ה רק משום בשמה"ח דלא ניתן שיעורין לב"נ

א"כ אלו עבר השתא בעבירה זאת הי' פטור ואמרינן אשתני דינא אשתני קטלא אבל אם נאסר אמ"ה לב"נ גם עתה חייב. לפע"ד נראה דוקא במיתה אמרינן כן אבל אם מעיקרא חייב מיתה והשתא מלקות ודאי פטור אח"כ ממלקות דאל"כ כל גר יפסול לעדות דחייב מלקות שעבר על ז' מצות ב"נ וכבר ישב על מדוכה זו הרב בתשו' בית יעקב סי' ג' וכתב דזה דוקא אם בא על א"א אבל לא בשאר מצות והאריך בדבר וכ' דדוקא לענין עריות לא אמרינן כקטן שנולד דמי ולפענ"ד דדוקא בחיוב מיתה דאי אתה יכול להמיתו במיתה הכתובה בתורה ממיתין אותו בשארי מיתות דאפשר וא"כ נתחייב מיתה זו בעוד שהי' ב"נ מ"ה אמרינן קלה בחמורה מישך שייך משא"כ לענין מלקות לא שייך לומר זה דהא כשהי' ב"נ לא היה מחויב מלקות רק מיתה ואף דדוקא ברוצח ועיר הנדחת אמרינן דממיתין אותו בשאר מיתות עיין תוס' מכות דף ב' דבד' מיתות בכל חייבי מיתות הדין כן והדבר מוכרח דאל"כ כל גרים יפסלו לעדות כמ"ש הבית יעקב והכי מוכח מדברי התוס' שם שהקשו אמאי אמרי' גרים בזה"ז מעונים מפני שעברו על ז' מצות וא"כ קשה מה מקשה התוס' הרי הם חייבים מלקות לאחר שנתגיירו מפני שעברו בגיותן על ז' מצות וקלה בחמורה מישך שייכי אע"כ דממיתה למלקות ל"א מישך שייכי. שוב ראיתי דמזה אין ראי' דבודאי הא דאמר בגמרא דעבר עבירה בגיותו שחייב עליה מיתה גם אחר שנתגייר זה דוקא בהתרו בו בעת שעשה העבירה בעודו ב"נ רק דהו"א כיון דאשתני דינא לענין התראה יפטור אף שהתרו בו בעודו בגיותו קמ"ל דאם התרו ויש ב' עדים חייב עתה לאחר שנתגייר אבל בלא אתרו בי' או שעבר בע"א ודאי בנתגייר פטור (אך בנגמר דינו קודם שנתגייר י"ל דהורגין גם בלא התראה כנ"ל) ולפ"ז אין ראיה מהא דלא מלקינן לשום גר אעברות שעשה בגיותו משום דלא אתרו בי' אז אמנם הראי' מתוס' קיימת די"ל דגם בלא התראה מהראו שיהיו מעונין מחמת העבירה וע"כ כנ"ל ודוק:

ז והנה לשיטת האמונת שמואל והוא דעת הב"ח והטו"ז סי' ס"ב דהיכא דהישראל אינו מוזהר אינו עובר על לפ"ע ולפ"ז לר"ל דח"ש מותר מ"ה אין הישראל עובר על לפני עור כשיתן לנכרי ח"ש אף דהוא חייב עליו מיתה יש קצת נ"מ מאי שהתורה אסרה לאבר והרי בלא"ה חייב משום בשר מה"ח דנ"מ אם מותר להושיט דזה דוקא אבר דישראל מוזהר מדאור' משא"כ במשהו בשר מותר להושיט. אך ע"ז לא הי' נחוץ להזהיר לנכרי כיון שישראל אסור משום אמ"ה ולנכרי אסור משום במ"ה וממילא אינו יכול להושיט ואכ"מ להאריך יותר:

ח מ"ש מר מדוע לא הבאתי תירץ הראשון מתוס' חולין צ' הלא ידוע דבכל מקום שכתבו תוס' תי' אחר הי' להם הכרח לתרץ בדרך אחר משום שקשה להם על תי' הראשון ועל כן

אם נוכל ליישב דברי התוס' במקום אחר עפ"י תי' הב' מה טוב. מ"ש באות ד' דאף שכ' התוס' חולין דאין איסור אבר וגיד וחלב חל עד שיולד מ"מ בשמה"ח יש בו וביאר הסברא דכל שיש לו החלות במקום כמו גיד וחלב שאסרה התורה המקום מותר בעובר דעובר ירך אמו ואברים אינם חשובים משא"כ במ"ה ולא ידענא איך משמע לי' כן ולפי דבריו יקשה בתלש אבר ויש בו בשר דמחייב תרתי ואיך חל אמ"ה אבשר מה"ח שחל עוד במעי אמו א"ו דגם בשר מה"ח אינו חל עד שיולד. ועוד סותר דבריו מ"ש באות ב' דהרי הוא גופי' שכתב דגיד ל"ה רק בשמה"ח א"כ ע"כ צ"ל מה שהקשו התוס' איך חל גיד אאמ"ה כונת' אבשר מ"ה וע"ז תי' דאינו חל עד שיולד הרי דאפי' בשר מ"ה אינו חל עד שיולד. מ"ש בשם מהר"ל מפראג שכתב הסברא דחלב וגיד מותר בשליל משום דהתורה תלתה במקום והקשה דהרי דם שליל חייבין כרת ודם התמצית לר"י באזהרה ט"ס יש בדבריו דר"י ס"ל דם התמצית בכרת ורבנן ס"ל באזהרה. ולפ"ז קושיתו אין לה מקום דכבר כתב הר"ן בשם הרמב"ן פ' בהמה המקשה דלרבנן באמת אינו חייב כרת אדם שליל דל"ה דם הנפש א"כ מה הקשה. (חזר והשיב הגאון דכוונתו לר' יוחנן למסקנת הר"ן דחייב כרת אדם שליל) ובאמת דברי מהר"ל לדעתי לא חדית לן דכן משמע ברא"ש:

ט מ"ש על סברתי המוזכרת כבר בישי"ע דאם חל בעודה מפרכסת הוי דומיא דיעקב וכת"ה כ' דכיון דנשחטו שני סימנים ל"ה דומיא דיעקב. הנה הכי דברי תוס' מפורשים בקרא דבעי דומיא דיעקב והכי בהמה דומה ליעקב. ועוד אם תהיה הבהמה בע"מ או טריפה מבטן לא יחול איסור גיד דל"ה דומיא דיעקב התוס' כתבו סברא דבעי שיחול עכ"פ מחיים דומיא דיעקב אבל עכ"פ ל"ב דומה ממש ואם מפרכסת כחי הוה לענין זה דומיא דיעקב ומ"ש דא"כ מאי הקשו בגמרא גיד אקדשים איך חל והרי י"ל אחר זריקה עוד מפרכסה והוה דומיא דיעקב זה ליתא דלא שכיח בבהמה דלאחר שקבל הדם וזרק עוד תפרכס דהרי השוחט צריך לקבל כל הדם (ועוד כיון שכ' הריב"ש ס"ס קס"ג דבקדשים היו צריכין לבדוק הריאה קודם זריקה א"א שתפרכס) וגם לאחר זריקה ודאי ל"ח כחי, ולדעתי בקדשים גם לאחר שחיטה ל"ח מפרכס כחי (אף לשיטת תוס' דלא כרבינו ישעי' בחולין פ"ד) כדמוכח כל הסוגיא דיומא נ' ובפסחים פ"ט דדרשינן דלאחר שחיטה אין נמנין ומושכין ידיהן משום דכתיב מהיות משה ואם מפרכס כחי אמאי ל"ה מהיות משה גם אמאי אין כהן נכנס בדמו וע"כ ל"ח מפרכס כחי בקדשים אמנם לאחר זריקה אין כאן ספק:

י מ"ש כ"ג לסתור דברי אמונת שמואל דל"ש לפ"ע רק היכא שהוא מוזהר בעצמו מתו' ב"מ י' דישראל עובר על לפ"ע בגרושה לכהן מזה אינו ראי' רק דישראל בישראל עובר

על לפ"ע. ובזה לא מחליק א"ש אך בנכרי דבישראל דכל ישראל ערבים משא"כ בנכרי (איברא דמלשון האמונת שמואל משמע דאין מחלק בין ישראל לנכרי בדין זה. וע' זקיני ת"ש בחידושי חולין ק"א וע' בספרי לא"ח סי' כ"ט אות ח') ויותר הו"ל לאתויי תוס' חגיגה ל"ג דמלמדו עובר על לפ"ע. אף דהוא מותר וזה קאי אנכרי. וקצת צ"ע מתו' גם על הב"ש סוף סי' ה' דהיכא דיכול ליקח ממנו ומאחר ויצטרך לשניהם ל"מ מה שיכול ליקח מאחד ועובר על לפ"ע ובמקום אחר הוכחתי כדברי הב"ש מב"מ ה' דמקשה עיזי לרועה היכי מסרינן ולא משני שיכול ליקח מאחד לרעות אבל מתוס' חגיגה שתירצו דיכול ללמוד מאחר לא משמע כן דהרי לא מאדם אחד אדם לומד ומ"מ יש לחלק ודוק:

יא מ"ש מאין הרגלים לומר בב"נ אין איסור חל על איסור והרי אין איסור חל על איסור ילפינן מקרא דמתו בו כי יחללוהו פרט לזו שמחוללת ועומדת ואיך נדע בב"נ דבר זה גם אני בעצמי נסתפקתי בזה. אמנם בראי' מגמרא ומתו בו קאי על כולל דטומאת הגוף הוי כולל לגבי טומאת בשר ומ"ה אצטריך קרא משא"כ היכי דא דאינו לא כולל ולא מוסיף ל"ב קרא כלל. ועוד הרמב"ם בה' תרומה פ"ז כתב דכהן טמא שאכל תרומה טמאה אינו במיתה משום שאינו קדוש ולא משום דאין אחע"א ופי' כן דברי הגמ' חולין קי"ג שאני התם דמיעט רחמנא ומתו בו ולא משום דאין חל ועי' בפמ"ג בפתיחה להי' שחיטה ולדידי' מנ"ל דאין איסור חע"א ע"כ מסברא ידעינן. וגם א"ל בישראל הטעם משום דמושבע ועומד דזה דוקא בשבועה אבל באיסורין הטעם פשוט וע' באבני מלואים מ"ש בזה בתשובתו ובדברי הגאון מהר"ז מרגליות בהקדמת ספרו לחלק יו"ד שהרחיב הדיבור בענין הדומה לענינינו והנראה דס"ל ג"כ אין איסור חל על איסור בב"נ והאריך בש"ס חולין צ"א בהא דפרע להם בית השחיטה וע' תוס' חולין צ' ד"ה קדשים והרבה יש לפלפל בזה לפי הנ"ל ואקצר:

יב ואזכיר בזה דרך אגב מה שכ' מהרש"א שם בחולין צ' דאם אינו חל להדיוט מותר לגבוה דהוי משקה ישראל המותר לישראל ודבריו צ"ע דהרי עכ"פ איכא איסור לישראל רק דאינו חייב משום דאאחע"א אבל איסורא איכא ול"ה משקה ישראל (ע' מ"ש לעיל בסי' צ"ח אות ה' בזה). ובלבושי שרד ה' אמ"ה בחידושי דינים רצה שם השואל להקל ברגל אוז שלמה אמ"ה שנתערב מטעם דנטרף קודם ואין חל איסור אמ"ה על טרפה דרמב"ם ס"ל אינו נוהג בעוף ול"ה מוסיף ומ"ה בטל דל"ה ברי' כיון שאינו אסור משום אמ"ה והוא דחה דאף לרמב"ם מ"מ אסור לב"נ ורק שאינו חייב שפיר הוי מוסיף ובאמת אין בדחייתו ממש למ"ש הלח"מ פ"ט ממאכלות אסורות סוף ה"ו דהיכא דאינו מוסיף חיוב רק איסור בעלמא ל"ה איסור מוסיף ומ"ה בב"ח ל"ה מוסיף כיון שאינו חייב מלקות

בהנאה אבל מ"מ השואל טעה דאף דאין אחע"א מ"מ חל לקוברו בין רשעים גמורים ונמצא דעדיין הוי:

ברי' ואסור משום אמ"ה ורק דאינו חייב ודוק. עכ"פ גוף הדין אם איסור חל על איסור בב"נ אינו מוכרע. אך לפמ"ש דליכא קרא גם בישראל ורק מסברא גם בב"נ הוה הכי דלא אחמרה תורה בב"נ מבישראל יותר ממה שמצינו מפורש כגון בעדים ועדה והתראה. ומ"מ לדינא אין שום נ"מ בזה אם אחע"א בב"נ דבתרי מיתה לא קטלינן רק נ"מ להו"א בתוס' לענין גה"נ של נבילה אם לא חל מחיים כמ"ש לישב קו' הגאון רע"א:

יג מ"ש כ"ג באות ט' יפה העיר דכיון דבישראל חל גיד משנולד גם לנכרי אסור מיגו דאיתוסף לישראל וכמעט שאין הצלה לדברינו אך י"ל ב' סברות והוא דנבין באמת מה תועלת יש במוסיף יותר מבכולל דמאן דל"ל כולל אבל מוסיף אית לי' ומדוע אך הטעם דבכולל לא ניתוסף על חתיכה זו משא"כ במוסיף שניתוסף על החתיכה איסור לשאר אנשים אך זה דוקא למ"ד כל איסורין שבתורה הוה איסור חפצא אבל, אי הוה כל איסורים איסור גברא דנחלקו בזה גדולי ראשונים הריטב"א בנדרים והנ"י הנדפס מחדש לא ניתוסף על החתיכה וכבר כתבתי במק"א. (ע' בספרי לא"ח סי' ב' אות ה' ולעיל סי' ק"א אות ו') דר"י ס"ל כל איסורין איסור גברא. אך י"ל כיון שמוסיף שהחתיכה נאסרה על אחרים הוה כנאסר עליו משום ערבות. ומיושב בזה קו' התוס' חולין צ' ע"א ד"ה קדשים דנימא מיגו דאיתוסף לב"נ ושם ק"ג ד"ה מר סבר דמה דאיתוסף לב"נ ל"ח איסור מוסיף כיון דליתא בכלל ערבות (וע' לעיל סי' מ"ג אות ד' מה שהבאתי בשם הרמ"ע מפאנו) ואפי' לדעת התוס' דחשיב מוסיף מה דאיתוסף לב"נ (וקצת דבריהם מוכרחין דאל"כ לפמ"ש הרא"ש בברכות כ' דנשים ליתא בכלל ערבות לא אמרינן גבייהו איסור מוסיף ול"מ כן ביבמות ל"ג) (וע' לעיל סי' מ' מ"ש בש"ה ע"ד הרמ"ע מפאנו) מ"מ הטעם משום דכיון דאיתוסף איסור לנכרי אסור לישראל להושיט לו משום לפ"ע כגון באמ"ה כיון שניתוסף על נכרי חל איסור חדש להושיט לו משום לפ"ע ולכן ניתוסף אאיש הזה בחתיכה זו ולדעת קצת פוסקים גם באיסור שאין לוקין עליו הוי מוסיף משא"כ להיפך מה שניתוסף על הישראל דאין הנכרי מוזהר שלא להושיטו לא חשיב מוסיף וגרע מכולל דכולל נאסר הוא בשאר חתיכות ומוסיף לא ניתוסף עליו ולא על החתיכה לר"י דכל איסורין הוה איסור גברא וזה סברא ישרה או שנאמר דאין דומה לכל מוסיף דכל איסור תליא בעת לידת והתהוה האיסור באם בעת חלות האיסור הוה מוסיף מהני משא"כ הכא דלנכרי נתהוה האיסור בעת שהגיד נתקשה ואז לא חל דאין אחע"א ולישראל חל כשנולד וכבר אינו חל בהתהות האיסור לב"נ, אח"כ ל"מ מה שנאסר עוד לאחר כיון

דבעת הויות האיסור לא חל. אמנם סברתי האחרונה צריכה ראי' ובחינה אולי ימצא סוגיא הסותרת לכלל זה ואקצר הפעם:

יד מ"ש להקשות על דברינו דהתורה התירה למכור לנכרי אף למי שהביא ב' שערות אחר שנולדה הבהמה ואז חל בב"א כבר הקשו התוספות בזבחים מ"ה ע"ב ד"ה אבל כעין זה על קושית הגמרא דמקשה כל חלב למ"ל וכן קשיא בחולין צ' דמקשה איסור מוקדשים קדים ונוקמא דאייתי ב' שערות אחר שהבהמה נעשה קודש ומה שדחו התוס' שם דבלא"ה משני שפיר. עדיין קשה במאי דאמרינן בחולין ק"ג התורה אמרה יבוא איסור נבלה ויחול באיסור חלב מגזה"כ ודלמא התורה מיירי בהביא ב' שערות. וע"כ צ"ל דהתורה מיירי בכל גוונא ולכן נתחזק דחייתו. אבל באמת זה ליתא לפמ"ש במקום אחר דע"כ לא בכל גונא התורה התירה למכור נבילה לנכרי דבני מעיים אסורין למכור לשיטת ד"ז התו"ח דהוה כמאן דמנחא בדיקולא וע"כ לא מיירי בנתנבלה בשחיטה וכיון דלאו בכל גונא מיירי י"ל דל"מ בכל נכרי: טו מ"ש לענין ב"נ אי נעשה בר עונשין כשהביא ב' שערות או שבא לכלל דעת עיין נזיר ס"ב לענין מופלא סמוך לאיש ומ"מ אין הכרח וברמב"ם מבואר בה' מלכים דעכו"ם קטן אין מענישין אותו אבל הכ"מ לא הראה מקור הדין (ועמ"ש גיסו הגאון בח"ס חיו"ד סי' שמ"ז). מ"ש דאם ב"פ אסור לב"נ קשיא מפסחים כ"ב דמקשה והרי אמ"ה ולוקמא בבן פקועה. והקשה על תירץ בפליתי בסי' כ"ז על קושיא דמפרכסת דאס"ד במפרכסת למ"ל לאשמועינן מכוס יין לנזיר משום דמותר לדידי' והרי גם במפרכסת מותר לדידי' וכת"ה הקשה דא"כ באמת אמאי לו לר"נ לאשמועינן תרתי ולנקוט חדא דהיינו מפרכסת או ב"פ ואשמעינן מני' תרתי אפי' שמותר לו לדידי' ול"א רק לב"נ לק"מ דכיון דקתני לא יושיט ואשמועינן דוקא קאי בתרי עברי דנהרא כדאמרינן בע"ז בעי לאשמועינן אפי' מאי דאסור לדידי' אפ"ה דוקא דקאי בתרי עברא אסור משא"כ אי באמת הברייתא מיירי מאי דמותר לדידי' קשה למ"ל נזיר:

טז מ"ש באות י"א לסברתי דמ"ה חל בב"נ אמ"ה ולא גיד משום דבן פקועה אסור וחל אמ"ה קודם והקשה דהרי הפמ"ג סי' י"ג כ' דמ"ה אסור בן פקועה לב"נ משום דרהיט ואזיל א"כ קודם שכלה חדשיו הי' מותר לב"נ משום אמ"ה אלו שחטו לאם וחל אז איסור גיד זה ליתא לדעתי דכיון דלהפמ"ג בן פקוע' לא הותר בשחיטת אם אף קודם שכלה חדשיו לא הותר ודוק. ומה שהקשה דא"כ קודם מ"ת דאף בן פקוע' ומפרכסת אסור ובודאי חלה אז לישראל ג"ה אאבר מ"ה דא"א בענין אחר דבעינן שיחול מחיים דומיא דיעקב וכיון שהתורה לא ניתנה לב"נ לקולא אף לאחר שנתחדשה תורה ובן פקועה מותר ויוכל לחול בישראל איסור גיד ואמ"ה משנולד כיון שכבר נאסר לב"נ התורה לא

ניתנה לקולא לב"נ כן תוכן דבריו. ואמנם דברינו נכונים דגם קודם מ"ת הי' ב"פ אסור ומפרכסת מותר וכן כ' בתפארת ישראל להגאון מהר"ל מפראג סי' י"ט וכן כ' הרמ"ע מפאנו בעשרה מאמרות מאמר חקור דין מ"ג פכ"א בשם פסיקתא (וע' מ"ש לעיל סי' ל"ז אות ו') וכיון דב"פ הי' אסור חל אמ"ה קודם שנולד ואיסור גיד לא הי' חל על איסור אמ"ה רק לאחר הפרכוס דזביחה הי' להם בקבלה כדאמרינן בחולין פרע להם בית השחיטה וכן הוה לב"נ וכשנתחדשה תורה דב"פ מותר ואינו חל לישראל אמ"ה עד שנולד וכסברת התוס' ורשב"א וחל לישראל אמ"ה וג"ה בב"א זה בישראל ובב"נ נשאר כמקדם דהרי כה דברינו להפרי מגדים דיש חילוק בין מפרכסת לב"פ והגם דבפרשת דרכים לא משמע כן אבל הפמ"ג הוא רב גדול וגם סברה קאמר ועוד הרי כתבו התוס' חולין צ"א דהפרע להם בית השחיטה היינו נחירה דנצטוו על הנחירה ולא מצינו בשום מקום זאת וע"כ דנהגו כן מעצמו א"כ מ"ה מפרכסת אחר נחירה הי' מותר להם וב"פ אסור דלא נאמר אז כל בבהמה תאכלו וזה ברור:

יז מ"ש באות י"ג להקשות אם גם בב"נ אין איסור חע"א איך חל אמ"ה אבשר מ"ה כיון דהוי מקצת בשר דלא נתנו שיעורין לב"נ איך חל איסור אבר הנה אם נאמר דכמו לב"נ שחייב אמשהו בשר משום בשר מ"ה כן חייב אגיד או עצם לבד משום שהוא משהו איסור לק"מ קושיתו דמיגו שחל איסור אמ"ה אעצם וגיד כן חל אבשר משום כולל ומ"ה חייב אמשהו בשר שמים אלא אפילו למ"ש לעיל דדוקא אמשהו בשר חייב דהוה אכילה וישראל קים לי' מהלכה כזית ונכרי לא קים לי' אבל אמ"ה ל"ה אבר עד שיהי' גיד ועצם ובשר נהי דחייב בכל שלשתן אפי' דליכא כזית אבל אגיד או עצם אינו חייב רק בצירוף הבשר וכיון שהבשר כבר אסור איך תצטרף ובתוס' חולין ק"ב ד"ה שאין כתבו דמצטרף משום דל"ה רק ח"ש אבל בב"נ חייב אח"ש איך מצטרף וזה לא חל בכולל דהגיד לא נאסר בלא הבשר. הנה אי בעינא אמינא מטעם איסור מוסיף דלישראל נאסר משום אמ"ה דבישראל אינו חייב אמשהו בשר ונכרי חייב ונמצא מגו דאתוסף לישראל ואף למאי דכתבנו דמישראל לנכרי ל"ה איסור מוסיף מ"מ י"ל דאף דלא נאמרה שיעורין לב"נ מ"מ אפשר דביטול שייך כמו שנסתפקו אחרונים (ע' מ"ש בספרי לא"ח סי' כ"ט אות ז') ונמצא אף דב"נ שאכל פחות מכזית בשר חייב זה באכלו בפ"ע אבל באכל עם גידין ועצמות אפשר דנתבטל בעת אכילה ופטור ואף דאינו דומה לפיגול ונותר בזבחים ע"ה דשם לא נשאר כשיעור וכאן א"צ לשיעור מ"מ י"ל בל"ז דנתבטל והרי ר"ש ס"ל כ"ש למלקות וח"ש ע"י תערובות לא ס"ל לשיטת רבינו יקיר אולי גם בעכו"ם כן ולכן שפיר חל על כל הכזית איסור אמ"ה דגם בשר מ"ה ליכא בתערובות גיד ועצם וכ"ש

דל"ק מאי שמקשים לר"ש דס"ל כ"ש למלקות איך חל אמ"ה אבשר מ"ה דנאסר קודם שנתקשו אבריו דל"ק כיון שבתערובת ל"ה במכות שפיר חל עלי' איסור אמ"ה. אמנם קו' זו בלא"ה ל"ק למ"ש התוס' דבישראל אינו חל איסור אמ"ה עד שיולד ואז הוי ב"א אמ"ה ובשמ"ה ודוק הנה ת"ל עלה בידינו לישב הרבה קושיות שהקשה כ"ג עלי ואתו הסליחה אשר הרהבתי בנפשי לסתור כל דבריו כי כך היא דרכה של תורה:

והנני ידידו דו"ש באהבה (:

והשגתי מכתב ארוך מכבוד הגאון הצדיק הנ"ל מישב כל דבריו בחריפות ובקיאות עד להפליא אולם לאשר כל הענין סובב הולך אל ענין שאין נ"מ לדינא לכן לא אאריך עוד וע' מ"ש בענינים אלה לעיל סי' מ"ג):

סימן קנז

ב"ה ברעזאן מנחם ברכות לפ"ק. להגאון הצדיק המפורסים מוה' שמואל בירנבוים מדובנא. (כעת מו"ח זצלה"ה):

א ע"ד אשר כת"ה העיר בדבר חדש דהא דס"ל לר' יהודא סנהדרין כ"ט בחתנו ויש לו בנים פסול היינו דוקא בראה אחר שנתרחק כמו שפי' רש"י דיש ראי' והגדה לאחר שיש לו עכ"פ קירוב דעת משא"כ בראה קודם שנעשה חתנו דהוה עכ"פ תחלתו בכשרות גם ר' יהודה מודה ואצ"ל בהא דב"ב קכ"ח ועירוכין י"ז דמיירי באין לו בנים אפי' לר"י והוכיח זאת מהא דאצטריך לר' יוחנן לפסוק הלכה כר' יוסי הגלילי דלא כר"י והרי בלא"ה הלכה כסתם משנה דשבועות ל"א דע"כ צריך לאוקמא כגון שהיו קרובים בנשותיהם מוכח בהדיא דקרוב ונתרחק כשר וע"כ צ"ל דקמ"ל דסד"א דוקא בעדים שראו קודם שהיו קרובים משא"כ בראו לאחר שנתרחקו רק שיש לו בנים הלכה כר"י ומ"ה אצטריך לפסוק ולפ"ז גם לר"י יש חילוק בדבר. כבר ראה כת"ה בעצמו די"ל דמשנה דשבועות דמוכח דקרוב ונתרחק כשר מיירי באין להם בנים. ואין משם ראי' עוד יש לדחות דכל עיקר מה שהקשה בשבועות הא קיימא שני' הוא למ"ד כופר בממון שיש עליו עדים פטור אבל לר"י דס"ל חייב א"צ לאוקמא בקרובים בנשותיהם וכן כתב הריטב"א א"כ לר' יוחנן אין סתם משנה דלא כר' יהודה והגם דתוס' ס"ל דאף דכופר במלוה שיש עלי' עדים חייב היכא דקיימא קמן פטור מ"מ כתבו בעצמם דף ל"ג דה"מ למדחי דאפי' קיימא קמן הוי כפירה ומ"ה ממשנה דשבועות אין להוכיח הלכה ואצטריך לפסוק הלכה כר"י הגלילי וז"ב ועי' מהרש"א שבועות ל"ז מ"ש על פי' דברי תוס' אלו וכיון שראי' אין לו גוף הדין שכתב כת"ה לא ברירא לן דלישנא דמתני' דביש לו בנים הוי קרוב לר"י אין חילוק ועוד

כשראה קודם שנעש' חתנו יותר מסתבר לפסול ממה שראה אחר שנתרחק דהוי הפסק פסול בנתים:

ב והנה כת"ה הביא דברי רש"י בסנהדרין שפירש"י סנהדרין כ"ז ד"ה באותו שעה וז"ל שהוא בא להעיד או שראה העדות והיינו דבחד סגי לפסול ואח"כ ד"ה ונתרחק פירש"י שמתה אשתו קודם שראה עדות זו ולא פי' שראה קודם שנעשה חתנו ומזה הוכיח כת"ה הדין הנ"ל, אמנם בחידושי אנשי שם על פירש"י ברי"ף שהם תמוהין מאוד לכל מעיין הגי' באמת שם ברש"י הי' קרוב וכו' ונתרחק שמתה אשתו קודם שהעיד בב"ד. וגם בחידושי אנשי שם ט"ס וצ"ל הי' קרוב שראה עדות קודם שנעשה חתנו ונתרחק שמתה אשתו קודם שהעיד בב"ד כדמוכח מדבריו שם. וגם בזה פליג ר"י ולא כסברתו. ולפענ"ד הי' נראה לישב קצת דברי רש"י ברי"ף שכ' היה קרוב כשראה העדות שהיה חתנו שראוי ליורשו ונתרחק שמתה אשתו קודם שהעיד בב"ד. וזה תמוה דהוי תחילתו בפסול וסופו בכשרות. וכבר תמה בחידושי אנשי שם. ואולי ס"ל לרש"י כמ"ש המרדכי דמה"ט מהני סילוק בעדות לענין נגיעה ולא מפסיל משום תחילתו בפסול וסופו בכשרות משום כיון שמתחילה היה בידו לסלק עצמו מיקרי תחילתו בכשרות עיי"ש במרדכי בב"ב בתירוץ הראשון ושיטת הש"ך דגם בפסול מחמת עבירה ל"ב תחילתו וסופו בכשרות. ולפ"ז יקשה בפסולי עדות מחמת אישות כגון בחתנו הרי בידו לגרשה. וכבר המה בזה בתומים סוף סי' ל"ד ולכן ס"ל לרש"י באמת כן. ומגמרא דב"ב קכ"ח אין ראי' מהך דהיה יודע לו בעדות:

עד שלא נעשה חתנו ומתה בתו. שם מיירי דהחותן רוצה להעיד לחתנו והוא אינו יכול לסלק הקורבה דבמה יכוף לחתנו לגרש בתו ולכן בעי תחילתו וסופו בכשרות. אבל רש"י מיירי להדיא שהחתן רוצה להעיד לחותנו וראי' מדנקט שמתה אשתו. והוא יכול לסלק הקורבה ולכן ל"ב תחילתו וסופו בכשרות. כן נלפענ"ד ועיין בש"ך סי' ל"ג אות ו' ואין תימא אם רש"י לא יסבור כן וזה דבר יקר בישוב דברי רש"י שברי"ף וקושית התומים:

ג' ועיין ברי"ף בסנהדרין פ' ז"ב מביא ראי' דבעי תחילתו וסופו בכשרות מהך דמתה בתו. עוד הביא ראי' מהך דכתובות דכתב ידינו הוא פסולי עדות היינו עיי"ש שדבריו תמוהי' לכאורה בראי' זאת דהרי שם כבר העידו בפסלות דעדים החתומי' על השטר כמו שנחקרה עדות בב"ד. ואין ראי' דפסול עתה להעיד כשהוא רחוק וכן כתב הרי"ף גופיה פ' ד"א ביבמות דהיכא דהשטר אינו ביד העדי' אין צריך לזכור העדות משום שכבר נחקר עיי"ש. וצ"ל דכונת הרי"ף דס"ל במשנה שם אפילו מלוה ע"פ ל"ה וכן כתבו התוס' כתובות שם ד"ה מלוה גופה. ומשמע דהעדי' אמרו עתה שהלואה אמת. ועוד

לרבנן בכל קיום אמנה שבשטר מעידין. ואמאי ל"ה מלוה ע"פ. וע"כ הביא הרי"ף דע"כ בעי תחילתו וסופו בכשרות. וקיצר מאוד בדבר. ולפ"ז מוכח מרי"ף דס"ל אף שהעיד כשהיה קרוב יכול לחזור ולהעיד אם ראה העדות קודם שהיה קרוב. דלא כשיטת הש"ך סי' ל"ג דעביד אינש לאחזוקי דיבורא דאל"כ אין ראיית הרי"ף ראי' דשאני התם שכבר העיד כשהיה קרוב ודוק. ועדיין צ"ע קצת בדברי הרי"ף. ואכ"מ להאריך: ד והנה בעמדי בהך דתוס' שבועות ורש"י דף ל"ז ראיתי דברים תמוהים בתומים סי' צ"ב לתרץ קושית מהרש"א האחרונה ברש"י שם דגם כופר בפקדון איך משכחת התראה דאם עדים לפנינו לכ"ע הוי כפירת דברים ותירץ בתומים וז"ל דהא דקיי"ל נשבע לשקר בפקדון והודה חייב חומש אבל לא בהעדאת עדים א"כ י"ל מתחילה היו עדים במד"ה ונשבע לשקר בפקדון ואח"כ באו עדים ותבעו שני' שישבע אם לא הי' בתחילה הפקדון בידו ובזה אף דעדים כאן ל"ה כפירת דברים. כ"א כפירת ממון דאם יודה שהוא חייב לו וא"כ נשבע לשקר וחייב חומש משא"כ כשלא יודה. ומ"מ דייק הגמרא שפיר דהכופר במלוה שיש עלי' עדים במד"ה חייב דאלו פטור א"כ שבועה ראשונה לא היה בו דין שבועת פקדון דהי' עדים במד"ה ואין כאן חיוב חומש מתחילה אך כל זה ל"ש בשבועות העדות דאין כאן חומש. ומיושב קושית מהרש"א. ולפענ"ד דבריו תמוהים מאוד במ"ש דאם תבעו שיודה לו שנשבע על שקר ומתחייב חומש והוא כופר חייב קרבן שבועה דז"א דכיון דבעדים אין יכולים להוציא החומש אין כאן חיוב קרבן כדאיתא בגמרא מפורשת ב"ק ק"ו ע"ב דמקשה לרב המנונא אלא אי אמרת כי אתו עדים פטור מי איכא מידי דאלו אתו סהדי ומסהדי פטור ואנן ניקו ונחייב קרבן שבועה הואיל ויכול לחזור ולהודות השתא מיהת לא אודי. ופירש"י דבכפירת דברים בעלמא היא ולאו ממונא היא גבי' שהרי אין יכול להוציא בעדים. ומשם מוכח דאחומש כל עוד שלא הודה אינו חייב קרבן אף אילו היה מודה חייב עיי"ש וכיון דאינו חייב קרבן מאי מיבעי ליה בהזיד בשבועת הפקדון. וזה פלא על התומים שלא שת עינו לגמרא הנ"ל. והנה אין לומר דהתומים מיירי בשכבר הודה שנשבע לשקר דממנ"פ אם שמעו עדים מהודאתו שוב הו"ל כפירת דברים כיון דגם אחומש יכולין לחייבו שהודה בפניהם. ואם מיירי שלא הודה בפניהם. אם טוען שלא הודה ונשבע ע"ז ל"ש התראה דהעדים אין יודעים ואם מודה בהודאתו ורק שחוזר ואומר שבאמת נשבע שוב העדים דיודעים ששקר נשבע יכולים לחייבו החומש ושוב הוה כפירת דברים. ולו' דמיירי כשטוען ב' טענות חדא שלא הודה טוען שנשבע באמת והמשביעו טוען שהודה בפני אחרים והוא נשבע עתה לאמת שני טענותיו. והעדים מתרין בו על אחת מהשבועות. שאם ישבע שאמת נשבע מתחייב מלקות. ומ"מ חומש

אין יכולים לחייבו דשמא שבועה שני' אמת. וכפירת דברים ל"ה כיון שיש עדים אחרים שהודה בפניה' והוה ממון שיכול להוציאו בעדים אילו היה כאן. ואף דאין ב"ד משביעין אותו ב' שבועות בטענה שאחת סגי לפטור מיירי בקפץ ונשבע. גם זה ליתא דכיון דאם אמת אחת מהשבועות פטור מממון אין העדים יכולים להתרות בו דאם יתרו בו שאם ישבע ב' השבועות יתחייב משום שבועת הפקדון זה אינו דאם אמת נשבע שלא הודה אף אם שקר נשבע שהאמת הי' אתו. והעדים מעידין שבתחילה בשקר נשבע אינו חייב משום שבועת הפקדון דהרי באמת פטור מחומש ומשום שבועת ביטוי יתחייב. אבל לא משום שבועת הפקדון. כיון דבאמת פטור מחומש אם לא הודה כמו שנשבע בשבועה הב'. וזאת אין העדים יודעים שהודה. דאם יודעים שהודה יכולים לחייבו חומש והו"ל כפירת דברים והבן. סוף דבר אין מנוס לדברי התומים כלל. והנה סברה זאת דאם נשבע וחזר ונשבע אין חייב קרבן שבועה אחומש ראשון מוכח גם מגמרא ב"ק ס"ה ע"ב דמשני כגון שנשבע וחזר ונשבע ארבע פעמים. ואס"ד חייב קרבן שבועה אחומש קודם הודאה הואיל אם הוה מודה הוה חייב א"כ ליחייב חומש אחומש. והו"ל חומש יותר מכפילי דהוה ד' והוא נשבע ארבע פעמים. וחייב חומש אחומש והו"ל טובא. אלא ודאי כל עוד שלא הודה אינו חייב חומש ולא קרבן אחומש. כנ"ל מגמ'. וז"ב דלא כהתומים. ומה דאמרינן בב"מ נ"ד נתן לו את הקרן וכו' מוסיף חומש על חומש כבר פירש"י דמיירי שכבר הודה ורק שטוען נתתי לך ודוק היטב. ולמאי דאמרי' בב"מ מ"ח דאין חייב קרבן שבועה רק ביחד לו כלי בלא"ה אין כאן קרבן שבועה אחומש קודם שהודה דל"ש יחוד כלי ודוק:

ה והנני חוזר למכתבו. הנה בתשובתי ראשונה כתבתי במה שנסתפק מר לר"י בגירש אשתו ויש לו בנים אי ר"י פוסל. וכתבתי דלכאורה בגירושין ניחוש לקנוניא כמו דחיישינן בעירוכין כ"ג אך דבעדי' ל"ח לקנוניא. כמו דמהני סילוק ול"ח שמסלק כדי להעיד כמ"ש בסמ"ע סי' ל"ז ס"ק ח'. הנה כ"ז לפי מה שהבנתי דמיירי שהחתן רוצה להעיד לחמיו ובעד ל"ח שעשה הפעולה כדי להעיד אבל היכא שהחותן רוצה להעיד לחתן. שפיר חיישינן דהוא גירש בתו כדי להכשיר חמיו לעדות דחיישינן שהבע"ד עשה פעולה. להכשיר העד. ולפ"ז הי' מקום לומר לפמ"ש פירוש המשניות דה"ה נתגרשה אמאי נקט בב"ב קכ"ח דוקא במתה. להנ"ל נכון דבמשנה דסנהדרין דמיירי שהחתן רוצה להעיד לחמיו מדנקט מתה אשתו שפיר לא חיישינן לקנוניא. וה"ה נתגרשה. משא"כ שם בב"ב י"ל דמיירי שחמיו רוצה להעיד לחתן ל"מ נתגרשה דחיישינן לקנוניא. ולפ"ז אולי גם לרבנן יש חשש קנוניא. אך כבר כתבתי כיון דקרוב אינו פסול מחמת שקר רק

מגזה"כ. כשגירש ונסתלק הקורבא לו יהא שגירש בכונה שיכשר לעדות כשר. אך גם בהך דעירוכין כ"ג כתבתי במ"א להקשות בזה מאי קנוניא היא זו כיון דבאמת גירשה הרי מגיע לה כתובה. וכן בהך דמשה בר עצרא בב"ב קע"ד. והדבר מוכרח בגמרא שם דל"ח כלל לגט פסול או לערמה שלא כדין רק היכא שהוא עושה כדין. דאל"כ אמאי כשאיגלאי מילתא דכהן הוא אמרו בתר עניא עניותא אזיל. הרי יכול לגרש ע"י תנאי כמבואר בסי' ו' באה"ע בשם תשובות הרא"ש דיכול לגרש לכתחילה ולהחזירה וראי' מיומא י"ג. א"כ יגרשה על תנאי בשוא"ת דאז מגיע כתובה דל"ח שיעבור בקום ועשה. ואח"כ תעבור בקום ועשה ויחזירה. וע"כ צ"ל הכי בביאור דברי התוס' ב"ק פ"ט ד"ה כל לגבי בעלה שכתבו התוס' דיגרשה ותמחול ויחזירה וקשי' בכהן מאי איכא למימר וכבר תמה ע"ז בתומים. ופירשנו זה כמה דיעשה בדרך זה. א"כ בהך דמשה בר עצרא נמי. וע"כ צ"ל דא"כ כשתעבור על תנאי יהיה המעות בגזל. וזאת לא רצה. הרי דקנוניא דשם ובעירוכין היא היכא שבאמת נתגרשה. ומ"מ מיקרי קנוניא. כיון שלא נתגרשה אך למען להוציא המעות מיקרי זאת ערמה. ואין לומר דבכל קנוניא חיישינן שגירשה בע"מ שתחזור ותנשא לו. דזה ל"ה גט כלל. דלא הותרה בנשואין לשום איש דאם תנשא תהיה אסורה לו. ולא מצאתי זאת מבואר וכפי הנראה לפוסקי' דבע"מ ל"ה שיור גם בכה"ג הוי גט אבל הנראה דבזה כ"ע מודה כיון דאכתי אגידה. ואכ"מ להאריך בזה. ובמ"ש מכהן דיש לו עצה בתנאי יש לדבר ביבמות ר"פ החולץ דאמרינן שם בנשא מינקת חבירו יוציא בגט אף בבעלה כהן שנאסרה עליו והרי יכול לגרש בגט בתנאי דשוא"ה שיחול התנאי לאחר כ"ד חודש שלא יוכל לבטל תוך כ"ד חודש. ולע"ע היא מגורשת ואח"כ לא מקיים התנאי ויוכל לחזור אותה וע' שעה"מ פ"ח מגירושין ד"ה ודע עוד אין עת האסף פה כי לענין נידון דידן במ"ש כבוד גאונו על דברי פירוש המשניות דמיירי בכהן זה נכון דל"ח שגירש על תנאי דא"כ בטל הגט למפרע והוי קרוב ול"ח שיעשה בדרך איסור כמש"ל. אך מ"מ אם גירש אדעתא להחזירה עדיין יש לעיין אם כשר לעדות. דהוה מ"מ קנוניא מיהו כ"ת העיר בצדק לפירש"י דסנהדרין במשנה שפירש שראה העדות לאחר שמתה בתו גם בנתגרשה ל"ח לקנוניא משא"כ בהך דב"ב קכ"ח לא נקט נתגרשה מה"ט:

ו' ועל דברי הקצה"ח סי' ל"ג על בעל העיטור שכתב דטעם דאם כבר העיד בב"ד ונגמר הדין ל"מ קרוב ונתרחק מטעם יאוש בעלים והקשיתי מהך דמנה לי בידך ונשבע ובאו עדים המבואר בב"ק ק"ה דחייב ול"א כבר נתיאש. וע"ז כתב כת"ה למה דאמרינן בכריתות דבשורו רבע לא נתיאש הואיל ויודע בבירור. וה"ה בהך דב"ק הנה לדבריו ע"כ לא מיירי העיטור רק בטוען טענת ספק וזה לא נהירא גם מ"ש דכיון דהוה לי' עדים רק

שהיו עדים פסולים סמך על אותן עדים בשעת הלואה שהיו כשרים אז. וכשנתקרבו והעידו ונפסק הדין ודאי נתיאש הבע"ד. הנה מסוגיא דב"ק הנ"ל דמייתי קרא דהיכן פקדוני א"ל אבד משביעך אני ואמר אמן והעדים מעידין שאכלו משמע דאינו מתיאש אפילו בטענות ספק דהרי קרא בטענות ספק מיירי ואפ"ה בהודה חייב וגם באו עדים אחר השבועה. וגם מדנקט סתמא ומי לא עסקינין שהיו קרובים והעידו וב"ד לא קיבלו עדותן וחייב שבועה ובעלים קיבלו השבועה ולדברי הקצה"ח יהיה פטור ואמאי נקט סתמא בגמרא וגם הוכיחו מקרא בסתמא ועוד דנוקי לדברי רב דמיירי בספק עפ"י עד ולא קשיא קו' הגמ' עליו ועוד קשי' אס"ד דמסתמא בעלים נתיאשו א"כ זה שאמר רב מנה לי בידך והוא כופר ונשבע פטור לרב הי' לו לגמרא לומר מטעם יאוש. דהרי לשיטת הקצה"ח סי' ק"ס בחוב מהני יאוש ול"ש לומר באיסורא אתי לידי' דהוה שומר עליו כמ"ש הרמב"ן משום דמלוה להוצאה ניתנה. אבל בפקדון ל"מ יאוש דהרי נעשה שומר עליו קודם שכפר. ובאיסורא אתי לידי'. ואם יש בזה סברא גדולה כל כך. אמאי אמרינן שם והאלקים אמר רב אפילו בפקדון דהא קרא ולקח בעליו בפקדון מיירי. ונוקי קרא דולקח ג"כ אמלוה כמו דאמרינין למ"ד עירוב פרשיות כי הוא זה קאי אמלוה. ואם נימא דטעמי' דרב משום יאוש לא יהיה קשה על רב לא מקרא דהתודו ולא ממשנה דהשביע עלי' חמשה פעמים. דהרי קרבן שבועה אינו חייב רק ביחד כלי להלואתו ואח"כ כפר כדאיתא בב"מ מ"ח. ושם ל"מ יאוש כיון דל"ש סברא דמלוה להוצאה ניתנה והוה כמו היכא דבאיסורא אתי לידי' ומדלא קאמר בגמרא הכי. וע"כ לאו טעמי' דרב משום יאוש דהבעלים אינם מתיאשים דמצפים לעדים או להודאת הבע"ד. או כמ"ש בתשובתי הראשונה דהוי יאוש בטעות וכמ"ש בירושלמי בשור הנסקל שהוזמו עדיו. או שי"ל דהוא אינו מתיאש משום שמא יתפוס שלא בעדים ויהיה נאמן במיגו אף לאחר השבועה כמבואר סי' פ"ז ורק דרב אמר משום שבועה קונה. ורבא ס"ל מסברה לחלק בין מלוה לפקדון. ואמר כיון שבאמת מסברה שבועה אינו קונה רק מגזה"כ אין חילוק בין מלוה לפקדון. והמובחר כמ"ש במכתבי הראשון בישוב דברי הקצה"ח דאף אם נתיאש, מ"מ כיון שהיה בטעות שהיה סבור שאין לו עדים ונתברר שיש לו עדים הוה יאוש בטעות. וזה דוקא כשיש טעות למפרע משא"כ בקרוב ונתרחק בשעה שנתיאש לא היה טעות דאז לא היו העדים כשרים. ל"ה טעות למפרע. ועיין עוד מדיני יאוש בנתי' ס"ס כ"ה ובתומים סוף דיני תפיסה וביבמות ל"ז ועיין ברמ"א ח"מ סי' רצ"ז בשליש שהחזיר עפ"י ב"ד אעפ"י שטעו פטור ואנכי הבאתי ראי' לדברי רבינו ירוחם מתו' פ' אעפ"י ד' נ"ה ד"ה שאם ושם מבואר להדי' כן ואין לפני רבינו ירוחם לידע מוצא הדין:

ז' ואמנם מה שהקשיתי בהך דכריתות דפסקינין בהוזמו עדים דכל הקודם זכה. ובאמת בזה גופא פליגא בירושלמי פ"ד מב"ק ור' יוחנן ס"ל דהוה יאוש בטעות. ומה שתירצתי בזה דבעדים זוממין כיון דחידוש היא ולא מפסלו למפרע:

מטעם מאי חזית ה"ה דל"א תיגלי מילתא למפרע דהוי יאוש בטעות. יפה דחה כפ"ה דאנן פסקינין כאביי דעדים זוממין פסולים למפרע ועל הקושיא מכריתות להך דב"ק בנשבע ובאו עדים יפה העיר כ"ג דבאמת שם בכריתות דהב"ד צריך לקיים ובערת הרע מקרבך והב"ד לא ימתין אך תיכף צריכין להמית השור הבעלים ודאי נתיאשו משא"כ בהך דב"ק בנשבע ובאו עדים אם יבורר מתי שיבורר יגבה. ובעלים לא נתיאשו ולפ"ז גם בהך דקצה"ח יש לעיין והסברה ישרה מאוד. מה שהקשה מר אם נימא דבכל פסק דין הבעלים מתיאשין א"כ בב"ק ע"ד דמקשה דמי כולה עבד לרב בעי לשלומי. וקשה לשיטת הריטב"א דס"ל בממון נמי אמרינין כאשר זמם ולא כאשר עשה כאן שנגמר הדין הבעלים נתיאשו והעבד זכה בעצמו. והוה כאשר עשה כעין שהקשה בתומים סי' ל"ח. וקושית התומים דבלא"ה הוה כאשר עשה, משום גמר הדין תירץ מר דהעבד שיודע ששקר העידו העדים אינו רוצה לזכות בעצמו. אבל אם נאמר דהוה יאוש העבד זוכה לעצמו משום יאוש. לק"מ דזאת לא מיקרי כאשר עשה דמי הכריחו שיפקיר העבד. זאת עשה מעצמו. והגע על עצמך לסברת הריטב"א עדים שיעידו על אחד שיש לו בגזילה בית והון ואח"כ יפקיר נכסי' נימא דהוה כאשר עשה אם יזכה הנגזל בשדה. ואי דהעדים גרמו לו ההפקר מאי להם מזה. לא מיקרי כאשר עשה רק אם עשה עפ"י פסק אבל לא מה שעשה מדעתי' דנפשי' ולכן אם נתיאש והעבד זכה בעצמו הוה כמכר העבד לאחר ובודאי העדים חייבין לשלם מכאשר זמם. ובהכי מיושב דל"ק להריטב"א איך משכחת שיסקל שור דהרי בעינין עשאי"ל והזמה לא משכחת דתיכף שיעידו על השור הפקירו והו"ל כאשר זמם ולא כאשר עשה. להנ"ל לק"מ דמה שהפקירו מי הכריחו לזה והו"ל כמכרו ברצונו ולא מקרי כאשר עשה רק אם עשה עפ"י פסק דין. והעדים חייבין מכאשר זמם. שוב ראיתי בתשו' מו"ח הגאון רע"א סימן קע"ו שמפלפל ג"כ בזה דהוה כאשר זמם ולא כאשר עשה מחמת שהפקיר ותמהני ג"כ על האי ארי' דבי עילאי בענין זה:

ח' והנני מעתיק לו לשון הירושלמי לפ' שכפי הנראה אין הירושלמי לפניו וז"ל בפ"ד דב"ק שור שהוא יוצא ליסקל ונמצאו עדים זוממין ר"י אמר כל הקודם בו זכה ר"ל אמר יאוש של טעות היא וכן העבד שהוא יוצא ליהרג ונמצאו עדים זוממין ר"י אמר זכה לעצמו רשב"ל אמר יאוש של טעות היא. ומירושלמי זה משמע דמהני בעבדים יאוש דלא כמ"ש הש"ך סי' שס"ג ס"ק ג' וע' בספרי לא"ח סי' ק' ס"ק ג' דברים נפלאים בזה תלי"ת:

ודע דלפמ"ש הגאון מליסא בספר מקור חיים סי' תמ"ח דיאוש ל"מ רק באתי ליד זוכה ואם נסתלק היאוש קודם דאתי ליד זוכה הדבר חוזר לבעלים כגון בהך דב"ק קט"ו דאמר אדעתא דארי' אפקרא אדעתא דכ"ע לא אפקרא שכתב שם הגאון הנ"ל בישוב קו' התו' דל"ד למציל מפי ארי' דשאני עצ"ל מפי' ארי' לניצל בעצמו מפי ארי' דבניצל בעצמו מפי ארי' כלה היאוש קודם דאתי ליד זוכה לפ"ז צ"ל בהך דכריתות בשור הנסקל שהוזמו עדיו דבודאי ל"ה אלא יאוש. דהרי לא הפקיר בפירוש ועוד דמה"ט כתבתי לישב דברי התוס' פסחים נ"ז שכתבו הפקר טעות ל"ה הפקר ובכריתות משמע הפקר טעות הוה הפקר דהרי בירושלמי פ"ד דב"ק ס"ל באמת לר"י דלא זכה מה"ט וכתבנו לחלק בין יאוש להפקר כיון דכל יאוש הו"ל בטעות. ולפ"ז צ"ל דאחר זכה קודם שהוזמו עדיו דאם זכה לאחר שהוזמו הרי כלה היאוש קודם דאתי ליד זוכה. ולא משמע כן בגמרא ועוד אם זכה קודם דאתי עדים ל"ש זכיה באיסורי הנאה וגם דרפויי מרפיא בידי' כדאמרינן בב"ב קמ"ב וצ"ל להמקור חיים דבאמת אתי לידי' קודם דאתי עדים וכשבאו עדים תגלי מילתא למפרע דאתי ליד זוכה קודם שכלה היאוש. וכיון דלמפרע ל"ה איסור הנאה שייך בו זכיה וגם אח"כ הוא בחצרו ושוב נזכרתי שהקצה"ח סי' ת"ה כתב מטעם זה דהסוגיא דכריתות היא מטעם הפקר ולא מטעם יאוש. ולפענ"ד לא נהירא דאם מטעם הפקר ל"מ באיסורי הנאה. ואי כמ"ש הקצה"ח דכיון דתגלי מילתא דל"ה איסורי הנאה הוי הפקר, זה אינו דכיון דע"כ ל"ה הפקר רק מטעם דעדים הוזמו שוב נימא תגלי מילתא למפרע דהוי בטעות. וע"כ היותר טוב דהיא מטעם יאוש וגם בירושלמי פ"ד דב"ק וגם בסנהדרין פ' חלק קרי ליה יאוש. ויאוש מועיל אף באיסור הנאה דטעם דהפקר אינו מועיל באיסור הנאה היא משום שאינו ברשותו. וכל יאוש מועיל באינו ברשותו. ואם נימא כמ"ש המק"ח דהיכא דכלה היאוש קודם דאתי ליד זוכה ל"מ מיירי באמת שזכה קודם דאתו עדים. ומאי דקשיא למה"ר יהודא כהן בקצה"ח שם בקדמו ודנו דין נפשות דדנין אח"כ דיני ממונות והרי הפקירו בעלים קודם גמר דין וכן הקשה מו"ח הגאון רע"א סי' קצ"ו עוד כ' אהא דסנהדרין ע"ט בשור שלא נגמר דינו שנתערב בשורים שנגמר דינם שכיון שנאסר בהנאה מחמת התערובות הפקירו וא"א לגמור דינו דהוה נגח ואח"כ הפקיר עיי"ש להנ"ל ל"ק מידי דהבעלים רק נתייאשו ויאוש ל"מ קודם דאתי ליד זוכה ומש"ה דנין דיני ממונות וכן מה"ט יכולין לגמור דינו למיתה דהוה נגיחה והעמדה בדין כאחד בהך דסנהדרין ובכריתות מיירי באמת דאתי ליד זוכה וזה הערה יקרה אך ע' בספרי לא"ח סי' ע"ז הוכחתי דגם ביאוש לא בעינין אתי ליד זוכה ודוק:

ט' והנה בירושלמי איתא גם בעבד שהיה יוצא ליהרג ונמצאו עדים זוממין זכה בעצמו. והפני משה תמה על הרמב"ם שלא הביא הדין דעבד וי"ל דבעבד כיון שיודע האמת שהעדים לא היו עמו. ומשקרים רפויי רפיא בידי' ומ"ה לא זכה בעצמו. משא"כ בשור. כעין דאמרינן ברבע שורו כיון שיודע האמת לא מפקיר ה"ה להיפך כשהעבד יודע האמת אינו זוכה בעצמו. ומ"ה לא מביא זאת הרמב"ם. וירושלמי אולי ס"ל גם ברבע שורו הוי הפקר. ולמסקנת רבא מידחי הך דעבד ג"כ מיהו לפמ"ש דהוא מטעם יאוש. ויאוש ל"מ בדבר שהיא ברשותו רק דבאיסור הנאה. כגון בשור כיון שנאסר מחיים הוי דבר שאינו ברשותו ומהני יאוש משא"כ בעבד כיון שאינו נאסר מחיים הוי ברשותו ול"מ יאוש ומ"ה לא מביא הרמב"ם. ודוק היטב. ושוב נראה לי דבמ"ש הגאון מליסא דהיכא דכלה היאוש קודם דאתי ליד זוכה חוזר לבעלים י"ל דהיינו דוקא אם הבעלים שם ורואין שכלה היאוש כגון בחערה דרב ספרא שהיה שם וראה לא היה צריך לזכות דמעצמו היה שלו משא"כ היכא שהבעלים סוברין שעדיין אסור בהנאה הוי שפיר עדיין הפקר דעוד נמשך היאוש א"כ משכחת לה בהך דכריתות שאחר שהוזמו עדים זכה רק שהבעלים לא ידעו שהוזמו עדים ועוד לא כלה היאוש. ועכ"פ הסוגיא דכריתות י"ל מטעם יאוש. ועיין עוד בנתיבות סי' תס"ב כתב ג"כ דבכריתות היא מטעם הפקר והנלפענ"ד כתבתי: והנה גם בקצה"ח סי' קמ"א כתב דיאוש בטעות מהני וחילי' מהגהות אשרי פ' איזהו נשך מ"ש שם לענין פירות דקל. וז"ל הגהות אשרי אדם שיש לו ממון ומוכר אותו לחבירו ומוחל לו אעפ"י שהיא בטעות זכה חבירו מידי דהוה אהפקרא בעלמא דחשיב הפקר א"כ שכנגדו קנאו ביאוש בעלמא. עיי"ש והקצה"ח כתב הטעם דכל יאוש בטעות היא. והגם דהג"א עירב הפקר ויאוש מ"מ הנראה דיש לחלק בין הפקר ליאוש. אשר עפ"י כן הנראה מ"ש בהך דפסחים נ"ז בתוס' דכתבו דהפקר בטעות ל"ה הפקר והקשיתי מהך דכריתות כ"ד. למ"ש לחלק בין יאוש להפקר דברי התוס' מיושבין היטב:

י' וכת"ה כתב לישב דברי התוס' דפסחים דכיון דהפיאה מונח בחצירו שוב חצירו קונה לו. ואף שהפקיר מדעתו כיון דהוה בטעות ולדבריו שוב יקשה מהך דכריתות אם השור עומד בחצירו יזכה לו חצירו. ויצטרך לומר דשם מיירי דאינו עומד בחצירו וזה רחוק. הן אמת דבחידושי פסחים (ע' בספרי לאו"ח סי' ס"ד אות ד') כתבתי דבאיסור הנאה ל"ש לומר חצירו יזכה לו דל"ה משתמר לדעתו דאסור למחות ביד מי שיטלו. וכיון דאין בידו למחות ל"ה משתמר לדעתו וחצר אינו קונה. א"כ בהך דכריתות כיון דקודם שהוזמו הי' סבר דאסור בהנאה ולא הי' משתמר לדעתו חצירו לא זכה. ובאמת אחר שהוזמו אינו עומד בחצירו. מיהו בשור הנסקל כיון דבעי לאתויי לב"ד ולקיים ובערת הרע אולי יוכל

למחות ביד מי שנוטלו. ומיקרי בר שימור ואינו דומה לשאר איסור הנאה. מיהו למ"ש התוס' ב"ב נ"ד דהא דחצר קונה שלא מדעתו דוקא באינו יודע אם היא בחצרו אבל אם יודע ואינו מתכוין לקנות ל"ק בהך דפיאה שאינו מתכוין לקנות ל"ק:

י"א על קושית חותנו הגאון ר"ע זצ"ל בפ"ח דפיאה בהולכי נמושות דכל אדם יכול לזכות והקשה דליקני חצירו לבעה"ב לר' אבא דל"ב משתמר לדעתו בב"מ י"א. יפה הקשה לשיטת הנ"י דאם בא לחצירו קודם יאוש ל"ק חצירו. ומ"ש לישב דהעניים יש להם ג"כ זכות בחצר. לא נהירא דדוקא בבכור אמרינן בבכורות י"ז דאקני ליה בעה"ב מקום שיקנה הבכורים. אבל בלקט וכו' דהעני ל"ק קודם שבא לידו. ודאי אין לו זכיה בחצר. וקצת יש עיון בהך דנמושות כיון דעדיין לא זכו עניים מאי מהני יאוש דידהו וכי יכול להפקיר דבר שאינו שלו ולומר כמ"ש הרא"ש בנדרים ל"ד דכל שבידו לזכות יכול להקדיש וה"ה בעניים אתי שפיר אבל קשי' דא"כ מאי הקשה בב"מ כ"א דבעניי עיר אחרת ל"ה יאוש דהוי יאוש של"מ מ"מ כיון שעניי העיר הזאת נתיאשו ובידם לזכות הוי הפקר. וצ"ל דיאוש שאני מהפקר. וכל העניים כשותפים. ואין יאוש של שותף אחד מועיל. ועיין בשיטה מקובצת ב"מ כ"ו ומ"ה כשמתיאשו כולהו מועיל אף דלא זכו עדיין מ"ש מר בדברי הר"ן פ' שלוח הקן גבי האם רובצת שכתב דאי טריף אקן קניא חצר סותר לדברי הנ"י הנ"ל ולא אבין דבריו דהנ"י מיירי במציאה ומטעם יאוש ול"מ אם בא לידו קודם יאוש משא"כ בהפקר אף דמעיקרא ל"ק קודם שטרף עתה קנה. ול"ש לומר באיסורא אתי לידי' בהפקר רק ביאוש. מ"ש על התוס' פסחים נ"ז שכתבו דאפילו לב"ש דהפקר לעניים הפקר הוי הפקר בטעות והקשה דהרי לב"ש הקדש טעות הקדש וכ"ש הפקר טעות דהפקר כנדר. יעיין בש"ך סי' רנ"ה שחילק בין תרומה להקדש ובתרומה גם לר"א יש שאלה כדמוכח בפסחים מ"ז. ולפ"ז גם לב"ש בהפקר יש שאלה. ואני כתבתי במ"א (ע' בספרי לא"ח סי' פ"א אות ב') לישב קושית התויו"ט מהך דפסחים מ"ז דס"ל לר"א יש שאלה וכתבתי לישב לפמ"ש התוס' בב"ב ק"כ אהא דלב"ש ל"מ שאלה והרי הא דהקדש טעות הקדש דוקא באומר אילו הייתי יודע הייתי אומר שור לבן. ותי' דכמו דלב"ש אמירתו אינו מבטל מחשבתו כן מחשבתו אינו מבטל אמירתו א"כ דוקא באמר בדיבור משא"כ בתרומה דנטלת במחשבה ומחשבה הי' בטעות גם לב"ש מהני שאלה והארכתי בפרט זה, א"כ כ"ש בפיאה דלא הי' רק עזיבה בעלמא ומחשבה אם היא בטעות גם לב"ש ל"מ כדאיתא בתוס' ב"ב הנ"ל דדוקא מחשבה לא מבטלת אמירה. ואף דמחשבה דתרומה כי מעשה דמי זה דוקא אם לא הי' בטעות. מ"ש בישוב קושית התוס' פסחים נ"ז דהעניים לא כונו לזכות מהפקר רק לקחת שלהם והוי כעודר

בנכסי הגר וקסבר שלו הוא לדעתי כיון דבלקט בעי זכיה מחדש כמבואר בב"מ דף י"ב ועיין בקצה"ח סי' רמ"ג ול"ה שלהם רק אחר לקיטה. וממנ"פ כיון לזכות ל"ה כעודר בנכסי הגר וקסבר שלו הוא. דכאן כיון לזכות. ומאי אם זכה ולקט דהוי כמציאה או מהפקר. וז"ב:

י"ב מה שהקשה אמ שכתב הר"ן בטעם דב"י משום שמא יבא לאכלו. והקשה איך נדרוש טעמא דקרא לקולא לא ידענא איך משמע מר"ן דדריש טעמא דקרא לקולא. אדרבה חומרא יוצא מזה לענין דעובר בב"י בכזית והר"ן ל"ק רק דרך אפשר להוציא חומרא אבל לקולא ל"ד ומה"ט לב"ש לא נתחייב אכזית מלקות כיון דלאכילה כ"ע ל"פ וב"י משום שמא יבא לאכלו. מטעם הנ"ל דאף דלחומרא לכ"ע דרשינין טעמא דקרא כדמשמע בח"ס יו"ד לענין איסור סחורה בנבילות וטריפות סי' ק"ד. זה לאיסור אבל לא ללקות. והגאון ר' ליבש נאטינזאהן זצלה"ה הקשה אם נימא דלחומרא גם ר"י דריש טעמא דקרא כמו שהאריך ש"ב הגאון מביטשאטש בנחלת יעקב ובחסד לאברהם אמאי ס"ל לר"י דהאלמנה עשירה אם משכן אותה לוקה כדמשמע קצת ברמב"ם והרי זה קולא היא ואם דרשינין לחומרא ע"כ משום ספק ואיך לוקין מספק והנראה בעיקר הדבר כמ"ש במלא הרועים בכלל טעמא דקרא דלהרבות על משמעות הכתוב נוכל לדרוש טעמא דקרא אבל לא לגרוע ומ"ה באלמנה עשירה דלגרוע קאתי נגד משמעות הכתוב ודאי לא דרש ר"מ טעמ' דקר' ולוקה ע"ז. והבן כי ענין זה אריכות ואקצר:

י"ג מ"ש כ"ג במכתב האחרון דמשנה דכריתות דקתני חלב קודש משכחת ג"כ בבד"ה ולא בקדשי מזבח. ומ"ה לא קשה על התוס' רי"ד מה שהקשיתי בתשובתי על דבריו לא נהירא כלל דסתמא חלב קודש מיירי בקדשי מזבח דומיא דחלב נותר. מ"ש מר דאם נאמר בתוס' רי"ד דבקדשי מזבח א"צ לשלם הקרן לר"ע אין צריך תנאי כלל ודוקא היכא שחייב קרן צריך תנאי משום הדמים כדקאמר ר"ע במשנה דכריתות כ"ג משא"כ היכא דא"צ מעות יביא סתם בהמה ויוצא בה הן לאשם תלוי וכשנודע לו לאשם ודאי. והביא ראי' מזבחים ר"פ התערובת קדשים בקדשים יקרב לשם מ' שהיא וכתבו התוס' ד"ה לשם דהיינו סתמא. זה לא נהירא כלל. דשם נתערב אשם תלוי באשם ודאי. וקמי שמי' גלי' שיש כאן שני קרבנות וסתמא לשמה קאי מהני ובכל מקום שהיא שמה עלי'. משא"כ זה שלע"ע אינו מחויב אשם ודאי. רק אשם תלוי אם היא סתם ודאי אינו יוצא רק באשם תלוי שהוא מחויב ואיך יצא מה שאינו מחויב עדיין. והכי בזה סתמא לשמה. ומ"ה צריך להתנות שרוצה לצאת בספק וכן מוכח מתוס' שבת ע"ב דאם בשפחה חרופה הי' אשם תלוי נמי היה צריך להתנות אף דליכא קרן. ועיין עוד בנזיר נ"ז בנזרק

טומאה ביניהם דשניהם מביאין קרבן טומאה וטהרה ומתנה. וכן בכל ספיקות צריך להתנות. וז"ב ופשוט. ודרך אגב יש לבאר מ"ש התוס' שבת ע"ב, ד"ה בעל דאפילו אין אשם תלוי בשפחה חרופה יכול להביא אשם על תנאי ולהתנות לשלמים. לכאור' צ"ע לדבריהם מתו' קדושין נ"ה ע"ב שכתבו דליכא להתנות בשלמים משום נסכים. דנסכי נדבה לאישים ונסכי חובה לספלים. ולאחר העיון יש לישב קושי' זאת דהתוס' בחולין כ"ג לא כתבו כן רק דאם מנדב בפירוש לספלים אף ר' טרפון מודה. ודברי התוס' קדושין סותרים לתוס' חולין וכבר הרגיש הגאון ר' ישעיה פיק בקדושין. א"כ תוס' בשבת קאי למ"ש תוס' חולין מיהו מ"ש תוס' בחולין לר"ט לאישים צ"ל לשמואל לאישים וגם בתוס' מנחות צ"א משמע דגרסי ביין לר"ט לאישים ובאמת ט"ס כדמשמע בסוגיא דזבחים: בא דרק לשמואל לאישים. ובמקנה בקדושין הקשה דאין הלכה כשמואל כדמוכח במנחות ע"ד ע"ב ויש לישב דדברי שמואל תלוי אי דשא"מ מותר כדאיתא בסוגי' שם דאם דשא"מ אסור הרי עובר בלא תכבה. ומעתה ממנחות ע"ד אין ראי' די"ל דאתיא כר"י משא"כ התוס' בקדושין קאי להדיא לר"ש דס"ל מביאין קדשים לבית הפסול ולדידיה כתבו דא"א להתנות דלדידי' בנדבה הוא לאישים דדבר שא"מ מותר כן נ"ל מיהו בעיקר דברי התוס' מה שכתבו ר' טרפון עדיין צ"ע (וע' מ"ש לעיל סי' צ"ז אות ב' לתמוה על מהרש"א בתוס' הנ"ל):

יד וע"ד אשר שאל אדברי התוס' שבת ע"א ע"ב ד"ה מאן שכתבו דמ"ה צריך לתת מעילתו ואינו מביא קרבן וכשיודע חב יביא מעילתו משום דאם לא נתן מעילתו לא יצא עיי"ש וקשיא לי' אמאי הוצרך ר"ט לתת החומש. והרי חומש אינו מעכב כמבואר בב"ק לא יתן החומש עד שיודע לו. לכאורה קושיא חמורה היא. אבל לאחר העיון לא קשה מידי דהתוס' כתבו שם דלר"ט צריך להביא קרבן וליתן מעילתו מספק עיי"ש וע"כ הסברא לר"ט כיון דכל עיקר חיוב מעילה קרן חומש ואשם לציי"ש דאין ממשכנין ולציי"ש חייב באומר גזלתי לאחד ואיני יודע איזה מכם כמבואר בב"מ ל"ז. ואף דהתוס' שם ובב"ק ק"ד כ' דלר"ט דוקא בגזילה ולא בפקדון מ"מ לדעתי בספק אם אכל הקדש ג"כ הו"ל למידק והו"ל כשתי כריכות וחייב לציי"ש. ומ"ה ס"ל לר"ט דצריך ליתן הקרן אף במעילה גדולה ומ"ה חייב ג"כ בחומש דלציי"ש ל"א ספק ממונא לקולא. ועוד בספק הקדש כמה דעות ס"ל דחייב. כמבואר בה' צדקה ובר"ן נדרים ז' ועכ"פ חזינן דר"ט הכי ס"ל ורק דהתוס' הקשו על ר"מ דהוא באמת ס"ל כיון דשמא ושמא הוא פטור אף לציי"ש. ומ"מ לייתי הקרבן. וה ותירצו דא"א להביא קודם שהביא מעילתו. ולר"ע באמת גם במעילה מועטת א"צ לתת חומש ובמשנה אינה מבואר רק לר"ט ולר"ט חייב מספק וז"ב לדעתי.

וקצת מיחלפי שיטתייהו דר"ע ור"ט מכריתות להך דב"מ ל"ז מיהו ל"ק דר"ע ס"ל דוקא בגזל אחד מחמשה חייב דממנ"פ חייב לאחד משא"כ בספק מעילה פטור אף לצי"ש ור"ט יסבור דמ"מ חייב לצי"ש ואכ"מ להאריך. ולסברת מהר"י באסן שכתב דמ"ה בספק ממון ליכא ספק איסור משום דאם ישלם יהיה אצל השני ספק גזל כאן במשנה דמתנה שאם אינו חייב יהיה נדבה ל"ש זה וזה י"ל בסברת ר"ט. מיהו סברת מהר"י באסן מופרך מכמה מקומות. ולמ"ש התוס' בר"ה ה' דלאחר ג' רגלים בכל חייבי חטאות ממשכנין יש להסתפק בהך דר"ט בכריתות אי ממשכנין דלדעתי ר"ט אינו מחייב רק לצי"ש ודוק. מ"ש מר מהך דמנחות ס"ד דאם הביא כחושה אומרים לו הביא שמנה הנה הרמב"ם מפרש דכחושה כונתו לטריפה עיי"ש ואין מזה ראי' מיהו ברש"י אין מפרש כן ודוק:

וביתר דבריו לא תרשנו העת לעיין עתה. השגתי מכתבו האחרונה דרך בראדי. ואי"ה לעת מצוא אשית עיני עליהם:

והנני ידידו וד"ש שותה בצמא דבריו ומשמח בחליפות מכתבים ברצוא ושוב: יצחק שמעלקיס האבדפ"ק סי' קנח ב"ה ברעזאן חנוכה צדיק מושיע לפ"ק: לכבוד ידידי וידי"נ הרב הגאון הגדול נ"י ע"ה פ"ה צדיק תמים כקש"ת מ' שמואל בירענבוים (כעת חותני זצלה"ה) ביומי דחנוכה בהטיבי את הנרות נר מצוה ותורה אור נתעוררתי להשיב מכתב לידידי שאהבה נפשי ואתו הסליחה אשר לקחתי החופש להשיב על דבריו:

א בעברי בין מחרכי דבריו היקרים ראיתי שהקשה על התוס' כתובות ל' שכתבו ואפילו באוכל תרומה של עצמו משלם קרן לעצמו וחומש לכהן. והקשה מדברי ירושלמי פ"ו דתרומות דאיתא שם בישראל שירש תרומה מאבי אמו כהן ואכלה בשוגג משלם לכהן קרן וחומש והכהן מחזיר לו דמים מה שהי' מקבל מאחר אילו לא הי' אכלה. ולהתוס' לישלם קרן לעצמו וימכור לכל מי שירצה והחומש יתן לכהן ע"כ. ונ"ל לישב דלמה דס"ל לרבי נתינה מקדש התשלומין כדאיתא בברייתא דת"כ הובא במ"ל פ"י דתרומות ליכא למימר באוכל תרומה משלו משלם לעצמו. דל"מ מידי דתשלומין לא נעשו קודש רק בנתינה לכהן. וע"כ פסק בירושלמי דמשלם קו"ח לכהן ויהי' לו כפרה דתשלומין נעשין תרומה. והכהן מחזיר לו דמים שהי' מקבל מאחר. והתוס' שהביאו משלם לעצמו היינו לר"א דס"ל הפרשה מקדש. ומ"ה משלם ומפריש קו"ח ונעשין תרומה ולוקח לעצמו תרומה וחומש לכהן. וכן כתבו התוס' כתובות שם בסוף דבריהם דהכפרה תלוי בהפרשה והיינו למ"ד הפרשה מקדש שוב אחר כתבי זאת בא לידי הירושלמי זרעים עיינתי שם. הנה מה שכתבתי דלמ"ד נתינה מקדש אף אוכל תרומה משלו צריך ליתן לכהן מבואר בירושלמי דרצה לומר דר"י ור"ל דפליגי בגזל תרומה משל אבי אמו ואכלה

דלר"י משלם לשבט ולר"ל משלם לעצמו. פליגי בפלוגתא דרבי וראב"ש. אך אח"כ מסיק בירושלמי דלר"ל אפילו רבי מודה היכא דא"צ ליתן לכהן דהפרשה מקדש ולר' יוחנן גם בכה"ג אין הפרשה מקדש ולפ"ז דברי התוס' דכתובות שכתבו דהפרש' מקדש אתיא כר"ל. דאפי' למ"ד נתינתו מקדש מודה היכא שא"צ ליתנו לכהן. (ולפמ"ש מיושב דברי תוס' בכתובות שם שכתבו דכפרה תלוי' בהפרשה ולפ"ז הדרא קו' תוס' לדוכתא אמאי באוכל תרומת חמץ בשוגג חייב נימא קלב"מ. וא"ל דתשלומי תרומה כפרה ול"מ קלב"מ דהרי הכפרה הוי בהפרשה ואמאי צריך ליתן לכהן. וכבר הקשה כן בבית יעקב חדושי כתובות. ומה שתירץ הוא דוחק להנ"ל י"ל דבאמת הנתינה מקדש ולא הפרשה. רק היכא דא"צ ליתן לכהן כגון בספק הפרשה מקדש א"כ בקלב"מ דלצאת ידי שמי' חייב ליתן לכהן. א"כ שוב הפרשה אין מקדש וכיון דהפרש' אין מקדש שוב חייב מדינא ליתן לכהן משום כפרה ודוק). והנה מה שהביא כ"ג בשם ירושלמי ליתא בירושלמי אך בתוספתא פ"ו דתרומות ופסק כן הרמב"ם בפ"י דתרומו' וי"ל דקאי כר' יוחנן דגם בזה אין הפרשה מקדש ודוק. ולכאורה י"ל דכיון דהתוספתא נקט בתחילה באם אכל תרומה משל ע"ה נותן קרן וחומש לכהן חבר והוא נותן דמי לעם הארץ דזה בדוקא הוא דאין מוסרין תרומה לע"ה. נקט נמי הכא באכל תרומה שנפלה לו מאבי אמו כהן. דנותן לחבר קרן וחומש והוא נותן דמי דמאי נפקא מינה לבעלים כיון דבלא"ה צריך למכור לחבר. אבל ברמב"ם א"א לומר כן:

ב ודברי הירושלמי האלו הואיל ואתא לידן נימא ביה מלתא ויהא רעוא דנימא ביה מלתא דתתקבל. ז"ל הירושלמי מחל ואח"כ אכל בפלוגתא דר"י ור"ל דאתפלגין גזל תרומה משל אבי אמו כהן ר"י אמר משלם לשבט ור"ל אמר משלם לעצמו כך מישב ר"ל לר"י על דעתך דתימר משלם לשבט. והא תנינן גנב תרומת הקדש משלם שני חומשין וקרן. ולישלם ג' ומשני התורה אמרה יצא ידי גזילה. והנה בדברי הירושלמי לא מצאו כל אנשי חיל ידיהן. על פירוש הכ"מ פ"י דתרומות ה' כ"ו שפירש בשלמא לדידי יכולנא לאוקמא שהקדישה אבי אמו כהן ומת אבל לדידך קשיא הקש' מהר"א פולדא במפרש שם דכיון שהקדיש' אבי אמו קודם שמת התרומ' של הקדש ולא תבוא לידי ירושה. וגם איזה תשלומין מגיע לשבט אם הוא של הקדש ומה שפירש מהר"א פולדא דה"ק ריש לקיש לדידי דאמינא כי נפלה לי' לירושה אין לשבט כלום. וה"נ כי הקדישה אין לשבט כלום ולהקדש כיון דאי בעי לא נשבע לא פסיקא למתני ג'. אבל לדידך דאם נפלה לירושה משלם לשבט ה"ה כי הקדישה חייב שבועה לשבט. ואיכא נמי חומש דגזל. דבריו תמוהין. דבשלמא כשנפלה לו לירושה כיון דמתחיל' כבר נתחייב בהשבה משלם

לשבט משא"כ כשגנב תרומת הקדש ומשלם להקדש מה להם לשבט כיון שמשלם להקדש. ומה שפירש המהרי"ט אלגזי בדף מ"ח דברי הכ"מ ובירושלמי דלר"ל מיירי כשהקדישו בעלים בבית גנב. ור"ל לשיטתי' בב"ק דסובר כצנועין. ומ"ה חייב קרבן שבועה וחומש ולר"ל ניחא דכיון שמשלם לעצמו הואיל ונפל בירושה. משא"כ לר"י לישלם ג' בנשבע קודם שהקדישו בעלים הקשה בעצמו דגם לדידי' משכחת ג' בלא גזל מאבי אמו רק מאיש אחר כיון דמתניתין לאפושי חומשים אתי ליתני בגזל אצל אחר. וזה קשיא בפשיטות על הכסף משנה. גם מאוד תמוהים דברי מהרי"ט אלגזי. דבמשנה מבואר בגונב תרומת הקדש אין משלם כפל כמו בתרומה גרידא שאין כפל להקדש ואם מיירי מתני' בהקדיש, אחר שכפר חייב כפל כדאיתא בב"ק. ודומיא דרישא דגונב תרומה גרידא דחייב כפל. ע"כ מיירי דאיכא עדים ה"ה בסיפא בהקדיש אם כפר ואיכא עדים ואח"כ הודה ואח"כ הקדיש חייב כפל ול"ש חזרה קרן לבעלים כיון שעמד בדין קודם ההקדש כדאיתא בב"ק ס"ח. גם מה שפירש שם דבשלמא לר"ל כיון שכבר נתחייב חומש לאבי אמו כשמת ירש אותו משא"כ לר"י דבריו תמוהין דגם לר"י למה נתחייב אותו החומש משום אשם גזילות לשבט הרי הוא יורש אותו ומה להם לשבט בזה. ר"י ס"ל דעבור התרומה שאכל משלם לשבט. אבל החומש משום אשם גזילות מה להם לשבט בזה: ג אמנם מה שהקש' ברי"ט אלגזי איך חייב חומש ואשם גזילות מה שכפר להקדש הוא תימא רבתא דלהדי' אימעט הקדש בזה. ובימי חורפי הקשיתי קושיא זו והבאתי ראי' מב"ק ק"ה גבי כפירת קרקעות דפטור מחומש. וה"ה כפירה להקדש. ושם הבאתי דברי רש"י וגמרא ב"מ נ"ח. והי' לי בזה פלפול עצום עם הגאון מהרש"ק זצ"ל. ועיין בספר טוב טעם ודעת קמא סי' קס"ב בהתשובה שם הערוכה אלי. וכעת ראיתי שהרגיש בזה בריי"ט אלגזי ועכ"פ הקושיא חמורה מאד. לכן נ"ל פירוש הירושלמי בפשיטות. הנה לפי המבואר בתוס' מעילה דף י"ח ובתוס' קדושין דף נ"ה דשני מעילות יש מעילה של הנאה ומעילה של שינוי רשות. ובמעילה דשינוי רשות חייב כשרוצה לשנות מרשות לרשות היינו הן אם סבר שהוא שלו ונתנו לחבירו. והן אם סבר שהוא של חבירו ולקחה לעצמו. והנה בגונב תרומת הקדש ואכלה דמשנה מחייב חומש ע"כ מיירי דאכלה בשוגג ולא ידע שהוא של הקדש דבמזיד ליכא מעילה (דדוחק לאוקמא כרבי דהזיד במעילה במיתה ומיירי בהזיד בלאו ושגג במיתה) וכיון דלא ידע שהוא הקדש הרי מעל שמכוין להוציא מרשות מי שהוא שסבר שהוא של חבירו ונטלה לעצמו וכיון דמעל יצא לחולין וצריך לפרש במשנה דחייב שני חומשין אחת מה שמעל בשעת גניבה וחייב חומש על הקדש ואחת שאכל תרומה ולפ"ז כשמעל בשעת גניבה

אכל תרומה משלו ותליא בפלגתא דר"י ור"ל דכמו דפליגא בירש משל אבי אמו מה שגזל ממנו. כן בגזל מהקדש והוא שלו קודם אכילה ולר"י משלם לשבט. ולפ"ז יש לפרש הירושלמי בתרי אופנים או דמה שמקשה ולישלם ג' אין הכונ' ג' חומשין אך:

הכונ' שישלם ג' תשלועין מלבד הקרן והיינו דמה שגנב משלם להקדש חומש שמעל בהגניבה תה אחת. הב' חומש שאכל תרומה הג' קרן שמשלם לשבטו שהרי אכל תרומה שמתחילה לא הי' שלו ואח"כ נעש' שלו והוה כמו שירש מס שגזל:

והקרן שמשלם להקדש לא חשיב דאין כאן חידוש. ושפיר מקשה ר"ל דלדידי' לא קשה דכמו דס"ל דאם ירש מה שגזל אין משלם לשבט ה"ה אם מעל ונעשה שלו אין משלם לשבט וזה פירוש אחד. אענם אם ירצה לפרש ע"ד הכ"ג שמקשה דישלם ג' חומשין. ומיירי בנשבע ג"כ מקשה שפיר וזה דבשעה שתבע אותו הגזבר תבע אותו שגנב משל הקדש ומעל ואח"כ אכל ותבעו שישלם להקדש קרן וחומש ולשבט שמחויב עבור התרומ' וזה כפר לגזבר ולשבט. ונהי דמה שכפר להקדש אין משלם חומש דהקדש נתמעט מחומש מ"ע מה שמגיע לשבט חייב חומש. וחומש על חומש אין משלם כל עוד שלא הודה דדוקא בכפר אחר שהוד' משלם חומש על חומש אבל על הקרן שכפר לשבט חייב חומש. ומיירי במכירי כהונה דזולת זה לדעתי אין כאן חומש דבעי בקרבן שבועה בעי שישמע מפי התובע כדאיתא בשבועות ל"ד וכאן בחייב לשבט יכול לדחות ולומר שנתן לאחר ובמכירי כהונה שמא חי"ב חומש ומצאתי ברי"ט אלגזי דף צ"ג ע"ב. שהביא דברי הריטב"א קדושין כ"ט דבמכירי כהונ' מקרי ממון שיש לו תובעין ושם צידד לומר דהא דמזיק מתנות כהונ' פטור במכירי כהונ' חייב עי"ש. וכן צ"ל ע"כ לפירוש הכ"מ ומהר"א פולדא. אבל לר"ל אתי שפיר דלהקדש אינו חייב חומש ולשבט לא כפר דאין חייב לשבט לדידי'. אבל הפירוש הראשון א"ש יותר דא"צ לומר דעיירי בנשבע. ולפ"ז נכון מאוד תירץ הירושלמי דלפירושים הראשונים שהבאתי דהירושלמי מקשה שישלם חומש עבור שכפר להקדש מאי משני התורה אמרה יצא ידי גזילה. והכי משום דמשלם חומש של תרומה אינו משלם חומש עבור מה שנשבע לשקר. אבל להנ"ל א"ש דעד כאן לא משלם לשבט רק היכא שירש משל אבי אמו. או מחל לו הכהן משא"כ בזה שמשלם להקדש ורק שבשעת אכיל' הי' שלו והוא משלם עבורו אינו משלם לשבט. ונמצא דלא כפר לשבט רק להקדש ולהקדש אינו משלם חועש דאמעיט להדי' ות"ל הפירוש זה נכון וענין חדש מקום הניחו לי בזה (וע' מה שהארכתי בענין מעילה בספרי לא"ח סי' צ"ב):

ד והנה ראיסי במכתבו דמר תמה על דברי התוס' כתובות שחלקו בין תשלומי קודש לתשלומי תרועה ומה חילוק ומה חומרא דתרומה לקודש. דהרי התוס' קא לרבי ולדידי'

גם הזיד במעילה במיתה. ועתוך כך כתב דדברי התוס' קאי רק לקדבי בדק הבית והחילוק בין תרומה דהוי קדושת הגוף עשא"כ בקדשי בדק הבית. אבל קדשי מזבח הוי קדושת הגוף. ואין סילוק בין תרומה לזה ע"כ. כדבריו מבואר בנתיבות סי' כ"ח ס"ק ב' אמנם לדעתי דברי התוס' כפשטן דבתרומה ע"כ התשלועין משום כפרה דכיון דאכל ממל כהן ומ"מ אינו יכול למחול. ע"כ השלומין משום כפרה. משא"כ בהקדש הוי משום שגוזל להקדש ועה שכתב דגם הגזבר אינו יכול לעפול שם הטעם דהוי משל גבוה ופה כח ים להגזבר שימפול עה שאינו שלו משא"כ תרומה שהוא משל כהן ומ"מ אינו יכול למחול ע"כ התמלומין משום כפרה וגם זה שהתשלועין נעשין תרומה מוכח דמשום כפרה היא דאם יקח פולין מתוקנים ויאמר שזה יהי' תרועה ל"ע אמירתו ובתשלומין נעשה תרומה חידוש ה"א כחידסה תורה משא"כ בתשלומי קודש דהמעות יפול לנדבה אף שנעשה קודש אין כאן סידוש דהרי אי בעי מקדיש לנדבה כמה שירצה וזה פשוט: ה וראיתי דרך אגב חידוש בירושלמי פ"ב דערלה דאיתא שם פרוסה מל לחם הפנים שנתערבה במאה פרוסות של חולין לא יעלו ר' יהודה אומר יעלו ובעי בירושלמי האיך סבר ר' יהודה כר"א או כר' יהושע אי כר"א מעלה ואוכל דאי כר"י מעלה ושורף. ופירש מהר"א פולדא דכיון דצריך להעלות בקדשים מפני גזל השבט לר' אלעזר אוכל דהפרוסה שמעלה הוי כקודש ולר' יהושע דלס"ל היא שעלתה היא שנעלה צריך לשרוף דע"כ גריך לאכול לשם קדשים והוי חולין בעזרה ובחוץ אינו רשאי לאכלה דאף לר"י הסמה שמעלה דין לחם הפנים יש לה ואסור לזרים דגם בתרומה ס"ל לר"י דאסור לזרים. הנה מדבריו למדנו דגם בקודש צריך להרים מפני גזל השבט וזה דבר חדש דנהי דבכל איסורין הכ' הוא דאם נפל דבר אחד משלו לשל חבירו צריך לשלם ואפילו איסור אכילה שנפל צריך לשלם לו ועיין בפרי מגדים יו"ד פי' ק"ט (וע' בספרי לא"ח סי' ס"ב מ"ש בזה) אבל שיפול על מה שמעלה קדושה ושיהי' צריך להרים בקודש לא שמענו. והנה הגירסא בירושלמי משובשת דבש"ס דידן יבמות פ"ב איתא דבנפל לחם טמאה למאה פפיכות לחם הפנים טהורות ס"ל לרבנן תעלה ולר"י לא תענה ובנפל לחולין לכ"ע לא תעלה. ע"כ צריך לגרוס בירושלמי ג"כ דרבנן ס"ל תעלה ור"י ס"ל לא תעלה. וכן מצאתי כעת בפירוש הפני עשה ויותר נכון לגרוס פרוסה של לחם הפנים טמאה למאה חתיכות טהורות והיינו של לחם הפנים ויהי' הפלוגתא ממס כמו בש"ס דילן ואח"כ בעי בירושלמי האיך סברו רבנן פי כר"א תעלה ותשרף דכיון דהוא ס"ל דהיא שנפלה היא שעלתה צריך לשרוף אי כר"י תעלה ותאכל עמם כפלוגתא בסאה תרומה טמאה בבכורות כ"ב. ולפ"ז א"צ לדחוק כפירוש המפרש דלר' יהושע אסור ממום פולין בעזרה. דהתוס' בחולין ק"ל

כתבו דמותר לאכול חולין בעזרה אם לא בחודה דעביד תנופה והעובפר כעו שכתבתי אכ"מ להאריך ושמא הגירסא בירושלמי נכונה אך מה דר"י ס"ל ישם תעלה הוא לפי מה שאמרו בזבחים ע"ט הא דידיה הא דרביה ולתירץ זה ס"ל לר"י מב"מ בטיל וע"ה ס"ל בירושלמי תעלה:

ו ועכ"פ חזינן דס"ל בירושלמי דצריך להרים גם בקודש כמו בתרומה וכת"ה נסתפק בתרומה שירש ישראל מאבי אטו כהן שנפלה לחולין אי צריך להרים. הנה לפי מה שמשמע מתוס' בכורות דמהני נתינת דמים ע"ש דף כ"ב ע"ב הדבר ברור דאם נפל תרומה שלו אין צריך להרים. אך גם לדעת החולקים מ"מ בתרומה שלו לדעתי א"צ להרים. ואף לשיטת הר"ש דאסור מה שהרים זה דוקא היכא שצריך להרים מפני גזל השבט משא"כ בתרומה שלו:

ז עוד ראיתי במכתבו דמר גאונו שהעיר בדבר חדש דאם תשלומי תרומה הוה כפרה אין ממשכנין וכתב דתלוי בב' לשונות בב"ק דף מ' וללישנא דכופר ממשכנין משום דלסברי' וקיל בעיניו ה"ה בתרומה וללישנא דכיון דממונא אזיק קיל בעיניו בתרומה דהיא גופה אזיק אין ממשכנין. הנה לפי דברי התוס' שם שכתבו דהאבעי' הוא דוקא ביורשי הניזק וכתבו הרמב"ן והרשב"א הובאו דבריהם במגיד משנה ובלחם משנה פי"א מנזקי ממון דהב"ד ודאי ממשכנין כמו שאר נזקי ממון א"כ בתרומה נמי פשיטא דהב"ד ממשכנין ולא כמו שכתב כת"ה דדוקא ברצונו תלוי. ומ"ה מפקפק אי שייך קלב"מ כיון דבלצאת י"ש ל"ש קלב"מ. וליתא דתשלומי תרומה ודאי הב"ד ממשכנין. אמנם הלח"מ כתב דשיטת רמב"ם היא דהאיבעי', קאי גם על הב"ד. אמנם הנלע"ד דכ"ז ל"ש בתשלומי תרומה דהתוס' כתבו בדף מ"ב ע"א ד"ה לא דמים דאף אם אמרינן כופר שלם אמר רחמנא ולא חצי כופר זה בתורת כופר אבל דמים משלם ונ"מ אם מחלו היתומים א"כ כמו דהאיבעי' ראשונה לענין חצי כופר הי' רק לענין אם מחלו היתומים כן האיבעי' השני' הוא לענין אם מחלו היתומים ואז פטור מדין ממון ורק מדין כפרה חייב ובזה האיבעי' אי הב"ד ממשכנין ול"ש לפ"ז סברת הרמב"ן והרשב"א דהב"ד פשיטא דממשכנין כמו כל נזקי ממון כיון דליכא כאן דין ממון. ולפ"ז באכל תרומה והפסיד להכהן בזה פשיטא דהב"ד ממשכנין וגם לשיטת הרמב"ם הכי היא והרי בגמ' פסחים דף ל"ב אמרינן היכא דמעיקרא שוה ד' ולבסוף שוה זוזא פשיטא דל"ג מגזלן ואיך נאמר דתשלומי תרומה אין ממשכנין וגרע מגזלן וע"כ כדכתיבנא ושוב ראיתי שכת"ה מייתי ג"כ דברי התוס':

ח ודע דהרמב"ם פסק פ"א מנזקי ממון שור של שני שותפין כל אחד משלם כופר ודבריו תמוהין דהרי הו' איבעיא דלא איפשטא בגמרא. ומה שתירץ הרב המגיד דספק כפרה

להחמיר צ"ע לפ"ז ממשנה דיבמות דף ק' דשניהם אין משלמין קרן וחומש הרי דספק כפרה להקל אך לפמ"ש התוס' כתובות ל' דמפרישין לעצמן. אבל אין נותנין. ניחא למ"ד הפרשה מקדש דכבר הי' לו כפרה אך צ"ע למ"ד נתינה מקדש א"כ ישלם מספק כפרה וגם אמאי לא הביא הרמב"ם דמביא מספק ונראה דלהרמב"ם נמי היה קשה מה שהרגישו התוס' בדף מ"ג דאם כופר שלם אמר רחמנא ולא חצי כופר עכ"פ לשלם מתורת דמים חצי דמי המזיק. ולכן פירש דהאיבעיא בעיא קאי למ"ד בדמזיק שיימינן ומה ששוה דמי הניזק הו' כמו נזק ומשלם חצי בתורת דמים ורק מה ששוה המזיק יותר זה הוי רק כפרה ואזה איבעיא בגמרא וכיון דהרמב"ם פסק בלא"ה דמשלם דמי ניזק וזאת משלם בלא"ה בתורת דמים אין להאבעי' מקום ולכן מביא בפשיטות דמשלם כ"א כופר. שוב ראיתי דזה אינו דהרמב"ם פסק דמשלם כ"א כופר שלם. ולפמ"ש לא היה לכל אחד לשלם רק חצי כופר ומוכרח כמ"ש הרב המגיד. והנראה ליישב עוד דברי הרמב"ם דס"ל שור של שני שותפים לא גרע משני שורים שהזיקו וס"ל לגמרא דהאי פלגא הזיקא עביד והאי פלגא הזיקא עביד. ולכן איבעי' אי משלם כ"א כופר שלם שהרי הוא לא הזיק אלא החצי. אבל הרמב"ם דפסק פי"ב מנזקי ממון כרבי נתן דהאי כולה הזיקא עביד בשור ושור פסולי המוקדשין משלם חצי נזק. ולכן לדידי' דמשלם כל אחד נזק שלם כיון שעבד כל ההיזק וזה ישוב נכון. אך לפ"ז אמאי פסק הרמב"ם פ"ח מנזקי ממון דשלמים שהזיקו אינו גובה מבשרן כנגד אימורין והרי פסק כרבי נתן. וע"כ כאיבעית אימא בב"ק דף נ"ג. וס"ל היכא דל"ש אנא תוראי בבירך אשכחינא ל"ש דין דר' נתן והרי פסק בשור ושור פס"מ כר' נתן אף דל"ש לומר אנא תוראי וצ"ע ואכ"מ. שוב ראיתי בבעל המאור שכ' דהך דשור ושור פסולי המוקדשין פליג אהך דשלמים שהזיקו אינו גובה מאימורין והרמב"ן מישב דלא סתרו אהדדי ונמצא דל"ק על הרמב"ם דס"ל אינו גובה מאימורין ופוסק כרבי נתן בשור ושור פסולי המוקדשין דס"ל כשיטת הרמב"ן וה"ט דשלמים שהזיקו אינו גובה מאימורין משום דבשר בלא אימורים לא אזיק כלל וה"ה שור של ב' שותפים אינו דומה לשני שורים: ט והנה נראה לפרש דברי הגמרא ב"ק בדרך נחמד דאיבעי' לן בשור של שני שותפים ולא איפשט ואח"כ איבעי' אי ממשכנין א"ל שבקל איסתגר בקמייתא ולא נודע טעמו והנראה לפרש בדרך זה דהנה אם נאמר דכופר בדמזיק שיימינן ודאי משלמין ב' כופרים. דהרי יש כאן ב' מזיקים דיש שני בעלים. וכ"א כולה הזיקה קעביד כיון דהלכה כר"נ וע"כ האיבעי' קאי למ"ד בניזק שיימינן דכיון דליכא רק ניזק אחד למה ישלמו ב' כופרים. אמנם בהאיבעי' אי ממשכנין כבר כתבתי בשם הרמב"ן והרשב"א ותוס' דקשיא להו וכי גרע משאר נזקי ממון. ועל זה צ"ל דס"ל לבעל האיבעי' בדמזיק

שיימינין כדכתיבנא לעיל דלצד זה משלם יותר ממה שהזיק ושייך האיבעי' אי ממשכנין ולכן אמר אסתגר בקמייתא דכיון דס"ל בדמזיק שיימינן וודאי פשיטא דמשלמין שנים וזה נחמד בגמ' אך לא בשיטת הרמב"ם דס"ל דמי ניזק ודוק כי היא דבר יקר:

י והנה ראיתי במכתבו תמה על דברי גיסו הגאון בח"ס א"ח סי' ק"פ שכתב בהך דכריתות כ"ג שחילקו בגמ' דבדקה אין מעילה בנותר ובגסה יש מעילה וכתב הגאון הנ"ל דבאמת בקדשי מזבח ל"ב ש"פ ובכזית מעל ופירוש בדקה אין בו כזית ובגסה יש בו כזית עיי"ש וכת"ה תמה דאיך יפרש בדקה לא אכל כזית דא"כ אמאי חייב ג' חטאות. והרי בחלב בעי כזית והוא באמת תמוה. אבל אחורי שהחריד עלינו החרדה הגדולה לפרש דבריו אמינא משה שפיר קאמרת אלא שקיצר קצת ואולי חסרו איזה תיבות דגם זולת קושיתו דבריו צ"ע דהרי בגמרא אמרינן שם דנותר לא שוה פרוטה ואיך כתב הוא דל"ב ש"פ להיפך מהמבואר בגמרא אבל כונת דבריו שנה דבר זה מבואר דבחצי זית והקיאו וחזר ואכלו חייב לר' יוחנן כדאיתא בחולין ק"ג. אמנם לענין אם חייב אשם מעילות בחצי זית שהקיאו לדעתי אינו חייב דנהי דנהנה גרונו בכזית אבל לא פגם משל הקדש רק חצי זית. אך כל זה אם אינו שוה פרוטה אבל אם שוה פרוטה דפגם להקדש שוה פרוטה נהי דבעי כזית לאכילה מ"מ חייב בהקיאו. ומעתה שפיר משני בגמרא דנותר לית בי' שוה פרוטה ומקשה ממשנה דיש אוכל ומשני כאן בגסה דאיכא כזית ל"ב ש"פ כדברי הח"ס וכאן בדקה וליכא כזית, ורק דמיירי בהקיאו וחזר ואכל וחייב חטאת משום חלב. אבל מאשם מעילות פטור כיון דלא פגם להקדש כזית ומ"מ אילו הי' ש"פ ודאי חייב אף בהקיאו כדכתיבנא רק דליכא ש"פ ג"כ ועיין יומא פ' בזר שאכל תרומה והקיאן דאחר אינו משלם אלא דמי עצים. והקשו התוס' ישנים מחלב שהקיאו וחזר ואכלו וחילקו בין תרומה ובין חלב דנתחללה עיי"ש וכיון דמעילה ילפינן חטא חטא מתרומה ודאי בחצי זית שהקיאו חייב חטאת משום חלב ופטור מאשם מעילות כנ"ל ובזה נכון מה שפירש בימות החמה שמסרחת ואין הכונה שאינה ראוי' לגר רק הכונה דל"ה אכילה חשובה ומעילה ילפינן חטא חטא מתרומה ובתרומה כתיב כי פרט למזיק. משא"כ בחלב דאם אכל חלב הראוי לגר אף דפרוף במקצת חייב ואם לא ירצה לסבול הפירוש בגמרא דמיירי בהקיאו יש לפרש דמיירי בכזית שצמק וחזר ותפס וזה פירוש בדקה היינו שכבר צעק. ורש"י פסחים ל"ג ע"ב כתב דבר חדש דאף אילו סחט למימיו שנתפס על ידו:

פטור מ"מ כיון דבתוך החלב הוא משלים לשיעורו ובמקום אחר תמהתי האיך למד רש"י מזה דהרי זה דוקא היכא דמעיקרא הוה ביה והיכא דמעיקרא ל"ה והשתא אית בי' רק מדרבנן כדאיתא מנחות נ"ד וישבנו בטוב טעם (ע' בספרי לא"ח סי' ל' אות ג') ועכ"פ

בחלב מצטרף המים שנתפח על ידו. ואמנם לענין אשם מעילות יש מקום לומר דהיכא דצמק וחזר ותפח ע"י מים אינו חייב אשם מעילות דלא פגם להקדש בכזית דמי' חולין נינהו ואף אם הוא בטל לגבי הכזית מ"מ לא עדיף מגידולי הקדש ואין מעילה בגידולין. וכבר כתבתי בכיוצא בזה לישב קו' המ"ל אהא דאין מועלין במעות סתימא אף דרוב הוא מעולה וחטאת עיין במ"ל ה' מעילה וכתבתי דמה שנתבטל הוי כגידולי הקדש ולא עדיף מהקדיש בור דאין מועלין במימיו ועיין ברמב"ן הטעם דהוי הקדש ממילא (וע' בספרי לא"ח סי' נ"ד אות ד') ובכזית שתפח נמי הכי הוא לשיטת רש"י פסחים הנ"ל ושפיר פירש בדקה דליכא כזית והיינו בצמק וחזר ותפח ע"י מים ועכ"פ הראיתי שיש מקום לדבריו אלא שקיצר. אבל בגוף דבריו שחידש דל"ב ש"פ לא נהירא לי וכבר כתבתי באריכות ביאור דברי התוס' דף י"ג ודף כ"ג בשיטת רש"י ואכ"מ להאריך יותר. הנה מה שכתבתי דמעילה לענין צירוף גרע יותר אין להקשות דהרי אדרבא מעילה חמיר יותר דהרי מהני צירוף אפי' לזמן מרובה דמ"מ י"ל דמי' שבתוך הכזית אין מצרף דהוא חולין ואנן בעינן שיהנה מקדשים ויפגום קדשים ובהכי נ"ל דאף דבקדשים היתר מצטרף לאיסור מ"מ לענין מעילה אין היתר מצטרף לאיסור רק לענין פיגול ונותר. כדמוכח מפשטא דגמ' ועוד דהיתר מצטרף לאיסור ילפינן מיקדש ושם ליכא מעילה דמיירי בבשר נותר ולחד מ"ד גם בבשר פיגול ליכא מעילה ומ"מ אין לאוקמא בגמ' דכריתות כ"ג בהיתר מצטרף לאיסור דבחלב חולין אין היתר מצטרף לאיסור וליכא לאוקמא אך בגונא דכתיבנא ודוק:

יא וראיתי לכת"ה התלונן עלי במה שכתבתי דגם בשגג בכרת והזיד במלקות והתרו בו חייב חומש וקרן ומלקות לא פטר לתוס' דתשלומי תרומה הוי כפרה ול"א קלב"מ וע"ז כתב דכיון דחייבי כריתות שלקו נפטרו מידי כריתתן איך אפשר לחייבו כפרה חומש כיון שכבר נפטר ממיתה בידי שמים דקיל מכרת ואם חייבי כריתות שלקו נפטרו מידי כריתתן כש"כ מידי מיתה בידי שמים. אחר מחילת כ"ג דבריו אינם צודקים דמה ענין מה שנפטר מידי כרת לחיוב הקרבן אנן אמרינן היכא שבמזיד חייב כרת בשוגג חייב קרבן. אבל בשוגג מעולם אינו חייב כרת וכשעבר עבירה ושגג בחיוב כרת מיקרי שוגג לענין קרבן וחייב קרבן ומה ענין לומר כיון שלקה ונפטר מכרת הכי בלא מלקות הי' חייב כרת והרי שגג בכרת ואינו חייב רק קרבן ואין לומר אולי הי' מזיד הי' פטור מכרת גם עתה פטור מקרבן. דזה אינו דאלו עשה במזיד ולא לקו אותו חייב כרת וכיון שעשה עבירה שחייבין עליו כרת במזיד גם עתה בשוגג חייב קרבן ומלקות אין פוטר מקרבן ולא מחומש והרי למ"ד ביומא תשובה ויוה"כ מכפרין על כריתות ומיתות ב"ד כשאכל חלב

וחייב קרבן אף שיוה"כ כיפר החיוב כרת ומ"מ תנן חייבי חטאות] שעבר עליהן יוה"כ חייבין. ובודאי אף בעשה תשובה מיירי ואפילו אם באו עליו יסורים דלכ"ע ממרקין, אף חיוב כרת ומ"מ הקרבן חייב וה"ה בשגג בכרת והזיד במלקות. ועוד אמאי הקשה על דברינו ולא על הירושלמי דמבואר להדיא פ"ו דתרומות הזיד בחלב ושגג בקרבן לוקה ומביא קרבן וכן הוא בירושלמי פ"ז דתרומות ומקשה שם אמאי אינו לוקה ומשלם ולוקה ומביא קרבן ומשני שני דברים מסורין לב"ד אתה תופס אחד יצא זה שהוא מסור לשמים ועיין עוד תוס' פסחים כ"ט:

יב והנה כת"ה הביא דברי המ"ל בפ' י"ז מסנהדרין ותמה על ספר בני חי' שהביא המ"ל. הנה גוף דברי המ"ל והמגיה שם שכתב דהא דחייבי כריתות שלקו נפטרו מידי כריתתן דוקא אם לא הי' חייב מלקות כגון בלאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד ואז נפטר מכרת אבל אם עבר עבירה שיש בה מלקות וכרת כגון ביום הכפורים והתרו בי' לא נפטר מכרת ע"י מלקות כבר תמהתי עליו מכל הסוגיא דמגילה ובמכות כ"ג דמבואר להדיא דגם ביום הכפורים ואתרו בי' נפטר. דהרי משנה דאין בין שבת ליום הכפורים ע"כ מיירי דאתרו בי' דבשבת בלא אתרו. נמי ל"ה זדונו בידי אדם וע"כ באתרו בי' דמה מקשה אידי ואידי בידי אדם מוכח דגם באתרו בי' נפטר מכרת. שוב מצאתי בתשובת ח"ס א"ח סי' קע"ה לגיסו הגאון זצ"ל שתמה על המגיה וכ' שם שדברי המגיה שגגה הם ובעיני יפלא איך המגיה הגאון המפורסים מהר"י כולי אשר עיניו כיונים על אפיקי הש"ס יטעה במקומו וצריכין אנחנו למשכונא נפשין ליישב דבריו הנה בתשובה אחת כתבתי לישב דבריו דבאמת לס"ד דגמרא מכות ומגילה ס"ל לגמרא דמדקאמר ר' חנינא בן גמליאל כל חייבי כריתות וכו' נשמע בין אתרו ובין לא אתרו בי' נפטר מכריתות. אך למסקנא דמשני זה עיקר זדונו בידי אדם וזה עיקר זדונו בידי שמים ופירש"י דעיקר זדונו בידי שמים דאם לא אתרו בי' הוי בכרת ונמצא חיובו החמור בידי שמים עיין מכות בפירש"י דקשי' ליה למ"ל דהרי חיוב השבת ע"כ באתרו וחיוב יוה"כ מיירי בלא אתרו ואיך אפשר לפרש כן ולכן פירש להיפך דזה עיקר זדונו בידי שמים דהיינו באתרו בי' אז הוי בידי שמים ולא נפטר במלקות וזה עיקר זדונו בידי אדם ג"כ באתרו חייב מיתה ולמסקנא מיירי רחב"ג דוקא בלא אתרו בי' ופוסק הרמב"ם כמסקנא דש"ס כן כתבתי זה כביר אלא שתירץ זה דחוק (וע' לעיל סי' מ"א אות ט"ו עוד ב' תירוצים על דברי הגהות מ"ל עיי"ש ותמצא נועם) ועוד בה שלישי' די"ל דהמגיה לא כתב כן אליבא דרחב"ג. דבאמת רחב"ג ס"ל כל חייבי כריתות שלקו נפטרו מידי כריתתן והרמב"ם לא פסק כרחב"ג דס"ל כרבי יוחנן דחלוקין עליו חבריו ור"נ ור"א לא באו אלא לסתור האף אנן נמי תנינא. אבל האמת הוא

דחבריו חלוקין עליו והי' קשה לי' להרמב"ם בגמרא דאמרי' חלוקין עליו חבריו וס"ל לגמרא בה"מ דמשנה דמגילה כחכמים דלא נפטר מכרת ועדיין קשיא לישנא דמתניתין דמגילה דאין בין שבת ליה"כ אלא שזה זדונו בידי אדם וזה זדונו בידי שמים. והרי משכחת לה בשבת נמי זדונו בידי שמים כגון בלא אתרו ביה דחייב בשבת כרת בידי שמים והאיך סתם המשנה. ומ"ה ס"ל להרמב"ם דהיכא דאינו חייב מלקות כגון בשבת דהו"ל לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד גם רבנן מודו דבלקי נפטר מידי כרת ואתיא שפיר מתניתין כרבנן דבשבת תמיד זדונו בידי אדם בין באתרו בין בלא אתרו משא"כ ביוה"כ בהתראה ל"ה זדונו בידי אדם. ולפ"ז סברא זאת קיים במסקנא לרבנן ופסק הרמב"ם כוותייהו ועכ"פ הראיתי לדעת שיש ליישב דבריו שלא יהיו תמוהין כ"כ ודוק:

יג והנה כ"ג הקשה על ספר בני חי' שהובא במ"ל פי"ז מסנהדרין ה"ז אחרי שהקדים דחייבי כריתות שלקו נפטרו מידי כריתתן דוקא היכא דאינו חייב מלקות כגון בחלל שבת בזדון בלא עדים אבל באוכל חמץ בפסח דחייב מלקות וכרת לא נפטר מכרת ע"י מלקות כיון דבדין לקה וכ' ובהכי ניחא מ"ש הרמב"ם בפי' המשנה פ"ג דמכות דחייבי כריתות לוקין ואחר שלקו ועשו תשובה נפטרו מן הכרת. והקשה ספר בני חי' מלקות מאי עבידתא והרי אין לך דבר העומד בפני התשובה עיי"ש. ולכאורה כונת קושית בני חי' כיון שעשה תשובה למה לוקין ובזה יפה הקשה כ"ג דאין תשובה מועיל למלקות. וכת"ה כתב כן מסברא ולפענ"ד הדבר מבואר בכריתות כ"ו דאמר רב תחליפא חייבי מלקות שעבר עליהם יוה"כ חייב והרי אנן פסקינן כרבנן דרבי דיוה"כ אין מכפר בלא תשובה וע"כ מיירי ר' תחליפא בעשה תשובה ג"כ ומ"מ חייב מלקות וליכא למימר דר' תחליפא סובר כרבי דיוה"כ מכפר בלא תשובה ומ"ה חייב מלקות אחר היוה"כ והא דמקשה בגמ' שם ממשנה דהודע ולא הודע ולא משני דמשנה מיירי בשעשה תשובה משום דסמך אסוגיא דשבועות י"ב דמוקמינן דמשנה דשבועות דהודע ולא הודע כרבי ובלא תשובה ומ"ה פריך הגמרא דז"א דנהי דמתניתין דשבועות י"ב ע"כ כרבי. אבל ר' תחליפא משמיה דרבא ודאי קאי כהלכתא דיו"כ בעי תשובה. מיהו לפמ"ש הרמב"ם בה' תשובה פ"א דהקלות דהיינו עשה ול"ת יוה"כ מכפר בלא תשובה. אין הוכחה מדברי ר' תחליפא די"ל דמיירי בלא תשובה. דהקלות ל"ב תשובה. אבל דברי הרמב"ם תמוהין כמו שתמה הלחם משנה שם. ובדרוש לשבת תשובה תירצנו דבריו (ע' בספרי לא"ח סי' צ"ו אות א') ומ"מ פשטא דסוגיא משמע דאף בקלות בעי תשובה ויש הוכחה מדברי ר' תחליפא. וגם מצד הסברא הדבר ברור דל"מ תשובה. ועוד מוכח כן ממכות דף י"ד ע"ב דל"ח כרת ומלקות ב' רשעות משום דמהני תשובה בכרת ומיתה ומלקות חשוב

ב' רשעות משמע דל"מ תשובה אף למלקות וצ"ע על הרמב"ם בחיבורו שלא הביא הך דר' תחליפא דחייבי מלקות שעבר עליהן יוה"כ חייב אבל פירוש הקושיא מספר בני חי' היא על הרמב"ם דאם הך דחייבי כריתות שלקו מיירי דוקא בתשובה מלקות מאי עבידתא רצונו למ"ל לומר דדוקא שלקה נפטר מכרת והרי בעשה תשובה נמי נפטר מכרת אפילו בלא מלקות כדמוכח מסוגיא דמכות י"ד דבעשה תשובה נפטר מכרת ושם לא הוזכר מלקות וכן נראה קצת שהבין הגאון ח"ס א"ח סי' קע"ה הנ"ל אבל צ"ע דאם הפירוש כן בספר בני חי' מה מישב המגיה קושיא זו והנ"ל דהכי מתרץ. דהנה תשובה גרידתא אינו מועיל בכרת רק עם יסורין כדאיתא ביומא לכן תירץ על קושיתו של ספר בני חי' דאם לקה כדין לא הועיל המלקות במקום יסורין על כן גם תשובה אינו מועיל רק עם יסורין אבל אם המלקות היו שלא כדין הוי מלקות במקום יסורים ומהני בהצטרף עם התשובה וקצת כעין זה. כ' ברלב"מ בקונטרס הסמיכה דף פ' ואולי כונתו בדרך זה דהרמב"ם בפירוש המשנה מיירי בלקו אותו כדין. ולכן בעי מלקות ותשובה ובהלכות מיירי הרמב"ם במלקות שלא כדין ולכן באמת מהני בלא תשובה ומה שחילק המגיה לעיל היינו בלא תשובה ודוק ועדיין צ"ע להבין עומק דבריו:

יד ובתשובה אמת דקדקתי על המגיה שכתב דב"ד לקו ולא הי' מחו"ב מלקות ואיך רשאין ב"ד להלקותו ולעבור בלאו במקום שאינו מחויב מלקות וליכא למימר דלאו דחבלה הוא דוקא אם הוא אינו מרוצה אבל הוא בעצמו יכול למחול על הכאתו. וכן כתב בטורי אבן מגילה כ"ט לענין אם מהני מחילה אבזיוני ושם מביא מב"ק צ"ג גבי סימא את עינו דמהני מחילתו דז"א דבחיבורי שיח יצחק שהדפסתי כעת הספד, על הגאון הצדיק מהרש"ק זצ"ל ושם בתשובה לבנו דחיתי דברי הטורי אבן דכיון דאינו רשאי לחבול ל"מ מחילתו עיי"ש:

א"כ צ"ע על המגיה ושמא היכא שהוא עושה בשביל תשובה רשאי לחבול עצמו כדמוכח במדרש רבה שר"ע חבל בעצמו בשביל תשובה ובשבות יעקב ח"ב סי' קי"א כ' דבשביל תשובה ל"ה מאבד עצמו לדעת וה"ה דב"ד רשאין להכות בשביל תשובה. ומ"ה מיירי הך דחייבי כריתות שלקו בעצמו להכותו ועדיין צ"ע דנהי דהוא בעצמו רשאי אבל אחר ודאי אינו רשאי להכותו. והנה במה שכתבתי דל"מ הודאתו לחייב מלקות כיון שאין אדם רשאי לחבול בעצמו והא דאמרינן בב"ק סימא את עיני ע"מ לפטור ומשמע דיכול למחול היינו לפטרו מממון אבל איסורא עביד דלא כטורי אבן נ"מ רבתי לדינא כמו שאבאר. הנה רש"י במכות ה' פי' בהא דאמרינן שם בעידנא דקא מסהדי גברא לאו בר קטלא הוה דלמא מודה ומפטר. והתוס' הקשו דל"מ שמיתה יהי' קנס ולי קשה עוד

על רש"י דע"כ כונת רש"י שיפטר אף אם באו עדים אח"כ דהרי יש עדים שעבר עבירה שיש בה מיתה. והרי בב"ק אמרינן דאף למ"ד מודה בקנס ואח"כ באו עדים פטור דוקא כשחייב עצמו בכלום וכאן כשהודה שהרג את הנפש אין חייב עצמו בכלום ואפילו הוי מיתה קנס חייב במודה בקנס ואח"כ באו עדים. ונ"ל להוכיח מרש"י זו כדברי הגהות אשרי בפ' הפרה שאם תפסו היורשים דמי הנרצח לא מפקינן מיניה ונמצא שחייב עצמו בהודאתו דמהני תפיסה ובתומים סי' ל"ח הקשה על התוס' דלמא כונת רש"י לא מטעם מודה בקנס רק דלמא יודה דבאפי סהדי הרג הנפש ואז אם יבואו אח"כ עדים יהי' עדות שאאי"ל כמו דס"ל לרבנן בב"ק דף ע"ה ע"ב והוכיח מזה דדוקא בממון הוי זאת עבאאי"ל מה שהודה שבפניהם גנב אבל לא במיתה אמנם התומים לא ביאר הסברא ונ"ל דסברתו כראי מוצק דכיון דאינו רשאי להמית בעצמו ל"מ כלל הודאתו וכמודה על איש אחר דמי. דבשלמא בממון כשהודה ל"ה עשאי"ל כיון שמודה בעצמו ובידו להפסיד ממונו כרצונו אבל להמית את עצמו אין בידו ול"מ הודאתו מידי ואם יודה שבפני סהדי פלוני ופלוני קטל ואח"כ יסהדו העדים ויוזמו. ודאי עושין כאשר זמם דלא מצרפין דבריו לכלום. ולפ"ז ה"ה במלקות אם יודה שבפני פלוני עבר עבירה שיש בה מלקות והתרו בו אח"כ מהני העדות כיון שאין בידו לחבל בעצמו. אבל לשיטת הטורי אבן דמהני מחילה שאחר יחבלו חשבינן הודאתו למלקות כמו לממון ויהי' עשאי"ל. כמו בקנס. דחשבינן הודאתו למידי ואם אח"כ יוזמו העדים פטורין כיון שמחל על הכאתו. ושמא אף לשיטה דידי הכי הוא כיון שלענין ממון מהני מחילתו כמו בסימא את עינו בב"ק ולפ"ז מה שפלפל בתומים ריש סי' ל"ח לענין גלות אם מודה אי הוי עשאי"ל לפמ"ש אין דמיון מגלות למיתה דל"ש סברא דאין בידו להמית א"ע בגלות ונחזור לענייננו שוב מצאתי ברמב"ם סוף פ' ח"י מסנהדרין שכתב שאין מלקין מפי עצמו שמא מן העמלים מרי נפש הוא המחכים למיתה עיי"ש הרי דגם מלקות אין לוקין עפ"י עצמו ויש ראי' לדברינו ודוק. ולפ"ז צ"ל דמה שכתב המגיה פי"ז מסנהדרין דהא דחייבי כריתות שלקו מיירי בחילל שבת בלא עדים מיירי בעברו הב"ד ולקו דאין מלקין עפ"י עצמו ודוק. (ושוב מצאתי כעת בתשו' רלב"ח בקונטרס הסמיכה שמפלפל הרבה בזה אי רשאין ב"ד להכותו ושם כ' דלא כמגיה במ"ל רק דדוקא במחויב מלקות נפטר מכרת עיי"ש):

טו וקושית כת"ה ודאי צ"ע לשיטת הרמב"ם דס"ל בפי' המשניות במכות דדוקא כשעשה תשובה ולקה נפטר מידי כריתתו אבל לא בלקה לחוד א"כ מה הקשה בגמ' במגילה ובמכות אידי ואידי בידי אדם והכי ביד ב"ד לכופו לתשובה ואם לקו בלא תשובה ל"מ. ולפמ"ש לעיל דהרמב"ם לא כתב כן רק לדידן דלא פסקינן כרחב"ג וכר' יוחנן דרבנן

חלוקין יש לישב ולחומר הנושא נ"ל הנה אמת הוא דאמרינן בגמרא סנהדרין דף מ"ג ע"ב שכל המומתין מתודין וכל המתודה יש לו חלק לעה"ב וכיפר לו מיד אך זה: כשאומר הנידון בלב שלם דהיא תשובה גמורה. ואם נהרג בב"ד בלא תשובה לפענ"ד לשיטת התוס' שבועות י"ג ד"ה בעמד במרדו דלרבנן מיתה ממרקת דוקא עם היסורין והדינין שדנין אותו לאחר מיתה ועם התשובה מיתה ממרקת לגמרי. הגם שהתוס' קאי על מת מתוך רשעו ולא על נהרג מתוך רשעו ובסנהדרין מחלק בזה מ"מ שם בסנהדרין הרי קאי על מי שפירשו אבותיו מדרכי ציבור ואזה אמרינן שאין מטמא לו והוא כופר בעיקר דאין מיתה ממרקת אותו עון כדאיתא בשבועות י"ג ולכן מחלק בין מת לנהרג. אבל בשאר עבירות מיתה ממרקת ומ"מ בלא תשובה בעי עוד יסורין אחר המיתה ה"ה נהרג בלא תשובה לא מתכפר רק אם עשה תשובה ונמצא דשפיר מקשה במגילה ובמכות אידי ואידי בידי אדם דהרי הב"ד יכולין לכופו שיתודה ויעשה תשובה דבלא"ה הוה מ"ע וכופין ואם יעשה תשובה וילקה לא יהי' נדון בכרת. ואי ניחוש שמא לא יעשה תשובה בלב שלם גם בעון דשבת ל' זדונו בידי אדם לגמרי. דגם אחר המיתה יהי' נידון ביסורים עד שיסורין שאחר המיתה ממרקין עונו כמ"ש תוס' שבועות הנ"ל ואין להקשות לוקמא כרבי שכתבו תוס' שבועות י"ג ד"ה בעומד דלדידי' מיתה ממרקת תיכף בלא תשובה דזה אינו דלרבי יוה"כ מכפר בלא תשובה ואף בכרת דיומא לחד תי' בגמ' בשבועות דמשני דוקא שאכל סמוך לשקיעת החמה ומשנה דקתני אין בין שבת ליו"כ משמע דבכל היום מיו"כ נידון על מה שעבר במיתה בידי שמים וא"כ ע"כ דלא כרבי. כן נ"ל בישוב קושיתו לפי חומר הנושא: טז וכבוד גאונו הקשה למאי נ"מ מפלוגתא אי חייבי כריתות שלקו נפטרו מידי כריתתן והרי זה יותר מהלכתא למשיחא ומפאת כן הוכיח דנ"מ בשגג בכרת והזיד בלאו ואתרו בו דפטור מקרבן כיון שלקי ונפטר מכרת. וה"ה מקרבן דאתי' מחמתי' וכבר דחיתי דבר זה לעיל. אמנם נ"מ בפשיטות לענין טמא ששימש דבמיתה והקשו בגמ' שבועות ט"ז ותיפוק ליה דחייב כרת משום שהי' במקדש ומזה הוכיחו בגמ' דשיעורא בעינן וכתבו תוס' דלמ"ד חייבי כריתות שלקו נפטרו מידי כריתתן אין כאן הוכחה דנ"מ בטמא ששימש אחר שלקה על לאו חשיהא במקדש חייב מיתה בידי שמים א"כ נ"מ לענין פשיטות האיבעי' ולמ"ד קריבה עבודה לאו עבודה וליכא למידחי בזר שהפך בצנורא ולרשב"ג לא נפשוט האיבעי' משבועות ט"ז ע"ש, אמנם יש נ"מ בפשיטות לענין עדות דאם אמרינן דנפטר מכרת במלקות לבד כפשטא דשמעתא וא"צ תשובה תיכף כשלקה כשר לעדות משא"כ אם לא נפטר מכרת עדיין פסול לעדות עד שיעשה תשובה. מיהו לפמ"ש הסמ"ע סי' ל"ד ס"ק ג' דחייבי כריתות

בכלל חייבי מלקות וכתיב והיה אם בן הכות הרשע ודקדק מזה הפרי מגדים א"ח פתיחה כוללת חלק א' ס"ק ג' דבהזיד בכרת ושגג בלאו כשר לעדות כיון דלמלקות היה שוגג ולפ"ז אף אם חייבי כריתות שלקו לא נפטרו מידי כריתתן כיון שלקה אלאו הוא כאחיך כשר לעדות. אבל דברי הפמ"ג תמוהים מאוד. דעד כאן לא פליגי ר"י ור"ל בשבת ס"ט אלא בשגג בכרת והזיד בלאו משמע הא להיפך בהזיד בכרת ושגג בלאו לכ"ע לא מייתי קרבן דליכא למימר להיפך דלכ"ע מייתי דהרי ר"ל קאמר להדיא עד שישגג בלאו וכרת. ומוכח דלכ"ע פטור. ומדפטור מקרבן דמיקרי מזיד ה"ה לענין עדות דפסול דמיקרי רשע. ועוד דאס"ד בשגג בלאו והזיד בכרת לא מיקרי רשע מה הקשו התוס' חולין ה' למ"ל קרא דשב מידיעתו ובאינו שב פטור מקרבן תיפוק ליה דהוי"ל זבח רשעים ולישני דקרא איצטריך בשגג בלאו והזיד בכרת דלא מקרי רשע ומ"מ לענין קרבן ל"ה שב מידיעתו כדמוכח בשבת ס"ט שהוכחתי משם דבכה"ג לכ"ע פטור מקרבן. וע"כ דלא כהפמ"ג והסמ"ע לא קאמר רק דחייבי כריתות לא גרעו מחייבי מלקות. אבל גם בשגג בלאו והזיד בכרת פסול לעדות ודברי הפמ"ג תמוהים מאוד. ואף אם ניישב הקושיא שהקשיתי מ"מ הדבר תימא לומר דכרת קיל מלאו. גם מה שכתב הפרי מגדים דבשבת בהזיד בלאו לא נפסל לעדות. וכונתו דהוי"ל לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד עיין תומים סי' ל"ד דבלאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד נפסל לעדות ואכ"מ להאריך:

יז עוד ראיתי במכתבו דמר תמה על הכסף משנה בפ"י מתרומות ה' כ"ג שהרמב"ם פסק באכל תרומת הקדש ביש בו כזית ואין בו ש"פ משלם לכהנים. ותמה הכ"מ דבגמרא אמרו אי דלית ביה ש"פ קרן נמי לא משלם. וע"ז תירץ דהירושלמי מכריע עיי"ש ולא נודע קושיתו דבגמרא קאי על פחות מכזית והרמב"ם קאי על כזית ואין כאן קושיא. ובאמת אין שום הבנה לדברי מרן כסף משנה ומצאתי במרכבת שהרגיש בזה וקצת נ"ל ליישב. דהנה דברי הרמב"ם והירושלמי תמוהים למה ישלם לכהנים כיון שהם הקדישו התרומה ומה זכות יש להם וליכא למימר כיון שאין הקדש פחות משו"פ כשיטת רש"י גיטין י"ב דאין הקדש חל על פחות משו"פ מ"ה נותן לכהן דכבר חלקו על רש"י עיין בתוספת ובריטב"א (וע' לעיל סי' קכ"ה אות א' קושיא גדולה על שיטת רש"י מכריתות). אמנם ע"כ צ"ל כיון דנתינתו מקדשתו ולהקדש א"צ לשלם פחות משו"פ והאוכל צריך לשלם לכפרה דתשלומי תרומה כפרה והוא אכל כזית. וחייב כפרה צריך ליתן לכהן. ובשלמא אי אכל ש"פ משלם להקדש דהם הבעלים ובנתינה לגזבר נתקדש התשלומין משא"כ בפחות משו"פ דלא מיקרי הגזבר בעלים צריך ליתן לכהן ואמנם כבר אמרו בירושלמי הובא בראשית דברינו דהיכא דא"צ ליתן לכהן אז אף רבי מודה דהפרשה

מקדשת ולפ"ז כיון דמוכח מסוגיא דפסחים דפחות מכזית ופחות מש"פ א"צ ליתן לכהן אפי' קרן נהי דבכזית צריך לשלם אין זה גזל כהן רק משום כפרה וליסגי בהפרשה דבזה אפי' רבי מודה א"כ באכל תרומת הקדש פחות מש"פ יפריש התשלומין ולא יתן לכהן ויהי' לו כפרה. וממילא הוה הקדש או שיהי' לעצמו כמו אכל תרומה שלו ואמאי ניתן לכהנים ולכן תירץ דמשמע דבכזית אף באין בו ש"פ יש בו משום גזל לכהן וצריך ליתן לכהן וכיון שצריך ליתן לכהן אין הפרשתו מקדש ואין לו כפרה עד שיתן לכהן. כן נ"ל כונת הכ"מ, ובעיקר הדבר נ"ל דמוכח מירושלמי זה כשיטת רש"י בגיטין דאין הקדש חל על פחות מש"פ ודוק. שוב ראיתי שדברי הכ"מ נכונים בפשיטות דמשמע לי' דלברייתא שניה דאבא שאול לא תלי' רק בש"פ ולא בעי תרתי מנ"ל לשווי' פלוגתא רחוקה ופליגי בתרתי הן בכזית ולא ש"פ והן בש"פ בלא כזית נימא דרבנן תרתי בעי ולא יהי' פלוגתא רחוקה ומייתי ראיה מדברי המקשן שהקשה אי אית בי' ש"פ אפי' ליכא כזית הרי דהמקשן ס"ל דלא תלוי רק בש"פ והתרצן מתרץ דבעי נמי כזית ותרווייהו ס"ל דתלי בש"פ ולכן משמע דרבנן תרתי בעי ואי מברייתא קמ קמייתא משמע דרבנן ס"ל כזית אף שאין ש"פ מדקאמר אבא שאול עד שיהי' ש"פ ולכן משמע לכ"מ דברייתא שני' עוקרת ורבנן תרתי בעי דלא כברייתא ראשונה ולכן הקשה על הרמב"ם ולכן מייתי מירושלמי גם מדרבנן מוקי לקרא דונתן לדבר הראוי להיות קודש משמע דלא בעי ש"פ וכברייתא ראשונה והירושלמי מכריע: יח והנה לעיל הבאתי מה שהקשתי ברש"י מכות ה' שכתב דלמא מודה. והקשיתי נהי דס"ל לרש"י דמיתה הוי קנס מ"מ אי מודה ואח"כ באו עדים חייב דלא חייב עצמו בכלום ותירצתי דחייב עצמו בדמי הנהרג אם יתפוס לשיטת הגהות אשרי. וכעת ראיתי דבר חדש בקצה"ח סי' פ"ז דאם הודה בפסחים דאתנן וכפר בחמשים דהלואה חייב שבועה דאורייתא עיי"ש סק"ך הואיל דמהני תפיסה והוא דבר חדש. ולכאורה הקשיתי עליו מש"ס דשבועות ל"ג בהשביע עדים שהדליק הגדיש בשבת פטורין והרי הפסידו לו כגון בתבע חמשים דהלואה וחמשים מגדיש שהפסיד ואלו אסהדי סהדי הי' חייב שבועה דאורייתא מדר' חי' לשיטת הקצה"ח הנ"ל. וצ"ל דמשנה דשבועות ס"ל משביע עד אחד פטור דדהג"ל לכמ"ד ולא איכפת לן מה שהפסידו לו שבועה. אך דקשה ממשנה ד' ל"ג דמוקמינן שם כראב"ש ואמאי תני שהדליק הגדיש ביו"כ והרי לראב"ש דס"ל משביע ע"א חייב משכחת לה גם בהדליק הגדיש בשבת כנ"ל ודא קושיא נפלאה. אמנם אפשר לומר דנהי דהקצה"ח ס"ל חייב ש"ד במ"מ מ"מ מדר' חי' לא משלם בהעידו עדים בחמשים דאתנן דל"ש ק"ו מפיו ועד אחד. דעד אחד ודאי לא מחייב שבועה על מעות דאתנן כיון דקי"ל בדרבה מיני'. ולכן אינו חייב בזה

מדר"ח קמייתא ומיושב קושיתנו לכ"ע ובכ"ז צ"ע על גוף הדין ועיין שב שמעתתא מה שהקשה על סוגיא זו מתפיסה לשיטת הריטב"א ועיין תוס' ריש הפרה מה שכתבו וי"ל דלמ"ד פלגא ניזקא קנסא לא תהא הודאת פיו גדולה מהודאת העדים. והקשה המהרש"א דאם ליכא עדים אמאי חייב בעדי הפרה ועל תרוצו כבר תמה בתומים. להנ"ל יש לומר דמיירי דאיכא עדים ואי דחייב שבועה דאורייתא מדר"ח שלא תהא הודאת פיו גדולה מהודאת עדים. ע"ז תירצו דבקנס ל"מ מחויב שבועה כיון דמודה בקנס פטור וליכא שבועה בע"א ליכא למילף ק"ו מפיו ועד אחד ודוק (ואי"ה בהלכות ריבית יבוארו דברי הקצה"ח יותר באריכות):

יט והנה ראיתי במכתבו דמר על מה שכתבתי דהזיד במעילה באזהרה הוא מלאו דלא תוכל לאכול בשעריך ואף דשם כתוב לא תוכל לאכול ולא הנאה ילפינן הנאה מדר' אבהו וכתב מר גאונו שלא מצא במ"ל יעיין בלח"מ פי"א ממעשה הקרבנות והובא במ"ל פ"א מה' מעילה וגם מה שהקשה על מה שכתבתי דהזיד בלאו ושגג בכרת גם בהתרה על הלאו לוקין ומביא קרבן וכתב דהתוס' כתבו בשבת דהזיד בסקילה ל"ה שגגת קרבן שגגה ודוקא בהזיד בכרת משום דאית ליה תקנתא בתשובה ובמלקות הרי אין לו תקנה בתשובה. לא דמי דתוס' כתבו דאם ממיתה אינו שב אם ידע שחייב קרבן נמי לא שב אבל אם ממלקות לא שב יכול להיות דממלקות ומקרבן היה שב:

מה שהאריך כת"ה אם אמרינן בדבר שחייב לגבוה קלב"מ וכתב דכיון דילפינן מהיקשא דמכה בהמה ההיקש דוקא להדיוט ולא לגבוה. יעיין ירושלמי פ"ז מתרומות שהבאתי לעיל שהקשה אמאי לוקה ומביא קרבן ונימא קלב"מ ומשני שני דברים שהם מסורין לב"ד אתה תופס אחד יצא דבר שהוא מסור לשמים יש לפרש משום דאין ממשכנין אחטאת ורק לצי"ש ולכן ל"א קלב"מ ואזה קשה דהרי לאחר ג' רגלים ממשכנין עיין תוס' ר"ה ויש לפרש הואיל והוא לכפרה לא אמרינן קלב"מ כדברי התוספות כתובות ל' ובירושלמי שם לעיל הקשה על ר"ש דחייבי מלקות שוגגין פטור, מתשלומי תרומה. י"ל דעוד לא ידע דבכפרה ל"א קלב"מ ולמסקנא שוב ל"ק גם על ר"ש ודוק. הנה הסירותי מעל שכמי בעזה"י השגות דמר ידידי הגאון נ"י ואת אשר לא הזכרתי בפירוש שמתי לי דרך בים התלמוד ובמים עזים מסילה ברמיזה זולת אשר ראיתי שהצדק אתו ואולי פלטה קולמוסי דבר נגד כבודו אתו הסליחה:

והנני ידידו ואוהבו סי' קנט ב"ה ברעזאן טבת כטל לישראל לפ"ק. שלום וכ"ט לכבוד ידידי כנפשי ה"ה הרב הגדול החריף ובקי וכעת גיסי הגביר מ' שמעון ראפאפארט נ"י מברעזאן:

ראיתי מכתבו היקר והנני לתשובתו על מה שהקשה על פלפלת כ"ש שלי בס' שיח יצחק:
א מה שהקשה על מה שכ' לישב שיטת ר"ת דס"ל תכ"ד כד"ד ל"ה רק מדרבנן והקשה הר"ן נדרים פ"ז דאיך חכמים עקרו דבר מה"ת בנדרי' וע"ז כתבתי דהיכא שישנו בשאלה חכמי' יכולין לעקור דבר מה"ת (ע' לעיל סי' מ"ז דרוש עצום בזה) וע"ז הקשה הכי יכולין חכמים לעקור דמה"ת בלי טעם כלל וכי שקלא וטריא דגמ' יבמות הוא היכא דאיכא סייג או גדר לק"מ דר"ת טעמא קאמר דחכמי' תקנו שיוכל ליתן שלום לרב ולא יהי' הפסק בעדות וה"ה בנדרים שיוכל לחזור כמו אם לא הי' הפסק ובטעם וסברא מה שחכמים תיקנו תכ"ד כד"ד יוכלו לעקור מה"ת איסור שישנו בשאלה. ומש"כ דאין ראי' מדברי תוס' ברכות כ' לענין כבוד הבריות דכאן שאני שיכול לישאל וא"צ לעקור דמה"ת. כבר הבאתי דברי הגמ' יבמות ה' דאיסור שישנו בשאלה קיל ועול"ת נדחה מפני עשה וגם בנזיר מצורע יכול לישאל על נזירתו וגם נזיר מטמא למת מצוה אף שיכול לשאול על נזירתו. מ"ש לסברתי מה יהי' בנזיר שמשון וחזר תכ"ד דליתא בשאלה. מי יתן ואדע אנה מצא בנזיר שמשון יכול לחזור תכ"ד אמנם אף אם נאמר דנזיר שמשון יכול לחזור לק"מ דהרי כ' שם לשיטת המבי"ט דחכם מתיר מדאורייתא בלא פתח ובלא חרטה. ולשיטה זו ודאי נזיר שמשון מצי מדאורייתא לשאול על נזירתו לפמ"ש המהרי"ט ח"א סי' ד' דטעמא דחכם אין מתיר נזירות שמשון ובעל מפיר דכיון דכל עיקר נזירות בא שלא ברצון אלא ע' מלאך ע"כ ל"מ חכם להתיר דכל עיקר היתרו רק משום שהנודר מתחרט והיכא דכל עיקר הנזירות לא בא ברצונו ל"מ חרטה שלו משא"כ בעל דמיפר אף שלא ברצונה מהני הפרה אף בנזירות שמשון ולפ"ז להמבי"ט דחכם ג"כ מתיר מדאור' בלא פתח ובלא חרטה ולא תלי' ברצון הנודר הו"ל כהפרה דבעל ומהני אף בנזירות שמשון ורק כיון דרבנן תקנו שלא נתיר בלא פתח ל"מ היתר בנזירות שמשון. וכיון דמדאורייתא מהני היתר שוב ממנ"פ מדאוריי' חכמים עוקרין: מלכי נכרים דאיך ה"א דבשביל שאם יזכה יבחין יעבור אי' דאור' וע"כ בה"א דכבוד הבריות דוחה ל"ת שבתורה ג"כ רק לגבי מלכי ישראל. ולגבי מלכי נכרים גם לפי הס"ד לא הותר רק אי' דר'. וע"ז מתרץ הגמרא דגם למלכי ישראל מיירי בטומאה דרבנן:
י' ואחר שכתבתי התשובה הנדפסת מצאתי בברכי יוסף סי' ר"מ פלפול עצום בדין אי מצי למחול אבזיוני. ושם הביא דברי הט"א והקשה עליו על מה שמחלק בין אב לרב כמו שהקשיתי בתשובה. ועיין שם מה שמביא בשם פענח רזא וז"ל ומקלל אביו תימא איך יפסוק בזה מיתה ימחול האב ויפטור שהאב שמחל על כבודו כבודו מחול. וי"ל דמכה ומקלל אינן חייבים בלא התראה ועדים ומשקיבל התראה בעדים שוב אינו יכול למחול.

הנה לא נודע מדוע כתבו זאת באב הלא כן מבואר ברמב"ם פ' כ"ו מסנה' ובטור ח"מ סי' כ"ז דה"ה. אם קילל לאחר ל"מ מחילה אחר שכבר עבר ומלקין אותו וצ"ל אף דבבן סורר מהני מחילה אף לאחר התראה שם הטעם דנדון על שם סופו. ומ"ה מהני מחילה וגם זה דוקא קודם שנגמר דינו. אבל במכה ומקלל ל"מ מחילה אף קודם שנגמר דינו מטעמא שכבר נתחייב. וז"ב ויש ראי' דלאחר שכבר עבר א"י למחול דאל"כ הו"ל התראת ספק שמא ימחול ולא משכחת מלקות ומיתה וע"כ דל"מ מחילה. מיהו י"ל דמוקמינן אחזקה שלא ימחול כמ"ש התוס' מכות ט"ז וגיטין ל"ג. ובהכי יש לפלפל לענין זקן ממרא בסנהדרין פ"ח. ואין פה האסף פה שוב ראיתי במנחת חינוך מצוה ע"ח דפשיטא לי' דגם באב מהני מחילה להכותו ולקללו וכש"כ באחר ודבריו תמוהין ובמח"כ נעלם ממנו דברי השאלתות פ' משפטים וז"ל האב יכול למחול על כבודו אבל הכאתו וקללתו לא והובא בבר"י סי' ר"מ ועיי"ש שהאריך (שוב הראו לי בס' לימודי ד' סי' נ"ז שהוכיח מריטב"א דיכול למחול אהכאה וזה ליתא כמבואר בשאלתות וההוכחה מריטב"א יש לדחות) ונ"ל פשוט דגונב איש ומכרו דחייב מיתה ל"מ מחילת האיש אף קודם שנגמר דינו ודאי אם הרשה למכור ל"ה גניבה אבל לאחר שגנב ומכר ל"מ מחילה אך בלא התראה אולי מהני מחילה להקל העונש וזה מה שאמרו אחי יוסף אנא שא נא ודוק. ועיין בברכי יוסף שהקשה דברי ספר צפחת המים אהדדי שמתחילה כתב דאבזיוני אינו יכול למחול משמע אף קודם הבזיון. ואף בלא עדים. אח"כ כתב דאחר שהכה או קלל בעדים והתראה ל"מ מחילה משמע דאי ליכא עדים והתראה מהני מחילה עיי"ש ועפ"י מ"ש לעיל בשם הטור והרמב"ם דגם אחר אינו יכול למחול לאחר שכבר נתחייב. י"ל דמה שכתב דאחר שהכה או קלל בעדים והתראה אינו יכול למחול מלת אחר הכונה על אדם אחר. והיינו שבתחילה קמ"ל דאב אינו יכול למחול על בזיוני ושוב כתב דאחר שהכה או קילל היינו אדם אחר ל"מ מחילה. והוא ממש דברי הטור והרמב"ם. ושוב ל"ק מה שהקשה בברכי יוסף עליו ודוק:

י"א עודני עומד בענינא דתכ"ד אכתוב לו פרפרת נאה לישב ד' הרמב"ם דס"ל כלאים בבגדי כהונה ל"ה רק דחוי' ולא הותר רק בשעת עבודה והק' בק"א לשאג"א סי' כ"ט דא"כ קשי' לר"ל דס"ל נזיר כ"ט דאב מדיר בנו בנזיר רק מדרבנן ואיך מייתי קרבן וכהן עובד עבודה בכלאים עיי"ש (וע' בס' לא"ח סי' ה' אות ד' מ"ש בזה) ונ"ל לישב דהנה בשאגת ארי' הוכיח דכלאים בציצית הותרה לגמרי מתוס' יבמות צ' שכתבו דמצות ציצית אינו מקיים ואינו מוזהר רק לאחר שנתעטף ועל כלאים עובר תיכף בשעת העיטוף והקשה בשאג"א הר' ל"ם בעידנא והוכיח מזה דכלאים בציצית הותרה לגמרי עיי"ש

ולענ"ד דהיכא דתכ"ד לעבירת הל"ת מקיים העשה מיקרי שפיר בעידנא דבכל התורה קיי"ל תוכ"ד כדיבור דמי והוי ממש כאילו הכל נעשה בב"א והרי הא דתכ"ד כדבור ל"ד לענין חזרה אלא ה"ה לשאר דברים דהרי אמרינין בנדרים פ"ז נדרה אשתו וסבר שנדרה בתו ובתכ"ד שמע שנדרה אשתו מהני הפרה וכן בקרע וסבר שהוא אחר ונודע לו תכ"ד מהני הקריעה וכתב הריטב"א בחידושיו לנדרים דטעם דתכ"ד כד"ד משום דעדיין לא נגמר הענין רק אחר כד"ד א"כ לפ"ז כשמקיים תכ"ד לעבירת הל"ת העשה הוי שפיר בעידנא ויתכן יותר לפמ"ש הקהלת יעקב דתכ"ד מהני תיקון ללאו א"נ בלבש כלאים ופשט תכ"ד אינו לוקה כיון דתיקן תכ"ד א"כ אינו עובר על כלאים רק אחר כדי דיבור ואם תכ"ד מקיים עשה הוי שפיר בעידנא וכיוצא בזה כ' תו' כתובות ל' ע"ב סד"ה ל"צ גב' בע"מ ששימש בטומאה דמיקרי איסור בת אחת אע"פ שנגע מקודם עיי"ש ובזה י"ל קושי' תוס' זבחים צ"ו לענין שבירת עצם עיי"ש והרבה יש לפלפל לפ"ז ומה דמקשה בשבת קל"ב ובביצה ד' ח' משום דהיה דחוק להגמרא לומר דתכ"ד לקציצת הבהרת עובד עבודה ודו"ק. ועכ"פ לפ"ז מיושב קו' השאג"א הנ"ל על תוס' יבמות דף צ' דשם הו' ממש תכ"ד דנהי דבשעת עטיפה עובר אכלאים ולא מקיים העשה מ"מ תיכף כשנתעטף מקיים העשה, ויכול להתעטף בב"א. והוי ממש תכ"ד והוי בעידנא אמנם תדע דזה דוקא לר"י ולא לר"ל דהנה בקהלת יעקב אלגזי סוף אות תכ"ד חקר שם אי מהני תכ"ד היכא שעבר בלאו ומתקן הלאו כגון בנשבע שאינו יודע ובתכ"ד הזכיר א"ע דשם תמה תמיה גדולה ארש"י חולין קמ"א שפירש דהא דקיימו ולא קיימו היינו ששולח את אמו תכ"ד דא"כ למאי נ"מ כתבה תורה שלח תשלח לתקן הלאו דהרי אפי' בלא קרא כיון שמתקן הלאו תכ"ד הרי לא עבר כלל כיון דבכל לאוין שעבר מהני תיקון תכ"ד עיי"ש שהניח בצ"ע.

ולפ"ז נאמר דר"י ור"ל פליגי בהכי דר"ל דס"ל קיימו ולא קיימו יסבור דבכל ל"ת ל"מ תיקון תכ"ד ואף דר"ל ס"ל ג"כ תכ"ד כד"ד מ"מ לענין זה ס"ל תכ"ד לאו כד"ד ומ"ה הוצרכה התורה לכתוב בשלוח הקן דמהני תיקון תכ"ד ולא לקי ור"י ס"ל אי ס"ד דקיימו ולא קיימו והיינו תכ"ד כפרש"י למ"ל קרא וע"כ ס"ל ביטלו ולא בטלו ומזה יצא לנו לנ"ד לר"י דס"ל דבכל לאו מהני תקונו תכ"ד ה"ה היכא דעשה דוחה לל"ת מיקרי שפיר בעידנא תכ"ד ולר"ל ל"ה זאת בעידנא כמו דלא מהני תקונו בתכ"ד רק בשלוח הקן דגלי קרא:

וכיון שהוכחנו דלר"ל ל"ה זאת בעידנא ומוכח לדידי' דכלאים בציצית הותרה כהוכחת השאג"א דל"ל כתירץ שכתבנו מטעם תכ"ד דר"ל לס"ל הכי ומ"ה ס"ל גם כהנים בבג"כ

הותרה דכלאים בציצית ובגדי כהונה חד דינא אית להו מסברה כדמשמע מתוס' ופוסקים ומ"ה ל"ק לדידי' דס"ל כדי לחנכו במצות איך לובש הכהן כלאים דס"ל כלאים הותרה לגמרי אבל הרמב"ם יסבור דמטעם תוך כד' דיבור הוי שפיר בעידנא ולעולם כלאים בציצית לא הותרה וה"ה בבג"כ ודוק:

י"ב ובהכי י"ל בדרך פלפול שיטת ר"ת הובא בר"ן נדרים פ"ו דתכ"ד כד"ד ל"ה רק מדרבנן והקשה הר"ן על ר"ת איך חכמים עוקרין דבר מן התורה בקום ועשה והרי רבא מסיק ביבמות דדוקא בשב ואל תעשה ולהנ"ל הדבר יתהפך כחומר חותם דקשה לתירץ רבא ביבמות דף צ' דסדין בציצית הו' שב ואל תעשה כקושית התוס' הרי הוי קום ועשה וצ"ל דחיוב ציצית הוה אחר שנתעטף כתירוצם וקשה הרי ל"ה בעידנא וצ"ל דתכ"ד כד"ד וזה אם תכ"ד כד"ד מדאורייתא וזה יסבור הגמרא שם ביבמות אבל ר"ת דס"ל ל"ד וליכא לתרוצי כנ"ל, ע"כ סדין בציצית הוי החיוב קודם שנתעטף והוי קום ועשה ומוכח דחכמים עקרו דבר מן התורה בקום ועשה ומנ"פ אתי שפיר וזה דבר חריף אבל יש לסעוד ולפלפל עוד בכ"ז ולא כתבתי רק להעיר על המעיין והנני ידידו כנפשו סי' קס בברכת אהבה לפ"ק:

שלום וברכה וכ"ט לאהובי ב"א ותלמידי הרב הגדול החריף ובקי בש"ס החכם השלם מורג חרוץ מ' גדלי' שמעלקעס נ"י:

השגתי מכתבך היקר ונהניתי בדברי פלפולך ישרים ונכונים למוצאי דעת משמחים לב ונפש. והנני לתשובתך:

א ששאלת בהא דמקשה בכתובות ל"א ע"ב אמשנה דמכות דחייב מכות בבא על אחותו ובמשנה דכתובות איתא דמשלם ופי' התו' דמקשה אמשנה דמכות אמאי לוקה הרי איכא ממון והקשית לפי המבואר בסנהדרין ט' פלוני רבעני לאונסי הוא ואחר מצטרפין להרגו הר' דנרבע כשר להעיד להרוג הרובע וכש"כ קרובי' נאמנים א"כ דילמא מיירי שקרוב להאנוסה הוא עד וא"א לחייב ממון כיון דהוא לטובת האנוסה רק למלקות נאמן ול"ל דאמרינן עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה דהרי משכחת לה כשהאחד מהעדים הוא אבי הנערה ומ"מ נאמן למלקות ולממון הוי בעל דבר דהקנס שלו ובבע"ד ל"א עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה כמבואר בראשונים. יפה הקשית ואמנם נחזי אנן אם איכא עד שהוא רחוק להאב דע"כ קושיתך בהכי דאם העד קרוב להאב א"כ לגבי הקרוב אמרינן עדות שבטלה מקצתה. ורק קושיתך באיכא עד רחוק להאב א"כ סע"א מחייבו שבועה לשיטת תוס' ב"ק מ"א ד"ה מודה בקנס דגם בקנס ע"א מחייב שבועה. א"כ בכה"ג יש כאן חיוב שבועה וחיוב מלקות ואפי' לשיטת הרשב"א שם דבקנס אין

ע"א מחייב שבועה מ"מ כיון דבנערה. איכא בושת ופגם דממונא הוא ודאי ע"א מחייב שבועה. א"כ י"ל כמו דכל היכא דאיכא ממון ומלקות מילקי לא לקי ה"ה הכא ישבע ולא ילקה דאי ממונא לחומרא י"ל דיטילו לו שבועה דהוא גורם לממון שמא יודה ולא ישבע ואי ממונא לקולא ורק דחס רחמנא אממונא של נחבל ה"ה הכא יתנו לו שבועה שמא לא ישבע וישלם וכיון דשבועה הוא גורם לממון שוב הו' בתרי דינא ואין מלקין אלאו מיהו כ"ז למ"ד משביע ע"א חייב דגורם לממון כממון דמי אבל למ"ד שבועה ל"ה כממון ל"ש סברתו:

ב אך י"ל דבאמת דעת הש"ך סי' ל"ד ס"ק כ"א דהיכא דכבר לקח הרבית שוב אין נאמן הבע"ד לפסלו דהוי נוגע בעדות כיון דסבר שיהי' נאמן לממון. ובאמת דעת החולקים על הש"ך סברתם כמ"ש בנתיבות שם דכיון שיודע שאינו נאמן לממון רק לפסול ל"ה נוגע כלל. א"כ בנ"ד שיש ע"א רחוק להאב והעד הרחוק מחייבו שבועה א"כ האב נוגע בעדות דהבועל ירא לישבע שמא יצטרף עם האחד לפסלו אח"כ וע"כ לא ישבע וישלם וכיון שיש לו נגיעה בעדות אינו נאמן אף לענין מלקות ולכן לא משכחת שילקה בכה"ג. אמנם יש לישב קושיתך בדרך זה דקשיא הא דמקשה ממשנה אמשנה. דילמא מיירי משנה דמכות בהודה ואח"כ באו עדים דפטור מקנס ומלקות חייב דמלקות ל"ה קנס ול"ש ממונא משלם כיון שהודה ודא קו' רבתי (ושוב הראו לי בשואל ומשיב מהדורא תליתאי ח"ב סי' ט' בשם ספר קול שמחה להרב המפורסם מ' בונם מפארשיסחא שנסתפק בדין זה עיי"ש שמפלפל בזה ואמנם ז"א דקשה לפ"ז בגמ' מה מקשה ממשנה) וע"כ צ"ל דקושית הגמ' כיון דאיכא בושת ופגם דממונא ובמודה חייב שוב אינו לוקה ומשלם א"כ ל"ק קושיתך דאף אם מיירי בב' עדים ואחד מהם אבי הנערה דאין משלם בו"פ וקנס עפ"י האב מ"מ אין לוקין דהוי התראת ספק שמא יודה הבועל וישלם בושת ופגם ואין לוקה ומשלם ובהכי מיושב מה דלא אוקמא בשוטה ומפותה דאין לה בו"פ רק קנס לאבי' והודה הבועל ואח"כ באו עדים דפטור מקנס וחייב מלקות להנ"ל נכון דגם בכה"ג לא משכחת מלקות דהוי התראת ספק שמא לא יודה ויתחייב קנס ואין לוקה ומשלם מיהו לפ"ז הוי מצי לאוקמי בשוטה ומפותה והאב אחד מהעדים כקושיתך דבכה"ג דאיכא רק קנס ל"ה התראת ספק דבין אם יודה ובין אם יכפור לא יתחייב ממון. אך מ"מ י"ל דהוי ה"ס שמא יבוא עוד אחד ויראה ויתחייב ממון. מיהו שמא י"ל כיון דבעינן שיעבור תכ"ד של התראה ל"ש שיבואו עדים והרבה יש לדבר מזה:

ג ודע דמה שהבאתי לעיל דברי תוס' ב"ק ע"א דחייב בקנס שבועה להכחיש העד ובאם יודה יפטור לא אדע שבועה זו מה טיבה דהרי עיקר השבועה יהבינין לי' שלא לישבע

וישלם הן מצד חשיד אממונא לא חשיד שישבע לשקר הן מחשש ספק מלוה ישנה יפרוש משבועה מספק א"כ כאן דאם יודה יפטור למה יהבינן לי' שבועה דאם יפרוש ויודה הרי יפטור והנראה בדעת התוס' דדוקא אם יודה יפטור אבל אם לא ירצה לישבע ולא יודה נחתינן לנכסי' כדין כל שבועה דאורייתא דאם אינו רוצה לישבע מחתינן לנכסי' ה"ה כאן ע"א כשנים אם לא נשבע ודוקא היכא דא"י לישבע כתבו תוס' ד' מ"ו דל"ה מחויב שבועה ואיל"מ א"כ אמרינן דלא ירצה לישבע לשקר ולא יודה ונחתינן לנכסי' אבל א"כ מה מקשה תוס' שם אמאי מקשה עפ"י עצמו מודה בקנס ולא מקשה גם על ע"א והרי בע"א איצטריך קרא היכא דלא מודה רק: ולא נחייב מכאשר זמם דבאמת אנן אמרינן מה חזית דציית להני רק דהתורה חידשה דמשלמין מכאשר זמם משא"כ בהיו קרובים ופסולים בשעת העדות העדות פסול. רק דלחובתו נאמין לו שלא היו קרובי' אבל כשהוזמו דהיא לזכותו לא נאמין לו והעדות הי' בפסול ושוב לא ישלמו מכאשר זמם ולכן גם עתה העדות פסול והן אמת דלפ"ז גם בלוה ופרע י"ל כן דהוי אך י"ל דהעדות שלוה הוי עדות אחרת והעדות שפרע לא מקבלין כלל והוי שפיר יכול להזימו משא"כ בקרובים או פסולים. שוב ראיתי דמ"מ ליתא לדברינו דנהי דאין מקבלין דבריו לזכותו מ"מ כיון שהתורה האמינה להמזימין א"כ לא נצטרפו עם הפסולים וקרובים בשעת ראי' ולא נתבטל העדות ץ וחייבין מכאשר זמם ודוק בכ"ז:

י"ב והנה לעיל פלפלתי בדעת תוס' יבמות נ"ט דקנס לא אתחייב רק בגמר ביאה והקשיתי דהרי על גמר ביאה אין יכולין עדים להעיד א"כ הו"ל מודה בקנס ותירצתי עפ"י דברי מהרש"א ב"ק מ"ו דכל שהעדים מעידים על תחלת המעשה ועל הגמר הודה מעצמו ל"ה מודה בקנס וכעת אנכי הרואה דזה ליתא דא"כ לא יתחייב קנס רק בהודה ובש"ס לא משמע כן ע' שבועות ל"ד וכתובות מ"ב אנסת ופיתית וכו' והוא אומר לא אנסתי ומשמע שם בעדים חייבין אף בכופר עוד קשי' ע"ז לפי המבואר בב"ק ק"ו ע"ב וברש"י ריש ע"ב שם דממון דא"א להוציא ממנו רק בהודאתו אם כפר א"ח קרבן שבועה דהוי כפירת דברים א"כ למ"ל קרא דאם כפר שלא אנס ונשבע פטור מקרבן שבועה כדאיתא בכתובות מ"ב תיפוק לי' דהו"ל ממון שא"א להוציא כי אם בהודאתו ע"כ נראה ברור דאם כפר ואמר לא בעלתי, והעדים מעידין שראו תחילת ביאה הוי כאומר לא לויתי ושוב א"נ לומר לא גמרתי ביאתי וכש"כ אם עומד בכפירתו שלא בעל ודאי חייב קנס ובכריתות י"ב א אמרינן דיכול לתרץ דבריו לקרבן מה שאמר לא בעלתי כונתו שלא גמרתי ביאתי ולקנס נ"ל דגם אינו יכול לתרץ דבריו כלל ע"כ חייב לשלם ול"ק כל מה שהקשיתי לעיל ח"ב אין כאן שום ספק. אך מה שצ"ע אם תבעו אב, ואמר תיכף לא

גמרתי ביאתי ובאו עדים על תחילת הביאה דכפי הנראה לדעת התוס' דקנס חייב דוקא אנמר ביאה יהי' פטור מקנס א"כ קשה משבועות ל"ג דמבעי לן משביע עידי קנס מהו אליבא דראב"ש דאמר יבואו עדים ויעידו ודאי חייב ומבעי לן לרבנן ומשמע דלראב"ש ודאי חייב אף בקנס דאונס ומפתה לפי שאינו יכול להודות שיהי' מודה בקנס ואח"כ באו עדים ויתחייב והרי עדיין יכול להודות כשיתבע אותו ויאמר לא גמרתי ביאתי ואמאי חייבין העדים לראב"ש מיהו י"ל דהא דאמרינן שם לראב"ש לא מבעי לך קאי בשאר קנסות ולא באונס ומפתה דא"ח רק אגמר ביאה ועפ"ז מיושבין דברי הגמרא שם בט"ט דשם מקשה ממשנה ומשני משום בושת ופגם וכו' ושם בע"ב מקשה ממוציא שם רע ומשני ראב"ש היא ואמאי לא משני אדמקשה אמתניתין לשני הא מני ראב"ש היא וכבר הקשו כן המפורשים ועמ"ש בספרי לא"ח סי' צ"ו סוף אות' להנ"ל יתיישב דבמשנה דקתני קנס דאונס ומפתה ליכא לפנויי דראב"ש היא דס"ל מודה בקנס ואח"כ באו עדים חייב דעדיין יכול לפטור עצמו ליטעון שלא גמר ביאתו ולכן גם לראב"ש העדים פטורין והוצרך לשנויי משום בושת ופגם וזה ישוב נכון וראי' לתוס' ודוק ושוב מצאתי קו' מקנס אתוס' דא"ח רק אגמר ביאה שהארכתי בה לעיל בישועות יעקב אה"ע סי' קע"ח (וע"ל סי' קל"ג אות ה' תירצתי דברי התרגום יונתן בעגלה ערופה שדבריו תמוהין עפ"י דברי מהרש"א ר"פ הפרה שהבאתי לעיל ומשם ראי' למהרש"א). והנני דודך אוהבך כנפשך סי' קסא ב"ה פרעמישלא "ברכת אהבה" לפ"ק:

ברכה ושלום וכ"ט לכבוד ידידי ה"ה הרב הגדול החריף ובקי בכל חדרי תורה כש"ת מוה' ארי' ליב ברודא נ"י חתן ש"ב הרב הגאון מופ"ה המפורסם האבד"ק לבוב נ"י:

יקרת מכתבו הגיעני ושמחתי בדבריו דברי חן ודעת והנני לתשובתו: א הנה כת"ה העיר על קושיתי בספרי לא"ח סי' צ"ב בהא דבב"ק ע"ו מקשה וכי שחיטה מתרת והלא פדי' מתרת וכ' התוס' דמסתמא לא ידע הגנב שהוא הקדש עד אחר שאכלו, והקשיתי דא"כ הרי מעל הגנב דאיכא שינוי רשות שסבר שהוא של חבירו ומתרונן ליטלו לעצמו ובבעלי מומין מעיקרו דמיירי התם יצא לחולין וא"צ פדי' כלל. וע"ז תי' כת"ה דכמו שאמרו בב"ק ס"ח דממון שמשלם כפל עליו א"ח חומש ולר"ש א"ח אשם גזילות ה"ה דא"ח חומש ואשם מעילות היכא דאיכא כפל לר"ש דכתיב ג"כ את אשר חטא ישלם וחמישיתו ומ"ה לר"ש הקשה בגמ' שפיר והלא פדי' מתרת דלא יצא לחולין בהגניבה כיון שא"ח קרבן הואיל דאיכא כפל לדידי' עכ"ד הנה דבר חכמה אמר ואע"ג דאית לי' פירכא, דהרי במשנה דתרומות פ"ו מ"ד איתא דגונב תרומה ואכלה משלם שני קרנים וחומש. והרי בתרומה נמי משלם חומש ונימא דבמקום דמשלם כפל לא ישלם חומש ולא תימא

כיון דחומש משלם על אכילה וכפל על הגנבה ל"ש לפטרו מחומש במקום כפל. דז"א דהרי בב"ק ק"ח בעי רמי ב"ח בטען טענת גנב ונשבע וחזר וטען טענת אבד ונשבע אי ממון המחייבו כפל פוטרו מחומש אף דאין באין כאחד הכפל והחומש עיי"ש א"כ אף במשנה אמאי חייב חומש אאכילה וע"כ צ"ל דדוקא מחומש ואשם גזילות פטור דכתיב בראשו וחמישיתו ודרשינן ממון המשתלם בראש. משא"כ בחומש דתרומה חייב חומש וכפל וה"ה בחומש דמעילה. דמעילה ילפינין חטא חטא מתרומה,. ועכ"ז מדה טובה אינה חוזרת דיש לומר דחומש ואשם דמעילה ילפינין מחומש ואשם דגזילות כדאמרינן בשבועות ל"ד דאתי' מעילה מעילה וע' בתוספות שם ד"ה הנך נפישין שכ' דלר"ש דס"ל שבועות הפקדון לא אתי' זדונו לכפרה דיליף בג"ש ממעילה דס"ל דמעילה מעילה ג"ש גמורה א"כ לר"ש שפיר יליף מעילה מגזילה בג"ש דהיכא דמשלם כפל אינו משלם אשם. והא דלא ילפינן לר"ש תרומה ממעילה בג"ש דחטא חטא דקיי"ל דבר הלמד בגז"ש חוזר ומלמד בגז"ש. שמא לר"ש אין הכי נמי ומשנה דתרומות דלא כר"ש או דגם לר"ש לא הוי גז"ש גמורה ולא ילפינן רק הקדש דכתיב לעיל באותה פרשה דאשם גזילות. ועכ"פ הראיתי שיש להחזיק בסברתו אך עדיין צ"ע:

ב והנה כת"ה תי' אך קו' הראשונה שלי אהא דמקשה והלא פדי' מתרת והלא בשעת גניבה יצא לחולין וקו' זו בלא"ה ל"ק כמו שכתבתי בספרי דהרי לר"ל קיימינן דמוקי לה בהקדישו בעלים בבית גנב ולא מעל בשעת גניבה. אמנם מה שהקשיתי עוד שם גם למה דמוקי בהקדישו בבית גנב קשי' הרי מעל בהשחיטה ויצא לחולין דהוי שינוי בסוף שחיטה. ול"ב פדי' ומאי מקשה והלא פדי' מתרת ואזה לא תירץ כלום. אמנם אם נחזיק בסברתו י"ל כמו דמיבעי לן בב"ק ק"ח חומש וכפלא בתרי גברא אי פטורין מחומש. דנימא ממון המחייבו כפל פוטרו מחומש. ושם מיבעי לן בב' נתבעין אי חייבין ה"ה דמיבעי לן בב' תובעין. כגון בנ"ד שגנב בהמת חולין וחייב כפל. והקדישו בעלים בבית גנב. והגנב שחט אף דהכפל חייב לגנב וחומש להקדש מ"מ ממון שנתחייב כפל פטור מחומש ולר"ש ה"ה מאשם. ושפיר מקשה והלא פדי' מתרת. לצד האיבעי' דבתרי גברא נמי פטור. ואולי יש לחלק דתימה היא לומר הרי שגנב בהמה ואח"כ מכרה הגנב לאחר וכפר הגנב להאחר שקנה ממנו יפטור מחומש. וע"כ לא מיבעי לן אלא בתרי גברא. בחדא כפילא. ואין להאריך בפרט זה יותר. לפי שכבר כתבתי דעיקר הדבר אם ללמוד מאשם גזילות אין לנו מקור מבואר. ודוק. ובתשובה אחרת הארכתי על משנה דתרומת הנ"ל אהא דגנב תרומת הקדש דמשלם ב' קרנים וחומש ואירושלמי שם (ע' לעיל סי' קנ"ח אות ב"נ ולפמ"ש כאן יש לפלפל גם שם):

ג' וכת"ה הקשה על התוס' ב"ק ע"ו שם שהקשו דילמא כשפדאן איירי. והקשה דא"כ הוי של הגנב בשעת שחיטה. והבעלים נפטרו מאחריות ואיך חייב בדו"ה והלא שלו הוא טובח. ולא אבין דבריו דהרי התוס' הקשו דילמא כשפדאן אחר שחיטה בעודו מפרכס. אולי כונתו על הפנ"י. אבל הפנ"י הקשה שפיר בד"ה לר"ל, וכי שחיטה מתרת דנהי דפדאן הגנב מ"מ אפסדי' לבעלים בהפדי' והשחיטה דאלו לא פדאן הי' הבעלים מכרו הבהמה והביאו חטאת בדמי'. ועכשיו שנתן להגזבר הדמים ולקח הבהמה לעצמו ושחטה אפסדי' לבעלים וחייב מה"ט לר"ש דו"ה כמ"ש הפ"י בד"ה הנ"ל בסופו. ומ"מ דברי הפ"י צ"ע שם דכיון דקנה בפדיון אף שגורם היזק לבעלים א"ח דו"ה כיון דשלו היא ואינו דומה לקדשים שחייב באחריות דאינו שלו וחיוב אחריות הוה ככוס מלא מעות כמ"ש הרמב"ן משא"כ היכא שהיא שלו ומה שגרם היזק בפדיון א"ח מחמתו בג' בקר גם יש להסתפק במי שהי' מחויב חטאת והפריש בהמה בעלת מום דהדין היא דמוכרה ויביא בדמי' חטאת אחרת. אם יכול אחר או הגנב לפדות שלא מדעתו של המקדיש דהתוס' כ' ב"ק ס"ט ד"ה הוא דאמר כצנועין דה"ט דיכול לפדות קדושת דמים של חברו משום דיוצא מרשותו משא"כ כרם רבעי הבעלים זכאין לאכלו בירושלים א"כ במחויב חטאת והפריש בעלת מום דיש לו זכות להביא בדמי' חטאת אין אחר יכול לפדות שלא מדעתו גם מה שכ' הפנ"י בד"ה ור"ל אמר דמשנה דתמורה ע"כ מיירי שנמצאת בעלת עום לאחר שהקדישה לא משמע כן בתמורה סוף פ' ולד חטאת ע' רש"י דף כ"ד ד"ה כרבי ס"ל שכ' שכשהוממה הראשונה הפריש אותה. וכן משמע כל הסוגיא דהי' בעל מום בשעת הפרשה וצ"ע ואכ"מ להאריך:

ד' וכת"ה תפס על קו' ב"א הרב הגדול מ' גדלי' נ"י בספרי לא"ח בסי' צ"ב אות י"ג שהקשה בש"ס דמכות כ"ב דמשני שבועה שלא אחרוש א"ח דמשכחת לה בנשבע בעודו נכרי ונתגייר והרי שם בכהן ונזיר מיירי וזה באמת שגגת הקלמוס דרק אסוגיא דשבועות קשיא ולא בסוגיא דמכות והנה ב"א הרב מ' גדלי נ"י מתרץ דבריו דהכי כוונתו דהרי לעיל מקשה ולחשוב משום חורש ומשום זורע ומשני דאין חילוק מלאכות ליו"ט א"כ לחשוב שבועה שלא אחרוש ושלא אזרע דחייב ב' משום שבועה ולא לחשוב כהן עוד תירץ דבריו דמשכחת בחצי כהן וחצי גר כמ"ש בס' מנ"ח וראש המדברים בזה הפמ"ג א"ח בפתיחה כוללת ח"ב אות כ' ובאמת בענין זה הרבה יש לדבר אבל אחרי דרך רחוקה היא אקצר וגם הדין ליתא מכמה טעמים. ואני כתבתי בתשובה לאה"ע דמשכחת בפשיטות חצי כהן וחצי גר דלפי המבואר בירושלמי פ' החולץ הובא בתוס' סוטה מ"ב דלרבנן דאגדתא אשה מתעברת משני בני אדם ומסיק בירושלמי דקודם שיקלט

הזרע לכ"ע מתעברת א"כ באשה שנתעברה מכהן ונכרי דס"ל לתוס' קדושין ע"ה ע"ב ומהרש"א שם דנכרי שבא על בת ישראל הולד כשר וצריך להתגייר וכ"כ רש"י בחומש סוף פ' אמור א"כ הוה הבן חצי כהן וחצי גר. אך כיון דלא נודע בבירור אם נקלט הזרע משניהם הוה ספק והארכתי בפרט זה לכמה דינים ואכ"מ:

ה' מ"ש כת"ה על ההשמטה האחרונה בספרי בית יצחק א"ח הנה הקשה על התוס' חולין י"א דבין מית' למית' ל"א בתר רובא דא"כ ברוצח שלא נגמר דינו שנתערב ברוצחין שנגמר דינן ניזל בתר רובא דזה פטור לגמרי ולא הוי בין מל"מ ומ"ה כתב דזה דאזלינן בתר רובא נמי הוה דין ובעי גמר דין ואין גומרין שלא בפניו רק דתוס' ס"ד דכיון דמנ"פ חייב מיתה לא בעי גמ"ד ואזה תירץ דבעי גמ"ד ואין גומרין אלא בפניו לא נהירא דאם אזלינן בת"ר ואמרינן דהוא מהרוב שכבר נגמר דינו לא בעי שוב גמ"ד ומה שהקש' מרוצח שלא נגמר דינו כבר תירץ התוס' בזבחים ע"א דל"א בתר רובא לחייב אותו שהוא זכאי וסברת התוס' דלענין זה גרע רובא דאיתא קמן כיון דהמיעוט לפנינו רק דבזה לא מתורץ הך דנסקלין בנשרפין דהרי הוא ל"ה זכאי ולכן כתבו דבין מל"מ ל"א בתר רובא:

ו' ודע שיש לומר דסברת התוס' דכיון דממנ"פ הוא נהרג ל"א בתר רובא הוא דכיון דגלי קרא דאם אי אתה. יכול להמיתו במיתה הכתובה אתה ממיתו בכל מיתה שאתה יכול א"כ למה נידון בתר רוב כיון דיכול להמיתו בשאר מיתה ויתקיים ג"כ המצוה. ולפ"ז לפ"מ דמשמע מתוס' סנהדרין מ"ה ע"ב ד"ה משום שכתבו דדייק מדקתני כל חייבי מיתות אפי' הנך דלא דרשו הכי משום דלא בכל חייבי מיתות דינא הכי וזה דלא כשיטת הר"מ פי"ד מסנהדרין א"כ באותן חייבי מיתות שוב ניזל בתר רוב דבמיתה הקלה: לא יתקיים המצוה ולפי זה אולי יש לישב קושית הגאון מהר"ץ מהאלברשטאט בבת כהן דבשריפה דלמא לאו אבי' הוא דבשריפה לא כתיב קרא א"כ כשאתה דן בת כהן בחנק אינו מקיים המצוה דלא כתיב קרא ואזלינן בתר רוב. אבל באמת זה ליתא דהרי התו' כתבו זאת אנסקלין בנשרפין ודינו בסקילה ובשריפה לא כתיב קרא וגם בלא"ה כל זה ליתא דתוס' כ' במכות ב' ד"ה כל הזוממים דרוצח וגואל הדם הוה ב' כתובים לענין שלא נלמוד שאר מומתים מהם להמיתו במיתה שאינו מד' מיתות אבל מד' מיתות ב"ד פשיטא דנמיתם ככל חייבי מיתות. והמובחר בסברת התוס' דרוב ל"ה רק מהכרח משפטי התורה לקיים הדת והמשפט והיכא דבלא"ה מקיים הדת והרע מבוער מן העולם אין הכרח ללכת אחר הרוב ומה"ט כתבתי במק"א דהרוב ל"ה רק דחוי והארכתי בענין זה:

ז' ודע דשיטת הרמב"ם בה' סנהדרין פי"ד ה"ח דבשאר חייבי מיתות רק העדים ממיתין ונקטעה יד העדי' פטור אבל ברוצח רודפין אחריו בכל דבר וביד כל אדם עד שממיתין

אותו ונ"ל לשיטה זו לישב מה שהוכיח ר"ת בכתובות ל"א דמיתה לזה ותשלומין לזה פטור דהא קלב"מ נפקא מלא יהי' אסון והתם הוי מיתה לאשה ותשלומין לבעל (וזה לא מתורץ במה שכתבו דרודף שאני דשם מיירי דיכול להציל בא' מאברים וזה ל"ה רודף) ולהרמב"ם ניחא דרוצח שאני דניתן להרוג לכל אדם משא"כ בשאר חייבי מיתות ולכן ברוצח ל"ה מיתה לזה ותשלומין לזה ומיושב שיטת רש"י ודוק היטב. והנני ידידו סי' קסב ב"ה דרוש לשבת הגדול תרל"ב ישוב ירחמנו לפ"ק פרעמישלא בסוגיא דמצה של טבל פסחים ל"ה:

א' הנה בישוב דברי רש"י שפירש במשנה בטעמא דאינו יוצא ידי מצה בתרומה דיליף מלא תאכל עליו חמץ וכו' מי שאינו מוזהר על חימוצו אלא משום חמץ. ומשמע דרש"י מפרש המשנה כרבינא דמי שאין איסורו אלא משום לא תאכל חמץ בלבד וקשי' דהרי בגמ' דחי לה להך דרבינא דמידי בלבד כתיב. וכן ק' ברש"י שם ד"ה דמאי הא ל"ח לי' דמשמע מרש"י דדריש כרבינא ובאמת הגמ' דחי להך דרבינא. ונ"ל לישב דהנה התוס' זבחים כ"ז ד"ה אלא דבר אחר גורס הקשו מידי דבר אחר כתיב ותירצו א"כ קרא יתירא קדריש הכי. ואף אנו נאמר דהא דמקשה מידי בלבד כתיב היינו דוקא אם נוכל לדרוש קרא דמי שאיסורו משום בל תאכל חמץ יצא זה שאין איסורו משום בל תאכל חמץ משום שאין איסור חמץ חל. דאין איסור חל ע"א ל"ש למידרש מי שאיסורו משום בל תאכל חמץ בלבד דמידי בלבד כתיב דקרא אתא כפשטי' טפי. אבל אם ליכא למידרש קרא כפשטי' ע"כ דרשינין מי שאסורו משום בל תאכל חמץ בלבד אף דלא כתיב בלבד. כעין שכתבו התו' הנ"ל. דמשום קרא יתירא דרשינין אף דלא נכתב ולא דבר אחר. ובהכי מיושב קו' הגאון ר"ע איגר על הר"ש פ"א דטהרות מ"ג שכ' אהא דדרשינן נבלת עוף טמא אין מטמא בבית הבליעה משום דמי שאסורו משום בל תאכל נבילה יצא זה שאין איסורו משום בל תאכל נבילה אלא משום בל תאכל טמא. וכתב הר"ש דלמ"ד איסור חע"א ידרוש הכי מי שאסורו משום בל תאכל נבלה לבדו יצא זה שאין אסורו אלא משום בל תאכל נבלה וטמא והקשה על הר"ש מידי בלבד כתיב (ע' מ"ש בספרי לא"ח סי' ל"ו אות ה' ולעיל ר"ס מ"ב) להנ"ל מיושב דכיון דהוא ס"ל איסור חל ע"א א"כ א"א למידרש קרא בענין אחר. ואף דלא כתיב בלבד דרשינן כאלו נכתב בלבד. וכעין סברא זו כתב ג"כ בברוך טעם. אלא דלפ"ז אין מובן קו' הגמ' בסוגין על רבינא דמידי בלבד כתיב. והרי רבינא משני דברייתא אתיא אף לרבנן. דס"ל איסור חל ע"א ולא משכחת לה דאין איסור חמץ חל על איסור אחר דאיסור חמץ הוי כולל. וליכא למידרש קרא בענין אחר. ולישב זאת נאמר הנה אם עירב דגן באורז ויש בו טעם דגן אדם יוצא ידי חובת מצה

כדאיתא במשנה דחלה. ובזבחים ע"ח ואמנם אם הדגן הוא של טבל. אינו יוצא למ"ד ט"כ דאורייתא משום דמי שאסורו משום בל תאכל חמץ יצא זה דאין אסורו משום בל תאכל חמץ דבזה נאמר אין איסור חל ע"א אף לרבנן דר"ש. דהתוס' כתבו בחולין צ"ט דאף למ"ד ט"כ דאורייתא אין לוקין עליו דלא ילפינין רק מתעבירו באש ול"ה רק איסור עשה עיי"ש וכתב במ"כ בספר התערובת חלק א' פ"ו דאפילו איכא כזית בכא"פ אין חייב כרת רק מלקות עיי"ש ולפ"ז לא יחול איסור חמץ על איסור טבל אם נתחמץ בתערובת דהתוס' ביבמות ל"ג כתבו דקל על חמור אינו חל אפי' באיסור כולל. וחמץ קל מטבל דזה מותר לאחר הפסח וטבל לעולם אסור אך לעומת זה יש חומרא בחמץ דאיסור כרת ומ"ה אמרו בגמ' דלמ"ד איסור חל ע"א חל חמץ על טבל אבל בתערובת דאף בחמץ ליכא כרת אינו חל על טבל. וחמץ בתערובת מותר לאחר הפסח ואינו עובר על ב"י ומותר להשהות לדעת הרבה פוסקי' עיין טו"ז ר"ס תמ"ב. וכיון דאיכא למידרש קרא כפשטי' דאין חל על איסור טבל ליכא למידרש מי שאסורו משום איסור חמץ בלבד כנ"ל. וכ"ז למ"ד ט"כ דאורייתא אבל למ"ד ט"כ ל"ד ליכא למידרש קרא כפשטי' דאם אין בו רק תערובת דגן לא אסור משום טבל כלל מדאורייתא. וע"כ דרשינן לקרא דמי שאסורו משום איסור חמץ לבד. והנה רבינא ס"ל ט"כ דאורייתא כמו שהוכיח במלא הרועים אות טעם כעיקר. [: ולפענ"ד הי' נראה ג"כ להוכיח מסוגיא דחולין צ"ז דרבינא סובר ט"כ דאורייתא והיא דרבינא אסר שם הנהו אטמהתא דאמלח בגידא דנשיא. והקשה בגמ' והרי מליח ל"ה רק כרותח דצלי. ול"ב רק קליפה ומסיק בקושיא. ולישב דברי רבינא י"ל דהתוס' הקשו שם דילמא אסור משום שמנו של גיד שמפעפע. ותירצו דכיון דל"א שמנו רק משום גיד לא פטור מגיד גופה. ואתירוץ זה יש להקשות דאילו הגיד היה מפעפע הי' אוסר רק משום שאינו מפעפע ושמנו מפעפע ול"ש שלא יהי' טפל חמור מן העיקר כיון שיש טעם בדבר כדאמרינין בזבחים מ"ח. וזה נראה יהי' סברת ר"ת דלא ס"ל כסברת ר"מ. אבל י"ל דכיון דשמנו של גיד ל"א רק מדרבנן א"צ ס' רק בטל ברוב כשיטת הש"ך סי' ק"ט דאיסור דרבנן בטל ברוב. וזה תליא אי ט"כ דאורייתא. ומדאורייתא בעי ס' במבא"מ ולכן גם באיסור דרבנן בעי ס' אבל אי גם באיסור דאורייתא ל"ב ס' מדאורייתא דט"כ ל"ד באיסור דרבנן א"צ ס' אף מדרבנן ומ"ה רבינא יסבור דט"כ דאורייתא ולכן אף בשמנו של גיד בעי ס'. ושמואל דאמר נצלה קולף ואוכל משום דס"ל שמנו של גיד א"צ ס' דט"כ ל"ד ובדרבנן נחתינן דרגא ואף דמשמע דאף למ"ד ט"כ ל"ד בעי ס' אף בא"ד בלח בלח דל"ה גזירה לגזירה מ"מ בשמנו של גיד דקיל משאר איסורי דרבנן יש מקום לומר כן]:

ועכ"פ כיון דרבינא סובר ט"כ דאורייתא שפיר מקשה בגמ' מידי בלבד כתיב לשיטתי'. אבל רש"י פוסק ט"כ ל"ד ולדידי' ליכא לאוקמא לקרא כפשטי' דאם אכל טבל לבד איסור חמץ חל דהוי בכרת ואם יש בו רק תערובת טבל אינו אסור מדאו' כלל ול"ש א"א חע"א. ועל כרחך פירוש הקרא מי שאיסורו משום ב"ת חמץ לבד. ולכן פירש"י במשנה וגמ' דמי שאסורו משום בל תאכל חמץ לבד וזה ישוב נכון ודוק היטב:

מיהו לשיטת המ"כ בספר התערובת הנ"ל דגם בכזית בכא"פ אין חייבין כרת וזה לכ"ע דאורייתא עדיין יש לאוקמא לקרא בהכי ומ"מ הו"ל קל על חמור כיון דאין בו כרת אך נכונים דברינו לשיטת החולקים על המ"כ וס"ל כזית בכא"פ חייב כרת ותערובת אינו אסור מדאורייתא. וליכא לאוקמא לקרא בענין זה. ודוק היטב. ודע דזה אין להקשות דהרי בלא"ה איצטריך קרא לרבות דנשים חייבות במצה משום כל שישנו באכילת חמץ. וכן איצטריך לומר דמשעה שישנו באכול מצה ישנו בל"ת חמץ כדאמרינן בדף כ"ח די"ל דמשמע לגמ' דקרא מידרש בהכי לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל מצה דאינו יוצא במצה רק מה שנאסר משום חמץ. ובזה מיושב קו' מהרש"א דף ל"ה וקרא לא איצטריך לומר דאינו יוצא באורז דבלא"ה ידעינין זה מדכתיב ושמרתם את המצות ואם אינו בא לידי חמוץ אינו יוצא ידי מצה וע"כ קרא אתיא או למ"ד אין איסור חל על איסור. דקמ"ל כיון שאין איסור חמץ חל אינו יוצא. דזה ליכא למשמע מקרא דושמרתם וכו' דבאמת איסור חמץ חל לקוברו בין רשעים גמורים וצריך שימור ורק כיון שאינו בלאו אינו יוצא או למ"ד איסור חל על איסור קמ"ל. מי שאסורו משום איסור חמץ בלבד כנ"ל:

ב' והנה עפ"י הנ"ל נ"ל לישב דברי הרמב"ם התמוהים שפסק דאינו יוצא במצה של טבל וקשי' דהרי הגמ' מוקי לברייתא כר"ש והרמב"ם פסק דלא כר"ש ותי' רבינא נדחה בגמ'. ונ"ל הנה התו' הקשו בסוכה ל' למ"ל קרא למעט מצה של טבל ות"ל דהו"ל מה"ב. וכתב בשאג"א דאין לתרץ דלולא קרא הוי אמינא דעשה דוחה לל"ת דזה אינו דאין עשה דוחה לל"ת שיש בו מיתה בי"ש עיי"ש והנה לשיטת המ"כ שהבאתי לעיל דאף בכזית בכא"פ אין בו כרת מיושב קושיית התוס' בפשיטות דמיירי שיש כזית בא"פ דגן. ובזה ליכא מיתה בי"ש וה"א דעשה דוחה לל"ת. קמ"ל קרא, ולכאורה לפ"מ דמשמע מדברי המ"כ פ"ו הנ"ל דדוקא בנימוח ס"ל לרמב"ם דבכזית בכא"פ ליכא כרת רק מלקות ליכא לאוקמא לקרא בהכי דבנימוח בלא"ה אינו יוצא ידי מצה דל"ה אכילה כדאיתא דף ל"ה. אך להמעיין שם ובכ"מ פ"א מחמץ ומצה ובחינוך פ' בא מצוה. י"ב יראה להדיא דאף בלא נימוח כל שהאיסור בתערובות אינו חייב כרת רק מלקות אף ביש כזית בכא"פ ואכל כל התערובות. וצדקו דברינו. והרמב"ם ס"ל דכל שהיא תערובות ול"ה בעין ילפינין מכל

מחמצת לרבוי דחייב מלקות ולא כרת ומזה ילפינין לשאר איסורין חלב ודם. ומיושב קו' התוס', אולם לשיטת הרמב"ן. דכל שיש כא"פ חייב כרת. עדיין קשה קו' התוס'. י"ל דמיירי באין בו כא"פ רק ט"כ דאין בו רק איסור עשה לשיטת התוס' בחולין צ"ט וסד"א דעשה דמצה דוחה לל"ת ואף דט"כ הוה איסור עשה מ"מ לשיטת הרשב"א והפ"י כתובות מ' עשה דוחה לעשה שהיא לאו הבא מכלל עשה. קמ"ל קרא דלא דחי. ומיירי הברייתא בלא אכל הטבל בעין רק בתערובות דלענין מצה יוצא. וס"ד דעשה דוחה לאיסור עשה. ואף להפוסקים דאין עשה דוחה לאיסור עשה ולפ"ז הו"ל מה"ב כקושיות התוס' סוכה ל' מ"מ לפמ"ש הנוב"י בסוף הספר דזה דוקא קודם שעשה אין עשה דוחה עשה אבל לאחר שעשה אמרינן להיפך מאי אולמא דהאי עשה, ויצא בדיעבד קמ"ל קרא דא"א חע"א דאף בדיעבד אינו יוצא. ובהכי מיושב מה דלא קתני בברייתא זו תרומה כמו דקתני במתניתין. להנ"ל מיושב דמשנה קתני כהנים יוצאים בתרומה וישראל אינו יוצא לא בטבל ולא בתרומה ומיירי מתניתין בתרומה בעינא וטבל בעין דאין עשה דוחה לל"ת שיש בו מיתה וכרת כמ"ש בשאג"א והוי מה"ב. ומ"ה אינו יוצא. אבל הברייתא דלא: נקט הטעם דמה"ב רק טעם אחר ע"כ לא מיירי דאכל טבל בעינא דזה פשיטא דא"י רק אכל ע"י תערובת ומט"כ אסור הטבל. ומ"מ אינו חל איסור חמץ עליו דט"כ דאורייתא. ומ"ה לא נקט הברייתא תרומה דכבר כתב הגאון מליסא בחו"ד סי' ק"ה דבתרומה לכ"ע ט"כ ל"ד דהיוצא מותר כיון דל"ה איסור הבא מעצמו עיי"ש. ומ"ה לא נקט הברייתא דאם יש רק ט"כ מתרומה באמת יוצא דל"ש א"א חע"א כיון דל"א רק מדרבנן. ומעתה מיושב דברי הרמב"ם. דכיון דהרמב"ם פוסק דט"כ ל"ד וע"י תערובת טבל יוצא. ומ"מ ידי מצה יוצא מטעם גרירה והטעם והסברא היא דנהי דאורז אינו בא לידי חמוץ מ"מ אם יש לו טעם דגן היא גופה בא לידי חמוץ כמו שכתבו הראשוני' ועיין פמ"ג פתיחה כוללת ה' חמץ ומצה חלק ב' באריכות. ונמצא דליכא בכגון דא איסור טבל כלל. ובטבל גמור בלא"ה אינו יוצא. דהוי מה"ב. ולכן ל"ק עליו מגמרא דהברייתא מיירי מטבל ע"י תערובת ומוקי לה כר"ש ולרמב"ם בטבל גמור בלא"ה אינו יוצא ובטבל ע"י תערובות באמת יוצא כשיטתי' דט"כ ל"ד ודוק:

ג' והנה דעת הרלב"ח בתשובה סי' פ"ח בדעת הרמב"ם דאף דס"ל ט"כ ל"ד ואם אין בו כזית בא"פ אף איסור תורה אין בו דהוי ח"ש ע"י תערובת מ"מ בחמץ גם לרבנן ט"כ דאורייתא מדרשא דכל. וכתב הפ"מ בפתיחה כוללת ה' פסח ח"ב אות ג' דלפ"ז לרמב"ם יוצא ביש טעם דגן אף שלא באורז דליכא טעם גרירה מטעם כיון שבחמץ אמרינן ט"כ דאורייתא וכל שאסור משום חמץ אתה יוצא ידי מצה הן אמת שיש להקשות ע"ז מזבחים

ע"ח דמקשה שם לר"ל דט"כ ל"ד מהא דאמרינן אם יש בו טעם דגן אדם יוצא ידי חובתו בפסח. ולהנ"ל מה מקשה הרי י"ל דבשאר איסורין ט"כ ל"ד ורק במצה יצא הואיל דבחמץ ט"כ דאורייתא מרבוי דכל כדברי הפ"מ. וגם מה הקשה מחלה הרי בחלה ילפינין לחם לחם ממצה כדאמר ר"ל גופי' במנחות ע' והן אמת דלטעמי' דגרירה שכתבתי לעיל והוא מהירושלמי יש ג"כ להקשות אסוגיא דזבחים. והנראה דהרא"ש בסוף ה' חלה הרגיש בזה וכתב דהכי מקשה בגמ' אס"ד טעמא בטל דבר שנתבטל בעצמו אינו גורר את אחרים אע"כ ט"כ דאורייתא וטעמא ל"ב וכיון דחזי לאצטרופי לכל עונשין שבתורה מהני טעמא דגרירה עיי"ש. אבל לשיטה זו דבכל אסורין ט"כ ל"ד ורק במצה וחמץ ט"כ דאורייתא קשי' כנ"ל. ולישב זאת נאמר דהרלב"ח כתב הטעם דילפינין מכל ואף דרבנן פליגא אר"א בריש אלו עוברין זה דוקא למלקות אבל לאיסור דאורייתא יהא דרשי כל. וכ"ז לר"י דס"ל ח"ש אסור מדאורייתא דיליף מכל חלב לאסורא. וה"ה דדריש כל בחמץ לאיסורא. אבל לר"ל דס"ל ח"ש מותר מ"ה ולא דריש כל אף לאיסורא ה"ה בחמץ ט"כ מותר מ"ה. ושפיר מקשה בזבחים לר"ל לשיטתי'. אבל הרמב"ם דדריש כל לאיסורא וח"ש אסור מ"ה וה"ה בחמץ ט"כ דאורייתא ונכונים דברי הפמ"ג. ויבואר עוד לקמן מזה: ד' והנה לפ"ז יש להקשות בגמ' דנקט סתם. דאין יוצא במצה של טבל והרי משכחת לה דיוצא שיבטל הטבל או התרומה ברוב. ולא יהי' כזית בכא"פ. ולענין טבל ט"כ ל"ד ובמצה יוצא בטעמא לבד. כדכתיבנא ול"ש לומר א"א חל ע"א דליכא איסור טבל רק איסור חמץ:

ולישב זאת נלע"ד הנה התוס' הקשו בסוכה למ"ל קרא דא"י במצה של טבל ת"ל דהו"ל מה"ב. וכתב מהרש"א דלמאי שכתבו התוס' שם דף ט' דמה"ב ל"ה רק מדרבנן ל"ק קו' התוס'. והנה נלע"ד דאף דט"כ ל"ד ואם יש טעם טבל מותר מ"ה מ"מ אם יוצא ידי מצה אסור משום טבל דמיגו דמהני הטעם דגן להיות כבעין לצאת בו ידי מצה הוי טעם לענין טבל ואסור משום טבל כמו דאמרינן בשבת צ"א מדלענין יוצא בכזית לענין שבת נמי בכזית וכן כתב הרשב"א בחולין פ' גיד הנשה דמ"ה חייב בגיד הנשה של נבלה. אף דאין בגידין בנ"ט עיי"ש וה"ה הכא כיון דחשיב טעם לענין מצה חשיב טעם לענין טבל. ולפ"ז אמינא דבזה דאי מה"ב דאורייתא דאם נימא דל"י ידי חובת מצה שוב ל"ח אכילת איסור לענין טבל דבאמת ט"כ ל"ד רק משום חשיבות המצוה כמבואר. ולפ"ז למ"ש בטורי אבן ר"ה כ"ח דהיכא דיתוקן האיסור לכ"ע מה"ב דאור' ול"י ידי המצוה שלא יעבוד איסור וכן כתב הרשב"א ביבמות ק"ג. א"כ מיושב קו' הנ"ל דבגמ' מיירי בטול בעין דלא יתוקן האיסור ול"ה מה"ב רק מדרבנן ומ"ה איצטריך קרא אמנם בטבל שנתערב ויש בו טעם.

דל"ש הדרוש מהקרא דאיסור קמץ ודאי חל בזה בלא"ה אינו יוצא דהוי מה"ב דבזה יתוקן האיסור ובפשיטות אינו יוצא כדכתיבנא:

ולפ"ז מיושבין דברי רש"י בטיב טעם שפירש בדמאי הא ל"ח לי' ב' טעמי' מי שאסורו וכו' א"נ הו"ל מה"ב. וקשי' דהרי בגמ' ל"ק ה"ט. להנ"ל נכון דהכי הפי' ברש"י אם אכלו בעין דל"ש מה"ב דלא יתוקן האיסור ול"ה גם באיסור דאורייתא רק מדרבנן ובאיסור דרבנן נחית חד דרגא בזה פירש"י דמי שאסורו משום בל תאכל חמץ לבד. ואם אכל ע"י תערובות ויש בו טעם דגן. ובאיסור דרבנן רשאי לבטל לכתחלה. ולזה קאמר רש"י דבזה בלא"ה אינו יוצא דהו"ל מה"ב כדכתיבנא עוד יש לבאר דברי רש"י בדרך זה דקשי' אמאי ל"י בדמאי הרי יכול לאכול שלא כדרך אכילתן להפוסקים דשלא כדרך אכילתן ל"ה רק מדרבנן ובאיסור דרבנן מותר. ובמצה יצא שלא כדרך אכילתן לשיטת התורת חיים. וכבר נסתפק בזה המ"ל עיין בא"ח. אך כיון שיוצא ידי מצה אמרינן מיגו דהוי אכילה לענין מצה הוי אכילת איסור ובזה נימא דאם לא יצא יתוקן האיסור. והוי מה"ב כשיטת הטורי אבן. ולכן פירש"י. א"נ הו"ל מה"ב והכונה דאם אכלו שלא כדרך אכילתן הוי' מה"ב שיתוקן האיסור. אבל בגמ' דקאי לר"ש דס"ל שלא כדרך אכילתן אסור בכל איסורין לשיטה רש"ל בתוס' שבועות כ"ב. ולדידי' לא יתוקן האיסור דדוקא לדידן דשלא כדרך אכילתן רק משום דיוצא ידי מצוה אסור. כשלא יצא לא יעבוד איסורא ואמרינן ל"י שלא יעבוד איסור. אבל לר"ש לא יתוקן איסור. ול"מ לומר משום מה"ב כיון שלא יתוקן האיסור. ולכן ל"א הברייתא משום מה"ב ורבינא דמשני אפי' תימא רבנן אין הכונה דברייתא אתיא כרבנן רק דהדין הזה אתיא אף לרבנן. אבל לרבנן אם אכלו שלא כדרך אכילתן איכא גם טעם דמה"ב:

ה' עוד יש מקום לומר בהא דל"א בברייתא טעם דמה"ב. דהנה כבר כתבתי דלכאורה יכול לצאת בטבל ולא יעבוד איסור כלל דיערב טבל באורז ויש בו טעם מצה ולמ"ד ט"כ ל"ד אין כאן איסור טול. ומ"מ ידי מצה יצא כיון שיש בו טעם דגן הוא עצמו בא לידי חמץ משום גרירה כדברי הירושלמי ובזה ל"ש סברת אחשבי' ומיגו שכתבתי דגם למצה ט"כ ל"ד ורק שהאורז בעצמו בא לידי חמוץ משום גרירה ומ"ש הרא"ש סוף ה' חלה דאם ט"כ ל"ד ל"מ טעמא דגרירה כיון דהו' הטעם כמ' שאינו ודבר שנתבטל בעצמו איך גורר את אחרים אמת דהכי מוכח מזבחים ע"ח כדכתיבנא לעיל. אבל זה תליא אי דבר שנתבטל הוי לגמרי כנאבד מן העולם וכמאן דליתא או כמאן דאיתא. ע' תוס' מנחות כ"ג ובמ"ש בבית יצחק ס"א. ויבואר לפנינו. והסוגיא דזבחים ע"ח יסבור דדבר שנתבטל כמי שאינו דמי'. ובאמת רבים חולקים. כמו שיבואר. ולפ"ז יש לומר כמו שכתב הפ"י

בסוכה בביאור הגמ' דמתוך שיוצא בשאול יוצא בגזול ופירש הוא דכיון שיכול לצאת בשאול אף בגזול יוצא דלא בא המצוה דוקא ע"י העברה כיון שיכול לצאת בשאול. ולפ"ז ה"ה בטבל גמור ל"ה מה"ב כיון שיכול לצאת בטבל זה ע"י ביטול באורז. למ"ד ט"כ ל"ד כדכתיבנא ול"ה המצוה ע"י העבירה דוקא. ואמנם זה שיכול לבטל הטבל באורז הוי ביטול איסור ואין מבטלין איסור לכתחלה אך דעת רש"י ורוב פוסקים דאין מבטלין איסור ל"ה רק מדרבנן. ואמנם באבני מילואים סי' ח"י בחלק התשובות כתב דבתרומה לכ"ע אין מבטלין מדאורייתא דכיון דכתיב את משמרת תרומותי אסור לבטל תרומה דהוי כמאבדו מן העולם עיי"ש. ולפ"ז אמינא דאף טבל אסור לבטל כמו דאסור לגרום טומאה לחולין הטבולין לחלה בנדה דף ז' ופירש"י משום משמרת תרומותי עיי"ש. אמנם לר"ש דס"ל בזבחים ע"ו דמותר להביא תרומה לבית הפסול. ה"ה דמותר לבטל מדאורייתא וכבר כתבתי כן בדרוש בספרי לא"ח (ושם בסי' נ"ד סוף אות ט' לא כתבתי כן). ולפ"ז מיושב קו' התוס' ודברי רש"י. דברייתא קאי כר"ש כדאיתא בגמ' ור"ש ס"ל מביאין תרומה לבית הפסול וכ"ש טבל ומותר לבטל מדאורייתא ויכול לצאת ע"י ביטול ויהיה בו טעם דגן כדכתיבנא ומ"ה איצטריך קרא דל"ה מה"ב כיון שיכול לצאת ע"י ביטול. אמנם לדידן דס"ל דאין מביאין תרומה לבית הפסול ואור לבטל תרומה מדאורייתא וה"ה טבל ואינו יכול לצאת ע"י ביטול. והוי המצוה דוקא ע"י העבירה שפיר פירש"י טעם דמה"ב ודוק (אמנם יש לומר דבטבל ל"ה איסור דאורייתא לטמא או לבטל וע' בספרי לא"ח ס"ס ח"י וכ"כ הר"ש פ"ג דחלה מ"ג בשם ירושלמי על כן יש לדחות דברינו ומ"מ כתבתי להעיר על המעיין):

ו' והנה במה שכתבתי לעיל דאם מבטל טבל ברוב ויש בו טעם דגן למ"ד ט"כ ל"ד בשאר איסורין רק בחמץ מדכתיב כל כשיטת הרלב"ח יוצא ידי מצוה ורק משום מה"ב אינו יוצא נ"ל דבזה ל"ש גם טעם דר"ש דא"א חל ע"א ואף שכתבתי דאם אסור משום חמץ גם משום טבל אסור כמ"ש הרשב"א בג"ה של נבלה מ"מ ל"ש לומר דא"א חל על איסור. והיינו דאיסור חמץ לא יחול על טבל דז"א דאם אינו אסור משום חמץ גם איסור טבל ליכא. ואיסור טבל ל"ב רק משום חמץ משום מיגו ובזה נ"ל דגם טעם רבינא ל"ש בזה לומר מי שאסורו משום איסור חמץ לבד דודאי כונת רבינא לומר מי שאיסור חמץ גורם לו יצא זה שאין איסור חמץ גורם לו כדאמרינן בזבחים כ"ז ואף דל"ק רבינא האי לישנא ע"כ כונתו כן, ולפ"ז בביטל החמץ או שאכלו שלא כדרך אכילתן ובחמץ אסור שלא כדרך אכילתן מדכתיב תשביתו כמ"ש המק"מ סי' תמ"ב. ונימא מיגו דאסור משום חמץ אסור משום טבל שפיר יוצא דבזה ל"ש מי שאיסור חמץ גורם לו דהרי באמת איסור

חמץ גורם גם לאיסור השני ובזה נכון דברי רש"י יותר שכתב דהו"ל מה"ב ולא ניחא לי' בטעם הראשון משום שאיסור חמץ לבדו גורם לו. דרש"י בא להוציא שלא תימא הרי יכול לצאת ע"י ביטול כדכתיבנא או שלא כדרך אכילתן ואם הי' חמץ הי' אסור, ול"ש לומר מי שאיסור חמץ לבדו גרם לו שהרי בזה אף דאסור משום טבל או דמאי. משום מיגו. מ"מ איסור חמץ גרם לו ולכן פירש"י דבזה שוב הוי מה"ב כדכתיבנא לעיל ודוק היטב:

ז' עוד נלע"ד בדרך הנ"ל לישב דברי הרמב"ם שפסק דא"י בטבל אף שפוסק דא"ח ע"א בכולל. ודברי רבינא נדחים. דקשי' בשמעתין למ"ל קרא דא"י בטבל ת"ל משום מה"ב כקו' התוס' בסוכה. וע"כ צ"ל דה"א דאתי עשה ודחי ל"ת. וקשי' הרי עשה לא דחי לל"ת שיש בו מיתה. וצ"ל דברייתא ס"ל דעשה דוחה לל"ת שיש בו כרת. כשיטת רש"י יבמות ה' ד"ה מה להנך שיש בו הכשר מצוה וכן פוסק הר"ש מקינון בספר הכריתות והתוס' הקשו על רש"י דאם אליבא דאמת עשה דוחה לל"ת שיש בו כרת למ"ל קרא לכלאים בציצית ואמנם לעיל בתוס' דחו זאת דקרא קמ"ל דעשה שאינו שוה בכל דחי לל"ת השוה בכל. וזה לר"ש דנשים פטורות מתפילין והוקשה כל התורה לתפילין ול"ק דנדרש להיפך כל שאסורה בכלאים חייבת בציצית ונשים יהיו חייבות דהיקשא עדיף מסמוכין כדכתבו התוס' ביבמות אבל לר"י דנשים חייבות בתפילין אף בציצית חייבין מסמוכין כדכתבו התוס' ביבמות ומ"מ קרא קמ"ל גדילים תעשה לך מהם כדכתבו התוס' יבמות ה' ע"ב ולמ"ל לדידי' קרא דעשה דוחה לל"ת והרי לדידי' הו"ל עשה השוה בכל. וע"כ לדידי' אין עשה דוחה לל"ת שיש בו כרת. וקמ"ל קרא דעשה גרידא דוחה לל"ת. ולפ"ז הברייתא ע"כ בלא"ה כר"ש אתיא דעשה דוחה לל"ת שיש בו כרת. ול"ה מה"ב דעשה דוחה לל"ת שיש בו מיתה. ורבינא דמוקי אפ"ת רבנן היינו דהדין אתיא אף כרבנן אבל הברייתא ע"כ כר"ש, אבל הרמב"ם דפוסק דאין עשה דוחה לל"ת שיש בו כרת שפיר פוסק דא"י בטבל דהו"ל מה"ב. ובפשיטות י"ל דהנה קרא דכלאים בציצית ס"ל לר"ת דהותרה במנחות מ' ולפ"ז לעולם. עשה דוחה לל"ת שיש בו כרת וקרא דכלאים בציצית. אתיא דהותרה. וכזאת תסבור הברייתא. ומ"ה ל"ק משום מה"ב. והרמב"ם פוסק דחוי' כלאים בציצית. וע"כ אין עשה דוחה לל"ת שיש בו כרת דאם דחי למ"ל קרא לכלאים בציצית דגם השתא דחי. ולכן פוסק דטעם דא"י בטבל דהו"ל מה"ב:

ח' ועוד י"ל בטעם הרמב"ם דקשי' למ"ל קרא ת"ל דהו"ל מה"ב וצ"ל דס"ד דעשה דוחה לל"ת וקשי' דהרי אפשר לקיים בלי דחי' דיבטל הדגן בשאר מינים. ולענין מצה ט"כ דאורייתא כמ"ש הפמ"ג והובא לעיל. ולענין טבל ט"כ ל"ד. דהנה בש"ס דחולין יליף

דהיוצא אסור מנבלה וחמץ וחלב. ומקשה שם דנילף דוקא איסור הבא מאליו ולא איסור הבא ע"י אדם, ומסיק דיליף מבכורים וזה פלוגתא בין ר"א ור' יהושע. ומ"ה פסק בחו"ד ק"ה דבתרומה ט"כ ל"ד. ואמנם שם סובר הגמ' דטבל הו"ל איסור הבא מאליו וצ"ע דהרי לא נאסר טבל רק בראיית פני הבית כדאיתא בפסחים ט'. ול"ה טבל נמי רק איסור הבא ע"י אדם וצ"ל דבב"מ דף פ"ט ס"ל לגמ' דדגן ל"ב ראיית פני הבית וכתב רש"י דסוגיא דשם פליגא אסוגיא דפסחים. ולפ"ז הסוגיא דחולין ק"כ ס"ל כסוגיא דב"מ ומ"ה הו"ל טבל איסור הבא מאליו ומה שצריך מירוח לא מיקרי ע"י אדם. דזה רק לאכילת ארעי. ודוקא אי בעי ראיית פני הבית הוה ע"י אדם. דאלו לא ראה פני הבית לא נתחייב כלל מדאורייתא. משא"כ אי ל"ב רק מירוח אסור באכילת קבע מדאורייתא אף קודם מירוח. ומ"ש רש"י בפסחים דמדאורייתא מותר באכילת קבע קודם מירוח זה לסוגיא דפסחים. ולפ"ז דברי התו' בקדושין ל"ח דס"ל טבל מיקרי:

ע"י אדם אזלי ג"כ לסוגיא דפסחים. [ולתוס' שם בלא"ה בטבל ט"כ ל"ד א' בתרומה ל"ד לפמ"ש שם דטבל ל"ח מתרומה הואיל ואסורו מחמת תרומה עיי"ש] ולפ"ז הסוגיא דפסחים קאי לסוגיא דב"מ דל"ב ראיית פני הבית והו"ל אסורו מאלי'. וט"כ דאורייתא וא"א לקיים מצותו רק ע"י דחוי. ולכן ל"ה מה"ב. ואיצטריך קרא אבל הרמב"ם פוסק כסוגיא דפסחים דבעי ראיית פני הבית ובטבל ט"כ ל"ד ואפשר לקיים שניהם כנ"ל והו"ל מה"ב ולכן פוסק דא"י בטבל ולפ"מ שצידד השאג"א לומר דלר"ש דס"ל כ"ש למכות יוצא ידי אכילה בכ"ש עיי"ש שנסתפק בזה י"ל דלר"ש עשה דוחה לל"ת דל"ה ל"ת שיש בו מיתה דאכ"ש גם לר"ש אינו חייב מיתה בידי שמים כמו שאינו חייב כרת כדכתבו התוס' בשבועות כ"ב. ולפ"ז בפשיטות נכונים דברי הרמב"ם דלדידי' בעי כזית ואין עשה דוחה לל"ת שיש בו מיתה. ובריייתא בלא"ה אתיא כר"ש:

סימן קסג

בסוגיא הנ"ל פסחים ל"ה:

א' עוד בישוב דברי הרמב"ם. דהנה הפ"י בקונטרס אחרון על חדש כתב דאף דבחולין ק"כ אמרינן דגם בטבל וחדש משקה היוצא כמותה מ"מ להלכה. לא נקטינין הכי דלהלכה סברת הגמ' בפסחי' כ"ד נשאר קיים דמשקה היוצא משאר דברי' חוץ מענבי' וזתי' הוה שלא כדרך אכילתן ולא ילפינין מנבלה וחמץ וחלב עיי"ש שהאריך. ומה שהביא דברי הל"מ על משניות ולפ"ז אמינא דבטבל וחדש ט"כ ל"ד דרש"י פירש ט"כ ל"ד דבטיל ברוב. ולא פירש טעם גופה ל"ד דהטעם לכ"ע אסור מקרא דהטמאי' לאסור צירן וה"ה הטעם. ולפ"ז היכא שהיוצא מותר מדאורייתא לכ"ע ט"כ ל"ד וכן כתב בחו"ד

סי' ק"ה. ולפ"ז אמינא דלר"ש דס"ל כ"ש למלקות. וכתב רש"ל בשבועות כ"ג ע"ב דלדידי' שלא כדרך אכילתן אסור מדאורייתא ולוקין עליו. ולדידי' משקה היוצא משאר פירות נמי לוקין עלי'. ולדידי' ט"כ בטבל מדאורייתא. ולפ"ז מיושב דהברייתא אתיא כר"ש ולדידי' ט"כ דאורייתא ואינו יכול לצאת בטבל ע"י שיערב בשאר דברי' ויהי' בו טעם דגן זה אסור משום טבל. ולכן ס"ד דעשה דוחה לל"ת דא"א לקיים שניהם. קמ"ל קרא דא"י בטבל. דלולא קרא ל"ה מה"ב דעשה דוחה לל"ת אבל הרמב"ם דפוסק שלא כדרך אכילתן אינו לוקה ולדידי' משקה היוצא מתרומה וטבל ל"ד כמ"ש הפ"י וט"כ ל"ד בטבל. ויכול לקיים שניהם ולכן בטבל גרידא בלא"ה א"י דהוה מה"ב דל"ש עשה דוחה לל"ת דאפשר לקיים שניהם ע"י טעם דגן דבטבל ט"כ ל"ד ודוק [מיהו בדרוש לפסחי' מ"ד (ע' לעיל סי' קי"ז) הארכתי לסתור דברי החו"ד סי' ק"ה דאף היכא דמשקה היוצא אינו אסור מהתורה מ"מ ט"כ דאורייתא דנהי דמשקה גופה הו"ל שלא כדרך אכילתן מ"מ הטעם הבא לאוכל הו"ל כדרך אכילתן. ואכ"מ להאריך יותר]. ועפ"י הנ"ל מיושב מה דקשה לשיטת התוס' בקדושין ע"ז דר"ש נמי ס"ל איסור מוסיף א"כ חמץ אטבל הו"ל איסור מוסיף דמעיקרא הי' משקה היוצא מותר. וכשנתחמץ משקה היוצא אסור דבחמץ כתיב נפש לרבות השותה. להנ"ל נכון דלר"ש גם בטבל משקה היוצא אסור כמ"ש. ובזה מיושב מה שהקשו התוס' בקדושין אחדש דניתי עשה ולדחי ל"ח. והקשה המקנה הרי אינו אסור משום חמץ אף לרבנן דאיסור חל איסור דהרי אז נאסרו אף החטים שבעלי' משום חדש. ול"ה איסור כולל דכל הדגן וכל התבואות נאסרו משום חדש עיי"ש להנ"ל נכון דחמץ הו"ל איסור מוסיף משום משקה היוצא. לפ"מ שכתבתי בשם הפ"י ודוק כי הענין ארוך: ב' עוד נ"ל בישוב דברי רש"י במשנה. הנה כבר כתבתי דאם לא הי' מצרכינין הקרא דל"ת עליו חמץ לדבר אחר והי' מיותר יש לדרוש מי שאסורו משום ב"ת חמץ בלבד כמ"ש התוס' זבחי' כ"ז דהרי לא משכחת כלל שלא יחול איסור חמץ דתמיד הוה כולל ומוסיף לפמ"ש לעיל. ורק דבלא"ה צריך קרא דנהי דלא מצרכינין קרא דאינו יוצא באורז. דבלא"ה ידעינין מקרא דושמרתם את המצות דמה שלא בא לידי חמץ א"צ שמירה. מ"מ איצטריך קרא דנשים חייבות במצה דכל שישנו בלא תאכל חמץ ישנו בקום אכול מצה אמנם כבר הקשיתי למ"ל קרא לנשים ת"ל דהרי חייבות בפסח לר"י דיליף בדף צ"א מקרא דמכסת נפשות. ולומר דאיצטריך ההיקש אבזמן דליכא פסח עדיין קשיא לראב"ע דס"ל מצה בזמן הזה דרבנן וליישב זאת נאמר דהרא"ש כתב בפרק ע"פ גבי אכלו לחצאין דמרור אין צריך כזית רק משום הברכה דלא כתיב אכילה במרור דמה דכתיב בקרא על מצות ומרורים יאכלוהו קאי לשון אכילה על פסח ומה

דמצה בעי כזית היא רק משום דכתיב קרא מיוחד גבי מצה עי"ש ולפ"ז איצטרך ההיקש שיתחייבו נשים בכזית דמצד חיוב הפסח אין צריכין כזית ובזה מיושב קושי' התוס' דנדרש להיפך דנשים פטורות ממצה ומותרות בחמץ או דנילף ט"ו ט"ו מחג הסוכות להנ"ל נכון דבלא"ה ידעינן דחייבות פחות מכזית משום הפסח וממילא א"ד לסוכות ול"ה הדרוש רק גלוי מלתא שחייבות בכזית שלם (וע' מה שהארכתי בזה בספרי לאו"ח סי' נ"ו אות ו') והנה כבר הקשה השאג"א על הרא"ש דבדף כ"ח מייתי לקרא בערב תאכלו מצות לקבעו חובה אף בזמן הזה והרי איצטרך קרא אף בזמן דאיכא פסח וקרא קמ"ל שחייב בכזית שלם וזה לא ידעינן רק מקרא דבערב תאכלו מצות:

ולישב זאת נאמר דהנה רש"י פסחי' קט"ו פירש אהא דאמרינן שם יכול יהא כורכן ת"ל על מצות ומרורים יאכלוהו ופירש"י יאכלוהו כל אחד בפני עצמו מדלא כתיב יאכלו אותו ואנא ידענא דאפסח קאי עיי"ש הרי דלמ"ד שיאכל כ"א בפ"ע יאכלוהו קאי על כ"א בפ"ע ובעי לפ"ז כזית לכ"א אבל למ"ד כורכן בב"א מלת יאכלוהו אפסח קאי לפ"ז י"ל דהרא"ש קמ"ל אפילו למ"ד כורכן בב"א מ"מ בעי מרור כזית משום הברכה אבל למ"ד דאוכלין כ"א בפ"ע בלא"ה צריך כזית מלשון יאכלוהו כפי' רש"י דקאי אכאו"א ולפ"ז הסוגיא דדף כ"ח וגם הסוגיא סוף פסחי' קאי למ"ד אוכלין זה בפ"ע וזה בפ"ע ולדידיה לא בעי קרא לכזית ודו"ק (וע' מ"ש בזה בספרי לא"ח סי' ע"ה אות ט'). והנה הרמב"ן במלחמות כתב דרב אשי ורבינא פליגא וסבירא לי' לרבינא דלרבנן מצות מבטלות זו את זו ואסור לאכול בכריכה ורב אשי סובר דלרבנן ג"כ מצות אין מבטלות ומותר לאכול בכריכה. ולפ"ז י"ל דלרבינא דלרבנן אסור לאכול בכריכה ועל כרחך הקרא קאי יאכלהו כ"א בפני עצמו. וצריך לאכול כזית אבל לרב אשי י"ל היכא שאוכל כ"א בפ"ע באמת צריך כזית דקרא קמ"ל שרשות לאכול כ"א בפ"ע וקאי יאכלהו אכל אחד ואחד ורשות לאכול בב"א וקאי יאכלהו אפסח. ומ"ה לא כתיב יאכלו אותו. דאז הי' צריך דוקא לאכול בב"א. וקמ"ל קרא לאו דוקא בב"א. ולפ"ז לרבינא א"צ קרא לנשים דבלא"ה ידעינין דצריך כזית משום הפסח ולרב אשי צריך קרא לנשי' דסד"א היכא שאוכל בכריכה א"צ כזית למצה דאז יאכלהו קאי אפסח וקמ"ל קרא דצריך כזית. משום כל שישנו בל"ת חמץ ישנו בקום אכול מצה. ולפ"ז רבינא כשיטתי' משני מי שאין אסורו אלא משום ב"ת חמץ דלדידי' א"צ קרא לנשים דבלא"ה ידעינין דנשים חייבות במצה משום פסח. והוי קרא מיותר ודרשינן מי שאין אסורו אלא משום איסור חמץ גם בלא מלבד כדברי התו'. זבחי' כ"ז. והגמ' שהקשה ארבינא. הוא רב אשי דהוא תמיד בעל פלוגתא דרבינא. והוא כשיטתי' דס"ל גם לרבנן מצות אין מבטלין ומותר לאכול בכריכה. ולדידי' היכא שאכל

בכריכה א"צ כזית דקרא משמע הכי דהיכא דאכל בכריכה קאי יאכלהו אפסח והיכא שאכל בפ"ע קאי יאכלהו אכל אחד ואחד. ולרב אשי לשיטתי' צריך קרא לנשים דבעי כזית ולא מיותר הדרש דל"ת חמץ ושבעת ימים תאכל מצות ולכן הקשה מידי בלבד כתיב. ורש"י סובר דסוגיא דפסחי' קט"ו מידחי מקמי סוגיא דזבחי' ע"ח דרבנן ס"ל מצות מבטלין זא"ז. כמו שכתב הרמב"ן. וס"ל לרבנן בעי כזית דיאכלהו קאי אכל אחד ואחד. ולפ"ז א"צ קרא לנשים. ודרשינן אף בלא בלבד לדרשה זאת דמי שאין אסורו כנ"ל. ומ"ה פירש כן במתניתין והיא דבר חריף עמוד ותתבונן. זאת רשום בזכרוני מימי חורפי אבל יש לדחות כ"ז חדא דהרי צריך קרא לנשים לטמא ושהי' בדרך רחוקה. דאין להם פסח וצריך קרא למצה. ועוד צריך קרא לבזמן דליכא פסח ולר"ש ג"כ צריך קרא דלדידי' נשים בפסח רשות על כן עוד צריך לתת להתישב בכ"ז ומ"מ כתבתי. להעיר על המעיין:

ג' ודע דלמ"ד מצות אין מבטלין ומ"ה צריך דוקא כריכה כהלל. בלא"ה י"ל דא"י במצה של טבל. כיון דזה איסור היא אתי מרור ומבטל למצה ודוקא היכא שהמצה היתרא לא מבטל חד לחברו דהא דמצות אין מבטלות זא"ז הטעם דהיתר בהיתר לא בטל כמ"ש הר"ן נדרים נ"ט ע"ב שהאיסור דרכו להתבטל ולא היתר אבל היכא שהמצה איסור היא אתי מרור ומבטל לי' ואף שהעשה דוחה לל"ת מ"מ עדיין איסור היא כמו שכתבתי בדרוש לסוגיא דעתי אפי' בשבת בספרי לא"ח סנ"ה אות ו' ויבואר עוד לקמן. ולפ"ז צ"ל הא דאיצטרך קרא דא"י במצה של טבל דוקא לרבנן דאוכל בלי כריכה אבל להלל דבעי דוקא כריכה בלא"ה אינו יוצא. אך למה שכתבו התוספות מנחות כ"ג ע"ב דאם אכל יותר מכזית ל"ש לומר דאתי מרור ומבטל קרא קמ"ל דבאכל יותר מכזית נמי לא יצא. ולפ"ז שוב קשי' למ"ל קרא הרי הו"ל מצה"ב כקו' התוס' סוכה וליכא למימר דס"ד דעשה דוחה לל"ת הרי אם אכל כזית בטל במרור כיון דהוי איסור בהיתר, וע"כ כשאכל יותר מכזית וליכא למימר דהעשה דוחה במה שאכל יותר. מיהו י"ל דאם המרור מבטל ל"ה איסור. ול"ה עבירה כלל. והרבה יש לדבר בפרט זה. וכעין קושיתנו יש להקשות על התוס' קדושין שהקשו אמאי לא אכלו חדש ויתי עשה ולידחי לל"ת וקשי' ג"כ הרי מרור מבטל למצה דל"ה היתר בהיתר רק איסור בהיתר. וע"כ צ"ל דקושית התוס' לרבנן דפליגא אעולא:

ד' והנה דרך אגב קשי' לי קצת בגמ' דפסחים ל"ה שהקשה לר"ל דס"ל דכל שאין יוצאין ידי מצה אין חייבין על חימוצו כרת מהמחהו וגמעו דלמא שאני בהמחהו וגמעו דעוד חזיא למצה אם נקפה הדגן. נהי דעתה המחהו אבל חזי להקפות ואז יוכל לצאת בו. משא"כ בנתן ביין ושמן דאינו חזי בשום פעם למצה עוד. ושמא גם במצה שהמחהו א"א

שיחזור להקפות אלא ע"י בישול ומצה שבישלו אינו יוצא בו. ועיין בש"ס דמנחות ע"ה דמשני בשערסן או שמא שייך גם בזה לומר יש דיחוי אצל מצות ואם המחהו פעם אחת אינו חוזר להכשירו וצע"ק. והנה בגוף הגמ' דפסחים יש להבין דילמא באמת דרשינן לקרא הכי כל שאינו יוצא ידי מצה אינו חייב. ואי אמאי חייב אהמחהו שאני התם דגלי קרא נפש לרבות שותה, וצ"ל דהגמ' מקשה נלמוד משם דא"צ שיהי' יכול לצאת ידי מצה. וה"ה בעיסה שנלושה ביין ושמן: ה' והנה שיטת רש"י דט"כ ל"ה רק אם הוא בעין אבל אם הוא נימוח אינו חייב אף בכזית בכא"פ והקשה בשעה"מ ופ"ח סי' תמ"ב מהא דכתב רש"י בפסחים מ"ד דשכר המדי לית בי' בכא"פ והרי שם האיסור נימוח ולישב זאת נראה הנה בגוף סברת רש"י כבר כתבתי בבית יצחק א"ח סי' ז' א"ז ולעיל סי' קי"ח אות א' דס"ל דאיסור נימוח לא ידעינין רק מקרא דנפש וכא"פ הלכה לא קאי ההלכה רק אגוף קרא. ולא אמה דדרשינין ברבוי. דריבוי אריבוי. לא דרשינין כמו שהארכתי שם. ולפ"ז נאמר דרש"י סובר דאהנאה חייב מלקות בחמץ. ולפ"ז קשי' למ"ל נפש לרבות שותה ת"ל דהו"ל הנאה. וצ"ל דס"ד דדרשינין כל שאינו יוצא ידי מצה אינו חייב על חמוצו קמ"ל קרא דלא דרשינין הכי ואי תיקשי אגוף הברייתא אמאי לא דרשינן הכי וצ"ל דבאמת לא דרשינן רק מין הבא לידי חמוץ יוצא ידי מצה. וה"ה להיפך מין:

רק אם לא הי' להם לאכול דבר אחר הוה רק דחוי' ועדיין איסור הוא. כמו חולה שיש בו סכנה דבודאי יוצא ידי מצה אף שאינו אסור בחמץ הטעם דבודאי אסור בחמץ רק משום סכנה נדחה האיסור אצלו אבל למ"ד שהי' מותר להם אף שלא לצורך דהי' היתר להם י"ל דאינו יוצא ידי מצה. והנה נ"מ "ל דהי' היתר גמור להם כמו שהוכיח בלב ארי' חולין י"ז עיי"ש כל הפלפול ולפ"ז לר"ע שפיר י"ל דלא היו בלא"ה יוצאין ידי מצה. מיהו לפ"ז צ"ע למה לא אכלו מעבור הארץ עד ממחרת הפסח. וכבר הקשה כן בטורי אבן וצ"ל דחדש שיש היתר לאיסורו לא הותר להם כמ"ש בט"א ולפ"ז ה"ה חמץ לא הותר להם. וע' בברוך טעם פ"ב מדין עשה דוחה ל"ת שהרגיש קצת בזה ועיין בספרי לא"ח סי' נ"ה הוכחתי דר"ע ס"ל דהיכא דעשה דוחה ל"ת הותרה לגמרי. וה"ה שיש לומר לדידי בתולה וגם בז' שכיבשו הותרה לגמרי:

ה והנה ר"ש ס"ל דאכל נבלה ביוה"כ פטור. ופירשו התוס' בשבועות כ"ד דנתנבלה לה ביוה"כ ואיסור נבלה אינו חל על איסור יוה"כ וקשי' לן דהרי נבלה הוי מוסיף לשיטת הנוב"י קמא סי' ל"ו דטומאה הו"ל איסור מוסיף וצ"ל דר"ש לית לי' גם איסור מוסיף דלא כמו שנסתפקו התוס' בקדושין פ"ח. ומה דקשי' בלא"ה הו"ל נבלה מוסיף לגבוה י"ל דמיירי בבעל מום דבלא"ה אסור לגבוה. וע' מ"ש בספרי לא"ח סי' ס"ד אות י"ב על

הטעם המלך ה' א"ב ד"ה וראיתי שתמה על הנוב"י שכ' דטומאה הו"ל מוסיף מתוס' יבמות ל"ג ע"ב ודבריו תמוהים דחלב נבלה אינו מטמא עיי"ש ובהכי עלה בידי פרפרת נאה לישב מה דקשה לי בתוס' יבמות הנ"ל שהקשו איך חל נבלה על חלב הרי הוי קל על חמור ותי' דחלב קל שהותר מכללו וקשיא לריה"ג דס"ל בפסחים כ"ג ע"ב דזה ל"ח הותר מכללו הואיל דבבהמה לא אשכחן מאי איכא למימר כעין שהקשו התוס' בחולין ק"כ וכבר הקשה כן בערוך לנר ביבמות. עוד קשי' יותר דהרי התוס' שם הביאו ראי' דאף שיש חומרא גם בחלב שאין בנבלה אין לחוש בכך כדאמרינן ביבמות ודבריהם תמוהים דהרי משם מוכח להיפך דל"ח טומאת הגוף שיש לו טהרה במקוה אטומאת בשר אף שיש חומרא בטומאת הגוף שהיא כרת. ופירש בשעה"מ כונתם דשם בעי דוקא חמור על קל לריה"ג והיכא שיש חומרא בזה מה שאין בשני ל"ה חמור על קל ולריה"ג לא חל בכולל אבל לדידן חל דדוקא קל על חמור לא חל אבל בשוין לדידן חל והיכא שיש חומרא בזה ובזה הוי כשוין עיי"ש. ולפי"ז לריה"ג דבעי דוקא חמור על קל הק"ל איך חל נבלה על חלב. ואמנם בישוב הדבר נ"ל דבר נחמד מאוד לפמ"ש מהרש"א בפסחים כ"ג ע"ב בביאור דברי התוס' שם ד"ה ומה חלב דלריה"ג חלב נבלה מטמא א"כ הו"ל איסור מוסיף ומ"ה חל נבלה על חלב. ומיושב קו' הנ"ל [אמת לפמ"ש התו' שם בפסחים ם דבכל דוכתא גם לריה"ג מיקרי חלב הותר מכללו רק בפסחים ל"ח ריה"ג זאת לקולא עיי"ש דלא כמ"ש התוס' בחולין ק"כ בלא"ה ל"ק קושיא הנ"ל עיי"ש] וגם קושיתי השני' מיושב. דאיסור מוסיף גם לריה"ג על בקל על חמור כדכתבו התוס' ביבמות שם. ומה דל"ח תוס' נבלה איסור מוסיף משום שנאסר לגבוה כדכתבו בזבחים דף ע' משום דמשמע להו דקרא אתי' אף בבעל מום דל"ה איסור מוסיף. אבל לריה"ג ודאי ה"ל איסור מוסיף משום טומאה כדכתיבנא:

ו ובהכי נלפע"ד לישב קו' שהקשה במעיין החכמה על תרי"ג מצות דף ק"ס דפוס לבוב לשיטת הריצב"א בשבועות כ"ד דאיסור נבלה אינו חל איוה"כ. ולפ"ז ביוה"כ עדיף לחולה שיתן לו נבלה שינחור נכרי ולא ישחוט ישראל דהר"ן כתב בטעמא דשוחט ישראל משום דבנבלה החולה עובר על כל כזית. וזה דוקא בשבת אבל ביו"כ אף אם ינחור נכרי לא יחול איסור נבילה איוה"כ ועדיף שינחור נכרי ולא יעבור השוחט והגם דקשיא מיומא ס"ד דאמרינן דגם ביוה"כ שוחטין לחולה. אך שם י"ל דמיירי בליכא נכרי. אך שהקשה מחולין ק"א ע"ב דאמרינן שם דיוה"כ על שבת ל"ה רק איסור כולל לריה"ג ולהנ"ל יוה"כ אשבת הו"ל איסור מוסיף דבשבת שוחטין לחולה משא"כ ביוה"כ כיון דלחולה לא חל איסור נבלה אאיסור יוה"כ אסור לשחוט לחולה וה"ל יוה"כ איסור

מוסיף עיי"ש שהאריך בזה. [ולפענ"ד נראה דלחולה כיון דיוה"כ ודאי הותרה שפיר חל איסור נבלה ועיין בש"ך יו"ד סי' רל"ח ובמה שהארכתי בספרי לא"ח סי' נ"ה דאם דחוי' איסורין עדיין אין איסור חל על איסור כמ"ש במהדורא בתרא יבמות ל"ג דאם טומאה דחוי' אין איסור חל על איסור ואם הותרה חל איסור אחר. והרבה יש לפלפל] אמנם למ"ש נכון דהנה התורה אמרה יחול איסור נבלה אחלב ולמאן דאית ליה כולל בשוין י"ל דנבלה הוי שוין שיש חומרא בזה כמו בזה ואין ראיה דטומאה הוי מוסיף. אבל לריה"ג דלא חל בשוין וגם דלדידיה אין קולא בחלב שהותר מכללו דבבהמה לא אשכחן ע"כ צ"ל דנבלה הוה מוסיף משום טומאה דהוא ס"ל חלב נבלה מטמא וס"ל טומאה הוי מוסיף. ולפ"ז לריה"ג כשיטתי' דמוכח מקרא דטומאה הוי מוסיף [דליכא למימר נבלה הוה מוסיף שנאסר לגבוה דמשמע אף בבע"מ קאי קרא] לדידי' אף בחולה ביוה"כ שוחטין שלא יעבור על נבלה דאיסור נבלה חל על יוה"כ שמוסיף טומאה. ולפ"ז יוה"כ אשבת ל"ה איסור מוסיף דגם בחולה ביוה"כ שוחטין. [מיהו בפשיטות יש לישב קושיתו בהך דיומא ס"ד די"ל שם מיירי שלא הי' אמו בעלת מום והיכא שהיא אינה בעלת מום ודאי הוה נבלה איסור מוסיף וחל על יוה"כ ועדיף יותר לשחוט ודוק]. ולפ"ז יש לפלפל הרבה בסוגיא דחולין ואין עת האסף פה:

ז פירות הנושרין מהדרשה. והנה דברי הלח"מ פ"ו מה' חמץ ומצה תמוהין שכתב דאיסור חמץ על טבל אין כאן לא כולל ולא מוסיף והוא תמוה דהרי חמץ הוי כולל שנאסר בפסח בשאר חמץ שאינו של טבל גם מ"ש דמ"ש בפ' כל שעה האוכל נבלה ביוה"כ פטור ליכא למימר איוה"כ פטור דיוה"כ הוי איסור כולל. וזה תמוה דשם קאי לר"ש ור"ש לית ליה איסור כולל. ולחומר הנושא י"ל בישוב קושיא הראשונה י"ל דמשמע לי' דהא דאין יוצאין במצה עד שיתחייב על חמוצו היינו שיתחמץ השתא בטעה שרצה לצאת ידי מצה והיכא שנתחמץ השתא בפסח צדקו דבריו דל"ה כולל. דבשאר חמץ כבר נאסר כשקידש היום ועתה שנתחמץ לו חמץ בפסח ל"ה כולל. ואיסור הנאה י"ל דל"ה כולל ולא מוסיף לשיטת הרמב"ם בכריתות בנקודה הנפלאה גם לישב קו' השני' י"ל דאין כונתו דהגמ' מיירי בהכי דר"ש ודאי לית ליה כולל אך כונתו על הרמב"ם דהוא סובר איסור כולל. ודע דמ"ש לעיל במצה שיש בו ט"כ מטבל יש לומר דלפוסקים ט"כ ל"ה רק עשה כשיטת תוס' חולין צ"ט באיסור עשה ל"א מה"ב. וטעמא למ"ש במקום אחר דמה"ב הוא מטעם כמדארל"ת אעל"מ והפ"י סוף גיטין כתב דבעשה ל"א כמדארל"ס ל"מ ה"ה לענין מה"ב י"ל הכי ובזה מיושב קו' התוס' סוכה ל'. ויש לעיין בזה:

פ:

ח עוד בירושלמי פ' כ"ש עשה כרי והשתחוה לו ומירחו אין איסור טבל חל על ע"א. אבל מירחו והשתחוה לו איסור ע"ז חל על טבל. והקשה המפרש הלא טבל חמור שהוא במיתה ותירץ דאיסור ע"ז חמור שמטמאה. וזה תמוה דטומאת ע"ז דרבנן ואיסורא דרבנן אין בכחו שיגרום חיוב מלקות והמובחר דע"ז אסור בהנאה. ומ"ה חל וכן חמץ בפסח חל מה"ט ומ"ה חמץ חל על טבל וטבל על חמץ אינו חל כדאמרינן בירושלמי לעיל מיניה. עוד בירושלמי פ' כ"ש סוף ה' א' ר' ירמי' בעי פטר חמור שהמית במה הוא מיתתו בעריפה או בסקילה. ר' בנימן בן לוי שאל חלות תודה שנעשו נותר נימא אם נעשו נותר עד שלא הגיע זמן ביעורן אתה מבערן בשריפה משהגיע זמן ביעורן אתה מבערן בכ"ד. הנה האיבעי' הראשונה צ"ל דאתא כת"ק דשור שאין לו בעלים חייב סקילה בב"ק מ"ד דלר"י דפוטר איהו ס"ל פטר חמור אסור בהנאה ואין לו בעלים מיהו י"ל דפטר חמור גם לדידי' יש לו בעלים דגונב פטר חמור משלם כפל לבעלים אעפ"י שאין לו עכשיו הואיל ואי בעי פדה בשה כדאמרינן בבכורות י"א. וקצת צ"ע מזה אדברי תוס' קדושין שכתבו דמה"ט פטור מעשר שני בגבולין מחלה אף דממון הדיוט הוא אף בגבולין הואיל ואסור לאכול וצ"ע דהרי אי בעי מעלהו לירושלם ועיין בשאג"א סוף ה' מצה באריכות. והנה קשי' על ירושלמי הרי שור טריפה שהרג פטור ומ"מ הורגין שור דאזלינן בתר רוב וכאן בפטר חמור הוי בין מיתה למיתה ל"א בתר רוב ושמא טריפה הוא ואין לומר דטריפה פטר חמור אין עורפין דז"א דלא ילפינן בכור בהמה טמאה מבכור אדם כדאיתא בבכורות. והעיקר דאף דכמיתת בעלים כך מיתת השור לענין בין מיתה למיתה דל"א בתר רוב ל"ה מיתת שור כמיתת בעלים כדאמרינן בסנהדרין ל"ו י' דברים שבין ד"מ לד"נ אין נוהגין בשור הנסקל וז"פ. וסוף דברי ירושלמי יש לפרש דקאי לשיטת רבנן דתשביתו בכל דבר ויסבור דהנקברין לא ישרופו וגרס מפרר וזורה לרוח דלא כגירסא אף מפרר עיין מג"א סי' תמ"ה ולכן בעי במה מבערן והפשטות הוא לפמ"ש רש"י בפסחים דף פ"ג דמה שאינו ראוי לאכילה ל"ה נותר בשריפה. ולכן אם נאסר מעיקרא משום חמץ ולא הי' ראוי לאכילה אין דינו כנותר ואינו בשריפה. והארכנו במקום אחר:

ט על קושיות התוס' חולין ק"א אשיטת רש"י דאיסור הנאה הוי מוסיף. הנה לפמ"ש לעיל סי' קכ"ד אות ו' דלר"י דמב"מ ל"ב כל איסורין הוי איסור גברא. ובאיסור גברא ל"ה איסור הנאה איסור מוסיף דלא מוסיף אחפץ מיושב קושיות התוס' מ"ש על רש"י משמואל בחולין ד' קי"ג דשמואל כר"י ס"ל. גם שאר קושיות מיושבות וגם מה שקשה בסוגין דפסחים לר"ש לשיטת התוס' דקדושין דר"ש אית ליה איסור מוסיף י"ל חמץ ל"ה רק איסור גברא דאחר הפסח מותר ובאיסור גברא ל"ה איסור מוסיף ומצאתי בטעם

המלך שהרגיש בזה. ועיין מה שכתבתי בדרוש הנ"ל דלירושלמי דחמץ של נכרי מותר בהנאה איסור חמץ הוי איסור חפצא. ומ"ה י"ל דזה טעם ירושלמי שכתב דאיסור חמץ חל על טבל ודוק היטב בכ"ז:

סימן קסה

ב"ה דרוש לשבת הגדול תרמ"ז בסוגיא הנ"ל דמצה של טבל פסחים ל"ה: א לישב דברי רש"י במשנה ד"ה והכהני' דישראל בתרומה לא נפיק משום דכתיב לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל מצות מי שאינו מוזהר אלא משום חמץ יצא זה שאסור גם משום דבר אחר. וזה תמוה דזה כרבינא בדף ל"ו ודבריו נדחין בגמ' מידי בלבד כתיב ועוד אמאי לא פירש"י משום מצה"ב וכבר תמהו בזה המפורשי':

ונלע"ד הנה התוס' הקשו בסוכה דף ל' למ"ל לברייתא לומר דאינו יוצא בשל טבל מקרא דשבעת ימי' תאכל מצות היינו לר"ש דאין איסור חל על איסור או מי שאיסורו משום בל תאכל חמץ בלבד תיפוק לי' דהו"ל מצה"ב. והקשה בשאג"א הרי לולא הקרא ה"א דעשה דאכילת מצה דוחה הל"ת דלא תאכל טבל. ומה שכ' בשאג"א דטבל במיתה ואין עשה דוחה ל"ת שיש בו מיתה בידי שמי' כמו שאינו דוחה ל"ת שיש בו כרת. הנה ביבמות ע"ג ע"ב אמרו ואיבעית אימא כרת עדיפא. וכן הוא בשבת כ"ה ע"ב וכן הוא בפסחי' ל"ב ע"ב דכרת אלימא א"כ אין ללמוד דעשה אינו דוחה לל"ת שיש בה מיתה בידי שמים. אך י"ל דתליא בפלוגתא בשבת ס"ט דלאביי שם דס"ל בתרומה מודה ר"י דבעי שגג בלאו ס"ל דמיתה קיל מכרת. משא"כ לרבא דס"ל שם מיתה במקום כרת עומדת ולא בעי שגג בלאו ס"ל כרת ומיתה בידי שמים שוין. והתירץ בש"ס דיבמות ובשבת כ"ה ואיבעית אימא כרת עדיפא אתיא לאביי. ולפ"ז גוף הדין תליא בפלוגתא. ולאביי עשה דוחה ל"ת שיש בה מיתה בידי שמים. דאין ללמוד מכרת. ולפ"ז יש לישב דברי הרמב"ם שפסק פ"ו דמצה דאינו יוצא במצה של טבל והקשה בלח"מ דהרי זה לר"ש דאין איסור חל על איסור ולא קי"ל כן ומה שתירץ דחמץ ל"ה כולל ומוסיף דבריו תמוהין דחמץ הו"ל כולל אם נתחמץ בע"פ וגם הו"ל מוסיף משום איסור הנאה. אמנם להנ"ל ניחא די"ל דברייתא דהוצרך לומר משום אאחע"א אתיא כהך ברייתא דפסחי' ל"ב דכרת אלימא ועשה דוחה לל"ת שיש בה מיתה בידי שמים ול"ה טבל מה"ב ולכן הוצרך לומר משום אאחע"א וזה כאביי אבל הרמב"ם פוסק כרבא דמיתה במקום כרת עומדת והו"ל מה"ב דאין עשה דוחה לל"ת שיש בה מיתה והו"ל מה"ב וא"צ טעם אחר ולכן פוסק שאינו יוצא. אמנם אם לדין יש תשובה די"ל דאף אם מיתה בידי שמים קל מכרת מ"מ אין עשה דוחה לל"ת שיש בה מיתה בידי שמים לפי המסקנא דיבמות בשיטה דעלי' דאין

למדין עשה דוחה לל"ת רק מכלאים בציצית ועשה אין דוחה לל"ת שיש בה כרת משום שאין ללמוד מכלאי' בציצית. ומ"ה לא איצטריך עלי' דאין עשה דוחה ל"ת שיש בו כרת דבלא"ה לא דחי ולא איצטריך עלי' רק למישרי צרתה על כן בעינן דומיא דכלאי' בציצית ונהי דמיתה בידי שמים קיל מכרת מ"מ כיון דחמיר מל"ת גרידא אין ללמוד מכלאים בציצית ובנדרי' בקונם סוכה שאני עושה חל הנדר:

והקשה בחינוך נהי שחל הנדר ניתי עשה ונדחה ל"ת ולכאורה י"ל לרבי דיש מעילה בקונמות והזיד במעילה במיתה אין עשה דוחה ל"ת שיש בה מיתה. אך זה ליתא דתוס' כתבו בפסחים ל"ג דדוקא באכילה ס"ל לרבי במיתה ולא בהנאה. (וכבר כתבתי על הגליון באבני מילואים סי' קע"ד אהא דהרשב"א יבמות כ' הוכיח דלא מקרי כל שאינו עולה ליבום אינו עולה לחליצה היכא דאיסו' אחר גרם מנודרת הנאה מיבמה דחולץ והרי אינו עולה ליבום וקש' דהרי חייבי לאוין עולין ליבום מן התורה וכ' הוא דהקושיא לרבי, דס"ל הזיד במעילה במיתה ובחייבי לאוין הטעם דתפסו קדושין כדאמרינן ביבמות כ' משא"כ ביש עון מיתה בידי שמים לא תפסו קדושין. ובהגה שם תמה דהרי כרת חמורה ואין ללמוד מיתה בידי שמים. ולק"מ דבש"ס דקדושין דף כ"ח ילפינן שאר עריות דלא תפסו קדושין מק"ו מיבמה לשוק. ומקשה א"ה חייבי לאוין נמי ומשני דכתיב כי תהיינה. ע"כ בשאר חייבי לאוין תופס קדושין ע"כ חייבי מיתות בידי שמים שפי' ילפינן מק"ו, ואין ללמוד מקרא דכי תהיינה רק חייבי לאוין גרידא. אך מה שהקשיתי שם דהרי תוס' פסחים ל"ג כ' דאף לרבי בהנאה ליכא מיתה רק באכילה, י"ל דתשמיש הוה כאכילה כדאמרינן המתעסק בחלבים ועריות חייב שכן נהנה. וע' כתובות ס"ה דאמרינן אוכלת עמו היינו תשמיש כדכתיב אכלה ומחתה פיה ע"כ נכונים דברי האבני מילואים):

ב ובעיקר הקושיא אמאי במצה של טבל אינו יוצא משום מה"ב כדכתבו תוס' וניחא עשה ונדחה ל"ת. י"ל דהתוס' הקשו בסוכה ל"ה למ"ל קרא דאינו יוצא בטבל תיפוק ליה דל"ה שלו כדאמרינן גבי אתרוג ותירצו דאיצטריך קרא היכא שאכל יותר מכשיעור והיינו שמלבד חלקו של כהן יש כזית עיי"ש א"כ ל"ק דניתא עשה ונדחה ל"ת דהרי מה שיאכל יותר מכזית שהוא חלקו של כהן אוכל באיסור דבזה אינו מקיים העשה ואף דהוה ח"ש מ"מ אסור מן התורה. אך י"ל דכיון דאינו מבורר חלקו של כהן א"כ י"ל דאוכל בבת אחת קצת יותר מכזית וכיון דכזית טבל הוה היתר דעשה דוחה ל"ת החצי שיעור שאוכל יותר בטל בהיתר היינו בהכזית ונהי דממון בעלים לא בטל מ"מ האיסור טבל שבו בטל כדאמרינן בביצה ל"ט. אך י"ל דזה מקרי ביטול איסור לכתחלה

כיון שאוכל יותר מכזית על סמך הביטול. אמנם לפוסקים דאין מבטלין איסור לכתחלה רק מדרבנן ומדאו' מבטלין שפיר י"ל מדאורייתא ל"ה מה"ב דאוכל מטעם ביטול. אך באבני מילואים בתשו' סי' ס' כ' דבתרומה לכ"ע אין מבטלין מדאור'. ולפ"ז ה"ה בטבל י"ל כן כיון דאסור לטמאותה כדאמרינן בנדה דף ז' וכש"כ למ"ד מתנות שלא הורמו כמי שהורמו דמי וה"ה דאסור לאבד בידים ולבטל ג"כ כמו שמאבדה דמי. אמנם י"ל דלר"ש דס"ל מביאין קדשים לבית הפסול וה"ה תרומה כמבואר בזבחים ע"ה ע"ב אין מבשלין תרומה בשמן של מעשר שני ור"ש מתיר. אין איסור לבטל תרומה מדאורייתא. ולפ"ז לר"ש ל"ה בטבל מה"ב אף שאוכל קצת יותר מכזית דהאיסור שבחלקו של כהן דאינו יוצא בו בטל ומ"ה הוצרך לר"ש לומר הטעם בטבל משום דאין איסור חל על איסור דל"ה מצי לומר הטעם דמה"ב משום דעשה דוחה לל"ת ומשהו חלקו של כהן שאוכל ואינו יוצא בו בטל. ואין איסור משום ביטול איסור לכתחלה מדאורייתא אבל הרמב"ם יסבור דאסור לבטל טבל מדאורייתא ול"ש לומר עשה דוחה לל"ת כאמור ומ"ה פוסק דאינו יוצא משום דהו"ל מה"ב. (אמנם נ"ל דבטבל לכ"ע רק מדרבנן אסור לטמא כמ"ש לעיל סי' קס"ב סוף אות ה' ודוק) ובעיקר מה שכתבתי שיאכל יותר מכזית משהו משום חלקו של כהן ויסמוך שבטל האיסור שבחלקו של כהן ברוב י"ל לפמ"ש בחו"ד סי' ק"ו דהיכא דנולד ההיתר בתוך התערובת אינו מבטל האיסור ברוב וכ"כ בברוך טעם ריש שער התערובות וע' מה שכתבתי לעיל סי' קכ"ז אות א' א"כ במצה של טבל דבע"פ הי' הכל אסור אך בליל פסח העשה דוחה לל"ת והוה היתר א"כ ההיתר נולד בתוך התערובות ואינו מבטל האיסור ברוב כמ"ש ג"כ הנוב"י תניינא חיו"ד סי' מ"ה על כן הוה מדאור' מצה"ב דל"מ ביטול וזה הערה יקרה. וע' סי' הנ"ל מה שכתבתי לישב מה שקשה ע"ז מתוס' מנחות ס"ט ע"ב ודוק:

ג עוד יש לומר בישוב קו' הלח"מ אמאי פוסק הר"מ דאינו יוצא במצה של טבל והרי לדידן איסור חל על איסור באיסור כולל הנה דעת התוס' בסוכה דאינו יוצא באתרוג של טבל דל"ה דידי' משום חלקו של כהן ורמב"ן הובא בר"ן שם ס"ל דיוצא באתרוג של טבל הואיל ויכול להפריש ממקום אחר. ולפענד"נ דאף לרמב"ן דוקא באתרוג יוצא דאף לאחר שיוצא בו מהני הפרשה ממקום אחר עליו אבל במצה של טבל אינו יוצא דלאחר שאכל ל"מ הפרשה עלי' ונמצא שאכל חלקו של כהן והוה מקצת מהזית אינו שלו. והנה השעה"ע ה' תרומות פ"ה הקשה דברי רש"י אהדדי דבקדושין ע"ט, ע"א פירש"י הי' בודק חבית כשבא לשתות ומבואר דאם נמצא אח"כ חומץ צריך להפריש ומהני הפרשה אף למה שכבר שתה. ובגיטין דף ל"א פירש"י אם לא אכלן צריך להפריש

ומשמע דלמה שכבר אכל ל"מ הפרשה וכתבתי לעיל סי' ק"ג אות ד' דלפמ"ש הטו"ז בסי' שכ"ד דהא דחלת ח"ל אוכל והולך ואח"כ מפריש הוא מטעם ברירה וכ"כ מהרי"ו ומבואר דאם ס"ל ברירה מהני הפרשה אף למה שכבר אכל. ושם ישבתי סתירת דברי רש"י בטוב טעם והוכחתי דלר"ש דס"ל למסקנת הש"ס בעירובין ל"ז יש ברירה מהני הפרשה למה שכבר אכל משא"כ למאן דל"ל ברירה דרוש משם ותמצא נועם. ומעתה מיושבין דברי הרמב"ם בטוב טעם דבגמ' הוצרך הברייתא לומר טעם דאינו יוצא בטבל משום דאין אסור משום בל תאכל חמץ דאין איסור חל על איסור דליכא למימר משום מה"ב דכ"ז לר"ש דס"ל יש ברירה ומהני הפרשה למה שכבר אכל ול"ה עבירה. אבל הרמב"ם דפוסק מדאו' אין ברירה וה"ל מה"ב על כן אינו יוצא משום מה"ב. אך לפ"ז צ"ל דהכונה דמספק אינו יוצא והו"ל להרמב"ם לבאר. על כן נראה דזה, ודאי אף למ"ד יש ברירה אסור לאכול קודם הפרשה על סמך שיפריש ודוקא בחלת ח"ל אוכל ואח"כ מפריש אבל בטבל גמור ודאי אסור. ואפי' בנותן עיניו בצד זה ואוכל מצד אחר אמרינן בירושלמי דאף לראב"ש אסור בודאי וע' לעיל סי' ו' אות ח' מה שכתבתי בזה על דברי שיטה מקובצת ביצה ושעה"מ. אך לר"ש ל"ה מה"ב דעשה דוחה לל"ת ואי דהוה אינו שלו משום חלקו של כהן לענין חלקו של כהן אמרינן ברירה ואם יפריש אח"כ אכל מעיקרא שלו ול"ה מה"ב ולכן הוצרך בגמ' לומר משום אין איסור חל על איסור. אבל הרמב"ם דפוסק אין ברירה ול"מ אח"כ הפרשה מספק דאם אין ברירה ל"מ למה שכבר אכל והוה מקצת אינו שלו ולכן ע"כ צריך לאכול יותר מכזית והו"ל מה"ב ולכן פוסק דאינו יוצא במצה של טבל: ד והנה בדברי רש"י י"ל דבמשנה פי' בתרומה דישראל אינו יוצא משום מי שאיסורו משום בל תאכל חמץ ולא פי' משום מה"ב ובדמאי פירש"י א"נ משום מה"ב וי"ל דרש"י ס"ל דבתרומה עשה דוחה ל"ת ול"ה מה"ב ומיירי בתרומה שנפלה לו מבית אבי אמו כהן דהוה שלו או דרש"י קאי לרב דס"ל זר שאכל תרומה במלקות ולא בכרת כמו דס"ל לרב בסנהדרין בטבל דאמרי' שם רב תנא הוא ופליג וה"ה בתרומה פליג וע"כ ל"ה מה"ב דעשה דוחה ל"ת והוצרך לפרש מי שאיסורו משום דבר אחר משא"כ בדמאי נהי דמעשר והן שלו דהמע"ה. אבל לענין מצה י"ל דאינו יוצא בספק אם הוה שלו אף דכהן אינו מוציא מידו וע"כ צריך לאכול יותר מכזית ולכן פירש דהוה מה"ב: ה עוד אפשר לומר בזה. הנה בגוף הדין שכ' התוי"ט ושעה"מ ה' תרומות דלדעת רש"י קדושין פ' מהני הפרשה למה ששתה כבר י"ל דתליא אי בע"ח למפרע גובה או מכאן ולהבא הוא גובה כי הנה התורה זכתה התרומה לכהן והוא בע"ח דידי' כמ"ש הקצה"ח סי' רמ"ג דהוא פרעון חוב בתורת שכירות כדכתיב כי שכר הוא לכם

ועיין בספרי לא"ח סי' י"ג אות י"ד וביד אפרים יו"ד סי' ס"א ואם בע"ח למפרע גובה כשלוקח הכהן התרומה הוא קונה למפרע ולמפרע לא אכל הישראל טבל ואם בע"ח מכאן ולהבא גובה מהני הפרשה מהשתא ולא למה שאכל כבר. ולפ"ז י"ל דהוא תליא בברירה לפמ"ש במלא הרועים ח"ג אות שיעבודא דאורייתא הנדפס מחדש דמ"ד יש ברירה ס"ל בע"ח למפרע גובה. א"כ מיושב סתירת דברי רש"י דבקדושין ע"ט דקאי לר"ש שם כמ"ש והוא ס"ל יש ברירה ולמפרע גובה ולכן מהני הפרשה למה שאכל וברש"י גיטין קאי לראב"ש י"ל ס"ל מכאן ולהבא גובה ולכן פירש"י דל"מ הפרשה למה שאכל ולפ"ז מיושבין דברי הרמב"ם דברייתא קאי לר"ש דס"ל למפרע גובה. ומהני הפרשה למפרע ול"ה מה"ב ולכן הוצרך לומר הטעם משום דא"א חע"א ואינו בלא תאכל חמץ. ורמב"ם דפוסק מכאן ולהבא גובה ול"מ הפרשה למפרע והוה מה"ב. והנה כבר כתבתי בחידושי דלפמ"ש תוס' בפסחים ל"א דמה"ט ל"א במטלטלין למפרע גובה משום דאם ימכור אינו גובה מלקוחות ע"כ לא אלים שעבודי' שנאמר למפרע גובה. ולפ"ז כתבתי דאף דיש לכהן שעבוד על התרומה מ"מ כיון דלקוח פטור מדאו' ואם ימכור אינו גובה מלקוח ע"כ לא אמרינן למפרע גובה. אמנם הבאתי דברי מהרי"ט ח"א סי' פ"ה דלקוח לא פטור רק ממעשר ולא מתרומה ותרומת מעשר הובא במ"ל פ"א מתרומות ה' י"א ומ"ל הקשה מתוס' ספ"ק דבכורות דמבואר דפטור מתרומת מעשר. והביא דברי הטור דפטור אף מתרומה. ואני הראיתי דברי תוס' גיטין כ"ה שכתבו דכותים סומכים אתבואת זרעך ולא לקוח והרי אין מפרישין אף תרומה גדולה גם הקשיתי מהא דמקשה בב"מ פ"ח ואכלת ענבים כנפשך מה נפשך אוכל ופטו' אף פועל אוכל ופטור. הא לוקח חייב והקשה ולוקח. מ' מחייב וכו' ולישני דקאי בתרומה דלוקח חייב וכתבתי במ"א דלענין תרומת מעש' ודאי לקוח פטו'. דכיון דעיק' קרא במעש' כתיב וכל היכא דפטו' ממעש' ודאי פטו' מתרומת מעש' דהתרומה קראה מעש' מן המעש'. אך בתרומה גדולה י"ל דחייב דלא ילפינן ממעש' אך לר' אלעז' בן גמלא דס"ל כשם שתרומה גדולה ניטלת באומד ובמחשבה כך תרומת מעשר ניטלת באומד ומחשבה דבשתי תרומות הכתוב מדבר א"כ אתקש להדדי. ושוב ילפינן תרומה גדולה מתרומת מעש' אבל למאן דל"ל כר"א בן גמלא יסבור דתרומה גדולה חייב בלקוח ולפ"ז אמינא דבגמ' דהוצרך לימוד על טבל דלא קאי בבל תאכל חמץ לא ס"ל כר"א בן גמלא וס"ל דבתרומה גדולה לקוח חייב וכיון דאף אם ימכור גובה מלקוחות ושייך לומר למפרע גובה. ולשיטת בעל התרומות הובא בתומים סי' ק"ג בהגיע זמ"פ גם רבא מודה דלמפרע גובה. וכיון דמצוה להפריש תיכף לאחר מירוח (וע' תוס' ר"ה ה' ובטורי אבן ובירושלמי שקלים רפ"ג דעובר בבל

תאחר) על כן לכ"ע למפרע גובה ומהני הפרשה למה שאכל ול"ה מה"ב בטבל ולכן הוצרך לומר טעם שאינו בבל תאכל חמץ אבל הרמב"ם דפוסק כר"א בן גמלא ולקוח פטור מתרומה גדולה. ול"א למפרע גובה ול"מ הפרשה למה שאכל והו"ל מה"ב ולכן פוסק דאינו יוצא במצה של טבל והוא דבר חריף:

ו והנה צריך להבין בגמ' דאמרינן לר"ש דאין איסור חל על איסור אינו יוצא בשל טבל משום דאין מוזהר עליו משום בל תאכל חמץ ואמאי לא חל איסור חמץ על איסור טבל דקל שאפשר לתקנו. וצ"ל דאף באפשר לתקנו מ"מ כל עוד שלא תקנו אסור משום טבל ולא חל עליו איסור אחר ואף לפמ"ש דר"ש ס"ל דמהני הפרשה למה שכבר אכל מ"מ כל עוד שלא הקנו לא חל עליו איסור אחר. ולפ"ז נ"ל לישב מה שהקשה תוס' תיפוק ליה דהו"ל מה"ב די"ל כמ"ש השאג"א דלולא קרא ה"א דעשה דוחה ל"ת ואין לומר דטבל הו"ל עשה ול"ת ועוד דהו"ל לאו במיתה בידי שמים. דכמו שמבואר בש"ס דיבמות דף ה' דעשה דמצורע דולתו"ע דנזיר הואיל וישנו בשאלה ה"ה בטבל דאפשר לתקוני עשה דוחה לתו"ע ואף לאו שיש בו מיתה בידי שמים ואין לומר דבשלמא בנזיר גם אחר שעושה מעשה הגלוח אפשר לשאול על נזירתו. משא"כ במצה לאחר שאכל אי אפשר לתקוני דהרי לר"ש כתבנו דמהני הפרשה אף למה שאכל. ולפ"ז הו"ל ל"ת ועשה הקל ודוחה העשה ללאו ועשה. אך זה דוקא לר"ש אבל הרמב"ם סובר דלאחר שאכל אי אפשר לתקוני דבע"ח מכאן ולהבא גובה או דל"מ ברירה בדאורייתא. ונהי דקודם שאכל הי' אפשר לתקוני אבל כשאכל שוב א"א לתקוני ולא הו"ל שוב לאו הקל ואין עשה דוחה לתו"ע והו"ל מה"ב ולכן פוסק דאינו יוצא במצה של טבל. ולכאורה י"ל אהא שכתבתי בטעם דר"ש דל"ה מה"ב משום דעשה דוחה לל"ת ועשה דאפשר לתקוני דהרי ע"כ מיירי שאין לו מצה יותר מכזית דאל"כ אין העשה דוחה לל"ת דאפשר לקיים שניהם שיפריש ויאכל השאר וא"כ אי אפשר לתקוני. זה אינו דהרי אפשר שיפריש אח"כ. על מה שאכל אם יהי' לו שאר טבל. ועוד אולי נאמר כיון דאין מפרישין ביו"ט מדרבנן לא מיקרי אפשר לקיים שניהם (אך סברה זו צ"ע) אמנם לפ"מ שנסתפק בספר ראש יוסף שבת כ"ה ע"ב ובישועת יעקב א"ח סי' תקפ"ו בשם בנו כ"כ בפשיטות דהא דאפשר לקיים שניהם אין עשה דוחה ל"ת דוקא לכתחלה:

אבל בדיעבד שפיר הל"ת נדחית ואין לוקין וע' בספרי בית יצחק א"ח סי' ו' אות ט' שפלפלתי בזה א"כ לעולם מיירי שיש לו יותר מכזית והי' יכול להפריש ומ"מ כשכבר אכל הלפו"פ נדחין ול"ה מה"ב ואמנם בדברי הפמ"ג כבר הראיתי דביבמות כ' ע"ב לא משמע כן דמקשה אהא דאמרינן אין עשה דיבום דוחה ל"ת משום דאפשר בחליצה

ומקשה מהא דאם בעלו קנה. ומה קו' הר' בדיעבד אמרינן העשה נדחית וע"כ דלא כראש יוסף וע' יבמות דעשה דמצורע דוחה לתו"ע דנזיר וקשיא ישאל על נזירתו וצ"ל דזה לא מקרי אפשר לקיים שניהם דאם ישאל לא יהי' ל"ת כלל ועדיין צ"ע. ועיין בנוב"י תניינא ובמקום אחר דברתי מזה:

ז והנה קשה לי בגמ' דאמרינן לר"ש אינו יוצא בשל טבל הואיל ואינו מוזהר משום בל תאכל חמץ דאיסור חמץ אינו חל הא תינח אם לא יפריש אח"כ אבל אמאי פסיק ותני דאינו יוצא במצה של טבל הרי לשיטת רש"י בקדושין פ' מהני הפרשה למה שאכל וצ"ל דהפרשה מהני למפרע הן מטעם ברירה והן מטעם בע"ח למפרע גובה. א"כ אם יפריש אח"כ אלו הי' חמץ הי' חל איסור חמץ למפרע ותגלי מלתא למפרע דהי' מוזהר משום בל תאכל חמץ. ובפרט לפמ"ש במלא הרועים ח"ג בריש הספר דפלוגתא דתגלי מילתא למפרע ביבמות ל"ה תליא בפלוגתא דברירה וכבר כתבתי דמסקנא דעירובין ל"ז דר"ש ס"ל ברירה וס"ל לפ"ז תגלי מילתא למפרע. א"כ חל איסור חמץ למפרע. ושוב הו"ל לצאת ואמאי פסיק ותני דאינו יוצא וכן קשיא לרבינא דגם לרבנן אינו יוצא משום שאין איסורו משום בל תאכל חמץ בלבד והרי אם יפריש מהני למפרע ולא הי' איסורו רק משום בל תאכל חמץ בלבד. והנ"ל ליישב באופן נאות אף לשיטת רש"י לפי המבואר בפסחים ל"ג דמפריש תרומת חמץ ד"ה אינה קדושה ואמרינן שם הטעם דתתן לו ולא לאורו וזה דוקא בלא הי' לו שעת הכושר כגון דאחמיץ במחובר עוד אמרו שם טעם דל"ה שירי' ניכרין וזה אף בהי' לו שעת הכושר ותוס' כ' שם דלמ"ד חמץ אסור בהנאה א"צ לטעם זה דבלא"ה אין ניתן לכהן כלום עיי"ש. א"כ שפיר אמרו בגמ' לר"ש דאין מוזהר על חמוצו משום לא תאכל חמץ. דזה ודאי דאף דלר"ש אין חל לאו דחמץ על לאו דטבל מ"מ אסור בהנאה דמעיקרא לא אסור בהנאה. ומ"מ לאו דאכילה אינו חל דר"ש ל"ל איסור מוסיף. וא"כ אף אם לאו דאכילה אינו חל מ"מ אי אפשר להפריש מינה ובה דאינו נותן לכהן כלום. ועוד דל"ה שירי' ניכרים דאם יפריש שוב יחול איסור חמץ. א"כ ל"מ הפרשה מינה ובה ואין לומר דהרי יוכל להפריש ממקום אחר היינו ממצה. דהתוס' כתבו בבכורות י"ב דאם אי אפשר להפריש מינה ובה ל"מ הפרשה ממקום אחר. דהוה כמחיוב על הפטור. א"כ דבזה שאינו יכול להפריש מינה ובה ל"מ הפרשה ממקום אחר וע' מ"ש לעיל סי' פ"ב אות ו' לישב דברי הירושלמי והתוס' עיי"ש על ק אי אפשר לתקוני והן אם נאמר דאף דאין איסור חל על איסור מ"מ חל לקוברו בין רשעים גמורים דלסברא זו ודאי אינו יכול להפריש אך אף אם נאמר דר"ש פליג על זה כחד לישנא ביבמות ל"ב מ"מ כיון שחל עליו איסור הנאה על כן אינו יכול להפריש. ומה"ט לא קשיא דר"ש ס"ל

חמץ שעבר עליו הפסח מותר א"כ אחר הפסח אלו הי' בעין הי' יכול להפריש מ"מ בזה ודאי ל"מ הפרשה למפרע דכיון דבפסח לא הי' יכול להפריש ל"מ הפרש' למפרע דדוקא כשהי' יכול להפריש והפריש אח"כ מהני למפרע משא"כ כשלא הי' יכול להפריש על כן ניחא דברי הגמ' מה שאמרו מי שאיסורו משום בל תאכל חמץ וכן מי שאסורו משום בל תאכל חמץ לבד. יצא זה שאסור משום טבל דאם הי' נחמץ לא הי' בידו להפריש כלל אבל משום מה"ב שפיר יוצא אם אח"כ הפריש למפרע כאמור ודוק בכ"ז:

סימן קסו

ב"ה פרעמישלא תרלח לפ"ק. לחתני הרב הגדול מ' נתן לעווין נ"י: א ע"ד קושיתך בכתובות כ"ד דאמרי' אבל נשיאת כפים דאיסו' עשה ופירש"י כה תברכו ולא זרים ולאו הבא מכלל עשה עשה והרי ר"י הוא דס"ל מעלין מתרומה ליוחסין וס"ל פסחים מ"ב דהיכא דכתיב לאמר הו"ל לאו ממש ובנשיאת כהנים כתיב לאמר ודא קו' נאה ומצאתי שהרגיש בזה בעצי ארזים סי' ג' ובס' התורה והמצוה פ' אמור פ' כ"ב וקו' זו יותר קשה לפמ"ש המג"א סי' קכ"ח דסוגיא זו דוקא אליבא דר"י דס"ל נשים אסורות לסמוך ולכן זרים אסורים לברך עיי"ש. וכיון דאליבא דר' יהודה קאי הו"ל בל"ת ונ"ל לישב דבקרבן אהרן פ' אמור בקרא דשרוע וקלוט כ' דהא דס"ל לר"י דהיכא דכתיב לאמר היא בלאו זה דוקא היכא דכתיב דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם א"כ למה כתבה רחמנא וידבר ד' אל משה לאמר וע"כ היא בל"ת משא"כ בקרא דנ"כ דכתיב דבר אל אהרן ואל בניו לאמר כה תברכו א"כ לישראל לא הי' אמירה וכיון דגם לישראל יש בקרא לאו הבא מכלל עשה הוצרך הכתוב לכתוב לאמר לישראל ואין כאן לאמר מיותר ללאו. והנה מה שהקשה בספ' התורה והמצוה כה"ג שנשא בעולה לר"י לילקי דכתיב לאמר ט"ס דשם לא כתיב לאמר (עיין רש"י יומא פ' דלוקה על פגי שביעית מדכתיב לאכלה ולא להפסיד. ותמה הריב"ש דהוה לאו הבא מכלל עשה וכ' בספר דבר אמת בסוף מנין לאוין ד' פ"ה דאתיא כר"י דלאמר לאו) ומה שחשב ג"כ בספ' התורה והמצוה המוציא משא על הבהמה בשבת ס"ס דלא כתיב לאמר ובדבר אמת הנ"ל ד' פ"ז חשב ג"כ נשיאת כפים לזר דלר"י לוקה ולפמש"ל זה ליתא וע' תוס' מנחות נ"א ד"ה אף כאן הקשו וק"ק אמאי לא דרשינן לאו נמי מדכתיב לאמור כדדרשינן פ' כ"ש י"ל לפמ"ש לעיל בשם קרבן אהרן דזה דוקא היכא דכתיב אח"כ דבר ואמרת מיושב קו' התוס' דזה לא כתיב בהאי קרא. ומצאתי בח"ס א"ח סי' קכ"ד שהרגיש בזה:

ובדבר אמת שם חשב עשה דהשלמה דלוקה לר"י דכתיב לאמר. ונ"ל לפמ"ש בטורי אבן ר"ה דת"ק דר"י בנו של ריב"ב דס"ל במחוס' כפורים בשאר ימות השנה אסור

לאחר התמיד להקריב אף חטאת העוף שאין למזבח אלא דמו ואין בו הקטרה וכן ל"מ לדידי' מעלה ומלינה בראשו של מזבח וס"ל דשחיטה ומליקה ג"כ אסור לאחר התמיד ור"י בשריב"ב ס"ל דוקא הקטרה א"כ לת"ק דשחיטה אסור גם לישראל נאמר עשה זו דשחיטה בזר כשרה ובקרא כתיב צו את אהרן ואת בניו ולא נכללו ישראל בקרא זה ולכן כתיב בתחילת קרא לאמר וכבר כתבתי דהא דדריש ר"י לאמר לל"ת זה דוקא היכא דכתיב אח"כ אמירה ודיבור לישראל משא"כ בקרא זה דכתיב אח"כ צו את אהרן הוצרך לכתוב לאמר בתחילה לאמר לישראל ג"כ ול"ה ל"ת משא"כ לר"י בנו של ריב"ב דס"ל עלי' השלם אינו עובר רק בהקטרה ול"ה לאו רק בכהנים שוב הוה לאמר ל"ת לר"י דל"ש הסברא הנ"ל. וע' ברוך טעם בדין עשיית שליח לדבר מצוה ויש בה ל"ת פ"ב שהאריך בזה אי עשה דהשלמה קאי על זרים עיי"ש שמפלפל אי ילפינן שאסור לשחוט לאחר התמיד מקרא דעלי' השלם או מקרא דמלבד עולת הבוקר תעשו ולפמ"ש ילפינן האיסור על זר לשחוט ממלת לאמור ודוק:

ג ודע דאם נאמר דלר"י עשה דהשלמה לאו היא משום לאמר כמ"ש בדבר אמת הנ"ל י"ל דלר"י פסול אם הקריב לאחר התמיד או קודם תמיד של שחר דדוקא אם ל"ה רק עשה י"ל דבדיעבד כשר דל"א כטדארל"ת באיסור עשה כמ"ש הפ"י גיטין צ' הגם דדברי הפ"י צ"ע מגמ' מפורשת תמורה ה' והרי תורם מן הרעה על היפה ע"ש ברש"י דמפרש דהוי לאו הבא מכלל עשה הרי גם בלשון עשה אמרינן כמדארל"ת דלא כפ"י כמו שהקשה בנוב"י תניינא אה"ע סי' קכ"ט מ"מ י"ל דגם בתמורה מקשה לר"י דהיכא דכתיב לאמר לאו הוא וגם שם כתיב לאמר ומשמע בגמ' דלא פליג ר"י בזה. ולפ"ז י"ל דהא דמבואר במנחות מ"ט דעלי' השלם וכן שלא יוקדם קודם לתמיד של שחר היא רק למצוה היינו לרבנן דל"ה רק עשה והא דמבואר בתוספתא הובא בתוס' מנחות מ"ט ותוס' יומא כ"ט ד"ה אלא דפסול בדיעבד קאי לר"י דס"ל דהוי לאו ואמרינן כמדארל"ת אעל"מ ודעת הריטב"א יומא נ"ג הובא בשעה"מ פ"א מק"פ דגם בקדשים אמרינן כמדארל"ת אעל"מ וכן דעת תוס' תמורה ד' ד"ה רבא ומיושב קו' תוס' במנחות מ"ט ויומא כ"ט אהא דאמרינן בפסחים ע"ג פסולו משום מאי משום דשחטו לאחר התמיד דשם הכונה דמוקמינן הא דותני עלה שם כר"י דעשה דהשלמה לאו הוא וזה ישוב נכון והרבה יש לפלפל בזה: ד ועיין סוטה ז' ר' יהודא אומר בעלה נאמן עליה וכו' סוטה שהיא בלאו לכש"כ וכ' התוס' סוטה כ"ח דבסוטה ספק ליכא לאו רק לאו הבא מכלל עשה עיי"ש. וקשה דאמאי נקט לאו. אך כיון דבפ' סוטה כתיב לאמר ולר"י לאו הוא וקאי בשיטתי' אכן לדברי הקרבן אהרן הנ"ל דברינו ליתא ועיין ברמב"ם פ"ב ממ"א ה"ג דבשר אדם אסור בלאו הבא מכלל

עשה דזאת החי' אשר תאכלו וההמ"ג כ' דמ"ה החלב מותר מדאו' דיוצא מטמא טמא ל"ה רק באיסור ל"ת ולא באיסור עשה. ולפ"ז לר"י בשר אדם אסור בלאו דכתיב לאמר וקשיא דבח"כ הובא בר"ן כתובות כ' ממעט בשר אדם דל"ה בל"ת וסתם ת"כ ר"י גם קשה לר"י אמאי החלב אינו אסור מה"ת כקו' המגיד משנה. ואמנם באמת ל"ק להמעיין בר"ן כתובות דאדרבה י"ל דמ"ה איצטריך המיעוט דממעט בשר אדם דל"ה בל"ת ובא להוציא מקרא דכתיב לאמר. ובספרי לא"ח סי' ד' אות ב' הקשיתי על המגיד הנ"ל דיוצא מעשה אינו אסור מחולין ק"כ דיוצא משביעית אסור אף דל"ה רק עשה. כעת שמא י"ל דברייתא אתיא כר"י דפירות שביעית בל"ת לאחר הביעור דכתיב לאמר:

ה ואשוב לדברי הגמ' כתובות לענין נשיאת כפים. הנה בעצי ארזים אה"ע סי' ג' הקשה למ"ש המג"א סי' קכ"ח דמ"ה כ' תוס' שבת קי"ח דלא ידע ר"י מה איסור יש בנשיאת כפים בזר משום דקאי לר"י דס"ל נשים סומכות רשות וה"ה נשיאת כפים בזר. א"כ מה זה שכ' משום ברכה לבטלה והרי כתבו תוס' ר"ה ל"ב דנשים מברכות בעשה שפטורות וה"ה נשיאת כפים לזר. ולדעתי לא קשיא דצריך להבין סברת תוס'. אמאי ל"ה בנשים ברכה לבטלה כיון שפטורות ונראה לפמ"ש במג"א סי' פ"ב דאף דנשים פטורות ממ"ע שהז"ג מ"מ לא אמרה תורה להחמיר עלי' אלא להקל עלי' ומה"ט אין אשה לוקה בלאו דנותר דלכאורה בנשים ל"ה ניתק לעשה דעשה דבאש תשרופו הו"ל מ"ע שהז"ג ועיין בספר ברוך טעם דין עשה דוחה ל"ת פ"ג שכ' ביתר ביאור דכיון דהוקשה הכתוב אשה לאיש ל"ש לומר שאשה חמורה מאיש וע' מ"ש בספרי לא"ח סי' נ"ה אות ט' דמ"ה נשים מותרות לטלטל בסוכה משום מיגו דהוי דופן לסוכה אף דפטורות מסוכה עיי"ש וה"ה דמה"ט מותרות לברך במ"ע דאם אתה אוסר להם חמורות יותר מאיש וזה לא מצינו וכן מה"ט כ' התוס' דסומא יכול לברך דהתורה ג"כ לא כ' להחמיר על הסומא. רק להקל עליו א"כ כ"ז ל"ש בזר נושא כפיו דהרי כמה חומרות מצינו בזר יותר מכהנים לענין אכילת תרומה וכמה דינים א"כ כיון דזר פטור מלישא כפיו הו"ל שפיר ברכה לבטלה:

ו ודע דקשיא לי לשיטת רש"י ר"ה ל"ב דנשים עוברות בבל תוסיף לר"י דלא ס"ל נשים סומכות רשות, א"כ ה"ה זרים בנשיאת כפים אמאי אמרינן בכתובות דל"ה רק עשה וכ' המג"א דהוא דוקא לר"י והרי לדידי' איכא לאו דבל תוסיף ובשלמא לשיטת התוס' שם ועירובין צ"ו דליכא בל תוסיף רק במי שמחויב ומוסיף ניחא אבל לשיטת רש"י בר"ה צ"ע. עוד קשיא לפמ"ש המג"א דכמו דדריש ר"י בני ישראל סומכים ואין בנות ישראל סומכות ה"ה דדריש כהנים מברכין ולא זרים והו"ל לאו הבא מכלל עשה א"כ נימא דנשים אסורות לסמוך מלאו הבא מכלל עשה כמו נשיאת כפים לזרים ובגמ' דר"ה ל"ג

לא משמע כן דהרי משני הא דנשים מעכבות מלתקוע כר"י דנשים אין סומכות ומה ראי' שם הוי לאו הבא מכלל עשה. ונ"ל לפי מה שכ' בשעה"מ פ"ג ממעה"ק לפרש דברי התוס' בפסחים פ"ט דמחלוקת ר"י ור"י הוא באקפויא ידי' דל"ה רק איסור מדרבנן ור"י מתיר אפי' מדרבנן ור' יהודה אוסר מדרבנן ומ"ה הגמ' מדמה היקש בנשים לסמיכה לענין איסור דרבנן. וזה לשיטת תוס' ולרש"י דפי' מחלקותם בסמיכה בכל כוחו כמ"ש בקרבן אהרן המובא בשעה"מ הנ"ל וכ' ג"כ דאיכא בל תוסיף עדיין צ"ע. וע' לעיל סי' צ"ו ודע דתוס' קידושין ל"ו הקשו למ"ל קרא דנשים אין סומכות ת"ל דהו"ל מ"ע שהזג הנה לרש"י דנשים עוברות בב"ת ליכא לשנויי דאיצטרך קרא שיעברו בב"ת דבלא"ה עוברות לרש"י בכל מ"ע שהזג. אך לפמ"ש לעיל דיש סברא דהוי לאו הבא מכלל עשה כמו ברכת כהנים בזרים א"כ איצטריך קרא לכך. ודע דשיטת מהרי"ט סי' קמ"ט ח"א דכונת הגמ' איסור עשה דנשיאת כפים הוא איסור דברכה לבטלה דהוא עשה דאת ד' אלהיך תירא ולשיטה זו ל"ק קושיתך מהך דלאמר דשם לא כתיב לאמור:

ז וקושיתך על המג"א סי' קכ"ח שכ' דלר"י דנשים סומכת רשות אין איסור בנשיאת כפים לזר והרי ר"ש ס"ל נשים סומכת רשות ומוכח ממנחות י"ח ע"ב דנשיאות כפים אסור לזר כבר הרגיש קצת בזה בנוב"י קמא סי' ו'. אך לא הקשה אליבא דר"ש ויפה הקשית אולם עיין בנוב"י שם דדחי הראי' מגמ' הנ"ל ועיין מה שתמהתי בספרי לא"ח סי' ל"ה בש"ה בהא דחשיב שם עגלה ערופה וקצת צ"ע למ"ש בנוב"י שם לחלק בין נשיאת כפים במקדש לגבולין דבמקדש ודאי בע' כהן א"כ ס"ה לענין כהן שהרג הנפש איך ילפינן מובפרשכם כפיכם שמא דוקא במקדש מיהו י"ל וסברתך דאף שכ' תוס' דנשים מברכות במ"ע מ"מ נשיאת כפים לזר אינו יכול לברך דשם איכא מעשה מצוה משא"כ נ"כ דל"ה כ"א ברכה והוה לבטלה נכון בישוב קו' עצי ארזים סי' ג' וע' בעשרה מאמרות מאמר אם כל חי מ"ש בסברת התוס' דנשים מברכות וזה לא שייך בזרים לענין נשיאת כפים ודוק:

ח והערתך בישוב הש"ס פסחים נ"ט דמקשה מה אולמא האי עשה מהאי עשה וק' דלמא ר"י בנו של ריב"ב כר"י ס"ל דלאמר הוה לאו ועשה דוחה ל"ת ותירצת לפמ"ש בשטה מקובצת תמורה דלא אמרינן לאו אמור בדברים רק היכא דאיכא לאו בפרשה דאז הלאו קאי גם על העשה. ובזה תירצת הקו' דנ"כ שהקשית ועתה לפי ההו"א דעשה דהשלמה קאי גם על שחיטה דלא ידעינן תירוצא דר"פ ודרב חסדא וא"כ ע"כ ילפינן עשה דהשלמה מקרא דעולת:

הבוקר אשר לעולת התמיד כמ"ש התוס' מנחות מ"ט ע"ב וכמ"ש בברוך טעם ובפרשה זאת ליכא לאו ושפיר קאמר מאי אולמא דהאי עשה מהאי עשה ויישבת בזה קושית

המפו' שהקשו כיון דעשה דהשלמה אינה רק בהקטרה ולא קאי רק על הכהנים ולא הוה עשה השוה בכל ועשה דאכילת קדשים דוחה אותה ע' בב"ט שם ולהנ"ל ניחא כאן דלפי ההו"א ילפינן מקרא דעולת הבוקר אשר לעולת התמיד. וקאי גם על שחיטה ושחיטה כשרה בזרים והוה עשה השוה בכל ושפיר מקשה. הנה דבריך נכונים ודפפ"ס אפס לי נראה דלר' יהודא היכא דכתיב לאמר איכא עשה ול"ת כמבואר מלשון הש"ס פסחים ותמורה דקאמר אין לי אלא בעשה בל"ת מנין ומוכח דאיכא עשה ול"ת:

פ:

ט והערתך בישוב הקו' על הרשב"א דס"ל עשה דוחה לאו הבא מכלל עשה מהך דפסחים נ"ט דמקשה מאי אולמא דהאי עשה מהאי עשה ו' דבה"א דגם בשחיטה יש איסור דעלי' השלם וקודם שיאכלו הכהנים לא יאכלו הבעלים ע"כ ואיך ישחוט הלא ל"ה בעידנא וכונת הגמ' דבשלמא עשה דכרת דוחה ולא בעי בעידנא אבל בשאר ימות השנה מאי אולמא והרי ל"ה בעידנא יפה הערת וקצת נ"ל לפ"מ שכ' האחרונים בסברת השבולי לקט הובא במג"א סי' תע"ו דעשה דרבים דוחה ל"ת ול"ב בעידנא דטעם דבעי בעידנא משום שמא ימות ולמיתה דרבים לא חיישינן וזה דוקא לענין שופר דאם ימות אחד יתקע אחר ומיושב הקו' משבת קל"ב דאינו קוצץ בהרת לעבודה משום בעידנא אף דהוי עשה דרבים ומובא קו' זו בספרי לא"ח סי' י"ח אות י"ז דשם אם ימות עבר בלאו בחנם ודוק:

וקושיתך בפסחים כ"ו ויומא ס' צע"ג דמקשה הניחא למ"ד אין מלמדין אלא למ"ד מלמדין מא"ל והרי מ"ד מלמדין הוא ר' יהודא והוא ס"ל כרבנן דר' דוסא דהרי. ס"ל דף י"ב ולבש לרבות מצנפת ואבנט ופליג אר' דוסא דס"ל קרא לבגדי כה"ג שכשרים לכהן הדיוט וע"כ ס"ל לר' דבגדי כה"ג אסור לכ"ה וקרא דוהניחם שם דטעון גניזה והו"ל תרומת הדשן ובגדי כהונה ועגלה ערופה ג' כתובים וקצת הרגישו תוס' יומא ס' אבל דבריהם תמוהין שכ' דבעי לשנויי אפי' אם תמצא לומר דס"ל כר' דוסא והרי ר' יהודא פליג אר' דוסא גם ברש"י פסחים שכ' דר' יהודא ס"ל מלמדין צ"ע ולחומר הנושא נ"ל הנה כתבתי בספרי לא"ח סי' כ"ז אות ג' לישב דברי הכ"מ דס"ל דכהן השורף הפרה הי' לובש בגדי כהן הדיוט דלא כמשנה דבבגדי לבן הי' נעשה וכ' דמשנה אתיא למ"ד לדורות בכה"ג דילפינן חוקה חוקה ומ"ד בכהן הדיוט נעשה כר' יהודה לא דריש חוקה חוקה ומ"ה הכהן הי' לבוש בגדי כהן הדיוט עיי"ש דבר אמת. והנה ר' דוסא דריש ילבש שמותר כהן הדיוט ללבוש בגדי כה"ג והקשה רבי מעלין בקודש ואין מורידין והקשה זקיני הת"ש לטו"ז דאם אינו חזי לקדושה מותר להוריד מאי הקשה רבי וכתבתי בספרי שם דעדיין חזי לקדושת פרה שהי' נעשה בבגדי לבן ומ"ה הקשה רבי לר"ד אך ר"ד ס"ל כיון דגלי קרא

ולבש שמותר לכהן הדיוט אין להקשות אקרא. אמנם לר' יהודא דס"ל במשנה דפרה דנעשה בכהן הדיוט ולדידי' לא נעשה הפרה בבגדי לבן ודרשינן והניחם שם שלא ילבשם הכה"ג ביוה"כ אחר ול"ח לקדושה ומותר ללבוש כהן הדיוט מסברה כיון דל"ח לקדושה ולכן א"צ קרא לזה ודריש ילבש להביא מצנפת ואבנט ולעולם בגדי כה"ג א"צ גניזה דחזי לכהן הדיוט ולכן ל"ה ג' כתובים ודוק:

יא ובפשיטות י"ל דר' יודא לא ידרוש והניחם שם לטעון גניזה אך שלא ילבשם כה"ג ביוה"כ אחר וגם לא כהן הדיוט ומ"מ א"צ גניזה רק שיניח שם וס"ל דכשר לפרה כסתמא דמשנה דלא כמו ששיערנו לעיל בשיטת הר"מ רק כמו שכ' בספרי אות ב' אך לר' דוסא דדריש שטעון גניזה מוכח אף דנעשה מצותו מועלין בו אף דבבגדי כהונה אין מועלין כפירש"י ביומא מ"מ אחרי שצריך גניזה ל"ה בגדי כהונה ומועלין ולכן הו"ל בגדי כהונה ותרומת הדשן ב' כתובים אבל ר' יהודה לא ידרוש שצריך גניזה רק שלא ילבשם כה"ג ביוה"כ אחר אבל לפרה כשר והוי עדיין בגדי כהונה ואין מועלין ול"ה ג' כתובים ודוק:

והנני חותנך אוהבך:

סימן קסז

א בימי חורפי הקשיתי בש"ס דיבמות דף ק' ע"ב דמקשה אמשנה דמי שלא שהתה אחר בעלה ונשאת הוא אינו מטמא להם דע"כ מיירי בגירושין א"כ אמאי הבן אינו מטמא לראשון ממנ"פ ליטמא אי ברי' הוא שפיר קמטמא לי' ואי בר בתרא הוא הו"ל חלל. ומותר לטמא וקשה דלמא מיירי דלאחר גירושין קדשה כהן חלל ומת ויבמה אחיו שאינו חלל דמדאורייתא עשה דוחה לל"ת ונתעברה בביאה ראשונה ולדעת הר"ן קידושין יו"ד מותר אף גמר ביאה. וכ"ז בתוך ג"ח דל"ה חלל כיון דעשה דוחה לל"ת. ואין לומר דבגרושה איכא עול"ת כמ"ש התוס' יבמות דף פ"ד ד"ה והא כולה פרקין דאיכא עשה דקדושים תהיו דהרי רש"י לא ס"ל כן וקשה לשיטת רש"י והשעה"מ סוף ה' חליצה מצדד לומר דהיכא דעשה דוחה לל"ת ל"ה הולד ממזר וה"ה בכהן דל"ה הולד חלל כיון דביאת היתר הוא ועיין באבני מילואים סוף סי' קע"ד א"כ מה הקשה בגמ' (וע' בשואל ומשיב להגאון מלבוב מהדורא ג' ח"ג סי' קל"ב מה שהשיב על קו' זו באריכות). ומזה נלע"ד להוכיח דאף דמדאורייתא עשה דוחה לל"ת מ"מ הולד חלל דהוה זרע פסול כיון דעשה דוחה ל"ת ל"ה רק דחוי' והכי אמרינן בפסחים דף פ"ד דבפסח הבא בטומאה אין בו משום שבירת עצם כיון דטומאה דחוי' בציבור מיקרי פסח פסול. עיי"ש וה"ה היכא דעשה דוחה לל"ת (וע' מ"ש בספרי לא"ח סי' נ"ה אות ו'):

ב ועיין בתוס' קידושין ד' ד"ה זרע פסול אומר ר"י דזרע זרעה קאמר דכיון שנבעלה לפסול לה פסלה מן הכהונה ומן התרומה ורציתי לישב דמיירי שממזר יבם אותה ונתעברה בביאה ראשונה דהולד פסול כמ"ש לעיל ומ"מ היא תאכל בתרומה כיון דלא עשתה עבירה אך יש לומר דגם היא נאסרה בתרומה אם נאמר דעשה דוחה ל"ת ל"ה רק דחוי וצ"ע:

וע' במקנה קדושין ס"ו ע"ב ד"ה וכל מקום שיש קדושין שמצדד לומר דכהן שיבם גרושה ונתעברה מביאה ראשונה אין הולד חלל מדאורייתא ובפנים יפות פ' אמור ד"ה לא יטמא בעל בעמיו כ' דאם מיבם כהן הדיוט גרושה לא נעשית חללה רק בביאה שני' עיי"ש. והרב החריף ובקי המפורסים מ' טעביל זעהעאן נ"י הראה לי דברי מהרש"א בחידושי אגדות יבמות ע"ז ד"ה כתנאי שמבואר מדבריו דאף דהותר לו ביאה ראשונה במצות יבום מ"מ כיון דהיא אסורה לבא בקהל בלא יבום בני' הולכין אחרי' להיות פסולים בקהל ע"ש: ב וע' תוס' קידושין י"ג ע"ב ד"ה מדאמר רחמנא שכתבו דא"כ הול"ל אלמנה גרושה בפ' יבמין וכ' מהרש"א איך משכחת גרושה שתתיבם לכהן דאיך נשאה אחיו דדוחק לומר שנשאה באיסור ותירץ שאביו של כ"ג נשא אחת מפסולי כהונה והבן חלל ומותר בגרושה ורבים תמהו דאם דוחק להעמיד שאחיו נשא באיסור א"כ אמאי ניחא לי' שאביו נשא באיסור. וכתבתי בגליון דמיירי שנפלה לאביו ליבום גרושה מן האירוסין דאחיו. לא עבר בקדושין. והכ"ג ייבם דעשה דוחה ל"ת ומ"מ הולד חלל כמ"ש לעיל אבל בדידי' ליכא לאוקמא שנפלה גרושה מן האירוסין ליבום דא"כ באמת עשה דוחה ל"ת מדאו' ואין כאן לאו ע"כ צריך לאוקמא באביו. עוד י"ל דמיירי דאביו נשא יפת תואר כדאיתא בקדושין כ"א דמותר ביאה ראשונה ונתעברה בזה ולרש"י הביאה ראשונה אחר שנתגיירה וגם תוס' חזקו דבריו ואף דהתורה התירה מ"מ בכהן שבא על יפת תואר הולד חלל כמ"ש לעיל כיון דל"ה רק דחוי' כמ"ש לעיל אבל באחיו נשא גרושה לא משכחת ודוק:

ד והרב החריף ובקי מ' משה יעקב נ"י פעלדשטיין הערני לישב קושיתי ביבמות ק' דשם כיון שיש ספק אם הוא בן ט' לראשון או בן ז' לאחרון והקשה בגמ' נימא רוב נשים לט' יולדין ומשני דרוב נשים עוברה ניכר לשליש ימי' וזו הואיל ולא הוכר עוברה איתרע לה רוב. ולפ"ז ליכא למימר דמשני נתעברה מביאה ראשונה דכיון דרוב נשים אין מתעברות בביאה ראשונה א"כ הרי רובא מסייע שהוא של הראשון ורוב אחד כנגד ב' רובא לאו כלום הוא א"כ שוב יטמא לראשון. ויפה העיר לכאו'. ע' חלקת מחוקק ס"ס ג' שכ' כיוצא בו אך באמת דבריו ליתא דבבעילה מתעברת בביאה ראשונה (כמ"ש בתשו'

מהר"ם בר ברוך החדשות סי' קנ"א. וכ"כ רמב"ן ותוספי רא"ש וע' בשואל ומשיב מ"ג ח"ג ס"ס קל"ב הנ"ל שכ"כ מדעתא דנפשי') ואין כאן רוב. אך זה לנוב"י ק' סי' כ"ב דאין אשה מתעברת בביאה ראשונה על הרוב נאמר. א"כ בבעילה אף רוב ליכא אבל לפמ"ש בשיבת ציון סי' ע"ג דאף מיעוט ליכא כדמוכח ממדרש (ומ"ש הר"ן בקדושין י' זימנין דמתעברא כוונתו ע"י מיעוך כמ"ש כדאיתא התם דלא כמ"ש בשיבת ציון בשם הר"ן) א"כ אף בבעילה יש רוב עכ"פ ובזה מיושב דלא משני ביבמות ל"ד אמשנה דחייסינן שמא מיעכה ותתעבר. דעדיין יש רוב ותמר היתה ממיעוט ולפ"ז יש מקום לדבריו, אמנם באמת לכ"ע בבעילה ליכא אף רוב דאין מתעברות בביאה ראשונה וליתא לתירץ הנ"ל ואקצר. ודע דבמ"ש לעיל דאף אם עשה דוחה ל"ת הבן חלל דהו"ל ביאה פסולה כמו פסח הבא בטומאה אולי יש לפרש בזה דברי תוס' מנחות מ"ט ע"ב שכתבו וכן משמע פ' תמיד נשחט דעשה דפסח ועשה דאכילת קדשים דוחה לעשה דהשלמה ואי הוה פסול ל"ש בי' דחי' שדבריהם תמוהים מאוד דלמה ל"ש דחי' שיהי' כשר להנ"ל י"ל כונתם כיון דל"ה רק דחוי' עדיין פסול הוא אבל עדיין דבריהם צ"ע:

ה וכעין קו' הנ"ל הקשיתי בש"ס דיבמות נ"ח דמקשה דכותי' גבי שומרת יבם שבא עלי' יבם בבית חמי'. ופי' תוס' דהקו' הוא שומרת יבם בת משתי' הוא דמשום שקדמה שכיבת בועל אין לחוש ביבמה עיי"ש וכונת הקו' דל"ל שאחר הסתירה יבמה דא"כ ל"ה מנוקה מעון. וקשה דלמא בא עלי' אחר הסתירה. ואי דל"ה מנוקה מעון הרי להרשב"א כתובות מ' ולהפנ"י שם עשה דוחה לאו הבא מכלל עשה א"כ עשה דיבום דוחה עשה דונטמאה. והו"ל מנוקה מעון. ואף להפוסקים דאין עשה דוחה עשה כדמשמע מש"ס דפסחים נ"ט מ"מ קשי' לפמ"ש הנוב"י קמא בסוף הספר דהא דאין עשה דוחה עשה דוקא קודם שעשה אבל אם כבר עשה שוב אמרינן להיפך מאי אולמא דהאי עשה מהאי עשה ול"ה מצוה הבאה בעבירה עיי"ש, א"כ כשכבר בא עלי' אמרינן מאי אולמא דהאי עשה וכו' והו"ל מנוקה מעון ודא קו' רבתי ושמא י"ל דבמשנה דאמן שלא שטיתי בסוטה פליג ר"מ בסיפא ואמר אמן שלא נטמאתי אמן שלא אטמא ומשמע דרישא ר"י הוא בר פלוגתא דר"מ. ור"י ס"ל לאמר לאו אמור וכתבתי בסימן הקודם דלדידי' איכא בסוטה ספק לאו ועשה ואין עשה דוחה לל"ת ועשה דהל"ת אלים דלא כריב"א, וע"כ שפיר מקשה אשומרת יבם ודוק:

סימן קסח

א ראיתי בירושלמי פ' החולץ הובא בתוס' סוטה מ"ב דלרבנן דאגדתא אשה מתעברת משני בני אדם כאחד. ושם מסיק דלכ"ע מתעברת קודם שנקלט הזרע. וראיתי לבאר

הנה אם נודע בודאי שהיא מתעברת משני בני אדם חייב על שניהם על הכאתן ושניהם מטמאין לו והוא מטמא להם. דאמרינן בחולין ע"ט מקצת שה ככל שה וה"ה מקצת אב ככל אב וע' בס' מנ"ח מצוה מ"ח דישראל שבא על חצי שפחה וחצי' בת חורין דהולד ג"כ חצי עבד וחצי ב"ח ומצד חירות הוא אב חייב על הכאת אביו ואמו וכש"כ בזה דהוה מקצת אב חייב וה"ה דמטמא לשניהם. אך דהדין לא משכחת לה שידעו בודאי שנתעבר' משניהם דדלמא זרע האחד נקלטה דמי יוכל לדעת זאת. ע"כ תמיד הוה ספק אם הוה בן זה. אך לכאו' י"ל דחייב על כל אחד מטעם ס"ס שמא הוא בנו לבד ואת"ל שהוא בן השני שמא הוה משניהם. וכן לענין טומאה יטמא מס"ס לאחד. אך י"ל דהוה ס"ס דסתרי אהדדי דהרי אתה מתירו לטמא לשניהם וכן מיתה תחייב על הכאתו לשניהם מס"ס על כן אין אנו דנין כלל לס"ס רק לספק אחד ואף דהספק אינו סותר רק ספק אחד. מ"מ ל"א ס"ס כה"ג כדמוכח מתוס' ב"ק י"א וע' פמ"ג בקונטרס הס"ס סוף סי' ק"י. ולפ"ז י"ל דנהי דהבן אינו מטמא לשניהם מטעם ס"ס משום דהוה ס"ס דסתרי אהדדי מ"מ האבות מטמאין להבן דס"ס דסתרי אהדדי לא מהני דוקא בחד גברא. אבל בתרי גברא אמרי' ס"ס אף בסתרי אהדדי כמו ב' שהלכו בשני שבילין מטהרין לכל אחד אם בא לשאול על עצמו וה"ה בס"ס אם בא כל אחד לשאול דיינינן לס"ס. וכן משמע במהרי"ט חיו"ד סי' א' למסקנת דבריו דבב' גופין ל"ה ס"ס דסתרי אהדדי ע' לעיל סי' ע"ד אות י"ד ועדיין צ"ע בדין זה (וע' לעיל סי' קס"ח אות ד'). ולכאור' לפ"ז משכחת לה חצי כהן וחצי ישראל בבאו כהן וישראל לאשה אחת פנוי' שנתעברה וכן חצי ממזר וחצי כשר. אך לפ"מ שכתבתי לעיל דאי אפשר לידע בבירור אם נתעברה משניהם לעולם הוה ספק אם הוא כהן או ישראל והא דאמר בסוטה מ"ב בר מאה פאפי וחד נאני. ומזה הוכיחו בירושל' דאשה מתעברת מב' אנשים כאחד על צד הספק נאמר שיכול להיות שנתעברה משניהם ומ"ה הי' גבור גלית הפלשתי אבל לידע בבירור אי אפשר לדעת:

ב ומ"מ צ"ע על זה מש"ס דיבמות במי שלא שהתה אחר בעלה ג"ח ונתיבמה דאמרינן הראשון ראוי להיות כ"ג והשני ממזר מספק דהראשון ממנ"פ כשר הרי משכחת שגם הראשון אינו ראוי להיות כ"ג כגון שלא שהתה כלל אחר בעלה ונתיבמ' תוך ג' ימים למיתת הבעל ויש ספק שמא נתעבר' משניהם ונמצא שהראשון הי' לו מקצת בן ולאו בת יבום היא דכתיב ובן אין לו עיין עלי' ועל כרחך גם מקצת בן פוטר מיבום ונמצא הוא מקצת ממזר ומקצת כשר. ואמאי ראוי להיות כ"ג ודא קו' רבתי. ולכאו' מזה ראי' להנוב"י ק' אה"ע סי' ס"ט דהיכי דלא נקלט הזרע רק לאחר מיתת הבעל בת יבום הוא ונמצא דאף אם נתעבר' משניהם ל"ה מקצת ממזר ומ"ה הראשון ראוי להיות כ"ג אבל

כבר כתבתי בתשו' דדברי נוב"י תמוהים. אך י"ל דראשון ראוי להיות כ"ג אף בכה"ג מס"ס שמא הוא כולו בן הראשון ושמא הוא כולו בן השני. ומ"ה ראוי להיות כ"ג ולעולם היכי דהוא בן שניהם הוא מקצת ממזר. ולפמ"ש ח"ז הגאון ר"ע איגר סי' צ' בשם הגאון מליסא דרוב פעמים נקלט ביום א' לא משכחת לה רק בשימש הבעל קודם שמת ובאותו יום ייבם וזה לא שכיח על כן קתני במשנה סתם ושוב הראו ל' בס' ישרש יעקב יבמות ל"ז מפלפל בדברי ירושלמי הנ"ל ואכ"מ להאריך יותר:

הגהות ומפתחות

סימן א' בדבר שו"ב שיצא מכשול מתחת ידו ונגבה עדות שלא בפניו אם יש לחוש לגב' ע. ובדבר מי ומי שעליהם למנות שו"ב ואם רשאים בני העיר להוסיף שו"ב. קו' על שיטת הב"י בח"מ סי' כ"ח דקבלת עדות שלא בפני בע"ד הוא מדרבנן. פלפול בדברי המאירי דבאיסורין מקבלין עדות שלא בפני בע"ד ובדברי הנוב"י תניינא סי' כ' לענין עדי כיעור אם מוציאין מבעלה בסוגיא דסנהדרין מ"א. ישוב קו' הרשב"א בחידושיו לב"ק קי"ב. פי' דברי ריב"ש סי' רס"ו דבהזמה שלא בפניהם העדים נפסלין. בדין הא דפסול החשוד בשל עצמו ומועד אף בשל אחרים אם הוא דאורייתא או דרבנן. פלפול בסנהדרין ה' ע"ב על תי' ר"פ דבאשה חברה עסקינן, צ"ע בדברי ריב"ש הנ"ל, ישוב קו' המרדכי ב"ק פ' הגוזל. פלפול בדברי הנוב"י דעדים שהעידו לפסול אדם והוזמו אין לוקין מלא תענה. ובדברי מו"ח ז' הגאון רע"א סי' קע"ו דעדים הבאים לפטור הנידון ל"ב עשאי"ל. בדין עדות מיוחדת לאסור אשה לבעלה בדברי מהר"א ששון ואם לפסול לעדות בדברי מהרמ"פ. בש"ה פלפול בדברי הרמב"ן פ' שופטים דאף בדיני נפשות הקבלת עדות סגי בג' וקו' מסנהדרין ח':

הג"ה בפנים הבאתי דברי מהרש"א בסנהדרין אהא דיכולים העדות לומר לאסרה על בעלה באנו דילמא בהעידו אחר מות בעלה. והקשיתי דהרי בשעת ראיית העדות הי' עשאי"ל ול"ה עדות ותירצתי זאת אמנם שמא ס"ל למהרש"א דעיקר תליא אם בשעת הגדה הוה עשאי"ל. ובזה מיושב קו' בשמים ראש למ"ל למעט סומא מעדות ת"ל דהו"ל עשאי"ל לר"י. וכן קו' מו"ח ז' הגאון רע"א למ"ל למעט קטן מעדות מועמדו שני האנשים ת"ל דהו"ל עשאי"ל. להנ"ל ניחא דמטעם עשאי"ל מהני שיעיד כשיגדל וכן כשנתפתח דהוא בר הזמה. וממעטינן דפסול ובעי שיראה כשהוא גדול שיהי' תחילתו בכשרות. אמנם המובחר כמ"ש בפנים דבעי בשעת ראי' שיהי' עשאי"ל. ועמ"ש בהג"ה לקמן סי' מ"ט בישוב קו' אלו:

סימן ב' בשו"ב שקיבל על עצמו בכתב שלא יעלים מחלק חבירו. בדין שבועה בכתב אם מועלת ומתי נקרא עובר על השבועה ואם יחיד יכול לעכב בקבלת שו"ב. פלפול בדברי נוב"י קמא סי' ס"ו. תמוה על תוס' גיטין ע"א מש"ס דסנהדרין ע"א. בדין כל הראוי לבילה אם בילה מעכבת קושיא על המבי"ט ח"ב סי' ר"ז. ראי' מירושלמי נדרים פ' נערה ה"ח לענין כתיבה כדיבור פלפול באלמנה שנשתתקה לענין שבועת הכתובה המובא ברמ"א אה"ע סי' צ"ו בשם הרשב"א וצ"ע לענין אילם המודה במקצת אם הוה מחושואיל"מ קו' על התומים ונתיבות סי' צ"ו מסוטה כ"ז. בדברי הח"מ סי' קט"ו ס"ק ל'. קושיא בנדה מ"ט הא איכא אלם דכשר לדון ופסול להעיד. ישוב קו' תוס' נדה נ' ד"ה ור"מ. ישוב קו' השואל ומשיב על הר"ן נדרים ח' דנשבע לקיים המצוה חייב מלקות ממכות כ"ב קו' על הר"ן נדרים י"ג דבנדרי רשות איכא בל תאחר מב"ק פ' בנודרת לישא איש. בדין מתפיס בשחוטי חוץ אם הוה דבר האסור או דבר הנדור קו' בדברי ריטב"א נדרים רפ"ב שכ' דבשבועה מהני מתפיס בדבר האסור והוא נגד דברי הש"ס נדרים י"ד. פלפול בדברי מהרי"ק שורש ל' דבתפילה שהיא במקום תמידין יחיד יכול לעכב. בדברי מאיר נתיבים דקורא בספר יש לו דין ש"ץ ורוב ציבור יכולין לסלקו. בדין אם שוחט עבר על השבועה ושאל עלי' אם נפסל. בשולי המכתב בדברי הריטב"א דבקרבן עונשין מן הדין לישב קו' אהל דוד מסנהדרין נ"ד. פלפול אי חיוב קרבן מיקרי קולא או חומרא וכמה סתירות בזה. קו' בש"ס הוריות ד' דמבואר דבספק אם הביא קרבן בין השמשות פטור. וכן הוא בירושלמי פסחים ם פ"ח הלכה ב' ותמוה על הקרבן עדה. בענין כל הראוי לבילה הובא דברי הב"י יו"ד סי' קצ"ח דריב"י לא ס"ל הא דר' זירא. פלפול על זה. קו' בש"ס חולין י"ב בענין כל הראוי לבילה:

הג"ה באות א' בש"ה כתבתי לענין קרבן אי הוה קולא או חומרא ע' קדושין ג' ע"ב תד"ה ואשה משמע דקרבן הוה חומרא וע' לקמן סי' נ"ח. עוד כתבתי דר' ישמעאל סובר חשנ"ב ל"ד והערני הרב החריף ובקי מ' טעביל זעהמאן נ"י מדברי ירושלמי ע"ז פ"ה הי"ב דאמר"י כשם ר' ישמעאל מה שלי בשלך, אסור אף שלך בשלי אסור ומקשה ענוש כרת. ולאו אמר ר' ישמעאל למדין מק"ו ואין, עונשין מק"ו משמע דר' ישמעאל סובר חשנ"ב דאורייתא ורק שאין לוקין. וכ"כ רש"י בחולין י"ז וקצ"ע על רש"י שכ' דר' ישמעאל יליף מוזבחת ובירושלמי יליף מק"ו. והנה בש"ה אות ה' הבאתי דברי הב"י דריב"י ל"ב ראוי לביאת מים בבית הסתרים. כעת מצאתי בהגהות יד שאול שהביא דברי הב"י ומביא דברי הר"ש סוף מקואות שכ' טעמא דריב"י משום דבבית הסתרים אין מקפידין אבל ראוי לביאת מים בעי ויפה כתב: סימן ג' אם השוחטים יכולים למחות להוסיף עוד

שו"ב. פלפול בב"ב כ"א בדעת ר"ת שמחלק בין אומנות לעוסק בסחורה בענין פיסוק חיותא ובדברי הרי"ף שפוסק פ' הגוזל בתוקף עבדו של חבירו דחייב בשעת מלאכה לישב דבריו התמוהין. ישוב קו' תוס' קדושין נ"ט ע"א ד"ה. עני המהפך בחררה. ובדברי האביאסף שפסק דמבוי סתום יכול למחות שלא יעמיד אחר חנות קודם לחנותו. ובש"ה לענין אם עבד דינו כישראל לנטילת ידים ולקבל טומאה ולהזיה ואם נקראים בני ברית: הג"ה בפנים בש"ה פלפלתי בדברי תוס' נזיר דעבד אין מקבל טומאה עיין לקמן סי' קכ"ט אות ב' כתבתי שהוא מחלוקת בש"ס חולין קל"א ע"ש ותמצא נועם. ודע דמה שכתבתי בפנים ראי' דבלשון חז"ל מיקרי עבד אדם מתוס' ב"ק י' ומקרא דאדם עד בהמה אין ראי' דלגבי בהמה מיקרי אדם כדאמרינן ביבמות ס"א. ומה"ט אין ראי' מרש"י ב"מ מ' דפי' אין מפרכסין את האדם עבד העומד למכור. ומשמע דעבד נקרא אדם בלשון חז"ל דרש"י לא ס"ל לחלק בין אדם להאדם בסנהד' נ"מ די"ל כיון דנקט שם בהמה לגבי בהמה מיקרי אדם וע' שואל ומשיב ח"א מ"ק סי' ר"י שכ' דמ"ה פירש"י אין מפרכסין אעבד משום דישראל אסור בלא"ה משום לא ילבש גבר ובאמת זה ליתא דעבד מצוה ג"כ אלאו זה כמ"ש מנחת חינוך סי' תקמ"ג. אך י"ל דרש"י מיירי בעבד שלא מל ולא טבל: סימן ד' ע"ד אשר חתמו אנשי הקהילה והראשים והשוחטים בחרם ובנדר ובשבועה שלא ישחוט שום שו"ב מבלי שיתן מעות הגאבעלע ועבר אחד ושחט מבלי תשלומי הגעבאלע אם נפסל השו"ב ואם הבשר כשר. פלפול אם נדר בכתב עדיף משבועה בכתב. תמוה על הטו"ז א"ח סי' תקס"ב דבנדר מהני גמר בלב ממשנה דתרומות פ"ג מ"ח (ט"ס בפנים פ ק וצ"ל פ"ג) וישוב על זה. תמוה על תוס' עירוכין ה' ד"ה אדם יודע ממשנה הנ"ל וישוב על זה גם קו' מנזיר ל"א על תוס' הנ"ל ישוב קו' נדרי זרוזין מנדרים פ"ד על גמ' דשבועות כ"ב. חילוק בין נדרים לנזירות בדין גמר בלב לר"ת. וישוב על ב' קו' לר"ת. צ"ע למרדכי דמהני בשבועה ע"י אחרים אף בלא אמן משבועות כ"ט ע"ב. פי' בדברי המרדכי דלא כח"ס יו"ד סי' ה'. ישוב קו' ח"ס שם על תוס' מגילה דכ"ג מסתלק בפה מירושלמי הוריות וקו' הט"א שם. ישוב קו' הט"א אתו' נזיר מ"ז. פלפול לענין קהל שגזרו בחרם אי עביד ל"מ. בדברי חו"ד סי' א' ביו"ד וח"ס ובית אפרים ביאור סברת תוס' תמורה ה' דבאיסור שבדה מלבו ל"א אעל"מ. ישוב קו' הרשב"א על ר"ת דס"ל דהיכי דרבים ל"ש אף לדבר מצוה אין מתירין ממכות ט"ז, בענין ערבות יש חילוק בין תורה שבכתב לתורה שבע"פ. היכא שמחויב לישבע ל"ה איסור שבדה מלבו ומה"ט בחרם ר"ג ל"ה איסור שבדה מלבו. צ"ע על הש"ך שסותר מסי' רכ"ח ס"ק צ"ו לס"ס ר"ל הוכחה לדעת נוב"י תנינא אה"ע סי' קכ"ט דהיכא דתליא ברצון חבירו לבטל האיסור ל"א אעל"מ. ישוב דברי

התוס' קדושין נ"ט ד"ה עני מקו' פנ"י לפרש דברי הגמ' ב"מ יו"ד בדרך פלפול לישב דברי הרא"ש דבאיסור שאפשר לבטל ל"א אעל"מ מתמורה בהקדים תרומה לבכורים. ישוב קו' קצה"ח על הש"ך סי' ר"ח קו' על הרא"ש ממה דמקשה שם מתמורה קו' בנזיר ד' בנזירות חל על שבועה ול"א אעל"מ ישוב קו' מוח"ז הגאון רע"א בשבת ק"ד בש"ה קו' בחולין ל"ט בשוחט לע"ז נימא אעל"מ וישוב ע"ז. פלפול בדברי חו"ד דנוחר לע"ז פטור. פלפול אי קרבן בן נח בעי שחיטה או סגי בנחירה:

סימן ה' שו"ב שחתם על כתב ובו נאמר שקיבל עליו בנדר לציית לראשי הקהל אם לשחוט אם לחדול ואם יעבור תהי' שחיטתו אסורה. ואח"כ לא רצה לציית ולא שחט והי' לו ריב עם זובח ואמר קונם ידי מלשחוט עד שיעשו דין בהזובח מה דינו של השו"ב ואם הנדר חל. פלפול אם מה שכ' בלשון עבר מועיל. ובענין אי אכולה מלתא קמסהדי יש חילוק אם השטר נכתב בלשון עדות או בלשון בע"ד לפרש לפ"ז ירושלמי פ"ו דשביעית לענין אם העדים נאמנים לומר שלא חתמו על הזמן. לישב דברי הת"ה שפסק דבכתב מהני אמתלא וקשה מסי' קפ"ה דבמעשה ל"מ אמתלא. יש לחלק בלבשה בגדי נדה בין בזמן הש"ס בין בזה"ז בלשון עבר אם הוה יד מוכיח פלפול אם בהקדש מהני לשון עבר. לענין מה שעבר בשוא"ת אם כשר לשחיטה פלפול אם נדר חל על נדר לישב דברי הגמ' נדרים ד' דאמרינן ככר זו אוכל ולא אוכל. הרי נדר ליתא בעשה. הוכחה מסוגיא דנודרת דנדר חל על נדר צ"ע בש"ע סי' רכ"ט ס"ד בענין אם נשגע שלא יהי' היתר. פלפול בענין במדארל"ת לישב דברי תוס' תמורה ה' שהקשו מנשבע שלא לגרש והוא סותר לדברי תוס' ה' ע"א שכתבו דאיתקש גירושין למיתה לענין אעל"מ פלפול בסברה דהיכי דלא יוכל לגרש ל"מ קדושין:

סימן ו' בסוגיא דריש חולין בענין אם נשים חשידי אלפ"ע ואם נשים שוחטין וחילוק בין יו"ט לחול, ופי' המשנה ריש ביצה השוחט חי' ועוף. בתוס' ד"ה הכל ממירין בענין מצה"ב אי שייך בתמורה ובדין תמורת הפסח אי דוחה שבת וישוב קו' גדולה ביומא דף נ' ע"ב. בגמרא דליתא קמן דלשאלו בישוב קו' לב אריה למה לי אחרים רואין ולא סגי בחד. ולענין אם ע"א נאמן בספק טומאה ברה"י ואם ע"א נאמן נגד רובא דליתא קמן. פלפול בחיבת הקודש ובענין אם הכשר מהני בקדשים דבעי ניחותא דבעלים בדברי הקצה"ח סי' ת"ו ישוב דברי הרמב"ם שלא הביא שצריך שיאמר ברי כקו' נוב"י יו"ד סי' ד'. קושיא על הקצה"ח הנ"ל מיבמות פ"א וישוב ע"ז. דברי הקצה"ח הנ"ל תליא בפלוגתא דר"ה ור"נ בחולין מ"א. ישוב קו' תוס' ד"ה במוקדשין. קו' בריטב"א דבמוקדשים ספק טומאה בר"ה טמא וישוב ע"ז. ישוב קו' רש"י ריש דף ג' למ"ל חרב הרי הוא כחלל בענין

אם בכלים חייבין על ביאת מקדש ואם בחצי כלי חייב משום מכניס טמא למקדש. קו' על תוס' פסחים ע"ט ד"ה בטומאת הגוף צ"ע על תויו"ט פ"ד דנדה שכ' דר"מ ס"ל מכניס כלי טמא למקדש חייב מסוגיא דפסחים ע"ש פירוש אחר בירושלמי נזיר. בענין מכניס כלים למקדש. פלפול בדברי הריטב"א ב"מ צ"ד דבעשה בעינן שניהם כאחד אף לר' יונתן וישוב כמה קו' תוס'. בענין אם בעינן כלי שרת לשחיטה ודין דבפסח ודאי בעי כלי שרת. ישוב דברי הריטב"א שכ' דסכין לא מקרי כלי שרת לקדש בהמה לפסול ביוצא מתמיהת הטהרות הקודש מזבחים מ"ז. ופי' דברי הכסף משנה פ"א מפסולי המוקדשים (ומ"ש בפנים הר"מ ט"ס):

הג"ה בפנים בריש הסימן הבאתי דברי הר"ן דנשים חשודות על לפני עור. והנה יש מקום לומר דנשים לא מוזהרות עלפ"ע לפמ"ש מהרי"ט בקדושין ל"ד דבלאו שאין לוקין עליו אין נשים מוזהרים ובזה מיושב קו' הרמב"ן וריטב"א ביבמות פ"ד. אולם כבר כתבתי בסי' פ"ה אות א' דלא כמהרי"ט וגם י"ל דמהרי"ט מודה בלאו שבכללות. כמו לפ"ע. ודוק:

סימן ז' תמוה על תוס' סנהדרין ע"ז ד"ה סוף שכ' דסוגיא דחולין דנפלה סכין פסולה לא אתיא כר' יוחנן דאשו משום חציו. ותמוה מחולין ל"א דמקשה ממשנה לר' יוחנן וישוב ע"ז. ופלפול בדברי ר"ן סנהדרין דבמיתה מודה ר"י דאינו חייב וצ"ע מב"ק כ"א וישוב ע"ז. פלפול בחולין כ"ח אהא דאמרינן חכים יוסף ברי בטריפות כר' יוחנן בענין אם ר"י דס"ל טבילה בעי כונה ס"ל טבילה בזמנה מצוה צ"ע על הר"ן וחילוק בין שבירת כלי חרס לטבילה בדין חש"ו ששחטו ונתכונו לשחוט בהולכה ובהבאה ושחטו בהולכה לבד אם כשר. ישוב דברי הפמ"ג או"ח סי' תרכ"א שכ' דלאחר שחיטת הרוב חייב משום נטילת נשמה משחיטות קרבן ציבור ופלפול ע"ז תמוה על המנחת חינוך שכ' דהורג טרפה בשבת פטור שנעלם ממנו משנה מפורשת בפסחים והראיתי שתוס' רי"ד כ' כן בשם ריב"ם בשבת קל"ו וגם עליו צ"ע: הג"ה כעת הערני הרב החריף ובקי המפורסם מ' טעביל זעהמאן נ"י בעיקר הקו' אתוס' סנהדרין הנ"ל דיש לישב בפשיטות דיש לדקדק בתוס' שכתבו דהך סוגיא דלא כר' יוחנן ולא כתבו דמשנה דלא כר"י ועוד איך יתכן דפליג ר"י אמשנה. וע"כ צ"ל דממשנה גופה אין להוכיח די"ל דנפלה סכין הכונה נפלה ברוח כמ"ש הרשב"א בחולין ולא נפלה מיד אדם דל"ש אשו משום חציו רק דמגמ' מוכח מדדייק טעמא דנפלה הא הפילה הוא כשר ומשמע דנפלה מיד אדם פסול. וע"ז כתבו תוס' דסוגיא דלא כר"י. ושפיר מקשה בגמ' ממשנה והא אר"י הלכה כסתם משנה. ויפה העיר. והנה מה שפלפלתי בדין הורג טרפה בשבת עיין לקמן סי' כ"ב אות ב' מה שהבאתי דברי הפמ"ג בענין זה:

סימן ח' ע"ד שו"ב שנגבה עליו עדות שנתיחד עם א"א ורצה לזנות. פלפול אם ע"י מחשבה והכנה לדבר עבירה פסול לעדות ולשחיטה. חילוק לענין מחשבה למכור טרפה לשאר עבירות. בענין ידיעה בלא ראיה אם לאסור אשה לבעלה ופירוש דברי הגמ' כתובות ט' התם אונס הוה. לישב קו' הב"ש סי' י"א. קו' בסנהדרין ג' דיליף ק"ו ד"מ מד"נ מסנהדרין ע"ז דמצמצם חייב מיתה ובנזקין פטור. וביאור דפלוגתא דאין הולכין בממון אחה"ר תליא בפלוגתא דמצמצם בסנהדרין. צ"ע על הנוב"י דלפסול לעדות בעי דרישה וחקירה מרמ"א ח"מ סי' ל"ד סי' כ"ח. פלפול בסמ"ע סי' ל"ד ס"ק כ"ז דלא נפסל במחשבה. וחילוק בין חד לתרי. וביאור סוגיא דסנהדרין ס"א עוד חילוק דאם עשה קצת מעשה נפסל על המחשבה בדין אם נפסל מחמת היחוד ובדין אם:

כיון ליחוד ובאמת היו אנשים טמונים. בדין אם עבר על השבועה ושאל אם פסול לעדות ואם חייב מכות מרדות. ישוב קו' מהרש"א בתוס' גיטין ל"ג ד"ה ואפקעינהו. פלפול במנחות ס"ד בדין נתכוין להעלות דגים והעלה דגים ותינוק. ביאור דברי אור החיים סוף פ' ויחי שכ' נתכוין להשקות לחבירו כוס מות ונתן כוס יין שזכאי בדיני שמים שצ"ע מנזיר כ"ג. ביאור דברי לבוש במי שהעלה על לבו טינא תוכל אשתו להטעותו וכו'. קו' על הר"מ בשם ירושלמי דבנסתרה עם שנים ביחד שותה. פלפול על תשו' מהר"ם מינץ סי' יו"ד שפוסק שלא לפסול על יחוד לעדות ולשבועה ישוב קו' על תשו' הרשב"א סי' תקנ"ב בענין פלגינן דיבורא. בדין חשוד על העריות שכשר להעיד שמת בעלה. ישוב דברי הרי"ף דס"ל בא על הערוה כשר לעדות ממה דמקשה במכות ו' נרבע יציל, אם לפסול שוחט קשה יותר מלפסול לעדות, ישוב דברי רמב"ן דס"ל בב' מיני עבירות חשוד לדבר חמור לא חשוד לקל מע"ז ע'. וחילוק בין זמן אחד לב' זמנים. ביאור דברי הגמ' בסנהדרין כ"ז. בישוב קו' נוב"י ות"ח בענין גנב וישוב דברי רבא דנקט מומר בודק סכין ולא נקט פסול לעדות באופן די"ל דלדידן אף פסול צריך בדיקת סכין. ובדין הואיל ואשתני אשתני. ובדברי מהר"ם פדווא דבעדות מיוחדת יש לפסול לעדות ובדין אם חיישינן שיכשיל השו"ב באיסור דרבנן. בדברי ר"א ממיץ דבעי דוקא שו"ב מוחזק בכשרות. בש"ה בדין אחי יוסף אם עברו על לאו דגונב נפש וביאור דברי הפייטן במנחה ליו"כ:

הג"ה שוב מצאתי בתשו' מהריט"ץ סי' קס"ה שנסתפק בכונת הרמב"ם בגונב אחיו הקטן פטור אם נקט דוקא קטן עיי"ש. ובעיקר הדין דגונב בנו מבואר בספרי דריב"ב פליג וס"ל דחייב. על כן אין תימא על הפייטן אם ס"ל כריב"ב ודוק:

סימן ט' לישב דברי הב"ח שכ' דבשוחט בסכין פגום טרפה לישב דברי התוספתא חולין פ"ב הובא בתוס' חולין ע"ב ד"ה החליד. ביאור דברי ירושלמי ברכות שהובא בש"ך סי' י"ט ס"ק ב'. ישוב דברי רבינו יונה. הובא בר"ן שהוכיח מספק בשחיטה להחמיר בנשבר הגף ומה ראי' מספק בשחיטה קו' בתוס' חולין הנ"ל דשהי' בעוף ל"ה רק מדרבנן מחולין י' וישוב ע"ז. קו' על התב"ש בענין שהי' במיעוט בתרא מזבחים ט' וישוב ע"ז. ליישב דברי בה"ג דחלדה במיעוט קמא דקנה אסור מברייתא כ"ט. בענין מחלוקת דרב ששת ור"נ שבת צ"ד ע"ב. בדברי הטו"ז יו"ד ס"ב סק"ד. ביאור דברי תוס' ב"ק כ"ד סד"ה ולא ישמרנו. ישוב קו' הפמ"ג סי' ד' ס"ק ז' על הש"ך דמיעוט קמא דקנה נאסר משום תקרובת מתוס' חולין י"ד. דין דפיגול במיעוט קמא דקנה ל"מ וקו' מחולין ל"ח ע"ב. ביאור דברי הרשב"א שכ' דמחלוקת ר"י ור"ל מיירי בשוחט ע"מ שיזרוק נכרי לע"ז וקשה מסנהדרין ס"א. ישוב קו' מי נפתוח בחולין אהא דבגמר זביחה הוא עובדה. קו' בת"ש ס"ה ס"ק כ"ז דע"י מעשה אדם מקדיש דבר שאינו שלו מב"ק ס"ח. קו' על הפמ"ג ס"י סק"ג שכ' דשוחט חטאת בחוץ לע"ז בשבת לא אתיא כר"ש. ביאור במשנה דכלאים פ"ז מ"ב מחלוקת ר"ש דאאדש"ש אם דוקא בכלאים פליגי דכתיב כרמך והוכחה ע"ז מירושלמי פ"ו ה"ג ומגיטין נ"ג: הג"ה בפנים כתבתי דאף למ"ד מחשבין מעבודה לעבודה אם חישב בשחיטה ע"מ שיחשוב בקבלה ע"מ לזרוק חוץ לזמנו ל"מ. והראה לי חתני הרב הגדול מ' נתן לעווין נ"י דברי טהרות הקודש זבחים ט' ע"ב ברש"י ד"ה אין מחשבין מעבודה לעבודה שמחשב בעבודה אחת ע"מ לחשוב בעבודה אחרת ופירש הוא כגון דשוחט ע"מ לחשוב בקבלה לזרוק דם למחר. הרי דלמ"ד מחשבין. גם בכה"ג מהני אמנם דברי טהרות הקודש אין מוכרחין דמ"ש רש"י שחשב בעבודה זו לעשות עבודה אחרת מן אחת העבודות להאכיל לאדם או למזבח חוץ לזמנו. אכילת אדם או מזבח קרוי עבודה אחרת. כדאמרינן בפסחים ע"ג אכילת תרומה איקרי עבודה וה"ה אכילת קדשים והרי בחולין פירש"י פיגל ששחט ע"מ לזרוק דם למחר. ועוד קשי' לפי' טהרות הקודש דאמאי לא יליף ר"ל מפיגול דמחשבין מעבודה לעבודה. בשלמא לרש"י בחולין דליכא למילף מפיגול דא"א בענין אחר כמ"ש בלב ארי' אבל לפי' טהרות הקודש הרי משכחת פיגול במחשב, משחיטה לזריקה. ואס"ד במחשב משחיטה לקבלה ע"מ לזרוק חוץ לזמנו מהני מקרא דהאכל יאכל כמ"ש בספר הנ"ל א"כ לילף מיני' וע"כ גם בפיגול ל"מ בכה"ג. וע' מנחות י"ז חישב בהקטרת קומץ להקטיר לבונה למחר לאכול שירים למחר וכ' רמב"ם בפט"ז מפסהמ"ק שחישב אח"כ בהקטרת לבונה לאכול למחר ומשמע דאם חישב בהקטרת קומץ שיחשוב בהקטרת לבונה לאכול שירים למחר ל"מ וזה קצת

סמך לדברינו ודוק. והנה בפנים כתבתי דירושלמי דברכות דחש על ברכת שחיטה שמא טרפה קאי על עוף עפ"ז יש לישב דברי הר"ן חולין נ' שכ' דבלשון חז"ל אין הריאה בכלל בני מעיים והרי בירושלמי הנ"ל דמשני חזקת בני מעיים כשרים קאי על הריאה שעיקר הקו' הי' עליו. אך אם הקו' הוא על עוף ל"ה עיקר החשש רק על בני מעיים דיותר שכיח בעוף מטריפות הריאה ודוק:

סימן יו"ד לישב הנהות מ"ל והתב"ש שהוכיחו מזבחים כ"ט דפיגול הוה רק בדיבור מתמיהת הפמ"ג סי' ד'. פלפול בדברי החינוך דמחשב מחשבת פסול הוה משום מטיל מום ולענין מטיל מום בב"מ. פלפול אי בשוחט שלא לשמו אי לוקה משום לא יחשב ישוב דברי רש"י ב"ק ה' שפי' מפגל חטאת לשם שלמים ישוב דברי רש"י ריש מנחות שפי' שאסור לשחוט שלא לשמו מטעם דאם זבח שלמים קרבנו ובריש זבחים לא פי' כן. פלפול במנחות מ"ח לענין עמוד וחטא כדי שתזכה. ישוב קו' תוס' שם. ישוב דברי תוס' חולין ל"ט ד"ה אלא מקו' תוי"ט ספ"ג דב"מ. ישוב דברי רמב"ן במלחמות ר"ה פ"ג שכ' שוחט קדשים לשם חולין עולי' לבעלים לשם חוב שצ"ע מזבחים מ"ו ע"ב. קו' במגילה י"ט לענין אלם תורם לכתחילה. ולענין אם יכול לפרוש מטבל ודאי במחשבה. קו' על תוס' גיטין ל"א ובכ"מ. ועל שיטה לביצה ל"ד דודאי טבל מהני נותן עיניו בצד זה מירושלמי רפ"ב דערלה. פלפול לענין מטיל מום בבע"מ ובענין כל העומד לחתוך כחתוך דמי. פלפול בענין אי לוקין אדבר הנלמד מתיבת כל וראיה ממגילה ח' דלוקין. ובדברי המנ"ח דשוחט קדשים בחוץ חייב משום מטיל מום:

הג"ה בפנים בסוף הסימן הבאתי ראי' דאינו חייב בשוחט בחוץ משום מטיל מום כמנ"ח מדלא חשיב במשנה ד' ע"ח. וכעת ראיתי דיש לישב בזה קו' תוס' חולין פ"א ד"ה ראשון חייב כרת שכ' דלא כר' יצחק דמלקות בחייבי כריתות ליכא ע' מהרש"א. וי"ל, דאתיא כר' יצחק ומשום שוחט בחוץ אינו חייב מלקות רק משום מטיל מום כדברי מנ"ח ולפ"ז קשי' בקדשים בפנים דלוקה מ' ולא לקי משום מחוסר זמן דנתקה לעשה ואמאי לא לקי משום מטיל מום ומוכח דבמחוסר זמן אין לוקה משום מטיל מום. ודוק. ודע דנלענ"ד דאף, למ"ד מטיל מום בבע"מ פטור מ"מ לר"ע דבדוקין שבעין ס"ל אם עלו לא ירדו אם הטיל מום א חייב. כמו דחייב משום ש"ח ודוק:

סימן י"א בסוגיא דהמטמא ומדמע גיטין נ"ג. ישוב קו' הפליתי דבשותפות ל"ש שלא יהא כ"א הולך כמ"ש תוס' ריש ב"ב. ישוב קו' משנת חכמים אהא דמסיק בחולין י"א באית לי' שותפות אמאי ל"א ברירה. דין היכא דחייב לצי"ש ל"א ספק' ממונא לקולא. ישוב קו' תוס' בחולין שם אמאי לא משני בלישנא בתרא באית לי' שותפות. ישוב דברי

הר"מ בפי' המשניות בגיטין. קו' בש"ס אמאי ל"א מערב היינו מטמא דיי"נ מטמא ותירץ ע"ז. ישוב קו' הטו"ז סי' ה' על הטור אמאי בשוחט לשם קדשים ל"א אאדש"ש. ישוב קו' הפנ"י בכהנים שפיגלו הרי אין לוקין ומשלם. עוד ישוב קו' המשנ"ח הנ"ל. בדין שכ' הגאון רי"ם ובמנ"ח דהיכא דחייב מקצתו. עפ"י דין ומקצתו לצי"ש יכול לתפוס מחצה הראשון ששילם על החוב לצי"ש. פי' דברי תוס' כתובות ל' עפ"י זה ומ"מ יש לדחות הדין. קו' בחמשין ידענא וחמשין לא ידענא:

סימן י"ב עוד בסוגיא דהמטמא. לבאר סברת התוס' סוף ד"ה מנסך קלב"מ קו' על תוס' שבת נ"ח דאיסור הנאה הוה כשינוי מעשה. בדין קנין באיסורי הנאה שתליא בפלוגתא דרב ושמואל בעירוכין כ"ט במוכר שדהו בשנת היובל ישוב דברי הטור ביו"ד סי' קמ"ו דלוקח גרוטאות. בדין אם יש לגזלן קנין בהגזילה תלוי במחלוקת דרב ושמואל. בדבר שטעון שריפה ל"א באה"נ הש"ל. בדין יי"נ אם הוה בשריפה. לפ"ז קשה בכהנים שפגלו דמצותו בשריפה ישוב ע"ז. ישוב לרש"י ב"ק ה' שפי' מפגל ששחט שלמים לשם חטאת: לענין דבר לח אם הוה חיבור יש חילוק בין יין לחלב שנימוק ואם התיך חלב ונפלה על הכירה צריך ס' בקדירה אף נגד מה שלא נגע בקדירה. בדין ניצוק חיבור. פלפול עצום לישב דברי רש"י ב"ק ד' שכ' דליכא למימר מערב דא"כ מה אפסדי'. ישוב לדברי הת"ש סי' ח"י ס"ק כ"ד דשומר חייב אף בהיזק שא"נ. עוד ברש"י ב"ק ה' שפי' חטאת לשם שלמים. דין דלמ"ד כהני שלוחא דרחמנא א"כ בשחיטה דודאי הוה שלוחא דידן שליח ל"מ לפגל שיפסול רק שאינו יוצא ידי הקרבן. וצ"ע בדין זה:

סימן י"ג בסוגיא דכהנים שפגלו גיטין נ"ה ובמנחות מ"ט קו' על הר"מ דאומר מותר מזיד ממנחות מ"ט. ישוב ע"ז. משירי קרבן ומפמ"ג סי' צ"ט ס"ק י"ב נעלמו דברי גמ' מנחות ישוב דברי הפמ"ג דין דבהיזק שא"נ לא קנסו באומר מותר. לישב אמאי נקט הכהנים שפיגלו והלא גם זר מפגל בשחיטה, דין חדש בזר ששוחט חטאת ע"מ שיאכל הכהן חוץ לזמנו ל"ה פיגול. ופלפול ע"ז. שזה תלוי במחלוקת ר"י ורבנן לענין מחשבת הנוח תימא רבתי במנחות מ"ט מרש"י חולין מ"א שפי' מנסך שוגג שסבר שהוא שלו ומה הקשה במנחות היכי משכחת שוגג. ישוב ע"ז. לישב קו' בכהנים שפיגלו הרי חייב מלקות משום כלאים ואין לוקין ומשלם והיא קו' ח"ס יו"ד ס"ט ישוב דברי רש"י ב"ק ה' שפי' מפגל כהן ששחט חטאת לשם שלמים. קו' הפנ"י אמאי פיגול ל"ה מעשה בעקימת שפתיו בענין מטיל מום בעל מום. דגם למ"ד מטיל מום בבע"מ חייב מ"מ היכי דחישב מקודם ונפסל הדיבור שאח"כ ל"ה מעשה. קו' בגמ' דמייתי ראי' מפיגול לטהרות הלא בפיגול ל"ה נגד חזקה. בדברי מהרש"א קדושין נ"ו ע"ב דנותר ופיגול פקע שם קדשים.

דזה תלוי בפלוגתא דר"י ור"ש במ"ט פ"ב דערלה. פלפול בזבחים כ"ט. לישב קו' אור זרוע איך נאמן שפיגל הלא אאמע"ר. קו' בתוספתא פ"ד דפסחים דת"ק ור"י מחלפי שיטתייהו. ישוב ע"ז מסנהדרין ס' לענין פלגינן דיבורי'. מישב קו' הפנ"י דלמא באמת ביו"כ אינו נאמן שפיגל. דין שה"ג משועבד לעבודה ביו"כ ול"ש אשלד"ע ולא שויא אנפשי' חד"א. מישב קו' הראב"ן איך מייתי ראי' מכ"ג הלא הפר הי' שלו. מסוגיא דמגילה ט' ופי' דברי הראב"ן מקו' ט"ג דאין מפגלין בחצי מתיר:

סימן י"ד עוד בסוגיא דכהנים שפיגלו וביומא מ"ט ובמנחות ט"ז. קו' על רבינו אלחנן בתוס' ישנים יומא י"ב דבנטמא כ"ג הפר בא משל השני מיומא מ"ט. וגם אשיטת תוס' דפר בא משל הראשון קשה. תימא רבתי על תוס' ישנים יומא ס"ט דבנטמא נכנס השני בדמו ממנחות ט"ז. דין חדש דאם כ"ג פיגל בהזי' ראשונה דנפסל בהזי' ראשונה מדרבנן. שוב השני שפיגל א"ח לשלם ואינו נאמן שפיגל. פלפול בענין שליחות בדין מלתא דלא מצי עביד אי תליא בהשליח או בהמשלח ואם המשלח מקנה כוחו לשליח או להיפך פלפול עצום בסוגיא דאין שוחטין וזורקין על ט"ש בפסחים ץ' ע"ב ובדין אם טמא הי' מותר לשחוט במדבר. דבשר נחירה הי' מותר. ישוב קו' תוס' ישנים ריש יומא אמאי לא מתקינין לכהן השני אשה אחרת. ותמוה על תירוצם מישב קו' הט"ג מהא דילפינן מכ"ג שאמר פיגל נאמן דשם נאמן מסברא כיון דאיכא חזקת איסור. קו' בתוס' זבחים פ"ז ד"ה כ"ש שהקשו בנטמא העומר אמאי מביא אחרת והלא כ"ש מקדשין פסולין והלא אינו יוצא ידי קרבן ישוב ע"ז. פלפול בדברי המ"ל פ"א מתמידין לענין אברים שנפסלו אם מקריבין בשבת. קו' בזבחים פ"ז ע"ב דמקשה איך משכחת עולת עוף דפסלה מחשבה הא משכחת בע"ש. צ"ע לשיטת המ"ל הנ"ל אם מותר לזרוק הדם בשבת. פלפול בסוגיא דזבחים מ"ב מנחות ט"ז לענין פיגל ביו"כ. קו' בש"ס דגיטין בסוגיא הנ"ל וישוב:

סימן ט"ו לישב קו' הבה"ז ברש"י כריתות ב' שכ' דמסיר ומפגל לא משלמין כ ממיטב ובב"ק ה' לא משמע כן לישב דברי הח"ס סי' י"ח ס"ק כ"ד דפועל חייב אף בהיזק שא"נ מגיטין נ"ג לישב קו' תוס' גיטין נ"ג ע"ב ד"ה בדאורייתא. בדין שוחט חטאת לשם חולין אם עובר משום לא יחשב. בדברי רמב"ן סוף ר"ה דשוחט חטאת לשם חולין עולה לבעלים לשם חובה שקשה מזבחים מ"ו צ"ע בצ"ק זבחים ז' דבחטאת ל"ש לומר כשרה ולא עלתה לשם חוב מזבחים מ"ו ומאשם:

סימן ט"ז בסוגיא דשוחט בשבת חולין י"ד. תמוה על מהרי"ק שכ' דלר"מ מומר לדבר אחד ל"ה רק חשוד לכל התורה כולה מעירובין ס"ט וישוב הקו' מישב דברי הפי' המשניות חולין י"ד התמוהין וקו' על הסוגיא ב"ק ע"א מבאר דברי הנתיבות סי' שנ"א

שכ' דתחילת שחיטה הוא מקלקל מ"ע לתקן היא נגד דברי תוס' שבת ק"ו. לישב קו' מהר"ם מלובלין לר"ל דלאחר שחיטת הקנה היא כמאן דמנחה בדיקולא איך מותר הריאה לישראל דברי ר"ל דס"ל כמאן דמנחי בדיקולא תלוים במחלוקת אי שחיטה עושה ניפול. מישב דברי המ"ל פ"א מתמידין דפסולים שאם עלו לא ירדו אסור להקטיר בשבת מפסחים ע"ג. פלפול אי שחיטת מומר הוה נבילה או טרפה. דברי ר"ל דשחט קנה ואח"כ ניקבה הריאה תליא בדין ישנו לשחיטה מתחלה ועד סוף קו' על דברי תוס' זבחים ק"י ע"א דלמ"ד מפגלין בחצי מתיר שחט ס' אחד וקיבל הדם וגמר שחיטה כשר. וגם דברי תוס' תליא בישנו לשחיטה מתחילה ועד סוף עוד קו' על תוס' הנ"ל:

הג"ה כעת נדפס ס' טוב טעם תליתאי מהגאון מהרש"ק זצ"ל וראיתי שם סי' צ"ז השיב על מה שכתבתי בפנים דלמ"ד נקבה הריאה כשרה אחר שחיטת הקנה הוה שחיטה תיקון בסימן א'. וכ' דז"א דכיון שעתה מקלקל מה שלפעמים מתקן אם הי' מזדמן זה לא נחשב תיקון. וזה ליתא דהרי בפסחים ע"ג אמרינן שחטה ונמצא בעל מום תיקן בדוקין שבעין לר"ע שאם עלו לא ירדו אף דלכתחילה אסור להעלות:

ולא שכיח שיעלה דכהנים זריזין הם מ"מ הוה תיקון שאם יזדמן שיעלה ה"ה הכא הוה תיקון שאם יזדמן שיעשה, נקב בריאה כשר. ומה שכ' עוד כיון דאם יפסוק מלשחוט יהי' נבילה ל"ה תיקון לע"ע זה אינו דכיון שבאמת גמר השחיטה ואם ינקב הריאה כשר הוה תיקון מסימן ראשון כמו למ"ד ישנו לשחיטה מתחילה ועד סוף. ודוק:

סימן י"ז עוד בסוגיא דשוחט בשבת. קו' בחולין ט"ו אמאי שוחט בשבת הוה מוקצה מחמת איסור והרי יכול לשחוט ע"י חש"ו ול"ה רק מוקצה מחמת איסור דרבנן. וישובו. דין דאסורי שבת לכ"ע אין ספין לקטן מדאור' פי' דברי תוס' חולין ט"ו ד"ה המבשל וישוב קו' ראש יוסף שם קו' עצומה בב"ק ע"א אהא דמקשה מכי שחט פורתא אסרה. דין דאם בתחילת שחיטה ל"מ עביד ל"מ לעשות שליח פלפול בדברי הבש"ר סי' ש"פ. ישוב קו' מעשה חושב על שיטת הר"ח דאפי' למ"ד אאאדש"ש במעשה רבה אוסר דין חדש דאף לר"י הסנדלר דמעשה שבת אסור מדאורייתא מ"מ של חבירו ל"מ לאסור עולמית. ישוב קו' הים התלמוד דאף למ"ד מעשה שבת דרבנן מ"מ הוה שינוי בשליחות ופטור המשלח מדו"ה. בישוב קו' הסמ"ע וטור וראש ח"מ סי' שנ"א בשחט השליח בשבת פטור מדו"ה דהוה שחיטה שא"ר ותירוצו תמוה. ישוב קו' מהרי"ט בשוחט בשבת נימא אעל"מ ותירוצו צ"ע, ודין דלר"י הסנדלר אעל"מ ישוב הקו' שהקשיתי בספרי לא"ח סי' ט' על ב"י שאם הפיל סכין אף דשחיטה כשרה א"ח משום שבת בדברי חותני ז' הגאון רע"א דנטל קדרת חבירו מכירה בשבת אאדש"ש:

סימן י"ח בדיני בן פקועה. קו' גדולה בש"ס תמורה י"א ע"ב אהא דאין חייב משום חשנ"ב בהיא שלמים ולדה חולין משום דלא קרינין וזבחת והרי יכול להושיט ידו למעי אמו לשיטת תוס' ביצה ו' ופליתי סי' י"ד וגם קו' ארש"י דנקט חייב ובחשנ"ב אין חיוב. וישוב ע"ז. ישוב קו' תוס' תמורה י"א. ישוב דברי רי"ף ורא"ש שהשמיטו בעי' דר' אושעיא בהושיט ידו למעי בהמה. בדין היכי דלכתחילה אין מקריבין אם מיקרי אינו ראוי וסתירה מתוס' פסחים י"א לתוס' חולין מ'. בדברי תוס' תמורה י' דקודם שנולד רשאי להקדיש ובדין אם מותר לזרוק קו' בשוחט חטאת ומצא בן ד' חי תמורה י"א. קו' אלח"מ פ"ד דתמורה ה"ד דבכלו חדשיו אף אם נמצא במעי אמו שנשחטה מיקרי הויתן וקדוש וצ"ע דהוה יוצא דופן וקו' מתוס' זבחים צ"ח דין דאם שחט קדשים והולד יצא חי לא מיקרי יוצא דופן. דבר חדש דאם יצא הולד אחר שחיטה בשעת פרכוס ל"ה יוצא דופן ישוב דברי תוס' חולין ע"ד ע"ב ד"ה בגמר. קו' על לחם משנה הנ"ל פלפול בחולין ל"ח ובמנ"ח מ' רצ"ג. דין אם משכחת בעל חי שאסור משום נותר. קו' ע"ז מש"ס קדושין נ"ח. בדברי השיטה ב"ק מ"א דבן פקועה בעי נחירה צ"ע על הרא"ש בדף ע"ה. דבן פקועה שהי' חי בעת שחיטת אמו ויצא מת אף לר"מ מותר וקשה מחולין ע"ב ומתוס' נדה מ"ד תמוה על דברי רדב"ז ח"ו סי' קצ"ב דאם נשחט אמו ומצא בן ח' חי אף דמותר באכילה מ"מ אחר שמת מטמא שסותר לגמ' תמורה י"א. וקו' מחולין ק' וק"כ ומשבועות כ"ד וישוב ע"ז קו' בפסחים ע"ג דמקשה שוחט בחוץ מה תיקן הרי משכחת דמצא בן ה' חי. וישוב ע"ז ודין אם הקריב בן פקועה לע"ז חייב:

הג"ה בדברי הרדב"ז הנ"ל צ"ע בפשיטות מק"ו דיליף ך"ח בחולין ע' אם הועילה שחיטה להתירו באכילה לא תועיל לטהרו מידי נבילה. ע"כ המובחר כמ"ש בפנים:

סימן י"ט לישב דברי רש"י בחולין ץ' ד"ה אי בעית אימא שלא פי' מטעם אמל"ש. ישוב דברי רמב"ם שפוסק דב"פ מותר בשחיטת אמו וחלב וגיד אסור. דלא כר' אושעיא בש"ס. קו' בחולין ס"ט בהושיט עובר ידו בעזרה דין דחלב קדשים ל"ב חדשים ואוירה צ"ע על מהרש"א חולין צ'. בדברי ספר יהושע סי' ל"ט דאף למ"ד בהויתן קדושים מ"מ קדושת דמים יש במעי אמו צ"ע בתוס' זבחים קי"ד שכ' דנקט רובו משום ר"ש. והרי במעי אמו אף ר"ש מודה. גם קו' מתמורה י"א. בדברי ירושלמי פ"ח דתרומו' לענין יונה המוזכר שם אם הוה תנא או שם עוף:

סימן כ' קו' בתוס' נדה י"ח ד"ה שיליא בבית שכ' דבחולין ע ז מיירי שנמצא הולד תוך שיליא שתמוה מגמ' שם וישוב ע"ז קו' לדעת רמב"ם דסד"א מהתור' לקולא מש"ס שם בד' מהרש"א חולין ס"ח תד"ה סיפא דמחלק בין נמוק לנחתך ראי' דלא כחו"ד סי' צ"א

דדבר לח לא מיקרי חיבור צ"ע בדברי הפליתי סי' י"ד בדברי תוס' חולין ס"ח ע"ב ד"ה יכול צ"ע מתוס' ב"מ נ"ג ע"ב סד"ה ל"פ. דמעשר או בשר זבח ל"ש דיחוי. וישוב ע"ז. צ"ע בתוס' חולין ע' שכ' דבראשו ורובו דומה לאמו ר"ש מודה דשרי והרי אף מקצת דומה מותר:

סימן כ"א בעגל ששחטו ספק בן ח' אם יש להתיר הכלים אחר שהיית מע"ל ואם הוה דאורייתא מה שצריך ח' ימים ואם סומכין על סימנים לישב דברי הנקה"כ סי' ס"ו. שכ' דל"ה דשיל"מ. פי' נכון בדברי ירושלמי פ"ו דנדרים דאם הזקן עוקר הנדר מעיקרו ל"ה דשיל"מ. תמוה על בית יעקב דמע"ב ביד ישראל ל"מ שאלה בדין ספק בן ח' אם מוקמינין האם בחזקת מעוברת בדברי מהרי"ט וש"ש. ש. ובדין העושה מלאכה בבה"ש נוקמא אחזקת שבת (הג"ה ע' בבית מאיר בצלעות הבית סי' ב' בדין בה"ש). בדברי הפליתי סי' י"ד ובר"ן חולין ס"ג. דתרי מיעוטי כפלגא ופלגא ישוב ק' הטורי אבן בר"ה ו' ישוב דברי הפמ"ג דשחיטה פסולה דרבנן ל"ב כיסוי וישוב קו' ראש אפרים מחולין כ"ז בדין דאיסור הנאה ודאי אסור ליתן לקטן אף להרשב"א פלפול אי אנפל חל קדושה. עוד ישוב לדברי הפמ"ג בדרך פלפול לישב דברי הא"ח דדוקא לקרבן בעי ח' ימים ולא להיתר אכילה דזה נגד ש"ס דר"ה. לישב דברי הפרישה דאף בודאי בן ח' חדשים מותר בח' ימים דאמרינן אישתהי שהוא נגד ש"ס דנדה כ"ד. קו' בר"ה ו' על רש"י שפי' ולדה שלמים שהקדיש בהמה מעוברת מתמורה י"ח. וישוב ע"ז בדברי דגול מרבבה סי' ט"ו. בדין אם עגל פחות מח' ימים הוה ס"ס שמא בן ט' ושמא ז'. ופלפול נחמד בש"ס דנדה מ"ד אמאי אמר בגמ' אסיפא דלא כרשב"ג ולא על הרישא. עוד ישוב לדברי הא"ח הנ"ל. פלפול אי בשחיטה שייך כתותי מכתת שיעורי'. עוד ישוב לדברי הא"ח.. על דברי הטו"ז סי' קל"ז דכלי הבלועה מאיסורי דרבנן מותר באינו ב"י שצ"ע מחולין קי"א: (הג"ה כעת מצאתי בנודע תניינא יו"ד בהגהות הגאון מלבוב שהרגיש בדברי הטו"ז):

בדברי הגאון רע"א אם הרבה קדירות מיקרי הפס"מ בדין שהגיד לבן היוצא מהטיבור עד הכבד היא סימן מובהק. ובדין. דשני סימנים מועילין לסימן מובהק. וראי' מחולין ס"ד. בש"ה קו' על הרשב"א דא"ד מותר לספות לקטן מביצה י"ד:

סימן כ"ב בדין אי חיישינן לריסוק אברים בעגל שנולד ביו"ט. לישב דברי הרא"ש ביצה ו' שכ' וצריך שיפריס ע"ג קרקע שהיא נגד הש"ס דחולין נ"א. פלפול בדברי הפמ"ג דבשוחט ונמצא טריפה פטור משום שבת. פלפול בדין שוחט בשבת אעל"מ. עוד בישוב דברי הרא"ש וחילוק בין בהמת חולין לבכור:

סימן כ"ג בדין אם מותר לשחוט ביו"ט עגל שנעשה בו בן ח'. ואם בעי ז' מע"ל פלפול בסוגיא דביצה ו'. בענין אפרוח אם הוה דשלב"ל. לישב קו' הת"ש על שיטת הרשב"א דאפרוח קודם שנולד ל"ה רק איסור דרבנן ישוב דברי מהרש"א ביצה ו' ממה שהקשו עליו דהוה מוקצה מחמת יום שעבר בענין ז' מע"ל חילוק בין חול ליו"ט. פלפול בענין תגלי מלתא למפרע בדין אי אמרינן תרי מקצת היום ככולו. ואם בלילה אמרינן מקצת היום ככולו. פלפול ביומא ס"ג בדין ז' שלימים ובענין דיחוי דיומא. בדין אם מותר להקדיש מחוסר זמן. ובענין אם באיסור דאורייתא אמרינן מוקצה מחמת יום שעבר. ולדינא בחול א"צ ז' שלימים וביו"ט אסור לשחוט ובמקום מניעת שמחת יו"ט יש להקל:

סימן כ"ד בדין אותו ואת בנו. קו' בתוס' חולין ע"ח ד"ה שה שהעלימו עין מת"כ כ כ פ' אמור דמיעט בפי' חיה. קו' על תירוץ תוס' דמה דטמאה אינה בכלל לא ילפינין משבת מב"ק ס"ז. בדין אם שחטו ב' בב"א אוא"ב בדברי הת"ש:

סימן כ"ה בדין מסוכנת. אם בהמה או עוף שגוררת רגלי' אם הוה מסוכנת ובעי פרכוס בדברי הגאון רע"א שהקשה בזבחים ע"ד אמאי לא מוקי שהבהמות אין הולכים משום שגרונה שדבריו תמוהים קו' על תוס' פסחי' דחולה שיש בו סכנה ל"ש. מזבחים צ"א דמילה שכיח. פלפול במחלוקת הפ"ת ות"ש אי פרכוס צריך שימשוך אחר שחיטה. מתמורה כ"ה בדין דברי הרב ודברי התלמיד דברי הרב קודמין ובדברי לח"מ פ"ט מגירושין דמיתה וגיטו באין כאחד. פלפול בב"ב קל"ז. דין ספק בנפולה שהעמידהו אחרים והלכה הילוך יפה אם בעי פרכוס בדברי הגאון מהרש"ק בהעמידהו אחרים וחזרה ושכבה ועמדה מעצמה ל"מ בדיקה:

סימן כ"ו בדין שו"ב שבא לעיר בלא הסכמת הרב ששחיטתו אסור כנבילה וטרפה. טעם במה דאמרינן בחולין בטבח דלא סר סכינא דאפי' לנכרי לא מזדבן וישוב קו' הרא"ש על הרי"ף שם, בדין סידור קדושין בלי רשות הרב. ובדין אם בא בודק ובדק בלי רשות הרב:

סימן כ"ז בישוב דברי הרשב"א דבמליקה אין פוסל שהי' והיא כנגד דברי הש"ס זבחים ס"ה. קו' לשיטת ר"ת דהאיבעי' בחולין ל' קאי על מיעוט קמא דושט ג"כ מזבחים. וישוב ע"ז. לישב קו' חדושי הר"ן אמאי ל"א הא פסול פוסל למעוטי שהי' קו' על ת"ש דשהי' במיעוט בתרא מדאורייתא מסוגיא זו קו' לשיטת ר"ת דשהי' בעוף ל"ה רק מדרבנן מחולין י' בדין הגרים שליש ושחט שליש ושהה וגמר דפסול מדאו' אף לר"ת. בטעם דלא לשוי' גיסטרא ופלפול בענין עשיית מום קודם קבלת הדם קו' בזבחים ס"ה. תמוה על הרמב"ם שכ' דהאומנים שמושחין מחזירין באמה שהוא יותר ד' אצבעות. והיא נגד

הש"ס קו' ברש"י שבת נ"ב דטבעת של אלמוג טהור דהוה פשוטי כלי עץ ותיפוק לי' דכל שבים טהור:

הג"ה בדין שהי' במליקה שהבאתי בפנים ע' רדב"ז ח"א סי' רנ"ד שהביא דברי הרשב"א. ודע דמשכחת שהי' בושט שיהי' כשר לדינא דגמ' והיא דאם שחט עור אחד בושט ושהה בין עור לעור כשר כדמוכח מלשון הת"ש סי' כ"א ס"ק ד' שכ' דל"ה שחיטה כלל. ולפ"ז ק' אהא דאיתא בסי' כ"ג בחתך מקצת העור אסור והרי יש ג' ספקות שמא לא חתך כל העור ושמא לא נגע בושט. ושמא לא נחתך דק עור אחד ובג' ספיקות מותר אפי' בחזקת איסור. ושמא י"ל דא"א שלא נשחט כל העור ועוד דשם אונס חד היא דאין נ"מ בין הספיקות:

סימן כ"ח בשוחט שלא שחט רק סימן אחד. ולא בדק תיכף אם שחט ב' הסימנים ובנתים הלך לו וחתך הפועל סימן השני. ואח"כ בדק השוחט ומצא יפה והכשיר הבהמה. ואח"כ נודע כל העובדא. והיו סכסוכים בין השו"ב והפועל מה דינו של השו"ב. מבאר הדין אם בדיקת סימנים אחר שחיטה מדאורייתא או מדרבנן. ישוב קו' תוס' נדה י"ז ע"ב אמאי דם הנמצא בפרוזדור ל"ה ספק טומאה ברה"י. פלפול במחלוקת בלא בדק בסימנים אי טרפה או נבלה בחולין ט' ובשני חזקות הסותרות. אם אזלינין בתר חזקה הקודמת. ישוב דברי הרמב"ם מקו' הפמ"ג בפתיחה לה' שחיטה דין ישראל ששחט סימן אחד בטהורה ומפרכסת אין מטמא טומאת אוכלים. אך בשחט ב' סימנים מטמא טומאת אוכלים. מבאר אם טומאת אוכלין הוה דאורייתא או מדרבנן פלפול בדין אאמע"ר אמרינן אף במעיר באיסורין דלא כדברי הגאון מהרש"ק וביאור דברי המרדכי בענין זה ובדברי הא"ז ח"ב סי' רכ"ג. שהקשה בכ"ג ביו"כ שאומר שפיגל אאמע"ר פלפול בדברי הנוב"י דל"ש אאמע"ר רק היכי שנפסל לעדות ובדברי הש"ש בענין זה ובדין אם בדרבנן אמע"ר. בדין דלר"מ דחשוד לדבר א' חשוד לכה"ת עובר בעשה פסול לעדות. ומיושב קו' הגאון ר' יצחק בכר דוד הובא בנוב"י ק' אה"ע סי' ע"ד. קו' על התומים בשם מהריב"ל דאם העדים אומרים לא זזנו מאתכם וראינו שלא ראיתם שהרג הוה הזמה. מש"ס מכות ה'. בדין אם בבהמה צריך לבדוק הסימנים קודם בדיקת הריאה ואם יש לחלק בין זמן הש"ס לדידן, קו' בדברי הרשב"א שכ' בטעמא דבמומר ל"ח שמא לא ישחוט הרוב. ואם יש לחלק בין עוף לבהמה ובש"ה פלפול בסוגיא דחולין י' במחלוקת דר"ה ור"ח שם: הג"ה בפנים אות י"ד הבאתי דברי הצ"ץ סי' ק"כ דלשון מיד לא משמע תיכף עיי"ש שהביא ראי' ממשנה דטהרות פ"ט מ"ד אולם מב"י יו"ד ס"ס ק"ץ משמע דלשון מיד הוא תיכף

שהוכיח מדכתב הרמב"ם פ"ט מא"ב אם בדקה אחת מהן עצמה מיד ומצאה עצמה טמאה הב' טהורות מדקאמר מיד משמע שיעור וסת דוקא קאמר הרי דלא כצ"ץ וצע"ק: סימן כ"ט בדין אם שוחט נאמן להעיד על חבירו היכי, שהוא שונא לו. ואם נפסל שוחט עפ"י עצמו כי אאמע"ר וביאור דברי תוס' ב"מ ג' ע"ב דהיכא דאמר דרוצה לעשות תשובה אמע"ר לישב מכתובות י"ח בדין דלא מהני טענת ברי רק נגד חזקה דמעיקרא ולא נגד חזקה דהשתא ובדברי המרדכי דהיכא דעד מסייע לו אמע"ר. ופוסל השוחט על ב"ח:

(הג"ה עיין בדין זה בראש אפרים בתשו' סי' ל"ד מה שהביא בשם שו"ת הרא"מ ח"ב סי' כ"ד שנראה בעליל דס"ל דאין שו"ב נאמן על חבירו): סימן ל' בדין הנ"ל בתוס' סנהדרין ט' ע"ב ובדברי מהרש"ל דשונא גמור פסול להעיד ומייתי דברי פנ"י בביאור דברי תוס'. ובשוחט דהוה נוגע אם יפסול חבירו ודאי פסול. פלפול בדברי הנ"י בהך דכל הכשר לדון כשר להעיד בדין אוהב ושונא לר' יהודה אם דוקא אוהב לזכות ושונא לחוב או אפילו להיפך וכן לענין דיינים לדידן. קו' על מהרי"ט סי' פ' בדין שונא ב' קושיות גדולות על דברי המרדכי דסנהדרין דנרצח יכול להעיד שיהרג הרוצח אם אינו טרפה. והלא הו"ל עשאי"ל. וישוב הקושיות (שוב מצאתי שהתומים הרגיש בקו'). עוד קו' על המרדכי מהגהות אשרי דמהני תפיסת היורשים לדמי הנרצח וא"כ הו"ל נוגע. ותי' דפלגינן דיבורי'. פלפול בדברי הר"י הלוי הובא בשיטה כתובות י"ט שמחלק בין פסולים היינו דמהני מיגו לאנוסים מחמת ממון. וקושיות הרמב"ן עליו. ישוב לקו' השואל כתובות י"ח אמאי אמרינן אאמע"ר והלא אפי' לר"י דאדם מע"ר א"נ לפסול שטר. בדין אם לפסול שוחט מטעם דאף דאאמע"ר אין מוסרין לו עדות לכתחיל'. מחלק בין עד לשוחט. עוד בדין אם דומה שו"ב למשרת דאם יש לו חשש מסלקין אותו. בשולי המכתב בדין משרת שיש עליו חשש גניבה שיכול לסלקו קודם זמנו. דיש להטיל על בעה"ב קבלת חרם אם אין לו רגלים לדבר. ופלפול בדברי השבות יעקב וזכור לאברהם ורש"ל בדין זה, ובדברי רמב"ן פ' משפטים שכ' דאם מוציא אמה העברי' בשן ועין כעבד עובר בלאו וזה תמוה הכי אינו יכול לשחררה בע"כ. ובדברי המנ"ח מ' מ"ב בדין אם יכול לומר לעבד עברי או לאמה צאי מעשה ידיך במזונותיך: סימן ל"א בדין שו"ב שבדק בהמה והכשירה ואח"כ מצאו שהי' יורד דם מריאה ובדין אם לא הקליף כל הבשר בלוי. פוסק דכיון דלא נכשל רק בדרבנן אין להעבירו וסגי בקבלת דברי חבירות. פלפול בדברי הת"ש בדין זה במס' ע"ז. צ"ע בתוס' חולין ב' שכ' דחולין מותר לטמא. והרי רב יוסף אמר לא ישפוך אדם מי בורו ואחרים צריכים להם וגם חולין צריכין הכהנים. וגם על תוס' ע"ז י"א שכ' דמותר לגרום טריפות צ"ע מהך דרב יוסף. ישוב לקו' מסי' ח' אהא דבכורות דחשוד אדרבנן לא

חשוד אדאורייתא והרי חשוד למכור איסור דרבנן עבר אלפ"ע מדאורייתא. וישוב דברי עבודת הגרשוני בענין זה. פלפול בדברי המ"ל דהיכי דאנו יודעין גוף המעשה רק דלא ידעינן אם עשה באיסור נאמן שעשה באיסור. ובדברי מהרש"א ר"פ הפרה דלא מיקרי מודה בקנס היכא שיש אומדנא דמוכח. וישוב לקו' התוס' כתובות באנוסים היינו מחמת ממון אמאי ל"א פלגינין דיבורי'. ובדברי הח"ץ שכ' כסברת המ"ל ועוד יותר. ובשולי המכתב בדין אם עובר בלאו דלפ"ע באיסור עשה ובדין אם מכשיל לחבירו בח"ש אם עובר בלפ"ע דאורייתא. ובדין אם בלאו הבא מכלל עשה עובר בלא תאכל כל תועבה:

סימן ל"ב בדבר שו"ב שעשה פגם בסכינו של חבירו בשאט נפש והודה בעצמו אם נפסל פלפול אם מזיק לחבירו ממון בשאט נפש אי פסול משום קרא דחבול רשע גזילה ישלם. (הג"ה עיין לקמן סי' מ"ט אות י"ג):

וע"ד השו"ב שחתם בכתב שבועה שלא ישחוט לבדו בלי חבירו ועתה טוען שחבירו שונא לו ואדעתא דהכי לא נשבע מסיק דבעינן אומדנא דמוכח וזה ל"ה אומדנא דמוכח:

סימן ל"ג בשו"ב שהי' חייב לאחד ומינו פשרנים ואמרו שיתן תיכף החוב ואם לא יאסר שחיטתו. מסיק דאין כח בפשרנים לאסור שחיטתו ובדין אם בחוב הנעשה עפ"י פשרה אם מחויב למכור כל אשר לו אם יש לדמות למי שעשה שידוך דאין מחויב למכור כל אשר לו מסיק דאין מחויב למכור כלי ביתו. בדין שו"ב שאינו רוצה לקיים ד"ת פסול לשחיטה (הג"ה ע' לקמן סי' ג' פלפול בזה):

סימן ל"ד אם יש לבן חזקה בשחיטה ובדין חזקת רבנות דבזה"ז יש יותר חזקה מבזמן הש"ס דוחה דברי דעת קדושים ששוחט צריך לשחוט בחנם מרש"י קדושין נ"ג. ישוב דברי הרשב"א סי' ש' שמה שהבן יורש שררות הוא רק מנהג פלפול בענין משוח מלחמה למה אינו יורש ומייתי דברי השלטי הגבורים מהר' אברהם הרופא דבר נפלא בענין זה:

סימן ל"ה קושיא על הרשב"א דר"מ ס"ל מומר לע"ז מותר לאכול משחיטתו והלא ס"ל מומר לד"א מומר לכ"ה. פלפול בדברי המרדכי דמחלל שבת בפני ב' הוה בפרהסיא. מישב קו' פנים יפות לר"מ איך חייב דו"ה הלא הוה מומר בהגניבה קו' לר"מ למ"ל קרא קרבנו ולא הגזול הלא אין מקבלין קרבן ממומר. בדין לר"מ אם מומר באיסור עשה מומר לכה"ת. ישוב שיטת ר"ת דמתו אחיו מחמת מילה מותר במוקדשים מש"ס פסחים ס"א בישוב דברי התוס' ב"ק ל' שכ' דהעדים פסולים משום לא תשימון הא הוא לאו שאין בו מלקות. ישוב קו' יעב"ץ לר"מ קשה דידע לשבת במאי. פלפול בכתובות י"ט לר"מ עוד ישוב קו' הפנים יפות הנ"ל. ספק אם לר"מ שוחט בן פקועה ונמצא טרפה אי חייב בדו"ה דל"מ שחיטה מידי לשיטת הרז"ה. קו' במשנה דמגילה דהרי יש חילוק בין שבת ליו"כ

לענין שוחט בשבת ישוב ע"ז: סימן ל"ו קו' בחולין פ"ד דלא משכחת כיסוי דם בשבת רק בעבר ושחט או לחולה והרי משכחת בשחט בע"ש וכיסהו הרוח ונתגלה בשבת, פלפול ע"ז קו' בפסחים דמותר לטמא מה שנטמא מדרבנן בטומאה דאורייתא לפוסקים דאיסור דרבנן מותר לבטל ברוב פלפול בתוס' ב"מ סוף נ"ג ע"ב דבבשר קודש ל"ש דיחוי. בדברי האבני מילואים דבתרומה וקדשים אסור לבטל לכתחילה. קו' בסוגיא זו משבת קל"ג דלר"י חוזר אף בציצין שאין מעכבין פלפול בשיטת הראב"ד דאין שוחטין לחולה בשבת שקשה עליו מסוגיא זו. ותירץ נחמד בזה. בענין טומאה דחוי' בציבור לישב דברי רמב"ם שפוסק טומאה דחוי' וציץ אינו מרצה רק על מצחו וקשי' לדידי' כה"ג ביו"כ יוכיח בדברי קצה"ח וח"ס בענין הכשר מע"ש. וביאור דמ"ד אדם אוסר דש"ש ל"ב בהכשר ניחותא דבעלים ישוב דברי רש"י פסחים כ' שכ' דאקרא ל"ק שסותר לחולין ל"ו עוד ישוב לדברי הרמב"ם. ובדין אם בקרבן צ ציבור מהני שאלה ובדין דהיכי דמהני שאלה טומאה הותרה בציבור:

סימן ל"ז ישוב קו' הברית אברהם במנחות מ"ה למה איצטריך דכהנים אסורין בנבילה הרי ע"כ מוכרח דאסורים דאס"ד מותרים א"כ לגבי כהנים לאו בשחיטה תליא מילתא ואסורים בבני מעיים ואיך נוטלין מתנות פלפול שם בסוגיא ובדברי הפמ"א דדברי רבינא למ"ד א"ש לעוף מ"ה פלפול בדבר מוח"ז הגאון רע"א דמחובר בבהמה לא פסול בשחיטה רק מדרבנן אם גם באדם הוא כן. וקושיא ע"ז מנזיר כ"ט ובענין אם בן חורין איתקש לקרקע. ישוב קו' הפליתי למ"ד א"ש לעוף מה"ת איך מותרין הב"מ. פלפול בדברי רמ"ע מפאנו דנבילה שמתה אסורה לנכרי ורק קרא מיירי בנתנבלה בשחיטה. ובדברי תפארת ישראל דנחירה מתרת לב"נ קודם שתצא נפשה עוד ישוב קו' אס"ד כהנים מותרים בנבלה ל"ה בר זביחה ואיך שוחט פרו ביו"כ פלפול בדברי רמב"ם מק"פ שצלו הפסח עם חלבו. וקשי' א"כ חלב הותר מכללו בבהמה. גם קו' מחולין צ"ח קו' בזבחים ב' דמה ראי' דסתמא פסול מכותב טופסי גיטין דילמא צריך שיניח שמו ושמה משום דבעי שליחות ותירץ ע"ז: סימן ל"ח בדין אם נמצא בסכין פגימות המורגשות בצפורן לאחר שחיטה והעבירו הסכין על בשר הזרוע ותקנו הפגימות אם הבהמה כשרה פלפול בחולין י' במחלוקת ר"ח ור"ה ובדין פגם במיעוט בתרא אם הוה אתחזק איסורא. בדין דסכין של שחיטה. ודאי אסור לשחוז במשחזת של עץ וישוב קו' הבית יעקב על המכילתא פ' ויקהל ולדינא מסיק דאין לסמוך על קבלת השוחטים אך אם איזה פגם קצת אך לא כחגירת צפורן יש להקל בהפס"מ אם נתקן ביד:

סימן ל"ט בסוגיא דאזילינן בתר רובא חולין י"א מכות ז' לישב דס"ד מהתורה לקולא מקו' הר"ן. לישב דברי השיטה ב"ק מ"ה שכ' דנוגח ל"ח עליו רק קדושת דמים שהיא נגד גמ' תמורה דבעי מום לפדות מישב קו' תוס' ד"ה חטאת וקו' נוב"י אה"ע סי' מ"ג. מישב קו' הלח"מ ה' יו"כ אמאי ל"ק הגמ' דטרפה פסול משום דכתיב יעמד חי כמ"ש הרמב"ם מבאר דהא דחזקה שאינה מבוררת ל"מ תליא בפלוגתא אי אמרינן תגלי מלתא למפרע ומבאר דברי תוס' ד"ה וכי תימא דבדקינין לי'. מבאר דברי תוס' נדה ב' שכ' דממכה אביו ילפינין דאזילינן בתר רובא מדל"ח דילמא טרפה שדבריהם תמוהים:

הג"ה (כבר תמה בזה בראש אפרים בקונטרס הראיות סי' ל"ט אות כ"ו וכן מה שהקשה השואל על המרדכי דמאי בכך שאביו טרפה מצאתי ג"כ בראש אפרים שם ולהגאון מהר"ז לא ברור דמכה אביו טרפה חייב ובאמת הוכחתי מגמ' דחייב):

מתרץ מה דהקשה בגמ' דילמא הך דאסהודי טרפה וכ"ת דבדקינן והלא הרגו אין נהרגין והרי משכחת לה שמת. מישב קו' נוב"י מ"ח סי' ר"י. בתוס' מכות ז' לישב קו' התומים שם ישוב נחמד לדברי הילקוט במקושש ויקריבו אותו אל משה רי"א הביאו וחבילתו עמו. ישוב נחמד לדברי תרגום יונתן פ' חוקת דפרה אדומה בודקין אותה בח"י טרפות מישב קו' המ"ל אמשנה דפרה דהפשיטה ונתחה כשר מישב קו' מהרש"א במכות ז' אמאי ל"א בנואף ונואפת שמא טרפה היא. מישב קו' בית יצחק א"ח בדף האחרון אתוס' סנהדרין פ"א. ומבאר דברי הריטב"א מכות דאף לר"ע דאין עד הרואה נעשה דיין מ"מ היכי שא"א להרוג בב"ד אחר עד נעשה דיין שצ"ע מב"ק צ': סימן מ' קו' בסנהדרין ץ' אהא דאמרינן בגמ' דזוממין איני יודע אם לו הקשו או לה הקשו. וע"כ נאמר לאחיו ות"ל דמספק נידון בקלה קו' גדולה אהא דלאחיו ולא לאחותו. ותירץ בכמה אנפין עוד קו' בהא דאין דנין בת כהן ובועלה ביום אחד. פלפול עצום בתוס' מכות ב' ד"ה זוממין דאף שהבועל קטן מ"מ העדים זוממין דינם בחנק עוד קו' למ"ל קרא דלאחיו ת"ל דא"א לדון במיתה חמורה דילמא היא טרפה ובין מיתה למיתה ל"א בתר רובא. ותירץ. בש"ה פלפול עצום בהך דבת כהן ובועלה בענין כולל ומוסיף וביאור דברי תשו' מנחם עזרי סי' קכ"ג שכ' דהיכא דלגבה הוה מוסיף הוה לדידי' כולל. והקשה ע"ז מפ"ד דמחוסרי כפרה. ודבריו צריכין ביאור רחב:

סימן מ"א בדין אי ר"מ חייש למעוטי באיסור עשה ובלאו שאין בו מלקות ראי' מחולין פ"ו דל"ח למעוטי עוד ראי' מחולין י"א פלפול בדברי לח"מ דחלב וביצת טרפה לוקה. מתוס' חולין ל"ב ד"ה ורמינהו ראי' מע"ז ל"ד דר"מ חייש למעוטי. פלפול בש"ס נדה ל"א ע"ב בדין אי מחזיקין מטומאה לטומאה דדוקא כשנולד הספק אחר שנטמאה אבל

כשנולד, ספק בתחלה על משך ימי טומאה אין מחזיקין. ישוב קו' ברית אברהם אהא דר"מ היכי אכיל בישרא דילמא ס"ל נבלה אין לוקין כריה"ג פלפול בדברי המ"ל הנ"ל פ"א מיו"ט. בענין מה לי איסור לאו מה לי איסור כרת. ובדין דחייבי כריתות שלקו נפטרו מידי כריתתן ובדברי הגהות מ"ל פי"ז מסנהדרין ה"ז דדוקא במקום שאין מחויב מלקות מהדין אבל אם חייב מלקות לא נפטר מכרת התמוהין ממגילה ז' וישוב דבריו בכמה אנפין:

הג"ה שוב הערני הרב החריף מ' יהושע פריש נ"י מפה"ק דבגוף הדבר אם ר"מ חייש למעוטי בעשה י"ל דפליגי רב ושמואל דבסוכה י"ד אמר רב מחלוקת בנסרים שיש בהן ד' דר"מ ס"ל גזירת תקרה ושמואל אמר בשאין בהן ד' מחלוקת ופירש"י בהאי מכשיר משום דאין רוב תקרות עשויות מהם. ור"מ חייש דמיעוט שיש מיעוט עושין תקרה מהם. הרי דשמואל ס"ל דר"מ חייש למעוטי בעשה ורב יסבור דבעשה אף ר"ט לא חייש למיעוט. ויפה העיר אך י"ל דבגזרה שאני דמ"ה ס"ל דל"ג משום גזירת תקרה דהוה גזירה אטו מילתא דלא שכיח אמנם י"ל דלר"מ דחייש למעוטי גוזר נמי אטו מלתא דלא שכיח. וע' נזיר נ"ה ס"ל לרבי בשידה תיבה ומגדל דבמלתא דלא שכיח גזרו בי' רבנן. ולפמ"ש לקמן סי' ס"ט אות ו', דרבי חייש למעוטי ומ"ה כשיטתי' ס"ל דמלתא דל"ש גזרו בי' רבנן ויש לפלפל הרבה ואקצר הפעם: סימן מ"ב פלפול בדברי תוס' חולין ל"ב ד"ה ורמינהו ובבית יצחק א"ח סי' ל"ז ובדין אי בעוף טרפה לר"י לקי משום נבילה או רק מטמא ופלפול בדברי תוס' זבחים ס"ט ד"ה ר"י ופירוש דברי תוס' חולין נ"ו ד"ה נבילות. תמוה בדברי תוס' זבחים ס"ט ע"ב ד"ה ר"י. וישוב ע"ז. ישוב קו' תוס' קדושין נ"ז ד"ה מה שלי: סימן מ"ג בדין נתנבלה בשחיטה אם מותרין הב"מ לב"נ קושיא גדולה בתוס' יבמות ל"ג ד"ה אלא מליקה וישוב הקו' דכולל ומוסיף בבת אחת ל"א פלפול בדברי הת"ש סי' ל"ג דבמפרכסת חייב משום נבלה ואאיה פלפול בדברי רמ"ע מפאנו דל"ש מוסיף לב"נ כיון דהותר לו ז' מצות ובדברי שו"ת פנ"י דלאחר מ"ת ישראל א"ע בב"נ בלפ"ע רק מדרבנן בדין אי מה שמותר לכהנים שייך מי איכא מידי. דין דאפי' למ"ד לאו לאברים עומדת מ"מ בב"נ חל מחיים וישוב קו' תוס' חולין ק"ג ד"ה מ"ס. קו' שם בסוגיא אמאי ל"ח טרפה אאמה"ח לתוס' ד' צ"ו דאאמה"ח א"ח רק באבר שלם. דבר חדש דהיכא דאמ"ה הוה טרפה חייב אאמה"ח אף בליכא אבר שלם משום מיגו. פלפול במנחות מ"ה ישוב קו' התורה והמצוה למ"ל קרא דב"מ מחטאת עוף א"צ להשליך. קו' בחולין ח'. בדין השנים שקובעין בפה אם צריכין הגעלה במים רותחין בע"פ. ובדין אם בע"ח בולע:

הג"ה בפנים אות א' כתבתי דנכרי אין מוזהר על קדשים והבאתי דברי צל"ח פסחים ע"ג ונחסר שם איזו תיבות. וכונתי דהצל"ח כתב דיש חילוק בין פסח דנכרי מוזהר ובין קדשים וע"ז הבאתי לסתור דבריו מתוס' יבמות ע"ג שכתבו דמומרת פוסל בקדשים ומנ"ל לתוס' ע"כ ס"ל דילפינן מפסח בהיקישא וה"ה נכרי דהרי בקרא דבן נכר הכונה מומר ונכרי ואין חילוק. וע"כ דלא כצל"ח וע' בפנים לקמן סי' צ"ח אות ו' לישב דברי הצל"ח. והנה יש לומר לפמ"ש כל בן נכר לא יאכל הכונה שהישראל לא יאכילו לנכרי ה"ה אם מאכיל שאר קדשים עובר בלאו דילפינן מפסח כמ"ש תוס' לענין מומרת ובזה נלפע"ד לישב קו' תוס' חולין ר"פ ג"ה ד"ה איסור גיד שהקשו דלמא מ"ה לא חל איסור מוקדשין אאיסור גיד משום דאאחע"א אפילו איסור חמור באיסור כולל ולהנ"ל איסור קדשים הו"ל איסור מוסיף דגיד מותר להושיט לב"נ ובקדשים אסור ואף דתוס' ס"ל דאיסור הנאה ל"ה איסור מוסיף י"ל דכיון דאין לוקין על הנאה ל"ה איסור מוסיף כמ"ש בלח"מ פ"ט ממאכא"ס אבל משום כל בן נכר לא יאכל הכוונה לא יאכיל לוקין דלא כמ"ש בחינוך דהוה לאו שאין בו מעשה ע"כ הו"ל איסור מוסיף י"ל אמנם בגוף דברי תוס' יבמות לענין מומר יש לעיין. גם כל סברה הנ"ל צ"ע ואקצר: סימן מ"ד בענין אם מהני ביטול ברוב לב"נ ואם ט"כ אסור לב"נ פלפול בחולין ל"ג לישב דברי הבכור שור שם שכ' דרש"י ס"ל כרבינו שמעי' ולדידי' הוה כעשה אחר שחיטת ב' סימנים אף לב"נ ומאוד תמוהים דבריו. והוכחה לדבריו מב"ק ע"ח. לישב קו' הלח"מ בענין דאסור להלות בלא עדים משום לפ"ע ובסוגיא דמלוה את חבירו בעדים א"צ לפרעו בעדים ישוב קו' בכור שור מנ"ל דלפ"ע קאי אב"נ סתירה צמנ"ת ותשו' פנ"י דמכשיל סחברו באד"ר עובר בלפ"ע דאורייתא מסוטה כ' פלפול בדברי החינוך דשני כהנים אסורים לעבוד עבודה אחת. ובדברי הגאון רע"א דבכל מצוה שאין מחויב בדבר לא נעשה ערב שרבריו תמוהים ובלפני דלפני אם הישראל מוזהר בש"ה לבאר מחלוקת דרבי ורשב"ג בעירובין ל"ב דבר יקר. הערה במשנה ב"מ ל"ח: סימן מ"ה בסוגיא דאברי בשר נחירה חולין י"ז. לתרץ דברי רמב"ם דפסק כר"י וכר"ע בכמה אנפין פלפול בענין שחוטי חוץ דהוה ה"ס ובתוס' ב"ק מ"ו ד"ה שחיטה שא"ר לענין פדיון ש"פ ובענין כמדארל"ת אעל"מ ובש"ס תמורה ל"ג לענין אין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים ובענין אם פודין נבילות קדשים להאכיל לחולה מסוכן. וקו' ע"ז מתמורה שם פלפול בתוס' חגיגה ד' ע"ב בענין ערל שמתו אחיו מחמת מילה ובענין הואיל ואישתרי אישתרי ובסוגיא דפסחים ה' פלפול בדין שבע שכבש שהותר כתלי דחזירי לישב דברי הרמב"ם. ובדברי רמב"ן פ' מטות אמאי לא צותה תורה להגעיל אחר כיבוש ארץ סיחון ועוג ובדברי פנים מאירות וא"ס שם: סימן

מ"ו בענין ששחטו בסכין שנפגם רחוק מחוד מה דינו של הכלים שבישלו בהן. בדין נ"ט בר נ"ט דאיסורא אם היא מדאורייתא ובענין יוצא מאיסור עשה. לישב דברי ר"י שלמד נשמט ואינו יודע אם קודם שחיטה מספק בשחיטה:

סימן מ"ז בענין נס דחנוכה לישב קו' יעב"ץ וקו' הפנ"י בענין טומאה הותרה בציבור. ובדין בטומאה דרבנן אם הותרה או דחוי' ובסוגיא דר"ח סגן הכהנים וישוב קו' תוס' חולין ל"ו ע"ב אמאי משקין אין מקבלין ט טומאה משום חיבת הקודש כמו עצים ולבונה ובדין איסור שישנו בשאלה שחכמים עוקרין בקום ועשה ופלפול בתוס' כתובת ג' ובדין דלאו שאינו שוה בכל חכמים עוקרין דבר מן התורה וישוב קו' תוס' כתובה ס"ג ע"ב ד"ה אבל ובדברי תוס' כתובות נ"ט ע"ב. וישוב לדברי הכסף משנה ספ"א מפסהמ"ק. ובענין אין הקדש ניצל בצמיד פתיל ופלפול בדין אם נטמא בזב אם הותרה בציבור:

סימן מ"ח בדין מוסר אם כשר להיות זוכה. ובדברי פע"א דל"ה פסול לעדות רק מדרבנן ובדברי שערי משפט דלאו דלא תלך רכיל אם הוה לאו שאין בו מלקות:

סימן מ"ט בדין תרי ותרי בפלוגתא דרבוותא בדרבנן אם פסול לעדות. ובדין אם בתערובת יש להעמיד בחזקת היתר ופלפול בעירובין ל"ו פלפול עצום בדברי הגאון יעב"ץ דתרומה שחזרה למקומה הדרי לטיבלא שסותר לכמה סוגיות ובדברי תוס' זבחים ע"ג. ובדברי נוב"י קמא יו"ד סי' ס"ה. ובדין אם גורם להזיק לחבירו השא"נ אם עבר אדאורייתא וישוב קו' תוס' כתובת פ"א ע"ב ד"ה לא יאמר ובענין עבד של שני שותפים שמשחרר אחד חלקו אם חייב מדינא דגרמי. ובענין אם בע"א שהעיד לחייב שבועה והוזם אם לוקין מלא תענה ובדין דל"ב לחיוב שבועה עשאי"ל ובש"ס בדין אם נזיר מותר לקדש ביין בה"ש. ובדין מערבין לנזיר ביין. ותמוה על פנים יפות פ' יתרו. וישוב קו' תוס' פסחים כ"ג:

הג"ה בפנים הבאתי קו' דלמ"ל לרמב"ם טעם דמומר פסול לעדות ת"ל דאינו בזוממי זוממין. וכן קו' בשמים ראש למ"ל קרא למעט סומ' מעדות ת"ל דהוה עשאי"ל דהוא לאו בר עונשין וכעת נ"ל לישב דנ"ל דמעיד להוציא מהקדש והוזם אין חייב מכאשר זמם חדא דאף מזיק להקדש פטור מדאורייתא כמ"ש תוס' ב"ק ה', וכש"כ דעד זומם פטור ועוד דכאשר זמם לעשות לאחיו כתיב והקדש לאו אחיו הוא כדאמרינן בב"מ נ"ו ומ"מ מהני עדות נגד הקדש וע"כ בהקדש לא בעי עשאי"ל. א"כ נ"מ דממעט סומא דאף בהקדש ל"ה עדות וכן מומר. וכן מיושב קו' מוח"ז הגאון רע"א דלמ"ל בב"ב קנ"ה למעט קטן מעדות ת"ל דהו"ל עשאי"ל להנ"ל איצטריך למעט קטן דפסול להקדש דל"ב עשאי"ל. ונ"ל דאף בלא תענה אינו לוקה דלא תענה ברעך כתיב ועדיין צ"ע:

סימן נ' בשו"ב שיצא עליו סירוב. ומינו אחר תחתיו ואח"כ חזר הראשון ושחט אם הוה מקפח פרנסת חבירו. ובדין מסרב אם הוא פסול לעדות: סימן נ"א בסוגיא דפסחים ר"פ אלו דברים ובדף ק' ע"ב בסוגיא דשוחטין וזורקין על ט"ש מישב דברי רש"י שפי' במשנה טעמא דאיסור הזי' משום מתקן ובגמ' אמרינן שמא יעבירנו ד"א דלר"א במעביר חייב על הנחה בלא עקירה פלפול בסוכה ד' מ"ג וקו' על תוס' שם ב' חילוקים לחלק בין נתכוין לזרוק שתים וזרק ד' ובין נתכוין להעביר שתים וזרק ארבע דבר נאה לישב סתירה מתוס' סוכה הנ"ל למגילה ה'. קו' בשבת ע"ב אמאי לאביי חייב בנתכוין לזרוק ב' וזרק ד' והלא לא הי' עקירה משעה ראשונה לכך וב' ישובים ע"ז ישוב לקו' הגאון מהרש"ק בסוכה מ"ב. קו' אמאי הזי' דוחה שבת הלא אפשר ע"י קטן לתוס' מגילה כ'. ישוב ע"ז ישוב דברי רמב"ם פ"ו מק"פ שפוסק דבחל ז' בע"ש ל"מ הזי':

סימן נ"ב המשך הדרוש בסוגיות הנ"ל ישוב קו' תוס' שם ד"ה שחל ז' שלו פלפול בענין כל מלתא דאיהו ל"מ עביד בדין אם במדבר הי' שחיטה עבודה בישוב דברי הרמב"ם פ"ו מק"פ דטמא מת בז' אין שוחטין עליו ישוב קו' תוס' מנחות ו'. דין דהדם בשעת פרכוס לא מקבל טומאה כל עוד שמחובר בבשר. ישוב דברי רמב"ם דפסח הבא בטומאה לא יתעסקו טמאי שרץ מתמיהת הצל"ח פסחים ע"ט. ופלפול בנזיר נ"ו לענין טומאה שהנזיר אין מגלח אם חייב על ביאת מקדש:

סימן נ"ג המשך הדרוש בנדה ס"ט בי"ב שאלות ששאלו אנשי אלכסנדרא פלפול בטמא שרץ אם הותר בציבור לעבודה ובתוס' פסחים ס"ט ובענין כמדאורל"ת. ובענין היא תועבה ואין בני' תועבה:

הג"ה בפנים הבאתי הסוגיא דסוף נדה בשאלות ששאלו אנשי אלכסנדרי' לר' יהושע ב"ח ופלפלתי בשאלה דשני מצורעים שמת אחד מהם אעתיק פה סנסן אחד בענין זה. במס' נגעים פ' י"ד בשני מצורעים שנתערבו קרבנותיהם וקרב קרבנו של אחד מהם ומת אחד מהם דאמר ר' יהושע יכתוב נכסיו לאחרים ויביא קרבן עני וקשה מה מהני שיכתוב נכסיו והלא כבר חייב קרבן עשיר ושעבודא דאורייתא ובמלוה הכתובה בתורה לכ"ע שיעבודא דאורייתא וא"כ גובה ממשעבדי כדאמרי' בקדושין י"ג אך י"ל כיון דהוה ספק אם כבר הביא או לא הביא. שוב אינו גובה משועבדים מספק ומ"ה מביא קרבן עני. אמנם קשה על דברי התוס' זבחים י"ב סוף ד"ה יש דיחוי בדמים שכתבו דמה"ט מטמא מקדש עשיר שהפריש קן לא מיקרי דיחוי משום דבידו להפקיר נכסיו והוה עני וראוי הקן וע"ז קשה הרי אסור להפקיר נכסיו להפקיע עצמו מחוב קרבן עשיר ואין לומר דנהי דאסור מ"מ מיקרי בידו כמ"ש תוס' סוכה ל"ג דעדיין קשה מה מועיל ההפקר הרי

מבואר בח"מ סי' רמ"ה דאם יש לו בע"ח גובה מהפקר ע"ש בסמ"ע ס"ק י"ח ובקצה"ח כ' דאפי' מלוה ע"פ גובה מהפקר אף ממטלטלין וע' תוס' עירוכין כ"ג ע"ב ובקצה"ח סי' קמ"ה ובש"כ במלוה הכתובה בתורה וא"ל דנהי דיכול לגבות מההפקר מ"מ הרי שאר נכסיו הפקר ואין לו מאתים והוה עני ומייתי קרבן עני דז"א דבקרבן עולה ויורד לא תליא במאתים זוז רק בהשג יד כדמוכח מת"כ ומלשון החינוך וזה שהי' עשיר והפקיר נכסיו והקדש גובה מהפקר כמו בע"ח א"כ יגבה הקדש מהפקר ויקריב קרבן עשיר כמו כל בע"ח ולכאורה י"ל דכיון דחייבי חטאות ואשמות אין ממשכנין משום דלכפרה אתיא ה"ה שאין גובין מהפקר דדוקא בחוב שממשכנין יכולין לגבות מלוקח וכש"כ מהפקר והא דאמרינן בקידושין י"ג יביאו יורשין עולתה משום דשיעבודא דאוריית' היינו משום דהיולדת כבר הביאה חטאתה ועל העולה ממשכנין כמבואר במשנה דעירוכין ובגמ' שם דאף עולה דיולדת ממשכנין ומ"ה גובה ממשועבבדין משא"כ החטאת אין ממשכנין אך לא נהירא לפמ"ש תוס' ר"ה ו' דלאחר ג' רגלים ממשכנין וכתבו תוס' דאף קודם שעובר בבל תאחר היכא דחזינן שהוא מתעצל להביא ומוציא הוצאות כדי שלא ישאר בידו מה לגבות ממשכנין וכש"כ במפקיר נכסיו ממשכנין וגובין מהפקר. אמנם י"ל דכיון דהתורה תליא חיוב קרבן עולה ויורד בהשיג יד ומבואר בש"ס דכריתות כ"ז בהפרישׁ מעות לכשבה והעני מייתי תורים וצ"ע כיון שיש לו מעות על כשבה הרי השיג ידו ואינו עני וצ"ל שאין לו על שאר צרכיו מותר להביא תורים והמעות שלו כמבואר בת"כ א"כ נראה דכל עוד שלא הביא הקרבן עשיר אינו משועבד כלל ודוקא שכבר הביאה היולדת חטאתה ונקבע בעשירות חל שעבוד נכסים אבל כל עוד שלא הביאה קרבן אינו חל השיעבוד ע"כ בהפקיר נכסיו קודם שנקבע הקרבן בעשירות אינו גובה מנכסים משועבדים כיון שאז הוא עני וה"ה שאינו גובה מהפקר וכן אינו מחויב לחזור ולזכות בנכסים שיהי' עשיר כיון דלע"ע הוא עני. אמנם כ"ז הוא רק להוי אמינא שתוס' כתבו דמה"מ פרכינן לר"א אמר ר' אושעיא דס"ל מטמא מקדש עשיר שהפרישׁ קן והעני הואיל ונדחה ידחה מר"ש דמפרישׁ נקבה לפסחו הוא עצמו יקרב שלמים ולא מייתי סייעתא מרבנן דפליגא עלי' דר"ש משום די"ל דגם רבנן יסברו בעשיר שהפרישׁ קן דל"א דיחוי משום דבידו להפקיר נכסיו וקשיא לן כנ"ל דגובה ממשועבדים וכ"ש מהפקר והוצרכנו לכנוס לפרצה דחוקה אבל באמת הרי משני בגמ' ר"א אמר ר' הושעיא כי אמרינן לרבנן ומה"ט ס"ל הואיל ונדחה. ובאמת ס"ל דנדחה ול"א דבידו להפקיר דבאמת ל"מ הפקרו דאסור להפקיר וגם לא מועיל הפקרו דגובה מהפקר כדכתיבנא ובהכי ניח' לי הא דבמשנה נגעים אמר ר' יהושע שיכתוב נכסיו לאחרים ולא אמר שיפקיר נכסיו

תוס' נקטו דבר הקל יותר דעצה שיכתוב נכסים הוא רחוק דשמא האחר לא ירצ' לחזור ולהקנות לו ושיקנה נכסיו ע"מ להחזיר הגם שי"ל שגם זה יועיל כיון שלע"ע אינו בהשיג יד. אך לדעתי צריך להמתין אם התנאי הי' שיחזור לו לפני ג' רגלים ואף דאין להקדש אלא מקומו ושעתו כדאמרינן בערכין י"ח שם שאני שהעריך עצמו והכהן שם המרגליות א"צ להמתין שמא יתיקרו משא"כ כאן שהוא עשיר ונתן ע"מ להחזיר ובודאי יחזיר לו קודם ג' רגלים צריך להמתין כנ"ל כיון שבודאי יהי' לו ומתנה ע"מ להחזיר לדעתי דינו כמי שיש לו מלוה ביד אחרים שכ' הלח"מ פ"ג מנחלות ה"א דל"ה עני לענין עירוכין עיי"ש וה"ה לענין קרבן עני. וליתן במתנה על זמן ארוך אינה עצה הוגנת אבל בגמ' אמאי לא נתן ר' יהושע עצה שיפקיר נכסיו ואח"כ כשיביא קרבן עני יחזור ויקנה דזה עצה קלה להנ"ל י"ל דכיון דגובה מהפקר אפילו מלוה ע"פ ואפילו ממטלטלין כמ"ש הט"ז והקצה"ח סי' רמ"ה ה"ה בספק אם כבר הביא הקרבן גובה מהפקר ואף דהקדש אינו יכול לזכות מהפקר דאין לו יד כמ"ש תוס' ב"ב ס' ורמב"ן ס"ל דזוכין מהפקר אך אין מועלין בזכותו ע' קצה"ח סי' ר' ובספרי לא"ח סי' כ"א מ"מ בכה"ג שיש, ספק אם הם משועבדים להקדש גובין מהפקר ולא מועיל הפקירו על כן אמר ר' יהושע עצה שיכתוב נכסיו לאחרים ובספק שיעבוד אינו גובה מאחרים כנלע"ד ובהכי ניחא דאין סתירה לתוס' מדברי ר' יהושע ודע דמה דאמר ר' יהושע שיכתוב נכסיו לאחרים אף דמטלטלין לאו בני שטרא נינהו הכונה אם יש לו קרקע יכתוב הקרקע ומטלטלין אגב קרקע ואם אין לו קרקע יקנה בק"ס או אגב ד' אמות שיש לו בא"י כמ"ש תוס' ב"ב מ"ד והנה עיין בש"ס כריתות כ"ז ע"ב דאמרינן שם דאי לאו קרא דמחטאתו ס"ד דאם הפריש מעות לקינו והעני מייתי עשירית האיפה מן ביתו והלין מעות יפלו לנדבה והדבר תמוה דהרי קרבן זה תליא בהשיג יד והרי הפריש וצ"ל שצריך המעות לצרכיו כנ"ל ואיך ה"א שיפלו לנדבה א"כ עדיף לי' יותר להקריבם וכבר נשאלתי ע"ז ומצאתי בהגהות ש"ס דווילנא שהגאון הרש"ש הרגיש קצת וצ"ל שהוא הפריש מעות לקינו וצריך קצת לצרכיו וס"ד שהמותר ממה שצריך לצרכיו יפול לנדבה והוא יביא משלו עשירית האיפה וקמ"ל שמותר המעות שלו כן נראה לפענ"ד:

סימן נ"ד בסוגיא דבני בתירה פסחים ס"ו לישב קו' תוס' פסחים ס"ח דהרי ר"א ס"ל מכשירין דוחה יו"ט ואמאי הרכבתו והבאתו אסור. פלפול בקו' מג"א סי' תצ"ח ס"ק כ"ד תמוה על מהרש"א עירובין פ' דרב ס"ל תחומין ל"ד מביצה ל"ז דמקשה לאיסור תחומין חששו לאיסור מוקצה לא חששו פלפול בעירובין ק' ביאור פלוגתת רב יהודה ועולא פסחים צ"ג ע"ב. ישוב קו' תוס' צ"ג מנ"ל לר"ע דאין שוחטין וזורקין על טמא שרץ ישוב

מה שהקשיתי בבית יצחק א"ח סי' מ"א אות ג' מפרש המכילתא פלוגתא דר' יאשי' ור' יונתן בילפותא דפסח ד"ש. קו' בביצה כ"ז אהא דמקשה טעמא דקדשים הא דחולין שרי. בדין אי קטן נעשה שליח במידי דאיתא בנפשי'. לפרש דברי בני בתירה ששלחו ולא ידעו ובדברי ירושלמי בהא דרבי לא אכיל בע"פ משום דס"ל כבן בתירה:

סימן נ"ה המשך הדרוש ישוב קו' תוס' בסוגיא דילפינין פסח ד"ש מגז"ש ובכיצד צולין יליף ממשמעות. פלפול בקטן במידי דאיתא בדנפשי' אי נעשה שליח. ישוב קו' תוס' בסוגיא איך יליף משתי הלחם שבא להתיר בדין יש קנין לנכרי להפקיע מידי מעשר תליא בק"ס אי כקה"ג דמי פלפול בירושלמי פ"ו דפסחים בג' דברים שעלה הלל מבבל. בדין טהרת מצורע אי נוהג בחו"ל בדברי יעב"ץ דנגע שודאי טמאה א"צ לאמירת כהן שנעלם ממנו גמרא מ"ק ז':

סימן נ"ו המשך הדרוש ובסוגיא דיבמות ט"ז בימי ר' דוסא בן הורכינס הותרה צרת הבת וכו' אמר ר' יהושע אני אלך ואחריו ראב"ע ואחריו ר"ע וכו' על מדוכ' זו ישב חגי הנביא ואמר ג' דברים. פלפול בסוגיא דיבמות י"ג ובענין עשה דוחה ל"ת שיש בו כרת. ובזבחים ק"ז במחלוקת ריה"ג ורבנן לענין טמא שאכל את הטמאה. קו' אמאי לא יליף עשה דוחה ל"ת שיש בו כרת מנשיאים שהקריבו בשבת. תמוה על רש"י פ' נשא שכ' שהלוים גלחו בשביעי. והלא הי' בשבת. תמוה על אבני מילואים ס"ס י"ז בענין הפקעת קדושין היכא דאין קדושין תופסין ישוב דברי הסמ"ג מקו' ח"ס סי' קמ"א לר"א למה נדחו הטמאים לפסח שני:

סימן נ"ז במשנה ריש ביצה לישב קו' תוס' ורש"י איך שייכי ג' מחלוקת ב"ש וב"ה אהדדי. לישב קו' הפנ"י פסחים ה' דילמא משום אחשבי' פלפול לר"ש אם הוה קבורה מן התורה. פי' דברי הטו"ז א"ח סי' תצ"ח ס"ק י"ב. מבאר מחלוקת ר"א ור"י בעירובין ק'. לישב קו' תוס' ביצה ט' ע"ב ד"ה אמר"י:

סימן נ"ח תמוה על מהרש"א מכות י"ח וישוב ע"ז. תמוה על המרדכי סוף יבמות דבש"ח חייב משום אוכל קדשים בטומאת הגוף. תמוה על מהרש"א חולין קי"ז שלכאורה נעלם ממנו מקרא מפורש וישוב ע"ז. ביאור תו' קדושין ג' ע"ב:

סימן נ"ט בדבר חזקת הרבנות ובענין שחתמו השוחטים שלא לשחוט בלי קוויטעל מחתן הרב פלפול בדברי מהרשד"ם ועשרה מאמרות ומג"א סי' נ"ג. ובדברי פי' המשניות דמשמע מדבריו דבבן בין הבנים אף במחלוקת שייך ירוש' במלוכ' וקו' על זה מיואש שמשחו מפני המחלוק' ותירץ על זה, ופלפול בתוס' נדה מ"ו ע"ב ופי' נכון ברש"י ר"ה ב' אהא דכיון דירושה לא איכפת לן הא ומהרש"א. ובדברי הר"מ בכלי מקדש שכ' דבסרח

מורידין מגדולתו בדין הרי את אסורה עלי כאימא לישב קו' מח"א על הרלב"ח. ותליא גוף הדין אי תכ"ד כד"ד. ובדין בשבועה א' מהני מתפיס בדבר האסור כריטב"א:

סימן ס' בדין כתיבה כדיבור דמי תמוה בדברי תוס' גיטין ע"א ד"ה הא יכול לדבר מסוטה ל"ג. ופלפול בר"מ פ"ד מחליצה. ובדברי הריטב"א יבמות ק"ד דמדבר ואינו שומע אינו חולץ. ישוב קו' תוס' יבמות ק"ד פלפול בשיטת תוס' ריש זבחים דסתמא דקטן גרע משאר סתמא. בדין היכי דמהני שליחות מהני עומד ע"ג. בישוב קו' תוס' איך יכתוב חש"ו גט דל"ה בר שליחות פירוש דברי ירושלמי פ"א דתרומות הובא בתוס' חולין י"ב. ותירץ על קו' המהרי"ט דעת הר"י ברזילי דקטן שקידש לו אביו אשה חוששין לקדושין. מב"ב קנ"ו. קו' על שיטת הר"י בר ברזילי מב"ב ע"ח. דין דלדעת ר"י בב"ז לא מהני זכיית אביו רק לקנין איסור אבל לא לחיובים. דבר חדש. דאם קידש לו אביו אשה מצי לגרש בקטנותו שיכתוב בעצמו גט ומחשבתו ניכרת מתוך מעשיו ישוב נחמד לטוש"ע סי' קמ"א שכ' דה דהיכי דמגרש ע"י שליח טוב לדקדק אם הוא גדול. ישוב קו' מהרי"ט על שיטה זו מקדושין י"ט פלפול היכא שאין חייבין מיתה אם קדושין ן של אחר תופסין ובדברי הפנ"י קדושין מ"ג ישוב קו' מהרש"א חולין ל"ב ד"ה נשחטה. ישוב דברי הר"מ בה' פרה דאם נשחט בהמה אחרת עם הפרה כשרה הלא פסק כר"נ פלפול בקדושין מ"ג בילפותא דריב"ק ור"נ קו' למ"ל קרא שלא ישחוט ב' פרות ת"ל דאסור לשחוט ב' זבחים. בדין קדשי בד"ה אי בעי שינה עליו הכתוב לעכב. ישוב קושיתי על הר"ש פ"ד מפרה מחולין י"א קו' גדולה על השמ"ק כתובות ע"ד דקדושי ביאה מהני בקטן וקשיא א"כ מצינו אישות לקטן וישוב ע"ז תמוה ממשנה יבמות ס"ט:

(הג"ה בפנים נדפס מ"ט בטעות):

שם הג"ה ושייך לסי' מ"ג בענין אם מותר לעשות סחורה באס"ה ישוב נחמד לקו' הנוב"י מה מקשה בפסחים לחזקי' למה הוקשה אס"ה לדם:

סימן סא בעוף שנחתך מחרטום רוב עצם הלבן ולא נשאר רק כ"ש וחי יותר משנה אם הוא כשר מבאר דברי הפליתי ר"ס ל"ג דבכלל טריפות לא מנו רק ודאי טריפה. והרי נפולה ל"ה רק ספק בישוב קו' הש"ך ס"ס ק"י דתערובות נפולה תשתרי מס"ס. לישב קו' דגול מרבבה סי' כ"ט למ"ל הלכה למשה מסיני לישב קו' הפליתי סי' נ"ז על תי' דאיערב בנפולה ונמתין י"ב חודש. פלפול בדברי הל"ש דאף בטרפה ע"ש סופו א"י לחיות יב"ח. לישב קושיתי אתוס' סנהדרין ע"ח אהא דהורג טרפה אינו נהרג. לישב קו' פליתי סי' נ"ז אמאי לא אוקמא בגמ' בנטרפה ואח"כ נתעברה דהרי מיעוט יש דטרפה נתעברה. בפלוגתא דרבוותא אם חי י"ב חודש אם הוה בירור על כל המין או רק על בהמה זאת

קושיא לגי' תוס' זבחים ס"ט דר"מ ס"ל סימן לטרפה ל' יום והלא ר"מ בלא"ה חושש למיעוט. ישוב קו' תוס' פסחים כ"ז לענין זוז"ג בש"ה לישב קו' מהר"ם מלובלין חולין מ"ב ע"ב תד"ה אמר ר"י א"ש בענין תרי חומרא דסתרי אהדדי. ופלפול בענין שדרה וגלגולת: סימן סב בבהמה שהי' נסרך מבה"כ לקיבה והבה"כ הי' נקוב ובשר הקיבה והעור סתמו לנקב. עוד בדין עצם הגלגולת שקורין פשיבוס. פלפול על דברי המנח"י דהדחת העור מועיל לבשר ועל דברי הפמ"ג סי' תצ"ט בענין זה. ובדין אם מהני הדחה בעגלים על גבי עורן ומפקפק בהיתר שמתירין מקצת אחרונים לישב קו' ת"ש בישב קיץ בושט נחשב הבשר לסתימה לשיטת הר"מ דסתימת בשר מועיל קו' בסוגיא דיבמות ע"ט בתוס' ד"ה אלמא שהוכיחו דסריס אדם בר חליצה ויבו' וקשה דילמא אתיא כר"א ומיירי בניקב הגיד דיש לו רפואה ומודה ר"א. ישוב נכון בהא דמקשה בחולין י"א. ור"מ היכי אכיל בישרא ולא מקשה בישרא וחלבא. בדין גלגולת שחסרה מתחילת בריתו. פלפול עצום בדברי הגהות מ"ל פ"ג משגגות אם חייבין כרת ומלקות על חלב שעל הדקין. וגם אם ח"ש אסור מן התור' בחלב שעל הדקין כיון דלא אתי רק מריבוי. ואם קאי ריבוי על ריבוי. ואם חלב שעל הדקין מטמא בנבילה פלפול ברש"י הוריות ז' שכ' שהורה בדם הנבלע באברי' וזה תמוה דדם הנבלע באברים א"ע כרת ולא קרבן פלפול במנחות ל"ז בדין שני גלגולת ובדין אם האשה טרפה דבודאי אסור באחותו:

הג"ה בפנים כתבתי דעור העוף יש בו נקבים רק שהנוצות ממלאים הנקבים ומ"מ הדבר פשוט שאותן אווזים ששולחין למרחוק ומדיחין תוך ג' ימים כשהם שלמים שאע"פ שהדחת העור מבחוץ מועילים להבשר מ"מ לא יפה עושים חדא דאף דנקבים מועילים שיודח הבשר זה דוקא כהפ"מ דהוה כנמלח מצד אחד. והבני מעיים והשומן שבפנים ודאי אסורים בבישול אף בהפס"מ דהוה כלא הודח כלל כמבואר בנוב"י תנינא א"ח ס"ס כ"ז ובחסד לאברהם סי' ל"ג על כן ודאי לא יפה עושים ובאם שמוכרין הבני מעיים והשומן שבפנים בחזקת כשר מכשילים רבים ויש להזהיר ע"ז:

סימן ס"ג בדין שנשתברו ו' צלעות ונדבקו היטב ואח"כ נשתברו ו' צלעות אחרות מה דינו פלפול בדברי הפמ"ג לענין ב' קרועים שנתרפא אחד קודם שניקב הב' ובדברי הלב"ש בנפסק חוט אחד ונשתייר מצד הב' כדי עניבה וקשרו ואח"כ נפסק הצד הב'. תמוה ע"ז משבת קי"ב וישוב ע"ז פלפול בב"ק ק"ה. ובזבחים ל"א לענין ויקץ כישן הפיגול פלפול בדברי המהרי"ט כל שחתמו הקהל זשלבפ"ז ל"ה רוב. תמוה ע"ז מסנהדרין ל"א ד' המהרי"ט היא רק בממון דא"ה אחר רוב רק ברובא דאיתא קמן. פלפול בדברי הפמ"ג סי' מ"ב ס"ק א' דבטריפה מחמת ריעותא שסופה לנקוב מהני סתימה וחוזר להכסירה

קו' ע"ז מחולין ס"ח ובדברי הפמ"ג סי' ל' קו' על ת"ש סי' מ"א דמה שיש לו רפואה ל"ח במשנה ומה הקשה תוס' דליתני חסרון הגלגולת. פלפול על דברי הלב"ש בפרה שהי' לה נקב בחצר הכבד ונסרכה דהבהמ' כשרה והחלב מקודם ג' ימים אסורה ובדין דבאמה"ח לכ"ע ט"כ ל"ד. תמוה על החו"ד שכ' דבנזיר היוצא אסור מכל אשר יצא מגפן היין. בדין אם שחט בחרב תליון. ובדברי הריטב"א אם בבשר אדם יש איסור אמ"ה. הוכחה מש"ס חולין ל"ב נגד דעת הפמ"ג הנ"ל. ולדינא פסיק בושט ובריאה ל"מ סתימה אף קודם שניקב עור הב' ובנשבר הצלעות הדין כדברי הל"ש:

בש"ה קו' על הפמ"ג דרוב בועות עור התחתון ניקב. ופלפול בזה: הג"ה והשמטה לה' תולעים:

א בפנים אות ט' הבאתי דברי הגמ' חולין ס"ז והוכחתי דהני תולעים שנמצאים בכבד ובריאה אין אסורים משום אמ"ה, ממש רק משום שיוצא משום אמ"ה ע"כ אין אסורים לב"נ כמ"ש בנחלת יעקב. והנה הפמ"ג סי' פ"ד בש"ד ס"ק מ"ב אוסר לב"נ וכ"כ בא"ח סי' שט"ז ס"ק כ' דתולעים הגדלים בין עור לבשר אסורים לב"נ וההורגן בשבת חייב. וכ"כ בראש אפרים סי' ל"ו ס"ק ע"ב. ובראש יוסף חולין דף ק"ב כ' ג"כ דבשרצים וחגבים יש אמ"ה לב"נ דל"ש בב"נ היקישא דא"א מצוה על דמן והערני הרב החריף ובקי מ' טעבל זעהמאן נ"י מפה"ק שדבריהם תמוהים דלהדיא מבואר בסנהדרין נ"ז ג"ט דקרא דאך בשר בנפשו דמו לא תאכלו למישרי שרצים לב"נ היא דאתי ופירש"י כיון דבישראל דמו אין חלוק מבשרו אין ב"נ מוזהר על כן דבריהם תמוהים שכ' דאסור לב"נ ויפה העיר, אך שמא חששו לדעת רחב"ג דס"ל קרא אתי לדם מן החי ולא למישרי שרצים עיי"ש בסנהדרין אמנם אף שרש"י בחומש פי' כרחב"ג הרמב"ם לא פסק כרחב"ג. ודברי הפמ"ג וראש אפרים קצת יש לישב דס"ל דתולעים הגדלים בבשר מחיים דינם כבשר ממש ולא כשרצים. ונהי דאסורים משום דאין השחיטה מתירתן מ"מ אין דינם כשרצים וכ"כ במנ"ח מ' קס"ג אמנם דעת רוב הפוסקים דמותרים לב"נ דדינם בשרצים:

ב' אך אם אסור למכור לישראל הכבדים מבהמות, וכבשים הנמצא בהם תולעים הרבה בהסמפונות שקורין מאטעליצא הנה ש"ב הגאון מלבוב בספרו שואל ומשיב מ"ק ח"ב סי' מ"ה נוטה להתיר. ונחזי אנן. ההיתר שכ' דל"ה רק חצי שיעור ואף דח"ש אסור מה"ת מ"מ לפמ"ש הר"י מינץ בתשו' סי' ט"ו דבלב עוף שאין בדמו כזית ח"ש אינו אסור מה"ת דל"ש חזי לאצטרופי כיון שמעולם לא הי' בזה כזית ולא יהי' בו כזית. ול"ש חזי לאצטרופי ה"ה בתולעים שלא גיבלו כזית אינו אסור מן התורה. ובזה מישב קו' תוס' על רש"י בחולין ס"ז ע"ב שפי' קוקאיני תולעים שבכבד ושבריאה והקשו מלקמן

דמרבינין דרנים שבבהמה אע"ג דמיני' קגביל. וכ' הוא דשם מיירי בגביל כזית משא"כ ח"ז אין אסור מה"ת. הגם שדחה בעצמו דכאן הוה ברי'. רק בנתרסק ל"ה ברי' וח"ש לא אסור מה"ת:

ג' הנה בגוף דברי הר"י מינץ יש לעיין אמאי לא אסור ח"ש משום חזי לאצטרופי דהרי כל איסור ח"ש משום חזי לאצטרופי והכי אם אכיל ח"ז מדם לב עוף וח"ז מדם לב עוף אחר לא יצטרף ומאין הרגלים לומר כן. והן קדם פירשתי דברי ר"י מינץ עפ"י דברי תוס' יומא פ"א ד"ה כל שטימאתו. שהקשו מאי איצטריך קרא לר"ע דם הבא מב' מתים שמטמא ות"ל דטומאתו שוה ועוד מ"ט דרבנן ותי' דמיירי ברביעית דם הבא' מב' נפלים שאין לא בזה ולא בזה רביעית אבל ב' מתים שיש בכל אחד טפי מרביעית לדברי הכל מצטרפין חצי רביעית מזה ומזה עיי"ש ה"ה שיש לומר בכל איסורין דוקא כשיש כזית מכל אחד מצטרפין אח"כ חצי כזית מזה אבל אם אין כזית ביחד כגון בלב עוף שלא הי' מעולם כזית לא יצטרף באכל ח"ז מזה וח"ז מזה כמו ברביעית דם. וזה יהי' סברת מהר"י מינץ. ואמנם דבר זה חידוש יותר מדברי מהר"י מינץ. ואין ללמוד איסור מטומאה. וגם בדברי תוס' יומא כבר הקשה בתוס' יום הכפורים כמה קושיות ע"כ אין ללמוד מד' תוס' דין חדש כזה והן אמת דלדברי מהר"י מינץ קצת יש לישב דברי המשנה ה"ק דחלה התרומ' והבכורים וכו' ואסורים לזרים ופירש בירושלמי פ"ב דבכורים דקמ"ל אפי' לח' ומה קמ"ל כמו שהקשה בפני משה ע' בפנים מ"ש ס"ס צ"א לדברי מהר"י מינץ י"ל דקמ"ל אפי' לא תרם רק ח"ש דלא הי' מעולם כשיעור ולא יהי' כשיעור מ"מ אסור ח"ש. אמנם כבר כתבתי דדברי מהר"י מינץ תמוהים. גם הוא נגד דברי רש"י חולין ק"ט שכ' דבלב עוף ח"ש אסור מה"ת. וכבר הקשה כן הגאון מלבוב בעצמו בסוף הגהות על ויכוח מים חיים נקוב בשם תורת משה הנדפס בסוף הת"ח:

ד' אמנם כעת ראיתי במהר"י מינץ סי' ט"ו. וראיתי שאין כונתו כמ"ש הגאון זצ"ל. שמקודם כ' כיון דבלב עוף אין כזית בדמו סברא היא דל"א בה חנ"נ. ואח"כ כ כ' וכ"ת דח"ש אסור מה"ת ומתרץ כיון שנתבשל או נמלח אינו אסור רק מדרבנן וכו' ואח"כ הקשה מפגה"נ מפלגא דזיתא דתרבא דנפל לבישרא דאמרינן אל תזלזל בשיעורא דרבנן ועוד הא אמר ר"י ח"ש אסור מה"ת וי"ל דשאני ח"ש דדם לב עוף שלא בא לעולם לידי חיוב לא למלקות ולא לכרת שלעולם לא תמצא בו כזית אלא איסור תמצא בו לכך נראה לי שאין לדקדק עלי' כס"ד של מר בר ר"א כיון דלא אתי לעולם לידי חיוב וגם היא מדרבנן. ע"כ דבריו וכונתו דעל קו' ח"ש כ' דהוה מבושל רק על מה שהקשה דגם בדרבנן אין לזלזל כדאיתא בחולין ע"ז תירץ כיון שא"א מעולם לבא לידי חיוב ע"כ קיל

מתרבא דא"ל אל תזלזל בשיעורא דרבנן כיון שהיא מדרבנן וא"א לבא לידי דאוריי' נשאר כס"ד של מר בר רב אשי והכי מוכח דאס"ד כדעת הגאון מלבוב אמאי לא תירץ תיכף כשהקשה מח"ש לחלק בין איסור שלא הי' שיעור מעולם. וע"כ הפי' כדכתיבנא באופן שאין לצרף היתר זה אפי' לסניף:

ה' והן אמת דבלא"ה יש מקום לומר דבשרצים ח"ש מותר מה"ת לפמ"ש פמ"ג דבגיד הואיל וחידוש הוא אין מצטרף לכזית בכא"פ. ה"ה בשרצים הפגומים ומאוסים וחידוש שהתורה אסרו ולא מצטרף וח"ש אין אסור מה"ת וכן מצדד לומר במנ"ח מ' קס"ג אך גם: זה ליתא וכן מוכח מתוס' שבועות כ"ב ע"ב ד"ה אהיתר' דגם בנזיר בחרצן ס"ל לר"י ח"ש אסור מה"ת אף דהוה חידוש וכן מוכח קצת בתו' שבועות כ"ג ע"ב ד"ה דמוקי לה דהרי שם קאי גם אשרצים וכתבו דח"ש אסור מן התורה וע' מ"ש בפנים סי' קל"ה אות ח"ט:

ו' והנה מ"ש הגאון מלבוב כיון שבעת שצולין הכבד נתרסקו התולעים ונפסדה צורתן בטלין ברוב ונ"ט ל"ש בזה כיון שהוא לפגם. הנה בחנתי ע"י השו"ב וראינו שאחר הצלי' נשארו תולעים שלמים. וגם ל"ש ביטול ברוב בדבר הניכר. דאם יחתוך הסמפונות ימצא התולעים וניכר האיסור. ואינו דומה למ"ש הטו"ז סי' ק"ד סס"ק, א' בעכבר שנתערב בחומץ שבטל הואיל ואי אפשר להפרישו בטל כמו בקום דכאן אפשר להפרישו ע"י חתיכות סמפונות ובדיקה. [כעין זה כתבתי בס"א דחטים מחומצים לא בטילי קודם טחינה בחטים שאין מחומצים אף דהוה טורח לסלקם על כן יש למכור לנכרי החטים קודם פסח אך ביש ס נגד החטים מחומצים אין המגהג למכרם שלא יעבור בב"י אולי סומכים על דברי הטו"ז הנ"ל בצירוף דעת השאג"א דאח"ש אין עוברין בב"י מדאוריית' ולדינא צ"ע והא דבעי ס' אף דהוה מב"מ יבש ביבש כיון דיש לברר ע"י טירחא הוה כא"מ לשיטת האו"ה דטעם מבא"מ משום שיכול להכיר ע' פמ"ג שער התערובת ח"א רפ"ב בשם המ"כ. ועוד דשייך שמא יבשלם ויתן טעם אמנם היכא שיש מחיטים מחומצים כדי לצרף כזית צריך למכור קודם פסח אף שיש ס' וע' מק"ח ר"ס תמ"ב] ומה שכתוב הגאון מלבוב שם לישב קושיות תוספות ושורש דבריו דכיון דנתהוו מחיים תוך הבהמה מותרין מחמת עובר ירך אמו ואינו דומה לדרגא שגדלין בין עור לבשר ואין להם שייכות עם הבהמה אם כי יש מקום לדבריו וכ"כ בלב ארי' בישוב קו' התוס' מ"מ כיון שתוס' כתבו דלא ניתר בשחיטת הבהמה ובודאי דלא עדיף מדמות יונה ורק שתוס' הקשו למ"ל קרא אבל עכ"פ לדינא לא ניתרו בשחיטה וכש"כ לדעת הרמב"ם דאפי' דרני דכורא אסירי בנתהוו מחיים ודאי אין היתר לדרני דבישרא. ומה שהביא דעת ראבי' דבבהמה ל"ש שרץ השורץ ולא אבמ"ה. וכ' דהיש"ש מחזיק דבריו. כ"ז ליתא

דהראבי' לא התיר רק תולעים המתהוים בבשר אחר שחיטה מרוב שומן אפי' פירשו לגמרי שאין שם שרץ הארץ ולא שרץ המים אבל תולעים המתהוים בחיי הבהמה ודאי גם הראבי' אוסר כמבואר בש"ס להדי' דבהמ' בשחיט' היא דמשתרי' ואסורין הדרנא וכן היא באו"ז סי' תל"ז בשם ראבי' להדי' שמחלק בין תולעים שנתהוה מחיים כנ"ל על כן אין ענין דברי ראבי' לנ"ד שהתולעים נתהוו מחיים. ואולי תולעים אלו באים מבחוץ דשמעתי דהתולעים יתהוו ממה שאוכלים הבהמות שחת שקורין קאניטץ על כן יכול להיות שנתהוו בהשחת. ולכ"ע אסור:

ז' ובגוף דברי רש"י שפי' קוקאני שבכבד ובריאה שמבואר בדבריו דבנתהוה תולעים מבשר אף בחיי בהמה מותרין ותוס' הקשו מדרנים שבבהמ' דאסורין מואת נבלתם תשקצו ומ"ה פי' קוקאני היינו בדגים הנה בירושלמי פ"ח דתרומות ה"א איתא ר"ה בשם ר"י השוחט בהמ' ומצא בה שקץ אסור באכיל' מ"ט בהמ' בבהמ', תאכלו ולא שקץ בבהמה תאכלו אמר ר' יונה ר' הושיע' בעי מה בינה לבין זוזין שבעדשים וכו' תמן בגופיהן ברם הכא אינן בגופו ופי' הפ"מ, תמן בגופיהן שבהפירות הן ברם הכי לאו מגוף הבהמה היא דמעלמ' אתי. הנה בירושלמי זה מבואר כשיטת רש"י דאף בבהמה דוק' דמעלמ' אתי אסורין אבל לא מה שנולד בבהמה. וצע"ג על תוס' בזה ונ"ל דתוס' יגרסו כן תמן כגופיהן ברם הכי אינו כגופו. והכונה דבהפרי כל עוד שלא פירש הוה כפירי ומותר משא"כ שקץ כבהמה ל"ה כגופו שמותר בשחיטה דלא הותר בשחיטה רק מין בהמה ולא עוף ולא שרץ כמ"ש ר"י לקמן בירושלמי שם בהמה בבהמה תאכלו ולא עוף בבהמה ולא שקץ בבהמה ומ"מ נראה יותר כשיטת רש"י. אך מי יהין להורות נגד שיטת תוס' ורוב הפוסקים. ובמהרי"ט אלגזי ריש בכורות דף ה' דפוס פרעשבורג מייתי דברי דמשק אליעזר דהא דאוסר בירושלמי ובבלי דמות יונה או שקץ דוק' לר"ש ולא לרבנן. ולשיטה זו גם תולעים מותרים לרבנן אבל כבר דחה דבריו מהרי"ט אלגזי ובודאי להלכה אסורים התולעים על כן אין להתיר הכבדים מכבשים ולא מבהמות במקום דשכיחי תולעים רק לחתוך כל הסמפונות ולהשליך התולעים וחלילה למכור הכבדים שלמים:

ח' ולכאורה י"ל דכבד הואיל וכולו דם והתורה התירה אין לאסור משום בשר מהחי הואיל והוה חידוש. אבל כבר דחה זאת הפמ"ג בסי' ס"ב ס"ק ג' בש"ד ובודאי כבד אסור משום אמ"ה. והתולע יצא מאיסור. ועוד מי יודע שהתולע הנמצ' בסמפונות נתהוה מכבד ולא משאר בשר ואולי בא מבחוץ והנה כבר כתבתי דבתולעים אינם אסורים משום אמ"ה לב"נ. ולישראל ג"כ נראה דאינו אסור משום אמ"ה דדמו אינו אסור משום דם כמו שכתבתי לעיל בשרצים. אך אולי תולעים אינו דומה לשרצים דל"ה מח' שרצים

כמ"ש בנקה"כ סי' ק"ד דתה"מ היא בכזית אם נתרסק ולא, בכעדשה. אך נראה דתולעים דומה לשאר שרצים שכ' הרמב"ם דאין להם טומאה כלום ודמו מצטרף לבשר לאיסור אכילה כמו נחש דאם נאמר דאותן תולעים דינם כבשר בהמה וחייב משום נבלה או אמ"ה א"כ נאמר דמטמ' במגע ומש' כנבלת בהמה ולא אשכחן דבר הנאסר מקר' דאת נבלתם תשקצו שיטמ' במשא ע"כ נר' שדינ' כשרצים על כן גם לישראל אין לוקין משום אמ"ה שאין חלוק דמו מבשרו רק אסור ואין מטמ' משום שיוצ' מחי. ולפמ"ש בפר"ח סי' י"ג הובא בפנים דלרבנן דפליגי אר' אלעזר ס"ל אף אם אינו מוזהר על דמו מוזהר על אבריו י"ל דאתולעי' ישראל חייבין משום אמ"ה וה"ה אשרצים ובסנהדרין לא ממעטין רק ב"נ דאינו מוזהר על שרצים וישראל עובר משום אמ"ה ודוק והנה בפנים הקשיתי על הריטב"א דס"ל דאבשר אדם חייב משום אמ"ה והלא אין מוזהר על דמו. כעת מצאתי במנ"ח מצוה תנ"ב שכ' דבאדם דמו חלוק מבשרו להיפך דדמו מותר ובשרו אסור ומ"ה כ' ריטב"א דחייב משום אמ"ה. וזה לית'. דאנן דרשינן כל שאתה מוזהר על דמו אתה מוזהר על אבריו כדאית' בחולין ובאדם אין מוזהר, על דמו:

ט' והנה מבואר בש"ע ופוסקים להלכה דתולעים שמתהוין מבהמה לאחר שחיטה מותרים על כן אותם תולעים שקורין מאדין לכאורה אין לאסור אך שמעתי שהם באין מזבובים גדולים שקורין שמיים פפילגען כשישבים על הבשר מפליטין רוק או צואה ומזה באו המאדין על כן גם המאדין אסורים ויש ליזהר לכסות הבשר שלא ישבו הזבובים:

שוב מצאתי בס' זכור לאברהם חיו"ד אות ת' בשם מהר"ם ב"ח שכ' דכל עוד שלא נעשין תולעים הוה פירשא עיי"ש מ"מ כיון שלעינינו נראה שהם רוחשים ע"כ אסורין:

י' ואזכיר בזה דבר חידוש. הנה המהרש"א עירובין י"ג ע"ב בתוס' ד"ה שיודע כ' דמה לנחש שדמו אינו כבשרו דדמו כבשרו לא מרבין אלא בח' שרצים ותמהתי עליו מגמ' ערוכה בכריתו' ד' ע"ב דאמר רבינא הילכך דם נחש ובשרו מצטרפין ומקשה מה קמ"ל ומשני סד"א נחש דלא איתרבי לטומאה לא אתרבי לאכילה קמ"ל הרי דדמו ובשרו מצטרפין לאכילה ומהרש"א ע"כ קאי לאיסור אכילה דלטומאה נחש ל"ל טומאה כלל. ול"ש צירוף ולאיסור אכילה הרי מצטרפין וכ"כ רמב"ם פ"ב ממאכא"ס ה"ט ועין משפט בכריתות שכח לציין זאת לישב דבריו הקדושים. נ"ל דהנה ראיתי עוד תמוה בדבריו בסנהדרין י"ז על דברי תוס' שם ד"ה שיודע שעל מה שכ' תוס' דנחש טהור מכלום כ' לאו דוק' אלא דרצה לומר דאינו מטמ' במגע כעדשה אלא בכזית כשאר נבילה. ודבריו תמוהים מש"ס כריתות הנ"ל דאמרינן דנחש לא איתרבי לטומאה משמע דאין לה

טומאה כלל. אולם רש"י כ' בכריתות לטומאה כעדשה לאכילה בכזית א"כ נראה דרש"י מפרש נחש לא איתרבי לטומאה היינו כעדשה אבל בכזית מטמ' במגע אולם ברמב"ם פ"ד מאבות הטומאה הי"ד מבואר דנחש אין לה שום טומאה וכן משמע פשט' דגמ' בכריתות דאל"כ נימ' דדם ובשר דנחש מצטרף לטומאה במגע לכזית. וע' חולין ס"ד אמרינן שאם רקמה ונקבה מטמא בכעדש' מתקיף לה רבינ' ודלמ' דנחש הוא ופירש"י וטומאה אין בה משמע דטומא' אין בה כלל ולמהרש"א יצטרך לפרש דלא מטמ' בכעדשה. ושמא י"ל דדוק' רבינ' ס"ל בכריתות דאין בנחש שום טומאה ומ"ה קאמר בעירובין אני אדון ואטהרנו דבכל הג' מקומות דברי רבינ' הם ועכ"פ לדברי מהרש"א בסנהדרין דס"ל דנחש מטמ' בכזית במגע. י"ל דברי מהרש"א בעירובין הנ"ל דמ"ש דדמו אינו כבשרו היינו לטומאה בכזית דאינו מצטרף. ומה שאמרו בגמ' בכריתות דנחש דמו כבשרו מיירי להדי' לאכילה ועדיין צ"ע בכ"ז:

סימן ס"ד בריאה שהי' נגלד פורתא ובדקו ולא בצבץ ואח"כ ראה מרחוק שייליכטץ וקלפו עד בואם להנגלד ומסיבת מהירות נקרע במקום הגלד. מסיק לדינא דאם לא הי' אפשר לקלוף כלל רק כשקולפין בחוזק יש להחמיר והיכי שהי' יכול לקלוף בנחת והעביר ידו בחוזק יש להקל בהפס"מ לכבוד שבת. פלפול בדין בשר בלוי ונגלד פורתא אם הוה ב' לריעותא ואם תולין במשמוש ידא דטבחי קו' ללישנא דקרמא עילאי או תתאה טרפה איך תבדוק דלמא עילאי אינקב קו' על שיטת בה"ג בקרום של מוח דטרפה בעילאי או תתאה תתעורר קו' תוס' בחולין י"א על ר"ע. ובדבר השאלה בסירכה כסדרן בין אונא לאומא עם חלון יוצאה מבועה מסיק דאין להקל אף בהפס"מ במיעוך:

סימן ס"ה בדין עצמות קטנות המונחים על הריאה שנשמטו או שנשברו. ובדברי הפ"ח שמקיל בהפס"מ בנשמט הגף שאין לסמוך ע"ז ובאותן עצמות מסיק לדינא שנשבר בלא עוקץ כשר וביש עוקץ המקיל בהפס"מ לכבוד שבת אין מזחיחין אותו. ובמקצת מרסיסי נשבר ביש עוקץ בהפס"מ טריפה ובאין עוקץ כשר בהפס"מ לצורך גדול פלפול במחלוקת רב ושמואל בדף נ"ז לענין שמוטת ירך בעוף ובדף נ"ו לענין שמוטת גף בעוף בישוב קו' הכנה"ג על הי"ש שמפלפל אי הלכה כרב או כשמואל והלא אין אנו בקיאין בבדיקה. בדין בועה בריאה בעוף. קו' על המטריפין אמאי לא חשיב בגמ' ביתר עליהן עוף. ומסיק דהמיקל בהפס"מ לצורך שבת בבועה יחידית אם אינו בשפולה ולא מעבר לעבר. לא הפסיד ובמכה גדולה יש להטריף. בדין ריאה של אוזות שיש קצת ירוק גע'. ובדין דבר שמותר בדיעבד ויש עוד איסור אחר שמותר בדיעבד אי הוה תרתי גריעותא וראי' ממשנה פסחים ס"ג דל"ה ב' לריעותא:

סימן ס"ו בדין איזה מקום שנהגו למעך סירכה של עגל אם הוא גדול למראית עין ונודע אח"כ שהי' בן עשרה שבועות וכבר בישלו הבשר ויש תערובות והפס"מ מסיק דהכלים כשרים אם אינם בנ"י. פלפול בדברי הפמ"ג לדעת תוס' דיש סירכה בלא נקב אי הוה ודאי טרפה או ספק. וישוב דברי הפמ"ג דמה שטרפה ע"ש סופו חי יותר מיב"ח מה שקשה מתוס' חולין י"א: סימן ס"ז בדין הל"ש היכי שהוכשר חסרה אונא ע"י סימן שארוכה ועבה בצד אונא אמצעית הסמוכה לאומא והמקום השני הסמוכה לאונא עליונה שוה בעובי לצד הסמוכה לאומא דטרפה מטעם ב' לריעותא איך הדין ביש היכר סדק ג"כ. מסיק דבכה"ג גם הלב"ש מודה דכשר. פלפול בדברי הת"ש שכ' מה לי חדא חזקה מה לי תרתי וצ"ע מעירובין ל"ה ע"ב. ובדברי הריב"ש דב' חזקות עדיפא כרוב שצ"ע מסוגיא דשם:

סימן ס"ח בקיבה שהי' בצד אחד סירכה ובאבר השני הי' יבלת ובאמצע הי' הבשר קשה ועגיל כאגוז מסיק דאם הי' הבשר שלם תליא במחלוקת ולדינא כשר. ואם אין שלם טרפה. ופלפול קצת בדברי אחרונים:

סימן ס"ט בנמצא מחט תחוב בבית הכוסות והיו שני ראשיה מגולים לפנים מבה"כ רק באמצע הי' תחוב כחוט השערה ולצד חוץ הי' סירכה. פלפול בדברי התולדת יצחק שמתיר בתחוב. ובדין ב' לריעותא בב' עורות ובדברי הצ"ץ. ומסיק בנ"ד מותר בהפס"מ לצ"ג. ופלפול בדברי הטו"ז סי' מ' דהיכי שסופו לנקוב חיישינן שכבר ניקב. ולייישב קו' ט"ז סי' מ"ח מהפבה רבי. ופלפול בדברי הר"ן. ואם רבי חייש למיעוט. ישוב קו' הפמ"ג על כנה"ג דאם מחט מקצת בסמפון ומקצת בבשר טרפה:

סימן ע' בשו"ב שמצא בריאה נקודות אדומות ובדק בנפיחה וראה שאין נקבים בהנקודות והכשיר. ולא טרס בעור תחילה עד שתחזור למראה הריאה ואחר שמכרו הריאה מצא השוחט דמתא בנקודה אחת נקב. ביאור הדין אם מירוס מעכב בדיעבד. ובדין אי בעי בדיקת פושרין. והוכחה מחולין נ"ז דלשון בדיקה הוא רק ראי'. ומסיק שבנ"ד יש לתלות שנעשה במשמוש היד צ"ע בדברי התשב"ץ שכ' דר"י פ' התערובות לא ס"ל ס"ס. ובאמת ר"י ג"כ ס"ל ס"ס רק בתערובת איסר וכן שמואל סובר ג"כ כן. קו' על הת"ש שכ' דמה שאנו החזקנו בהיתר הוה חזקה. מתוס' כתובות כ"ב ד"ה תרי. פלפול בענין אפקעינהו רבנן לקדושין אם הוה חזקת א"א. ובמחלוקת שבין רבה לאביי בענין מודה במקצת. וישוב קו' ותיגות לשבת כתובות כ"ב: סימן ע"א בריאה שנמצא בה סירכה שלא כסדרן ונגדה נשבר הצלע עם עוקץ והסירכה עברה ע"י מיעוך. ובדין קמט נגד נשבר הצלע. ובענין סירכה כסדרן ועלתה הסירכה בנפיחה. וביאור דהא דאין

סירכה בלא נקב הוא על צד הרוב. וכן חזקה דאין אדם מעיז. ובדין טענינן ליתמי. ישוב לדברי הש"ך סי' פ"א מקו' התומים ונתיבות:

סימן ע"ב בפרה שהיתה חולה ודקר נכרי בבטנה נגד הקיבה מה דין החלב בדין דבר שהי' לו שעת הכושר א' ח"ש אסור מה"ת. כדברי מהרלב"ח. וישוב קו' תוס' שבועות כ"ג אמאי לא אמרי' ר"י לטעמי' דח"ש אסור מה"ת. ופלפול אי נבילה מקרי שעת הכושר ואי בב"ח מיקרי שעת הכושר בכבוש ואח"כ בישול. וקו' על תוס' מנחות ק"א ע"ב והוכחה משם ביב"ח דרבנן מותר בהנאה דלא כב"ח. ופלפול בדברי חו"ד לענין פחות ממאכל ב"ד דהבשר לא נאסר וחלב נאסר וקו' בחולין ק"ח. תמוה על תוס' נדה ע"א ד"ה ר"י לטעמי'. וישוב ע"ז. תמוה על מהרלב"ח מיומא ע"ד וב' תירוצים. ישוב דברי החינוך התמוה מאוד שנראה מדבריו דבח"ש ביו"כ אין להקפיד אם יש בו סכנה. פלפול בדברי הקהלת יעקב וברית אברהם ואחרונים וסיים דאין להתיר החלב אך אם חי' יב"ח אם יצא פרש בהדקירה ל"מ יב"ח ואם לא יצא פרש יש להתיר בחי יב"ח אחר הדקירה:

הג"ה בפנים הקשיתי על מהרלב"ח דח"ש מותר מה"ת בהי' לו שעת הכושר והקשיתי מיומ' ע"ד כעת הראו לי בפמ"ג א"ח סי' תרי"ב א"א אות א' ובמשבצות אות ד' הרגיש בזה וכ' ג"כ דביו"כ הואיל דלא כתיב אכילה מהרלב"ח מודה כדכתיבנ' אך מה שהוסיף דביו"כ איכ' עשה בח"ש צ"ע הגם דבירושלמי יש לפרש כן דמה"ט ט מודה ר"ל ביו"כ. אך בש"ס דידן משמע דיו"כ שוה לשאר איסורין דאס"ד יו"כ חמיר מה הקשה לר"ל דלמ' ר"ל מודה ביו"כ על כן דבריו צ"ע. ובפמ"ג סי' תרי"ח מצדד לומר דביו"כ דלא כתיב אכילה חייב בשלא כדרך אכילתן וגם זה צ"ע מפסחים כ"ד דלא קאמר הכל מודים ביו"כ ומוכח דגם ביו"כ פטור ודוק:

סימן ע"ג בדין חלב נבילה. קו' על הדרישה דחלב נבלה דרבנן מש"ס דע"ז ל"ה ותירץ. פלפול בפלוגתא דב"ש וב"ה. בדין דם נבילות ובמהר"ם שי"ף סוף חולין בענין כבד שטיגנה בחמאה. ובדברי ירושלמי דבעי שלקה כבד בחלב:

סימן ע"ד בפרה המשתנת דם לענין החלב, פלפול בדין ס"ס במקום חזקה ואם מחזקינן מאיסור לאיסור. לישב דברי הפליתי סי' ל"ג בענין נקיבת הסימנים דל"א נשחטה הותרה. פלפול בתשו' גבעת שאול בענין זה. לישב קו' הש"ך ס"ס ק"י בזבחים דמשני דאיערב בנפולה ולישתרי מטעם ס"ס בענין מקדיש טרפה בתמורה י"ז. קו' במנחות ה'. פלפול בדין ס"ס דאיכא לברורי. פלפול בנדה כ"ב. לישב קו' תוס' וקו' הרא"ש בתשובה ומהר"ם ראטינבערג וח"ץ. ופלפול בענין ס"ס דסתרי אהדדי. לישב דברי מהרש"ל דס"ל דיש טריפות שחוזר להכשירו מגמ' חולין ס"ט ובדברי ספר יהושע: סימן ע"ה לישב קו'

תוס' חולין מ"ז ד"ה אבל וישוב לקו' תוס' אמאי ל"ח במשנה כדיותא. ובענין אי ר"ש חייש למעוטי. וישוב לדברי מהרש"א בכורות שכ' דניקב הושט מטהר מידי נבלה:

סימן ע"ו בנחסר דק אחד מן הדקין הנקראים טרפינא קישקאליך ולא הי' שום נקב. ישוב לקוש' תוס' דף מ"ב דלא קתני ניטלו הדקין בכדיא במשנה: סימן ע"ז בדין מחזיקין מאיסור לאיסור קו' בתוס' יבמות ל' ע"ב ובתוס' כתובות כ"ו ע"ב. לענין ב' כיתי עדים שכ' דהיכי דהשתא ודאי סמא לא מוקמינן אחזקה בתרי ותרי. פלפול בב"ב ל"א. בענין בהוי סהדי שקרא למ"ל:

סימן ע"ח בדין שהי' הרבה עופות בחדר גדול ובלילה שמעו קול צוחה ובבוקר מצאו שנהרגו ג' עופות. ופלפול בדברי ר"ש מקינון ובדברי חו"ד סי' ק"י. בענין אי קרקע בקרקע בטל מדאור':

סימן ע"ט ע"ד אם מותר להפשיט עורות תרנגולים למכרם למצנפת או כובע. ובדין ביזוי אוכלים לצורך אדם. פלפול בדברי המג"א סי' קע"א ופי' דברי התוס' חולין י"ד שכתבו דבע"ח יכול להאכיל לבהמה. פלפול אם בתקנה צריכין לחוש למיעוט:

סימן פ' בדין שחט ונמצא טרפה לענין מתנות תמוה על הגהות יד שאול. וישוב לדברי תוס' חולין ק"ל שמוכח מדבריהם שטרפה חייב במתנות ופלפול בדין אין מבטלין איסור לכתחילה ביבש. תמוה על הברטנורא פ"ב דתרומות דבנטמא במחובר ל"מ הפרשה אח"כ. פלפול בדברי הרמב"ם ודברי טו"ז סי' ס"א ס"ק כ"ב. קו' על הטו"ז ז שם ס"ק כ"ז. פלפול בדברי העליתי שמסופק אי מהני שליחות לשלוח לא"י לפרוש מתנות מפסחים ץ'. פלפול בדברי הפמ"ג בכהן חלל אם חייב במתנות בהמה. ואם יש לחלק בין חלל לחללה: סימן פ"א ביאור דברי הירושלמי רפ"ב דשבת דאסור להבעיר קדשים מע"ש שתדלוק בשבת. וישוב דברי הרשב"א סי' ע"א מקו' הפ"ח סי' תמ"ו. ופלפול בקו' הרא"ש ביצה י"ב על שיטת רש"י. וישוב קו' הרא"ש מלוניל פסחי' ה' ובדברי מג"א סי' תמ"ו ס"ק ג':

סימן פ"ב בסוגיא דפסחים ל"ג על דברי הברטנורא שטבל שנטמא במחובר ל"מ הפרשה ומה לעשות בטבל וקושיא מיומא פ"ב ומכמה מקומות. סברא דמטמא על טמא לא דרשינן תתן לו ולא לאורו. דין דבטבל כזה מותר להפריש מטהור על טמא, וישוב דברי תוס' נדה ו' ע"ב התמוהי'. בדברי תוס' בכורות י"ב דמה שאין להפריש מינה ובה א"א להפריש ממ"א וסתירה מתוס' נזיר י"ב ומירושלמי פסחים פ"ב וצ"ע מש"ס דילן ב"ק קט"ו וישוב נכון ע"ז. ביאור דברי ירושלמי פ"ב דתרומות. ישוב אמאי דרשינן תתן לו

ולא לאורו לר"ל דת"ש מותר מ"ה יש להפריש חטה אחת ומדאורייתא מותר. ופלפול דבחמץ גם ר"ל חודה ובדין אחשבי':

סימן פ"ג בסוגיא דחנוכה לבאר מחלוקת ר"ה ורב בשמן שרפה. ובדין אי שורפין תרומה טמאה בלילה. ותמוה בזה על הר"מ פ"ט מפסהמ"ק שסותר לת"כ. וישוב ע"ז. ופלפול בדין דנין שאר י"ג מדות מהלכה חוץ מת"ו. פלפול על דברי רמ"א סי' תע"ד בענין אי להדליק נר חנוכה מנר לנר. ובענין תוספות שבת דכל מה שמוסיף מיקרי תוספת. ישוב נפלא לדברי הרמב"ם שפוסק שאם הפריש תרומה פחות מכשיעור הוה טבל ואיך חכמים עקרו דבר מהתורה וביאור מחלוקת רבי ורשב"ג לענין הפריש מקצת תרומה. ובענין ברירה:

סימן פ"ד בדברי התוספתא שהביא הרד"ק וכד איתרחיש לה האי ניסא אמרת לי' לנביא צריך אני לעשר. והשיב בעלך זן נביאים במלתא דליכא עשורי אף את ל"ל עשורי. בדין דמה שהוה ע"י נס הוה הפקר. ובדברי תוס' תענית ח' ע"ב. ובדין אם חצר קונה דבר הנעשה ע"י נס ולענין בהמה שנולדה בנס אי חייבת במתנות. ובדין אם השלו הי' צריך שחיטה. ופלפול נחמד ביומא ע"ה בענין אין שחיטה לעוף מה"ת:

סימן פ"ה לישב קו' אמאי לא התירו לאפות שתי הלחם ביו"ט ע"י נשים קו' על מה מהרי"ט דס"ל דנשים אין מוזהרות אלאו שאין לוקין עליו פלפול עצום ארלב"ג שמואל א' בענין מ"ש דזרות נדחה מפני פיקוח נפש ויא טומאה ועל דברי הרד"ק שכ' דלחם הפנים שהאכיל אחימלך בחול. הי' מלחם הפנים שנשאר וזה תמוה שהי' אסור מחמת נותר פלפול בפרשת דרכים בענין מציל עצמו בממון חבירו. ובענין זר שאכל קדשים בטומאת הגוף ביאור המקראות בשמואל א' אם הנערים עצורים מאשה וגו'. לישב דברי הר"מ דכהן טמא שאכל תרומה טמאה אינו במיתה ובענין טומאה הותרה בציבור וביאור המחלוקת דר"י ור"ש בלחה"פ אם נאפות בשבת מנחות צ"ה ע"ב:

סימן פ"ו לישב קו' למהרש"ל דלר"ש שלא כדרך אכילה חייב מה הקשה פסחים כ"ב והרי אמ"ה דילמא מיירי שנפסל מאוכל אדם שאסור לנכרי בכ"ש ואף שלא כד"א אסור. ולישראל מותר בהנאה. פלפול אי אמ"ה וג"ה חייב בשלא כד"א:

סימן פ"ז דרוש בסוגיא דח"ש יומא ע"ג ושבועות כ"ד. קו' על רש"י יומא שפי' במפרש וכו' שלא אכל אלא ח"ש צ"ע ברמב"ם פ"ה דשבועות דהו"ל לאשמעינין יותר רבותא דאפי' אכל שיעור שלם חייב. ביאור דברי ירושלמי תרומות דר"ל מודה בעתיד להשלים. וישוב הרבה קו'. ביאור מחלוקת ר"י ור"ל בת"ש לישב שיטת המזרחי דאכילה בכ"ש מיומא פ"א. פלפול בכתובות ל"א בהא דזרק חץ מתחילת ד'. דב' תירוצי הש"ס תליא

בפלוגתא דח"ש. לישב קו' שעה"מ בענין דנבלה לא חל על איסור יו"כ לר"ש. לישב קו' בשבועות כ"ד דאפי' אי ל"ל כולל ליחשב שבועה שלא יאכל ח"ש. ספק לר"ל באכל ח"ז ולא הי' דעתו להשלים והשלים לכזית אם חייב קרבן. פלפול במעילה י"ח דיו"כ אינו מכפר אח"ש והר"מ לא הביא זאת. דין דאף דאיסור חל אח"ש אם אכל שיעור שלם אינו חל וקו' אתוס' חולין ק"ג באכל אמ"ה מהטרפה:

הג"ה בפנים אות א' כתבתי דאף דשבועה חל אח"ש מ"מ אם אכל כשיעור למפרע אין השבועה חלה. מצאתי למוח"ז הגאון רע"א שקדמני בזה בתשו' סי' ע"ו אך שלא ביאר הסברה ות"ל ביארתי הסברה אך מ"ש הגאון דנשבע שלא יאכל דברים אסורים דלענין שבועה באוכל כזית בצירוף נבלות ושרצים חייב ולענין איסור נבלה ושרצים אין מצטרפין והוה ח"ש. ע' בפנים סי' קי"ט אות ה' שהבאתי בשם ברוך טעם וח"ס דהא דאיסור חל על ח"ש דוקא שהאיסור השני א"צ לצירוף משא"כ כשצריך לצירוף עיי"ש וראי' ממעילה ט"ז ול"ק קושיתו אך אולי זה לר"י דח"ש אסור מה"ת ולא לר"ל ודוק. ומ"ש בתשו' שם דבמשנה דתני נבלות וטרפות נבילות או טרפות ולא אכל ע"י צירוף דבריו תמוהין דנבלות וטרפות מצטרפין כמ"ש הרמב"ם פ"ד ממאכא"ס הי"ז ונשאלתי ע"ז מחכם אחד. אך כונת דבריו דאם נבלות וטרפות מיירי ע"י צירוף ה"ה שקצים ורמשים מיירי ע"י צירוף על כן כ' דהמשנה לא מיירי ע"י צירוף:

סימן פ"ח בסוגיא הנ"ל. לבאר פלוגתא דר"י ור"ל בח"ש. ובענין ח"ש במ"ע. קו' בשבועות כ"ד בתוס' לענין נשבע שלא יאכל מצה בלילי פסח. והרי בלע מצה יצא ואשבועה אינו עובר למ"ד הנאת גרונו. פלפול עצום בדברי הכסף משנה פ"י דתרומות דבתחב לו חבירו ל"ה הנאת גרונו וא"ת שצ"ע מכתובות ג'. עוד קו' בשבועות בתוס' בענין הנ"ל. ובדין ט"כ לענין נדרים. עוד ביאור מחלוקת דר"י ור"ל וישוב שיטת הטור דבנשבע שלא יאכלנה ואח"כ שלא יאכל חלה שבועה. לישב קו' תוס' למ"ל טעם חזי לאצטרופי ופי ת"ל מכל חלב תמוה על מהרש"א פסחים ל"ג שכ' דרבי ל"ל צירף את המעילה לזמן מרובה וזה נגד הגמ' כריתות י"ח קו' על הצל"ח ג"כ משם. לישב קו' תוס' ד"ה שבועה שלא יאכל שהקשו דליקשי לר"י מהכא ביאור לדברי תוס' ישנים כריתות י"ג התמוהים ישוב לדברי מהרש"א בתוס' קדושין נ"ו ע"ב בנותר פקע קדושה. ביאור דברי תוס' כריתות י"ג בענין מוקדשין לאחר זריקה דליתא בשאלה:

סימן פ"ט סיום דרוש הנ"ל ובדברי רבינו יקיר ע"ז ס"ח שכ' דר"ס לא ס"ל כ"ש לורה רק במינא אבל לא ע"י תערובות. משבועות כ"א ומנזיר ד'. ישוב דברי רבינו יקיר בכמה אנפין:

סימן צ' דרוש שני בסוגיא דח"ש ביאור דברי ירושלמי פ"ו דתרומות בענין שב מידיעתו. ובענין מודה ר"ל באיסור הנאה וביו"כ ונעתיר ופלפול בדברי משנ"ח בענין אם כיון לח"ש ואכל שיעור שלם אם חייב קרבן קו' במשנה דכריתות כ"ב בחתיכת חלב ושומן דאכל שניהם מביא חטאת וחלא א"א לצמצם. ואחד בטל בשני. וא"ח אלא אשם תלוי. פלפול אי ביו"כ גם ר"י מודה דבעי הנאת מעיו:

סימן צ"א בסוגיא הנ"ל וביאור דברי הירושלמי ב"ק המניח הא מתניתא דיש אוכל אכילה אחת זמנין דמותבין לה ומסייעין לרבי יוחנן זימנין דמותבין ומסייעין לר"ל ביאור משנה דפ"ק דחלה דתרומה ובכורים חייבין מיתה וחומש ואסורין לזרים:

סימן צ"ב סיום דברי הדרוש בסוגיא הנ"ל, בענין נשבע לעבור באיסור דרבנן בקום ועשה ישוב לקו' תוס' שבועות כ"ד ע"ב אמאי לא הקשה לר"י מהכא:

סימן צ"ג קושיא בשבועות כ"א דמיבעי לי' אי ר"ע כר"ש ס"ל דלפשוט ממשנה דכריתות דר"ע ס"ל צירוף המעילה לזמן מרובה ואם כר"ש ס"ל למ"ל צירף לתוס' דבשבועה אף קרבן חייב בכ"ש. ישוב ע"ז ופלפול בדין דהיכי דבעי ש"פ לא מחייב ר"ש אכ"ש וקושיא בדברי תוס' זבחים מ"ה. קו' בכריתות כ"ג וקו' בשבועות כ"ה. ובדברי תוס' פסחים כ"ט אי רבי סובר כר"נ בן הקנה בקו' בעל המאור סוף מכות אמאי לא פשיט דחלוקין חביריו על ר"ג מדבר' ר"ע. ופלפול בדברי נוב"י תנינא בענין התראת ספק ובענין אישתני דינא אישתני קטלא בש"ה פלפול באיסורין שאינן באכילה אי ח"ש אסור מה"ת. והוכחה ממכות י"ב דמקשה תיפוק לי' דאין עושין שדה מגרש דילמא מיירי בבונה בית אחר דלא מיקרי עיר וע"כ ח"ש אסור מה"ת: הג"ה מיהו י"ל כיון דכתיב ושדה מגרש עריהם לא ימכר וכ' הרמב"ם פ"ג משמטה דהכונה שלא יעשה שינויע"כ אף בית אחד מיקרי שינוי ואסור מן התורה. שוב הערני הרב החריף ובקי מ' טעביל זעהמאן נ"י דהנוב"י תנינ' א"ח סי' נ"ב כ' דר' יצחק בעירובין ס"ל דבית אחד מיקרי עיר והרי"ף פסק כר' יצחק והפוסקים תמהו עליו ולפמ"ש בפנים מיושב דהרי"ף למד מקו' הגמ' דמכות דבית אחד מקרי עור. ודפח"ח אבל בעיקר הדבר א"א לומר דבית אחד מיקרי עיר כמ"ש הנוב"י בעצמו בסוף התשובה. ואפי' כפר לא מקרי כמ"ש בפנים. ובעיקר דין ח"ש בשאר איסורין ראיתי בחות יאיר סי' ט"ו דהיכי דהשיעור מפורש בפי' בתורה לכ"ע ח"ש אינו אסור אף מדרבנן כגון תחומין ובספרי לא"ח סי' יו"ד אות י"א הקשיתי אמאי מותר להכניס כלי פחות מכשיעור והרי ח"ש אסור מן התורה להנ"ל נכון לפמ"ש תוס' בזבחים צ"ה דביאה במקצת ל"ש ביאה בכלי. א"כ השיעור מפורש בתורה דבעי ביאה וח"ש אינו אסור בזה. ולדברי חות יאיר מיושב מה שהקשיתי בספרי לא"ח סי' ד' אות ג' אמאי פטורין יורשים מלתת חצי

חמש לפדיון הבן מדין ח"ש במצות עשה. וכן מה שהקשה ברי"ט אלגזי בכורות סוף ה' חלה אמאי אינו חייב בחלה בפחות משיעור חלה מדין ח"ש להנ"ל מיושב: דמה שמפורש בתורה השיעור גם ר"י מודה דח"ש אינו אסור מה"ת וה"ה במ"ע בכה"ג ודוק. מיהו יש בכ"ז:

סימן צ"ד פלפול בסנהדרין פ"ח ובדברי קצה"ח שכ' דדוקא בב"ד הגדול המועטי' מוכרחין לפסוק כב"ד הגדול אבל לא בב"ד הקטן חזות קשה במהרי"ל בלקוטים לענין שהדיין הפוטר שר' לומר לבע"ד אני פטרתי וחבירי רבו עלי ספק בזקן ממרא אם הור' ע"י שלוחו אם חייב מיתה קו' בקדושין מ"ג דהוא בזקן ממרא מצינו זה נהנה וזה מתחייב. הוכחה מסנהדרין פ"ח וביאור מחלוקת הרמב"ם והר"ן בענין אם הוראה לחומרא חייב מיתה בזקן ממרא. פלפול בע"ז ע"ג לענין קמא קמא בטל ובענין זוחלין רבו על הנוטפין. דאף דלר"י מב"מ ל"ב מודה הכא הואיל דאפי' מחצה מהני פלפול בדין אי ס"ל לר"י מב"מ ל"ב באיסור הנאה והוכחה מתמורה ל"ד. פלפול באיסור גברא אי ח"ש אסור מן התורה ובדין ח"ש ע"י תערובת. קו' למה חלב כוי אסור לישתרי מטעם ברירה. ישוב דברי הר"מ שפסק שחלב כוי אין לוקין. קו' גדולה בש"ס כריתות י"ח. בענין זה. פלפול בדברי אבודרהם דנשים פטורות ממ"ע שהז"ג שמשועבדים לבעל. ובענין תוספת שבת ויו"כ דנשים חייבות ודבר נחמד בתוס' כתובות מ"ז. ובענין אם דרשינן טעמא דקרא. ובענין אם אין לו רק ח"ש בחיוב עשה אם צריך לקיים:

סימן צ"ה בדין גיד וחלב אם יש בו איסור דם תמוה על הפמ"ג שכ' דהגיד אסור משום דם וקו' אמאי חלב מבטל דם. וישוב ע"ז וצ"ע על לב"ש בחדושי דינים אות כ"ו. פלפול בדברי הפמ"ג סי' ס"ד בנמצא חלב בשכר ואין בו ס'. ישוב דברי הטור סי' ס"ד. לענין דאין איסור חלב בבהמה טמאה:

הג"ה מה שכתבתי בפנים דהדם נאסר בתחילה משום חלב ואפשר לסוחטו אסור יש לדחות קצת לפמ"ש הפמ"ג דאפשר לסוחטו בשאר איסורין דרבנן. אך לפוסקים דבשאר איסורין חנ"נ דאוריית' גם אפשר לסוחטו דאוריית' ודו"ק:

סימן צ"ו בש"ס חולין מ"ג. אהא דאמרינן שם מ"ש מב' חתיכות. פלפול בענין חזקת הולד ממעי אמו. בדברי שעה"מ פ"י מטומאת מת. פלפול בדין מחזיקין מאיסור לאיסור. ישוב דברי רמב"ם דס"ד מדאורייתא לקולא אמאי מביאין אשם תלוי אספק חלב ס' שומן. ובדברי הפמ"ג דבכרת ל"מ חזקה: סימן צ"ז בכריתות כ"ג דס"ל לר"ש מייתי חטאת ומתני והלא הוה תנאי דא"א לקיים עי"ש. וקו' גדולה בתוס' שבת ע"ב. ובדין אם בכהנים שייך אשלד"ע. תמוה עצומה על מהרש"א בתוס' שבת ע"ב לענין ספק חטאת אי מצי להתנות

בשלמים. קו' בתוס' גיטין כ"ח דין דלר"ש יכולים ב' לסמוך באקפויי ידיהו תמוה על שעה"מ שכ' דסמיכה במעשר הוה רשות. בדברי כסף משנה דממעט במקצת קרבן אין איסור. וביאור תוס' זבחים ע"ד. וישוב קו' תו' בכורות ס"א דיסמוך שני בהמות מטעם עשה דוחה ל"ת. וצ"ע בתו' זבחים ע"ה:

סימן צ"ח בסוגיא דריש גה"נ וברש"י זבחים ל"ה דהיכי דתני מוקדשין היא נקבה וסתירה לזה ממשנה כריתות י"ג. ישוב קו' תוס' נימא מגו דאיתוסף לב"נ ובדברי הלב ארי' שם ודברי מהרש"א לעני איסור שאין לוקין אם הוה ממשקה ישראל. ובדברי צל"ח פסחים ע"ג אם ב"נ אסור בקדשים. ישוב קו' העיני ישראל אתוס' שכ' מיגו דאיתוסף לגבוה הלא מיירי בשלמים. פלפול אי הלכה דעולת נקבה כשרה בבמת יחיד ובקו' השאג"א אמאי ל"א בגיד מוקדשין עשה דוחה ל"ת. וקו' בחולין צ"א. ישוב ופלפול נחמד ע"ז. ובדין שיש חילוק בין ספיקא דמעשה לספיקא דדינא לענין אם יבא אליהו: סימן צ"ט קו' עצומה בחולין פ"ב אמאי לר"י לוקה מ' באכל שני גידין משני ירכות הלא א"א לצמצם ובטל איסור בהיתר. ופלפול בדברי הרשב"א אי לר"י מב"מ במשהו בטעם בעלמא. ישוב קו' הלב אריה בסוגיא שם. ופלפול עצום בגמ' שם ואם שייך בב' גידין ברירה. ובענין נולד איסור בתערובת: סימן ק' קו' השואל בריש גיד הנשה דמקשה מוקדשין נוהג בגיד מיבעי ליה והלא בקטן מוקדשין קודם דבל יחל קטן עובר לר"ה וגיד לא חל עד שנעשה גדול וישוב ע"ז ופלפול אי בהקדש איכא בל יחל:

סימן ק"א בתרנגול שנמצא מחט בחלל הגוף ונמלח עם ב' תרנגולים ואחד הי' ברחוק ובודאי לא נגע. פלפול בדברי הפמ"ג סי' מ"א ומ"ט בענין זה תימא רבתי על שיטת ריב"א דמליחה בקליפה אפי' בשמן מזרוע בשלה. ישוב קו' תוס' חולין צ"ו. פלפול בדברי טו"ז סי' שכ"ד דנוטל חלה לאחר אפי' צריך שיעור לבטל הטעם וכמה קו' על הטו"ז. וישוב קושיתו מזרוע בשלה עפ"י גמרא מנחות ח' התם לא ברר קומץ דילה דוחה היתר השבות יעקב מטעם ספק אחד בגוף ספק אחד בתערובת:

סימן ק"ב שנית בענין הנ"ל. ישוב קו' הנוב"י למה לא ניקל באיסור דרבנן במליחה בקליפה משום ספק דרבנן. ובדין ס"ס בב' גופים. בדברי טו"ז ס"ס ק"ב דמב"מ ואין בו רק טעם א"צ ביטול. פלפול בדברי נוב"י דמב"מ אפשר לסוחטו מותר בדין אם הקדירה בת יומא מבשר ובישלו בשר עוף ונפל חלב תחת הקדירה וספק אם יש בו ס' ובדין אם עוף ובשר הוה מב"מ מסיק דבאוזות כולן אסורות וכן בנמלח עם בשר אסור הכל ובתרנגולים ימכור עוף אחד לנכרי וב' תרנגולים יאכלו ב' בני אדם ואם נמלח שאר ספק טרפות בין עופות אחרות הדין כמו לעיל ואם נמלח עם בשר יש להתיר הבשר בהפס"מ

וסעודת מצוה וע' בבינת אדם סי' מ' שמקיל אף בודאי טרפה אותן שלא נגעו בטרפה בעצמה והציר טרפה לא נגע ג"כ. ובזה צ"ע לדינא: סימן ק"ג בדברי הט"ז סי' שכ"ד דמי ששכח להפריש חלה יפריש לאחר אפי' חלק קטן שיהי' שיעור לבטל הטעם. ישוב הקו' משני לוגין שאני עתיד להפריש דלא אסור מטעם כבוש. בענין אם בהיתר אמרינן כבוש כמבושל ובענין אם לר"י מב"מ בטל בנולד איסור בתערובות. ובדין אם תרומה נולד בתערובות בטל ברוב. ישוב סתירת דברי רש"י בענין אם למה שאכל כבר מהני הפרשה ישוב קו' שעה"מ איך חייב מלקות על טבל שמא יפריש אח"כ. וצ"ע על טו"ז הנ"ל דמהני תרומה למפרע:

הג"ה בפנים הבאתי דברי השעה"מ ותיו"ט פ"ג מגיטין שהבינו מדברי רש"י גיטין ל"א דמהני לטבל הפרשה אף לאחר ששתה וע"ז הקשה שעה"מ כמה קושיות. אמנם לפענ"ד נראה בכונת רש"י. דהנה בטבל יש איסור לאו לאכול בלי הפרשה אמנם אף אם אינו רוצה לאכול יש חיוב להפריש וליתן לכהן כמ"ש טו"ז יו"ד סס"א. ואף דבגיטין מ"ז ע"ב לא משמע כן, מרש"י מ"מ מירושלמי רפ"ג דשקלים דמבואר דמשהה טבל עובר בבל תאחר מוכח כטו"ז על כן ס"ל לרש"י דהן אמת דאם שתה טבל אין תיקון ללאו שכבר עבר מ"מ עדיין רובץ עליו חיוב הפרשה הן מפאת חיוב הפרשה הן מפאת גזל הכהן דשיטת תו' חולין ק"ל דאם אכל מתנות כהונה חייב לציי"ש וה"ה בטבל ומ"ה כ' רש"י דחייב להפריש אף לאח' ששת' אבל ללאו שעב' ל"מ תיקון וז"ב לפע"ד ובזה מיושב מה דמשמע קצת ביומא פ"ג דטבל ל"ה עול"ת לענין הקל הקל דלעשה מהני הפרשה גם אחר שישתה. ובדרוש הארכתי ודוק היטב כי קצרתי:

והנה בפנים כתבתי דתרומה שנעשה בתערובת בטל ברוב שוב ראיתי שזה ליתא כדמוכח ממשנה דמעביר עציץ נקוב בכרם בכלאים פ"ז ופסחים דמבואר דהוסיף מאתים אסור הרי דלא בטל ברוב וכן מוכח מתוספתא פ"ד דתרומות הובא ברי"ט אלגזי דף כ"ג דפוס פרעשבורג דתרומת מעשר שנעשה בתערובת בעי ק"א. וכן מוכח בתוספתא שהובא בתו' מנחות כ"ב ע"ב סוף תד"ה ור"י דאיתא שם מן הצדדים באחד ומאה אף שנולד בתערובת:

סימן ק"ד בדין אשה שחרכה תרנגולת קודם מליחה ונטבלה קצת מתרנגולת בקדירה חמה ויש ס' נגד אותו מקצת שנתחב מה דינו של הקדירה והתרנגולת תמוה על החו"ד דבאוכל אמרינן חם מקצתו חם כולו מפסחים ע"ד קו' בסוגיא שם אמאי סגי בנטילה לרב ושמואל דמב"מ ל"ב. לטו"ז דבעי ס' ונטילה פלפול בתו' רי"ד בסוגי' מסיק לדינא בהפס"מ לכבוד שבת מותר התבשיל והתרנגולת פלפול בדברי הבגדי ישע דבעוף לכ"ע

דם שבישלו דרבנן פלפול בפסחים כ"ב בזה ישוב קו' פסחים ע"ד לענין כבדא עלוי בישרא: סימן ק"ה פלפול בדברי הח"ד סי' צ"א שהוכיח שדופן שהוחם מאש אין מתקרר מתתאי ולא מעילאי למ"ד עילאי גבר קושיא בשבת ק"כ לעולא דר' יוסי ס"ל משאצ"ל חייב מבאר סברת תתאי גבר עפ"י דברי חכמי הטבע והוכיח דאם אחז העליון בידו ל"ש דין תתאי גבר. בדין אם העמידו מחבת חולבת על בשר רותח שהיס"ב בדברי חו"ד סי' צ"ב בזה. דין דבגוף אחד מקצתו קר ומקצתו חם ל"ש דין ת"ג בדין נר של חלב שנוגע בכלי בצד הצונן. בדין דל"א תרי תתאי גבר. צ"ע על הש"ך סי' צ"א דכ"ש במקומו גובר דמתוס' פסחים ע"ז ל"מ כן:

סימן ק"ו לענין עופות החדשים הנקראים וואלכישע עופות והם משונים בגדלם ובקולם ובתוארם ומה הדין בבני התערובות ובביצים. פלפול בתוס' נדה נ' ובישוב קו' ח"ס על הצ"ץ דס"ל דעופות טמאים וטהורים הוה ב' מינים להרבעה. קו' בחולין ס"ד פלפול בדין זוז"ג ישוב קו' תוס' חולין נ"ח ד"ה במאי קמיפלגי פלפול בדברי הר"ן בע"ז בענין ילדה שסיבכה בזקנה קו' על מהרש"א חולין נ"ח מתמורה ל"א ישוב קו' תוס' חולין נ"ח ד"ה מכאן ואילך קו' על הפליתי בסוף קונטרס פני נשר בדין אם ע"א נאמן היכי שאנו החזקנו דבר אחד באיסור ראי' מר"ה כ"א בסים תבשיל' דבבלאי. פלפול בדברי הצ"ץ. ובענין אם מחזיקין בעופות מאיסור לאיסור. ואם מהני בעופות מחיים ס"ס ובענין סימני עופות:

סימן ק"ז בענין הנ"ל בדברי חו"ד סי' פ"א ובדין אם סימנים אי הוה כרוב ותליא אם סימנים דאורייתא. ובדברי השמ"ק ב"מ ו' דרוב ל"ה ודאי פלפול עצום בדברי תשו' הריב"ש דבעופות ל"מ רוב. פלפול אי להתיר מטעם שרבו בהדי תרנגולים ואם יש להתיר עפ"י סימן דביצים. בדין אם יש הכחשה במסורה:

סימן ק"ח בנידון הדגים הקטנים הנקרא באבקאליך ויש להם סנפיר וקשקשת ופיהם דומים לשל חזיר. פלפול בע"ז דף מ' וישוב דברי הפליתי שכ' דכל שיש לו קשקשת יש לו סנפיר היא עפ"י רוב:

סימן ק"ט פלפול בדברי תוס' ע"ז מ' בענין אם ציר אסור מדאורייתא: סימן ק"י בדין שבאחד מג' קדרות של בשר נשפך חלב ולא נודע תחת איזו מהם מה דין הקדירות והתבשילים מבאר אם קדירה ותבשיל חשיבה כיבש ביבש או כלח בלח. ואם דבר שיש לו טעם מאינו מינו חשוב מב"מ קו' על צ"ץ שכ' דל"א רואין אלא בנשפך קו' הא דילפינין ביטול איסור מזרוע בשלה דילמא שם מטעם עשה דוחה לל"ת. לישב קו' חו"ד סי' צ"ה. בדברי הגהות אשרי בשם או"ז דבשר עוף בחלב בטל ברוב שתמוה מאוד:

סימן קי"א בסוגיא דטפת חלב. ישוב קו' בש"ס דמקשה חלב נבלה היא דילמא בשר לא נתבשל כמאכל בן דרוסאי. פלפול בדברי הרא"מ למ"ל לא תבשל ניליף מלהכ"ת ובדין פחות ממאכל ב"ד אם אסור מדין ח"ש ודין חדש דבישול חמיר מאכילה בענין זה. ישוב קו' זקיני הגאון מ' העשיל. בדין אם ר"י מודה במשקה דמב"מ בטל. ובדין דבב"ח אסור שלא כדרך אכילתו ובדין אם נפל ח"ז לחלב אם אסור מדאורייתא:

סימן קי"ב פלפול בדברי בעה"ט הובא בטור סי' צ"ג דאם בישל חלב בקדירה של בשר בת יומא ויש ס' מבשל בה ממין שבישל בו עכשיו. ישוב קו' תוס' חולין ק"ח ע"ב על תירוץ הגמ' גדי אסרה תורה ולא חלב. ישוב קו' הכו"פ סי' צ"ב אהא דמקשה בגמ' אחצי זית חלב לרב דילמא משום ט"כ. פלפול איך הדין בב"ח למשקה היוצא בדברי הכו"פ דפלוגתא דחנ"נ בשאר איסורים תליא. אי ילפינין ט"כ מג"נ או מבב"ח. ישוב קו' הר"ן למה נקט הגמ' וסבר רב אפשר לסחטו אסור כיון דעיקר הקו' מחנ"נ:

סימן קי"ג בסוגיא דמריקה ושטיפה זבחים צ"ה. ביאור דברי היש אומרים שבמרדכי דבכלי חרס נטל"פ אסור. ישוב קו' העולם על הר"ן בשם הרשב"א דהיכי דמשהו אסור גם נטל"פ אסור ומה מסופק רבא אם רב ס"ל נטל"פ אסור. ישוב הסוגיא בפסחים בתנור שטחו בה אלי' מהרבה קושיות. ישוב פסק הרמב"ם דבמריקה ושטיפה נקט קודם שנעשה נותר ובשבירת כלי חרס משמע לאחר שנעשה נותר הוכחה לדעת הרמב"ם דמריקה ושטיפה מהני בכלי חרס מזבחים צ"ז ופלפול בישוב דברי הרמב"ם פלפול בבליעה בקדירה אי נעשה נבילה דזה תלוי בפלוגתת ר"י ור"ל בנדה ס"ב. ישוב קו' תוס' פסחים איך ילפינין מכלי מקדש דאינו יוצא מידי דפיו דילמא גזה"כ כמו בישול בלא בלוע ישוב מה שהקשו אדעת רש"י דס"ל לינת לילה פוגמת אמאי הוצרכה התורה שבירה בכלי חרס ובדין כלים שאסורים בהנאה אם בישל בהן. ישוב קו' הברכת הזבח לשיטת הרמב"ם מזבחים צ"ה דמוכח דגם שאר קדשים כ"ח בעי שבירה. קו' לר"ש למ"ל יקדש להיתר מצטרף לאיסור והרי הוא סובר כ"ש למכות ישוב קו' המק"ח סי' תמ"ז אמאי סובר רב קדירות בפסח ישברו הלא הוי סרוחה מעיקרא. ישוב דברי רש"י הסותרים בענין אם נטל"פ פגום בכלי או רק בתבשיל:

סימן קי"ד בסוגיא דמריקה ושטיפה ובדין נטל"פ ישוב דברי רש"י ע"ז ע"ו דנקט ונותר איסור כרת קו' בש"ס שם דע"ז דכל יום נעשה גיעול לחבירו ומה נעשה בשבת, (הג"ה שוב מצאתי בפליתי סי' ק"ג שהרגיש בזה). ישוב קו' פליתי על לשון הגמ' דמבשל שלמים דאתמול ולא נקט שלמים דהיום ביאור דברי פי' המשניות בערלה בענין נטל"פ סברת הרשב"א והר"ן ופלפול בזבחים צ"ו וישוב קו' הבה"ז לשיטת הרמב"ם דכלי חרס

ל"צ שבירה רק בחטאת מה שקשה מזבחים צ"ה פלפול בדברי המזרחי דהיכא דהפגם והאיסור באין כאחד צריך שבירה קו' בפסחים מ"ד איך יליף ט"כ מג"נ הלא ג"כ ומריקה ושטיפה הוה ב' כתובים:

סימן קט"ו בסוגיא דמריקה ושטיפה זבחים צ"ה קו' על קו' רש"י במשנה לר"ש דבלוע נעשה נותר ופלטי בהיתר. דילמא מב"מ ברובא בטל ובקדשים אוקמא אדאורייתא:

(הג"ה בח"ס סי' קל"ז בא"ח כ' דמשמע בר"ש דטבול יום מ"ג פ"ב דר"ש ס"ל מב"מ ל"ב ול"ק קושיתי אבל בגליון הח"ס כתבתי דבירושלמי פ' הנודר מן המבושל הביאו הר"ן נדרים נ"ב מבואר דר"ש ס"ל מב"מ בטל וכן משמע בש"ס דנדרים נ"ח והראו לי בתשו' מהר"מ שיק סי' רס"ב שכבר הרגיש בזה): ביאור דברי תוס' חולין קי"ב לישב קו' נקה"כ סי' צ"ג. פלפול במהרש"א קדושין נ"ו ע"ב דבנותר פקע שם קודש ביאור דברי ירושלמי פ"ב דערלה. ישוב דברי תוס' זבחים פ"ב מקושיות צאן קדשים. בדין אם שור גדי ואיל הוה מב"מ ישוב קו' ח"ס סי' צ"ג ישוב קו' הבה"ז על הרמב"ם דדוקא בחטאת כ"ח צריך שבירה. וביאור דזה תליא בפלוגתא דר"י ור"ל בנדה ס"ב ע"ב ישוב כמה קושית בסוגיא דטחו בה טחיא ישוב קו' א"ח בפסחים ל' אקושיא דלישהינהו אחר הפסח דילמא משום דצריך לבער מן העולם. ישוב קו' הסמ"ג על הרמב"ם הנ"ל מתוספתא וביאור דדברי מהרש"א קדושין נ"ו תליא במחלוקת דר"ש ורבנן. ישוב דברי הר"מ פ"ח ממעשה"ק שפסק דאף בשלא הי' לה שעת הכושר טעון כיבוס ופסק דקדשים קלים צריך מריקה ושטיפה. פלפול בדברי החו"ד דבתרומה ט"כ לכ"ע ל"ד. ישוב דברי הרמב"ם פט"ו מתרומת דאם בישל תרומה ושטף הקדירה במים או ביין מותר לבשל בה. ובדברי הכ"מ פ"י ממאכ"ס. ישוב דברי החו"ד סי' צ"ה לענין ממעט באכילת הרוטב. ובדין אם במקצת קרבן יש איסור מביא לבית הפסול. פי' נכון בתוס' חולין צ"ח ע"ב שכ' דלפעמים הי' מקצת הזרוע חוץ לרוטב ישוב קו' התוס' בסוגיא לר"ש תיקשי אמאי תנור של מתכות להוי של חרס: סימן קט"ז בסוגיא דט"כ ומשרת פסחים מ"ד. לישב קו' תוס' חולין ק"ח ד"ה מבב"ח. וקו' תוס' על רש"י שכ' דחידוש הוא דכל אחד באפי נפשי' שרי' והר' כלאים נמי לישב קו' תוס' פסחים מ"ד דלאביי למ"ל למילף ט"כ מנזיר ת"ל מבב"ח. פלפול אי שייך ט"כ בבישול ובהנאה דל"ש חיך אוכל יטעם וזאת תלוי בפלוגתא דאביי ורבא. לישב קו' תוס' נדה מ"ב ע"ב ד"ה יצתה זו. ספק אם לענין שאור בל תקטירו אמרינן ט"כ. לסברא דט"כ בבישול ל"ד מיושב קו' פליתי על הב"י אמאי בב"ח מהני קפילא. וקו' העולם דילמא צותה תורה להגעיל משום בב"ח. קו' בפסחים מ"ד לר"י דכבוש אינו כמבושל מה חידוש בב"ח. ופלפול עצום בזה בענין אם בב"ח

פחות ממאכל ב"ד אסור מדאורייתא. לבאר דברי החו"ד סי' צ"א דהחלב נאסר תיכף והבשר ל"ה בב"ח עד שנתבשל כמאכל ב"ד:

סימן קיז בסוגיא דט"כ הנ"ל לישב קו' תוס' חולין צ"ט דאם ט"כ דאורייתא אמאי אמרינן שאני אומר פלפול בדברי חו"ד דבתרומה לכ"ע ט"כ ל"ד. קו' על חו"ד מזבחים צ"ו וישוב ע"ז פלפול בחולין ק"כ לענין יוצא מזתים וענבים ודגן. ולענין יוצא מבב"ח לישב קו' הגאון מלבוב לישב קו' תוס' נדה ח' ד"ה מקטפי דפירא:

הג"ה בסוף התשובה ושוב ראיתי בר"ש פ"ז דשביעית דר' יהושע אוסר מדרבנן בשרף ערלה וצ"ע מהך דע"ז דאסרו הגבינות משום שמעמידין בשרף ערלה והלא הוה ספיקא דרבנן כמ"ש בפנים:

סימן קי"ח בסוגיא דט"כ. לבאר שיטת רש"י ושיטת ר"ח. לישב לשיטת רש"י דבנימוח אינו חייב בכא"פ. מה מקשה מכותח הבבלי. מבאר דהלכה לא קאי רק אגוף הקרא ולא על הדרוש וכן ריבוי לא קאי אריבוי. פלפול אם ט"כ מח"ש הוה דאורייתא. לישב קו' העולם אמאי אמרינן בפסחים דנזיר וחטאת הו"ל שני כתובים והרי איצטריך יקדש דהו"ל עול"ת פי' דברי הגמ' חולין צ"ח לא נצרכה אלא לט"כ וישוב כל קו' תוס' על רש"י. ישוב קו' מהרש"א בפסחים מ"ד דילמא ר"ע ס"ל ט"כ ל"ד:

סימן קי"ט בדבר השאלה שערבו חלב בחמאה אם מותר למשוח בה מנעלים. ישוב קושי' המפרשים אמאי מבשל חלב בחלב אין לוקה על אכילתו יחול איסור בב"ח על חצי זית תרבא דעל חצ"ש חל איסור. ופלפול בסוגיא שם ישוב קו' הא"פ בש"ס בכורות ו' איך הוכיחו דחלב שרי מדאסרי בב"ח הא נ"מ לחצי זית חלב ישוב קושי' הכ"ד על תוס' סנהדרין ד' מש"ס דבכורות הנ"ל ישוב דברי הפליתי לענין חצ"ש היכא שצריך לצירוף אחר דמ"מ חל איסור אחר שתמיהא עליו ו מש"ס מעילה ט"ז תמיהא על המהרש"א מכות ט"ז שכתב דאף דאין אסור נבלה חל על טמאה מ"מ על חלב חל משום דהוי אסור כולל מש"ס חולין ק"ג ב' תרוצים ע"ז. בדין די"ל דכל אסור הוה ליה מוסיף לקטן שהביא ב' שערות כמ"ש פי' המשניות לישב אמאי לא חל חלב על חלב דה"ל כולל שלא כדרך הנאה בדין אם צלי וטגון אסור מדאורייתא תמיהא על החו"ד ר"ס פ"ז מש"ס נדרים מ"ט ומסיק לאסור בצלי בהנא' פי' דברי הירושלמי פ"ז דפסחים הלכה ג' מבאר שאין לצרף דעת הכ"ד דחמאה לא אסרה תורה אפי' לסניף קושי' להסוברים דשמן בבשר נטל"פ ממשנה דפסחים דסכו בשמן של תרומה. ישוב ע"ז וחלוק בין בשר בשמן בין שמן בבשר בדין אם השביח ולבסוף פוגם אי הוה דאורייתא או דרבנן. ישוב דברי הפמ"ג סי' צ"ב ס"ק י' מקושי' השואל ובקושי' הפלתי דלמא הצריכה התורה להגעיל משום בב"ח:

סימן קכ בדבר השאלה אם מותר לסחור במארגארין ובקונסטבוטער. אם אסור משום בב"ח וגם במקצת מקומות מערבין בה שומן חזיר מפלפל בענינים האלו ומסיק שבמארגארין מותר לסחור ובקונסטבוטער אין אומר לא אסור ולא היתר. ויש ליזהר בזה"ז מלאכול חמאה של נכרי שמא הוא קאנסט- בוטער דהוא חלב גמור פלפול בדברי הח"ס סי' צ"ב בנר הנעשה מחלב וחמאה ובדין אם חייב בשבת משום מבשל כשכלה והולך ומפלפל לענין זה מירושלמי פ"ב דשבת הלכה ה' בדין המבשל בשבת או בשר בחלב ע"י כח העלעקטריציטאט שחייב. ואם יכבה אור הנ"ל בשבת ג"כ חייב. וגם שיכול לברך עליו להדליק נר של שבת רק לענין הדלקת נר חנוכה מסיק דאין לברך:

סימן קכ"א בדין הרוטב של בשר אי סגי בס' לפי חשבון מבאר שאין להקל בזה שכן מבואר באו"ה ומבאר סברתו עפ"י דברי הטו"ז באו"ח סי' ר"ה ופלפול בזה ומסיק לפ"ז בבשלו בארשט עם בשר א"צ ס' רק לפי חשבון בדין אי אסור למעט ברוטב באכילתה והוכחה לזה מנזיר מ"ה בדברי הכ"מ דאם ממעט במקצת קרבן לא איכפת לן וישוב התמוה עליו מש"ס בכורות ס"א ופלפול בזה:

סימן קכ"ב בסוגיא דמצות מבטלות זה את זה פסחים קט"ו וזבחים ע"ט. לישב קו' תוס' במנחות כ"ג איך מבטל מרור למצה הלא גם במרור טעם מצה ול"ג מאורז. וביאור דבריהם התמוהים ישוב קו' תוס' זבחים ע"ח אמאי לא מקשה מכל התורה דטכ"ד. ישוב קו' תוס' חולין ק"ח דהכא יליף אבייי ט"כ מבב"ח ובפסחים יליף מג"נ בדברי חו"ד סי' ק"ה דהטעם לא חמיר ממיחוי גופו ומבאר דאם ילפינין מבב"ח הוא חמיר. מישב דעת רש"י שכ' דבב"ח החידוש דכל אחד בפ"ע מותר דלא כמסקנא מפלפל בדברי החת"ס שהחלק בין משקה היוצא ע"י איצצא ובין משקה היוצא ע"י בישול, מבאר דאם כבש בב"ח ואח"כ בישל החלב אינו אסור מה"ת ואם בישל הבשר אסור מן התורה ישוב קו' מהרש"א מנ"ל לעולא דבדיעבד מהני להלל זה בפ"ע. פלפול בדברי הר"ן דאם יש טעם מצה וטעם מרור ל"מ והיא מחלוקת בין ש"ס דידן לירושלמי. ישוב דברי הרא"ש דפוסק דספק אם הלכה כהלל ופוסק איסורין אין מבטלין זא"ז. תמוה על החו"ד שכ' דאם נתערבה ב"ח מאיסורים שונים וח' של היתר מותר מדאורייתא ומבאר שזה תלוי במחלוקת הנוב"י והשער משפט אם ב' מזכין או מחייבין מב' טעמים אם הוה רוב, מקשה על חו"ד ממשנה דכריתות. מפלפל בדברי הרשב"א אמאי מייתי אשם תלוי הא א"א לצמצם מישב קו' תוס' איך יליף ר"י דמב"מ ל"ב מולקח מדם הפר הא מצות אין מבטלין זא"ז פלפול בדין איסורין מבטלין זא"ז שחולה אם כל האיסורין איסור גברא או איסור חפצא:

הג"ה בפנים השגתי על החו"ד שכ' דב' זתים של איסורין שונים ואחד של היתר שנתערבו מותר מה"ת וכעת הראו לי בפמ"ג בפתיחה לה' שחיטה שורש ג' שהביא בשם הב"ח כחו"ד והוא השיג עליו כמ"ש על החו"ד ובאמת מ"ש הפמ"ג דיסבור הב"ח אפי' בג' איסורין מותר מן התורה דברי הב"ח ג"כ תמוהין ממשנה שהקשיתי. אמנם לענ"ד י"ל דהב"ח לא כיון בב' זיתי איסור שאינם שוין וזית אחד היתר. אך כונת הב"ח בב' זיתי איסור וב' זיתי היתר, דבזה י"ל כיון שנגד כל אחד יש רוב עכ"פ אין מצטרפין לאסור מדאוריית':

סימן קכ"ג המשך הדרוש ביאור דברי התוס' זבחים ע"ה בד"ה הפיגול במ"ש דאפי' היתר לא מצטרף לאיסור וכו' אשר תמה הטה"ק דבקדשים לכ"ע היתר מצטרף לאיסור גם לישב תמיהת הגאון מהרש"ק עליהם מפסחים מ"ה שאמרינן להיפוך שיותר סברא שאיסור ואיסור יצטרפו מהיתר ואיסור. פלפול בדון מינה ומינה או דון מינה ואוקי באתריה וישוב הסוגיא בחולין צ"ט מקושית התוס' שמה שסותר לסוגיא דפסחים בדין דלר"ל דסובר ח"ש מותר מן התורה אי סובר היתר מצטרף לאיסור בקדשים ואי ח"ש הטעים כזית ויש בו טעם אי אסור מן התורה ופלפול בזה בסוגיא דיקדש ופלפול בדברי הפוסקים דאם נולד איסור בתערובות אם בטל וביאור דברי רשב"א שהובא בב"י סי' צ"ג שאם בישל ירקות בקדירה של בשר מותר לבשל בה חלב והוכיח מקדשים והב"י והנה"ך כתבו דאין ראיה דשם מב"מ בטל ברוב ומפלפל בענינים אלו באריכות:

סימן קכ"ד בסוגיא דפסחים כ"ט דאמר רב חמץ בזמנו וכו'. ובסוגיא דקדירות בפסח ישברו שם דף ל' וי"ב קושיות גדולות בסוגיות אלו דבר חדש לר"י דנהי דסובר מב"מ לא בטל היינו באיסור לאו אבל באיסור עשה מודה דבטל. ומישב בזה קושית מהרי"ל בתשו' בסוגיא דריחא מלתא. ופלפול בסוגיא שמה. מפלפל בדברי המ"מ שכתב דבעשה מותר היוצא וחילוק בין עשה שאסור בהנאה ובין איסור עשה שאין אסור בהנאה. וביאור דברי התוס' חולין ק' שכתבו וא"ל דכשאינו ב"י הגעילו דהרי לא אסרה תורה וכו' שהקשה הפלתי דאדרבא דאם הגעילו כשאינו ב"י בוודאי תקשה וסברא נחמדה שמה לענין נ"ט בר נ"ט דאיסורא דהוה רק דרבנן פירוש נכון בירושלמי פרק הנודר מן המבושל דאם החכם עוקר הנדר מעיקרו הוה דשיל"מ. ומפלפל באיסורין בין איסור גברא או איסור חפצא. ופלפול לענין חמץ אי הוה דשיל"מ ישוב בדברי ריב"ש סי' ת' שהוכיח דחמץ של נכרי ושל הקדש אסור בהנאה מפסחים כ"ט שתמה עליו אבני מילואים דשם מטעם הקדש אסור בהנאה. בדין דאין פודין קדשים להאכילן לנכרים ה"ה ליהנות לנכרים נמי אין פודין. ישוב דברי המרדכי דחדש ל"ה דשיל"מ שצ"ע מנדרים נ"ח קו' גדולה בש"ס

דמנחות ס"ח ע"ב דחדש הו"ל ספק דרבנן והלא הוה ספק דרבנן דסתרי אהדדי. ישוב על זה. ישוב קו' תוס' על רש"י דרבא ס"ל מב"מ ל"ב. ישוב הקו' איך אפשר דרבא ס"ל מב"מ ל"ב והלא ס"ל אין מערבין לקרנות ובתמורה משמע דזה תלוי בזה. פלפול בד' תו' עירובין דעשה לא דחי לל"ת ע"י פשיעה. פלפול בשיטת בעה"ט דקדירה של חרס שבישל חלב ויש ס' מבשל אח"כ מה שירצה וביאור דאם אטעם קלוש אין חל איסור חדש תלוי במחלוקת רב ושמואל אי נ"ט בר נ"ט אסור הוכחה לדעת הפמ"ג דבכלי אמרינן תרי משהו:

הג"ה במ"ש בפנים די"ל דבעשה מודה ר"י מב"מ בטל הערני הרב החריף ובקי מוה' טעבל זעהמאן דיש לישב קוש' תוס' מנחות כ"ב ע"ב סתד"ה ור"י אמאי סובר ר"י בטבול שנגע בחבית תרומה בעדי' יעלה באחד ומאה והלא ר"י ס"ל מב"מ ל"ב להנ"ל נכון דתרומה טמאה אינה אלא בעשה כדאמרינן יבמות ע"ג ע"ב. ע"כ מודה ר"י. ויפה העיר. איברא דבסוף התשובה בפנים הבאתי ראי' מכיסוי הדם דאף בעשה, ס"ל לר"י מב"מ ל"ב וישבתי בדוחק. אולם הרב הנ"ל הערני די"ל לר"י יש בכיסוי לאו ועשה דכתיב בפרשה לאמור. ע"כ חמיר כיסוי הדם. וזה ליתא לדעתי דדוקא בלאו הבא מכלל עשה ס"ל לר"י לאסור לאו אמור ולא בעשה גמורה ודוק:

סימן קכ"ה בסוגיא דפסחים פ"ח ע"ב ובסוגיא דשליחות קדושין מ"ב קו' על רש"י סוכה דמדיוצא בסוכה דלית לכ"א ש"פ ש"מ יוצא בשאול איך יוצאין כל ישראל בפסח אחד. קו' על רש"י גיטין דלא חל הקדש אפחות מש"פ מכריתות י' ע"ב. פלפול בענינים אלה וישוב דעת הרמב"ם שפסק כמ"ד היתר אכילה ולא דין ממון. קו' מר"ע דמוכח מפסחים ל"ו דמע"ב ממון הדיוט ומספרי מוכח דמע"ב ממון גבוה. קו' בפסחים ע"ג דמקשה פסילי משום מאי ול"א משום דאשלד"ע כיון דאסור לשחוט אחר התמיד. ישוב קו' תוס' יומא כ"ט. ופלפול בענין לאמור. קו' על מהרי"ט דל"מ לעשות שליח להקדיש ממשנה דאומר לעבדו. מחלק דאם עושה שליח שיקנה לו חפץ ויקדיש אף מהרי"ט מודה. פלפול בסברת מהרי"ט. ישוב נחמד לקו' א"ח על תוס' קדושין בסוגין. שכ' דלא ילפינן מפרו של אהרן רק חטאת תיקשי קו' גמ' מנחות י"ט לר"ש. ישוב קו' מקנה לר"א דעבד אינו נעשה שליח ממשנה דאומר לעבדו. פלפול בדעת הרמב"ן דמשפטי התנאים ל"א בתנאי שבין אדם לעצמו וסתירה לזה מירושלמי פ"ג דעירובין. פלפול עצום בדעת תוס' ישנים יומא דבשחט ונטמא ודאי השני נכנס בדמו דהוה שלוחו של ראשון. וביאור אם מה דפסול כהן אחר בשחיטת פרו אם הוה כזר. או דל"ה בעלים: הג"ה בפנים כתבתי דלר"י

דלאמר הוה ל"ת א"כ עשה דוחה לאו הבא מכלל עשה דהשלמה. אולם ע' לקמן סי' קס"ו כתבתי דהוה עול"ת ולא ל"ת לחודי':

סימן קכ"ו המשך הדרוש קו' בפסחים בסוגיא מה מקשה והתניא אין נמנין על ב' פסחים דלמא יש חילוק בין תולה בדעת עצמו. פלפול דאם הוא ל"מ עביד משום דהוה חולה בד"ע לא מצי משוה שליח. ומיושב בזה סוגיא דגיטין. ישוב קו' שעה"מ על הריטב"א קדושין דר"ג אית לי' ברירה. ובדברי הנתיבות סי' פ"א דהיכי דמהני מכאן ולהבא מהני ג"כ למפרע. וביאר בזה דברי תוס' קדושין כ"ו התמוהין. ישוב קו' תוס' דף צ"ח ע"ב בשכח לפני זריקה אם חייב פסח ב'. קו' בנתערבו פסחיהן יאכל ב' זתים דעשה דוחה ל"ת. קו' להנ"י דבירושה ל"א מה שקנה עבד קנה רבו מסוגין. ועוד כמה קו' וישוב נכון. פלפול בדין עשה דפשיעה ובשכחה:

סימן קכ"ז המשך הדרוש ישוב קו' חו"ד בסוגיא הנ"ל אמאי יוצאין לבית השרפה ליבטל ברוב. פלפול בדין היתר נולד בתערובת דלא בטל וסתירה מתוס' מנחות ס"ט ודבר חדש דהיכי דמהני חד בחד אף היתר נולד בתערובת בטל. ועוד דין דנהי דתערובת חד בחד מחצה מ"מ במב"מ גם לרבנן לא בטל. בדברי הב"אפ שחידש דהואיל דהפסחים של ב' ב"א לא בטל. פלפול עצום בזה. אם יכול לשאול על הקדש בתנאי. ובדין אם מהני שאלה בדבר שנתהוה אח"כ. ובדין אם בעינן ביקור ד' ימים קודם הקדש. ישוב קו' שעה"מ איך מצי להתנות מה יעשה בנסכים בדין אם בתחילת ממעט זמן אכילה שחידש הח"ץ שזה תלוי במחלוקת ר"נ ור"ש שבת צ"ד. פלפול בדברי תוס' מנחות מ"ט דלאחר זריקת דם התמיד מותר להקטיר. בדברי הבית מאיר אי יש חילוק בין ספיקא דמעשה לספיקא דדינא בדין ראוי לבילה. ישוב דברי הרמב"ם ה' ק"פ בדין בן חבורה שאמר שלא לשמו שחטתי. סברת הבית מאיר הנ"ל תליא בפלוגתא דתנאי סוף עדיות. קו' בסוגין דלא יוכל להתנות משום חזה ושוק נמנה אשת כהן. וישוב דעת הרמב"ם הנ"ל בזה. בדברי הב"י יו"ד סי' קצ"ח דס"ל בית הסתרים ל"ב ראוי לביאת מים. פלפול במחלוקת הרמב"ם והראב"ד במאכיל פסח שלא למנוי' ובדברי הכ"מ שמה:

סימן קכ"ח בדין דשיל"מ לפרש דברי התוס' ב"מ נ"ג ד"ה הו"ל דשיל"מ שהם לכאורה דברי הגמ' בדין היכי שקודם התערובת ל"ה דשיל"מ, רק אח"כ הוה דשיל"מ ופלפול בנדרים נ"ט. קו' על הר"ן דס"ל היכי דמדאורייתא הוא דשיל"מ רק מדרבנן ל"ה דשיל"מ בטל מב"מ נ"ג ע"ב. פלפול בדברי טו"ז סי' שכ"ג לענין אם מהני שאלה בדבר שנתהוה אח"כ. קו' בש"ס דב"מ נ"ג אמה דמקשה וניתי ב' פרוטות דהו"ל דאורייתא והלא חצי פרוטה בטל ברוב ביאור דברי ירושלמי פ"ד דתרומות מחלוקת חזקי' ור"י:

סימן קכ"ט בדין אם טעם ישראל בשוגג ואמר שאין בו טעם אם סמכינן עליו הוכחה לזה מכמה מקומות. ופלפול בענין שפחתו של ר"ג דהוה מלתא דלא רמיא. ובדין אם עבדים מקבלין טומאה שהוא מחלוקת. ובדין דגם שפחה כנענית לעבד דצריכה לשעור פתחי נדותה. ישוב קו' הנוב"י ריש חולין דמקשה בברי לי סגי הלא הוה מלתא דלא רמי'. פלפול בדברי פ"ח סי' צ"ח ובדברי הפמ"ג בפתיחה לטרפות דמקשה לר"מ דמה שנלמד מי"ג מדות ספקא לקולא מה מקשה במנחות ה' למ"ל בן הבקר הא נ"מ לספיקא. פלפול במנחות שם. בדין ספק בעל מום אם אסור למזבח. תמוה בתמורה י"ז דמקשה והרי טרפה נמי קריב במינה לישני דבע"מ קריב ממש במומו בחד בחד. בסוגיא דכריתות ז'. קו' על רמב"ן דאם נחתך צומת הגידין וחתך הרגל חוזר להכשירו ישוב קו' תוס' חולין נ"ח ד"ה א"ה ופלפול ע"ז. בש"ה. חידוש גדול במהרי"ט שיכול למול בלילה כדי שלא יבואו קדשים לידי פסול. הוכחה לדבריו מנדרים ל"ב לישב קו' כנסת יחזקאל. ופלפול ביבמות ע"ב ובדברי מדרש שיר השירים שישראל אל מלו בליל פסח לאכול פסח: סימן ק"ל ע"ד שאלה בג' עופות שנטרפו. ושוב שחט ה' עופות. ונטרפה אחת מהן ונתערב עוף אחד מה' עופות בג' הנטרפים. אם יש להתיר ד' הנשארים צ"ע על הפרישה שכת' דדברים חשובים לא בטלים דוקא לחומרא אבל לא לקולא מתוס' ב"מ דף ו' ע"ב מפלפל אם בכהאי גונא שמשכחת מציאות שצריך לדון עליה כגון שיפלו הד' עופות להיתירא אם בכהאי גונא חולין ג"כ. ומפלפל בדברי הפ"ת סי' ק"י ובדין נתערב באיסור דרבנן אם חולין. והוכחה לזה מש"ס זבחים ע"ד ובדין קדשים שמתו אם העור אסור מדאורייתא וישוב דעת הרמב"ם פ"ז מהלכות ע"א שבטבעת של ע"ז פסק דחולין לאמר דאיסור נפל ובשור הנסקל כתב שימותו כלם. פלפול בדברי התו' סנהדרין פ' בדין דע"י בטול נהי דאיסור נהפך להיתר אבל לא לקדשים. פירוש חדש בש"ס יומא ס"ו במאי דאמרינן שם דחיישינן לתקלה. ובדברי המדרש דבכל עת שרצה אהרן להכנס לקדש הקדשים הותרה לו בקרבנות יוה"כ קושיא על הר"ן נדרים ח' דבעל מצטרף בהדי אחריני להתיר נדרי אשתו מגיטין ל"ה פלפול על זה:

הג"ה בפנים הבאתי דברי המדרש דבכל השנה היה יכול כה"ג להכנס לקדש הקדשים בפר ושעיר עתה מצאתי בדברי שאול בדרשה ליומא נ"ג שהביא בשם הגאון מהרא"ו דבכל השנה, הי' כה"ג נכנס בפר ושעיר רק דבכל השנה לא הי' צריך רק ג' טבילות וששה קדושין ומה שהקשה שם על זה מהא דהקשה ביומא ותיפוק לי' משום ביאה רקנית לק"מ דבכל השנה ג"כ הי' חייב אביאה רקנית רק כסדר הזה הי' מותר לכנוס:

סימן קל"א ע"ד השאלה ששחטו ח' בהמות ומכרו משש בהמות הבשר ואח"כ נמצא נקב בדקין של אחת מהן מה דין הבשר הנמכר ודין הבשר הנשאר בחנות. מפלפל במחלוקת החו"ד והבינת אדם אם נולד התערובות אחר שנתחלקו לג' בתים אם מיקרי פירש. והכרעה בזה. בדין שחידש הג' מוה"ר העשיל כיון שהפרוש מותר גם הנשאר מותר תליא במחלוקת אם רוב הותרה או דחויה חלוק בין בטול ברוב דלא הוה רק דחויה ובין מה דאמרינן כל דפריש מרובא פריש דהותרה לגמרי ופלפול בזה. טעם למה דפסקינן היכא דנולד אסור בתערובות לא הוה דשיל"מ ובטל. קושי' על הר"ן ביצה ז'. קושיא על הש"ך סי' ק"ט שכתב דקודם שנודע התערובות ל"ש בטיל מדאורייתא מחוס' מעילה כ"א מחדש שם דלר"מ דחייש למיעוטא לא אמרינן כל דפריש מרובא פריש רק בידוע מתחלה. ישוב קושי' הש"ך סי' ק"ב על המחבר שכתב בשם הרשב"א דאם המתיר אינו עתיד לבוא בודאי ל"ה דשיל"מ והא מבואר כן להדיא בש"ס ביצה ג'. בדין אי אמרינן מגו דבטיל לענין טריפה בטיל גם לענין נולד דזה תליא אם רוב הותרה או דחויה. בדין אי מטבע או ממון בעלים לא בטיל מדאורייתא הוכחה לזה מסנהדרין צ"ד ומש"ס תמורה ט"ו:

סימן קל"ב בדין כל דפריש. תמוה על הר"ן שכת' שפירש לפנינו לא אסור רק מדרבנן מתוספתא טהרות פ"ו וישוב על זה ומפלפל ברובא דליתא קמן אי טהור ברה"י ואם ס"ס ברה"י הוה רק מדרבנן כדעת הקרית ספר. ישוב להרבה קושיות בענין זה:

סימן קל"ג בדין רוב וקרוב בב"ב כ"ד. ישוב קו' התוס' שם ד"ה דתני. בדין דעל רובא דליתא קמן אין חייבים על ביאת מקדש. קושיא למה דם הנמצא בפרוזדור טמא ודאי הא איכא תרי מיעוטא שמא מן עליה הוא ושמא ראתה בלא הרגשה. ישוב נכון על זה. בדין ספק טומאה ברה"י אם הוה הלכה למשה מסיני אין קי חייבים על ביאת מקדש. ישוב דעת הרמב"ם פ"ט מרוצח שלא הביא דמיירי ביושבת בין ההרים לענין עיר הקרובה בע"ע:

ביאור דברי התרגום יונתן שכתב שמע"ע נעשין מירנין ואזלין עד אתרא דקטולא תמן ועי"ז הורגין הב"ד אותו בדין רובא דליתא קמן אמרינן ג"כ רוב וקרוב הולכין אחר הרוב דלא כהזכרון יוסף וגם דלא כפ"ת סי' מ"ח וביאור דברי התוס' כתובות ט"ו. תמוה רבתי על תוס' יבמות ג' שדעתם דאי קידש אשה אין חייב על בתה מנזיר י"ב. ישוב ע"ז. בדין אי מקרי אשתו בארוסין תליא בפלוגתא דר' יאשיה ור' יונתן בסוטה כ"ד: סימן קל"ד בדין חלה שנתערב בתבשיל ושרפו לחלה אי מהני שאלה לטעם. מפלפל בפסהמ"ק שנפדו אי מהני שאלה לענין גיזה ועבודה. וכן בכל חטאת המתות איך הדין ביאור דברי תוס'

סוטה י' ד"ה כי אמאי לא הקשו בכל חטאת המתות וישוב קושייתם שמה. בדין פיגול דל"מ שאלה וסברא דגם בשחוטי חוץ ל"מ שאלה דלא כרשב"ם. קו' על מהרש"א קדושין נ"ו ממנחות ק"א דאמרינן בנותר חיבת הקודש, פלפול בש"ס נדרים נ"ט. קו' על נקה"כ דמהני שאלה בחלה. פלפול בדברי ר"ש דאט"כ ל"מ פדיון וקו' מזבחים ע"ז. פלפול על דברי הגאון מליסא שכ' בסידור דאם מפריש מחיוב על חיוב ופטור מותר. הביא בישוב דבריו דברי הגהות מיימוני דהיכא שאינו אוכל ל"ש ביטול איסור לכתחילה דבר חדש דבחלה ותרומה לכ"ע ט"כ דאורייתא, מסיק לדינא שיתן המאכל לכהן קטן והכלי יגעיל ואם אין לו כהן קטן ישאל על המלי:

סימן קל"ה בע"ז ו' קו' אהא דאמרינן שם למה נ"מ ונימא נ"מ למכור לישראל החשוד. ישוב ע"ז. בדין אם בלאו שאין בו מלקות עובר בלפ"ע תמוה על תשו' פנ"י דב"נ א"ח מיתה על ז' מצות לאחר מ"ת. תמוה על ר"ת דמה"ת מותר לקבל שבועה מנכרי. ישוב קו' טורי אבן על רמב"ן דל"ה רק מדת חסידות שלא לעשות שותפות עם עכו"ם. מבכורות. פלפול על סברת אמונת שמואל דבאיסור שאינו מוזהר א"ע אלפ"ע. ישוב קושית התוס' חולין ל"ג לר"ל דסובר ח"ש מותר מהתורה א"כ תקשי אאבמה"ח מן הטמאה מי איכא מידי. סברא דבשמא גם לר"ל ח"ש אסור מה"ת ופלפול בזה:

סימן קל"ו בדין איש אחד אינו מוחזק בכשרות והי' לו י"ש הרבה וצוה לאיש המוחזק בכשרות למכור והאיש הזה שכח מלמכור. פלפול אי בחמץ טע"כ דאורייתא ובש"ס חולין דף ק"ח. ובדין די"ל דטעם בחמץ ל"ה רק עשה ובדין אי בעשה קנסינן. בדין דבי"ש שיעורו בכזית ולא ברביעית כדעת התניא בדין אם עבר באונס אי קנסינן. מסופק אם נתנו דראהן על תבואה ונשרף התבואה אם הקונה מחויב לשלם המותר. ישוב דעת בעה"ע דחמץ של ישראל שבטלו מותר בהנאה. בדין אי מותר דאורייתא לבטל איסור ע"י עכו"ם ופלפול בזה. בדין י"ש חמץ אי בעינן ס' נגד החמץ שבו או כנגד כולו ומסיק לדינא שאם רוב הי"ש מתפוחי אדמה מותר בהנאה ואם רוב הי"ש מתבואה צריכין לבטל ברוב ע"י אמירה עכו"ם לעכו"ם ואז יש להתיר בהנאה:

סימן קל"ז בדבר השאלה באחד שכת' קודם פסח לפאבריק שישלחו לו שמרים ואחר פסח ושלחו לו באחרון של פסח והוא מסופק אם המוכר מכר חמצו והוא מכר חמצו ואפו בשמרים אלו חלות לשבת. ופלפול בש"ס חולין ד' וקושיא אמאי לא אמרינן שמכרו לעכו"ם וישוב ע"ז בדין אחד ששלח סחורה ונפסד על הבאהן אם חל ההפסד על הלוקח. פלפול בדין אי במקח אמרינן תן כזכי מסופק באחד ששלח לחבירו איזה סך ובו מקצת הלואה ומקצת מתנה אי אמרינן תן כזכי. פלפול בדין אי קנסו בנקח ביו"ט אחרון. ישוב

דעת בעה"ט שפירש מפני שהם מחליפים היינו השאור וע"י תערובת מותר ופלפול בש"ס חולין וא"ו במ"ש רפרם כיון דאמר לה עשי לי משליכי כמאן דעריב בידים דמי. פלפול בכזית שנתפח וקושיא במשנה פ"ב דערלה דס"ל לב"ה במחמץ דפחות מכביצה אינו מטמא פלפול בע"ז ל"ה בדברי התוס' שמה ומסיק לדינא להתיר הפת בלא שום חשש. בש"ה תמוה עצומה על הראב"ד ומהרי"ק שכתבו שטעמא דרבי בירושלמי פ"ב דערלה לענין גריסין שנתבשלו עם עדשים של חולין דבעי ס' נגד כולן סובר מב"מ בטל מחולין ק"ט וישוב ע"ז וקושיא בנדה מ"ז מבאר כוונת מהרש"א בגיטין יו"ד התמוהין:

הג"ה בפנים הקשתי בש"ס נדה מ"ז על ר"י דס"ל עסה שנתחמצה בשאור של תרומה חייבת, בחלה וכתב רש"י מטעם דמב"מ בטל ברובא והא לר"י מב"מ לא בטל. עתה מצאתי שכבר קדמני בזה הח"ס ליו"ד סי' ע"א ועיי"ש מ"ש ע"ז. והנה על מה שהארכתי כמה פעמים בספרי לענין תרומה אי ר' יהודה מודה דמב"מ בטל הראני כעת הרב החריף ובקי מ' טעבל זעהמאן נ"י דברי הרמב"ן בע"ז ע"ד שכ' דבתרומה לר"י י בטל מדאוריית' בק"א ועירלה במאתים במב"מ שסובר דדרשת את מקדשו ממנו הוה דרשה גמורה והוא דבר חדש אך הקו' מנדה עדיין קשה דשם ל"ה ק"א אך דברי הירושלמי אליבא דרבי נכונים אף אם ס"ל כר' יהודה ומיושבין דברי מהרי"ק:

סימן קל"ח קושיא בש"ס פסחים ל"ד דמקשה האי נמי תנינא וכו' ומה הוכיח מטבל דהוה דשיל"מ לתרומה דלא הוה דשיל"מ ישוב ע"ז. ישוב על דברי הכ"מ התמוהין שכתב בפ"ה מנדרים דתרומה הוה דשיל"מ שהוא להפוך מש"ס נדרים קושיא בתמורה י"ח ע"ב על תוס' ד"ה בדמיהן. ופלפול בש"ס שם. ישוב קו' אורח מישור דבתמורה מבואר דחטאת המתות בעשה ובבכורות מבואר דהוה בל"ת ישוב קו' תוס' בתמורה י"ח קו' בגמ' שם למ"ל קרא לעשה ת"ל דהו"ל חולין בעזרה. ישוב נפלא לדברי רש"י נזיר דבעוף לא גמירי דחטאת למיתה התמוהין מש"ס גיטין כ"ח:

סימן קל"ט בדין אם אמרינן טע"כ לענין טומאה. ישוב קו' תוס' על סוגיא דפסחים מ"ד אמאי נ"א בגמ' משום טע"כ. ביאור מחלוקת דר"מ ור"י ור"י ור"ש לענין עיסה שנתחמצה הוכחה נפלאה דבטומאה ל"א טע"כ ישוב קו' ת תוס' ע"ז ס"ז ע"ב ד"ה ואידך:

הג"ה בפנים כתבתי דמ"ה ס"ל לר"י ור"ש דעיסה שנדמע בשאור של תרומה נפסל בטבול יום פ"ג מ"ד ובנדה י"ז משום דס"ל ט"כ בטומאה. ולכאורה זא דשם מיירי במב"מ ול"ש ט"כ. הנה בספרי לא"ח סי' מ"ד אות י"ג כתבתי דברייתא דנדה הנ"ל מיירי במבשא"מ: אולם דברי המה נגד התוספתא שהביא הד"ש בטבול יום פ"ב מ"ג ופ"ג מ"ד על מה דפסל ר' יוסי אמר ר' מנחם שאלתי אבא אי אתה מודה במקפה של חולין ושום, ושמן

של תרומה שאם נגע טבול יום לא פסיל אלא מקום מגעו. א"ל זה מין אחד וזה ב' מינים ופי' ר"ש זה מין אחד וחשוב חיבור יותר כדאשכחן בשאר מילי דאיכא למ"ד מב"מ ל"ב הרי דמיירי במב"מ. אמנם י"ל דגם במב"מ שייך ט"כ דהרי החולין נתחמץ ע"י התרומה א"כ הוי כמו טעם רק שתוס' כתבו בחולין צ"ט, ע"ב סד"ה לא במאה דחמץ ל"ה טעם גמור מ"מ כיון דנתחמץ ס"ל לר"ש ור"י דמשום ט"כ שנתחמץ פוסל כולה. והדבר מוכרח דאם נימא כדמשמע מפר"ש דטעמא דמב"מ ל"ב קשי' והרי ר"ש ס"ל מב"מ בטל כמו שהוכחתי בהגה לעיל סי' קט"ו דלא כח"ס וע"כ כנ"ל: סימן ק"מ בדין שמלחו ב' ימים קודם פסח חלחולת וביום א' מפסח בשלו חתיכה וביום ב' מצאו חטה שנתרככה ולא נתבקע. מפלפל אי בהיתרא אמרינן כבוש ואם הי' סוף הכבישה באיסור מה דינו:

סימן קמ"א על דבר שיצא קול ששמן שבא ממדינת אמעריקא יש בו תערובות שמן חזיר. אם יש לחוש על כל השמנים מפלפל בדברי תשו' רמ"א. בענין אם יש מחבואה אחת אם תולין גם באיסור דאורייתא צ"ע על מרדכי בע"ז שכ' בשכר דנטל"פ בטל בס' ולמ"ל תרוייהו. בש"ה צ"ע על ב"י א"ח סי' תרפ"ח ח לענין מקצתן אומרים שלא הי' מוקף שנראה מדבריו באחד אומר חלב ואחד אומר שומן א"ת אשם תלוי דלא כרמב"ם:

סימן קמ"ב באחד שרוצה לעקור אילנות בגושיהן לעשות על המקום לידאוונא מקום שמחזיקין כפור. מפלפל בדין זה אם יש לחלק בין בית דירה או שאר צורך. ובדין אם קוצץ מקצת אילן אם עובר בבל תשחית. ביאור דברי תוס' ב"ב כ"ו ודברי תוס' ברכות ל"ו ישוב קו' כסא דהרסנא לדעת הר"מ דספיקא דאורייתא מהתורה לקולא ובקרא כתיב אשר תדע כי לא עץ מאכל. בדין היכי דגרמא אסור אם אמירה לנכרי אסור מטעם גרמא בדין אם לעשות הערמה למכור לעכו"ם והנכרי יקצוץ אילנות. בדין דגם עצו של נכרי אסור להשחית דלא כתיב עצך. פלפול בדברי רדב"ז דאסור לקנות מעכו"ם דבר שנתבטל בס'. במחלוקת יעב"ץ וח"ס היכי שעוקרין הגפן ממקום זה ועדיין חי במק"א. ואם יש לאסור הפירות משום ערלה כדברי נאות דשא. ומסיק לדינא שימכור אילנות והקרקע לנכרי וישראל אחר יאמר לנכרי שיעקור אילנות עם גושיהן. בש"ה בדברי שושנת העמקים דלאו שאין לוקין עליו נדחה מפני עשה ול"ב בעידנא פלפול מירושלמי נזיר וממנחות מ"ח: סימן קמ"ג אם מותר להיות פועל אצל נכרי נוחר בהמות. פלפול במה דהי' מותר לשמור ולקבל שכר בשומרי ספיחי שביעית. והא אין עושין סחורה בפירות שביעית ובדברי רב ושמואל דפליגי בב"מ. אי משמר כעוש' מעשה דמי דברי הטו"ז דמותר לשמור בשבת תליא בפלוגתא זו. קו' על תוס' מנחות פ"ד שכ' דבהקדש ל"ש שביעית שסותר לירושלמי פסחים פלפול איך הי' מותר ליטול שכר מקטורת שבא

לתוכה דם חי' טמאה הוכחה לטו"ז דאם נזדמנו לישראל טריפות מותר לישראל לקנות ולמכור. קו' לדעת פוסקים דאסור לעשות סחורה מדאורייתא מחולין ק"מ. בדין אם רשאי ליקח טרפה לבהמה ולכלבים פלפול עצום בפסחים כ"ג בהא דמקשה לחזקי'. ישוב קו' הגאון מ' בעריש בב"ק דף י' ופלפול בסוגיא שם פלפול במשנה מעילה י"ג דהפועלים לא יאכלו והרי דמותר להיות פועל בהקדש פלפול בדברי שו"ת ח"ס אי דרשינין טעמא דקרא לקולא מישב קו' תוס' כתובות ל"ט פלפול בדברי הב"י אם מותר לקנות טרפה ליתן במתנה לעכו"ם והוכחה לטו"ז דמותר לנחור תישים מיבמות ס':

סימן קמ"ד בדין אחד אשר לא יוכל להחזיק בהמות ברפת הגראלנע מסיבת הפיהזינכע ויש הפס"מ אם רשאי לקנות דברים אחרים בשותפות עם נכרי. פלפול בדין אם איסור סחורה בדברים טמאים הוה דאורייתא או מדרבנן וסתירת הוכחות הגאון ר' בעריש מב"ק י'. הוכחה נגד הטו"ז בענין נחירת התישים ממחלוקת רמב"ן ורז"ה בנשתפך חמימא קודם המילה הוכחה מש"ס מגילה דסחורה ג"ה רק מדרבנן מדמותר לסחור בדם חלזון ישוב קו' נונ"י איך מותר לצבוע תכלת בדם חלזון דל"ה מותר בפיך בדין הערמה בדאורייתא במחלוקת הת"ש ומק"ח. בדין אם מותר להלות על מחצית שכר לסחור בדברים טמאים מסיק דאין להלות וכש"כ שלא לעשות שותפות רק להלות בפשר עיסקא מותר:

סימן קמ"ה בענינא דחנוכה ובדין שעושין מחלב נרות ויש בו תערובות שומן חזיר אם מותר להדליק על שבת ועל נ"ח. בדין לא הוכשר למלאכת שמים אלא בהמה טהורה בלבד אם הדין כן בשאר מצות מפלפל מירושלמי המובא בתוס' סוטה י"ז לענין מגילת סוטה בדין מצוה דרבנן אי בעינן מן המותר בפיך ומפלפל במגילה אי מותר לכתוב על עור בהמה טמאה ופלפול אם כותבין ס"ת בלילה פלפול איך כותבין גט על יד עבד הא לא הוה מן המותר בפיך ישוב קושית נו"ב על הב"ח שכתב ששמן שמצאו בחותם כ"ג הי' מוקף צמיד פתיל בדין ס"ס בר"ה אם טמא והוכחה לזה מעירובין י' פלפול בדברי הב"י שכתב שחלקו השמן לש"י וישוב קושית התוס' מנחות מ"ט אמאי תמיד של בין הערבים עדיף ממוסף הא לאו מקודש הוא מסופק בנ"ח אי בעינן דין ממון:

סימן קמ"ו בדין כלים של נחושת שאופין בהם חלה בתנור גרוף, אי סגי בהגעלה על פסח או ליבון קל עכ"פ מפלפל בדין כלים שאינן ב"י אי לכ"ע הולכין בתר רוב תשמישן בדין דאי נטל"פ אסור בפסח בוודאי אין הולכין בתר רוב תשמישן מחדש די"ל דרק בכ"ח נטל"פ אסור בפסח ולא בכלי מתכות ישוב לשון רש"י בע"ז ע"ו ד"ה גבי קדשים שכתב ונותר איסור כרת ישוב דברי המג"א סי' תנ"א פלפול בדברי השערי תשובה דחום ע"י

תנור גרוף לא מקרי אש וסגי בהגעלה מישב בזה דברי הסוגיא בפסחים ל' לענין פת שטחו באליה. מסיק שליבון קל מהני ולא הגעלה:

הג"ה והשמטה לה' הכשר כלים:

א בפנים ביארתי בדין כלים של נחושת שאופין בהם דצריכים ליבון על פסח וכעת אבאר בדין כלים של ברזל המצופים בהיתוך לבן. וכן כלים של רקועי פחים (בלעך) מצופים מבית, ומבחוץ מה דינם לענין הגעלה. הנה בח"ס יו"ד סי' קי"ג רצה השואל לסמוך על שיטת בעה"ע דאף בכלי חרס מהני הגעלה ג"פ באינו ב"י ונהי דבכלי חרס לא פסקינן כן מ"מ בכלים אלה שהוא ספק אם הגלעזור חרס או מתכות יש לסמוך להגעיל ג"פ. וח"ס כ' דנהי דהטור מייתי סי' קכ"א שהרשב"א ס"ל כבעל העיטור מ"מ הרשב"א לא הקיל רק באיסור דרבנן לא באיסור דאוריית' שנעשה דרבנן, על, כן אין לסמוך על בעל העיטור לבד ע"כ פוסק דל"מ הגעלה רק ליבון קל למלאות נחלים ולכרוך, בחוט מבחוץ ואם נשרף החוט הותר וטומוד"ע מ"ק סי' קפ"ג פוסק דאפי' ליבון ל"מ ובתשו' מהר"ם שי"ק סי' ק"מ פוסק כח"ס. הנה מקור דברי העיטור מירושלמי פי"א דתרומות ה"ד וז"ל תני רבי חלפתא בן שאול קדירה שבישל בה תרומה מגעילה ג"פ בחמין ודיו א"ר בא ואין למדין ממנה לענין נבלה אר"י קשיתא קומי ר' בא תרומה בעון מיתה ונבלה בל"ת ואת אמרת הכין א"ל כמאן דאמר מאליהן קיבלו, עליהן את המעשרות. ומזה מייתי בעל העיטור דקדירה שאינה ב"י דל"ה רק מדרבנן מהני הגעלה ג"פ אף בכלי חרס והרשב"א והרא"ה האריכו בזה בת"ה בית ד' שער ד'. (והנה מדברי הירושלמי צ"ע על החו"ד סי' ק"ה ס"ק ג' שהבאתי בפנים דבתרומה הואיל דהיוצא אינו אסור מה"ת לר' יהושע גם טע"כ ל"ד א"כ מה הקשה ר"י על ר' בא תרומה בעון מיתה ונבלה באיסור לאו ואת אמרת הכין ומה בכך בתרומה דהיוצא אינו אסור מדאוריית' וט"כ ל"ד מקילין בכלי חרס משא"כ בנבלה דטכ"ד ומ"ה מחמירין בכלי חרס. וכבר כתבתי בסי' קי"ז ובכ"מ שצ"ע על החו"ד מכמה מקומות):

ב והרשב"א במשמרת הבית כ' על קו' הרא"ה דא"כ באיסור דאוריית' ישתרי בהגעלה כשאינו ב"י וכ' שזה טעות דשאני התם שעיקר האיסור בעוד שהי' מושבח הי' דאוריית' וכונתו אף דטו"ז כ' סי' צ"ח ס"ק ב' דמעיקר הדין ס"ל לרשב"א ט"כ ל"ד ואין לומר דמ"מ קודם שבא לכלי הי' דאוריי' דא"כ מאי הקשה הרשב"א בת"ה מפינכא הרי גם שם קודם שבישל הדם הי' דאוריית' אך כוונתו אף למ"ד ט"כ ל"ד היינו דבטל ברוב בתבשיל אבל הבליעה בכלי אסור מדאור' כעין שכ' בחו"ד סי' ק"ה ס"ק ג'. והרא"ה בבדק הבית ב' דזה דוקא באיסור דרבנן שאין לו עיקר מן התורה. וגם בזה חושש להחמיר ובאיסור

דאוריית' שנעשה אב"י אין לנו רק דעת העיטור. אמנם בירוש' פסחים פ"ג ה"א משמע בדברי העיטור. דאיתא שם ר' שמואל בר רב יצחק בשם רב קדירה שבישל בה חמירא לא יבשל בה מאותו המין אלא לאחר הפסח הא מין אחר מותר ובלבד לאחר ג' תבשולין. ומזה מוכח דאפי' בשאר איסורין של דבריהם מותר לאחר הגעלה ג' פעמים דהרי חמץ מדאורייי' אסור בפסח והרי ירושלמי קאי בפסח דלאחר פסח מותר אפי' במיגו וע"כ כיון דאינו ב"י מותר בהגעלה ג' פעמים. ולפי גי' זו צ"ל דרב ס"ל נטל"פ מותר מדאוריית' ואף דבפסח אסור מ"מ ל"ה רק מדרבנן. ובקרבן עדה פסחים הקשה על שיטת הר הרא"ה מירושלמי זה:

ג ובאמת העיטור גופי' ח"ב דין ד' דף ו' ע"ב מייתי דברי ירושלמי זו ראי' לדבריו רק שגורס קדירה שבישל בה חמירא לא יבשל בה מאותו המין לאחר הפסח דלא גריס אלא דלא כגי' דידן דגרסינן אלא לאחה"פ וכן היא גי' הרוקח הובא בפ"ח א"ח סי' תמ"ז רק שפ"ח ורוקח מחולקים בפירוש ירושלמי דרוקח פי' דירושלמי מיירי שבישל בפסח חמירא והפ"ח חולק עליו ופי' שבישל קודם פסח. וכן נראה שפי' העיטור והעיטור ורוקח מחולקים דלהרוקח אם בישל ג' תבשילים מותר לבשל אח"כ אף מינו. ולהעיטור אין מותר רק שלא במינו. דלא כח"ס סי' פ"ד שכ' דלהעיטור אם נתבטל הבליעה מותר אפי' מינו, (וגירסא זו נכונה ביותר דלגי' דידן רב יסתור עצמו מירושלמי לבבלי כהפרש רב דבירושלמי סובר דלאחה"פ מותר במינו ובפסח מותר בא"מ ובש"ס דילן סובר דלאחה"פ אסור אף שלא במינו אבל לגירסא זו אין הפרש רק בלאחה"פ שלא במינו דבש"ס דידן אוסר משום גזירה ובירושלמי מתיר) והעיטור מפרש קו' הש"ס בש"ס דפסחים ל' דמקשה וליעבד בהו שלא במינן היינו ע"י הגעלה ג' פעמים. ועכ"פ מוכח מירושלמי לכל הנסחאות כדברי העיטור דרב סובר חמץ לאחר זמנו אסור מן התורה ומ"מ הותר ע"י בישול ג"פ מטעם שהוא כהגעלה הואיל והוא נטל"פ הרי כדברי העיטור אך יש לדחות ראי' זו דהרמב"ן בליקוטים מפסחים דף ל' כ' ג"כ דבר ברור שכלי חרס ג"כ שאם אדם מדיחו יפה ומקרקר ושטפו בחמין ומפליטו יפה לא ישאר בו כדי נ"ט וכו' ולהכי מקשה אמאי ישברו וליעבד בהו שלא במינן ע"י הגעלה וכו' ומיהו מסתברא דה"ס בזמן דאישתמש בהו באיסורא (ט"ס וצ"ל בהיתרא) וכיון דמעקרא היתרא וסוף היתרא האי לאו מבטל איסור לכתחילה הוה ומיהו אי אישתמש בקדירה באיסור או קדירה של גוים. אין הדין הזה נוהג בהם אלא אסור לבשל בהם לכתחלה (ואם בישל בנ"ט. זה דבר תמוה אולי הכונה דאם בישל בנ"ט וכאן ליכא טעם) ומייתי ראי' מפינכא דרב אמי. א"כ אין מירושלמי ראי' לדברי העיטור דשם בפסחים היתרא בלע. אמנם

להרוקח שפי' דבישל חמירא בפסח ע"כ סובר כדעת העיטור. אך הרוקח כ' להדיא דג' תבשילין לא מטעם הגעלה רק מטעם ביטול. וח"ס כ' דגם טעם העיטור משום ביטול ולא עיין במח"כ בסוף דברי העיטור:

ד ועיינתי ברוקח סי' תפ"ז שכ' אירושלמי מי הנ"ל דדוקא תרומה בזה"ז מהני הגעלה ג' פעמים אבל תרומה ח"ל בזמן הבית לא מהני הגעלה ג"פ. מזה נראה דלא ס"ל כהעיטור. דס"ל בכל איסורי דרבנן מהני הגעלה ג"פ ובסי' תפ"ו הקשה אירושלמי מפסחים ל' דאמרינן במאני דקוניא דאסורין בפסח והקשה מ"ש מיי"נ וכ"ת חמץ בפסח איסור דאוריית' ויי"נ דרבנן כל דתיקן רבנן כעין דאוריי' תיקן ומשני זה תשמישו בצונן וכונת קושיתו הרי דאף באיסור דרבנן ל"מ הגעלה בכלי חרס אף ג' פעמים וכתב ונ"ל הא דאמר תשמישו בצונן ביי"נ הא אם הי' ברותחין הי' אסור משום חומרא דיי"נ ה"ה גבי חמץ במשהו אסור בהגעלת כלי חרס. ומשמע קצת דס"ל כבעל העיטור דבשאר איסורי דרבנן מהני הגעלה ג"פ:

ה והנה בירושלמי פסחים הי' מקום לפרש קדירה שבישל בה חמירא הכוונה שאור שהיא מחמץ. ומחמץ הוא דבר המעמיד. וע"כ לא יבשל בה ממין זה אלא לאחר ג' תבשילין. הכונה כמ"ש הב"י ס"ס קט"ו בשם ר"י בשם בעל העיטור דחמצן של כותים אסור עד לאחר ג' אפיות כדקתני התם של נחתומין לאחר ג' שבתות וכ' ב"י יש ללמוד מכאן במי שעבר והעמיד חלב בחלב חמץ של גוי ולקח חלב זה והעמיד בו אחר ומהאחר אחר שמותר ליקח מחלב ג' זה דלאחר ג"פ כבר כלה חלב של גוי ועיין מג"א סי' תמ"ב ס"ק ט' ובמחצית, השקל שם וע' מ"ש בדברי בעל העיטור סי' קל"ז אות הוז"ח וס"ל לירושלמי בכלי שבישלו בו דבר המחמץ כגון שכר. כמ"ש הטו"ז סי' תמ"ב ס"ק ה' לאחר ג' תבשילין אין בו אף משום איסור מעמיד ואף דשם בב"י נוטל כל פעם חלב אחר מ"מ גם בכלי לאחר ג"פ אין בו משום דבר המעמיד. ומ"ה שלא במינו אף שהיא, דבר המחמץ אמרינן דכבר כלה כח המעמיד משא"כ במינו דבמשהו ל"מ ג"פ ואין להאריך בזה:

כי הראשונים לא פי' כן:

ו ולדינא נלע"ד הנה אם נפל חלב על קדירה של בשר כנגד הרוטב ויש ס' דאנו אוסרין הקדירה מ"מ בכה"ג יש להתיר הקדירה בהגעלה ג"פ. דיש לומר דזה מיקרי היתרא בלע דהרי מבואר בת"ה סי' קפ"ג דהבליעה שבקדירה מקושר עם מה שבקדירה וכשיש, ס' לא נאסר הבליעה. ואין לומר דנהי דהבליעה של בשר שבקדירה לא נאסר ס"ס הבליעה של חלב נאסרה שקיבלה טעם בשר דזה אינו דמבואר בר"ן פ' כ"ה דבשר בחלב לא נאסר עד שיתנו טעם זה בזה היינו הבשר לחלב והחלב לבשר. וכשיש ס' הבשר לא קיבל טעם

מהחלב. וגם החלב לא נאסר ע' בפנים סי' קי"ב אות ב' שהארכתו בזה ולא נאסר רק כשמערה הרוטב שבקדרה ואין בה ס' או כשמבשל פעם שנית ואין ס' וכיון שבשעה שבלע הקדירה הי' היתרא מהני הגעלה לכלי חרס לדעת הרמב"ן בליקוטיו לפסחים. וכן דעת הרמב"ם שפוסק דדוקא בחטאת אמרה תורה בכלי חרס שבירה ובשאר קדשים מהני מריקה ושטיפה וכ' הפליתי סי' צ"ג דס"ל בהיתרא בלע מהני הגעלה בכלי חרס על כן יש לצרף שיטת הרמב"ם לדעת בעל העיטור ולהתיר ובלא"ה כיון דלס' המצות סותר גם הקדירה כמ"ש הטו"ז סי' צ"ב ס"ק י"ט וכ"כ ס"ק י"ז בשם מהרש"ל יש לסמוך על שיטת בעה"ע. וכשנפלה הטיפה שלא כנגד הרוטב ויש ס' יש ג"כ לסמוך על שיטת בעה"ע בצירוף שיטת הפוסקים דאין היתר בלוע אוסר איסור בלוע ע' פמ"ג סי' צ"ח ס"ק ח' ד"ה דע שכ' בשיטת הטו"ז דמ"ה מקילין בע"ש או בהפס"מ אף שלא כנגד הרוטב משום דאין בלוע בכלי ג"ג ולפ"ז אולי גם בכה"ג מיקרי היתרא בלע דאינו נאסר רק אחר שבישלו כנגד הרוטב. או שעלה רתיחה כנגדו וכל עוד שלא עלה רתיחה כנגדו הוה היתרא בלע:

והנה לא ביארו הפוסקים בדין כלי הנעשה מתערובת חרס ומתכות או מתערובת חרס ואבן מה דינו. הנה במשנה כלים פי"א מבואר ברזל טמא שבללו עם ברזל טהור אם רוב מן הטמא טמא וכו' וכן מן החלמא ומן הגללים ומבואר דאם רוב מן החלמא טמא ככלי חרס ואם רוב מן הגללים טהור מחצה על מחצה טמא וכן היא בירוש' נזיר לענין מכניס כלי טמא למקדש הובא לעיל סי' ו' אות י"א ולפ"ז לכאורה ה"ה לענין אם מהני הגעלה אם רוב מברזל מהני הגעלה אם רוב מחרס ל"מ הגעלה מחצה על מחצה ספק אך י"ל דלענין טומאה וטהרה אזלינן בתר רוב. משא"כ לענין הגעלה כיון דהמיעוט מכלי חרס ל"מ הגעלה מ"מ לענין גלעזוער שבפנים דל"ה רק דבר מועט ול"ה יותר מקליפה ויש לומר דיש ס' נגד קליפת הכלי רק דאין סומכין על היתר זה' דהוה כמבטל איסור לכתחלה אבל אם בהקליפה גופה רוב מתכת או אפי' מחצה על מחצה דבודאי לא נשאר רק משהו וא"א לבא לידי נתינת טעם מצרפין גם דעת הרשב"א הובא בסוף סי' צ"ט דהיכי דא"א לבא לידי נתינת טעם מותר להשתמש ח סוף דבר אם יתברר דהגלעזור הוא מתערובת ברזל וחרס או אבן שקורין קרעמיניי וחרס כמו שראיתי לרב אחד שכ' שהעמייל- געשיער נעשה מהיתוך מיני אבנים עם מעט בדיל הנקרא ציען וברזל מבחוץ מותרים בהגעלה ג' פעמים והגעלה ג' פעמים צריך מטעם שיש באבנים שהותכו אם מהני הגעלה ע"כ צריך ג"פ ולסמוך על בה"ע ואם הגלעזור מחרס כדברי תשו' מהר"ם שי"ק סי' ק"מ הנ"ל אם נפל חלב על קדירה בשר או להיפך ויש בו ס' מותרים בהגעלה

ג' פעמים ואם אין ס' בתבשיל או בכלי איסור אין להתיר בהגעלה רק בליבון קל כדברי הח"ס. ודין הכלים של רקועי פחים מצופים בבית, ומבחוץ ג"כ דינם ככלים של ברזל הנ"ל ואולי כיון שא"א ללבנם יש להקל בהגעלה ג"פ בכל גונא: סימן קמ"ז פלפול בדברי התוס' זבחים צ"ב ד"ה שלנה. בדין אינו ראוי מדרבנן אי מקרי אינו ראוי מדאורייתא. בדין אי בדיעבד הורצה אי טעון כיבוס מדמה בדין לבישת הציץ אי בעינן שיהי' לבוש בשעת טומאה ישוב דברי הרמב"ם פ"ח ממעה"ק שפסק דבין שהיתה לו שעת הכושר בין לא סי' לו שעת הכושר טעון כיבוס מתמיהת הלח"מ שם. ישוב קושית התוס' חולין ע"ג ד"ה שחיטה וקו' הגאון מהרמ"א זצלה"ה. פלפול בש"ס זבחים פ"ו ודף ק"ג: סימן קמ"ח בדין כמה ביתן יין שהיו מגופות בברזות היטב רק מעט יוצא מברזות למעלה ונכרי הוליך היין. מבאר דין זה ומפלפל קצת בענינים אלו ומסיק דאסור היין ואם אין יכול ליטול הברזות רק בטורח גדול יש להתיר בהפ"מ ובנשלח על הבאהן פשוט להתיר בהפ"מ:

סימן קמ"ט דרוש לשה"ג בסוגיא דע"ז ע"א ובכורות י"ג ישוב הרבה קושיות בסוגיא. בדין מחילה בטעות היכא שחבירו אינו נהנה דהוה מחילה. ופלפול בזה בכתובות ריש נערה ביאור דברי הב"י יו"ד סי' קל"ב. על תומים סי' כ"ח בענין אם חייב לציו"ש אם מהני תפיסה. קו' למ"ד דשא"ע אסור איך הגעילו כלי מדין דהוה מבטל איסור לכתחלה. ביאור דברי ירושלמי בע"ז פ"ה מודה רשב"ג ביין תבשיל שהיא אסור וחידוש דין דביין שנפל לתבשיל ל"מ למכור חוץ מדמי איסור:

סימן קנ המשך הדרוש בע"ז ע"א בסוגיא הנ"ל. פלפול בדין אם קנה מקח ויכול להבחינו אם יש חילוק בין נתן מעות או לא וכן אם נשתמש. מבאר הסברה דמיגו דהעזה לאפטורי מממון אמרינן ולא לאפטורי משבועה ואם אמרינן לענין קרקע מיגו דהעזה. ישוב קו' תוס' ב"ב ל"א עפי"ז. ישוב קו' המשנת חכמים בסוגיא והרבה קושיות ופלפול על מג"א סי' תקפ"ו דהיכא שישראל חייב באחריות מקרי ע"ז של ישראל ואין לה ביטול בדין אם מספק יכול להוציא אצל ב"נ. ישוב קו' קצה"ח סי' שפ"ו לענין גורם לממון לר"ש באיתא בעינא קו' על ספר יראים דאף למ"ד גזל עכו"ם ל"ד מ"מ לא מיקרי שלו. בדין אם קנה מב"נ והי' מק"ט מיקרי שלו. ישוב דברי הטור שכ' כיון שנתן מעות ומשך מיקרי שלו:

סימן קנ"א המשך הדרוש בע"ז ע"א בכורות י"ג. ישוב קו' תוס' בסוגיא וביאור בדין איסור הנאה אם מקנה בכסף. בדין אם בע"א יכול להוציא ממון מעכו"ם. קו' בבכורות דמקשה אימא לנכרי כלל וכלל לא והא כתיב או מכור לנכרי. וישוב ע"ז בדין אם קנה במעות וחזר בו הלוקח אם המוכר יכול ליתן מעות אחרים. מבאר שזה תלוי במחלוקת אם שיעבודא דאורייתא או לא. בדין קנין לזמן דל"ש הפקר ב"ד הפקר וזה תלוי במחלוקת

אם ק"פ כקה"ג דמי. ישוב קו' תוס' בב"מ דלא חשיב רבא משיכה קונה בהדי הנך דהילכתא כר"ל. ישוב קו' קצה"ח סי' ע"ב על הר"י הלוי דמשכון שלא עפ"י ב"ד אינו קונה. ישוב לדברי ריי"ף דס"ל דגם בדעת אחרת מקנה בעי חצר המשתמר ומה מקשה ותיקני לי' כליו:

סימן קנ"ב אודות החברה ביקור חולים שכינו שמם הוגעא שהוא שם אליל. מפלפל בדין אם מזכיר בכתב שם אליל אם יש איסור בדבר. ובדין אם כתיבה כדיבור בהרבה ענינים. בדין שם הקודש שקרא לשם בן אדם אם נמחק פלפול בדין ספרים הנכתבים בכל לשון אם גם שמות הקודש נכתבי' בשאר לשון. ותמוה על הרשב"א בתשובה שכ' דשם נכתב בלשון הקודש בפרשת סוטה וצע"ג מברכות מ'. וישוב ע"ז מפלפל בדברי מוח"ז הגאון רע"א דברכה שאינה צריכה חמיר ממוציא שם שמים לבטלה. ומביא ראי' דלא כדבריו מסיק שהיא איסור ובזיון להחברה ליקרא בשם זה:

סימן קנ"ג ישוב לדברי הרשב"ם, פ' יש נוחלין דף קכ"ח שכ' בהי' יודע עדות עד שלא נעשה חתנו דוקא באין לו בנים. והרי לא קיי"ל כן. בדין יודע לו עדות כשהי' פקח ונסתמא אם יכול להעיד כשמכיר בט"ע דקלא. ופלפול בענין אם דרשינין טעמא דקרא בדין נתגרשה בתו די"ל אף לרבנן פסול דחיישינן לקנוניא. צ"ע על הקצה"ח סי' ל"ג שכ' דנפסק הדין כשהי' קרוב שאינו יכול להעיד מטעם יאוש. ופלפול בדין יאוש בטעות תמוה עצומה. על תוס' רי"ד שבת כ"ה שכ' דבקדשי מזבח אין מחויב רק קרבן ולא קרן וחומש והיא נגד גמרא מפורשת ממעילה ט' וגם במקום שאין קרן אין חומש ואשם וישוב ע"ז. ובהג"ה שם פלפול על רדב"ז שמבאר דברי רמב"ם שפוסק דבתרומה לוקה ואינו משלם ובקודש משלם ואינו לוקה:

סימן קנ"ד בתוס' רי"ד הנ"ל. ובתוס' ישנים כריתות י"ג בדין דשגגת קרבן במעילה אי לכ"ע שמה שגגה. פלפול בירושלמי תרומות פ"ו. ישוב קו' תוס' קדושין מ"ב שהקשו מה חידוש במעילה דיש שלד"ע הא הוה שוגג. תמוה אתוס' שבת כ"ה שכ' דמעשר ב' שנטמא אסור בהנאה מיבמות ע"ד דמבואר דמותר לסוך בו. בדין הנאה בהקדש אם לוקין. הרבה קושיות על תוס' רי"ד הנ"ל ופלפול עצום בזה. פלפול בדברי הכ"מ פ"ד מה' עכו"ם:

סימן קנ"ה העתק מספרי לא"ח סי' ס"ד בישוב קו' מוח"ז הגאון רע"א. פסחים כ"ב:

סימן קנ"ו מישב כל ההשגות על פלפול מסימן הקודם שהשיג הגאון מו"ח חתן הגאון רע"א זצלה"ה תמוה על השעה"מ פי"ז מא"ב על דברי תוס' יבמות ל"ג. עדין לא נתנו שיעורין לב"נ. פלפול על הפמ"ג סי' ס"ב. בדין אם גיד הוה אמ"ה או בשר מהחי. בדין אם

במה"ח נוהג בב"נ. ישוב קו' שעה"מ על תוס' חולין ק"ב. בדברי הב"יע שרוצה לפסול כל גר לעדות משום שעבר על ז' מצות. פלפול בסנהדרין ע"א ע"ב. ובדין דממיתה למלקות ל"א קלה בחמורה מישך שייך. דין דאם עבר עבירה בגיותו ולא נגמר דינו ואחר שנתגייר דנין אין הורגין רק אם עבר בהתראה ובב' עדים. ובנגמר דינו קודם שנתגייר הדבר בספק אם הורגין בלא התראה ובעד אחד לאחר שנתגייר. פלפול בדברי האמונת שמואל דל"ש לפ"ע היכא שהוא אינו מוזהר. בדברי הבית שמואל סי' ה' דהיכי דיכול ליקח ממנו ומאחר ויצטרך לשניהם עובר בלפ"ע. פלפול אם בב"נ שייך א"א חע"א. פלפול על לב"ש בחידושי דינים ה' אמ"ה. פלפול אם בב"נ הוה איסור מוסיף מה שניתוסף איסור לישראל. וחילוק בין כולל למוסיף. בדין ב"נ אימתי נעשה בר עונשין בדין בן פקוע קודם שכלה חדשיו אם אסור לב"נ מישב איך משכחת אמ"ה על ב"נ הרי אסור מקודם מטעם במ"ה כיון דלא ניתנו שיעורין לב"נ:

סימן קנ"ז פלפול אם הא דס"ל לר"י בחתנו ויש לו בנים פסול דוקא בראה אחר שהוא קרוב אבל בראה קודם שנעשה חתנו כשר. פלפול לישב דברי רש"י שברי"ף סנהדרין כ"ז שהם תמוהים מאוד. כונת הרי"ף פז"ב שהביא ראי' דבעי תחילתו וסופו בכשרות ממתה בתו. פלפול עצום בשבועות ל"ז ותמוה על התומים סי' צ"ב. בענין אם חייב קרבן בהביא עדים ולא הודה קו' בעירוכין כ"ג אמאי חיישינן לקנוניא הרי אם גירשה מן הדין מגיע לה כתובה. וכן בהך דב"ב קע"ד במשה בר עצרי. בדין אם גירש אחד בע"מ שתחזור ותנשא לו אם הוה גט. בדין כהן שגירש בתנאי. בדין חתנו שגירש בתו אדעתא להחזירה אם כשר להעיד לחותנו. פלפול בדברי קצה"ח סי' ל"ג בדין יאוש בטעות. ופלפול בב"ק ק"ה ע"ב בדין מנה לי בידך ונשבע ובאו עדים. אם הוה יאוש. פלפול בירושלמי פ"ד דב"ק לענין שור שהי' יוצא ליסקל והוזמו עדיו. ובדברי הגאון מליסא במק"ח דיאוש ל"מ רק באתי ליד זוכה ובדברי קצה"ח סי' ת"ה. ובדברי הגמ' כריתות כ"ד. פלפול בקו' מוח"ז הגאון רע"א בפ"ח דפיאה בהלכו נמושות דכ"א יכול לזכות ואמאי ל"ק חצירו דבעה"ב בדין אי לב"ש מהני הפקר בטעות, בדין דבהקדש במחשבה גם לב"ש יש שאלה בהקדש. בדברי הר"ן שכ' טעמא דבל יראה משום שמא יבא לאכלו. ביאור דברי תוס' שבת ע"ב ד"ה בעל שכתבו דיכול להתנות באשם אשלמים שדבריהם תמוהים מאוד. פלפול בתוס' שבת ע"א שכ' דמ"ה חייב לתת מעילתו משום שלא יצא והרי חומש אינו מעכב ולמה יתן חומש. קצת מחלפי שיטתייהו דר"ע ור"ט בכריתות כ"ב מב"מ ל"ז:

הג"ה בפנים בריש הסימן הבאתי דברי הש"ך סי' ל"ד דבפסול מחמת עבירה ל"ב תחילתו וסופו בכשרות. וקשה לי מש"ס דסוטה דף ו' ע"ב דמקשה על ר"ש דסוטה שיש לה עדים

במדינת הים אין המים בודקין. מדתנן שבאו לה עדים שהיא טמאה מנחתה נשרפת ונימא תגלי מלתא למפרע דכי קדיש מעיקרא בטעות קדיש ותיפוק לחולין ולשיטת הש"ך משכחת שהיו העדים פסולים מחמת עבירה. ע"כ הוה כאין לה עדים והמנחה נתקדש ואח"כ עשו תשובה והעידו ובל"ז אין להקשות דלישני דמיירי שבשעת שזינתה היו העדים רחוקים ובשעת שקידש המנחה היו קרובים וכעת נתרחקו דקרובים נאמנים להעיד שנטמאה שלא תשתה והי' לפ"ז עדים. אמנם מפסולים שכ' הר"מ פ"א מסוטה שגם בסוטה אינם נאמנים קשי' דלוקמא בהכי. אמנם אף אם נימא דלא כש"ך עדיין קשה דלישני דהיו תחילתם בכשרות ואח"כ נפסלו וכעת אין לה עדים והמנחה נתקדש ואח"כ עשו תשובה ונתכשרו וצ"ע:

סימן קנ"ח קושיא על תוס' כתובות ל' שכתבו דבאכל תרומה של עצמו משלם קרן לעצמו וחומש לכהן מדברי ירושלמי דמבואר דמשלם לכהן קרן וחומש וכהן מחזיר לו דמים. ישוב ע"ז. פלפול בדין אי נתינה מקדש או הפרשה פי' נחמד בירושלמי פ"ו דתרומות. בדין גזל תרומה משל אבי אמו כהן ופלפול עצום בדין קרבן שבועה בהקדש. ספק בנתבטל הקדש בחולין אם צריך להרים וכן אם בתרומה שלו צריך להרים ופלפול בירושלמי פ"ב דערלה בדין אם ממשכנין על תשלומי תרומה דהוה כפרה ישוב דברי הרמב"ם פ"א מנזקי ממון שפסק דשור של שני שותפין כ"א משלם כופר והוא אבעי' דלא איפטשא פי' נחמד בב"ק מ' דמבעי' בשור של שני שותפין ואח"כ בעי אי ממשכנין ואמר שם איסתגר בקמייתי. ישוב דברי הח"ס א"ח סי' ק"פ. בסוגיא דכריתות כ"ג. פלפול בדברי המ"ל פי"ז מסנהדרין לענין חייבי כריתות שלקו נפטרו מידי כריתתן. בדין אם מהני הודאה לחייב מלקות ובדברי רש"י מכות ה'. ובדברי הגהות אשרי פ' הפרה דאם תפסו יורשים דמי הנרצח לא מפקינן מהם. ובדברי הפמ"ג בפתיחה כוללת דהזיד בכרת ושגג בלאו כשר לעדות פלפול על דברי הכ"מ פ"י מתרומות ה' כ"ג. פלפול בדברי הקצה"ח סי' פ"ז דאם הודה בנ' דאתנן וכפר בנ' דהלואה הואיל דמהני תפיסה הוי מודה במקצת וקושיא נפלאה ע"ז משבועות ל"ג, פלפול אם אזהרה דמעילה הוא משום לא תוכל לאכול בשעריך:

סימן קנ"ט פלפול על ספרי שיח יצחק בדין תכ"ד כד"ד מדאורייתא או דרבנן בדין אם בנזיר שמשון מהני תכ"ד קו' על ר"ת דתכ"ד ל"ה רק מדרבנן מנזיר כ'. פלפול בזבחים צ"ו וביבמות ה'. ובקדושין ל' בהא דמקשה והא קעבר אלפ"ע. ובדברי הט"א שיכול למחול על חבלתו פלפול בסנהדרין פ"ה בדין אם כהן מותר לעשות עצמו בע"מ לדחות הוכחת הגאון מלבוב. פלפול בברכות י"ט. ישוב דברי הר"מ דכלאים בבגדי כהונה ל"ה

רק דחוי' בדין אם תכ"ד הוה בעידנא לענין עשה דוחה ל"ת ואם מהני בכל איסורין לתקן הלאו תכ"ד:

סימן קס ישוב קו' השואל בכתובות ל"א דמקשה דאין לוקה ומשלם ולישני דמיירי שעד אחד הוא אבי הנערה דלמלקות נאמן כמ"ש המרדכי ולממון אינו נאמן. בדין אם שבועה פוטר ממלקות דהוה גורם לממון וממונא משלם מילקא לא לקי. בדין היכא דאיכא קנס ומלקות ומודה בקנס אם פטור ממלקות. פלפול בתוס' ב"ק מ"א אם ע"א מחייב שבועה בקנס. פלפול בסוגיא שם ובתוס' יבמות נ"ט אם קנס חייב אהעראה. וקושיא לתוס' דקנס חייב אגמר ביאה מכריתות י"ב. בדין ב' הודאות המכחישות זא"ז ופלפול בקו' הגאון מפלאצק בנמצא קרוב או פסול, קו' בתבע לחבירו מנה ואמר להד"ם ואתי סהדי דלוה ופרע חייב לשלם והלא הוה עשאאי"ל, ופלפול עצום בזה ובדברי מהרש"א ב"ק מ"ו דכל שהעדים מעידין על תחילת המעשה ועל הגמר הודה מעצמו לא הוה מודה בקנס:

סימן קס"א הערות על ספרי בית יצחק באו"ח סי' צ"ב. בדין אם גנב משל הקדש אם יצא לחולין. פלפול בב"ק ע"ו ואי לר"ש בב"ק ס"ה דכפל פוטר מאשם גזילות אי פוטר מחומש ואשם מעילות אריכות בזה. ביאור דברי התוס' חולין י"א דבין מיתה למיתה. לא אזלינן בתר רובא. ישוב קו' תוס' כתובות קש לר"ת דמיתה לזה ותשלומין לזה:

סימן קס"ב דרוש לשבת הגדול בסוגיא דפסחים ל"ה. ישוב דברי רש"י במשנה שסותר דברי הגמ' דמקשה מידי בלבד כתיב ופלפול עצום בזה:

דין דאם עירב דגן באורז אין איסור חמץ חל על טבל גם לרבנן. ישוב דברי רבינא בחולין צ"ז ישוב דברי הרמב"ם שפוסק דאינו יוצא במצה של טבל וקו' תוס' סוכה ל' פלפול בדעת מהרלב"ח בתשו' דבחמץ גם לרבנן ט"כ דאורייתא מדרשה דכל. ובזבחים ע"ח. דין דאף דט"כ ל"ד מ"מ במצה של טבל ט"כ דאו' משום מיגו פלפול עצום בענינים המסתעפים לסוגיא:

סימן קס"ג עוד בסוגיא דמצה של טבל. בדין דבטבל וחדש לכ"ע ט"כ ל"ד. קו' לשיטת תוס' קדושין דר"ש אית לי' איסור מוסיף. קו' למ"ל קרא דנשים חייבות במצה ת"ל דחייבות בפסח ומצה איתקש לפסח. פלפול בדברי הרא"ש דמרור א"צ כזית רק משום ברכה. קו' בפסחים ל"ה ישוב דעת רש"י דט"כ ל"א רק כשהוא בעין ולא בנימוח:

סימן קס"ד בסוגיא דחדש קדושין ל"ח פלפול בדברי תוס' קדושין ל"ח בענין עשה דוחה ל"ת ובירושלמי הובא בתוס' ר"ה י"ג. ופי' נכון בירושלמי. פלפול בדברי הנוב"י אי טומאה מיקרי איסור מוסיף. ישוב קו' המעיין החכמה לשיטת הריצב"א בשבועות כ"ד מחולין ק"א. ישוב הלח"מ פ"י מחמץ ומצה התמוהין. פלפול על ירושלמי פסחים

עשה כרי והשתחוה לו אי איסור טבל חל על ע"ז והאיבעי' שם בפטר חמור שהמית. אי בהריגה או בסקילה:

סימן קס"ה דרוש שני בסוגיא דמצה של טבל. פלפול אי כרת חמיר ממיתה בידי שמים. שתלוי במחלוקת דאביי ורבא בשבת פלפול ע"ד אבני מלואים אי בחיוב מיתה בידי שמים תופסין קדושין פלפול אי בטבל מבטלין לכתחילה. ישוב דברי רש"י שסותרין זא"ז אם מהני הפרשה למפרע לתקן מה שאכל טבל. (הג"ה עיין בהגה לעיל סי' ק"ג). וגוף הדין תלוי במחלוקת אם בע"ח מכאן ולהבא גובה ובאם לקוח פטור מתרומה. ופלפול אדעת מהרי"ט הובא במ"ל פ"א מתרומות הי"א. פלפול עצום בענינים המסתעפים לזה:

סימן קס"ו קו' בכתובות כ"ד אמאי זר בנשיאת כפים ל"ה רק עשה והרי כתיב לאמר ולר"י לאו הוא. מבאר בענין עשה דהשלמה אי הוה לאו לר"י ופלפול בפסחי' נ"ט ובסוטה אי הוה לאו לר"י ובבשר אדם הוה לאו קו' לדעת רש"י דנשים עוברות על בל תוסיף. קו' על המג"א סי' קכ"ח קו' בפסחים כ"ו דמקשה למ"ד ב"כ מלמדין והרי זה לר"י ור"י ס"ל כרבנן דר' דוסא:

סימן קס"ז קו' ביבמות ק' מה מקשה היכי משכחת לה דגרושה תשא כהן והרי משכחת ע"י יבום פלפול אם היכי דמותר לבעול ע"י עדל"ת אם הבן הוה ממזר או חלל קושיא ביבמות נ"ח ופלפול שם. וביאור דברי מהרש"א קדושין י"ג ע"ב על תד"ה מדאמר רחמנא שרבים נתקשו בדבריו ופלפול בענין אין אשה מתעברת מביאה ראשונה. אם הוה רוב או אפי' מיעוט אין מתעברות ואם בבעולה מתעברת מב"ר. וקושיא גדולה ביבמות נ"ח בסוגיא דיש חופה לפסולות:

הג"ה בפנים פלפלתי בסוגיא דיבמות ל"ד. אזכיר פה מה שהבאתי בהגהות ומפתחות לספרי ב"י א"ח סי' נ"ב דברי תוספי הרא"ש יבמות ל"ד דבא על נערה המאורסה א"ה קרבן ולא כרת ושם פלפלתי על דבריו וכעת ראיתי שדבריו תמוהין מדברי הת"כ פ' ויקרא סי' קצ"ו פיסקא אשר לא תעשנה וז"ל כשהוא אומר מכל מצות ד' לרבות נערה דמאורסה ומחלל שבת הרי דאנערה המאורסה חייב קרבן וסוף דברי הת"כ מובאים בירושלמי דע"ז פ"ב ה"ב. וצע"ג על תוספי הרא"ש ואמנם לפמ"ש בהג"ה הנ"ל דאיציאה חייב קרבן אף לתוספי הרא"ש דאז בעולה היא יש לישב קצת דכונת ת"כ על היציאה אבל מפשטות לשון ת"כ משמע דנערה המאורסה יש חיוב קרבן ולפמ"ש המפרשים בטעם דלא ילפינין נערה המאורסה לקרבן מק"ו מנשואה משום דאין עונשין מה' י"ל דת"ק ס"ל עונשין מן הדין אך כיון דדריש בת"כ מריבוי דקרא א"א לתרץ כן. ע' בפנים סי' ב' בדין קרבן אי עונשין מן הדין ועיין עוד בתוס' סנהדרין נ"ג ד"ה קמיפלגי שכתבו

דאין סברה להחמיר בנשואה מבארוסה. ולתוספי הרא"ש דנשואה חמירי מארוסה לכרת ולקרבן קשה לדידי' קו' תוס' שם. והנה מדברי הת"כ הנ"ל צ"ע על תוס' ריש יבמות ד"ה אשת אחיו מאמו שהוכיחו מת"כ דאשת אחיו מאמו אינו חייב כרת עיי"ש והרי מדברי הת"כ גופי' מוכח דחייב כרת דבת"כ ויקרא סי' קצ"ו הנ"ל מייתי כשהוא אומר מכל מצות ד' לרבות אשת אחיו מאמו שאין לו היתר. ומדחייב קרבן ע"כ יש חיוב כרת, וע"כ כמ"ש ה"ר משה בתוס' הנ"ל דלא ממעט מכרת רק מערירי. על כן צ"ע על תוס'. ובעיקר קו' תוס' ריש יבמות קצת יש לישב דהן אמת דבת"כ פ' קדושים ממעט אשת אחיו מאמו מכרת דמנדה ילפינין שיש לה היתר ויש לה איסור וכן אשת אחיו מאביו יש לה היתר באין לה בנים משא"כ אשת אחיו מאמו שאין לה היתר. אבל קשי' אם באשת אחיו מאמו אין כרת א"כ כשתשא לאחיו מאביו ותפול לפניו ליבום עשה דוחה לל"ת שאין בה כרת א"כ שוב אשת אחיו מאמו יש לה היתר. אם ישא אותה אחיו מאביו ואם יש לה היתר שוב ילפינן מנדה. על כן נראה דת"כ קאי לר"ע דס"ל איסור מצוה ואיסור קדושה ג"כ א"צ חליצה דעשה לא דחי לל"ת כדאמרינן הטעם בירושלמי ריש יבמות עיי"ש, על כן שפיר ממעט אשת אחיו מאמו מכרת דל"ה דומי' דנדה דאין לה היתר אף לאחר שממעט מכרת. אבל משנה דריש יבמות דלא אתי' כר"ע שפיר מחייב כרת דאם תפטור מכרת שוב יש לה היתר ודמי' לנדה וא"א למעט מכרת והיא תירוץ נכון לקו' התוס'. עוד י"ל בזה דהנה אם עשה דוחה ל"ת ל"ה רק דחוי' י"ל דאין זה מיקרי יש לה היתר וכן כ' תוס' יבמות ה' ע"ב ד"ה כולה דמה דעשה דוחה ל"ת לא מיקרי הותר מכללו אמנם אם נאמר דעשה דוחה ל"ת הותרה מיקרי יש לה היתר וע' בספרי לא"ח סי' נ"ה הארכתי בזה א"כ י"ל דמשנה יבמות ות"כ פליגי בזה. אמנם מה שהקשיתי לת"כ פ' קדושים מדברי ת"כ גופי' פ' ויקרא א"א לתרץ בזה וע"כ מוכח כדברי הר' משה דלא ממעט רק מערירי ודוק היטב:

סימן קס"ח פלפול על ירושלמי מובא בתוס' סוטה מ"ב דאשה מתעברת מב' אנשים כאחת ופלפול בענין אם חייב על מכה אביו בכה"ג ובענין ס"ס דסתרי אהדדי. ואם משכחת חצי כהן וחצי ישראל וקו' גדולה ביבמות: אעתיק פה תשובה השייך לה' פסח ב"ה פרעמישלא ז' אדר ב' קרנו תרו"ם לפ"ק:

שלום וברכה לכבוד אהובי ש"ב ה"ה הרב הגאון הגדול החריף ובקי הצדיק המפורסים כש"ת מוה' שלמה האלברשטאם נ"י האבד"ק ווישניצא יע"א: ע"ד אשר יצא מאת הרב הגאון מוה' מאיר הורוויץ זצלל"ה האבד"ק דזיקוב ונדפס בס' אמרי נועם תשובה ג'. דמי

שאינו יכול לאכול כזית מרור מותר לו לברך על אכילת מרור אף על פחות מכזית וכת"ה ה האריך בפלפול והוכיח דאין לברך על פחות מכזית ורוצה לשמוע חוות דעתי:

א תשובה לאשר ספר אמרי נועם עיקר יסודו על דברי הרא"ש פרק ערבי פסחים שכ' דוקא טיבול שני שהיא המרור בחרוסת צריך כזית משום דמברכין על אכילת מרור אבל טיבול ראשון א"צ כזית ומבואר דמרור א"צ כזית רק משום הברכה. ועל זה סובב כל הפלפול כאשר יבואר. והנה מה שהקשה בס' הנ"ל על הרא"ש מהא דאמרינן בפסחים קט"ו לא לכרוך אינוש מצה ומרור בהדי הדדי דמרור בזמה"ז דרבנן ומצה דאורייתא ואתי דרבנן ומבטל דאורייתא ולהרא"ש דגם אי מרור מדאורייתא א"צ כזית א"כ אף בזמן הבית דמרור דאורייתא מ"מ לא נכרוך מצה ומרור דהמרור ל"ה מצוה רק פחות מכזית והיותר ל"ה מצוה ומבטל מקצת מהמצה ולא נשאר כשיעור מצה דרשות מבטל למצוה. וכבר הקשה קושיא זו בתשובות גור ארי' יהודה חא"ח סי' פ' והובא בדברי כת"ה וזה ל"ק לפמ"ש רבינו יונה רפ"ד דברכות דאע"ג דתוס' שבת די בכל דהו אפ"ה אם הוא מוסיף הרבה בכלל תוס' הוא וחייב עלי' אע"פ שאפשר שהוא אינו אלא מדרבנן אפ"ה אסור לעשות בו שום דבר כמו תוס' כ"ש וכיוצא בזה אמרו לענין תרומה וכו' ע"כ. (ועיין מה שכ' בפנים סי' פ"ג אות ה' על דברי ר"י הנ"ל) ולפ"ז ה"ה הכא אף שמרור מדאורייתא א"צ כזית כנ"ל. מ"מ אם אכל מרור כזית הוא הכל מן המצוה ולא רשות. ושייך לומר מצות אין מבטלין זא"ז. ומ"ה הוצרך לומר דוקא בזה"ז דמרור דרבנן ומדאורייתא הוה רשות וז"ב. ולפמ"ש נ"ל דזה דוקא כשאוכל ובולע בבת אחת אמרינן, אף דמרור א"צ כזית מ"מ אם אוכל כזית כל הכזית מצוה הוא משא"כ כשאינו אוכל בב"א הכזית מרור אמרינן דבמה שאכל בתחילה קיים המצוה ומה שאכל אח"כ הוה רשות וקצת כעין זה הדין בתרומה דמה שתרם בבת אחת הוה תרומה אבל אם תרם כשיעור ואח"כ תורם עוד, ל"ה השני תרומה וכן לענין פאה הדין כן ע' במשנה למלך פט"ו ממתנות עניים שהאריך בענין זה:

ב ובמג"א סי' תע"ה כ' דמצה צריך לבלוע כזית בבת אחת וראי' ממרדכי שהקשה להלל דהי' כורך מצה ומרור וחרוסת והא אין בית הבליעה מחזיק כל כך ותירץ כשהוא מרוסק מחזיק טפי. ואס"ד דרשאי לבלוע מעט מעט לא הקשה המרדכי מידי וע"כ להלל צריך לבלוע בבת אחת וה"ה לדידן בכזית מצה. ולפמ"ש אין ראיה ממרדכי דדוקא להלל צריך לבלוע בבת אחת בזמן הבית דכיון דמרור א"צ שיעור ומצה צריך כזית ורק משום שבולע בבת אחת הוה הכל מן המצוה מ"ה לא אתי מרור ומבטל למצה אבל אלו הי' בולע מעט מעט מה שבולע אח"כ הוה מרור רשות ומבטל למצה. ומ"ה הקשה המרדכי אבל לדידן

דא"צ לאכול מצה ומרור ביחד רשאי לאכול מצה מעט מעט ודוק. ואין להקשות אסברה הנ"ל מהא דתירצו תוס' קדושין ל"ח קושיות ירושלמי אמאי לא אכלו מצה מחדש דליתי עשה ולידחי ל"ת ותירצו דגזרינן כזית ראשון אטו כזית שני משמע דכשאכל יותר משיעור ל"ה בכלל העשה די"ל דדוקא יותר מכזית ל"ה השאר מצוה אבל אף אם מרור א"צ כזית מדאורייתא מ"מ אם אוכל כזית דהוא אכילה בכל מקום ודאי הוה מהמצוה:
ג והנה השאג"א סי' ק' הקשה על הרא"ש הרבה קושיות ואני כתבתי בספרי בית יצחק חא"ח סי' ע"ד אות ט' דמה שנראה מדברי הרא"ש דא"צ כזית דמה שכ' בקרא על מצות ומרורים יאכלוהו קאי לשון אכילה אפסח זה דוקא להלל דס"ל אוכלן בב"א אבל לרבנן דס"ל כל אחד בפ"ע יאכל וס"ל יאכלוהו כ"א בפ"ע ופירש"י מדלא כתיב יאכלו אותו עיי"ש. א"כ לדידהו צריך במרור ג"כ כזית ולפ"ז מיושב כל קושיות שאג"א דמה שהקשה אמאי דרשינן בשילהי פסחים קרא דבערב תאכלו מצות לטמא ושהי' בדרך רחוקה ולא מוקמינן דצריך כזית. כיון דמקרא דעל מצות ומרורים לא ידעינן כזית דיאכלוהו אפסח קאי י"ל דשם דרשינן לרבנן דס"ל יאכלוהו כ"א בפ"ע. וכן מה שהקשה להלל אמאי ל"צ כזית ונקשה לפסח. י"ל דגלי קרא דלא נקיש כיון דכתיב יאכלוהו וקאי על פסח. ומשמע דמצה ומרור לא צריך כזית ורק בפסח איכא קרא מיוחד. ועכ"פ כיון דהדבר מוכרח מש"ס ומרש"י דמרור צריך כזית לרבנן ע"כ לדידן דפסקינן כרבנן גם במרור צריך כזית.
והנה כעת מצאתי בשו"ת גור ארי' יהודה סי' הנ"ל שרצה לומר כסברתי ודחה זאת מכח קו' שהובא לעיל אות א' וכבר כתבתי לעיל בישוב קו' הנ"ל ע"כ סברתי קיימת ובעי כזית במרור אך בכריכה דעבדינן כהלל י"ל ל"ב כזית ודוק: ד ולשיטת הכנה"ג הובא במג"א סי' ר"י דלענין ברכת המזון צריך לברך אף באכל ושהה יותר מכדי אכילת פרס וס"ל דברכה אינו דומה לאיסורין. ע"כ מוכח מגמ' דמרור בעי כזית. מטעם המצוה ולא מטעם הברכה דהרי קתני דף קי"ד אכלן חצאין יצא ובלבד שלא ישהה בין אכילה לחברתה יותר מכא"פ. וכיון דלכנה"ג בברכת המזון דכתיב ואכלת ושבעת ומ"מ חייב לברך אף בשהה יותר מכא"פ משום דברכת המזון תליא במילוי מעיים כ"ש לענין ברכה ראשונה דרשאי לברך על אכילת מרור אף אם ישהה יותר מכדי א"פ דברכה אינו דומה לאיסורין. ואמאי קתני ובלבד שלא ישהה יותר וע"כ הטעם דברייתא משום דהמרור גופא משום המצוה בעי כא"פ דמצוה דמי לאיסורין ותליא בהנאת הגרון ובעי צירוף כדי א"פ אולם המג"א חולק על הכנה"ג ולדידיה אין לברך ג"כ בלשון אכילה על כזית אם אוכל יותר מכדי א"פ ואין ראי' מגמ' הנ"ל:

ה והנה ממרדכי פ' ערבי פסחים מוכח דלא ס"ל כשיטת הרא"ש רק דס"ל דמרור בעי כזית משום המצוה דהקשה איך הי' כורך מצה ומרור וחרוסת והלא אין בית הבליעה מחזיק כל כך וקשה דלמא לקח הילל כזית מצה וחצי זית מרור דסגי בהכי ונהי דס"ל בעי אכילה בב"א הרי הוא אוכל כל השיעור בב"א ומשום ברכת אכילת מרור ודאי לענין ברכה סג' בכדי א"פ א"כ אח"כ אכיל בכא"פ עוד מרור להשלים השיעור ומה מקשה המרדכי וע"כ ס"ל דבעי משום המצוה כזית מרור ובעי שיאכל בב"א כדכתב המג"א בשי' המרדכי וכן באו"ז מבואר דלא כהרא"ש וז"ל בה' פסחים ואוכל מכ"א כזית וכן מרור שהיא חוב' אינה פחותה מכזית והנה מהא דאמר ר"ל בפסחים קי"ד זאת אומרת מצות צריכות כונה ומ"ה אינו יוצא בטיבול ראשון דאס"ד מצות אין צריכות כונה למ"ל טיבול שני הא טביל חדא זימנא והקשה מהר"ל מפראג בגבורות ד' פ"נ והובא בקרבן נתנאל דלמא לעולם א"צ כונה רק דטיבול ראשון הי' פחות מכזית ולא יצא מ"ה בעי טיבול שני ובשלמא לשיטת הרמב"ם דבעי בטיבול ראשון כזית ניחא אלא לשיטת הטור דל"ב כזית בטיבול ראשון מה הקשה ר"ל עיי"ש. אמנם לשיטת הרא"ש דגם מרור דמצוה ל"ב כזית רק משום ברכה וברכות אין מעכבות שפיר הקשה ר"ל דאס"ד מצות אין צריכות כונה כבר יצא בטיבול ראשון חובת מרור. ואמנם הנה כבר כתבתי לעיל דלהלל דס"ל המצוה שיאכל בבת אחת מצה ומרור ס"ל יאכלוהו קאי אפסח הוא ס"ל דמרור א"צ כזית אבל לרבנן דס"ל מצוה לאכול זה בפ"ע וזה בפ"ע ולדידהו צריך כזית כמ"ש לעיל. והנה ר"ל ס"ל בזבחים ע"ח הפיגול והנותר והטמא איסורין מבטלין זא"ז ואמרינן שם ופליגי דר"א דס"ל כשם שמצות אין מבטלין זה את זה כך איסורין אין מבטלין א"כ לר"ל ודאי ס"ל מצות מבטלין זא"ז כרבנן ולדידהו ע"כ יאכלוהו קאי אכל אחד בפ"ע ובעי כזית והדרא קושיות מהר"ל לדוכתא אר"ל דהרי הוא:

בודאי ס"ל דמרור צריך כזית ואיך הוכיח דמצות צריכות כונה. ואמנם החק יעקב בסי' תע"ה ס"ק יו"ד הקשה בשם בית הלל הפסקים אהדדי דאנן פסקינן איסורין מבטלין זא"ז ומצות אין מבטלין זא"ז וכ' דהא דקאמר בש"ס ופליגי אדר"א הכונה דר"א ס"ל דמצות ואיסורין שוין ור"ל סובר דאין שוין וס"ל מצות אין מבטלין זא"ז ואיסורין מבטלין. ולפ"ז מיושב קושיתינו דר"ל מצי סובר כהלל ודוק. וע' מ"ש בספרי בית יצחק או"ח סי' ב' אות ה' בישוב קו' בית הלל. ולפ"ד שם בודאי מיושב הקו' הנ"ל: ו והנה הפמ"ג בא"ח סי' ס' מצדד לומר דאף למ"ד מצות צריכות כונה מדאורייתא יוצא בלא כונה ורק מדרבנן צריך כונה ולבוש מסופק בזה. ולכאורה קשי' לפ"ז מאי הקשו בגמ' אר"ל מברייתא דתני אכלו בלא מתכוין יצא דילמא כונת הברייתא יצא מדאורייתא דמדאורייתא ודאי ל"ב

כונה וקאי הברייתא אזמן דהי' במרור חיוב דאורייתא. וצ"ל דהי' לגמ' דוחק לומר כן דקאי הברייתא אזמן הבית. הן אמת דלפמ"ש המג"א סי' ס' ס"ק ג' דמצוה דרבנן א"צ כונה צ"ל דר"ל קאי אזמן חיוב מרור דאורייתא דבדרבנן א"צ כונה אך י"ל דר"ל ס"ל אף במצוה דרבנן בעי כונה והמג"א קאי לדידן דלא פסקינן כר"ל רק כברייתא מטעם דמצוה דרבנן א"צ כונה וע' פמ"ג חולק אמג"א. ולפמ"ש תוס' סוכה ג' דהיכא דרבנן אמרו לא יצא אף מדאורייתא אינו יוצא עיין פמ"ג פתיחה כוללת ח"ג אות ז' מיושב קו' זו דליכא למימר דברייתא תני יצא בלא מתכוין הכונה מדאורייתא יוצא דכיון דרבנן אמרו מצות צריכות כוונה אף מדאורייתא אינו יוצא אמנם בלא"ה משמע דמ"ד מצות צריכות כונה היינו מדאורייתא ואכ"מ:

ז וקצת יש לדקדק בגמ' דפסחים דמקשה לר"ל דס"ל מצות צריכות כונה מדתניא אכלן בלא מתכוין יצא ומייתי כל הברייתא אכלן לחצאין ובלבד שלא ישהה בין אכילה לחברתה יותר מכא"פ ולמאי מייתי סיום הברי' כיון דמרישא קשי' לר"ל. ובדרך הפלפול יש לפרש הנה כבר הקשה מהר"ל מה הוכיח ר"ל דאס"ד מצות א"צ כונה הא יצא בטבול ראשון דלמא בטבול ראשון לא יצא משום דלא אכיל כזית. אך י"ל הנה המזרחי כ' הובא במ"ל פ"א מחמץ דסתם אכילה בכל שהוא רק דהלכה למשה מסיני דאינו חייב רק בכזית ומצדד המ"ל דגם לר"ל סתם אכילה בכל שהוא רק דר"י ס"ל דהלכה לא הי' רק שאינו חייב מלקות אבל לאיסורו לא הי' הלכה ור"ל ס"ל ההלכה הי' דפחות מכזית אף איסור תורה אין בו עיי"ש. והנה הרא"ש בב"ק רפ"ב כ' דהלכה למשה מסיני לגרוע אתי היינו להקל כמו בדפנות ע"ש. ולפ"ז לכאורה יוצא ידי חובת מצוה בח"ש דהלכה הי' להקל באיסורין אבל שלא לצאת פחות מח"ש להחמיר לא הי' הלכה. אך מוכח להיפך דהרי אמרינן בפסחים מ"ד כזית בכא"פ דאורייתא ופירש"י מהלכה למשה מסיני הרי דהלכה למשה מסיני בא להחמיר וטעמא דבא הלכה להקל ולהחמיר להקל במצות דיוצא בכא"פ בכזית מצה ולהחמיר דחייב באיסורין וה"ה בח"ש בא ההלכה להקל באיסורין ולהחמיר במצות וזה הויכוח בגמרא דר"ל הוכיח דמצות צריכת כונה דאס"ד מצות א"צ כונה כבר יצא בטיבול ראשון ואי דלא אכל כזית בטבול ראשון יצא בחצי שיעור דהלכה לא בא להחמיר. ומקשה מברייתא ב' קושיות חדא דאכלו בלא מתכוין יצא ועוד הוכיח מברייתא דכזית בכדי א"פ יצא ואכלו בח"ש לא יצא מטעם דכמו דבאכ"פ בא הלכה להקל ולהחמיר כן בא הלכה להקל ולהחמיר בח"ש. ולפ"ז ממילא נדחה בלא"ה הוכחת ר"ל דבטיבול ראשון לא אכיל רק ח"ש ודוק כתבתי זאת דרך פלפול דבאמת רחוק לומר דר"ל יסבור דבמצות ל"ב כזית גם מ"ש דבכא"פ לחייב בא ההלכה לחומרא זה ליתא

דכיון דלולא ההלכה הי' חייב אכל שהו א"כ בא ההלכה לקולא דא"ח רק בכא"פ ודוק. ובעיקר הדבר נראה דר"ל ס"ל מרור ל"ב כזית בחיוב המצוה כשיטת הרא"ש מ"מ לרבנן דקאי יאכלוהו על כל אחד ואחד בעי כזית כדכתיבנא ודוק. (ועל דברי הרא"ש שהבאתי לעיל דההלכה לגרוע אתי ולהקל הקשה לי כעת הרב החריף ובקי מ' טעביל זעהמאן מפה"ק מש"ס דסוטה ט' דאמרינן שם בג' מקומות הלכה עוקבת מקרא התורה אמר תער (בנזיר דלא יעבור על ראשו) והלכה בכל דבר (אפי' בפספוס חייב) הרי הלכה להחמיר. מיהו רש"י בשם ירושלמי לא חשיב תער. ויכול להיות מה"ט לא חשיב זאת וס"ל זה ל"ה מהלכה. מיהו ממצורע קשה שם בגמ' דאמרינן דהלכה מגלח כדלעת וזה חומרא. ולתי' דמשני שם עוקבת מדרבנן ניחא ועדיין צע"ג). והנה לפ"מ שרצה המ"ל לומר דלר"י סתם אכילה בכ"ש ולר"ל בכזית א"כ במרור דלא כתיב אכילה לשיטת הרא"ש א"כ לר"ל לא בעי כזית ול"ק קו' מהר"ל דר"ל לשיטתי' משא"כ לדידן דקיי"ל כר' יוחנן דהלכה הי' על כזית נהי דבמרור לא כתיב אכילה מ"מ ההלכה הי' דבעי כזית ודוק:

ח והנה הרב הה"ג הצדיק מ' מאיר זצלה"ה כ' דלשיטת הרא"ש דמדאורייתא מרור ל"ב כזית רק דרבנן אמרו דבעי כזית משום הברכה ודאי הניחו רבנן זכות למי שאינו יכול לאכול כזית שיאכל פחות מכזית לצאת ידי חובת מרור דאורייתא בזמן הבית שהי' דאורייתא ומדלא תקנו שינוי בברכה ע"כ דבזמן הבית הי' מברך על אכילת מרור ע"כ גם בזמן הזה יכול לברך על אכילת מרור פחות מכזית. וכת"ה הרגיש בחלישת ראיתו אחר מחילת כ"ק דמנ"ל באמת דבזמן הבית אם לא הי' יכול לאכול כזית הי' מברך על אכילת מרור והרי בלא"ה הי' שינוי בברכות דאם אכל כאחת כהלל הי' מברך על אכילת מצה ומרורים ואם אכל בזה אחר זה הי' מברך אכל אחד בפ"ע א"כ י"ל בחולה הי' מברך על אכילת מצה ומרורים. אמנם באמת ודאי על דברים אלו לא סמך עצמו רק עיקר ראיתו מפסקי מהרא"י סי' רמ"ה שרצה לומר דאמרור יכול לצאת בקלח אחד אעפ"י שאין בו כזית. וכ' ג"כ כדברי הרא"ש דמרור א"צ כזית רק משום הברכה וכיון דעל בריה מברך ברכה אחרונה אעפ"י דכתיב ואכלת ושבעת ה"ה דברכה ראשונה יכול לברך אעפ"י שאין בו כזית רק דפסקי מהרא"י דוחה זאת דכיון דהשרשים לא שייכי למצוה הוה ברי' מסירה ע"ש. ולפי דברי הפסקי מהרא"י הי' קצת מקום לברך אמרור פחות מכזית דלכאורה הי' לנו לומר כיון דיוצא המצוה באכילת ח"ש נימא מיגו דיוצא ידי מצוה הוה אכילה ומברך על אכילה כמו דאמרינן בש"ס בשבת צ"א לענין זרק כזית לבית טמא רק דתוס' כ' שם דדוקא בכזית דהוה שיעור בכל מקום אמרינן מדלענין יוצא בכזית לענין שבת נמי בכזית. משא"כ בחצי כזית ל"א מיגו אבל כיון דפסקי מהרא"י

רצה לומר דבריה חשוב אף לברך עליו על אכילת מרור כיון דיש חשיבות דבריה ה"ה דמצוה משוה לח"ש כשיעור שלם לברך על אכילתו כמו שכ' הר' אביגדור הובא בטעם המלך פ"ו מסוכה דכזית דסעודת שבת משוה לשיעור חשוב שיתחייב בסוכה אף דבעי בסוכה יותר מכביצה רק דמהר"ר אביגדור אין ראי' כמ"ש תוס' שבת דכזית שאני. אבל כיון דפיסקי מהרא"י מחשיב בריה לשיעור חשוב אף לברכה ראשונה ה"ה י"ל לכאורה דמצוה בעצמה משוה לאכילה אכילה חשובה כן י"ל לכאורה לחזק דבריו אבל כיון דפסקי מהרא"י בעצמו לא מצדד רק בבריה ולא משום חשיבות דמצוה על כן מי יהין לומר דחשיבות דמצוה משוה לח"ש חשיבות לברך על אכילת מרור:

ט' אמנם לדעתי הי' נראה לדינא. הנה לכלל ישראל אשר אין מצטערים על כך ודאי אין שום סברה לברך על אכילת מרור פחות מכזית כמ"ש גם בפיסקי מהרא"י וכמו שכ' כת"ה אך השרידים וחרדים מאוד לקיים מצות ורוצים בברכה ומצטערים אשר לא יוכלו לברך ומ"מ אינם יכולים לאכול כזית כי יסתכנו בזה יש להם מקום לסמוך על שיטת ספר יראים סי' כ"ד דס"ל דפחות מכזית הוי שיעורא דרבנן עד חצי כזית ובעי לברך ברכת המזון ופחות מחצי כזית לאו כלום הוא והובא באלי' רבה סי' קפ"ד והספר יראים כשיטתו דכזית חייב מדאורייתא לברך ומ"ה ס"ל דשיעורא דרבנן פחות. וכיון דיכול לברך ברכת המזון אף דאמרינין בברכת המזון שנאמר ואכלת ושבעת וברכת מ"מ יכול לברך, ה"ה דיכול לברך אחצי זית על אכילת מרור דהרי הפיסקי מהרא"י למד מדמברכין אברי' ברכה אחרונה ה"ה דיכול לברך על אכילת מרור. וכיון דלספר יראים מברכין ברכת המזון ה"ה דיכול לברך על אכילת מרור והם דמצטערין הרבה י"ל כדאי הגאון בעל ספר יראים לסמוך עליו בשעת הדחק:

י' הן אמת דדברי ספר יראים תמוהין מאוד וכבר הקשה עליו באלי' רבה סי' קפ"ד דהרי מקשה הש"ס דברכות דף ל"ח ע"ב ור"י היכא מברך על זית מליח כיון דשקלא גרעיני בצר לי' שיעורא עיי"ש דמשני שהי' כזית גדול וישאר השיעור ומה מקשה והרי להיראים בחצי זית חייב לברך מדרבנן ברכה אחרונה א"כ שמא ר' יוחנן בירך משום דאיכא חיוב דרבנן. וזה תימא רבתי על שיטת היראים ולכאורה נ"ל לישב דהיראים יפרש הא דאמר ר' יוחנן בדף מ"ט ע"ב מוחלפת השיטה לא יסבור כשיטת תוס' שם דבמחלוקת של עד כמה מזמנין היא מוחלפת רק הך דמי שיצא מירושלים היא מוחלפת כקו' מהרש"א בתוס' שם. ולפ"ז דסובר ר' יודא כביצה חייב מדאורייתא הלכה כר"י גם אליבא דר"י. והא דאמר ר' יוחנן דף ל"ח להוציא רבים ידי חובתן עד שיאכל כזית דגן הכונה מדרבנן ומדאורייתא בעי כביצה. ולפ"ז בפחות מכזית אין כאן חיוב דרבנן דדוקא למ"ד כזית

מדאורייתא פחות מכזית חייב מדרבנן משא"כ לר' יוחנן ושפיר מקשה. כן חשבתי בהשקפה ראשונה לישב אבל לא משמע כן ביראים רק דר"י ס"ל בכזית דפוסק כזית חייב מדאורייתא. והק"ל אך נ"ל לישב לפמ"ש ספר יראים דאיכא ב' שיעורים דרבנן או באוכל פחות מכזית או באוכל כזית וצריך לשתי' ולא שתה דמדאורייתא ואכלת זו כזית ושבעת זו שתי' אליבא דר"מ. ולפ"ז בפחות מכזית ולא שתה א"צ אפי' מדרבנן לברך. ולפ"ז משמע לגמ' מדאמר ר"ח בר אבא אני ראיתי את ר' יוחנן שאכל זית מליח ובריך תחילה וסוף ובודאי זית מליח צריך לשתי' ומדלא נקט ושתה וברך תחילה וסוף משמע דבדלא שתה בריך ע"כ שפיר מקשה ור"י היכא בריך הרי בצר לי' שיעורא ובדלא שתה פחות מכזית א"צ לברך, אף מדרבנן ע"כ משני דהי' כזית גדול ונשאר כשיעור וחייב מדרבנן בלא שתי':

יא ומצאתי בספר אמרי בינה סי' ט"ו שכ' דהרא"מ בספר יראים לא חייב פחות מכזית לברך רק בפת דג' ברכות דאורייתא אבל בברכה מעין ג' דל"ה רק דרבנן יודה דאינו חייב רק בכזית ושפיר מקשה לר' יוחנן דשם בזית הוה ברכה אחת מעין ג'. ויפה תירץ אבל עדיין צ"ע על היראים מירושלמי פ' כיצד מברכין דאמרינן שם כל שאומר ג' ברכות מברכין לפני' המוציא לחם מן הארץ וכל שאין לאחרי' ג' ברכות אין אומר לפני' המוציא התיבון הרי פחות מכזית שאין אומר לאחריה ג' ברכות לא יאמרו לפני' המוציא ומשני לשאר מינים נצרכה עיי"ש. הרי מבואר דאף מדרבנן אינו חייב לברך. ושמא הרא"מ יפרש דמקשה בפחות מכזית ואפי' חצי כזית אין בו שכ' הרא"מ דבכה"ג אין לברך:

יב ועכ"פ לשיטת הרא"מ דחייב לברך ברכת המזון מדרבנן על פחות מכזית ה"ה דיכול לברך בשעת הדחק על אכילת מרור אף על חצי זית כמ"ש לעיל דלפסקי מהרא"י כמו שעל ברי' כיון שמברכין ברכה אחרונה ה"ה דמברכין על אכילת מרור דשוין הם וה"ה להרא"מ על חצי זית, אך יש דדוקא ברי' דהוא חשוב וראי' מדמברכין אף דגם ברי' דרבנן בברכה אחרונה מ"מ הוא מחמת חשיבות יכול לברך על אכילת מרור, משא"כ בפחות מכזית אולי אף דמברכין ברכת המזון מ"מ אין לברך על אכילת מרור, אך כיון דיוצא בזה מצות מרור ושייך אחשבי' וגם צריך לברך ג' ברכות להרא"מ בפת על כן יש סברא דיכול לברך על אכילת מרור. אך כיון דשיטת הרא"מ יחידאי הוא והוא נגד ירושלמי ע"כ צ"ע אם יכולין לסמוך בזה אף בשעת הדחק: יג ודע דהרשב"א ברכות מ"ט כ' דלדידן דס"ל כזית דאורייתא בבהמ"ז לית לן שיעורא דרבנן וההוא דפ' מי שמתו דמשני באכל שיעורא דרבנן קאי לר' עוירא ולית הלכתא כוותי' וכ"כ הראב"ד פ"ה מברכות ה' ט"ו. ולפע"ד י"ל דאיכא שיעורא דרבנן דהפמ"ג בא"ח ס"ס ר"י כ' דאף דבאיסורין בין

החניכים מצטרף כדאמרינן בחולין ק"ג מ"ב אבל בבהמ"ז בעי הנאת מעיו ובין החניכים אין מצטרף ע"ש וכ"כ ד"ז ח"ס או"ח ס"ס קכ"ז בשם תשו' פנים מאירות ח"ב סי' כ"ז. ולפ"ז י"ל דאיכא שיעורא דרבנן היינו באכל כזית עם בין החניכים דמדאורייתא אין חייב לברך מ"מ מדרבנן חייב כיון שהוא שיעור כזית לאיסורין ומיושב סוגיא דפ' מי שמתו בפשיטות ובתשו' אמרי אש סי' י"ב הקשה על פמ"א וח"ס דא"כ אמאי כ' תוס' סוכה כ"ז ד"ה אי בעי דביו"ט ראשון של פסח אם שכח יעלה ויבא חוזר משום דצריך לאכול כזית מצה והרי לכזית. מצה סגי בכזית עם בין החניכים ובזה א"צ לברך ברכת המזון ושייך לומר אי בעי לא אכיל היינו כזית חוץ בין החניכים ע"ש ולפמ"ש דכזית עם בין החניכים חייב לברך מדרבנן מ"ה חוזר ביו"ט ול"ק מתוס' אך לדעתי ביו"ט של פסח דיוצא בכזית מצה עם בין החניכים אמרינן אחשבי' וחייב לברך מ"ה כמ"ש ה"ר אביגדור וכיון דכזית עם בין החניכים הוא שיעור בכל איסורין שוב אמרינן אחשבי'. ומ"ה אין ראי' מתוס' לסתור דברי הפמ"א וח"ס ודוק. וע' שער המלך פ"ו מסוכה:

יד ושוב ראיתי כי מזהר הקדוש פ' תרומה ומובא בשערי ציון תיקון סעודה ליום ב' נראה. ג"כ דלא כרא"מ וז"ל הזהר פתח ר' חי' ואכלת ושבעת וכי עד לא אכיל ב"נ לשבעה ויתמלא כריסי' לא יברך לי' להקב"ה וכו' אלא אפי' לא אכיל בר נש אלא כזית ורעותי' איהו עלי' וישוי לי' להההיא מיכלא עיקרא דמיכלי' שבעה מיקרי. דכתיב פותח את ידיך ומשביע לכל חי רצון לכל חי אכילה לא כתיב אלא רצון ההוא רעותא דשוי על ההיא מיכלא שבעא איקרא ואפי' לית לי' בר נש אלא ההוא זעיר בכזית וכו' רצון כתיב ולא אכילה וכו' ומזה מוכח דעכ"פ בעי כזית והנה דברי הזהר צ"ע מה שאמר אכילה לא נאמר אלא רצון כיון דבעי כזית ודאי אכילה הוה. אך לפמ"ש לעיל דאכילה לברכת המזון הוא כזית גדול ולא לצרף בין החניכים הכי מדייק הזוהר מדכתיב רצון הכונה מחשב כזית קטן היינו עם בין החניכים לברך ברכת המזון. ולדינא כבר כתבתי דאין לברך על מרור פחות מכזית. והנה הראה לי תשו' בשמים ראש סי' צ"ז שהקיל מאוד בענין אכילת מרור והנה מ"ש שם דאם נשים בראשון רשות אין חייבות במרור דבריו תמוהין דבמצה ודאי חייבין מדאורייתא לכ"ע כדאי' בפסחים צ"א ע"ב וה"ה במרור דרבנן דכל דתיקן רבנן כדאו' תיקנו ונשים חייבות בד' כוסות שאף הן היו באותו הנס וה"ה במרור. והרבה צ"ע ביתר דבריו שם. וד' יחזיק בידי עושי מצות לקיימן כתקנן והנני ידידו ש"ב דו"ש באהבה:

שלום וברכה לכבוד ה"ה הרב הגדול החריף ובקי המפורסם מוה' אליעזר מישל נ"י האבד"ק גאליגע יע"א:

בדבר השאלה ששחטו בק' פרה ונודע כעת אחר שנמכר הבשר שהקוליא אחת היתה בולטת והי' נראה כבוקא דאטמא דשף מדוכתא ואחד אמר להקונה הבהמה שכן נראה לו והזובח הקונה השיב לו שאינו בוקא דאטמא דשף מדוכתא רק שקליב אחד נמוך מחבירו וקנה הבהמה ולא ספר להשו"ב והשו"ב לא ידע מזה ולא בדק אם הבוקא דאטמא שף ומכר הבשר בחזקת כשר. ועתה העד העיד מה שראה והזובח אמר גם כעת כדבריו הראשונים ושאלו אנשי העיר על הכלים שבישלו הבשר והכלים אינם בנ"י בעת שנודע העובדא והנה גם האחד שראה והי' נראה לו שהוא בוקא דאטמא דשף לא ראה שהפרה הי' צולעת כי לא ראה אותה רק בעמידה ובעת שנודע בעיר אמר הזובח שיש עוד רגל בבשר החלק אחורים ויוכלו לראות ולבדוק והלכו לבית המקולין ומצאו פתוח והזובח אמר שנגנב הכל וע"י כן לא בדקו וחשדו להזובח שעשה גם בזה ערמה שהי' ירא שמא ימצאנו טרפה ע"כ צוה לקחת הבשר למקום אחר ואומר שנגנב: תשובה יש בנ"ד ס"ס שמא לא נשמטה ואת"ל נשמטה שמא לא אעכיל ניבי' והיא ס"ס המתהפך כי י"ל שמא לא אעכיל ניבי' ואת"ל אעכיל ניבי' שמא לא נשמט דהרי אנן פסקינן דאם אעכל ניבי' ולא נשמט כשר כמ"ש הרמ"א וכן במה שיש לחוש שמא נשבר סמוך לגוף יש ג"כ ס"ס שמא לא נשבר כלל ואת"ל נשבר שמא לא יצא לחוץ כמ"ש כל זה בתשו' גבעת שאול סי' ו' לענין החלב מפרה צולעת ובכאן שלא ראו שהי' צולעת אולי קיל יותר. וכן כ' בתשו' מאמר מרדכי למהר"ם אבד"ק דיסיל- דארף סי' ל"ה ושם נתוכחו גדולים מתשו' זו עיי"ש עד סי' ל"ח. אמנם כפי הנראה שם לא התיר רק מטעם דס"ל דאם שף במקצת לא מיקרי שף מדוכתא עד שיצא לגמרי מהחור עיי"ש סי' ל"ז משא"כ לדידן שקבלנו עלינו חומרת הלב"ש שאם יצא לגמרי מהחור טרפה אף בלא אעכיל ניבי' ולמד זאת מהר"ן והוא דלא כתשו' מאמר מרדכי עיין בפתיחה ללב"ש טרפות עצמות על כן אין לסמוך על ההיתר שבמאמר מרדכי מ"מ הס"ס הוא להלכה שמא לא שף מדוכתא רק מאיזה מכה גרמה שהי' נפוח במקום הזה ונראה כבוקא דאטמא דשף. ואת"ל דשף מדוכתא שמא לא אעכיל ניבי' אך לחומרת הלב"ש יש ס"ס להחמיר שמא שף במקצת ואעכיל ניבי' דטרפה ואת"ל דלא אעכיל ניבי' שמא יצא לגמרי מהחור ולא הי' עור ובשר חופין את רובו דבכה"ג טרפה אף בלא אעכיל ניבי'. אמנם אף שהלב"ש הבין כן מדברי הר"ן אכן מלשון הרמב"ם פ"י מה' שחיטה ה"ג שכ' בהמה שנשמט הירך שלה מעיקרו ויצא מן הכף שלו אם נתעכלו ניבי' טרפה ומשמע אף ביצא מן הכף בעינן עיכול ניבי' וכן הביא במאמר מרדכי ראי' זו א"כ ל"ה ס"ס להחמיר דאף באותו ספק שמא יצא כולו לחוץ יש ספק שמא הלכה כרמב"ם ולא כר"ן וראיתי בתשו' גור ארי' יהודא למחותני

הגאון מבראד סי' צ"ה מייתי דברי מאמר מרדכי והורה להקל החלב בחי' ועיי"ש סי' מ"ו הורה להקל ביותר עיי"ש:

ב' ואמנם הגאון מהרש"ק בטוב טעם תניינא סי' ר"ד חולק על גור ארי' ואמנם שניהם לא מייתי דברי גבעת שאול. והנה מה שכ' הגאון מהרש"ק דיש ס"ס להחמיר שמא כהפ"ח דעיכול בלא נשמט נמי טרפה זה ליתא דאין הלכה כפר"ח ורמ"א ורוב הפוסקים לא פסקו כן על כן אין לספק בזה אך מ"ש בסוף דהוה ס"ס להחמיר שמא יצא כולו לחוץ ולא בעינן עיכול ניבי' בזה לכאורה צדקו דבריו אך לפמ"ש דהרמב"ם חולק וכן כ' הגאון מהרש"ק בעצמו בסי' קצ"ז א"כ עדיין י"ל דל"ה ס"ס להחמיר איברא דהמעיין בתשו' חו"י סי' קמ"ח בעובדא שנכרי אמר שלפני כמה שנים נשברה רגלה ואחד ראה נפיחה בשוקה סמוך לארכובתה ולא בדקו ואכלו הבשר בלי שאלת חכם והטריף הבשר והכלים אף דשם יש ג"כ כמה ספיקות שמא חזר ונקשר ונתרפא יפה ושמא חי' י"ב חודש ושמא נשבר למעלה מצומת הגידין ועור ובשר חופין. ומ"מ הטריף הואיל והי' ריעותא מחיים ושמא י"ל דשם שאני דלפ"מ שהנכרי המוכר אמר שנשבר רגלה יש לספק שמא נפסקו רוב מצומת הגידין ול"מ י"ב חודש לודאי טריפות וגם יש ס"ס להחמיר שמא נפסקו צומת הגידין ושמא נשבר הרגל ויצא לחוץ משא"כ בבוקא דאטמא דבעינין שף ועיכל ניבי' י"ל דמהני ס"ס מ"מ מדברי החו"י לא משמע כן דהרי יש ספק אם נאמן הנכרי א"כ שוב הו"ל ס"ס שמא שקר אמר ושמא לא נשבר במקום המטריף ומ"מ אוסר הבשר והכלים וכן יש ראי' מטו"ז סי' ל"א ס"ק ג' שכ' דהיכא דיש ריעותא כגון שמנענעת בראש פשיטא דיש לאסור עד שיתברר ההיתר ומשמע דאסור אף בדיעבד אף שיש ס"ס שמא אין מים בראש ואת"ל יש מים שמא המוח מקיף המים וע"כ כיון שצריך בדיקה אסור אף בדיעבד וכן כ' בראש אפרים ר"ס ל"ט סעיף כ"ב וכ"ג דבהמה שיש לה חולי השיעול אסור אף בדיעבד בנאבדה הריאה הגם דראי' גמורה ליכא משם דבריאה בלא"ה איכא מיעוט דשכיח מ"מ ראי' קצת איכא על כן אין להקל בכה"ג אף בדיעבד להתיר הבשר והכלים בנ"י אמנם בעובד' דידי' שיש סניף להתיר מטעם שהזובח מכחיש ואמר שראה שלא הי' שום חשש בוקא דאטמא דשף רק הנקרא הויכע קוליא ואמרו לי בקיאים שכן שכיח באמת ואין בו חשש בוקא דאטמא דשף וגם העד בעצמו אמר שלא ראה שהבהמה הי' צולעת על כן אולי יש להתיר הבשר והכלים בני יומן אך בנ"ד שהכלים אינם בנ"י כעת הדבר פשוט להכשיר הכלים אח"כ כמ"ש הפרי תבואה סי' ל"ט סעיף כ"ב לענין חולי השיעול ומצאתי בטוב טעם תניינא להגאון מהרש"ק סי' כ' שאלה ממש בעובדא

דידי' והתיר הכלים שאינם בני יומן ומ"מ להזובח יקנוס עפ"י חות דעתו אשר פרץ הגדר ולא סיפר להשוחטים מזה למען יבדקו כדת וכדין:

ג' ודברי פלפולו הוטבו בעיני ובגוף הקושיא שהקשה בשם המפרשים אתוס' שבועות דף כ' ע"ב שכתבו ואיפכא ליכא למימר היינו דנדרוש כל שאינו בזכירה אינו בשמירה דלחומרא מקשינן ואיך אפשר לומר כן והרי בסנהדרין נ'. ע"ב אמרינן ובת כהן כי תחל יכול אפי' חיללה שבת ת"ל לזנות ובדף נ"א אמרינן פשיטא מ"ש מני' דידי' ס"ד אבי' דאשתרי שבת לגבי' בסקילה איהי דלא מישתרי שבת לגבה בשריפה קמ"ל לזנות ואס"ד דנשים אין חייבין בשמירת שבת למ"ל לזנות והרי בלא"ה א"א לומר יכול אפילו חיללה שבת דאין בשמירת שבת נלפע"ד לישב בפשיטות דבלא"ה צ"ע אתוס' דהרי קרא כתיב איש ואשה אל יעשו עוד מלאכה ודרשינן בשבת צ"ו ע"ב דקאי לאיסור בשבת דגמרינין העברה העברה מיו"כ א"כ התורה אסרה איסור הוצאה לנשים (וע' בספרי לאו"ח סי' נ"ה אות ט' למה אצטריך קרא מיוחד לנשים) וצ"ל דקו' תוס' דלמא בהוצאה גלי קרא ובשאר מלאכות ילפינן כל שאינו בזכירה אינו בשמירה. ולפ"ז מיושב הקו' דלולא קרא דלזנות ה"א דחללה שבת בשריפה והיינו בהוצאה דבזה נשים ודאי מוזהרות אך עדיין קשה דא"כ מ"ש איהי מאבי' ואי דלאבי' משתרי שבת במקדש גם איהי אינה מוזהרת אשאר מלאכות וקילה מאבי' ועוד דוחק לומר דקו' תוס' אשאר מלאכות דכיון דגילתה תורה דנשים מוזהרות אהוצאה כש"כ בשאר מלאכות דהוצאה מלאכה גרוע כמ"ש תוס' שבת ב' דמ"ה איצטריך קרא לעני ולעשיר ומחוורתא דקו' תוס' שבועות קאי לגי' ר"ח בשבת צ"ו וכן היא בירושלמי דלעולם מיירי בחול וילפינן הוצאה מדקרי לי' מלאכה ולפ"ז אין מוכח מקרא דנשים מוזהרות אחילול שבת ולכן הקשו דנימא דנשים אינן מוזהרות ואפשר לישב הקו' הנה בספרי חא"ח סי' י"ב בשולי המכתב תמהתי בגמ' סנהדרין הנ"ל דאמרינן ס"ד אבי' דמשתרי עבודה לגבי' בסקילה בתו דלא משתרי עבודה לגב' בשריפה והרי שחיטה בזר כשר ואפי' בנשים מדאורייתא א"כ גם בה אשתרי שבת במקדש ואי דשחיטה לאו עבודה הרי מ"מ אשתרי שבת במקדש וזה תימא רבתי וע"כ צ"ל דרבא דמשני כן בסנהדרין ס"ל דשחיטה בשבת בתמיד הי' אסור לזרים ולא הי' רק בכהנים כדעת מחנה ראובן. ואמנם שם הוכחתי בכמה ראיות דשחיטה בזר מותר אף בשבת. וכעת ראיתי בילקוט ר"פ ויקהל בזה"ל וביום השביעי יהי' לכם קודש שלא יהיו ישראל אומרים הואיל ואנו מותרין לעשות מלאכה במקדש נהי' מותרין לעשות מלאכה בגבולין ת"ל ביום השביעי יהי' לכם קודש לכם יהי' קודש ולמקום חול וע' בזית רענן שפי' דס"ד דלצורך אוכל נפש יהי' מותרין ודברי הילקוט תמוהין איזה מלאכה מותרין

ישראל במקדש ולהנ"ל נכון דשחיטה הותר בזר אף בשבת וזה ראי' ברורה דלא כמחנה ראובן ועכ"פ כיון דמחלוקת הוא א"כ שפיר הקשו בשבועות למאן דס"ל שחיטה בזר כשירה אף בשבת ול"ש תירץ רבא בסנהדרין וקרא דלזנות לאו להכי אתי א"כ נימא איפכא דרשינן ומיושב בזה דקדוק הא דהקשה תוס' קו' זו בשבועות ולא הקשו בברכות כ' קו' זו להמעיין דבשבועות הגי' דרב בר אהבה דריש ההיקש כל שישנו בשמירה וכו' אבל בברכות רבא הוא דמשני כל שישנו בשמירה ישנו בזכירה מ"ה לרבא ל"ה מצי להקשות דרבא הוא דמשני בסנהדרין ס"ד אבי' דאשתרי שבת וכו' ולדידי' מוכח מקרא דנשים חייבות בשמירת שבת ע"כ לא הקשה תוס' שם:

ד ובעיקר קו' תוס' שבועות הדבר הפלא ופלא דהרי מפורש בקרא לא תעשה כל מלאכה אתה ובנך ובתך אמנם י"ל דלעולם נשים אין חייבות רק אבי' מוזהר על שביתת בתו כמו שמוזהר על שביתת בהמתו. ומצאתי בצל"ח ברכות כ' שהרגיש בזה. ואמנם הרמב"ם חולק ע"ז ועיין בהרב המגיד פ"כ משבת ה"ז דמייתי רמב"ן דס"ל אבי' מוזהר וכן הוא בחינוך וצ"ע על הרמב"ם דלא ס"ל כן והרי במכילתא מבואר כדברי רמב"ן וז"ל ראב"י אומר ובנך ובתך אלו הקטנים או אלו הגדולים והלא כבר מוזהרות הם ולפמ"ש תוס' שבועות דאיפכא יש לדרוש כל שאינו בזכירה אינו בשמירה קמ"ל קרא ובתך ואגב בתך נקט בנך ואולי זה יהי' דעת הרמב"ם ועיין בספרי לא"ח סי' מ"ד אות ח' פלפלתי בענין זה וע' במנחת חנוך מצוה ל"ב בסוף מוסך השבת ועיין בח"ס חא"ח סי' פ"ג ובאמת הרבה יש לפלפל ולהאריך בענין זה אבל מרוב הטירדה אקצר. והנני ידידו בעזר בורא עולם הספר נשלם:

יו"ד ח"ב

יו"ד פתח הבית

יצחק יהודה שמלקיש:

פתח הבית:

רבי חנינא בר פפא אמר אותו היום שהושלך משה ליאור כ"א בניסן: הי' אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבון העולמים מי שעתיד לומר שירה: על הים ביום זה ילקה במים ביום זה א"ר אחא בר חנינא אותו היום ששה: בסיון הי' אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה מי שעתיד לקבל תורה מהר: סיני ביום זה ילקה ביום זה:

(מדרש רבה שמות פ"א):

א:

בש"ס דמגילה דף כ"ז פליגי ר' יוחנן וריב"ל בפירוש המקרא דמלכים, ישרוף את בית ד' זו בית המקדש וגומר ואף כל ביה גדול שרף באש חד אמר מקום שמגדלין בו תורה וחד אמר מקום שמגדלין בו תפלה ופליגי אי בהכ"נ עדיף מבהמ"ד או בהמ"ד עדיף מבהכ"נ (ועי' בפנים סי' אות מה שכתבתי בזה) והנה בש"ס דברכות דף ח'. איתא א"ל רבא לרפרם ב"פ לימא לן מר מהני מילי מעליותא דאמרת משמי' דר"ח במילי דבי כנישתא א"ל הכי אמר רב חסדא מאי דכתיב אוהב ד' שערי ציון מכל משכנות יעקב אוהב ד' שערים המצוינים בהלכה יותר מבתי כנסיות ומבתי מדרשות וכו'. ואם הדברים כפשטן אינם מובנים שרבא ביקש ממנו שיאמר לו מילי מעליתא מבי כנישתא. והוא גמגם בכבוד בהכ"נ אמנם הכונה אמרו חז"ל ברכות ט"ז מאי דכתיב כן אברכך בחיי בשמך אשא כפי כן אברכך בחיי זו ק"ש לשמך אשא כפי זו תפלה ואם עושה כן עליו הכתוב אומר כמו חלב ודשן תשבע נפשי ולא עוד אלא שנוחל שני עולמות העולם הזה והעולם הבא שנאמר ושפתי רננות יהלל פי הורו לנו חז"ל רעיון גדול בענין התפלה, שבתפלה שהוא בקשת פרנסה וצרכי החיים מאת אבינו שבשמים, אל תהי' תכלית הבקשה למען האדם המתפלל ולמען גויתו הצריך לענינים כאלה. אך יחזור התפלה אליו יתברך שהקב"ה ישפיע לו שפע רצון וכדי צרכיו שיהי' בריא ויוכל לקלס ולשבח להקב"ה, שיהי' לו עושר ונכסים שיוכל לתת צדקה לעניים, ושיוכל לגדל צאצאיו ללמדם תורה ויראת ד':

וע"ד שביקש דוד המלך ע"ה אתהלך לפני ד' בארצות החיים ואמרו בש"ס דיומא ע"ב זו מקום שוקים שאפילו בעת שהולך לעבוד עבודתו ולעסוק במקנה וקנין בשוקים ורחובות גם אז ישוה ד' לנגד עיניו תמיד, ויהי' כל כונתו לשם שמים כאמור. ועל כונה זאת אנו מתפללין המצא לנו בבקשתינו כי כל מטרת בקשתינו יהי' לשמו יתברך וגם בעת נבקש טרף לנפשנו תהי' כונתנו שנוכל לעבוד עבודתו יתברך. וע"ז דרשו חז"ל כן אברכך בחיי זו ק"ש שהוא קבלת עול מלכות שמים ליראה את השם הנכבד ולאהבו בכל לבו ונפשו, בשמך אשא כפי זו תפלה,, שאף בבקשת צרכיו ישא בשמו יתברך, וע"י כן נוחל שני עולמות כי התפלה לספק צרכיו הוא אך חיי שעה אבל התפלה לתכלית קיום התורה והמצות למען שמו יתברך, נותנת כח בנפש והנפש תתעלה ותתרומם וזוכה לעה"ב:

ב:

ועל כונה זו אמר ר"ח אוהב ד' שערים המצוינים בהלכה יותר (כמו וביתר) מבתי כנסיות ובתי מדרשות שבאם מתפללים בבתי כנסיות ומשם יוצאים שערים המצוינים בהלכה, שתכלית התפלה ומגמתה שד' יעזור לו לגדל בניו לתלמוד תורה, ויהי' בעזרו לבל

תטרידהו בקשת הצרכים ויוכל לקבוע עתים לתורה התפל' הזאת חביבה לפניו יתברך וזאת היא ממילי דכנישתא המביאה לידי עה"ז ועה"ב. וכמו שאמרו חז"ל בברכות ו' אמר ר"ת כל הקובע מקום לתפלתו אלקי אברהם בעזרו והכונה שהקב"ה נקרא מקומו של עולם. והוא קובע מקומו של עולם לתפלתו שבעת שיתפלל לא ישים אל לבו שהקב"ה ישפיע לו צרכיו למענו,, אך למען כבודו יתברך שיוכל לעבדו באמונה ולספר תהלות ד' בלי מפריע או כוונתו ביען שהקב"ה אוהב צדקה וחסד וכשמשפיע מטובו על האדם הוא יתברך ישמח במעשיו, יתפלל איפוא שהקב"ה ישפיע עליו מדת טובו למען שיהי' לה' יתברך שמחה ממעשיו. כן התפלל אברהם אבינו ע"ה, והי' נפשו רוחו וכל מאודו דבוקים בה'. והוא יתעלה, הי' תכלית בקשתו כמ"ש כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט, למען הביא ה' על אברהם את אשר דבר עליו, אשר לפי המובן הפשוט הקטין הקב"ה בשבחו של אאע"ה כי יצוה את בניו לעשות צדקה ומשפט רק למען קבל שכר למען הביא ה' על אברהם את אשר דבר עליו, ואמרינן באבות אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב ע"מ לקבל פרס. אכן הוא הדבר אשר אמרנו, כי מטבע השלם להשפיע מטובו אל רעהו וכן שמחה להקב"ה אם ברואיו עושים רצונו ויוכל להשפיע שפע רצון עליהם, וכמ"ש בטל אורות למהרי"ל מרגליות במאמר אור עמים ואם נבקש מאתו ית' שיטיב לנו, למען תפרוס השמחה כנפי' בשמי מרומים, אין זה כעובד ע"מ לקבל פרס, ותהי להיפך, כי תפלתו מאוד נעלתה ועד כסא כבוד ה' מגעת. כן אמר ה', כי ידע ויאהוב את אברהם, בעבור צוותו הדבר הזה לבניו לעשות צדקה ומשפט למען יוסיפו כח בפמליא של מעליא להטיב ולהביא הברכה האמורה לאברהם לבניו וישמח ה' במעשיו. והנה על זה הענין נחלקו חכמי ישראל דלמד מ"ד בית גדול נקרא מקום שמגדלין בו תורה. שהוא חיי עולם ומזין הנפש וגדול ערכו מבית התפלה שמתפללין ומבקשים צרכי הגוף שהוא חיי שעה. ולחד מ"ד בית גדול נקרא מקום שמגדלין בו תפלה וכונתו אם מגמת המתפלל שיוכל לעסוק בתורה אז מקום שמגדלין בו תפלה גבוה במעלתו:

ג:

ולהבין ענין מחלוקת הקדושים האלה נ"ל הנה האדם נמשל למנורה לירח ולשמש, למנורה מצאנוהו נמשל בזברי' ונבאר מקראי קודש שם. ויראני את יהושע הכהן הגדול עומד לפני מלאך ד'. כי אמנם הי' לפני מלאך ד' שגדול האדם במעלתו ממנו לפי שהאדם בעל בחירה ועושה ברצון, ומלאכי שמים אינם בעלי בחירה אך עושים בשליחות המקום ב"ה כמו שכ' בעקדה, על כל זה יהושע הי' עומד ולא נקרא אז הולך כהאדם השלם,

שהשטן עמד על ימינו והפריעו לבלתי יוכל לעשות שום פעולה טובה ע"ד שאמרו חז"ל המהלך לימין רבו הרי זה בור. והכונה שהולך לימין רבו ומפריע אותו ממלאכתו בעבודת הקודש ויאמר ד' אל השטן יגער ד' בך השטן וגומר הלא זה אוד מוצל מאש שזה האדם מעלתו ויחוסו שהוא עפר מאדמה לבת אש התאוה למחמדי התבל ואהבת הערב ישתקשקין בקרבו ולהב החרב המתהפכת מרוטה להטותו מדרך הטוב והוא כאוד מוצל מאש. ויגער ה' בך השטן ע"ד שאמרו חז"ל בסוכה נ"ב יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ומבקש להמיתו שנאמר צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו ואלמלא הקב"ה עוזר לו אינו יכול לו שנאמר ד' לא יעזבנו בידו ולא ירשיענו בהשפטו. ואולם ויהושע הי' לבוש בגדים צואים ולא הי' ביכלתו להלוך מהלך השלימות כי הניאוהו מבא שערי' ויען ויאמר הסירו הבגדים הצואים ע"ד הקרא רחצו הזכו וישימו צניף טהור על ראשו שאל יחשוב מחשבות לא טובות אך יכסה ראשו ויחשוב אמונות שלימות טהורות וילבשהו בגדים שיהי' מעוטף בשלימות הדעות ושלימות המעשה ויהי' מעוטר בתפילין של ראש שהוא שלימות ההשכלה ותפילין של יד שהוא שלימות המעשה. ואז ומלאך ד' עומד. אבל האדם שהוא מתואר ביהושע הי' הולך. ויעד מלאך ד' ביהושע לאמר אם בדרכי תלך שתדבק במדותיו יתברך ע"ד שאמרו חז"ל בקרא ולדבקה בו הדבק במידותיו מה הוא חנון וגומר ואם את משמרתי תשמור לבלתי חשוב מחשבות זרות ח"ו בענין השגתו יתעלה וגם אתה תדין את ביתי שתקיים דע את אלקי אביך ותשוה ד' לנגדך תמיד, וגם אתה תשמור את חצירי ולא יאמר עליך מי בקש זאת מידכם רמוס חצירי ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה שלא תהי' עומד כמו המלאך אך תקרא מהלך:

ד:

כי הנה האבן אשר נתתי לפני יהושע על אבן אחת שבעה עינים הנני מפתח פתחה ונבאר מקודם מקרא קודש שם ויאמר אלי מה אתה רואה ויאמר ראיתי והנה מנורת זהב כלה וגלה על ראשה ושבעה נרותי' עלי' שבעה ושבעה מוצקות לנרות אשר על ראשה ושנים זיתים עלי' אחד מימין הגלה ואחד על שמאלה הנה אמרו חז"ל בסוכה כ"ב שבעה שמות יש לו ליצה"ר רע ערל טמא שונא מכשול אבן צפוני כי בתחלה עת בא היצה"ר להסית האדם, אומר לו שאין עובר בפעולתו זאת שום עברה ולפרקים יראה טלפיו ככשרים ואומר לו שעוד יעשה מצוה בזה ובבחינה זאת נקרא צפוני. ונקרא ערל שסותם לבו לבל יחמול על עניים ודלים ולבל ידאב לבו כ' סר מדרכי ד' ואח"כ נקרא אבן שלבו קשה כאבן ואינו מרגיש בצרת רעהו ומאהבת הכבוד עוד יחפץ במפלת חבירו. למען ישפיל כבוד חבירו וכבודו יעלה למעלה ובבחינה זאת נקרא רע. והנה כל עוד שהיצה"ר צפון

בקרבו רבים נכשלים צו כי רשעתו עוד לא נודעת ונקרא מכשול. אמנם היצה"ר בתחלה יסית את האדם לסור מדרך ד' באמרו אל תירא ואל תחת לית דין ולית דיין. אולם אחר שחטא האדם ועבר על מצות ד' יהפוך ככושי עורו ולא יבא הפעם כמתעתע ומכחיש, אך כאיש אמונים ואומר לו אבדה תקותך כי חוטא ופושע אתה, ועל כל אלה יביאך אלקים במשפט. וע"י כן האדם מתיאש וטמא טמא יקרא ונעשה שונא לעצמו וכשירד למדרגה זאת כל האסורים לפניו למישור גנב רצח ונאף. ועל זה אמר המלך בתפלותיו כי החליק אליו בעיניו שמתחלה החליק בעיניו כי אין עושה עול, ואח"כ למצוא עונו לשנוא שימציא עונו לשנוא את עצמו ויתיאש מן התשוב' כי כבר נפל במכמרת הרשע (ע' בדרוש האמונה והאחדות אות ט' שהארכתי הרבה בזה) והוא המדרגה הרעה דיוטא התחתונה ר"ל: ה:

אולם לעומת שבעת הדרכים שיפתה ויסית בהם היצה"ר, העלה הקב"ה את נפש האדם בשבע מעלות ותכונו' ישרות, המניעות נפש המשכלת ללכת בדרך הטוב, והן הנה אשר מנאן הנביא ישעי' בתכונות מלך המשיח, ואם אמנם המלך המשיח יעוטר בהנה במדה מעולה ונשגבה כפי טבע האפשרי, אבל גם כל אדם מוכתר בהן בנימוסן כפי מדרגתו. ונחה עליו רוח ד' רוח חכמ' ובינה רוח עצה וגבורה רוח דעת ויראת ד'. לעומת יצה"ר הנקרא רע כמו שאמר כי יצר לב האדם רע מנעוריו נתן הקב"ה בלב האדם רוח ד'. הוא הכח המעורר להטיב לזולתו להדביק במדותיו מה הוא רחום אף אתה תהא רחום. ולעומת היצה"ר הצפוני אשר במרמה יצפין כונתו ואומר כי הוא מכוין לדבר מצוה ויסיתו להמיר התכלי' בסבה. ע"ד שאמרו חז"ל רשעים תחילתן שלוה וסופן יסורים, שלע"ע טוב לו וימלא בולמס תאותו וישבע תענוגי התבל אף אם המה מאכלות אסורות או גזל או עושק, ולבסוף מר לו מר שיתן דין וחשבון על כל פעולותיו והוא כבהמה שאוכלת סם המות המתוק לחיך אף אם היא סבה למיתתה. ולעומת זה נתן הקב"ה בלב האדם רוח חכמה להבין תכלית וסבה. לבלי להשגיח על הסבה אך לכל תכלית הוא חוקר. ולעומת שהיצה"ר סותם לבבו ונקרא ערל לבל ירגיש בצרת עמיתו הקב"ה נתן בלבו רוח בינה להבין דבר מתוך דבר אם יקרה לפניו דבר כזה הלא ירע בעיניו ויכאב עליו בשרו וישער בנפשו צרת עמיתו ואחיו. ולעומת שהיצה"ר נקרא טמא שיסי' האדם לאמר שכבר הוא טמא ואין לו עוד מקוה להטהר מזהמתו נתן בלבו רוח עצה ויתיעץ איך להטהר מזהמתו ויתקן דרכיו ומעלליו. ולעומת שנקרא אבן כי הוא נקשר ברובי תאותיו ולא יוכל לזוז ממקומו כמו שאמרו חז"ל שהיצה"ר קשור בו ככלב. נתן הקב"ה בלבו רוח גבורה. להתגבר על עצת יצרו ועל רובי תאותיו:

ולעומת שהיצה"ר עשאו מכשול שרבים יכשלו בו והוא לפח ולמוקש לבני אדם, נתן הקב"ה בלבו רוח דעת שהוא ההשכלה העליונה להבין דרכי ד' ושלימתו יתברך, ובכח זה יפרסם לרבים השכלתו יתברך ויהי לעזר ולהועיל למין האנושי ללמדם דעת חכמה ומוסר. ובעת חננו ד' הדעת האמיתית יבין לאשורו כי לא כמו שחשב בהשקפה ראשונה שהאדם הפרטי, אני, אני, תכלית הבריאה וכל אישי האדם סבות לתכליתו ועל כן הרשה לו להוריד כבוד חבירו לגזלו ולעשקו ולענות בו דברי שקר. אך כללות מין האנושי הוא התכלית ואתה אתה הסבה אשר על כן ראתה אסתר להשליך נפשה מנגד לטובת כל ישראל כי עשתה עצמה סבה לתכלית כללות ישראל, ובבא האדם לדעת זאת ישליך אלולי תשוקותיו קנאה תאוה וכבוד שהשתמת בהיותו שוגה ופתי לחשוב מחשבות כי הוא התכלית ויתקן המעוש שנקרא ע"י רע מאת הקב"ה. ולעומת השם שונא שנקרא בהיותו בדיוטא התחתונה לשנוא לנפשו ולמאוס בכל כוחותי'. נתן הקב"ה בלבו יראת ד' שהוא יראת הרוממות בגין דהוא דחיל ושליט ובה נכלל אהבת המקום ב"ה ואהבת נפשו המשכלת והן נצוצי קודש מזוהר השמים ממרום קדשו לא ימאס עוד בחייו אך יתאמץ להקדיש עתותיו לכבוד ד' ותורתו:

ועל זה רמז הנביא שראה מנורת זהב טהור ורמז אל האדם כמו שכ' במנורת המאור, שתי ידים ושתי רגלים ושתי אזנים המה ששה קנים היוצאים מהמנורה והמוח באמצע היא הנר האמצעי ואל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות שכל ששת הקנים יפנו לצד האמצעי שהידים לא תעשנה אך כאשר יפקוד עליהם השכל וכן האזנים לא תשמענה אך דברי מוסר חכמה ודעת וכן הרגלים לא תלכנה אך לאשר השכל הטוב יצום. ועל כן נתקשה משה רבינו ע"ה בעת שצוה הקב"ה לעשות המנורה, כ' איך אפשר לאנוש קרוץ מחומר לקדש ולטהר עצמו שיהי' ראשי האברים והמוח מקשה אחת זהב טהור וכולם יהיו קודש לד' עד שהראה לו הקב"ה ועורר רוח נבואתו של משה רבינו לעשות כמתכנתו. ואמר ושבע' כרותי' עלי' שבעה ושבעה מוצקות לנרות אשר על ראשה ושנים זתים עלי' אחד מימין הגלה ואחד על שמאלה. הכונ' שבע' ושבעה מוצקות שבעה דברים יכתירו האדם לטובה והן אבני נזר המתנוססו' לתפארת האדם האמורים למעלה במספר שבעה. ושבעה שמות היצר המונעים את האדם ויאפילו קרני זוהרו. ושנים זתים עליו מורים לאדם הדרך ילך בה אחת ממין הגלה זה היצ"ט ואחת משמאל הגלה זה יצר הרע ואמר הלא ידעת מה המה אלה. הידעת למה קרא הקב"ה את האדם ונתן לו שני דרכים ושני יצרים. והשיב לא בחיל ולא בכח כי אם ברוחי אמר ד' שאם לא ברא הקב"ה יצרו הרע הי' האדם מוכרח במעשיו ולא הי' לשכר מקום ומבוא עפ"י הצדק והיושר. וזה

שאמר לא בחיל ולא בכח מפעלות האדם כי אם ברוחי אמר השם כי אך ברוח הבחירה החפשית מעשי איש יכוננה מי את הר הגדול והוא יצה"ר הנדמה לפני זרובבל, והוא האיש הצדיק להר, למישור כי הוא בכחו מפרק ההר הזה והוציא את האבן הראשה שבכחו להוציא האבן שהוא יצה"ר אז תשואות חן חן לו כי שכרו הרבה מאוד ופעולתו לפניו:

ז:

והנה האדם הגדול נמשל לירח. ע"ד שאמרו חז"ל בחולין נ"ט שאמר הקב"ה ללבנה צדיקים יקראו בשמך כי כמו שהלבנה מאירה בעת חשכת לילה כן ת"ח מאירים. על פני תבל בעת ערפל יכסה ארץ. ובעת שהי' אור לישראל במושבותם והצלחת הלאום השליכה נוגה תפארתה על כל ישראל, הי' המקדש לאור יומם להאיר להם לנחותם הדרך הטוב. אמנם לעת השמש אסף נגהו, עבי חשכת לילה כסו והקדירו שמי בני ישראל ונגלו מארצם ומבית קדשם ותפארתם אין להם שיור רק התורה הקדוש' ותלמידי חכמים המאירים על פני תבל בצדקתם ותורתם כמו שאמרו חז"ל מיום שחרב בהמ"ק אין לו להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה. ונמשל לשמש כמו שאמרו חז"ל במדרש חיי וזרח השמש ובא השמש עד שלא שקעה שמשו של משה רבינו זרחה שמשו של יהושע ואמרו חז"ל במדרש וישב שיעקב נקרא שמש וירח. והכונה עפ"י מה שביארתי מקרא קודש "משם יפרד והי' לארבעה ראשים" שכונ' הקרא על ארבע תשוקות שתמצאנה קן להן בנפש האדם. שתים מהנה עולות למרבה משרת הגוי' והנה אהבת הערב ואהבת המועיל שם האחד פישון', הוא אהבת המועיל, להרבות הון ועושר "הוא הסובב את כל ארץ החוילה אשר שם הזהב" ושם הנהר השני גיחון יורה על אהבת הערב למלא בטנו מכל דבר אשר יערב לחכו ע"ש כל הולך על גחון. וכן פי' בעקדת יצחק. ונהר השלישי והרביעי ירמזון אל תשוקות נפש המשכלת, ונפש האיש המעולה נכתרה בשתי מעלות שונות אשה מרעותה האחת לקבל חכמה ודעת כפי אשר יורו מורים חכמים ונבונים, והשנית להוציא משכלו דברים חדשים ולבנות על יסודי הדעת המקובלים, למען הבין דבר מתוך דבר:

ח:

ובפ"ב דאבות שבחוהו לר' אליעזר בן הורקנוס בשלימות הראשונה ודימהו לבור סיד שאינו מאבד טיפה. ולרבי אליעזר בן ערך במעלה השני' ודימהו למעיין המתגבר וזה שנאמר בקרא ושם הנהר השלישי הוא חדקל. רמז לשכל הישר לקבל השגת השלימות חד קל מהיר לשמוע ומבין דברי חכמים. והנהר הרביעי הוא פרת שמימיו פרין ורבין

והוא המעלה שמנו חז"ל כמעיין המתגבר. והנה נחלקו במשנה דאבות שר' יוחנן בן זכאי אמר אם יהיו כל חכמי ישראל בכף מאזנים ור"א בן הורקנוס בכף שני' (בור סיד שאינו מאבד טפה) מכריע את כולם. ולא ניחא זאת לאבא שאול ואמר משמו של ריב"ז. אם יהיו כל חכמי ישראל בכף מאזנים ור"א בן הורקנוס עמהם ור' אלעזר בן ערך בכף שני' מכריע את כולם דחין ערך מעיין המתגבר יקר מאוד (ויש להבין מה שאמרו חז"ל בסוף הוריות סיני ועוקר הרים סיני עדיף. והלא במשנה אמרו מעיין המתגבר עדיף ושמא עוקר הרים הוא הלימוד הנוסד על אדני הפלפול הקושיות והתירוצים המתיחס לת"ח שבבבל כמו שכתבתי בראש פתח הבית ח"ר מיו"ד וסיני הוא הלימוד הפשוט אשר שאבו מבאר הקבלה מרבותם והוא דרך הלימוד שבארץ ישראל ועל כן שבחו חז"ל לסיני יותר אולם מדת ר"א בן ערך להוסיף מדעתו ענינים העומדים ברומו של עולם הוא מדרגה גבוה מאוד). וכבר ביארנו בצלעות הבית חא"ח סי' ד' אות ח' דברי מד"ר פ' נצבים אם ברכת בתורה לעצמך אתה מברך. דאמרו חז"ל אין הברכה שורה אלא ע"ד הסמוי מן העין והכונ' דכשאדם מברך על המזון נתרבה כח השפע ואינו מחסר כלום באכילתו כ' בברכתו נתרבה שפע הבריאה. אמנם כל הנהנה מהעולם הזה בלא ברכה כאלו מעל בקדשי שמים שהחסיר מהבריא' ולא הרבה כח תשפע. והנה בכל הברכות נתרבה כח השפע בדבר שחוץ לגופו אמנם בתורה הקדושה שיש לכל ת"ח חלק בהתורה כאמור שהוא כמעיין המתגבר וממציא דינים חדשים ותורת אמת. אם מברך בתורה בו בעצמו נתרבה כח השפע וזה שאמרו אם ברכת בתורה לעצמך אתה מברך:

ט:

ועל כוונה זאת אמרו חז"ל בנדרים פ"א על מקרא על מה אבדה הארץ נצתה כמדבר מבלי עובר דבר זה נשאל לחכמים ולנביאים ולא פירשוהו, עד שפי' הקב"ה בעצמו, שנאמר על עזבם את תורתי וכו' ולא תלכו בה שלא ברכו בתורה תחלה כי בכל דור ודור נמצאים ת"ח הוגים בתורת ה' ויש להם חלק ונחלה בתוה"ק, וע"כ אמרו בגמרא משה שפיר קאמרת, ופירש"י כי ת"ח נקרא על שם משה ובזכותם וצדקתם העולם עומד והקב"ה מתמלא רחמים על ישראל, ויש לרמז בזה מקרא כתוב ויהי קול השופר חזק מאד משה ידבר והאלקים יעננו בקול, כי השופר קרא לעם ה' משה בכחו הנעלה והנשגב ידבר וינהיג את עם ה'. והאלקים שהוא רמז למדת הדין גם הוא יעננו וימלא רצון צדיקו: של עולם לרחם על עם ה' ולגמול להם טוב.. וזה שאמרו חז"ל על מה אבדה הארץ, על עזבם את תורתי ולא הלכו בה ופי' שלא ברכו בתורה תחלה, שלא חדשו בה דברים, ולא הלכו ממדרגה למדרגה רק בעמדם יעמודו, ועי"כ לא נתרבה כח השפע מתוה"ק אשר

אך ע"י ובזכותה נתנה לישראל ארץ הקדושה כמאמר ד"ה ע"ה ויתן להם ארצות גוים ועמל לאומים יירשו בעבור ישמרו חקיו ותורותיו ינצרו:

י:

והנה ביען האדם השלם ילמוד חכמה ודעת, וגומל חסד עם אנשי בריתו להבינם ולהאיר דרכם ללמדם תורה ומצות, נמשל לירח שאין לו אור עצמי אך יקבל מהשמש והוא מאיר ליושבי חלד. וכן נמשלו ישראל לכוכבים בברכת הקב"ה לאברהם, המאירים על קצוי ארץ. וכן ישראל יאירו בתורתם מקצה תבל ועד קצהו. אמנם נמשלו הצדיקים לשמש כי יש להם אור עצמי והוא חלקו בתורה אשר ימציא בשכלו דינים חדשים ולמודים אמיתים להגדיל תורה ולהאדירה. והרעיון הזה יתנוצץ מדברי חז"ל בב"ב ח' שאמרו ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד אלו מלמדי תינוקת. כי מלמד תינוקת אין מהצורך שיוסיף מדעתו דינים והוראות אשר יולדו דבר יום ביומו. ועכ"ז ההכרח שעיניו יאירו להבין ולהשכיל דברי חכמים ומקראי התורה ועליהם להאיר לתלמידים ככוכבים המאירים ומ"ז שאלו בגמ' ורבנן מה כתיב בהו, מה ישיגו הרבני' הכהני' העומדים בראש ומה ילמדו ומה יבינו. וע"ז השיבו ואוהביו כצאת השמש בגבורתו הכונה שאין די שיבינו דברי חז"ל ויקבלו השלימות כירח המקבל אור מהשמש ואין די שיאירו בקרני זיום ככוכבים אשר אורם מצער, והדרם אך כצאת השמש בגבורתו. ועליהם להאיר על הארץ בכח התורה שבקרבם אשר חלק להם ד' ברחמיו, כמאמר הזהר הקדוש בהקדמת בראשית בההוא שעתא דמלה דאורייתא איתחדש מפומי' דבר נש ההוא מלה סלקא ואיתעתדת קמי' קב"ה וקב"ה נטיל להההוא מלה ונשיק לי' ועטרין לי' בשבעין עיטרין וכו' ועל דא כתיב כי כאשר השמים החדשים והארץ החדשה אשר אני עושה עשיתי לא כתיב אלא עושה דעביד תדיר מאינון חדושין ורזין דאור' והכונה כמו שכתבתי לעיל דאין לו להקב"ה בעה"ז אלא ד' אמות של הלכה ובכח וזכות שת"ח מברכין ברכת התורה ומרבין שפעה, העולם קיים. ומאמר חז"ל קיים אם לא בריתי חקות שמים וארץ לא שמתי ואם ישראל אין מקבלין התורה אין קיום לעולם. ועל כן בכח שת"ח מחדש רזין דאוריתא נעשו שמים חדשים כי העולם נתיסד ואשיותיו נתחזקו באמצעות שפע ושובע רזין דאורייתא (וע' בצלעות הבית סי' מ"ש בזה): יא:

ולאשר שר נמשלו גדולי ישראל למנורה לירח ולשמש רמזו חז"ל במה שצוו בעת אסיפת נפש מישראל להתאבל ז' ימים ושלשים יום ויב"ח (על אביו ואמו) כי לאשר מנורה הטהורה כבתה יתאבל ז' ימים רמז לז' קני המנורה ולאשר ירח אסף נגהו יתאבל שלשים יום כימי החודש ולאשר שמש באה יתאבל כימי מהלך השמש בתוקפה שנה שלימה.

וכן משפט רשעים בגיהנם י"ב חודש לאשר חטאו בנפשותם והקדירו נגה תפארת הנשמה הקדושה אשר יכולה להאיר כשמש על בני דורם לולא חטאיהם ופשעיהם. אם כן איפוא מובנים דברי חז"ל דפליגי בפי' המקרא ואת כל בית גדול שרף באש חד אמר מקום שמגדלין בו תפלה כי באמצעות תפלתן של ישראל ירד משמים שפע וטל של ברכה. על כל יושבי ארץ וחד אמר מקום שמגדלין בו תורה כי ע"י שמגדלין בו תורה ושפעה מתרבה בכחן של ת"ח, הארץ תתן יבולה ועץ השדה יתן פריו והעולם נתקיים: יב:

והנה נ"ל לבאר דברי המשנה בע"ז כ"ט ע"ב ששאל ר' ישמעאל את ר' יהושע מפני מה אסרו גבינות נכרים א"ל מפני שמעמידין אותה בקיבת נבלה א"ל והלא קיבת עולה חמורה מקיבת נבלה ואמרו כהן שדעתו יפה שורפה חי' וכו' א"ל מפני שמעמידין אותו בקיבת עגלי ע"א א"ל א"כ למה לא אסרו בהנאה השיאו לדבר אחר א"ל ישמעאל האיך אתה קורא כי טובים דודיך מיין או כי טובים דודיך א"ל כי טובים דודיך א"ל אין הדבר כן שהרי חבירו מלמד עליו לריח שמניך טובים. הנה באין מבין מה זה ענין להשאלה ששאל והגם דבדף ל"ה אמרינן בגמ' שהשיב לו ישקני מנשיקות פיהו חשוק שפתיך ואל תבהל להשיב דגבינות אסרו בגזרה חדשה משום צחצוחי חלב טמא ולא רצה לגלות טעמו מ"מ ע"כ יש איזה קישור בזה להשאלה שנתוכחו למעלה. ונ"ל דהנה בדף ל"ד ע"ב שם אמרינן המקדש בפרש שור הנסקל מקודשת בפרש עגלי ע"ז אינה מקודשת מ"ט ע"ז ניחא לה בנפחי' שיהא נראה שמן משא"כ שור הנסקל ואמרינן שם תרווייהו תנינהו. דמבואר במשנה דקיבת עולה מותרת דפרש הקדש מותר וקיבת ע"א אסורה והסברא דהקדש לא ניחא לי' בנפחי' מטעם דהחפץ לד' בעולות הלא אין צורך להקב"ה אך למעננו צוה ד' ומה"ט קשה גזל הדיוט יותר מגזל גבוה כדאמרינן בב"ב פ"ח ולא ניחא לי' להקדש בנפחי' וכי להתפאר חפץ הקב"ה משא"כ עובדי ע"ז ניחא להו בנפחי' והנה ר' יהושע כששמע מר' ישמעאל דס"ל פרש ע"ז אסור ופרש עולה מותר משום דלא ניחא לי' בנפחי' דאין הקב"ה מקבל השפעה מבריותיו וכל אשר צוה הקב"ה אך לטובתינו, כיון ר' יהושע להוסיף להשכיל לא זאת שאין הקב"ה מקבל השפעה גשמיות. אך אפילו השפעה רוחנית כגון שפע התורה הקדושה שביארנו למעלה, או כגון מה שאמרו חז"ל בזמן שצדיקים עושים רצונו של מקום הם מוסיפין כח בפמליא של מעלה אין הקב"ה מקבל ממנו כמו שאמרו חז"ל בשבת פ"ט שאמר הקב"ה למשה רבינו כשאמר לו כלום יש עבד שנותן שלום לרבו היינו שמוסיף שלימות אעפ"כ הי' לך לסייעני מיד אמר משה רבינו ע"ה ועתה יגדל נא כח ד' כאשר דברת לאמר. והכוונה הגם שניתן לנו רשות לומר

שאנו מוסיפין כח בפמליא של מעלה, אכן גם בזה אין להקב"ה צורך. והכל אך למעננו וזה ששאלו איך אתה קורא דודיך בלשון זכר או דודיך בלשון נקבה כי באופן הראשון יורה כי אין הקב"ה מקבל שפע מברואיו ובאופן השני אמר כביכול ואף הקב"ה מקבל עונג ונחת רוח ממה שעושים ברואיו רצונו ובשאלת ישראל ישקני מנשיקות פיהו כי טובים דודיך מיין יש לומר ב' כוונות. א' שישראל שאלו מהקב"ה שנשמע תורה ממנו כביכול, כמו ששמענו בהר סיני וכמ"ש והיו עיניך רואות את מוריך, ואמרו כי טובים דודיך מיין. אם האהבה תבא מיינה של תורה, ומלת מיין הוא תואר למלת דודיך, כאומר דודיך הבאים מיין. ואז נקרא דודיך בלשון זכר. הב'. שאלו ישראל מהקב"ה, שיסוכך עלינו באהבתו ית' ע"ד הקרא יגדל נא כח ה' כאשר דברת לאמר, ואז אם אנו עושים רצונו של מקום אנו מוסיפים כח בפמליא של מעלה ואז נקרא דודיך בלשון נקבה, מקבלת השפע, וכביכול הקב"ה מתעלה ומתרומם על ידינו, ואז מלת מיין הוא תואר למלת טובים ותבאר לנו אופן הטובה של דודיך, כי הוא נעלה יותר מטובת היין. וזה ששאל ר"י איך הוא קורא כי טובים דודיך מיין בלשון זכר או כי טובים דודיך בל' נקבה א"ל כי טובים דודיך א"ל אין הדבר כן שהרי חבירו מוכיח עליו לריח שמניך טובים וזה נאמר על התורה שהוא שמן זית זך על כן ודאי גם המקרא שלפניו נאמר על התורה שישמיענו מפיו וטובים דודיך כי באים מיינו של תורה. ולפ"ז טובים דודיך בלשון זכר שהקב"ה משפיע לנו ואף ברוחניות אין מקבל שפע. וצדקו דברי ר' ישמעאל שאמר פרש עולה מותרת דלא ניחא לי' בנפחי':

יג:

ויש עוד לפרש דהנה במה שהקדים ר' ישמעאל דקיבת עולה מותרת משום דלא ניחא להקדש בנפחי' ותכונה דהקב"ה שוכן את דכא ושפל רוח ובכל מקום שאתה עוצא גדולתו של הקב"ה שם אתה מוצא ענותנותו, שאלו ר' יהושע אם הוא קורא דודיך בלשון נקבה שהקב"ה התנהג במדת ענותנותו כל כך כאלו כביכול מקבל שפע מת"ח יראי ד' וחושבי שמו כמבואר במדרש הובא ברש"י שיר השירים על מקרא בעטרה שעיטרה לו שאמר ר"א משל למלך שהיתה לו בת יחידה וכו' לא זז מחבבה עד שקראה בתי שנאמר שמעי עמי ולאומי ולאמי כתיב עמד רשב"י ונשקו על ראשו. ורמז על ענין גבוה הנ"ל. והשיב ר"י שקורא בלשון נקבה. ור' יהושע פירש בלשון זכר הכל כמו שכתבתי לעיל: יד:

ואמרו בש"ס דתענית ספ"ק לא הכל בקימה ולא הכל בהשתחויה מלכים בקימה ושרים בהשתחוי' דכתיב מלכים יראו וקמו שרים וישתחו. והכונה דיש צדיקים ות"ת

המעתירים ומתפללים לאדונינו יתברך. ומלמדים זכות על ישראל הכל בשפלת רוח וענות צדק כדכתיב תפלה לעני כי יעטוף. ויש ת"ח שמתלבשים במדת הרוממות על דרך המקרא שנאמר ויגבה לבו בדרכי ד' כמו שאמר הפייטן והם בזרוע באו עדיך ע"ד צדיק גוזר והקב"ה מקיים והם ת"ח שלומדים תורה לשמה ורזין דאורייתא איתחדש מפומיתו כדאיתא בהקדמת זוהר הקדוש הובא לעיל. ועל זה אמרו לא הכל בקימה והוא ברוממות ולא הכל בהשתחוי' אלא מלכים מאן מלכי רבנן בקומה שרים בהשתחויה. ושמעתי מהרב הצדיק מ' אברהם זצ"ל לפרש דברי הגמ' דב"ב. שאמר רבה בב"ח ששמע בת קול אוי לי כי נשבעתי ועכשיו שנשבעתי מי מיפר ב' דלכאורה הי' לו לומר מי מתיר בי. אך ההפרש שבין הפרת הבעל להתרת חכם דחכם מבקש פתח חרטה ומבקש טעם להתרתו ובעל מיפר בלי טעם רק שאינו חפץ בנדרו והנה יש ת"ח וצדיקים שיוכלו להמליץ ולבקש זכות אבל מי מיפר בי מי יתן ויהי' צדיק כמשה רבינו שנקרא איש האלקים בעלה דמטרוניתא שיוכל להפר לי:

טו:

ובש"ס דברכות ל"ה דריש רשב"י אפשר אדם חורש בשעת חרישה זורע וקוצר ודש וכו' תורה מה תהא עלי' אלא בזמן שישראל עושים רצונו של מקום מלאכתן נעשית ע"י אחרים שנאמר ועמדו זרים ורעו צאנכם ובזמן שאין עושין רצונו של מקום מלאכתן נעשית ע"י עצמן שנאמר ואספת דגנך. והדברים תמוהים איך אפשר דקרא דואספת דגנך קאי על אין עושין רצונו והלא בקרא כתיב והי' אם שמוע תשמעו אל מצותי וגומר ואספת דגנך. וכבר העירו ע"ז המפורשים גם דברי רשב"י צריכים להבינם דיכול לחרוש וליזרע ולקבוע עתים לתורה. אמנם כונת הגמ' כאן בעושין רצונו של מקום כמו צדיק גמור שהוא גוזר והקב"ה מקיים ועושה רצון הקב"ה כי ע"י, רצון ה' יהי' לטובה ות"ח כזה צריך שיהי' פנוי מכל עסקים ועוסק בתורה, ובת"ח בזה כתיב ועמדו זרים ורעו צאנכם. אמנם באיש שמקיים כל מצות ד' אך אין תורתו אומנתו ומתפלל לד' והוא יענהו אך אין בכחו לגזור ולעשות רצון המקום ב"ה, אצלו כתיב ואספת דגנך. ובזה מיושב קו' תוס' שם ד"ה כאן ואולי כונו תוס' קצת לדברינו. וכבר ביארנו דבזכות ת"ח כזה העולם קיים כדכתיב וצדיק יסוד עולם ושפיר שאל רשב"י דאם כל אדם יחרוש ויזרע ויקצור תורה מה תהא עלי' אנה ימצא צדיק שבכחו להרבות שפע התורה אשר בכח שפע זו העולם קיים כאמור:

טז וזה כונת דברי המדרש שהצגנו בפתח דברינו דר' חנינא בר פפא אמר אותו היום שהושלך משה רבינו ליאור כ"א בניסן הי' ומלאכי השרת אמרו מי שעתיד לומר שירה

על הים ביום זה ילקה במים. ולא ניחא זאת לר"א ב"ח כי מה שקיבל משה רבינו התורה מהר סיני ונתנה לישראל ונשמתו ע"ה תתנוסס בכל דור ודור להגדיל תורה ולהאדירה גבוה ונעלה ממה שאמר משה רבינו ע"ה שירה על הים. על כן דרש והוכיח שאותו היום ו' בסיון הי' וזכות הגדול אשר קבל התורה והחכמה מהקב"ה והשקה את ישראל עמדה לפניו להצילו ממים אשר הושלך אל תוכם:

דברי חז"ל המובאים למעלה לי לעינים להוציא ספרי לאור עולם אולי אזכה שהחרדים על דבר ד' ודורשי תושי' יקראו בספרי ויעיינו בהסוגיות שהובאו בספרי וגם המורים בעם ד' אם ימצאו בספרי דברים כנים יתענגו על טובו ואם יעלה בלבם לסתור דברי כי אז כפלים לתושי' כי אהי' גורם להגדיל תורה ולהאדירה סלסלי' ותרוממך כתיב בין כך ובין כך אבנה גם אנכי לזכות נפשי ולהרימה ולהתנערה מעפר כמה דמתנערה תרנגולתא מעפרה בזכות התורה הקדושה. והנה בחיו"ד ח"ר הוצאתי לאור התשובות עד הלכות רבית ובספרי זה העתקתי תשובות מן הלכות רבית נדה מקואות דיני קדשים ותרומות בכור ומעשרות ואבלות. וידוע שדיני טומאה וטהרה הם מקצוע גדול בתורתנו הקדושה וחז"ל אמרו ביומא כ"ג ללמדך שקשה עליהם טהרת כלים כי קדושה וטהרה נוגעות בנפש המשכלת. וכ"כ רש"י פ' כי תצא שהמחטיא את האדם קשה מן ההורגו. כן אחלי לד' שיסייענו לטהר נפשי בזכות התורה הקדושה. וכפי פרושות לאבינו שבשמים אשר עזרני עד כה לגמור הדפסת ספרי על חלק א"ח ויו"ד כן תעזרני רחום וחנון להוציא לאור חלקי התשובות לאבן העזר וגם לח"מ כי רבים המה, הושע נא לעבדך המתפלל לפניך:

סימן א

ברעזאן ברכת ה' לפ"ק:

שלום וברכה לכבוד ידידי הרב החריף ובקי כש"מ:

מוה' יעקב פרענקיל נ"י וכעת אבד"ק טשעשינאב:

בדבר שאלתו בשני שותפים שלוו מעות על עיסקא ושבק אחד מהשותפים לן חיים אם יכול ליתבע להיתומים עיסקא מה שעלה בחיי אביהם ואם יכול ליתבע משותף השני כל העיסקא מדין ערב. וגם בדין שבועת לא הרוחתי: א:

ע"ד שבועת לא הרוחתי נלע"ד דאם אחר שלוה המעות הרויח אך אח"כ הי' לו הפסד אינו יכול לישבע לא הרוחתי לפי המבואר בפוסקים בשם הגאון מהר"ז מרגליות ולחם הפנים ותשו' נחלת שבעה סי' א' דתקנת מהר"ם הי' דעד שירויח הלוה כפי הקצבה עם הנותן הוה המעות פקדון ויעסוק בו לטובת הנותן ולאחר שהרויח כנ"ל המעות נעשה מלוה והריוח שייך למקבל א"כ לפ"ז אם הרויח בתחילת הלואה שאז הריוח של הנותן

אף שאח"כ הפסיד ל"מ. וכן משמע מלשון התקנה דהסחורה הראשונה שבא לידו צריך לקנות לטובת הנותן והגם דמלשון החו"ד סי' קס"ז לא משמע רק כשהתנה כן נאמנים הני פוסקים דסתמא הוא כן על כן כשהרויח בתחלה כפי הפשרה מעת הלואה עד זמ"פ אף שהפסיד אח"כ חייב ליתן הריוח. וכ"כ בתשו' אמרי אש סי' נ"ג: ב:

הן אמנם דלפ"ז יקשה איך אחר זמ"פ אם לא פרע הלוה משלם עיסקא אח"כ כמבואר בטו"ז סי' קע"ז ס"ק ל"א והלא קודם הזמ"פ לאחר שהרויח כפי הפשרה כבר המעות מלוה וחייב באונסין איך נעשה אח"כ פקדון לתת ריוח לנותן והלא גם אח"כ חייב באונסין כמבואר בס"ס ק"כ ובריש סי' קע"ו בח"מ דאם בתחילה הי' הלואה ונתן למחצית שכר חייב באונסין ואסור לתת ריוח. ואולי מה"ט פוסק בלב"ש בחדושי דינים דאחר זמ"פ א"צ לשלם עיסקא. אולם כבר הקשה כעין זה בחו"ד סי' קס"ז ס"ק ג' על הרמ"א ותירץ דמיירי שנתפשרו בחלוקת הריוח. היינו שהעסק יהי' פלגא מלוה ופלגא פקדון אך הריוח יהי' בתחילה של המלוה ואח"כ של הלוה וה"ה בסתם עיסקא י"ל שהתנאי הי' שבתחילה יהי' הריוח של המלוה עד שירויח כפי הפשרה ואח"כ יהי' הריוח וההפסד של הלוה ולאחר זמ"פ אם נמשך עוד ההלואה יהי' ג"כ בתחילה של המלוה הריוח וההפסד כפי ערך זמן הלואה ראשונה ואח"כ יהי' הריוח וההפסד של הלוה ועכ"ז יהי' המעות פלגא מלוה ופלגא פקדון:

ג:

וקצת צ"ע על החו"ד לפמ"ש בנתיבות סי' קע"ו ס"ק א' דהא דכ' המרדכי דחייב באונסין דוקא קודם שקנה סחורה אבל תיכף כשקונה סחורה למחצית שכר הוה כשלוחו של הנותן וזוכה הנותן בהסחורה ופטור המקבל מחיוב אונסין. א"כ מה קשיא לי' על הרמ"א הרי בעת ששייך הריוח להנותן הוה הסחורה שלו ופטור המקבל מאונסין. וצ"ל דמשמע מרמ"א דאף מהסחורה שקנה בעת שהי' הריוח של המקבל אח"כ נוטל הנותן הריוח שהסחורה נתיקרה אח"כ ובזה ל"ש סברת החו"ד הנ"ל. וע' במרדכי ס"פ החובל באחד שהלוה לחבירו י' ליטרין ואחר זמ"פ אמר המלוה שיהי' ביד הלוה למחצית שכר, וכבר נתעסק שמעון בהם ונאנסו חייב שמעון באונסין כי אין המעשה נשתנה בחליפות דברים: וע"כ צריך לפרש דברי המרדכי דחייב באונסין ובאמת כל הריוח של המתעסק וכן פי' בישו"ש פ' החובל דברי המרדכי והובא בש"ך סי' קע"ז ס"ק מ"א. ולפ"ז לכאורה מוכח משם דלא כהנתיבות אך הנתיבות יפרש וכבר נתעסק שמעון בהם הכונה קודם שאמר ראובן לשמעון שיהי' בידו למחצית שכר קנה סחורה. לא שקנה אח"כ ע"כ חייב באונסין דל"ש סברת החו"ד וע' חו"ד סי' קע"ז ס"ק ו' שכ' דהמרדכי קאי על העסקים

שכבר הן ביד הלוה ולא בשקנה אח"כ ונראה מזה שפי' דברי המרדכי כדכתיבנא. וקצ"ע בדברי קצה"ח סי' ק"כ שכ' דאם אמר בתורת עיסקא פטור מאונסין ולפ"מ שפי' מהרש"ל דברי המרדכי דאם חייב באונסין לא הועיל בדבריו שאמר למחצית שכר דהריוח כולו להלוה א"כ נימא דסתמא בשאמר למחצית שכר הו"ל כאומר והפטר כמו שאומר בתורת עיסקא. ושמא כיון שכ' מהרש"ל דמותר ליקח העיסקא רק דאינו יכול לכופו ל"ה בסתמא כאומר והפטר, והנה מדברי מהרש"ל שם נראה דטעמא דמרדכי שכ' דהמעשה לא נשתנה בחליפות דברים משום דהוה פטומי מילי אמנם במחנה אפרים ה' שומרים סי' כ"א נראה שלא פי' כן ודוק. וע' בנתיבות סי' שמ"ד שהאריך בדברי המרדכי ומ"מ מה שכ' בסוף דבריו דדוקא בשואל שיש לו קנין בגוף החפץ דשאלה ושכירות ליומא ממכר הוא וכיון שהוא בתו"ז צריך קנין חדש. ע"כ חייב באונסין ומשמע דוקא תוך זמנו והרי המרדכי מיירי בהגיע זמ"פ וצ"ל דהנתיבות מחלק בין מלוה ובין שאלה דבמלוה אף לאחר זמ"פ לא נפטר מאחריות בדברים משא"כ בשאלה כמבואר סוס"י ש"מ דלאח"ז כלתה שמירתו משא"כ במלוה ודו"ק. באופן דגם בכל הלואות לאחר זמ"פ מותר ליתן עיסקא הן מטעמא דידי והן מטעם החו"ד:

ד:

והנה נשאלתי אם הלוה לאחד מעות בגמילות חסד אם מוהר אח"כ לעשות עמו היתר עיסקא מטעם שהרי עדיין חייב באחריות ולפמ"ש מותר מטעם שמה שיקנה אח"כ הוה כשלוחו של המלוה ופטור מאונסין כמ"ש הנתיבות. וכן לפמ"ש הקצה"ח סוף סי' ק"כ דבתורת עיסקא הוה כאומר והפטר יש היתר ברור (דלא כמו שנראה מדברי תשו' שואל ומשיב מה"ב ח"א סי' ס"ח) הן אמת שמ"ל בפשיטות ל"ק ארמ"א סי' קס"ז מדברי המרדכי כקו' החו"ד די"ל דכיון דכ' המרדכי ס"פ החובל בטעם דכיון דאתי לידי' בתורת שמירה לא נפטר בדברים בעלמא מאחריות י"ל דדוקא בקיבל עליו שמירה בסתם אבל אם בתחילה לא קיבל שמירה רק לזמן מיוחד ומ"ה הרמ"א מתיר בהתנה שיהי' בתחילה הלואה ואח"כ פקדון. ומה שהקשה בחו"ד ע"ז אינו מובן לכאורה ולפ"ז בסתם הלואה אסור אח"כ לעשות ה"ע. אבל לדברי הנתיבות גם בסתם הלואה מותר לעשות אח"כ ה"ע שיתנה שמה שיקנה אח"כ יהי' הריוח שלו ועבור זה נתפשר בסך שקצבו ביניהם:

ה:

והנה י"ל דזה דוקא אם נכתב בשטר העיסקא כתיקון מהר"ם אין יכול לטעון לא הרוחתי כשתחילה הרויח כנ"ל אבל אם נכתב סתם עצה"ע יכול לומר כונתו הי' על חצי ריוח שיהי' מחצה מלוה ומחצה פקדון בכל משך הזמן ועבור הריוח הבטיח לו דבר קצוב וכיון

שהוא מוחזק יכול לטעון כן על כן אף אם הרויח בתחילה אם הפסיד אח"כ יכול לטעון לא הרויח. אך כיון דנוהגין במדינתינו לכתוב כתיקון מהר"ם על כן אף אם לא נכתב כמו שנכתב דמי. אך מלשון החו"ד ס"ס קס"ז שכ' שיכול לעשות בענין שכ' המחבר דעד כ' למאה יהי' הכל פקדון משמע דלא פסיקא לי' דכל העיסקות בזה"ז המה כתיקון מהר"ם על כן אם לא נכתב כתיקון מהר"ם יכול לומר קים לי דיכול לישבע שלא הרוחתי אף אם הרויח בתחילה. ושוב אחר כמה שנים ראיתי המכתב הנדפס בשם הגדולים החדש אות נ"ב בשם הגאון ר' מעבדלע מקראקא (הוא המחבר תיקון מהר"ם) מייתי שם בשם הגאון מוה' זלמן מרגליות גופי' דתיקן מהר"ם אם בתחילה הרויח ולבסוף הפסיד אין יכול לישבע שלא הרויח ושם מייתי דלדידי' אין משלם אחר זמ"פ דלא כטו"ז ושם מוכח דאין הדבר ברור אם בסתם ה"ע הכונה על אופן תיקון מהר"ם על כן הפסק נכון כדכתיבנא. ודע דמה שהקשה בחו"ד סי' קס"ז ס"ק ב' בעיסקא שבתחילה היא פקדון ואח"כ מלוה (כתיקון מהר"ם) איך נוטל דבר מועט בשכר עמלו והרי אפי' בפלוני ידור בחצרי בפחות אסור כש"כ באומר לו הוי משרת שלי עבור ההלואה דאסור לדעתי ל"ק דכיון דנעשה המעות באמצע המסחר מלוה ומה שעושה כעת מו"מ בשביל המלוה עושה נמי לצרכו דאם יהי' ריוח יותר המסחר נעשה שלו הוה כמו גביל לתורא גביל לתורי דהוא מטריח בשביל עצמו ול"ה רבית ואולי גם החו"ד כיון לזה קצת בתירוצו שם:

ד:

והנה בענין ב' שותפים שהם ערבים זב"ז אם המה ערבים גם בעד הריוח שנוגע זאת לעובדא דכת"ה ע' קצה"ח ונתיבות ס"ס פ"א והיוצא מדברי הקצה"ח דנהי דבשעת הלואה לא הי' ריוח מ"מ כיון שאח"כ הי' ריוח ששייך לנותן והוא לוה מעות זה לעצמו הוה כאומר השותף בשעת הלואה כל מה שילוה השותף השני הנני ערב והוה כערב בשעת מתן מעות ובנתיבות כ' ג"כ דבעיסקא הם ערבים בעד הריוח וחזות קשה ראיתי בחו"ד סי' ק"ע ס"ק ה' שכ' אהא דערב עבור הריבית הוה ערב שלא בשעת מתן מעות. ואף דאגר נטר כשכירות מטלטלין דמי, ודאי הערב בעד שכירות מטלטלין נתחייב בלא קנין יש לחלק דשכירות מטלטלין כמוחזק בידו דמי דבכור נוטל פי שנים בפרה מושכרת כמבואר בב"ב קכ"ד משא"כ בריבית דל"ה מוחזק דהא אין הבכור נוטל פי שנים. הנה מה שכ' דשכירות מטלטלין הוה מוחזק ובכור נוטל פי שנים וראי' מב"ב קכ"ד שם מיירי מגוף הפרה שהיא מושכרת דהוה כמוחזק אבל לא משכירות הפרה וע"כ כונתו למ"ש הלח"מ פ"ג מנחלות ה"ב דגם בשכירות נוטל פי שנים. וסותר דברי עצמו דבנתיבות ר"ס רע"ח חולק על הלח"מ. ועוד להדיא מבואר באה"ע סי' ק' דאפי' כתובה דנגבית ממלוה

לא נגבית משכר פעולה דהוי ראוי עיי"ש ס"ב בשם המרדכי וכש"כ דבכור אינו נוטל משכירות מטלטלין דלא מטי לידי' (ולפמ"ש לקמן בשם קונטרס הספיקות אין ראיה משם) ועוד מבואר בח"מ סי' קכ"ו ס' ח"י דשכירות חפץ לא יקנה במעמ"ש דגרע ממלוה והש"ך חולק וע' קצה"ח ס"ק י"ד שכ' דכל עוד שלא החזיר השוכר החפץ אפי' מלוה ל"ה ואיך אפשר דבכור נוטל פי שנים. הן אמת דלענין ערבות אם ערב עבור שכירות חפץ י"ל דמהני כיון שכ' הקצה"ח שם דבהחזיר החפץ הו"ל מלוה למפרע הוה כערב לאחד שבאם ילוה לחבירו ישלם לו מ"מ בכור ודאי אינו נוטל פי שנים וז"ב (וע' מחנה אפרים ה' רבית ס"ס מ"ב כתב דרבית עדיף משכירות דבריבית משעה שזכה במעות נתחייב הנכרי בכל הריבית כמבואר בב"י ח"מ סי' ק"ד משא"כ בשכירות עיי"ש וזה היפך מדברי הנתיבות ודו"ק):

ה:

וחזות קשה ראיתי בקצה"ח בקונטרס הספיקות כלל ז' אות ה' שכ' דהאי פלוגתא דישנו לשכירות מתחילה ועד סוף או אינו אלא לבסוף ל"ש רק בפועל אבל לא בשכירות מטלטלין ושכירות קרקעות דמיד שנגמר השכירות נתחייב בכל עיי"ש. ובמח"כ נעלם ממנו לפי שעה דברי גמ' עירוכין י"ח דבספינה מושכרת ביד אחרים הו"ל עני לר"א ומקשה ותיפוק לי' משום שכירות ומשני שכירות אינה משתלמת אלא לבסוף ובודאי אם הי' לו מלוה ביד אחרים הו"ל עשיר כדמוכח מגמ' שהקשה ותיפוק לי' משום שכירות והרי הוה מלוה וכן הוכיח הלח"מ פ"ג מנחלות ה"א ומדמשני אין לשכירות אלא לבסוף ע"כ שכירות מטלטלין גרוע ממלוה וצ"ע על הקצה"ח. ושמא יש לחלק בין ספינה לשאר מטלטלין לפמ"ש במחנה אפרים ה' שכירות סי' י"ד דבשדכן ל"ש ישנו לשכירות מתחלה ועד סוף דכל זמן שלא נגמר לא הועיל מאומה עיי"ש א"כ בספינה דכ"ז שלא באה ליבשה לא הועיל מאומה מ"ה קאמר הגמ' שכירות אינה משתלמת אלא לבסוף והיינו דליתא לשכירות אלא לבסוף דכל שלא הגיע ליבשה לא הועיל מאומה משא"כ שאר מטלטלין ודו"ק וע' תוס' ב"מ ע"ט ע"א ד"ה אילימא שכ' בספינה ולא דמי להא דאמר לעיל אילו עד הכא בעי למיתי. ולפמ"ש בספינה כל שלא בא ליבשה לא הועיל ואולי כיונו תוס' לזה. ואולי ס"ל לקצה"ח דבמלוה שלא הגיע זמ"פ נמי הו"ל עני דלא כלח"מ ע"כ גם שכירות מטלטלין הו"ל מלוה שלא הגיע זמ"פ ודוחק:

ו:

ואבא לדין במה שתובע המלוה ריוח מיתומים שמת הלוה תוך זמ"פ. הנה אם טוענים ליתומים ששילם הלוה העיסקא קודם זמ"פ נ"ל דאין טוענים דמוכח בירושלמי הובא

בטו"ז סי' קע"ז ס"ק ל"א דאין המנהג לתת הריוח קודם הקרן על כן אין טוענים ליתומים דבר שהוא נגד המנהג אך שיש ספק שמא טוענים נאנסו אפלגא דפקדון כיש אומרים בסי' ק"ח והש"ך מחזיק בסברא זו אמנם על הקרן נ"ל דאין טוענין נאנסו לפי המנהג שעושין ה"ע כתיקון מהר"ם ז"ל ותיקון זה הי' שלא יהי' נאמן לטעון נאנסו רק עפ"י הרב והש"ך וכיון דאביהם לא הי' נאמן לטעון נאנסו גם ליתומים אין טוענים (וכן מובא בפוסקים בשם תשו' פנים מאירות ח"ג סי' יוד). ומה שכ' בשערי משפט סי' ע' סס"ק ד' דשמא אביהם הי' מברר בעדים שנאנסו זה אינו דהתקנה הי' שיברר עפ"י הרב והש"ך והם ודאי אין יודעים, ומה שכ' דנאמנות ל"מ נגד יורשים כבר הרגישו בספרים בדברי הנתיבות סי' ס"ט ס"ק ח' דמהני נאמנות נגד יורשין רק על הריוח י"ל טוענין נאנסו דעל זה הי' אביהם יכול לטעון נאנסו הגם דמלשון קצה"ח סי' קכ"ט ס"ק ב' משמע דמעות הריוח הוא מלוה מ"מ י"ל דל"ה רק פקדון כלשון הנתיבות שם ס"ק ד' דאינו חייב באונסין על כן טוענין על הריוח נאנסו:

ז:

והנה י"ל דעל הריוח טענינן שאבי' פרע אף במת תוך זמ"פ מהמלוה. והיא לפמ"ש במקום אחר בביאור דברי הר"ן בקדושין פ' האומר במקדש ע"י שאתן לך מאתים זוז אם כנסה וטען שנתן לה נאמן, כיון שרצה לכנוס זמני' הוא כמו דאמרינן כל שפא ושפא זמני' הוא ודברי הר"ן צריכין ביאור הן בהדין והן בהראי' (ומה שפי' בנתיבות סי' ע"ח ס"ק ד' דדוקא היכי שאין לו טובה מהפרעון אמרינן חזקה אין אדם פורע ת"ז אבל היכי שיש לו טובה ל"א חזקה אין אדם פורע ת"ז כגון בנשואין שרצה לכנסה הנה מלבד שהראי' שמביא מכל שפא ושפא אין לו דמיון עוד צ"ע דא"כ בכל עיסקא שפשר על העסקא יהי' נאמן שפרע משום שלא רצה לשלם עיסקא יותר ושמא לא ירויח יותר ולא רצה לישבע לא הרוחתי. ולא שמענו זאת מעולם. (ושוב הראו לי שבח"ס ח"מ סי' קמ"ג נסתפק בזה אבל לא הביא דברי הר"ן והנתיבות) ומה שנ"ל הנה בגוף הסברא דמוציאין ממון עפ"י חזקה דאין אדם פורע ת"ז כבר הרגיש בת"ה הרי אין הולכין בממון אחר הרוב להוציא וחזקה לא עדיף מרוב אך י"ל דאיכא תרי חזקות חזקת חיוב וחזקה דא"א פורע ת"ז והריב"ש כ' דשתי חזקות עדיף מרוב הובא בנוב"י אה"ע סי' מ"ג ואף דנימא דס"ל לריב"ש דשתי חזקות שוה לרוב מ"מ חזקה דאין אפת"ז הוה כרוב ובצירוף חזקת חיוב מוציאין ממון א"כ כ"ז היכי דאיכא חזקת חיוב אבל אם אומר שפרע קודם שהתחיל החיוב וליכא חזקת חיוב בחזקה דאאפת"ז אין מוציאין ממון וזה דין הר"ן דהנה כשקידש אשה ע"מ שיתן לה מאתים זוז ליכא שם חיוב אם רוצה ליתן מקודשת ואם אין רוצה

ליתן אינה מקודשת אבל לא תוכל לכופו ליתן לה. אבל אם כנסה אז נתחייב ליתן לה על כן כשאומר שנתן קודם שכנסה אומר שפרע קודם שנתחייב וליכא חזקת חיוב ל"מ חזקה להוציא ממון. ומה שכ' הר"ן כיון שרצה לכונסה זמנו הוא שיגרא דלישנא נקט וכונתו דנאמן לטעון פרעתי כמו שנאמן בכל דוכתא בזמנו והנה מה שאמרו בב"ב דף ה' אילימא בזמנו פשיטא אלא בת"ז ומשני שאני התם דכל שפא ושפא זמנו הוא. והקשה הש"ך א"כ שוב קשי' פשיטא ולכן פי' הר"ן דנאמן לומר ששילם קודם גמר השפא כמו שפי' הש"ך סי' ע"ח אך לא מטעמי' רק מטעמא דכתיבנא דבודאי שותף אחד אין יכול לכוף לשותף השני שישלם לו רק שניהם מחויבים לבנות בשותפות רק כשבנה אחד משלו וגמר שפא אחד אז מחויב השני לשלם לו החצי על כן כשטוען ששילם קודם גמר השפא טוען שלא נתחייב לו ששילם קודם החיוב וכיון דאין כאן חזקת חיוב בחזקה דא"א פורע ת"ז גופי' אין מוציאין ממון. ומזה הביא הר"ן ראי' לדין שלו:

ח:

עוד י"ל בסברא הנ"ל דהנה בגוף הדבר דמוציאין ממון עפ"י חזקה דא"א פורע ת"ז אף דלא עדיף מרוב הטעם הוא משום דאמרינן בכתובות רפ"ב דרוב נשים בתולות נשאות כברי ושמא דמי' וסברא זו נשאר גם למסקנא כמ"ש תוס' ישנים שם ורק שם ליכא רוב דרוב הנשאת בתולה יש לה קול., א"כ אף דקיי"ל. אין הולכין בממון אחר רוב מ"מ הרוב משוה טענת ברי לטענת שמא ע"כ מחמת חזקה דא"א פתו"ז הוה כטענת שמא והוה איני יודע אם פרעתיך וכ"כ בתשו' ברית אברהם סי' ס"ב ע"כ בטוען ששילם קודם שהתחיל החיוב נהי דהוה מחמת החזקה דהוא כרוב טענת שמא הוה איני יודע אם נתחייבתי להפוסקים דספק פרעון קודם הלואה הוה א"י אם נתחייבתי ואתי שפיר מה"ט דין הר"ן והך דכל שפא ושפא דהוא ג"כ מטעם הנ"ל כמו שכתבתי ובזה יש לישב קו' תוס' כתובות י"ח. אהא דמקשה בגמ' וליתני מודה ר' יהושע באומר מנה לויתי ופרעתי נאמן ומשני דקא בעי למיתני סיפא ואם יש עדים אינו נאמן והא קיי"ל המלוה לחבירו בעדים א"צ לפרעו בעדים שהקשו תוס' למ"ד צריך לפרעו בעדים תיקשי לי' מתניתין להנ"ל י"ל דלכאורה טעמא בעי אמאי צריך לפרעו בעדים וכ' הר"ן דכיון דהמלוה לא האמין ללוה שהרי הלוהו בעדי' אין דרך הלוה להאמין למלוה ומ"ה חייב וקשה נהי דרוב פעמים הוא כן מ"מ הרי אין הולכין בממון אחר הרוב. וע"כ צ"ל דרוב משוה טענת הלוה כטענת שמא כנ"ל והו"ל איני יודע אם פרעתיך. והנה בסברת איני יודע אם פרעתיך ע"כ משום חזקת חיוב ל"מ טענת שמא. וזה דוקא לרבי גמליאל דס"ל במשארסתני נאנסתי היא נאמנת להוציא ממון משום חזקת הגוף דאלים טובא ה"ה באיני יודע אם פרעתיך חייב

משום חזקה דמעיקרא אבל ר' יהושע דס"ל במשארסתני נאנסתי לא מפיה אנו חיין אף דטוען שמא נגד חזקת הגוף דעדיף מרוב כמ"ש הפנ"י כש"כ באיני יודע אם פרעתיך דאיכא חזקת חיוב פטור לדידי'. ואף למ"ד צריך לפרעו בעדים יודה דלר' יהושע א"צ לפרעו בעדים ומ"ה ל"מ למתני ומודה ר' יהושע. ודוק כי היא הערה נכונה ואכ"מ:

ט:

ועכ"פ לסברות הנ"ל יש מקום לומר דטענינן ליתמי דהריוח נפרע קודם זמנו דלא הי' כאן חיוב כלל. אך לדעתי זה אינו דכיון דלא שכיח כלל שיפרע קודם שעלה הריוח. ואולי יש קצת איסור בדבר אך לדעתי אין איסור לתת מקודם ולהתנות שבאם לא יהי' ריוח יחזיר לו מ"מ מלתא דלא שכיח לא טענינן ליתמי. ועוד לת"ה הטעם דבחזקה דא"א פורע ת"ז משום דחזקה דאתיא מכח סברא עדיף מרוב ולדידי' גם בקודם שנתחייב שייך חזקה זו ולא טענינן ליתמי ודוק:

והנה אם טענינן ליתמי שאביהם לא עשה היתר עיסקא רק לוה ברבית. גם זה תליא אם אביהם הי' יכול לטעון כן והנה בש"ך יו"ד סי' קס"ט ס"ק ע"ט כ' דא"א משים עצמו רשע אפי' במיגו אפי' לפטור את עצמו. ואינו נאמן שלא עשה ה"ע. ובתומים כללי מיגו סי' פ"ב ס"ק ק"ה חולק על הש"ך מ"מ בסוף דבריו גם הוא מודה היכי דאיכא תרי חזקה אין אדם משים עצמו רשע ולא שביק היתרא ואכיל איסורא מפקינין ממונא עיי"ש. א"כ כשאביהם לא הי' נאמן דלא עשה ה"ע דאיכא תרי חזקה ולא הי' יכול להטיל רק קבלת חרם על המלוה אבל הי' מוכרח לשלם הריוח לא טענינן ליתמי. ועוד יש קצת סברא דלא טענינן ליתמי שעשה איסור משום כבוד אביהם. ובזה צ"ע אבל הדבר פשוט דלא טענינן מטעם הנ"ל וגם הוה מילתא דלא שכיח ע"כ לדעתי לא טענינן ליתמי:

יא:

ואמנם אם טענינן ליתמי שאביהם לא הרויח. הנה בשו"ת טור האבן פוסק דלא טענינן ליתמי לא הרויח וכ' דהתקנה כך הי' שכ"ז שלא נשבע לא הרוחתי חייב לשלם וקצת יש להוכיח כדבריו דקשי' למה צריך לישבע שלא הרויח הלא אף אם יטעון הלוה איני יודע אם הרויח ישבע ע ויפטור דהוה איני יודע אם נתחייבתי כמ"ש בנוב"י תניינא סי' כ"ג ומה"ט אין לומר דבטוען איני יודע כיון שמודה על הקרן הו"ל חמשין ידענא וחמשין לא ידענא הו"ל מחשואי"ל חדא דבהלואה בשטר ומודה על הקרן ל"ה מודה במקצת ועוד דגם המלוה אינו יודע ול"ה מחשואי"ל, וע"כ דתקנה הי' דכשלא נשבע שלא הרויח מחויב לשלם. וע"כ צ"ל שלא תקשה איך עפ"י תקנה עוקרין דבר מן התורה בקום ועשה דמדינא כשאינו יודע שהרויח פטור ואסור ליתן רבית. וצ"ל כיון שהי'

פקדון בידו ולא הלואה ל"ה רבית דאורייתא ומהני תקנתא ומה"ט נ"ל דיכול לפשר ליתן מעות שלא ישבע לא הרוחתי ולכאורה כיון שטען לא הרוחתי הו"ל רבית אך כיון דל"ה רבית דאורייתא מותר לפשר דאינו נותן רק בעד השבועה. ולפ"ז י"ל דלא טענינן ליתמי כיון שהוא בעצמו אם אינו יודע חייב לשלם. ולא עדיפי יתמי מדידי' אך י"ל כיון שכ' הרא"ש ר"פ האשה שנתארמלה במה דטענינן ליתמי הוה כטענת ברי על כן עדיפי יתמי מדידי' דהרי אם הוא טעין לא הרוחתי פטור רק דטוען ספק חייב משא"כ אנן טענינן הוה טענת ברי והוא צריך לישבע ומה שאנו טוענין אין צריכין שבועה. והנה בח"ס ח"מ סי' קל"ו פוסק דטענינן ליתומים לא הרויח אף על העיסקא שהי' בחיי אביהם. ולפמ"ש עיקר המחלוקת תליא בזה דאם חשבינין מה שאנו טוענין ליתומים טענת ברי טענינן לא הרויח. ואם חשבינן הטענה כטענת שמא לא טענינן דאי' התקנה דלא נפטר בטענת שמא. ועיין בקצה"ח סי':

קל"ב ס"ק ז' ובאבני מילואים סי' צ"ו ס"ק ז' שכ' דהוא מחלוקת ולהרמב"ם דאף בל"ה לי' למידע מתשאי"ל משלם ע"כ חשבינן הטענ' בשביל יורשים לטענת ברי ולראב"ד דפליג עלי' לא חשבינן:

הטענ' בשביל יורשים לטענת ברי עיי"ש וכיון דהש"ך סי' ע"ב ס"ק נ"א הכריע כרמב"ם ע"כ חשבינן לטענת יתומים לטענת ברי על כן הלכה כח"ס דטענינן לא הרויח כנ"ל ודוק היטב:

יב וקצ"ע בדברי ח"ס ח"מ סי' קל"ו שכ' דהלוה גופי' חייב משום מבטל כיסו של חבירו רק היורשים פטורים וגרמי הו"ל קנס ולא קנסו ליורשי' והרי אם הלוה הי' טוען לא הרוחתי פטור אף משום מבטל כיסו של חבירו כיון שהי' הלואה עצה"ע. וע' ח"ס ח"מ סי' קע"ח שכ' דבהלואה אסור ליקח משום ינטל כיסו ובפקדון מותר ובעיסקא דהוא פלגא מלוה לא כ' איך הדין. ונ"ל דאינו חייב ליתן אם לא הרויח. ע"כ צ"ע בדבריו ושמא כונתו בספק הרויח. דבריוח הו"ל איני יודע אם נתחייבתי מ"מ יש לחייב משום מבטל כיסו. או אולי כוונתו דמיירי בתבע להלוה ולא שילם דחייב משום פסידא דשוקא כדברי בית הלל הובא ביד אפרים סי' קס"ט דיש בזה תקנת ארצות והפקר ב"ד הפקר וביתמי לא תקנו וראיתי בתשו' שואל ומשיב מהדורא תניינא ח"ד סי' קכ"ג באחד שהחליף מטבעות אצל אחד ושילם לו מעות ולא רצה לתת לו המטבעות ולא רצה לבא לדין ותבעו בערכאות ויצא הדין שחייב לשלם לו הקרן וששה פ' עיסקא ופוסק שמותר ליקח העיסקא ואין בזה רבית כיון שזה עיכב מעותיו ואינו רוצה להחזיר אין כאן הלואה רק גזלן וכ' שכן מבואר בסי' רצ"ב והדבר תמוה דשם דוקא בהרויח כמבואר לשון הרמ"א,

שאמר תן לי פקדוני וכו' חייב ליתן הריוח אבל בלא הרויח ודאי פטור. ובנידון דידי' מי יאמר שהרויח. ובאם לא הרויח הוה רבית אך אולי כיון לדברי בית הלל דיש תקנה משום פסידא דשוקא כנ"ל והתקנה אולי הי' אף בלא הרויח. אמנם צ"ע אם פסקינן כתקנת בית הלל. והנה עיין בחו"ד סי' קס"ט ס"ק י"ד דהיכא דיש איסור באגר נטר בעיכב מעות חבירו אף שלא בהלואה אינו חייב משום מבטל כיסו רק בהרויח. אך במעכב דמי שכירות לדעת הר"א ממיץ או במעות עכו"ם מחויב ליתן כמה שהי' יכול להרויח אף אם לא הרויח א"כ בכעין דינא דשואל ומשיב א"ח ליתן רק בהרויח. ומדלא הביאו דברי בית הלל נראה דלא פסיקא לפוסקים דמורים כתקנת ארצות דבכמה דינים אין פוסקים כתקנות ארצות כגון בתקנת בורח ודוק ועדיין צ"ע בכ"ז:

יג:

ותבנא לדינא הנה פרעתי ודאי לא טענינן ליתמי אם מת הלוה ת"ז אף על העיסקא ואם מת לאחז"פ טענינן על הריוח שפרע דהוא מלוה ע"פ. והשותף ערב גם על הריוח ומ"מ מה שטענינן ליתמי גם הערב פטור. כמבואר בח"מ סי' קכ"ט ס' י"ב. ואין טוענין ליתומים שלא עשה היתר וזה להש"ך אך לרמ"א סי' קס"ט דהלוה נאמן שלא עשה היתר עדיין יש ספק אבל נראה דהלכה כש"ך ובמחלוקת שבין טור האבן לח"ס הלכה דטוענין שלא הרויח. ויכול להטיל על היתומים הגדולים חרם שאין יודעים אם הרויח ואם לא פקד עליהם אביהם ובדבר שבועה שצריך השותף לישבע על חלקו לא הרוחתי אם מבואר בהעיסקא שנעשה כתיקון מהר"ם אם בתחילה הרויח ואח"כ הפסיד אינו יכול לישבע שלא הרוחתי וחייב לשלם ואם נכתב בסתם עצה"ע יכול לטעון קים לי וישבע שלא הרויח בכל משך הזמן אף אם בתחילה הרויח ולבסוף הפסיד כנלע"ד ודי' יצילני משגיאות:

סימן ב

שנית להרב הנ"ל:

א מ"ש על הספק שלי אי טוענים ליורשים לעשות לאביהן רשע שלא עשה ה"ע והביא ראי' מעובדא דבני עיליש דדוקא משום דהוא גברא רבה אמרינן איסורא לאינשי לא הוי ספי אין משם ראי' דשם מבואר בשטר להדיא פלגא באגר פלגא בהפסד. ומסתמא משמע פלגא באגר ופלגא בהפסד ורק משום דרב עיליש גברא רבה מוציאין מלשון השטר דאו פלגא באגר ותרי תלתא בהפסד וכו' וכ"כ בנ"י ובשאר בני אדם דנין כלשון השטר משא"כ אם אין מוכיח מלשון השטר ודאי אמרינן חזקה לא שביק היתירא אף ביתומים. והדין דהלוה גופי' אינו נאמן לטעון שלא עשה ה"ע יוצא מפרוזבול דנאמן

שעשה דחזקה לא שביק היתרא. ולדעתי ברור דלא נטעון ליתומים שהמלוה לא עשה פרוזבל והמלוה יכול להוציא מידי היתומים דהך חזקה לא שביק היתרא אלים טובא. והרי טענינן להיתומים גדולים בני המלוה דאביהם כתב פרוזבל אף להוציא והרי בשום מקום אין טוענין ליתומים להוציא כמו שכ' הש"ך בסי' ע"ב ס"ק קמ"ב ובפרוזבל טוענין כדאיתא בסי' ס"ז ס' כ"ט הרי דחזקה לא שביק היתרא אלים טובא. וה"ה בנ"ד להפוסקים דאביהם אינו נאמן לשויא רשע גם עבור היתומים לא טענינן נגד החזקה. ומ"ש כה"ה דהאחרונים פסקו דהלוה נאמן בשבועה אדרבה הם חולקים על הרמ"א. ובשגם שיש שתי חזקות לא שביק היתרא וא"א משים עצמו רשע, ומשמע מתומים סי' פ"ב ס"ק ק"ה דבזה גם הוא מודה להרמ"א בכה"ג עיי"ש שחולק על הש"ך לענין א"א משים עצמו רשע עיי"ש. וע' רדב"ז ח"ב סי' רצ"ז שהאריך בפרט זה דבריבית שייך לא שביק היתרא עיי"ש. ובעיקר הדין לענין הלוה אי נאמן הנה לפמ"ש הנתיבות סי' קפ"ב ס"ק ג' לענין לעשות לעצמו רשע דנאמן לפטור עצמו אך היכא דשייך חזקה שליח עושה שליחותו אינו נאמן וביש לו מיגו נאמן. א"כ ה"ה לענין ה"ע אם יש לו מגו נאמן אף דאיכא חזקה דלא שביק דגם הוא אלים טובא אבל באין לו מגו אינו נאמן. והרבה יש לדבר לענין א"א משים עצמו רשע באיסור דרבנן. ועיין בתומים סי' פ"ב בשם פני משה. עוד י"ל דהך דרב עיליש ל"ה רק רבית דרבנן וע"ז אין מצוה הלוה כמ"ש המ"ל באריכות. משא"כ בנ"ד דאם לא עשה ה"ע הוי רבית קצוצה ולא טוענין לעשות רשע. מיהו להפוסקים דהלוה אינו עובר משעת הלואה יש לומר דטוענין וע' במ"ל בה' מלוה שהוכיח מש"ס דעובר משעת הלואה ע"כ שפיר כתבתי דאין טוענין ליתומים ודוק:

ב ואין בהמ"ד בלא חידוש מה שנתחדש לי בישוב קו' האחרונים על מה דמקשה בש"ס סנהדרין כ"ה. גבי בר בניתוס והאמר רבא לוה פסול לעדות והו"ל רשע לפי מה דקיי"ל דלצורך פיקוח נפש מותר ללוה ללות בריבית אף שהמלוה עובר א"כ דלמא לוה לצורך פיקוח נפש ולא הוי הלוה רשע. ונ"ל דהנה דעת קצת פוסקים דלוה אינו עובר משעת שימה רק בנתינת הרבית ע' מל"מ ברפ"ד ממלוה ולוה וי"ל בטעם הדבר דהלוה לא הי' בדעתו מעולם ליתן להמלוה רבית ומה שהבטיח לו הוא רק שבלעדי זאת לא רצה להלות לו וע"כ הבטיחו. אמנם בלבו הי' שלא ליתן לו הרבית והמלוה אינו יכול לכופו בהשטר שפסול הוא ואף דדברים שבלב אינם דברים מ"מ הוי אומדנא דמוכח שלא רצה לעבור על איסור רבית ולכן אינו עובר רק בנתינה אבל לא משעת שימה ולכאורה לפ"ז הי' ראוי לומר שגם המלוה לא יעבור משעת שימה רק משעת קבלת הרבית דכ"ז שלא נתן לו הלוה הרבית אמרינן שבודאי לא יתן לו כדי שלא יעבור על איסור רבית. ומה"ט

אין הלוה עובר כאמור ומוקמינן ללוה אחזקת כשרות ממילא גם המלוה לא יעבור והרי הוא כמו שאמר הלוה בפי' שלא יתן לו הרבית הכי יעבור המלוה כן ה"נ כיון שאנחנו יודעים דעתו של הלוה שבודאי לא יתן לו מדוע יעבור המלוה. אך באמת צדקו דברי החולקים שסוברים דגם הלוה עובר משעת שימה כדמוכח בגמ' סנהדרין כ"ה מדפריך הגמ' והאמר רבא לוה ברבית פסול לעדות והרי לדעת המרדכי מיירי הכא בשלא נתן עוד הרבית דא"כ נוגע הוא שתובע ממנו הרבית וקודם נתינה הלוה אינו עובר ולא נפסל וע"כ שגם הלוה עובר משעת שימה כאשר הוכיח המ"ל שם. וצריך להבין מדוע יעבור הלוה שמא לא הי' בדעתו מעולם ליתן לו רבית ורק כדי שילונו הבטיח לו כן אמנם נ"ל דהרי עיקר הטעם דלוה לא הי' בדעתו ליתן הרבית אף שהבטיח למלוה הוא משום דמוקמינן לו בחזקת כשרות שבודאי לא יעבור על איסור רבית וזה לא שייך כאן משום דעכ"פ יעבור איסור אחר שכיון שהמלוה לא הלוה לו רק באופן שיתן לו רבית והוא יודע שלא יתן לו רבית המעות של הלואה גזל הם ביד הלוה ואיתרע חזקת כשרות שלו כיון שהוא רמה להמלוה שלא הי' ברצונו להלות רק ברבית והוי כשואל שלא מדעת וע' בחו"ד סי' קס"א אות ה' שפסק אם המלוה תובע המעות באמרו שלא הי' חפץ רק על עיסקא וכשאסור ליקח העיסקא רוצה בהמעות והלוה אינו רוצה להחזיר לו עתה דהדין עם המלוה וע' בפ"ח מה' מלוה ולוה ה' א' במ"ל לענין אם מעכב בידו מעות חבירו ומ"ש ראי' ממשנה דמכות דאמרינן כמה אדם רוצה ליתן ובתשו' מיימוני לס' משפטים מוקי לה בשכירות פועל ומה שהקשה במ"ל ממבטל כיסו של חבירו ולפענ"ד פועל עדיף דבכל אדם הדין אי ל"ל זוזי נותן לו חפץ בזוזי א"כ אם לא יקרה לו למכור תיכף צריך להמתין בביתו עד שימכור דהטירחא דידי' ומ"ה גם חבירו שעיכב מעותיו פטור אבל פועל דהטרחא לבעה"ב ואם ל"ל זוזי צריך לטרוח ולהביא לו זוזי כמ"ש תוס' כתובות פ"ו ובש"ע סי' של"ח א"כ זה שעיכב מעותיו והרויח צריך לשלם דעליו לתת תיכף מזומן ודוק. עוד יש חילוק דבפועל שחייב עלי' שבת אם ביטלו ממלאכתו ה"ה דחייב לו משום מבטל כיסו עיין מ"ש בספרי בית יצחק יו"ד סי' ג' אות ג' ועכ"פ לדעתי בהשתמש במעות שלא כדת על אופן זה ולא הי' בדעתו ליתן רבית הוי כשואל שלא מדעת ואיתרע חזקת כשרות שלו. ומעתה נאמר שלכן גם הלוה עובר משעת שימה שליכא לאוקמי אותו על חזקת כשרות שלא יתן לו רבית שעכ"פ יעבור על איסור אחר. אולם זה דוקא בלוה לצורך עצמו אבל בלוה לפיקוח נפש דהרשות ביד הלוה לרמאות את המלוה שילונו כדאמרי' טול דינר והעבירנו כמבואר בסי' רס"ב וא"כ יש לומר דמעולם לא הי' דעתו של הלוה ליתן לו רבית ומוקמינן אותו אחזקת כשרותו וממילא גם המלוה אינו עובר

רק משעת נתינה כאמור דאז תגלי מלתא למפרע כונת הלוה וכיון דכאן מיירי שלא נתן הרבית כמ"ש המרדכי ע"כ לא מיירי בלוה לצורך פיקוח נפש דאז גם המלוה אינו עובר כן י"ל ע"ד הפלפול והבן ולדינא כבר כתבתי לו הנלע"ד:

סימן ג

ב"ה ברעזאן "ברכת ד' לפ"ק:

א:

וראיתי להזכיר פה מה שיש לי לפלפל בגוף דברי המ"ל פ"ח ממלוה סוף ה"א וחו"ד סי' קס"א שכתבו בהלוה באיסור רבית הרשות ביד המלוה לתבוע המעות באמצע הזמן הואיל ואינו נותן לו הרבית כפי תנאו. ובמחנה אפרים הכריע ג"כ הכי באריכות נמרץ בסי' ל"ז לה' רבית. ולפענ"ד יש לדון בזה. הקודם יש להוכיח קצת כדברי' דלדברי' יתישב דברי התוס' התמוהין מאוד שכתבו בב"מ דף ס"א ע"ב ד"ה רבא אמר דרבא ס"ל דרבית קצוצה אינה יוצאה בדיינים ורבא ס"ל להדיא בדף ס"ה דגלימא מפקינין מיני'. וכבר הרגיש בזה במהר"ם שיף שם דף ס"ה והיא תמהון גדול וע' עוד תמורה ה' ולהנ"ל יתישב בדרך זה. הנה המחנה אפרים והחו"ד הוכיחו דאם הלוה באיסור רבית והדין נותן דאינו נותן לו הרבית אף המלוה יכול לחזור מההלואה דהוי מקח טעות דלא נתקיים תנאו. ולכאורה לפי המבואר בחו"ד סי' קס"ח ס"ק ד' להוכיח דמעות הוי כחצר דקיימא לאגרא. ובדר בחצר חבירו שלא מדעת או בתוקף ספינתו של חבירו בנחת אדעתא דאגרא חייב לשלם שכירות. א"כ הדבר יתהפך כחומר חותם. דאם התורה אסרה לתת רבית. נמצא דלא קנה המעות. דהוי מ"ט ולא' נתקיים תנאו. ונמצא דבעשה מלאכה ומסחר בהמעות והרויח וגם ביטל ע"י כן חבירו ממסחר. הוי כתוקף ספינתו של חבירו. ושוב יהי' חייב לשלם עיין בחו"ד סי' קס"ח ממש כעין זה. אך הרי התורה אסרה מ"מ לתת רבית. ומ"ה פטור. דהתורה פטרתו. ומעתה הדבר נכון דברבית יש שני ענינים. איסור רבית וחיוב עשה דוחי אחיך להדר לי' כי היכי דנחי' דנהי דגזל ליכא כיון דנתן לו מדעתו מ"מ חייב להחזיר לו משום העשה. ורבא קאמר דמצד איסור רבית לא אסרה תורה רק לתת וכשכבר נתן לא חייבתו התורה להחזיר. וכשלא חייבתו התורה להחזיר עוד יבחן אם המעות ניתן לו כדין. דאם הוא גברא שמעות מרויחים אצלו. וגם חבירו הרויח. ומצד הדין כשלא יוכל לקיים תנאו הוה הלואה בטעות ול"ק המעות בשגם לשיטת התוס' ריש פרק הספינה לא הי' יכול להוציאן כלל. והוי כתוקף ספינתו של חבירו. ולולא איסור רבית הי' חייב לשלם. ורק לכתחילה פטור ואסור מצד איסור רבית. וכשכבר נתן לא חייבתו התורה בהשבה מצד איסור רבית. ומצד הדין הי' מגיע לו ומ"ה ס"ל דלא ניתן

להשבון. ומ"ד יוצאה בדיינים ס"ל דמצד איסור רבית גופי' התורה חייבתו. משא"כ בהך דגלימא מיירי שהשני לא הרויח מאומה ולא נהנה. וגם המלוה מעותיו ל"ה עבידי למיגר דלא עביד להרויח. ונמצא דמצד הדין לא הי' מגיע לו לולא מה שנתן לו עבור רבית שהבטיח. וזה אסרה תורה. ומצד הדין לא הי' מגיע לו כלל ולכן ס"ל לרבא ג"כ יוצאה בדיינים. והגמ' שהקשה הגזלנין ומלוי ברבית ולא מוקי לה בכה"ג משום דמשמע לי' בכל ענין מחזירין. כל זה חשבתי אם נאמר כהמ"ל והמחנה אפרים דהמלוה יכול לתבוע המעות תיכף. דהוי מ"ט. אבל לפענ"ד לא נראה כן מכמה טעמים והוכחות:

ב:

לפי המבואר בב"מ ד' ע"ב ובח"מ סוף סי' ע' בפרדיסי דהמכירה הי' בטעות השטר ל"ה אלא כמלוה ע"פ מטעם דלא ניתן לכתוב ובמלוה ברבית מבואר בסי' נ"ב לח"מ וביו"ד לרבנן לדידן דגובה הקרן אף ממשעבדי היכא שהעדים אינם פסולים וכ' בשיטה מקובצת בשם הרמב"ן אמאי גבי ממשעבדי נימא דלא ניתן לכתוב לאו קושי' היא דכיון שכתב בי' פלוני לוה מפלוני מנה אף שחזר וכתב הרבית כך וכך זה עומד בעצמו וזה עומד בעצמו ואעפ"י שזה ניתן לכתוב זה לא ניתן לכתוב. ואם נימא דהרבית הוי תנאי. וההלואה גופי' בטילה. אין לך לא ניתן לכתוב גדול מזה והלואה בטעות. ואינו עומד בעצמו ואמאי גובה ממשעבדי ומ"ש מפרדיסא:

ג:

ועוד דאם תאמר דהוי מקח טעות כיון שהוא לא הלוה רק אדעתא דרבית. א"כ לשיטת התוס' בריש המוכר את הספינה אין לו רשות להשתמש במעות. ול"ה רק פקדון. ובפקדון אינו גובה ממשעבדי אף בשטר דטענינן נאנסו. ורק אח"כ כשנשתמש במעות הוי כגזלן או כמזיק להתוס' בריש המוכר את הספינה ואינו גובה ממשועבדים רק משעה שהוציא ונשתמש במעות דאז הו"ל בהלואה בע"כ. ואיך גובה בשטר זה דהו"ל מוקדם. (ראי' זו יש לדחות דא"כ תיקשי אכל שטרא עיסקא דידן לפמש"ל דהוי פקדון עד שירויח כפי הפשרה ואח"כ הוי הלואה כמבואר בסי' קס"ז ביו"ד ואיך גובה מן המשועבדים והלא הו"ל מוקדם. וע"כ צ"ל דזה ל"ה מוקדם דבפקדון גובה משעה שהפקיד לחד לישנא בכתובות ל"ד ואיכא עכ"פ שעבוד נכסים ול"ה מוקדם. וה"ה הכא). ועל כרחך צריך אתה לומר דגם המל"מ והמחנה אפרים מודים דכל זמן שהמלוה אינו חוזר הוי הלואה. ורק שהברירה בידו לחזור ואז הוי מקח טעות ויכול לתבוע מעותיו. אבל כ"ז שאינו חוזר הוי הלואה ובזה נדחה נמי ראי' ראשונה דמה"ט ניתן לכתוב. ומ"מ גם זה אינו דכיון שכבר קנה הלוה המעות על זמן ההלואה. במה יכול אח"כ לבטל ההלואה. בשלמא

שנאמר שלא התחילה ההלואה מעולם יש מקום לומר דהוי הלואה בטעות. אבל שנאמר דהתחילה הלואה וקנה המעות. ומ"מ אח"כ נבטלה המלוה זה דבר שאי אפשר: ד:
ועוד לפי המבואר במחנה אפרים לענין מתנה על מ"ש בתורה מדמה זה לע"מ שתאכלי בשר חזיר דאמרינן דל"ה מתנה על מה שכתב בתורה מטעם דאמרינן בגיטין פ"ד דאפשר דאכלה ולקיא. ואינו דומה לע"מ שאין לך עלי שאר כסות וכו' דאין קדושין לחצאין עיי"ש במחנה אפרים. ומה"ט דן המח"א. דה"ה ברבית התנאי קיים שיבטל ההלואה תוך הזמן. אני אומר גם לפי דבריו הרי גם במגרש ע"מ שתאכל בשר חזיר הגט גט ומיתלי תלי לקיים התנאי. אבל הכי נאמר שהגט בטל קודם זמן התנאי הואיל דבוודאי לא תקיים התנאי זה לא אמרינן. ה"ה הכא ברבית. זמן נתינת הרבית הוא בזמן פרעון ההלואה והלוה יכול לומר אנא הא קיימנא. ואתה מה לך עלי. אני אקיים התנאי ובהגיע הזמן אז באמת לא יקיים ולא יתן הרבית. ואז תבטל ההלואה למפרע ומ"מ הרבית והריוח לא יתן מאיסור תורה. אבל קודם שהגיע הזמן מנתינת הרבית. במה יכול המלוה להכריחהו שיבטל התנאי. ואין לומר שהמלוה יאמר כעת דלא ירצה לקחת הרבית. דהרי פרעון בע"כ שמי' פרעון ויניח לפניו ועיין אה"ע סי' קמ"ג ב' דעות בתנאי. ובסי' כ"ז בב"ש והרי הלוה יכול לומר אנא הא קיימנא ואתה גורם ביטול התנאי וע' תוס' סוכה ל"ג דמיקרי בידו אף שאסור לעשות כן (וע' בבית יצחק חא"ח סי' מ"ג אות ה'):
ה:
יש להוכיח כדברי מדברי התוס' ב"ק ל', ע"ב דאמרינן משעת כתיבה עביד לי' שויא. והקשו התוס' מאי היזק יש לו להלוה בזה במה שהעדים חתמו דהרי מבואר הרבית בהשטר ולא יגבה הרבית עיי"ש. ולמל"מ והמחנה אפרים הזיקו לו טובא. דלולא שיש שטר להמלוה שמבואר בו הרבית הלוה יוכל להכחיש הרבית. והמלוה אינו יכול לגבות קודם זמנו. וכעת שיש להמלוה שטר ובו מבואר הרבית. יכול לתבוע קודם זמנו. ויש לו היזק מזה וכיון דהתורה אסרה להלות בדרך זה. העדים הפסידו לו בעדותם ול"ל דגם לולא העדים אם יודה האמת יתחייב לשלם קודם הזמן דא"כ באין מבואר הרבית להדיא נימא ג"כ דלא הזיקו לו הואיל ואם יודה יתחייב וע"כ צ"ל ההיזק דאם יכחיש יפטור וה"ה הכא אם יכחיש הרבית ויאמר דלא הי' ברבית א"צ לתת כעת. וע"י העדים חייב. והזיקו לו טובא. בעדותן על הרבית. וא"ל דהרי בלא"ה הזיקו לו על הקרן דאינו יכול לכפור דזה אינו דעל הקרן לא עשו שום איסור. ועל הרבית לא הועילו כלום. וזה קושית התוס' דאין כאן עדות כלל על הרבית. אבל להנ"ל הרי כאן עדות גם על הרבית והיינו על התנאי. והתנאי גופה הוי איסור. דאסור להתנות כן וכמ"ש המחנה אפרים ג"כ. ואם

העידו על התנאי עבדי איסורא. ומאי הקשו התוס'. וע"כ התוס' לא ס"ל. דהוה תנאי. ולאחר העיון יש לדחות ראי' זו דבמה שהי' יכול הלוה לכפור התנאי לא הוי היזק כיון דכשלא כדין יכפור. ואינו דומה לכולל הקרן עם הרבית דשם עשו ללוה היזק אם יכפור המלוה, וגם אינו דומה למה דאמרינן בב"ק מ' ע"ב אי תם הוה מעריקנא לאגמא עיי"ש בתוס' ד"ה הוה כמובן, מ"מ קצת ראי' יש דהרי מ"מ עבדי איסורא שהי' עדים על התנאי דהוה איסור והועילו בעדותן:

ו:

נ"ל לפי המבואר בח"מ סי' ע"ג בנשבע לפרוע לחבירו והגיע שביעית פטור אף מן השבועה דהוי אפקעתא דמלכא ה"ה ברבית הוי אפקעתא דמלכא. ואמת דבעל ספר יהושע פסק כן לענין מגרעת שליש מהנדן דהוי כתשלומין וראי' משביעית דהוי כסילוק. ואנכי בעזה"י הוכחתי דלא כדבריו וכבר נדפס הדבר דלא כדבריו משמי בתשו' חסד לאברהם. אבל בזה מ"מ נ"ל דהמלוה לא יוכל לבטל ההלואה מפאת כן. הגם דא"ל דהוי אונס דאונסא כמאן דלא עביד ואפי' לר"ל בירושלמי זה דוקא באתילד אח"כ האונס אבל לא היכא שהאונס הי' מתחילתו דאל"כ נימא ג"כ בע"מ שתאכלי בשר חזיר לר"ל דהוי אונסא הואיל ואנו אין מניחין אותה. וכמ"ש התוס' שבת ד' ד'. וע"כ היכי דהאונס הי' בתחילתו לא כמאן דעביד ויש להוכיח מכמה דוכתא הכי. מ"מ נ"ל ראי' דאין יכול לבטל ההלואה מפאת כן. דבמכות דף ג' אמרינן המלוה את חבירו לעשר שנים לל"ק שביעית משמטתו אע"ג דהשתא לא קרינין בי' לא יגוש דבלא"ה לא יוכל לתבוע מ"מ לסוף אתי לידי לא יגוש, ולכאורה צ"ע דהרי המלוה הי' בודאי דעתו לתבוע לאחר עשר שנים. דהכי הי' דעתו לתת מתנה. וע"כ הלוה אדעת שיתן לו לאחר עשר שנים, וכשאתה אומר דקודם עשר שנים לא יוכל לתבוע ושביעית משמטתו. הו"ל הלואה בטעות. ויכול לתבוע מקודם ואמאי קאמר ואע"ג דהשתא לא קרינן בי' לא יגוש. הרי אדרבה קרינין בי' לא יגוש תיכף. דיכול לתבוע קודם זמן דהלואה בטעות הוא וליכא למימר דטעמא מאי אמרינן דהוי הלואה בטעות הואיל ושביעית משמטת. אבל לולא דשביעית משמטת ל"ה הלואה בטעות. ונמצא דכ"ז אי אמרינן הואיל לסוף אתי לידי לא יגוש דמה"ט הוא דשביעית משמטת, ולבתר דאמרינן דאע"ג דרק לבסוף אתי לידי לא יגוש שביעית משמטת באמת יכול לתבוע בתחילתו. דא"כ מאי הקשו בגמ' שם ואם איתא דמי כולה דמי בעי לשלומי. ולהנ"ל אדרבה אפי' עבר עשר שנים לא ישלם. דאף אם אמת כדברי הלוה שהלוה לעשר שנים, מ"מ הוי הלואה בטעות ויכול לתבוע לכל עת וזמן. ואדרבה הו"ל להקשות לא ישלם אפי' עבר העשר שנים. והוא הוכחה גדולה. ואפי' להר"א ממיץ

דמיירי מתני' משכר פעולה אבל מ"מ צ"ל שזקפו במלוה והרויח הזמן לעשר שנים דאל"כ אין משמטת. וא"כ הוי בטעות אלא ע"כ הואיל ושביעית הוי אפקעתא דמלכא ל"ה ההלואה בטעות מפאת כן. והוי כאלו נתן לו מתנה מעצמו או כמחילה. וה"ה לענין התנאי מריבית אני אומר דהואיל והתורה הפקיע חיובו ל"ה התנאי בכחו לבטל ההלואה ע"י כן:

ז':

והראיה שהביא החו"ד ממי ששכר חבירו לעשות מלאכה בשבת דחייב לתת המעות בחזרה אין בו אפילו ראי' כל שהוא דשם נתן משלו לחבירו בחנם מעות חייב לתת בחזרה וכאן הלוה לחבירו מה שהתורה צותה להלות ולקיים אם כסף תלוה. ואמאי לא יוכל להשטות בו ושכר אין לו במעות. גם להבנת המח"א בחילוק הגמ' גיטין פ"ד לענין ע"מ שתאכלי בשר חזיר ובין ע"מ שאין לך עלי שכ"ו דשם אין קדושין לחצאין יש להוכיח דהתוס' לא הבינו כן שהקשו בכתובות נ"ו על קו' הגמ' אמאי ל"א לחלק דאין קדושין לחצאין עיי"ש. ולדבריו זה גופי' התירוץ וע"כ הבינו החילוק דשם התנאי בגוף הקדושין. וכאן התנאי במלתא אחריתא ובשכ"ו התנאי אחר הקדושין דזולת זה בלא"ה אין לה שכ"ו. ועיין בב"ש סי' ל"ח סקי"ב בשם הפרישה ובמקנה שם א"כ גם קרבות הוה הכי התנאי בעיקר ההלואה והוי מעמ"ש בתורה: ש:

ח הן אמת שיש לנו לומר בזה עצה עמוקה דל"ה מעמש"ב מצד אחר דלפמ"ש המ"ל בפ"ג מה' זכיה בנותן מתנה והתנה תנאי שבהתקיימו ימשך המתנה ובלתי התקיימתו לא יהי' רק לעשר שנים א"צ למשפטי התנאים הואיל ובין כך המתנה קיימת. ועיין באבני מלואים סי' קמ"ג באריכות. א"כ בזה שהלוה ברבית והתנה בע"מ להמח"א או בלי תנאי להחו"ד. א"כ להנ"י פרק המוכר את הספינה ולהש"ע סוף סי' רל"ב דאפי' היכא דהוי מקח טעות הוי הלואה.. א"כ אף אם לא יתקיים התנאי הוי הלואה רק החילוק בזמן דאם יתן רבית הוי הלואה לזמן. ובאם אין כאן רבית הוי מ"מ הלואה להנ"י ורק שיכול לתבוע תיכף. בזה א"צ למשפטי התנאים. וגם מעמ"ש בתורה דהוא מטעם דלא הוה כתנאי ב"ג וב"ר כמו שכתבו תוס' כתובות נ"ו ל"ב ש"ש דא"צ למשפטי תנאי בזה ומ"ה התנאי תנאי אבל לפ"ז מאי הקשו בגמ' ב"מ ומכות מע"מ שלא תשמיטני שביעית למעמש"ב והרי גם במלוה ע"מ שלא תשמיטני שביעית הוי ממנ"פ הלואה. וע"כ צ"ל דמתנה דזולת זה לא יהי' הלואה כלל. וה"ה הכא ובפרט להתוס' ריש פרק הספינה. ובלא"ה דברי המ"ל עוד צריכין ביאור רחב ואכ"מ:

ט ואני:

תמה על המח"א בזה שסותר א"ע למ"ש הוא ז"ל בה' רבית סי' ב' שהקשה על דברי רש"י בב"ק ע' גבי אי תבע לי' קמן בדינא ל"א לי' זיל שלים. ופרש"י החזיר לי תאנים שלקטת או תן לי דמיהם. שהקשה דהרי רבא אית ליה דהיכא דאיתא בעין חייב להחזיר אף בקלב"מ. ופירש דכיון שבאו התאנים לידו בתורת מקח זכה בהם וליכא גבי' אלא דמים. ובדמים לא מצי תבע דקלב"מ ומ"מ המקח קיים עיי"ש. והרי שם ודאי לא מכר רק אדעתא דדמים. ומ"מ כשפטור מדמים משום קלב"מ ל"א המקח בטל מטעם דלא נתקיים תנאי. וע"כ מטעם דהוי אפקעתא דמלכא והוי כשילם וכקיים תנאו כ"ש הכא ברבית דפטור דהוי אפקעתא דמלכא. אמת הדבר דיש לי ענין בזה הן עם המח"א הנ"ל והן עם הקצה"ח בקונטרס הספקות כלל ז' סי' ה' שדעתו ג"כ בספק בכמות פרעון סחורה דהסחורה מחויב לתת לו עכ"פ ובהמעות יתן בהפחות וכן להיפך בספק בכמות הסחורה. ובאמת י"ל דפרעון סחורה הוי תנאי בגוף המקח. וכל עוד שהלוקח אינו משלם כפי המגיע לא קיים תנאו והמוכר אין צריך לתת אם הוא מוחזק והוא ממש להיפך מדברי הקצה"ח. ומצאתי בנתיבות לסי' ק"צ ס"ק ז' כתב ג"כ דהפרעון הוה תנאי לא מלתא אחריתא (וכבר הארכתי בזה בספרי או"ח סי' ע"ד אות ו') וגם מדברי המח"א בה' רבית סי' ב' נראה לכאורה דפרעון מלתא אחריתא ובאמת מרש"י אין ראי' כלל. דכונתו דכאן רצה לקנות הגניבה בתורת חליפין. וחליפין הוי דמי המכירה. וכשא"צ לתת הדמים ל"ק החליפין בתורת דמים. וכונת רש"י שאינו יכול לומר תרוייהו החזיר לי התאנים או תן לי דמיהם היינו שאינו יכול לומר או הא או הא דבעי שהמוכר יכול לומר תרווייהו ודוק. ודמים אינו יכול לתבוע וה"ה דל"ק הגניבה בחליפין בתורת דמים ואכ"מ להאריך בזה ועכ"פ סותר א"ע:

י ואעבור עיני על כל ראיות המחנה אפרים ולפענ"ד כל ראיותיו אינן ראיות דמ"ש מתשובות הרשב"א סי' של"ב דהתנאי קיים אין ראי' דשם קאי על מה שנתן לו ספרים ללמוד בהם במשכון עבור מעותיו וכתב דבעשה כן מדעת הו"ל שוכר דהתנאי קיים ע"ש. והרי שם נתן לו הספרים ללמוד ברבית וכבר כתב המ"ל באריכות דקנה הדבר שקנה ברביתא. דהמלוה קונה ברבית ואין לו אלא חוב בעלמא וכבר כתב כן גם המח"א בסי' ב' א"כ מ"ה התנאי קיים והוי רבית אבל שיהי' מפאת כן ההלואה בטילה אין לנו. דמה ענין ההלואה להריבית. והרשב"א ל"ק רק דקנה הגלימא דרביתא כדמוכח ג"כ מש"ס ועיין במ"ל ואבני מלואים סי' כ"ח באריכות מזה. והראי' שהביא ממשכנתא באתרא דלא מסלקי שכתב דהוא יוכל למחות שלא יאכל פרותיו ג"כ אין ראי' דבודאי יכול הלוה למחות למלוה שלא יאכל פרותיו בחנם. וכשהוא מוכרח לתת המשכון בחזרה

ודאי מוכרח לשלם מעותיו אפילו תוך זמנו כשתובע משכנו. ומה זה ענין להלואה בלא משכון דאין פירות למעות מדין תורה ואסור ליקח רבית. וכשלא נתן לו מתחלה משכון ואינו לוקח בחזרה משכון מדוע יתבע מעותיו. וגם דברי מהרש"ך הכי הוי שהלוה לו במשכון על חצירו וכשאינו זוכה במשכון מחויב לתת המעות בחזרה משא"כ בהלוה בלא משכון בשגם שיש ג"כ לחלק דשם הלוה תיכף אינו מקיים תנאו. משא"כ כאן הלוה יכול לומר אני אקיים ועוד אולי רבית דרבנן גרע לענין זה: ושמחתי שמצאתי באבני מילואים כדברינו בסי' כ"ח ס"ק כ"ג בלוקח שקנה מטלטלין אצל המוכר בשכר הרוחת הזמן ממעות דהוי רבית קצוצה ומ"מ הלוקח קנה למי שפרע וחזר הלוקח דאין המוכר צריך לתת המעות. מטעם דכיון שהמוכר קנה המעות לע"ע לתשמיש כדברי התוס' ב"מ ל"ח וחייב לתת מעות אחר ומעתה מה ששוה הרוחת הזמן אין לו דמים. הרי דפסק דאינו יכול לכופו שיתן המעות תיכף וה"ה בכל רבית קצוצה כיון דקנה המעות עכ"פ קודם שחוזר המלוה או בתחילת הלואה עכ"פ להנ"י שהובא לעיל אינו יכול לכופו לתת קודם הזמן. ועיין בקצה"ח סי' מ"ג לענין הכחשה בהזמן דהלוה מוחזק עיי"ש. הארכתי בזה לא להכרעת דעתי נגד צבא מראשונים וקדמונים וגדולי אחרונים אך הנני דן לפניהם בקרקע:

סימן ד

ב"ה פרעמישלא תרל"ה:

להרב החריף ובקי מ' יהודה דאמיניץ מו"צ דק"ק אוסטריק:

ע"ד שאלתו באחד שעשה נאטאריאטסאקט על חוב לשלם עם עיסקא ואם לא ישלם עד זמ"פ שישלם עיסקא מעיסקא ועתה הלוה טוען שאסור ליקח רבית: א תשובה הנה אם לא עשו היתר עיסקא הדבר פשוט דאסור ליקח רבית ולענין הקרן השטר בתוקפו. ואמנם אם עשו היתר עיסקא הגם דיש חשש הואיל בהנאטאראקט לא הוזכר ההיתר שמא ימות ויגבהו יורשים. אף אם לא ירויח כדחיישינן בב"מ ס"ח או שמא יגבה המלוה בעצמו עפ"י ערכותיהם אף אם לא ירויח הלוה מ"מ לדעתי אין לחוש לזה דדוקא בכלל הקרן עם הרבית חיישינן דנגד יורשי המלוה לא יהי' נאמן הלוה בד"ת לומר שיש בו רבית ויגבו יורשים או גם הוא בעצמו משא"כ בנכתב בפירוש שהוא עיסקא כשיבואו לדין יהי' נאמן הלוה לומר שלא הרויח אף נגד יורשי המלוה ואין לחוש שמא לא ירצה המלוה או יורשיו לילך לדין ויתבע בנימוסיהם דאחזוקי אינשי ברשיעי לא מחזקינן. ובודאי לא לקח הנאטארטסאקט רק שיהי' לו לבטחון לציית דינא מה שבעו"ה אין לנו כח. והרי כבר הנהיגו ליקח וועקסל על חוב שנעשה בה"ע עיין בספרי אחרונים שהאריכו במה

שנתפשט המנהג והרי גם בוועקסל יכול ליתבע שמגיע ששה פראצענט ויכול לתבוע העיסקא וע"כ אחזוקי אינשי ברשיעא לא מחזקינן וכשיתבע העיסקא יהי' נאמן לומר לא הרוחתי ואולי גם בנימוסי המדינה אם יברר שנעשה ה"ע יהי' נאמן לומר לא הרוחתי ועכ"פ לדעתי אין כאן בית מיחוש וע' ביד אפרים סי' קע"ז בשם שב יעקב דמותר לכתוב העיסקא בסוף השטר ואין חוששין שמא יחתוך השטר עיסקא דאין חוששין לרשיעי. אמנם אם עשה טאבאלא על העיסקא צ"ע אם מועיל ה"ע דבזה אין צריך לתבוע וכן ימכר הבית ויגבה עם עיסקא ולדעתי בזה לכתחלה להשליש כתב המועיל בנימוסי המדינה שבאם יטעון הלוה לא הרוחתי לא יגבה העיסקא אך בדיעבד אם נעשה עצה"ע צריך לשלם העיסקא אם אינו טוען לא הרוחתי עיין בשערי דיעה הנדפס בסוף ספר שערי משפט סי' קע"ז ס"ק י"א שכתב דאם כלל הקרן עם העיסקא בע"פ ולא בשטר ועשה ה"ע מותר אף לכתחל' דלא כתשו' ב"ח דכיון אם לא ירויח לא יטול רק אם ירויח אינו עובר על לאו דלא תשימון וה"ה בטאבאלא עכ"פ בדיעבד מותר הגם מה שכתב מדעת תוס' פסחים כ"ט דאף לכתחילה מותר בלאו הניתק לעשה כבר כתבו הפוסקים דזה בודאי אסור ובמשהה חמץ על מנת לבערו שאני ועיין מק"ח סי' תל"א. אך בגוף ההיתר יש לומר כדבריו ולענין מה שנכתב בהנאטאראקט שבאם לא ישלם לזמ"פ ישלם עיסקא מעיסקא עיין בטו"ז סי' קע"ז ס"ק ל"א דבכה"ג שהתנה בפירוש מועיל ומחויב לשלם. וכ"ז כשעשה היתר עיסקא:

והנני ידידו:

בש"ה ועיין בתוס' ב"מ ע"ב וב"ק ל' שהקשו בשטר שיש בו רבית והלא העדים פסולים שעוברים על לא תשימון. ויכילנא לישב דמיירי בשטר שנעשה בערכאות דכשר כמבואר בגיטין ובח"מ סי' ס"ח ויש לעיין בזה:

סימן ה

ב"ה פרעמישלא תרמ"ו לפ"ק:

לכבוד הרב המאור הגדול מוה' אייזיק טויביש נ"י אבד"ק אנטיניאי בדבר הדו"ד שראובן תובע לשמעון סך שני מאות וחמישים ר"כ על טראטע ושמעון השיב שהטראטע הוא עיסקא כולו כי הקרן כבר שלם וטוען שלא הרויח וראובן הודה שבסך שני מאות וחמשים יש בו עיסקא בעבור ד' חדשים והמותר הוא קרן כי בכל פעם שלם לו קרן עם העיסקא ומה שמגיע עתה הוא קרן בצירוף ד' חדשים עיסקא:

א:

תשובה מה שכ' כ"ת דכיון דכלל קרן עם הריבית והדין הוא דאסור לכלול קרן עם רבית אף בה"ע ע"כ השטר פסול והוה כמלוה ע"פ דנאמן לומר לא הרוחתי ומה שנתן שילם על הקרן על כן גם בנ"ד נאמן בשבועה דלא הרוחתי לפטור מכל וכל לפענ"ד ליתא דדוקא בכלל קרן עם רבית בלא ה"ע קנסו קרן אטו רבית כדאמרינן בש"ס ב"ק ל' כיון דמשעת כתיבה עביד לי' שימא ועבר על לא תשימון עליו נשך. משא"כ בעשה ה"ע נהי דאסור לכתחילה לכלול קרן עם רבית מ"מ לא קנסו חכמים לפסול השטר נגד הקרן לא מבעי' לשיטת הש"ך סי' נ"ב ס"ק א' בשם גדולי תרומה דבריבית דרבנן כשנכלל עם קרן גובה הקרן ממשעבדי דלא קנסו בדרבנן כש"כ בנ"ד שעשה ה"ע ודאי אף שאסור לכלול קרן עם רבית מ"מ לא קנסי. וכאן כשיש שטר אינו נאמן הלוה לומר פרעתי הקרן והמלוה נאמן שלא נפרע על הקרן רק מה שנפרע הי' בפירוש על העיסקא אך אפי' לשיטת השער משפט סי' נ"ב שחולק על הש"ך וס"ל דאף בריבית דרבנן קנסו קרן אטו רבית מ"מ בעשה ה"ע דלא הוי רבית כלל רק דחכמים גזרו שלא לכלול קרן עם רבית שמא ימות מאן יאמר דבכה"ג קנסו קרן אטו רבית ואין לומר כיון דאסרו חז"ל לכתוב שטר על הקרן אסור ליקח הרבית ושוב הוה אבק רבית דז"א דהרי הב"ח כ' הובא בש"ך יו"ד סי' קע"ז ס"ק מ"ט בכתב שטר על הקרן אסור אם נותן מדעתו מותר ליקח הריוח ע"ש א"כ אף בכלל קרן עמו ל"ה אפילו אבק רבית ולא קנסו הקרן משום זה, הן אמת דהשער המשפט סי' קע"ז ס"ק מ"ו כתב דהוי אבק רבית אפי' בכה"ג אבל בזה נ"ל אין הלכה כדבריו. גם בדגול מרבבה כ' כהש"ך, ובלא"ה גוף הראי' שהביא בשער המשפט סי' נ"ב דאפי' ברבית דרבנן קנסו קרן אטו רבית יש לדחות דהתוס' פרק איזהו נשך הקשו אמאי שטר שכתב בו רבית גובה את הקרן והרי העדים פסולים ואי מיירי בכלל קרן עם רבית והעדים לא ידעו הרי קנסינן קרן אטו רבית ותי' לחד שנויא דמיירי ברבית דרבנן ואין העדים נפסלים דבדרבנן בעי חימוד ממון ואס"ד דבדרבנן לא קנסינן קרן אטו רבית למה להו לתוס' לומר דאין העדים נפסלים דבעי חימוד ממון והרי יכולין לאוקמא שהעדים לא ידעו דכלל קרן עם רבית ובדרבנן לא קנסו קרן אטו רבית וע"כ דתוס' לא ס"ל דבדרבנן לא קנסו. וזה אין הוכחה די"ל דתוס' האמת משני דבדרבנן בעינן חימוד ממון אבל גם תוס' ס"ל דבדרבנן לא קנסו:

ב:

ומה שמביא השער המשפט בסי' מ"ג ראי' נגד הש"ך וגדולי תרומה מדקנסו בנכתב ביום ונחתם בלילה שלא יגבה מזמן שני שמא יגבה מזמן ראשון אף דהלואה הי' ביום ושעבודא דאורייתא ובמלוה ע"פ נמי גובה ממשעבדי דאורייתא ורק מדרבנן אינו גובה

מזמן ראשון כמו מלוה ע"פ ומ"מ קנסו וה"ה ברבית דרבנן אין ראי' דמוקדם כזה כיון דמדרבנן אינו גובה דחכמים הפקיעו שעבוד נכסים ממלוה ע"פ והוא חותם שטר מוקדם הוא מעיד שקר ועובר על לא תענה אף שהגיד שקר דרבנן ע"כ השטר פסול מדינא משא"כ בחותם בשטר על רבית דרבנן כיון שמשעבד עצמו מרצונו ול"ה שקר מה שהעיד רק דרבנן אסרו ליקח הרבית ע"ז לא קנסו קרן אטו רבית וכ"כ המל"מ פ"ד ממלוה ה"ו דהוה עבירה בענין העדים עצמו והוה כמו עדים שהעידו שקר והמל"מ דוחה דבריו דל"ה כעדים שהעידו שקר וראי' מדכתבו תוס' דלא הוה רשע דחמס והרי עדים שהעידו שקר הוה כרשע דחמס ע"ש ומצאתי בספר היקר אמרי בינה דיני הלואה סי' כ"ב שהאריך בפרט זה וכ' כדברינו ע"כ נדחה ראיות שער המשפט. ואמנם בס' ישועות ישראל מהגאון מקוטנא סי' נ"ב כ' דבעידי רבית. נמי הוה עידי שקר דשמא לא יתן הלוה הרבית ויצטרך לגבות מלקוחות וכיון דמן הדין אין לגבות הרבית וע"י השטר שיגבה הרבית דלא נזכר בשטר שהוא רבית יגבה שלא כדין והוה כעדות שקר. ולפ"ז שוב ראית שער המשפט נכונה וגם שאר ראיות השער המשפט נכונים וגם מ"ש לעיל דבנ"ד שכלל קרן עם רבית ל"ה אפי' אבק רבית לשיטת הב"ח דאם נותן מדעתו דנפשו מותר לקבל ע"כ בודאי לא קנסו הקרן אטו הרבית זה ליתא דדוקא היכא שכ' שטר על הקרן לבד מתיר הב"ח לקבל וגם בזה חולק עלי השער המשפט. אמנם היכא שכלל קרן עם רבית מודה הב"ח שאסור לקבל ודינו כאבק רבית ע"כ גוף הדין תליא במחלוקת הש"ך וגדולי תרומה ושער המשפט ע"כ המוחזק יכול לומר קים לי כשער המשפט. ואתרע שטרא ול"ה רק כמלוה ע"פ ונאמן לומר שהקרן שילם ואינו חייב רק עיסקא וישבע שלא הרוחתי וגם ישבע שהקרן כבר שילם:

ג:

והנה לא ביאר כ"ת הזמן משנתן הטראטע דאם קודם שהגיע זמ"פ מהרבית וכלל רבית בהסכום קרן נאמן לומר לא הרוחתי אמנם אם חתם הטראטע אחר שכבר עלה העיסקא ונתן הטראטע על העיסקא ואומר שהכל עיסקא אינו נאמן לטעון לא הרוחתי כמבואר בתשובת הב"ח סי' ס"ז דאם נתן שטר על העיסקא שכבר מגיע אינו נאמן לטעון לא הרוחתי. אך אם יש הכחשה בזה דהלוה אומר שנתן טראטע על העיסקא ואין בשטר קרן רק עיסקא שעבר קודם כתיבת הטראטע לדברי הלוה השטר בתוקף והוה הודאה וכשהמלוה טוען שמגיע על הטראטע קרן ונכלל בו עיסקא על להבא לדברי המלוה השטר פסול א"כ גם בדין זה כיון שבשתי הודאות הסותרות אוקי ממונא בחזקת מרי' כמ"ש הרשב"א גיטין מ' ובקצה"ח מביאו בסי' פ"א ה"ה בדין זה אין המלוה יכול להוציא

מלוה אך צ"ע דהרי צריך לישבע לא הרוחתי והרי לטענתו השטר בתקפו והוה הודאה שהרויח ואיך ישבע. ואמנם נ"ל הנה על דברי המחבר סי' פ"א סעיף ל' דמבואר דאם נתן לשם ריוח אינו נאמן לטעון שלא הרויח נ"ל בזה דוקא בעיסקא שהי' בימיהם ולא הי' פשר עבור העיסקא רק שעשה מו"מ על חצי ריוח כשנתן ריוח הרי הודה שהרויח ואינו נאמן לומר שלא הרויח משא"כ לפי העיסקא הנהוגין שמפשר עם הלוה עבור סכום קצוב וכל עוד שלא ישבע שלא הרויח מחויב ליתן כפי הפשרה ל"ה הודאה מה שנתן פרצענט שכבר הרויח חדא דרוב ב"א אינם רוצים לישבע ע"כ נתן לע"ע עיסקא ולא הוי נתינתו להודאה שהרויח ועוד דבשלמא בעיסקא שנותן חצי ריוח ממש יש לומר דודאי ידע שהרויח דזולת זה לא הי' נותן ריוח. משא"כ בעיסקא הנהוגים אם אינו יודע אם הרויח צריך לשלם וצריך דוקא לידע בבירור שלא הרויח יכול לומר שלא ידע בבירור ולכן נתן העיסקא ועתה רוצה לישבע דל"ה נתינתו הודאה דרוב ב"א משלחין עיסקא ואינם שואלים כלל ולדעתי טענה גדולה הוא אך מסתימת מת דברי הפוסקים משמע דאין חילוק ע"כ בדין זה שלדברי המלוה השטר פסול י"ל דהלוה יכול לישבע שכל מה שמגיע על הטראטע הכל הוא עיסקא והקרן שילם ולא הרויח מעולם בזה המעות:

ד ושוב נ"ל לפי המבואר בב"ש סי' נ"ג ס"ק י"ג וסי' ע"ז ס"ק ל"ג ובטו"ז שם מיקרי האב המוציא נראה דמי שיש לו ממרני מיקרי מוחזק א"כ נראה דבשטרי דידן קודם שחתם האויסשטעללער ויכתב ארדערע וגיינער אייגענען דינו כממרני ואינו יכול הלוה לומר קים לי כשער המשפט לפסול השטר וגם בהודאה נגד הודאה לא מיקרי הלוה מוחזק דנראה דבממרני לכ"ע אמרינן שטר העומד לגבות כגבוי דמי ע"כ י"ל דהמלוה נשבע שבשטר יש קרן וכינה יש בו קרן וזאת ישלם ועל הרבית ישבע שלא הרוחתי:

ומ"מ כיון דבקצה"ח סי' כ' דגם ממרני ל"ה כגבוי והלוה מוחזק וכ"כ בבית אפרים חלק ח"מ סי' ל' ומהסברא ג"כ י"ל דממרני וכן וועקסל ל"ה כגבוי. דבממרני אין גובין ממשעבדי כמ"ש בתשו' פנ"י אה"ע סי' ד' ובוועקסל ג"כ אין גובין ממשעבדי דל"ה רק כתב יד ורק דאין נאמן לומר פרעתי. כמבואר בנתיבות סי' ס"ט. ובקצה"ח סי' פ"ג הוכיח מש"ס דגיטין ל"ז דהיכי דליכא אחריות נכסים גם לב"ש ל"ה כגבוי ע"כ כש"כ לדידן ל"ה כגבוי. ולפ"ז י"ל דאף דנתיבות המשפט פוסק בסי' כ"ה בדיני תפיסה ס"ק כ"ד דבס"ס ושטר מוציאין ממון דנהי דבעל השטר ל"ה מוחזק גם הלוה ל"ה מוחזק. ובנ"ד יש ס"ס שמא הלכה כש"ך דבדרבנן לא קנסינן והו"ל בעל השטר ושמא האמת עם הלוה דאח"כ חתם שטר אחר שעשה הרבית מ"מ הנתיבות ל"ק רק היכי דאיכא שטר דגובה ממשעבדי. דמהני מיגו להוציא אף דמגו ל"ה רק כרוב ומה"ט ל"מ מגו להוציא

מ"מ בשטר מהני רוב להוציא ומ"ה מהני מגו וה"ה ס"ס הוה כרוב. אבל בשטר שאין גובין ממשועבדים דל"מ מגו כמ"ש קצה"ח הנ"ל ה"ה דל"מ ס"ס על כן הדין שהלוה נשבע שהכל רבית ושלא הרויח. מ"מ כיון דל"ה רק פסול דרבנן בשטר ולהש"ך כשר. וגם דהמלוה נאמן במגו שהי' אומר כולו קרן ואי דהו"ל מגו להוציא בשטר אמרינן מגו להוציא וי"ל דוועקסל אע"ג דאינו גובה ממשעבדי מ"מ אלים טובא ואמרי' מגו להוציא ואי דאינו גובה ממשועבדים גם בשטרא מעליא לא שמעתי בזה"ז שיגבה ממשעבדי ואולי כיון שהנהיגו הכי אדעתא דהכי הלוה שלא יגבה ממשועבדים ועכ"פ אין חילוק בין וועקסל לשטר ואמרינן מגו להוציא על כן יש לפשר:

ה:

והנה הבאתי לעיל דברי הב"ח דאם כתב שטר על הקרן לבד רשאי לקבל הריוח והשער משפט חולק וע' דגול מרבבה וצ"ע דא"כ הא דאמרינן בכתובות י"ט האומר שטר אמנה הוא זה אינו נאמן ומקשה אי דקאמר מלוה תע"ב דלמא אמרו שהמלוה טוען שהשטר שטר אמנה ולא הלוה עליו רק שהלוה חייב לו מקודם בע"פ על עיסקא דחייב לשלם הריוח שהרויח והלוה מודה שהרויח רק שטוען שנתן לו שטר על הקרן ובאופן זה אינו חייב ליתן לו הריוח ואינו רשאי לקבל ממנו והמלוה טוען שלא הלוה כלל על שטר זה ומ"ה אמרינן אינו נאמן ואינו חייב לשלם לו העיסקא וצ"ע. ומצאתי שהגאון מהרש"ק בטוטוד"ע קמא סי' ר"ח הקשה קצת כעין זה אבל לא כקושיתי וצ"ע:

סימן ו

ב"ה תרחם לפ"ק פרעמישלא:

להרב החריף ובקי מוה' מנחם מענדיל ווייגער נ"י:

בהרב אבד"ק קריפטש:

א:

בדבר הד"ת אשר כתב כ"ת (הוא הדין מתשו' הקודמת) ביען כעת בעל השטר עשה פענדונג בגעריבר. הוי מוחזק הנה כבר כ' בס' תקפו כהן סי' קי"ד דתפיסה ע"י עכו"ם ל"מ בספיקא דדינא וכן הביא בפתחי תשובה סי' ד' ס"ק ד' בשם הגאון רע"א וכן נפסק מרוב הפוסקים. אולם עיינתי בתקפו כהן שם שכ' דאף דמבואר במרדכי דהיכא דיש לו מגו אך תפיסה ע"י נכרי מהני יש לחלק בין תפיסה הבא מכח מגו לבין תפיסה הבא מכח פלוגתא דרבוותא משום דהיכא דאית לי' מגו שפיר מגו דאי בעי מצי למימר לא תפסתי כלל. לכך מצי למימר השתא שתפס כדין עשיתי אבל בספיקא דדינא שתפס ע"י עכו"ם כיון דעכ"פ עשה שלא כדין מה שתפס ע"י עכו"ם א"כ בכה"ג לא מצי לתפוס.

א"כ לכאורה בנ"ד דיש להתופס מיגו שלא הי' מודה שכלל קרן עם ריווח היינו שיש בטראטע עיסקא מד' חדשים. ע"כ לכאורה מהני תפיסה אך אינו דומה לשם דשם הוא טוען טענה שהמעות מגיע לו בוודאי וכשיש לו מגו נאמן משא"כ בנ"ד כיון דלשער המשפט השטר פסול וכשהשטר פסול אף במודה שנתן לשם ריוח נאמן לומר שלא הרויח. לדיעה השני' שבסי' פ"א סעיף ל'. ובזה אינו יכול התופס לטעון ברי שהרויח או ברי דאין הלכה כהראב"ד או דאין הלכה כהשעה"מ א"כ הוי ספיקא דדינא ול"מ תפיסה ע"י נכרי. ואף דלדעת הגאון מלבוב בשו"ת שואל ומשיב מהדורא קמא ח"ג סי' ק"ח דאינו יכול לטעון קים לי נגד שטר מ"מ כבר הראיתי בספרי בית יצחק א"ח סי' ק"ח סוף אות א' דבית אפרים ח"מ סי' ל' פוסק דבעל הוועקסעל לא מקרי מוחזק בספיקות ע"כ יכול לומר קים לי וקיי"ל דאף קים לי כמ"ד יכול לומר קים לי כמ"ש הברכי יוסף ע"כ י"ל דל"מ תפיסה. אמנם כבר כתבתי די"ל דנאמן המלוה במיגו. ודע דבלא"ה יש לומר דל"מ תפיסה ע"י נכרי כמ"ש בתומים סי' ק"ד ס"ק ב' דאין שליחות לנכרי. אך כבר כתבתי בתשובה אחת די"ל דהשופטים מוכרחים לעשות כל הצורך והוה בחצר דבע"כ עביד וסברא זו מוזכר קצת בנוב"י קמא חח"מ סי' ל"ז וגם בלא"ה לדעתי לא בעינן בטאבעלע ענין שליחות דל"ה רק מעשה קוף לכתוב שפלוני חייב לפלוני ושוב אין רשות לשום אדם לגבות או לקנות:

ב:

והנה מה שנסתפק כ"ת אם מודה בדבר דמהני תפיסה אם הוי מודה במקצת וכ' דמדברי הרשב"א הובא בש"ש פ"ז ה"ג משמע דהוי הודאה משם לא מוכח מידי דהרשב"א לא קאמר רק דמהני תפיסה אבל משם לא מוכח דהוי מודה במקצת וע' בספרי לא"ח סי' צ"ו אות ז' בישוב קו' הש"ש. אמנם הדין מבואר בקצוה"ח סי' פ"ז ס"ק כ"ג שכ' בפשיטות דתובע חמשים דאתנן וחמשים דהלוואה והרי מודה בחמשים דאתנן הוי מודה במקצת דבאמת חייב רק דהב"ד אין כופין אותו עיי"ש. ובגליון שם פקפקתי בדבריו וכתבתי דקצת ראי' נגד דבריו ממשנה דמשביע עדים שיעידו שהדליק גדיש בשבת פטורין והרי משכחת לה דחייבין כגון שתובע חמשים מגדיש וחמשים דהלואה והוי כופר בכל ואם עדים יעידו על הגדיש חייב שבועה מדר' חי' קמייתא לדברי הקצה"ח א"כ למ"ד משביע ע"א חייב גם בהדליק גדיש חייב ומשמע דמשנה אתי לכ"ע ועוד הרי מוקמינן בשבועות דף ל"ג המשנה שם ה"מ ראבר"ש עיי"ש ע"ב. ובמשנה שם איתא ושהדליק גדישו ביו"כ הרי אלו חייבין ומשמע דבשבת פטורין. והרי ראבר"ש ס"ל דף ל"ב משביע עד אחד חייב א"כ בהדליק גדישו בשבת נמי חייב בכה"ג וע"כ דלא כקצוה"ח ונ"ל לישב לפמ"ש הטו"ז

סי' ל' דבעדות מיוחדת אינו חייב שבועה מדר"ח קמייתא דע"מ אינו מועיל בקנס ול"ש הק"ו א"כ כיון דכתבו התוס' כתובות סוף דף ל"ג ע"ב דבקנס ל"ש לצי"ש א"כ בחיוב לצי"ש אף אם מודה במקצת חייב שבועה מ"מ מדר' חי' קמייתא אינו חייב שבועה דל"ש הק"ו מה פיו שאין מחייבו קנס וכו' עדים שמחייבו קנס וכו' דבחיוב לצי"ש גם עדים אינם מחייבין קנס ע"כ מיושב הקו':

ג:

עוד ק"ל על הקצוה"ח מש"ס דב"מ דמקשה מהודה בקרקע וכפר בכלים וכו' והא קרקע הילך הוי וקשה דהנה מבואר בע"ז דף מ"ו ע"ב דאתנן שייך בקרקע דמבואר שם לא תביא אתנן זונה ל"ש בתלוש ול"ש במחובר ע"ש ובזה מיושב קו' התוס' בב"ק ע' ע"ב ובתמורה דף ל"ב ע"ב אהא דאמר רבא אתנן אסרה תורה אפילו בא על אמו. ומשני דהואיל ומחייב לצי"ש הוי אתנן. והקשו דהרי באתנן לא משכחת רק דקאי בחצירה והיא מוחזקת ואין צריכה לתבוע וכוונתם דנהי דלמ"ד כסף קונה מדאורייתא משכחת אתנן מדאורייתא דקני לאתנן בביאה דהוי במקום כסף כמו דאמרינן בע"ז ס"ג בזונה נכרית דלא מחסרה משיכה, מ"מ הרי רבא אמר בב"מ מ"ט קרא ומתניתא מסייע לר"ל. ולדידיה משיכה קונה ולא משכחת אתנן רק שהיא בחצירה ואין צריכה לתבוע ואיך אמר רבא להוכיח מאתנן אסרה תורה. ולפמ"ש מיושב בפשיטות דהרי אתנן אסרה תורה ל"ש בתלוש ול"ש במחובר ובמחובר קני בכסף לכ"ע וצריכה לתבוע וכי תבעה בדינא אמרינן קלבד"מ ומ"מ הוי אתנן הואיל וחייב לצי"ש. וזה ישוב נכון בעז"ה. ולפ"ז קשיא מה מקשה בגמ' מהודה בקרקע דלמא מיירי בקרקע שהבטיח באתננה דכי תבע בדינא לא אמרינן שיתן לה ולא מיקרי הילך ומ"מ לולא דקרקע איתמעט משבועה הוי מודה במקצת. ומשכחת לה שעשה תשובה דל"ה חשיד ומזה מוכח דלא כקצה"ח אך שמא לדעתו גם זה מקרי הילך אף דלא מצי לכוף ליתן לה וזה דוחק ע"כ נ"ל דלא כקצה"ח והנני מוכרח לקצר. והעיקר תולה דין זה בדין גורם לממון דאם נימא דמודה בגורם לממון הוי מודה במקצת גם באתנן דמהני תפיסה הוי כמודה בגורם לממון. כמ"ש בספרי לא"ח סי' צ"ו דזה מקרי גורם לממון ואקצר. מה שהקשה כ"ת אהא דב"ב מ"ג דמקשה ולסלקי בי תרי מיני' הרי בגזל ולא נתייאש הבעלים אינו יכול להקדיש וה"ה להפקיר ולהקנות וכ' שכן הקשה הגאון רע"א עיין בקצה"ח ס"ס ל"ז מ"ש בישוב קו' זו: ד והנה לעיל הבאתי גמרא דשבועות ל"ג וכתבתי דמוקי שם המשנה כראב"ש ומזה הקשיתי על הקצה"ח כעת ראיתי שזה טעות דבגמ' שם ע"ב לא מוקמינן כראב"ש רק הברייתא דמוציא ש"ר ולא המשנה. וטעות זה נזדקר בקולמוסי גם בספרי חיו"ד סי' קנ"ח אות

י"א שהבאתי שם קו' הנ"ל וכתבתי ג"כ דמוקי המשנה כראב"ש וזה ליתא ולפ"ז אדרבה קצת יש ראי' לדברי הקצה"ח דקשיא בגמ' שם דמקשה ממשנה שם ומשני והדר מקשה מברייתא ומשני הא מני ראב"ש ואמאי לא משני הקושיא ממשנה ה"מ ראב"ש וע"כ דל"מ לאוקמא כראב"ש דלדידי' משביע ע"א חייב ומשכחת גם בהדליק גדיש בשבת חייב כנ"ל ואמאי תני הדליק גדיש ביו"כ ע"כ דלא אתיא משנה כראב"ש ודוק היטב מ"מ גוף דברי קצה"ח יש לעיין מטעמא דכתיבנא לעיל:

והנני ידידו:

סימן ז

ב"ה פרעמיסלא תרנ"ב:

להרב המאה"ג החריף ובקי מוה' נפתלי גאלדבערג נ"י ראבד"ק טארנאב: ע"ד הדו"ד באחד שלוה סך אלף וחמש מאות ר"כ והכניס החוב לטאבעלאציא עם העיסקא וזמ"פ ששה חדשים ונמשך החוב שלשה שנים ואח"כ פרע חמש מאות ר"כ עם העיסקא מכל סך ההלואה עד אותו הזמן ונתן המלוה לעשונג על סך חמש מאות עם כל העיסקא עד אותו הזמן ואח"כ נמשכה ההלואה י"ב שנים וכעת תובע המלוה קרן והרוחים והלוה טוען לא הרוחתי והמלוה טוען שישבע שלא הרויח בהמעות משעה ראשונה והלוה אומר כשנתן הסך חמש מאות הסך אלף נעשה מלוה חדשה ע"כ רוצה לישבע שלא הרויח בהסך אלף ר"כ ושאל הדין עם מי:

א:

תשובה הנה לתקון מוהר"ם שהוא הגאון ר' מענדל מקראקא ההלואה נעשה בדרך זה שבתחלה המעות פקדון והריוח למלוה וכשמרויח כפי הפשרה שצריך לתת למלוה עד זמ"פ אז נעשו המעות מלוה והריוח להלוה ולפ"ז אם הרויח בתחלה אף שאח"כ הפסיד קודם זמ"פ צריך לתת להמלוה הריוח וכן מבואר בשם הגדולים החדש אות מ' ס"ק נ"ב בשם הגאון מהר"ז מרגליות ז"ל אך לעומת זה כ' שם דלתיקון מוהר"ם אחר זמ"פ מה שנמשכה ההלואה אסור לקבל עיסקא דלא כטו"ז סי' קע"ז ס"ק ל"א ולסברא זו לא קאי הטו"ז רק על ההיתר שיהי' בכל משך ימי ההלואה פלגא מלוה ופלגא פקדון ולפ"ז גם הטו"ז שם בס"ק י"ב שכ' דמפשרין אודת העיסקא כונתו על ההיתר מפלגא מלוה. ועל כן הקשה הגאון מהר"ז שם על זקני הת"ש שכ' בבכור שור ב"מ ס"ה דתקון מוהר"ם מקראקא הוא ההיתר שכ' הטו"ז ס"ק י"ב ובאמת אין זה ההיתר ומצאתי בהגהות יד שאול סי' קע"ז שמביא ג"כ בקצור דברי הגאון מהר"ז וכתב שהספר מים קדושים שחולק על הטו"ז [הוא השטה שמביא הלב"ש בחדושי דינים הלכות רבית אשר מפאת כן פוסק

דלכתחלה אין להוציא ממון כטו"ז] ס"ל כתקנת מוהר"ם מקראקא. אמנם לדעתי גם תקנת מוהר"ם היה באופן זה דבתחלה המעות פקדון ואח"כ נעשה מלוה וכשהגיע זמ"פ ולא שלם המעות הדבר חוזר חלילה דנעשה פקדון עד שירויח כפי הפשרה ממשך זמן הלואה ראשונה ואח"כ נעשה מלוה באופן דגם תקנת מהר"ם נמשכה לאחר זמ"פ דרחוק לאמר דמהר"ם רצה לתקן ואם לא נמשך ההיתר לאחר זמ"פ הרי אתה נועל דלת בפני לוין וקלקולו יותר מתקונו ועיין בטוב טעם ודעת מ"ק סי' ר"ח שכ' דבתחלה נעשה הלואה ואח"כ פקדון וחוזר חלילה בכל שנה או בכל חודש. ולפענ"ד גם לתקנת מהר"ם דבתחלה פקדון ואח"כ הלואה חוזר חלילה לאחר זמ"פ כערך זמ"פ שבתחלה ואף שלא התנו כמו שהתנו דמי דעל תנאי הראשונה השאיר המעות אצלו. וכ"ז לתקנת מהר"ם אמנם ה"ע סתם הוא שיהי' המעות תמיד חצי מלוה וחצי פקדון ובהריוח יחלקו כפי הפשרה ולתקנה זו אף אם הרויח בתחלה וקודם זמן פרעון הפסיד יכול לישבע שלא הרויח ופטור מכל העיסקא כיון דהם שותפים ברוחים בכל הזמן ורוחא לקרנא משתעבד וההיתר נמשך אחר זמ"פ ג"כ. ומעתה בנ"ד ממ"נ סגי שישבע שלא הרויח בי"ב שנים האחרונות בסך אלף ר"כ. אם מבואר בה"ע כתקון מוהר"ם ז"ל א"כ הרי בכל זמ"פ חוזר חלילה וסגי דבי"ב שנים לא הרויח ואף אם הרויח בהג' שנים שעברו הרי בכל זמ"פ נעשה מלוה חדשה בתחלה פקדון ואח"כ מלוה. ואם נכתב סתם עצה"ע די"ל דבכל משך הזמן יהיה פלגא מלוה ופלגא פקדון הרי לשיטה זו אף אם בתחלה הרויח ואח"כ הפסיד יכול לישבע שלא הרוחתי:

ב:

אמנם אולי כונת השאלה בדרך זה כגון בשלש שנים הראשונות הרויח סך ט"ו מאות ולא נתן עיסקא רק חמש מאות וי"ב שנים האחרונות לא הפסיד ולא הרויח ותובע המלוה שני מאות וחמשים החצי מכל הריוח או שיתן כפי הפשרה מכל הזמן וע"ז רוצה להשביעו דל"ש ממנ"פ הנ"ל דאם בכל אשך הזמן מחצה מלוה ומחצה פקדון מגיע למלוה חצי הריוח עכ"פ אם לא יתן לו כפי הפשרה ואם נכתב בכתב כתקון מהר"ם ז"ל א"כ אף אם נאמר בכל זמן פרעון חוזר חלילה כיון דבשלש שנים הראשונות קיים כפי הפשרה אף אם אח"כ חוזר חלילה סגי כשישבע שלא הרויח בי"ב שנים ואם כונת כ"ת על זה הספק בזה צריך לעיין ומה שהביא ראיה מנוב"י תנינא חיו"ד סי' קצ"ח שכתב לענין מעשר מריוח דאם כבר חשב משנה הריוח אף אם הפסיד בשניה צריך ליתן הריוח דלאחר חשבון הוא ענין בפני עצמו אין ראיה רק סמך רשם תליא בשנה מדכתיב עשר תעשר היוצא השדה שנה משא"כ בעיסקא. אך כיון דשער אפרים למד דינו מעיסקא יש

קצת ראי' ומ"מ לדינא הדבר פשוט מסברא דחשבינן הזמן שלאחר החשבון ושנתן לו הלעשונג בפני עצמו. דהרי באמת כלה הזמן פרעון רק דאמרי' אומדנא דבודאי בתחלה כשנכנס להעסק נכנס אדעתא דהכי שבאם ימשך הזמן יהיה תנאי השותפות קיים. שלא יכוף אותו המלוה לשלם בזמ"פ. ע"כ אמרינן אומדנא שלא נכנס לשותפות אדעתא דהכי שבאם יסלק לו חלקו בריוח כפי הפשרה אם אח"כ לא ירויח יתבטל הפשרה למפרע ויצטרך אח"כ לבוא לחשבון למפרע. ומי יודע אם יזכור אח"כ החשבון ע"כ בודאי נכנס אדעתא דהכי שעבור הזמן שישלם כפי הפשרה אל יחשוב עוד. ואם אח"כ לא יקיים כפי הפשרה מאז והלאה יצטרך לבא לחשבון הריוח ואם לא הרויח ישבע שלא הרויח ומה דאזיל אזיל ומכאן ואילך חושבנא. ואף שכ' הנתיבות סי' ע"ד דאם חוזר הלוה מהלואה יכול המלוה לבטל כל הפשרה היינו דוקא בתוך זמ"פ אבל לאחר זמ"פ יודה הנתיבות לדברינו ע"כ פשוט שלא ישבע רק מהי"ב שנים שלא קיים כפי הפשרה כנלענ"ד:

והנני ידידו דו"ש יצחק שמעלקיש האבד"ק פרעמישלא:

בשולי המכתב ע' מהרש"א בתוס' ב"מ ס"א ד"ה לעבור עליו שהוכיח מדברי התוס' דרבית אע"ג דקיי"ל דיוצאה בדיינים מ"מ לא מקרי ניתק לעשה. ולא ביאר הסברא ונ"ל הטעם לפמ"ש הטו"ז בח"מ סי' מ' דרבית אין חייב להחזיר רק אם תבעו עיי"ש א"כ מ"ה ל"ה ניתק לעשה דאם יחזיר בלא תביעה מתנה יהיב ליה ולא תיקן הלאו דלא קיים העשה ע"כ אף אם תבעו ל"ה ניתק לעשה דל"ה בידו כמו כל לאו הניתק לעשה דלמא לא יתבענו. ולפ"ז מיושב מה שקשה מדף ס"ב דאמרינן ר"נ וראב"י פוטרין את המלוה והערב מפני שיש בה קום עשה מאי קום עשה דאמרינן זילו אהדורי עיי"ש הרי דרבית הו"ל ניתק לעשה דלא כמהרש"א ולהנ"ל ניחא דלאוקמתא זו דפליגי אי יוצאה בדיינים יסברו ר"נ וראב"י דיוצאה בדיינים גם בלי תביעה ומ"ה הו"ל ניתק לעשה. ומהרש"א ותוס' דף ס"א יסברו דבעי דוקא תביעה כפירש"י דף ס"א ד"ה ע"כ רבית קצוצה שכ' אם תבעו בחייו דלמסקנא דסוגיא דר"נ וראב"י מיירי לענין לאו דלא תשימון דהוה קום ועשה לקרוע השטר י"ל כפרש"י דרבית בעי תביעה ול"ה לאו הניתק לעשה ודוק:

והנה. מה שהביא מהרש"א ראיה ממכות דאמרינן דבעדים זוממין אינו לוקה ומשלם משום כדי רשעתו ול"ק משום דהו"ל לאו הניתק לעשה וע"כ ל"ה ניתק לעשה וה"ה הנך לאוי הפלא שלא הביא דברי תוס' דכתובות ל"ב ע"ב ד"ה שלא השם שכ' הטעם בעדים זוממין דע"י שאנו עושין כאשר זמם לא נעקר העדות רק ע"י הזמה ומ"ה ל"ה לאו הניתק לעשה. ומה דמיון מזה לשאר לאוין (ואף אם נאמר דבממון. אף אם הוציאו ממון ואין לו לשלם משלמין כאשר זמם כמ"ש תוס' ב"ק ד' וזה תיקון הלאו מ"מ בהזמה גופי' נעקר

העדות ודו"ק). עוד ראיתי במהרש"א ב"מ ס"ב תד"ה לא מאי קום ועשה שכ' דהיכא דגבה הרבית לוקה אלאו דלא תשימון ולא נתקן בהשבה אלא לאו דלא תקח. ואמנם קודם שגבה הרבית הוה לאו הניתק לעשה שיקרע השטר וצ"ע דא"כ אמאי אמרינן במכות ט"ז דלא משכחת ביטלו ולא ביטלו אלא בשלוח הקן והרי משכחת בטלו בלאו דלא תשימון דקודם שלקח הרבית לא לקי אלאו דיכול לקרוע השטר וכשגבה הרבית ביטל העשה ולוקה וצ"ע. והנה לפ"מ שהבאתי בספרי ליו"ד סי'מ"א אות ו' דברי האחרונים בשם שמ"ק פ' א"נ דהיכי דיש לאו שאינו ניתק לעשה דלוקין עליו אז לוקה גם על לאו שניתק לעשה יש לישב קו' מהרש"א שהובא לעיל אמאי לא ס"ל לתוס' דרבית הו"ל ניתק לעשה. להנ"ל י"ל דכיון דאלאו דלא תשימון לוקין בלקח הרבית דל"ה ניתק לעשה כנ"ל גם אלאו דלא תקח לוקין אף דניתק לעשה. אמנם כבר כתבתי שם דלא מצאתי דברי השמ"ק:

סימן ח

ב"ה פרעמישלא יתברכו לפ"ק:

להרב המאה"ג מ' פנחס רימאלט נ"י אבד"ק סאהל:

א:

ע"ד פלפולו בריבית ע"י שליח שחילק בין אם ההלואה נעשית מיד ליד דאז אסור לקחת הרבית ע"י שליח ובין אם נעשה גוף ההלואה ע"י שליח תמה אני עליו אשר לא הביא שהש"ך חילק כן בשם הד"מ ומה שכתב דלגבי הלואה יש שליחות ולגבי רבית ל"ה שליח באמת כן כתב החו"ד אבל זה דוקא כשהזכיר שם הלוה על הקרן כמ"ש בחו"ד. והנה מה שהקשה בחו"ד אי בשהזכיר השליח שם הלוה הא נפטר השליח בכך והאחריות הוא על הלוה ואיך מותר להלות ברבית ע"י שליח מ"ש מישראל שמינה לעכו"ם אפוטרופס להלות ברבית והאחריות על ישראל דרבית קצוצה היא אף דאין שליחות לנכרי ודין זה דישראל שמינה אפטרופוס הוא בסי' קס"ט סעיף כ"ד בשם תשו' הריב"ש והוא מהתוספתא ודא קו' רבתי וכן הקשה בשער משפט. ואמנם על החו"ד קצת יש להעיר לפמ"ש הוא גופי' בנתיבות סי' קפ"ב. לישב דברי התוס' שבועות דף ג' שכ' מדלא קאמר איש דאמר לקטן ולנכרי אקפי לי גדול שדבריהם תמוהים מאד דהרי אין שליחות לנכרי וכ' דקיום המעשה וחיוב המשלח ב' ענינים הם והיכא דהמשלח לאו בר חיובא ילפינן מחצר דהמשלח חייב ואף ע"י אותן דלאו בר שליחות כגון קטן ועכו"ם ודוקא לענין אם המעשה קיים קטן ועכו"ם לאו בני שליחות אבל היכא שא"א לבטל המעשה חייב המשלח. וזה סברת הנ"י ותוספת שבועות עיי"ש. א"כ מיושב קו' החו"ד

ושערי משפט דאם עשה לנכרי אפוטרופס דהוה שלוחו להלות ברבית נהי דאין שליחות לנכרי אבל אם כבר הלוה ברבית ונעשה השימה ואף אם לא ישלם הרבית נעשה האיסור דשימה ואי אפשר לתקנה אלא בקריעת השטר וא"כ המעשה כבר נתקיים הוי לנכרי דין שליח לחייב המשלח כיון דהנכרי לאו בר חיובא הוא משא"כ כשעשה שליח ישראל דהוא בר חיובא ואשלד"ע לחייב המשלח מותר להלות דהשליח אינו עושה איסור ומ"מ מקרי בר חיובא כיון דבמעותיו אסור להלות ברבית כמ"ש המל"מ פ"ה ממלוה ה' י"ד. ובאמת כן כתב הד"מ דבנכרי דלאו בר חיובא יש שלד"ע. ובזה מיושב הך דסי' קס"ט ואם כיון לדברי הנתיבות הנ"ל ל"ק קו' החו"ד והשערי משפט איברא דבריב"ש סי' ש"ה בסופו משמע כדברי החו"ד, מ"מ יש לישב דבריו ג"כ כדכתיבנא בשם הנתיבות וקצרתי לפי שהנתיבות גופי' כתב בסי' קפ"ב דהתוס' והרבה פוסקים לא ס"ל כסברתו שם. ודע דהש"ך מביא בשם הד"מ דבנכרי אמרינן יש שלד"ע ובב"ש סי' ה' מביא דברי התה"ד סי' רצ"ט דגם בנכרי אמרינן אשלד"ע ועיין באבני מילואים מביא לשון תה"ד. אמנם נכון דשם לענין סירוס דנכרי מוזהר שוב הוי בר חיובא ושייך גם בנכרי לומר אשלר"ע. הן אמת דאם נאמר דהא דאשלד"ע לא מסברא רק מלמוד דב' כתובים אין מלמדין הוא כלימוד א"כ בכותי לכותי דכ' התה"ד דאשלד"ע דבעכו"ם לעכו"ם יש שליחות רק דאשלד"ע לענין סירוס י"ל דכיון דבנכרי אין לו לימוד מקרא מסברא יש שלד"ע ועיין נוב"י אה"ע סי' ע"ז פלפול עצום בשלד"ע אי ילפינן מקרא או מסברא ואקצר:

ב:

והנה הטו"ז כ' סי' ק"ס דאסור להלות ברבית ע"י שליח דאף דאשלד"ע זה דוקא שאינו חייב אבל איסור עושה וע' בקדושין מ"ב אי חייב בדיני שמים נ"ל דהגהות מיימוני פ"ו מה' ממרים חולק על טו"ז שהקשה שם אהא דאמר לו אביו היטמא וז"ל מכאן למדין שבדבור אין נחשב רשע דדברי הרב ודברי התלמיד ד דברי מי שומעין דאל"כ פשיטא שלא ישמע לו וכונתו דאינו עושה מעשה עמך הרי דאינו עושה איסור כלל האב באמירתו. אמנם י"ל כונת הגהות מיימוני דגם הוא סובר כטו"ז דעושה איסור רק כיון דאשלד"ע ואינו עובר במעשה רק בדיבור לא מקרי רשע שיהי' בנו פטור מכיבוד דשם בעינן שיעשה מעשה בפועל דחז"ל דקדקו בלשונם בעושה מעשה עמך משמע דבעי שאביו יעבור בפועל וכאן דאשלד"ע לא עבר בפועל וע' מקנה קדושין ל"ב שהקשה קו' הנ"ל וכ' דא"ל דאשלד"ע דהא חייב בדיני שמים. וכבר כתבתי דהיא קו' הגה"מ גם מ"ש שהקשה איך ה"א דעשה דכיבוד דוחה הא מצי אמר לא בעינא היא קו' תוס' ישנים כתובות. והנה כ"ת הביא דברי תשו' פנ"י סי' פ"ה דשליח שעשה באונס שליחתו

מהני כמו חצר דבע"כ עשה ומפני זה כ' דמה דמבטלין מסירת מודעה מה מהשליח עושין חומרא בעלמא אבל בדיעבד אין קפידא. ועפ"ז כ' כת"ה דאם השליח הי' שוגג בדבר עבירה יש שלד"ע ול"א דהוי שליחות בטעות כיון דאפי' באונס מהני. וזה ליתא דשליחות בטעות גרע מאונס. וכבר כ' הריטב"א בקדושין דהוה שליחות בטעות בשוגג. ובטל השליחות והנוב"י קמא אה"ע סי' ע"ח ובתנינא סי' קי"ב מביא דבר זה כמה פעמים. אמנם מלשון הריטב"א גופי' מבואר דבמעילה דגילתה תורה דיש שלד"ע אם השליח הי' שוגג אף דהוה שליחות בטעות בעה"ב מעל דהוה כאלו עשה בעצמו בשוגג וביאור דברי הריטב"א נ"ל דהרי בחגיגה י' ע"ב אמרינן דכל מעילה חידוש היא דשליח עניא מה קעביד ומסיק מידי דהוה אמוציא מעות הקדש לחולין ופרש"י דהיא טעות דאלו ידע לא הי' מוציא ומה"ט אף בשליחות בטעות מועל בעה"ב כן נ"ל כונת הריטב"א ובשאר דוכתא ס"ל לריטב"א שליחות בטעות אינו מועיל. אמנם דעת התוס' באמת צ"ע דבב"ק ע"ט ס"ל דאם השליח הי' שוגג יש שלד"ע ע אף דהי' זכי' בטעות מצד השליח ובב"מ קט"ז במה דאמר אביי זיל אהדרי' כתבו הטעם דזכי' בטעות ל"מ דאלו ידע מעבירה לא הי' עושה א"כ אמאי שליחות בטעות מועיל בנתנו לבכורות בנו. ע"כ נראה דעת התוס' דס"ל דאם השליח הי' שוגג ילפינן מחצר דגלתה תורה דיש שלד"ע ולא בעינן דעת השליח ומהני אף בטעות ואולי ילפינן שליחות בשוגג בד"ע ממעילה דלענין שוגג ל"ה ב' כתובים כיון דקרא אצטריך למזיד. ומ"ה מהני לד"ע אף שליחות בטעות וע' נוב"י קמא חלק אה"ע סי' ע"ח אות י"א הרחיב הדבור בענין שליחות בטעות בהבנת דברי הריטב"א. ומ"ש לעיל כונת הריטב"א דדוקא במעילה מועיל שליחות בטעות הוא נכון. ואמנם בגוף הקושיא על תום:

ב"ק ע"ט איך מהני שליח בשוגג והלא הוי שליחות בטעות נ"ל עפ"י המבואר בכתובות ק"א ע"ב ס"ל לרב הונא אלמנה לכה"ג גם בלא הכיר בה יש לה כתובה ואנן פסקינן דלא כרב הונא אך תוספת יש לה והדבר תמוה דהרי אפי' גט לא בעי דהוי מקח טעות וצ"ל דצריכה גט כיון דלא שאל אם היא אלמנה או בתולה לא קפיד וצריכה גט. וכ"כ בקונטרס אחרון להפלאה ה' כתובות סי' קט"ז וכ"כ קצת בבית מאיר שם דמה"ט תוספת יש לה משום הנאת ביאה אע"ג דהמוכר דבר איסור תורה א"צ לשלם דבאלמנה לכ"ג אמרינן מדלא שאל ל"ק ולא הוי מקח טעות וצריכה גט. וע' נוב"ת אה"ע סי' פ' ומצאתי בתשו' שערי צדק להגאונים שער ג' אות ג' דכהן דמקדש אלמנה ולא ידע שהיא גרושה צריכה גט ע"ש. ולפ"ז י"ל דהשליחות ל"ה בטעות מדלא שאל לא קפיד והא דכ' תוס' ב"מ קט"ו דאביי דאמר אהדרי' משום דזכי' בטעות משום דאס"ד שלא הי' טעות בזכי'

הי' טוען דלא הי' אצלו זכי' בטעות אשר על כן ס"ל לתוס' דשליח בשוגג בעבירה ל"ה שליח בטעות כנ"ל לחומר הנושא:

ג:

ודרך אגב אמינא לישב קו' תוס' ב"ק ע"ט ד"ה נתנו לבכורות בנו איך יליף רבא מטבחו או מכרו מה מכירה ע"י אחר אף טביחה ע"י אחר דיש שלד"ע בטביחה דלמא דוקא בלא ידע השליח שהוא גנוב דבשוגג בכל דוכתא יש שלד"ע. הנה רב ששת ס"ל ב"ק ס"ח דיאוש כדי דלא קני וס"ל חיוב דו"ה דוקא במכר לאחר יאוש משום דאהני מעשיו דקנה הלוקח ביאוש ושינוי רשות וקשיא דהרי גם לאחר יאוש לא אהני מעשיו לפמ"ש הנ"י ב"ב מ"ד דבמוכר באחריות ל"ה שינוי רשות והש"ך כ' סי' ל"ז ס"ק כ"ה דבמוכר מטלטלין ונמצא שהוא גנוב אפי' מוכר שלא באחריות מ"מ חייב באחריות א"כ איך קונה הלוקח בשינוי רשות כיון דאפי' בסתם חייב באחריות ול"ה שינוי רשות. א"כ לא אהני מעשיו ואמאי חייב דו"ה וצ"ל דקרא מיירי בידע הלוקח שהוא גנוב ושמואל ס"ל ב"מ ט"ו בהכיר שאינה שלו המעות מתנה ואינו חייב המוכר באחריות ושפיר קנה הלוקח ביאוש ושינוי רשות. ושפיר יליף בגמ' מה מכירה ע"י אחר והיינו בידע הלוקח שהוא גנוב אף טביחה ע"י אחר בידע השליח. ומיושב קו' תוס'. אך זה דוקא לרב ששת דס"ל חיובו דוקא לאחר יאוש וכפי הנראה רבא לא ס"ל כרב ששת:

והנה קשה לרב ששת ולר"ה דס"ל בסוכה ל' דיאוש כדי לא קנה וביאוש וש"ר קונה בשלמא אי ס"ל כשמואל דהכיר בה שאינה שלו המעות מתנה ל"ה המכירה כקבלת אחריות ומ"ה מהני יאוש וש"ר ובהך דסוכה באוונכרי כיון דסתם עכו"ם גזלי ארעתא נינהו י"ל דהקונה מאוונכרי הוה ג"כ כידע שגנב אלא אם ס"ל כרב דבהכיר בה שאינה שלו המעות פקדון ומחויב הגנב להחזיר א"כ הוה כקבלת אחריות ול"ה שינוי רשות לשיטת הנ"י הנ"ל, והנה ר"ה ס"ל בכל דוכתא כרב כמ"ש תו' שבת מ"ד ד"ה דכ"ע א"כ קשי' כנ"ל וצ"ל דטעמא דרב דס"ל המעות פקדון דס"ל לרב ושמואל רוב בני אדם אין נותנין מתנות רק דשמואל כשיטתי' דאין הולכין בממון אחה"ר להוציא ומ"ה ס"ל המעות מתנה ורב כשיטתי' דהולכין אחר הרוב להוציא וכמדומה שכ"כ במקנה ויסבור רב הונא כשמואל ומ"ה קונה ביאוש וש"ר. דאין כאן קבלת אחריות. והנה רבא ס"ל בב"מ ט"ו דהכיר בה שאינה שלו המעות פקדון והב"ש הקשה בסי' כ"ח ס"ק נ"ח על הרא"ש דמוכר איסור הנאה והכיר בה המעות מתנה והרי קיי"ל המעות פקדון והש"ך סי' קמ"ו ס' י"ח הקשה על רמ"א שפוסק במוכר ב' פעמים המעות מתנה והא קיי"ל כרב. וכתבתי לישב דטעמא דרב דהולכין בממון אחה"ר. ואנן קיי"ל אין הולכין בממון

אחה"ר אך כבר כתבתי דטעמא דמיגו להוציא ל"א דמיגו לא עדיף מרוב ואין הולכין אחר הרוב להוציא ולפ"ז לפמ"ש הש"ך בסי' פ"ב דבשטר אמרינן מיגו להוציא דהוה כגבוי לענין זה ה"ה דבשטר הולכין אחר הרוב להוציא וע' תוס' חולין צ"ו דבשטר שנתן סימן גובין בו וכ"כ ב"ש באה"ע סי' ט' א"כ הא דפסק רבא בב"מ ט"ו כרב דהמעות פקדון דוקא בקנה בשטר דהוה כשט"ח ובזה פוסק כרב. משא"כ בהך דסי' קמ"ו והך דהרא"ש דל"ק בשטר פסקינן כשמואל, וע"ה מיושב לדידן דפסקינן יאוש וש"ר קונה ול"ה קבלת אחריות בהכיר שהוא גניבה דקיי"ל המעות מתנה. והנה כל פלפולי לפי דברי הנ"י ב"ב אבל הש"ך סי' ל"ז ס"ק כ"ט חולק על הנ"י וס"ל אף באחריות הו"ל יאוש וש"ר. על כן אין נ"מ לדינא:

ד:

ודע דדברי תשובת הפנ"י סי' פ"ה נעלמו מעיני כל חי עיין בבית מאיר סוף סדר הגט שמפלפל בדין אם השליח חזר מהשליחות ואח"כ חזר להשליחות ולא ראה דברי תשו' פנ"י הנ"ל שמורה להקל ועיין תשו' ברית אברהם אה"ע סי' קפ"ה שמפלפל בענין אי השליח הי' אונס בשליחותו ופשיטא לי' דל"מ השליחות. ובפתחי תשובה סוף סדר הגט מייתי לגט מקושר שמפלפל אי מהני שליחות באונס ואין לפני ספר הזה. ועכ"פ דברי הפנ"י היא ענין חדש. איברא דלדעתי אין שום ראי' מחצר דמהני בע"כ דשם התורה עשאה שליח לרשותו. ומה ענין לשליח שעשה לבעל דעת דבעי רצוי השליח ואונס לא מקרי רצון. ולפענ"ד דברי הפנ"י תמוהים מש"ס דגיטין כ"ג דחש"ו פסולים לשליחות הגט משום דלאו בני דיעה נינהו כדאיתא בגמ' ואי אמרת בשלמא דבעי ריצוי השליח מש"ה פסולין אלא אי אמרת דאפי' בע"כ דשליח מהני אמאי פסולין חש"ו הרי אמרינן בש"ס דיבמות קי"ג דבר תורה שוטה מתגרשת כיון דל"ב דעתא מידי דהוה אפיקחת בע"כ. ועיין קצה"ח סי' רמ"ג שלמד מש"ס זו דהיכא דמהני פרעון בע"כ מהני נמי בקטן. והגם דרש"י כתב שם דגבי שליחות איש כתיב וממעט קטן מ"מ מגמ' משמע דהמיעוט הוא משום דלאו בני דיעה ומ"ה ילפינן מקטן לחרש ושוטה דחרש ושוטה לא מימעטי מאיש ולומר דנהי דמהני שליחות בכפי' אבל לכתחלה אין רשאי לכוף ובעי ריצוי. דז"א דבאמת החרש שוטה יתרצו ורק דפיתוי שלהם אונס היא כדאמרינן בפיתוי קטנה ואם אונס מהני אמאי ל"מ שליחותו והרי בגמ' ל"א טעם דלאו בני כריתות דחשובי בני כריתות. כמ"ש תוס' ורק דל"מ רצוי שלהם ומזה מבואר דלא כתשו' פנ"י. וגם בש"ס דגיטין כ"א משמע קצת דלא אשכחן שליחות בע"כ רק באב. הגם דשם מיירי שהמשלח עושה בע"כ מ"מ גם משליחות בע"כ דאב מיירי ולא מצינו שליחות בע"כ זולת האב.

ועכ"פ ראי' ראשונה חזקה ואם כונת הפנ"י דמיירי בשליחות בשכר ואגב אונסא דממון נתרצה נכון הדבר ומזה הטעם ל"מ שליחות דחש"ו דאף ע"י ממון לא מהני ריצוי שלו דאמרינן פיתוי קטנה אונס והיא הגנה גדולה על דברי תשו' פנ"י הנ"ל אך דאם כן שוב הי' לו להועיל מסירת מודעה כמו כל מכירה באונס דתלוי' וזבין הוה זביני והוי מסירת מודעה ואמאי ס' פנ"י דל"מ. ע"כ י"ל כוונתו דס"ל בכל שליחות אם ליכא טרחא להשליח באונס או בטרחא בשכר מחויב להטריח עבור חבירו משום מדת סדום או מדין השבת אבידה ומ"ה מהני שליחות בכפי' כמו באלו שכופין להוציא שכ' הרמב"ם פ"ב מגירושין ה' ב' דכיון שהוכה עד שתלך יצרו מקרי לרצונו. וס"ל להפ"י דבכל שליחות שייך דבר זה ומה"ט מיושב מה שהקשיתי לעיל אמאי ל"מ שליחות דחש"ו הואיל דמהני בע"כ דבודאי חש"ו ל"מ גט שלהם אף באלו שכופין להוציא ומהני בע"כ דשם הטעם שכופין לפי שהנפש מרוצה ורק שהגוף אינו רוצה וכופין הגוף שיסכים עם הנפש משא"כ בשוטה דאין לו דעת ל"מ כפי' ואמירתו רוצה אני ע"כ גם שליחות ל"מ בחש"ו אף דמהני בע"כ מטעמא דכתיבנא ולפ"ז בגט בע"כ דחב להאשה ל"מ כפי' בשליח. ומהני מסירת מודעה כיון דחב להאשה אין חיוב על השליח לעשות משום השבת אבידה גם לפ"ז בזה"ז דאפי' בא"י צ"ל בפני נכתב ונאסרה על השליח ל"ש סברה הנ"ל דחוב להשליח ודוק ואמנם בגוף דבר זה יש הערה על שיטת הר"ן נדרים מ"א ע"ב ד"ה אלא רפואת נפש גופו ומש"ה לא ירפא בהמתו וביש שם רופא אחר דאי לא שרי דהא תנן ומחזיר לו אבידתו ואין לך השבת אבידה גדולה מזו והרא"ש כתב דל"ה השבת אבידה וצ"ע להר"ן א"כ כל אומנין בשאין שם אלא הוא משיב אבידה ואין משמע כן בהך דכל האומנין ש"ש ואין כאן מקום להאריך יותר. ויש ראי' לתשובת פנ"י דמהני שליח בע"כ מדין מצרנות דמבואר בסי' קע"ב סעיף ו' דהלוקח חשיב כשלוחו אף שהוא אינו רוצה להיות שלוחו ודוק:

ה ואשר הקשה כ"ת לתוס' דכל הנודרת על דעת בעלה היא טעם ממש ולפ"ז אם תדור בפירוש ותאמר שאינה נודרת על דעת בעלה לא יוכל להפר א"כ אמאי בניסת אין מדירין אותה בגיטין ל"ה שתאמר בפירוש שאינה נודרת על דעת בעלה הנה עיין במהרי"ט סי' ד' חלק א' שכ' בפירוש דאף אם תדור בפירוש שלא על דעת בעלה מצי להפר אך מהרי"ט ס"ל דנה שהבעל מפר היא גזה"כ אבל גם לשיטת תוס' י"ל דל"מ שתדור בפירוש שלא על דעת בעלה דבלבה תחשוב שנודרת על דעת בעלה דבדבר הגלוי לכל העולם הוי דברים שבלב דברים ועיין בראש"ש גיטין דאף אם הבעל נתן לה רשות שלא תדור על דעתו יכול לחזור בו ומשמע דאם הוא חוזר ל"מ מה שנודרת שלא על דעתו ושמא י"ל כיון

שהתורה אמרה כל הנודרת סתמא אדעתא דהכי נסבה שבאם תרצה לדור בעינוי נפש אין לה רשות לדור רק על דעתו והיא משעבדא שלא תדור ואינו חל הנדר ומש"ה לא הקשה הרא"ש רק שיתן לה רשות ודוק. והנני ידידו דו"ש:

סימן ט

ב"ה ברעזאן תרכ"ד:

שלום וברכה לכבוד ידידי תלמידי הרב החריף הגביר החכם השלם מוה': מאיר וואלף סוסלאק נ"י:

מסטאניסלויא:

ע"ד השאלה באשה שראתה ג"פ דם מ"ת בליל טבילתה וקודם לזה שימשה כמה פעמים ולא ראתה ולא הרגישה שום כאב וכעת אומרת שהיא מרגשת קצת כאב אם מותרת לבעלה:

א:

תשובה דעת המנחת יעקב בסי' קפ"ג באשה שראתה ג"פ מ"ת בליל טבילתה להתיר בליל שאינה של טבילה אף בלא תשמיש היתר בנתים והבין כן בדברי הטו"ז ס"ק י"ד והקשו עליו הרבה קושיות בפליתי ובס"ט ובחו"ד. והנ"ל בדעתו דס"ל שהדבר ספק אי התשמיש גורם. או הטבילה גורמת. וכיון דוסתות דרבנן הו"ל ספיקא דרבנן. ובס"ט הקשה דאנן לא מקלינין בוסת משום ספיקא דרבנן וראייתו מהא דפסקינין בסי' קפ"ט סעיף ב' כחומרא דרב וכחומרא דשמואל ול"א הו"ל ספד"ר ועיין בס"ט סי' קפ"ט ס"ק ו' וזה ל"ק לפמ"ש התוס' שבת קי"א וביצה י"ד דהיכא דאיכא תרי לישנא ויש לכל אחד קולא וחומרא הלכה כחומרא דתרוייהו דא"א למיזל בתרוייהו לקולא וקצת משמע כן בריש ערובין דאמרינן שם דף ג' ע"ב אמת מבוי באמת בת ה' ומקשה והא איכא משך מבוי בארבע אמות דלקולא. ומשני כמאן דאמר בארבע טפחי' ואיבעית אימא בארבע אמות ורוב אמות קאמר. וקשה דהרי אמרינן ד' ה' ע"ב במבוי ספק דדבריהן להקל אמאי אמרינן הכא לחומרא ולגובהו נפסלה בעשרים אמה בת ה' טפחים. והרי ספק דדבריהן להקל. וע"כ כיון דאיכא גם אמות להקל כגון במשך מבוי. מ"ה אזלינן בתרוייהו לחומרא כמ"ש תוס' הנ"ל והר"ן בפ' ערבי פסחים לענין ארבע כוסות. והיינו דמשני ואיבעית אימא רוב אמות קאמר והיינו דלתירוץ קמא תקשה הרי הוי ספק דדבריהן כיון דליכא אמות לקולא דמשך מבוי בארבע טפחים (וע' תשו' השיב משה אה"ע סי' ס"ג דכל היכי דמשני ואיבעית אימא משום שיש קו' על תי' הראשון) ומשום הכי משני ואיבעית אימא רוב אמות קאמר ולעולם משך מבוי בארבע אמות ומשכחת לה קולא וחומרא

ודוק. באופן דבסי' קפ"ט סעיף ז' לשמואל חוששת להפלגה ולא לדילוג ולרב חוששת לד לדילוג ולא להפלגה. ומ"ה חיישינן לחומרת שניהם. משא"כ לענין רואה מח"ת ויש ספק אי התשמיש גורם או הטבילה גורם. כיון דממנ"פ בליל הטבילה אסורה לשמש בין שהטבילה גורם בין שהתשמיש גורם, א"כ בליל הראשונה אסורה לשמש. ובליל שלאחר טבילה מותרת דשמא הטבילה גורם והו"ל ספיקא דרבנן וז"ב: א:

ועיין בסי' קפ"ד בש"ך ס"ק י"ז בספק אי קודם הנץ החמה אי לאחר הנץ דא"צ לחוש רק ביום מביא לשון הרא"ש דמקילינן מטעם ספק דרבנן וכיון דביום ודאי נדה משא"כ בלילה היא בספק. והרא"ש הוצרך לזה ג"כ שלא נאמר דהוי סתרי אהדדי ואזלינן בתרוייהו לחומרא ומ"ה פירש כיון דביום ודאי היא בימי נדתה מ"ה מחמרינין ביום ומקלינין בלילה ולפ"ז גם בדברי הש"ך והפלוגתא בין רב לשמואל אין לחוש לכאורה רק לוסת הדילוג שהיא בי"ח דבלא"ה יהי' בימי נדתה ובי"ז דהוא וסת הפלגה לישתרי כמ"ש הרא"ש הנ"ל. אך אמנם המחלוקת שבין רב לשמואל אינו דוקא שהדילוג היא מט"ו לט"ז ומט"ז לי"ז וכו' רק מט"ו לי"ד ומי"ד לי"ג. ושם אדרבה תהי' צריכה לחוש לוסת ההפלגה עפ"י הנ"ל, וכיון דממנ"פ איכא קולא וחומרא בין למר בין למר מ"ה אזלינן בתרוייהו לחומרא ולא חלקו בין דילוג להרחיק הראיות לדילוג קרוב הראיות:

משא"כ לענין הספק הנ"ל שפיר י"ל דממנ"פ אף אם התשמיש גורם אסורה לשמש בליל טבילה ולא משכחת קולא בזה. מ"ה בליל ראשונה אסורה. ובליל ב' מותרת מטעם סד"ר ולקולא:

ג ובאמת בדרך זה יש לישב גם הקושיא השני' שהקשו בכו"פ וס"ט וחו"ד על המנ"י והט"ז דלמה פירש רש"י ואם יש לה וסת לקלקול זה שאינה רואה כל שעה מחמת תשמיש אלא לפרקים. תולה בוסתה. ומשמע דהיה ביאת היתר ביניהם. ואמאי לא פי' כפשוטו שהיה וסתה כגון ששימשה ביום קבוע. או ששימשה בליל טבילה. דתלינין בוסת הטבילה ומותרת לשמש בליל שני'. ולהנ"ל הדבר נכון. דהנה דעת הטור דלקפיצות לבד יקבע ג"כ וסת וע' סי' קפ"ט ואמנם אף לדעת החולקים כ' בפליתי סי' קפ"ט ס"ק כ"ג דטבילה או תשמיש הוה כאכילת שום ועדיף מוסת הקפיצות והוה כוסת קבוע. וכן הוכיח ס"ט סי' קפ"ז ס"ק כ"ג ודלא כמשמע מש"ך סי' קפ"ז ס"ק ל"ה, ובכו"פ בסי' קפ"ז ס"ק כ"ג הקשה אדברי הרז"ה שכ' דכל מה שעושה מרצונה ונפש תאוה אינה דומה לקפיצו'. והקשה מדברי הראב"ד שכ' בהך דדימת עירך גרמה בך כיון דל"ה וסת קבוע אינה חוששת אלא לשעתה. ש"מ דחשבינן לה וסת שאינה קבוע ודלא כהרז"ה עיי"ש והמחבר פסק כתרוייהו. ודבריו תמוהים דשם ל"ה הוסת הטבילה דאדם עושה

מרצונו או התשמיש. דזה הוה כאכילת שום ורק דימת העיר גרמה בה. וזה הוה אונס ממש ושלא מרצונה ושוב ראיתי דשפיר הקשה דאם הראב"ד הי' ס"ל דדימת העיר הו"ל וסת לא מקשה מידי כיון דאמר שתבעל על גבי הנהר א"כ לא הגיע שעת וסתה. ורק מדקאמר שמא דימת העיר גרמה משמע דהוה ספק ומספק לא הי' מיקל. ורק דהטבילה הו"ל וסת ודימת העיר הוה השעה קבוע והביא ראיה דכל וסת שבא לשעה קבוע אינה חוששת אלא שעתה. וע' בס"ט סי' קפ"ט ס"ק א' ולפי"ז יפה הקשה ועיין לקמן. עכ"פ כבר כתבנו דעת רז"ה וצבא מפוסקים דתשמיש וטבילה הו"ל וסת קבוע:

ולפ"ז לדינא דגמ' די' שעתה כהלכה דאשה שיש לה וסת די' שעתה בראתה בעת וסתה. ואפי' בוסת הגוף דינא הכי כדאיתא בדף ס"ג משנה וגמרא, וידוע דבזמן הש"ס הי' להם עוד טהרות. כדאמרינן דף ז' חבריא מדכין בגלילי. ולמסקנא דמע"ל מהני לתרומה ודאי הוה אז כדאמרינן בסוגיא שם. ולפמ"ש דכל עיקר טעם של הטו"ז והמנ"י כיון שספק אי הטבילה גורם או התשמיש מתירין מספק ול"ה קולא דסתרי אהדדי דכיון דבלילה ראשונה ממנ"פ אסורה ואין להקל מצד שאתה תאמר שהתשמיש גורם ומ"ה מקילינן בליל השני' לומר שליל הטבילה גורם. דל"ה קולא דסתרי אהדדי. אמנם לדין התלמוד אי אתה יכול לומר כן. דאתה מתירה בליל שני' של הטבילה. וטעם מצוה להפריש סמוך לוסת או אפי' שעת וסת היא מדרבנן ובספק מותר דהטבילה גורם. ואם אח"כ מ"מ תראה ואתה תהי' מסופק אם טמאה למפרע מע"ל אתה דן להקל ותאמר כיון דמע"ל דרבנן והוה ספק שמא התשמיש הוא הוסת ושעת וסת די' שעתה אתה מקיל שלא לטמא למפרע. ונמצא דהוי תרי קולי דסתרי אהדדי וכיון דוסת עכ"פ מדרבנן והיא עלולה לראות בעת וסת. ורק דהוה ספק ואתה מתיר התשמיש אבל מ"מ ספק שמא התשמיש גורם ותראה. וכיון דאתה בא לתרי קולא דסתרי אהדדי לא אזלינן להקל. וחוששין להחמיר בשניהם ואסורה לשמש בליל ב' של טבילה שמא התשמיש גורם. ומ"ה א"א לפרש בדברי התנאים הך דאם יש לה וסת רק כפירש"י שאינה רואה כל שעה והי' תשמיש של היתר בנתים משא"כ לדידן דל"ל טומאה וטהרה כלל ולבעלה אין נ"מ בין יש לה וסת לענין די' שעתה, ול"ה תרי קולא דסתרי אהדדי ומ"ה תלינן להקל שהטבילה גורם ואף דלענין ס"ס משם אחד כל שיש נ"מ לדין הש"ס אף שבזה"ז אין נ"מ לא מיקרי משם אחד כמ"ש נוב"י ק' יו"ד סי' ל"א אות ד' זה דוקא לענין שם אחד אבל לענין תרי קולא דסתרי אהדדי מה שאינו נוהג בזה"ז לא מיקרי סתרי אהדדי וז"ב:

ד ועיין בס"ט בסי' קפ"ט אות א' שכ' מדאמרינן בפ' התינוקות שמא דימת עירך גרמה בך שהוכיח הראב"ד דוסת לשעה אפי' קבוע אין חוששין אלא לשעתה דל"ל דמספק

מקלינין דס"ל לראב"ד דמספק לא מקלינן בוסת עיי"ש ומזה מוכח דמספק לא מקלינין ולהנ"ל אין ראיה דלדין התלמוד א"א להקל מספק מטעם דהוי תרי קולי דסתרי אהדדי וכמש"ל בסברא וטעמא משא"כ בזה"ז דל"ש טעם זה הוי סד"ר וגם מה שקשה מהרשב"א בתשו' ל"ק עפ"י הנ"ל דהרשב"א העתיק לשון הגמ' ופירש דברי הגמ' ומ"ה ל"מ לפרש בגמ' רק שהי' ביאת היתר בנתים כנ"ל:

ה:

אמנם עם כל זה נ"ל דמ"ש לעיל בישוב דברי רש"י אם לדין יש תשובה דיש להוכיח מרש"י ז"ל דאף אם נאמר דקבעה וסת לקפיצות מ"מ כ"ז רק לחומרא שצריכה לפרוש בעת הקפיצה אבל לא לענין שיהי' די' שעתה. דנהי דמחמת חזקה אמרינן שתראה אז. אבל לא דנימא אורח בזמנו בא אז ולא מקודם מע"ל. ובזה יתישב מה שקשה לי דקדוק עצום ברש"י ד' י"א שפירש ד"ה אי נימא לימים דכל זמן שתראה באחד בשבת די' שעתה ואם הגיע אחד בשבת ולא בדקה עצמה טמאה מספק. ואח"כ ד"ה אלא בקפיצה כ' ואם לא בדקה טמאה עיי"ש ואמאי לא פי' ג"כ לכל אימת שתקפץ די' שעתה. ולדעתי כיון רש"י בזה דלכאורה קשה איך אפשר לומר דקבעה וסת לקפיצות ואמאי לא חשיב לה במתניתן דף ס"ג. וליכא למימר דהוה בכלל דוכל כיוצא בזה. כמו אשה שראשה כבד ודומיהם דמייתי לה רבי בר עולא שם דאין זה כיוצא בה דזה וסת הגוף. וזה וסת התולה בדעתה ומ"ה הוכיח רש"י דאף דוסת הקפיצות הוי וסת זה רק לחוש לזה אבל לא שיהא די' שעתה. דנהי דהיא מוחזקת ברואה אז. אבל לא שנתרוקן גופה ולא תראה מקודם ודוקא בוסת שאין תלוי במעשה די' שעתה. ומ"ה כשפי' אי לימא לימים פי' לענין די' שעתה ג"כ. ובד"ה אלא לקפיצות לא פי' לענין די' שעתה. ולפע"ד גם לענין אכילת שום דאמרו בדף ס"ג למה שלא מנו חכמים לאתויי הנ"ל היינו לענין לחוש לוסת ולא להקל לענין די' שעתה ומ"ה לא העתיק הרמב"ם אכילת שום כיון דלענין די' שעתה לא חשיב וסת וגם משום הכי לא מנו לה במתניתין. ומעתה גם לענין דם מ"ת אף שנאמר דהו"ל וסת אבל לא שיהי' מפאת כן די' שעתה ומ"ה ליכא למימר בישוב דברי רש"י כנ"ל דהוי תרי קולא דסתרי אהדדי כיון דאף דנאמר דקבעה לה וסת כאכילת שום וכקפיצות. אבל לא יבוא להקל מפאת כן דדי' שעתה. וע' בנובי"ק סי' מ"ו בהג"ה דאינו צ מחלק בין תשמיש לקפיצה:

ו:

ולדעתי זה יהיה דעת הטור דס"ל דקבעה וסת לקפיצות ותמהו בזה דבגמ' אמרינן כל וסת מחמת אונס לא קבעה וסת. גם לדבריו קשה קושית תוס' דלא מוקי לה הך דכל מחמת

אונס לא קבעה וסת היינו לימים לחודא אבל לקפיצות קבעה כמו דבאמת ס"ל להטור. ועיין בס"ט בחידושים. ולהנ"ל י"ל דהי' משמע להגמ' דר"ה אומר קפצה וראתה קבעה לה וסת קאי אמתניתין דהי' שעתה. ומ"ה מקשה מברייתא. ובאמת הי' פשיטא להגמ' דלקפיצות לחודא לענין הי' שעתה פשיטא דלא קבעה מדלא חשיב לה במתניתין ופירש אלא לקפיצו' היינו לימי' ולקפיצו' ומ"ה לא מוקי הך דכל וסת מחמת אונס דלימים לא קבעה ולקפיצות קבעה דאיך מעשה שתעשה ברצונה ואי בעי לא קפצה תחזיק שלא ראתה מקודם. ודי' שעתה. ואמנם לענין לחוש לוסת מעת הקפיצה ס"ל לטור דמ"מ חוששת כדמוכח מדף ט"ו דקבעה וסת לקפיצות: ונלע"ד דדעת הטור מוכרח מרש"י וגמ' שם דלפי מה שפירש אלא לקפיצות היינו לקפיצות לחודא. ומקשה והתניא כל וסת מחמת אונס לא קבעה וסת מאי לאו לא קבעה וסת כלל. ומשני לא קבעה וסת לימים לחודי' ולקפיצות לחודי' אבל קבעה וסת לימים ולקפיצות. ולפי"ז ר"ה ג"כ מיירי לימים ולקפיצות והו"ל לשנויי הכי וכך הו"ל לגמ' לומר דמה דקאמר ר"ה היינו לימים ולקפיצות. והגמ' לא נאמר' רק על הברייתא ולא על ר"ה. וגם מה דקאמר מאי לאו לא קבעה כלל והיינו אפילו לימים ולקפיצות. והרי אפילו אם לימים ולקפיצות קובע עדיין קשי' לר"ה דס"ל לקפיצות לחודא קבעה וע"כ נ"ל דבאמת רש"י פי' לקפיצות היינו לקביעת וסת אבל לא לענין די' שעתה דזה הו"ל לסברא פשוטה דל"מ. ומעתה מה מקשה מהברייתא דלא קבעה וסת דילמא התם הכונה לענין די' שעתה דל"ה וסת מחמת אונס ור"ה הכונה לענין לחוש להוסת לחומרא. ואמנם הדבר נכון מאוד וזה הי' סברת הגמ' דאם וסת לקפיצו' לחודא קבעה לחומרא א"כ וסת לקפיצו' ולימים דעדיף יותר קבעה אף לענין די' שעתה ואם וסת המורכב מימים וקפיצות אינו קובע להקל דעדיף יותר ודאי וסת לקפיצו' לבד אינו קובע כלל דנחית דרגא. ומעתה מקשה שפיר דמאי לאו לא קבעה וסת כלל, וכיון דאף לימים ולקפיצות אינו קובע נהי דנימא דהברייתא מיירי דאינו קובע לענין די' שעתה אבל להחמיר קבעה מ"מ מדחזינן דאף לימים ולקפיצות אינו קובע להקל מוכח דקפיצות לחודייהו דנחית דרגא אינו קובע אף להחמיר וקשי' לר"ה ומ"ה בל"ז לא היה ק' כנ"ל די"ל הברייתא מיירי לענין קביעת וסת להקל ור"ה מיירי לענין קביעת וסת להחמיר, ורק דהגמ' מקשה בדרך זה כנ"ל ומשני לא קבעה וסת לימים לחודא ולקפיצות לחודא אבל קבעה וסת לימים ולקפיצות ומיירי הברייתא להקל ומ"ה בעי תרווייהו ולעולם ר"ה מיירי בקפיצות לחודא ורק דהוא מיירי לחומרא וסגי בקפיצו' לחודא. ובריייתא מיירי בין להקל בין לחומרא ובעי תרוייהו ומעתה לדידן דבאמת לדי' שעתה אין נ"מ רק לקביעות וסת לחומרא שפיר פסק הטור כר"ה והיא

פירוש נחמד מאוד בדברי הגמ' ומיושב כל הקו' בזה. ומוכח מזה ג"כ דוסת לקפיצות אינו קובע רק לחומרא ולא דדי' שעתה:

ז:

ומ"מ הואיל דדבר חדש היא ויש לצדד לכאן ולכאן נ"ל קצת ראי' דגם בוסת מחמת תשמיש די' שעתה. דבדף ס"ו מקשה גבי ראתה ג' פעמים מ"ת ותבדק עצמה בביאה שלישית של בעל ראשון ופרש"י ולמה תתגרש. ומשני לא כל האצבעות שוות. ופרש"י וכיון דמותרת לבעל שני מוטב שתתגרש ותתקן ולא תבא לידי כרת. ומ"ה ל"מ בדיקה לבעל ראשון וקשה למ"ל לתרץ דאין כל האצבעות שוות והיינו דמטעם זה מותרת לבעל שני. ולמ"ל הטעם הרי גוף הדין דמותרת לבעל שני מבואר בברייתא ומשם מוכח דמותרת בלא בדיקה והו"ל לתרץ כיון דמותרת לשני יהי' מאיז' טעם שיהי' לא תכניס עצמה לספק כרת. אבל המובחר בזה דהנוב"י העיר בקושית הב"י מאי מהני בדיקת שפופרת שמא אין כל האצבעות שוות ותירץ כיון שכבר הוחזקה לג' אצבעות ל"ש זה ומהני בדיקת שפופרת. ומעתה משני שפיר דלבעל הראשון אסורה ול"מ בדיקה דלא כל האצבעות שוות רק דגם תי' הב"י אמת דלהחמיר לא אמרינן לא כל האצבעות שוות, ומ"ה כתב רש"י כיון דלשני מותרת למה נסמוך על זה בספק כרת. אבל עכ"פ עיקר התירץ דלא כל האצבעות שוות. אין ראיה ממה שלא תראה בשפופרת:

אך אמנם זה ניחא דאם לא תראה שום דם בהבדיקה אתה אומר א"א להקל לבעל הראשון דלמא כיון דאין כל אצבעות שוות בבדיקה לא ראתה ובבעל שכבר הוחזקה תראה. משא"כ אם תמצא בצדדי השפופרת תשתרי גם לבעל הראשון דהרי זה בירור גמור. וכבר הרגיש בזה הנוב"י על רש"י ואמנם הנוב"י הרגיש על גוף בדיקת השפופרת אף בנמצא מן הצד דהרי דם הנמצא בפרוזדור חזקתו מן המקור. ואמאי לא ניחוש בנמצא ע"י שפופרת מן הצד שמא כבר הי' במקור ואח"כ בא לצדדים דרוב וקרוב הלך אחר הרוב ושמא אישתהי כבר בפרוזדור, וע"ז סובב והולך כל הפלפול בנוב"י סי' מ"ג וגם בחו"ד חשש לזה. ולדעתי נראה בזה דמ"ה מהני בדיקה לבעל הג'. דכיון דכבר איתחזק לה וסת שתראה בעת תשמיש. ואנן מספקינן אי ממקור או מצדדים. א"כ בכל אשה שיש לה וסת די' שעתה. ולא חששו מקודם הוסת אף רגע אחת והטהרות שעשתה ברגע למפרע טהורות ומעתה נתברר ע"י הבדיקה דהדם בא מצדדין או דלא קבעה לה וסת כלל דאס"ד קבעה לה וסת בשכבר לראות מהמקור, א"כ מחזקינין דדי' שעתה ולא ראתה מקודם ולא בא מקודם הדם לבית החיצון רק ברגע התשמיש ואיך בא הדם לצדדי' וע"כ הדם לא בא ממקור רק מצדדים. והן אם נאמר לשיטת החינוך כפי מה שמשמע מדבריו

דדם טהור לא בא ממקור ומ"מ אמרינן בדף ס"ג דבשופעת דם טמא מתוך דם טהור הוי וסת. א"כ חזינן דיש וסת קבוע לדם צדדים א"כ ודאי נכון דע"י השפופרת נתברר דקבעה וסת בתשמיש לדם צדדין. והן אם נאמר כשיטת התה"ד הובא בט"ז סוף סי' ק"ץ דדם טהור בא מן המקור ועיין בס"ט ריש סימן קפ"ח ואין ראיה ממה דאמרינן בדף ס"ג בשופעת מדם טהור לדם טמא. דיש קביעת וסת לדם צדדים. אבל עכ"פ זאת עד מוכיח דלא נקבע וסת לראות בכל התשמיש ממקור דמי' דאם קבעה וסת לראות ממקור דמי' א"כ די' שעתה ולא חיישי' אפי' לטהרות דאישתהי דם בפרוזדור ואיך בא הדם לצדדים. ומ"ה כיון דכבר אחזקה ג' אצבעות. מהני בדיקת שפופרת. משא"כ בבעל הראשון דעדיין לא נתחזקה בכל אצבעות. שפיר אמרינן לא כל אצבעות שוות ומ"ה לא מהני אף אם תמצא בצדדים כיון דלא כל אצבעות שוות ול"ה שעת וסתה ולא די' שעתה וחיישינן שמא בא מהמקור לצדדים. וכ"ז הערה רבתי אבל עדיין יש לשקול בפלס:

ח:

ועיין עוד בנוב"י סי' מ"ג הרגיש דלעולם ליבדוק אצל בעל הראשון ואף אם יתברר שהדם הוא ממקור תהי' מותרת לשני מטעם לא כל אצבעות שוות וספק וסתות דרבנן להקל עיי"ש ואם נאמר דגם בדם מחמת תשמיש די' שעתה י"ל דמ"ה לא מקלינין דהוי תרי קולא דסתרי אהדדי. דאם מקודם תתיר לשמש דלא כל האצבעות שוות ול"ה שעת וסתה כשתראה תטהר הטהרות ותאמר דאצבע של זה כשל זה והוי שעת וסתה ודי' שעתה והוי תרי קולא דסתרי אהדדי משא"כ בלא בדיקת שפופרת אתה מתיר לשני מטעם ספק שמא מן הצדדים כמ"ש הסמ"ג דהוה ס"ס וזה ל"ה תרי קולא דסתרי אהדדי. דגם לענין מע"ל אתה מקיל מספק צדדים. והא דמטמאין בדף י"ד למפרע מע"ל בנמצא דם מחמת תשמיש מיירי סמוך לוסתה דלא תלינן בצדדים כדמוקי לה בשבועות. והרבה יש לדבר בפרט זה ואקצר והא לא תיקשי אי סמוך לוסתה הרי די' שעתה ואמאי במשנה מטמא מע"ל. וצ"ל דמשנה זו מיירי באשה שזמן וסתה נמשך כל המע"ל. ואם ראתה בסוף המע"ל מטמא כל המע"ל למפרע, או דמיירי בראתה בעונה הסמוך לוסת ולא בעת וסת ממש. ואז לא הוי די' שעתה רק בעת וסת ממש. כגון שזמן וסתה בסוף היום והיא ראתה בתחילתו ודוק:

ט:

הארכתי קצת לבאר מה שיש קצת לישב דברי המנ"י ואמנם נלע"ד דכיון דעיקר ההיתר שיש לדון בזה דהוה ספיקא דרבנן. ולפי ענ"ד אין להתיר בכגון דא בספק דרבנן. כיון דעיקר תקנתן הי' על הספק דהרי הא דחכמים חששו לוסת ועשו אזהרה שיפרוש וגם

שתבדוק בעת וסת היא רק מספק וכיון דעיקר תקנתן על הספק אף בספק וסת אסור. כמו שפסק הרמב"ם בתשע צבורים של מצה וא' של חמץ דאף בביטל צריך לבדוק כיון שעיקר תקנתן על הספק כמו שפסק הב"י בא"ח סי' תל"ח, וה"ה בספק וסת אסור ומ"מ כיון דמדרבנן הוי אין לגבב חומרא חומרא ואין למדין משם דשם יש תקנתא בבדיקה וכאן כיון שנאסרה ע"י כן לבעלה איסור עולם. אין להחמיר מפאת דעיקר תקנתן על הספק בפרט שיש כאן ס"ס שמא הטבילה גורם ואת"ל התשמיש גורם שמא מן הצדדין היא ויש נ"מ בין הספקות:

ו:

ואמנם בנוב"י תנינא סי' צ"ב פקפק על דברי המנ"י דגם בזה הוי ס"ס דסתרי אהדדי דכעת אתה מקיל לשמש שלא בעת הטבילה מטעם ס"ס שמא הטבילה גורם ושמא הוי מן הצדדים ואח"כ כשלא תראה דם מחמת התשמיש אתה מתיר לשמש אף בליל הטבילה מס"ס שמא מה שראתה מקודם התשמיש גורם ויש ראי' שנתרפאה ושמא הי' דם צדדים, ונמצא דאתה מקיל מתרי קולא דסתרי אהדדי גם בזה:

ולפענד"נ לדחות סברתו. לפי המבואר ביו"ד סי' ק"י ובמג"א סי' תל"ט דבעינין שיולד ב' הספיקות ביחד. א"כ בשלמא כשאתה מתיר ליל ב' של טבילה נולדו ב' הספיקות ביחד שמא הטבילה גורם והוא קולא להתירה בליל שני שמא מן הצדדים. וכן שפיר כתב הסמ"ג דמה"ט מותרת לבעלה השני מטעם הס"ס שמא לא כל האצבעות שוות ושמא מן הצדדין. ונולדו ב' הספיקות ביחד תיכף כשראתה משא"כ הס"ס שיהי' אח"כ כשלא תראה בעת שתשמש בליל ב' של טבילה. איך תאמר שמא מה שראתה אז הי' מן הצדדים ואת"ל מהמקור שמא הי' אז מתשמיש וכעת נתרפאה הלא לא נולדו ב' הספיקות ביחד ונמצא דאין אתה יכול להתירה מפאת הב' הספיקות. ול"ה סתרי אהדדי. ואין לומר דא"כ איך אנו מתירין אשה שבדקה א"ע בשפופרת ולא מצאה דם. זה אין אנו מתירין מתורת ס"ס רק דאמרינן כיון דנתחזקה לראות מחמת תשמיש וכעת שלא ראתה ודאי נתרפאה. וכמ"ש הרמב"ם ולא מתורת ס"ס. משא"כ בספק אי מחמת הטבילה אי מחמת התשמיש אתה צריך להתיר מס"ס ולא תוכל להתיר מטעם הנ"ל:

יא:

ובזה נדחה מה שרצה לדון בנוב"י קמא סי' נ"ה בבדקה אצל בעל השלישי להתירה לבעלה מטעם ס"ס שמא האצבע שוה ונמצא נתרפאה ושמא מן הצדדים ראתה עי"ש ולהנ"ל זה ליתא דלא נולדו ב' הספיקות ביחד דשמא נתרפאה נולד הספק אחר הבדיקה וספק צדדים נולד תיכף. מיהו לפי מ"ש הפוסקים דדם מ"ת דרבנן דמדאורייתא ל"ח

הן מפאת דרוב נשים אין רואות מחמת תשמיש הן הואיל דוסתות דרבנן א"כ בדרבנן. לא בעינן שיולדו ב' הספיקות ביחד כמ"ש בש"ך ס"ק י"ז בדיני ס"ס ועיין בפסחים גבי טעמא דלא חזינן דשקיל לדברי המ"א בסי' תל"ט ס"ק ג' מיירי בלא ביטלו. ואמנם להפוסקים דגם בלא ביטל הבדיקה ל"ד צ"ל דגם בכגון דא צריך שיולדו ב' הספיקות ביחד באופן דאם נאמר דבדרבנן ל"ב שיולדו ב' ספיקות ביחד. יש כאן ס"ס דסתרי אהדדי מיהו בלא"ה י"ל לדחות הס"ס של הנוב"י דבאמת ספק צדדים ל"ה ספק דרוב דמים בא מן המקור ורק כיון שיש ספק השקול מצטרף עכ"פ לס"ס כמ"ש בתשו' ריב"ש ועיין בנוב"י מזה וספק שמא נתרפאה לא הוי ספק להיתר דיש חזקת איסור. ומ"ה אותן שני הספיקות לא יוכלו לצרף יחד. ודוקא הב' ספיקות שמא לא כל אצבעות שות ושמא צדדים מהני דלאצבע זה לא אתחזיק מעולם או ס"ס שמא טבילה גורם ושמא צדדים. דג"כ לא איתחזק משא"כ ספק שמא תשמיש גורם וע"כ נתרפאה וספק צדדים ל"מ דכיון דנגד ספק נתרפאה איכא חזקת הגוף והוא עדיף אף מרוב ומ"ה ל"ה בנ"ד ס"ס דסתרי אהדדי:

יב:

אמנם לפי מה שנראה לפע"ד בישוב דברי המרדכי דס"ל דאם יש וסת תולה בוסת ואמרינן דדם שראתה הוי מחמת מיעוך הצדדים. והקשו כל המפורשים מנמצא דם מ"ת במשנה דנדה י"ד ולה"א בשבועות מיירי מתניתין שלא בשעת וסתה ומ"מ חייבינן קרבן ולא תלינן במיעוך הצדדים. ועיין תשו' זקיני ח"ץ ובפליתי שדחה דבריו. גם הקשה מתנוקת שלא הגיע זמנה דבודאי מסולקת מדמים ומ"מ לולא שיש לתלות בדם בתולים לא הוי תלינן בצדדים וגם הקשה מנדה ד' מ"ה בבעל בתוך ג' שנים דאי אתצודי מתצדי הוה דם נדה אף דאז וודאי אינה מוחזקת בדמים וניתלי בדם צדדים. והגם די"ל דזה אינו מוחזקת לא בדם נדה ולא בדם צדדים. ואמנם קו' הראשונים תמוהים על כן נ"ל לישב שי' המרדכי בדרך זה דבדף כ' אהא דהאי איתתא דאתאי קמה דר' אליעזר אמר לה האי דם חימוד היא. וכתב הר"ן משמע דדם חימוד טהור והקשה מהא דתבעוה להנשא דצריכה לישב ז' נקיים ותי' דמשום דאגב חימוד מתעוררים דמי' ואפשר שנמשך אף דם נדות עמו ע"כ. והובא בס"ט ריש סי' קצ"ב ויסבור המרדכי דזה אין סברה דדם חימוד בא מן המקור וטהור דכיון דחמשה מראות טמאים בנשים בין באונס בין ברצון איך אפשר דדם חימוד טהור ובודאי הי' מראי' טמא דזולת זה ל"צ לסברא דדם חימוד. וע"כ דם חימוד בא מצדדים ומ"ה בשום אשה אין לתלות בדם חימוד דרוב דמים בא ממקור אך באשה שראתה ג"פ מ"ת דחזינן דחימוד התשמיש גורם ראיתה א"כ דם חימוד טהור

הוא. ורק דמ"מ חיישינן כיון דאגב חימוד מתעוררים דמיה שמא נמשך אף דם נדות עמו כמ"ש הר"ן. ומ"ה מטמאינן אשה רואה מחמת תשמיש משא"כ ביש לה וסת ושלא בשעת וסתה דנתרוקנה מדם ל"ח שמא יש דם נדה עם דם חימוד. ומעתה כ"ז באשה שראתה ג"פ מ"ת דחזינן דהחימוד גורם משא"כ בראתה אך פעם אחת או שתים לא תלינן בדם חימוד דרוב דמים בא מן המקור ומעתה ל"ק כל הקושיות על המרדכי:

יג באופן דגם על הסמ"ג לא קשה שכ' דלבעל שני מותרת משום ס"ס דשמא מן הצדדים ושמא לא כל האצבעות שוות. ורבים מקשים דהרי רוב דמים מן המקור ול"מ ס"ס כמו שכתבו תוס' בכתובות ולהנ"ל י"ל כיון דהחימוד גורם לה א"כ דם חימוד טהור והוה ספק השקול שמא לא נתערב דם טמא או שנתערב ולפ"ז לכאורה י"ל דבנ"ד יש להתיר אם תשמש שלא עת טבילתה ולא תראה אח"כ גם בליל טבילה מס"ס שמא תשמיש גורם ונתרפאה ושמא דם צדדים לפי שיטת המרדכי דבדם מחמת תשמיש הוה ספק צדדים ספק שקול. אבל זה ליתא דאדרבה כאן א"א לצרף כלל ספק זה דאיך נימא שמא תשמיש גורם ונתרפאה ואת"ל תשמיש לא גורם רק הטבילה שמא דם צדדים, דהרי עד כאן לא מצרפינין ספק צדדים אף דרוב דמים מן המקור רק בזה שמקרה התשמיש גורם ואמרינן דם חימוד הוא אבל בזה שהטבילה גורם ולא התשמיש ל"ה דם חימוד ורוב בא מן המקור ולא תלינן כלל בדם צדדים. ונמצא דליל של הטבילה א"א להתיר. ומה"ט אפשר להתיר ליל שני של טבילה מס"ס שמא טבילה גורם ואת"ל תשמיש גורם שמא דם צדדים ומיושב היטב קושית הנובי"ת הנ"ל, ונמצא להמרדכי יש להורות כדברי המנ"י הטרחתי לישב דברי המרדכי ומ"מ חבל הפוסקים לא ס"ל דדם חימוד טהור. ולשיטת המרדכי לפי מה שביארתי בדבריו צ"ל איך מהני בדיקת שפופרת דלפי הנראה ל"ש בזה חימוד צ"ל דהמרדכי יסבור הכי דבאמת יש שרואה דם מחמת תשמיש ע"י חולי הממלאה ונופצת ויש שרואה מחמת חימוד ודם חימוד טהור רק דחיישינן לחולי הממלאה ונופצת ולממלאה ונופצת בעצמו ג"כ לא חיישינן רק בהדי ספק שמא נתעורר דם נדה בהדי דם חימוד והוה תרי מיעוטא דחיישינן ולכן שלא בשעת וסתה אזל החשש דתערובת דם נדה. ולא נשאר רק חששא דממלאה ונופצת לחודא ול"ח וכשבודקת על ידי שפופרת ולא תראה נראה דאשה זו אינה ממלאת ונופצת. ולא נשאר רק חשש שבתשמיש תראה דם חימוד בתערובת דם נדה ולחשש אחד ל"ח. ודוקא בתבעוה לינשא חיישינן לדם נדה בתערובת דאפשר לספור ז' נקיים אבל לאסרה עולמית ל"ח רק באיכא ב' חששות והוא ישוב נכון לדברי המרדכי ואם כי הראיתי שיש מקום לדברי המנ"י אבל להלכה מי ירים ראש נגד גדולי המורים הכו"פ והס"ט והחו"ד והאמונת שמואל וכולם

לא רצו לסמוך על זה והחמירו בדבר: יד ושמא י"ל דאף המנ"י לא הקיל רק בראתה בליל טבילה אחר התשמיש והיינו גם אחר אותיום. דלענין רואה מ"ת מבואר דל"ה רואה מ"ת רק במצאה תיכף אחר התשמיש. ומבואר בדברי החו"ד בחידושים ס"ק א' דגם אם מצאה אחר התשמיש חיישינן לוסת ואסורה לשמש שני תשמישין. ומ"מ מותרת לשמש ול"ח לעונה סמוך לוסת כיון דהוי במקום עיגון ל"ח רק לוסת ממש ול"ח לעונה סמוך לוסת. וס"ל למנ"י דאם רואה בליל טבילה אחר התשמיש. דהוי קביעות וסת ואין כאן מקום עיגון דיכולה לשמש בליל ב' ודאי אסורה לשמש משום עונה סמוך לוסת אפילו אם לא נמצא סמוך לתשמיש. ובזה ודאי הדין עמו דבליל ב' מותרת דאין כאן משום דם מ"ת ומ"ה נמי כתב המנ"י דגרסינן בליל ב' של טבילה. וקביעות וסת בליל ב'. דבליל טבילה ס"ל למנ"י דאין איסור משום עונה הסמוכה לוסת עי"ש במנ"י הרי דקאי רק על עונה הסמוך לוסת והיינו בלא תראה בעת התשמיש רק אח"כ. דאם המנ"י קאי בראתה בשעת תשמיש ודאי בשעת וסתה אסור. ועיין ג"כ בחו"ד ס"ק י"ד ס"ל ג"כ הכי ובזה צדקו דברי המנ"י מ"מ מדברי המנ"י לא משמע דקאי אראתה רחוק מהתשמיש אמנם י"ל דקאי אראתה סמוך לתשמיש אחר אחר אות יום דלדינא דגמ' לא מיקרי רואה מ"ת רק שהרמ"א מחמיר לדידן ובכה". יש מקום להקל כדברי המנ"י ודוק:

טו אמנם בגוף השאלה דידן שהאשה אומרת שיש לה כאב בשעת התשמיש. הנה בש"ע מבואר דבכה"ג שיש לה כאב יש לסמוך על הבדיקה אף בבעל הראשון. ועיין בס"ט שמביא בשם הש"י דבאשה שיש לה וסת בלא"ה מותר בכאב. דכאב הוה כמכה שאינו ידוע אם מוציאה דם. ולזה מביא שם דברי זקיני ח"ץ וגם תשו' אמונת שמואל שהחמירו מאוד בדבר. ואמנם כפי הנראה מדברי הס"ט אין מכריע להחמיר בכל כאב. ובאמת הסברה נוטה קצת להקל בכגון דא דהא המרדכי בלא"ה מיקל באשה שיש לה וסת שלא בשעת וסת תלינן במיעוך הצדדים וא"כ כדחזינן שיש לה כאב וצער בשעת תשמיש זה עדות שיש מיעוך בצדדים וי"ל דהכל מודים בהא אף הסוברים דכאב ל"ה כמכה ובפרט היכא שכל שלשה חוברו לה יחד היינו שיש לה וסת והי' שלא בשעת וסתה דבזה מותר להמרדכי. ויש לה כאב בשעת תשמיש. ולא ראתה רק בליל טבילתה. לדעתי יש להקל בזה. ועיין בח"ס סי' קפ"ג שהורה להקל בראתה ג"פ בליל טבילה ומי מקוה היו קרים ומחמת שמי המקוה היו קרים הרגישה דבר מה בבטנה מחמת הרעדה עיי"ש וכאב בשעת תשמיש ודאי עדיף מזה כיון דלקצת פוסקים כאב הוי כמכה. ולמעשה לא הייתי סומך על עצמי אך בצרוף דעת מתירים הנני נמנה להתיר בצירוף הג' דברים למעליותא וביחוד בנידון שאלתו שלא ראתה רק ג"פ וכפי הנראה לא בדקה א"ע בסמוך לתשמיש

הראשון לפני התשמיש יש נצרף ג"כ שיטת הסוברים דלא מצרפינין ראיה ראשונה עיין מנח"י סי' קפ"ו וקפיז וס"ט ויש להתיר עוד ביאה אחת וכן נלפע"ד לדינא:

טז:

ודרך אגב ראיתי בבשמים ראש סי' נ"ג תשובה נפלאה בענין דמ"ת. וכפי הנראה כיון הגאון מליסא לכל דבריו דחולה הממלאה ונופצת לא תליא בוסת כלל עיי"ש. ועוד שם ראי' דמ"ת אינה אסורה רק מדרבנן. דהתוס' ריש יבמות הקשו נדה תאסר לבעלה ותי' דלכולא עלמא אסורה. ועוד דהרי סופה שתטהר ול"ש היתר דאין זה דרכי נועם עיי"ש. ואם ראית דם ונ"ת אסורה מדאורייתא משכחת לה פלגשו ראתה ג"פ מ"ת וקדשה אחיו וזו לכ"ע מותרת ולדידי' אסורה ונ"ש תי' התוס' ועיין בישיע"ק בסי' קפ"ז הערה נפלאה די ואית ומ"ה מותרת בהעראה עכ"פ. ולענין יבום סגי בהעראה לשיטת התוס' עיי"ש. לפעד"נ בזה לשיטת המרדכי שכ' בשבועות בטעם דמותרת לשני משום דמזל דהאי גברא גרם עיי"ש. ולשיטתי' דס"ל בכתובות גבי נכנסה לחופה ופרסה נדה לענין תוס' כתובה דמיירי בשעת וסתה דבשלא בשעת וסתה נסתפחה שדהו. ובח"מ סי' ס"א תמה מהא דאמרינן בריש כתובות כיון דאיכא נשים דמשני וסתיהו כשעת וסת דמי. הרי דלא נסתפחה שדהו ובעיני אל יפלא דהנה דברי הגמ' כתובות בלא"ה נ"ע דהרי בדף ט"ו בנדה מטהרין שלא בשעת וסתה ולא אמרינן כיון דאיכא נשים ועיין בס"ט בסי' קפ"ז ובר"ן בשבועות משמע דאף למ"ד וסתות דרבנן היינו שלא להחזיקה בשעת וסתה כרואה ממש אבל לענין להחזיקה שלא בשעת וסתה בנתרוקנה מדם לכ"ע דאורייתא עיי"ש. א"כ צריך ביאור דברי הגמ' אבל הכונה לדעתי דשם האשה רוצה להוציא מזונות מבעל אמרינן אין הולכין בממון אחה"ר וכיון דזמנין דמשני וסתה חיישינן למיעוט שלא להוציא ממון ולא תלינן בנסתפחה שדהו. משא"כ לענין תוס' כתובה כיון שיש שטר בידה הולכין אחר הרוב כעין שכתב הש"ך לענין מיגו להוציא ל"ה ביש שטר. וכ"ש בהאיבעי' דרב אשי. כיון דבל"ה הוי איבעי' א"כ הוי ס"ס שמא נסתפחה שדהו ושמא בלא"ה חיבת חופה קונה ול"ש בכה"ג אין הולכין בממון אחה"ר:

יז ועכ"פ המרדכי סובר בטעם דמותרת לשני דנסתפחה שדהו ומזלא דהאי גברא גרים. וצ"ל לדידי' אמאי אמרו בטעם לא כל אצבעות שוות וצ"ל לשיטתו דגמרא תו' על קשיא דלבדוק גם אצל בעל הראשון. ותירץ דלא כל אצבעות שוות שלא אצבע של בעל גדול משפופרת. וזה לשון המרדכי ותיבדוק עצמה וכו'. ואמאי אמרינן תתגרש בלא בדיקה לפי שאין כל אצבעות שוות וחיישינן שמא אברו של בעל זה משונה וגדול והוא גורם שהיא רואה לפיכך תתגרש. אבל מה דמותרת לשני היא מטעם דתלינין במזל. ולפ"ז ל"ק

קו' בשמים ראש. דכיון דנתחזקה בג' זמנין בעוד היתה פלגש ולא היתה אז שדהו של בעל. ולא היה מקום לומר מזלו גרם.. אח"כ כשיבם אותה ותהוי שדה שלו לא תראה עוד. כמו שמותרת לשני מה"ט. או דאסורא לכ"ע ושייך תירץ התוס' יבמות הנ"ל כן היה מקום לומר לכאורה להמרדכי. אבל באמת להמעיין במרדכי עצמו שמביא אח"כ פירוש רש"י ותוס' נראה ג"כ דס"ל טעם היתר לשני מטעם לא כל האצבעות שוות. וצ"ל דלהמרדכי קשיא לי' בהוי אמינא דמקשה ותבדוק ולא הי' יודע מלא כל האצבעות שוות. ואיך פירש המקשן הברייתא דמותרת לשני. ולכן פירש המרדכי דמעיקרא הי' פירוש הברייתא מטעם מזלא גורם. ומקשה שפיר ותבדק. דאם מזל שלו גורם ולא תלוי הדבר באצבע הבדיקה מוציאה מידי ספק. דאם לא תראה ע"י הבדיקה הרי המזל אינו גורם. ומשני דאין הטעם משום המזל רק משום לא כל האצבעות שוות ושייך שוב פירש רש"י ותוס'. ולמסקנא אין הטעם משום המזל:

ח' ויתכן יותר עפ"י מ"ש השימ"ק ריש כתובות לישב הסתירה דבריש כתובות אמרינן פירסה נדה נסתפחה שדהו. וביבמות אמרינן מזל דידה גורם למיתה ותי' דהיכא דאין הדבר גורם פירוד רק עיכוב מצות פרי' ורבי' שייך מזל דידי' דהיא אינה מצוה. אבל מיתת הבעל הוי כמזל דידה דטב למיתב טן דו. א"כ ליכא למימר כלל כהמרדכי דמ"ה תתגרש ומותרת לשני מטעם מזל דידי' גורם דהרי בפירוד גמור היא הגורמת ועכ"פ הוי ספק. אך הדבר ברור דמ"ה מותרת לשני מטעם לא כל האצבעות שוות. ורק דמשני לא כל האצבעות שוות. ומ"ה אסורה לראשון בבדיקה דהוי ספק כרת כפירש"י וקשי' דמאי ספק כרת יש כאן והרי נתברר היטב שלא ראתה כעת או נתרפאה או שהיא מן הצדדים על כן פ' המרדכי דנהי דע"י הבדיקה נתברר שאין רואה מ"ת תדיר. ושהיא אינה ממלאה ונופצת מ"מ אולי מזל דידי' גורם שלא תתעבר מביאתו. ולכן רואה דם נדה אז. וזה ל"ש בבדיקת שפופרת עש"ה ל"מ בדיקה בבעל הראשון. כן פי' המרדכי. באופן דאליבא דאמת גם בפילגש ברואה ג"פ אסורה ליבם ודוק:

יט ואבוא לדברי כ"ת מה שהערת אמאי לא נתיר בכל רואה מחמת תשמיש כיון דהוי ספק אם מן הצדדים או מן המקור ונוקמא בחזקת טהרה וע"כ הוכחש מזה שיטת הפ"ח דמדרבנן בכל דוכתא לא מוקמינין אחזקה ומוכח דכל זה לא הוי רק מדרבנן ומ"ה מיקל המרדכי שלא בשעת וסתה. וגם מיקל לתלות במכה. והארכת בזה. הנה גוף הקושיא ל"ק דספק צדדים בצירוף החזקה ל"ה אלא פלגא ופלגא נגד רוב דמים באים מן המקור. דבאמת זה דנגד רוב דמים מן המקור איכא רוב נשים שאינן רואין מ"ת אינו מספיק לבד לשוי' ספק דכמו שכתב זקיני ת"ש לענין מים בראש דליכא לאוקמא ארובא דרוב בהמות

אין להם מים בראש וע"כ יצא מן הרוב. כן האשה שמצאה בג"פ דם מ"ת והי' ס' אם היא מן הצדדים כבר יצאה מן הרוב. ושוב אמרינן גם בה רוב דמים מן המקור. רק דסברת זקיני הת"ש ל"מ רק נגד חזקה. דאיתא רובא. משא"כ נגד חזקה גמורה ל"מ האי סברא כמבואר בסי' כ"ט. נמצא גם בזה אתה צריך לצרף חזקה ברורה, ואז הוי ספק השקול. ומ"ה עכ"פ אסורה מספק: ועוד נ"ל דמשום חזקה לבד ל"ה מצרפינין הספק צדדים רק משום תרי חזקות חזקת היתר לבעלה וחזקת טהרה ומבואר בריב"ש סי' שע"ט דתרי חזקה הוי כרוב ומ"ה בהך דר"א בן פרטה אם נשאת תצא והובא בנוב"י קמא חלק אה"ע סי' מ"ג. ומ"ה רוב דמים מן המקור מתנגד לב' חזקות חזקת היתר לבעלה וחזקת טומאה והוי פלגא ופלגא. ועכ"פ ספק הוי. וכבר צרפנו החזקה לשויא פלגא:

כ ועיין בב"ב ד' כ"ד חמר אבייי אף אנן נמי תנינא דם שנמצא בפרוזדור ספיקו טמא שחזקתו מן המקור וכו' א"ל רבא רוב ומצוי קאמרת רוב ומצוי ליכא למ"ד דתנא ר' חייא דם שנמצא בפרוזדור חייבינן על ביאת מקדש עיי"ש. והקשה תוס' דאיך מוכח דמטעם רוב ומצוי דילמא משום רוב לבד. ולהנ"ל יתישב דבאמת בלא"ה אי אפשר לומר דהוי מטעם רוב. דיש שני חזקות נגד הרוב חזקת היתר לבעלה וחזקת טהרה. ורק שהי' עקום לומר דמשנה דם הנמצא בפרוזדור מיירי בדם טהור וספיקא טמא היינו משום מקור מקומו טמא וזה לא מתנגד כלל לחזקת היתר לבעלה ומ"ה אזלינן בתר רובא, ומ"ה בעי להוכיח דאזלינן בתר רוב ומצוי מדתני ר' חייא דם הנמצא בפרוזדור חייבין עליו על ביאת מקדש. ומבואר ברמב"ם בפ"ג מביאת מקדש ה' י"ד וכ"מ שם סוף ה' י"ב דאין חייב רק על דבר המפורש בתורה ולא על הבא בקבלה. וכיון דמקור מקומו טמא הוי הלכה כדאיתא בתוס' נדה ט"ו ד"ה במקור אמאי חייב על ביאת מקדש. וע"כ מיירי בדם טמא ואסורה לבעלה ג"כ ויש התנגדות ב' חזקות לרוב. וע"כ א"א לומר מטעם רוב נגד ורק מטעם רוב ומצוי. ומיושב קושית התוס' באופן דבראתה דם מ"ת נהי דגם שם רוב דמים מן המקור אבל לא הוי רוב ומצוי. דמצוי דם צדדים מחמת חולי או חולי הממלאה ונופצת. הוי רוב נגד ב' חזקות פלגא ופלגא וכן מה"ט י"ל מהני ס"ס במכה אף בראי' ממש דנהי דרוב עדיין איכא אבל גם מכה מצוי שיהי' דם ממנה. ומהני התנגדות ב' חזקות לפי הנ"ב יהי' כן דבאשה שרואה דם מ"ת יש כאן השתנות ומצוי גם דם צדדים. נהי דרוב דמים מן המקור. אבל רוב ומצוי ל"ה ומהני ב' חזקות לשויא פלגא. ומ"ה מותרת לשני בספק השני דאין כל אצבעות שוות או ההיתר דהוי שלא בשעת וסתה וחזקת אורח בזמנו בא. משא"כ בכל אשה שראתה דרך מקרה פ"א מ"ת הוי רוב ומצוי

ול"מ התנגדות ב' חזקות ומ"ה חייבין חטאת. וז"ב בישוב דברי המרדכי. וע' בספרי ב"י חיו"ד סי' קל"ב הארכתי בסוגיא זו:

כא והנה מה שכתבת בדברי הפ"ח דס"ל דחזקה ל"מ בשום מקום מדרבנן הפ"ח תמוהין וע' פמ"ג בפתיחה לטרפות ולפע"ד צ"ע מריש לאוכלין תולין במע"ל אף מדרבנן משום חזקת טהרה לכ"ע ושם ל"ה משום ספק טומאות בר"ה דלא ילפינן טומאת יוצאה מגופו כמ"ש תוס' ורק משום חזקה. וכן מוכח בכתובות דף ע"ה גבי לא תימא ר' יהושע לא אזל בתר חזקה כנ"ל. ומבואר שם דבחזקת הגוף אזיל ר' יהושע בתר חזקה אף שיתנגד חזקה אחרת ורבן גמליאל אזיל בכל דוכתא בתר חזקה אף מדרבנן ולאו דוקא במזנה דאשה בודקת ומזנה. אלא בכל דוכתא אזיל כדמוכח התם וי"ל גם הפ"ח לס"ל הכי רק בשאר חזקות אבל בחזקת הגוף דעדיף מכל החזקות ולדעת הפנ"י עדיף מחזקת ממון. גם הפ"ח מודה. ובריש נדה. וביבמות ע"ה הוי חזקת הגוף. וכל עיקר ראיות הפ"ח מקדושין ה' דאמרינן ספיקא הוי וחיישינן מדרבנן ושם הוי חזקת פנוי' דקלישא טובא הואיל ועומדת להנשא. ובלא"ה אין להפ"ח ראי' מקדושין לפי מה דמשמע מרש"י חולין קל"ד דבענין מיתה ל"מ חזקה וה"ה בענין כרת ואקצר בזה כי בלא"ה הפמ"ג הסכים להלכה דלא כהפ"ח:

כב ואמת לענין הערתי דשני חזקות מתנגדות לרוב דמים בא מן המקור חזקת היתר לבעלה וחזקת טהרה לפמ"ש תוס' ריש נדה בתירץ הראשון דטומאה למפרע לא ילפינן מסוטה. אבל היכא דל"ה טומאה למפרע אף טומאה יוצאה מגופה ילפינן מסוטה. ולשיטה זו ודאי מתניתין דדם הנמצא בפרוזדור ספיקו טמא שחזקתו מן המקור קאי לבעלה דל"ש לאסור מסוטה כמ"ש תוס' ב"ק י"א, אבל לענין טומאה בלא"ה טמאה מספק טומאה ברשות היחיד ועיין במשנה דף נ"ד בנמצא אחר זמן ג"כ הנ"מ לבעלה, אי חייב קרבן משום בועל נדה וזה לא ילפינן מסוטה. אבל לענין טומאה כיון שיש נ"מ דאם ראתה השתא הוי שלא בהרגשה ואם ראתה בשעת תשמיש הוי בהרגשה דתלינן בהרגשת שמש. והיכי דטומאה דהשתא תולה בלמפרע אז ילפינן מסוטה. דגם בסוטה משבעינן על טומאה הקודם לסתירה זו. ועיין בפתחי נדה ועיין ג"כ בשב שמעתתא ש"א פי"ב שכתב בדרך אחר דמשנה ד' י"ד רק לבעלה אבל לטומאה טמא ודאי. וזה לדעתי כונת רמב"ם בה' יוה"כ שכתב שמא יבא על אשתו ותמצא נדה. ולא כ' ספק נדה כדאמרינן בגמרא דלענין טומאה הוי כודאי נדה אף אחר אות יום מטעם ספק טומאה כמ"ש הש"ש. א"כ להנ"ל אין לצרף ב' החזקות כלל להדדי דטמאה היא בודאי מטעם ספק טומאה ברה"י. ובזה ל"מ חזקה ול"מ אלף חזקות ברה"י ולא נשאר אך חזקת היתר

ול"מ נגד רוב. אך לפי הנראה מכמה מקומות התי' הב' בריש נדה דטומאה יוצאה מגופו לא ילפינן מסוטה. ועי"ז יש לפלפל הרבה במ"ש כל האחרונים אדברי הש"ך סי' קצ"ז בס"ס שמא צדדים ושמא מכה דנ"מ לענין מקור מקומו טמא. וספק אחד מתיר יותר מחבירו. ואם מקור מקומו טמא הוי טומאת מגע ולא טומאת ראי' כמ"ש רש"י בנדה ט"ו וילפינן מסוטה ול"מ אפילו כמה ספיקות גם הוי קצת מלתא דתמוה דדם טהור דטמא משום מקור דהוה טומאת מגע יהי' יותר חמור מדם טמא לענין ס"ס ולדעתי שייך בזה סברת הגמ' מנחות וזבחים מ"ח שלא יהי' טפל חמור יותר מן העיקר. ועיין בנדה ט"ז ביש לה מכה רשב"ג מטהר. ואמר לי' רבי אי חיישת לוסת אשה נמי טמאה ואי לא חיישת לוסת אשה נמי טהורה משום דס"ל מקור מקומו טהור. ואיך זה תלוי בזה עיין בס"ט ובמפורשים. ולהנ"ל יתפרש דבאמת אף במכה אמרינן רוב דמים מן המקור ורק דהוה גם דם מכה מצוי'. ויש שני חזקות חזקת טהרה וחזקת היתר לבעלה אך לרשב"ג דמקור מקומו טמא בלא"ה טמאה ואין כאן רק חזקת היתר וזה שאמר לי' ר' אי חיישת לוסת אשה נמי טמאה ואי ל"ח לוסת אף דרוב דמים מן המקור ע"כ משום דיש שני חזקות וע"כ הדם נמי טהור דמקור מקומו טהור דזולת זה ליכא ב' חזקות וזה פי' יקר:

כג עוד ראיתי במכתבך הקשית בשם נוב"י על הגמ' נדה מ"א מקור שהזיע ב' טיפי מרגליות טמא וטפה אחת טהור אימא מעלמא אתי ואמאי טהור הרי ס' דאורייתא ולחומרא ואי קרוב להיתר מלאיסור משום דאין דרכו של מקור להוציא פחות משתי טיפין אמאי בבדיקה מחמרינן אפי' בכעין החרדל. ולפע"ד ל"ק דיש לחלק בין היכא שהזיעה יוצא לחוץ דאין דרך להוציא פחות משתי טיפין דבהתעורר לצאת יוצא יותר משא"כ בבדיקה שמא יש יותר ולא קלט הכל העד הבדוק. אך מפשטי' דגמ' משמע דל"ה רק ספק רק דמשמע מרמב"ם דספק הלכה לקולא כדמוכח בפירוש המשנה לפ"ו דמקואות ודוקא בעיקרו מן התורה ושיעורו מהלכה ספיקו להחמיר אבל בעיקרו מהלכה ספיקו לקולא. והא דאיצטריך בערלה בח"ל שכן הי' ההלכה היינו דזולת זה ה"א דכיון דבא"י מפורש הוי עכ"פ כמו עיקרו מדברי תורה. ועכ"פ לשיטה זו (עיין פ"מ בפתיחה לה' טריפות האריך בזה) נכונים דברי הגמ' אימא מעלמא אתיא משא"כ בבדיקה לבעלה הוי מן התורה וספקו לחומרא וזה ברור וכעת לא ראיתי קו' זו בנוב"י:

מה שכתבתי לעיל דאיכא ב' חזקות ניחא לן מה שקשה למ"ד וסתות ל"ד ואמאי גרע משור המועד דמחזקין בג' זמנא דודאי יגח ובעלו חייב לשומרו אע"ג דסתם שוורים בחזקת שימור קיימא. זה לא קיים בחזקת שימור והבעלים חייבין כשיגח ואמאי לא ניחוש לוסת בג' זמנא והרי חזקת ממון עדיף מכל החזקות ומוציאין עגון ע"פ חזקה ג'

זמנא אמנם אם כמ"ש הפנ"י בכתובות דחזקת הגוף עדיף מחזקת ממון וכבר רצה לאמר בשב שמעתתא דחזקת הגוף מהני אף ברה"י. ובמק"א הארכתי בזה. א"כ ענין וסת הוי שינוי בגוף וחזקת הגוף עדיף מחזקת ממון. ואך לפי מה שכתבנו שיש שני חזקות ועדיף מחזקת ממון. דמה"ט מהני חזקה אין אדם פורע ת"ז להוציא ינונון דב' חזקות חזקת חיוב וחזקה א"א פת"ז ועדיף מרוב כמ"ש לעיל סי' א' אות ז' ומ"ה ס"ל למ"ד וסתות דרבנן ול"ק משור המועד. מיהו לפמ"ש בנוב"י דאף למ"ד וסתות ל"ד אבל הפרשה קודם זמנו הוי דאורייתא דחיישינן שמא תראה מדאורייתא וא"כ אין כאן קושיא משור המועד דהבעלים חייבין לשמור מדאורייתא כיון דבכל עת חיישינן שמא יגח כמו דחיישינן לענין זה לוסתות דאורייתא ודוק:

כה ואשר הבאת במכתבך דברי ספר שלום ירושלים בישוב קו' הר"ש דיאסרו כל השדות לחרוש ולזרוע שמא הוא נחל איתן דהוי קבוע וכמע"מ דמי וכ' דכי אמרינן קבוע כמע"מ דמי היכא דגוף האיסור נאסר בלא רוב אבל היכא דגוף האיסור לא נאסר רק מטעם רוב ל"א חידוש דקבוע דהוי ס"ס שמא לא זו ושמא הקבוע ונותר ורק מטעם רוב אסור א"כ ממ"נ אם אזלינן בתר רובא גם כעת ניזל וע"ש. ומש"ה בנחל איתן די"ל דעגלה ערופה טריפה הוי ורק מטעם רוב אסור ל"א קבוע ע"כ. לפע"ד דבר זה לא ניתן להאמר דהיכא דהרוב כבר הוחזק הוי כודאי כמו שהוכיח בהפלאה ספ"ק דכתובות. ובנחל איתן ג"כ אם במקום אחד נהרגה עגלה העגלה כבר הוחזקה והוי כודאי ול"ה ס"ס וראי' מזבחים דף ע"ג דאמרי' שם נמשך הוי ליה קבוע אף דשור טריפה שהרג פטור כדאמר ר"א בסנהדרין ושור הנסקל לא אסור רק מטעם רוב. והגם שי"ל דשם ממ"נ אם טריפה לא הוי קדושה מ"מ דלמא הבעלים טריפה ושור של אדם טריפה פטור כדאיתא סנהדרין ע"ח. וע"כ דבריו ליתא ובלא"ה תימה לומר דאם מקולין אחת תמכור טרפות שנטרפה מחמת רוב לא יהיה דין קבוע והרב שלום ירושלים לא אמר זאת. אך דרך אפשר:

כו ודרך אגב נסתפקתי בשור הנסקל שנמצא טריפה אחר סקילה טרפות שידוע שהי' בו קודם שהרג אדם אם חוזר להתירו או לא ומקידושין נ"ז בצפורי מצורע שנמצא טריפה אין ראי' דשם הוי הקדש בטעות משא"כ בשור הנסקל שהורו ב"ד כדין. דרובא דאורייתא וכיון שהשור הנסקל ע"פ ב"ד בחוקי התורה הוא אסור בהנאה ועיין בח"מ סימן רצ"ז ברמ"א דשליש שהחזיר ע"פ ב"ד פטור אף שלא ה"ל להחזיר. ומבואר בתוס' כתובות דנ"ה סוף ע"ב דהיכא דעשה ע"פ חזקה עפ"י ב"ד אף שאח"כ נתברר ההיפך פטור ה"ה הכא שהוא עפ"י התורה אסור בהנאה אף שנמצא טריפה. ומה שאמרו בסנהדרין ע"ה שור טרפה היינו בידוע שהוא טריפה. ואם כי הדין דין כדכתיבנא לא מצאתי גילוי לזה.

אך מדאמרינן בכתובות כ"ז שור הנסקל שהוזמו עדיו לאחר סקילה מותר בהנאה ה"ה בנמצא טרפה וע' בנתיבות סי' ק"מ ס"ק י' (שוב יצא לאור ספר מנחת חינוך ראיתי מ' נ"ב שנסתפק בזה) צלח רכב על דבר אמת וחזק ואמץ בתורה כברכת אוהבך:

סימן י

ב"ה ברעזאן ברכת ה' לפ"ק:

להרב הגאון החריף המפורסים מוה' צבי הורוויטץ:

בעה"מ ספר לקוטי צבי (זצלה"ה):

ע"ד השאלה באשה שאחר לידתה ראתה ב' פעמים מ"ת אח"כ עסקה ברפואות ואמרו לה הרופאים שהי' לה מכה ונתרפאה ושמשה וראתה ג"פ מ"ת. ועי"ז החזיקו הרופאים אח"כ שבטח אין לה מכה. והאשה מרגשת קצת כאב בשעת תשמיש ואינה יודעת אם הרגשת כאב או הרגשת שימוש ויש לה וסת קבוע: א:

תשובה הנה בש"ע מבואר דאם הרגישה צער וכאב בשעת תשמיש לכ"ע יש לסמוך אבדיקה בבעל הראשון להקל. וכת"ה חשש בנ"ד להחמיר לפי המבואר בש"ך הטעם דנראה קצת דחולי ומכה יש לה באותו מקום ובנ"ד הרופאים אומרים דאין לה מכה. ואמנם כבר כתבתי בתשו' הראשונה לכת"ה לענין נשתטית דלהחמיר אין מאמינים לרופאים וכמו שמבואר בסי' ט"ז ובסי' מ"ט ובכמה מקומות דמסל"ת אינו נאמן להחמיר. כן אומן דאיכא חזקה דלא מרעה אומנתי' אינו נאמן להחמיר הגם די"ל דאומן עדיף יותר דהרי דעת הש"ך בסי' צ"ח דאף דמסל"ת אינו נאמן רק בדרבנן אבל אומן נאמן בדאורייתא מ"מ זה דוקא במקום שיכולין לברר. משא"כ לענין נ"ד דהוא רק אומדנא וגם אין יכולין לברר ולא מרתת ל"ח לדברי הרופאים להחמיר ולא עדיף ממסל"ת:

ב:

ועוד נראה דהרי רוב הפוסקים פסקו דגם בבעל הראשון יש להקל בבדיקה. והנוב"י סי' מ"ג חשש להחמיר בבעל הראשון בבדיקה כשלא נמצא דם כלל מטעם אין כל האצבעות שוות ודוקא בבעל ג' דכבר הוחזק' לכל האצבעו' אז מהני כשלא נמצא כלל. אבל לא בבעל ראשון ודוקא כשנמצא בצדדי שפופרת מהני בבעל ראשון. ולפע"ד מהני גם בבעל ראשון בלא נמצא כלל. ואבאר גוף בדיקת שפופרת דמהני והקשה בחו"ד דכיון דדם מ"ת חיישינן לקביעת וסת ואמרינן דחימוד התשמיש גורם לה א"כ מאי מהני בדיקת השפופרת הרי בזה אין לה חימוד כלל. עוד הקשה הרי וסת קבוע אינו נעקר בפעם אחת. והנראה לענ"ד בזה דהנה בכל אשה שרואה מ"ת יש להסתפק אם הוא מהמקור ונקבע לה וסת מתשמיש או מהצדדים שיש מכה שבצדדים. ולכאורה למ"ש הב"י שהקשה

אבדיקת שפופרת למה מהני הלא אין כל אצבעות שוות ותירץ דלא כל אצבעות שוות מהני אך להקל מטעם דרוב נשים אין רואות מ"ת וא"כ כיון דאיכא רוב למאי צריך בדיקת שפופרת ונימא דהוא מחמת חולי שבצדדים מטעם רוב. אך הדבר נכון לפמ"ש זקיני הת"ש בסי' כ"ט גבי מים בראש דל"מ רוב בהמות כשירות דרוב בהמות אין להם מים בראש וע"כ יצאה בהמה זו מרוב ועיין בחו"ד ובראש אפרים בסוף הספר סי' י"ט מזה באריכות א"כ באשה רואה מ"ת מאי תאמר רוב נשים אין רואין מ"ת וע"כ מהצדדים. הרי רוב נשים גם מהצדדים אין רואין מ"ת וע"כ אשה זו יצאה מרובה ומ"ה אסורה בלא בדיקה. אמנם הדבר ברור דכמו דאמרינן מוקמינן ארובא היכא דלא יצא מעולם מרוב. כן אף ביצא מרוב אם אתה יכול לומר. חזר לרוב נמי מוקמינן ארובא ואמרינן שחזר לרוב וכמו דבבהמה שנמצאת טריפה ממשיכין הרוב לזמן מאוחר ואמרינן עד השתא הי' מהרוב. כמ"ש תוס' ופוסקים בחולין י"א גבי גבינות כן להיפך אמרינן דחזר להרוב והנה הך דלא כל אצבעות שוות ל"מ רק אם חימוד התשמיש גרם והוי קביעות וסת אמרינן לא כל האצבעות שוות אבל אם הוא מהצדדים שיש לה מכה וכל אימת שתשמש ותיגע באותו מקום רואית אין חילוק בין אצבעות וגם בשפופרת תראה ומעתה כשבודקת בשפופרת ולא תיצא כלל אם אתה אומר שמה שראתה הוי מקביעות ווסת לתשמיש אין ראי' ממה שלא ראתה השתא דאין בשפופרת חימוד ועוד ווסת קבוע לא נעקר בפעם אחת משא"כ כשאתה אומר מה שראתה היה מהצדדים ועתה לא ראתה דבזה אין חילוק בין אצבע לאצבע וע"כ נתרפאית ומעתה לאחר הבדיקה מוקמינן אותה ארובא שאינן רואין מחמת תשמיש ואי דרוב נשים אין רואין גם מצדדים גם היא לא תראה דנתרפאת דהרי לא מצאה בשפופרת ואמרינן השתא חזרה לרוב:

ג ונכונים בזה דברי הרמב"ם סוף פ"ד מאיסורי ביאה שכ' כיצד בודקת עצמה אם נתרפאת אם לא נתרפאת כו' אם לא נמצא דם בודאי שהדם שהיא רואה מדוחק הצדדים ותמה בס"ט דהתחיל בנתרפאת וסיים שהוא מהצדדים עוד תמה בס"ט לפ"מ דמוכח מהרמב"ם דאם לא מצא כלל מוכח דהוא מהצדדים ולפ"ז אף אם תשמש אח"כ ותמצא ג"פ נמי מותר א"כ עברה ושמשה דעדיף מבדיקת שפופרת נמי מתני ולפ"ז בנמצא ג"פ דם מ"ת ועברה פ"א ושמשה ולא ראתה אח"כ לא תאסר אף שתראה כמה פעמים מ"ת וזה תמוה ולהנ"ל הכל נכון וזאת כוונת הרמב"ם דבודקת לידע אם נתרפאה ואם לא תמצא כלל לאות שהיא מהצדדים ונתרפאה ממכה זאת ושוב הוא מהרוב משא"כ אם הוא מהמקור אין ראי' משפופרת וכל זמן שאנו יכולין להמשיכה לרוב מוקמינן אותה מרוב משא"כ בלא בדיקת שפופרת ע"כ אשה זאת יצאה מרוב ועדיין אינה מהרוב

ולפ"ז אם תחזור ותראה אם תראה פ"א אמרינן מקרה היא ויצאה זאת מהרוב משא"כ אם תראה ג"פ ע"כ שוב יצאה מהרוב ושוב הו' ספק אי מהמקור או מהצדדים. ומעתה מיושב כל הקו' שהקשה בחו"ד ומה שהקשה עוד לבעל, השני למה מותרת בלא בדיקה ואי דאיכא ס"ס שמא מהצדדים ושמא לא כל האצבעות שוות הרי איכא לברר, ע"י בדיקה לק"מ דאם היא מחמת ווסת ל"מ בדיקת שפופרת דליכא חימוד וליכא לברר שני הספיקות. ומה שהקשה אם נמצא בראש המוך אם תחזור ותבדוק בשפופרת תהי' מותרת כשלא תמצא כלל והר"ן כתב דל"מ לק"מ דכבר כתבתי מה דשפופרת מהני הוא מטעם דאמרינן השתא איגלאי מלתא דהי' מהצדדים ונתרפאה משא"כ כשנמצא בראש המוך ובודאי ממקור הי' והיה לה ווסת אין ראי' משפופרת לעקירת הוסת ועוד דבאצבע יש חימוד אף שראתה פ"א גם בשפופרת אולי אז הוי לה חימוד ומה שהקשה דאם תבדוק ותמצא בצדדי השפופרת גם אם תשמש אח"כ אף נקיים אין צריך גם אם אח"כ תמצא בבדיקת מוך תתיר הדם דאמרינן נתלכלך מהצדדים ואין השכל גוזר כן ל"ק כלל דבדם מ"ת י"ל רוב נשים אין רואין מ"ת משא"כ בדיקת מוך לא נימא דהוא מהצדדים דל"ש רוב זה אדרבא רוב נשים בבדיקת מוך רואין ממקור ועוד למ"ש אם אח"כ תראה פ"א אמרינן מקרה היא ולא יצאה מרובא וצריכה ז' נקיים. וכשתראה ג"פ אם לא ראתה כלל בבדיקת שפופרת יהי' לאות שנתרפאה כשתראה אח"כ ג"פ אסורה דע"כ שוב יצאה מרוב וכשבדקה ומצאה בצדדי השפופרת מותרת ואולי ז' נקיים ל"צ משא"כ בבדיקת המוך כשתראה הוי מרוב ראיות ובודאי ממקור הוא ועכ"פ לפמ"ש גם בבעל הראשון מותרת בבדיקה אף כשלא תמצא כלל ול"ש חששת הנב"י מלא כל אצבעות שוות דאמרינן הדם היא מהצדדים ול"ש לא כל אצבעות שוות וע"כ נתרפאה וחזרה לרוב נשים דאין רואין מ"ת:

(הג"ה בגוף הסברא שכתבתי אף שיצאה מהרוב אמרינן שבודאי חזרה להרוב יש להתוכח וצ"ע):

ד:

והנה יש להקשות לתי' הב"י דמ"ה מהני בדיקה ול"א לא כ"א שוות להחמיר משום דרוב נשים אינן רואין מ"ת והרי כל הברייתא דף ס"ו קאי ארשב"ג כמ"ש רש"י ותוס' רצו לומר בבכורות דף כ' דרשב"ג חייש למיעוטא כדמוכח מהך דנפל דחייש למיעוטא ובע"ז ר"פ כ"ה כ' תוס' דרשב"ג ל"ח למעוטא ואמנם בחולין י"א ובבכורות צדדו התוס' לומר דרשב"ג חייש למעוטא ולשיטה זו ק' קושיות הב"י מאי מהני בדיקת שפופרת וא ואמנם י"ל דיש חזקה בהדי רוב חזקת טהרה וזה נ"ל בהבנת דברי רש"י שכ' לבעל הראשון לא

תבדוק מוטב שתתגרש ותנשא לאחר שמא תבוא לידי ספק כרת ולכאורה כרת מאי בעי הכא וכי לא סגי לי' לרש"י לאמר שתבא לידי איסור לבד אך רש"י כ' חולין קל"ד ספק חלה שיש בה עון מיתה הלכך לא סמכינן אחזקה. א"כ כיון דרשב"ג חייש למיעוטא. ול"מ הבדיקה רק בצירוף החזקה שפיר כ' דבבעל הראשון ל"מ בדיקה דחיישינן לאיסור כרת ול"מ חזקה. ומ"ה ל"מ בדיקה רק לבעל הג' דהוחזקה לכל אצבעות כמו שתי' בנוב"י קו' הב"י ולפ"ז יצא לנו צד היתר דלדידן דל"ח למעוטי ול"ב לצרף החזקה גם רש"י מודה דמהני בדיקה ודוקא לרשב"ג מחמיר רש"י כשיטתי' בחולין אבל לא לדידן:

וקצת יש מקום לומר דגם רבי חייש למעוטי לפמ"ש הר"ן בתשובה בטעם דר"מ דמחמיר למשתנת ונמצא דם דחייש להדר מי רגלים למקור משום דחייש למעוטי וס"ל דר"י ל"ח למעוטי ועיין תוס' יבמות ס"ז א"כ מה זה שאמרו בנדה ט"ו כשטמא רבי בעד שאינו בדוק והניחה בקופסה משום נדה כר"מ טימא דס"ל כר"מ במי רגלים. הרי טעמא דר"מ דחייש למעוטי ורבי ל"ח למעוטי וצ"ל גם רבי חייש למעוטי כר"מ ועיין בחולין ס"ג גלוי וידוע לפני מי שאמר והי' העולם דעופות טהורים מרובים מהטמאים וכו' למאי נ"מ ללמוד בלשון קצרה. ותמהו רבים דנ"מ לענין ספק בעופות דאזלינן בתר רובא. וכבר הרגיש בזה בכנסת יחזקאל ולהנ"ל יתכן דשם קאי לרבי ורבי חייש למעוטי. וכבר כתבתי כן ח' יו"ד סי' ס"ט אות ו'. אמנם מחולין צ"ה משמע דרבי ל"ח למעוטי ע"ש. ושוב ראיתי כי למ"ד טמאה משום נדה ל"ל טעמא דר"מ משום חייש למעוטי דל"ה רק ספק ואיך טמא ודאי וכבר הקשה כן על הר"ן בסדרי טהרה ס"ס ק"צ וע"כ טעמא אחרינא הוי דר"מ מטמא ודאי ורבי נמי א"ל הכי והר"ן קאי לסברא דר"מ מטמא רק מספק ואקצר הפעם:

ה:

והנה בנוב"י סי' מ"ג פי' כונת הראב"ד דבזה"ז לא סמכי' אבדיקה דבנות ישראל החמירו על עצמן אפילו טיפת דם כחרדל ופירש דחיישינן אפילו נמצא דם בצדדי השפופרת שמא כבר בא ממקור לצדדים וכמו שהחמירו בטיפת דם למנות ז' נקיים שמא בא בג' ימים זא"ז ועיין שם שכתב בסי' מ"ו להחזיק בסברא זו דאף דלחולין לכ"ע דיה שעתה מ"מ חיישינן שמא מקודם זה רגע אחת בא הדם ממקור לצדדים עיי"ש שהחמיר מה"ט בבדיקת שפופרת לענין אשה שאינה יכולה לטהר עצמה לבעלה. ולפענ"ד אין להחמיר לפמ"ש הרמב"ן בב"ב כ"ג דאפילו אם רוב וקרוב הולכין אחר הרוב היכא דהוא מקומו ממש אמרינן כ"נ וכ"ה ועדיף מרובא וכן כתב הטו"ז בסי' רצ"ד ביו"ד., א"כ בנמצא דם בצדדי השפופרת דע"כ מהצדדים הוא אין לספק שמא בא ממקור לצדדים דאמרינן מקומו ממש הוא כ"כ וכ"ה ועדיף מרובא. ודוקא בריש נדה דהדם בא ממקור ולא

מפרוזדור ונמצא בפרוזדור חיישינן דמעיקרא אתי אבל בנמצא בצדדים ויש לומר מקומו ממש כ"נ וכ"ה. ובזה נסתלקו חששות של הנוב"י ואפילו בספירת ז' נקיים שהחמיר בנוב"י דל"מ בדיקת שפופרת מטעם כיון דאינה עומדת בחזקת טהרה חיישינן דהדם בא ממקור לצדדים עיי"ש להנ"ל ל"ח לזה דמקומו ממש אמרו כ"נ וכ"ה ועדיף מרובא. והן אמת שיש מקום לומר עד כאן ל"ק הרמב"ן דמקומו ממש עדיף מרובא אך מרובא לבד. משא"כ לענין ספק אם הוא מהמקור או מצדדין דהוי רוב ומצוי כדאמרינן בב"ב רוב ומצוי מ' איכא למ"ד מאן יימר לן דסברת כ"נ וכ"ה ומקומו ממש עדיף מרוב ומצוי אמנם נ"ל דבר חדש בענין זה עפ"י דברי השמ"ק בב"ב שכתב רוב ומצוי קאמרת כלומר שהדם שבמקור אינו בלוע בבשר כמו הדם שבעלי' אלא צריד ממש ומצוי ליציאה יותר מן הדם שבעלי' א"כ זה דוקא ביצא דם ונמצא בפרוזדור אמרינן הדם שבמקור אינו בלוע בבשר ומצוי לצאת משא"כ הדם שבעלי' משא"כ בבדיקת שפופרת ונתלכלך השפופרת בפגע באותו מקום דאף אם הדם נבלע בבשר מ"מ מלכלך המוך וצדדי השפופרת ל"ה דם מקור מצוי נגדו רק רוב לבד ולענין רוב מהני סברת מקומו ממש:

ו:

והנה דעת המרדכי להקל באשה רואה מ"ת שלא בשעת וסתה דאמרינן דם צדדים הוא כמ"ש הש"ך בשיטתי' דאפילו בלא מכה מתיר המרדכי. ותמהו רבים עליו ממשנה דהיה משמש עם הטהורה דמוקמינן בשבועות לעולם בשאינו סמוך לוסתה ואפרישה ולמרדכי הרי תלינן דהוא דם צדדים והנ"ל בישוב הדבר דבאמת דם עלי' הוי קבוע ודם מקור הוי רוב ומ"ה דם הנמצא בפרוזדור ספיקו טמא שרוב דמים מן המקור. ואמנם כיון דע"כ מיירי בהרגשה דאל"כ אינה טמאה מדאורייתא וכיון דנולד הספק בעת ההרגשה מאין הדם בא הרי נולד הספק במקום קביעות וכל קבוע כמע"מ דמי. וכבר הרגיש בזה בש"ש ש"ד פ"א ע"ש. אך עיין בש"ך סי' ק"י ס"ק כ"ב חילק בין פירש לפנינו ובין לקחו ישראל ממקום קבוע פירש לפנינו ל"ה רק מדרבנן אף נולד הספק במקום קביעות והפרישו הוא הוי דאורייתא. והכי משמע מתוס' חולין צ"ה ע"ש א"כ כל אשה שרואה דם דרך מקרה מ"ת ל"א דהתשמיש גרם לה רק הדם פירש ממילא ול"א בזה כל קבוע כמחצה וכו' ומ"ה חייב קרבן דרוב דמים מן המקור והדם פירש ממילא משא"כ המרדכי דמיירי דראתה ג"פ מ"ת דאמרינן התשמיש גרם לדם לצאת והוי כהפרישו הוא ומיירי בדארגשה ולא נודע אי הרגשת שמש כדאמרינן בגמ'. ועכ"פ נולד הספק בקביעות ופירש הדם ע"י ישראל הוי קבוע דאורייתא אף להקל והוי ספק השקול וכיון דדם מקור שלא בשעת וסת לא שכיח תלינן לענין שלא לאסור על בעלה מספק להקל דכל איסור לבעלה

מ"ת ל"ה רק מדרבנן אבל לא לענין ספירת ז' נקיים דהוי דאורייתא. משא"כ בראתה פ"א דל"א התשמיש גרם לה הוי רק פירש ממילא ואזלינן בתר רובא שפיר חייבת בקרבן ודוק היטב:

ולפ"ז יצא לנו דבבדיקת שפופרת שהיא בודקת בידים והספק במקום הקביעות ל"ה רוב דכל קבוע כמע"מ דמי. וגם מצוי ל"ה כמו שפרשתי לעיל דדוקא ביצא דם הוי מצוי וכשנמצא בצדדים מ"ה ל"ח שבא ממקור מיהו לזה י"ל כיון דחיישינן שלא נמצא דם מצדדין רק הכל ממקור ל"ה קבוע כלל ודוקא לענין דם עלי' דהוה ע"כ קבוע שייך סברא הנ"ל. אך בלא"ה למ"ש לעיל דמקומו ממש עדיף מרוב בבדיקת שפופרת ל"ש כלל סברת הנוב"י:

ז:

ובתשו' אחרת (היא בחיו"ד ח"ר סי' קל"ג אות א') כתבתי לישב קו' התוס' בהא דמייתי ראי' בב"ב כ"ג דרוב ומצוי ליכא למ"ד מהא דתני ר' חייא דם הנמצא בפרוזדור ספיקו טמא וחייבין על ביאת מקדש ותמהו בתוס' דלמא משום רובא לבד. וכתבתי דדעת רמב"ם פ"ד מביאת מקדש דאין חייבין על ביאת מקדש אך על דבר המפורש בתורה. ולפ"ז ברובא דליתא קמן דהוא מהלכה כמ"ש רש"י בחולין י"א אין חייבין על ביאת מקדש ותוס' כתבו בב"ב שם דזה חשוב רובא דליתא קמן ואיך חייבין על ביאת מקדש ש"מ דרוב ומצוי היא. ובזה י"ל הא דקאמר בגמ' שם רובא דאורייתא דקשה אטו לא ידענא עד השתא ולהנ"ל הוי הוכחה דעדיף מהלכה למשה מסיני דלא מקרי דאורייתא לדעת רמב"ם ואפי' קדושי כסף קרא רמב"ם מדברי סופרים. ומ"ה אמרינן ש"מ דאורייתא דילפינן מאחרי רבים להטות ולא מהלכה. וכעת ראיתי דבזה אולי יש לישב קו' התוס' בנדה י"ח לאביי דמשוה לי' ספק אפי' בקרקע פרוזדור ואיך יפרש המשנה דהי' משמש עם הטהורה עיי"ש. להנ"ל אביי ג"כ יסבור רוב דמים בא מן המקור אך דלא חשיב לי' מצוי, וקאמר ספק היינו דאין חייבין על ביאת מקדש אין חייבין על רוב מהלכה למ"מ ובזה פליגא שם משא"כ לענין קרבן של ביאת נדה גם אביי מודה. כן י"ל לאביי אך קצת משמע בסוגיא דגם אין שורפין תרומה ומשמע דהוי ספק השקול, ואולי אביי לס"ל בנמצא בקרקע פרוזדור הוה ספק רק לענין ביאת מקדש ולשרוף תרומה מודה:

ח עכ"פ לדינא רבו פוסקים המתירים גם לבעל הראשון בבדיקה ובנ"ד שיש לה כאב שהרמ"א מתיר להדי' אין להחמיר בכגון דא והן אמת שגם האור זרוע פסק להדיא דבזה"ז אין אנו בקיאין בבדיקה והפוסקים אין מביאין דבריו וגם כת"ה חושש קצת לדברי הרופאים שאמרו שאשה זו אין לה מכה וקצת משמע מריש תשובת עבודת הגרשוני סי'

כ"ב דגם להחמיר משגחינן ברופאים. אמנם בשאלה דידי' מבואר שראתה אחר לידתה. ולפענד"נ מלשון הרמ"א בסי' י' הגם דבראתה ג"פ אחר לידה ל"ת שהוכו הצדדים מחמת הלידה להתירה בלא בדיקה אבל מ"מ ע"י בדיקת שפופרת מותרת לכ"ע מדלא כתב הרמ"א דהא דמהני בדיקת שפופרת היינו לדיעה קמייתא בס"ג וע"כ לענין זה תלינן דהוי מחמת לידה שהיא כמו כאב ומכה. ומעתה בנ"ד שיש ב' צדדים להתיר שהיא אחר לידה ועוד שמרגשת כאב בשעת תשמיש ודאי מותרת בבדיקה דאף לדברי הרופאים שאין לה מכה אבל יכול להיות שהוכו הצדדים מחמת לידה ועיין בח"ס סי' קנ"ח הגם ששם קיל יותר בנ"ד אין כאן פקפוק להתיר:

ט:

ולדעתי נסמך על הבדיקה שכתבו בס"ט ותשובת אמונת שמואל להכניס כיס כעין אצבע לסמוך ע"ז אם תמצא בצדדים וכשתמצא באמצע אח"כ שתבדוק בשפופרת כמו שהאריך בח"ס סי' קנ"ח והנוב"ק סי' מ"ג הקשה דתבדוק עצמה בבעל הראשון במכחול בלי שפופרת ואם תמצא בצדדים מותרת לבעל הראשון ולא תפסיד בעל השני ואף אם תמצא בראש המכחול עדיין יש היתר לבעל השני מס"ס שמא נגעה בצדדים ושמא לא כל אצבעות שוות והנראה לפענ"ד בישוב קושיתו הנה מבואר דאשה שיש לה וסת דיה שעתה ונחזה אנן אשה שראתה מ"ת ג"פ נקבע לה וסת לתשמיש ואם תבדוק במכחול ותמצא בראשה נימא ג"כ דיה שעתה דהוה כשעת וסתה ולא נימא להחמיר שמא לא כל אצבעות ולא כל הכחות שוות ומה שראתה עכשיו הוא מקרה ול"ה שעת וסת ותטמא למפרע דכיון דטומאה למפרע דרבנן אתה תדין להקל ותאמר שמא כל אצבעות שוות ודיה שעתה דהוה שעת וסתה א"כ אתה בא לתרי קולא דסתרי אהדדי דאתה דן להקל שמא כל אצבעות שוות ודיה שעתה ואתה דן להקל שתנשא לשני שמא לא כל אצבעות שוות אך לכאורה זה ליתא דגם לענין דיה שעתה אתה תקל מספק שמא דם צדדים אך ז"א דבאמת ספק צדדים ל"ה ספק דרוב דמים מן המקור אך בצירוף הס"ס דלא כל אצבעות שוות דהוי ספק השקול מצרפין המיעוט מצדדין שמא לא כל אצבעות ושמא צדדים א"כ הו"ל תרי קולא דסתרי אהדדי. אמנם לפ"ז קשה איך תנשא לשני בלא בדיקה אם תמצא דם יהי' תרי קולי דסתרי אהדדי דאתה אומר דיה שעתה ושמא כל אצבעות וכל הכוחות שוות ואתה מתירו שיבעל עוד שמא לא כל הכחות שוות וע"כ צ"ל דהאמת דל"ה ס"ס דסתרי אהדדי דאתה אומר דיה שעתה ג"כ מטעם לא כל הכחות שוות ותאמר דהביאה ראשונה שראתה היה בכח חזק כמ"ש רש"י ומ"ה ראתה ודי' שעתה דבכח זה הוחזק' לראות ובביאה שניה לא תראה דלא כל הכחות שוות. ומעתה גם לענין קו' של

הנוב"י נימא נמי הכי דהא דבבדיקה ראתה דהמכחול זה שוה לאצבע שהוחזקה בו ודי' שעתה ומ"מ מותרת לשני מס"ס שמא אצבע של שני אינו שוה לראשון ושמא נגעה בצדדין ול"ה סתרי אהדדי ועדיין קושיות הנוב"י אינו מיושב:

י ובמקום אחר (הוא התשובה הקודמת) הארכתי לפלפל אי גם בוסת הקפיצות די' שעתה והארכתי בזה. ולפ"ז גם בענין דם ע"ת לא די' שעתה עוד נלפע"ד דלענין מע"ל שבנדה ל"מ ספק להקל דכיון דעיקר תקנתן הי' על הספק כמש"כ הרמב"ם לענין בדיקת חמץ והוכחה לזה מרואה כתם דמטמא למפרע ול"א דהוי ספק דרבנן או ס"ס שמא מעלמא ושמא עכשיו ראתה וע"כ כיון שהחמירו חכמים אין חילוק בין ספק לודאי. וע' במראה הפנים בירוש' ריש נדה שתמה על המ"ל בפ"ד ממשכב ומושב שהביא בשם ירושלמי בספק להקל במע"ל ותמה על הרמב"ם שלא הביא זאת והוא כ' דהרמב"ם יסבור כיון דבכתם מטמא למפרע גם בספק מטמא למפרע ומ"מ מדה טובה אינה חוזרת דבמ"ש יש ליישב קושית התוס' בנדה ס"ו ע"א ד"ה ותבדק בביאה ראשונה של בעל ג'. דהקשו דאמאי לא מקשה הש"ס ותבדוק עצמה בביאה שני' של בעל שני כיון דאכתי לא ידע דאין כל הכחות שוות. ע"כ ונ"ל ליישב דלכאורה קשה על התוס' דאמאי תצטרך לבדוק בביאה שניה של בעל הב' הלא לא הוחזקה ג' פעמים לאצבע שלו וכן על הש"ס גופא יש לתמוה כן. דמאי פריך הגמ' ותבדוק עצמה בביאה ראשונה של בעל הג' הלא לא הוחזקה עדיין ג' פעמים לאצבע שלו ונאמר מקרה הוא ול"ל לתרץ דאין כל הכחות שוות וכמו שהקשה באמת בעל חו"ד ומה שתי' שם דזה הוה כמו שור חמור גמל נעשה מועד לכל צ"ע דזה דומה לשור שור חמור גמל דהוי בעיא דלא אפשטא בב"ק וצ"ע על החו"ד. ויש ליישב דבריו ע"פ דברי השמ"ק בשם הרא"ה בב"ק דהאבעי' הוא בראה חמורים ולא נגח עיי"ש, אך מרש"י ותוס' משמע דאיבעי' כפשטו וא"כ קשה בגמ' מאי הקשו ותבדוק עצמה בביאה הראשונה של בעל ג' הרי לא נתחזקה באצבע זה ג"פ והוי כשור שור שור חמור חמור גמל דתלי' ג"כ באבעי' שבב"ק וגרע משור חמור גמל ונראה דהגמ' הכי מקשה ותבדוק כיון דאם תראה בביאה הראשונה של בעל ג' אתה מיקל לומר די' שעתה דהוחזקה בכל אצבעות ואתה מיקל מספק איך אתה מיקל שוב לבעול ביאה שניה שמא לא הוחזקה באצבע כהצד איבעי' שבב"ק להקל דע"כ אתה מוכרח להחמיר בכל שני הצדדים ושפיר משני דלא כל הכחות שוות וניקל לענין די' שעתה מטעם דביאה ראשונה הי' בכח וביאה שניה ניקל דלא יהיה בכח כנ"ל. משא"כ בבעל שני ל"ה מקשה כלל ותבדוק מטעם דאתה מיקל לענין דיה שעתה מטעם דהתחזקה בג' אצבעות דהרי לא נתחזקה רק בב' אצבעות ובודאי אמרינן לענין אצבע זה מקרה ומטמא

למפרע ודוקא בבעל ג' הוי כמו שור שור שור חמור גמל משא"כ בעל שני הוי כמו שור שור שור חמור דבודאי לא נעשה מועד. והרבה יש לדבר ואקצר:

יא דרך אגב ראיתי בס"ט קפ"ז ס"ק ח' שכתב בדעת הרמב"ם דל"מ בדיקה רק לבעל הרביעי דבאמת הקשה הב"י הרי לא כל אצבעות שוות אך הרי אשה זו נתחזקה לכל אצבעות וכיון דחזינן דלא ראתה שוב לא נתחזקה לכל אצבעות ומותרת לרביעי משום ס"ס דלא כל אצבעות שוות משא"כ לבעל ג' כבר נתחזקה לראות וצ"ע עליו דאשה זאת נתחזקה לכל אצבעות ל"מ מה דלא תראה באצבע אחת כמו בשור חמור גמל אם יראה פעם אחת ולא נגח דאינו יוצא מחזקתו כן אשה זאת מוחזקת לכל אצבעות עדיין וע"כ צ"ל סברת נתרפא א"כ גם לבעל ג' י"ל כן. ולדינא הנני מסכים לבדיקת הס"ט והאמונת שמואל דבדיקת שפופרת באמת אין אתנו יודע לבדוק אך בדיקה הנ"ל יש לעשות וכת"ה נתן עצה הוגנת לדרוש ברופאים ישראלים אם יאמרו שיש לה מכה הם נאמנים יותר מרופאים נכרים ומהני לה בדיקת שפופרת וגם זה נכון והנני מסכים לדבריו בהיתרא דהך איתתא שתדרוש ברופאים ישראלים ואח"כ תבדוק בבדיקת אמונת שמואל והרופא חולים יגה מזור להך איתתא ולא נכשל בדבר הלכה ואם גם רופאים ישראלים יאמרו שאין לה מכה וגם אינו מחמת שהוכו הצדדים מחמת לידה באמת קשה להתיר בבדיקה וד' ירחם בעדה:

יב מה שכתב כת"ה איך נאמנת לומר מכה יש לה במקור בדם מ"ת והרי אתחזק איסורא ואין בידה לטבול הן קדם הערתי על קושית הס"ט סי' קפ"ד למ"ד וסתות דאורייתא איך נאמנת שלא ראתה דאתחזק אסורה ואין בידה לטבול כעת ותירצתי דיש לחלק בין חזקה דמעיקרה ובין חזקה דוסתות דהוי חזקה מחמת רוב ואף דבשור המועד מוציאין ממון בחזקה אף א"ה בממון אחה"ר שם אין מוציאין ממון מחזקה רק דחזקה מועלת שהשור צריך שמירה ואח"כ מה שמוציאין ממון הוא משום שלא שמר שורו וה"ט דלא מחייבינן עד נגיחה רביעית דהשור הוחזק בג' זמנין והוא כעין שכתב הרמב"ם לענין ע"א שאמר חלב הוא ועיין בתוס' חולין צ"ו במה שפירש מהרי"ט שם דהסי' אינו מועיל רק דזה השטר שלו ואח"כ השטר בידי' עביד ובהכי מיושב למ"ד וסתות דרבנן ומ"ש משור המועד להנ"ל נכון (וע' סי' הקודם) דהוא צריך לשמור שורו מספק וחייבה תורה מה שלא שמר משא"כ באשה שיש לה חזקת טהרה מוקמינן אחזקתה מספק ועכ"פ חזינן דחזקה אף למ"ד וסתות דאורייתא ל"ה רק כמו רובא וכבר כתב בש"ש דאף דע"א אינו נאמן נגד חזקה דמעיקרא אבל נגד חזקה דאתי מכח רובא נאמן ע"א דעד אחד נאמן נגד רוב כמו שהוכיח הפ"י בקדושין ועיין בש"ש מה שהמתיק הסברא בזה וע' נוב"י

קמא אה"ע סי' ס"ט דגם נגד רובא דליתא קמן נאמן ע"א ע"כ ל"ק קו' ס"ט וגם קושיתו יש לישב כנ"ל דדם מ"ת לא עדיף מוסת והיא נאמנת כמו שנאמנת בכל וסת. ואמנם אם כבר נתחזקה בדם מ"ת. ושוב אומרת שנתרפא זה הוי לכאורה נגד חזקה מעיקרא. אך כיון דרוב נשים אינן רואות מ"ת נאמנת דחזרה לרובא וזה סיוע לדברינו בראשית המכתב שכתבנו בטעם דמהני בדיקת שפופרת ומ"מ בעיקר הסברא עדיין הרבה יש לפלפל ואקצר הפעם. והנני ידידו:

בשולי המכתב ראיתי באור זרוע סי' שנ"ו דבר חדש שפסק דרואה מ"ת אין לה כתובה אפילו אם נשאת ולא ראתה בתחילת נשואין שכן משמע להדי' מסוף דבריו שם דבשביל שתהי' קלה בעיניו להוציאה א"ל כתובה ולא מצאתי בשום ראשון ואחרון שיאמר כן, דברמב"ם ובטור ש"ע מפורש להיפך. והנה מה שמבואר באור זרוע חלוק בין שיטת רש"י לתוס' בענין הכתובה דלרש"י שאין לה בדיקה בבעל ראשון אין לה כתובה ולתוס' יש לה כתובה היא סברא ברורה ומצאתי בישי"ע סי' קפ"ז שכ' דלשיטת רש"י אין לה כתובה וכיון לדברי האו"ז. אמנם מה שפסק אף לאחר שנשאת ונמצא דם מ"ת אין לה כתובה היא כנגד דעת הרמב"ם וכל הפוסקים. ואמנם נ"ל כדבריו דקשי' כל אשה תפקיע עצמה מבעלה ע"י שתאמר שראתה דם מ"ת ומצוה לגרשה ואף ע"י שליש ל"מ אם לא קיים פו"ר וע"כ אין לה כתובה. ותוס' כ' בכתובות ס"ג דהיכא דאין לה כתובה ל"ח שתאמר כן. אבל לפ"מ דפסקינן יש לה כתובה קשי' כנ"ל כל אשה תפקיע עצמה מבעלה. וגם במשנה דנדרים באומרת טמאה אני תהא נאמנת במיגו דאומרת ראתה מ"ת. ומוכח מכ"ז דאין לה כתובה. ובנמצא דם מ"ת בתחילת נשואין עיין במרדכי בשבועות מבוארים קצת דברי האו"ז בתחילת דבריו. והנה מ"ש המרדכי שם דאסורה לבעל הראשון ומותרת לשני דמזליה דהאי גברא גרים שתמהתי דהרי בגמ' אמרו אין כל אצבעות שוות. (וע' בסימן הקודם שהארכתי בדבריו) וכעת נ"ל דהמרדכי קאי לענין כתובה כמ"ש בראשית דבריו לעיל ויש לה כתובה מספק ושטר העומד לגבות כגבוי דמי ומ"ה כתב מזל דהאי גברא גרים ויש לה כתובה דנסתפחה שדהו משא"כ לענין שמותרת לבעל שני הוצרך בגמ' לומר לא כל אצבעות שוות ומה שצ"ע על האו"ז דס"ל דדם מ"ת אף לאחר שנשאת אין לה כתובה שתהא קלה בעיניו להוציאה אף דאנוסה היא ונסתפחה שדהו א"כ גם באשת כהן שנאנסה לא יהי' לה כתובה שתהא קלה בעיניו להוציאה וי"ל כיון דמדאורייי' היא חמורה לו משא"כ דם מ"ת דרבנן קילא לי' כדאיתא ביבמות כ"ה לענין שני' ולכן תקנו רבנן שלא יהי' לה כתובה ודוק:

סימן יא

ב"ה ברעזאן ממתקים לפ"ק:

להרב הה"ג החריף ובקי המפורסם מוה':

חיים האבד"ק באלשוועט"ץ (זצל"ה):

ע"ד האשה שאינה יכולה לטהר עצמה לבעלה זה כחצי שנה ובכל פעם שבודקת עצמה תמצא על העד כמין נקודה א' או שני נקודות דקות מאוד עד שכמעט אינם נראים לעין מחמת קוטנם ולפעמים נוטים לאדום ולפעמים למראה שחור ולפרקים הם עוברים מעל העד ולפעמי' נדבקים בהעד והאשה דרשה ברופאים ואמר רופא נכרי שראה במראה שקורין מוטערשפיגעל וגם בדק אותה בכלי הנקרא קוראטשיקיל ויצא דם ממש מן הצדדים שבפרוזדור ואמר שאלו הנקודות באות ממכה שיש לה בצדדים שמחמת הליחה שקורין פלאס שהולך דרך הפרוזדור ונתמסמוס בשר הפרוזדור ונעשה כמו גרב ומזה באו הנקודות הללו ולפעמים יתחילו להתיבש ע"כ לפעמים נוטים למראה שחור, שוב ראה עוד רופא נכרי ורופא ישראל ואמרו ג"כ כנ"ל והאשה אמרה שמרגשת כאב היינו שתמיד מרגשת כאב כמו גרר ומכה רק בשעה שבודקת עצמה ותמצא הנקודים הללו כואב לה באותו מקום בצדדים מאוד והאשה הזאת יש לה וסת קבוע שאינה משנית לעולם. וכת"ה חפץ לשמוע חות דעתינו ומבקש לה צדדי ההיתר:

א תשובה כת"ה בא בכח נאמנות הרופאים וגם בכח היתרא שיצא מפי הסדרי טהרה בס"ס ק"ץ בגוף הנקודות דקות. והס"ט הורה להיתר מג' טעמים א' מטעם כיון דדבר מועט הוא תלינין שהיא מן הצדדים נשען על זקיני הב"ח סי' קפ"ג. ב' מטעם ס"ס שמא מן הצדדים ושמא דם טהור הוא. ג' דהוי ספיקא שמא לא ארגשה. ועתה נדפס מחדש ספר הר המור להגאון מוה' מרדכי בנעט ז"ל ושם חולק על הס"ט וסותר כל דבריו באריכות. ועיי"ש סי' פ"א. ונחזי אנן מה דקמן. הנה לפענ"ד ג"כ להחזיק במעוז הס"ט לעשות ספק שמא מן הצדדים. וגם ספק שמא דם טהור. אך לא מטעמי' ויפה הקשה הגאון מהר"מ בנעט. והגאון הנ"ל סובר שהראי' ממקור שהזיע שני טיפי מרגליות מביא הס"ט וחלק עליו. ובאמת הב"ח גופי' מביא ראי' זאת] דמה ראי' היא זו שם בטפה אחת מרגליות הוה מראה לובן ויש לתלות שהוא מן הצד. ל"מ להראב"ד דרוב דמים טמאים באשה וכיון שהיא מראה טהור ל"ה מהרוב וי"ל שהיא מהצדדים. אלא אפילו להרז"ה שהביא בס"ט מ"מ חזקת דמים מן המקור ל"ה. רק במראה טמאה. ומ"ה במראה לובן תלינן שהיא מהצדדים. משא"כ במראה אודם. וראי' ממשנה דנמצא על עד שלה דטמאין וחייבין בקרבן ומשמע אפילו כ"ש דסתמא תנן ול"ח שמא מצדדים ואיך יביא חולין לעזרה. וכבר

הרגיש בקושיא זו בס"ט בעצמו. ואמנם י"ל דכיון דכ' בת"ה סי' רמ"ו דגם מראה לובן וירוק מן המקור ודאי אמרינן גם בלובן חזקתו בא מן המקור. וכן מוכח בתשו' רמ"א סי' צ"ז שהובא בט"ז ססי' ק"צ מדפסק דהיכא שהי' כתם אודם וסביבו לבן כמו שזה בא מן המקור כן בא הכתם וע"כ דמראה לובן מן המקור. ועוד דבמקור שהזיע כשני טיפי מרגליות אמאי האשה טמאה כיון דהוה ספק שמא בא מהצדדים הרי מה שהאשה טמאה משום מקור מקומה טמא הוא רק מהלכה ולדעת מהרשד"ם ספק הלכה ספיקא לקולא. וע"כ גם במראה לובן רובו בא מן המקור. ומ"מ בטיפה אחת האשה טהורה דאמרינן שהוא מהצדדים. וה"ה במראה טמאה דלענין זה אין חילוק וצדקו דברי הב"ח: ב אך הקושיא מניצא על העד שלה דמשמע אפילו כ"ש קשה אבל לדעתי נראה דכיון דרוב דמים הבא מאשה היא זיבת דבר לח. והיכא שאשה תראה דם יבש או קרטין או חול ע"כ ראי' זאת אינה מהרוב וכיון שע"כ הוא ממיעוט י"ל שהוא ממיעוט צדדים או ממיעוט דם טהור. וכבר הרגיש בסברה זאת בס"ט אך שהוא לא הביא ראי'. אבל באמת כבר כתב כן ז' הת"ש סי' כ"ט בבהמה שיש לה מים בראש דליכא למימר דאזלינן בתר רוב בהמות כשרות משום דרוב בהמות אין להם מים בראש וכיון דע"כ בהמה זו יצאה מהרוב חיישינן שהוא ממיעוט טריפות. וש"ב הגאון בעל חו"ד חלק עליו. אבל כבר האריך הגאון מהר"ז מרגליות בראש אפרים שו"ת אות י"ט והחזיק במעוז הת"ש. והביא הגמרא בכורות מ"א דאמרינן הואיל ואישתני אישתני. והרא"ש פסק כן דטומטם שנקרע חוששין שמא סריס הוא. ועיין שם פלפול עצום ובתשו' אחת הבאתי ראי' לדברי הת"ש מריש פרק בא סימן דאמרינן אי לא תנא אעפ"י שא"א ה"א רוב נשים תחתון אתי ברישא ור"מ לטעמי' דס"ל חיישינן למיעוטא קמ"ל. והנה סברת הגמ' דרוב פעמים תחתון אתי ברישא קאי גם במסקנא לר"מ כדמוכח מתוס' ד"ה בא סימן רק דלרבנן אי אפשר. אבל גם לר"מ רוב פעמים מן התחתון הוא בא. וקשיא אמאי חייש ר"מ למיעוטא הרי איכא תרי רובא רוב נשים לא הוי איילונית ורוב פעמים תחתון בא ברישא ותרי רובא מהני גם לר"מ וכן הוא בשו"ת בית יעקב סי' ט' דהוי מיעוטא דמיעוטא ואמאי לא חולצת לר"מ, וע"כ כדברי הת"ש דכיון דכאן ליכא סימן התחתון, רק דאמרינן מינתר קא נתיר וברוב נשים לא מנתר. וע"כ אשה זו כבר יצאה מהרוב ולכן חייש ר"מ למיעוטא והרבה יש לדבר בפרט זה. הן אמת שיש להסתפק סברא זו שכתב הת"ש ומקורה מגמ' בכורות הנ"ל אי אמרינן הואיל ואישתני אישתני גם לקולא כגון בנ"ד להקל מפאת כן ולומר כיון דראי' זו אישתני הוה ספק שמא מן הצדדים או שמא דם טהור אף דרוב דמים טמאים באשה ורוב דמים מן המקור הן באין מ"מ הואיל ואישתני אשתני או דלמא דוקא לחומרא

אמרינן כן כגון בהך דבכורות בטומטום שנקרע ונמצא זכר חיישינן לחומרא למיעוטא הואיל ואישתני וכו' ונ"ל להביא ראי' מסוגיא דבכורות הנ"ל דל"מ סברת הואיל ואשתני רק לחומרא דאמרינן שם לפסול במקום אחין ולחלוץ שלא במקום אחין איכא בינייהו ופירש"י דלר' יוסי בר יהודה שלא במקום אחין בני חליצה ולכאורה קשיא אמאי בעי כלל חליצה הרי הוה ס"ס שמא ימצא נקבה וא"צ לחלוץ ואת"ל זכר שמא ימצא סריס וא"צ ג"כ לחלוץ ואי דאזלינן בתר רובא הרי כיון דאשתני אשתני וע"כ מוכח דלקולא לא אמרינן כן ולכן שיחלוץ הוא במקום אחין ל"מ שמא יקרע וימצא סריס חמה דלחומרא מהני סברת הואיל ואשתני ומ"מ פוסל מאחין דשמא לא יהי' סריס אבל שלא במקום אחין שתצא בלא חליצה מטעם שמא ימצא סריס חמה לקולא לא אמרינן והמרדכי בפרק ד' דיבמות שפיר הקשה על אשת טומטום אמאי אינה מתיבמת הרי הוה ס"ס שמא הטומטום נקיבה ואת"ל הי' זכר שמא לא הי' סריס וזה נכון דאדרבה הרוב מסייע לזה אבל לא הקשה אטומטום למה זוקק לחליצה הרי הוה ס"ס כנ"ל משום דלזה נצרך לומר שמא יהי' סריס ולקולא לא אמרינן סברת הואיל ואשתני וכו' כן חשבתי למשפט. אבל ראה זה במהרי"ט בשניות סי' א' כ' בפשיטות דה"ה דהמרדכי הי' יכול להקשות דתיפוק לחוץ בלא חליצה מטעם ס"ס גם כ' שם ליישב קו' המרדכי באשת טומטום אמאי אינה מתיבמת ותירץ דהוי ס"ס דסתרי אהדדי משום שא"כ תנשא לשוק מטעם ס"ס שמא היא אשה ושמא הי' סריס הרי דהוא ס"ל דסברת הואיל ואשתני מהני לקולא ומהרי"ט רב גדול הוה. ולפ"ז יצא לנו דיש לסמוך להקל בהני קרטין מטעם שמא מצדדין הוא או דם טהור הוא הואיל ואשתני:

ג:

ועיין בס"ט סוף סי' קפ"ח שדחה סברא זאת דשמא דם טהור מדברי הראב"ד דרוב דמים טמאים באשה. גם הרגיש בסברא דבחתיכות דאישתני י"ל שהוא מן המיעוט והקשה דא"כ אמאי אית ליה לר"י. במפלת חתיכה זיל בתר רוב. ולמסקנא י"ל דלכ"ע אזלינן בתר רוב וי"ל להיפך עיי"ש כל דבריו. הנה להמעיין בסוגיא דבכורות ס"ל לר"י דאמרינן הואיל ואישתני ואמנם ר"י דס"ל טומטם שנקרע הוי ודאי סריס לדידי' לא מוכרח דאמרי' הואיל ואישתני אך לר"י ב"ר יהודה דפליג אאבוה וס"ל דלא יחלוץ שמא יהי' סריס לדידי' ס"ל הואיל ואישתני דאל"כ ניזל בתר רובא ומ"ה קאמר. ר' יוחנן בנדה דר"י אזיל בתר רובא. ולא ס"ל הואיל ואישתני כשיטתי'. ולמסקנא לכ"ע אמרינן הואיל ואישתני כדס"ל לר' יוחנן בבכורות. ורק דפליגי באפשר לפתיחת הקבר וכיון דהרא"ש בבכורות פוסק דאמרינן הואיל ואישתני יש צד לסמוך להתיר הגם דהרמב"ם לא פסק הואיל ואישתני

שהרי פסק דטומטם שנקרע חולץ ול"א שמא סריס הוא. מ"מ אולי הלכה כרא"ש דבסי' קע"ב יש שני דיעות וביו"ד פסקינין להדיא דאמרינין הואיל ואישתני. וכבר האריך בפרט זה בראש אפרים סי' הנ"ל:

ד הן אמת דקשי' ליה אסברא זו דאמרינין הואיל ויצא מרוב ראיות חיישינן שמא יצא מרוב השני דא"כ אמאי אמר ר' יוחנן בנדה מ"ב מקור שהזיע כב' טיפי מרגליות טמאה ומשמע דטמאה בודאי ול"ח שמא מצדדים הוא כמו בטיפה אחת. וע"כ משום דחזקת דמים מן המקור. ואמאי והרי להראב"ד רוב דמים הבאים ממקור טמאים. וזו לבנה הוא. וע"כ הוא ממיעוט ומנא ידע שהוא ממקור מהמיעוט שמא הוא ממיעוט צדדים. וע"כ דאמרינין אף שיצא מרוב דמים מ"מ אזלינין בתר רוב שהוא ממקור וה"ה לפ"ז בקרטין מיהו י"ל דלהראב"ד שמא טמא מספק וגם בהל"מ ספיקא להחמיר או דבאמת הוי ספק טומאה ברה"י. והוה כודאי טומאה ורק דהתוס' כתבו בריש נדה דדוקא טומאת מגע ילפינין מסוטה ולא טומאת ראי'. ולענין מקור מקומו טמא הוה רק כטומאת מגע כמ"ש רש"י בנדה כ"ב וילפינין מסוטה. ואף דהוה מגע בית הסתרים. מ"מ הלכה למשה דמטעם מגע טמאה האשה, ומ"ה במקור שהזיע שני טיפי מרגליות טמאה. אבל בטיפה אחת כיון דלא שכיח שיבוא מן המקור טהורה. כן י"ל. ועכ"פ מיושב מה שהקשה בס"ט מנמצא על העד דם. דל"א שהוא מן הצדדים רק בראי' משונה כגון בקרטין או בראי' לבנה וטפה אחת משא"כ בראי' דם טמא אף טפה אחת לא מקלינין:

ה:

והנה עפ"י דברי תשו' ב"י שכתב ס"ס שמא דם טהור שהובא בסדרי טהרה. וכתבנו סברתו כיון דהקרטין נשתנו שייך סברת הת"ש וסברת הגמ' הואיל ואישתני י"ל דברי תשו' הר"ן שהקיל בקרטין כעין חול. והקשה זקיני בתשו' ח"ץ סי' על שיטת הטו"ז שהבין בדברי הר"ן וכן הבין הב"י שהר"ן הקיל אף בלא מי רגלים דהרי במפלת כמין שערות וקליפין צריך בדיקה אם נימוח והאיך הקיל הר"ן עיי"ש. להנ"ל י"ל דכונת הר"ן כיון שנשתנה ראי' זו אמרינין דהוא דם טהור. ומתירין מס"ס שמא לא נימוח ושמא דם טהור. וס"ל דס"ס א"צ לברר. ולכן הקיל הר"ן. ומה שהוצרך בגמ' בדיקה משום שהם היו בקיאין במראות וראו שמה שהי' מפלת הי' מראה טמאה. ול"ה רק ספק אחד ולכן הוצרכו בדיקה. ועכשיו שאין אנו בקיאין התיר הר"ן מצד עצם הקרטין מטעם ס"ס, וסברא זאת יש לה מקום גדול בדינים אלו. ובתשובה אחרת כתבנו לישב דברי המרדכי שהקיל באשה שיש לה וסת ברואה דם מחמת תשמיש. והקשו עליו מנמצא על עד שלה. ולס"ד דגמ' שבועות דף י"ז מיירי אף שלא בשעת וסתה וכתבתי לישב

דבמרדכי לא הקיל רק באשה שראתה ג' פעמים מחמת תשמיש דע"כ אשה זו יצאה מרוב. ואמרינן הואיל ואישתני. ולכן תלינן בצדדים או במכה. אף דרוב דמים באין מן המקור. משא"כ באשה שראתה פעם אחת דלע"ע לא יצאה מהרוב. אמרינן דראי' זו מהרוב ולכן אשה טמאה. וכבר כתב קצת כעין זה בחו"ד. ובסדרי טהרה אך שכולם לא כתבו מסברת הואיל ואישתני, שהוא מקור גדול ומפתח לדינים אלו. וכעת ראיתי לבאר מה שהקשה ר"ל לר"י בנדה ס"ו ותבדוק עצמה בביאה א' של בעל הראשון. א"ל לפי שאין כל האצבעות שווין. ופירשו דלמה תנשא לשני בלא בדיקה דקשי' אטו ר"ל לא ידע דלא כל האצבעות שוות הרי מה"ט תנשא לשני ונ"ל דר"ל הקשה לר"י לשיטתי' ור"י השיב כשיטתי'. דהב"י פירש מה שמותרת לשני. משום ס"ס שמא מהצדדים ושמא לא כל האצבעות שוות. והדבר תמוה למה תלינן להקל שהוא מהצדדים והרי רוב דמים מן המקור ואיך נצרף זאת לס"ס והתירוץ היותר מובחר היא כמ"ש לעיל דכיון דהאשה זאת נשתנה שרואית מחמת תשמיש אמרינן הואיל ואישתני אישתני ול"א בתר רוב דמים מן המקור. ומצרפינן לס"ס שמא מהצדדים. ולפ"ז להמעיין בבכורות מ"ב יראה דר' יוחנן קאמר מאן דלא חש לת"ק ולר' ישמעאל דאפילו מטיל מים במקום נקבות ספק. דס"ל הואיל ואישתני. ור"ל ס"ל מטיל מים במקום נקבות נקיבה דלא ס"ל הואיל ואישתני עיי"ש, ולפ"ז מקשה ר"ל ותבדוק בביאה שלישית ואיך מותרת לשני בלא בדיקה. וליכא למימר דהוה ס"ס דספק צדדים ל"מ כיון דאיכא רוב כנגד זה. ור' יוחנן שפיר משני לא כל האצבעות שוות. דס"ל כשיטתי' דהוה ס"ס. דאמרינן הואיל ואישתני מיהו י"ל דבתחלה אמר ר"ל כמאן כר"מ דחייש למיעוטא אבייר בר אבין וכו' דאמרו תרווייהו הואיל ואשתני ולמסקנא מודה ר"ל לר"י. ומ"ה קיבל גם בכאן תירוץ דר' יוחנן:

ו:

ואחרי אשר החזקנו במסמרות נטועי' דברי זקיני הת"ש נראה בעליל שיש מקום לסמוך על דברי הס"ט בהני קרטין הן במה שכתב דהוה ספק שמא מן הצדדים. והן במה שכתב דשמא דם טהור הוא. ועכ"ז יש מקום לבע"ד לחלוק. דכיון דכל עיקר סברת הת"ש דכיון דרוב בהמות אין להם מים בראש א"כ אין להצטרף אותן בהמות שאין להם מים בראש. ורק בין בהמות שיש להם מים בראש שפיר כתב הת"ש. שמא בין אותן בהמות הרוב טרפה וכן בהך דבכורות אין לצרף לרוב שאינן טומטום ורק בין הטומטומים הספק ואולי רוב הטומטום שנקרעים סריסים. ולכן חיישינן משא"כ להקל מטעם סברא זאת כגון בהני קרטין דנימא כיון דהם נשתנו ול"ה כמו שאר דם. אין לצרף שאר דם. ורק בין הקרטין נשקול בפלס מ"מ מי יאמר לנו שאין רוב הקרטין מדם טמא ומאן ספין לדעת

זאת ושמא הרוב גם מקרטין דם טמא ובאין מן המקור. אשר ע"כ אם כי כבר הבאתי דברי מהרי"ט והוכחתי דמהני סברא זאת להקל מ"מ יש סברות הרבה לחלק בענינים אלו. אמנם מה שכתב בס"ט דהוי ס"ס שמא מן הצדדים ואת"ל מן המקור שמא לא נימוח. וכתב ואע"ג דשם אונס חד הוא מ"מ כיון דאיכא למתלי טפי שהוא מן הצדדים הוי שפיר ס"ס הס"ט כשיטתי' דס"ל כיון דל"ה רק טיפות דקות קרוב יותר שהוא מן הצדדים. אבל לפמ"ש לעיל דבזה צדקו דברי הרב הגאון מהר"ם בנעט ואין לומר ספק מן הצדדים רק כיון דאיתרע הרוב אבל עכ"פ ל"ש לומר דקרוב יותר שהוא מהצדדים. באופן דס"ס זה ל"ה ס"ס דאין נ"מ בין הספיקות. אך ס"ס השני י"ל לנכון שמא מן הצדדים ושמא דם טהור הוא. ובזה שפיר נ"מ בין הספיקות דאם מהצדדים אף הדם טהור ואם דם טהור עכ"פ טמא משום מקור מקומו טמא. ושפיר הוה ס"ס ובגמ' דבעי הטלת מים לראות אם נימוח מיירי שידעינן שבא מן המקור כמ"ש בס"ט:

ז' הן אמת דלדעתי הני קרטין אף אם נימוחו אין טמאין משום מקור מקומו טמא דדם שקרש אינו לא אוכל ולא משקה ומרש"י נדה דף מ"ב משמע דדם שטמא משום מקור מקומו טמא ל"ה אב הטומאה רק ראשון לטומאה. ועיין בנוב"י סי' נ"ז וכיון דדם שקרש אינו מקבל טומאה כמבואר בתוספתא ופסק כן הרמב"ם פ"א מטומאת אוכלין לא נטמא הדם. ושוב אין נ"מ בין הספיקות ובזה יש ליישב קושית הרא"ש בתשובה כלל ב' בהך דר' אליעזר בר' צדוק שאמרו הרופאים מכה יש לה ואמרו שם תטיל למים וכו' והקשה הרא"ש למ"ל בדיקה כיון שיש לה מכה תולה במכתה ופירש בנוב"י סי' נ"ז כוונת קושיתו. דאף שאין ידוע שמכתה מוציאה דם מ"מ מותרת מטעם ס"ס שמא הי' ברי' ושמא דם מכה וכתב דנ"מ בין הספיקות דאם הי' ברי' אינו מטמא ואם דם מכה הוא טמא משום מקור מקומה טמא עיי"ש לפמ"ש דאף אם דם הוא כיון שהוא יבש ואינו לא אוכל ולא משקה אינו טמא משום מקור מקומה טמא. ואין נ"מ בין הספיקות ומ"ה לא הקילו מס"ס והצריכו בדיקה ול"ק קושית הרא"ש ואין לומר דהשתא כשהוא נמוח עתה הוא טמא כמ"ש הרא"ש במשנה דטהרות פ"ג ובר"ש דמים טמאים שהגלידו טהורים חזרו ונימוחו חזרו לטומאה ישנה. וה"ה שי"ל כן בדם. ונמצא דעדיין יש נ"מ בין הספיקות דז"א דדוקא במים שנטמאו כשהי' נימוח. אח"כ חזרו לטומאה ישנה משא"כ דם בשעה שנוגע במקור ויצא לבית החיצון הי' יבש ולא קיבל טומאה. טהור אח"כ אף שנימוח. ושוב אין נ"מ בין הספיקות ויש להביא ראי' לסברתינו זה מדברי התוס' נדה דף כ"א ד"ה ורבנן סברי ל"א זיל בתר רובא חתיכות שהקשו דמ"מ הוי ספק טומאה ברה"י ול"מ חזקת טהרה. וכתב בסדרי טהרה בישוב קושיתם דלמ"ש התוס' דספק ראיה לא

ילפינן מסוטה שפיר מהני חזקת טהרה ודבריו נכונים. אבל בעיקר דבריהם קשי' איך הוה חזקת טהרה הרי אדרבא הוה בחזקת טומאה דהרי האשה ודאי טמאה טומאת ערב משום מקור מקומה טמא. ואנחנו מסופקין אם טמאה טומאת ערב או טומאת שבעה וכיון דעכ"פ טמאה טומאת ערב מחזיקין מטומאה לטומאה. ומה זה שכתבו התוס' דיש לה חזקת טהרה. ואין לומר דהתוס' קאי לענין איסור לבעלה דבזה לא איתרע חזקתה דא"כ מה זה שהקשו דהוי ספק טומאה ברה"י והרי לאיסור לבעלה ל"ש זה כמ"ש תוס' ב"ק דף י"א וע"כ תוס' קאי לטהרות וע"כ מוכח דתוס' ס"ל דבחתיכה ל"ש מקור מקומו טמא ושפיר הקשו דדוחק לומר דתוס' קאי למ"ד מקור מקומו טהור דלא משמע כן:

ח':

אמנם לאחר העיון נ"ל דבר חדש דאף דדם שקרש אינו לא אוכל ולא משקה מ"מ דם נדה יבש נטמא משום משקה. דהתוס' כתבו בדף י"ט ע"ב ד"ה כתיב הכא דדם נדה ל"ה דם חללים ומן הדין ל"ה משקה רק דילפינן מוטהרה ממקור דמי' גז"ש מביום ההוא יהי' מקור נפתח עיי"ש וכיון דדם יבש מטמא משום נדה למסקנת הגמרא בדף כ"ב. קרא דוטהרה ממקור דמי' קאי גם לדם יבש. דמקרי דם אף דאינו זב. ושפיר ילפינן גם דם יבש מגז"ש דמטמא משום משקה ודוקא בשאר דם דילפינן מדם חללים. דם יבש אינו מטמא. משא"כ דם נדה דילפינן מוטהרה ממקור דמי'. אמנם לפ"ז אינו טמא משום משקה רק דם אדום ולא דם ירוק דל"ה משקה כדאיתא בדף י"ט ע"ב דל"ה משקה להכשיר את הזרעים אינו טמא משום מקור מקומה טמא. ובאמת שכן ס"ל להרמב"ם בפ"א ממשכב ומושב דדם ירוק טהור אף דהרמב"ם ס"ל מקור מקומה טמא ולפ"ז הדק"ל איך נתיר מס"ס שמא מצדדים ושמא דם טהור והרי אידי ואידי טהור. אך בלא"ה מוכח מנדה מ"ב במקור שהזיע כב' טיפי מרגליות דגם דם לבן טמא משום מקור שהזיע. וכבר הרגיש בקושיא זו בבית אפרים סי' נ'. ולפ"ז נצריך לומר דדם שטמא משום מקור מקומה טמא לא הוי ולד הטומאה וטמא משום נגיעה דדם לבן ל"ה משקה אך הוא אב הטומאה כשיטת התוס' בנדה מהלכה למשה מסיני. ולכן גם דם לבן טמא. ושפיר הוה ס"ס שמא מצדדים ושמא הוי דם טהור. ונ"מ אם הדם טמא כדכתיבנא. (וע' בספרי ח"א ליו"ד סי' ע"ד אות י"ב י"ג פרפרת נאה בענין זה): ט' ויהיה איך שיהי' בס"ס זה הי' מקום להחזיק במעוזו שמא מצדדים ושמא דם טהור אך הרי הוה תרי מיעוטא דצדדים מיעוט ודם טהור מיעוט. ולמקצת פוסקים תרי מיעוטא כפלגא יחשב עיין תוס' ב"ב צ"ג. ולמקצתן אף כפלגא לא יחשב וכש"כ שאין להתיר מס"ס זה. איברא לפמ"ש בבית אפרים סי' מ"ט להוכיח מכמה פוסקים דהא דמפלת כמין קליפה וכו' בעי בדיקה הוא מחמת חומרא

בעלמא. ואם נאבד בלי בדיקה כשרה עיי"ש דמייתי ראיה מלשון הש"ס דאמרו תטיל למים אם נימוחו טמאין ומדלא תני להיפך אם לא נימוחו טהורה משמע דהבדיקה הוא לחומרא. אבל אם נאבד או שאי אפשר לבדוק טהורה ע"ש. ובאמת על ראיה זו יש לפקפק דהרי במתניתין תני ואם לא טהורה. ואם נאמר דעדיין מוכיחו קיים מדהתחיל ברישא באם נימוח ולא התחיל באם לא נימוח ברישא. משמע דגם בלא ידעינן טהורה וזה אינו דכיון דדיוקים סתרו אהדדי דמרישא משמע דוקא אם נימוחו טמאה הא ספק טהורה. וסיפא משמע דוקא לא נימוחו טהורה הא ספק אסור. ואזלינן לחומרא דלא ידעינן אי רישא דוקא או סיפא דוקא כדאיתא בנדרים ע"ב. ועיין בחולין מ"ז גבי ריאה דאושא אמרינן אי מבצבצא טריפה, ואי לא כשרה התחיל בצד לאיסור ובאטום התחיל בהיתר ולכאורה מוכח מזה דאטום חמיר דבעי שיהי' ההיתר ברור. ונ"מ אי בזה"ז בקיאין בבדיקה. ולכאורה יהי' זה הטעם מסה"ת וסמ"ק שהשמיטו דין אטום משום דאין אנו בקיאין דכיון דגמ' התחילה בהיתר הבדיקה להקל ואין אנו בקיאין משא"כ בריאה דאושא. אבל באמת משמע מפוסקים דאין חילוק באופן דעל ראי' זו של הגאון מהר"ז יש להתוכח אשר ע"כ קשה להורות להקל בקרטין מכח הסברות שכתב הס"ט. ובנ"ד שכפי השאלה לא נודע אם הקרטין ניטלין מן הבגד או נשארו בבגד וגם בלשון השאלה אינו מבורר אם הוא קרטין או טיפות קטנות ויכול להיות שלא תראה ראי' יבשות אך דם ממש בטיפות קטנות ובזה ל"ש סברתינו דכיון שרואה דם משונה ויבש אמרינן הואיל ואישתני דכאן י"ל דהטיפות המה לחות ולא נשתנו כלל ודוקא בקרטין יבשות יש צד להקל משא"כ בטיפות ועוד זאת אין מבואר בלשון השאלה אם הרב צוה לסנן המי רגלים דשמא היה גם בתוך המי רגלים קרטין אלו וקיל יותר דלשיטת הרבה פוסקים מותר אם בשעה שמשתנת נמצאו קרטין אלו משא"כ אם סיננו ולא נמצא כלל דבודאי אין להורות לקולא בקרטין וכש"כ בטיפים:

י' אך בנ"ד שהעידו הרופאים שראו שיצא דם מן הצדדים שבפרוזדור ואמרו שזה בא ממכה שבצדדים והאשה אומרת שמרגשת כאב ובשעה שבודקת עצמה מרגשת כאב במקום אחד בצדדים. הנה בענין נאמנות הרופאים האריך כת"ה דרבים מקילין בזה. ויפה כ' דבנ"ד שהרופאים העידו בדבר ברור שבדקו אותה והאשה גם היא אומרת שבכל עת שבודקת כואב לה במקום אחד בצדדים. ודמיא להא דמבואר סי' קפ"ז סעיף ה' בשם הת"ה דאם בכל עת שבודקת עצמה אינה מוצאת דם רק במקום אחד בצדדים יש לתלות שבאותה צד בא וה"ה בזה שכואב לה רק במקום אחד הדבר ברור ששם יש לה מכה. ועוד דכיון שכואב לה בשעה שמוציאה דם דהיינו בשעת הבדיקה והרופאים אומרים

ששם יש לה מכה הוה כמכה שמוציאה דם. ועיין בחו"ד סי' קפ"ז ס"ק ז' בביאור דברי הטו"ז. וכיון דהאשה זו יש לה וסת. ונמצאו כמה צדדים להקל חדא דהרמ"א מתיר שלא בשעת וסתה אף במכה שאינה מוציאה דם. ובנ"ד עדיף יותר. שהרופאים יאמרו שדבר ברור להם שהוא מכה שבצדדים. ע"כ יש להקל: יא:

והנה מה שהאשה יש לה מכה בצדדים. ואם נאמר דהוה זאת כמכה שאינה יודעת שמוציאה דם. ל"ש ס"ס שכתב הרמ"א שמא מצדדים ושמא ממכה. דזה דוקא אם יש לה מכה במקור דל"ה שם אונס חד. דנ"מ לענין מקור מקומה טמא משא"כ ביש לה מכה בצדדים. אין נ"מ בין הספיקות וגם ל"ש לומר שמא מצדדים, ואת"ל ממקור. דאם הוא ממקור אין לנו שום קולא וכן כתב בנוב"י סי' מ"ז. וכתב כ"ת דבנ"ד דידעינן עפ"י הרופאי' שמכתה מוציאה דם. א"צ לס"ס. ועיין בחו"ד סי' קפ"ז ס"ק ד' שכתב בטעם הדבר דמקילין במכתה מוציאה דם. אף דהש"ך כתב דבעינן דוקא מכה במקור. ולא מכה בצדדים. מ"מ עכ"פ מחמת המכה שבצדדים הוה העד כאינה בדוק דהא נתעסקה בעד במקום שהמכה שם, והוה כאשה שרגילה להוציא דם מבית הרעי. אך לפ"ז בג' ימים הראשונים של ז' נקיים לא תתלה במכה לפמ"ש הש"ך דבג' ימים הראשוני' אין תולין במכה אף ביודעת שמכתה מוציאה דם. ובפליתי סי' קצ"ו חולק על הש"ך. וע' בס"ט באריכות ולפענ"ד אף להפלתי דתולין במכה מוציאה דם אף תוך ג' ימים זה דוקא במכה שבמקור דיש ס"ס אבל בנמצא על העד ויש לה מכה בצדדים דכבר כתבנו דהטעם שתולין במכה שבצדדים. היא משום דכיון שיש לה מכה והעד עובר שם הוי כעד שאינו בדוק. והטו"ז כתב הטעם במה שמקילין באשה שרגילה להוציא דם מבית הרעי. משום דלא ארגשה. וכתב בחו"ד שם אף דיש לתלות בהרגשת עד. מ"מ כיון שתולין הדם שהוא מעלמא. גם ההרגשה בספק. ול"ה רק מדרבנן ודינו ככתם. ולפ"ז תוך ז' לשיטת החו"ד והסדרי טהרה סי' קצ"ד. דתוך ז' סותר אף דם בלא הרגשה. אין להקל ביש לה מכה שבצדדים אף במכתה מוציאה דם אם היא ע"י בדיקת העד, ודוקא במכה שבמקור ס"ל להפליתי דמקילין. משא"כ במכה שבצדדים. כן יש לומר לכאורה. אך כבר כתב באבני מילואים סי' כ"א לחלוק על החו"ד והוא לא הביא שגם הסדרי טהרה כתב כן. ולפי שהענין זאת אי תוך ז' סותרת המנין אף בלא הרגשה הוא מקצוע גדול. אדבר מעט מזה. אולי אזכה לבאר הענין היטב:

יב:

הנה הסדרי טהרה סי' קצ"ד כתב דלדעת הראב"ד דס"ל דם קישוי אף שאינו סותר המנין מ"מ אינו עולה. ה"ה דם בלא הרגשה דכמו דממעטינן דם קישוי מדכתיב דמה.

כן ממעטינין דם. בלא הרגשה מדכתיב בבשרה וכמו דדם קישוי אינו עולה כן ימים שראתה בלא הרגשה אינו עולה. ובזה האריך בפלפול נחמד ונעים עיי"ש. הנה הקודם יראה לי ראיה לדבריו. דהתוס' דף נ"ד ד"ה וארבעה לילות כתבו. משמע כאן בהדיא דאין נעשה זבה גדולה ולא צריכה ז' נקיים עד שתראה ג' ימים רצופין בי"א ימים. ודלא כאותם שכתבו בשם רבינו סעדיה שצריכה ז' נקיים אפי' ראתה בי"א ג' ימים מפוזרים עיי"ש. והנה דברי רבינו סעדיה תמוהים מאוד דמוכח מגמ' זו להדיא דבעי רצופין, מדמשמשת ארבעה לילות מתוך י"ח. עוד הקשיתי על רבינו סעדיה מסוגיא דפסחים דף פ"א דמקשה שם לר' יוסי דס"ל בשומרת יום כנגד יום אם ראתה בשני אינה סותרת רק מכאן ולהבא טמאה אלא זבה גמורה היכא משכחת לה וביאור הדבר כיון דכל יומא טמאה בפני עצמה. ולא למפרע נמצא דלא חזיא לאצטרופי. עיי"ש הרי דזבה גדולה ל"ה רק אם הוי טומאה אחת. ולא אם הי' לה טהרה באמצע. ואיך קאמר רבינו סעדי' דל"ב רצופין. וכתבתי לישב דברי רבינו סעדי' דר"ס מיירי בראתה בינתים בלא הרגשה. וס"ל כשיטת הראב"ד דימי קישוי אינה עולה וה"ה דם בלא הרגשה. ונמצא היכא שאשה ראתה יום אחד בהרגשה ואח"כ בשני ראתה בלא הרגשה נהי דלא מיקרי עדיין ב' ימים כיון דראי' שני' הי' בלא הרגשה אבל מ"מ לא הי' זאת ספירה ליום ראשון. ואח"כ כשראתה בשלישי וברביעי הוה זבה גדולה כיון דהטומאה לא נפסקה כיון דלא עלה שמירת יום שני ליום ראשון ומ"ה מצטרף. אבל כשספרה יום שני בטהרה דנפסק הטומאה אף רבינו סעדיה מודה. ואדרבה מסוגיא דפסחים פ"א יש ראיה לרבינו סעדיא. דעיקר תליא באם נפסקה הטומאה או לא. עוד כתבתי שם דמשכחת לה בפלטה שכבת זרע ביום השני דאין עולה אותו היום לספירה. ומ"ה ס"ל לרבינו סעדי' דיום א' מצטרף אף דל"ה רצופין. משא"כ כשספרה יום אחד בטהרה ויבואר לקמן: יג ואמנם תדע דמה שכתבתי בשיטת רבינו סעדי' דאם ויבואר לקמן ראתה ביום אחד וביום השני ראתה בלא הרגשה דאם תראה אח"כ בג' ובד' הוה זבה גדולה. דוקא היכא שלא ספרה אף מקצת היום כגון שראתה בלילה ליום ב' או בתחילת יום ב', או שפלטה שכבת זרע בתחילת יום ב' אבל בספרה מקצת היום. כיון דלכ"ע מקצת היום ככולו. רק דמ"מ אם תראה סותרת המנין משא"כ ראי' בלא הרגשה או פליטת שכבת זרע כיון שאינה סותרת רק שאינה עולה. כיון שספרה מקצת סגי בהכי. והנה לענין יום השביעי שאין פליטת ש"ז סותר אף אותו יום מטעמא דכתיבנא מבואר ברא"ש פ' בנות כותים. אך לענין שומרת יום בשני יש ללמוד מדברי הרא"ש דמ"ש יום שני מיום שביעי. אלא שקשה ע"ז מדברי הרא"ש גופא לעיל באותו הדף שכתב דמהני כיבוד להפליט הזרע. וכתב וכן לקמן בפרק בא סימן

גבי הרואה יום אחד טמא ויום אחד טהור משמשת שמיני וליל וארבעה לילות מתוך י"ח ומוכח התם דמשמשת בלילה ורואה למחר ושומרת יום כנגד יום וטובלת לערב וטהור' עיי"ש. ולפמ"ש ליכא ראי' דמ"ה ל"ח לפליטת זרע דבשני ל"ח לפליטת זרע כמו בשביעי שכתב הרא"ש למטה. כיון שספרה מקצת ומ"ש בין שני ובין שביעי, אך הדבר יתכן לפמ"ש דהיכא דפלטה בתחילת יום ב' או בליל ב' וה"ה בתחילת יום ז' או בליל ז' אף בשביעי לא מהני ספירת אותו יום שפיר הביא הרא"ש ראי' דניחוש שמא פלטה בליל ב' או בתחילת יום ב'. וז"ב וספירת לילה לאו ספירה היא כמ"ש התוס' בפסחים פ"א: יד:

ודרך אגב קשה לי בפסחים פ"א דמקשה לר"י אהא דשומרת יום שראתה בשני שלה אסורה לאכול בערב ופטורה מפסח שני וכיון שסופרת המנין אמאי פטורה מפסח שני עיי"ש הנה הא ל"ק לוקמא שראתה בלא הרגשה שכתבנו לעיל דכיון דמקצת היום ככולו מהני מנין היום שהרי בראי' בלא הרגשה אינה סותרת רק שאינו עולה. וכאן כבר עלה מקצת, ומ"מ אשה טמאה משום מקור מקומה טמא. ומ"ה אינה אוכלת לערב. זלק"מ, דמקור מקומה טמא ל"ה רק טומאת ערב ואוכלת בפסח לערב ואמאי קתני אינה אוכלת, אך קשה לפמ"ש התוס' בנדה דף נ"ד ד"ה תשמש בשיתסר דלר"י בראתה בעשירי ואחד עשר צריכה שימור יום י"ב מן התורה וכן כתב הסמ"ג הובא בב"י סי' קפ"ג לפירוש הב"ח. א"כ לוקמא לר"י דמיירי שראתה בעשירי ואחד עשר. והיא שומרת יום ביום י"ב וכשראתה ביום י"ב אינה סותרת המנין כמו דס"ל לב"ש בסוף נדה וה"ה לר"י אם הוי י"ב שימור ליום עשירי. ומ"ה פטורה מלעשות פסח שני דבשעת שחיטה היתה טהורה. ומ"מ אינה אוכלת לערב דהוי תחילת נדה. ותירוץ זה עדיף יותר מלומר דר"י ס"ל דין חדש דשומרת יום בשני אינה סותר המנין וצ"ע. ומזה קצת ראי' לשיט' שהובא בסמ"ג שם דאף לר"י ל"צ שימור רק מדרבנן ול"ב לאוקמא בהכי דפשיטא דפטורה מפסח שני. ובדברינו לעיל יש לבאר דברי הכסף משנה פ"ז מאיסורי ביאה הלכה ד' שכתב הסדרי טהרה סי' קצ"ד ס"ק ב' שהם מגומגמין, אבל לא ביאר מה קשה על כן ההכרח לבאר דבריו הנה מ"ש אהא שכ' הרמב"ם ראתה שני ימים ובשלישי הפילה ואינה יודעת מה הפילה ה"ז ספק זבה וספק יולדת ושומרת יום כנגד ב' ימים שראתה אם לא הפילה ילד דל"ח לידה. דלכאורה דבריו תמוהין דהרי היא ספק זבה גדולה דילמא לא היה לה לידה רק ראיה. נ"ל כונתו דהוה ספק זבה גדולה וזה מובן בפשוטו ולא הי' צריך לבאר. אך כתב דהוה ג"כ זבה קטנה. דילמא לא היה לידה ולא זיבה. ומשמרת רק יום א' וכונתו דהוה ספק זבה גדולה ספק זבה קטנה. ומ"ש ואם הפילה דחשוב לידה הוה טמאה לידה

ותשמור יום א' נקי בתוך השבעה לכאורה צ"ע דהרי הרמב"ם פסק דיום הלידה היא יום הקישוי בודאי, וגם פסק דימי קישוי עולין למנין ז' א"כ למה תספור יום א' בתוך השבעה. הרי יום הלידה עולה לה אבל ל"ק דנהי דרמב"ם ס"ל ימי קישוי עולין מ"מ ימי לידה שרואה בהן וודאי אין עולין. וכדפסק הרמב"ם גופי' בפ"ז ה' י"א, ע"כ כתב הכ"מ דאם הפילה היא טמאה לידה ותשמור א' נקי בתוך השבעה, דאף דלידה חשוב כקישוי לדידי' מ"מ אם לאחר הלידה ראתה אינה סופרת אותו יום וחיישינן שמא ראתה תיכף לאחר הלידה או בשעת הלידה כן נלע"ד אבל לפמש"ל דאם ספרה רק מקצת היום סגי. ורק אם סותרת ל"מ אבל היכא דאינה סותרת ולא עולה מהני ספירת מקצת היום עדיין קשי' על הכ"מ והרי הרמב"ם כתב ראתה שני ימים ובשלישי הפילה, ומשמע שהפילה באמצע היום. א"כ כיון שספרה מקצת היום והראי' לאחר הלידה אף שאינה עולה מ"מ אינה סותרת כמ"ש הרמב"ם בה' י"א, א"כ למה צריכה למנות יום אחד באמצע השבעה אבל גם זה ל"ק דנהי דאינה סותרת כל המנין מ"מ אותו יום סותרת ונמצא דלא ספרה כלל ולכך צריכה למנות יום אחר ודוק ומד' הכ"מ יוצא לנו דין אחד דמה דאמרינן שפתה יום אחד וקשתה שנים וכו' אין זה יולדת בזוב מ"מ צריכה למנות יום אחד בתוך השבעה, והקדמונים לא ביארו זאת לפי שהי' פשוט בעיניהם:

טו:

והנני חוזר למה שהחלנו לדבר לישב ד' רבינו סעדי' התמוהים מאוד, והוכחנו מזה כשיטת הס"ט דראית תוך ז' בלא הרגשה אין היום עולה, לשיטת הראב"ד אבל הנ"ל דמה"ט גופי' יש לדחות דברי ס"ט דהנה מקור דבריו כמו דדרשינן דמה מחמת עצמה ולא מחמת ולד ומ"מ אינה עולה למנין ה"ה דרשינן בבשרה עד שתרגיש זה דוקא שתהי' זבה ע"י כן. אבל אם היא כבר זבה שיעלה לה המנין אין ללמוד מקרא זה כן תוכן דבריו. אבל להנ"ל יש ללמוד מקרא דגם המנין עולה, דאס"ד דאין המנין עולה א"כ בראתה יום א' בהרגשה יום ב' בלא הרגשה. יום ג' וד' בהרגשה או גם יום ד' בלא הרגשה יום ה' בהרגשה. אם נאמר דאין עולה הרי נעשית זבה גדולה. דהכי רצופים כתיב באוריית'. והרי בקרא דימים רבים לא מוכח דבעי רצופים. ורק דכיון דכבר נטהרה האשה לא חזי לאצטרופי כמ"ש בפסחים פ"א ואם נאמר דלא נטהרה ודאי האשה נעשית זבה אם תראה אח"כ בהרגשה. א"כ הראי' בלא הרגשה גורם להאשה שתעש' זבה גדולה. דלולא שראתה בלא הרגשה לטהרה ול"ח לאצטרופי א"כ כל זה ילפינן מקרא דבבשרה עד שתרגיש בבשרה דראי' בלא הרגשה אינה גורמת שתהי' זבה גדולה ומזה גופי' מוכח דעולה מנינה. ומ"ה פסקינן דעולה דכ"ז ילפינן מקרא, וכ"ז שייך לומר בראי' בלא

הרגשה אבל לענין קישוי ל"ש לומר כן דאף אם נאמר דקישוי אינה עולה למנין. מ"מ לא משכחת שתעשה זבה על ידי כן. דאף אם ראתה ב' ימים בשיפוי ובג' בקישוי מ"מ אח"כ ילדה דאין קישוי בלא לידה ומה שתראה בימי טומאה ובימי טהרה בזה לא נעשית זבה גדולה. נמצא דלא משכחת לה שע"י שנאמר שאין ימי קישוי עולה תהי' זבה גדולה עי"כ דבתוך ימי טומאה וטהרה ודאי הי' לה יום אחד נקי שעולה נמצא דלא משכחת לה שיגרום הקישוי לזיבה גדולה ולכן דרשינן שאינה עולה אבל בדם שלא בהרגשה אם נאמר שאינה עולה הרי גורמת לזיבה וקרא קאמר שלא יגרום לזיבה גדולה. והיוצא לנו מזה דראי' שלא בהרגשה עולה למנין דלא כס"ט וגוף דברי רבינו סעדי' לפמ"ש בפירושו נלע"ד דתלוי במחלוקת ר"ש ורבנן בכריתות י' לענין ששים וששה אם בעינן רצופים. וה"ה לענין ג' ימי זיבה ודוק ובהכי בפשיטות מיושב קושית התוס' נדה על רבינו סעדי' דס"ל דל"ב רצופים ושם משמע דבעי רצופי' דכיון דתלוי בפלוגתא דתנאי בכריתות י' בין ר"י לרבנן הסוגיא דנדה אזלי לר"י דבעי רצופין וה"ה בג' ימי זיבה ודוק. ומ"מ דברינו ליישב דברי רבינו סעדי' נכונים בדרך שכתבנו דמיירי שפלטה שכבת זרע ול"מ מנין היום ומצרף שפיר שאח"כ לזבה גדולה וקצת הי' מקום ליישב האיבעי' דף ל"ז דבעי רבא קישוי מה שתסתור בזיבה דבר הטמא סותר והאי נמי מטמא בימי נדה או דילמא דבר הגורם סותר והאי לאו גורם הוא. והקשה רש"י הרי קרי נמי לאו גורם הוא וסותר. להנ"ל נאמר דראב"ד ס"ל דאף דימי נדה שאינה רואה אינו סותר ועולה מ"מ קישוי אינה סותר ואינה עולה. ולפ"ז רבא ידע גם בהאיבעי' דאינה עולה וגם בפולטת ש"ז ודאי אינו עולה ורק דמבעי' לי' אי סותר ורק דרמי בר חמי הוסיף בדף ל"ג דסותר יום אחד. ורבא הודה לו כמ"ש הרא"ש ומעתה נכון דבפולטת אף אם נאמר דאינו סותר מ"מ ודאי אינו עולה. ונמצא דהוא גורם לזיבה גדולה כמ"ש לשיטת הרבינו סעדי' דלולא שפלטה לא הי' מצטרף ועכשיו באה עי"כ לידי צירוף ומ"ה דין הוא שסותר. משא"כ בקישוי אף אם אינה עולה לא משכחת שיגרום צירוף לכן מיבעי' לי' אי סותר. כן נ"ל דרך חידוד דלפי האמת עדיין יש להקשות מאיש בעל קרי. דסותר מנינו אף דלא שייך סברא זאת. ודוק כי הרבה יש לדבר מפרט זה: טז:

ודע דיש מקום לומר דאף דהראב"ד ס"ל ימי קישוי אין עולין זה דוקא לטהרות אבל לא לבעלה. דהרי הראב"ד ס"ל דפולטת ש"ז אינה סותרת יום א' רק לטהרות וס"ל דכל האיבעי' קאי לטהרות. ולפ"ז י"ל דה"ה האיבעי' דקישוי מה שתסתור נמי קאי לטהרות. דומיא דהאיבעי' מפולטת. וס"ל מדבעי לסתירה משמע דאינה עולה. אבל זה לטהרות אבל לא לבעלה ועולה. ובהכי יתיישב לשון הראב"ד הובא בחידושי הר"ן נדה מ"ב

שכתב וז"ל שלא אמרו פולטת סותרת אלא לתרומה וקדשים וכו'. אבל לבעלה אינה סותרת. ואפילו קישוי אינו סותר בזיבה מפני שאינו גורם עכשיו כש"כ פולטת שאינה טמאה לבעלה שאינה סותרת לעולם ועולה. וכיון דהראב"ד ס"ל דקישוי אינה עולה איך מסיים דפולטת אינה סותרת ועולה ונימא די' לבא מן הדין. אמנם להנ"ל נכון דגם מה דקישוי אינה עולה דוקא לטהרות. ולפ"ז אין לחוש כלל לדברי סדרי טהרה שחושש שמא דם בלא הרגשה דמי' לדם קישוי לשיטת הראב"ד דגם לראב"ד קישוי עולה לבעלה. ולפ"ז לטהרות גם דם בלא הרגשה אינו עולה למנין אך כיון דראב"ד מסתם סתם משמע דס"ל גם לבעלה אינו עולה. והראב"ד יליף מכח כש"כ דפולטת אינה סותר וס"ל דעדיף מדם קישוי דדם קישוי אינו עולה ופולטת עולה למנין סוף דבר כיון דהראתי לדעת דיש לדחות דברי הס"ט ובלא"ה אינה דומה דם קישוי לדם שלא בהרגשה דדם קישוי עכ"פ בימי נדה גורם טומאה ולחד לישנא דף ל"ח גם בימי זבה קטנה גורם שתהי' זבה קטנה אך זבה גדולה לא נעשית. ולא נודע לי איך הרמב"ם פסק במחלוקת זה אי כלוי או כאבא שאול ולא מצאתי מבואר. אך לדעתי נראה דהרמב"ם יפסוק כאבא שאול דאף זבה קטנה לא נעשית ולכן ס"ל ימי קישוי עולה. והראב"ד יסבור כר' לוי דזבה נעשית רק בקישוי ולכן פסק דימי קישוי אין עולין ועכ"פ כיון דפעם אחת גורם טומאה שנעשית זבה קטנה ומ"ה ס"ל לראב"ד דאינה עולה משא"כ דם בלא הרגשה דאין גורם טומאה לבעל ודאי עולה. ובפרט לשיטת הראב"ד דפולטת כיון שאינה גורמת טומאה לבעלה עולה ה"ה דם בלא הרגשה. עולה לבעלה. אבל לא לטהרות, ולפ"ז מיושב מה שהקשה הגאון מליסא בסי' קצ"ו בהא דפירש"י דף ס"ט ע"ב ספרתי ואיני יודע כמה ופירש"י בדקתי קצת נקיים ואס"ד דאם ראתה בלא הרגשה מיקרי נקיים כיון שטובלת משום טבילה בזמנה מצוה אף אם לא בדקה אם היא יודעת שלא ארגשה יחשב זאת לנקי אף בלא בדיקה ותיבעי טבילה משום טבילה בזמנה. ומפאת כן הוכיח דאף בלא הרגשה סותר עיי"ש. להנ"ל נכון דכל עיקר זה שטובלת משום טבילה בזמנה זה דוקא היכא שמועיל לטהרות אבל היכא שלא מהני לטהרות ל"ש טבילה בזמנה. דעיקר מצות טבילה הוא משום טהרות. ולשיטת מהרש"א בשבת קי"א דס"ל למ"ד טבילה בזמנה מצוה אף בכלים אמרינן ע"כ המצוה בשביל טהרות הגם דמשמע מב"י סי' קצ"ז דמ"ד טבילה בזמנה מצוה אף לבעלה הוי מצוה וטובלת בשבת עיי"ש מ"מ טבילה שאינה מועיל לטהרות ודאי לאו מצוה היא ומ"ה פרש"י שם ספרתי בדקתי מקצת נקיים. דאם לא בדקה שמא ראתה בלא הרגשה ול"ה ספירה ול"ב טבילה משום טבילה בזמנה אבל לבעלה אף בראתה בלא הרגשה אינה סותרת מיהו כ"ז לשיטת הראב"ד. דלשיטת הס"ט עיקר החשש היא לראב"ד. אבל

לשאר פוסקים דלא חילקו בין טהרות לבעלה כמ"ש הרא"ש דלא מצינו ספירה לחצאין דברינו בישוב דברי רש"י ליתא:

יז והנה לפמ"ש דלראב"ד גם דם בלא הרגשה עולה ספירה לבעלה ולא לטהרות. מיושב קו' התוס' נדה דף ל"ג ד"ה רואה הוי. דקשי' להו איך שמשה בתוך ימי ספירה. ומה שתי' התוס' דמשכחת לה שמשה בהיתר שתסתור אחר ראיות ג' ימים רצופים. לרבנן דבעי ו' עונות עיין מהרש"א מה שהקשה דא"כ לא משכחת רק ביום ראשון לספירה א"כ מה קאמר רבא שלא תהא טומאה מפסקת ביניהם, והרי לא משכחת רק ביום ראשון ואין כאן הפסקה. וזאת נראה שלחצו לראב"ד לישב דמיירי ששימשה ביום ז'. כמו שהובא בחידושי הר"ן שם. והראב"ד חולק על שיטת הרא"ש שהובא לעיל דביום ז' אינה סותרת בפולטת. ולשיטת הרא"ש הנ"ל א"א לתרץ דמיירי ביום ז', אמנם לפמ"ש משכחת לה בפשיטו' שספרה ז' נקיים וראתה בינתיים בלא הרגשה. ולהראב"ד מותרת לטהרות ולא לבעלה. וכשכלו ז' נקיים לבעלה מותרת לשמש ושימשה בהיתר, ואח"כ פולטת וסתרה למנין לטהרות שצריכה לספור עוד ודוק. הן אמת דקשי' לראב"ד דס"ל פולטת אינה סותרת רק לבעלה קושי' גדולה דביומא ו' אמרינין מביתו למה פורש. ומשני שמא תמצא אשתו ספק נדה ויבוא עליה ומקשה אטו ברשיעי עסקינין אלא שמא יבוא על אשתו ותמצא ספק נדה. והרואה יראה כמה רחוק הוא זה שתמצא ספק נדה שלא בשעת וסתה. ולראב"ד בפשיטות יש לחוש שמא האשה מצאה כתם בלא הרגשה ויש לה לתלות המכה בסופרת ז' נקיים וסותרת מנינה לטהרות ולא לבעלה דלבעלה הוי ספיקא דרבנן ותולה במכה משא"כ לטהרות הוה ספיקא דאורייתא ומותר לשמש לאחר ז' ומ"מ טמא הוא משום בועל נדה דלטהרות לא מהני ספירתו ומ"ה מפרישין מביתו. ודא ודאי קושיא היא. ובשלמא בלא דברינו אך להראב"ד דס"ל דפולטת סותר לטהרות לא קשיא דזה ודאי רחוק היא שניחוש שפלטה ש"ז דלא משכחת לה רק בשמשה באיסור. אך לדברינו משכחת לה סתירה לטהרות בראיה בלא הרגשה. מיהו אף בלא דברינו כיון דקי"ל כרבנן דבעי ו' עונות שלימות ומשכחת לה בשמשה בהיתר ונעשית זבה גדולה וסותרת יום ראשון כמ"ש התוס' דף ל"ג הנ"ל עדיין קשי' להראב"ד לישני בהכי דחיישינן שמא פלטה כבר יום ראשון. ול"מ ספירה רק לבעלה לטהרות עדיין טמאה נדה ובעלה ישמש עמה. והוי בועל נדה. וזה קושיא גדולה להראב"ד וצ"ע ושמא י"ל דלא ניחא לגמ' לתרץ הכי דא"כ בכל כהנים שעובדין עבודה ניחוש להכי. וע"כ כהנים יודעים הדין וזריזין הם. ואך דלחוש שמא תמצא ספק נדה דהוא מילתא דלא ידע מקודם חיישי' ביו"כ שלא יוכל

לעבוד עבודה ודוק ועדיין צ"ע דבשאר כהנים אם יהיו טמאים לטהרות יעשה כהן אחר משא"כ כ"ג ביו"כ דא"א באחר:

יח:

ולכאורה יש להקשות מסוגיא זו לשיטת ר"ת והרבה פוסקים דגרסו בנדה ס"ז ולית הלכתא בכל הני שמעתתא כי איתמר לטהרות. ולשיטה זו נמצא דברים הרבה שחוצצים בטבילה לטהרות ולא לבעלה א"כ למה ליה לריב"ב לתרץ שמא תמצא ספק נדה לישב הקושיא אטו ברשיעי עסקינין והלא בפשיטו' יש להפרישו שמא יבוא על אשתו שטבלה בטבילה דמהני לבעלה ולטהרות דינו כבועל נדה, דאף אם היא לאחר ז' כל עוד שלא טבלה טבילה דמהני לטהרות דינו כבועל נדה דאינו עולה לרגלה כדאיתא בסוף נדה. ולזה י"ל כיון דכתב המרדכי הובא בב"י סי' קצ"ח דגם לבעלה צריכה לחוש לכתחילה ואין לחלק רק לדיעבד עיי"ש ל"ח שאשת כ"ג לא תטבול טבילה דל"מ רק בדיעבד ולענין מה שאמרו בחולין ל"א בטבילה בלא כונה טהורה לביתה ואסורה בתרומה לענין זה ל"ה בועל נדה ועוד מסתמא אשת כהן שאוכלת בתרומה טובלת טבילה דמהני לתרומה. וכן אולי יש לישב שיטת ר"ת מהכא אך דברי הראב"ד לא נראה ליישב כן ושמא גם דברי הראב"ד בהכי מיושב. ואין להאריך יותר:

יט:

סוף דבר הנה מה שהוכיח הגאון בעל חו"ד ממה דבעינין ספורין לפנינו דסותרת אף בלא הרגשה יש לדחות דטעמא דחיישינן שמא ארגשה ולאו אדעתא וכסבורה הרגשת עי רגלים. ובריש נדה לא ס"ל לב"ה הכי משום דאוקי אחזקת טהרה משא"כ בזבה כל עוד שלא ספרה יש לה חזקת טומאה וחיישינן שמא ארגשה ולאו אדעתא. כיון דרוב דמים בהרגשה. ומעתה י"ל בנ"ד אף לפוסקים דלא תלינן במכה תוך ג' כמ"ש לעיל בסברא כיון דליכא עדיין חזקת טהרה חיישינן שמא ארגשה וכסבורה הרגשת עד כיון דרוב דמים בהרגשה משא"כ בקרטין דנשתנו ול"ה מהרוב ואמרינן הואיל ואישתני אישתני והוה שלא בהרגשה דל"ש לומר דהוה מהרוב. ולכן תלינן במכה דהוה ס"ס לענין דאורייתא שמא באין מהמכה ואת"ל דל"ה ממכה שמא בלא הרגשה. ואי דבלא הרגשה נמי מדרבנן סותר לענין דרבנן מועיל ספק אחד כמ"ש הש"ך כעין זה בסי' פ"ג לענין דגים טמאים. ועוד דמשמע מש"ך סי' קצ"ו דאף דהוא מחמיר בתוך ג' ימים דאין תולה במכתה אף במכה שמוציאה דם מ"מ היכא דלא תטהר לעולם מודה א"כ בנ"ד דלעולם לא תטהר אף הש"ך מודה. ועיין בחתם סופר סי' שחולק ג"כ אדברי חו"ד. וגם שארי הגאון מביטשאטש האריך בפרט זה. אמנם לכל השיטות הפסיקת טהרה והבדיקה שאחרי'

צריכה להיות נקי מכל. ע"כ כה תעשה האשה לטהרתה. הנה מקודם יצוה כת"ה לסנן מי רגלים שלה, דשמא ימצא במי רגלים קרטין האלו ובכה"ג הדבר פשוט יותר להיתר. אמנם אף אם לא ימצא קרטין האלו במי רגלים. דעתי מסכמת להיתר מפאת הרופאים בצירוף מכאב הגדול. אך באופן ביום הפסקת טהרה תכניס מוך נקי בעומק ומקודם תרחוץ היטב ותכניס המוך בעומק הרחם ואח"כ תבדוק בעד ואם תמצא קרטין בעד תרחוץ עוד הפעם. בעוד המוך בפנים ואח"כ תזהר להוציא המוך. ואם יהי' נקי אז הדבר לאמת שהדם זה לא בא מהמקור. ויעלה לה זאת לפסיקת טהרה וכן תעשה זאת ביום ראשון. וביום השביעי. ובשאר הימים לא תבדוק רק בקינוח כל דהו מבחוץ ובדיקה זאת מבואר היטב בנוב"י סי' מ"ח. ואם באופן זה תעלה לה בדיקתה הנני לצרף להיתרא וד' יצילני משגיאות:

כ:

ודע דמה שהקשה זקיני הגאון ח"ץ על שיטת הרשב"א דתולה במכה אף שאינה ידוע שמוציאה דם מהא דר"ע שהי' התלמידין מסתכלין זב"ז במשנה דף נ"ח במכה שהי' יכולה להתגלע ולהוציא דם וא"ל שלא אמרו חכמים להחמיר אלא להקל ות"ל דאף בראי' תלינין במכה. הנה אם נאמר דסברת הרשב"א היא מס"ס שמא מצדדים ושמא ממכה ל"ק דר"ע חייש למיעוטי ולדעת הרשב"א ס"ס מטעם רוב ולר"ע ל"מ ס"ס. ולכן היו התלמידין מסתכלין. ולכן אמר דבכתם תולה להקל. אבל לא בראי' כשיטתי' משא"כ לדידן שפיר קאמר הרשב"א ועיין בריש נדה דף ה' דר"מ מחמיר בכתמים וזה ג"כ מה"ט למ"ש בסוף משנה דבכל כתמים יש ס"ס ומ"ה ר"מ, מחמיר דל"מ ס"ס לדידי'. ואך בעיקר אי ס"ס מהני לר"מ תליא בו במחלוקת שבין ר"י לר"ל בנדה נ"ט ע"ב. אך י"ל שם בספק אחד ל"ה אלא מיעוט כמ"ש בתשו' הר"ן דר"מ כשיטתי' ובס"ס הוי מיעוטא דמיעוטא. ואין להאריך בפרט זה יותר:

כא:

דבנ"ד שכתבתי דלענין פסיקת טהרה עכ"פ צריכה להיות נקי מכל וכל או שתבדוק עצמה כבדיקת הנוב"י. ורק אחר הפסיקת טהרה והבדיקה יום ראשון ודאי מהני ס"ס. דלא מיקרי איתחזק איסורא. והנוב"י סי' מ"א כתב דזה תלוי במחלוקת שבין רש"י ותוס' בזבחים כ"ט. ולרש"י מיקרי זאת איתחזק היתרא והתוס' חלקו שם. ולפענ"ד גם התוס' לא חלקו רק דכיון דלע"ע לא יצאה בהיתר כיון שלא טבלה. ל"ה דומיא דקרבן דמייתי שם לראי' דבקרבן כבר הוכשר. וכאן לא הוכשרה לא לבעלה ולא לטהרות. דבאמצע ספירה קיימא ולכן פירשו התוס' דמיירי ביום השביעי דכבר טבלה ומותרת לשמש

מדאורייתא. ומ"מ סותר והוי דומיא דקרבן. ומ"ש התוס' דאין זה קרוי חזקת טהרה כוונתם לענין ללמד ממנו לקרבן. והנה לכאורה קשה שם קושיא גדולה לרש"י דהרי ר"ע וודאי ס"ל דאין עומדת בחזקת טהרה דלדידי' אם לא בדקה אלא בראשון ושביעי אין לו אלא יום ז' כדאיתא בנדה ס"ט. ואיך קאמר ר"ע בזבחים כ"ט שהם בחזקת טהרה, ובשלמא לר"א דבנדה ס"ט דס"ל אף אם לא בדקה קאי בחזקת טהרה. וכן הלכה שפיר. אבל לר"ע לא ואיך קאמר ר"ע זאת וצ"ל דכיון דר"ע מקשה שם לר"א ואמר לי' אף אתה אל תתמה. מקשה ר"ע לר"א לשיטתי':

כב:

ועיין בחו"ד סי' קפ"ז ס"ק ה' הביא ראי' מנזיר ס"ו גבי ספק מחמת ש"ז ספק מחמת זיבה. ופירשו התוס' שבדק ומצא על בגדיו ש"ז וזיבה. משמע דאם מצא ספק ולא נודע לו אם ש"ז או זיבה טהור אף בנזקק לטומאה עיי"ש. ועיין שב שמעתתא ה' פ"ב מ"ש שם. ודברי החו"ד לדעתי תמוהין. דאפילו מצא ספק ולא נודע לו אם הוא ש"ז או זיבה. ודאי דכיון דא"א לשכבת זרע בלא צחצוחי זיבה. דהוי כספק אם ש"ז וזיבה או זיבה דזאת דבר שא"א שיהי' ש"ז לבד כיון שא"א בלא צחצוחי זיבה. דמה"ט סותר יומו, ואפילו לר"א כתבו תוס' שם דס"ל א"א בלא צחצוחי זיבה, כדאמרינן בנדה, א"כ התוס' ודאי לא דוקא נקטו, דבודאי אם ספק אי הוה ש"ז או זיבה סותר דהוי ספק אי ש"ז וזיבה או זיבה לבד, כיון דא"א בלא זיבה, והתוס' הכריחו לפרש כן מלשון הגמרא, שאמרו ספק מחמת ש"ז או זיבה, משמע כפרושא דתוס', אבל באמת בספק אם מש"ז או זיבה ודאי טמא, דא"א בלא צחצוחי, ואולי ראיות החו"ד מהיכא דל"ח כלל, דבודאי טהור שם, מיהו מזה אין ראי' דמוקמינן בחזקת שלא חזי' כלל, ואולי גם במכה שמוציאה דם כיון דתולין במכה שמצוי' יותר הוה כלא חזי כלל ומ"מ לשון החו"ד צ"ע דמלשונו משמע דבספק אם הוה ש"ז או זיבה טהור, וזה ודאי ליתא כמ"ש:

ומ"מ לדינא הלכה כדבריו, ובנזיר הטעם משום שרגלים לדבר. או דשם ממנ"פ יש זיבה, דאף ספק אם הוה ש"ז או זיבה ודאי יש זיבה ג"כ, משא"כ ברואה מחמת מכה, ואין להאריך:

ודע דדברי התוס' נדה כ"ב ד"ה לפי שא"א בלא צחצוחי ודברי התוס' ב"ק כ"ה ד"ה אלא האי תנא, סותרים קצת דבנדה כתבו דר"י מיירי בשרואה זיבה בו ביום ומ"ה ל"צ קרא, ובב"ק כתבו דבעי לאתויי תנא שיטמא במוצא כל ז' דלא קרוב לראי' א"כ דר' יהושע מיירי בהכי שוב למה לא מייתי לקרא וצ"ע, ולעיל כתבתי לפלפל בתוס' דף כ"ב, וכתבתי דאם מקור מקומו טמא א"כ יש ספק אם דם טהור או דם טמא, כיון דממנ"פ טמא יום

אחד הוי נזקק לטומאה, וטמאה ז' וקצת יש לדמות להא דנזיר כיון דממנ"פ סותר יום אחד ע"כ סותר כל ז', מיהו יש לדחות דשם בלא"ה מקודם טמא, משא"כ בראתה דם, כיון דהוי ספק בתחילה אם טמאה ז' או רק יום אחד, אמרינן דלא נטמאה רק ליום אחד ואמרינן דלא יצאה מחזקתה רק ליום אחד, (וע' ח"א סי' מ"א אות ה' מ"ש) והרבה יש לדבר מפרט זה ואכ"מ. העינים אלו רחבים והנני מוכרח להפסיק הפעם, ולדינא כבר כתבתי הנלפענ"ד: והנני ידידו יצחק שמעלקיש אבד"ק ברעזאן והגליל:

סימן יב

ב"ה פרעמישלא תר"ן לפ"ק:

להרב המאה"ג החריף ובקי כש"ת ע':

ישכר דוב ליברמאן נ"י אבד"ק:

טאפעראב יע"א:

ע"ד השאלה באשה שאינה יכולה לטהר עצמה לבעלה בשביל שתמצא על העד הבדיקה קרטין דקין מאוד וצורתם כמו שערות אדומות ובדוחק שעין שולטת בהם וכשנלקטים ע"י מחט לא נשאר שום רושם על העד וכמה פעמים בדקו אם נמוחו ע"י רוק ולא נמוחו וא"א לבדוק כולם ביען שהם דקים מאוד, והאשה הזאת יש לה וסת קבוע ובשעת וסתה רואית דם כדרכה וא"א למנות ז' נקיים שלא תראה שערות ויודעת בבירור שביען כי הקרטין הללו מוצאת תיכף כשמקנחת קצת בתוך אותו מקום למטה מן הצדדים שאינם מהמקור, וסיננה את מי רגלה כמה פעמי' ולא מצאה על המטפחת רק ב' פעמים פעם אחת כמין חול פעם שנית כמין שערות הנ"ל וזה כמו ה' שנים ראתה דם בתוך השתנה כמה פעמים וקודם שנתגלה ראיית הדם הי' לה כאב בעת יציאות השתנה גם אחר שנתגלה ראיית הדם הי' לה ג"כ כאב ואמר לה רופא מלבוב שהיא מחלת הכליות והאם נפוח ועשה לה רפואה ע"י שתיית מים ופסק הכאב וראיית הדם ועתה אינה מרגשת סום כאב וזה בערך שבועות שתים סיננה השתנה ומצאה כמו חול, ואפשר הי' החול מכליות:

א:

תשובה בדבר הקרטין האריכו הפוסקים והנה בבינת אדם שער בית הנשים אות ו' מצדד להתיר מס"ס שמא מן הצדדין ואת"ל מן המקור שמא ברי' ולא נימוח, ואני כתבתי בספרי חיו"ד ח"ר סי' ע"ד אות י"ג דהוה ס"ס משם אחד דהרי הש"ך סי' קפ"ט כ' דמכה במקור נמי הוה משם אחד ותי' בס"ט ובנוב"י דנ"מ בין הספיקות דאם היא מן הצדדין ל"ה האשה טמאה אפי' טומאת ערב ואם מחמת מכה של מקור טמאה משום מקור מקומו טמא וזה דוקא בדם לח משא"כ בדם יבש או קרטין ל"ה טמא משום מקור מקומו

טמא ע"כ הוה ס"ס משם אחד ומצאתי שכ"כ בנוב"י קמא סי' נ"ז. ע"כ אין להתיר מס"ס אמנם בבינת אדם מחדש שם דהיכי שיש ספק אחד שמא אין כאן ריעותא כלל, אף שאין נ"מ בין הספיקות הוה ס"ס כדמשמע בש"ס דנדה ר"פ האשה דהוה ס"ס שמא מן האיש ואת"ל מן האשה שמא הדם לא מן המקור, אף שאין נ"מ בין הספיקות וכן הוכיח בכו"פ דיני ס"ס מכמה מקומות והפלתי פי' כונת תוס' בכתובות ט' מה שתירצו שם אונס חד הוא הכונה דהנה אם תתחיל הספק שמא תחתיו באונס לא מצית למימר ואת"ל ברצונו שמא בקטנותה ופיתוי קטנה אונס הוא דהרי אמרת ואת"ל ברצון ופיתוי קטנה לא רצון, רק דיש להתחיל להיפך שמא זינתה בקטנותה ואת"ל בגדלות שמא באונס, ע"כ ס"ל לתוס' דבעי ס"ס המתהפך, ע"כ לא הוה ס"ס, אבל היכא שיכול להתהפך כגון בנ"ד שתוכל להתחיל ולומר שמא מן הצדדין ואת"ל מן המקור שמא הי' ברי' וכן תוכל להתחיל להיפך שמא לא נימוח והוא ברי' ואת"ל נימוח ולא ברי' שמא מן הצדדין שפיר הוה ס"ס אף שאין ספק מתיר מחבירו:

ב:

ובאמת לפירוש הפלתי מיושב קו' מהרי"ק סי' קס"ז שהק' על תי' תוס' שם אונס חד הוא דעדיין איכא ס"ס שמא בקטנותה ופיתוי קטנה אונס הוא ואת"ל בגדלותה שמא שוגגת היתה שלא ידעה שהוא אסור:

ומ"ש מהרי"ק שם שמא אינו תחתיו ט"ס דהרי קאי בקיבל בה אביה קדושין פחותה מבת ג' (וע' מ"ש בספרי בית יצחק או"ח בהגהות ומפתחות בסוף הספר ס' נ"ב בהגה לישב קו' מהרי"ק) ול"ש שם אונס חד הוא דנ"מ לקרבן דבאונס אינה חייבת קרבן ושוגגת חייבת קרבן. אבל לפמ"ש הפליתי מיושב קושיתו דשם ג"כ א"א לומר שמא בשוגג זינתה ואת"ל במזיד שמא קטנה דבקטנה דאין לה דעת ותמיד שוגגת ול"ה מזידה רק אנוסה רק שיש לומר בהפך שמא בקטנותה ואת"ל בגדלותה שמא שוגגת. ושוב ל"ה ס"ס המתהפך. ומ"ש המהרי"ק בישוב הקושיא דאף אם היא שוגגת שסברה שאין איסור בזנות אסורה לבעלה כיון שמעלה מעל בבעלה עדיין אין מיושב קושיתו דהרי מהרי"ק מודה דאם שגגה שסבורה שהוא בעלה מותרת לבעלה כמ"ש מקודם לזה בשם הרמב"ם א"כ עדיין הוה ס"ס שמא בקטנותה זינתה ופתוי קטנה אונס הוא ואת"ל בגדלותה שמא שוגגת היתה שסבורה שהיא ארוסה וזה צ"ע על מהרי"ק ושמא שיעור דבריו הנה שוגגת זה שסבורה שזה ארוסה לא שכיח כלל ול"ה ס"ס רק שוגגת שסבורה שמותר לזנות היא שכיח על כן מקשה מזה ותירץ שפיר ואין להאריך בפרט זה שהאריך בבינת אדם שער הקבוע סי' נ"ג הרבה בדין זה ומ"מ צ"ע אם לסמוך בזה אס"ס נגד דעת הש"ך דבעי שיהי'

נ"מ בין הספקות או עפ"ד תוספת במציאות. וגם הפמ"ג דיני ס"ס אות י"א הניח בצ"ע אם לפסוק כמנ"י ופליתי נגד הש"ך מ"מ דבר זה שכתבתי לעיל דבקרטין או בשערות ל"ה מקור מקומו טמא דזה רק בדבר לח שהיא משקה אף שכ' כן בנוב"י קמא סי' נ"ז מ"מ בנוב"י תניינא סי' צ"ט כ' בעצמו דבקרטין יש ס"ס שמא מן הכליות ואת"ל מן המקור שמא שומא יש במקור ול"ה משם אחד דאם הוא מן המקור טמא טומאת ערב משום מקור מקומו טמא. הרי שכ' להדיא דאף בשערות מקור מקומו טמא:

ו:

ובגוף הראי' שהבאתי בספרי חיו"ד ח"ר סי' ע"ד אות י"ג דבחתיכה אין טמא משום מקור מקומו טמא מתוס' נדה כ"א ד"ה ורבנן בתשובה אחת דחיתי הראי' (ע' בסוף תשובה שלפני זה) וכתבתי דאם בתחילה נפל ספק אם טמא יום אחד או ז' ימים ל"ש לומר מוקמינין אחזקת טומאה אדרבה מוקמינין אחזקת טהרה דלא נטמא רק ליום אחד וראי' מנזיר ס"ו דדוקא בנזקק לזיבה ספק ש"ז ספק זיבה טמא אבל בלא נזקק לזיבה טהור בכה"ג אף דבודאי טמא טמ"ע. וכבר כתבתי כן בספרי ח"ר ליו"ד סי' מ"א אות ה'. אמנם כעת מצאתי בנוב"י קמא יו"ד סי' צ"ז ובתניינא חיו"ד סי' קפ"ח דמה"ט תשב ימי טומאת לידה בנפל בשביל שאין אנו בקיאים בריקום וחזקת נפל שלא נתרקם משום שהאשה בל"ה טמאה שא"א לפתיחת הקבר בלא דם והאשה בחזקת טומאה. ומה"ט ל"מ ס"ס עי"ש והוא נגד סברתי ואמנם גם בתוס' ב"ק י"א ונדה כ"ז לא משמע שהוא בחזקת טומאה מדהקשו דתמנה מראשון מס"ס והרי ל"מ ס"ס נגד חזקה לע"ד כבר הבאתי מנזיר ראי' לסברתו. ומ"מ המובחר לדעתי דאין בכעין זה לא חזקת טהרה דאיתרע החזקה ולא חזקת טומאה ואכ"מ להאריך מ"מ בגוף הס"ס כיון שיש לומר דל"ב בזה שיהי' נ"מ בין הספיקות וגם יש לומר דגם בשערות טמא משום מקור מקומו טמא ושוב יש נ"מ על כן הס"ס שריר וקיים:

ד והנה הב"ח בחדשות סי' ל"ו התיר ג"כ בקרטין מטעם ס"ס שמא מעלמא ואת"ל מגופה שמא לאו ממקור רק מחצץ אף דג"כ אין נ"מ בין הספקות אמנם הס"ס של הב"ח צ"ע אחר מחילה מכת"ה של ז' הב"ח גם ל"ש בנ"ד שודאי ל"ה מעלמא והנה בס"ס המבואר לעיל שמא מן הצדדים ושמא ברי' הוא יש לפקפק דהרי רוב דמים מן המקור וכמ"ש הטו"ז ר"ס ק"ץ בס"ס של כתמים שכ' הכסף משנה רפ"ט מאיסורי ביאה דהוה ס"ס שמא מעלמא ושמא מהצדדים וכ' הטו"ז דרוב דמים מן המקור אמנם דברי הטו"ז צ"ע מ"ש וא"ל ממ"ש רמ"א ס"ס בס' קפ"ז סעיף ב' דהתם יש מכה ואפשר שהוא מן הצדדים ושמעתי לפרש דכונת הטו"ז דכיון שיש מכה ואיכא ספק השקול שמא מכה על כן

מצטרף לס"ס אף מיעוט אבל זה רחוק דהתוס' כתובות ט' לא ס"ל דמצטרף מיעוט לס"ס אמנם לנ"ד נראה הנה בענין הקרטין כתבתי כמה פעמים כמו דאמרינן בבכורות מ"ב אף למ"ד דל"ח למיעוט שמא סריס מ"מ בטומטם שנקרע אמרינן הואיל ואישתני ה"ה לקולא אף דרוב דמים באים מן הטקור כיון דהני קרטין אישתני משאר דמים תלינן לקולא שהוא מן המיעוט שבצדדים. וע' בראש אפרים בשו"ת שבסוף הספר סי' י"ט שהאריך הרבה בפלוגתא דהואיל ואישתני בסוגיא דבכורות מ"ב ע"ב ועיי"ש שהוכיח דהרמב"ם לא ס"ל הואיל ואשתני והרא"ש פוסק הואיל ואישתני חיישינן למיעוט וע' בספרי חיו"ד סי' ח' אות ט"ז (ולעיל בתשובה הקודמת) שהארכתי בזה. ואולי זה כונת הטו"ז ר"ס ק"ל שכתב דהתם יש מכה א"כ נשתנה האשה הזאת על כן אפשר שהיא מן הצדדים. דהואיל ואישתני אישתני ובזה אולי יש לישב מה שהקשה הרא"ש בתשובה ומהר"ם מרוטנבערג וח"צ ס' מ"ו בעובדא דנדה כ"ב באשה שהיתה מפלת כמין קליפות אדומות ושאלו לרופאים ואמרו אשה זו מכה יש לה בתוך מעי' וכו' תטיל למים. ולשיטת הסוברים דאף שאינה יודעת שמכתה מוציאה דם תולה במכתה למ"ל תטיל למים (וע' מ"ש בספרי חיו"ד סי' ע"ד אות י"ג) להנ"ל יש לומר הנה מה שמקילין במכה היא מטעם ס"ס שמא מהצדדים ושמא ממכה אף דרוב דמים מן העקור מ"מ הואיל ואישתני שראתה כמין קליפות אשתני ולפ"ז המעיין בבכורות מ"ב יראה דהיא פלוגתא דתנאי אי אמרינן הואיל ואישתני ואף למסקנא מ"מ פלוגתא דאמוראי היא על כן על כרחך ס"ל לראב"ל דל"א הואיל ואישתני ול"ה ס"ס ולכן הוצרך להטיל במים ואנן ס"ל הואיל ואישתני כמ"ש הרא"ש בבכורות ע"ב מקילין בעכה מטעם ס"ס ועל כן על שיטת הרשב"א ודאי ל"ק רק על רמ"א עדיין קשה דנראה דפוסק סי' קפ"ז להתיר מס"ס אף במכה שאינה ידוע שמוציאה דם ובס' קפ"ח אינו חולק על המחבר דס"ל תטיל למים אך לפמ"ש בחוו"ד סי' קפ"ז ס"ק ח' דרמ"א לא סמך על ס"ס רק בראתה שלא בהרגשה ל"ק מסי' קפ"ח ודוק ולדינא עדיין יש להתישב אם נימא סברת הגמ' דבכורות הואיל ואישתני אישתני לקולא דשם אמרינן לחומרא, ולא להקל:

ה שוב ראיתי בתשו' בית יעקב סי' קס"ז שהובא בסדרי טהרה ס"ס קפ"ח שהתיר ג"כ בקרטין ומתחלה דן להתיר מס"ס שמא מהצדדים ואח"כ דן להתיר מס"ס שמא הקרטין ל"ה מראה דם טמא דאין אנו בקיאין במראות דאף דנראה להאשה שהוא אדום מ"מ אין אנו בקיאין ואת"ל שהי' אדום שמא לא הי' נימוח והי' ברי' (וע' סימן הקודם שהארכתי בדברי ב"י) וסדרי טהרה כ' עליו דהראב"ד ס"ל רוב דמים טמאין באשה ול"ה ס"ס וכ' ואין לומר אע"ג דרוב דמים טמאין באשה הוא בראי' כדרך שרגילין לראות מה שאין

כן בקרטין שאין רגילין לראות ז"א דהא בהמפלת חתיכה סבר ר"י לאוקמא פלוגתא דר"י ורבין דר"י ס"ל זיל בתר רוב חתיכות ורוב חתיכות של ארבעת מיני דמים. ולבסוף איתותב ר' יוחנן הרי דר' יוחנן ס"ל דרוב של חתיכה של ארבעת מיני דמים אף במפלת חתיכה שאין דרך לראות בחתיכה וכבר כתבתי בתשובה לישב קושיתו (ע' סימן הקודם) באופן די"ל אף בחתיכות אמרינן רוב דמים טמאין להלכה מ"מ להלכה דוקא ברואית דם רוב דמים טמאין אבל קרטין דאישתני הואיל ואישתני אישתני וי"ל שהוא מן המיעוט מראות טהורות מ"מ קשה לסמוך על זה. אך בצירוף סברת הבינת אדם שהביא דברי הרשב"א בת"ה דרוב מיני קליפות בריות המה וכן שערות והא דאמרינן בגמ' תטיל למים הוא רק לחומרא אבל באם א"א לבדוק אזלינן בתר רוב ובצירוף הספקות שמא מן הצדדים ושמא לא מראות טמאות הם על כן יש להקל בקרטין:

ו ואך כל זה אם תמצאם בימי טהרה אך מה נעשה בימים שצריכה לספור ז' נקיים וגם בעת פסיקת טהרה דצריכה לידע ודאי שפסק דמה ואי לא בחזקת טומאה עומדת ול"מ אף ס"ס ואבאר הנה בנוב"י קמא יו"ד סי' נ"ז כ' דאם הפסיקה בטהרה ובאמצע ימי ספירתה מצאה אם האשה אז נקרא בחזקת טהרה או בחזקת טומאה הוא מחלוקת בין רש"י ותוס' זבחים כ"ט ע"א דאמר ר"ע מה מצינו בזב וזבה ושומרת יום שהם בחזקת טהרה ופירש"י בזב וזבה שהתחילו למנות ומנו ג' או ד' ימים. וס"ל לרש"י דכיון דהפסיקה לראות קאי בחזקת טהרה ולאו דוקא שמנו ג' או ד' ימים ותוס' הקשו דזה לא מקרי חזקת טהרה על כן פירשו דמיירי בשביעי לאחר שטבלו עיי"ש בנב"י שהאריך. וראיתי בתשו' ארי' דבי עילאי חיו"ד סי' ז' הנדפס מחדש שתמה על הנב"י וכ' דהרי הדבר תליא בפלוגתא דתנאי בזבה שבדקה עצמה ביום א' וביום ז' ס"ל לר"א דהן בחזקת טהרה ור"ע ס"ל אין להן אלא יום ז' דס"ל שאינן בחזקת טהרה והקשה מזה על רש"י דהרי בזבחים לר"ע קאי והוא ס"ל דהוא בחזקת טומאה (וע' לעיל ס"ס הקודם שהרגשתי בעצמי בקו' זו) עוד הקשה למה מייתי נוב"י דברי תוס' כיון דקימ"ל כר"ע א"כ הוא גמ' מפורשת דהוא בחזקת טומאה עיי"ש והנה מש"כ דקיי"ל כר"ע דבריו תמוהין דלהדי' פסקינן שם ובדף ז' כר"א וכן היא בטוש"ע וכל הפוסקים אמנם גם גוף קושיתו ארש"י לא קשה דטעמא דר"ע דס"ל אין לה אלא שביעי משום דבעי ספורין ובדוקין לפנינו מגזה"כ כדאיתא בדף ס"ח ובאמת י"ל חזקת טהרה ול"ח שראתה ומ"מ התורה גזרה שתבדוק ותספור בכל יום ואם לא בדקה טמאה. והא דנקט ר"א הרי הן בחזקת טהרה רבותא קמ"ל דאע"ג שלא בדקה טהורה ור"ע ס"ל אין לה אלא יום ז' ומה"ט לא נקט ר"ע הרי הן בחזקת טמאין אך מ"מ בזה צדקו דברי דמבואר בפי' המשניות להרמב"ם

דטעמא דר"ע משום דהו"ל בחזקת טומאה. והרמב"ם פירש ע"כ דברי הגמרא דר"ע ס"ל בעי' ספורים ובדוקים לפנינו משום דבלא בדיקה ל"ה ספירה דשמא ראתה מ"מ אין מזה תפיסה על רש"י זבחים ושוב מצאתי בנוב"י תנינא סי' קכ"ז שכ' כן בישוב דברי רש"י אבל לא הביא דברי פי' המשניות דרש"י לא מפרש כמ"ש הרמב"ם ולדינא נראה כיון דקיי"ל כר"א גם בימי ספירה עומדת בחזקת טהרה וע' בבית מאיר סי' קפ"ז ס"ד שהאריך בפרט זה וכ' נראה דאף תוס' בזבחים לא חלקו על רש"י רק דלא נראה פירושו דר"ע מדמה בשר שהוכשר בהזי' שהותר באכילה לזב שמנה ג' ימים דזה לא הותר כלל ע"כ פי' תוס' דמיירי בזב בשביעי שטבל אבל לענין ס"ס גם בימי ספירה ל"ה בחזקת טמאה דיש להאשה זאת חזקה שביום השביעי מטהר ול"ח שמא ראתה בנתים: ז אמנם כל זה אם פסקה בטהרה משא"כ אם גם בפסיקת טהרה תמצא שערות ודאי אז היא בחזקת טמאה על כן לדינא תתנהג האשה כן ביום שתרצה לפסוק בטהרה תרחוץ היטב באותו מקום בעומק ותנקה באופן שתדע שלא נשאר שם דם ולא שערות. ואח"כ תכניס מוך נקי למעלה בעומק עד מקום שהשמש דש ויהי' המוך דחוק ואח"כ תרחוץ היטב ותקנח ויהי' המוך שם איזה זמן ואם לא תמצא על המוך קרטין או שערות ולא דם אף אם תמצא על הסמרטוט שער הוא בודאי מן הצדדים. והוה פסיקת טהרה ואמנם אם תמצא על המוך שער או דם ל"ה פסיקת טהרה וכן תקנח עצמה ביום ראשון בבוקר ולא תבדק הסמרטוט רק אח"כ תשים מוך דחוק כנ"ל ויהי' מונח קצת שם ואח"כ תבדוק המוך ואם יהי' נקי יהי' זה לבדיקה ולספירת יום ראשון וכן תבדוק ביום ז' והבדיקה זו היא כדברי הנוב"י קמא סי' מ"ח וכן נראה מנוב"י תנינא סי' צ"ט והגאון מהרש"ק בקנאת סופרים סימן ס"ח ושיורי טהרה סי' ק"ץ והוא בדף מ"ח כ' ג"כ דא"ל לבדוק בשאר הימים רק ביום ראשון וז' חוץ מפסיקת טהרה רק שצוה לעשות הבדיקה באופן אחר ולפענ"ד בדיקת הנוב"י ע"י מוך יותר עדיף ואין להתיר רק בבדיקת מהרי"ו הנ"ל באופן שישאר המוך באותו מקום ערך שעה או שתים כי אז נתברר שהשערות באים מהצדדים אמנם אם תמצא ביום השביעי על המוך אותן שערות אז תבחין אם יתמעכו באצבע אין להתיר האשה ואם לא נימוחו טהורה כנלפע"ד ובחו"ד סי' ק"צ חולק על היתר הנוב"י בבדיקת מהרי"ו וכ' דאף במוך חיישינן שמא ירד הדם ממקור לצדדין ולא נגע במוך. י"ל דגם הוא אינו חולק רק במראה דם משא"כ במציאת שערות או קרטין דהוא דבר גוש ל"ש חשש החו"ד ובודאי אם בא ממקור הי' נמצא על המוך. על כן בודאי מהני בדיקה הנ"ל שיהי' הפסק טהרה והמוך יהי' דחוק ובימי טהרה טוב שלא תבדוק אחר הקרטין אך אם תרגיש שנפתח מקורה או זיבת דבר לח תבדוק עצמה ואם תמצא קרטין או שערות תבדק

אם נימוחו בצפורן ואם נימוחו טמאה ואם לא נימוחו טהורה ואם המה קטנים שא"א כלל לבדוק טהורה מס"ס ותתלה ההרגשה בהברי' ויש לעין בזה בס"ט סי' ק"ץ ס"ק ס"ז אי שייך הרגשה בשערות ודוק: ח ודע דעל גוף הס"ס שמא מהצדדים ושמא לא נימוח והיא ברי' יש לדון דיש ס"ס לחומרא שמא נימוח ואת"ל לא נימוח שמא דם יבש הוא ואף בלא נימוח טמאה כדיעה ראשונה ס"ס קפ"ח והש"ך מייתי ראי' מירושלמי כדיעה זו ולחומרא אמרינן ס"ס אף משם אחד כיון שמוסיף במצאות כמ"ש פ"ח סי' ק"י אך י"ל כמ"ש תוס' כתובות ט' ע"ב ד"ה או למיתב דל"ה ס"ס שמא אינו בקי ואת"ל בקי שמא באונס דבספק זה שמא באונס י"ל שמא קודם שנתארסה נאנסה וה"ה הכא כיון שבאותו ספק שמא דם יבש הוא עדיין יש ספק שמא דם יבש טהור כדיעה האחרונה שבסי' קפ"ח וכדרבי יוסי בן חנינא בירושלמי ע"כ שפיר יש להקל מס"ס ודע דאין להקשות לשיטת הרז"ה דדם יבש נ"כ בלא נימוח טהור א"כ למה צריך בדיקה אם נימוח והלא הו"ל ס"ס שמא דם יבש היא ושמא ברי' היא ובס"ס א"צ לברר אך כיון דטעמא דהרז"ה דאם דם יבש לא נימוח אמרינן דהיא ברי' הו"ל רק ספק אחד שמא ברי' או לא. וע' מה שכתבתי בספרי חיו"ד סי' ע"ד להוכיח מסוגיא זו דס"ס מותר אף באיכא לברורי וא"צ לברר. ולפמ"ש בהיתר הקרטין בא"א בבדיקה מטעם ס"ס שמא מן הצדדין ושמא לא נימוח והוה ברי' צ"ל דבאיכא לברורי צריך לברר על כן אם אפשר לבדוק בדקינין ואם א"א בבדיקה מתירין ובנ"ד שהתחלת מציאת השערות באו ע"י השתנה והכאב וממחלת הכליות אף שפסק הכאב בודאי יש לסמוך על היתר הנ"ל והנה הפלתי ס"ס קפ"ח פי' קו' ירושלמי על ר"י בר חנינא דס"ל דם יבש טהור למ"ל נאמנות הרופאים שיש מכה ממנ"פ אם לא נמוח טהור אף אם היא דם ולא מכה ואם נמוח היא טמאה. וזה ל"ק לשיטת הרז"ה דדם יבש אמרינן שהיא ברי' זה דוקא אחר הגדת הרופאים דהיכי דמפלת ברי' אמרינן שיש מכה ור"י בר חנינא סובר דדם יבש בעצמו טהור ע"כ שפיר הקשה בירושלמי עליו אבל הרז"ה אינו סובר כריב"ח רק דס"ל דדם יבש מוכח דהיא ברי' ול"ק ק' ירושלמי על כן ל"ק קו' הש"ך על הרז"ה וד' יצילני משגיאות:

והנני ידידו:

סימן יג

ב"ה פרעמישלא תרל"ד:

לכבוד הה"ג החריף ובקי בכל חדרי תורה מוה':

מרדכי אליעזר:

וועבער נ"י האבד"ק וואלאווי במדינת הגר:

ע"ד האשה שנשאת בת י"ג שנים וראתה מ"ת ארבעה חדשים והי' לה כאב בשעת מעשה ואח"כ פסקה מלראות וכפי דברי' שמשה אח"כ כמה פעמים בלא ראי' והבעל אומר שפסקה מלראות פעם אחת אחרי דם בתולים ואח"כ לא פסקה מלראות דם מ"ת וד' חדשים ראתה אח"כ וכפי דברי הבעל לא הי' אח"כ ביאות בלי ראי' ואין להאשה וסת קבוע וזה שנתים אשר הזוג נתפזרו ויש מצוה בזה לעיין בהיתרם גם שאל אם תראה עוד מ"ת אם תוכל לתלות בדם בתולים אחרי שלפי דברי הבעל אולי יש לתלות עוד בד"ב:

א:

תשובה הנה אם אמת כדברי הבעל שלא הי' אח"כ ביאת היתר אין היתר לאשה זאת כיון שפסקה מלראות פעם אחת אחרי דם בתולים. והנוב"י תנינא סי' צ"ד מיקל היכא שהאשה ובעלה אומרים שלא הי' ביאה גמורה. די"ל מ"ה לא ראתה ולעולם לא כלו בתולי' משא"כ כשהאיש והאשה אין אומרים זאת איך נתלה אנן להקל בזה. דהרי זה גופה דתלינין בדם בתולים אף בהגיע זמנה לראות וראתה היא קולא גדולה. והטו"ז והנוב"י מפקפקים על דברי הב"י דאין ראי' מהתוספתא די"ל בבתולה כ"א לפי זמן המבואר במשנה דתינוקת. אך גם לשיטת הב"י הא זה מבואר בגמ' דאם פסקה מחמת תשמיש וראתה אח"כ טמאה. ולא תלינן שהתשמיש לא הי' בכח הגם שיש לומר דא"ר מגמ' דף י"א דשם מיירי לענין אם היא טמאה מחמת אותו דם דזה הוה ספיקא דאורייתא. משא"כ לענין לאסור אותה מחמת דם מ"ת דל"ה רק מדרבנן. אבל הרי בש"ע מבואר דאם פסקה פעם אחת ואח"כ תראה ג"פ הוחזקה להיות רואה מ"ת משמע דאנן לא תלינין שהביאה שפסקה לא הי' בכח. כיון דדברי המחבר בשם התוספתא גופא קולא גדולה לא תלינין מספיקא להקל שמא לא הי' בכח. הן אמת דלפי גירסת הרי"ף שגורס פסקה מ"ת וראתה שלא מ"ת משמע הא מ"ת תלינין אף בפסקה אבל אין כן גי' רש"י ותוס' בדף י"א. ושמא יהי' כן סברת הרי"ף דתלינין שהביאה שפסקה לא הי' בכח. והביאה שאחריו הי' בכח משא"כ כשראתה אח"כ שלא מ"ת ל"ש לתלות דהרי פסקה מ"ת. ול"ש לומר שאח"כ הי' בכח כיון שלא שמשה כלל אמנם קשה לסמוך על שיטת הרי"ף נגד רוב הפוסקים וקצת י"ל דנתלה להקל שמא בפעם הב' ראתה אך שחיפה ש"ז. מיהו לא מצינו לתלות להקל מטעם זה ודוקא להחמיר חיישינן בסי' צ"ג. אבל לא להקל. ובהכי נ"ל מה שתמה בס"ט ס"ק ו' על הש"ך והב"ח שכתבו דאם בדק' בשפופרת ולא נמצא כלל תלינין שהיא מן הצדדים דא"כ כששימשה ולא מצאה דם. ואח"כ תראה ג"פ מ"ת נמי תהי' מותרת כיון שפעם לא מצאה נימא שהיא מן הצדדים עיי"ש. להנ"ל י"ל דבשימשה ולא מצאה דם חיישינין שמא חיפה ש"ז וכמו שחש באמת בדגול מרבבה

בש"ך ס"ק ל"ג. אך כששימשה ולא ראתה עדיף יותר לתלות שנתרפאה מליחוש שמא חיפה ש"ז. משא"כ כשאח"כ מצאה ג' פעמים מ"ת אמרינן שמה שלא ראתה פ"א היא משום שחיפה ש"ז ועכ"פ לקולא לתלות בזה הוא דבר רחוק ולא משמע כן בפוסקים. ועוד אדבר מזה אי"ה:

ב:

אמנם בנידון שאלתינו דהאשה אומרת שהיו אח"כ ביאות היתר בלי ראי' והבעל מכחישה יש לדון אם נאמן הבעל לאסור עצמו עלי' אחרי שיש חרם שלא יגרש בע"כ. ומבואר בסי' קע"ח דבזה"ז הואיל ויש חרם ר"ג אינו נאמן לומר שמאמינה או שמאמין לדברי העד שזינתה. והנה ברמ"א אינו מבואר אם הוא טוען שזינתה והיא מכחישתו. אמנם במרדכי פ' האומר מבואר אם הוא אומר שזינתה. וכ' בנוב"י תנינא חלק אה"ע סי' י"ב דהיכא שהוא אומר שזינתה והיא מכחישתו דאינו נאמן בזה"ז דאל"כ מעקרא תקנה דר"ג דכ"א יאמר שאשתו זינתה. והמחלוקת המבואר ברמ"א היא באשתו אומרת שזינתה והוא אומר שמאמין ואח"כ נתנה אמתלא עיי"ש. ולפ"ז י"ל דבנ"ד שהיא אומרת שהי' ביאת היתר אח"כ והוא אומר שלא ה' ביאת היתר ורק בפעם ב' לא ראתה, אינו נאמן לאסור עצמו עלי' דשמא רוצה לגרשה ובזה"ז איכא חרם. והנה בדין אם האשה אומרת שראתה ג"פ מ"ת והבעל אינו יודע כתב בשב שמעתתא ש"ו פ' י"ט דהיכא שמפקעת עצמה לגמרי מבעלה כגון ברואה ג"פ מ"ת אינה נאמנת ומישב בזה קו' הפליתי סי' קפ"ז דמה הועילו חכמים בתקנתם דלמשנה אחרונה אינה נאמנת לומר טמאה אני לך הלא תוכל להערים וליקח במטה מוך מלוכלך בדמים. ולא תפסיד הכתובה כלל ומה הועילו חז"ל ע"ש (וע' מ"ש לעיל סוף סי' י' בש"ה דמה"ט ס"ל לאו"ז דאין לה כתובה עיי"ש). והנה בעיני הדבר תמי' שלא תהי' האשה נאמנת. והרי שווי' אנפשי' חתיכה דאיסורא וכבר הקשה כן הר"ן באומרת טמאה אני לך ותי' דאפקעינהו רבנן לקידושין מיני' והית' פנוי' בשעה שנטמאה. וזה ל"ש לענין דם מ"ת. ומצאתי בתשו' שיבת ציון סי' ל"ח שנסתפק בזה. אם האשה נאמנת. והרגיש בזה דלדברי הר"ן הרי נאמנת דל"ש אפקעינהו רבנן לקדושין מיני'. והנה לפמ"ש בתשו' (ע' לעיל סי' ט' אות ט"ז י"ז) דבפנוי' שראתה ג"פ מ"ת מותרת בבדיקה גם לבועל הראשון וחילי בידי ממ"ש המרדכי בשבועות בטעם דמותרת לשני משום דמזלה דהאי גברא גורם, והכוונה דמה"ט אסורה לראשון אף בבדיקה ומותרת לשני (כמש"ל בביאור דברי המרדכי) והתו' ריש כתובות כ' בהא דאמרינן דנסתפחה שדהו משום שהאשה היא שדה של הבעל ואין הבעל שדה שלה עיי"ש א"כ כשהיא רק פלגשו ואח"כ תנשא מותרת לו בבדיקה דל"ש לומר עד

הנה מזלו גרים דלא היתה שדהו ובזה ישבתי קושית הבשמים ראש סי' נ"ד דליחשב במשנה דיבמות ט"ז נשים עיי"ש. ולפ"ז קצת י"ל באומרת שראתה ג"פ מ"ת אינה נאמנת ואפקעינהו רבנן לקדושין ולא היתה שדהו ול"ש מזלו גרים ומותרת בבדיקה. אך זה דרך פלפול דבאמת כיון שהיתה אשתו עד הנה בדרך קדושין אף אם עתה יפקיעו הקדושין למפרע. אבל עכ"ז שייך לומר מזלו גרים ועוד כתבתי שם דמרדכי לא כתב זה רק להבין דברי הגמ' לה"א דלא ידע דלא כל האצבעות שוות אמאי מותרת לשני ולכן כתב דמזלו גרים אבל למסקנא גם למרדכי לא ס"ל סברא זאת. ועכ"פ לומר שהאשה אינה נאמנת לאמר שראתה ג"פ מחמת תשמיש צ"ע דשאחד"א:

ג הן אמת שיש קצת ראיה מדברי הגמרא נדה י"ב באשה שאין לה וסת דאסורה לשמש לר"מ ואם מגרשה לא יחזיר עולמית שמא יקלקלה ומ"ה פסקינן באה"ע סי' ו' במגרש מחמת דמ"ת לא יחזירה מחשש קלקול שיאמר אלו הייתי יודע שיהיה לה רפואה לא הייתי מגרשה ולכאורה כיון שאסור לדור עמה ומבואר בסי' קפ"ז דאסור להשהותה רק ע"י שליש מותר וכתב בש"ך דאם לא קיים פ"ו מחויב לגרשה תיכף ואיך מקלקלה והרי היה מוכרח לגרשה בכה"ג וע"כ צ"ל שהיה בידו לומר שאין מאמין לה שראתה ג"פ מחמת תשמיש שהיה יכול לטעון שהכינה מוך לח כמ"ש בפליתי הנ"ל ומ"ה מצי לקלקלה ויאמר אלו היה יודע שיהיה לה רפואה לא היה מגרשה ולא היה בידנו לכופו שיכחישה בעקר הדבר. מיהו מפאת כן אין להוציא דין חדש ואדרבה מדכתבו הפוסקים דאם עברה ושמשה מותרת לבעלה הראשון משמע קצת דלא משכחת שתשמש בהיתר לבעלה הראשון אף היכא שהוא מכחישה והנה לדינא האריך בתשובת שיבת ציון הנ"ל דהיא נאמנת מטעם מילתא דעבידא לגלויי ובאמת ל"ה עבידא לגלויי דיכול לאמר שהכינה מוך לח כמ"ש בפליתי סי' קפ"ז ועיין בהגהות ר"ב שיכולה לאמור שהרגישה דם מהמקור. והנה לענין גוף קו' הפליתי ודברי הש"ש שאינה נאמנת מה שקשה דשוי' אנפשי' חד"א. ול"ש תי' הר"ן דאפקעינהו לקדושין י"ל דע"כ ל"ק להר"ן רק באומרת טמאה שנאמנת מדאורי' למשנה ראשונה וקשי' לי' איך חכמים יעקרו דבר מן התורה בקום ועשה ולכן צ"ל אפקעינהו רבנן לקידושין מיני'. אמנם בדם מ"ת דל"ה רק מדרבנן כמ"ש כל האחרונים. ואין מקום תימא אם חכמים לא האמינו לה דהם אמרו והם אמרו וא"צ לסברת אפקעינהו ושוב מצאתי כן בבשמים ראש סי' נ"ד:

ד עוד נלפע"ד להחזיק בהסברא של הש"ש דאינה נאמנת לומר שראתה ג"פ מ"ת להפקיע עצמה מבעלה ומה דקשיא הרי שוי' אנפשי' חד"א י"ל דברואה דם מ"ת היא רואה אחר הכנסת האבר. ואין כאן מכשול רק אפרישה שהבעל עליו לפרוש באבר מת מפני

שהיציאה הנאה לו כביאתו. אמנם מבואר ברמ"א סי' קפ"ה בשם המרדכי שהאשה א"צ כפרה ועיין בנובי"ת סי' פ"ה מה שתמה מסוגיא דשבועות דמשמע דשניהם חייבין אפרישה. וכ' בסד"ט סי' קפ"ה דבאמת יש לדחות בשבועות דאפרישה היא פטורה עיי"ש. ועכ"פ ל"ש לגבי האשה לומר שוי' אנפשי' חד"א דאפרישה היא פטורה וכעין זה כ' התוס' שילהי נדרים בשם הר"א ממיץ דמשום דהיא אינה מוזהרת ל"ש שוי' אנפשי' חד"א עיי"ש. מיהו לפמ"ש הנוב"י בסי' הנ"ל דבסמוך לוסתה גם היא חייבת אפרישה כפשטת הסוגיא דשבועות ליתא לדברי דדמ"ת הוא בוסת אך לפמ"ש הס"ט הנ"ל יש לדברינו קיום בהלכה. ומצאתי בהפלאה כתובות נ"א שכ' ג"כ דלהמרדכי סוף ביאה ל"ה איסור לגבי אשה כלל ומ"ה חיישינן שמא תחילתה באונס וסופה ברצון ולא מוקמינין בחזקת כשרות דלא עבדי איסורא עיי"ש שמפלפל בסוגיא דשבועות וס"ל להפלאה דכונת הב"י והמרדכי לא משום דאנוסה היא אך דלא עבדה עבירה כיון דלא עבדה מעשה הו"ל לא אפשר ולא קמכוין. ולשיטה זו דברי נכונים ועי' בס"ט סי' ק"צ ס"ק ס"ז ואקצר מזה:

ה ובנ"ד שלפי דברי הבעל ראתה ג"פ מ"ת דלא הי' ביאת היתר ולדברי הי' אח"כ ביאת היתר בזה י"ל דהיא נאמנת יותר דהתורה אמרה וספרה לה ונתנה לה הנאמנות הגם שי"ל דמה שהתורה האמינתה היינו דוקא כשאין הבעל מכחישתה. אבל לא בהכחשת הבעל כדמשמע בכתובות ע"ב דמקשה אי דידע ליפרוש אי דלא ידע נסמוך עלי' משמע דהיכי דידע להכחישה ל"מ נאמנות שלה. והנה היכא דהאשה אומרת טהורה היא וע"א מכחישה הדבר תליא במחלוקת דלפמ"ש הריטב"א הובא בש"ך יו"ד סי' קכ"ז ס"ק י"ד דדוקא היכא שהאמינה ע"א כשנים כגון עד אחד במיתת הבעל דהוה דבר שבערוה בזה ל"מ הכחשת ע"א אבל היכא שנאמן ע"א מהני ע"א להכחישה, א"כ מה שהאמינה תורה להאשה ל"ה רק כע"א ומהני ע"א להכחישה. ומה שהצריך הר"ן לומר דמ"ה נאמן החכם להכחיש האשה משום דהיא אומרת מפיו עיי"ש בכתובות ע"ב היינו משום שבא להפסידה כתובתה ול"מ ע"א זולת משום שאומרת שהוא טיהר לה. אבל לאסור אותה משום נדה מהני ע"א. אמנם למ"ש עוד שם הש"ך דהיכא שהאמינה התורה בפירוש כגון באחד אומר ראיתי ההורג ל"מ ע"א להכחישו. ודוקא היכא שנאמן מסברא מהני ע"א להכחישו א"כ בנדה שהתורה האמינה בפי' מקרא דוספרה לה ל"מ ע"א להכחישו, ועוד הדבר תלי' במחלוקת דלשיטת התוס' ריש גיטין דמה שהאשה נאמנת ל"ה נגד החזקה כיון שאינה בחזקת שתראה כל שעה אינה נאמנת רק כע"א ומהני ע"א להכחישה. אמנם לפמ"ש בחידושי הרמב"ן דהא דנאמנת היא נגד החזקה משום דבידה לתקן לספור

ולטבול. אעפ"י שאין בידה לתקן השתא מ"מ כיון שבידה לספור ולטבול נאמנת אף באתחזק איסורא והיא שינוי מלשון התוס' עיין בש"ס ש' ו' פ' י"ט וכיון דנאמנת נגד חזקה אף דבכ"מ אין ע"א נאמן נגד חזקה הוי כב' ול"מ ע"א להכחישה. והנה בב"י סי' קפ"ה והובא בב"ש סי' קט"ו כ' לישב דברי הרא"ש דלענין כתובה אף שאומרת פלוני חכם טהר לי והחכם מכחיש אין נאמן להפסיד הכתובה אך לענין איסור נאמן משמע דגם אחר אין נאמן להכחיש האשה וכ"כ להדיא בחו"ד סי' קפ"ט בחידושים. ואמנם כבר כתבתי הדבר תליא באשלי רברבי. אך י"ל דאם יש להאשה חזקת טהרה אין נאמן ע"א לאסרה. והיכי דאין לה חזקה כגון שהכחישה בטבילות טהרתה נאמן ותליא במחלוקת שכ' לעיל:

ו והנה כ"ז בע"א אמנם בבעל המכחיש להאשה כבר כתבתי דמשמע מכתובות ע"ב שצריך להפריש ממנה ולפ"ז נאמר כיון דחזינין דהיכא דהאמינה תורה כגון ע"א בסוטה נאמן העד אף בהכחשת הבע"ד דהיינו האשה שאומרת לא נטמאת וכן בשבועה נאמן ע"א להשביע והיכא שלא האמינה תורה לע"א בפירוש ל"מ ע"א בהכחשת הבע"ד כגון בקדושין אף למ"ד מקדש בע"א חוששין לקידושין מ"מ היכא שהאשה מכחשת ל"מ כמבואר בקידושין ס"ה דאף דרש"י כ' ע"א בהכחשה לאו כלום היינו הכחשת ע"א מ"מ כל הפוסקים לא ס"ל כן אך אפי' הכחשת הבע"ד מועיל. עיין שעה"מ פ"ט מאישות ה' ל"א ומהרי"ט ומח"א:

ומעתה הא דהיכא דאשה אומרת טהורה ובעלה מכחישה אסורה עלי' כמבואר בכתובות ע"כ או משום דמאן יכול להתיר לו לשמש ענה כיון שהוא בעצמו יודע שהיא טמאה. ואינו משועבד לה כיון דלדברי' עתה טמאה היא. או דהוא מטעם שויא אנפשה חתיכה דאיסורא אבל זולת טעמים אלו ה"א כיון שהאמינה תורה ל"מ הכחשת הבעל דלא עדיף מעד דעלמא. היכא שיש החזקת כשרות. ומעתה כ"ז באומר שהיא טמאה לפי שעה דל"ה נגד השעבוד כמ"ש בש"ס פ' י"ט דהא דאשה נאמנת לומר טמאה אני משום דשוי' ח"ד אף שהיא משועבדת משום שאינה מפקיע השיעבוד לגמרי עיי"ש. וזה דלא כדמשמע מדברי המהרי"ט ח"א סי' צ"ב שהביא ראיה מדנאמנת לומר טמאה אני לך דנאמנת לאסור עצמה על בעלה וז"א דשם אומרת לפי שעה שאני ולפ"ז ה"ה הבעל נאמן ומ"ה אמרינן בכתובות אי דידע לפרוש. אמנם אם הוא אומר שהיא ראתה ג"פ מ"ת ולא הי' אח"כ ביאת היתר כיון שמפקיע עצמו משעבוד לגמרי אינו נאמן לשוי' חתיכה דאיסורא לשיטת הפוסקים דאחר חרם אינו נאמן לומר טמאה היא שזינתה. והיא נאמנת יותר כיון שהאמינה תורה מקרא דוספרה לה ויש לה חזקת כשרות:

ז הנה יש לעיין דלכאורה אינו דומה לאומרת שזינתה דשם יש לה חזקת כשרות משא"כ כאן דמשמע דהאשה מודה שפסקה פעם אחת לראות דם בתולים. ואח"כ ראתה ג"פ מ"ת א"כ כבר נאסרה ורק שהאשה אומרת שהי' אח"כ ביאת היתר ונתקן האיסור ובעלה אומר שלא נתקן האיסור א"כ הוי עכ"פ אתחזק איסור' וספק אם נתקן האיסור ול"מ נאמנות האשה בהכחשת הבעל. וכמ"ש המ"ל פ"ד בה' בכורו' דהא דספקא דרבנן לקולא דוקא אם הספק אם נעשה האיסור אבל בספק אם נתקן האיסור ואם נעש' בו דבר המתירו ל"א ספק' דרבנן לקולא. וה"ה הכא אף דדם מ"ת דרבנן דוסתות ל"ד ואף למ"ד וסתות דאור' מ"מ דם מ"ת ל"ה וסת גמור רק כמו וסת הקפיצו' כמ"ש הנוב"י מ"מ בספק אם נתקן ל"מ וה"ה בהכחשת איש ואשה. מ"ת נ"ל הנה אם האשה אומרת שלא הי' בנתים ביאה בלא ראי' רק שראת' דם מ"ת ואח"כ הי' ביאת היתר. דאין מבואר בלשון השאל' מה שהאשה אומרת בזה רק מה שהבעל אומר א"כ לפי דברי' לא נתחזק' ברואה ע"ת כיון שיש לתלות בדם בתולי', ודאי היא נאמנת כמש"ל ואין לחוש לדברי הבעל. אך אף אם היא אומרת שהי' ביאת היתר ופסקה לראות דם בתולי' דגם לפי דברי' נתחזקה מ"מ י"ל דנהי שהאשה נתחזקה לראות דם מ"ת מ"מ כיון שעתה היא טהורה. ויש לה עתה חזקת טהרה והחשש היא שאם תשמש תראה. אוקמינן אותה אחזקת טהרה ומאמינין לה שנתקנה ולא תראה. ואין דומה לס' דרבנן באתחזק איסורא. דכאן אדרבה חזקת טהרה מסייע לה:

ח:

ועוד י"ל דהרי הטו"ז סי' ס"ט כ' באשה אחת שבשלה בשר ושכחה אם מלחה מותר מטעם ס' דרבנן אף שיש לחתיכה חזקת איסור מ"מ כיון דרוב פעמים מולחין תחילה רוב עדיף מחזקה עיי"ש. וה"ה בנ"ד כיון דרוב נשים אינן רואות מ"ת יש לומר האשה זו מהרוב. ואף דכבר יצאה מהרוב מ"מ כל עוד שיש לומר שחזרה להרוב הרוב מסייע לה וכמ"ש התוס' והרא"ש בחולין י"א לענין גבינות דאף דבודאי הבהמה יצאה מהרוב אמרינן השתא היא דנטרפה ומושכין הרוב כי י"ל עתה יצאה מהרוב כל עוד שיש להמשיך הרוב. ה"ה היכא שיש ס' אי חזרה להרוב י"ל שחזרה להרוב:

ובהכי נ"ל לישב מה שהקשה בתשו' ברית אברהם חלק יו"ד סי' כ' וסי' מ"ה לסברת התוספות והרא"ש דבאם נסתפק אימת יצאה מהרוב אמרינן עכשיו יצאה מהרוב א"כ בהך דיבמות ל"ז בספק בן ט' דפריך נימא רוב לט' יולדות ומשני דרוב עוברה ניכר לשליש ימי' וזו הואיל ולא ניכר עוברה איתרע לה רובא. וקשיא נימא דבוודאי בן ז' ויצאה מהרוב עכשיו בשעת לידה משא"כ אם יצאה מהרוב בשליש מהעובר והוא בן

ט' כבר יצאה מהרוב וממשיכין הרוב לזמן מאוחר עיי"ש. וכן הקשה בהא דנדה כ"ט דמקשה דניזל בתר רוב דילדן ולד מעלי' ומשני דרוב ילדן ולד מעלי' מטנפות יום אחד קודם לידה. וזו הואיל ולא טינפה איתרע לה רובא. ולהנ"ל נימא דוודאי הפילה ועכשיו יצאה מהרוב דאם ילדה ולד מעלי' אתמול יצאה מהרוב וממשיכין הרוב לזמן מאוחר. ולהנ"ל ל"ק דבשלמא בבהמה שנטרפה גם עכשיו אינה מהרוב והספק אימת יצאה מהרוב ממשיכין הרוב לזמן מאוחר משא"כ בהך דיבמות ובנדה עכשיו חזרה להרוב אמרינן דהוא ולד מעלי' ועכשיו חזרה להרוב רק מעיקרא לא הי' מהרוב וכן בהך דנדה עכשיו ילדה ולד מעלי' וחזרה להרוב ול"ש סברת התוס' דמה לי אם אתמול לא הי' מהרוב ועכשיו היא מהרוב ומה לי אם אתמול הי' מהרוב ועכשיו אינה מהרוב וז"ב:

ומ"מ בעיקר הסברא שכתבתי יש לחלק דדוקא להמשיך הרוב מועיל החזקה משא"כ לומר שחזרה להרוב אולי בכה"ג ל"א רובא וחזקה רובא עדיף. כיון שכבר יצאה מהרוב. דאל"כ בטל כל החזקות והרי מנגע ילפינן חזקה דדלמא חסרה הנגע. ומוקמינן אחזקה ונימא אדרבה דרוב בתים אין מנוגעין וחזר הבית לרוב. ומיהו י"ל גם אם חסר הנגע במקצת אינה מהרוב. ועוד שמא בית הו"ל קבוע. (וע"ל סי' י' אות ב"ג הארכתי בפרט זה אם אמרינן שבודאי חזרה לרוב):

והנה כדברינו מבואר בב"י שהקשה בסי' קפ"ז אמאי מועיל בדיקת שפופרת דילמא מ"ה אין דם בראש המכחול משום שאין כל האצבעות שוות. ותי' דל"א אין כל האצבעות שוות אלא להקל ולא להחמיר דטעמא משום דרוב נשים אינן רואות דם מ"ת הילכך מה דמצי למיתלא להיתרא תלינין שלא להוציאה מכלל שאר נשים. ע"כ. והרי אף אם לא נמצא כלל דם מתירין אותה כמ"ש הפוסקי' והטעם דאמרינן שנתרפאה כדאיתא בר"מ וע' נוב"י סי' מ"א. והרי האשה זאת כבר יצאה מהרוב ואיך אמרינן שנתרפאה משום שלא מצאה דם דילמא אין כל האצבעות שוות ול"ש תי' הב"י. וע"כ צ"ל דאזלינין בתר רוב אף שיצאה מהרוב תלינין שחזרה להרוב א"כ דברינו כראי מוצק. דכיון דהרוב מסייע לדברי האשה היא נאמנת והבעל אינו נאמן. רק משום דשוי' חתיכה דאיסורא ולאחר חרם ר"ג ל"מ לאוסרה עליו. ומותר לשמש עמה:

ט:

אמת היא לפמ"ש הרמב"ן בטעם דלא ילפינן כל איסורין שנאמן ע"א מוספרה לה שהאשה נאמנת וכ' בגיטין דכאן שאני כיון שהאשה נאמנת על עצמה מ"ה נאמנת גם לבעלה והכונה כיון שגם היא מוזהרת. וע' תוס' חגיגה י"ד כעין זה ובאחרונים א"כ לפמש"ל דברואה מ"ת היא החשש רק על הפרישה דהראי' היא אחר הכניסה. ולמש"ל

בשם המרדכי דהאשה א"צ כפרה ועל הפרישה ל"ש מיגו שנאמנת על עצמה דהיא אינה מוזהרת אין ללמוד דנאמנת לענין ראי' מ"ת מקרא דוספרה לה דשם שאני דשייך מיגו. אמנם כבר תמהו על המרדכי מסוגיא דשבועות ולמ"ש בנוב"י וחו"ד האשה מוזהרת ג"כ על הפרישה היכא שרואה מ"ת דהוה כשעת וסתה והי' לה להזהר ע"כ שייך מיגו ודוק היטב בזה ועוד שהרי התוס' גיטין לא ס"ל כתי' הרמב"ן ולדעתם באמת ילפינין מוספרה לכל איסורין עיי"ש:

י:

והנה על היתר זה יש לפקפק דהרי אנן לא פסקינן דבאומר שאשתו זינתה להתירה לבעלה ולכוף אותו לשמש עמה או אף להגיד שמותר. דהרי הרשב"א בתשו' סי' תקנ"ז כ' דהיכא שראה באשתו דברים מכוערים מצוה לגרשה ולא תיקן ר"ג בכה"ג וגם מהרש"ל ביש"ש פ"ב דיבמות האריך לחלוק על שיטת המרדכי ואף שהביא דברי הרשב"א דמותר לשמש עמה הוא חולק וכ' דאין מאכילין לו לאדם דבר האסור לו וכן האריכו כל הפוסקים ראשוני' ואחרונים וכ"כ בנו"ב תניינא סי' י"א מ"מ יש לחלק דשם הוי איסור דאורייתא משא"כ בדם מ"ת דל"ה רק דרבנן כמ"ש הרבה אחרונים ע"כ אולי גם מהרש"ל מודה. וזה נ"ל במ"ש מהרש"ל שם בדבר מכוער חל תקנת ר"ג והיינו לפמ"ש באבני מילואים סי' י"א דאף שנאסרה בדבר מכוער ל"ה רק דרבנן. ולכן לאיסור דרבנן מועיל חרם דר"ג שלא יוכל לאסור אותה עליו וה"ה בנ"ד. וע' בפ"י כתובות ט' שהרגיש קצת בזה:

ועוד י"ל דכיון דאף לדברי הבעל אינה אסורה בהחלט דהרי לשיטת הרי"ף בעי דוקא פסקה מ"ת וראתה שלא מ"ת. אבל בראתה מ"ת תלינין. ע"כ ל"ש כ"כ לומר דשוי' חתיכא דאיסורא. וגם לדברי' יש ספק שמא הביאה שני' ל"ה בכח. והנה כבר כ' מהרי"ק הובא בש"ך סי' א' בעד שאמר ששוחט לא שחט יפה אף לדברי העד מותר מכאן ולהבא הואיל ולא נאסר העד עולמות, והתב"ש ופ"ח פסקו שם להחמיר ומקצת פוסקים מקילין שם ולפ"ז ה"ה ברואה דמ"ת כיון דלשיטת הרבה פוסקים מותרת בבדיקה גם לבעל הראשון. אך אפילו בלא בדיקה יש כמה פוסקים להקל ג"כ ל"ש לומר דשוי' אנפשי' ח"ד ועוד כיון דהרבה פעמים יש לה רפואה קצת הוה כהך דתשו' מהרי"ק לענין שוחט הנ"ל. ואם עובדא הי' שהבעל לא ראה בעצמו הדם מ"ת אך שאשתו ספרה לו י"ל דל"ש שויא אנפשה ח"ד כמ"ש שעה"מ פ"ט מאישות ה' י"ב לישב בהא דבקידושין נ"ב אמרינן לא כל כמינה דאמך דאסרת לך עלה. עיי"ש שכ' דכיון דאיהו לא קים לה בודאי שקידשה

אבי' אלא שאמה אמרה כן ואע"ג דאינה מכחשת מ"מ לא ברירה לה מילתא אלא עפ"י דיבורה ול"ל שויא אנפשה ח"ד, עיי"ש:

יא:

והנה לעיל כתבתי שיש סברא לומר דלענין דם מ"ת אין ללמוד שהאשה נאמנת מקרא דוספרה לה דשם שייך מיגו שנאמנת על עצמה כמ"ש הרמב"ן משא"כ לענין דם מ"ת דהאיסור בא בסוף ביאה ולהמרדכי א"צ כפרה ול"ש מיגו. כעת ראיתי דמשמע מגמ' דאין לחלק שהרי אמרו בדף ס"ו ונאמנת אשה לומר מכה יש לי במקור שממנה הדם יוצא. ולדעת כמה פוסקים מה שאמרו שממנה הדם יוצא אנו אומרים כך אבל האשה אינה יודעת אם מכתה מוציאה דם. וכ' בצ"ץ סי' פ"ו דזה דוקא לענין שלא לאסרה על בעלה מ"ת אבל צריכה ז' נקיים דלא כמשמעות הש"ך ס"ק כ"ד ע' בסדרי טהרה סי' קפ"ז ס"ק ט"ז הרי דמאמינין האשה על דם מ"ת אף דאין נ"מ לענין ז' נקיים ודו"ק:

ומצאתי בתשו' כנסת יחזקאל סי' ל"ד שצידד לומר דאין האשה נאמנת לענין דם מ"ת ולא ילפינן מוספרה וסברתו לפ"מ דמחלק בסוטה ז' בין נדה שיש לה היתר וא"צ שומר ובין סוטה שאין לה היתר וצריכה שומר התורה האמינתה בנדה שיש לה היתר ולא בדם מ"ת שאסורה עולמית. ושוב מפלפל מהך דנאמנת לומר מכה יש לה במקור. וכ' דלפ"ז להתיר לבעלה מחמת דמ"ת צריך שתדע שמכתה מוציאה דם. אבל אין זה מעלה ארוכה דגם בזה אינה נאמנת. אם נאמר כסברתו. ואמנם הסברא שכ' הוא סברא גדולה אך מגמ' הנ"ל מוכח דגם לענין דמ"ת האשה נאמנת דאף אם נאמר דנאמנת גם לענין דא"צ ז' נקיים דלא כשיטת הסדרי טהרה מ"מ כיון שאם לא נאמינה תאסר כל ימי' אין ראי' מוספרה לה כנ"ל. אך י"ל דבגמ' מיירי שאמרה בפעם ראשונה תיכף דאז לא נאסרה עדיין עולמית וכעין זה כ' בכנסת יחזקאל וכשנאמנת אז גם אח"כ מותרת כעין שכ' הב"ש סי' קמ"ב דאף אם צריך קיום מדאו' היכא שהבעל מערער ול"מ ע"א היכא שהעיד קודם הערעור מהני. ועכ"פ לנ"ד הסברא הנ"ל מטלת ספק בעיקר ההיתר. אך י"ל כיון שהאשה הנ"ל הרגישה כאב בשעת תשמיש כמבואר בהשאלה ומבואר ברמ"א דהיכא שמרגשת כאב יש להתיר בבדיקת שפופרת אף לבעלה הראשון וכיון שיש לה היתר בבדיקת שפופרת שוב נאמנת מקרא דוספרה לה. דא"צ בדיקת שפופרת מיהו ז"א דהרי גם בסוטה יש לה היתר בשתיית מי המרים. אך כיון דאין לה היתר בלא שתי' חיישינן וה"ה לזו כיון שאין לה היתר בלא בדיקה אין ראי' מנדה שיש לה היתר בודאי משא"כ בדיקת שפופרת שמא תראה בראש המכחול:

יב:

אמנם לדינא נ"ל מ"מ להקל והיא דהנה האשה הזאת הרגישה צער וכאב בשעת תשמיש ולדעת הב"ח סוף סי' קפ"ז שהקיל בלאחר נשואין בבתולה אף בלא כאב דלא כחומרת רמ"א וזקיני מהר"ם פאדוואה הי' מקום להקל בכאב גדול אף בפסקה פעם א' מלראות מ"ת ואח"כ ראתה. דהרי מקום הבתולים הוה כמכה וכ' הב"י בסי' קצ"ג דמה"ט אנן מחמרינין דאף לאחר בעילת מצוה בעי ז' נקיים וטבילה אף דהוה כמכה משום דאיכא למיחש לשמואל דאמר יכולני לבעול בלא דם עיי"ש הרי דעכ"פ נחשב כמכה, וא"כ נהי דהיכא דליכא כאב אח"כ אמרינן דבשמשה פעם א' ולא ראתה חיתה המכה היכא דאיכא כאב גם אח"כ הדבר לאות דלא חיתה המכה. והרי אף המחמירין בכאב ומפרשים דברי הטו"ז סי' קפ"ז סוף ס"ק י"ב שכוונתו כאב ומכה מ"מ בכאב ומכה ודאי מיקל. ובבתולה הי' מכה בודאי. ורק שאמרינן דחיתה. אח"כ כשיש כאב הדבר לאות דלא חיתה המכה ותלינין מה שפסקה פעם א' או שבעל בהטי'. או שהי' בלא כח ולא הי' ביאה גמורה או שחיפה ש"ז כמ"ש בראשית התשובה. אך כיון דמלשון רמ"א לא משמע כן וכ"כ להדיא בתורת השלמים דאם פסקה מלראות פעם אחת אין להקל אף בכאב. הגם שמה שמביא בשם תשו' אמונת שמואל סי' כ"ג לא מצאתי מפורש שם אך מי יהין להקל נגדו. אמנם כשיש הכחשה בין הבעל והאשה והתורה האמינה לאשה. ויש כמה סברות שלא להאמין להבעל נ"ל להקל אשר על כן אם עובדא דידי' היא שהבעל והאשה אומרים שביאה שני' לא הי' ביאה גמורה ולא הי' בכח כעובדא דנוב"י בודאי יש להקל אך אם אין יודעין בבירור. והאשה עומדת בדברי' שהי' אח"כ ביאת היתר אם בעלה יחזור מדבריו ויתן אמתלא יש להתיר ג"כ ואם עומד בדבריו הנני ג"כ להסכים להיתרא באופן שיסכים גדול א' ונימטי' שיבא מכשורא, ובאופן שבליל טבילה לא תשמש רק בליל ב' וכשלא תמצא דם מותרת אף בליל טבילה כמ"ש הנב"י תניינא סי' צ"ד ואחר כתבי זאת מצאתי בתשו' אמרי אש בתשו' של הגאון בעל ח"ס סי' ט"ז בתחילת התשובה שמפרש מה שאמרו בנדה ר"פ התינוקת בעל ולא מצא דם הכונה אחר שבדק המפה ושראה במים ובהא פליגי ר"ח ור"א אבל היכא דלא שראו במים לכ"ע אמרינין חפהו ש"ז. עיי"ש ולפי דבריו יכילנא לפרש ג"כ הא דאמרינין ד' י"א פסקה מ"ת היא ג"כ שבדק המפה אבל בלא בדק המפה תלינן שחיפה ש"ז ובנ"ד ודאי לא בדקו המפה בהשראת מים. ותלינין שחיפה ש"ז כמ"ש הח"ס וכבר כתבתי כן. בראשית דברינו. מ"מ אין לבנות ע"ז יסוד דמהגאון ח"ס במח"כ נעלמו דברי הר"ן פ"ב דשבועות שכ' אהא דבעל ולא מצא דם ואח"כ בעל ומצא דר"ח מטמא משום דאי דם בתולים מעיקרא הוה אתי וז"ל והאי

דלא אשכחנא דם בתולים אפשר שהי' מיעוט ונכסה בש"ז או שנבעלה קודם לכן עיי"ש הרי דלא מיירי בגמ' שבדק המפה מדתלינין בש"ז:

והנה דברי הר"ן צ"ע דאם אפשר שהי' דם בתולים ונכסה בש"ז אמאי מטמא ר"ח משום דאי דם בתולים מעיקרא הוה אתי הרי גם מעיקרא היו בתולים ודם בתולים אין לו שיעור אפי' כחרדל כמבואר בירושלמי ריש כתובות ושמא כונתו דאם בביאה ראשונה לא הי' רק טיפת דם בביאה שני' אין דם בתולים כלל, ועל כרחך דם נדה הוא. ועכ"פ אם נימא דדקדוק ח"ס מהמרדכי הובא בב"י הוא דקדוק חזק יש בזה מחלוקת ולהמרדכי בלא בדק המפה תלינין גם ביאה ראשונה בדם בתולים ולהר"ן לא תלינין להכשיר שאר ביאות. על כן אין מועיל היתר זה רק לסניף:

יג והנה בגוף הדין דתלינן בד"ב אף לאחר הגעת זמן ע' בב"י ובתשו' ז' הגאון מהר"ם פאדווא הובא ברמ"א וכ' שמה דהגבולים ששנו במשנה מדברים לתלות בבתולי' אף מה שתראה אחר זמן התשמיש כמו שמשמע לשון הגמ' ד' י"א דאמר ר"ג א"ש לא שנו אלא שלא פסק מ"ת וראתה שלא מ"ת וכן משמע מתוך מחלוקת של רב ושמואל וכו' א"כ זכינו לדין שבכלל דברי ב"ה אף גבול לילה אחת של גדולה שראתה בבית אבי' לענין לתלות בבתולי' כל הראיות של הלילה ההוא אף לאחר התשמיש אבל לתלות הראיות של שעת התשמיש תלינן תמיד בבתולי' עד שתפסוק פעם א' לענין שלא לאסרה על בעלה. ונ"ל ראי' לדברי מהר"ם. דלדבריו מיושב קו' אחת גדולה להפלאה כתובת ט' ברש"י דאמרינן שם האומר פ"פ מצאתי נאמן לאוסרה עליו. ומקשה ס"ס הוא ומשני כגון שקיבל אבי' קדושין פחותה מבת ג', והקשה בהפלאה לשיטת הרמב"ם דאף במצא דם מצי לטעון פ"פ ומיירי במצא דם ומ"מ טוען פ"פ ומקודם זינתה והדם בא מדם בתולים דד' הלילות תלינן. והד' לילות לא תלינן רק בי"ב חודש א"כ לישני שקיבל אבי' קידושין קודם שנת י"א. וכשמצא דם ואומר פ"פ ע"כ זינתה תחתיו. דמקודם א"א דלא תלינן רק בי"ב חודש וזה קו' נפלאה. אמנם לדברי מהר"ם הנ"ל. לק"מ דע"כ לא תלינן רק בד' לילות תוך י"ב חודש בראי' שאחר תשמיש אבל בראי' שבשעת תשמיש תלינן עד שתחי' המכה ואפי' יותר מי"ב חודש ומ"ה ל"ה מצי לשנויי הכי דאכתי שמא זינתה מקודם. ובסדרי טהרה סוף סי' קפ"ז כ' דלא תלינן אפי' בקטנה עד שתחי' המכה רק עד שנה. ולפמ"ש מוכח מסוגיא הנ"ל דאפי' יותר משנה תלינן ובאמת מה שמדייק מדברי הר"מ אפי' לא חיתה שנה ה"ז בועל ומשמע יותר משנה לא תלינן וציין לעיין בסי' ל"ו. ביו"ד כבר כתבתי שם מש"ס בכמה מקומות משמע אף דנקט שיעור הפחות מ"מ ל"ד. וע' בגיטין כ"ב ר' יוחנן אמר אפי' מכאן ועד עשרה ימים. ומפוסקים משמע אפי' לזמן

מרובה. מיהו לזה י"ל כיון דר"א נקט דעשרה ימים פסול נקט ר"י דכשר ומתוס' ב"ב ד"ב ד"ה גויל משמע כדברי אהל מועד דיותר מרביעית אסור וה"ה הכא לענין שנה וגם בגמ' דנדה ס"ה משמע מלשון הפוסקים די"ב חודש דוקא וכן הבין הפלאה הנ"ל וה"ה מה דנקט הרמב"ם שנה י"ל דהיא בדוקא ע"כ הגם שהבאתי לעיל ראי' בישוב קו' הפלאה מ"מ לדינא קשה להקל לתלות אחר שנה בד"ב:

והנה ראיתי דרך אגב בס' מי נדה בדף י"א הקשה על שיטת הרי"ף דס"ל בפסקה בשעת תשמיש וראתה שלא בשעת תשמיש אין תולין בד"ב משמע אבל בשעת תשמיש תולין ותמה מסוגיא דר"פ התינוקת בפלוגתא דר"ח ור"א בבעל ולא מצא דם דמיירי בשעת תשמיש. וכן במה שאמר שמואל עד שתחי' המכה דמיירי הכל בשעת תשמיש. ומ"מ אין תולין כשפסקה עיי"ש ובמח"כ נעלם ממנו דברי המהר"ם שכתב דכל הסוגיא שם מיירי לתלות בראי' שאחר תשמיש ג"כ. והובא לעיל. ומייתי ראי' מדברי הר"ן והרי"ף ולפ"ז ה"ה פלוגתא דר"י ורב אסי מיירי לתלות בראי' שאחר תשמיש ודוק:

יד ובעיקר הדבר שכתבתי לעיל דהאשה נאענת שהי' ביאת היתר אח"כ לכאורה י"ל דא"א משים עצמו רשע. ואיך נאמינה שעברה ושימשה והנה אם האשה אומרת שביאות היתר הי' בין הביאות שראתה מ"ת לא משוה נפשה רשיעה, אך אם כוונת השאלה שהאשה אומרת שאחר שראתה ג"פ מ"ת הי' אח"כ ביאות בלא ראי' לכאורה י"ל דאינה נאמנת למשוה רשיעה דאף לשיטת הפוסקים דלפטור עצמו מממון נאמן לשוי' רשיעה והיא שיטת רמ"א יו"ד ס' קס"ט ס' כ"ה ובש"ך חולק עליו והאריך בזה בתומים סי' בפ"ב כללי מיגו אות ק"ה מ"מ בנ"ד דהבעל מכחישה ורק דאנן אומרים שהיא נאמנת כבי תרי דהתורה, האמינה מקרא דוספרה. א"כ לענין עדות שייך לומר א"א משים ע"ר. אך לשיטת הפ"מ הובא בתומים אות הנ"ל דבאיסור דרבנן אדם משים ע"ר. בנ"ד דל"ה רק אד"ר לשיטת הנוב"י ורוב אחרונים אדם מע"ר. אמנם אף לשיטת הפוסקים דגם בדרבנן אמרינן א"א משים עצמו רשע מ"מ בנ"ד נאמנת האשה לומר דלא ידעה שאסורה עליו בג"פ דלאו כולי נשי דינא גמירי והנה מהא דנאמן אדם לומר בני זה ב"ג וב"ח אין להביא ראי' דהיכא דהאמינתה תורה בת"ע נאמנת אף דמשו' רשיעה. דהרי שם מ"ע רשע. דשם שאני דהאמינתו תורה בפירוש מקרא דיכיר. אף לעשות עצמו רשע מקרא דכי תהיינה לאיש וכו' האחת שנוא' ודרשינן שנוא' בנשואי משא"כ מקרא דוספרה לא מוכח. אך לשינות הש"ג דס"ל ביבמות פ' החולץ דהא נאמן לומר ב"ג כשאומר שלא ידע שהיא גרושה מזה יש ללמוד קצת דיכול להתנצל עצמו אף בדאורייתא וכש"כ בדרבנן. באופן דבנ"ד דיכולה להתנצל נאמנת ואין לפקפק מצד א"א מע"ר ולפמ"ש לעיל לסברת

המרדכי דבגמר ביאה אינה צריכה האשה כפרה לא משוה נפשה רשיעה אך כבר כתבתי דמשמע דמ"מ האשה עושה איסור. אך שהיא אנוסה ולפמ"ש בקהלת יעקב אלגזי אות אין אדם משים עצמו רשע דזה דוקא באיש ולא באשה בלא"ה ניחא בנ"ד אך דבר זה רחוק. ועיי"ש מה שדחה בעצמו זאת ודוק (וע' מ"ש בדין א"א משים ע"ר בדרבנן בספרי לא"ח סי' ס"ה):

טו והנה בענין שוי' אנפשה חד"א באיסור דרבנן כגון בנ"ד שהבעל אמר שלא הי' ביאת היתר אח"כ. ראיתי בשבות יעקב ח"א סי' צ"ג דמייתי ראי' מתוס' גיטין נ"ד שכתב ר"ת דמטהר יינו וכו' דאפי' היכא דלא מהימן מ"מ לדידי' אסור משום דשוי' אנפשה ח"ד ומוכח דאפי' בדרבנן אמרינן שוי' חד"א ויפה הביא (וט"ס שם פ' הנחנקין וצ"ל פ' הניזקין) אך מ"ש עוד שם בהא דכתובות נ"ל דמשני מהו נימא מוקים הוא דלא מוקים קמ"ל והיינו קמ"ל קים לי או משום דאיסור דאורייתא חיישינן דשוי' אנפשי' חד"א אפי' מספקא חיישינן דילמא קים לי' משא"כ באיסור חליצה דרבנן היכא דהוא עצמו לא קים לי' הדרינן לכל ספק דרבנן לקולא ע"כ הנה מ"ש דבכתובות היא איסור דאוריי' וחיישינן מספק דשוי אנפשי' חד"א דבריו תמוהים דהתוס' שם ד"ה ואב"ע הקשו ונוקמא בחזקת היתר ועוד דרובא דרצון עדיף מחזקה ושוב כתבו דרוב דרצון ל"ה רק דרבנן א"כ שם לא נאסרה רק מדרבנן ודלא כהשבות יעקב ושוב מצאתי בפ"י במקומו שהביא ראי' דאפילו בדרבנן אמרינן שוי' אנפשי' חד"א אך דקשה לפ"ז בסוגיא שם דמקשה מה קמ"ל תנינא האומר לאשה קידשתיך וכו' הוא אסור בקרובותי' דילמא קמ"ל אף בדרבנן שוי' אנפשי' חד"א, וזה לא מוכח מהמשנה. דשם הוא א"ד הן אמת דבלא"ה קשיא מה מקשה ממשנה, שם הוא איסור ודאי והכא קמ"ל באיסור ספק. ושוב מצאתי בשימ"ק שהרגיש בזה והנראה דמשמע מלשון המשנה דאסור בכל הקרובות אפי' בשניות דרבנן ומזה מקשה מאי קמ"ל ומיושב הקושיא הנ"ל, ודלא כמ"ש בשב"י דמלשון הרמב"ם משמע דאומר לאשה קדשתיך אינו אסור רק בקרובות דאוריית'. אכן מסוגיא הנ"ל משמע להיפך: טז והנה במ"ש לעיל דאיך האשה נאמנת לומר מכה יש לי במקור לענין דמ"ת הרי הרמב"ן כ' דמה"ט נאמנת האשה מקרא דוספרה לה משום מיגו דנאמנת לגבי נפשה נאמנת לגבי בעלה א"כ לענין דמ"ת דהחשש על הפרישה ובזה האשה א"צ כפרה והבעל צ"כ להמרדכי ול"ש לומר מיגו כיון שהיא קילה מבעלה ונהי דנאמר דאף היא עושה איסור מ"מ כיון דאיסורא דבעל חמירא מינה ל"ש לומר מיגו נ"ל לישב דברי הגמ' דאמרי נאמנת אשה לומר מכה יש לי במקור שממנו יוצא הדם וכ' הרשב"א הובא בב"י דמ"ש שממנו דם יוצא היינו שאנו אומרים כן אבל אם אף האשה אינה יודעת אם מכתה מוציאה דם

מותר ובהגהות מיימוני מבואר דדוקא כשיודעת שמכתה מוציאה דם ובאמת מלשון הגמ' משמע כדברי ההג"מ. אמנם לפמ"ש ניחא דהנה כשיודעת שמכתה מוציאה דם א"צ ז' נקיים ומותרת בלא טבילה ובזה האיש והאשה שוין באיסור. אך כשאינה יודעת אם מכתה מוציאה דם צריכה טבילה. מ"מ לענין דמ"ת הקילו כמבואר בנ"צ ובס"ט ס"ק ט"ז, ולכן קאמר נאמנת האשה לומר מכה יש לי במקור שממנה דם יוצא שהיא אומרת כן ובזה א"צ טבילה ושייך לומר מיגו אבל כשאין אומרת כן ל"ש מיגו וא"נ אבל כשאנו יודעין שיש לה מכה כגון שבקיאים אומרים כן מותרת לענין דמ"ת אף כשאין יודעין שמכתה מוציאה דם וזה הכרעה נכונה ודוק. הגם כי הרבה יש לפלפל בזה: והנה מה שהארכתי בתשובתי היא דוקא שמצאה דמ"ת תיכף אחר התשמיש או סמוך לתשמיש אבל אם לא מצאה סמוך לתשמיש אין לחוש כמבואר בש"ע. וכת"ה לא ביאר כל הצורך בהשאלה. ולדינא כבר כתבתי. כי הנימסכים להיתרא באופן שיצטרף עמי גדול אחד ובאופן שתשמש פעם א' רק בליל ב' של טבילה ואם לא תראה אז תהי' מותרת אף בליל טבילה ע"ד שכ' בנביי"ת סי' צ"ב ומה ששאל אם עוד ח"ו תראה ג"פ ואז תהי' אסורה ממנ"פ דלפי דברי הבעל כבר הי' ביאה הב' בלא ראי' ואח"כ לא הי' ביאה דהתירא. ולפי דברי האשה כבר חיתה המכה בודאי. אמנם גם זולת זה לאחר ב' שנים מנישואין אין לתלות בד"ב כמבואר לעיל בשם הס"ט אבל אין לחוש לזה ומן השמים יהיו בעזרם ולא יאונה כל רעה ח"ו:

והנני הדו"ש:

בשולי המכתב בפנים הבאתי דברי ריב"ן ריש גיטין דהא דנאמנת האשה בספירת ז"נ אף דאיתחזק איסורא משום מיגו דנאמנת על עצמה נאמנת גם לבעלה. והנה נ"ל ראי' דאף לר"י דסומא פטור מכל המצות דוקא ממצות עשה ולא מל"ת דלא כמ"ש במקנה קדושין ל"א בתוס' ד"ה דלא מפקידנא. וכן הובא בספר יעיר אוזן בקונטרס עין זוכר מערכת ס' אות כ' בשם ספר המכריע סי' ע"א (דפטור אף מל"ת מש"ס דנדה י"ג ע"ב דאמרינן שם החרשת והסומא וכו' אם יש להן פקחות מתקנות אותן ומקשה בגמ' סומא איהי תבדוק נפשה אריב"ח סומא אינה משנה ואמאי לא משני דאתיא כר' יהודה דסומא פטור מכל המצות ואינה נאמנת על בעלה דל"ש מיגו דנאמנת על עצמה דהיא אינה מוזהרת כעין שכתבו תוס' חגיגה י"ד ע"ב בבתולה שעיברה והא דתני והן אוכלות בתרומה הכונה שיאכילם אחר בידים דאיכא איסור תורה והיא אינה נאמנת. ועל כרחך מוכח מזה דגם סומא מוזהר בל"ת ושייך מיגו וע' מ"ש בספרי לא"ח סי' ה' אות י"ב עד ט"ו מדין סומא

לר"י ומה שהוספתי שם דאף לר"י סומא חייב בשבע מצות ב"נ כעת מצאתי כן בקונטרס עין זוכר אות הנ"ל:

סימן יד

ב"ה:

פשעמישל ה' ואתחנן תרנ"ב לפ"ק:

שלום וברכה לכבוד הרב המאוה"ג החריף ובקי מ' מרדכי יצחק הכהן נ"י ראבד"ק קאמארנא:

בדבר השאלה שהרופאים שבימינו עושים רפואות לנשים שיש להם כאב ברחם. ועושים להם איינשפריצען באונסטרו מענט, והוא כלי עצם שפופרת, והוא עב בראשו כמו אגוז קטן. ושם יש נקבים (הרבה) דקים בצדדי ראש הכלי, שיכנס דרך שם האיינשפריצע, והכלי נכנס לפנים ערך טפח ויותר. והמילדת אמרה שהעצם נכנס סמוך לבית הרחם, אם צריכה האשה ספירת ז' נקיים וטבילה דא"א לפתיחת הקבר בלא דם:

א:

תשובה דין זה הוא מחלוקת הפוסקים. הנה החו"ד סי' קצ"ד כ' דהא דא"א לפתה"ק בלא דם דוקא כשהפילה איזה דבר דנפתח הקבר כ"כ עד שיצא ממנה. אבל כשנפתח הקבר ולא יצא ממנה, אף דם אינו יוצא, ובהגהות ברוך טעם כ' שכן נראה מלשון פי' המשניות להרמב"ם ר"פ המפלת. ובאמת משמע כן שהרי כ' שר"י סובר שא"א לפתה"ק בלא דם. ומעת שיצא מהרחם דבר א"א מבלי שיצא דם בהכרח ולמיעוט שיעורו לא יתראה משמע דוקא כשיצא איזה דבר. אמנם מתשו' נחלת שבעה סי' ט' (הובא בחוו"ד) שאוסר לאשה שישבה על המשבר והנשים. התעסקו. עמה והי' בטעות כי אח"כ הלכה וכריסה בין שיני' כמו ד' שבועות, וכ' דכיון שישבה על המשבר דמיקרי פתה"ק לאביי בשבת קכ"ט. א"א לפתה"ק בלא דם.. ע"כ דס"ל דגם בלא יצא ממנה דבר א"א בלא דם. וכן ס"ל להנובי"ת סי' ק"כ שכ' דאין חילוק בין גרם הפתיחה מבפנים או מבחוץ שהרופא הכניס אצבעו או איזו כלי ופתח פי המקור תמיד אין פתה"ק בל"ד. ואמנם בתשובה מאהבה הובא בפ"ת סי' קצ"ד ס"ק ד' מביא בשם הנוב"י דל"א א"א לפה"ק בלא דם רק דוקא כשיצא ממנה דבר גוש שאינו דק כשפופרת של קש. אבל כשלא יצא דבר או שיצא משקה או דבר דק ל"א א"א לפתה"ק בלא דם דאל"כ היכי משכחת דם טהור. הרי נפתח הקבר. הרי דהנו"ב סותר א"ע וצ"ל דהנוב"י ס"ל דאם נפתח הקבר ע"י אצבע או כלי הרי יצא האצבע או הכלי ע"כ מטמא. ובתשו' מאהבה מיירי בלא נפתח ע"י אדם בדבר גוש ואין לפני תשובה מאהבה. ולפ"ז י"ל דגם בחוו"ד לא הקיל רק בישבה

על המשבר דמקרי בש"ס פתיחת הקבר. אבל לא נודע אם נפתח הקבר ע"י אדם. אבל בשנפתח ע"י אדם גם החוו"ד מודה. אך צריך להבין אטו ישיבה על המשבר בכיפה תלי' לה. (וע' מג"א סי' שכ"ט שכ' ישבה על המשבר ונעקר הולד לצאת. ובהך דנ"ש הר' נודע שלא נעקר הולד, שהרי הלכה אח"כ ד' שבועות). וע"כ הואיל והתעסקה המילדת בהלידה פתחה הקבר ביד ומ"ה מטמא הנ"ש. (וכ"כ הנ"ש להדיא מאחרי שהמילדת בודקת אותה עי"ש) והחוו"ד החולק ס"ל אף אם התעסקה המילדת ופתחה אפשר בלא דם. וחולק על הנוב"י: ב:

והנה הראי' שהביא הנוב"י מדם טהור שנפתח הקבר. הנה לדעת הראב"ד בשער הוסתות שכ' דרוב דמים טמאים באשה, והוכיח כן מדס"ל לר' יהושע בהפילה ואינה יודעת מה הפילה מביאה קרבן ונאכל משום דא"א לפתה"ק בלא דם ושמא דם טהור, וע"כ משום דרוב דמים טמאים באשה, א"כ זה דוקא בלא נמצא דם טהור אבל בנמצא דם טהור תולין בזה פתה"ק ואין ראי' מדם טהור אך להרז"ה בבעל הנפש אות ו' שהשיג על הראב"ד וס"ל דלא אמרינן רוב דמים טמאים, והא דר' יהושע ס"ל מביאה קרבן ונאכל משום דא"א לפתה"ק בלא דם טמא. ולדבריו ראי' הנוב"י נכונה דאס"ד בדם טהור א"א לפתה"ק בלא דם טמא. אמאי ראתה דם טהור טהורה. וע"כ בדבר לח ל"א א"א לפתה"ק בלא דם וכש"כ בלא יצא כלום. וכיון דלהראב"ד ליכא ראי' י"ל דהראב"ד יסבור דאפי' לא יצא כלל א"א לפתה"ק בלא דם, והרז"ה יחלוק ע"ז, (ומדברי התוס' ישנים כריתות י' נראה דס"ל כהרז"ה שהקשו למ"ל קרא דטמאה ז' ביולדת זכר ת"ל שא"א לפתיחת הקבר בלא דם, ומה קושיא והרי קרא איצטריך בראתה דם טהור דל"ש טומאה דפתה"ק וע"כ ס"ל כהרז"ה ושפיר הקשו. אך להראב"ד מיושב קושי' תוס' ודוק):

ג ועי' בס"ט ס"ס קפ"ח שמישב דברי הראב"ד מקושי' הרז"ה ולי קשה על שיטת הראב"ד כמו שיבואר הנה מה דקשיא על הראב"ד מש"ס דבכורות דף כ' ע"ב דמקשה ומי חייש ר' יהושע למיעוט והתנן יצאה מלאה ר"י אומר אינה חוששת הרי דלא חייש למיעוט, דזה ל"ק כ"כ דשם איכא חזקה בהדי רוב והו"ל זכרים מיעוטי דמיעוטי, כקו' תוס' יבמות קי"ט ד"ה "סיפא" וקושי' תוס' בבכורות ואמאי לא הקשה מברייתא הובא בנדה כ"א, בקשתה שנים ולשלישי הפילה ואינה יודעת מה הפילה ס"ל לר' יהושע מבימה קרבן ונאכל, דא"א לפתה"ק בלא דם, ורוב דמים טמאים באשה וע"כ דל"ח למיעוט שמא דם טהור, וזה עדיף ממה דמקשה מהמשנה, אך י"ל דניחא לגמ' להקשות ממשנה מלהקשות מברייתא אמנם קשה אליבא דאמת, דהרי התוס' בבכורות כ' ע"ב ד"ה, חלב פוטר הוכיחו מיבמות שם, דפליג ר' יהושע בסיפא ובריש מודה דלא תנשא, והרי

רישא ר"מ וע"כ ר' יהושע חייש למיעוטי היכי דאיכא חזקה בהדי מיעוט ואמאי ס"ל לר' יהושע חלב פוטר למסקנא הרי איכא חזקה דלא ילדה בהדי מיעוט ותי' דאיכא חזקה להיפך דהולד אינו קדוש בבכורה עיי"ש א"כ בהך דהפילה ואינה יודעת מה הפילה דאיכא חזקת טהרה בהדי מיעוט שראתה דמים טהורים אמאי ס"ל לר' יהושע מביאה קרבן ונאכל ודא קושיא גדולה להראב"ד. ולישב הקושיא י"ל בתרי אופנים או שנאמר דס"ל לר' יהושע מקור מקומו טמא ולפ"ז אף אם ראתה דם טהור טמאה טומאת ערב ואיתרע חזקת טהרה דבודאי טמאה טומאת ערב ע"כ ל"ח ר' יהושע למיעוטי ואזיל בתר רוב דמים טמאים ומ"ה ס"ל, לר' יהושע מביאה קרבן והוה כמו חלב פוטר לר' יהושע דליכא חזקה. אמנם לפ"ז צ"ל דלא כמ"ש בספרי ב"י חיו"ד ח"א סי' מ"א אות ה' ולעיל סוף סי' י"א דהיכי דהוה ספק בתחלה אם האשה נטמאה טומאת ז' או טומאת ערב ל"ה נזקק לטומאה ומוקמינן אחזקת טהרה דלא נטמאה רק ליום אחד ודוקא אם נטמאה טומאת ערב ואח"כ נולד ספק טומאה מחזיקין מטומאה לטומאה משא"כ בנולד ספק בתחלה אי ליום אחד או לז' ימים ומוקמינן אחזקת טהרה דלא נטמאה רק ליום אחד עיי"ש שהבאתי ראי' מתוס' נדה כ"א ד"ה ורבנן שכ' דאיכא חזקת טהרה אע"ג דגם לרבנן טמאה טומאת ערב משום מקור טמא ואם נימא כנ"ל הק"ל דשוב איכא חזקת טהרה ומיעוט וע"כ צ"ל דבכה"ג ל"ה חזקת טהרה ולא חזקת טומאה וכן מסתברא וזה ישוב נכון לקושי' על הראב"ד:

ד אמנם נ"ל לתרץ באופן אחר דהנה הקשיתי על התוס' נדה י"ח ע"ב ד"ה למעוטי שהקשו למ"ד טעמא דר"י משום דא"א לפתה"ק בלא דם ולא משום רוב הא דאר"י בג' מקומות הלכו אחר הרוב למעוטי מאי דל"ל דרוב פתה"ק אינו בלא דם ולא שורפין עלי' את התרומה דהרי אמרינן לר' יהושע מביאה קרבן ונאכל ע"כ ודאי הוא ושורפין עלי' את התרומה ומה הקשו התוס' הרי התוס' זבחים ס"ח ד"ה אימר הוכיחו דר' יהושע ס"ל אין שחיטה לעוף מן התורה גם ס"ל חשנ"ב לאו דאורייתא (וגם ע"כ א"ל אף מחזיר סימנים אחורי העורף ומ"ה ל"ה אף טרפה כמ"ש המפרש בנזיר כ"ט) א"כ שפיר י"ל דא"א לפתה"ק ל"ה רק רוב ול"ה רוב גמור ומ"ה אין שורפין התרומה ומ"מ מביאה קרבן ונאכל דל"ה רק איסור דרבנן ובדרבנן מהני רוב והא דהוצרך ר' יהושע לומר א"א לפתה"ק ול"ק מביאה קרבן ונאכל מספק משום דמדרבנן אסור בספק נבלה מדרבנן וספק חשנ"ב דאיתחזק איסורא ע"כ קאמר דא"א לפתה"ק דהוה רוב ומה הקשו התוס' וצ"ל דהתוס' דנדה קאי לתי' הראשון דתוס' דזבחים שם שכ' אע"ג דיצא מידי מעילה מ"מ לא יצא ידי חובתו ולעולם ר"י ס"ל יש שחיטה לעוף מן התורה ולתי' זה, הקשו התוס' שפיר

אבל לשיטת היש מפרשים שהובא לעיל דר' יהושע ס"ל אין שחיטה לעוף מן התורה מיושב קושי' התוס' בנדה ומעתה י"ל דהראב"ד יסבור כתיר' הי"א וס"ל לר' יהושע חולין שנשחטו בעזרה ל"ד וא"ש לעוף מן התורה ואף מחזיר ומ"ה ל"ח למיעוטי אף בחזקה מסייע למיעוט דדוקא בדאורייתא חייש למיעוט כרישא דמשנה דיבמות באשה שהלכה היא וצרתה למדה"י אבל לא בדרבנן והרבה יש לדבר מזה אולי יבואר לפנינו:

ה זעי' ברשב"א ריש המפלת שהביא קושי' התוס' לרבנן דלא ס"ל רוב חתיכות מד' מיני דמים והוי כמחצה על מחצה ואמאי טהורה וכ' משום דמסייע לה החזקה דחזקת טהרה וכ' ואינו מחוור דהא ודאי חתיכה הפילה וכיון דרוב חתיכות מד' מיני דמים הן ואיתרע חזקתה ודבריו תמוהים דהרי קאי לרבנן דלא ס"ל רוב ח' מד' מיני דמים וכבר תמה עליו במי נדה אמנם ל"ק דכונתו עפ"י מ"ש בדף י"ח ד"ה אלא למעוטי דגם רבנן סברי רוב ח' מד' מיני דמים רק כיון שמצוי משאר מיני דמים אוקמא אחזקתה ע"כ שפיר הקשה דעכ"פ ע"י הרוב איתרע חזקה והי' לו להיות עכ"פ ספק אמנם לר' יהושע אין לתרץ קושית' בדברי הרשב"א דאיתרע חזקה מחמת הרוב דהרי גם ברישא דמשנה דיבמות איתרע חזקת איסור מחמת הרוב ואפ"ה מודה ר' יהושע ברישא כדברי התוס' הנ"ל:

ו ועכ"פ כיון דשיטת הראב"ד יש לו מקום בהלכה לדידי' י"ל אף ביצא דבר לח או אף שלא יצא כלל תמיד א"א לפתיחת הקבר בלא דם דראיות תשובה מאהבה מדם טהור אינה, ראי' לשיטת הראב"ד אמנם אף מתה"ד יש ראי' דאם לא יצא דבר ל"א א"א לפתה"ק בלא דם שהרי בדין אשה שהרגישה שנפתח מקורה להוציא דם ולא מצאה כלום שכ' בסי' רמ"ו שטמא ומובא בר"ס ק"ץ כ' התה"ד הטעם משום דארגשה סברא דאורייתא כמו וסת כדאמרינן פ' הרואה כתם אי דארגשה אמאי לאח"ז פטורין מן הקרבן ע"כ אפי' בדקה ומצאה טהורה טמאה ולמה לא כ' הטעם בפשיטות כיון דארגשה שנפתח מקורה א"א לפתה"ק בלא דם וע"כ דס"ל בלא יצא דבר ל"א א"א בלא דם ומצאתי בתשו' יעב"ץ ח"ב סי' ה' אשר שם חולק על התה"ד שכ' ואם אולי יעלה על הדעת לסמוך על התה"ד (ולהפוך בזכותו אע"ג דאיהו לא חזי) משום דפסקינן א"א לפתה"ק בלא דם איברא אדרבה מהא נמי תהוי תיובתא ולא אתאן לפלוגתא דאפי' למ"ד הכי היינו במקום ולד או בחתיכה גדולה או קטנה משא"כ בלא ולד וליכא הוכחה ליכא למ"ד דהא רבנן סברו אפשר לפתה"ק בל"ד עאכו"כ בהרגשת מקור בעלמא לית דחש לה דודאי לא דמי מרגשת שנפתח מקורה לפתיחת הקבר. הנה מתחלת דבריו נראה כדברי החוו"ד. אמנם מה שסיים ל"ד מרגשת שנפתח מקורה לפתיחת קברה אינו מובן ונראה שחילק דבמרגשת שנפתח מקורה אין הדבר ברור דבאמת אין האשה תוכל לדעת שנפתח מקורה

אך שתרגיש איזו שינוי בבטנה ונראה לה שנפתח מקורה ע"כ אין הדבר ברור שנפתח רק הרגשה זו הוה ג"כ כוסת לשיטת התה"ד מ"מ כיון שלא ברור פתיחת המקור ע"כ ל"ש א"א לפתה"ק בלא דם משא"כ בנפתח ודאי ולמסקנת דבריו אין ראי' מדברי התה"ד להיכי דנפתח ודאי מ"מ מתחלת דבריו נראה כדברי החוו"ד:

ז:

גם מדברי המ"ב סי' מ"ט נראה כדברי החוו"ד שהרי הביא דברי הסמ"ע דס"ל דבדיקת השפופרת צריך להכניס השפופרת בפי האם ממש. והוא דוחה דבריו ואמאי לא דחי דא"כ הרי נפתח הקבר וא"א בל"ד. ואיך אפשר שלא נמצא דם. ואמאי טהורה כשלא מצאה. וע"כ ס"ל ג"כ כהחוו"ד ודברי המ"ב צ"ב במ"ש דאס"ד כדברי הסמ"ע דתכניס המכחול לתוך האם, הרי משנה שלמה דאין הדם מטמא עד שתצא לחוץ א"כ אתה אוסר את האשה בחנם שלא כדין דהא אף שנמצא על המוך יכול להיות שהדם הוא מבין השניים או לפנים מן השניים, וצ"ע דהרי עתה הוציאה הדם וגם אם כונתו דעתה יצא ע"י שפופרת וטהורה מה בכך שהיא טהורה עתה מ"מ הדבר לאות שמוציאה דם ע"י שפופרת. וה"ה שתוציא הדם ע"י תשמיש. ואמנם י"ל דהכי קאמר כיון דהשפופרת יורד לעמקו יותר מהאצבע אין ראי' ממה שהוציאה דם, שהאצבע ג"כ מוציא דם לחוץ. שהרי אצבע אינו בא לשם וע"כ הבחינה היא שנראה מהשפופרת ששם נמצא דם טמא, ושמא בעת התשמיש ג"כ שם יהי' דם, וע"ז הקשה מה בכך ששם יהי' דם בעת התשמיש, ואי חיישינן שיצא לחוץ כיון שעתה אינו יוצא לחוץ רק באמצעות השפופרת הנוגע שם למה ניחוש שיצא לחוץ ע"י התשמיש שלא יגיע בשם בהאבר. עוד צ"ע בדברי המ"ב שכ' דהאיבעי' דר' ירמיה ברואה דם בשפופרת הוא דבר שאי אפשר להכניס השפופרת לתוך האם והאיבעי' היא על דרך יגדיל תורה ויאדיר כמדתו של ר' ירמי' ולא ידענא כיון דאם הכניס השפופרת למעלה מבין השניים דינו כמו בפנים שהדם אינו מטמא עד שיצא מבין השניים לחוץ. ואם יצא מלמעלה מבין השניים דרך שפופרת טהור. א"כ האיבעיא היא מלתא דשכיח ומזה נראה שפי' האיבעי' הכניס השפופרת לתוך האם ממש ולמה פי' כן:

ח:

אמנם דברי הב"י סי' קפ"ח מבואר דלא כתשובה מאהבה בשם נוב"י שהרי הקשה, בהכניסה שפופרת ויצא הדם דרך שפופרת נימא א"א לפתה"ק בלא דם, ותי' דמיירי בשפופרת דק עיי"ש, הרי מוכח דאף בלא לידה רק הכניס מבחוץ והוציא אמרינן א"א לפתה"ק בלא דם וכבר הביאו הפוסקים האחרונים דברי הב"י (וראיתי בספר באר יעקב

סי' קפ"ז בתשובה שהשיב להגאון מ' ישעי' פיק שכ' דגם הב"י לא כיון רק בחתיכה ולא בשפופרת דבשפופרת ל"ש א"א לפתה"ק בל"ד ממש כיון לסברת החו"ד עיי"ש שהוכיח כסברת החו"ד מבדיקת שפופרת דל"ח לפתה"ק אמנם בתשובה שני' כ' הגאון מ' יוסף אייטיגען שם דאין לסמוך על זה להוציא דברי הב"י מפשטן עיי"ש. הרי שהרגישו בסברת החו"ד ודברי הב"י עוד הגדולים שלפני החו"ד) הן אמת דדברי הב"י צ"ע דהרי יש דם לפנינו ורק שהתורה טהרתה משום שראתה בשפופרת ואיך נטמא משום דא"א לפתה"ק בל"ד, הרי נפתח בדם. וכבר תמה עליו בחוו"ד ותי' בדוחק. וכ' דבאמת בש"ע חזר מזה ולא כ' דדוקא בשפופרת דקה טהורה. אמנם בש"ע של הרב מלאדי כ' דהב"י לא חזר בש"ע וכוונת המחבר ג"כ דוקא בשפופרת דקה. וכ' שם סברא לישב דברי הב"י מקושי' החוו"ד הגם שאינו מביא דבריו דדוקא אם הדם יורד שלא בטבע דרך שפופרת טהרה התורה כגון בשפופרת דק או למ"ד אפשר לפתה"ק בל"ד דפתיחת הקבר אין גורם לדם., רק השפופרת או החתיכה גורם טיהרה התורה אבל אם א"א לפתה"ק בל"ד שהדם יורד בטבעו אף אם בא דרך שפופרת טימאה התורה. וזה סברת הב"י. עוד כ' שם ס"ק ט' דלדעת הר"ש דוקא ביש רגלים לדבר שהדם התחיל לירד מסיבת השפופרת אבל אם התחיל לירד בטבע ונכנס לשפופרת קודם שבא לבית החיצון טמאה. ולדעת תוס' ורמב"ם שהטעם הוא משום הפסק וחציצה אף אם הדם יצא מעצמו מהמקור ונכנס בשפופרת קודם שיצא לבית החיצון טהורה ולדבריו מיושבים דברי המ"ב שהוצרך לומר דהאיבעיא דר' ירמי' בהכניס השפופרת להאם מה שלא שכיח, וכמעט אי אפשר ודקדקתי לעיל למה לא פי' שהכניס השפופרת עד למעלה מבין השינים להנ"ל י"ל דס"ל למ"ב דבכה"ג טמאה דכיון דהדם התחיל לצאת בטבע אף אם נכנס אח"כ לשפופרת טמאה ודוקא בהכניס להאם השפופרת ונגע בהעורקים והגידין ומסיבת השפופרת התחיל הדם לצאת אז טהורה. וע' ברש"י דף כ"א ע"ב ד"ה דרכה של אשה לראות דם בחתיכה ומב"מ אין חוצץ משמע בשפופרת מטעם חציצה טהורה ויסבור רש"י ג"כ כדעת תוס' ורמב"ם דאם נכנס לשפופרת קודם שיצא לבית החיצון טהור דמבשא"מ חוצץ ודו"ק. הן אמת שיש קצת לעיין בזה בגמ' אמאי הוצרך לומר סוף דף כ"א ע"ב דת"ק וחכמים פליגי בדם נדה ודאי בשפופרת דת"ק מטהר וחכמים מטמאים והרי אפשר לומר דבהכניס השפופרת לבית הרחם ממש והשפופרת גרם להדם לצאת לכ"ע טהורה ופליגי בלא הכניס רק למעלה מבין השינים דת"ק ס"ל בבשרה ולא בשפיר ולא בחתיכה והטעם משום הפסק וכש"כ בשפופרת דהוה הפסק ורבנן סברי אין זה דם נדה הא דם נדה ודאי טמאה דאין הטעם משום הפסק רק דהחתיכה גורמת

לצאת והיכי שאינה גורמת כגון שהתחיל לצאת טמאה ונ"מ בשפופרת שהכניס לבין השינים כנ"ל. ושמא לא ניחא לגמ' לומר דפליגי בסברא שאין מוזכר בדבריהם:

ט:

ועכ"פ לדינא כיון שהב"י לא ס"ל כסברת החו"ד סי' קצ"ד ותשובה מאהבה מי יהין להורות נגד רבינו הב"י הגם שי"ל דדוקא בהכניס שפופרת והוציא דבר לח כגון דם שייך לומר א"א לפה"ק בלא דם אבל בלא הוציא כלום גם הב"י מודה דז"א דכיון דבדבר לח שיצא מעצמו ל"א א"א לפה"ק כדמוכח מדם טהור לשיטת הרז"ה כמו שהוכיח תשובה מאהבה והיכי שהכניס שפופרת ולא יצא דבר ג"כ אפשר בלא דם מאין הרגלים דבהקבץ יחד שני סיבות שלא יפעלו בנפרד יפעלו בחיבור וע"כ דס"ל להב"י דשפופרת לבד פועל ע"כ יש לחוש לדברי מרן הב"י. אמנם לולא דמסתפינא הייתי אומר בזה הנה שמעתי מרופא מומחה דלהאם יש שתי פיות פי הפנימי (איינערער מוטער מונד) והוא באמצע האם אחר המקום ששבילי הביצים נכנסים לשם ושם מתחיל הצואר הרחם. הפה השני (אייסרער מוטער מונד) בסוף צואר הרחם במקום אשר נוגע למחיצות האם מוטער שיידע ובין שתי הפיות כאורך צאלל רחב באמצע וקצר אצל שתי קצותיו (וכן ראיתי בספר המלמד דעת למילדות ודע דמה שקרא הרמב"ם פ"ה מא"ב לצואר הרחם פרוזדור אינו אלא בלשון מושאל וכוונתו שצואר הרחם הוא כעין פרוזדור לרחם וע"כ כתב בלשון כלומר והפרוזדור הוא ממקו' השינים ולמטה וע' ס"ט קצ"ד.) ופה הפנימי סגור ומוסגר ופותח בטבע בעת שנכנס לשם ניצוצי הזרע שהם דקים מאוד מאוד וזולת זה הוא סגור ומוסגר ופה החיצון אינו סגור כל כך. ובעת התשמיש האם יורדת לפרקים למטה. והאבר יכול להכנס עד קרוב לפה החיצון אמנם לפתח הפנימי א"א לבוא אך ע"י זאנדא שהיא דקה יכנוס הרופא המומחה לפתח הפנימי ולפנים ובודק שם ובאצבע א"א לבוא לשם אך בעת הלידה תמשך האם שהיא ספוגי ויפתח הפתח ועד משך ערך ג"ח תקטן האם ותהי כבתחלה. ואם כנים דבריו יש לומר דהא דאמרו חז"ל א"א לפתה"ק בלא דם הכוונה לפתח הפנימי שהרי בגמ' קאי אמפלת חתיכה שהיא בא מבפנים ושם יש עורקים וגידים המלאים דם. לא כמשמעות המ"ב שהמקור מלא מדם אך כמ"ש בעטרת חכמים סי' י"ז בשם שבילי אמונה שהמקור נקי מדם אך הגידים והעורקים מלאים וע"י כח פתיחת הקבר בטבע יפלטו העורקים. וחשש הב"י גם לשפופרת שנפתח הפתח הפנימי כמ"ש המ"ב הובא לעיל דבגמ' מיירי שמכניס השפופרת לפנים להאם דזה צריך כח גדול להכניס שם שפופרת ע"כ א"א לפתה"ק בכח דכותי' בלא דם דע"י כח של הפתיחה יפלטו העורקי' והגידים הנוגעים שם אמנם בפתח החיצון דשם א"צ כח כל

כך ושם לא יפליטו העורקים ל"א א"א לפתה"ק בל"ד. על כן צדקו דברי החוו"ד בהך דישבה על המשבר והנשים התעסקו עמה דחשש הנ"ש לפתיחת הקבר. וכ' החוו"ד דכיון דלא יצא דבר ול"ה לידה ל"ח לפתה"ק הפנימי וגם הנשים אין מכניסים היד רק כשנעקר הולד והתחיל לצאת ונפתח כבר הרחם. אמנם שיפתחו הם פתח בית הרחם הפנימי ודאי לא יעשו כן עד שנעקר הולד לצאת ובנידון של הנ"ש דלא נעקר הולד עדיין אין לחוש לפתיחת פתח הפנימי על כן שפיר הורה החו"ד:

י ועיין במי נדה בק"א במהדורא ב' בסי' קצ"ד שאף שחולק על החו"ד מ"מ כתב בדין של הנ"ש כיון שהמנהג להקל אין לזוז מן המנהג אך בדין של הנוב"י בהכניסה אצבע מורה להחמיר בשירי טהרה סי' חצ"ד ובהשמטות לנדרי זריזין ח"ב בסוף הספר שירי שירים סי' י"ג ובק"ס בהשמטות לשירי טהרה סי' ע"ג. והנה מה שהביא במי נדה סי' הנ"ל ראי' דגם בלא יצא דבר א"א לפתה"ק בל"ד דהרי דעת הרז"ה והרא"ה בבדק הבית הובא בב"י קצ"ד דאם הפילה תוך מ' יום אינה טמאה נדה דל"ה רק מיא בעלמא והרשב"א בשם הרא"ה חולק דלא יהא אלא חתיכה בעלמא א"א לפתה"ק בל"ד (וכ"כ בחינוך מ' קס"ו וט"ס שם במנ"ח שכ' והרשב"א חולק וצ"ל והרז"ה חולק) א"כ כיון דאנן פסקינן כרשב"א ה"ה בלא יצא דבר וזה ליתא דהרי הולד בשבוע ראשונה גדולה כשעורה או כנמלה ובשבוע שלישית גדולה כלוז (אגוז קטנה) ובשבוע השמיני גדולה כביצה של אווז כמ"ש בספרי הרופאים א"כ בשבוע חמישית גדולה כחצי ביצה ועכ"פ עבה משפופרת דק ע"כ שייך לומר א"א לפתה"ק בל"ד משא"כ בלא יצא כלל או שיצא דבר לח גם הרשב"א מודה, ואף דהרשב"א הביא ראי' לדבריו ממפלת רוח דלר' יהושע א"א לפתה"ק בל"ד ע"כ צ"ל דמפלת רוח גרע מדבר לח שיצא ממנה כמו שהוכיח בתשוב' מאהב' מדם טהור שיצא ממנה דל"ח לפתה"ק. והי' מקום לומר דאין להוכיח מדם טהור לפמ"ש הרא"ה בחינוך מצוה ר"ז שכל דם שאינו מה' מראות אינו בא ממקום טמא ורק דם טמא בא מהמקור עיי"ש אין ראית התשוב' מאהב' ראי' אבל כבר חלקו עליו דמבואר בתה"ד סי' רמ"ו דדם טהור נמי ממקור אתי וכן מוכח מירושלמי רפ"ק דנדה דאמר שם מתוך שהיא מתרגלת בדמים טהורים היא מתרגלת בדמים טמאים כמ"ש בציון ירושלים שם ובאמת משם אין ראי' דהכוונ' משום גזיר'. אך משאר מקומות יש הוכח' כמ"ש במנ"ח שם. דאם אינו בא ממקור אף חמשה מיני דמים טהורים ע"כ ראית נוב"י בתשוב' מאהבה ראי'. ולכאור' הי' מקום לומר דהרז"ה בבעל הנפש אות ב' והרא"ה בבדק הבית שהוא נכדו של הרז"ה דס"ל ולד פחות ממ' יום אין חוששים לפתה"ק משום דאזלי בשיטתן דס"ל א"א לפתה"ק בלא דם טמא וראיות נוב"י מדם טהור ראי' ע"כ ס"ל כשיטתי' דגם פחות ממ'

אין חוששין לפתה"ק דהוה מיא בעלמא והרשב"א בת"ה והראב"ד בשער הפריש' דף ג' דס"ל דגם פחות ממ' יום א"א בל"ד כשיטתי' דאפשר לפתה"ק בדם טהור רק הרוב דם טמא ע"כ אין ראי' מדם טהור כמ"ש לעיל ע"כ ס"ל גם פחות ממ' יום דהוה כמיא בעלמא חיישינן לפתה"ק וזה כדברי הגאון מהרש"ק אמנם כבר כתבתי דאין ראי' מהרשב"א דלידה פחות ממ' יום לא גרע מחתיכה כמבואר בלשון הרשב"א בת"ה:

יא ומ"מ לדינא נ"ל אף אם נאמר כהגאון מהרש"ק דלשיטת הרשב"א דס"ל אף בפחות מבן מ' יום דל"ה לידה מ"מ א"א לפתה"ק בל"ד ה"ה בנפתח הקבר מבחוץ י"ל א"א לפה"ק בל"ד מ"מ כיון דהרשב"א לא פסק כן רק מספק דהרי השאלתות ס"ל היכא דלא גור יצירת הולד כגון פחות ממ' יום ע"א א"א בל"ד והוכיח כן מכריתות דף י' ולקצת פוסקים מבואר כן בגמ' רק דהרא"ה חולק וכ' דההיא דכריתות שינוי' הוא ואשינויא לא סמכינן וכ' הרשב"א דראוי לחוש לדבריו ועכ"פ כיון דהוא ספק ומחומרא מחמיר ע"כ אם ספק שנפתח המקור הו"ל ס"ס ספק לא נפתח המקור ושמא הלכה כרז"ה ושאלתות על כן במקום ספק אף הגאון מהרש"ק יודה. והנה לעיל כתבתי דלהראב"ד דס"ל רוב דמים טמאים באשה והוכיח כן מר' יהושע דס"ל במפלת ואינה יודעת מה הפילה מביאה קרבן דא"א לפתה"ק בל"ד ודילמא דם טהור וע"כ ס"ל יש פתה"ק בדם טהור דלא כרז"ה. וע"כ כתבתי דאם ראתה דם טהור אין הוכחה שראתה דם טנא וכתבתי דלדידי' מיושב קו' תוס' ישנים דכריתות י' כעת הראו לי שכ' כן בתשו' תפארת צבי סי' ט"ל וכ"כ מוח"ז הגאון רע"א סי' קנ"ח בישוב קו' תוס' ובישוב קו' השואל אהא דאמר רבא בשליא שיצאה מקצתה לחוש חוששת מראשון ותיפוק לי' דרבא ס"ל נדה ס"ו א"א לפתה"ק בל"ד והוא קו' ס"ט סי' קצ"ד וכ' הוא דמיירי דראתה דם טהור דלהראב"ד טהורה מפאת פתה"ק. ובכל זה דבר זה תמוה דנהי דמה שקשה לדבריהם מהא דאמר ר' יהושע בהפילה מביאה קרבן ונאכל דא"א לפה"ק בל"ד והרי משכחת לה דאינה מביאה קרבן כגון שלא ידעה מה הפילה ואם ראתה דם טמא אינה יודעת אבל יודעת שראתה דם טהור דבכה"ג אינה מביאה קרבן ואמאי אמר ר' יהושע סתמא אך זה יש לישב דכיון דאינה יודעת מה הפילה גם אינה יודעת אם ראתה דם טמא סתמא אינה יודעת אם ראתה דם טהור על כן נקט ר"י סתמא:

יב אך מה דקשה לי ע"ז מש"ס דכריתות ד"י דמוקי להך דיולדת שוחטין וזורקין עלי' ביום מ' לזכר וביום שמונים לנקבה כרבי ישמעאל ומיירי קודם יצירת הולד ומקשה תיפוק לי' משום נדה ומשני בלידה יבשתא כמ"ד אפשר לפתה"ק בל"ד. ואמאי לא מוקי לה ככ"ע ובלא ראתה דם טמא רק דם טהור דלכ"ע ל"א א"א לפהקב"ד והשאלתות שגורס

ה"מ בנגמר הולד למ"ל לגמ' להוסיף דין דבלא נגמר צורתו ל"א א"א לפה"ק ואמאי לא משני בראתה דם טהור. והנה מה שקשה בגמ' דמשני דס"ל אפשר לפהקב"ד נהי דלהאי מ"ד ל"ה ודאי מ"מ ספק מיהו הוי שמא ראתה ואיך שוחטין וזורקין עלי' כיון שהיא ספק טמאה מ"ש מפסחים שנתערבו ונמצא יבלת באחד מהן קודם זריקה כיון שאין ראוי לזריקה מספק חייבין בפסח שני וה"ה הכא מספק אינה ראוי' לאכילה וצ"ל דאשה זו דומה למפקח הגל בגל ארוך דאמרינן בפסחים צ"א דפטור מלעשות פ"ש ה"ה באשה זו אך נ"ל שם מוקמינן גברא בחזקת טהרה ומ"ה שוחטין וזורקין עליו משא"כ באשה זו שילדה פחות מבן וג' יום דעכ"פ איתרע חזקתה כמ"ש הרשב"א ר"פ המפלת דגם לרבנן איתרע חזקתה ואיך שוחטין וזורקין עלי' וצ"ל דהרי התוס' כ' בפסחים דף צ"ט ע"ב ד"ה ופטורין מפסח שני לא דמי להא דשכח לפני זריקה וכ' הצל"ח דשם יוצא הפסח לבית השרפה משא"כ בדף ל"ט דהוא אינו אוכל אבל הפסח כשר לאחרים ע"כ פטור מפ"ש ולפ"ז ה"ה באשה זו דאין שוחטין וזורקין עלי' בפני עצמה רק עם אחרים ואף אם היא טמאה הרי שחטו לטמאים ולטהורים כשר על כן שוחטין וזורקין מספק ופטורה מפסח ב' דבלא"ה פסקינן נשים בשני חובה כנ"ל (שוב ראיתי דא"צ לזה דהגיג' מוקי לה בילדה פחות מבן ע' יום ויודעת שהי' לידה יבשתא ובכה"ג למ"ד אפשר לפתה"ק בל"ד טהורה לגמרי דל"ח לדם כיון שבדקה ומצאה טהורה ודוקא באינה יודעת מה הפילה רבנן מטמאין מספק וכ"כ הרשב"א ר"פ המפלת ע"כ שוחטין עלי' ולק"מ): יג והנה מה דקשה לי עוד על הראב"ד שכ' דא"א לפהקב"ד הוא מטעם רוב דרוב דמים טמאין א"כ בש"ס דכריתות הנ"ל דמוקי לברייתא דשוחטין וזורקין ליולדת כר' ישמעאל דס"ל לנקבה שמונים ימי יצירה אמאי הוצרך לומר דאפשר לפהקב"ד והרי אפילו למ"ד א"א לפהקב"ד הוא מטעם רוב דמים טמאין ור' ישמעאל חייש למעוטי בבכורות כ' ולדידי' הו"ל כפלגא ופלגא ומספק שוחטין וזורקין כינו שהוכחתי לעיל לרבנן בשלמא להך לישנא דבכורות כ' דר' ישמעאל ל"ח רק לחומרא אבל לקולא ל"ח למעוטא ניחא דכאן הוה לקולא אלא להך לשנא שם דר"י חייש למעוטי בין לקולא בין לחומרא קשיא כנ"ל ושמא ס"ל להש"ס דר"י ל"ח למעוטי רק מדרבנן על כן לא ניחא לומר דר' ישמעאל יסבור שישחטו עלי' מטעם מיעוט כיון דמדאורייתא אין שוחטין וזורקין ודוקא שלא ליתן לכהן חייש למעוטי ולפמ"ש לעיל דלרבנן ל"ה ספק י"ל דבספק אין שוחטין וזורקין ול"ק מה שהקשיתי לר' ישמעאל ודוק:

יד עוד קשה להראב"ד לסברא הנ"ל דבדם טהור שראתה טהורה ול"ח לפתה"ק מנדה ל"ח דמוקמינן הברייתא דיש רואה מאה יום וטהורה לאפוקי ממ"ד א"א לפתהקב"ד

קמ"ל אפשר לפהקב"ד ומה דוחקא ולוקמא בילדה נקבה וראתה דם טהור דל"ה זבה דנפתח הקבר בדם טהור ואין לומר דלשון רואה מאה יום משמע שראתה דם טמא דזה אינו דע"כ ביום שהולידה לא ראתה דם טמא דאז הו"ל זבה כמבואר בגמ' דע"כ נפתח בלא דם והי' לידה יבשתא א"כ לוקמא בראתה דם טהור וקמ"ל דאפשר לפתה"ק בדם טהור ולומר דניחא לאוקמא סתמא כר"מ דס"ל אפשר לפה"ק בדף כ"ב וכונ"ש מהרש"א שם בתוס' ד"ה מאי דעתך אך דמהרש"א כ' דס"ל לר"מ א"א לפתהקב"ד וזה להיפך דר"מ ס"ל אפשר לפהקב"ד בדף כ"א ע"ב סומכוס אומר משום ר"מ כמו שתמה עליו בס"ט אך זה דוקא בברייתא דלעיל אבל בברייתא שני' דיש רואה מאה יום אין הכרח לאוקמא כר"מ על כן קשה כנ"ל:

טו ודרך אגב אמינא לישב דברי מהרש"א שם שכ' וליכא למימר דנקט קישוי משום דס"ל לר"מ א"א לפתהקב"ד ומ"ה לולא הקישוי היתה זבה מחמת ראי' שתמה בס"ט דהרי סומכוס אומר משום ר"מ אפשר לפתהקב"ד בדף כ"א ע"ב ונ"ל לישב להראב"ד דס"ל בדם טהור אפשר לפתה"ק רק דרוב דמים טמאין ור"מ ס"ל חיישינן למעוטי והיכי דאיכא חזקה חייש למעוטי מדאורייתא אף להקל והיכי דליכא חזקה ל"ח למעוטי רק מדרבנן ותוס' ס"ל בדף כ"ב ד"ה ורבנן דבחתיכה שהפילה לא איתרע חזקה מדכתבו אע"ג דאיכא חזקת טהרה ואף הרשב"א שכ' ר"פ המפלת דאיתרע חזקה כ' משום הרוב ולר"מ דחייש למעוטי לא איתרע חזקה. עוד מביא שם הרשב"א בשם רש"י דהא דאמרו רבנן ואם לאו טהורה הכונה דאינה טמאה ודאי עיי"ש. א"כ י"ל דהא דסומכוס אומר משום ר"מ קורעה אם יש דם בתוכה טמאה ואם. לאו טהורה כרבנן דאפשר לפהקב"ד הכוונה דאפשר לפה"ק בלא דם טמא רק גם בדם טהור אלפתה"ק ור"מ כשיטתי' דחייש למעוטי וכיון דאיכא חזקת טהרה סמוך מיעוטא לחזקה והו"ל ספק והכוונה ואם לאו טהורה היינו דאינה טנאה ודאי כמ"ש הרשב"א בשם רש"י. וזה דוקא במפלת חתיכה דלא איתרע חזקתה לר"מ משא"כ בדף ל"ח שעומדת בי"א יום וראתה שני ימים והיא צריכה לשמור יום ג' דביום ההוא ודאי טמאה וילדה ביום ההוא שעומדת בחזקת טומאה ועכ"פ איתרע חזקת טהרה ול"ח ר"מ למיעוטא רק מדרבנן ומ"ה לולי הקישוי היתה טמאה ודאי משום דא"א לפהקב"ד. ושפיר קאמר מהרש"א והוא ישוב נכון שלא יהיו דבריו הקדושים תמוהין:

טז והנני חוזר לענינינו לישב הקושיות האלה הנני אומר בכוונת הראב"ד הנה לומר דדם טהור לא בא מן המקור כמ"ש הרא"ה בחינוך הובא לעיל זה דבר שאי אפשר דא"כ ל"ל קרא דמי' דמי' הרי כאן ארבע דדרשינן בדף י"ט דדוקא ד' מיני דמים טמאין והרי

שאר מיני דמים ל"ה מן המקור ובודאי טהורין ולומר דמהאי טעמא מיעט קרא לא יתכן דאנן לא דרשינן טעמא דקרא. ועוד אמאי פליגי תנאי בירוק הרי אינו מן המקור ולומר דפליגי באמת אם הוה מן המקור ג"כ לא יתכן דפליגי במציאות על כן א"א לומר כן. אמנם לומר כמו שרוב דמים טמאין מן המקור כן רוב דמים טהורין לאו מן המקור זה מהסברא וכן היא כוונת החינוך וזה אינו סותר לשום פוסק אך אף אם הוא מן המקור התורה טיהרה ע"כ ס"ל להראב"ד הכי ואין להקשות דא"כ מה הקשה הראב"ד אמאי מביאה קרבן שמא דם טהור ראתה והרי רוב דם טהור לאו מן המקור ולמה נפתח הקבר דל"ק דאם אתה אומר כן ע"כ צריך אתה לבוא לרוב דמים טמאים באשה דאס"ד רוב דמים מן המקור לאו טמאים איך אפשר זאת דהרי רוב דמים טמאים מן המקור באים ורוב דמים טהורין אינם מן המקור ואיך אפשר שרוב דמים הבאים מן המקור טהורין ועל כרחך אתה צריך לומר רוב דמים טמאין באשה מן המקור. ע"כ מתרץ הראב"ד בפשיטות דרוב דמים טמאין כיון שע"כ אתה צריך לומר כן וז"פ. ולפ"ז ס"ל להראב"ד דאף אם, ראתה, דש טהור מ"מ טמאה משום דא"א לפהקב"ד ואין לומר דהרי דם לפנינו ואפשר לפתה"ק בדם זה מ"מ כיון שרוב דם טהור אינו מהקבר אמרינן דם ה מהרוב ובמה נפתח הקבר כיון שדם זה אינו מהקבר וע"כ יש דם טמא שנפתח הקבר בו ע"כ טמאה ומיושב כל הקושיות הנ"ל שהקשיתי להראב"ד ונ"מ מזה שאין לצרף לס"ס שמא נפתח הקבר בדם טהור דלהראב"ד טהורה לפמ"ש גם להראב"ד אין להקל בספק משום שרוב דמים טהורים אינם מן המקור והו"ל ספק שמא דם טהור מיעוטא דמיעוטא חדא רוב דמים טמאים באשה ועוד רוב דמים טהורים אינם מן המקור ומיעוטא דמיעוטא ודאי אין לצרף לספק השקול אף לדעת הס"ט סי' קפ"ג וסי' קפ"ז דמצרפין מיעוט לספק השקול לעשות ס"ס ומ"מ יש לעיין בדבר כיון דהני תרי אריותא ס"ל דהיכא דראתה דם טהור ל"א א"א לפהקב"ד ואין להאריך בפרט זה כעת יותר וראיתי דבר חידוש בספר באר יעקב בדף האחרון מחלק יו"ד שהביא בשם ז' מהר"ם לובלין סי' קי"א דהתורה לא אסרה רק דם הבא מן הגידין הנפתחים במקורות האם ולא הדם שיצא מן הדם הנקוין במקור, כי הוא מקוה דם ולא מקור ועפ"ז כ' דטעמא דרבנן משום דשמא הדם בא מן הדמים הנקוין במקור עיי"ש וח"ו לומר כן במהר"ם אין מבואר רק דדם הבא ממכה שבמקור טהור אבל בלא מכה ודאי טנא וישתקע הדבר ויטול את חדושו במח"כ:

יז ואחרי שהארכתי לבאר גוף הדין אבאר חות דעתי בגוף השאלה. והדין יפרד לארבעה חילוקי דינים (א) בדבר השאלה בכלי שעושים

איינשפריצונגען באינסטרומענט המבואר בראשית השאלה הדבר פשוט דאין לחוש לפתיחת הרחם דראשו עב כאגוז וא"א להכניסו לרחם ולא לצואר הרחם היינו בין שתי פיות המבואר לעיל וכן שמעתי מרופא מומחה וגם אין תכליתו להכניס לרחם האיינשפריצונג רק לרחוץ צדדי הפרוזדור שהרי הנקבים אינם בראש האינסטרומענט רק בצדדים לצד הראש על כן אין לחוש לפתה"ק וא"צ למנות ז"נ וכ"ז באופן שהאשה אומרת שאינה מרגשת כאב בשעת הכנסת הכלי שאז בודאי אינה נכנסת לרחם אמנם אם אומרת שמרגשת כאב יש לשאול לרופא כמבואר לקמן. (ב) בדבר השאלה שהרופא מכניס המוטער שפיעגעל בבית החיצון לראות ע"י זה אם יש איזה מכה סמוך למקור כבר שמעתי מרופא מומחה שהוא אינו נכנס למקור אדרבה הוא מצמצם להכניס סוף המקור היינו צואר הרחם לתוך השפיעגעל לראות אם יש איזה מכה בדפני המקור מבחוץ על כן ג"כ אין חשש בזה לפתיחת המקור לא מיבעיא לדעת החו"ד יש להקל אך אפי' לדעת הגאון מהרש"ק שחשש לדעת הב"י סי' קפ"ח מ"מ אם יש ספק אם נפתח פי הרחם יש להקל מס"ס כמ"ש לעיל וכש"כ בזה שאין ספק כלל וכ"כ בספר ברכת משה הנדפס מחדש ושם הביא בשם הגאון מקיטנא נ"י להתיר אך באופן שהאשה אומרת שאינה מרגשת כאב דאז ודאי לא הכניס הכלי למקור אמנם אם האשה מרגשת כאב נלע"ד להורות להאשה שתשאול להרופא מומחה אם אומר שנכנס בהכלי לרחם אזי יש להחמיר לספור ז"נ כדברי הגאון מהרש"ק ואם אומר שלא נכנס להרחם כיון שכבר כתבתי שיש סברא להתיר מס"ס בספק נכנס על כן יש להאמין להרופא ובאם שבדקה בתוך ז' נקיים בג' ימים הראשונים יש להחמיר ואם אחר ג' ימים תליא בראות עיני המורה. (ג) אם בדקה המילדת באצבע ודאי אין לחוש לפה"ק כמ"ש ג"כ בח"ס חיו"ד סי' קע"ט אך אם הרופא מומחה בדק באצבע יש לשאלו ואם אומר שנכנס בעומק הרחם יש לחוש ולהחמיר כדברי הנוב"י ואם אומר שלא נכנס עד הרחם הוא נאמן וא"צ לספור ז"נ (ד) אם נכנס הרופא בהזאנדע כיון שהוא נכנס בעומק אף שהיא דקה מאוד כיון שהוא בודאי נוגע בכל הגידים והעורקים שבפנים הרחם והרבה פעמים הוא מוציא דם על כן יש לחוש ולהחמיר וכש"כ אם נכנס בעומק בכלי אחר בשגם כי לא נודע שיעור שפופרת דק שבדקים שכ' הב"י סי' קפ"ח על כן יש להחמיר לדעתי והנלע"ד כתבתי: יח והנה. לעיל הבאתי דברי התוס' זבחים ס"ח דר' יהושע ס"ל אין שחיטה לעוף מן התורה וחשנ"ב לאו דאור' והקשיתי משם על דברי התוס' בנדה י"ח ע"ב ד"ה למעוטי. וכעת אבאר דברי התוס' שם שהקשו אהא דאמרי' לר' יהושע בעולת העוף שנמלק למטה לשם חטאת יצא מידי מעילה שנעשה חטאת וידי חטאת לא יצא ומביא אחר כיון דמדאורייתא

הקרבן כשר ויצא מידי מעילה איך מביא אחר. וכוונתם דחכמים אין עוקרין דבר מן התורה בקום ועשה, וע"ז תי' דס"ל לר' יהושע אין שחיטה לעוף מה"ת וחשנ"ב ל"ד (וס"ל לר' יהושע אף מחזיר הסימנים כמ"ש לעיל) ואמנם קשה לפ"ז על הרמב"ם שפוסק פ"ג ממעילה ה"ז כר' יהושע דיצא ממעילה ולא עלתה לשם חטאת ורמב"ם ס"ל יש שחיטה לעוף מן התורה. וצ"ל דהרמב"ם ס"ל כתי' הראשון בתוס' אך בקו' תוס' צ"ע לפמ"ש תוס' פסחים ס"ב ד"ה כי לית לי' דלא מיקרי זאת עקירה דבר מה"ת דלא יזרוק הדם ומותר להביא אחר ה"ה הכא נימא דלא יזרוק הדם אך כיון שיצא מידי מעילה ע"כ כבר הוזה ויצא ידי הקרבן ואין לומר דמיירי קודם המיצוי ומיצוי מעכב. ע"כ אמרי רבנן דלא יצא ולא יעבוד המיצוי וע' זבחים ס"ה ע"כ יעשה אחר אך אם מיצוי מעכב לא יצא ממעילה קודם המיצוי. ע"כ שפיר הקשו ולפ"ז להרמב"ם שפוסק דמיצוי מעכב ומ"מ יצא מידי מעילה קודם המיצוי כמ"ש הלח"מ פ"ז ממעשה הקרבנות ה"ז י"ל דמדאורייתא הקרבן כשר ויצא מידי מעילה ומ"מ לא ימצה הדם דמדרבנן פסול ומ"ה יביא אחר ול"ק לדידי' קושית תוס' ולפ"ז י"ל דלעולם ר' יהושע ס"ל יש שחיטה לעוף מה"ת וחשנ"ב אסור דל"ק קו' תוס' זבחים וזה יהי' דעת התוס' בנדה י"ח הנ"ל דלא ס"ל דר"י יסבור אין שחיטה לעוף מה"ת ודוק. עוד אפשר לומר דר' יהושע ס"ל כבר קפרא במעילה דהיתר זריקה שנינו ולדידי' יצא מידי מעילה קודם זריקה ומ"מ מדרבנן פסול ואינו מזה הדם ומביא אחר כעין שכתבו תוס' פסחים הנ"ל ול"ק קו' תוס' יט והנה קשה לי על תירוץ תוס' זבחים ס"ח ד"ה אימר דר' יהושע סבר חשנ"ב ל"ד א"נ ס"ל דאורייתא וחי' ועוף ל"ד ולתירוץ ראשון משמע דאף בבהמה חשנ"ב ל"ד ואיך אפשר דר' יהושע סובר כן והלא סתם ר' יהושע הוא ר' יהושע בן חנני' כפירש"י נזיר נ"ו ע"ב והרי בסוף נדה שאלו אנשי אלכסנדריא את ר' יהושע בן חנני' שני מצורעין שנתערבו קרבנותיהן וקרב קרבנו של אחד מהן ומת אחד מהן השני מה תהא עליו אמר להן כותב נכסיו לאחרים והוי עני ומביא חטאת העוף הבא על הספק ופירש"י דקרבן בהמה אחר אינו יכול להביא משום שמא כבר נפטר והוה חולין בעזרה ואם חולין בעזרה ל"ד יביא מספק דהוה ספיקא דרבנן בשלמא לתירוץ ב' דדוקא בחי' ועוף ל"ד ניחא דבהמה לא יביא ורק חטאת העוף הבא על הספק ואדרבא לתירוץ זה מיושב קו' תוס' נדה ע' ד"ה ומביא חטאת העוף הבא על, הספק שהקשו הרי בגיטין כ"ח אמרינן בחטאת העוף מספיקא לא ליעול חולין בעזרה ואמאי מייתי כאן מספק. וכן הקשו בגיטין. להנ"ל ניחא דבגיטין קאי למ"ד חשנ"ב דאוריי' מספיקא לא ניעול ובנדה השיב ר' יהושע בן חנניא כשטתי' דחשנ"ב ל"ד בעוף ומ"ה מביא מספק ונאכל כמ"ש תוס' זבחים אבל לתירוץ הראשון תמוה טובא אמאי לא יביא בהמה מספק

דהוי ספיקא דרבנן ולומר דהוה תרי קולי דסתרי אהדדי ואף ספיקא דרבנן להחמיר לא ידענא איזה קולא נצמח מזה. על כן צע"ג בדברי תוס' אך שמא מה"ט חזרו תוס' וכ' א"נ חי' ועוף ל"ד ודו"ק. ע"ד שכ' המפרשים דבכל מקום שכ' ב' תירוצים התי' הב' מישב הקושיא שקשה לתי' הא'. עי' תשו' השיב משה אה"ע סי' ס' וע' בספרי ליו"ד ח"ר סי' ב' בשולי המכתב סוף אות א' הבאתי ראי' לתוס' דר' יהושע ס"ל חשנ"ב ל"ד ומשם מוכח דאף בבהמה ל"ד. ולפמ"ש כאן דר' יהושע ע"כ ס"ל בבהמה חשנ"ב דאורייתא הדרא קו' משם לדוכתא דבשבת בקרבן בהמה מיירי ודוק: כ והנה נשאלתי אמאי בקשתה שנים ולשלישי הפילה הקרבן אינו נאכל מס"ס שמא לידה ושמא זיבה ונ"ל לישב דבמלאת ימי טהר' אם תראה יום אחד לפני מלאת וה' ימים אחר מלאת לנקיבה שהיא פ' יום אתה תרצה להקל שלא תתחיל תחלת נדה מראי' השני' מס"ס שמא לא הי' ולד ומראי' ראשונה מתחילין ז' ימי נדה ואת"ל שהוא ולד שמא הי' זכר ונמצא תקיל לכהן שיאכל הקרבן דשמא הי' ולד ותקיל לאשה מראי' ראשונה מספק שמא לא הי' ולד והוי תרי קולי דסתרי אהדדי ומ"ה אזלינן בתרווייהו להחמיר וכיוצא בזה כתבו התוס' בנדה כ"ז ד"ה חומר ובב"ק י"א. ואף דהוי סתרי אהדדי בב' גופים ולא מיקרי סתרי אהדדי כמ"ש מהרי"ט חיו"ד סי' א' והובא בספרי ליו"ד חלק ראשון סי' ע"ד אות י"ד. וכ"כ מוח"ז הגאון רע"א סי' מ"ט דבב' חתיכות הוה כב' גופים ולא מקרי סתרי אהדדי דהוה כשני שבילין ובאו לשאול בזה אחר זה מ"מ בכהן זה גופי' שיאכל מס"ס משכחת דסתרי אהדדי כגון אם אשה זו שהפילה ואינה יודעת מה הפילה אם אשה זו תלד תוך פ' להפלה זו אתה תתיר כעת הקרבן באכילה מס"ס שמא ראת' זיבה ושמא הי' ולד. ועל הילד השני תביא קרבן ותתיר באכילה אף דתוך מלאת אינה מביאה קרבן תתיר מס"ס שמא הראשון לא הי' ולד ושמא הי' זכר והוה אחר מלאת ונמצא דהכהן יתיר בתרי קולי דסתרי אהדדי ועיין פמ"ג סי' ק"י דאפילו ספק אחד סותר אסור ואף דלכאורה בכל ס"ס נוכל למצוא גונא שיהי' סתרי אהדדי מ"מ בזה דהאשה דרכה להוליד. וכן דרכה לראות דם ל"ה מציאות רחוקה והוה סתרי אהדדי כמבואר בתוס' נדה כ"ז ואפשר לומר עוד כיון דהכהן מקריב בשביל האשה וכהנים אוכלים ובעלים מתכפרים ואף דהוה שלוחא דרחמנא מ"מ הוא נמי שלוחא דידן לצד האיבעיא בנדרים ועיין בטיב גיטין גיטין כ"ח ע"ב דכהנים כיון שבע"כ מקריבין הוין כחצר ויש שלד"ע ועיין שיטה מקובצת ב"מ ג' ע"ב שהקשה אהא דפיו מחייבו קרבן אף כשהעדי' מכחישי' איך יסמכו הכהנים על פיו הא הוי חולין בעזרה ותירץ כיון דאדם נאמן על עצמו יותר ממאה עדים אם באו הכהנים להקריבו אין מוחין בידם. והדבר תמוה הרי זה ל"ה על עצמו ואיך יקריבו מה שב' עדים יאמרו שזה

אסור וצ"ל הסברא כיון דכהנים בע"כ עושין הוין שלוחו והוא נאמן על עצמו. ה"ה בנ"ד האשה והכהן אם ממנ"פ יבואו לידי מכשול הוה כגוף אחד אף דלענין זה נהנה וזה מתחייב לא אמרינן. ועוד כיון שהספיקות של הכהן המה בהאשה הוה הכהן והאשה כבאו לשאול עליו ועל חבירו ע"כ הוה ס"ס דסתרי אהדדי. אמנם א"צ לזה דבהכהן גופיה משכחת דסתרי אהדדי כנ"ל ועיין מ"ש בענין זה בספרי ליו"ד ח"ר סי' ע"ד אות י"ד:
והנני ידידו יצחק שמעלקעס:

בשולי המכתב עיין מנחות מ"ה וכל נבלה וטרפה וגומר לא יאכלו הכהנים הא ישראל אכלי א"ר יוחנן פרשה זו אליהו עתיד לדורשה רבינא אמר כהנים איצטריך לי' ס"ד הואיל ואישתרי מליקה לגבייהו אשתרי נמי נבלה ויש להבין אמאי לא אומר ר"י כתירץ רבינא ולפענ"ד יש לפרש דהתוס' כתבו בחולין כ' ד"ה לא דלמ"ד אין שחיטה לעוף מה"ת אגב טרפה נקט נבלה בקרא דלדידי' לא אישתרי נעלה וזה דוחק והמובחר דסוגיא קאי למ"ד יש שחיטה לעוף מן התורה וס"ד הואיל ואישתרי נבלה. אמנם עדיין קשי' הרי גם לדידי' לא אישתרי נבלה דכיון דמעיקרא נטרפה כי שבר לה שדרה ומפרקת אין איסור נבלה חל על טרפה והתוס' שכתבו בחולין ל"ב ד"ה ורמינהו דיש ב' חיובין בנבלה והטרפה והלב ארי' הקשה שם באמת דאין איסור נבלה חל על טרפות אבל י"ל דכונת התוס' דאיסור נבלה הוה איסור מוסיף שמוסיף טומאה כמו שנסתפק נוב"י קמא חלק א"ח סי' ל"ה דטומאה היא איסור מוסיף ובטעם המלך ה' איסורי ביאה הקשה עליו מדברי תוס' שגה ברואה כמ"ש בספרי חא"ח סי' ס"ד אות י"ב עיי"ש אבל כ"ז בחולין אבל במליקה אף שהי' איסור לכהנים משום נבלה מ"מ אינה מטמאה דעוף נבלה, אינו מטמא אלא בבית הבליעה. ובקדשים כיון דהכשרו בכך ל"ג מעגלה ערופה דאינה מטמאה כדאיתא בזבחים ע' משום דכפרה כתיב בה אף דבודאי אסור משום נבלה. וה"ה מליקה אף דאסור לכהנים ודאי אינה מטמאה ובספר מנ"ח מ' קפ"ה ובהשמטות רצה לומר דאברי שעיר המשתלח מותרין באכילה דדחיתו לצוק זו שחיטתו ובמח"כ נעלם ממנו פלוגתא דרב ושמואל ביומא ס"ז, אי מותרין בהנאה וכן פסק הרמב"ם דמותרין בהנאה משמע דבאכילה ודאי אסורין ודוקא לענין אותו וא"ב אמרינן דדחייתו זו שחיטתו אבל שיותר באכילה מפאת כן ישתקע הדבר. וה"ה באברי עגלה ערופה אסורין משום נבילה ורק אינה מטמא וה"ה במליקה ודאי טהור ונמצא דשייך לומר אין איסור נבלה חל על איסור טרפה דל"ה בזה איסור מוסיף כיון שאינה מטמא. וקשי' למ"ל קרא דנבילה לא יאכלו כיון דלא הותרה נבלה לגבי כהנים דאין איסור חל על איסור ואין לומר דכיון דהותר לכהנים איסור טרפה מה שנאסר הבשר מכי חתך שדרה ומפרקת

התורה התירה שוב איסור נבילה חל. דזה אינו דצריך להבין בגמ' מה חידוש כהנים דאישתרי מליקה הרי בלא"ה העשה דאכילת קדשים דוחה לל"ת אך זה נכון דנבלה היא עשה שאינה זבוחה ול"ת ואין עשה דוחה ללתו"ע וע"כ הותרה. וכבר כתבתי בספרי סי' נ"ה אות ג' ואות ו' דהיכא דאיסור אחר חמיר כבר חל ונדחה מחמת עשה דוחה לל"ת או פקוח נפש למ"ד דחוי' אין איסור אחר חל עליו דעדיין איסור ראשון רובץ עליו משא"כ היכא דהותרה והארכתי בפרט זה. ועיין פסחים פ"ד דפסח הבא בטומאה למ"ד דחוי' מקרי פסח פסול ואין בו משום שבירת עצם וזה קצת ראי' לדברינו שם. ומעתה במליקה בהתחלה כשחותך שדרה ומפרקת הוא טריפה ואין איסור נבלה חל עליו ואף שאח"כ מותר לאכול טרפה זה מ"מ כיון דבטרפה ליכא רק ל"ת העשה דוחה לל"ת ול"ה רק דחוי' ושוב אין חל עליו איסור נבלה ונמצא דלא הותרה נבלה לכהן כלל ולמ"ל קרא דנבלה לא יאכלו הכהנים. ע"כ הנראה דבזה באמת פליגי ר' יוחנן ורבינא דר' ינאי ס"ל בחולין דמחזיר פסול במליקה ומהרש"א כ' בקדושין נ"ז תוס' ד"ה כפרה כתיב בה דר' יוחנן מסתמא ל"פ אר' ינאי רבי' (עיין מה שכתבתי בספרי סי' ו' בסוף שולי המכתב לישב דברי המהרש"א ז"ל בדרך חריף) נמצא דר' יוחנן ס"ל דבמליקה אסור להחזיר סימנים אחורי עורף וע"כ נעשה טריפה מקודם ואין איסור חל על איסור ולא חל איסור נבלה. וליכא למימר דס"ד כהנים הואיל ואישתרי מליקה הותרה נבילה דנבילה לא הותרה כלל דבטריפה הטעם דעשה דוחה לל"ת ואיסור נבלה ל"ח כלל. ומ"ה הוצרך לומר אליהו עתיד לדורשה ורבינא יסבור כמ"ד אף מחזיר. ובמחזיר ל"ה טריפה וחל איסור נבלה דל"ה איסור טרפה ונבילה הו"ל עשה ול"ת ומ"מ התירה התורה לכהנים. אף דל"ש לומר עשה דוחה לל"ת וס"ד דהתורה התירה נבילה לכהנים וה"ה טרפה היכא שלא החזיר דהוי טריפה. דהרי התירה התורה לכהנים בין הוחזר בין לא הוחזר. ע"כ איצטריך קרא דכל נבלה וטרפה. וזה ישוב נכון ת"ל. איברא דיש מקום לומר דאף דאין איסו' נבילה חל על איסור טריפה מ"מ יש בטרפה עול"ת והיינו דהרי עשה שאינו זבוח חל מחיים ורק בטרפה שנשחטה הרי הוא זבוח וליכא עשה משא"כ טרפה שנתנבלה ל"ש לומר דעשה שאינה זבוח ל"ח דהרי הוא מקודם בעשה שאינה זבוח. והרי היא לא נשחטה, אך אף דיש עול"ת מ"מ איסור נבילה ל"ח ולא הותר נבלה לכהנים ואיך נאמר ס"ד הואיל והותר נבלה. אולם אם יש עול"ת בטריפה שאינה זבוח. שוב מדהותר לכהנים ע"כ אינו מטעם עשה דוח' ל"ת ורק הותר לגמרי. וכשהותר שוב חל איסור נבילה ושוב הותר נבילה. ע"כ ל"ק קו' הנ"ל ובעיקר הקו' איך אמרו דכהנים הותרו בנבילה הלא לא חל איסור נבילה על טריפה י"ל כיון שחל עכ"פ לקוברו בין רשעים גמורים כדאמרינן במנחות ל"ב מקרי

הותרה נבילה. ובעיקר מ"ש תוס' חולין ל"ב דנבילה חל על טריפה כתבתי בספרי ח"ר סי' מ' אות ב' שאין הטעם משום טומאה דטומאה ל"ה לא כולל ולא מוסיף רק הטעם משום דטריפה התחלת נבילה כמ"ש הרמב"ם פ"ד ממא"א ה' י"ב לענין ח"ז נבילה וח"ז טריפה וע' בספרי לא"ח סי' צ"ה אות ג' ז' בטריפה איכא עול"ת:

סימן טו

ב"ה פרעמישלא תרמ"ט לפ"ק. להרב החריף ובקי מוה' יחיאל לעהרער נ"י מבאביב:

ע"ד השאלה באשה שאין לה וסת קבוע ורגילה בזיבת דבר לח וכבר בדקה א"ע בכל פעם ופעם וכולם המה מראות לבנות והרופאים אמרו כי הוא בא ממכה שיש לה באותו מקום ויען כ' זב ממנה הרבה פעמים ביום ובלילה וקשה עלי' לבדוק בכל פעם ובפרט בלילה ע"כ שואל אם יש אופן להתירה שלא תצטרך לבדוק:

א תשובה הנה בסי' ק"ץ ס"א מבואר דאם הרגישה, שנפתח מקורה להוציא דם ובדקה אח"כ ולא מצאה כלום יש מי שאומר שהיא טמאה והוא מתה"ד סי' קמ"ו. שהוכיח דהרגשה דאורייתא היא כמו וסתות למ"ד דאורייתא אפי' בדקה ומצאה טהורה טמאה ויש להסתפק אם לא הרגישה שנפתח מקורה אך הרגישה זיבת דבר לח אם גם בזה טמאה בבדקה אח"כ ומצאה טהורה. והנה כבר פלפלו גדולי המורים אם הרגישת זיבת דבר לח מיקרי הרגשה דבנוב"י קמא סי' נ"ה כ' דהוה הרגשה וח"ס בכמה מקומות סותר דבריו וכתב דל"ה הרגשה. ולכאורה מוכח, מש"ס דנדה י"ח דהרגשת זיבת דבר לח הוה הרגשה דקשי' אהא דתני ר' חי' דם הנמצא בפרוזדור חייבין עליו על ביאת מקדש ושורפין עליו את התרומה משום שרוב דמים. מן המקור וממנ"פ אם הרגישה שנפתח מקורה ודאי מן המקור בא ומאי קמ"ל ואם לא הרגישה גם האשה טהורה וע"כ צ"ל שהרגישה זיבת דבר לח ולא תדע אם מהמקור יזוב וראי' זו הובא בחו"ד רסי' ק"צ בשם נוב"י אמנם בחו"ד ובישי"ע סי' ק"ץ דוחה ראי' זו די"ל דלעולם בלא הרגשה ראתה ומ"מ שורפין עלי' את התרומה וחייבין על ביאת מקדש משום דהאשה טמאה טומאת ערב משום מקור מקומו טמא והנה לפמ"ש בסי' ט' אות כ' ובס' ב"י חיו"ד ח"ר סי' קל"ג אות א"ב לפי המבואר ברמב"ם פ"ג מביאת מקדש הי"ג וט"ו דאין חייב על ביאת מקדש רק בטומאה המפורשת בתורה ובטומאה שבא מהלכה למשה מסיני אין חייב על ביאת מקדש וכ"כ בכסף משנה שם סוף הי"ג א"כ במקור מקומו טמא דהוא מהלכה למשה מסיני כמ"ש תוס' נדה ט"ז ד"ה במקור אינו חייב על ביאת מקדש ומדתני ר' חי' חייבין על ביאת מקדש ע"כ לא משום מקור מקומו טמא רק משום דארגשה וע"כ מוכח דזיבת דבר לח מיקרי הרגשה. אך יש לדחות לעולם דארגשה פתיחת המקור או

נדעזע גופה רק שיש לתלות בהרגשת עד או מי רגלים דמוכח בש"ס דהרגשת שמש או עד והרגשת פתיחת המקור חד הוא וא"א להבחין ע' דף נ"ח ע"ב ע"כ יש ספק אם דם בא מן המקור ולא מטמאינן רק מטעם רוב דרוב דמים מן המקור ורוב דמים באים בהרגשה כמ"ש הרמב"ם פ"ט מאיסורי ביאה חזקת דם המקור בא בהרגשה וכ"כ בחו"ד: ב ובנוב"י סי' נ"ה דקדק אדברי ר' חי' דאמר דם הנמצא בפרוזדור חייבין על ביאת מקדש ואמאי לא נקט דבעלה חייב עלי' דעיקר המסכתא בדיני נדה לבעלה ע"כ כ' דלכאורה איך יביא בעלה חטאת שמא הרגשת שמש הוא ואי חזקת דמים בא בהרגשה מ"מ נוקי חזקת טהרה שלה בגד חזקה זו וע"כ צ"ל כיון דהאשה ודאי טמאה טומאת ערב משום מקור מקומו טמא ומחזיקין מטומאה לטומאה והעמד חזקת טהרה של האשה נגד חזקת דם שבא בהרגשה ונשאר חזקת טומאה לטהרות בלי התנגדות חזקה וכיון דבודאי טמאה לטהרות ה"ה לבעלה טמאה ודאי וכיון דעיקר טומאה לבעלה היא משום דטמאה לטהרות מ"ה נקט חייבין על ביאת מקדש דמשם בא עיקר הטומאה לבעלה עיי"ש הנה אף שכתבתי לעיל דאמקור מקומו טמא אין חייבין על ביאת מקדש לרמב"ם מ"מ חזקת טומאה יש ומוקמינין אחזקה ואמרינן, דבא בהרגשה ומ"ה חייבין על ביאת מקדש אמנם בגוף הסברא שכ' כיון דטמאה טומאת ערב מחזיקין מטומאה לטומאת ז' ע' בספרי ב"י יו"ד סי' מ"א ולעיל בס"ס י"א דדוקא כשכבר טמא ונולד אח"כ ספק אם נטמאה בטומאה אחרת מחזיקין מטומאה לטומאה אבל אם בתחלת הטומאה יש ספק אם טמא יום אחד או טומאת ז' מוקמינין אחזקת טהרה ואינו טמא רק יום אחד וראי' מנזיר ס"ו דאמר רבא לא תימא ספק חזא וכו' אלא אפי' ודאי חזא ספק מחמת שכבת זרע ספק מחמת ראי' כיון שנזקק לטומאה והרי התם ודאי טמא יום אחד ואפ"ה דוקא שנזקק לטומאה וכבר טמא וספק אם סותר הוא סותר אבל בתחילת זיבה כגון בראי' שני' ספק מחמת ש"ז טהור אף דבודאי טמא יום אחד, וע"כ כסברא הנ"ל עוד הבאתי שם מתוס' נדה כ"ז עיי"ש, עוד צ"ע אף לפי דברי הנוב"י מש"כ כיון דלטהרות טמאה ודאי משום חזקת טומאה ה"ה לבעלה ולדעתי כיון דלבעלה יש חזקת היתר אף דלטהרות טמאה ודאי מ"מ אין הכרע מטהרות לבעלה כמו דאמרינן חולין ט' לא בדק בסימנים טריפה ואינה מטמאה ואסורה באכילה בחזקת איסור אמרינן בחזקת טומאה לא אמרינן וס"ל לר"א בר' ינאי דב' חזקות המתנגדות אין אחד מכריע השני ומתניתא שם ס"ל נבלה ומטמאה במשא הואיל דבחזקת איסור קיימא מ"ה טמאה ג"כ. על כן תליא סברת נוב"י במחלוקת וע' בס' חלק יו"ד ח"ר סי' כ"ח אות בג"ד שהארכתי בפרט זה. אך הרמב"ם פ"א משחיטה הי"ב כ' דהיא נבלה ולדידי' י"ל כנוב"י אמנם לדעתי א"צ לכל

זה דכיון דחזקת דם שבא בהרגשה חזקה דאתיא מכח סברא עדיף מרובא ול"מ חזקת טהרה נגדה כמ"ש בתה"ד דחזקה דאתיא מכח סברא עדיף מרוב או דחזקה זו היא רוב ממש שוב מצאתי בח"ס סי' קס"ו שהרגיש בזה על הנוב"י:

ג והנה בנוב"י הוכיח דלא בעינן הרגשת פתיחת המקור אך זיבת דבר לח דהרי דרשינן דמטמא בפנים כבחוץ מדכתב בבשרה וע"כ קאי אבשר שלאחר המקור ומקרא זה דרשינן עד שתרגיש בבשרה והיינו הבשר שלאחר המקור והוא בין השניים ולחוץ וכיון שהוא לאחר המקור א"א לומר דהכונה פתיחת המקור ורק לאחר המקור הרגישה זיבת דבר לח וח"ס סי' קס"ז וחו"ד סי' ק"ץ תמהו איך מהני הרגשה לאחר שיצא מהמקור הדם ונכנס לפנים הרי בשעת יציאה מהמקור טהורה הדם והאשה ומה מהני הרגשה שאח"כ וח"ס סי' קס"ז וכמה מקומות הקשה מדאמרינן בבשרה ולא בשפיר ושפופרת ובודאי שם תליא ביציאת דם מן המקור ע"י שפופרת דאם הי' לה שפופרת בעת יציאת דם מן המקור אעפ"י שנגעה אח"כ הדם בבשר טהורה הרי דבבשרה קאי אבשר שסמוך למקור עיי"ש ולפענ"ד סברת הנוב"י כך דנהי דהאשה טמאה ביציאת דם מן המקור עד בין השניים ולחוץ מ"מ הטילה תורה תנאי שבאם לא תרגיש בבית החיצון מקום שהשמש דש היינו חוץ לפרוזדור. לשיטת תוס' נדה מ"ב ע"ב ד"ה שהוציא. טהורה דעיקר טעם התורה שתלתה בהרגשה כדי שתדע שראתה ותזהר מקדשים ומבעלה דאין זה דרכי נועם שהאשה תטמא בלי דעת ותכשיל לבעלה ותכשול בטהרות ואח"כ תמצא דם ע"כ גזרה התורה שבאם לא תרגיש ביציאת דם מן המקור או אח"כ בבית החיצון אינה טמאה ואם תרגיש בבית החיצון טמאה למפרע משעה שבא הדם לבית החיצון דכיון דכותלי בית הרחם לא מוקמי הדם לא חיישה התורה שמא תכשיל מעת פתיחת המקור וביאת דם לבית החיצון ע"כ כשמרגשת בבית החיצון טמאה למפרע אמנם אם אינה מרגשת גם שם התורה התירה משום דרכי נועם דכיוצא בזה כ' זקיני הח"ץ סי' מ"ו דאם בשעת יציאה מהגוף הי' הדם לכן אעפ"י שאח"כ הדם מראה טמאה טהורה האשה משום דרכי נועם עיי"ש. וה"ה שיש לומר טעם דהרגשה מה"ט ולכן אם הרגישה בבית החיצון שפיר טמאה מדאור' אך בשפופרת דהאשה באמת מרגשת יציאת הדם ונודע לה רק דלא הי' הדם דרך יציאה מן המקור שפיר תליא ברגע יציאת הדם מן המקור אם הי' אז דרך יציאה שלא הי' ע"י שפופרת טמאה אף אם למטה הי' שפופרת וכן כשהי' שפופרת למעלה טהורה אף שלמטה נגעה בבשר. אמנם הרגשה תליא או בשעת יציאת הדם או בבית החיצון ובזה מיושב מה שהקשה בשב יעקב אהא דמקשה בש"ס דף נ"ז ע"ב מהאשה שהי' יושבת אי דארגשה ודאי טמאה וכו' ומשני לעולם דארגשה ואימר

הרגשת מי הרגלים ואמאי לא משני לעולם דלא ארגשה משום דתלתה הרגשה במי רגלים או בעד ומ"ה כסבורה דלא ארגשה ובאמת ארגשה ולפמ"ש ל"ק דעיקר הסברא שהתורה לא אסרה בלא הרגשה משום דרכי' דרכי נועם שהאשה לא תדע אם ראתה ותתעסק בטהרות או תשמש עם בעלה ע"כ לא טמאה התורה רק בהרגשה ואם היא לא תרגיש וניחוש שמא תלתה בהרגשת מי רגלים עדיין אין דרכי' דרכי נועם שהיא תשמש ותתעסק בטהרות וע"כ לא חיישה התורה לספק זה ומ"ה הוצרך הגמ' לשנויי דלעולם דארגשה וכיון שיודעת דארגשה ל"ש דרכי' דרכי נועם. ולמסקנא דמשני שמואל מודה דמדרבנן טמאה רבנן באמת חיישי לשמא ארגשה וכסבורה דלא ארגשה כמ"ש רש"י:

ועפ"י הנ"ל נ"ל דה"ט דר"ש דס"ל דף מ"א מקור מקומו טהור דאיהו כשיטתי' דדריש טעמא דקרא לקולא וס"ל טעמא דבעי הרגשה משום דאין דרכי נועם שהאשה תטמא בלי ידיעה ותעסוק בטהרות ואח"כ תטמא למפרע שתמצא דם על הסדין וע"כ טהרה התורה ואס"ד מקור מקומו טמא עדיין אין דרכי' דרכי נועם שתטמא משום מקור בלי הרגשה ותטמא טהרות ומזה הוכיח דמקור מקומו טהור ומאן דס"ל מקור מקומו טמא לא דריש טעמא דקרא לקולא: ד ובזה נלע"ד לישב מה שקשה על חידושי הר"ן ר"פ הרואה שכ' אהא דאמרינן שם דמקרא דבבשרה תרתי ש"מ היינו עד שתרגיש וגם ולא בשפיר ולא בחתיכה הכוונה דכיון דבעינן עד שתרגיש ממילא משמע ולא בשפיר וחתיכה שאין כיוצא בזה הרגשת דם אלא הרגשת שפיר וחתיכה ובסדרי טהרה בחידושי הלכות ר"פ הרואה ובפנים סי' תמה על הר"ן מסוגיא דר"פ המפלת וכ' דמכל הסוגיא דף כ"א לא משמע כן וכונתו דאס"ד דבחתיכה או בשפיר לא מיקרי הרגשה למה אמרינן שם דרשב"י ס"ל מפלת חתיכה ודם אגור טמאה משום דדרכה של אשה לראות דם בחתיכה ומאי בכך והרי מ"מ הוה הרגשת חתיכה ורש"י כ' שם דמב"מ אינו חוצץ והרי מ"מ ל"ה הרגשת דם להנ"ל נכון דאם נאמר דהא דבעינן הרגשה הוא מגזה"כ י"ל דבעינן הרגשת דם לבד ולא הרגשת חתיכה אבל אם טעם הרגשה משום דרכי' דרכי נועם שהאשה לא תדע ותטמא טהרות מהני הרגשת חתיכה ודם בתוכו מ"מ הרי ארגשה ותדע להזהר מטהרות ומבעלה עד שתבדוק ע"כ לרשב"י דדריש טעמא דקרא שפיר אמרינן דאם דם אגור טמאה ואין להאריך בפרט זה שוב מצאתי והראו לי בשב יעקב דאתיא לידי לפ"ש סי' ל"ו להגאון מ' גבריאל שכ' בדף מ"ו ע"ב טעם להרגשה משום דרכי' דרכי נועם והיינו כיון שמטמאה בפנים כבחוץ האשה תעסוק בטהרות ולא תדע שנטמאה וע"כ צותה התורה שלא תהי' טמאה רק כשתרגיש עיי"ש ולפ"ז ודאי ניחא דמהני הרגשה בין השניים כנ"ל ועכ"פ לסברא הנ"ל יש מקום לנוב"י דמהני הרגשת זיבת דבר לח אף

שהדם בפרוזדור או בין השניים מ"מ כיון שרוב פוסקים לא ס"ל כן וחו"ד ר"ס ק"ץ כ' דל"מ הרגשת זיבת דבר לח רק שהרגישה בעת יציאת הדבר מהמקור הלכה כדבריו מ"מ בנ"ד שהרגישה זיבת דבר לח מי יודע אימת הרגישה וכי האשה יודעת לצמצם המקום שהיא מרגשת:

ה אמנם י"ל דהתה"ד לא החמיר רק בודאי הרגשה ולדידי' הרגשה היא יותר מספק ראי' כמו שהוכיח דעדיף מוסת אבל בספק הרגשה הוה ס"ס שמא לא ארגשה היינו עת יציאה מן המקור ואת"ל שארגשה שמא לא ראתה וכיון שיש להאשה חזקת טהרה מהני ס"ס וא"צ לבדוק והדבר תליא באשלי רברבי אם מהני ס"ס במקום שיש לברר ואף דמדרבנן טמאה אף בלי הרגשה מ"מ בדרבנן מהני חד ספק שמא לא ראתה כעין דאיתא ביו"ד סי' פ"ג בענין דגים שנמלחו והנה לפמ"ש הנוב"י ביו"ד סי' נ"ז דהיכא דא"א לברר ב' הספיקות גם הרשב"א מודה דא"צ לברר כלל עיי"ש א"כ בנ"ד אף אם תבדוק ותמצא דם עדיין יש ספק שמא לא הרגישה בעת שיצא מן המקור ע"כ א"צ לברר אך זה אינו דכיון דמדרבנן טמאה בלי הרגשה א"כ גם ספק דרבנן היכא דאיכא לברורי צריך לברר ובפמ"ג סוף דיני ס"ס כ' ספק דרבנן לקולא אף שיש לברורי ע"י טורח אבל היכא שיש לברר בקל חייב לברר וכ"כ בתורת השלמים בחידושים סעיף י"ג בשם כנה"ג ע"כ באיכא טורח יש לצרף סברא זו לסברת הנוב"י ולומר דהוה ספק ספיקא. והנה בס' חיו"ד ח"א סי' ע"ד הארכתי והוכחתי מש"ס דנדה כ"ב דס"ס מהני אף באיכא לברורי עיי"ש פלפול עצום וכעת נלע"ד להביא ראי' דבס"ס צריך לברר באיכא לברורי דבש"ס דב"ק פ"ב אמרינן עיונא דאורייתא היא וכן מבואר בסי' קצ"ט ס"ח ואצ"ל אם חפפה במקום שער ולא עיינא בשאר הגוף שלא עלתה לה טבילה שעיון הגוף הוא דבר תורה והרי דבר תורה דוקא רובו ומקפיד חוצץ ובודאי רוב פעמים אין עלי' חציצה שיהי' רובו ומקפיד והוא מיעוט דלא שכיח ואמאי עיונא דאורייתא וע"כ צ"ל דנהי דלא חיישינן למיעוט מ"מ במקום שיכול לברר חיישינן מדאורייתא למיעוט וצריך לברר במקום שאין טורח כל כך וה"ה בס"ס במקום דאיכא לברורי לפוסקים דס"ס לא עדיף מרוב ועוד גם הכא איכא ס"ס שמא אין עלי' דבר חוצץ ואת"ל יש עלי' שמא הוא מיעוט המקפיד וכתבתי בספרי חיו"ד סי' ל"ח דהיכי דיש נ"מ בין הספיקות לענין איסור דרבנן יש לצדד ולומר דל"ה ס"ס משם אחד וע"כ מוכח דצריך לברר בליכא טורח כל כך אף בס"ס אך לפמ"ש המג"א סי' תל"ז דמ"ה צריך לשאול אם הוא בדוק הואיל ובחזקת איסור קיימא ה"ה מה"ט צריך עיון מדאורי' הואיל ובחזקת איסור קיימא משא"כ בליכא חזקת איסור י"ל.

דא"צ לברר היכא דאיכא ס"ס ואמנם במג"א סי' ח' משמע דצריך לברר אף בליכא חזקת איסור על כן קשה להקל בס"ס הנ"ל:

ו' ושוב ראיתי במכתבו דלא ידוע בבירור שהאשה אינה מרגשת רק זיבת דבר לח ויש ספק שמא מרגשת פתיחת המקור על כן ודאי אין להקל מטעם ס"ס הנ"ל אך כת"ה דן להתיר מס"ס שמא אף אם יצא דם הוא דם מכה כמו שהרופאים אמרו שיש לה מכה במקור ואת"ל שלא ראתה דם מכה שמא ראתה מראה טהורה שהרי בדקה עצמה כמה פעמים ומצאה מראה לבנה וכ' ג"כ דכיון דאף אם תבדק ותמצא דם עדיין לא יתברר ב' הספיקות דנימא דם מכה ובכה"ג כ' הנוב"י דא"צ לברר הנה בס"ס זה יש לעיין דהוה משם אחד לפמ"ש בנוב"י תנינא סי' צ"ז דבין דם ירוק או לבן ובין דם מכה טמא משום מקור מקומו טמא אין נ"מ בין הספקות ולשיטת סדרי טהרה סי' קפ"ח בתשובה דדם מכה טהור אף למ"ד מקור מקומו טמא וכן דם לבן י"ל דהוא אינו מן המקור דרוב דם מן המקור הוא דוקא בדם טמא עיי"ש גם לדידי' אין נ"מ בין הספיקות וכת"ה מפקפק בס"ס זה דכיון דהאשה ראתה כמה פעמים מראה לובן ותלינין דהוא מן המכה ושמא תראה מראה אודם ואין לספק שוב שהוא ממכה דממכה לא יצא שני מיני דמים וספק שאינו רג"ל לא מחשבינין לס"ס לדעת תוס' כתובות ט'. והביא דברי הסדרי טהרה סי' קפ"ז ס"ק ט"ו שמצדד לומר דמהני ס"ס אף שספק אחד אינו ספק השקול דלא כתוס' כתובות וגם זה נכון אך י"ל דיש ג' ספיקות שמא לא הרגישה פתיחת המקור רק זיבת דבר לח למטה מפרוזדור דבכה"ג ל"ה הרגשה לדברי חו"ד ואת"ל שהרגישה שנפתח מקורה שמא לא ראתה דהנוב"י כ' בתנינא סי' קי"ח דהתה"ד ס"ל ג"כ דהרגשה ל"ה רק ספק עיי"ש את"ל שראתה שמא מראה לבנה ראתה או שמא מן המכה ובג' ספיקות ויש חזקת טהרה לכ"ע י"ל דא"צ לברר ועדיין צ"ע דספק שמא לא ארגשה פתיחת המקור הוה ספק בחסרון ידיעה ול"מ:

ז ואמנם בעיקר דברי התה"ד דבהרגישה ולא מצאה כלום טמאה הרדב"ז מולק והובא בס"ט אך מדברי הרדב"ז ח"א סי' קמ"ט אין מבואר דחולק על הבדיקה שלאחר הרגשה תיכף אך שחולק אהא דאם בדקה ולא מצאה דם דתה"ד אוסר והרדב"ז מתיר אך בנוב"י תנינא סי' קי"ח כ' דמוכח מדברי תוס' דבהרגשה, א"צ לבדוק מדכתבו ר"פ הרואה דמדיני כתמים לא יכול למפרך אשמואל דהיינו יכולים להעמיד שיש זמן מרובה בשעת הכיבוס ואימר הרגישה ולאו אדעתה וכונתם שכיון שהוא זמן מרובה אמרינן שהרגישה וכבר שכחה ואי ס"ד שכל אשה שמרגשת חייבת לבדוק ואם לא בדקה טמאה א"כ ודאי לא נחשד שעשתה שלא כדין ובודאי בשעת הרגשה בדקה ואם לא בדקה טמאה ואיך

שכחה אח"כ ודא קו' רבתי ואמנם י"ל שכונת תוס' שחיישינן שמא הרגישה זיבת דבר לח או ספק לה אם ארגשה ובספק א"צ בדיקה ולכן שכחה ולענין כתם כיון דמצאה דם חיישינין שבא בהרגשה וקצת ישב בן המחבר בהגה שם קו' זו כעין זה ועכ"פ מוכח מזה דהיכא שיש ספק בהרגשה א"צ בדיקה ע"מ לפסוק כן להלכה דא"צ בדיקה אין לנו דלישב הקו' על שמואל היינו יכולין לומר דא"צ בדיקה דס"ס א"צ לברר אבל באמת כיון דקיי"ל בס"ס צריכה לברר בליכא טורח כמש"ל גם בספק הרגשה צריכה לבדוק ולשמואל ודאי צריכה לבדוק דשמואל ס"ל רוב ל"ה רק ספק שהתירה תורה כמ"ש שיטה מקובצת ב"מ ו' דהוא ס"ל אין הולכין בממון ובפ"נ אחר הרוב מה"ט כמ"ש בספרי לא"ח סי' נ"ג א' ב' לדידי' ודאי בס"ס או רוב צריך לברר:

ח ובנוב"י תנינא סי' קי"ט נראה שהנוב"י החמיר מאוד כדברי התה"ד וצוח ככרוכיא על המקילין וקצת צ"ע על התה"ד שכ' דאם מצאה טהורה תולה ההרגשה במראה טהורה וצ"ע דהרי התה"ד מיירי בהרגשה שנפתח מקורה ושיטת הרז"ה מובא בס"ט סי' קפ"ח דא"א לפתיחת הקבר בלא דם טמא והראב"ד ס"ל דאפשר לפתיחת הקבר בדם טהור רק רוב דמים טמאים באשה ולכן כשראתה ואינה יודעת מה היא מביאה קרבן ונאכל. א"כ בשלמא לראב"ד יכולה לתלות הרגשה בדם טהור אם לא מצאה דם טמא אבל להרז"ה כיון שנפתח מקורה ע"כ דם טמא הי' דא"א לפתיחת הקבר בלא דם טמא ולומר דהתה"ד ס"ל כשיטת הראב"ד קשי' לדידן דספק הוא אם הלכה כרז"ה או כראב"ד ופסקינן כתה"ד דהיכא דמצאה מראה טהורה תלינן הרגשה במראה טהורה אך לק"מ לפי המבואר בטוש"ע סי' קפ"ח דבחתיכה קטנה ל"א א"א לפתיחת הקבר בלא דם וכ"כ תוס' נדה כ"ב ע"ב ד"ה לפלוג כש"כ במראה טהורה שיצא ל"א א"א לפתיחת הקבר בלא דם ע"כ נכונים דברי התה"ד והנה ראיתי ביעב"ץ ח"ב סי' ה"ו שהקל מאוד נגד דעת התה"ד אולם בנוב"י הנ"ל יראה שאין להקל סוף דבר להקל להאשה שלא תבדוק כלל אין לנו כיון דאיכא לברורי ולדעתי אין זה טורח כל כך וכבר כתבתי שיש הוכחה קצת דמדאורייתא צריכה לברר אמנם אם תבדוק ולא תמצא כלום כיון דיש ספק בהרגשה גופי' אם הרגישה שנפתח מקורה או רק זיבת דבר לח והרופא אומר שיש לה איזה מכה ויש ס"ס שמא לא הרגישה ושמא לא ראתה בכה"ג יש להקל ואף תה"ד מודה כמ"ש נוב"י תניינא סי' קי"ח ואף דספק הרגשה הוא ספק בחסרון ידיעה כיון דעיקר הדין יוצא מדברי תה"ד והוא מיירי הרגשה י"ל בספק מותר ודוק: והנני דו"ש:

סימן טז

ב"ה תרח"ם לפ"ק. להרב המאה"ג א' אלטר זאב הורוויטץ נ"י אבד"ק סמריזוב:

ע"ד אשה שספרה ב' ימים נקיים ונסע בעלה לדרך על י' ימים ורצתה האשה לקרב טבילתה לביאת בעלה ולמנות ז' נקיים מיום ג' לנסיעת בעלה ואח"כ ביום ב' לנסיעת בעלה חזרה מדעתה ובדקה עצמה באמצע היום והתחילה לספור מיום הזה. ושאל אם נחשב היום ב' מז' נקיים הואיל דבתחילת היום לא הי' דעתה שיהי' יום זה לספירת נקיים והביא דברי המעיל צדקה הובא בס"ט סי' קצ"ב וסי' קצ"ו ס"ק י"ח שכ' דבעי כונה לספירה אך שנסתפק אם בעי כונה לספירה דוקא בתחילת היום או דמהני כונה באמצע היום: א תשובה הנה מה שכ' בתשובת מעיל צדקה דעיקר ספירת ז' נקיים הוא שתחשוב בדעתה ותכוין לספירה לא הביא ראיות חזקות לדבריו אדרבה הקשה ע"ז דא"כ אמאי מייתי בגמ' דף ס"ט מהך דטועה ראי' דל"ב ספירה לפנינו הרי גם למ"ד לא בעי ספירה לפנינו היינו בדיקת כל יום אבל עכ"פ כונה מיהא בעי ובהך דטועה לא הוה כונה כלל. ומה שתירץ הוא דוחק אבל מ"מ הס"ט החזיק בסברתו. וכ' דדעת הרא"ש הכי הוא שכ' בפ' תינוקת בהך דתבעוה לינשא דצריכה לישב ז' נקיים דיש מן הגדולים שכ' דא"צ לא הפסק טהרה ולא בדיקה בימי הספירה וראי' מר' חביבה שלא בדקה בתו כי הי' סבר דקטנה א"צ לישב וכ' הרא"ש דא"נ דברתא דר"ח לא ידעה דצריכה ז' נקיים אפי' ישיבת ז' אין כאן ומה תועלת בהמתנה ומשמע דהיכא דלא ידעה מספירה ל"ה ספירה וה"ה בחשבה שאינה סופרת וגם מזה אין ראי' דבאמת י"ל דכונת הקרא וספרה לה או שתבדוק עצמה ותדע שטהורה היא באותן הימים או שתכוין לספירה ומ"ה הקשה הרא"ש דבשלמא לפוסקים דבעי בדיקה וזה הוא ספירה י"ל בת ר"ח בדקה עצמה אעפ"י שלא ידעה שצריכה ספירה. והבדיקה מיקרי ספירה משא"כ לפוסקים דא"צ בדיקה בתבעוה לינשא ע"כ כונת הגמרא שצריכה לישב ז' נקיים היינו שתכוין וא"כ בת ר"ח שלא כיונה לא הוי ישיבה כלל אבל לפוסקים דצריכה לבדוק שפיר מיקרי ספירה אף בלא כונה וסוף דבר אין ראי' ברורה לדברי המ"צ:

ב אמנם גם בתשו' ח"ס סי' קע"ח כ' ג"כ דעיקר הספירה היא הכונה וכונה בעי והן אם בודקת בראשון מורה על מחשבתה וכונתה לספירה או בודקת בסיום הספירה מורה על מחשבתה. והנה קשה לי על סברת המעיל צדקה וח"ס מש"ס דנדה י"ג החרשת ושוטה וכו' אם יש להם פקחות מתקנות אותן והן אוכלות בתרומה ואיך סופרות ז' נקיים ועיקר הספירה היא הכונה ושוטה אין לה כונה ובשלמא אם הכונה הבדיקה י"ל דאחרים בודקין אותה משא"כ אם הספירה בעי כונה איך תספור ז' נקיים וא"ל דאחרים יכונו עבורה ומהני כדאמרינן בחולין ל"א ע"ב בנדה שנאנסה וטבלה אילימא דאנסה חברתה ואטבלה כונה דחברתה כונה מעלייתא היא וכו' עיי"ש דזה אינו לפי הטעם שכ' במעיל

צדקה דאם לא כונה לספירה חיישינן שמא ארגשה ולאו אדעתה עיי"ש א"כ מה מהני כונת אחרים. הרי עדיין חשש שמא ארגשה ולאו אדעתה בשלמא לענין טבילה דבעי כונה משום המצוה או הטהרה מהני כונת חברתה משא"כ בספירה דבעי כונה משום חשש הרגשה ולאו אדעתא מה מועיל כונת חברתה הכי חברתה תדע אם תרגיש היא. ואף אם נימא דאין הטעם משום דילמא תרגיש רק מגזה"כ עדיין קשי' דהנה הרשב"א בתשו' סי' כ"ו וסי' תקצ"ג כ' בשם רבינו יונה דהיכא דמהני שליחות מהני כונת העומד על גביו ככונת העושה אבל חליצה דא"א ע"י שליח ל"מ כונת אחר העומד על גביו א"כ בטבילה דל"מ שליחות אמאי אמרינן בחולין כונה דחברתה כונה מעליתא היא וכבר נשאלתי ע"ז אמנם ע"כ צ"ל דהגמ' סמך על קו' השני' שם ועוד בתרומה נמי אכלה כמו שהוכיחו ממשנה דנדה י"ג שם וע"כ מהני כונת חברתה והטעם דאף דבכל מקום ל"מ כונת השני מ"מ בטבילה שאני דהרי אמרינן שם בחולין דר' יוחנן ס"ל כר' יונתן ב"י דיליף דטבילה בעי כונה מהיקש תכבוסת שני' לתכבוסת ראשונה דהוא לדעת עיי"ש וכיון דבטבילת כלים בודאי ל"ב כונת הנטהר רק כונת המטהר ה"ה בטבילת אדם ל"ב כונת הנטהר רק כונת העושה וכיון דחברתה מתעסקת לטבול האשה מהני כונתה. באופן דל"ק מזה על הרשב"א והרבינו יונה, וכ"ז בטבילה אבל בספירה דכתיב וספרה לה ובעי כונת האשה הזבה או הזב והק"ל איך מהני כונת חברתה, וע"כ מוכח דספירה ל"ב כונה רק בדיקה וזה מהני אפי' ע"י אחרים:

ג הן אמת דבתשו' בענין נשתטית כתבתי לישב דברי מהרש"ל בתשו' סי' ס"ה שכ' היתר נשתטית שישא בעלה אחרת משום דאינה יכולה לשמור פתחי נדתה ואסור לדור עמה אפי' ע"י בדיקת פקחות ובתשו' שואל ומשיב מ"ק ח"א סי' ק"כ תמה עליו ממשנה דנדה דיכול לדור עמה שבודקין אותה וכתבתי דרש"ל קשי' לי' איך תספור ז' נקיים והרי בעי כונה ע"י פקחות כנ"ל ע"כ פירש דמשנה דנדה מיירי בנדה שא"צ נקיים או דס"ל דל"ב ספורים לפנינו אבל לדידן דכל נדה צריכה נקיים ועל כן כ' דאין יכול לדור עמה אמנם זה דרך פלפול אבל באמת הרי פסקינין בש"ע סי' קצ"ו דאחרים בודקין את הנשתטית וע"כ מוכח דל"ב כונה וגם מהך דזב שוטה דמהני בדיקת אחרים לתרומה מוכח דל"ב כונה ומזה צ"ע על גדולי אחרונים שפסקו דבעי כונה ויגעתי ומצאתי כעת בספר לחם ושמלה שהרגיש במקצת מראי' זו נגד דעת המעיל צדקה והמובחר לישב לפמ"ש בסידרי טהרה דהרמב"ן והרשב"א ודאי ס"ל דל"ב כונה רק הרא"ש ס"ל דבעי כונה א"כ הרשב"א כשטתי' דס"ל דהיכא דל"מ שליחות ל"מ כונת אחר וע"כ מוכח מש"ס דנדה י"ג דל"ב כונה לספירה והרא"ש דס"ל דבעי כונה לספירה כמו שמצדד הס"ט לומר אולי ס"ל

דמהני כונת אדם אחר כפשטא דש"ס חולין ל"א ע"כ אין ראי' משוטה דמהני ספירתה דשם האשה הבודקת מכונת כנלענ"ד אבל עכ"פ מוכח דאין הטעם שמא תרגיש ולאו אדעתא דלזה ודאי ל"מ בדיקת פקחות:

ד ולדינא אף אם נחמיר כשיטת המעיל צדקה מ"מ בנ"ד שבאותו היום כונה לספירה רק שבתחילת היום לא כונה ודאי דמותרת לטבול דאף לר"ע דס"ל בעינין ספירה לפנינו מ"מ מהני סוף היום לספירה דהרי הספירה דר"ע כפי הנראה מפשטא דשמעתא הוא הבדיקה ותוס' כתבו ד' ס"ט ד"ה שבעה ללידה וז"ל דסוף סוף סגי לה במה שבדקה ביום הספירה ומצאה טהורה דאי אין בדיקת סוף היום עולה לספירה לא הי' תקנה לבנות ישראל אלא א"כ יבדקו בעליית עמוד השחר דספירת לילה אינה ספירה עכ"ל ואין לומר דנהי דהבדיקה מהני באמצע היום אבל הכונה לספירה בעי מתחילת היום וכל היום דא"כ הדרא קושית תוס' לדוכתא דהרי בתירץ זה ס"ל לתוס' דבזבה קטנ' נמי בעי ספורים בפנינו וע"כ בעי כונה והרי שם באה באמצע היום וצריכ' טבי'ל ביום ההוא שמא אתמול ראת' ועולה היום לספיר' והרי לא כונ' לספיר', וע"כ מהני כונה נמי בסוף היום. אמנם אם לדין יש תשוב' דהנה רש"י כ' ד' ל' ד"ה סוף שבוע ראשון ביום ז' ויטבל' ביום דילמא בה"ש יום הוא ויום ראשון שבאת לפנינו טהור הוא ואיכא ז' ספורים לפנינו וס"ל לרש"י דאם לא באתה בה"ש רק בתחילת לילה ל"ה ספורים לפנינו וכ"כ מהרש"א בד"ה טבילה יתירתא וסדרי טהרה בחידושי הש"ס שם כ' בשם תוס' הנ"ל דאפי' בסוף היום מהני ספירה. ולפ"ז הדבר תליא במחלוקת אך לדעתי גם רש"י יודה דדוקא לר"ע דס"ל בעי ספירה לפנינו ובעי בדיקה בכל יום מחשש שמא ראתה ע"כ אף אם באה בתחילת הלילה חיישינן שמא ראתה ול"ה ספירה אבל לדידן דמהני תחילתן וסופן ולא בעינין בדיקה בכל יום אך ספירה היינו כונה על ספירה ע"כ מהני ספירה סוף היום כשיטת התוס'. ודע דקשי' לדברי מעיל צדקה דא"כ מה הקשה בש"ס נזיר י"ז ובפסחים פ"א לר' יוסי דמקצת היום עולה לספירה א"כ זבה גדולה היכא משכחת והרי משכחת לה דלא כונה לספירה ולא מהני ספירה וע"כ צ"ל דבזבה קטנה דל"ב ספורים לפנינו לתירץ תוס' ד' ס"ט הנ"ל לא בעי כונה ג"כ אך בזבה גדולה בעי כונה. וגם בלא בדיקה מהני ספירה בזבה קטנה כדמוכח מראי' הנ"ל:

ה והנה יש קצת הוכחה דמהני כונת סוף היום לספירה דהתוס' כתבו בנדה דף ע"ב סוף ד"ה הרואה דאפי' לר' יוסי אין שייך לומר יוכיח מזבה לנדה דגבי נדה דין הוא שיהי' יום הראשון מן החשבון כי הוא ככל הימים שא"צ נקיים אבל זבה דצריכה נקיים נהי דבסוף החשבון יעלה שמיד שנכנס השביעי נכנס בטהרה מ"מ יום שפוסקת בו שאיננו טהור

איננו דין שיעלה לה לחשבון הנקיים. ומעתה זה דוקא אם ראתה בתחילת היום משא"כ אם באמת פסקה בטהרה ולא ראתה בתחילת היום רק שלא בדקה בתחילת היום או שלא כונה לספירה בתחילת היום דין הוא שסוף היום עולה לספירה לכ"ע כנלע"ד ועכ"פ כיון שדברי המעיל צדקה אין להם סמך חזק וראוי ומדברי נוב"י תניינא חי"ד סי' קכ"ג קכ"ד שחולק על השל"ה הק' וכ' דוספרה הכונה שתשגיח שיהיו נקיים נראה דלא ס"ל כמעיל צדקה רק מ"מ כיון שהסכימו האחרונים לדבריו אין לזוז מדבריו אולם אם כיונה באמצע היום לספירה והפסיקת טהרה הי' כדין יש לסמוך אדעת התוס' שהוכחתי דס"ל דמהני ספירה וכונה באמצע היום ותוכל האשה לטבול בלי חשש ופקפוק:

ו' וע"ד השאלה בדבר רב אשר בעת התמנותו זה לערך ששה שנים קרוביו נתנו להעיר סך מסוים כי לא רצו אנשי העיר למנות רב זולת זה ועתה קמו אנשים מערערים ורוצים לקבל בן הרב שהי' מקודם שם ומבזים אותו וסמכו עצמם על דברי המחבר בח"מ סי' ח' שדיין שנתמנה בשביל כסף וזהב אסור לעמוד מפניו ולא עוד אלא שמצוה לבזותו הנה מלשון המחבר שכ' וכל דיין שמתמנה י"ל דקאי אלעיל שהוא דיין שאינו חכם בחכמת התורה דמיירי לעיל מיני' אך מלשון הרמב"ם שלא כתב וכל רק כל דיין י"ל אעפ"י שהוא חכם בחכמת התורה אם נתן ממון כדי שיתמנה אסור לעמוד מפניו וי"ל דהמחבר מיירי שמנאוהו בשביל עשרו ולא נתן מעות לכן דוקא באינו חכם בחכמת התורה אבל הרמב"ם נקט שנתן ממון לכן אפי' חכם בחכמת התורה מצוה לבזותו והכי מוכח מסנהדרין ד' ז' דבתחילה אמרינן בגמ' כל המעמיד דיין שאינו הגון כאלו נוטע אשירה בישראל שנאמר שופטים וכו' וסמוך לי' לא תטע לך אשירה ובתר הכי אמרינן בגמ' כתיב לא תעשון אתי אלהי כסף הא דעץ שרי אמר רב אשי אלוקי הבא בשביל כסף וכו' ולמ"ל לרב אשי דרוש זה והרי בלא"ה. כל המעמיד דיין שאינו הגון כאלו נוטע אשירה וכתיב לא תטע ואין לומר דרב אשי קאי למ"ד דלא דריש קרא להכי רק לע"ז של ישראל שטעונה גניזה כדאמרינן בע"ז דף נ"ב דיש פלוגתא בזה בין ר"ע לר' ישמעאל דהרי הרמב"ם פוסק כר"ע שם ומ"מ כתב בה' סנהד' כאלו נוטע אשירה ועל כן נראה דרב אשי קאי אפי' אדיין הגון אם נתמנה בשביל כסף שנתן הוא איסור גמור וכ"כ ז' הב"ח והוסיף לומר דאפי' ליכא דעדיף מני' וכת"ה הביא דברי ח"ס חו"מ סי' ק"ס שכ' דנעלם מהב"ח דברי תוס' ישנים ביומא י"ח דבר' יהושע בן גמלא לולא שהי' נותן מעות הי' ממנים חשוב ממנו עיי"ש ומ"ה קישור קאחזינא ואין ראי' דהיכא דאיכא דעדיף מני' יש איסור מ"מ מדברי התוס' אין ראי' להיפך וכבר הוכחנו מדברי רמב"ם וגמ' דאפי' אם הוא הגון אסור לקבל מעות איברא דמירושלמי סוף בכורים משמע דהא דנתמנה בכסף

אין עומדים מפניו וכו' דוקא באינו ראוי לכך אבל בראוי לכך אין לזלזל בכבודו מדמייתי עלה תרגם יעקב איש כפר גברייא הוי אומר לעץ הקיצה וכו' ועיין מהרש"א חדושי אגדות בסנהד' שכ' ג"כ דמיירי שאין בו רוח תורה ולדינא אם כי צדקו דברי הראשונים שהזהירו שלא למנות רב ודיין בעבור מעות שנתן מ"מ בעו"ה הדור פרוץ ואין רוצין למנות רב כי אין בנפשם לכוף ראשם תחת עול התורה על כן רוב עיירות פרוצות אין חומה ותלמידי חכמים העוסקים בתורה ואך בה כל מעינם אם לא ימנו לרב או למורה ההכרח יאלצם לשלוח במסחר ידם ויבטלו מת"ת אשר על כן מוכרחים המה לתת איזה סך לקופת הקהל וע"י כן יניעו הבעלי בתים לסבול עול תורה ולעשות ע"י כן סיפוק להרב ולפרקים יעשו מס על בשר כשר לשכירות הרב ועבור זה יקבלו סך מסוים להעיר לעשות צרכי רבים ואם נאמר על בעה"ב לוקחי המעות ופושעים יכשלו בם על ת"ח המוכרחים לתת נא' וצדיקים ילכו בם, כי עת לעשות לד' הפרו תורתך הרי זה דומה למ"ש הרב פ"ד מבכורות מ"ז דאסור לקבל שכירות מהציבור עבור גיטין וכו' והתוי"ט התיר וכ' בשם הכ"מ שנוהגים ליטול שכר מן הציבור וגם כי נודה שהלכה כדברי רבינו בפירוש המשנה אפשר שהסכימו חכמי הדורות משום עת לעשות לד' הפרו תורתך ואלו לא היתה פרנסת האדם מצוי' וכו' כי לא היה יכולין לטרוח בתורה כראוי והיתה התורה משתכחת ובהיותה מצוי' יוכלו לעסוק ויגדיל תורה ויאדיר עכ"ל. וכן הימים האלה בענין נתינת מעות והוא בכלל גדול' עבירה לשמה וכבר שמעתי שעוד בדורות שלפנינו נתנו לפרקים מעות והגדולים לא מיחו והכל מטעם הנ"ל ובתנאי שיהי' מי שנתמנה ת"ח הגון וראוי לאותו איצטלא וירא שמים ובודאי אם הי' אופן לבטל דבר זה מה טוב אבל עד היום לא מצינו פתח לזה על כן אם נתמנה רב מרוב הקהל החיוב על כל הקהל לכבדו כדת וכתורה וחלילה לבזותו או לקפח פרנסתו ולגרום לו שום היזק ואחרי שבן הרב שהי' מקודם אין לו שום חזקה כי אביו הרב הניח מקומו ברצון והלך לעיר אחרת גדולה מעירו ע"כ אין רשות לאנשי ק' לגרום הפסד להרב או להקטין כבודו ואין שני מלכים משתמשים בכתר אחד ומובטחני ששארית ישראל לא יעשו עולה:

והנני ידידו:

בשולי המכתב עיין בנדה ט' תד"ה הא ליכא חרדה שהקשו איך הוכיח בגמ' דר"מ ס"ל וסתות דאורייתא דילמא מיירי בבדקה ומצאה טמאה ותירצו דסמיך ארישא ושוב כתבו ומיהו ק' דבפ' כל היד מוכיח מהכא דסבר ר"מ וסתות דאורייתא ודילמא ר"י פליג ארישא. ותמה מהרש"א אמאי הקשו תוס' מפ' כל היד ולא הקשו אסוגיא דהכא. גופי' קושיתם לעיל. וזה תימא רבתי ונ"ל לישב, דהנוב"י סי' נ"ה העיר בצדק דאף מ"ד וסתות

ל"ד גם הוא ס"ל חזקה דאורח בזמנו בא (כדילפינן משור המועד) רק דס"ל חזקת טהרה עדיפא מחזקה זו ומ"ה ס"ל אם לא בדקה טהורה. וגם הוא ס"ל דרשה דוהזרתם את בני ישראל דאזהרה לפרוש סמוך לוסתה דרשה גמורה ולא אסמכתא כמ"ש תוס' יבמות רק דמחלק בין שמא מת לשמא ימות וה"ה בוסת צריך הבעל לפרוש מדאורייתא דשמא תראה דזה ל"ה נגד חזקה על כן הפרשה סמוך לוסתה דאורייתא וכשעבר זמן וסתה ולא בדקה טהורה מדאורייתא דשמא ראתה ל"ח מדאורייתא דמוקמינין אותה אחזקת טהרה, אלה תוכן דברי הנוב"י. והנה כל עוד שיש לומר דקרא דוהזרתם דרשה גמורה יש לצדד לומר כן. ומבואר בגיטין דף כ"ח פלוגתא בין אביי לרבא וס"ל לאביי דאין חילוק בין שמא מת לשמא ימות לזמן מועט ור"מ דל"ח למיתה לא חייש אף לשמא ימות לזמן מועט ור"י דחייש למיתה חייש אף לשמא מת. ורבא ס"ל דר"מ לא חייש אף לשמא ימות ור"י חייש לשמא ימות ולא לשמא מת. ומעתה י"ל דדברי התוס' מדוקדקין דבסוגין דף ט' י"ל דקאי לרבא ולדידי' ר"מ בודאי ס"ל בלא"ה וסתות דאורייתא דאורח בזמנו בא עדיף מחזקת הגוף דאל"כ אמאי צריך לפרוש סמוך לוסתה דדרשה גמורה היא ולר"מ אין חילוק בין שמא מת לשמא ימות. ולרבא לכ"ע קרא דוהזרתם דרשה גמורה רק מאן דס"ל וסתות ל"ד מחלק בין חשש סמוך לוסתה כמו שמחלק הנוב"י. א"כ בסוגין א"צ להוכחה גמורה דר"מ ס"ל וסתות דאורייתא דבלא"ה מוכח דר"מ ס"ל וסתות דאורייתא מקרא דוהזרתם. רק כיון דגמרא מייתי משנה דס"ל לר"מ דחרדה מסלקת דמים וה"ה ימי עוברה מוכיח ממשנה ליתר שאת דס"ל וסתות דאורייתא אבל א"צ להוכחה זו על כן ל"ק קושית תוס' ומ"ה הקשו מפ' כל היד דשם אמר אביי אף אנן נמי תנינא דתנן אם הי' במחבא. אלמא וסתות דאורייתא. ואביי אין מחלק לשום תנא בין שמא מת לשמא ימות, ולדידי' ע"כ צ"ל דמאן דאמר וסתות ל"ד ס"ל קרא דוהזרתם אסמכתא דאין חילוק בין סמוך לוסתה לאחר הוסת. וכיון דלמאן דאמר ל"ד הוא אסמכתא י"ל דגם ר"מ ס"ל דהוא אסמכתא כהך תנא ובעי הוכחה גמורה דר"מ ס"ל וסתות דאורייתא ע"כ הקשו שמא רישא לא כר"מ וזה ישוב נכון ע"ד הפלפול. ואמנם למסקנת הסוגיא בסוכה כ"ד דאמרינן לאביי איפוך ור"מ חייש למיתה ור"י ל"ח למיתה ונ"ל הטעם דר"מ כשיטתי' דחייש למעוטי. ולפ"ז ר"מ בודאי בלאו ראי' ס"ל בוסתות אם לא בדקה טמאה דאפי' למעוטי חייש ועל כן אף לאביי לא הוצרך לראי' ממשנה רק ליתר שאת ול"ק קו' תוס' ודוק:

וע' נדה דף ח' ע"ב בגמ' וכמה הכרת עוברה סומכוס אומר משום ר"מ ג' חדשים וכו' משום דאיכא דילדה לשבעה ופירש"י קמ"ל דאזלינין בתר רוב נשים וקשה הרי ר"מ חייש למעוטי ובדרבנן חייש למעוטי. אף לקולא כדאמרינן בחולין פ"ו דסמוך מיעוטא

לחזקה וספק טומאה לטהר. ואמאי ס"ל דרק בג"ח די' שעתה. והרי אף קודם ג"ח סמוך מיעוטא דעוברה ניכר לשני חדשים ושליש לחזקה. וספק טומאה לטהר. וע' מהרש"א שם אאא בספרי לאי"ח סי' נ"ג אות ז' וזה צ"ע אך י"ל כיון דמע"ל שבנדה עיקר תקנתן על הספק לא ס"ל לר"מ להקל מחמת המיעוט. וע' נדה דף ה' דאמרינן ר"מ הוא דמחמיר בכתמים וביארנו הסברא דבכל כתמים יש ס"ס כמ"ש הכסף משנה רפ"ט מא"ב ולר"מ דחייש למעוטי ה"ה דל"מ ס"ס ומ"ה ר"מ מחמיר בכתמים. ואף דכתמים דרבנן מ"מ כיון דעיקר תקנתן הי' על הספק מ"ה ר"מ מחמיר ודוק:

סימן יז

ב"ה ברכה וישועה לפ"ק בר עזאן:

חיים ושלום וכ"ט לידידי ב"א וח"א היקר הגביר החריף השנון מ' מענדל פרענקיל נ"י:

בהשיגי זה שבועות מכתבך היקר שמחתי מאוד לראות ממנו כי שוקד אתה על דלתי התורה. כן תזכה להגות בתוה"ק ותעלה מעלה מעלה לנס ולתפארת: א ע"ד אשר הערת בקושית תוס' נדה נ"ח ד"ה ולענין דינא תנן דאמאי לא תצטרך השני' לכבס כיון דנמצא הספק ברשותה. לפמ"ש תוס' שם ע"ב ד"ה מ"ש דמיירי בלבשו זא"ז א"כ האשה אינה טמאה רק מדרבנן כמו בב' שבילין וכיון דאינה טמאה רק מדרבנן לא שייך לומר מי שנולד הספק ברשותו אנא לא ידענא מאי חילוק בין טומאה דרבנן לדאורייתא וכי המטמא בטומאה דרבנן א"צ לשלם והרי המנסך למ"ד מערב ל"ה רק מדרבנן דמדאורייתא חד בתרי בטל ואף במכוין לבטל לא אסור רק מדרבנן. וכן מדמע ל"ה רק מדרבנן. ומנ"ל דלענין מי שנולד ספק ברשותו יש לחלק בין דרבנן לדאורייתא. ולשיטתך לא הוצרכת לבא לשני שבילין והרי בלא"ה ל"ה רק מדרבנן דכתמים דרבנן ומדאורייתא אמרינן דם מעלמא אתי. ועוד דנהי דאשה ל"ה טמאה רק מדרבנן דכל אחת תולה בחברתה הבגד טמא ממנ"פ או מראשונה או משני' ועוד לפי מה שהקשו התוס' דנימא מי שנולד הספק ברשותו וכו' ה"ה לענין טומאה י"ל הכא כמ"ש הטור הובא בב"ש סי' ל"ט דגם לענין איסור אמרינן מי שנולד הספק, א"כ אין זה דומה לשני שבילין כיון שהספק נולד ברשותה:

ב ומה שנ"ל בענין זה לבאר דברי הגמ' דאמר רב ששת ולענין דינא תנן. והדבר יפלא דלמ"ל לברייתא לאשמעינין לענין דינא אצל דיני טומאה וטהרה. ומקודם נבאר דברי הרש"ל הובא בקצה"ח סי' ריא דס"ל דהמשאיל אינו יכול להקדיש ואינו דומה לפקדון דהוא ברשותא דמרא. והקצה"ח הקשה עליו מתוס' ב"ב פ"ז גבי האי דאתיא קרא שכתבו דאי שואל הו' אמאי אינו יכול להקדיש כמו פקדון עמ"ש ולענ"ד לא קשה כלל דכוונת

הרש"ל דכיון שהדבר נשאל לשואל במשך ימי השאלה אינו יכול להקדיש ולאסור עליו כיון שיש לשואל זכות בהחפץ להשתמש בו. משא"כ בהאי דמייתי קרא איזהו היתר תשמיש יש להקונה אף דהקונה חייב באונסין מטעם הנאת הלקיחה. אבל כל עוד שלא קנה אין לו היתר תשמיש. ואי בעי חוזר מהמכירה לכן יכול להקדיש. ואמנם הראי' השנית מתוס' ב"ק ד' ע' לכאורה כראי מוצקת שהוכיחו דפקדון יכול המפקיד להקדיש מדחייב הגונב מהשומר כפל וגונב אחר הגנב פטור מכפל עיי"ש. וכיון דאף בגונב משואל חייב כפל כדמוכח בבעיא דשותפים ששאלו ב"מ ל"ד מוכח דמשאיל יכול להקדיש. אבל לפענ"ד יש לישב הנה סברת רש"ל נכונה וברורה דאיך יכול להקדיש להפסיד לשואל ומ"מ הגנב חייב בכפל כמו דאמרינן בבכורות י"א בגנב פטר חמור של חבירו חייב כפל, אף לר"י דס"ל פטר חמור אסור בהנאה דאע"פ שאין לו עכשיו יש לו לאח"ז משום זבינא דבינו ובינו. אע"פ דלכתחלה ודאי אינו יכול להקדיש ולקדש אשה. אף דבדיעבד מקודשת במה דבינו ובינו דזה גופה הוי הנאה ואפילו לכלבים של הפקר אסור ליתן איסור הנאה כמבואר בפ"י פסחים ובפוסקים ומ"מ הגנב חייב כפל וכש"כ בגנב משואל אף דהמשאיל אינו יכול להקדיש כיון דהגוף שלו חייב בכפל. ובגונב מן הגנב דפטור מכפל דאולי הגנב לא יחזיר כלל לבעלים שיעשה שינוי מעשה בהחפץ וזה ל"ש בשואל דלא קנאו בשינוי כמ"ש תוס' ב"ק נ"ו. ובגונב אם אומר שרוצה להחזיר הוה פקדון כמ"ש תוס' ב"מ דף ו'. ומ"ה בגנב פטור מכפל משא"כ בשואל. והתו' ב"ק ד' ע' כונתם הכי דבאמת בפקדון אין טעם וראי' לעכב המפקיד שלא יוכל להקדיש דאין כאן הפסד להנפקד ורק אם תאמר שאינו יכול להקדיש משום קרא דאיש כי יקדיש את ביתו ונאמר דביתו ל"ה רק ביתו ממש א"כ בגניבה דכתיב וגונב מבית האיש ליבעי בית האיש ממש ולא ליחייב גנב מבית שומר כמו גנב מבית הגנב. וע"כ דל"ב ביתו ממש וה"ה בהקדש ל"ב ביתו ממש. והמפקיד יכול להקדיש אבל המשאיל אינו יכול להקדיש אף דמיקרי ביתו כיון שהשואל יש לו קנין לזמן ומ"מ הגנב חייב כפל כדאיתא בכורות אע"פ שאין לו עכשיו יש לו לאח"ז. ועיין בתוס' ב"מ דף ק"ג גבי פרדיסי דמטלטלין בחזקת השואל קאי שאינו דומה לקרקע. ומ"ה אף למ"ש בנתיבות המשפט באריכות להוכיח דקרקע המושכרת יכול להקדיש זה בקרקע. אבל לא במטלטלין כמ"ש תוס' ב"מ כ"ג לחלק בין קרקע למטלטלין וצדקו דברי מהרש"ל ואף דזמן ל"ה דבר שלא בא לעולם מ"מ בשואל מחוסר מעשה ההשבה ואינו דומה לקרקע. ועוד בעי עכ"פ שיאמר שמקדיש לאח"ז אבל במקדיש סתם י"ל דאינו יכול:

ג' ובגוף דברי הקצה"ח שהקשה מגנב משואל דמשלם כפל הנה מצאתי בירושלמי שבועות פ' ד' שומרים מפורש דגונב משואל אינו משלם כפל וממעט לי' מדכתיב וגנב מבית האיש ולא מבית השואל עיי"ש והפ"מ מפרש דקאי אטוען טענת גנב ולא משמע כן והירושלמי ב"ק בפ' מרובה מקשה על זה והרי עיקר רעהו בשואל כתיב עיי"ש. הרי דפליגי בזה הבבלי והירושלמי. ונ"ל לפרש דברי ירושלמי. וכל דברי ירושלמי אחד הם ולא פסקי פסקי וזה לשון הירושלמי פ' מרובה וגונב מבית האיש ולא מבית השואל (כן הוא הגירס' ע' פ"מ) כל עצמו אין כתיב רעהו אלא בשואל ותימר הכין אין הגונב אחר הגנב משלם תשלומי ארבעה וחמשה ע"כ והיינו דקשיא לירושלמי כיון דכל עיקר דין רעהו כתיב בשואל א"כ מוכח מקרא דגונב משואל חייב כפל. ואמאי אין הגונב אחר הגנב משלם כפל ומאי בין גנב לשואל. כקו' הקצה"ח. ויכול להיות דהירושלמי מתרץ לה. והיינו לפי המבואר בתוס' ב"ק קי"א ע"ב ד"ה גזל ולא נתיאשו בסופו בטעם רמי בר חמי דס"ל גזל ולא נתיאשו ובא אחר ואכלו דהבעלים אינם יכולין לתבוע לשני משום דהבעלים לא יכלו להקדיש וגם הגזלן יכול לקנותו בשינוי מעשה. א"כ בסברא השנית יש חילוק בין גנב משואל דמשלם כפל דהשואל אינו קונה בשינוי. משא"כ גנב. א"כ היינו דמשני הירושלמי תבעו בעלים לגנב שני אי חייב קרבן שבועה. והיינו אי מצי לומר לבעלים לא בעל דברים דידי את. ומסיק דיחזור לבעלים בפני גנב ולפי"ז לא יוכלו לתבוע רק שניהם ביחד ומ"ה פטור מכפל. אבל בשואל ודאי יכול לתבוע בעלים לגנב. ומ"ה חייב כפל ודוק. ועיין בב"ק ק"ח ומ"מ לפמ"ש בדברי רש"ל צדקו דברי הגמ' ב"ק ס"ט ע"ב שהוכיחו מאין הגונב אחר הגנב משלם כפל דהבעלים אינם יכולים להקדישו ולהרש"ל לא תליא בזה דהרי שואל אין יכול המשאיל להקדיש ומשלם כפל דהגמ' הוכיחו שפיר אס"ד דגם בגנב יכול הבעלים להקדיש אמאי פטור מכפל לשלם לבעלים. וע"כ הבעלים אינם יכולים להקדיש. אבל להיפך אין להוכיח איך אפשר דשואל אינו יכול להקדיש וכפל חייב דז"א דכפל חייב משום דהגוף שלו דנוכל להוכיח מהך דפטור מכפל דאינו יכול להקדיש אבל לא נוכל להוכיח מהא דאינו יכול להקדיש דפטור מכפל:

ד ונחזור לעניני. הנה לפי המבואר בסי' רצ"ח בהפקיד אצל חברו ופשע בו והוא מודה בפרוטה ואינו יודע כמה הי' הפקדון הוה מחויב שבועה ואינו יכול לשבע א"כ בבגד ששאל ונמצא כתם אלו הכחיש השואל בברי שהי' בו כתם מעיקרא הו"ל מודה במקצת דמודה בבגד ומכחיש בהוצאות הכיבוס. ואם טוען איני יודע הו"ל חמשין ידענא וחמשין לא ידענא והו"ל משואי"ל ואמאי קתני בברייתא דלענין דינא אינה צריכה השני' לכבס. והרי הו"ל משואי"ל ולישב זה נאמר דכאן הו"ל הילך. כיון שמחזרת הבגד תיכף לפנינו.

או אף אם לא תחזיר הבגד לפנינו מ"מ כיון דשאלה ברשותי' דמרא הוא הו"ל כפקדון ופקדון מיקרי הילך כמ"ש הנ"י והפוסקים ורש"י בב"מ. ואמנם לפמ"ש בשם רש"ל דשאלה ל"ה ברשותי' דמרא כל כך כמו פקדון ואינו יכול להקדיש י"ל דל"ה הילך ורק באומרת הילך לפני ב"ד פטורה. ואמנם אם טוענת עוד במשך ימי השאלה על הכבוסין. והיא אינה מחזרת לה הבגד. יהי' הדין דהשני' חייבת לכבס דהו"ל משואי"מ וכיון דברייתא סתמא קתני ומשמע אף בתוך ימי שאילתה קשיא ולכן נראה דכאן אין עיקר הכיבוס משום דלא תוכל לשמש בהבגד דהבגד ראוי לתשמיש אף בלי כיבוס רק עיקר הכיבוס היא משום טומאה. ועוד דמשום המראה הוי סגי בכיבוס כל דהו ובשביל הטומאה צריך להעביר בז' סמנים כדאיתא בנדה דף ס"ב. ונמצא דעיקר הכיבוס הוא בשביל הטומאה וכיון דגם הבגד אינו טמא רק מדרבנן, כדאיתא בנדה דף ס"ב. א"כ לפי שיטת הרש"ל שהובא בש"ך סי' שפ"ו ובקצה"ח סי' פ"ז דהיכא דעיקר תביעת הממון אתיא מכח דרבנן כגון בדינא דגרמי אינו מחויב שבועה דאורייתא. וה"ה דל"ה משואי"ל בטוען ספק היכא דעיקר השבוע' והחיוב דרבנן. וכאן כיון דעיקר התביעה מדרבנן דמדאורייתא הבגד טהור וא"צ לכבס. ובדרבנן ל"א מחויב שבועה ואיל"מ. ונמצא דשפיר נקיט להאי דינא דוקא בנדה ולענין כתמים ולא נקט לה לענין כל הכחשות שבין שואל ונשאל בקלקול שאירע בהשאלה ויש ספק אימת נעשה דשם יהי' משואי"ל ורק הכא בהשתנות הענין ישתנה הדין:

ובפשיטות י"ל לפמ"ש לקמן דהא דהמשאיל אינו יכול להקדיש במשך ימי השאלה הוה רק מדרבנן דמדאורייתא אין קנין להשואל והמשאיל יכול לחזור א"כ ל"ה משואי"ל דמדאורייתא ה"ל הילך כמו פקדון ורק מדרבנן ל"ה הילך. ובשבועה דרבנן ל"א משואי"מ והיינו דא"ר ששת לענין דינא תנן שהוא ס"ל בב"מ ה' הילך פטור:

ה והקצה"ח סי' פ"ז ס"ק ל"ב הקשה על הש"ך והרש"ל שכתבו דאם דינא דגרמי קנסא דרבנן ל"ש שבועה דאורייתא. והוכיח מדברי הרמב"ם דגבי כתובה משביעין אותו שבועה דאורייתא אף דכתובה ל"ה רק מדרבנן וגם מנחבל ומכל קנינים דרבנן דמודה במקצת חייב שבועה דאור' ע"ש: ולפענ"ד לישב דברי זקיני הש"ך והרש"ל והעיקר בזה לפמ"ש התוס' יבמות פ"ט ע"ב לענין תרומה דלא אמרינן דהפקר ב"ד הפקר כיון דבתר הכי נמי שלו הוא. ומזה הוכיחו באב"מ סי' כ"ח ובישי"ע לה' פסח דל"א קנין דרבנן מועיל לדאורייתא רק היכא דשויא רבנן כדאורייתא מכל וכל ולא עשו שום הפרש בקנינים אבל היכא שעשו שום הפרש בין דרבנן לדאור' לא אלים קנין דרבנן לעשותו קנין מדאורייתא ע"ש. א"כ להמדקדק בהש"ך סי' שפ"ו שכתב דדינא דגרמי ל"ה רק

קנסא דרבנן. דלאיזה צורך כתב קנסא דרבנן. אך כיון דחיובי דרבנן שהם ברורים לגבות ממשועבדים ומיורשי' אחרי' הוה כחיוב דאורייתא כגון כתובה ונחבל לאחר שבועה או קנין משיכה דאין הפרש בקנינו בין דאורייתא לדרבנן אלים טובא ודינא דגרמי ל"ה רק קנסא דרבנן וכבר כ' הש"ך בסי' שפ"ו דלא קנסו בנו אחריו וה"ה דאינו גובה מלקוחות וכיון שעשו הפרש דבחיוב דאורייתא קנסו בנו אחריו ובקנס דרבנן לא קנסו בנו אחריו ושיירו דמקצת החיוב לא אלים החיוב כדאורייתא ול"ה רק שבועה דרבנן. ולפמ"ש בתשוב' הרדב"ז החדשות סי' תק"ג והובא בקהלת יעקב תוספת דרבנן אות ג' לחלק בין גזל דרבנן ובין קנין דרבנן דכל העושה קנין דרבנן על דעת חכמים הוא עושה וגמר ומקנה כאלו הי' דין תורה וכ"כ תוס' גיטין ט' ד"ה ואינו חוזר דסמכא דעתו כמו שיאמרו לו חכמים) משא"כ גזל וגניבה או רבית לאו אדעתייהו דרבנן עביד אלא אדרבה עבר על דבריהם עיי"ש א"כ החילוק זה י"ל בין דינא דגרמי דלא עביד אדעתא דרבנן דהרי אסור לגרום היזק ובין כתובה דעבד אדעתא דרבנן:

ו ובפשיטות נלע"ד דהא דקמ"ל הך דינא בנדה ולא בשאר דוכתא דהתוס' הקשו ונימא מי שנולד הספק ברשותו עליו להביא ראי' ותי' בתי' הב' דזה דוקא להחזיק אבל לא להוציא ורבים תמהו בזה שהוא נגד הסוגיא בכתובת דמסיק דאפילו לא יהיב טבח דמי צריך לשלם משום שנולד הספק ברשותו וע' בסדרי טהרה שם ובלב ארי' חולין. והנלע"ד לפמ"ש בקצה"ח סי' רכ"ד סק"ב דהך דכל מי שנולד הספק ברשותו עליו להביא ראי' ומוציאין ממון ממנו היינו דוקא מטעם חזקת הגוף דאלים טובא אבל היכי דליכא לאוקמי בחזקת הגוף ל"מ הסברא דכל מי שנולד הספק ברשותו להוציא ממון עיי"ש וכ"כ בפני"י א"כ לפמ"ש תוס' נדה דף ג' ד"ה ושרצים דבכתם טמאה למפרע הואיל והכתם יבש ואפי' הוא לח לא פלוג רבנן בכתמים ועכ"פ חזינן דבכתמים ליכא לאוקמא אחזקת הגוף ולענין טומאת הבגד בלא"ה ליכא לאוקמא אחזקת הגוף דהתוס' הקשו בריש נדה אמאי מהני חזקת טהרה והרי הוא ספק טומאה ברה"י ותי' בתרוץ הב' דלא ילפינן מסוטה רק טומאת מגע ולא טומאת ראי' עיי"ש באריכות א"כ לענין אי הבגד טמא למפרע לתי' הב' מתוס' דגם טומאה למפרע ילפינן מסוטה. ורק טומאת ראי' לא ילפינן לענין הבגד הוי טומאת מגע ולא מהני חזקת הגוף והבגד טמא למפרע אף אם נאמר דהאשה אינה טמאה למפרע א"כ מה"ט שפיר כתבו התוס' דל"מ עי שנולד הספק ברשותו רק להחזיק אבל לא להוציא כיון דליכא לאוקמא אחזקת הגוף והוא ישוב נכון בדברי התוס' לדינא. א"כ מה"ט שייך דין זה דוקא לענין טומאה דילפינן מסוטה. ובשאר מומין שאירעו בהשאלה מוקמינן באמת אחזקת הגוף ומוציאין ממון ובהכי יתיישב

מה שקשה לשיטת הטור הובא בב"ש סי' ל"ט. דסברת כ"נ וכ"ה ואין מחזיקין מרשות לרשות מהני אף באיסורין. ובנמצא מומין אחר אירוסין אין צריכה גט מטעם כאן נמצא דמהני באיסורין ג"כ א"כ בסוגיין דנקט בדקה חלוקה והשאילתה לחברתה היא טהורה וחברתה תולה בה לענין דינא ומשמע אבל אם לא בדקה קודם אף הראשונה טמאה וכן משמע בתוס' ד"ה מ"ש דבזה ק' קושית התוס' ונימא מי שנולד הספק ברשותו ולתי' הב' שבתוס' דל"מ להוציא דכאן אנן מסופקין לענין טהרת הראשונה ולא לענין הוצאת ממון ולשיטת הטור גם באיסורין אמרינן מי שנולד ספק ברשותו ואולי י"ל דהיינו דקאמר ר"ש ולענין דינא תנן. והכוונה דהיכי דעיקר התוכחות שבין השואל והמשאיל לענין דינא א"כ כיון דהב"ד פוסקין לענין דינא דראשונה צריכה לכבס דל"מ להוציא ממון אף לענין איסור הראשונה טמאה בלא בדקה דאיסורא בתר ממונא גריר כמ"ש בקהלת יעקב ח' תוספת דרבנן אות ח' ט'. אבל אם לא נתוכחו כלל לענין הכיבוס ורק עיקר הספק לענין טומאה שפיר הראשונה טהורה אף בלא בדקה מטעם מי שנולד הספק ברשותו כשיטת הטור הנ"ל וכונת רב ששת לישב לשון הברייתא דנקט דוקא בבדקה ראשונה טהורה ולהכי קאמר לענין דינא אתמר אבל אם לא נתווכחו לענין דינא כלל הראשונה טהורה אף בלא בדיקה. ויתיישב בזה מה שמקשה שם מ"ש מהא דתניא ותמהו התוס' דלעיל שאני שראשונה בדקה ולהנ"ל נכון דמשמע דרב ששת קאמר ראשונה טהורה אף בלא בדיקה מטעם מי שנולד ספק ברשותו היכא דלא נתוכחו לענין דינא והתי' מגמ' נכון ונחמד מאד דע"כ ל"א מי שנולד ספק ברשותו אלא היכי דאין אתה צריך לצרף הראשונה להריעותא. וגם זולת הראשונה הריעותא נמצא בשני' כגון בטבח שנטרפה בהמה אצלו משא"כ בשתי נשים שנתעסקו בצפור אחד ואין בו אלא כסלע. השני' יש לה לתלות בדם צפור כיון שנתעסקה בכסלע. ורק כיון שגם ראשונה מצאה כסלע ולא הי' כצפור רק סלע אחד א"כ בזה ל"ש מי שנולד ספק ברשותו, דריעותא שנמצא אצלה ל"ה ריעותא כלל לולא שנמצא בראשונה גם ריעותא כזאת ומ"ה שניהם טמאות, ולזה משני שאני התם דאיכא סלע יתירה וזה היא הריעותא ומ"ה השני' והראשונה כחדא משא"כ בלא נמצא הריעותא רק בשני' והראשונה לא מצאה ראשונה טהורה: ז אבל באמת לפמ"ש לק"מ על הטור והב"ש דעל כרחך צ"ל דיש חילוק בין נמצאו המומים אצל המוכר או אצל האב לאחר אירוסין דא"צ גט מטעם כ"נ אף דשם ליכא סיוע דחזקת הגוף וצ"ל מטעם חזקת פנוי' וה"ה במקח כה"ג מטעם חזקת מרא קמא משא"כ בנמצא אצל הלוקח והטבח דחזקת מרא קמא כנגד זה על כרחך צ"ל דמ"ה מוציאין ממון מהלוקח מטעם עי שנולד ספק ברשותו והוא מטעם חזקת הגוף כמ"ש בקצה"ח סי' רכ"ד ובפנ"י והובא לעיל. א"כ

בכתמים דאנחנו מדברים מהאשה אי ראשונה טהורה בלא בדקה ולפמ"ש התוס' נדה דף ג' דלא מוקמינן כתמים אחזקה ואנן פסקינן כר' חנינא ב"א נדה ה' דכל הנשים כתמן טונא למפרע ול"מ בכתמים אחזקת הגוף ומ"ה ל"מ סברת מי שנולד הספק ברשותו לטהר הראשונה ומ"ה שניהם טמאות בלא בדיקה וא"א לפרש הגמ' כמש"ל ודו"ק:

ח ומה שנלע"ד קצת בדרך פלפול לישב דברי תוס' שכתבו מי שנולד ספק ל"מ להוציא והוא כנגד הסוגיא דכתובת דנסתפקתי בקנה טבח בהמה בקנין דרבנן ונמצא ריעותא במקח אי מוציאין ג"כ מהטבח ממון מטעם מי שנולד ספק ברשותו, או דוקא היכי דמדאורייתא הבהמה ברשותו אבל היכי דמדאורייתא הרשות של המוכר וכן מדרבנן עומדת ברשותו של לוקח ל"מ סברת דכל מי שנולד ספק ברשותו להוציא ממון, וע' בב"ש סי' ל"א ס"ק י"ז בתך בפרוטה ובהמתך בפרוטה דל"ד לקני את וחמור כיון דמדאורייתא קנה גם החמור דמבואר דהך דרבנן ל"ה כדאורייתא לגרור דבר אחר הגם דל"ד לגמרי לנ"ד מ"מ חזינן דלא לכ"ד אמרינן דרבנן כדאורייתא, ובהך דטבח דמקשה מיני' בכתובת ע"ו והגמ' י"ל דמיירי בקנה בק"ס או שנתן מקצת מעות ולא במשיכה גרידא וע' ברמב"ם פי"ב מה' שכנים לענין בעל המצר דעל בעה"מ להביא ראי' וכתב הה"מ דכיון שהוא מדבריהם הוא נקרא מוציא ועליו להביא ראי' ועמ"ש בתשו' פרח מטה אהרן סי' י"ב בספק עדים פסולים בקיום שטרות דכיון דקיום שטרות דרבנן השטר כשר (וע' תומים סי' ל"ד ס"ק כ"ז ובספרי ליו"ד ח"ר סי' מ"ב אות ב') וע' תמורה כ"ז דמקשה ותו תלתא ותלתא יד הקדש על העליונה סבר עולא צריך לעשות עילוי דרבנן וכל דרבנן אקילו בה רבנן. והגם דיש לחלק בין ספק בתקנה ובין ספק קנין דרבנן מ"מ בנ"ד יש להסתפק אי אמרינן מי שנולד הספק ברשותו עליו להביא ראי':

ט והנה בשטמ"ק לב"מ צ"ט כ' דמה שאמרו כדרך שתקנו משיכה בלקוחות כך תקנו משיכה בשומרין הוא רק דרבנן דמדאורייתא אף תחלת התשמיש ל"מ והמשאיל יכול לחזור בכל רגע ורגע ודלא כדעת התוס' דבבקע בו קנאה מדאורייתא והנה מ"ש התוס' בנדה כ"ח ובחולין נ"א דכיון שהוא רק שואל לא מקרי נולד ספק ברשותו. הקשיתי על זה מתוס' ב"מ ק"ג גבי פרדיסא שכתבו דמטלטלין בחזקת השואל קאי. ותירצתי לפמ"ש המג"א בסי' רמ"ו דהא דשכירות ליומא ממכר הוא דוקא לענין התשמיש עיי"ש לענין שביתת בהמתו. ומעתה התוס' ב"מ ק"ג שפיר קאמרו לענין התשמיש בחזקת השואל קאי והגוף לענין כבוס בחזקת המשאיל קאי. [ושוב ראיתי דאף אם נאמר דגם בקנין דרבנן אמרינן מי שנולד ספק ברשותו דקנין דרבנן כדאורייתא, בקנין פירות דרבנן כגון בשואל ודאי ל"א הכי דכיון שהגוף של המשאיל ובתר הכי נמי שלו ל"ש הפקר

ב"ד הפקר, כמ"ש תוס' יבמות פ"ט נמצא דל"ה רק מדרבנן ובודאי ל"מ להוציא כיון דמדאורייתא ברשות המשאיל קאי והפקר ב"ד ל"ש בזה], אבל זאת ברור בעיני דאף לסברת התוס' בקושיתם או בתי' השני דמטלטלין בחזקת וברשות השואל קיימי הטעם כיון שיש לו קנין פירות לשעה וקנין התשמיש ולפמ"ש בשיטה מקובצת לב"מ צ"ט דמדאורייתא המשאיל כל רגע ורגע יכול לחזור, א"כ ל"ה ברשותו רק מדרבנן הדבר ברור דבזה ל"א ק"פ כקהג"ד. וכן כ' התוס' ביבמות דף ל"ו ליישב לר' יוחנן דק"פ כקה"ג הא דהתקינו באושא כיון שאין לבעל פירות אלא מדרבנן עיי"ש. ומעתה זה שכתבו התוס' בתי' הראשון דל"א בזה מי שנולד הספק ברשותו דבחזקת המשאיל קאי ס"ל כיון דל"ה רק מדרבנן בחזקת המשאיל דבדאור' יכול לחזור כל רגע, ובתי' השני אף דס"ל בחזקת השואל קאי כיון דמדאורייתא בחזקת המשאיל קאי דיכול לחזור בכל רגע ל"מ להוציא רק להחזיק וזה דבר נכון בדבריהם ומ"מ לדינא אני מסתפק דמשמע מסתימת הפוסקים דאין חילוק בין דאורייתא לדרבנן בכגון דא. ומ"מ זה דוקא בקנין דהפקר ב"ד הפקר אבל בשאלה נ"ל הדברים ברורים דל"מ רשות דרבנן כיון דלא שייך הפקר ב"ד כדלעיל:

י ודע דלפי מ"ש הקצה"ח דכל מי שנולד הספק ברשותו דוקא היכא דמסייע לי' חזקת הגוף מהני להוציא יש לישב קושית התוס' בסוגין בפשיטות לפי המבואר בב"ק ק"א דאין שבח סימנים על גבי צמר. וחזותא לאו מילתא עיי"ש אין זה השתנות לגבי הבגד דהבגד כדקאי קאי. ואיזה חזקת הגוף יש דנימא מחמתו השתא נעשית. ומ"ה ל"ש כל מי שנולד ספק ברשותו. ורק גבי טרפה ומיאון ובעילה ראשונה דהוי אישתני גופה. ואולי יש להעמיס הדברים בתוס' שכתבו אבל הכא אין מחויבת השני' לכבס והיינו מה"ט דלא הוי שינוי בעצם הדבר להעמיד בחזקת הגוף. אבל אינו במשמע כן ואמנם גוף הסברא נכונה מאוד:

יא והנה הי' מקום לפרש דברי רב ששת דקאמר לענין דינא תנן. דהתוס' הקשו אימא כל מי שנולד הספק ותי' בתי' הב' דל"מ להוציא ממון. וע"כ מטעם אוקי ממונא אחזקתי' והפ"י כתב בב"מ דף ז' בהא דהקדיש הבהמה. לא הקדיש הכלי אף דהוי ספק איסורא כיון דלענין ממון מוקמינן אחזקת מרא קמא החזקה הזאת מכרעת אף לענין איסור שבו. וכן מוכח מסוגיא שם דאם תקפו כהן מוציאין מידו חזקת ממון הוי חזקה המכרעת אף נגד האיסור וכמ"ש ג"כ בקהלת יעקב תוד"ר אות ח'. א"כ זה דברי רב ששת לענין דינא תנן היינו היכא דבאו לדון בדין ממון ותובעת הראשונה שתכבס ומוקמינן ממונא בחזקתו, וא"צ לכבס אף השני' טהורה לענין טומאה דכיון דחזקת ממון מסייע לה החזקת ממון מכרעת גם לענין האיסור כמו בהמקדיש בהמה לא הקדיש את הכלי ומותר

להנות ממנה. אבל לענין טומאה ולא דנו כלל בענין ממון. השני' טמאה, דכל חזקה ל"מ רק אם דנו עליו כמ"ש התוס' לענין חזקה שאינה מבוררת ורמב"ן בגיטין לענין חזקת פנוי' גבי האומר לשליח צא וקדש לי אשה ומת שלוחו וזה הי' פירוש מובחר מאוד. לולא כי נלע"ד ברור הדבר דאף אם חזקת מרא קמא הוי כמו כל חזקה דעלמא ומכרעת אף לענין האיסור חזקת ממון גרידא וודאי לא מכרעת בענין האיסור שבו. כמ"ש הקצה"ח בקונטריס הספיקות כלל א' אות ה' ו'. וכן מוכח מכמה דוכתי ובכתובות ע"ב ע"ב אמרינן לענין כתובה ספק ממונא לקולא ולענין הגט ספק איסורא לחומרא והיינו מה"ט דחזקת ממון אין מכרעת בענין האיסור שבו. א"כ גם בנ"ד האשה טמאה אף שאינה צריכה לכבס, דאין כאן חזקת מרא קמא רק חזקת ממון גרידא דלא כמשמעות רי"ט אלגזי וקהלת יעקב דחזקת ממון הוי חזקה מכרעת באיסורין:

יב והתוס' בחולין נ"א תי' בעיקר קושיתם דל"א כל מי שנולד ספק ברשותו אלא לקיים המקח אבל לא לענין אחר. עיי"ש שהאריכו קצת במתק לשונם וביאור דבריהם מטעם חזקה מה שיש ביד אדם הוא שלו ע"כ אם אתה אומר דמקודם הי' המום ע"כ ל"ה מעולם של השני והמקח בטל והחזקה מתנגד לזה. ומ"ה אמרינן להחזיק המקח מי שנולד ספק ברשותו עיי"ש, וזה לדעת הרי"ף שהובא ברא"ש כתובות ובחו"מ סי' רכ"ד אבל לא להרא"ש דאף אם עומד ברשות המוכר, אם קנה בקנין אמרינן מי שנולד ספק ברשותו. וזה ל"ה מטעם חזקה כל מה שיש ביד אדם הוא שלו וצ"ל סברא אחרת דכיון שכבר קנה החפץ בק"ס החפץ בחזקת הלוקח. ואם אתה מסופק אם הי' בו מום ובטל המקח למפרע כיון שכבר החזקת שהוא של לוקח מוקמינן אחזקתו כמ"ש זקיני התבואות שור סי' י"ח ס"ק כ"ט לענין ספק פגם ומ"ה לקיים המקח אמרינן מי שנולד ספק ברשותו אבל לא לענין אחר שאינו תלוי במקח כלל: יהיה איך שיהי' בכוונת התוס' יתיישב לפי דבריהם סוגיא דכתובות דף ע"ה ע"ב בטוב טעם דרבא משני רישא כאן נמצא כאן הי' סיפא כאן נמצא כאן הי' עיי"ש. ופירש"י רבא מהדר לאוקמא כולה כר' גמליאל. והקשה בשיטה מקובצת למה מסיק סיפא כ"נ וכ"ה דהרי מסיפא ל"ק מידי. ומ"ה פירשו הריטב"א והרשב"א דמתניתין אתיא בין כר' יהושע ובין כר' גמליאל. אלא שהקשו דאם ר' יהושע נמי ס"ל כ"נ א"כ בהך דמשארסתני נאנסתי ממ"נ אי מיירי ביכול להיות שנאנסה לאחר החופה, כמ"ש התוס' מ"ט דר"י והרי הוא ג"כ ס"ל כ"נ וכ"ה, ואי מיירי דאינו יכול להיות שנאנסה תחת החופה מ"ט דר' גמליאל והרי ודאי ברשות אבי' נאנסה ונימא כ"נ וכ"ה. אמנם לדברי התוס' חולין נ"א הנ"ל נכון דבין ר' גמליאל בין ר' יהושע ס"ל כ"נ וכ"ה ומתני' אתיא ככ"ע, ובהך דמשארסתני נאנסתי מיירי שיכול להיות

שנאנסה אחר החופה כמ"ש התוס' ומ"מ ס"ל לר' יהושע דלא מפיה אנו חיין דהוא ס"ל כנסה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה יש לה כתובה מנה. ול"ה מקח טעות לגמרי נמצא דהמקח מתקיים עכ"פ ומ"ה ל"א כ"נ וכ"ה ומי שנולד ספק ברשותו לראי' שנאנסה אחר החופה דאף אם היא בעולה מקודם המקח אינו בטל משא"כ במומין דאם היו עלי' מומין מקודם המקח בטל אמרינן מי שנולד ספק ברשותו אף לר' יהושע ור"ג ס"ל ג"כ הכי רק במשארסתני נאנסתי כיון שיכול להיות שנאנסה תחת בעלה נהי דל"ש מי שנולד הספק ברשותו דל"ה להחזיק המקח מ"מ כיון שלא שייך לומר להיפך כאן נמצא כמו בהיו עלי' משנתארסה דכאן יכול להיות שנאנסה תחת בעלה. א"כ חזקת הגוף לבד מהני לר"ג ומ"ה נאמנת לר"ג וברישא דהוי לה מומין כ"נ מתנגד לחזקת הגוף אמרינן כ"נ כ"ה. ושיטה זו נכונה מאוד ומיושב בטוב טעם כל הסוגיא וזה לגירסת רש"י בדף י"א דגרסינן הדר בי' רבא ול"ג מההיא, ופירש מהרש"א דרבא הדר מכולא מלתא וס"ל כנסה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה יש לה מנה ונכונים מאד דברי רבא הכא ומתניתין אתיא ככ"ע והתבונן בזה:

הן אמת דגוף סברת התוס' בחולין תליא במחלוקת לרב דס"ל בקדשה על תנאי וכנסה דצריכה גט וס"ל לר"א דפליגי בלא בעל עיין בכתובות ע"ד א"כ לדידי' ע"כ המחלוקת ממומין והחילוק בין נמצא ברשות האב או ברשות הבעל הוא רק לענין כתובה אבל גט צריכה מדאורייתא והא דאמרינן בסיפא כ"נ וכ"ה הוא רק לענין כתובה אבל אף אם היו בה מומין מקודם אירוסין צריכה גט והמקח קיים. ומ"מ אמרינן מי שנולד ספק ברשותו. הרי אף בלא קיום המקח אמרינן מי שנולד הספק ברשותו. באופן דדברי התוס' תלוים באשלי רברבי:

יג ומה שראוי לדבר הוא בגוף דין הכיבוס דנ"ל לפי המבואר בב"מ צ"ו בכחש בשר מחמת מלאכה פטור השואל ול"ד במתה מחמת מלאכה. וכתב הש"ך בסי' ש"מ דאפי' בכחשא דלא הדרא פטור א"כ בנעשה כתם מחמת לבישה הוי ככחש מחמת מלאכה ואמאי חייב השואל. אבל לא קשה לפמ"ש בשטמ"ק ב"מ שם בטעם הדבר דמתה מחמת מלאכה פטור דמשום פשיעותא דמשאיל נגעו בה כיון שידע המשאיל דבהמה שלו אינה סובלת מלאכה כזו ונכחש מחמתה פשע שהשאילה למלאכה זו. א"כ בבגד דדרכו בכך שיקבל כתם ואח"כ מכבסין אותו ואין הדבר גורם השתנות בחפץ א"כ ודאי השואל חייב בכביסה כיון שהוא דרך תשמישו:

ומעתה הדבר מבואר דשארי הגאון מליסא לא כיון יפה במח"כ שהקשה בסי' ש"מ ס"ק ד' לשיטת הריטב"א דשומר לא גרע מגזלן ופטור מכחש דהדרא מבגד דשומר חייב

בכביסה וגזלן ודאי פטור דל"ה שינוי הרי דשומר גרע מגזלן. ובאמת לק"מ דכל כחש אם נעשה מחמת מלאכה השומר פטור וכאן חייב דלא מקרי כלל כחש רק דרך תשמישו שיקבל כתמים והוא ירחצנו. ואדרבא כיון שמחמת מלאכה שלו נעשת ודאי הדין נותן שירחצנו, ודוקא בכחש שאין דרך תשמישו בכך פטור הגזלן. משא"כ בבגד ונשתמש בו גם הגזלן ודאי צריך לכבס. וכן כ' הנתיבות בעצמו בס"ק ג' שם לישב דברי המרדכי והביא ראיה מנדה, ואיך סותר א"ע. ותמה על עצמך הרי שגזל שיראים של חבירו וקרעם הכי לא יתחייב לתפור הקרעים וה"ה בעשה בהבגד כתם אדם מועד לעולם ומחויב לשלם לטרוח לתפור הקרעים ולכבס הבגד. ולפענ"ד נראה מוכח מרש"י דאף כחש בשר מחמת מלאכה גנב חייב מדפירש"י ק"ו ע"ב שורי היכן הוא שואל אני עליו חייב שהרי פטר נפשו במתה מחמת מלאכה. ופירש"י במתה ובכחש בשר מחמת מלאכה ומדפרש"י תרוייהו מוכח דגנב חייב בכחש בשר מחמת מלאכה אף דיכול לומר הרי שלך לפניך זה דוקא בכחש ממילא אבל בהכחישה איהו מחמת מלאכה אדם מועד לעולם. ובטימא בידים או אכחשה בידים לא מצי לומר הש"ל וה"ה בבגד שעשה כתם:

יד ודרך אגב ראיתי לתמוה על דעת התוס' ב"ק נ"ו ע"ב ד"ה פשיטא שכתבו דשומר גרע מגזלן וגנב דשומר חייב בהכחשה דהדרה משא"כ בגנב וגזלן. דא"כ איך אמרו בב"ק ק"ו היכן שורי שומר אני עליו ובאמת גנבו דחייב קרבן שבועה דהו"ל כפירת ממון אולי נגנב וכו'. והרי מצד אחר העדיף בחיובו בהכחשה דהדרה או בנעשית שור הנסקל לשיטת רש"ל בש"ך שס"ג דשומר לא מצי לומר הש"ל משא"כ בגנב. וא"כ איך הוי הכחשת ממון אם גרעה מצד אחר והעדיף מצד אחר. וע"כ כשיטת הריטב"א דשומר לא עדיף מגנב ושפיר הוי כפירת ממון. וצ"ל דס"ל להתוס' דאף דמצד אחד שומר עדיף יותר כיון שמשכחת גריעותא במתה מחמת מלאכה חייב קרבן שבועה וקצ"ע לפי המבואר במשנה סוף שבועות זה הכלל מחובה לחובה פטור מפטור לחיוב פטור. וכאן נשבע מצד אחד להקל מצד אחר להחמיר ואמאי חייב: טו ובעמדי בענין זה נ"ל לישב שיטת הרי"ף ז"ל בכתובות ע"ו והובא בראש"ש שם ובטוש"ע ח"מ סי' רכ"ד והוא ג"כ דעת הרמב"ם דאף למסקנא ס"ל דעל בעל החמור להביא ראי' ורק דבהוי אמינא הוי ס"ל דעל בעל החמור להביא ראי' אף שכבר משך בעל החמור את הפרה והחמור עומד בסמטא או שהחמור עומד מכבר בבית בעל הפרה מטעם דמוקמינן החמור בחזקת מרא קמא ובמסקנא ס"ל דכל עיקר הדבר תליא ברשות שעומד שם דאם החמור עדיין ברשות בעל החמור על בעל החמור להביא ראיה. ואם הוא עומד בבית בעל הפרה על בעל הפרה להביא ראי'. והרא"ש תמה עליו דכיון שכבר קנאה בדרכי הקנאה מה לי אם עומד בבית

המוכר או לא. ועוד דלאחר שנשאת על בעל להביא ראי' אף שהבת בבית האב וע"כ כיון שנשאת היא ברשות הבעל וה"ה אם עשה קנין המועיל מה לי שעומד בבית המוכר עיי"ש בהרא"ש. והנ"ל דהנה הב"י בסי' קצ"ח בסופו מביא בשם ר"י במוכר בקנין גמור חפץ אחד אי הוי אח"כ שומר עליו ומביא י"א דהוי ש"ח. וי"א דהו"ל כמו הא ביתא קמך דאפי' שומר חנם ל"ה עיי"ש. והגאון מליסא פסק מפאת כן דאפי' ש"ח ל"ה. כי בש"ע לא הובא זאת. וקצת מוכח כן בתוס' עירובין דף פ"א. ולפענ"ד הדבר תליא באשלי רברבי דבב"ק דף מ"ז ע"ב מקשה שם ברייתא דכנוס שורך ואני אשמרנו רישא וסיפא אהדדי. ומשני ר"פ כולה רבי הוא דמסתמא לא קיבל עליו שמירה ורק באמר לי' שמרו לא אקני לי' מקום בחצר והו"ל קרן בחצר הניזק ונזק שלם משלם. לא אמר לי' שמרו אקני לי' מקום בחצר ואינו משלם אלא חצי נזק עיי"ש. ועי' ברא"ש פ"ק דפסחים דכיון דאשאיל לי' ביתו. ביתו דהנפקד קרינן בי' עיי"ש. א"כ צ"ע להרי"ף והרמב"ם דמה לי אם עומד ברשות המוכר כיון דקנה בדרכי הקנאה נהי דיש לומר דלא קיבל עליו שמירה מסתמא כר' מ"מ כיון דלא אמר לי' שמרו הקנה לו מקום ועומדת ברשותי. ואמאי ס"ל לרי"ף דעל בעל החמור להביא ראי' ודוחק לומר דהרי"ף והרמב"ם מיירי דוקא באמר לו שמרו. ולא הקנה לו רשות כלל דסתמא לאו בהכי מיירי. ואולי במכר סתמא הו"ל כאומר שמרו. ולכן נ"ל דהרי"ף והרמב"ם ס"ל דגם בהקנה בדרכי הקנאה כל עוד שלא קיבל החפץ לביתו עדיין הוא שומר עלי' כשיטה א' שהובא בב"י ואינו דומה להא ביתא קמך. כיון דלא אמר ליה בפירוש טול את שלך או דהרי"ף והרא"ש מיירי היכא שהבעל החמור צריך להעמיד החמור לבעל הפרה ובכה"ג ודאי הוי שומר על הבהמה וכיון דעדיין הוא שומר הרי יש לו בבהמה זו גורם לממון ול"מ אם לא קיבל בעל החמור כל התשלומין דהוי החמור משכון בידו והוי שומר שכר. אלא אפי' בקבל כל התשלומין ול"ה אלא שומר חנם כיון דאם נגנב בפשיעה חייב בתשלומין הו"ל גורם לממון כמבואר בא"ח סי' ת"מ דאפילו בש"ח הו"ל גורם לממון וביחוד כיון דאמרינן בנגנב ושילם השומר הבעלים מקנים הכפל לשומר. והיינו דמקני לי' הבהמה סמוך לגניבה כדאמרינן בריש המפקיד. והטו"ז כתב בסי' תמ"א לא"ח דהיכא דיכול להיות שיהי' שלו לגמרי עדיף יותר מגורם לממון ומעתה לשמואל דס"ל בב"ק ק"ו ע"ב במשביע עד אחד זה וזה לחיוב וס"ל דבר הגורם לממון כממון דמי. נכונים שיטת הרי"ף והרמב"ם דדוקא בעומדת הבהמה ברשות בעל הפרה או בעומדת בסמטא הוא דעל בעל הפרה להביא ראי' ול"ה בעל החמור שומר כלל. ונולד הספק ברשות בעל הפרה וכל מי שנולד הספק ברשותו עליו להביא ראי'. משא"כ בעומד החמור בבית בעל החמור נהי דבעל הפרה קנה בדרכי הקנאה כיון שהיא

עומדת בביתו ועדיין שומר עלי' ואם תגנוב וישלם. הבעלים מקנים לי' הבהמה למפרע ויכול להיות שיהי' שלו ועדיף יותר מגורם לממון ועדיין עומדת ברשותו דהו"ל לגבי' ככיס מלא מעות ורב יהודה אמר זאת משמי' דשמואל בכתובות והוא ס"ל גלכ"ד. ומ"ה נולד הספק עדיין ברשותו. ועל כן על בעל החמור להביא ראי'. ול"ק מה שהקשה הרא"ש מנכנסה לרשות הבעל בנשואין אף שהוא בבית האב דשם ל"ש שמירה וגורם לממון. משא"כ בחמור הו"ל גורם לממון ולא יצא מרשותו לגמרי: טז אלא דנלע"ד דאפי' למ"ד דג"ל לכמ"ד. מ"מ לענין מי שנולד ספק ברשותו עדיין עומדת הבהמה ברשות שלו אם יש לו גורם לממון. ונהי דלענין כפל ג"ל לכמ"ד. מ"מ כל עוד שלא יצא מרשותו לגמרי הו"ל נולד ספק ברשותו. וביחוד אם הדבר ספק בקנין דלמא מת החמור קודם משיכת וקנין הפרה. ורק דאם כבר יצא מרשותו לגמרי ואנן אחזקינהו לרשות בעל הפרה ל"מ ספק לעקור מה שכבר החזקנו כמ"ש לעיל בשם זקיני הת"ש סי' י"ח. משא"כ בעומד בבית בעל החמור והוא שומר עליו ויכול להיות שיהי' שלו לגמרי אם יגנב והבעלים מקני לי' כפילא לא אחזקינהו לשלו לגמרי ומ"ה בספק על בעל החמור להביא ראי'. וע' ג"כ בש"ך יו"ד סוף סי' ש"כ ס"ק ח' בקונה פרה מנכרי ונגנבה והנכרי שילם דפטור מבכורה דהבעלים אקנהו לגוי. ואם כי הדבר צ"ע בעיני דאם יקנה הבהמה לגוי בשביל הכפל והרי אם גנב מגוי פטור מכפל דרעהו כתיב. ושוב ראיתי בתשובת רמ"א. וכפי הנראה הוא מדמה דכמו דבכל מקום מקני לכפל כן הכא מקני לבכורה עיי"ש ואכ"מ להאריך: יז וששאלת על דברי הפוסקים דבדיקת ז' נקיים בעי בחורים ובסדקים ועכ"פ למקום שהשמש דש לשיטת רוב הפוסקים ועי' בב"י סימן קצ"ו ובנוב"י סימן מ"ו באריכות א"כ איך משכחת ג' פעמים מחמת תשמיש כיון דבפעם הראשון ספרה ז' נקיים ועל כרחך בדקה אז עד מקום שהשמש דש והוי כבדיקת שפופרת לק"מ דבז' נקיים בעי הכנסת מוך דחוק לאותו מקום ואין לזה דמיון כלל לשפופרת ומכחול דהבדיקה היא אם אשה זאת עלולה לראות מ"ת תראה גם במכחול ושפופרת. משא"כ הכנסת מוך לאותו מקום אינו דומה כלל לתשמיש והכנסת אבר. ול"מ לפ"מ דמשמע מכל הפוסקים דבדיקת מכחול היא פועלת תמיד כמו תשמיש והוא עקירת וסת התשמיש כמש"כ בנוב"י ודאי דהכנסת מוך בלי מכחול אינה פועלת ענין זה אלא אפילו לפי מה שכתב הגאון מליסא סי' קפ"ז דתועלת הבדיקה משפופרת הוא רק להוכיח דאשה זו אינה ממלאת ונופצת כמ"ש שם בס"ק ג' וכ"כ בתשו' בשמים ראש סי' נ"ג וז"ל ל וי"ל דהם ז"ל חשו שיש למעלה במקור כנוס דם במקום שהאבר מגיע ושאם יפתחנו יורד דם למטה ולפיכך היא נוגעת במכחול שבראש השפופרת לראות אם יש דם עיי"ש. מ"מ צ"ל דנהי דחימוד

התשמיש ל"ש במכחול מ"מ בעינן שיכניס המכחול בכח ואז יתברר דלא נמצא שם דם כנוס דאלו הי' שם דם כנוס היתה פגיעת המכחול פועלת להוציא כמו פגיעת האבר. משא"כ הכנסת עד או מוך בלא מכחול עי"ז לא יתקבץ הדם ולא יצא לחוץ ואף דמהני הבדיקה לענין ז' נקיים לאות שלא נמצא שם דם. מ"מ יכול להיות שהיא ממלאה ונופצת ובהגיע אבר התשמיש בפגעו יפתחו העורקים ויצא הדם ולזה לא מהני הבדיקה:

יח ושמתי עיוני במקצת על דברי הגאון מהרי"ח בתשובות נוב"י סי' מ"ו בענין הבדיקה של שבעה נקיים ומה שכתב עליו החו"ד סי' קצ"ו ולפי שנלענ"ד שצדקו דברי הנוב"י נגד החו"ד אבאר. הנוב"י הוכיח דאף בליכא חזקת טהרה ל"א כותלי בית הרחם מוקמי לדם, וראי' מאשה שטבלה אחר ז' ללידתה ואח"כ ראתה דם אמאי לא חיישינן שנעקר לבית החיצון קודם טבילה ואשה טמאה טומאת משא כדאמרינן בנדה ד' מ"ב. ולרבא דל"ה אותו מקום בלוע רק בית הסתרים נטמאה האשה אחר הטבילה מהדם כמ"ש בזה הנוב"י. וע"ז כתב החו"ד דכמו דאמרינן ישב לו קוץ בושט אמרינן נשחטה הותרה ואין דומה לספק בשחיטה דשם נולד ספק במעשה המכשיר כמ"ש הרשב"א ביבמות משא"כ בישב לו קוץ נולד ספק במעשה המטריף. וה"ה הכא כשנולד ספק באדם אי נטמא מקודם ול"מ לי' טבילה דומה לספק ניקב הושט דאמרינן נשחטה הותרה וה"ה נטבלה הותרה ע"כ. ולפענ"ד אין זה דומה לישב לו קוץ, דלפי המבואר ברמב"ם פ"ה ממשכב ומושב ה' ג' עיקר החילוק בין נעקר הדם קודם הטבילה לנעקר הדם לאחר הטבילה דאם נעקר הדם לאחר הטבילה הוי בשעת טבילה דם שנבלע באברים והטבילה מועלת לכל דם שנבלע באברים, משא"כ בנעקר קודם הטבילה לא עלתה טבילה לדם, ונמצא דהדם יש לו חזקת טומאה בודאי, רק שאתה מסופק אם יצא מקודם הטבילה ולא עלתה לה טבילה או לאחר הטבילה ועלתה לה טבילה, וכיון דבודאי יצא דהרי הדם לפנינו ורק שאתה מסופק מתי נעקר מוקמינן הדם בחזקת טומאה כמו בטבל ועלה ונמצא עליו דבר חוצץ דלא עלתה לו טבילה. ומ"ש החו"ד דהוי ספק במעשה המטריף ואמרינן דלא נעשה מעשה, זה ליתא דכאן הדם ודאי יצא לבית החיצון ואתה מסופק מתי יצא אם קודם טבילה או לאחר טבילה מוקמינן הדם בחזקת טומאה כמו בנמצא שמוט ואינו ידוע אם קודם שחיטה או לאחר שחיטה. ומצאתי שכבר הרגיש בזה הגאון מהר"ז בספר ראש אפרים בחלק התשו' אות ט"ו גם מה שכתב החו"ד מה שהקשה מיולדת לא ידענא מאי שייטי' טומאת משא לטומאת יולדת כשם שאין מחזיקין מאיסור לאיסור כן אין מחזיקין מטומאה לטומאה וגם כל הטמאות כשעת מציאתן עיי"ש. לפי מה שכתבתי בשם הרמב"ם דהדם קודם שנעקר ודאי טמא הי' ורק שעלתה טבילה לדם האברים,

וכיון שאתה מסופק לענין הדם אם עלתה טבילה דשמא נעקר קודם הטבילה ולא עלתה טבילה מוקמינן הדם בחזקת טמא כמקודם. וכיון שהוא טמא האשה נטמאת טומאת משא. ולא מהני חזקת טהרה דידה דעיקר הספק בדם, כמו שליא בבית הבית טמא ולא מהני חזקת הבא אל הבית. כמ"ש הריטב"א ועיין בפמ"ג בסי' א' בטו"ז מ"ש מענין זה. גם מ"ש מכל הטמאות כשעת מציאתן כמו מחט שנמצא חלודה או מצא שרץ שרוף בנדה ד' ד'. וה"ה הכא כיון שיש עכשיו על הדם דין דם טהור. ולא דמי כלל דשם המחט כעת ודאי טהור וה"ה השרץ ואתה מסופק על שעת הנפילה ואמרינן כשעת מציאתן משא"כ כאן על זה אנן דנין אם הדם הוא טהור שהי' בשעת טבילה מובלע באברים או שנעקר קודם טבילה ולא עלתה טבילה ול"ה דם טהור כלל ואיזו שעת מציאתן יש כאן. ואין לומר דם שתראה כעת הוא דם טהור דאין ראי' מדם לדם. ועל זה הדם שאנו דנין אין כאן שעת מציאתן כלל:

יט מיהו בכל זה יש לומר דכיון דקודם שנעקר הדם והוי דם המובלע באברים כמ"ש הרמב"ם ל"ה על זה שם דם כלל ל"מ חזקה על דם דנימא דאוקמינן בחזקה כמו קודם שנעקר דאז ל"ה דם כלל ומשעה שנעשה דם אין לה חזקת טומאה וכעין דאמרינן ביבמות כ"ג לכי מגיירי גופא אחרינא הוא ול"מ חזקה מקודם שנעקר דאז ל"ה דם כלל. וכן כתבו תוס' בחולין ק"כ לענין שעת הכושר דמשנולד ל"ה לי' שעת הכושר. ואף שהתוס' בחולין י"א כתבו דמוקמינן הולד בחזקת שהי' במעי אמו שלא הי' קדוש בבכורה. מ"מ בנ"ד מודו התוס' דשם כבר נגמר הולד ורק שלא פטר, רחם משא"כ כאן כל עוד שלא נעקר ל"ה דם כלל. ובעוד שהיא דם ל"ה ליה חזקה מעולם וזה נכון לדעתי. גם מ"ש שלא נקט התנא חיוב בדיקה שהוא תקנתא דידה רק החיוב שהיא משום קלקולא דידה א"כ לדבריו מאי הקשו התוס' נדה י"א ע"ב ד"ה אפילו הכי. דתבדוק בימי טהרה שמא תפסוק ג' עונות. וזה לתקנתא דידה. גם מוכח דר"י נקט אף בשעת עקרתן מלאכול בתרומה. ובעי למימר בגמ' ד' ו' דהוא להכשיר תרומה שלא תטמא למפרע דהוא לתקנתא דידה וע"ז סמכו תוס' בקושיתם ועכ"פ מדברי תוס' מוכח דלא כהחו"ד:

ומה שהקשה על הנוב"י עדיין ליבעי בדיקה משום שלא תצטרך לטבול פעם שנית משום תרומה. הנה הנוב"י הקשה ללוי דמוקים מתניתין כב"ש וב"ש ס"ל ד' ע"א דטבולת יום ארוך בעי טבילה אף לתרומה בלא"ה ול"ק ללוי. ורק לרב דס"ל לכ"ע מעין אחד קשיא. ולזה י"ל דמע"ל גזרו בקדשים ובתרומה וכיון דבקדשים אין לחוש למע"ל דבלא"ה בעי טבילה ומ"ה לא חששו אף לתרומה. ועדיין צ"ע בזה ודו"ק:

וד' יאיר עינך בתורתנו הקדושה כברכת דודך אוהבך כנפשך:

בשולי המכתב עיין נדה דף ד' פליגי חזקי' ור' יוחנן בקופה שנשתמשו טהרות בזויות זו ונמצא שרץ בזויות זו אי חיישינן שמא מעיקרא הי' השרץ והקשו תוס' בד"ה. כי פליגי דהרי בנגע באחד בלילה וראוהו חי מבערב טהור ברה"ר ואמאי מטמא הכא ר"י ואם מיירי ברה"י מ"ט דחזקי'. ונ"ל ליישב דמיירי ברה"ר ומ"מ ר"י מטמא דכיון דהקופה השתא ודאי טמאה איתרע חזקת טהרות ולא ילפינן מסוטה לטהר ברה"ר בטומאה למפרע כמ"ש תוס' ריש נדה, אמנם תוס' כ' בסוטה כ"ח דילפינן ספק טומאה ברה"ר מפסח הבא בטומאה וכתבתי בספרי לאו"ח סי' ס"א אות ח' דמה"ט למד בסוטה כ"ח טמא שרץ מסוטה דהרמב"ם פוסק פ"ד מביאת מקדש דטמא שרץ לא יקריב בצבור ולא הותר ט"ש בציבור ומ"ה הוצרך לילף מסוטה וספק טומאה ברה"ר בטומאת מת ילפינן מפסח הבא בטומאה ומפסח יש ללמוד אף טומאה למפרע דהרי גם ודאי טומאה הותרה ומ"ה ס"ל לר"י בשרץ טמאה ובראוהו חי מבערב במת טהור ברה"ר. אך בר"ש טהרות פ"ה מ"ז מייתי תוספתא דגם בשרץ פלוגתא דר"מ ורבנן כמו במת דפליגי בעירובין ל"ה והר"ש הרגיש מהך דטומאה למפרע וצ"ל דר"י לא ס"ל כתוספתא זו ודוקא במת פליגי, וצריך להבין הסברא (ובספרי ססי' ס"א הנ"ל ישבתי בזה קו' תוס' חולין בהא דשני נזירין עיי"ש, ומצאתי במהרש"א חולין ט' שכתב קצת כדברי.) אמנם הנה מ"ש לעיל דטמא שרץ ליכא למילף ספק טומאה ברה"ר מצבור דנדחה טומאה ודאי כדיליף בירושלמי הובא בתוס' סוטה כ"ח משום דטמא שרץ לא הותר בציבור נמשכתי אחר דברי הרמב"ם שפסק פ"ד מביאת מקדש הי"ב דקרבן ציבור הבא בטומאה לא נתעסקו בו רק טמאי מתים ולא טמא שרץ. אמנם כבר תמהתי על הרמב"ם מהא דאמרינן בפסחים פ' היו ישראל מחצה טהורין ומחצה טמאים א"ר מטמאין א' מהם בשרץ ומה יועיל מה שמטמאין בשרץ הרי טמא שרץ לא הותר בציבור ויצטרך לטבול ושוחטין עליו ובלילה יטהר ואיך יצטרף עם טמאין ותירצתי דהרמב"ם פוסק פ"ז מק"פ ה"ח דפסח הבא בטומאה נאכל לטמא מת וכיוצא בו ודוקא טומאה היוצא מגופו אינו אוכל אבל טמא שרץ אוכל ודוקא להקריב אינו יכול אבל אוכל בפסח ונמצא דמטמאין בשרץ ואינו טובל ומ"מ שוחטין עליו בפסח הבא בטומאה ויאכל בטומאה ומ"ה מצטרף לרוב. ולח"מ שם ה"א תמה על הרמב"ם מנ"ל לחלק אבל דבריו מוכרחין מקושיא הנ"ל ולפ"ז יש ללמוד טמא שרץ ג"כ מפסח הבא בטומאה דאוכל טמא שרץ. אך זה למ"ד אין שוחטין וזורקין על טמא שרץ דאז מצטרף עם טמאים ועושה בטומאה אבל למ"ד שוחטין וזורקין על טמא שרץ אף קודם טבילה טמא שרץ אינו עושה בטומאה כדאמרינן בזבחים כ"ב ואין ללמוד טמא שרץ מפסח הבא בטומאה. והנה ר' יוחנן ס"ל שוחטין וזורקין על טמא

שרץ כמו שהוכיח באור חדש דף צ' ובמלא הרועים דקאמר בירוש' ס"פ האשה משלחין לדרך רחוקה ולא קאמר מטמאין בשרץ ומ"ה ס"ל טומאה למפרע טמא בספק טומאה ברה"ר משא"כ במת ומיושב קו' תוס' והתוספתא דס"ל אף בשרץ טהור ברה"ר בטומאה דלמפרע ס"ל אין שוחטין וזורקין על ט"ש. ויליף טומאה דלמפרע מפסח הבא בטומאה ומיושב קו' התוס' בט"ט והוא הערה יקרה. שוב מצאתי קושיתי על הרמב"ם מש"ס דפסחים פ' במרכבת ח"ג הק"פ פ"ז ה"א ועמ"ש בספרי חיו"ד ח"ר סי' מ"ז אות י"ג וחלק או"ח סי' ק"ט אות ה'. והנה בש"ס דע"ז ל"ז ע"ב אמרינן שהעיד יוסי בן יועזר על דיקרב למיתא מסאב ואר"נ ספק טומאה ברה"ר הותר להם דמהלכתא מסוטה הלכה ואין מורין כן אתי איהו ואמר מורין להם ופירש"י על דיקרב ודאי מסאב הא ספק טהור. והדבר תמוה דלמה העיד על דיקרב למיתא והלא אף בשרץ ספק טומאה ברה"ר טהור ולמה נקט למותא ופירשתי לפמ"ש המ"ל פי"ט משאר אבות הטומאה סוף אות א' דבטמא מת בספק א"צ לטבול מספק כדאמר רב ינאי בע"ז שם הא מיא בנהרא זילו טבילו והרמב"ם כ' אם טבלת אין בכך הפסד דכיון דצריך הזי' בטמא מת אם יזה יטמא טומאת ערב דלמא א"צ הזי' ע"כ הוה הפסד וא"צ הזי' ולא טבילה. וכתבתי בספרי לא"ח סי' ל"ה אות י"א דזה דוקא אם הלכה ומורין כן רק שאומרים אם טבלת אין בכך הפסד בטמא מת יש הפסד אבל למ"ד הלכה ואין מורין כן בספק גם בטמא מת אין מורין להקל רק צריך טבילה והזי' מספק, על כן קמ"ל יוסי בן יועזר דבטמא מת הלכה ומורין כן ע"כ בטמא מת אצ טבילה כנ"ל אבל בטמא שרץ דא"צ הזי' צריך לטבול מספק ומ"ה נקיט טמא מת. אמנם לפמ"ש לעיל דטמא שרץ ילפינן מסוטה לספק טומאה מרה"ר וטמא מת ילפינן מפסח כמ"מ תוס' סוטה כ"ח בשם ירושלמי מ"ה בספק טומאה ברה"ר בטמא שרץ ל"ה רק דחוי' וצריך לטבול מספק אבל בטמא מת למ"ד טומאה הותרה בציבור ה"ה בספק טומאה ברה"ר הותרה וא"צ לטבול ול"א בטמא מת הא מיא בנהרא זילו טבילא. דהותר לגמרי ולא דחויה. ולפ"ז י"ל דיוסי בן יועזר ס"ל טומאה הותרה בציבור ומ"ה העיד דיקרב במיתא ודאי מסאב וספק הלכה ומורין כן וא"צ לטבול מספק. ור' ינאי אמר הא מיא בנהרא דס"ל דחויה בציבור. הגם דבפסחים דף ע"ז אמרינן דליכא תנא דשמעת לי' טומאה הותרה אלא ר' יהודה היינו דשמעינן ליה בהדיא אבל יכול להיות דר' יוסי בן יועזר ס"ל טומאה הותרה רק דלא שמעינן מיניה בהדיא. וע' בספרי חא"ח סי' מ' אות ה' אם רוב דחוי' או הותרה ואם ספק טומאה ברה"ר דחויה או הותרה. ואקצר בזה:

סימן יח

בדבר השאלה בבעל שנותן גט לאשתו נדה איך רשאי לתת לידה והלא אסור להושיט מידו לידה שום דבר כמבואר סי' קצ"ה והוא מתוס' כתובות ס"א ואפי' ע"י זריקה מידו לידה אסור כמבואר ברמ"א שם:

א תשובה ב' תשובות בדבר האחד כיון דכל איסור שלא יושיט הוא מדרבנן שמא יבוא ע"י כן לידי הרגל עבירה. י"ל כיון דהגט לרחוקה אתי לא חיישינן דע"י כן יבא לידי הרגל עבירה כדאמרינן בש"ס דפסחים י"א הוא עצמו מחזיר עליו לשרפו מיכל קאכיל מיני'. ואף דר' יהודה חולק שם וס"ל דלא יבדוק בתוך המועד דלמא אתי למיכל מיני' הא קיי"ל כרבנן שם. איברא דהר"ן כ' שם דהא דפרש"י יבדוק לאחר המועד משש שעות ולמעלה עד שתחשך משום דבתוך הפסח גם רבנן מודו דגזרינן דלמא אתי למיכל מיני' הואיל ואיסור כרת הוא ול"מ סברת הוא עצמו מחזיר עליו לשרפו רק בע"פ דליכא כרת א"כ ה"ה בנדה דהוא איסור כרת ל"מ סברת דלרחוקה קאתי מ"מ הרי רש"י גופי' לא פי' כן במנחות פ"ז גם התוס' לא פירשו כן רק דגם בפסח יבדוק ואף דגם התוס' כ' שם ד"ה אבל לא גודשין דדוקא משום מצות ביעור יש להתיר כמו משום פסידא ול"ג ומהני סברת הוא עצמו מוזהר עליו לשורפו י"ל דגם גירושין מצוה אם שנא שלח לשיטת הרמב"ם ואפי' היכא דליכא מצוה או להחולקים על הרמב"ם (ונראה דתוס' חולקין וס"ל דגט ל"ה מצוה מדכתבו בגיטין כ' ע"ב ד"ה בכתובת קעקע דאסור לכתוב על איסורי הנאה דמתהני באיסורי הנאה והלא מצות לאו להנות נתנו וע"כ ס"ל דל"ה מצוה וכדברי התוס' כ' רוב הפוסקים בסי' קכ"ז וע' תשובת הרשב"א סי' י"ח בטעם שאין מברכין על גירושין נראה קצת דס"ל כרמב"ם וע' בספרי חא"ח סי' צ"ג מדין מצות לל"נ) מ"מ אין לדמות גזרות חז"ל וכיון דלרחוקא קאתי בגט זה ל"ח משום הרגל דבר. ועפ"י דברי הר"ן הנ"ל יש לישב דברי רש"י שפי' בפסחים י' ע"ב דוקא עד שתחשך בודק אבל בתוך הפסח לא יבדוק ובמנחות ס"ז פרש"י יבדוק לאחר המועד בתוך הפסח עצמו. להר"ן יש לישב לפמ"ש בטעמו דיש חילוק בין איסור לאו לאיסור כרת. והנה במנחות מקשה ולא גזר ר' יהודה וכו' ורמינהו וכו' אמר רבא שאני חדש וכו' ותוס' כתבו בב"מ כ"א ד"ה וכמה ותוס' פסחים ל"ג ד"ה תתן דהיכא דמקשה בסתם התרצן הי' המקשה. ורבא ס"ל ביבמות קי"ט מה לי איסור לאו מה לי איסור כרת וביבמות דף פ"ב מוכח מגמ' דלרבא אף בהרחקה אין חילוק כמו שהוכיח בתה"ד סי' ר"נ דלא כרש"י יבמות קי"ט. א"כ בפסחים שפירש"י אמשנה גופי' י"ל דוקא עד שתחשך דיש חילוק בין לאו לכרת אבל במנחות שפירש"י בדברי המקשן שהקשה ממשנה והוא רבא דלא ס"ל לחלק בין

איסור לאו לכרת שפיר פירש"י יבדוק לאחר המועד בתוך הפסח. וע' נובי"ק א"ח סי' כ"א והוא תירץ נכון בעזה"י. וע' בספרי ליו"ד ח"ר סי' מ"א אות ח' הבאתי מה שהערני הרב החריף מ' ליבש מנחם לנדא נ"י דסברת רבא מה לי איסור לאו מה לי איסור כרת משום דחייבי כריתות שלקו נפטרו מידי כריתתן ופלפלתי בזה. וכעת נ"ל במה שכ' תוס' קדושין י"ד כמו דאמרינן ביבמות מה לי איסור לאו מה לי איסור כרת ה"ה דאמרינן מה לי איסור לאו מה לי איסור מיתת ב"ד. ולפמ"ש הסברא אינו דומה כרת למיתת ב"ד. וע' תוס' יבמות ו' ע"ב ד"ה טעמא שכ' דאף דעשה דוחה ל"ת שיש בו כרת לא דחי לל"ת שיש בו מיתת ב"ד. ולפמ"ש דבריהם מזוקקים. וע' בתה"ד סי' ר"נ שהקשה בגליון (ט"ס שם סי' ל"ו וצ"ל קי"ג) מהא דאמרינן בב"מ צ"א לענין אמירה לנכרי לחלק בין איסור סקילה לאיסור לאו והלא לרבא אמרינן מה לי איסור לאו מה לי איסור כרת וכן קשה מיבמות קי"ד דמחלקין בין איסור סקילה לאיסור לאו ולפמ"ש לק"מ דהטעם דכרת לא חמיר משום דחייבי כריתות שלקו נפטרו מידי כריתתן ל"ש במיתת ב"ד וע' בדברי אמת סי' ו' שמחלק ג"כ בין איסור כרת למיתת ב"ד אבל לא ביאר הסברא ואכ"מ להאריך:

ב והנה עוד יש טעם מה שמותר להושיט גם לאשתו מידו לידה דלא אסרו חכמים להושיט רק בעודה אשתו אבל באשה שנתגרשה לא אסרו חכמים להושיט א"כ ה"ה בגט כיון שע"י כן תתגרש לא אסרו חז"ל כעין שכ' תוס' בשבועות ט"ו ד"ה אין עזרה דכיון דע"י כן נעשה בהמ"ק לא חשיב מנחה בבמה. וע' בספרי לא"ח סי' י"ג אות י"א וע' תוס' כתובות י"א גבי גר קטן מטבילין על דעת ב"ד אף דזכי' מטעם שליחות ואין שליחות לנכרי כיון שע"י כן נעשה ישראל יש שליחות וה"ה במגרש יש לומר כן. אמנם לפ"ז כש"כ באשה שכבר נתגרשה אין איסור להושיט מידו לידה או לזרוק לידה היכי דל"ש חיבה דבאשתו נדה גם זה אסור והפוסקים לא ביארו דין זה. אך אזה אין ראי' דשאני גט דהוא דבר הכרחי משא"כ להושיט מידו לידה וכל החומרות שהחמירו באשתו נדה יותר משאר עריות אולי אף לאחר גרושין נשארו באיסורן כמו שאסרו לדור בחצר אחד: ומצאתי בתשו' שמש צדקה חיו"ד סי' ס"ד שחקר אם מותר להתעסק בעצמו בקבורת אשתו נדה להלביש בגדי'. והעלה דכיון דמשמש מתה פטור מכל וכל אין לאסור עליו דל"ש החשש שמא יבא עלי' ומ"מ המחמיר שלא יגע בבשרה תבא עליו ברכה. והאריך בדין זה. הנה הא דלא השיב דלאחר מיתה ל"ה אשתו ול"ש החומרות שהחמירו חז"ל באשתו יותר משאר עריות משום דאמרינן ביבמות נ"ה דלאחר מיתה מקרי שארו. וכ' תוס' ב"ב קי"ד ד"ה מה אשה דמה שכ' ריב"ם דשארות פקע ע"י מיתה כמו ע"י גירושין ליתא דלאחר מיתה נמי מקרי שארו. ולשון תוס' יבמות נ"ה ד"ה לאחר מיתה שכ',

דילפינן מהכא דאשמעינן דלאחר מיתה לא מקרי שארו אינו מדוקדק דאדרבה מקרא זה ילפינן דמקרי שארו ועכ"פ מדין של השמש צדקה אין ללמוד לגרושה כאמור ודע דהספק אם מותר להתעסק באשתו נדה שמתה. לכאורה מוכח מקרא דאמרה תורה שיטמא לאשתו. והרי לב"ש כל הנשים מתות נדות משום בעותא דמלאך המות כדאיתא בנדה ע"א ומוכח דמותר להתעסק ומה דהתירה התורה בפירוש אין כח לחכמים לאסור כמ"ש הטו"ז ביו"ד סי' קי"ז. אך י"ל דלמסקנא דנדה שם לא ס"ל לב"ש דכל הנשים מתות נדות רק מטהרין הכלים מפני כבודן של זבות. על כן אין ראיה מקרא. והנה לשון השמש צדקה שכ' דמשמש באבר מת פטור אין אסור מדרבנן ומ"ה חייב מכות מרדות ומשמש עם מתה הוא פטור מכל וכל ומ"מ ודאי אינו מותר לכתחלה כמו שחשב הפוסק נ"י דס"ס הוצאות ש"ז לבטלה איכא אלא האיסור משום ביאה ליכא ומ"ה פטור אפי' ממכת מרדות וכ"כ בתשובה שני' שם הרב מ' אליהו ז"ל. ודברים אלו תמוהים דמת ישראל אסור בהנאה מדאורייתא דילפינן שם שם מעגלה ערופה והמשמש עם מתה עבר באיסור תורה ונהי דאין לוקין כמ"ש המ"ל פי"ד מאבל אבל איסור תורה קעביד. גם מ"ש דאינו חייב מכות מרדות ליתא דנהנה מן המת חייב מכות מרדות לפמ"ש הלח"מ סוף פ"א מחומ"צ דנהנה מחמץ בשעה ששית חייב מכות מרדות כש"כ נהנה ממתה חייב ואפי' להפמ"ג בפתיחה כוללת ח"א אות כ"ה שמצדד לומר בנהנה מחמץ בשעה ו' אין חייב מכות מרדות מ"מ בנהנה ממת דהוא איסור תורה מכין מכות מרדות. ואולי כונתו מצד איסור ביאת נדה לא עשה איסור. אך מ"ש מצד הוצאות ש"ז דבריו תמוהים דבלא"ה אסור משום דמת אסור בהנאה. ולדינא אין לאסור להתעסק משום שמא יבא עלי' ויעבור על איסור דאורייתא דזה איסור אף בטהורה ואף אחר אסור וזה צותה תורה בפירוש להתעסק ודוק:

ג עוד נ"ל דה"ט דנותן גט לידה ואין מדקדקין אם היא נדה דכיון דגט בעשרה ל"ח להרגל עבירה. כעין דאמרינן בשבת קמ"ו דעשרה בני אדם מסתפגין באלונתית ומביאין אותן בידן ול"ח כיון דרבים מדכרי אהדדי ואף דבודאי אסור להושיט לידה מיד ליד אף ברבים שם ההושטה זו אפשר ביחיד ולא חלקו משא"כ הושטת הגט אי אפשר רק ברבים וזה הטעם ג"כ בקדושין שכ' מהרי"ל הובא בבאר היטב סי' ס"א דאם אינה טהורה לא יגע בה אך יניח מעצמו ליפול באצבעה ואנו אין נוהגין כן ומ"ש באה"ט הטעם דקודם שקדשה ל"ה אשתו ומיד שקדשה מרחקת הכלה מהחתן אינו מספיק דכיון דע"י נעשית אשתו אסור כמ"ש לעיל להתיר בגט מה"ט. אך לפמ"ש כיון שהושטה זו א"א אלא בעשרה לא חששו חז"ל ומ"מ לענין נגיעה ממש תירץ זה אינו מספיק דהרי להרמב"ם איכא חשש

איסור תורה ע"כ פשוט שלא יגע בה והנה בקדושין נ"ל הטעם פשוט דמותר להושיט לה דכל הני חומרות שהחמירו באשתו נדה יותר משאר עריות לא החמירו רק באשתו ולא בארוסתו דלאו שארו הוא ובלא"ה אסורה לבעלה כנדה לא חששו חז"ל כעין שכ' תוס' יבמות ל"ו ד"ה ולא קתני דבמקדש מינקת חבירו א"צ גט רק הפרשה כיון דבלא"ה אסורה דכלה בלא ברכה אסורה לבעלה כנדה אין חוששין שיבא עלי' עיי"ש. וע' יבמות כ"ט ע"ב אשתו ארוסה לא מטמא לה וכן היא לא מטמאת לו והקשה רש"י הרי בנות אהרן לא הוזהרו על הטומאה ולכאורה יש לפרש דהיא אינה מתעסקת עמו מחשש הרגל עבירה כמו ששואל בתשו' שמש צדקה ודוקא באשתו התירה התורה ואף רבנן לא אסרו משא"כ בארוסה דאסורה לבעלה כנדה. אמנם כבר כתבתי דזה ליתא כמ"ש בשמש צדקה ובפרט לפמ"ש דבארוסה לא החמירו חז"ל. והנה להטעם הראשון שכתבתי דבגט ליכא איסור הושטה כיון דלרחוקה קאתי י"ל בגט שכ"מ שאין מגרשה מחמת שנאה וגם אח"כ תהי' אצלו בעדים ל"ש טעם דלרחוקה קאתי אך לטעם כיון דגט בעשרה לא חששו חז"ל גם בשכ"מ שייך היתר זה:

ד' וע' בעיקרי הד"ט סי' כ"א אות ד' דמייתי מרב אחד להתיר לאשה יולדת שנותנת הבן למילה לבעלה שידה אוחזת בכסת אחד ובעלה בשני' וכ' דלפמ"ש תשב"ץ סימן ר"ל דמותרת להושיט בן לבעלה משום דחי נושא את עצמו גם במילה שרי מה"ט וזה ליתא דנהי דתוס' ס"ל בבן ח' חי נושא א"ע אבל הרשב"א כ' בר"פ ר"א דמילה דאף קודם המילה ל"ש בקטן כזה חי נושא א"ע ועוד הא כתבו תוס' בר"פ ר"א דמילה דלאחר המילה התינוק חולה ול"ש חי נושא א"ע ואיך יחזיר הבעל להאשה. אך אולי טעם המתירין משום דמילה בעשרה ול"ח להרגל עבירה כמ"ש בגט וקדושין ומ"מ אין נוהגין להתיר במילה דהרי יכולה ליתן לאחר והאחר יתן לבעלה כנ"ל:

ה והנה ראיתי מובא בשם שו"ת בית יהודה הספרדי דבקדושין וחופת נדה יותר טוב שיושיט החתן להכלה הטבעת ע"י אחר ולא מידו לידה. ויש להסתפק אם גם בגט יוכל לעשות כן באשתו נדה אך בתשו' שערי דיעה סי' קל"ח תמה ע"ז דהוה טלי קדושך מעל גבי קרקע דל"מ לקצת פוסקים וצ"ל דהבעל אומר להנותן הטבעת שיתן לה בשליחתו והיא שומעת ולפ"ז בגט דאין לגרש ע"י שליח כשהבעל בעיר כדאיתא בסי' קמ"א סעיף נ"ה ובפ"ת שם בשם שב"י וכש"כ בלא הרשאה דגם לדעת המחבר אין לגרש ע"י שליח ודאי אין לעשות כן. והנה בקדושין אם האחר נותן בשליחתו והבעל אומר הרי את מקודשת ודאי מהני הקדושין אך להיפך שהוא יתן והשליח יאמר הרי את מקודשת לפלוני אף דזה הוה מילי ומהרי"ט סי' קכ"ז כ' דלא מהני הקדש ע"י שליח ולדידי'

ל"מ האמירה ע"י שליח אם הוא יתן בעצמו מ"מ אין הלכה כמהרי"ט וע' מ"ש בספרי ח"ר ליו"ד סי' קכ"ח אות ל"ז ואולי אף למהרי"ט מהני הקדושין דאמירת חבירו לא גרע מדיבור עמה מעסקי קדושין דמהני בלא אמר כלל. אך להפוסקים דבדיבור עמה מעיסקי קדושין ונתן בשתיקה צריכה שתאמר הן ע' לח"מ פ"ג ה"ח מאישות אין ראי' משם וי"ל דבעי באמירה שליחות ולמהרי"ט ל"מ ולכאורה קצת יש להוכיח דל"מ דבא"מ סי' ל"ח אות ה' כ' לישב קו' שעה"מ להריב"ש דאין לפדות פדיון הבן ע"י שליח אמאי מהני תנאי ע"מ להחזיר בפדה"ב הלא הוה תנאי בדבר שא"א לקיים עי"ש וכ' דנהי דהדיבור א"א עי"ש מ"מ נתינת מעות לכהן יכול להיות ע"י שליח שיאמר האב לכהן עבור המעות שאני נותן ע"י שלוחי יהי' פדוי. דהוה הפדיון ע"י עצמו ומ"ה מהני תנאי עיי"ש. ולפ"ז קשי' אמאי מקשינין בכתובות ע"ד והא ביאה דא"א לקיים ע"י שליח ומהני תנאי דנהי דהביאה א"א עי"ש מ"מ הרי במקדש בביאה צריך שיאמר לה בפני עדים הרי את מקודשת לי בביאה זו ואם יאמר השליח בפני עדים הרי את מקודשת לפלוני בביאה שלו ונתיחד הפלוני עמה בפני עדים מקודשת א"כ הקדושין הם ע"י שליח שעשאה הקדש על כל העולם ע"י שליח, וע"כ או כמהרי"ט ט או דאין לחלק הקדושין מקצת ע"י שליח ומקצת ע"י עצמו אך י"ל דלא מקרי מטעם זה אפשר לקיים עי"ש מה דהאמירה אפשר ע"י שליח דעיקר היא הנתינה. מ"מ זה ודאי מועיל שיהי' הדיבור ע"י עצמו והנתינה ע"י שליח או דמקודשת בנתינת חבירו מטעם עבד כנעני אמנם לדינא א"צ לעשות כדברי בית יהודה אך יושיט לה הטבעת בעצמו ולא יגע בה כטעמים הנ"ל:

סימן יט

החיים והשלום לכבוד ח"א וידידי הרב המופלג החכם השלם נדיב ושוע מ' יעקב דוב ווינרעב מלבוב נ"י:

ע"ד שאלתך באשה שיש לה חולי שינים ונחוץ לה להושיב שינים תותבת אם רשאי להושיב שינים בדבק שאינה יכולה להוציאם קודם הטבילה או נחוץ להושיב לה שינים מקאטשיק שיכולה להוציאם בכל פעם שתרצה, גם אם רשאי לסתום הנקבים משינים בדבק ולא יהי' חציצה:

א' תשובה בדבר שן תותבת הנעשה באופן שאין האשה בעצמה יכולה להוציאו רק רופא אומן יכול להוציאו ולהושיבו והאשה רגילה בטבילה וא"א שתלך בכל פעם להרופא אומן התיר בתשו' אמרי אש. סי' ע"ה לטבול בו. ועיקר הטעם דכיון דנעשה לנוי וליפות והיא אינה מקפדת להוציאו הוה כמיעוט שאינה מקפיד ואפי' בשירים ונזמים וטבעות מהודקים לא היו חוצצים רק מטעם שכ' הראב"ד הובא בטו"ז ס"ק כ"ג לפי שמקפדת

להסירו בשעת לישה והוה כחוטי צמר, משא"כ בשינים אינה מקפדת וכ"כ בבינת אדם שער בית הנשים אות י"ב, והנה מה שמביאים הפוסקים הנ"ל ראי' מש"ס דשבת דמבואר ר"פ האשה דאינה יוצאת ת בחוטי צמר דילמא מתרמי לה טבילה של מצוה ושרי להו ואתי לאתינהו ד' אמות ברה"ר ואמאי מותר לצאת בשן של כסף לכ"ע ובשן של זהב לרבי כמבואר בשבת דף ס"ה וכן ברמב"ם פי"ט משבת פוסק דמותר לצאת בשל כסף ול"ח דילמא איתרמי טבילת מצוה ותצטרך להוציאו מהפה ואתי לאתינהו ד' אמות ברה"ר וע"כ דמותרת לטבול בו. עיין בספרי ב"י א"ח סי' י"ד אות ו' שם הבאתי דברי תוס' רי"ד שכ' דהא דחיישינן ברצועות שבראש האשה שתזדמן לה טבילה של מצוה לא דחיישינן לשלפה ומחוה דלא לגלי שערה רק לטבילה חיישינן משום שאחר שתסירם בשעת טבילה שוב אין רשאי לקלוע בהם שערה בשבת כדאמרינן בפ' המצניע ולכן אתי לאתינהו. וביאור דבריו דלא ס"ל כתוס' דף נ"ז בשבת דיש איסור בסתירת קליעה ורק בקליעה אסור ולא בסתירה דל"ה סותר ע"מ לבנות או דס"ל סתירת קליעה מותר ע"י נכרי בשביל טבילת מצוה וקליעה אסור וכ"כ הטו"ז ר"ס ש"ג. וכיון דס"ל לתוס' רי"ד דל"ח לטבילה של מצוה רק בחוטי צמר שלא תוכל לחזור וללבוש וע"כ חיישינן דאתי לאתינהו ד' אמות. אבל בשן תותבת כמו שתוציאה מפה כן תחזיר לפה אחר הטבילה ול"ח דאתי לאתינהו א ומ"ה מותרת לצאת בשבת. ואין ראי' מזה שא"צ להוציא מפה בשעת טבילה. וכן אין ראיות התשב"ץ ח"ג סי' נ"ח ראי' מדהתירו לצאת בשבת בנזמי אוזן ש"מ שא"צ להסיר בשעת טבילה להנ"ל אין כאן הוכחה אולם שם הקשיתי על דברי התוס' רי"ד מש"ס שם ר"פ במה אשה מחבקין שבצואריהם אמאי לא והרי ל"ה חציצה ומשני בקטלא דאשה חונקת א"ע ומיהדק ולתוס' רי"ד אף דמיהדק מותר לצאת דאח"כ חוזרת ולובשת לאחר הטבילה. ולא דמי לחוטי צמר וכתבתי דהרי"ד כשיטתי' דגורס בש"ס הבנות טובלות בחוטין שבאזניהם ולא בחבקין שבצואריהם. ומקשה בגמ' אטבילה גופה, וזה נכון ולפ"ז לגירסא דידן ליכא למימר כתוס' רי"ד. ושפיר הראי' מדהותר לצאת בשן של כסף מוכח דל"ה חציצה וכבר כתבתי מזה בספרי הנ"ל אך שם כתבתי דמ"ש הבינת אדם דאף אם לא הושיב שן תחת שן רק על שן שחור הושיבה שן כסף א"צ ליטלו בשעת טבילה ואינו חוצץ כדמוכח מרמב"ם פי"ט דשבת שכ' ולא בשל זהב שמנחת על שן שחור שיש בשיני' אבל שן של כסף מותר מפני שאינו ניכר ומבואר דאף על שן שחור מותר ול"ח שתתרמי לה טבילת מצוה. וע"כ א"צ להסירו בשעת טביל' ואני כתבתי דהרמב"ם יסבור כשיטת התוס' רי"ד הנ"ל. וכעת נראה די"ל דכוונת הרמב"ם שבתחלה כ' ולא בשן שמנחת בפיה במקום שן שנפל. (והיא שן תותבת

של עץ) ולא בשל זהב שמנחת על שן שחור שיש בשיני' אבל של כסף מותר מפני שאינו ניכר הכונה שן של כסף שמנחת בפיה במקום שן שנפל. דבזה שייך הטעם מפני שאינו ניכר. ושן זה א"צ להוציאו בשעת טבילה שהיא מבטלה מן זה שם, ואינה מקפדת וא"כ בשן על שן שחור לא נהירא לי להתיר:

ב' והנה בספר בינת אדם ס"ל דלצורך שיהי' נאה א"צ להסיר דל"ה חציצה ולצורך רפואה הוה חציצה על כן מתיר בשן תותבת ואוסר לסתום החור מהשן מחמת צער וכאב. וחילי' מהבה"ג הובא בש"ך סי' קצ"ח ס"ק י"ד שכ' וכי טבלה לא תשף מישחא ולא תכחול עיני' דאמר שמואל כוחלת אם לרפואה הרי זה חוצץ ואם בשביל שתראה עיני' פורעת אינו חוצץ. שנו חכמים כל שחוץ מן העין חוצץ. הרי דיש חילוק בין לרפואה בין להנאותה. והנה דברים אלו תמוהים דאיפכא מסתברא דהרי כ' המרדכי פ"ב דשבועות גבי קולטניס דכיון דאיכא סכנה להסירם היינו רביתיהו ולא הוי חציצה והמרדכי הוצרך לסכנה לפי שהי' רוב שערות. אבל במיעוט מסיבת הרפואה ל"ה מיעוט המקפיד רק מיעוט שאינו מקפיד וכ"כ בדרוש וחידוש דף ק"ג ועדיף לרפואה יותר מלהנאותה ואיך פוסק הבה"ג להיפוך ועוד דמייתי דאמר שמואל כוחלת אם לרפואה וכו' והרי בגמ' אמר שמואל כחול שבתוך העין אינו חוצץ ושעל העין חוצץ ואם הי' פורחת אפי' חוץ לעין אינו חוצץ ואין לומר דבה"ג גרס בגמ' בדברי שמואל כמו שהביא דהרי באותו הדף עצמו מייתי בה"ג דברי שמואל כמו שמבואר בש"ס אמר שמואל כחול שבתוך העין וכו' ואיך סותר דברי עצמו ועוד אמאי לא מייתי הראשונים דברי בה"ג שהי' לו גירסא אחרת על כן נראה כונת דבריו דפירש דברי שמואל דאם כוחל לרפואה א"כ רק הכחל שבתוך העין והכחל שחוץ לעין אין בו מועיל והוא מקפיד עליו לרחצו על כן חוצץ אבל בשביל שיהיו עיני' פורחת היא אינה מקפדת והיא צריכה עוד להכחל על כן אינו חוצץ. ולפ"ז אין חידוש כל כך וגם ל"ה גירסא אחרת ולכן לא הביאו הפוסקי' ושמא כונתו דלרפואה אינו מבטל רק לפי שעה ע"כ חוצץ ולהנאותה מבטל להיות שם תמיד ע"כ אינו חוצץ והיוצא מזה דאם סותם הנקב לרפואה והוא מבטל הסתימה דאינו יכול ליטלו ודאי הוה מיעוט שאינו מקפיד ול"ה חציצה. ואולי גם בינת אדם אינו אוסר רק בהניח הרופא מוך בחור ליטלו אח"כ כשתבריא ע"כ הוה חציצה אבל, מה שמשימים דבק בחור אדעתא שישאר שם שנים הרבה ולא ינטל לעולם ל"ה חציצה וכ"כ במי נדה סי' קצ"ח. ובקנאת סופרים בהשמטות לעי נדה סי' ב':

ג' והנה מה שתמה שם הגאון מהרש"ק דבינת אדם סותר דברי עצמו דבסי' י"א מייתי לדברי מ"ע דבית הסתרים שאין דרכן לגלות ל"ב אף ראוי לביאת מים. ומה זה הקפיד

על חור השיניים שסותמים וזה ל"ק דאם פותח פי' יפה גם תור השן נראה מבחוץ ואינו דומה ללפלוף יבש שבתוך החוטם. אך בגוף הדין יפה כ' דהרי הס"ט ס"ק י"ט כ' ג"כ שיש לומר כיון שאשה זו אינה מקפדת מחמת הרפואה אף שרוב נשים מקפידין מ"מ אמרינן דלא משגחינן ברוב נשים בריאות רק רוב נשים שיש להם מכאוב כזה והם ודאי אין מקפידין כמו שכ' רמ"א במי שאומנתו להיות קצב או שוחט וידיו מלוכלכות אינו חוצץ הואיל ורוב אומנים כמוהו אין מקפידין רק שהקשה מרטי' שעל המכה דסעיף יוד ומאגד שע"ג מכה וקשקשים שעל השבר נמי נימא הכי שהרי כל אדם שיש להם מכה או שבר אין מקפידין כיון שמתרפאין בו וע"כ צ"ל דבשלמא באומנין תמיד אין מקפידין משא"כ באגד ורטי' בדעתם ליטול הרטי' והאגד ואין מבטלין אותם רק לפי שעה קשורים בו לא מיקרי אין מקפידין ולפ"ז בדבק מהשן שבדעתם שישאר כך לזמן הרבה בטל לגבי הגוף. וכן למה שחילק הגאון מליסא הובא בתשו' רע"א סי' ס' בין דבר שחוץ לגופה כגון קשקשים ואגד שע"ג המכה לדבר שבגופה ה"ה סתימת החור שבתוך השן ל"ה חציצה:

ד' שוב ראיתי בתשו' שואל ומשיב מ"ק ח"ג ס' כ"ז שכ' להיפך מבינת אדם דשינים תותבות הוין חציצה וסתימת הנקב בעופרת ל"ה חציצה כמ"ש בהגהות יד שאול סי' קצ"ח. הן אמת שמה שהביא ראי' דאף שן העשוי לנוי הוי חציצה מדאסרו לצאת לר"ה בכבול ובחצר מותר שלא תתגנה על בעלה א"כ כיון דעשוי לנוי ל"ח דילמא איתרמי טבילה של מצוה דל"ה חציצה ואמאי אסורה לצאת לר"ה וע"כ דהוה חציצה. ודבריו תמוהין במח"כ דבמשנה דשבת ברישא הטעם משום דילמא איתרמי טבילה של מצוה ובסיפא הטעם משום כוי וחיישינין דילמא שליף ומחוי. ובכבול הטעם דילמא שליף ומחוי ועיין בתוס' ר"פ במה אשה ד"ה הכא בקטלא. א"כ אין ראיתו ראי'. דטעמא דכבול דילמא שלפא ומחוי. גם מ"ש לדחות ראיות הב"א ותשו' אמרי אש מדמותר לצאת בשן של כסף דילמא איתרמי טבילת מצוה. וכ' כיון דגנאי הוא לה שאין לה שן ל"ח לטבילה של מצוה דתחזור ותלבש שלא יהי' לה גנאי. זה ליתא דהרי בגמ' אמרינן דרבי מתיר בשל זהב משום דס"ל מידי דמיגנא בי' לא אתיא לאתויי ורבנן ס"ל אף מידי דמיגנא אתי' לאתויי. ובשל כסף מתירין דלאו חשיבות הוא ולא אתי' לאתויי. אבל אם איתרמי טבילה של מצוה ותצטרך לפשוט ניחוש שתטלטל ד' אמות ברה"ר דלא שייך לומר כיון דמיגנא תחזור ותלבש דהרי רבנן ס"ל דמידי דמיגנא שלפא ומחוי וכ"ש שלא תמהר ללבוש על כן ההוכחה נכונה וע' שו"מ מ"ת ח"ג סי' ק"ח:

ה מ"מ לדינא נלע"ד להחמיר בשינים תותבות דכיון דיכולים לעשות שינים מקאטשיק אשר יכולים ליטלן בכל פעם שתלך לבית הטבילה הוה כלכתחל' ורמ"א כ' סוף סעיף א' ולכתחלה לא תטבול אפי' בדברים שאינן חוצצין גזרה אטו דברים החוצצין, ונהי דהיכא דאיכא צערא וכאב כדיעבד דמי כדמצינו בכמה דוכתא כעין שכ' הטו"ז סי' צ"א סק"ב דשעת הדחק כדיעבד דמי וכדמוכח בסי' קצ"ח גופי' שלא הגיה רמ"א דלכתחלה אסור בשירים ונזמים שהם רפוים. מ"מ כיון שיש פוסקים מחמירים ויש חשש חציצה על כן בהכרח להושיב שינים מקאטשיק שתטלם בשעת טבילה. וע' מ"ש בספרי ח"ר מיו"ד ס"ס מ"ג שגם בע"פ נכון לטול השינים ולרחצם היטב בחמין עיי"ש אך לסתום החור מהשן בעופרת במקום כאב וצער גדול יש לסמוך על המתירין באופן שלא תהי' הסתימה גבוה מהשן אך הסתימה תהי' עמוק קצת או עכ"פ בשוה להשן ולא תהי' בליטה לחוץ אך אם הרופא אומר שנחוץ לאשה הזאת שיניים המדובקים ובשינים הנטלים יהי' להאשה כאב וצער גדול יש להמתירין מקום לסמוך עליהם הלא המה תשובות אמרי אש ובינת אדם וספר מנחת יהודה:

ו והגה בספר הנ"ל וגם במנ"ח מצוה קע"ה תמהו על הרמב"ם דלא מייתי דברי רב כהנא ביבמות ע"ח דיש חילוק בין רובא לכולא דברובא שאינה מקפדת ל"ה חציצה מדאורייתא ובכולא הוה חציצה מדאורייתא. ולפענ"ד נראה לישב דהנה גוף החילוק אינו מובן דהרי בכל התורה קיי"ל רובא ככולה כדאיתא בנזיר מ"ב ומ"ט מחלקינן הכא. והגם דמצינו בנזיר מ"ב לענין שערות דל"מ מה שגילחו רוב שערות רק בעי כל השערות שם ילפינן מקרא דכתיב יגלחנו עד דגלח כולו. ובהוריות דף ג' מסקינן דמהני הוראת רובו רק דבעינן רובו מתוך כולו. וברחיצות זקני העיר בעגלה ערופה בעי כולם אפילו הם מאה כמבואר בר"מ פ"ח מרוצח ה"ב ילפינן בספרי מדכתיב וכל. ובנכנס לבית המנוגע מאחוריו ל"א רובא ככולה כ' תוס' בשבועות י"ז ע"ב ד"ה אפילו הטעם ג"כ דילפינן מקרא והא דל"מ במצוה רובא ככולה כגון אם לא אכל רק רוב מכזית עיין ח"ס א"ח סי' ק"מ הטעם ובאמת לפמ"ש שם בשם הגאון מהרש"ק דל"א בשיעורין שהוא מהלכה רובו ככולו ה"ה מה"ט ל"א בחציצין רובו ככולו והיינו טעמא דרב כהנא:

אך למה לא מקשינן דינים הנאמרו בהלכה משאר דינים שבתורה וצ"ל דזה תליא בפלוגתא דמס' ידים פ"ג משנה ב' דאמרו לו אין דנין דברי תורה מדברי סופרים ולא דברי סופרים מדברי תורה ופי' הגאון ר' אלי' דדברי סופרים הוא דבר שלא נאמר בפירוש רק מהלכה וחכמים ס"ל כר"א דאין דנין ק"ו מהלכה וה"ה אין דנין הלכה מק"ו ור' יהושע ס"ל דנין. על כן דברי רב כהנא ג"כ תליא במחלוקת. והנה אם למדין היקש מהלכה פליגי

במכות י"א בס"ת שתפרו בפשתן ומ"ד כשר דנהי דאיתקש ס"ת לתפילין להלכה לא איתקש. ולפ"ז הרמב"ם דס"ל ס"ת שתפרה בפשתן פסול דס"ל למדין גם להלכה וכן גז"ש דנין אף להלכה כדמשני בפסחים פ"א לענין טומאת התהום דהוא הלכה יליף מועדו מועדו ובש"ס דזבחים צ"ג מיבעי' לי' בדם מהו הילכתא היא ומהלכה לא גמרינן ומבואר דגם מה מצינו לא ילפינן מהלכה ורש"י פי' בשבת קל"ב דכל י"ג מדות לא ילפינן מהלכה ולפ"ז י"ל דרב כהנא ס"ל דלא ילפינן מהלכה כלל ע"כ אף הלכה לא ילפינן מדברי תורה ומ"ה ס"ל דלא אמרינן רובו ככולו. ורמב"ם פוסק דילפינן היקש מהלכה וה"ה דסובר דילפינן הלכה במה מצינו וס"ל גם בהלכה רובו ככולו. ומ"ה לא מייתי דרב כהנא ועיין חולין י"ט אמרינן אנא רובא דשחיטה קאמינא דר"י בר"י ס"ל רובא ככולה ורבנן פליגי ופליגי אי בהלכה אמרינן רובא ככולה אמנם כל זה רחוק:

ז ויש לומר עוד הנה התוס' יבמות ריש דף ד' כתבו דוגלח את כל שערו דמצורע אפשר לקיים בשער דהיתר דכל שערו קרינן בי' כמו כל מלאכה לא תעשו דלא קאי אלא אמלאכו' דלא דחי שבת (ומ"ה מצורע ל"ה אלא דחוי' ולא הותרה המצוה תגלחת פאת ראשו וזקנו). ודבריהם צ"ע דידוע שיש חילוק בין חיוב לשלילה דכל דכתיב גבי שלילה הכונה במקצת כל מלאכה לא תעשו הכונה שום מלאכה לא תעשו וכ"כ תשו' הרשב"א סי' תק"צ כמו אל תטמאו בכל אלה (וע' מכות כ"ד) משא"כ בכל בחיוב כגון וגלח את כל שערו. אך דא"כ נה מייתי במכות כ"ד ראי' מקרא דאל תטמאו בכל אלה לקרא דעושה כל אלה דהכונה אפי' בחדא מנייהו דלמא יש חילוק בין חיוב לשלילה. עוד ראיה ממנחות י"א דדריש ר' יהודה ואת כל הלבונה אפי' חד קורט הרי דאפי' בחיוב אמרינן אפילו מקצת ע"כ שפיר כתבו ביבמות (אולי כוונו וגלח את כל שערו הכוונה רוב שערו. וכן כל מלאכה לא תעשו שום ורוב מלאכה. דהרי יש מלאכות שדוחין שבת) וכוונת דבריהם אף דאמרינן מצורע ששייר ב' שערות לא עשה ולא כלום היינו משערות המותרות ועוד דלבתר דכתיב זקנו וראשו הדין דאם שייר ב' שערות לא עשה ולא כלום ועכ"פ כיון דשמענא מדברי תוס' דכל הוא אפי' מקצת א"כ יש לפרש ורחץ במים את כל בשרו דרשינן כל בשרו שיהי' מקצת במים והיינו אם יש חציצה שאינו מקפיד בעי עכ"פ מיעוט מ"ה כולו חוצץ. ומדכתיב בשרו ילפינן שיהי' כולו במים (ולא כפירש"י בפסחים דילפינן מכל בשרו דלתוס' כל אתי לבה"ס) וזה כעין דדריש ר"י בבכורות ג' בכור כולה משמע כל בכור אפי' מקצת. ואמנם התוס' כתבו בקדושין כ"ה דילפינן מכל בשרו דבית הסתרים בעי ראוי לביאת מים. והריטב"א כ' דראוי לביאת מים לא בעינן רק מדרבנן.. ומעתה י"ל דרב כהנא ס"ל ל"ב בהס"ת ראוי לביאת מים רק מדרבנן ואיתר כל

בשרו ויליף מקרא זה דאף בשאינו מקפיד דל"ה חציצה מ"מ בכולו חוצץ. ורמב"ם יסבור דמדאורייתא בעי ראוי לביאת מים מקרא דכל בשרו. ואין לו ריבוי דכולו חוצץ ומ"ה לא מייתי הא דרב כהנא ועיין בת"ש סי' ל"ו ס"ק פ"ד שכ' דבצעקה רוב אונא אף שנשאר כט"ד טרפה דרובו ככולו כמ"ש מהרש"ל שצמקה רוב הריאה טריפה דרובו ככולו וכ"כ בגלד רובא ובאמת אם נימא בחציצין ל"א רובו ככולו וכן בשיעורין ה"ה בטריפות דהוא מהלכה ל"א רובו ככולו אך לפמ"ש דגם בחציצין רובא ככולה הזה בטרפות:

נ"ל בעיקר דין דאמרינן בנזיר מ"ב דבכל התורה רובא ככולה א"א ללמוד מסנהדרין דבסנהדרין המיעוט מוכרחין לומר כרוב כמ"ש בגט פשוט בביאור דברי תוס' ב"ק כ"ז וע' בספרי ב"י א"ח סי' י"ב א"כ המיעוט כמאן דליתא אך נראה דזה הלכה למשה מסיני דבשחיטה רוב הסימנים ככולן וה"ה בשאר דוכתא ואף רבנן דפליגי אר' יוסי בר' יהודה דוקא במוגרמת אבל בשחיטה ס"ל דסגי ברוב מדאורייתא. ולפ"ז י"ל למאן דס"ל בירושלמי גיטין חצירו של שליח ל"ה כידו מטעם דריבוי לא קאי אריבוי. כמ"ש בב"י א"ח סי' ז' אות ז' וב"י יו"ד ח"ר סי' ס"ב אות ט' וסי' קי"ח אות א' הזה דהלכה לא קאי אהלכה ומה"ט בשיעורין דהוא הלכה ל"א רובו ככולו וה"ה במתיצין וחציצין וה"ט דאמרינן ה"ע ברובו אבל כולו חולץ. ולפ"ז למ"ד דריבוי קאי אריבוי ה"ה דהלכה קאי אהלכה ונימא בחציצין רובו ככולו אך שמא הי' בחציצין כן ההלכה בפירוש ולפי מ"ש הרא"ש רפ"ב דב"ק דכל הלכה למשה מסיני הי' לקולא י"ל דלחומרא ל"א רובו ככולו. אך כבר כתבתי במקום אחר דמשמע דההלכה למשה מסיני הי' ג"כ לחומרא וכ"ז יש לעיין לדינא על דברי הת"ש הנ"ל לענין צמקה אונא. ולא באתי להורות לדינא אך לפלפל בדברי הגדולים:

והנני דודך ד"ש באהבה רבה. ח עוד סי' בא בכ"ד פרעמישלא תריג. להרב החריף ובקי מוה' שלום בער נ"י מו"ץ מדובעעק:

ע"ד השאלה באשה צעירה לימים שעברו עלי' ג' שנים מהנשואין ולא נפקדה והי' להאשה כאב גדול במעי' בשעת הגעת זמן וסתה עד שלא הי' יכולה להלוך כלל ונמשך הכאב יום אחד. ויותר ונסעה לרופא מומחה בקראקא ושם לה טבעת של עצם בבית הרחם שיחזיק האם מרדת מטה ובמשך איזה ימים לקחה הטבעת מבית הרחם והי' לה כאב גדול מאוד ונדמה לה כאלו נפל כל בית הרחם למטה וחזר הרופא והכניס טבעת קצת יותר גדול והי' לה יסורים גדולים בשעת הכנסתו לשם וצוה לה שבמשך ששה חדשים לא תקח הטבעת משם למען לא תחזיר המחלה כבראשונ' גם אמר לה שיהי' זה לתועלת להריון. והנה העצם עמוק מפתח בית הרחם ערך ב' פרקים מאצבע

ואורך העצם ערך אצבע והאשה אומרת שתוכל לבדוק כדרך כל הנשים. עד מקום שידה מגעת ותוכל לזוז העצם ממקומו למטה ולשים עד הבדיקה בין עצם לבשר אך למעלה בראש העצם אינה יודעת אם ביזוז קצת ואם יוכל לבוא מים לשם בשעת טבילה. על כן שאל אם יכולה האשה לטהר עצמה לבעלה בבדיקה ובספירת ז' נקיים גם אם אין חשש חציצה בטבילה:

א תשובה שאלה זו נפתח' בגדולים שכבר דיברו מזה הגאוני' בתשו' זכרון יוסף ותשו' הגאון רע"א וסדרי טהרה ע"כ אדבר בקצרה מה שתעלה מצודתי בעזר השם הנה בדבר חציצה כבר דיברו מזה הפוסקים הנ"ל דכיון דאיכא סכנה להסיר העצם האשה אינה מקפדת וכל הנשים אלו הי' להם כאב כזה לא הקפידו להסיר העצם ומ"ה אינה חוצץ כמ"ש המרדכי סוף ה' נדה דקולטניס השערות ל"ה חציצה דכיון דסכנה להסירם הכי רביתיהו. והנה מה דמייתי הזכרון יוסף ראי' מהמרדכי אף דהמרדכי לא כ' טעם שאינה מקפדת דהרי ברוב שערות ל"מ שאינה מקפדת ורק דהכי רביתיהו כמו דמייתי מנתגיירה בנה א"צ טבילה משום דהכי רביתיהו צ"ל דמכח כש"כ מייתי דכיון דמרדכי כ' דהכי רביתיהו ול"ה חציצה אף ברוב שערות כש"כ. דמהני במיעוט הגוף ומיקרי אינה מקפדת מטעם סכנה וצ"ל אף דכ' המרדכי סכנה מ"מ אם איכא כאב להסיר ג"כ מקרי אינה מקפדת ודוקא ברוב שערות בעי סכנה אבל במיעוט הגוף מהני הא דאיכא כאב אם תסיר הטבעת שלא מקפדת מטעם זה (וכ"כ הגאון רע"א בדרוש וחידוש דף ק"ג) וצ"ל הא דכ' הטו"ז ס"ק מ' בשם רש"ל בבעלת חטטין אעפ"י שכואב לה הרבה צריכה להסיר ול"א דמחמת צער הוה מיעוט שאינה מקפדת זה ל"ה רק חומרא בעלמא אבל מדינא א"צ להסיר מטעם זה וכ"כ בדרוש וחדוש וכ"כ בגליון הש"ע בשם עצי לבונה ומצאתי בתשו' השיב משה סי' מ"ד שכ' ג"כ באשה שיש לה חטטין בתמידות ויש לה כאב גדול שתסירם בכל פעם והתיר מטעם דהוה רביתייהו אף אם יכסו רוב גופה ובאם אין מכסה רוב גופה התיר מטעם כיון שיש צער אינה מקפדת ובסדרי טהרה סי' קצ"ח סוף ס"ק י"ט הקשה על סברה זו מרטי' שע"ג מכה דסעיף ו' ואגוד' שע"ג מכה וקשקשין שעל השבר דסעיף כ"ג אמאי הוה חציצה הרי כל בני אדם שיש להם מכה או שבר אין מקפידין בכך כיון שמתרפאין בו ולק"מ דשם אין מבטלין האגד ובדעתו ליטול כל שעה על כן הוה חציצה משא"כ העצם שמונח בבית הרחם ואינו נראה והרופא הזהירה שיהי' שם לפחות חצי שנה על כן בטל לגבי גופה וכן הקאלטיניס כיון שהולכת תמיד בשערה בטילין ול"ה חציצה כיון שאינה מקפדת וכן בשינים תותבת בדעתם ללכת תמיד בשנים האלה על כן ל"ה חציצה כמבואר בשו"ת האחרונים וע' בתשו' לעיל בדין זה וע' במג"א

סי' קס"ב ס"ק ח"י: ב והנה בתשו' זכרון יוסף התיר עוד מסברא דדוקא בית הסתרים בעי ראוי לביאת מים אבל בלוע א"צ אפי' ראוי לביאת מים ואם העצם מונח בעומק הוה בלוע עיי"ש אמנם בנוב"י ק' סי' ס"ד כ' דזה דוקא אם העצם בעומק כל כך עד שאין השמש מגיע שם אפילו בשעת גמר ביאה אז מקרי בלוע ובנ"ד שהעצם מונח בעומק ב' פרקי אצבע הוה פחות ממקום שהשמש דש ולא מיקרי בלוע רק בית הסתרים. אמנם כיון שהאשה אומרת שתוכל לבדוק בעד כל אורך אצבע כדרך הנשים ותוכל להזיז הטבעת ולהכניס העד שם. א"כ בודאי כאורך אצבע ל"ה חציצה שהרי המים מגיעין שם ולמעלה מזה שם ודאי הוה בלוע על כן גם ההיתר השני שייך בנ"ד רק באופן שבשעת הטבילה כשהיא בתוך המים תזיז בידה העצם והנה אין לגבב בזה חומרות דכבר כ' מוח"ז הגאון רע"א בסי' ס' דהוה תרי דרבנן לפמ"ש הריטב"א בקדושין דבית הסתרים ל"ב ראוי לביאת מים רק מדרבנן גם מיעוט המקפיד ל"ה רק דרבנן. וכיון דיש ספק שמא גם בראש העצם יגיעו המים ע"י הזזה על כן הוה ספק דרבנן ונהי דהוה ספק בחסרון ידיעה מ"מ בתרי דרבנן מהני גם ספק בחסרון ידיעה וע' פמ"ג במשבצות ר"ס צ"ד דבכל הקדרה משערינין ואין לומר ספק דרבנן להקל דכל אחד ישער לפי דעתו אפי' אלף ספיקות ל"מ ואילו אף בחציצה ל"א ספק דרבנן להקל, מ"מ בתרי דרבנן יש לצדד להקל בפרט היכי דאי אפשר לברר איברא דלדעתי נראה דגוף הדין תליא אי דנין אפשר משאי אפשר דבודאי בית הבלוע ל"ב ראוי לביאת מים דא"א שתנקה האשה בבני מעים וכל מקומות רק דאותו מקום אף אם הוא בלוע מ"מ אפשר שתרחץ היטב. אמנם אם דנין אפשר משאי אפשר מקום בלוע א"צ אף ראוי לביאת מים ובזה מיושב מה שהקשה בתשו' זכרון יוסף אמאי ל"א בש"ס דנדה מ"ב בהאי דמיבעיא שם אותו מקום בלוע הוה או בית הסתרים נ"מ אי בעי ראוי לביאת מים לפי הסברא דבלוע ל"ב אף ראוי לביאת מים דכיון דשם פליגי אבייי ורבא ואביי ס"ל בלוע הוה ורבא ס"ל בית הסתרים הוא א"כ דנהי דלאביי הוי מצי למימר נ"מ זו דאביי ס"ל דנין אפשר משאי אפשר דיליף במכות ה' אין משלשין במכות ממיתה אף דהוה אפשר משאי אפשר וכן הוכיח במלא הרועים אות דנין מ"מ רבא ס"ל אין דנין אפשר משא"א ולמה אמר רבא בית הסתרים הוא והרי אפילו אם הוא בלוע לדידי' בעי ראוי לביאת מים ע"כ הוצרך בגמ' לנ"מ אחריתא. ולפ"ז יש להסתפק לדינא אם הלכה דנין אפשר משא"א מ"מ יש לומר דלמעלה ממקום שהשמש דש ואין היד מגעת אי אפשר לבדוק ע"כ הוה לא אפשר וכיון דגדולי המורים פסקו כן יש לסמוך להקל על שני היתרים הנ"ל:

ג' ובעיקר הדין דבית הסתרים בעי ראוי לביאת מים שכתבו תוס' בקדושין כ"ה דילפינין מדכתיב כל בשרו והרשב"א והריטב"א כתבו דל"ב ראוי לביאת מים רק מדרבנן נ"ל קצת ראי' לדברי הרשב"א וריטב"א דבב"י ס"ס קצ"ח מייתי תוספתא אספלנית מלוגמא ורטי' שעל בית הסתרים רבי אומר חוצץ וריב"י אומר אינו חוצץ וכ' דריב"י ס"ל דבית הסתרים לא בעי ראוי לביאת מים. ור"ע דס"ל בתוספתא פ"ח דמקואות דנכנס צרורות וקסמין בפרקי רגלי' אינו חוצץ ס"ל כריב"י (ע' בספרי ליו"ד סי' ב' בש"ה אות ה' ובהגהות ומפתחות שם) ולתוס' דילפינין מכל לא יתכן דר"ע יחלוק על זה דהרי ר"ע דריש כל בנדה ע"ג ובזבחים פ"ב. וגם מה שכ' הר"ש בסוף מקואות דטעמא דריב"י וכן הא דמצינו בכמה מקומות דבית הסתרים אינו חוצץ ובתוספתא דקתני דפנוי' אינו חוצץ טעמא משום דלא קפדי אחציצה דבית הסתרים (דלא כב"י) לא יתכן אם בעינן ראוי לביאת מים מדאורייתא איך מקילין כ"כ בדאורייתא ועל כרחך כדעת הריטב"א דל"ב ראוי לביאת מים רק מדרבנן. ומש"ה מקילין ריב"י ור"ע דמיעוט המקפיד בדרבנן הוה גזירה לגזירה כמ"ש הרשב"א ומ"ה פליגי ארבי ודוק:

ד ושוב אנהירנא לעייניו בהאי דינא וראיתי דברי תשו' מנחם עזרי' סי' ק"י שכ' לענין לפלוף יבש שבתוך החוטם כלל בחציצה דאפי' ראוי לביאת מים אינו צריך אלא במקום שדרכו להיות מתגלה לפעמים כגון תוך העין ובית הסתרים והקמטים ונכון מאוד ליזהר על שפת החוטם בפנים שלא יהא בו לפלוף יבש אבל בחלל הפנימי פשיטא שאינו מעכב וכו' ועוד מה שהוא לגמרי מן החלל לאו בקפידא תליא מילתא אלא כל עיקר אין טעון ביאת מים. והובא דבריו בחדושי רע"א ס"ז ובבינת אדם אות י"א. א"כ לדבריו ודאי באותו מקום אף למטה ממקום שהשמש דש א"צ ראוי לביאת מים וא"צ לבא לסברת הנוב"י דאותו מקום בלוע הוא אלא אפי' אם הוא בית הסתרים א"צ ראוי לביאת מים כיון דאותו מקום אין דרכו להתגלות. ובזה מיושב קו' זכרון יוסף הנ"ל אמאי לא אמרו בנדה מ"ב בהאיבעי' אי אותו מקום בלוע דנ"מ לענין דבעינין ראוי לביאת מים ולהנ"ל ניחא דאף אם הוא בית הסתרים א"צ ראוי לביאת מים ובנובי"ת סי' קל"ה רצה השואל לחלק קצת כחילוק של מ"ע ודחה סברתו ואלו הי' לפניו דברי הגאון מ"ע לא הי' דחאו. והפלא שגם הגאון רע"א לא הביא דבריו בתשו' סי' ס' ובדרוש וחידוש דף ק"ג בשאלה הנ"ל ובהגהות ר"ע מביא דבריו ולדברי מ"ע הנ"ל אולי יש לישב דברי התוס' נדה ס"ז ד"ה פתחה שכתבו וכן צריך לחלק (בין טהרות לבעלה) דלעיל אמרינן דבית הסתרים לא בעי ביאת מים ובפ"ט דמקואות חשיב ואלו חוצצין בית הסתרים שבאשה עיי"ש. ודבריהם תמוהים דהרי לעיל אמרו בגמ' דמ"מ ראוי לביאת מים בעינן. וכבר תמה כעין זה הב"י על

הסמ"ג וע' בס"ט מ"ש בזה. ולהנ"ל אפשר לומר דלעיל דף ס"ו אמרו בגמ' בית הקמטים ובית הסתרים ודומיא דבית הקמטים תני בית הסתרים מקום הראוי לגלות ע"כ בעי ראוי לביאת מים. אבל במשנה דמקואות דתני סתם בית הסתרים משמע לתוס' אפי' בית הסתרים שאינו ראוי לגלות ול"ב אף ראוי לביאת מים שפיר הקשו כן י"ל לחומר הנושא. ועכ"פ בעל מ"ע אילן גדול לסמוך עליו והגאון מהרש"ק בקנאת סופרים בהשמטות למי נדה סי' כ' תמה על מ"ע משפחתו של רבי שמצאה דבר חוצץ בין שיני' בנדה ס"ו ולק"מ דבין שיני' מקום הראוי להתגלות כדאמרינן בקדושין כ"ה לענין טומאה ודוק:

ו' וראיתי בתשו' רע"א סי' ס' הוכיח מרמ"א דאף במקום שאין עשוי להתגלות בעי שיהי' ראוי לביאת מים מדכתב בסעיף מ"ג י"א שהאשה צריכה להטיל מים וכו' שלא תהי' צריכ' לעצור עצמה ולא יהי' ראוי לביאת מים. ואין מזה ראי' דשם חיישי' שתעצור עצמה ותקמץ שפתותי' והוה כמו קמצה שפתיה וזה במקום הגלוי או הראוי לגלות ושוב ראיתי שבתשו' רע"א הרגיש בזה בסוף דבריו ודוק. וראיתי בש"ד שמשם מוצא דברי רמ"א שכ' ואשה צריכה להטיל מים קודם שטובלת אם צריכה כדאמר בפרק יוצא דופן גבי זבה שנעקרו מי רגלי' וירדה וטבלה מהו תיקו וכל תיקו דאיסורא לחומרא. וכ' בהגהות ש"ד שם תמוה בעיני אם יצא זה מפי גאון לעולם דשם האיבעי' לענין טהרות אם נטמאה משום מעינות הזב אבל לבעלה אפי' אחר טבילה נגעה במעינות הזב אינה נאסרה על בעלה ואי משום שצריכה לעצור עצמה ולא יהא אותו מקום ראוי לביאת מים אין ראי' מזבה שנעקרה וכו' אלא מקמצה שפתי' (כן הגירסא נכונה וכן הוא בהגהות ש"ע מהגאון ר' אלי' אות נ' ולא כגירסא דידן ולא מקמצה שפתי') עכ"פ מוכח דטעמא שלא תעצור משום חשש קמצה שפתי'. כאמור. ובגוף דברי הש"ד נלע"ד שפירש דברי הגמ' בדרך זה זבה שנעקרו מימי רגלי' מהו את"ל בתר עקירה אזלינן ה"מ ש"ז דלא מצי נקיט לה אבל מימי רגלי' דמצי נקיט לא או דילמא ל"ש משום דגם מי רגלי' לא מצי נקיט לה דיהי' חציצה, וזה גופה הוא האיבעי' והאיבעי' השני' בנכרית זבה ג"כ היא האיבעי' הואיל דטבילה דרבנן הוא ל"ה חציצה ומצי נקט לה ול"ה עקירה. כן י"ל לחומר הנושא ובזה מיושב קו' הגאון ר' אלי' בהגהות. ואכ"מ להאריך:

ז' אמנם כ"ז לענין טבילה אמנם לענין הבדיקה איך תדע אם פסקה בטהרה והרי זה מדאורייתא כמו שהוכיח בזכרון יוסף אמנם יש לומר דהנה הקשיתי למה צריכה האשה לעיין בכל הגוף קודם טבילה דעיונא דאורייתא כדאמרינן בב"ק פ"ב ובסי' קצ"ט סעיף א' והרי מיעוט המקפיד ורוב שאינו מקפיד ל"ה רק מדרבנן ולמה נחוש מדאורייתא לרוב המקפיד דלא שכיח אף על המיעוט ומדאורייתא אזלינן בתר רובא וע"כ צ"ל

דכיון דאיכא לברורי צריך לברר מדאורייתא על כן צריכה עיונא ולפ"ז ה"ה י"ל מה"ט דמדאורייתא בעי פסיקת טהרה אף שהאשה יש לה חזקה מחמת רוב שפוסקת מלראות אחר איזה ימים ורובא דרוב נשים פוסקין לראות אחר איזה ימים כמ"ש בזכרון יוסף מ"מ לא סמכינן על רובא מדאורייתא דאפשר לברר אמנם כשאי אפשר לבדוק סמכינן ארובא ומועיל נגד חזקת טומאה מדאורייתא דאף לפוסקים דס"ל סמוך מיעוטא לחזקה הוא מדרבנן:

ולכאורה קשה ע"ז מש"ס דנדה דף ס"ח דמבואר שם דאם בדקה עצמה ביום השביעי ומצאה טמאה ולאח"ז בדקה ומצאה טמאה רב ס"ל דהיא זבה ודאי. ואמאי לא ניזל בתר רובא דרוב נשים פוסקת מלראות לאחר ז'. ותהי' טהורה מדאורייתא עכ"פ. אך שם נכון דהרי רוב נשים פוסקת לראות קודם ז' וזו יצאה מרוב ע"כ מוקמינין אחזקת טומאה אמנם לפ"ז אם בדקה בשני ומצאה טמאה ועבר עלי' ימים שלא בדקה ורוב נשים פוסקת מלראות ואח"כ מצאה טמאה תהי' טהורה מדאורייתא. בימים שדרך להיות פוסקת. ומ"מ מדרבנן טמאה והנה מדברי הרמב"ם לא משמע כן שכ' בפ"ו מא"ב ה"כ בדקה עצמה ומצאה טמאה אפילו בדקה בשביעי לנדתה ובין השמשות לא בדקה עצמה אלא המתינה ימים ואח"כ בדקה ומצאה טהורה הר"ז ספק זבה ואם מצאה טמאה הר"ז זבה ודאי ומה קאמר אפילו בדקה בשביעי. ומשמע דכש"כ קודם שביעי. והרי זה דוקא בשביעי דיצאה מרוב משא"כ אם בדקה בשני דלא יצאה מרוב. אח"כ ל"ה זבה ודאי כמ"ש וצ"ל דהרמב"ם נקט אפילו בשביעי לא מיבעי בששי דאז ג"כ יצאה מהרוב. ולדינא נ"ל כדכתיבנא דמדאו' רובא וחזקה רובא עדיף. וע' בס"ט סי' קצ"ו סוף ס"ק כ"ג שהקשה בדברי הרמב"ם מה קמ"ל אפי' בז'. ולא הרגיש בזה דבז' עדיף יותר שיצאה מרוב ודוק. עוד ראיתי בתשו' זכרון יוסף סי' ט' שרצה השואל לומר דה"ט דטמאה מדאורייתא בלא פסיקת טהרה משום דהוה ספק טומאה ברה"י ואף שכ' תוס' דטומאה היוצאה מגופה לא ילפינן מסוטה זה דוקא לטהר ברה"ר לא ילפינן משום דהתם איכא ספק מגע והכא ספק ראי' דחמיר משא"כ לטמאה ברה"י ילפינן מק"ו דסוטה שהתם היא טומאת מגע דלא מסתבר לאחמורי כ"כ. וע' בזכרון יוסף סי' י' ובס"ט שכחו דבריו ואני כתבתי במקום אחר ע' בדרוש לקמן) דהא דילפינן מסוטה היא מהלכה כמבואר בחולין מ' ע"ב התם הלכתא גמירה לה מסוטה. והי' ההלכה ליליף טומאת מת ושרץ מסוטה ומ"ה לא ילפינן טומאה היוצאה מגופה מק"ו דטומאת מת ושרץ דילפינן מסוטה משום דאין דנין ק"ו מהלכה. וה"ט שכ' תוס' ב"ק י"א דלבעלה אין לאסור מס"ס דלא ילפינין מסוטה ולכאורה יש ללמוד מק"ו דלבעלה איסור כרת וחמור אך דאין דנין ק"ו מהלכה. ולפ"ז לר"ע דס"ל

דנין ק"ו מהלכה [ע' בספרי ליו"ד ח"ר סי' נ"ב אות ה'] וע' בשיטה מקובצת ב"ק י"ח שכ' דר"ע ס"ל כן ולא הודה לר"א לדידי' י"ל דבעי פסיקת טהרה מדאורייתא וה"ט י"ל דר"ע ס"ל במשנה דנדה ס"ח בבדקה בשביעי אין לה אלא יום ז' דבעי ספורין לפנינו אף דפסקה בטהרה דל"מ חזקת טהרה דיליף מסוטה וגם חייש למיעוט כשיטתי' ודוק ואקצר הפעם. ולדינא מודינא לס"ט דמדרבנן ודאי בעי פסיקת טהרה אף בלא אפשר:

ח:

אמנם בנ"ד הרי אפשר בבדיקה ככל הנשים שהרי עד מקום שידה מגעת בבדיקה תוכל לבדוק בהעד ואין החשש רק שמא יש תחת העצם מלמעלה קצת דם ואף דלהלכה לבעלה ל"ח שמא כותלי בית הרחם מוקמי דם שם ליכא מידי דמיסרך משא"כ כאן שמא נסרך בהעצם והיינו דבאותו רגע שבודקת שמא ראתה ונסרך בעצם ולזה י"ל דכיון דהעצם קשה ודבוק בבשר למעלה אי אפשר לדם מהמקור לכנס ולהתעכב שם. ואם יש חשש שנכנס בין עצם לבשר כמו כן י"ל שיוצא משם לחוץ וכבר בדקו ולא מצאו גם יש סברא דכיון שתכניס מוך דחוק לאותו מקום עד למעלה כפי שידה מגעת אצל העצם אלמלי נכנס דם בין העצם והבשר בשעת הבדיקה הי' המוך מלוכלך וכיון ששהא המוך באותו מקום ויצא נקי ע"כ לא נכנס דם לשם א"כ פסיקת טהרה הי' כדת וכדין וע' בסדרי טהרה ס"ס קצ"ו ס"ק כ"ג כ' ג"כ דעובי הטבעת אין מעכב להדם ול"ה כמוך דחוק דהא יש מקום לדם לצאת עיי"ש וליתר שאת תבדוק בעת פסיקת טהרה בצמר גפן תוך מטלית של פשתן נקי באופן שיהי' עב קצת כמו רוחב חלל הטבעת ותכניס העד עמוק דרך חלל הטבעת עד נגד פי המקור ויהיו אצלה מקודם בין השמשות עד אחר צאת הכוכבים וגם ביום הראשון תעשה כן ובשאר ימים תבדק ככל הנשים. והגאון רע"ק בתשו' סי' ס' כ' שתבדוק ע"י שפופרת בזה אולי יש חשש פתיחת פי המקור ואי אפשר בלא דם ע"כ המובחר כמ"ש. והנה הבדיק' הזאת העתקתי מד' הנב"י מה"ת סי' קל"ה אמנם לדעתי קודם צאת הכוכבים צריכה שתדע שהיא טהורה גם כבר כתבתי לעיל שצריכה לבדוק בעד הבדוק תחת הטבעת עד מקום שידה מגעת על כן תבדוק בעד הבדוק כדרך כל הנשים וגם תחת הטבעת עד שידה מגעת וכשהעד נקי תכניס מוך דחוק בעומק כנ"ל ויהי' עד לאחר צאת הכוכבים שם וכן תעשה ביום הראשון. וגם ביום השביעי. והנה בנוב"י תנינא משמע דל"מ מה שהאשה יכולה להזיז הטבעת עיי"ש אבל י"ל דהוא רצה להתיר אף בלא הזזה מטעם שיכולה להזיז וזה לא נראה לו אבל אם באמת מזיזה בשעת טבילה גם הנו"ב מודה ובתשו' הגאון ר"ע נראה דמקיל וכן מביא בעיקרי הד"ט ה' נדה על כן יש להקל על אופנים המבוארים לעיל וכ"ז רק אם שמה הטבעת באותו מקום

מחמת כאב ומחלה אבל אם אין לה כאב והושמה הטבעת שמה שתועיל להריון בזה מסתפינא להקל. והמקיל לצורך גדול יש לו אילן גדול הרב מ"ע לסמוך עליו. ודי יצילני משגיאות והאשה תטהר ונקתה ונזרעה זש"ק: והנני ידידו דו"ש:

סימן כא

ע"ד השאלה בנמצא כתם על כתונת בעלה אם האשה טמאה משום כתם: א:
תשובה בס"ט סי' ק"ץ סס"ק פ"א מייתי בשם תשו' פמ"א סי' קכ"ו דכל דיני כתמים הנאמרים בסי' זה היינו בבגדי אשה אבל בבגדי איש לית בהו חששא וכן פוסק בחכמת אדם כלל קי"ג אות ד' בנמצא כתם בבגד האיש ואפי' על חלוקו לאחר תשמיש אין לו דין כתם כלל אם לא שקינח עצמו בו דאז האשה טמאה. אמנם בספר לחם ושמלה ס"ק ד' מייתי תוספתא פ"ו דאיתא שם נמצא על (חמי ט"ס וצ"ל חלוק) בנה יושב בצדה הרי זו טמאה מפני שמתהפך ולא על בנה בלבד אמרו אלא כל אדם אלא שדברו חכמים בהוה. הרי דאפי' נמצא על בגד בנה ועל בגד כל אדם היכא ששייך הטעם שמתהפך טמאה וה"ה על בגד בעלה, על כן פוסק לחומרא דאפי' נמצא על כתונת בעלה טמאה. אמנם באמת תמוה מ"ט לא הביאו הפוסקים הראשונים דברי התוספתא והנה מהסברא נראה דל"ג בכה"ג בכתמים דהרי הכסף משנה רפ"ט מא"ב הקשה בכתמים הרי הוה ס"ס שמא מעלמא ושמא מן עלי' ותירץ דכיון שאין לה דבר לתלות בו הו"ל כאלו ודאי מגופה. והטו"ז ר"ס ק"ץ תירץ דרוב דמים מן המקור ול"ה ס"ס. אמנם מפאת ב' הספיקות עכ"פ הוה ספק השקול. ובפרט להר"ן חולין גבי ביצים שכ' דתרי מיעוטא כפלגי ופלגי דמי ואמאי גזרו על כתמים ונוקי האשה בחזקת טהרה ואף בספק אחד טהורה. ומה שתירץ בנובי"ק סי' נ"ב דכיון דהאשה טמאה טומאת ערב משום מקור מקומה טמא איתרע חזקת טהרה כבר כתבתי לעיל (ע' סי' ט"ו אות ב') דכיון דבתחלה תיכף נולד ספק אם טמאה ז' או טומאת ערב מוקמינן אחזקת טהרה דאינה טמאה רק טומאת ערב ועוד דלבעלה לא איתרע חזקת כשרות. ועוד הקשה בחו"ד סי' ק"ץ סק"ח דאטו מאן דס"ל מקור מקומו טהור ל"ל דין דכתמים והמובחר דכיון דאמרינן ריש נדה והלל כיון דמגופה קחזיא לא אוקמא אחזקה ופירש"י שהיא עלולה לראות א"כ מה"ט גזרו אכתמים ולא מוקמינן אחזקת טהרה. א"כ זה שייך דוקא במצאה כתם בבגדה. אבל בנמצא כתם בבגד של איש טהור אם אתה אומר שהכתם דם נדה שמטמא במשא הרי נטמא האדם שהיה לבוש הבגד. ומוקמינן לאדם אחזקתו וע"כ הי' הדם מעלמא או מהעלי' ע"כ שוב אף על האשה לא גזרו דחזקת טהרה של האיש מועיל אף לאשה דהחזקת טהרה של האיש עד מוכיח דהדם ל"ה דם נדה. אמנם אם נימא דמקור מקומו טמא ונאמר דאף אם הדם

מהעלי' הוה אב הטומאה הואיל והי' במקור ואיתרע חזקת טהרה של האיש אף אם הי' דם מהעלי' וליכא רק חד מיעוט שמא מעלמא אתי. ונאמר כסברת הנוב"י דאם נטמא טומאת ערב איתרע חזקתו ובפרט לענין כתם. אף אם הי' דם נדה שמטמא במשא לא טמא רק טומאת ערב ע"כ אין מועיל חזקת טהרה של האיש וגזרו בכה"ג משום כתם שהאשה טמאה לבעלה. דל"מ חזקת טהרה דספק שמא מעלמא ל"ה רק מיעוט וספק שמא מהעלי' ל"מ דגם בזה טמא טומאת ערב. והנה הרמב"ם פוסק פ"א ממשכב ומושב ה"ט דמקור מקומו טמא ובפ"ח מה' א"ב ה' י"ד מבואר דס"ל מקור מקומו טהור. וכ' בנובי"ת סי' צ"ז דס"ל להרמב"ם דמקור מקומו טמא דוקא בעוד הדם מחובר במקור דאז נטמא הדם במקור ונטמאה האשה טומאת ערב. אבל כשיצאו הטיפין לחוץ ונבדלו מן המקור פסקה הטומאה מטיפין הללו ושוב אין מטמאין במה שנוגעים באיזה דבר. והנה בודאי איכא תנא דס"ל מקור מקומו טמא והדם שנגע במקור מטמא טומאת ערב אף לאחר שיצא ממקור רק דהר"מ לא פוסק כן. ומעתה הכל נכון דהתוספתא יסבור מקור מקומו טמא אף לאחר שיצא ממקור מטמא א"כ כשנמצא כתם בבגד כל אדם ל"מ חזקת טהרה שלו להוכיח דהדם מן העלי' דעדיין טמא טומאת ערב ולא נשאר רק ספק שמא מעלמא בא הדם וזה הוה רק מיעוט ע"כ ס"ל לתוספתא דבכלל גזירת כתם הי' גם על שנמצא בבגדו או בבגד תינוק. אמנם הרמב"ם שפוסק דאם הדם מן העלי' לאחר שיצא ממקור אינו מטמא ויש להלבוש בבגד חזקת טהרה להוכיח מחזקה דהדם ל"ה דם טמא מב' צדדים שמא מן העליה ושמא מעלמא:

וכיון שאין דומה לכתם שנמצא על בגדי' דחזקת האשה איתרע שעלולה לראות משא"כ בנמצא על בגדו דמוקמינן אותו אחזקת טהרה על כן ל"ה בכלל הגזרה. ואף דעכשיו אין לנו טומאה וטהרה ולא נ"מ מזה ול"מ חזקת טהרה שלו מ"מ כיון דבשעה שגזרו חכמים על כתמים הי' נוהג טומאה וטהרה ול"ג אז על כתם שנמצא בבגדו אח"כ לא גזרו חז"ל גזירה חדשה:

כ:

וכש"כ אם פירש בעלה מאשתו תיכף אחר התשמיש ונמצא כתם על בגדו ולא קינח בהבגד דאם נימא דהוא דם נדה טמא טומאת ז' משום בועל נדה דיש לסמוך על חזקת טהרה שלו ונתיר מטעם ס"ס דהוה עכ"פ כספק השקול כנ"ל. ולכאורה נימא דבועל נדה הוה כטומאת מגע כמ"ש תוס' יומא דף ו' ע"ב ד"ה סיפא וילפינן מסוטה דל"מ חזקת טהרה וטמא בספק משא"כ נדה גופה הוה טומאת ראי' ולא ילפינן מסוטה כמ"ש תוס' ריש נדה אך די"ל דבועל נדה לא חמיר מנדה גופה שאין הטפל חמיר מן העיקר. וכבר

הארכתי בזה בדרוש. ולפמ"ש בדרוש דהא דטומאת ראי' לא ילפינן מסוטה כמ"ש תוס' ריש נדה אף דטומאה היוצאה מגופה חמיר ויליף מק"ו דטומאת מגע משום דמה דילפינן מסוטה הוה הלכה ואין דנין ק"ו מהלכה ולפ"ז כתבתי דלר"ע דס"ל דנין ק"ו מהלכה ס"ל טומאה היוצאה מגופה נמי ילפינן מסוטה. י"ל דלדידי' אף בנמצא כתם בבגדו טמאה דל"מ חזקת טהרה שלו דילפינן מסוטה וע' לעיל סי' י"ח אות ז' שכתבתי דלדידי' אף לענין איסור לבעלה ילפינן מסוטה דל"מ ס"ס וחזקה מק"ו דלבעלה איסור כרת דלא כמ"ש תוס' ב"ק י"א ד"ה דאין עיין שב שמעתתא ש"א פי"ב. ולפ"ז י"ל דתוספתא ס"ל כר"ע ואנן לא פסקינן כן דלדידן מהני חזקת טהרה בספק ומ"ה לא גזרו בנמצא על בגדו אבל בכ"ז יש לפלפל. והנה הס"ט כ' ג"כ סברא דבנמצא על בגדו יש לתלות שהוא מעלמא דאס"ד שהוא ממנה על בגדה ג"כ איבעי' לאשתכוחי. ולדינא מסתפינא להקל כיון שמ"מ מבואר בתוספתא להיפך מ"מ אם יש איזה צד להקל או שהוא צורך גדול מועיל דברינו לסניף להתיר:

סימן כב

נשאלתי באשה שאינה יכולה לטהר עצמה לבעלה מחמת שבכל עת שבודקת א"ע נמצא על העד מראה מוגלא כמראה שעוה ונוטה לירוק וכשנתיבש על העד נתהפך למראה אודם וזה בכל עת שבודקת מצד אחד ובצד השני כשבודקת נמצא על העד מראה לבן שקורין פלוס ואין לה כאב. ואמנם זה הוא כמו רבע שנה ומקודם לזה הי' לה כאב גדול בצד זה שהמוגלא יוצא משם וכעת אין לה כאב והרופאים אמרו שיש לה חולשה בהרחם. וצוה המורה לעשות לה כיס קטן כמו אצבע שתבדוק בו ומצאה על הצדדים אותו מוגלא הנ"ל. ועל ראש האצבע לא הי' כלום וכל זה מוצאת כשבודקת בעומק. והאשה זו אין לה וסת קבוע ורק כשרואית היא כדרך כל הנשים וכשנפסק הדם היא מוצאת מוגלא הנ"ל ואינה יכולה לספור אף ז' נקיים:

תשובה בדין זה יש לחקור א' אם זה מה שאינה מוצאת רק מצד אחד אי זה לבד מהני בלי מכה דזה ראי' שהוא מן הצדדים. ב' אי מה שהי' לה כאב מהני אף שעתה אין לה כאב. ג' אי מה שנתהפך אח"כ לדם אסור הואיל ובשעת שהוא לח הוה מראה ירוק. ד' אם מהני מה שמצאה בצד האצבע כמו בדיקת שפופרת. ה' לענין הפסק טהרה אי מהני שיש לה מכה. ונבא על סדר הענין:

א:

בפסקי מהרא"י פסק באשה שאינה מוצאת בכל פעם שבודקת דם רק במקום אחד בצדדים שהיא מותרת מטעם שכיון שאינה מוצאת רק במקום אחד הוי הוכחה שהוא

מן המכה שיש לה בצדדים. וכן פסק בש"ע סעיף ז'. ואמנם במה מיירי המהרא"י אי מיירי שיש בלא"ה מכה. או שזה שאינה מוצאת רק במקום אחד הוי הוכחה שיש לה מכה הוא מחלוקת גדולה בין הפוסקים דמלשון זקיני הטו"ז שהקשה מדברי המהרא"י על פסק הרמ"א סי' ה' משמע דס"ל דמהרא"י מיירי דוקא ביש לה מכה בלא"ה דאל"כ אין כאן קושיא כלל. וכן פסק בנוב"י סי' מ"ו והאריך הרבה להוכיח דמהרא"י מיירי דוקא ביש לה מכה. והרב מהר"א כתב דמהרא"י מיירי באין לה מכה והנוב"י חולק עליו. וכן כתב בחו"ד דמהרא"י מיירי ביש לה מכה דווקא. והן אמת כי בגוף הדין לכאורה יש לדון להתיר אף באין ידוע שיש לה מכה רק לתלות שיש שם מכה. דבאמת כל עיקר הסברא שיש לחוש להחמיר בזה אף שידוע שמן הצדדים מוצאת הוא שיש לחוש שמא מן המקור בא דם רק כותלי בית הרחם העמידוהו דרוב דמים מן המקור ואמנם לפי המבואר ברמב"ן בב"ב ד' כ"ד גבי אבל עינבא מצנעי שהקשה דזה דוקא למאי דקאמר הגמ' לדחות הראי' דרוב וקרוב ורק דאצנועי לא מצנעי ולזה מהני אבל עינבא. אבל להלכה דרוב וקרוב הולכין אחר הרוב הו"ל להתיר גם בעינבא. ובזה כתב לתרץ דבמקומן ממש ודאי כאן נמצא וכאן הי' עדיף מרוב. וכן כ' זקיני הטו"ז בסי' רצ"ד וכבר קדמו הרמב"ן בזה. ועיין ברש"י נדה י"ד ב' ד"ה שחזקתו מן המקור שכתב במקור מחזקינן לה ולא אמרינן מעלי' אתי ודמים דעלי' טהורין דמפרוזדור לא אתי דם וזה דברי מותר. ואמנם ביאור כוונתם. דאם מפרוזדור נמי הוה אתי דם הוי מקומן ממש ול"ה מהני רוב ורק הואיל דמפרוזדור לא אתי ורק שאתה מסופק אי מעלי' אי מחדר לכן מהני רוב. ומעתה אם אינה מוצאת רק במקום אחד בצדדין ויש לתלות שיש לה מכה בצדדים ועכ"פ יש לומר שבא מהצדדים שמוצאת הדם יש לומר כ"כ וכ"ה ועדיף מרוב. ובזה י"ל דהמרדכי שהקיל במוצאת דם מחמת תשמיש באשה שיש לה וסת דתולין בצדדים מיירי במצאה דם בצדדים דיש לתלות מחמת הוכחה שיש לה וסת שיש לה מכה בצדדים אף שאינו ידוע שיש לה מכה. ועכ"פ תלינן שהדם בא ממקום שמוצאת מחמת כ"נ וכאן הי'. ובזה ל"ק מה שהקשו כל הפוסקים דאשה שיש לה וסת יהי' כתמי' טהורין ועיין בנוב"י סי' מ"ד. ולהנ"ל ניחא דהכתמים שלא נמצא בצדדים ל"ש כ"נ וכ"ה. וכן ל"ק מה שהקשו ממשנה דנמצא על עד שלה די"ל דכשלא נודע אנה מוצאת ל"ש כ"נ ובזה י"ל פסקי הרמב"ם שפסק במי רגלים כר' יוסי דבין כך טהורה ובעד שאינו בדוק פסק דטמאה ובגמ' ד' י"ד ע"ב מדמי להו. דלפי המבואר ביבמות קט"ו גבי יצחק ריש גלותא דהוה אזיל מקורטבא לאספמיא דפסקינן דמותרת דאמרינן כ"נ וכ"ה. ועיין ברמב"ן ובב"ש אף דאישתכח באספמיא ואנן מסופקין אם זה שהי' נולד מקורטבא או

אחר הלך דרך קורטבא לאספמיא. אמרינן כיון שבודאי הוה מקורטבא זה הוא מקומו ממש, עיין בפוסקים והדברים עתיקין ובשב שמעתתא ש' ז' פי"ח. א"כ במצאה דם במי רגלים דא"א לומר שבא מן המקור דבשעת הטלת מי רגלים אין יכול דם המקור לירד שנסתם המקור כמ"ש בחו"ד סי' ק"ץ ס"ק כ"ד וכן מוכח בתוס' ד"ה דלמא בתר דתמו מיא. וע"כ אי אתה מסופק רק דמי רגלים הלכו למקור מקודם ואייתי דם למי רגלים וממקום מי רגלים אתי הדם. וכיון שכן אתה אומר דהואיל ובודאי ממקום מי רגלים בא הוי כמצאה שם כמו גבי יצחק ריש גלותא וכאן נמצא כאן הי' ובודאי ממקום עי רגלים בא, ואינו דומה לעד שאינו בדוק די"ל כ"כ וכ"ה והגמ' דמדמי להו לא ס"ל סברת כ"נ וכ"ה שהוא מחלוקת בכתובות והגם די"ל דבמקומן ממש לא פליגי כלל. ועיין בשב שמעתתא ש"ז פי"ח הנ"ל מ"מ מלשון הפוסקים משמע דגם בכה"ג פליגי. וכבר פלפלתי הרבה בזה בסוגיא דבכורות דף ו' ע"ב בדברי רב אשי דרוב שרצים במינם משריצין וכמי שבלע לפנינו דמי והרי אם אמרינן אשרוצי אשריץ הוא מקומו ממש וכ"נ כ"ה עדיף מרוב וע"כ מוכח דגם בכה"ג פליג רב אשי. ועכ"פ יש מקום גדול בזה לומר דכשנמצא דם בצדדים ויש מקום לתלות במכה לומר כ"נ וכאן הי' נגד הרוב:

ב' והנה י"ל בהבנת דברי הראב"ד שכתב והאידנא לא סמכינן על בדיקת שפופרת ועוד אפי' אם ידוע שהוא מן הצדדים הרי בנות ישראל גזרו על כל רואות טיפת דם כחרדל שצריכה ז' נקיים. והרא"ש והטור בסי' קפ"ז תמהו עליו דאם ידוע שהוא מן הצדדים מאי חומרא שייך בזה ומאי זה עניין לחומרא דר"ז. ולהנ"ל יש לישב עפ"י מה שהקשה בנוב"י סי' מ"ג דמאי מהני בדיקת שפופרת ונמצא דם בצדדין ודילמא הלך הדם ממקור לצדדים כמו דאמדינן בנמצא דם בפרוזדור ואימא כותלי בית הרחם העמידוהו. ואמנם כבר כתבתי לעיל דדוקא בנמצא בפרוזדור משא"כ בנמצא בצדדין דאמרינן כ"נ וכ"ה ועדיף מרוב דמים באין מן המקור ולכן מהני בדיקת שפופרת. ומעתה י"ל דבאמת כמה פוסקים ס"ל דכ"נ וכ"ה לא עדיף מרוב אף במקומן ממש. והנה הגם דהראב"ד ס"ל דרוב דמים טמאין באשה. מ"מ י"ל דדוקא בדם המקור אמרינן דרוב טמא אבל דם הטהור שבמקור ודם הצדדים י"ל דהוי פלגא נגד דם טמא שבמקור. כמ"ש הר"ן פ' אלו טרפות דמיעוט דטרפות ומיעוט דטמאות הוי פלגא ופלגא. דהרי הראב"ד הביא ראי' מהא דאמרינן קשתה שתים ולשלישי הפילה מביאה קרבן ונאכל דא"א לפתיחת הקבר בלא דם ודילמא דם טהור הוא. וע"כ רוב דם המקור טמא. ומשם לא מוכח רק בדם המקור גופי' הוי רוב דם טמא דהרי א"א לפתיחת הקבר היינו המקור אבל צדדים ודם טהור הוי פלגא אף להראב"ד (וע"ל סי' י"א אות א' מ"ש בשם ס"ט שהותר הקרטין מטעם

ס"ס שמא מן הצדדים ושמא דם טהור) וזה דאמרינן דם הנמצא בפרוזדור טמא פירשנו דס"ל מקור מקומו טמא. ומעתה להכי מהני בדיקת שפופרת דכשנמצא דם בצדדים אתה אומר כיון דדם טמא שבמקור הוי רק פלגא נגד דם שבצדדים וטהור שבמקור וכיון שנמצא בצדדים דם מהני סברת כ"נ וכ"ה דהוי דם צדדים. ול"ח שירד במקור מקודם. משא"כ לדידן דס"ל אפי' רואות טיפת דם כחרדל ולא מחלקינן בין טהור לטמא כמבואר סי' קפ"ג ולכן דם המקור הוי רוב גמור נגד צדדים דאף אי דם טהור טמא בזמן הזה חיישינן שפיר שמא ירד מקודם ול"מ בדיקת שפופרת ודו"ק בזה. מהו מפשטות לשון הראב"ד משמע דרוב דמים טמאין באשה אף בלא ידוע שבא ממקור (וע"ל סי' י' אות ה' מה שכתבתי לדחות דברי הנוב"י בדברי הראב"ד עפ"י הכלל דכ"ג ומקומן ממש עדיף מרוב): והמורם מדברינו דעכ"פ בנמצא בצדדין תמיד ויש סברא דכ"נ וכ"ה יש מקום לתלות להקל אף בלא נודע שיש לה מכה. ולומר דסתמא יש שם מכה אך הואיל וכל הני פוסקים שהבאתי כתבו דמהרא"י לא מיירי רק, ביש שם מכה לכן חלילה להקל בלא נודע שיש לה מכה ואמנם בהי' לה כאב ועתה אין לה כאב הנה דעת זקיני הטו"ז סי' קצ"א דכאב היא כמכה ומשמע שם דמקיל אפי' פסק הכאב. ואמנם ז' הח"ץ חלק עליו דמכה ל"ה, רק חבורות ופצעים אבל כאב ל"ה כמכה. וכ"ש כשפסק הכאב ודאי אין לנו להקל ומ"ש הרופאים שהוא מחמת חולשת המקור ג"כ אין לסמוך. דנהי דהאמת כן הוא אבל מ"מ יוכל להיות דכשהמקור חלש מוציא דם תמיד דאינו מבשל כהוגן. וע' בתשובת אמונת שמואל וסדרי טהרה סי' קפ"ז ס"ק ט' באריכות:

ג:

ובדבר מה שעשה לה כיס כמו אצבע ובדקה עצמה ומצאה בצדדי הכיס ולא בראשו. הנה זה בדיקת אמונת שמואל וס"ט סי' קפ"ז ס"ק ז' מחזיק בדברי אמונת שמואל, וכן בח"ס סי' קנ"ח (הובא לעיל סי' י' אות ט'). מתיר בבדיקה זו ועיין בנובי"ק סי' מ"ח מתיר בבדיקת מהרי"ו ובדיקה זו אינו שוה לבדיקת אמונת שמואל ומ"מ נראה דח"ס ואמונת שמואל וס"ט לא התירו רק ברואה דם מ"ת, דוסת מ"ת ודאי ל"ה רק דרבנן אבל להתיר בבדיקה זו באשה שאינה יכולה לטהר ותמצא דם שלא מ"ת קשה להקל בבדיקה זו, וע' בחו"ד סי' קצ"א ס"ק ח' שמשיג על הנוב"י שמתיר בבדיקת מהרי"ו ומ"מ מסיק דבכאב או מכה שאינה יודעת שמכתה מוציאה דם יש לסמוך על בדיקת הנוב"י ואולי בכה"ג יש לסמוך על בדיקת אמונת שמואל אך בנ"ד שפסק הכאב אין לנו להקל על סמך בדיקה זו לבד:

ד:

אמנם כיון שהאשה בשעה שבודקת בעד בצד שהי' לה כאב מוצאת דם מראה געל או ירוק רק אחר שתתיבש נראה כמראה אדום. הנה ז' ח"ץ סי' מ"ו מתיר מראות אלו כיון שבעת יציאתן מהגוף לא הי' אדום וחו"ד סי' קפ"ח ס"ק ד"ם כ' שהדין עמו. אמנם בתשו' שבות יעקב ח"ב סי' ע"ד חולק עליו ובתשו' יעב"ץ ח"א סי' י"ב כ' דמסתפינא למיעבד בה עובדא ודוחה ג"כ ראיות אביו הגאון ח"ץ שכ' דאין זה דרכי נועם כמו דאמרינן יבמות ס"פ יש מותרות, וכן בהגהות אמרי ברוך נראה שחולק על החו"ד, וע' תשו' ח"ץ סי' כ"א שכ' בפשיטות, דאם נשאית במשאל"ס (ולפענ"ד ה"ה בסימנים) ואח"כ בא בעלה הולד ממזר וכן אם נתערב יבש ביבש ונתבטל ונתבשל והוכר האיסור צריך ס' למפרע וע' פמ"ג במשבצות סי' ק"ט ס"ק ד' ואמאי לא התיר משום דאין דרכי' דרכי נועם שהאשה תנשא בסימנים ואח"כ יהי' הולד ממזר כמו דס"ל לח"צ מה"ט הדם טהור וצ"ל דשם כיון שסימנים מטעם רוב וכן מים שאל"ס ל"ח שיבא בעלה, משא"כ בדם ששכיח. והנה בתשו' כתבתי (ע' לעיל סי' ט"ו אות ג' ד') בטעמא דאמרה תורה עד שתרגיש בבשרה משום דהתורה אמרה דרכיה דרכי נועם ואם האשה תעסוק בטהרות ולא תרגיש ותמצא אח"כ דם תטמא למפרע כיון שמטמא בפנים כבחוץ ותכשיל בעלה ואין זה דרכי נועם ע"כ אמרה תורה עד שתרגיש, ומצאתי אח"כ בשב יעקב סי' ל"ו שכ' כן אך שם כתבתי דזה דוקא לר"ש דדריש טעמא דקרא להקל. אבל אנן לא דרשינן טעמא דקרא להקל ע"ש א"כ גם דין הנ"ל תולה בזה דאם טעמא דהרגשה משום דרכי נועם הלכה כח"ץ ואם לא דרשינן טעמא דקרא להקל אין להורות להקל בדין זה, וע' תורת השלמים סי' קפ"ג וע' לח"מ רפ"ג ממלוה שהאריך בדעת הרמב"ם אם פוסק כר"ש:

ה:

ולדינא נלפענ"ד בנ"ד כיון שהח"ץ הוא האוסר בכאב בלי מכה דס"ל דכאב ל"ה כמכה והוא המתיר בראתה דם מראה טהור ונתהפך על כן יש להקל דיש כמה ספיקות שמא כאב הוה כמכה ושמא כח"צ ויש לצרף הסברא דהואיל ונמצא תמיד בצדדים כ"נ וכ"ה דעדיף מרוב על כן יש להתיר. אך לענין פסיקת טהרה וספירת ז' נקיים תתנהג האשה כך שביום שתרצה לפסוק בטהרה תרחוץ היטב באותו מקום ותכניס מוך נקי דחוק בעומק עד מקום שהשמש דש ואח"כ תקנח ויהי' המוך שם איזה זמן ואם לא ימצא על המוך מוגלה או דם אף אם תמצא על הסמרטוט בודאי הוא מן הצדדים. וכן תעשה ביום ראשון לספירה וביום ז' ובשאר ימים לא תבדוק ואם לא תמצא על המוך מותרת לטבול. אמנם אם תמצא על המוך אין בידי להקל (וע' לעיל סי' י"ב אות ז') ומן השמים ירחמו וד' יצילנו משגיאות:

סימן כג

ב"ה דרוש לשבת תשובה פרעמיסלא שנת תרמ"ג בסוגיא דיומא ו' ובסוגיא דטומאה דחויה:

א:

לישב דברי רש"י שכתב שמא תמצא אשתו ספק נדה דשיעור אחר אות יום הוא כדי שתרד מן המטה, והוא דלא כסוגיא דנדה ט"ו דכדי שתרד הוא אחר דאחר ושיעור אחר הוא כדי שתושיט ודברי רב אשי מסיק שם בקושיא. וכבר הרגישו בזה המפרשי'. נ"ל לפמ"ש בישוב דברי הרמב"ם בפי' המשניות דנדה דף י"ד שפירש שם דטמאין מספק ופטורין מן הקרבן וחייבים באשם תלוי ובגמרא שם קאמר דתליא אי בעינן חתיכה מב' חתיכות ולמ"ד בעינן חתיכה מב' חתיכות פטורים מאשם תלוי והרמב"ם פוסק דבעי חתיכה משתי חתיכות ואיך פי' המשנה דחייבים באשם תלוי הגם דבהלכות פסק דפטור מאשם תלוי אבל דברי פי' המשניות צריכים ישוב. והנ"ל בישוב הדבר דבאמת קשה על הגמרא דנדה ודכריתות דתליה לה בחתיכה אחת מב' חתיכות והרי מבואר במשנה דכריתות דבעשה מלאכה בבין השמשות חייב אשם תלוי לכ"ע וכתבו התוס' בכריתות דלמ"ד איקבע איסורא מיירי במוצ"ש דאיקבע איסורא והלח"מ בפ"ח מהלכות שגגות הלכה ב' כתב בדעת הרמב"ם דאפילו בערב שבת הוה איקבע איסורא עיי"ש וביאור הדבר דכיון דהוה ודאי שבת גם ודאי חול והספק אימת עביד מלאכה הוה כחלב ושומן לפניו ולא ידע איזה אכל. ומעתה בנמצא דם שהיא כעת ודאי נדה וקודם היתה ודאי טהורה והספק על זמן התשמיש מה היתה הוה כעשה מלאכה בין השמשות ואיקבע איסור נדה. וכמ"ש הלח"מ לענין בין השמשות ולכ"ע חייב. ובישוב הדבר נ"ל בדרך נכון דבאמת לפי המבואר במשנה דלאחר אות יום טמאים מספק וקשה דהרי האשה טמאה השתא ודאי דהרי השתא ראתה. אבל הדבר נכון דבראתה שלא בהרגשה טהורה מן התורה ורק דבדף נ"ח אמרינן בנמצא בשעת תשמיש לעולם דארגשה ואימר הרגשת שמש. וכיון דרוב דמים בא בהרגשה תלינן שבא בהרגשה וטמאה ודאי וכ"ז אי חזיא בשעת תשמיש אבל אי אח"כ ראתה וע"כ דראתה בלי הרגשה דאי אח"כ ארגשה א"כ בעלה יהי' טהור דעכשיו ראתה ומקודם טהורה היתה וכיון דחזיא שלא בהרגשה אינה טמאה מדאורייתא ומ"ה קתני במשנה וטמאין מספק דגם היא אינה טמאה רק מספק אי חזיא בשעת תשמיש דאם אח"כ ראתה הרי ראתה שלא בהרגשה ואינה טמאה וכן נראה שפי' בחו"ד סי' ק"צ ס"ק א'. ומעתה שפיר קאמר בגמ' דל"ה חתיכה מב' חתיכות דלא

איקבע איסורא דאם ראתה אח"כ גם היא אינה טמאה מדאורייתא דדוקא אם השתא היא טמאה ודאי והספק אימתי בעיל הוי כעשה מלאכה בע"ש בין השמשות:
אבל אם הספק גם אם היא השתא טמאה הוי ספק חלב ספק שומן וז"ב: ב:
ואמנם לפי המבואר בת"ח בשבועות דף י"ח שיש לומר דהרגישה בשעת תשמיש ומ"מ ל"ה טמאה אז שלא יצא עדן לבית החיצון ואין אשה נטמאה עד שיצא לבית החיצון. ועיין באהל דוד שהקשה ממאי דמקשה בנדה אי דארגישה לאחר זמן אמאי פטורה מן הקרבן. ולדעתי נראה דהדבר תליא אי שיעור דאח"ז הוא כדי שתרד מן המט' או כדי שתושיט דאם השיעור הוא כדי שתרד דהוא שיעור גדול. כ"כ אינו שוהה לבא. ואס"ד דארגשה בשעת תשמיש ויצא ממקור לא הוי משתהי. משא"כ אי שיעור דאחר הוא כדי שתושיט ידה לתחת הכר דהוא שיעור קטן. יש לומר דאישתהי ולא יצא לבית החיצון ולעולם דארגשה. ומעתה בנדה דמקשה אי דארגשה לאחר זמן אמאי פטורה. ולא אמרינן דעדיין לא יצא לבית החיצון דשם קאי לפי ההו"א דשיעור דאחר כדי שתרד מן המטה. וכל כך לא אשתהי בבית החיצון משא"כ בקו' התוס' בשבועות ד"ה והי' נמצא שפיר תי' בתו"ח דהגמ' ל"ה מצי להקשות עדיפא מיני' מהא דקתני נמצא על שלה טמאין מספק כיון שאמרה נטמאתי. דז"א די"ל כמ"ד שיעור דאחר כדי שתושיט וארגשה אבל לא יצא לבית החיצון ושיעור קטן כזה אשתהי. וזולת זה ראיתי להגאון מליסא בסי' ק"צ ס"ק א'. דאם בדקה עצמה ומצאה טהורה ותוך שיעור וסת מצאה דם בקנוח טמאה דאמרינן עם ירידת העד ירד הדם ומועיל הרגשת העד. ומעתה יש מקום לומר דלמ"ד כדי שתושיט דהוי שיעור קטן אמרינן דארגשה בשעת תשמיש ומועיל ההרגשה דמקודם דרוב דם בא בהרגשה. והא דקתני במתניתין וטמאין מספק נקט טמאין מספק הואיל והוא טמא בספק כמו שע"כ צריך לומר כן לקמן דף נ"ח מדלא דייק שמואל ממשנה דבלא הרגשה אינה טמאה מדאורייתא. וכש"כ לפמ"ש בשם הת"ח ודאי הכי הוא. משא"כ למ"ד כדי שתרד דהוא שיעור מרובה:
ל"מ התשמיש דמקודם לתלות בהרגשה דגם כעת ל"ה רק טמאה מספק. ומעתה מיושב פי' המשניות דהא דקאמר בגמ'. ותנא דידן בעינן חתיכה מב' חתיכות, והוי קשיא לן כיון שהיא השתא טמאה הוי חתיכה משתי חתיכות כמו בין השמשות דערב שבת. ותי' דכיון דהשתא נמי ספק הוי דחזיא שלא בהרגשה אינו דומה לבין השמשות דאם ראתה אחר תשמיש גם היא אינה טמאה. וכ"ז לה"א דהוי ס"ד דהשיעור הוא כדי שתרד. אבל להמעיין בגמ' שם דמקשה מברייתא ומשני דהשיעור הוא כדי שתושיט עיין בנדה ט"ו. א"כ הוי השתא טמאה ודאי כיון דנקטינן שיעור הקטן והוי חתיכה מב' חתיכות

בשעת תשמיש דאף אם אח"כ ראתה הוי טמאה ודאי. ומ"ה פסק הרמב"ם בפי' המשניות דחייבים באשם תלוי. וחתני הרב הגדול מוה' נתן לעווין נ"י ישב בזה קו' התוס' נדה ט"ו ד"ה לא שהקשו דר"ע מודה ברישא ור"ע ס"ל יש אם למקרא ובעינן חתיכה מב' חתיכות ולהנ"ל נכון כיון דהש"ס ס"ל כעת שיעור כדי שתושיט א"כ הוה כעת ודאי טמאה והוי חתיכה מב' חתיכות ומש"ה מודה ר"ע. ומיושב נמי קושיות הנוב"ת סי' צ"ו ובריית אברהם סי' מ"ה שהקשו על רב הונא בנדה י"ב שאמר מהו שתבדוק א"ע לחייב אשם תלוי והרי ר"ה אי"ל דבעינן חתיכה מב' חתיכות, ולהנ"ל ניחא דבעי מה שתבדוק כשיעור בכדי שתושיט והוה שפיר חתיכה מב' חתיכות וכדאמרן, ויפה העיר: ג:

ומעתה נבוא לישב דברי רש"י בסוגין. דבספר לחמי תודה הק' על הא דתי' בגמ' דאפרשינהו שעה אחת סמוך לשקיעת החמה. ולוקמא דאפרשינהו בין השמשות דכיון דבין השמשות הוי ספק יום ספק לילה, והכא אין החשש שמא תמצא ודאי נדה רק ספק נדה, כדאיתא בסוגין א"כ אם יפרוש בין השמשות מותר לטבול בלילה שלפני יוה"כ מס"ס שמא ראתה אחר התשמיש ול"ה בועל נדה כלל ואת"ל הוי בועל נדה שמא בה"ש יממא ונמצא דהוי לילה שלפני יוה"כ ליל ז' ומותר לטבול ועיי"ש. ובישוב הדבר נ"ל דכיון דס"ס דסתרי אהדדי לא אמרינן כמ"ש התוס' במס' ב"ק דף י"א. א"כ כשאתה מתיר כעת לטבול מס"ס וספק אחד הוא שמא ראתה אחר התשמיש, אם אח"כ תמצא כתם בעוד שמונה או שבעה ימים אתה מתיר להבעל לשמש מס"ס שמא לאו מגופה ואת"ל שהוא מגופה שמא בפעם הראשון ראתה בעת התשמיש וע"כ צריך אתה להתיר מספק זה דאם ראתה אז לאחר התשמיש הוי בלא הרגשה ול"ה אז נדה וכעת ל"ה שומרת יום ונמצא כעת אתה מתיר מספק שמא אחר התשמיש ואח"כ אתה מתיר מספק שמא בעת התשמיש והיתה אז נדה וכעת שומרת יום והוי ס"ס דסתרי אהדדי:

ומ"ה הוכרח הגמרא לאוקמי דאפרשינהו סמוך לבין השמשות. ומעתה כ"ז אי אחר אות יום הוי כדי שתרד מן המטה דאז ל"ה ודאי נדה כעת רק ספק ונמצא דלאחר ז' ל"ה ודאי שומרת יום דשמא לא ראתה רק אחר התשמיש והוי אז שלא בהרגשה ול"ה אחר ז' שומרת יום ואתה תצטרך להתיר מספק שמא ראתה בשעת תשמיש והרגשת שמש ומ"ה הוי ס"ס דסתרי אהדדי משא"כ למ"ד כדי שתושיט שביארנו דלדידיה כיון שיש רק שיעור מועט הוי נדה כעת ודאית דאף שראתה אחר התשמיש אמרינן דארגשה בשעת התשמיש ולא בא לבית החיצון עד כעת. נמצא דלאחר ז' וודאי ל"ה רק שומרת יום וא"צ להשתמש ולהקל מספק שמא ראתה בשעת תשמיש. כעת אתה תוכל להתיר מס"ס שמא בין השמשות יום והוי אחר יום ז' ומהני טבילתו ושמא ראתה אחר התשמיש ול"ה בועל

נדה כלל. ולמ"ל לאוקמי דאפרשינהו סמוך לבין השמשות ומ"ה פירש רש"י דהסוגיא קאי למ"ד כדי שתרד דע"כ הסוגיא קאי לדידי' והוא דרך חריף ודוק היטב:

וכעת עוררני חתני הרב הגדול מ' נתן לעווין נ"י לחלק בין הך דכריתות בעשה מלאכה בה"ש להך דהכא דהתם בעת שעושה המלאכה נולד כבר הספק אם הוא שבת או חול וידע שיש לפניו שבת וחול משא"כ כאן בעת התשמיש לא ידע אם יולד אח"כ ודאי טומאה ולא הוי כחתיכה מב' חתיכות. וזה יהי' סברת הרמב"ם בהלכות דפסק דאין חייבים באשם תלוי. ודרך אגב ראיתי בספר שירי טהרה להגאון מהרש"ק זצלה"ה בסוגיא שם שהקשה דאם היא לאחר ז' ימי נדה אל יפרישהו ז' ימים דאף אם תראה לא תהי' רק שומרת יום. וחזינא לדעתי' דבועל שומרת יום אינו טמא טומאת ז' והדברים תמוהים דמבואר ברמב"ם ומשנה דבועל שומרת יום כבועל נדה. ובודאי גם לענין טומאת ז' הוי כן דהרי הוי אב הטומאה וא"ל דלא חמיר ממנה כמו שהיא אינה טמאה רק טומאת ערב כן הבועל אינו טמא רק טומאת ערב. דהרי בנדה ל"ג ע"א אמרינן יכול יעלה לרגלה ואם בא עלי' בששי שלה ביום המחרת כמותה ת"ל יטמא שבעת ימים וה"ה בשומרת יום והדבר ברור דלא כדבריו. וכבר כתבתי כן להמחבר הנ"ל ומצאתי במנחת חינוך מצוה קפ"ב שכ' כדברי: ד והנה בירושלמי פירש בן בתירה שמא יבא על אשתו נדה ומקשה וישראל חשודין על הנדות. כהא דתנינן הי' משמש עם הטהורה ופירש מיד חייב שיציאתו הנאה לו כביאתו. ופירש המפרש שמא יפרוש באבר חי. והוא תמוה דהכי אם יפרוש באבר מת אינו טמא משום בועל נדה. וכבר כן בשלום ירושלים. ולפענ"ד נראה דהנה אם שימש עם הטהורה ואמרה לו נטמאתי אינו חייב על הכניסה דהכניסה הי' בהיתר וה"ה לענין בועל נדה ל"ה בועל נדה דבשעת הכניסה לא היתה נדה. ומשום מגע נדה ל"ה אלא טומאת ערב ורק על היציאה הוה בועל נדה דיציאתו הנאה כביאתו. ואם פירש באבר מת ולמ"ד משמש עת בעריות פטור ל"ה בועל נדה. וקשיא לירושלמי למה מטמא בן בתירה טומאת ז' ועל כן קאמר הירושלמי דחיישינן שיפרש באבר חי ואז טמא טומאת ז'. ושוב ראיתי דמסוגיא דשבועות י"ח משמע דאמרה לו נטמאתי חייב קרבן על הכניסה עיי"ש וה"ה דמיקרי בועל נדה בהכניסה אמנם טעם הדבר צ"ע. אך קשה על ירושלמי אמאי לא מוקי כש"ס דידן דחיישינן שמא ישמש וימצא דם על עד שלו או על עד שלה אות יום או לאחר אות יום דלירושלמי צ"ל שעבר הכ"ג שפירש באבר חי ולוקמא שלא ידע כלל ואח"כ נמצא דם ונלע"ד לישב דהנה המרדכי ס"ל דאם ראתה דם בשעת תשמיש שלא בשעת וסתה תולה במכתה ואמרינן דם צדדים היא ממכה שיש לה שם וע' בפלתי ריש סי' קפ"ז שכ' דל"ק ממשנה דנדה י"ד. למה

דמסקינן בשבועות ח"י דמשנה מיירי בשעת וסתה. אך קשה דא"כ למה מפרישין כה"ג מביתו מחשש שמא תמצא ספק נדה או ודאי נדה הרי תלינן דהוא דם הצדדים ול"ה בועל נדה ובוודאי כה"ג לא ישמש בשעת וסתה ואם נאמר דדוקא באשה שאין לה וסת לא ישמש הי"ל לחלק ולכן מפרש ירושלמי דחיישינן שתרגיש בשעת תשמיש ואם הרגישה ודאי לא תלינן בדם צדדים וזה דלא כמ"ש בחו"ד סי' ק"ץ דבשעת תשמיש לא תדע האשה להבחין בהרגשה. אך דגם בשעת תשמיש יכולה להבחין, ואם נאמר כדברי החו"ד דבשעת תשמיש בארגשה א"צ לפרוש באבר מת נכונים דברי ירושלמי דארגשה ואח"כ מצאה דם ומ"מ לא עשה איסור מה שפי' באבר חי דא"צ לפרוש באבר מת ודו"ק איברא דקשיא להמרדכי מש"ס דידן דחיישינן שמא תמצא על עד שלה לאחר אות יום הרי הוה ס"ס שמא לאחר תשמיש ושמא דם צדדים ול"ה בועל נדה. ודוחק לומר דמיירי דוקא באשה שאין לה וסת. ושמא י"ל דכיון דספק טומאה ברה"י טמא ול"מ ס"ס מ"ה נהי דהמרדכי מתיר משום דם מחמת תשמיש ויש מקום לומר דהמרדכי מתיר לבעלה אף בלא ז' נקיים דלא כש"ך משום דלאסור לבעלה מהני ס"ס כמ"ש תוס' ב"ק י"א מ"מ לענין טומאה הבעל טמא דלזה ל"מ ס"ס. ואף דתוס' כתבו ריש נדה דטומאה היוצאה מגופה לא ילפינן מסוטה מ"מ למה דמסקינן דבועל נדה טובל ביום וכתבו תוס' בסוגין דבועל נדה הוי כטומאת מגע מ"ה ילפינן מסוטה ולא קשיא הא הוא רק טמא מחמתה ואיך יהי' טפל חמור מן העיקר כדאמרינן בזבחים מ"ח דכה"ג אשכחן בתוס' ב"ק ק"א דקליפי ערלה חמירי מערלה עיי"ש. אך קשה דהתוס' פירשו מביתו למה פירש הכונה שישמש במחילות שלא נתקדשו וכל עזרה ר"ה לטומאה כדאמרינן בפסחים ובר"מ פ"כ מאבות הטומאה ואפי' הגגין ושמא אף המחילות. ולפ"ז אדרבה תיקשי דאם בועל נדה הוה כמגע אף בספק אחד ל"ה טמא. ושמא היינו טעמא דירושלמי ורמב"ם שכתבו שמא תמצא נדה ולא נקט רמב"ם וספק טומאה דדוקא להוי אמינא דגמ' דס"ד דבועל נדה כנדה לענין טבילתן בלילה דהוה כנדה ממש סגי בספק משא"כ למסקנא דבועל נדה טובל ביום דהוה כטומאת מגע ה"ה לענין ספק. צריך לומר החשש שמא תמצא דם באות יום. אך י"ל כמו שכ' תוס' סוטה כ"ח דמה"ט כשחברותי' נוגעות במטה ל"ה ספק טומאה ברה"ר כיון דודאי נגעה במטה וספק אם ראתה לאותו מקום מקום סתר ל"ש ספק טומאה ברה"ר ה"ה בזה שודאי בעל וספק אם ראתה לאותו מקום מקום סתר ל"ה ספק טומאה ברה"ר:

ה ובעיקר הדין דספק טומאה ברה"י שהקשה תוס' בריש נדה אמאי אין מטמאה למפרע אף לחולין ותירצו דטומאה למפרע לא ילפינן מסוטה וכ' בשב שמעתתא ש"א פי"א

לפרש לפמ"ש תוס' סוטה דלא ילפינן מסוטה רק ודאי שרץ וספק מגע דשם הי' הסתירה ודאי ואיכא רגלים לדבר משא"כ בספק שרץ ולפ"ז בטומאה למפרע דספק אם הי' כאן שרץ כלל אף ברה"י טהור דבשעת הספק ליכא רגלים לדבר. ולפ"ז נ"ל דזה דוקא לדידן דבעי בסתירה ב' עדים א"כ הו"ל ודאי שרץ וספק מגע משא"כ לר' אליעזר דריש סוטה דס"ל בסתירה סגי בעד אחד א"כ גם בסוטה ל"ה ודאי שרץ רק ספק שרץ ומ"מ נאסרה שפיר ילפינן אף ספק שרץ ושוב קשיא קו' תוס' ריש נדה לב"ש דס"ל כר' אליעזר דשמותי ומתלמידי ב"ש כמ"ש תוס' ביצה ל"ד, ותירוץ ב' של התוס' דטומאה היוצאה מגופה לא ילפינן מסוטה צ"ע דהרי טומאה היוצאה מגופה חמיר וילפינן מק"ו וע"כ צ"ל דתירוץ זה לא קאי רק על ספק טומאה ברה"ר דלא ילפינן מסוטה דטומאה היוצאה מגופה חמיר. וכן מבואר בתוס' אבל על ספק טומאה ברה"י ל"ש תירוץ זה אך מתוס' דף י"ז ע"ב ד"ה ואין משמע דגם בספק טומאה ברה"י לא ילפינן מסוטה:

ו:

והנה יש להקשות דנילף טומאה היוצאה מגופה ק"ו מטמא שרץ דספק טומאה ברה"י טמא נהי דממת ליכא למילף שיש חומרא במת יותר נילף מטמא שרץ. ונ"ל דכיון דאמרינן חולין ט' הלכתא גמירא לה מסוטה נראה דהלכה למשה מסיני הי' דנילף מסוטה וכן נראה מתוס' סוטה כ"ח ע"ב ד"ה ברה"ר שכ' וי"ל דהכי הלכתא גמירי לה. ולפ"ז מיושב דלא ילפינן ק"ו דאין דנין ק"ו מהלכה. ולפ"ז י"ל דהא דר"ע מטמא משום בועל נדה במע"ל שבנדה משום דהוא ס"ל דנין ק"ו מהלכה במשנה דנזיר נ"ז ולדעת הגאון ר"א ווילנר פ"ג ממס' ידים לא הודה שם ר"ע (וכן מבואר בשיטה מקובצת ב"ק י"ח ע"ב דר"ע ס"ל דנין ק"ו מהלכה) וכן דעת הגאון ר"ח כהן בתשובה חלק או"ח סי' ט"ו וע' מ"ש הגאון ר' אלי' בטהרות פ"ח מ"ז דהיינו טעמא דאין דנין ק"ו מהלכה דמקרי דברי סופרים ואין דנין דברי תורה מדברי סופרים. ולפ"ז לר' יהושע דנין ומה"ט אמר ר' יהושע נזיר נ"ז יפה אמרת היינו שדנין ק"ו מהלכה אלא כך אמרו בפירוש הלכה שרביעית דם אין הנזיר מגלח. (ואני הבאתי ראי' מתוס' ר"ה ט' דר"ע ס"ל אין דנין ק"ו מהלכה עיי"ש תוד"ה ור"י. וע' ח"ר סי' נ"ב סוף אות ה' אבל מדברי השטמ"ק הנ"ל מבואר דר"ע ס"ל דנין.) ולפ"ז שפיר ס"ל לר"ע דמע"ל שבנדה מטמא בועלה משום דילפינן בועל נדה מק"ו מטמא שרץ. וזה לתירוץ ב' בתוס' נדה אך לתירוץ א' דטומאה למפרע לא ילפינן מסוטה יש לומר ג"כ לר"ע דמסתמא כר' יהושע ס"ל דבעי בסתירה ב' עדים וליכא למילף רק ודאי שרץ וספק מגע ולפ"ז מיושבין דברי הגמרא בסוגין דאמרינן כמאן כר"ע דאמר מטמא את בועלה אפי' תימא רבנן עד כאן לא פליגא אלא באחר אחר אבל באחר מודים.

והדברים תמוהים דמאי ס"ד דגמ' וכי לא ידע דרבנן לא פליגי בזה והרי הכל מבואר במשנה. ונ"ל דהנה הקשיתי לעיל אף דמבואר במשנה דאחר אות יום טמאין מספק מ"מ שלא בשעת וסתה יש עוד ספק שמא דם צדדים כמ"ש המרדכי ולפ"ז יש ס"ס שמא דם צדדים ושמא ראתה אח"כ. ואין לומר דברה"י ל"מ ס"ס דהרי טומאת הגוף לא ילפינן מסוטה ורק כבר כתבתי לעיל דלר"ע דמטמא את בועלה במע"ל שבנדה משום דס"ל טומאה היוצאה מגופה ילפינן מסוטה מק"ו דטמא שרץ דדנין ק"ו מהלכה ומ"ה אמרו בגמ' כמאן כר"ע והיינו מטעמא דכתיבנא דאם לא ס"ל כר"ע הו"ל ס"ס. ומשני אפי' תימא רבנן דבחד אחר מודו והיינו דחדית לן דאתי' אף כרבנן ומ"מ גם לרבנן ל"מ ס"ס הן מהסברא דספק צדדים ל"ה ס"ס דרוב דמים מן המקור והן מהסברא דחיישינן שמא תרגיש בשעת תשמיש. ונהי דתלינן שהדם שהה עצמו ולא יצא לחוץ כמ"ש הת"ח הובא לעיל אבל עכ"פ ל"ה ס"ס דליכא לתלות בצדדים בהרגישה שנפתח מקורה. וכן יהי' כונת הירושלמי כהא דתנינן וכו' וכוונתו דלא אמרה שראתה רק דארגשה ול"ה ספק צדדים ומ"מ לא עשה איסור מה שפירש באבר חי:

ז:

והנה במה שכתבתי לעיל דר"ע דמחמיר במע"ל שבנדה וס"ל מטמא בועלה משם דס"ל דילפינן מסוטה בספק טומאה ברה"י אף בטומאה למפרע י"ל הנה השב שמעתתא ש"א פט"ו תירץ קו' תוס' ריש נדה דמע"ל שבנדה יטמא משום ספק טומאה ברה"י ותירץ דכיון שכ' הפנ"י בכתובות ע"ה דחזקה דגופה עדיף מרוב וראי' דמוציאין ממון וכתובה משום חזקה דגופה בטוענת בתולה נשאתני וה"ה בנדה יש חזקת הגוף דלא ראתה ולא ילפינן מסוטה רק דלא מהני חזקת היתר או חזקת טהרה ברה"י אבל לא חזקת הגוף. ולפ"ז לפמ"ש דר"ע ס"ל מעל"ע שבנדה חמיר דילפינן מסוטה ודאי ס"ל דספק טומאה ברה"י טמא אף בחזקת הגוף. ולפ"ז מיושב מה שהקשיתי אהא דאמרינן ביבמות נ"ו אמן שלא שטיתי ארוסה ונשואה והוכיח דיש חופה לפסולות והרי שם ודאי מיירי בארוסה בתולה דבבעולה חופה לא קנה כמ"ש שעה"מ בחופת חתנים סעיף ג' דחופה ל"ק רק בבתולה וע"כ בבתולה. והתוס' כתבו ביבמות נ"ט דהבעילה חשוב שינוי הגוף בבתולה א"כ כשקינא לארוסה בתולה ונסתרה וספק אם זינתה איכא חזקת הגוף ומהני אף בספק טומאה ברה"י ולא נאסרה לבעלה ולמה משקה לה כלל ודא קו' רבתי והארכתי בישובה בכמה אופנים בדרוש ובחידושי ריש כתובות. ואמנם לפמ"ש לעיל מיושב דבסוטה י"ח ע"ב מוקמינן משנה זו כר"ע דחייבי לאוין כערוה ומ"ה משקה בשומרת יבם ע"ש וכיון דר"ע ס"ל מע"ל שבנדה מטמא בועלה ע"כ ס"ל בספק טומאה ברה"י טמא אף בחזקת

הגוף ומ"ה משקה בארוסה בתולה אף בחזקת הגוף וזה ישוב נכון. ודע דראיתי ברשב"א ריש נדה בשם יש מפרשים דבמע"ל שבנדה בר"ה טהורה. ולפ"ז קשיא דהרי בסוגין פריך כמאן כר"ע והרי התוס' פירשו דקושית הגמרא הוא שתבא אשתו עמו במחילות ולשכת פרהדרין דלא נתקדשו וכבר כתבתי דמשמע דכל עזרה ר"ה אף מחילות ומה מקשה כמאן כר"ע והלא ברה"ר אף ר"ע מודה לשיטת הרשב"א ומזה מוכח קצת דמחילות ל"ה ר"ה לטומאה: ח:

שם בגמ' בועל נדה אינו כנדה וטובל ביום דאס"ד בלילה הא בעי הערב שמש אימת עביד עבודה צ"ע הרי בגמ' מקשה נפרישהו מטומאת מת ומשני זאת אומרת הותרה בציבור הרי דלטומאה שהותרה בציבור ל"ח ובכריתות י' איכא מ"ד טבול יום דזב לאו כזב דמי ומותר בפסח הבא בטומאה א"כ דלמא ס"ל לבן בתירא טבול יום דזב לאו כזב דמי והותר בציבור ומ"ה ל"ח שיהי' טבול יום דבועל נדה וע' זבחים ל"ב שיטת רש"י דר' יוחנן ס"ל טבול יום דזב לאו כזב דמי הגם דרש"י לא מיירי שם לענין פסח הבא בטומאה ותוס' כ' שם דלענין פסח בטומאה ס"ל כזב דמי אבל הרי מסוגיא דכריתות דמשני קסבר רבא טבול יום כזב דמי ומ"ה אינו אוכל בפסח הבא בטומאה ומבואר דלמ"ד לאו כזב דמי אוכל ותוס' הביאו סוגיא דנזיר דדוקא טבול יום ומחוסר כפורים כזב דמי אבל בעל ב' ראיות לאו כזב דמי וה"ה טבול יום דבועל נדה. וע' תוס' זבחים ל"ב ע"ב ד"ה קסבר בסופו שכ' דנ"מ לענין טומאה דחויה עיי"ש א"כ דלמא ב"ב ס"ל לאו כזב דמי אף לענין פסח הבא בטומאה. ונ"ל לישב דלעיל מקשה ר' יוחנן לר"ל דיליף מסיני תיסגי ששה ימים ומשני האי דצריך הפרשה שבעה ימים ריב"ב הוא דחייש לטומאת ביתו והקשה תוס' דהרי טבול יום כשר בפרה ותיסגי בפרה ששה ימים, אף לריב"ב ותי' בתירץ בתרא דטבול יום דבועל נדה חמיר מטבול יום דמת ולא כשר בפרה רק טבול יום דמת ושרץ כמ"ד דס"ל כן בזבחים י"ז ונ"ל דזה למ"ד טבול יום דזב כזב דמי דלמ"ד לאו כזב דמי וע"כ דמ"ה הותרה בפסח משום דילפינן מטמא מת כמו בטבול יום דמת כשר בפרה ה"ה טבול יום דזב כיון דשוה לטבול יום דמת לענין פסח הבא בטומאה. ומוכח דריב"ב ס"ל טבול יום דבועל נדה לא נדחה בציבור ואסור בפסח דשוין הם כתוס' זבחים, ד"ה קסבר הנ"ל ומ"ה שפיר מקשה לריב"ב טבול יום היכי עביד עבודה דהרי ס"ל טב"י דבועל נדה לא הותר בציבור כנ"ל. ולפ"ז נ"ל דר' יוחנן דס"ל בדף ג' דיליף פרישה ממלואים ולא ס"ל כר"ל דיליף מסיני כשיטתי' ס"ל דרש"י כ' בזבחים ל"ב ע"ב דר"י ס"ל טבול יום דזב לאו כזב דמי. ואס"ד דיליף מסיני תיסגי בפרה בששה ימים כקו' תוס' וליכא לתרץ כתי' תוס'. דהרי ר' יוחנן ס"ל לאו כזב דמי. ומ"ה לדידי' ילפינן ממלואים ובעי שבעה ימים

ובהכי ניחא מה דהקשה ר"ל לר"י לדידך דילפת ממילואים נימא כל הכתוב בהן מעכב ואמאי קתני מתקינין ולא קתני מפרישין א"ל לדידך מהיכן ילפת א"ל מסיני ואמאי לא השיב ר' יוחנן על קושיתו להנ"ל ניחא דלר' יוחנן א"א למילף מסיני כנ"ל ורק ס"ל כיון דיש לו לילף מסיני סברא יותר ללמוד מסיני משום קושיתו אבל ר"י א"א למילף מסיני וע"כ יליף ממילואים ומ"מ אינו מעכב:

ט' ובזה הבא נבא לישב קו' מהרש"א תד"ה כנפיו אצטריך לי' שהקשה אמאי לא משני בפסחים דמקשה שם אר' יוחנן דס"ל בעל קרי משתלח חוץ לב' מחנות מבעל קרי כטמא שרץ מאי לאו למחניהם ומשני לא לטומאתם ומקשה מדסיפא למחניהם רישא נמי למחניהם ומשני הא כדאיתא והא כדאיתא ואמאי לא משני דבועל נדה כטמא מת לטבילתו דטובל ביום. וכוונת מהרש"א שתי' תוס' דכיון דטובל ביום ע"כ דלמחנותו ג"כ כטמא מת ומדסיפא למחנותו רישא נמי למחנותו ל"ש לתרץ בזה על קו' מהרישא. דבשלמא אי תני סיפא למחנותם שייך לומר מדסיפא למחנותם וכו' אבל אי סיפא מיירי לטבילתו. נהי דלמחנותם נמי דינא הכי אבל כאן אין שום דיוק כיון דלא מיירי המשנה ממחנותם כדמשמע ממהרש"א. ולהנ"ל נ"ל לישב דהנה ר' חייא דתני בברייתא דטבול יום טובל ביום צריך להבין אדר' חייא גופא מהיכן יליף: ונ"ל דהנה מה שתי' בגמ' דמפרשינן סמוך לשקיעת החמה הוא דוחק גדול כמו שהקשה בספר לחמי תודה. דהרי הזי' צריך בשלישי שמא שלישי וברביעי בשבת לא הי' מזין ואם מפרישין סמוך לשקיעת החמה גם בשלישי א"צ הזי' דליכא למיחש שמא שלישי א"כ א"צ הזי' לא בשלישי ולא ברביעי ולא בשבת ואיך קתני כל שבעה אם בצרי תלתא יומי. ומזה נ"ל דר"ח גופא למד מבן בתירא שהפרישו וקשיא והרי טבול יום הוא כמ"ש בגמ' וע"כ דטובל ביום אמנם לר' יוחנן דס"ל טבול יום דזב לאו כזב דמי לשיטת רש"י זבחים ל"ב ולדידי' ל"ק קו' הגמ' דלדידי' טבול יום הותר בציבור וא"צ להפריש א"כ ס"ל בועל נדה טובל בלילה דלולא הכרח י"ל דדומה לנדה. וע"כ לא מצי לשנויי בפסחים לישב לר' יוחנן דטבול יום כטמא מת לטבילתו דבאמת לדידי' טובל בלילה והוצרך לשנויי הא כדאיתא והא כדאיתא וזה ישוב נכון מאוד לאחר העיון. ודע דאף למ"ד דחוי' היא בציבור מ"מ לא היו חוששין בשביל טומאה שדחוי' בציבור ופירוש הגמ' זאת אומרת טומאה הותרה בציבור יבואר לפנינו. ושוב ראיתי דמ"ש דר' יוחנן לא מצי סובר דילפינן מסיני כיון דס"ל טבול יום בזב לאו כזב דמי וקשה קו' תוס' דליסגי בפרה ו' ימים ואמנם לפמ"ש דר' יוחנן ס"ל טבילתן בלילה שוב מצי סבר דילפינן מסיני דקו' תוס' ל"ק רק למ"ד טבילתו ביום דלמ"ד טבילתו בלילה ל"ק כלל קו' תוס' וז"ב. ולפ"ז י"ל בפשיטות דנהי דר' יוחנן פליג על ר"ל

מ"מ כיון דריה"ג ס"ל דילפינן מסיני וקשיא לר' יוחנן אליבי' דריה"ג קו' תוס' וע"כ למ"ד טבול יום לאו כזב טובל בלילה ול"ק קו' תוס' ודוק היטב בכ"ז:

י:

והנה בגמ' מקשה עד שאתה מפרישו מטומאת ביתו תפרישהו מטומאת מת. ויש לדקדק בגמ' למה לי' להקשות עד שאתה מפרישו מטומאת נדה הו"ל להקשות בפשיטות ונפרישהו מטומאת מת. ומה ענין הפרשה מטומאת נדה להפרשה מטומאת מת. וכבר דקדקו כן המפורשים. עוד קשיא מה אמר רבא זאת אומרת טומאת מת הותרה היא בציבור הרי בדף י' מסיק הגמ' דאילו של אהרן לכ"ע טומאה דחויה א"כ נפרישהו מטומאת מת בשביל אילו של אהרן וכבר הרגיש בזה הריטב"א וגם התוס' דף ח' ומה שחילקו בין טומאה ודאי לחששא בעלמא צ"ע דא"כ איך הוכיח דהותרה בציבור דלמא דוקא בחששה הותרה כמו דלא חששו משום אילו של אהרן. עוד קשה איך הוכיח רבא דהותרה בציבור דלמא לעולם דחוי' ומ"ה לא חששו להפריש רק בשביל עבודה דבדיעבד פסול כגון טומאת נדה אבל בשביל טומאה שדחויה ובדיעבד מותר לא חששו להפריש. ונ"ל דבאמת דינא הכי רק דהוכחת הגמ' בדרך זה דהנה בזבחים ל"ב ס"ל לרבא דהיכי דדחוי' אמרינן הואיל ואידחי אבל היכא דהותרה ל"א הכי עיי"ש בגמ' הקשה הכי ועד שאתה מפרישו מטומאת נדה תפרישהו מטומאת המת דאם אין אתה מפרישו מטומאת המת גם מטומאת נדה א"צ להפריש דהרי בגמ' ל"א דצריך להפריש רק שמא תמצא ספק נדה כמ"ש תוס' בנדה ט"ו א"כ גם מספק א"צ להפריש דכיון דאין אתה מפריש ממת אף אם תמצא ספק נדה איכא ספק ספיקא שמא ראתה אחר כך ולא הוי בועל נדה ואת"ל שראתה מקודם דילמא קודם לזה נטמא בטמא מת ומותר לעבוד עבודת ציבור דדחוי' בציבור וכשנטמא אח"כ משום בועל נדה אמרינן הואיל ואידחי אידחי כדאמרינן בזבחים בהי' טמא מת ונעשה זב עיי"ש וכיון דאיכא ס"ס למה מפרישין ומזה אמר רבא זאת אומרת טומאת מת הותרה בציבור והיכי דהותרה ל"א הואיל ומ"ה כשתמצא ספק נדה אסור לעבוד עבודה דאף אם נטמא מקודם ל"מ, ומ"ה צריך הפרשה. ומיושב קו' תוס' דעדיין צריך להפריש משום אילו של אהרן דבאמת אף לטומאה דחוי' לא חששו רק דאם טומאה דחוי' לא הי' צריך הפרשה בנדה כמ"ש. ורבינא משני אפי' תימא דחוי' היא בציבור טומאת המת לא שכיח ומ"ה הוצרך הפרשה בנדה ולא אמרינן אפי' אם תמצא יהי' ס"ס דמה דלא שכיח אין לצרף לס"ס כדאיתא בכתובות ד"ט. וזה פי' נכון: יא: והנה התוס' הקשו ארבא דאמר זאת אומרת טומאת מת הותרה בציבור דהרי בזבחים ל"ג אמרינן דרבא ס"ל טומאה דחוי' בציבור ותירצו דפסח כיון דלא מיקרי קרבן ציבור

מ"ה דחוי' בציבור והקשה בשעה"מ פ"ד מביאת מקדש הי"ד מהא דאמרינן בסנהדרין י"ב דר"י אומר מעברין דס"ל טומאה דחוי' בציבור והתניא ציץ וכו' דר"י ס"ל טומאה הותרה בציבור. ומה מקשה דלמא מ"ה ר"י אומר מעברין משום דבפסח גם ר"י מודה כמ"ש תוס'. עוד הקשה אדברי תוס' יומא דף נ' ד"ה ונ"מ דס"ל דפר של כ"ג מיקרי קרבן יחיד ודחוי' בציבור לכ"ע וקשיא דהרי ר"י קאמר אינו הציץ על מצחו אינו מרצה ומקשה ר"ש מיו"כ ואמר ר"י הנח לכ"ג ביו"כ דהותרה בציבור והרי פר של כ"ג הי' בפנים והי' בלא ציץ ומה משני ר"י דהותרה בציבור והרי פר דחוי'. ונ"ל לישב דדוקא לרבא כתבו תוס' ביומא כמבואר בדבריהם דקאי לרבא ודוקא רבא ס"ל בפר של כ"ג דחוי' וה"ה בפסח אמנם ר"י גופא ודאי ס"ל בפר של כ"ג הותרה ומיני' ילפינן גם לפסח די"ל הותרה דשוה לפר כ"ג ושפיר הקשה בסנהדרין לר' יהודא גופא. וביאור הדבר דהנה מה שהקשה ר"ש לר' יהודה כ"ג ביו"כ יוכיח שאין על מצחו ומרצה הקשה בפתיחה לסדר משנת חכמים באיזו טומאה יש לחוש ביו"כ הרי בפנים ליכא רק דם וקטורת וקטורת לא מקבל טומאה רק משום חיבת הקדש ורמב"ם פוסק דחיבת הקודש לאו דאור' ודם קדשים ס"ל לרמב"ם דאינו מקבל טומאה אף דס"ל משקה מקבל טומאה דאור' וע"כ צ"ל דסוגיא זו מוכח דאם דם מקבל טומאה מדאורייתא אף דם קדשים טמא כמו דאמרינן בפסחים שם ודברי ר"פ נדחין שם. וכיון דר' יהודה ס"ל טומאת משקין דאורייתא ע"כ שפיר הקשה לו ר"ש. ואמנם י"ל דר"ש הקשה לר"י מקטורת להסוברים דחיבת הקדש דאורייתא כמ"ש תוס' פסחים ל"ז ואולם הדבר הקשה דהנה בספרי בית יצחק או"ח סי' ק"ט אות ז' כתבתי דטומאה דל"ה רק בקדשים וישנו בשאלה הותרה בציבור לכ"ע וחילי מתוס' ברכות כ' דכבוד הבריות דוחה לל"ת דנזיר וכתבו תוס' דמשם ליכא למילף דישנו בשאלה וביאור דבריהם דהיכא דישנו בשאלה הותרה כדמוכח ביבמות דף ה', א"כ בקטורת דישנו בשאלה ואם ישאל יהי' טהור בזה לכ"ע הותרה. עוד כתבתי בספרי ליו"ד ח"ר סי' מ"ז דאף אם טומאת משקין לאו דאורייתא מ"מ מחיבת הקדש נטמא מדאורייתא כקו' תוס' חולין ל"ו ומה דמבואר בסוגי' דפסחים דלמ"ד טומאת משקין לאו דאורייתא אף במשקה דקדש לאו דאורייתא מדאמרינן בשלמא למ"ד טומאת עצמן אין להם היינו דמשקה בית מטבחי' דכן אלא למ"ד טומאת עצמן דאורייתא למה דכן ופירש"י דחכמים ל"מ עקרו דבר מן התורה. פירשתי הכוונה לפמ"ש בספרי שיח יצחק דהיכא דישנו בשאלה חכמים מצי לעקור דבר מה"ת כמו כבוד הבריות שדוחה דלא גרע כבוד חכמים מכבוד הבריות. ואח"כ הראה לי ידידי הרב הגדול מוה':

יצחק ליב סופר נ"י סברא זו ברדב"ז לשונות הרמב"ם סי' פ"ח בקצרה א"כ לעולם משקין מדאורייתא טמאין משום חיבת הקודש ורק כיון שישנו בשאלה חכמים עקרו דבר תורה וזה למ"ד טומאת משקין לאו דאורייתא רק משום חיבת הקדש טמא וישנו בשאלה משא"כ למ"ד טומאת משקין דאורייתא. אף בחולין והארכתי בפרט זה:

והנה בטורי אבן ר"ה כ"ח הוסיף דקרבן ציבור ליתא בשאלה. ולפ"ז כשהקשה ר"ש לר"י מכ"ג ביו"כ הקשה הן מקטורת דאף דל"ה טמא רק מחיבת הקדש מ"מ טמא מדאורייתא וליתא בשאלה. והן מדם הפר דאף דפר הוי של אהרן ואיתא בשאלה מ"מ גם בחולין טמא לר' יהודה דס"ל טומאת משקין דאורייתא. ולפ"ז מה דקאמר ר' יהודה הנח ליו"כ דהותרה בציבור קאי ע"כ הן אקטורת הן אפרו של אהרן. וכיון דר"י ס"ל גם בפרו של אהרן הותרה בציבור ה"ה בפסח דהוה קרבן יחיד כמו פרו של אהרן. ושפיר מקשה בסנהדרין דר"י אדר"י. אבל רבא פסק טומאת משקין לאו דאורייתא בחולין ורק בקדשים משום חיבת הקודש ונהי דחיבת הקודש מדאורייתא מ"מ בפרו של אהרן דהוה קרבן יחיד וישנו בשאלה ויהי' גם הטומאה נטהר מדאורייתא ובטומאה דרבנן הותר בציבור כמ"ש בספרי ליו"ד ח"ר סי' ע"ז הנ"ל. ומ"ה פוסק בקרבן יחיד דחוי' ואין ראיה מפרו של אהרן. ורק מקטורת מוכח דהותר בציבור דקטורת ליתא בשאלה כמ"ש בטורי אבן. ומקטורת מוכח דהותר ומ"ה ס"ל לרבא דקטורת הותרה ופרו של אהרן דחוי' וכן בפסח מה"ט ס"ל לרבא דחוי' בציבור. ומ"מ גם משום דטומאה דחויה א"צ להפריש כמש"ל ורק דמשום פרו של אהרן לא הי' צריך להפריש אף מטומאת נדה דהוה ס"ס משום הואיל ואידחי אידחי רק משום טומאת ציבור דהותרה ול"ש הואיל ואישתרי צריך להפריש כדפירשתי לעיל. וגם לשיטת התוס' נכון די"ל משום חששת בכ"מ הותרה כמ"ש תוס' דף ח'. ורק בטומאה גמורה ס"ל לרבא לחלק וביומא נ' כתבו לרבא עיי"ש ודוק היטב. ועמ"ש בח"ר סי' ל"ו:

יב:

והנה השאג"א סי' ל"ח תמה אדברי תוס' שכ' דרבא ס"ל בפסח דחוי' ולקמן כתבו דמדאורייתא בכל דוכתא הותרה ורק מדרבנן דחוי' ואיך ס"ל לרבא בזבחים בהיו טמאי מתים ונעשו זבים הואיל ואידחי אידחי משום דטומאה דחוי' והרי מדאור' אסורים בפסח דטומאה הותרה מדאורייתא ואיך רבנן עקרו דברי תורה בקום ועשה באיסור שיש בו כרת משום דמדרבנן דחוי' וזה תימה רבתי אתוס'. ונ"ל לישב לפי חומר הנושא דהנה מבואר בפסחים דף צ"ה דפסח הבא בטומאה אם אכלו זבין וזבות וכו' פטורין מכרת וכ"פ הרמב"ם וכ' בצל"ח שם דלר' יוחנן דאזהרת אכילה בטומאה יליף מאזהרת כרת

בפסח הבא בטומאה אף מלקות אינו חייב אם אכל זב. ולפ"ז יש להבין אמאי לא ישחטו ויזרקו על זבין כיון דראויין לאכול וצ"ל כיון דלכתחילה ודאי אסורין לאכול מדאורייתא דהתורה מיעטה להדיא דדוקא טמא נפש הותר ע"כ אין שוחטין וזורקין עליו. ולפ"ז י"ל דכיון דבדיעבד אם אכל אינו חייב כרת ואם שחטו וזרקו עליו ואכל ממנו יצא יד' חובת פסח. על כן ל"ש לומר דחכמים לא יוכלו לעקור דבר מה"ת בקום ועשה כיון דבדיעבד יצא ידי חובתו כיון דליכא גבי' איסור כרת ולאו. וכיוצא בזה כ' הר"ן פ' הכותב דבכתובת אשה ובע"ח לבע"ח יהבינין וכ' הר"ן אף דמדינא שניהם שוין ואיך גוזלים את האשה ונותנין לבע"ח והטעם דכיון דאם קדם וגבה הבע"ח מה שגבה גבה אמרו רבנן שמגבין לבע"ח ולאחר שגבה זכה בהן מן הדין כן ה"נ כיון דבדיעבד אם שחטו וזרקו עליו ואכל אינו חייב כרת ומלקות וי"ל שקיים העשה דפסח ע"כ אמרו רבנן דלכתחלה ישחטו עליו אך צ"ע בגוף הדין אם זרק הורצה בזה דכיון דלכתחלה אינו ראוי לאכילה אינו יוצא ידי חובת פסח ומה לי אם אח"כ אכל. ואם כנים דברי דבדיעבד יצא ידי חובת פסח ורבנן אמרו דטומאה דחוי' והואיל ואידחי אידחי ויש להם כח לומר כן כדכתיבנא יהי' הפירוש בגמ' רובן טמאי מתים ונעשין זבים אין הפירוש שהרוב נעשין זבים דבכה"ג איכא חיוב כרת ורבנן ל"מ לעקור דבר מה"ת אך הפירוש הוא רובן טמאי מתים ומהם נעשה מקצתן זבין ועדיין ק איכא רוב ציבור טמאי מתים לבד דבכה"ג אם אכלו הזבין פטורין רבנן אמרו טומאה דחוי' והואיל ואישתרי ומותרין הזבין לאכול לכתחלה כדכתיבנא ועדיין צ"ע בכ"ז. שוב מצאתי ראיה לסברתי דהיכי דבדיעבד מועיל ל"מ עקירת דבר מה"ת בטורי אבן מגלה כ"ג שכ' הואיל דאם בדיעבד פדוי פחות מעשרה חכמים יכלו לתקן לכתחילה עיי"ש. אמנם בעיקר הדבר הדבר פשוט דאף אם, שחטו וזרקו על הטמא ואכל מפסח לא הורצה ולא יצא דכ"ש היא מהי' בדרך רחוקה בשעת שחיטה דקיי"ל כרב ששת דף צ"ג דאם זרק לא הורצה וז"פ ע"כ הישוב על קו' שאג"א ליתא: יג והנה בספרי סי' מ"ז הנ"ל אות ז' הקשיתי על הסברא שכתבתי לעיל דהיכא דישנו בשאלה חכמים עוקרין דבר מן התורה מה הקשו בגמ' למ"ד משקה בית מטבחי' דכן מדם שנטמא וזרקו ומשני מדרבנן ודלא כיוסי בן יועזר ואמאי לא משני דטמא מדאורייתא משום חיבת הקדש ומאן דס"ל משקה בית מטבחי' דכן משום דבכה"ג שישנו בשאלה חכמים עקרו דבר מה"ת ואמנם י"ל לפמ"ש במקום אחר דסוגיא דברכות ס"ל קבורה לאו דאורייתא כלישנא ב' כדר' יוחנן בסנהדרין מ"ז דקאמר רמז לקבורה מנין וכ' הלח"מ פי"ב מאבל דס"ל קבורה ל"ד ומ"ה ע"כ כבוד הבריות דוחה לל"ת דנזיר ומוכח דל"ת שישנו בשאלה נדחה מפני כבוד הבריות אבל הסוברים דקבורת מת מצוה דאורייתא אין ראי' מנזיר דכבוד הבריות

דוחה דשם העשה דקבורה דוחה ל"ת דנזיר עיי"ש כמ"ש הפנ"י. ולפ"ז הסוגיא דפסחים דמשני מדרבנן קאי לשיטה דכבוד הבריות אינו דוחה ל"ת שישנו בשאלה וה"ה חכמים לא מצי עקרו ומ"ה הוצרך לשנויי מדרבנן ולפ"ז נאמר דר' יהודה ס"ל כלישנא קמא דר' יוחנן בסנהדרין מ"ז שכ' הלח"מ פי"ב דאבל דס"ל קבורת מת מצוה דאורייתא ואין ראי' דל"ת שישנו בשאלה הותרה דשם בקבורת מת מצוה העשה דוחה. ע"כ קשיא לדידי' מכ"ג ביומא והיינו אף מקטורת אף אם נאמר דלא נטורי אבן וקטורת ישנו בשאלה דאף שישנו בשאלה מ"מ לר' יהודה אין חילוק והוצרך לשנויי דטומאה בכל דוכתא הותרה והרבה יש לפלפל בזה ואקצר ועמ"ש בח"ר סי' ל"ו בישוב דברי הרמב"ם:

יד שם בסוגיא בתוס' ד"ה הא אינו נושא, כתבו פיגול הותר מכללו בדבר שאין לו מתירין ואפילו פסול נמי ליכא וכו' וכ"כ במנחות כ"ה וצ"ע מהא דאמרינן ביומא מ"ח בעי רב פפא חישב בחפינת קטורת מה מי ילפינן מלא מלא ממנחה או לא והרי קטורת הוא דבר שאין לו מתירין כדאי' במשנה זבחים מ"ג דאין בו משום פיגול ולתוס' דכשר לגמרי ולא פסול מה מבעיא לרב פפא חישב בחפינת הקטורת והרי בקטורת אין שום פסול והתוס' שם ביומא ד"ה חישב הקשו מקטורת דאין חייבין משום פיגול. ותרצו דמ"מ נפסל מק"ו דשלא לשמו אבל לשיטת התוס' דמותר דלא נפסל הדרא קושית התוס' לדוכתא ובשלמא בהקטרת קומץ נתפגלה המנחה אם פיגל בהקטרת קומץ, אבל בחפינת קטורת איזו קרבן יפסל דבקטרת גופי' לא שייך שום פסול וצ"ל כוונת התוס' הכא בשאר דברים שאין להם מתירין. אבל בקטורת נפסל דילפינן מלא מלא ממנחה הן ביוה"כ והן בשאר ימות השנה וה"א דתני במשנה דזבחים מ"ג קטורת, היינו דלענין כרת שוה קטורת למנחת כהנים ושאר אין להם מתירין אבל לענין פסול לא שוה אהדדי והתוס' קצרו בזה. ועי' במלמ"ל פ' ח"י מפסולי המוקדשים שמפלפל בדברי התוס' ובאמת מלשון התוס' משמע דוקא דבר שאין לו מתירין לא מיפסל. אבל המתיר עצמו כגון קומץ כיון דהקרבן נתפגל גם התוס' מודה דחייב מלקות כשיטת הרמב"ם שם ומה דנקט תוס' בזבחים כ"ג מנחת כהנים ומנחת נסכים וקומץ אגב גררא נקטי כדמשמע מסוף דברי התוס' דלא נקטי רק מנחת כהנים ומנחת נסכים וזה דלא כמשמעות המלמ"ל:

טו ודע דמריש הוה אמינא בסוגיא דידן דמקשה מביתו למה פורש ופירש"י תבא אשתו עמו, והקשו בתוס' הרי בעל קרי משתלח חוץ לב' מחנות ורציתי לפרש דהגמ' מקשה לר' יהודא דס"ל יבמות ל"ד אותה פרט לכלה דכיון דאין אשה מתעברת מביאה ראשונה אינו טמא טומאת קרי. ע"כ הקשה למה מפרישין מביתו האשה שמזמינין לו ולשיטת ש"ס דידן כונס קודם יוה"כ ואותה יהי' מותר לבעול דל"ה בעל קרי בביאה ראשונה.

אמנם אחר העיון נראה. דבאמת גם למסקנא מותר לבעול אותה בז' ימי הפרשה דל"ש שמא תמצא ספק נדה דהרי תולה בדם בתולים. ואמנם לענין בעל קרי י"ל דדוקא היא אינה טמאה משום קרי. אבל הוא טמא משום קרי אף לר"י כמו לטעם הראשון שרצו לומר בש"ס דיבמות התורה חסה על תכשיט כלה זה ודאי בדידה ה"ה לטעם השני ועדיין צ"ע. איברא די"ל דהיינו טעמא דהירושלמי דקאסר שמא תראה בשעת תשמיש כהדא דחיישינן הי' משמש עם הטהורה הכוונה שמא תרגיש בשעת התשמיש דבזה אף בבתולה יהי'טמא וצריך לפרוש לגמרי אף מביאה ראשונה, ולטעם זה ס"ל להירושלמי דלא כניס קודם יוה"כ רק ביוה"כ כיון דלבעל אסור אף בז' ימים משא"כ לש"ס דידן יכניס ויבעול קודם יוה"כ ודוק:

סימן כד

יומא דף י"ג סוגי' דר"י אומר אף אשה אחרת מתקינין ובגמ' שם דרשתי בק' ברעזאן בש"ש תרכ"ב הצגתי':

פה כי הדרשה תסוב על ציר התוס' ריש נדה וש"ש שם:

א':

לישב הקו' על הרמב"ם דס"ל כהן אסור לישא ב' נשים עיי"ש פי"ז מהא"ב. ואמאי לא הקשו בגמ' רק דהו"ל ב' בתים והרי בכל השנה אסור מקרא דאשה אחת ולא שתים. וע' מל"מ פ"ו מעבדים הי"א:

ב' השאג"א הקשה בסי' צ"ג דיקדש אשה אחת על תנאי שתקדש אם תמות חברתה ולא יחולו הקידושין עד שתמות חברתה וא"ל דאין תנאי בנישואין דכאן ע"כ לא בעיל לה דרש"י פי' מזמינין בעיו"כ ול"מ בעיל דשבעת ימים מפרישין מביתו וע"כ רק חופה עושה ובחופה יש תנאי עיי"ש:

ג' הברית אברהם הקשה באה"ע סי' ק"ט לתשו' הרא"ש שהוכיח מסוגי' זו דכהן מותר לגרש לכתחלה על תנאי ולהחזירה דאל"כ הו"ל ב' בתים. ולב"ש דס"ל גיטין פ"א מפשטא דלישנא דמתניתין דמגרש על תנאי אסור לכהן להחזירה וקשיא לב"ש איך מזמנין אשה אחרת ואין לגרש על תנאי דאסורה לו וקם לי' בלא בית:

ד' לי קשה לשיטת הפוסקים דהלכה כרב הונא דחופה קונה ע' בקידושין ברא"ש ורי"ף. ולמ"ד אין חופה לפסולות והמהרש"א כ' בקידושין דלמ"ד חופה קונה וגומר עיי"ש. והנה דעת הרמב"ם דכה"ג אסור לו ליקח שתי נשים. ואמנם אם יגרש אחת מותר ליקח שני'. ומעתה יגרש אשתו ראשונה ע"מ שלא תמות חברתה זו שרוצה ליקח ויכניס השני' לחופה בלא קידושין. ומעתה ממנ"פ אם לא תמות השני' הגט גט מראשונה ולמפרע

לא הוי ליה שתי נשים בשעת חופת השני' וחופה קונה וגומר ואם תמות ראשונה לא תמות השני' דלתרי לא חיישינן והוי ליה ג"כ הגט גט וחופה חופה ואם תמות השני' ביו"כ ל"ה הגט גט והחופה פסולה דהו"ל ב' נשים ואין חופה לפסולות וממ"נ ל"ה ב' נשים והוא קו' גדולה. ובל"ז אין להקשות אף אם חופה אינו קונה דליקדש השני' ורק דאין חופה לפסולות והו"ל רק ארוסה ול"ה ב' בנים. דמ"מ אולי תמות ויעבור עכ"פ על הקידושין לחודה דאשה אחת ולא שתים קאי על הקידושין כדמוכח ביבמות נ"ט דקיחה דאירוסין הוא עיי"ש ועיין לקמן משא"כ אם נכניס רק לחופה ואין חופה לפסולות ל"ק כלל וע' לקמן:

ה':

קשה לי בסוגי' זו דלמ"ל לגרש שניהם ולתת הגט לשניהם ועכ"פ הוה ריח הגט יכתוב הגיטין ויתן ליד השליח ואם יראה כי תמות אחת יבטל הגט שלא בפני השליח והשליח יתן לה רגע קודם מיתה ואפקעינהו רבנן לקידושין מיני' ול"ה לי' ב' בתים ואם לא תמות שום אחת יעשה כן אחר יו"כ ויבטל שלא בפני השליח ועכ"פ א"צ תנאים כלל וגם לתת הגט לשניהם ועיין עוד לקמן:

י' התוס' כתבו בשם הירושלמי דבאלמנה ל"מ חופה. והקשה בטעם המלך בכבוד חופה סעיף ג' ד"ה ואולם דלפ"ז חופה ל"מ בבעילה ג"כ וקשה מסוגי' דיבמות נ"ח דמוכח רב ששת דחופה קונה בפסולות מאמן שלא שטית עיי"ש כל הסוגי' ושם ע"כ בבעולה דהרי משקין אותה שלא זינתה ואם אין חופה קונה בבעולה דילמא זינתה והו"ל בעולה והו"ל ארוסה ואין המים בודקין. גם הגמ' משני בבא עלי' ארוסה בבית אבי' וה"ל בעולה והוא קו' גדולה ומה שתי' בטעם המלך דמיירי שלא כדרכה עיי"ש בפלפול עצום קשה מניין ידעינין דהבועל בעל שלא כדרכה דהרי אין כאן עדים על הבעילה והיא מכחשת לגמרי וכמו דחיישינן שבעל חיישינן ג"כ שמא גמר ג"כ והו"ל בעולה ומ"ה לא בדקו המים ועכ"פ הקו' גדולה מסוגיא:

ז' קשה על הגמ' שם דמשני בבא עלי' ארוסה ולא משני שקדשה בביאה וכבר הקשו כן האחרונים:

ח' התוס' הקשה שם ד"ה גמרה ולוקמא כגון שבא עלי' בשוגג:

ט':

הקשו שם ד"ה דכותי' גבי שומרת ללשון שני של רש"י דל"ח לקדמה שכיבת בעל גבי יבמה ורק משום דשומרת יבם לאו בת משתי' ומאי תקשה דכותי' והרי זה בלא"ה קשה גם מעיקרא:

י' קו' התוס' ביומא על רש"י דף ו' מביתו למה פורש והרי הוא בעל קרי עי"ש:
י"א קו' התוס' יומא ו' ע"ב גבי סיפא איצטריך לי' אלא שחמיר בועל נדה שמטמא משכב ואמאי לא משני בפסחים כן:
י"ב קו' השעה"מ איך מזמינין אשה אחרת הרי הוי חופה שאינו ראוי לביאה דא"י לבעול דמפרישין מאשתו:
ונבוא לבאר הסוגיא הנה התוס' ד"ה ודילמא הקשה אמאי קאמר במסקנא גבי כה"ג דמהני ע"מ שאכנוס לבית הכנסת ולא קאמר שלא אכנוס. והיינו דאם תמות לא יכנוס ואם לא תמות יכנוס ולא יהי' גיטה גט רק גט הראשונה עיי"ש בתוס' ולכאורה צ"ע בדבריהם דאיך יעשה באם לא תמות יכנוס אח"כ ושמא אחר שיכנוס תמות ויבטלו שני הגיטין והו"ל למפרע ב' נשים והנ"ל ביאור דבריהם הנה התנאי ע"מ שלא תמות חברתה יכול להתנות שלא תמות בפלגא דעבודה אבל אם תמות אחר העבודה ג"כ יהי' הגט גט דיהי' לו בית בכל עבודה זו שתמות ואח"כ לא איכפת לי' ומעתה יכול להתנות בראשונה שלא תמות בפלגא דעבודה ולשני' שלא אכנוס ואם בכל עבודה לא תמות אחת מהם יכנוס ואין לחוש שמא תמות אח"כ דאם תמות אחר העבודה לא בטל הגט של הראשונה כיון שלא מתה בתוך העבודה והשני' בטל הגט כיון שכנס והי' לו אשה בכל העבודה ודוק הוצרכתי לכתוב כן לבאר דברי התוס' שהם תמוהים לכאורה עוד אפשר דעייל במיפק יומא ואף אם תמות אח"כ לית לן בה או שאמר שלא אכנס היום ומחר ויכנוס למחר. והנה הגאון מליסא בס' נחלת יעקב ישב קו' תוס' הנ"ל בטוב טעם דלא יוכל להתנות שלא יכנס דחיישינן שמא ימות הוא ועכ"פ הגט גט משני' שלא נכנס ואף שמת והוה אונס אין אונס בגיטין. והגט של ראשונה ג"כ גט שלא מתה השני' וקם לי' בלא בית למפרע בפלגא דעבודה משא"כ אם מתנה ע"מ שאכנס לבית הכנסת אם ימות לא יהי' הגט גט דדוקא בתנאי דשוא"ת אונסא לא מהני כיון דנתקיים התנאי מחמת אונס אבל אם לא נתקיים התנאי מחמת אונס ל"מ דאונסא כמאן דלא עביד כמ"ש בתשו' ריב"ש הובא במ"לפ"א מה' מכירה והיא הערה נחמדה: ואמנם גוף דבר זה דאונסא כמאן דלא עביד הוא פלוגתא בירושלמי ומעתה למ"ד שם אונסא כמאן דעביד הובא בש"ך סי' כ"א ע' קצה"ח פלפול עצום בזה ולדידי' תיקשי איך מהני ב' גיטין שמא ימות הוא ואונסא כמאן דעבד והוי שניהם מגורשות למפרע דלא מתה חברתה ואונסא כמאן דעביד וקם לי' עד פלגא דעבודה דהיא שעת מיתה בלא בית. הגם שי"ל דלדידי' שפיר מתנה על חברתה ע"מ שתכנס. דליכא למימר בזה כמ"ש תוס' שמא תמות היא ולא יהי' שום גט דאם כמאן דעביד אם תמות היא מהני כמו אלו תכנס ויהי' גיטה גט וממ"נ שפיר למ"ד

כמאן שלא עביד מהני תנאי דידי' ולמ"ד אונסא כמאן דעביד מתנה עמה כמו שהקשה תוס' ול"ש תירוצם כנ"ל:

ב:

אך מה שנ"ל בעיקר הקו' דגם למ"ד אונסא כמאן דעביד ל"מ תנאו ע"מ שתכנס ול"ק קו' התוס' מע"מ שתכנס ומקודם נישב קו' הברית אברהם הובא לעיל אות ג' לב"ש דאף במגרש על תנאי אסורה לכתחלה איך עשה הכה"ג כנ"ל דהנה בשאג"א הקשה למ"ל לגרש על תנאי וליקדש אשה א' על תנאי שלא יחולו הקידושין רק ע"מ שתמות חברתה ואז יחולו הקידושין ומבואר לעיל אות ב'. אמנם בישוב הדבר נראה הנה בתשו' שב יעקב ותשו' ברית אברהם אה"ע סי' ט"ו וסי' קי"ט. אנהירנא לעין דזה דתנאי בדבר שאי אפשר לקיים המעשה ע"י שליח ל"מ הוא אף אם המעשה עם התנאי יכול לעשות ע"י שליח מ"מ אם המעשה בלא התנאי לא יוכל לעשות ע"י שליח ל"מ התנאי. וביאור הדבר עפ"י התוס' כתובות דטעם הדבר כיון שהמעשה לא אלים כ"כ לעשות ע"י שליח ל"מ התנאי ע' כתובות ע"ד. וכשהמעשה בלא תנאי ל"מ ע"י שליח ל"מ גם התנאי מהאי טעמא (וע' בספרי לא"ח סי' ק"ו פלפול עצום בזה) ומעתה הנה הרמב"ם פוסק דכ"ג אסור לישא שתי נשים וכשיקדש אשה אחרת ע"י שליח נימא אשל"ע והשליחות בטל ול"מ הקידושין ומעתה לא מצי להתנות תנאי בקידושין ע"מ שתמות חברתה דתנאי בדבר שא"א לקיים ע"י שליח ל"מ. ואף דאם התנאי מהני ע"י שליח דל"ה עבודה כיון שמתנה ע"מ שתמות חברתה מ"מ המעשה בלי תנאי ל"מ ע"י שליח ולא מצי להתנות תנאי. וזה כבר הרגיש קצת ג"כ בתשו' ברית אברהם סי' ט"ו ומעתה מיושב קו' הנ"ל לבית שמאי דהנה כ"ז אי אין שלד"ע ול"מ הקידושין ע"י שליח והוי תנאי בדבר שא"א לקיים ע"י שליח משא"כ אי יש שלד"ע מצי להתנות ג"כ תנאי ומעתה הנה שמאי הזקן ס"ל בקידושין דיש שלד"ע. והתוס' יבמות קי"ז ע"א ד"ה ב"ה כתב ותימא וכי פליגי על הלל רבן. וס"ל ברור דבכ"מ ב"ש וב"ה כרבן ס"ל וע"כ ס"ל לב"ש דיש שלד"ע. ולפ"ז אם כהן יקדש ב' נשים ע"י השליח הקידושין קידושין ומצי להתנות תנאי בקידושין ולפ"ז לב"ש א"צ לגרש על תנאי דלדידהו אסורה ול"ה בית כמ"ש בתשו' הרא"ש ורק דלקדש על תנאי שתמות השני' כמ"ש השאג"א ודוק היטב:

ומעתה י"ל הנה הטעם דאין אונס בגיטין מבואר בכתובת מטעם דכל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש ואפקעינהו רבנן לקידושין מיני' והנה רש"י כ' בטעם דמקדש אדעתא דרבנן שכך התנה בשעת הקידושין וכ"כ התוס' עיין בשטמ"ק דהוה התנאי ע"מ שירצו רבנן וע' בהפלאה ולקמן ולפ"ז בקידושי עבירה ל"ש אפקעינהו רבנן לקידושין מיני' דל"מ

להתנות תנאי דהוה תנאי בדבר שא"א לקיים ע"י שליח. ולפ"ז מיושב הקו' שהקשיתי לעיל אות ה' דליתן הגט לשליח ולבטל שלא בפני השליח דאפקעינהו רבנן לקידושין מיניה ולא יהי' לו ב' נשים דבכה"ג בב' נשים ל"ש אפקעינהו דהתנאי ל"מ דהוה תנאי בדבר שא"א לקיים ע"י שליח ודו"ק. ומעתה מיושב קו' התוס' אף למ"ד אונסא כמאן דעביד דל"מ להתנות בגט מהשני' ע"מ שתכנס דשמא תמות בפלגא דעבודה ולא יהי' גט מראשונה גט וגם גט השני' ל"ה גט דלא נתקיים התנאי ויהי' לו ב' נשים ול"ש להקשות כיון שלא נכנסה מחמת אונס אונסא כמאן דעביד והוה הגט גט:

דז"א כיון שמתה בפלגא דעבודה ל"ה למפרע גט הראשונה גט, וכשקידש להשני' הוה עבירה. ונהי דבגוף הדבר הי' רשאי דבאמת ל"ח למיתה רק משום מעלה דיו"כ כמו דמסקינן בסוכה פ"ג אבל לענין איסור ב' נשים לא עשה איסור אבל אם באמת מתה ל"ה למפרע גט של הראשונה והקידושין מהשני' ל"מ ע"י שליח דאשל"ע, ול"מ להתנות תנאי ע"מ שירצו רבנן. ול"ש אפקעינהו לקידושין וממילא כשתמות לא יהי' הגט גט מטעם אין אונס בגיטין דל"ש אפקעינהו לקידושין דהוה תנאי בדבר שא"א לקיים ע"י שליח והוא ישוב נחמד:

ומעתה שוב נתעורר הקו' למ"ד אונסא כמאן דעביד איך מתנה תנאי ע"מ שאכנוס למסקנת הגמ' שמא ימות הוא בפלגא דעבודה ואונסא כמאן דעביד ויהי' הגט מהראשונה גט דלא מתה השני' ורק הוא ימות וכשהגט גט הקידושין מהשני' מהני תנאי דכל דמקדש דל"ה עבירה ומהני ע"י שליח ואין אונס בגיטין ושייך אפקעינהו והוי למפרע שניהם מגורשות וקם לי' למפרע בלא בית ול"ש לתרץ למ"ד אונסא כמאן דעביד יתנה ע"מ שתכנס כמ"ש התוס' דלדידי' ג"כ חיישינן שמא תמות היא וגם בזה ל"מ הגט דל"ש בזה אונסא כמאן דעביד דאם תמות היא ל"ה הגט מהראשונה. גט שגירש ע"מ שלא תמות חברתה וכשהגט מהראשונה ל"ה גט ל"מ התנאי דע"מ שירצו רבנן ול"ש אפקעינהו ושייך תי' התוס'. ומעתה לא מצי להתנות לדידי' לא ע"מ שאכנס דחיישינן שימות הוא ול"מ ע"מ שירצו כנ"ל והוא קו' הראוי לעיין עלי': ג:

ומה שנ"ל בישוב גוף הקו' דלמא ימות הוא ואין אונס בגיטין הנה לפי המבואר לעיל הטעם דאין אונס דאפקעינהו רבנן לקידושין דהוה כע"מ שירצו רבנן. והנה דעת הר"ן בגיטין פ' המגרש בהתנה עם האשה ה"ז גיטך ע"מ שלא תשתי יין כל ימי חיי פ' ומייתי לי' בעל ושתת יין אחר מיתתו דבעל כיון דבעל מית בטל לי' לתנאי ולא בטל גיטא למפרע והארכנו בחידושנו בטעם הדבר דכיון דבלא"ה האישות נפסק ל"ש השתא א איגלאי מלתא למפרע ע' רש"י חולין דף ע' במחתך ומשליך ל"ש תיגלא מלתא למפרע

כיון דליתנייהו ועכ"פ דעת הר"ן הכי הוא (וע' תוס' ישנים בסוגין ובספרי לאו"ח סי' י"ט אות ה') ובזה ישבתי קו' התוס' בכתובת ד"ג ד"ה וסברה וא"ת מת תוך יב"ח נמי יהי' גט מה"ט עיי"ש ולהנ"ל מיושב שפיר דדוקא בחלה ועכ"פ הוא בעולם והתנה ע"מ שירצו רבנן שייך אפקעינהו רבנן דהתנאי נתבטל בחייו משא"כ במת נהי שהתנה ע"מ שירצו רבנן כשלא רצו אחר מותו ל"מ כיון שבחייו נתקיים התנאי ורק אחר מותו נתבטל והיא הערה גדולה:

דאז בלא"ה נפסק האישות ובהתנה מעכשיו אם לא אבא תוך יב"ח, כבר תי' בגמ' דניחא לי' דלא נפל קמי' ליבום ול"ה מטעם דאפקעינהו כדאיתא בהדיא בגמ' משא"כ בלא מעכשיו רק מטעם אפקעינהו ל"ש לאחר מיתתו דאף אם התנאי נתבטל אחר מיתתו לא איכפת לן ומעתה מיושב הקו' דבמתנה שאכנוס ומת ל"ש דהגט הוה גט מטעם אין אונס בגיטין דאפקעינהו רבנן לקידושין כיון שהאונס היא המיתה ורבנן אינם רוצים בהקידושין לאחר מיתתו ל"ש דלבטלו הקידושין כנ"ל ומ"ה ל"ח שימות הוא דאם ימות הגט מהראשונה גט שהשני' לא תמות ומהשני' ל"ה גט דלא נתקיים התנאי שלא יכנס ודוק היטב:

שבתי וראיתי דבאבני מילואים סי' קמ"ג האריך בדעת הר"ן. והקשה מהריני בועליך ע"מ שירצה אבא מת הבן מלמדין את האב לומר איני רוצה ומאי מהני מאי שהתנאי נתבטל אחר מיתתו. ולתי' הראשון שם שאני התם דהתנה שימחה כשישמע האב והוא שמע לאחר מיתה וכל עוד שלא שמע לא החל התנאי ומתחיל לאחר מיתה ומ"ה מהני וזה ל"ש בתנאי דע"מ שירצו רבנן דהכוונה אימת שירצו יבטלו ואמנם מה שתי' שם בין היכי שזקוקה ליבם דהאישות עדיין קיים במקצת הוא חילוק נכון ולפ"ז עדיין יש לדקדק בישוב קו' תוס' בכתובות אך בסוגיא י"ל דעכ"פ מהני:

ביש לו בנים גם לפ"מ שחילק שם בין קידושין לגירושין הסברא נכונה אך מדברי המ"ל לא משמע כן עיי"ש):

ד' ודע דאם נאמר דגם בקידושין אם התנה תנאי והתנאי נמשך אחר מיתתו אף שנתבטל התנאי לא נתבטלו הקידושין כיון דבלא"ה בטל האישות וליתנייהו ל"ש איגלאי מילתא למפרע כמ"ש רש"י בחולין גבי מחתך ומשליך וכמ"ש הר"ן הנ"ל ונאמר לפ"ז במיתת הבעל ל"ש לומר אפקעינהו רבנן לקידושין מיני' הרבה יש לפלפל בדברי רש"י שכ' שבת קמ"ה בטעם עד א' במיתת הבעל דאפקעינהו רבנן לקידושין מיני' וע' בריטב"א יבמות שהקשה דא"כ בבא הבעל אמאי תצא מזה ומזה ופירשו בזה דעיקר אפקעינהו רבנן היינו אם הדבר אמת שמת ורק דמ"מ הוא עד א' ואין דבר שבערוה פחות משנים מ"ה

אפקעינהו עיי"ש. ולפמ"ש צ"ע דאחר שמת הבעל איך שייך לומר דאפקעינהו דעיקר הדבר משום שהתנה ע"מ שירצו חכמים ואם לא נתקיים התנאי אחר מיתתו לא איכפת לן וכן יש להבין בגיטין דף ע"ג גבי אם מת מחולי זה ועמד וחזר וחלה דאמרינן אפקעינהו רבנן לקידושין מיני' ואמנם שם י"ל דע"כ מיירי במקום יבום דאל"כ מאי נפקא מינה וכבר ביארנו דבמקום יבום דאכתי איתא לאישות בעולם מהני ביטול התנאי משא"כ בעד אחד דבעד אחד במקום יבום בעי' הוא ביבמות ורק שלא במקום יבום ורק לעלמא ובזה ל"ש אפקעינהו והי' בזה מקום פלפול גדול בישוב הקו' שהקשה בנתיבות לשבת בכתובות כ"ב גבי עד א' אומר מת ועד אמר לא מת דמחלק שם בין עד אומר נתגרשה ואמאי לא חילקו דבנתגרשה תרוייהו בא"א קמסהדי משא"כ במת זה שאומר מת הרי אפקעינהו לקידושין ואין כאן חזקת א"א. ולהנ"ל ניחא דבאשה לעלמא ל"ש אפקעינהו לקידושין כנ"ל. ובפרט אם נאמר דזה דאפקעינהו היינו לדידן שלא נדע בבירור ודוקא בבא שידוע בבירור השקר אז לא אפקעינהו על אופן זה ורק היכי שלא נדע בבירור אז אפקעינהו להעד שנודע בבירור לדידי' לא אפקעינהו ותרוייהו בא"א קמסהדי ואמנם במקום יבום שייך בכל גוונא אפקעינהו ולפ"ז ביבמות צ"ג באמרו לה מת בנך ואח"כ מת בעלך דמקשה אילימא בתרי מאי חזית ועוד ממזר ספק ממזר אלא לאו בחד וטעמא דאתו בי תרי וכו' עיי"ש והקשו בזה מנ"ל דאמרו לה היינו בתרי ודילמא ההכחשה נמי בחד ואי דכ"מ שהאמינה תורה ע"א הרי כאן שנים ול"מ הכחשה דחד מ"מ היינו דוקא היכי שהיא מכחישו אבל בע"א העיד שמת בסימנים בזה אולי מהני הכחשה דחד דבאמת מת אחד בסימנים האלו אך סימנים הוא מטעם רוב וע"א נאמן נגד רוב לומר דזה אינו הוא. והגם שיש לפקפק ע"ז אכ"מ וע' בפ"י בקידושין כי אליבא דאמת גם בזה עד א' אינו נאמן. אך לפמ"ש בלא"ה בעד א' ביבמה הרי שייך שפיר לומר אפקעינהו ועכ"פ אם לדברי העד אפקעינהו ואין כאן חזקת איסור שוב קשיא ממזר ספק ממזר דל"ש לומר תרוייהו בא"א קמסהדי. איברא כי לדעתי בעד א' שפיר נכונים דברי רש"י דאפקעינהו דעכ"פ כיון דאין דבר שבערוה פחות משנים ואכתי אגידא גבי' שייך לומר דאפקעינהו רבנן לקידושין מיני' והארכנו קצת כי אין כאן מקומו ונחזור לסוגין: ה:

והנה השאג"א הקשה דליקדש על תנאי כנ"ל וא"ל דאין אדם עושה בעילתו ב"ז ז"א דע"כ מפרישין אותו מביתו ז' ימים וכיון שרש"י פי' אשה אחרת מזמינין בעיו"כ וע"כ בחופה בעלמא ובזה מהני תנאי מפורש עיי"ש, והאחרונים פלפלו בזה בשעה"מ אי הוי זה חופה שאינה ראוי לביאה עיי"ש ולפענ"ד נראה בישוב הדבר דבאמת הטעם דמפרישין אותו מביתו שמא תמצא ס' נדה והתוס' הקשה בנדה ט"ו אמאי ל"ק ודאי נדה ותי' דלא שכיח

עיי"ש. ואמנם בגוף דבר זה בנמצא לאחר אות יום דהוה ס' נדה כבר הרגיש הגאון מליסא בחו"ד בסי' קפ"ז סק"א אמאי לא מוקמינן אחזקתה ונאמר השתא ראתה כמו דאמרינן ריש נדה עיי"ש מה שתי' דרוב פעמים בא מקודם רק דסמוך מיעוט לחזקה והאמת אנן לא קיי"ל סמוך מיעוטא לחזקה בכמה דוכתא ורובא עדיף מחזקה מה"ט. ועוד גם באות יום נימא הכי שכ' התוס' נדה דרק רוב פעמים בא משעת תשמיש ומה שי"ל דבאמת לאחר אות יום הוי ספק ורק כיון דמוקמינן למשנה דנדה בשבועות בסמוך לוסתה עיי"ש דף י"ז ל"ש לאוקמא אחזקתה דבשעת וסתה איתרע חזקתה ומ"ה טמאה מספק וא"כ אין על המשנה דנדה קו' כלל רק דעיקר הקו' בסוגין דחיישינן שמא תמצא ס' נדה ואטו ברשיעי עסקינין וע"כ לא מיירי בסמוך לוסתה. ולפ"ז עדיין קשיא ונוקמא אחזקה אך לפ"מ דקיי"ל מחזיקין מאיסור לאיסור וה"ה מטומאה לטומאה ע' בכתובות ע"ה ע"ב לענין נולדו בו נגע אחר ובנוב"י בה' נדה בכמה מקומות א"כ תיכף כששימש נטמא טומאת קרי ושניהם טמאים עכ"פ טומאת ערב ומ"ה מטמאינין שניהם מספק דמחזיקין מטומאה לטומאה. [וע' לעיל בתשובה פלפלתי על סברא זו ודברי תורה כפטיש וכו'] משא"כ באחר דאחר אין כאן ספק דאם איתא דהוה דם מעיקרא הוי אתי כדאמרינן נדה דף ס' משא"כ לאחר אות יום דהוה ספק השקול מחזיקין מטומאה לטומאה ומעתה הדבר נחמד דר' יהודה לשיטתי' דס"ל ביבמות ל"ד ב' דכלה אינה טמאה קרי דאותה פרט לכלה עיי"ש ולפ"ז הי' רשאי לבעול להכלה ואין מפרישין ממנה דלאות יום ל"ח. ובפרט בכלה בלא"ה באות יום תלינן בדם בתולים ורק לאחר אות יום כמ"ש בישי"ע בה' נדה בביאור הסוגיא ובכלה מוקמינן אחזקת טהרה ול"ש תי' הנ"ל דמחזיקין מטומאה לטומאה דכלה אינה טמאה קרי א"כ לר"י הי' רשאי לבעול ומעתה מיושב קו' השאג"א דמיירי הסוגיא באמת לר"י דמזמינין שיבעול ולפ"ז לא מצי לתקן שיקדש על תנאי דאין בועל בעילת זנות כמ"ש השאג"א וכ"ז לר"י דס"ל אותה פרט לכלה והי' אפשר לתקן שיהי' ג"כ ראוי לביאה משא"כ לב"ש י"ל לא ס"ל כר"י ולא הי' אפשר רק בקידושין וחופה ולדידהו כיון דלא הוה אפשר בביאה שפיר מהני הקידושין בתנאי ומיושבין ג"כ קו' הנ"ל ודו"ק (ואין להקשות לדברי דהיכי דאינה מטמאה מקרי אינם טמאים מספק מנדה דף ט"ו דמוקמינן שלא גמר ביאתם עיי"ש דג"כ אינו טמא קרי דכבר כתבנו דשם מיירי סמוך לוסתה ול"ש כלל לאוקמא אחזקה ודוק):

ו אמנם כשאני לעצמי אני אומר הנה אם כאמר דגם מכלה מפרישין אותו כדמשמע מפשטא דסוגיא דמפרישין אותו מכל אשה ויהי' התי' בקו' הגאון מליסא בלאחר אות יום כמ"ש החו"ד או כמ"ש לקמן מתיישב קו' התוס' על רש"י ביומא גבי מביתו למה

פורש דף ו' שהקשה והרי הוא בעל קרי ואיך תבוא אשתו לשם עיי"ש בתוס' ולהנ"ל נכון דכוונת רש"י ג"כ על הך האשה דמזמינין לו והיא כלה ואינה טמאה טומאת קרי כנ"ל והוא ישוב נכון לקו' התוס' בזה ודוק (וע' לעיל סוף דרוש הקדום מ"ש) ואמנם בגוף הקו' לאחר אות יום דנוקמא אחזקת טהרה הנה התוס' בריש נדה הקשה אמאי אינה טמאה למפרע מטעם חזקה כיליף מסוטה דהרי הוה ספק טומאה ברה"י עיי"ש ותי' דטומאה למפרע לא ילפינן מסוטה. ותמהו מזה דהרי בסוטה משבעינן גם על טומאה למפרע אמן שלא שטיתי ארוסה ונשואה והיטיבו אשר דברו מזה הרב הגאון מהרש"ק ז"ל ושאר מפורשים דשם נ"מ גם בלהבא דאם זינתה בעודה ארוסה גם השתא אסורה עלי' מהך ביאה ומ"ה משבעינין משא"כ הכא עתה בודאי טמאה ורק נ"מ בלמפרע אבל עת הזאת אין נ"מ דעתה בודאי טמאה ורק על למפרע לבד לא ילפינן מסוטה ואמנם היכי שהספק על למפרע ולהבא תליא בלמפרע שפיר ילפינן מסוטה והרבה יש לדבר בזה בנדה בהרבה סוגיות. ומעתה הנה בנדה מבואר בלאחר אות יום טמאים מספק והדבר תמוה דהרי היא השתא טמאה ודאי ורק הוא טמא מספק אבל היא הרי ראתה השתא ועכ"פ טמאה היא. ולמדתי הדבר מלשונו של הגאון חו"ד בסי' ק"צ סוף סק"א דבאמת ראתה בלא הרגשה ורק דתולין בהרגשת שמש וכ"ז כשראתה בשעת תשמיש אבל אי הדם אתא אח"כ א"כ הוה בלא הרגשה ומ"ה אף היא אינה טמאה רק מספק וז"ב והארכתי בזה הרבה בנדה א"כ אם נאמר דראתה בשעת תשמיש ראתה בהרגשה וגם עכשיו וטמאה כעת מדאורייתא ואם ראתה אחר התשמיש ל"ה היא ג"כ טמאה וכיון דלמפרע תליא בלהבא הוי ספק טומאה ברה"י ומ"ה ל"ק דנוקמא אחזקה דבספק ברה"י לא מוקמינן אחזקה ובאחר דאחר כבר כתבתי דל"ח למקודם דאם איתא דהוי דם מעיקרא הוה אתי ואין כאן ספק כלל וגם מצד אחר י"ל בזה לתי' הב' מתוס' ריש נדה דבטומאה היוצאה מגופה לא ילפינן מסוטה וכאן בבועל נדה י"ל דהוה כמגע וילפינן מסוטה. וע' בתוס' יומא דף ו' ע"ב דתליא אי בועל נדה טובל ביום. אז הוה כמגע והרבה יש לדבר ואקצר:

ז' ומעתה יש לישב קו' התוס' ביומא ד"ו ע"ב דלא משני בפסחים סיפא איצטריך לי' אלא שחמור בועל נדה שמטמא משכב ומושב. ולהנ"ל י"ל הנה התוס' יומא דף ג' ע"ב ד"ה ריב"ב הקשה למ"ד דמפרישינין י השורף את הפרה משום דחייש לטומאת ביתו ליפרשי' רק ששה ימים דטבול יום כשר בפרה ותי' שני תירוצים לחד תי' טבול יום כשר בפרה רק בטומאה דרבנן אבל טבול יום דאורייתא רבנן גזרו בי' ולחד תי' לא הותר ע"י רק דטמא מת אבל בועל נדה לא אתי מטמא מת דמה לטמא מת שאינו מטמא

משכב ומושב כעליון עיי"ש. והקשו לתי' הראשון דנהי דט"י דאורייתא אסור מדרבנן כאן מפרישינן לי' רק מחשש שמא ימצא ס' נדה ויהי' ספק ט"י והוי ספיקא דרבנן וע"כ כתי' השני ומעתה מדמפרישינן לכהן השורף את הפרה ז' ימים ולא סגי בששה דט"י כשר ע"כ מוכח דט"י דבועל נדה חמור שמטמא משכב ומושב ולא ילפינן מטמא מת ולא צריכא תו לאשמועינן במתני' דזבין דבועל נדה כטמא מת משנה יתירא משום סיפא דמטמא משכב ומושב דכבר שמעינן זאת ממשנה דשבעת ימים מפרישין מביתו ונהי דאהא גופא ל"ק די"ל דרצה לאשמועינן בפירוש ולא מדיוקא אבל עכ"פ ל"ה חידוש לאשמועינן רישא משום סיפא. ואמנם לפמש"ל דלאחר אות יום טמאין מספק דהוה ס"ט ברה"י י"ל דהוה כודאי ול"ה ספיקא דרבנן דספק ברה"י כודאי משוי לה ולעולם כתי' הראשון מתוס' ואין כאן הוכחה דמטמא משכב ומושב ואמנם אמת הדבר דבנדה אמרינן דרבנן ס"ל ספק טומאה ברה"י כודאי משוה לה ור"ש ס"ל בספק טומאה ברה"י תולין ע' ריש נדה. ואך ברי"ט אלגזי בבכורות דף ל"ד והוא ברי"ט דף ע' האריך והביא מדברי הירושלמי פסחים דגוף הדבר אי ספק טומאה ברה"י הוה כספק או כודאי הוא מחלוקת בירושלמי בין ר' אושעי' ור' יוחנן דר' אושעי' ס"ל דנזיר מגלח עליו בספק טומאה דס"ל הוה כודאי ור"י ס"ל אין מגלח דהוי ס' וע"ש פלפול עצום (וע' מ"ש בח"ר סי' ק"ב אות ג') ולר"י דהוה ספק הא דשורפין את הטומא' הוא רק כמו על ששה ספיקות שורפין אבל לא דחשוב כודאי ע' בירושלמי פ"ח דפסחים וברי"ט אלגזי הנ"ל ומעתה מיושב הכל דבפסחים שם קאי הגמ' אליבא דר"י דאיהו דקאמר שם זב וכל זב לרבות בעל קרי ומקשה שם אליבי' ולדידי' ליכא למימר בפרה הטעם דפורש שבעה ימים ולא ו' שמא תמצא ס' נדה דאסור מדרבנן טבול יום כתי' הראשון בתוס' דקשיא דהוה ספק דרבנן דלדידי' ספק טומאה ברה"י כספק הוה ומ"ה ע"כ כתי' השני דבועל נדה חמור שמטמא משכב ומושב וליכא לשנויי דתנא רישא אגב סיפא כנ"ל. משא"כ סוגי' דיומא אזיל למ"ד ס' טומאה ברה"י כודאי משוה לה ומ"ה ל"ק דהוה ס' דרבנן ואין מוכח דבועל נדה חמיר והוי חידוש ושייך לומר תנא רישא אגב סיפא ודוק כי הוא ישוב נכון על דרך פלפול והרבה יש לדבר בזה לר' אושעי' דנדה ס' דבעלה נדה בחטאת ומ"מ טהרותי' תלויות ואך לקצר אני צריך כי אכ"מ ובפשיטות י"ל כנ"ל דר"י לא ס"ל כלל דטעמא דמפרישינן בפרה משום טומאת ביתו ול"ק כלל קו' התוס' כנ"ל ואכ"מ. ויתכן יותר לפי המבואר בסוגיא שם דקאי לתרץ דברי ר"ש עיי"ש ור"ש ודאי ס"ל דספק טומאה ברה"י הוה ספק עיין ריש נדה ויתכן יותר בפשיטות:

ח:

עוד באופן אחר נ"ל בישוב הקו' על הבית שמאי, גם לישב הקו' הנ"ל מחופה לפסולות המבואר באות ד'. ונבאר מקודם סוגיא דיבמות. הנה מקודם נישב דברי הירושלמי בסוגיא דיומא לפי פי' התוס' דבאלמנה לא קניא חופה. והקשה בטעם המלך דלפ"ז בבעולה נמי לא קניא חופה. ולפ"ז איך מוכח ביבמות דיש חופה לפסולות מדמשקה לה וע"כ דקני לה כשהיא ארוסה ואיסתתר ונכנסה לחופה ולא נבעלה. ולהירושלמי נהי דיש חופה לפסולות אבל כיון דחיישינן שנבעלה מאי מהני השתי' דלמא הוי בעולה ול"ק חופה ועדיין ארוסה ולא שותה. גם למאי דמשני בבא עלי' ארוסה ודאי קשיא עיין לעיל אות ו'. ומה שנ"ל דבר נחמד הנה התוס' בריש נדה הקשה על הא דכל הנשים דיין שעתן וגם להלל הוי רק לקדשים. ואמאי לא טמא מדינא דהוי ספק טומאה ברה"י. ותי' בשב שמעתתא להקצה"ח שמעתתא א' פ' ט"ו דחזקת הגוף עדיף מכל החזקות. ולפמ"ש הפ"י בכתובות הוא עדיף מרוב ורוב ודאי מהני אף ברה"י וה"ה חזקת הגוף מהני אף ברה"י עיי"ש שהאריך. ואמת דבגוף דבריו בישוב קו' התוס' דנדה יש להתוכח דלדעתי דוקא נגעים הוי חזקת הגוף. אבל בראיית נדה לא אישתני גופה. וזה ל"ה רק חזקת טהרה ולא חזקת הגוף והכי מוכח בריש נדה דקאמר אשה זו בחזקת טהרה עומדת והרבה יש לדבר בזה ואכ"מ. אך בגוף סברתו דחזקת הגוף מהני אף ברה"י הנה לדבריו יש להקשות קו' נפלאה הנה בסוגין דקאמר אלא דקני לה כשהיא ארוסה ואיסתתר עיי"ש. והנה ביאה ראשונה ודאי הוי שינוי הגוף כמ"ש התוס' בכתובות ל"ח וביבמות נ"ט. וכאן בסוגין ע"כ בתולה היא דאל"כ אין חופה קונה וכשאתה חושש שמא נבעלה בסתירה זו נוקמא אחזקת הגוף וכיון דהטעם דבסתירה שתיא דהוי ספק טומאה ברה"י ונהי דחזקת כשרות איתרע הואיל וקינא לה ונסתרה אבל חזקת הגוף לא איתרע. ולמה לה לשתות והרי הוי טהורה גמורה אף בסתירה והוא קו' גדולה להנ"ל ועיין לקמן עוד מזה. וע"כ צ"ל דבאמת לא חיישינן ששימש כדרכה וגמר ביאתו דבזה הו"ל חזקת הגוף. ורק דחיישינן שמא שימש שלא כדרכה ולא השיר בתולים בהעראה ובזה לא אישתני גופה ומ"מ נאסרת ולזה שתי' ולזה ל"מ חזקת הגוף. ומעתה הדבר נחמד דלבעולה גמורה ל"ח ורק לשלא כדרכה ולזה הוי עדיין בתולה לענין חופה כמ"ש בטעם המלך. ואי דניחוש שמא גמר הבועל דלא נוכל לידע זאת כנ"ל בקושיא ט'. לזה מהני חזקת הגוף. ומעתה שפיר משני ג"כ בבא עלי' ארוסה בבית אבי' ג"כ בהערה שלא כדרכה. ואי דבעל עושה בעולה שלא כדרכה זה דוקא לשם בעילה אבל לא ביאת זנות כמ"ש בטעם המלך ומ"ה לא תי' בגמרא כגון שקידש בביאה משום דבזה בעל עושה בעולה שלא כדרכה ואינו קונה חופה:

הג"ה בחידושי ריש כתובות ישבתי בזה קו' התוס' ד"ה שאם הי' לו על רש"י שפירש שמתוך שיבא לב"ד יתברר הדבר ויבואו עדים שזינתה ברצון והקשו דא"כ אמאי אמר אביי אף אנן נמי תנינא (דהוא בקי בפתח פתוח) מדתנן בתולה נשאת וכו' ומה ראי' אע"ג דאינו נאמן מ"מ ישכים לב"ד שמתוך כך יצא קול ויבואו עדים ואמנם המהר"ם שיף הקשה ארש"י דהרי יש כאן כמה ספיקות וגם הרי זנות בעדים לא שכיח. אך י"ל דהרי יש כאן ס"ס שמא באונס ושמא אינו תחתיו ואמרינן שמתוך שיבוא לב"ד יצא הקול ויתברר עפ"י עדים ספק אחד או שיתברר שזינתה ברצון ואין יודעים הזמן אם תחתיו או לא דעדי זנות א"צ דרישה וחקירה או שיתברר שזינתה תחתיו ולא ידעו אם באונס אף שישאר ספק אחד נאסרה מספק. ואמנם התוס' הקשו בדף ט' ד"ה ל"צ דנתירה מספק אחד דנוקמא אחזקת היתר ותירצו דאדרבה אמרינן אוקמא אחזקת הגוף דהשתא נבעלה. והנה מבואר בש"ס דכריתות י"ב ע"ב דעדים אין יכולין להעיד לגמר ביאה עיי"ש והנה בהעראה אינו משיר בתולים למ"ד העראה זו נשיקה כמ"ש תוס' יבמות נ"ט ול"ש לאוקמא אחזקת הגוף דלא נשתנה הגוף רק בגמר ביאה. ומעתה שפיר מייתי אביי ראי' דבשלמא אם הבעל בקי בפתח פתוח ונאמן שהי' פתח פתוח שפיר תקנו רבנן שיבא לב"ד ויצא הקול ואם יבואו עדים שזינתה ברצון אף שאינם יודעין אם תחתיו או אינו תחתיו נאסרה מספק דמוקמינן אחזקת הגוף דעדיף מחזקת היתר. ואמרינן תחתיו זינתה דאס"ד דאינו בקי בפתח פתוח ואינו נאמן שמצא פתח פתוח מה בכך שיבואו עדים ויאמרו שזינתה ברצון עדיין נתיר מספק שמא אינו תחתיו דהעדים לא ידעו הזמן ומוקמינן אחזקת היתר ול"ש לומר מוקמינן אחזקת הגוף דשמא רק הערה בה ולא גמר ביאתה דמזה אין העדים יודעין ובזה ל"מ חזקת הגוף דבהעראה לא נשתנה גופה. וע"כ מוכח דהוא בקי בפתח פתוח וזה לא שכיח שיבורר הכל בעדים והוא הערה יקרה. אך לפמ"ש בספרי ח"ר סי' ק"ס אות ד"ו דמסתמא גמר ביאתו ומה"ט ל"ה מודה בקנס במאנס אף שהעדים אין מעידין אגמר ביאה ל"ש להתיר מספק. יש לשדות נרגא בפלפול זה ודוק:

ט:

ודע דאם נאמר דאף דקינא לה ונסתרה לא איתרע רק חזקת טהרה אבל חזקת הגוף לא איתרע כמו שנראה לכאורה דהיינו בביאה ראשונה, ונאמר דלא כהקצה"ח הנ"ל רק דברה"י אף חזקת הגוף ל"מ כמו שמוכח מפשטא דסוגיא שהבאתי לעיל ולפענ"ד נראה ראיה לזה נגד הקצה"ח מכמה משניות דהרי במסוכן בר"ה והניחו ברה"י עיי"ש במשנה טהרות פרק ה'. וכן בנגע באחד מבערב דמחלק בין ר"ה לרה"י. ובמת איכא

חזקת הגוף ואין לך חזקת הגוף גדול מזה והרבה יש להתוכח בזה, ועפ"י הנ"ל יתישב קו' התוס' בריש נדה דמנלן ברה"י ספיקו טמא אפי' דאיכא חזקה הרי בסוטה ליכא חזקה הואיל וקינא לה ונסתרה. ולפענ"ד מוכח מאמן שלא שטיתי ארוסה ונשואה כנ"ל בנכנסה לחופה דמשקה לה כנ"ל ונהי דחזקת היתר וכשרות איתרע אבל חזקת הגוף לא איתרע ומוכח דאפי' באיכא חזקה ספיקא טמא ודו"ק כי קצרתי ואכ"מ להאריך:

באופן אחר נ"ל בישוב קו' המפורשים בגמ' דמשני בבא עלי' ארוסה בבית אבי' ולא משני שקידשה בביאה ובזה יתיישב קו' התוס' ביבמות בגמ' דמקשה דכותי' גבי שומרת יבם. לפירוש שני ברש"י דמקשה משום שומרת יבם בת משתי' היא ולא משום שקדמה שכיבת בעל דלזה ל"ח ביבמה ומאי מקשה דכותי' והרי קושיא זו בלא"ה קשה עיי"ש. ולפענ"ד נראה בדרך חריף. הנה הקשיתי בסוגיא זו קושיא גדולה ועצומה דבגמ' מקשה שומרת יבם בת משתי' היא והיינו משום דע"כ א"א ליבמה דאסורה עליו ואי דיבמה באיסור קשיא הרי אינו מנוקה מעון. וקשה דנהי נמי דנסתרה ואסורה מ"מ ניתי עשה דיבום ונדחה לעשה. דלפמ"ש התוס' ביבמות דף י"א בסוטה ספק ליכא אלא עשה. ואף דעשה אינו דוחה עשה. מ"מ לפמ"ש הנוב"י בדף האחרון לשיטת הריב"א דהיכא דל"ת דוחה לעשה ול"ת. הל"ת נדחה ואינו לוקה והקשה שם דאם עבר אעשה הוי מצוה הבאה בעבירה ועבר אל"ת ג"כ דלא קיים המצוה. ותירץ שם דזה דאין עשה דוחה עשה היינו קודם שעשה מטעם מאי אולמא דהאי עשה אבל אם כבר עשה אמרינן להיפך מאי אולמא ול"ה עבירה כלל ול"ה מצה"ב עיי"ש. ומה"ט פסק ברמב"ם בחייבי עשה דקנה א"כ ה"ה הכא נהי דלכתחלה אין לו ליבם דאין עשה דוחה עשה אבל אם כבר ייבם הוי מעון דמאי אולמא דהאי עשה ול"ה עבירה כלל כמ"ש הנוב"י ומאי מקשה ונימא דלאח"כ יבם אותה והיא קושיא נפלאה. (וע' בספרי ח"ר סי' קס"ו אות ה' מ"ש על קושיא זו) ואין לומר דסוטה טומאה כתיב בה כעריות ופטורה מחליצה ויבום כמבואר ביבמות י"א דזה רק בודאי סוטה אבל לא בספק סוטה דליכא לאו כמבואר ביבמות שם דהך טומאה היינו הלאו דלא כתיב רק בודאי עיין תוס' יבמות י"א ד"ה צרת סוטה. ויש להאריך הרבה ואקצר בזה. והיותר קשה לפמ"ש הפנ"י דעשה דוחה לעשה וכן דעת השאג"א בסי' ל"ג באריכות ואין לומר דכיון דבסוטה י"ח מוקמינן למתני' דארוסה ושומרת יבם וגם אמן שלא שטיתי כר"ע דמשוי חייבי לאוין כערוה ולדידי' אין עשה דוחה גם לל"ת ביבום כמ"ש תוס' וגמ' דף ט': דלפי המבואר שם בטעם דלדידי' הואיל ואין קידושין תופסין בחייבי לאוין משו"ה הו"ל כערוה. ולפי המבואר ביבמות מ"ט בסוטה לר"ע ג"כ קידושין תופסין דהכל מודים בבא על הסוטה א"כ לדידי' ג"כ בנסתרה

ניתי העשה ונידחי כיון דבקדושין תופסין ולפע"ד הוכחה גדולה לזה. דלכאורה קשיא לפי המבואר ביבמות דף פ' ע"ב כשנפלה לו ולבסוף נפצע דמקשה כיון דלר"ע חייבי לאוין כחייבי כריתות א"כ כשנעשה פצוע אח"כ ניתי האיסור ונדחי היבום כמו דס"ל לר"ע, גבי אחות אשה עיי"ש. ולפ"ז קשיא תמיה גדולה בסוגיא דמוקי להך דאמן שלא שטיתי ארוסה ושומרת יבם כר"ע וקשיא לדידי' שומרת יבם שנסתרה הרי נאסרה על היבם באיסור עשה אף אם לא זינתה מ"מ התורה אסרה כדאיתא בסוטה כ"ז שלא שתתה ול"ה שומרת יבם כלל דהזיקה נפקע ול"ה להקשות דל"ה מנוקה מעון אם יבמה רק דנפקע הזיקה. ול"ה זקוקה כלל כמו דס"ל לר"ע ואין לומר כמ"ש תוס' יבמות דף ט"ו גבי שומרת יבם שנתקדשה דקידושין אין מפקיעין הזיקה כיון שיש לעשות תקנה ע"י גירושין וה"ה הכא יש לתקן ע"י שתי'. דז"א דכאן א"א בשתי' דשומרת יבם לא שותית וא"כ א"א בתקנה ונפקע הזיקה:

יא:

ואמת דאם נאמר כזה יש לפרש דזה באמת קושית הגמ' דכותי' גבי שומרת יבם לפירוש השני שברש"י דהכונה דשומרת יבם בת משתי' היא והיינו דקשיא לי' לגמ' דבשלמא אי שומרת יבם בת משתי' א"כ ממילא האיסור לא פקעה הזיקה כמ"ש התוס' ביבמות לענין יבמה שנתקדשה דף ט"ו. משא"כ אי אין בידינו להשקותה א"כ האיסור מפקיע הזיקה. כיון דאסורה עליו באיסור עשה אף אם לא זינתה ולר"ע כחייבי כריתות דמי והוי כנפלה ולבסוף נפצע כנ"ל. ומעתה לא קשיא כלל מה שהקשיתי דנהי דלכתחלה לא יתיבם דאין עשה דוחה עשה מ"מ כשעבר ויבם ל"ה עבירה כנ"ל באריכות להנוב"י דז"א דכיון דלכתחלה אין לו ליבם ושומרת יבם אינה שותה ואין בידינו להשקותה נפקע הזיקה ולא מהני כלל היבום אח"כ דכבר נפקע הזיקה תיכף כשנסתרה ונאסרה באיסור עשה. ומן האמור יתישב מה שיש להקשות הנה התוס' הקשו על הא דמקשה ארוסה בת משתי' היא ואי דבא עלי' הרי אינו מנוקה מעון ונוקמא שבא עלי' בשוגג וע"ז הוכיחו דאף בשוגג ל"ה מנוקה מעון. ואמנם האחרונים דוחים ראי' זו דבאמת הוי מנוקה מעון רק דא"א לאוקמא בשוגג משום דביאת איסור הוא ואילו ידע שהוא איסור לא הי' כונסה והוי מקח טעות כמ"ש תוס' בב"מ דף קט"ו ד"ה וחייב משום ב' כלים לענין משכן כלי אוכל נפש. ולא קניא באיסור ועדיין הוי ארוסה והוא ישוב נכון לענין ארוסה אבל במה שמקשה בשומרת יבם בת משתי' היא כאן הדק"ל ונוקמא שיבמה בשוגג וכאן ליכא לשנויי דהוי יבום בטעות דיבום בטעות נמי קונה כדאיתא ביבמות נ"ה בכסבור אשתו ונמצא יבמתו ונוקמא שבא עלי' אחר הסתירה בשוגג ולהנ"ל הדבר נחמד מאוד. דהגמ'

מקשה הכי שומרת יבם בת משתי' וכיון דאינה שותה וגם לכתחלה אין ליבמה א"כ כיון דאין בידינו לעשות תקנה והיא אסורה באיסור עשה א"כ כבר נפקע הזיקה לר"ע כמו דאמרינן ד' פ'. ומעתה ליכא לאוקמי שיבמה בשוגג דכיון דאין בידנו להשקותה אחר הסתירה דאנן אין בידנו לצות שייבם באיסור ולהשקות א"א א"כ כבר נפקע הזיקה ול"מ היבום והוי כקידש אחותו ומתה אשתו דלחד מ"ד בדף מ"א דאסור ביבמתו ביבמה שנאסרה והותרה. ואף למ"ד שמותר כבר כתב הרשב"א דמותר כאשה דעלמא ולא דזיקה קיימת עלי' עיין ברשב"א יבמות מ"א. ומעתה ביבמה בשוגג לא קניא כלל. והוא ישוב נכון: יב:

אמנם ע"פ מה שכתבתי לעיל דאף ר"ע מודה בסוטה דקדושין תופסין דל"ה כחייבי כריתות ורק כחייבי לאוין הואיל ובזה קדושין תופסין. ומעתה ליכא למימר דנפקע הזיקה דבחייבי לאוין לא נפקע הזיקה ובלא"ה אין סברא שתפקע הזיקה בספק זינתה דשמא לא זינתה. והק"ל דנוקי שיבם. וכשעבר ויבם ל"ה עבירה כלל והזיקה לא נפקע מחייבי לאוין היכא שקדושין תופסין. ובפרט אי מוקי לה כרב המנונא ולא כר"ע ע' סוטה י"ח ורש"י ותוס' יבמות ודאי קשה כנ"ל. ומה שנ"ל בזה הנה לדעת הרמב"ם דכל שבא ביאה אסורה אף מדרבנן ל"ה מנוקה מעון ומעתה נהי דמדאורייתא הוי מנוקה מעון דעשה דוחה עשה להפ"י או דאחר שעשה אמרינן להיפך מאי אולמא אבל הרי מדרבנן אמרינן אף בל"ת גרידא לא דחי גזירה ביאה ראשונה אטו ביאה שני' כדמסיק ביבמות ומדרבנן ודאי אף עשה לא דחי. ומעתה ל"ה מנוקה מעון מדרבנן וליכא לאוקמא שיבם אותה. והוא ישוב נכון, ומעתה יתפרש הסוגיא כמין חומר בישוב קו' תוס' דכותי'. דהנה הקשו על הרמב"ם דס"ל כשבא ביאה אסורה מדרבנן ל"ה מנוקה מעון. דא"כ איך מוקי שבא עלי' ארוסה בבית אבי' ותי' בעצי ארזים ושאר אחרונים דבאמת התוס' הקשו שנוקי שבא עלי' בשוגג וע"ז תי' דהוי ביאת איסור בטעות ולא קני' כנ"ל. וע"ז תירץ שבא עלי' ארוסה בבית אבי' וכיון דאין צריך לקנין רק לענין קדמה שכיבת בעל. באמת מיירי בשוגג דהוי מנוקה מעון. דלא כדעת התוס'. ומעתה מיושב דלא מוקי לה שקידש בביאה דבזה ליכא למימר בשוגג שסבור אשתו היא דהרי הוא צריך לכוון לקנין. וכיון דרב מנגיד אמאן דמקדש בביאה הוי אינו מנוקה מעון מדרבנן ואדרבא מוכח מסוגיא. כדעת הרמב"ם. ומעתה מיושב הכל. דבל"ז לא הי' מקשה על שומרת יבם שיש לומר שיבמה אח"כ ואחר שיבם אמרינן מאי אולמא דהאי עשה ול"ה עבירה ומנוקה מעון. ואי דל"ה מנוקה מעון מדרבנן. יש לומר זה הוי מנוקה מעון. ורק לבתר דשני שבא עלי' ארוסה בבית אבי'. וקשי' אמאי לא מוקי שקידש בביאה. וע"כ מוכח כדעת הרמב"ם

דמדרבנן הוי אינו מנוקה ורק שבא עלי' בבית אבי' איירי בשוגג. ואז מדרבנן נמי מנוקה ליכא למימר שיבם דגזירה ביאה ראשונה ושפיר מקשה דכותי' גבי שומרת יבם. ודו"ק כי הוא דבר חריף. ובעיקר הקו' יבואר עוד לקמן בסוף הסוגיא:

יג:

ונבא השתא לגוף הדין דיש חופה לפסולות. הנה התוס' הקשו בדף נ"ז ע"ב לשיטת רש"י דרב ושמואל ס"ל כרב הונא דחופה קונה ואין קופה לפסולות. והרי מנא ידעינן דחופה קונה מק"ו דכסף ושטר וביאה והרי איכא למיפרך מה לכסף וכו' שכן קונין בפסולות משא"כ חופה אף אחר שתלמוד אינו קונה בפסולות עיי"ש. ואמנם לפי מה שצידד המהרי"ט ח"א סי' ס"ט כמדאר"ת אעל"מ אינו קונה אלמנה לכה"ג בביאה וכונתו דדוקא בקידש בכסף ושטר גלי רחמנא דחלולין הוא עושה ואינו עושה ממזרים מכלל דתפסו קידושין כדאמרינן בתמורה ע"ה לרבא דס"ל קידש אינו לוקה בעל לוקה הקו' הוא כיון דבעל אח"כ לוקה אף על הקידושין כמ"ש תוס' ב"מ דף י' ובזה נימא כמדאר"ת וגלי רחמנא רק בקידושין גרידא דמ"מ לא עבר עתה על הלאו אבל לא בקידש בביאה דבזה שפיר אמרינן כמדאר"ת וכ"כ בנובי"ת סי' נ' וע' בספרי או"ח סי' ו' וע' בטעם המלך בכבוד חופה סעיף ד'. ולפ"ז מיושב קו' התוס' דליכא למימר חופה פסולה יוכיח דאינו קונה משא"כ בשאר קנינים די"ל ביאה תוכיח דגם אינו קונה בפסולות ומ"מ בכשירות קונה עיי"ש בטעם המלך ובזה נלפע"ד בישוב קו' התוס' ביבמות בהא דהוקשה אילימא דקני לה כשהיא ארוסה וקמשקה לה כשהיא נשואה מי בדקה לה מיא שהקשו ונוקי בבא עלי' בשוגג. ולהנ"ל נכון דהרי דעת רש"י דרב ושמואל ס"ל חופה קונה ולפ"ז למ"ד אין חופה לפסולות קשה קו' התוס' דילמא חופה בפסולות יוכיח וע"כ ס"ל כמדאר"ת אעל"מ וילפינין מביאה דג"כ אינה קונה בפסולות והנה כקו' התוס' י"ל בפשיטות למ"ד כמדאר"ת אעל"מ א"כ אם בעל בשוגג אשה זו שנסתרה ל"ק לשויא נשואה דכמדאר"ת וכן דעת צבא מפוסקים הריטב"א ושאר פוסקים מנבאים בשעה"מ חופת חתנים סעיף ד' דאף ביאה ל"מ ורק למ"ד כמדאר"ת א"ע מהני מהני ג"כ ביאה לשויא נשואה וכיון דמ"ד אין חופה לפסולות ס"ל אעל"מ כנ"ל. שפיר מוכח מהברייתא דיש חופה לפסולות דליכא למימר בבעל. דא"כ ע"כ כמדאר"ת מהני. וע"כ ג"כ מוכח דיש חופה לפסולות דלרש"י לכ"ע חופה קונה. ואם כמדאר"ת מהני ע"כ יש חופה לפסולות. והגמ' הקשה מי בדקי לה מיא לאלומי הקושיא. אבל באמת אם ביאה קונה באיסור ע"כ יש חופה לפסולות כן נ"ל לכאורה. ועדיין יש להתווכח ודוק ועיין לקמן. ויהי' איך שיהי' הנה

לפי הנ"ל מוכח דמ"ד דחופה קונה ואין חופה לפסולות וקשיא קו' התוס' וע"כ ס"ל כמדארל"ת אעל"מ ויליף מביאה כנ"ל:

ומעתה הנה לפי המפורש יוצא מדברי הגמ' תמורה דרבא דס"ל אעל"מ ס"ל כמ"ד אין מערבין לקרנות ולא מצי למילף מדם הפר לענין שאין מבטלין ואיצטרך הם על זה. ואביי ס"ל מערבין לקרנות ולא צריך קרא ליליף מהם בהוויתן דבכור ומעשר אין להם פדיון דל"ת א"ע מהני עיי"ש. וכיון דר' יהודה ס"ל מערבין לקרנות ע"כ כאביי ס"ל. ומעתה א"א לומר דר' יהודה ס"ל חופה קונה ואין חופה לפסולות דקשיא קו' התוס' חופה בפסולות יוכיח:

ולפ"ז מיושב קו' שהקשיתי בראש דרושינו דלמ"ל לגמ' לאוקמא דמגרש שתיהן והרי יש לו תקנה בפשיטות דלגרש אחת ע"מ שלא תמות השני' וליכנוס השני' לחופה בלא קידושין וחופה קונה ומעתה אם לא תמות הראשונה מגורשת ול"ה חופה פסולה למפרע. ואם תמות הראשונה אינה מגורשת והוי חופה פסולה למפרע דהו"ל ב' נשים כנ"ל באריכות באות דהרי לר"י קאי הסוגיא ור"י ס"ל מערבין לקרנות ע"כ ס"ל כמדארל"ת אע"מ. וא"א לומר חופה קונה ואין חופה לפסולות. דאיכא למיפרך מה לשאר קנינים שקונין בפסולות כקו' התוס'. ומ"ה ג"כ א"א ס"ל הך תרווייהו. ומ"ה הוצרכו בגמ' לתקנה אחרת והוא תירוץ נחמד מאוד. ומעתה מיושב הקו' באות ג' דלב"ש ס"ל במגרש ע"ת אסורה מאי תקנה הי' לכהן די"ל דב"ש ס"ל אעל"מ ולפ"ז מצי סברי חופה קונה ואין חופה לפסולות ויש תקנה לכהן בגונא דכתיבנא:

יד עוד באופן אחר היותר מרווח נ"ל לישב כל הנ"ל הנה דעת הרמב"ם דכהן לא ישא ב' נשים ופירש הא דאמרינן ביבמות נ"ט אשה אחת ולא שתים היינו דלא ישא ב' נשים דלא כפירש"י שם, והקשו עליו דבגמ' יליף בכהן שאירס אשה ונתמנה לכה"ג יכנוס דקיחה דאירוסין הוא מדכתיב אשה וגם פסק בהלכה י"ג דכה"ג אינו נושא קטנה דכתיב אשה ולא קטנה. וא"כ איצטריך ב' פעמים אשה דכתיב בקרא ואיך יליף אשה אחת ולא שתים. ותירץ הגאון מ' דוד דייטש בספרו אהל דוד דהרמב"ם יליף דכהן שאירס אשה ונתמנה לכה"ג דיכנוס מקרא אחרינא. דבגמ' תמורה הקשו למ"ד אעל"מ מאלמנה לכה"ג ותי' מקרא דאינו עושה ממזרים מוכח דתפסי קדושין. ולכאורה קשיא אמאי לא הקשו מכל חייבי לאוין. וע"כ בכל חייבי לאוין לא מצינו שלוקה בקדושין גרידא. משא"כ באלמנה לכה"ג קידש לוקה כדאיתא בקדושין. ואף לרבא בבעל לוקה אף על הקידושין. ומקשה שפיר. ומעתה מדאצטריך לא יחלל למימרא דאינו עושה ממזרים דה"א דקידושין לא תפסי ע"כ מוכח דקימה דאירוסין. דאי קיחה דנשואין והקידושין

אינו עושה איסור א"כ למ"ל קרא. בלא"ה תפסי קדושין מסברא דל"ש כמדארל"ת כמו בכל חייבי לאוין דלא מקשה כלל. וכמו דלאביי איצטריך לשנויי לקרא עיי"ש. ואם קיחה דאירוסין ממילא ידעינן באירס ונתמנה דיכנוס. ולדעתי יראה לבאר יותר. דבגמ' יליף מקרא דלא יחלל והיינו דחילולין עושה. ואם נימא דאף באירס בהיתר ונתמנה לא יכנוס מנלן מקרא דתפסי קידושין דילמא לעולם לא תפסי קידושין וקרא דאינו עושה ממזרים מיירי באירס בהיתר דאז תפסי קידושין וכיון דקרא מיותר ואשמעינן היתרא דל"ה ממזרים ותפסי קדושין ל"ה לסתום ולכתוב קרא דעדיין אינו מוכח גוף הדבר. וע"כ מוכח מקרא דקיחה דאירוסין. ובאירס בהיתר מותר ושפיר אשמעינן דתפסי קדושין ומותר אשה לאחת ולא שתים. ולפ"ז לר"ע דס"ל אין קדושין תופסין בחייבי לאוין ולא דרש לקרא דחילולין עושה ואינו עושה ממזרים ולדידי' לא מוכח דאירס ונתמנה דמותר ולדידי' צריך אשה להכי ולא מוכח דכהן לא ישא שתי נשים. ובזה ישב דגמ' קאמר לר"ע כי תהיינה במאי מוקים ומוקי לה בבעולה לכה"ג עיין בקדושין. ולרמב"ם למ"ל שהוא בעולה תיפוק לי' דהשני' שנואה בנשואי' דהו"ל ב' נשים. ולהנ"ל דלר"ע אין לו קרא על זה כנ"ל דצריך לאירס ונתמנה ולקטנה עיי"ש. ומעתה הנה ר"י דס"ל ג"כ כר"ע דאין קידושין תופסין בח"ל כדאיתא בסנהדרין נ"ד. לא ס"ל ג"כ דכהן לא ישא ב' נשים. ומעתה מיושב הקו' שהקשיתי דלמ"ל לגמ' דהו"ל ב' בתים ותיפוק לי' דכהן לא ישא ב' נשים ולהנ"ל נכון דהגמ' קאמר לר"י ולדידי' לא ס"ל הך דכהן לא ישא ב' נשים. ומעתה מיושב הקו' גם מחופה קונה ואין חופה לפסולות דלדידי' ל"ה חופה לפסולות אי כהן מותר לישא ב' נשים. משא"כ לב"ש י"ל ס"ל כרמב"ם דלדידהו יש קדושין בחייבי לאוין כדמוכח ביבמות ט"ו. דלדידהו כהן לא ישא ב' נשים ויש תקנה בחופה כנ"ל באריכות. והוא ישוב נחמד:

ט"ו עוד רגע אדבר בישוב קו' השאג"א ושאר קושיות באופן אחר. הנה השאג"א הקשה דליכנס לחופה על תנאי שלא יחולו הקדושין והחופה עד שתמות אחותה ואז יהי' הקידושין ולא יהי' ב' בתים. וע"ז הערתי בראשית ההשקפה דדבריו תמוהין. דבשלמא קדושין י"ל שיקדש שיחולו אח"כ כמו במקדש לאחר ל' דמהני דלא כלתה הקדושין כיון דהמעות איתנהו בעין. אבל במקדש בביאה כתבו תוס' דל"מ כמו בקונה בחליפין דכלתה הקנין וכן במשיכה עיין תוס' כתובות פ"ב ויבמות צ"ג וכמה דוכתי וה"ה בחופה איך יתנה שיחולו אח"כ והרי אח"כ כלתה לה החופה. והוא תמהון גדול. ומצאתי שהרגיש בדבר הגאון מליסא בנחלת יעקב. ואמנם כונת הקו' לדעת המ"ל שנסתפק אי חופה קודם קדושין מהני. ומעתה קשה שפיר דליכנס לחופה בלי שום תנאי רק

דהקדושין יהיו בתנאי. ומעתה אם תמות אחותו אז יהי' הקידושין ואי דיהי' חופה קודם קידושין, לא איכפת לן אמנם אי חופה קודם קידושין ל"מ לשויא נשואה. ל"ק כלל דאם אז יהי' קידושין יהי' חופה קודם קדושין. דבחופה ל"מ תנאי שיחולו אח"כ כנ"ל. ומעתה נ"ל. הנה דעת רבינו שמואל בכתובות מ"ה גבי מוציא שם רע חידוש הוא. דאם זינתה אחר החופה היא בסקילה אם הוציא שם רע. ובלא הוציא שם רע היא בחנק ע"ש. והתוס' הקשו עליו דדרשינן לזנות בית אבי' פרט לשמסר וכ"ש נכנסה לחופה והאי קרא במוציא שם רע כתיב. ואמנם דעת רבינו שמואל מוכרח ג"כ מקרא דהרי התוס' בכתובות מ"ז ד"ה דזכי להו הקשו לפירש"י דזינתה אחר החופה ל"ה בסקילה וע"כ בקרא דאת בתי נתתי הזנות הי' בנערות מדנסקלת וע"כ החופה בנערות וקשיא אמאי לא ילפינן קידושין מחופה דאב יכול לקדשה. ולמ"ל קרא דויצאה חנם. ולרבינו שמואל ניחא דלעולם החופה הי' בקטנות והזנות הי' אחר החופה. וכיון דפירוש רבינו שמואל מוכרח צריך לישב כמ"ש המפורשים דיש חילוק בין חופה קודם קידושין לחופה אחר קידושין וקרא דפרט לשמסר מירי אחר קידושין והחידוש ממוציא ש"ר מירי קודם קידושין דנהי דהוי ג"כ נשואה אבל בזה אף זינתה אחר קידושין וחופה הוי בסקילה. וכן כתב בעצי ארזים סי' נ"ה ס"ק ו' והחזיק הדבר במסמורות. וע"כ מוכח דקודם קידושין מהני. ואמנם הנה בהפלאה הקשה, בדף מ"ה לר"י דבעי לידע באיזו מיתה ושיתרו באיזה מיתה. איך אפשר לומר בזינתה אחר החופה הוי בסקילה במוציא שם רע ובלא מוציא ש"ר ל"ה בסקילה. והרי אין העדים יודעים במה להתרות אי יוציא הבעל ש"ר או לא והוי התראת ספק. ומה שתירץ שם דכמו דגוף הדבר הוי חידוש כן זה הוי חידוש דהתראת ספק מהני כבר תמהתי דנעלם ממנו לכאורה גמרא ערוכה בסנהד' ח' דאביי תירץ כגון דאתרו בה סתם וקמיפלגי בפלוגתא דר"י ורבנן ושם במוציא שם רע מיירי. ואכ"מ. וע"כ לומר דהגמ' קאי למ"ד דלא בעי שיתרו באיזו מיתה ועכ"פ לר"י ליכא הוכחה דחופה קודם קידושין מהני דליכא לאוקמא קרא דאת בתי נתתי בחופה קודם קידושין ובקטנות וזינתה אחר החופה דהוי התראת ספק דהרי לר' יהודה בעי שיתרו באיזו מיתה. ומעתה מיושב הכל דלר"י ל"מ חופה קודם קידושין ול"מ תנאי שיחולו הקידושין אח"כ שיהי' חופה קודם קידושין כנ"ל, משא"כ לב"ש י"ל דחופה קודם קידושין מהני כמו סברת רבינו שמואל וי"ל כתקנת השאג"א:

ט"ז הנה הארכתי בביאור הסוגיא. וישוב הקושיות הנ"ל. ורגע אדבר עוד. לעיל הקשיתי ביבמות דמקשה שומרת יבם היכא משכחת לה. והקשיתי דדילמא ביבם אותה. ואי דל"ה מנוקה מעון. י"ל דעשה דיבום דוחה עשה דונטמאה ובעבר ועשה אמרינן מאי

אולמא דהאי עשה ול"ה מצה"ב להנוב"י וה"ה דהוי מנוקה מעון כמו שהבאתי לעיל. ומה שנ"ל עוד. הנה דעת הרשב"א דאשה אינה מצווה על יבום דהוא רק משום מצות פרי' ורבי' הובא ג"כ בפ"י לכתובות דף מ' ואמנם הטעם דהא דעשה דוחה ל"ת ואף למסקנא מדאורייתא דוחה דכיון דאמרינן לאדם חטא בשביל שיזכה חבירך רשאי הוא לעבור ודוקא בגונא דכתובות מ' דאי אמרה לא בעינא ליתא לעשה מלמדין לומר לא בעינא אבל ביבום דבע"כ רשאי וכיון דדעת התוס' בשבת דף ד' דהיכא דפשע אין אומרין חטא כדי שיזכה. כיון דפשע שקינא לה. דדעת המשנה ראשונה בסוטה דאסור לקנאות א"כ הרי פשע אין אומרים חטא והיא אסורה ודוק: שבתי וראיתי דזה ליתא דבאמת דאחר סתירה אף שטהורה קאי עלי' באיסור עשה זה רק עליו אבל לא שהיא עוברת דהיא אומרת טהורה ועלי' אין איסור וכן מוכח מפשטות לשון הפוסקים וכשעלי' עשה ולא עבר גם היא אינה עוברת. אמנם לדעת התוס' עירובין דהיכא שהוא ע"י פשיעה אין עשה דוחה לל"ת. בפשטות יש לישב כגון שהוא ע"י פשיעה שקינא לה אין אומרים דעשה דוחה:

ועפ"ז יש לישב שובה ישראל עד ד' אלקיך כי כשלת בעונך, קחו עמכם דברים ושובו אל ד' אמרו אליו כל תשא עון דהתוס' בשבת תירצו ב' תירוצי' בדף ד'. והיוצא משם דברבים. אף דהוי בפשיעה אומרים חטא כדי שיזכה חבירך. וביחיד דוקא בלא פשיעה. ובגמ' קאמר גדולה תשובה שדוחה ל"ת. והקשו הפוסקים מאי גדולה תשובה והרי כל עשה דוחה. ותי' דהעשה אנן מקיימין. והל"ת נדחה אצל הקב"ה כביכול עיין בתוספת יום הכפורים והוי בחטא כדי שיזכה חבירך. וכיון דביחיד בפשיעה ל"א. חטא כדי שיזכה חבירך לכך קאמר שובה ישראל רק כי כשלת דהוי שוגג ולא בפשיעה. קחו עמכם דברים וכו' אמרו אליו כל תשא עון היינו דברבים אף בפשיעה ודו"ק:

סימן כה

ב"ה דרוש שני לשבת שובה תרל"ח בסוגיא דאף אשה אחרת מתקינן לו יומא י"ג. ולהשלים הענין אעתיק גם אלה הדברים פה:

א בגמ' פיסקא ר"י אומר אף אשה וכו' ורבנן נמי הא חיישי לשמא. הנה בתוס' ישנים הקשו למה לא מתקינן אשה אחרת לשני. ותירצו דהכא לא מעכבא ורק בראשון מצוה מן המובחר בעינן. ואפי' מעכבא לכולי האי לא חיישינן שמא תמות אשת השני כי היכא דלא חיישינן למיתת השני'. הנה יראה שהתוס' מסתפקו בזה אי וכפר בעד ביתו מעכבא או ל"ה רק לכתחלה. וקשיא א"כ מה מקשה בגמ' ורבנן נמי הא חיישי לשמא. שמא בשביל כה"ג שלא יטמא דאף בדיעבד אסור לעבוד עבודה חיישינן ומזמינין כהן

אחר. אבל להזמין אשה דל"ה עיכובא רק למצוה מן המובחר ל"ח רבנן לשמא. ודא קו' רבתי. ולכאורה יש לישב דקשיא בלא"ה למ"ל לר"י להתקין לכה"ג אשה אחרת הרי כיון דבלא"ה מזמינין כהן אחר נזמין כהן שיש לו אשה ואם תמות אשתו של כה"ג יעבוד הכהן האחר. וע"כ צ"ל דעדיף להזמין אשה לכה"ג זה משיעבוד אחר. דהרי הפר משל כה"ג הראשון הי' קרב לפירוש התוס' מגילה ט' ע"ב בירושלמי ונמצא דעדיף שיעבוד הראשון. ולפירוש התוס' ישנים דף י"ג בירושלמי דהפר משל שני בא דלא כפירוש התוס'. ולפ"ז הא דאיבעיא לן בדף מ"ט ע"ב שחט ומת מה שיכנס אחר בדמו. הנה לפי' התוס' במגילה בירושלמי דהפר משל הראשון בא בנטמא. מ"ה לא מיבעי' לן רק במת מה שיכנס בדמו וצ"ל אף דבמת ודאי פר בא משל שני מ"מ זה דוקא קודם שחיטה אבל במת לאחר שחיטה כיון דכתיב בפר ודרשינן אפי' בדמו של פר גילתה תורה דא"צ פר אחר. ומ"ה לא מיבעי לן רק במת דבנטמא ודאי נכנס בדמו. ולפירוש תוס' ישנים דהפר בא משל שני אף בנטמא ה"ה דהאיבעיא בדף מ"ט קאי בנטמא ולאו דוקא במת. וכ"כ תוס' ישנים במקומו ומה שכ' תוס' ישנים שם ועוד כיון שהראשון חי והפר משלו פשיטא לי' דאחר נכנס בדמו נ"ל זה לשיטה השני' שכ' תוס' ישנים דף י"ב דהפר משל הראשון ודוק. ועכ"פ הנה לשיטה דהפר משל הראשון ודאי עדיף שיעבוד הראשון ומ"ה מזמינין לו אשה אחרת. ולשיטה דהפר משל השני א"כ מ"ה מזמינין אשה אחרת דשמא תמות אשתו לאחר שחיטת הפר. ולמ"ד בפר ולא בדמו של פר יצטרך לשחוט פר אחר והראשון חילל יוה"כ שלא לצורך ולמ"ד בפר אפי' בדמו של פר יעבוד השני ויכפר בדמו של ראשון אף דל"ה הפר שלו. וכ"ז ל"ה מצוה מן המובחר ולכן מזמינין אשה אחרת תחתי' שיוכל לעבוד הראשון (וע' מ"ש בח"ר סי' י"ד אות גדה"ו קו' על תוס' ישנים ממנחות ט"ז וישוב ע"ז ע"ש):

ב והנה קשה לי לשיטת התוס' דהפר בא משל הראשון ומ"ה בשחט פרו ונטמא השני נכנס בדמו של פר לכ"ע כיון שהוא שלוחו של הראשון והראשון קיים, כמ"ש תוס' ישנים א"כ בדף מ"ט בהא דבעי ר' יהושע בן לוי חפן ומת מה שנכנס אחר בחפנותו וא"ר חנינא שאילתו כשאילה של ראשונים. ומקשה והא אמר ר"ח בפר ולא בדמו של פר וא"ר קטורת שחפנה קודם שחיטת הפר לא עשה ולא כלום ומה מקשה ודילמא ריב"ל מיבעי' לי' בנטמא כ"ג לאחר שחיטת הפר ומינו אחר תחתיו וחפן ומת אי נכנס אחר בחפינתו דפר ודאי א"צ לשחוט דהפר בא משל ראשון וכהן המשמש שלוחו של ראשון ובודאי נכנס בדמו ומ"מ משום החפינה מיבעי לן דאף לפמ"ש התוס' ישנים דחפן ונטמא נכנס אחר לחפינתו היינו כמ"ש תוס' דהראשון קיים והוא שלוחו משא"כ אם חפן הכהן השני

ומת והחפן אינו קיים מיבעי לי' אי נכנס אחר בחפינתו ומה מקשה בגמ'. ונ"ל לישב דבכה"ג שהראשון נטמא והשני חפן ומת ודאי פשוט דנכנס אחר לחפינתו דכיון שכתבו תוס' דמה"ט לא מיבעי לן בנטמא אי נכנס בדמו משום דהשני שלוחו של ראשון א"כ ה"ה בנטמא וחפן השני שלוחו של ראשון לחפינה וכשמת ונכנס אחר תחתיו השלישי שלוחו של ראשון וכיון שהראשון קיים והשני חפן בשליחתו מה לי אם מת הרי הראשון קיים דכיוצא בזה אמרינן בגיטין כ"ט ע"ב כל היכא דאיתא לבעל אף אם מתו השלוחים איתא לבעל איתא לכולהו וה"ה הכא הב' והג' שניהם שלוחים של הראשון ומ"ה מקשה שפיר. דע"כ האיבעיא קאי במת כ"ג לא במת כהן שמינהו ומה מיבעי לן:

ואמנם י"ל נהי דבשחיטת פר והקרבתו הוי הכהן שלוחו של כ"ג ממש מ"מ בחפינת קטורת ל"ה שלוחו רק שליח של כל ישראל. וכן מוכח בריטב"א דף מ"ט דבחפינה כתב דמ"ה לא מיבעי לן בחפן ונטמא משום דהוא קיים והוה כשלוחו, ב"כ הדמיון משא"כ גבי שחט ומת מהו שיכנס בדמו כתב דבנטמא לא מיבעי משום דהוה שלוחו והנכון אתו א"כ שפיר יש לומר דהאיבעיא קאי בנטמא כ"ג ומינו אחר תחתיו וחפן ומת דלענין פר כיון דהכ"ג קיים הוה ג' שלוחו של כ"ג וא"צ פר אחר. משא"כ לענין חפינה הוה הכהן ש שמינו שלוחו של ישראל לא של כה"ג וכיון שמת אין נכנס אחר בחפינתו ועדיין צ"ע, וע' קצה"ח סי' קפ"ח:

ג והנה לשיטת התוס' ישנים דהפר בא משל השני כבר הקשיתי לעיל מה מיבעי לן אי שני נכנס בדמו של פר. והרי הוא צריך להביא פר משלו ואיך יכנוס בדמו של פר הבא מכ"ג וזה צ"ע טובא. ואמנם נ"ל כיון דכתיב ושחט את פר החטאת אשר לו בעינן שיהי' בשעת שחיטה של הכ"ג. ורק לשיטת הריב"א דפר בא משל ראשון כתבו בתוס' ישנים ותוס' מגילה דזכי לי' רחמנא אבל לשיטה זו מתוס' ישנים, דפר בא משל שני לא זכי לי' רחמנא ולכן צריך להביא פר משלו לקיים ושחט את פר החטאת אשר לו משא"כ כשכבר נשחט בבעלים ומת כ"ג שפיר מיבעי לן אי נכנס בדמו של פר:

ד והנני חוזר לנידון דידן. הנה כיון דכל עיקר מה שמזמינין לו אשה אחרת הוא שלא יצטרך שיעבוד כהן אחר דטפי עדיף שיעבוד הכהן הגדול כדפרישית. ומעתה אף אם נימא דוכפר בעדו ובעד ביתו אינו מעכב. מ"מ אם תמות אשתו של כה"ג יעבוד אחר משום שיקיים וכפר בעדו ובעד ביתו. וע"כ הוה לי' לרבנן לתקוני דהרי כל עיקר מה שמתקינין הוא שלא יעבוד אחר. וזה שייך גם אם אינו מעכב. דהרי ע"כ עיקר מה שמזמינין אשה אחרת הוא בשביל כך ושפיר מקשה אך בכ"ז אין דעתי נוחה בישוב הקושיא דדילמא רבנן ל"ח לשמא בכה"ג שיש תקנה שיעבוד אחר. לכן נ"ל לישב הנה

עיקר מה דצריך לתקן אשה אחרת הוא אף אם נאמר דוכפר בעדו ובעד ביתו אינו מעכב ואם אין לו בית מ"מ מכפר בעדו ובעד אחיו הכהנים דכולם קרוין ביתו. מ"מ הוידוי שיאמר מה שחטאתי לפניך אני וביתי ובני אהרן עם קדושך כדכתיב במשנה דיומא מ"א וכתב התוי"ט דילפינן לה מדכתיב ב' פעמים וכפר בעדו ובעד ביתו ילפינן לכפרת ביתו ולכפרת הכהנים. ומ"ה בעי לומר תרווייהו. ואם אין לו אשה איך יאמר הוידוי. ומעתה י"ל לפי המבואר בדף מ' ע"ב יעמד חי לפני ד' לכפר עד מתי יהי' זקוק לעמוד חי עד שעת מתן דמים של חבירו וס"ל לר"י וידוי לא מעכבא. ור"ש ס"ל שם וידוי מעכבא. ומעתה י"ל מה שכתבו תוס' דלר' יהודה לא מעכבא כפרת ביתו ומ"ה לא הזמינו לכהן השני אשה. היינו דלר"י דס"ל וידוי לא מעכבא. וכל הנעשה בבגדי לבן בחוץ לא מעכבא ומ"ה גם כפרת ביתו לא מעכבא משא"כ למאן דס"ל וידוי מעכב ובוידוי ע"כ צ"ל אני וביתי ובני אהרן. ואם אין לו אשה לא יאמר הוידוי כדכתיב וכמ"ש לעיל דילפינן זאת מקרא. ומ"ה שפיר מקשה בגמ' ורבנן מ"ש טומאה דחיישינן ומ"ש מיתה דל"ח והיינו דבר פלוגתא דר"י ר"ש דס"ל וידוי מעכבא ואם אין לו אשה לא יוכל להתודות כראוי וזה לר"ש מעכבא ושפיר מקשה ורבנן מ"ט. דוק היטב כי זה ישוב נכון:

ה ובעיקר הקו' שהקשיתי לעיל כיון דאמרינן בשבועות י"ד דכל הכהנים קרוין ביתו מנ"ל דבעי דוקא שיהי' לכ"ג אשה י"ל כיון דכתיב ב' פעמים וכפר בעדו ובעד ביתו ילפינן מקרא אחד לאשה. וכבר כתבתי כן לעיל בשם התויו"ט ולפ"ז י"ל דלמ"ד בעינן קרא כדכתיב כפרת אשתו מעכבת בדיעבד ולמ"ד לא בעינן קרא כדכתיב ל"ה רק למצוה מן המובחר. ע' סנהדרין מ"ה ע"ב. ועדיין צ"ע והנה קצת יש לומר בהא דבש"ס דידן אמרינן דמזמינין לו מערב יוה"כ. ובירושלמי מבואר דמקדש אשה ביו"כ כשתמות אשתו. י"ל דש"ס דידן ס"ל וכפר בעדו ובעד ביתו ביתו שהי' לו מקודם יו"כ כדאמרינן בסנהדרין מ"ה ע"ב יד העדים שהי' כבר ובפסחים נ"ט שהעלה כבר. ולכן צריך להזמין מעיו"כ. ומה"ט לא ס"ל לש"ס דילן דמקדשין על תנאי שכשתמות אשתו תהי' מקודשת משום דבעינן ביתו שהי' לו כבר קודם עבודה או קודם יו"כ. ועדיין צ"ע בזה:

ו שם בגמרא. הנה בהא דמקשה א"כ הו"ל ב' בתים והוצרך לתקנה דגירושין וכמה קשין גירושין כמו שהקשה בשאג"א. יש להקשות דליקדש אשה בחפץ של אשתו ראשונה דל"ה קדושין כמו במקדש בגזלה ומ"מ כתב הב"ש סי' ל"א וסי' כ"ח ס"ק ג' בשם הריטב"א דלאחר ששילם דמים לנגזל או שמחל הנגזל חלין אז הקדושין. א"כ נהי דהשתא ל"ה קידושין מ"מ כשתמות אשתו והוא יורש אותה שוב הוי קדושין. ויעשה החופה ואם תמות אשתו תהי' אז מקודשת ולהסוברים דחופה קודם קידושין מהני. תהי'

נשואה משעה שתמות אשתו והוא כעין קושית שאג"א דליקדש על תנאי דכשתמות אשתו תהי' מקודשת, אך גם לפמ"ש בדרוש זה כמה שנים (הוא הדרוש מסימן הקודם) לישב קו' שאג"א דל"מ לקדש על תנאי דבאמת אסור כה"ג לישא ב' נשים כמו שפסק הר"מ בה' איסורי ביאה אך בכאן שמקדש על תנאי כשתמות אשתו חלין קדושין מותר לקדש א"כ לפמ"ש בשב יעקב וברית אברהם דהיכא דהמעשה בלי תנאי א"א לעשות ע"י שליח אף אם המעשה עם התנאי אפשר ע"י שליח ל"מ התנאי. א"כ בכה"ג דאם מקדש בלי תנאי עביד איסורא. ואשלד"ע ע"כ המעשה בלי תנאי א"א ע"י שליח ול"מ התנאי. ומיושב קו' השאג"א ע' סי' הקודם ובספרי חא"ח סי' ק"ו מ"מ הקושיא דליקדש בחפץ של האשה ולע"ע ל"ה קדושין אך כשתמות אשתו חלין קדושין לא מתרצא בתירוץ הנ"ל. הן אמת שיש לתרץ בפשיטות דאין זה עצה שיעשה איסור ויקדש בדבר שאינו שלו דהוי גזלן מיהו לפענ"ד נראה דצריך להבין דברי הריטב"א הרי בשעת קדושין הוי דבר שאינו שלו ובמה קנתה הכסף קדושין וגם הו' דבר שלב"ל ודבר שאינו ברשותו ואח"כ אמאי א"צ לקדש מחדש ונראה סברת הריטב"א לפ"מ דאמרינן בב"מ ט"ז במוכר שדה גזולה וקנאה הגזלן גם הלוקח קנאה. משום דלגזלן ניחא דליקוי בהימנותא והוי כשלוחו ול"ה דשלב"ל משום דסמכה דעתא וא"צ קנין מחדש עיי"ש. ה"ה בקידש בגזלה ומחל לו הנגזל או ששילם קנתה האשה בשליחותו ול"ה דשלב"ל דסמכה דעתה ומ"ה מקודשת משעה שקנאה הגזלן. א"כ לפ"מ דאמרינן בב"מ דהיכא דירש הנגזל הואיל ולא טרח לא קנה הנגזל עיי"ש ה"ה הכא אם מתה האשה לא קנתה האשה ול"ה קדושין עד שיקדש מחדש. ולפמ"ש בסברת הריטב"א מיושב קו' הב"ש סי' ל"א ס"ק א' אמאי אם קידש בדבר המחוסר שומא צריכה קדושין אחרים ע"ש שהקש' על הריטב"א ולפמ"ש מגמ' ב"מ ל"ק דבגזלה סמכה דעת האשה משום דניחא לי' דליקוי בהימנותא משא"כ בדבר הצריך שומא ודוק:

ז ובגוף הדבר שכתבתי זה כבר בדרוש לתרץ קו' השאג"א דלקדש אשה ע"מ שתמות חברתה היום. וכתבתי דכיון דאסור לישא ב' נשים רק בתנאי מותר א"כ המעשה בלי תנאי א"א ע"י שליח דאשלד"ע והשליחות בטל כמ"ש תוס' ב"מ דף י' וכיון דהמעשה בלי תנאי א"א ע"י שליח לא מצי להתנות תנאי. הנה לפמ"ש בספרי ב"י חא"ח סי' ק"ו דהיכא דהתנאי בא לחזק המעשה וזולת התנאי לא הי' המעשה קיימת ל"ב משפטי התנאים והתנאי קיים אף בדבר שא"א לעשות ע"י שליח. א"כ בכ"ג יש לומר למ"ד קדושין שאין מסורין לביאה ל"ה קדושין. וכתבו תוס' קדושין נ"א דהא דחייבי לאוין תפסי קדושין ול"ה קדושין שאמס"ל משום שאינו אסור מחמת הקדושין א"כ בכ"ג שרק אסור לישא

ב' נשים דכתיב אשה אחת ולא שתים אבל בלא קדושין אין אסור לבעול פנוי' לשיטת הפוסקים דפנוי' ל"ה רק איסור דרבנן וגם בכ"ג תחילת ביאה מותר מדאורייתא. א"כ כשיקדש אשה אחרת הו"ל קשאמס"ל ולרבא ל"ה קדושין משא"כ כשיקדש על תנאי שתמות חברתה על תנאי זה שפיר הו"ל קדושין. א"כ התנאי בא לחזק המעשה דזולת התנאי ל"ה המעשה קיימת ומהני התנאי אף דליכא משפטי התנאי' והק"ל שיקדש הכ"ג על תנאי ול"ש התירוץ שכתבתי. אך הגמ' לא רצה לאוקמא דלא כהלכתא דאנן קיי"ל קדושין שאמס"ל הו' קדושין ומהני קדושין אף בלי תנאי והתנאי אינו בא לחזק המעשה ושפיר הו"ל תנאי בדבר שא"א לקיים ע"י שליח:

ח ובגוף האיסור לכ"ג שיקח ב' נשים דס"ל לרמב"ם ויליף מקרא דאשה אחת ולא שתים הנראה דבכניסה לחופה נמי אסור מדאורייתא ובקדושין אינו עושה איסור רק מ"מ אסור מדרבנן שמא יבעול כמ"ש התוס' ביבמות דף ו' לענין קדושי חייבי לאוין. ומ"מ שפיר כתבנו לעיל דאשלד"ע כמו שכתבו תוס' ב"מ דף י'. דאף אם קידש אינו לוקה מ"מ השליחות מקדושין בטל. גם נ"ל דאם עבר וכנס אסור לבעול השני' דראשונה כנסה בהיתר לא נאסרה רק השני' אסור לבעול מדאורייתא ובתשו' מקום שמואל סי' י"ג כתב דס"ל להרמב"ם דבדיעבד אם כנס ב' נשים א"צ לגרש רק ביוה"כ. ומשמע דמותר לדור עם ב' נשים. וזה ודאי ליתא דדוקא בבוגרת ומוכת עץ אמרינן יבמות ס' אם נשא נשוי משום דסופה להיות בוגרת תחתיו. משא"כ בב' נשים כיון דילפינן מקרא דאשה אחת ולא ב' ודאי צריך לגרש. ומה שכ' הרמב"ם פ"ה מכלי המקדש דביוה"כ צריך לגרש היינו דבכל הנושא נשים בעבירה נודר ועובד יורד ומגרש ומותר לעבוד עבודה קודם שיגרש. אבל ביוה"כ אסור לעבוד עבודה משום ב' בתים. אבל גם בכל השנה החיוב עליו לגרש כנלענ"ד:

ט שם בתוס' ד"ה כל ימי חיי'. הנה התוס' כתבו הכי דבהתנה ע"מ שתמות חברתיך הוי גיטא. ובהתנה ע"מ שתמות אחת מכם כיון דחלה התנאי במיתתה ג"כ מיגרע גרע. אע"ג דהגט יכול להתקיים אם תמות חברתה ובגיטין הניחו זאת התוס' בצ"ע דבאמת קשה להבין דהרי לא אגידא בי' אם תמות חברתה ועיין באבני מילואים סי' קמ"ג ובהג"ה שם ס"ק כ"ב. והנה מה דקשיא בלא"ה במגרש ע"מ שתמות חברתך דע"כ מגרש דאם תמות חברתה תהי' היא למפרע מגורשת. א"כ אתה צריך לומר הוברר הדבר למפרע. וקשיא למ"ד אין ברירה. וע' בשאג"א שהרגיש בסוגיא זו בזה בסי' צ"ג. אך לפמ"ש בנתיבות סי' ס"א דהיכא דיש לדבר החלות מכאן ולהבא וא"צ לבא לברירה גם למפרע מהני. ובזה נדחה כל הפלפול מהשאג"א לענין קדושין בתנאי. א"כ במגרש ע"מ שתמות חברתך

כיון שיכול הגט לחול כשתמות חברתה וא"צ לברירה מהני אף למפרע. א"כ כ"ז במגרש ע"מ שתמות חברתך אבל במגרש ע"מ שתמותי כיון דאז ל"מ הגט לחול דאין גט לאחר מיתה. וע"כ צריך להתנות שיחול הגט במחיים ושוב אתה צריך לבא לברירה. ולפ"ז י"ל דבהתנה ע"מ שתמות אחת מכם. נהי דמצד מה שהיא אגידא גבי' הוי גט דכיון דהגט הי' מועיל אם חברתה תמות לא מיקרי זאת אגידא גבי' כמ"ש תוס' בגיטין. מ"מ אם תמות היא צריך אתה לומר הוברר הדבר למפרע ול"מ הגט מטעם ברירה. ונ"ל דזה באמת פי' הגמרא דהג"פ סי' קכ"ח ס"ק ט"ז כתב לישב קו' הרשב"א שהקשה במגרש ואמר מעת שאני בעולם איך מהני הרי באותו שעה אי אפשר לבדקו אם הוא שפוי בדעתו. וכ' הג"פ דהכוונה מעת שאני בעולם היינו בעת שהיא ראוי' לגרש. ולפ"ז י"ל דה"ה במתנה ע"מ שתמות כיון דאין גט לאחר מיתה ע"כ הכונה שיחול הגט קודם מיתה בעת שהוא ראוי לגרש. א"כ כיון שיכול הגט לחול אז וא"צ לברירה. שוב מהני למפרע. אך לפ"ז במגרש ע"מ שלא תשתה יין כל ימי חייכי א"כ רגע סמוך למיתה כשאינה יכולה לשתות עוד הרי אז מתגרשת ונמצא דלא אגידא בי' שעה אחת סמוך למיתתה ואמאי ל"מ הגט וע"כ צ"ל כיון שאמר כל ימי חייכי עד שעת המיתה אכתי מיקרי אגידא בי'. ולפ"ז זה כונת הגמ' דבאמת באומר ע"מ שתמות אחת מכם לא מיקרי אגידא בי' כמ"ש התוס' בגיטין. אך הגמ' מקשה דל"מ הגט בכה"ג אם היא תמות מטעם ברירה. ושלא תאמר דהגט חל שעה אחת סמוך למיתתה בעוד שיכולה להתגרש מייתי ראי' דהרי באומר כל ימי חייכי ל"ה כריתות משום דאגידא בי' ול"א דשעה אחת סמוך למיתתה ל"ה אגידא ורק דהתנאי מתקיים במיתתה ממש. וה"ה הכא התנאי מתקיים במיתתה ולא סמוך למיתתה וזה ל"מ מטעם ברירה כיון דאתה צריך לומר הוברר הדבר למפרע ודוק:

י' אמנם לפמ"ש הלח"מ פ"ט מגירושין ה' ב' דהיכא דהתנאי במיתה עצמה לא מיקרי גט לאחר מיתה דבעת המיתה נגמר הגט וע' מה שהארכתי בתשובה להלכות גיטין ובארתי דזה תליא בפלוגתא דאביי ורבא בב"ב קל"ז דמשם מוכח ממה דמקשה לאביי דס"ל עם גמר קונה ממשנה דזה גיטך לאחר מיתה לא אמר כלום. ואס"ד עם גמר מיתה קונה ל"ה גט לאחר מיתה וכתבתי עפ"י דברי הת"ח דאביי מחלק בין ממון לגט. וס"ל דבגט ל"מ עם גמר מיתה ולא כסברת הלח"מ. ובאמת הגמ' דחה דברי אביי. וכתבתי דסוגיא דפ' כל הגט אתיא כסברת אביי. ובאמת דזה גיטך ע"מ שימות א"צ לברירה ומה"ט מהני לדידן כל גט שכ"מ שהקשה בג"פ. ומעתה ה"ה באומר זה גיטך כשתמות. גט ותנאי באין כאחד. וכיון שהי' מועיל אם אמר שיהי' גט כשתמות. מהני בתנאי אף למפרע. ומ"ה לא הקשה בגמ' מברירה דגם בע"מ שתמותי א"צ לבא לברירה. וקצרתי בזה לפי שבתשו'

הארכתי בנידון זה ומשם תבין לכאן. (וע' מ"ש בענין גט ומיתה באין כאחד בספרי ליו"ד ח"ר סי' כ"ה אות ד' ותרווה צמאונך):

יא שם בגמ' כל ימי חיי פלוני ה"ז כריתות כ' רש"י ותנשא לאחר מיתת פ' וגם מהיום הוא גט שאם קלקלה אין כאן חיוב א"א שאינו אלא כחשש שמא תשתה יין בחיי פלוני משמע מזה דאף בתנאי דשב וא"ת לא תנשא וכן הוכיחו הפוסקים מדברי רש"י, אמנם לפע"ד י"ל דבכל תנאי דשב וא"ת מותרת להנשא ורק בתנאי דלא תשתה יין חיישינן שתשתה דנשים חייבות בקידוש היום וע' בנזיר ד' רק דמ"מ חל הנזירות משום דלא מושבע ועומד דעל היין ל"ה רק מדרבנן ולרש"י בנזיר באמת נזיר מותר בקדושא ואבדלתא וכ"כ רש"י נזיר מ"ג ולכאורה קשיא לאביי דס"ל ע"מ שתאכלי בשר חזיר מיקרי תנאי בדבר שא"א לקיימו בגיטין פ"ד ופליג ארבא דס"ל אפשר דאכלה ולקו' א"כ ע"מ שלא תשתה יין נמי א"א לקיימו משום קידוש היום על היין. וצ"ל דכיון דהוא בשוא"ת לא מיקרי זאת תנאי שא"א לקיים. או שי"ל בהתנה ע"מ שלא תשתה יין כונתו שלא תשתה יין רביעית דפחות מרביעית לא מיקרי שתי'. דכונתו בתנאי ג"כ כמו כפל האיסורין שאיסורן בשיעור וע' ר"ן פ"ב דשבועות לענין שבועה אם אוסר עצמו בח"ש ולענין תנאי נראה דבח"ש לא עברה על התנאי וכיון דקידוש היום היא כמלא לוגמיו שהיא פחות מרביעית אפשר לקיים התנאי שלא תשתה ברביעית וע' בשאג"אסי' ס' מ"ש ע"ד המפרש בנזיר דמה"ט נזיר מותר לשתות קידוש משום דא"צ רק מלא לוגמיו. וה"ה לענין תנאי לכאורה י"ל כן אבל לפענ"ד אף אם תשתה ח"ש מיקרי עוברת על תנאי לפמ"ש הר"ן דבנשבע אוסר בח"ש משום דרצה לעשות זאת כאיסורי תורה ה"ה בתנאי רצה לעשות כאיסורי תורה שתאסר אף בח"ש דבודאי כוונתו לצערה וכיון דח"ש אסור מה"ת כוונתו ג"כ על ח"ש וצ"ע בזה. מ"מ יהי' איך שיהי' י"ל דמה"ט ס"ל לרש"י דאסורה להנשא שמא תעבור על התנאי דכיון דיש מצוה לשתות יין קידושא ואבדלתא חיישינן שמא תעבור על תנאה אבל בשאר תנאי דליכא מצוה ל"ח שתעבור על התנאי:

ובשעה"מ פ"ח מגירושין הקשה על שיטת המהרי"ט בתשו' סי' נ' דבתנאי דשוא"ת ובידה לקיים התנאי אף אם עברה עלי' התנאי אסורה לכהן מסוגי' זו דמשני דלחדא אמר לה ע"מ שלא תמות חברתה ולחדא א"ל ע"מ שלא תכנס לביהכ"נ ומקשה ודילמא לא מיית חברתה ולא תעייל היאלביהכ"נ. ואמאי לא הקשה בפשיטות יותר דאף אם תעייל לביהכ"נ אסורה לו ונמצא דאין לו בית כיון שאסורה לו. ולדעתי נראה דאף לשיטת מהרי"ט מותרת הכא לכ"ג דטעמא דמהרי"ט כיון דמותרת לישא דל"ח שתעבור על תנאה בקום ועשה הרי היא גרושה מאשה. ואמנם הכא בכה"ג ודאי אסורה להנשא דהרי

כפרת כל ישראל תלוי בה. ויכולין הב"ד לכופה שתכנס לביהכ"נ ובשלמא בכל תנאי בידה לקיים התנאי דאין כאן כפי' ומ"ה מותרת להנשא משא"כ בזה ומ"ה מותרת לכה"ג כיון דאסורה להנשא ולשון הריטב"א צ"ע בזה שהקשה בהא דמקשה ודילמא לא תעייל לביהכ"נ וז"ל מה קו' דהא אי לא עיילא מעיילינין לה בע"כ דהא אשה מתגרשת בע"כ. ומ"מ כיון דאמר לה ע"מ שתכנסי מדעתה משמע הנה מ"ש דהא אשה מתגרשת בע"כ דבריו צ"ע דהרי אדרבה אם לא תכנס תהי' מגורשת ואם תכנס לא תהי' מגורשת וצ"ל דט"ס הוא וצ"ל דהא אין אשה מתגרשת בעל כרחו. והיינו דכיון שאינה יכולה לכופו לגרשה יכול לכוף אותה שתכנס וגם מ"ש ע"מ שתכנסי האי לישנא מדעתה משמע הוא ט"ס. וצ"ל דכיון דאמר ע"מ שלא תכנסי מדעתה משמע ואם תכנס בע"כ לא עברה על תנאה, אך מ"מ אין סברא לכוף אותה לעבור על תנאה דבודאי אם גירש אשה אין יכול לכוף האשה לעבור על התנאי. אך בנ"ד דכפרת כל ישראל תלוי בה שפיר יכולין לכופה אך למ"ש הריטב"א דמדעתה משמע ל"מ כפי'. ומ"מ ודאי אם תשאל לב"ד אם מותרת להנשא הב"ד יאמרו לה שאסורה להנשא ושמחוייבת לכנס לביהכ"נ מדעתה בשביל כפרת כל ישראל ושפיר מיושבת קו' השעה"מ ובעיקר קו' השעה"מ י"ל דאסורה לכהן מדרבנן ומ"מ מיקרי ביתו כיון דמדאורייתא מותרת ויש להאריך בפרט זה ואקצר:

יב ובאמת בגוף קו' השעה"מ י"ל דבאמת קו' הגמ' הכי היא ודילמא לא עייל לבית הכנסת והו"ל גיטא וקם לי' בלא בית אין הכוונה דבאמת לא עיילא רק דהכי מקשה דכיון דהדבר ספק שמא לא עיילא לביהכ"נ. והתנאי בשוא"ת א"כ קם לי' בלא בית והכונה אף אם עיילא מ"מ בשעת הגט ספק היא והגט מתקיים מאליו דמסתמא לא תעשה מעשה ע"כ קם לי' בלא בית. ויתיישב קו' תוס' ד"ה אלא לחדא שהקשו ניחוש גבי כ"ג שמא לא יכנוס כמו דמשני גבי דידה. דבאמת גבי דידה נמי ל"ח ועוד דיתרו אותה רק דגבי דידה מקשינין כיון דהתנאי מתקיים מאליו ושמא לא תכנוס ע"כ אסורה לו אף שתכנוס וקם לי' בלא בית משא"כ גבי דידי' ל"ש להקשות כן ודו"ק: יג והנה השאג"א תי' בעיקר קו' שלו דליקדש לאשה על תנאי שיחולו הקידושין בעת שתמות חברתה דשמא תמות לאחר שחיטת הפר וקודם שחיטת השעיר ולא יהי' לאשת כ"ג השני' שום כפרה דבעת שחיטת וזריקת הפר לא הי' לה כפרה בפר דדינה מישראל דאין לה כפרה ובעת זריקת השעיר היא אשת כ"ג ואין לה כפרה בשעיר העם ותהי' קרח מכאן וקרח מכאן והוסיף לאמור דאפי' יקח בת כהן גם בנות כהנים אין מתכפרים רק בשעיר העם ולא בפר דדוקא כהנים מתכפרים ולא בנות כהנים עיי"ש והקשה על השאג"א בהגהות שבסוף הספר

דא"כ איך ס"ל לירושלמי שכונס ביו"כ לאחר שתמות אשתו ושמא תמות לאחר זריקת הפר קודם השעיר. ואשת כהן השני' תהי' קרח מכאן:

ונ"ל לישב הנה מה דפשיטא לשאג"א דבנות כהנים אין להם כפרה בפר זה תליא בפלוגתא דבי ר' ישמעאל בחולין קל"ב לענין מתנות דס"ל כהן ולא כהנת וכן לדברי ראב"י דס"ל ג"כ שם בעלמא כהן ולא כהנת ה"ה בפר דכתיב וכפר על הכהנים דוקא כהנים מתכפרים בפרו ולא בנות כהנים. ואמנם למ"ד שם דדוקא לענין מנחת כהנים בנות כהנים ל"ה בכלל משום דאהרן ובניו כתובים בפרשה אבל כל היכי דכתיב כהן בנות בכלל ה"ה לענין כפרה בנות בכלל והנה בירושלמי סוטה הובא בתוס' סוטה כ"ג ע"ב ד"ה כהן ולא כהנת הקשה בכהן כי יקנה נפש קנין כספו נימא נמי כהן ולא כהנת ומשני דבמנחה כתיב והכהן המשיח תחתיו מבניו שבנו עומד תחתיו. א"כ ס"ל לירושלמי דבעלמא כהן ואפי' כהנת (ובאמת למ"ד חולין קל"ב כהן ולא כהנת צריך לישב קו' ירושלמי ואולי האי תנא יחלוק באחת וס"ל בת כהן אינה מאכיל קנין כספה דלא כדמשמע ממשנה יבמות כדמייתי המפרש בירושלמי) א"כ הירושלמי לשיטתי' שפיר קאמר ליכנס ביו"כ בת כהן שיש לה בלא"ה כפרה בפר. וש"ס דילן ס"ל כמ"ד חולין קל"ב כהן ולא כהנת וה"ה לענין כפרה שפיר תי' בשאג"א שיטת ש"ס דילן. ולפמ"ש תוס' חולין קל"ב ד"ה דבי ר"י דאפי' לתנא דבי ר' ישמעאל בת כהן שלא נשאת נוטלת מתנות כמו שאוכלת בתרומה מ"מ לענין כפרה ל"ה בת כהנת בכלל כנלע"ד והוא ישוב נכון לדברי שאג"א:

יד וראיתי בס' נחלת יעקב להגאון מליסא ז"ל שתמה אשאג"א בתי' שלו וז"ל דלר"י דס"ל דכהנים בשעיר מתכפרין במאי תתכפר כשנעשה כ"ג אחר הפר וקודם שעיר המשתלח אע"כ דאין בכך כלום כיון דבשעת החטא הי' ישראל יכול שפיר להתכפר בקרבן של הדיוט וכן היא משנה מפורשת ד"י חטאו עד שלא נתמנו ונתמנו מכפרים בקרבן הדיוט דאזלינן בתר החטא וא"כ מה לי אם כ"ג עצמו נתמנה בין פר לשעיר ומה לי אם אשתו נתמנית בין פר לשעיר להיות אשת כ"ג. הנה מלשון הנחלת יעקב משמע שהקשה אכ"ג גופי' שנתמנה בין פר לשעיר. וזה ליתא דכהנים וכ"ג שוין בכל הכפרות ואין שום חילוק בין כהנים לכ"ג וצ"ל דט"ס הוא מ"ש דלר"י דס"ל דכהנים בשעיר מתכפרין דלדידי' גם כ"ג בשעיר המשתלח מתכפר בשאר עבירות ותיבות אלו צריך למחוק. ועיקר קושיתו היא בכ"ג שנתמנה בין פר לשעיר במה מתכפר אשתו לשאג"א דאשת כהנים ובנות כהנים אין מתכפרין בפר של כ"ג רק בשעיר הפנימי העם א"כ במה תתכפר אשתו של כ"ג שנתמנית בין פר לשעיר. דבפר לא הי' לה כפרה. ובעת שמקריבין השעיר היא אשת

כ"ג ואין לה כפרה משעיר. ובזה יפה הקשה. והנה מה שתי' ע"ז דכיון דאשת כ"ג חטאה בעת שהי' דינה כישראל מתכפרת בשעיר הפנימי כישראל. אבל לפ"ז צ"ע דא"כ אם כ"ג נתמנה קודם שחיטת הפר וקודם וידוי איך מתודה על הפר מה שחטאתי לפניך אני וביתי דהרי ביתו אינה מתכפרת בפר זה ושמא משכחת לה טומאה ברגע שנתמנה לכ"ג וצ"ע: והנה בקו' התוס' ישנים אמאי אין מזמינים לכהן שמזמינים אשה ג"כ נלפע"ד לשיטת הריב"א דפר בא משל ראשון וצ"ל אף דכתיב ושחט את פר החטאת אשר לו. וכ' תוס' ישנים דמיקרי אשר לו כיון דזכי לי' רחמנא. אמנם לפמ"ש תוס' ישנים בדף מ"ט דמה"ט לא מיבעי' לן בשחט ונטמא מה שיכנס אחר בדמו דכיון שהפר בא משל ראשון אין השני אלא כשלוחו א"כ י"ל אף שאין לשני בית כיון שהוא שלוחו של ראשון יכול לומר אני וביתי אך זה אינו דגם בקידושין צריך השליח לו' הרי את מקודשת לפלוני וכן כשהוא שליח האב צ"ל בתו של פלוני מקודשת לך או הקדש צריך שיאמר בתו של פלוני מקודשת לי כמבואר סי' ל"ה דאם אמר השליח הרי את מקודשת לי מקודשת לשליח וה"ה הכא אינו יכול לומר ביתי וז"פ:

והנה בהא דכתבו התוס' בשם ירושלמי דמקדש ביו"כ משום דאין שבות במקדש קצת יש להעיר למ"ד בעירובין ק"ב דדוקא במקדש הותרה שבות ולא במדינה א"כ ע"כ הקידושין הי' בעזרה ואשה בעזרה מנין כדמקשה בקידושין נ"ג וצ"ל דמקדש ע"י שלוחה כדמשני שם בקידושין אך יש להעיר דהרי החופה צ"ל ג"כ במקדש מה"ט דגם חופה הוה קנין כדמסיק בירושלמי וזה א"א ע"י שליח ואשה בעזרה מנין ושמא י"ל דס"ל ירושלמי חופה קודם קידושין מהני והי' החופה מעיו"כ וחופה אינה קונה, ואח"כ היו קידושין ביו"כ ע"י שלותה. אולם י"ל דכיון דהוצרך הקידושין להיות בעזרה ל"ש אשה בעזרה מנין אך קשה דהא דמקשה בקידושין במקדש בחלקו אשה בעזרה מנין דילמא מיירי ביו"כ. דהוצרך להיות בעזרה כנ"ל אך הגונ' הקשה לשיטת ש"ס דילן דס"ל דבכה"ג מקדש בעיו"כ ודו"ק:

טו והנה בנחלת יעקב להגאון מליסא ובמרכבת המשנה ח"ג פ"ט מתרומות כונו לדבר אחד בישוב קו' תוס' בהא דלא נקט דכ"ג מגרש לאחת ע"מ שלא תמות חברתה ולשני' ע"מ שלא יכנוס לביהכ"נ, וכתבו דהדין אם נתקיים התנאי מחמת אונס אין אונס בגיטין אך אם עובר על תנאי מחמת אונס ל"ה גט כמ"ש המ"ל פי"א מה' מכירה (וזה למ"ד אונסא כמאן דלא עביד) א"כ הכ"ג ל"מ לגרש ע"מ שלא יכנס לביהכ"נ דשמא ימות הכה"ג ולא יהי' למפרע שום אשה דקיום תנאי מחמת אונס מהני. והוא לא נכנס לביהכ"נ ושום אשה לא תמות ויהיו שניהם מגורשין למפרע משא"כ כשהתנה ע"מ שאכנס

לביהכ"נ כשימות הכה"ג לא נתקיים התנאי ולא תהי' השני' מגורשת ע"כ דבריהם ויפה העירו אולם יש תשובה דכיון דטעם דאין אונס בגיטין משום אפקעינהו רבנן לקידושין מיני'. וענין אפקעינהו רבנן לקידושין הוא כמקדש בתנאי ע"מ שירצו רבנן או שלא ימחאו בקידושין א"כ אימת מבטלי רבנן הקידושין כשימות הכ"ג ואז ל"מ ביטול התנאי כמו דס"ל לגאונים במגרש ע"מ שלא תשתה יין כל ימי חיי פלוני ועברה על תנאי לאחר מיתת המגרש לא מיקרי עברה על תנאי כמ"ש הר"ן בגיטין וע' במ"ל ובאבני מילואים סי' קמ"ג ובספרי סי' י"ט אות ה' כן במקדש ע"מ שלא ימחו רבנן ומחו אחר מיתת הבעל ל"מ. א"כ איך שייך לומר בכה"ג אפקעינהו רבנן לקידושין מיני' והארכתי בפרט זה בדרוש ראשון בסי' הקודם אולם האבני מילואים הקשה באמת על שיטת הגאונים מהא דאמרינן במקדש ע"מ שלא ימחה האב מת הבן מלמדין האב לומר אינו רוצה ותי' דשם מיירי בהיתה זקוקה ליבם ועדיין מקצת האישות קיים ומ"ה התנאי בקיומו אף לאחר מיתתו ולפ"ז בכ"ג שיש לו בנים, אף כשלא תכנסי מהני דכשימות כ"ג ויהי' קיום התנאי מחמת אונס מיתה ל"ש אפקעינהו דאשתו אינו זקוקה ליבם ול"מ קיום התנאי באונס אך משום כ"ג שאין לו בנים הוצרך לומר ע"מ שאכנוס: טו והנה בהא דקאמר בגמ', ע"מ שאכנס יש ג"כ להקשות למ"ד בירושלמי אונסא כמאן דעביד ניחוש שמא ימות הכ"ג ולא יכנוס מחמת אונס ויהי' ב' נשים מגורשת דהוי דהוי כמו שקיים התנאי וכבר הקשה כן המרכבת המשנה. אך לפמ"ש נכון דלפמ"ש אם מת הכה"ג ל"ש אפקעינהו דל"מ קיום התנאי ועבירת התנאי לאחר מיתתו ול"ה גט כשימות כיון דל"ש אפקעינהו ובהכי מיושב מה דאמרינן בגמ' כדחזי כהן דבעי למימת קדם עייל לביהכ"נ והקשה תוס' ישנים אמאי לא אמרינן לאחר שתמות יכנס לביהכ"נ ומה שתי' תוס' ישנים ע' תשו' רע"א סי' קכ"ו ח"ס סי' נ"ז אה"ע בכ"ז והפוסקים הוכיחו מזה דל"מ קיום התנאי לאחר מיתתה ולפמ"ש נכון דהגמ' הוכיחו סברא זאת מדמשני ע"מ שיכנוס וקשי' שמא ימות כ"ג ואונסא כמאן דעביד וע"כ הטעם דל"ש אפקעינהו לאחר מיתה משום דל"מ קיום תנאי ועבירת תנאי לאחר מיתתו וה"ה לאחר מיתתה וע"כ קדם עייל והרבה יש לדבר בפרט זה ואקצר: ובאמת לפמ"ש יש להקשות בהא דמשני דאמר לאחת ע"מ שלא תמות חברתה ולשני' ע"מ שלא תכנסי לביהכ"נ ואם תמות השני' הרי לא תכנס ומגורשת והרי הוה קיום התנאי מחמת אונס ורק דאין אונס בגיטין מטעם אפקעינהו ולאחר מיתתה שנפסק האישות ל"ש אפקעינהו כמ"ש דכל אפקעינהו הוא משום תנאי בגיטין ול"מ קיום ועבירת התנאי לאחר מיתתה. ובשלמא בדידי' י"ל דעוד זקוקה ליבום והאישות קיים משא"כ כשמתה היא ודא קושי' רבתי אולם במרכבת המשנה כ' דבתנאי שלא

תכנס ומתה איכא אומדנא דבודאי הי' מגרשה לגמרי וא"צ לבוא לכאן לפלוגתא דאונס בגיטין דלכ"ע מהני קיום התנאי וה"ה דא"צ לבוא לאפקעינהו:
ולפענד"נ כיון דכל עיקר מה שמגרש הנשים הוא משום שחושש למיתה הו"ל מיתה הכא אונס דשכיח כיון דכל עיקר הגט משום הכי. ומ"ה כשמקיים תנאי באונס מיתה לא מקרי זאת אונס בגיטין שנצריך לבוא לאפקעינהו כמו כל אונס דשכיח דהו"ל גט לכ"ע ודו"ק:
ז עוד בסוגי' נשאלתי לפמ"ש הרשב"א ביבמות דף י"ח דרבנן דהכא דל"ח למיתה הם ר"מ סתם בר פלוגתא דר"י ואמאי ל"ח למיתה משום דלא שכיח הרי ר"מ חייש למיעוטי והו"ל לר"מ לחוש למיתה (וע"ל סי' ט"ז בש"ה דה"ט דר"מ דחייש למיתה למסקנא בסוכה) אולם לפמ"ש בתשו' בשם הברית אברהם חלק או"ח סי' כ"ט אות י' דר"מ ל"ח למעוטי רק באיסור לאו שיש בו מלקות לא בעשה (ע' ח"ר סי' מ"א באריכות) א"כ בזה דל"ה רק עשה וכפר בעדו ובעד ביתו ל"ח ר"מ למעוטי. והנה בסוכה דף כ"ג חייש ר"מ למיתה בעשאו לבהמה דופן לסוכה וס"ל לאביי שם דר"מ ל"ח לבקיעת הנוד אבל למיתה חייש הר' דבעשה חייש ג"כ כשיטתיה א"כ הקו' אמאי ל"ח למעוטי ביומא ומצאתי בשעה"מ ה' סוכה פ"ד שכ' כעין סברתינו לעיל מדברי ר' זירא בגיטין כ"ח דל"ח למיתה רק באיסור מיתה ולא באיסור עשה עיי"ש. גם קשה בהא דכתבו תוס' דהא דר"מ חייש למיתה ביבמות ח"י משום ביטול מצות יבמין כשיטתי' דחייש למיתה ולפמ"ש דטעמא דר"מ דחייש למיתה משום דחושש למעוטי כשיטתי' א"כ בביטול מ"ע ל"ה לי' לחוש למעוטי. עוד קשיא לי בהא דהקשו רבנן לר"י א"כ אין לדבר סוף והרי למיתה דתרי הו"ל מיעוטי דמעוטי ור"מ ג"כ ל"ח כמ"ש בתשו' בית יעקב סי' ט' לענין תרי רובא בעגונה ומייתי הא דאמרינן בשבועות ל"ג ונשותיהם גוססין ולמה לי ששניהם גוססין כמו שהקשו התוס' וכ' דקאי לר"מ דחייש למעוטי וששניהם יחיו הו"ל מיעוטי דמיעוטי וכ"כ הפנ"י בהקדמה לסדר נשים בשם חתנו דליחוש דב' עדים אינם בקיאין לשמה הו"ל מיעוטי דמיעוטי ומה הקשה ר"מ לר"י א"כ אין לדבר סוף:
ונ"ל לישב דר"מ ר לר' יהודה כשיטתי' דל"ח למעוטי ואם תחוש אין לדבר סוף אבל לר"מ בלא"ה אין מתקינין לו אשה אחרת דהרי קודם ז' ימים אין לעשות שום תקנה רק בתוך הז' ימים כמ"ש רש"י סוכה כ"ד מזמינין לו בעיו"כ והרי אז מפרישין מאשתו והו"ל חופה שאינה ראוי לביאה. ורק המגיה על שאג"א בסוף הספ' כתב דבתולה מותר לבעול דל"ח שמא תמצא ספק נדה דתלינן בדם בתולים ור"מ ס"ל נדה ס"ה ע"ב דאם מראה דם משונה אין תולין בדם בתולים ומ"ה חיישינן שמא תראה דם משונה ואסור לבעול

ומ"ה אין לעשות תקנה כיון דחושש למיעוטא חיישינן שמא תראה דם משונה ומ"ה לא הקשה רק לר"י כשיטתי' וזה ישוב נכון ויש לפלפל הרבה ואקצר (וע' סוף סימן הקודם מ"ש בזה):

ה' מקוואות:

סימן כו

ב"ה ברעזאן תרי"ח לפ"ק:

להרב החריף ובקי ע' שלום טייכבערג מפרעמישלאן:

ע"ד אשר שאלני במקוה שעושים שהמים ילכו לשם דרך צינוריות וכ"ת חשש בזה להחמיר מטעם שמא יחטטו המים עד שיהי' בית קבול ואף דהוה קבוע ומחובר לקרקע מ"מ חשש מטעם חשש דכולו שאוב מדאורייתא ול"מ קבעו ולבסוף חקקו לפי היוצא מסוגיא דב"ב וכבר דברו מזה אחרונים: א תשובה כל הקדמונים פסקו דלא כהגהות מרדכי בקדושין שפסק בסילון שאין לו לבזבזין להחמיר משום חשש חטטין ופירש כן במשנה מקוואות פ"ד מ"ג ואם היו המים כמחלחלין פוסלין, ולא כדעת החולקים והוא ר' שמעי' וכ"פ מרן בשלחנו הטהור סי' ר"א סעיף ל"ו ומוסכם מכל הפוסקים ול"ח שמא נעשה בהן גומא הואיל ולא עשאו בכוונה אלא דבתשו' ח"ס סי' ר"א הקשה על ר' שמעי' שכ' אבל אם לא חטט בי' וזהו אפי' ניחא לי' בזה שנעשה ממילא ל"ח כלי דלא עדיף מחש"ו שהעלו לגג דאינן בכי יותן אע"ג דניחא לה לבעלים עד, שהיפך בהם והקשה דמה מייתי מחש"ו שהעלו לגג דזה דוקא שאין הגדול יודע מזה אבל אם ניחא להגדול שהוא בעל החפץ ה"ז בכי יותן כמו בירד הטל ושמח. ויותר תמוהין דבריו שכ' אע"ג דניחא לי' לבעלים והרי יותן דומיא דיתן אע"ג דממילא כיון דניחא לי' להבעלים ואם חש"ו העלו אם ניחא להבעלים אמאי אינו בכ"י והכי גרע מנעשה ממילא ונ"ל לישב דס"ל דאם הניחן הבעלים ואח"כ ירד גשם דהוה בידי שמים הוה בכי יתן היכי דניחא לי' ובהניחן חש"ו כיון שיש להם מעשה ול"ה ממילא גם ל"ה בידי שמים ואין להם מחשבה ל"מ מה דניחא לי' להבעלים והיכי דהיפך החש"ו עכ"פ מהני כיון דמחשבתו נכרת מתוך מעשיו ואף דל"ה משלהם רק משל הבעלים מ"מ מהני מחשבת העושה כמ"ש התוס' ב"מ ל' ובכמה דוכתי משא"כ היכי דאין מחשבתו ניכרת מתוך מעשיו כגון בהעלם חש"ו די"ל דמפני הכמינה העלם דאין להם מחשבה ומעשה יש להם ל"ה בידי שמים מה שהניח שם לצורך גשמים. לכן ל"מ מה דניחא להו להבעלים וזה ביאור דברי המשנה פ"ו דמכשירין דקתני מפני שיש להן מעשה וזה שפת יתר במשנה זו אך הכונה דכיון דיש להם מעשה ול"ה בידי שמים או ממילא גרע טפי וע' תוס' מעילה דף כ"א ד"ה

אר"א כ' כעין סברא זו מעתה ס"ל להמרדכי דגם בכלים בעינן שיעשה הוא הכלי. ואם עשה הכלי אף שעדיין מחוסר קצת תיקון והוא יחדו למלאכה בזה אמרינן בקידושין נ"ט דמהני מחשבה דומיא דכי יתן משא"כ בשנעשה הכלי ע"י המים ל"מ מחשבה לבד דל"ה דומיא דכי יתן דשם הניח הוא ואח"כ ירד גשמים דעשה הוא ההנחה ועכ"פ ז"ב להמרדכי דבעינן שיעשה הוא הכלי ומייתי ראי' מחש"ו דל"מ אע"ג דניחא לי' להבעלים. ואמנם דבר זה לומר דס"ל להמרדכי אם נעשית ממילא ואח"כ ניחא לי' להבעלים ל"מ לשווי' כלי לא משמע כן בכמה מקומות. וע' ר"ש פכ"ב דכלים מ"ט בשם התוספתא מצאן חקוקין וחישב עליהן מקבלין טומאה מכאן ולהבא:

ב לכן י"ל דהנה תחלת לשון המרדכי כך הוא שמן המקוה המשיכה דרך צינור דבשל תורה הלך אחר המחמיר ויש שפוסק דכולו שאוב מה"ת פסולה ואף כי אין לו לבזבזין מ"מ משום חשש חטטין וכו' ואח"כ כ' בשם הר' שמעי' כנ"ל וז"ש דבכולו שאוב הוא שפת יתר לכן י"ל דהמרדכי קאי ג"כ על סילון הקבוע בקרקע דהגמ' ב"ק מקשה על צינור שקבעו ולבסוף חקקו והרי הוה שינוי השם ולישויא כתלוש ומשני שאובין מדרבנן ולכן ס"ל להמרדכי דכיון דכולו שאוב מה"ת ואף אם קבעו בקרקע הוה שינוי השם וכתלוש דמי ויש בו חשש חטטין והר' שמעי' חולק וקאמר דע"כ אמרינן שם דשינוי השם משוי כתלוש רק היכי שהוא עשה שינוי השם אבל אם הוא לא חטט בי' משהו אפי' ניחא לי' לא משוי כלי והיינו דבאמת הוא מחובר והא דאנן משוין כתלוש דבשינוי השם בעינן שיעשה הוא ועוד דמחשבה לא מטמא רק אם כבר ראוי לכלי אבל זה דזולת מחשבתו הו"ל כקרקע ולכן ל"מ מחשבתו וכן הוא בתוספתא הביאו הר"ש פ"ה דפרה מ"ז. לפי פירושו שכ' דאם חקקוה אמת המים וחשב עלי' משנתלשה מהני לשווי' כלי אבל בלא נתלשה לא. ועוד י"ל בלא"ה אף אם נאמר דהוי שינוי השם אפי' אם חקקוה המים מ"מ היינו דוקא בחישב וניחא לי' בעת השינוי אבל אם נעשה החטיטה ולא ידעו הבעלים ולא נעשה כלי כשידעו אח"כ הבעלים הרי אז לא נעשית השינוי וע' עוד לקמן מ"ש לענין חטיטה אי הוה שינוי מדברי התוס' ב"ק. ואם אח"כ ניחא לו ל"מ לשוי' למפרע כתלוש וזה יהי' ביאור הראי' שהביא מקטן עפ"ז י"ל מה שהקשה בתיו"ט דבפ"ו דמכשירין מ"א איתא דאם העלם חש"ו אעפ"י שנתכוונו לכך אינן בכי יותן ובמשנה פ"ח דטהרות בגוזל שנפל לגג דאם העלם חש"ו לאכול אדם טמא שיש לו מחשבה וב' משניות אלו סותרות א"ע. ולהנ"ל י"ל דע"כ ל"מ מחשבתו נכרת מתוך מעשיו אלא בשעת מעשה דאז הוי המחשבה טובה. אבל שיהני המעשה להמחשבה אח"כ ל"מ ומעתה בשלמא שם בטהרות אם העלהו לאכול אדם מחשבתו מהני משא"כ במכשירין אנן בעינן שיהי'

ניחא לי' בשעת רדיית הטל. ומה שהעלהו הקטן הוא עדות דניחא לי' כעת. וזה ל"מ לעדות שיהי' ניחא לי' אח"כ, ואף דמהני בגדול היינו דידעינן דניחא לי' אח"כ ודוקא בגדול מהני מחשבתו משא"כ בקטן מה שניחא לי' אח"כ ל"מ מחשבתו לבד ואז ליכא מעשה ולא עוד אלא שאני תמה ע"ד התוס' חולין י"ב שפלפלו בזה אי מהני מחשבתו בהעלי' ופלפלו בדברי רש"י ואם עלי' ל"ה מעשה תקשה משנה דטהרות ולהנ"ל ניחא דבשעת רדיית הטל מהני עלייתו דאז מהני מחשבתו נכרת מתוך מעשיו ועכ"פ גוף הסברא ברורה ולא תקשה מדברי הגמ' דחולין דהי' בדרום ולקחו לצפון ושחטו דשם השחיטה הוי תיכף משא"כ אם הוה אח"כ ודוק היטב בכ"ז באופן דראיות המרדכי יהי' הכי דכיון דבקטן ל"מ מחשבה אח"כ למה שקדם ה"ה בצינור ל"מ מה שניחא לי' אח"כ שיעשה שינוי השם כתלוש וא"ש יהי' איך שיהי' בראית המרדכי דבר זה ברור דאם הוה קבוע ואח"כ נחטט ממילא ודאי ל"מ לשווי' כלי מחובר והכל מודים בזה אף המחמירים בקבעו ובסוף חקקו זה כשנחקקו בעצמן ולא כשחקקו המים:

ג ועוד י"ל דהנה בח"ס הרגיש בעצמו דהרי לבעלים לא ניחא להו שתפסל המקוה מת"י וע' בשיטה ב"מ ל' גבי עלה עלי' זכר שכ' דאף דבפרה אדומה לא ניחא ליה הואיל דבשאר פרות ניחא ליה וכן בתוס' שם שכ' דאם לא תפסול שוב ניחא לי' ה"ה הכא י"ל כן אמנם י"ל דבר חדש דהנה התוי"ט פכ"ה דכלים הרגיש אהא דכל הכלים יורדים לידי טומאתן במחשבה דזה דוקא בדיבור ולא במחשבה לבד כדמשמע לשון הגמ' בקידושין נ"ט וכדמוכח מדברי התוס' גבי החושב לשלוח יד בפקדון ופיגול ובכמה דוכתא רבו מלספר ובתוס' מנחות נ"ה הרגישו בזה אי תרומה ניטלת במחשבה היינו דיבור כמו גבי פיגול או סגי בזה במחשבה לבד ועיי"ש ראי' מתרומה ולדעתי הדבר תמוה מלבד קו' התוס' דתרומה עוד גבי כלים וחיבת הכשר כלים שיהי' בעינן אמירה זו תמי' בעיני לכן הנראה דבאמת הרא"ש בכתובת צ"ג בשם הר"א ממיץ כ' דדברים שבלב ל"ה דברים דוקא היכי שהוא סותר מה שאמר בפה אבל היכי שאינו סותר הוה דברים. ומהרי"ט ח"ב סי' מ"ה הקשה בהא דאלמנה ששהתה כ"ה שנים ולא תבעה כתובתה דהרי הוא דברים שבלב ול"ה מחילה. ותי' דהיכי דדעתו ומחשבתו גלוי לכל העולם הוה כאנן סהדי ול"ה דברים שבלב רק היכי שכוונתו ספק. ומעתה בפיגול דכל אדם יש לו חזקת כשרות והוא עושה איסור במחשבתו ולכן הוה דברים שבלב דסתמא לא כוון לזה ולכן בעינן דיבור. וכן בחושב לשלוח יד בפקדון משא"כ בתרומה בנתן עיניו בצד זה ואוכל בצד זה כוונתו גלוי' לכל שיש לו חזקת כשרות ובוודאי עשה כהוגן ולכן סגי במחשבה ול"ה דברים שבלב,. ומעתה בכלים תליא בזה דאם סתמא עומד לכך הוה

כוונתו גלוי' לכל ול"ה דברים שבלב ומהני מחשבתו וא"צ דיבור. ומעתה בעלה עלי' זכר לולא איסור הפרה עכ"פ כוונתו גלוי' ול"ה דברים שבלב דבודאי ניחא לי' בשאר פרות משא"כ בחטיטה במקוה בלאו הכשר מקוה נמי ספק אי ניחא לי' שיחטט העץ וסופו להתקלקל וכיון דספק אם ניחא לי' הוה דברים שבלב ולכן ל"מ ושפיר הביא ראי' מחש"ו דהוה ספק בהעלם שמא מפני הכנימה העלם ול"מ כוונתו וה"ה הכא ודו"ק ואם נאמר שבכ"מ דבעי שמיחד לכלי בעי דוקא דיבור בפשיטות ניחא דברי המרדכי שכ' דניחא לי' דהיינו הואיל ול"ה דיבור כמו דבעינן בכל דוכתי אך כבר כתבתי דא"צ דיבור: ד והנה כ"ת חשש להחמיר מטעם דכולו שאוב מדאורייתא ול"מ קבעו ולבסוף חקקו ולפעד"נ אי עשה צינור בתחלה ואח"כ קבעו ועשה חטט יש ב' דעות בב"י דלפ"מ שהביא הרמב"ם בפי' המשנה ס"ל דוקא חקק הצינור במחובר זה הוה קבעו ולבסוף חקקו ומותר אבל חקק הצינור בתלוש ל"ה קבעו ולבסוף חקקו אף שחטט הי' במחובר. ואמנם הב"י הביא שיטת רוב הפוסקי' דאף בהי' צינור מתחלה ועשה חקק אחר שקבעו הוה קבעו ולבסוף חקקו וידידי הרב הה"ג בס' מי השילוח פסק דל"ה כקבעו ולבסוף חקקו והפלא שלא הביא שהוא מחלוקת הפוסקים וע"ש סי' ד' סק"ד שכ' כי דייקת בדברי התוס' משמע כי עשה הצינור בתלוש. אף שהחטיטה הי' במחובר ל"ה כקבעו ולבסוף חקקו דאלת"ה מה מקשה בגמ' דב"ק ס"ז מהך ברייתא דצינור דלמא מיירי שעשה הצינור מעיקרא וא"כ לא נשתנה שמו אח"כ כמ"ש התוס' שם דהשינוי השם הוא בחקיקה ולא בחטיטה ומ"ש תוס' בתירוצם כיון שנשתנה שמו ע"י חטיטה ט"ס וצ"ל ע"י חקיקה או דתיבות ע"י חטיטה נמשכים למטה והכוונ' דע"י חטיטה יש לחשבו כתלוש א"ו בהא ל"ה כקבעו ולבסוף חקקו וכן הקש' בח"ס סי' ר"ה ואמנם כבר הבאתי שהוא מחלוקת ורוב הפוסקי' לא ס"ל כן ומה שהביא ראי' מקושית הגמ' שם שמא מיירי שהי' שינוי השם בתלוש הנה באמת בגמ' משני בן התם איכא תורת כלי עלי' בתלוש וכיון דבעינן שיהי' תורת כלי כל שלא עשה חטט בתלוש ול"ה תורת כלי עלי' והי' שינוי השם בתלוש אינו פוסל בכה"ג. ואמנם מה שהקשו בגמ' בתחלה דהוה שינוי השם ול"מ דמיירי שעשה שינוי השם בעודו תלוש י"ל דבה"א הוה ס"ל דיותר יש להחמיר בזה בעשה שינוי בתלוש מעשה במחובר. ומשני שאני שאובין דרבנן והקשה דא"כ חקקו ולבסוף קבעו ומשני דהברייתא דקבעו ולבסוף חקקו מיירי בחקק בעודו תלוש ואח"כ קבעו ועשה החטט דהוה שינוי השם בתלוש ולעולם שאובין דאורייתא וחילק בקבעו ולבסוף חקקו ליכא תורת כלי בתלוש וכאן דליכא תורת כלי בתלוש דהחטיטה לא הי' בתלוש והשינוי נעשה קודם שקבע דהי' השינוי השם בתלוש משא"כ בחקקו ולבסוף

קבעו דהי' החטיטה בתלוש והי' שם כלי עליו בתלוש ומצינו בכמה מקומות דלא קאמר אלא אף שחזר מתירוצו וע' ב"ב מ"ד ע"ב ברשב"ם ד"ה לא צריך וע' עוד לקמן ועכ"פ זה ברור דשיטת רוב הפוסקים דאם תיקן הצינור בתחלה ואח"כ עשה החטט הוה כקבעו ולבסוף חקקו ובקבעו ולבסוף חקקו מותר: ה והנה זקני הש"ך פסק כן בפירוש דאף לענין דאורייתא מהני קבעו ולבסוף חקקו דהרי לענין טובלין בכלי פסק כן בס"ק כ"א דהוי דאורייתא לכ"ע כמ"ש התוס' פסחים י"ז והרעישו בזה גאוני עולם דהרי בגמ' ב"ב ס"ו מוקי ברייתא דצינור כרבנן ותי' שאני שאובין דרבנן ומשמע דלענין דאורייתא ל"מ קבעו ולבסוף חקקו ואיך פסק דמהני לענין דאורייתא וע' בנובי"ת סי' קמ"ב וכמה ישובים נאמרו בזה ולפענד"נ לישב בדרך זה דהנה בב"ק הקשה ג"כ אהך דצינור ותי' שאני שאובין דרבנן ולפ"ז קשה על הש"ך בתרתי דלענין דאורייתא מהני השינוי השם לשויא כתלוש הפלא שהגאונים לא הקשו רק מב"ב ולא מב"ק ולכן נראה דהנה מבואר במשנה פי"א דכלים דכל הנעשה לשמש את הקרקע אפי' לא חברם לקרקע טהור כגון דלתות וכו' ומבואר ברמב"ם פ"ט דכלים דאפי' קודם שיקבענו טהור וע' נובי"ת סי' ק"ט ולפ"ז קשה בהך דצינור בחקקו ולבסוף קבעו שהקשה בגמ' מכל המחובר לקרקע ומדף של נחתומין בשלמא בדף של נחתומין לא נעשה לשמש את הקרקע ובצינור נעשה לשמש את הקרקע ע' בפוסקים ולכן י"ל דהנה בב"ק ס"ו בגמ' שם מקשה ואי ס"ד קונה בשינוי השם אפי' קבעו ולבסוף חקקו נמי ולכאורה הדבר תמוה, דאף אם נאמר דשינוי השם ל"ק נמי קשה דהרי שינוי מעשה ודאי קונה וכאן הוה שינוי מעשה כדאיתא בריש הגוזל ועדיין קשה ומצאתי בש"מ שהרגיש בזה. ומה שנ"ל בזה הנה לכאורה הדבר תמוה מה ענין קנין למקוה ודבר זה צריך ביאור גדול ואמנם הגמ' ס"ל דכיון דשינוי השם מחשבתו מועיל לחשב כדבר אחד אף מועיל לחשבינהו כתלוש ע"י כן ולכן ס"ל לחלק דבשלמא שינוי מעשה דהוה שינוי בעצם הדבר י"ל דש"מ אינו מצד חשיבות רק דל"ה כעין שגזל והתורה אמרה כעין שגזל ולא מטעם חשיבות קונה ולכן באמת לענין מקוה לא שייך לומר דיחשב כתלוש משא"כ אם שינוי השם קונה הנה שינוי השם לא נשתנה גוף הדבר דהוי כעין שגזל רק דהוה מ"מ קנין ואתה צ"ל מחמת חשיבות הוה ולכן הקשה אם לטובתו מהני לקנין אף אתה מחשבהו כתלוש וז"ב בפי' הגמ' והנה י"ל דבאמת מצינו כל המחובר בקרקע הרי הוא כקרקע ומצינו דמשמש עם הקרקע טהור וי"ל דמשמש עם הקרקע הוא מטעם דהואיל דל"ה רק תשמיש לקרקע בטל הוא אג"ק ואינו מטעם כל המחובר לקרקע חשוב כקרקע בעצמותו ואף דבגמ' חולין אמר שאני סכין דלא מבטל לי' היינו דבדעתו לקחתו ול"ה מחובר לקרקע אבל אם בדעתו לקבעו

בקביעות בטל לקרקע ולכן נ"ל דהגמ' בב"ק הקשה רק מדין משמש עם הקרקע דהוי מטעם דבטל אג"ק והקשה דהרי חשובה הכא מצד שינוי השם ול"ב אגב קרקע ואמנם מטעם מחובר לקרקע י"ל דנהי דשינוי השם מחשבהו הוה מחובר לקרקע וכקרקע דמי. ומעתה מבואר הסוגיא כמין חומר דהנה ק' מה הקשה בב"ב והרי בלא"ה צ"ל דשאובין דרבנן מסוגיא דב"ק וכן קשה להיפך ואמנם שני הקושיות א' הם דבב"ק הקשו כן אס"ד דשינוי השם קונה קבעו ולבסוף חקקו הוה שינוי השם וחשוב ול"ב אג"ק ואי הטעם דכל המחובר לקרקע ז"א דכרבנן אתיא דמחובר לקרקע ל"ה כקרקע וע"כ מטעם משמש עם הקרקע ולכן תי' שאני שאיבה דרבנן ובב"ב הקשה ג"כ בדרך זה להיפך דע"כ מטעם דכל המחובר לקרקע דל"ל מטעם משמש עם הקרקע דקשה דהרי הוה שינוי השם ול"ב אג"ק ובזה יש לישב מה שקשה בב"ב דמשני שאני שאובין דרבנן ולענין דרבנן הוי כקרקע וי"ל מדף של נחתומין לשיטת ר"י בסוכה כ"ג היכי דמדרבנן הוה אינו ראוי' מהני אף לענין דאורייתא ע' בפוסקים פלפול גדול בזה. ובתוס' פסחים ל"ח לענין מושבת וקשה דמדרבנן הו"ל מחובר ולא הו"ל לקבל טומאה וע"ק לענין קנין הו"ל לקנות עכ"פ מדרבנן ואמנם להנ"ל ניחא דבאמת ל"ה מחובר אף מדרבנן ורק הואיל שהוא דרבנן מהני מטעם משמש עם הקרקע דל"מ שינוי השם כיון שמדרבנן ומ"מ חקקו ולבסוף קבעו ל"מ מטעם משמש עה"ק כיון שהי' עלי' תורת כלי בתלוש ובזה נדחו כל דברי הקצה"ח בסי' צ"ה מש"ש לענין מדרבנן במחובר לקרקע ודו"ק. וע' בט"ז או"ח סי' קנ"ט והרבה יש לדבר מזה ואמנם לפמ"ש הח"ס סי' קצ"ח בשם חלופי גרסאות דכל קושית הגמ' דב"ק היינו רק להו"א דשינוי השם החוזר לברייתו קונה אבל למסקנא לק"מ דבצינור הוי שינוי השם החוזר לברייתו וגרסי' בגמ' קו' זאת קודם שינויא דר' זירא דשינוי החוזר לברייתו ולמסקנא י"ל דבאמת מהני מטעם משמש עם הקרקע דאם נקרא עלי' שם כלי בתלוש פסול לענין מקום כמו שביארנו דכל קו' הגמ' בב"ב הוא עפ"י קו' הגמ' דב"ק ולמסקנא דשינוי השם שחוזר לברייתו הוה ולא קנה ל"ק לא קו' הגמ' דב"ב ולא דב"ק. ולכן פסקו כל הפוסקים דמהני אף לענין דאורייתא מטעם משמש עם הקרקע ובטל לגבי קרקע היכי דלא נקרא שמו בתלוש ול"ד לדף של נחתומין דהוי תשמיש בפ"ע ודו"ק היטב בכ"ז:

ו וקצת בדרך פלפול בארתי לקו' הגמ' בב"ק מה שהקשה ממקוה לקנין דאינו דומה כלל בארתי דקו' הגמ' קאי על הא דמקשה לעיל והרי מריש דמעיקרא כשורא והשתא טללא ותנן על המריש הגזול שבנאו בבירה כו' ומשני מריש שמו עליו ור"ז אמר שינוי החוזר לברייתו ל"מ ולכאורה הדבר תמוה דמה מקשה ממריש דבאמת הרי קיי"ל קרקע אינה נגזלת ואינו קונה לגזלן בשום יאוש ולא בשום קנין שינוי מעשה ושינוי השם. והנה רש"י

פי' והשתא טללא לאחר שנתנן בבנין ונתן עלי' תקרת נסרים ועלי' ומעתה מה יקנה קודם שבנאו ל"ה שינוי השם ולאחר שבנאו בבנין הוי אז מחובר לקרקע וכל המחובר לקרקע אינו קנוי' לגזלן בשום קנין וע' לקמן וע"כ צ"ל כיון דהוי שינוי השם מחשבהו כתלוש ול"מ מחובר לקרקע ולכן הקשה בגמ' כן ושינוי השם שאינו חוזר לברייתו מי הוי שינוי אף לענין יאוש דהרי אתה מחלק כן על קו' דמריש וע"כ צריך אתה לומר דל"ח ח מחובר ע"י שינוי השם דאל"כ קרקע אינה נגזלת וע' במג"א תרל"ז והרי צינור דקבעו ולבסוף חקקו חשוב כקרקע ונחשבהו כתלוש עמוד והתבונן בהערה זו. ואמנם בשורש הדבר הנה לפי המבואר בסוגיא דמעילה ד"כ דאמר רב המשתחוה לבית אסרו ומייתי הגמ' לימא מסייע ליה לרב הדר בבית של הקדש כיון שנהנה מעל ומשני התם בשהקדישו ולבסוף בנאו ובבנאו ואח"כ הקדישו לא מעל וכ"פ הרמב"ם ז"ל ולמדנו מסוגיא זו הא דתלוש ולבסוף חברו הוי כמחובר היינו בשלו דזה תליא בדעת האדם ובשלו יכול לעשות מחובר ובשל חבירו אין לו כח זה ולכן בהקדישו כיון שכבר נעשה הקדש אין לו כח לעשותו מחובר דנהי דהוא מבטל לי' ההקדש לא מבטל לי' וזה דבר חדש [והרבה יש לדבר ולהקשות מה שהקשו מדף על מקוה ולימא דשם מיירי בשל אחר וקצרתי וע' בספרי לא"ח סי' כ"ד אות ב"ג מה שכתבתי בהך דמעילה] ועכ"פ אין מקום לקושית הגמ' ממקוה דבאמת אינה דומה כלל ורק דהגוו' הקשה להמקשן שהקשה ממריש והרי קרקע אינה נגזלת ול"ה כמחובר ובמסקנא דמעילה דבשל אחרים ל"ה כמחובר שפיר הקשה ממריש אף שבנאו בבנין מ"מ כיון שהוא של אחר ל"ה כמחובר ושוב יקנה בשינוי השם ולק"מ ממקוה דאין כאן ראי' דשינוי השם משויא כתלוש ולכן אף בדאורייתא מהני ודוק היטב בכ"ז. וע' בקצה"ח שהקשה על סוגיא דמריש בב"ק והרי בלא"ה הו' שינוי מעשה לדעת רש"י ולפמ"ש ניחא דשינוי מעשה לא משויא כתלוש ולכן לא הקשה די"ל קרקע אינה נגזלת ורק משינוי השם הקשה שפיר:

ז ואמנם בלא"ה קו' שהקשתי ממריש יש לישב דבאמת טעם הדבר דקרקע אינה נגזלת ביאר בפ"י וכן הוא פשוט דהטעם דהרמב"ן בב"מ כתב דיאוש ל"מ רק כשהיא אינה ברשותו ותחת ידו ורשותו ל"מ יאוש עי' בש"ס ב"מ כ"ו וכיון שקרקע כל היכי דאיתא ברשותו דבעלים איתא כמו דאמרינן בב"מ ז' ולכן לא מהני יאוש וה"ה מה"ט דל"מ שינוי מעשה דדוקא היכי דצריך השבה מהני שינוי מעשה אבל בקרקע דא"צ השבה דהוי ברשות בעלים. ומעתה כ"ז בגזל קרקע אבל בגזל מטלטלין ול"ה ברשות הגזלן ונעשה כקרקע שפיר יכול לקנות בש"ה ובש"מ. עוד נ"ל דטעם קרקע אינה נגזלת דנקרא על שם בעלים משא"כ במטלטלין ואם הי' מטלטלין ואח"כ קבעו לא מקרי שם בעלים ולטעם

זה אתי שפיר דכשנשתקע שם בעלים מועיל יאוש אף בקרקע ולמ"ד דאינו מועיל אף בנשתקע לא תליא בזה וע' תוס' סוכה וכן לה"א דב"ע דף ז' דלא ידעו לחלק בין קרקע למטלטלין לענין אינו ברשותו גזה"כ בקרקע דאינה נגזלת וגם אם קבעו אח"כ בקרקע ל"מ יאוש וש"מ. ובזה תליא סוגיא דגמ' דב"ק שהקשה ממקוה וממריש דס"ל בקרקע גזה"כ הוא ולהלכה לדידן ל"ק כנ"ל ודו"ק. ולמ"ש הנה מקום אתי בישוב קו' התוס' סוכה ל' ד"ה הא שינוי החוזר לברייתו דל"מ לענין דאורייתא והקשו מהאי סבתא דאין לה אלא דמי עצים מטעם תקנת השבים וקנין מדרבנן מהני לדאורייתא. ולפענ"ד י"ל דבאמת רש"י כ' דקניא בשינוי השם וש"מ ועוד תקנת השבים. וע' בח"ס דל"ה ש"מ רק אם חברו בטינא וע' בגמ' שם ואמנם אם חברו בטינא שוב הי' קרקע ומחובר לקרקע ואינו קונה בשינוי ואמנם אם הטעם דקרקע אינה נגזלת דהוי ברשותו ובממון שאין אתה יכול להוציאו בדיינים אף בקרקע ל"ה ברשותו כדאיתא בב"מ והארכתי בסוגיא דאוונכרי מזה ומעתה ה"ק פטיתא היא דא דקניא מדרבנן מפני תק"ה ועכ"פ הוי ממון שאין אתה יכול להוציאו בדיינים ושוב קניא בש"מ דל"ש קרקע אינה נגזלת ואין קנין לגזלן דהוי ממון שאין אתה יכול להוציאו ודוק ומיושב קו' התוס' וכבר פי' כעין זה מ"ש רש"י באוונכרי סתם עכו"ם גזלי ארעתא מישראל והקשו בזה הלא גם גזל נכרי אסור ולפמ"ש ניחא דבנכרי, א"צ להשיב כמ"ש שארי הגאון מליסא בסי' שמ"ח והוי ממון שאין אתה יכול להוציאו בדיינים ואף קרקע נגזלת ולכן פי' סתם עכו"ם גזלי ארעתא מישראל ודו"ק והוא נעים. אמנם מ"ש בפירוש דברי רש"י בהך דהאי סבתא ליתא לפמ"ש דבמטלטלין שנעשה אח"כ קרקע קרקע נגזלת ודו"ק היטב כי הרבה יש לדבר בכ"ז וקצרתי, [וע' בספרי לא"ח סי' צ"ט]:

ח הנה הארכתי בפלפלת כ"ש יען ראיתי כל אחרונים פלפלו בענין זה ועכ"פ כולם העלו להלכה דכשר אף לענין דאורייתא ובפרט בצינור רובם ככולם פסקו דל"ח לגומא ואף להגהות מרדכי זה בלא נקבעת לארץ אבל בקבעו ולבסוף חקקו מותר כמו שהוכחתי בישוב דברי המרדכי ועכ"פ בנעשה מאליו ואמנם לחוש לדברי ההג"מ יש לעשות הצינור משופע כמ"ש בשם המהרי"ק לבל יתעכבו שם המים ולא יעשה נקב וגם יניחו ג"ט שלא יהיה צינור ועכ"פ יכשר ע"י המשכה וטעם הדבר דהרי למ"ד כולה שאוב ל"ד ודאי מותר בקבעו ולבסוף חקקו ולמ"ד דאורייתא מותר ע"י המשכה ואף דדעת הראב"ד דכולו שאוב לא יכשר ע"י המשכה מ"מ להרמב"ם דכולו שאוב מדאורייתא וכולו שאוב ע"י המשכה ל"ד דהרי התוס' פסחים י"ז הוכיחו שם מהא דאמרינן בקרקע כשר דכולו שאוב ל"ד ותי' ה"ר משה בתוס' ב"ב ס"ו דמיירי ע"י המשכה הרי דרובה

ע"י המשכה ל"ד וכן משמע ממהרי"ט ועכ"פ הוי ס"ס שמא כולו שאוב ל"ד ושמא רובה ע"י המשכה כשר מדאורייתא ולכן אין כאן חשש דאורייתא ולענין דרבנן ודאי מהני קבוע כקרקע וכן מסיק בשו"ת חסד לאברהם שנדפס מחדש להקל. כ"ז כתבתי להלכה עפ"י פוסקים הראשונים ואחרונים דבעשה צינור משופע שאין לו לבזבזין והניח ג"ט שנכשר ע"י המשכה וקבע הנסרים תחת הקרקע שיהי' קבוע וגם עשאו מעיקרא אדעתא דלקבוע בקרקע אין כאן חשש עפ"י הדין. ואולם מחמת ששמעתי שהחסידים ואנשי מעשה רצונם שיהי' להם מקוה כשירה לכתחלה בלי שום חשש ושאלה כלל ע"כ באם אפשר לתקן המקוה בלי צינור כלל וודאי מה טוב לחוש לדעת הג"מ ואם א"א בענין אחר אז דעתי להכשיר באופן הנ"ל:

והנני ידידו:

סימן כז

ב"ה פרעמישלא תרל"ח:

שלום וברכה וכ"ט לכבוד ידידי ה"ה הרב המאה"ג החריף ובקי בכל חדרי תורה המפורסים כש"ת מ' שמעון פרענקיל נ"י:

האבד"ק פאדגורזע יע"א:

ע"ד המקוה שעושין בק' ע"ד הציור הנדפס בסוף ס' לחם ושמלה והמקוה נעשה בדרך זה ביען שלא יכלו למצוא מים כי אם בעומקא רבה ע"כ חפרו באר אחת ובה מים חיים ובתוך הבאר ממעל למים עשו כיסוי ולמעלה בשטח הקרקע עומד ארגז חציו על הבאר וחציו על פני הקרקע ובשולי הארגז כנגד פי הבאר נקב ובו קנה חלל יורד דרך הכיסוי לתוך המעיין ועשו ברזא להנקב אשר בשולי הארגז שיוכל לפתוח ולסתום ולמעלה בשטח הקרקע חפרו חפירה אחת וימשכו מי המעיין לתוך החפירה הנ"ל דרך קנה שעולה מן המעיין דרך הכיסוי למעלה עד כנגד החפירה הנ"ל שם יכפף הקנה והולך לתוך החפירה הנ"ל. והקנה הוא של ברזל ובסופו כנגד החפירה הוא של עץ ומבחוץ עשו עוד באר אחת ומשכו מים מן הבאר אשר מבחוץ לתוך הארגז הנ"ל ע"י פלומפ וכשמתמלא הארגז ושוב אין שואבין מים מהפלומפ. אז פותחין הברזא מהארגז ויורדין מי הארגז דרך הקנה לתוך המעיין אשר מבפנים ויען שאין להמים מקום להתפשט בתוך המעיין כי המעיין מכוסה היטב המים עולים עד הקנה הכפוף לתוך החפירה הנ"ל ושם יקוו המים להיות מקוה וכשכבר נתמלא מ' סאה שופכין עוד מים ממקום אחר לשם וסותמין בתוך המקוה. את הנקב מהסילון וכשרוצין לנקות המקוה יש תחת השליבות ברזא שמוציאים המים לחוץ וחוזרין ושופכין כנ"ל. ולמען דעת בטח כי המעיין אשר

בתוך הבאר המכוסה לא יכזבו מימיו העמיד גם שמה פלומפ שהולך בעומק רק עד הכיסוי וקצת יותר ששואבים בה לפעמים ובוחנים אם נמצא בהבאר מים. והנה בתשו' שואל ומשיב תנינא ח"א סי' כ"ד מבואר שהגאון מסאנדץ מפקפק בהיתר מקוה זו:

והגאון מלבוב השיב להתיר בסי' כ"ה וכת"ה מפלפל בזה ורוצה לשמוע חות דעתי:

א תשובה הנה הגאון מסאנדץ מפקפק בתשובה הנ"ל על מקוה זו דניצוק וקטפרס אינו חיבור ואף הנטע שעשועים סי' כ"ד המצדד להקל בקטפרס הוא דוקא בזוחל דרך מהלכו אבל באם החיבור היא ע"י סיבה מכריח ובסור הסיבה ישוב לקדמתו אינו מטהר בהלוכו שלא כדרך מנהגו לא בקטפרס ולא בגוד אחית (כפי הנראה כ' הגאון זצ"ל סברא זו מדעתא דנפשי' וע' בדברי חיים סעיף נ"ז שכ' דדוקא נהר שעיקר חיותו הוא לזחול קטפרס חיבור ומשמע שאם זוחל ע"י סיבה ל"ה קטפרס חיבור) והגאון מלבוב השיב לו שהוא סבור שאותן המים בעצמן היורדים המה שעולין ע"י סיבה והמכריח, ולא כן היא כי יען שאין להמים מקום להתפשט עולה מי המעיין בעצמן ואין אנו צריכין לחיבור קטפרס ולא ניצוק ולא גוד אחית ואם הי' מקום שיצאו מי המעיין בעצמן בודאי לא היו צריכין לשום דבר רק שהקנה אין לו כח להוציא עד שדחקוהו המים ועכ"פ מי המעיין הוא שיוצא. ומייתי ראי' מסי' ר"א סעיף כ"ב במקוה חסר ג' לוגין ושפכו לתוכה ג' לוגין מים שאובין לעולם הוא בפסולו עד שישטפו עליו מים כשרים כדי שיצא ממנו כדי מלואו ועוד שהמים הבאים דוחים את המים הראשונים וע' בבאה"ג שם דלא איכפת לן אם הם מעורבים ע"כ דברי השואל ומשיב, וכת"ה הקשה עליו דמה מייתי מסעיף כ"ב הרי מבואר ברמ"א שם דזה דוקא בג' לוגין אבל בכולו שאוב מחשבין המים היוצאין לפי ערך עיי"ש ובש"ך ס"ק נ"ו ומייתי גם לש"ך ס"ק נ"ז דאם הבור אין מחזיק יותר סמכינן דהמים הבאים דוחין מים הראשונים אבל אם הוא מחזיק יותר אפשר שנשארו שם המים שנפסלו. א"כ בכאן דכל המים הולך בדרך זה אין לסמוך על סברא שהמים הראשונים דוחין מי המעיין. ושוב צריך לחיבור קטפרס דהרי הני תרי גאונים מודים דאם המים הנשפכים מהארגז עולים צריכין לחיבור עוד הקשה דאף אם המים מהארגז עולים מה בכך הרי מבואר במשנה דמקואות פ"ו מ"ח הי' בעליון מ' סאה ובתחתון אינו כלום ממלא בכתף עד שיורד לתחתון ומה לי שיורד לתחתון או שעולה למעלה וגם בס' לחם ושמלה רמז למשנה זו: ב הנה בגוף הדבר מה שדנו הגאונים הנ"ל וכת"ה איזה מים היוצא הנה הש"ך בס"ק נ"ו מייתי להראב"ד דבכולה שאובה לא דנין לפי חשבון ודנין כמחצה על מחצה ואזלינן הכא לחומרא והכא לחומרא והיינו אף שיש בבור ק"כ לוגין פסולים ומי האמה מ' לוגין כשרים ויצאו פ' לוגין לא תלינן שיצא ג'

רבעים מים פסולים רק שיצא מחצה על מחצה. ולפ"ז בנ"ד אף שבודאי אי בשעה שנכנס מים מהארגז ויצא המים דרך הקנה למעלה מי המעיין מרובה. מ"מ לא תלינן רק שיצא מחצה על מחצה. אולם כבר הקשיתי על הש"ך אמאי מחמיר כל כך במקוה דלא אזלינן לקולא לדון לפי חשבון. והרי בסי' צ"ט פסקינן בבישל חלב במים ונפל תחת קדירה של בשר אף דט"כ דאורייתא משערין לפי חשבון ולא חיישינן שיצא מחצה על מחצה רק משערין לפי חשבון כמ"ש באו"ה משום דיש בילה לדבר לח ואמאי לא אזלינן הכא לפי חשבון ובמקום אחר רציתי לפלפל בזה ולחלק בין היכי שאנו דנין על מה שנשאר ובין היכא שאנו דנין על מה שיצא כעין שכ' בנתיבות סי' רצ"ב לענין כל דפריש מרובא פריש עיי"ש (וע' בספרי לא"ח סי' נ"ג אות י"ב וסי' ס"ד אות ב'). אך לא נהירא לי אך החילוק פשוט דשם בבישול הוא נבלל ונתערב יפה ולכן דנין לפי חשבון משא"כ באמה שנכנסת ויוצאת דרך בור מלא מים שאובים דלא נתערב יפה חייש הראב"ד לחומרא ודייניין מחצה על מחצה. א"כ במקוה זו שהמים נכנסין וביען שהמים אין להם מקום להתפשט עולין למים א"כ שייך לומר דמתערבין יפה ואינו דומה לאמה שנכנסין ויוצאין דשם לא נבלל יפה. ועל כן יש לומר דכיון דלפי חשבון הוי מי המעיין הרוב ובכל פעם יוצא רוב מי המעיין הוי כמשנה דמקוואות פ"ד מ"ז מים שאובין ומי גשמים שנתערבו אם רוב מן הכשר כשר ועיין בטו"ז סי' ר"א ס"ק נ"ז דהמים הוכשר ע"י רובא והמשכה, ומ"ה ה"ה כאן הי' מקום לומר דא"צ לצירוף מעיין לפי סברה הנ"ל דתלינן דבכל פעם יצא רוב מי המעיין לפ"ח. ומ"מ מי יודע אם הסברא הנ"ל חזקה וברורה: ג והנה י"ל דעיקר החילוק שמחלק הראב"ד בין בור שבחצר ונפל ג' לוגין דמהני מלואו ועוד דתולין לומר דכל מים שבבור הפסולין יצאו ובין בור שהוא מלא מים שאובין דאמרינן לפי חשבון יצא או מע"מ והכא לחומרא והכא לחומרא משום דבג' לוגין תלינן לקולא משא"כ בכלו שאוב. וצ"ל בכונת הראב"ד אף דהראב"ד מהסוברים דכולו שאוב ג"כ ל"ד כמבואר בבעל הנפש פ"ב ורק היכא שכולו בא בידי אדם דאורייתא מ"מ ס"ל דלענין זה מחמירין בכולו שאוב. ועוד שמא מיירי להראב"ד המשנה דבור שהוא מלא מים שאובין בשאוב בידי אדם דהוה להראב"ד דאורייתא ולכן לא תלינן להקל. א"כ המקוה דידן דהמים באים ע"י פלומפ להארגז ואחר שכלו לשאוב המים הולכין מהארגז למעיין, ונמצאו פוסקים מקילין בפלומפ ואף להמחמירין ל"ה רק מדרבנן בנ"ד שהולך מהארגז למעיין א"כ הוה כמו בג' לוגין דתלינן לקולא וע"כ צידד שפיר בשואל ומשיב להקל דהמים שבמעיין יוצאין וא"צ לחיבור:

ד' ובעיקר מה שהקשה כת"ה מה לי אם יוצאין מים שהולכין מהארגז והרי במשנה פ"ו מ"ח מבואר דהי' בעליון מ' סאה ובתחתון אינו כלום ממלא בכתף והטעם דהמים המה נכשרים מהעליון ואין חוזרים ונפסלים. א"כ מה בכך שהמים שנכנסו יוצאים כיון שהוכשרו במעיין מטעם זריעה או ביטול כמו שמבואר וע"כ נראה לי שהם רצו לחוש לדעת הראב"ד בבעהנ"פ דמקוה שיש בו מ' סאה מכוונות ונפל בו מ"ס מים שאובין כי חסרו מים מיד נפסל דהראב"ד לא ס"ל סברא דזריעה. וע"כ צ"ל דהמשנה פ"ו מ"ח בהי' בעליון מ' סאה ובתחתון אינו כלום ממלא בכתף וכ' הראב"ד והובא בב"י ובתוי"ט דמ"ה העליון והתחתון כשר משום דכי הדדי נפקי וצ"ל סברת הראב"ד דמנא ידעינן דנפק מחצה וע"כ כיון שיש סברא דמים התחתונים דוחקים את הראשונים וע"כ הראשונים שהם הכשרים יוצאים ויש סברא להיפך דהמים היורדים באחרונה יוצאים בראשונה כמ"ש הראב"ד וע"כ אנו מחזקינן דנפק מחצה על מחצה א"כ זה שייך דוקא אם הבור מלא על כל גדותיו שייך ב' סברות הנ"ל אבל אם הבור אינו מלא וכ"ז שלא נתמלא הבור מתערבים המים שאובים והמים הכשרים כיון דבלח יש בילה אע"ג דאח"כ שנתמלא הבור נפקי כי הדדי מ"מ הרוב הוא ממים שאובים וזה כוונת הש"ך בסק נ"ז. א"כ בנ"ד כל עוד שהמים שבבור אינם מגיעים לתקרה המים שבבור מתערבין יפה ואח"כ אף שהמים מגיעים לתקרה רוב ממים שאובי' עולין למעלה דחיישי' שמא רוב המה נגד המים שבמעיין ופסול לשיטת הראב"ד לזאת הצריכו הגאונים הנ"ל שיהי' מחובר למעיין ובמעיין אף הראב"ד מודה כמבואר בבעהנ"פ ובש"ך ס"ק קי"ב כ' בשם רבינו ירוחם דאם נפסק החיבור מהמעיין יש להחמיר ונובי"ת סי' קמ"א הקשה ממשנה דמקוואות פ"ו מ"ג והרי שם כשיצאו הטובלים נפסק החיבור ומ"מ נשארו בהכשרן ע"כ צ"ל דרבינו ירוחם שהביא הש"ך ס"ק קי"ב חשש לדעת הראב"ד דאם הי' רוב מים שאובין נפסלו בנפסק החיבור ומשנה דמקוואות הנ"ל מיירי בליכא רוב מים שאובין. וכ"כ בספר ד"ח בהלכות מקוואות ס"כ דרבינו ירוחם חשש לשיטת הראב"ד א"כ שפיר דן זקנו הגאון זצ"ל לענין קטפרס אך דבספר לחם ושמלה ס"ק נ"ד כ' דאם באו המים דרך המשכה אף הראב"ד מודה וכן כ' בישועת יעקב בתשובה לק' קאמינקא א"כ בנ"ד אין לחוש אף לשיטת הראב"ד אך שכ"ת כ' דמבעהנ"פ יראה דאף ע"י המשכה פוסל דהא מתניתין פ"ד דמקוואות גבי מ"ש ומ"ג שנתערבו בחצר דקא מייתי ראי' בהמשכה קא מיירי וכ"כ בס' דברי אמת וכן התשב"ץ שהביא הש"ך ס"ק ס"ג בהמשכה קא מיירי ומ"מ כ' לחוש לדברי הראב"ד וע"כ הוא מסתפק לדינא:

ה הנה מקודם צריך לבאר דעת הראב"ד הנה מדס"ל להראב"ד דהא דנתן סאה ונטל סאה במים מיירי ע"כ לא ס"ל כדעת הרא"ש דהמים שאובים הכשר מטעם זריעה ורק מטעם ביטול ולכן אם נטל רוב מים כשרים ונשאר רוב מים שאובים חוזר וניער כמ"ש הפ"ח סי' צ"ט בדעת הראב"ד וע' בספרי לא"ח סי' ב' אות א' הקשיתי על תוס' ב"ק שהקשו אהא דברובו פסול ונימא קמא קמא בטל והרי ברוב איסור לכ"ע חוזר וניער וכתבתי דתוס' ס"ל כפי' הרמב"ם במשנה דתרומות פ"ה מ"ז וע' בהל' פי"ג דתרומות הלכה ה' שפי' לא שנפלו נ"א סאה רק שנפלו מאה סאה ועוד ואין ממשנה ראיה דברוב איסור חוזר וניער. אבל הראב"ד לא יסבור כתוס' רק דברוב איסור חוזר וניער. והנה ראיתי בברוך טעם שער התערובות בדין בטול טעם בדשיל"מ פ"ב שחולק על הפ"ח וס"ל בדעת הראב"ד דאף ברוב איסור אינו חוזר וניער בלח בלח ואין ראי' ממשנה דמבואר דברוב איסור אסור דשם ביבש מיירי ע"ש וצ"ע. דאס"ד דיש חילוק בין לח בלח ליבש ביבש. א"כ בבכורות כ"ב בציר דאמרינן לקדירה מצא מין את מינו וניער א"ל אביי וכי טומאה שבטלה חזרה וניערה א"ל ואת לא תסברא והתנן סאה תרומה טמאה וכו' ומה הקשה דלמא לא אמר אביי רק בלח בלח דבציר קמיירי ומה הקשה מיבש ביבש דגם אביי מודה בנתרבה איסור אלא ודאי אין חילוק. והנה מזה קשה גם לדברי הת"ה שמחלק לענין חמץ בפסח דבלח אינו חוזר וניער משא"כ ביבש. וכן פסקינן בסי' תמ"ז מה הקשה בגמ' אך שם י"ל דדוקא לענין חמץ בפסח דלא ניתוסף איסור רק השתנות בזמן יש לומר דבלח בלח שכבר נבלל ונתבטל אינו חל שם חמץ מחדש. משא"כ ביבש ביבש דלא נבלל חל עליו איסור חמץ בכל מקום שהוא אמנם בבכורות בהך דציר דניתוסף מים והמים נטמא ומ"מ ס"ל דאינו חוזר וניער הי' ס"ל למקשה דאם ביטול אלים כל כך דאף דניתוסף איסור מותר ה"ה ביבש ביבש ונתרבה איסור מותר. והמתרץ משני דאם טומאה עוררת טומאה טהרה עוררת טומאה אבל אס"ד כמ"ש הברוך טעם דבלח בלח ס"ל להראב"ד אף ברוב איסור מוסר. וע"כ בהך דחיישינן בבכורות כ"ג שמא יבא קב חולין טמאים ממקום אחר דוקא ביבש הוא. א"כ מה מקשה לאביי. ועיין מ"ש מהר"י קורקס ספ"א מאבות הטומאה לחלק ג"כ דבלח בלח אף טומאת משא אינו מטמא משום דכמאן דליתא דמי. ומה שהקשה עליו המל"מ פ"א ממשכב ומושב ה' י"ד וגם על הר"י קורקוס קשה דא"כ מה הקשה לאביי מיבש ביבש על לח בלח וצ"ע:

ו וראיתי דבר תמוה לברוך טעם בשער התערובות שם פ"ג שכ' והמשנה דנתן סאה ונטל סאה עד רובא ביבש ביבש מיירי עיי"ש ובמח"כ שגגה פלטה קלמוסו דמשנה מיירי במקוה דהוא לח בלח. וע"כ מדס"ל להראב"ד דברובו חוזר וניער אף בלח בלח חוזר

וניער ברוב איסור כדברי הפ"ח וראיתי להגאון מסאנדץ בדברי חיים סעיף כ' שנמשך אחר דברי הברוך טעם ולכן כ' לישב להראב"ד הך דנטל סאה דאינו דומה מקוה לשאר ביטולים ובאמת דברי הפ"ח שרירין וקיימין ולכן להראב"ד בנתן סאה ונטל סאה חוזר וניער ברוב איסור כמו בכל איסורין. ועכ"פ כיון דלהראב"ד הטעם דחוזר וניער. ובפליתי סי' צ"ט כ' דאף בנתרבה איסור אינו אסור רק מדרבנן. דמדאורייתא אינו חוזר וניער א"כ נ"ל דדברי הראב"ד אינן נאמרים רק בשאיבה דאורייתא דהרי הראב"ד בבעל הנפש כ' דשאיבה דאורייתא הוא דוקא ע"י אדם אבל ע"י כלים שלא בידי אדם ממש ל"ה מדאור'. וכן הביא בב"י בשמו וכן כ' בשיטה מקובצת ב"ק בשמו דף ס"ז א"כ כיון דאמתני' דנתן סאה קאי דהוא בידי אדם הוה שאוב דאורייתא ומ"ה אמרינן מדרבנן חוזר וניער. משא"כ בשאובין שהמשיכוהו ואף בידי אדם אם המשיכוהו אח"כ ל"ה דאורייתא ובזה אף הראב"ד מודה דעד כאן לא ס"ל להראב"ד סברת הרא"ש דמהני מתורת זריעה ואינו נאסר מעולם אף אם פי' המים הכשרים רק בדאו' כגון בשאוב בידי אדם. ואולם בשאוב דרבנן מודה דמהני מתורת זריעה ואינו חוזר ונאסר ותדע דהרי למ"ד אין טומאה למשקין כל עיקר לא אשכחן זריעה בדאורייתא רק בדרבנן. ולכן ס"ל להראב"ד דלשאוב דאורייתא ל"מ סברת זריעה רק תורת ביטול וחוזר ונאסר. משא"כ בשאיבה דרבנן. ועיין תשובת הרא"ש סי' ל"א דמייתי כמה ראיות דכיון שהותר שאובים מטעם השקה שוב אינו חוזר ונאסר. ומכ"ז קשה להראב"ד אך לפמ"ש דבשאוב דרבנן גם הראב"ד מודה י"ל כל הראיות די"ל דכל הני מירי בשאוב דרבנן דהוא ע"י כלים. וכיוצא בזה תי' הש"ך קי"ז דברי הרא"ש עיי"ש:

ז ובהכי נ"ל לישב דברי הראב"ד בבעהנ"פ פ"ג משער המים שכ' בהך דהי' בעליון מ' סאה ובתחתון אינו כלום ממלא בכתף וז"ל והא ודאי לאכשורי תרווייהו עליון ותחתון קא בעי. ואס"ד דלא נפקי כי הדדי או האי פסול או האי פסול שהרי כנתן סאה ונטל סאה דמי ואמרי' עד רובא אלא ש"מ דכי הדדי נינהו וש"מ דלא קפדינן בכה"ג אלא שלא נשקול רובא דמקוה כתירוצא דתירץ בפ' הערל ומש"ה תרווייהו מתכשרי עכ"ל. הרי דס"ל דמחצה על מחצה סגי ולעיל בפ"ב כ' הוא גופי' דאם נפלו בו מחצה על מחצה ספיקא טמא דבעינן רובא בידי שמים א"כ סותר דברי עצמו. ולהנ"ל ניחא דהנה המקוה העליונה כשרה כיון דבתחלה הי' בה מ' סאה ונתבטל המים שאובים אף שהלך מחצה מ"מ כל עוד שלא תתרבה האיסור ל"א חוזר וניער. והמקוה התחתונה כשרה דהשאובין לא הלכו לשם רק ע"י המשכה ואף להראב"ד דבידי אדם דבר תורה מ"מ אם אח"כ נמשך ל"ה רק דרבנן א"כ לענין מקוה התחתונה סמכינן שכבר נתבטל ואינו חוזר וניער ודוקא

לענין דאורייתא אמרינן מדרבנן חוזר וניער משא"כ בפ"ב דמיירי בשאוב מדאורייתא בלא ביטול ל"מ מחצה על מחצה וגם בשאוב דרבנן ל"מ מחצה על מחצה, רק דלענין איסור דרבנן אמרינן אינו חוזר וניער והוה ביטול כשר. ובהכי ניחא מה שהראב"ד סמך עצמו אלישנא שלא נשקול רובא אף דאיכא ב' לישנא ביבמות פ"ב ואיך סמך את עצמו לקולא אך כיון דחוזר וניער אף ברוב איסור ל"ה רק דרבנן סמך את עצמו לקולא. והנה קשיא להראב"ד שכ' בטעם המשנה דהי' עליון מ' סאה ממלא בכתף דמחצה מהמ' סאה יורד להתחתון וכהך לישנא דיבמות א"כ לתירץ הב' ביבמות דבנשתייר מחצה פסול קשי' ממשנה הנ"ל ולפמ"ש י"ל דהראב"ד האמת משני כיון דפוסק כהך תירוצא י"ל דמחצה מים הכשר ירד למטה אבל באמת י"ל אף אם הרוב מהכשרים נשאר למעלה ורוב מים שאובים ירד למטה ב' המקוואות כשרים בהמקוה העליונה נשאר רוב והמקוה התחתונה כיון דהוי דרך המשכה לא אמרינן לגבה חוזר וניער על כן שניהם כשרים. וכן יפרש המשנה ללישנא ב' דיבמות. וברי"ט אלגזי בכורות כ"ז והוא דף ל"ה דפוס פרעשבורג הקשה על הראב"ד דעל דברי הר"מ פי"ג דתרומות דין י"א שכ' דאם הי' לו יין של תרומת ח"ל נוטל ממנו לוג ונותן ב' לוגין חולין ואח"כ נותן לוג תרומה ומגביה מארבעתן לוג ושותה. וע"ז השיג הראב"ד וכ' ענין זה אסור שהרי הוא מחצה על מחצה. ותמה הרי"ט אלגזי שהרי קמא קמא בטל ואינו חוזר וניער עד שיהי' רוב איסור להראב"ד ומה מקשה. ונ"ל דהראב"ד חושש הכא ללישנא ב' יבמות דבעי שישתייר רובא ובמחצה על מחצה חוזר וניער. ואף דמיירי בתרומה דרבנן מ"מ לענין לבטלה לכתחילה מחמיר הראב"ד כהך לישנא:

ח עוד אפשר לומר בדעת הראב"ד דמה"ט ס"ל להראב"ד במקוה חוזר וניער וכן בתרומה דרבנן כיון דמצי לבטל לכתחלה והיינו אף דס"ל להראב"ד בשאר איסורין אינו חוזר וניער הייני דוקא באיסורין שאסור לבטל לכתחלה ואין בידו להוסיף איסור אמרינן דבטל ואינו חוזר וניער. משא"כ היכא שבידו להוסיף כגון במקוה דמותר לבטל בידים מ"ה אמרינן חוזר וניער דבידו להוסיף וכל שבידו לאו כמחוסר מעשה דמי וכיוצא בזה אמרינן לענין דיחוי דכל שבידו לאו דיחוי הוא וה"ה לענין ביטול אמרינן חוזר וניער ומה"ט ס"ל להראב"ד בתרומת ח"ל דמבטלה ברוב לכתחלה אמרינן חוזר וניער ובהכי מיושבין דברי הרמב"ם דבה' תרומות פסק בסאה תרומה שנפלה ואח"כ נפל אחרת לאחר שנודע אינו חוזר וניער והוכיחו הפ"ח והפליתי סי' צ"ט דהוא ס"ל בכל דוכתא אינו חוזר וניער והוא גופיה פסק בפט"ז מטומאת אוכלין בלוקח ציר מעם הארץ דלקצירה מצא מין את מינו וניער הגם שכ' דלקצירה מצא מין את מינו ונמצא רוב המים טמאים ובנתרבה

איסור לכ"ע חוזר וניער מ"מ כיון דכאן טהרה מעוררת טומאה כדאמרינן בגמ' לא מקרי זאת נתרבה איסור ובפרט לפמ"ש הפליתי דבנתרבה איסור ל"ה רק דרבנן א"כ לענין מים בציר בנתרבה מים טהורים לא הי' לנו לומר חוזר וניער דאינו דומה לרוב איסור. אבל לפמ"ש נכון לחלק דבציר כיון שמותר לערב מים טהורים ומצא מין את מינו לכן אמרינן חוזר וניער משא"כ בתרומה דל"ש חוזר וניער רק אם נתרבה איסור דל"ש מצא מין את מינו רק במים טהורים לענין טומאה. אבל בתרומה לא משכחת חוזר וניער רק בנתרבה תרומה וזה אין בידו להוסיף והו"ל מחוסר מעשה מה שאין בידו ולכן אמרינן שכבר נתבטל ואינו חוזר וניער. ועיין בתוס' יבמות פ"ב ד"ה ר' יהודה שכתבו דדוקא בדבר לח ס"ל לר' יהודה דמב"מ ל"ב. והא דאמרינן בהקומץ בשתי מנחות שנתערבו דלר' יהודה ל"ב התם מתוך שומנן נתרככין ונותנין טעם א"נ כשיאפו אותן יתנו טעם. ומעולם לא הבנתי תירץ הב' שהרי כבר נתבטל קודם שיאפה ונאסר. ואח"כ אמרינן אינו חוזר וניער ואיך נסמוך על סברת חוזר וניער להקל כיון דכבר נתבטל. ובשולי המכתב בספרי לא"ח סי' א' הקשיתי על תי' זה דהרי כבר נדחה. ויש דיחוי ושם כתבתי דכל שבידו לאו דיחוי ופלפלתי שם אבל מה דקשה לי דאינו חוזר וניער אינו מיושב. אך לפמ"ש לעיל דהיכא שבידו ובפרט היכא שבוודאי יעשה כן אמרינן חוזר וניער נכון דבריהם דכיון דבידו לאפות ובודאי יאפה בודאי לר"י חוזר וניער להקל ולא מיפסל משום מיעט סולתה:

מ ויש להקשות לשיטת הראב"ד דאם נשפך מים שאובים למקוה מ"ס מים טהורים אינו מותר מטעם זריעה כמו לשיטת הרא"ש רק מטעם ביטול. איך אמרי' ביבמות פ"ב אם נטל סאה ונתן סאה עד כ' סאה המקוה מותרת והרי לא נשאר רק כ"א סאה ואיך נצרף הי"ט סאה לשיעור והרי רש"י במנחות כ"ג כ' דבגמ' לא מקשה רק דלבטלי טיבלה לשירים ויהי' חיסר סולתה אבל שיבטלו שיריים לטיבלה ויהי' ריבה סולתה לא פריך משום כיון דבטל כמאן דליתא דמי ולא ריבה סולתה א"כ כיון דכמאן דליתא דמי למה מצטרף לשיעור וליכא מ' סאה בשלמא להרא"ש ניחא דהיא מטעם זריעה אבל להראב"ד קשי' ואמנם התוס' שם חלקו על רש"י במשנה וכתבו דרש"י סותר דברי עצמו ועיין בספרי לא"ח סי' א' אות ג' לישב דברי רש"י וכעת נ"ל דלא כמו שכתבתי שם רק דאם איסור נהפך להיות היתר כמאן דאיתא דמי והו"ל ריבה סולתה. וסובר הראב"ד דאיסור נהפך להיות היתר ומ"ה ס"ל להראב"ד דאף אם נוסף איסור בכדי נתינת טעם מותר דהטעם בא מהיתר. והא דס"ל בנתרבה גוף האיסור עד רוב אסור כמבואר במשנה דתרומות היא מדרבנן. ומ"ה גם במקוה המים שאובים נעשו כמי המקוה ומצטרף לשיעור והא דחוזר וניעור בנתרבה מים ונחסר מי המקוה עד רובו היא מדרבנן וגם

כוונת רש"י במנחות פ"ג דהגמ' לא הי' רוצה להקשות מריבה סולתה דהי' מצי לומר דלא מיקרי ריבה סולתה משום דכמאן דליתא דמי והיינו דמצי לתרץ דלא נתהפך הדבר להיות כמין השני. ומ"ה לא מקשה רק מחיסר סולתה אבל באמת כשנתבטל הו"ל ריבה שמנה כמו שפי' במשנה. ועכ"פ כיון דמוכח ממ"ש להראב"ד דמים שאובין נתהפך למי המקוה ומצטרף לשיעור. ע"כ הא דחוזר וניער היא מדרבנן כדכתיבנא. ובעמדי בזה נ"ל לבאר דרך אגב שיטת הרא"ה הובא בריטב"א מכות דף ג' ובב"י שלא אמרו שהמים שאובין נטהרין בשפופרת הנוד רק במקוה או בים שמטהר דוקא כמותן אבל לגבי מעיין שמטהר בזוחלין משא"כ מים שבכלי אין יוצאין מידי שאובין. ובספר לחם ושמלה ס"ק נ' תמה עליו מתוספת' פ"ה והביאה הר"ש פ"ו מ"ה דמקואות ערבה שהיא מלאה כלים והשיקה למקוה צריכה שפופרת הנוד ובמעיין כל שהוא. הרי דאף במעיין מהני השקה. ונ"ל דסובר הרא"ה דדין השקה אף שהיא מדין זריעה היא מתורת ביטול כמ"ש רש"י פסחים ל"ד ע"ב וז"ל סלקא להו השקה דזו היא זריעתן משעברו עליהן מי המקוה ונעשה חיבור ובטלו. ובש"ס דמנחות כ"ג אמרינן נבלה בטלה בשחוטה אף שאפשר שתעשה שחוטה דבעי שהמבטל יכול להיות כבטל וכן פסק הרמב"ם סוף פרק א' מאבות הטומאה אף לדידן דלא ס"ל כר' יהודה עיין כסף משנה שם. ולדעתי כונת הרמב"ם דדוקא התולה בנתינת טעם בטל מב"מ אף דבר שאי אפשר להיות כמוהו משא"כ בטומאה וטהרה דל"א ט"כ כמ"ש תוס' בכורות כ"ב תליא אם אפשר להיו' כמוהו היינו שהבטל יכול להיו' כמבטל אז בטל וס"ל להרא"ה דשאובין בטלין במקוה דוקא כיון דשאובין שהמשיכוהו כשרין מדאו' אף בכולו שאוב ואפשר לשאובין להיות כמקוה מדאור' ולכן בטלין ומהני זריעה משא"כ במעיין דמטהר בזוחלין ושאובין אי אפשר להיות כמוהו. דאף אם ימשוך השאובין ולא יהי' דינם כשאובין מ"מ לא יטהרו בזחילה מדאוריי' רק באשבורן. ואי אפשר להיות כמוהו. ול"מ ביטול והשקה לא עדיף מביטול ולא קשי' על הרא"ה מתוספתא הנ"ל כיון דזה היא פלוגתא אי אזלינן בתר בטל או בתר מבטל, ואם אזלינן בתר מבטל גם במעיין מהני השקה דאפשר למבטל דהוא מי מעין להיות כבטל לשאוב ממנו ולעשות שאובין ע"כ ס"ל לתוספתא כמאן דאמר בתר מבטל אזלינן ודוק:

יא ועיין רש"י מכות ג' אמר ר"י אמר רב חבית מלאה מים שנפלה לים הגדול הטובל שם לא עלתה לו טבילה. וכ' רש"י שמא כל מים שהיא בחביות עומדת יחד ושמא בא זה ראשו ורובו במים שאובין. ותוס' כתבו ולא נראה דהא מדשויא להו השקה כמחוברים לטהרה מטומאה ה"ה לענין טבילה להנ"ל נאמר דרב כשיטתי' דס"ל מב"מ ל"ב כר'

יהודה באיסו' דאורייתא ותוס' מנחות כ"ב ע"ב כ' דרב בחולין ק' לא יסבור כר' חי' דנבלות ושחוטין בטילין ורב יסבור כר' יוסי דים הגדול מטהר בזוחלין וכיון דהוא איסור דאורייתא שיטהרו שאובין בזוחלין מב"מ לא בטל בדאורייתא, ומה שכתבו מדמהני השקה לטהרה מטומאה ה"ה לענין שאובין לרב דס"ל דאין טומאה למשקין כל עיקר מדאורייתא. ול"מ זריעה לטומאה רק בדרבנן ובדרבנן גם לר"י מב"מ בטל ע' חולין צ"ט. משא"כ בשאובין אם יטבול בזחילה הוה דאורייתא ולדאורייתא ל"מ השקה כיון דלא אשכחן לרב השקה רק בדרבנן דאז מודה ר"י ורב יסבור כר' יוסי דים הגדול, מטהר בזחילה ומ"ה מיושב קו' תוס'. אך שרחוק הוא שבים הגדול יטבול בזחילה כיון דאמרינן במכות דקוו וקיימו ול"ה שאובין רק מדרבנן בג' לוגין ובדרבנן גם רב ס"ל דמב"מ בטל ושפיר הקשו התוס'. אך ע' תוס' ע"ז ע"א ע"ב ד"ה הכא במ"ע דמוכח מדבריהם דרב ס"ל בסתם יינם דרבנן מב"מ לא בטיל ה"ה הכא י"ל כן ודו"ק. (ועיין עוד ביצה י"ח ושוין שמשיקין. ורבא אמר מפני שמתקן אסור לטבול ביו"ט וצריך ביאור למה מותר להשיק ודברי השיטה מקובצת שכ' דבמים ל"ש תיקון מנא צ"ע עדיין לפמ"ש הרמ"א טעם דאין מעשרין בשבת משום תיקון דאף באוכל שייך תיקון. נ"ל דרבא יסבור דמשנה אתיא כמ"ד אין טומאה למשקין מדאורייתא כרב ול"ה תיקון כמו שמות' לטבול כלי שנטמא בולד הטומאה דל"ה רק דרבנן. ומטעם זה צ"ע על הר"מ פכ"ג משבת שכ' אסור להטביל משום מתקן וכ' דמותר להטביל מים. והרי הוא ס"ל טומאת משקין דאורייתא וס"ל דגם באוכל שייך תיקון שכ' אין מגביהין תרומות ומעשרות משום מתקן) ועיין בכורות נ"ה ע"ב ס"ל, לרב מטרא במערבא סהדי רבה פרת וכן ס"ל לשמואל ולשניהם אסור לטבול רק בפרת ביומא תשרי וכ' ר"ת דמדאורייתא קמא קמא בטל ולא אסור רק מפני מראית העין עיי"ש ולפמ"ש רב ושמואל מדינא קאמרו ול"ק קו' הר"ת דנימא קמא קמא בטל דכיון דמבטל אפשר להיות כבטל דזוחלין יכולין להיות נוטפין ל"ב דרב ושמואל כר"י סוברים דמב"מ ל"ב. ומ"מ אם רבו זוחלין מותר לטבול דהרי ראשו ורובו טובלין בזוחלין ודוקא בנפל ג' לוגין לים הגדול דקוו וקיימי חישינן שמא בא ראשו ורובו למים שאובין אבל בכל דוכתא דרבו זוחלין אין לחוש אבל תורת ביטול אין כאן לרב ושמואל ומ"ה ברבו נוטפין אסור ול"ש קמא קמא בטל שוב מצאתי בח"ס פי' ר"ב שהעיר מהא דמב"מ ל"ב אך דברי ר"ת נכונים לפמ"ש תוס' יבמות פ"ב דר' יהודה לא ס"ל רק בלח בלח משום דנותן טעם כמו שכ' בסוף דבריהם י"ל דרב ושמואל לא ס"ל כר' יהודה רק בדבר התולה בנתינת טעם משא"כ במקוה, ולכאורה דברי הר"ת צודקים בפשיטות כיון דס"ל כר' יהודה דמב"ע ל"ב וס"ל בתר בטל אזלינן והיכא דאי אפשר לבטל להיות מבטל

לזה מב"מ שפיר כ' תוס' דקמא קמא בטל אך לפמ"ש דרב לא יסבור כר' חייא דנבילות ושחוטות בטלין אז י"ל דלרב ושמואל ל"א קמא קמא בטל ע"כ צ"ל כדכתיבנא:

יב ואחרי אשר הארכנו בפלפלת כל שהיא. אבוא לדינא הנה לפמ"ש לעיל דהראב"ד אין אוסר בנתן סאה ונטל סאה רק בשאוב דאורייתא בנעשה בידי אדם א"כ בנ"ד ודאי אין לחוש שמא הולך המים שאובים למעלה ואח"כ אין לו שום חיבור להמעיין ופסול להראב"ד. (ולחשש זה לא יועיל מ"ש הגאון מסאנדץ בשואל ומשיב בהשאלה דהקטפרס כשר לכמה פוסקים דהרי אח"כ כשאינו הולך מים למקוה אין לו שום חיבור) דכיון דכל המים בא דרך המשכה להמעיין גם הראב"ד מודה דאינו חוזר וניער ולהרמב"ם ודאי מותר דל"ה להרמב"ם רק מפני מראית העין ובמעיין ל"ש מראית העין כמ"ש בדגול מרבבה בש"ך ס"ק ס"ג וכיון שבמעיין כבר הוכשר המים. לא איכפת לן אם אח"כ נפסק מהמעיין אמנם אף אם נאמר דהראב"ד יסבור חוזר וניער אף אם בא דרך המשכה מ"מ הרי ס"ל להראב"ד דהי' בעליון מ' סאה ובתחתון אינו כלום ממלא בכתף וב' המקואות כשרים. וכ' דתלינין שמחצה מהמים הכשרים ומחצה מהפסולים הלך למקוה השני' וע"כ צ"ל דל"ח שהלך הרוב מהשאובים. רק דתלינן שהלך מחצה. וה"ה בנ"ד תלינן שהלך מחצה ובמחצה על מחצה אינו חוזר וניער. ואמנם בגוף הסברא שכ' כ"ת בטעם הראב"ד דכיון דאיכא ב' סברות המתנגדות והוא דהמים האחרונים דוחין הראשונים וסברא להיפך דהמים שבאו באחרונה הולכים בראשונה מ"ה אמרינן שהולך מחצה על מחצה לא נהירא דהכי המים נביאי' לשער מחצה על מחצה ובשגם שאי אפשר לצמצם והרא"ש בב"ק ובסוף נדה הוכיח באמת ממשנה דהי' בעליונה מ' סאה דממלא בכתף דאף שהלך לתחתונה רוב מים שאובין כשר אך דהראב"ד סובר דבודאי הי' בעליונה יותר ממ' סאה. ותלינין שהלך יותר מכ' סאה מים כשרים לתחתונה. ומ"מ נשאר בעליונה ג"כ קצת יותר מכ' סאה ול"ח להחמיר כיון שכבר נתבטל המים ואינו חוזר וניער רק מדרבנן ומה"ט אמרינן בנפל למקוה חסירה ג' לוגין מים שאובין. אף דכל המים נעשה נבלה לרבנן דפליגי אר' יהושע בפ"ג משנה א' דס"ל לעולם הוא בפסולו עד שיצא ממנו מלואו ועוד שכ' הר"ן פ' כל הבשר דטעמי' דחתיכה נעשה נבלה. או אף למסקנת הר"ן מ"מ היא כעין חתיכה נעשה נבלה ומ"מ מהני מלואו ועוד דכיון דל"ה רק חומרא הא דרבנן ס"ל לעולם הוא בפסולו. דהרי לא נשארו ג' לוגין ומ"ה תלינן דהמים הראשונים יצאו ולא מי גשמים שנפלו אח"כ. ה"ה להראב"ד דל"ה רק חומרא מה שחוזר וניער שפיר כ' הגאון מלבוב דתלינין שמי המעיין אזיל למעלה או עכ"פ הרוב אזיל למעלה כמש"ל דבאמת י"ל כל דפריש מרובא פריש או דחשבינן לפי חשבון ורק נגד מה שנשאר ל"א כל דפריש

מרובא פריש כדכתב בנתיבות סי' רצ"ב אבל אם אנו דנין על מה שיוצא אמרי' שיצא לפי חשבון. ובודאי אם אנו רוצין לתקן שיהי' המקוה כשר בלי פקפוק נחוץ לעשות באר רחב שיהי' מי המעיין מרובה ורוב נגר מה ששופכין לתוכה מהקאסטין. ואז אמרינן דבכל פעם שהולך למעלה ע"י דחיקת המים הולך רוב מי המעיין ונטהר מיעוט ברבי' והמשכה. ואז כיון שיש ארבעים סאה בהמקוה מרוב מי המעיין אף אם שופכין אח"כ עוד מים לתוכה לא איכפת לן וכשר אף להראב"ד:

יג ומה שיש לעיין לדינא כיון דלהראב"ד ל"א דמי שאובין הכשרו במקוה מתורת זריעה ורק מתורת ביטול ומה"ט אמרינן דמדינא אינו חוזר וניער רק מתורת חומרא ומ"ה תולין לומר שהרוב יוצא ממי המעיין. אמנם יש סברה דמי שאובים אין בטלין במי מעיין דהרי הרמב"ם פוסק סוף פ"א מאבות הטומאה דנבלה בטלה בשחוטה משום דאפשר לנבלה שתעשה שחוטה וכ' הכ"מ דאף לדידן דס"ל מב"מ בטל בעי שיהי' בטל יכול להיות כמבטל עיי"ש. א"כ מי שאובין כיון שאין יכולין להיות כמעיין לטהר בזוחלין מדאורייתא א"כ שוב אין בטלין ואף לדידן מוכרח כעין שכ' הרא"ה הובא לעיל א"כ כיון שמדינא המים אין בטלין שוב ניחש שמא לא הלך למעלה רק מיעוט מי המעיין ואולי מה"ט הקשה הגאון מסאנדץ דל"ה קטפרס חיבור דאם קטפרס הו' חיבור לא איכפת לן דחיבור ל"ה מטעם ביטול לדידן. משא"כ אם קטפרס ל"ה חיבור שייך חשש הנ"ל. אבל לא הועיל בזה אף אם נימא קטפרס הוי חיבור כיון דאח"כ נסתם הקנה והמים אין הולך שוב אז אין לו חיבור. ושוב להראב"ד פסול כמ"ש רבינו ירוחם הובא בש"ך ס"ק קי"ב אולם לדעתי אין לחוש לזה, דהרי הכ"מ כ' פ"א מאבות הטומאה דזה דבעינין שיהי' הבטל יכול להיות כמבטל הוא דוקא בטומאה כיון דמטמא טומאת משא ולא בטל לגמרי לכן בעינן שיהי' הבטל יכול להיות כמבטל. ולפ"ז לפמ"ש הכ"מ שם בשם הר"י קורקס דבלח בלח אף אינו מטמא טומאת משא דבטל לגמרי. ונהפך לטהור גמור. וע' מל"מ פ"א ממשכב ומושב ה' י"ד א"כ בלח בלח דבטל לגמרי לא בעינן שיהי' בטל כמבטל. וכיון שהוכחתי לעיל דגם הראב"ד ס"ל דנהפך איסור להיתר ומי שאובין המה כמי מקוה לגמרי ודאי דמצטרפין לשיעור. ורק דס"ל חוזר וניער הוא חומרא דרבנן. א"כ מי שאובין בטלין לגמרי במי מעיין דל"ב שיהי' בטל כמבטל, וכיון שבטל ול"ה רק חומרא מה שחוזר וניער שפיר תולין שהרוב הוא ממי מעיין כמי שנשפך לתוכו ג' לוגין ויצא מלואו ועוד. סוף דבר כיון שהמים תחלה נשאב ע"י פלומפ. ומקצתן מקילין בפלומפ אך שחלילה לסמוך ע"ז מ"מ כיון שמהפלומפ הולך לקאסטין ובעוד שהמים נשאב מהפלומפ אינו הולך מים להמעיין רק כשכלו לשאוב אז פותחין הברזא והולך

מים להמעיין דהוה דרך המשכה והמעיין הוא רחב יותר מהקאסטין עד שמשערין שבהמעיין יש יותר מים מבהקאסטין. המקוה כשרה בלי פקפוק אף להראב"ד הן מטעם דקרוב יותר דבהמשכה דאף כולו שאוב בהמשכה לכ"ע דרבנן אף הראב"ד מודה דאינו חוזר וניער וגם מטעם דתולין לומר דהרוב עולה למעלה מהמעיין. וכיון דאיכא רוב מ' סאה ממעיין המיעוט נטהר בריבוי והמשכה ושוב לא יפסל אף אם שופכין הרבה מים: יד אמנם נחוץ להשגיח בהמקוה הנ"ל אחרי שהמים הולכין דרך קנה ברזל למעלה דהוא דבר המקבל טומאה והרא"ש התיר היכא שהוא מחובר למעיין וכאן דהוי קטפרס ל"ה חיבור ופסול להרא"ש ואף אם הוה חיבור הרי הרשב"א בתשובה חולק על הרא"ש דל"מ חיבור למעיין אם הולך המים ע"י דבר המקבל טומאה כמבואר בסעיף מ"ט ויש מי שאינו מחלק בכך והרשב"א לא התיר רק כשהסילון מחובר לקרקע ובמקוה זו הסילון אינו מחובר לקרקע ועיקר ההיתר כיון שבסוף במקום שמתעקם צינור של עץ ובו אין בית קיבול וקנה זה של עץ א"צ ג' טפחים כמבואר בסעיף מ"ח דאף אם הוא קטן מועיל אבל מ"מ צריך שלא יהי' עיקר מעמדו על קנה של ברזל ואם תוחבין הקנה של עץ לתוך קנה של ברזל והקנה ברזל מעמידו פסול לדעת הח"ס סי' קצ"ט והגם על הראי' שלו אולי יש לפלפל מ"מ גוף הדין הוא נכון וע"כ צריך שהקנה של עץ יהי' נסמך על בנין וכיון שיכול לעמוד גם זולת הקנה של ברזל לא איכפת לן אם הוא מחובר עם הקנה של ברזל. וע' בח"ס סי' ר"ו יראה דלא ברירא לן להלכ' אי הכל הולך אחר המעמיד ובכן יש לדחות ראי' הח"ס סי' קצ"ט דלהרא"ש לא פסיקא לי' דכשר במעמיד מ"מ להלכה לדידן ודאי יש להחמיר ודוק עוד זאת לדעתי שלפי המבואר בספר לחם ושמלה אחר שנתמלא המקוה סותמין בתוך המקוה את הנקב מהסילון וכפי הנראה סותמין בברזא, וא"כ שוב הצינור של עץ יש לו בית קיבול בשעה שסותמין הנקב ושוב אף שפותחין הנקב מיקרי כלי כמ"ש הנוב"י סי' קמ"ב וראי' מא"ח סי' קנ"ט סעיף ה' בהגה. והגם שבבית אפרים סי' נ"ג חולק עליו וכ' דבשעה שפותחין הנקב ליכא תורת כלי עליו מ"מ לא מלאו לבו להקל ואף שיש לחלק דשם עשוי הברזא לעכב המים שלא יצאו והוי אז כלי בית קיבול משא"כ כאן עשוי הסתימה לעכב שלא ישפכו המים מהמקוה להקנה אבל אין הסתימה עשוי שיהי' בית קיבול מ"מ יש לעיין דכיון דבשעה שנסתם אם ישפכו מהקאסטין למעיין המים עולה למעלה ומתעכב שם. א"כ הו"ל בית קיבול ע"כ יש לעיין בדבר על כן יעשו בהקנה של עץ נקב אחר ויסתמו בסיד וצרורות דרך בנין ואז לא איכפת לן אם יסתמו הנקב ששופכין דרך בו כמ"ש בבית אפרים ג"כ סוף סי' נ"ג לחוש לדברי הנוב"י או לא יעשו הברזא כלל דלא נחוץ כ"כ לסתום הקנה והנה בתשו', ח"ס סי' רי"ד

הקיל ג"כ ולא חש לשיטת הראב"ד וכ' דהיכא דהמים באים ים בהמשכה אין כאן חשש כלל ע"כ המקוה כשרה בלי פקפוק וע' עוד בשואל ומשיב מהדורא תליתאי ח"ב סוף סי' כ"ז ושם מפלפל ג"כ בדין מקוה שמפלפל כת"ה ושם כ' לסמוך אר"ת דדוקא מחסרה לחסרה ל"ה קטפרס חיבור משא"כ משלמה לחסרה אמנם תוס' כתבו דוקא מאמצעית לתחתונה ואמצעית שלימה מהני אבל אם מהאמצעית לעליונה פליגי. א"כ בנ"ד הוי ממטה למעלה תליא במחלוקת אך יפה כ' כת"ה דא"צ כאן לחיבור כלל. אם הקנים עשוים כדין כמש"ל והרי אפי' אם קטפרס מועיל מ"מ במקוה זו כשכלו לשאוב שוב ל"ה חיבור כלל וכבר כתבתי לעיל:

והנני ידידו:

סימן כח

ב"ה אדברה נא שלום בך לפ"ק:

להרב הגדול החריף ובקי מ' חיים געלערנטער נ"י כעת אבד"ק יאבלאנאב: ע"ד השאלה במקוה אשר אופן עשייתה היא ארגז בתוך חפירה אחת והארגז מנוקב כדינו והמים נמשכים אל תוכה דרך צינור ממעין הסמוך ולפעמים בע"ש כששואבין מהמעין הרבה נפסק החיבור, ובחנו וראו כי גם בעת אשר נפסק חיבור המעין יתאספו מים לתוך המקוה וכפי הנראה המים הנאספים יבואו מתחת הארגז אשר נתקבצו שמה ודרך פרצות ונקבים יבואו המים אל תוך הארגז ע"כ חששו שמא כמו שיבואו המים כן יצאו דרך הנקבים, ואף שלעת עתה אין הזחילה ניכרת זה משום שיש מים תחת הארגז ואולי כשיבשו המים מתחת הארגז תהי' הזחילה נכרת עוד חששו על המקוה שביעין שהמקוה נחלקת לגדולה וקטנה, ומחוברים ע"י נקבים בכותל וכשיבואו המים מהמקוה האחת יזחלו המים מהשני לתוכה, אם גם בזה יש חשש זחילה:

א תשובה הנה בדבר החשש שמא אח"כ כשיבשו המים ולא יבא מים מתחת הארגז, ויצאו מים רבים ותהי' זחילה נכרת י"ל כיון שלע"ע המקוה כשרה מותר לטבול בה ואח"כ ג"כ מותר לטבול דכל שעה מוקמינן לה אחזקת כשרות ואף דשמא ימות חיישינן ולא מוקמינן אחזקתו מ"מ כבר כתבו תוס' קידושין מ"ה ע"ב דדוקא במגרש שעה אחת קודם למיתה חיישינן שמא עתה השעה קודם למיתה משא"כ היכא שאינה אסורה רק אחר הקדושין כל שעה איכא למימר עדיין לא קידש ה"ה הכא מותר לטבול כל שעה דאמרינן עדיין לא יזחלו זחילה הנכרת ואין דומה למקוה שהי' מוחזק להיות מימיו מתמעטים ולעמוד על פחות ממ' סאה דמבואר בסי' ר"א סעיף ס"ה דצריכה לחזור ולטבול והוא מדברי תשו' הר"ן דלא מוקמינן אחזקת המקוה כיון דחזקה עשוי'

להשתנות מוקמינן הטמא בחזקתו דשם המקוה מוחזק להיות מימיו מתמעטין פחות ממ' סאה אבל כאן אין המקוה מוחזק להיות זוחלת זחילה הניכרת דגם שם אם לא הוחזק להיות מימיו מתמעטין פחות ממ' סאה אעפ"י שפעמים שמימיו עולין ופעמים שמימיו מתמעטין מוקמינן המקוה בחזקתו ואינה צריכה לחזור ולטבול:

אולם כ"ת חושש דגם עתה המקוה פסולה דהוי זוחלין ואף דעתה הזחילה אינה ניכרת זה מחמת שהמים מכוסים מלמעלה והיא זוחלת מתתאי. דדוקא היכא דגוף הזחילה מעט מעט עד שא"א להכיר כשר משא"כ היכא דגוף הזחילה יוכל להכיר רק מחמת שמכוסה מהמים או מחמת שמים אחרים יחזרו ויבואו וע"כ אין ניכר החסרון וזה ליתא לפע"ד דעיקר פסול זחילה היא משום שהמים נעים ונדים. ואף דכשאנו יודעים שהמים זבים מתחתיו גם כשאין אנו רואין שהמים נעים ונדים פסולה זה מטעם דאמרינן דהראי' כוזבת לנו דא"א שלא יהי' המים נעים כשזב לחוץ דבודאי כל המים מתנועעים אבל זה דוקא כשאנו יודעין ידיעה ברורה, משא"כ לחוש שמא זב הרבה אין לנו לחוש מה שאנו רואין ההיפוך דהרי אנו רואין שהמים נחים ואלו הי' זב הרבה מתחת למים אי אפשר שהמים לא יתנועעו. ואף דחשש זחילה הוא פסול דאורייתא וספיקו להחמיר זה דוקא כשודאי זוחל ואנו מסופקי' אם רבו הנוטפים משא"כ אם אין אנו יודעין אי זוחל כיון דלשון זחילה היא כשהוא מתנועע כמו שכ' הראשונים א"כ כשאנו רואי' שהמים אין מתנועעים הדבר לאות שהנקבים אינם גדולים באם היו גדולים הי' מתנועע. ע"כ סגי להחמיר כשאנו יודעים ידיעה ברורה שהמים יורדין לחוץ הרבה משא"כ לחוש מספק אין לנו דהרי עיקר ראיות מהרי"ק שורש קט"ו דספק זוחלין דאורייתא מדחיישי' שמא ירבו נוטפין על הזוחלין ושם הוא בודאי זוחל רק הספק הוא אם הוא מי מעיין או מי גשמים משא"כ לחוש לספק זוחל במקום שלע"ע לא ניכר הזחילה אין לנו. ומ"מ בשביל שאנו מדמין לא נעשה מעשה:

ב עוד יש סברה דיש ס"ס שמא אין זוחל רק מעט דכשר כמ"ש הרשב"א בת"ה ואת"ל שזוחל הרבה וראי' מדיבואו המים לשם שמא הוא זוחל למעלה משיעור מ"ס דדעת המחבר בסי' נ' דכשר כשיטת הרא"ש והרמ"א כ' דיש מחמירין ויש לחוש לד לדבריהם לכתחלה לסתום הסדק א"כ דוקא בודאי זוחל אבל בספק י"ל דגם הרמ"א מודה כיון דאין מחמיר רק לכתחלה, א"כ יש לעשות ס"ס: אך מ"מ כיון דדעת רמ"א סי' ק"י דל"מ ס"ס באיתחזק איסורא ה"ה דל"מ מקוה מס"ס לטהר אשה לבעלה וגם י"ל דיש ס"ס להחמיר שמא זוחל למטה ממ' סאה ואת"ל דאינו זוחל למטה ממ' סאה הלכה כמרדכי ור"ש דאם זוחל אף למעלה ממ"ס כל המקוה פסולה. הן אמת דלדעתי נראה במ"ש

הטור במים יוצאים דרך הסדק אפי' יש בו כמה סאין בענין שישארו בו מ"ס אחר שיצאו דרך הסדק לפי שכיון שמי' עליוני' ינערו לצאת חשוב כלו כזוחלין ומשמע דאף לטבול למטה תחת הסדק כולו לא מהני זה מדרבנן דב דבשלמא כשמקצת גופו למעלה מהסדק פסול מדאורייתא אבל כשטובל למטה מהסדק אינו מובן כלל האיסור מה היא דמ"ש כיון שהמים עליונים ינערו לצאת חשוב כלו כזוחלין לא נודע הטעם דבשלמא כששופך מים ומקצתו יצא לחוץ י"ל דכל המים מתערב ומים שהי' מקודם למטה בא למעלה וכולו מתנועע אמנם כשהולך דרך סדק למעלה המים התחתונים נחים ואמאי חשיב כולו כזוחלין, עכ"נ דהטור מדרבנן אוסר לטבול אף למטה שמא יוציא ראשו למעלה נגד מקום שזוחל דאז טבילה ל"מ מדאורייתא ומ"ה ניחא נמי דברי הרא"ש דמייתי ראי' מבור מלא מים שאובין והאמה נכנסת לו ויוצאת דלא פסול זוחלין כשזוחל למעלה ממ' סאה ודילמא מיירי שטובל למטה ממקום הזחילה. והיינו ששוחה למטה ואמנם לפמ"ש ניחא דהרא"ש מייתי ראי' דאס"ד דאם ראשו למעל' במקום הזחילה ל"מ הטבילה ודאי יש לגזור אף כששוחה וטובל למטה מהזחילה שמא לא ישחה, וע"כ אף במקום הזחילה טובל בנשאר מ"ס מה שאינו זוחל. ודעת הטור באמת דגזרינן וכנגד מקום הזחילה אסור מדאורייתא: ועכ"פ כיון דלדעת הטור נגד מקום הזחילה אסור מדאורייתא שוב איכא ס"ס להחמיר שמא זוחל למטה משיעור מקוה ואת"ל שאינו זוחל למטה שמא זוחל למעלה והלכה כהטור. אך י"ל דזה מיקרי חד ספק דשם זחילה חד הוא כמ"ש תוס' כתובות ט' דשם אונס חד הוא. ולהקל יש ס"ס שפיר שמא אין זוחל כלל ואת"ל שזוחל שמא למעלה דכשר להלכה דבזה נ"מ בין הספיקות. אמנם מה שכ' דבחזקת איסור ל"מ ס"ס י"ל ג' ספיקות שמא אינו זוחל, ואת"ל שזוחל שמא יש מעיין תחת הארגז. שכ' כ"ת שיכול להיות ששם תחת הארגז המים נובעים ומעיין מטהר בזוחלין ואת"ל שאין שם מעיין שמא זוחל למעלה ממ"ס ובג' ספיקות מותר. אף בחזקת איסור כמ"ש הש"ך בסי' ק"י ובפרט בנ"ד שבאמת המים באין ממעיין ולא נפסקו ממעיין רק לפרקים ואין החשש רק על עת שנפסק ממעיין וגם על אותו פעם יש ג' ספיקות כמ"ש: ג וראיתי לכת"ה מייתי דברי תשו' ח"ס סי' ר"ב שמונה הרבה פוסקים דאיסור זחילה ל"ה רק מדרבנן ובאמת מה דמייתי שם ראי' מרשב"א שבת אין ראי' למעיין היטב וגם מה שכ' שם דדעת מהר"מ שבהרא"ש פ' תינוקת סי' ו' דעיקר איסור זוחלין ל"ה רק מדרבנן יש לדחות הראי' אך בעיקר הדבר נ"ל דלדעת הראב"ד שכ' בחד שיטה דמחצה על מחצה סגי והא דהעיד רבי צדוק על הזוחלין שרבו על הנוטפין שהם כשרין דוקא לזבין ולמצורעין בעי רוב אבל לענין אשבורן אפי' מחצה על מחצה טובלין ומטבילין (ומה שהביא הב"י והש"ך

ס"ק י' אפי' מחצה על מחצה לא בעי ט"ס וצ"ל טובלין כדאיתא בבעל הנפש גם הראי' שהביא בב"י וש"ך מבואר היטב בבעל הנפש בגירסא נכונה דלא כמו שהביא בב"י עיי"ש) לפ"ז ודאי ס"ל זוחלין דרבנן ומה"ט מהני מחצה על מחצה כשיטת הפרי תואר סי' צ"ט דמחצה עמ"ח הוי ספק ומהני בדרבנן. וע' ג"כ בש"ך סי' ק"ט בשם א"ז דאיסור דרבנן בטל חד בחד דזולת זה אין שום הבנה שיועיל מחצה ע"מ. ומה"ט באמת הש"ך חולק בס"ק י' וכ' דכיון דזוחלין דאורייתא ל"מ מע"מ וכ"ת כ' דמן הדין מועיל מע"מ כיון שטובל ג"כ במי המעיין המטהר בזחילה ומהאי טעמא תמה על הח"ס שכ' דהא דשמואל חייש שמא ירבו הנוטפין על הזוחלין ותיפוק לי' דאפי' רבו הזוחלין הרי שמואל ס"ל מב"מ לא בטל וכ' כ"ת לתמוה דמה בכך דמב"מ ל"ב הרי מ"מ טובל הוא במי מעיין ולהיפך קשי' לשמואל אף ברבו נוטפין על הזוחלין כיון דס"ל מב"מ ל"ב הוי כמע"מ ומועיל וזה ליתא דאם מב"מ ל"ב הוי מי הנוטפין חציצ' ומפסיקין בין מי מעיין לבינו ועוד שמא לא טבל רק במי נוטפין שהיו ג' לוגין במקום א' כדאמרינן במכות ג' בחבית מלאה מים שנפל לים הגדול הטובל שם לא עלתה לו טבילה ועד כאן לא התיר הראב"ד במע"מ רק משום דס"ל דאיסור דרבנן בטל חד בחד. כדעת הש"ד הובא בש"ך סי' ק"י. משא"כ למ"ד מב"מ ל"ב שיטבול ברוב נוטפין על הזוחלין מטעם דהוי כמע"מ ודאי לא דרובא דאורייתא והוי כטובל בנוטפין לחודא וע"כ לא ס"ל לר"י דאם אין דם מבטל דם כשר לזריקה אף ברוב דם חולין רק משום דמקצת דם איתא בעולם ול"ב וסגי במקצת הדם ודם חולין ל"ה חציצה דרואין אותו כאלו הוא מים אבל בטבילה דבעי שיטבול במי מעיין אם הוא זוחלין ואם הרוב הוא מי נוטפין ל"ה טבילה במי מעיין וז"ב (אך אם הזוחלין רבו על הנוטפין מותר לטבול אף למ"ד מב"מ ל"ב כמ"ש בסימן הקודם ע"ש):

ד ובאמת בגוף דברי הראב"ד לשיטתו דסגי במע"מ שהדברי' תמוהין מאוד נ"ל דכמו שכ' הר"ן בע"ז דזוז"ג מטעם ביטול ואף דבכל ביטול בעי רוב מ"מ בגורם סגי בחד בחד. וכ' בספרי ב"י סי' ס"ח אות ו' בסברת הר"ן דכשיטתי' ס"ל דגורם ל"ה רק מדרבנן ומ"ה מהני חד בחד דאף להסוברים באיסור דרבנן ל"מ חד בחד זה דוקא באיסורין דמשכחת איסור דאורייתא משא"כ בגורם דכל גורם ל"ה רק מדרבנן מהני זוז"ג מטעם ביטול חד בחד. ה"ה יסבור הראב"ד דכל עיקר איסור זחילה ל"ה, רק מדרבנן ומהני חד בחד. ובהכי נ"ל לישב מה שהקשה הראב"ד אהא דשמואל חייש שמא ירבו הנוטפין על הזוחלין משמע דמע"מ כשר ורבי צדוק העיד על הזוחלין שרבו על הנוטפין שכשירין ומשמע דמע"מ אסור ונ"ל דהנה כתבתי בספרי הנ"ל סי' ס"ח אות ט' לישב דברי הר"ן ע"ז סוף כ"ה שכ' בטעם דילדה שסיבכה בזקנה בטלה וילדה שסיבכה בילדה העשוי'

לסיג ולקורות ל"ב כיון דאי מימלך גם היא חייב בערלה דהסברא הוא כיון דזוז"ג מטעם ביטול היכא דאפשר למבטל להיות כבטל הוי כנבלה בשחוטה דאמרינן דהיכא דאפשר למבטל להיות כבטל ל"ב עיי"ש והדברים תמוהין דזה דוקא לר"י אבל לרבנן בטל והרי אנן פסקינן כרבנן וכבר ראיתי בקונטרס פרי עץ הדר שפלפלו הרבה גאונים לישב דבריו ואני כ' שם לישב בפשיטות דהרי ר"י ס"ל מב"מ ל"ב ורבנן ס"ל דבטל מקרא דאחרי רבים להטות אף במב"מ מועיל רוב ומעתה היכא דבטל חד בחד כגון בזוז"ג דהוא ביטול חד בחד גם רבנן מודי' לר"י דהיכא דאפשר למבטל להיות כבטל ל"ב כיון דליכא קרא דאחרי רבים להטות והדברים ברורים ת"ל (וע' מ"ש בח"ר סי' קכ"ו אות א"ב בענין זה דברים יקרים):

ומעתה אנו נאמר דלדעת הראב"ד דסגי במע"מ תלי' בזה אי אזלינן בתר מבטל או בתר בטל דהרי בזוחלין ונוטפין הזוחלין אפשר להיות כנוטפין דיפסיק אותו מתחילתו ויהי' כנוטפין והנוטפין א"א שיטהרו בזחילה ובמע"מ ואנו נאמר דהנוטפין בטלין בזוחלין כדין איסור דרבנן בטל חב"ח אם אזלינין בתר בטל שפיר בטל דא"א לבטל להיות כמבטל משא"כ אם אזלינין בתר מבטל הרי המבטל שהוא הזוחלין יכולין להיות כבטל וע"כ העיד רבי צדוק על הזוחלין שרבו על הנוטפין שכשר דברוב ודאי כשר דאף אם אזיל בתר מבטל ואפשר למבטל להיות כבטל מ"מ ס"ל ברוב בטל משום אחרי רבים להטות אבל מע"מ ל"מ אם אזלינין בתר מבטל כדכתיבנא ושמואל חייש דוקא לשמא ירבו נוטפין על הזוחלין אבל מע"מ מועיל למ"ד בתר בטל אזלינין וכאן א"א לבטל להיות כמבטל ומ"ה מועיל מע"מ, דשמואל קאמר אף למ"ד אזלינן בתר בטל מ"מ שמא יש רוב ואף לספק דרבנן חייש היכא דאיתחזק איסורא ומיושב קו' ח"ס מה מהני לשמואל רבו זוחלין על הנוטפין כיון דשמואל ס"ל מב"מ ל"ב די"ל דשמואל באמת ס"ל בתר בטל אזלינין והבטל א"א להיות כמבטל ומ"ה שפיר בטיל. ובאמת בגוף הדבר הזה יש לסתור ולבנות אך אין להאריך דבאמת מסקנת הראב"ד דל"מ מע"מ וכמ"ש הש"ך. ומסתימת רוב פוסקים משמע דזוחלין דאוריי' ע"כ אין להאריך בפלפולים:

ה' ובגוף קושיות ח"ס לשמואל דס"ל מב"מ ל"ב מה מהני רוב זוחלין עיין ריטב"א ע"ז ע"ג דרב ושמואל לא ס"ל כר"י דמב"מ ל"ב רק לאסור באכילה ולא בהנאה גם כ' שם דל"ס כר"י רק מב"מ ל"ב מדרבנן עיי"ש. ולפ"ז דלא ס"ל כר"י רק באיסור אכילה ל"ש במקוה לומר מב"מ ל"ב רק באיסורי אכילה וז"ב. (ובספרי לא"ח סי' ס"ח אות ג' כתבתי בשם הראב"ד דאף ר"י לא ס"ל מב"מ ל"ב רק לענין איסור אכילה ולא בהנאה וכעת נ"ל דהראב"ד לא אמר כן רק לרב ושמואל הובא בריטב"א ע"ז ע"ד אך לא לר' יהודה. אך

י"ל דרבי לא ס"ל כר"י רק באיסור אכילה ובזה נכונים דברי שס. וע' מ"ש בח"ר סי' קל"ז בש"ה בענין אם רבי כר"י ס"ל) אך גם לר"י גופי' דס"ל מב"מ ל"ב מדאורייתא אף שלא באיסורי אכילה אם נאמר דר"י ס"ל זוחלין דאורייתא ע"כ ס"ל במקוה אזלינין בתר בטל ומ"ה בטל מקצת נוטפין בזוחלין דאל"כ הגע על עצמך הכי אם נפל טפה למעיין לא יטבול בו בזוחלין ור' יהודה גופי' ס"ל דוקא ים הגדול כמקוה ושאר ימים כשרין בזוחלין ובודאי יש שם טיפות עי גשמים וע"כ מוכח דבמקוה ס"ל בתר בעל אזלינין. ואולי אף למ"ד דלר"י בכל דוכתא ל"ב במקוה גזה"כ דבתר בטל אזלינן כיון דא"א בלא"ה ודוק:

איברא די"ל דר"א בן יעקב דאמר בתמורה י"ב שהשאיבה ניתרת ברבי' המשכה כשטתי' דס"ל בזבחים ע"ט ע"ב דמב"מ בטל. אבל למ"ד דל"ב שאיבה אינו ניתרת ברבי' למ"ד בתר מבטל אזלינין דאין ראי' מראב"י דכשטתי' ס"ל ודו"ק:

ו' וכת"ה הקשה בחולין פ"ד דאמרינין שם תלתא קראי כתיבי חד למעט דם וחד למעט שאר משקין מזוחלין וחד למעט מכונסין והקשה אס"ד זוחלין אף במים נוטפין דאורייתא פסול למ"ל קרא למעט שאר משקין דבזוחלין אין מטהרין וכי מי עדיף ממים דלאו מעיין דפסול בזוחלין וכ' שאר משקין מעיין נינהו. ולק"מ דקרא איצטריך אף בחיבורו למעיין דמעיין שהמשיכו לבריכת מים דינו כמעיין ומטהר בזוחלין קמ"ל דבשאר משקין אף בהמשיכן למעיין אין לטבול בהם. וה"ט דחבית יין שנפל ליה"ג הטובל בו לא עלתה טבילה כדאמרינן במכות אף דמחובר לים וז"ב ומלאתי שפי' כן בראש יוסף: אמנם רש"י פי' שם זוחלין בהזחילן למקוה ברבי' והמשכה דבמים כשר קמ"ל דבשאר משקין פסול הנראה דלא רצה רש"י לפרש זוחלין ממש דפשיטא דאפי' במים פסול דאורייתא לכן פי' דקרא א' איצטריך למכונסים ואף דגם במים שאובין פסול מ"מ בשאר משקין לא שייך איסור שאוב כמ"ש התויו"ט רפ"ז דמקואות דשאר משקים לא איתקש למעיין ומ"ה השלג והברד וכו' מעלין ולא פוסלין וס"ד דשאר משקין נמי קמ"ל במכונסין לא וקרא שני קמ"ל דאף ברבי' והמשכה ל"מ בשאר משקין ואף דבמשנה מקואות פ"ז בנתן סאה ונטל סאה כשר אף במי פירות דבטל ברוב זה דוקא כשיש כבר מי"ס אבל באין במקוה רק רוב מ"ס ל"מ המשכה ומי פירות להכשיר משא"כ במים ודברי רש"י מדוקדקים וגם קושי' טורי אבן באבני מלואים חגיגה י"א שהביא כ"ת מיושב למ"ד כולו שאוב פסול מדאורייתא למ"ל קרא דשאר משקין מכונסין פסול ותיפוק לי' דכולו שאוב להנ"ל ניחא דס"ד שאר משקין עדיף. וכ"כ בלב ארי' במקומו הן אמת לפמ"ש תויו"ט בטעם דשאר משקין עדיף משום דאין עושין מהם מקוה מ"ה עדיף לענין שאוב א"כ לולי קרא דשאר משקין פסול הוי ידעינן דפסול משום כולו שאוב דהרי

לא הי' ממעטינן כלל שאר משקין וע' בתוס' ר"ע רפ"ז דמקואות ע"כ עדיין צ"ע בתירוץ הנ"ל על קושי' טורי אבן:

והנה רש"י פי' בבכורות נ"ה ע"ב לישנא אחרינא על הזוחלין על אותן שנפלו מן העבים דאי לא נוטפים משום זוחלין לא מיפסלו דנטהרו בהמשכה. ואין שום הבנה לדברים אלו דהכי מה שנפלו מן העבים הדין שאובין וגם אמאי לא פירש כפשוטו כפי' רש"י בשבת וצ"ע:

ז ולדינא נ"ל בנידון המקוה כיון דאין מבואר בהשאלה שהמים נתרבים בהמקוה בבירור אף בעת שנפסק החיבור מהמעיין א"כ יש כמה ספיקות שמא לא נתרבו המים מבחוץ רק מהמעיין ואף אם השאלה באופן שבודאי יתרבו המים מתחת הארגז ונכנסו להמקוה ויש חשש שמא כמו שיכנסו כן יצאו המים מ"מ שמא יש תחת הארגז איזה מקום שנובע המעיין ושמא לא יצאו רק מעט מים ושמא יצאו למעלה משיעור בשגם דקצת פוסקים ס"ל דזחילה ל"ה רק מדרבנן ודעת הפנ"י בשבת ס"ה כן הוא הגם בזה שהוכיח הפנ"י מדכתבו התוס' דקמא קמא בטיל והקשו התוס' ע"ז דליבטלו הנוטפין קמא קמא כמו ביי"נ ודלמא יש חילוק בין יין נסך דהוא איסור דרבנן ובין זוחלין דהוא איסור דאורייתא וע"כ הוכיח דזוחלין מדרבנן לדעת התוס'. וזה ליתא דתוס' כתבו בע"ז ע"ג דמיירי בסוגיא שם ביין שנתנסך לע"ז והוא איסור דאורייתא ג"כ כמו שכתבו התוס' בבא קמא ק' ע"ב. ושפיר הקשו התוס'. מ"מ כיון שהב"י כתב בשיטת המרדכי דזוחלין מדרבנן ע"כ יש להקל בכמה ספיקות. והעיקר כיון שרואין שהמים אינם נעים ונדים דהוא עיקר איסור זוחלין. ונהי היכא דידוע שזוחל יש לאסור אף באינם נעים ונדים מ"מ באינו ידוע יש להקל כיון שהרשב"א בת"ה מתיר בזוחל מעט מעט אין לגבב חומרות וגם רוב פעמים המקוה מחוברת למעיין ויש כמה צדדים להקל ומ"מ כ"ז להלכה אבל למעשה כיון דנכון להחמיר אף בספק שאובין לכתחילה, ע"כ יש לתקן המקוה ולהשגיח ולבדוק שלא יהי' שום חשש ויתקנו ע"י אומנים כדת שלא יהי' שוב חשש זחילה:

ח ובדבר מה שיש מקוה גדולה וקטנה והמקוואות זוחלין מזה לזה כבר כתב הגאון מהרש"ק ושאר פוסקים דאין כאן בית מיחוש וגם בעירנו יש שתי מקוואות ובעת ששואבין הקטנה תתמלא מהגדולה ולית מאן דחש לזה וכבר כתב הש"ך בסוף ס"ק ל' דבעירוב מקוואות לא איכפת לן אם זוחלת מזו לזו ובס' שו"ת בית שלמה הנדפס מחדש סי' נ"ב חשש להחמיר היכא שהמקוה הקטנה אין בה כשיעור המגיע לזרת כשהקטנה שוה להגדולה רק כששופכין מים להקטנה טובלין ובמשך הטבילה המים זוחלין לגדולה שנמשכה ממנה דבזה ל"מ עירוב מקוואות דגם בעת הטבילה זוחל והגאון מהרש"ק

זצלה"ה כפי הנראה מכשיר גם בכה"ג ודין זה שכיח טובא ולדינא נלע"ד דאם כששופכין נע ונד המים אחר שנח מהשפיכה עדיין נעים ונדים יש להחמיר אך אם נחים ולא ניכר הזחילה, אף שאנו יודעים שבמשך איזה שעות המים מהקטנה הולכים לגדולה, מ"מ אין להחמיר בכה"ג ולסמוך על הפוסקים המקילים אולי אזכה לבאר הדין במקום אחר אי"ה (ע' לקמן סי' הסמוך): והנני ידידו:

סימן כט

ב"ה פרעמישלא קרנו תרו"ם לפ"ק:

שלום וברכה לכבוד ידידי ה"ה הרב המאה"ג החריף ובקי כש"ת מ' מאיר נעבינצאל נ"י האבד"ק מלפקא:

בדבר השאלה על המקוה שעשו בק' מכבר והוא באר ומעיין ומסיבת שהמעיין עמוק והמים קר עשו תיבה מנוקבת כשפופרת הנוד והנקב הזה עשוי לסתום בברזא ובעת הטבילה מסירין הברזא וגם יש נקבים קטנים בהתיבה הרבה שאינם נסתמין בברזא והתיבה אינה משוקעת במי הבאר רק כחצי אמה וקודם שטובלין שופכין מים יותר מאמה שיוכלו הנשים לטבול והמים יוצאין לתוך הבאר תיכף אחר הטבילה עד שבשעה או שתים מי התיבה אינם גבוהין ממי הבאר:

א תשובה מה שחשש כת"ה משום זוחלין דגם בשעת הטבילה המים זוחלין לבאר ואף דמעיין מטהר בזוחלין מ"מ הרי הטו"ז כ' בס"ק ג' דמעיין עומד אין מטהר בזוחלין ואף המים אין זוחלין לחוץ רק לתוך הבאר. והבאר והתיבה נמשכין לאחד מ"מ מדברי הש"ך ס"ק ק"כ מוכח דאף ממקוה למקוה שמצרפין יחד הוה זוחלין וכן מוכח מטו"ז ס"ק ס"ח. הנה סברה דממקוה למקוה שהם כאחד ע"י נקב כשפופרת הנוד אין דינו כזוחלין מוסכם מכמה פוסקים גדולי ההוראה ובראשם הגאון מהרש"ק במי נדה ובשיורי טהרה וכן פסק דודו הגאון מסאנדיק בד"ח ח"ב סי' צ"ג וכבר נתווכחו בזה גאוני עולם כמבואר בשירי טהרה שזה השאלה הי' בבראד והגאון מ' אלעזר לנדא זצ"ל פסל המקוה שם מה"ט וחלקו עליו גדולי המורים עיי"ש. והנה לעיקר הדין מה שהביא בספר ד"ח הנ"ל ראי' מריב"ש סי' צ"ב שכ' בזה"ל ומ"ש ראי' מהאי דג' מקוואות זו בצד זו וכו' אין משם ראי' דההוא בשלא יצאו המים מגומות המקוואות לחוץ שכותלי המקוואות מחוץ גבוהים אלא שב' הכתלים המפסיקים הם נמוכים וכשנתפחו המים מסיבת הטובלים ובתנועתם נתערבו המקואות כקליפות השום או יותר בשטח שוה ולא אבדו טיפה עכ"ל. וזה מייתי ראי' שביעין ששני מקוואות מחוברים והמים נשאר בשניהם אין זה זוחלין כיון ששניהם כמקוה אחד עכ"ל. הנה לדעתי אין משם ראי' דכוונת הריב"ש שהמים היוצאין מהמקוה

חוזרין לאותה מקוה ואין יוצאין ממקוה למקוה וכמ"ש השו"ך בס"ק ק"כ הנ"ל. דבשלמא אם לא הי' דופן למקוואות בחוץ היו זוחלין למקום אחר משא"כ כשהמים נתפחין מחמת אדם הטובל ואין להם מקום לצאת חוזרין למקומם והרי בתשובת הריב"ש שם מתיר אם המים יוצאין לחוץ רק שבחוץ מקום מדרון ויחזרו המים למקומן עיי"ש. על כן אין ראי' מריב"ש אמנם גוף הדין א"צ ראי' דכמו דבמקוה אחד לא איכפת לן אם המים מתנדנדים מצד זה לצד זה כן בב' מקוואות המחוברין. וכ"כ בספר מי השלוח סי' ב' אות ט' שהתנה תנאי שמקום החיבור יהי' נח ולא יהי' נזחל. וביאר שם הטעם ס"ק י' בשם הרמב"ם שכ' שאין הנזחלין מערבין אלא א"כ עמדו, וזה מבואר בש"ע סעיף ס' והטעם שאין הזוחלין מערבין דהו"ל קטפרס וקי"ל כחכמים בפלוגתא דג' גומות המבואר בחגיגה דף כ', א"כ כשזוחל ממקוה למקוה מלמעלה ומקוה אחד מימיו גבוה מחבירו הו"ל קטפרס ול"ה חיבור משא"כ כשזוחל ממקוה למקוה למטה במקום שכבר יש מים בשני המקוואות כגון בנ"ד למטה מחצי אמה ל"ה קטפרס ולא מיקרי זוחלין:

ב והנה כת"ה כ' דמש"ך ס"ק ק"כ משמע דממקוה למקוה הוה זוחלין ויפה דקדק דהרי הש"ך כ' שהמים חוזרין למקומן דאל"כ הוה לי' זוחלין גם כ' דמיירי שלא חסר בשעת יציאת המים שכותלי המקוה גבוהין וכיון שהמים אין יוצאין לחוץ רק ממקוה למקוה למ"ל שהמים חוזרין למקומן תיפוק לי' דממקוה למקוה ל"ה זוחלין ובאמת כבר דקדקו כן מש"ך הרב הגאון מהרש"ק והרב הגאון מהר"ז מרגליות כ' שט"ס בש"ך כמבואר כ"ז במי נדה בסוף הספר בה' מקוואות עיי"ש. אמנם לפמ"ש דברי הש"ך יש ליישב דכיון דבעת שהאדם יטבול המים נתפחים ועולים למעלה אם היו אז זוחלין למקוה שני' הי' קטפרס מגבוה לנמוך ול"ה חיבור על כן כ' דהמים נגבהים אבל תיכף חוזרים למקומן ול"ה קטפרס ולא זוחלין משא"כ בזוחלין ממקוה למקוה במקום שוה גם הש"ך מודה. אמנם אם נאמר דהש"ך ס"ל דממקוה למקוה הו"ל זוחלין נ"ל ג"כ ליישב דבגוף הדין יש חילוק בין אם יש בכל מקוה ומקוה מ' סאה ובין כשאין מ' סאה רק בצירוף ב' המקוואות דהנה י"ל כמו דס"ל לרב אחא דב' אונות משמאל וג' בימין ל"מ היכר סדק וטריפה וכ' הפמ"ג סי' ל"ה במשבצות ס"ק י' בטעם הדבר דסדק אינו יכול לפעול ב' פעולות להשלים החסר בימין ולהשוות החילוף בשמאל יותר מימין. וכיוצא בזה כ' הש"ך בח"מ סי' פ"ז ס"ק ל' דהיכא שיש ללוה עד שהוא פרוע דצריך המלוה לשבע והפכה על הלוה אין עד מסייע פוטר דאינו יכול לפעול ב' פעולות וכיוצא בזה כ' הש"ך בח"מ סי' צ' ס"ק י' בשם הטור דהיכא דכבר נצטרף העד לממון לא מחייבינן שבועה על פיו עי"ש. ה"ה עירוב מקוואות כשפופרת הנוד לא מצי לפעול ב' פעולות שיהי' מקוה אחת לענין מ' סאה

ושיהי' מקוה אחת לענין זוחלין זה אינו יכול לפעול ע"כ אם יש בכל מקוה ומקוה מ' סאה. אף שמקוה הי' שאוב מ"מ תיכף כשבאו ב' המקוואות ביחד והושקו כבר הוכשר השאוב וא"צ לצירוף כלל ע"כ מועיל העירוב מקוואות שיהי' הכל אחד ולא יחשב זוחלין דהוה אחד. משא"כ כשאין בכל מקוה רק כ' סאה כהך דג' מקוואות דסעיף נ' ומבואר במשנה וצריך הצירוף למ' סאה הוצרך לומר שחזרו למקומן ול"ה זוחל כלל דאם זוחל ממקוה למקוה הוה ב' פעולות:

ג ובזה יש ליישב קושי' התוס' בחגיגה בהך דג' גממיות ס"ל לחכמים דהיכא דבעליונה כ' ובתחתונה כ' ובאמצעית מ' דלא יטבול אלא באמצע ור"מ ס"ל בעליונה דגוד אסיק ור' יהודא בתחתונה דגוד אחית. והקשה תוס' למ"ל ג' גממיות בתרי סגי בזה כ' ובזה כ' עיי"ש ולפמ"ש מיושב שפיר דהנה לכאורה שם הוא זוחלין ובלא"ה פסולין המקואות וא"ל דמיירי במעיין דהרי לכמה פוסקים לא בעינן מ' סאה במעיין אף לאדם וצ"ל שאינו זוחל לחוץ רק שזוחל ממקוה למקוה ובתחתונה נשארו המים. והנה מקוה התחתונה ודאי ל"ה זוחלין דל"ה זוחל רק כשיצא ממנה וזוחל לחוץ ולא מה שזוחל עלי'. וכ"כ במי השלוח. ע"כ דברי ר' יהודא נכונים דתחתונה כשירה דל"ה זוחל ולא קשי' אמצעית אמאי כשירה דזה אינו דהרי אמצעית יש בה מ' סאה וא"צ לצירוף ומהני הצירוף לזוחלין כאמור משא"כ אם לא היו רק ב' מקואות לכ' סאה אף אם היו שוין ולא בקטפרס הי' שניהם פסולים לחכמים כיון דהוה זוחלין וצריכין לצירוף כאמור כנ"ל ומ"מ עדיין אינו מיושב אליבא דר"מ דס"ל שם בעליונה כשירה והרי היא צריכה לצירוף למ' סאה וגם לזוחלין ואין לומר דר"מ פליג וס"ל דצירוף מקואות מהני אף לב' פעולות דא"כ מנ"ל לגמ' דפליגי בסברת גוד אסיק דילמא לא פליגי רק בסברא הנ"ל ודוק כי קצרתי ע"כ צ"ע במשנה שם מ"מ הסברא שכתבתי נכונה בישוב דברי הש"ך:

ד ובת"ה סי' רנ"ד הקשה אמאי ברבו נוטפין על הזוחלין אין מטהרין אלא באשבורן מ"ש ממקוה שיש בה מ' סאה אף אם רבו מי שאובין לא יפסלו ואמאי בזוחלין פוסל רוב נוטפין. ותירץ דמי שאובין כיון שפסולין מלטבול לגמרי לא חשיבי ואין פוסלין מקוה כשירה אף אם רבו. משא"כ נוטפין דכשירין לטבילה רק שאין מטהרין רק באשבורן מ"ה חשיבי כמו זוחלין ורוב מהם פוסלין שלא יטהרו גם הזוחלין המעורב אלא באשבורן. וחזר והקשה דא"כ אמאי אם נתערב רוב שאובין במ' סאה זוחלין כשירין וטהרו בזוחלין. ולהנ"ל ל"ק דהזוחלין המעוטין אין יכולין לפעול ב' פעולות שיהי' המקוה כשירה אף דהרוב שאובין ושיהי' כשר בזוחלין. מ"ה אין כשירין רק באשבורן. והנני מוכרח לקצר עכ"פ היכא דב' מקואות יש בהם בכ"א מ' סאה ושופכין מזה לזה שלא במקום קטפרס

היינו שהנקבים במקום ששני המקואות מלאים מים. יש להכשיר דרוב המקוואות נעשין בענין זה. וגם המקוואות דפה"ק היו נעשין שבאם הי' מעט מים במקוה והי' מלאין מים חמין היו הולכין המים למקוה גדולה ולית דחש להחמיר אך דכעת שמחממין המים ע"י צינורת מקיטור (דאמפף) אין שום חשש יותר דאין צורך לשפוך מים חמין וכן יתאמץ בימים שיבואו לעשות במחנתכם ולע"ע יוכל להכשיר המקוה ולא לחוש לזוחלין אם הוא באופן שכתבתי:

ה והחשש הב' שיש לחוש במקוה זו היא שהנוב"י סי' קמ"ב כ' לחוש לדעת הרמב"ם דמלבד הנקבים הוצרך שיהי' נקב וסתום באבנים וסיד שיהי' כמו בנין דבנקבים לבד אסור לטבול בתוך הכלי. ועיין בנוב"י ומ"ש כ"ת דהואיל שיש נקבים קטנים שאין נסתמים בברזא גם הנוב"י מכשיר יעיין בנוב"י ויראה שאינו מכשיר רק באופן שקבעו בארץ אולם אם התיבה אינו קבוע בארץ הוצרך לסתום נקב אחד בסיד וצרורות יחד וזה הוה כבנין ומהני אף לדעת הרמב"ם. ובתשו' הגאון ר"ע איגר כ' ג"כ אם שמצדד להכשיר מ"מ יש לעשות לכתחלה באופן הנ"ל על כן כת"ה יבין הדבר לאשורו:

והנני ידידו:

סימן ל

ב"ה פשעמישל תרנ"ג לפ"ק:

שפעת שלום לכבוד ה"ה הרב המאוה"ג החריף ובקי כש"ת מ' אלחנן וועכסלער נ"י אב"ד העכבערג במדינת בייערן:

בדבר השאלה במקוה הנעשה ע"י וואסערלייטונג ובסילונות הנקבעות בכותל הבית נמצא כלי קיבול הנקרא וואסער מבסער ונעשה בתחתיתו לקבל חול הדק, ונקרא בשביל זה ג"כ שליים בעהעלטער, ולפני נקב הכניסה נעשה מתכות דק מלא נקבים לעכב חול הגס ונקרא בלעכזייער ונקב הכניסה היא כאצבע קטנה לכניסת המים וכנקב זה יש בצד השני להוצאות המים, וכת"ה חשש לפסול המקוה לאשר כל המים עוברים דרך כלי זה, והכלי הזה הוא כלי קיבול שעשוי לקבל החול למען יהיו המים צלולים והוה כמעין שהעבירו על גבי השוקת המבואר רפ"ה דמקוואות. ומבואר בסימן ר"ב סעיף ח' מעין שמקלח לתוך כלי פסול לטבול בין במים שבתוך הכלי בין לאחר שיצאו מהכלי וכלי זה נעשה לקבעו בקרקע ומטעם זה רצו קצת מורים להכשיר אף דחקקו ולבסוף קבעו פסול הואיל ונעשה מתחילתו ע"מ לקבעו בקרקע ושאל כת"ה חוו"ד בזה:

א תשובה הרב השואל כת"ה וכן הרב המתיר האריכו וביארו ככל המבואר בדברי הפוסקים האחרונים בענין זה ועכ"ז אעבור על פירקא דא ואתניה. במשנה פי"א דכלים

מ"ב איתא כל כלי מתכות שיש לה שם בפ"ע טמא חוץ מן הדלת והנגר וכו' והצינור שנעשו לקרקע והקשה בתוי"ט למה פרט אלו דוקא. וכ' בשם הרמב"ם דאלו טהורין אפי' קודם שיקבעו הואיל ועיקר עשייתן להיות דבוק בארץ, (וברמב"ם פ"ט דכלים כ' מפני שאלו עשוין לקרקע או לשמש את העץ). והנה עדיין קשיא למה נקט המשנה ורמב"ם דוקא אלו הו"ל למשנה לומר כל המחובר וכל העשוין לשמש הקרקע טהורין ומתוך כך נראה דדוקא אותן שתמיד אין עשוין רק לשמש הקרקע כגון דלת ונגר ומנעול וקורה וצינור שכל רואה אותן יודע שעשוין לקרקע טהורין אבל כלים שאין עשוין דוקא לשמש הקרקע ורוב עשייתן או מחציתן אין עשוין לשמש הקרקע אף שהוא עשה לשמש הקרקע כבר ירד עלי' תורת טומאה ואף שקבעה בקרקע מקבל טומאה הן מפאת שחקקו ולבסוף קבעו כמו שמבואר במשנה דכלים פ"כ מ"ד בעריבה שעשאה אבוס לבהמה אעפ"י שקבעה בכותל טמאה, ואף שעשה מתחלה לקבעה בקרקע כיון שרוב אין עושין בטלה דעתו אצל כל אדם. או מפני מראית העין מקבל טומאה כיון שאינו ניכר שעשה לקבוע בקרקע ומ"ה נקט הרמב"ם והמשנה דוקא אלו והא דפורנה שאם אין לו לבזבזין טהורה בפ"ח דכלים מ"ט מפני שעשוי לשמש עם הקרקע טעמא ג"כ דפורנה ניכר לכל שעשוי לשמש עם הקרקע והא דכ' הרמב"ם בפ"כ מ"ד הנ"ל בעריבה שעשאה אבוס לבהמה אעפ"י שקבעה בכותל טמאה. ואמנם יהיה המחובר לקרקע כקרקע כאשר נעשה זה הדבר מתחילתו בקרקע או נעשה לשמש הקרקע ג"כ הכוונה נעשה לשמש הקרקע היינו שדרך עשיתו לשמש הקרקע כעין אלו המנוין במשנה כנ"ל:

ב ומה"ט מיושב קו' התויו"ט במשנה י' פ"ו דמקוואות באבק שבמרחץ אעפ"י שנעשה לשמש את הקרקע דכיון דכלי זו אינה מיוחדת לבית המרחץ ולא ניכר שנעשה לשמש את הקרקע. וא"כ אעפ"י שהוא עשאה לשמש הקרקע טמא. וע' בר"ש במשנה שם שכ' דטמא מדרבנן ולר"ש טהור לגמרי כמבואר בתוספתא, והיינו מה"ט דכתיבנא דחיישינן למראית עין והתויו"ט מביא לשון התוספתא שלא נעשה אלא לשמש עם הקרקע ומשמע דמה"ט טמא ובאמת לשון התוספתא פ"ה דמקוואות הובא בר"ש פ"ו הנוגע באבק טמא וטהור בעשיתו ר"ש אומר הנוגע באבק טהור שלא נעשה אלא לשמש עם הקרקע ובודאי לא נעלם זה מהתוי"ט, רק שהקשה דבודאי לא פליגי במציאות וס"ל לת"ק ג"כ שלא נעשה אלא לשמש עם הקרקע ואמאי מטמא ת"ק. (וכן כונת הפי' המשנה להרמב"ם שכל מה שיגיע מהם לתוך האבק הם פסולים לפי שהם ישיבו שאובין לפי שהאבק הוא כלי להיות ניתך לארץ והכוונה שכבר נקרא עליו שם כלי וזה אמרם בתוספתא שלא נעשה אלא לשמש עם הקרקע הכוונה זה אומרם בטעמא דר"ש מטהר מכלל דת"ק גם

בזה מטמא לפי שהוא כלי). אבל לפמ"ש ניחא דת"ק ס"ל כיון דאינו מאותן כלים דסתמן לשמש עם הקרקע נעשו טמא מדרבנן ור"ש מטהר ובתוספת חדשים מתרץ קושית התויו"ט וכ' דלענין שאובין ל"מ מה שנעשה לשמש את הקרקע רק לענין טומאה ואיני מבין דעדיין קשיא מתוספתא הובא בר"ש דשם מבואר דהאבק מטמא אף שהוא מן הצד ולא מיירי לענין שאובין. גם לשון תוספות חדשים צ"ע. שכ' דלענין טומאה דכתיב ביה יותץ דמשמע כל היכי ששייך נתיצה וזה אינו אלא בתלוש לגמרי משא"כ אם חברו לקרקע אף שהי' מתחלתו תלוש כיון דעכשיו מחובר הוא לקרקע אבל גבי שאובין כיון שהי' שם כלי בתלוש לא מיבטל שם כלי מיניה. הנה מ"ש דכתיב בי' יותץ וזה אינו אלא בתלוש זה היפך מפרש"י שבת קכ"ה ד"ה ואם לאו שכ' דנתיצה ל"ש אלא בענין מחובר ושאינו מחובר שייך תלישה ועי"ש ד"ה לאידך גיסא דמבואר דחידוש היא שחדשה תורה בתנור וכירים אע"ג דמחובר לקרקע ושייך ביה נתיצה מ"מ טמא משא"כ בשאר מחובר ע"כ דבריו לע"ג. אמנם לפמש"ל מיושב קושי' התויו"ט. ואולי חסרון תבות יש בתוספות חדשים וכוונתו מדכתיב חידוש בתנור וכירים יותץ וקמ"ל דסד"א כיון דחברו בארעא כגופא דארעא דמי קמ"ל כדאיתא בשבת קכ"ה לשון זה מוכח דבשאר דברים שחברן אע"ג שהי' מתחלה בתלוש טהור (והיינו כשעשה מתחלה אדעתא לחברן בארעא דומיא דתנור) ואם כיון לזה דבריו נכונים. שוב מצאתי בח"ס יו"ד סי' קצ"ח שתמה על התוספות חדשים כעין קושיתנו. אמנם בח"ס הוכיח מלשון התוספתא שכ' שלא נעשה אלא לשמש עם הקרקע ומלשון הרמב"ם דזה גריעותא היא דמה"ט יותר טמא ונכנס בפרצה דחוקה, ובמח"כ לא כיון יפה דהך דלא נעשה אלא לשמש עם הקרקע הוא טעמא דר"ש דמטהר והתויו"ט הקשה דמשמע דת"ק מודה דלא נעשה אלא לשמש ומ"מ טמא כמ"ש לעיל:

ג והנה בנובי"ת סי' ק"ט הקשה אהא דמחלק בגמ' בצינור בין חקקו ולבסוף קבעו ובין קבעו ולבסוף חקקו וכיון דקבעו ואח"כ חקקו ע"כ חקק אדעתא שישמש עם הקרקע א"כ בכה"ג אף חקקו בתחלה בתלוש אדעתא שיקבע וישמש עם הקרקע אינו מקבל טומאה כמבואר ברמב"ם רפ"ט דכלים דכל הנעשה לשמש את הקרקע אין מקבל טומאה אפי' קודם שיקבענה ותירץ דלענין שאובין אף שאינו מקבל טומאה מ"מ פוסל משום שאובין הואיל והי' תורת כלי עליו בתלוש. וזה ממש כתוספות חדשים עוד כ' דבעי דווקא שיהיה גוף תשמישו עם הקרקע משא"כ צינור אין הקרקע מסייע לתשמישו ע"כ לא מהני מה שחקקו ע"מ לקבעו ואפי' חקק אח"כ היה ראוי להיות פסול לרבנן (כמו דף של נחתומין שמקבל טומאה לרבנן הואיל דלמלאכת הנחתומין אין הקרקע מסייע לתשמישו כמ"ש

הנוב"י מתחלה) אלא מטעם דשאני שאובין שהוא מדרבנן, עוד כ' דתנור של מתכת שנעשה מתחלה רק להעמידו על הארץ קודם שחיברו בקרקע מקבל טומאה ולאחר שחיברו אינו מקבל טומאה ובפשוטי כלי עץ שאינו מקבל טומאה רק מדרבנן בכל אופן שחיברו בקרקע (היינו אפי' דבר שלגוף תשמישו א"צ לקרקע) טהור אלו תוכן דבריו. והא דכ' דדף של נחתומין טמא כרבנן אף אם חיברו לקרקע הכוונה בדף של מתכת כמו דמסיק בב"ב שם וכן מבואר בר"מ ספי"א דכלים. והנה מ"ש דצינור אינו משמש עם הקרקע דאין הקרקע מסייע לתשמישו צ"ע דהרי צינור נחשב במשנה פי"א דכלים מ"ב בין דברים הנעשים לשמש עם הקרקע וז"ל הרמב"ם רפ"ט מכלים כל כלי מתכות וכו' מקבלין טומאה חוץ מן הדלת וכו' והקורה והצינור מפני שאלו עשויין לקרקע. ונוב"י גופי' כ' שם באות ב' דכל השנוין במשנה ב' פי"א דכלים הוין דבר שעיקר תשמישו עם סיוע המחובר לקרקע א"כ הרי גם צינור מוזכר שם וכפי הנראה נוב"י מחלק בין צינור שיש לו ד' לבזבזין דאז אין קרקע מסייע לתשמישו ומשנה מיירי באין לו לבזבזין רק יש לו חטטין דמקרי בית קיבול דאל"כ בלא"ה אינו טמא וצ"ע דהרי משנה סתמא נקטא כמו ברייתא דצינור שחקקו דסתמא צינור קתני:

ד עוד קשה על הנוב"י מהא דמבואר בש"ע סעיף מ"ח דאם הסילון של מתכת מחובר לקרקע אפילו מקלח להדיא לתוך המקוה כשר שהרי אינו מקבל טומאה לפי שהוא בטל לגבי קרקע והיא מתשו' הרא"ש כלל ל"א דין ז' וכ' דגול מרבבה דדוקא בשנעשה מתחלה לקבעו בקרקע ומשמע אפי' אם נעשה הסילון בתלוש. ואס"ד דבצינור ל"מ אדעתא לקבעו בקרקע שאינו משמש עם הקרקע ה"ה בסילון ואמאי לא נעשה המים שאובין וזה קשה אף לתירוץ הראשון מנוב"י דלענין שאובין ל"מ מה שנעשה מתחלה לקובען בקרקע אמאי לא נעשה שאובין בסילון של מתכת. וצ"ל עד כאן לא התיר בתשו' הרא"ש רק בסילונות שאין בהם בית קיבול רק משום שהם מתכות מקבלין טומאה ול"ה הויתו ע"י טהרה התיר בתשו' הרא"ש. משא"כ בכלי שיש לה בית קיבול דנעשה המים שאובין ל"מ כגון צינור של עץ שיש לו לבזבזין בזה החמיר בנוב"י וכיוצא בזה כ' הטו"ז ס"ק נ"ט לחלק בנמשך המים ממעיין בין כלי שיש לו בית קיבול לבין כלי שאין לו בית קיבול עיי"ש. והנה לפמ"ש לעיל בשם הר"ש דאבק שבמרחץ אף שנעשה לשמש עם הקרקע לרבנן דר"ש טמא מדרבנן. וכתבתי הסברא דדוקא באותן השנוין במשנה ב' פי"א דכלים דסתמא נעשין לשמש עם הקרקע וניכרין לכל טהורין לגמרי אבל כלים שלפרקים נעשין שלא לשמש עם הקרקע טמאים מדרבנן א"כ צינור דחשיב במשנה דכלים פי"א מ"ב טהור לגמרי וכן סילונות התיר בתשו' הרא"ש הנ"ל דהוה ג"כ

כצינור. אבל שאר כלים מקבלין טומאה מדרבנן ולענין שאובים דהרבה פוסקים ס"ל כולו שאוב מדאורייתא אף כלי דמקבל טומאה מדרבנן פוסל כמו שכ' המחבר סעיף י"ד לענין זחילה ואינו דומה למ"ש הש"ך ס"ק ע"ו לענין הויתו ע"י טהרה דמקבל טומאה מדרבנן מיקרי הויתו ע"י טהרה דזה קיל משאובין כמ"ש לעיל בשם הטו"ז ס"ק נ"ט:

ה והנה לפמ"ש דבצינור הנעשה אדעתא לקבעו בקרקע טהור לגמרי אפי' אם נעשה בתלוש כיון שחשיב צינור במשנה. קו' הנוב"י סי' ק"ט חוזר וניעור דהרי בקבעו ולבסוף חקקו ע"כ נעשה ע"מ לשמש עם הקרקע וא"כ בכה"ג אף חקקו ולבסוף קבעו נמי. ולומר דהא דקבעו ולבסוף חקקו מיירי בחקק אדעתא לתלוש מן הקרקע ולהשתמש בתלוש לא נהירא דאם דעתו לתלוש ועומד לתלוש בכה"ג לאו כמחובר דמי ופוסל המקוה כעין שכ' תוס' ב"מ נ"ד ועירובין ל"א לענין בונין בחול ואח"כ מקדישין דאם לא הי' קדוש ועומד לעקור מיקרי תלוש. ועי' מ"ש בספרי לאו"ח סי' נ"ד אות ב' וג' אך אם חקק אחר שאינו הבעלים אדעתא להשתמש בתלוש והבעלים לא ניחא להו בתלישה ל"ה עומד לתלוש ואינו פוסל ובכה"ג בחקקו ואח"כ קבעו פוסל המקוה. עוד משכחת לה בחקקו חש"ו אדעתא להשתמש בקרקע דקטן אין לו מחשבה רק להחמיר ולא להקל כמבואר ברמב"ם פ"א מפסולי המוקדשין ה"ו וע' במ"ל שם ובפי"ד מפסהמק"ד. על כן בכה"ג בחקקו ואח"כ קבעו פוסל המקוה ובקבעו ואח"כ חקקו אין פוסל וז"ב. ומ"ה קתני בברייתא חילוק בין קבעו ולבסוף חקקו דזה הוה מילתא פסיקתא:

ו והנה לשיטת הנוב"י סי' ק"ט הנ"ל בנ"ד שהשלאם בהעלטאר הוא של מתכת ויש לו בית קיבול והוא כלי שהקרקע אינו מועיל לתשמישו רק הוא משמש בפ"ע וכל המים הולכין דרך כלי זה ל"מ מה שנעשה מתחלה לקובעו בקרקע ופוסל את המקוה ואין לומר דהרי המים ההולכים לתוך הוואסערמעסער מחוברין עם המים של הוואסערלייטונג דלא מיבעי אם אין המים הולכין ממעיין ל"מ עירוב שאין הזוחלין מערבין כמבואר סעיף ס' דל"ה קטפרס חיבור אלא אפי' הולכין ממעיין דמהני חיבור קטפרס כנראה מש"ך ס"ק קכ"ט מ"מ פוסל מדרבנן כמבואר סעיף י"ח והוא מהמשנה דמים שהעבירו על גבי השוקת פסול רפ"ה דמקואות וכ' הטו"ז ס"ק י"ד והוא מהב"י ור"ש דל"מ עירוב וחיבור מדרבנן שלא יטבול בתוך הכלי והוא מדברי הר"ש ותוי"ט שם. ומש"ך ס"ק כ"ז משמע דמדינא פסול דנעשה שאובים שמא מיירי הש"ך בליכא חיבור דבדאיכא חיבור למעיין לא מיפסל רק משום גזירה. ואמנם משום גזירה ודאי אין חילוק בין כלי גדולה דשייך החשש שמא יטבול בתוך הכלי בלא חיבור ובין כלי קטנה דא"א ליטבל ודוקא בנסרים כ' הטו"ז סי' קצ"ח ס"ק ל"א דאין להם בית קיבול

ול"ש גזירה דלא דמי למעין שהעבירו ע"ג השוקת משא"כ בכלי שיש בית קיבול וז"פ. על כן לנוב"י בנידון דידן ודאי פסול המקוה. וכן לפמ"ש לעיל בשם הר"ש דרבנן ס"ל באבק שבמרחץ שמטמא מדרבנן ה"ה בכל דבר שאין מבואר במשנה פי"א דכלים מ"ב. אף שנעשה מתחילה לשמש את הקרקע א"כ בנ"ד שהוואסערמעסער נעשה מתחלה לשמש את הקרקע מטמא מדרבנן ופוסל את המקוה:

ו אמנם בספר גידולי טהרה המפורסם במדינת אשכנז ונשלח לי כעת חולק על הנוב"י ומתיר בסי' ג' בכל כלים הנעשין מתחילה ע"מ לקובען בקרקע. ומה שהקשה נוב"י סי' ק"ט מדף של נחתומין דלרבנן מטמא כ' הוא דדוקא בנעשה כל הכלי לקובעו בקרקע משא"כ דף של נחתומין נעשה מתחלה שלא לקובעו בקרקע רק שתשלום הכלי נעשה אחר החיבור ומ"ה רבנן מטמאין ומה שהקשה נוב"י מצינור כיון שבקובעו ע"כ נעשה החקיקה ע"מ לשמש הקרקע ובכה"ג אף חקקו ולבסוף קבעו אינו פסול כ' הוא דבצינור מיירי שכבר הי' עליו שם כלי במקצת שלא נעשה לשמש את הקרקע ורק בית קיבולו נעשה לאחר הקביעות דסתם צינור כן הוא ע"כ ל"מ מה שנעשה לשמש את הקרקע בחקקו ולבסוף קבעו ורק בקבעו ולבסוף חקקו. ובסי' ד' כ' דהא דאבק שבמרחץ רבנן מטמאין מדרבנן כמ"ש הר"ש פ"ו דמקוואות מ"י משום דרבנן ס"ל דלא נעשה לשמש עם הקרקע ור"ש סובר דנעשה ע"מ לשמש והנה זה ליתא לפענ"ד דכבר כתבתי דלא יתכן דפליגי רבנן ור"ש במציאות. גם כבר כתבתי דכל עיקר קושית תוי"ט במשנה שם הוא מרבנן דר"ש דס"ל ג"כ דלא נעשה אלא לשמש עם הקרקע וכן דברי פי' המשניות הוא כן ומ"מ ס"ל טמא. גם מה שכ' שם דטעמא דרבנן משום שלפעמים משתמשים בתלוש דרך עראי לא משמע כן בתויו"ט ולא ברמב"ם ומ"ש התוי"ט האבק הוא כלי קודם קביעותו כפשטי' דאף שנעשה מתחלה ע"מ לקבעו בקרקע מ"מ כיון שנעשה הכלי בתלוש קודם קביעתו טמא מדרבנן משום גזירה דדוקא דשנוין במשנה ב' פי"א דכלים שניכרין לכל דנעשה לקבען בקרקע לא גזרינן משא"כ בשאר כלים כמו שכתבתי בתחילת התשובה גם מ"ש דסתם צינור הי' עליו שם כלי במקצת קודם שנעשה ע"מ לקבעו בקרקע לא משמע כן במשנה ב' פי"א דכלים דחשיב צינור בהדי דלת ונגר דסתמא נעשין מתחלה ע"מ לקבען בקרקע. ואחרי שדברי הגידולי טהרה אין להם יסוד חזק והנוב"י והתוס' חדשים ס"ל דלענין שלא יפסול משום שאובין ל"מ וחקקו ולבסוף קבעו פסול המקוה אף שהי' מתחילת עשיתו ע"מ לקובען בקרקע על כן אין להקל בזה:

ח ובספר לחם ושמלה ס"ק ס"ו הביא דקדוק עצום דבש"ס דב"ק וב"ב איתא צינור שחקקו ולבסוף קבעו פוסל את המקוה קבעו ולבסוף חקקו אינו פוסל ובתוספתא פ"ד דמקואות

איתא צינור שחקקו ואח"כ קבעו למה שינו בש"ס וכ' ולבסוף. וכתב דלשון ולבסוף משמע שהי' השתנות דמתחלה חקקו שלא ע"מ להשתמש בקרקע ולבסוף התישב וקבעו, ופי' דברי הש"ס דהדיוקים סתרו אהדדי דמרישא משמע דוקא בלא חקקו אדעתא להשתמש בקרקע אבל אם מתחלה חקקו אדעתא להשתמש בקרקע אינו פוסל ובסיפא משמע דוקא בקבעו ולבסוף חקקו ובחישב מתחלה פוסל והוא קצת כעין קו' נוב"י ותירץ דדיוקא דרישא עיקר והכוונה דוקא בחקק שלא אדעתא לקובעו הא חקק אדעתא לקבעו נעשה כמו שקבעו ולבסוף חקקו ואינו פוסל כעין דמשני בקדושין ה' ע"ב. וזה כדברי הגידולי טהרה אבל בתוספתא כ' חקקו ואח"כ קבעו ומשמע אף שחשב בתחלה ע"מ לקבעו פוסל כדברי הנוב"י ע"כ. הנה אם כנים דבריו יש לישב מה שהקשה תוי"ט אהא דפוסק הרמב"ם דאם עשאו ע"מ לשמש את הקרקע אפילו עשאו בתלוש טהור. והקשה בפ"ו דמקוואות מתוספתא הובא לעיל באבק דר"ש מטהר משום דלא נעשה אלא ע"מ, להשתמש עם הקרקע ורבנן מטמאין כה"ג להנ"ל ניחא דתוספתא כשיטתי' דס"ל אפילו ע"מ להשתמש פוסל דגורס חקקו ואח"כ קבעו. אבל הש"ס דידן לא ס"ל כתוספתא מדגרסינן ולבסוף קבעו. ע"כ פוסק הרמב"ם כש"ס דידן אמנם באמת אין בדקדוקו ממש דבחולין ל"ט ע"ב איתא שחטו ואח"כ חישב עליו ומייתי פלוגתא דרשב"ג בשתק ולבסוף צוח הרי דאין חילוק בין לשון לבסוף ובין לשון אח"כ, וכוונת הגהות הגאון ר"א מווילנא נ"ל דבתוספתא איתא חקקו ואח"כ קבעו פוסל ולא סיים קבעו ואח"כ חקקו אינו פוסל ור"א גורס הסיפא בתוספתא כמו בש"ס דידן ודוק:

ט ובאמת אם הדיוקים סותרים אף דלפעמים משני בגמ' נעשה כמו בקדושין ה' ע"ב ובשבת צ"א ע"ב וע' תוס' שבת צ"ב דלפעמים משני נעשה ולפעמים לא משני ובתוס' ב"ק מ"ח ע"ב מבואר דלא משני נעשה רק היכא דל"ל שנויא אחרינא ותברא עדיף מנעשה ונראה דהוא שנויא דחיקא והיינו טעמא דהרא"ש בחולין פ' בהמה המקשה גבי צנא דאנקורי כ' דהיכא דדיוקים סתרי אהדדי אזלינן לחומרא לענין מחצה על מחצה ולא משני נעשה כדמשני בש"ס דסוכה ד' כ' וע"כ ס"ל דאין לשנות נעשה רק היכא דמשני בגמ' דלא ככנה"ג ח"מ סימן מ"א הגהות הטור אות ו' הובא ביד מלאכי כללי הנון סי' תפ"ח. א"כ בנ"ד אם דיוקים שלו אמת יש לנו לילך לחומרא אך אם שאובין דרבנן אנו יש לנו לילך לקולא מ"מ אזלינן הכא לחומרא כמ"ש בלחם ושמלה אות הנ"ל דמסתבר להחמיר כהנוב"י ובח"ס סי' רי"ז כ' דהיכא דהקביעות והחקיקה באין כאחד (דהדיוקים סותרים בזה דברישא קתני חקקו ולבסוף קבעו פסול ומשמע הא בב"א אינו פוסל ובסיפא משמע דבב"א פוסל). וכ' דהדין דאינו פוסל עיי"ש מילתא בטעמא ובאמת אם

הדיוקים סותרים אזלינן לחומרא אך היכי דאיכא סברא נ"ל להקל. ועי' בשיטה מקובצת כתובות ע"ה לענין אם הבהרת והשער לבן באו ביחד דג"כ הדיוקים סתרו וכ' דטמא משמע קצת דלא כחת"ס. ובספרי חא"ח סי' א' סוף אות ב' כתבתי דמסברא טהור בכה"ג והארכתי בפרט זה ושם הבאתי דברי הר"ש דמשמע דבב"א טהור ולא ראיתי אז דברי השיטה ואין להאריך בפרט זה:

י' והנה י"ל דהנוב"י שהחמיר בסי' ק"ט דל"מ לענין שאובין אף בעשה אדעתא לקבעו בקרקע משום דס"ל בסי' קמ"ב דל"מ קבעו ואח"כ חקקו רק לענין שאובין דרבנן כפשטא דסוגיא בב"ק וב"ב על כן החמיר גם בזה לענין שאובין דאורייתא אבל לפמ"ש הפוסקים דלא כנוב"י עי' ח"ס ושאר פוסקים. גם בזה אין להחמיר מ"מ משמע מנוב"י דגם לענין שאובין דרבנן ל"מ בנעשה כלי בתלוש אף בנעשה להשתמש בקרקע ואין להורות היתר נגד דעתו הגדולה:

אמנם אם כבר עשו מקוה כזו הנה אם הוואסערלייטונג בא ממעיין ויש חיבור להמים שיבואו להכלי עם מי המעין כבר כתבתי דלהטו"ז ס"ק י"ד והוא מב"י ור"ש ורא"ש דל"ה רק פסול דרבנן משום גזירה שמא יטבול בתוך הכלי וכש"כ לפמ"ש בשם הר"ש פ"ו דמקוואות מ"י דרבנן דמטמאין האבק אף שנעשה לשמש הקרקע רק מדרבנן מטמאין ה"ה בנ"ד רק מדרבנן טמא וי"ל דהוה תרי דרבנן דהכלי אינו טמא רק מדרבנן. וגם הוה חיבור למעין דל"ה רק מדרבנן משום גזירה. ואולי לא גזרו שמא יטבול בתוך הכלי רק במים שעל השוקת דמשנה מיירי בשוקת שלא נעשה ע"מ להשתמש בקרקע. ועכ"פ בתרי דרבנן יש לסמוך על הגדולי טהרה. אך להנוב"י גופי' דס"ל דשאובין לא תליא בטומאת אולי להנוב"י ל"ה תרי דרבנן:

יא ואולי יש לצרף לסניף דהנה בנ"ד יש נקבים להכלי שנק' שלאם בעהעלטער. אך שהם מן הצד ולמטה יש בית קיבול (והגם כי כפי השאלה הנקבים רק כאצבע קטנה מ"מ יש מקום להגדיל הנקבים ולעשות כשפופרת הנוד) והב"י מביא בשם מהר"י טיאטצק בשיטת הרשב"א דאף דכלי שניקב כשפופרת הנוד לא בטל מתורת כלי רק כשאין הכלי יכול לקבל מים כל שהוא זה דווקא לענין טומאה אבל לענין עירוב מקוואות א"צ שיהי' הנקב למטה בשולים באופן שלא יהי' יכול לקבל מים כ"ש אלא בכל מקום שיהי' סגי ובלבד שיהי' כשפופרת הנוד. ובכל מקום שיהי' כשפופרת הנוד וסמוכה למעין ולא בפסק המעין מטבילין אפי' בתוכה עיי"ש. והב"י לא חלק עליו בדין זה רק בפירוש דברי הרשב"א ואין הדבר תמוה דאיך יטבול בכלי שמקבל טומאה אם האדם טמא יגע בכלי תטמא. ואם האדם אב הטומאה והכלי כלי מתכות חרב הרי הוא כחלל ונעשה

אב הטומאה ואם האדם יגע בעלותו מן המים יטמא ולא יתכן שיכשיר לטבול במקוה כזו מ"מ הרי אשכחן בב"י הביא המשנה דפ"ו דמקואות דהשידה והתיבה שבים אין מטבילין בהן אלא א"כ הי' בהן כשפופרת הנוד וכ' בסוף ד"ה צריך שלא יהי' מ' סאה בתוך הכלי. וז"ל דכלי חרס שאני דשיעור המטהרן הוה בציר משפופרת הנוד הילכך כיון דבטל שם כלי מינייהו בנקב במוציא זית בהכי סגי אבל בשידה ותיבה שהן כלי עץ ושיעור המטהרן הוא גדול מאוד שהוא כמוציא רמון ראו חכמים דלבטלו מתורת כלי לענין מקוה דליסגי לי' בשפופרת הנוד שהוא שיעור המספיק לענין עירוב מקואות דאע"ג דלענין טומאה צריך שיעור יותר גדול שיעורא דלטומאה וטהרה לחוד ושיעורא דלענין מקואות לחוד. הרי דלא איכפת לן מה שהכלי נטמא במגע דכיון דהמים אין מקבלין טומאה שמחוברין למעין הרי טובל בהן ונטהר ויזהר שלא יגע בכלי. אמנם בהגהות הגאון רע"א סעיף ז' הקשה באמת אמאי מהני כשפופרת הנוד אף לטבול בתוכו כיון שמקבל טומאה הרי הוא כטובל על אחורי כלים דפסקינן כהראב"ד בסעיף י"א דאף בדיעבד לא עלתה לו טבילה ואמנם מצאתי בתשו' מאיר נתיבים סי' י"א שכ' דהב"י מיירי בכלי עץ גדולה הבאה במדה דאינה מקבלת טומאה דאל"כ הוה הוויתו ע"י טומאה. ולפ"ז ל"ק ג"כ קו' הגאון רע"א אך לא משמע כן בב"י. ומצאתי בתשו' אמרי אש ס"ס פ"א שבאמת מחמיר בכלי עץ לענין לטבול בתוכו דלא סגי בנקב כשפופרת רק בעי מוציא רמון, ע"ש שהאריך בדין זה. מ"מ מדברי הב"י והש"ע נראה מבואר דלא תליא דין טבילה בדין טומאה. ולפ"ז ה"ה דיש לצרף לסניף דברי מהר"י טיאטצק הנ"ל דלענין שלא לטבול בתוך הכלי רק שלא לעשות שאובין ל"ש סברת הגאון רע"א ולא סברת אמרי אש ומאיר נתיבים אך כיון שהב"י כ' דהרא"ש ודאי לא ס"ל כהרשב"א בזה דמהני נקב שפופרת אף שיכולה הכלי לקבל מים. וכן בגוף דבריו בשיטת הרשב"א הב"י והש"ך ס"ק כ"ז דחו דברי מהר"י טיטאצק. על כן אין לצרף דבריו בדין זה אף לסניף כנ"ל. וע' בא"ח סי' קנ"ט סעיף ב' דאפי' לענין נטילת ידים הוה כלי בניקב ויש בו רביעית מים למטה מהנקב ונוטל דרך הנקב. וכש"כ לענין שאובים ובאמת לדברי מהר"י טייטאצק צ"ע בדין הנ"ל. מ"מ ברור דאין הלכה כדבריו:

יב והנה במה שכתבתי לעיל דלהב"י ומחבר בכלי עץ שניקב כשפופרת הנוד אף שהכלי מקבל טומאה טובלין בתוכו דקשיא הרי שהאדם נגע בכלי קודם שטבל הרי נטמא הכלי והכלי טמאה למים ואיך יטבול ומים טמאין יטהרו האדם ע"כ צ"ל דהמים אין מקבלין טומאה אף שטומאת משקין דאורייתא דוקא כשהם תלושין אבל כשהם בכלי שניקב כשפופרת הנוד או לדעת הרא"ש כשעשה למטה נקב כ"ש והושיבה לארץ דהוה מקוה

מים חידשה התורה דכל מקוה מים יהי' טהור והמים אין מקבלין טומאה מהאדם הטובל ולא מהכלי וע"כ טובלין בו. ויותר חידוש כ' בצל"ח פסחים בשיטה דרחסגה"כ אות ק"ג דאפי' כבר נטמאו המים אם באו לקרקע אפי' רביעית (ולדעת הב"י הנ"ל אפי' לכלי שניקב כשפופרת) נטהרו המים מדאורייתא דרביעית הוה מקוה לכלים מדאורייתא ופסקה טומאתן כיון שתורת מקוה עליהם ואין לך השקה גדולה מזו, ועי"ש שחידש דין דבנטמאו המים כבר כולו שאוב לכ"ע מן התורה ולפענ"ד הצל"ח לא קאמר רק בקרקע דהוה מחובר אבל בכלי עץ שניקב כשפופרת אף שהיא גדולה במדה ואין מקבל טומאה לא יתכן שהמים יטהרו מדין השקה. אך עכ"פ גם בזה המים לא נטמאו מהאדם והכלי. דלענין זה ודאי הוה מקוה מים ויש בו מ' סאה והנה לדעתי כל זה דלא כח"ס סי' רי"ב דעיקר קרא דמקוה מים יהי' טהור אתי ללמוד דהמים שהם מחוברים אינם מקבלין טומאה. דאס"ד שהם מקבלין טומאה איך יגרמו טהרה להאדם ע"ש שהאריך בזה ולפ"ז אם המים קיבלו טומאה מכבר בזה לא גילתה התורה שיטהרו המים. ולא יסבור כהצל"ח ולהצל"ח עיקר קרא אתי שמקוה מים מטהרין האדם מטומאתו וממילא נלמוד מכש"כ שבבוא מים לקרקע אף רביעית דהוה מקוה מן התורה מטהרין א"ע ופסקה טומאה מדאורייתא הגם דדברי הצל"ח המה חידוש גדול ולא קשיא להצל"ח מהרמב"ם רפט"ו מטומאת אוכלים דאם שתה אדם טמא או שמילא בהם בכלי טמא הרי אלו טמאים אעפ"י שהם בקרקע ומשמע דמדאורייתא טמא ואמאי לא נטהרו משבאו לקרקע מדאורייתא דכבר כ' הצל"ח דשאובין לא נעשין מקוה מדאורייתא אם כבר נטמאו אפי' למ"ד כולו שאוב ל"ד על כן דברי הרמב"ם וכן המשנה ריש מקואות אין סותרים דברי הצל"ח וע' בספר דברי חיים להגאון מסאנדז סוף סעיף ל"ו שמפלפל קצת בדין זה אבל לא ראה דברי הצל"ח. ועפ"י דברי הצל"ח אלו הערני ב"א הרב הגדול מ' גדלי' שמעלקיש נ"י לפרש דברי הת"כ פ' שמיני פ"ט מנין שאם טמא יטהרנו ת"ל מקוה ומעין יהי' טהור. ופי' הקרבן אהרן שבאם חסר ממ' סאה מצרף עם מעין אחר או מקוה ולא הי' לו לומר שאם טמא רק שאם פסול והקרבן אהרן רצה לפרש שאם טמא יטהרנו ע"י השקה וכ' דאף אם הי' פחות ממ' סאה מ"מ אין מקבל טומאה בקרקע. אבל להנ"ל יש לפרש שאם נטמא בעודו בכלי ולא הי' שאובין כגון שאם הניח הכלי בשעת פיזור עבים ונתמלא מגשמים. ונגע אחר בכלי שנטמא ונשבר הכלי מעצמה ונעשה מקוה יטהרנו. אך מסוף דברי הת"כ יראה דקאי אעירוב מקואות. והנה גוף הדין תליא בפלוגתא בזבחים צ"ג אי דנין טומאה קדומה מטומאה באותו שעה דכמו דאמרינן שהמקוה אין מקבל טומאה ה"ה דנטהר מטומאה קדומה כמו דאמרינן מי נדה שנטמאו מטהרין מנדה דמזין עלי'

והיא טהורה ולמ"ד אין דנין טומאה קדומה מטומאה שבאותו שעה אין ראי' מדלא מקבל טומאה שיטהר מטומאה קדומה. וכן הא דאמרינן ביבמות מ"ט סוטה תפסו קדושין מדלא פקעו קדושין הראשונים כפירש"י ביבמות ובקדושין ס"ח תליא נמי במחלוקת זה ועי' בכורות ד' לענין קדשו בכורות במדבר דמבואר בגמ' סברא זו ותליא נמי במחלוקת בזבחים ואביי דאמר ביבמות מ"ט הכל מודים כשיטתי' דס"ל בזבחים צ"ג דפליגי בדנין טומאה קדומה מטומאה שבאותו שעה ורבא פליג ובזה יש לישב קצת קו' שאג"א החדשות סי' ב' וע' מ"ש בספרי ליו"ד סי' קי"ד אות ט' ואקצר הפעם:

יג והנני חוזר לגוף הדין. הנה ראיתי בתשו' זכרון יוסף סי' י"ג שמתיר בשעת הדחק גדול במקוה שהמים מחוברין למעיין אעפ"י שאח"כ באים לכלי ויוצאין משם וסמך עצמו על הטו"ז שאינו אוסר במעיין שהעבירו על השוקת והמים יוצאין לחוץ רק משום גזירה ועל זה סומך על שיטת הרשב"א דמים היוצאין חוצה לה כשירין. ועד כאן לא החמיר שם רק משום שהויות המים באים ע"י אדם או כלי אבל מצד שאובין מצדד להקל. וכת"ה מביא דבריו וכ' דהתנה בפירוש שלא יהי' כלי בית קיבול. והמעיין בתשובה שם שסמך על תשו' פנים מאירות ועל שיטת הרשב"א יראה דאפי' בכלי בית קיבול מתיר באופן שלא יבואו המים לכלי בית קיבול ויהי' הפסק בין המעיין כמ"ש שם בזה"ל משא"כ אם נפסקים המים מן המ המעיין לכלי בין נענוע לנענוע או אפי' בסלון טרם ירדו לבור לכ"ע המקוה פסולה. הכוונה שיפסוק החיבור למעין. משא"כ כשאין הפסק והמים שבכלי מחוברין למעין בלי הפסק נראה שהוא מתיר בשעת הדחק באופן שאין ההוי' ע"י אדם ומ"ש בד"ה היוצא כל שלא יהי' כלי בית קיבול היינו לכתחלה אין לעשות כן אבל בשעת הדחק הוא מתיר. וכש"כ שלדעתו מותר בנ"ד שיש עוד לצרף דעת הג"ט דבעשאו אדעתא לחברו בקרקע אינו פוסל המקוה. על כן הי' להרב המתיר מקום לסמוך בשעת הדחק אבל עכ"ז ההיתר שהמציא בתשו' רפוי ואין מקום להתיר לכתחלה גם בדיעבד דוקא אם יש חיבור יפה להמעין בלי שום הפסק כמבואר בזכרון יוסף הנ"ל:

יד והנה כת"ה הקשה על ג"ט דס"ל בנעשה ע"מ לקבעו בקרקע אף בחקקו ואח"כ קבעו אינו פוסל המקוה מירושלמי פ"ט דשבת ובע"ז פ"ג דאמרינן שם דרב ס"ל המשתחוה לבית אסרו ה"ה דס"ל מקדיש בית מועלין בו ומקשה לרב מברייתא דשוקת דקתני בסיפא היתה כלי ואח"כ חיברה בסיד ממלאין בה דחשיב כתלוש מפני שחקקה ואח"כ חיברה הא חיברה בתחלה חשיב כמחובר. ומשני רב פתר לה בסיתותן של אבנים היא גמר מלאכתן. הכונה דרב דאמר משתחוה לבית אסרו מיירי בסתת אבנים דמיקרי גמר מלאכה והו"ל חקקו ואח"כ קבעו והרי אבנים ודאי נעשין ע"מ לקבען בקרקע ומ"מ מיקרי

חקקו ואח"כ קבעו. ולפענ"ד נראה דדוקא לענין תלוש ולבסוף חיברו אי הוה כמחובר דין ע"ז שוה לדין מקוה אבל לענין מה שנעשה ע"מ לשמש הקרקע נהי דאינו מקבל טומאה משום דתליא ביחוד ומחשבה מ"מ לענין ע"ז חשיב כתלוש כיון שחקקו ואח"כ קבעו. ודוקא לענין טומאה ומקוה וכן לענין מי חטאת דתליא נמי בדין קבלת טומאה כיון שיחדו לקרקע דינו כקרקע משא"כ לענין ע"ז. וקצ"ע בדברי ירושלמי דמייתי מאן דס"ל משתחוה לבית אסרו ס"ל מקדיש בית מועלין בו. והרי התוס' כ' בעירובין ל"א ובב"מ נ"ד דמה"ט בונין בחול ואח"כ מקדישין ול"א דהקדש אין מחללין בקרקע אפי' למ"ד תלוש ולבסוף חיברו כמחובר משום דאי לא קדוש עומד לתלישה א"כ ה"ה במקדיש בית אם אתה אומר דהוה כמחובר ואין מועלין ה"ה דהקדש אין מתחלל עליו ומה יעשה הגזבר וע"כ מוכרח לתלוש וע"כ דינו כתלוש לענין מעילה משא"כ במשתחוה לבית אם דינו כמחובר ואינו נאסר א"צ לתלשו ואינו עומד לתלוש ע"כ. אף מאן דס"ל מקדיש בית מועלין בו מצי סבר המשתחוה לבית אינו אוסרו ומה"ט נראה כגירסת קרבן עדה בשבת מאן דסבר אין מועלין אינו אוסר וזה נכון דמדס"ל בהקדש דאין מועלין אף דשייך סברת התוס' כש"כ דס"ל אינו אוסר אבל ע"מ י"ל דאף מאן דס"ל מקדיש מועלין מצי סבר משתחוה לבית אינו אסרו כנ"ל:

טו ודרך אגב הנני אומר מה שהקשיתי בספרי בית יצחק א"ח סי' כ"ד אות ב' על הרמב"ן במלחמות בפ"ז בע"ז פ' ר' ישמעאל ד"ה כי קמבעי לן שהקשה על בעל המאור שכ' ובאו בה פריצים וחללוה הוא על ידי מעילה. וכ' הרמב"ן ועוד שהרי בית המקדש עצמו יצא מקדושתו על ידם ונעשה חול דכתיב ובאו בה פריצים וחללוה והתם אין בו מעילה. ותמהתי דהרי אמרינן במעילה כ' הדר בבית של הקדש כיון שנהנה מעל ואף למ"ד תלוש ולבסוף חיברו כמחובר מ"מ בהקדישו ואח"כ בנאו מעל א"כ בבית המקדש כיון דאמרינן במעילה י"ד דעצים דיומא הקדישן ואח"כ בנאם. א"כ בודאי מועלין ולמה כ' רמב"ן דאין מועלין. כעת ראיתי דשמא הקשה הרמב"ן לר' יוחנן דס"ל בירושלמי פ"ט דשבת הנ"ל המקדיש בית אין מועלין בו בגי' קרבן עדה וכן הוא הגירסא פ"ג דע"ז בירושלמי ולדידי' משמע לי' דאף הקדישו ואח"כ בנאו אין מועלין ולדידי' הקשה הרמב"ן דלמה יצא בהמ"ק לחולין דקרא כתיב ובאו בה פריצים וחללוה וע' בע"ז נ"ד דאמרי' לר' יוחנן דילמא כדר"פ ובאו בה פריצים על כן הקשה הרמב"ן שפיר ודו"ק מ"מ מה שכתבתי לעיל דע"כ המקדיש בית מועלין דאם אתה אומר דינו כקרקע עומד לתלוש דאיך ימכור הגזבר והמעות לא נעשה הקדש דאין הקדש מתחלל על הקרקע צריך עיון דא"כ המקדיש קרקע איך יפדה מיד הגזבר. והרי הדמים לא נכנסים לקדושה וע"כ דהדמים נכנסים

לקדושה אך איך יקנה הגזבר קרקע ממעות הקדש והרי המעות אין יוצאין לחולין וזה אין קושיא דיקנה ממעות חולין ואח"כ יקדיש הקרקע. א"כ אין הוכחה די"ל ה"ה הבית ימכור והמעות נתקדש כמו שמוכר קרקע הקדש ודוק:

טז מ"מ מזה גופא מוכח קצת דאף דסתת אבנים מתחל' לצורך קרקע אח"כ בקבען בקרקע דינו כתלוש ומועלין בו דהרי ודאי מועלין בהיכל ובבהמ"ק כדמוכח מפסחים כ"ו דמקשה והא היכא דלא אפשר וקמכוין ותוס' שם ד"ה לא אפשר כ' דכל הסוגיא מיירי באיסור דאורייתא ושעה"מ ריש ה' מעילה כ' דאין מעילה בקרקעות ל"ה בנהנה רק איסור דרבנן דלא כמ"ש בספרי סי' הנ"ל וע"כ דמועלין בהיכל כמו שהוכיח בשעה"מ סי' הנ"ל ובודאי אבני בהמ"ק סותתן לצורך בהמ"ק ומ"מ מועלין הואיל וסתתן בתלוש דינו כתלוש כמו דאמרינן בירושלמי וע"כ דמקרי חקקו ואח"כ קבעו אף שנעשה אדעתא דמחובר דלא כמ"ש בגדולי טהרה אך לפמש"ל דדוקא לטומאה מהני חקקו אדעתא לקובעו בקרקע ולא לע"ז ה"ה דלענין מעילה ל"מ חקקו ע"מ לקבעו בקרקע לשוי' כמחובר ואין ראי' נגד הג"ט. מ"מ כת"ה הביא ראיות הרבה דל"מ חקקו ואח"כ קבעו אף שנעשה ע"מ לשמש בקרקע כדברי הנוב"י ונראה להלכה כדבריו:

יז והנה כת"ה כ' דהוואסער מעסער לא חשיב קבעו בקרקע כיון דנעשה בשרויבען ויכולים להסירו בכל פעם לנקות הכלי לא מיקרי מחובר. ולדעתי יש ראי' דמיקרי מחובר כמו חלונות דינם כמחובר אף שעשוי בצירים ע' בטו"ז א"ח סי' שי"ג ס"ק ה' דמי שלוקח הקוויטיר מן החלון חייב חטאת דהוה סותר ממחובר. וכן דלתות הקבועין בקרקע. ולמה לא יחשב הכלי הנ"ל קבוע בקרקע אף שעשה החיבור בשרויבען. מ"מ יש לחלק בין חלון דהוה חלק מן הבית ולא בעינן חיבור גמור משא"כ שאר כלי ל"ה חיבור ע"י שרויבען דמשמע מפוסקים דבעי חיבור ע"י מסמורות שנעשין שישאר תמיד כמ"ש בג"ט סי' ט"ו אות ג' והובא בדברי כ"ת. וכת"ה כ' דכיון דלפרקים נוטלין הכלי לנקותה לא מיקרי קבוע בקרקע ומדמי לה לארון של גרוסית המבואר במ"ד פי"ב דכלים דר' צדוק מטמא הואיל דלפעמים נוטלין אותה לנקותה ובאמת חכמים פליגי והלכה כחכמים ע"כ נראה דבשביל מה שנוטלין לתקן לא בטל הקביעות. מ"מ צ"ע בדין זה. ומצאתי בנקודת הכסף סי' שע"א שתמה על הטו"ז שכ' דאם יש סתימה בחלון של ברזל שקורין גיטער אינו מועיל כיון שהוא מקבל טומאה. וכ' שע"כ אינו מחובר בכותל דאל"כ אינו מקבל טומאה ואפשר דס"ל דוקא הנך דחשיב במתניתין אין מקבלין טומאה שנעשו לקרקע אבל לא שאר דברים. אבל אין נראה כן שכל שנעשה לקרקע אינו מקבל טומאה,

ומזה נראה דלא כנוב"י ודלא כמו שכתבתי בתחלת התשובה אך י"ל דסתם גיטער נעשה לשמש עם הקרקע והוה כמו הנך דחשיב במשנה פט"ו דכלים ודוק:

יח והנה נ"ל ראי' דבעשה מתחלה לשמש את הקרקע אף שנעשה כעין כלי בתלוש וחיברו בקרקע אינו מקבל טומאה. דבמנחת יהודה, בשם בעלי התוספות על התורה הקשה בפרשת שמיני על ר' עקיבא דאמר לא מתו אלא בפנים וז"ל ותימא לר"ע אם כן נטמא המשכן דאיקרי אהל מטומאת מת וצריך הזאה ג' וז' ולא מצינו שפסקו מעבודתם כלל וכן כ' ומפתח אהל מועד לא תצאו והניח בצ"ע וי"ל הנה המכסה של פשתן נעשה מתחלה לשמש הקרקע וכיון שחיברה בבנין והבנין עומד על הקרקע ואין לו שולים רק עומדים על הקרקע הוה כקרקע כמו פורנא שאין לו לבזבזין דטהורה במ"ט פ"ח דכלים ומ"ש תוס' בשבת כ"ז ע"ב ד"ה ואין מטמא טומאת אהלים אלא פשתן דאיירי בדבר הקבוע שחיברו לקרקע אף על גב שמתחלה הי' בגד כיון שחברו לאהל בטלו מתורת בגד ואין מטמא אלא פשתן אע"ג שהוא מחובר היינו דוקא שמתחלה הי' בגד כמ"ש תוס' אבל בעשוי מתחלה לשמש הקרקע אין מקבל טומאה ואף דבפורנא מבואר במשנה הנ"ל דביש לה לבזבזין טמאה וכ' תיו"ט לפי שלפעמים מטלטלין אותה ממקום למקום וה"ה משכן י"ל משכן חשוב ול"ה ככלי המטלטל כעין דאמרינין בשבת ל"א כיון דכתיב עפ"י ד' יחנו כסותר ע"מ לבנות במקומו דמי אף שמטלטלין לפרקים וע' עירובין ע"ח דאמרי' כובדן קובעתן ול"ה דבר המטלטל גבי סולם וכ"ש במשכן וע' במ"ל פ"ה מטומאת מת הי"ב שכ' ע"ד התוס' שבת דע"כ מיירי שהאהל אינו מקבל טומאה בנגיעה דאם הוא מקבל טומאה א"צ קרא דוהזה על האהל דאם הכלים שהיו שם נטמאו כ"ש האהל ולפ"ז ליכא למימר שכבר הי' בגד וקבעו בקרקע שעדיין מקבל טומאה כמשנה דפ"כ דכלים עשאה אבוס לבהמה אעפ"י שקבעה בכותל טמאה אך שלא נגמר הבגד מ"מ כיון שלא נעשה מתחלה לשמש הקרקע אף שקבעו בקרקע לא נטמא במגע רק מתורת אהל נטמא אבל בעשאו מתחלה לשמש הקרקע אף מתורת אהל לא נטמא מה הטעם שהמשכן לא נטמא וזה קצת כעין החילוק שמחלק בגידולי טהרה סי' ג' לישב קו' נוב"י ואף שכפי הנראה המשכן לא הי' קבוע במסמרים שמא ע"י האדנים מקרי קבוע ועוד דאם עשוי לשמש הקרקע אפי' קודם שקבעו אינו מקבל טומאה כמבואר ברמב"ם והובא בתי"ט פי"א דכלים ואין לך עשוי לשמש עם הקרקע כמשכן שלא הי' רצפה וע' בירושלמי ר"פ הבונה דאמרינין שם בנין אדנים כקרקע דמי ולא הי' בנין לשעה ע"כ נראה דמה"ט המשכן לא נטמא משום אהל המת ואף דלכאורה היריעות פשתן לא היו מחוברין רק בקרסים זה לא נקרא חיבור לקרקע מ"מ כיון דכתיב בקרא סוף פ' תרומה לכל יתדותי'

וכל יתדות החצר נחשת ופרש"י כמין נגרי נחשת עשוין ליריעות אהל ולקלעי החצר וסיים רש"י ז"ל שהם תקועין בארץ להכי נקרא יתדות ומבואר ברמב"ם רפכ"ו דכלים ובכ"מ דקבעו במסמרים עדיף מקבעו בבנין וע' תוי"ט פ"כ מכלים מ"ה ד"ה קבעו וד"ה נתן עלי' את המעזיבה. ע"כ לא כטמא המשכן ואף דמבואר במ"ג פי"ד דכלים יתדות אהלים ויתדות המשוחים טמאים שם לדבר המטלטל הן משמשים כמ"ש הברטנורא משא"כ משכן דחשיב כדבר שאינו מטלטל ומה דיליף בשבת כ"ח דפשתן מקרי אהל ממשכן הילפותא רק דפשתן מקרי אוהל והוה בכלל קרא דוהזה על האהל אבל המשכן לא נטמא באהל אף דמיקרי אהל כיון שנעשה מתחלה ע"מ לקובעו בקרקע. אך מכ"ז אין ראי' לסברת הגידולי טהרה רק דמדאורייתא אין מקבל טומאה אך מדרבנן י"ל דמקבל טומאה כמש"ל בשם הר"ש דרבנן דפליגי אר"ש באבק ס"ל אע"ג דנעשה לשמש בקרקע מקבל טומאה מדרבנן ודו"ק:

יט והנה בגוף קו' התוס' על התורה שהבאתי לעיל אם נטמא המשכן לר"ע שבני אהרן מתו בפנים איך כתיב ומפתח אוהל מועד לא תצאו והרי המשכן צריך הזי' והכוונה שהיו מוכרחין לצאת שהכהנים מוזהרים על הטומאה איני מבין הקושיא דהנה זה ודאי דאף אם נטמא האהל מ"מ אם המת פירש מן האהל שוב אין האהל מטמא באהל רק במגע לדעת הרמב"ם דהרמב"ם כ' בפ"ה מטומאת מת הי"ב האהל עצמו טמא טומאת ז' והרי הוא כבגדים הנוגעים במת ובהלכה י"ג כ', אע"ג דבגדים הנוגעים במת הן כמת עצמו מ"מ אין מטמאין רק במגע ולא במשא ובאוהל א"כ לדידי' ה"ה האהל אין מטמא אח"כ רק במגע אמנם תוס' נזיר נ"ד ע"ב ד"ה ת"ש ס"ל דחרב הרי הוא כחלל וה"ה שאר כלים ובגדים מטמאין באהל ולפ"ז ה"ה האהל שנטמא מטמא גם אח"כ באהל ושלא תקשה איזה בית אשר תבנו לי שיבא הכהן דבודאי יש שם בגד או כלי שנטמא במת ומטמא באהל כ' תוס' דאין נזיר מגלח על חרב הרי הוא כחלל וה"ה דאין כהן מוזהר ולהרמב"ם דס"ל דאין מטמא באהל ובנגיעה יכול ליזהר אין הוכחה דאין כהן מוזהר בטומאה שאין הנזיר מגלח. וכן שאין נזיר מגלח על חרב הרי הוא כחלל דלדידי' קו' תוס' דאיזה בית אשר תבנו לי לק"מ דחרב אין מטמא באהל ואף אם נמצא בבית כלי טמא רשאי הכהן לבא לבית ומטומאת מגע יכול ליזהר ומ"ה ס"ל לרמב"ם דנזיר מוזהר על חרב הר' הוא כחלל דלא כהראב"ד א"כ ממנ"פ ל"ק מקרא דמפתח אהל מועד לא תצאו. דע"כ אלעזר ואיתמר לא היו שם בפנים בעת שמתו נדב ואביהוא דאל"כ בלא"ה קשה איך אמר ומפתח אהל מועד לא תצאו הרי היו טמאין ואי דטומאה הותרה בעבודת ציבור הרי קשה למ"ד דחוי' הי' סגי בחד ועוד בלילה ליכא עבודת ציבור וצריכין לצאת

שלא לחייב על ביאת מקדש אם שוהין בטומאה וע"כ לא היו בשעת מיתה ולא נטמאו אם לאחר שהוציאו המת באו לאהל מועד אף אם נטמא האהל לא היו צריכין לצאת ממ"נ אם חרב הרי הוא כחלל מטמא באוהל ונטמאו אלעזר ואיתמר ע"כ ס"ל בטומאת חרב כחלל אין כהן מוזהר ואין צריכין לצאת. ואם ס"ל אין מטמא באהל כרמב"ם א"כ הרי לא נטמאו וממגע היו יכולין ליזהר ואי דהיו צריכין לצאת שלא יהיו חייבין משום ביאת מקדש בשוהה בטומאה הרי ג"כ הדין מבואר בנזיר נ"ו דבטומאה שאין הנזיר מגלח א"ח על ביאת מקדש ולתוס' דנטמאו באהל הרי חרב הרי הוא כחלל אין חייבין על ביאת מקדש ואתי שפיר קרא דמפתח אהל מועד לא תצאו. ומה הקשו תוס'. ודא קו' רבתי. וצ"ל דנהי דאין חייבין על ביאת מקדש מ"מ איסור דאורייתא איכא וס"ל לתוס' דאע"ג דהמשכן טמא קדושתו לא פקע ואסור להשהות בטומאה שם אף בטומאה שאין הנזיר מגלח וע' ירושלמי ריש יומא שאין צריכין לישב כל היום וכל הלילה רק שימסור לילה ליום ויום ללילה. וע"כ משכחת שלא היו אלעזר ואיתמר בשעת מיתה ודוק:

כ והנה יותר הי' לתוס' להקשות אם המשכן הי' טמא איך אכלו הכהנים שעיר נחשון ושאר קדשים דרק שעיר ר"ח נשרף מפני הטומאה והלא בבואם למשכן נטמאו ועל אכילת קדשים בטומאת הגוף חייב כרת. אך דמשמע מרמב"ם פי"ח מפסהמ"ק הי"ג דבדין זה שוה אכילת קודש לביאת מקדש דא"ח רק בטומאה שהנזיר מגלח (וע' יבמות ל"ג דמשני זר ששימש בטומאה שחתך אצבעו בסכין טמאה ומוכח משם דחייב אטמא ששימש אף היכי דא"ח משום ביאת מקדש דלראב"ד פ"ג מביאת מקדש ופ"ה מטומאת מת א"ח אביאת מקדש בנגע בכלים שנגעו במת ולפ"ז צ"ע הא דמקשה בשבועות י"ז טמא ששימש אי דשהה בר כרת הוא והלא משכחת לה בנגע בכלים ויש להוכיח משם דא"ח אטמא ששימש בטומאה שאין הנזיר מגלח ולפ"מ שהוכחתי הק"ל וצ"ע וע' בתשו' שואל ומשיב מ"ת ח"ד סי' קל"ז שהעיר קצת בקו' זו ומה שתירץ לא דק במחכת"ה וגם הוא לא זכה בהראי' דשימש בטומאה חייב אף שא"ח על ביאת מקדש) והא דלא תיקשי והלא נטמא הבשר והחלות בטומאת אהל ועל מה אמרו שלא נאכל שעיר ר"ח מפני שנטמא והלא בלא"ה הי' הכל טמא אך נ"ל שהי' הכל בחצר המשכן שלא הי' מכוסה ולא נטמא באהל והיו יכולים לאכול שם כדכתיב בפ' צו בחצר אהל מועד יאכלוה. אך בזבחים נ"ו אמרינן דקדשי שעה שאני דכתיב בשלו את הבשר פתח אהל מועד ושם תאכלו ומשמע דבעי דוקא פתח אהל מועד ולא חצר. וע' תוס' שם ד"ה קדשי שעה שכ' דכתיב מפתח אהל מועד לא תצאו וצע"ק והנה בבעלי התוספות על התורה הנ"ל מצאתי ד"ה ואת שעיר. וז"ל וי"א מפני הטומאה נשרפת ותימא דכיון דשעיר ר"ח הי' הי' לו לקרב

בטומאה דכל קרבנות ציבור קריבין בטומאה דכתיב במועדו ודבריה' תמוהין מאוד דמי הגיד להם שלא הי' קרב. הלא באמת הוי קריבין ורק שלא אכלו הבשר ומבואר במשנה דפסחים דקרבן ציבור קרב בטומאה ואין נאכל בטומאה. וכבר תמהתי על דבריהם במק"א. ועכ"פ מכל קושיות הנ"ל נראה שהמשכן לא נטמא שהי' דינו כקבוע בקרקע והכל נעשה מתחלה ע"מ לשמש עם הקרקע. אך עדיין צ"ע אם מיקרי המכסה לאהל משמש עם הקרקע שוב ראיתי בחידושי רשב"א שבת כ"ח שהקשה על תוס' שכ' דדוקא בקבען בקרקע אין מטמא משום אהל אלא פשתן והלא ממשכן גמרינן ומשכן תלוש הוא ומטלטל הי'. ולפמ"ש מיושב קושיתו דתוס' ס"ל דמשכן הוה כקרקע מחמת חשיבתו כנ"ל ודוק היטב:

כא מ"מ לדינא מצאתי בבית מאיר ה' מקואות סעיף מ"ח כ' ג"כ דדוקא באותן כלים שתמיד אין עשייתם ראוים אלא להשתמש עם הקרקע משא"כ דף וסילון דפעם משתמשי' בו בתלוש. ובזה הלכה כרבנן דדף דאף אם כלי זה נעשה מתחלתו לשמש עם הקרקע מ"מ אין קביעתו מטהרתו עיי"ש על כן לדינא אין לסמוך על היתר מספר גדולי טהרה אך יש להסיר הכלי הזה שקורין וואסער מעסער או שיעשה בו נקב כשפופרת הנוד בשולי' ויסתום הנקב בסיד ובצרורות ולא בגפסיס. ואז בטל מתורת כלי ולא נעשין המים שאובין על ידו. והנה בתשובת דבר שמואל סי' ש"ג כ' אודות טס הנעשה לחמם המים והוא קבוע בקרקע בתחתית המקוה אין טעם לפסלו שאפי' הי' לטס זה שם כלי בתלוש כיון שנקבע בקרקע בטל מתורת כלי וכמ"ש בטור וב"י גבי סילון של מתכת וכו'. ואין חילוק בין טמון תחת הקרקע או לא שכך כתבו הרשב"א והרא"ש וראיתם ממשנה דכלים פי"א מ"ב. הציר והקורה והצינור שנעשו לקרקע וכו' כש"כ הכא שלא נקרא שם כלי עלי' תלוש עיי"ש ולכאורה משמע מדבריו דאפי' נקרא שם כלי בתלוש מהני קביעתו בקרקע. אעפ"י שלא נעשה מתחלה לקבעו בקרקע וקשה מהא דמבואר במשנה עשאה אבוס לבהמה אעפ"י שקבעה בכותל טמאה וצ"ל שם אינו משמש עם הקרקע. משא"כ בטס אך הרי מביא ראי' מהרא"ש וטור וב"י סעיף מ"ח ושם הותנה שנעשה מתחלה ע"מ לקבעו בקרקע כמבואר בתשו' הרא"ש וע' דגול מרבבה. אך הרי מבואר במשנה דכלים פ"כ מ"ה כופת שקבעו בנדבך קבעו ולא בנה עלי' בנה עלי' ולא קבעו טמא קבעו ובנה עלי' טהור ומבואר דקבעו ובנה עלי' מבטל מתורת כלי אעפ"י שלא נעשה מתחלה לשמש עם הקרקע והי' כלי מתחלה. ובסדרי טהרה ס"ק ס"ג כ' בשם מהרח"ש דכל שהמים צפין עלי' מלמעלה הוה כקבעו בכותל ובנה עלי' עיי"ש שכ' דאפי' הי' הכלי מקבל טומאה מדאורייתא מ"מ בטל מתורת כלי ע"כ לא התנה הדבר

שמואל שנעשה מתחלה לקרקע. ומ"ש שאין חילוק בין טמון תחת הקרקע או לא הכונה היכי שנעשה מתחלה לשמש הקרקע. והד"ש קיצר בדבר דבאמת בלא נעשה מתחלה לקרקע והמים צפין עלי' ג"כ כשר מטעם דהוה כקבעו ובנה עלי' אמנם י"ל דהד"ש ס"ל כדעת הפוסקים דל"ב תחילת עשייתן לקבעו בקרקע דדוקא בכלי בית קיבול בעינין תחילת עשיתן לקבעו בקרקע ולא בכלי שאינו בית קיבול אף שמקבל טומאה כדמשמע ממחבר סעיף מ"ח דלא מייתי דבעינין תחילת עשייתן לקרקע. והנה כבר כתבתי בתחלת התשובה דמהרא"ש וטור וש"ע סעיף מ"ח גבי סילונות אין מוכח רק שאין לפסול מכח שאין הויתו ע"י טהרה בסילונות של מתכת כיון שנעשה מתחלה לקבעו בקרקע וזה דוקא כשאין בו בית קיבול אבל כשיש בית קיבול דנעשו המים שאובין י"ל דל"מ מה שנעשה מתחלה לקבעו בקרקע על כן אין ראי' גם מתשו' דב"ש הנ"ל לענין כלי בית קיבול. והנה מצאתי בסדרי טהרה בסוף ס"ק ס"ג שכ' דלאו דוקא הנך דשנוין במשנה פי"א דכלים מ"ב אלא דכל שנעשה לשמש עם הקרקע טהור מ"מ גם הס"ט. לא התיר רק בנשרים משא"כ בכלי בית קיבול וכל המים עוברין על ידו. יש לחוש לדברי הנוב"י בשגם דלענין כולו שאוב דהוה דאורייתא הרבה פוסקים חוששים לקו' מהרח"ש דל"מ תלוש ולבסוף חיברו. בדאורייתא ובנ"ד אף אם יעשו בנקבים כשפופרת הנוד י"ל דל"ה חיבור למעין כיון שלפני נקב הכניסה יש מתכות דק מלא נקבים לעכב חול הגס ונקרא בלעך זייער. א"כ אף אם הנקב כשפופרת הנוד הבלעך מפסיק ואף שבש"ע סעיף נ"ב מבואר שהנקבים מצטרפין לשפופרת הנוד מ"מ זקני הח"ן סי' מ' מחמיר בדבר וכן הלב"ש מחמיר בדבר בסוף הספר בחידושי דינים סי' צד וגם מי יודע אם יש בנקבים כדי לצרף:

כב והנה רגע אדבר עוד בדין תלוש ולבסוף חיברו. הנה מה שהקשה מהרח"ש ונובי"ת סי' קמ"ב אהא דמותר לטבול בתוך כלי שקבעו ולבסוף חקקו והרי בב"ב אמרינן דדוקא לענין שאובין דרבנן אמרינן תלוש ולבסוף חיברו כמחובר ולא לדאורייתא. הנה לכאורה קשה מה מקשה בש"ס דב"ב ס"ו אי רבנן אפי' קבעו ואח"כ חקקו הרי כתבו תוס' ערובין ל"א וב"מ נ"ד דמ"ה מחללין על תלוש ולבסוף חיברו דאם אתה אומר דהוה כמחובר ע"כ עומד ליתלש ומ"ה הוה כתלוש. ה"ה שיש לומר בהיפך דאף לרבנן דדף דהוה כתלוש ומקבל טומאה מ"מ בקבעו במקוה דאם אתה אומר דהוה כמחובר וכשר לטבול בו אינו עומד ליתלוש וישאר כן עולמית ואם אתה אומר דפסול עומד ליתלש ע"כ הוה כמחובר וגם רבנן מודה דדוקא בדף דנעשה למלאכה אמרינן דמקבל טומאה משא"כ בנעשה למקוה ומבטל לכלי זו מדעתו שיהי' כמחובר ולא לפסול המקוה ע"כ חשיב כמחובר

דבדף שנעשה למלאכה ולא חייש לטומאה ואין נ"מ לבעלים הוה כתלוש משא"כ בעושה אדעת שיהי' כמחובר דאל"כ תיפסל המקוה ע"כ דינו כמחובר. וכיוצא בזה הקשה בישוי"ע א"ח סי' קנ"ט ס"ק ו'. אך י"ל דלדינא דגמ' שהי' נ"מ גם במי חטאת בזמן שהי' הזי' ועי' נתיב חיים בגליון מג"א סי' רמ"ב דגם בימי האמוראים הי' הזי' בארץ ישראל ועי' בכורות כ"ז ע"ב ותוס' שם ד"ה וכי הזי'. ומבואר במשנה דפ"ה דפרה דשוקת שבסלע שהי' כלי וחיברה בסיד ממלאין בה ומקדשין בה ואם נאמר דהוה כמחובר אין ממלאין בה. ושוב להיפך ניחא לבעליו שיהי' כתלוש דאז ממלאין מהצינור ע"כ הי' נראה לגמרא דדמיא לדף כיון דלפרקים לא ניחא לי' משא"כ בזה"ז שאין לנו הזי' ובודאי ניחא לבעלים שיהי' כמחובר על כן פסקינן דהוה כמחובר דבדעת הבעלים תליא ואף דלענין נטילת ידים ניחא לבעלים שיהי' כתלוש אך דנטילת ידים מדרבנן ומדאורייתא ניחא לי' שיהי' כמחובר משא"כ בזמן הזי'

דבדאורייתא ניחא לי' שיהי' כתלוש ודו"ק:

כג ובגוף הסברא יש לפלפל ולהתוכח ולא באתי רק לעורר המעיין דהנהקשה לי קושיא גדולה אדברי הרמב"ם שפוסק פי"א דכלים הכ"ד מינקת של מתכת שהוא כמו שפופרת שנטמא משיקבעה במקל או בדלת ויחברנה עם העץ תטהר לא נטמאה וקבעה בכותל או בדלת הרי זו מקבלת טומאה כשהי'עד שישנה את מעשיהם לפיכך דף של נחתומין של מתכת שקבעה בכותל טמאה הנה הרמב"ם הוכיח ממשנה ב' פי"ד דכלים דתנן עשה בראשו מינקת. וכן בדלת טהורה היתה כלי וחיברה לו טמאה מאימתי טהרתה ב"ש אומרים משיחבל וב"ה אומרים משיחברה, וקשה הרי קתני רישא וחיברה לה טמאה ואיך קתני ב"ה אומרים משיחברה. וכן הקשה בתוי"ט על כן פירשו דסיפא מיירי שחיברה בקביעות גמור במסמרים. והרמב"ם פי' דרישא מיירי בטהורה שחיברה מ"ה תני טמאה היינו שמקבל טומאה ובסיפא מיירי שכבר טמא ובא ליטהר ע"כ החיבור מוציא מידי טומאה. אמנם לי קשה מש"ס דנדרים ע"ו דאמרינן אמר להם ר"א ומה זרעים טמאים כיון שזרען בקרקע טהורים זרועין ועומדין לא כש"כ. א"כ ה"ה הכא יש לומר ומה מינקת שהי' טמא כיון שקבעו בדלת נטהר קבוע ועומד לא כש"כ שלא יקבל טומאה. ואין לומר דשם ר"א הוא ורבנן פליגי ולא ס"ל ק"ו זה לענין נדרים דהרי בגמ' שם מקשה ורבנן ל"ל ק"ו והא תניא יכול ימכור אדם את בתו כשהיא נערה אמרת ק"ו מכורה כבר יצאה שאינה מכורה אינו דין שלא תמכר ומשני אין בעלמא דרשו ק"ו ושאני הכא דאמר קרא אישה יקימנו עי"ש א"כ בנ"ד דליכא קרא לכ"ע אית לי' ק"ו. וקצת יש לישב עפ"י דברי הישועת יעקב סי' קנ"ט ס"ק ו' שהובא לעיל שכ' דענין טומאה וטהרה

תליא בדעת האדם וכן לענין תלוש ולבסוף חיברו כדאמרינן בחולין שאני סכין דלא מיבטיל לי' ועל כן הסביר סברת הרמב"ם דבהי' טמאה וחיברה בדלת אדעת שיטהר קובע קביעא גמורה ומ"ה נטהר. משא"כ בהי' טהור דלא אסיק אדעתי' שיטמא ולא הי' בדעתו שיקבע למען תטהר ע"כ מקבלת טומאה וא"כ היכי דאיכא סברא ל"א ק"ו ובאמת מצינו כה"ג בגט שכ' המ"ל פ"ו מגירושין שאם מקדש על תנאי בקום ועשה אינו יכול לגרש קודם קיום התנאי ול"א ק"ו מי שאשתו גמורה יוצאת בגט כש"כ דמהני גט שלא תהי' אשתו וכן קשיא אמאי ל"מ גט לאשה דעלמא שלא יחולו הקידושין כדאמרינן ביבמות נ"ב ול"א ק"ו וע"כ כיון דאיכא סברא דהוה דשלב"ל ל"א ק"ו. וע' מהרי"ט חלק ח"מ סי' כ"א. שדן ק"ו זה לענין דמהני מחילה בחוב שבא אח"כ כגון מה שזן אח"כ והארכתי בתשובה מזה דבאמת אנן פסקינן דל"מ מחילה בדשלב"ל עי' סי' ר"ט ול"מ ק"ו. ועכ"ז אינה מעלה ארוכה גמורה לדברי הרמב"ם שהרי בק"ו דזרעים שדן ר"א נימא הכי דזרעים טמאים שמבטל לגמרי שיטהרו מ"ה טהורים משא"כ זרועי' ועומדין. ושמא בזה ר"א כשיטתי' דס"ל גם בדף נחתומין דטהור אף שמחבר בעוד שהוא טהור. ורמב"ם לא ס"ל כר"א. ומ"ה נכונים דברי הרמב"ם שכ' לפיכך דף של נחתומין טמאה והיינו לפי מה שהקדים דהיכי שהי' טהור ולא בטל בכונה לטהרה ל"ה כמחובר דלא כר"א לפיכך דף של נחתומין. אך הרמב"ם פוסק פ"ב מטומאת אוכלין ה"א כר"א דזרעים אין מקבלין טומאה כר"א דנדרים. וצ"ל שאני זרעים אפי' בדבר שזרעו אינו כלה בודאי מבטל לי'. ועי' עירוכין ו' ע"ב דשמואל ל"ל ק"ו במוכר שדהו בזמן שהיובל נוהג בשנת היובל משום דהדרה למזבנה. ושמא גם במינקת שקבעה בדלת שיכול לתלוש בקל ל"א ק"ו אך לפ"ז גם בזרעים נימא כן ויש לחלק:

כד יהי' איך שיהי' גוף סברת הרמב"ם תמוה ועוד קשיא דהרי מצינו להיפך בתוספתא הובא בר"ש מ"ז פ"ו דאהלות תיבה שעשאה פרדסקיא אעפ"י שמשתמש בה טהורה היתה טמאה ועשאה פרדסקיא טמאה עד שיקבענה במסמר הרי דבהיתה טמאה חמירה יותר ואיך יפסוק הרמב"ם כאן להיפך ומצאתי בתשו' פרשת מרדכי הנדפס מחדש להגאון ר' מרדכי באנעט סי' י"ז אות ב' שמפרש דברי הרמב"ם בדרך זה דמ"ש תחלה מינקת שנטמאה וכו' משיקבענה ר"ל שיהי' הקביעות לנוי ולא לתשמיש אבל מ"ש אח"כ לא נטמא וקבעה מיירי אם קבעה לעשות תשמיש ואין חילוק בין נטמא או לא נטמא רק החילוק הוא אם היתה הקביעות לנוי או לתשמיש ובכל חדא רבותא קמ"ל עיי"ש ובאמת כן משמע מפי' המשניות פי"ד דכלים דז"ל ואם הי' זה האבוב כלי בפ"ע ולא ישמשו ליפות בו את הדות אבל יהי' כלי לשאוף בו את היין הנה זאת המינקת תקבל

טומאה חזר לדין אחר ואמר כי כאשר היתה כלי והי' זה כלי טמא מתי תהי' טהורה וכו' אבל משיתחבר במסמרים וכו' עד שתהי' מחובר עמו להתנאות בו הנה זה כבר נטהר. הרי זה מדויק כדבריו ואס"ד דהרמב"ם ס"ל כפי' הכסף משנה למה לא כ' חידוש זה בפי' המשנה וע"כ כנ"ל. ובזה מיושב קושיתי מכל וכל:

כה והנה בתשו' פרשת מרדכי סי' י"ז הנ"ל מסיק לדינא וז"ל והנה אם הסילון הזקוף סתום מצד אחד דהו"ל בית קיבול בתלוש בזה פשיטא דל"מ חיבורו בקרקע גם בנעשה מתחלה לכך, כהך דצינור שחקקו ולבסוף קבעו, וכהך דאבק שבמרחץ שבפי"א (צ"ל שבפ"ו) דמקוואות הנ"ל דפסול, הרי דגם הגאון הנ"ל סובר כנוב"י ובית מאיר דל"מ לענין כלי בית קיבול מה שעשה מתחלה ע"מ לקובעו בקרקע ע"כ מי יהין להורות היתר נגד הני אריותא ובפרט שבוואססערלייטונג אין חיבור למעיין כשפופרת הנוד דהנקבים מהשליים בהעלטער ל"ה רק כאצבע קטנה וגם יש לפניו זיפעל הנעשה מנקבים דקים. ול"ה צירוף לשפופרת הנוד ע"כ חלילה להקל וההכרח לתקן שלא יעבור המים ע"י שליים:

בעהעלטער או שיעשה נקב כשפופרת הנוד או כמוציא רמון ויסתמו ע"י סיד וצרורות או שיבנו בנין על הכלי שיהיה קבע ובנה עלי' ולהיתר זה שיקבע ויבנה עלי' יש ראיה מפ"ב דכלים מ"ה מ"מ שיכשר כלי למקוה שחקקו ואח"כ קבעו ע"י בנין אין מבואר בש"ע ועי' בספר מי השלוח סי' ד' אות כ"ד שרוצה להתיר ומ"מ מסיים דאין לעשות כן המקוה דהיא דאורייתא ע"י היתר זה. וה' יצילנו משגיאות ויאר עינינו בתוה"ק כנפש ידידו ודו"ש: יצחק שמעלקיש האבד"ק דנ"ל:

בשולי המכתב בפנים דברתי בענין אם נטמא המשכן במיתת נדב ואביהו וכעת מצאתי בצל"ח פסחי' צ' שמפלפל בזה בדברי זית רענן עוד מצאתי בטור על התורה שכ' דלא נטמא המשכן כיון דכתיב עפ"י ד' יחנו כבנין קבוע דמי והגאון בעל מנ"ח בקומץ מנחה מצוה רס"ד תמה עליו מתוס' שבת כ"ח דעיקר טומאת אהל הוא בקבוע ולפמ"ש בפנים כונתי האמת כדברי הטור:

סימן לא

ב"ה פשעמישל ג' ויגש ז' דחנוכה תרנ"ג:

יען כי בימי חנוכה עמדנו בענינים אלו וגם יש בזה מענינים:

הקודמים ע"כ אציגה בזה את התשובה:

שלום וברכה לנ"א האחים המופלגים המשכילים והיראים אים כמ' אלכסנדר וכ' יואל ווייגרעב נ"י מלבוב:

ששאלתם אם יוצאין בנרות של חנוכה אם מדליקין בכלי שהשמן דולק בו בלא פתילה רק מונח טס קטנה וזכוכית קנה חלל דק בתוכו אם בעינן דומיא דמנורה שיהי' בו שמן ופתילה או לא:

א תשובה לדעתי יוצאין בו דלא בעינן דומיא דמנורה דהרי אנן פסקינן כבתה אין זקוק לה ובמנורה קיי"ל כבתה זקוק לה כדאיתא במנחות פ"ח נר שכבתה נדשן שמן נדשן הפתילה כיצד הוא עושה מטיב ונותן שמן ומדליק. ועי' תשו' הרשב"א סי' ע"ט. הרי דלא בעינן דומיא דמנורה. אך דיש לדחות קצת דבמנורה כיון שצריך לדלוק כל הלילה ונר מערבי כל היום מ"ה אם כבתה זקוק לה משא"כ נר דחנוכה דלא תקנו המצוה רק משום פרסומא ניסא וסגי בשמן חצי שעה עד שתכלה רגל מן השוק ולא שכיח שתכבה על כן מעיקרא לא תקנו אי תכבה שיחזור ויתקן וידליק אך לפ"ז אמאי למ"ד כבתה אין זקוק לה מותר להדליק בפתילות ושמנים שאסור בשבת הרי זה שכיח שתכבה וע"כ דלא בעינן דומיא דמנורה. וגם אתם יפה הבאתם דהרי הדין מבואר בסי' תרע"ג דא"צ להחליף הפתילות כל ז' ובמנורה מבואר במנחות פ"ח הנ"ל בכבתה נדשן השמן נדשן הפתילה ובעי פתילה חדשה. וע"כ לא בעינן דומיא דמנורה. אך נ"ל דשם גלי קרא דכתיב והטיב את הנרות. הרי דפסלה תורה פתילות ישנות משא"כ בחנוכה לא ילפינן רק הדלקה ולא שאר דינים. וגם מה שהבאתם ראי' מדלא בעינן דווקא שמן זית דומיא דמנורה והרי כל השמנים כשרים וע"כ לא בעי דומיא דמנורה נכון. ולכאורה יש ראי' נמי מזה דבגמ' אמרינן הדלקה עושה מצוה או הנחה ופירש"י הדלקה עושה מצוה כדאשכחן במנורה. ובגמ' שם אמרינן דאם הדלקה עושה מצוה הדלקה במקומה בעינן ולמ"ד הנחה עושה מצוה מקשה בגמ' אמאי הדליקה בפנים לא יצא ומשני הרואה אומר לצרכו הוא דאדלקה. ובטור וש"ע מבואר דהדלקה עושה מצוה ואם הדליקה בפנים לא יצא דהרואה אומר לצרכו הוא דאדליק והקשה טו"ז ר"ס תרע"ה דהרי למ"ד הדלקה עושה מצוה א"צ לטעם זה רק משום הדלקה במקומה בעינן וכ' דלמסקנא באמת גם למ"ד הדלקה עושה מצוה לא בעינן הדלקה במקומה רק הטעם משום דהרואה יאמר לצרכו אדליק וקשיא אמאי לא בעינן הדלקה במקומה דומיא דמנורה. וע"כ לא בעינן דומיא דמנורה. ולאחר העיון אין ראי' דאדרבה במנורה לא בעינן הדלקה במקומה דהרמב"ם פוסק פ"ט מביאת מקדש ה' י"ב וכן הדלקת נרות כשירה בזרים לפיכך אם הטיב הכהן את הנרות והוציאן לחוץ מותר לזר להדליקן. והנה בספר מנחת חינוך מצוה צ"ח הקשה בשם מעשה רוקח הספרדי דהרי רש"י פי' הדלקה עושה מצוה כדאשכחן במנורה ומבואר דבמנורה הדלקה עושה מצוה ובגמ' אמרינן דלמ"ד הדלקה עושה מצוה

הדלקה במקומה בעינן ואמאי במנורה הי' מותר להדליק בחוץ. והנה בפשיטות י"ל דה"ט דטוש"ע שכתבו דהדלקה עושה מצוה ומ"מ טעמא דהדליקה בפנים לא יצא משום דהרואה אומר דלמסקנא לא בעינן הדלקה במקומה שהוכיחו זאת ממנורה דהרמב"ם פסק דלא בעינן הדלקה במקומו. אך באמת בלא"ה יש לחלק דרש"י פי' דאם הדלקה עושה מצוה הדלקה במקומה בעינן כיון שזה היא המצוה בעינן שיעשנה במקום חיובא ונ"ל הכוונה דמבואר בסי' תרע"ג הדלקה עושה מצוה לפיכך אם כבתה אין זקוק לה ונראה מזה דאם הדלקה עושה מצוה עיקר המצוה היא ההדלקה ולכן אם כבתה כבר קיים המצוה וע' טו"ז ס"ק ח' שכ' דמיד שהדליק קיים המצוה ומ"ה אמרינן דאם הדלקה עושה מצוה הדלקה במקומה בעינן דזה עיקר המצוה והראי' דאם אח"כ כבתה אין זקוק לה דאח"כ הוה טפל למצוה ואיך ידליק בפנים ולא יקיים המצוה וזה דוקא בנר חנוכה דכבתה אין זקוק לה אבל במנורה דכבתה זקוק לה דאח"כ ג"כ עיקר המצוה מ"ה הי' מותר להדליק בחוץ ולהכניס להיכל:

יא וקצת בדרך פלפול הי' נ"ל דהיינו טעמא דגמ' דאמרו הדלקה במקומו בעינן שזה גופה הי' לומדין מנס דחנוכה דהסמ"ג הקשה כיון שהיו כולם טמאי מתים איך הדליקו המנורה שנטמא השמן מהמנורה ותירץ שהי' של עץ והקשה מהרש"א בח"א שבת כ"א הא הי' למנורה בית קיבול (וכוונתו אף דמבואר בתוס' סוכה ה' בשם ת"כ דמנורה אין מקבל טומאה שם מיירי שאין לה בית קיבול או שלא נעשה לקבלה וכיוצא בזה מבואר במ"ג פ"ב דכלים והמנורה של חרס הרי אלו טהורים ושם מיירי שאין נעשה לקבלה ובמ"ד שם פנס שיש בו בית קיבול טמא. ושאין בו טהור אעפ"י שיש לו בית קיבול נר, טהור שבית קיבול נר אין לו תוך אלא הנר מונח עליו כמו שעושין היום פיות אשר בראשן מחט חד לתחוב לתוך הנר וכ"כ בס' משנה אחרונה שם וכן כונת הרמב"ם פ"ד מכלים ה"א במנורה של עץ דטהורה ודוק) וכ' זקיני התב"ש בחידושיו לשבת וז"ל ועוד נ"ל דאפי' של עץ עם בית קיבול לא נטמא שכלי עץ העשוי לנחת הוא אף שאפשר לטלטלו כיון שלא נעשה לטלטלו עי"ש. ואס"ד דמותר להוציא הנרות ולהדליקם בחוץ א"כ הרי נעשה לטלטל ושוב המנורה טמאה ואיך הדליקו וע"כ המנורה לא הי' עשוי' לטלטל דהדלקה במקומה בעינן. ולמסקנא חזר בגמ' וצריך לישב קו' הסמ"ג בתירוץ הראשון של הת"ש שעשו עתה מנורה של עץ בלא הנרות והנרות כבר מצאו טהורים שהרי מותר לעשות והעמידום על מנורה של עץ ע"י פשוטי כלי עץ: ג עוד נ"ל בישוב קו' המנ"ח בשם מעשה רוקח לפמ"ש בספרי חא"ח בסוף קונטרס מנחת אהרן סוף סי' קי"ז דהגמ' בשבת דאמרו אם הדלקה עושה מצוה הדלקה במקומו בעינן סמכו על דברי הגמ'

זבחים ק"ה דמחוסר יציאה כמחוסר מעשה דמי וזה דוקא אם פרה ופרים מטמאין אוכלין ומשקין בחוץ ולא בפנים ע"כ מחוסר יציא' כמחוסר מעשה דאלת"ה קשי' קו' התוס' שם ד"ה מחוסר יציאה דיטמאו את האמורים עיי"ש. ע"כ אם הדליק בפנים לא יצא אבל הרמב"ם פ"ג משאר אבות הטומאת פוסק דפרה ופרים אין מטמאין אוכלין ומשקין אף בחוץ דלא כש"ס דידן ולכן יסבור ג"כ דמחוסר יציאה לאו כמחוסר מעשה עי"ש ולפ"ז הרמב"ם כשיטתי' פוסק דמדליק זר בחוץ ומכניס דמחוסר יציאה לאו כמחוסר מעשה וה"ה מחוסר כניסה:

ואולי יש לישב בזה מה שהקשה עוד במנ"ח שם על הרמב"ם מת"כ פ' אמור יערוך את הנרות לפני ד' שלא יתקן מבחוץ ויכניס ואיך פוסק הרמב"ם דמותר להדליק מבחוץ. ולהנ"ל י"ל דת"כ ס"ל מחוסר יציאה כמחוסר מעשה ומ"ה דרשו שלא יתקן מבחוץ דלא מיקרי לפני ד' והרמב"ם פוסק דלאו כמחוסר מעשה ומ"ה פוסק דמותר לתקן מבחוץ ולהדליק ומ"מ עדיין צ"ע על פסק הרמב"ם. וע' בספרי שם. אמנם י"ל דהרמב"ם יפרש דברי הת"כ שלא יתקן מבחוץ ויכניס היינו שלא יטיב הכהן את הנרות מבחוץ דהטבת הנרות בעי כהן ובעי בפנים דהא דכתיב יערוך אותה אהרן ובניו היינו הטבה והדלקה לאו עבודה היא כדאמרינן ביומא כ"ז וכשרה בזר ובחוץ. ולק"מ על הרמב"ם:

ד והנה קשה לי על הרמב"ם דהדלקה כשרה בזר והדלקה דוחה שבת ובודאי מה דכשר בזרים ה"ה בגשים וע' תוס' קדושין נ"ב ע"ב ד"ה וכי אשה בעזרה מנין דנשים מותרות לכנוס לעזרה וא"כ מה זה דאמרינן בסנהד' נ"א לענין בת כהן סד"א איהו דאישתרי שבת לגבי' בסקילה בתו דלא אישתרי שבת לגבה בשריפה והרי גם בת כהן אישתרי שבת לגבה במקדש בהדלקת נרות. ולהראב"ד ניחא דלכתחלה אין זרים רשאים להדליק וזה מדאורייתא אבל להרמב"ם קשיא וכבר הקשיתי כעין זה בספרי חא"ח סי' י"ב בשה"מ לענין שחיטה בזרים בשבת. ומה שתירצתי שם אינו מעלה ארוכה לקו' זו וע' מ"ש בסוגיא דסנהדרין בדף האחרון מספרי ב"י חיו"ד ח"ר ואכ"מ להאריך:

ועיין מהרש"א חדושי אגדות הקשה על הסמ"ג שהקשה מה מועיל שהי' השמן טהור הרי כולם היו טמאי מתים ונטמא המנורה ונטמא גם השמן ותירץ שעשו מנורה של עץ והדליקו ע"י פשוטי כלי עץ והקשה מהרש"א הר' עדיין תיקשי איך נכנסו הכהנים להדליק שהיו טמאי מתים והנה צ"ע דהרי כ' הסמ"ג להדיא שהיו טמאי מתים ממת נכרים ואף שאינן מטמאין באוהל מ"מ במגע ומשא מטמאין ומבואר במ"ל ה' אבל פ' ה' בשיטת ספר יראים דמת עכו"ם אעפ"י שמטמא במגע ומשא אין כהן מוזהר עליו ומבואר במשנה דנזיר נ"ז דכל טומאה מן המת שאין כהן מוזהר עליו אין חייבין כל ביאת מקדש.

א"כ צ"ע מה הקשה מהרש"א נהי שהיו טמאין היו רשאין לכנוס למקדש ועכ"פ אין חייבין וצ"ל דהרי המ"ל כ' שם שלא מצא לו חבר ע"כ רחוק לומר שהסמ"ג ס"ל כשיטת ספר יראים. אמנם לאחר העיון יפה הקשה מהרש"א דהרי טעמא דרשב"י דמת עכו"ם אין מטמא באהל דלא איקרי אדם ומ"מ מטמא במגע ומשא כמו טומאת נבלות ומה"ט ס"ל לספר יראים דאין כהן מוזהר דהוה כשאר טומאות כדאמרינן בבכורות כ"ט ע"ב א"נ בשאר טומאות עיי"ש א"כ כיון דהכלל שאמרו במשנה דנזיר נ"ז דוקא בטומאת מת כל שאין הנזיר מגלח א"ח משום ביאת מקדש אבל בטומאת שרץ ונבלה אף שאין הנזיר מגלח חייב על ביאת מקדש א"כ בטומאת מת עכו"ם הוה כשאר טומאות אף שאין הנזיר מגלח חייב על ביאת מקדש ושפיר הקשה מהרש"א:

ו אמנם יש לישב קו' מהרש"א בדרך זה דאדרב' דלא כספר יראים רק דכהן ונזיר מוזהרים וכדמוכח מנזיר דף ה' דמייתי דנזיר שמשון מותר לטמא למתים מקרא דויך מהם אלף איש. רק דס"ל להסמ"ג דהכהנים נטמאו בחרב הרי הוא כחלל דבמגע לכ"ע נטמאו ומבואר בראב"ד פ"ג מביאת המקדש דלטומאת חרב הרי הוא כחלל אינו חייב משום ביאת מקדש ע"כ משום מצוה היו רשאין לכנוס לכתחלה ע"כ לא הקש' הסמ"ג רק הרי המנורה נטמאה ולא הקשה איך הכהנים נכנסו. ואף שכתבתי בסי' הקודם דאף בטומאה שאין חייב משום ביאת מקדש חייב משום טמא ששימש וראי' מדמשני ביבמות ל"ג בע"מ ששימש בטומאה כגון שחתך אצבעו בסכין טמא' אף שא"ח להראב"ד משום ביאת מקדש בחרב הרי הוא כחלל מ"מ בהדלקת נרות כיון דהדלקה לאו עבוד' היא כדאמרינן ביומא כ"ז אין כאן משום טמא ששימש ודו"ק:

ז' נמשכתי קצת מענין לענין והנני חוזר לגוף הדין כיון דלא בעי דומיא דמנורה ממש דהרי כל השמנים כשרים על כן גם בלא פתילה יוצאין אם דולק יפה אך כיון דאמרינן דשמן זית מצוה מן המובחר, ה"ה דמצוה מן המובחר שיהי' בשמן ופתיל' וכן לענין נר שבת וביחוד לפמ"ש המדרשי' דהאדם נמשל לנר כמ"ש לבי לבי התור' והאדם חיבור' נר אלקים נשמת אדם, התור' להב מתפרד משביב יושב שמים והאדם בשני חלקיו אבוקה נמשכת אורה גוו פתילה נפתלת ונשמתו שמן זית זך בהצמדם והסכמתם ימלא הבית אורה בודאי מצוה מן המובחר להדליק שמן ופתיל':

פ' והנה כעין ס' שלכם כ"כ בספרי חיו"ד ח"א סי' ק"כ אות ד' ה' אם יכול לברך על גאס ליכט או על עלעקטרישעס ליכט להדליק נר של שבת וכתבתי דיכול לברך להדליק נר דכל מאור הדבוק בכלי בפלאטינען דראטה בגליהליכט או בפחמים בבאגטנליכט מיקרי נר (ואף דזה פשוט דאינו יכול לברך על אור היוצא מעצים ומאבנים דלא מיקרי

נר ודוקא במוצאי שבת מברך בורא מאורי האש דמיקרי אור. אבל נר לא מיקרי רק מאור הדבוק בשמן בפתילה או בכלי מ"מ בגאס ליכט או עלעקטרישעס ליכט או כשאלה שלכם מיקרי נר כנ"ל). אמנם ראיתי להזכיר בזה ענין גדול הנה יש ספק בשאלתכם אם חייב משום מכבה בשבת כשנכבה נר כזה או לא. וזה כי הנה כ' בספרי סי' הנ"ל אות ד' דאם מכבה אור כזה המתהוה ע"י כח
האעלעקטעריציעטעט חייב משום מכבה ולא מיבעי בבאגענליכט שמחבר השטראם העלעקטרי עם פחמים בודאי חייב אך אפי' בכיבוי גליהליכט שמחבר השטראם העלעקטרי עם דראטה פלאמינע ג"כ חייב ואף דמכבה גחלת של מתכת בשבת פטור כמבואר בשבת מ"ב זה דווקא גחלת של מתכת שאינו שורף אבל שלהבת עלעקטערע שהוא שורף חייב משום כיבוי בשבת כ"ז כתבתי בספרי ולפ"ז שכש"כ במה ששאלתם חייב משום מכבה אף דליכא פתילה. אמנם אחר שהוצאתי ספרי לאור עלה בדעתי די"ל שאינו חייב משום מכבה. לפמ"ש רש"י בשבת קל"ד דה"ט דמכבה גחלת של מתכת פטור לפי שאינו עוש' פחם וכונת דברי רש"י אף דמוכח מדף מ"ב דאפי' למ"ד משאצל"ג חייב עלי' ולא בעי כיבוי לעשות פחמין ומ"מ פטור במכבה גחלת של מתכת ע"כ צ"ל דכיון דמשכחת כיבוי לעשות פחמין ע"כ חייב אף בכיבוי שלא לעשות פחמין משא"כ גחלת של נתכת דלא משכחת כיבוי לעשות פחמין ע"כ לד"ה פטור. וכן ראיתי בעלי עכה"ע ספר יגדיל תורה שיוצא כעת לאור ח"ב קונטרס ט' סי' ש"ה. שרב אחד דן מזה דבנאסליכט הכיבוי ל"ה רק איסור דרבנן ולפ"ז ה"ה בגליהליכט עלעקטערי ל"ה רק דרבנן ורק בבאגענליכט יש איסור דאורייתא שיש בו פחמים ולפ"ז בשאלתם אין הכיבוי איסור תורה כיון דליכא פתילה. אמנם אני במקומי עומד דיש בו איסור תור'. וטעמא דידי דהרי בירושלמי פ"ג דיומא אהא דעששית של ברזל היו מרתיחין ומטילין לתוך צונן מקשה לא נמצא כמכבה ביום הכפורים ומשני תולדות האש לאו כאש ורבנן ס"ל תולדות האש כאש ויש בו משום מכבה וס"ל לירושלמי גחלת של מתכת חייב ונהי דש"ס דידן לא ס"ל כן מ"מ לא ניחא לעשות פלוגתא רחוק' דלירושלמי אפי' גחלת חייב ולש"ס דידן אפי' שלהבת פטור. על כן נ"ל דבשלהבת ואור גמור כמו נידון דידן גם לש"ס דידן חייב וכוונת רש"י שבת כיון דלית לי' פחם אינו שורף יפה דלא נתעכל שום דבר. משא"כ בנרות מלאכותי כנ"ד באופן דאין להקל באיסור חשש דאורייתא אף ע"י נכרי. וע' במג"א סוף סי' של"ד שכ' דמתכת אין איסור כיבוי מדאורייתא משום שאינו שורף ונרא' שר"ל שאינו נשרף ומדלא כ' טעם רש"י דלא נעש' פחם נרא' שהבין דברי רש"י כמ"ש מדלא נעש' פחם שאינו נשרף ע"כ ל"ה אש ממש ואין בו כיבוי משא"כ בג"ד דשורף ממש וכן

מצאתי בלבוש סי' של"ד שכ' בגחלת של מתכת דל"ש בי' כיבוי דאורייתא דאין כיבוי אלא בדבר הנשרף עי"ש א"כ בגאסליכטע דנשרף הגאס או בנ"ד שאין בו פתילה רק שמן ודאי יש בו איסור כיבוי דאורייתא אך גם בעלעקטרישען שטראם בגליהליכט שאינו נשרף יש בו משום כיבוי דאורייתא. אמנם בכ"ז הדבר צריך תלמוד דכיון דכל מלאכות שבת ממשכן ילפינן ובמשכן הי' כיבוי לעשות פחמין ומתקנין ע"י כיבוי זה שיהי' ראוין למלאכת הצורפין וכיבוי שלא יקדחו הסממנין בבישולם לא הי' במשכן כי היו זהירין כמ"ש כל זה תוס' שבת צ"ד ד"ה ר"ש ומה"ט פוטר ר"ש בכיבוי שאין כונתו לעשות פחמין רק שחס על השמן או על הפתילה ור"י מחייב משום דס"ל משאצל"ג חייב והרי נעש' מלאכתו שעש' פחמים ורק שא"צ לפחמין א"כ בכיבוי שמן הדולק בלא פתילה או גאס כיון דל"ה כיבוי לעשות פחמים ול"ה דומיא דמלאכת המשכן מה לי אם שורף או לא ע"כ לשטת התוס' נ"ל דפטור משום כיבוי אך לרש"י דפי' דה"ט דפטור במכבה משום שחס על השמן דהוה משאצל"ג דכיון דחס על השמן טפי הי' ניחא לי' אם לא הי' דולק מעולם כמו שהביא תוס' בשבת צ"ד שם ולא דבעי שיהי' דוקא דומיא דמלאכת המשכן עיי"ש, י"ל ה"ה בלא פתילה רק מכבה שמן לבד או גאס לבד הוה מלאכה רק דהוה משאצל"ג ולר"י חייב ע"כ עדיין צ"ע לדינא וע' בישי"ע סי' של"ד ונדפס שם תשו' נכדו הגאון מהר"צ זלה"ה בענין כיבוי הגאזאמעטער מגאס ופלפל שם בענין גרם כיבוי אמנם מענין אם חייב משום כיבוי בהדלקת נר בלא פתילה לא הרגיש ולא דיבר מזה מאומה ואולי אבאר במק"א והנני מברך אתכם בכ"ט וד' ירום קרנכם וישגה חילכם:
כנפש דודכם אוהבכם:

בשולי המכתב הנני להזכיר פה מה שהקשה בבנין אריאל בחידושי יומא אהא דאמרינן ביומא כ"ו ע"ב וכי יש לך עבודה שכשרה בלילה ופסולה בזר עיי"ש והרי שם בד' כ"ד אמרינן דעל ניסוך המים זר חייב מיתה והיא כשרה בלילה כדאמרינן בתענית ד' ב' והיא באמת קו' גדולה ומצאתי בס' גבורות ארי להגאון שאג"א ברייש תענית שתמה ג"כ ע"ז ולפענ"ד לישב לפי חומר הנושא דבירושלמי פ' לולב וערבה יליף דניסוך המים כשרה בלילה מדכתיב ונסכי' אחד ניסוך המים ואחד ניסוך היין ומ"ה איתקש לניסוך היין והנה זה פלוגתא ועיין זבחים ק"ו דא"ר יוחנן משום ר' מנחם יוזפאה ר' אלעזר בשיטת ר"ע רבו אמרה דאמר ניסוך המים דאו' ויליף מנסכי' ואישתמיטתי' הא דאמר ר' יוחנן דניסוך המים מהלכה ולא מקרא עיי"ש א"כ הא דמיבעי לן בתענית אי ר"א יליף מניסוך המים דכשרה בלילה קאי לר' מנחם יוזפאה דר"א כר"ע ס"ל דניסוך המים יליף מנסכי' אבל ר' יוחנן גופא דס"ל ניסוך המים מהלכה אינה כשרה בלילה ואף דבירושלמי ר' יוחנן

גופי' קאמר דכשרה בלילה כיון דקאמר הטעם מקרא דנסכי' ובש"ס דילן ס"ל הלכה ולא ידעינן ניסוך מקרא ע"כ אינה כשרה בלילה ואין תימא דר' יוחנן סותר מבבלי לירושלמי דכה"ג אשכחן לענין כנוים לשון שבדו חכמים ועוד בהרבה מקומות ובזה מיושב קו' תוס' בתענית שם מהא דאמר ר' יוחנן אין ניסוך המים אלא בתמיד של שחר ולפי הנ"ל ניחא דר"י כשטתי' דהיא מהלכה ליכא למילף מניסוך היין ולפ"ז שפיר מקשה ביומא כ"ו לר' יוחנן דאמר זר שסידר המערכה חייב וכי יש לך עבודה שכשרה בלילה דלדידי' ניסוך המים פסול בלילה ומניסוך היין ל"ק דהיא סוף עבודה דיממא כיון שמנסכין על הקרבן של יום והוא ישוב נכון אך שצ"ע ברמב"ם דפוסק ניסוך המים הלכה ופוסק בפ"י מתמידין שכשרה בלילה ושמא כיון דלכתחילה ביום ורק בדיעבד כשר בלילה מ"ה לא הקשה ביומא כ"ו מזה:

סימן לב

ב"ה פרעמישלא תרל"ו לפ"ק:

שלום וברכה וכ"ט לידידי הרב המאה"ג החריף ובקי כש"ת מ' נטע יונה מעללער נ"י האבד"ק פודהייעץ יע"א:

א ע"ד מה שהקשה בנדה ב' במקוה שנמדד ונמצא חסר כל טהרות שנעשו ע"ג טמאות ופירש"י שנשתמשו בכלים שטבלו בו וכן פירש"י בקדושין ע"ט וע"ז הקשה הרי בכלים סגי מדאורייתא לטבילה רביעית כדאיתא בפסחים י"ז ובנזיר ל"ח ול"ה מ' סאה רק מדרבנן והו"ל ספיקא דרבנן והיא קושיא חמורה ומ ומצאתי בספר מי השלוח שהרגיש בזה בסי' ג' עיי"ש. והנה לכאורה י"ל העמד טמא על חזקתו ובתרתי לריעותא אף מדרבנן להחמיר כדמשמע מתוס' עירובין ל"ו ד"ה אדרבה. אך זה תליא בפלוגתא דר"מ ור"י שם. ועוד לפמ"ש הר"ש בפ"ב דמקואות המובא במ"ל פ"י דמקוואות ה' ז' דהיכא דמעיקרא הי' טומאה חמורה ואזדי לה הטומאה חמורה מספיקא לא מעיילינן טומאה קלה. ועדיף יותר כשהי' מעיקרא טומאה חמורה משהי' מעיקרא טומאה קלה. אינו דומה להך פלוגתא דר"מ ור' יוסי בעירובין ל"ו כיון דכאן כבר אזיל הטומאה מדאורייי' הן אמת לפמ"ש המ"ל שם בביאור התוספתא אין ראי' משם אך לשיטת הר"ש יש להקשות כן מיהו י"ל דאין דומה להדין שכ' הר"ש דשם כשטבל בב' מקוואות אחד שאוב וא' אינו שאוב ודאי נטהר מכל טומאה אך שהספק אם בא עליו אח"כ טומאה קלה ומספיקא לא נחית לטומאה קלה משא"כ כשהספק אם נשאר עליו מטומאה הראשונה טומאה קלה או טומאה דרבנן וזה דלא כמ"ש בישי"ע בכ"מ על דברי הר"ש אבל בכ"ז קו' הראשונה קשה וכן אין לתרץ כיון דיש כאן ספק על אדם שנטמא וספק על כלים ולאדם הוי ספק

דאורייתא ולכן מטמאין הכל שלא יהי' זלזול לדרבנן כמ"ש הרדב"ז לענין בהמ"ז דמ"מ איך שורפין משום זה תרומה. ועוד עיין בר"מ פי"ד ה' ח' משאר אבות הטומאה בחבית מליאה משקין וספק טמא נגע במשקין המשקין טמאין וחבית טהור ולא מטמאינן הכל משום זלזול. וע' מ"ש בבית יצחק חא"ח ס' ס"ט אות ג' ד' מענין מצד אחר בא שהוא דרבנן:

ב והנה כעין קושיתו קשה אשיטת השואל בתשו' ריב"ש סי' רצ"ד דמ' סאה אף לאדם ל"ה רק דרבנן ומדאוריי' סגי במים שיתכסה כל גופו והוא דעת הלבוש הובא בפמ"ג א"ח סי' קנ"ט ס"ק י"ח ובדבר אמת ה' מקוואות דף נ"ה ד' האלברשטאט הביא כן בשם הטו"ז ולא נמצא בטו"ז אך הלבוש ס"ל כן ועי"ש שהקשה כמה קושיו' וגם מהך דמקוה שנמדד קשה עליו דע"כ כל גופו עלה במקוה דאל"כ גם מ' סאה ל"מ והו"ל ספיקא דרבנן. אמנם כפי הנראה השואל בתשו' ריב"ש כ' מפאת כן בשאלתו דאם ספק בשיעור דרבנן כיון שעיקר הטבילה מדאורייתא ספיקו להחמיר והוא מדברי הר"מ פ"ח דמקוואות ה"ו ספק יש בו כשפופרת וכו' ספיקו להחמיר מפני שעיקרו מדברי תור' ושיעורו מד"ס והבין הדברים כפשטן. ולפ"ז ל"ק עליו ממקוה שנמדד וכן קושיתו על טבילת כלים מיושב דגם בטבילת כלים עיקרו מדברי תורה. ושיעורו מדברי סופרי', אבל באמת אין כונת הר"מ על דברי סופרי' אך על שיעור שהיא הלכה למשה מסיני דקרי לה הר"מ ד"ס וע' בתשו' מהרשד"ם חיו"ד סי' קל"א ופתיח' כוללת לפמ"ג ה' טריפות ולפנינו הגירסא בר"מ כל שעיקרו מד"ת ושיעורו הלכה. ולפ"ז הק"ל:

ג והנראה ליישב עפ"י מ"ש התוס' סוכה. דף ג' דהיכא דרבנן גזרו שלא יוצא בסוכה זו. אף מדאוריי' אינו יוצא. וע' פתיחה כוללת לפמ"ג ה' ק"ש שכ' בטעם הדבר דיש כח ביד חכמים לעקור דבר מה"ת ואולי טעם דברי התוס' דכל מילתא דא"ר ל"ת אף בדרבנן אעל"מ. וה"ה בסוכה שאסרו לישב לשם מצות סוכה לא קיים המצוה ולפ"ז ה"ה כשבטלו לטבילה ברביעית ל"מ הטבילה מדאורייתא. ושוב הו"ל ספיקא דאורייתא ובדברים האלו יבוארו דברי הגמ' קידושין ס"ו והיא מתוספתא אר"ש מעשה במגורה של דוסקים שהיתה עומדת בחזקת שלימה ומדדו ונמצאת חסירה כל טהרות שנעשו ע"ג הי' ר' טרפון מטהר ור' עקיבא מטמא אר"ט מקוה זו בחזקת שלם וכו', א"ר עקיבא אדם זה בחזקת טמא וכו' אל תטהרנו מספק אר"ט משל לעומד ומקריב ע"ג המזבח ונודע שהוא בן גרושה שעבודתו כשירה א"ר עקיבא משל לעומד ומקריב ע"ג המזבח שנודע לו שהוא בעל מום שעבודתו פסולה ותמהו התוס' דהרי במקוה אם נמצא שמדידתו החלה בטעות טהרותיו טמאות למפרע ומה מייתי מבן גרושה שאף אם נודע בודאי עבודתו

כשירה להנ"ל נאמר כדעת השואל בריב"ש והלבוש דגם באדם אם אך נתכסה כל גופו דע"כ מיירי בהכי כנ"ל ל"ה רק מדרבנן, ולכן אר"ט מקוה זו בחזקת שלם אל תטמאו מספק והיינו כיון שהוא ס' דרבנן ל"מ תרתי לריעותא לפסלו ושלא תימא כיון דרבנן אסרו אעל"מ אף אם עבד בשוגג. לזה מייתי מבן גרושה דעכ"פ עבודתו מהני וה"ה הכא עכ"פ בדאוריי' מהני טבילתו אף שחסר ממ' סאה. ושוב הו"ל ספיק' דרבנן. ור"ע מייתי מבע"מ דעבודתו פסולה. ה"ה הכא לא מהני טבילה מדאור' בחסר ממ' סאה אף שכל גופו מתכסה ושוב הו"ל ב' לריעותא דמוקמינן האדם בחזקת טמא דהו"ל מדאורייתא כלא טבל: ובזה מיושב מה שמקשים בישי"ע ובראש יוסף חולין י' בטבל ועלה ונמצא עליו דבר חוצץ לא עלתה טבילה דאין ספק מוציא מידי ודאי אף דמיעוט המקפיד ל"ה אלא מדרבנן דהו"ל כלא טבל מדאורייתא ולפ"ז מה שהוכיח בתשו' מהרי"ק דפסול זוחלין מדאורייתא מדחיישינן שמא ירבו הנוטפין על הזוחלין ול"ה ספק דרבנן לפמ"ש יש לדחות. אמנם לפ"ז יהי' קשה על מקוה שהניח ריקן ובא ומצאה מלאה כשירה משום דהוי ספק מים שאובין. אמאי לא נימא ג"כ כסברא הנ"ל מיהו כבר הקשו על הסוברים דכולו שאוב מדאורייתא מתוספתא ועיין בתוס' ב"ב ס"ו ע"ב שישבו התוספתא דהיא מטעם חזקת המקוואות כשרות. ואין סתירה להנ"ל מיהו יש כמה ענינים הסותרים לדברינו בה' מקוואות וגוף דברי תוס' סוכה ד' ג' הנ"ל דבר חידוש וע' יבמות צ' לענין תרומה. והנה כדברי השואל בתשו' הריב"ש הנ"ל ראיתי מובא בשם השיטה מקובצת כתובות ק"ד מדברי תלמידי רבינו יונה שכ' דחכמי' תיקנו מ' סאה והוא חידוש אבל יש לפרש דבריו דקאי על מעיין וקצת צ"ע בתוס' סוכה הנ"ל שכתבו דהגמ' הוכיח מדאינו יוצא מדאורייתא בסוכה ראשו ורובו בלא שלחנו לב"ש אף דל"ה רק מדרבנן ה"ה בק"ש דעביד כב"ש ומאי ראי' ודילמא ב"ש ס"ל כר"א תלמידם דסוכה בעי משלכם ושייך הפקר ב"ד הפקר ומ"ה אינו יוצא מדאורייתא משא"כ בק"ש:

והנה בגוף סברתינו אם טבל במקוה פסולה דרבנן שכתבתי דשייך בזה כמדאורל"ת אעל"מ ע' בטו"ז או"ח סי' תקכ"ד שחילק דהך דהאשה שנפלו דעבדו רבנן תקנתא ואם איתא שאם מכר מועיל א"כ מה הועילו חכמים בתקנתן דודאי כל אחד ימכור שהרי אין שום עבירה עליו,. משא"כ במידי דעבירה דל"ח שמא יעבור וימכור דאז יעבור עבירה ל"א אעל"מ עיי"ש וא"כ בנ"ד שאין עבירה לטבול בפחות ממ' סאה ע"כ שייך לומר אעל"מ וכמ"ש וע' תוס' סוטה כ"א ע"ב ד"ה אביי שנסתפקו דאם עבדו רבנן תקנתא אם עובר עבירה, בעבר עלי' עיי"ש. וגם יש לחלק בין טבל לתרומה לטבל לחולין, דבטבל לתרומה דבעי כוונה שייך לומר אעל"מ משא"כ בטבל לחולין דל"ב כונה ל"ש אעל"מ

לפמ"ש הבית אפרים חיו"ד סי' י' אמנם אף אם נאמר דבכל פסולא מדרבנן יוצא מדאורייי' לענין טבילת כלים ברביעית דמבואר בש"ס בטלו לטבילותא משמע דל"ה טבילה כלל, ועקרו בזה דבר מה"ת משום סיג וגדר כמ"ש תוס' נזיר מ"ג. (ושוב הראני חכם אחד דברי הפמ"ג בפתיחה כוללת ח"ד אות י"א שנסתפק לדעת התוס' דפסול סוכה דרבנן א"י מדאורייתא איך הדין בספק. והוא כעין מ"ש):

ה ודע דראיתי קו' בפתחי נדה, בריש נדה דמק' מ"ש בחביות ספק ובמקוה ודאי, ומה קושיא והרי התוס' כתבו ד"ה הי' בודק דאתי' אפי' כרבנן דיין וחומץ מין אחד כיון שנתכוין לתרום מן היין עיי"ש והתוס' יבמות פ"ט כ' דלרבנן גם בנתכוין לתרום מן היין הוי תרומה ויחזור ויתרום דל"ה רק מדרבנן ולפ"ז מ"ה בחביות דהוי ודאי תרומה מדאורייתא ומ"ה ל"ה רק ספק, משא"כ במקוה הוה ספק דאורייתא. ואמנם אם נאמר דמקוה בכלים ג"כ ל"ה רק מדרבנן ומ"מ הוה ודאי משום חזקת טמא שפיר מקשה מחביות אמקוה:

והנני ידידו ודו"ש:

סימן לג

ב"ה פשעמישל תרנ"א לפ"ק:

כבוד הרב החריף המופלג בתורה החכם השלם מוה' זאב וואלף דוננער נ"י בעיר קאלן על נהר רהיין:

א אשר הקשה כ"ת על הרמב"ם פ"ו דמקוואות שפוסק דטובל בים במקום שנפל לתוכו חבית מים לא עלתה לו טבילה שא"א לג' לוגים שלא יהי' במקום אחד וכתב הכ"מ הטעם דלא בא דרך שפיכה ואינם מתערבים משא"כ הדין שכתב הר"מ פ"ד מקוה שיש בו מ' סאה אפי' שפך בו כל היום כלו מים שאובים כשר, דבדרך שפיכה הם מתערבים והדבר תמוה דהרי השקה מועלת ונפשרו המים ע"י השקה לטבילה, וכבר הקשו התוס' כן לרש"י במכות ג' וכ' דמה"ט גרסינין יין דל"מ השקה רק במים עיי"ש. אמנם לרמב"ם דמיירי במים קשה קושי' התוס' (וע' בב"י שפי' דברי הרמב"ם דקאי לענין פיסול תרומה משום הבא ראשו ורובו במים שאובים עיי"ש) אמנם הריטב"א מכות שם מביא בשם הראב"ד שכ' בשם ר' משה הדרשן דהואיל דים הגדול ממי' מלוחים וכבדים אין המים המתוקנים מתערבים בהם דהוה כאיסור שנפל להיתר והוא ניכר, שאין מתבטלים, ולא אמרו שהשאובים או הטמאים נכשרים במקוה אלא במקוה דוקא או בנהרות שמימיהם אינם מלוחים ומתערבים מיד ואינם נכרים כלל א"כ י"ל דגם הרמב"ם מיירי בטובל בים הגדול שמימיו מלוחים ואינם מתערבים וס"ל כהריטב"א דל"מ השקה וצ"ל להריטב"א

אף דקיי"ל כב"ה דס"ל במשנה דמקוואות פ"ז מ"ו דאף מים הרעים ביפים מהני השקה דלא כב"ש מ"מ מים מלוחים כ"כ לא מתערבי וס"ל טעם השקה מטעם בטול כעין שכתב הרא"ש במשנה דמקוואות פ"י בטעמא דב"ש או דס"ל כרש"י פסחים ל"ד ע"ב וז"ל מים סלקי להו השקה דזו היא זריעתן ושעברו עליהם מי המקוה ונעשו חבור ובטלו הרי דכתב ג"כ מטעם בטול ע"כ ס"ל בניכר לא בטל ול"מ השקה ומה"ט נ"ל דס"ל להראב"ד ורמב"ם דגם בשאובי' רק עד רובו כשר כמ"ש הב"י והש"ך ס"ק ס"ג דס"ל השקה מטעם בטול ואם נתרבה מים שאובים אמרינן חוזר וניעור כמו ביטול כל האיסורים ואף דהראב"ד ס"ל בכל איסורים אינו חוזר וניעור מ"מ לפמ"ש הפ"ח סי' צ"ט דאם נעשה רוב איסור גם הראב"ד מודה עיי"ש, והארכתי בזה בספרי בית יצחק או"ח סי' ב' ולעיל סי' כ"ז אות ט', והוכחתי דבלח בלח חוזר וניעור ברוב איסור, ועיין בדגול מרבבה בש"ך ס"ק ס"ג שכתב דטעם הרמב"ם משום מראית עין ול"ש מראית עין במעין הנובע, ולפמ"ש טעם הראב"ד משום חוזר וניעור ע"כ צ"ע לדינא דהש"ך כתב שיש לחוש לכתחלה מ"מ י"ל כיון דמלשון הפוסקים משמע דהראב"ד לא ס"ל כלל חוזר וניעור אף ברוב איסור ובגמ' פסחים משמע דהשקה מטעם זריעה ע"כ ל"ה חוזר וניעור ומה"ט מקילין בזה"ז כמ"ש המחבר סוף סעיף כ"ד דאפי' עשה כן עד עולם כשר ולית דחייש להא דהראב"ד ואכ"מ להאריך:

ב עוד הביא הריטב"א במכות בשם הרא"ה שלא אמרו שהמים השאובים נטהרים בשפופרת הנוד אלא כשהמים בתוך מקוה או מים שמטהר דוקא כמותן והו"ל כמעין אחד, אבל לגבי מעין שמטהר בזוחלין משא"כ במים שבכלי אין יוצאין מידי שאובין כשפופרת הנוד ואין מטבילין בו אדם וכלים, עד שיהא נקוב כמוציא רמון שיוצא מתורת כלי והיינו ההוא דים שעשה שלמה וכ"כ הרמ"ה מובאין דבריו בשיטה מקובצת ביצה י"ח אך שם מבואר בזה"ל אבל בשאינו מינו כגון שנתערב במעין שאינו מטהר אלא בזוחלין וזה לית' דמעין מטהר בזוחלין ובאשבורן כמ"ש תו' שבת ס"ה ע"ב ד"ה שמא, והרי בריטב"א מכות ליתא לשון זה רק במעין שמטהר בזוחלין ע"כ גם בשיטה מקובצת ביצה ט"ס שוב מצאתי בתשו' שואל ומשיב מהדורא ג' ח"ב סי' כ"ז שהרגיש בט"ס זה והנה קשה לדברי הרמ"ה ממשנה דפ"ו מ"ה השידה והתיבה שבים אין מטבילין בהם אלא א"כ הי' כשפופרת הנוד והרי הים הוא כמעין לדברי ר' יוסי במשנה פ"א וכן פסקינין ומ"מ מהני כשפופרת הנוד וצ"ל דמשנה זו כר"מ דהים כמקוה או דלא גרס שבים כמ"ש התוי"ט והנה לפע"ד נראה דהרמ"ה ס"ל דאין השקה מועלת רק במב"מ כמ"ש הרמ"ה להדיא וגם ס"ל דהיכי דהבטל אינו יכול להיות כמבטל ל"ה מב"מ דעיקר תלי' בהבטל

כמו דס"ל לר' חנניא בש"ס דמנחות כ"ג ע"כ ס"ל דל"מ השקה במעין דמטהר בזוחלין והשאובין שיתבטלו מעולם לא יטהרו בזוחלין וא"א לבטל להיות כמבטל ע"כ ל"מ השקה דל"ה מב"מ אבל למ"ד דתליא במבטל והוא ר"ח דס"ל שחוטה אינה בטלה בנבלה דאפשר לנבלה שתעשה שחוטה גם במעין מהני השקה דהרי מין המים אפשר שיהי' שאובים ואפשר למבטל להיות כבטל והו"ל מב"מ ומה"ט מיושב מה דקשה על הרמ"ה מתוספתא הובא בר"ש פ"י דמקוואו' מ"ה דקתני עריבה שהיא מלאה כלים וכו' עיי"ש וכבר הקשה כן בס' לחם ושמלה ולהנ"ל ניחא דהרי זה פלוגתא וס"ל לרמ"ה דהתוספ' ס"ל כר"ח דתליא במבטל וכאן המבטל אפשר להיות כבטל וכן מה"ט לא מצאתי מבואר דאין טובלין כלי בתוך כלי במעין דל"מ השקה כיון דדבר זה תלי' במחלוקת (וכבר כתבתי קצת מזה לעיל סי' כ"ז אות ט') ובזה מיושב הא דאנן מכשרינין במקוה שאוב בצד מקוה כשרה שהוא מעין מטעם השקה ולא חיישינן לשיטת הרמ"ה הנ"ל המובא ג"כ בבדק הבית בב"י סי' ר"א, ובודאי לרמ"ה ל"מ השקה, ואף שהרמ"ה כ' דוקא כשפופרת הנוד ל"מ אין לטעות בדבר ולומר דכמוציא רמון מהני כמבואר בים שעשה שלמה דז"א דכוונת דבריו דבים שעשה שלמה כיון שהי' נקוב כמוציא רמון ובטל מתורת כלי לא נעשה שאובין כלל אבל השקה ל"מ וכ"כ בספר הנ"ל דלא כמו שהבין הגאון מלבוב בשואל ומשיב מהד"ג ח"ב סי' כ"ז הנ"ל וע' תשו' ח"ס סי' רי"ב שחושש באמת לדעת הרמ"ה. אבל להנ"ל ניחא דהרי הר"מ פוסק פ"א מטומאת מת דנבלה בטלה בשחוטה שאין המבטל יכול להיות כבטל כר"ח. ולפ"ז ה"ה במעין המבטל יכול להיות כבטל והו"ל מב"מ ובמקוה ס"ל דדוקא במ"ב מהני השקה. ומ"ה במעין ג"כ מהני השקה. ומ"מ עדיין יש לעיין אמאי לענין השקה דוקא במ"ב מהני ביטול והיינו אם אפשר למבטל להיות כבטל ובטומאה וטהרה כה"ג לא בטל כמבואר בר"מ סוף פ"א מטומאת מת עיי"ש בכסף משנה בשם מהר"י קורקוס ובאמת בדברי הרמ"ה י"ל דכיון דעיקר השקה מטעם זריעה כמבואר בפסחים ל"ד וזריעה ל"ש אך במחובר לקרקע ע"כ ס"ל דמעין שמטהר בזוחלין וזוחלין ל"ה מחובר לקרקע ע"כ ל"מ השקה למעין אבל הא דוקא במעין שהוא זוחל אבל במעין העומד ואינו זוחל גם הרמ"ה מודה ומה"ט לא חיישינן לסברת הרמ"ה דאנן מכשרינן השקה למעין העומד כמקוואות דידן ונ"ל דה"ט דהרמב"ם דפוסק דחבית שנפלה לים הגדול לא עלתה לה טבילה דים הגדול הוא זוחל ול"ה חיבור לקרקע. ול"מ השקה מטעם זריעה דס"ל כהרמ"ה ואין להאריך בפרט זה יותר אבל לומר דהרמב"ם לא ס"ל כלל דמהני השקה בטבילה כמו שרוצה כת"ה להוכיח לא נהירא לי

שהרמב"ם יחלוק על כל הפוסקים ועל פשטות לישנא דכמה משניות ותוספתות: והנני ידידו דו"ש באהבה:

סימן לד

ב"ה אמת ליעקב לפ"ק:

להרבני המופלג מ' מענדל נ"י שו"ב בק' וואמא במדינת באקאווינא: ע"ד שעשו מקוה בור ארבעים צאלל, ובתוך הארבעים צאלל נעשה נקב שיזחיל המים לחוץ מהמקוה, והמים באים ממרחק להמקוה ע"י חפירה שנעשה מנהר קטן שבא מההר, ואף בעת הטבילה המים יזחלו דרך הנקב ויש אוסרים אותה ויש מתירים וחפץ כ"מ לשמוע חוו"ד בזה:

א תשובה הנכון כדברי האוסר, דאין לטבול במקוה זאת כדברי היש מחמירים בסעיף ג' ומה שמבאר ברמ"א דאם היא באה ממעין אין לחוש לזחילתה היינו דוקא היכא שיש במקוה גופה מעין או שבא ממעינו במקום מהלך המעיין, משא"כ כאן שהמים באים ע"י חפירה שנעשה מנהר קטן שבא מההר אף אם נמצא על ההר מעין מ"מ אנן חיישינן לחומרא לדברי הר"ש פ"ה מ"ג דדוקא במקום שהי' מהלך מתחילתו מעין מטהר בזוחלין, אבל לא בעשה בריכה לפני' ונתמלאת מים וה"ה בנ"ד שעשה חפירה מנהר קטן שם אינו מטהר בזוחלין. ועיין בש"ך ס"ק י"א שחשש לדברי המהרי"ק שפסק ג"כ כהר"ש הנ"ל. וכן חששו הרבה פוסקים לשטה זו ובשגם דזוחלין היא איסור תורה כמבואר במהרי"ק סי' קט"ו וע"כ יראה לחוש לכ"ז והנה בגוף הדין במקוה שמימיו יוצאים דרך סדק איתא בטור דיש פוסלין אותה אפי' יש בה כמה סאין בענין שישארו בו מ' סאה אחר שיצאו דרך הסדק דכיון שמים העליוני' ננערין לצאת חשיב כאלו כולו זוחלין ומטעם זה משמע דאפי' אינו טובל כנגד הזוחלין רק שמכניס ראשו בעומק המים למטה מהזוחלין מ"מ פסול דהוה כאלו כולם זוחלין, אמנם מלשון המרדכי שהובא בב"י שם כתב ופי' ר"ש נוטפין שעשאן זוחלין וכו' ואפי' ישאר במקוה מ' סאה אחר שיצאו הזוחלין מ"מ השתא מיהו טובל גם במים העליונים שהם זוחלין, ומשמע דאם מעמיק ראשו למטה, ואינו טובל רק במים שלמטה מהזוחלין כשר לכ"ע וצ"ע על הטור שכ' דהוה כאלו כולם זוחלין דמנ"ל הא ושמא משמע לי' הכי לשון הרא"ש בתשו' ובסוף נדה שהביא ראי' נגד דעת הר"ש מתוספתא פ"ד דמשמע ביש לפנינו עיגול מ' סאה אע"פ שחרדלת של גשמים נכנסת מצד אחד ויוצא מצד אחד מטבילין בו עיי"ש ואס"ד דהיכי דאינו טובל רק למטה מהזחילה לכ"ע מותר מה ראי' מהתוס' דלמא שם טובל למטה מהזחילה, אלא ע"כ דהרא"ש ס"ל דחשובי' זוחלין ואהא מייתי ראי' מהתוספתא:

ב ובאמת יש לומר לפמ"ש הראב"ד הובא בש"ך ס"ק נ"ו דהמים הנכנסים בסוף קרובים לצאת יותר מן הראשונים, דל"ה זוחלין דהמים שבבור נשארים על עמדם, אך מה שנכנס בזחילה יצא, אמנם אין הדין כן כמ"ש הש"ך בעצמו דגם מהמים שנכנס ראשונ' יצא, א"כ מ"ה חשובים זוחלים, וצדקו דברי הטור ועי' בנוב"י סי' קל"ט. והנה מ"ש לעיל דהיכי דהמקוה באה ע"י חפירה מהר יש לחוש לדברי הר"ש דאינה מטהרת בזו בזוחלין כן חש לזה בספר מי השילוח סי' י"ב אות י"ג עיי"ש, אמנם צ"ע ע"ז ממשנה דמעין שהעבירו ע"ג בריכה והפסיקו הר' הוא כמקוה, אבל בלא הפסיקו הוא כמעין, והרי שם לא הי' הולך בתחלתו ואמאי מטהר בזוחלים וע' בש"ך ס"ק ל' בשם המהרי"ק דהיכי דאכתי לא נחו ועדיין זוחלין, אעפ"י שהופסקו מהמעין מטהרים בזוחלים והרי שם המעיין לא הי' הולך בתחלתו. ועי' בטו"ז ס"ק כ' שכתב דמ"ה מטהר בזוחלין כיון שהמעיין הי' משוך תחלה ועכשיו נמשך לבריכה מ"ה מטהר בזוחלין, וכ"ז לא מעלה ארוכה לדברי הר"ש, וצ"ל דהר"ש יפרש משנה זו לענין לטהר בכ"ש ולא לענין זוחלין. ומצאתי שכבר הרגיש בזה ש"ב הגאון מ' חיים מסאנדץ זצלה"ה, ומכל ספרי אחרונים נראה דלא חשו לחומרא זו. וע' בח"ס סי' ר"ח ומשמע אף נעשה ע"י אדם מטהר בזוחלין ולפמ"ש נראה דגם המחבר והרמ"א והש"ך סק"ל והמהרי"ק לא חשו לזה, וע' ש"ך שם שפירש המשנה גם לענין זוחלין, ושמא יש לחלק דבמשנה הבריכה היתה מעיקרא בידי שמים רק שמהלכת המים הבאים לבריכה נעשה ע"י אדם משא"כ בהך מקוה של הר"ש עיקר הבריכה נעשית ע"י אדם אמנם אף אם לא ניחוש לשיטת הר"ש הנ"ל מ"מ יש לחוש במקוואות שלנו אשר שופכים לתוכם מים שאובים, ומכשירינין ע"י נקב כשפופרת הנוד להנהר וזה אין מטהר בזוחלין כמבואר בסעיף י"א וגם בנהר יש לחוש שמא רבו מי גשמים ואינם מטהרים בזוחלים ע"כ הדבר ברור דלכתחלה אין לטבול רק בסתימת הנקב. וראיתי בד"ח ה' מקואות בפתיחה אות י"ב שכ' דמעינות שלנו יש להחמיר בזוחלין משום דל"ה מעינות ממש והביא כן ממהרי"ט משום דפעמים נפסק המעיין ול"ה רק מי תמצית ועיינתי במהרי"ט סי' י"ח ושם נאמר רק באותן מעינות שרובן פוסקים ממעיניהם בימי הקיץ אבל בסתם מעינות לפענ"ד אזלינן בתר רובא ורובא אינם פוסקים וכשר בזחילה מ"מ לדינא יש לחוש:

ג גם מה שחשש כ"מ לאסור הואיל ולא נמצא רק 39186 צאלל ונחסר מהשיעור, והמתיר כתב דצאלל גדול יותר מגודל הנה דבר זה אי צאלל גדול יותר מגודל יש למדוד ולעין ואשר ע"כ לא אוכל להגיד חונ"ד בזה ולכתחלה ודאי אין לצמצם בהשיעור הזה אך שיהי' שיעור גדול בלי ספק, וגם מ"ש דהמקוה אין בה רק 39186 צאלל ואין בו

שיעור זרת למעלה מהטבור כדברי הלב"ש ודאי לכתחלה יש לחוש לזה, ע"כ יצוה לתקן שתהי' המקוה לכתחלה כשרה בלי שום ספק. והנה ראיתי בחוט השני סי' צ"ז שהרחיב הדיבור בעניני מדה ושיעורין ושם האריך להוכיח דהאנשים בדורות הראשונים כולם היו יותר גבוהים מאתנו ולא משה רבינו דוקא דאל"כ משה שהי' גבוה י' אמות היה בעל מום וכמ"ש הרמב"ם דזה הוי מום בכהנים וכעין זה הקשה בבכורות מ"ד א"כ עשיתו למשה בע"מ:

ולכאורה קו' חוט השני היא קו' הגמ'. אמנם שם הקו' לענין דגופו גדול מאבריו וקו' החוט השני היא אף אם אבריו גדולים לפי מדת גופו מ"מ הוי ארוך ביותר וזה הוי מום כמ"ש הרמב"ם בפ"ח מה' ביאת מקדש ה""ד עי"ש. ומה שתי' בחוט השני דלהכי לא הוי משה בע"מ משום דהי' עב לפי מדת ארכו וכעין זה ל"ה מום כבר העלה כן בכ"מ על הרמב"ם במקומו. וע' בסידור הגאון יעב"ץ בהנהגת הסעודה שכ' דגודל של הראשונים הי' מן הסתם גדול משלנו (וע' נובי"ק א"ח סי' ל"ח) נראה דס"ל כחוט השני דבדורות הראשונים היו האנשים יותר גבוהים מאתנו מ"מ לדינא אין לחוש כיון דמבואר ברמב"ם פ"ט מס"ת ובש"ך סי' רע"ב דשיעור גודל הוא כשבע שעורות ברחבן יש למדוד כן בשיעור מקוה וגם דברי יעב"ץ צ"ע דכיון דשיעור גודל ידוע כנ"ל א"א שישתנה ודוק:

והנני ידידו:

סימן לה

ב"ה תרמ"ו לפ"ק:

לכבוד ה"ה הרב המאה"ג מ' יחיאל מיכל שפירא נ"י האבד"ק ראדימישל: ע"ד המקוה שעשו בק' והמים אין מגיעים רק כשני טפחים למעלה מהארכובה, וחתם כת"ה המקוה ולא יניח לנשים לילך לבית הטבילה עד שיתקינו שיהיו המים זרת למעלה מהטבור כדת:

א תשובה יפה כ' כת"ה שאין לסמוך על ההיתר שכ' הטו"ז סי' קצ"ח ס"ק ל"ח שתכניס תחלה עד צוארה במים דהנקודת הכסף חולק עליו דחייש שתעשה קמטין, ולא יהי' חיבור להמים שבקמטין עם המקוה, וגם כיון שהמים נמוכין כ"כ לא תוכל לישב עד צוארה, ותיכף נעשין קמטין, וגם אינו רוצה לסמוך שהנשים ישתטחו על פניהם בקרקע כמבואר ברמ"א סי' ר"א סעיף ס"ו דמחמת הקרירות לא ישתטחו על פניהם על הקרקע ובאמת הרמ"א כ' דזה דוקא אם אין מקוה אחרת וא"א לתקן, אבל בק' שיוכלו לתקן שיהי' מקוה כשירה שיחפרו יותר בעומק ע"כ אין לסמוך ע"ז והנה בתשו' אמרי אש סי' ע"ח סמך להתיר שתכניס רק עד צווארה במים כדברי הטו"ז, ומייתי ראי' מתוס' יומא ל"א ע"א ד"ה עין עיטם, שהקשו מנ"ל דבית הטבילה היתה גבוה ג' אמות דלמא

לא היתה גבוה רק אמה אחת ואורך ג', והכהן הי' משכיב עצמו, א"נ לא היתה גבוה רק ב' אמות והכ"ג יושב וטובל, וקשי' הרי עינינו הרואות שעי"ז יעשה קמטין ואיך יטבול בה כ"ג בשלמא להטו"ז ניחא משום שהמים קודמין אבל לנקה"כ קשי', ולפע"ד אין ראי' מהתוס' לפמ"ש המרדכי סוף מקוואות דאסור לטבול בחמין כפשטא דגמ' תענית י"ג, והא דהיו מטילין חמין לתוך צונן לכ"ג ביוה"כ משום דכמה דברים התירו במקדש ואסרו בגבולין עיי"ש א"כ זה וודאי דחשש הנקה"כ שמא תעשה קמטין ולא יהי' להמים שבקמטין חיבור עם המקוה ל"ה רק חשש דרבנן, מ"ה הקשו התוס' שפיר דלמא בכ"ג לא חששו כמו שהתירו במקדש לטבול במים חמין אבל בנשים שפיר כ' הנקה"כ אך יש לדחות דברי לפמ"ש בתוס' ר"ע איגר זצלה"ה במשנה דיומא פ"ג מ"ד בשם הפר"ח דדוקא בד' טבילות שהיו בקודש הותר שבות. אבל לא בטבילה הראשונה שהיתה בחול כדמוכח במשנה דלא תני הך דאם הי' זקן או חולה מטילין בו מים רק הכא עיי"ש. והתוס' ביומא הנ"ל מיירי ג"כ לענין טבילת כ"ג בחול ושם ע"כ לא הותר שבות לפ"ד תוס' הר"ע הנ"ל וא"כ ראי' התשו' אמרי אש מהתוס' יומא נכונה. ורק לפמ"ש בהגהות רש"ש דגם בטבילה הראשונה של הכ"ג היו מטילין חמין לתוך המקוה דלא כהגהות ר"ע הנ"ל וחילו מתוס' סנהדרין י"ח ע"ב ד"ה משום צינה, שהקשו והרי משמע ביומא שהיו מחממין לו המקוה, ולפי דברי תוס' הר"ע הנ"ל בטבילה הראשונה לא הי' מחממין ומה הקשה תוס' והרי בטבילה הראשונה שייך לומר משום צינה אמנם יש לישב דברי התוס' ר"ע שלא יהיו מוקשים כ"כ, דהחשש שהכ"ג לא ירצה לעבר השנה מפני הצינה הי' דוקא אם הי' מוכרח לטבול כל הטבילות של יוה"כ בצינה משא"כ אם לא הי' מוכרח לטבול רק טבילה הראשונה בצינה לא הי' מקפיד כלל, וכן משמע מרש"י שם שכ' דטובל חמש טבילות בצינה עיי"ש, עוד י"ל דכהנים זריזים הם משא"כ בנשים שיש לחוש שמא לא תטבול יפה ושמא לא תשכוב ע"ג קרקע. ומצאתי בריטב"א יומא שם שהביא בשם התוס' על קושיתם דלמא היה כ"ג טובל בישיבה וז"ל, דא"כ כ"ג מיגנדר כבינתא ועיקר טבילה היא לעשותה יפה בלא קמטין היינו מעומד וזה קצת כנה"כ דבישבה חיישינין לקמטים וצ"ל הא דאמרינן ביומא ע"ח מכאן רמז לנדה שתשב עד צוארה במים, הוא לאו דווקא שהרי עיקר הטבילה היא מעומד כמ"ש:

ב ודע דדברי המרדכי שהבאתי לעיל המה נגד המהרש"א שבת מ"ב בתוד"ה אפי' שכ' דהא דאמרינן אין שבות במקדש היינו דוקא באיסור שבת, אבל לא בשאר איסורין וא"כ ל"ש לומר משו"ה כ"ג טובל במים חמים אף דדומה לשאובים משום דאין שבות במקדש דשבות זה ל"ה איסור שבת, אך י"ל דכיון דביוה"כ הותר שבות זה דמדינא אסור לרחוץ

כל גופו במים חמים בשבת ואפילו במים שהוחמו מע"ש כמבואר בש"ס ובה' שבת סי' שכ"ו ואף על פי כן הותר שבות זה במקדש משו"ה הותר גם שבות דשאובין עמו כמו דאמרינן בזבחים ל"ב הואיל והותר לצרעתו וכו'. ולפ"ז רק ביוה"כ הותר שבות דשאובים משא"כ לענין הקשי' על התוס' יומא איך הקשו שמא הכ"ג טבל בישיבה שמא יעשה קמטין, ל"ש מה שכתבתי, דזה הי' בכל השנה אך בירושלמי ובש"ס משמע דהחמי' שהטילו במקוה של הכ"ג לא הוחמו המקוה כ"כ עד שיהי' בה איסור רחיצה בשבת מדאיצטריך לומר משום חשש שאובים ולמה לא אמר משום איסור רחיצה אלא ודאי כמ"ש:

שוב ראיתי בתשו' רדב"ז ח"ד סי' צ"ה שכ' דהך דיומא הי' השבות שאסור לרחוץ בחמין בשבת וכמ"ש וקצ"ע עליו מהירושלמי הנ"ל אולם דבריו נכונים דבירושלמי אמר ר' סימון טעם דהדין תניא שלא יהי' אומרין ראינו כה"ג טובל במים שאובין ביו"כ והיינו דק"ל למה אמר ר"י עששיות של ברזל היו מרתיחין ולמה לא הותר לחמם לו חמין מעיו"כ ולהטיל לתוך הצונן. ועל זה לא הי' יכול לתרץ דאיכא איסור משום רחיצת כל גופו בחמין כמ"ש הרדב"ז (והטעם דשמא יחממו המים ויש איסור רחיצה) דהרי לר"י יש ג"כ שבות דמצרף ואין שבות במקדש כגי' הש"ס ביומא א"כ אמאי לא הותר להחם חמין דג"כ מותר משום דאין שבות במקדש. ומ"ה משני דר"י לא התיר בחמין משום שלא יאמרו ראינו כה"ג טובל במים שאובין וזה ל"ה איסור שבת רק שאר איסורי' ול"ש אין שבות במקדש כדברי מהרש"א. ולפ"ז לרבנן ג"כ יש איסור בהטלת חמין כמ"ש הרדב"ז וז"ל דאי אפי' במדינה מותר לערב אמאי הוצרכו להתיר בכ"ג אלא ודאי דלא משום גזירת מרחצאות הוצרכו להתיר אלא משום איסור שבת שמחמם המים ואיכא אולודי חום ואיכא נמי דאסור לרחוץ כל גופו במי' חמין אפי' שהוחמו מע"ש וכו' אע"פ שאין הכונה אלא להפיג צנתן מ"מ לאו כ"ע ידעו לצמצם ולפיכך אסרו במדינה ובמקדש התירו דאין שבות במקדש וכו'. והנה לדינא יש איסור לטבול במקוה מים חמין בשבת דיש איסור רחיצת כל גופו בחמין. ורע עלי המעשה שבכמה מקומות נוהגין היראים לטבול במקוה חמה בשבת וזה איסור ברור כמבואר ברדב"ז והגם דבמקוה שאינה קר ולא חם מותר לטבול מ"מ במקוה חמה אסור. וראיתי בס"ט סי' קצ"ז ס"ק ט' שמצדד לומר דאיסור רחיצה בחמין שהוחמו בע"ש בין בכלי בין בקרקע דוקא בקרקע דדמי' לכלי שנשפך לתוך עוקה משא"כ מקואות דעיקרן ממעין נובע צונן אלא ששופכין מים חמי' להפיג צינתן אעפ"י שלפעמי' המים צוננים נעשו חמין מ"מ אין שם חמין עליהם ול"ד לגזירת מרחצאות עיי"ש ובאמת כבר קדמו בזה בקרבן נתנאל שבת פ"ב אות ל"ח

בקצרה הובא בנובי"ת א"ח סי' כ"ד כ"ה מ"מ המעיין יראה דס"ט לא סמך ע"ז להתיר רק בה"ש ולא בשבת ועוד שהרי ברדב"ז מבואר דאף בטבילה יש איסור רחיצה דלא כס"ט על כן הדבר ברור שאין לטבול במקוה חמה בשבת ותקנתן קלקלתם:

ג והנה כבר הקשו רבים וכן שלמים על המהרש"א הנ"ל שכ' דאין שבות במקדש ל"א רק באיסור שבת מהא דמעילה י"א שכ' יצא לנחל קדרון מועלין בו, אבל במקדש אין מועלין בו אפי' מדרבנן ופרש"י משום שאין גוזרין גזרות במקדש הרי דאפי' בשאר איסורין ל"ג במקדש, ובאמת הוא מחלוקת דבזבחים ע"ט מפרש רב זביד דר"א ורבנן פליגי אי גוזרין גזירות במקדש. ור"פ מסיק דכ"ע גוזרין גזירות במקדש ע"כ דברי רש"י צ"ע. ועוד, אף למ"ד אין גוזרין גזרות במקדש היינו טעמא משום הפסד קדשים משא"כ לענין דם לאחר זריקה ואחר שדברי רש"י צ"ע צדקו דברי המהרש"א ועל המרדכי שכ' דהותר לכ"ג בחמין משום שהותר שבות במקדש ל"ק מש"ס דזבחים ע"ט למסקנא דכ"ע גוזרין גזירה במקדש דכבר כ' תוס' שבת קכ"ג ד"ה לא סדר קנים דהרבה שבותין גזרו במקדש ובזה מיושב גם דברי רש"י במעילה: ד ובעמדי בתוס' יומא ל"א נלענ"ד לפרש בדרך אפשר במה שכ' תוס' שם ד"ה אמה על אמה שהקשו וא"ת הי' עין עיטם גבוה יותר מכ"ג שאם לא הי' אלא כ"ג א"כ היו המים יוצאין לחוץ ותירצו בתי' הב' וז"ל א"נ אפי' אם היו יוצאין הי' מיד באין אחרין תחתיהן מעין עיטם שדבריהם תמוהין מאוד דע"כ כונת קו' שהמים היו יוצאין לחוץ כשכ"ג הכניס ראשו ולא נשאר מ' סאה וא"כ מה תי' שמיד הי' מתמלא ומה הועיל זה הלא בשעת טבילה לא הי' מ' סאה וכבר תמה בדבריהן בתשו' מעיל צדקה סי' ט"ל ומה שפי' דקו' תוס' הי' משום זוחלין אין משמעות תוס' כן וגם התי' אינו עולה יפה ובתשו' מעיל צדקה האריך ולפענ"ד שמא י"ל דתוס' יסברו כמו שעלה בדעת השואל שבריב"ש סי' שנ"ד דמדאורייתא סגי אם כל גופו מתכסה ומה שצריך מ' סאה היא מדרבנן (וע"ל סי' ל"ב אות ב') ובאמת בדברי אמת דין מקואות דף נ"ה דפוס הלברשטאדט תמה על שי' זו מחגיגה ומכמה מקומות ואמנם בשמ"ק כתובות ק"ד גבי כל מדת חכמים כן היא מבואר ג"כ שהיא מדברי חכמים ולפ"ז י"ל דטעם חכמים אמרו מ' סאה לפי שבאם נאמר מים שכל גופו עולה פעמים לא יהי' כל גופו עולה ע"כ השוו מדותיהם ולפ"ז שפיר תי' תוס' יומא שהקשו הרי היו המים יוצאין ולא נשאר מ' סאה ונהי שכל גופו עולה מ"מ מדרבנן פסול וע"ז תי' דבמעין שהוא מתמלא תמיד מעין עיטם ל"ש גזירתן דתיכף הי' מתמלא מעין עיטם ולא משכחת שלא יהי' תמיד כל גופו עולה כן יש לפרש לפי חומר הנושא ומ"מ להלכה ודאי מ' סאה מה"ת כמ"ש בדברי אמת ורוב הפוסקים ולדינא כבר כתבתי דלכתחילה ודאי אין לעשות מקוה אך שיהי' מים בהמקוה

זרת למעל' מטבור ואמנם תקנה לשפוך מים שאובין להמקוה אם יש כבר שיעור מקוה היא עצה טובה ובאם המקוה תחסור המים וירבו השאובים ועדיין לא יגיע לזרת למעלה מהטבור הדבר לאות שהמקוה אינה מתוקנת ויש חשש זוחלי' עלי' וצריכה תיקון שלא יחסרו המים ומובטחני שאנשי עדתו ישתדלו לעשות מקוה כשרה בלי פקפוק:
ידידו:

סימן לו

ב"ה:
פשעמישל תרנ"ג לפ"ק:
לכבוד הרב הגדול החריף ובקי מ' שלום ליליענפעלד נ"י האבד"ק פודהייץ: א ע"ד הערתו בדברי הכ"מ פ"ו מפרה ה"ב שהקשה על הרמב"ם דלמה הוצרך לומר דים הגדול אינו כמעין לקדש בו מי חטאת תיפוק לי' דהו"ל מי מלוחי' ופסול כמבואר ברמב"ם שם, וכת"ה הביא דברי הירושלמי תרומות פי"א ה"ב ר"א בשם ר"א מודה ר"א לחכמים במי ים הגדול שמקבלין טומאה אף אם הם סרוחים שהתורה קראה אותן ימים שנאמר ולמקוה המים קרא ימים א"כ מה"ט אין לפסול למי חטאת, לק"מ אם כי יפה העיר דהר"ש כ' דהטעם דמים מלוחים פסול לקדש דלא מקרי מים חיים, א"כ אין ראי' מקרא דהתורה קראה ימים מ"מ מים חיים לא מקרי ודוקא לענין מים סרוחים דלא מקרי מים כלל מהני מה שהקרא קרא ימים משא"כ לענין מים חיים אך קשה על תירץ הכ"מ דמי ים המלח יש תקנה למליחותן, למה הוצרך בהירושלמי לומר משום דהתורה קראה ימים תיפוק לי' שיש תקנה להם ומקבלים טומאה כדאמרינן בעירובין כ"ח ע"ב הואיל וראוי למתקן ולומר דלמלוחין מהני תקנה ולא לסרוחים זה דוחק, דא"כ הרי אינו ראוי לשתי' ומלשון הכ"מ משמע דאחר התיקון ראוי לשתי' ונ"ל דדוקא בהך דעירובין דבקל יכול לתקן מטמא טומאת אוכלין משא"כ בנ"ד וכ"כ תוס' עירובין כ"ח ד"ה הואיל ודו"ק. (וברמב"ם יש שם ט"ס דמבואר שם הי"א מי חטאת ושאר הימים כמים וזה ט"ס דתיבת מי חטאת שייך למעלה וצ"ל וכל הנהרות פסולין לקדש מי חטאת ואח"כ צ"ל הי"א ושאר הימים כמעין):
ב והנה בדברי ירושלמי הנ"ל נ"ל לבאר דברי התוס' זבחים ע"ג ד"ה ר"י שכתבו דהא דאמרינן בפסחים דיין של תרומה בטל אף דהוה מב"מ ל"ק למ"ד בתר בטל אזלינן ואפשר לבטל להיות כמבטל לכי מיסרחה משום דמשקין לכי מיסרחי אין שם משקין עליהם ולא אפשר לה לתרומה שתעשה חולין. וכ"כ תוס' מנחות כ"ב. הנה בדין משקין שנטמאו ונסרחו אי פסקה טומאתן היא פלוגתא בירושלמי פי"א דתרומות ה"ב וס"ל

לר"א דכל משקה אשר ישתה פרט למשקה סרוח ור' יהושע פליג וס"ל דאף שנסרחה לא פסקה טומאתן וע' רמב"ם פ"ב מטומאת אוכלין ה' כ"א שפוסק כר' יהושע ומשקה שנטמא ונסרח בטומאתה עומדת משא"כ באוכלין. והנה נלע"ד דאף לר' יהושע משקה של איסור ונפסלה מלאכול לכלב פקע שם איסור מיני' כמבואר בסי' תמ"ב סעיף יוד בדיו של חמץ. וע"כ יש חילוק בין איסור לטומאה ואף שהנוב"י יו"ד סי' כ"ו הוכיח דבאוכלין אין חילוק בין איסור לטומאה עיי"ש מ"מ במשקה מודה נוב"י כמו שהוכחתי דאל"כ קשי' אהא דסי' תמ"ב דהרי אנן פסקינן כר' יהושע כמש"ל. והנה מה שכ' התוס' דמשקין לכי מסרחי אין שם משקין עליהם זה דוקא לר"א דס"ל משקה סרוח טהורה מטומאתה דאין שם משקה עלי' ומה"ט מודה ר"א בים הגדול דהתורה קראה ימים. אבל לר' יהושע ודאי שם משקה עלי' שהרי עדיין טומאתה עלי' ומ"מ אינה אסורה לזרים אף תרומה דפקע שם איסור מינה. א"כ צ"ע על התוס' דהרי מה שהביאו מפסחים כ"א הוא דאמרינן שם מודה ר' יהושע לר"א בנפלה למאה חולין דתרד ותטמא כדאמר רבא שם איפוך. ולר' יהושע עדיין שם משקה עלי' ול"ש תי' התוס' וא"ל דס"ל לתוס' דלר' יהושע אף אם נסרחה אסור לזרים דאין חילוק בין טומאה לאיסור דא"כ הו"ל לתוס' לתרץ דבתרומה אף אם נסרחה אסור לזרים ול"ה בטל כמבטל ודא קו' רבתי על התוס' ונ"ל דתוס' קאי לתירץ ר"ה ברי' דר' יהושע בפסחים דלעולם לא תיפוך ומודה ר"א לר' יהושע. ולתירץ זה שפיר כתבו דר' אליעזר כשיטתי'. והנה ר"א אמר בפסחים י"ח דטעמא דר"י דאמר בפרה ששתתה מי חטאת בטלו במעי' משום דהו"ל משקה סרוח ופרש"י דכתיב וכל משקה אשר ישתה פרט למשקה סרוח. יראה דס"ל כר"א על כן י"ל דמודה ר"י במשקה דמב"מ בטל למ"ד בתר בטל אזלינן דאם תסרח ל"ה שם משקה (אך יקשה איך אפשר דס"ל לר"י וכל משקה פרט למשקה סרוח והרי ר"י ס"ל בת"כ פ"ח וכל משקה זה היין אשר ישתה זה הדם ור"א אומר אשר ישתה פרט למשקה סרוח הרי דר"י פליג אר"א וצ"ע) אך מה שהקשה בישי"ע יו"ד סי' צ"ב ס"ק ז' בהא דהקשה בגמ' חולין ק"ח ע"ב לרב בבשר שנפל לחלב חלב אמאי מותר חלב נבלה הוא ודילמא במשקה ל"א מב"מ ל"ב כדברי התו' ועמ"ש בספרי חיו"ד ח"ר סי' קי"א אות ו' בישוב הקו' להנ"ל ל"ק דרב בודאי ס"ל כר' יהושע דהלכה כדבריו נגד ר"א ולדידי' גם כי נסרח שם משקה עליו על כן גם במשקה מב"מ ל"ב ודוק. ומדברי הקרבן אהרן בת"כ נראה דחכמים לא פליגי אר"א רק בנפסל משתית אדם. ולדבריו קצת יש לישב דברי רש"י אבל מלשון הרמב"ם משמע דאף בנפסל משהית כלב אינו יוצא מטומאתו ואקצר:

ג והנה מה שהקשה כת"ה על תוס' שבת נ"ד שהקשו על ראב"ע שהפריש מעשר בהמה בכל שתא ושתא והלא לא הי' בשעת חורבן רק בן י"ד שנה ואיך הפריש בכל שתא ושתא וכ' כת"ה די"ל ראב"ע ס"ל מופלא הסמוך לאיש דאורייתא והפריש מעשר בהמה בעוד בן י"ב שנה ועיין במראה הפנים בירושלמי פי"ג ביבמות שמראה מקום מתוס' הנ"ל דמהס"ל אינו מפריש מעשר בהמה ואפטרופס מפריש עבורו. מ"מ למ"ד מופלא הסמוך לאיש תורם ה"ה שמפריש מעשר בהמה וע' בקרבן עדה שם גרס כשם שמביא מעשר דגן כך מביא מעשר בהמה וכשם שמביא מעשר בהמה כך עושה תמורה דכתיב במעשר בהמה והי' הוא ותמורתו יהי' קדש איתקש מעשר בהמה לתמורה וא"כ קשה קושיתו אך ע' תמורה ב' איבעי' אי מהס"ל עושה תמורה ולצד האיבעי' דאינו עושה תמורה ה"ה י"ל דאינו מפריש מעשר בהמה. וכן פסק הר"מ דהוה ספק ע"כ י"ל דלא רצו תוס' לתרץ כן דא"כ תיפשוט דקטן עושה תמורה. עוד י"ל דלמה לראב"ע להפריש ולהקריב דאיכא ספק שמא לא יביא שערות בזמנו ול"ה מהס"ל אף דרוב מביאין שערות בזמנן כמ"ש תוס' נדה מ"ו ע"ב וראב"ע לא חייש למעוטי כדמשמע קצת במשנה דמכות ז' דלא ס"ל כר"ט ור"ע שם מ"מ י"ל סמוך מיעוטא לחזקת חולין. (ע' מ"ש בספרי ב"י א"ח סי' פ"א אות י"ג) וכיון שהי' רשאי לאכול בלי מעשר וגם אבל תאחר אינו עובר לא מיבעי לפמ"ש בטורי אבן ר"ה ד' ד"ה בכור ומעשר דאמעשר בהמה אינו עובר אבל תאחר בלא אפריש אך אפי' אם נאמר שעובר אבל תאחר כמו שיבואר מ"מ כיון שהקטן א"ע בבל תאחר למ"ל להפריש שיקריבו הכהנים ויסמכו על הרוב נגד חזקה הי' לו להמתין ואף למכור רשאי כיון שאין מחויב להפריש על כן לא ניחא לתוס' לומר שהוא הפריש רק שאפטרופס הפריש ודוק. וע' ת' ז' ח"ץ ודע דצ"ע על דברי הטורי אבן מירושלמי שקלים רפ"ג דאמרינן מפני מה גרנות של מעשר בהמה ר"א ור"ת בשם ריב"ל כדי שתהי' הבהמה מצוי' לעולי רגלים א"ר יודן שלא יבא לידי בל תאחר א"ר יוסי כל המשהה טבלו עובר בבל תאחר:

ומזה מבואר דגם קודם הפרשה עובר בבל תאחר מדמדמה זאת לטבלו אך שצ"ע על תוס' ר"ה ד"ה ומעשרות שנסתפקו אם עובר בבל תאחר בטבל ולא הביאו ירושלמי וכבר הרגיש בזה בגליון הש"ס וצ"ל כפירוש הפ"מ דהא דאמר ר' יוסי כל המשהה טבלו אמר בלשון בתמי' עיי"ש וכן יש לפרש הא דאמר שלא יבא לידי בל תאחר הכונה שאחר הפרשה יקריב מיד. אך לפי' הק"ע שם משמע דלא כטורי אבן ודוק. ולפמ"ש בספרי סי' פ"א אות ג' דמ"ד חיישינן למעוטי איך אמרה תורה מופלא הסמוך לאיש נדרו נדר ולוקין על הקדשו שמא לא יביא שערות בזמנו כקו' תוס' ע"כ מוכח כדעת הרמב"ם דבי"ג שנה

לענין נדרים ל"ב שערות ומ"ד דל"ח למעוטי לעולם בעי שערות רק דאזלינין בתר רוב. ולפ"ז כיון שכתבתי דראב"ע ל"ח למיעוט לעולם בעי שערות א"כ איך הפריש מעשר בהמה ויקריבו הכהנים הלא נימא סמוך מיעוטא לחזקה ע"כ מיושב קושיתו בפשיטות: והנני ידידו:

סימן לז

ב"ה:

פרעמישלא תר"ן לפ"ק:

שלום וברכה לכבוד הבחור החריף ובקי כמר יצחק וויידענפעלד נ"י בהרב הגאון המפורסם מוה' יעקב נ"י האבדק"ק הרימלוב:

א שמחתי בדברי פלפולך בסוגיא דקופיץ פסחים ע' דבריך נאמרו בהשכל ודעת, ואשר פלפלת בדברי הצל"ח בסוף שיטה דר"ח אות קל"ב דכלי שרת מקבל טומאה מולד הטומאה דאורייתא דל"ג מעצים ולבונה ולדבריו קשה קו' נאה בסוגיא מאי מקשה מ"ש סכין מ"ש קופיץ הא שני ושני דתוס' כתבו פסחים ס"ו דלשחיטה בעי כ"ש וסכין שעומד לשחיטה מסתמא הקדישו לכ"ש ומקבל טומאה מדאורייתא מוה"ט ובעי הע"ש ובוודאי הטבילו אתמול אף מטומאת וה"ט אבל קופיץ דאינו עומד לשחיטה ול"ב הע"ש בוה"ט חיישינן שמא לא טבלו הבעלים עד היום מ"ה שונה ומטביל ומה מקשה וזה קו' נפלאה כבר הערתי בדברי הצל"ח בספרי לא"ח סי' פ"ד אות ט' עיי"ש. והנה אשר כתבת להקשות אמאי סכין הנמצא צריך טבילה הרי תוס' כתבו בריש חולין ע"ב דהסכין לא מטמא לבשר בעודה מפרכסת רק חיישינן שמא יגע אחר הפרכוס וכלי הנמצא א"צ טבילה רק מדרבנן והו"ל ספיק' דרבנן כדמוכח בריש חולין ברש"י דבחולין שנעשה על טהרת הקודש ל"ח שמא יגע בבשר כיון דדרבנן היא עיי"ש. וזה לק"מ דדוקא בסכין ארוכה דמבואר שם בחולין, ל"ח בדרבנן רק בקדשים דאורייתא אבל בסכין שאינה ארוכה חיישינן שם אף בחולין שנעשה על טהרת הקודש אף דמדרבנן הוא ובפסחים מיירי בסכין שאינה ארוכה, וגם תעיין בתוס' חולין ד"ה ובמוקדשין שתירצו דאף במפרכסת מטמא טומאת אוכלים כמבואר במשנה שם ובלב ארי' ביאר קו' התוס' שם דבקושיא סברו שם תוס' דטומאת אוכלים דמפרכסת רק מדרבנן ול"ח לדרבנן. ובתירץ ב' ס"ל לתוס' טומאת אוכלים דאורייתא. א"כ כל זה בריש חולין דמיירי שהאדם טמא והסכין אינו טמאה דאדם אין מטמא ול"ה רק חשש שיטמא האדם לבשר בנגעו בו ובטומאת אוכלי' דרבנן הוה ספק דרבנן ומ"ה הוצרך תוס' לומר שמא יגע אחר הפרכוס אבל אם הסכין טמא נהי שהוא טמא מדרבנן והרי בגמר שחיטה הבשר ודאי

נטמא מדרבנן טומאת אוכלים שנטמא אף בשעת פרכוס ע"כ ל"ק קושייתך: ב גם מה שהקשית אמאי הסכין צריך טבילה הרי הוה ספק טומאה ברה"ר ל"ק דחכמים גזרו על כלים הנמצאים ומבואר במשנה פ"ד מ"ה דטהרות דעל ספק כלים שורפין את התרומה ודוקא על ספק מגען יש חילוק בין רה"י לרה"ר ולא על ודאי מגען א"כ בסכין דודאי נגע בשעת הפירכוס ומטמא טומאת אוכלין על כן צריך טבילה ואם נמצא בירושלים פליגי הרמב"ם והראב"ד עיין פי"ג משאר אבות הטומאה, גם מ"ש דהקופיץ נמי הוה כלי שרת ליתא דהקופיץ עומד לשבירת עצמות ושבירת עצמות ל"ב כלי שרת ואם יחתוך בכלי שרת כמדומה שמועלין בהקדש וכבר כתבתי כן בספרי, גם מה שכתבת לחלק בין סכין לקופיץ לפמ"ש הצל"ח בסוגיא דר"ח סגן הכהנים אות נ"ה דחיבת הקודש דאורייתא דוקא היכא דהקידוש והטומאה באין כאחד אבל היכא דהקידוש בא מקודם ואח"כ נטמא ל"ה חיבת הקודש רק מדרבנן א"כ בסכין דהבשר נתקדש בשחיטה או נטמא חיבת הקודש דאור' ומ"ה אף נטמא בוה"ט צריך הערב שמש משא"כ בקופיץ דבשחיטה נתקדש ואח"כ נטמא בשבירת עצמות ל"ה חיבת הקודש ומ"ה בולד הטומאה א"צ הע"ש ואין הדמיון עולה יפה דכאן עסקינן אם הכלי נטמא בולד הטומאה טומאה דאורייתא דאז צריכה הערב שמש דמחיבת הקודש הכלי מקבל טומאה ומה ענין זה אימת נטמא הבשר הלא אנן אמרינן דהכלי שרת נטמא מחיבת הקודש ואם הקדיש הסכין או הקופיץ קודם שנגע בטומאה הוה דרבנן ואם לא הקדיש הסכין רק בשעת נגיעה בטומאה הוה דאורייתא ע"כ דבריך אינם צודקין:

ג והנה בעיקר דברי הצל"ח אות קל"ב שכ' דחיבת הקודש משוה לכלי שרת כאוכל כמו עצים ולבונה ומקבל טומאה מולד הטומאה בספר מנחת חינוך סוף מצוה ק"ס דוחה דבריו דאם חיבת הקודש משוה לכלי שרת אוכל לא ליהני טהרה במקוה כמו אוכל ובסוף חגיגה אמרינן דכל כלי המקדש טהרו במקדש וזה יש לישב די"ל דנהי דילפינין כלי שרת מעצים ולבונה דבני קבולי טומאה מחיבת הקודש מ"מ דן מינה, ואוקי באתרא דבאוכל לא מצינו טהרה במקוה כמו שכ' רש"י בשבת פ"ד ע"ב דלא מצינו טבילה בתורה אבל בכלי שרת אוקי באתרא כמו בכל כלים מצינו טבילה ושמא אף בעצי הקדש דמקבל טומאה מגזה"כ מחיבת הקודש כמו אוכל מ"מ נטהר בטבילה כמו פשוטי כלי עץ דמהני טבילה לתו' שבת פ"ד ד"ה מפץ ובכלי שרת ודאי מהני טבילה מטעם הנ"ל גם מה דהק' במנ"ח על מה דהק' בסוף חגיגה על שלחן דהוי כלי עץ העשוי לנחת ול"ה מטלטל מלא וריקן והרי שלחן כלי שרת מקבל טומאה מחיבת הקודש י"ל כיון דהשלחן נתקדש מקודם ואח"כ נטמא לדעת הצל"ח אות נ"ה הו"ל זה חיבת הקודש רק דרבנן י"ל

דל"ג בטומאת עם הארץ שהוא דרבנן חיבת הקודש שהוא דרבנן ולא חשו רבנן ברגל רק בטומאה ממש ומ"מ צ"ע בעיקר דברי הצל"ח ואקצר:

ד והנה הא דשלחן כלי שרת הוא מבואר בזבחים פ"ז אך צ"ע דשם משמע דהשלחן מקדש הלחם ובש"ס דמנחות ע"ח אמרינן סכין עדיפא מכלי שרת דאע"ג דלית לי' תוך מקדשה והרי שלחן לית לי' תוך למ"ד מסגרתו למטה הי' ע' מנחות צ"ו וע' תוס' זבחים פ"ז דאין השלחן מקדש, גם יש למ"ד תנור מקדש הלחם מ"מ נראה דשלחן הוי כלי שרת כדאיתא בש"ס שם ודוק: ודרך אגב אזכיר בזה מה דאמרינן בפסחים ק"ט שלחן של מקדש של פרקים הי' דאל"כ איך הטבילו אמתא באמתא היכי יתיב והביא אור חדש בשם אור יקרות מנ"ל דטבלו בעזרה ותירץ דהוצרך לטבול בשבת דבחול הי' ב' הלחם עליה רק בשבת כשסלקו ב' הלחם ולר"י יכול לסדר ערבית ע"כ טבלו בשבת בעזרה דאין שבות במקדש ובאור חדש הקשה עליו דלר"י הי' יכול לטבול במוצאי שבת ואח"כ הי' יכול לסדר הלחם דלר"י מותר לסדר בלילה דהיינו ערבית ותירץ באור חדש דאם יטבלו במוצאי שבת אימת יהי' הערב שמש ע"כ טבלו בשבת ובמוצאי שבת סידרו הלחם אחר הע"ש. ואני תמהתי בספרי חא"ח ס"ס פ' וכתבתי שנעלם מאור חדש גמ' מגילה כ' דאמרינן זה הכלל דבר שמצותו ביום כשר כל היום לאתויי סידור בזיכין וכר' יוסי הרי דגם לר"י בעי סידור לחם ובזיכין ביום, ומה דאמרינן במנחות צ"ט סידור ערבית כוונתו קודם הלילה ואיך יסדר לחם אחר הערב שמש דהיא לילה ומ"ש שלא ילין בלא לחם הכוונה אפי' מקצת לילה לא יהי' בלא לחם ע' תוס' ב"מ ק"י לענין לא תשיך. גם כתבתי שם דבטבילת כלים איכא ב' שבותין דהרמב"ם מביא ב' טעמים שמא ישהה ומשום מתקן ואסור אף במקדש כדמוכח קצת מתוס' פסחים ע' כעת ראיתי שהיא מחלוקת בירושלמי אם הטבילו השלחן בשבת וז"ל הירושלמי פ"ג דחגיגה ה"ח תמן תנינין ספק משקין ליטמא טמא ולטמא טהור תמן בתרומה וכאן בקודש חומר הוא בקודש (יש לפרש דבקדשים משקה מטמא אוכל מדאורייתא אף למ"ד טומאת משקין לטמא אחרים דרבנן כמ"ש הצל"ח בשיטה דר"ח אות ס"ו וס"ח ומ"ה בקדשים ספק משקה לטמא אחרים טמא אך לקמן משמע דהוא חומרא בעלמא) תני שלחן שנטמא מטבילין אותו בזמנו אפי' בשבת דברי ר"מ וחכמים אומרים מיד. נ"ל לפרש דשלחן שנטמא מטבילין אותו בעת שסלקו הלחם קודם שסדרו הלחם כמ"ש ג"כ הפני משה וחכמים אומרים מיד היינו כל אותו היום כמ"ש בתשו' צ"צ סי' ק"כ דלשון מיד היינו כל אותו היום כמבואר במשנה טהרות פ"ט מ"ג הגומר את זיתיו ר' יהודה אומר יוליך לו את המפתח מיד ובתוספתא ר"י אומר כל אותו היום וכ' הר"ש וברטנורא דכל אותו היום

מיד מיקרי והכוונה דחכמים ס"ל סילק את הישנה שחרית והחדשה ערבית כשרה וע"כ יכול לטבול במ"ש דבלשון בני אדם גם הלילה שלאחריה מיקרי אותו היום כדאמרינן בירושלמי ר"פ קונם יין (הגם שאין הלכה כן כמו שהוכחתי בתשובה) או שהכוונה שיטבלו בין השמשות ורבנן לא יסברו כש"ס דידן במגילה כ' דבעי סידור בזיכין ביום דבשבת אסור לטבול כלי שרת אף שנטמא בולד הטומאה כיון שאסור להשתמש בחולין הוה ככלי חדש דאסור לטבול בשבת משום דלא חזי למידי כמו המג"א בסי' שכ"ג בשם המ"מ ותרווייהו ס"ל שהיו מניחים הלחם קודם הערב שמש דלר"מ מניחין מיד ולרבנן הטבילו בה"ש או בלילה ולא הי' הע"ש. ולכן אמר על דעתי' דר"מ מטמא ב' לחמים היינו דס"ל טבול יום מטמא קודש על דעתי' דרבנן אינו מטמא אלא לחם א' דס"ל טבול יום רק פוסל קודש כמבואר שם בגליון הש"ס. אר"י בר סוסי ואפי' על דעתי' דר"מ אינו מטמא אלא לחם אחד תיפתר שנטמא בספק משקין ול"ה אלא חומרא ומ"ה טבול יום רק פוסל אחד ומוכח מירושלמי דאף טמא דרבנן צריך הערב שמש ע' תוס' חגיגה כ'. גם מוכח ממסקנת ירושלמי דמשקין אין מטמאין קדשים רק חומרא. גם מוכח מירושלמי כצל"ח דכלי שרת מקבלין טומאה מאוכל מדאורייתא משום חיבת הקודש מדמשני תיפתר שנטמא בספק משקין ולא משני תפתר שנטמא מראשון דל"ה ג"כ רק מדרבנן וע"כ משום חיבת הקודש נטמא ורק ספק משקין ל"ה רק חומרא ועכ"פ אם טבלו שלחן בשבת מבואר דלר"מ טבלו בשבת ולרבנן לא טבלו והארכתי קצת כי דברי ירושלמי סתומים מאוד:

ה וראיתי פלפולך על סוגיא דהיתר מצטרף לאיסור ויפה הערת אך שבנית. על דברי הארי' דבי עילאי דבקדשים דהיתר מצטרף לאיסור ח"ש אינו אסור מן התורה דעיקר הטעם דחזי לאצטרופי ול"ש בקדשים דגם היתר מצטרף לאיסור ולא ראיתי בספר הנ"ל סברא זו ולא ניתן להאמר דיציבא בארעא וגם מגמ' לא משמע כן דאמרינן בפסחים שם אי כתב רחמנא בחטאת לא גמר נזיר מיני' דחולין מקדשים לא גמרינן אלא יכתוב רחמנא בנזיר ותיתי חטאת ונגמר מיני' והכוונה דהרי חטאת חמיר מנזיר ואס"ד דע"י היתר מצטרף לאיסור אתיא להקל דח"ש מותר איך יליף חומרא הלא הוה חומרא דאתי לידי קולא דע"י כן ח"ש מותר וע"כ דלא כסברא הנ"ל רכב וצלח ותגדל בתורה:

כנפש ידידך:

סימן לח

ב"ה פשעמישל תרנ"א לפ"ק:

לכבוד ידידי הרב הגאון הגדול החריף המפורסם מ' יעקב ווידענפעלד נ"י האבדק"ק הרימלאב:

א השגתי מכתבו היקר וראיתי דבריו אשר כ' ליישב קו' מהרש"א בתוס' חולין ט' בהא דב' נזירין שנטמא אחד מהם דמביאין קרבן טומאה וקרבן טהרה וכ' תוס' הא דלא מביאין קרבן טומאה בודאי דספק טומאה ברה"י ודאי טמא משום דאחד מהם ודאי טהור ואינו דומה לסוטה והא דמקשה מב' נזירין וא' רואה הו"ל ספק טומאה ברה"ר אף דאינו דומה לסוטה דאחד ודאי טמא משום דמוקמינין אחזקת טהרה שהקשה מהרש"א א"כ ברה"י נמי נוקא אחזקת טהרה כיון דלא ילפינין מסוטה וכ' כת"ה לפמ"ש תוס' נזיר ס"ד דגם במת בספק נגע ספק טומאה צפה טהור א"כ הפירוש בגמ' באומר ראיתי טומאה שנזרקה ביניכם דהוי טומאה צפה והא דטומאה צפה טהור לא ילפינן מסוטה רק מדכתיב על הארץ ובעי דוקא חזקה לטהר. ובב' נזירין דאחד מהם טמא הוה כבא לשאול עליו ועל חבירו ול"ש לאוקמא בחזקת טהרה ומ"ה שניהם מביאין קרבן טומאה וקרבן טהרה. אלו תוכן דבריו ודבריו לא נהירין לי אחר מחכת"ה לא מיבעיא לרמב"ם דס"ל דדוקא בשרץ ספק צפה טהור ולא במת כמבואר בדבריו פי"ד משאר אבות הטומאה ולא ס"ל כתוס' וע' במרכבת ובהגהות תוס' דר"ע אות י"ג בנזיר פ"ח ולפענ"ד הרמב"ם הוציא דבריו מירושלמי נזיר פ"ט ה"ב דאמר שם אין ספק טומאה צפה על פני המים טהור אלא שרץ אבל במת כעומד דמי אמנם אף לשיטת התוס' הא דבמת טהור דוקא בידוע שלא האהיל וגם הטומאה לא האהילה עליו וכ"כ בשיטה מקובצת אבל באומר ראיתי טומאה שנזרקה ביניכם מנא ידע שלא נפלה הטומאה על אחד מהם והאהילה עליו ובס' אהל ודאי טמאין ע"כ א"א לפרש כן דבטומאת שרץ אין הנזיר מוזהר גם בעיקר סברתו שכ' דכיון דשניהם טמאין מדרבנן דהוה כבאו לשאול עליו ועל חבירו ל"ש לאוקמא אחזקה זה ליתא דהרי גם ברה"ר בשני נזירים טמאין מדרבנן כמ"ש המ"ל דהוי כשני שבילין ומ"מ מקשה בגמ' שלא יביאו קרבן טומאה והיינו דמדאור' מוקמינן אחזקתן וה"ה בספק צפה לא יביאו קרבן טומאה:

ב והנה בעיקר קו' התוס' דס"ל טומאה ברה"י יביא ודאי קרבן טומאה. ע' ברי"ט אלגזי ה' בכורות פ"ה דף ע' דפוס פרעשבורג שהביא דהוא פלוגתא בירושלמי דפסחים סוף פ"ח דנזיר שנטמא בס' רה"י ר' אושעיא רבה אמר הנזיר מגלח ר' יוחנן אמר אין הנזיר מגלח דתנינן תמן כל טומאה מן המת שהנזיר מגלח חייבין עלי' על ביאת מקדש והאריך בזה דלר"י הוה ספק ולר' אושעיא הוה ודאי עי"ש. ואני כתבתי בספרי חיו"ד סי' קל"ג אות ג' דטעמא דמ"ד אין חייב על ביאת מקדש בספק טומאה ברה"י משום דבחולין

ט' אמרינן הלכתא גמירא לה מסוטה. ומבואר דהוא הלכה למשה מסיני ורמב"ם פ"ג מביאת מקדש הי"ג פוסק דאין חייב על ביאת מקדש רק בדבר המפורש בתורה וע' כ"מ שם סוף הלכה דאהלכה למשה מסיני אין חייב על ביאת מקדש ומה"ט ס"ל לר"י דאינו חייב על ביאת מקדש ולעולם קרבן טומאה י"ל דחייב כתוס'. ואמנם תוס' ס"ל בשבועות י"ט ד"ה הלך דאספק רה"י חייב על ביאת מקדש ודברתי מזה שם בענינים שונים. וכעת נ"ל לבאר סברת ר"י דא"ח על ביאת מקדש דהנה פליגי בגיטין ס' ע"ב ר"א ור"י וס"ל לר"א תורה רוב בכתב ומיעוט על פה ור' יוחנן אמר רוב על פה ומיעוט בכתב ובודאי פליגי בזה דר' אלעזר ס"ל דבר הנלמד מי"ג מדות או שיש לו סמך במקרא הוה כדברי תורה שבכתב ולכן אמר רוב בכתב ומיעוט בעל פה ור' יוחנן ס"ל דדבר הנלמד מי"ג מדות או שיש לו סמך או שהוא מהלכה מקרי דברי סופרים או תורה שבעל פה ולכן אמר רוב על פה ומיעוט בכתב וכן שמעתי שכן כתב בתשו' באר שבע והובא בריש פתיחה כוללת בפמ"ג בא"ח וכיון דר' יוחנן ס"ל דבר שיש לו סמך מקרי תורה שבע"פ ה"ה ס' טומאה ברה"י דהלכתא הוא לילף מסוטה ל"ה דבר מפורש בתורה ומ"ה אינו חייב על ביאת מקדש בספק ברה"י וזה דבר נכון:

ג והנה אזכיר בזה בדבר המבואר בכסף משנה פ"ו מאבות הטומאה ה' ט"ז שאין טמא נטהר אלא בעליותו מהמים לא בעודו בתוך המקוה שהוא חידוש גדול, ונ"ל ראיה מתוס' שבת ל"ה ד"ה וירד ויטבול שפי' התוס' דמשיעלה מתחיל בה"ש והשתא קמ"ל דשפיר טבל. וגרס רש"ל, וקשה לרשב"א דלפ"ז לא הי' לו להזכיר עלי' וכ"כ מהרש"א דהעלי' א"צ להיות מבעוד יום אבל לדברי הכ"מ ניחא דהפירוש ויעלה היינו ויעלה ראשו מן המים דזה צריך להיות מבעוד יום דהוא עיקר הטהרה ול"ק קו' הרשב"א ומזה ראי' להכ"מ ומ"מ גוף הדבר חידוש גדול והנני בשמחה להתענג אתו קצת בלימוד: ידידו אוהבו כנפשו:

סימן לט

על התשובה הנ"ל השגתי מכתב שנית. מהרב הגאון המפורסים מ':

יעקב נ"י האבד"ק הרימאלאב וזה אשר השבתי על דבריו:

א מ"ש כת"ה דדבריו נאמרים לשיטת רש"י ותוס' בנזיר דס"ל אף בטומאת מת טומאה צפה טהורה דלא כרמב"ם. גם מ"ש דמשכחת לה בטומאה שנזרקה מיירי בעצם כשעורה דאינו מטמא באוהל ונזיר טמא במגע ובזה סרה קושיתי שהקשיתי עליו יפה כ', אך מ"ש דבספק טומאה ברה"ר דילפינן מסוטה ול"ב חזקת טהרה ומ"ה מקשה בגמ' ומשני בטומאה צפה דהוה ספק ורק דמהני חזקת טהרה ובשני נזירין דהוה כשני שבילין ליכא

חזקת טהרה לא נהירא דגם בשני נזירין יש חזקת טהרה מדאורייתא כמו בשני כתי עדים המכחישין אף דאחד ודאי פסול וכ"כ הר"ן ורק מדרבנן טמאין בשני שבילין א"כ למה בטומאה צפה מביאין קרבן טומאה כיון דמדאורייתא יש להם חזקה ודוק. והנה קשה לי אשיטת רש"י ותוס' נזיר דאף במת טומאה צפה טהורה הרי קרא בשרץ כתיב ואיך נילף טומאת מת ואף בעצם כשעורה איך נילף משרץ דהוה טומאת ערב משא"כ במת טומאת שבעה כדאמרינן הצריכותא בחולין ל"ו ואין לומר דילפינן מגז"ש דבגד ועור דהרי התוס' ב"ק כ"ה ע"ב ד"ה ל"מ הוכיחו מחולין ל"ו דלא ילפינן מת משרץ לכל דבר עי"ש ע"כ צ"ע ואף אם נאמר דהא דאמרינן בחולין ל"ו חד במת וחד בשרץ ובעי תרי קראי דלא ילפינן בגז"ש היינו דוקא אם נימא חיבת הקודש הוה כהכשר מים אבל אם נאמר דקרא למעוטי חבת הקודש וליכא תרי קראי כמו דס"ד בחולין האמת דילפינן מת משרץ בגז"ש, עדיין קשה דהרי האיבעי' דר"ל בחולין ל"ו קאי בתיקו ולעיל בתשובה הבאתי דברי ירושלמי דדוקא בשרץ אמרינן טומאה צפה ולא במת והקשיתי על תוס'. כעת ראיתי דיש לפרש בירושלמי ולא במת היינו דמטמא באוהל, אמנם נראה לפי' ק"ע הוא פלוגתא בירושלמי ושמא פליגי בזה אי ילפינן מת משרץ בג"ש ואין להאריך יותר:

ב והנה כת"ה העיר על דברי הכ"מ שהבאתי דלא נטהר האדם בעודו במים רק בעלותו מן המים וכ' ראיה להכ"מ ממה שכ' הר"ן בנדרים פ"ב דבאיכא הנאת הגוף ל"א מצות לאו ליהנות נתנו וראי' מנודר הנאה ממעיין דאינו טובל בימות החמה וקשיא דלמא שם משום שנהנה לאחר עשיית המצוה בעודו במים כמ"ש בשעה"מ ה' לולב וע"כ ככ"מ דהעלי' חלק מן המצוה ובהעלי' אין דרכו לשהות ויפה העיר. אמנם קשה לי אדברי כ"מ מהא דאמרינן בברכות נ"א אמר רבינא הלכך אפי' גמר מלאכול יחזור ויברך דתנן טבל ועלה אומר בעליתו אשר קדשנו וכו' והפוסקים הביאו מזה דאפי' לאחר עשיית המצוה מברך עי' ש"ך יו"ד סי' י"ט ומאי ראי' שם אומר בעליתו והוא שעת עשיית המצוה כיון דלא נטהר עד שעולה מהמים ואז אומר הברכה משא"כ לאחר שאכל או עשה המצוה, וזה אין להקשות איך יברך בשעת עליה והלא לא נטהר עדיין דכיון דנטהר בעלי' מותר לברך כעין שכ' תוס' כתובות י"א כיון דנעשה ע"י בן ישראל יש זכי' עיי"ש משא"כ שיברך קודם שיטבול גברא לא חזי, ומדהוכיח הגמ' מזה דלאחר אכילה מברך מוכח דלא ככסף משנה רק דנטהר בתוך המים וכשעולה כבר נטהר ודוק. והנה הכ"מ הוכיח דינו מתוספתא פ"ב דמכשירין דקתני זב שדרס על גבי משכב ומושב טמא וטהור בעליתו ופי' הוא שהמשכב טהור בעליתו וקשיא אמאי לא נטהר כשנטל הזב רגלו, וע"כ כדבריו. ובאמת ברמב"ם מבואר שפי' כן אמנם יש לפרש שהמשכב טמא כל עוד

שעומד עליו הזב קודם שטבל וטהור בעליתו היינו לאחר שטבל הזב נטהר גם המשכב וכן ברישא הכוונה טהור בעליתו לאחר שפסק מליגע וכן הנוגע במשכב בית המקוה טמא מיירי כשהמשכב אין כולה במקוה דאז הוא טמא והנוגע טמא וטהור בעליתו היינו כשפסק ליגע וטבל טהור. אך מפשטות לשון התוספתא משמע כדברי הכ"מ. ולפ"ז צ"ל דסוגיא דברכות שהבאתי חולק על התוספתא. ולפ"ז אין תימא אם המהרש"א בשבת ל"ה שהבאתי סובר כסוגיא זו דברכות. וע' חגיגה י"ט עודהו רגלו אחת במים הוחזק לדבר קל מחזיק עצמו לדבר חמור ואמרינן מאן תנא רבי יהודא הוא [דס"ל גיד אחות] ואם נימא דעודהו במים לא נטהר רק לאחר שעלה י"ל היינו טעמא דמחזיק עצמו לדבר חמור דעדיין לא נטהר ומדאמרי' ר"י הוא מוכח דכבר נטהר אף שרגלו אחת במים ודו"ק:

ג והנה כת"ה העיר לישב קושית ב"א הרב הגדול המפורסם מ' גדלי' נ"י שהובא בספרי סי' קל"ח אהא דאמרי' בתמורה ט"ו לר' נתן אחת היא והעמידן על חמש משום דמספקא להו. והקשה דהא על ולד חטאת אין כאן ספק דהרי הי' ההלכה כל שבחטאת מתה באשם רועה ובאשם שהוא זכר אין לו ולד וע"כ לא הי' ההלכה בוולד. וכ"כ תוס' תמורה י"ח ד"ה בדמיהן. וכבר הרגיש מזה בשעה"מ פי"ד ממעה"ק ה"ח. ועל זה כ' לישב דהנה בספר יהושע מפלפל בזכר קדשים שבא על בהמת חולין למ"ד חוששין לזרע האב אם דינו כקדשים. והקשה בהא דאמרינן בתמורה דלא משכחת וולד חטאת בצבור דזכר הוא והרי משכחת בחטאת צבור שבא על הבהמה דעלמא. ותירץ כת"ה דהרי באמת הוה זוז"ג ורק דזוז"ג מטעם ביטול וממון בעלים ל"ב כמו דאמרינן בביצה ל"ט א"כ בוולד חטאת אם נימא דהוה וולד חטאת למיתה אזלי וממנ"פ אין להקדש בו זכות. ע"כ שפיר בטל ולא משכחת ולד חטאת משא"כ בוולד אשם דהלכה הי' שבאשם יקרב עולה מדאורייתא ויש להקדש זכות ומ"ה באשם זכר שבא על הבהמה הוה וולד אשם ומשכחת לה ההלכה. דבריו נאמרו בהשכל ודעת. אבל מ"ש דממון בעלים לא בטל ליתא לפענ"ד דבודאי בעל בהמת זכר אין לו שום זכות בוולדות דשייכים לבעל בהמת נקבה. וכ"כ בספר יהושע סי' ל"ז בפשיטות על כן אף אם נאמר דהוולד הבא מזכר הקדש אסור הוא משום דגורם איסור אסור למ"ד חוששין לזרע האב כמו בהמה דעלמא שבא על בת פקועה אבל לא שנאמר דממון הקדש הוא וז"ב ואם נאמר בזוז"ג מטעם דבהקדש דהוה דשיל"מ זוז"ג אסור ה"ה בוולד חטאת ודוק:

ד והנה בהך סברא דאין לבעל הזכר חלק בוולדות כבר כתבתי לישב דברי מהרש"א בגיטין מ"א ע"ב תוד"ה לא תהו שכ' דאין עבד עברי מותר רק בשפחה כנענית של רבו והקשו עליו מדאמרינן בתמורה ל' באומר הא לך טלה זה ותלין שפחתך אצל עבדי

ומוקי לה בעבד עברי ומקשה מ"ט דרבנן שפחה לעבד מישרי שרי. ומזה מבואר דלא כמהרש"א. אמנם דברי מהרש"א ברורים דהרי רש"י פי' שם שפחה לעבד מישרא שרי דכתיב משנה שכר שכיר עבדך שעובד בין ביום בין בלילה שהוליד לרבו בנים משפחתו א"כ דוקא בשפחה שלו ובשפחה של אחר שאין לו זכות בוולדות רק לבעל השפחה ודאי אסור ועי' בפוסקים דלחומרא לכ"ע דרשינן טעמא דקרא. ועיין בספרי ב"י יו"ד ח"ר סי' קמ"ג אות ט' שהארכתי בפרט זה:

אך בתמורה משמע לגמרא באומר הא לך טלה זה ותלין שפחתך אצל עבדי ולמה קעביד הכי על כן משמע שהתנה בפירוש שיהי' לו חלק בוולדות משא"כ בהך דמהרש"א י"ל דלא שכיח שירצה בעל השפחה להתנות ומש"ה אסור:

והרב החריף ובקי מ' יהודה מנחם לאנדא נ"י הביא דרך צחות ראי' מדברי הגמ' גיטין נ"ח בבת ר' ישמעאל ובבנו שאמרו האדונים שיחלקו בוולדות ול"ל לגמרא לאשמועינן זאת ומוכח קצת דקמ"ל דמהני תנאי. ואולי אף בלא התנה יש לו חלק דהוה כיורד לשדה חבירו ונטעה ברשות דיש לו חלק בפירות על כן מקשה שפחה לעבד מישרא שרי בכה"ג וה"ה דהוה מצי לשנויי דלא מיירי בהתנה רק דמשני בלא"ה דמיירי באין לו אשה ובנים, ובמנ"ח מ' מ"ב כ' דלמהרש"א ה"ה בעבד של ב' שותפים אסור בשפחה כנענית אף בשפחה שיש להם בשותפות ולפמ"ש כיון דהולדות שלהם ודאי מותר בשפחה שלהם. ובעיקר הדין דאין לבעל הזכר חלק בולדות הדבר מוכרח מש"ס דב"ק מ"ג מרש"י ד"ה או גיורת ומתוס' ד"ה היתה שפחה שכתבו דבעודה שפחה אין לבעל כלום דשל אדון נינהו. ומבואר דאין לאחר שום זכות ובאמת הכי מוכח מולד שלמים דיקרב שלמים ואס"ד דיש לבעל בהמת הזכר שנתעברה ממנו איזה חלק איך יקריב למזבח בהמה שיש לאחד חלק וע"כ אין לבעל הזכר שום זכות אף למ"ד חוששין לזרע האב. אך אולי בעל הבהמה נקבה צריך לשלם קצת דמי הנאה. אך תוס' כ' בב"ק ק"א ד"ה או דלמא דהיכא דהנאה לא בא ע"י מעשיו א"צ לשלם מה שממונו נתרבה ועי' בש"ך סי' שצ"א:

ה שוב הראה לי הבחור החריף כ' אברהם קאננער נ"י במנ"ח מ' שמ"ז שכ' בסוף אות א' דלהראב"ד דבאומות הולך אחר הזכר, אם עבד בא על שפחה של אדון אחר שייך הולדות לאדון של העבד, (ומשמע אפי' אם אין חוששין לזרע האב) ודבריו תמוהין דדוקא לענין יחס או לענין לא תחי' כל נשמה או לענין איסור הלך אחר הזכר כמו שפרש"י ביבמות ע"ח אבל לא לענין זכות ממון דהכי שור שבא על בהמה הולדות של בעלו והתורה זכתה דמי ולדות לבעל, וזה חידוש שחידשה תורה בישראל ולא בעבדים כדמשמע מרש"י ב"ק מ"ג, ואף הראב"ד מודה בזה ולא קאמר אלא לענין איסור ולא לממון ולדבריו אף אם

בא על השפחה בלא רשות האדון הולדות שלו והכי עדיף זה מנוטע בשדה חבירו שלא ברשות, ואף אם הרב מסר השפחה כנענית נסתפקתי לעיל, הן אמת דמש"ס דתמורה שהבאתי לעיל מוכח דיש לו חלק אבל זה דוקא ברבו מסר לו כנ"ל, וגם אין לו רק חלק ולא שיהי' כולן שלו, ובאמת בזה מיושב לדעתי קצת דברי הרמב"ם פ"ט מהל' עבדים הלכה ג' שנראה מדבריו דבאומות הלך אחר הנקיבה, דלא כמבואר בש"ס קידושין ס"ח והכ"מ כ' שהרמב"ם גורס בגמרא הלך אחר הנקיבה וזה רחוק. אבל להנ"ל י"ל דבגמ' מיירי לענין איסור או לענין לא תחי' כל נשמה כפרש"י והרמב"ם מיירי לענין זכות ממון ודיני עבד ע"כ פוסק דהולכין אחר הנקיבה:

ה מ"ש כת"ה בישוב קושיתי בספרי חיו"ד סי' י"ח או"ח י"ג על שיטת רבינו ישעי' דבן פקוע טעון נחירה מב"ק ק"ו דמקשה ולשני בבן פקוע והרי חייב דו"ה דנחירתן זה שחיטתן. וכ' לפ"מ דאמרינן חולין ל"ג דאין מזמנין נכרי על בני מעיים ותוס' כ' בחולין צ"א דנכרי מצוה על הנחירה הרי דבנחירה אסורין הבני מעיים וה"ה בן פקוע לרבינו ישעי' ול"ה נטבחו כולן באיסורא. וזה ליתא דבודאי מותרים הבני מעיים דב"פ לא חמיר מבהמה דעלמא ודוקא לנכרי דבמיתה תליא מלתא משא"כ לישראל כיון שנחר רוב סימנים הותר הכל. כמו עוף למ"ד אין שחיטה לעוף מן התורה רק נחירה מ"מ הבני מעיים מותרים כמ"ש בברית אברהם וזה פשוט עיין מ"ש בספרי סי' ל"ז אות ו' בדברי עשרה מאמרות ח"ג פ' כ"א ובדברי תפארת ישראל:

ו והנה כת"ה כ' דבר חריף בישוב קו' מהרש"א פסחים ס"ה ד"ה שמא אהא שכתבו דלא פריך מדם הראוי להתקבל ונשפך דעולין אין מבטלין זא"ז והקשה מהרש"א דא"כ דם פסול הוא ואמאי קרי לי' עולין. וכ' כת"ה דדם הראוי להתקבל ונשפך היינו שיריים הנשארים בצואר בהמה כמ"ש מהרש"א שם והנה דעת רש"י בזבחים ע"ו ע"ב דבהזאה ג"כ אמרינן כל שממנו לאישים הרי הוא בבל תקטירו. והקשה תוס' מהא דר"א דס"ל בנתערב מתן אחת במתן ד' ינתנו במתן ד' והרי הוא עובר על לא תקטירו ותירצו כיון דבלא"ה שירים נשפכין ליסוד אינו עובר עיי"ש, א"כ שירים שבצואר בהמה דנשפכים לאמה כדאמרינן בזבחים ל"ד למעוטי שבצואר בהמה א"כ עובר על בל תקטירו. ובש"ס דזבחים ק"י ומנחות כ"ג אמרינן נאמרה הקטרה בקומץ ונאמרה בשירים (ופירש"י לא תקטירו) מה קומץ אין מבטל חבירו דהוה עולין אף שירים אין מבטלין קומץ. ולפ"ז ה"ה שירים שבצואר בהמה שנשפכו דיש בו לא תקטירו אין מבטלין דם וזה כונת התוס' דהוה כעולין מגזה"כ. וזה דבר חריף אבל לאחר העיון נ"ל פשוט דבדם שנשפך מצואר בהמה דהוה דם פסול כמ"ש תוס' אין בו משום לא תקטירו דקרא מיירי בכשרים

כגון שירי מנחות ובשר ק"ק וקדשים קלים וכל הנך דחשבינן במנחות נ"ז ע"ב משא"כ בפסולים לא מיירי קרא דלא תקטירו דמיירי בשירים כשרים וקצת מוכח דלא כדבריו מדאמרינן במשנה דף ע"ח נתערב בדם פסולים ישפך לאמה ואמרינן בגמ' דף ע"ט ע"ב משום גזירה ופירש"י דגזרינן שמא יהי' רוב דם פסולים ומשמע דאם רוב מים פסולים אסור מדאורייתא הזריקה משום דדם פסולים מבטל דם הכשר ואס"ד דבדם פסולים איכא לאו דלא תקטירו וילפינן מקרא דאין מבטל הדם כדברי כת"ה אף ברוב פסולים יזרוק כמ"ש תוס' שם לר' יהודה וע"כ דליכא לאו דלא תקטירו בדם פסולים וכיון דנשפך מן הצואר מקרי דם פסול ומתניתין סתמא קתני על כרחך דלא כסברתו מיהו לפי' התוס' שם ד"ה ה"ג דהגזירה היא שמא יזרוק דם פסול לחודיה אין מזה הוכחה:

ז והנה בעיקר האיסור דאסור לזרוק דם פסול לע"ע לא אדע מאיזה קרא יליף שמא ילפינן מקרא דלא ירצה דדרשינן בחולין פ' ע"ב ושור ושה וכו' לימד על כל הפסולין שבשור ושה שהוא בלא ירצה. ולפ"ז אף אף שאם עלה לא ירד כגון בדם שנשפך מצואר בהמה שכ' תוס' בפסחים בכלל ועדיין צ"ע. ודע דמה שהקשה תוס' על רש"י דף פ"ו מר"א דס"ל בדם שנתערב מתן אחת במתן ד' ס"ל לר"א מתן ד' והרי הוא עובר בבל הקטירו עיין ברמב"ם פ"ה מאיסורי מזבח דבהלכה ד' כ' מעלה שירים בחמץ או בשאור חייב ובהלכה ה' כ' אסור להקטיר על המזבח והוכיחו מזה דמקרא דכל בממנו לאישים הר' הוא בלא תקטירו אין לוקין רק איסורא בעלמא ועיקר קרא אתי למקריב שאור ודבש עם השורים וכן הוכיח הרדב"ז בלשונות הרמב"ם סוף סי' פ"ז. א"כ י"ל דנהי דר"א יסבור ג"כ כסברת תוס' עירובין ק' דהיכא דבא ע"י פשיעה אין עשה דוחה לל"ת וטעמא דר"א דאינו עובר בבל תוסיף משום דלא נאמר בל תוסיף אלא כשהוא בעצמו כפשטא דגמרא מ"מ לאו דאין לוקין עליו שפיר דחי אף בעשה דפשיעה ומ"ה אינו עובר בבל תקטירו כעין שכ' שושנת העמקים כלל ב' דבלאו שאין בו מלקות עשה דוחה אף שלא בעידנא וע' מ"ש בספרי חיו"ד ח"א סי' קמ"ב בשולי המכתב ובשגם לפמ"ש בספרי חא"ח סי' צ"א אות ג' דר"א ס"ל אף ע"י פשיעה עשה דוחה לל"ת כמו שהוכחתי שם דל"ק קו' תוס' דגם לאו דלא תקטירו עשה דוחה לל"ת ודו"ק:

סימן מ

ב"ה תרמ"ח לפ"ק:

לכבוד הרב הגאון החריף ובקי מוה' אלימלך שמעון האבד"ק:

חיראב:

א ע"ד המקוה שמחממין מימיו בצינור הנמשך מיורה שע"ג האש וחשש כת"ה לפסול המקוה מחמת שיש לו דין תנור המבואר בפ"ה דכלים משנה י"א. ואף דמתכת מחובר לקרקע מ"מ בתנור המחובר שעשה טפילה או מוסיף של טיט וא"א שיעמוד התנור בלעדי הטיט יש לו דין תנור, לא אדע כוונתו בזה דמקוה אין לו דין תנור שאין אופין ואין מבשלין ומחממין עליו ורק שהצינור יש לו דין תנור גם זה לא נהירא לי דבצינור לא מחממין המים רק מוליך המים מהתנור לתוך המקוה ויש לו דין עין של תנור המבואר במשנה פ"ח מ"ז דכלים, רק בצינור המוליך קיטור (דאמפף) וחמימות אולי יש לו דין תנור מ"מ אם יש בהמקוה מ' סאה והוא טובל בהמקוה מה איכפת לן מה שיש תנור בצדו כמבואר בפ"ו דמקוואות מ"ו, ואין לומר דהוי הויתו ע"י טומאה דאטו ע"י הצינור יתהוה המקוה הרי יש מ' סאה קודם ששופכין המים החמים לתוכה דאל"כ בלא"ה פסול משום שאובים, ואם יש מ' סאה לא נפסל אח"כ בשום דבר, ואולי כוונתו שמחממין באין בו מ' סאה ושמא נטמא התנור ומטמא המים, ואח"כ יבואו המים ויהי' מ' סאה וחושש שכבר נטמא גם זה אינו דמעין אף פחות ממ' סאה אינו מקבל טומאה וכיון שאח"כ נובע ונשלם להשיעור שפיר יכול לטבול, ואם כוונתו למקוה שאינה נובע רק שמחוברת כשפ"ה למעין ג"כ כשיתחבר אח"כ יתכשר וקודם החיבור בלא"ה אסור לשפוך מים משום שאובין, ע"כ אם התנור או הצינור מן הצד אין בו שום חשש, אך אם עושין טסין של נחושת ברצפת המקוה ומסיקין תחתיהן אש כדי להחם המקוה בדין זה מצאתי בספר גידולי טהרה סי' ט' שכ' דיש חשש תנור של מתכת שמירחו בטיט דאף אם הוא מחובר הוה כתנור של חרס כדברי כת"ה ואסור לעמוד ולטבול ע"ג דבר שמקבל טומאה וזה נכון עיי"ש:

ב שוב הערני הרב החריף מ':

יצחק שטובענהויז מפה"ק שדברי גידולי טהרה מ"ש בטס של נחושת שמירחו בטיט דינו כתנור של חרס ומקבל טומאה דליתא דמבואר בכלים פ"ה מי"א דדינו כתנור חרס דוקא בניקב נפגם נסדק ועשה לו טפילה של טיט דינו כתנור אבל בלא ניקב ל"מ מרחו בטיט וכ"כ התוי"ט וכן מבואר במשנה שם דמירחה בטיט בין בפנים בין בחוץ טהורה וכ' הר"ש דלאו אניקב קאי, וכן מבואר ברמב"ם פט"ו דכלים ה"ז ושמא כוונת הגד"ט מ"ש דבקל יכול לבא לידי קבלת טומאה הכוונה שמא יעשה נקבים בטסים של נחושת כדי שיצא בו האור ואז מירחו בטיט וזה טמא:

ג עוד העירני הרב הנ"ל דהא דתנור כלי חרס מקבל טומאה אף במחובר זה דווקא שמעיקרא התנור נעשה בתלוש שהוא דבר המטלטל ואין לו שולים כמ"ש הברטנורא

פ"ה דכלים מ"ז וז"ל, התנור עשוי כקדירה גדולה שאין לו שולים ומטלטל וכ"כ תוס' ישנים שבת ט"ז דכלי חרס מטמא אפי' בלא שולים (ומ"מ כיון שנעשה מטיט אין מקבל טומאה דהוה כלי אדמה עד שיקבענה בארץ ויסיקה דאז נעשה כלי חרס) ובזה גילתה התורה אע"פ שחיברו לקרקע מקבל טומאה, ואעפ"י שעשאו אדעתא לחבר בקרקע טמא וחלוק בזה דינו מכלי מתכת, דבכלי מתכת בנעשה מתחלה לשמש הקרקע טהור כהך דכלים פי"א מ"ב וחלוק דינו מכלי עץ דבעי שולים כמ"ש הרע"ב פ"ב דכלים מ"א אבל בנעשה מתחלה מחובר לקרקע לא גילתה התורה וכ"כ רש"י בחומש על מקרא תנור וכירים יותץ, וז"ל כלים המטלטלים הם ויש להם תוך וסופת על נקב החלל את הקדירה ע"כ, והנה לדבריו מיושבין דברי השפתי חכמים שכ' דאי לאו כלים המטלטלים הם אלא מחוברים לקרקע אז לא מקבלין טומאה דכל המחובר לקרקע כקרקע ודבריו תמוהים מש"ס דשבת דף קכ"ה ומרש"י ד"ה האי לאידך גיסא שכ' דלא תימא כל התנורים המחוברים לארץ הרי הם כשאר בתים ולא לקבל טומאה ה קמ"ל יותץ אעפ"י דמחובר הוא טמא. אבל לפי הנ"ל דבריו נכונים דתנור המטלטל אעפ"י שחיברו בזה גילתה התורה, אבל מחוברים לקרקע מתחילתו אינו מקבל טומאה:

אמנם הרי מבואר במשנה דכלים פ"ח מ"ט בור שיש בו בית שפיתה טהור ופי' הרע"ב החופר בקרקע וטח בטיט והטיח יכול לעמוד מאליו טמא הרי שזה נעשה במחובר לקרקע טמא וצ"ל דכיון שהטיח יכול לעמוד מאליו והוא עשוי שאם רוצה יכול לטלטל ע"כ שפיר הוא טמא משא"כ בנעשה במחובר וא"א לטלטל אותו בפ"ע אינו טמא ודמי לכבשן של סיידין כמבואר במשנה שהוא טהור משום דחפירה בקרקע, עוד מבואר במשנה דכלים רפ"ו העושה ג' פטפוטים בארץ וחיברן בטיט להיות שופת עליהן את הקדירה טמא, וזה לא הי' מטלטל בתלוש ומ"מ טמא, אך לפי' שני שבר"ש שפי' וחיברן בטיט למעלה י"ל שקודם חיברן בטיט ונעשה בתלוש כעין טריפוד ואח"כ חברו לארץ, שוב ראיתי בגור ארי' להגאון מהר"ל מפראג שהקשה ממשנה זו על המזרחי שמשם יוצאין דברי שפתי חכמים, ולפמ"ש אין משם הוכחה, אך מתוספתא דקתני ג' אבנים שחיברן זל"ז ולא חיברן בקרקע, חיברן בקרקע ולא חיברן זל"ז טמאות הרי דמעיקרא לא הי' דבר המטלטל מ"מ טמא ויפה הקשה אך י"ל שם האבנים היו מתוקנים בתלוש ולא הי' מחוסר אלא חיבור ע"כ טמא בחיברן אבל העושה כל התנור במחובר לקרקע י"ל דטהור כדמוכח מפרש"י וממזרחי. והפלא שהמזרחי והג"א לא הזכירו בדבריהם סוגיא דשבת קכ"ה וגוף הסברא נכונה דנהי דהתורה חידשה דאף בחיברה לקרקע טמאה אין לך בו אלא חידושו דדוקא כשנעשה בתלוש במקצת משא"כ כשנעשה הכל במחובר וגם

בדברי הרמב"ם יש לפרש כן ואין כאן מחלוקת כמ"ש במזרחי. אך המשנה דבור שיש בו בית שפיתה טמא שהבאתי דוחק לפרש כמו שכתבתי ע"כ עדיין צ"ע:

ד והנה כשעושין רצפה מצימענט ומסיקין תחתיו יש להרצפה דין תנור והיינו אם טחו הדפנות בגובה ארבעה טפחים, והצימענט יכול לעמוד מאיליו והרצפה ג"כ מצימענט ומסיקין תחתיו יש לו דין תנור ואסור לטבול על הרצפה כמבואר בפ"ח דכלים מ"ט בור שיש בו בית שפיתה טמא ופי' הר"ע החופר בקרקע וטח בטיט והטיח יכול לעמוד מאליו טמא מדין תנור והא דתנן פ"ו דמקוואות מ"ו מעיין היוצא מן התנור וירד וטבל בתוכו הוא טהור וידיו טמאות ל"ק הרי הוא עומד ע"ד המקבל טומאה י"ל דמיירי בתנור שאין לו שולים כמ"ש הר"ע פ"ה דכלים התנור עשוי כקדירה גדולה שאין לה שולים ע"כ האדם עומד על הקרקע שאין מקבל טומאה והדפנות טמאים מ"ה ידיו טמאות משום שנגע בדפנות ולא קשיא כיון שהתנור מקבל טומאה והדפנות מהמעין המה התנור א"כ הוה הויתו ע"י טומאה כמו שמבואר בס"ס ר"א סעיף ס"ו מקוה שמימיו מתפשטין נותן לצד אחד אבנים אבל לא בכלים ועי' תוי"ט וש"ך ס"ק ק"מ אבל הטו"ז ס"ק פ' כ' דהטעם הוא משום דהויתן ע"י דבר המקבל טומאה ולדידי' קשיא ממעיין היוצא מן התנור וצ"ל דמעין היוצא מן התנור יש שם חפירה בעומק שאפי' ינטל התנור יש שם שיעור טבילה שהאדם יתכסה בו או מ' סאה להפוסקים דאף במעין בעי מ' סאה ע"כ ל"ה הווייתן מחמת התנור דבר המקבל טומאה. אך אם הצימענט נעשה מאבנים הוה ככלי אבנים שאינו מקבל טומאה אך כבר כתבתי בספרי ליו"ד ח"ר בסוף הגהות ומפתחות לסי' קמ"ו דיש ספק באבנים שנטחנו ונתחברו אם דינם ככלי אבנים או ככלי חרס לענין הגעלה וה"ה לענין טומאה על כן לענין טבילה בכלי וודאי אין חשש כיון דהכל נעשה במחובר אך אם הוי תנור שמסיקין תחתיו ל"מ מה שהוא מחובר ומקבל טומאה ואין איסור בהטבילה רק שאסור לעמוד על דבר המקבל טומאה. וכיון שיש לצדד יותר שדין אבנים שנטחנו כדין אבנים. ומבואר פ"ה דכלים מי"א דתנור של אבן טהור. אין לחוש כיון דליכא חשש דאורייתא בזה ולפמ"ש לעיל די"ל דאם נעשה כל התנור במחובר אין מקבל טומאה בלא"ה אין לחוש בנ"ד כיון שנעשה הכל במחובר אך כבר כתבתי שיש עוד לעיין בזה: ידידו:

סימן מא

ב"ה תרנ"ג לפ"ק:

להרב המאה"ג מ' ראובן ברב"ש נ"י האבד"ק האראסטקוב:

ע"ד השאלה בנמצא כתם על רביעית מים שבקרקע אם טמא משום כתם: א תשובה מה שכ' כת"ה דלדעת הרמב"ם רפט"ו מטומאת אוכלין דמים שבקרקעות אין מתטמאין אלא לרצון א"כ כיון שעכ"פ לרצון מקבלין טומאה כתם שנמצא על דבר המקבל טומאה טמא אבל לראב"ד דס"ל שם דאף לרצון אין מקבלין טומאה א"כ כתם שנמצא שם טהור. הנה דברי הרמב"ם והראב"ד תמוהין דמשמע מרמב"ם דשלא לרצון אין טמאין אף מדרבנן והרי בפסחים דף י"ז ע"ב וברש"י ד"ה בקרקע מבואר דמדרבנן אף רביעית מקבלין טומאה מדרבנן ומה"ט אמר ר"ש בקרקע טהורין כיון דאיכא רביעית דאין מקבל טומאה מדאורייתא דהוה מקוה רק מדרבנן טמא ולכן במשקה בי' מטבחייא טהור. ומבואר דעכ"פ בחולין טמא ומרמב"ם משמע דאף מדרבנן טהור ואין לומר דשם מיירי בשאובין שהמשיכוהו כמ"ש הרא"ש בריש מקואות ומ"ה טמא מדרבנן ורמב"ם מיירי במחוברין שהרי הרמב"ם כ' בין שהיו שאובין בין שאינן שאובין טהורין וצ"ל דרמב"ם מפרש בגמ' בקרקע טהורין אפי' נגע בטומאה לרצון דאז בחולין טמא קמ"ל ר"ש דמשקה בי' מטבחייא טהורין ולפ"ז ע"כ צ"ל דאף לרצון אין מקבל טומאה רק מדרבנן דאל"כ אמאי במשקה בי' מטבחא טהורין, ולפ"ז יש לצדד דהכתם טהור לפ"מ שמצדד השואל בנוביי"ת סי' ק"ט לומר דדוקא בדבר המקבל טומאה מן התורה בכתם טמא ולא בדבר המקבל טומאה מדרבנן אך לפ"מ שהנוב"י כ' שאינו מסכים עם השואל בזה משום דלא פלוג רבנן ומשמע דאפי' אין מקבל טומאה רק מדרבנן הכתם טמא ה"ה די"ל בזה דטמא. והנה אין לומר דלעולם רמב"ם ס"ל דברצון מקבל טומאה מדאו' רק דכשטתי' ס"ל דמשקין בית מטבחיא הלכתא גמירי לה דפוסק כר"פ כמבואר ברמב"ם. דז"א דהרי ר' שמעון וודאי לא ס"ל הלכתא גמירי לה מדקאמר בכלים טמאים כמו שהוכיח בגמ' ומ"מ קאמר בקרקע טהורין ע"כ דלא מקבל טומאה מדאורייתא אף לרצון רק מדרבנן וזה פשוט:

ב אמנם דעת הראב"ד צ"ע דהרי מוכח מגמ' הנ"ל דמדרבנן מקבל טומאה ומה"ט אמר ר"ש רק במשקה בית מטבחיא בקרקע טהורין ואיך פוסק הראב"ד וכן נראה מר"ש דאף מדרבנן אין מקבלין טומא'. אך י"ל דהראב"ד יפרש בפסחי' הא דבקרקע טמא מדרבנן מיירי בשאובין שהמשיכוהו כמ"ש הרא"ש בריש מקואות ומ"ה טמא מדרבנן משא"כ בלא נתלש אף מדרבנן טהור. ומיירי בשאיבה ע"י כלים מאליהם דדעת הראב"ד דכשר מדאורייתא דדווקא מילא בכתף פסול לדידיה מדאורייתא כמבואר בב"י ובכה"ג ע"י המשכה כשר ומ"ה הוה מקוה מדאורייתא וטמא מדרבנן משא"כ בקרקע שלא נתלש מעולם אף מדרבנן טהור ונראה דבלא נתלש מעולם אף פחות מרביעית טהור כיון דלא

מטעם מקוה טהור רק בנתלש וחזר לקרקע ע"י המשכה טהור במקוה מדאורייתא מטעם דהוה מקוה ובזה בעינן רביעית. אך באמת מבואר בהראב"ד דגם בלא נתלש מעולם דוקא רביעית אין מקבל טומאה. וכ"כ התיו"ט בשמו: ג וקצת צ"ע בענין זה על הב"י בסי' ר"א שכ' שהרא"ש הביא המחלוקת בשאיבה שהמשיכהו כולה בפ' מרובה ובסוף נדה. ונראה מתוך דבריו שדברי האומרים כולו שאוב פסול מדאור' נראין בעיניו וצ"ע דהרא"ש גופי' סוף פ"ח דטהרות כ' הא דאמרינן בריש מקוואות דמים מחוברים לא מקבלי טומאה היינו מי גבים שנקוו מעצמם אבל השופך מים לתוך גומא בר קבלת טומאה וכן מוכח מפסחים גבי משקה בי' מטבחי' דאמרינן ל"ש אלא בקרקע אבל בכלים טמאין וכו' ודבריו תמוהין דמייתי ראי' לסתור דהרי שם דוקא משקה בי' מטבחיא אבל בחולין טמא מדרבנן וע"כ כוונתו דשם מיירי בשאובין כמ"ש להראב"ד הרי דהרא"ש ס"ל כולו שאוב כשר מדאורייתא וצ"ע. אמנם אם הרא"ש סובר כמו שאכתוב לקמן דסוגיא דפסחים קאי ג"כ אחולין ניחא דברי הרא"ש:

ד והנה ראיתי בגליון הש"ס דפוס ווילנא ברבינו חננאל שם בפסחים דבר חידוש שכ' וז"ל אומר ר"פ הלכתא גמירי לה ואקשינן עלי' מר"א דאמר אין טומאה למשקין וכו' ולא מצא ר"פ תשובה ולא דחינן לה דהא לא עלתה בתיובתא אבל הא דאמר רבינא הא ר"ש דאמר טומאת משקין דאורייתא ותניא ר"י ור"ש אומרים לאוכלין טמאים לכלים טהורים ותני בכלים טמאים בקרקע טהורים ואי הלכתא גמירי לה מה לי בכלים מה לי בקרקע הא פרקא ר"פ ואמר הא דאמר ר"ש בקרקע טהורין לא אמרן אלא במים שיש בהם כדי רביעית דחזי להטביל מחטין וצינורות אבל אין בהם רביעית לא והכי אמר ר"פ בזבחים במקוה שיש בו מ' סאה ונטל סאה ונתן סאה עד רובו אם קדח ממנו רביעית מטבילין בו מחטין וצינורות עכ"ל. הנה דבריו תמוהין דבמה פריק ר"פ הקושיא דעדיין קשיא אי הלכתא הוא אף בכלים ואף פחות מרביעית נמי ואי דפירוש דהלכתא הי' באמת דוקא בקרקע ודוקא ברביעית הלא זה אף בחולין טהור לרש"י מדאורייתא ולראב"ד מדרבנן ולמה לי הלכתא. והנה גם ברש"י צ ע במה דאמר ר"פ ל"ש אלא מים דהוה רביעית והוה מקוה מדאור' ואזה העיד יוסי בן יועזר ומשמע דהואיל דמדאורייתא טהור ומ"ה הקיל במשקה בי' מטבחיא והרי ר"פ אמר הלכתא גמירי לה. ובא"ז הל' מקוואות סי' של"ז אות ה' איתא אמר רב אשי ל"ש אלא מים ול"ג אמר ר"פ וזה יותר נכון דר"פ אינו סותר ד"ע. ונראה שר"פ חזר מדבריו מחמת קושיא זו. אך בדברי ר"ח דוחק לפרש במאי דאמר פריק הכוונה שחזר מדבריו רק דנראה דר"פ מישב דבריו גם במה שהביא מזבחים הוא ללא צורך על כן שמא יש לפרש דבריו דר"פ תירץ דר"ש דאמר בכלים טמאים לא קאי

כלל אקדשים כדהוי ס"ד מעיקרא רק דר"ש בחולין קאמר בקרקע טהורים אף מדרבנן ולא מטעם משקה בי' מטבחיא רק מטעם מקוה ושלא תקשה הרי בטלי לרביעותא מ"ה מייתי מזבחים דלענין קדח לא בטלי כמ"ש הראב"ד הובא בב"י ר"ס ק"ח וה"ה לענין טומאה אף מדרבנן טהור דלא בטלו רק לטבילותא והרב החריף מ' צבי גאטטפריעד נ"י הוסיף עוד די"ל דר"פ משני לעולם הלכתא לת"ק ור"ש לית לי' הלכתא ול"ל כיוסי בן יועזר ובין בחולין בין בקדשים קאמר בקרקע טהורים בכלים טמאים כנ"ל. ואם יסבור הראב"ד כן ל"ק מה שהקשיתי עליו כלל מסוגיא זו:

ה ואמת דאם נאמר דאף מדרבנן טהור ברביעית מים משום דמדאורייתא חזי להטביל מחטין וצינורות קשה אמאי לא חשיב בנזיר ל"ח רביעית לענין קבלת טומאה ומה דמשני שם הא בטלי לרביעותא אינה מעלה ארוכה לרביעית מים לקבלת טומאה אך דזה בלא"ה קשה להראב"ד בבעל הנפש הובא בב"י ר"ס ר"א דאף דבטלי לרביעותא מ"מ קדח כדי רביעית סמוך למקוה מטביל מחטין וצינורת א"כ ליחשב בנזיר. וע"כ צ"ל כיון דעיקר רביעית דמקוה בטלי ל"ח אף דדינים המסתעפים מזה לא בטלו. ובאמת העירני החריף מ' יצחק שטובענהויז נ"י מפה"ק אמאי לא מייתי הרמב"ם דרביעית מים כשר מן התורה לטבילת מחטין וצינורת רק דחכמים בטלו לטבילותא כיון דנ"מ לדינא דאין המים מקבלין טומאה ברביעית בקרקע מדאורייתא אף לרצון ובפחות מרביעית מקבלין טומאה מדאורייתא לפ"מ שהרמב"ם סובר דטומאת משקין דאורייתא ושמא ס"ל דלבתר דבטלו לטבילותא אף מדאורייתא לא נטהר כמו שצידדנו לומר בתשובה (ע"ל סי' ל"ב) על כן גם לענין טומאה ושאר דינים רביעית שוה לפחות מרביעית אך סוגיא דפסחים סותר לזה ועדיין צ"ע:

ו ולדינא בכתם שנמצא על פחות מרביעית בקרקע טמא כיון דלרמב"ם ולסוגיא דפסחים מקבל טומאה מן התורה דמשקין מתטמאין בכל שהו. אבל ברביעית בקרקע אם נודע בבירור שהמשקין לא נשאבו ולא נתלשו יש לסמוך אראב"ד בכתמים אך כיון דדעת רש"י בפסחים דמקבל טומאה מדרבנן וכן מוכח מסוגיות הש"ס. ודעת הרמב"ם דמקבל טומאה ברצון על כן י"ל הואיל ודעת השואל בנוב"י דבעי דוקא דבר המקבל טומאה מן התורה ע"כ בכה"ג יש לסמוך אראב"ד. אמנם ביש ספק אם נתלשו המים כיון דיש ס"ס לחומרא שמא נתלשו המים ואף הראב"ד מודה ושמא גם בלא נתלש מקבל טומאה כדעת רש"י ואנו מחמירין בכתמים אף במקבל טומאה מדרבנן על כן נראה להחמיר. וכ"ת כ' דבישי"ע סי' קצ"א כ' דכתם טהור על המים דהוה טומאה צפה על פני המים. וכ' הסברא אף דרק ספק טומאה צפה טהור ולא ודאי כיון דהטעם היא דבעי דוקא דבר המקבל

טומאה דבאמת יש ס"ס שמא הכתם בא מעלמא. ושמא בלא הרגשה ובדרבנן סגי בחד ספק. אך כיון דהבגד טמא דאף בלא הרגשה טמא משום מקור מקומו טמא והוה לגבי הבגד חד ספק וכיון שאתה מטמא הבגד על כן גם האשה טמאה א"כ בטומאה צפה דבחד ספק נמי טהור המים גם האשה טהורה. אמנם כיון דבחו"ד סי' ק"צ סותר דברי הנוב"י בסברתו. וגם בבובי"ת סי' ק"ט כ' בעצמו דאין לסמוך אזה להקל א"כ בטומאה צפה דרק ספק טהור אבל בודאי מקבל טומאה אף כתם טמא, והנה בלא"ה צ"ע על דברי הנוב"י שכ' דכיון דמטמאינן הבגד שהוא טמא אף בלא הרגשה משום דמקור מקומו טמא וליכא רק חד ספק שמא מעלמא וע"כ מטמאין הבגד ומ"ה גם האשה טמאה אמאי מטמאין הבגד בחד ספק הלא מקור מקומו טמא הוא הללמ"מ ובהלכה ספיקו לקולא לחד שיטה דלא כמ"ש מהרשד"ם סי' קל"א. וכן מוכח מדברי רמב"ם פ"ח דמקוואות ה"ו שכ' מפני שעיקר הטבילה מן התורה וכל שעיקרו מן התורה אע"פ ששיעורו הלכה ספק שיעורו להחמיר משמע דספק בהלכה לקולא וע' פמ"ג בפתיחה לה' טריפות ובתשובה אחרת (הוא לעיל סי' ט' אות כ"ג) ביארתי בזה דברי הגמ' נדה י"א ע"ב הא דאמרינן במקור שהזיע וכו' אימא מעלמא דמה"ט מקלינן מספק על כן לשיטה זו א"א לומר כדברי הנוב"י וישוי"ע ודו"ק. אך שמא י"ל כיון דעיקר טומאת ראי' מן התורה ומהלכה טמאה טומאת ערב אף בלא הרגשה הוה כעין דבר שעיקרו מדברי תורה ושיעורו מהלכה שכ' הרמב"ם במקואות הל' הנ"ל:

ז וכ"ת הקשה על ישוע"י מה שכ' דהוה טומאה צפה על פני המים ואין זה דמיון דבטומאה צפה ספק נגע השרץ בהכלי ספק לא נגע משא"כ בכתם ודאי נגע בהמים ונטמא המים ומטמא הכלי מדרבנן רק עיקר הטומאה ספק אין זה תימא דהגאון מלבוב מדמה כמו בספק נגע טהורה כש"כ בספק טומאה דיותר קל ספק שרץ מודאי שרץ וספק נגע כמ"ש תוס' סוטה כ"ח על כן לא נטמא המים ולא הכלי מספק טומאה צפה ודו"ק וכת"ה הקשה בהא דספק טומאה צפה על פני המים שכ' הרמב"ם דזה דוקא בשרץ ואמאי מיבעיא ליה בגמ' נזיר ס"ד במת בכלי וכלי צף מהו. והרי ל"א טומאה צפה רק בשרץ ויפה כ' דהרמב"ם לא גרס מת באיבעיא ראשונה רק שרץ מדכ' פי"ד מאבות הטומאה ה"ז שרץ שהי' מונח בכלי ודברי המגיה שם שכ' לא ידעתי למה שינה רבינו דשם האיבעיא במת בכלי תמוהים דלרמב"ם דס"ל דוקא שרץ א"א לגרוס מת וכן מה ששינה הרמב"ם האיבעי' שניה ג"כ נכון מה"ט. אך רש"י ותוס' ס"ל גם במת אם ידוע שלא האהיל רק ספק נגע טהור ע"כ היו גורסים מת. ולכאורה גם הרמב"ם לא הוצרך לשנות הגירסא אך דמיירי במת נכרי דאינו מטמא באוהל ומטמא טומאת שבעה

דרק מאהל מעטינהו. אך כיון דמטמא טומאת ז' כמבואר במ"ל פ"ג מאבל ליכא למילף משרץ מ"ה הרמב"ם לא גרס מת אבל לרש"י ותוס' קצת צ"ע מי הכריחם לפרש דמיירי דבודאי לא האהיל ואמאי לא יפרשו במת נכרי כדמפרש בירושלמי משנה ר"פ המצניע בשבת דר"ש פוטר במוציא מת דמיירי במת נכרי לפי' ק"ע שם. אך כיון דיכול לשנויי במת ישראל ניחא להו יותר. ודע דברמב"ם פ"א מטומאת מת כ' בהלכה י"ג אין העכו"ם מטמא באהל ודבר זה קבלה הוא הרי הוא אומר במלחמת מדין כל הורג נפש תתחטאו ולא הזכיר אהל וצ"ע דהרי בש"ס אמרינן דיליף ר"ש מאתם קרוין אדם. ונראה דקשיא ליה לרמב"ם מהא דאמר ר"מ בסנהדרין נ"ט אשר יעשה אותם האדם אפי' גוי, העוסק בתורה ככ"ג כקו' תוס' וכן הקשו תוס' ביבמות דהרי כתיב וכל אשר יגע על פני השדה וגו' או בעצם אדם א"כ לימעטינהו ממגע ג"כ. על כן פירש דלמסקנא ביבמות דרבינא משני דלא מעטינהו רק מטומאת אהל עיקר ילפותא מדלא כתיב בפרשת מדין טומאת אהל ורשב"י סמכי' אדרוש דאתן צאני צאן מרעיתי אבל אין זה עיקר הטעם כן נ"ל:

א והנה עפ"י ישי"ע הנ"ל נ"ל לישב הא דתני במשנה דנדה ר"פ האשה (נ"ט ע"ב) ברישא האשה שהיא עושה צרכי' וראתה דם ולא קתני ונמצא דם על המים ובסיפא באיש ואשה קתני ונמצא דם על המים. וע' בחו"ד סי' קצ"א ס"ק ה' מ"ש בזה. ונלע"ד דהנה בישי"ע סי' קצ"א הקשה בהא דהקשה בגמ' דלמא בתר דתמו מיא אתי דם ולפי' הקונטרס הכוונה לאחר שכלו מי רגלים לגמרי א"כ הוה בלא הרגשה דלא תלינן בהרגשת מי רגלים כיון שלאח"כ ראתה ובלא הרגשה דינה ככתם והו"ל טומאה צפה על פני המים דטהורה, כמ"ש לעיל ותירץ דמשמע לגמ' דנמצא דם באמצע הספל שלא עפ"י המים (ומשכחת לה כשהספל עמד בעקמומית דהמי רגלים זב למטה והדם נמצא באמצע הספל) עיי"ש וההוכחה לזה מדלא קתני ברישא על המים והנה בסיפא דר"ש מטמא אפי' ביושבת ומשמע אפי' במזנקת ונ"ל דחייש דלבתר דתמו מיא אתי דם. ול"ק הרי הוי טומאה צפה דר"ש כשיטתי' דס"ל בנזיר ס"ד דוקא בקרקע טומאה צפה טהורה ולא בכלי ע"ש. ומעתה רישא רבותא קמ"ל דאפי' נמצא באמצע הספל שלא ע"פ המים דל"ה טומאה צפה ר"י מטהר דל"ח כלל לדם נדה בהדי מי רגלים (ולשיטת הר"ח אין מטהר ר"י רק בדיעבד) וסיפא רבותא קמ"ל דאפילו נמצא על המים ר"ש מטמא דכשיטתי' ס"ל דל"ה טומאה צפה בכלי. וזה ישוב נכון ואף דמשמע דאפי' ביושבת על שפת הספל ונמצא דם בתוך הספל דליכא למימר בתר דתמו מיא אתי דם ר"ש מטמא בכל ענין י"ל כיון דביושבת על הספל ר"ש מטמא דחייש לבתר דתמו מיא כנ"ל דכשיטתיה ס"ל על כן ר"ש מטמא בכל ענין משום לא פלוג. ובזה מיושב מה שהקשה בס"ט ר"ס קנ"א ובחידושי

נדה על הר"ן בתשובה ובחידושיו שכ' דר"מ מטמא דכשיטתי' ס"ל דחיישינן למעוטי ומ"ה חייש להדר מי רגלים למקור עיי"ש ואמאי מטמא ר"ש והרי לתי' א' ביבמות ס"ז ר"ש לא חייש למעוטי להנ"ל י"ל דר"ש לא מטמא רק בנמצא על המים ודוקא היכי דיש לחוש דלבתר דתמו מיא אתי דם דכשיטתי' ס"ל דל"ה משום טומאה צפה משא"כ היכי דאין חשש בזה ל"ח ר"ש להדר מי רגלים למקור, ור"מ דמטמא אף ביושבת על שפת הספל ונמצא בתוך הספל ע"כ חייש להדר מי רגלים למקור דכשיטתי' ס"ל דחייש למעוטי (וע' מ"ש בענין זה בח"ר סי' ס"ט אות ו') ודוק היטב בכ"ז: ט והנה כת"ה הקשה אסדרי טהרה סי' צ' ס"ק צ"ג שכ' דאם נמצא כתם ע"ד שאין מקבל טומאה שמונח על כלי שמקבל טומאה טמאה האשה הואיל וע"כ צריך לטמא הכלי נהי שלא נגעה בהדם מ"מ נטמא במשא דדם נדה מטמא במשא והקשה כ"ת מרש"י שבת פ"ג ע"ב דדוקא אדם נטמא במשא ולא כלי, וזה כבר הרגיש חתני הרב הה"ג מ' נתן נ"י בגליון הס"ט:

וכ' דברש"י שבת מבואר דכלים לא נטמאו, וע' הגהות רע"א פ"א דכלים מ"ב שהביא פי' המשנה דכלים לא נטמאו במשא, וגם הביא דברי הספרי ודברי רש"י נדה נ"ד סוף ע"ב שנראה שנטמא במשא, אך בתפארת ישראל שם פי' דברי רש"י נדה מ"ש אבל מטמא הוא את שתחתיו משום משא קאי על אדם שתחתיו ע"כ אמנם לדעתי אין להתפלא ע"ד הס"ט אם חושש לדעת ר"ת שפי' בעירובין כ"ז אהא דכל הזב נישא עליו טהור חוץ מן הראוי למשכב ומושב והאדם הוא רק דמטומאה חמורה טהור אבל טמא טומאה קלה ולפ"ז גם דם הנדה מטמא במשא לטמא אוכלים ומשקין, וזה ג"כ שיטת רש"י בנדה והובא ג"כ בתפארת ישראל שם ובהגהות רש"ש שם, ומה שהביא הגאון רע"א מפי' המשניות ריש כלים בשם ספרי דאין כלים נטמאין במשא שם מייתי מלכם דכתיב וכל הולך על כפיו וגו' טמאים הם לכם לכם הם מטמאין ואין מטמאין לא אוכלין ולא משקים וכלים במשא, וזה דוקא בנבלה דכתיב לכם משא"כ בזב ומ"ה רש"י בנדה ס"ל דלא ילפינן מנבלה ורש"י בשבת ס"ל כיון דשרץ איתקש לש"ז כדאמרינן בב"ק כ"ה ע"ב אין היקש למחצה וזה יותר נכון, ע"כ אם כי יש מקום לדברי הס"ט מ"מ צ"ע לדינא דבכתמים שומעין להקל אמנם אם הכתם נמצא ע"ד שאינו מקבל טומאה והוא בתוך אויר כלי חרס ודאי הכלי נטמא והכתם טמא:

והנני ידידו:

סימן מב

ב"ה:

פרעמישלא תרנ"ג. שלום וברכה וכ"ט להרב החריף ובקי מ' פנחס העמערלינג נ"י:

מיערסלאב:
ע"ד השאלה במקוה ששאבו להכשירו וידוע שנפל לתוכו ג' לוגין מים שאובים ונתנו לתוכו יין ומי צבע ונשתנה מראיתו ובשביל היין לבדו לא הי' נעשה שינוי בהמקוה רק בצירוף המי צבע והנה מי צבע אינו פוסל המקוה בשינוי מראה וה"ה שאינו מכשיר בשינוי מראה שלא יפסול המקוה בשאובין ויין פוסל בשינוי מראה ולעומת זה אם נשתנה המראה אינו נפסל בשאובין ואם חוזר למראה מים נכשר. על כן שאלת באם נשתנה מחמת יין וצבע מה דינו:
א תשובה מה שכ' להקשות אהא דמי צבע אינו פוסל את המקוה בשינוי מראה רק משום מים שאובין פוסל בג' לוגין כמבואר במשנה פ"ז מ"ג דמקוואות והלא הוא איבעי' בב"ק אי חזותא מילתא הוא ואם חזותא מילתא הוא גם מי צבע יפסול בשינוי מראה הנה התוי"ט כ' הטעם שאינו פוסל בשינוי מראה משום דאין בהם כי אם שריית סימנים וכ"כ הראב"ד הובא בב"י והכוונה דהסממנים לא נשארו שם. ואף שהר"ש כ' הטעם משום דצבעי לית בי' מששא ואם כיון לדברי תויו"ט הי' לו לומר משום דלית בי' ממשא דציבעא. מ"מ נראה כונתו ג"כ דמצבעא לית בי' ממשא וחסר מ' מראש תיבת דצבעא וצ"ל דמצבעא. עכ"פ נראה דהאיבעי' דב"ק אי חזותא מילתא דוקא ביש ממשות הסממני' בהחזותא כדאמרינן שם כגון שגזל צמר וסממנים ודם שנבלע בבגד אבל חזותא הנעשה משריית סממנים ודאי חזותא לאו מילתא ומה שאמר בגמ' מכות ג' הטעם שמי צבעא איקרי זה הטעם דפוסל משום שאובים אבל מה שאינו פוסל משום שינוי מראה הטעם דאין בו סממנים רק שהמים נשרו בסממנים וחזותא כזו לאו מילתא לכ"ע (שוב ראיתי שגם אתה כתבת כן) והכי מוכח בירושלמי רפ"ג דערלה דאמר ר' יוחנן סממנים בסממנים בטילין במאתים מי צבעים במי צבעים בטילים ברוב וכן פוסק הרמב"ם וע"כ הטעם משום דאין במי צביעה ממשות איסור ול"א ט"כ רק באיסור אכיל' דחיך אוכל יטעם כמ"ש הר"ן סוף ע"ז ופרמ"ג או"ח סי' תמ"ב בפתיחה. ולא בהנאה ואינו אסור בהנאה רק מדרבנן ולכן בטל ברוב וא"צ למאתים: ב ומירושלמי זה קשה לי על תוס' ב"ק ק"א ד"ה ולא יצבע שהקשו לר' יהושע דאין סופגין ארבעי' רק היוצא מזתים וענבים ולא היוצא משאר פירות איך יאסר לצבוע במשקיהו מן התורה וכש"כ במים שנשרו בהם הקליפין ותירצו בתי' הראשון דאין אסור מן התורה אלא לצבוע בממשות של עפרורית הקליפין ומדרבנן אסור בכל ענין ובתי' ב' כתבו דפרי דערלה דוקא גמר מבכורים ואימעט משקה דידהו אבל שומר לפרידליכא למילף מבכורים לא אימעט משקה דידהו ול"ש שלא יהי' טפל חמור מן העיקר עיי"ש. א"כ בשלמא לתירוץ א' ניחא דמי צבע בטל ברוב

דל"ה רק מדרבנן אבל לתי' ב' גם מי צבע שבלעו הצבע אסור מדאורייתא כמו משקה היוצא ואמאי מי צבע בטל ברוב וצ"ע. אך יש לחלק בין משקה היוצא ע"י סחיטה דאסור מדאור' ובין מים שבלעו מהצבע דל"ה רק טעם ובאיסור הנאה ל"א ט"כ דלא כמ"ש בחו"ד סי' ק"ה דטעם הוה כמו משקה היוצא ועמ"ש בח"ר סי' קי"ז ולפמ"ש בספרי ליו"ד ח"ר סי' קי"ז אות ח' דגוף הדין אם משקה היוצא מקליפי ערלה אסור מדאורייתא תליא בפלוגתא בפסחים כ"ד דאם הטעם דר' יהושע משום דל"ה כדרך הנאתן כדס"ל לר' זירא א"כ בקליפי ערלה דאין חזי אלא לצבוע הוה זאת דרך הנאתן וכן הבאתי שם בשם הפנ"י אבל לתירוץ אביי משום דל"ה רק זיעא בעלמא גם בקליפי ערלה אינו אסור היוצא מהם רק מדרבנן א"כ תירוץ הא' מתוס' קאי לתירוץ אביי ותי' הב' קאי לר' זירא אף שמשמעות דברי התוס' לא כן הוא מ"מ הדין ודאי תליא במחלוקת א"כ דברי ירושלמי קאי למסקנת הגמ' דפסחים דל"ה רק זיעא וע' בפנ"י בקונטרס חדש ע"כ מי צבע ל"ה רק מדרבנן ומ"ה בטל ברוב וע' בספרי הנ"ל דבר נחמד לישב דברי התוס' נדה ח' ע"ב. וע' בסי' ק"ב פוסק הרמ"א כשאין שם ממשו של איסור בטל אף דשיל"מ וטו"ז תמה עליו ולפענ"ד ראי' מירושלמי הנ"ל דאף דערלה בטילה במאתים מ"מ מי צבע שאין שם ממשות של איסור בטל ברוב וה"ה לשאר דברי' שאינן בטילין ושמא יש לחלק בין הנאסר במשהו ובין דברים שבטילין במאתים וכן אין ללמוד איסור אכילה דשייך בי' טעם כעיקר ובין איסור הנאה וצבע דל"א בי' טכ"ע ומ"ה לא חשיב כממש כמש"ל בשם הר"ן סוף ע"ז:

ג והנה בגוף הדין דמי צבע שכתבתי דאין בו רק שריית סממנין והסממנים אינם שם וכן מ"ש הראב"ד הובא בב"י אם שרה סממנין במקוה לא פסלו המקוה מיירי שלא כתש הסממנין אבל אם כתש הסממני' גופי' או סחטן והוציא מהם משקה י"ל שפוסלין בשינוי מראה. אמנם ראיתי בראש יוסף חולין ק"ו דסממנים גופי' אין פוסלין בשינוי מראה ונ"ל דדין זה תליא בב' טעמי הגמ' שבת קמ"ד ע"ב בתרדין שסחטן פוסלין את המקוה דלטעם כיון דאחשבינהו הו"ל משקה ל"ש בצבע אבל לטעם ר"פ משום שאין עושין מקוה לכתחלה מ"ה פוסל בשינוי ה"ה בסוחט מקליפים ומצבעים דל"ה מים ואין עושין מקוה פוסל מקוה בשינוי מראה, והב"ח בסי' ר"א פוסק כר"פ וע' בטו"ז א"ח סי' ש"כ ואין ראי' ממי צבעים דהוה מים בעלמא משא"כ משקה הנסחט מצבע ודו"ק. וראיתי בתשו' דברי חיים ח"ב סי' ק"ב שכ' דאם גוף הדבר נמחה מה שמשנה המים פוסל ומבואר דבכה"ג אף צבע פוסל וזה דלא כראש יוסף אבל לפמ"ש נכונים דבריו ומ"מ בדברי הר"ש יש לפרש כפשטי' וס"ל דצבע גופי' אין פוסל מקוה ופליג ר"ש ותויו"ט בפלוגתא דראש יוסף וד"ח ודוק:

ד והנה בגוף הדין כתבת דכיון דכ' הר"ן בתשובה סי' ע' דאם חזותא מלתא הוה כגופו של איסור ואין להתיר משום זוז"ג ואם חזותא לאו מילתא הוה רק כגורם והיכא דאיכא ב' גורמים וחזותא מותר משום זוז"ג וכיון דהוא בעי' דלא איפשטא א"כ בנ"ד י"ל שמא חזותא מילתא ול"ה זוז"ג דהיין גוף איסור ונפסל המקוה משום שינוי מראה והוכשרו השאובים ואח"כ כשישתנה למראה מים ויהי' מ' סאה הוכשרה המקוה אך שיש לומר אח"כ כשנתמלא המ' סאה ועדיין יהי' שינוי מראה נימא להיפך שמא חזותא לאו מילתא ול"ה שינוי מראה דהו"ל זוז"ג וכשרה המקוה אף בשינוי וכיון דאתה בא להקל מתחלה שמא חזותא מילתא ואח"כ אתה בא להקל להיפך הו"ל תרי קולא דסתרי אהדדי ובכה"ג ל"א ספיקא דרבנן לקולא. אמנם כיון דבדשיל"מ ל"א ספיקא דרבנן לקולא כמ"ש הרדב"ז בס' יקר תפארת ישראל פ"ה דנדרים (וא"צ להביא בשם הרדב"ז דהרי כן מבואר בביצה ד' עיי"ש ברש"י) א"כ כיון דלענין שלא יפסל בשינוי מראה יש תקנה שימלא בכתף אם יש בו מ' סאה עד שיחזור למראה מים והו"ל דשיל"מ ואין להקל מספק שמא חזותא לאו מילתא. ע"כ שפיר יש להקל לענין מים שאובים שנפסל בתחלה שמא חזותא מילתא והו"ל שינוי מראה ולא פסול משום שאובים דהו"ל ספיקא דרבנן אלה תוכן דבריך בקצרה הנה בפשיטות ל"ה ספיקא דסתרי אהדדי דאיך נימא אח"כ כשנתמלא שמא חזותא לאו מילתא והו"ל זוז"ג ול"ה שינוי מראה א"כ פסול משום שאובין וממנ"פ פסול.

וגם בלא"ה מה שמדמה לדברי הר"ן בתשובה אין הדמיון טוב דבהך דתשו' הר"ן שמשחו המנעלים בצבע שחור ובחומץ שאסור בהנאה אם אמרינן חזותא מילתא הוא הוה גוף האיסור ואין להתיר משום זוז"ג אף דכל החזותא לא בא מאיסור הנאה כיון שמקצת חזותא בא מאיסור הנאה אסור להנות מזה. משא"כ במקוה אף אם חזותא מלתא הוא כיון שהיין לא עשה שינוי בהמים אין לפסול. משום שנתן היין לשם והמי צבע הוא מים בעלמא ואין מצטרף ובמה תפסול משום שינוי מראה ואם היין עשה שינוי במקצת ודאי בלא מי צבע הוה שינוי מראה כמבואר בב"י דכל שנשתנה במקצת ממה שהיתה נפסל ומה שכ' דאם חזותא מילתא גם מי צבע פוסל משום שינוי מראה זה אינו דהרי אם נעשה מאלי' שינוי מראה כשר וה"ה אם נעשה ע"י מי צבע דהוה כמים הואיל ואין ממשא של צבע בו:

ה גם מ"ש דאם חזותא לאו מילתא הוה זוז"ג לפמ"ש לעיל דמי צבע דאינו פוסל בשינוי מראה דוקא כשאין בהם ממשות הצבע א"כ אף שאין ביין לבד כדי לשנות המראה מ"מ עיקר השינוי מראה בא מיין דהוא ממשות ולא ממי הצבע ול"ה מי הצבע רק מסייע ול"ה זוז"ג ואף דבדין זוז"ג אף אם גורם אחד הרבה וגורם אחד מיעוט הוה זוז"ג כגון

שהי' שאור של תרומה יותר משל חולין כל שאינו יכול לחמץ בלי החולין ל"ה החולין רק מסייע ומוכח מסתימת לשון הגמ' וכן כ' הטו"ז ביו"ד ס"ס פ"ז דאם לקח חלב מעט מהקרוש מ"מ הוה זוז"ג. מ"מ י"ל דמי צבע אין גורם צביעא להמים רק שנתערב במים כיון שאין בו ממשות משא"כ היין הוא עושה שינוי בשאר המים שמצבע אותו (ואף לפמ"ש בספרי ח"ר סי' ק"א אות ז' בשם הרשב"א דלח בלח אינו מטעים השאר רק שמערב מ"מ מוכח משאר פוסקים שגם מטעים וכן משנה מראה המים שעמו) ואין הגורמין שוין ול"ה זוז"ג וכ"כ תוס' ע"ז מ"ט. גדולה מזה כ' הריטב"א עירובין כ"ט דאפי' תמד משהחמיץ דאינו פוסל משום שאובין אבל המים שבו אם יש בו ג' לוגין פוסל משום שאובין ואינו דומה ליין דחמרא מזיגא איקרי ואף המים שבו' אינו פוסל בג' לוגין משום שאובים הגם דלא הובא דעה זו בש"ע מ"מ זה ודאי דמי צבע אין עושה פעולה בשאר המים ומ"ה ל"ה זוז"ג. על כן עיקר הגורם היין ומ"מ בלא"ה לא הוכשרה המקוה מהשאובין ולא פסולה משום שינוי מראה כיון שהיין לא עשה שינוי ואם אח"כ נבעו עד מ' סאה ונשתנה למראה המים אסורה דמים שאובין שנפלו בתחלה לא הוכשרו שהיין לא עשה שינוי כנ"ל כן נ"ל:

ו ודע דמה שכתבתי דבזוז"ג אף אם גורם איסור מרובה מגורם היתר מותר זה חידוש גדול. ולפענד"נ לשיטת הר"ן בע"ז ספ"ג דזוז"ג מטעם ביטול כי היכי דכי איתא לאיסורא בעינא בטל חד בתרי כל היכי דליכא טעמא הכי נמי היתר הבא מכח גרמת איסור. כל היכא שאיסור והיתר גרם לו הרי הוא כאילו נתבטל איסור זה עיי"ש וכתבתי בספרי לאו"ח סי' ס"ח אות ז' דגורם בטל בגורם השני חד בחד וכן פי' באבני מילואים בתשו' סי' ו' ואנכי הארכתי בטעם הדבר. ולפ"ז אם השאור של תרומה יותר משל חולין דבודאי הגורם יותר ל"ש ביטול דהמיעוט אינו מבטל הרוב וכבר כתבתי דלא משמע כן רק דאפי' האיסור מרובה יותר על כן ודאי כונת הר"ן דכיון דאין באיסור בכח לעשות כל הגורם אין בכח האיסור לאסרו רק שלא תאמר דהגורם היתר מסייע לאיסור והו"ל כאילו נעשה כל הגורם באיסור, ע"כ אמר הר"ן דכיון שאיסור והיתר גרם הרי האיסור כמאן דליתא ונתבטל כיון שאין בכחו לאסור. וע"כ קאמר הר"ן שאם ההיתר אפשר להעשות איסור כגון בילדה שסיבכה באילן העשוי לסייג ולקורות כיון שאלו נמלך חייב בערלה ההיתר מסייע להאיסור והוה כאלו האיסור כל הגורם וכיוצא בזה אמרינן בירושלמי פ"ג דערלה לגי' הפני משה אם יש בהאיסור כדי לצבוע אפי' את רואה את ההיתר כמי שאינו הרי יש בהאיסור כדי לצבוע ואם אין בהאיסור כדי לצבוע אפי' את רואה את ההיתר כמי שאינו (כלומר שלא תצטרפו לא לאיסור ולא להיתר). הרי אין בהאיסור

כדי לצבוע וממילא מותר. אמנם באמת מלשון הר"ן לא משמע כן רק דגורם איסור בטל בגורם היתר והק"ל מדאיצטריך ביטול איך בטל הרוב במיעוט ע"כ נ"ל הנה הסברא שכתבתי דבזוז"ג חד בחד בטל כמ"ש האבני מילואים הוא תמוה איך מהני ביטול חד בחד. ומ"ש בספרי הסברא דגורם ל"ה רק מדרבנן כמ"ש הר"ן ספ"ג דע"ז דפת שאפה בעצי ערלה ל"ה רק מדרבנן ומ"ה מהני הולכת הנאה לים וכן מחמץ ומתבל ל"ה רק מדרבנן ומ"ה בטל חד בחד כעין שכ' הש"ך בסי' ק"ט בשם א"ז דאיסור דרבנן בטל חד בחד וס"ל לר"ן דבגורם כ"ע מודה. אמנם כעת ראיתי דזה ליתא דודאי פירות הגדילין בעצי נטיעה והוברך אסורין מדאורייתא דילפינן מקרא בר"ה ט'. וכן קשיא הא דולד טריפה ס"ל לר' יהושע דקרב לגבי מזבח משום זוז"ג כדאמרינן בבכורות ז'. והרי גורם זה ודאי אסור מדאו' דכל היוצא מן הטמא טמא מדאורייתא ומ"מ מותר ואיך שייך בטול חד בחד. וכן טהור שנולד מן הטהור ועיבורו מן הטמא לר"א שם בבכורות. ואף דהחו"ד כ' בסי' פ"א דאין אסור היוצא מן הטמא רק דבר המתמצה מגופו אבל דבר הנולד בתוכו ל"ש כל היוצא מטמא ובעי קרא מיוחד מ"מ מודה דאסור מדאורייתא ולד הנולד מטמא מקרא דבת היענה או מקרא דכל מפרסת פרסה דדרשינן בפסיקתא פ' שמיני לרבות טהור הנולד מן טמא שהוא טמא הובא בריי"ט אלגזי בכורות ה' ע"ב ד"ה גמרא מנהני מילי דת"ר אך את זה לא תאכלו עיי"ש. ואמאי בטל חד בחד. ועי' בספרי ח"ר סי' ס"א אות ז' ושם באות ט"ז כתבתי דמה"ט אנן פסקינן בולד טרפה זוז"ג: ז על כן נ"ל דהר"ן לאו כללי כייל דבכל מקום זוז"ג מטעם ביטול. רק בילדה שסיבכה בזקנה דהזקנה רוב לנגד הילדה בטל ברוב דרוב הגורם היתר הוא וכן בגורם דשאור של תרומה דל"ה רק מדרבנן בטל חד בחד. אמנם בולד טרפה. ל"מ ביטול חד בחד ומודה הר"ן דשם לאו מטעם ביטול הוא רק דזוז"ג מותר דר' יהושע קאמר שם בבכורות לכתוב קרא שור כשב ועז כשבים ועזים למ"ל ש"מ עד שיהא אביו כבש ואמו כבשה וקמ"ל דהכא זוז"ג אסור וילפינן מדאיצטריך קרא מכלל דבעלמא זוז"ג מותר. ועדלה אין ללמוד מטרפה דהוא איסור הנאה. ולכן הוצרך לומר דשם זוז"ג מטעם ביטול, אמנם כ"ז דוחק אך שמא כונת הר"ן כיון דבגורם היכא שאין בו לבד כדי לפעול הפעולה ל"ה רק מדרבנן ע"כ בטל חד בחד וזה י"ל גם בערלה ובולד טרפה כיון דאין בהגורם איסור לבד להוליד או להצמיח פירות. ולדאתאן עלה מה שכתבת דיין ומי צבע הוה זוז"ג עיין מהרש"א בסוטה מ"ג ע"ב דמבריך אילן ביקר כיון דלאו בת מינה לא בטל לגבי' וה"ה בזוז"ג י"ל כן למ"ש הר"ן דזוז"ג מטעם ביטול. וע' בבית אפרים חא"ח סי' נ"ו פלפול עצום בזה:

ח והנה אשר פירשת דברי רש"י במכות ג' שכ' אהא דאמר רב ג' לוגין מים שנפל לתוכן קורטב יין ומראיהן כמראה יין לא פסלוהו זיל בתר חזותא ויין אינו פוסל את המקוה ופסול מקוה במים שאובים מדרבנן ומאי בעי רש"י בזה וכ' דרש"י רצה לתת טעם למה אזלינן בתר חזותא, והלא הוא איבעיא דלא איפשטא, ע"כ פירש, דמים שאובים מדרבנן ולענין שלא לפסול מדרבנן אמרינן שמא חזותא מלתא הוא, אמנם זה לא נהירא לי דמקוה נפסל בשינוי מראה ולא תליא כלל בהאיבעיא דב"ק, דדוקא לענין ערלה והנאה ושאר איסורי' מיבעיא לי' אבל לענין מקוה ילפינן בת"כ מקרא מקוה מים משמע (ומשמע כולו מים) ולא מקוה כל משקים, כולם פרט לכשנפל לתוכו מי כבשים ושינוי מראה ולר"מ אף מי צבעים ולר"י מי צבעים אין פוסלין והפלא שהכ"מ פ"ז ה"ח כ' דליכא מאן דפליג אר' יוסי והרי מבואר דר"מ פליג, וכבר הרגיש בספר לחם ושמלה והביא מזה ראי' להתוי"ט וקצ"ע בזה בעירובין כ"ט דאמר ר"ז א"ש שכר מערב בו ופוסל המקוה בג' לוגין ומקשה פשיטא וכי מה בין זה למי צבע דתנן ר"י אומר מי צבע פוסלין בג' לוגין דלמא קמ"ל הלכה כר' יוסי דלא כר"מ, וצ"ל דהכי מקשה אי רוצה להשמיענו דלא כר"מ הי' לו לאשמעינן במי צבע גופה] ובזבחים ע"ט מבואר. אמרו רבנן בחזותא, ופרש"י כגון מקוה, ועוד דאם נשתנה המים ע"י מי פירות אפי' במקצת פסול, ואם נשתנה מחמת עצמו חזותא אינה פוסל ע"כ לא תליא דין מקוה בהאיבעיא בב"ק ומה שנ"ל בדברי רש"י דבגמ' שם מקשינין, והאמר ר"ח הורידו את המקוה. ומשני, הא רבנן, ורב דאמר כר' יוחנן בן נורי, והי' קשה לרש"י למה פוסק רב כדברי יחיד הא רבנן פליגי ע"כ כ' ופסול המקוה במים שאובים מדרבנן היא וע"כ סמך בדרבנן אדברי יחיד, עוד אפשר לומר דרש"י ס"ל דשינוי מראה לא פוסל רק מדרבנן כדמשמע מלשון הראב"ד בספר בעל הנפש, והי' קשה לרש"י אמאי כיון דנשתנה המים אינו פוסל משום שאובים, והרי שינוי מראה ל"ה רק מדרבנן ע"כ כ' דשאובים ל"ה רק מדרבנן והם אמרו והם אמרו ודוק:

מ והנה הבאתי לעיל דברי הריטב"א עירובין כ"ט דאף תמד משהחמיץ. דוקא באין בו ג' לוגין רק בצירוף התמד אבל אם יש בו ג' לוגין מים פוסל משום שאובים ודווקא יין אינו פוסל דחמרא מזיגא איקרי ולדבריו נ"ל דאף אם יש ג' לוגין מים ונפל לתוכו חלב פוסל משום שאובים דל"ש הטעם דחמרא מזיגא ולפי דבריו יתישב לגירסת הגמ' ג' לוגין מים שנפל לתוכו קורטב יין ומראהו כמראה יין ונפלו להמקוה לא פסלוהו וכן ג' לוגין מים חסר קורטב שנפל לתוכו קורטב חלב, ומראהו כמראה מים ונפל למקוה לא פסלוהו. אמאי נקט ברישא יין ובסיפא חלב והיא קושי' רש"י במכות ריש דף ג'. להריטב"א דברי המשנה מזוקקים דבג' לוגין מים דוקא יין אינו פוסל דחמרא מזיגא איקרי. אבל חלב

פוסל. ובסיפא דג' לוגין חסר קורטב נקט חלב לרבותא דאפי' בחלב פליג ר"י בן נורי. ולגירסא דגרס ברישא חסר קורטב נקט ברישא יין לרבותא דאפי' ביין דוקא חסר קורטב. ובסיפא רבותא דאפי' בחלב פליג ריב"נ ודוק:

י והנה התוס' חולין כ"ו ד"ה בשהחמיץ כתבו. דאפי' ג' לוגין כשר בתמד היכא דאיכא טעם יין. אפי' למאן דתני חסר קורטב ברישא הא ג' לוגין פסלי דוקא היכא דליכא אלא חזותא. אבל ביש בו טעם יין אינו פוסל. הרי דאמרינן טעם כעיקר לענין מקוה עוד כ' התוס' שם ד"ה וטעמא. וחזותא בעינן דלר"י בן נורי יין לבן שנפל אפי' מזוג בג' לוגין מים אינו פוסל. אע"ג שמראהו מים. הואיל וטעמו יין, וצ"ל דאע"ג דל"א ט"כ לענין מקוה כעין שכ' התוס' בכורות כ"ב דל"א ט"כ לענין טומאה והארכתי בזה במ"א מ"מ כיון דטעמו יין אינו פוסל מטעם שאובים. ואף דאין מברכין ב"פ הגפן כמ"ש התוס' בב"ב צ"ו לענין ברכה שאני כמ"ש ברמ"א משא"כ לשאר דברים כגון לענין יי"נ דינו כיין וכן לענין מקוה ג"כ דינו כיין. ומהתוס' ד"ה וטעמא משמע דזה דוקא לריב"נ. אך מתוס' ד"ה בשהחמיץ משמע דגם לרבנן הדין כן. וע' בספרי יו"ד ח"ר סי' קט"ו דדין זה אי אמרינן ט"כ שלא באיסור אכילה תליא בפלוגתא דאביי ורבא. ובסי' קל"ט אות ב' כתבתי דהא דפליגי ר"מ ור"י עם ר' יוסי ור"ש בפ"ג דטבול יום מ"ד בעיסה שנדמעה או שנתחמצה בשאור של תרומה אם נפסלת בטבול יום פליגי אי אמרינן ט"כ לענין טומאה עיי"ש. והנה בירושלמי תרומות ספ"י הקשה אהא דמי כבשין. ומי שלקות של תרומה אסורין לזרים ממשנה דמקוואות פ"ז דמי כבשים ומי שלקות פוסל בג' לוגין דחשיב כמים, ומשני כאן ברכין כאן בקשין. ור"י בר בון משני נותנין טעם לתרומה ואין נותנין טעם למקוה. ופי' הר"ש פ"ז דמקוואות מ"ב דבמקוה לא תליא בנתינת טעם. ואח"כ מייתי סוגיא דחולין כ"ה ע"ב וכ' וצריך לדקדק שלא תקשי ממסקנא דהירושלמי לפי טעמו דהתם. וקיצר בדבריו. ושמא כוונתו דריב"נ תרתי בעי. טעמא וחזותא. ואם טעמו יין. אעפ"י שאינו מראה יין אינו פוסל המקוה הרי דאפילו במקוה אזלינן ג"כ בתר טעמא. ולפמ"ש בספרי דיש מחלוקת אם אמרינן ט"כ לענין פסול טבול יום. ולדעת ר"מ ור"י אפי' היכא דל"ש חיך אוכל יטעם. אמרינן ט"כ בזה הדין תליא ב' תירוצי הירושלמי. דלתי' הראשון ס"ל כמ"ד דאמרינן ט"כ אף שלא באיסור אכילה. ולתי' הב' ל"א ט"כ רק באיסור אכילה ואין תימא אם ריב"נ ס"ל דאמרינן ט"כ אף שלא באיסור אכילה אך י"ל דהתוס' בחולין הנ"ל ס"ל דוקא ביין תליא בהטעם דמקרי חמרא מזוגא. וע' בספר דברי חיים פ"ז דמקוואות מה שמפלפל בזה. ודע דמ"ש הרמ"א באו"ח ר"ס ר"ב אם נתערב יין בשכר אם הרוב שכר מברך שהכל דוקא בשכר שיש לו טעם של עצמו משא"כ במים שנתערב ביין כיון

שמים אין לו טעם של עצמו כמ"ש הטו"ז שם סי' ר"ה סק"ה לא אזלינין בתר רוב (וכ"כ הטו"ז סי' ר"ב ס"ק ט'. ועמ"ש בספרי לאו"ח סי' ב' אות ד' וט"ס שם סי' ר"פ וצ"ל סי' ר"ה): יא והנה החריף מ' יצחק שטובענהויז נ"י העירני שי"ל אף לשיטת הקרית ספר דשינוי מראה פסול מדאורייתא דוקא אם נשתנה למראה יין גמור או למראה חלב גמור. אבל אם נשתנה במקצת שכ' הראב"ד דפסול כיון שנשתנה ממראה מים שהי' בתחלה והובא בב"י ובש"ך סק"ו זה לכ"ע מדרבנן. דהרי כ' התוס' בזבחים ע"ז ע"ב ד"ה רואין. דהא דמבואר שם אם יש בו מראה דם כשר לזריקה דוקא מראית דם גמור ולא חזותא בעלמא עד שנעשה דוחה ה"ה אם שינוי מראה פסול מדאורייתא. וילפינין מדכתיב במים ולא ביין ולא בשאר משקין. בעי' דוקא שינוי גמור אך מדרבנן פסול בשינוי מקצת ובזה מיושבין דברי רש"י במכות בג' לוגין מים שנפל לתוכן קורטב יין וכו' לא פסלוהו וכ' רש"י ופסול מקוה במים שאובין מדרבנן היא ומה בעי רש"י בזה וי"ל דהנה רב אמר ומראיהן כמראה יין. ומדכתיב כף הדמיון משמע דלאו ממש מראה יין כמ"ש זקני הח"ץ סי' ע"ז לענין כל יתר כנטול דמי. דכ' הדמיון מורה ע"ז. וקשי' לרש"י כיון דשינוי מראה כה"ג ל"ה פסול דאורייתא ושאובין הוה דאורייתא. איך יכשרו השאובין ע"י שינוי מראה. ע"כ כ' רש"י דשאובים דרבנן. וכיון דשינוי מראה במקצת פסול מדרבנן הם אמרו והם אמרו ובזה מיושבין דברי הרמ"א סי' ר"א סעיף כ"ט דמבואר שם במקוה חסר שנפל שם יין ונשתנה מראהו ונפל שם ג' לוגין מים שאובים, אין פוסלין אותה. ואמאי לא קמ"ל רבותא יותר בנפל ג' לוגין מים שאובים. ואח"כ נפל שם יין ושינה מראהו לא פסול משום שאובים רק משום שינוי מראה. ואם נתוסף מים ע"י גשמים. ויש מראה מים להמקוה כשרה. דהרי כן נוהגין להכשיר מקוה מחשש ג' לוגין מים שאובין לשנות המראה וכבר נתקשה בזה רב אחד בספר שיורי טהרה להגאון רש"ק סי' ל"ה אמנם להנ"ל ניחא דאם נפל יין בתחלה אף אם לא נשתנה ממש למראה יין פסל משום שינוי מראה. ואם נפל אח"כ שאובים שוב לא פסלו משום שאובים אבל אם נפל בתחלה דנפסל משום שאובים שיצא אח"כ מתורת שאובים בעי' דוקא לכתחל' שינוי מראה ממש ויפה העיר והנה לדינא אם נפל ודאי ג' לוגין מים שאובים בתחלה ובא להכשיר משינוי מראה יש לחוש לסברא הנ"ל ובעי דוקא שינוי מראה ממש. אך אם ספק שיש ג' לוגין יש להכשיר אף אם אינו שינוי מראה ממש מ"מ יש לראות שיהי' שינוי ממש להכשיר לכתחלה, והנה מה ששאלנו בדברי הברטנורא פ"ז מ"ג ממקואות שכ' בנפל למקוה יין או מוחל ושינה מראהו פסול כיצד יעשה ימתין עד שירדו גשמים וכ' הר"ע והר"ש דלמלא בכתף א"א משום דבחסר עסקינן שהוא נפסל משום ג' לוגין. וע"ז קשה כיון שהמקוה בשינוי מראה

לא נפסל בשאובים כמבואר ברמ"א שהובא לעיל ומ"ה מוכרחים אנו לתרץ, דנהי דאם נפל שאובים לא פסול מ"מ להטיל לכתחלה שאובים חיישינן שמא ל"ה שינוי מראה ממש אמנם כונת הר"ע והר"ש פשוט. דאם ימלא בכתף וע"י המים יחזור למראה מים שוב פסול משום שאובים משא"כ בדין הרמ"א ע"י השאובים לא נשתנה למראה מים וז"ב: יב והנה הערני הרב הנ"ל בדברי הגמ' שבת קמ"ד ע"ב דמשני ר"פ דמ"ה תרדין שסחטן פוסלין בשינוי מראה משום דהוה דבר שאין עושין ממנו מקוה לכתחלה. מהו הלשון לכתחלה וכי בדיעבד כשר ועוד אמאי לא אמר רבא שם גבי מוהל היוצא מזתים לכתחל' והוא דקדוק עצום. וכן ברמב"ם פ"ז ממקואות ה"א איתא כל דבר שאין עושין מקוה לכתחלה פוסל בשינוי מראה, ונראה הכונה דהנה במי פירות כשר בנטל סאה ונתן סאה עד רובו כדאמרינין ביבמות פ"ב מ"מ לכתחלה אין להטיל מי פירות דאין מבטלין לכתחלה. על כן פוסל בשינוי מראה. אף באיכא רוב מים. ודעת תוס' בזבחים ע"ח ע"ב ד"ה דביין ל"מ רוב בנטל סאה ונתן סאה רק בשאר מי פירות עי"ש. אמנם מתוס' זבחים כ"ב ד"ה נתן סאה כשר שכתבו והכא גבי טבילה מכשרינין במזוג משמע דגם ביין כשר והרמב"ם יסבור ג"כ כתוס' זבחים כ"ב. ומ"ה כ' וכל דבר שאין עושין מקוה לכתחלה פוסל בשינוי מראה כיצד היין והחלב והדם וכו' ואף דאנן מתירין לכתחלה להשליך מים שאובים למקוה שלימה וליטול סאה וליתן סאה דוקא במים שאובים דהוא מטעם זריעה משא"כ במי פירות דל"מ זריעה, רק מטעם ביטול אסור לבטל לכתחלה. ואף דזה מדרבנן מ"מ שינוי מראה ג"כ מדרבנן כמ"ש הראב"ד. ורבא אולי יסבור דשינוי מראה מדאוריי' או יסבור דל"ש בזה אין מבטלין איסור לכתחלה דל"ה איסור. ולכן לא קאמר לשון זה רק דאין עושין מקוה הכונה דאין טבילה עולה במי פירות כן נ"ל לחומר הנושא: יג והנה לענין דינא היכי שיש חשש שמא נשאר ג' לוגין שאובים נלפענ"ד לכתחלה ליתן לתוך המקוה יין אדום וישתנה מראיתו דלכתחלה יש לחוש לדברי הריטב"א דבשאר משקין אם יש ג' לוגין חוץ המשקה פוסל משום שאובים וכש"כ שאינו מכשיר השאובין דמעיקרא רק ביין להריטב"א אינו פוסל. ואף דאין הלכה כהריטב"א. מ"מ כיון דשיטת ר"ת בספר הישר דבתחלה פוסל ג' לוגין שאובין מדאו'. א"כ בבא להכשיר מקוה וחושש שמא נשאר ג' לוגין שאובין זה הוה בתחלה. ויש לכתחלה להכשיר שיהי' כשר אף לשיטת הריטב"א מ"מ במקום שאין יין מצוי יש להכשיר בחלב או בדם דאין הלכה כהריטב"א. אמנם להכשיר במשקה שקורין בל"א בארשט לא נהירא דאינו דומה לתמד שהחמיץ דתמד נעשה מגרעיני יין. משא"כ מה שנעשה מראטהע ריבען ל"ה מי פירות. ואף דאם יסחוט הריבין ויעשה מזה משקה פוסלין משום שינוי מראה ולא משום

שאובין כמו דאמרינן בתרדין שסחטן בשבת קמ"ד (והראני הרב החריף מ' צבי ג"פ נ"י שהתניא בלוח ברכת הנהנין שלו פי' תרדין בורקי""ס שהוא רויטע ריבין וע' פמ"ג יו"ד ר"ס צ"ו שכ' תרדין לא ידענא מאי ניהו ודברי התניא צ"ע מנ"ל הא) מ"מ המים שבבארשט פוסלין משום שאובים כמו שכר שפוסל כדאיתא בעירובין כ"ט. ואף דלענין הברכה יש חילוק בין שכר לבארשט דבשכר מברכינן שהכל, ובבארשט נראה מדברי הטו"ז סי' ר"ב ס"ק ט' שמברך בורא פרי האדמה מ"מ שם הטעם דבשכר אין נרגש טעם השעורים שעושים ממנם שכר. משא"כ במיא דסלקי או בבארשט מראטהע ריבען וזה דוקא לענין הברכה אבל לענין מקוה דלא תליא בנתינת טעם י"ל דבארשט דומה לשכר. ועוד דהפרמ"ג סי' ר"ב סוף ס"ק יוד כ' דאף שראוי לברך ב"פ האדמה מ"מ העולם סומכין על המג"א סי' ר"ה. ומברכין שהכל ע"כ לדעתי דמי לשכר ואין להכשיר מקוה בבארשט דלא כמ"ש בשירי טהרה סי' י"ד. והנה לענין אם מקרי מי פירות לענין שאינו מחמיץ לענין שכר נסתפק המג"א סי' תס"ב אם מחמיץ. אך לשיטת זקני הח"ץ סי' ק"מ דיין העשוי מצמוקים ומים מחמיץ י"ל דשכר ומשקה שקורין מי דבש (בל"א מע"ד) ג"כ מחמיץ ובארשט נלפע"ד לכל הדיעות מחמיץ. וע' פמ"ג סי' תס"ז במשבצות ס"ק י"ח דאפפעל טראנק יש לו דין מים וה"ה בארשט לפ"ד ואף די"ל דעפיל טראנק אינו מבושל משא"כ בבארשט מבושל כמו שמחלק זקני הח"ץ לענין יין שרף מ"מ לדעתי אין חילוק. ותפוחי אדמה (ערדעפפעל) שמרסקין ומטגנין בשומן בלי מים נלפע"ד שאינו מחמיץ. ואף דמתרדין שסחטן דאינם פוסלים משום שאובים כדאמרינן בשבת קמ"ד אין ראי' ממקוה לחימוץ דשם הטעם שאין עושין מקוה בתחלה מזה מ"מ נראה בפשיטות דהו"ל מי פירות ואין מחמיץ ודוק. ואף דבתשו' מהר"מ לובלין סי' ע"א הובא במג"א סי' תס"ז ס"ק ל"ג נראה דחטה המונחת בחבית של כרוב מחמיץ ומאי בין כרוב לתפוחי אדמה אמנם כבר כתב בפמ"ג תס"ז בא"א ס"ק כ"ה דמהר"ם לובלין מיירי שיש מים בציר דאי לא הוה אלא ציר לחוד אעפ"י שיש בו מלח שלנו מ"מ מעט מלח ונשתנה צורתו אינו מחמיץ. ומבואר דכרוב לחודי' ודאי אינו מחמיץ. וה"ה תפוחי אדמה בלא מים ואף דתפוחי אדמה מובלעים במים ששאבו מהאדמה מ"מ בימי החורף כשמונחין בבור נתיבש. ואינו דומה למה דאמרינן במכשירין רפ"ג שק מלא פירות על גב הנהר ושאבו. כל ששאבו הר"ז בכי יתן דבודאי בשעה ששאבו נכשרו לקבל טומאה משא"כ כשנתיבש המים ל"ה רק מי פירות ואין מחמיצין אמנם כשעושין חרעמזליך מתפוחי אדמה מבושלין שבלעו מים בשעת הבישול נלפע"ד שיש לחוש שמחמיצין דהו"ל מי פירות עם מים ועדיין צ"ע:

יד והנה הבאת בשם אביך ידידי הרב הגדול מ':
יצחק צבי נ"י מו"ץ:
מיערסלאב דאע"ג דמקוה נפסל בשינוי מראה מ"מ אם נפל דם דגים ונשתנה מראה לא נפסל דכל שהוא מבריאת המים מטבילין בו ומטבילין בעינו של דג כמבואר בזבחים כ"ב ובש"ע סי' ר"א סעיף ל"ג אך שהקשה מבכורות כ"ב דאמרינן שם הלוקח ציר מעם הארץ משיקו במים וטהור ממנ"פ אי רובו מיא מהני השקה אי רובו ציר ציר לאו בר קבולי טומאה משמע אי ציר בר קבול טומאה ל"מ השקה והרי ציר דגים הוה מבריאת המים ומטבילין בו ואמאי ל"מ השקה אך י"ל דזה תליא במחלוקת במ"ז פ"ו דמקואות דס"ל לת"ק כל שיעמוד כשפופרת הנוד ממעט ורשב"ג אומר כל שהוא מבריות המים טהור ומ"ה אינו ממעט. ות"ק ס"ל דאף דגים ממעטין. וס"ל אין מטבילין אך אנן פסקינין בסעיף נ"ב כת"ק דממעט ובסעיף ל"ג דמטבילין בעינו של דג. וע"כ דגם לת"ק מטבילין ולפ"ז אמאי ל"מ השקה ותירץ דלדברי הרא"ה הובא בריטב"א ריש מכות דממעין למקוה ל"מ השקה משום דהו"ל ב' מינים כש"כ מדג למים ל"מ השקה ע"כ. הנה רש"י כ' בבכורות כ"ב ד"ה משום הנך מיעוטא דמים דמקבלי טומאה והשקה ל"מ להו הואיל ורובה ציר ובאוכל לא סלקא השקה. וע"כ ס"ל לרש"י דציר דגים אין מטבילין בו כמו דל"מ השקה והנה כן מוכח מהרא"ש שהרי אהא דמבואר במ"ב פ"ג דמקואות אבל שאר המשקין ומי פירות והציר פעמי' מעלין פעמי' אין מעלין פי' הרא"ש וציר היוצא מן הדגים וזה תמוה דהרי כל שהוא מבריית המים טהור כדאי' במ"ז פ"ו דמקואות ומבואר בזבחים כ"ב דמטבילין בעינו של דג. א"כ ציר דגים תמיד מעלה שהרי הוא כמים ולא מי פירות על כן נראה כמ"ש תוי"ט מ"ז פ"ו דמקואות ד"ה רשבג"א דהרא"ש והטור דס"ל דדבר הבא מבריית המי' ממעט בשפופרת כת"ק דרשב"ג ס"ל דאין טובלין ואין נוטלין בעינו של דג עיי"ש דלא כמחבר. ולפ"ז פי' הרא"ש משנה דציר בציר דגים ומוקי למשנה זו כת"ק דרשב"ג ומ"ה חשיב לה מי פירות אך לפ"ז יסברו הרא"ש והטור דשומן דגים אינו מחמיץ לפמ"ש נובי"ת חא"ח סי' נ"ז דמה שנחשב מים לענין מקוה גם לענין חמץ נחשב וממילא שומן דגים שמטבילין נחשב כמים לענין חמץ עכ"ל ולפמ"ש אין כן דעת הרא"ש. אמנם יש לומר דציר דגים כיון שיוצא ע"י מליחה מהדג הוה כאוכל כנראה מלשון רש"י בבכורות שהובא לעיל ומ"ה הוה כמי פירות ול"מ השקה וה"ה שאין מטבילין וה"ה לענין חמץ אינו מחמץ משא"כ שומן של דג הוה כמים. ולכאורה י"ל דדוקא במי עינו של דג מטבילין כידוע שיש בעין מים וכן משמע קצת בהראב"ד בספר בעל הנפש שכ' וז"ל ולא עוד אפי' מי עינו של דג הרי הם כמים ומטבילין בהם

מחטין וצינורין כשהם בתוך המקוה. משא"כ בציר של דג אך בזבחים כ"ב לא משמע כן דמקשה אלא למעוטי יבחושין אדומים מאי אריא משלי' אפי' בעיניהו נמי וכו' דאפי' ב"א מטבילין בעינו של דג ואס"ד דדוקא במים שבעין מטבילין מה מקשה. הן אמת דבלא"ה קשה לתויו"ט דת"ק ס"ל אין מטבילין בעינו של דג מה מקשה דילמא קאי לת"ק דאין מטבילין ומ"מ משלים. ושמא ת"ק ס"ל ג"כ אינו משלים כמו שממעט:

טו ודע דהא דמטבילין בעינו של דג אף דכל הדגים בחזקת טמאים כמבואר במ"ג דמכשירין פ"ו ואיך יטביל בדבר המקבל טומאה והא הוי' ע"י טהרה בעינן צ"ל שהדג לא יצא לחוץ מהמים לאחר שמת ובמחובר לא הוכשר והא דכל הדגים בחזקת טמאים וכ' הרע"ב לפי שהם מוכשרים במים היינו שסתמא הדגים נכשרו במים תלושים שבחביות לאחר שמתו לב"ה כמבואר בפ"ג דעוקצין מ"ח ודוק:

והנני ידידו:

בשולי המכתב ראיתי בתשו' שואל ומשיב מהדורא ג' ח"ב סי' כ"ז שהביא בשם גדול אחד דמקוה צריך לנקותה בכלי קש ותבן וכ' אולי כונת הגדול דכלי תבן וקש אף שאינם נקובים טהורים דאין שם כלי עליהם ובאמת לא מצאתי בפירוש רק כלי גללים אבנים ואדמה כמ"ש פ"י מכלים וכפי הנראה כל שלא כתוב בתורה. הוה דינם ככלי גללים ואדמה. עכ"ל ותמהני שלא הביא משנה מפורשת פי"ז דכלים מחצלת הקש ושפופרת הקש ר"ע מטמא וריב"נ מטהר והובא בשבת ס"ו. וכ' רש"י דפליגי אי קש הוה ככלי עץ. ותוס' כ' ד"ה כוורת בתי' הראשון דקש חשיב של עץ ובתי' הב' כ' דטומאה דרבנן הוא. והנה הלכה כר"ע וכן פוסק הרמב"ם. הרי מבואר דכלי קש טמאים. והוא פלא. ודע שי"ל מה שתוס' כתבו בתחלה דקש חשיב של עץ כדאמרינן פרי עץ שאכל אדם הראשון חטה היתה ושוב כתבו א"נ הך טומאה דרבנן הוא הא דחזרו מתי' הראשון י"ל דקשה בגמ' שם דאמר ר"ה מאן הודו לו ר"מ ואם נאמר דבשל קש טמא משום דפרי שאכל אדם הראשון חטה היתה א"כ איך הודו לו ר"מ. והרי ר"מ ס"ל בברכות מ' וסנהדרין ע' אילן שאכל אדם הראשון גפן הי' והקשה כן הרב החריף ובקי מ':

משה יעקב פעלדשטיין דיין מפה"ק על כן י"ל דמטעם זה חזרו וכתבו דטמא מדרבנן. וזה לגירסא דידן אבל לפי המבואר במדרש רבה פט"ו דר"מ אומר חטים הי' שפיר י"ל כתירץ ראשון. וטמא מדאורייתא. וע' מהרש"א ופנ"י שם אך במדרש שם אמרו אפשר חטים וכו' והכתיב עץ א"ל מתמרות הי' כארזי לבנון א"כ משמע דסתם תבן לא מיקרי עץ ודוק. ודע דר' יהודה ס"ל בברכות חטה היתה וסתם ר"י הוא ר' יהודה ברבי אילעי כמ"ש רש"י ביצה כ"ו ובמדרש הנ"ל מבואר דר"י בר' אלעי ס"ל ענבים הי' וע' הגהות

רש"ש לשבת סי' מ"ה שהביא מדברי הת"כ ראי' דקש בכלל עצים דבפ' ויקרא אמרו ושרף אותו על עצים באש מה ת"ל שיכול שאינו כשר אלא בעצים כשרים למערכה ת"ל עצים לרבות כל דמשמע עצים אפי' בקש הרי דקש בכלל עצים ועיי"ש מה שמפלפל בזה. אך לדעתי אין ראי' משרפה דהרי בעי קרא באש ולא בסיד רותח והרי זה ודאי לאו עץ. ע"כ כיון דכתיב ושרף הוא בכל דבר. כדאיתא בפסחים ע"ה ודוק:

סימן מב

שייך להלכות נדה:

ב"ה:

פרעמישלא תרנ"ג:

להרב החריף ובקי מוה' יחיאל לעהרער נ"י מבאביב:

בדבר השאלה באשה שראתה דם ג"פ מחמת תשמיש ולא בדקה:

מקודם אם יש איזה דרך להתירה לבעלה:

א תשובה ראיתי דברי פלפולו מבאר שיטת ראשונים ואחרונים בענין זה ונחזי אנן מה דקמן הנה דעת הראב"ד בספר בעה"נ שער הספירה דראי' קמייתא לאו ממנינא ומ"ה תני בברייתא הרואה דם מ"ת משמשת פעם ראשונה ושני' ושלישית. וכ' מזה להוכיח דאפי' באשה שאין לה וסת א"צ בדיקה לפני תשמיש ע"כ ראי' ראשונה אינה מן המנין דתלינן שראתה מקודם וכן נראה דעת המנ"י וסיים בצ"ע על הש"ך בס"ק ב' שכ' ג"פ עם הראשון והס"ט סי' קפ"ז ס"ק ב' פוסק כהש"ך וסותר דברי הפוסקים המתירים והנה בגוף הסברא דמצרפין ראי' ראשונה ולא תלינן שראתה מקודם שכ' כת"ה בשם פוסקים דמוקמינן אחזקת טהרה ותלינין הראי' באיחור הזמן וע"כ ראתה בשעת התשמיש ולא מקודם צ"ע דהרי רוב נשים אינן רואות מ"ת כמ"ש הב"י ר"ס קפ"ז ואם ראתה ב"פ עדיין לא יצאה מהרוב דמקרה הוא אך בראית ג"פ יצאה מהרוב א"כ הרי רוב עדיף מחזקה ונוקמא האשה ברובא דראי' ראשונה ראתה מקודם ולא נתחזקה בג"פ ואין לומר בזה דמוקמינן אחזקה ואמרינן השתא ראתה הוה חזקת הגוף ועדיף כמו רוב כמ"ש בשב שמעתתא ש"א פט"ו דכתבתי בספרי ליו"ד (ע' לעיל סי' כ"ד באמצע אות ל"ח) דראית נדה ל"ה שינוי הגוף כמו נגעים ול"ה רק חזקת טהרה ולא חזקת הגוף. וגם אין לומר דכיון דרוב דמים באים בהרגשה כמ"ש הרמב"ם דחזקת דמים באי' בהרגשה, והוא חזקה מחמת רוב א"כ אם אתה אומר שראתה מקודם תשמיש ראתה בלא הרגשה ואם בשעת תשמיש ראתה י"ל דארגשה ותלתה בהרגשת שמש. ע"כ תלינן בראי' בשעת תשמיש דא"כ כשהטילה מי רגלים קודם תשמיש דיש לתלות ההרגשה במי רגלים שוב ראי'

ראשונה אינה מן המנין דתלינן הדם שבא מקודם ולא מצינו שחילקו הפוסקים בכך ועוד יש סברא לתלות שראתה קודם התשמיש דאז ראתה בלא הרגשה ועומדת בחזקת טהרה מדאורייתא משא"כ בראתה מ"ת דתלינן בהרגשת שמש דטמאה מדאורייתא וכבר כתבתי בתשובה דסברת מהרי"ט ח"א סי' מ"א דהיכי דטמאה מדרבנן איתרע חזקתה מן התורה צ"ע כמ"ש הש"ש ש"ו פי"ח אך לעומת חזקה זו יש רוב דרוב דמים באים בהרגשה. אך מ"ש לעיל דבהטילה מי רגלים מאי איכא למימר עדיין צ"ע ונ"ל בזה הנה האשכול ה' נדה אות מ"ח והובא קצת בדברי כת"ה כ' ויש מי שאומר מדקתני נשאת וראתה דם מ"ת משמשת פעם ראשונה שני' ושלישית דקמייתה אינה ממנינה דכיון דלבעלה ל"ב בדיקה קודם תשמיש ואפשר שהי' הדם מעיקרא בבית החיצון וכו' וליתא לענ"ד דקתני נמי נשאית לאחר וראתה מ"ת משמשת פעם אב"ג והתם ודאי ראי' ראשונה מן המנין דהא נמי קודם תשמיש הא עם השני רמי עלה לבדוק וכו', ואפ"ה קתני בההוא לישנא אלמא לאו הוכחה ואני אומר דהן אמת דבגמ' מוכח להיפך מי"א הנ"ל דמדקתני בתרווייהו בחד לישנא מכלל דראי' ראשונה ממנינה:

אמנם אם לדין יש לדחות ההוכחה לפמ"ש רש"י שם דכל הבריי' רשב"ג הוא ולשטת התוס' חולין י"א ובכורות כ' ס"ל לרשב"ג דחיישינן למיעוטי דלא כמ"ש תוס' ע"ז ר"פ כל הצלמים א"כ לרשב"ג לשטתי' ודאי ראי' ראשונה מן המנין דמוקמינן האשה בחזקת טהרה ומאחרין יציאת הדם. ואי דאיכא רוב להיפך דמוקמינן האשה בחזקת שלא יצאה מהרוב דראי' ראשונה קודם הרי רשב"ג חייש למעוטי ולדידי' רוב לא עדיף מחזקה ע"כ לשטתי' ראי' ראשונה מן המנין אמנם לדידן דפסקינן דרוב עדיף מחזקה ע"כ לדידן ראי' ראשונה לאו ממנינה מטעם הנ"ל. (וע' לעיל סי' ט' אות ד' מ"ש לענין זה דרשב"ג כשטתי' ודו"ק) עוד אפשר לומר בפשיטות דהנה יש כאן ספק אם ראי' ראשונה מן המנין וכיון דרוב נשים אינן רואות מ"ת ע"כ מקילין מספק אמנם לרשב"ג דחייש למעוטי אין להקל מספק ע"כ ס"ל לרשב"ג דראי' ראשונה מן המנין אמנם בתשובה אחרת (ע' לעיל סי' ט' אות ד') הקשיתי על הב"י שהקש' מאי מהני בדיקת שפופרת הלא לא כל אצבעות שוות ותי' דל"א זאת להחמיר רק להקל משום דרוב נשים אין רואות מ"ת וקשי' דהרי כל הברייתא רשב"ג והוא חייש למעוטא ומאי מהני לדידי' בדיקה. ותירצתי דיש רוב וחזקה דמוקמינן האשה בחזקת היתר וברוב וחזקה ל"ח רשב"ג למעוטא א"כ גם בנ"ד לא היה לרשב"ג לחוש למעוטי נגד חזקת היתר ומדס"ל דראיה ראשונה מן המנין ה"ה לדידן:

ב והנה בעניותי נראה לי להוכיח דיש בזה פלוגתא דתנאי אם ראיה ראשונה מן המנין דהתוס' בנדה ס"ו ד"ה ונאמנת חלקו על רש"י שכתב דרישא רשב"ג דס"ל בג' זימני

הוה חזקה ומ"ה בג"פ מ"ת אסורה לבעלה דלרבי בב' פעמים אסורה ותוס' כתבו דבזה רבי מודה דהוה כוסת ע"י שום או פלפלין דמודה רבי ודברי התוס' צ"ע דבירושלמי יבמות פ' הבא על יבמתו מבואר כדברי רש"י לכאורה וכבר תמה בזה בבית אפרים ס' מ"ז וקצת הרגיש בפני משה וז"ל ירושלמי נבעלת ורואה דם נבעלת. ורואה דם אית תנא תני שניה תבעול שלישית לא תבעול אית תנא תני שלישית תבעול רביעית לא תבעול הוון בעי מימר מאן דאמר שלישית לא תבעול כמ"ד שלישית אין לה כתובה (בנושא אשה ולא ילדה) מאן דאמר שלישית תבעול וכו' כמ"ד שלישית יש לה כתובה ופירש הפני משה דהיא פלוגתא בין רבי ורשב"ג אם בתרי זמני הוה חזקה הרי מבואר כדברי רש"י דלרבי שלישית לא תבעל. ונ"ל לישב דהתוס' יפרשו בירושלמי שניה תבעל חוץ מביאה ראשונה שלישית לא תבעל חוץ מביאה ראשונה דס"ל להאי תנא ביאה ראשונה מן המנין. ותני שלישית תבעל ומשמע חוץ מביאה ראשונה. ומשני מאן דמצרף ראיה ראשונה דלא תלינן שראתה קודם ביאה רק דתלינן בנתחזקה למפרע בדם מח"ת משום דס"ל לשלישי אין לה כתובה ול"א בשעת נשואין ראויה היתה לילד רק עתה היא דאכחשא דתולין החזקה למפרע מ"ה מצרף ביאה ראשונה ג"כ ומאן דלא מצרף ראיה ראשונה דאמרינן עדיין לא נתחזקה משום דס"ל דלשלישי יש לה כתובה דבשעת נשואין עדיין לא נתחזקה ואמרינן עתה היא דאיתכחשא ומ"ה יש לה כתובה ונמצא דהירושלמי אינו סותר לתוס' ועיין תוס' יבמות ס"ה דבממון מודה רבי דבעי ג' זימנא וע' בספרי לאו"ח ס"ס נ"ח מה שתמהתי על דבריהם והארכתי בזה מ"מ אף לפירושו בירושלמי כיון דקיי"ל משלישי אין לה כתובה ה"ה דמצרפין ראי' ראשונה וכדברי הש"ך דלא כמנ"י דאין מצטרפין. ע"כ אין להקל להתירה לבעלה, אך ע"י בדיקת שפופרת נראה להתירה לבעלה הראשון דכבר כתב רמ"א סעיף ג' דהיכא דהרגישה צער וכאב בשעת תשמיש לכ"ע יש לסמוך על הבדיקה בבעל הראשון והטעם דיש עוד סניף להתיר וה"ה היכא שלא בדקה לפני תשמיש דיש סניף שלא להצטרף ראיה ראשונה לכ"ע מהני בדיקה. ובזה מיושב הא דאמרינן בגמרא ראתה דם מחמת תשמיש משמשת פעם אב"ג דקמ"ל דאח"כ אסורה לבעלה ראשון אפילו בבדיקה. משא"כ במשמשת א"ב חוץ מביאה ראשונה מותרת לבעלה בבדיקה עכ"פ: ג ובלא"ה כתבתי בתשובה (עיין סי' ו' אות ד') דנ"ל דרש"י לא החמיר דאינו מועיל בבדיקה לבעל ראשון רק לרשב"ג דהרי הקשה ב"י מה מהני בדיקת שפופרת הלא אין כל האצבעות שוות ותירץ כיון דרוב נשים אין רואות מחמת תשמיש מקלינן וקשיא לרשב"ג דחייש למיעוטא למה מהני בדיקת שפופרת וצ"ל כיון דאיכא רוב וחזקה מהני בדיקת שפופרת דחזקת טהרה מסייע. ולכן

כתב רש"י כיון דאיכא ספק כרת חיישינן והכונה דרש"י כתב חולין קל"ד דבאיסור כרת ל"מ חזקה ע"כ לא סמכינן אבדיקה וזה דוקא לרשב"ג דל"מ רוב רק רוב וחזקה אבל לדידן מהני הבדיקה לבעלה הראשון. מ"מ בנ"ד ודאי מהני בדיקה לבעלה הראשון וכן תוכל לסמוך אבדיקה שכתב בס"ט ובאמונת שמואל להכניס כיס כעין אצבע ואם תמצא בצדדים מותרת וכשתמצא באמצע עוד יש לבדוק בשפופרת כמבואר בפוסקים. גם מה ששאל אם תתעסק ברפואות והרופאים יאמרו שנתרפאה אם תוכל לסמוך על הרופאים הדבר פשוט דבנ"ד שיש ספק אם הוה רואה מ"ת ג"פ רק דפסקינן לחומרא מ"מ ודאי יש לסמוך על הרופאים דשייך לאמור אומן לא מרעא אומנותי' ובשגם דבזה שיכול להתברר שייך סברת הש"ך סי' צ"ח ע"כ יש לסמוך. על דברי הח"ס סי' קס"ד שמורה להקל בכה"ג לסמוך ארופא. וראיתי בדברי כת"ה שמביא דברי הגאון מלבוב בשו"מ קמא ח"ג סי' קל"ו דמייתי דברי התוס' שבועות י"ח דבפירש באבר מת לא משכחת נמצא על עד שלה שחייבת בקרבן ומפלפל בזה לענין רואה מ"ת היכא דנוהגין כקיצור של"ה לפרוש באבר מת ובאמת מתוס' אין שום ראי' דתוס' לא כתבו רק דלא משכחת חיוב קרבן דהוא אותיום אבל לענין דם מ"ת דהוא שיעור אחר אותיום דכדי שתושיט ידה תחת הכר ותטול עד ותבדוק מאן יאמר דפורש באבר מת הוא אחר זה השיעור דאין ראי' מתוס'. אך מסברא כתב דאם שהה כמו רבע שעה הוה אחר דאחר ול"ה רואה מ"ת ובכ"ז צ"ע דבשלמא אם לא נמצא הדם רק אחר השיעור תלינן לקולא דלא ראתה רק אח"כ ולא גרם התשמיש משא"כ כשפירש באבר מת וראתה תיכף בהפרישה דהדם לא הי' יכול לצאת קודם דהשמש עיכב מנ"ל להקל. ועיין בנדה ס' דא"ר אושעיא בשלמא התם אימא שמש עכבה ובתוס' שם ד"ה אימא כתבו דרוב פעמים בא מקודם ובתשמיש דאיכא למימר שמש עכבה טמא מן התורה וה"ה בפורש באבר מת וראתה תיכף י"ל דהוה רואה מ"ת וצ"ע לדינא ובנ"ד כבר כתבתי חו"ד ואין להאריך יותר:

ידידו:

בשולי המכתב עיין ברמב"ם בפ"ח ה' ט' שכתב ואם נקבע לה וסת בימי זיבתה ה"ז חוששת לוסתה. וכתב הה"מ ה"י דאף לרמב"ם אם נקבע וסת בימי זיבתה מתחיל ימי נדה באמצע ימי זיבה ואם ראתה טמאה ז' וע"כ צ"ל דזה דוקא לאחר שתקבע וסת ג' פעמים אבל בראתה פעם אחת בימי זיבה אין לחוש שמא תקבע וסת דאל"כ איך משכחת שומרת יום לרמב"ם בכל זבה יש לחוש שמא קובעת וסת. וע"כ דל"ח רק בראתה כבר ג' פעמים. וע' בחו"ד סי' קפ"ג מה שמתרץ על הרמב"ם מסוגיא דעירוכין ושורש דבריו דלאחר י"ז אין לחוש שמא הוא בימי זיבה דגם בימי זיבה קובעת וסת כנ"ל ואף דזה

דוקא בג' פעמים כמו שהוכחתי מ"מ י"ל דהאשה תספור מראי' זאת ולכשתראה עוד ראיות ביום זה תקבע וסת למפרע כדמוכח מש"ך סי' קפ"ז ס"ק ט"ז דהוסת נקבע למפרע והוכחה לזה מדברי התוס' יבמות ס"ה סוף ד"ה איהו שתקה ומ"מ צ"ע דהרמב"ם פסק בה' הנ"ל דוסת שנקבע בימי זיבה נעקר בפעם אחת. וא"כ עדיין תהא מקולקלת דלא תדע שמא נקבע בימי זיבה ונעקר בפעם אחת או נקבע בימי נדה ולא נעקר בפעם אחת. ושמא רמב"ם לא מיירי רק בראיות ג' פעמים בימי זיבה:

שבתי וראיתי דהגאון מליסא הבין בדברי רמב"ם דזה דוקא בימי זיבה שאינם סמוכין לימי נדות דהיינו שלא ראתה בימי נדות. ולפ"ז אין ראי' שאינה צריכה לחוש לפעם אחת. דמ"מ משכחת שומרת יום בימי זיבה הסמוכין לימי נדות אבל מפשטות לישנ' דרמב"ם לא משמע דמיירי דוקא בימי זיבה שאינם סמוכין לימי נדות ושוב מצאתי בנוב"י תניינא סי' צ"ג הוכיח כדברינו דמיירי בג' פעמים והבין כדברינו עיי"ש. וע' בחו"ד מה שהקשה גם לתי' שלו דאמאי בראתה ד' פתחה ט"ז ולרמב"ם עדיין צריכה י"ז שמא ג' היו ימי זיבה ויום אחד תחלת נדה והנ"ל דלכאורה קשיא לרמב"ם דלדידי' לעולם ז' ימי נדה ואחריהם י"א ימי זיבה. א"כ ברואה ראי' אחת הו"ל לומר כיון דרוב ימי' ימי זיבה אותו היום הוא מן הרוב. ובשלמא לרש"י ל"ה רוב ימי זיבה כיון דל"ה ימי זיבה רק הסמוכים לימי נדה אבל לרמב"ם קשיא. ולכאורה י"ל דהימים הוי קבוע ולא אזלינין בתר רובא כמ"ש המג"א סי' שמ"ד לענין הולך במדבר. אבל לפמ"ש הפמ"ג שם דהוי קבוע דאורייתא כיון דניכר לכל העולם אימת שבת. א"כ באשה זו דלא ניכר אימת ימי זיבה ל"ה קבוע דלא ניכר ימי'. ואינו דומה לט' חניות וצ"ל כיון די"א ימי זיבה די' שעתה מטעם דאז אינה מוחזקת בדם כמבואר במשנה ד' ל"ט, א"כ כשראתה הוי ספק השקול ולא אזלינין בתר רובא כיון דבימי זיבה אינה מוחזקת בדם והנה אם ראתה בימי זיבה אם אח"כ בימי ספירה מוחזקת בטהרה. עיין בנוב"י קמא סי' נ"ז דתלי לה בפלוגתא שבין רש"י ותוס' זבחים כ"ט ובנוב"י תנינא סי' קכ"ז הרגיש מגמ' ס"ח ע"ב בנדה דלר' אליעזר כשבדקה ביום ראשון מימי ספירה אח"כ בחזקת טהרה עיי"ש. ולר' אליעזר דס"ל בבדקה ביום ראשון ושביעי מהני משום דהוי בחזקת טהרה אבל עכ"פ בעי פסיקת טהרה ובדיקת יום ראשון דלא כדעת הדגול מרבבה דסגי בפסיקת טהרה לבד (וע' מש"ל סי' י"א אות כ"א וסי' י"ב אות ו') אבל אם לא בדקה יום ראשון ל"מ. דיום ראשון מימי הספירה ודאי מוחזקת בדם אבל בשומרת יום אינה מוחזקת ביום הספירה כדמוכח מזבחים שם לה מוחזקת בטהרה. והתוס' שחלקו על רש"י לא חלקו אלא בזבה גדולה אבל לא בשומרת יום. ולפ"ז כשראתה ב' כשאתה מסופק חיישינן ליום ראשון שמא ימי זיבה מטעם רוב

או שמא ימי נדה מטעם דבימי זיבה אינה מוחזקת בדם ועל יום הב' חיישינן שמא ימי נדה. דאף שיום ראשון מימי זיבה ל"ה רק שומרת יום והוי' יום הספירה ג"כ בחזקת טהרה. ולכן עדיף יותר לומר שהיא בימי נדה אבל בראתה ד' לא מספקינין בג' ימי זיבה והד' לימי נדה דכיון דראתה ג' ימי זיבה הו' זבה גדולה ויום ראשון מימי ספירה מוחזקת בדם ועל כן אזלינן בתר רוב דהוי ג"כ מרוב ימים ימי זיבה ול"ש דאינה מוחזקת. דאם היא זבה גדולה מוחזקת בדם ביום ראשון לכ"ע ועל כן לא מספקינן רק שמא ב' ימים ימי זיבה ויום ג' ימי נדה דבב' ראיות ל"ה זבה גדולה ובחזקת טהרה עומדת. ושוב הוי ספק השקול וזה ישוב נכון ודוק:

סימן מג

ב"ה פרעמישלא:

"הברכה והישועה" לפ"ק:

שלום וברכה לכבוד חתני הרב הה"ג החריף ובקי בכל חדרי תורה המפו' מ' נתן לעווין נ"י. כעת אבד"ק פאקשאן והגליל:

א ע"ד קושיתך בפסחים ס"ז בהא דילפינן פסח שהותר בציבור מקרא דיאמר זב ומצורע ואל יאמר טמא מת וכו' אלא יש לך שעה שזבים ומצורעים משתלחין ואין טמא מת משתלח ודילמא קרא אתיא לטומאת התהום שהותר בטמא מת ולא בזב כדאמרי' פסחים פ"א וע"ז בנית דברי פלפולך ואמנם כתבת דבמצורע לא משכחת טומאת התהום ובזה תירצת דברי אביי דמקשה יאמר זב ואל יאמר מצורע ויוכיח מקרא דזב ג"כ אינו משתלח וקשיא לדבריו למ"ל זב יאמר טומאת מת ואל יאמר זב וקשה קראי אהדדי ותירצת דזב קמ"ל דמשתלח אף בטומאת התהום משא"כ טמא מת. ובזה ישבת קו' תוס' ד"ה אלא אר"ל דלר"ל דס"ל טומאת התהום במת יליף מאו בדרך בנזיר דף ס"ד יליף מקרא דלנפש דטומאת התהום לא הותרה רק במת ולא בזב ומצורע ואין מיותר קרא דלנפש ולכן הוצרך ליליף מקרא דוישלחו דלדידי' ל"ק קו' אביי יאמר זב ואל יאמר מצורע דליכא למדרש לזב שאינו משתלח דא"כ סתרי קראי וליכא למימר קרא דזב למעט טומאת התהום דכבר יליף מלנפש אבל ר"ש י"ל דס"ל הלכה בנזיר דוקא טומאת מת וא"צ קרא לזב דטומאת התהום טהור דבלא"ה ליכא למילף מטומאת מת דאין דנין ק"ו מהלכה ואייתר לנפש דציבור עושין כתי' אביי. הנה הפלפול נכון ובמקצת כבר זכה בא"ח. אך אתה הוספת דברים בהשכל ודעת. ואמנם גוף קושיתך דילמ' קרא אתיא לטומאת התהום הנה לפי המבואר בסוגיא ד' פ"א דדוקא לאחר זריקה אם נודע טומאת התהום פטור מפסח שני או אחר שחיטה אז הציץ מרצה א"כ קצת רחוק דמקרא משמע

דטמא מת א"צ שילוח ואף לכתחלה שוחטין אך לדעת הרמב"ם פ"י מ"ה שכ' הכ"מ פ"ו מק"פ הי"א דאף לכתחלה שוחטין לו ק"פ קושייתך חזקה:

ב ונראה לישב הנה לפי המבואר בלשון הרמב"ם פ"ו מק"פ הי"א טומאת התהום לא הותרה רק אם אפשר בדרך רחוק שלא נטמא אבל אם ודאי נטמא לא הותר טומאת התהום אף בפסח ובש"ש שמעתתא ה' פרק ג' הרחיב הדיבור. והנה מפשטא דמתניתין דנזיר ס"ג דמבואר דחזקת הטמא טמא מפני שרגלים לדבר משמע דטומאת התהום לא הותרה רק בספק כמו שהביא ג"כ בש"ש שם. ומה דהביא בש"ש לשון תוס' נזיר ס"ג שכ' שא"א שלא נגע עיין תוס' נדה ה' ד"ה אא"א שפרשו לשון אי אפשר שלא נגע היינו קרוב לודאי. וכן י"ל בטומאת התהום אולם מה דקשיא לשב שמעתתא מהא דמייתי בגמ' בזבה שהיא שומרת יום וראתה פטורה מפסח ב' וס"ד מפני שהיא טומאת התהום והרי היא טמאה בודאי למפרע ודא קו' רבתי לשיטת הרמב"ם. נ"ל לישב דהנה דעת החו"ד סי' קצ"ו דאם אשה תראה בימי ספירה דם בלא הרגשה סותרת מנינה והסדרי טהרה מפלפל בזה ובתשו' חסד לאברהם סי' נ"ח וח"ס חלקו עליו והיוצא מדבריהם ומסדרי טהרה סי' קצ"ד ס"ק ד' דלשיטת הרמב"ם דמה שראתה מחמת קושי ולד עולה לספירה ה"ה מה שראתה בלי הרגשה ומ"מ סותרת מדאורייתא מספק שמא ארגשה ולא אדעתה כמו שכ' הר"ן בחדושי נדה דף נ"ב לשיטת רש"י. ומעתה י"ל דלמ"ד דטעמא דר' יוסי דפטורה מפסח שני בשומרת יום שראתה מיירי שראתה בלא הרגשה דמדאורייתא סותרת מספק דלמא ארגשה ולא אדעתה וכיון דהוי טומאת ספק הותרה טומאת התהום. ובהכי מיושב מה דקשה טובא בסוגיא דנקט ר' יוסי הדין באשה שומרת יום, כנגד יום ולא נקט בזב בשביעי שלו דפטור מפסח שני להנ"ל נכון דדוקא בזבה דאינה טמאה רק בהרגשה ושלא בהרגשה אינה סותרת רק מספק הותרה טומאת התהום משא"כ בזב דטמא שלא בהרגשה הוי טומאה ודאי ולא הותר טומאת התהום (ולמסקנא דגמ' דסבר מכאן ולהבא טמא באמת צ"ע אמאי נקט בזבה) והענין יקר בישוב הקו' על הרמב"ם שהקשה בש"ש ומעתה מיושב קושיתך דלוקי קרא דוישלחו מן המחנה דטמא מת אינו משתלח בטומאת התהום משא"כ זב ומצורע דכיון דבזב דכתיב בקרא הוה טומאה ודאי וטומאה ודאי לא הותרה בטומאת התהום אף בטמא תת וא"ל דגם בזב משכחת שיסתור בספק אם הי' באונס ומשכחת טומאת התהום אבל עיין בנדה ל"ג דאף ראית אונס סותר בזב בודאי. ולא משכחת טומאת התהום ודו"ק. ובענין אם ראי' שלא בהרגשה סותר הספירה הארכתי בתשו' להלכות נדה בפלפול עצום (ע' לעיל סי' י"א) אחת היא מה דקשה לי לפמ"ש תוס' ריש נדה ובדף י"ז דספק טומאה בר"ה דוקא בטומאת נגיעה ולא

בזב ונדה טומאה היוצאה מגופו. א"כ דילמא קרא דוישלחו מו המחנה דיש לך שעה שזבין משתלחין ואין טמאי מתים משתלחין קאי לנטמא בספק טומאה בר"ה דטמא לנפש אין משתלח וזב ומצורע משתלח אבל לק"מ דספק טומאה בר"ה לא מיקרי טמא כלל רק טהור גמור. עוד י"ל לפמ"ש תוס' סוטה כ"ח בשם ירושלמי דטעם ספק טומאה בר"ה טהור משום דטומאה הותרה בציבור גם אם נפרש כן מוכח מזה דציבור אין נדחין לפסח שני:

ג ודע דבמ"ש לעיל דאף בשומרת יום כנגד יום אם, ראתה שלא בהרגשה ביום הב' טמאה מספק מדאורייתא דילמא ארגשה ולא אדעתא לפמ"ש בסדרי טהרה אף למסקנת הר"ן בחידושיו ד' נ"ב דל"ח בכתם בשומרת יום דילמא ארגשה ופטורה מקרבן דוקא בראתה ב' ראיות דלא איתחזקה בזבה גדולה אבל באיתחזקה בזבה גדולה חיישינן מדאורייתא א"כ בשומרת יום י"ל דל"ח מדאורייתא. ודוקא בספירת זבה גדולה (וע' ס"ס הקודם מ"ש בזה) אך בגוף הדבר י"ל דאין חילוק בין זבה גדולה בימי ספירתה לזבה קטנה ואכ"מ להאריך. שוב ראיתי דהפלפול שכתבתי לעיל לישב דברי הרמב"ם ליתא דמדויל ידי' משתלם שפסק בפ"ו מק"פ ה"ג דזב ששחטו עליו בז' שלו ואח"כ ראה פטור מפסח שני וע"כ ס"ל טומאת התהום הותרה בזב אף בודאי טמא וכ"כ בצל"ח א"כ שוב קשה על הר"מ דבסוף פ"ו משמע דס"ל דטומאת ודאי לא הותר בטומאת התהום ובזב ס"ל טומאת ודאי הותר בפסח. וע"כ צ"ל כמ"ש באורח מישור ובש"ש דט"ס בדברי הרמב"ם. ואמנם דברי הר"מ נכונים בפשיטות דמ"ש הר"מ דהיכא דאיכא למיתלי שלא נטמא הותר טומאת התהום ומשמע דטומאה ודאי לא הותר הוא דוקא שישחוט לכתחלה כמו שכ' הכ"מ דבטומאת התהום בנטמא ודאי לא הותר רק אם כבר זרקו עליו ונודע אח"כ וכ"כ במרכבת המשנה פ"ו מק"פ וכ"ז דלא כמ"ש בש"ש ואורח מישור ולפמ"ש מיושב קו' הש"ש בפשיטות. אמנם הי' מקום לישב דברי הר"מ דהנה רש"י בזבחים כ"ב כ' דטומאת התהום דזיבה משכחת לה בראה בין השמשות (ומשמע מרש"י ג"כ דטומאת התהום לא הותר רק בספק טומאה וצ"ע מרש"י דנזיר משמע דטומאת התהום אף בודאי נטמא הותר וכן מבואר בפסחים ושמא גם דברי רש"י יש לישב כעין שכתבנו לעיל בדברי הר"מ) והתוס' דחי דברי רש"י דלא מיקרי זאת טומאת התהום כיון שנודע קודם שחיטה ולפ"ז י"ל דזב בשביעי או שומרת יום בשני בבין השמשות דהוי ספק דאם הוי לילה אינה סותרת ספירתה וכן זב בליל שאחר יום השביעי שפיר הוי טומאת התהום ומיירי הר"מ במ"ש בזב בשביעי ואח"כ ראה היינו בביה"ש דלר' יוסי דס"ל מכאן ולהבא טמא בביה"ש דיום השביעי ל"ה טומאת התהום ומ"ה אמרינן בפסחים דלר' יוסי דס"ל מכאן

ולהבא לא משכחת טומאת התהום אבל לדידן דפסקינן דסותר למפרע בביה"ש דיום השביעי שפיר הוי טומאת התהום. והמובחר כמ"ש לעיל ועכ"פ נסתרו דברי הפלפול שכתבתי לעיל כיון דבזב נמי משכחת טומאת התהום גם בספק ומ"מ אחר שהרבה יש לבנות ולסתור לא מנעתי מלכתוב זה:

ד והנה כתבת דבמצורע לא משכחת טומאת התהום וכן כתבת בשם הצל"ח וקצת יש להסתפק בכהן שטיהר מצורע ושחטו וזרקו עליו. ונודע שהכהן הי' חלל ומבואר ברמב"ם פ"ט ה"ח מצרעת דחלל ל"מ לטמא מצורע וה"ה לטהר וגם מבואר דאף שנרפא מצרעתו אפי' כמה שנים כל שלא אמר כהן טהור הוא הוי מצורע אולי הי' זאת טומאת התהום דאף שנודע פסולו עפ"י עדים מ"מ לענין זה המצורע הוי טומאת התהום אם העדים שהוא בי"ג לא ידעו אם טיהר את המצורע וע' תוס' זבחים כ"ב מ"ש תוס' דאם אמרו לו שנטמא בין השמשות הרי ידעו עדים ובטהרת הקודש מ"ש לתרץ שיטת רש"י. אמנם י"ל דאם טיהר המצורע ואח"כ נודע שהוא חלל המצורע טהור כמו שהעבודה כשר אך במנ"ח מ' קס"ט כ' דנגעים לא דמיא לעבודה ולמ"ד במכות י"ב בטלה כהונה. וכן פוסק הר"מ ה"ה בנגעים ל"מ מה שטיהר כהן חלל. וע' ירושלמי פ"ח דתרומות דהיא פלוגתא בין ר' יוחנן ורב ולר' יוחנן בנגעים מהני טהרת החלל. ולפ"ז לר"י לא משכחת טומאת התהום במצורע ולדידן דפסקינין כרב משכחת לה ודוק. ונ"ל ברור דאם הי' נזיר ונטמא בחרב הרי הוא כחלל דלשיטת הרמב"ם ל"ב הזי' שלישי ושביעי וחידוש הוא בנזיר ושחט וזרק הפסח ונשאל על נזירותיו וכ' בספרי חאו"ח סי' ד' בש"ה דשוב טמא למפרע הוי טומאת התהום ופטור מפסח שני:

ה ושוב נ"ל בדעת הרמב"ם דפסק טומאת התהום אף בזב דלא כסוגיא דפסחים י"ל טעמו ונימוקו. הנה הלכה נאמרה בטמא מת או למ"ד שנלע"ד בדרך רחוקה מ"מ יש ללמוד זב מטמא מת. דמה דאמרינין בפסחים ס"ז זב חמור ממת שכן טומאה יוצאה מגופו י"ל עיקר החומרא בזב ממת שכן מטמא משכב ומושב ומטמא כלי חרס בהיסט כמ"ש תוס' שם. אך הגמ' נקט חומר יוצאה מגופו דמה"ט גופא לא ילפינן טמא מת שיעשה משכב ומושב והנה טמא מת חמור מזב שכן טעון הזי' ג' וז'. ולעומת זה חמור זב מטמא מת בב' חומרות שעושה משכב ומושב ומטמא כלי חרס בהיסט ואין ללמוד זב מטמא מת לענין טומאת התהום. ולפ"ז לפי המבואר במגילה ח' ע"ב דאף זב שראה בימי ספירתו סותר הספירה ומשכב ומושב טמא למפרע מ"מ כלי חרס בהיסט אינו טמא למפרע עיי"ש א"כ זב ביום השביעי ששחטו וזרקו עליו ואח"כ ראה כיון דכלי חרס בהיסט אינו טמא למפרע הוא שוה לטמא מת דזה יש לו חומר שטעון הזאה ג' וז' וזה

יש לו חומר משכב ומושב ושקולין הן. ולכן מסתברא דהלכה הי' הן על טמא מת והן על זב הנ"ל דשוה לטמא מת ולכן לא סמך הרמב"ם על סוגיא דפסחים וסתר זאת מקמי סוגיא דמגילה דאינו מטמא כלי חרס בהיסט למפרע ודוק הגם שיש להתישב ולא באתי רק לעורר הענין: ו והנה דרך אגב נ"ל פרפרת נאה בדעת הרמב"ם דפסק דטמא מת בז' שלו אף שטבל אין שוחטין וזורקין עליו וגרע משאר טבול יום ויליף זאת מקרא דטמא לנפש. והקשו עליו דהרי קרא איצטריך לנפש דציבור עבדי בטומאה כמסקנת אביי בדף ס"ז ע' בצל"ח ומפורשים. ונ"ל דהקשיתי בספרי לא"ח סי' מ"א אות ג' מה מקשה אביי יאמר זב ואל יאמר מצורע וקשה דאם לא יאמר מצורע נימא שיקוץ בהרתו ויעשה פסחו דמה דמשני בשבת קל"ב דמחוסר טבילה אין מספיק דיטבול ושוחטין וזורקין על טבול יום ומה דמשני שם דל"ה בעידנא אין מספיק למה שכ' תוס' זבחים ל"ג דעשה דכרת דוחה ל"ת ועשה אף שלא בעידנא ועיי"ש אות ה' ואמנם כתבתי בדרוש לשבת שובה תרל"ז דמצורע בימי חלוטו ל"מ קציצה, ובעי ספירת ז' ותגלחת וצפרים ואין הקושיא יקוץ בהרתו רק על מצורע בימי הסגרו והנה שיטת רש"י מ"ק ז' דמצורע בימי הסגרו לא טעון שילוח חוץ למחנה ותוס' הקשו עליו ממגילה ח' דמבואר שם דטעון שילוח וכ' הריטב"א לישב דאין לו שלוח ממש רק יש לו ענין שלוח שאין לו לצאת חוץ בין בני אדם אבל זה דוחק: אמנם נראה לישב דבמגילה ילפינן מדכתיב כל ימי לרבות מצורע מוסגר לשלוח וזה למ"ד דרשינן כל עיין ברש"י דכל אתא לרבות א"כ רש"י במ"ק מבאר הפלוגתא שם למ"ד לא דרשינן כל ובמגילה ע"כ קאי למ"ד דרשינן כל ומעתה הכל נכון דהנה ר' יוחנן דריש כל לאיסורא ולא למלקות כמ"ש תוס' פסחים ע"ד דמה"ט ס"ל לר' יוחנן ח"ש אסור מה"ת ור"ל ס"ל ח"ש מותר מה"ת דקרא אסמכתא בעלמא יומא ע"ד וע"כ לא דריש כל (ע' אבני מילואים סי' ד' דגם חלב כוי לר"ל אינו אסור מה"ת) וע' במלא הרועים שכ' דר"ל דריש כל וזה ליתא כדכתיבנא. (מיהו לפמ"ש תוס' נדה ע"ג ד"ה ת"ל קצ"ע דברינו ודוק):

והנה ר"ל יליף מוישלחו יש לך שעה שטמא מת אין משתלח רק זבים ומצורעים. והקשה עליו אביי לשיטתי' יאמר זב. ואל יאמר מצורע וליכא למימר דאם לא יאמר מצורע נימא שיקוץ בהרתו כיון דר"ל לא דריש כל ס"ל מצורע בימי הסגירו לא טעון שילוח. וע"כ קרא דוישלחו אתא למוחלט ומוחלט בלא"ה לא יקוץ ולא יועיל דבעי ספירת ז' ומה מהני אם יקוץ בע"פ דקודם ע"פ ודאי אסור לקוץ דהמצוה לא חלה עליו ושפיר הקשה אביי לשיטתי' ומשני לשיטה זו ע"כ יליף מקרא דלנפש אבל הרמב"ם דפוסק כר' יוחנן דח"ש אסור מה"ת ודריש כל לאיסורא ושפיר פסק מצורע מוסגר טעון שלוח וי"ל קרא דוישלחו

קמ"ל דבמצורע מוסגר טעון שלוח ולא יעשה פסח ולא יקוץ בהרתו ולא קשיא קו' אביי ושפיר יליף הרמב"ם מקרא דוישלחו דציבור אין נדחין וקרא דלנפש אתיא דטמא מת בשביעי שלו אין עושה פסח ודוקא בטמא מת דטעון הזי' ולא בשאר טבול יום והוא ישוב נכון ודוק: ז ולפמ"ש דאף דמצורע בימי הסגרו טעון שלוח ילפינן מכל י"ל דאינו לוקה בנכנס לירושלים ובזה הרבה יש לפלפל בסוגיא ולישב קו' אמרי צרופה ונחלת יעקב על קו' אביי יאמר זב ואל יאמר מצורע דילמא בזב נמי משכחת שיעשה פסח כגון שהי' טמא מת ונעשה זב דאמרינן הואיל ואישתרי אישתרי ובמצורע לא משכחת שיעשה פסח דאסור לכנוס לירושלים וע"ז לא אמרינן הואיל ואישתרי אישתרי דטמא מת לא נאסר מעולם לכנוס לירושלים ול"ש הואיל כמ"ש תוס' בזבחים ל"ג א"כ משכחת זב שיעשה פסח ולא מצורע וא"ל דמצורע יכנוס לירושלים דעשה דוחה ל"ת דהרי יש כאן עשה דוישלחו ול"ת דלא יטמאו את מחניהם וגם ל"ה בעידנא ולתוס' חולין ר"פ אותו ואת בנו אין עשה שיש בו כרת דוחה לתו"ע ואיך יאכל פסחו דאינו נאכל אלא בירושלים ול"ש הואיל ואישתרי משא"כ בזב. אמנם אם נאמר דקרא דכל צרוע משמע אף מצורע מוסגר ומ"מ אינו לוקה בנכנס לירושלים י"ל דקיל ואינו דינו כעובר בעול"ת ועשה דוחה ושייך גבי' הואיל ואישתרי בנטמא בטמא מת ואח"כ נסגר בע"פ. ואין חילוק בינו לזב איברא דאני בלא"ה מסופק בדין זה אם רואין המצורע בע"פ אחר חצות דאם נימא הואיל ואישתרי ע"כ מטמא בטמא מת ואחר חצות נעשה מצורע דבעינן שעה הראוי להיתר הראשון כדאמרי' ביבמות ז' ע"ב אולי אז אין רואין מצורע כמו ברגל וצ"ע וע' בירושלמי ה"ה פ"א דמו"ק דאמרינן שם ערב הרגל ביניהם ומשמע דאף ערב הרגל אין רואין נגעים. שוב הראה לי חתני בספר חמדה גנוזה חדושי פסחים שכ' דמשנה שלימה במס' נגעים אין רואין הנגעים בעיו"ט. וזה טעות אך אולי כיון להירושלמי:

ח וע"ד אתרוג כשר שנתערב עם אתרוג ערלה אם מותר לברך על שניהם דיש אחד כשר ביניהם או כיון ששניהם אינם ראוים לאכילה מספק אינו יוצא אף אם יטול שניהם כיון שאין לו בהם היתר אכילה.. כבר האריך בדין זה בקהלת יעקב אלגזי אות ס' סי' רל"ג והנה בראשית ההשקפה הי' נראה בפשיטות דיוצא באתרוג זה דהרי ביבמות מ"א אמרינן בהא דקידש אחת מב' אחיות דחולצת והרי אינה עולה ליבום ומשני דאם יבא אלי' ויאמר בת יבום היא וה"ה בב' אתרוגים דבעי ראוי' לאכילה אם יבא אליהו ויאמר איזה הכשר ראוי לאכילה. וע' בבית מאיר בצלעות הבית סי' א'. שהקשה בהא דיבמות אהא דאמרינן בב"ב פ"א דכל שאינו ראוי לקרי' מחמת ספק קרי' מעכבת והוי אינו ראוי אף דשייך שם ממנ"פ ותי' דבב"ב הוי ספיקא דדינא ול"מ סברת אם יבא אליהו משא"כ

בהך דיבמות מ"א דהוי ספיקא דמעשה מהני סברת אם יבא אליהו עיי"ש, א"כ בב' אתרוגים שנתערבו דהוי ספיקא דמעשה מהני סברת אם יבא אליהו. וע' בספרי לא"ח סי' ח' בש"ה ד"ה והנה מה שכתבתי בזה:

ובקהלת יעקב כ' דאינו יוצא והביא ראי' מפסחים פ"ח דאמרי' שם בשכח מה אמר לו רבו מביא וכו' ובשכח רבו מה אמר לו שניהם יצאו לבית השריפה ופטורים מפסח ב' ואמרינן שם ל"ש אלא אם שכח אחר זריקה אבל אם שכח לפני זריקה חייב בפסח ב' הואיל דבעידנא דזרוק ל"ה ראוי לאכילה וקשיא הרי עכ"פ אחד מב' ראוי לאכילה לבעלים רק שלא נודע איזה הוא וע"כ הואיל דמחמת ספק אינו ראוי לאכילה חייב בפסח ב' וה"ה באתרוג עיי"ש. ואמנם לפי מה שהוכחתי מיבמות מ"א דלא כדבריו קשיא בהך דפסחים אהך דיבמות. ונראה דלק"מ דנחזי אנן הנה בפסח עיקר מצוה היא האכילה ולכתחילה בעי אכילה ורק דבדיעבד אכילת פסחים לא מעכבא ובעינן מ"מ ראוי לאכילה והיכא דמחמת ספק אינו ראוי לאכילה אינו יוצא ידי פסח וכן בב"ב פ' בקונה אילן מביא ואינו קורא ומקשה והא אינו ראוי לקריאה אף דהיא מחמת ספק וממנ"פ אם חייב בבכורים הוא ראוי לקריאה מ"מ כיון שהקריאה חלק מהמצוה אינו יוצא בדיעבד רק אם הוא ראוי לקריאה והיכא שא"ר מחמת ספק קרי' מעכבת משא"כ בהך דיבמות מ"א הכי בעינן לכתחילה חליצה ויבום ואנן ל"ב רק חליצה רק שיהי' ראוי ליבום ומ"ה כיון דמחמת ספק ראוי ליבום ואין החסרון רק מצד ידיעתינו ואלו יבא אליהו ויאמר הי' ראוי לא מיקרי זאת אינה ראוי וכן נראה קצת מדברי הבית מאיר בתשו' הנ"ל שמחלק בהכי א"כ באתרוג דומה להך דיבמות דהכי בעינן אכילה באתרוג רק שיהי' ראוי לאכילה ומחמת ספק מיקרי ראוי לאכילה משא"כ פסח דומה להך דב"ב דבעי לכתחלה קרי' ומחמת ספק לא מיקרי ראוי וזה חילוק וישוב נכון לדינא:

ט והנה אתה הבאת ראי' דאינו יוצא מערובין ל"ו דאמרי' שם בב' ככרות אחת טמאה ואחת טהורה ואמר עירבו לי בטהורה בכל מקום שהוא דל"מ העירוב לכ"ע דל"ה סעודה הראויה מבעוד יום. אף דממנ"פ איכא ככר טהור כיון דאינו ראוי מחמת ספק וה"ה באתרוג. ולפי דבריך קשה מיבמות מ"אאהא. אבל לק"מ דבעירוב הטעם דדעתו ודירתו של אדם במקום שמזונותיו שם וכמו ששכב שם דמי ואם אינו יכול לאכול אף שהוא מספק אסור מ"מ אין דעתו ודירתו שם וע' במגיד פ"ו מעירובין הי"ג משא"כ בחליצה דבעינן ראוי ליבום מגזה"כ ואם האשה שבאמת צריכה חליצה עולה ליבום רק שאנחנו אין יודעין עכ"פ היא ראוי' באמת וה"ה באתרוג דבעינן לכם שיהי' ראוי לאכילה האתרוג שיוצא בו הוא באמת ראוי לאכילה. ומטעמא שכתבתי נ"ל דבעירוב בב' ככרות אחת

טמאה ואחת טהורה ל"ה עירוב כלל כיון דאסור מספק אין דעתו ודירתו כלל וכן דעת הרשב"א דלא כמו שהביא ביד דוד בשם שעה"מ דהוי חמר גמל:

וע"ד קושיתך בענין זה מש"ס דפסחים פ"ד דס"ל לת"ק ועצם לא תשברו בו בכשר ולא בפסול רבי אומר ראוי לאכילה חייבין עליו ואיכא שם כמה אוקימתות במאי פליגי ולימא דפליגי בנתערב פסח כשר עם פסול דלרבי א"ח אף אם שבר ב' עצמות שוות מב' פסחים כיון שאינו ראוי לאכילה מספק משא"כ לת"ק ויפה הערת. שמא י"ל דמדאורייתא ראוי לאכילה נהי דזה א"ל דאם לא יצא ידי פסח יקח מזה כזית ומזה כזית ויאכל דעשה דוחה ל"ת דאכילת פסח פסול דומה למה שאמרו בזבחים צ"ו ביקדש להיות כמוהו וכ' בשאג"א וט"א לשיטת התוס' אף דעשה ול"ת ל"ה בגוף אחד עשה דוחה לל"ת דמ"מ בנתערב הוי דחיית העשה בפשיעה אינו דוחה כמ"ש תוס' עירובין ק' מ"מ י"ל כיון דהי' אוכל מצה ומרור ביחד ורק דמצות אין מבטלין זא"ז א"כ הכזית דפסח הפסול בטל. ונהי דמדרבנן ודאי אסור לאכול דאין מבטלין איסור לכתחלה מ"מ מדאורייתא מותר באכילה והו"ל ראוי מדאוריי' והא דאמרינן בפסחים פ"ח ע"ב דאם לא נודע איזה פסח שלו שניהם יוצאים לבית השריפה י"ל דהוא מדרבנן. והא דאמר אביי שם דבנודע קודם שזרק חייבין בפסח ב' צ"ל כיון דבשעת זריקה הי' אסור באכילה מדרבנן הזריקה הי' שלא כדין ולא יצא ידי פסח או שמא ס"ל לאביי אין מבטלין איסור לכתחלה מה"ת (וע' לעיל ח"ר ס"ס קכ"ו שהארכתי בענין זה). ולפי שכ"ז דרך פלפול אקצר ואומר שלום:

והנני חותנך אוהבך:

סימן מד

ב"ה פרעמישלא תר"ן לפ"ק:

לכבוד הרב הה"ג חריף ובקי בכל חדרי תורה המפורסם מ' שרגא פייבל ראהאטין נ"י האבד"ק זלאטשוב יע"א:

א אשר הקשה כ"ת אהא דאמרינן בנזיר נ"ג רובע עצמות ורביעית דם לתרומה וקדשים אבל לא לנזיר ועושה פסח ופי' המפרש דהמאהיל על רובע עצמות או רביעית דם טמא לתרומה וקדשים ולא לעשות פסח א"כ מאי מקשה בפסחים ע' אהא דסכין שנמצא בי"ד שוחט בה מיד. קופץ שונה ומטביל מ"ש סכין דמטביל דחזי לפסח קופץ נמי חזי לחגיגה, אמאי לא משני דחיישינן שהבעלים נטמאו ברביעית דם והסכין טבלו משום דחייבין בפסח משא"כ בקופץ דבחגיגה אסורין ומ"ה לא טבלו אותו נלפע"ד לתרץ לפ"מ דאמרינן בזבחים צ"ט ע"ב דאף דאונן אסור בקדשים מ"מ בפסח איידי דאוכל פסח אוכל

נמי קדשים וכיוצא בזה אמרינן בחגיגה כ"ה ע"ב אף דבודקין בית הפרס לעושה פסח ולא לאוכל תרומה מ"מ בדק לפסח אוכל ג"כ בתרומה ה"ה די"ל דנטמא באהל ברביעית דם אף דטמא לקדשים מ"מ בליל פסח איידי דאוכל פסח אוכל נמי קדשים ולכאורה יש לחלק דבשלמא בהך דאונן או בית הפרס דהוה רק מדרבנן י"ל כיון דלא העמידו דבריהם במקום כרת ואוכל בפסח אוכל נמי בתרומה שלא יהי' זלזול לתרומה. אבל ברביעית דם דהוה הלכה למשה מסיני ומ"מ לענין פסח אוכל. ע"כ בחגיגה אינו אוכל מידי דהוה אפסח הבא בטומאה דלא מייתי חגיגה אך ברמב"ם פ"ג מטומאת מת ה"ג מבואר שרביעית דם אינו מדין תורה שכל טומאה שאין הנזיר מגלח עלי' אינה מן התורה הגם שי"ל דהרמב"ם כשטתי' דקרי להל"מ ד"ס. וכ"כ בפ"ג מביאת מקדש הי"ג שכל טומאה שאין הנזיר מגלח עלי' אינו חייב אביאת מקדש עיי"ש בכ"מ שעל הלכה מפי הקבלה אינו חייב אביאת מקדש (ועמ"ש בספרי ב"י חיו"ד ח"ר סי' קל"ב אות א"ג בענין זה). אך מדברי המל"מ פ"ה מנזירות נראה שהבין כפשוטו שהרי הקשה ארמב"ם ממ"ש פ"ה מנזירות דנזיר לוקה בטומאת עצמו אף בטומאה שאינו מגלח עלי' ואם ל"ה דאורייתא איך לוקין עלי' ואף שהר"נ בשבת ר"פ כלל גדול כ' הטעם דמעביר ד' אמות חייב משום דהוה כמוציא מרה"י לרה"ר הא לאו הכי אין עונשין על הלמ"מ הרמב"ם לא יסבור כן. שהרי פוסק בפ"ו מביאת מקדש. ערל שעבד עבודה לוקה. דרש"י כ' בסנהדרין פ"ד ע"א דלא לקי שהוא מדברי קבלה ודברי רש"י צ"ע. שהרי מסקינן בתענית י"ז ע"ב דהלכתא גמירי לה ופרש"י ואתי יחזקאל ואסמכינהו אקרא ואיך פרש"י דהוה דברי קבלה אך רש"י ס"ל כר"נ הנ"ל דאהלכה למ"מ לא לקי אבל הרמב"ם יסבור דלקי אהלמ"מ ולכן ס"ל דערל שעבד עבודה לוקה. אך דצ"ע על רש"י והר"נ דס"ל דאהל"מ אין עונשין ואמאי פרוע ראש במיתה כדאמרינן בתענית שם. והרי פרוע ראש נמי לא כתיב רק ביחזקאל. והיא מהלכה למשה מסיני ואמאי הוא במיתה בידי שמים. ומשמע דכש"כ דלקי. וכן פסק הרמב"ם, בה' סנהדרין פי"ז דאפרוע ראש לקי (מיהו י"ל דשם הי' ההלכה בפירוש שילקה ויחייב מיתה. וכן משמע בתענית כי גמירי מיתה ודוק). וע' תענית י"ז דמסקינן דפרוע ראש לא מחלל עבודה וצ"ע בתוס' בכורות מ"ה ע"ב ד"ה ובשאר דברים שהקשו אמאי נקט שכור ספ"ק דזבחים הו"ל למימר שתויי יין ופרוע ראש וצ"ע מה הקשו והרי זה לא מחיל עבודה:

ב ובדברי הר"נ הנ"ל דאין עונשין מהלכה לא מצאתי מי שביאר דבריו והפרמ"ג בפתיחה כוללת או"ח גם בשושנת העמקים סוף כלל א' הביא דבריו בפשיטות וכ' שם טעם למה עונשין על שיעורין שהם מהלכה הואיל שעיקר הדבר מפורש בתורה וראיתי לאחד

שמביא כן בשם הריטב"א מכות. ולפענ"ד צ"ע גם נראה שהרמב"ם לא ס"ל כן הן אמת דאם הרמב"ם ג"כ יסבור כן ניחא הא דפסק פ"ג מביאת מקדש דאין חייבין על ביאת מקדש רק אדבר שמפורש בתורה. וי"ל הטעם דאהלכה אין עונשין ומ"ה גם קרבן אינו חייב אמנם כבר כתבתי דמערל שעבד חייב מלקות מוכח דעונשין גם מרמב"ם הנ"ל שפוסק בטומאה שאין הנזיר מגלח דלוקה. מוכח דעונשין על הלכה (והנה בירושלמי נזיר פ"ט ה"א אמר ר' ינאי וכי לוקין על הלכה ומזה תקשה להרמב"ם לפמ"ש דס"ל דלוקין על הלכה אמנם לגירסת הק"ע שם לק"מ דהוא פירש דאהא דאמרינן שם דאם נזירות בעבד הלכה והא שכופין האדון נמי הלכה אמאי לוקה כיון שמהלכה כופהו ומשני אלא אם נזירתו מדאוריתא ומדרבנן כופהו לוקה עיי"ש וצ"ע כיון שהוא אונס מדרבנן אמאי לוקה לפמ"ש תוס' שבת ד' דהוה אונס ולפמ"ש בספרי ב"י או"ח סי' מ"ז אות ג' הכונה בהירושלמי שנטמא בעצמו דהוה תחילתו בפשיעה ול"ק מתוס' שבת הנ"ל. ובעיקר הדבר אם לוקין על הלכה ע' פמ"ג ריש פתיחה כוללת באו"ח דהוא מחלוקת בין ר"י לר"א בגיטין ס' אם רובן בע"פ ומיעוטן שכתב ולפ"ז לר"י אין לוקין וע' מ"ש לעיל סימן ל"ח אות ג' וזה טעם הרמב"ם ואקצר) ומה שפסק דערלה בח"ל אין לוקין כדמשמע מדבריו פ"י ממא"ס שכ' וכל האוכל כזית לוקה בד"א בארץ ישראל וכו' י"ל דכן הי' ההלכה שאינו רק אסור. כמו שהי' ההלכה דספיקו מותר כמו שמביא הרמב"ם שם:

ג מ"מ לדעתי דמאן דס"ל בנזיר דנטמא ברביעית דם עושה פסח ע"כ ס"ל דטומאה דרביעית דם אינה מה"ת. דאס"ד דהיא מה"ת איך עושה פסח בטומאה. ואוכל הפסח והרי טומאה לא הותרה רק בציבור ולא ביחיד ולומר דכיון דכרת א"ח בטומאה שהיא מהלכה עשה דפסח דוחה לל"ת אף שיש לו תקנה בפסח שני ועוד נאמר דכיון דאין לוקין על טומאה שהיא מהלכה. ובשושנת העמקים כלל ב' הובא בספרי חיו"ד ח"ר סי' קמ"ב בש"ה כ' דעשה דוחה לאו שאין לוקין עליו אף שלא בעידנא. וה"ה דעשה דפסח דוחה לאו שאין לוקין עליו אף שיש לו תקנתא בשני (וע' תוס' זבחים ק' ובספרי לאו"ח סי' ח"י) והא דאמרינן בפסחים ט"ז ע"ב ומנחות הא אינו נושא אלא עון טומאה שהותרה מכללה בציבור והרי אף ביחיד הותר מכללו בנטמא ברביעית דם דמותר לעשות פסח היינו לפמ"ש דהטעם דעשה דוחה ללאו הבא מהלכה ולא מיקרי הותר מכללו כמ"ש תוס' יבמות ה' ע"ב ד"ה כולה משעטנז עדיין קשה לפ"מ שכתבתי לעיל דס"ל לרמב"ם דלוקה על טומאה שנלמד מהלכה ואיך יעשה פסח בטומאה והלא יש לו תקנה בשני וע"כ צ"ל להאי מ"ד דרביעית דם אינו מן התורה ולא העמידו דבריהם במקום פסח על

כן שפיר י"ל דמותר לאכול גם חגיגה כדכתיבנא בראשית דברי. הן אמת דעדיין קשיא מטומאת התהום דעושה פסח כדאמרינן בפסחים פ"א לישני דמ"ה צריך לטבול הקופיץ דשמא הבעל שאבד הסכין נטמא בטומאת התהום דאינו אוכל בחגיגה אך אם נאמר דרביעית דם ל"ה מן התורה ה"ה טומאת התהום. דאל"כ הק"ל איך אוכל פסח והרי הוא טמא ואם זה גופא הלכה שיאכל פסח הרי הותרה טומאה אף בקרבן יחיד ולמה אמרו בש"ס דוקא בצבור ודו"ק ועדיין יש לעיין בזה: ד ובעיקר הדין דאונן מותר בליל פסח אף בשאר קדשים זה רק לתירוץ ר' ירמי' בזבחים צ"ט ע"ב אבל לא לתירוץ רב אסי ולא כטורי אבן חגיגה כ"ה ע"ב שמצדד לומר דגם רב אסי מודה לדינא לר' ירמי' ומה דקשיא לטורי אבן שם על רב אסי דלא ס"ל מיגו דאוכל פסח אוכל קדשים אמאי אמר' בחגיגה דבדק לפסח מותר בתרומה משום מיגו. נלע"ד דעולא דאמר בחגיגה בדק לפסח מותר בתרומה כשיטתי' דס"ל בזבחים ל"ב ע"ב הואיל והותר לצרעתו הותר נמי לקריו וסוגיא דזבחים צ"ט ע"ב לא יסבור הואיל ואישתרי. וה"ט דהרמב"ם אינו מביא הא דבדק לפסח מותר לאכול בתרומה (שהקשה בהגהות מנ"ח על הרמב"ם) משום דס"ל כתירוץ ב' בזבחים צ"ט הנ"ל ולא ס"ל ג"כ הואיל ואישתרי. ע' בספרי ליו"ד ח"ר סי' מ"ה סוף אות ה'. שהוכחתי דרמב"ם לא ס"ל הואיל ואישתרי ומ"ה לא מביא הך דבדק לפסח מותר בתרומה. וממשנה דאמר הפרשתי לתוכה רביעית קודש נאמן על התרומה אין ראי' דשם הוה בבת אחת והוה זלזול אם לא נאמן על התרומה משא"כ בבדק לפסח שאינו אוכל בבת אחת י"ל דל"ה זלזול כל כך ועכ"פ כיון דגוף הדין תליא במחלוקת לא רצה לתרץ בפסחים ע' כקושיתו של כת"ה או כקושיתי דחיישינן לטומאת התהום כיון דלחד מ"ד מותר נמי בחגיגה לא רצה לשנויי בדבר דתליא במחלוקת:

ה ודע דכל הפלפול והקושיא של כת"ה הוא רק לפי מה שנראה מהמפרש דלנזיר ולעושה פסח אינו טמא כלל אבל באמת אין כוונת הגמרא רק דלנזיר אין סותר המנין אבל הימים אלו אין עולין כמ"ש הרמב"ם פ"ז מה' נזירות ה"ז ובעושה פסח הכונה דאם חל ז' שלו בע"פ שוחטין וזורקין עליו דבטומאה שהנזיר מגלח אין שוחטין וזורקין עליו ולערב הוא טהור גמור ואוכל בפסח ובשאר קדשים וכן משמע מהרמב"ם פ"ו מק"פ ול"ק קושיתו. אך זה לשיטת הרמב"ם דאין שוחטין וזורקין בשביעי שחל בע"ש רק בטומאה שאין הנזיר מגלח אבל לתוס' ושאר פוסקים דשוחטין וזורקין תמיד בשביעי לאחר שטבל ע"כ הפי' בגמרא כפשטי' וע"ז סובב כל דברי הפלפול: ו ודע דלמה שכתבתי דה"ט דמה שאינו מפורש בתורה אינו חייב בביאת מקדש משום דאין עונשין על הלכה לפ"ז גם על טמא ששימש במקדש אינו חייב רק בטומאה שהנזיר מגלח דלא כמ"ש במנ"ח

מצוה רס"ה וגם בספר ערוך לנר ובתשו' שואל ומשיב מה"ת ח"ד סי' קל"ז שהקשו אהא דמקשה בשבועות י"ז טמא ששימש היכי משכחת לה הא חייב אביאת מקדש ולא משני דמיירי בטומאה שאין הנזיר מגלח דגם על זה אין עונשין מהלכה. והכי מוכח מדכהן שנטמא בטומאת התהום עושה פסח. ואס"ד דחייב כרת משום שימש בטומאה איך עושה פסח והא פסח יחיד אינו דוחה טומאה וע"כ כיון שהוא מהלכה אין עונשין ועשה דפסח דוחה ללאו שאין לוקין עליו כדכתיבנא לעיל וע' בספרי חיו"ד ח"ר סי' קל"ב אות ג' הבאתי ירושלמי פסחי' סוף פ"ח פלוגתא בספק טומאה ברה"י אי חייב אביאת מקדש י"ל דפליגי אי עונשין על הלכה דספק טומאה ברה"י הלכתא גמירי. אך המעיין בירושלמי בפסחים שם יראה דלא פליגי בזה ואכ"מ. וע' תוס' תמורה י"ח ד"ה ל"ל קרא מוכיח דהלכה למשה מסיני קיל מאיסור עשה (ועי' לעיל סי' ל' אות כ' הוכחתי מיבמות ל"ג דמשני בכהן שחתך אצבעו בסכין טמאה דחייב אטמא ששימש אף בטומאה שאינו חייב אביאת מקדש ומצאתי כעת במנ"ח שזכה בראי' זו מ"מ י"ל בטומאה שהיא מהלכה אין חייב בטמא ששימש):

ז ובעיקר הדין דרביעית דם דאין הנזיר מגלח עיין תוס' ברכות י"ט ע"ב ד"ה מדלגין שהוכיחו דאע"ג דאין הנזיר מגלח הכהן מוזהר דהרי רביעית דם הבא מב' מתים טמא ומפקינן לי' מעל כל נפשות מת לא יבא אע"ג דאין הנזיר מגלח ומהרש"א הק' איך הוכיחו מזה דכהן מוזהר דמשם אין מוכח אלא דמטמא. ודבריו תמוהים מאוד דהרי ילפינן מעל כל נפשות מת לא יבא דזה אזהרה לכהן שלא יטמא ברביעית דם, וכבר תמהו עליו המפרשי' ולענ"ד נראה דצדקו דברי המהרש"א דהרי אמרינן בנזיר נ"ב ע"ב כי קתניכל היכי דנזיר מגלח על אהלו לאפוקי עצם כשעורה ואיבעית אימא כי קתני כל היכא דהדר בי' לאפוקי רביעית דם דלא הדר בי' שהרי למודו של ר"ע בידו ועוד המקרא מסייע ועל כל נפשות מת לא יבא ופירש המפרש דר"ע ס"ל דעל רביעית דם הבא מב' מתים הנזיר מגלח עיי"ש ולתירוץ ראשון מדקתני רביעית דם ע"כ נזיר מגלח לר"ע. א"כ איך הקשה התוס' מר"ע דכהן מוזהר אפי' דנזיר אין מגלח. וע"כ צ"ל שהקשו מר' ישמעאל פ' בהמה המקשה דגם הוא ס"ל דרביעית דם ממת אחד מטמא ויליף לה הקשה מהרש"א דמזה לא מוכרח רק דמטמא ולא דכהן מוזהר. שוב מצתי בס' לקוטי מהרי"א בשם ס' שם אהרן שהרגיש קצת בהך דר"ע להקשות על תוס' ולפענ"ד זה כונת מהרש"א והנה ע"ש בספר הנ"ל דר"ע לא ס"ל רק דרביעית דם בטומאת אהל הנזיר מגלח ועל מגעו ומשאו מודה דאין הנזיר מגלח כעין שכ' הראב"ד פ"ג מטומאת מת להלכה. ומזה מייתי תוס' ראי' דמשמע לתוס' דמעל כל נפשות מת יליף דעל מגעו הכהן מוזהר. ומהרש"א הקשה

שמא אין הכהן מוזהר וקרא מיירי בטומאת אהל. זה יתכן לפמ"ש בספרי חיו"ד ח"ר סי' נ"ב סוף אות ה' ד"ה ודע (בהגה"ה שבין שני חצאי עגולי) דר"ע הודה לר"א דאין דנין ק"ו מהלכה עיי"ש שהוכחתי מתוס' רזה ט' ע"ב ר"ע מודה דאין הנזיר מגלח על מגעו. ושם הבאתי דברי הגאון רח"כ מאו"ח סי' ט"ו דר"ע ס"ל דנין ק"ו מהלכה. גם הבאתי שם דברי הגאון ר' אלי' מווילנא פ"ג דידים שפי' דר' יהושע ס"ל דנין ק"ו מהלכה רק שאמר כן הלכה. הכונה שההלכה הי' בפירוש דרביעית דם אין הנזיר מגלח ונדפס בטעות שם על עצם כשעורה וצ"ל על רביעית דם. ומה שכ' שם ומשמע דר"ע הודה הכונה שהודה לר' יהושע דרביעית דם אין הנזיר מגלח על מגעו ומשאו ועל אהלו מגלת כדמוכח מנזיר. ולעולם ס"ל לר"ע דנין ק"ו מהלכה. ולפ"ז נכונים דברי התוס' ומהרש"א הנ"ל אף אם נאמר דנין ק"ו מהלכה לר"ע כיון שהי' ההלכה בפירוש דברביעית דם אין הנזיר מגלח על מגעו. (וע' לעיל סי' ב' סוף אות ז' הבאתי דברי השטמ"ק ב"ק דף י"ח דר"ע ס"ל דנין ק"ו מהלכה ודוק והנני ידידו:

ש הלכות נדרים סימן מה ב"ה ברעזאן תרכ"ט לפ"ק. לכבוד הרב הה"ג החריף ובקי בכל חדרי תורה המפורסם א' יצחק שור נ"י האבד"ק קיטוב יע"א: ע"ד אשר דרש ממני נידון משרת הרבנות מעיר א' איך ששלחו יח"ס קאנסעס לרב א'. לעטרתו במשרת כהנת הרבנות בקהלתם. וקודם שבא הרב לשם נפרדו ונחלקו אנשי העיר ובאו לפלגות ראובן. ומקצתם בחרו להם רב אחר. ועתה יושב בקהלה הזאת עוד רב והרב הגאון המובהק האבד"ק לבוב התרה בהרב הנ"ל שלא יבא בעיר. אחרי שכבר חתמו קאנסעס לרב אחר ולא שמע לדבריו. ועתה הצית ריב ומדון בסבכי העיר וכחמשים איש מהצד של הרב הא' אסרו הנאתם בנדר עד"ר על הרב הבא בגבולם ושאל כת"ה אם מותר הרב ליטול הפרס שהוקצב משחיטת העופות והבהמות:

א תשובה כבר עפעפיו השירו לנגדו בדברי התשב"ץ ח"א סי' קל"ח ובדברי המהרי"ט ח"א סי' ה' ומח"א ה' שבועם סי' ט"ז. וה' גביית חוב סי' ג' ומחיבת הקודש אעביר פרקא דא ואתני'. הנה בתשב"ץ אוסר ליהנות מהפרס אחרי שיש בהמעות מאיסור הנאה והמהרי"ט התיר אחרי שאינו לוקח הפרס מרד האוסר רק מיד הגבאי'. וחילי' מהא דאמרינן בנדרים פ' ר' אלעזר דף ס"ה, ע"ב פותחין לו מן הכתוב שבתורה ומקשה שם בגמ' נימא כל דמעני לאו עלי נפל מאי דמטי לי לפרנסו בהדי כ"ע מפרנסי לי'. ופי' הר"נ ורשאי הוא בכך אעפ"י שאסר הנאתו שהרי לא יתן בידו אלא ביד הגבאי ע"ש שהאריך. ובמח"א כתב דתה תלי' בפי' הרא"ש והר"נ. דהרא"ש פי' דהגבאי יתן חלקו לעניים אחרים וחלק אחרים יתנו לו עיי"ש. ולי צ"ע ע"ד הרא"ש בזה דכיון דס"ל להרא"ש

דממעות שלו אינו יכול ליתן לו רק ממעות אחרים. ולאחרים יתן מעות שלו. א"כ הו"ל חליפי אסורי הנאה. אך י"ל דהיכי דהדירו חבירו תלי' באבעי' דרמי בר חמא בנדרים מ"ז. ולפי' תר"נ שם ובפ' הנודר מן הירק דדוקא בהחליפן הוא בעי רב"ח אבל בהחליפן אחר מותר הכא שהחליף הגבאי העני מותר. והרא"ש בפסקיו הקיל יותר מהר"נ. וס"ל דאפי' הנודר מותר ליהנות בחליפין אם החליפן אחר וכ"ש במודר. וא"כ שפיר פי' הרא"ש דהעני יכול ליקח מהצדקה כיון שהוא לא החליף. וצ' בש"ך סי' רט"ז ס"ק א'. ובב"י שם צע"ק דלפ"ז יהי' מוכח דאף לכתחלה מותר לאחר להחליפן וליתן לו. ולא משמע כן במשנה דנדרים מ"ג דאיתא שם במודר הנאה הולך אצל חבירו הרגיל אצלו עיי"ש. ומשמע דוקא בכי האי גוונא. דבשעה שהחנוני נותן למודר לא נתן לו המדיר ואינו בעין שרי. אבל שיתן לאחד שיחליפן אסור דאל"כ ל"ל התקנה שילך לחנוני. וע' בנדרים מ"ז ובתוס' ב"ק ק"ט. ושמא אס"ב לכתחלה אסור להעדיר ליתן לאחר שיחליפו. ומשו"ה צריך שילך אצל חנווני ויאמר לו וכו'. אבל בהך דפרק ר"א שהוא אינו נותן להגבאי אדעתא שיחליף. רק שמחליף מעצמו ונותן להמודר זה מותר אף לכתחלה. מיהו מדברי הרמב"ם פ"י דנדרים משמע. דגם בחנווני אסור לכתחלה. רק אם נתן לו מותר ליהנות עיי"ש: ב ובמאי דאמרן יצדקו דברי המהרי"ט. שלכאורה צ"ע בדבריו חדא כמ"ש המח"א דהיכי דקיי"ל לעניים הרי המודר אסור ליתן להגבאי משום דהגבאי מיד זכה לעניים כמ"ש המהרי"ק ובהך דתשב"ץ ומהרי"ט הוה הפרס קיי"ל כבר. ועוד מ"ש דכיון שכבר בא ליד גבאי מותר הגבאי לתת אף מעות שלו. ובהרא"ש לא משמע כן. להנ"ל ניחא דכיון דהגבאי רשאי להחליף לכתחלה וכמ"ש לעיל. מותר לתת אף מעות שלו. דהגבאי זוכה במעות סתם לצורך עניים. ואף דהוא מוכרח לתת הפרס הקצוב להרב ע"ע הרי יכול לתת ממעות אחרים להרב. והמהרי"ט כתב דכבר סילקו הבעלים ידם ממעות. ונתנו ליד גבאי הרי כמונח על הסלע ואומר הרי הם מופקרים. ובמח"א חולק עליו דבודאי להבעלים ניחא שיהנה לעני מממונו כדאמרינן בפ' השותפים גבי קני ע"מ להקנות דמסתמא ניחא שיהנה האב מנכסיו. לפענ"ד אין ראי' משם. דכמו שכתב הב"ש באה"ע סי' ל"ה ס"ק כ"א דבדבר שאין קפידא להחליף כגון במעות אם נתן לשליח והשליח קידש לעצמו במעות המשלח ל"ה גזילה ועיין בבית אפרים ח"מ סי' מ"ט. כש"כ אם נתן לצדקה והרי נותנים ליד הגבאי. סילק ידו ממעות זה כיון שיכול ליתן לעני ממעות אחר. ואין קפידא בזה. ואין ראי' מפ' השותפים דשם רוצה שיהנה האב מסעודתו והוא יודע שבודאי יבוא ליד האב. משא"כ היכא שנותן ליד גבאי. וגם אחרים נותנים לו. והבעלים

אינם יודעים למי יתן מעות אלו הוא נותן לגבאי לתת מעות אלו למי שירצה. וסילק ידו ממנו:

ג והמח"א ס"ל דהגבאי אינו יכול לזכות לעניים שאינם ידועים. וגם הוא אינו זוכה דהבעלים לא סילקו ידם כיון שרוצים שהעניים יהנו ממעות שלהם. ובזה לא ס"ל לרי"ף וראשונים כמח"א דהרי הרי"ף ס"ל דהגבאי קונה במעמ"ש. וכתב הש"ך סי' קכ"ו ס"ק פ"ו דאף דשליח ל"מ במע"ש הגבאי יד עניים ועדיף משליח ואס"ד דלא מצי לזכות לעניים דלא קץ איך מהני מעמ"ש. ודוחק לומר דדוקא בעניי דפומבדיתא דקץ מהני מעמ"ש דלא משמע כן מסתימת הפוסקים ואם גם הוא אינו זוכה מה מהני מעמ"ש. מי הוא הזוכה. וע"כ צ"ל דהגבאי קונה לעצמו דהוא יד עניים. והבעלים מסלקים כוחם. והוא הזוכה. ואח"כ נותן הוא למי שירצה. ומ"ה בהך דפ' ר' אליעזר צדקו דברי הר"ן דהוא נותן לגבאי. והגבאי זוכה לעצמו ובשגם אם נאמר טובת הנאה ממון הגבאי יש לו טובת הנאה והוי כאלו הכל שלו וכדאמרינן בנדרים פ"ה דלמ"ד טובת הנאה ממון משלם עבור כל הגניבה. לחד שיטה ועדיף יותר מקני ע"מ להקנות בסוף פ' השותפים. ולדברי המהרי"ט גם הרא"ש ס"ל כפירוש הר"ן רק דאם לא היה רשאי להחליף ודאי לא הי' העני מותר ליקח.. ומ"ה כ' הרא"ש דהעני יכול ליקח ממעות אחר. וממילא מותר לתת לו גם מעות אלו כמ"ש המהרי"ט. ועיין במח"א בה' צדקה שהאריך בהך ענינא וס"ל דלעניים דלא קץ לא זכה ולפענ"ד הגבאי זכה והבעלים סילקו ידם. ויש לי ראי' מירושלמי פ' בני העיר דאיתא התם ר""ח בר אבא אזיל לחוץ יהבי ליה פריטא למפלגא ליתמא ולארמלתא נפיק ופלגין לרבנן מהו שיהא צריך להפריש אחרים תחתיהם ר' זעירא אמר צריך להפריש תחתיהם ר' אילא אמר אינו צריך להפריש תחתיהם וכו' ר' ייסא בשם ר' אליעזר אמר א"צ להפריש אחרים תחתיהם. ר' יעקב בר אחא ר' יסא בשם ר' אליעזר בשם ר' חנינא כל המצות עד שלא נתנו לגזברין את רשאי לשנותו משנתנו לגזברין אין את רשאי לשנותו. וע' במח"א ה' צדקה סי' י' שתמה על הירושלמי דאם אינו רשאי לשנותה אמאי אז"ל להפריש אחרים תחתיהם עיי"ש שהאריך. ובאמת יש לומר דר' יעקב בר אחא אמר בשם ר' יסא דצריך להפריש. אבל לפמ"ש לעיל יש לפרש דברי ירושלמי בדרך זה. דבאמת לעניים דלא קץ לא זכה הגבאי כמ"ש המח"א. אך לא כדברי המח"א דגם הגבאי לא זכה אך כמ"ש לעיל דהבעלים סילקו ידם והגבאי יכול לעשות מה שירצה. ומ"ה קאמר בירושלמי עד שלא בא ליד גבאי אתה רשאי לשנותה היינו הבעלים. דיכולים לשנות למצוה אחרת. ומשבא ליד גבאי אין אתה יכול לשנות היינו הבעלים דכבר סילקו ידם. חכה הגבאי. וכיון דעניים לא קץ ול"ש לומר שזכה

בשבילם אי"צ להפריש אחרי' כשיתן לרבנן. וגם בריש פי"ג דמגילה בירושלמי דאיתא שם ג"כ עד שלא בא ליד גבאי קאי אבעלים והבעלים יכולים לשנות משא"כ במעות פורים אף קודם שבא ליד גבאי אין יכולים הבעלים לשנות. היוצא לנו מחה דבהך דפ' ר' אליעזר וגם בעיקר הדין יש להצדיק דברי המהרי"ט בדרך שכתבתי אך לא בשביל שאנו מדמין נעשה מעשה נגד דברי המח"א. דבתוס' עירוכין ו' מבואר דאפילו גבאי אין רשאי לשנות ודלא כמו שפרשנו דברי הירושלמי. וכבר דיברו הראשונים הרבה מזה. וגם בגמרא עירוכין דמקשה מר' ינאי דיזיף ופרע אברייתא דמשבא ליד גבאי אין רשאי לשנות משמע דהגבאי אין רשאי וע' מה שכתב המהרי"ט מהך דקונם שאני נהנה מבריות דמותר ליטול לקט ופאה וה"ה לענין צדקה היכא שאין לבעלים טובת הנאה כגון שבא ליד גבאי משמע דגם גבאי אינו רשאי לשנות. ושמא הגמרא ידע דר' ינאי הו"ל עניים דקץ ומ"ה מקשה מר' ינאי וירושלמי מיירי בעניים דלא קץ ודוק: ד והנה עיין בב"י ובש"ך סוף סי' רכ"ז משמע דקונם כהנים ולוים אלו נהנים לי אין נוטלים מצדקה ואפי' בלקט שכחה ופאה וכבר תמה התוי"ט בפי"א דנדרים על הב"י מ"ש מרישא דקונם שאני נהנה לבריות דיכולה להנות מלקט וכו' דטובת הנאה ליכא בלקט שו"פ ולפענ"ד נראה ליישב קושית התיו"ט ודברי הב"י שסותר לסי' רל"ד דשם פסק בשאיני נהנה לבריות מותר להנות בלקט שכחה ופאה ובסי' רכ"ז משמע דכהנים אלו אסור בלקט וכו'. וגם דברי רמב"ם דבשאיני נהנה לבריות מותר להנות בדבר שאין לו טובת הנאה ובכהנים אלו לא חילק בין מעשר עני המתחלק בתוך הבית והנראה דהיכא שאוסר עצמו מכל הבריות אומדן דעתא דלא אסור רק מנכסי' אבל לא מויתור דאל"כ הוי נדר שא"א לקיים וע"כ לא אסור רק מנכסים של אחרים והתוס' בחולין קל"א כתבו דאפילו בדבר שאין לו טובת הנאה מ"מ הרשות בידם שלא ליתן לו. ומ"ה בקונם שאין נהנה לבריות אמרינן כיון שאין לו טובת הנאה מזה לא הדירה משא"כ בכהנים אלו שאוסר עליהם כל הנאה וצ"ע על הש"ך ז"ל דבסי' רכ"א ס"ק מ"ט פסק כמבי"ט דרב שנדר מנכסי פלוני או איפכא יכול ליתן צדקותיו ליד גבאי אע"פ שגבאי הקהל יתן לו ובסי' רכ"ז משמע מדבריו דמתנות עניים ואפילו בלקט שכחה ופאה ואפילו בצדקה שממשכנין דוקא באוסר הנאתו על כל העניים גובין ממנו אבל לא באוסר על עני אחד ויש ליישב ודוק:

ה והנה ראיתי דברים תמוהים בתשובות מהרי"ט שם. שכתב שם דהא דהנאת תשמישך עלי יפר שאין מאכילין לו לאדם דבר האסור לו הא ודאי משום עצה טובה דהא ודאי אפילו לא יפר כופה ומשמשתו כדמשמע התם בפ' אעפ"י גבי נדרה שלא להניק שפירשו התוס' דאמרה יאסר הנאת יניקה עלי ואפ"ה אמרו ב"ה כופה ומניקתו הכי נמי נימא

ברישא עי"ש ודברים אלו תמוהים מאוד. דהא דאמרו ב"ה כופה ומניקתו היינו לשכור מניקת להילד כמ"ש התוס' במקומן. ואיך ראה תחילת דברי התוס' ולא ראה סוף דברי התוס'. ולפי חומר הנושא נ"ל לישב דברי המהרי"ט דקשיא ליה למהרי"ט בגמרא דמוקי לה כגון דנדרה היא וקיים לה הוא ואמאי נקט וקיים לה הו"ל למנקט כגון שנדרה איהי ולא הפר לה בעל כמו דאיתא לשון זה בדף ע"א בכתובות גבי האשה שנדרה בנזיר ושמע בעלה ולא הפר לה דפליגי שם ג"כ אי הוא נותן אצבע עי"ש ומתוך כך הבין מהרי"ט ז"ל דבר חדש בגמרא דהיכא דאסרה הנאת היניקה עלי' ולא הפר לה הבעל כיון דאף בכה"ג ס"ל למהרי"ט דכופה ומניקתו בעצמה אף ב"ש מודה דכופה ומניקתה דכי ס"ל לב"ש אינו כופה ומניקתו היינו דוקא בקיים לה בפירוש דאז אין יכול אף לכוף אותה שתניק בעצמו ובזה מודה המהרי"ט כיון דקיים לה בפירוש ורק לב"ה יכול לכוף אותה שתשכור מינקת ס"ל לב"ש דהוא נותן אצבע ואין יכול לכוף לזה דאין משועבדת לשכור מינקת רק שתניק בעצמה וכאן אינה יכולה להניק בעצמה משא"כ בלא הפר הבעל רק שתק יכול לכוף אותה להניק בעצמה אף ב"ש מודה ומ"ה נקט בגמרא שנדרה היא וקיים לה הוא ומזה הוכיח מהרי"ט דבאסרה הנאת יניקה עלי' יכול לכוף אותה והיינו בלא הפר לה דאס"ד גם בכה"ג אינו יכול לכוף רק לשכור מינקת לינקט בגמ' בכה"ג. ובזה דברי המהרי"ט ותוס' לא יסתרו זא"ז. והנה אף שדבר זה נחמד ונעים בישוב דברי המהרי"ט שלא יהיו תמוהין כל כך מ"מ גוף הדקדוק שכתבתי דנקט וקיים לה ולא נקט ולא הפר לה יש לדחות דגם בדף נ"ב בכתובות נקט לה בכה"ג ושם ליכא לתרץ כנ"ל אולי אזכה להלן עוד להעמיק יותר בדברי המהרי"ט ובגוף דברי המהרי"ט שכתב דאף בהנאת תשמישך עלי כופה ומשמשתו והא דאמרינן יפר היא עצה טובה יש להבין איך ישמש עמה ויעבור אלפני עור כיון שהיא אסורה להנות מתשמישו, וצ"ל דכיון שהוא כופה ומשמשתו הוי הנאה הבא לאדם בעל כרחו וכיון דהו"ל לא אפשר ולא קמכוין מותר ואף דהו"ל פסיק רישא מ"מ כיון שהיא לא עבדה מעשה אף פסיק רישא מותר כמ"ש הפ"י פסחים כ"ה ועיין בהפלאה כתובות דף נ"א שכתב גם כן כעין זה. ולפ"ז זה דוקא בתשמיש אבל באסרה הנאת הנקה על עצמה כיון דעבדה מעשה ומניקת ודאי אינו יכול לכוף שיעבור בלפ"ע והמהרי"ט כתב גם על הנקה דיוכל לכוף וזה ודאי ליתא. ויש עוד לומר סברה אחרת דבאמת הר"ן הקשה אמאי באסרה הנאת תשמיש אסור והרי מצות לאו להנות ניתנו. ותירץ הרשב"א דאפשר לו באחרת. וזה אם הוא אסר עלי' אבל לא באסרה היא עלי' דהיא אי אפשר לה באחר וכיון דגם היא מצוה על שבת לשיטת התוס' גיטין מ"א,. וריש חגיגה. אמרינן גבה מצות לאו להנות ניתנו ומ"ה לכתחלה יפר.

אבל יכול לכוף אותה ואין לומר דהיא נהנה דמצות לאו להנות ניתנו והארכתי בפרט זה במקום אחר ואכ"מ:

ו והנה בחידושי כתבתי לישב קו' תוס' כתובות ע' ד"ה המדיר שכ' רש"י דאין הנאת תשמישו נאסר עלי' דהא משתעבד לה שהקשו דבגמ' מקשה וכיון דמשועבד לה היכי מצי מדיר לה והתנן קונם שאני עושה לפיך ואמאי לא הקשה מגופה דמתניתין דלא מצי אסר לה מתשמיש דאם הי' נאסר יוציא ויתן כתובה לב"ש בב' שבתות ולב"ה שבת אחת וכתבתי דממשנה לא מוכח די"ל אף דהדירה מהנאה מ"מ מותר לשמש די"ל מצות לאו ליהנות ניתנו דהרשב"א הקשה באמרה הנאת תשמישך עלי בנדרים ט"ו נימא מלל"נ ותי' דאפשר לו באחרת דס"ל לרשב"א אף בהנאת הגוף מלל"נ וזה דוקא באוסר עלי' אבל אם הוא הדירה שלא תהנה דהאשה אי אפשר באחר שאסורה י"ל מלל"נ אך כיון דאשה אינה מצוה על פו"ר ל"ש אצלה מלל"נ ומ"ה לא מקשה ממתניתין די"ל המשנה דהמדיר קאי כריב"נ דס"ל אשה מצוה על פו"ר ומ"ה לא נאסרה בתשמיש דמלל"נ ואף אם נאמר דבהנאת הגוף לאחר שעשה מצוה ודאי אסור י"ל דוקא להבעל אסור מפני שיציאתו הנאה לו כביאתו והוה הנאה לאחר המצוה אבל באשה שאסורה ליהנות י"ל בהיציאה לא מקרי הנאה ולא עבדה מעשה כמ"ש הרמ"א סי' קפ"ה בשם המרדכי דהאשה א"ל כפרה. וע' נוב"ת חיו"ד סי' פ"ה וע' סדרי טהרה שמישב דברי רמ"א על כן שייך באשה לומר מלל"נ. אמנם לפמ"ש דאף דאשה לא מצוה אפו"ר מ"מ כיון שמצוה על שבת א"צ לומר דמשנה אתיא כריב"נ רק לכ"ע י"ל באשה מלל"נ אך בעיקר מ"ש תוס' גיטין מ"א דאשה מצוה על שבת צ"ע במ"ש תוס' נדה י"ג ד"ה נשים דלאו בנות הרגשה היינו דלאו בנות איסור הרגשה דלא מפקדא אפו"ר והרי מצוים על שבת עוד קשיא משבת קי"א דמשני דמותר לשתות כוס עקרין באשה ומקשה ולריב"ב דעל שניהם הוא אומר פו"ר מאי איכא למימר ואמאי לא מקשה לכ"ע דהרי נשים מצוים על שבת, גם קשה מיבמות ס"ה בההיא דאתאי לקמי' דר' אמי א"ל הב לי כתובה א"ל זיל לא מפקדית והרי היא מפקדת אשבת. ושמא עשה דשבת ל"ה רק דברי קבלה ומ"ה לא חשוב כדברי תורה ומה"ט כ' תוס' בגיטין ובב"ב דמה"ט עשה דפו"ר לא דחי לל"ת דלא יהיה קדש דבדידה ליכא עשה והרי איכא עשה דשבת וע"כ דדברי קבלה לא דחי לל"ת אך הטו"ז סי' תרפ"ז הכריע דדברי קבלה ממש כדברי תורה דמיא על כן דברי התוס' צ"ע וע' ב"ש ס"א ס"ק והגהות טו"ז שם:

ז והנה בנדרים דף ט"ו הגירסא הנאת תשמישך עלי אסור שאין מאכילין דבר האסור לו וזה ודאי שלא כמהרי"ט ושמא המהרי"ט לא גרס אסור רק יפר כמו דגרסינן בנדרים ד'

ע"א והא דאמרינן בנדרים ט"ו קונם שאין משמשך הרי זה בבל יחל ומוקמינן לה בהנאת תשמישך עלי ל"ק למהרי"ט דאם הוא אסר הנאה על עצמה כיון דהוא עושה מעשה ודאי לא כפינן ליה שיעשה איסור משא"כ בדידה הוי הנאה הבאה לאדם בעל כרחו ואינו עושה מעשה כמ"ש לעיל בשם ההפלאה. והנה מה שיש להקשות עוד על שיטת מהרי"ט מכתובות דף ע"א ע"ב דמוקמינן בגמרא דתלייה לקשוטי' בתשמיש המטה ומקשינן ותתקשט ותאסר ותמתין ומשני כיון דקיים לה איהו מיסני סני לה ות"צ להמתין ולדברי מהרי"ט כיון שמותר לשמש עמה וכופה ומשמש אמאי יוציא ויתן כתובה וצ"ל דכיון דהיא אסורה שתכוין להנות ואינה יכולה לשמש רק בכפיה דאסורה להנות ממנו יוציא ויתן כתובה דלא עדיף מאינה רוצה רק הוא בבגדו והיא בבגדה דיוציא ויתן כתובה וכיון דהוא נתן אצבע בין שיני' שלא הפר יוציא ויתן כתובה. ולדברי מהרי"ט מיושב קושית התוס' כתובות ע"א ד"ה שנדרה שהקשו לפרש"י מאי מקשה ותתקשט הרי כבר ידע דבנדרה היא לא שייך המתנה וכבר הקשו כן כל הראשונים להנ"ל מיושב דבאסרה פירות עלי' כבר ידע הגמרא דל"ש המתנה דסברה מיסני סני לה וטוב לה להתגרש וליקח כתובה ולא תבקש פתח לנדרה. משא"כ באסרה הנאת תשמיש על עצמה דלדברי מהרי"ט מותר לשמש וכופה ומשמש לא הוה ס"ד דמיסנא סני כיון שיכול לשמש עמה ומ"ה מקשה נהי דיוציא ויתן כתובה כדכתיבנא מ"מ ימתין שמא תמצא פתח ומשני דגם בזה שייך סברה דמיסנא סני ולא תבקש פתח וזה יישוב נכון ובתחילת הסוגיא לא מיירי בנדרה איהי ותלינהו בתשמיש כמו שהבינו התוס' מרש"י אך באמרה הנאת פירות פלוני עלי כמו שכתוב בשיטה מקובצת בשם רש"י ומ"מ לולא דשייך מיסנא סני שייך להמתין שמא תמצא פתח אך כיון דמיסנא סני ל"ש המתנה כנ"ל משא"כ בתשמיש שייך סברה הנ"ל ודוק. ובכל זה הדבר פלא בעיני על אדונינו מהרי"ט ז"ל ואיך חולק בזה על גדולי הראשונים וגירסא מפורשת בגמרא נדרים ט"ו ועיין בריטב"א ונ"י נדרים הנדפס מחדש שכתבו להדיא בנדרים ט"ו דבהנאת תשמישך עלי אינה כופה שלא יעבור בלפ"ע וכן איתי' בשיטה מקובצת כתובות ע"א ב' בשם רש"י ושמא ס"ל למהרי"ט כשיטת הר"ן נדרים דבהנאת תשמישך עלי ל"ה נדר רק מדרבנן דהוי דבר שאין בו ממש וס"ל דבאיסור דרבנן ל"ש לפ"ע כמו שנסתפקו תוס' בע"ז כ"ב והרבה יש לדבר בכ"ז. ומה שכתב המהרי"ט בהנאת תשמישי עליך יפר שמא יגרשנה עיין בטו"ז סי' רל"ה ומזה כבר דברו הרבה האחרונים אכ"מ להאריך ועיין בדברי המהרי"ט אלו בקצה"ח סי' קי"ז ובאבני מילואים סי' ע"ב ופ"א: ח עוד ראיתי במהרי"ט דבר חידוש שכתב על דברי השואל שרצה לומר דלא בטל מעות של המפיר מטעם דהו"ל דשיל"מ וכתב הוא דל"ה

דשיל"מ כיון שהוא אין לו היתר דחבירו אסר עליו ואין יכול להתיר אלא שטעם הביטול לא נהירא לי דבשלמא לענין איסור שייך ביטול שאלו היינו מכירין חתיכת איסור היינו אוסרין אותה והשאר מותר אבל הכא במעות ל"ש ביטול הא בכל חדא וחדא יד כולם שוה ויש לשמעון חלק בה ואפילו היינו מכירין שאין זה מטבעו של שמעון מ"מ הם שותפים בכל המעות והא מטי ליה הנאה מיניה ובענין הנאה ל"ש ביטול כל דמתהני דומיא דתנן בס"פ השוכר יי"נ שנפל לבור רשב"ג אומר ימכרו חוץ מדמי איסור שבו ואע"פ דלענין איסור הנאה ל"א האסור בכל שהוא מ"מ לא יתבטל האיסור לגמרי כמו שאמרו לענין כל איסורין וכן משמע מדברי התוס' והלכה כרשב"ג ע"כ. הנה מה שכתב בסוף דבריו דלענין הנאה ל"ש ביטול ומשמע דס"ל דבשום איסור הנאה לא מהני ביטול דבריו תמוהין דאנן פסקינן דאיסור הנאה בטל ודוקא דבר שבמנין ואיסור הנאה אינו בטל כדאמרינן שילהי ע"ז. אבל שאר איסור הנאה בטל. והרי חמץ בע"פ אחר שש שעות אסור בהנאה ובטל לדעת הסוברים דחמץ ל"ה דשיל"מ ומותר באכילה וכ"ש בהנאה וא"צ להשליך אחד. וכן לשיטת הפוסקים דיבש ביבש בפסח בטל מותר באכילה וכ"ש בהנאה ומ"ש ראי' מע"ז לא ידענא דע"ז במשהו. ומ"ה אסור באכילה וגם לענין הנאה במשהו אך דאם מוכר חוץ מדמי איסור לא יהנה כלל אבל מה שאסר על חבירו בנדר כיון דל"ה דשיל"מ כמו שכתב המהרי"ט ודאי בטל וכבר האריך בפרט זה הפרי מגדים בפתיחה לה' פסח עיי"ש חלק ג' פ"ג אות י"א עיי"ש מה שתמה על המפרש בירושלמי דס"ל ג"כ איסור הנאה אינו בטל. ובאמת איסור הנאה בטל אם ל"ה דשיל"מ או חמץ או ע"ז ואם אין בו ס' אז דן הפמ"ג אם מוכר חמץ מדמי איסור אבל ביבש ביבש דבטל ברוב ודאי בטל וחמץ בע"פ יוכיח ועיין בר"ן סוף ע"ז מה שהאריך בדברי הרמב"ן ועיין ג"כ בפ"מ בה' תערובות סי' ק"ט מה שכתב שם לענין איסור הנאה שנתערב בשל חבירו ואם מהרי"ט ס"ל איסור הנאה ל"ב איך יפרנס הך דערלה וכלאי הכרם דבטלין במאתים ובודאי מותר באכילה והנאה וצ"ע בדברי מהרי"ט והגם דהסברא כדברי מהרי"ט דאם נתערב איסור הנאה איך יהנה מכל התערובות מ"מ התורה אמרה אחרי רבים להטות ואין חילוק בין איסור הנאה לאיסור אכילה בזה היכא דל"ה במשהו. והנראה דמהרי"ט ס"ל לחלק בין דבר הראוי לאכילה לדבר שאין ראוי לאכילה דדבר הראוי לאכילה כיון דבטל לאיסור אכילה ואתה רשאי לאכול מטעם רוב או ששים כש"כ דשרי בהנאה משא"כ דבר שאין ראוי לאכילה ועיקר הביטול לענין הנאה ל"מ ביטול דהרי הוא נהנה מכל התערובות ונהנה ג"כ מהאיסור וזה ג"כ דוחק:

ט והנ"ל בפירוש דברי המהרי"ט הנה ראשית סברתו דל"ש ביטול משום דבכל חדא וחדא יד כולם שוה והם כשותפים בכל המעות גם זה אין לו ביאור דכיון דכל אחד ואחד נותן לקופת הצדקה כפי חלקו ומזה נתהוה כל המעות אמאי לא נימא דשייך ביטול ואמאי הוי כשותפים בכל המעות והנראה דסברתו היא כעין סברת הת"ה הובא בח"מ סי' רצ"ב דאם הפקיד מעות אצל אחד ונאבד מקצת והמפקיד עירב עם מעותיו אם מטבעות הפקיד יכול לומר שלו נשאר והפקדון נאבד ובמעות הוי לפי חשבון וביאר הת"ה והסמ"ע דכיון דליכא קפידא הוי הכל כחתיכה אחת ושם כולם על כל אחד ואחד ולא שייך לומר כל דפריש מרובא קפריש והסמ"ע קיצר בדבר ובת"ה ביאר באריכות הטעם דאף אם בתחילה היה מבואר של כל אחד הוי כאינו מבואר ומ"ה הוי לפי חשבון ואפילו היה לכל אחד רוב לא אמרינן, כל דפריש מרובא קפריש ולא נאבד עיי"ש. ולפ"ז כתב המהרי"ט דה"ה ביטול לא שייך בזה דכיון דהוי הכל כאחד לענין החסרון לפי חשבון ה"ה דלא בטל חלק האחד. וביאר הסברא דכיון דביטול מתורת אחרי רבים להטות ובזה ל"א כל דפריש ה"ה דל"א דבטל. ושוב כתב מהרי"ט עוד יותר דבאמת להנאה ל"ש ביטול דהרי נהנה ע"כ מהאיסור אך מ"מ מותר ליהנות דכמו דהתוס' כתבו בבכורות כ"ג דמ"ה מותר לאכול התערובות ובטומאת משא מטמא משום דבשעת אכילה אתה אומר הוא אוכל מהרוב עיי"ש. והוא ודאי סברת כל דפריש ולפ"ז לענין שאין קפידא מה שלו ומה של חבירו כיון דל"ש כל דפריש ודאי אסור להנות דהרי ע"כ נהנה מהאיסור דל"ש לומר שנהנה מהרוב דהוי כחתיכה אחת וז"ב. ומצאתי בתשו' בית אפרים יו"ד סי' ע' שהביא דברי המהרי"ט וכתב דזה ב' תירוצים. ובאמת הוי הכל תי' אחד ודברים אחדים ודוק ובמ"ל ה' מעילה פרק הקשה על המהרי"ט אמאי לא כתב דמטבע חשיבה ולא בטלה כדכתבו התוס' במעילה כ"ב. לפמ"ש נכון דטעם המהרי"ט ל"ש לומר במטבע דמבואר בתרומת הדשן ובח"מ רצ"ב דבמטבע אמרינן כל דפריש דאיכא קפידא. ולפ"ז המהרי"ט ארכבי' אתרי ריכשא דזאת פשיטא למהרי"ט דמטבע חשיבה ולא בטלה:

אך מי יודע אם היה להם מטבע אולי מעות דליכא קפידא ולא חשיבה ולכן כתב מהרי"ט דאם ליכא קפידא כש"כ דל"ב וממנ"פ ל"ב כן נ"ל ועדיין לא באתי לסוף כונת המהרי"ט:

י והנה הארכתי עד כה בדברי מהרי"ט ונחזי אנן מה דקמן לענין דינא בענין שאלתינו הנה דבר ברור לדעתי דרב יש לו דין פועל ואם מגיע לו שכר חלק עבודתו בהקהלה הקהל משועבדין לו והגם דקונמות מפקיע מידי שעבוד מ"מ אלמוה רבנן לשעבודא דבע"ח וכן כתב בתשובות מהרי"ט בזה. ולפענ"ד היה נראה דאף דקונמות מפקיע מידי שעבוד ואם אוסר נכסיו על בע"ח מדינא חל רק מדרבנן אלמוה רבנן לשיעבודא זה

בשאר בע"ח לא בפועל והסברא דבאמת הטעם דקונמות מפקיע מידי שעבוד הוא משום דבע"ח מכאן ולהבא הוא גובה כדכתבו התוס' בגיטין דף מ' והטעם דבע"ח מכאן ולהבא הוא גובה הוא משום דאילו הו"ל זוזי הוה מסלק ליה בזוזי אשתכח דהשתא קא קני כדאמרי' בפסחים ל"א. ולכאורה אם מסלק ליה בזוזי אמאי לא קנה המעות למפרע דאי אפשר לסלקו בדבר אחר. אך הדבר נכון דבע"ח מצי לסלק בכל דבר אפילו סובין ואי לית ליה זוזי ל"א טרח ואייתי זוזי. כדכתבו התוס' בכתובות פ"ו ומ"ה המעות קונה מכאן ולהבא ומ"ה מצי אוסר בקונם ולפ"ז בפועל דאפילו אין לו מעות אמרינן טרח ואייתי זוזי כדכתבו התוס' בכתובות שם א"כ לא מצי לסלקו רק במעות בזה אף לרבא למפרע קונה המעות ול"מ לאסור עליו המעות בקונם. ולפ"ז ברב דהוי כפועל וצריך לתת לו מעות ל"מ לאסור עליו בקונם וא"צ לומר דאלמוה לשעבודא אך מדינא קונמות אין מפקיע וזה דבר חדש ויקר. והא דהקשה בגמרא ריש המדיר וכיון דמשועבד לה היכי מצי מדיר וכתבו הראשונים אף דקונמות מפקיע מידי שעבוד מ"מ אלמוה. אף דתקנו מזונות תחת מעשה ידי' והוא כשכר פעולה. וכתבתי לעיל דבשכר פעולה אין קונמות מפקיע מידי שעבוד שם שאני כיון שיכול ליתן לה מעות תחת מזונות כעין מ"ש המהרי"ט והקצה"ח סי' קי"ז לענין מעשה ידי' ומ"ה מפקיע מידי שעבוד משא"כ ברב או פועל אחר כיון ששעבודו על מעות ואי אפשר לתת לו דבר אחר עדיף משאר בע"ח ואין קונמות מפקיע מידי שעבוד ובהכי יש מקום לדברי ירושלמי ריש פ' המדיר דמוקי למתניתין דהמדיר כמ"ד אין מזונות לאשה דבר תורה ומ"ה מצי להדירה ועיין במפרש שם. ובשיטה מקובצת וברי"ן דמוכח מזה דירושלמי ס"ל אין לוה אוסר בנדר על המלוה ומ"ה דוקא במזונות אשה יכול להדירה להנ"ל יש לומר לעולם ס"ל לירושלמי נמי קונמות מפקיע מידי שעבוד אך הירושלמי ס"ל מזונות אשה לא מצי לסלוקי בזוזי לומר לה צאי מעשה ידיך במזונותיך בע"כ כשיטת הפוסקים הובאו בא"ה סי' ס"ט בב"ש ס"ק ד' או דס"ל לירושלמי דגם אם ירצה הבעל לתת לה מזונות בפ"ע אין יכול כמבואר בסי' ע' ס' ב' ברמ"א בשם הירושלמי ומ"ה ס"ל לירושלמי דקונמות אין מפקיע מידי שעבוד כיון דלא מצי לסלוקי אך במזונות אתו ביחד משא"כ בשאר בע"ח. אך י"ל דאפי' לירושלמי יכול ליתן לה מעות שתקנה מזונות ותאכל עמו ביחד ודוק:

יא ובשיטה מקובצת לכתובות פ' אעפ"י כתב בשם הרא"ה וז"ל ושמעינן מהדא שיכול אדם להפקיע משכונא שמשכן לחבירו בקונם. וכן יכול אדם לאסור עליו כל מה שיש לו ונפקע שעבודו אבל נראין הדברים שב"ד יורדין לנכסיו ומוכרין לאחרים ונותנים לזה ואם אסר נכסיו לכל העולם ב"ד כופין אותו להפקיר נכסיו על תנאי שלא יוכל

זה לזכות בהן אלא בחובו ומיד שמפקיר נכסיו חל שעבודו של זה עליהן דבתר דפקע איסורייהו חל שעבודא דהאיך עלייהו למפרע ע"כ. הנה מה שכתב שיכול אדם להפקיע משכונא. לפענ"ד לפי המבואר בפסחים דבהרהינו אצלו גם אביי מודה דלמפרע גובה ועיין בנתיבות סי' ע"ב ס"ק ה'. ול"מ קונמות להפקיע מידי שעבוד ושמא מיירי הרא"ה במשכון קרקע דל"ק מדר' יצחק ול"א בזה למפרע גובה ומ"ש הרא"ה דכופין אותו להפקיר על תנאי משמע מדבריו דמהני בהפקר תנאי אף דהוה תנאי בדבר שאי אפשר לקיים ע"י שליח דהפקר ע"י שליח ל"מ כמבואר בב"י סי' תל"ד ובאבני מלואים סי' ע"ב הרגיש בדברי הרא"ה דל"ה הפקר לכל. וכתב דל"ה שיור כיון דתנאי מלתא אחריתא הוא כמו במגרש ע"מ שלא תנשאי לפלוני דל"ה שיור בגט כיון דהוה מחמת התנאי. ולפ"ז קשיא בהך דב"מ דף ל' גבי ר' ישמעאל בר' יוסי הי' לו להפקיר על תנאי שבאם יזכה בעל העצים לא יהי' הפקר. וכבר הקשה כן השואל בתשו' חסד לאברהם חלק ח"מ סי' מ"ז. ושארי הגאון ז"ל השיב באריכות דברים וכבר כתבתי בתשובה (ע' בספרי חא"ח סי' ל"ב בש"ה) דמה שהוציא מדברי הגהות אשרי דמהני הפקר ע"מ להחזיר ומהני תנאי במח"כ שם אין הכונה שהפקיר על תנאי אך הכוונה שהי' בדעתו לחזור ולזכות בו וזה קרא הגהות אשרי ע"מ שיחזור ויזכה בו. והיינו מטעם דדברים שבלב אינם דברים. וגם הגאון מליסא במק"ח נעלם ממנו לפי שעה כונת הגהות אשר"י ולפניו לא הי' א"ז ולמעיין באור זרוע סי' רמ"ו ה' פסחים הדבר מבואר להדיא כדכתיבנא ואולם מדברי השיטה מקובצת הדבר מפורש דמהני תנאי בהפקר וזה חידוש גדול ומ"מ י"ל דדוקא בתנאי שלא יוכל לזכות רק ע"מ שיפטור מחובו דל"ה שיור מכל וכל כיון שיכול לזכות אם יפטור מחוב מהני בהפקר. אבל אם מתנה שלא יוכל אחד לזכות לא מהני וכיוצא בזה כתבו התוס' בריש פ' המגרש דבתנאי ע"מ שלא תנשאי לפלוני ל"ה שיור כיון שהותרה אצלו בזנות משא"כ בע"מ שלא תבעלי עיי"ש ומיושב קו' השואל בחסד לאברהם הנ"ל על הך דר' ישמעאל בר' יוסי מיהו למסקנת התוס' שם דגם בע"מ שלא תבעלי ל"ה שיור צ"ל דר' ישמעאל בר' יוסי ס"ל כמ"ד דבע"מ פליגי וס"ל לרבנן דבע"מ נמי הוה שיור וה"ה בהפקר והארכתי בפרט זה אי הפקר מועיל היכא דשייר זכות לעצמו ועיין בתוס' יבמות פ"ט ע"ב לענין הפקר ק"ד ובאבני מילואים סי' כ"ח ואכ"מ:

יב ולפי מה שכתב באבני מילואים סי' ע"ב דקונם פרטי דמפקיע מידי שעבוד פקע בכדי ושורש דבריו דהתוס' כתבו דהא דמפקיע מידי שעבוד מטעם דבע"ח מכאן ולהבא הוא גובה וכיון דחל תו לא פקע דלא פקע בכדי והר"ן כתב בשם הרבינו יונה בנדרים כ"ט דדוקא קונם כללי לא פקע בכדי אבל קונם פרטי פקע בכדי. ולפ"ז כתב דקונם פרטי

דמפקיע מידי שעבוד יכול המלוה לגבותן ופקע בכדי והא דקונמות מפקיע מידי שעבוד בקונם שאני עושה לפיך הטעם שהקדישה הידים והמה לא יבואו לידי גבי' לעולם וקונם כללי שיש לו פדיון הוה כקדושת דמים ואין מפקיע מידי שעבוד ובזה מישב קו' התוס' דכל לוה יאסר נכסיו ע"י קונם עיי"ש. א"כ בנ"ד דאסרו על הרב נכסיהם והוי קונם פרטי אין מפקיע מידי שעבוד דמותר ליקח השכירות ופקע בכדי כשבא לידי גבי'. אמנם הקצה"ח רוצה לעקור הלכות קבועות נגד דעת כל הראשונים דלר"מ דס"ל קונם כללי יש לו פדיון שום קונמות אין מפקיע מידי שעבוד דממנ"פ קונם פרטי פקע בכדי וקונם כללי יש לו פדיון והוי קדושת דמים ולא משמע כן בגמ'. ומה שכתב באבני מילואים לחלק בין קונם שאני עושה לפיך שהקדישה הידים והם לא יבואו לידי גבי' לעולם לא נהירא דבגמ' משמע דגם שאר קונם מפקיע מידי שעבוד ומ"מ כיון שההערה שהעיר הגאון בעל קצה"ח גדולה מאוד. צ"ל דס"ל להפוסקים דנהי דהאוסר על עצמו או על חבירו דבר עד זמן ידוע שאח"כ מותר באותו דבר ופקע איסורא בכדי היינו משום שלא אסר רק עד אותו זמן ואינו דומה להקדש דפשטא קדושה בכולה. וה"ה דפשטא קדושה על משך הזמן ובקונם כללי כיון דאסר על כל העולם הוי כהקדש משא"כ בקונם פרטי וזה דוקא אם הוא לא אסר רק לזמן משא"כ אם הוא אסר על חבירו הנאתו לעולם או נכסיו לעולם קונמות מפקיע מידי שעבוד ול"ש לומר אם, אח"כ יגבה הנכסים שיפקע הקדושה בכדי כיון שבאמת אין לו פדיון ואינו דומה לקדושת דמים דקדושת דמים כיון שיש לו פדיון לא הוי רק כשעבוד בעלמא כמו שכתב הרשב"א בחידושי חולין קל"ט דקדושת דמים כיון שיש לו פדיון לא הוי רק כשעבוד בעלמא. ומ"ה נהי דקודם שגבה חל השעבוד של הקדש כמו שחל על נכסים שעבוד של כמה בע"ח דאם יסלק לראשון חל שעבוד השני. ומ"ה חייב לע"ע מעילה אם נהנה מנכסים משום שהוא משועבד להקדש ע"כ אח"כ כשגבה בע"ח הראשון נפקע שעבודו של הקדש. משא"כ בקדושת הגוף הוי כמכר ועוד עדיף יותר. משא"כ קונם פרטי דאין לו פדיון ואלים יותר משעבוד כיון שהבעלים אסרו לעולם והי' בידם. אח"כ כשגבה והוי שלו ומ"מ כבר אסר עליו מכח הבעלים לעולם. משא"כ כשאסר על זמן מעולם לא חל האיסור רק עד הזמן ומה שכתבו התוס' דלא אלים כח הקדש מכח מקדיש ע"ש. בגיטין דף מ"א. ג"כ כונתם דכיון דקדושת דמים ל"ה רק כשעבוד לא מהני השעבוד רק כל זמן שהוא שלו אבל אח"כ כשבא להמלוה נפסק כחו וכח השעבוד ששעבד הלוה ובהכי נלע"ד לומר דאף קונם כללי אף שיש לו פדיון מפקיע מידי שעבוד והסברא דבשלמא קדושת דמים כיון שעומד לפדות ומצוה לפדות ל"ה לגבי הקדש רק כשעבוד בעלמא ואח"כ נפסק השעבוד משא"כ קונם כללי

נהי שיש לו פדיון אבל אין עומד לפדות ול"ה מצוה לפדות הוי גוף הקדושה ובגמרא אין מדמה רק דכיון דנאסר לכל העולם הוי כהקדש ואלים למתפס פדיון ומ"ה יצא לחולין. אבל שנאמר דקליש דהוי כשעבוד מפאת כן זה דוקא היכא שעומד לפדות כן נ"ל. ומ"מ מצאתי בשיטה מקובצת כתובות כדברי הקצה"ח שכתב בטעמא דת"ק דס"ל א"צ להפר דס"ל יש מעילה בקונמות ול"ה כקדושת הגוף עיי"ש אך מ"ש דקונם פרטי אין מפקיע מידי שעבוד דפקע בכדי ודאי ליתא והסברא כדכתיבנא:

ג עוד נלענ"ד דבר יקר בישוב קושית הר"ן נדרים כ"ט שהקשה אהך דקדושה לא פקעה בכדי מהך דקונם שלא תהנה ממנו עד הפסח אם תלכי לבית אביך עד החג דאינה אסורה רק עד הפסח ונלענ"ד דלכאורה בנדרים דמהני תנאי. והקשה בבשמים ראש סי' ר"ד. והרי הוי תנאי בדבר שאי אפשר לקיים ע"י שליח ותי' דנדר כיון דמהני פתח חרטה, התנאי הוי נדר ופתחו עמו דאדעתא דהכי לא נדר. ולפ"ז קשיא בגמרא דמקשה בנדרים וכי קדושה שבהן להיכן הלכה והרי כיון שמתחלה לא רצה להקדיש רק עד זמן זה ויותר מזה לא רצה הו"ל נדר ופתחו עמו וכאלו שואל על הנדר ומתחלה התנה כך. אך הדבר נכון דפתח ל"מ רק בחרטה דמעיקרא ולא בחרטה דהשתא. ומה"ט ס"ל לפוסקים דנדר שהותר מקצתו הותר כולו משום דחכם עוקר הנדר מעיקרא א"כ כ"ז אם לא רצה כל הנדר אבל כאן הר' רוצה שיהיה הקדש עד הזמן ולאח"כ לא רצה ולזה ל"מ פתח ולא מהני ג"כ מה שהתנה בתחלה שלא יהיה עד זמן זה, ולכן מקשה קדושה שבהן להיכן הלכה. ולפ"ז לפמ"ש בתשובות המיוחסות להרמב"ן הובא בב"י סי' רכ"ח ובשעה"מ ה' נדרים דהא דבעינן חרטה דמעיקרא היינו דוקא כשרצה בגוף הנדר אבל נדר שאסור מחמת קנס קיל טפי ומתירין בחרטה דהשתא ובהכי מיושב מה דהקשה בגמרא גיטין וליחוש דלמא אזלא לגבי חכם ושרי לה אף דאין לה חרטה דמעיקרא עיי"ש ועיין בשעה"מ דנדר זה לא נעקר למפרע א"כ בהך דקונם שלא תהנה ממנו אם תלכי לבית אביך עד החג דהיא ג"כ מחמת קנס שהלכה לבית אביה ג"כ ניתר בחרטה דהשתא ול"ב שיעקר למפרע שפיר הוי הזמן שתלה כנדר ופתחו עמו ומ"ה מותרת בהגיע הזמן. ובזה נלענ"ד הנה בריטב"א בחידושיו לנדרים בסוגיא דבר פדא האריך ג"כ בהך דקדושה לא פקעה בכדי וכתב כדברי הרבינו יונה לחלק בין קונם כללי לפרטי וע"ש בדברים ערבים ומתוקים ולבסוף סיים ומה"ט נהגו העולם שאדם אוסר על מכירו או עליו לזמן ואחר הזמן נוהג בו היתר בלא שאלה ומשמע דאם נאסר על כל העולם ודאי אסור. והנה התוס' ביצה דף ה' רצו ללמוד מגמ' שם דאם קהל אסרו בחרם ואח"כ עבר הזמן אסור בלא התרה ודחו ראיתם ומשמע דאף חרם שנאסר על כל העולם אחר שעבר הזמן מותר. ועוד אס"ד

דהתוס' ס"ל דוקא חרם שלא נאסר על כל העולם למה כתבו דבתשמיש שאני שהקב"ה לא הגביל זמן עיי"ש והרי שם נאסר התשמיש לכל העולם, ולפי דברי הר"ן והריטב"א בחרם שנאסר על כל העולם על זמן יאסר לעולם. כגון בחרם דר"ג. ולהנ"ל בחרם ודאי מותר דמבואר בסי' רכ"ח דחרמי ציבור ניתרין בלא פתח וחרטה ומה"ט נתרין מכאן ולהבא ומ"ט לא אמרינן בהיתר חרמי צבור נדר שהותר מקצתו הותר כולו דאין ניתרין אלא מכאן ולהבא כמבואר סי' דכ"ח ס' כ"ו. ולפ"ז בחרמי ציבור לזמן ודאי פקעה בכדי מטעם נדר ופחתו עמו כיון דהם ניתרין מכאן ולהבא. ובהכי יש לפלפל הרבה לענין חרם דר"ג שלא נעשה רק ע"ס אלף החמישי ורק שאח"כ קבלו עליהם שיש להקל בספק מטעם דל"ש לומר בחרמי ציבור קדושה לא פקעה בכדי:

יד ועדיין אנו צריכין לדברי הריטב"א שהקשה מהא דקונם יין שאיני טועם היום אינו אסור אלא עד שתחשך וזה ל"ה נדר קנס. אך הריטב"א תירץ זה דדוקא היכא דאוסר דבר מסוים דומיא דאשה ודומיא דנטיעות שייך לומר קדושה לא פקעה. משא"כ בדבר שאינו מסוים ואוסר כל היין עיי"ש אך מה שהקשה מקונם ביתך שאיני נכנס מת או מכרו לאחר מותר ופקע איסורא בכדי להנ"ל נמי נכון להמעיין בלשון הב"י סי' רכ"ח בשם תשובות המיוחסות. ונראה מדבריו דדוקא בנדר מסיבת עצם הדבר ל"מ חרטה דהשתא. ולפ"ז י"ל בקונם ביתך שאיני נכנס לא נדר מסיבת הבית רק בשביל שהוא של חבירו ואולי הוא מחמת שנאת חבירו או מחמת קנס מהני ג"כ חרטה דהשתא והוי נדר ופתחו עמו. ולפ"ז י"ל דה"ה בכל נדר שתלה בזמן ל"ה מחמת גוף הדבר דהרי לאח"ז מותר וע"כ קיבל על עצמו מחמת קנס ומהני חרטה דהשתא ומ"ה פקע בכדי דהוי נדר ופתחו עמו וזה הערה גדולה ומעתה כ"ז בקונמות לזמן משא"כ אם הוא אסר באמת לעולם או בסתם שפיר מפקיע מידי שיעבוד דאם אח"כ בא לידי גוביינא שפיר קדושה לא פקעה בכדי דל"ש סברא הנ"ל דהרי הוא לא התנה בתחילה ול"ה נדר ופתחו עמו. ובאמת הי' מקום לפ"ז לפלפל דמה"ט בהקדש לכ"ע לא ניתר בחרטה דהשתא דקדושה לא פקעה בכדי ועיין מה שפלפלו האחרונים בדברי הטו"ז בה' חלה:

טו עוד נ"ל בנ"ד שהשכירות שהרב נוטל הוא משכר השחיטה והשוחט לא ישחוט עד שיתנו לו סך הקצוב ומזה משלם להרב א"כ כיון שאם לא ישלם שכר שחיטה לא ישחוט לו השוחט לא מקרי זאת שנהנה משל המודר הנאה ועדיף מהך דמהרי"ט דשם הוא נותן לקופת הצדקה. ויש לומר שהוא נהנה ממה שנותן הוא וכאן הוא משלם לשוחט שכר שחיטה ורק דמטי הנאה מזה להרב ול"ה רק גרם הנאה. וגרם הנאה אינו אסור במודר הנאה כדמוכח להדיא בהך דאומר לחנוני פלוני מודר הנאה ואיני יודע מה אעשה דג"כ

גורם לו הנאה ומותר ואין לומר דהרי מעותיו אסור דזה אינו כיון דנותן לשוחט. והשוחט קונה המעות משכר שחיטה ומשלו הוא נותן ועכ"פ הו' כמחליף לו ועיין מהרי"ט וכאן עדיף יותר. ועיין בר"ן נדרים מ"ז שכתב דהא דבמודר הנאה לוה ובע"ח באין ונפרעין היינו כשנפרעין בע"כ עפ"י ב"ד אבל אם פורעין מדעתם הוי פורע חובו באיסור הנאה וה"ה הכא י"ל כיון שהמודרים משלמים בע"כ להשוחט דהרי רוצים לאכול בשר ומוכרחים המה לשלם עבור הבשר והזביחה מעופות הרב ממילא מתהני מיהו התוס' כתבו בב"ק דף ק"ט דדוקא כשלוה ע"מ שלא לפרוע וגם יש לחלק דשם כבר לוה ול"ה רק מבריח ארי מה שמשלם בעדו וכן בהך דחוט דנותן לו כתבו התוס' ב"ק הנ"ל שנותן לו לשם מתנה. משא"כ בשוחט שידוע שלוקח יותר בשביל הרב והמובחר כדכתיבנא לעיל דהוא מטעם שיעבוד ורבנן אלמוהו לשעבודא. ואין לומר דהצד שכנגד הרב לא קיבלו עליהם כלל דזה אינו דכיון דהרוב מהעיר מנו אותו או הראשים כמבואר בש"ך יו"ד סי' רכ"ח ס"ק פ"ט דבזה"ז הולכין אחר מנהגי הקהילה. ובודאי בעינן במינוי הרב נוסף על המנהגים רוב מנין או רוב בנין מהעיר א"כ המיעוט מוכרחים לשמוע הקהל ומשועבדין לשלם מי שהמקום רבים עליהם ואין בידם לאסור עליו דאלמוהו לשיעבודא כדכתיבנא הארכתי בדין זה לפי שבאם לא נפסוק כשיטת מהרי"ט יהיו כל העומדים על משרת כהונת הרבנות כהפקר לכל דבודאי בהתמנותו נמצאים מועטים שאין מסכימים עליו. וגם אח"כ אם יהיה בלב אחד מהעיר על הרב יאסור עליו הנאתו ואז הרב יאסור מליטול שכרו ועל כרחך כשיטת המהרי"ט שאין יכול לאסור עליו. מיהו כ"ז כשמסכימים עליו רוב מנין ובנין או האלופים אך אם אין האלופים מסכימים עליו וגם אין לו אך מיעוט מהעיר באופן דהרבים אינם משועבדים לו בכה"ג יש לומר שיכולים לאסור עליו אך בכה"ג ממילא אין לו כח על השוחט אך אף אם תעוז ידו עליהם בנידון זה יש להחמיר ולחוש להנדר ולא שייך כל הני טעמא דכתיבנא:

טז והנה במה שכתבתי לעיל ליישב הקושיא מקונם שאת נהנית לי עד הפסח אם תלכי לבית אביך עד החג שהקשה הר"ן מהך דקדושה לא פקעה בכדי עיינתי בטוש"ע סי' רל"א והביא תשובת הרא"ש כלל י' זעיר שם יש לבאר לשון הרא"ש בתשובה שכתב ודאי אם הותנה עד הזמן פלוני לכשיגיע הזמן כלה הנדר ומותר להנות וכן נטיעות הללו קרבן עד שיקצצו ושור זה עולה כל ל' יום ולאחר ל' יהיה שלמים ע"כ מ"ש הרא"ש בנדר הוא כדברי הר"ן הנ"ל ומ"ש בנטיעות ס"ל קדושת דמים פקעה בכדי. כדברי הרמב"ם פ"ד מה' מעילה אך מ"ש בשור זה עולה כל ל' יום דבגמרא הקשו מזה ותירצו דמיירי דאמר לדמי וגם צ"ל דהוי בעל מום וע"כ צ"ל גם ברא"ש הכונה כן. אך שקיצר דלא מייתי

רק דרך אגב. אמנם במ"ש וכן בהך דקונם שאבי' רע ומת אבי' דהנדר בטל מאליו זה להירושלמי הובא ברא"ש נדרים דף פ"ד דבזה א"צ הפרה כלל. אך הרא"ש גופיה לא פסק בן שם. ובאמת לפי מ"ש לעיל דדוקא אם לא נדר רק מתורת קנס מהני נדר לזמן. בהך דקונם מפני שאביה רע. כתב הב"י בסי' רכ"ח בשם המיוחסות סי' רנ"ה דל"מ רק פתח חרטה למפרע ול"ש הסברא שכתבתי לעיל אך י"ל דבאמת פליגי בירושלמי, אי צריך התרה לר"מ או לאו. וס"ל למ"ד דצריך התרה מטעם דכיון שכבר נאסר לא מפקע בכדי מיהו לדינא העיקר כדברי הריטב"א שהרחיב הדיבור בזה בישוב דבר זאת דנודר לזמן וגם עליו יש לי הרהורי דברים שכתב דזה דוקא באסור לכל העולם משא"כ היכא שיש היתר לאחרים לא אלים הנדר ופקע בכדי. ולפ"ז צ"ע בבעל שאסר הנאת תשמישה עליו על משך זמן דבזה אין היתר לאחרים ג"כ לא יפקע בכדי ולהיפך שמענו בכתובות בהמדיר את אשתו מתשמיש המטה שבוע אחד יקיים ואמר רב לא שנו אלא במפרש ולפי הנ"ל אם יפרש שבוע אחד אסור לעולם דל"ש סברת הריטב"א שמותרת לאחרים. ושמא כיון דאין אסורה לאחרים מחמת נדרו ל"ש זה ודוקא היכא שמחמת נדרו אסורה על כל העולם ודוק:

יז ושוב מצאתי ביד שאול להגאון מלבוב סי' רל"א שהעיר מה שכתבתי לעיל דהוי נדר ופתחו עמו אך מה שכתב שם לחלק בין נדר דתלוי במעשה כגון בנטיעות עד שיקצצו ובין נדר לזמן דל"ה דשלב"ל ובנדר לזמן פקע בכדי דבריו תמוהין דא"כ מה הקשו בגמ' אהך דקדושה לא פקעה בכדי משור זה עולה כל ל' יום שם הו"ל זמן והוי נדר ופתחו עמו. והמובחר כדכתיבנא לעיל דל"ש נדר ופתחו עמו רק אם עקר כל הנדר. גם במ"ש לעיל על התוס' ביצה דף ה'. הנה הד"מ בסי' רל"א הביא, בשם תשובות בנימין זאב דאף אם אסרו בפירוש ע"ז צריך מנין אחר להתירן כשיטת רש"י בסנהדרין ולא נודע טעמו גם התוס' הקשו על רש"י ולפי מה שכתבתי לעיל דברי רש"י כקילורין לעינים דקדושת הגוף לא פקעה בכדי. ושור זה עולה כל ל' יום קדוש לעולם. ולפ"ז ס"ל לרש"י ה"ה חרם שנתנו הקהל אף לזמן אסור לעולם אבל זה דוקא בדבר הנאסר על כל העולם דומיא דתשמיש ובתשמיש ס"ל ג"כ לרש"י סברא זאת דהטעם שנאסר התשמיש הוא בשביל קדושת ישראל כמבואר בקרא וקדשתם היום ומחר וקדושת הגוף לא פקעה בכדי אף באוסר לזמן ומ"ה יליף רש"י האי דינא וכן יסבור תשובת בנימין זאב וזה דוקא באוסר על כל העולם. ואמנם רש"י בתשובה חזר בו כמו שהביא בבדק הבית שם וסברת רש"י שחזר דבביצה לא משמע כן דאם זה הטעם איך יליף בביצה לכל דבר שבמנין כגון ביצה שם בתשמיש הטעם דקדושה לא פקעה בכדי ועל כרחך אין זה הטעם. אך דהיכא דיש

סברא להתיר אין להתיר כשיטת התוס' בביצה וזה מה שרצינו לבאר בשיטות אלו וגדולי הראשונים קצרו בדבר זה. ושוב מצאתי שהגאון מהרש"ק בנדרי זרוזין סי' רל"א בסוף דבריו הקשה על שיטת רש"י דהיכא דאוסר לזמן נאסר לעולם וצריך התרה. והקשה מהך דקונם ביתך שאני נכנס מת או שמכרו לאחר מותר ואין צריך התרה אחרת לפמ"ש לעיל זה קושית הריטב"א והר"ן על הך דקדושה לא פקעה בכדי. וכבר כתבתי דרש"י לא ס"ל דצריך היתר אחר רק מה שנאסר לכל העולם. משא"כ בהך דקונם ביתך והוא ממש כדברי הריטב"א גם מה שקשה לשיטת רש"י דאף באוסר. לזמן צריך היתר כשיגיע הזמן ומשמע אף באומר בפירוש דלאחר הזמן יהי' מותר אח"כ בהגיע הזמן צריך התרה ואיך אמרינן דדבר הנאסר במנין צריך מנין אחר להתירו מדאמר הקב"ה במשוך היובל המה יעלו בהר והרי שם הוצרך להתיר וע"כ דבאוסר בפירוש לזמן פלוני והתנה דלאחר זמן יהיה מותר א"צ היתר אחר דלא ברש"י לפמ"ש לעיל נראה נכון דרש"י לא ס"ל הכי רק בדבר הנאסר לכל העולם מטעם דקדושה לא פקעה בכדי כמו דכתבו הר"ן והריטב"א בנדרים כ"ט לענין קונם כללי א"כ בשלמא בתשמיש שנאסר אז לכל העולם צריך היתר אחר בהגיע הזמן משא"כ בעליות ההר דמשה רבינו לא נאסר כדכתיב ואתה פה עמוד עמדי א"כ ל"ש סברת רש"י ומותר בהגיע הזמן ולא הוצרך כלל להך ובמשוך היובל רק לדבר שבמנין צריך מנין אחר להתירו. וזה ישוב נכון לשיטת רש"י ורש"י חזר בו דא"כ מה הקשו בביצה מהו ואומר והרי צריך לילף מעלית ההר דהוי חידוש אף דבר שלא נאסר לכל העולם ודוק. הארכתי פה לבאר גוף הדין והעולה מדברינו אלו דהלכה כדברי מהרי"ט דאין לאסור על הרב ליטול השכירות וכן פסקו גדולי האחרונים: והנני ידידו ודו"ש:

סימן מו

ב"ה פרעמיסלא את הברכה לפ"ק:

להאלופים המופלגים בק"ק קומפערלינג נ"י:

ע"ד שאלתם בשוחטי קהלתכם שחתמו כתב ליתן סך מסוים להספקת הרב וכל אחד מהשוחטים קיבל ע"ע בשבועה ובנדר עד"ר וע"ד הרב עם עוד שני גדולים בפ"מ. ולשון הכתב נכתב בלשון רבים שמחויבים אנחנו לתת וכן מבואר בהכתב בלשון זה שבאם נעבור על אחת מהאופנים הנ"ל אזי יאסרו ידינו מלשחוט וכו' וכל השחיטות והבדיקות שנזבח אח"ז יהיו אסורים עלינו ועל אחרים כבשר קדשים וחתמו עדים אחר ח"י השוחטים שקראו השובי"ם הכתב ונשבעו כ"א בפ"ע. ועתה עקר שוחט אחד דירתו

מק', והשוחט שנשאר אינו רוצה ליתן חלקו באמרו שכיון שנשבעו שניהם ואחד יצא מהעיר הותרה כל השבועה. ושאלו מה דינו של השו"ב:

א תשובה הדבר פשוט דהשוחט הנשאר מחויב לקיים שבועתו כדין שנים שנשבעו יחד ולא נשבעו זה לזה ועבר אחד השני חייב לקיים שבועתו כמבואר בסי' רל"ו ברמ"א. ואף לשיטת המבי"ט שהובא בש"ך שם בעשרה שנשבעו שלא לחתום על איזה דבר ומת אחד מהם נפטרו כלם כבר כתב המבי"ט בטעמו דכיון שנשבעו שלא לחתום וכו' כל אחד לדעת חבירו ולא יגמרו שום דבר אלא בהסכמת רובם אחר המו"מ במעמד אחד. וכיון שנפטר אחד לא יהי' המו"מ שלם ואינו במעמד אחד וא"א אח"כ ללכת אחר הרוב. על כן אם מת אחד בטל השבועה וכונתו דהוי אומדנא דמוכח דאדעתא דהכי לא נשבעו כיון שא"א אח"כ לילך אחר הרוב כיון שאין הרוב יוצא מתוך מעמד כולם והם לא נשבעו לבטל דעתם לגמרי רק ללכת אחר הרוב וזה א"א ולכן בטל השבועה ובתחילת התשובה קצר. ועל כן אין סותר להפוסקים מהר"ם פדוא ושאר ראשונים כמ"ש הש"ך עיין מבי"ט סי' רס"ד ח"א. אמנם בנ"ד דהשוחט הנשאר על עמדו יעמוד. וכוונת השבועה שיתן כל אחד החצי לכ"ע החיוב עליו לקיים שבועתו. והנה בתשו' בית יעקב סי' קי"א האריך בשנים שנשבעו לאכול ככר ואכל אחד החצי והשני לא אכל אם הראשון מחויב לאכול המותר והרחיב הדיבור בזה. אמנם הדבר ברור דגם שם הם תלוין זב"ז דאם אחד ידיו יפות יוכל לאכול יותר כמבואר בפסחים פ"ט על כן הדבר בספק אם אין החיוב עליו להשלים מה שלא אכל חבירו משא"כ בשנים שנשבעו ליתן איזה סך החיוב על כל אחד ליתן החצי ובודאי חייב לשלם החצי שלו אף שחבירו אינו משלם כלום וז"ב וה"ה כשנפטר מחיובו השני חייב בחלקו ולעיקר שאלת התשו' בית יעקב נ"ל דהיכא שרואה שחבירו אינו אוכל חצי שלו מחויב הוא לאכול דל"ג משנים שלוו מאחד דשניהם ערבין זל"ז וה"ה בנשבעו לאכול ככר. ועוד דהרי כל ישראל עריבים זל"ז ומחויב להציל את חבירו שלא יעבור וכיון דהיכא שנשבעו שניהם לאכול ואכל אחד כולו יצאו ידי השבועה כדמוכח מיוסף שהשביע לכל ישראל ומשה העלה העצמות. א"כ כשרואה שחבירו אינו אוכל החיוב עליו להציל חבירו שלא יעבור ויאכל הוא כולו מיהו יש לחלק דשם לא הי' אפשר שיעלו כולם וע"כ הכוונה. על אחד משא"כ בשנים שנשבעו לאכול החיוב על שניהם ול"מ שיאכל אחד. ולפ"ז אין החיוב על אחד לאכול כולה אם לא אכל השני דע"כ כונת השבועה שיאכלו שניהם וע"כ אם לא יאכל אחד אין החיוב על השני רק על החצי: ב ובתשו' הנ"ל מדמה דין שלו לקרבן פסח שכתב הכ"מ פ"ט מק"פ דין ו' דאם אחד רוצה לצאת ומניח שאר האוכלין אין על היוצא חיוב נותר. ומזה דן דה"ה בדין שלו

אם מניח השני באכילה אינו עובר על השבועה אבל אם רואה שאין השני אוכל חייב לאכול כולו ואינו דומה לשם דשם החיוב עליו לאכול שלא יבוא לידי נותר והרשות בידו לאכול כמו שירצה (ומה"ט נלע"ד עשרה שאכלו קדשים ביחד בלא חלוקה, כגון פסח והשאירו כזית כולן עוברין בלאו אע"ג דליכא שיעור כזית לכל חד ותליא בפלוגתא דר"ח ורב המנונא שבת צ"ג עיי"ש וקיי"ל שיעור אחד לכולם ואף דאין לוקין על לא תותירו מ"מ נ"מ דעוברין בלאו משא"כ בחצי כזית ל"ה רק איסור תורה למ"ד ח"ש אסור מן התורה). משא"כ כאן לדעתי אין עליו החיוב רק על חצי מצומצם כמו כל החיובים שאם מחייבים עצמם לעשות אם לא אמר לשון חלק ע' ח"מ סי' רמ"ז וסי' רנ"ג ס' כ"ד ויו"ד סי' רט"ז ס"ז אינו דומא להא דאמרינן בב"ק י"ג ובח"מ סי' ש"ו בשנים שהזיקו כי ליכא לאשתלומי מהאי משתלם מהאי וכתב הרמ"ה דה"ה בשנים שהזיקו וברח אחד וגם לגבי מצוה כגון כופר בשור ואדם שהרגו דאדם פטור דקלב"מ ושור חייב כל הכופר משום דר"נ כמ"ש הרמב"ן במלחמות וה"ה במצוה נימא הכי דשם כל אחד כולה הזיקא עביד כדאיתא בב"ק שם משא"כ כאן כל אחד לא נשבע רק אחצי ודוק ועיין ביד ש מהגאון מלבוב סי' רל"ו ס"ק פלפל בדברי ב"י הנ"ל והנלפע"ד כתבתי:

ג והנה בנ"ד ששני שוחטים נשבעו לתת ד' ר"כ לשבוע יש להסתפק אם לא ישלם אחד אם השני מחויב לשלם כל הסך. כי הנה לפי המבואר סי' ס' בח"מ בשנים שקבלו עליהם לזון אחד דינו כשנים שלוו ושניהם ערבין זל"ז. ע"כ י"ל דגם השבועה היה ע"ז ואם לא ישלם כל הסך גם הוא עובר על השבועה ואף דשער המשפט מפקפק על הך דסי' ס' בשנים שקבלו לזון לאחד דהם ערבין מ"מ גם הוא כתב דהיכא דהי' חיוב עליהם לזון כגון שנעשה בקנין גם על הערבות חל הקנין וה"ה בשוחטים דל"ה מתנה מה שנותנים רק חיוב גמור עליהם גם על הערבות חל השבועה. אמנם י"ל דלשיטת הסוברים בשנים שלוו הוין ערבים קבלנים א"כ תיכף עובר על השבועה. אך למ"ד דל"ה רק ערבים סתם ומחויב המלוה לתבוע לכ"א חלקו ואם אין לאחד לשלם. אז חייב השני הכל א"כ גם בשבועה כמו בנ"ד השבועה לא קאי רק על החיוב ולא יותר מהחיוב וכשאינו משלם האחד אינו עובר הראשון רק על חלקו לבד אם תובע להשני ואין לו לשלם י"ל דאז הראשון עובר על השבועה מכח ערבות וכיון דאנן פסקינן דל"ה רק ערבים זל"ז על כן לע"ע ודאי אינו עובר רק על חלקו:

ד ולפענ"ד דאפי' להפוסקים דשנים שלוו הוי ערבים קבלנים מ"מ בשנים שקבלו לזון לאחד כיון שלא לוה ממנו ל"ה רק ערבים סתם והריטב"א בתשו' הובא בב"י סי' ס' שכ' דינו כשנים שלוו מאחד שמא הוא ס"ל גם בשנים שלוו נעשין רק ערבים ועכ"פ לדינא גם

בשו"ב ל"ה רק ערבין סתם. והנה אם נאמר דהוי ערבין סתם יש סברא דלא קאי השבועה רק אחלק שלו דאזלינן בתר אומדנא נהי דבשעת שקיבל בקנין נתחייב מתורת ערבות גם על חלק שני ואינו נאמן לומר דלא קיבל קנין רק על חלקו מ"מ אשבועה נאמן דלא נשבע רק לתת חלקו ע"כ אף אם לא ישלם השני פטור מחלקו כעין מי שנשבע ליתן למשודך סך מסוים ונתקלקלו חובותיו דאין מחייבין למכור כלי תשמישו כמבואר בתשו' הרא"ש והובא בסי' רל"ב (וע' בספרי ח"ר סי' ל"ג) ועוד אף אם נאמר דל"ה אומדנא דמוכח רק סתם אומדנא נ"ל דסגי בהכי דע"כ ל"ב אומדנא דמוכח רק בהך דסי' רי"ח דלשון הנדר כולל יותר. אבל כל היכא שאין בלשון הנדר הכרע ל"ב אומדנא דמוכח ועיין בלשון הש"ך ח"מ סי' ע"ג ס"ק כ"ז על כן אזלינן גם בזה בתר אומדנא. הן אמת דלפמ"ש הש"ך סי' ע"ג ס"ק כ"ג בשם מהר"י בן לב דמצי לומר בשבועה קים לי כמאן דפוטר וכשנשבעתי הייתי סבר שאני חייב והש"ך חולק דכיון שכבר נשבע ל"מ למימר קים לי דכבר חייב א"ע. ולפ"ז אף בנ"ד י"ל כיון דהרבה פוסקים סוברים דהוי ע"ק. אך לענין ממון פסקינן דאין להוציא ממון אמנם בספק שבועה דהוי איסורא אזלינן לחומרא כמו בסי' רי"ז ס"ג לענין כבוש אמרינן ספק נדרים להחמיר וע' בסי' ר"ח מיהו בסי' רי"ט אמרינן מי שאסר דבר אחד בלא זמן אסור בו לעולם ומ"מ מבואר בח"מ בסי' ס' במקבל לזון לאחד נפטר בשנה אחת מנדרו ול"א דהוי כנדר סתם ולעולם הוא לפ"ז יש לחלק בין מחייב עצמו ומשעבד לחבירו בין אוסר דבר אחד עליו. ע"כ גם בזה מצי למימר קים לי כמ"ד דל"ה ע"ק. וגם הש"ך מודה כיון שאין הכרע בלשון השבועה:

ה מיהו בנ"ד ששוחט אחד נסע מהקהילה וקבלו שו"ב אחר ומסתמא לא יקבל השוחט הנשאר רק חצי ממעות השחיטה ל"ש לחייבו על חלק חבירו כיון דל"ה רק ערב על חלק חבירו והיכא דנפטר הלוה מהחיוב פטור גם הערב. ואף דלכמה פוסקים הוה קבלן ורמ"א פסק סי' קכ"ט ס' ט"ו דבקבלן אין הלוה נאמן לומר פרעתי וס"ל דהא דאמרינן בבכורות ובח"מ סי' מ"ט דהיכא דאין יכול לגבות מלוה לא מצי לגבות מערב לא קאי אקבלן כשיטת מהר"מ שבמרדכי הובא ג"כ בתומים סי' הנ"ל ס"ק י"ד אולם הש"ך ס"ק ל"ב והתומים ס"ק הנ"ל חולקים על רמ"א וס"ל גם בקבלן דינא הכי. וכבר כתבתי דאנן פסקינן דדינא כערב סתם ועוד דהיכא דכולי עלמא ידעו דהלוה פטור כגון בשו"ב שנסע ממקומו לכ"ע פטור גם בערב קבלן. אמנם על חלק השוחט הזה א"צ לפנים דחייב לשלם מכח השבועה. ואם לא יקיים שבועתו הדבר פשוט דשחיטתו אסורה אך כ"ז אם לא הי' שינוי בעסק השחיטה אך אם קיבלו שוחט שני שהוא לא יתן להרב וע"י כן מוזיל השחיטה וגם הוא אינו יכול ליתן יש לדון אם ל"ה אונס גם לגבי דידי':

והנני ידידם:

סימן מז

ב"ה:

פרעמישלא תרל"ח:

לכבוד הרב המאה"ג בנש"ק מוה' מנחם מענדל מארילס נ"י האבד"ק דובעצק: ע"ד השאלה באחד שהי' לו פרה מסוכנת וצוה לנכרי לנחרה ואנשי העיר חשדו אותו שנחרה בעצמו ומכרה לנכרים. ורצו לאסרו שלא ימכור בשר כשר ואמנם ביען שהתנצל שהיתה הפרה מסוכנת ולא הי' לו שהות לקרוא לשוחט ושהוא לא נחרה בעצמו עשה כתב שקבל עליו המוכר בשר בח"ח ובשד"א ובנדר עד"ר שאין לו התרה בפ"מ שלא לחזור עולמות שאסור לו להיות בשותפות בעסק מכירת בשר עם שאר מוכרי בשר ושאסור לו למכור בשר כשר רק ביוקר ג' צ"ל מבשר טריפה ובהכתב מבואר שביען אשר עוסק בשותפות עם אנשים הוא מכשיל לרבים קיבל עליו כזאת ובאם שיתודע הדבר שעבר על הנ"ל היינו בעסק השותפות קיבל עליו שאסור לו לעולם להיות מוכר בשר ונעשה בהסכמת הרב ואנשי העיר וטובי העיר וע"ז חתמו הרב והרבה יחידים ומבואר שליתר תוקף ועוז בא בעצמו עה"ח וקיבל עליו כל הנ"ל בפ"מ וע"ז חתם המוכר בשר הנ"ל וחתמו עדים שהוא חתם א"ע וקיבל בפניהם כן ושוב התאספו אנשי העיר ביום שאחריו והתירו להיות בצותא חדא עם אחד אך שהוא יחתום בח"ח ובשד"א שלא יעשה שותפות עם שאר הזובחים ועתה זה האיש בא במצור ובמצוק וטפלא תלוי בי' שואל ומבקש התרה על הנדר כי אין לו מבוא פרנסה זולת שותפות והאיש הזה לא יצא מעולם מכשול על ידו ולא נשמע עליו דבר מכוער:

א תשובה הנה מבואר בש"ע סי' רכ"ח סעי' ל"ז דהנשבע על דעת חבירו שלא לעשות דבר פלוני אעפ"י שנתן לו חבירו רשות לעשותו צריך שיתירו לו ג' הדיוטות א"כ בנ"ד שמבואר בהשאלה שביום שאחריו התירו לו להיות שותף עם אחיו יעקב בודאי עשו כדין עפ"י היתר בדרך שאלה ופתח. דלא הי' מועיל רשות שהרבים נתנו לו ולפ"ז יש לדון מצד נדר שהותר מקצתו הותר כלו דאף שמבואר בסי' רכ"ט סעיף א' דאם נדר או נשבע לחבירו והתיר לו חבירו מקצתו לא הותר כלו ומבואר בטו"ז דדוקא דאמר הריני כאלו התקבלתי. אבל לא בהותר דרך פתח ושאלה. אך להטו"ז שם לא מועיל הותר מקצתו רק במשנה ולא במעמיד דבריו והש"ך חולק עליו שם ומ"מ אין לסמוך ע"ז דשמא חשבו הרבים דסגי כשנותנים רשות כיון שנדר על דעתם ובזה ל"א נדר שהותר מקצתו הותר כלו כמ"ש סי' רכ"ט וגם י"ל כיון שהרב הי' בשעת הנדר. סתמא דעתו הי' שיוכל

הרב להתירו. וא"צ היתר בדרך שאלה ופתח וע"כ לא שייך להתיר מטעם נדר שהותר מקצתו. וגם יש לחוש שמא לא חשו המתירין להנדר כיון שהי' נדר בהכתב ולא כתב בעצמו הכתב רק חתם ול"מ החתימה לאסור עליו בנדר כמבואר בפוסקים ומה שמבואר שקיבל בפ"מ הם ידעו שלא קיבל בפ"מ ולא חשו רק לחרם דמועיל בכתב לדעת קצת פוסקים אף בהחתימה לבד מדין יד כמבואר בח"ס ומהרשד"ם ולא התירו רק חרם וחרם ניתר מכאן ולהבא ול"א הותר מקצתו הותר כולו. ולפענ"ד נראה דהיכא דאיכא אומדן דעת דהמתירין אלו ידעו שאם הותר מקצתו הותר כולו לא היו מתירין כלל הנדר ל"א נדר שהותר מקצתו הותר כולו. דהוי היתר בטעות. וגם היתר בטעות ל"ה היתר עיין מה שכתבתי בספרי לא"ח סי' קט"ז אות ט' וי' באריכות מדין היתר בטעות על כן בנידון דידן כיון שכפי הנראה לא רצו המתירין להתיר לו כל הנדר ל"א נדר שהותר מקצתו הותר כולו והרבה יש לפלפל בדין זה בפוסקים. אך גם בספרי לא החלטתי הדבר אם הותר בטעות ל"מ וקצת משמע כן מדלא מצינו דמהני שאלה על היתר. וע"כ אף היתר בטעות הוה היתר ודוק:

ב אמנם אף אם לא הותר כל הנדר יש להתירו עכשיו דאף דנדר על דעת רבים מ"מ כיון דלדבר מצוה מתירין ומבואר בסי' רכ"ח סעיף כ"א ברמ"א בשם רשב"ץ דאף לצורך פרנסה הוי דבר מצוה על כן מתירין. ואין לומר דהוי לטובת חבירו ואין מתירין בלא דעתו דזה דוקא בשביל טובה שעשה לו מחמת השבועה וכאן לא עשו לו טובה. ואף דנדר לתועלת חבירו בשביל שהי' יכול להרע לו ולא הרע מחמת השבועה מבואר בפוסקים דיכולין להתיר לו בלא הסכמת חבירו רק שיודיע לו משום חשדא וכאן יכלו להרע לו אבל לא עשו לו טובה. ועוד אולי ל"ה שום תועלת לאנשי העיר אם יהי' לו שותפות. רק שחשבו שיהי' להם טובה ובאמת אין להם טובה מזה. וע' נובי"ת חא"ח סי' קי"ז דלדבר מצוה לכ"ע אם אין תועלת לחבירו מתירין לו עיי"ש: ג והנה בעיקר הדבר שהחמירו על זכרי' הקצב הזה שחשבו שאף אם אמת הדבר שהי' הבהמה מסוכנת עשה איסור מה שנחר בעצמו וע"כ החמירו עליו אבל באמת מבואר בתשו' פני ארי' הובא בפ"ת יו"ד סי' קי"ז ס"ק ה' דבהמה מסוכנת מותר לנחרה ומשמע בעצמו הגם דלכתחלה יש לדון בדבר ועדיף יותר ע"י נכרי מ"מ לא עשה איסור ונאמן שהי' מסוכנת. ובשגם שאומר שנחר ע"י נכרי ע"כ י"ל שלא היו יכולין להרע לו ואלו ידעו לא הי' מחמירין עליו. והנה אם אמות הדבר דיש בזה מכשול לרבים אם יהי' לו שותפות אין להתיר דהוי קצת כנדרי איסור מ"מ יש לומר כיון דהקצב הזה לא בא מכשול על ידו עד הנה רק בדבר שחשדו אותו שנחר בעצמו סברו שיש בזה תקנה לרבים אמנם באמת אם הי' הבהמה מסוכנת

לא עשה שום איסור ואף דניחוש שלא הי' מסוכנת מ"מ לא עבר רק איסור דרבנן שרצה לעשות סחורה בנבלות וטרפות ול"ה רק דרבנן כמ"ש החו"י הובא בספרי ליו"ד חלק ראשון סי' קמ"ד ובזה ודאי נאמן שלא עשה איסור. על כן אם כמ"ה יחשוב ג"כ שאין בזה אפרושי מאיסורא יוכל להתיר ע"י שאלה ופתח שישאל תחלה על מה שנדר שלא יהי' לו היתר עולמית ואח"כ ישאל על גוף הנדר והשבועה והחרם. ומה ששאל כת"ה אם צריכין שיהיו כל האנשים שחתמו על הכתב ושהיו אצל הנדר. הנה מבואר בסי' רכ"ח ס' כ"א דנדר ע"ד רבים מסתמא כונתו על אלו שעמדו לפניו על כן אם לפי הבנת כת"ה יסכימו כולם מה טוב שיהיו הם המתירין אך אם אולי לא יסכימו ועוד ימחו בההיתר ומסתמא נאמר שהם מסכימים להתיר נדר שיש מצוה בהתרתו. והנה אם כבר עבר על הנדר ההיתר גופא דבר מצוה ומתירין כמ"ש הרשב"א הובא במ"ל פ"ו דשבועות ובתומים סי' ע"ג: אמנם זולת זה כבר כתבתי דצורך פרנסה הו' דבר מצוה ושוב נ"ל דאף אם ימחו מקצתם כיון שהרוב יסכימו סגי דאינו דומה למ"ש הריב"ש הובא בש"ך ס"ק נ"ח דשם פירש ע"ד הקהל לגדולים וקטנים ובעי שיסכימו כולם משא"כ בנ"ד שלא פירש רק סתם ע"ד רבים סגי ברוב שעמדו:

ד והנה א"ש לעיל דהיכי דאיכא אומדנא כדעת המתירין דאלו ידעו שיותר כל הנדר לא היו מתירין ל"ש לומר נדר שהותר מקצתו הותר כולו דהוה התרה בטעות יש לישב בסוגיא דגיטין אהא דכהן נושא נשים בעבירה דנודר ועובד והקשו בגמ' שמא ילך לחכם ותירצו שצריך לפרט הנדר ואכתי ניחוש שמא ידור בלחש גם על דברים המותרים, וילך לחכם ויפרט נדרו בדברים המותרים ונימא נדר שהותר מקצתו הותר כולו ומה מועיל הנדר. וכן יש להקשות גם באשה הנודרת לכתובתה רק לפמ"ש ניחא דגם כאן הוי אומדנא דאם ידע החכם שיתבטל כלו לא הי' מפיר לו ול"א נשמה"כ וע' בברוך טעם שער הכולל דין י' ד"ה, ועפ"י ההקדמה הנ"ל שפי' דברי הגמ' שיהי' ההיתר מצד נדר שהותר מקצתו, ולפמ"ש ניחא דל"ש כאן נדר שהותר מקצתו ואדרבה ההיתר הוא בטעות אמנם כבר כתבתי בספרי שם דלמ"ד צריך לפרט הנדר משום מילתא דאיסורא ע"כ ס"ל היתר בטעות הוה היתר דאל"כ אמאי חיישינן משום מלתא דאיסורא הרי אז יהי' היתר בטעות. וע"כ דהוה היתר. ועדיין יש לעיין בדבר ואקצר:

והנני ידידו:

סימן מח

ב"ה פרעמישלא התרל"ח:

לכבוד הרב המאוה"ג החסיד המפורסם. מ' חיים יעקב זלה"ה האבד"ק עיר חדש:

ע"ד השאלה בשו"ב אשר נדר בעת חליו שאם ישוב לאיתנו ויזכה להשיא בתו יסלק א"ע משחיטות ובדיקות. ואחרי ששב לאיתנו והשיא בתו עברו עליו חמש שנים ולא סילק עצמו משחיטות. והנה עתה התיר הרב הנדר עפ"י ב"ד של ג' מעיר אחרת והשאלה אם יש בההיתר ממש וגם אם שחיטות השו"ב כשר הואיל ששחט עידן ועדנים בלי היתר על נדרו ומענה בהשו"ב כי לא נדר מעולם לסלק עצמו משחיטות רק למסור השחיטות לבנו וכונתו הי' שיהי' בצותא חדא עמו ואמנם אנשי העיר לא רצו לקבל לבנו שיהי' שו"ב ונוסף על זה מתה עליו אשתו ר"ל וההכרח לישא אשה אחרת ושוב לא יהי' ביכלתו להיות עם בנו. והתיר לעצמו הנדר עפ"י ב"ד של שלשה ועשה מהפתח שנשא אשה אחרת חרטה דמעיקרא. ואמנם מקצתם אין מאמינים לדבריו שהתיר נדרו וגם באופן הנדר עד אחד מכחישו באמרו. כי נדר בלשון שיסלק עצמו מהשחיטה:

א תשובה הנה בדבר הנדר הנ"ל אם יכול השו"ב לשאול עליו הואיל ונדר בעת צרה ומבואר בסי' רכ"ח סעיף מ"ה ברמ"א דאין מתירין נדר שנדר בעת צרה ולדעת הש"ך אף בדיעבד אין מועיל ההיתר. הנה מבואר שם דלדבר מצוה מתירין הנדר והש"ך ס"ק ק"ו מייתי להב"ח בשם תשו' הרא"ש בקובץ דגם לשחוט ולבדוק ולהורות יכול להתיר כי בכולן יש מצוה אם אינו מצוי אחר על כן הדבר פשוט להתיר כיון דבשעת ההיתר לא הי' להם שו"ב אחר במוצאי שבת שהתיר כת"ה אז ובודאי ההיתר קיים וכ"כ הח"ס חיו"ד סי' י' דיכולין להתיר לשו"ב שנדר בעת צרה שלא יהי' שו"ב והובא ג"כ בדברי כת"ה. אמנם בעיקר הדבר לענין נודר בעת צרה דאין מתירין הי' נ"ל דבר חדש דעיקר האיסור שלא להתיר בנודר בעת צרה כ' בתשובות בנימן זאב סי' רס"ו דהוי כנודר בפני הקב"ה בשביל שקיבל טובה ממנו. ואין מתירין וכ"כ בתשו' רמ"א סי' ק"ג וכתב בח"ס סי' הנ"ל הואיל ונשבע לתועלת חבירו בשביל טובה שעשה לו אין מתירין ה"ה בנשבע בעת צרה לדבר מצוה כתועלת כביכול להקב"ה ולכן אין מתירין. ולפ"ז כתב דהיכא דאיכא מצוה בההיתר הוה התועלת שלא לקיים נדרו אך להתיר ומהני ההיתר ואמנם אני כתבתי בתשובה אחרת דנודר לדבר מצוה לא מיקרי תועלת להקב"ה כביכול לומר ע"ז שאין מתירין הנדר הואיל ונודר לתועלת חבירו כמבואר במקרא אם חטאת מה תפעל ורבו פשעיך מה תעשה לו אם צדקת מה תתן לו או מה מידך יקח וכל רצונו יתברך הכל לטובתנו כיוצא במה שכתב בתשו' זרע אברהם הובא בשעה"מ פ"ו משבועות לענין משרת שגרשו בעליו מביתו מחמת שכל מה שהי' מרויח הי' מכלה בתרבות אנשים חטאים והשביעו בעה"ב. וכ' שכיון שהבעל הבית אין לו הנאה רק הי' הכל לטובת המשרת יכול להתיר. ובתשו' הנ"ל הבאתי ת"ל ראי' דבזה מיושב מה שהק' מהרי"ק סי'

נ"ב תחלת ענף ב' על שיטת ר"ת דהנשבע בפני חבירו בשביל שעשה לו טובה אין מתירין לו א"כ בשבועות כ"ט שהשביע משה לישראל וכו' משום דלא תהוי הפרה לשבועתייהו. פי' דנדר שעל דעת רבים אין לו הפרה והרי בלא זה נמי לא הי' להם הפרה דלפני הקב"ה נשבעו דמלא כל הארץ כבודו וחשיב בפני וכו', וכמה טובות נעשה להם בשביל שבועה זו עיי"ש. אבל לפמ"ש ניחא לפמ"ש בשעה"מ פ"ו משבועות לסתור דברי הש"ך ס"ק מ"ג שכ' דאם עשה לו טובה אף שאין לחבירו תועלת אין להתיר. והוא הוכיח להיפך מדברי תוס' והרא"ש ומהרי"ט סי' וסי' קי"ח עיי"ש, א"כ מיושב קו' המהרי"ק בטוב טעם לפמ"ש דאין תועלת להקב"ה. אמנם לפ"ז צריך להבין דברי הר' בנימין זאב והרמ"א בתשובה שכתבו דנודר בעת צרה אין להתיר דהוה כנודר לחבירו בפני חבירו בשביל טובה שעשה לו. וצ"ל דהר' בנימן זאב יסבור ג"כ כשיטת הש"ך ס"ק מ"ג דהיכא דעשה לו טובה ל"ב לתועלת חבירו והש"ך ג"כ אזיל לשיטתי'. ולפ"ז לפי מה שהוכיח בשעה"מ דלא כהש"ך רק דבעינן לתועלת חבירו. א"כ אף נודר בעת צרה יש לו התרה כשיטת מהר"ם מינץ סי' ע"ט והובא בש"ך. וזה דבר חדש לולא דברי הראשונים אך מ"מ אם אין מצוה בהיתרא מסתפינא להקל מטעם היתר הנ"ל אך בנ"ד שיש מצוה בהיתרא. וגם צורך פרנסה מיקרי מצוה ע"כ הדבר פשוט להתיר לכתחלה:

ב ודרך אגב ראיתי בתשו' מהר"ם מינץ סי' ע"ט שכ' דאף נודר בעת צרה יכול לישאל על נדרו ומצוה לישאל עליו דנודר כאלו בנה במה. והא דכתבו תוס' חולין דף ב' גבי יעקב שנדר נדר בעת צרה משום דמצוה לידור בעת צרה היינו דלע"ע מצוה לידור. ואם אח"כ יהי' מצוה לישאל ולא יקיים יהי' אח"כ אונס אבל מ"מ הוה חישב לעשות מצוה ונאנס ולא עשה יש לו זכות בעת צרה ע"כ. הנה דבריו צ"ע דא"כ אמאי קיים יעקב נדרו והקב"ה צוה לו לקיים ואמאי לא שאל על נדרו. ולכאורה י"ל לפמ"ש המ"ל פ"י מה' מלכים בשם הירושלמי בנזיר דישראל יש להם היתר חכם ועכו"ם אין להם היתר חכם והיא פלוגתא שם. שמא אבות הי' להם דין ב"נ לחומרא ולא לקולא ולא הי' יכול לישאל על נדרו. ובהכי יש לישב דברי רש"י בחומש התמוהים מאוד שכ' בפ' ויחי בפסוק עלה וקבור את אביך כאשר השביעך שהי' ירא פרעה לאמר עבור על השבועה שמא יעבור על השבועה שנשבע שלא לגלות שאינו מכיר לשון הקודש. ואמנם בש"ס דסוטה ל"ו ע"ב מבואר שאמר לו זיל אתשיל אשבועתך א"ל ואיתשל נמי אדידך ואמאי לא מייתי רש"י כדברי הגמ', וכבר תמה ע"ז בספר יעלת חן להכי יש לומר לפמ"ש בפרשת דרכים דענין זה אי הי' לאבות דין בן נח לחומרא או הי' דינם כישראל ובגוים לא יתחשבו אף לקולא הוא מחלוקת קדום דתנאי עיי"ש א"כ י"ל דש"ס דידן ס"ל דהי' דינם כישראל אף

להקל להכי אמרו שישאל על השבועה. אך רש"י בחומש כתב למ"ד דאבות דינם כב"נ לחומרא ולא הי' מהני שאלה ולכן פי' שהי' ירא לאמר עבור על השבועה ואמנם ממה דלא שאל יעקב על נדרו י"ל דהי' נדר לדבר מצוה ואין רשאי לישאל:

ואמנם בגוף סברת מהר"ם מינץ הראה חתני הרב הגדול מ' נתן נ"י דסותר לדברי הר"ן נדרים ט' ד"ה ר"י אומר וז"ל ואי תימא דנודר ומשלם טוב משאינו משלם וכ' דלא תימא שבשעת נדרך אתה מוסיף זכות ואם אח"כ שכחת או נאנסת לא הפסדת את שכרך שאינו כן שאין השכר בשעת הנדר אלא בשעת תשלומין הרי דאם נאנס אח"כ אין לו שכר על הנדר ולא כמהר"ם מינץ שכ' דיש לו שכר כאדם המחשב לעשות מצוה ונאנס ושמא נהי דאח"כ אם נאנס אין לו שכר מ"מ לע"ע אגונא אגין עלי' להציל מחליו ואין להאריך בפרט זה הפעם:

ג והנה כת"ה חקר אם השו"ב נאמן ששאל בפני ג' אחרי שהלכו לארץ ישראל ומקור הספק לפ"מ שכ' הרדב"ז הובא בפתחי תשובה סי' רנ"ח ס"ק ז' דאף דנודר לצדקה מהני שאלה מ"מ החכם המתיר חייב נידוי ואם אמר ששאל נדרו בפני ג' שאינם כאן אינו נאמן דאחזוקי אינשי ברשיעי לא מחזקינן וה"ה כאן כיון שאין להתיר לו לכתחלה רק בדיעבד מועיל אחזוקי אינשי ברשיעי לא מחזקינין. וזה ליתא דיש דבר מצוה להתיר לו א"כ מתירין לו לכתחלה כמ"ש לעיל ושוב נאמן שהתירו לו. וע' בפתחי תשובה סי' רכ"ח ס"ק י"ד דבחרם שנדר שלא יהי' עוד חכם הקהל מצוה איכא אפי' נמצא חכם אחר כמוהו עי"ש בשם הראנ"ח וה"ה בשוחט כן הוא לפמ"ש לעיל בשם הב"ח:

והנה בעיקר הדין אי שוחט עבר על שבועה ושחט באיסור או עבר על שבועה בענין אחר ואח"כ נשאל על השבועה אם נימא כיון דעוקר נדרו למפרע לא נפסל לשחיטה לכאורה נראה לי כן כיון דנעקר נדרו למפרע ולא עבר על האיסור כלל וכן מוכח קצת ממה שכ' המ"ל בשם הרשב"א פ"י משבועות דאף דנדר על דעת רבים אין לו התרה, מ"מ אם כבר עבר יש לו התרה הואיל דהוי דבר מצוה שלא יעבור למפרע אמנם הגאון מהרש"ק בחלק ב' בנדרי זריזין קונטרס כינוי נדרים סי' ר"ו כתב דאם עבר על שבועה אף שנשאל ונעקר למפרע פסול לעדות וה"ה בשוחט פסול. וחילי' מהא דאמרינין בנזיר אישה הפרם וד' יסלח לה באשה שלא ידעה שהפר לה ועברה דצריכה כפרה הואיל ונתכונה לבשר חזיר וה"ה מה"ט פסול לעדות ולפענ"ד אינו דומה שוב מצאתי בפתיחה כוללת לפמ"ג א"ח חלק א' אות כ"ו שנסתפק אי פסול לעדות מדרבנן בנתכוין לדבר איסור ועלה בידו דבר היתר ומ"מ נ"ל דבשאל על נדר שכבר עבר לא מיפסל לעדות כיון שעקר למפרע והוא תיקון החטא. וע' בתשו' אחרת לקמן שכתבתי מזה ות"ד דשם

בנתכוין לאכול בשר חזיר מכין מכות מרדות כמבואר במשנה דנזיר ומ"ה נפסל לעדות משא"כ בנדר ששאל. כדמוכח מתוס' גיטין ל"ג ומתומים סי' ע"ג. דבפסול לעדות בעי שיהי' רשע אם עבר עבירה כאן כיון שנשאל ונעקר למפרע ולא עשה איסור בפועל נהי דצריך כפרה על מחשבה אבל לא נפסל לעדות. הואיל ועל גוף המעשה לא נענש דנעקר למפרע איברא לפ"מ דמבואר בשיטה מקובצת ב"ק ר"פ הכונס דכל היכא דחייב לצי"ש פסול לעדות. ולדעת תשו' הר הכרמל דהיכא דעבר אמי שפרע פסול לעדות יש לומר דה"ה היכא דעבר על השבועה ונשאל פסול לעדות אבל גם במי שפרע אין הלכה כדבריו וע' ח"ר סי' ב' אות נ"מ וסי' ח' אות ז' שהארכתי בדינים הנ"ל ומ"מ בנידון דידן אין נ"מ בזה דכיון דהוא אומר ששאל לג' והותר הנדר ויש לו פתח חרטה הניכר לעין כל ומתירין לו לכתחלה הדבר ברור שנאמן. ובענין מה שמתה אשתו ויש לו על ידי כן פתח חרטה הנה מה דמיתה הוה נולד י"ל לפמ"ש הב"י בסי' רכ"ח דדוקא דימותו שונאיו בחייו לא שכיח ומ"ה מיקרי נולד מה דכתיב כי מתו כל האנשים אבל מיתת אשה שכיח הוא לפמ"ש תוס' ריש הכותב דרוב פעמים מסתכנות בלידה ושוב ל"ה נולד אך אף אם הוה נולד מ"מ כשעושין מזה חרטה דמעיקרא מהני. ומה שמפלפל כת"ה בענין אם עבר על השבועה ושחט באיסור אם השחיטה אסורה עיין זקיני ת"ש ובשמ"ח סי' ב' סעיף כ"ב. ובחתם סופר סי' ו' הרחיב הדיבור בענין כמדארל"ת אבל בנ"ד אין צורך לכל זה דהדבר ברור דנאמן ששאל לג' ורשאין לאכול משחיטתו משופרא שופרא. ואף העדים רשאין לאכול מהשומן שנשאר משחיטתו מכבר בלי שום חשש וד' יצילני משגיאות:

והנני ידידו:

סימן מט

ב"ה פרעמישלא תרל"ה לפ"ק:

לכבוד הרב הה"ג החריף ובקי ע' ישעי' זלמן אבד"ק אוסטריק זצ"ל: ע"ד שאלתו אודות השו"ב השני אשר מקצת בעה"ב מנו אותו באמרם שטובים השנים מן האחד. וגם לאשר שנתרבתה השחיטה ממה שהי' בעת שנתקבל השו"ב הראשון והרב הסכים ע"ז והצד השני לא רצו אותו וחתמו הרבה בעה"ב לאסור שחיטתו עליהם אח"כ בראות הרב דמתא שרבים מהחותמים אוכלים עכ"ז משחיטתו כי א"א להזהר ורבים מוכרחים לאכול כי הדבר נוגע לפרנסתם וגם יש תקוה שאם יתירו שבועתן ילכו ב' שוחטים למקולין וישגיחו זע"ז וגם נצמח מזה השלום בעיר מה שהופרע כעת וע"כ רוצה להתיר להם שבועתן וכפי אשר זכר הרב לא הי' נכתב בהכתב אך שאסרו עצמם ע"ד הרב ואמנם מקצתן יאמרו שבהכתב הי' נכתב בזה"ל שמקבלים עליהם באיסור גמור ובנדר עד"ר

שלא יאכלו משחיטת השו"ב השני משום דבר הצריך שחיטה ויהי' שחיטתו אסורה עלינו כנבילה ובשר פיגול וכו' אם לא כאשר יסע השוחט הראשון מהעיר ויהי' אז הסכמת רוב מנין ורוב בנין והסכמת הרב אז יהי' מותר לנו לאכול משחיטתו אבל כ"ז שיהי' השו"ב הראשון פ"ק האיסור והנדר הנ"ל בתוקפו ובחזקתו ע"ד הרב ועפ"י רוב מנין ורוב בנין ע"כ ישאל אם יוכל להתיר הכתב הנ"ל לאותן האנשים שרוצים להתיר עצמם:

א תשובה הנה לאותן האנשים שכבר עברו הדבר פשוטו שיכול להתיר אף שנדרו עד"ר כמבואר במל"מ פ"ו דשבועות הלכה ה' בשם תשו' הרשב"א ודברי הרשב"א מובאים ג"כ בתומים סי' ע"ג ס"ק ו'. ואף די"ל דהרשב"א ס"ל דבמה שכבר עבר ג"כ יש תקנה ע"י שאלה ולכן ס"ל דיש להתיר דהוה דבר מצוה להצילו מעונשו ובאמת הפוסקים חולקים ע"ז דבזמנינו דאין לנו מלקות וקרבן באכלה כולה אין נשאלין ול"מ שאלה להציל מעונש. וכן הוכיח הבית מאיר סי' קכ"ח ס' כ' מתוס' גיטין ל"ה במה שהקשו וידירוה שלא תאכל ככר זה ותאכל לאלתר בפנינו עיי"ש. מ"מ היכא שיש לנדר משך זמן בודאי מהני שאלה כיון דל"ה אכלה כולה מהני שאלה אף לעבר ואין חולק על הרשב"א. אמנם גם לאותן אנשים שלא עברו יש להתיר דהוה דבר מצוה כיון שעל ידי כן ילכו ב' שוחטים למקולין וטובים השנים מן הא' כמבואר בח"ס יו"ד סי' י"ג דמנהג ותיקין היא ואף מצוה עיי"ש ואם יצמח השלום בעיר ודאי הוה דבר מצוה כמבואר בבאר היטב ס"ק מ"ה בשם כה"ג שלא ישתלשלו קטטות ומריבות מיקרי דבר מצוה:

ב והנה מה שמבואר בלשון הכתב אם לא בהסכמת השו"ב הראשון והסכמת רוב מנין וכו' לא מיקרי על דעת רוב מנין ורוב בנין כי זה אינו אלא תנאי בהנדר. אך מה שמבואר בסוף שהנדר בתקפו ובחזקתו ע"ד הרב ועפ"י רוב מנין ורוב בנין בזה י"ל ג"כ דלא מיקרי ע"ד רוב מנין ורוב בנין דהרי לא נכתב ע"ד רוב מנין וכו' אף שהנדר נעשה ע"ד הרב ונעשה עפ"י רוב מנין ורוב בנין אבל לא על דעתם אך על דעת הרב בעצמו. ומ"מ כיון שיש להסתפק בלשון הכתב יש לברר אם רוב מנין מהעיר נמצאו עתה שמרוצים להשוחט הזה בצירוף עם אותן אנשים שכבר עברו והתירו א"ע אז יש להתיר בודאי אך אולי עוד לא נמצאו רוב בנין הנה בסי' רכ"ח סעיף מ' לדעת המחבר אם נשבע שלא יוכל להלות כ"א ברשות שמעון ולוי מותר להלות ברשות א' מהם. ה"ה בנ"ד הסכמת רוב מנין או הסכמת הרב סגי. אך הטו"ז חולק עליו הואיל דהיא ספיקא דאורייתא. וזקני הח"צ סי' ד' מתרץ דברי המחבר והש"ך בסי' רט"ז ס"ק כ"ב כתב דבנדרים הולכין אחר לשון בני אדם ובעי הסכמת שניהם, מ"מ י"ל דזה דוקא בשבועה ונדר גמור משא"כ בנ"ד דל"ה

רק נדר בכתב ולא כתבו בעצמם הכתב רק חתמו א"ע ולרוב הפוסקים ל"מ מידי דאף שקראו מקצתם הכתב לא כונו בהקריאה לאסור ע"ע והחתימה לאו כלום. אך הח"ס סי' רכ"ו החמיר בשם תשו' מהרשד"ם סי' פ' ומשמע שם דחומרא בעלמא היא הואיל ולא הוציא שבועה מפיו ע"כ בכה"ג יש לסמוך ע"ד המחבר. (וע' מזה בספרי ח"ר סי' ו' סוף אות י"ב הבאתי דברי הריטב"א דדוקא במניעה כגון בל"ת ס"ל לר' יונתן משמע א' בפני עצמו אבל בעשיי' ס"ל לר' יונתן ג"כ דוקא שניהם כא' מ"מ לשון נדר ע"ד חבירו ל"ה עשי' ותליא בפלוגתא) ודו"ק:

ג וכ"ז לא נצרכה אלא להעדפה דבאמת כמו דבעד"ר מתירין לדבר מצוה כן מתירין על רוב בנין ורוב מנין ודוקא בשרוב בנין מוחין ל"ש היתר זה ובקהלתו רחוק שרוב בנין ימחו דמה איכפת להו. ע"כ הדבר פשוט דמי שחתמו א"ע יכולין להתיר עצמם אך הדבר בחוץ שישאלו לפני ג' שאינם מבני העיר כפשטות לשון הש"ע סי' רכ"ח סעיף ל' וגם לפ"מ דמשמע מהש"ך ס"ק נ"ב בשם מ"ע' דהמתירין אין להם להיות נוגעין בדבר ע"כ שייך יותר שלא יהי' המתירין מבני העיר ויראה שילכו ב' השוחטים להבדיקה כי זה עיקר הדבר מצוה:

וע"ד אשר השוחט הראשון רוצה לשחוט בלי קוויטעל של כת"ה חלילה לו להיות גזלן וחמסן ולקפח פרנסתו אשר הוקצב לו מהקהל ואם השוחט יעבור ע"ז הרשות בידו להעבירו מאומנתו ולאוסרו:

ד והנה בלשון הכתב שנכתב בו שיהי' שחיטתו אסורה עלינו כנבלה ובשר פיגול הנה זה הוה מתפיס בדבר האסור ובדבר הנדור דנבלה דבר האסור ובשר פיגול דבר הנדור. ומתפיס בדבר האסור ל"ה נדר ומתפיס בשניהם יחד צ"ע כי לא מצאתי מבואר. הנה לדעת הראנ"ח הובא במ"ל פ"א דנדרים דאומר הרי את אסורה עלי כאימא כיון שהזכיר תחלה איסור כבר חל הנדר, ה"ה בנ"ד שמבואר לשון אסורה עלינו אלא אפי' אם לא נאמר לשון איסור רק שהותפס בדבר הנדור תחלה ואח"כ דבר האסור כגון שאמר כבשר פיגול וכגבלה מהני הגדר. אמנם אם אמר כנבלה וכבשר פיגול י"ל דל"מ וכן לשיטת המח"א ה' נדרים סי' י"א שחולק על המהראנ"ח. צ"ע אף אם הוזכר בתחלה דבר הנדור ואח"כ דבר האסור אם מהני הנדר והנה ברא"ש נדרים ט' מבואר דאם אמר כנדרי כשרים ככר זה קונם עלי לא אמר כלום. דמה שתולה בכשרים בטל את הקונם ומשמע דוקא בהקדים כנדרי כשרים אבל באומר ככר זה קונם עלי כנדרי כשרים כבר חל הנדר. אך י"ל דבכה"ג תליא פלוגתא דמהראנ"ח הנ"ל ומ"מ לכאורה יש ללמוד דאם אמר כנבלה וכבשו פיגול דל"מ אמנם יש לחלק דבאומר כנדרי כשרים כיון דכשרים לא נדרר מה

שתולה בכשרים בטל את הקונם משא"כ במתפיס בדבר האסור נהי דל"מ דבריו מ"מ לא בטל דבריו שהתפיס אח"כ בדבר הנדור. ולכאורה תולה דין זה בפלוגתא דלר"מ דס"ל תמורה כ"ה באומר תמורת עולה תמורת שלמים תפוס לשון הראשון ה"ה בהתפיס בשני דברים בתחילת דבריו הוא נתפס ולר' יוסי דס"ל אף בגמר דבריו אדם נתפס מהני הנדר אף בהקדים בתחלה דבר האסור. ולפ"ז באומר הרי את אסורה כאימא כהך דהראנ"ח לכ"ע אסור אך לפ"ז בהך דכנדרי כשרים באומר כנדרי כשרים קונם ככר זה למה דאמרי' בנדרים ט' אפי' תימא ר"מ עיי"ש י"ל דר"מ כשיטתי' דתפוס לשון ראשון ומ"ה לא אמר כלום אך לדידן דפסקינן כרבי יוסי הי' לנו לומר דמהני הנדר. ושמא יש לחלק. ולדינא נ"ל דמהני הנדר. כיון דפסקינן כרבי יוסי (וע' בספרי ב"י חיו"ד ח"ר סי' ב' אות י"ז הבאתי דברי הריטב"א נדרים רפ"ב דבשבועה מהני מתפיס בדבר האסור. ועיי"ש מה שהקשיתי על זה ותירצתי דבריו וכיון דבשבועה מהני מתפיס בדבר האסור עכ"פ י"ל דבנדר לא בטל נה שהתפיס בדבר אסור את הנדר שהתפיס בדבר הנדור והרב המאה"ג מ' נתן העבענשטרייט אבד"ק זאמושטס מו"ץ דפה הביא ראי' מנדרים י"ד ע"ב דנודר בתורה לא אמר כלום דדעתי' אגוילי במה שכתוב בה דבריו קיימין (דדעתי' אאזכרות) בה ובמה שכתוב בה דבריו קיימין וכ' הר"ן דכיון דאמר בה כבר הזכיר הגוילין וכי אמר במה שכתוב בה על כרחך דעתי' אאזכרות אפי' בדמנתא על ארעא עיי"ש. הרי דמתפיס בגוילין דל"ה דבר הנדור ומתפיס באזכרות דהוי דבר הנדור מהני וה"ה מתפיס בדבר אסור ובדבר הנדור מהני. אך קשה מה מקשה בגמ' שם קתני במה שכתוב בה דבריו קיימין בה ובמה שכתוב בה צריך למימר. והרי היא רבותא גדולה דס"ד דוקא במתפיס בדבר הנדור מהני אבל במתפיס בדבר שאינו נדור ובדבר הנדור ל"מ כמו באומר כנדרי כשרים קונם ככר זה עלי. ומזה משמע דהדין פשוט ול"ה אפי' רבותא ודוק. והרבה יש לפלפל בזה ואקצר):

והנני ידידו:

סימן נ

ב"ה פשעמישל "ברכת אהבה" לפ"ק:

לכבוד ה"ה הרב הגאון החריף ובקי בכל חדרי תורה החסיד כקש"ת מ' אלימלך שמעון האבד"ק חיראב (זצלה"ה):

ע"ד השאלה ((מסימן הקודם) בנידון השו"ב שהרבה בה"ב חתמו א"ע שלא לאכול משחיטתו, והורתי להם שיוכלו לשאול על נדרם והעירני כת"ה ביען שמבואר בהמכתב בסופו שהנדר הוא ע"ד רבים. ורבים מוחין בפירוש אם רשאים ג"כ להתירו:

א תשובה לדעתי אותן שכבר עברו על נדרן יוכלו להתיר אף אם הנשארים מוחים. דבב"י סי' קכ"ח צידד לומר דל"מ מחאתן הואיל והוה דבר מצוה. אך שמביא דברי תשו' הריב"ש סי' תקי"א דמהני מה שמוחין בפירוש. ובבית מאיר הקשה ע"ז מש"ס דמכות דמסיק דלא משכחת ביטלו הואיל ולדבר מצוה יש היתר לנדרו. והרי משכחת בביטלו אם מוחין בפירוש. ומה שתירץ דלאו איהו קמבטל אך הרבים מוחים יש לפקפק דכיון דהוא נדר שביד אחרים למחות מלשאול עלי' איהו קמבטל, מיהו קושי' זו יש לתרץ דלא מקרי ביטלו שיחייב מלקות. דדילמא האחרים יתרצו אח"כ אף שכבר אמרו שאינם מרוצים. אמנם לדעתי נראה פשוט דבגונא דש"ס שבאם לא ישאל על נדרו יתחייב מלקות על מה שגירש את האנוסה כופין את האנשים שנדר ע"ד שיאמרו שהם מרוצים כדי שלא יתחייב מלקות כמו דאמרינן בכתובות מ' ע"א. דמשו"ה אין עשה דלו תהי' לאשה דוחה את שאינה ראויה לבא בישראל. משום דאי אמרה לא בעינא ליתא לעשה כלל וכ' השימ"ק דכופין אותה לומר איני רוצה ה"ה בנ"ד כשהוא להיפך דהוא יעבור בל"ת כופין את האנשים שנדר ע"ד שיאמרו אנו רוצים ואף דשם הטעם שהיא ג"כ תעבור בל"ת ומ"ה כופין אותה כבר כתבתי בתשובה דזה דוקא בנשים שאינם בכלל ערבות כמ"ש הרא"ש בברכות כ' אבל באנשים דשייכים בכלל ערבות בלא"ה כופין ומיושב קו' הבית מאיר (וע' בספרי חא"ח סי' ח"י אות ח' מדין ערבות בנשים) מיהו לרש"י שפי' במכות ט"ז שהדירה ברבים שמצא לה עון שהדירה וע' מ"ש בספרי לא"ח סי' י"ח אות י"ז לפרש שיצא בה דבר מכוער דל"ה רק דרבנן שאסור לגרש האנוסה עיי"ש.. א"כ י"ל דבכה"ג אין כופין הרבים המוחין בההיתר ודוק:

ב ומעתה ה"ה היכא שמקצתן עברו על הנדר ודאי כופין האחרים שנדר ע"ד שיתרצו ולא יהי' הנודר בעונש כמ"ש המל"מ דמה"ט מיקרי דבר מצוה ואינו דומה למ"ש בתשו' הריב"ש דיכולים למחות. דשם ל"ה מצוה גמורה דמה לי אם זה יהי' סופר דמתא או אחר אבל היכי דאם לא יתירו יהי' להנודר עונש ודאי כופין אותן שיתרצו. רק לדעתי אפי' אין בידינו לכופן יכולין להתיר בכה"ג. ואפי' מוחין בפירוש. ואף הריב"ש מודה. דבאמת הי' לנו לומר מכח אומדנא דבודאי לא נדר ע"ד שלא יוכל להתיר אם יבא לידי איסור. והרי מה"ט דעת הב"י דל"מ מחאה דבתחלה ודאי הי' הרבים מרוצין אך יצרם תקפם אך שוב מביא בשם הריב"ש דמהני מחאה ושם לא הי' דבר עבירה ול"ה אומדנא כל כך משא"כ בגוונא דגמרא דמכות או בנ"ד היכי שמקצתן עברו גם הריב"ש מודה ומ"מ לדינא צריך להתיישב בנדר גמור אם יכולין לסמוך ע"ז אבל בנ"ד שלא הי' רק חתימה ורבים מקילין יכולין לסמוך ע"ז ע"כ אותן שעברו לדעתי יכולין להתיר ול"מ

מחיית הרוב מנין ובנין אמנם אף לאותן שעדיין לא עברו דל"ש היתר הנ"ל י"ל דאין כונת הנודרים על רוב מנין ובנין מהחותמים אך רוב מנין ובנין מהעיר ואף שיש ספק מ"מ יש לצרף לס"ס שיטת הב"י עיקר דל"מ מחאה לדבר מצוה ע' תשו' דברי ריבות סי' רל"ג מביא ג"כ דמסתברא כהב"י דאפי' עומד וצוח דלא ניחא לי' בהיתר הוה היתר ואת"ל כמסקנת הב"י שמא כונת הכותב על רוב מנין ובנין מהעיר ובנ"ד דהוה חתימה לבד ודאי יש לצרף כל הסניפין להיתר:

ג וכל מה שמצאתי בזה לכנוס בכחא דהיתרא הוא לפי שראיתי בתשו' דברי ריבות שהובא לפני לפי שעה סי' רל"ג הביא תשו' מיימוני שכ' ומזה הטעם נראה שיש למצוא תקנה להיות הפרה לנדרו כמו לדבר מצוה כי ידוע וברור לנו שא"א לו לעמוד כל ימיו וא"א שלא יכשול כמה פעמים וזה הדבר מצוה שאם לא יפירוהו יבא לידי מכשול עון עיי"ש שהאריך בכמה ענינים הדומה לזה וביחוד בנ"ד שכמה אנשים כבר נכשלו מהראוי להזדקק להיתרן. וע' בס' נדרי זריזין ח"ב בקונטרס כנוי נדרים סי' רכ"ח אות א' דהיכי דנדר על דעת רבים והרבים מוחין מלהתיר והמה נוגעין בדבר יכול להתיר ויש לפלפל עליו ואקצר:

והנני ידידו:

סימן נא

ב"ה:

פרעמישלא "אמת וצדק" לפ"ק:

להרב הה"ג החריף ובקי בכל חדרי תורה המפורסים מוה' אברהם חיים הורוויץ נ"י האבדק"ק ליסקא יע"א:

ע"ד המוכר בשר שקיבל עליו באלה ובשבועה בפ"מ ובנדר ע"ד רבים ובפרט ע"ד הרב שלא יתן לזביחה רק לשו"ב עפ"י הסכמת הרב ולא אצל שום אחר וכן נכתב בכתב כנ"ל וכן אסר עליו להביא בשר שחיטה מחוץ לעיר למכור שם ובאם יעבור ע"ז אפי' על פונקט אחד הבשר אסור על כל העולם כקרבן ואסר הנאת מה שיהנה מהמכירה כקרבן עד עולם. וע"ז חתם א"ע וחתמו עדים שבפניהם חתם עצמו בח"י ממש ושבפניהם נעשה גוף הענין ועתה הנה הוא שוחט בקביעות אצל שו"ב מחוץ לעיר שלא בהסכמת הרב ומוכר בעיר ומקפח פרנסת הרב והשוחטים. אם מותר לקנות אצלו בשר:

א תשובה הדבר פשוט שאסור לקנות בשר אצל הזובח הנ"ל מכמה טעמים א) כיון שחתם עצמו על הכתב והודה שקרא הכתב הרי קיבל על עצמו באלה ובשבועה ובנדר שלא ישחוט אצל שו"ב בלי הסכמת הרב ובאם ישחוט אסר הנאת מה שיהנה מהמכירה

ע"כ אסור לקנות ממנו שעוברים הקונים על לפ"ע שמכשילים אותו שיהנה מהמכירה. ואף אם ימצא קונים אחרים כיון שיכול למכור גם להם עוברים כולם בלפ"ע כמ"ש הב"ש סוף סי' ה' ב) כיון שאסר הבשר על כל העולם כקרבן הרי אסור הבשר באמת והגם דבשעת שקיבל הנדר לא קנה עדיין הבהמות והוי דשלב"ל ואין אדם אוסר דשל"ב לעולם על חבירו כמבואר בנדרים מ"ז ע"א בבעי' דרב"ח עיי"ש.. מ"מ הרי מבואר ברמב"ם פי"ב מנדרים דבאומרת יקדשו ידי לעושיהן או שנדרה שלא יהנה ממעשי ידי צריך להפר שמא יגרשנה וכתב הכסף משנה דלמסקנא דקונמו' מפקיע מידי שעבוד אפי' לא אמרה יקדשו ידי חל הנדר אפי' על דשלב"ל ושורש דברי הכסף משנה יוצאים מתו' קדושין ס"ג ד"ה וידים שכתב, וה"ה דמצי לשנויי שאני קונמות דקדושת הגוף ומבואר שפי' דלמסקנא א"צ לתרץ דמיירי שאומרת יקדשו ידי לעושיהן רק דקונמות חל על דשלב"ל. ובהפלאה כתובות כ"ט ובמקנה הקשה באמת מש"ס דנדרים מ"ז הנ"ל ותירץ דהיכי דהיא עבידי דאתי חל אף דשלב"ל משא"כ בלא עבידי דאתי ע"ש א"כ בנ"ד דבהמות מצוין לקנות הוה עבידי דאתי ויכול לאסור בקונמות אף בדשלב"ל. ואף דביו"ד סי' רל"ד סעיף ע"א לא חש רמ"א לדעת הרמב"ם וס"ל דאף קונמות לא חל בדבר שלב"ל מ"מ באה"ע סי' פ"א לא הגיה הרמ"א כמ"ש הב"ש שם ומשמע דחיישי' לדעת הרמב"ם שהיא ג"כ דעת תוס' בקדושין הנ"ל: והא דמבואר בסימן ר"ד אדם אוסר על עצמו דשלב"ל ומשמע דעל חבירו אין אוסר וכן כתב הש"ך צ"ל דמיירי בלא עבידי דאתי כמו שמחלק בהפלאה דאל"כ המחבר סותר דברי עצמו דבסי' רל"ה סעיף ע"א המחבר לא מייתי יקדשו ידי רק הרמ"א הגיה ומשמע דהמחבר חשש לדעת הרמב"ם וע"כ כחילוק הפלאה ודוק ולפ"מ שיבואר לקמן ישוב קו' הפלאה גם דברי המחבר יתישבו: הן אמת דבזה י"ל בנ"ד. אף להרמב"ם לא חל על דבר שלב"ל לפמ"ש בקצה"ח סי' קי"ז דבקונם כללי הואיל דיש לו פדיון אין מפקיע מידי שיעבוד עיי"ש שהאריך א"כ ה"ה דלא חל על דשלב"ל ולפ"ז בנ"ד שאסר על כל העולם כקרבן הוה קונם כללי ול"מ בדשלב"ל אף לרמב"ם:

ב והנה במרכבת המשנה ח"ג פי"ב דנדרים ה"ו פי' דברי הרמב"ם דלעולם אין נדר חל על דבר שלב"ל לאסור על חבירו רק כיון דהרמב"ם נקט נדרה שלא יהנה ממעשה ידי' ל"ה דשלב"ל כיון שהזכיר הנאה ממעשי ידי' (וע' בר"ן נדרים ל"א ויבואר לקמן) ולפי דבריו יש לישב דברי הרמ"א דבסוף סי' רל"ד, כ' הרמ"א דדוקא באומר יקדשו ידי לעושיהן צריך להפר שמא יגרשנה וחולק על המחבר ובסי' פ"א באה"ע לא הגיה על המחבר וכבר תמהו עליו בש"ך וב"ש ולהנ"ל ניחא דבאה"ע איתא כלשון הרמב"ם שנדרה שלא יהנה ממעשי ידיה ומ"ה לא חלק רמ"א משא"כ ביו"ד כתב המחבר קונם שאני עושה

לפיך וזה הוה דשלב"ל ומ"ה הגיה רמ"א אמנם עיקר דבריו בזה צ"ע דאינו דומה למ"ש הר"ן בנדרים ל"א במי שאסר הנאתו על חבירו דאסור אף בנכסים שלב"ל ל דשם כיון שאסר כל הנאתו אף הנאת דבר שב"ל והנאת גופו וכיון שגופו בעולם חל הנדר משא"כ שלא יהנה ממעשי ידי' כיון שלא אסר הנאת גופו רק מעשה ידי' שאינם בעולם אין אוסר על חברו וע' בשעה"מ פ"ג דנדרים הן אמת היכי שיש למעשה ידי' מקצת בעולם יותר י"ל דחל הנדר דהרי לדעת קצת פוסקים במקנה דשב"ל ודבר שאינו בעולם מהני ובנדר י"ל דמהני לכ"ע אך צ"ע בגמ' ופוסקים בזה:

ג ולפענ"ד נראה לישב דברי הרמב"ם. ודברי הרמ"א הנה בשמ"ק כתובות נ"ט מביא בשם רש"י מהדורא קמא דהא דמשני בגמ' שאני קונמות דקדושת הגוף, קאי דוקא למ"ד אין מעילה בקונמות ולא נפקא לחולין ע"י מעילה ומ"ה הו"ל קדושת הגוף משא"כ למ"ד יש מעילה בקונמות כיון דמעל נפקא לחולין ל"ה קדושת הגוף. ובר"ן נדרים דף ל"ה מסתפק אי נפקא לחולין ע"י מעילה ולשמ"ק הנ"ל פשיטא לי' עיי"ש ומעתה לענין דשלב"ל נמי הכי ות"ק דס"ל אין צריך להפר דלא חל על דשב"ל משם דס"ל יש מעילה בקולמוס ור"ע וריב"נ ס"ל אין מעילה בקונמות:

(וע' בשבועות כ"ב מבואר בהדי' דר"ע ס"ל אין מעילה בקונמות ומ"ה חל על דשלב"ל ומעתה שפיר כתבו תוס' בקדושין ס"ג דה"מ לשנויי קונמות שאני דשם קאי לר"ע ולפ"ז לשיטת הרמב"ם דפוסק יש מעילה בקונמות קונמות ל"ה קדושת הגוף אך הרמב"ם ס"ל בפ"ז מעירוכין דגם קדושת דמים מפקיע מידי שעבוד כשיטת ר"ת ולשיטה זו הקשה הרשב"א בגיטין למה נקט בגמ' דכתובות שאני קונמות דקדושת הגוף ולמ"ל קדושת הגוף ומ"ה מחקו הגירסא אך אמנם יתכן לשיטת התוס' דקדושין דהגמ' במסקנא חזרו מכל וכל ומשני דאף בדשלב"ל מהני קונמות ומ"ה הוצרך לומר דקדושת הגוף ולפ"ז לענין שעבוד מהני אף קדושת דמים ולענין דשלב"ל בעי דוקא קדושת הגוף ומ"ה הגמ' משני שאני קונמות דקדושת הגוף דר"ע וריב"נ ס"ל אין מעילה בקונמות והו"ל קדושת הגוף ומהני אף בדשלב"ל:

ולפ"ז להרמב"ם דס"ל יש מעילה בקונמות נהי דמפקיע מידי שיעבוד דאפי' קדושת דמים מפקיע מ"מ בקונם שאני עושה לפיך אינו חל על דבר שלב"ל ומ"ה נקט הרמב"ם שאמרה יקדשו ידי לעושיהן או שנדרה שלא יהנה ממעשי ידי' דהמ"ל פ"ד מה' מעילה כ' דנדר בלא התפסה אינו מועל וכן כתב הנתיבות סי' קי"ז וכונת המ"ל בלא אמר קונם דקונם גופה הוה התפסה ובמרכבת ח"ג לא הבין כונת המ"ל ומ"ה הקשה עליו. וכדברי המ"ל מבואר ברדב"ז ח"ג סי' רנ"ח עיי"ש. ומ"ה שפיר פוסק הרמב"ם בנדרה שלא יהנה דהוא

בלא התפסה חל על דשלב"ל כיון דלא מעל הו"ל קדושת הגוף וביקדשו ידי לעושיהן אף דמעל בלשון זה מ"מ זה הו"ל דבר שבא לעולם ואף קדושת דמים מפקיע ונמצא דדברי הרמב"ם נכונים בטעמם מה ששינה מלשון הגמרא וגם דברי רמ"א נכונים דבאה"ע נקט נדרה שלא יהנה לא הגיה רמ"א משא"כ ביו"ד נקט קונם שאיני עושה לפיך ואנן פסקינן יש מעילה בקונמות ומ"ה הגיה רמ"א דוקא באומר יקדשו ידי ולפ"ז מיושבין דברי הר"ם מה שקשה מנדרים מ"ז דמבואר שם דאין אדם אוסר דשלב"ל. וגם מדברי הר"מ גופא פ"י מנדרים גבי גדולין וחליפין משמע כן כמו שהקשה בהפלאה על תוס' וכבר הקשה כן בתשו' בני יעקב על הר"ם דשם בקונם מיירי וקאי למ"ד יש מעילה בקונמות ול"ה קדושת הגוף כיון שיוצא לחולין כמש"כ בשיטה מקובצת הנ"ל משא"כ הרמב"ם דמיירי בלא התפסה דליכא מעילה כנ"ל ולפ"ז יש לישב דברי המחבר דבסי' ר"ד מיירי בקונם ומ"ה דוקא על עצמו אוסר דשלב"ל וכמו שתרצתי דברי הרמב"ם:

ד ולפ"ז בנ"ד שאסר כקרבן דהוה בהתפסה ויש בו מעילה לא, חל בדבר שלב"ל איברא דדברי השמ"ק בשם מהדורא קמא דרש"י תמוהין טובא חדא דאיך יתכן דבנהנה מקונמות פרטי שאסר רק על עצמו יצא לחולין אף שאין בו פדיון כיון שיש מעילה בקונמו' והרי מבואר במשנה דמעילה י"ט רבי אומר כל דבר שאין בו פדיון יש בו מועל אחר מועל א"כ בקונם פרטי דאין בו פדיון יש מועל. אחר מועל ולא יצא לחולין ודוחק לומר דת"ק דשם יפלוג על רבי בזה דא"כ למה דחק הש"ס דמעילה דפליגי בעצים ובבעלי מומין ולוקמא דפליגי בקונם פרטי כדכתיבנא דהשתא דפליגי בעצים לרבנן יש פדיון ואין מועל אחר מועל. א"כ לא פליגי בדבר שאין בו פדיון דנקט רבי. אבל אי פליגי בקונמות אתי שפיר יותר דת"ק נקט דוקא בהמה וכלי שרת משמע גם בקונמות אין מועל אחר מועל ואמר רבי כל שאין לו פדיון יש מועל אחר מועל וע"כ דזה גם לת"ק יש מועל אחר מועל ודוקא במוקדשין אין מועל אחר מועל וע"כ דקונם פרטי לכ"ע יש מועל אחר מועל ועוד קשי' לשיטה זו תימא רבתי דבש"ס דשבועות כ"ב אמרינן דמה"ט ב' שבועות אין מצטרפין הואיל וחלוקין לחטאים וב' קונמו' מצטרפין הואיל ואין חלוקין באשמות ופרש"י דבקונמו' לא משכחת חלוקים לאשמות דאם נהנה וחזר ונהנה בהעלם אחד אף בב' קונמו' אינו חייב אלא קרבן אחד ואם נהנה מככר זה וחזר ונהנה מככר אחר בב' העלמות, אף בככר אחד וקונם אחד חייב שתים דהעלמות מחלקות עיי"ש. ושם קאי לת"ק דס"ל יש מעילה בקונמות וקשי' לשיטת השיטה מקובצת הנ"ל בשם רש"י דבקונמו' יוצא לחולין ע"י מעילה א"כ משכחת לה במעילה חלוקות באשמות דבנהנה וחזר ונהנה מקונם אחד אף בב' העלמות אינו חייב אלא אחת דיצא לחולין

בהנאה הראשונה ובב' קונמות חייב שתים אלא ע"כ דבקונמות אינו יוצא לחולין וזה צ"ע גם על הר"ן שמסופק בדין זה והרי בגמ' מוכח להדי' כנ"ל ואף אם נאמר כעין שיטת תוס' דקדושין נ"ד דבמעילה דהנאה אינו יוצא לחולין רק ברוצה להוציאו מרשות מי שהוא ונאמר דגם במעילה דקונמ' הוא כן חדא דבשלמא בהקדש דהוי אינו שלו שייך לומר דבעי דוקא מכוין להוציא מרשות מי שהוא משא"כ בקונמות דהוי שלו ע"ש. אין יוצא לחולין רק בהנאה ועוד דעדיין משכחת בקונמו' חלוקין לאשמות כגון בנהנה מככר וקסבר שאינו שלו ומכוין לגזלו דבקונם אחד יצא לחולין ולא יתחייב אח"כ. אף בהעלם אחר משא"כ בב' קונמות וע"כ מוכח שאינו יוצא לחולין ויגעתי מאוד לישב ספקו דהר"ן בנדרים ל"ה דהמ"ל פ"ו משבועות מביא בשם רמב"ן פי' אחר בגמרא שם ולשיטת רמב"ן מיושב קושיתי אבל רש"י גופי' פירש כדכתיבנא ע"כ צע"ג על שיטת רש"י שהובאת בשיטה מקובצת הנ"ל:

ה וקצת יש להוכיח מסוגיא דאפי' בקונם כללי אין יוצא לחולין במעילה אף דיש לה פדיון מדקתני סתמא ב' קונמות אין מצטרפין ומשמע אף קונם כללי ואס"ד דבקונם כללי יוצא לחולין משכחת חלוקין לאשמו' בכה"ג ואמאי אין מצטרפין וע"כ דאינו יוצא לחולין ודוק. גם בגוף הדבר דס"ל לשיטה הנ"ל דכיון שיוצא לחולין ע"י מעילה לא מיקרי קדושת הגוף לאפקוע משעבוד צ"ע דהרי לר"מ כל קדושת הגוף יוצא לחולין ע"י מעילה במזיד כדאיתא בקדושין נ"ה ומ"מ הו"ל קדושת הגוף ונהי דר"י פליגא עלי' מ"מ בסברא זו לא אשכחן דפליגי ורק דס"ל לר"י דקדושת הגוף אין יוצא לחולין מ"מ בשביל שיוצא לחולין בקונמות שלא יהי' קדושת הגוף מנ"ל דפליג ע"כ צ"ע על שיטה הנ"ל ואין להורות מזה היתר בנ"ד: ו והנה בגוף הדין ראיתי בשעה"מ פ"ג דנדרים דמייתי לתשו' בני יעקב בשוחט שאסר שחיטתו על כל ישראל דל"ה דבר שלב"ל רק באוסר פירות דקל או מעשה ידיו דמעשה יד שהיא הוי' אחרת לא בא לעולם אבל באוסר שחיטתו דשחיטת עצמו אוסר והוא בא לעולם והביא ראי' מקונם תשמישי עליך דמהני והרי התשמיש לא בא לעולם עיי"ש. ושעה"מ הקשה עליו מדברי הרשב"א נדרים ט"ו שהקשה מהנאת תשמיש איך חל הרי הוי דבר שלב"ל הרי דלא כתשו' בני יעקב. ולפע"ד צ"ע על הרשב"א שכ' בבעל שאמר הנאת תשמישך דהו"ל דשלב"ל והרי אמרינן בקידושין כל שבידו לאו כמחוסר מעשה דמי ול"ה דשלב"ל והתוס' כתבו בנזיר י"ב דמה"ט באומר כתוב גט ליבמתי דל"ה דבר שלא בא לעולם משום דבידו לבוא עלי' ומ"ה הוצרכו לומר דשליח ל"מ עביד אף בדבר שבידו וכיון שכן מה הקשה מהנאת תשמישך ובשלמא מעשה ידי' אף דבידה לעשות כיון דהוי דבר חדש לגמרי הוה דשלב"ל כמו פירות דקל אף דבידה

דבודאי מוכר י"ש אף דבידו לעשות והחו"ד כתב בסימן קע"ה בשם מהר"ם אלשך דבדבר ידוע בחסרון מלאכות ל"ה דשלב"ל מ"מ בדבר חדש לגמרי הוה דשלב"ל וכבר כתבתי כן בתשובה וה"ה מעשה ידי' משא"כ שיהי' תשמיש דשלב"ל הרי כללא היא דכל שבידו לאו כמחוסר מעשה ושמא הרשב"א חולק על תוס' נזיר י"ב. או שיש לומר דעד כאן לא כתבו תוס' דהביאה ליבמתו ל"ה דשלב"ל רק משום שיכול ליבמה בע"כ משא"כ בבעל ואשה דהוי בני אנוסה אם יבעל בע"כ לא מיקרי בידו אמנם המובחר דגם הרשב"א לא כתב כן רק ליתר שאת כיון שהאמת מתרץ דהרי הוא אוסר על עצמו ומהני אף בדבשלב"ל אבל באמת ל"ה דשלב"ל מה שבידו ובהכי מיושב מה שהקשה בשעה"מ על הרשב"א ריש המדיר שכ' דבמדירה סתם ל"ה תשמיש בכלל מדלא מקשה בגמ' מתשמיש ואמאי לא קאמר דהוי דשלב"ל ולפמש"כ לא קשה דהרשב"א לרוחא דמילתא כתב כן ולפ"ז יש לומ' כדברי בני יעקב כיון דע"כ צ"ל דלרוחא דמילתא כ"כ הרשב"א:

ז ובגוף הדין אף אם נאמר כדברי תשו' בני יעקב מ"מ זה דוקא באוסר שחיטתו דאסר מעשה גופו משא"כ בנ"ד שאסר הבשר שימכור כקרבן אינו דומה להך דבני יעקב וי"ל דהוה דשלב"ל ומ"מ כיון דדעת הרמב"ם דקונמו' חל על דשלב"ל ומסתימת דברי הפוסקים משמע דאף קונם כללי חל דלא כקצה"ח ועוד י"ל דהיכי דאוסר דשב"ל עם דבשלב"ל חל הנדר ובנ"ד דשמא הי' לו בהמות בעת שקיבל הנדר וחל ביחד הנדר לכ"ע אסור ועיקר הקושי' בש"ס דכתובות הי' מהא דאסר לכשיגרשנה וזה הוה דשלב"ל ולא ממעשה ידי' די"ל דחל ביחד אם הי' כבר מעשה ידה שבא לעולם ע"כ אסור לקנות הבשר דיש לחוש לדעת הרמב"ם ולסברא הנ"ל והא דהוצרך הר"ן לומר באוסר הנאתו דחל על הנכסים שאח"כ משום שהגוף בעולם ול"ק משום מיגו דחל על דשב"ל. שמא לא ס"ל להר"ן גם בקנין דחל בהקנה שניהם ביחד וע' בית מאיר סי' פ"א שהקשה במדיר את אשתו מלהנות לו אמאי יוציא ויתן כתובה יפרנסה ממה שירויח אח"כ דהו"ל דשלב"ל ולק"מ דהר"ן כ' דאוסר הנאתו אסר אף מנכסי' שאח"כ. ולפמש"כ לעיל דחל בכולל בפשיטות ל"ק מידי ודוק בכ"ז: ח אמנם מה שנדר שהנאת המכירה יאסר עליו כקרבן ודאי חל דאדם אוסר על עצמו אף דשלב"ל ובתשו' בני יעקב בסוף התשובה ו' שמביא בשעה"מ דאתי לידי בשאלה ראיתי שכ' בשוחט שאסר שחיטתו על כל ישראל דאם אינו חל על כל ישראל אף הוא לא אסור דהוה נדר טעות וזה ליתא לפענ"ד אחרי מחילת כבודו דכיון שרצה לאסור על כל ישראל מה בכך דלא חל על ישראל מ"מ על עצמו חל וע' בשעה"מ נדרים פי"ב מה דמייתי מספר קול יהודה ומה שמפלפל דלא אמרינן בזה נדר שהותר מקצתו הותר כלו ובנ"ד שהזכיר קרבן בכל אחד ואחד הן באיסור על כל

העולם הן באיסור עליו ודאי הוה ב' נדרים ולכ"ע ל"א הואיל ולא חל אמקצת אמנם כבר כתבתי שיש לחוש לחומרא כנ"ל: ט והנה אשר לא כתב המכתב בעצמו רק חתם עצמו כבר הביא כת"ה דברי הח"ס יו"ד סי' רכ"ז שכ' דחתימה נמי אוסרת מתורת יד עיי"ש מה שהביא בשם הרשד"ם והארכתי בזה בכמה מקומות והנה מתשו' בני יעקב הנ"ל סי' ו' מבואר ג"כ דאם נכתב בהכתב שבטה בשפתיו אינו נאמן לומר שלא קרא שהרי לא השיב כלל על שאלה זו. והנה מלבד הכתב הנ"ל הזובח אשר ישחוט בקביעות אצל שו"ב שאינו ממונה מהקהל והוא מעיר אחרת ומקפח פרנסת הרב והשוחטים הוא גזלן וחמסן כי הוא גוזל את הרב והשוחטים שבעיר ובאמת לו ידוע השוחט מהראוי לגעור בו כמבואר בתשו' ש"ב הרב הגאון מסאנדעץ ח"ב יו"ד סי' ב' דאפי' לשחוט במקומו כשידוע שכל הבשר הולך לעיר אחרת ומקפח ע"י כן פרנסת הרב והשוחטים יש בו משום הסגת גבול. וכבר כתבתי אודות זה במקום אחר על כן הזובח הזה שהוא יורד לחייו ודאי עושה איסור ואסור לקנות אצלו להחזיק ולסייע ידי עוברי עבירה:

והנה להתיר לו הכתב אי אפשר מבלי כת"ה שהרי מבואר שנדר עד"ר וע"ד הרב ע"כ הדבר פשוט שאסור לקנות אצלו בשר מכל הני טעמא ושארית ישראל לא יעשו עולה ויצייתו לאזהרתו עד שישוב המוכר בשר מדרכו הרעה וד' יברכהו בכ"ט:

והנני ידידו:

סימן נב

ב"ה ברעזאן תרי"ח:

ע"ד השוחטים שקיבלו עליהם הרבה אנשים והרב"ד והיחידים שיעמדו שני שוחטים תמיד בעת השחיטה והבדיקה וכתבו בזה"ל שבאם ישחוט אחד והשני לא יעמוד אזי אסורה עליהם שחיטתן ועל כל הקהל כהקדש וכקונם ובחומר נדר ושבועה אשר הוציאו מפיהם ע"ד רבים בלי התרה וכן כתבו עוד שהוסיפו לשו"ב אחר סך ובאם יעלימו ולא יחשבו עמו עפ"י בירור ג' אנשים כשרים אזי אנו אוסרים עלינו שחיטת השוחטים בנדר גמור וכפלו עוד הפעם כי כ"ז נעשה עפ"י דתוה"ק בהסכמת ב"ד צדק ובהסכמת כל הקהל ושבעה טובי עיר בנדר ע"ד רבים בלי התרה עד עולם והנה לא נתקיים שום דבר והרבה פעמים שחטו אחד בלא מעמד השני וגם לא חשבו השוחטים כפי הכתב ואמנם מקצתם יאמרו שכתבו כתב זה באופן שיחתום ג"כ הראש בעירם ומקצתם יאמרו שהי' תנאי מפורש ומהם שיאמרו שהי' התנאי רק על ההסכמה ולא על החתימה ומהם שיאמרו שלא ידעו מזה התנאי מאומה ועתה יש לחקור הדין מאלו ואלו ומהם נמצאו הרבה שרוצים שיהי' הכתב בתוקפו: א תשובה בענין שבועה בכתב הרבה האריכו

האחרונים בשב יעקב ובנב"י וצבא מאחרונים ודעת הנב"י דלר"ת דס"ל בעדות דמהני אפי' כתב אף דכתיב מפיהם משום דראוי להגיד וכל הראוי לבילה אין בילה מעכבת א"כ בשבועה דכתיב ג"כ לבטא בשפתים מ"מ נהי דכתיבה ל"ה ביטוי בשפתים הוי ראוי ומהני שבועה בכתב עיי"ש חלק חו"מ סי' ל' וחיו"ד סי' ס"ו ואם לדין יש תשובה דהרי התוס' בנדה ס"ו חילקו בהך דראוי לבילה בין בילה קריאה חליצה ובכורים דשם הוי מצוה ושייך לחלק בין לכתחילה ודיעבד משא"כ גבי טבילה שלא הקפידה תורה אלא שיטהר האדם ואין לומר לכתחילה ליבעי דכיון דבדיעבד טהור לכתחלה נמי לא בעי ולעיל מינה כתבו התוס' וא"ת כיון דלא מעכבת היכי דאין ראוי לבילה נמי לתכשר וי"ל דסברא הוא דכיון דקפיד קרא לכתחילה לעשות המצוה בעינן שיהא ראוי לכך אע"פ דאינו מעכב ולפ"ז היכא שאינו מצוה דל"ב ג"כ לכתחילה דל"ש לחלק כן ול"ב ראוי ג"כ. ותיקש' מביאת מים דבעינן ראוי. ומעכב באינו ראוי אף דשם אף לכתחלה ל"ב. וע"כ צ"ל דשם פשטא דקרא משמע כן מכל בשרה, דל"ב מים ורק ראוי לביאת מים עיי"ש בתוס'. ומעתה בשלמא בעדות דהוא מצוה וקרא כתיב אם לא יגיד ונשא עונו י"ל דלכתחלה ודאי בעי הגדה ממש. ולכן כתבה התורה מפיהם. ומשו"ה אף בדיעבד היכי שאינו ראוי ל"מ ושולח אדם כתבו, לר"ת ל"מ רק היכי דא"א בענין אחר דהוי כדיעבד, ומ"מ הרי ראוי הוא להגיד משא"כ בשבועה דכתיב לבטא בשפתים בשבועת ביטוי. ושבועת ביטוי ל"ה מצוה. ואין חל על מצוה. ואפי' למ"ד נודר הוי מצוה אבל שבועת ביטוי ל"ה מצוה. ולכן ל"ש לחלק בין לכתחלה ודיעבד. וה"ה בין ראוי לבילה, וכיון דמשמעות דקרא לבטא לא משמע רק דיבור כמ"ש ג"כ הנוב"י, ל"ש לחלק בין ראוי לאינו ראוי, (וע' בשבועות כ"ו הקשה בגמ' לשמואל דגמר בלבו צריך להוציא בשפתיו ממאי דתניא מוצא שפתיך תשמור אין לי אלא הוציא בשפתיו גמר בלבו מנין וכו'. ולכאורה יש להקשות די"ל דלכן מהני גמר בלבו בראוי להגיד ושם הוה מצוה דהוי הקדש ומאי הקשו לשמואל. והרי בשבועות ל"ש לחלק כן כנ"ל. ואמנם ידעה הגמרא דגבי הקדש אפי' לכתחלה מהני גמר בלבו. תדע דהרי הגמ' משני משום דהוי תרומה וקדשים שני כתובים ולפירוש התו' קאי על תרומה ואם מהני התרומה בלב רק מטעם כל הראוי לבילה תיקשי המשנה דאילם וערום לא יתרומו. משום הברכה ואיך מהני התרומה במחשבה ולא בדיבור. ע' תוס' מנחות נ"ה שהביאו ראי' דל"ב להוציא בשפתיו. ונימא דהוי אינו ראוי לבילה, וע"כ צ"ל דתרומה אף לכתחלה ניטלת במחשבה. וה"ה בהקדש וא"כ שפיר הקשו בגמ' דשם ע"כ לא מטעם ראוי לבילה ודוק) שבתי וראיתי דדבר זה ליתא וכונת דברי התוס' בנדה פשוטין. דאדרבה היכא שאינה מצוה ול"ב לכתחלה ודאי

ניחא דבעינן ראוי לבילה דאל"כ למאי כתבו בקרא וע"כ דבעינן שיהי' ראוי לכך. וזה גבי טבילה. ורק דהתוס' הקשו גבי מצוה דבעינן לכתחלה. וי"ל דקרא אתיא על לכתחלה אבל בדיעבד ל"ב אפי' ראוי. לכך תירצו דכיון דקפיד קרא על לכתחלה ודאי דבעינן ראוי. אבל היכי דל"ב לכתחלה קרא אתיא ודאי דבעינן ראוי. באופן דלפ"ז בשבועה ודאי שייך לחלק בין ראוי לשאינו ראוי. ועוד עדות ודאי דמיא לטבילה דבאמת טבילה נמי מצוה היא. ואף למ"ד טבילה בזמנה לאו מצוה. מ"מ קצת מצוה היא כמו קידושי אשה שכ' הר"ן בתשובה דאיכא באשה קצת מצוה אף דלא מיפקדא אפו"ר ומה"ט אמרינן בטבילה מללה"כ משא"כ בשחיטה דל"ה מצוה כלל ל"א מלל"נ וע' בספרי לא"ח סי' צ"ג ובספרי ליו"ד פ"ר סימן ז' אות ח) ורק דמ"מ הואיל ואין תכלית המצוה רק להכשירה לטהרות ל"ש לחלק בין לכתחלה לדיעבד משא"כ בחליצה דהיא גופה מצוה, וכן עדות אף דהוי מצוה מ"מ התכלית להציל עשוק מיד עשקו או דבר אחר. אבל גוף העדות דמיא לטבילה. ולפ"ז נכונים דברי ר"ת. דשולח אדם כתבו משמע לכתחלה. והיינו דדמיא לטבילה, דל"ב אף לכתחלה ראוי לבילה ודוק. מיהו לדעת הריטב"א בקידושין דהא דבעינן ראוי לביאת מים הוא מדרבנן הובא במ"ל פ"א ממקואות ובנוב"י ס"ד דברי כנים לחלק בין מצוה לרשות ודברי התוס' בנדה פשוטין, ושפיר יש לחלק בין שבועה לעדות ודוק היטב בזה וע' נדרים ע"ג גבי חרש. וי"ל דזה גופה הוי איבעיא אי היכי שאין מצוה בעי ראוי לבילה:

ב והנה בנוב"י תלי גוף הדין דשבועה בכתב, בב' תירוצי התוס' בגיטין פ"א ד"ה והא יכול לדבר מתוך הכתב, דהגדה חשיבא ע"י הכתב. אע"ג דממעט חרש וחרשת מחליצה לפי שאינם באמר ואמרה, אמירה ודאי ל"ה אלא בפה ועוד דהתם יליף וענתה מועט הלוים שצריך בלה"ק. ומינה נמי שמעינן דהוי בפה ומעתה לתי' הראשון ל"ה רק בפה. ה"ה ביטוי שפתים ולתי' השני גם אמירה הוה מתוך הכתב. ורק בחליצה ילפינן מועט הלוים (וע' בספרי ליו"ד ק"ר סי' ב' אות א' מ"ש בזה) אולם לדעתי דברי התוס' תמוהים דממעטינן במשנה דסנהדרין ע"א בן סורר ומורה שאביו אלם מקרא דואמרו והרי יכולין לדבר מתוך הכתב. ושם ל"ש תי' הב' של התוס' דבן סורר ומורה לא יליף מועט הלוים ואין לומר דשם ממעטין מדכתיב איננו שומע בקולנו. דא"כ איך ממעטין שם מקרא זה חרשין. ופרש"י שאינם שומעים התשובה. והרי איצטריך קרא לאלמים. ועוד דגם על חרשין קשה. שהרי יכולין לשמוע התשובה מתוך הכתב. שהרי בתוס' גיטין שם ד"ה אמר ר"ז כתבו. וי"מ דאמתניתין לא קשי' לי' דאיכא למימר דהא דקאמ' פרט לאלמים שאינם יכולים להגיד היינו אלם שאינו שומע והוא חרש עיי"ש וע' בפ"י וקשיא דא"כ

ל"ל למעט מואם לא יגיד אינו שומע ואינו מדבר כמ"ש הפ"י והרי בקרא כתיב ושמעה קול אלה ועלי' קאי אם לא יגיד. ואם אינו שומע א"ח קרבן ול"ל למעט אינו שומע ואינו מדבר. ועוד דא"כ מאי הקשו לרב, דס"ל. אף בא"ש ואמ"ד הוי כדיבור. ודלמא קרא ממעט דל"ה שמיעת קול ואף רב מודה וע"כ נ"ל דאם כתיבה כדיבור הוי נמי כשמיעת קול ומשו"ה צריך למעט אינו שומע ואמ"ד. וגם שפיר הקשו לרב. דהרי לכ"ע במדבר הוי נמי כתיבה כדיבור לר"ת. ולכן במשביע בעדות מיירי בכה"ג. והמשביע ראוי לדבר. ומשו"ה איצטריך המיעוט. ועכ"פ חזינן דהוה כשמיעת קול ומעתה אם אמירה נמי הוה בכתב. איך ממעטינן בבן סורר כנ"ל. אף מקרא דואינו שומע בקולנו. וע"כ נ"ל לכאורה תי' הראשון בתוס' דאמירה ודאי ל"ה רק בפה. וא"כ אתיא שפיר הסוגיא דסנהדרין מה שממעטין אלמים מואמרו דהיכי דכתיב אמירה ל"ה בכתב, ועדיין מה שממעטינן חרשין וקאי על אביו ואמו. וביאר רש"י ז"ל דכיון שהם חרשין אינם יודעין בשעת מעשה מה משיב להם. וזה ודאי צ"ע דמה שהוא משיב להם. בזה לא כתיב אמירה ושמיעה. והוא יכול להשיב להם מתוך הכתב ומאי מיעוט הוא זה. ולכן המובחר דגבי בן סורר גזה"כ הוא. ול"מ למ"ד בעינן קרא כדכתיב ואף למ"ד ל"ב, הו' שם מיותר הקרא ולכן אין ללמוד משם. ובזה נמי נתישבו דברי התוס' גיטין הנ"ל שהקשינו לעיל ודוק:

ג נחזור לדברי התוס' בגיטין שכ' דאיכא למימר דהא דממעט פרט לאלם היינו חרש ולכאורה יש לפרש כוונתם דמיירי ביכול לדבר ואינו שומע. וממעט מדכתיב ושמעה קול אלה. ובזה מיושב קו' הפנ"י דלמ"ל קרא לאינו שומע ואינו מדבר הרי אינו בר דעת ול"ה עד. אך זה אינו דלמה ממעט מואם לא יגיד ולא מושמעה קול אלה, ועוד למה נקט אלם וע"כ פי' דברי התוס' באינו שומע ואינו מדבר, ואין לפרש דברי התוס' דהמיעוט קא' אף בנשבע מפ"ע ואתי שפיר קושיא הזאת דל"ש ושמעה קול אלה דזה מיירי בנשבע מפי אחרים. ושבועת העדות חייב בין בנשבע מפ"ע בין בנשבע מפי אחרים. וע"ז קאי המיעוט דואם לא יגיד לנשבע מפי עצמו דז"א דנשבע מפ"ע לא כתיב בעדות רק דנפקא מפקדון וע' בשבועות דף ל"ג דפליגי אי דן מינה ומינה ואוקי באתרא. ואיך קאי המיעוט דואם לא יגידעל דבר דלא מפורש גבה. ועוד מדמיעט קרא משמע דבאינו אלם חייב בנשבע מפ"ע ולמ"ל לילף מפקדון ולפלוג'. אי דון מינה ומינה ולילף מקרא זה ולכן ע"כ צ"ל כמו שפירשתי דלשיטה זו מהני בכותב ומראה לו ומוכח מזה דשבועה בכתב היכי שיכול לדבר ודאי מהני אף במשביע אחרים דאל"כ מאימקשה לרב והרי י"ל דשם מטעם דלא שמע קול אלה ודוק:

ד והנה התוס' שם הקשו בד"ה אמר ר"ז, אמאי לא פריך אמתניתין דהרי יכול להגיד ע"י הרכנה וכן הקשו בד"ה קתני מיהא עדיות והנ"ל דבאמת שמואל אמר בשבועות כ"ו. בשבועה גמר בלבו צריך להוציא בשפתיו. ומעתה י"ל ה"ה לענין קרבן שבועה ל"מ הרכנה דל"ה מעשה רק עדות על הריצוי ול"מ בשבועה. ולכן מיעט קרא משבועת העדות ולעולם בעדות מהני כמו אומדנא דמהני בדיני ממונות לרב אחא. וכאן לכ"ע. ורק בשבועה בעינן אמירה ולכן הקשו רק לרב כהנא דס"ל בחרש אינו שומע ואינו מדבר דמהני כתב אף דהוא לאו בר דעת. ומחשבה ל"ל וע"כ צ"ל דכתיבה הו' מעשה ומחשבתו ניכרת מתוך מעשיו מהני כדאיתא בחולין. ושפיר הקשו דליהני אף בשבועת העדות ומכל זה מבואר דלא כהתומים שכתב אף דשבועה בכתב ל"מ בשבועת העדות דנשבע מפי אחרים מהני דל"ב שבועתו. רק שישתוק מהעדות ויאמר שאינו יודע ולזה מהני ודאי כתיבה. דהוי עדות שאינו יודע ומסוגיא דידן משמע להיפך. דא"כ אין לחלק בין עדות לשבועת העדות. ואמאי לא הקשו בגמ' בלא רב כהנא.. וע' בתוס' ד"ה קתני שכתבו ג"כ לחלק לענין קרבן שבועה לעדות. אף דמיירי בנשבע מפי אחרים ומשמע ג"כ דלא כהתומים ודוק. (ולדעת התומים שחילק בין שבועת העדות דמהני בנשבע מפי אחרים אף שהוא כותב שאינו יודע העדות. ובין שבועת ביטוי דבעינן שישבע הוא. ולפ"ז אם נימא דאף לדעת ר"ת ל"מ שבועה בכתב אף באינו אלם. דדוקא בעדות אמרינן כל הראוי לבילה ולא בשבועה. אבל בשבועת העדות מהני' ולפ"ז יש להקשות בגמ' דשבועות כ"ה. דמקשה למאי הלכתא אפקא רחמנא לשבועת העדות מכלל שבועת ביטוי ולהנ"ל הול"ל דנ"מ לשבועה בכתב דל"מ בשבועת ביטוי ולהכי אפקא רחמנא לשבועת העדות. ואמנם גוף סברת התומים היא משום דבעדות הוי מושבע מפי אחרים עכ"פ. וכבר כתבו בתו' דבלא"ה הו"ל לתרץ לחייבו אפי' מושבע מפי אחרים. משא"כ בשבועת ביטוי. ומעתה זה נכלל ג"כ בתוך הי"ל שכ' התוס' ודוק). שבתי וראיתי כי דבר זה תליא באשלי רברבי דבגמ' דף ע"ג איתא עד שישמע קולו לאפוקי מדרב כהנא. ונחלקו הפוסקים בזה. לדעת הרמב"ם לא ממעטינן אלא חרש. אבל בפקח מהני כתיבה. ולדעת הר"נ והרשב"א גם בפקח ממעטינן כתיבה. וכש"כ בלשון קרא ושמעה קול אלה ודאי ממעטינן כתיבה ולדעת הרמב"ם אפשר בפקח מהני כתיבה אף במשביע אחרים ודוק:

ה והנה לדעתי נראה ג"כ ראי' דשבועה בכתב ל"מ דכתב ל"ה כדיבור ממש דאל"כ איך מותר לכתוב את השם הרי הוי כמו הוגה את השם באותיותיו לפירוש התוס' בע"ז די"ח דהרי כתבן אות אחר אות. ואם כתיבה כדיבור הוי כמו הוגה את השם. ובזה הי' נ"ל טעם דבן קמצר שלא רצה ללמד על מעשה הכתב שהיה כותב ד' אותיות השם כאחת.

והתוי"ט הרגיש בזה דמאי נ"מ. ואמנם להנ"ל ניחא דחששו מטעם הוגה את השם באותיות וכתיבה הוה כדיבור ולכן כתבו כאחת. ואמנם אליבא דידן קשיא איך כותבין וע"כ כתיבה ל"ה כדיבור. ואמנם באמת אין ראי' דכאן א"א בענין אחר ועוד דרשינן כן זה שמי לעולם לא כשאני נכתב אני נקרא בפסחים דף נ' ולכן מותר לכתוב ודוק ובזה ינעם לשון הגמ' דה"א כמו שמותר לכתוב מותר לקרות דגם כתיבה כדבור ושוב מצאתי שבתשו' הגאון רע"א סי' ל' העיר בראי' זו:

ו והנה רוב האחרונים הביאו דאף דשבועה בכתב מהני מ"מ כ"ז הוא אם הוא כתב ידו אבל אם הוא כ"י הסופר והוא רק חתום תחתיו בזה ודאי ל"מ דבשבועה ל"מ שליחות, ואף אם חתם תחתיו. זה ל"ה רק הסכמה ואין כאן שבועה. ועיין בח"ס הביא ראי' דחתימה מהני בשבועה מגט, דבעינן אמירת הבעל ומהני כתב סופר ודבריו תמוהים דממנ"פ למ"ד בעינן שליחות בכתיבה מהני מטעם שליחות כאלו כתבו הבעל ולמ"ד ל"ב שליחות וכתב קאי על הסופר. ולפע"ד דכ"ז ל"ש ברבים שקבלו עליהם באיסור שבועה דבר אחד בכתב וכתב אחד מבני החבורה דמלבד דהיכא דהוא ג"כ נשבע מהני גם לחבירו מטעם שליחות וכעין דאמרינן בקידושין ודלמא שאני התם דאית ליה שותפות בגוי' והכי מוכח להדיא בתמורה י' דקאמרו בגמ' א"כ מצינו ציבור ושותפין עושין תמורה כגון דשוי שליח לאקדושי'. וכבר הקשו משם להב"י דהפקר ונדר ל"מ ע"י שליח ואיך מהני בשותפין שליח לאקדושי'. ואמנם הדבר נכון דמיירי באית לי' לדידי' ג"כ שותפות בגוי' הרי דבשותפים מהני שליחות. וה"ה הכא אם הכותב ג"כ בכלל שבועה וז"ב. ואמנם לדעתי נראה דבר חדש דלפי המבואר בש"ע ובמשנה נזיר בנשבע חבירו ואמר ואני הוה נזיר כמוהו ועי' במשנה נזיר דף כ'. ומעתה אף אם נאמר דח"י ל"מ זה כשהכותב לא נשבע בעצמו אבל אם הכותב ג"כ בכלל שבועת והוי כנשבע מצד שבועה בכתב. א"כ חתימות שאר האנשים עכ"פ לא גרע מאמר ואני כמוך וכן חבירו וכולם בחתימתם הוי כאמרם אני והוי מתפיס בנדר ומהני כדאיתא במשנה נזיר ד' ך' וביו"ד סי' ר"ד ואף דלפי המבואר בש"ע ומדברי הגמ' בעינן שיאמר תכ"ד מ"מ לפמ"ש המל"מ פ"ג דנדרים דזה דוקא בלא אמר רק ואני:

אבל באמר ואני כמוך מהני אפי' לאחר תכ"ד א"כ ה"ה הכא דכל חתימה הוה כאומר אני כמוך. וכיון שהראשון נשבע. ושבועה בכתב הוי שבועה כל חתימה הוי כאומר ואני כמוך ומהני ודוק כי הוא דבר חדש. ועי' במל"מ פ"ג מה' נדרים תמה. על הרמב"ם שפסק בואני כמותך בעינן ג"כ תכ"ד דע"כ לא בעינן תכ"ד אלא באומר אני בלבד. דאי לא אמר תכ"ד דנודר לא משמע מדבריו אהיכי קאי אבל באומר ואני כמותך אמאי לא

מהני דומיא דפת שכתב האומר הבשר הזה עלי אסור וחזר אפי' אחר כמה ימים ואמר הפת הזה כבשר הזה הרי הפת נתפסה ואסור. ובאמת ל"ק דנדר הוא איסור חפצא ולכן אם אמר הפת הזה כהבשר:

אסור דחל אחפץ. משא"כ באמר ואני כמותך בנדר דאינו חל אגברא ל"מ רק תכ"ד דקאי על דיבור הראשון ולא לאחר כ"ד ובשבועות יהי' להיפך באומר על חבירו שנשבע ואני כמותך חל אף לאחר כ"ד. אך הר"ן כ' בדף י"ח דבנדרים יש איסור גברא ג"כ ע"כ עוד צ"ע) ועיין בש"ע סי' רל"ט שמע חבירו שנשבע ואמר ואני כמותך הר"ז אסור ולא כתב תכ"ד כמו בסי' ר"ד והיינו מה"ט. ולהש"ע אין לוקין ע"ז משום דס"ל מתפיס בשבועה לאו כמוציא שבועה מפיו דמי ולכן רק אסור ועכ"פ ל"ב תכ"ד. וכן כתב במח"א ה' נדרים סי' ב' להדיא באופן דלפי דעתי יש לחלק בין נדר לשבועה. דלפמ"ש החתימה הוי כאומר ואני כמותך ובנדר דל"מ התפסה אגברי רק אחפצא ל"מ לאחר כ"ד ובשבועה דמהני התפסה אגברא כמ"ש הר"נ בשבועות מהני אף לאחר כ"ד ועדיין יש לפקפק אם ל"ה רק כאומר ואני ול"מ רק תכ"ד וכפי הנראה הוה כאומר ואני כמותך:

ז ואמנם אם תלאו הנדר בתנאי כגון בנ"ד. הנה בהתנה בפירוש בשעת הנדר שלא יחתמו רק על תנאי זה. לכאורה נראה דמהני תנאי כמו כל תנאי דמהני בנדרים ושבועות ולכאורה י"ל דבנדר עד"ר ל"מ תנאי והוא עפ"י דברי הבשמים ראש סי' ר"ד שהקשה דהאיך מהני תנאי בנדרים הרי הוה תנאי בדבר שא"א לקיים ע"י שליח. ותי' דכיון דפתח מהני בי' מ"ה מהני תנאי דהוה נדר ופתחו עמו. ולפ"ז בנדר עד"ר דל"מ שאלה שוב לא ליהני תנאי דהו"ל תנאי בדבר שא"א לקיים ע"י שליח ואמנם דבר זה ודאי ליתא דהרי בגמ' גיטין בנודרת שם דקאמר בגמ' ל"ש אלא שלא ניסת והדר קאמר אפי' ניסת רק דמדרינן לה ברבים ולמ"ד נדר שהודר ברבים אין לו התרה אפי' ע"י חכם ואיך מהני תנאי דהרי בנודרת הוי דרך תנאי יאסרו פירות עולם אם נהנתי וע"כ אף בנדר שאין לו היתר מהני תנאי וע' בתוס' שם שהקשו אמאי לא משני ע"ד רבים. ואם נאמר דל"מ תנאי בע"ד רבים מאי הקשו ואיך אפשר להדירה בכך דתיאסר בין כך ובין כך, וע"כ דס"ל דמהני תנאי וע"כ בע"ד רבים הטעם דהרבים לא ניחא להו בהיתרו משא"כ בתנאי שהתנו ג"כ בשעת הנדר דבתנאי זה אינו נודר על דעתם כלל ולא ביטל דעתו ורצונו בתנאי זה וז"ב ועוד גם בנזירות שמשון מהני תנאי כדאיתא בנדרים י"ט וכבר הקשה כן בכסא דהרסנא על הבשמים ראש: ח ואמנם מצד אחר יש לדון דלא מהני תנאי בשבועה בכתב דבאמת כל המפורשים תירצו דה"ט דמהני תנאי בנדרים ול"ה לא אפשר לקיים ע"י שליח משום דהוי דבור בעלמא ול"ב דומיא דב"ג דהוה מעשה ולא אתי דיבור ומבטל מעשה. וכ"כ

הפנ"י וההפלאה ובשבועה בכתב דהוי מעשה י"ל דתנאי בעי משפטי התנאים וזולת זה ל"ה תנאי ולא אתי דיבור ומבטל מעשה ולפ"ז י"ל דבאמת ל"מ שאלה בשבועה בכתב דכמו תרומה דבא ליד כהן ל"מ דלא אתי דיבור ומבטל מעשה וה"ה שבועה בכתב והפוסקים הרגישו בזה ובחתם סופר ובכמה אחרונים כתבו דמהני שאלה וכל עיקר ראייתם מגיטין דנודרת דאם איתא דל"מ שאלה בשבועה בכתב הו"ל להאשה להדירה בכתב ולהנ"ל אין כאן ראי' דכל עיקר נדר דנודרת הו"ל על תנאי אם קבלה כתובתה ובשבועה בכתב ל"מ תנאי דהו"ל מעשה ובעי משפטי התנאים ואין לומר דאכתי הו"ל להדירה בכתב ויכתבו התנאי ג"כ בכתב וזה ודאי מהני דז"א דכיון דבעי משפטי התנאים ל"מ מה שכתב התנאי והכי בחליצה יהני אם יכתוב התנאי ונאמר דיהיה מעשה ויבטל מעשה אחרת ולא לבעי משפטי התנאים ובודאי ל"מ וה"ה הכא אם הוי מעשה שוב בעי משפטי התנאים:

ואמנם אף אם מהני שאלה בשבועה בכתב ונאמר דהטעם דשלא יהי' טפל חמור מן העיקר כמו בזבחים מ"ח וה"ה הכא כתיבה הוה כדיבור ולא עדיף מיני' והגם דיש לפקפק ע"ז מדברי התוס' ב"ק ק"א שכתבו דבשומר לפרי היוצא אסור משאר פירות אף לר"י ובפירא עצמו מותר ולא תקשי משלא יהי' טפל חמור מן העיקר דהיכא דאיכא טעם בדבר ל"ש זה. וה"ה הכא יש טעם דזה הוי דיבור ואתי דיבור ומבטל דבור וזה הוי מעשה. ואמנם אף אם נאמר דמהני. ועוד דעכ"פ מהני שאלה ע"י כתב דהוי ג"כ מעשה וכבר ביארתי במקום אחר דאף לדעת הפוסקים דל"מ שאלה מ"י כתב מהני בשבועה בכתב שאלה בכתב מטעם ממנ"פ. אבל עדיין י"ל דשבועה בכתב ל"מ תנאי ובזה ל"ש שלא יהי' טפל חמור מן העיקר דהרי התוס' כתבו בכתובות ע"ד בגוף הסברא דתנאי בדבר שא"א לקיים דהיכא דהמעשה אלים ובידו לעשות ע"י שליח יכול להטיל תנאי והיכא דאין המעשה אלים כל כך לשויא שליחא לא מצי להטיל תנאי, א"כ י"ל דבכתב דהוי מעשה וגם לא אלים כ"כ לשויא שליח ל"מ להטיל תנאי ובע"פ הוה עדיף ולכן מהני תנאי. ואמנם י"ל דבדבר זה ברור דמהני תנאי והטעם דהרי התוס' כתבו בגיטין ל"ב דהיכי דבטל הגט מהני לרב ששת וגם לר"נ היכא דבטלי' לגט אף דלא אתי דיבור ומבטל מעשה. והכותב ס"ת לשמה הכי מהני ביטול וע"כ דכל שלא בא ליד האשה ל"ה מעשה. והטעם דכתיבה לחוד ל"ה מעשה רק לאחר גמר הדבר ומעתה גם שבועה בכתב בהתנה תנאי ל"מ בנשבע לטובת חבירו דדעת הרשד"ם סי' פ' הובא בח"ס סי' רכ"ז דלא חל השבועה עד שיתן עיי"ש הגם דבדבר זה תמוה גדולה בגט כתיב ונתן בידה ובשבועה בכתב ממ"נ אם הוי כדיבור מהני תיכף ואם לא מהני מאי מהני המסירה. ועכ"פ לשטה

זו ודאי לא נגמרה המעשה ויכול להטיל תנאי דהוי דבור אלא אפילו דלא כשיטה זו מ"מ כיון דכתיבה לחודא ל"ה מעשה כשנשבע על דבר אחד שיחול לאחר זמן ודאי יכול להטיל תנאי אף שאינו יכול לחזור ע' נדרים כ"ט מ"מ תנאי מהני וז"ב ועיין עוד לקמן: ש ובגוף דבר זה דתנאי בדבר שא"א לקיים ע"י שליח י"ל לפמ"ש לעיל דבהקדש אף דל"מ שליח הכל מודים באי"ל שותפות בגוי' והוכחתי מדברי הגמ' תמורה הנ"ל כגון דשויא שליח לאקדושי. ולפ"ז י"ל דה"ה דמהני תנאי ובחליצה ל"מ שליח כלל (ואף דביבמות דף י' איתא איהו שליחותא דאחים נקט הנה הקשיתי זה זמן זמנים טובא קושיא גדולה ועצומה. דלפ"ז איך אמרינן בכתובות ע"ד דתנאי ל"מ בחליצה דא"א לקיים ע"י שליח והרי בב' אחים דאפשר לקיים ע"י שליח יהני תנאי ובזה הי' מקום ליישב קושי' התוס' ביבמות דף נ"ג ד"ה רבינא אמר דכ"ע יש תנאי בחליצה איך מהני תנאי והרי א"א לקיים ע"י שליח. ולהנ"ל י"ל דשם מיירי בב' אחים דישנן בשליחות וכדאמרן. אמנם באמת ליישב הקושיא הנ"ל י"ל דהא דנקט בגמ' שליחותא קעביד לאו דין שליחות ממש הוא וכיוצא בזה אמרינן בע"ז דף נ"ג מדפלחו ישראל לעגל גלו דעתי' דניחא להו וכי אתי נכרים שליחותא דידהו עבדו ולא שליחות ממש כמ"ש בבשמים ראש סי' ש"פ. אך זה דוחק דאם לאו שליחות ממש הוא איך יפטור מכרת לר' יוחנן עיי"ש) ובזה יש לחלק בין איסור חפצא לאיסור גברא דבנדר דהוי איסור חפצא או בהקדש בנדרו הרבה יחד או הקדישו הוי שותפים ומהני שליחות והתוס' שהקשו בנזיר י"א מנזיר. נזיר הוי איסור גברא כמ"ש הרא"ש ריש נדרים ושנים שנדרו בנזיר כ"א הוי נזיר ולאו שותפות הוא ושנים שנדרו בנדר או הקדישו שויא כהקדש ואיסור חפצא הויא שותפות. ולכן מהני תנאי. באופן דלהנ"ל י"ל לחלק בין נדר לשבועה דבנדר מהני בהרבה שנדרו יחד בנדר אחד או בכתב בתורת שליחות ולא בשבועה וע' בנובי"ק ס"ז ותניינא קמ"ז ואזכיר בזה מ"ש המהרי"ט סי' קכ"ז דבהקדש לא מצינו שליח דאם אומר אדם לחבירו צא והקדיש דבר זה ל"מ דמילי לא מימסרן לשליח והדברים תמוהים. דמילי לא ממסרן לשליח היינו שיעשה שליח שלי אבל שליח ראשון יכול לעשות אף דל"ה רק מילי וכן מפורש ברש"י גיטין כ"ט וכבר תמהו כל הפוסקים יש לישב קצת לפי חומר הנושא די"ל דזה שיכול אדם להקדיש דבר מה הוא בתורת שליחות דהוא שלוחא דרחמנא להרבות ממון גבוה דהבעלים הוי קוב"ה ועי' בב"ק כ' הקדש שלא מדעת כהדיוט מדעת דמי ופרש"י דדעת גבוה איכא ואחר שהקדש הוי שלוחא דרחמנא וגזבר להרבות ממון גבוה ואם עושה שליח להקדיש בממון שלו הוי שליחא דידי' ג"כ ושליח עושה שליח ומילי לא מימסרן לשליח. והגם דלפ"ז הו"ל למהרי"ט לחלק בפשיטות בין תרומה להקדש שם בתשו'

אולי יש להעמיס זאת שם ועכ"פ בגוף הסברא יש ליישב כן לפי חומר הנושא (ועי' מ"ש בספרי ליו"ד ח"ר סי' קכ"ה אות י"ז) וסוף דבר זה ברור דבשבועה בכתב ג"כ מהני תנאי וכ"ש נדר בכתב כנ"ל: יא ואמנם אם מהני תנאי שלא נכתב בהכתב, רק בע"פ. הדבר ברור דמהני והרי בכל תנאי בגט אסור לכתוב התנאי בגט כמבואר באה"ע סי' קמ"ז ובגמ' ופוסקים והרי דתנאי בע"פ מהני. ואמנם משם אין ראי' די"ל דהתנאי קאי על נתינת הגט ולא על הכתיבה ובנתינה מהני תנאי. אך גם על הכתיבה מהני תנאי ורק דפסול משום שנשאר לו זכות בגט ול"ה כריתות כמבואר סי' קמ"ז. אך דמוכח כן מעדים שאמרו תנאי הי' דברינו דאל"כ נימא לא אתי בע"פ ומרעה לשטרא רק דאין נאמנים ע"ז וגם בזה איכא פלוגתא. אבל עכ"פ אם אמת מהני תנאי. ודבר זה א"צ לפנים וכ"ש בשבועה בכתב דל"מ רק מטעם דיבור ודאי דדיבור דבע"פ מהני:

יא ואמנם אם לא פירש בשעת הנדר התנאי רק אומרים שכך היה בלבם על תנאי ברמב"ם פ"ב מה' שבועות ה' י"ב כתב וכן אם התרו בו ואמר מעולם לא נשבעתי וכו' או תנאי הי' בלבי על הנדר אין שומעין לו ולוקה. ומשמע דאם אמת שתנאי היה בלבו מהני והוא מטעם דל"ה פיו ולבו שוין והראב"ד חולק עליו ופירש דמיירי דאומר דנשאל לחכם וראיתי במח"א ה' נדרים הלכה י' שכתב דהר"ן חולק על הרמב"ם שכתב בקונם את אשתי שגנבה את כיסי דדוקא בפירש בשעת הנדר אפי' בטוען כך וכך היה בלבי ובתנאי נדרתי ל"מ עיי"ש שהאריך בזה. ומעתה לפי מה דפסקינן בסי' רל"ב ס"ו (וע' שם ס"י בטו"ז) כדברי הר"ן משמע דל"מ תנאי בלב ואמנה דברי המח"א לא נהירין לי דלדבריו תקשי על הרמב"ם גופיה דהר' הרמב"ם פ"ח מה' נדרים מביא מי שנדר או נשבע ופירש בשעת נדרו דבר שנדר או נשבע בגללו הרי זה כמי שתלה נדרו וכו' עיי"ש קונם אשתי נהנית לי שגנבה את כיסי וכו' הרי דגם הרמב"ם בעי שפירש בשעת נדרו ול"מ בלב כדעת הר"ן אבל המובחר בזה לפמ"ש המח"א בטעם הדבר דמהני תנאי בלב ול"ה דברים שבלב דאינו סותר מה שאמר בפה דתנאי מלתא אחריתא הוא, דעדים שאמרו תנאי הי' דברינו אמרינן ג"כ תנאי מלתא אחריתא הוא ולא עקר סהדותי'. והנה רש"י פירש בעדים שאמרו תנאי הי' דברינו על תנאי מכרת לי שיעשה כך וכך. וכן אמרינן בגמ' זילו קיימו תנאייכו. ועיין עוד ברש"י שכ' וכיון שאינה עוקרתו אלא לאחר זמן לא דמיא למודעא ואמנה ע"ש ומבואר מלשונו הזהב דמיירי בתנאי שלהבא שיכול להתקיים עודנה שאינו נעקר העדות בשעת עדות. אבל בתנאי דלשעבר שנעקר העדות ולא הי' עדות בשעת מעשה בזה לא אמרינן תנאי מלתא אחריתא והוי כמו מודעא ואמנה וז"ב. באופן דלפ"ד הר"ן שפיר קאמר באומר שגנבה את כיסי וכן שאבי' רשע ודומיהם ואם לא התנה כן

בפירוש רק בלבו ל"מ דאם ל"ה כמו שהתנה הנדר נעקר לגמרי דהוי תנאי דלשעבר והוא סותר מה שאמר בפה דבזה לא אמרינן דתנאי מלתא אחריתא הוא. ואמנם הרמב"ם מ"ש דס"ל דתנאי הי' בלבו מהני מיירי שהי' תנאי דלהבא דבזה שייך תנאי מלתא אחריתא וא"ב סותר מה שאמר בפה דיכול להתקיים ולכן מהני בלבו באופן דהרמב"ם לא פליג על הר"ן:

יג ועיין עוד בלח"מ ע"ב מה' נזירות ה"ב במ"ש שם על הב"י דמשמע דהר"ן ס"ל כהרמב"ם ומה שכתב הוא בזה. ולדעתו נמי הר"ן ס"ל כהרמב"ם ומ"ש הרמב"ם בנגנבה בהמתו דאינו נזיר. והקשה שם להר"ן ע"ש כאן הרי ל"ה טעות בעיקר הנדר והוי כמו גנבה כיסו. איברא דאינו דומה כלל דהמקבל עליו נזירות קיבל עליו שאסור ביין וגם להקריב קרבנות מבהמות שלו ואם נגנבו הבהמות הוי טעות בעיקר הנדר כמו שראה אנשים מרחוק וראה שאביו ואמו ביניהם ואין זה דומה לגנבה את כיסו דל"ה בעיקר הנדר ודו"ק וז"ב. והיוצא מהמקובץ דבתנאי דלהבא יש לומר דל"ה דבר שבלב ומהני כדעת הרמב"ם הן אמת דבמה שכתבתי לעיל לחלק בין תנאי דלהבא דלא מיעקר סהדותיה ובין תנאי דלשעבר לענין תנאי בלב יש להקשות בגמ' קידושין בההוא גברא דזבין לנכסי' אדעתא למיסק לארעא דישראל דאמר רבא הוי דברים שבלב והקשו בזה מהמקדש את האשה ואמר כסבור הייתי שהיא כהנת וכו' הוי דברים שבלב. וכן מהאומר לשלוחו הבא לי מן החלון ומאי ראיה בשלמא בזבין ארעא אדעתא למיסק הוי תנאי דלהבא ואינו סותר המעשה דתנאי מלתא אחריתא ומהני בלב משא"כ בכסבור שהיא כהנת. הוי תנאי דלשעבר ואם אינה כהנת בטל לגמרי ול"מ בלב והיא קושיא גדולה דהרי החילוק הנ"ל מוכרח מרש"י כתובות הארכתי לעיל. ואמנם ל"ק כלל דצריך להבין בגמ' שם דקאמר דברים שבלב ל"ה דברים ונהי דהוי דברים מ"מ מנין ידעינן שכך הי' בלבו. והרי בגילוי דעת מהני כנו שכתבו תוס' שם ובלא גילוי דעת מנין שכך הי' בלבו וע"כ צ"ל דזה באמת הפלפול בגמ'. דה"א דנאמן בזה לומר על תנאי זה הי' בלבו ולכך קאמר דל"ה דברים להאמינו בזה ומזה הביא בע"מ שאני כהן דאין מאמינין אותו על זה. ואמנם בע"מ שאני כהן אע"פ שאמרה בלבי הי' להתקדש בכל אופן אינה מקודשת הדבר ברור דאם קיבלה קידושין מאחר מותר בזה ול"א שו"א אנפשה חתיכה דאיסורא וע"כ דאף אם מאמינין לה מותרת דדברים שבלב אינם דברים ובזבין ארעא אדעתא למיסק לארעא דישראל אם ידעינן דהוי כן כגון בגילה דעתו אף שלא בשעת המקח מהני תנאי בלב הרי כמו שחילקנו ודוק. ובלא"ה יש לחלק בין נדר דבעינן פיו ולבו שוין ובין מקח ושאר דבר דתליא באמירת פיו. ואמנם כיון שהראב"ד חולק על זה וגם משאר פוסקין לא משמע

כן לכן חלילה להקל בזה בלא התנה, רק אומר שכך הי' בלבו. ובגוף הדבר בלא"ה יש לחלק בין תנאי דהוי גלוי לכל העולם ובין תנאי דל"ה גלוי כמו שחילק המהרי"ט לענין דברים שבלב והדברים עתיקין ועכ"פ תנאי דל"ה גלוי לכל העולם ודאי ל"מ ודו"ק:

יד ואמנם אם התנו רק שלא הזכירו כן בפירוש בשעת הנדר רק מקודם כן דיברו עיין בש"ע סי' רי"א ס"ב וי"א שאין התנאי מועיל אלא א"כ מזכירו תכ"ד ושם אין הכרע דשם לא מיירי בתנאי כדרך התנאים רק תנאי שמבטל לגמרי הנדר. ובתנאי בעלמא עיין במח"א סי' ו' ה' נדרים בשם מהר"א הרבה דיעות דבעינן שיפרש בשעת נדרו מעש וכפי הנראה אם מכיר להדברים וחתם או כתב רק על תנאי זה ודאי מהני ועדיף מתנאי בלב דהרי כתב ונשבע רק על תנאי זה. ואמנם אלו שלא התנו ולא ידעו מהתנאי ודאי אסורין. ואולם לפמ"ש לעיל דחתימה ודאי ל"ה שבועה בכתב ורק דבכתב אחד הכתב שאסר ע"ע ונאמר דכתב מהני ודאי אלו החותמים הוה באומר ואני כמותך ומתפיס בנדר ואסורין. ומעתה כשהותר הראשון כולם מותרין ואם הראשון התנה תנאי עיין בנזיר דף י"ג בעי מיני' בן רחומי מאבייי הריני נזיר לכשיהא. לי בן ושמע חברו ואמר ועלי עיי"ש ברש"י ותוס' דהאיבעיא אי קאי כשיהי' לו בן או לחברו. והרמב"ם פירש דהאיבעיא אי קאי על התנאי או הוה נזיר מיד. והראב"ד חולק עליו ועיין בפ"ב מה' נזירות במ"ל. ובאמת הדבר תמוה דהוא התפיס רק בראשון והראשון אינו נזיר והכי גרע מהותר הראשון דהותרו כולם. ואולי בהותר עקר כל הנדר ובתנאי הנדר בתוקפו ורק שאינו חל עדיין וע"י שמקבלו חל באופן דלדעת הרמב"ם משמע ודאי בקיבל אחד נדר על תנאי ולא התנה בפירוש שישמע התנאי והב' מתפיס בו השני אסור ותליא בזה דין דהכא והדבר ספק ודוק. ושוב ראיתי דלכאורה יקשה להרמב"ם קושיא גדולה דלדידי' דס"ל בנודר על תנאי והשני התפיס עליו דקאי על הנדר בלא תנאי. א"כ צא ופרנס סוגיא ערוכה בנזיר באשה שנדרה בנזיר ושמע בעלה והיפר לה דאיבעי לן אי בעל מיעקר עקר או מיגז גייז למאי נ"מ לאתפוסי חברתה בה עיי"ש ברש"י ותוס' ומאי מיבעיא לן והרי אף אי מיעקר עקר מ"ע הרי כל הנודרת על דעת בעלה היא נודרת ביארו ראשונים דהוא מדין תנאי אם ירצה בעלה. ולפי הרמב"ם ז"ל הנזכר כשיהי' לו בן ושמע חברו ואמר ואני אף אם לא נתקיים תנאי של הראשון השני נזיר מיד וה"ה הכא באשה אף אם לא נתקיים תנאי דהבעל לא רצה די"ל להיות נזיר והיא קושיא גדולה. ולכן ע"כ לומר דהרמב"ם ס"ל כן דוקא בתנאי זה דכשיהי' לו בן משום דאין לו שייכות לבן חבירו או דגם שם נמי דוקא כשהדבר תלוי עדיין ועומד אולי נתקיים תנאי הראשון אבל כשודאי נעקר נדר הראשון יהי' מאיזה טעם שיהי' גם השני הותר באופן דבכל תנאי ונעקר ודאי נדר הראשון גם השני הותר ועדיין

צ"ע ודוק ועיין עוד בתוס' נזיר כ"א גבי בעיא דבעיקרו קא מתפיס ומאי שכתבו דלפי זה אפי' אם מיעקר עקר מ"מ הוי נדר השני נדר יש ליישב קצת ע"ש: טו והנה, אם נכתב בהכתב שנשבעו בפועל ודאי נאמנים לומר שלא נשבעו ע"י אמתלא כמבואר בסי' רל"ב ובסי' ע"ג. והגם דבמעשה ל"מ אמתלא כמבואר בסי' א' ביו"ד מ"מ כתיבה ל"ה מעשה כ"ז שלא נגמר לגמרי כמו שכתבתי לעיל בשם תוס' גיטין ומהני אמתלא. ועוד כתבו כל האחרונים הרבה חילוקים בזה. וכולם הסכימו דהם נאמנים ול"ש בזה ג"כ שוי' אנפשיה חתיכה דאיסורא דמהני אמתלא. ועוד נאמן מטעם מיגו שבידו לשאול וזה מהני אפי' נגד שויא חד"א ואף דבאומרת טמאה אני בעינן אמתלא אף שיש לה מיגו דטבלתי וכן כתב מהרש"א בכתובות מ"מ י"ל דמטעם נאמנות באמת מהני מיגו ורק דבשויא חד"א יש נמי טעם נדר ונגד זה ל"מ מיגו דמה"ת באמת מותר אבל הוא אסר על עצמו. וכ"ז בע"פ אבל כשכתב בכתב שנשבע בפועל מטעם נאמנות הרי יש לו מיגו ומטעם נדר כיון שאתה אומר דשבועה בכתב ל"מ ורק בפועל, בזה שכתב שנשבע בפועל ואתה אומר שהוא נדר הדר הו"ל שבועה בכתב ודו"ק:

טז ואמנם אם מהני התרה לשבועה זו הואיל והו"ל נדר על דעת רבים. וכבר מבואר בש"ע דלכתחילה אף בנדר סתם על דעת רבים הו"ל על דעת רבים ואין התרה ואמנם לפי המבואר במ"ל בשם תשו' הרשב"א דאף דעל דעת רבים אין לו התרה אם כבר עבר על נדרו מתירין לו אף על דעת רבים וביאר הדבר דלרבים ודאי ניחא ההתרה שלא יעבור הנודר והו"ל לדבר מצוה דמתירין אף בעל דעת רבים א"כ בנ"ד שכבר עברו ואכלו הבשר כמה שנים ודאי יש התרה לשבועתן:

יז ומצד הנודר לתועלת חבירו דאין מתירין אלא בפניו הדבר ברור דהיכא דתלה התנאי לטובת חבירו ואם לא יעשה לחבירו טובה אז יאסור עליו דבר אחד מהנדר אין לחבירו טובה ומתירין לו ודוקא כשהנדר גופיה לטובת חבירו וכעין שכתב הש"ך לענין נדר לדבר איסור עיי"ש ס"ק כ"ו ועיין בגיטין ל"ה גבי נודרת. ומה שהקשו תוס' מתועלת חבירו גבי יתומים ושם ג"כ הנדר לא הוי לטובה רק הסבה והתנאי ועי' ברשב"א שתי' כן ומ"מ יש לחלק ודוק. ובשגם דהיכא דלא קיבל מחברו טובה ודאי מתירין. באופן דבנ"ד ודאי יש התרה לשבועתן:

יח ואחרי כל האריכות נבא לגוף שאלתנו. הנה מדין שבועה בכתב כבר כתבנו שהיא מחלוקת גדולה בין הפוסקים ומהם מחעירין ומקילין ומ"מ רובם ככולם הסכימו דחלילה להקל ומדין חתימה בכתב בחתם סופר החמיר והרבה מקילין. ואמנם היכא שכתב הכתב אחד מהנודרים כבר צדדנו לעיל להחמיר מדין דהוי כמתפיס בחבירו וכן

מטעם שליחות. באופן דבנ"ד ודאי אסורין לאכול ועדין מה שאומרים דהוי תנאי כתבתי די"ל דאלו שהתנו מותרין ואלו שלא התנו אסורין ולעיל כתבנו דאם הכותב הראשון אומר שהוא על תנאי אז מותרין כולם מטעם דהותר הראשון ופלפלנו מדברי הרמב"ם בפ"ב מה' נזירות באומר כשיהי' לי בן. וכעת ראיתי שיש לברר אם נאמן הראשון שהי' תנאי להתיר כולם מי נימא כיון שהם נדרו הו"ל איתחזק איסורא. ואף דלפי דבריו שהי' תנאי לא נאסר למפרע מ"מ הו"ל איתחזק כמ"ש המ"ל בענין מכירת קרקע על תנאי וכמו שמשמע מדברי הגמ' יבמות פ"ה דאמרינן אי דחברי' ואמר דאיתשל מרי' עלי' עיי"ש דאמרינן דהו"ל איתחזק איסורא אף דלפי דבריו החכם עוקר הנדר מעיקרו מ"מ הו"ל אתחזק ואולי יש לחלק דשם עד השתא החזקתו לדבר אסור כמ"ש זקני הת"ש סי' י"ח בדין סכין פגום וזה ל"ש במומר שתלה נדרו בתנאי (ועמ"ש בדין זה בספרי ליו"ד ח"ר סי' ע' אות ו') ויש לפשוט הספק ממה דקיי"ל הותר הראשון כולם מותרין. ולפי דברי הנוב"י תניינא חיו"ד סי' קנ"ד שהסביר הטעם דתרומה ביד כהן ל"מ שאלה מטעם דאין מאמינין לו רק לדידיה אבל שיוציא ממון מחבירו לא מהימן לומר שנשבע ושנדר ע"ד זה והדברים עתיקין א"כ אמאי קיי"ל בהותר הראשון הותרו כולם והרי לא מהימן לגבי חברי' וע"כ צ"ל כיון שמהימן לגבי דידי' והוא מותר עכ"פ כולם מותרין וה"ה בתלה נדרו בתנאי דמהימן לגבי נפשי' והוא מותר וכלם מותרין וע' במ"ל פ"ב מה' נזירות מש"ש דה"כ לא נתיר להראשון דהוי מתיר נדרי עצמו ויש לפשוט משם לענין אם נאמן גם הראשון על תנאי ודו"ק:

סיומא דפסקא לדעתי נ"ל דצריכין כ"א מהחותמים היתר ושאלת חכם ואף דהו"ל לדבר מצוה משום שכבר עברו פעם אחת. ובפרט בשבועה בכתב דרבים מקילין ודאי יש להם היתר ודוק. ואמנם אם נמצאו אנשים שאינם רוצים רק שיהי' הכתב בתוקפו. בזה יש לעיין אם יש התרה למה שעבר וגוף התקנה ודאי אין לבטל דהוה מצוה ותיקון גדול והשוחטים יש לזרזם שיקיימו כנ"ל ולמה שעברו ולא קיימו יש להתיר ודוק:

בש"ה עיין בתשו' ברית אברהם חיו"ד סי' נ"ט בענין שבועה בכתב דבנשבע על לשעבר בשקר בשבועה בכתב ל"מ דכל עיקר הטעם דכתב מהני משום דראוי להגיד וכל הראוי לבילה אין בילה מעכבת. ל"א בדבר עבירה ומה"ט כ' דעדות בכתב הו"ל עשאי"ל דאם בשקר העיד ל"א כל הראוי לבילה ולא העיד כלל עיי"ש. וזה ליתא דהרי התוס' חולין ט' ד"ה כולהו כ' דאף בעוף דהכשירו בסימן אחד אם נשמט סימן אחד ל"מ שחיטה בשני וע"כ מטעם דבעי ראוי לשחיטת ב' סימנים וכל הראוי לבילה אין בילה מעכבת (וע' מ"ש בספרי לא"ח סי' ל"ו אות ז' וליו"ד ח"ר סי' ז' אות ז') וא"כ בשוחט חטאת בחוץ לע"ז

דהוה דבר עבירה ל"א כל הראוי לבילה ובעי בעוף ב' סימנים ולהדיא מבואר בחולין מ' שחייב בשחיטת רוב סימן אחד וע"כ גם בדבר עבירה אמרינן כל הראוי לבילה ודוק. (וע' ע"ש בח"ר סי' ב' סוף אות ב' ובש"ה שם אות ה' ו'):

סימן נג

ב"ה תרר"ג לפ"ק:

לכבוד הרב הה"ג החריף ובקי בכח"ת מ' אברהם יוסף יעקב נעלערנטער נ"י האבד"ק יאשניצא:

ע"ד שאלתו בשו"ב מק' שנתן כתב ע"ע בעת שנתגלע ריב גדול בין הצדיקים שמקצתם נטו לצד אחד והשו"ב נטה לצד הב' והרע זאת בעיני מקצת מהעיר ונתן השו"ב כתב בזה"ל הנני נותן כתב הזה להיות לראי' שאסור לי ליסע לאחד מהצדיקים בלתי שיבחרו ב' אנשים מצד זה וב' אנשים מצד זה שיסכימו לזה ובאם יסכימו מחויב אני מקודם לזה ליסע למקום שבת הצדיק הנוטה לצד שלהם ואח"כ מחויב אני ליסע למקום הצדיק אשר דעתי נוטה אחריו ובאם שאעבור על כל הנ"ל אזי שחיטתי אסורה כנבלה וטרפה לב' צדדים הנ"ל כ"ז נעשה באוהיו"מ בלי אונס והכרח כלל ע"כ לשון הכתב לפ"ד השו"ב שחתום תחתיו. והצד שכנגדו טוענים שיש להם עד אחד שהכתב הי' כתוב בח"ח ובשד"א וכו' והשו"ב מכחיש זאת ואח"כ נחלש השו"ב ר"ל בחולי מסוכנת ובקשה אשתו מאחד שהכתב הי' מונח אצלו שיחזיר הכתב. והחזיר הכתב להפיס דעתו של החולה ונסע השו"ב למכון שבת הצדיק אשר דעתו נוטה אחריו אחרי שכבר שב לאיתנו. והצד שכנגדו טוענים הגם שהחזירו הכתב לא מחלו האיסור. וכששב לאיתנו חזר האיסור למקומו ועבר על הכתב. והשו"ב טוען שביען שהפחידו אותו שיקחו שו"ב אחר הי' נאלץ ליתן כתב. אבל בכוונה לא כתב שום שבועה וקונם ואשר כתב שיהי' שחיטתו אסורה אין בכחו לאסור על אחרים ולכן כתב כזאת. וגם טוען שביקש מהצדדים שיבחרו ב' אנשים ולא רצו להועד ועל אופן זה לא חתם הכתב. וגם טוען שבהחזרת הכתב מחלו על מה שכתוב בו. ושכנגדו טוענים שלא מחלו כי השו"ב וזוגתו אמרו שבעת שיחזור לאיתנו לא יהי' שו"ב ע"כ החזירו הכתב אבל לא מחלו בלב שלם. עוד טוען השו"ב וגם ידוע זאת שבעת שהוציאו הקול שהשו"ב עבר על הכתב הותר האיסור בב"ד של שלשה כדין התרת נדרים. גם טוען שהי' אונס על הכתב לפי שרצו להעבירו מאומנתו. ושחתם הכתב לפי שהוא סבר שלא יאריכו ימי המחלוקת מהיראים עידן ועדנים:

א תשובה בדבר מה שכתב השו"ב שאסור לי הח"מ ליסע, וכתב כ"ת דכיון דלשון זה ל"ה מיתסר חפצא אנפשי' רק מיחסר נפשי' אחפצא ל"ה רק יד. והביא דברי הנו"ב סי' קמ"ה

דבכה"ג מתירין אפי' לדבר מצוה קצת שכתב דהואיל והוי דבר שאין בו ממש ולכ"ע לא הוי רק מדרבנן מהני שאלה אף לדעת רבים והובא בפתחי תשובה ומזה דן דמהני שאלה אף בנודר לטובת חבירו. ואם לדין יש תשובה דשם בעובדא דנו"ב נכתב בפירוש שקיבל בנדר והוי נדר שאמר בלשון שבועה ובדשאב"מ אין מועיל רק מדרבנן משא"כ בנ"ד שנכתב בלשון זה שאסור לי הח"מ ליסע א"כ לפי מה דקי"ל כרבא בשבועות כ' דלשון אסור הוי לשון נדר ולשון שביעה. ותליא אם אמר בלשון נדר הוי נדר ובלשון שבועה הוי שבועה וכיון שלא אמר אסור הנסיעה עלי רק שאמר שאסור לי ליסע הוי מיתסר נפשי' אחפצא והוי שבועה וחל אף אדבר שאב"מ והגם דמבואר ברמב"ם ובטוש"ע סי' רל"ז דשבועה ל"מ רק באמר בשם או בכינוי בהך דינא דלשון אוסר היינו דאין לוקין רק בשם או בכינוי אבל אסור הוא מדאורייתא וגם חל אף אדבר שא"ב ממש ככל שבועה ואמנם י"ל דכיון שאמר אסור לי ליסע הוי כאומר אסור עלי לנסוע והוי ג"כ כמתסר חפצא אנפשא. דאלו הי' מתסר נפשי' אחפצא הי' לו לומר אני אסור לנסוע דאז הוי לשון שבועה. אבל כשאומר אסור לי לנסוע הוי כאומר אסור עלי לנסוע. דאין חילוק בין לשון לי ללשון עלי. ואינו דומה לאומר קונם שאת נהנית לי דשם הוי מלת לי אות שממני משא"כ כאן הוי אות אליו ע"כ הוי לשון נדר ואינו חל על דבר שא"ב ממש ועדיין צ"ע בזה כי לא מצאתי מבואר. והנה ברמב"ם איתא פ"ה דנדרים בראובן שאמר לשמעון הריני עליך חרם או הרי אתה אסור בהנאתי נאסר על שמעון. ואם עבר ונהנה אינו לוקה שהרי לא אמר שמעון כלום אמר לשמעון הרי את עלי חרם או הריני אסור בהנאתך הרי נאסר ראובן מליהנות בשמעון ואם נהנה לוקה. הנה מה שכתב ברישא הרי אתה אסור בהנאתי צ"ע דזה מיתסר נפשא אחפצ' והוה שבועה ואמאי חשיב לה בהלכות נדרים. אך זה נכון דשבועה אינו יכול לישבע על אחרים ול"מ רק מתורת נדר דאוסר פירותיו על חבירו וה"ל נדר בלשון שבועה והו"ל יד. אך בסיפא דנקט הריני אסור בהנאתך זה ממש לשון שבועה ולדעת הרמב"ם בשבועה בעי שם או כינוי ואמאי פסק הרמב"ם דלוקה ומזה נראה בעליל דהרמב"ם ס"ל אף שאמר בלשון הרי אני אסור בהנאתך הוי לשון נדר כיון שלא הזכיר לשון שבועה. ולפ"ז מפרש הרמב"ם מה דאמר רבא אסור נמי שבועה היינו דוקא שם או כינוי אבל בלא שם או כינוי הוה זאת לשון נדר ומ"ה פסק דלוקה. ומצאתי במחנה אפרים סוף סי' ט' ה' נדרים שכתב ועוד נ"ל דבלשון איסור אפי' הוציאו בלשון שבועה הר"ז שבועה והכי אמרו בפ"ג דשבועות איסר הטילו הכתוב וכו' וכשאמרו בלשון נדר שאמר הריני אסור בפירות פלוני הר"ז אסור גופו מלאכול אותן הפירות וכ"כ הרמב"ם פ"ה הריני אסור בהנאתך הר"ז אסור ואין שום הבנה לדבריו

אמאי הוה זאת בלשון נדר ושמא ג"כ כונתו כהנ"ל כיון שלא הזכיר לא לשון שבועה ולא שם וכינוי ל"ה שבועה ועדיין צ"ע ושמא ס"ל לרמב"ם דהא דנדר הוה מיתסר חפצא אנפשי' היינו דוקא בשלו שיכול לאסור החפץ עליו אבל בשל חבירו אינו יכול לאסור החפץ רק שיאמר הריני אסור בהנאתך שאוסר גופו ומ"מ הו"ל נדר וגם זה צ"ע. אבל עכ"פ כיון דהרמב"ם ס"ל, אף שאומר הריני אסור בהנאתך הו"ל נדר כ"ש כשאמר אסור לי ליסע הו"ל נדר ודינו כדברי הנו"ב ומ"מ מה שדימה לדבר מצוה שכתב הנוב"י בכה"ג להתיר לכ"ע דה"ה בנודר לטובת חבירו אם הכא לדבר רשות אין ללמוד מדברי הנו"ב אך גם בנ"ד יש דבר מצוה כמו שיבואר. ואם ההתרה לדבר מצוה צדקו דבריו ויבואר עוד לקמן:

ב בדבר מה שנכתב בכתב ואם אעבור אזי יהי' שחיטתי אסורה לשני הצדדים כנבילה וטריפה. וע"ז כתב דתליא בב' דיעות בסי' ר"ה באומר יאסור ייני על כל ישראל שכתב הט"ז דל"מ לשון איסור לאסור על אחרים כדכתיב לאסור איסר על נפשו. והמ"ל פ"א מנדרים חולק עליו מדכתב הרמב"ם הרי אתה אסור בהנאתי הר"ז אסור. אמנם בנ"ד שאמר כנבלה וטריפה קיל יותר דבשלמא כשאמר סתם יאסר ייני ולא התפיס עיקר נדר הוא זה משא"כ כשהתפיס בעינן שיתפיס בדבר הנדור ולא בדבר האסור ע"כ קיל הכא יותר. אולם המ"ל פ"א דנדרים מביא בשם תשו' מהרלנ"ח לאסור באומר הרי את אסורה עלי כאימא מטעם דכיון שאמר הרי את אסורה עלי נגמר הנדר ולא איכפת לן מה שאמר אח"כ כאימא ועיי"ש מה שמביא בשם הריטב"א וע' מחנה אפרים סי' י"א שהקשה עליו מהא דפליגי ר"י ור"ש באומר הריני נזיר כשמשון וס"ל לר"ש דל"ה נזיר משום דשמשון לאו נדר הוה וה"ל מתפיס בדבר האסור אף דמעיקרא קאמר הריני נזיר. ולפענ"ד לק"מ דר"ש ס"ל באומר הר"נ מן הגרוגרות דל"ה נזיר משום דלא התנדב כדרך המתנדבים וגם בהך דאומר מנחה מן השעורים פליג ר"ש. ומ"ה ס"ל גם באמר נזיר כשמשון דל"מ דס"ל כר"י דבגמר דבריו אדם נתפס משא"כ לדידן דלא קי"ל כר"ש כמ"ש הלח"מ פ"א מנזירות ה' וא"ו שפיר פוסק הרלב"ח. ואולי קושית המח"א קשה לר"י דס"ל בהריני נזיר כשמשון מותר לטמא למתים ואמאי כיון דאמר הריני נזיר הו"ל נזיר ואסור לטמא. מיהו לזה י"ל כיון דס"ל לר"י יש שאלה בנזירות כי אמר כשמשון לאתשולי קאתי וכיון דיכול לישאל על כל הנדר ה"ה דיכול לחזור ממקצת דיבורו תכ"ד ומ"ה מותר לטמא למתים כדאמרינן בנזיר ט' ובתוס' שם משא"כ בהרי את עלי כאימא דלא רצה לחזור כלל:

ולר"ש דל"ה נזיר כלל אף דלא רצה לחזור כלל רק משום שהתפיס בדבר האסור משום דר"ש כשיטתי' כדכתיבנא. ואמנם לדעתי נראה דבנ"ד אף המהרלנ"ח מודה דהרי המ"ל

כתב בביאור דבריו לישב דלא תקשי אמאי אין שואלין אותו כמו במנחה מן השעורים וכתב בטעם דשם אין יודעין מה כוונתו. אבל הכא ודאי רצה לאסור ע"ע רק שהתפיס בדבר האיסור שטעה בדין ולכן כשאמר הרי את אסורה נאסרה עליו עיי"ש. וכ"ז בנדר מעצמו משא"כ בנ"ד שבאמת לא רצה לאסור שחיטתו על אחרים ורק שכפו אותו הצדדים לאסור עליו הנסיעה ולהתנות תנאי זה. אמרינן אדרבה בכוונה כתב כנבילה וטריפה להתפיס בדבר האסור ול"ש לומר אילו הי' יודע לא הי' כותב, דאדרבה אילו ידע שאין מועיל כש"כ שהי' כותב כן ואף דבנודר לחבירו ל"א בתר הכוונה אך בתר הלשון כמבואר ברמ"א סי' רי"ח זה דוקא היכא שהלשון טוב ל"א בתר אומדנא לבטל מה שמשמע מהלשון משא"כ בזה שהלשון גרוע דהוי מתפיס בדבר האסור ורק דניזל בתר הכונה להחמיר דאלו ידע לא הי' אומר רק אזי יהי' שחיטתי אסורה עלי אזלינן אדרבא בתר אומדנא להיפך. ולכן יש בזה צד להקל מטעמא דכתיבנא ודו"ק:

ג אמנם בלא"ה אינו יכול לאסור פירות חבירו על חבירו כיון דמה ששוחט אינו שלו ואיך יכול לאסור שחיטתו על אנשי העיר. ול"ש לחוש לאסור לשיטת הסוברים אומן קונה בשבח כלי כמ"ש הרא"ש בתשו' הובא בסי' רכ"א ועיין קצה"ח ש"ו חדא דקי"ל אין אומן קונה בשבח כלי. ועוד בשחיטה ל"ש שבח כלי דבאמת גוף השחיטה הוי קלקול כדאיתא בחולין ח'. ואף לדעת הט"ז דאוסר לשחוט במודר הנאה סי' רכ"א וס"ל דבזה מקרי הנאה מ"מ אומן קונה בשבח כלי וודאי ל"ש בזה דלא עדיף מאגרא לביטשא ביטשא בב"ק דף צ"ט דל"א אומן קונה בשבח כלי ע"כ בוודאי אין ביד השוחט לאסור שחיטתו על אנשי העיר. ולפי"ז צ"ל מה שמובא בשעה"מ פ"ג דנדרים המחלוקת שבין בעל בני יעקב עם מהר"א אלפנדרי בשוחט שאסר שחיטתו על בני העיר ודעת מהר"א אלפנדרי דהוי דשלבל"ע ועיי"ש ע"כ מיירי שהבהמות של השוחט דאל"כ בלא"ה אין אוסר פירות חבירו על חבירו:

וכת"ה כתב דהשוחט אינו יכול לאסור שחיטתו כיון דמשועבד לקהל וזה ליתא דפועל יכול לחזור אפי' בחצי יום ושפיר יכול לאסור. ולכאורה י"ל דמה שאמר שיהי' שחיטתי אסורה. הוי כאומר שיהי' עשיתי אסור על אנשי העיר וכאשה שאמרה קונם שאני עושה לפיך דבוודאי באומרת אסור שאני עושה לפיך נמי אסור על פי'. ולפי"ז מצי לכאורה לאסור אך ז"א דגם שם דוקא באומרת יקדשו ידי לעושיהן אבל בלא אמרה כן לא נאסר דהוי דשלב"ל ואפי' להפי' דאפי' באומרת קונם מעשה ידי מהני היינו משום שהזכירה הידים משא"כ בלא הזכירה הידים כמבואר בסי' רל"ד. ועוד דגם באשה נמי אינו אסור מלאכתה על הבעל רק אם עשתה דבר חדש אבל האפי' והבישול לא נאסר על בעלה

כמ"ש בקצה"ח סי' ש"ו ודוקא אם אומן קונה בשבח כלי נאסר על בעלה המלאכה. והגם כשאמרה קונם ידי לעושיהן נמי דינא הכי מיהו כיון שאמרה יקדשו ידי לעושיהן ממילא אסור המלאכה על הבעל כיון דפתיך בי' הקדש דומה לנטל כרכר של הקדש וטוה בו. ולפי"ז כשאמרה קונם ידי לעושיהן אסור הבעל בכל מלאכה כיון דפתיך בי' הקדש וקונמות. ולפ"ז ה"ה בשוחט שאמר קונם ידי לשחיטת עופות הוי כשוחט בסכין של הקדש. ולדעת הטו"ז סי' רכ"א אסור השחיטה דדוקא בסכין של ע"ז מותר משום דכתיב לא ידבק עיי"ש אבל דוקא באוסר בקונם ידי דשוי' כהקדש משא"כ באומר שתהי' שחיטתי אסורה ולא הקדיש הידים בקונם ודאי אינו יכול לאסור על אחרים מה שאינו שלו כדכתיבנא ועיין בשיטה מקובצת הובא ג"כ באבני מילואים סי' פ"א שהאריך בהך דיקדשו ידי לעושיהן אם נאסר המלאכה שהקשה דהרי המקדיש ידי עצמו עושה ואוכל ואין דינו כהקדש בבן חורין דגופי' לא קדיש עיי"ש ובאבני מילואים אריכות בזה ולפע"ד נהי דבהקדש גופי' לא קדיש מ"מ בקונמות דדינו כהקדש נאסר גופו וגם מעשה ידיו ואולי אף לענין מעילה מועלין בקונמות במחובר ובזה צ"ע וכיון דהך דקונם שאני עושה לפיך מיירי בקונמות יש ליישב קו' הש"מ ולדינא יש לעיין במ"ש ודוק:

ד ומה שיש לעיין נהי דהשוחט אין בידו לאסור מ"מ כיון שמשני הצדדים עמדו בעת שעשו הכתב אולי קבלו הם עליהם האיסור. אך באמת קבלה בלב ל"מ דלבטא בשפתים כתיב ואפי' לר"ת הובא בטו"ז ה' תענית סי' קס"ב ס"ק ח' דס"ל בנדר מהני קבלה בלב עיי"ש. מ"מ כיון שלא הוזכר לשון נדר בהכתב רק לשון איסור ואפי' לפי דברי הטוענים שהי' מוזכר בח"ח ובשבועה מ"מ כיון שלא הוזכר לשון נדר ל"מ לר"ת דבשבועה ודאי בעי ביטוי שפתים ובלא"ה אין הלכה כר"ת והארכתי הרבה בתשו' לבאר דבר זה (ע' ח"ר סי' ב' אות ד' וסי' ד' אות אב"ג) והרבה קו' הקשיתי על סברת הטו"ז בשיטת ר"ת ז"ל. ועוד מאן יימר דהם קבלו עליהם זאת הם סברו שהשוחט יכול לאסור עליהם ולא עלה על דעתם שיקבלו בתורת נדר. והשוחט אינו יכול לאסור ולכן אפי' לדברי ע"א שהי' כתוב בלשון ח"ח ובזה מהני קבלה בלב מ"מ מאן יימר שקבלו עליהם ואינו דומה למה שמשמע מנוב"י קמא סי' א' דהכרזה מהני ומשמע דהיא מצד קבלה דשם קיבלו הקהל האיסור עליהם משא"כ הכא. וגם על הנוב"י הארכתי בתשו' בענין זה ואכ"מ: ואין כאן לדון רק מתורת קנס כדין קהל שאסרו שחיטת הכל שכתב הפר"ח בשם הרא"ש והוא מתורת קנס ובזה מהני התרה והנה מה שהשו"ב טוען שלא הי' מוזכר ח"ח ושבועה והצד שכנגדו טוענים שיש להם עד אחד שהי' מוזכר ח"ח ושבועה הנה כיון שאין כאן אלא ע"א בהכחשה לאו כלום הוא: ה הנה כ"ז יש לדון על גוף הכתב אמנם נחזי אנן אם מהני

שאלה על הכתב ואם מקרי עובר על הכתב. הנה הדבר ברור דמהני שאלה על הכתב דאף אם מוזכר ח"ח ושבועה יכול לשאול ול"ש לומר דנודר לדעת חבירו אין מתירין רק מדעתו והסכמתו. דזה דוקא אם קיבל טובה מחבירו ולדעת הריב"ש הובא בש"ך סי' רכ"ח ס"ק מ"ם בעי טובה מחמת השבועה. ואמנם לדעת מהר"ם אלשקר משמע דאפי' עשה לו טובה מתחילה אינו יכול להתיר. ומעתה בנ"ד מה שהוא פועל שלהם ונתמנה לשוחט עליהם לא מהני דהשוחט כבר נתמנה זה כ"ד שנים כפי ששמעתי ואותן אנשים שהשביעו לא מינו אותו. ועתה שעשו לו טובה וקבלו עליהם שלא למנות שו"ב אחר לא מיקרי טובה כיון שאינם רשאין למנות אחר. ומה שאינם עושים לו רעה לא מקרי עשיית טובה. וכן כתב בתשובת הרי"מ מווארשא חלק יו"ד סי' י"ג עיי"ש. אלא שקשה ע"ז מצדקיהו שכתב הריב"ש דל"ה יכול להתיר עפ"י דין הוא כל שעשה לו נבוכדנצר טובה שהי' מסור בידו ולא הרגו עיי"ש והרי זה מניעת הרע ולא נחשב טובה. ומצאתי בנדרי זירוזין בהשמטות סי' רכ"ח סעיף כ' שהרגיש בקו' זו על הרשב"ץ שהובא בב"י שכתב בזה"ל. בנידון זה לא עשתה עמו טובה בחזרת ממונו כיון דבגזילה באה לידה ועיי"ש שמחלק בין עונש מיתה דגמר ומקני כדאיתא סי' רל"ב וה"ה לענין זה עדיף טפי עיי"ש. ולפענ"ד נראה לחלק בין ברי היזיקא לפי המבואר במרדכי פ' הכונס דמה"ט פורע חובו של חבירו פטור. משא"כ בפודה את השבוי חייב להחזיר לו מטעם דפורע חובו לא ברי היזיקא ול"ה רק מבריח ארי משא"כ בפודה את השבוי דברי היזיקא. ה"ה בהך דרשב"ץ לא ברי היזיקא דלמא בלא"ה היתה מחזרת לו משא"כ בצדקיהו דחמת מלך מלאכי מות דברי היזיקא מחשב לו טובה. ויהי' איך שיהי' בנ"ד לא מיחשב לו טובה מה שלא מינו שו"ב אחר עכ"ז י"ל מה שקיבלו עליהם בח"ח ובשד"א שלא למנות שו"ב אחר זה מיחשב טובה. אך עכ"ז כיון שלא חתמו על הקוויטעל ובאמת לא קבלו עליהם בח"ח ובשד"א אך השוחט כתב כן י"ל דלא מיחשב טובה ועדיין צ"ע. ואמנם גם בעשה לו טובה מבואר ברמ"א דבעינן שיהי' לתועלת חבירו וכאן הן שמה שאסר עצמו ליסע לא מיקרי תועלת לחבירו דמה להם אם יסע אם לא. וכש"כ במה שאסר שחיטתו עליהם אין בזה שום תועלת:

אך הש"ך ס"ק מ"ג ס"ל דאף שאין בו תועלת לחבירו אין להתיר היכא שקיבל טובה מחבירו ובשער המלך פ"ו דשבועות. חלק על הש"ך והביא דברי מהרי"ט שכתב דבעי דוקא שיהי' תועלת לחבירו. ולפע"ד להביא ראי' דבעי דוקא שיהי' תועלת לחבירו כמ"ש הרמ"א דהרי בתשו' מהרי"ק שורש נ"ב הקשה בהא דאמרינן בשבועות כ"ט כשהשביע משה את ישראל השביע אותם על דעת המקום כי היכא דלא תיהוי הפרה

לשבועתייהו. והרי הקב"ה ומשה הי' עמהם בשעה שנשבעו וכמה טובות קבלו מהקב"ה מחמת שבועה זו להכניסן לארץ והי' יכול להמיתם במדבר. ובלא"ה ל"מ הפרה ומזה הוכיח מהרי"ק דבדיעבד מועיל התרה עיי"ש. ואמנם אם נאמר דבעי תועלת לחבירו לק"מ דלקב"ה אין תועלת בשבועתם דאם יצדק אדם מה יתן לו וכיון שכל הטובה קבלו מהקב"ה ומשה לא החזיק עצמו לכלום ולהקב"ה אין לו תועלת ולכן ירא משה שמא יתירו שבועתם והוצרך להשביע ע"ד ועל דעת המקום ומוכח כדברי הרמ"א ומהרי"ט דבעי דוקא תועלת לחבירו ומזה מוכח דגם מה שנתמלא רצונו לא מיחשב תועלת לחבירו דהרי להקב"ה נמי יש מילוי רצון ועכ"ז לא מיחשב תועלת ומהסברא ג"כ צדקו דברי הסוברים כן דכיון דהטעם דאין מתירין לו אלא בפניו הוא מפני הבושה זה דוקא אם יש לו תועלת דאז שייך בושה משא"כ כשאין לו תועלת. ואין שכמוני מכריע בזה. אמנם לענין שבועה בכתב דהרבה מקילין בזה ודאי אין לגבב חומרות ובוודאי יכול לשאול אף שלא בהסכמתו אם אין תועלת לחבירו כדכתיבנא ובפרט שכל עיקר הדבר נעשה אך באונס ומה שטוענים למה לא מסר מודעה לענין זה נאמן השו"ב שלא קיבל בלבו שהרי שמר עצמו לומר בפה נדר ושבועה אך בכתב לפי שהי' לו קבלה דשבועה בכתב אין בו מועיל כמבואר בטענותיו:

ו ועתה נדון אם מה שהחזירו הכתב להשו"ב וקרע הכתב אם נתבטל מחמת כן האיסור שקיבל עליו. הנה לפי המבואר בסי' רל"ב הדבר תלי' דאם הדבר עשוי לטובת חבירו יכול למחול שלא עפ"י חכם ולומר הריני כאלו התקבלתי משא"כ כשלא הי' בדבר מעשה רק ביטול א"י לומר הוה כאלו לא הלכתי. אבל יש חולקין ולדעתם מהני מחילת התנאי אף בביטול מעשה. וע' בש"ך סי' רנ"ח אמנם בפ"ת מביא בשם ס' בני חיי דעכשיו נוהגי' כשאומר הנני מוחל לך השבועה מהני ע"ש ולפ"ז ה"ה כשקורעין הכתב נמי נמחל השבועה ומהסברא נמי יש לומר דנמחל השבועה דהרי הוא לא נתן הקוויטעל רק הואיל שהם כפוהו לזה ולא רצו לאכול משחיטתו עד שיחתום הקוויטעל ומדלא הסכימו שישבע השו"ב בע"פ ע"כ עיקר סמיכתם הי' על הקוויטעל ע"כ הוה זאת כתנאי כ"ז שהקוויטעל לא יהי' נקרע בהסכמת הצדדים. אבל כשהצדדים בעצמם יקרעו הכתב ודאי בטל השבועה דאומדין דעתו שאדעתא דהכי נשבע ובפרט דהכא לא נשבע ונדר רק דאנן אמרינן דשבועה בכתב מועיל אבל כ"ז כל עוד שיהי' קיים ונהי דאם נשרף נמי השבועה קיימת אבל אם נקרע הכתב בהסכמת הצדדים הוה ודאי כאלו מחלו השבועה בע"פ ומהני מצד המנהג כמ"ש בס' בני חיי ובנו"ב סי' ס"ז בקמא ליו"ד כתב דל"מ מחילת השבועה רק מחילת החוב והוכיח מדטרח הרשב"א באומר הריני כאלו התקבלתי וירא

שלא יתן לו שישבע מחדש ואמאי לא תיקן שימחול לו השבועה ע"ת אם יפרע לו החוב אלא ודאי דל"מ מחילת השבועה. ולפענ"ד מהא לא ארי' דל"מ במחילת השבועה תנאי דלדעתי ל"מ במחילת השבועה שליחות דתיכף כשאומר לשליח זיל ומחול כבר נמחל לו והוי תנאי בדבר שא"א לעשות ע"י שליח. וכיוצא בזה כתב הב"י א"ח תל"ד דל"מ ביטול חמץ ע"י שליח (אך י"ל דלא הי' דעתו למחול רק במחילת השליח ול"מ המחילה רק בתורת שליחות ומ"ה מקרי מחילה אפשר לקיים ע"י שליח וכיוצא בזה כתבתי בח"ר סי' ב' אות י"א לענין תרומה בקטן עיי"ש) ועיין בתשו' מוח"ז הגאון ר"ע סי' מ"ז הובא בפ"ת רל"ד תנאי בקיום הבעל. ובנ"ד נ"ל לפמ"ש הרא"ש בב"מ פ' א"נ דמחילה בטעות הוה מחילה עיין בהגהת אשר"י שם. ה"ה בנשבע לחבירו ומחל לו מחילה בטעות הוה מחילה וא"ד להקמת או הפרת הבעל דמהני תנאי דשם הפרה בטעות ל"מ מיהו גם בהפרה קיי"ל אין שאלה בהיפר (וע' בספרי לא"ח סי' קט"ז אות ח' ולעיל סי' מ"ז אות א') ואין להחליט שום דבר בזה כי הדבר צריך אריכות ועוד כי לענין מחילה בטעות ל"ה מחילה גם בנדרים. אבל לדינא יש מקום לומר דבקריעת השטר נמחל השבועה.

וכן המנהג בשוחטים שנותנים כתבים על שכירות הרב ובקריעת הכתב נפסק החיוב:

ז ובנ"ד כבר כתבתי דגוף הכתב אין בו תוקף לדינא. ואף לדעת המערערים שהי' בו ח"ח ושבועה הרבה פוסקים ס"ל דלא מהני בכתב. ובנו"ב חשש להחמיר בחרם. וכן צבא מאחרונים. והנה השוחט מכחיש שהי' חרם ועוד טוען שהי' אונס כאשר הדבר נראה שהרי פסקו לאכול משחיטתו ונהי דאין זה מועיל דאף בנודרים לאונסי' צריך שיאמר בלבו היום וזולת זה ל"מ מבואר בתשו' מהרלב"ח סי' כ"ז דכשהנדר באונס אף שלא אמר שום דבר בלבו ל"ה נדר רק מדרבנן והוא דבר חדש. ולדבריו מיושב מה שהקשו הראשונים אהא דאמרינן מכאן מודעה רבא לאורייתא והרי בעי ביטול בלב. ולדברי מהרלב"ח א"ש דל"ה נדר רק מדרבנן וע"כ כיון דלא הוה נדר רק מדרבנן ע"כ יש לסמוך על הפוסקים דמהני מחילה ונחחלה השבועה. ומה שרצה כ"ת לומר דבח"ח אם הוא אונס א"צ לבטל בלב כלל וחילי' מדברי רמ"א סי' רל"ב דכשצוה השר להחרים א"צ לבטל ז"א דשם ציוה לאחר להחרים עליו ול"מ משא"כ אם כפוהו שיקבל ע"ע בחרם הוה כנדר ושבועה וצריך לבטל בלב אז בחרם בכתב מהני מיהו י"ל דגוף הטעם בחרם בכתב מהני משום דגם על אחר יכול להחרים. ומ"ה לא עדיף מאלו החרימו אחר באונס מיהו ע"ז לבד אין לסמוך אך על מה שנקרע הכתב ברצון הצדדים יש לסמוך:

ח ומה שטוענים שלא קרעו רק מחמת חליו ז"א דנדר שהותר מקצתו הותר כולו. ואף דבחרם לא אמרינן חרם שהותר מקצתו הותר כולו כמבואר בסי' קכ"ט מ"מ זה דוקא

כשהוא לב' ב"א אבל לאדם אחד ובדבר א' לא אמרינן שהיום יותר ולמחר יאסר. והכי מוכח בש"ס ופוסקים גבי הפרת הבעל דמיבעי לן בנדרים ע' קיים לכי שעה מהו ומדלא איבעיא לן מופר לכי שעה מהו משמע דבהפרה נמי אמרינן כיון דמופר הנדר אינו חוזר ונאסר וה"ה בחרם כה"ג ואין העת מסכים לעיין היטב בזה. ועכ"פ הדבר ברור דכיון שהתירו לו לא עבר על השבועה מה שנסע אח"כ והן אמת אם עבר על נדר מחמת סכנת חליו כשהוברא חוזר לאיסורו כמ"ש הר"ן בפ"ג דשבועות גבי נדר שלא יאכל מאומה שכתב ולכשיסתכן תדחי נדרו מפני הסכנה מ"מ לא יאכל רק כשיעור משמע דאח"כ חוזר ונאסר. וע' ב"ש סי' ט"ו מ"ש דנשא שני' עפ"י אונס ועבר האונס והארכתי במק"א. ואמנם אם אחרים התירו לו ודאי התירו לגמרי. ומה שטוענים שלא מחלו בלב שלם דברים שבלב אינם דברים ואף אם נגבב חומרות מחומר איסור שבועה ונדר כאשר כד"ת מה לעשות מ"מ חלילה להרהר על השו"ב לומר שעבר על השבועה בשאט נפש כיון שיש לו כל הני צדדים לסמוך עליהם ונאמן לומר שוגג הייתי שסמך על קריעת הכתב. ועתה ששאל על הנדר בפני ג' ודאי אין עליו שום עון דכבר כתב הרשב"א אף בנדר. על דעת חבירו היכא שכבר עבר מתירין לו דהוי דבר מצוה ע"כ אין שום בית מיחוש על השוחט ורשאין לאכול משחיטתו משופרי שופרא וחלילה להשיג גבולו ולקפח פרנסתו ולגרום לו שום היזק כי אין להם עליו שום דבר מנידון הכתב ובשגם שיש לו שאר אמתלאות טענת אונס. וגם מה שטוען שהי' מדובר שיתוועדו משני הצדדים להרשות לו ליסע ולא רצו להתוועד ע"כ לא קיימו הם התנאי שבכתב והיכא שיש לו אמתלאות מהימן ומהני ההיתר לכ"ע:

ט ושוב אנהירנא לעיינין בגוף ההיתר מחמת שקרעו הכתב. הנה י"ל כיון שקרעו מחמת חליו הוה כהך דמבואר סי' רל"ב בנדר לחולה מחמת שהפציר החולה ל"ה נדר ה"ה בהתירו לכולה הוה ג"כ כנדר מחמת אונס וה"ה בהיתר מחמת אונס דל"מ. אך יש לחלק דהיכא דקיבל עליו חיוב י"ל דלא הי' דעתו שלם לקבל עליו החיוב. אבל בהיתר מחמת חליו י"ל דהתירו בלב שלם. וגם א"ד להא דמבואר בשבות יעקב סי' ק"ו בקרע תנאים מחמת חולה דחזרו התנאים למקומם דשם אמרו בפי' בע"פ שבעת שיחזור לבריאתו יחזרו התנאים עיי"ש. וקצת יש ראיה להיפך ממ"ש המ"ל פ"ח דנדרים בנדר שאיני נושא לפלונית שאבי' רע ועשה תשובה אף שחזר לסורו כבר בטל הנדר עיי"ש וה"ה בנחלה והתירו שכבר בטל מ"מ יש לחלק דשם כבר נתבטל הנדר משא"כ הכא י"ל דלא הי' ההיתר כלום שהי' מחמת חולה ע"כ אין לסמוך על היתר זה לבד מצד שקרע הקוויטעל מ"מ מה שהתירו לו ג' ההיתר ברור דכבר כתבנו דכיון דאין תועלת לחבירו בנדרו מתירין

לו אלא שעמד לנגדינו שיטת הש"ך. וכעת מצאתי בנו"ב א"ח סי' קי"ז בתנינא שכתב דדוקא באם יש היזק לחבירו אין מתירין לו ואפי' לדעת הש"ך דס"ל אף אם אין תועלת לחבירו נמי אין מתירין לו זה דוקא אם אין ההיתר דבר מצוה אבל אם ההיתר מצוה לכ"ע מתירין לו אם לא היזק לחבירו ובכאן דההיתר דבר מצוה כיון שכבר נסע וגם צורך פרנסה הוי דבר מצוה ואם אין מתירין לו ידמה מפרנסתו מחמת שעבר על השבועה אם לא נחליט שיש לשוחט התנצלות שכבר הותר הנדר ע"כ בדבר מצוה לכ"ע מועיל ההיתר כדברי הנוב"י ע"כממנ"פ אין שום בית מיחוש על השוחט ובפרט שהוא מכחיש שלא הי' נכתב בו ח"ח ושבועה ורבים מקילין בכתב. ומה שקרא הכתב ל"ה שבועה בע"פ או נדר כיון שלא כיון בתורת נדר כמ"ש בתשו' הרי"מ סי' י"ג והגאון מהרש"ק זצ"ל בטוב טעם קמא סי' ט' ע"כ הדבר ברור שאין כאן בית מיחוש וד'יצילנו משגיאות: והנה בקיבל על דבר אחד בח"ח ובשד"א יש להסתפק אם הוה שבועה דאין זה לשון חרם ושבועה דלא אמר רק הראשי תיבות וע' שאילת יעב"ץ סי' קל"ט דגם בספירת עומר ל"מ ראשי תיבות. אך י"ל דמ"מ הוה יד לשבועה דידות שבועה כשבועה וכן בכותב בח"ח ושד"א. אך אם נכתב בח"ח ובשד"א והוא לא כתב בעצמו רק שחתם תחת הכתב שכ' הח"ס דמהני מטעם יד א"כ היכי שכ' בח"ח ושד"א דל"ה רק מתורת יד החתימה הוה יד ליד ובכה"ג יש להסתפק אם מחמירין כולי האי כמו כינויי כינויין דפסקינן כב"ה דמותרין כמבואר בסי' ר"ז וצ"ע ואקצר:

והנני ידידו:

סימן נד

ב"ה ברעזאן תרכ"ח:

להרב החריף מוה' משה אבלי גלאנצער נ"י מראהטין:

א על דברי הש"ך חו"מ סי' ע"ג ס"ק י"א שהקשה על תשובת הרא"ש שכ' בנשבע שלא למכור לפרוע שום חוב אם חוב שמעון קודם להשבוע' מותר למכור דהשבועה אינה חלה דהוה נשבע לבטל את המצוה דהרי כולל גם שאר חובות שלא לוה עדיין ודמיא למצה וכו' עיי"ש. שהקשה כ"ת בזה דהוי נגד שיעבוד חבירו ובזה ל"מ כולל כמ"ש הרשב"א נדרים ט"ו וטו"ז יו"ד סי' רל"ד כבר הרגיש בזה המח"א ה' נדרים סי' י"ח ומביא ראיה מתשובות רשב"א סי' אלף רל"ב. ובאמת תיוהא קא חזינא הכא דהמח"א מדמה שבועה לנדר כמו דנדר א"ח בכולל להפקיע שיעבוד חבירו כן שבועה א"ח בכולל להפקיע שיעבוד חבירו ואינו דומה כלל דכל עיקר הטעם דל"מ כולל נגד שיעבוד חבירו הוא דהוי פירות חבירו ואין אדם אוסר פירות חבירו על חבירו. והראיה דגם בנדר אם

אסר על עצמו כגון שאמר קונם תשמישך עלי מהני. ומעתה כ"ז בנדר דהוי איסור חפצא ובאוסר פירות חבירו על חבירו אבל בשבועה דל"מ על חבירו ורק כל עיקר השבועה שאוסר על עצמו כגון היכי שאוסר על עצמו למכור נכסיו לצורך בע"ח,, א"כ הרי אין מאכילין דבר האסור לו ומאי מהני שיעבוד ורק דמצד דהוי דבר מצוה ל"מ שבועה. ושפיר הקשה הש"ך דיחול בכולל והרשב"א סי' אלף רל"ב קאי על נדר בלשון שאוסר על חבירו דל"מ ואינו דומה לשבועה. ומצאתי בתשו' ברית אברהם לחלק יו"ד סי' ס"ד העיר קצת בסברא זאת ע"ש ד"ה וההה ראיתי בתשו' להראנ"ח וכפי הנראה כבר הרגיש הראנ"ח קצת בזה:

ב אלא שהקשה שם הראנ"ח לפ"מ דמוכח בנדרים ח' גבי נדר גדול דכתב הר"ן דהוא שבועה דלפעמים קרי לשבועה נדר. א"כ בריש המדיר דמקשה. וכיון דמשועבד לה היכי מצי מדיר לה, ונוקמא שנשבע דשבועה חל על שיעבוד חבירו ע"ש ולפע"ד ל"ק דצריך להבין מאי מהני באומר קונם הנאת תשמישך עלי הרי מ"מ הוא משועבד לה ואיך נפקע שעבודה ע"י כן. אך עיקר הסברא. דמהני בנדרים מטעם דאין מאכילין לאדם דבר האסור לו. וכתב הר"ן דע"י כן ממילא פקע שיעבודא. והיינו דנהי דהוא משועבד שתהנה היא ממנו. אבל זה אינו משועבד שיהנה הוא ממנה. וכיון שאסר הנאתה עליו דזה רשאי שיעבודא מדידי' ממילא פקע והוי כמו מוכר שט"ח ומוחל שכ' התומים בסי' כ"ה אות ד' בטעמא דפטור אף דבדיבורא קעביד מעשה. ומ"ש ממפגל ודן את הדין. וכתב דהוא לא מחל רק שיעבוד הגוף ובשלו קעביד והשיעבוד נכסים ממילא פקע. ומש"ה ל"ה רק גורם ולא מזיק עיי"ש. ואף הכא איהו לא אסר רק הנאתה עליו ולזה אינו משועבד וממילא אסור בתשמיש ושפיר כתב הר"ן דהשיעבוד ממילא נפקע משא"כ אם נשבע שלא יתן לה מזונות או שלא יפרע לבע"ח מה שהוא מחויב ומשועבד לעשות לחבירו ואין לו הנאה ממנו. אף שהוא אסר על עצמו הרי גופו מחויב לעשות לחבירו. ועיקר השבועה היא על שיעבוד חבירו. על כיוצא בזה לא אמרה תורה לא יחל דברו ומהתורה אסור להזיק שיעבוד חבירו. (ויש עוד לפלפל אי שייך ג"כ בזה כמדארל"ת ואקצר) באופן דבזה ל"מ השבועה ול"ק מריש פרק המדיר. וגם דברי המח"א נכונים דלא כהראנ"ח ודוק:

וכן מוכח בתשו' הריב"ש סי' קנ"ט גבי נשבע שלא לחלוץ. ושלא ליבם דל"מ דכיון שעליו מוטל לעשות זאת ליבמה אין שבועת ביטוי חלה להרע לאחרים ולהפסיד זכותו עי"ש. הרי דגם הריב"ש ס"ל דל"מ שבועה להפקיע שיעבוד כמ"ש להדיא דל"מ להפסיד זכותו עיי"ש וכו' וכ"ז דלא כהראנ"ח: ג אלא דלכאורה צ"ע דברי הריב"ש דא"כ בב"ק דף

צ"א ע"ב דמקשה על מ"ד דאין רשאי לחבל בעצמו מהך דלהרע או להיטיב ומשני אמר שמואל ביושב בתענית ומקשה דכותי' גבי הרעת אחרים להושיבם בתענית מי איכא ומשני דמהדיק להו באנדרוניא ואמאי לא משני שנשבע להפקיע זכותם כגון שלא לזון אשתו למ"ד מזונות דאורייתא או שאר זכות כגון שקיבל עליו לזון בת אשתו בשלמא בלא דברי הריב"ש הייתי אומר דבאמת שבועה חלה על שיעבוד חבירו כשיטת הראנ"ח ואי דהוי נשבע לבטל את המצוה הרי מקרא דויקרא אינו ממעט מטעם מצוה רק מטעם הרעת אחרים ובאמת ראיתי בתוס' שבועות כ"ז ד"ה נשבע להרע לאחרים שכתבו הך בבא דלא צריכא עיי"ש וכפי הנראה כוונו בדבריהם דכיון דמיעט נשבע לבטל את המצוה אף זה בכלל ולפי דברי הרשב"א דלהרע לאחרים דל"מ אף כולל צריכי וקמ"ל דהרעת אחרים ל"מ אף כולל מה דמהני מצד נשבע לבטל את המצוה ומיושב קו' התוס' בטוב טעם ומעתה ל"מ הגמ' דב"ק לשנויי שנשבע להפקיע זכותו דלזה מהני השבועה ורק דהוי נשבע לבטל את המצוה ולזה מהני כולל דבלא כולל הרעת אחרים לא מהני אבל אם נימא דגם לשיעבוד הוי הרעת אחרים ל"מ כולל כמ"ש מח"א א"כ לוקמי שם בנשבע להפקיע זכותו מזה משמע לכאורה דל"ה הרעת אחרים רק מה שעשה בגופו כגון כמו דמשני במהדק לי' באנדרוניא אבל המזיק בממונו הוי רק כמו לעבור על ד"ת וצ"ע על הריב"ש והפוסקים הנ"ל אמנם י"ל דל"ה מצי לאוקמא בנשבע לגזול חבירו שכתב הריב"ש משום דל"ה דומיא דלהרע לעצמו דל"ש שיגזול את עצמו ובגמרא בעי לאוקמא חבירו דומיא דידי'. ומה דלא רצה לאוקמא שנשבע להפקיע שיעבוד חבירו וחבירו יהי' מוכרח לישב בתענית דהוי דומיא דלהרע לעצמו דכיון דיכול להיות שחבירו יש לו מזונות בלא"ה נהי דהוי הרעת אחרים להפקיע שעבוד חבירו אבל מ"מ לא יהי' דומיא דלהרע לעצמו מ"ה הוצרך לאוקמא דמהדיק לי' באינדרוניא ודוק:

ד אמנם לענ"ד לא נהירא כלל לומר דבשבועה לבטל את המצוה מהני כולל ובנשבע להרע לאחרים ל"מ כולל דא"כ סכינא מפסקא לקרא. והרי דבר מצוה והרעת אחרים מחד קרא נפקא כדאיתא בשבועות כ"ז דמה הטבה רשות אף הרעה. האיך אתה אומר דלזה מהני כולל ולזה ל"מ כולל בשלמא נדר י"ל דהוי כמו נכסי חברו על חברו. אמנם בשבועה דהוי אוסר על עצמו אך שביארנו דא"ד להנאת תשמישי עליך והוא אוסר הנאת אחרים עליו וגוף הנדר אינו נגד השעבוד ובשלו קעבד וממילא פקע שיעבוד חברו. אבל בנשבע שלא יפרע לב"ח עיקר השבועה נגד השעבוד והוי הרעת אחרים ובזה שוב נתעורר מאי שנא הרעת אחרים מדבר מצוה. מיהו י"ל דבשלמא דבר מצוה י"ל דבאמת שבועה הו"ל עשה ול"ת ועשה ול"ת דוחה עשה מ"ה הו"ל לחול השבועה על דבר מצוה

אך התורה גילתה דברו אינו מיחל אבל מיחל חפצי שמים משא"כ בכולל חל השבועה כיון דכתיב כל היוצא מפיו יעשה צריך לקיים כל הדבור משא"כ מה שהוא הרעת אחרים דבזה לא שייך מעולם לומר עשה דוחה לל"ת דאין עשה דוחה לל"ת מעולם להרע לאחרים. והרי לולב הגזול פסול משום מצוה הבאה בעבירה ולא עלה על דעת שום אדם שנדחה הל"ת משום עשה. וראיתי שהטעם המלך הקשה בשופר של עולה דליתי עשה וידחה ל"ת עיי"ש. ולכאורה כאן דין ממון חבירו פתיך בי' כמ"ש הר"ן פ' האומר בשם הרמב"ן גבי האומר סלע של מ ש דהוי אפוקי ממונא מרשות הדיוט לרשות גבוה וה"ה להיפך אין עשה דוחה לל"ת דגזל אך מ"מ יפה הקשה כיון דל"ה גזל רק לגבוה י"ל עשה דוחה ל"ת ודו"ק. ומ"ה כיון דל"ש דחיית עשה לל"ת לא חל אפי' בכולל ויש לפלפל הרבה בזה היכא שקדם השבועה לחוב מאי מהני ואולי כיון שקדם שבועה לחוב לא התחיל כלל בזה עשה דפריעת ב"ח ודוק היטב:

ה וכשאני לעצמי נ"ל טעם אחר דלא חל נדר בכולל נגד שעבוד דהתוס' בשבועות הקשו על מ"ד דלא אמרינן כולל כי אם באיסור הבא מאליו. אבל בנדר ושבועה לא והרי בקדשים דהוי איסור הבא ע"י עצמו וביארנו בטעם הדבר לפי מה דאיתא בשעה"מ ה' נדרים פ' י"ב בשם קול יעקב בנדר על ב' דברים ועל האחד אינו חל גם על השני אינו חל דהוי נדר שהותר מקצתו ועיין מה שכתבו האחרונים בשם משפטי שמואל' בנשבע על דבר מצוה אינו חל על דבר הרשות ומעתה זה טעם מ"ד לא אמרינן כולל באיסור הבא ע"י עצמו כמ"ש הרמב"ם בנקודה הנפלאה בכריתות דאם לא חל איסור בב"ח על אכילה לא יאסור ג"כ בהנאה אין שייך לומר דהוי מוסיף הנאה ויחול בב"ח על חלב דיתבטל המסובב ג"כ והנאת בב"ח תליא באכילה עיין בפליתי סי' פ"ז אדאמרינן שיחול האיסור על הנבילה מטעם כולל אדרבה אמרינן להיפך דלא חל על הנבילה וה"ה דלא חל על הכשרות מטעם נדר שהותר מקצתו ונתבטל הכולל לגמרי. ומעתה כ"ז בנדר ושבועה אבל בהקדיש אי אתה יכול לומר כמו שלא קל ההקדש על החלב לא חל נמי על הבשר דא"כ לא משכחת הקדש כלל וכל הקרבנות יוכיחו וע"כ ל"ש לומר בזה נדר שהותר מקצתו ובודאי חל על ההיתר וכיון שחל על ההיתר בודאי חל נמי על האיסור ג"כ מטעם כולל. ואמנם מ"ד דס"ל כולל באיסור הבא מעצמו הטעם דכיון דכתבה התורה לא יחל דברו כל היוצא מפיו יעשה ועל דבר מצוה לא חל דל"ה דברו. אבל בנשבע לדבר הרשות ג"כ אם אתה אומר דלא חל לדבר מצוה אינו חל ג"כ לדבר הרשות מטעם נדר שביטל מקצתו ונמצא דמיחל דברו והתורה אמרה כל היוצא מפיו יעשה, ומ"ה ס"ל דגם לדבר מצוה חל. ומעתה כ"ז היכא שאינו חל מדאורייתא ונתבטל כל הדיבור אמרינן שיחול

ג"כ על דבר מצוה אבל נגד שיעבוד חבירו דבאמת מדאורייתא קונמות מפקיע מידי שעבוד ורק דחכמים האלימו השעבוד. אבל ל"ש לומר שיתבטל כל הנדר מחמתו מטעם נדר שבטל מקצתו דכמו שכתב הב"ש בסי' ל"א ס"ק י"ז דל"ש לומר קני את וחמור באת בפרוטה ופרתך בפרוטה דכיון שאינו קונה הפרה לא יקנה האשה כיון דמדאורייתא קונה ג"כ הפרה ושורש הדבר דרבנן לא אפקיעו לדאורייתא רק באותו דבר אבל שיגרור דבר אחר מחמתו זה ל"א ועיין בב"ב קמ"ג שאני התם דמדאורייתא תרומה מעלי' וכן לענין נדר שהותר מקצתו לא אמרינן שהותר מדאורייתא מה"ט וכעין זה בשעה"מ פי"ב מנדרים הנ"ל. ומעתה מש"ה ל"א כולל לענין שעבוד חבירו דל"א כולל בנדרים רק היכא שנתבטל גם הדבר הרשות ולא מתקיים ע"י לא יחל דברו אבל היכא דבלאו הכי חל מדאורייתא ועל דבר הרשות לא יועיל הדרבנן שפיר אמרינן דעל השעבוד דאלמוהו רבנן ל"מ הנדר ובהכא מיושב קו' הב"י בסי' תקי"ח על הטור בסי' תקי"ח שפסק בנשבע להתענות בחנוכה ופורים השבועה אינו חל ומשמע אפילו נשבע גם על קודם זה אינו חל והרי אפילו בשבת ויו"ט חל בכולל עיי"ש ולהנ"ל נכון מאוד דהיכא דמצוה דאורייתא חל בכולל שלא יותר כל הנדר אבל בדרבנן לא שייך זה ומ"ה בדרבנן ל"מ אף כולל להטור ובלא"ה י"ל סברא ישרה בכל זה לפ"מ דכתב הר"ן בנדרים פ"ו דמהאי טעמא חל הנדר לאחר גירושין ול"א הואיל ומהשתא לא חל כיון דמדאורייתא חל מהשתא עיי"ש ושורש הדבר דבאמת הנדר חל רק דחכמים עקרו להנדר בעת השעבוד וכשפסק השעבוד שוב חל א"כ ע"כ ל"א כולל רק היכא שאינו חל כלל אמרינן שיחול אבל בדרבנן בלא"ה חל רק שאח"כ דחו לנדר ול"ש כולל. וכן י"ל דל"ש נדר שהותר מקצתו מפאת כן דגם ע"ז חל וכל זה ברור ומעתה כ"ז בנדר דמפקיע מידי שעבוד רק בדרבנן ל"מ ול"א כולל כנ"ל משא"כ בשבועה דאינו מפקיע מידי שעבוד דלא הוי קדושת הגוף ועיין ג"כ בבני אהובה פרק י"ד מאישות דשבועה אינו מפקיע מידי שעבוד וזה א"צ לפנים יש לומר אדרבא מ"ה היכי דהוי כולל מהני כמו בנשבע לבטל את המצוה ואין ראי' משבועה לנדרים דבשבועה אם אינו חל על השעבוד גם הדבר רשות הותר ומתבטל לא יחל דברו כמו שהארכתי לעיל:

ו ושוב ראיתי בשעה"מ פ"ג סוף הלכה י' דנדרים פלפל שם אי שבועה נמי חלה נגד שעבוד הואיל ואסר נפשו על החפץ וכפי הנראה פי' ס"ל להתויו"ט שהביא שם דשבועה חל בנשבע שאינו משמשה. והשעה"מ ס"ל דלא חל אלא שמביא ראיה מהרמב"ם פי"ד מה' אישות שכתב דנשבע שלא ישמש מטתו הר"ז שבועת שוא. ובאמת אין מזה ראיה דטעם הרמב"ם משום דהוי נשבע לבטל את המצוה. ובאמת צ"ע על התוי"ט שהקשה

מדלא שבועה שאיני משמשך והרי הוי נשבע לבטל את המצוה ולומר דהוי כולל שלא במצות עונה לא נהירא כלל דהוי חלק מחלקי המצוה וכמ"ש הריב"ש גבי שלא לחלוץ ושלא ליבם וה"ה בתשמיש כל אימת שישמש הוי חלק מחלקי המצוה וצ"ע ועכ"פ הדבר תלוי באשלי רברבי. ולפמ"ש דחל בכולל י"ל דכונת התויו"ט שנשבע שאיני משמשך וכלל דבר אחר בהשבועה. דדברי הריב"ש שכתב בסי' קי"ט דבב' פעולות מחולקים ל"ש כולל פליגי הפוסקים כדמוכח מדברי הרמב"ן גבי שלא למול ושלא לעשות דבר אחר והובא בב"י ליו"ד סי' של"ד (וע' מח"א ה' שבועות סי' ט' ומה שכתבתי בספרי לא"ח סי' ט"ל אות ד') ובזה שפיר קשיא לתויו"ט דבנדרים דל"מ מטעם שעבוד חבירו על חבירו ל"מ גם כולל משא"כ בשבועה. ועיין גם בקצה"ח סי' רי"א גבי ב' בני אדם קני את וחמור ובאחרונים לענין נדר שהותר מקצתו בב' בני אדם דל"א משא"כ בשבועה, דאסר על נפשו ומהני כולל שפיר הקשה התוי"ט באופן דדברי הש"ך יש להם מקום דמהני כולל דלא כהמח"א ודוק:

ז ולראתאן עלה מ"ש כ"ת בתשובת הר"ן סי' ע"ד הובא ברמ"א סי' רל"ח ס' ו' דהיכא דיש זכות לחבירו ל"מ שבועה כ"מ מפשט לשנא דהר"ן דהשבועה לא חלה כלל להפקיע שעבוד חבירו אלא דדברי הטו"ז שהקשה דאפי' בלא שידוכין יש זכות מכח השבועה הראשונה צ"ע דשבועה אינו עושה שעבוד כדאיתא בח"מ סי' ס' ובאחרונים ול"ה רק מצוה אקרקפתא דגברי וחל כנגד זה שבועה בכולל ורק בשעבוד לא מהני ומ"מ מדכתב הר"ן שיש להתיר השבועה נראה דכוונת הר"ן דחלה ורק שיש להתירה וכן עלה על דעת המראנ"ח והברית אברהם סי' ס"ד אות י"ב ליו"ד והיותר נראה דכוונתו דלא חלה כלל אך שאין מדברי הר"ן ראי' כלל שלא יחול בכולל דשם כיון דהכולל ל"ה רק מצד שנשבע כשתבקשנו פלונית לקדשה קודם פסח וכולל כעת דבר המותר דהיינו כשלא תבקשנו פלונית קודם פסח רק אחר פסח משא"כ כשנתקשר עמה בשידוכין ונשתעבד והשעבוד חל אף אחר פסח ואף שלא תבקשנו אין כאן דבר המותר והוה כל השבועה נגד השעבוד ומש"ה ל"מ שבועה להפקיע שעבוד חבירו דהוי הרעת אחרים וכמ"ש הריב"ש הארכנו לעיל בדבריו אבל כולל י"ל כמו דמהני לדבר מצוה כן מהני בשבועה נגד שעבוד דהוי פירות חבירו על עצמו ואין ראי' מדברי הר"ן שלא יחול שבועה בכולל בכה"ג:

ח ומ"ש כ"ת בנשבע שלא לפרוע ואין לו רק מטלטלין מהני השבועה דאין לו שעבוד רק פריעת בע"ח מצוה ומה"ט כתב בתומים דאין יורדין לנכסים דלא כב"י מטעם דכיון דל"ה גבי' פריעת בע"ח מצוה גם הב"ד אין כופין אותו דברי תומים נפלאים ממני מכל צד הנה מ"ש כמו למ"ד של"ד אין כאן רק מצוה ולא שעבוד אף למ"ד שיעבודא דאורייתא

במטלטלין אין כאן רק מצוה ואין ב"ד יורדין לנכסיו בנשבע הנה ברשב"א מבואר דלמ"ד ש"ד מדאור' אין חילוק בין קרקע למטלטלין ורק מדרבנן יש חילוק וכשהפקיעו החכמים השיעבוד ממטלטלין לא הפקיעו רק מלקוחות או מיורשים אבל מיניה דידי' לברא הפקיעו ונמצא דגובה מטלטלין מצד שעבוד ולא מצד מצוה ודברי הרשב"א מבוארים בקה"ח סי' ל"ט. והרא"ש ס"ל שעבודא דאורייתא לשיטת רש"ל והש"ך חלק עליו בסי' ל"ט עיי"ש ועכ"פ למ"ד ל"ד גובה ממטלטלין מפאת השעבוד וב"ד יורדין לנכסים אף דנשבע ואין לו מצוה אבל הנכסים משועבדים וגם למ"ד של"ד ודאי ב"ד יורדין לנכסים אף בנשתטה אף דמיני' דידי' ל"ל מצוה דאינו בר מצוה וכן כתוב בנתיבות סי' ל"ט והגע על עצמך הרי שמת מי שנשבע בודאי היורשים חייבים לשלם וה"ה מיני' דידי' גובין הב"ד וכ"ש הוא אלא בעיקר הדבר שכתב דכיון דבדידי' ליכא מצוה גם אין גובין מנכסיו לא נהירא כלל דהכי ליכא מצוה גבי'. המצוה איכא רק דארי' רביעה עלי' והשבועה הוי כארי' ואין מניח לו לשלם לבע"ח אבל המצוה לא נפקעה מיניה כמ"ש התוס' ריש חגיגה לחלק בין חיגר ביום ראשון ונתפשט ביום שנ' לבין חל יום ראשון בשבת דארי' רביעה עלי' וה"ה הכא בנשבע שלא לפרוע המצוה עליו ורק דאין עשה דוחה לל"ת ועשה והוי כארי' רבע על ידו שלא לשלם ואם יתיר השבועה אף שלא יעקרה למפרע מ"מ יתחייב לשלם אין זה דומה למוחל שט"ח שכתבו כיון דנפקע שעבוד הגוף שעבוד נכסים ממילא פקע דשם פקע השעבוד וכאן לא פקע רק ארי' רבע עלי' ומה"ט נ"ל מה שהקשה ממת לוה דגובין מיורשין ולפע"ד שם ג"כ רק ארי' רבע עלי' והוא כאבן דומם אך שם מ"מ קשה לפ"מ דאמרינן כיון שמת נעשה חפשי מן המצות ומשמע דנפקע חיובו. אבל בנשבע בודאי החיוב קיים ועל הנכסים לא רבע ארי' עלי' וב"ד יורדין לנכסיו ובזה נ"ל אפילו למ"ש הרמב"ן דהא שגובין ממנו הוא מטעם עד שאתה כופהו בגופו כופהו בממונו ונאמר דבנשבע דאין אתה יכול לכופו בגופו אין אתה כופהו בממונו ז"א דהגוף נמי נתחייב ורק דארי' רבע על גופו והכי בשביל שאין אתה יכול לכוף גופו שהוא חולה ואין יכול לקבל הכאה אין אתה יכול לכופו בממונו על ממונו אינו חל השבועה ובודאי כופין אותו. באופן דדברי הב"ח צדקו מאוד וגם אין ראי' מדברי הרשב"א נדרים פ"ו. שכתב כיון דמחמת נדרו פקע שעבודו אין כאן מצוה המחייבתו דשם ל"ה מצוה רק מכח השעבוד כמ"ש הרשב"א וכאן איכא מצוה מקרא דהוא יוציא אליך את העבוט. ומה שהקשה בתומים כל הב"מ דאם הב"ד יורדין לנכסיו מה ביטול מצוה אם ב"ד יורדין לנכסיו ל"ק מידי דהמצוה הוא שישלם בעצמו מקרא דהוא יוציא ומה"ט נ"ל דל"ה הרעת

אחרים. דלאחרים ל"ה היזק כלל ורק דמ"מ מצוה עליו רמיא שישלם מדעתו ולא ע"י כפי' ודוק' היטב בכל זה: והנני ידידו:

סימן נה

ב"ה ברעזאן ברכ"ת לפ"ק:

לרב אחד:

ע"ד השו"ב שקיבל עליו בלה"ז הריני מקבל עלי באלה ובשבועה ובנדר על דעת רבים אשר הנני נודר וכו' שמהיום והלאה לא אשחוט שום עוף בביתי רק בבית השוחטים. לבד אם יקראו אותי לבעל הבית או כפרות וחוץ לזה לא אשחוט רק אצל השוחטים הנ"ל. ואם אעבור ע"ז אזי תהי' שחיטתי אסורה כקרבן. וחתם עצמו על הכתב. וגם קרא מפיו ממש כל הדברים האלו. ואח"כ ביום השני שחט בבהמ"ד עוף אחד. ואח"כ שאל אם מותר לשחוט בבהמ"ד. והשאלה אם השוחט עבר על השבועה ומה דינו:

א תשובה מסוף לשון הכתב שכ' וחוץ לזה לא אשחוט רק אצל עש השוחטים הנ"ל לבד אם יקראו אותי לבעל הבית. הנראה לכאורה שעבר על השבועה. אמנם כיון שטען שהי' המדובר בשעת השבועה שעל כן יוכל לשחוט כשיקראו אותו לבעל הבית. הואיל שאחרים יזכרו ויראו אותו שישחוט בב' נרות וסבר שגם בהמ"ד דשכיחי רבים הוא בכלל זה. א"כ לפי המבואר בסי' ריי"ח ובש"ס נדרים דכל נדרים הולכין אחר כוונת הנודר. ובהי' טעון והזיע ואמר קונם אסור להתכסות ומותר ללבוש אף דסתמא לבושא משמע גדולה מזו מבואר בתשו' מבי"ט מובא בש"ך סי' ריי"ח במי שנשבע שלא נשב יחד ולא נאכל ולא נשתה יחד אינו אסור רק לדור יחד ולאכול ולשתות בהוצאה אחת אבל הוא מותר לאכול בבית חבירו וה"ה הכא י"ל לכאורה כיון שעיקר השבועה הי' יען הי' מקיל תמיד לשחוט בלילה בלי ב' נרות ועל זה נחשד ב' פעמים ועל כן נשבע שלא ישחוט בביתו וזאת הי' כוונת השבועה. ועל בהמ"ד לא נשבע והוה כנשבע שלא יאכל חוץ מביתו שמותר לאכול במדינה אחרת אם נמצא בעירו אנשים רעים שבגללם נדר כנראה מלשון הש"ך ס"ס ריי"ח וה"ה הכא תכלית כוונתו על הבית. והגם דמלשון הש"ך משמע דדוקא בנשבע שלא יאכל בביתם אבל בנשבע שלא יאכל חוץ מביתם אסור במדינה אחרת מריש דברי המבי"ט הובא בש"ך משמע דמתיר אף בכה"ג דהרי גם במשא והזיע סתמא לבושא משמע ומ"מ מותר ללבוש. ואף להפוסקים דלא אזלינן בתר כוונתו היינו להקל דאמרי' צונן שאני טועם כוונתו על אכילה ושתיה. ולדעת הרא"ש נדרים כ"א מותר אף באכילה משום דנהי דכוונתו כך אבל מ"מ הרי אינו בלשון הנדר וע"ז לא נדר בפירוש. אבל להיפך אם לא הי' כונת הנודר לזה ודאי אין כאן מחלוקת

ולכ"ע לא עבר על השבועה. וה"ה הכא לא הי' כוונתו על בית אחר דהרי התנה בפירוש שבבית בעל הבית אחר מותר אם יקרא לו ורק תכלית כוונתו לאסור ביתו לשחיטה ועל הבהמ"ד לא הי' כוונתו בשעת השבועה ובשבועה ונדר הולכין אחר כוונת הנודר. ועיין מחנה אפרים ה' נדרים סי' ו' פלפול עצום בנדר ואמר תנאי הי' בלבי אף שלא פירש התנאי בשעת הנדר. וברמב"ם וראב"ד בפ"ב דשבועות אי תנאי בלב מהני ועיין עוד שם מביא דברי הרמב"ם בהדיר אשתו שלא תלך לבית האבל דאם אמר אח"כ שלא הדירה רק מפני בני אדם פריצים שיש באותו בית שומעין לו הרי דלשון שלא תלך לבית האבל ומשתה הוא לשון כולל ומ"מ נאמן לומר שלא הדירה רק בבית המשתה מיוחד וה"ה הכא. ואף די"ל הוכחה זאת דגם ברמב"ם ומשנה הכוונה בנדרה רק על בית אחד ולא לעולם. מ"מ לפי מה שכתב הב"ש בסי' ע"ד דמיירי בנדרה לעולם עיי"ש ומ"מ הבעל יכול לומר דלא הדירה רק מבית אחד וה"ה בכה"ג נאמן לומר ע"ז לא נשבע אף שהלשון כולל: ב ואמת דלכאורה יש לומר דיש חילוק בין נדר על דעת רבים ללא נדר ע"ד רבים. דבנדר על דעתו נאמן לומר על זה נשבע וע"ז לא נשבע דכמו שיכול לשאול על כל הנדר ה"ה שנאמן על מה נשבע משא"כ בנדר ע"ד רבים. אינו נאמן שאינו יכול לשאול ועוד דהוא לא נדר על דעתו רק ע"ד רבים. ולא אזלינין בכה"ג אחר כונת הנודר שהרי ביטל דעתו עבור דעת רבים. דהרי מה"ט לא יכול לישאל שאינו יכול לומר אדעתא דהכי לא נדרנא. שביטל דעתו לדעת הרבים. ועוד מוכח כן להדיא. דהרי הרמ"א פסק בסי' רי"ח דהא דהולכין אחר כונת הלב ולא אחר הלשון היינו בנודר בינו לבין עצמו אבל בנודר לחבירו כל של' הנודר כולל הולכין אחריו אם לא באומדנא דמוכח הרי בנודר לחבירו. לא בעינין פיו ולבו שוין ומלבד שיש לומר דבנידון דידן הוי כמו נודר לחבירו שהרי השבועה הי' לטובת הקהל שידעו בבירור שיעשה מלאכתו באמונה. עוד זאת בנודר על דעת רבים הרי זה עדיף מנודר לחבירו. ולא בעינין פיו ולבו שוין. ובהכי יתישב קושית התוס' והר"ן דבשבועות כ"ו ב' אמרינן גמר בלבו להוציא פת חטין והוציא פת סתם אינו אסור אלא בפת חטין. ובנדרים בנודרין לאונסין אמרינן באומר בלבו היום ומוציא אפי' סתם דדוקא באונסין מהני ובלא אונס ל"מ עיי"ש. ולהנ"ל הדבר נכון. דבשבועות מיירי בנדר בינו לבין עצמו. דאזלינן אחר כונת הנודר. משא"כ בנדרים דנודר לאונסין כמו בנודר לחבירו דלא אזלינן אחר כונת הנודר ולכן בלא אונס אסור., רק באונס מותר. וכמו שכתב בהגהת רמ"א הנ"ל דהוי אומדנא דמוכח. וע' מזה בתוס' שבועות כ"ו ב' ד"ה גמר שכתבו ואולי מיירי בנדרים בהדירו על דעתו דל"מ מה שבלב. ואולי הן הן הדברים שכתבנו. ועכ"פ גם מתוס' מוכח בהדירו על דעת רבים לא אזלינן בתר כונת הנודר אבל מ"מ נ"ל דנהי

דדבר זה אמת דלא אזלינן בתר כונת הנודר כיון שתלה בדעת רבים. אבל עדיין יש לספק אולי גם דעת רבים לא הי' רק שלא לשחוט בביתו ולא בבהמ"ד. והוא נשבע על דעתם: ג ואם הדבר ספק נ"ל לקולא. והטעם בזה. אף דסתם נדרים להחמיר. הטעם כמו שכתב הרא"ש בנדרים י"ט ב' דמסתמא דעתו לאסור מדלא שתק. וכל זה אם הדבר ספק אם דעתו הי' לאסור. ואתה מסופק בדעתו אמרינן מדלא שתק משא"כ כשאתה מסופק בדעת הרבים. הם שתקו באמת. ומדוע נימא שדעתם לאסור. ובנדר על דעת רבים לא מצי להתיר כיון שכבר נאסר מי יימר דמיתחרטי הרבים. משא"כ אם לא נודע שאסרו כלל אדרבה אמרינן דאין דעתם לאסור כלל. והי' מקום לפלפל בזה בסוגיא דנדרים שהקשו מתניתין דנזירות אנדרים ולישב לחלק בעל דעת רבים דקילא טפי ואקצר בזה. אבל עכ"פ גוף הסברא ישרה ומהגם שיש לומר דאף דסתם נדרים להחמיר. היינו שאתה מסופק אם חל כלל הנדר דאמרינן אין אדם מוציא דבריו לבטלה וגם אין לומר נוקמא אחזקת היתר. כיון שע"כ נדר נדר ואיתרע חזקתו כמ"ש תוס' כתובות כ"ג לענין ספק קרוב לו משא"כ אם בלא"ה יש מקום תלות להנדר כגון בנידון דידן דהרי לביתו חל הנדר ואתה מסופק על מקום אחר דבלא"ה ל"ה דבריו לבטלה מוקמינן אותו אחזקת היתר ואמרינן דעל זה לא הי' דעת הרבים. עוד י"ל דגוף דבר זה שכתבנו לעיל אף דלא הי' דעתו לזה מ"מ כשתלה בדעת אחרים ואמר על דעת רבים הוי בכלל הנדר. יש להביא בכור הבחינה. דבאמת לכאורה הדבר תמוה איך מהני נדר על דעת רבים הא הוי תולה בדעת אחרים. ואין ברירה. ואין ראי' ממה שאמרו בגמ' שאנו משביעין על דעת ב"ד דשם הוי שבועה דלשעבר. משא"כ בשבועה דלהבא איך מהני בתולה בדעת אחרים שיאסור ע"י כן. וע' בתוס' גיטין ע"ד ב' דל"מ כלל לר"י אם אינו מבורר הגט והקידושין. ואמאי מהני בנדרים תולה בדעת אחרים. ואמנם כבר אנהירו לעיינין הר"ן בקידושין דדוקא באמר ע"מ שירצה אבא תליא בברירה. אבל באומר ע"מ שלא יעשה לא תליא בברירה עיי"ש. ומעתה כל נדר ע"ד רבים הוי כאומר ע"מ שלא ימחו רבים. וכל עוד שהרבים לא יתחרטו הנדר קיים. ואין זה תליא בברירה. וכל זה כשנדר בבירור. ורוצה שהרבים יתחרטו. אבל כשלא נדר ע"ז בלבו. ורק שאתה אומר אולי הרבים רצו לכלול זה. הוי ע"מ שירצו הרבים. ותליא בברירה. וכיון דמדאורייתא א"ב נהי דהוי מספק. שוב הוי ס"ס אולי לא ירצו הרבים. ואולי מדאורייתא א"ב ומ"ה לא נאסר בזה. והתבונן בהערה זו. ואמת דלפי המבואר במשנה נזיר גבי הריני נזיר אם עומדת בר"ה. דמשמע דבנדרים ונזירות ל"ש ברירה ודוק. וע' ברשב"א ובנתיבות סי' ס"א דהיכי דלא בעי שיהי' מבורר למפרע רק דמהני משעת הבירור לכ"ע אמרינן ברירה על כן בנדרים אמרינן ברירה ודוק:

מלבד מה שיש לומר דהא דכל נדרים להחמיר ולא מוקמינן אחזקה הוא משום דהו"ל דשיל"מ וספיקו אסור. ובעל דעת רבים אין לו מתירין ספיקו מותר ופ' לקמן. ואולי גם בע"ד רבים הוי דשיל"מ הואיל ולדבר מצוה מתירין ואמנם כ"ז קודם שעבר. אבל אחר שעשה הדבר. שמסייע לו ג"כ חזקת כשרות הדבר ברור דמס' אין לאסרו דמוקמינין לי' אחזקת כשרות ודוקא בתרי לגבי תרי שיטת הרי"ף בח"מ ל"ד דפסול מספק אבל בכל ספק נשאר בכשרות כדאיתא שם. וכ"ש בכה"ג ודאי השו"ב נשאר בכשרותו:

ד ואמנם אם נימא דבלשון השבועה הוי ג"כ שלא ישחוט בבית אחר. ובהמ"ד בכלל ונאמר דעבר על השבועה הנה הדבר תליא באשלי רברבי. דלפי המבואר בש"ע מומר לאחד משאר עבירות לדידן א"צ אפי' בדיקת סכין. ולהרמב"ם צריך בדיקת סכין. ודוקא במומר אבל אם הוא פסול לעדות משום אחד משאר עבירות א"צ בדיקת סכין אפי' להרמב"ם. ורק בחשוד לאכול נבילות אפי' בפעם אחת צריך בדיקת סכין. ומעתה בנידון דידן אף אם עבר על השבועה הוי רק חשוד לאחד משאר עבירות וא"צ בדיקת סכין אפי' להרמב"ם. ואמנם בתשו' הרא"ש פסק בקהל שעשו חרם שלא לשחוט אלא אחד ועבר ושחט שחיטתו אסורה. והובא בש"ע סי' א'. וטעם האיסור דהוי כחשוד לאותו דבר. והפ"ח חולק עליו דאמאי הוי חשוד לאותו דבר אם עובר על איסור חרם לא חשיד על נבילות וטריפות. וכן כתב הפ"ת וביארו דטעם הרא"ש ל"ה רק משום קנס. ועפ"ז פסק זקיני הת"ש בשמלה חדשה דאם עשו תקנה בפירוש לאסור השחיטה. השחיטה אסורה ובאם לא פירשו בהתקנה. הבשר גופי' כשר במקום הפסד. ובאם שחט השוחט אחר שעבר התקנה השחיטה כשירה בדיעבד. דל"ה חשוד לאותו דבר כשיטת הפ"ח. ואמנם לפי מה שיישב הגאון מליסא בחו"ד דברי הרא"ש בתשו' דהשחיטה אסורה משום כל מילתא דאמר רחמנא ל"ת אעל"מ. כשיטת המרדכי בנשבע שלא למכור ועבר ומכר. וע' לקמן. ומ"ה ל"מ השחיטה ע"ש דע"י יתוקן הלאו. דהקהל לא אסרו אלא שלא לשחוט אבל לנחור לא גזרו. והיכא שיתוקן האיסור אמרינן אי עביד ל"מ ואינו דומה לשוחט בשבת ע"ש:

ולפי דבריו הוי כחשוד לאותו דבר להאכיל נבילות. וכטבח שיצא טרפה מתחת ידו. ולא תימא דלדבריו דהשחיטה הוי נבלה לא עבר על השבועה ול"ה חשוד לשבועה. דז"א דהרי אף למ"ד ל"מ נמי לקי בכל מקום משום דעבר אמימרא דרחמנא. אף דל"מ מעשיו. וה"ה בנשבע שלא לשחוט אף דל"מ מעשיו דהוי נבילה מ"מ עבר אמימרא דרחמנא. והכי מוכח להדיא בשבועות דף כ"ו. דקאמר בנשבע שאתן לפלוני ושלא אתן. דחייב קרבן. ולדברי המרדכי דנשבע שלא למכור ועבר ומכר דל"מ המכר. בנשבע שלא ליתן

לפלוני ל"מ הנתינה. וחייב להחזיר. ולא עבר על השבועה ואמאי חייב קרבן. וגם בשוגג שייך אעל"מ כמבואר בפוסקים. וע"כ כיון דאי ל"מ מ"מ לקי הוי עבר על השבועה. וה"ה בשוחט הוא מ"מ עבר. והוי חשוד לשבועה וגם להאכיל נבלות. ומפאת זה יש לומר דפסול גם אלהבא:

ה ואמנם י"ל דבר חדש. דכל זה ל"ש בנידון דידן. דכמו שכ' הש"ך בח"מ סי' ר"ח בעיקר הקו' משוחט בשבת וממכירה בשבת דהיכא דהיום גורם והזמן הואיל ואפשר לעשות בהיתר ל"א כמדארל"ת. ה"ה היכא שהמקום גורם ל"א כמדארל"ת וכאן בנידון דידן. בבית השוחטים או אם נקרא לו מי מותר לשחוט. ורק המקום גורם ל"א כמדארל"ת. וע' תוס' זבחים קי"ד ע"ב סד"ה היתר שכתבו ויש ליתן טעם לרבא איך מחוסר זמן קדוש קדושת הגוף דכמדארל"ת אעל"מ להש"ך הנ"ל לק"מ דזה גופה הטעם דהזמן גורם ודוק. (וע' בקצה"ח ר"ח שתמה על עיקר הסברא מזקיני הש"ך. ממה שמקשה בתמורה מהקדים תרומה לבכורים. והרי שם הזמן גורם. ואפשר לעשות ההיתר אח"כ ומתוך כך דחה דברי הש"ך ובעיני ל"ק כלל, דבכורים פטור מתרומה כדאיתא בב"ב פ"א. ואם הפריש בכורים קודם. דרך משל ביש לו מאה סאה. לא יפריש מכל המאה. דיפריש בכורים. ואם הקדים תרומה לבכורים הרי הפריש מהבכורים תרומה. וזה לא מצי לעשות אח"כ. דאח"כ לא הוי תרומה כשיפריש מבכורים. א"כ א"א לעשות מה שעשה כעת בהיתר. דאח"כ ודאי ל"מ אותו תרומה שהפריש כעת. והוא מבואר ברש"י בתמורה במתק לשונו במה שהביא הגמ' שם ממעשר ראשון שהקדימו בשבולין ע"ש. ודוק היטב):

ו אשר עפ"י הנ"ל יבוארו דברי הרמב"ם שפסק בפ"ח מה' שחיטה בחולין שנשחטו בעזרה דאין לוקין עליהם רק מכות מרדות ע"ש בטעם הדבר דהוי לאו הבא מכלל עשה. ולי קשה בזה דנימא כמדארל"ת א"ע ל"מ ויתוקן ג"כ האיסור דרק שחיטה אסורה בעזרה כמפורש בדברי רש"י כריתות ב' ויהיו לוקין ע"ז משום נבילה ול"ת דדוקא היכא שכתוב בלשון לאו אמרי' כמדארל"ת. ולא בלשון עשה. דהרי בגמ' תמורה מקשינן מתורם מן הרעה על היפה אף דהוי רק עשה מכל חלבו. וכן מפורש יוצא מדברי רש"י ז"ל שם דלאו הבא מכלל עשה נמי אמרינן דארל"ת והפלא שהפ"י סוף גיטין כתב דלא אמרינן כמדארל"ת רק היכא דכתוב בלשון לאו. ולכאורה הי' בהעלם עיני הגאון ז"ל דברי הגמ' הנ"ל לפי שעה. ובדוחק יש לפרש כונתו. דקאי שם אלא מצא לא ערוה ולא דבר. וס"ל דאף לב"ש אף שאסור לגרש. אבל אין כאן אף לאו הבא מכלל עשה. ובזה יהי' מיושב קו' הב"ש באה"ע שהקשה דלמ"ל כל ימיו לעמוד והחזר. דע"כ להכי אתי גוף הקרא. דאס"ד

באונס שגירש אינו חייב להחזיר למ"ל קרא. הרי בלא"ה אינו רשאי לגרש לב"ש ולהנ"ל י"ל דבלא מצא לא ערוה ולא דבר אינו עובר אף בלאו הבא מכלל עשה. ואיצטריך קרא לעבור ע"ז בלאו הניתק לעשה. ואם גוף דברי הפ"י מיושבין אבל לשונו תמוה גדולה וכן כתב בנוב"י קמא חלק אה"ע סי' ע"ז בפשיטות דכמדארל"ת אמרינן אף בלאו הבא מכלל עשה. ומעתה אמאי לא לקי אף משום נבילה. ואמת דבגוף הגמ' בקדושין נ"ז ב' דקאמר שם יכול לא ישחוט ואם שחט כשר ואיצטריך קרא מה שאתה זובח ברחוק מקום אתה אוכל אין להקשות דשם אביי קאמר לה ואביי ס"ל אע"מ. ובזה דעת לנבון נקל בישוב קו' תוס' פסחים דק דקאמר בגמ' דר"י ס"ל חשנ"ב ל"ד ופירש"י איסור הנאה ל"ד. והתוס' תמהו בזה מנזיר דקאמר חשנ"ב ל"ד. ואי לענין איסור אכילה הוי דאורייתא איך הקרבן נאכל ולהנ"ל י"ל דרש"י ס"ל דסוגיא דפסחי' אזלא אף למ"ד ל"ד היינו באכילה והנאה. אבל השחיטה לכ"ע דאורייתא דאסור לשחוט בעזרה. ולכן עכ"פ אסור לאכול דכמדארל"ת אעל"מ ולכן אסור באכילה עכ"פ. ורק לענין הנאה ל"ד. אמנם בנזיר ס"ל להך מ"ד אין שחיטה לעוף מן התורה ול"ש אעל"מ ולכן הקרבן נאכל. או דשם ע"כ ס"ל ל"ד אף לענין הקרבה. דאל"כ עדיין תיקשי איך מייתי הקרבן. אבל בפסחים ס"ל ל"ד ומ"מ אסור לשחוט דס"ל ג"כ דרשא דכי ירחק., וממילא אמרינן כמדארל"ת. (וע' בספרי לא"ח סי' ס"ד אות ב' מ"ש בזה) ואמנם לפמ"ש דהיכא דתליא במקום ויכול לשחוט בהיתר ל"א כמדארל"ת דזה גוף הקושיא מחשנ"ב. ולדעת הרבה פוסקים ס"ל להרמב"ם כרבא עיין שעה"מ בה' גרושין ומ"מ ס"ל דחשנ"ב אין לוקין דהיכא דתליא במקום ל"א כמדארל"ת. ומן האמור תשובה מוצאת לבעל המצל"ח בפסחים דף ע"ג שרצה לומר דשחיטת חוץ מטמא דאמרינן כמדארל"ת אעל"מ ול"ה שחיטה. וכבר תמהו מזבחים ע', ולהנ"ל ל"ש בכל הני כמדארל"ת. ושוב מצאתי בתשו' נוב"י סי' ט' תנינא לחלק יו"ד. כל הענין וגוף הסברא מענין כמדארל"ת. והרבה יש לדבר בזה. ועיין תוס' קידושין נ"ז גבי מה שלי בשלך, וגם יש לפרש בזה גמ' זבחים ע'. דקאמר במשנ"ב הואיל ואינו שוה בפנים כבחוץ אינו מטמא ע"ש וזה ביאור הדבר:

ועכ"פ זה ברור דהיכא דתליא במקום ל"א כמדארל"ת. ואף הכא כיון שלא נשבע שלא ישחוט רק במקום זה ל"ש כמדארל"ת ול"ה נבילה. ושוב ל"ה חשוד לאותו דבר. ובודאי כשר לשחוט מכאן ולהבא. וכן מצאתי בתשו' חתם סופר ובתשו' תועפת ראם חוכך להקל בענין כזה בשו"ב שעבר על השבועה. (וע' מ"ש בספרי ליו"ד ח"ר סי' ז' וס"ס ה' בדין, שופט שעבר על שבועה אי אמרינן אעל"מ ובדברי תוס' תמורה):

והנה ע' נובי"ת חיו"ד סי' ט' וחאה"ע סי' קכ"ט בהגה מבן המחבר שמישב דבריו שבצל"ח דבשוחט בחוץ אעל"מ והוה נבלה וקשה על דבריו מש"ס דבכורות מ' דאמר ריב"נ לר"ע עד מתי אתה מאכיל לישראל נבילות ומקשה הא מישחט שחטו אלא עד עתי אתה מאכיל קדשים בחוץ. ומה קו' הא מישחט שחטו. והרי הוה נבלה דאעל"מ אך לפמ"ש נוב"י דזה דוקא לר"ש דס"ל ששא"ר לש"ש אבל למ"ד ששא"ר שמה שחיטה ל"ה נבלה שפיר מקשה בגמ' איך הקשה ריב"נ לר"ע דילמא ס"ל לר"ע ששא"ר שמה שחיטה ול"ה נבילה ודוק: ז ואמנם עדיין יש לעיין בנידון דידן במה שנכתב בהשבועה ובאם אעבור על זה תהי' שחיטתי אסורה כקרבן. ומעתה אם נידונו כעובר על השבועה. נהי דכשר לשחוט. אבל עדיין שחיטתו אסורה מצד שאסר שחיטתו:

ואמנם כבר פלפלו בזה גדולי האחרונים דאין אדם אוסר פירות חבירו על חבירו ולא חלה האיסור כלל. אלא שהגאון מהרש"ק נ"י בנדרי זריזין חוכך להחמיר וחילי' מסי' רנ"ג באוסר עשיתו על חבירו דצריך היתר מדרבנן וה"ה באוסר שחיטתו. ואשר יש לפלפל הרבה בענין אומן קונה בשבח כלי. וכבר פלפל שם כן בנדרי זרוזין מסי' רכ"א בתשו' הרא"ש בטבלא. וכבר העיר בצדק דבשחיטה לא שייך כן. וכן מבואר בקצה"ח סי' ש"ו גבי שלא אתן תבן לפני בקרח דבבע"ח לא שייך כן. והרבה יש לדבר מזה. ואך עכ"פ השוחט יכול לאסור עליו שחיטתו. וצריך היתר מדרבנן כמו בסי' רנ"ג ואך ברור לדעתי דבנדר בדבר שאין בו ממש. מהני התרה אפי' בע"ד רבים. דלא הוי שלא יקילו לו כל כך. ולכן לדעתי גם בכגון דא צריך היתר מדרבנן. והרבה יש לדבר עזה ואקצר:

ידידו:

סימן נו

ב"ה:

פרעמישלא תרל"ח לפ"ק:

לחתני הרב הה"ג החריף ובקי מ' נתן לעווין וכעת אבד"ק פאקשאן נ"י: א ששאלת בש"ס דזבחים ד' דיליף כל הזבחים דבעי לשמן למצוה מהיקשא דזאת התורה דאתקש לשלמים א"כ לר"א דס"ל מנחות פ"ב דפסח אינו בא אלא מן החולין ילפינן מפסח מצרים דלא כר"ע דיליף מהיקשא דזאת התורה דלא ס"ל לר"א היקש זה וכ"כ תוס' מנחות ב' דר"א לא ס"ל ההיקש א"כ מנ"ל לר"א דכל הקדשים בעי לשמן למצוה ובשלא לשמן לא עלה לשם חובה הנה בפשיטות י"ל דדוקא בפסח לא ס"ל ההיקש הואיל דלא כתיב פסח בהאי קרא משא"כ בשאר קדשים. וכן הוא להדיא ברש"י ד' ז' ע"ב ד"ה פסח מנלן שכ' דלא כתוב בהאי קרא דזאת התורה. אמנם באמת למסקנא דזבחים ז' דדרשינן להקריב את

קרבניהם זה בכור ומעשר ופסח. שוב פסח כתיב ג"כ בהאי קרא הדרא קושיתך לדוכתא (ולפמ"ש יד מלאכי בכללי האלף אות ל' וצל"ח פסחים כ"ח ע"ב דדוקא ללמוד דבר אחד מחבירו בכל דיניו שייך לומר אין היקש למחצה אבל לא ללמוד זה מזה וזה מזה י"ל דר"א יליף חטאת משלמים בהיקשא ולא שלמים מחטאת אמנם כבר הארכתי על דברי היד מלאכי) אך התוס' חולין כ"א ע"ב ד"ה מה חטאת כ' דטעם דלא דריש ר"א מהיקשא דז"ה לחולין משום דלא שייך בכל הקרבנות דאיכא קרבנות נדבה דלא אתי מחולין א"כ לענין דבעי לשמה דשייך בכל הקרבנות שפיר ס"ל לר"א היקשא דזאת התורה והנה אשר הקשית עוד דר"א גופי' ס"ל דאשם ששחט שלא לשמו פסול כחטאת ויליף מקרא דכחטאת כאשם ובחטאת גופי' ילפינן בדף ח' למצוה מהיקש דזאת התורה ולעיכוב מקראי ואם ל"ל לר"א ההיקש דזאת התורה מנ"ל לר"א בחטאת לעיכובא ותירצת בדרך נכון מאוד דשם בדף ח' אמרינן לא לכתוב בנזיר ותיתי מהנך מה להנך שכן אין להם היתר בשאלה ומשמע דאם היינו יכולין למילף נזיר מחטאת חלב ומצורע קרא דנזיר מיותר וילפינן מקרא זה לעיכובא וא"צ למילף מהיקשא דזאת התורה וכיון דר"א ס"ל אין שאלה להקדש ה"ה בנזירות ע' עירוכין כ"ג לדידי' קרא דנזיר אתיא לעיכובא ויליף מנזיר לכל החטאות הנה דבר חכמה אמרת אמנם עדיין צ"ע דמנזיר לא יוכל לילף לחטאת חלב שכן יש עמו דמים אחרים. ונהי דבנזיר גופי' ידעינן אבל בשאר חטאות מנלן וכפי הנראה הרגשת בזה אבל לא תירצת. אמנם לפ"מ שתירצתי קושיתך בדברי תוס' חולין כ"א ע"ב ניחא. והנה הקשית קו' גדולה לר"א דס"ל עירוכין כ"ג כב"ש דאין שאלה להקדש וע"כ ס"ל אין שאלה בנזירות דאמרינן בנזיר ט' דלמ"ד אין שאלה בהקדש אין שאלה בנזירות וא"כ אמאי אמרינן נזיר ל"ב שטפוהו רבנן לר"א ואוקמי בשיטתייהו והיינו דאם ס"ל לר"א פותחין בנולד אמאי לא אמר שם להנזירים שישאלו אף דהוי נולד וע"כ חזר ר"א. ואיך מוכח דילמא מ"ה ל"א ר"א שישאלו משום דס"ל אין שאלה בנזירות ומצאתי בטורי אבן חגיגה י' שהקשה כן ונ"ל לישב דהנה באמת שיטת המבי"ט דמדאורייתא מתירין נדר ושבועה אף בלא פתח וחרטה ורבים חולקים עליו דגם מדאורייתא בעי פתח וחרטה והנה אי ס"ל דל"ב פתח וחרטה מדאו' איך ס"ל לב"ש אין שאלה להקדש ויליף בגמ' מדס"ל הקדש טעות הקדש ובשלמא אי היתר נדרים משום פתח דמשוה לנדר טעות שפיר מוכיח מדס"ל לב"ש הקדש טעות הקדש מוכח דל"מ שאלה אמנם אם נימא דהיתר נדרים אינו מטעם נדר טעות מדאורייתא רק חכמים יכולין להתיר נהי דמדרבנן בעי פתח אין ראי' ממה דס"ל לב"ש הקדש טעות הקדש דמ"מ כיון דמדאורייתא מתירין בלא פתח אף חכמים לא אסרו בהקדש טעות רק בלא שאלה הקדש טעות הקדש וע"י שאלה מותר

מדאורייתא בלא טעות. וע"י טעות מותר אף מדרבנן וע"כ מוכח דמדאורייתא בעי פתח שיהי' נדר טעות. אמנם י"ל דזה תליא אי פותחין בנולד דבודאי נולד לא משוה לנדר טעות כיון דלא שכיח ל"ה טעות מעיקרא אך מאן דס"ל פותחין בנולד דס"ל מדאורייתא מותר ע"י שאלה בלא פתח ולכן פותחין בנולד ומאן דס"ל אין פותחין בנולד דהיתר נדרים דוקא בטעות דמעיקרא. ומעתה י"ל דהא דס"ל לר"א אין שאלה בה בהקדש היינו למה דשטפוהו רבנן לר"א ואוקמוהו בשיטתייהו דאין פותחין בנולד ובעי שיהי' דוקא נדר טעות ולכן אם הקדש טעות הקדש ל"מ שאלה וה"פ נזירות בטעות לב"ש הוי נזירות. אבל אם ס"ל לר"א פותחין בנולד ול"ב נדר טעות דוקא ס"ל לר"א יש שאלה בהקדש ובנזירות ושפיר הוכיח בגמ' דשטפוהו רבנן לר"א והרבה יש לפלפל בזה ואקצר הפעם:

ג עוד נלע"ד לישב קושיתך בפשיטות לפמ"ש בספרי חא"ה סי' פ"א אות ב' לישב קו' הש"ך הא דס"ל לר"א יש שאלה בתרומה והרי ס"ל אין שאלה בהקדם וכתבתי דכיון דתרומה ניטלת במחשבה מ"ה מהני שאלה ותוכן דברי דתוס' כתבו בב"ב ק"כ בטעמא דב"ש דל"מ שאלה דס"ל דאמירתו מבטל מחשבתו וכיון דאמר שיהי' הקדש אף דמחשבתו הי' בטעות מחשבתו לא מבטל אמירתו. וכ"ז בהקדיש באמירה אבל בהקדיש והחרים במחשבה דל"ה אמירה והמחשבה הי' בטעות ודאי לא מהני ומ"ה מהני שאלה לשוי' מחשבה בטעות עיי"ש דברים ערבים א"כ לפמ"ש הטו"ז א"ח סי' תקס"ב ס"ק ח' דנדרי תענית מהני במחשבה עיי"ש וה"ה נזירות מהני במחשבה דהוי כנדרי תענית א"כ בקיבל נזירות במחשבה ודאי מהני שאלה אף לר"א ושפיר הוכיח בגמ' דנזיר ל"ב דשטפוהו רבנן לר"א דמדשתיק ר"א ולא אמר דעכ"פ הנזירי' שקיבלו במחשבה הנזירות ישאלו ועכ"פ הי' לשאול אולי ימצאו נזירים שקבלו במחשבה ומדלא שאל ש"מ שחזר בו וס"ל אין פותחין בנולד ודו"ק שוב נזכרתי דמ"ש דנזיר מהני בלב כמו נדרי תענית להטו"ז ליתא דתוס' כ' נזיר ב' ד"ה ודילמא דנזיר ל"מ בלב דכתיב כי יפליא עיי"ש (וכבר כתבתי כן בספרי ליו"ד סי' ב' אות ד') אך מ"מ כ"ל דלב"ש מהני נזירות בלב דבשבועות כ"ו אמרינן אמר בלבו צריך להוציא בשפתיו דתרומה וקדשים הוי ב' כתובים ואין מלמדין ולמ"ד מלמדין חולין מקדשים לא גמרינן ולפ"ז כיון דס"ל לשמאי הזקן בקדושין מ"ג ב' כתובים מלמדין והתוס' כ' ביבמות קי"ז דב"ה מסתמא ס"ל כהלל הזקן וה"ה לב"ש ואם ס"ל לב"ש ב' כתובים מלמדין ע"כ צ"ל בטעם דגמר בלבו צריך להוציא בשפתיו דחולין מקדשים לא ילפינן וכיון דס"ל לב"ש דהקדש טעות הקדש כן נזירות בטעות מועיל בנזיר ט' ופירש המפרש דנזיר דגופו קדוש כהקדש דמי עיי"ש, א"כ יהי' מועיל לב"ש נזירות בלב. ושפיר הקשה בגמ' דהו"ל לר"א לישאל אם ימצאו נזירי' שקיבלו בלב דלדידי' מהני

נזירות בלב והי' לו לומר שישאלו וע"כ אין פותחין בנולד דשטפוהו רבנן לר"א ואמנם אף למ"ד דשמאי ס"ל אין מלמדין ניחא דנ"ל דאף בנזיר עובר לפניו ואמר אהא מ"מ מהני שאלה, אף לב"ש לפמ"ש התוס' הטעם דל"מ שאלה דמחשבתו אינו מבטל אמירתו א"כ באומר אהא י"ל אהא בתענית קאמר או למיפטר קרבנותיו רק בגמ' תירץ בנזיר דקאמר בלבו ומהני המחשבה בצירוף אמירתו וכיון דשאלה עוקר מחשבתו ומשוה לה טעות ל"מ מלת אהא לשוי' נזיר באופן דאף לב"ש מהני שאלה ואמאי לא שאל ר"א ע"ז וע"כ שטפוהו רבנן ודו"ק:

ד הן אמת דלפ"ז קשה בב"ב ק"כ דמקשה לב"ש דאין שאלה בהקדש זה הדבר דשחוטי חוץ למאי אתי והקשיתי בספרי סי' הנ"ל דילמא אתי לשאלה בשחוטי חוץ מה שהקדיש במחשבה וכתבתי כיון דיליף לשאלה בגז"ש דזה הדבר דראשי המטות ובנדרים ל"מ בלב ע"כ לא קאי אהקדש במחשבה רק בדיבור ושפיר מקשה לב"ש ולפי מה שביארתי דאף הקדש ע"י ידים שאין מוכיחות מהני שאלה א"כ בנדרים נמי משכחת נדר ע"י יד שאין מוכיח למ"ד הוי ידים ובזה מהני שאלה אף לב"ש ומה מקשה לב"ש והרבה יש לפלפל ואקצר: ה ודרך אגב אמינא בזבחים ח' דאמרינן נזיר מחטאת לא ילפינן שכן ישנו בשאלה וקשיא דהרי חטאת חלב לאו דוקא דכל חטאות קרי חטאת חלב ובודאי חטאת דשחוטי חוץ בכלל חטאת ושחוטי חוץ ישנן בשאלה ואמאי לא ילפינן נזיר מיני' וכבר הקשה כן בטהרת הקודש ולומר דסוגיא זו כב"ש דשחוטי חוץ ל"מ שאלה אי אפשר דלדידהו גם נזיר ליתא בשאלה וכעת נ"ל הנה בב"ב ק"כ דריש בגמ' זה הדבר דשחוטי חוץ לומר דמהני שאלה ולב"ש אתיא דעל השחיטה חייב ולא על המליקה ובזבחים ק"ז ס"ל לר' ישמעאל דזה הדבר אתיא דעל השחיטה חייב ולא על המליקה ולכאורה ר' ישמעאל הכי יסבור כב"ש ולכן נ"ל הנה בתשובה אחת כתבתי [ע' בספרי ליו"ד ח"ר סי' מ"ה אות א' וסי' קל"ד אות ב"ג] דמהסבר' בש"ח ל"מ שאלה דאכלה כולה אין נשאלין עלי' כיון דליתא בעולם וה"ה בשחוטי חוץ ליתא להקדושה בעולם דרש"י כ' בזבחים קי"א סוף ע"ב דשחוטי חוץ אם עלה ירד דיצא מידי מעילה דכמאן דקטלינהו דמי א"כ אין הקדושה בעולם ואמאי ישאל ורק כיון דגלי קרא ע"כ צ"ל כיון דחייב השוחט מלקות או בשוגג קרבן מ"ה מהני שאלה כדאמרינן בשבועות כ"ח ויסבור ר' ישמעאל אף דבכל הקדש מהני שאלה בש"ח דליתא להקדושה בעולם ל"מ שאלה ומ"ה מוקי זה הדבר למליקה וזה ישוב נכון ולפ"ז י"ל דסוגיא דזבחים ח' אתיא כמאן דס"ל יש שאלה בנזירות ומ"מ בשחוטי חוץ ל"מ שאלה כר' ישמעאל הן אמת דעדיין קשיא דהרי באוכל דבר שחשב לאכול חוץ לזמנו חייב כרת ובשוגג קרבן אף דזה יכול לשאול על ההקדש אם

נשאר עוד כזית. דאף שכתבו תוס' כריתות י"ג דהיכא דנזרק דמו כהלכתו ליתא בשאלה מ"מ במחשב לאכול חוץ לזמנו לא נזרק דמו כהלכתו ואיתא בשאלה ומ"מ חייב קרבן ומחטאת זה נילף לנזיר וצ"ע ואין להאריך בזה:

ו והנה רגע זו נתחדש לי הערה אחת אעתיקה פה הנה בתוס' חולין ט"ו מייתי ראי' בד"ה המבשל דר"י דס"ל במזיד לא יאכל עולמית היינו לו אבל לאחרים שרי מדמוקי במרובה רבנן דפטרו מדו"ה כר"י הסנדלר ולא מוקי. כר"י ונ"ל הנה רבא ס"ל חולין פ"א שחט עולה ואח"כ חולין פטור דאכילת מזבח לא"ש אכילה וכ' תוס' ד"ה עולה דלענין שחיטה ראוי' הוי שא"ר ע"ש וקשיא ממשנה דפסחים ס"ג ס"ל לר"י אף התמיד חייב משום שוחט על החמץ וקשיא הרי תמיד הוי עולה וא"ת משום שוחט על החמץ דהוי שא"ר עיין רש"י במשנה שם לר"ש וצ"ל דר"י ס"ל שא"ר ש"ש ובהכי מיושב הא דלא דר"ש ר"ש זבחי המיוחד לי דכשיטתי' ס"ל דא"פ על התמיד דעולה הוי שא"ר וכיון שהוכחנו דר' יהודה ס"ל שחיטה שא"ר ש"ש. לא ניחא לגמ' לאוקמא רבנן דפטור מדו"ה כר"י דהרי אמרינן שם דס"ל לרבנן שא"ר ל"ש שחיטה ור"י ס"ל שמה שחיטה ולא ניחא לאוקמא דסבר כר"י בחדא ולא באידך ולכן מוקי כר"י הסנדלר. וכ"ז לרבא אבל ר' יוחנן חולק בחולין שם וס"ל אכילת מזבח שמה אכילה וע' ב"ק ע"א וכתובות ל"ד דמשמי' דר' יוחנן משני בטובח ע"י אחר. ע"כ יש לפלפל עוד ודוק:

ז ואשר כתבת בסוף המכתב על מש"כ (ע' בס' ליו"ד ח"א סי' קמ"ז אות ב') אתוס' ריש פ' דם חטאת ד"ה שנטמאה דא"ר מדרבנן מקרי א"ר דבר תורה וכתבת דלתוס' אתיא דלא כר"י וע"כ כר"מ ור"מ ס"ל בסוכה כ"ג דא"ר מדרבנן מקרי ראוי מדאורייי' יש לחלק בין איסור זמני לאיסור עולמית וכ"כ המ"ל ה' נערה דאיסור שיש לו היתר לא משוה א"ר מדרבנן לא"ר מדאורייתא וע' בספרי סי' ו' אות ז' וסי' נ"ד אות ב' ואין להאריך בזה יותר:

והנני חותנך אוהבך:

סימן נז

ב"ה:

פרעמישלא תרל"ח לפ"ק:

לחתני הרב הגדול נ"י:

א וע"ד הקושיא בשבועות ג' בהא דס"ל לר"י דלאו דלא תותירו הו"ל לאו הניתק לעשה ואין לוקין והרי לשיטת הר"מ ה' תמורה היכא דלאו כולל יותר מעשה ל"מ העשה לנתוקי ללאו ומה"ט לוקין בתמורה ולפי דברי הפ"י נשים ליתנייהו בעשה דשריפת קדשים דהו"ל מעשהז"ג דאין שורפין קדשים בלילה ונמצא דהלאו כולל יותר מעשה.

וכבר הקשה כן בטורי אבן חגיגה ט"ז ובמקור חיים סי' תל"א לדעתי נראה לפרש דברי הר"מ ה' תמורה במ"ש פ"א דתמורה בזה"ל ולמה לוקין על התמורה והרי לאו שבה ניתק לעשה וכו' מפני שיש בה עשה וב' לאוין ועוד שאין לאו שבה שוה לעשה שהציבור והשותפין אין עושין תמורה אין כונתו לב' תירוצים כמו שפי' המפרשים. אך הכל תירץ אחד. דקשיא לי' להר"מ בתירוץ הגמ' דלא אתי חד עשה ועקר ב' לאווי כקו' התו' חולין פ"א דהרי לאו דגזילה הוי ניתק לעשה אף דאיכא תרי לאווי דאיכא בהדה לאו דלא תעשוק עוד הקשו התוס' מפ' אלו הן הלוקין ע"ש:

עוד קשיא על סברא זו דהרי עשה דוחה לב' לאווין כמ"ש הפ"י ביצה ח' ובנזיר אמרינן מה לי חד לאו מה לי תרי לאווי וע' בשושנת העמקים כלל ב' ובספרי חא"ח סי' צ"ה אות ב' וכיון דאין חילוק בין דחיית עשה לל"ת ה"ה לענין עשה המנתק ללאו אין חילוק ולכן הוסיף הרמב"ם וכ' דבכל דוכתא עשה מנתק לב' לאווין אך עשה שאינו שוה בכל לא מנתק לב' לאווי השוה בכל וזה שהתנה הר"מ תנאי וכ' דהיא ב' לאווי ועוד שאינו שוה בכל ולכן לא אלים. (ואולי יסבור הר"מ כן ג"כ לענין דחיית עשה לל"ת דלא נלמוד עשה שאינו שוה בכל שידחה ל"ת השוה בכל רק מגדולין ושם ל"ה ב' לאוי. דחדא אהעלאה וחדא אלבישה. כמ"ש בשושנת העמקים הנ"ל והגם דגם בתמורה קאי חדא אשלו וחדא אשל חברו כמ"ש התוס' וגמ' דף ט' מ"מ מיקרי ב' לאוי כיון דאיכא למילף מחליף בשל עצמו מק"ו דמימר ומק"ו דשל אחרים משא"כ בכלאים איצטריך קראי דהעלאה אסור ודוקא היכא שנהנה ולא מוכרי כסות דומיא דלבישה ועדיין צ"ע בזה) ועכ"פ יהי' כונת הר"מ דעשה שאינו שוה בכל מנתק לאו השוה בכל אך ב' לאוי והעשה אינו שוה בכל אינו מנתק ולפ"ז מיושב קו' משריפת נותר בפשיטות. וע' בחינוך כ' דב' טעמים יש בתמורה ל"ה ניתק לעשה וזה דלא כדברינו ולפמ"ש התוס' בחולין פ"א דהא דעשה אינו מנתק לב' לאוי דוקא כהך דתמורה דל"ה ניתק גמור כיון שאינו עושה מעשה עיי"ש ה"ה בחילוק הר"מ דהוי עשה שאינה כוללת כמו לאווי. ג"כ דוקא כהך דתמורה דל"ה ניתק גמור כמ"ש התוס' ומיושב ג"כ קו' הנ"ל:

ב ובעיקר דברי הר"מ שכ' דציבור ושותפין לוקין אף דל"מ התמורה ע' בלח"מ שתמה ע"ז ולפעד"נ זה תליא אי ילפינן ציבור ושותפין מלישנא דקרא דכתיב לא יחליפנו בלשון יחיד כמבואר במשנה ד' י"ג א"כ ציבור ושותפין אין עונש לאו עליהם. אבל לר"ש דלא ממעט מדכתיב לשון יחיד רק יליף ממעשר י"ל דלא יליף רק לענין שלא יהי' נתפס בתמורה אבל מ"מ לוקין והר"מ יפסוק כר"ש וסוגיא דתמורה דלא קאמר טעם הר"מ רק

משום דהיא ב' לאוין דבעי למימר טעם אף לת"ק ד' י"ג דס"ל ציבור ושותפין אין עוברין כלל כדכתיבנא ויש לפלפל הרבה:

ועיין לב ארי' ריש חולין וראש יוסף שם כתבו דלאביי דכל מילתא דארל"ת א"ע מהני דאי לא מהני אמאי לקי ציבור ושותפין אין לוקין כיון דלא מהני אך לרבא דס"ל לא מהני לוקין הואיל ועבר אמימרא דרחמנא ויש לעיין לפמ"ש בשעה"מ פ"ג מגירושין דהא דס"ל לרבא דאף אם ל"מ מ"מ לקי דוקא היכא דלא מהני משום דעבר אמימרא דרחמנא משא"כ היכא דלא מהני גם זולת מה שעבר אמימרא דרחמנא כגון בתולש שער אחת אין לוקין אף לרבא. וע' בנוב"י תנינא חלק אה"ע סי' קכ"ט שכתב כן ג"כ הנוב"י דהיכא דלא מהני בלא"ה לא לקי.. א"כ הא דציבור ושותפין אין עושין תמורה לא מטעם דעבר אמימרא דרחמנא דהרי גם יחיד עבר אמימרא דרחמנא רק דילפינן ממעשר דליתא בציבור נמצא דכיון דלא מהני מטעם שעבר אמימרא דרחמנא שוב אין לוקין אפי' לרבא. ושמא י"ל דוקא ביחיד גלי קרא דמהני משא"כ בציבור ושותפין דלא גלי קרא שוב הטעם משום שעבר אמימרא דרחמנא ועדיין יש לעיין בהערה זאת. ושוב ראיתי שהדבר תליא במחלוקת שבין אביי ורבא דבתמורה מקשה לרבא למה מהני בתמורה ותי' שאני התם דאמר רחמנא והי' הוא ותמורתו. ומקשה לאביי למ"ל קרא ומשני סד"א תצא זו ותכנס זו א"כ לרבא דחידשה תורה דבתמורה מהני והוי התמורה הקדש אמרינן דמש"ה מיעט רחמנא ונקט בלשון יחיד לאשמעינן דבציבור לא מהני אבל מ"מ מהעונש לא מיעטה קרא. אבל לאביי דגם זולת הקרא דוהי' הוא ותמורתו הי' התמורה קודש וקרא אשמעינן שלא תצא הבהמה לחולין אס"ד דהמיעוט דנקט בלשון יחיד לא קאי על הלאו הי' לנו לומר דבציבור ג"כ מועיל התמורה ואדרבה בציבור תצא זו ותכניס זו. וע"כ לאביי המיעוט קאי על הלאו גופי' ולדידי' אין לוקין בציבור ושותפות ושפיר הוצרך לאביי לשנויי בתמורה ד' דהוי ב' לאוי. ולא מצי לתרץ כתי' הר"מ דהלאו כולל יותר דלדידי' ליכא לאו בציבור ושותפין. וזה כעין מ"ש הלב ארי' אבל בזה ל"ק מה שהקשיתי עליהם. וצ"ע בלשון הגמ' דתמורה ה' דאביי משני אי לאו קרא ה"א תצא זו ותכנס זו וזה ל"ש רק בקרא דלא יחליפנו דרצונו הי' תצא זו ותכנס זו קמ"ל דלא יעשה רצונו אבל במימר דכונתו הי' שיקדשו תרווייהו כדאמרינן ד' ט' בגמ' איך ה"א תצא זו ותכנס זו וע"כ לא קאי רק אלא יחליפנו והרי בקרא נאמר אם המר ימיר והי' הוא ותמורתו. וצ"ל דע"כ קאי גם אלא יחליפנו דאל"כ מנין דלאו דלא יחליפנו ניתק לעשה ודוק:

ג וע"ד קושיתך בנדרים ג' דמקשה בל יחל דנזירות היכא משכחת לה אי דאכל קם לי' בבל יאכל וכ' הר"ן דלא הי' ניחא למקשן לתרץ לעבור עליו בב' לאוין עד דלא מצא תירוץ

אחר והוצרך לאוקמא בב' לאוי. והקשית דלוקמא בהשיר שערותיו בסם או בסיקרא דאינו עובר בלאו רק בעשה כדס"ל לר' יאשיה בנזיר ל"ט ופסק כן הר"מ בפ"ה מנזירות ה' י"ב ומ"מ עובר בבל יחל דכיון דכתיב קדוש יהי' גדל פרע והוא קיבל עליו המצוה על זה כתיב לא יחל דברו ועובר עליהן בבל יחל ולפ"ז לא לקי אלא אלאו דבל יחל ולוקמא בהכי:

הנה לדעתי אינו עובר בבל יחל ואינו עובר רק בעשה. והסברא לפמ"ש מהרי"ט בתשו' סי' נ"ג חיו"ד דנזירות לאו איסור חפצא רק שהתורה הטילה עליו קדושה לאסור ביין וטומאה ותגלחת,, וכשעובר על ג' איסורים לוקה מטעם שאסרה התורה עליו ולא מטעם שאסר על עצמו. וגם על בל יחל אינו לוקה מטעם שקיבל עליו בנדר אלו דברים אך כיון שקיבל עליו נזירות והתורה אסרה עליו והוא קיבל על עצמו להיות נזיר נמצא מחלל דבריו. נמצא לפ"ז אינו לוקה בבל יחל רק מה שקדושת נזיר בלאו עליו אבל מה שאסרה תורה בעשה כגון להשיר בסם. או לשיטת תוס' נזיר ל"ט לר' יאשיה בלא קצץ מעיקרו דעובר בעשה לא חילל נזירותו שלא קיבל עליו יותר מאיסורי תורה, כעין שכ' הר"ן בשבועות פ"ב לענין חצי שיעור אם אסור בשבועה מה"ת הואיל ולא קיבל על עצמו דאס"ד דקיבל על עצמו חצי שיעור לילקי עלי' כמו במפרש וס"ל לר"ן דאסור מן התורה משום דהוא קיבל על עצמו שיהי' כשאר איסורי תורה ה"ה בנזירות קיבל שיהי' כשאר איסורי תורה ומה דאסרה תורה בלאו קיבל על עצמו בלאו ולוקה בבל יחל ומה דאסרה התורה בעשה ל"ה רק כמו שעבר על חצי שיעור שאסור מן התורה ואין לוקין. וגם על בל יחל אין לוקין בח"ש וה"ה מה שגזרה התורה בעשה: ולפ"ז אף לפוסקים דס"ל דלא כמהרי"ט אך דנזיר אוסר עצמו בג' דברים מ"מ כונתו כמו שאסרה תורה ולפ"ז מיושב קושיתך ולא הוצרכתי להאריך אך לפי שראיתי בספר מנחת חינוך מצוה שע"ג שכ' בפשיטות דעובר בבל יחל כיון דאסור לעשות כן מחמת עשה עובר על קדושת נזירותו. וזה ליתא דא"כ אף בח"ש שאסור מה"ת נימא הכי ועוד דלדבריו קושיתך כחומה נצבה. ולדעתי אינו עובר כדכתיבנא. וכן משמע פשיטות לשון הר"מ, אמנם בחינוך כ' דאם העביר על ראשו סם והשיר שערו אינו לוקה משום התגלחת אלא אחת ושינה מלשון הר"מ שכ' אינו לוקה ולא נודע למה לוקה אחת אולי כונתו משום בל יחל כדברי מנ"ח והפלא שמנ"ח לא ביאר לשון החינוך. ומ"מ לדינא נ"ל דאינו לוקה כלשון הרמב"ם. וגוף הדין תולה בזה דאם אמרינן כדברי שעה"מ פ"ה ממא"ס הובא בספרי ליו"ד ח"ר סי' קי"א אות ה' דאם עבר על לאו הבא מכלל עשה אינו אסור בלאו דלא תאכל כל תועבה

ה"ה בעבר על עשה אינו לוקה משום לא יחל. וע' כעין זה בתוס' יבמות ע"ז ע"ב ד"ה מחלל שכ' תוס' דשמא בחללה מחייבי משה ליכא לאו לכהן שבא עלי' אלא עשה ודוק: והנה לפמ"ש באורח מישור בסוף הספר על הרמב"ם בטעם הר"מ דא"ח בהעביר שערו בסם משום דל"ה רק גרמא ה"ה מה"ט אינו עובר בבל יחל.. ול"ק קושיתך אך לדעתי ל"ה גרמא ואינו דומה למסרס ע"י שתית כוס עיקרין דאינו עושה מעשה בגוף הסירוס משא"כ במשיר שער. ע"י סם שעושה מעשה בגוף השער להשירן מיהו בריטב"א מכות כ"א כ' ג"כ דע"י כילא לא גילוח הוי ועיין בנוב"י תנינא חלק יו"ד סי' פ"א מביא דברי הריטב"א וכ' להדיא דע"י סם לאו גילוח הוא וצ"ע דלא מייתי מהך דנזיר מדברי הר"מ וגמרא וקצרתי:

ד וע"ד קושיתך אדברי התוס' פסחים מ"ג אהא דאצטריך קרא דנשים אסורין בקמץ דלא נדרוש כל שאינו בקום אכול מצה אינו בבל תאכל חמץ ות"ל דלחומרא מקשינן. ותי' בתי' הב' דסד"א נשים פטורות ממצה דניליף פ"ו ט"ו מחג הסוכות והקשית דא"כ למ"ל האזרח למעט נשים מסוכה כקו' התוס' בקדושין ל"ד (או למסקנא בסוכה ההלכה) והרי בלא"ה ידעינן דנשים פטורות מסוכה דאס"ד חייבות בודאי חייבין במצה דלחומרא מקשינן וליכא לשנויי כתי' התוס' בקדושין דסד"א האזרח אתי לרבויי נשים וא"כ כש"כ דל"צ קרא לאסור חמץ לנשים. והיא קושיא מושכלת מיהו י"ל דגם התוס' בתי' השני לא חזרו מסברתם מתי' הא' דס"ד דסיפא מפרש לרישא רק לבתר דכתיב האזרח א"צ לזה דבלא"ה ס"ד לילף ס"ו ט"ו מסוכה אבל גם בלא"ה ס"ד נשים אין אסורות בחמץ דסיפא מפרש לרישא כתי' הראשון מיהו זה דוחק אמנם לפמ"ש בספרי בית יצחק חא"ח סי' נ"ו אות ו' להקשות בסוגיא דאיך סד"א דנשים פטורות ממצה והרי חייבין בפסח מקרא דמכסת נפשות וחייבין במצה מקרא דעל מצות ומרורים וכתבתי ליישב דס"ד דאין חייבין רק בפחות מכזית כמ"ש הרא"ש דמקרא זה א"צ כזית במרור ורק משום הברכה והברכה לאו דאוריית' ובמצה חייבין כזית מקרא דבערב תאכלו ומזה נשים פטורות וס"ד כל שאינו בקום אכול מצה היינו בכזית אינו בלא תאכל חמץ עיי"ש בסוף האות הנ"ל, ולפ"ז גם זולת הקרא דנשים אסורות בחמץ הוי ידעינן שבזמן דאיכא פסח חייבות במצה פחות מכזית עוד כתבתי שם דקרא איצטריך בזמן דליכא פסח ולפ"ז שוב איצטריך האזרח או ההלכתא למעט סוכה דס"ד נשים חייבות בסוכה מט"ו ט"ו דחג המצות בזמן דאיכא פסח קמ"ל דפטורות לגמרי או דקמ"ל ס"ד לחייבו פחות מכזית כמו במצה לפמ"ש לעיל. והתוס' בקדושין ניחא להו לישב בפשיטות קו' אבל אתוס' פסחים אין להקשות דיש לישב קו' תוס' בקדושין ע"ד הנ"ל:

ה וע"ד אשר הערת במ"ש בספרי חאו"ח סי' ג' בשולי המכתב לישב דלא הקשו תוס' בגיטין ל"ג דנזיר שאמרו לו אל תשתה פעם אחת. וכ' דמשכחת לה ששחט קרבן בכלי שרת ושתה יין. וממנ"פ לוקה דאם ישאל על נזירותו לוקה משום שמעל בהקדש והקשית דהרי בעינן התראה בשעה שעובר עבירה. ול"ק דהכי לא משכחת ששחט בכלי שרת ושתה אז יין והעדים מתרין בו שממ"נ יעבור. וכ"כ התוס' בזבחים ע"ח ד"ה הפיגול וז"ל וקשה דאם הותרה בשלשתן פשיטא דלוקה אפי' למ"ד התראת ספק ל"ש התראה ודוקא בזא"ז הוי התראת ספק בהכה את זה וחזר והכה את זה ע"ש וקצרתי בספרי מיהו בתוס' יבמות ק"א ד"ה הכה מבואר להיפך מדבריהם בזבחים וסברת תוס' יבמות הוא דל"מ אף בבת אחת דצריכין העדים להתרות בבירור על איזה לאו עובר. ובגוף דין זה עדיין צ"ע: והנני חותנך אוהבך:

סימן נח

ב"ה:

פרעמישלא "במשפט וצדקה" לפ"ק:

שלום וברכה וכ"ט להרב החריף מ' משה צבי בלומענפעלד נ"י מסאניק: א מה שכ' לישב קו' הר"ן נדרים ט"ו בקונם תשמישך עלי הא מצות לאו ליהנות ניתנו וכתבת דכיון דיכול לישאל על נדרו ל"א מלל"נ היכא שיש הנאת הגוף אף לשיטת הרשב"א ובאמת הרשב"א גופי' כתב כן דהיכא דאפשר באחרת ל"א מלל"נ היכא שיש הנאת הגוף וכמו שביאר דבריו באבני מלואים סי' כ"ח אות ס' אך שאתה הוספת דמה שיכול לישאל על נדרו מיקרי אפשר. ואמנם לפ"ז בנדר ע"ד רבים ל"ש תי' זה דל"מ לישאל שוב יהי' מותר ובגמ' סתמא קתני ולכן תירץ הרשב"א דאפשר באחרת:

ובגוף הדבר יש לחלק דהיכא דאפשר לקיים המצוה באופן אחר שאני ושאלה לא מיקרי אפשר. ע' יבמות ה' דעשה דמצורע דוחה לעול"ת דנזיר ול"א הרי אפשר לקיים שניהם לישאל על נזירותו ומ"מ אפשר לומר כדבריך ומיבמות אין ראי' דכיון דעשה החמורה דוחה לעול"ת הקלה שישנו בשאלה לדעת קצת פוסקים הותרה לגמרי וכן משמע מתוס' ברכות ד' כ' ומ"ה א"צ לישאל כלל הואיל והותר לגמרי. וע' בנוב"י תנינא או"ח סי' קי"ז. והנה מה שכתבת לישב קו' תוס' ר"ה כ"ח אהא דר' יהודה ס"ל בשופר של שלמים לא יצא ובשופר של ע"ז יצא וכתבת דמיירי שנתנה בתקיעתו ובשלמים יכול לישאל והוי אפשר בהיתר ל"א מצות לל"נ ליתא דגם בע"ז דמיירי בשל נכרי דל"א כתותי מכתת שיעורי' הואיל ויש לו ביטול א"כ הוה ג"כ אפשר דיכול לכוף לנכרי שיבטל בע"כ דנכרי

מבטל בע"כ. מיהו ע"כ צ"ל זה ל"ה בידו כדמוכח מתוס' סוכה ל"ב ד"ה באשירה דמשה דאל"כ ל"ה דיחוי ול"ש תי' התוס' שם. וע"כ לא הוה בידו שמא לא יוכל לכוף לנכרי:
והנה בגוף הדבר דאמרינן בע"ז. דנכרי מבטל ע"ז בע"כ יש לעיין לפמ"ש בגמ' דב"מ דחצר מטעם שליחות מהני אף בעבירה משום דבע"כ מותיב א"כ לכאורה גם בעכו"ם שעושה בע"כ יש שליחות ומצאתי בטיב גיטין גיטין כ"ח ע"ב תוס' ד"ה. אבל חטאת שכ' כעין זה דבכהנים דבע"כ עבדו ישלד"ע. ולפ"ז ה"ה בעכו"ם א"כ איך מבטל בע"כ אך י"ל כיון דמדינא גם ישראל יכול לבטל דלא גרע מנשתברה מאלי' אך משום גזירה דילמא מגביה והדר מבטל א"כ כשמבטל נכרי בע"כ ל"ש גזירה זו אך לדידן דפסקינן כר"י דנשתברה מאלי' אסור ומדינא אין יכול ישראל לבטל ע"ז ומ"מ נכרי מבטל בע"כ ולא אמרינן דהוי שליח דישראל צ"ל כיון דישראל לא מצי עביד ל"ה נכרי שלוחו וז"פ.
וע' מ"ש בספרי ב"י או"ח סי' ט"ו אות ה':
ב ועמש"כ בספרי לא"ח סי' צ' אות ט' בישוב קושית תוס' על ר"י דס"ל בשלמים לא יצא ובע"ז אם תקע יצא. וכעת נ"ל הנה בשופר של הקדש יש מלבד איסור הנאה דהקדש עוד איסור מוקצה דאסור לטלטל ולפ"ז נהי דנימא דמשום איסור הקדש אף דמצות ליהנות ניתנו ל"ה מצוה הבאה בעבירה כיון דעשה דוחה ל"ת כקושית האחרונים מ"מ הרי איתקצאי לבין השמשות דבלילה אסור לתקוע בשופר הקדש וגם ל"ח לגמע מים בהקדש ועביד איסור בטלטול ול"ש עשה דוחה ל"ת דאיסור מוקצה הו"ל כעשה ול"ת כמו הוצאה כמ"ש בישי"ע סי' תצ"ח ס"ק כ"ח לחד שיטה עיי"ש גם דל"ה בעידנא. אך הרי בקול אין בו דין מעילה ורק משום חשיבות המצוה יש בו מעילה כמ"ש בכפ"ת א"כ בביה"ש דל"ה מצוה ל"ה רק איסור דרבנן לתקוע. והתוס' כתבו בביצה ל"א דהיכא דנסתלק המוקצה מכל וכל ל"א מוקצה מחמת איסור דרבנן משא"כ כשלא נסתלק המוקצה עיי"ש א"כ ה"ט דר' יהודא דבשופר של שלמים דלא נסתלק המוקצה עבר בשעת טילטול דאיתקצאי בין השמשות. והוי מצוה הבאה בעבירה דבשעת טלטול לא נתקיים המצוה דהו"ל עול"ת דרבנן ואף באיסור דרבנן אמרינן מה"ב כמו שמבואר מדברי רש"י פסחים ל"ה ע"ב ד"ה דמאי משא"כ בשל עולה דיצא לחולין ונסתלק המוקצה ל"א מוקצה מחמת איסור דרבנן. ולפ"ז שפיר ס"ל לר"י בשופר של ע"ז אם תקע יצא דמיירי ע"כ בשל נכרי כמ"ש תוס' בסוכה ובשל נכרי ל"ש מוקצה כמ"ש המג"א סי' תקפ"ו ולא אסור בטלטול רק בתקיעה. ובזה עשה דוחה לל"ת דהוי בעידנא. אך לכתחלה אין לתקוע באפשר באחר. כמ"ש האחרונים והוא ישוב נכון לכאורה אך י"ל סברא דאם בנכרי ל"א מוקצה ה"ה בהקדש וכתבתי במקום אחר מזה ולא כתבתי רק לעורר המעיין לפלפולא:

ג ומה שהקשית ע"פ מה שהקשו האחרונים בהא דס"ל להרז"ה במצוה דרבנן ליהנות ניתנו, א"כ אמאי בעירובין ל"א אמרינן אם אין מערבין אלא לדבר מצוה מלל"נ והרי ל"ה רק מצוה דרבנן. אך י"ל דטעמא דרז"ה כמ"ש בשעה"מ דס"ל אף באיכא הנאת הגוף מלל"נ דהנאה בטל להמצוה ובמצוה דרבנן לא בטל ההנאה וזה דוקא בהנאה דאורייתא משא"כ בעירוב אם תחומין ל"ד כל עיקר ההנאה דרבנן דמדאו' א"צ עירוב ומ"ה מודה דאף במצוה דרבנן לל"נ ולפ"ז הקשית אמאי אמרו בעירובין ל"א דרבנן ס"ל מערבין לדבר רשות ומ"ה אין מערבין באיסור הנאה ונימא דרבנן דר"י סתמא ר"מ דס"ל תחומין דאורייתא והוי הנאה דאור' ושוב במצוה דרבנן ליהנות ניתנו והיא קושיא מושכלת. הנה גוף סברתך דבהנאה דרבנן גם הרז"ה מודה נכונה וכן מבואר במלוא הרועים כלל מצוה אי ליהנות ניתנו אות ד' בכיוצא בזה, אך בעיקר קושיתך שגית ברואה דר"י ס"ל תחומין דאורייתא כר"מ במשנה דעירובין ל"ה ואמאי ס"ל לר"י מערבין בבית הקברות דמצוה לל"נ במצוה דרבנן והנאה דאורייתא. וכ"כ הרא"ש בפ' מי שהוציאו אות ח' דר"י ס"ל תחומין דאורייתא. איברא דהשעה"מ הקשה מעירובין ל"ז דאמרינן שם מאן האי תנא דאפילו בדרבנן ל"ל ברירה ומקשה דלמא תנא דבי אי' והקשה דהרי תנא דבי אי' היא ר"י ור"י ס"ל תחומין דאורייתא וכתבתי בחיבורי סימן נ"ד אות ס' בישוב הקו' הגדולה ע"ש ותשבע נועם ולפמ"ש שם י"ל דר"י ס"ל תחומין ל"ד אך גם לפי דברי אין לומר דר"מ ור"י פליגי בזה כיון דתרווייהו ס"ל הרי זה חמור גמל ולא מצינו מפורש דפליגי בזה. גם גוף הדבר לומר דבתחומין הו"ל הנאת הגוף ליתא דל"ה רק גרם הנאה כמ"ש באבני מלואים סי' כ"ח:

ד וששאלת בביצה ג' דמקשה אהא דספיקא אסורה הרי הו"ל ספק דרבנן ומשני סיפא אתאן לספק טריפה ומקשה אמאי אם נתערבה באלף אסור הרי ל"ה דבר שיל"מ והקשית דלישני דמיירי בספק טריפה וספק נולדה ביו"ט. ולשיטת הצ"ץ בוודאי נולדה ביו"ט, איכא עלה ב' איסורין ולענין איסור מוקצה הו"ל דבר שיל"מ א"כ גם בספק נולדה ביו"ט כיון דלענין ספק טריפה מחמירין בספק דאורייי' גם לענין ספק מוקצה מחמירין שלא יהי' זלזול לדרבנן. ומ"ה מחמירין גם לספק מוקצה בכה"ג. לק"מ דאין הספקות תלוין זב"ז דיכול להיות שהיא טריפה ולא נולד ביו"ט ול"ש זלזול לדרבנן רק כשהספיקות תלוין זה בזה כגון בספק שלא בירך ברכת המזון דהוי ספק או שלא בירך כלל או שבירך כל הברכות. ואם מחמירין לדאורייתא ואמרינן שלא בירך ע"כ מחמירין מחמרינן לדרבנן ג"כ כמ"ש המג"א סי' קפ"ד ס"ק ו' משא"כ הכא שאין הספיקות תלוין זב"ז דיכול להיות שהוא טריפה ולא נולד ביו"ט מחמירין בדאורייתא ומקילין בדרבנן וזה ברור ודו"ק: ה

ובעמדי בזה נ"ל עצה עמוקה בסוגיא זו בהא דהקשה בגמ' בביצה מספק טריפה תבטל ברובא והקשה הש"ך סי' ק"ב דלמא מיירי שיש על התרנגולת ספק טריפה דהוי דבר שיל"מ שמא תטיל בצים או תחי' י"ב חודש והוכיח מזה דל"ה דשיל"מ רק כשהמתיר עתיד לבוא בוודאי כמ"ש הרשב"א והצ"ץ סי' ס"ט הקשה דממ"נ מותר התערובת דאם יהי' לתרנגולת היתר לא נאסר מעולם. ואם אין לה היתר בטל ברוב. ולפענ"ד י"ל נהי דברי הרשב"א אין לתרץ אבל בגמרא אשכפנא פתרי. הקודם יש לבאר הנה בלבושי שרד חידושי דינים ליו"ד אות ו' כ' בפרה שנשחטה ונמצא שהיה נקב בחצר הכבד ונסרכה בסירכה ונסתם הנקב אף שהבהמה כשירה מ"מ החלב שנחלב ג' ימים אסור. ובפנים ובתשובות נאות דשא סי' קכ"ז האריך והיוצא מדבריו דכל היכא שנטרפה וחזרה לכשרותה כגון בכולי' שהקטינה לדעת רש"ל. או ניטל צומת הגידין ואח"כ חתך הרגל לדעת ריב"א הובא ברא"ש פ' בהמה המקשה דחוזר לכשרותו החלב שנחלב בעוד שהי' טריפה טריפה ומתוך כך פסק דין הנ"ל בחצר הכבד ותמה על הפוסקים שלא כתבו דין החלב בעת שהי' טריפה ואני אומר דהחלב שנחלב בעת שהי' טריפה כשרה וחילי דידי מש"ס דחולין דף ס"ט דמבעי שם מהו לגמוע מחלבו דאבר היוצא חלב לאו כאמ"ה דמי ושרי האי נמי ל"ש או דלמא התם אית ליה תקנתא לאיסורא בשחיטה הכא ל"ל תקנתא עיי"ש והרי אבר היוצא אסור משום בשר בשדה טריפה כמ"ש הרשב"א ומ"מ אילו הי' תקנתא לאיסורא הי' החלב מותר. ולפ"ז בטריפה שיש תקנתא לאיסורא כגון ניטל צומת הגידין לדעת הריב"א החלב מותר כיון שיש תקנתא לאיסורא. אלא אפילו ניקב חצר הכבד ונסתם נהי דזה ל"ה תקונו בידי אדם ואין לדמות לאבמ"ה דבידו לשחוט מ"מ כיון דגוף איסור טריפה זה יש תקנתא לאיסורו והרי נתקן האיסור ל"ג מאמה"ח דהחלב מותר ועיין בטו"ז יו"ד סי' י"ד אות ו' בשיטת הב"ח דעיקר האיבעי' משום דטריפה היא עיי"ש. אך לדעתי אף לשיטת הטו"ז הכי היא ועיין פמ"ג שם [ע' בספרי ליו"ד ת"ר סי' ס"ג אות ח' מה שביארתי שם דבר זה]. ולפ"ז אני אומר דה"ה הביצה מעוף זה מותר כשחותך רגל דילה. וגם הולד שנתעברה בעוד שהי' טריפה דלדעת רש"ל טריפה יכולה להתעבר אך לא לילד וקודם שילדה נתכשרה הבהמה מותר הולד אף למ"ד ולד טריפה אסור. דגם מה דולד טריפה אסור בנטרפה קודם שנתעברה הוא משום יוצא מטמא וכיון שכתבתי דהחלב והביצה מותר ה"ה הולד ובזה מיושב מה שהקשה בתשובות נאות דשא סימן קכ"ז מחולין נ"ח דלוקי פלוגתא דר"א ור' יהושע בכה"ג וכבר הקשה כן בפליתי סי' מ"ד עיי"ש ולהנ"ל מיושב דהולד מותר לכ"ע (ע' בחו"ד סי' פ"א שחילק בין ולד ליוצא מטמא ומ"מ בעיקר הדבר נראה בעיני כדכתיבנא):

ו ולפ"ז לפמ"ש הרא"ש בבהמה המקשה בשם ריב"א דניטל צומת הגידין הוא לע"ע טריפה בודאי. ואם ישחוט עתה הוא טריפה ואם יחתוך כל הרגל וישחוט יכשיר. ונ"ל דאם ניטל צומת הגידין קודם יו"ט אסור ביו"ט לחתוך הרגל לשיטת הרא"ש בה' יו"ט סי' הצ"ח דאסור למרוט הנוצות הובא במג"א סי' הנ"ל ס"ק כ"ז דדוקא שחיטה מותר אבל מה שעושה קודם שחיטה ל"ה רק מכשירי אוכל נפש שאפשר לעשות מאתמול עיי"ש ושמא אף למג"א שחולק על הרא"ש אסור כאן כיון שהוא תיקון גמור דמי למפריש חלה ע' במג"א סי' ת"ק ס"ק י"ב מה שחילק בין ניקור לחלה עיי"ש א"כ כשהביצה נולדה קודם יו"ט ומסופק אם מתרנגולת כשירה או מתרנגולת זו שניטל צומת הגידין הוה דשיל"מ דאם תמות התרנגולת ביו"ט. אין תקנתא לאיסורא והוה ודאי טריפה כמ"ש הרא"ש והביצה ודאי ג"כ טריפה ואם לא תמות יחתוך אחר יו"ט הרגל ותכשיר התרנגולת והביצה ג"כ יהי' מותר כנ"ל. והי' לומר דלא בטל כיון דעתה ודאי טרפה ועד שתאכלנו באיסור טריפה ימתין עד שיהי' היתר לאיסורו וא"כ קשיא בגמ' דמקשה אספק טרפה שיתבטל דל"ה דשיל"מ ולוקמא בהכי וע"כ מוכח מש"ס דל"ה דשיל"מ כיון שאין היתר ודאי לאיסורו דשמא ימות העוף קודם שיחתוך או בשעת חתיכה כיון שלע"ע טריפה ודוק הגם כי אין כ"ז במשמעות הש"ך דאנן לא פסקינן כריב"א דמהני חתיכת הרגל וברשב"א מבואר להדיא דהיתר הוא מיב"ח מ"מ מגמ' יש להוכיח בדרך הנ"ל לשיטת הריב"א והגם דאף בזה שייך סברת הצ"ל הנ"ל דממ"נ בטל אך זה י"ל כיון דלע"ע טריפה ודאי כמ"ש הרא"ש בבהמה המקשה הו"א דצריך להמתין עד שיחתוך הרגל ויתכשר העוף והביצה בלי ביטול אף דכ"ז דרך פלפול הבאתי כל הדברים לעורר על המעיין:
והנני ידידו:

סימן נט

ב"ה:
פרעמישלא תרל"ד:
לרב אחד:
ע"ד השוחטים שרצו הראשים והרבה יחידים שיקחו סך בכל שבוע מהקהל בשכר שחיטה והם הבטיחו למלאות רצונם. ואח"כ חתמו בכתב באיסור שחיטה שחלילה להם לשחוט עבור סך קצוב לשבוע מהקהל אך כמקדם לקחת שכר שחיטה מהזובחים גם חלילה להם לשחוט על יאקסען מהקהל. ועתה נתרצו השוחטים לקחת סך קצוב מהקהל כי נתהוה ע"י כן מחלוקת. ובאם לא יתרצו השוחטים הראשים רוצים להביא שוחטים אחרים לעיר ויקופח ע"י כן פרנסתם ושואלים אם יש בידינו להתיר הכתב ואין

הכתב בידם ולא העתקה מזה. ולא נודע אם הכתב נעשה כדין ויש לחוש שנכתב כדת באלה ובשבועה בח"ח בת"כ בפ"מ ואולי מבואר שם ג"כ עד"ר בנדר שאין לו התרה והשוחטים אמרו שמבואר בכתב שבאם יאמרו ג' רבנים ממדינת גאליציען שעפ"י ד"ת הם מחויבים לציית להראשים שיקחו דבר קצוב לשבוע מידם אזי בטל הכתב. אבל אינם זוכרים אם מבואר בהכתב דוקא רבנים מחוץ לעיר ובשעת שעשו הכתב נדבר בפירוש מקודם שכל הזובחים מהעיר ומהכפרים מהסביבות יחתמו על כתב שלא יזבחו זבחיהם רק אצל השוחטים מכבר. אף אם יביאו הקהל שוחטים לעיר ואחר שחתמו הכתב השלישו הכתב ג"כ על אופן זה שכל הזובחים כנ"ל יחתמו על כתב ואח"כ לא חתמו רק מקצת מהזובחים ומקצתם לא רצו לחתום ע"כ אין בהכתב שום מועיל והנה מקצת הזובחים שחתמו על הכתב לטובת השוחטים נתנו ג"כ טראטען ביד השוחטים. והשוחטים אמרו שלא כתבו בעצמם רק חתמו תחתיו וראו הכתב אך לא קראו בפה אך מקצת מהכתב גם לא נתנו ת"כ בפועל ממש ולא קיבלו עליהם ח"ח ואלה ושבועה בפ"מ אף שמבואר בהכתב. ועתה שואלים אם צריכין שאלה על הכתב ואם מועיל היתר. תשובה:

א הנה דבר זה ברור דמהני תנאי בנדרים ושבועות ואף בנדר עד"ר ואף דהקשו דהוי תנאי בדבר שא"א לקיים ע"י שליח ותי' בבשמים ראש דמהני תנאי מדין פתח דהוי נדר ופתחו עמו וזה ל"ש בנדר עד"ר מ"מ מהני תנאי כדמוכח מנדרים ד' י"ט דאפילו בנזירות שמשון מהני תנאי אף דל"מ שאלה. ואף בשבועה בכתב מהני תנאי בע"פ. והנה באומר בלבו הי' תנאי ע' ברמב"ם פ"ב משבועות ה' י"ב והוא מחלוקת בין הר"מ והראב"ד ועיין מח"א ה"ו מנדרים באריכות אמנם באומר בפה האופנים שנעשה כתב ע"ז והאופנים לא נתקיימו לכ"ע אין חשש בהשבועה. ועיין מח"א הנ"ל דאף דלא פי' תכ"ד מהנדר רק קודם לזה אמר וגילה דעת האופן שעליו נשבע סגי ואין להאריך בפרט זה. אמנם מה שיש לעיין הוא כיון שנדבר שכל הזובחים יבואו עה"ח ולא רצו מקצת הזובחים לחתום אז בטל תיכף הכתב אי אסורין לעולם שמא יחתמו עוד. והנה באבה"ע סי' ל"ח ס' ו'. מבואר בקידושין ע"מ שיאמר אבא הן אעפ"י שאמר בתחלה איני רוצה כשחזר ואמר הן נתקיים התנאי ולכן לעולם הוה ספק עד שימות האב. ולכאורה ה"ה בנ"ד לעולם הוה ספק. אמנם לפמ"ש הטו"ז שם ס"ק י' דה"ט כשאמר אח"כ הן אף שאמר בתחלה איני רוצה מקודשת משום דדייקינן מלישנא יתירה שאמר ע"מ שיאמר הן ולא אמר ע"מ שלא ימחה או שישתוק וע"כ כונתו כל אימת שיאמר הן אף אם ימחה בתחלה תהא מקודשת ולכן לעולם הוה ספק ודבר גדול דיבר הטו"ז בזה. דבזה י"ל הרבה בסוגיא

שם ומצאתי בעצי ארזים ס"ק כ"ג שהרגיש בזה. ומעתה זה ל"ש בנדרים ובנ"ד דצריך להתנות שיחתמו שאר הזובחים ובוודאי אין כוונתו אך בשעת מעשה או אח"כ מיד ולא שיהיה הברירה בידם לעולם. והנה גם שם בקידושין דעת הכ"מ והב"י בדעת הרמב"ם דלא פסק כהתוספתא אך הכוונה דאמר הן בשעת שמועה ואם שמע ולא רצה ל"מ מה שאמר הן אח"כ. ע"כ נלפענ"ד דבנ"ד לכ"ע הדבר תלוי בשעת שמועה והדבר פשוט לחלק דבשלמא בקידושין בלא"ה אגידא בי' בקידושין וגם י"ל איתתא בכל דהו ניחא לה לכן כיון שלא קבע זמן לתנאו הכונה לעולם משא"כ בנ"ד כיון שהשוחטים יראו אולי יביאו הקהל שוחטים אחרים והיו מרוצים ליקח דבר קצוב בתחלה. אך שהזובחים לא הניחו אותם והבטיחו שאף אם יביאו הקהל שוחטים לא ישחטו רק אצלם. א"כ לזה הי' נחוץ הסכמת כל הזובחים ובודאי לא הי' דעת השוחטים שיהיה הברירה ביד הזובחים דאם אחר שנה יתרצו הזובחים אז יהי' בשבועתן ממש דהרי בנתים יביאו הקהל שוחטים וע"כ כוונתם תיכף בעת שישמעו ע"כ כשהזובחים לא נתרצו בשעה ששמעו פטורים הם משבועתם ועכ"פ מועיל בזה שאלה. והנה מלשון הש"ע סי' רל"ו בשנים שנשבעו לישא זא"ז מי שעכב והעביר המועד אסור לינשא לאחר והלה מותר אין הכרע לנ"ד דשם עשו זמן מוגבל משא"כ בנ"ד ועיין בטו"ז שם:

ב והנה אף דלא אזלינן בתר אומדנא בנודר לחבירו כמבואר בסי' רי"ח מ"מ מבואר ברמ"א סי' א' דאומדנא דמוכח אזלינן וכאן ודאי לא הי' כוונת השוחטים שיתלו לעולם בדעת הזובחים שלא חתמו. והרי גם עתה לא חתמו והקהל רוצים להביא שוחטים. ודאי אדעתא דהכי לא התקשרו ונשבעו רק כשיחתמו תיכף כשישמעו. ועוד נ"ל ראיה ממ"ש המ"ל פ"ח דנדרים דלא כמהראנ"ח בקונם שאני נושא לפלונית שאבי' רע ועשה תשובה דבטל הנדר אף שחזר לסורו אינו חוזר האיסור למקומו ולהמ"ל ה"ה בנ"ד כיון שאמרו השוחטים להזובחים שיחתמו ולא רצו לחתום כבר נתבטל הנדר מיהו לשיטת הראנ"ח צ"ע בזה:

ג עוד יש טעם להתיר כיון שמבואר בהכתב שבאם יאמרו ג' רבנים שעפ"י ד"ת יכול הקהל לכוף אותם שיקחו דבר קצוב מהקהל אין בהכתב ממש י"ל שעפ"י הדין יכול הקהל לכוף אותם. הן מטעם שיכולין אנשי העיר להסיע על קצתן ולקצוב שכר פועלים כמבואר בש"ס דב"ב ובחו"מ סי' רל"א. ולדעת הרבה פוסקים אף במידי דאיכא רוחא להאי ופסידא להאי כמבואר בחו"מ סי' ד' ובתשו' מהר"ם אלשקר. אמנם בנ"ד לכ"ע יכולים לכוף להשוחטים. דהנה זה מנהג גרוע מה שהשוחטים לוקחים שכרן הזובח מהכשירות יותר מטריפות והנהיגו לקחת א' ר"כ מכשירה וארבעים צ"ל מטריפה ע"כ

הוא מנהג גרוע וא"ז הת"ש כתב דבמקום שאין הטבח מורה שום הוראה בשחיטה ובדיקה מותר לקבל יותר מכשירות. וז"א בעיירות גדולות שהשוחטים יורו בעצמם הוראה על הריאה. אך לפרקים יבואו להרב לפי שהמקולין מרחוק העיר וגם השחיטה מרובה למאוד ואם ישאלו על כל דבר שצריך הוראה לא יהיה להם עת וזמן לשחוט. ולכן המנהג גרוע מאוד. ואך יש ללמוד זכות לפמ"ש ז' הת"ש דבמקומות שעכו"ם הרבה ושוחטים עד שיש די לצורך ישראל אינו נוגע בדבר ומותר ליטול יותר מכשירות אך זה לא בכל עידן ועדנים. ועיין בס' תורת זבח אחר שלמד זכות על דבר זה מסיים ג"כ שהחיוב על הרב לבטל מנהג גרוע זה. ע"כ במקום שרוב הקהל רוצים לבטל מנהג זה שלא יהי' השו"ב נוגע בדבר ורוצים להביא שוחטים אחרים מחמת זה ובא הדבר לידי מחלוקת הדבר ברור שהראשים יכולים לכוף אותם ובשגם שהקהל אמרו שמה שיצא עפ"י ד"ת בדבר קצוב שכירתן ישלמו ע"כ על גוף הדבר אם יכופו אותם ליקח דבר קצוב יכולים לכוף עפ"י ד"ת מטעם הנ"ל ואין לומר שהזובחים יקצבו להשוחטים שיהי' בשוה כשירות וטריפות ולא יהיו נוגעים דאולי לא יניחו אותם השרים להוסיף על שכר הטריפות. ועוד כ"ז שלא עשו כן הזובחים הקהל יכולין לכוף אותם לבטל מנהג גרוע מה שיתוקן אם יקחו דבר קצוב ולא יהיו נוגעים. אמנם לפי שבהכתב מבואר שיצא זאת עפ"י ד"ת מג' רבנים ואולי מוזכר שם מחוץ לעיר לכן נחוץ שידונו בזה רבנים מעיר אחרת:

ד והנה אם יכולין השוחטים לישאל על נדרם או על הח"ח המוזכר בהכתב הנה י"ל אולי מבואר בהכתב עד"ר. אך י"ל לפמ"ש בבאה"ט סי' רכ"ח ס"ק מ"ה כדי שלא ישתלשלו קטטות ומריבות דבר מצוה איכא ועיי"ש בשם כנה"ג ה"ה בנ"ד מיהו בזה י"ל דאם יתירו שבועתן יהי' ג"כ קטטות ומריבות מצד השני. ועוד הדבר מבואר בתשו' מהרי"ק שורש נ"ב ענף ב' להיפך דאין להתיר נדר עד"ר בשביל קטטות ומריבות אם לא במצוה גדולה ומפורסמת ואין לפני כעת ס' כנה"ג לעיין אם הביא דברי מהרי"ק מיהו בכאן הדבר פשוט דהוי דבר מצוה דאם לא יתירו להם יביאו שוחטים אחרים ויקופח פרנסתם ע"כ ודאי דהוה דבר מצוה דזה מבואר ברמ"א סי' רכ"ח ס' פ"א דעסק פרנסה הוה דבר מצוה. ועוד לפמש"ל דזה הוה מנהג גרוע מה שהשוחטים לוקחים מכשירות יותר והמה נוגעים בהוראה ע"כ לבטל מנהג זה הוה דבר מצוה:

ה אמנם מה שיש לעיין כיון שהזובחים אינם מרוצין בזה והכתב נעשה נגד הזובחים הוה זאת לטובת חבירו בשביל טובה שעשה לו דהרי הזובחים נתנו טראטען להשוחטים שישחטו אצלם ועשו להם טובה ובזה אין להתיר רק ברצון חבירו. הנה לפמ"ש הגאון מהרש"ק ז"ל, בס' נדרי זריזין סי' רכ"ח בהשמטות בתשו' לק"ק לאקאטש דחרם יכולין

להתיר אף לטובת חבירו והסברא נחמדה מאוד דעיקר הסברא דלטובת חבירו אין מתירין כ' שם דכיון דהדבר נוגע לחבירו יכול חבירו לומר איני מאמין לו פתח וחרטה דשמא אדעתא דהכי נשבע (ובזה כבר קדמו הנוב"י בטעם דתרומה ל"מ שאלה). ולפ"ז בחרם דמתירין בלא פתח חרטה גם לטובת חבירו מתירינולפ"ז בנ"ד דאין לחוש לשבועה ונדר דל"מ בכתב בפרט שלא כתבו השוחטים רק חתמו ורק לח"ח יש לחוש דמבואר בנוב"י דחרם מהני. ע"כ בח"ח מתירין גם לטובת חבירו. לדעת הגאון מהרש"ק ז"ל. אמנם לפי שבריב"ש מבואר בהיפך וכן ברמ"א סי' רכ"ח ס"כ באיש ואשה שקבלו חרם וכו' אין מתירין בלא דעת חבירו אנן אשנוייא דחיקא לא סמכינן. ובגוף הסברא שכ' דאין מאמינין לו על הפתח, ג"כ יש להתווכח כיון דהוא מוחזק אדם נאמן עו עצמו באיסורין. (וא"ד לתרומה ביד כהן שכ' בנוב"י דשם הוי הכהן מוחזק):

ו ואמנם מלבד זה י"ל הנה לפוסקים דחולקים על הש"ך ס"ק י"ג וס"ל דזה דוקא כשהוא לתועלת חבירו. אבל אם אין לחבירו תועלת אף שעשה לו טובה מתירין בלא הסכמתו. ובתשו' אחרת כ' דבזה מיושב קו' תשו' מהרי"ק סי' נ"ב בהא שהשביע משה לישראל אמר שלא על דעתכם אני משביע שלא יהיה לכם הפרה. והרי בפני הקב"ה נשבעו ומלא כל הארץ כבודו וחשוב בפניו וכמה טובות נעשה עמהם בשביל השבועה עיי"ש. ואמנם לפוסקים דבעי דוקא לתועלת חבירו לק"מ דאם יצדק אדם מה יתן לו ול"ק קו' מהרי"ק ע"כ בנ"ד דבאמת אין להם תועלת דמה שיראים שהקהל יוסיפו על השחיטה. גם כשמשלמים לשוחטים הקהל יוכלו להוסיף ואם אין יכולת בידם גם אח"כ אין יכולת בידם. ולכן ל"ה להם תועלת אמנם להש"ך ל"ב תועלת וגם אולי הוא באמת לתועלת הזובחים. אמנם למ"ש בנוב"י תנינא או"ח סי' קי"ז דדוקא אם יש היזק לחבירו אין מתירין אלא בפניו ובהסכמתו משא"כ באין להם היזק. וההיתר לדבר מצוה אף לדעת הש"ך מתירין שלא בהסכמתו ה"ה בנ"ד אף להש"ך מתירין א"כ י"ל לפמ"ש הרמ"א דלצורך מצוה מתירין אף בלא דעת חבירו כאן לצורך מצוה הוא לבטל מנהג גרוע והנה בש"ך מישב קו' הריב"ש ע"ז בהא דהי' צריך משה להתיר נדרו בפני יתרו והרי אין לך מצוה גדולה מזו להציל ישראל. ותי' בש"ך דכל שאפשר לקיים ע"י אחרים ל"מ וכאן במשה הרבה ריוח והצלה למקום והי' יכול ליגאל לישראל מבלי שיצטרך משה לשוב למצרים והקשו עליו ממדרש רבה שאמר הקב"ה למשה אם אין אתה גואלם אחר גואלם. ולדעתי לק"מ דהרי משה רבינו הי' עניו מכל אדם והרי הוא אמר שלח נא ביד תשלח ואיך יתיר נדר מטעם דא"א לעשות ע"י אחר ולכן הי' צריך להתיר בפני יתרו. ועכ"פ לדיעה זו בדבר מצוה מתירין אף שלא מדעתו וכאן נמי יש דבר מצוה לצורך פרנסה

כנ"ל ולמ"ש בנוב"י הנ"ל לכ"ע מתירין באין היזק לחבירו ויש דבר מצוה ובכאן ודאי אין היזק להזובחים דאם יעלו על הקהל מעות השחיטה יקחו הם עבור הבשר יותר ומי ימחה בידם. אמנם בזה יש עוד לדון אולי מ"מ יהיה להם היזק:

ו ועוד יש לדון להתיר עפ"י דברי בעל ח"ס יו"ד סי' רכ"ז שכ' ג"כ דחתימה לחוד ל"מ רק אם הוא כת"י. אך שם צידד להחמיר היכא שמסר ליד מי שהטיב לו וראיה מגט דמהני מסירה. ועיי"ש שהוכיח כן מדברי הרשד"ם וכ"כ בתשו' הרי"ם סי' י"ג באריכות ובנ"ד כאן שלא מסרו הכתב ליד הזובחים רק השלישו הכתב ל"ה כשבועה אף לדברי הח"ס. והן אמת דבתשו' אחרת חלקתי על הח"ס דאין זה ענין לגט דכתיב ונתן בידה ומה מועיל המסירה להיות כשבועה. ואך בנ"ד אף להח"ס שרי ודוק. ומה שקראו השוחטים מקצת הכתב אין כאן בית מיחוש כיון שלא הי' כונתם לשבועה וכ"כ בתשו' הרי"ם ובכמה אחרונים וכן מה שנכתב בהכתב שנתנו ת"כ בפ"מ ל"מ כיון שנותנין אמתלא ואומרים שלא נתנו בפ"מ נאמנים כמבואר סי' רל"ב ועיין עוד בתשו' דברי ריבות סי' קמ"ה בא' שנשבע וסבר שגם האחרים ישבעו והם לא רצו לישבע גם הראשון נקי משבועתו ולא חשש שמא ישבעו עוד ומזה קצת ראיה להיתר הראשון שכתבתי ושם בתשו' האריך קצת בענין אמתלא. וגם כ' דלהשקיט מחלוקת הוה דבר מצוה. והנה בנ"ד יש מקום עוד לומר דשבועת השוחטים הוי קצת כעין נשבע שלא יכנוס בתקנת הקהל דהוי כנשבע לבטל את המצוה כיון שרוב ציבור מסכימין וכעין זה כ' בתשו' הנ"ל, אבל בזה יש לעיין עוד ועכ"פ הדבר ברור לפענ"ד דיכולין השוחטים לישאל:

ח והנה לפי שעיקר ההיתר נבנה על יסוד המדובר שהי' בראשונה שיחתמו כל הזובחים על הכתב. והנה מקצת הזובחים מכחישים זאת ויאמרו שלא הי' מדובר קודם הכתב אך אחר שנכתב הכתב נשלש על אופן זה על כן יש ספק אם נאמנים השוחטים. והנה בסי' רל"ב ברמ"א ס' י"ב מבואר דקודם שעבר נאמן לומר ששבועתו הי' על תנאי כך וכך. אמנם לפי המבואר בב"י סי' רל"ב בשם תשו' רשב"ץ דכמו שנאמן לומר אדעתא דהכי לא נדר והחכם מיפר לו ואעפ"י שנדר סתם ה"ה כשאומר באונס ובתנאי אסרתי אשה זו נאמן. ולפ"ז י"ל דזה דוקא בנדר שיכול לישאל עליו אבל בנשבע לחבירו בשביל טובה שעשה לו אינו נאמן לומר שנשבע על תנאי שהרי אינו יכול לישאל עליו. והנה בש"ך סי' רל"ב ס"ק כ"ה מבואר ג"כ דבנשבע לחבירו אינו נאמן לומר ששבועתו הי' באונס מ"מ מבואר בדבריו שם דל"ד למ"ש ר"י בן הרא"ש דאם אמר קיימתי השבועה שנשבעתי לך נאמן דשאני התם שכן דרך לקיים השבועה אבל הכא אונס לא שכיח ועוד דכ"א יאמר אונס הייתי אבל קיימתי אין אדם חצוף לשקר וכו'. ונ"ל דזה דוקא בטוען אונס הייתי

אבל בטוען שתנאי הי' ל"ש ב' תירוצי הש"ך. דמ"ש אונס ל"ש אבל תנאי הוא שכיח. גם מ"ש דטוען קיימתי נאמן הואיל והלה מכחישו שייך ג"כ בתנאי דהב' מכחישו. ועוד לפי דמסיק הש"ך דהיכא דיש רגלים לדבר נאמן לומר אונס אף בנשבע לחבירו ה"ה בנ"ד יש רגלים לדבר דהרי גם הצד השני מודה דהכתב הושלש על תנאי. א"כ בודאי גם מתחלה נעשה על תנאי דאין לך אומדנא גדול מזה דבודאי לא נשבעו רק אדעת שיחתמו כל הזובחים דהרי זובחים אחרים יקפחו פרנסתם וישחטו אצל שו"ב אחר. על כן אף לדעת הש"ך נאמנים. ומ"ש הרשב"ץ באונס ובתנאי אגב אונס נקט תנאי. אבל בתנאי י"ל דס"ל דנאמן אף באינו יכול לישאל וכש"כ היכא דיש רגלים לדבר. ועוד נ"ל אף אם נאמר דגם בתנאי א"נ כשנדר או נשבע לחבירו מ"מ כיון דבאמת הכתב בעצמו לא כתבו השוחטים ומה שקראו לא הי' אדעת שישבעו בזה. ורק כיון שחתמו שנשבעו בפועל ממש (הגם שאין ידוע זאת רק שיש לחוש לזה) הוי כהודאה ושייך לומר שויא אנפשיה חתיכה דאיסורא כמ"ש בת"ה סי' שכ"ו וע' תשו' הרי"מ מווארשא הנדפס מחדש סי' י"ד לדחות דברי הנוב"י ולזה מועיל אמתלה א"כ התנאי ל"ג מאמתלה. ונאמנים שלא נשבעו רק אדעתא דתנאי:

ט עוד נ"ל בפשיטות דכיון דבדיעבד מהני התרה אף לטובת חבירו כמבואר במחבר סי' רכ"ח ס' כ' ודיעה שני' דבדיעבד ל"מ מובא בשם י"א והלכה כדיעה א' ואין הספק רק לענין להתיר לכתחלה ולזה נאמנים השוחטים שהי' תנאי דכיון דאין המכחישים לפנינו מה לנו לחוש להכחשה. ועוד השוחטים נאמנים דלא מקרי נוגעים כיון שבדיעבד מותר וע' בר"ן בכתובות פ' הכותב שכ' דכיון שאלו קדם ובא בע"ח לב"ד והגבהו ראשון מה שגבה גבה מן הדין אינו מגבין לבע"ח משום טעמא דיותר ממה שהאיש רוצה לישא ולאחר גבייתו זכה מן הדין וע' בתשו' טוב טעם קמא להגאון מהרש"ק סי' כ' שהתיר, ג"כ מה"ט להשו"ב ר' ישראל ליב ולא הי' אחד שמפקפק בהיתרו בפרט בנ"ד דלא נודע אם נכתב בכתב בח"ח ואם לא מוזכר בח"ח הנוב"י מקיל בשבועה בכתב בחתימה לבד מכל הני טעמא. נ"ל להתיר להשוחטים שישאלו לג' שאינם מבני העיר ויתירו להם מ"מ למעשה לא יסמכו ע"ז רק ליתר שאת יביאו רבנים מחוץ לעיר והם יראו הכתב ויתירו להם כדת:

סימן ס

ב"ה:

פרעמישלא תרל"ח לפ"ק:

להרב הה"ג מ' יחיאל מאיר הלוי נ"י אבד"ק מילניצא:

ע"ד אשר ישחוט בק' שו"ב, ולא יקח פרס הקצוב לכת"ה. ומקפח פרנסתו, ושוחט השני אשר חתם באיסור שחיטה שלא ישחוט מבלי קחת הפרס הקצוב לכת"ה, יבדוק דבר הצריך בדיקה ומקפח פרנסתו ע"י כן:

תשובה הדבר ברור שאסור לאכול משחיטה זו. הן מפאת שהשו"ב הוא מזיק ורודף ומקפח פרנסת הרב והרי מבריח מכס המלך הוא גזלן ועובר על לא תגזול כמבואר בסי' שס"ט. כש"כ מנת הרב שהוקצב לו עפ"י ד"ת ואם השוחט מורגל בכך ועבר ע"ז כמה פעמים והוא מומר לדבר אחד צריך בדיקת סכין להרמב"ם ואם השו"ב השני יסייע בידו, להבריח מנת הרב, גם הוא עובר ואם הוא חולק עם הגזלן ג"כ הוא פסול כמבואר בתומים ובנתיבות סי' ל"ד וגם הוא צריך בדיקת סכין ואסור לאכול משחיטתו. והשו"ב שכתב באיסור שחיטה שלא ישחוט ועתה יבדוק בלי פרס הרב אם כי הוא לא ישחוט יש לדון אם אינו עובר על השבועה כי הכתב אינו לפני' כידוע דבשבועה הולכים אחר כוונת הענין ולא אחר הלשון כמבואר בסי' רי"ח וכש"כ בנודר או נשבע לחבירו או הולכים בתר אומדנא דאף שאמר שלא ישחוט אין הולכין אחר הלשון רק אחר הכוונה דלא יכשיר בשר עד שיקח פרס הרב למען יהי' פרס הרב נכון ובטוח ועיין בח"מ סי' ע"ג ברמ"א ס' ח' בשם מהרי"ק בנשבע לפרוע לחבירו אפי' אם עקר דירתו צריך להוליכו אחריו שכ' דאין הולכין אחר הלשון בנשבע לחבירו. ובש"ך חולק עליו ומסיי' בצ"ע וע' בח"מ ס"ס ס"א ע"כ יש לצדד אף בנ"ד וספק איסורא לחומרא ולכן ימחול לזרז השוחטים שלא ישחטו ויבדקו בלי שיקחו פרס הקצוב לו כי שחיטתם אסורה ואם יוסיפו לעשות בשאט נפש יאסרו עולמית. וגם אנשי דק' היראים יזהרו שלא להתגאל בפתבו מאכלות אסורות לאכול משחיטה כזו שעוברים על לא תגזול. ומובטחנא שיצייתו הקהל והשוחטים:

והנני ידידו:

סימן סא

ב"ה:

פרעמישלא תרל"ח:

לחתני הרב הגדול מוה' נתן נ"י:

א ע"ד קושיתך בש"ס דשבועות י"א וי"ב דאמרינן שם טעמא דרבנן דפדה תפדה משום לב ב"ד מתנה שהקשית איך התנו ב"ד שלמפרע ע לא יהי' קדוש והרי פרה בעי בגדי כהונה ויעבור למפרע באיסור כלאים יפה כתבת דשריפת פרה דבעי בגדי כהונה ל"ק דלאחר שריפה לכ"ע אין מועיל פדיון ואפילו לר"ש דלאחר שחיטה ע"ג מערכתה מהני פדיון כתבו תוס' ב"ק ע"ז ד"ה פרה דגם לדידי' ל"מ פדיון לאחר הזאת דמה וכש"כ לאחר

שריפה ומשחיטה דבעי בגדי כהונה למ"ד שחיטת פרה בזר פסולה גם זה ל"ק דלרבנן ל"מ פדיון גם לאחר שחיטה בשחטה ע"ג מערכתה ור"ש דס"ל גם לאחר שחיטה ע"ג מערכתה יש לה פדיון לא ס"ל לב ב"ד מתנה רק דמהני פדיון משום קדשי בדק הבית עיי"ש בסוגיא דל"ב העמדה והערכה. והנה הא דלא קשה על גוף הפדיון בלא סברא דלב ב"ד מתנה יפה כתבת, דכיון דבשעת שחיטה הי' פרת חטאת אך אח"כ יצא מקדושה לא עבר אכלאים. כמו דאמרינן במנחות מ"ח לענין חולין בעזרה דחולין ממילא הוה ומ"ה לא הקשית רק אם לב ב"ד מתנה שלא יהי' למפרע פרת חטאת שהקשית לפירוש הר"מ ה' פרה פ"א ה' ט' שפירש נשחטה תפדה ששחט ע"ג מערכתה לשם חולין וסתמא מיירי ששחט בבגדי כהונה ולרבנן הטעם משום לב ב"ד מתנה ואזה ק' קושיתך, ויש ליישב לפמ"ש בספרי בית יצחק חא"ח סי' כ"ז, אות ג' הא דס"ל להראב"ד דכלאים במקדש הותרה לגמרי משום הואיל אי מקלעי ליה עבודה ובמדינה לוקה ונימא הואיל שיכול לצאת לשריפת פרה וכתבתי דה"ט דפרה ל"ש והואיל דלא שכיח ל"א כמ"ש תוס' פסחים מ"ו א"כ כשעוסק בפרה ורק שרוצה לפדות משום לב ב"ד מתנה ולשחוט אחרת אמרינן הואיל וא"ע על כלאים דהותרה. אמנם לדעת הרמב"ם דס"ל אף במקדש חייב כהן משום כלאים שלא בשעת עבודה ולא ס"ל כראב"ד ולא ס"ל טעמא דהואיל ואי מיקלע עבודה עדיין קשיא קושיתך. אמנם גם לרמב"ם ל"ק לפמ"ש שכתב הר"מ בספר המצות מ' ל"ג והובא בקונטרס אחרון לשאג"א סי' כ"ט דלבישת בגדים הוה מ"ע ומה"ט ל"ק איך כהן לובש כלאים משום עבודה הא ל"ה בעידנא דה"ט דהלבישה גופה הוי מצות עשה. וע"כ צ"ל דזה דוקא כשלובש לצורך עבודה הוי מ"ע ומ"ה ס"ל לר"מ דלובש שלא בשעת עבודה לוקה דלא קיים מ"ע כיון שלבש שלא לצורך עבודה א"כ כשלבש לצורך פרה. ואח"כ נפסלה. או שחט בטעות לשם חולין ופודה מטעם לב ב"ד מ"מ הלבישה הי' לצורך וקיום מ"ע ועשה דוחה לל"ת. ואף שאח"כ נתגלה שהי' שלא לצורך מ"מ הוי דבר שאין מתכוין כיון דמעיקרא נתכוין לעבודה. וכעין זה כ' בק"א לשאג"א בישוב קו' השאג"א איך מביא חטאת העוף מספק והרי עובר באיסור לאו דכלאים. ותירץ דהוי דבר שאין מתכוין הואיל והוא מכוין לעבודה והוה כמו מוכרי כסות מוכרין כדרכן. ושוב דחה זאת דזה דוקא בהעלאה ולא בלבישה. ועוד דבריו צ"ע דא"כ אמאי אמרינן בעירוכין כהנים איצטריך ליה הואיל ואשתרי כלאים לגבייהו והרי הוה דשא"מ ובכל איסורין מותר אבל לפמ"ש דבאמת עברו כהנים בלאו רק שעשה דוחה לל"ת וכשלבש לצורך עבודה העשה דוחה לל"ת ומ"ה אם אירע פסול בפרה ולב ב"ד התנה שלא יהי' קודש אבל מ"מ הוא מתכוין לעשה והו"ל אח"כ דבר שא"מ ול"ה פס"ר כיון דבשעת עבודה

ספק הי' שמא לא יארע פסול ולכן אין עובר למפרע בלבישת כלאים. ואמנם קושיתך על הרמב"ם בלא"ה ל"ק דכיון דשחט לשם חולין ופסולה הפרה בלא"ה. עבר בלאו דכלאים ועדיף יותר שיפקע למפרע הקדושה ואקצר: ב ובשאג"א הקשה לר"ל דס"ל בנזיר כ"ט כדי לחנכו במצות איך עובר הכהן על לאו דכלאים בשביל עבודה דרבנן דאין עוקר דבר מן התורה בקום ועשה כן כוונת קושיתו ויש ליישב דמיירי שלבש לצורך עבודה אחרת. והמ"ל פ"ג מביאת מקדש כ' דהא דכתבו התוס' דהיכא דתחילת עשייתו במעשה מה שאינו פושט אח"כ הוי קום ועשה היינו דוקא כשתחילת עשייתו הי' באיסור ואף אם הי' בשוגג מ"מ עשה איסור משא"כ כשתחלת עשיה היה בהיתר וכן כ' במשנת חכמים בסי' א' בכמה הוכחות עיי"ש. א"כ היכא שלבש לצורך עבודה אחרת דתחילת עשי' בהיתר מה שאינו פושט ל"ה קום ועשה וחכמים עוקרין בשוא"ת ובזה מיושב בתמורה ח"י דדריש מקרא דחטאת המתות עובר בעשה אם הקריב ות"ל דעובר בלאו דכלאים. וכן מה שהקשה הגאון מהאל- בערשטאם בהא דכהנים שפגלו במקדש מזידין חייבין ולר"ל דחייבי מלקות אף בלא התרה פטור מממון חייב במפגל משום כלאים ופטור מלשלם להנ"ל י"ל דמיירי שלבש בתחלה לצורך עבודה כשרה ומקרי אח"כ לאו בלי מעשה והרבה יש לדבר בפרט זה. ומ"מ להלכה משמע דשריפת הפרה נעשית בבגדי לבן ולא בכלאים כמבואר במשנה ועיין במ"ל ומ"ש בספרי חא"ח סי' כ"ז:

ג ובענין מה שכתבתי לעיל יש לפרש הא דנקט במשנה דגיטין הכהנים שפגלו במקדש כיון דגם בשחיטה מפגלין ושחיטה כשירה בזר אמאי נקט הכהנים וע' רש"י ב"ק ה' שכתב כהן ששחט חטאת לשם שלמים אמאי נקט כהן והרי שחיטה כשרה בזר. י"ל דמשנה קמ"ל רבותא אף דמסתמא כהן שחט בבגדי כהונה חייב ואין מלקות דכלאים פטרו ומ"ה נקט במשנה הכהנים וגם י"ל במשנה קמ"ל אף למ"ד היזק שא"נ לא שמי' היזק חייב משום שלא יהא כ"א הולך ומפגל. והתוס' כתבו ריש ב"ב דף ב' דהיכא דהוא ג"כ מפסיד ל"ש שלא יהא כ"א והכהן מפסיד ג"כ לפי מה דמוקי במנחות מ"ט בחטאת לשם שלמים ומ"מ חייב ורבותא זו שייך רק בכהנים. וליישב דברי תוס' ב"ב הנ"ל למה חייב במפגל יש לומר לפמ"ש רש"י פסחים ק"כ משום שלא לשחוט שלמים לשם חטאת שעושה זאת להנאתו לאכול כל הבשר ומ"ה גזרו בי' טומאה הרי דחיישינן שיפגל להנאתו ויטעה בדין ומ"ה לא חלקו בין פיגול לפיגול וחייב בכל פיגול אף היכא שהוא מפסיד ג"כ כנ"ל ודו"ק. ובמ"א הארכתי (וע' מ"ש בספרי ליו"ד ח"א סי' י"ג אות ד' בענין זה). ודע דמפרש"י פסחים ק"כ שהבאתי דגזרו טומאה משום שלא לשחוט שלמים לשם חטאת משמע דגזרו טומאה אף בקדשים כשרים לאכילה כגון ששחט שלמים לשם

חטאת וזה לא יתכן דאיך יאכלו הבשר והידים יטמאו על כן פשוט דלא גזרו רק בקדשים פסולים שיטמאו וממילא הכהנים יזהרו ולא יחשבו מחשבה אף בשלמים לשם חטאת וזה דלא כמ"ש ד"ז בח"ס חח"מ סי' ר"ד ודוק:

ד וששאלת בהא דאמרינן בברכות מ"ג מנין שמברכין על הריח שנאמר כל הנשמה וכו' והרי טעם הברכה שלא ימעול כדאמרינן ברכות ל"ה וקול ומראה וריח אין בו משום מעילה וכ' הצל"ח דמשום ה"ט גופה קמ"ל דאפ"ה מברכין עיי"ש והקשית דנהי דקול ומראה וריח אין בו משום מעילה אבל איסורא אית בי' גם דברי הצל"ח תמוהין מאוד דהרי מסקינן בפסחים כ"ו דריח יש בו משום מעילה ורק לאחר שתעלה תמרותו אין בו מעילה משום דנעשה מצותו ואיך נעלם מהגאון הנ"ל אשר עיניו כיונים על אפיקי הש"ס דברי הש"ס והבאת דברי הרדב"ז ח"א סי' רצ"ז שהקשה כן ובאמת דבריו תמוהין מדברי הש"ס פסחים הנ"ל ולישב דברי הצל"ח שלא יהיו תמוהין כל כך נראה דהתוס' כתבו בע"ז י"ב בהא דמעוטרות דורד והדס אסור דקמתהני מריחא מ"ש מבת תיהא ותי' דשאני בורד והדס דעיקרייהו לריחא והוה כמו קטורת והיכא דל"ה עיקרו לריחא הוה שלא כדרך הנאתן ובע"ז לוקין שלא כדרך הנאתן. ולפ"ז צ"ע לפמ"ש תוס' פסחים כ"ו דמעילה ילפינן חטא חטא מתרומה ודוקא כדרך הנאתן א"כ היכא דל"ה עיקרו לריחא אין מועלין. ומה מקשה אהא דריח אין בו מעילה מקטורת שמועלין שם הוה עיקרו לריחא מש"ה מועלין והא דאמר ריב"ל משום בר קפרא דריח אין בו משום מעילה מיירי היכא דאין עיקרו לריח דהוי שלא כדרך הנאתן וצ"ל דמשמע לגמ' דס"ל לריב"ל בשום ריח אין בו מעילה ומ"ה מקשה מקטורת. ולפ"ז יצא לנו לדברי התוס' דריח בדבר שאין עקרו לריח אין מועלין. ולפ"ז שפיר קאמר הצל"ח בהא דקמ"ל מנין שמברכין על הריח ומיירי בדבר שאין עקרו לריח כיון שמברך נותן ריח טוב בפירות שאין עיקרו לריח וזה ישוב נכון. ולפ"ז אולי גם לשון הרדב"ז יש לישב דמ"ש קול ומראה וריח אין בו משום מעילה מיירי בדבר שאין עיקרו לריח ודוק. ולפמ"ש התוס' בסנהדרין כ' דאפי' במעילה חייב שלא כדרך אכילתן ע' תוס' ומהרש"א שכ' דרכב הוי שלא כדרך הנאתן וכן הניח חלב מוקדשין ע"ג מכתו. ודאי מועלין בכל ריח לפמ"ש תוס' ע"ז י"ב וע' עוד פסחים ע"ו דס"ל לרב ריחא מלתא ולפ"ז כשיטתי' אזיל ומ"ה קאמר מנין שמברכין על הריח וצ"ע קצת דא"כ למ"ל קרא ולשיטת הרי"ף שם דטעמא דרב משום מין במינו במשהו ולעולם לא חמיר לדידי' ריחא אתי שפיר. וע' מ"ש בספרי חא"ח סי' ע"ג בסוגיא דריחא וע' מג"א סי' רט"ז מ"ש דאין מברכין על קול ערב י"ל דטעם משום שאין בו מעילה ודוקא בריח לפי שמועלין למסקנא דפסחים:

ה וקצת יש לפרש בגמ' בדרך דרוש וצחות בהא דאמר רב זוטרא בר טובי' אח"כ עתידין בחורי ישראל שלא טעמו טעם חטא שיתנו ריח טוב. לפי שהקדים דריח הוה דבר שהנשמה נהנית ממנו וטעם הדבר לפי שחוש הריח לא נפגם באכילת עץ הדעת כמ"ש ספרי יראים. ולכן הנשמה נהנית ממנו וסמך אח"כ עתידי בחורי ישראל שלא טעמו טעם חטא ולא נתגאלו מזוהמת החטא אך חטא אדם הראשון עליהם שיתנו ריח טוב כלבנון לפי שהריח על כנו עומד ולא נפגם בחטא אשר הוריד המין האנושי והשליך משמים ארץ צבי תפארתו. מיהו יש לפרש בפשיטות אחרי שהקדים שהריח הוא דבר יקר שהנשמה נהנית אמר שעתידין בחורי ישראל לכהן פאר ולזכות לאוצר הריח:

וששאלת בדברי הרא"ש פ' כיצד מברכין סי' י"ט שהקשה אהא דפת צנומה מברכין עליה המוציא היכא מיירי אי ליכא אלא פת צנומה פשיטא דצריך לברך המוציא כדאיתא גבי חביצא והקשית דהרי הרא"ש סובר כרבינו יונה בסי' י' שם דפת צנומה בקערה אפי' לית בה תוריתא דנהמא ואפי' פחות מכזית היכא שאינו לא מבושל ולא מחובר רק שמפורר דק דק מברך המוציא ודלמא זה גופא קמ"ל ר"ח בר אשי. ובשלמא התוס' ס"ל כר"ח שפיר הקשו משא"כ הרא"ש. לא קשה דהכי התוס' הקשו אר"ח בר אשי התוס' הקשו אמאי פליג ר"ח וגם כוונת הרא"ש הכי הוא פשיטא ואמאי פליג ר"ח ול"ק קושייתך איברא די"ל הרי קשה על שיטת רבינו יונה מהא דמקשה בגמ' מלקט מכולן בסוגיא דחביצא דלמא מיירי בלא שום משקה לפי' התוס' דאחמשת מינין קאי. וכבר תמה בזה המעדני יו"ט במקומו והפ"י ופמ"ג או"ח סי' קס"ח ס"ק כ"ח בסופו וכ' המעדני יו"ט לישב דהרבינו יונה כ' כן אליבא דרב ששת דהלכה כמותו אבל לר"י אין מברך המוציא. א"כ דלמא ר"ח בר אשי א"ר סובר כרב ששת ור"ח סובר כרב יוסף מיהא י"ל דלא ניחא להרא"ש לומר דרב קמ"ל דמברך המוציא באין בו כזית ולא תוריתא דנהמא דהרי למעדני יו"ט רב יוסף לא ס"ל כן ורחוק שיחלוק על רב כמ"ש רש"י ביצה ט' ש"ש להקשות מרב על אמורא ומ"מ בעיקר דברי המעדני יו"ט יש לדבר וע' פ' שמיישב באמת דברי הרי"ף דר"ח בר אשי קמ"ל שמברך המוציא אפי' באין בו כזית ולא תוריתא דנהמא ואין להאריך בפרט זה:

חותנך אוהבך:

סימן סב

ב"ה:

פדעמישלא תרל"ט.. לחתני הרב הה"ג הנ"ל:

א הערת על הקושיא בש"ס דמכות כ"ב ביש חורש תלם אחד דחשיב כהן ונזיר אבית הטומאה בב' מלקיות והרי נזיר שטמא עצמו חייב מלקות משום בל יחל ובל תאחר ומשום נזיר גופי' לוקה ג' והיא קושית שעה"מ פי"ד ממאכלות אסורות וטורי אבן ר"ה ה' וכתבת לפמ"ש בספרי בית יצחק א"ח סי' נ"ה במ"ש השאג"א להקשות איך חל איסור נזיר אכהן למ"ד אאחע"א וצ"ל שקיבל עליו נזירות בעת דמייתי ב' שערות והו"ל איסור ב"א וע"ז הקשיתי לפמ"ש תוס' רי"ד בטעמא דבאיסור ב"א חייב שתים ול"א כ"ש בזא"ז אף בב"א אינו משום דהי מינייהו מפקת ולפמ"ש בתמורה כ"ה דדברי הרב ודברי התלמיד דברי הרב קודמין ל"ש תי' תוס' רי"ד בכהן ונזיר דהוא כהן בידי שמים וכתבת ליישב לשיטת מהרי"ט דאיסורי נזיר הוא לא משום דהוא אסר על נפשו. אך מה שהתורה אסרה על גוף קדוש שנעשה ול"ה דברי התלמיד אך דברי הרב ובזה תירצת קו' השעה"מ דלאו בל יחל הוא משום שעובר על דבריו וזה דברי התלמיד ושייך לומר דברי הרב ודברי התלמיד דברי הרב קודמין ול"ה איסור ב"א דל"ש הי מינייהו מפקת אלו תוכן דבריך והוא דבר חכמה אולם אין דעתי נוחה לומר דלשיטת מהרי"ט הוי נזיר דברי הרב כיון דמ"מ הוא קיבל על עצמו הקדושה ולא עדיף מקדושת עולה דהתורה אסרה לאכול מבשרה ומ"מ לעומת קדושת בכור לא מקרי דברי הרב וה"ה נזירות לעומת קדושת כהן וע' נזיר מ"ז בכהן ונזיר שיטמא נזיר שאין קדושתו קדושת עולם ואל יטמא כהן וכ' המאירי והראשונים שאף נזיר עולם מקרי קדושת שעה הואיל ול"ה קדושתו מעצמו לעומת כהן. והנה באבני מילואים סי' ט"ו בתשובה העלה כעין דבריך אך בדרך אחר ולפמ"ש באבני מילואים שם סי' י"ב דמוקדשין הוה איסור חפצא משא"כ נזירות נכונים דבריך לחלק בין עולה ובין נזיר דעולה הוא מתורת נדר וע' תוס' שבועות כ"ד ע"א בד"ה באיסור:

ב והנה בתשובה אחת שכתבתי בימים אלו כתבתי ליישב קו' השעה"מ הנ"ל אמאי לא חשיב ללאו דנזיר רק למלקות אחת. דהנה, דעת הרמב"ם משמע מלשון הכ"מ פ"ו מנזירות ה"ח ד"ה ומ"ש ואם נטמא שם בביה"ק שכ' וז"ל כלומר דהנכנס בביה"ק אעפ"י שהוא טמא אין הנזיר מגלח עליו עיי"ש וע' במנ"ח מצוה רס"ג באריכות. ולפ"ז דס"ל לרמב"ם דאביה"ק אין נזיר מוזהר צ"ע אהא דחייב במכות כ"ב אכהן ונזיר אבית הטומאה והארכתי בתשובה לחלק בין קבר סתום ליש בו טפח ומצאתי במרכבת המשנה ח"ג פ"ה מנזירות ה"ח דאע"פ שנזיר שטמא עצמו בטומאה שאינו מגלח אינו חייב מ"מ חייב מלקות משום בל תאחר דנזירות טהרה עוד כ' במרכבת הנ"ל פי"ב מטומאת מת ה"ו דאף שכ' הראב"ד דאין הנזיר מגלח על טומאת קבר מ"מ כהן לוקה עליו עיי"ש ונמצא

דשפיר חייב אכהן משום שטימא בביה"ק ואנזיר משום בל תאחר ולא יותר ושפיר חשוב רק לנזיר באחת ולא תקשי דהרי יכול לחשוב לנזיר שטמא עצמו בטומאה שנזיר מגלח שילקה ג' דזה ל"ק דאפושי לאוין בענין אחד לא רצה לשנות ובכ"ז הארכתי לבאר דין טומאת קבר ודין זה התמוה מאוד ואכ"מ:

ג וכעת חדשות הערני ד' הנה התוס' בברכות כ' ושבת קנ"ב וכמה מקומות הביאו מס' שמחות דכל טומאה שאין הנזיר מגלח אין כהן מוזהר ותמהו עליו מרביעית דם שאין הנזיר מגלח ומ"מ הכהן מוזהר כדאמרינן בחולין ע"ב דעל כל נפשות מת לא יבא להביא רביעית דם מב' מתים. ותמה מהרש"א דמנא משמע לתוס' דכהן מוזהר דלמא לא אמרינן פ' בהמה המקשה רק רביעית דם מטמא כמו גולל ודופק דמטמא באהל ומ"מ אין כהן מוזהר:

ודבריו תמוהים מאוד דהרי ילפינן רביעית דם מעל כל נפשות מת לא יבא דהוא אזהרה לכהן. וכבר התפלאו עליו רבים עיין ביד דוד. ואולי יש ליישב. דהנה הראב"ד ס"ל פ"ג מטומאת מת ה"ג דהא דנזיר אינו מגלח על רביעית דם דוקא במגע ומשא אבל בטומאת אהל ע"י רביעית דם נזיר מגלח דכתיב על נפש (ומה דאיתא בראב"ד נפשות ט"ס) מת לא יבא דלא כתיב ביה אלא ביאה ומ"ה אינו מגלח רק בטומאת אהל לפ"ז כהן ונזיר שוין דנזיר חייב ארביעית דם בלא יבא וכהן דחייב ארביעית דם מעל כל נפשות מת לא יבא ג"כ א"ח רק אטומאת אהל דלא כתיב אלא ביאה. והנה לפ"ז קו' התוס' בברכות ושבת וכתובות וסוכה מיושב בטוב טעם. אך יכול להיות שגם מהרש"א כיון לזה דמהא דכתיב על כל נפשות לא יבא אין ראי' דמירי בטומאת אהל שגם הנזיר מגלח רק דמשמע לי' מדנקט בכמה מקומות רביעית דם מטמא באהל משמע דמוזהר כהן אף במגע לכן כתב דהוה כמו גולל ודופק דג"כ מטמא באהל ומ"מ אין כהן מוזהר ומעל כל נפשות מת לא יבא ל"ק כלל לשיטת הראב"ד דקאי על טומאת אהל ושוב מצאתי בספר לקוטי מהרי"א שפי' כן דברי מהרש"א בשם ספר שם אהרן (וע' לעיל ס"ס מ"ד מ"ש בזה). ואם כי רחוק זה הפי' בדברי מהרש"א אבל דברי מס' שמחות מקו' התוס' מיושב שפיר וע' במ"ל פ"ז מנזיר ה"ו מביא ג"כ שיטת הראב"ד:

ד ויש להקשות על הראב"ד הנ"ל מש"ס דנזיר מ"ג דמקשה לפי מה דאמרינן שם דהיכא שהוא מחולל ועומד א"ח משום טומאה איך משכחת שחייב משום ביאה בבית נמי כיון דעייל ידו איסתאב כי עייל כולו הא טמא הוא. והנה במ"א כתבתי דהיכא דנטמא בתחלה בטומאה שאין הנזיר מגלח ואח"כ מטמא בטומאה שהנזיר מגלח הוא מוסיף טומאה וחייב ול"ש לפטרו משום מחולל ועומד דמעיקרא לא הי' חייב אביאת מקדש

ועתה חייב וזה פשוט א"כ לישני דיש בבית רביעית דם ומכי עייל ידו ל"ה רק כנגיעה כמ"ש התוס' שם ל"ה רק טומאה שאין הנזיר מגלח ומכי עייל גופא חייב משום לא יבא דהו"ל טומאה שהנזיר מגלח ודא קושיא נחמדה:

ה עוד יש לפלפל לשיטת הראב"ד מש"ס דחולין קנ"ה דיש שם פלוגתא אי נוגע ומאהיל הוא חד שמא דביתא כמאן דמליא והו"ל מאהיל כנוגע עיי"ש דפליג ר' יוסי ור"ש ולראב"ד הרי חמיר אהל מנוגע דנוגע אינו מגלח. אולם לפמ"ש גם הראב"ד מודה דאינו מגלח באהל בביאה במקצת למ"ד לא שמה ביאה רק בביאת כולו לאהל של רביעית דם חייב משום לא יבא ובאמת לא חמיר טומאת אהל ממגע רק דבא לבית חייב כנ"ל ובמשנה נזיר נ"ד איתא אבל הסככות והפרעות וכו' ורביעית דם ואהל ורבע עצמות וכתבו התוס' בפירושו אעפ"י שמטמאין באהל אין הנזיר מגלח עיי"ש. ואמנם לראב"ד דס"ל באהל הנזיר מגלח ופירש הכי ורביעית דם (במגע ומשא) ואהל ורבע עצמות היינו דרבע עצמות דוקא באהל אין הנזיר מגלח אבל על מגעו ועל משאו הנזיר מגלח כדאמרינן דף כ"ג ע"ב להדיא. אבל זה דוחק דיהי' רביעית דם ורבע עצמות מחולקין מהיפך להיפך דרבע עצמות דוקא באהל אין הנזיר מגלח ורביעית דם דוקא במגע ומשא. אמנם למה שכתבתי לעיל דגם להראב"ד דוקא בביאת כולו חייב משום לא יבוא ומגלח. אבל בהכניס ידו לאהל של רביעית דם א"ח משום ביאה ואין מגלח מיירי רביעית דם ג"כ באהל אך בביאת מקצתו ודו"ק:

ו ועוד יש לומר בזה לראב"ד במה שאמרו בגמ' דף נ"ג ע"ב לאפוקי מר"ע דאמר רביעית דם הבא מב' מתים מטמא באהל ולא נודע פי' הגמ' דהרי במשנה זו לא נקט רק דאין הנזיר מגלח וזה גם לר"ע דמטמא באהל ואיך מוכח לאפוקי מר"ע ומה"ט מחקו התוס' לגי' זו ולא גרסו רק לאפוקי מר"ע והיינו ר"ע דהי' רוצה לומר דהנזיר מגלח. וע' אורח מישור מה שרצה לפרש גי' רש"י ולהראב"ד יפורש הכי הנה לר"ע דס"ל רביעית דם הבא מב' מתים מטמא באהל ולראב"ד בביאה לאהל נזיר מגלח. גם ברביעית דם הבא מב' מתים הנזיר מגלח ואף דר"ע יליף ב' מתים מדכתיב נפשות ובנזיר לא כתיב רק נפש מ"מ כיון דבכ"ג כתיב נפשות וחייב אף מב' מתים כדאיתא דף מ"ט ע"ב יליף נזיר מכ"ג מגז"ש כדאיתא בנזיר מ"ח ובתוס' נזיר מ"ב ע"ב ד"ה איתיבי' ויהי' לפ"ז פירוש המשנה ורביעית דם ואהל ורבע עצמות דמיירי המשנה ברביעית דם מב' מתים. דלרבנן דפליגי אר"ע מטמא במגע ומשא ולא באהל כדאיתא פ"ב דאהלות ומ"ה אין הנזיר מגלח דאמגע ומשא בכל רביעית דם אין הנזיר מגלח אף ממת אחד ובאהל בלא"ה אין מטמא הבא מב' מתים ואתי' משנה דלא כר"ע. ומ"ה אמרינן לאפוקי מר"ע דלר"ע מטמא באהל

ונזיר מגלח בטומאת אהל אף מב' מתים ודוק היטב וזה הוכחה להראב"ד. הארכתי קצת לפי שדברי הראב"ד הם מקצוע גדול ליישב דברי מס' שמחות שהקשו תוס' בכמה מקומות ונ"מ רבתי לדינא דאמגע ומשא ברביעית דם אין הכהן מוזהר כדברי מהרש"א רק בביאת כולו חייב משום לא יבא. ובמרכבת המשנה ח"ג פ"ג מטומאת מת הקשה לראב"ד מסוגיא דדף כ"ג ע"ב דלישני דמ"ה נקט סיפא רביעית דם דוקא במגע ומשא אין הנזיר מגלח בהיפך מרבע עצמות ולפמ"ש אדרבה הראב"ד הוכיח מסוגיא זו דינו כנ"ל: ז ודע דבמשנה נזיר נ"ז רצה ר"ע ללמוד מק"ו דרביעית דם הנזיר מגלח וכשבא והרצה לפני ר"י א"ל יפה אמרת אלא כן אמרו הלכה ופי' הגאון ר' אלי' פ"ג מידים דר"י השיב באמת דנין ק"ו מהלכה ואך שהלכה נאמרה בפירוש דרביעית דם אין הנזיר מגלח לאפוקי מק"ו. ולפ"ז יש ליישב דברי מס' שמחות בדרך זה דלדידן דאין דנין ק"ו מהלכה ואין ללמוד ק"ו מעצם כשעורה גם כהן אינו מוזהר על רביעית דם כדברי מהרש"א בקושיתו אך לר"ע דס"ל דנין ק"ו מהלכה כהן מוזהר ומ"ה ס"ל דעל רביעית דם הבא מב' מתים מוזהר בלא יבא דהלכה מפורשת דס"ל לר"ע כר"י לא נאמרה רק בנזיר (מיהו בסנהדרין ד' משמע דגם לר' ישמעאל מוזהר ברביעית דם ממת אחד דנפשת כתיב וזה סותר לדברינו אלו). ולפ"ז יש מקום לומר דר"ע לא ס"ל כמס' שמחות וכהן מוזהר אף על חרב הרי הוא כחלל דהתוס' כתבו דף נ"ד בנזיר דכהן אינו מוזהר ונזיר אין מגלח ולא יסבור ר"ע הכי ויתיישב בזה מה שהקשו התוס' סוכה כ"ה על ר"ע דאמר מישאל ואלצפן היו למ"ד שריפה ממש שנשרפו גופן אמאי נטמאו. ומה שתי' התוס' שמא שילדן קיימת קשה לתוס' נדה כ"ז ע"ב ד"ה מת דמייתי ירושלמי דדבר תורה אפי' שילדן קיימת טהור. וכמדומה שכבר הרגישו בזה המפורשים. ואמנם מה דלא תרצו התוס' דנטמאו משום הבגדים דחרב לאו דוקא ה"ה בגדים הרי הוא כחלל לשיטת תוס' נזיר נ"ד והבגדים לא נשרפו וכבר הקשה כן בספר דורש לציון סי' א'. אך הדבר נכון אמאי לא טמאו עצמם אלעזר ואיתמר אך מישאל ואלצפן שהיו לוים. בשלמא לתי' התוס' משום שילדן קיימת דינו כמת חסר וקרובים אין מטמאין כדאיתא בנזיר מ"ג. אבל אם שילדן קיימת ג"כ ל"ה רק מדרבנן משום הבגדים אין כהן מוזהר והי' לאלעזר ואיתמר לטמאות עצמן אך לפמ"ש לעיל דר"ע יסבור דכהן מוזהר אף במה שאין הנזיר מגלח דהלכה נאמרה בנזיר לבד שפיר ס"ל דנטמאו בבגדים ומ"מ לא היו רשאין אלעזר ואיתמר לטמאות עצמן. ומה שהקשו התוס' נזיר נ"ד ע"ז דאם כהן מוזהר אחרב הרי הוא כחלל איזה בית אשר תבנו לי כבר כתבו המפורשים דבזה"ז שהוא מחולל אינו מוזהר עוד ואין להאריך בפרט זה:

ח והנני חוזר להענין הנ"ל שהתחלת לדבר דע די"ל דר' אליעזר דס"ל נזיר מ"ז יטמא כהן ואל יטמא נזיר. לא ס"ל הא דתמורה כ"ה דברי הרב ודברי התלמיד דברי הרב קודמין. דהרי קדושת עולה יותר מבכור ועיין ירושלמי נזיר דר' אליעזר כשיטתיה דשיטתא דב"ש דתדיר ומקודש מקודש קודם עיי"ש:

ט ולאשר הערתי היום בלימודי מרגניתא טבא אעתיקה פה שלא תאבד והוא בתוס' ב"מ כ"א ד"ה אלו מציאות שהקשו כריכות ברה"ש אמאי צריך להכריז הא מתיאש וסבר שברה"ר נפל. והערתי לפמ"ש בספרי חא"ח סי' ע"ו אות ג' דיאוש בטעות הוה יאוש דוקא אם בשעת יאוש לא הי' טעות אבל אם בשעת יאוש היה טעות ל"מ ומה"ט ל"מ יאוש בתר דאתי ליד המוציא דהוה טעות בשעת היאוש עיי"ש. ותמצא נחת. א"כ ל"ק קו' תוס' דכשמתיאש משום שסבר ברה"ר נפל ואם הי' יודע שברה"ר נפל לא הי' מתיאש הוי טעות בשעת היאוש ול"מ ושמח לבך בהערה זו:

חותנך אוהבך:

סימן סג

ב"ה בסוגיא דכהנים שלוחא דידן יומא י"ט ונדרים ל"ו דרוש לש"ש תרכ"ו בברעזאן:

א לישב דברי התוס' יומא שם. שתי' דהא דאבעיא בנדרים אי כהני שלוחא דידן ולא פשטינן מר"ה ברי' דר"י דבודאי שלוחא דרחמנא דמי איכא מידי דאיהו לא מצי עביד ושלוחא מצי משוי, ותי' דהאיבעיא קאי אי הוה דוקא שליחא דרחמנא. או שליחא דידן ג"כ. וזה לא אפשיט מר"ה בריה דר"י. ולפ"ז קשיא מה מקשה אהא דאמרו אתה שליחנו מדר"ה ברי' דר"י. וכבר הקשה כן בספר יד דוד, ונלפע"ד דהנה צריך להבין סברת התוס' אמאי אי הוה שליחא דידן לחוד שייך להקשות מי איכא מידי דאיהו ל"מ. ואי הוה שליחא דרחמנא ג"כ ל"ש להקשות כן. והרי מ"מ הוי שליחא דידן נמי ומי איכא מידי דאיהו ל"מ עביד ושליח עצי משוי. ונ"ל דהנה מאי דאמרינן מי איכא מידי. היינו היכי דאם הוא עביד אף בדיעבד לא יועיל. אבל אם הוא יעשה בעצמו יועיל בדיעבד ל"ש מי איכא מידי. וכ"כ במח"א ה' שלוחין, והדבר מוכרח דאל"כ למ"ל לכללא דאשלד"ע, ות"ל משום מי איכא מידי ועוד אמאי כהן שאמר לישראל צא וקדש לי אשה גרושה מהני. ונימא מי איכא מידי וע"כ כהנ"ל והמראנ"ח לא כ"כ. וע' מח"א שם מזה (וע' בספרי ב"י חאו"ח סי' י"ג אות ז' שהארכנו בפרט זה), ולסברא זו מאי דאמרינן בסוגיא. מי איכא מידי היינו דזר מחלל עבודה ול"מ אף בדיעבד. והנה כבר כתבתי בתשו' (ע' בספרי חא"ח סי' ל"ה אות ג') להסתפק בכהן וזר אי עבדו שניהם עבודה. אי העבודה כשרה (ולכאורה גוף הדין תליא בפלוגתא דזוז"ג. דלמ"ד זוז"ג מותר ה"ה דזר וכהן ביחד אינם

מחללין עבודה אך לפמ"ש הר"ן בתשובה סי' ע' דדוקא בגורם דל"ה גופו של איסור מותר א"כ עבודה דהוה גופו של איסור מחלל עבודה וכן נ"ל לדינא) ולא מצאנו מבואר אך עלה בידינו סברא בדרך אפשר להכשיר העבודה. ול"מ לשטת הפוסקים דישראל ונכרי ששחטו שחיטתן כשרה ולמ"ד בב"ק כ"ג בשני בני אדם או שור ואדם שדחפו לבור. האי כולה קעביד והאי כולה קעביד א"כ הכהן עבד ג"כ כל העבודה. ולא איכפת לן מה שעשה הזר ג"כ דלא יהא אלא קיבל הזר. אם יש דם הנפש יחזור הכהן ויקבל אם זר אינו עושה שירים, אלא אפי' למ"ד האי פלגא קעביד וישראל ונכרי ששחטו השחיט' פסול' מ"מ בעבוד' שא"צ שיעור. אינה דומ' לשחיטה ואף אם הכהן פלגא קעביד תעבוד' אינה מחוללת ע"כ צדדנו להכשיר העבוד' וע' תב"ש סי' ב', אך להפוסקים דישראל ונכרי ששחטו שחיטתן כשרה ודאי י"ל דהעבודה כשרה ומעתה שפיר כ' התוס' דאם הוי רק שלוחא דידן דל"מ מטעם מי איכא מידי דהרי אם עבד זר לבד מחלל העבודה. ול"מ אף בדיעבד. אמנם אם הכהן הוי שלוחא דרחמנא. א"כ אם זר עושה ביחד עם הכהן. העבודה בדיעבד כשרה ושפיר מצי משוי להכהן שלוחא ג"כ דאם עבד ביחד עם הכהן כשרה ושפיר מבעי' בנדרים. אמנם אף אם לא נאמר כן. י"ל בפשיטות. כיון דאם יעבוד הכהן והזר מסייעו. ונאמר מסייע אין בו ממש ע"כ יכול להיות גם שליח דידן. ומעתה כ"ז בשאר ימות השנה אבל ביוה"כ כיון דכל העבודה אינה כשרה אלא בו. אינו דומה לשאר ימות השנה. דבשאר ימ"ה אם יעשה הכהן העבודה והזר מסייעו נימא מסייע אין בו ממש וע' ערכין י"א. ומ"ה הזר מצי לסייע להכהן עכ"פ. ושפיר מצי עביד שליח במקצת. משא"כ ביוה"כ דהיא עבודה לפני ולפנים וזר אסור לכנוס לפנים. ואיך יכול לסייעו אף בסיוע שאין בה ממש ל"מ עביד שליח אף במקצת, וא"א שיהי' שליח דידן אף במקצת ושפיר מקשה ביומא מי איכא מידי כנלפע"ד בישוב דברי התוס' ומ"מ יש לעיין עוד דאם נאמר דישראל וכהן אין מחללין עבודה משום דמסייע אין בו ממש שוב א"צ לשליחתו דלא עשה כלום מ"מ קצת שליחות יש ודוק: ב והנה הרמב"ם מביא בה' עבודת יוה"כ אתה שלוחינו ושליח ב"ד, ותמהו עליו דהרי בגמ' דחי זאת מכח קושי' דהני כהני שלוחא דידן. וע' ביד דוד, והנלפע"ד דבאמת לפי המבואר בב"ק ק"י דכהן מצי לעשות שליח כל אימת שירצה א"כ מאי מקשה ביומא מהא דאמרו אתה שלוחינו והרי גם לכהנים הי' חלק בתרומת הלשכה. דהרמב"ם פסק בשקלים שגם כהנים נתנו שקלים ע' מנחות כ"א, א"כ הכה"ג הי' שליח של הכהנים ושל כל ישראל ושפיר מצי אמרו אתה שלוחינו דהוא שליח של הכהנים. ועוד מגו דמצי להיות שלוחן של הכהנים. הוא שלוחן של ישראל ג"כ כמ"ש בדרוש וחידוש להגאון רע"א בכתובות י"א דמתוך

שנעשה שליח של ישראל נעשה שליח לנכרי וכ"כ בביאור דברי התוספת לעיל דמתוך שנעשה שליח דרחמנא נעשה שליח דידן וכיון דהקטורת יביאו מתרומת הלישכה שהי' להכהנים חלק. והוא שליח של הכהנים ומאי מקשה ביומא. ונ"ל כיון דכל עבודת יוה"כ אין כשרה אלא בכה"ג וכל כהנים כזרים נחשבו לגבי עבודת יוה"כ. שייך גם גבי כהנים מי איכא מידי ושפיר מקשה, אמנם לפי המבואר בקדושין כ"ג. דוקא גבי זר דלאו בר עבודה כלל הוא שייך מי איכא מידי אבל בעבד כיון דמשכחת לי' שיקבל מיד רבו עבור חבירו שייך בגווי' ול"ש מי איכא מידי. א"כ בכהן ששייך בעבודה בכל ימות השנה וגם ביוה"כ לשאר עבודות. לשטת הרמב"ן שהי' פיוסים לשאר עבודות ל"ש מי איכא מידי ומאי מקשה. ונ"ל דכבר הקשו שסוגיא דקדושין סותרת לסוגיא דנזיר י"ב. דמוכח דמאי דלא מצי עביד השתא לא משוה שליח אף דשייך בכגון זה עי' באורח מישור נזיר י"ב ובית מאיר סי' קי"ט. א"כ הסוגיא דיומא קאי למאי דס"ל בנזיר דמלתא דל"מ עביד השתא ל"מ שליח. אבל הרמב"ם ס"ל כסוגיא דקדושין ובפרט לפמ"ש דגם כהן הדיוט כשר בשאר קרבנות שאינם עבודת היום שייך כהן גם היום בשאר עבודות. ויכול להיות שליח של הכהנים ושפיר מביא אתה שלוחינו. כן נ"ל ולפמ"ש הריטב"א ביומא י"ז ול"ב דמדאורייתא הי' כהן הדיוט כשר בתמיד ורק מדרבנן בעי כ"ג. א"כ לפמ"ש המל"מ בפ"ב מביאת מקדש דהיכי דמדרבנן ל"מ עביד משוה שליח ע"ש א"כ הכהן הדיוט שייך בעבודה מדאורייתא עכ"פ אף ביוה"כ בשאר עבודות ומשוה שליח ושפיר פסק הרמב"ם דאומרים אתה שלוחינו בשביל כהנים, ומ"ה ניחא דמסרו זקני ב"ד לזקני כהונה וזקני כהונה משביעין משום שהוא שליח הכהנים ודוק ומיהו הרמב"ם לא העתיק הך דזקני כהונה ומשמע דהב"ד השביעוהו: ג ונ"ל דהרמב"ם הוכיח כן דהוא שליחא דידן. דאל"כ אלא דהוא שליחא דרחמנא א"כ קשיא מאי מהני השבועה, והרי הוא נשבע לבטל את המצוה, דאם הוא צדוקי לדידי' מצוה שיעשה כן. ומאי מהני השבועה. וכבר הקשו כן המפורשים ובאמת כבר הרגיש בזה המאירי. אמנם אם הוא שליחא דידן נכון דאין אנו עושין אותו שליח רק על אופן שלא יעשה כצדוקי. ואם הוא עושה כצדוקי בטל השליחות ושוב לא עשה מצוה ועבר אשבועה. וזה אי הוה שליחא דכהנים. אבל אם הוא רק שליחא דרחמנא קשי' מאי מהני השבועה הרי הוי נשבע לבטל את המצוה. ומ"ה מביא הרמב"ם שליחא דידן, מיהו לדעתי גוף הקושיא ל"ק. דע"כ צ"ל אף אם נחשוד אותו לצדוקי. אבל שיעבור על שבועה לא חשיד ויפרוש מהכהונה. א"כ ה"ה בנשבע לבטל את המצות עובר על שבועת שוא כמבואר במשנה דשבועות. א"כ אס"ד שהוא צדוקי לא ירצה לעבור על שבועת שוא ויפרוש מהכהונה וע"כ אינו צדוקי ואי דאז הוה

נשבע לקיים את המצוה. בזה ל"ה שבועת שוא. דחל לענין בל יחל כמ"ש הר"נ נדרים ח' ומ"ה נשבעין לקיים את המצוה. וז"ב מיהו לפמ"ש לקמן דמיירי דלא אמר אמן ל"ש כלל איסור שבועת שוא עליו ודוק:

ד עוד נלפע"ד דמ"ה מביא הרמב"ם דהוה שלוחינו. דלכאורה קשיא מאי מהני השבועה. שמא יתיר לעצמו השבועה ובפרט למ"ד א"צ לפרט את הנדר. וא"ל כיון שנשבע על דעתינו הוה כע"ד רבים להרבה פוסקים, דז"א דהרי לדבר מצוה מתירין. וכיון שהוא ס"ל כצדוקי וסובר דהוה מצוה חיישינן שמא יתיר וישאל על השבועה ויסמוך ע"ז שסובר שהוא דבר מצוה. ומ"ה יותר נכון לומר דהוא שליחנו. והוא כנשבע לחבירו בשביל טובה שעשה לו שעושה אותו לשליח. ול"מ גם לדבר מצוה כמ"ש הטו"ז רכ"ח ס"ק ל"ג בשם ריב"ש. שלא כדעת התוס'. וע' בש"ך שם. ואמנם לדעת הגמ' דמשני על דעתינו צ"ל דל"ח שיתיר בשביל שסובר שהוא מצוה ויסמוך ע"ז דהרי הסברא דלדבר מצוה מתירין דמסתמא ניחא להו. וכאן לא ניחא להמשביעין דהרי הם אינם צדוקים:

ה ובגוף הסוגיא צריך להבין דאינו מבואר שהכהן אמר אמן. וכל שלא אמר אמן ל"מ שבובה כלל, ונ"ל דזה ל"ה דין שבועה. רק כמו חרם כשבועת יהושע שכ' הפוסקים ואין משמע כן. ונ"ל דזה טעם הרמב"ם דלא ס"ל דזקני כהנים היו משביעין אותו דאין להם כח להשביע אחרים. רק לב"ד יש רשות להשביע, ובהכי ל"ק כלל מנשבע לבטל את המצוה. דהוא אינו נשבע רק הב"ד הטילו עליו חומר שבועה וחרם כחרמי ציבור ואצלם ל"ה מצוה. והוא אינו חשוד לעבור על חרמי ציבור גם לא יוכל להתיר בלא דעתם והגמ' ס"ל דזקני כהנים השביעוהו ממש, ואולי ענה אמן. ומ"ה משני על דעתינו שלא יהי' לו התרה ולהרמב"ם בלא"ה ל"מ התרה לחרמי ציבור וב"ד בלא ב"ד ומ"ה לא ס"ל תי' הגמ' ועדיין צ"ע ויותר נראה דמכאן ראי' לשטת המרדכי פ"ק דב"ב, דהראשים יכולים להשביע וחל השבועה, אף בלא ענה אמן דלא כרמב"ן הובא בב"י סי' קכ"ח (וע' בספרי ליו"ד ח"ר סי' ד' אות ה' מ"ש על המרדכי ומסוגיא דידן הוכחה גדולה לדבריו וצ"ע על הרמב"ן): ו ואבא לסוגיא דנדרים. הנה מה דמקשה למ"ד שלוחא דידן ממתניתין דמקריב עליו קי זבין הא עביד שליחותא. צריך להבין. דכיון דבגוף הקרבן ל"ק לי' משום מללה"נ. וע' בתוס' חולין ק"מ ד"ה למעוטי שכ"כ דבקרבן אמרינן מללה"נ. ומרמב"ם פ"ה מה' איסורי מזבח ל"מ כן. וכתבנו במ"א לחלק בין קרבנות שממשכנין אותו לקרבן מצורע דאין ממשכנין דמודה הרמב"ם. א"כ הכא בקיני זבין כיון דמצללה"נ. והראי' דלא הקשו מגוף הקרבה א"כ מאי איכפת לן אם עושה שליחותו. והן אמת דהר"ן כ' בר"ה אף בשופר, אם אמר לו תקע לי אסור במודר הנאה, והוכחתו משמעתין אבל גם עליו

קשה כנ"ל. ונ"ל הסברא עפ"י מ"ש התוס' בנדרים ל"ג בהא דמודר אין מחזיר אבידה למדיר דנהנה מפרוטה דר"י. והלא פרוטה דר"י ל"ה רק מבריח ארי, שמבריח העניים מעליו וכפורע חובו. ותי' דזה דוקא אם אחר פורע חובו ומבריח ארי, אבל כאן הוא עצמו מבריח ארי מעליו בזה שמחזיר אבידה, והוה הנאה ממש עיי"ש ומעתה אף אם מלל"נ ומותר במודר הנאה מ"מ הרי צריך הדבר לעשות ולקנות כגון שופר לולב וכדומה. אך כיון דלאו הנאה הוא הוי רק כמבריח ארי, וזה דוקא באם ל"ה שליח ממש. אבל באם הוא שלוחו כיון דשלוחו של אדם כמותו הוי כמבריח ארי מעל עצמו. דמה לי אם הוא גופא מבריח ארי או שלוחו שהוא כמותו, וזה אסור במודר הנאה. די"ל אף דהוא לא הקריב רק שלוחו פטור הוא מלמיתב ריפתא לעני. ומ"ה שפיר מקשה בגמ' וג"כ שפיר קאמר ר"נ בשופר דאמר לו להוציא אסור (אך צ"ע אם המשלח פטור למיתב ריפתא לעני לפוסקים דאף בשעה שאינו עוסק פטור בעושה מצוה ודוק). ולפ"ז צע"ק במודר הנאה ממעין דטובל בו הוא בעצמו. וצ"ל דשם אינו דומה למבריח ארי. ואולי ס"ל טבילה בזמנה לאו מצוה ומ"ה ל"פ למיתב ריפתא (כמ"ש תוס' שבת קי"א בקושייתם. וע' מ"ש בספרי ב"י חאו"ח ס', ל"ב אות א' דמ"מ שייך לומר מללה"נ כדמוכח מקו' התוס' הזו) רק שיש לו הנאה דממילא דמותר בקדשים ול"ה רק גרם הנאה כמ"ש הרשב"א ומ"ה מותר לכתחלה משא"כ בקרבן שעובר בבל תאחר או בשופר ולולב באמת אסור בעצמו לתקוע וע' תוס' שבועות מ"ד מה שהקשו מר"ה דנהנה מפרוטה דר"י ומה שתי' בזה וזה יהי' באמת דעת הפוסקים דלכתחלה אסור לתקוע בשופר של עולה. וראי' מדנקט לשון דיעבד. וגם מה דמשמע מדברי הרשב"א דא"ה ל"ל בעלים אף שיכול לצאת ידי מצוה והרגיש בזה המח"א. להנ"ל נכון דלכתחלה אסור מה"ט לצאת בעצמו או ע"י שלוחו לבד מדבר חובה כגון טבילה. והרבה יש לדבר מפרט זה ואקצר: ז שם בסוגיא הנה יש להסתפק אם הבעלים הדירו הכהן אם מותר הכהן להקריב קרבן הבעלים אם לא מקרי הנאה. ולכאורה לפ"מ דמסיק בקדושין דכהנים ודאי משלחן גבוה קזכי. וגם ר"י הדר בי' עיי"ש בדף נ"ג א"כ ל"ה הנאה לגבי כהן. דמשלחן גבוה קזכו. ולפ"ז צ"ע בסוגיא דמקשה למ"ד שליחא דידן ממתניתן ונימא דהכונה דהכהן מודר מבעלים. ואף דרישא שוקל לו את שקלו מיירי מדיר למודר. ואיך נימא מקריב קרבנו מודר למדיר הרי גם בדף ל"ג בעי' הגמ' לאוקמא דלא מיירי בחד גונא עיי"ש בר"נ. וגם הכא לוקמא כן. ולאחר העיון נ"ל לישב דזה ג"כ תלי' בהאבעי'. דאם שליחא דידן באמת אסור ליתן להכהן דמהנה לי' ואף שכ' התוס' ביומא דאף אם שלוחא דידן מ"מ כיון דשליחא דרחמנא הוא ג"כ ל"מ לומר שאינו רוצה היינו דל"מ למימר שיקריבו כהן שאינו מן המשמר. אבל שיקריב כהן אחר

מהמשמר מצי למימר וכיון שמבואר ביבמות מ' ובתוס' שם. דכהן המקריב ודאי מחויב לאכול מקרבן זה. א"כ הרי מהנה לי' משא"כ למ"ד שליחא דרחמנא ול"ה כלל שליח דידן ל"מ לי' כלל דל"מ לומר מי המקריב. ומ"ה לצד האבעיא דשליחא דידן ל"מ הגמ' לשנויי כמו שהקשתי. ולכאורה י"ל דזה דכהנים משלחן גבוה קזכו זה דווקא לבתר דס"ל שליחא דרחמנא. אבל לצד האיבעי' דשליחא דידן כהנים מבעלים קזכו. אבל זה ליתא, דא"כ מאי מבעיא לי' ותפשוט ממתניתין דקדושין ממקדש בחלקו דשליחא דרחמנא הוא. ועוד יבואר לקמן:

א עוד נ"ל דלפ"מ שפרש"י בתמורה ל"ב גבי המתפיס קדשי מזבח לבד"ה, דאם נדבה הוא נותן את טובתו ופרש"י מה דרשאי ליטול אצל ישראל דבר מה שיקרב הקרבן במשרתו של בן בתו כהן. כדי שיטול העור עיי"ש. וכן הביא ברי"ט אלגזי בבכורות דף י' דפוס פרעשבורג בדיבור קודם למתני' אחת בכרה בשם הרגמ"ה ושם הוכיח דלפ"ז יש בכל קדשים לבעלים טובת הנאה עיי"ש ולפ"ז בודאי במדיר הנאה לכהן אין ליתן לו קרבן להקריב כיון דטובת הנאה שלו כמו גבי תרומה דאין לתת לו למ"ד טובת הנאה ממון כדאיתא בנדרים פ"ד ע"ב. אמנם עיקר דבר זה דיש לבעל הקרבן טובת הנאה הוא חידוש גדול ולי קשה עוד דא"כ אמאי בגונב בהמת קדשים פטור מדו"ה ומכפל, ובגונב תרומה למ"ד טובת הנאה ממון משלם לבעלים כפל כדאיתא בקידושין נ"ח ונדרים פ"ה. ולחלק בין טובת הנאה דתרומה דכל הנאה של הכהן ויתן פחות, מעט מכל שווי' ובין טובת הנאה דקדשים דהוא דבר מועט כיון שלא יגיע לכהן אלא חלק מהעור הגם דהוא חילוק נכון. אבל עכ"פ ישלם לו כפל לפי חלק טובת הנאה שלו ואין לומר אין ה"נ דהרי לפי מה שהביא הרי"ט אלגזי מהתוספתא שם ר"י ס"ל טובת הנאה בקדשים. והוא בר פלוגתא דר"ש מקדשים שחייב באחריות. וס"ל דפטור לגמרי. ומתוך כך נראה כשיטת התוס' החולקים על רש"י בעירוכין ולא ס"ל טובת הנאה בקדשים כשיטת רש"י. ולדעתינו הסברא דכיון דקדשים אסור בהנאה. איך יקח מישראל דבר מה להקריב הקרבן במשמורת בן בתו והרי הוא נהנה מקדשים ואולי לקחת קודם שיפריש הקרבן. שלא יפריש רק במשמרת בן בתו רשאי. אבל לקחת עבור קרבן שהפריש ודאי אסור דהוה הנאה, ודוחק לומר דזה הוה כאילו התנה בפירוש וע' מעילה י"ב ולד המעושרת לא יניק מן המעושרת ואחרים מתנדבים כן היינו שמתנים. דשם התנו בפירוש. אבל בלא התנה עי' מתירו להנות מקדשים. ולר"ש דדהג"ל כמ"ד הכפל לבעלים. אין להקשות דהוה הנאה מקדשים. דז"א דשם הכפל מגיע מה שרצה לגרום לו להפסיד בהמת התשלומין וזה ל"ה לקדשים. וכבר כתבנו לפלפל מזה על מה שכתב הרמב"ן, דדהג"ל

לר"ש הוה ככיס מלא מעות. והוכחנו דהכפל ע"כ ממה שגרם להפסיד. לא עבור בהמה, זאת. דאל"כ הוא נהנה מקדשים (וע' מ"ש בספרי לאו"ת סי' נ"ט אות ח') באופן דלדעתינו דבר זה תמוה להנות מקדשים טובת הנאה. בחיים, ובהמת קדשים בחיים אסור בהנאה, ודברי התוספתא שהביא הרי"ט אלגזי ראי' לדבריו הכונה פשוטה ר"י אם יש לו טובת הנאה שהוא ש"פ מקודשת. והיינו דר"י ס"ל בשוגג מעל ויוצא לחולין. ומ"ה אם נהנה בכדי פרוטה בקידושין אלו יצא כדי פרוטה לחולין דהתוס' כ' בקדושין נ"ה דבהנאה אינה יוצאת לחולין רק כפי ההנאה עיי"ש ואכ"מ להאריך בזה ועכ"פ לפי כל הנ"ל אין ראי' דהבעלים אינם יכולים ליתן הקרבן להכהן המודר:

ט ולדאתאן עלה י"ל דזה דהגמ' מבעיא אי כהנים שליחא דידן או שלימא דרחמנא ומאי מבעיא לי'. זה ודאי. כיון דאקדשיה לאו דידי' הוא כמו דאמרינן לענין אין אדם אוסר דש"ש דקדשים לאו דידי' הוא וי"ל בב' אנפין או משום דרשאי להמתין שלא להקריב במשמרתו ויש לו טובת הנאה ומ"ה יכול להיות דהוא שליח דידי' ושל שמים שניהם ביחד כמ"ש התוס' אבל זה כבר דחינו דאין לבעלים ליקח טובת הנאה מקדשים, דאסור בהנאה או משום דקני' לי' לכפרה כדידי' דמי וכמו דאמרינן בחולין מ"א מה"ט מצי לאסור הקרבן כיון דקניא לי' לכפרה ל"ש אין א"א דש"ש וה"ה מה"ט הוי שליחא דידן. ולפמ"ש התוס' בחולין מ' ע"ב ד"ה אי הכי דדוקא בחטאת מצי לאסור מה"ט. או בעולה דהו"ל כפרה במקצת כיון דמכפרי אחייבי עשה אבל שלמים למ"ד לאו ממון בעלים גרע מחטאת או עולה ול"מ לאסור כלל ולפ"ז בשלמים ודאי דהוה שליחא דרחמנא למ"ד לאו ממון בעלים דלא קניא לי' למידי ולפ"ז צ"ע בהא דמקשה מכהנים שפגלו במקדש. למ"ד שליחא דידן נימא לתקוני שדרתיך ודילמא מיירי בשלמים כמו שפרש"י בב"ק ד' למה שהגיה שם הפ"י או דמיירי בשלמים ששחטן. וחישב לזרוק חוץ לזמנו דפסול בודאי. ובשלמים ודאי הוי שליחא דרחמנא דלא קניא למידי כמ"ש תוס' חולין הנ"ל וזו קושיא גדולה ובקיני זבין וקיני זבות. אף דג"כ ל"ק לכפרה. י"ל באמת זה טעם דר' יוחנן דא"צ דעת חוץ מקרבן המכפר דקרבן המכפר כיון דקניא לכפרה כדידי' דמי ומ"ה צריך ג"כ דעת בעלים. משא"כ בקדשים דל"ק לכפרה. ל"ה של הבעלים לגמרי. ומ"ה א"צ דעתו. ומריש הוה קשיא לי דמאי הקשו בנדרים גבי פיגול, ונוקמא בקיני זבין והדומה דא"צ דעת בעלים, ותי' כיון דעיקר הטעם דא"צ דעת הבעלים מטעם זכיה א"כ היכי שהוא לחובתו כגון בפיגול שהוא לחוב לו ל"מ אף בקיני זבין דדוקא לזכותו מהני ולא לחובתו ע"כ ואמנם לפי הנ"ל דבשלמים כיון דל"ק לכפרה ל"ה דידי' ובודאי ל"ה שליחא דידן.

קשיא לוקמא בשלמים. וגם לפי טעם שכתבנו דא"צ דעת בעלים משום דל"ק לכפרה. ול"ה דידי'. קשיא לוקמא בשלמים:

י' ובישוב הקושיא שהקשתי. דלוקמא המשנה דכהנים שפיגלו בשלמים דל"ק לכפרה. כמ"ש תוס' חולין הנ"ל ובודאי ל"ה שליחא דידן. נלפע"ד דהפ"י הקשה בב"ק ד' וגם בגיטין נ"ד במ"ש רש"י חייבין לשלם לבעלים במה שהפסידם דהרי מזיק הקדש פטור, דרעהו כתיב ודוחק לומר דאתיא כר"ש דרהג"ל כמ"ד ע"ש. ונ"ל דלמ"ד בחולין מ"א כיון דקניא לכפרה כדידי' דמי ול"ש אין אדם אדש"ש ה"ה דס"ל בכל חטאות כיון דקניא לכפרה כדידי' דמי ואם הזיקו חייב לשלם לבעלים. וקצת י"ל לפ"ז גם לענין כפל אולי חייב להך מ"ד כמו דחייב לר"ש דדהג"ל כמ"ד וכל הסוגיות מב"ק וביחוד מב"מ נ"ח דמשמע, רק לר"ש חייב, לא קאי להך דס"ל כיון דקניא לכפרה. רק כאידך מ"ד. אך לפ"ז תקשי לאידך מ"ד ממשנה דב"ק ע"ד ע"ב דמשמע משם לפי מאי דמוקי בגמ' דף ע"ו דקאי אגנב הקדש מבית בעלים דבכל קדשים פטור מכפל. ויש לישב להך מ"ד דדוקא מדו"ה פטור דנהי דקניא לכפרה ל"ה כולה דידי' רק כאילו הוא והקדש שותפין ומ"ה פטור מדו"ה דעל חלק הקדש פטור ועל חלקו אין משלם דו"ה דחמשה בקר אמר רחמנא ולא חמשה חצאי בקר. וע' בב"ק ד' ע"ב ומ"ה דוקא לר"ש חייב. דחיוב אחריות הוה כולה שלו. אבל כפל באמת להך מ"ד חייב. כמו שיכול לאסור או שנאמר כדמשמע מפשטא דסוגיא. דגם מכפל פטור אבל קרן ודאי חייב באופן דליכא לשנויי כקושין דלוקמא בשלמים, דממנ"פ לריה"ג דממון בעלים. ודאי הוי שליחא דידן דהוה דידי', ושלא אליבא דריה"ג א"צ לשלם לבעלים דל"ק לכפרה בשלמים. כמ"ש תוס' חולין הנ"ל ומה דאפסיד הבשר בעלים משלחן גבוה קזכו ומ"ה, ע"כ מיירי בחטאת דקני' לכפרה. וכדידי' דמי ותלי' באיבעיא אי שליחא דידן ושפיר פשט. ורש"י בב"ק לגירסת הפ"י דמיירי בשלמים. צ"ל רש"י ס"ל קדשים קלים ממון בעלים כמ"ש הפ"י ומ"ה צריך לשלם לבעלים. וכן רש"י בגיטין קאי ג"כ להך מ"ד ויבואר עוד מזה לקמץ (וע' מה שכתבתי בסברא זו על הרמב"ם בספרי חיו"ר ח"ר סי' ו' אות ה') ועדיין צ"ע בכ"ז ולא באתי רק לעורר על המעיין:

יא והנה בסוגיא דנדרים משני על הקו' דלתקוני שדרתיך שאני התם דפ"ק לא יחשב ויש להבין לפ"מ דיליף בזבחים כ"ח מזה דמחשב בקדשים לוקה איך יליף מזה דמהני פיגול בשל אחרים דלמא באמת ל"מ וקרא אצטריך למלקות. ואף דל"מ לקי כרבא דס"ל בתמורה כמדארל"ת אעל"מ ומ"מ לקי. וה"ה במפגל בשאינו שלו. ויש לישב זאת לפמ"ש בשעה"מ בה' גירושין בסוף הפלפול ובנובי"ת אה"ע סי' קכ"ט דע"כ לא ס"ל דל"מ ומ"מ

לקי. זה דוקא היכי דל"מ מטעם דא"ר ל"ת. אבל אם גם בלא"ה ל"מ כגון בתולש שער אחת גם רבא ס"ל דלא לקי עיי"ש. א"כ בפיגול של אחרים דל"מ הפיגול לא מטעם כמדארל"ת אעל"מ רק מטעם דאין אדם אוסר דש"ש או מטעם דלתקוני שדרתיך. באמת לא לקי אם לא מהני ודוק ומדגלי רחמנא לא יחשב מוכח דמהני מיהו בפשיטות י"ל דהגמ' לא סמכה על קרא דלא יחשב רק אקרא דכתיב פיגול הוא לא יחשב מ"מ ומבואר דאף במפגל חבירו פיגול היא וכן משמע בפרש"י אך לשון הגמ' ל"ע דמשני לא יחשב ולא משני פיגול הוא מ"מ:

ב עוד נלפע"ד בזה. דבזבחים קאמר המחשב בקדשים לוקה. והקשו בגמ' דהר"ל לשב"מ והקשה הפ"י גיטין נ"ד ע"ב דלישני עקימת שפתי' הוה מעשה לפמ"ש תוס' ב"מ צ"א דבמימר עקימת שפתים הוה מעשה כיון שיוצא מרשות לרשות וה"ה הכא כיון שנאסר מחמת הפיגול וצ"ל בישוב הקו' דמשמע לגמ' דכל מחשב לוקה אף בשוחט חט שלמים לשם חטאת ושם הקרבן כשר רק דלא עלה לחובה. ואם לא נאסר ל"ל בדיבורא אתעביד מעשה ומ"ה משני ר"י הוא באופן דבסוגיא שפיר משני שאני התם דאמר לא יחשב ל"ל דקרא אתיא למלקות אבל הקרבן לא מפסיל דשוב קשיא דהוה לשאב"מ. ול"ל דעקימת שפתי' הוה מעשה כיון שיצא מרשות לרשות. דכיון דל"מ הפיגול לא אתעביד מעשה ולא לקי. ומוכח מזה גופה דמהני הפיגול ואיתעביד מעשה ומ"ה ודוק בזה. ובזה יש לישב דברי רש"י בב"ק ה' שפירש שלמים לשם חטאת. באופו דהקרבן לא נפסל, רק דלא עלה לשם חובה. ורבים תמהו אמאי לא פירש כפשוטו. ולהנ"ל י"ל דקשה על משנה דכהנים שפיגלו אמאי משלם הרי המחשב בקדשים לוקה כדאמרינן בזבחים כ"ח ואינו לוקה ומשלם, וצ"ל דמיירי בלא אתרו ביה. אך לפ"ז קשה בב"ק מאי מקשה על ר"ח ליתני מפגל. דלמא ס"ל כר"י בר יהודה דחבר א"צ התראה. וכהן מסתמא חבר הוא. ואינו לוקה ומשלם. או ס"ל כר"ל דחייבי מלקות שוגגין פטורים מתשלומין. ומאי מקשה בגמ' וליתני מפגל. ומ"ה כ' רש"י שלמים לשם חטאת דקרבן כשר. וכיון דגוף הסברא דמחשב בקדשים לוקה דבדיבורו קעביד מעשה שיצא לאיסור משא"כ בשלמים דכשר בדיבורא לא עביד מעשה ואינו לוקה. וחייב לשלם וליתני. וזה נכון. (אך קצ"ע דכיון דמשנה דכהנים שפיגלו כר"י והוא ס"ל לאו שאין בו מעשה לוקין עדיין דברי הגמ' דנדרים אין מבוררין ודוק):

(וע' בספרי חיו"ד ח"ר סי' י' אות ב' צדדנו לומר דמחשב בקדשים באופן דאין הקרבן פסול אינו לוקה כלל ע"ש):

יג עוד נלפע"ד בישוב קושיתינו על תי' הגמ' דשאני התם דאמר קרא לא יחשב ודלמא הקרא למלקות וביחוד לר"י דמשנה דמפגל משמע בגיטין אתי' כר"י דלא קניס שוגג אטו מזיד ע"ש. ולדידי' מחשב בקדשים לוקה. ונלפע"ד דלכאורה קשיא בכהנים שפיגלו במקדש דמשלם במזיד. והרי הבעלים יכולין לשאול על ההקדש לפמ"ש תוס' כריתות י"ג דדוקא בנזרק כהלכתו ליתא בשאלה. אבל בלא נזרק כהלכתו מהני שאלה. ואמאי ישלם. אך י"ל דמאי יועיל לו השאלה הרי יהי' חולין בעזרה. אך לר"י ס"ל חולין בעזרה ל"ד בפסחים כ"ב ולדידי' קשיא דישאל על הקדישו וצ"ל דכיון דמדרבנן אסור מפאת חולין בעזרה מה יועיל לו השאלה. וצריך לשלם. אמנם כ"ז מדרבנן. אבל על קרא קשיא אמאי לוקין משום לא יחשב במחשב קדשים הרי הוי ה"ס שמא ישאל ולחד תנא אליבא דר"י ה"ס לש"ה במכות ט"ז וצ"ל כמ"ש תוס' מכות ט"ז דמוקמינן אחזקה. ולפמ"ש הרמב"ן והר"ן בגיטין דחזקת קרובים ל"מ לגבי דידה גבי האומר לשלוחו צא וקדש א"כ איך אפשר ללקות במחשב בקדשים של חבירו דלמא ישאלו הבעלים. ול"מ חזקתו לגבי כהן המקריב (וע' בספרי חאו"ח ס"ס י"א) ונ"ל דבאמת אינו לוקה רק בחשב בשלו ובחשב ומפגל של אחר אינו לוקה וקרא דלא יחשב קמ"ל דמהני הפיגול ול"מ לומר לתקוני שדרתיך. אבל דלוקי קרא דלא יחשב מ"מ לענין מלקות. זה ליתא דאינו לוקה דהוה ה"ס, שמא ישאל ומדאורייתא תועיל לו השאלה דאז ל"ה איסור חשנ"ב. וע"כ קרא אתיא לענין שיועיל הפיגול והתבונן בזה:

יד וברש"י גיטין נ"ד כ' ואי נמי נדבה היא צריך לשלם על שרצה להביא דורון עיי"ש ולכאורה מי הכריחו לזה. ונ"ל דקשיא בגמ' שם דמקשה למ"ד שמי' היזק שוגגין פטורין מפני תיקון העולם מבעי' לי'. ומאי מקשה. ודלמא גם למ"ד שמי' היזק אבל בכהנים שפגלו אינו משלם רק מפני תיקון העולם. דבכהנים שפיגלו קשיא שישאלו הבעלים על ההקדש ולא יהי' פיגול. ואי שיהי' חולין בעזרה הרי מתניתן כר"י והוא ס"ל חשנ"ב ל"ד. ואי דמ"מ מדרבנן אסור י"ל מ"ד שמיה היזק דוקא באסרו מדאורייתא אבל מדרבנן לכ"ע ל"ש היזק כעין שחילקו התוס' גיטין דף מ"א קצת כעין זה. ולפ"ז אם ל"א רק מדרבנן ל"ה לכ"ע רק משום שלא יהא כל אחד. ומאי מקשה על הך דקתני מפני תיקון העולם. ומ"ה כתב רש"י דמשמע לי' דמיירי גם בנדבה והרי"ט אלגזי בבכורות דף ל"א כ' דוקא בנדר שחייב באחריות יכול לשאול אף אחר שחיטה. אבל נדבה א"י לשאול אחר שחיטה. עיי"ש שהאריך. א"כ כיון דמתניתין מיירי בכל גווני בזה אין לו שום עצה להמלט מחיובו. דהבעלים ל"מ לשאול. וקשי' שוגגין פטורין מפני תיקון העולם מבעיא

לי' כן כתבנו לישב דברי רש"י. אבל בעיקר הדבר לא נ"ל דכיון דהוא אסרו מדאורייתא. ומדרבנן ל"מ השאלה ל"מ זאת היזק שא"נ בדרבנן דלע"ע אסור מדאורייתא ועדיין צ"ע: טו ובדרך זה י"ל בישוב מה שמקשים בגיטין נ"ד ע"ב דיליף שהתורה האמינו לכהן שאמר שפיגל מיוה"כ דכל אדם לא יהי' באוהל מועד עיי"ש והקשה הראב"ן דלמא בפר שלו ומטעם הואיל ויש לו הפסד שלו. ולהנ"ל לק"מ דגמ' קאי למ"ד חשנ"ב ל"ד ולדידי' מהני מדאוריי' שאלה ואין לו שום היזק ומ"מ נאמן מדאורייתא מיהו זה ליתא. דביוה"כ ודאי אינו יכול לשאול דאם ישאל נמצא ששחט בהמת חולין ביוה"כ. ומתחייב כרת משום יוה"כ. ועוד דלכאורה בכל קדשים לאחר שחיטה איך ישאל הרי ימעול בהקדש ששחט בהמת חולין בסכין קדשים. אך התוס' כ' בחולין ג' דשחיטת קדשים ל"ב כלי שרת. אך כ"ז בכל שחיטת קדשים, דשחיטה לאו עבודה. אבל בשחיטת פר דלא כשר רק בכ"ג ודאי בעי כלי שרת. ואיך ישאל ויהי' חייב משום ששחט בכלי שרת בהמת חולין (וע' מ"ש בספרי חאו"ח סי' ג' בשולי המכתב):

טז ובספר טיב גיטין דף נ"ד מקשה מהא דמייתי אביי ראי' באומר נטמאו טהרותיך נאמן מכה"ג דנאמן לומר פיגול ומאי ראי' דבשלמא בטהרות אין נאמן משום דהו"ל לטהרות חזקת היתר. משא"כ בפיגול הרי קדשים קודם זריקה אסורין. ואתה מסופק אם יצאו לחזקת היתר ומחזיקין מאיסור לאיסור ע"ש. ולאחר העיון לא קשה זאת דהמג"א בסי' ת"ט כתב דהא דבדאורייתא ל"א חזקה שליח עושה שליחתו זה דוקא אם מסופק אם עשה או לא עשה. אבל אם בודאי עשה ורק שאתה מסופק אם שינה השליחות ודאי לא שינה. א"כ דהוי חזקה גם בקדשים אף דמחזיקין מאיסור לאיסור. לא שיהי' נאמן לומר שפיגל ושינה בשליחות דחזקה שלא שינה. ומדנאמן נגד חזקה ה"ה דנאמן בחזקת היתר. ולפ"ז ע"כ הגמ' לא הוכיחו רק משעיר דל"ה שלו אבל בפר דהוי שלו ול"ש שינה בשליחות בלא"ה אין להוכיח דל"ש חזקה זו רק היכי דהוא שליח ודוק היטב בזה:

יז והנה רבים מקשים והובא גם בשם תשו' פנים מאירות על הא דאיבעי' לן אי כהנים שליחא דידן. והרי נכרים מביאין נדרים ונדבות כישראל והם אינם בני שליחות גם אני הקשיתי. על הא דאמרינן בנדה מ"ו דאין חייבין על הקדשו במופלא הסמוך לאיש קרבן. ולר"ה שם קאי הקרא על הקטן דאין חייב קרבן. והרי קטן לאו בר שליחות, ולמ"ל קרא, ופלפלתי עפ"י דברי התוס' גיטין ס"ד דמידי דאיתא בנפשי' גם קטן משוה שליח (וע' בספרי לאו"ח סי' מ"ו אות ב' שתמהתי על התוס' הנ"ל מירושלמי תרומות פ"א עיי"ש. דמבואר להדי' דאם אינו נעשה שליח בכל הדברים אינו שליח) וכעת נ"ל בישוב כ"ז עפ"י דברי הריטב"א שהקשה בהא דיליף שליחות מושחטו כל קהל עדת ישראל והקשה

דלמא מטעם זכי' דהוא לא ס"ל זכי' מטעם שליחות ע"ש. ומפורש יוצא דאף במקום דל"מ שליחות מהני זכי' והרי גם בקטן מהני זכי' והתוס' כ' בכתובות י"א דזכות גמור שאין כאן חוב בודאי מהני אף דל"ה בר שליחות עיי"ש ובנקודת הכסף סי' ש"ה ביו"ד דלכמה פוסקים מהני מדאורייתא. ובישוב קושית הריטב"א נ"ל בהא דילף משחיט' הפסח דע"כ מהני שליח דל"ל מטעם זכי' דאין כאן זכו' גמו' דכיון דעד שנשחט הפסח יכול לשאול על הקדשו. ולאחר שנשחט הפסח אינו יכול לשאול. ואף להתוס' כריתות דס"ל שיכול לשאול מ"מ בפסח אינו יכול לשאול לפמ"ש במק"א (ע' בספרי ליו"ד ח"ר סי' ו' אות י"ג) דבפסח בעי כלי שרת ל"מ לשאול אחר שחיטה שימעול למפרע בהקדש ששחט חולין בכ"ש. וכיון שיש קצת חוב בשחיטת הפסח ל"ה זכות גמור דדוקא בזכי' שאין בה קצת חוב מהני אף במקום שאין שליחות ומצאתי שכבר קדמני בזה קצת בספר אור חדש:

ולפ"ז מיושב קו' הפנים מאירות לפי המבואר בירושלמי נזיר הובא במל"מ ה' מלכים דאף דישראל יכול לשאול על נדרו. אבל נכרי ל"מ לשאול על נדרו ע"ש א"כ דוקא בישראל ע"כ הוי או שליחא דידן או שליחא דרחמנא דל"ל מתורת זכי' מהני כקו' הריטב"א דאין כאן זכות גמור שמא רוצה לשאול על הקדשו אבל בעכו"ם דאינו יכול לשאול על הקדישו בדידי' הוה זכות גמור ואין כאן חיוב כלל. וגם קושיתינו מקטן מיושב שפיר לפמ"ש המ"ל דאף דמופלא הסמוך לאיש יכול להקדיש, אבל לשאול על הקדישו התורה לא נתנה לו כח ע"ש בה' נדרים א"כ הו"ל זכות גמור שחיטת הקרבן. והו"א דיביא קרבן. דזכות גמור גם בקטן מהני קמ"ל קרא. ולעולם י"ל שליחא דידן נינהו ודוק היטב בכ"ז ודע דבעיקר קו' הריטב"א הערני אחד די"ל בשחיטת הפסח הוה חוב שמא יש לו חמץ ועובר משום לא תשחט. ונזכרתי שהתוס' פסחים ס"ג כ' דהבעל החמץ אינו עובר כלל רק השוחט דלא תשחט אמר רחמנא. ועוד דלשאב"מ. ואמנם במק"א תמהתי על התוס' מ"ש לא תשחט אמר רחמנא. וזה אינו כיון שהוא שלוחו הוה כשוחט בעצמו. ומ"ש לשאב"מ כיון דשלוחו הוא הוה כעושה מעשה דשלוחו של אדם כמותו. והגע על עצמך איש אמר לאשה אקפי לי קטן מחייב שולחו ול"ה לשאב"מ מה"ט דכתיבנא. ולומר דכוונת התוס' משום אשל"ע ל"ש בזה. חדא י"ל השליח לא ידע שיש לו חמץ. ודעת התוס' בלא ידע השליח ל"ש אשלד"ע ועוד כיון דיש לשליח חלק בזה דעת רש"י ב"מ ח' דבכה"ג ישלד"ע והרבה פלפלתי בזה באופן דאם נאמר כסברתינו והבאתי עוד ראי' מירושלמי לזה י"ל כהנ"ל ואקצר: יט ונחזור לסוגיא דנדרים. הנה במ"ש הר"נ. על הקושיא מכהנים שפיגלו דאדם אוסר דש"ש ע"י מעשה צ"ע. דבשחיטה ל"ל דמיירי

דבשחיטה ודאי הוה שליחא דידן. וע"כ מיירי בשאר עבודות וא"כ מאי אדם אוסר ע"י מעשה שכתב הר"נ. וכי עביד הוא מעשה בבשר. והלא עבד מעשה רק בדם. ומאי מהני זה לאסור הבשר. ואולי הבשר בלא"ה נאסר דהוי כקטלי' כמ"ש הרשב"א והכונה דעכ"פ לא נשחט לשמה. ורק דקו' הגמ' איך הוי פיגול. ולזה מהני המעשה שעשה בדם ועדיין צע"ק. עוד שם בר"נ ובתוס' הקשו מהא דבהמה שנמצאת דשוחטין אלמא א"צ דעת ותי' דכיון שנאבד. דעת בעלים שישחטנה כל מי שירצה להקריב והי' להם להקשות מב"ק בגנב הקדש מקשה דף ע"ו והרי חזרה קרן לבעלים. ומזה הוכיח הרמב"ם בפ"ה מה' איסורי מזבח בגונב קרבן והקריבו לבעלים נתכפרו בעלים הרי דא"צ דעת וע' עירוכין כ"א היפך מזה. וצ"ל ג"כ כעין סברת הר"ן כיון שנגנב, דעת הבעלים שיקריבו כל מי שירצה. ולפ"ז בשחט קודם שידעו הבעלים מהגניבה פסול וצ"ע דלא משני הכי בב"ק במה דמקשה. והרי חזרה קרן לבעלים. דמיירי קודם שידעו הבעלים. ושמא תלי' זה ביאוש שלא מדעת הואיל וכשידעו ניחא להו ואכ"מ להאריך יותר. ודע דבסוגיא שם דמקשה אלא מעתה יביא אדם פסח על חבירו שכן אדם מביא על בניו הקטנים ומשני שה לבית אבות לד'. ועדיין קשה יביא אדם פסח על חבירו שכן מביא פסח על חבירו לכן מביא פסח על עבד כנעני ושפחתו בעלי כרחם כדאיתא בפסחים פ"ח וצע"ק וע' בספרי לא"ח סי' י"ג הארכתי בסוגיא זו דרוש משם ותמצא נועם: יט שם בסוגיא ע"ב הנה דברי הרמב"ם תמוהים שפסק בתורם משלו על של חבירו א"צ דעת בעלים. וכ' הכ"מ בפ"ד מה' תרומות דכיון דנפשט דתורם משלו על של חבירו טובת הנאה שלו, נפשט גם האבעי' הראשונה דא"צ דעת בעלים. ובאמת הדבר תמוה מאי ענין זה לזה וכבר תמה עליו המל"מ שם והנ"ל בישוב הדבר. הנה אף דאמרו בגמ' הטעם וסברא דצריך דעת כיון דמצוה דילי' הוא וניחא לי' למיעבד מ"מ אין זאת עיקר הסברא לבד. לפמ"ש המג"א סי' תל"ז דלא ניחא להו לאנשי למיעבד מצוה בממוני' רק היכי שאח"כ יקח המעות. אבל היכי שיפסיד ל"א כן בתרומה ל"א ניחא לי' לאינשי למיעבד מצוה בממוני' אך כיון שאין כאן זכות גמור כמו שיבואר ומקצת חוב יש בזה רצה הגמ' לומר דמהני ג"כ הסברא דניחא לי' למיעבד מצוה ויצרף דיצטרך דעת. והקצת חוב שי"ל בזה. כמ"ש לעיל בשם גדולי האחרונים. והאור חדש קידושין. מכללן דמ"ה אין לשחוט קרבנו שמא רוצה לשאל על קרבנו וה"ה י"ל דטוב לו דהוי תרומה משלו שיוכל התבואה שלו להחזיר לטיבלא אולי יצטרך להפריש מן הטמא על טמא ומטהור על הטהור או אולי תפול התרומה לחולין. ומעתה נחזי אנן. הנה אם יפריש אדם אחר תרומה על תבואתו בלא שליחות הוא ודאי אינו יכול לשאול דלא עשה תרומה וחבירו יכול לשאול לכאורה

אמנם לפמ"ש ברי"ט אלגזי בבכורות ל"א הסברא דתרומה ביד כהן אינו יכול לשאול. דתרומה שהיא בידו כיון שיש לו טובת הנאה לתת למי שירצה בידו לשאול.. אבל תרומה בידי כהן כיון שאין לו טובת הנאה עוד אינו יכול לשאול עלי' ע"ש והיא סברה נחמדה. א"כ אם תורם משלו על של חבירו יכול התורם לשאול תלי' בזה. אם טובת הנאה שלו יכול לשאול ואם טובת הנאה של בעל הכרי אין יכול שום אדם לשאול בעל הכרי לא עשאה תרומה. ובעל התורם אין לו טובת הנאה. ומעתה כיון דתרומה זאת לא יהי' לה שאלה הוה קצת חוב ולכן מבעי' לה להגמ' אי צריך דעתו הואיל וניחא לי' ג"כ לעשות מצוה בעצמו. אמנם למסקנא דטובת הנאה של התורם א"כ עכ"פ התורם יכול לשאול. ואם תפול התרומה לחולין אז התורם ישאול. שוב ל"ה חוב לבעלים מפאת כן. ופשיטא דגוף התרומה הוה זכות לפניו ושפיר כ' הכ"מ דנפשטה האבעי'. ובפשיטות י"ל עפ"י דברי הסמ"ע סי' קצ"ה שכ' אולי לא ניחא לי' להיותו שונא מתנות ע"ש בזכי' ע"י אחר. א"כ ה"ה בתורם משלו על של חבירו כל הנאה של חברו. ומ"ה לא ניחא לי' וזה אי גם טובת הנאה של חבירו, אבל אי טובת הנאה נשאר בידו זכות גדול ול"ה מתנה דנגד זה יש לו טובת הנאה ומ"ה בודאי ניחא לי':

כ ודרך אגב נ"ל בדרך אפשר במה שאמרו בב"מ דף כ"ב ותיסברא והא בעינן מה אתם לדעתכם. ומשם יוצא דתרומה גרע. דבכל הענינים מהני לזכות לחבירו. ובתרומה אם תורם משלו על של חבירו א"צ דעת בעלים לשטת הרמב"ם נפשט האבעיא. ובשל בעל הכרי הדבר פשוט בגמ' דבעי שליחות וצריך להבין החילוק ע' בסוגיא ל"ו וברשב"א שדחק להבין הסברה. לדעתי הטעם דבתורם משלו על של חבירו. כיון שהתרומה שלו יוכל הוא לשאול. ומ"ה מצי תרים. אבל בתורם משל בעל הכרי על של בעל הכרי אם נימא דיוכל לתרום בלא דעתו מצד זכי'. א"כ לא יוכל לשאול על תרומה זאת דהבעלים לא עשאם תרומה ותרומה זאת ל"ה משל התורם שישאל עלי' ומ"ה היתכן שתרומה שעשה אחר מצד זכי' תהי' עדיפה מתרומה שהפריש בעצמו ומ"ה ס"ל להגמ' דבעי בתרומה זאת לשוי' שליח. ובזה ודאי יכול לשאול כיון שעשה בשליחתו הוה כהפריש בעצמו ויוכל לשאול וע' בהקדמת ספר משנת חכמים כמדומה שנסתפק מי יוכל לשאול, והנלפע"ד כתבתי, כ"ז לשטת הגמ' ב"מ ונדרים ל"ו דתורם משל בעל הכרי ודאי צריך שליחות. ואמנם הרמב"ם פסק בתורם משל חבירו על של חבירו ובא בעל הכרי ואמר כלך אצל יפות תרומתו תרומה. וע' בב"מ כ"ב דמוקמינן לכ"ע ל"מ בכה"ג בתרומה מאתם גם אתם רק שליחות בעינן וע' בטור וב"י סי' של"א וטו"ז שם: כא ונלפע"ד הקודם יש לבאר דברי הרמב"ם פ"ד מתרומות ה"ט שפסק באומר לשותפו או לבן ביתו לתרום וביטל שליחות

קודם שיתרמו אם לא שינה השליח תרומתו תרומה תמה הכ"מ דפסק כר"ל ולא כר"י. ועוד דלש"ס דילן. גם ר"ל מודה דאתי דיבור ומבטל דיבור. ודוקא נתינת מעות ליד אשה או מחשבה דתרומה דהיינו הפרשה דכי מעשה דמי. אבל קודם שתרם ודאי יכול לבטל. והנלפע"ד הנה בכל שליחות יש מקום לומר בתרי אנפין, או דהמשלח כבר עשה תרומה רק שתלה ההפרשה בהשליח לא יהא אלא כאומר שני לוגין שאני עתיד להפריש הרי הן תרומה ה"ה באומר שני לוגין שאתה עתיד להפריש הן תרומה. או דלא הפריש מעתה כלל רק תלה הכל בהשליח וזה תלי' בברירה דאם אמרינן יש ברירה א"כ מהני באומר שני לוגין שאני עתיד להפריש והוה תרומה. והוא עשה התרומה מעתה. אמנם אם ל"א ברירה ל"ש לומר שהוא תורם אותן ב' לוגין שהשליח יפריש דזה ל"מ כלל דל"א ברירה, וע"כ שהבעה"ב אינו תורם כלל רק שאומר להשליח שיתרום ויפרוש. ולכשיפרש הוה תרומה. וזה לא תלי' בברירה כלל דרק כשיפרוש הוה תרומה ואז הוא מבורר. וא"כ נכונים לפ"ז דברי הרמב"ם. דהנה ר"י ס"ל בגיטין כ"ה ודאי אין ברירה. ולדידי' בעושה שליח ודאי ל"ה תרומה מעתה. ומ"ה יכול לבטל השליחות. אמנם הרמב"ם דפסק אין ברירה מספק ולחומרא יש ברירה אנן מספקינן שמא יש ברירה והמשלח עושה מעתה תרומה מה שיפרוש השליח דתרומה ניטלת במחשבה. ומ"ה בתרם השליח ולא ידע שהבעלים ביטלו שליחות מאי מהני ביטולו מקודם שתרם השליח והרי הוא כבר עשה תרומה למה שיפריש השליח קודם ביטולו. והשליח באמת הפריש. והוא כבר תרומה ומ"ה ל"מ ביטולו רק בשינה השליח. ואף דל"ה שינוי גמור מהני מטעם ס"ס שמא הוה שינוי ושמא אין ברירה ולא עשה תרומה בעת עשיית השליח ומהני חזרה כן נלפע"ד בישוב דברי הרמב"ם התמוהים מאוד:

כב ומעתה נלפע"ד הנה אם נימא יש ברירה בתולה בדעת אחרים א"כ לכאורה לא גלתה התורה שליחות בתרומה דכיון דעושה שליח הרי הוא עושה תרומה למה שיפריש השליח והשליח לא עבד רק מעשה קוף ועיקר התרומה עושה הוא במחשבתו ומה שעושה שליח הוה כאומר מה שתפריש הוא מעתה תרומה. ונ"מ במה שעושה שליח היא לענין פיחת עשרה או הוסיף עשרה כמ"ש המקנה בקדושין מ"ב אבל עיקר התרומה עושה המשלח א"כ מהאי טעמא ל"מ אם אחד תרם בשל חבירו שלא מדעתו ובא בעל הכרי ואמר כלך אצל יפות. דהרי בכה"ג לא תרם הבעל הבית. ולא גילתה תורה בתרומה דמהני שליחות. רק באומר צא תרום דעיקר התרומה עושה הוא במחשבתו כנ"ל אבל למ"ד דל"א ברירה אף בתולה בדעת אחרים. באומר לחבירו צא תרום אין הכונה שהוא עושה במחשבתו תרומה מה שיפריש השליח דאין ברירה רק שהתורה נתנה כח לשליח

לתרום וה"ה בתרם משל בעל הכרי על בעל הכרי ובא בעל הכרי ואמר כלך אצל יפות ג"כ מהני מתורת זכי'. ומעתה הסוגיא כמין חומר. דבב"מ כ"ב אמרינן תרגמי' רבא אליבא דאביי דשוי' שליח. ואביי ס"ל בגיטין כ"ה דתולה בדעת אחרים לכ"ע אמרינן ברירה ולדידי' שפיר אמר רבא הכי נמי מסתברא כדכתיבנא דלדידי' ודאי ל"מ ניחותא דבעל הכרי דלדידי' בשליחות בתרומה עיקר התרומה עושה המשלח. אבל הרמב"ם דפוסק אף בתולה בדעת אחרים ל"ל ברירה שפיר אמרינן התורה נתנה כח לשליח לתרום. דזולת זה ל"מ מחשבתו של בעל הבית וכיון דמהני תרומה של השליח ה"ה בתרם משל חבירו והבעלים אמרו כלך אצל יפות מהני מטעם זכי'. והרבה יש לדבר מזה ואקצר [וע' בספרי ליו"ד ח"ר סי' ב' אות י"א ולקמן בתשובה הסמוכה שפלפלתי לדחות סברה זו]:

סימן סד

ב"ה:

פרעמישלא "הברכה והישועה" לפ"ק:

להרב הה"ג החריף ובקי בכל חדרי תורה כש"ת. מ' חיים ארי':

כהנא נ"י דיין ומו"ץ דק':

סיגעט בעה"מ ספר דברי גאונים:

ע"ד השאלה באחד ת"ח שדר עם אשתו ט' שנים וילדה בן זכר ושוב עבר ט' שנים והפילה נפל ומאז זה ה' שנים אשר עמדה מלדת והתפשרו עצמם כפי הכתב בזה"ל אנחנו הח"מ אשר היינו לערך יותר מכ' שנים ולא זכינו להבנות בפרי בטן וע"כ הסכמנו ברצון נפשינו לעשות קשר בינינו בתנאי שנמתין עוד שנה וחצי ואם ח"ו לא נזכה לזש"ק מחויבת האשה הנ"ל לקבל ג"פ מבעלה ואם לא תרצה האשה לקבל אזי מאז והלאה אוסרת עצמה בקונם ואם תקבל ג"פ אין בנדרה ממש. וכן בעלה אם יעכב לתת לה ג"פ בזמן הנ"ל אזי אסור בכל נשים שבעולם בקונם הנ"ל אבל אם יעזרם הש"י אין שום איסור חל כלל וכו' וע"ז חתם הבעל והאשה חתמה עצמה ע"י אחר במס"ק וע"ז חתמו עדים שחתם עצמו האיש בח"י והאשה במסה"ק וקבלו עליהם כל הנ"ל ברצונם הטוב וקראו לפניהם וקבלו עליהם הקונם כפי הנ"ל ועתה כבר עבר הזמן והאשה אינה רוצה לקבל ג"פ ושאל אם יש להתיר לבעל לגרשה בע"כ או לישא אחרת עלי' בהיתר מאה רבנים לקיים מצות פ"ו:

תשובה. כת"ה האריך בדין זה ואעבור בין הפרקים בקצרה את אשר ראיתי לעיין בדבר זה כפי אשר ד' יעיר לי ממרום:

א מ"ש כת"ה דהנדר בתוקפו עפ"י דברי ברית אברהם וח"ס דמהני נדר בכתב אף בחתימה לבד בצירוף דעת קצוה"ח ונתיבות בח"מ סי' מ"ה דמהני חתימה במסה"ק זה ליתא דל"מ נדר ע"י שליח כדמוכח מתוס' נזיר י"א דל"מ קבלת נזירות ע"י שליח דלא כנוב"י קמא סי' ס"ז וע' תנינא יו"ד סי' קמ"ו ע"ב אף אם נחמיר כשיטת הברית אברהם מ"מ במסה"ק ודאי ל"מ דהיא ענין שליחות ולא מצינו נדר ע"י שליח והגם כי יש מקום לומר דהא דל"מ שליחות בנדר ושבועה היא משום דמילי לא מימסרי לשליח כמ"ש מהרי"ט סי' קכ"ז משא"כ חתימה הוה מעשה. מ"מ הרי דברי מהרי"ט תמוהין כמו שהקשו עליו. הן אמת כי יש לומר בטעם דל"מ שליחות בנדר ושבועה דנודר כאילו בנה במה ומ"ה אשלד"ע וכן כ' בבית מאיר סי' ק"כ בשם בנו. ולפ"ז י"ל דהא דאסור לנדור היא דוקא אם אינו לצורך דהחפץ לד' בעולות וגם בנדרים טוב אשר לא תדור. אמנם אם יש צורך לנדרו כגון שמפשר עם חבירו במו"מ ואינו מאמין לו עד שנודר. או כגון באלמנה הנודרת ליתומים אין איסור לנדור דומיא דנודר בעת צרה שכ' תוס' חולין ב' דמותר והכי משמע בגמ' דגיטין שהתקין ר"ג שתהא נודרת ליתומים ואיך יתקן תקנה לנדור אם יש איסור בדבר וע"כ כיון שאין נודרת רק בדרך תנאי וקנס אם קיבלה מכתובתה אין איסור בדבר. א"כ לפ"ז מהני שליחות היכא דהנדר היא דרך קנס ותנאי. ובזה מיושב מה דמהני תנאי בנדרים כקו' הנוב"י ורמב"ן אמנם עיקר הסברא ג"כ ליתא דא"כ ליהני ביטול חמץ ע"י שליח דבזה עושה מצוה מה שמפקיר חמצו והר"ן כ' דל"מ שליחות וע"כ מטעם אחר ל"מ שליחות דהוה מצות שבגופו א"כ אין לחלק בין כתיבה לדיבור אך אף אם נאמר דלא מצינו שליחות בדיבור בעלמא כמ"ש מהרי"ט ומ"ש דמילי לא מימסרי לשליח אין כוונתו כהך דגיטין שם עיקר נתינת גט הוה מעשה ומ"ה דוקא שליח ראשון אינו עושה שליח ב' משא"כ אם אינו, רק בדיבור בעלמא ל"מ שליחות דליכא למילף מתרומה כמ"ש מהרי"ט דהוי כמעשה מ"מ אף להפוסקים דשבועה בכתב מהני מטעם דכתיבה כדיבור אבל ע"כ לא עדיף מדיבור וכיון דבדיבור ל"מ שליחות ל"מ אף ע"י כתיבה מטעם שליחות והנה הראו לי בספר שו"ת נפש חי'חיו"ד סי' ס"ח הביא ראי' דל"מ שליח בשבועה ונדר מדאמרינן בירושלמי פ' כהן גדול הובא בר"ן ר"ש שבועת העדות ובטור ח"מ סי' קכ"ד בכ"ג דלא דן וימנה אנטלר הגע על עצמך הרי שנתחייב שבועה ואנטלר בשבועה הרי דל"מ שבועה ע"י שליח וראי' זו ליתא דבודאי שבועה דלשעבר ל"מ ע"י שליח שמא ישבע לשקר ואין שליח לדבר עבירה והוה כלא נשבע כלל. ומ"ה ל"מ שבועת האנטלר. משא"כ כשמקל עליו דבר אחד בשבועה או בנדר אין ראי' מירושלמי. ומ"מ להלכה נראה דל"מ שליחות:

ב וכת"ה הביא דברי הח"ס יו"ד סי' רכ"ז דאם נכתב בלשון הוה הריני נשבע או מקבל בחרם ומסרו לידו או ליד חבירו אפילו לא קרא בפיו וגם לא נקרא בפניו ולא אמר הן ולא שום קבלת דברים ואפילו אינו כתב ידו אלא כתב הסופר והוא חתם או עדים חתמו בציויו והוא מסרו ליד חבירו הרי עונש השבועה כרוך בעקבו. ובאמת דברי הח"ס תמוהין דאם לא חתם רק עדים חתמו בצויו לא מצינו שליחות בשבועה כדברי רוב הפוסקים ואם כוונתו להמסירה לבד מסירה זו מה עושה ואם כוונתו לדברי הרמב"ם פ"ב משבועות דנשבע מפי אחרים וענה אמן חייב וס"ל דלאו דוקא שענה אמן ה"ה שאומר לשון הן או קבלתי עלי שבועה וכן כיוצא בכל לשון מהני וס"ל דה"ה למסירת המכתב לא אדע ראיה משם דזה דוקא כשאמר שקיבל השבועה וגם זה דוקא כשאמר חבירו אני משביעך או מדירך כמ"ש פ"ב מנדרים אבל באם חבירו כתב הריני נשבע וחתם שמו בציויו ל"מ. ואם ס"ל לח"ס דמהני שליחות בשבועה הוא נגד כל הפוסקים ושמא ס"ל לח"ס דדוקא בעיקר השבועה ל"מ שליחות דגזרה תורה לבטא בשפתים ועוד דל"מ שליחות בדיבור בעלמא דליכא למילף מתרומה דהוי כמעשה משא"כ אם אחר משביעו והוא א"צ לענות רק הן או אמן או באיזה לשון ה"ה כשאומר לחבירו שיאמר הן או שיחתום מהני דהוי כאומר הן כיון דא"צ לאמור לשון זה דוקא משא"כ בגוף השבועה ולפ"ז לא קשה אמה שהקשו תוס' וראשונים מנזיר ונדרים דמהני תנאי ול"ה אפשר לקיים ע"י שליח והרי משכחת שידירו אחר בנזיר והוא יצוה לאחר לאמור הן דמהני לדעת הנ"ל דכיון דמה דמצוה לאחר הוי כאומר בעצמו הן ל"ה נדר ע"י שליח. אך זה צ"ע דא"כ אף אם לא יחתום האחר מהני כיון שכבר אמר המצוה הן. והנה מסירת קולמוס בלי הציוי ודאי ל"מ כדמוכח מסוטה כ"ז דאלמית אינה שותה כיון דל"מ לקבולי שבועה כדכתבו תוס' סוטה כ"ז ומדלא מהני הרכנה מוכח דבעי דוקא אמירה וה"ה דל"מ מסה"ק וע' תומים סי' צ"ו אך הצוי לחתום י"ל דהוי כאומר הן מיהו ממה דל"מ בסוטה דאלמית הרכנה י"ל כמ"ש בתשו' הרשב"א הובא בב"י אבה"ע סי' צ"ו דאנן לא ידעינן כוונתה ולפ"ז י"ל דמסירה מהני:

נ וכעין מה שכתבתי דל"ב בזה שליחות רק דאמירה לשליח הוה כאומר הן ע' בנתיבות סי' קפ"ב דאם אמר לקטן לתרום והמשלח אמר מה שמפריש הקטן יהי' תרומה כיון דתרומה ניטלת במחשבה הוי כאומר מה שיפריש הקטן או הקוף יהי' תרומה והוי תרומה מכחו בלי שליחות עיי"ש שכ' דדוקא באומר לקטן צא תרום ל"מ אבל באומר מה שיתרום הקטן יהיה תרומה מהני ואחרי שדבר גדול דיבר ש"ב הגאון מליסא צריך להבין דבריו דלכאורה אם אומר לקטן צא תרום הוי ג"כ כוונתו דמה שמפריש יהי' תרומה

ולמה לא מהני בקטן ועכצ"ל דבאומר לקטן צא תרום אין כוונתו שיהי' תרומה באמירתו זאת ובתרומה בעי פיו ולבו שוין ע' פסחים ס"ג ורק שהקטן יעשה זאת לתרומה והוא ענין שליחות ואין שליחות לקטן משא"כ כשאומר מה שיפריש הקטן יהי' תרומה ואם הי' אז כוונתו שהוא עושה תרומה באמירתו כמו באומר ב' לוגין שאני עתיד להפריש או ב' לוגין שיפריש קוף יועיל אבל גם אם אמר לשון זה והי' כוונתו בדרך שליחות שהקטן יעשה זאת לתרומה גם זה לא יועיל. ומה זה ענין לאומר מה שירדו גשמים או מה שיפריש הקוף יהי' תרומה שם ע"כ כוונתו שהוא עושה תרומה משא"כ באומר לקטן צא תרום ואמר מה שיפריש הקטן יהי' תרומה והי' כוונתו שיעשה זאת לתרומה כגון שסבר שקטן בר שליחות או שסבר שהוא גדול ולא הי' לו כוונה שהוא יעשה תרומה אך שהקטן יעשה ודאי לא מועיל ולדעתי גם הנתיבות כיון לדברינו וע' מה שהביא אח"כ ממשיכה משמע ג"כ כמ"ש לעיל. והנה בדרוש (הוא סוף סימן הקרים) כתבתי בישוב דברי הרמב"ם פ"ד דתרומות וכתבתי דלמ"ד יש ברירה בתולה בדעת אחרים. כל עיקר שליחות בתרומה הוא שהוא עושה תרומה ע"מ שיפריש השליח כאומר שני לוגין שאתה עתיד להפריש. והארכתי בפלפול עצום ולא הזכרתי אז דברי הנתיבות וכעת אנכי הרואה דעיקר הדבר הרגיש בנתיבות ולפמ"ש לעיל דבר זה ליתא דאם עיקר התרומה עושה הוא אמאי ל"מ שליח שאינו בן ברית או קטן ועוררני חכם אחד בגמ' דקדושין מ"א מ"ב דאמרינן מה לתרומה שכן ישנו במחשבה הכונה דל"ה תרומה מכח שליחות רק מחמתו כמו שכ' בנתיבות ויפה פירש אבל לפמ"ש א"כ אמאי ל"מ שליחות קטן או אינו בן ברית ועוד א"כ איך ילפינן שליחות מתרומה וע"כ כמו שכתבתי דאם עושה שליח ומכוין שאחר יפריש בשליחותו ל"מ מחמתו דבעי שיכוין בלבו ורק מפאת השליח ודו"ק. ומצאתי במקנה קדושין מ"ב ד"ה פיחת שהרגיש בזה שיהני התרומה ע"י שליח מצד מחשבת בעה"ב כמו עישור שאני עתיד למוד וכו' ושוב הקשה דא"כ אמאי פיחת עשרה למה יהי' תרומתו תרומה כיון שדעתו הי' בפחות (וזה ט"ס וצ"ל אמאי בהוסיף וכו') הו"ל מרבה במעשרות ויהי' טבל ותרומה מעורבין עיי"ש ודבריו צ"ע כיון דאמרינן דהבעה"ב אינו מקפיד דעתו יהי' שכל מה שיברר יהי' תרומה עיין סוף בכורות. והמובחר כמ"ש כיון דעשה שליח בר דעת ל"ה כוונתו שיעשה הוא תרומה במחשבה רק שיהי' תרומה מצד שליחות וזר"ב. וכיוצא בזה כ' תוס' בקדושין כ"ג ע"ב ד"ה מהו שיעשה שכ' דאף דעבד יוצא לחירות אם אחר מקבל עבורו מ"מ בעושה שליח לקבל גיטו מיגרע גרע לפי שבא מטעם שליחות עיי"ש. (וכבר הארכתי בדין זה בספרי חיו"ד ח"ר סי' ב' אות י"א). ומעתה נחזור לנדון דידן הנה גם בנדרים ושבועות בעינן קבלה בלב ואם הי' דעת הנשבע

לקבל השבועה באמירתו להשליח לחתום הי' מהני אבל אם הי' דעת הנשבע שיחול עליו השבועה בחתימת השליח דע"כ כוונתו כן שיחתום השליח שמו ובזה יחול עליו השבועה הוי ענין שליחות ול"מ בשבועה ועיין טוב טעם ודעת להגאון מהרש"ק קמא ט' דאף קריאה ל"מ דאמרינן שלא כיון לקבל השבועה בקריאה רק לראות מה שכתוב בו וכש"כ במסה"ק דכונתה הי' שבחתימה תאסר ולא באמירה לחתום, ע"כ אין הלכה כח"ס לפע"ד. אמנם גוף הלשון שבאם לא תרצה לקבל אוסרת עצמה לבעלה בקונם אין זה לשון נשבע מפי עצמו דהי' לומר אוסר עצמי לבעלי בקונם ולא לשון נשבע מפי אחרים דהי' לכתוב האשה אסורה לבעלה בקונם ואז הי' מהני לשון הן כמבואר בר"מ ובנשבע מפי עצמה מהני חתימה משא"כ בלשון המבואר בהכתב וגם כת"ה לא נשען העיקר ע"ז:

ד ועתה נדון מה שנשען כת"ה על מה שמבואר בלשון העדים וקבלו עליהם את כל הנ"ל ברצונם הטוב וקראנו לפניהם הנ"ל וקבלו עליהם הקונם כפי הנ"ל ומלשון זה משמע דקיבלו הקונם ואמרו הן דאל"כ מנא ידעו העדים שקיבלו עליהם ונשען על הרמב"ם המובא לעיל דבכל לשון דמשמע שמקבל הנדר מהני הנה בזה יש להסתפק ג"כ אף אם נאמר דמשמע מלשון העדים כן מ"מ כיון שנכתב בהכתב שהאשה אוסרת עצמה לא בלשון מדבר בעדו ולא בלשון משביע לאחרים שמא כוונת העדים שקיבלו עליהם בזה שחתמו עצמם האיש בח"י והאשה במסה"ק. וכת"ה כ' דע"כ כונתם ששמעו מפיהם דאל"כ היכא יודעין העדים שקיבלו עליהם וז"א דכיון שחתמו עצמם מסתמא קיבלו ואף שכבר כתבו שחתמו עצמם מ"מ לשופרא דשטרא כתבו שקיבלו עליהם ושמא י"ל כיון שכתבו בכפל לשון שכבר כתבו שחתמו בפניהם ולמה כפלו הלשון וע"כ לישנא יתירא לטפויי אתי כדאמרינן פ' המוכר הבית ע"מ שהדיוטא התחתונה שלי אתי להוסיף זיזין וכבר האריך בתשו' מהרי"ט חלק ח"מ סי' קמ"ט בסתירת דברי הרשב"א בענין זה והוא מחלוקת הפוסקים אי דרשינן לישנא יתירא אבל הנראה דבנ"ד שהיא כפל ממש ודאי דרשינן מ"מ אחרי שאין זה רק מהכרח לשון מיותר כי יש לפרש שהקבלה הי' בהחתימה ע"כ אם האשה תתן אמתלא או תטעון שלא קיבלה בפירוש אולי נאמנת כמבואר בסי' ע"ג בח"מ וסי' רל"ב ביו"ד ואף דשם דוקא אם אין מבואר שנשבע בפועל אבל אם מבואר שנשבע בפועל אין נאמן אף באמתלא מ"מ כיון דבנ"ד ג"כ אין מבואר רק דדייקינן מיתור לשון ויכול להיות שלא נכתב רק לשופרא דשטרא ונאמנת ואם הבעל בעצמו יודע שלא קיבלה בפירוש בע"פ א"צ לפנים דאין בהנדר ממש:

ה והנה במה שכתב דאף דהיא משתעבדא לבעל ולא מהני נדרה מ"מ כיון שעשתה ברשותו מהני כמבואר סי' רל"ד סעיף ס"ז נכונים דבריו ואף דדעת תוס' כתובות נ"ט גבי נדרה שלא להניק דל"מ קיום הבעל לנדר שהוא נגד שעבודו. ע' מהרש"א ופ"י מ"מ הסכמתו קודם הנדר מהני אפס. מה שכ' דל"מ התרה לנדרה יש לבאר הנה מה שכ' דהוי לתועלת חבירו במה שאוסרת עצמה עליו אין בו תועלת דזו עיקר נדרה ואם יצמח לו תועלת בזה שיכול לגרשה בע"כ הדבר תליא באשלי רברבי דהרשב"א בגיטין כ' באלמנה הנודרת מה תועלת ליתומים באיסור פירותי' והמהרי"ט ח"א סי' קי"ח כ' דכיון דהאלמנה תצטרך להתרפס ברצי כסף ליתומים מיקרי זאת לטובת חבירו ובודאי דהרשב"א סובר דכל שאין התועלת מפורש בהשבועה לא מקרי זאת תועלת דל"ה דומיא דמשה. וה"ה בנ"ד תליא במחלוקת. ומה שכתב דבנ"ד שרצה ליתן כתובה ומן הדין הי' יכול למיפק החיובים שלו מקרי זאת טובה עבור השבועה הגם שיש לומר דלא מיקרי זאת רק אשר לא עשה לה רעה ובידו הי' להרע לה. והגם גם קודם השבועה הי' לה מזונות ודרו כאיש ואשה מה שהי' בידו להרע לה אף אם עפ"י דין לא מקרי זאת טובה ואין זה דומה לשבועה דמשה ליתרו שנתן לו בתו משא"כ מה שלא הפקיע ממנו החיובים כש"כ שיש מחלוקת הפוסקים בזה אי מצי להפקיע החיובים ואף דלא נכריע הדין מ"מ נ"ל דלא מיקרי טובה רק שלא עשה לה רעה., ומ"מ בזה יש להסתפק (וע' לעיל סי' נ"ג אות ה' שהארכתי בפרט זה):

ו אולם במה שכתב דאין בידה להתיר עפ"י חכם אחרי שהבעל קיים נדרה הנה מה דפשיטא ליה דהבעל הי' יכול לקיים נדרה קודם שחל לדידי מיבעי לי טובא כי הנה הבעל אינו יכול לקיים נדרה כל עוד שלא חל ואם אין מחוסר רק זמן יש לומר דיכול לקיים כמו שיכול להפר כמבואר בר"ן נדרים ובסי' רל"ד ס' כ"ח ברמ"א ובנ"ד הי' התנאי בנדר שבאם תקבל ג"פ או יהי' לה זש"ק אין בנדרה כלום ע"כ לכאורה לא יכול לקיים אך י"ל דזה דוקא בתלתה בתנאי שהוא מחוסר מעשה משא"כ בחלתה בתנאי שאינו מחוסר מעשה כגון בנ"ד שאם לא יהי' זש"ק ולא מקבל ג"פ הנדר קיים. אולי יכול לקיים קודם שיחול דכמו שיכול להפר מטעם שמצוי לעבור עליו כמו שכ' הר"ן הובא בש"ך ס"ק מ"ה ה"ה שיכול לקיים ועוד אף לא היה יכול לקיים אז מ"מ השתא יכול לקיים. אבל כ"ז לא מועיל דהרי יכול לשאול על הקמתו ואח"כ יועיל שאלת חכם אף שלא ביום שמעו כיון דהוא מטעם דלא גרע משתיקה ובשתיקה מהני היתר חכם. ומה שכ' כת"ה דאין לו חרטה דמעיקרא הנה לפמ"ש הרמב"ן דנדרים שהם דרך קנס א"צ לחרטה דמעיקרא כגון באלמנה הנודרת י"ל דגם הקמת הבעל ל"ב חרטה דמעיקרא דלא עדיף

הקמת הבעל מעיקר הנדר הגם שיש קצת להוכיח מתוס' דל"א כן שהקשו בהא דבנשאת אין מדירין אותה יקיים לה בעלה ותי' שמא ידור בלחש ומדלא תרצו שיכול לישאל על ההקם כמ"ש הרא"ש לישב להנ"ל י"ל דס"ל בהאשה סגי חרטה דהשתא כשיטת רמב"ן ולהבעל ל"מ חרטה דהשתא על ההקם וחרטה דמעיקרא אין לו כיון שלא נתנו לה כתובה זולת קיום שלו. אמנם מדתירץ הרא"ש גם תי' זה מוכח קצת להיפך סוף דבר מהסברא נראה דלא עדיף הקיום מעיקר הנדר היכי שיש לומר דגם הקיום הי' דרך קנס. והעיקר מה שיש לדחות ההיתר דנהי שיש לומר דהוי כקיים לה ואין יכול להתיר מ"מ כיון דקי"ל הוא נותן אצבע בין שיני' ויוציא ויתן כתובה איך יכול לכוף לקבל גט בע"כ אחרי שבידו להתיר לה מפאת דהוי לתועלת חבירו ודאי בידו ומפאת מה שקיים לה. ג"כ הוא נתן אצבע בין שיני' וא"כ איך יכול לכופה לקבל גט הגע על עצמך הרי שינדור ויאסור עצמו על אשתו באיסור חמור הכי יכול לכופה לקבל גט ממנו ואין לך אשה יושבת תחת בעלה דכל אחד יאסור עצמו בקונם מה הועיל ר"ג אשר ע"כ גם אם היא נודרת לפי מה דקיי"ל גם בכה"ג הוא נותן אצבע בין שיני' איך יכול לכופה לקבל גט והב"ש מביא בסי' ע"ד ס"ק ג' בשם הטו"ז דס"ל להרמב"ם היא נתנה אצבע בין שני' וחלק עליו ואף לדעת הטו"ז אין הלכה כרמב"ם. גם מה שכ' דגם זולת הנדר האשה מוכרחת לקבל ג"פ אחרי שהתפשרה עצמה מרצונה ע"ז ואם לא תקיים כפי הדת תהי' עוברת על דת ההכרח מקודם לעמוד אתה בד"ת ואולי לא תהי' מוכרחת לקבל ג"פ דאין מועיל קנין ע"ז דהוי קנין דברים וכש"כ בלא קנין ואף אם הבטיחה תוכל לחזור ובשלמא כשנשבעה בשבועה תמורה לקבל ג"פ הוי עוברת על דת משא"כ בנ"ד אבל עכ"פ החיוב לעמוד אתה בד"ת מקודם: ז שוב ראיתי במה שכתבתי לעיל דלהלכה דהוא נותן אצבע בין שיני' אינו יכול לגרשה בע"כ אולי יש לחלק דבשלמא לענין כתובה כיון דנתחייב לה בודאי כתובה ועתה אירע לו דבר שנאסרת עליו ובידו להפר לה ולא הפר לה צריך לקיים תנאי הנשואין משא"כ לענין גט בע"כ אם נימא שאין יכול לשאול על קיומו רק בפתח ואין לו פתח הרי עתה נאסרה עליו אולי יכול לגרשה בע"כ כיון שגם היא הגורמת שנדרה ועכ"פ עתה אסורה עליו ואינה ראויה שידור עמה ואינו דומה לאם נדר הוא דהוא עשה הכל משא"כ היכא שבגרמת שניהם נאסרה וזה נ"ל בדעת הרמב"ם שפסק בפי"ב מאישות הכ"ד דבנדרה שלא תטעום אחד מכל הפירות וקיים לה הוא צריך ליתן כתובה אבל אין כופין אותו לגרשה ובהדירה הוא כופין אותו לגרשה ע"כ צ"ל דבנדר הוא הוא הגורם הכל כופין אותו משא"כ בקיים לה. נהי דלענין הכתובה חייב כיון דגם הוא הגורם מ"מ אין כופין דשניהם הגורמים א"כ דוקא שם דיכולה לדור עמו

אבל באינה ראויה לדור מחמת הנדר כופין אותה לקבל גט היכא דשניהם הגורמים כמו שכופין אותו לגרש לדעת הפרישה דהרמב"ם מודה בתלינהו בתשמיש מיהו מהפרישה אין ראי' דאצלו שייך הטעם דמיסנא סני לה. ולכאורה רציתי לומר דקשיא על הר"מ כיון דאין כופין להוציא למה נקט הר"מ יוציא ויתן כתובה והרי פשיטא דיכול לגרשה בע"כ וכבר הקשה כן הב"ש אך כונת הר"מ לאחר חרם ר"ג דאינו יכול לגרש בע"כ מ"מ בכה"ג כשאומר א"א באשה נדרנית יכול לגרש בע"כ אמנם עיינתי בלשון הב"ש סי' ע"ד ס"ק ג' הקשה על הרמב"ם מלשון המשנה דקתני יוציא ויתן כתובה. וזה לא מתורץ בדברינו דבזמן המשנה לא הי' איסור לגרש בע"כ. ויהי' איך שיהי' הנה אף שי"ל כן להרמב"ם. מ"מ הרי אין ההלכה כהרמב"ם וכבר הקשו עליו כל המפורשים גם בסוגיא דכתובות נ"ב מבואר דבנשבית ונדרה וקיים לה אף דאין יכול לקיים ואותבינן ליה לאינתי מ"מ למ"ד הוא נותן אצבע בין שיני' חייב לפדותה הואיל ובגרמתו נעשה, כש"כ דאין יכול לכופה לגירושין בקיים לה איהו:

ח וקצת הי' מקום לומר בדעת הרמב"ם שפסק בנדרה שלא תטעום אחד מכל הפירות וקיים לה אין כופין לגרש רק כשירצה לגרש יתן כתובה ובהדירה היא כופין לגרש אף דגם בנדרה היא הוא נותן אצבע ב"ש י"ל דס"ל דאין לכוף לגרש שמא ישאל על הקמתו ויהי' למפרע גט מעושה שלא כדין. וכבר הקשו תוס' גיטין ל"ג בכל נזיר שמא ישאל. ותי' דמוקמינן אחזקה והכוונה חזקת איסור שכבר נאסר עליו משא"כ הבעל שלא נדר רק שקיים איסור על האשה אין להעמידו על חזקתו וחזקת האשה ל"מ לבעל כמ"ש הר"נ בשם הרמב"ן גיטין ס"ד בסוגיא דאומר לשלוחו. ומ"ה באמת אין כופין משא"כ בהדירה הוא ע"כ תלה האיסור בעצמו שאמר יאסר הנאת תשמישך עלי אם תטעום א"כ כיון שהאיסור חל עליו מוקמינן ישאל ול"ה גט מעושה שלא כדין אבל יש לדחות דבר זה:

ט והנה לשיטת המהר"ם מינץ סי' י"ח דבנדר שבינו לבינה כגון הנאת תשמיש יכול חכם להתיר אף לאחר קיום הבעל משא"כ נדר עינוי נפש אינו יכול להתיר חכם אחר קיום הבעל והובא באבני מילואים סי' ע"ד א"כ בשאלה דידן שהאשה אוסרת עצמה לבעלה בקונם והוא נדר שבינו לבינה אף לאחר קיום הבעל, יכול חכם להתיר ודאי ל"ש היתר שכ' כת"ה כיון שגם אחר, קיום הבעל יכול עוד חכם להתיר נדרו. ודע שבמהר"ם מינץ איתא דוקא בנדר שבינו לבינה וקיי"ל דבעל אינו מפיר לאחרים רק לעצמו ע"כ אף שהבעל קיים הנדר מ"מ מיגו דהחכם מתיר מה שנוגע לאחרים מתיר גם נגד הבעל. אבל בנדר שנוגע רק לבעל אין מבואר במהר"ם מינץ אך האבני מילואים הוסיף רק מדעתו ואין לו ראיה. וגם סברתו יש לדחות ע"כ אין לסמוך להלכה בזה. ובאמת גם בסברת

מהר"ם מינץ יש לעיין דלכאורה הי' לומר בפשיטות דאם החכם מתיר לאחרים נדר שהותר מקצתו הותר כולו והותר גם לבעלה ומדלא קאמר זאת ע"כ כוונתו דל"ש לומר הותר כולו כיון שאין חכם יכול להתיר נגד הבעל כעין שכ' הר"ן נדרים פ"ב דמה"ט לא ס"ל לר"י מתוך שמיפר למתענה מיפר לשאין מתענה כיון שאין יכול להפר ל"ה בכלל יפירנו כולו וה"ה במקיים ומ"ה הוצרך לומר משום מיגו. א"כ קשיא עליו כיון דאנן קיי"ל דל"א בבעל מתוך שמיפר למתענה ה"ה בחכם ל"א מיגו ע"כ צ"ע בדין הנ"ל. ולדינא אין דעתו נוטה לצרף להיתרא מטעם הספיקות שעוררתי לעיל:

והנני ידידו:

בשולי המכתב בפנים דברתי בענין שאלה על ההיקם אעתיק פה סנסן אחד בש"ס דכתובות ע"א בתוס' ד"ה שנדרה היא וקיים לה הוא, שפרש"י מה יש לה עוד להמתין כו' עד לא תבקש עוד פתח לנדרה הקשו דאמאי פריך הגמ' לקמן ותתקשט ותאסר הואיל וכבר תירצו דבנדרה היא ל"ש המתנה. והנ"ל בישוב קושית התוס' באופן נאות. הנה בהגהות מרדכי פ"ג דשבת כ' דהיכי דהיא נדרה וקיים לה הוא שוב ל"מ התרת חכם. (וכן הובא ביו"ד סי' רל"ד ברמ"א שם) והר"י השיב דיכול להפר דאמרינן במשנה כתובות בישראל חודש אחד יקיים ובכהנת שנים יקיים כולי האי אלא לאו משום דשמא ימצא פתח לנדרו ויפר אלמא דמפירין לאחר קיומו של בעל (ודבריו צ"ע דזה לא מיירי בנדרה היא וקיים לה הוא דבזה א"צ המתנה. ונ"ל לפרש דר"י שבמרדכי ס"ל כגירסת השטמ"ק דגרס וסבר ר"י היא נתנה. והתנן ר"י אומר בישראל חודש אחד יקיים וכו' ומשמע דקסבר השתא דכולה מתניתן בשנדרה היא מיירי וקיים לה הוא. אע"ג דמסקנא לא קיימא עיי"ש ולפ"ז ראיתו נכונה) ועוד מדאמרינן ריש המדיר אבל היכי דנדרה היא וקיים לה איהו מיסנא סניא לה. ופרש"י היא לא תבקש עוד פתח לנדרה אלמא דיכולה להפר עכ"ל המרדכי ולי נראה דאין מכאן שום הוכחה דלעולם אחר הקיום ל"מ שאלה דידה גופא ורק דהוא מקודם ישאל על הקמתו והדר היא תשאל על נדרה עפ"י מ"ש בישי"ע סי' ע"ד בדברי התוס' בכתובות ע"א ע"ב שהקשו וישאל על הקמתו ותי' דאין נשאלין אלא ביום שמעו אבל שלא ביום שמעו הוי כהחריש ואם שתק אינו יכול להפר וחידוש הוא דא"כ דהוי כשתיקה אם הלכה אח"כ אצל חכם שוב יכול להתיר לה. וכ"כ באבני מילואים סי' ע"ד. ומעתה התרה דידה ל"מ בלתי שהוא ישאל על הקמתו ותמתין עד שימצא פתח להקמתו דאז תשאל על נדרה אך לפי מה שחידשתי בדברי הגמ' נדרים דף ע"ב דמיבעי שם אי גירושין כהקמה או כשתיקה למנ"מ כגון שנדרה ושמע בעלה וגירשה ואהדרה ביומא כו' ופשיט הגמ' מנדרה והיא ארוסה ונתגרשה ונתארסה בו ביום אבי' ובעלה

האחרון מפירין נדריה ש"מ גירושין כשתיקה דאי כהקמה מי מצי מיפר ארוס אחרון ולכאורה קשה דלמא מיירי שהארוס הראשון נשאל על הקמתו ואע"ג דארוס אם קיים וחזר ונשאל על ההקמה אינו יכול להפר עם האב כדאמרינן ר"פ נערה מ"מ נראה מסברא אם ארוס הראשון קיים וגירש ושאל על. ההקמה הארוס השני עם האב מפירין ע"כ קשיא כנ"ל ומתוך כך הוכחתי דאם לא קיים בפירוש רק דע"י גירושין הוה כהקמה לא יכול לשאול על הקמתו דבשלמא כשהוא קיים לה בפירוש בדבור אתי דבור ומבטל דבור אבל היכא דהוא לא קיים לה אלא ע"י גרושין ועשה מעשה לא אתי דיבור ומבטל מעשה הגם שהדין דגם על שבועה בכתב יכול לשאול מ"מ הכא בגרושין לכ"ע הוי מעשה ומעתה דברי הר"י במרדכי נכונים וברורים דשפיר מוכח דיכולה לשאול אף כשקיים לה בעלה דאל"כ אמאי צריך להמתין ואי דתמתין שמא גם הוא ישאל על הקמתו א"כ אמאי בישראל רק חודש אחד יקיים ופרש"י דיכול להחזירה דהא אי מגרש לה הוה כהקמה ושוב ל"מ שאלה ואיך יחזירנה דהיא אסורה להנות ממנו וע"כ דיכולה לשאול לחכם ושפיר ימתין שמא תמצא פתח לנדרה אך זה ניחא. אי גירושין כהקמה שפיר מוכח דינו של הגהת מרדכי. אמנם אם גרושין כשתיקה לא מוכח דינו של המרדכי די"ל דלעולם אינה יכולה לשאול והא דצריכה להמתין הוא שמא ימצא פתח להקמתו ובישראל שפיר תמתין חדש א' דיכול להחזירה דגרושין הוה כשתיקה ועל הקמתו יכול לשאול ולאחר שתיקה מהני התרת חכם. והר"ן כתב בנדרים ע"ב ולענין הלכה כיון דהוי בעיא דלא אפשטא נקטינן לחומרא והוה כהקמה אבל שמואל ע"כ ס"ל גרושין כשתיקה עיי"ש. ומעתה י"ל דבה"א כבר ידע הגמ' ממאי דמסיק לבסוף מיסני הוא דסני לה ורק דס"ד הכי כיון דהוא סני לה הוא לא ישאל על הקמתו. וממילא היא לא יכולה לשאול על נדרה ושפיר כתב רש"י לא תבקש עוד פתח לנדרה דסברה מיסני סני לה ולא ישאל על הקמתו דאם גירושין כשתיקה אינה יכולה לשאול על נדרה זולתי שהוא ישאל על הקמתו דכאן אזלינן לשמואל דסבר גרושין כשתיקה אבל בעמוד ב' בסוגיא שם דמקשה ותתקשט ותאסר שם מקשה לר' יוסי וי"ל סתמא דגמ' מקשה אליבא דסוגיא דנדרים דמבעי ליה אי גירושין כהקמה דמיא ואם גירושין כהקמה הוא ע"כ מוכח דאף לאחר הקמת הבעל חכם יכול להתיר כמו שהוכחתי לעיל ע"כ שפיר מקשה דנהי דידע הגמ' דבנדרה היא וקיים לה הוא לא תבקש פתח לנדרה היינו דוקא לשמואל דס"ל החכם אינו מתיר עד שישאל הבעל על הקמתו ע"כ סברה מיסני סני ולא ישאל על הקמתו, ע"כ גם היא לא תבקש פתח דלא יועיל לה הפתח אבל לסברת המקשה דגירושין כהקמה ולדידי' החכם יכול להתיר אף לאחר הקמת הבעל בלי שאלה על ההיקם א"כ קשיא ותתקשט ותיאסר

ותמתין דשמא תמצא פתח לנדרה והחכם יתיר אף בלי שאלת ההקמה ולא שייך לומר מיסני סני דא"צ לשאלת הבעל. ומשני דמיסני סני לה והיא גופה מצד עצמה לא תבקש פתח לנדרה וזה ישוב נכון. והרבה יש לפלפל בזה. דאם המרדכי גורס כגירסת השטמ"ק והתנן ר"י אומר בישראל חודש אחד יקיים ולס"ד כולה מתניתין בנדרה היא וקיים לה ע"כ לא ס"ל כשיטת רש"י רק כפירוש התוס' ד"ה שנדרה דדוקא בשלא תטעום אפי' אחד מכל הפירות א"צ להמתין בשנדרה וקיים לה דאינה יכולה לסבול יום אחד משא"כ בשנדרה מלהנות לו דאפשר ע"י פרנס צריכה להמתין. א"כ איך נוכל להרכיב דברי המרדכי ושיטת רש"י. ועוד במ"ש דאם גירושין כהקמה ל"מ שאלה זה ניחא אם לא קיים בפירוש ורק גירושין כהקמה אמנם בקיים בפירוש ואח"כ גירש דלא הועיל בהגירושין לענין הקמה י"ל דאף לאחר גירושין מהני שאלה על ההיקם. ע"כ עדיין צ"ע מ"מ הבאתי דברי פלפולי להעיר על המעיין. וע' בספרי לא"ח סי' צ"ד אות ט' י' י"א דברים יקרים בסוגיא זו:

סימן סה

בעזה"י דרוש לשבת שובה:

תרמ"ד לפ"ק פה:

פרעמישלא בסוגיא דבל תאחר ר"ה ד' ה' ו':

א בר"ה דף ד' רגל שבו ראש השנה לרגלים נ"מ לנודר למיקם עלי' בבל תאחר ור' שמעון הוא הקשה בפנ"י מה נ"מ אם עובר בבל תאחר והרי בלא"ה ברגל ראשון עובר בעשה ואלאו דבל תאחר אין לוקין כמבואר בר"מ ומה נ"מ. ולכאורה נראה דנ"מ אם אין לו רק קרקע וצריך לבזבז יותר משליש שימכור קרקע ויקח קרבן. דהרי הרשב"א והר"ן פ' לולב הובא בב"י ובש"ע א"ח סי' תרנ"ו ובי"ד סי' קנ"ו כ' דא"צ לבזבז יותר משליש ממונו בשביל מ"ע אפי' במצוה עוברת כגון סוכה ולולב עיי"ש. אך בל"ת מבואר שם בשם הראב"ד דצריך לבזבז כל ממונו. א"כ ברגל ראשון א"צ לבזבז יותר משליש משא"כ אם עובר בבל תאחר צריך לבזבז כל ממונו. איברא דהפמ"ג סי' תרנ"ו כ' דעיקר החילוק בין עשה לל"ת היא דבקום ועשה א"צ לפזר ממונו שלא יעבור בשב ואל תעשה. משא"כ היכי שיעבור בקום ועשה וכ"כ בפתיחה כוללת ח"ד אות י' וכ' דלפ"ז אם אנסו עכו"ם שלא יבער חמץ א"צ לפזר כל ממונו שהרי יעבור בשוא"ת (ואין לטעות לפ"ז לומר דאם כל הונו הוא חמץ א"צ לפזר ממונו לבערו דזה טעות הרי זה עיקר החיוב לשרוף ממון ולבערו וע"כ כ' הפמ"ג אם אנסו נכרי אם מחויב לפזר ממונו ע"ז. משא"כ שיבער החמץ זה עיקר המצוה) ולפ"ז ה"ה בבל תאחר דהוה שוא"ת א"צ לפזר ממונו. ושוב קשיא מה

נ"מ ובגליון שם כתבתי דלהפמ"ג מיושב מה שכ' החינוך מצוה תקפ"ח דאם יבא לידי הפסד גרמי ויצטרך למכור חפציו בזול לשלם לפועלים אינו עובר בלא תלין ובמוצל מאש סי' מ"ה תמה עליו דהרי מחויב לפזר ממונו שלא יעבור בלאו. ולהפמ"ג ניחא דבשוא"ת א"צ לפזר כל ממונו עיי"ש. ועכ"פ חזינן שיש פלוגתא בזה וקצת ראיה להפמ"ג דהרי במצות צדקה א"צ לפזר כל ממונו אף שכ' תוס' בכתובות כ' דבמצות צדקה איכא לאו דלא תאמץ ולא תקפוץ וע"כ כיון דהוי בשוא"ת א"צ לפזר כל ממונו. והפלא שראיתי בפמ"ג בפתיחה כוללת ח"ב אות כ"ח דעוסק במצוה פטור אף ממצות ל"ת בשוא"ת כגון אונן בחה"מ פסח אין מוזהר לבער חמץ אף שעובר בב"י עיי"ש וכל המפרשים הקשו אהא דפטור למיתב ריפתא לעני בשומר אבידה אף דעובר בלאו דלא תאמץ עיין בתשו' של הגאון מהרצ"ח סי' י"ג וכבר הקשה כן הגאון מליסא בכתובות מ"ט ע"ב הכי עוסק במצוה פטור ממצות ל"ת. ולדברי הפמ"ג באמת כן הוא דפטור בשוא"ת. ומ"מ דברי הפמ"ג תמוהין לדעתי. ולדעתי בלאו אף בשוא"ת צריך לפזר כל ממונו דהטעם דבמ"ע א"צ לפזר כל ממונו כ' הר"ן פ' לולב שלא יבא לידי עוני ויפיל עצמו על הציבור ומתוס' ב"ק ט' משמע דאל"כ הרי שיקרה לו ג' מצות ויצטרך לתת כל ממונו משא"כ במל"ת למה הביא על עצמו זאת כגון בנדר למה נדר ולא חש שלא יהי' לו לשלם. אך לפ"ז גם במ"ע דובאת שמה י"ל כן בנדר וע' בתשו' חות יאיר סי' קל"ט כ' ג"כ כהפמ"ג דבשביל לאו דלא תלין א"צ לפזר כל ממונו דהוא בשוא"ת והובא בפתחי תשובה יו"ד סי' קי"ז עיי"ש שהאריך קצת ע"כ עוד הדבר צ"ע:

ב וראיתי דרך אגב במוצל מאש סי' מ"ה הנ"ל שכ' דה"ה דמותר להשביע לחבירו אף שיודע שנשבע לשקר ועובר בלפ"ע דהלכה כרשב"ג דאמר פ"ה דמעשר ב' הלעיטהו לרשע וימות. והנה גם אנכי כתבתי כן בספרי לא"ח סי' כ"ט אות ד' לישב דברי הש"ך יו"ד סי' קנ"א ממה שהקשה עליו דגול מרבבה לענין מומר דאינו מחויב להפרישו. אמנם במ"ש לענין שבועה אין דבריו צודקים חדא דשם אין הוא עושה מעשה משא"כ שהוא משביעהו אין ראיה מרשב"ג.. גם הכי מאן דפליג ארשב"ג לא יסבור שמותר להשביעו והרי התורה התירה דכתיב כי הוא זה ומה קושיא אתורה ומה שאמר ר"ט בשבועות ל"ט מלמד שהשבועה חלה על שניהם הוא משום שלא דקדק למסור ממונו ביד נאמן ובאו לידי חילול השם כפירש"י ולא משום לפ"ע שזה התירה התורה וע' בתשו' דברי חיים ח"ב ח"מ סי' ח' שמביא בשם תשובה אחת דאינו עובר בלפ"ע דתחלה מוקמי בחזקת כשרות שלא ישבע ולאחר שבועה מה אית ליה למיעבד וזה לא נהירא דהרי

רואה שחבירו נשבע ואסור להניחו לישבע והמובחר דהתורה התירה משום דא"א לברר בענין אחר ואין דנין אפשר משאי אפשר ודו"ק:

ג עוד נ"ל נ"מ בין אם לא עבר רק אעשה דוהבאתם שמה ובין אם עובר בלאו דלא תאחר לענין אם נפסל לעדות דמבואר בח"מ סי' ל"ד דבעבר עבירה שאין בה מלקות נפסל מדרבנן ואין מבואר בלאו שאין בה מעשה אך בש"ע שם מחלוקת בשבועה דלהבא אם נפסל לעדות וכ' הריב"ש דבנשבע שיאכל ולא אכל אינו נפסל ובתומים שם מצדד לומר דנפסל מדרבנן ובעבר אעשה כ' בנתיבות דלא נפסל. על כן יש לחלק בין לאו שאין בו מעשה דנפסל מדרבנן ובעבר אעשה לא נפסל כלל מ"מ צ"ע בזה דהרי הריב"ש כ' דמה"ט ל"ח במשנה דשבועות שבועת ביטוי ומשמע דאפי' מדרבנן לא נפסל דבמשנה חשיב גם משחק בקובי' דל"ה רק מדרבנן ובתומים ס"ק ג' כ' דבמשנה ל"ח רק פסולי דאורייתא ולא דרבנן וזה צ"ע ע"כ י"ל דלא נפסל אף בדרבנן (וע' מ"ש בתשו' חיו"ד ח"א סי' א' אות ה'). אמת דמתוס' שבועות מ"ו ע"ב ד"ה אבל שבועת ביטוי שכ' בההיא איתתא דמפקה שם שמים לבטלה ואפכה רבא לכשנגדו ופירשו שנשבעת שלא תאכל ואכלה משמע ג"כ הא בשוא"ת לא נעשה חשודה לשבועה ומשמע דאף מדרבנן לא נפסלה עיי"ש. ע"כ צ"ע על התומים. והמובחר לישב קו' הפנ"י לפמ"ש התוס' בר"ה דף ו' ד"ה יקריב דבעשה לא זז משם עד שמוחלין לו ומשמע דבעבר בלא תעשה תשובה אינה מכפרת כפרה גמורה עד יו"כ וכ"כ תוס' שבועות י"ב ע"ב ד"ה לא זז משם דבעשה לא זז עד שמוחלין לו משא"כ בל"ת שעיר המשתלח מכפר כפרה גמורה על כן נ"מ בזה שעובר בל"ת דתשובה אינה מכפרת עד יו"כ. ועיין בתוס' חגיגה ה' ד"ה הא יראיני מבואר דאף בכובש שכר שכיר ל"מ תשובה למחילה גמורה כמו בכל ל"ת אף דהוה לאו שניתן לתשלומין ולאו שאין בו מעשה ע"כ שפיר יש נ"מ כנ"ל ויבואר עוד לפנינו ולפמ"ש תוס' דבעבר ג' רגלים ממשכנין בחטאת משא"כ בעבר בעשה אין ממשכנין נ"מ גם לזה ומיושב ג"כ קו' פנ"י: ד והנה הרמב"ם פוסק פי"ד ממעשה הקרבנות דאשה עוברת בבל תאחר ותמהו הפוסקים אמאי לא הביא דהוא איבעיא דלא איפשטא כר' זירא עיין בשאג"א סי' ס"ו ובספרי לא"ח סי' י"ב וסי' י"ג. ונ"ל דקשיא איך חל איסור בל תאחר אעשה דובאת שמה והבאת שמה דקדים. אך י"ל דל"ת חל אעשה כמ"ש הפרי מגדים בפתיחה להלכות שחיטה ועיקר הדבר תליא בזה דתוספות שבועות כ"ג ע"ב ס"ל דאין לא תעשה חל על עשה. והפמ"ג הביא ראיות דחל וראיות התוס' מהא דאמרינן בשבועות אילימא מתנה לעני מושבע ועומד מהר סיני דוחה דבצדקה איכא לאו. ועיקר המחלוקת אי עשה חמיר מל"ת כשיטת הרמב"ן דמה"ט אעשה אין לוקין דאין לו תקנתא

במלקות ע' בפתיחה לספר משנת חכמים ובכפות תמרים יומא פ"ג או כפשטא דגמ' דיבמות ז' לאו ל"ת חמיר מעשה עיי"ש. ולפ"ז לפ"מ דס"ל לרמב"ם פי"ד ממאכא"ס ה' י"ז דנבילה וספיחי שביעית מאכילין ספיחי שביעית ומבואר דדוקא ספיחי שביעית אבל שביעית דאיסור עשה חמיר מנבילה וסבור דאין ל"ת חל על עשה דלא כמ"ש הפמ"ג שם בדעת הרמב"ם וקשיא איך חל ל"ת דבל תאחר אעשה דובאת שמה. וכן הקשה במחנה לוי. ומתוך כך דייק דנשים עוברות. על בל תאחר דל"ש לגבייהו לומר אין איסור חל על איסור דאין להם העשה וכיון דנשים עוברות על בל תאחר. ודאי אנשים נמי עוברין דאשה לא חמירה מאיש ועוד אולי מיקרי זה איסור מוסיף. ור' זירא דמיבעי ליה אולי סובר דל"ת חל אעשה דעשה קיל ולא מוכח מקרא. ולפ"ז אולי יש לישב דברי רש"י ביצה י"ט ד"ה כי פליגי שכ' דעצה טובה הוא כל מי שיש עליו תודה יביאה בחג הסוכות אע"פ שהוא רגל ראשון שלא יוכל להקריב בפסח ועצרת ויעבור בבל תאחר ור"ש ס"ל א"צ להביא בחג הסוכות וכי ל"ל לר"ש דרגל ראשון עובר בעשה. וכבר הקשה כן זקיני בח"ק סי' י"ב ולהנ"ל נאמר דלר"ש ודאי ל"ל דובאת שמה הוא עשה להביא ברגל ראשון דאס"ד דהוא עשה איך חל בל תאחר אעשה דל"ל דהוא איסור מוסיף דנשים עוברות דר"ש ל"ל איסור מוסיף וע"כ ס"ל דל"ה עשה וכ"כ הפנ"י מטעם אחר ויבואר. איברא דלדעתי לא מקרי זה איסור מוסיף כיון דכל אחד בפ"ע עובר בעשה ול"ת ואין שום השתתפות בעבירה זאת. אך אף אם ל"ה איסור מוסיף מ"מ הוה איסור חמור דהרי אמרינן בריש גיד הנשה דחל איסור גיד הנשה על איסור מוקדשין הואיל ואיסורו נוהג בב"נ וכ' תוס' דל"ה איסור מוסיף דלב"נ לא נאסר רק קודם מתן תורה ולאחר מתן תורה מודה ר"י ומ"מ הוה איסור חמיר וה"ה בל תאחר דנוהג בנשים חל על עשה שאינו בנשים וז"ב ושפיר כתבתי דלר"ש דל"ל איסור חמיר מכ"ש דל"ל איסור מוסיף ע"כ לדידי' לא ס"ל עשה דובאת שמה ודו"ק:

ה ובגליון הש"ס הקשיתי אהא שכ' תוס' ב"ב ס"ו אהא דדריש ר"ג באשה שהיה לה ה' יולדות מביאה קרבן אחד לאכול בקדשים והשאר עלי' חובה ועמדו קינים בדינרין עד שדרש שאין עלי' חובה והקשו תוס' אמאי נתיקרו הקינים כיון שאוכלת בקדשים בלא"ה ותירצו שהנשים חששו משום בל תאחר ומה מיבעי' לר' זירא אי נשים עוברות בבל תאחר ואמאי לא פשיט ממתניתין הנ"ל דאל"כ למה נתיקרו הקינים ודא קו' רבתי. הן אמת לפמ"ש בספרי דאשנה בלא רגלים גם נשים עוברות ולא מיבעי לר' זירא וכ"כ בטורי אבן קו' זו ל"ק די"ל שחששו משום שנה בלא רגלים וע' עוד לקמן: ו שם בסוגיא דף ד' בתד"ה ומעשרות נסתפקו התוס' במעשר ותרומה אי עובר אבל תאחר כ"ז שלא הפריש

ובתחלה כ' דאינו עובר רק קודם ביעור. ושוב כ' דעובר ומשכחת לה דעובר לפני הביעור בנתמרח בין רגל לביעור. או דעובר בב' לאוין ורש"י כ' בכור ומעשר בהמה. ומשמע דבשאר מעשרות אינו עובר. והנה רש"י כ' בגיטין דף מ"ז ע"ב גבי לוקח ומביא בכורים דתרומה ל"ה מצוה להפריש רק אם רוצה לאכול או למכור ואינו דומה לבכורים עיי"ש וזה לא כטו"ז יו"ד סי' א' שכ' דתרומה הוה מצוה להפריש אף אם אינו רוצה לאכול. ולפ"ז רש"י כשיטתי' לא ס"ל דעובר בבל תאחר רק במעשר בהמה משא"כ בשאר תרומה ומעשרות. ותוס' לא יסבור כרש"י בגיטין ולכן נסתפקו בזה ומיישבין דברי הטו"ז ביו"ד סי' א' שהגאון מהרש"ק בטוטו"ד סי' י"א תמה עליהם מדברי רש"י גיטין דהרי לפנינו התוס' לא ס"ל כן בר"ה. אמנם צ"ע על שיטת רש"י מירושלמי פ"ג מ"א וז"ל אהא דשלש גרנות למעשר בהמה בפרוס הפסח וכו' ר' תנחום ב"ח בשם ריב"ל כדי שתהי' הבהמה מצוי' לעולי רגלים. א"ר יודן שלא יבא לידי בל תאחר א"ר יוסי כל המשהה טבלו עובר בבל תאחר. ופשטא דלישנא משמע דקאי על טבל דגן דליכא למימר דקאי על מעשר בהמה דהרי לא מקרי טבל שהרי מותר לאכול קודם הפרשה. ומה שכ' הקרבן עדה דה"ל כטבל מדרבנן לא משמע כן בירושלמי. רק דקאי על טבל גמור דעל מה שא"ר יודן שלא יבא לידי בל תאחר א"ר יוסי דבכל טבל עובר על בל תאחר ע"כ צ"ע על שיטת רש"י בגיטין שכ' דל"ה מצוה להפריש וזה ודאי נגד ירושלמי וכבר כתבתי במה שכ' הטורי אבן דבמעשר בהמה אינו עובר על בל תאחר הואיל ומצוי להו כל יום בכל העדר. דקשה עליו מירושלמי דמבואר שלא יבא לידי בל תאחר. אך זה יש ליישב לפמ"ש הקרבן עדה הכוונה, דאם יפריש בשאר ימות השנה ישכח להביא ויעבור על בל תאחר. על כן אין מזה ראי' דעובר על בל תאחר קודם הפרשה ומצאתי בגליון ירושלמי הנדפס מחדש שהרגישו על השאג"א. אך שיטת רש"י בגיטין ודאי צ"ע מדברי ירושלמי אמנם י"ל דגם רש"י לא כיון דאין שום מצוה וחיוב בהפרשת תרומה, אך כונת רש"י דדוקא כשרוצה לאכול יש מצוה בהפרשה וכן סובר דבדעתו למכרו וליהנות מהתרומה חייב בהפרשה והרמב"ם פ"ב ממעשר ס"ל דבדעתו לאכול חייב בהפרשה ולא בדעתו למכרו ורש"י ס"ל דאף בדעתו למכור חייב להפריש והא דממעטינן בב"מ תבואת זרעך ולא לוקח היינו שהלוקח אינו חייב להפריש וכשכבר מכר ואין ביד המוכר להפריש הלוקח פטור אבל המוכר חייב קודם שימכור להפריש. ורש"י לא ממעט רק שא"צ לקנות מהנכרי אף דאין קנין לנכרי להפקיע מכדי מעשר מ"מ כיון שהוא אצל הנכרי ואין בדעתו לאכול ולא למכור פטור מלהפריש אולם כשבדעת ישראל לאכול איכא חיוב בהפרשה ומ"ה עובר בבל תאחר מ"מ זה דוחק:

והנה הרמב"ם פוסק פ"ג מתרומת ה"ט באומר לשלוחו לתרום וביטל שליחותו תרומתו תרומה וכ' הכסף משנה בשם מהר"י קורקס דה"ט דפוסק הר"מ כירושלמי דגבי תרומה מודה ר' יוחנן דלא אתי דיבור ומבטל דיבור כיון דכרי עומד לתרום (הכונה כיון שמחיוב לתרום) ואינו דומה לקדושין דהברירה בידה שלא להנשא עיי"ש וצ"ע הרי בש"ס דקדושין אמרינן דגם בתרומה אתי דיבור ומבטל דיבור. ולפמ"ש לעיל י"ל דש"ס דקדושין ס"ל גם בתרומה ל"ה מחיוב לתרום אם אינו רוצה לאכול ע"כ ס"ל אתי דיבור ומבטל דיבור וירושלמי כשיטתי' דעובר בבל תאחר דמחיוב להפריש ע"כ ס"ל לא אתי דיבור ומבטל דיבור כסברת מהר"י קורקס. וראיתי בספר יעלת חן פ' תשא אות כ"א בישוב קו' תוס' גיטין ל"ג מהא דאפקעינהו לקדושין דא"כ יחפה על בת אחותו עפ"י דברי מהר"י קורקס הנ"ל דהיכי שמחויב לעשות לא אתי דיבור ומבטל דיבור א"כ בזינתה אשתו שמחויב לגרשה אינו יכול לבטל השליח מדינא ול"ש אפקעינהו וכו' וכבר זכה בזה רבינו משולם באיגרא רמא והוא דבר נאה ומתקבל ולפמ"ש גם ש"ס דידן ס"ל סברא זו ודוק: ז ולעיקר הדין נלע"ד דזה תליא בפלוגתא אי מתנות שלא הורמו כמי שהורמו דמי. דאף דעיקר הפלוגתא הוא כשכבר בא ליד כהן בטבלן. כדאיתא בחולין קל"א ובב"ב קכ"ג ובקדושין נ"ח מ"מ שם הוא הפלוגתא אי הכהן זכה בו דאף אם נאמר אם לא בא ליד כהן כמי שהורמו דמי מ"מ במה זכה בי הכהן שיצטרכו הבעלים לשלם אם הזיק ולכן הוצרך לומר דאתי ליד כהן בטבליהן. אמנם אף קודם שבא ליד כהן אמרינן כמו שהורמו דמי להך מ"ד ולדידי' עובר בבל תאחר אם לא הופרש וניתן לכהן משא"כ למ"ד לאו כמו שהורמו דמי אינו עובר בבל תאחר. ולפ"ז סובר רש"י דר' יוסי דירושלמי הנ"ל יסבור מתנות שלא הורמו כמו שהורמו ומ"ה עובר בבל תאחר ובספר אמרי בינה דיני תרומות ומעשרות סי' הקשה לשיטת רש"י בגיטין מ"ז מהא דאמרינן בחולין דלמ"ד מתנות שלא הורמו כמו שהורמו וחייב במזיק מתנות כהונה דאתי לידי' בטבלוהי. והרי יכול לומר שאינו רוצה לאכול ולא למכור ואין שום חיוב עליו להפריש ולפמ"ש דלמ"ד מתנות שלא הורמו כמי שהורמו דמי ודאי חייב להפריש גם לשיטת רש"י ועובר בבל תאחר אם לא הופרש ולכן חייב בהזיקו כנ"ל:

ה והנה דעת רש"י ביבמות פ"ו אי מה תרומה טובלת שפי' דמה"ט תרומה טובלת ואסור לאכול טבל משום תרומה שבו. ותוס' הקשו א"כ אמאי כהן אסור לאכול טבל והוא במיתה וי"ל דרש"י פי' כן למ"ד מתנות שלא הורמו כמו שהורמו דמי. ולכן אסור טבל משום תרומה שבו ומה שהקשו א"כ, אמאי הכהן אסור לאכול טבל י"ל דאם כהן יהי' מותר לאכול טבל שוב לא יפריש ול"ה כמו שהורמו. ושוב אסור לאכול טבל וע"כ צריך

להפריש וכיוצא בזה כ' תוס' בב"מ ל'. ובמה שכתבתי דלמ"ד מתנות שלא הורמו כמו שהורמו דמי אף קודם שבא ליד כהן אמרינן כן מיושב קו' תוס' חולין ל"ז ע"ב דאמרינן ביחזקאל שלא אכל מבהמה קודם שהופרש מתנותי' והקשו תוס' לר"י דס"ל אסור לאכול קודם שהופרש והוה טבל מה חידוש ביחזקאל והלא כל כהן אסור לאכול טבל וכתבתי לפמ"ש תוס' ב"ב קכ"ג ע"ב דאפילו למ"ד מתנות שלא הורמו לאו כמו שהורמו זה דוקא בטבל דלא ניכר אבל במתנות בהמה דניכרין כמו שהורמו דמי ואני הראיתי שהוא גמ' ערוכה במנחות ח' התם לא ברור קומץ הכא בבזיכין דברור אף קודם פריקה כפרוק דמי עיי"ש א"כ אף שכהן אסור בטבל כיון דלא ניכר ל"א כמו שהורמו אבל במתנות בהמה אמרינן כמו שהורמו וכהן מותר. ומ"ה הוה חידוש. ביחזקאל אך צ"ע דא"כ אמאי ישראל אסור לאכול משאר הבהמה:

ט והנה אם כי לענין טבל לדעת רש"י אינו עובר בבל תאחר מ"מ במעשר בהמה ודאי עובר בבל תאחר דרש"י כ' בגיטין ע"ז דמה"ט בכורים הוה מצוה דרמי' עליה משום דלא טבלי משא"כ תרומה ומעשר דטובל עיי"ש ולפ"ז מעשר בהמה דמותר לאכול בלא מעשר ואינו טובל הוה חיוב ועובר בבל תאחר. ומ"ש הטורי אבן דכיון דיוכל להטיל מום בכולי עדרי' אינו עובר בבל תאחר לא נהירא דכיון דבתוך ג' רגלים לא הוטל מום או בתוך שנה על כן עובר בבל תאחר. והרי גם בנדרים לדעת הר"ן נדרים דף ס"ג עובר בבל תאחר אף בנדרי רשות. ובודאי מצוה לאתשולי מ"מ במשך ג' רגלים אם לא שאל עובר בבל תאחר. וכש"כ בזה דכיון דמצוה עליו לעשר או שיעשה איזו דבר לפטור מחיובו עובר בבל תאחר:

י והנה מ"ש הטורי אבן ד"ה ומעשרות דדוקא במע"ש עובר בבל תאחר דכתיב ואכלת לפני ד' מעשר דגנך וזה קאי אמעשר ב' ולא במעשר ראשון. הנה לפנינו ש"ס דבכורות נ"ט דמעשר בהמה איתקש למעשר דגן לענין דנוטל באומד לריב"י ושם קאי אמעשר ראשון ולפ"ז אין היקש למחצה וכיון דעובר בבל תאחר לאחר להפריש ודאי במעשר בהמה ה"ה במעשר ראשון כמו דאמרינן בנדרים ז' לענין ידות. אך רבא אמר בבכורות נ"ג ע"ב לשנה הקשיתי ולא לדבר אחר ובדף נ"ד ע"ב אמרינן הדר ביה ואב"א חדא מנייהו ר"פ אמרה. ולפ"ז מיושב מה שהקשיתי לעיל הא דתוס' מסופק אי עובר בטבל אבל תאחר ורש"י גיטין ס"ל דלאו מצוה הוא אם אינו רוצה לאכול והקשיתי מירושלמי שקלים פ"ג דא"ר יוסי המטהר טבלו עובר בבל תאחר להנ"ל י"ל דירושלמי ס"ל ההיקש מעשר בהמה למעשר דגן ורש"י בגיטין קאי למ"ד לשנה הקשיתי ולא לדבר אחר. וכן תוס' נסתפקו להאי מ"ד וזה ישוב נכון. וע' מ"ש בספרי ליו"ד ח"ר סי' קס"ה אות ה'

לענין הפלוגתא שבין מהרי"ט לב"י אי לקוח פטור גם מתרומה הובא במ"ל פ"א ממעשר וכתבתי דתליא בפלוגתא דר' יוסי בן גמלא בכורות נ"ט עיי"ש ויש לפלפל הרבה:

יא שם תד"ה לקט שכחה ופאה כתבו דלא משכחת בל תאחר, רק בעבר ונטל דחייב להחזיר דאי עבד ל"מ ועובר בבל תאחר כן הוא לתירץ הראשון והקשה בטורי אבן דהרי ר"ע ס"ל יומא דף ל"ו תעזוב מעיקרא משמע ואם נטל אין צריך להחזיר וא"כ לר"ע איך משכחת בל תאחר בלקט שכחה ופיאה וכבר הרגישו בזה תוס' ישנים יומא ל"ו. ולפענד"נ דאם נטל בשוגג ודאי לכ"ע מחויב להחזיר כיון דלא רצה לגזול שהיה שוגג בדבר. על כן שפיר משכחת בל תאחר ודוקא בנטל במזיד אמרינן לאביי אי עבד מהני וכן לר"ע כתיב תעזוב דתעזוב מעיקרא משמע ע"כ אי עביד מהני משא"כ בנטל בשוגג לכ"ע צריך להחזיר. וכבר כתבתי כן בספרי חיו"ד סי' עוד נ"ל דר"ע ס"ל אעל"מ על כן ודאי אם נטל באיסור חייב להחזיר ומ"מ לוקה משום דעבר אמימרא דרחמנא ורק דאם תעזוב אח"כ משמע הו"ל לאוי הניתק לעשה על כן ס"ל לר"ע תעזוב מעיקרא משמע ול"ה ניתק לעשה. על כן לקי אף דל"מ ועיין במלא הרועים שכ' ג"כ דר"ע ס"ל אעל"מ הגם שהוכחתי בדרך רחוקה מ"מ יש לומר כן וצ"ע בש"ס דתמורה דמקשה לרבא למ"ל תעזוב יתירא ת"ל דאעל"מ וצ"ע דקרא איצטריך דלא לקי דאי לאו קרא ה"א דלקי אף דל"מ קמ"ל קרא לנתוקי לאו כמו עשה דכל ימיו בעמוד והחזיר וצ"ע ומ"מ עדיין קשיא לאביי דהרי לאביי גם ר"ע יסבור דמהני ואיך משכחת לדידיה לר"ע בל תאחר בלקט וכו' על כן צ"ל התירץ הראשון שכתבתי דלר"ע משכחת בנטל בשוגג. ועיין בנוב"י תנינא יו"ד סי' ט' שנסתפק בשוגג אמל"מ ואני כתבתי דבלקט שכחה וכו' בנטל בשוגג לכ"ע אעל"מ דמדין גזל פתיך בי' ואי לא מכוין לגזול למה לא יחזיר ודוק כי קצרתי מאוד:

יב שם בגמ' תפסת מרובה לא תפסת. עיין תוס' יומא ע"ב ד"ה ועבוד שכ' דהא דאמרינן הכי תפסת מרובה לא תפסת י"ל דהוא מחמת ספק דעד ז' יש לו תשלומין ממנ"פ אבל טפי לא. וצ"ע. דא"כ בעבר ז' אחר שבועות ולא הביא אמאי לא יחייב בח' להביא מטעם ספק ואין לומר דאיך יביא חולין בעזרה זה אינו דיתנה בנדבה דאידי ואידי טעון סמיכה דמה שכ' תוס' שבת קל"ה ע"ב דעולת ראיה ל"ב סמיכה הוא ט"ס כמ"ש שם בהגהות ר' בצלאל וע' בשעה"מ פ"ג ממעשה קרבנות מה שתמה על מהרש"א חולין כ"ב ועד כאן ל"מ תנאי רק בטומטם דאין יכול לסמוך שמא אשה הוא משא"כ בספק זה שמא ח' מהני לתשלומין יכול לסמוך ואיך אמרינן בהחלט דלאחר ז' אין לו תשלומין וע"כ מחמת ודאי תפסת מרובה לא תפסת וצ"ע:

יג דף ה' ע"ב אלא מאי חלופי חליפי תודה דתני ר' חייא תודה שנתערב בתמורתה ומתה אחת מהן חברתה אין לה תקנה. עיין תוס' מנחות פ' ע"ב סוף ד"ה וכי מכניסין חולין בעזרה שכ' דמ"ה לא שרינן גבי תודה להקדיש וליפרק משום גזירה שלא יאמרו יש פדיון ללחמי תודה ומשמע דמה"ט הכא נמי אין לו תקנה להקדיש הלחם קדושת בדק הבית דל"ש דמעייל חולין בעזרה כמ"ש לעיל וליפרק משום ה"ט. וא"כ קשה מה מקשה למ"ל קרא לחליפי תודה והלא אין לו תקנה והרי מדאורייתא יש לו תקנה ע"י תנאי ומ"ה ס"ד שיעבור בבל תאחר קמ"ל קרא. ומצאתי בטורי אבן שהרגיש בגמ' מסברא דנפשי' דשם אין לו תקנה רק מדרבנן והקשה כעין קו' הנ"ל ולדברי תוס' הנ"ל ודאי קשה. והנראה דנהי דמדאורייתא יש לו תקנה מ"מ ל"ש לומר שיעבור בבל תאחר אם לא יעשה התקנה. דכיון דהוא לא עשה דבר בידים להפסיד הקדשים רק שנתערבה בתמורתה ומתה אין מחויב מדאוריי' לעשות תחבולה על כן אין לומר דקמ"ל אם לא עשה התחבולה אינו עובר בבל תאחר דזה פשיטא. ואם כבר עשה התחבולה דהיינו שהקדיש הב' לחם ויכול להקריב ולפדות הב' חלות א"כ מיקרב קרבי ועובר באמת בבל תאחר כמ"ש התוס' גבי אשם ודוק ועדיין יש לעיין בדבר. וראיתי בזה דברים תמוהים בתוס' רי"ד ר"ה מהדורא תניינא שכ' בתודה שנתערבה בתמורתה ומתה אחת חברתה אין לה תקנה דע"כ מיירי בתודת נדבה דאי בתודת חובה ע"כ מייתי אחרת ומתנה בשלמים וזה נכון כמבואר במנחות היכי דקאמר עלי וה"ה בתודת חובה. וגם זה צ"ע דבתודת חובה. א"צ להתנות בשלמים כדמוכח מגמ' שם. אך מה דסיים שם דגם בנדבה אילו הי' רוצה להביא אחרת הי' מביא ומתנה אלא כיון שהיתה נדבה ואינו חייב באחריותה אינו רוצה להפריש אחרת תחתי' ומ"ה אין לה תקנה. וזה תמוה דאיך יתנה בשלמים וממעט באכילה וגם איך יביא בהמה אחרת שאינו מחויב ובגמ' מסיק שם טוב אשר לא תדור ע' סוף הסוגיא שם ושמא כוונתו לר' יהודה דס"ל באומר הרי זו אין איסור אבל הסוגיא שם אזלא לר"מ וצע"ג:

סימן סו

המשך הדרוש הנ"ל:

א דף ו'. תד"ה יקריב אותו הקשו בחייבי חטאות אין ממשכנין ואיך משכחת הא שכופין אותו ותירצו דהיכי דעבר אבל תאחר גם בחטאת ממשכנין. והקשו בזה אתוס' יבמות פ"ח שהקשו לר"מ דס"ל באמרו לו שנים אכלת חלב והוא אומר לא אכלתי לר"מ חייב ומה נ"ע והלא אין ממשכנין. ואמאי לא תירצו דמיירי לאחר שעבר ג' רגלים ולר"מ ברגל אחד עובר וע"כ ממשכנין ונראה לישב בדרך זה הנה כבר כ' באור חדש קדושין מ"ב

באריכות דבחטאת אין לנו דכופין רק חד קרא. דהא דמקשה בגמ' ועשית אזהרה לב"ד שיעשוך למ"ל מיקריב אותו נפקא לא הקשה רק בעולה דיקריב אותו בעולה כתיב אבל בחטאת ליכא אלא חד קרא. ולפ"ז אם נאמר דקרא דכי תדור מיירי באמר ולא אפריש. וקרא ב' דמוצא שפתיך מיירי באפריש ולא אקריב.. א"כ מוכח מקרא דועשית דבחטאת כופין באפריש אבל בלא אפריש אין לנו קרא וי"ל דאין כופין ול"ק קו' תוס' דהא דחייבי חטאות אין ממשכנין ע"כ מיירי באמר ולא אפריש. ואין לנו ראיה דלאחר ג' רגלים ממשכנין בלא אפריש דל"ק קו' תוס'. אמנם אם נאמר דקרא קמא באפריש וקרא דמוצא שפתיך בלא אפריש וע"כ קרא דועשית בלא אפריש ק' קו' תוס' דליכא למימר דמשנה דחייבי חטאות ואשמות אין ממשכנין מיירי באפריש ובאפריש אין ממשכנין דא"כ אמאי נקט בעולה ממשכנין לינקט בעולה נוטלין גוף העולה כיון דמשנה מיירי באפריש וע"כ משנה מיירי בלא אפריש וקשה קו' תוס' וע"כ צ"ל דלאחר ג' רגלים ממשכנין בלא אפריש. ומעתה נבאר במה איירי קרא קמא. הנה בקרא קמא כתיב מעמך ודרשינן פרט ליורש וכ' תוס' ד"ה יורש דלמ"ד שעבודא לאו דאורייתא מיירי שהפרישה מחיים ולמ"ד שיעבודא דאורייתא מיירי דלא הפרישה מחיים וכן אמרינן בקדושין י"ג. ולי קשה בסוגיא דקדושין דאיתא דלמ"ד שעבודא לאו דאורייתא ע"כ שהפרישה מחיים דלמא לעולם שלא הפרישה מחיים ורק דמיירי בגונא שאבאר. דהנה הפנ"י הקשה בב"ק ק"ד אקרא דשבועת ד' תהי' בין שניהם ולא בין היורשים דאמרינן בחמשין ידענא וחמשין לא ידענא יורשים פטורים. וממנ"פ אם הניח אביהם קרקע הי"ל כפירת שעבוד קרקעות ואם הניח מטלטלין מטלטלין דיתמי לבע"ח לא משתעבדא. וראיתי בפנ"י ח"ד בחידושיו על טח"מ סי' ל"ט שכ' דל"א שעבודא דאורייתא רק מיני' דידי' ולא ביורשים דביורשים ודאי שעבודא ל"ד, וכ"כ בקדושין י"ג וצ"ע דבקדושין גופיה בהך דיביאו יורשים עולתה לא משמע כן וצ"ל דהפנ"י ל"כ רק דהרא"ש ס"ל כן אבל ודאי מ"ד שעבודא דאורייתא גם ביורשים הוא דאורייתא ודוק. אמנם י"ל דמשכחת בפשיטות דמיירי בנתן אביהם משכון שלא בשעת הלואה או שלקח משכון עפ"י ב"ד דהלכה דמחזיר כר בלילה וכו' ומ"מ לא נעשה מטלטלין אצל בניו והמשכון אצל היורשים וטוענין היורשים דאינו חייב רק חמשים על המשכון והוא טוען מאה. דל"ה שעבוד קרקעות ומ"מ המשכנות משועבדים דל"ה מטלטלי דיתמי. ע"כ חייבין שבועה ובטוענים ספק פטורין. וזה למ"ד הילך חייב דמשכון חשיב הילך ולמ"ד הילך פטור עדיין קשה קו' הפנ"י:

ב ולפ"ז קשה בסוגיא דקדושין למ"ל לאוקמא בהפרישה מחיים והלא אף למ"ד שעבודא לאו דאורייתא משכחת לה בנתנה משכון לגזבר דבע"ח קונה משכון. ומטלטלין ל"ה דלא

נעשה מטלטלין אצל בניו ע"כ יביאו יורשים עולתה אף למ"ד שעבודא לאו דאורייתא מ"מ בע"ח קונה משכון מדאורייתא כמו שכ' תוס' בב"ב קע"ה דלמ"ד שעבודא ל"ד אין ראיה מהוא יוציא את העבוט דבע"ח קונה משכון עיי"ש. (ולהש"ך סי' ע"ב ס"ק ט' דמשכנו שלא בשעת הלואה דוקא בגבה לגוביינא י"ל דל"ש בגזבר שגבה לגוביינא אך להחולקים על הש"ך י"ל כן). ואמנם נ"ל דגזבר אינו קונה משכון דאמרינן בב"מ קי"ד דגזבר א"צ להחזיר משכון דהקדש א"צ לעשות צדקה. ולפ"ז י"ל לפ"מ דס"ל לרבנן בפסחים ל"א דישראל מנכרי אינו קונה משכון הואיל ול"ש ולך תהי' צדקה ולפ"ז ה"ה הקדש ל"ק משכון. ושוב נעשה מטלטלין אצל בניו ומשכון קרקע בוודאי אינו קונה כדאיתא סי' ע"ג ושוב שעבודא ל"ד. על כן א"א לאוקמא למ"ד שעבודא ל"ד רק בהפרישה מחיים וזה דוקא לרבנן אבל לר"מ דס"ל בפסחים ל"א דישראל מנכרי קונה משכון אף דל"ש צדקה עיי"ש כש"כ דהקדש קונה משכון וא"צ לאוקמא שהפרישה מחיים. ובזה מיושב קו' תוס' פסחים ס"א ד"ה וישנו לאחר מיתה שהקשו למ"ד שעבודא לאו דאורייתא וע"כ בהפריש מחיים א"כ גם בשינוי קודש א"צ להפריש אחר כיון דלא הפרישו מחיים (ולכאורה י"ל דבלא"ה ל"ק דמירי דהיורש עשה השינוי קודש וצריך להביא אחר מטעם דנהי דאחריות לא קיבל אבל אחריות דנפשי' קיבל אך מ"מ מדאורייתא פטור דהיזק שאינו ניכר ל"ש היזק ובהקדש בלא"ה מזיק פטור מדאורייתא ודוק). ולהנ"ל י"ל דקו' זו יש נ"מ לר"מ ומירי בנתן אביהם משכון לגזבר מחיים. דלא נעשה מטלטלין אצל בניו ע"כ אם יתנו יתומים ויהי' שינוי קודש עדיין לא נפטרו מהחיוב ומחויבים להפריש אחר. ומעתה מיושבין דברי תוס' ביבמות דבר"ה שפיר הקשו תוס' דלמ"ד שעבודא לאו דאורייתא ע"כ קאי קרא דמעמך פרט ליורש באפריש ולא אקריב כמ"ש תוס' וקרא ב' דמוצא שפתיך בלא אפריש. וע"כ בחטאת בלא אפריש ממשכנין וקשיא ממשנה דתני חייבי חטאות אין ממשכנין וע"כ צריך לומר דלאחר ג' רגלים ממשכנין אמנם תוס' ביבמות הקשו לר"מ ואף דגם ר"מ ס"ל שעבודא לאו דאורייתא כמ"ש בתומים סי' ל"ט מהא דבכורות מ"ח מ"מ הרי ס"ל בע"ח קונה אף ישראל מנכרי. וה"ה הקדש אף דליכא בהקדש ולך תהי' צדקה קונה משכון ומשכחת קרא דמעמך והוא קרא קמא בלא אפריש ועובר בבל תאחר אף שנתן אביו משכון דחייבין בקרבן מ"ה קמ"ל דיורש אימעט מבל תאחר. ולפ"ז קרא דמוצא שפתיך מירי באפריש ולא אקריב וכיון דבחטאת ליכא רק חד קרא ממילא בלא אפריש ליכא קרא ואין ממשכנין ול"ק כלל ממשנה דחייבי חטאות אין ממשכנין וע"כ אף לאחר ג' רגלים אין ממשכנין בלא אפריש ע"כ שפיר הקשו ביבמות וכריתות. ומדוקדקין דברי תוס' שהקשו לר"מ:

ג והנה מה שכתבנו לעיל דאם הקדש אינו קונה משכון אף בנתן משכון אין חייבין היורשים להביא הנה י"ל דלא מקרי מטלטלי דיתמי כיון שהם ביד הגזבר כדמוכח ממשנה דכתובות פ"ד דמטלטלין שהם ביד אחרים לא הוי דינן כמטלטלי דיתמי אך פשוט דזה למ"ד שעבודא דאורייתא אך למ"ד שעבודא לאו דאורייתא אף שהמשכון ביד הגזבר מ"מ כשמת זכו יורשין בהמשכון ואין משועבד המשכון להחוב וצריך להחזיר המשכון מדאורייתא והא דאמרינן בכתובות פ"ד דמטלטלין שביד אחרים ינתנו לכושל שבהן זה למ"ד שעבודא דאורייתא אבל למ"ד שעבודא לאו דאורייתא ודאי ינתנו ליורשין אף לבע"ח שא"צ שבועה לא יתנו וכדאמרינן בירושלמי זו תורה וזו אינה תורה ועיין מלא הרועים שעבודא דאורייתא אות כ"א על כן הדין ברור כדכתיבנא וע' מ"ש בשו"ת לח"מ בדברי הנתיבות סי' ע"ב ס"ק ה' שכ' דדוקא במחויב להחזיר משום צדקה כיון שאין יכול למכור לעולם הוה כאפותיקו מפורש ולכן חייב באונסין משא"כ באינו מחויב להחזיר עיי"ש והקשיתי מדברי ר"מ דיליף ק"ו והארכתי בפרט זה:

ד וקצת יש לומר בהא דאמרי' בפסחים לרבנן דישראל מנכרי ל"ק משכון דא"צ צדקה דזה תליא בפלוגתא דר"ש ורבנן דאם דרשינן טעמא דקרא א"כ כיון דכתבו תוס' קדושין ח' דקונה משכון שלא יהי' הברכה רבית היכי דאין טעון צדקה אינו קונה משכון וזה למ"ד דרשינן טעמא דקרא. אבל למ"ד לא דרשינן טעמא דקרא אף אם אין טעון צדקה קונה משכון. א"כ ר"ש יסבור כרבנן דפסחים ובהכי מיושב מה שהקשה באור חדש קדושין מ"ב דהתוס' הקשו שם למ"ל קרא לשליחות בקדשים ונילף מפרו של אהרן דאיצטריך קרא דל"מ שליח מכלל דבעלמא מהני שליח ותי' תוס' לפירוש מהרש"א דדוקא בחטאת הי' ידעינן שליח משום דאין ממשכנין ובעי דעתו דוקא מ"ה הוה ידעינן שליח משא"כ בעולה דממשכנין. והקשה באור חדש דא"כ הא דמקשה במנחות י"ט לר"ש דואו מוסיף על ענין ראשון ליבעי בעלים בשחיטה דנילף מסמיכה ותירץ בגמ' דיליף מפרו של אהרן דגלי קרא דל"מ שליח מכלל דבעלמא מהני שליח. ולתוס' דלמא דוקא בחטאת מהני שליח משום דאין ממשכנין משא"כ בשאר קרבנות. ולהנ"ל י"ל דהנה עוד הקשה שאור חדש לתוס' בר"ה דלאחר ג' רגלים ממשכנין בחטאת ובעולה אין ממשכנין רק במתעצל להביא מה חילוק בין חטאת לעולה לענין שליחות כיון דבחטאת ג"כ ממשכנין. אמנם לפמ"ש דלר"מ בחטאת אין ממשכנין אף לאחר ג' רגלים וקרא דועשית קאי באפריש וקרא דמעמך קאי בלא אפריש רק שנתן לגזבר משכון כמו שהארכתי לעיל שפיר תירצו תוס' לפמ"ש ההמ"ג פ"ד מחמץ דהרמב"ם פוסק כר"מ דישראל מנכרי קונה משכון וה"ה בהקדש ושפיר תרצו בתוס' בקדושין כיון דבחטאת אף לאחר ג' רגלים אין ממשכנין.

ולפ"ז שפיר אתיא סוגיא דמנחות דשם קאי לר"ש דדריש טעמא דקרא ולדידי' בהקדש אינו קונה משכון וע"כ קרא דמעמך קאי באפריש דגם ר"ש ס"ל שעבודא לאו דאורייתא. (דהנה ר"י ס"ל שעבודא דאורייתא י"ל דיליף מהא דדרשינן בכתובות ס"ז נתון תתן אם אינו רוצה נותנין לו ונפרעין לאחר מיתה ומזה מוכח דר"י ס"ל שעבודא דאורייתא ויליף מקרא דהכא ור"ש לא ס"ל שם דנותנין לו אם אינו רוצה וע"כ לא ס"ל דרש זה וס"ל שעבודא ל"ד). וכיון דס"ל הקדש אינו קונה משכון ע"כ קרא דעמך דהוא קרא קמא באפריש וקרא בתרא בלא אפריש ומוכח דממשכנין בחטאת לאחר ג' רגלים ול"ש סברת תוס' דקדושין ולכן הוכיח שפיר מדגלי בפרו של אהרן מכלל דשאר קדשים ל"ב בעלים. והרבה יש לפלפל בזה ואקצר לפי שבכל הפלפול הנ"ל הרבה יש לעיין (וע' בספרי ליו"ד ח"ר סי' קכ"ה אות ח' מ"ש בקושית האור חדש מהך דמנחות):

ה בתוס' הנ"ל הנה מה שכתבו דלאחר ג' רגלים גם בחטאת ממשכנין צריך להבין כיון דברגל ראשון עובר בעשה אמאי לאחר שעבר אעשה אין ממשכנין ולאחר שעבר בלאו ממשכנין. ונ"ל הסברא לפמ"ש תוס' במקומו דמה"ט בעולות ממשכנין אף דעולה מכפרה אעשה דכיון דבעשה לא זז משם עד שמוחלין לו חיישינן שמא לא יביא העולה ומ"ה בעי משכונא. ולפ"ז דבעבר אל"ת דל"מ תשובה גמורה לכפר כולה. וכיון דחזינן דמ"מ עבר אל"ת הרי איתרע חזקת כשרות שלו. וחיישינן שמא לא יביא הכפרה ולכן ממשכנין אף בחטאת משא"כ בלא עבר רק אעשה דובאת שמה דלא חמיר לי' לא איתרע חזקת כשרות שלו דסמיך אתשובה ולף דבאומר אחטא ואשוב ל"מ תשובה מ"מ העשה לא חמיר לי' כל כך דסמיך אתשובה ע"כ לא איתרע חזקת כשרות ובודאי יביא החטאת ול"ב למשכנו. וכבר ראיתי למקצת מפורשים דבעבר בעשה נמי איתרע חזקתו ומה"ט כ' רש"י בריש פסחים בודקין שלא יעבור בב"י והקשו תוס' דמדאורייתא בביטול בעלמא סגי. ותירצו לפוסקים דבחמץ ידוע עובר בעשה דתשביתו א"כ כשלא יבדוק יהי' חמץ ידוע ויעבור בעשה דתשביתו ולא מהני ביטול דהרי יכול לחזור ולזכות אך דמוקמינן אחזקת כשרות ובעבר בעשה איתרע חזקתו עיין במהר"ם מינץ ובשאר מפורשים. ולפמ"ש דבעשה לא איתרע חזקתו כדמוכח מסוגין יש לדחות סברא הנ"ל. הן אמת דאני כתבתי דלר"מ דס"ל חשוד לדבר אחד הוה חשוד לכל התורה כולה ומוכח מבכורות ל' דאף בחשוד על השביעית דל"ה רק עשה חשוד לכל התורה ולפ"ז לר"מ איתרע חזקת כשרות אף בעשה וקשיא לר"מ מה חילוק אמאי בעבר בעשה אין ממשכנין אך לר"מ בעבר אעשה דובאת שמה עבר גם בל"ת דבל תאחר ולא משכחת לר"מ בעבר בעשה לבד. ולפ"ז י"ל דה"ט דר"מ דס"ל בעובר בעשה עובר גם בבל תאחר. דהוא מוכרח לומר

כן דאם לא יסבור כן קשיא אקרא אמאי קמ"ל דבחטאת ממשכנין בעבר אלאו ולא קמ"ל דברגל אחד ממשכנין ומ"ה הוכיח דבאמת ברגל ראשון עובר בל"ת. מיהו לפמ"ש לעיל דר"מ לא יסבור דלאחר ג' רגלים בחטאת ממשכנין ליתא להוכחה הנ"ל:

ו איברא די"ל דעד כאן לא ס"ל לר"מ דבעבר בעשה איתרע חזקתו רק בעבר בקום ועשה כגון בשביעית אבל בעבר בשב ואל תעשה גם ר"מ יסבור דלא איתרע חזקתו ול"ה חשוד לכל התורה כולה. ובתשובה ישבתי לקו' הגאון בעל דברי אמת הובא בנוב"י אה"ע סי' ע"ג אהא דכ' בתשובת הרא"ש דאם לא מסר עצמו למיתה היכי דמחויב למסור עצמו ל"ש אין אדם משים עצמו רשע. והקשה דא"כ אמאי אמרו לר"מ בכתובות י"ט דאין נאמנים לפסלו משום דא"א משים עצמו רשע דמחויבים למסור למיתה והרי ל"ש בזה א"א משים עצמו רשע כיון דלא עבר רק בעשה וכתבתי דלר"מ דבעשה ג"כ פסולים לעדות דהוה חשוד לכל התורה כולה. מ"ה שייך גם בזה אין אדם משים עצמו רשע והוא הערה יקרה. לפמ"ש לעיל דבעבר בשוא"ת גם לר"מ ל"ה חשוד לכל התורה כולה ל"ש תירץ זה אך באמת שם עברי אעשה במעשה שחתמו שקר. ע"כ דברינו קיימין מ"מ בגוף הדין דלר"מ פסול לעדות יש לעיין (וע' ח"ר סי' ל"ה אות דה"ו הארכתי בפרט זה):

ז שם בגמ' דף ו' ע"ב הנה מה שהקשו תוס' בבכורות כ"ז ע"ב איך משכחת קרא דשנה בשנה תאכלנו והרי עובר בבל תאחר ברגלים ותירצו דמשכחת בשנה בלא רגלים והקשו דזה דוקא לרבי. אבל לרבנן לא משכחת שנה בלא רגלים. גם הקשה זקיני ח"ץ על הרמב"ם שהביא פ"א מבכורות ה' ח' דבכור יאכלנו בכל השנה. והרי לדידי' עובר בב"ת ברגלים ולא משכחת לדידיה שנה בלא רגלים. נ"ל לישב בפשיטות לפ"מ דאמרינן פ' עד כמה דמדאורייתא הבעלים מחויבים לעכב בדקה ל' יום ובגסה נ' יום ויליף לה מקרא א"כ קשיא אמאי מונין שנה משעה שנראה להרצאה ולא מונין משעה שחייב ליתן לכהן וצ"ל דכיון דאם רצה כהן ליטלו מותר ליטול קרינן בי' תאכלנו שנה בשנה ומונין משעה שנראה להרצאה. מ"מ דבר ברור הוא דאם חל רגל ראשון בתוך ל' או נ' אינו עובר בעשה דובאת שמה כיון דתורה לא חייבו ליתן לכהן עד ל' או נ' כמו דילפינן מבכור בנך על כן משכחת לה שנה בלא רגלים אם חל רגל ראשון בתוך ל' לפמ"ש בטורי אבן דאם חלה ברגל ראשון לא מצטרף הרגל זה עיי"ש א"כ כש"כ דבבכור לא מתחילין הג' רגלים רק אחר הל' יום. ומשכחת תמיד שנה בלא רגלים. והגמ' מקשה משאר קדשים איך משכחת שנה בלא רגלים. אבל אבכור לק"מ וזה תירץ נכון מאוד:

ח והנה לעיל בסימן הקודם בסוגין הבאתי דברי השאג"א סי' ס"ו שכ' דאף דבסוגין מיבעי לן אי נשים עוברת בב"ת מ"מ בנדרים מבואר דעוברת בב"ת דאמרינן דף ד' בחטאת

יולדת עובר בב"ת עיי"ש. ואני כתבתי בספרי חא"ה סי' י"ב דהבעל עובר בבל תאחר. וע' מה שהבאתי לעיל דברי תוס' ב"ב קכ"ו דמה"ט עמדו קינין בדינרין אף דמותרת לאכול בקדשים כשהביאה קרבן אחד משום שלא יעברו בבל תאחר ומבואר במשנה דנשים עוברת בב"ת וקשיא לר' זירא מה מיבעי ליה. וכעת נ"ל הנה בירושלמי ר"ה פ"ק אמרינן בעי קומי ר' ינאי כתיב בשמיני יבא עבר ולא הביא מהו שיעבור (ופירש קרבן עדה הכוונה שיעבור תיכף בבל תאחר) ופשיט דכיון שהתירה התורה להקדיש מחוסר זמן אינו עובר דקרא בא להתיר להקדיש מחוסר זמן ופירש קרבן עדה דכיון דאשם מצורע קודם לחטאת ואפ"ה כתיב תחלה יקח שני כבשים וכבשה אחת והיינו אשם. הרי דמקדיש החטאת קודם לאשם עיי"ש. א"כ לפ"ז י"ל לא מיבעי למ"ד אין מחוסר זמן לבו ביום וכ' תוס' מנחות ה' ד"ה אלא אמר ר"ה דלהפרשה אין מחוסר זמן לבו ביום ולא בהקרבה עיי"ש, א"כ אפי' במצורע י"ל שעובר בב"ת תיכף אך אפילו להירושלמי מ"מ ביולדת דכתיב ובמלאת ימי טהרה לבן או לבת תביא כבש בן שנתו לעולה ובן יונה או תור לחטאת. י"ל דעובר תיכף בב"ת דשם לא חידשה תורה שמקדיש עולה קודם לחטאת אף דחטאת קודם כיון דבדיעבד כשר אם הקריב העולה קודם כמ"ש תוס' בקדושין י"ג ובמנחות ה' ול"ה מחוסר זמן על כן עוברת תיכף בבל תאחר. וכיון דלא תלה בל תאחר זה ברגלים גם אשה עוברת ומ"ה אמרינן בנדרים ד'. דבחטאת יולדת עוברין בב"ת וכן מיושב מהמשנה שהקשיתי דיולדת עוברת תיכף בבל תאחר. איברא די"ל דאין הלכה כירושלמי דהוא חידוש גדול וע' בירושלמי שהקשה למ"ד דעובר תיכף במצורע מהברייתא דכולן מתכוונים ומביאים קרבנותיהם ברגל נזיר ומצורע עיי"ש. סוף דבר לדעתי לש"ס דילן נזיר ומצורע ויולדת אינן עוברין תיכף עד ג' רגלים דלא כירושלמי והרבה יש לדבר מזה. ודע דמ"ש תוס' מנחות ה' הנ"ל דמי לא מודה ר"פ דיכול להפריש החטאת קודם לאשם אף דיש מחוסר זמן לבו ביום לפי הירושלמי שהבאתי עיקר המצוה שיפריש קודם כדכתיב קרא. וזה גופה החידוש דמייתי ירושלמי וקצ"ע על תוס' דלא מייתי הירושלמי. ולפ"ז י"ל דהא דחלקו תוס' בין הפרשה ובין הקרבה נלמוד מקרא דאין מחוסר זמן בו ביום בהפרשה כיון דגלי קרא. איברא דהפני משה לא פי' כן בירושלמי. אך דמקדיש תחילה האשם והא דהתירה תורה מחוסר זמן פי' הוא הכונה שהפריש ג' בהמות שהי' עשיר והעני קודם שהוקרב האשם דהדין הוא דמייתי חטאת העוף בעני ונמצא שמקדיש חטאת העוף קודם שהקריב האשם. ואיני מבין דבריו דאם תמיד צריך להקריב האשם ואח"כ להקדיש גם כאן יקריב האשם ואח"כ יקדיש חטאת העוף. ואם תמיד מקדיש חטאת קודם שיקריב האשם גם כאן אין חידוש סוף דבר פירושו לא נודע

לי והמובחר כפי' קרבן עדה ודוק. והנה בקרבן עדה כ' חידוש דין דאם דל ואין ידו משגת מפריש חטאת ועולת העוף והאשם עליו חובה להפרישו אח"כ. וגם זה חידוש דין ולא נמצא בש"ס דידן ולא ברמב"ם דבודאי מחויב להקריב האשם קודם לחטאת. ואם אין לו ימתין עד שיהיה לו וצ"ע בדין זה:

ט עוד מבואר בירושלמי ריש ר"ה ר' בשם רבנן דתמן באומר הרי עלי עולה להביאה בשני בשבת כיון שבא שני בשבת ולא הביאה עובר. ומשמע דתיכף עובר בבל תאחר. והנה הר"ן נדרים דף ד' כ' ג"כ דאם קיבל עליו נדר שיחול מיד עובר בבל תאחר תיכף. אבל הרשב"א שם כ' דכמו דבקרבנות אינו עובר רק בג' רגלים כן בנדר אינו עובר רק בג' רגלים וצ"ע דהרי בירושלמי הנ"ל מבואר דאם קיבל להביא מיד עובר תיכף וצ"ע על הרשב"א, עוד צ"ע בענין זה על טורי אבן שמפלפל אי בפסח בזמנו עובר בבל תאחר הואיל ואין לו תשלומין עיי"ש פלפול עצום והרי הוא איבעי בירושלמי פסח בזמנו מהו שיעבור ולא נפשט בירושלמי ולמה לא מייתי טורי אבן:

י עוד צ"ע בסוגיא דאמרינן דלרבי הוה שנה סתם שס"ה יום. ולפ"ז משכחת מותר הפסח שיהיה ראוי לפסח בשנה הב' כגון שהקדיש בע"פ בן ח' ימים ונשתייר והוא יהיה ראוי לפסח בשנה הבאה דלא עבר שנתו לרבי ואמאי לא משני בש"ס דפסחים ע"ג ובחולין ל' דאמרינן ש"מ פסח בעי עקירה ומשני כגון שהיו בעלים טמאי עת דראוי לפסח שני ולא משני ה"מ רבי הוא ובעי עקירה דראוי לשנה השנית ומשכחת בגונא דכתיבנא:

יא והנה נלע"ד דאף דאין נשאלין על ההקדש אלא מדוחק מ"מ אם הקדיש והפריש ועבר בבל תאחר מצוה לאתשולי על ההקדש לתקן האיסור והלאו דבל תאחר. ובהכי אשכחנא פתרא למה דמבואר בנדרים פ' הנודר דהקדש לא בטל דהוה דשיל"מ וכ' הר"ן דהוה דשיל"מ ע"י פדיון והקשה בשעה"מ ה' מאכלות אסורות דהר"ן גופי' כ' לקמן דדוקא קדשי בדק הבית הוה דשיל"מ ע"י פדיון דעומד לפדי' אבל סתם הקדש אינו עומד לפדיה עיי"ש ולהנ"ל משכחת הקדש שיהי' דשיל"מ ע"י שאלה בעבר בבל תאחר דאיכא מצוה. ועיין במוצל מאש סי' כ' מייתי דברי הת"ה דף ק"ג בהקדש הוה דשיל"מ ע"י שאלה ותמה עליו ולפמ"ש דבריו נכונים דמיירי בכה"ג. ובטורי אבן חגיגה י' ע"ב הקשה אמאי נדרים ונדבות אין קריבין מדאוריי' למ"ד חשנ"ב ל"ד נימא הואיל ואי בעי מיתשל עלי'. וצ"ל דהואיל דלא שכיח ל"א ואין נשאלין על הקדשות אלא מדוחק. ולפ"ז בעבר אעשה ולא הקריב ביו"ט ראשון דמצוה לאתשולי עלי' כדכתיבנא י"ל דאמרינן הואיל מדאורייתא ולפ"ז יש לפלפל בסוגיא דביצה י"ט ע"ב. אולם אשים מחסום לפי. אולי אבאר במקום אחר:

סימן סז

ב"ה:

פרעמישלא תר"נ לפ"ק:

לכבוד ידידי ה"ה הרב הגאון החריף החכם השלם המפורסים כש"ת מ' מרדכי הלוי יכונה ד"ר:

הורוויטץ נ"י רב ואבד"ק:

פראנקפורט:

דמיין יע"א:

א מה שהעיר כת"ה בישוב דברי הר"ם ספ"ז נזירות שכ' דמה"ט נזיר מצורע מגלח משום שאינו קדוש ול"ה רק ל"ת ועשה דוחה ל"ת וביבמות ה' אמרינן דהוה לתו"ע ורק מפני שישנו בשאלה עשה דוחה ללתו"ע. וכ' דרמב"ם מיירי בתגלחת ראשונה דל"ה קדוש. ובש"ס מיירי בתגלחת שני' וס"ל לש"ס דתגלחת לא מעכבא והוה קדוש ומ"ה הוצרך בגמ' לומר משום שישנו בשאלה וכת"ה מיישב בזה למה נכתב בקרא ראשו וזקנו בתגלחת שני' ולא בתגלחת ראשונה. ומיישב דראשו וזקנו לתנא דראשו קאי אנזיר מצורע לא איצטריך בתגלחת ראשונה דהוא אינו קדוש ול"ה רק ל"ת גרידא ופשיטא דעשה דוחה ל"ת מכלאים בציצית. ולהכי לא נכתב רק בתגלחת שני' דתגלחת אינה מעכבת כמ"ש הר"מ פי"א דמצורע. והוא קדוש והוה לתו"ע ומ"מ דחי עשה דמצורע. וזה דבר יקר כי לא ראיתי מי שביאר מדוע נכתב ראשו בתגלחת שני'. אמנם עדיין קשי' דהרי זקנו אתיא לכהן מצורע ובזה אין חילוק בין תגלחת א' לב' ולמה לא נכתב בתגלחת א'. וצ"ל כיון דנכתב ראשו בתגלחת ב' מ"ה נכתב גם זקנו בתגלחת ב':

. אך למ"ד הקפת כל הראש שמי' הקפה ומוקי ראשו למצורע גרידא וזקנו לכהן מצורע עדיין קשיא למה לא נכתב בתגלחת ראשונה דהרי לא מיירי בנזיר. אך לפמ"ש תוס' נזיר נ"ח ע"ב ד"ה הר"ף דגם להאי תנא יליף נזיר מצורע מראשו גרידא דמקרא מלא דיבר הכתוב גם בנזיר. ולפ"ז גם להאי תנא מיושב למה נכתב בתגלחת ב' ונכונים דבריו:

ב אמנם אם לדין יש תשובה על דבריו דהרי התוס' הקשה ביבמות ה' ד"ה ואכתי אמאי דחי הכא עשה ללתו"ע שאינו שוה בכל וביבמות כ' גבי אלמנה מן הנשואין לא דחי עשה דיבום לתו"ע שאינו שוה בכל ותירצו דשאני מצורע דגדול השלום למ"ד מצורע מוחלט אסור בתשמיש המטה. ואם נאמר דהסוגיא קאי למ"ד תגלחת לא מעכבא ומותר בתשמיש לאחר ימי ספרתו אף קודם תגלחת ל"ש גדול השלום ואמאי עשה דוחה ללתו"ע. דנזיר עוד קשה אם תגלחת אינה מעכבת ואינו מגלח רק למצוה למה יגלח

השתא ימנה הנזירות קודם התגלחת ואחר ימי נזירתו יגלח. על כן נראה ליישב בדרך זה דהנה אף דתגלחת לא מעכבא מ"מ ראוי לתגלחת בעי דכל שאינו ראוי לבילה בילה מעכבת. ואף דבנזיר ממורט פוסק הר"מ פ"ח דאינו מעכב התגלחת וא"צ להעביר שער. זה אין לו שער משא"כ ביש לו ואין ראוי לתגלחת וגם בתיו"ט פי"ד דנגעים משנה ט' כ' דמצורע שאני מנזיר לענין מצורע ממורט. ולפ"ז שפיר נזיר מצורע מגלח דאף דתגלחת לא מעכבא זה אם מותר לגלח אבל אם אסור לגלח שוב אינו ראוי לגלח ותגלחת מעכב ואסור בתשמיש ע"כ ממנ"פ מותר לגלח. וע"כ מיושב מה שנאמר ראשו וזקנו בתגלחת שני' כדברי כת"ה וכיוצא בזה כ' הפמ"ג במשבצות, א"ח סי' ל"ב סוף ס"ק ח"י. וז"ל והוי יודע אותיות השם נגמרו ודבוקן למטה רשאי לגררו דאין תימר מדסמכינן ארשב"א לקולא כ"ש לחומרא ודלמא א"צ גרירה ומוחק בחנם זה שבוש דאם אסור לגרור אין ראוי לבילה ופסול הוא ושפיר מפריד ואינו דומה לאיסור שבת שבעבור הזמן ראוי לבילה. אמנם בנ"ד עדיין יש לדחות דא"כ לכתוב בתגלחת ראשונה כקושיתו ואי דלא נדע שמותר בתגלחת שני' דה"א דאין עשה דוחה לתו"ע דבתגלחת שני' איכא עשה זה אינו דאם אסור לגלח דאיכא עול"ת שוב הוה אינו ראוי לתגלחת ותגלחת מעכבא ואסור למנות נזירתו ושוב ליכא עשה ע"כ ממנ"פ מותר. וא"כ ליכתב בתגלחת ראשונה וממילא נדע תגלחת שני', ושמא י"ל כיון דאיכא סברא להיפך דאם מותר לגלח הוה ראוי לתגלחת ותגלחת לא מעכבא ויש עול"ת על כן איצטרך קרא. וכיוצא בזה כ' תוס' ב"מ ל' גבי עלה עליה זכר. ועיין בספרי בית יצחק הא"ח סי' ח' בשולי המכתב כתבתי דבר יקר בהבנת דברי תוס' פסחים מ"ז ע"ב ד"ה שה ולא הבכור עיי"ש ותמצא נועם:

ג וכעת נ"ל לישב בדרך זה קו' הש"ך ביו"ד סי' רס"ב שהקשה על שיטת הד"מ דאם מל תוך ח' א"צ להטיף דם ברית א"כ אמאי מילה דוחה שבת ונימהלו מקודם כקו' הש"ס מנחות ע"ב ואס"ד נקצר שלא כמצותו כשר אמאי דוחה שבת ע"ש ונ"ל לישב דהנה קשיא בהך דמנחות ע"ב דמקשה אקצירת עומר אמאי דוחה שבת וכ' תוס'. אע"ג דלכתחילה מצותה בלילה מ"מ כיון דבדיעבד כשר ל"ה דומיא דתמיד ואינו דוחה שבת וקשי' לי דהנה אף דבדיעבד כשר בנקצר ביום מ"מ כיון דלכתחילה בעי שיהי' הקצירה בלילה ע"כ בעי שיהי' ראוי לקצירה בלילה כמו כל הראוי לבילה ואם אינה ראוי לקצירת לילה בילה מעכבת כעין שכ' תוס' בנדה ס"ו וכמו דקיי"ל בעוף סגי בסימן אחד ומ"מ שמוטה בסימן אחד ל"מ שחיטה דבעי שיהי' ראוי לשחיטת ב' סימנים א"כ מה מקשה ואס"ד נקצר שלא כמצותו כשר אמאי דוחה שבת אני אומר דאם אינו דוחה שבת ול"ה בלילה ראוי לקצירה משום האיסור שוב ל"מ קצירת היום. דכל שאינו ראוי לבילה בילה

מעכבת ומה"ט דוחה שבת. ואם דוחה שבת מותר קצירת היום ומה מקשה. ואף דדעת הב"ח הובא בטו"ז א"ח סי' ל"ב ס"ק ח"י לענין ס"ת שראוי לגרור דמחמת איסור שבת לא מקרי אינו ראוי לבילה מ"מ מדברי רשב"ם ב"ב קנ"ו ע"ב ד"ה בשבת משמע דמחמת איסור שבת מקרי אינו ראוי לבילה. ועוד אף אם בשכיב מרע פסקינן א"צ קנין אף בשבת דמיקרי ראוי לבילה מ"מ בקצירת עומר דעיקר מצוה בלילה ודאי לכ"ע בעי ראוי לקצירת לילה ובילה מעכבת:

ד ולישב קו' זו נ"ל דהנה הוכחתי בספרי בית יצחק יו"ד ח"א סי' ב' בשולי המכתב אות ה' דר"ע וריב"י לא ס"ל הך דכל שאינו ראוי לבילה בילה מעכבת וחילי מהב"י יו"ד ס"ס קצ"ח דמייתי תוספתא אספלנית מלוגמא שהי' בבית הסתרים רבי אומר חוצץ וריב"י אומר אינו חוצץ וכ' הב"י דריב"י ס"ל דבית הסתרים ל"ב אף ראוי לביאת מים ור"ע ס"ל ג"כ כריב"י ובנדה ס"ו ע"ב אמרינן דמה"ט בעינן ראוי לביאת מום משום דר' זירא דכל בש"ס הראוי לבילה. ולפ"ז ריב"י ור"ע לא ס"ל הך דר' זירא. והנה דמנחות ע"ב אמרינן ראב"ש בשיטת ר"ע רבו של אביו אמרה דמלאכה שאפשר לעשות מע"ש אינו דוחה שבת ואס"ד נקצר שלא כמצותו כשר אמאי דחי שבת והיינו דכיון דבשיטת ר"ע רבי דאביו אמרה ע"כ דס"ל כר"ע לגמרי. והוא לא ס"ל דשאינו ראוי לבילה בילה מעכבת א"כ לא נדחי שבת ואף דלכתחלה מצוה בלילה מ"מ כיון דבדיעבד כשר לא לידחי שבת ואי דשוב ל"ה ראוי לקצירת לילה מ"מ אין בילה מעכבת וזה לשיטת ר"ע. והא דמקשה ורבי לאו תלמידי' דר"ש משום דמשמע דרבי ג"כ קאי בשיטת ר"ע רבי' דר"ש. אבל הרמב"ם שפוסק כר' זירא שפיר פוסק פ"ז מתמידין נקצר ביום כשר ודוחה שבת דאס"ד אינו דוחה שבת ל"ה ראוי לקצירת לילה ושוב נקצר ביום פסול ע"כ ממנ"פ דוחה שבת ול"ק קו' לחם משנה. ומעתה מיושב קו' הש"ך דבמילה בעינן ג"כ ראוי למילה בח' ומ"ה מהני מילה בתוך ח' ואס"ד אינו דוחה שבת שוב ל"ה ראוי למילה בח' וח' מעכבת ועדיין צ"ע דא"כ מה מקשה במנחות ורבי לאו תלמידי' דר"ש והרי רבי ס"ל בקידושין כ"ה כר' זירא בנמצא עצם בין שיניה ושמא י"ל דלסוגיא דקרושין למאי דס"ל לרבי כר' זירא באמת ל"ק על רבי. ורבי יסבור באמת דקצירת העומר דוחה שבת ובמנחות לא ס"ד דרבי כר' זירא. כן נ"ל לישב בדרך פלפול וע' בספרי הנ"ל סי' קכ"ז אות י"ד שדחיתי קצת הראי' מהב"י ס"ס קצ"ח ומ"ש בהגהות ומפתחות לסי' ב' בשם הגאון מלבוב על הב"י הנ"ל ומ"מ לא מנעתי לכתוב העולה על רוחי דרך פלפול וע' מ"ק דף ט"ז ס"ל לר"ש בזמן שראוי לביאה ראוי להקרבה כראה דס"ל כר' זירא דכל הראוי לבילה ולפמ"ש תוס' חגיגה ד' ע"ב ד"ה דכתיב דר"ש מיירי בחזר ונצטרע ודוקא מצורע אין ראי' משם ודו"ק:

ודע דדברי הר"מ צ"ע שכ' פי"א מטומאת צרעת הלכה א' בתגלחת ראשון כיצד מגלח מעביר תער על כל בשרו עד שיעשה כדלעת א"ב למה נאמר ראשו וזקנו וגבות עיניו למעט שיער שבתוך החוטם יע"ש. והרי ראשו וכו' לא נאמר בתגלחת ראשון רק בשני ורק דילפינן מגז"ש כמבואר במשנה פי"ד דנגעים ם ובר"ש שם. ולא הי' לו להרמב"ם לועג לשון זה. והנה בסוגיא זו הארכתי בכמה מקומות וביחוד בישוב דברי הרמב"ם כתבתי בספרי הקטן שיח יצחק עיי"ש:

והנני ידידו סימן סה ב"ה ברעזאן תרי"ט להרב החריף ובקי המפורסים ע' שלום פינאליש מו"ץ דק' מיסמגימ"ן:

א ע"ד הקושיא במכות ט"ז בתוס' ד"ה אי דקטלי' שהקשו דלמא מיירי שהרגה בשוגג ותי' דא"כ הוה כמתה מאלי' ול"ה ביטלו ועדיין קשה דנוקי שהרגה במזיד בלא התראה, וכמדומה שכבר הקשו כן המפורשים נלע"ד לישב דהנה בסנהדרין פ"א מבואר דהורג נפש שלא בהתראה כונסין אותו לכיפה ומבואר ברש"י שם ד"ה ומר סבר ז"ל וכיון דלקה על השלישית לא מעלינן לי' לכיפה דבתרי דיני לא דיינינן ליה וביאור דברי רש"י דלכאורה יכנוס לכיפה ולא לילקי דכיפה חמיר טפי אך כיון דמלקות מחזיקות אינו חייב כיפה עד שילקה ע"כ לוקין ואין דנין כיפה וברביעית כונסין לכיפה ואין לוקין. הרי דכניסה לכיפה פוטר ממלקות א"כ מה"ט ליכא לאוקמא בקטלה בותיד בלא התראה דעדיין אמרינן קלב"מ ואין לוקין משום דבינול העשה והתוס' לא הקשו רק משוגג בלא מתכוין דאין מכניסין לכיפה וע"ז תי' דהוה כמתה מאלי'. וע' תוס' מכות ז' ע"ב ד"ה פשיטא בר קטלא הוא שהקשו תימא אימא במזיד ולא אתרו בי' להנ"ל לא קשה דבמזיד בלא התראה כונסין לכיפה ופשיטא דלאו בר גלות הוא דבתרי דיני לא דיינינן:

ב והנה המהרש"א כ' בביאור קו' תוס' דלוקמא בשוגג אף דחייבי מיתות שוגגין נמי פטורין מ"מ הכא אינו חייב מלקות על שעה שביטל העשה, רק על הגירושין ודבריו תמוהין דא"כ אמאי אמרינן אי דקטלי' קלב"מ והרי אינו חייב מלקות על ההריגה רק על שעת הגירושין. ונ"ל לישב לפ"מ דאמרינן בב"ק צ"א בשור שהמית והזיק אם קדמו ודנו דיני נפשות אין דנין דיני ממונות משום דבעינן אומדנא דבי דינא ולא משהינן עיי"ש א"כ כיון דלמלקות נמי בעינן אומדנא כשנגמר דינו למיתה לא אמדינן ואין לוקין ושפיר אמרו קלב"מ ולא מלקין דלא אמדינן וזה דוקא בוחיד אבל בשוגג דל"ש סברה זו שפיר כ' מהרש"א דהמלקות משום הגירושין ואין באין כאחד. אך לפ"ז שוב קשה קו' ראשונה דלוקמא במזיד ואי דכיפה פוטר ממלקות הרי המלקות באין על הגירושין ולא שייך דלא משהין דינו דזה דוקא במיתת ב"ד משא"כ בכיפה. אמנם בלא"ה התירוץ על מהרש"א

צ"ע דאם הכוונה קלב"מ היינו דלא משהינן לי' לאומדנא דבי דינא קשיא שיגמרו דינו למלקות וילקהו ואח"כ יגמרו דינו למיתה כמו בב"ק בשור שהמית והזיק אך י"ל דשם הות ב' דינים ואפשר לדון על ההיזק מקודם משא"כ הכא דא"א לחייב מלקות עד שיתברר שהרג וע"כ צריך לדון על חיוב המיתה והמלקות ביחד וע"כ צריך לגמור דינו למיתה ושוב לא משהינן ודו"ק. ומה שיש להסתפק שמא מי שנגמר דינו למיתה א"צ אומדנא למלקות דמה בכך שימות אך י"ל כיון שלכתחלה צריך לדונו במיתה הכתובה בו שהוא סייף צריך אומדנא שלא ימות במלקות ולא יקוים בו מיתה הכתובה בו: ג והנה בדברי מהרש"א יש לפרש בדרך אחר דבעיקר הקו' בגמ' מה מקשה קלב"מ והלא אינו חייב על הקטלא רק על הגירושין וכבר הקשה כן הריטב"א יש לומר כמו שכ' תוס' בגיטין נ"ג סוף ד"ה מנסך קלב"מ דכיון דאשפת ניסוך אין לחייבו דקלב מ הוה כאסרו אחר ומצי למימר הש"ל ואין לחייבו אשעת הגבהה ג"כ. ה"ה הכא כיון דאקטלה קלב"מ הוה כמתה מאליה ול"ה כביטלו איהו. וכ"כ בתשו' מהר"ם מינץ סי' כ"ז. אך י"ל דזה תליא אם מהני תפיסה בקלב"מ דאם מהני תפיסה ע"כ דחיוב איכא דחשיב כעביד איהו רק דהב"ד. אין מענישין בתרי עונשין אבל תפיסה מהני דעביד אינש דינא לנפשי' אבל אם ל"ע תפיסה דאין כאן חיוב כלל י"ל דל"ח כעביד איהו ויכול לומר הש"ל ובזה אולי תליא הפלוגתא שבין רב לשמואל בגיטין. והנה שיטת הרש"ל הובא בתומים וקצה"ח סי' כ"ח לחלק בין היכא דעבדינן דיני' דאז פטור לגמרי ול"מ תפיסה משא"כ בלא עבדינן דיני' מהני תפיסה עיי"ש ולפ"ז נכונים דברי מהרש"א דבגמ' דאמרינן אי דקטלי' קלב"מ ועבדינן דיני' לקטלה, אין כאן חיוב מלקות דהוה כמתה מאלי' ול"ח ביטלו כלל ואין לוקין אף על הגירושין אבל התוס' שהקשו דלוקמא בשוגג דלא עבדינן דיני' וחיוב איכא דחשיב כבטלו איהו שפיר לוקין על הגירושין ולפ"ז שפיר כתבתי דבמזיד בלא התראה דעבדינן דיניה לכיפה ל"ח כביטלו איהו ואין לוקין אף על הגירושין ודוק. והרבה יש לפלפל בזה ואקצר:

נ"ל לבאר הפלוגתא דרב ושמואל שכ' תוס' דשמואל ס"ל דל"ש לומר משעה דאגבי' קניא דכיון דאטעת ניסוך אין לחייבו הנה כנסכו אחר ויכול לומר הש"ל. ורב ס"ל דאינו יכול לומר הש"ל כיון דנסך בעצמו ליין חבירו. נ"ל דתליא בפלוגתא דאביי ורבא אי כ"מ דארל"ת אע"ע או לא דתוס' כ' בתמורה ה' דהיכי דמהני אם נעשית מאלי' לכ"ע אם עביד מהני ולא פליגי רק היכי דבעינן שיעשה הוא וס"ל לרבא. אי עביד ל"ב דל"ה כעשה הוא ומ"מ לקי ואביי ס"ל דהוה כעביד איהו דאם ל"מ לא לקי וס"ל לרב כאביי דמדלקה ע"כ חשיב כעבד הוא וה"ה במנסך מדחייב מיתה ע"כ כעביד הוא ומ"ה חייב אשעת הגבהה

דכיון דחשיב כעושה בעצמו אינו יכול לומר הש"ל וחייב אשעת הגבהה ושמואל. ס"ל נהי דחייב מיתה משום דעבר אמימרא דרחמנא מ"מ ל"ט ולא חשיב כעושה בעצמו והוה כנסכו אחר דאומר הש"ל. וגם בסוגיא דידן יש לפלפל בזה אולם הרבה יש לעיין בזה ואקצר. (וע' בספרי חיו"ד ח"ר סי' י"א שכתבתי ביאור רחב ע"ד תוס' גיטין הנ"ל):

ה והגה קצת יש לישב הקושיא הנ"ל דנוקמא בהרגה במזיד ולא אתרו בי' דהנה מאן דס"ל ביטלו ולא ביטלו ע"כ ס"ל התראת ספק שמיה התראה דהרי בעינן התראה בשעת שעובר הלאו ואז הוה ספק שמא עא והנה נ"ל דהיכא דלא שכיח שיבטל לכ"ע התראת ספק ל"ש התראה דתוס' כ' בנדה מזו ע"ב דהיכא דאיכא רוב כגון שרוב מביאין שערות בזמנו לכ"ע התראת ס' ש"ה ולפ"ז ה"ה להיפך דרוב אין עוברין רק מיעוט לכ"ע ה"פ לש"ה. ולא פליגי רק בספק השקול. וכן מבואר בשיטה מ' פ"ק דכתובות דהיכי דאיכא ט' גוים וישראל אחד ל"ש התראת ספק שמי' התראה עיי"ש א"כ צ"ע בסוגין דאמרינן אי דקטלה והרי רציחה לא שכיח ואין לוקין פב הגירושין בהתראה שמא יהרגה ויבטל העשה. וצ"ל דמיירי במקום דשכיח:

רוצחים. והנה תוס' כ' בריש כתובות דזנות בעדים בלא התראה לא שכיח וביארנו הסברא דסתם עדים מסתמא מתרין וכ"כ הפנ"י בריש כתובות. א"ב מיושב קושיתו דליכא לאוקמא בהרגה בעדים בלא התראה ולוקין אגירושין דכיון דזה לא שכיח ל"ה התראה שמא יבטל העשה בדרך זה וילקה דבזה לכ"ע ה"ס לש"ה וזה ישוב נכון. אך בגוף הסברא יש לעיין וגם י"ל נהי דסתם עדים מתרין ע"מ כיון דבעינן שיאמר אעפ"כ אני עושה והיינו שיקבל התראה. א"כ שכיח שיתרו עדים והוא לא יאמר אעפ"כ אני עושה דאינו נהרג ובזה ה"ס שמיה התראה ולא באתי רק לעורר על המעיין. ומה שקשה בתוס' שהקשו דלמא מיירי בהרגה בשוגג והרי בר גלות הוא י"ל דמיירי שהרגה שלא בדרך ירידתו דאינו גולה ודוק:

ו והנה דרך אגב אמינא לישב שיטת ר"ת הובא בב"י סי' רכ"ח דס"ל בנדר ע"ד רבים אף לדבר מצוה אין לו התרה ודוקא בהך דמקרי דרדקי שהרבים שייכים באותו נדר משום לימוד בניהם עוד הביא הריטב"א בשם ר"ת דדוקא בהך דמקרי דרדקי שהי' נדר טעות מהני התרה. והקשו עליו הריטב"א והרא"ש דאמאי אמרינן במכות דלא משכחת ביטול באונס שגירש ואסרה בהנאת תשמישך עלי ע"ד רבים משום דלדבר מצוה יש לו התרה. והרי באותו נדר לא שייכים הרבים וגם ל"ה נדר טעות ונ"ל לישב דהנה בתוס' במכות ט"ו ד"ה אם כהן הוא לוקה ואינו מחזיר הקשו דניתי עשה דולו תהי' לאשה ותדחי ל"ת ועשה שאינו שוה בכל ותירצו דאם אמרה לא בעינא מי איתא לעשה כדאמרינן

בכתובות מ"א. והנה שם בכתובות פי' בשמ"ק ותוס' ישנים הטעם דאם אמרה לא בעינא ליתא לעשה אף דהיא אמרה בעינא כופין אותה לומר לא בעינא משום שהיא ג"כ עוברת ומוזהרת עיי"ש א"כ באונס שאסרה עליו ואמר קונם תשמישך עלי וגירש שהיא אינה עוברת ומוזהרת וגם בלפ"ע אינה עוברת כיון דבדידי' איכא עשה ל"ה מכשול וליכא לפ"ע. שוב אין כופין לומר לא בעינא ושוב העשה דוחה ל"ת ועשה דנדר. ואמאי לא יחזירה ושוב ל"ה ביטלו. אך באמת אין עשה דוחה ל"ת ועשה רק בנזיר דוחה משום שישנו בשאלה כדאמרינן ביבמות ה'. א"כ בהדירה ע"ד רבים דליתא בשאלה שוב אין עשה דוחה ל"ת ועשה ואינו מחזיר ומשכחת ביטלו. וע"ז דוחה בגמרא דלדבר מצוה יש לה התרה כגון בהך דמקרי דרדקי והיינו כיון דמשכחת לפעמים שישנו בשאלה כגון דומיא דהך דמקרי דרדקי שוב תמיד העול"ת דנדרים קיל ועשה דידי' דוחה לתו"ע שישנו בשאלה. אף דבאונס שגירש, אין לו שאלה כיון דמשכחת לפרקים שאלה העשה דוחה ללתו"ע ולא משכחת ביטלו וזה הערה יקרה:

ז והנה קשה לי בסוגיא זו דאמרינן והא איכא משכון דרחמנא אמר חשיב לו ומשכחת לה ביטלו (ופירש"י כששרפו) ומשני כיון דחייב בתשלומין אין לוקה ומשלם וקשיא דהרי משכחת ביטלו שפרסוהו על המת דנאסר בהנאה ובע"ח קונה משכון ומצי לאסרו כמו דמלוה יכול להקדישו לאביי דלמפרע גובה ובמשכון לכ"ע למפרע גובה כמ"ש בנתיבות ר"ס ע"ב ודעת קצת פוסקים אפי' לא גבהו לבסוף מהני הקדישו דלא כמ"ש תוס' גיטין מ' ואף משכון שלא ברשות קונה כמ"ש קצה"ח סי' צ"ז וא"צ לשלם דהיזק שאינו ניכר לא שמי' היזק ומ"מ מצות השבת העבוט אינו מקיים דרחמנא אמר השב תשיב לו ובעי מידי דחזי ליה כדאמרינן בב"ב קל"ז ע"מ שתחזירהו לו מידי דחזי ליה קאמר ואם הקדישו לא קיים תנאו על כן לוקין. ונ"ל מזה ראיה למ"ש ז' הת"ש סי' י"ח ס"ק כ"ד דשליח ושומר שהזיקו אפי' בהיזק שאינו ניכר חייבין לשלם וכ"כ בשער המשפט סי' ס"ו ס"ק ל"ד באריכות ומכאן נראה דאפי' מדאורייתא חייב לשלם א"כ בנטל משכון דהוה שומר ואסרו בהנאה חייב לשלם ואיתא בתשלומין ואינו לוקה ודוק היטב (וע' בספרי ח"ר סי' י"ב אות ו' שהארכתי בדין זה וע' בשואל ומשיב להגאון מלבוב מ"ק ח"א סי' רצ"א שהשיב בזה דכל שמשיב ממון בעד המשכון פשיטא דמהני וא"כ אף שאסרו עדיין לא בטלה לגמרי דיכול לחזור דמים. ודבריו נכונים לגירסת התוס' התם איתא בתשלומין אבל לא לגירסת רש"י התם כיון דחייב בתשלומין אינו לוקה ומשלם דכאן אינו חייב בתשלומין והרי אני הקשיתי לשיטת רש"י ודו"ק):

הלכות תלמוד תורה:

סימן סט

ב"ה:

פרעמישלא תרו"ם לפ"ק:

להרב הגדול החריף ובקי בכל חדרי תורה היחסן המפורסים מ' מאיר ר"פ נ"י האבד"ק ליקאווא במדינת פולין:

ע"ד משרת הרבנות דק' בייאלא דליטא אשר הרב הגאון אב"ד דשם שבל"ח והניח אחריו אלמנה באין משען ומשענה וחתנו הוא אחיו הוא גדול בתורה וירא ד' מרבים על כן רבים מהעיר יבקשו שחתן הרב יכהן פאר וימלא מקום חותנו ולעומת זה נמצא בהעיר משפחה גדולה אשר רוצים למנות אחד ממשפחתם אשר ירד מנכסיו ושאל כת"ה אם יש לחתן הרב המנוח זכות עפ"י ד"ת שימלא מקום חותנו ואם יש להצד שכנגדו דין עני המהפך בחררה וכו' גם שאל אם הקרובים יש להם דיעה בהעיר לקבל את קרובם וכמה שיעור הקורבה אם דוקא קורבא דאורייתא או אף דרבנן או אפי' הכשרים לעדות אין להם דיעה. אם הם בעלי משפחה כי הבע"ב טוענים שלא יבואו הקרובים במספר הדיעות:

א תשובה כבר ראה כת"ה את התשובה הנדפסת בסוף תשובת רמ"א בשם הגאון מ' שאול בהגאון זקנינו מ' העשיל זצלה"ה. הנה משם יראה שחתנו בכלל זרעו יחשב ובכלל מה שאמרו חז"ל כל מי שפוסקין גדולה פוסקין לו ולזרעו אחריו חתנו בכלל ושם פוסק דאם עשו קהל תקנה שלא יקבלו לרב מי שיש לו צד קורבה אמרינן מצד אומדנא כמו שלא הי' כוונתם על הרב הממונה מכבר כן לא הי' כוונתם על זרעו אחריו וגם חתנו בכלל. אמנם מענין ירושה וזכות הרבנות לא מיירי שם אך מסוף התשובה שכ' בשם הרמ"א ומהר"ם פדואה שאין לדחות בן מהשררה אם הוא ראוי ומייתי זאת לענין השאלה דידי' מבואר דגם חתנו יש לו דין כבן לענין זה ולענין דינא נלפע"ד דאם נאמר דיש בחזקת רבנות דין ירושה אין לחתנו דין ירושה דהוא אינו יורש וברמב"ם מבואר ה' מלכים פ"א וז"ל ולא המלכות בלבד אלא כל השררות וכל המנוין שבישראל ירושה לבנ"י ולבני בנים ולעיל מזה כ' וכל הקודם בנחלה קודם לירושת המלוכה א"כ חתן שאינו יורש אין זוכה בשררות ואף אם הבת יורשת כיון שכ' הרמב"ם קודם לזה וכן כל משימות שבישראל אין ממנים אלא איש אין להבת דין ירושה ולא לבעלה שהוא אינו יורש (ועמדו לפנינו לדון בנידון הנשים המשגיחות בבהכ"נ בעזרת נשים אם בתה יורשת זכותה והסכימו הבד"צ דהבת אין לה זכות דלא מצינו משימות בישראל בנשים. וכן משמע בשו"ת עבודת הגרשוני סי' מ"ט שכ' שאין לבנות לירש שררות אביהן) אמנם באמת מדינא דאורייתא בלא"ה אין דין ירושה ממש בשררות דלאו ממון הוא להורישו

לבניו ואף אם יש איזה זכות ממון ל"ה רק זכות מבחוץ כמו טובת הנאה דלאו ממון הוא להורישו לבניו ורק שהתורה רבתה בשררות דין ירושה מקרא ובזה ניחא מה שקשה למ"ל קרא דלמען יאריך ימים על ממלכתו הוא ובניו וגם קרא דשבעת ימים ילבשם הכהן. תחתיו מבניו כדדרשינן ביומא ע"ג ותיפוק ליה דדין ירושה כבר מבואר וע"כ דלולא הקרא לא הי' יורש דאין זה זכות ממון לירש מדינא. וכן מצאתי בשו"ת מהרי"ק סי' קס"א שכ' לענין כלי קודש שעשה אביו והוא תובע מהקהל דאין זה אלא זכות מבחוץ כדין טובת הנאה. ואע"ג דלענין שררות מצינו שבנו קודם אם הוא ראוי יש לחלק בין שררות להך דהכא עיי"ש. ובתשובה הארכתי בזה (ע' ח"ר סי' ל"ד) ועכ"פ כיון שאין זה מטעם ירושת נכסי אביו אך קרא גלי שחיוב למנותו אחרי אביו י"ל דאינו דומה לירושת ממון דחתנו אינו יורש לענין שררות דמקרי זרעו גם חתנו יש לו זכות אם הוא ראוי לכך. וש"ב הגאון מלבוב יפה העיר בשואל ומשיב ק' ח"ב סי' י"ט מרש"י שבת כ"ג דאמרינן שם הרגיל בנרות הו"ל בנים מהוגנים וסיפרו שם דר"ג חליף ותני אפיתח' דבי נשא דר' שיזבי ופרש"י חמיו חזי דהוי רגיל בשרגא טובא אמר גברא רבא נפיק מהכא נפיק מנייהו רב שזבי ופרש"י דחתנו כבנו הרי דבלשון חז"ל חתנו כבנו: ב ולי יש ראיה בענין זה ממרדכי ב"מ פ"ג סי' רכ"ב שכ' בנתן לא' משכון ונתן לו רשות להשאיל לבניו גם חתניו בכלל דבלשון ב"א חתניו בכלל בניו דבעל כאשתו וכל הסמוכים עליו בכלל כדאמרינן כל המפקיד על דעת אשתו ובניו הוא מפקיד ואמו בכלל כדמוכח בגמ' וכיון דבלשון ב"א חתניו כבניו ה"ה בלשון חכז"ל דהיכא דל"מ להדיא חילוק בין לשון בני אדם ללשון חז"ל אין לחלק כמ"ש תוס' יבמות ע"א ד"ה והני מילי דילפינן ללשון נדרים מלשון קרא היכי דלא מצינו להדיא חילוק וכש"כ דאין לחלק בין לשון חכמים ללשון קרא אף דאמרינן בחולין קל"ז ע"ב לשון תורה לעצמה ולשון חכמים לעצמו אין לחלק בלי ראי'. הן אמת דדברי המרדכי לדעתי לא נאמרין לכלל דבלשון בני אדם חתניו בכלל בניו דלדעתי אין ספק דנודר מבניו מותר בחתנו והוא ק"ו מנודר מבניו מותר בבני בנים כדאמרינן בב"ב קמ"ג וביו"ד סי' רי"ז ובני בנים קרובים יותר מחתנו וכש"כ דמותר בחתנו עוד צ"ע אם נאמר דחתנו בכלל בנים בלשון ב"א אמאי בסי' רמ"ז באומר נכסי לבני ולא הי' לו אלא בן ובת הכל לבנו ואמאי לא נימא שינתן לחתנו ג"כ מיהו משם אין ראי' דשם מיירי בשכ"מ ובשעת מיתה ודאי אין חתניו בכלל. כדאיתא בטוש"ע חו"מ סי' רמ"ז בשם הירושלמי דלענין בנות אם המה בכלל בנים יש חילוק בין בריא לשכ"מ וה"ה לענין חתניו. אך גם בבריא צ"ע ולדעתי לא כ' כן המרדכי רק לענין אי הרשה להשאיל לבניו גם חתניו בכלל דמסברא לא הקפיד בין בניו לחתניו משא"כ לענין נדרים או לשולח חפצים לבניו

דבנות בכלל מ"מ חתניו אינו בכלל וק"ו מבני בנים (ועיין תשובות שבות יעקב ח"א סי' קס"ט דמייתי לתוס' פסחים נ"ד דלא מצינו שיקרא לבן אשתו בנו וצ"ע שלא הביא דברי התוס' קידושין כ"ב דתמר לא היתה בת דוד רק בת אשתו ונקראת מבנות המלך. וזה סותר לתוס' פסחים וגם בח"מ ס"ס מ"ב מייתי רמ"א דברי הגהות מיימוני דלא כתוס' פסחים הנ"ל):

ג ולדינא בנ"ד כיון שכ' הרא"ש בב"ב קמ"ג היכא דליכא בנים ודאי בנות בכלל ה"ה לענין חתנו י"ל היכא דליכא בנים חתנו כבנו לענין שקודם לאחר למנותו לשררה והוא בכלל בנים לירש גדולתו. ולפמ"ש בעשרה מאמרות הובא במג"א סי' נ"ג דכל המינוין שהם כתר תורה אין בניהם קודמין רק מתקנה הלל ואילך. ומה שהקשה עליו הגאון מלבוב בשואל ומשיב הנ"ל מהא דמקשה בכתובות ק"ג ע"ב ברבי הא קרא כתיב ואת המלוכה נתן ליתורם ומה ראיה ממלוכה לכתר תורה כבר כתבתי בתשובה לישב דשם הי' נשיאות שהוא ענין מלכות כמבואר בעשרה מאמרות להדיא. א"כ כיון דלא ירושה הוא רק מתקנה משום שלא יהיו בני ת"ח אשר אין להם מבוא ללמוד עסק אחר אצל אביהם רובצים אחרי מות אביהם בעוני ולחץ ובזיון והוא כבוד התורה ע"כ גם חתניו הי' בכלל התקנה ובתשו' הרשב"א סי' צ' משמע שמה שבחזן הבן קודם הוא רק ממנהגא וח"ס או"ח סי' י"ג תמה דהרי ילפינן מקרא ונ"ל לפ"מ שהבאתי בתשו' אחת (הוא בח"ר סי' ל"ד) דברי השלטי הגבורים להרב מ' אברהם הרופא שכ' בטעם דמשוח מלחמה אין הבן יורש שררתו כמבואר ביומא ע"ג משום דכל עניני שררות אינו צריך לימוד כל כך משא"כ משוח מלחמה שצריך לימוד רב לדעת תכסיסי מלחמה ע"כ אין הבן יורש שררתו אם לא יבחרו בו ומה"ט כתבתי דכתר תורה אין הבן יורש רק מתקנות הלל לפי שצריך לימוד רב להורות ולהוכיח לעם ד'. ואולי מה"ט גם בש"ך ל"ה רק ממנהגא לפי שדבר זה תליא בנעימות הקול ובלימוד הנגינה ומזה יש ללמוד שעכ"פ הבן או חתן הרב צריך שימלא מקום הרב בתורה וביראה ובהוראה שיוכל להורות לעם ד' הדרך אשר ילכו בה אשר על כן אם חתן הרב המדובר בו הכי הוא הדבר ברור שהוא קודם לכל רב למנותו ויש בזה דין עני המהפך וכו' על המעכבים בידו:

ד וע"ד אשר שאל אם אותן הבעלי בתים שמגידים חות דעתם למנות קרוביהם נכנסים למנין בדבר התמנות הרב לע"ע לא מצאתי מבואר אך לפי המבואר בתשו' ח"ס חו"מ סי' ק"ס דאותן הבעלי בתים שהגידו חוות דעתם בשביל שוחד ממון אין נכנסים למנין ואין התמנותם כלום דהב"ב צריכין להגיד חות דעתם בלי נגיעת ממון מזה יש ללמוד ה"ה על קרוביהם לא יוכלו להגיד דהמה קרובים ונוגעים ואם הדבר כן יש לומר דאותם

שהם פסולי עדות אין נכנסין למנין ומ"מ איני יודע אם המנהג כן. כי כפי המבואר בח"מ סי' ל"ז דהמנהג לקבל עדות בעניני הקהל אף מקרובים אולי גם זה נכלל בכלל המנהג ועיין בנוב"י קמא סי' כ"א לענין שמאים דהמנהג להכשיר אף קרובים. אך באמת יש לחלק דבעניני הקהל או בענין מס כיון שבלא"ה כל אנשי העיר נוגעין ע"כ גם קרובים כשרים משא"כ בענין התמנות הרב אנשי העיר אינם נוגעין לבחור אחד מהרבנים על כן הקרובים ופס"ע אין מצטרפין כנלענ"ד ודע דקצת צ"ע בתשו' הגאון מ' שאול הנדפס בתשו' רמ"א שכ' דאם עשו תקנה שאל יקבלו רב שיש לו קרובים אין קרובי אשתו בכלל וכן משמע במשנה ד' פ"ט דנגעים בהר"ש שם בהג"ה ובפי' הרמב"ם ואין שם שום משמעות וע' בח"ס לענין קרובי אשתו בחח"מ סי' קכ"ז לענין ירושה ואכ"מ להאריך.
וד' ירים קרן אחיו וקרן התורה:
והנני ידידו דו"ש:

סימן ע

ב"ה פרעמישלא תרמ"ז לפ"ק:
להרב החריף ובקי מ' נפתלי הורוויטץ נ"י דמו"ץ דק' ריבאטיטש יע"א: ע"ד דו"ד שבין אנשי ק' בדבר השמש שנפטר והניח שתי בנות נשואות וצוה ראש הקהל לנכד השמש מבתו שישמש בבהכנ"ס והחזיק בשמשות כמה ירחים ואח"כ התאספו הרבה אנשים למנות שמש אחר וטען הבחור הנ"ל שיש לו חזקת אבהתי' ועוד כי השמש זקינו המנוח ציוה בחליו שנכדו הנ"ל ימלא מקומו ועוד שהראש הקהל קבלו בלי שום קביעות זמן וסתמא לעולם משמע ועוד שהתנהג במשרה זו עד כה ואין להורידו משררתו וגם טען שהסכימו הקהל עליו שנתנו לו ההכנסה והמורשה מהקהל, טוען כי טענת חזקה אינה טענה כי השמש לא הניח רק בנות והם אינם יכולים למלא מקומו ומה שטוען שקבלוהו השיב שאחד מראש קהל אין יכול למנות שמש ומה שהחרישו עד היום הי' לפי שאלמנת השמש נתפרנסה מזה ועתה מתה:
א תשובה הנה לשמשים יש חזקה כמו כל השררות חזן ושו"ב ומבואר בתשו' מבי"ט בלשון ההסכמה ח"ב סי' ר' דחזן ושו"ב יש לבנו חזקה ובחזן מבואר בתשו' הרשב"א סי' ש' הובא בא"ח סנ"ג דיש לבן חזקה ועיין בירושלמי פ' עשרה יוחסין הובא בתוס' סוטה מ"א סד"ה אותו שום תשים עליך מלך אין לי אלא מלך מנין לרבות שוטרי הרבים וגבאי צדקה וסופר ומכין ברצועות ת"ל מקרב אחיך תשים עליך מלך כל משימות שתשים עליך לא יהא אלא מן הברורין שבאחיך הרי שמכין ברצועות מקרי שימה ומינוי וה"ה שמש ומבואר ברמב"ם ה' מלכים פ"א ה"ז דכל השררות וכל המנויין שבישראל ירושה

לבנו ולבן בנו עד עולם ע"כ נראה דגם לשמשות יש חזקה [ובדין שמשות באשה כיון שמבואר בר"מ שם ה"ה דכל משימות שבישראל אין ממנים אלא איש נראה דשמשות מאשה לא מקרי שימה עיין סי' הקודם]. אולם באופן שלפנינו דלא נשאר בן רק ב' חתנים ובן הבת יש לעיין אם יש חזקה הנה מלשון הרמב"ם פ"א מלכים ה"ה שכ' ומאחר שמשימין המלך ה"ז זוכה לו ולבניו עד עולם שהמלכות ירושה הוא וכו' וכן כ' אח"כ ולא המלכות בלבד, אלא כל המנוין שבישראל ירושה לבנו ולבן בנו עד עולם משמע דוקא בניו יורשין גדולתו ולא שאר קרובים כגון אחים ובן בתו. ואמנם מדכתב הניח בן קטן משמרין לו המלוכה עד שיגדל וכל הקודם בנחלה קודם בירושת המלכים והבן הגדול קודם לקטן ממנו ולא נודע על מה קאי הא דכל הקודם בנחלה דאם לבן גדול וקטן הרי הגדול אינו קודם לנחלה, וע"כ קאי אשאר קרובים דאם המלך יש לו אב אין האב קודם למלוכה. ולפ"ז ה"ה לבן בתו דקודם לנחלה מאח הבן בתו יורש ולפ"ז צ"ע למה כ' אח"כ לו ולבן בנו והו"ל לאשמועינן רבותא דזוכה לבן בתו אך י"ל דבכלל בן בנו נכלל בן בתו כדאמרינן ביבמות ס"ב מנא הא מלתא דבני בנים הרי הם כבנים ומייתי מקרא דואחר בא חצרון אל בת מכיר ותלד לו את שגיב וכתיב מני מכיר ירדו מחוקקים וע' שם ברש"י ומהרש"א הרי דבן בתו מקרי בנ' בנים וה"ה הרמב"ם כוונתו כן. ומ"ש רמ"א סי' רמ"ז בח"מ בשם המרדכי דבן בתו לא מקרי בן ה"ה בן הבן כמ"ש הסמ"ע שם:

ב ואמנם י"ל דבן בתו אינו יורש כיון דלא בא אלא מכח בתו ובתו אינה יורשת גדולתו. כמ"ש הרמב"ם דכל משימות שבישראל אין ממנים אלא איש א"כ איך ירש הבן מכחה. אך י"ל כמו דאמרינן בב"ב קנ"ט בבן שמכר בנכסי אביו ומת בנו מוציא מיד הלקוחות משום דמצי אמר מכח אבוה דאבא קא אתינא וכן הלכה ה"ה באבי אמו י"ל כיון שאין לזקינו רק בנות יורשת הוא יורש מכח אבוה דאמו ואף דכתיב תחת אבותיך יהיו בניך כיון דבני בנים כבנים אף בבן הבת מיקרי זאת תחת אבותיך יהי' בניך. והכי מוכח מהגהות אשרי סוף פ"ט מב"ב מדכתב והיכי שנפלו נכסים לאחר מיתה מאבי אמו שאחין מן האב אין יכולין לירש אם לא מכחו ב"ח גובה מהן משמע דוקא לענין אחין מן האב והוא מת שאין יורשין אלא מכחו ב"ח גובה אבל בנפלו לו נכסים מאבי אמו ובא ב"ח של אמו לגבות אינה גובה דהבן יורש מכח אבי אמו ובבעל התרומות שער מ"ח ח"ג מסופק אי אמרינן הכי בשאר יורשין ובסוף כ' כיון דאיכא למימר הכי ואיכא למימר הכי אזלינן בתר סברה ואין לך אלא חידושו בלבד והוא אבי אביו אבל בשאר יורשין לא וכן ראוי לדון. וע' בגדולי תרומה דמייתי דברי הרב המגיד דה"ה בשאר יורשין והמ"ל פ"ה מנחלות ה"ח תמה על גדולי תרומה דאין ראית מדברי המגיד עיי"ש. ולפענ"ד אף

הבעל התרומות לא נסתפק רק בשאר יורשין כגון אחין אבל לא באבי אמו דאין חילוק בין אבי אמו שהיא יורשת ובין אבי אביו דבני בנים כבנים ולא שבקינן פשטות לישנא דהגהות אשר"י בשביל ספיקו דבעל התרומות. על כן אף דאמו אינה יורשת גדולתו מ"מ בנה יורש מכח אבוה דאמו ובתשו' מהרי"ק שורש ל' כ' דבן הבן אינו חיוב בכיבוד ובקדיש ושם כ' דלא אמרינן בני בנים הרי הן כבנים רק לענין פריה ורביה דקיים ובאמת מוכח בש"ס דב"ב קנ"ט הנ"ל דבני בנים כבנים לענין ירושה. ואמנם כבר חולק רמ"א ס"ס ר"מ על מהרי"ק ועיין עוד ביומא ס"ו ע"ב דרשינן האומר לאביו ולאמו לא ראיתיו אביו אבי אמו מישראל אחיו אחיו מאמו מישראל בניו בני בתו מישראל וקצ"ע דלא מייתי ביבמות ס"ב ראיה מקרא זה דבני בנים כבנים אפילו בבני בתו ועכ"פ כיון דבקרא נקרא בני' ה"ה לענין ירושה יורש נכד בגדולה בשררות מכח אבי אמו: ג והנה נשלח לי קונטרס ממדינת פולין אשר ברוסיא מגדול אחד שהאריך בענינים אלו בעניני נכד וחתן אם יורשין בעסק רבנות. והנה מייתי מדברי עבודת הגרשוני סי' מ"ט שכ' דמה שבאו השמעונים להשתמש בתגא ולנהוג שררה בשביל נשותיהם לא דברו נכונה. כי אין לבנות לירש גדולות ושררות אביהן כי עיקר מוצא הדין שיוכל אדם להוריש גדולתו לבניו מת"כ פ' צו והמעיין שם יראה שאין לבנות לירש גדולת אביהן. והנה כבר זכיתי בתשו' הגרשוני הזה בתשובה לענין חזקת חתן הרב ברבנות (ע' סי' הקודם) אמנם בקונטרס הנ"ל הוכיח דס"ל לעבודת הגרשוני דשאר יורשים אין יורשין בשררות אך בנים וזה ליתא דגם עבודת הגרשוני לא יחלוק על המבואר ברמב"ם הובא לעיל דכל הקודם לנחלה קודם לשררות. אך דס"ל דכיון דאינו בא רק מכח בתו והיא אינו יורשת שררות איך יורש בעלה דהוא בא מכחה אבל ביורשים זכרים או בבן הבת שכתבתי דיורש מכח שהוא נחשב כבן כדכתיבנא לעיל גם עבודת הגרשוני מודה. והנה בקונטרס הנ"ל הביא ראיה מדברי התוספתא פ"ב משקלים דשאר יורשים יורשים שררות לא דוקא בן דמבואר בתוספתא לענין אמרכל הכל היו כשירים כהנים לוים וישראל מי שיש לו בן ואח בן קודם אח ובן אח קודם כל הקודם בנחלה קודם בשררה ובלבד שינהג כמנהג אבותיו הרי דגם שאר יורשים יורשין שררות. ולכאורה יש לסתור הראי' מתוספתא דהנה צריך ביאור מנ"ל דשאר יורשים יורשין והרי בקרא כתיב הכהן המשיח תחתיו מבניו ובמלך כתיב הוא ובניו ומנ"ל שאר יורשים והרי בפ' נחלות כתיב שאר יורשים בפירוש וכאן לא כתיב וצ"ל דלכאורה למ"ל קרא דבניו יורשין ותיפוק לי' דהוא מדין ירושה. וכבר כ' בפ' נחלות. וצ"ל דשררות אינו דומה לירושת נחלות שהוא שלו ויכול להורישו לבניו אבל השררות אינו שלו ובמה יכול להורישו וקמ"ל קרא דהציבור והקהל מחויבין למנותו

אבל אין דין ירושה בזה כמו דין נחלות וכיון דאין זה דין נחלה י"ל דגלי קרא דוקא בבנו כיון דחידוש הוא שחדשה תורה ואין לך בו אלא חידושו. אמנם י"ל דנהי דהשררות אינו שלו מ"מ יש לו זכות ממון בהשררות והו"ל כטובת הנאה וכ"כ בתשו' מהרי"ק סי' קס"א רק דשם כ' דנהי דטובת הנאה אינו יכול להוריש מ"מ שררות שאני. ובאמת בשררות גלי קרא ולפ"ז י"ל דלמ"ד טובת הנאה ממון ה"ה שררות הו"ל ירושת ממון וכיון דגלי קרא דיש בו ירושה. וילפינן משאר ירושה דשאר קרובים יורשים אבל למ"ד טובת הנאה אינו ממון ומבואר בסי' רע"ו דאינו יכול להוריש לקרובים א"כ קרא חידוש שחדשה תורה דיורש שררות אין לך אלא חידושו. ולפ"ז י"ל דתוספתא דמבואר דשאר יורשים יורשין ס"ל דטובת הנאה ממון ולכן גם שאר יורשים יורשין גדולתו ואנן פסקינן טובת הנאה אינה ממון כמו שהאריך הש"ך סי' ש"נ לפסק הלכה ע"כ אין שאר יורשים יורשין. כן י"ל לכאורה אולם הרי גם הרמב"ם פ"ד מכלי מקדש ה"כ כ' כשימות המלך או כ"ג או אחד משאר המנוין מעמידין תחתיו בנו או הראוי ליורשו וכל הקודם לנחלה קודם לשררה וכ' עוד שם וה"ה לכל שררה שבישראל שהזוכה זוכה לעצמו ולזרעו ומדכ' הראוי ליורשו ע"כ הכונה אם אין לו בנים האח קודם. והרי הרמב"ם פוסק טובת הנאה אינו ממון כמבואר בדבריו פ"ב מגניבה ופ"ה מאישות וכ"כ הש"ך סי' ש"נ ומ"מ ס"ל דקרובים יורשים שררות על כן א"א לתרץ כמ"ש על התוספתא. הן אמת שבלשון הרמב"ם בכלי המקדש גופי' צ"ע שמסיים שכל שררה שבישראל זוכה לעצמו ולזרעו משמע דוקא לזרעו ובתחילה כ' או הראוי ליורשו משמע שאר קרובים ולא נודע אם הרישא דוקא או סיפא דוקא היינו לו ולזרעו אמנם הנראה דהרמב"ם לא ס"ל דשאר יורשים יורשין שררות רק בנים או גם בן בתו דמקרי זרע וכבר כתבתי דמקרי בנים בקרא כדאמרינן ביומא למ"ד שבטו של לוי לא עבדו ע"ז ע"כ קרא ואת בניו לא ידע קאי אבני בתו והלכה כן כדאמרינן בחגיגה ו' ע"ב שבטו של לוי שלא עבדו ע"ז הם הקריבו עיי"ש. א"כ הרמב"ם אינו סותר דבריו שמתחלה כ' או הראוי ליורשו קאי ג"כ אבני בתו ואח"כ כ' לו ולזרעו וטעם הרמב"ם דלא פסק כתוספתא כבר כתבתי לעיל משום דפוסק דטובת הנאה אינו ממון וכל ענין שררות כיון דהשררות אינו של אב רק של הציבור אינו יכול להוריש רק טובת הנאה וטובת הנאה אינו ממון רק דגלי קרא בבנים ולא בשאר יורשים כנלע"ד:

ד ובעיקר הדין אם בן ברתא כבן במדרש רבה פ' ויגש אמר ר' יהודה בר' אלעאי בני בנות אינן כבנים אך י"ל דמדרש קאי בשיטת ירושלמי יבמות פ' הבא על יבמתו דאמרינן שם בני בנות אינן כבנים אבל בש"ס דידן אמרינן ביבמות בני בנות כבנים וכן הלכה. ולפ"ז י"ל דר' יעקב דאמר לזקנו רב אחא בר יעקב בסוטה מ"ט לאו ברך אנא אלא בר ברתך

ופירש"י ואיני מחויב לכבדך ס"ל כירושלמי דבן ברתא אינו כבן ומ"ה אין מחויב לכבדו אבל להלכה דקיי"ל שהוא כבן מחויב לכבדו כמו אב' אביו ודו"ק. כ' זה הערה יקרה. ובקונטרס הנ"ל הביא ראי' דבן בתו יורש גדולתו מדאמרינן לא יסור שבט מיהודה אלו ראשי גליות שבבל ומחוקק מבין רגליו אלו בני בנים של הלל שמלמדין תורה ברבים. וכ' תוס' בסנהדרין דף ה' ד"ה דהכא דרבי שהיה נשיא הי' מנקבות של בית דוד וכן הוא בירושלמי פ"ט מכלאים הרי דבני הבת יורשים שררות והוא ראיה נכונה. אך מה שכ' בקונטרס דמה"ט אמר רבי בירושלמי פ"ט דכלאים כל מה דיימא לי בר נש עביד חוץ ממה שעשו זקני בתירה לזקני, דשרון גרמין מנשיאותי' ומניני' אין סליק ר"ה ריש גלותא להכא אנא מותיב לעיל מיני דהוא מן יהודה ואנא מן בנימין דהוא מן דוכרי' ואנא מן נקבתא דמן הדין הי' לרבי להסתלק מן הנשיאות דבשעה שנתמנה לא הי' מזכרים של בית דוד הראוים להמנות וירש רב' ואח"כ כשבא ר"ה שהוא מזכרים רבי נדחה מפניו זה ליתא דאין בזה דין ירושה ממש וכיון דבשעה שנתמנה רבי לא הי' מזכרים כיון שעלה שוב לא ירד דלכתחלה חייב למנות מזכרים. אמנם כשכבר נתמנה לא נדחה שוב אך אמר שיושיבהו למעלה ממנו ויכבדהו יותר דהוא מזכרים כדאמרינן ג"כ בש"ס דידן בסנהדרין ה' דשבט עדיף ממחוקק וכ' תוס' דטעמי' דראש גולה מזכרים ונשיא מנקבות אמנם לגוף הדין דבן בתו יורש נ"ל דראיתו נכונה [ובסדר הדורות גבי ר' יהודא הנשיא טעות נזדקר בדפוס שכ' דרבי אביו מיהודא ואמו מבנימין וצ"ל אביו מבנימין ואמו מיהודא] ודע דמה שכתבתי לעיל דבן בתו יורש מכח אבי אמו דמקרי בן אף דאמרינן בב"ב קמ"ג דנודר מבנים מותר בבני בנים מ"מ דוקא בלשון בני אדם לא מקרי בן אבל בלשון תורה מקרי בן וע' עוד בש"ע ח"מ סי' רמ"ז בשם הירושלמי לענין בנות אם מקרי בנים והארכתי מזה בתשובה. והנה מה שכתבתי לעיל דחתנו הוא מכח אשתו אינו יורש שררות כדמוכח מתשו' עבודת הגרשוני זה כתבתי לדעת הגרשוני. אמנם בתשובה כתבתי להורות דחתנו כבנו לענין ירושת הרבנות כמ"ש בסוף תשו' רמ"א בשם ז' הגאון מ' שאול:

מ"מ נ"ל פשוט דבן בתו קודם לחתנו. ולדינא כיון שכתבתי דבן בתו הוא כבן על כן יש להבחור חזקת שמשות ובשגם שכבר התחיל בעבודה זו בהסכמת הפרנס וכתורה עשה אשר צוה לו לשמש וכיון שעלה לא ירד אך זה הדבר תלוי בדעת הבד"צ לבחון אם הבחור הולך בדרכי מישרים ויפלס נתיב היראים ואז ישאר בחזקת אביו זקינו ומחויבים קרוביו להתאמץ שיעשה שידוך וישא אשה שלא יהי' פנוי:

והנני ידידו:

סימן עא

ב"ה:

פרעמיסלא יתברכו לפ"ק:

להרב הה"ג החריף ובקי כש"ת מוה' יחזקאל שרגא פרענקיל האבד"ק קלאסני: ע"ד אשר זה כשלשים שנה שנתמנה לרב בק"ק קלאסני ובהגליל שלו עיר קטנה נעפלמיטץ אשר מיום הוסדה העיר שייך לק' קלאסני בכל הדברים הנוגעים להרבנות וגם המסים נותנים לחם ועתה נתחדשה מטעם המלך שעיר נעפלמיץ שייך לק' באכניא ועי"ז המו"ץ דק' הנ"ל טוען שהשו"ב והכנסות השחיטה שייך לק' הנ"ל ורוצה שהשו"ב דק' נעפלמיץ יראה לו סכינו. וכת"ה בא בטענה אחרי שזה כמה שנים אשר הוא משגיח על ק' הנ"ל בענינא דשו"ב וענינא דמתא אין להשיג גבולו אף שנחלק העיר בעניני מסים והתנהלות המעטריקא שייך לק' באכניא ושאל הדין עם מי:

א תשובה הנה אם לא בא הדינא דמלכותא, רק בדבר המסים השייך להמלכות. ובדבר המעטריקא הדבר פשוט דעדיין בעניני הכנסת הקהל שייך לק' קלאסני כדמוכח מש"ך יו"ד סי' שע"ו ס"ק י"ב שכ' דאם אדם קובע דירתו תוך הקהלה אז משעה שהוא חייב לישא בעול עם דרי הקהלה חשיב תושב אבל לא משעה שגמר פיסוק המס עם ההגמון אע"ג שצריך ליתן המס להגמון וכן איפכא מי שעקר דירה מן הקהלה אז משעה שאינו חייב לישא בעול עם דרי הקהלה חשיב כאורח אעפ"י שחייב עדיין ליתן מס להגמון הרי דמס להההגמון ועול הקהלה ב' ענינים ה"ה הכא אע"פ שנותנים מס לק' באכניא מ"מ עול הקהלה שייך לק' קלאסנא. אמנם אם בא בפירוש הדינא דמלכותא שבכל עניני הקהילה שייך לק' באכניא באופן שעפ"י דינא דמלכותא יוכלו אנשי ק' באכניא להטיל מס (קולטוסבייטראג) עליהם. הנה אם אנשי ק' נעפלמיץ רוצים לפטור עתה מעול אשר נטל עליהם מק' קלאסניא יכולים לפטור עצמם. דהרי כתב המרדכי פ' הגוזל בתרא ומובא ברמ"א סי' קס"ג בקצרה במדינה שהיו רגילין לתת מס בשותפות ואח"כ נתן המלך מקצת המדינה לבנו ועתה תובעים הקהלות מס ופסק אם נסתלק המלך לגמרי ממקומות אלו אין להכריח אותם לתת מס וכ' הטעם דהיכא דאית ליה פסידא שותף חולק בלא דעת חבירו גם איכא אומדנא דאדעתא דהכי לא נשתתפו עיי"ש וה"ה בזה שאנשי נעפלמיץ המה שותפים עם אנשי ק' קלאסני בצרכי הקהלה. ועתה כשאנשי ק' באכניא יכולים להטיל עליהם מס ויש להם פסידא שיצטרכו לתת לב' מקומות אדעתא דהכי לא נשתתפו ובכה"ג שותף חולק בלא דעת חבירו אך יש לחלק דבנ"ד אולי יכולים אנשי קלאסניא לומר שאנשי ק' נעפלמיץ ידונו עם אנשי ק' באכניא בד"ת ואם המה

אנשי דצייתי לדינא לא יהי' להם פסידא. אך אם אנשי ק' נעפלמיץ אינם רוצים להטריח עצמם לדון בדינא ודיינא גם בכה"ג שותף חולק שלא מדעת חבירו כמו בשיירא שהי' מהלכת במדבר דמייתי המרדכי ראי' ואינו דומה לכל שותפים דאם יכולים להציל בד"ת מחויבים לדון ולהציל דשם אדעתא דהכי נשתתפו ליתן בד"ת ולתבוע זכות השותפים משא"כ בזה. ועוד אולי גם בד"ת המה שייכים הפעם בעול הציבור לק' באכניא ע"כ אם רוצים להפרד מק' קלאסניא יכולים:

ב מ"מ בענין הרב אשר כבר נתמנה זה שלשים שנה וכבר זכה במקצת הכנסות ומשגיח על השו"ב לא יוכלו להפקיע זכות הרב מטעם דלהפקיע זכות הרב ל"א דינא דמלכותא דינא כמ"ש הש"ך סי' ע"ג והגע על עצמך האם יוכלו אנשי ק' באכניא להעביר השו"ב שכבר נתמנה לשם מטעם המלך. וכן. אין יכולים להפקיע זכות הרב שכבר זכה בה בהשגחתו מק' נעפלמיץ ועיין בתומים סי' ג' ובאורים ס"ק מ"ג. והנה בדבר התמנות הרב והזכות שיש לו בעניני רח"ש וגיטין וקדושין נתוכחו גדולי הדור ודעת ש"ב הגאון מסאנדץ בדברי חיים ח"א סי' נ"א ונ"ב דהרב לא זכה בזכות זה דלא כמ"ש בח"ס דהוי שכירות דז"א דהוי דשלב"ל דלרוב פעמים עדיין לא נולדו החתן והכלה ומחתנים מארץ נכרי' ואין זה רק תקנות קדמונים להחזיק ת"ח ואם בא ת"ח החיוב על אנשי העיר להחזיק גם ת"ח האחר. וש"ב הגאון מלבוב בשואל ומשיב קמא ח"ב סי' ל"ג חולק עליו וכ' שמ"ש הגאון מסאנדץ דשכר גיטין וקדושין הם דבר שלב"ל ולא קנה כלל במחכת"ה כבר נודע מ"ש הרשב"א בתשובה ח"ג סי' ע"ב וכן הביא הב"י בח"מ סי' ס' תשובת הרשב"א שבשכירות קונה אף דשלב"ל ועיין בקצה"ח סי' של"ב שכ"כ בפשיטות ולא הביא דברי תשובות הרשב"א ע"כ ובמחכת"ה דבריו תמוהין דהרשב"א סי' ע"ב קאי שם במי שמשכיר לחבירו דשלב"ל כגון מינקת ששכרה עצמה להנקה בעוד שלא הולידה. וע"ז כתב הרשב"א אם מפני החלב שאינו מצוי עתה בדדי' שכר אין אומרים בשכירות דשלב"ל. ומה זה ענין לשכר פעולה שמבטיח לו דשלב"ל. ומה שהביא מקצה"ח הרי מייתי שם פיסקי מהרא"י סי' ק"ל שכ' דמה"ט קנה יעקב צאן לבן בשביל שהקנה גוף לפירות ומבואר להיפך מקצה"ח:

ג והנה בדברי הרשב"א גופי' יש להבין דהנה הנתיבות סי' רי"א סעיף ז' נתוכח אם יכול להשכיר דירה במשך ימי שכירות הראשון. ויראה מדבריו הטעם דיכול להשכיר משום דמחוסר זמן ל"ה דשלב"ל. ואם הקנה בסתם הוי כאומר מעכשיו וכ"כ בסי' שי"ב ס"ק א' ופתחי תשובה סי' שט"ו מייתי תשובת בית יעקב סי' צ' וצבא מפוסקים ראשונים ואחרונים דל"מ השכירות דהוי דשלב"ל. ולכאורה נעלם מכולם דברי הרשב"א סי' ע"ב

הנ"ל דאין בשכירות משום דשלב"ל. ושמא יש לחלק בין שכר פעולה לשכירות קרקע אבל לאחר העיון יש לישב דבריהם דז"ל הרשב"א על השאלה באשה מעוברת שהקנתה גופה לראובן להניק לו משתלד אי הוי דשלב"ל. תשובה קנין גוף זה לא ידעתי מה טיבו אם הקנתה בתורת עבד עברי ושפחה עבריות אין עבד עברי נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג. (הנה מדלא כ' הרשב"א בפשיטות דאין האשה מוכרת עצמה כדאיתא במכילתא וברמב"ם פ"א מעבדים ה"ב יראה דס"ל לרשב"א כרמב"ן הובא במ"ל שם דאשה מוכרת עצמה בזמן שהיובל נוהג) ואם מפני החלב שאינו מצוי עתה בדדי' שכר אין אומרים בשכירות דשלב"ל שגוף השכיר הוא שמשועבד למה שנשכר כשוכר שוהאי כרם מחבירו שהפירות הבאים לשוכר ואין שייך בשכירות דשלב"ל ואם נתכוין בקנין זה כדי שלא תוכל לחזור בה תוך זמן גם זה אינו דבין בקנין בין בשכירות יכולה היא לחזור דפועל יכול לחזור ע"כ הנה מה שכ' ואם נתכוין בקנין זה שלא תוכל לחזור. וכבר כ' דאין בשכירות משום דשלב"ל בודאי לא תוכל לחזור ע"כ כוונתו דלענין חזרה הרשב"א ס"ל דאף בשכירות בדבר שלב"ל יכול לחזור דהרשב"א כשטתי' דאף בשעבוד דאקני יכול לחזור בדשלב"ל דאף דשעבוד עדיף מקנין לרבנן יכול לחזור קודם שב"ל כמבואר סי' קי"ב בש"ך ולכן אף, בשכירות יכול לחזור דלא עדיף משעבוד. ולפ"ז למה שמבואר בש"ך שם לחלוק על הרשב"א אף בשכירות בדבר שלב"ל אינו יכול לחזור דהרשב"א כשיטתי' וע"כ כ' הרשב"א דפועל בלא"ה יכול לחזור (ומה שקשה על הרשב"א דמינקת הוי דבר האבוד ואינו יכול לחזור כבר הרגיש במח"א ה' שכירות פועל סס"ז) ועכ"פ כיון דברשב"א גופי' מבואר דבשכירות בדבר שלב"ל יכול לחזור אין תימא על קהלת שלמה ובית יעקב שכתבו שיכול לחזור בשכירות שלב"ל אך לפמ"ש לעיל דלהש"ך סי' קי"ב בדאקני אין יכול לחזור. ולפמ"ש הרשב"א הטעם בדבר שלב"ל דהוי כשעבוד. עדיין י"ל דלדידן אינו יכול לחזור על כן נ"ל להורות כדברי הנתיבות בדין שכירות סתם קודם כלות משך שכירות הראשון דאינו יכול לחזור דלא כמו שהביא בפתחי תשובה בשם קהלת שלמה. וכבר נהגנו כן כמה שנים. אך עתה כצאת לאור ס' פתחי תשובה הנני נבוך איך לפסוק אבל לפמ"ש הלכה כדברי הנתיבות ואכ"מ. אמנם דברי הרשב"א אין לו ענין לשכר פעולה בדבר שלב"ל כמ"ש:

ד ובעיקר דברי הקצה"ח סי' של"ג ס"ק מ' שכתב דשכר פעולה נקנה בדיבור אפי' בדבר שלב"ל. ולפ"ז בנותן בהמה לפטמה והבטיח לנכרי חלק בולדות פטור מבכורה ול"ה דשלב"ל משום דשכר פעולה קונה בדבר שלב"ל והא דאיצטריך לפיסקי מהרא"י סי' ק"ל והובא בש"ך סוף סי' ש"כ לומר נעשה כאומר תקנה בהמה לולדותי' משום דפיסקי

מהרא"י לא ס"ל כקצה"ח כמ"ש הקצה"ח גופי' שהוצרך לומר דיעקב קנה צאן לבן משום דהוי קני בהמה לולדות ובנוב"י תנינא חיו"ד סי' קצ"א מפקפק אם לסמוך על היתר פיסקי מהרא"י הואיל דבשאלה דידיה יש עוד סניפין. ולפמ"ש יש לנו הקצה"ח לסניף להיתר של פיסקי מהרא"י אך כיון שקצה"ח גופי' מודה דיכול ליתן דמי שווי הבכור כדמוכח מדברי הרמ"א בח"מ שם א"כ אולי אינו מועיל לענין בכור אך הרי בהמות ארנונא פטורה מבכורה אף דמצי לסלוקי בזוזי ה"ה בולדות אם שכר פעולה קונה בדבר שלב"ל פטורה מבכורה. ולכאורה יש להוכיח כקצה"ח מהא דאמרינן בש"ס דגיטין המלוה מעות את הכהן ואת הלוי להיות מפריש עליהם מחלקם אם בא לחזור אינו חוזר. אמר ר"פ ל"ש אלא בעל הבית בכהן אבל כהן בבעל הבית חוזר. והקשה הרשב"א בעל הבית בכהן אמאי אינו יכול לחזור והלא הוי דשלב"ל ע"ש. ולפי המבואר בקצה"ח סי' רמ"ג ס"ק ד' וביד אפרים ביו"ד סי' ס"א ובספרי חא"ח סי' י"ג אות י"ד דמתנות כהונה ולוי' היא שכר פעולה כדכתיב כי שכר הוא לכם א"כ הכהן קונה בדשלב"ל ול"ק קושיות הרשב"א. אך ע"מ הרשב"א הקשה שפיר דנהי דהכהן קונה משום שכר פעולה אבל אינו יכול למכור לישראל. אך יש להקשות על הקצה"ח מש"ס דב"ב ס"ג דאהא דבן לוי שמכר שדה לישראל יאמר לו ע"מ שהמעשר ראשון שלי מעשר שלו. ומקשה בגמ' והא אין אדם מקנה דשלב"ל. ולהקצה"ח מה קשיא והרי מתנת לוי' ודאי הוי שכר פעולה דבלויה כתיב כי, שכר הוא ואף היד אפרים מודה ושכר פעולה קונה בדשלב"ל ומה מקשה בגמ'. אמנם באמת ל"ק דדוקא בעושה פעולה דמחויב לשלם אדם מתנה בדשלב"ל. אבל במתנות לויה התורה קצבה שכירות אבל הוא יכול ליתן לכל לוי שירצה ושוב צריך קנין ושפיר מקשה בגמ'. ולפ"ז הקצה"ח מדויל ידי' משתלם שכ' בסי' רמ"ג ס"ק ד' דקטן קונה מתנות עניים משום דהוי שכר פעולה ותוס' כתבו בסנהדרין ס"ח דיש לקטן זכיה בשכר פעולה ולפמ"ש גם הקצה"ח הוצרך להודות דיש חילוק דקטן העושה פעולה זוכה בשכירות משא"כ מתנות כהונה ולוי' דלא עבד כלום והרשות ביד בעה"ב ליתן לאחר א"כ צריך קנין וקטן אינו זוכה. ומצאתי ביד אפרים בהגהות ליו"ד סי' ס"א שחלק עליו קצת מטעם דכתיבנא אבל לפמ"ש גם הקצה"ח מוכרח להודות לזה שלא יוקשה לדבריו בסי' של"ג מש"ס דב"ב הנ"ל:

ה והנה אם מבטיח שכר פעולה בלשון חיוב ודאי מועיל בדבר שלב"ל כמבואר בסי' ס' דלשון חיוב מועיל. אך אם לא נכתב בלשון חיוב רק שהבטיח לו דשלב"ל בשכירות משכרתו להקצה"ח מהני וסברתו נראה דסתם שכר פעולה מתחייב עצמו והיוצא לדינא לענין זכות הרב בגיטין וקדושין דאם נכתב בהקאנסענס דהקהל יש להם כל החיובים

הנוהגים נגד הרב ודאי מהני בדשלב"ל. ואם לא נכתב בהקאנסענס רק שיש לו זכותים הנוהגים לכל הרבנים להקצה"ח קונה הזכותים ואינם יכולים לחזור קודם שב"ל ובשגם דמבטיחין להרב דבר שלב"ל עם דשב"ל ולדעת קצת פוסקים מהני אך הסמ"ע סי' ר"ג כ' דל"מ עיי"ש (וקצת צ"ע בדברי הרשב"א גיטין ל' דמשמע מדבריו דמשעבוד אינו יכול לחזור אף קודם שב"ל, והש"ך סי' קי"ב מייתי לרשב"א דאף מדאקנה חוזר קודם שבא לעולם) ואף אותן שנולדו אח"כ נכנסים לכלל החיוב כמו שאין יכולים הנולדים לסלק השו"ב או חזן הן אם הוא מדין שררה אשר אין יכולים לסלק או מדין פועל, אמנם אם אנשי עירות הקטנות לא נשאלו ע"ז מתחילה ולא חתמו על הקאנסעס הנה מבואר בסי' רכ"ח ס' ל"ג ביו"ד ובשלטי גבורים פ' לא יחפור דתוך תחום העיר חייבין לנהוג בתקנות העיר, ע"כ עד התחום דינם ממש כבני העיר ובזה אין להסתפק ורק להלאה מתחום העיר והם לא מינהו, הנה בוודאי חייבין לנהוג בו כבוד ולציית דינא אם שייכים לבית החיים וגם בדבר השוחטים הנה השוחטים חייבין להראות לו סכינו ולציית לדבריו וגם אנשי העיר הקטנה אם אין להם רב מחויבים לציית לדברי הרב הסמוך, אולם איזה זכות שיש להרב הסמוך בעניני גיטין וקדושין הנה זכות מקדושין הוא פשוט לפי המבואר בתשו' שבות יעקב ח"ג סי' קס"א ובתשו' הסמוכה מהגאון בעל כנסת יחזקאל איך שכל הגאונים בכל ארצות פולין ותוגרמה ואשכנז וקבלה בידינו שהם מחכמי צרפת שהי' בימי ר"ת גזרו בחרם שלא יסדר שום אדם קדושין רק מי שנבחר להרב או מ"ץ בעיר או בגליל או במדינה עיי"ש, איך שהחמיר בעל כנסת יחזקאל בענין זה, והנה כשגזרו בחרם ודאי בכלל הגזירה שבלי רשות הרב מהעיר השייך לגבול לא יסדרו קדושין על כן יש חיוב על אנשי הסביבות השייכים להרב לבא לקבל רשות מהרב אמנם ברמ"א סוף סי' רמ"ה מבואר דאם נותן הפרס להרב מותר אחר לסדר קדושין, והנוב"י כ' בסי' פ"ג חלק אה"ע בתנינא דהרבנים נהגו סלסול בעצמם ומצד המנהג אין אחר יכול לסדר אף שיתנו שכר להרב, ומהחרם לא הזכירו וכפי הנראה החרם לא הי' רק שלא יסדר קדושין מי שאינו יודע בטיב גיטין וקדושין אבל אם הוא רב או מו"ץ באיזה מקום מותר לסדר קדושין אף במקום אחר, על כן לא דיברו מזה בסי' רמ"ה ובנוב"י דשם מיירי שהוא יודע בטיב גיטין וקדושין ולפ"ז נגד ת"ח אחר אין להרב הסמוך זכות מצד החרם רק מצד המנהג:

ו ויהי' איך שיהי' אם כבר הנהיגו העיר הסמוכה ליתן שכר קדושין להרב הסמוך כבר זכה בזה ולא גרע ממכירי כהונה. דאינו יכול לחזור וליתנו לאחר. וכ"כ בתשובת תועפת ראם סי' ס"ו דל"ג ממכירי כהונה ולפ"ז נ"ל לדון דאם אנשי העיר הקטנה הסמוכה

רוצים למנות לעצמם רב. ולחלוק מהעיר הגדולה יכולים הם אם לא חתמו מקצתם על הקאנסענס רק הזכות של הרב היא מכח שכבר זכה מטעם מכירי כהונה. וטעמא דידי לפמ"ש זקיני הח"ק סי' ע' דאף דממכירי כהונה אסור לחזור מ"מ בשביל צורבא דרבנן מותר לחזור וה"ה בשביל קרוב עיי"ש. ולפ"ז לפמ"ש בכסף משנה סוף פ"ו מה' תלמוד תורה דמה"ט ת"ח שמחזיק במחלוקת מנדין אותו דמחזיק במחלוקת כנגד רבים הוא בכלל המבזה את החכם דרבים לגבי יחיד הו"ל כרב אצל תלמיד עיי"ש. א"כ היכא שהוא צרכי רבים כגון ברב שלא הי' בעירם והוצרכו לשלוח לעיר לשאול שאלות ואין מי שיורה להם במקומם. ועתה רוצים למנות רב שיורה להם במקומם הו"ל רבים לגבי יחיד כצורבא מדרבנן ורשאים להפרד מעיר והרב דמקודם אין לו טענה עליהם רק מצד שזכה בהכנסות כמכירי כהונה כמ"ש זקיני הח"ק לענין צורבא מרבנן וה"ה לענין זכותא דרבים. וראיתי שנחלקו בדין הנ"ל דדעת הגאון מסאנדיק נוטה בסי' ל"ב לומר שיכולים להפרד ודעת הגאון מלבוב בשואל ומשיב קמא ח"ב סי' ל"ג דאין יכולים להפרד והכרעת דעתי דאם חתמו מקצת מעיר הקטנה על הקאנסענס יש לו זכי' גמורה אז אין יכולים להפרד ואם לא חתמו רק זכות הרב מטעם מכירי כהונה יכולים להפרד:

ז והנה דברי זקיני הח"ק נ"ל לבאר דלכאורה לפמ"ש דבשביל קרוב יכול לחזור ממכירי כהונה וא"כ הרי אבידתו ואבידת אביו אבידתו קודמת וא"כ אם בא קרובו של כהן ונותן לו ממון דבתרומה מותר ליטול טובת הנאה יהי' ג"כ רשאי לחזור ולא משמע כן. דא"כ אמאי מכירי כהונה כאתי לידי' שמא יבא אחר ויתן לו טובת הנאה ובשלמא לחוש לצורבא מרבנן או לקרוב כבר כ' הח"ק דלא שכיח. אבל טובת הנאה שכיח הוא דמה"ט ס"ל לחד מ"ד טובת הנאה ממון. אמנם דברי הח"ק נכונים המה דהרי טעם דמכירי כהונה כ' תוס' ב"ב קכ"ג דהוי מתנה מועטת ואסור לחזור וא"כ בשביל טובת הנאה אסור לחזור משא"כ בשביל קרוב ועמ"ש בדין מכירי כהונה בספרי חא"ח סי' כ"א אות ד'. אך לפ"ז אם יהי' מכירי כהונה ובא קרוב ואחד רוצה ליתן לו טובת הנאה לא נדע מה נעשה דבשביל טובת הנאה אינו יכול לחזור ובשביל קרוב יכול לחזור והרי טובתו קודם לקרוביו כדין אבידתו ואבידת אביו וכעין האיבעי' בזבחים צ"א ובתוס' שם באבדתו ואבידת חבירו עיי"ש ודוק:

ח ועכ"פ בנידון שלפנינו שהרב דק' קלאסני כבר זכה בהכנסות דק' נעפלמיץ ואין כאן טובת הרבים דאדרבה העיר נעפלמיץ קרוב יותר לק' קלאסניא לענין השאלה אם המ"ץ דק' באכניא יוכל להפקיע זכות הרב דק' קלאסניא הדבר פשוט דאי יכול להפקיע זכותו הן מצד מכירי כהונה הן מצד המנהג שהנהיגו מכבר שהמה שייכים לק' קלאסניא שהם

קרובים משם ואף דבנידון אם שייך לאנשי העיר תליא במסים כדמשמע פשטא דש"ס ב"ב דאי שייך בכרגא דמתא לא מצי מעכב. זה דוקא אם אנו מסופקין למי שייך משא"כ לענין חזקת הרב שכבר זכה בהם אין להפקיע זכותו. ואף אם נאמר דבעניני עיר דינא דמלכותא דינא כמ"ש הרמ"א בח"מ סי' תי"ז שר"ה של מושלי העיר ולכן מה שנותנין רשות אזלינן בתרה וה"ה דבעניני עירות נימא כן ז"א דדוקא בהרחוב ור"ה מצינו כן ומה דלא מצינו לא נימא מנפשי' לגרוע זכות אחד ע' בתשו' בית אפרים חח"מ סי' כ"ב דדוקא בר"ה אמרינין הכי אבל להזיק יחיד ל"מ דינא דמלכותא דהמלכות ודאי לא נתנה רשות להזיק ליחיד. ועוד הרי הרמ"א דקדק וכתב שכן נהגו א"כ בנ"ד אדרבה המנהג דאם איזה מקום שייך להרב לא יסוב אח"כ ממקום למקום ועוד בכאן לא הי' דינא דמלכותא בפירוש נגד הרב. ולעשות פעולות ותחבולות שיבא בפירוש הדינא דמלכותא נגד הרב ודאי אסור. כמ"ש בפתחי תשובה סי' קפ"ב. וע' בתשו' גור ארי' יהודה סי' מ"ה שכ' דלענין מיצר שהחזיקו בו רבים לא מהני רשות המושל ודבריו צ"ע מסי' קס"ב דמהני רשות המושל להעמיד דלתות אף דהוי מיצר שהחזיקו בו רבים ע' בסמ"ע סי' רס"ב ס"ק ח' וכעת מצאתי בבית אפרים חחו"מ ס"ס כ"ג שהרגיש מהך דסי' קס"ב וכ' דשם הרשב"א גופי' לא סמך ע"ז לבד. ועוד שאני התם שנתן הרשות בפירוש. ועוד דגבי היחיד ל"ש זה עיי"ש מכל הני טעמא מבואר דאין לגרוע זכותו של הרב מקלאסניא וכ"ז אם השאלה היא כפי המבואר לעיל בראשית דברינו: ט והנה הבאתי לעיל דברי הקצה"ח סי' רמ"ג בענין מ"ש דמתנות כהונה הוי פרעון ומה"ט יש זכי' לקטן כמ"ש תוס' סנהדרין דקטן קונה שכר פעולה מדאורייתא. וכעת נ"ל להבין דברי התוס' דלכאורה דבריהם תמוהים דכיון דקטן אין לו זכי' מדאורייתא איך זוכה שכר פעולה. ובמה זכה הקטן שיהי' המעות שלו ע"כ נראה סברת התוס' בדרך אפשר דכיון דפרעון בע"כ שמי' פרעון קונה קטן כמ"ש הקצה"ח כמו דאמרינן דבר תורה שוטה מתגרשת מידי דהוה אפקחת בע"כ הרי דהיכא דמהני בע"כ קטן נמי קונה, וה"ה שכר פעולה מה"ט קונה דהוי פרעון וע' בקצה"ח שכ' ב' תירוצים בטעם דקטן זוכה במתנות כהונה חדא משום שכר פעולה וחדא משום דמהני בע"כ ולפמ"ש ב' תירוצים אחד הם ומ"מ אפשר לפרש דברי התוס' כפשטן דכיון דהקטן עשה פעולה ומגיע לו שכירות כשהוא נותן לו שלו הוא נותן לו וא"צ קנין כמ"ש ביד אפרים סי' ס"א לענין מתנות כהונה ואחרי כתבי זאת מצאתי בתשו' הרשב"א הובא בב"י סי' ט"ו. בקטן שתבע שכר פעולה אי מוציאין בדיינים וכ' דמוציאין בדיינים דקטן בדעת מקנה קונה ומבואר דבעי דעת מקנה דלא כהתוס' בסנהדרין. ולפמ"ש ניחא דבאמת גם שכר פעולה בעי שיקנה הקטן רק דהוי

כפרעון חוב דהקטן קונה. והרשב"א האמת כתב דבדעת אחרת מקנה בכל מקום קונה אבל אף אם בדעת אחרת מקנה ל"ק מ"מ פרעון חוב קונה כמ"ש ודוק:
והנני ידידו:

סימן עב

ב"ה:
פרעמישלא תרמ"ד לפ"ק:
להרב הה"ג החריף ובקי המפורסם מ' חיים ארי' כהנא דומו"ץ דק' סיגוט יע"א בעהמח"ס דברי גאונים:
בדבר השאלה ברב שישב הרבה שנים על כסא ההוראה. והי' שייך לו הרבה כפרים אשר לקח קאנסמנס בעת התמנותו מאנשי הכפרים וחתמו לתת לו איזה סכום ועתה הרב שבק לן חיים והניח בן ממלא מקומו ואנשי כפר א' לקחו להם רב לעצמן באומרם כי הם רחוקים מהעיר שני פרסאות וקשה להם לשלוח העירה לשאול שאלות והרב צורבא מרבנן ומוסמך להורות ולדון דברי ריבותיהם ועתה שאל אם יוכל בן הרב. שהוא עתה הרב לכוף אנשי הכפר שלא להפקד מהעיר. אך שיתנו לו השכירות שנתנו לאביו כי בא בתורת ירושה: א תשובה כת"ה הביא דברי הפוסקים האחרונים אם שייך בעסק רבנות דין ירושה שהמג"א סי' ל"ג ס"ק ל"ג כ' בשם מהרשד"ם דבחכם הממונה לדון או להרביץ תורה. ל"ש בי' דין ירושה. ובעשרה מאמרות כ' שמצד המנהג בניהם קודמין ובח"ס א"ח כ' בסי' י"ב שאין בו דין ירושה ושם בסי' י"ג מצדד שיש בו דין ירושה, ובח"ס ח"מ סי' כ"ב כ' דתליא באשלי רברבי ומייתי מתשובה הנדפסת בשו"ת רמ"א דיש לבן דין קדימה, והנה כת"ה מייתי גמ' דהוריות י"א דמשחו לשלמה מפני מחלוקת. והוה כמלך ראשון כפי' רש"י בכריתות ה'. הרי דבמחלוקת ל"ש דין ירושה במלכות ולמה לא מייתי זאת הפוסקים. הנה בתשו' שואל ומשיב מ"ק ח"ב סי' י"ז מייתי לגמ' הנ"ל ודברי פי' המשניות ובספרי ח"ר ליו"ד סי' נ"ט הארכתי בדין זה: והנה לדינא אין דעתינו מכרעת במחלוקת הפוסקים, אמנם זה ברור דאם בן הרב ראוי למלא מקום אביו הוא קודם. אמנם יש בענין משכרת הרב הכנסו' שונות. הנה השכירות שמשלמין הוא שכר הפעולה. ואולם יש זכותים לרב כגון סנדקאות ושאר ענינים ובזה דינם כדין מכירי כהונה אם אין לו קאנסענס בפירוש ע"ז. והנה במכירי כהונה יש להסתפק אם מחויב ליתן גם להיורשים ובתשו' זקיני הח"ץ סי' ע' מבואר דהיורשים אין מחויבים ליתן למכירי כהונה אולם אם הבעה"ב מחויב ליתן ליורשי הכהן. אין מבואר וכבר ציינתי בספרי ב"י או"ח סי' כ"א אות ד' דקצת משמע מתוס' ב"ב קכ"ג דאין מחויב ליתן ליורשים אך מגיטין ל'

משמע דצריך ליתן ליורשים, ע"ש בהג"ה שבין שני עגולים ושם קצרתי. ואבאר דברי דהנה במשנה דגיטין ל' אמרו ואם מתו צריך ליטול רשות מהיורשים וברישא משני גמ' דמיירי במכירי כהונה ומ"ה מפריש עליהם וקשיא אהא דאם מתו צריך ליטול רשות מיורשים מאי מהני מה שנותנים רשות, ולומר דמשנה מיירי בתבואה שגדל ונקצר בחיי אביהם. הוא דוחק ועוד דהרי רבי אמר בגמ' יורשים שירשו ורבי ס"ל מתנות שלא הורמו כמי שהורמו דמיא וכבר זכה אביהם ולמ"ל נתינת רשות. ולפמ"ש תוס' ב"ב קכ"ג בתירץ א' דבתרומה ס"ל לרבי לאו כמי שהורמו רק בזרוע ולחיים יש לישב אך גם בזה קשה דאם לאו כמי שהורמו לא זכה אביהם וליורשים א"צ ליתן כלל. ועדיין קשיא מה מהני נתינת רשות היורשים ומזה מוכח קצת דליורשים לכו"ע צריך ליתן. וצ"ל מ"ש תוס' ב"ב קכ"ג צ"ל דאשתחט בחיי דאבוהון דאל"כ מי יזכה הכונה דביורשים ל"ה כזכה ודוקא בדידי' הוה כזכה ועוד דחלק בכורה ודאי אינו נוטל רק ממה שזכה אביהם ומ"מ עדיין צ"ע ואם נאמר דבמכירי כהונה החיוב לתת ליורשים ג"כ כדמשמע מסוגיא דגיטין י"ל דאף להפוסקים דברבנות ל"ש דין ירושה מ"מ ל"ג ממכירי כהונה. ואולי זה הטעם דמצד המנהג היורש ממלא מקומו אף דאין דין ירושה ברבנות כמ"ש העשרה מאמרות מ"מ מחויבים ליתן לבנו ההכנסה ולמנותו מדין מכירי כהונה דצריך ליתן ליורשי' כמו שהוכחתי:

ב ונבא לנ"ד הנה לא מיבעיא אם נאמר דל"ה ירושה ממש רק קצת זכות כעין מכירי כהונה לדעתי יוכלו אנשי הכפר לחלוק. ושורש הדבר לפמ"ש זקיני הח"ץ סי' ע' דבמכירי כהונה יכול לחזור לצורך ת"ח עיי"ש והכ"מ ספ"ו מה' ת"ת כ' דרבים לגבי יחיד הו"ל כרב נגד תלמיד עיי"ש א"כ בשביל צורכי רבים יכולין לחזור. ע"כ ודאי יכולין להפרד והנה בגוף הדין גם בחיי האב שנתמנה מכבר אם יכולין להפרד נתוכחו בזה הפוסקים ואני כתבתי בתשו' (ע' סי' הקודם) הכרעת דעתי דאם חתמו אנשי הכפר על הקאנסעס אין יכולין להפרד ובאם לא חתמו רק זכה הרב מדין מכירי כהונה יכולין להפרד וכ"ז באביו אבל לאחר מיתת אב יכולין להפרד. אך אף אם נאמר דהוה ירושה ממש. בנ"ד שמינו להרב תיכף במיתת אביו ועוד בחיי הרב הי' חותנו מורה הוראה, והבן מהרב רוצה לדחות מכח ירושה ויש לאנשי הכפר טענה גדולה, יכולין להפרד ואין לבן הרב עליהם שום טענה בשגם שהבאתי לעיל בתשובה (ע' ח"ר סי' ל"ה וסי' נ"ט) בשם שלטי הגבורים מש"כ, בסברא הטעם דמשוח מלחמה אינו יורש שררות אביו ובכאן איכא ג"כ סברא גדולה דרוצים שהרב ישב אצלם ע"כ אין לבן הרב שנתמנה כעת שום טענה עליהם והנלפע"ד כתבתי:

ידידו דו"ש:
ב"ה:
פרעמישלא "בונה ירושלם" לפ"ק:
להרב הנ"ל:
בדבר השאלה בקהלה אחת שהראש הקהל מסרב לשלם להמו"ץ הפרס הקצוב לו באמרו שאין לכסף מוצא כעת והשוחט מקבל פרס מהקהל והקהל מקבלין שכר שחיטה אם יש ביד המו"ץ לעקל שחיטת השו"ב ולאסרו אם לא יציית אותו עבור גביית השכירות המגיע לו:
א תשובה מה שכתב כת"ה דהמנהג שהרב יכול לעקל השחיטה עד שישלמו לו הקהל אם המנהג כן הדבר פשוט שאין אחר המנהג כלום אולם מדינא בלא מנהגא לא ברירא לן הא מלתא אולם אם יזמין המו"ץ את ראש הקהל לב"ד הסמוך לעירו והראש הקהל לא ירצה לבוא לדין או שישמיט א"ע או שיבא לד"ת ולא יציית לדינא אזי יש ביד המו"ץ לעקל השחיטה היינו שהשוחט מחויב לקבל שכר שחיטה כפי המגיע לרב כי מעות הקהל הוא משועבד להרב שהרב יש לו חלק בשכר שחיטה ואם הקהל אין משלמין לו אסור להשו"ב לשחוט על הקוויטעל מהקהל ומחויב להציל שכירות הרב מדין השבת אבידה דזה עיקר טעמא דמעקלין להציל עשוק מיד עושקו דקשי' על גוף דין העיקול המבואר בסי' ע"ג ומקורו ממרדכי פ' המקבל ומת"ה סי' ש"ה איך יעקל הנפקד או הלוה המעות לבלי להחזיר להמפקיד או למלוה והלא מחויב לשלם חובו ועובר בכל רגע ורגע כעין שכ' המרדכי שם בחבל כלי של אוכל נפש וע"כ צ"ל משום עשה דהשבת אבידה מעקלין ושב ואל תעש' עדיף דהשבת הפקדון או ההלואה עשה והשבת אבדה עשה ושב ואל תעשה עדיף וקצת נראה דהעיקול הוא משום שיעבודא דר"נ ע' סי' פ"ו אך בחוב שאינו מבורר ל"ש שיעבודא דר"נ על כן נראה דזה מטעם השבת אבידה. ועדיין יש לעיין בזה, שוב הראני הרב דק' זאמאשטש מו"ץ דפה"ק שהרא"ש פ"ק דב"ק דף ט' אות ה' כ' בשם הגאון טעם דעיקול דתקנתא דרבנן משום השבת אבידה וזה כדברי אך מ"ש הרא"ש דל"צ לתקנתא דרבנן אלא דין גמור הוא שחייב אדם להציל עשוק מיד עשקו וכו' צ"ע דזה גופי' משום השבת אבידה ושמא כונתו דזה מדאור' או כונתו דזה משום לא תעמוד על דם רעך כדאיתא בספרי:
ב והנה אף שי"ל דיחיד נגד רבים לא מצי לעקל דהקהל צריכים שיהיו מוחזקים מ"מ מבואר בח"מ סי' ד' בת"ח שתורתו אומנתו א"צ לתת להם משכון ואינם נקראים מוחזקים כנגדו על כן הדבר פשוט שיכול לעקל אך שלא לעכב השחיטה כי מה חטאו הקהל אם

ראש הקהל אינו רוצה לשלם אך העיקול יהי' שהשו"ב יקבל מעות הרב ואם מצד חוקי המלכות השו"ב מתירא לקבל מעות החיוב לעקל הבדיקה עד שיקיים הראש הקהל וישלם להרב ואם השו"ב אינו רוצה לציית להרב כבר הארכתי בספרי חיו"ד ח"ר סי' נ' בדין שו"ב שאינו רוצה לציית דינא היינו שאינו רוצה לילך לד"ת ועובר בשוא"ת דיכולים הב"ד להעבירו מאומנתו דאדעתא דהכי לא מנהו הקהל שיעשה אפקירותא וכש"כ בזה שבאם הראש הקהל לא ציית לדינא והשוחט ישחט על קוויטיל שלו או החוכר שלו. וגוזל מעות הרב שיש לו חלק בשכר שחיטה השוחט מסייע ידי עוברי עבירה ועושה איסור בידים הדבר פשוט שיכול הרב להעבירו ולאסור שחיטתו אם לא יציית כדת מה לעשות ובלבד שיעשה עפ"י הסכמת ב"ד הסמוך עכ"פ שלא יהי' לזות שפתים על הרב המו"ץ כ"ז נלענ"ד לדינא (וע' לעיל סי' ס'):

ידידו הדו"ש:

סימן עד

ב"ה:

פרעמישלא ג' לסדר קחו מאתכם תרומה לה' תרמ"ג לפ"ק:

שלום וברכה וכ"ט, לכבוד הגבירים המופלגים, המוכתרים בכתר ש"ט, ויראת ה' היא אוצרם פו"מ עיני העדה וראשי הקהלה אשר בק"ק פלוני יהי נועם ה' עליהם:

יקרתם הגיעני ואם כי טרדות שונות יכתרוני לקחתי מועד להשיב בדבר שאלתכם, לאפרושי מאיסורא, ע"ד אשר חתמו מעלתם הרמה ויח"ס דק' ואסרו איסור על נפשם באלה ובשבועה לבלי לקבל שום מעות שוחד ובצע כסף מאת הרב אשר יבחר לכהן פאר בעדתם ולהיות להם לאב"ד לא לטובת העיר ולא לעצמם ועתה רוצים מקצתם לקבל מאת הרב מעות לצורך בית החולים ונפשם בשאלתם אם רשאים לעשות כן או לא:

א תשובה עד שאתם שואלים אותי אם מותר לקבל בצע מעשקות מפאת איסור הכתב, שאלו את התורה הקדושה אם גם זולת זה רשאים לקבל מעות לצרכי העיר מאת הרב, כבר אמרו חז"ל בסנהדרין אלקי כסף לא תעשו לכם זה דיין הבא בשביל כסף וזהב, וביושלמי פ"ג דבכורים הובא בב"י רב מנא מקיל לאילן דמתמנין בכסף וכו' רבי יעקב איש כפר נבורא הי' אומר לעץ הקיצה, עורה לאבן דומם, הוא יורה, הוא תפוס זהב וכו'. ובחו"מ סי' ח' כל דיין המתמנה בשביל כסף וזהב אסור לעמוד לפניו והוא מירושלמי הנ"ל. ועי' ברכ"י מ"ש בזה שנהנה ממנו. וע' בזקני הב"ח שכ' ג"כ דאם עיקר התמנותו בשביל ממון שנתן, אף שהוא גדול משאר גדולים בחכמה, ובמנין אסור לעמוד לפניו, והגם שבעו"ה נפרץ הגדר שגדרו חז"ל ותהי הרבנות בעיירות הקטנות למרכולת, אולם

עיר גדולה כעירכם, אשר מלפנים גדולים גאונים וצדיקים ישבו בה כסאות למשפט, וכהניה היו גאוני ישראל גדולי היחס, עיר כזאת לא תמכור אבן ספיר נזר תפארתה במחיר בצע כסף, כי חלילה תהי' זאת למכשול ולפוקה לכל ערי ישראל חז"ל אמרו, הזהרו בבני עניים שמהם תצא תורה. ומעתה מה יעשו גדולי ישראל אשר על ברכי התורה גדלו מנעוריהם, ומהם אשר אבותיהם הי' לנס ולתפארת גאוני עולם. משוש דור ודור, ומה יעשו אם בצל הכסף לא יחסיון וידם קצרה לבנות בתים לתלפיות לצרכי הקהלה אשר ע"כ תפוג תורה, ושם ה' מחולל ח"ו, הנשמע כזאת בארץ אשכח, אשר נמצא ביניהם שמדרך התורה נטו אשוריהם, לבלי קבל רב עד אשר יבנה להם בתים או מטע גנות ופרדסים, ובארצנו בגאליצי' אשר יושבי' נאמנים לה' ולתורתו משם תצא גזירה חדשה לחלל כבוד התורה ח"ו והיטב אמר חכם אחד על עיר אחת גדולה ושמה אלוף לראשה רב גדול בתורה מגדולי היחס, אשר ראוי הוא לאותו איצטלא, וקיבלו ממנו בצע כסף על בית המרחץ, כי יפן מאד אם יש מרחץ בעולם אשר יוכל לטהרה מחלאתה אשר מגואלה במעשה זה ומי יודע אם השוחד לא יעור עיניכם ותלכדו בפח לקבל רב אשר עטרת הרבנות אינה הולמתו כפי כבוד עירכם קרתא קדישא משכן צדיקים גאונים מימות עולם:

ב הגדתי לכם את אשר עם לבבי בענין קבלת כסף לצרכי הקהילה אף כי אתם אשר ה' הנחכם בדרך אמת וחתמתם כתב באלה ובשבועה לבלי קבל מעות מהרב, כל חומר השבועה רובץ עליכם, ואף כי הי' כתב סופר. ואתם חתמתם בלי תפונה קראתם המכתב, וגם זולת זה כבר כתב בתשו' ח"ס חיו"ד סי' רכ"ז דבחת"י לבד צריך לקיים השבועה. וע' בתשו' ברית אברהם חיו"ד סי' ס' שחולק על הנוב"י והוכיח דגם בנכתב בלשון עבר קבלנו מחויבים לקיים ככל השבועה אשר קבלו עליהם, וכ"כ בתשו' דברי חיים להגאון הקדוש מצאנז זצלה"ה, ואף להתיר הנדר והשבועה אין בידם דהשבועה היתה לדבר מצוה, והתרתה הוא לדבר עבירה, ועל דבר בנין בית החולים, מהונכם שחדו, וקחו מאתכם תרומה לה' תקראו בתורתינו הקדושה, בשבת קודש הבע"ל ומאת הרב לא תקחו, ולא יהי' לכם למזכרת עון, וה' ינחכם בדרך אמת וישלח לכם המורה לצדקה גדול בתורה נצר מגזע אבני שיש טהור, ובימינו כחזה לביאת המורה בב"א (וע' לעיל סי' ט"ז כתבתי קצת התנצלות על הרב הנותן מעות אבל לא על מקבלי המעות):

והנני ידידכם:

יצחק שמעלקיש האבד"ק הנ"ל והגליל:

סימן עה

ב"ה:

פרעמישלא "אהיה כטל לישראל' לפ"ק:

שלום להרב הגאון החריף המפורסם. מוה"ר שמעון סופר נ"י אבד"ק ערלויא: בדבר השאלה מי שהניח כתבי חדושי תורה אם מותר לאחר להעתיק מהם ולהדפיסם שלא ברשות היורשים אף אם העתיק בחיי המחבר או יש בו משום גזל:

א תשובה הנה כת"ה דימה זכות ההדפסה לטובת הנאה דמבואר בסי' רע"ו ברמ"א דטובת הנאה אינה בירושה ולפי דברי הש"ך אם הדבר ביד היורשים זכו היורשים וגם טובת הנאה בירושה והביא דברי הקצה"ח שהוא מחלוקת בין השל"ה והש"ך וה"ה הכא הכתבים ביד היורשים תליא במחלוקת ולבבי לא כן ידמה דהרי הכתבים המה ממש של היורשים ואם רוצה אחר להעתיקם ודאי יכולין למחות בידו. על כן אין הספק רק אם העתיק הכתבים שלא בידיעת היורשים או בחיי המחבר אם מותר להדפיסם, ובזה בהשקפה ראשונה לא אדע הפרש בין אם שמע בע"פ חידושי תורה או ראה בכתב והגע עצמך הרי ששמע מאחד חידושי תורה או שלמד אצלו הכי אין מותר ללמד לאחרים ולפרסם חידושי תורה שלו בשם אומרו. ואפי' לאלפי אלפים תלמידים המקשיבים לקולו ולמה אם ראה בכתבים לא יוכל לפרסם בשם אומרו למען שמעתתי' יבדרן בעלמא. אך יש לחלק דכששמע ממנו בע"פ אם לא אמר לו בבל יאמר הרי לא הקפיד אם יאמר לאחר ואם אמר לו בבל יאמר ודאי אסור לומר לאחרים דהתורה והחידוש דילי' הוא ויכול לומר לך רציתי להגיד אבל בלא אמר שלא יאמר מותר ללמוד לאחרים ואדרבא עושה מצוה בזה משא"כ כשיש לו כתבים הנה אם העתיק ברשות המחבר והמחבר לא אמר לו שמקפיד שלא יראה לאחרים ודאי מסכים שילמד עם אחרים וה"ה שמותר להדפיס אך כשהעתיק שלא בידיעת המחבר או שלא בידיעת היורשים יש להסתפק והנה מדברי רמ"א בח"מ ס"ס רל"ב והוא מהמרדכי דבמפקיד אצל ת"ח ספרים מותר לקרות ולהעתיק ממנו כי ודאי אדעתא דהכי הפקידו אצלו וכ' הש"ך שם דהא דאמר במרדכי ושמא הטעם משום דאיתא במדרש משלי על הדין קרא לא יבוזו לגנב כי יגנוב שאין לבזות מי שגונב ד"ת ומעתיקן (ובתוספתא פ"ו דב"ק המתגנב מאחר ושונה פרקו זוכה לעצמו שנאמר לא יבוזו סוף שמתמנה פרנס על הצבור. ולא אדע למה העתיק הש"ך התוספתא דזה לא מיירי שגונב ומעתיק ספרים אך שלומד בפ"ע ולא עם חבירו. ומה זה ענין לדברי מדרש משלי ושמא משמע לש"ך דגם תוספתא מיירי כהך דמדרש משלי) וכ' הש"ך דמרדכי תרתי קאמר דבקורא בספרים ודאי אדעתא דהכי נתנו לו אך

להעתיק ודאי לא הפקיד אדעתא דהכי ומסתמא מקפיד ומ"מ מותר להעתיק משום לא יבוזו כעין שכ' בתשובת הרא"ש הובא ברמ"א שם דבמקום ביטול תורה יכולים ב"ד לכוף לא' להשאיל ספרו ללמוד מהן ובלבד שישלמו לו מה שיתקלקלו הספרים הרי להדיא דמותר להעתיק מספרים של חברו וללמד לאחרים ולכאורה ה"ה מכתבים של חברו מותר להעתיק ולהדפיסם אך יש לחלק דשם להעתיק מספרים ההדפסים אין לו היזק. והוה זה נהנה וזה לא חסר וכופין על מדת סדום משא"כ להעתיק מכתבים שלו או של אביו ודאי יכול למחות וגם ההדפסה יכול למחות דכיון דאביו הניח לו דברי תורה ומצוה להדפיסם יכול לומר אנא בעינא לעשות מצוה ואם הוא זכות ממון כש"כ שיכול למחות שיאמר זה זכות הכתבים ושבח הכתבים ויורש יורש שבח נכסים כדאמרינן בב"ב דבבכור פליגי אם יורש שבח אבל יורש ודאי יש לו שבח:

ב והנה אם יורש יורש זכות מצוה יש לעיין דמלשון הרמ"א בח"מ ס"ס קמ"ט ראובן ושמעון שירשו מאביהן שאין לשום אדם כח לבנות בית הכנסת בלי רשותם אינם יכולים למכור לאחרים ולא שום שררה יכולים למכור. והוא מהמרדכי ס"פ החובל משמע דירשו זכות מאביהם. דיש דין ירושה במצוה. ואף דטובת הנאה אין יורשים וזה ג"כ הוה זכות מבחוץ ואין בידם מ"מ מצוה עדיף אולי זה ענין שררות שיורשים בניו אמנם המחבר הביא דין זה באו"ח סי' קנ"ג סעיף י"ב בלשון אחר וז"ל מי שיש לו תנאי עם הקהל שלא יוכל לבנות בית הכנסת כי אם הוא וזרעו אינו יכול למכור זכותו לאחר נראה מדבריו שהקהל בפירוש זכהו לו ולזרעו. ולא ידעתי למה שינה המחבר מלשון המרדכי שכ' ראובן ושמעון שהי' להם ירושה שאין שום אדם רשאי לבנות וצ"ל מדכתב שהרי לא השליטו הקהל אלא לאותו האיש ולזרעו. משמע שהשליטו לזרעו בפירוש. אך י"ל דאם יש ירושה במצוה עדין שררות הכונה לו ולזרעו היינו מדהשליטו לו ע"כ לזרעו ג"כ השליטו אם הם הגונים אבל למכור אינו יכול אף להגון כמ"ש הטו"ז ס"ק י"א. אך מלשון המרדכי דמייתי מאשר ימלא ידו דהיינו יורש אינו יכול למכור נראה דיש ירושה במצוה. ושמא י"ל דבכיון שינה המחבר דבב"י שם מייתי למרדכי ס"פ בני העיר דאין ירושה במצות ומ"ה כ' המחבר בלשון אחר. וע' בספר חסידים סי' תשנ"ז כ' דאין ירושה במצות וע' כנה"ג ס"ס קנ"ג בא"ח. ומצאתי בתשובת הרמ"ז סי' כ' שפסק דראובן שהוחזק בזכות שיוציא ס"ת שלו בביהכ"נ דל"ב חזקה שיש עמו טענה (וזה דלא כמ"ש בד"מ ח"מ סי' קמ"ט אך לפמ"ש בתומים שם י"ל דלא פליגי) וכש"כ בנידון דידן שהחזקה בא לראובן מחמת ירושה ואפי' לענין ממון א"צ טענה נראה דס"ל יש ירושה במצוה. אך ע' שם סי' כ"א שכ' דאפי' למ"ד אין ירושה במצוה יש חזקה במצוה יראה

דבלי חזקה יש מחלוקת אי יש ירושה במצוה. וע' שערי תשובה בא"ח סי' קנ"ג ס"ק כ"ז בשם תשו' כנה"ג סי' כ"ז וז"ל מי שהוחזק במצוה כמה שנים ובנו ממלא מקומו הוא זוכה בה ק"ו אם עשאה קצת זמן וכו' ושם הביא תשו' דבר משה ואין לפני. וע' מג"א סי' שס"ו ס"ק ז' הביא בשם כנה"ג לחלק בין מת למכר. ומלשון מהרי"ק סי' קס"א שכ' במי שהניח מעות לחלקם לעניים והיורשים רוצים לחלק בעצמם וכ' דאין יורשים הזכות לחלק דל"ה זכות להורישו לבניו דטובת הנאה אינו ממון ואע"ג דלענין שררה בנו קודם יש לחלק בין זה לשררה הרי דמצוה אינה דומה לשררה. אך י"ל דמשמע מדברי תשובת הרמ"ז דכל עיקר חזקה במצוה הוא מפני דרכי שלום כדאמרינן מערבין בבית ישן מפני דרכי שלום. ע"כ י"ל דיש ירושה במצוה מפני דרכי שלום וזה ל"ש בירושת תורה מ"מ אם הוא זכות שבממון שהריוח הוא שבח הכתבים כמ"ש הרשב"ם בב"ב קכ"ז לענין מלוה בשטר ודאי השבח של היורשים. ועוד יבואר מזה:

ג והנה דברי תשובת הרא"ש הנפסק בש"ע ס"ס רצ"ב דהב"ד יכולים לכוף לאחד להשאיל ספריו אם לא נמצאים ספרים ומהש"ך משמע דאף שבעל הבית מקפיד ול"ש ניחא לאינש למיעבד מצוה בממונו מ"מ יכול להעתיק לא אדע מה כח יש בזה להיות שואל שלא מדעת ולהיות גזלן ובודאי אין שום מצוה דאורייי' דוחה לאו דגזילה דכבר כתבתי בתשובה דמצוה שהוא מז' מצות לא נדחה מפני עשה הואיל ואיסורו נוהג בבני נח. וע"כ צ"ל טעם הרא"ש דזה נהנה וזה לא חסר כופין אותו על מדת סדום דלא כסברת רמ"א סי' שס"ו. אמנם לפ"ז יש לכוף להשאיל אתרוג לחבירו ביו"ט שני אם אין לו אתרוג אחר ולא יקלקל האתרוג ובש"ס דסוכה ל' ארשב"ג ביו"ט שני מתוך שיוצא בשאול יוצא בגזול וכ' הפנ"י הסברא דכיון דאפשר לצאת ע"י שאלה אין המצוה באה מחמת העבירה דאפי' לא נתכוין לקנותה יוצא ול"ה מה"ב כמ"ש התוס'. וצריך להבין דאם לא רצה להשאיל לו א"א לצאת רק ע"י העברה ואם גזל על דעת להחזיר הו"ל ג"כ גזלן והו"ל מה"ב. אמנם לתשו' הרא"ש ניחא דהרי יכול לכוף להשאיל לו אם אין לו אתרוג אחר ול"ה הגזילה אדעת להחזיר תיכף מה"ב. ומ"ה אם גזל באמת ל"ה מצוה הבאה בעבירה שאפשר לצאת המצוה שלא יעבור כנ"ל:

אמנם לפ"ז אמאי חולק ר"י אר"ש ב"נ וגם אמאי מבואר ברמ"א סי' תרמ"ט דמותר ליטול לולב שלא מדעתו ביו"ט שני ואמאי לא קמ"ל דאם אין לו לולב מותר ליטול בע"כ. על כן נראה דגם הרא"ש מודה בלולב ודוקא בספרים ס"ל כופין דכיון דאמרינן בכתובות נ' עושה צדקה בכל עת זה הכותב ספרים ומשאילם לאחרים על כן כופין על הצדקה משא"כ בשאר מצוה. וע' מג"א ס"ס י"ח חולק על הש"ך ס"ס רצ"ב. ואקצר:

ד והנני חוזר לגוף הדין הנה נראה דאף אם הרשה המחבר בחייו להעתיק מקצת מהכתבים מ"מ אסור להדפיסם בלי רשות היורשים דאיכא אומדנא שהמחבר לא הרשה להעתיק רק לצורך עצמו שילמוד מהם אבל לא שיפיצם על פני תבל דמדרך העולם שיורשיו ידפיסו ויוציאו לאור. ואם אחר ידפיס אזי לא יוכלו יורשיו להדפיס ולהוציא הוצאות אולי ידפיס אחר אח"כ בטרם שימכרו יורשים הספרים. וגם אולי ידפיס אחר מקצת וישמיט מהכתבים. על כן איכא אומדנא, וכש"כ אם הספר והכתבים שוים ממון כמו שטרות שיורשים וה"ה כתבים ובודאי אסור לאחר להעתיק הכתבים ולהדפיסם שלא ברשות היורשים אמנם אם כבר הדפיס המחבר ספרו הנה כל זמן שלא מכר ספריו ודאי אסור לאחר להדפיס פעם שנית להפסיד להמחבר או ליורשיו אולם אם כבר מכר ספריו בזה יש לעיין דהרי המחבר הוציא לאור חות דעתו ומכר ספריו והרשות ביד כל אדם ללמוד וללמד ואם כלה ספריו למה לא יוכל אחר לזכות בני דורו ולהדפיס ולמכור בזול ועזרא תיקן לישראל שיהיו מושיבין סופר בצד סופר כדאמרינן בב"ב כ"ב ואיך לחתום בעד הספרים. וראיתי להגאון מלבוב בשואל ומשיב מ"ק ח"א סי' מ"ד שהאריך בזה ופשיטא לי' דאסור להדפיס אף בלי הסכמה וח"ר אף שמכר ספריו ומה שלוקחין הסכמה וגוזרין שלא ידפיסו עד משך שנים הוא להתיר להדפיס אחר כלות הזמן אבל בלי הסכמה וגזירה אסור להדפיס ויש לו זכות עולמית ואחר מפכת"ה אינני רואה ראי' לזה דאף שהתורה דילי' מ"מ כיון שנתן ללמוד או מכר ספריו ודאי בעין יפה נתן כדאמרינן בנדרים משה רבינו נהג בה טובת עין ונתנה לישראל ועליו הכתוב אומר טוב עין הוא יבורך. ומה"ט לוקחין הסכמה וגוזרין שלא ידפסו כמתכנתו עד משך שנים, ומה שכ' דאם מחדשים איזה מלאכה אינו רשאי אחר לעשות כמתנתו בלי רשותו ולא תהא תורה שלנו כשיחה בטלה שלהם, דז"א דהתורה נאמר מה אני בחנם אף אתם בחנם ואין התורה קורדם לחתוך בה. וגם בכלי מלאכות אם אין לו רשיון מהמלכות ששייך לו הזכות לעולם לא אדע איסור שאחר לא יעשה כמתכנתו. ואף דפרושי דברי סופרים מותר ליטול שכר כמבואר ברמ"א סי' רמ"ו ג"כ רק שכר בטלה אבל שיקח עבור זכותו טבלי טורח מי התיר ואף אם נאמר שמותר אבל לאסור להדפיס עד שישלם עבור זכות מי הוא האוסר והתורה נמשלה למים לשאוב בלי תשלומין ומה שהביא ראי' מצל"ח ד' זאלקווא שנדפס שם שלקחו רשיון מבן הגאון המחבר ליתרא דמילתא עשו כן והרי כל ספרי הגאון מליסא נדפסו הרבה פעמים ונמכרים בזול ולא נדפס רשיון מזרעו ואלו הי' מהצורך ליקח רשיון הי' נמכרים ביוקר על כן צ"ע בהוראתו בזה:

ה אמנם מצד דינא דמלכותא אסור במדינתנו להדפיס וכת"ה שאל אם נאמר בכגון דא דינא דמלכותא דינא הואיל שסותר לד"ת הנה בה' אבדה סי' רנ"ט מבואר דמציל מזוטו של ים צריך להחזיר מצד דינא דמלכותא. ובסי' שנ"ו מבואר דצריך להחזיר מכח דינא דמלכותא דהכי נהיגי וכ' הש"ך דמצד המנהג חייב להחזיר. ולפ"ז י"ל ה"ה בזה שכבר נהגו שלא להדפיס מיראת המלכות חייב להחזיק בדינא דמלכותא בשגם שי"ל דדוקא מה שהוא נגד ד"ת להפסיד ממון על ידו הד"ת בתוקף אבל בדבר שדינא דמלכותא הוא להפסיד מניעת הריוח דלא מיקרי היזק ההכרח מצד ד"ת לקיים דינא דמלכותא מה"ט דאבדה צריך להחזיר. וכש"כ בדין זה שכבר כתבתי שהגאון מלבוב כתב שכן הוא עפ"י ד"ת על כן צריך להחזיק בדינא דמלכותא. וע' חת"ס חח"מ סי' מ"ד מבואר ג"כ דכל שהיא תקנה לטובת בעלי אומנים מחויבים להחזיק בדינא דמלכותא וכש"כ הכא שהוא תקנה לטובת המחברים. והנה יעיין כת"ה בהקדמה לח"ס יו"ד שזקנו הגאון הצדיק לא רצה להדפיס ומכש"כ להרויח ממון ליטול חיים מן העולם ח"ו. וכ' שספריו הפקר כל מי שרוצה להעתיקם יבא ויעתיקם אך מי כמוהו צדיק נשגב והי' פרנסתו בריוח ובעו"ה כהיום הזה בני ת"ח עניים מרודים וההכרח יאלץ להתפרנס מזה מ"מ להלכה לולא דינא דמלכותא לא הי' צריך ליטול רשות מספר הנדפס כבר. אך אין נ"מ במדינתנו דיש דינא דמלכותא:

ו והנה בדין אם בכור נוטל פי שנים מריוח ספרים הנדפסים אחר מות אביהם שנתוכחו בק' דזידיטשוב אחר מות הרב הצדיק מהר"א ואביו צוה לפני מותו לדפוס הספרים. הנה אם ידפסו הספרים קודם חלוקה והבכור תובע שני חלקים בפדיון הספרים ובריוח אין נותנים דהוה שבחא דאתי מעלמא ואין לו בשבח פי שנים, אך אם הבכור תובע קודם ההדפסה חלק בכתבים יראה דאין חילוק בין חיבורים שלו לשאר כתבי הקודש דמבואר בב"ב י"ב דאם הם ב' כרכים חולקים ואם הם בכרך אחד חולקים בגוד או אגוד ולמה אינו נוטל ב' חלקים כיון שהכתבים ראוים ללמוד, וא"ד לשטרות דאינו נוטל פי שנים ואף באבליגאציע שראוים למכור אינו נוטל פי שנים כמ"ש נובי"ק חח"מ סי' ל"ד דשטרות אין גופן ממון דאין עומדין רק לראי' משא"כ כתבי הקודש ראוין ללמוד והוה כשאר ספרים הכתובים בלה"ק שבודאי נוטל פי שנים, ואם אינם ראוים לחלוק יחלקו בגאא"ג ויטול הבכור פי שנים, אך קצ"ע כיון שצוה אביהם שידפסו הם עומדים לשבח ולא להשתמש בגופם והוה כשטרות העומדים לגבות והוה ראוי ולא מוחזק, מ"מ י"ל דלא היה כונת אביהם לדפוס תיכף ולגרוע מפאת כן חלק בכורה רק לע"ע ילמדו ואח"כ ידפסו ע"כ יש לבכור פי שנים,, וע' בס' שערי דעה סי' קמ"ה וקמ"ח, וכפי

הנראה דעתו דאין לו בכתבי קודש רק טובת הנאה ואין לו פי שנים אולי הי' השאלה איך הדין לאחר ההדפסה אם יש לו פי שנים בריוח, אבל אם הבכור טוען לחלוק בכתבים ישתנה הדין, ודע דבגוף דברי הנוב"י דמאבליגאציע אינו נוטל פי שנים יש לעיין בזה"ז דהמלכות מקבלות האקציען ורענטען בקאפציא אם חשובים מוחזקים לענין בכור, ובפרט אוריענט שאין עומד לפרעון והוא ככל הסחורות, ונהי שאין פודין את הבכור בהם הואיל והמלכות אין מקבל אות לפרעון מ"מ ל"ה בראוי רק במוחזק וצ"ע:

ז והנני אומר דרך אגב מה שראיתי בתשו' חסד לאברהם סי' צ"ה דשטר שנכתב בו לכל מי שמוציאו הוה גופו ממון ופודין בו את הבכור, וכש"כ לענין שבועה וכפל ואונאה הוה גופו ממון. ולפענ"ד דבר זה לא ניתן להאמר וע' חת"ס יו"ד סי' קל"א שכ' לחלק בין באנקנאטען שצוה המלך לקבלם בכל מקום לשטרות. וכ' שמעולם דנין דין שטרות אף שנכתב לכל מי שמוציאו ולא רפרף אדם מעולם ע"ש ומצד הסברא איך יתכן דהוה גופי' ממון והרי צריך לתבוע החוב והוא אך נייר בעלמא והגע על עצמך הכי עני ואביון יתן שטר שנכתב בו לכל מי שמוציאו יהי' גופו ממון ויפדה בו ואין לחלק בין עני לעשיר, ואם כונתו שטר שהוא שוה למכור בעד סך כזה מ"מ איך נדע ששוה אף פרוטה שלא יבריח נכסיו. ועוד איך אפשר לומר דגונב שטרות ישלם כפל והוא לא גנב השיעבוד רק הנייר והתוס' כ' בב"ק ס"ב דגניבה ושבועה חד דינא אית לי'. וע' בתשו' הרי"ף החדשות סי' קס"ח הובא בשער, משפט סי' ס"ו ס"ק ל"ב שכ' בראובן שהי' לו שט"ח על שמעון והרשה לו לתובעו ואבד ממנו השטר וכו' אם בפשיעה אבד שטר זה ושמעון לא קמודה לראובן דאית לי' גבי' ההיא ממונא ודאי גורם לאבד ממונו של ראובן ומחייבין לי' ללוי לשלומי האי שטרא וכו' ותמה בשער משפט דהרי הרא"ש והטור הביאו בשם רב אלפסי בתשובה דשומר שטרות פטור אף בפשיעה ואם נאמר כדברי הח"ל הנ"ל י"ל דמיירי הרי"ף בשטר כזה שנכתב לכל מי שמוציאו ולשון והרשה לו כונתו שצוה לו בע"פ ותבין, אך כבר כתבתי דדין זה ליתא ואסיים בברכת החיים והשלום:

והנני ידידו:

הלכות צדקה:

סימן עו

ב"ה פרעמישלא תרל"ז לפ"ק:

להרב המאה"ג החריף ובקי מ' נתן נטע דים נ"י כעת אבד"ק זבארוב: ע"ד השאלה שאשה אחת נדרה בעת חלי' הש"ט והנזמים שלה, השוים לערך מאתים כסף, ובעלה עמד אצלה והחריש לה כשמעו זאת, וכעת יאמר בעלה שמעולם לא נתרצה לקיים נדרה,

ושתיקתו לא הי' מחמת שנתרצה, רק שלא רצה לצערה, והאיש הזה אין בידו לותר כ"כ כי אינו איש אמוד: א תשובה הנה כת"ה הביא דברי הטו"ז שכ' אהא דמבואר בסי' צ' באה"ע ברמ"א, באשה שצותה בעת חלי' לתת כך וכך ממלבושי' ונתרצה הבעל, אם נתנה לעניים אינו יכול לחזור בו וכ' הטו"ז הטעם דהוי נדר דוקא באמר בפירוש אין אבל אם שתק בשעת צוואתה לא מקרי נדר, וע"ז מפלפל אם מהני מחילה בשתיקה, וכ' דל"מ בזה אם מהני מחילה בדבר שהוא בעין. ואף דבמתחלק נכסים על פי' ושתקה מהני מתורת מחילה כמבואר בסי' ק"ו כאן דהנכסים ברשות הבעל ל"מ מחילה. ורק שנדר היא ול"מ שתיקה. ואני תמה בדברי הטו"ז ז"ל ממה דמבואר בכ"מ פ' כ"ז מה' מכירה ובב"י חו"מ סי' רי"ב ובבאר הגולה שם, דדעת הרמב"ם, דס"ל דבאומר מה שיוציא אילן זה לעניים, זכו בהם עניים אף שמת הנודר, ואין יורשיו צריכין לקיים נדרו דכיון שאמר מורישם בפניהם, והם שמעו ושתקו, הו"ל כאלו נדרו הם עצמם עיי"ש. הרי דאף בשתקו אמרינן כאלו נדרו הם עצמם. וה"ה בבעל נמי נימא הכא ודוחק לומר דהב"י סי' רי"ב הנ"ל והכ"מ קאי בשטת המרדכי שהובא בסי' רי"ב שם דס"ל דגמר בלבו לתת צדקה, חייב ליתן ומ"ה ס"ל דמהני שתיקת היורשים, משא"כ לשיטת הרא"ש שם דבצדקה ל"מ גמר בלבו. ל"מ ג"כ שתיקת היורשים. דהרי הב"י בסי' רי"ב שם לא הזכיר כלל שיטת המרדכי והטור שם מייתי שיטת הרא"ש דל"מ קבלה בלב (רק בטיו"ד סי' רנ"ח הזכיר המחלוקת) ומ"מ כ' הב"י דכיון דשתקו היורשים הו"ל כאלו נדרו הם עצמם, והנראה לבאר הענין דידוע דברי מהרי"ט דהיכי דגלוי לכל העולם מחשבתו ל"ה דברים שבלב ורק היכי שאנו מסופקים בדעתו הוה דברים שבלב ומעתה שפיר ס"ל להמרדכי דהיכי דגמר בלבו ליתן צדקה ל"מ דהוי דברים שבלב. ודוקא בקדשים גלי קרא אבל לא בצדקה, משא"כ היכי דנדר לצדקה בפני יורשים דהחפץ ל"ה שלהם ולא היו יכולים למחות בידו ליתן לכל מי שירצה ושתקו ודאי הסכימו על דבריו ואם לא ידעו כלל מהנדר הדין דנדר ומת א"צ יורשים לקיים. אבל היכי ששמעו יורשי' שנדר ודאי נתרצו, וגלוי לכל העולם כוונתם שנתרצו ול"ה דברים שבלב. ומ"ה שפיר כתבו הב"י והכ"מ דהוי כנדרו הם עצמם, ולפ"ז שפיר כ' הטו"ז דכ"ז אם הוא נדר משלו, משא"כ באשה שנדרה מלבושי' דאין בידה למכור, ובעלה שתק דיש ספק בכונתו, אם משו"ה שתק כדי שלא לצערה, או שהסכים לנדרה, וכיון דהוי ספק במחשבתו הו"ל דברים שבלב ע"כ ל"ה נדר כלל, ושוב אף אם הסכים במחשבתו לנדרו ל"מ דנדר בלב לצדקה נ"מ. כנלע"ד לישב דברי הטו"ז שלא יסתרו דברי הב"י:

ב ובעיקר הדין שכתבתי דהיכי דעמד אצל האשה בשעת הנדר ואמר בפירוש שהוא מרוצה הוה כנדר בעצמו, ואם שתק ל"ה נדר. נ"ל לפרש בתוס' כתובות נ"ט ע"ב ד"ה כגון שנדרה היא וקיים לה איהו. שכ' אבל ליכא למימר דאסרה הנאת יניקתה עלי', כיון דמשתעבדא לי' אין הנדר חל וכ' המהרש"א ויש לדקדק נהי דמשעבדא לי' מ"מ כיון דקיים לה אמאי אין הנדר חל, ואמנם באבני מילואים סי' פ' ס"ק א' כ' דכיון דאין הנדר חל ל"מ קיים הבעל אח"כ עיי"ש:

הגם שלא הביא דברי המרש"א, ועדיין תיקשי דנוקי שהבעל עמד אצלה בשעת הנדר ונתרצה דבזה ודאי מהני נדרה כמו נדרה מלבושי' ולוקי בכה"ג. ונ"ל דלכאורה קשי' אזה דאמר כופה ומניקתו דהיא נתנה אצבע בין שיני' ות"ל דישאל על הקמתו ול"מ הנדר דבאמת אין הנדר חל ורק בשביל שקיים לה וישאל על הקמתו אך התוס' כתבו בכתובות ע"א דאין נשאלין על ההיקם רק ביום שמעו וכתבו הטעם דל"ג משתיקה. א"כ היכא דמשעבדא לי' והוא שתק אף בעומד אצלה ל"מ נדרה כמ"ש הטו"ז וכתבתי ביאור הדברים דל"ה כנדר הוא כיון דהוי דברים שבלב א"כ אף בעומד אצלה והסכים בפירוש יכול לשאול על הקמתו וליכא לאוקמא בכה"ג דלמ"ל לכוף אותה שתעבור על נדרה והרי יכול לשאל על הקמתו וע"כ מיירי שאסרה הנאת יניקתה עלי' דהנדר חל ומ"ה אינו יכול לישאל על הקמתו רק ביום שמעו ומ"ה כופה ומניקתה היינו לשכור מינקת כמ"ש התוס' ודוק. (וע' לעיל סי' מ"ה אות ה' בדברי תוס' הנ"ל):

ג וכת"ה הקשה על הטו"ז הנ"ל דהרי אנן קיי"ל להחמיר בח"מ סי' רי"ב דגמר בלבו לתת צדקה חייב ליתן כמבואר ברמ"א שם א"כ כיון דשתק משמע בדין המבואר באה"ע סי' צ' בנדרה מלבושי' מודה הבעל שהסכים לנדרה ורק שרוצה לחזור ואמאי ל"מ גמר בלבו ואמנם אין מלשון הטו"ז הכרע די"ל כונת הטו"ז דבשתק יכול הבעל לומר שלא גמר בלבו ושתק שלא לצערה ומה שתירץ דדוקא בגמר בלבו מעצמו אבל אם האשה נדרה ולא הי' בידה לנדור והבעל גמר בלבו ל"מ כיון שבטל עיקר הנדר לא נהירא דלא דמי למתפיס בנדר או בנזירות כמובן ועל כן הנכון כדכתיבנא:

והנה דעת הטו"ז בא"ח תקס"ב דבתענית גם הרא"ש מודה דמהני גמר בלבו והקשתי עליו מתוס' ורש"י נזיר ב' ע"ב באומר אהא הרי זה נזיר ומשני דאומר דאמר בלבו ומבואר שם דל"מ קבלה בלב, רק בנזיר עובר לפניו ואמר אהא והרי נזיר קבלת תענית מיין היא וכן קשה לר"ת דמחלק בין נדר ושבועה כמ"ש הטו"ז שם והרי נזיר דמיא לנדר ול"מ בלב וכתבתי בתשובה אחת (ע' בספרי ליו"ד ח"ר סי' ד') דנזיר שאני דכתיב כי יפליא ובעי דיבור דוקא וכ"כ התוס' שם ד"ה ודילמא דקבלה שבלב אינה כלום דכתיב כי יפליא

שיפריש בפיו. וכעת ראיתי דעדיין קשה דבריש נדרים מקשינין נדרים לנזירות ונזירות לנדרים לענין ידות ולענין בל תאחר וקולא וחומרא לחומרא מקשינן א"כ נקיש נזירות לנדרים לחומרא ואם בנזירות גלי קרא קשה להיפך נקשי נדרים לנזירות דלא מהני קבלה בלב. ועוד בנזיר ט' אמרינין מ"ד אין שאלה בהקדש אין שאלה בנזירות וכתבו התוס' דנזירות הוי כהקדש ואמאי ל"מ קבלה בלב. וע"כ נראה לישב שיטת ר"ת ושיטת הטו"ז בדעת הרא"ש עפ"י מ"ש בטורי אבן חגיגה ו' באבני שהם ד"ה דילמא לאפוקי מדשמואל לישב הא דמתכוין לומר תרומה ואמר מעשר לא אמר כלום והרי גמר בלבו מהני (באמת הי' בהעלם עינו הבדלח שהיא קו' התוס' עירוכין ה' עיי"ש שכתבו דמה שחשב בלבו באמת קיים ובספרי חא"ח סי' ל"ב אות ט"ו תמהתי על התוס' מהא דקתני שם שאיני נהנה לזה ואמר לזה ושם ע"כ לא אמר כלום. וה"ה בתרומה דקתני שם. וכעת ראיתי דתוס' קאי שם בשיטת ר"ת דגם בנדרים מהני קבלה בלב. ול"ק על התוס' ומצאתי כעת באמרי בינה דיני נדרים סי' כ"ז שהרגיש קצת בזה ונהניתי וע' בספרי ליו"ד ח"ר סי' ד' אות ב' שהארכתי בזה):

ד ובטורי אבן שם כ' לישב דאף דבהקדש מהני גמר בלבו מ"מ אם גמר בלבו להוציא בפיו ולא הוציא בפיו ל"מ קבלה בלב וחילי' משבועות כ"ו עיי"ש, (כעין סברא זו כתבתי לעיל סי' ס"ד אות ג' בענין שליחות בתרומה) ולפ"ז י"ל לר"ת ה"ה בנזיר מהני קבלה בלב ודוקא באומר אהא דחזינן שרוצה לקבל בפה ואם ידים שאין מוכיחות ל"ה ידים ל"מ אף קבלה בלב וכן מה"ט דוקא בנזיר עובר לפניו כיון שרוצה לקבל בפה ל"מ קבלה בלב ולעולם בנזיר נמי מהני קבלה בלב. ולפ"ז יש לישב דברי הטו"ז מקושית כת"ה דכיון דהאשה אמרה בפה שנדרה והוא שתק להסכים על דיבורה. והי' בדעתו דדיבורה מועיל ובאמת בדיבורה אין בו שום נדר ולכן מטעם נדר בלב ל"מ דדעתו הי' שיהי' נדר בפה מכח דיבורה וכעין שכתב טורי אבן הנ"ל. איברא דגם דברי הטורי אבן אין ברורים בסברתו וקצת הי' נראה לפמ"ש הריטב"א בשבועות כ"ז דבצדקה אינו עובר על בל תאחר בקיבל בלב והנראה מדבריו דס"ל דחייב ליתן הצדקה. אך בבל תאחר אינו עובר משום דבבל תאחר כתיב מוצא שפתיך, א"כ ה"ה י"ל דאינו עובר בבל יחל בנדר אף לשיטת ר"ת דכיון דכתיב לא יחל דברו בעי דבורו בפה. והגם דר"ת ס"ל דחייב לקיים נדרו ויליף לה מדכתיב כל נדיב לב ומ"מ בבל יחל אינו עובר וה"ה בנזיר י"ל שחייב לקיים נזירתו ומ"מ אינו עובר בבל יחל בנזירות שקיבל בלב כנלע"ד. ובאמת זה צריך עיון רב. ומ"מ לדינא כיון שכתב הטו"ז דל"מ שתיקת הבעל יש לסמוך להקל בנ"ד כמו שיבואר עוד: ה ומה שהביא כ"ת דברי האבני מילואים סי' ץ' שהקשה אמאי הבעל מחויב לקיים נדרה

משום דהסכים לנדרה הרי הוי יורש ונודר ומת אין היורשים צריכין לקיים ואי משום נדרו הרי הוי דשלב"ל. והוא לא אמר בלשון אתננו ובאמת ל"ק קו' הא"מ דאף שאמרו המקדיש נכסים אין לו בכסות אשתו ובניו מ"מ הבגדים שלו כמ"ש הב"ש סי' צ' ס"ק נ"ב בביאור דברי הרשב"א ורק שאינו יכול למכור דיש לה ג"כ תשמיש ועל כן אם נדר לאחר שיבוא לידו מהני הנדר למפרע כמ"ש התוס' יבמות ל"ו ע"ב ד"ה ור' יוחנן דאם לא מת הבן בחיי האב ומכר הבן כשמת היאך מהני המכירה ול"ה דשלב"ל כיון שהי' לו אז קנין הגוף וה"ה הבגדים שעשה לה שהגוף שלו והתשמיש שלה כשנדר וירש הבגדים מחויב ליתן ול"ה דשלב"ל:

ו וכת"ה נתעורר בנידון דידן דנהי שהיא אינה יכולה לנדור לתת הש"ט לעניים מ"מ יש לה טובת הנאה ויהי' מהני הנדר דטובת הנאה יכול להקדיש ולהפקיר כמ"ש המק"ח סי' תל"א בשלמא בש"ע מיירי דהיא מתה וירש הבעל אבל בנ"ד דהיא חי' ויהני הנדר כפי טובת הנאה והביא שכעין זה כתב התה"ד סי' רע"ב. יעיין ידידי בספרי סי' ס' אות י"א ונדפס בטעות כפול סי' פ"ה אות ד' שדחיתי ראיות המק"ח ולפמ"ש שם אינו יכול להקדיש טובת הנאה אך להתחייב כנגדן ועל החפץ שיש לו טובת הנאה אין חל שום קדושה. ובנ"ד שנדרה לתת גוף הש"ט והיא אינה שלה ל"מ נדרה ולו היתה אומרת שנודרת ליתן מעות כשווי הש"ט הייתי אומר שהוא חייב וחייבת עכ"פ כפי טובת הנאה משא"כ מה שאמרה שתתן הש"ט זה אינה שלה אך מ"מ זה אינו דומה לטובת הנאה דמיירי במק"ח ובשאג"א ומשנה דעירוכין דכאן יש לה זכות תשמיש ממש ומ"מ כיון דאמרינן בעירוכין כ"א דשוכר אינו יכול להקדיש ותוס' כתבו שם דיכול להקדיש לאסור עליו כל ימי שכירתו א"כ האשה יכולה לאסור עלי' בקונמות במשך ימי התשמיש אבל מה שנדרה ליתן הש"ט זה אינה שלה ול"מ מה שיש לה תשמיש. ובגוף דברי התה"ד שכתב דאשה יכולה להקדיש נכסי מלוג מדינא לפי שיש לה טובת הנאה מזה ראי' למ"ש המק"ח דטובת הנאה יכול להקדיש, אבל אולי חשש התה"ד למ"ד טובת הנאה ממון או אולי ס"ל כן לתה"ד אבל לפמ"ש הש"ך סי' ש"ג דהלכה טובת הנאה אינה ממון ל"מ להקדיש חפץ שיש לה טובת הנאה. ודוקא למכור הכתובה יכולה דהיינו שמוכרת זכות מבחוץ שאם ימות בעלה יקח הוא החוב אבל שיחול הקדש על קרקע שיש לה טובת הנאה ל"מ ההקדש כמ"ש השאג"א וכבר כתבתי לדחות הראי' ממשנה דעירוכין ושוב מצאתי בבית מאיר סי' צ' תמה על תה"ד דטובת הנאה אין בו ממש אמנם מייתי הוא ג"כ המשנה דעירוכין וגם עליו יש להעיר כמ"ש על המק"ח:

ז והנה מ"ש דהאשה יש לה בש"ט או בבגדים שעשה לה טובת הנאה שאם ימות הם שלה זה ליתא דאלמנה שמין מה שעלי' ואף לשיטת הרי"ף הובא בטוש"ע סי' צ"ט דדוקא אלמנה שמין מה שעלי' אבל גרושה אין שמין ושייך לה הבגדים מ"מ לא מיקרי זאת טובת הנאה כיון שבידו שלא לגרשה ודוקא זכות שאם ימות שייך לה מיקרי טובת הנאה ולא מה ששייך לה בגרושין וכש"כ בש"ט דהוה ככלי זהב ובדולח דיכול למכרה לפרנסת ביתו דאין לה טובת הנאה רק בתכשיטין יש לומר שיש לה זכות מכח המנהג שכותבין בכתובה שיש להאשה חלק עשרים או ט"ו פראצענט בתכשיטין אך בזה אין אומרים כמו שנכתב דמי רק אם יש לה כתובה ונכתב בפירוש:

ח והנה ראיתי דרך אגב בתשובת ח"ס אה"ע ח"א סי' קמ"א פסק דאם מתה האשה בלי זרע קיימא אין הבעל יורש הבגדים שעשה אבי' ומשמע אף הבגדים שהכניסה לו בעת החתונה ואף אם דר עמה כמה שנים וכתב שהוא חידוש דין ומ"מ פסק הכי ומייתי לה מתשב"ץ ח"ב סי' רס"ה ומבי"ט ח"א סי' כ"ט ועיינתי שם ומצאתי כן ובעיני הדבר תמוה דכיון דבגדים הם שלה ממש וכבר זכתה בהם למה לא ירש הבעל והרי שיטת ר"ת הובא בתוס' כתובות מ"ז דוקא דכתב לה פירות כסות וכלים ולא באו לידה אינו יורש אבל מה שבא לידה ודאי הבעל יורש ומה שכתב התשב"ץ כמו דאמרינן פ' נערה דאדעתא דלמשקל ומיפק לא יהיב לה כן נמי אמרינן אבי' לא נתן אלא להתקשט הוא או בנים שלה אבל אם מתה בלא בנים לא אקני לה שירשה בעלה ויתקשט אשה אחרת. אין ראי' מפ' נערה דבגדים שעשה הבעל להתקשט כיון שהיא תחתיו והכל ברשות הבעל אמרינן דלא נתן לה רק שתתקשט ולא להיות שלה והרי לחד דיעה בע"ח שלו גובה ממנו הרי דהוי שלו ממש משא"כ מה שנתן אבי' מתנה הוה שלה ממש ובודאי אם תלוה מעות בע"ח שלה גובה מזה ולמה לא ירש בעלה ועוד מה מקשה בנזיר כ"ד אשה מה שקנתה קנה בעלה ולא מוקי במתנה שנתן אבי' להתקשט דהוי שלה וכיון דאין הבעל אוכל הפירות ולא ירש המתנה ודאי יכולה למכור והמעות שלה ואמאי הוצרך לאוקמא כשנתן לה ע"מ שאין לבעלה רשות בהן וגם זאת תליא בפלוגתא אלא ודאי דל"מ אומדנא למה שבידה ממש והבעל יורש זאת וכן יש להוכיח מסוגיא דב"ק פ"ט דא"כ אמאי עבד ואשה פגיעתן רעה והרי משכחת לה שיגבה ניזק מנכסים אלו. ואע"ג דבלא"ה משכחת לה בשנתן לה ע"מ שאין לבעלה רשות זה י"ל שלא שכיח וגם מילתא דפשיטא היא אבל אס"ד כתשב"ץ א"כ לאשמעינן כזאת. ע"כ הנראה דתשב"ץ מיירי שיש אומדנא ברורה בעת שנתן אבי' דלא נתן רק להתקשט והשאיר לו זכות בזה כמו שדרך אב ליתן לבתו תכשיטין שלו וכן מיירי במבי"ט אבל בגדים ותכשיטין שהאב נותן בשעת נשואין

שיהי' שלה ממש ודאי הבעל יורש ואולי גם הח"ס מיירי בהכי אלא שקיצר בדברים ולדינא צ"ע:

ט ולעיקר הדין אם לא נכתב תוספת כתובה רק כתובה דאורייתא אם נותנין לאלמנה חלק בהשטעריגטיכל זו או עשרים פראצענט צ"ע דעיין בנוב"י תנינא סי' ק' ובעטרת חכמי' סי' ט"ו ובארי' דבי עילאי הנדפס מחדש סי' י"ט שדיברו מזה אם יש איזה תקנה בדבר ומסתימת לשונם משמע דאף בלא כתבו דדברים השייכים לגופה שייכים לה עשו תקנה ליתן לאלמנה ט"ו פראצענט אמנם י"ל דמיירי שנכתב בכתובה חוץ מדברים השייכים לגופה וגם בזה כתב הגאון מליסא בספר בית יעקב דאין לה בשטעריגטיכעל כלום ועיין ב"ש סי' ס"ו דאם לא נכתב שמין לה המלבוש וה"ה דאין לה אף 15 או 20 פראצענט אם לא נכתב והיורשים מוחזקים מיקרי ואין להוציא מספק תקנה. ותבנא לדינא הנה אם לא נדרה האשה בפירוש שתתן הש"ט כשיברא הבן רק נדבה בסתם יכולה לישאל על הנדר דלא מיקרי נודר בעת צרה כמ"ש בתשו' מהרלב"ח סי' ג' הובא בפ"ת סוף סי' רכ"ח דדוקא דומיא דיעקב דאמר אם יהי' אלקים עמדי ושמרני משא"כ בנודר בסתם בעת צרה אמנם אף באמרה בפירוש כיון שמבואר בתשו' נוב"י תנינא סי' קנ"ט שהבעל הי' יכול להפר נדרה א"כ אף ששתק הבעל יכול חכם להתיר כמבואר סי' רל"ד ויש בזה דבר מצוה כיון שהבעל עני ואין בידו לקנות ש"ט ולפעמים צריך להשכין וגם יש בזה משום שלום בית אם לא יקנה ש"ט וכבר הובא לעיל דאם שתק הבעל ל"ה כנדר הוא והש"ט אינה שלה. ע"כ הנני מסכים להיתר שישאלו שניהם על נדרם ויתנו לעניים דבר מה ואם בידם לתת ט"ו פראצענט מה טוב ויוכלו לתת זאת לאחדים עד איזו זמן וד' יצילנו משגיאות:

והנני ידידו:

סימן עז

ב"ה:

פרעמישלא "ישוב ירחמנו" לפ"ק:

לידידי כנפשי הרב המאה"ג החריף ובקי היחסן המפורסם מ' יעקב פרענקיל כעת אבד"ק צעשינוב:

ע"ד המנורה שהקדיש אחד מק' לקלויז ויש ב' עדים ע"ז שהקדיש קודם פטירתו בדיעה צלולה ושבק לן חיים וכמה שנים אח"כ הי' המנורה בבית אלמנת המנוח. ונשאת לאחר ושבקה חייה וירש בעלה השני המנורה ומכר לחותנו. ועתה תובעים אנשי הקלויז

המנורה והקונה טוען שלא ידע מזה בעת שקנה וגם למה לא תבעו עד היום והצד שכנגדו טענו שוודאי נודע לו מזה:

א תשובה הנה הקצה"ח סי' ר"נ הניח בצ"ע אמאי בהקדש בזה"ז או חילוק לעניים ומת היורשין מחויבין לקיים. הרי כיון שהיא איבעי' בגמ' אם עמד חוזר וע"כ הוא ספק שמא גמר להקנותו מהיום, ואם גמר להקנותו מהיום אין כאן מתנת ש"מ, ורק תורת נדר יש בזה ונודר ומת אין היורשין צריכין לקיים. וא"כ כשהדבר ספק איך מוציאין מיורשין עיי"ש שהאריך בזה. והנה דברי קצה"ח תמוהין מאוד דלדבריו כח הקדש גרוע מכח הדיוט. דבהדיוט כיון דאם עמד חוזר ול"ק רק בשעת מיתה היורשים מחויבים לקיים משום דברי ש"מ ככתובין דמי. ובהקדש או לעניים אם נימא דאם עמד אינו חוזר דדעתו להקנותו תיכף ל"ק מטעם מתנת ש"מ ורק מטעם נדר והיורשין אין מחויבין לקיים. ואיך אפשר שיהי' כח הקדש גרוע מכח הדיוט. ובודאי כונת הש"מ לאלים כח הקדש ולא לגרוע ועוד דהרי עיקר הטעם דדברי ש"מ ככתובין דמי משום שלא תטרוף דעתו. ואם יקדיש או יחלק לעניים א"צ היורשים לקיים שוב תטרוף דעתו עליו.. ע"כ הדבר ברור דליתא לדברי הקצה"ח והאיבעי' בגמ' מיירי ע"כ בהקדיש או הפקיר וחילק לעניים נכסים מסוימים דבזה קנה תיכף להקדש מטעם אמירה לגבוה כמסירה להדיוט או מטעם יד לצדקה ואין כאן תורת נדר רק קנין ממש והיורשים מחויבין לקיים. ולכן איבעי' אי עמד חוזר אם אמרינן אומדנא בהקדש ובעניים וכן כתב להדי' במחנה אפרים ה' צדקה סי' ב' באריכות נמרץ והוכיח זאת דאס"ד דאין כאן רק תורת נדר נשאל להשכ"מ מה הי' כונתו דבנדר נאמן על עצמו עיי"ש. וכן כתב בנתיבות המשפט סי' ר"נ בקצרה לחלוק על קצה"ח. ולפ"ז יצא לנו דהאיבעי' בגמ' מיירי דוקא בנכסים מסוימים דשייך לומר דהוי קנין תיכף אבל הנכסים המחוסרים גובינא כגון שיש לו חובות אצל אחרים דאין כאן רק תורת נדר ע"כ יכול לחזור אם עמד. ול"ק רק משום מתנת ש"מ שלא יהי' כח הקדש גרוע מכח הדיוט כדכתיבנא. ולדעת הב"י סי' קכ"ה בח"מ שהובא במח"א שם דס"ל דמתנה לעניים ל"א אמירה לגבוה כמסירה להדיוט. ולדידי' אין כאן בחילוק לעניים רק תורת נדר ומתנת ש"מ ל"ש במקנה תיכף כמ"ש הקצה"ח וקשיא מאי מבעי' אי מקנה תיכף בחילוק לעניים. הרי אז מגרע גרע כדכתיבנא ול"ש לתרץ כנ"ל. ואמנם הב"י כשיטתי' דנודר ומת היורשים צריכים לקיים כמוזכר בתשו' רמ"א סי' מ"ח ובקצה"ח סי' ר"ץ ולפ"ז אתי נמי האיבעי' שפיר דבהקדש וחילוק לעניים כונתו שיקנה תיכף ובאמת לית בי' משום מתנת ש"מ ורק משום נדר ומ"מ בניו מחויבים לקיים וע"כ אין כח הדיוט אלים מהקדש. ואתי שפיר איבעי' בגמרא לשני השיטות. אך הועלנו בזה דלומר בעניים ל"א

אמירה לגבוה כמסירה להדיוט ולומר דנודר ומת אין בניו מחויבין לקיים זה שני הפכים כמו שהוכחנו דלא אתי' האיבעי' שפיר:

לפ"ז לדינא בנדר והקדיש איזה דבר וצוה לתת לפני מותו היורשים מחויבים לקיים דלא כדברי קצה"ח וכן פסק הנתיבות ומכל הפוסקים לא נמצא אחד שיחלוק ע"ז:

ב והנה גם בכסף משנה פ' כ"ב ממכירה כתב בדעת הרמב"ם דאף דהוא ס"ל בנודר ומת אין יורשיו מחויבים לקיים מ"מ בנודר בפני בניו וב"ב מחויבים לקיים הואיל ושתקו סברו וקבלו והו"ל כאילו נדרו הם עצמם. וכן כתב בב"י סי' רי"ב וע' ברמ"א ובבאר הגולה שם. וזה נ"ל כשיטת המרדכי בסי' רי"ב דקבלה בלב מהני בצדקה משא"כ לשיטת הרא"ש ל"מ קבלה בלב עיי"ש ובסי' רנ"ח ולדעת הה"מ הובא בקצה"ח סי' רי"ב ורנ"ב צריך לקיים משום מצוה לקיים דברי המת דאף דל"א מלדה"מ רק בהושלש מתחילה לכך מ"מ כיון שהיו מחויבים מצד נדרו ל"ג מהושלש מתחלה לכך: ג והנה אם היורשים מכרו החפץ שצוה ליתן תליא בזה דלשיטת המח"א ה' צדקה סי' ב' והרבה פוסקים דאמירה לגבוה כמסירה להדיוט והוי קנין גמור והיא ג"כ דעת הנתיבות סי' ר"נ ל"מ המכירה מידי וגובה מהלוקח כמוכר דבר שאינו שלו. כמו כל מתנת ש"מ דגובין מלוקח כמבואר בסי' רנ"ב. ולדעת הה"מ דצריך לקיים משום מלדה"מ מהני המכירה ואין גובין מלוקח כמבואר סי' רנ"ב ברמ"א. ולדעת הב"י סי' קכ"ה דל"א אמירה לגבוה כמסירה להדיוט ול"ה קנין גמור ורק דהיורשים מחויבים לקיים מתורת נדר י"ל דהמכירה קיימת נהי דעבד איסורא כמו שפסק המחבר ורמ"א בח"מ סי' ר"ח בנשבע או נדר שלא למכור עיי"ש. אך לפמ"ש הטו"ז יו"ד סי' ט"ז ס"ק ח' דזה דוקא באם בשבועתו אינו מגרע זכותו של אחר אבל אם מגרע זכותו ש"א אמרינן מה מכר ראשון לשני כל זכות שתבא לידו ולא יותר. וע"כ אם נדר ליתן להקדש ל"מ המכירה בשגם שיש עוד לחלק בין שבועה לנדר דהט"ז כתב שם בטעם הדבר דשבועה אינו חל על החפץ ולפ"ז יש לומר דנדר שאני משבועה אך ברמ"א סי' ר"ח מבואר דאין חילוק. וכיון דדעת רוב פוסקים דבממון לעניים או לבהכ"נ ולשאר דבר שבקדושה אמרינן אמירה לגבוה כמסירה להדיוט או דהוי יד לצדקה ונתפס גופה בקדושה. וגם להפוסקים דמתורת נדר חייב ליתן ל"מ המכירה לשיטת הרבה פוסקים וגם יש דעת המרדכי דגם בנדר שלא למכור ל"מ המכירה על כן ההכרעה בזה לדעתי דל"מ המכירה אם יש עדות ברורה ולטעון להלוקח שחזר קודם מותו הגם שהש"ך הכריע בסי' ק"ח ס"ק ח' דטענינן ליתמי ולקוחות מילתא דלא שכיח כגון נאנסו מ"מ לא טענינן בנ"ד דהכרעת הנתיבות סי' ר"נ ס"ק ו' ובסי' רנ"ה כדברי הנ"י דאין יכול לחזור בחליו וכשמת אח"כ מחויבין היורשין ליתן. ולטעון טענה זאת

ודאי לא טענינן. ואמנם לטעון שמא התפשר עם הגבאים אולי טענינן מיהו לזה י"ל כיון דהגבאי' קיימים ואומרים שלא התפשרו נאמנים ועוד אולי דרך היא כן להניח הדבר אצל האלמנה בטעם שהם טוענים שמי שנשא האלמנה הוא גבר אלם. ולא היו יכולים להוציא הוי כדברים העשוין לה להשאיל ולהשכיר וראו עתה בידו והלוקח טוען שלקח מפלוני והוא אומר השאלתי לאותו פלוני דמוציאין מיד הלוקח כמבואר בסי' קל"ג בש"ך סוף ס"ק י"ז. וה"ה הכא דמוציאין מיד הלוקח:

ד אך מה שטוען הלוקח שקנה המנורה וצריכין להחזיר לו המעות משום תקנת השוק ועד אחד מעיד שבת ה' ליב אשת הקונה אמרה לאבי' שלא תוכל ליקח הלייכטער ששייך להקלויז ולפי דברי' ידע הקונה מזה ואין כאן תקנת השוק והקונה טוען שכ"ז הי' אחר נתינת המעות ומזה העד לא ידע. וע"כ עפ"י ד"ת מחויב הקונה לישבע כשיטת הש"ך שם, ס"ק י"א כמה נתן עבורו ואם נתן מעות או לקח על חוב דאז אין כאן ת"ה ואם לא ידע מזה קודם נתינת המעות ואחד מהתובעים יקבל מקודם כדת וזה ע"פ ד"ת אך יותר טוב לפשר בזה כי יש הרבה לפלפל בענין זה וביחוד שיכול לומר קים לי כה"ה דאין כאן רק משום מלדה"מ ומהני המכירה כרמ"א סי' רנ"ב וכבר הארכתי מקצת ויותר אל תרשיני העת ואם אי אפשר לבצע בזה יקום הדין כמ"ש וקצת יש להסתפק אי הצדקה או ההקדש חייב לשלם משום תקנת השוק דלמא ל"ש שימכור דבר שהקדיש ולא עשו תקנה ע' סי' ס' בשטרות ודו"ק. ודע דממ"ש רמ"א סי' רנ"ב דהיכא דאין בו רק משום מלדה"מ מהני המכירה מוכח כדברי הפ"י סוף גיטין דבעשה ל"א כמדארל"ת אעל"מ וכבר הוכחתי כן מכתובות ס"ט ע"ב עיי"ש:

והנני ידידו:

סימן עח

ב"ה:

פרעמישלא "אמת וצדק" לפ"ק:

להרב החריף החסיד בנש"ק כש"ת מ' צבי אלימלך שפירא נ"י האבד"ק בירטשא:

ע"ד השאלה באחד שנאבד בנו שהלך למרחקים וכמה שנים לא נודע מקומו אי' וקפץ ונשבע בנדר (לשון זה איני מבין אם הי' נדר ושבועה או נדר לבד או שבועה לבד) שיתן חמשים ר"כ לצדקה אם יבוא בנו לביתו ובא הבן לביתו והאב השליש הסך חמשים ר"כ ביד שליש וכעת העני האב וגם הבן העני והאב נחלה ר"ל אם יש איזה היתר להחזיר להאב או להבן הסך חמשים ר"ב ?:

א תשובה הנה בחו"מ סי' קכ"ה סעיף ה' מבואר בסמ"ע וש"ך בשם תשובות הרשב"א דאם בא המעות ליד שליח אף שאינו גבאי אינו יכול לשאל על נדרו ובתומים שם ס"ק ה' והובא ג"כ בפ"ת סי' רנ"ח ביו"ד מפקפק בזה דכיון דבמתנה לא אמרינן תן כזכי עדיין לא זכו עניים והרשב"א בתשובה מיירי באומר שיזכה לעניים עיי"ש. ולפענ"ד נראה דלק"מ דכיון דנדר לצדקה כבר נתחייב משעת הנדר והמעות הוא חוב גמור שוב הוה מה שנתן ליד אחר כפרעון חוב דאמרינן בי' תן כזכי ול"מ למש"כ הקצה"ח סי' ר"ץ דבנדר איכא שיעבוד נכסים ודאי הוה חוב גמור משום נדרו אלא אפי' בשבועה דל"ה שיעבוד נכסים כמ"ש הקצה"ח שם וכן אפילו לפוסקים דליכא שיעבוד נכסים בנדר, מ"מ כיון דחייב ליתן מכח שבועתו. שוב בחוב דאמרינן תן כזכי וכבר זכו עניים וא"ל דאם ישאל על נדרו שוב תגלי מלתא למפרע דל"ה חוב ולא נימא תן כזכי ולא זכו עניים דכיון דאם לא ישאל הוה חוב וזכו עניים ל"מ שאלה ועיין בש"ך סי' רנ"ה. ושוב מצאתי בקצה"ח סי' קכ"ה ס"ק ב' שדחה דברי התומים מטעמא דכתיבנא. הן אמת לפמש"כ קצה"ח סי' הנ"ל ס"ק ג' דאף דתן כזכי מ"מ בעינן שיתן ליד המקבל מתורת תנאי ואם אינו מקיים התנאי לא זכה כלל א"כ עדיין יש מקום לומר שיהני שאלה וממילא לא יתן לעניים ולא יתקיים התנאי ולא יזכו העניים ואף לפמ"ש הנתיבות שם דהמקבל יכול למחול התנאי שהוא לטובתו מ"מ בנודר לעניים כיון דל"ה עניים מיוחדים ל"ש לומר שימחלו התנאי מ"מ לדעתי אם אומר תן לפלוני חובי והוא קיבל זאת על עצמו מחויב הוא ליתן לפלוני כיון שקיבל זאת על עצמו ונעשה שומר מחויב מדין השבה לתת למי שזכה לו ואין זה דומה לכל התנאים דאין כופין לקיים התנאי דכאן ל"ה משפטי התנאים רק שקיבל על עצמו לעשות שליחות וכש"כ בשליח לדבר מצוה ע"כ החיוב לתת לעניים וכשיתן לעניים זכה למפרע ע"כ א"א בשאלה ובמה שכתבתי באומר תנה באומר זכה מחויב לקיים התנאי יש לפלפל בכל דברי הקצה"ח ס"ק ג' מ"ש בישוב קו' התוס' ואקצר כי לדינא הדבר ברור דא"א לשאל על נדרו:

ב גם מטעם נודר בעת צרה המבואר בסי' רכ"ח סעיף מ"ה ובש"ך ס"ק ק"ח באריכות אין להתיר דהרי התנה אם יעזור השם ויבוא לביתו ובכה"ג אין לו התרה אך י"ל דבדבר מצוה מתירין כמבואר ברמ"א וכאן הוא דבר מצוה שצריך להחיות נפשו ואייך קודמין. והנה לפמ"ש הש"ך בטעם דנודר בעת צרת אין להתיר משום דהוה כנדר לחבירו משום טובה שעשה לו א"כ להטו"ז שחולק על הרמ"א רכ"ח ס"כ ס"ק ל"ג וס"ל דנשבע לחבירו משום טובה שעשה לו ל"מ התרה. אף לדבר מצוה ה"ה נודר בעת צרה ל"מ התרה אף לדבר מצוה אולם כבר כתבתי בתשובה אחת לישב קו' מהרי"ק בתשובה דהרי כל נשבע

להקב"ה הוא בשביל טובה שעשה לו דהקב"ה זן ומפרנס משיב הרוח וכו' וכתבתי דמזה ראי' לשה"מ שחולק על הש"ך ס"ק מ"ג דס"ל לא בעינן לתועלת חבירו רק דבעינן דוקא לתועלת חבירו ע"כ בנשבע להקב"ה דאם יצדק מה יתן לו מ"ה יש לו התרה. ולפ"ז גם נודר בעת צרה דהוה להקב"ה בשביל טובה שעשה לו ודאי יש התרה לדבר מצוה אף להטו"ז וש"ך והש"ך לא קאמר אלא דבלא מצוה ל"מ התרה בדיעבד אבל לדבר מצוה גם הש"ך והטו"ז מודין ע"כ מטעם זה אין להחמיר אך מטעם שהמעות נמצא ביד אחר שנתן מאתו לצדקה אין להתיר נדרו:

ג ובעיקר הדין דמבואר בש"ע דנודר לצדקה נשאל לחכם עד שלא בא ליד גבאי וכתב בפ"ת בשם הרדב"ז דהחכם המתיר בר נדוי הוא שמפסיד עניים אני תמה דכיון דעפ"י דין יש לו היתר בשאלה אמאי אין להתיר לו ומלשון תשובת הרא"ש שהובא בב"י רנ"ח מבואר דלכתחלה מתירין ורדב"ז ח"ג קל"ד מייתי בשם מפורשים דאין מתירין לו לכתחלה והחכם חייב נדוי ולא אדע לע"ע איזה מפורשים ולא הובאו בטוש"ע ולבי אומר לי דהיכי שיש מצוה בהתרתו בכגון שהעני הנודר או שנחלה או שלא יהיה לו שלום בית ע"י כן יש מצוה בהתרה או שצריך המעות לקרוביו גם רדב"ז מודה ומ"מ בנ"ד כבר כתבתי דל"מ שאלה:

ד ואמנם אי מתירין ליתן לו הסך או מקצת ממנו כיון שהעני עתה הנה בסי' רנ"א מבואר דבפוסק צדקה נותנין לקרוביו ודוקא אם היו אז עניים אבל אם היו אז עשירים וירדו מנכסיהם אין נותנין להם והוא מהמרדכי והסברא דכשהיו עניים בשעת הנדר אומדין דעתו דכונתו לקרוביו ולא זכו עניים אחרים משא"כ כשהיו עשירים וזכו עניים אחרים אין לגרוע זכותם. ולפ"ז כש"כ אם הוא בעצמו הי' עשיר והעני אין ליתן לו דכבר זכו עניים אחרים ולכאורה הי' נראה דאם הי' עשיר והעני יכולין ליתן לו דלדעתי נראה דאף בלקט שכחה ופאה דמבואר בש"ס דגיטין י"ב. ובחולין קל"א דעני בעה"ב אסור ללקט דרחמנא אמרה לא תלקט לעני להזהיר לעני על שלו היינו דוקא אם הי' עני בשעת הפאה והלקט דכיון דהי' אז עני ומ"מ רחמנא אמרה שחייב להניח פאה ע"כ אין רשאי לזכות בעצמו אבל אם הי' עשיר בשעה שנעשה הפאה ואח"כ העני הוה כמו עני אחר:

ה ובהכי נלפע"ד לישב דברי רש"י ב"מ דף ט' ע"ב במ שליקט את הפאה שפירש אדם דעלמא שאינו בעל השדה דאי בבעל השדה ל"א ר"א זכה דליכא למימר מיגו דזכי לנפשי' דאפי' עני מוזהר שלא ללקט פאה משדה שלו והר"ש פ"ד דפאה מ"ט הקשה על רש"י מירושלמי דמקשה על ר"א שאמר פ"ה מ"ב וכי איך העני מחליף דבר שלא בא ברשותו דבעה"ב לא מצי לזכות לו והרי ר"א ס"ל דאף בעה"ב עשיר מצי לזכות לעני ומשני

בשיטתי' דרבנן השיב ומה מקשה והרי בעל השדה לכ"ע ל"מ לזכות לפירש"י דלא שייך מיגו עיי"ש ובתויו"ט ולפמש"כ מיושב שפיר דרש"י שפיר פי' בגמ' דאמרינן מעני לעני לכ"ע זכי משום מיגו דזכי לנפשי' דע"כ אייריי שאינו בעל השדה דאי בבעל השדה אף עני ל"מ לזכות לנפשי' לכ"ע ואף הפקיר השדה ל"מ כמו שאכתוב לקמן בשם מוח"ז הגאון ר' עקיבא איגר כיון שכבר חל האיסור בשעת קצירה וע"כ בגמ' אייריי שאינו בעל השדה אבל למ"ד מעשיר לעני מחלוקת וס"ל לר"א דאף עשיר מצי לזכות משום מיגו דאי בעי הי' מפקיר הנכסים והוה עני. שוב י"ל דמייריי אף בבעל השדה דכיון שהי' עשיר בשעה שנעשה פאה אם עתה יפקיר הנכסים ויהי עני מותר לזכות בעצמו כיון דנשתנה וע"כ מקשה שפיר בירושלמי אר"א דס"ל אף עשיר יכול לזכות לעני משום מיגו דאי בעי מפקר לנכסיו אמאי אר"א וכי עני יכול להחליף והרי אף בעל השדה יכול לזכות לעני כדכתיבנא וזה ישוב נכון. הן אמת שיש לומר לסברתו היינו דוקא בהעני דרך מקרה אבל בהפקיר נכסיו ועשה עצמו עני אף שמותר במעשר עני ובלקט שכחה ופאה אבל בשלו עדיין אסור כיון שעשה עצמו עני ואכ"מ להאריך דאף אם בפיאה יהי' מותר מ"מ בהפרישׁ לצדקה ונעשה עני לא יוכל ליקח לעצמו כמבואר במרדכי פ"ב דב"ב ובב"י רנ"א. ובמרדכי הביא ראיה מדהזהיר על מעשר עני שלו ולפמ"ש בהי' עשיר והעני גם במעשר עני מותר ואין ראי' ממעשר עני וע"כ מוכח דמרדכי לא ס"ל כסברתו ויש לפלפל הרבה. ושוב מצאתי במהרי"ט ח"א סי' פ"ה שכ' להדיא דבהי' עשיר בשעה שהפרישׁ והעני מותר במעשר עני שלו דפנים חדשות בא לכאן. ומה"ט ס"ל לר"א בנדרים דאי בעי מפקיר לנכסי' וזה כדברינו ממש דלא כמשמעות המרדכי עיי"ש:

ו והנה אף שבגוף הסברא שכתבתי דהיכי דהי' עשיר והעני אף שהוא בעל השדה מותר במעשר עני שלו יש להתווכח מ"מ מדה טובה אינה חוזרת מ"ש בישוב דברי רש"י. דחזות קשות ראיתי בתוס' ר"ע על משניות פ"ד דפאה אות מ"ג שתמה על תויו"ט שכתב דהא דעני מוזהר על שלו דוקא אם לא הפקיר השדה אבל אם הפקיר דל"ה בעל השדה אינו מוזהר מנ"ל שמא כיון דבשעת קצירה הוה שלו שוב אסור אף אח"כ ע"ש ותמהני עליו שנעלם ממנו במחכ"ת גמ' ערוכה נדרים פ"ד ע"ב דמבואר שם דר"א ס"ל לא נחשדו ע"ה על מעשר עני דאי בעי מפקיר לנכסיו ואף דר"א ס"ל עני מוזהר על שלו מ"מ ע"כ כיון שהוא מפקיר נכסיו מותר במעשר עני שלו כדברי התוס' יו"ט וצע"ג לפמש"כ לעיל יש ליישב דברי הגאון הנ"ל דבנדרים דמיירי דהשתא עשיר י"ל דלא נחשד דאי בעי מפקיר לנכסיו והוה עני וכיון דבשעה שבצר הי' עשיר פנים חדשות באו לכאן ומותר והגאון ר"ע הקשה על תוסיו"ט דמשמע מדבריו דגם אם בתחלה הי' עני והי' מוזהר על

שלו מהני שהפקיר השדה וזה מנין לנו ומגמ' אין ראי' כנ"ל ומזה נתחזקו דברינו מה שכתבתי לעיל בישוב דברי רש"י מירושלמי דאף אם נימא בהי' עשיר והעני אסור לזכות מהפירות משדה שלו אבל אם הפקיר השדה כיון דבשעה שהפריש הי' עשיר ולא חל עליו איסור להזהר על שלו דבלא"ה הי' עשיר אם אח"כ העני והפקיר גם השדה ודאי מותר לזכות ושוב שייך מיגו משא"כ אם הי' עני בשעת הפרשה וחל עליו האיסור ל"מ הפקר כדברי הגאון ר"ע ודוק היטב. ושוב הראני הרב החריף ובקי מ' ישראל יוסף גלאט נ"י שכדברי הגאון מהר"ע מבואר בשיטמ"ק ב"מ ל' ע"ב וז"ל דרש"י סובר דגזה"כ שיהא עני מוזהר על שלו לעולם מכיון שבא לכלל פיאה דהרי המפקיר כרמו ובשכיר ובצרו שורת הדין שיהא פטור מפיאה אלא דכתב רחמנא תעזוב יתירה וגזה"כ שלא להפקיע מפיאה ה"נ ל"ש. א"כ דוקא בפיאה שכבר בא לידי חיוב אף שהפקיר השדה אסור לזכות אבל במעשר עני לא גלי קרא ואם הפקיר השדה קודם מירוח שעדיין לא נקבע למעשר מותר לזכות ומיושב דברי הגאון רע"א בפשיטות:

ו ומ"מ נ"ל דאף הוא בעצמו יכול ליקח מן הצדקה כשאר עניים דבמרדכי כ' בא' שנדר לצדקה וקרוביו ירדו מנכסיהן דלכאורה איכא אומדנא שאלו ידע שירדו קרוביו מנכסיהן לא הי' מניח קרובים ונותן לאחרים רק שגדולים אחרים אמרו כיון דניחא ליה בכפרה והלך לפניו צדקתו לא הי' מונע מלעשות מצוה להמתין עד שירדו קרוביו מנכסיהן ומ"מ יש לקרוביו כמו שאר עניים ולפ"ז מש"כ אח"כ אפי' הוא גופיה ל"מ לעכב לעצמו אם העני הכוונה שיעכב הכל לעצמו אסור אך מ"מ יש לו כשאר עניים ואינו דומה למ"ע ופאה שמוזהר על שלו כנלפענ"ד. ודרך אגב אמינא בזה דבחו"מ רע"ג מבואר דהפקר תוך ג' יכול לחזור בו וכ' בנתיבות שם דהתקנה הי' דאף אם יחזור ויזכה בהשדה תוך ג' חייב במעשר אם לא שיזכה בפירות ולא בשדה דאז פטור ממעשר אף תוך ג' בזה נ"ל לישב מה שצ"ע בנדרים פ"ד ע"ב דס"ל לר"א לא נחשדו מ"ה על מעשר עני כיון דאלו בעי מפקר לנכסי' והוה עני ושקיל לי' ורבנן סבר נכסי לא מפקר אינש דמירתת דלמא זכה בהו אינש אחרינא דצ"ע אמאי לא פליגי רבנן אהא דיוצאין בדמאי דאמרינן בסוכה דחזי לי' דאי בעי מפקר לנכסי' ואם אדם מרתת לא מקרי מיגו (הגם שי"ל דבשלמא שלא להחשידו י"ל דעדיף לי' שיאכל טבל משיפקיר אבל מ"מ אי בעי הוה מפקר) מ"מ לפמש"כ יש דרך מרווח דטעמא דרבנן דהרי העני מוזהר על שלו לכ"ע רק דכשיפקיר השדה לא יהי' בעל שדה ויהי' מותר לו המעשר עני ומ"מ אם יזכה תוך ג' בגוף השדה הוה כחזרה כמש"כ הנתיבות ושוב לא יהי' רשאי לאכול המעשר עני וע"כ צריך להמתין ג' ימים שלא יהי' כחזרה ואז יזכה במעשר עני שהפריש כבר דלע"ע השדה אינו שלו

ואחר ג' ימים יזכה ומש"ה ס"ל לרבנן נכסים לא מפקיר אינש באופן שלא יזכה רק לאחר ג' ימים ור"א ס"ל דגם מתה אינו מרתת וכ"ז במעשר עני שצריך שיפקיר השדה ואם יזכה תוך ג' ודאי אסורין עליו הפירות של אותו השדה משא"כ מה דאמרינן בסוכה ובפסחים ובשבת דדמאי חזי לי' דאי בעי מפקר לנכסים הכוונה אף שיזכה תוך ג' בתורת זכי' מ"מ לע"ע עני הוא ומותר לאכול דמאי דרבנן לא תקנו דהוה כחזרה רק לענין חיוב מעשר של אותה שדה משא"כ לענין דמאי אחר כיון דלע"ע עני הוא מותר לאכול דמאי ומ"ה לא פליגי רבנן רק בנדרים שם:

ח והנה לעיל הבאתי דברי הקצה"ח סי' ר"ץ שכתב דבנודר אשתעבד לנכסי' דכתיב בפיך זו צדקה, ושם כתב בקצה"ח דבשבועה ליכא שעבוד נכסים דל"ה רק איסור בל יחל ונכסוהי לא אישתעביד עיי"ש ובדבריו נ"ל לישב דברי הש"ך שכ' בסי' פ"ז ס"ק י"ב דבאמר ליתן לעני מנה ואח"כ כופר חייב לשבע היסת כיון דהוה נדר ואסור לחזור. וברמ"א פ"ז סי' ל"ד מבואר דבאמר שנתן לו כפו ליתן לו מתנה והוא כופר פטור מן השבועה אף דאסור ג"כ לחזור וזה צ"ע על הש"ך וכבר תמה בזה בתומים ס"ק כ' ובנתיבות. ולפמ"ש קצה"ח מיושב דבנודר לעני דאיכא שעבוד נכסי וחוב גמור חייב היסת משא"כ בת"כ דל"ה רק שבועה ול"ה חוב גמור רק איסור בל יחל א"צ לישבע דל"ה כפירת ממון רק ב"ד יזהירו על שבועתו וזה ישוב נכון ודוק היטב. ולדינא כבר כתבתי דאין יכול לשאול על נדרו ולו ולבנו אין להם בסך הנ"ל רק כשאר עניים. אך כ"ז אם לא אמר בשעה שנדר שנותן ע"ד בני העיר אבל אם אמר שנותן ע"ד בני העיר, אזי יעשה כ"ת אסיפה וכמה שיסכימו בני העיר לתת לו יתנו כרצונם כמבואר סי' רנ"א:

ט והנה לעיל הבאתי דברי ש"ס דנדרים דר"א ס"ל לא נחשדו עניים על מעשר עני משום דאי בעי מפקיר לנכסיו. ומצאתי במהרי"ט סי' פ"ה ח"א שכ' דאם יש לו פקדון או מלוה ביד אחרים אין לו להפקיר נכסיו דהאחרים יזכו בקנין חצר כדאמרינן בב"ק מ"ט ע"ב בגר. ול"מ אח"כ מה שיזכה הוא ולפ"ז קשיא בגמ' דלא נחשדו עמי הארץ. ושמא יש לעמי הארץ נכסים ביד אחרים ובכה"ג והי' להם פסידא גדולה ול"מ להפקיר נכסים. על כן נראה לפענ"ד דכיון דפסקינן דעד ג' ימים יכול לחזור ואי זכה בו אחר ל"מ לחזור. על כן החצר אין קונה הפקר כזה דהוה תופס לבע"ח במקום שחב לאחרים דהרי בזכותו חב להמפקיר. ודוקא בגר אמרינן בב"ק דפקע שעבודו דשם ל"ה חב לאחרים דל"ה לאחרים רק מניעת ריוח. משא"כ במפקיר וחב למפקיר דאינו יכול לחזור מפאת כן לא קנה החצר ולא פקע שעבודו ובזה מיושב קו' הש"ך סי' ס"ו ס"ק כ"ד. מה שהקשה על הרמ"א במפקיר שטר דפקע שעבודו. די"ל כיון דעד ג' ימים יכול לחזור ואם יזכה החצר לא

יוכל לחזור החצר אינו קונה במקום שחב לאחרים דל"ש בחצר מיגו דזכי לנפשי' וע' שיטה מקובצת ב"מ י"א. על כן לא זכה הלוה בהחפצים ובהמעות ולא פקע שעבודו אם לא ידע מההפקר ונתכוין לזכות בעצמו. על כן שפיר אמרו בגמ' מיגו דאי בעי מפקיר לנכסיו ואח"כ יכול לקבל הפקדון או המלוה ולזכות בה ולא יודיע להנפקד שהפקיר נכסיו דהחצר ל"ק לו שלא מדעתו. ומה שאמרו בב"ק מ"ט במשכונו של ישראל ביד הגר כיון שמת הגר פקע שעבודו אף דאין לומר דזה מטעם שחצר הלוה קונה חובו דהרי המשכון ליתא בחצרו רק שהישראל אחר זכה בו שם ג"כ הכוונה דכיון דמשכון אינו אלא ערב בעד החוב ומה"ט אמרינן מנה אין כאן משכון אין כאן על כן כיון שמת הגר והחוב ביד ישראל חצירו של ישראל קונה החוב. ושוב לא נתחייב ומ"ה מהמשכון פקע שעבודו אף שאין בחצירו של ישראל דמנה אין כאן משכון אין כאן. וזה דוקא בגר משא"כ בישראל שהפקיר נכסיו ותוך ג' יכול לחזור אם לא יזכה אחר גם חצירו של ישראל הלוה ל"ק החוב דהוא חב לאחרים ול"ק אלא מדעתו מתורת יד. וע"כ כשלא ידע הלוה וקדם אחר וזכה בשטר הי' קונה אלא דבעי מסירה וזה שכתבתי לעיל בישוב קו' הש"ך ודו"ק:

י ושוב השגתי מכתבו שנית ושמעתי שהנודר כבר מת ולא השליש מעות מזומן רק שנתן שטרות במשכון הסך הנ"ל. הנה בהשתנות הענין הרבה יש לדבר ואכקוו דרך קצרה בדבר מי שנדר ומת דעת רמ"א ח"מ סי' רנ"ב ובתשובה סי' מ"ח דנודר ומת אין יורשיו צריכין לקיים. ואמנם בקצה"ח סי' ר"ץ החזיק במעוז הב"י דכיון דבנדר חייב משום בפיך זו צדקה איכא שעבוד נכסים ולא גרע ממלוה ע"פ דלדידן גובה מיורשים אף ממטלטלין ובח"ס ח"מ סי' קי"ד קט"ו כ' ג"כ הכי על כן אין להקל בזה ובנ"ד שנתן משכון שטרות. הנה אם הקדיש שטרות לעניים ל"ק בלא כתיבה ומסירה כמבואר ביו"ד סי' רנ"ח דלא כש"ך סי' ס"ו. אך אם הי' וועקסלין ונכתב ארדרע מיינער אייגעבען דהוה כנכתב לכל מי שמוציאן נקנין במסירה וקנו העניים. ובנ"ד שלא נתן השטרות, רק למשכון עיין סי' ס"ד בש"ך ובנתיבות דשטרות למשכון נקנין בלא כתיבה רק דהש"ך כ' דל"מ לגבות. והנתיבות כ' דלדידן דמטלטלי דיתמי משתעבדין לבע"ח משכון שטר הוה כאפותיקי והגזבר יכול להגבותן וליתן לעניים המעות. ואמנם אלו הי' הנודר חי ולא נתן מעות רק משכון שטרות אם מהני שאלה הנה אם הי' שטרות שצריכין כתיבה ומסירה דלדעת הש"ך ל"ק לגוביינא רק לתפוס עד שיתן דמי' י"ל דמהני שאלה כיון דעניים לא זכו בגוף הממון והגזבר אין יכול לגבות כלל אך בשטרות שא"צ כתיבה וקנה המשכון לגוביינא יש לומר דל"מ שאלה כיון שעניים זכו בהחוב ויש לומר דמהני שאלה כיון שמ"מ המעות

אינו של עניים רק בתורת משכון עדיין לא הוה כבא ליד כהן. ע"כ הדבר ספק. אך בנ"ד שכבר מת ולא שאל על נדרו ודאי חייבין ליתן לעניים. ובדבר מה שבנו העני כבר כתבתי בשם המרדכי דאם היו קרובי הנודר עשירים והעני אין להם חלק רק כשאר עניים אך המרדכי מייתי ראי' ממה שהעני מוזהר על מעשר עני שלו וכתבתי לעיל דאף בעשיר והעני ס"ל למרדכי דמוזהר ואמנם לעיל הבאתי דברי מהרי"ט דבעשיר והעני אין מוזהר על שלו. מ"מ גם רמ"א ביו"ד סי' רנ"א סעיף ה' פסק כהמרדכי. וסברת המרדכי דנהי דאיכא אומדנא מ"מ איכא אומדנא להיפך דודאי רצה שיהי' לו זכות. ואם יהיו קרוביו עשירים ויענו רשאים ליטול המעות לא יתנו מעולם המעות דשמא יענו. על כן דעתו בודאי דאף אם יענו לא יטלו. עיין במרדכי על כן אין להקל נגדו אך באם נתן המעות או נדר אדעת הרב או בני העיר הם יכולין ליתן לבנו כמה שירצה:

יא והנה לעיל הבאתי דברי קצה"ח סי' קכ"ה ס"ק ג' דאף באומר הן והן כזכי מ"מ הנתינה לפלוני הוה תנאי ומחויב לקיים התנאי עיי"ש ולכאורה קשה לי לשיטת בעל העיטור הובא בטור אה"ע סי' קמ"ג דקודם שנתקיים התנאי יכול לבטל הגט. וע' בשעה"מ פ"ח מגירושין שמפלפל הרבה בשיטת בעל העיטור. א"כ באומר תן מנה לפלוני אמאי אם בא לחזור אינו חוזר למ"ד תן כזכי והרי מ"מ עדיין תלוי ועומד עד שיקיים תנאו ויכול לבטל המתנה כמו שיכול לבטל הגט ואמנם ל"ק לפמ"ש השעה"מ שם דהבעל העיטור לא ס"ל כן רק בתנאי דקום ועשה דכיון דהאשה עדיין אגידה ביה דאינה יכולה להנשא עד שתקיים תנאו יכול לבטל הגט משא"כ בתנאי בשב ואל תעשה כיון שיכולה להנשא ולא אגידה בי' ע"ש א"כ עד כאן לא ס"ל לבעל העיטור רק בתנאי בגט. משא"כ בכל תנאים וקנינים ודאי אין יכולין לבטל המעשה קודם קיום התנאי וז"ב:

והנני ידידו:

בשולי המכתב בחידושי פרשתי דברי רש"י בב"מ ט' ע"ב שכ' באדם שאינו בעל השדה וכו' דאי בבעל השדה ל"ש מיגו דעני מוזהר על שלו והקשו דהרי אי בעי מפקיר השדה ול"ה שלו ופירשתי דהנה בח"ס א"ח סי' קכ"ד הביא קו' בשם הגאון ר' דוד דייטש לר"א דמודה שאם צייץ טליתו בשבת חייב הואיל ובידו להפקיר כדאמרינן בשבת קל"א אמאי פסח דוחה שבת נימא הואיל ובידו להפקיר הקרקע ופטור מפסח כמ"ש תוס' פסחים ג' ותירץ דר"א כשיטתי' דס"ל בעירוכין כ"ח דאין אדם רשאי להחרים כל קרקעותיו, ואם החרים אינו מוחרם וה"ה להקדיש ולהפקיר אינו יכול ומ"ה ל"ש הואיל לענין ק"פ והא דאמרינן מיגו דאי בעי מפקיר לנכסיו והוה עני היינו דמפקיר ומשייר כל שהוא פחות מר' זוז ומותר ליטול פיאה ומותר להאכילו דמאי עיי"ש א"כ ע"כ הוצרך רש"י לפרש

בדברי ר"א באדם שאינו בעל השדה דשייך מיגו דאי בע' מפקיר לנכסיו וישייר קרקע פחות ממאתים זוז דמשמע לרש"י דסתמא קתני אפי' באין לו רק קרקע זו ואי בבעל השדה הרי הוא מוזהר על שלו ואם יפקיר כל השדה ל"מ הפקרו לר"א. ועל כרחך שאינו בעל השדה. וזה הערה נכונה אך גוף דברי הח"ס צריכין ראיה דהפקיר והקדש דומה להחרים כל נכסיו דהוא חרמי כהנים. והרי מוכח מר"א גופי' דיש חילוק דהרי ר"א ס"ל דאף בדיעבד ל"מ החרם ובמשנה עירוכין כ"ג המקדיש נכסיו והיתה עליו כתובת אשה ר"א אומר ידור הנאה משמע שהקדיש כל נכסיו ומ"מ מהני ההקדש אך י"ל דשם מיירי ששייר מקצת אך במשנה דשקלים פ"ד המקדיש נכסיו והי' בהן בהמה ראוי' למזבח ר"א אומר זכרים ימכרו לצרכי עולות ומשמע שהקדיש כל נכסיו וכל בהמותיו ומהני ההקדש. אך לענין לכתחלה דפוסק הר"מ פ"ו מעירובין ה"ב דלא יחרים כל בהמתו וכל מטלטלין וכו' ושם פ"ח הי"ג כ' לעולם לא יקדיש ולא יחרים כל נכסיו י"ל דה"ה דלא יפקיר כל נכסיו שהרי הרמב"ם כ' הטעם שהוא מאבד כל נכסיו ויצטרך לבריות וזה שייך בהפקר. ואיך אמרינן מיגו דאי בעי מפקיר לנכסיו וצ"ל דמשייר פחות מר' זוז עוד י"ל דאם מפקיר כדי שיכול לאכול דמאי ובדעתו לחזור ולזכות מותר להפקיר ודו"ק. וע' בספרי חא"ח סי' י"ח בש"ה הוכחתי דמפקיר כל נכסיו והי' בהם עבדים אינו עובר בעשה והקשיתי דמה מקשה אר"א ששחרר עבדו להשלימו לעשרה והרי עובר בעשה דלמא הפקיר כל נכסיו דהעבד קנה עצמו ויוצא לחירות ואינו עובר בעשה עיי"ש לפמ"ש הח"ס אינו רשאי להפקיר כל נכסיו מיושב קושיתי ולפמ"ש דלכתחלה ודאי אסור להפקיר נכסיו ניחא ג"כ אך שמא אם עושה זאת כדי לצרף העבד לעשרה מותר להפקיר ועדיין צ"ע בכ"ז ואקצר:

סימן עט

ב"ה:

פרעמישלא תרנ"א לפ"ק:

להרב החריף ובקי החסיד בנש"ק כש"ת מ' יהושע שפירא כ"י האבד"ק ריבאטיטש:

בדבר השאלה בדו"ד שבין ראשי הקהל ובין אשה אלמנה שבעלה המנוח כ' בצואה שאחר פטירתו תתן אלמנתו ליד הרב סך מאה וחמשים ר"כ על גמר בנין בהמ"ד וסך מאה ר"כ לקנות פלאטץ להרחיב בית מועד לכל חי ואח"כ עשה צואה בלשון פלניא ונכתב שם ג"כ כנ"ל ושם נאמר שלא לשנות מצואה ובצואה נאמר לתת הסך הנ"ל ליד הרב למען שיקיים כפי מה שצוה ואחר פטירתו לא רצו אנשי החברה לקברו עד שתתן האלמנה עוד סך שלשים ושלש ר"כ והסך שני מאות וחמישים ר"כ נתנה ביד שליש שיתן

הוא להרב. והנה עתה נצמח טו"מ בין ראשי הקהל להאלמנה אם מותר לשנות לתת המעות על צרכי המקוה ומרחץ על כן נתן השליש המעות בחזרה להאלמנה. והנה הקהל טוענים שהמעות שנתנה סך 11 250 נתנה בפירוש אדעתא דהכי שלא יהי' להאלמנה שום דיעה ולא להרב כי נתנה המעות בהכרח כמו שלוקחין תמיד אנשי החברה ויען שהי' איש אמיד ולא הניח זש"ק על כן מותרים לשנות ואם האלמנה רוצית שיקוים הצואה תתן מעות אחרים והאלמנה טוענת שנתנה המעות לשליש שיתן להרב שיקיים כפי הצואה:

א תשובה הנה זולת טענות אנשי החברה ודאי אסור לשנות מהצואה כמ"ש בתשו' ח"ס חיו"ד סי' רמ"ד באחד שהניח ספרים ורצו למכור הספרים לצורך מקוה ופסק דאין רשאים וה"ה בנ"ד שצוה לתת מאה וחמשים ר"כ. על בנין בהמ"ד דהוי קדושה ואין לשנות לקדושה קלה דהלכה כהרא"ש בתשובה כלל י"ג הובא בש"ך יו"ד סי' רנ"ט ס"ק ד' דאף הציבור אין רשאין לשנות רק לקדושה חמורה ולא לקלה דלא כנראה משו"ת מהרי"ק הובא בש"ך שם ס"ק יו"ד ועיין בח"ס שם. ובספרי חא"ח סי' כ"ד הארכתי בשאלה כעין נ"ד וישבתי שם מה שהקשה בח"ס על שיטת הרא"ש מש"ס דערוכין. ואפילו הסך מאה ר"כ שצוה הנותן לתת על בית הקברות דל"ה קדושה חמורה מ"מ יותר קדושה יש לבית הקברות ממקוה דשם מתפללין לפרקים ועי' סי' רנ"ט דנודר לבית עלמא קיל מבהמ"ד ועוד דמבואר בסי' רנ"ט סוף ס"ב ברמ"א דאם התנה המקדיש בפירוש שלא ישנו הקדישו פשיטא שאסור לשנות ובנ"ד כ' בכתב פאלניש שלא ישנו הצואה. וכש"כ כשהמעות עדיין ביד האלמנה וודאי ההכרח עלי' לעשות כפי שצוה בעלה:

ב אמנם מה שטוענים אנשי החברה שלקחו המעות בפירוש אדעתא דהכי שלא יהי' להאלמנה דיעה ולא להרב הנה בדבר שהאשה נתנה המעות להחברה שלא רצו לקבור אותו נתוכחו גדולי המורים אם אין המעות גזל בידם דמי התיר לחברה קדושה לקחת יותר משווי דמי הקרקע ובח"ס יו"ד סי' ש"ל למד זכות על חברה קדושה וסיים דאין בידו עפ"י ד"ת להוציא מחברה קדושה מה שכבר גבאו ומ"מ צוה לפשר ומשמע דאם תפסו היורשים אין מוציאים מידם והסברא דנה דמותר לקבל שכר כעין דאיתא בספ"ב דקדושין. וכן מותר ליטול שכר בטלה דמוכח אף בהשבת אבידה (וקצ"ע בתשב"ץ דמייתי לרמב"ן דבמצוה אם פסק צריך ליתן כמו שפסק וכ"כ רשב"א ביבמות ק"ו ולא מצאתי זה בהרשב"א פ' מ"ח) וכן מותר ליטול שכר קרקע שלא יהי' נקבר בקבר שאינו שלו והכונה אף דהקרקע של הקהל ויש לכל אחד חלק מ"מ יש לומר דאדעתא דהכי

קני הקהל ולב ב"ד מתנה שמי שיהי' ביכלתו ישלם להקהל ואם הוא לא ישלם בחייו רק יורשיו ישלמו הקרקע שלו למפרע. וע"כ צריך לומר כן דאין לומר דהשתא כשנותנין היורשים קונה המת הקרקע דהרי אין זכיה למת ועדיין קבור בקבר שאינו שלו ואף דמבואר ברמ"א סי' ר"י בח"מ דהמקנה דבר למת כל שהוא לצורך קבורתו וכבודו קנה והוא מתשובת הרשב"א סי' שע"ה ע"כ אין הכוונה דהוי של המת ממש דאין קנין למת כמבואר ברמב"ם פ"י מזכיה הי"ב וכן מוכח בגיטין י"ד ע"ב וברשב"א שם בזה"ל דאין זכיה למת רק הכוונה דצריך לעשות בדבר זה לצורך המת וכבודו ומקורו מפ' נגמר הדין ר' נתן אומר יעשה זילוף לפניו אבל לא שיהי' קנין ממש דאין זכיה למתים כמ"ש הרא"ש פ' אלו מגלחין אות ע"ט ובזה מיושב קו' מחנה אפרים ה' זכיה סי' ל"א וע' הגהות יד שאול סי' שמ"ט. אך יש לומר דצדיק קבור בקבר שאינו שלו הוא בזיון וכשקונים היורשים משום כבודו של המת כיון דמקנה הקרקע לעשות כבוד למת כמ"ש ברמ"א שוב ל"ה בזיון. וע' בשואל ומשיב מהד"ק ח"ד סי' קנ"א שהביא ראיה מש"ס דסנהדרין כ"ט דמותר ליטול שכר קבורה ומ"מ קיים התקנה שעשו שלא להרבות בשכר קבורה וע' מג"א סי' קנ"ג סקמ"א שכתב שצריך ליתן להחברה כמנהגם. ומשמע לכאורה דצריך ליתן כל מה שיצוו אך כיון שכתב שצריך ליתן כמנהגם לא יתכן שאם יצוו ליתן אלף אלפין שיצטרכו ליתן דזה מנהג מוכסין. ומ"מ י"ל דאם לקחו כפ' היושר ל"מ תפיסת היורשים ואם נראה לעין כל שלקחו יותר אולי אם לא מסרו מודעה י"ל אגב אונסא גמרו והקנו דל"ה מתנה רק קנין כיון שקונין קרקע ושוכרים פועלים לקבורה הוה קצת כמכר ובעי מסירת מודעא ועדיין צ"ע:

ג מ"מ בנ"ד דלא התנו בפירוש שתתן מעות אחרים לקיים כפי הצוואה מוקמינן אנשי החברה אחזקת כשרות ובוודאי לא כוונו רק שתתן המעות כפי הצוואה ושתוסיף איזה סך על כן אין לשנות מדברי הצוואה דמצוה לקיים דברי המת. אך שמא י"ל דאם הרב אב"ד מבין מדעתו דנחוץ לעשות מקוה והמצוה תבטל אם לא יקחו מהמעות הזה ומצות בנין בהמ"ד לא תבטל וכן אם לא יקנו עתה להרחבת בית עלמין יקחו אח"כ י"ל כמ"ש מהרי"ק שורש כ' והובא בב"י סי' רנ"ו דהיכא שנוחי נפש מניחין לכפרת נפשם נדבת לבם איזה מעות לצדקה וממנים גבאים על אותו מעות ודאי מסתלקין מאותם מעות מכל וכל ונותנים הכח לאותם גבאים שהרי הם אינם יכולים לפקח בהם והרי הם נפטרים לעולמם ומשום כך י"ל דדעת המתנדבים שיעשו אלו הגבאים באותם מעות כרצונם יש להם כח כמו בני העיר בצדקת העיר ומ"ה פסק דרשאים הגזברים לשנות ממעות שהניח אחד לעניי ירושלים לתת ממעות זה לתיקון בהכ"נ שבירושלים. וה"ה הכא י"ל

כיון שצוה לתת להרב המעות עשהו גזבר וסלק נפשו ממעות הזה מ"מ יש לחלק דשם הגזברים שליטים לחלק המעות ע"כ סילק נפשו משא"כ בנ"ד שצוה לעשות בהמעות דבר ידוע. אך יש לדמות להך דמהרי"ק סי' קכ"ח שהובא בש"ך סי' רנ"ח ס"ק י"א שס"ל דאם לא יחסר המזג מכדי הסיפוק אף בלא נדבתו של זה יכול לשנותה וה"ה בנ"ד דהבהמ"ד יתוקן גם בלא המעות מ"מ יש לחלק ועוד כיון שהמעות ביד האלמנה מי יכול לכופה ששנה מהצואה ע"כ החיוב שתשליש המעות באופן שיקיים הרב השליש כפי הצואה:

והנני ידידו:

סימן פ

ב"ה:

פרעמיסלא תרח"ם לפ"ק:

להרב החריף המופלג מ' אלי' מרדער נ"י מדזיקוב:

א ע"ד השאלה באחד שצוה בחליו בצואת ש"מ לפני עדים שיתנו הס"ת שלו לאחר מותו לבהכ"נ דק' יעריסלאוו לזכרון לזכות נשמתו אחר שלא הניח זרע אחריו ויום אחד לפני מותו חזר בו ואמר שיתנו לבהמ"ד הנקרא קלויז השייך להרב הצדיק מ' בנימין מענדל ושאל אם ליתן הס"ת לבהכ"נ או לקלויז:

תשובה בדין אם הקדיש נכסיו וחזר קודם מותו כבר ראה כת"ה שהוא מחלוקת הפוסקים דהסמ"ע כ' בסי' ר"נ סקי"א דאם חזר קודם מותו מועיל להוציאו לחולין ונתיבות שם ובסי' רנ"ה ס"ק ב' כ' דאף אם עמד חוזר מ"מ ל"מ לחזור קודם מותו דאמירה לגבוה כמסירה להדיוט והוא מדברי הנ"י. אמנם זה בהקדש משא"כ בצוה לתת ס"ת שלו לבהכ"נ ל"ש אמירה לגבוה כמסירה להדיוט דהס"ת קדושה בכל מקום שהוא ומה שצוה לתת לבהכ"נ כיון דיש לבהכ"נ שאר ספרי תורות ל"ש אמירה לגבוה. דהן אמת דאמרינן בש"ס דב"ב מ"ג דהכל לגבי ס"ת עניים הם והו"ל כמקדיש לעניים דאמרינן אמירה לגבוה לדעת רוב הפוסקים. אמנם כבר כתבתי בתשובה דהרשב"ם כ' בב"ב שם דדוקא כשאין להם ס"ת אחרת מקרו עניים וכ"כ הרא"ש בתשובה דדוקא כשאין להם ס"ת אחרת אין דנין בדייני אותו העיר וכן פסק רמ"א בח"מ סי' ל"ז א"כ הבהכ"נ לא מיקרי עניים ואין שייך בזה לומר אמירה לגבוה כמסירה להדיוט ויכול לחזור וכן מצאתי שכ' הגאון מלבוב בשואל ומשיב מהדורא ג' ח"ג סי' פ"ו דבס"ת כיון דבקדושתו קיימא ואין נ"מ אם ינתן לבהכ"נ זו או לבהכ"נ אחרת ל"ש אמירה לגבוה ויכול לחזור וע' לקמן בתשובה הסמוכה אות ה' שהבאתי דברי רדב"ז ח"ג סי' תקכ"ב שכ' דבס"ת אמרינן אמירה לגבוה

כמסירה להדיוט וכתבתי דהרדב"ז כשיטתי' דס"ל ס"ת דין הקדש יש לה. משא"כ לדידן דס"ל דל"ה כהקדש י"ל דל"ש אמירה לגבוה בס"ת דהס"ת נשאר בקדושתה ומה לי אם תהי' הס"ת בעיר זה או בהכ"נ זה והקדש לעניים לא מקרי כיון שיש להם ס"ת אחרת ומ"מ לדינא אין בידינו להורות נגד רדב"ז אך כיון שבלא"ה הסמ"ע פוסק דכיון דלהלכה בעמד חוזר בהקדש ה"ה דיכול לחזור בחליו וכן משמע פשטא דלשון הרמ"א אך בנתיבות חושש לדברי הנימוקי יוסף ובקצה"ח כ' דאם מת ל"ש אמירה לגבוה כמסירה להדיוט דל"ה, רק נדר ונודר ומת אין יורשים צריכין לקיים. אך בנתיבות חולק גם ע"ז וכ' דאם נדר על דבר מיוחד יורשים צריכים לקיים על כן בנ"ד יש לסמוך אסברה דל"ש בס"ת אמירה לגבוה ובודאי יכול לחזור אף לדברי הנתיבות וצריך לתת הס"ת להבהמ"ד שצוה החולה באחרונה לתת: ב ושוב ראיתי כי דברי הנתיבות שכ' בשם נמוקי יוסף דאינו יכול לחזור בחליו אף לצד האיבעי דאם עמד חוזר צ"ע דא"כ הנימוקי יוסף סותר דברי עצמו דבשלהי ב"ב גבי ש"מ שהקדיש כל נכסיו ואמר מנה לפלוני בידי כ' דאין אדם עושה קנוניא על ההקדש והקשו הראשונים ז"ל והוא קו' תוס' ב"ב תיפוק לי' כיון דש"מ הי' כשהקדיש כל נכסיו אם עמד חוזר דהא לעיל סלקא בתיקו וקאי ממונא בחזקת מרא וקיי"ל כל שאילו עמד חוזר חוזר במתנתו ותירץ הרמב"ן ז ל דהכא כשהקדיש כשהוא בריא כראוי וכו' ומדלא כ' הנ"י דלק"מ דבהקדש אינו יכול לחזור דאמירה לגבוה וכו' וע"כ גם הנ"י ס"ל דיכול לחזור. ומה שכ' בפ' מי שמת וז"ל וסלקא בתיקו הלכך בין הקדש בין עניים הם המוציאין דנכסי' בחזקת נותן קיימי ועליהם להביא ראיה הלכך אם עמד חוזר ואע"ג דאמרינן דאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט היינו דלא מצי למיהדר על מה שידענו בבירור דעתו אבל הכא מי יימר דדעתו הי' להקדיש אפי' אם עמד הלכך ודאי נכסים בחזקת נותן קיימי וכו' כוונתו אמאי אם עמד חוזר והרי כבר הוה כמסור להקדש וכ' דזה דוקא כשידענו בבירור כוונתו אבל הכא לא נודע ואמרינן כוונתו הי' שלא יהיה הקדש עד שימות על כן אם עמד חוזר וה"ה מה"ט יכול לחזור בחליו כיון שלא הי' כוונתו שיהא הקדש עד שימות ל"א אמירה לגבוה כמסירה להדיוט ונמצא שאין הנ"י סותר דברי עצמו כנלענ"ד. הן אמת דמחנה אפרים ה' צדקה סי' ז' כ' ליישב קו' הרמב"ן שהובא בנ"י דאינו יכול לחזור ממש כדברי הנתיבות עיי"ש. אמנם שם כ' דלפ"ז הלכה כרא"ש ואזלינן לחומרא גם אם עמד והיינו כיון דאמרי' אמירה לגבוה הוה כהקדש מעכשיו רק בתנאי אם ימות והוה ספק בתנאי ומ"ה אזלינן לחומרא אבל לדידן דפסקינן לקולא ואם עמד חוזר ע"כ משום דמספקא לן שמא הי' דעתו שלא יחול הקדש רק לאחר מיתה ומ"ה יכול לחזור ואף דהר"ן כ' בנדרים ל' דבאומר סלע זו לצדקה לאחר

ל' יום לא מצי הדר בי' זה דוקא בתולה בזמן דל"ה דשלב"ל דזמן ממילא קאתי כמ"ש הר"ן נדרים דף צ' לענין להתיר קודם הזמן אבל בתולה במיתה דהוה דשלב"ל יכול לחזור על כן בנ"ד הי' יכול לחזור דהרי פסקינן דאם עמד חוזר ודו"ק:

ג ואין בהמ"ד בלא חידוש הנה בש"ך סי' רנ"ה ס"ק ה' תמה על הרמב"ם פ"ז מערכין ופט"ו ממעשה הקרבנות דס"ל דבהקדש אינו יכול לחזור אף תכ"ד כדאמרינן בתמורה כ"ה והוא סותר לסוגיא דב"ק דף ע"ג ע"ב דפשיטא לגמ' דהקדש דמי לעדות דתכ"ד כדיבור דמי ועיין במה שכתבתי בספרי לא"ח סי' י"ט אות ג' דברים נפלאים בענין זה, וכעת נ"ל לפמ"ש ר"ת בתוס' ב"ק דתכ"ד תקנתא דרבנן הוא והר"ן נדרים פ"ז הקשה עליו דאיך חכמים עוקרים דבר מן התורה בקום ועשה ובספרי שיח יצחק ת"ל ישבתי כל הקושיות שהקשו על ר"ת. ואמנם שורש אחד כתבתי דהיכא שישנו בשאלה עוקרין דבר מ"ה בקום ועשה דלא גרע כח חכמים משאלה ושם ובספרי בית יצחק יו"ד ח"ר סי' מ"ז הבאתי סברה זו בשם הרדב"ז וכתבתי דכל זה לדברי המבי"ט דחכם מתיר מדאורייתא בלא פתח ושם כתבתי דזה תליא בפלוגתא דלמ"ד דילף היתר נדרים מכי יפליא אין חכם מתיר בלא פתח אבל למ"ד דילף מלא יחל הוא אינו מחיל אבל אחרים מוחלין חכם מתיר מדאורייתא בלא פתח והארכתי בפרט זה (וע' עוד מזה לעיל סי' כ"ג אות י"א) ולפ"ז סוגיא דתמורה אזלי למאן דס"ל אין חכם מתיר אלא בחרטה מדאורייתא ואין חכמים עוקרין מן התורה אף שישנו בשאלה דדברי חכמים אינן דומין לשאלה ולכן בהקדש תכ"ד לאו כד"ד וסוגיא דב"ק ס"ל דמדאורייתא חכם מתיר בלא פתח ולכן חכמים עוקרין דבר מן התורה אף ההקדש דל"ג דברי חכמים משאלה ולכן אף בהקדש תכ"ד כד"ד. אמנם דברי הרמב"ם עדיין צ"ע דהוא פסק פ"ו משבועות ה"ב היתר נדרים מלא יחל, ומ"מ ס"ל בהקדש אינו יכול לחזור תכ"ד. ואמנם שם כתבתי דאף המבי"ט ל"ס דמדאורייתא מתירין בלא פתח רק בנדרים אבל לא בתרומה וקדשים והקדש ומ"ה בהקדש אין חכמים עוקרין דבר מ"ה ולכן פסק אף תכ"ד אינו יכול לחזור. ואמנם בשכיב מרע פוסק פ"ז מערכין דיש חילוק בין עסוקים באותו ענין דאז ש"מ נאמן באומר מנה לפלוני בידי משא"כ לאחר שעסוקין באותו ענין כמו שפי' הכ"מ והלח"מ דבאמת מדינא הי' יכול השכיב מרע לחזור דבודאי אין דעתו רק שיחול ההקדש לאחר מיתה כמ"ש לעיל. אך מחומרא דאמירה לגבוה אינו יכול לחזור אבל בעסוקים באותו ענין דגם בקנין סודר יכול לחזור. לא אלים הקדש כל כך שאינו יכול השכ"מ לחזור. ולפ"ז צ"ל דס"ל לרמב"ם כמ"ש הנתיבות דאף דבהקדש אם עמד חוזר מ"מ בחליו אינו יכול לחזור רק בעסוקים באותו ענין:

ד ומ"מ בנ"ד בס"ת שצוה לתת כיון די"ל דדוקא בצדקה דהוה לעניים שייך אמירה לגבוה או בנודר מעות לבהכ"נ או חפץ דכיון דההפץ עד השתא לא קדוש ועתה נכנס לקדושת בהכ"נ שייך אמירה לגבוה משא"כ ס"ת דבלא"ה קדוש ולא ניתוסף קדושה ל"ש אמירה וגם הנתיבות מודה וראיתי בשואל ומשיב מה"ג ח"ג סי' פ"ו שכ' דמה"ט ל"א בס"ת אמירה לגבוה דבודאי לא הי' דעתו להקדיש במעכשיו ולאחר מותו לפמ"ש בת"ח דאסור להקדיש ס"ת שצריך לקיים ועתה כתבו לכם הכונה שיהי' שלו ממש כל ימי חייו ועל כרחך כוונתו שיהי' לאחר מותו של הקדש. אם כי סברא גדולה היא מ"מ גם אם מעכשיו ולאחר מותו הכונה שיתחיל הקנין מהיום ולא יגמור רק במיתתו כמו גבי גט וגם הת"ח מודה דזה לא מיקרי מכירה מ"מ צד סמך יש בזה דבלא"ה הסמ"ע פוסק להדי' דיכול לחזור. וכש"כ אם חזר מקודש לקודש דל"ש הרוחה להקדש. מהני חזרתו דאף להפוסקים דמעני לעני אינו יכול לחזור דשם הטעם דכבר זכה העני משא"כ מבה"כ לבהמ"ד מ"ד ל"ש זכי' דבין כך ובין כך קודש הוא על כן י"ל דיכול לחזור וע' מ"ש בספרי לא"ח ס"ס כ"א בענין חזרה מעני לעני. שוב עיינתי בתשו' שואל ומשיב מה"ק ח"ב סי' צ"ח שציין כת"ה ומצאתי שהרחיב הדיבור בענין חזרה והנה הראה בסוף התשובה שדברי הנתיבות מקור טהור להם בדברי הנימוקי יוסף נדרים פ"ג סוף סוגיא דבר פדא בשם הריטב"א דשכיב מרע שהקדיש נכסיו אע"ג דאם עמד חוזר מ"מ אם לא עמד אינו חוזר דהוה כמקדיש מעכשיו אם ימות והרשב"א חולק וס"ל דיכול לחזור ומה שהקשה הגאון מלבוב על הרשב"א מ"ש באומר סלע זו הקדש לאחר ל' יום דא"י לחזור כבר כתבתי לעיל די"ל זמן ל"ה דבר שלב"ל דממילא קאתי משא"כ בתולה במיתה מ"ה יכול לחזור וז"ב. וקצת צ"ע במה שהביא הנ"י בנדרים דעת הרשב"א דבמקדיש לאחר ל' אינו יכול לחזור והרי הרשב"א בחידושיו לנדרים והובא בר"ן שם מצדד לומר דגם במקדיש לאחר ל' יכול לחזור דהלכה כר"י בירושלמי פ"ג דקידושין ושמא הנ"י מביא דעת הרשב"א שכ' לבר פדא דלדידי' אינו יכול לחזור: ה ובגוף הדין יש לצדד ולומר דאף לדעת הריטב"א הובא בנ"י הנ"ל והנתיבות דאינו יכול לחזור היינו דוקא בלא הקדיש לאחר אבל אם חזר והקדיש לאחר מהני חזרתו דדוקא בחזר ולא הקדיש נהי שאינו חל עד שעת מיתה ע"מ לא הי' מהני חזרתו משום אמירה לגבוה משא"כ בשהקדיש לאחר. וכיוצא בזה אמרינן בירושלמי פ"ג דקדושין בשור זה עולה לאחר ל' מכרה מכור חזר וקנאה הוה הקדש לאחר ל' וה"ה הכא כשהקדיש לאחר הוה כמכרה וקצת יש לחלק סוף דבר כיון דדעת הסמ"ע דיכול לחזור ודעת הרשב"א דאף בלאחר ל' יכול לחזור ובס"ת כיון דבל"א קדוש ואין מוסיף קדושה די"ל דל"ש אמירה לגבוה על כן לדעתי

הס"ת שייך למה שהקדיש אח"כ רק באופן שלא יהיה שייך הס"ת ליחיד רק לציבור ויעשה זה בכתב ורצוני שיסכים עוד אחד על הוראה זו:
ידידו:

סימן פא

ב"ה אמת וצדק לפ"ק:
להרב הה"ג החריף ובקי בכל חדרי תורה מ' חיים זאב נ"י האבד"ק: סאטניב וכעת ראבד"ק:
רישא יע"א:
ע"ד הס"ת שיש דו"ד עליו מאנשי ק"ק ווישניצא ואנשי הקלויז דק"ק רישא שהרב המו"ץ דק"ק רישא זצלה"ה הניח במותו בנים ובנות ואשתו השני' שלא הי' לה ולד השליטה בנכסיו במותו שכל ימי חי' לא יטלו יורשיו מעזבונו והיא היתה אצל בן הרב המו"ץ שהי' גיסה וכתבה ס"ת והס"ת הי' בווישניצא עד שנת תרל"ז ואח"כ לקחה הס"ת משם והי' הס"ת בקלויז מק"ק רישא עד עת פטירתה. ואחרי פטירתה הסכימו יורשי הרב המו"ץ שהס"ת ישאר בקלויז דק"ק רישא ואולם נמצא כתב שעשתה האשה בחי' ושם נאמר שהס"ת נתנה במתנת בריא להקלויז מווישניצא ובהכתב נכתב שכתבה הס"ת מעזבון בעלה וגם לא נמצא בהכתב שנעשה בקנין ע"כ דנו אם קנו אנשי ק"ק ווישניצא או לא והס"ת הי' בק"ק רישא משנת תרל"ז והכתב נכתב בשנת תרכ"ו בעת שהי' הספר תורה בק"ק ווישניצא:
א תשובה הנה בדבר אם קנו אנשי ק' ווישניצא בדיבור בעלמא הואיל והס"ת עמדה בחצירם שהיא הקלויז והי' פקדון בידם נתווכחו המהרי"ט וחד מרבוותא בחלק א' סי' ס"ה ואחריו הקצה"ח סי' קפ"ט והנתיבות בסוף פתיחה לסי' ר' ועובדא דמהרי"ט הי' ג"כ שנתנה בת לאבי' נכסים שהי' אצל אבי' במתנת בריא ולא הי' בצוואה קנין. וע"ז הי' דעת חד מרבוותא דלא קנה אבי' הואיל והי' פקדון ביד אבי' והי' רשות אבי' שלה כמש"כ הרשב"ם בב"ב פ"ה דרשות הנפקד נקנה למפקיד ודעת מהרי"ט דלא נקנה רשותו למפקיד דל"ק רשותו בלא חזקה ואף אם נקנה רשותו חוזר ונקנה לנפקד בדיבור. וע"ז סובבים פלפולי הקצה"ח והנתיבות ומחנה אפרים ה' שכירות סי' א'. ואני תמה על שיטת הרבוותא דרשות הנפקד נקנה למפקיד והיא שיטת הרשב"ם ומשמע מרא"ש פסחים דכיון דהשאיל לו ביתו ביתו דהמפקיד קרינא דא"כ איך אמרינן בבכורות י"ז ע"ב הכל מודים בהפקידו אצל בעל הבית המוציא מחבירו עליו הראיה לא נחלקו אלא בחצר בעל הבית ורועה כהן וס"ל לר"ט דבעה"ב אקני ליה מקום לרועה והבהמה

הנשארת בחזקת שניהם דהו"ל חצר של שניהם ומ"ה יחלוקו ור"ע ס"ל כיון דאית לי' פסידא לא מקני לי' ואס"ד דכל נפקד מקני רשותא למפקיד אפי' בלא יחד לו מקום א"כ אמאי ברועה ס"ל חולקין ובהפקיד אצל בעה"ב המע"ה והרי גם בהפקיד אצל בעה"ב חצר של בעה"ב כחצר של שניהם כמו ברועה כהן דהרי גם שם הבעה"ב לא הקנה לו לחלוטין החצר רק השאיל לו וכאן נמי השאיל לו ומה בין בעה"ב לרועה ולכאורה יש ליישב זאת ולומר דדוקא בחצר בעה"ב ורועה כהן דנהי שמתה בהמה אחת ואנן מסופקין על השני' מ"מ אף אם נאמר שהבכור מת. ושל בעל הבית נשאר עדיין החצר בשותפות דבעה"ב השאיל לו חצירו שיקנה שאר בהמות שיולדו לו על כן על כל אופן הבהמה הנשארת עומדת בחצר השותפים. משא"כ בהפקיד אצל בעה"ב בין בהמות של בעה"ב ומת אחד כיון שמת פסק כח רשות המפקיד ול"ה חצר השותפות על כן אם אנו מסופקים של מי מת בעה"ב נקרא מוחזק דקרקע בחזקת המשאיל קאי בכל ספק כדאמרינן בב"מ ק"ג ובתוס' ד"ה פרדסא משא"כ ברועה עדיין הוא חצר השותפות אך לפ"ז אם יפקיד ב' בהמות בין בהמות בעל הבית ומתה אחת ולא נודע אם של בעה"ב מתה או של המפקיד הכי נימא יחלוקו הואיל ועל כל אופן הוא חצר השותפות כיון דגם עתה נשאר חלק רשות מושאל לו ויהי, ממש כהך דרועה כהן וזה ודאי אינו כיון דל"ה מחויב שבועה ואי"ל דהמפקיד אינו טוען ברי ועוד דהו"ל הילך בהשני' ודאי אמרינן הממע"ה לרבנן דפליגי אסומכס דסתמא אמרו בבעה"ב הממע"ה ואף דמסוגיא דב"מ צ"ח ע"א אין ראי' דשם נודע בודאי דשל המשכיר והמשאיל מתה והספק לענין תשלומין משא"כ בספק של מי מתה אבל מלשון הגמ' בכורות משמע דאין חילוק ומזה נראה בעליל דחצר ורשות הנפקד לא נקנה להמפקיד ע"כ אמרינן הממע"ה משא"כ ברועה שהקנה לי' כדי שיזכה בבכורותיו תיכף או כדי לגדל בהמות ברשות כהן ומ"ה החצר הנ"ל חצר השותפות. ועיין ברי"ט אלגזי שהאריך בביאור הסוגיא והרחיב הדיבור בענין אם הנחת כלים מקרי חזקה לענין שיקנה הרשות. והפלא שלא הרגיש הקושיא הגדולה שהקשיתי על הפוסקים דרשות הנפקד קנוי למפקיד:

ב ושמא יש ליישב שיטת הפוסקים הנ"ל עפ"י דברי הריב"ש סי' רס"ד והובא בח"מ סי' קל"ח דאם אסף את חבירו לביתו חנם ומחולקים על נכסי הבית הנכסים בחזקת בעל הבית משא"כ בלקח חבירו בשכר לביתו הנכסים בחזקת שניהם א"כ כשמחולקים על בהמה הנשארת הבהמה בחזקת הבעלים אף שהשאיל לו חצירו כיון שחנם השאיל לו ואף אם הוא שומר שכר נוטל שכר על שמירתו אבל לא על עה שמשאיל לו רשותו משא"כ ברועה כהן ובעה"ב מקנה לו חצירו משום מצוה דניחא לי' הוה כנוטל שכר

וכשמחולקים על הבהמה החיה של מי היא הוה כמונח בחצר השותפות וחולקין לר"ט ולר"ע כיון דמקום פסידא לא מקני ליה ל"ה כחצר השותפות וזה ישוב נכון. וראיתי בנתיבות סי' קל"ח ס"ק ב' שכ' בסברת הריב"ש הואיל שאין לו בהחצר זכות לענין קנין לא מיקרי מוחזק כשיטתי' בסי' ר' דס"ל כמהרי"ט דחצר הנפקד אינו נקנה להמפקיד לענין שיקנה לו. אולם לפוסקים דרשות נקנה לו בתשמיש לבד מקרי ג"כ מוחזק והדרא קושיא לדוכתא. אך כיון שהוכחתי מגמ' דלא מקרי מוחזק ההוכחה קיימת כדברי הריב"ש ודו"ק. ושוב הראו לי כי בנתיבות סי' קס"ד ס"ק ז' הרגיש במקצת בקושיא זו. ולדינא כיון דהקצה"ח הוכיח ג"כ מקדושין דאם קדשה בפקדון מקודשת ע"כ דפקדון נקנה להנפקד בדיבור בעלמא ומוכח דמה שמונח בחצירו קניא ליה דלא כהנך רבוותא בתשו' מהרי"ט ע"כ גם בנ"ד לכאורה קנו אנשי ק' ווישניצא כדברי מהרי"ט:

ג אולם מה שהס"ת הי' בהקלויז שהי' חצר השותפין הנה לדעת הקצה"ח סי' ר"ס חצר השותפין אינו קונה מציאה רק הוה של המוצאו והוכיח זאת מירושלמי עיי"ש. אמנם אף לדעתו דוקא מציאה אינו קונה דהוה חצי' מונח על גבי קרקע כמו שביאר שם הסברא משא"כ במתנה דהוה דעת אחרת מקנה ודאי חצר השותפין קונה ואני כתבתי בספרי חא"ח סי' כ"א אות א' שלא כדברי הקצה"ח אך שחצר השותפין קונה מציאה עיי"ש שהארכתי להחזיק בשיטת הרא"ש בתשובה א"כ כש"כ במתנה שקונה החצר הן אמת דיש ראיה לדברי הקצה"ח מדכ' אגודה הובא במג"א קנ"ד ס"ק כ"ג דמצא דבר בבהכ"נ הוא של מוצאו ול"א דהקדש קונה דחצר אין קונה להקדש דאין יד להקדש. וקצה"ח סי' ר' הקשה עליו דבית הכנסת דינו כחצר השותפין ולא כחצר דהקדש אך שכ' דמהך דב"מ כ"ד דמצא בבהכ"נ הרי הוא שלו אין להקשות די"ל דבאיסורא אתי לידי' כיון שמונח מקודם יאוש. ובאמת לפמש"כ הקצה"ח סי' ר"ס דחצר השותפין אינו קונה מציאה לא הי' צריך לומר התירוצים שלו. אך מה"ט בחצר בהכ"נ הרי הוא שלו דהוא חצר השותפין. אולם כבר כתבתי דלא כהקצה"ח:

ד איברא דהאגודה כ' בטעם דחצר ביהכ"נ הרי הוא של מוצאו דאין יד להקדש וכ' בנתיבות סי' ר' בסברתו דלא הוה חצר השותפין כמ"ש הב"ש סי' ל' בשם ב"ה ומוכח מש"ס דנדרים משום דכיון דהקהל שעבדו הבית לצורך הקדש בהכ"נ לא גרע מחצר המושכר והגזבר יד הקדש ורוצה לזכות לצורך הקדש וע"כ כ' דאין יד להקדש א"כ לפ"ז גם בס"ת י"ל דקלויז ל"ה חצר השותפין אך שהגזבר יזכה לצורך הקלויז הס"ת והוה כהקדש ואין יד להקדש ול"מ קנין חצר אך מלבד שיש לחלק בין בהכ"נ דכל השתמשות אסור והוה קדושה יותר חמורה ושייך יותר לומר דל"ה חצר השותפין רק הגזבר זוכה

לצורך הקדש משא"כ קלויז. ועוד יש לחלק בין נמצא מעות די"ל דהגזבר קונה שיקנה עבורו דבר חדש או ישתמש לצורך תיקון בהכ"נ. משא"כ ס"ת דבלא"ה קדושה ואין הזכי' רק שיקראו בו אנשי הקלויז הוה לענין זכי' כחצר השותפין לזכות עבור הבע"ב שמתפללים שמה ואף האגודה יודה בזה. ועוד דבמתנה אף האגודה מודה דחצר דהקדש קונה להקדש כמ"ש הש"ך סי' רנ"ה דגזבר קונה במשיכה דיש יד להקדש וגם חצר ודוקא במציאה ל"ק הקדש משא"כ במתנה וכ"כ בנתיבות סי' ר' שם. על כן אין נ"מ אם ס"ת נקנה לבעלי הקלויז מכח חצר השותפין או לגזבר ודוק:

ה וחתני הרב הגדול מ' נתן נ"י הראני בתשובת רדב"ז ח"ג סי' תקכ"ב דבהקדיש ס"ת לעיר אחת אמרינן אמירה לגבוה כמסירה להדיוט והוסיף עוד דאפי' לשיטת הרשב"א בתשובה דיד עניים כיד הדיוט וצריך להקנות ולא אמרינן אמירה לגבוה כמסירה להדיוט מ"מ בס"ת שיש לה קדושה מצד עצמה הרי היא כקדשי בדק הבית וחל הקדש בדיבור ואני אומר דהרדב"ז כשטתי' דס"ל קדושת ס"ת כקדושת מזבח או כקדושת בדק הבית שפוסק בח"א תע"ה באחד שהפקיד ס"ת ופשע בו אם חייב לשלם וכ' דתלי' בפלוגתא אי בהקדש חייב בפשיעה וכבר ראיתי לאחד שתמה עליו ממשנה דבכורים פ"ג משנה י"ב והאשה בכתובתה כס"ת ופי' הברטנורא דס"ת נכסי' מקרי ומשנה דב"מ סוף פרק הזהב דס"ת יש בה אונאה ואני כתבתי ליישב דבריו דס"ל כירושלמי נדרים שרמזתי בספרי חא"ח סי' ק"ח אות ז' דירושלמי ס"ל לא כש"ס דילן ב"ב קנ"א דס"ת איקרי נכסי ושם רמזתי על פמ"ג או"ח קנ"ג אות מ"ו. והארכתי הרבה בישוב דברי הרדב"ז עכ"פ איהו כשיטתי' אמנם אף לדעתי לא ידעתי איזה הקדש הוא שמקדיש ליתן לעיר ומצד ס"ת היא קדושה בכל מקום שהוא. אמנם לדידן דס"ת אקרי נכסי' לדעתי גרע מהקדש לעניים דשייך בפיך זו צדקה ומ"ה רוב פוסקים ס"ל אמירה לגבוה כמסירה להדיוט משא"כ בס"ת לקלויז איברא דבש"ס דב"ב מ"ג אמרו הכל אצל ס"ת עניים הם והו"ל כמקדיש לעניים ואמרינן אמירה לגבוה לרוב הפוסקים. אך הרשב"ם פי' שם כשאין להם ס"ת אחרת וכן כתב הרא"ש בתשובה דדוקא בכה"ג אין דנין בדייני אותה העיר וכן פסק רמ"א ח"מ ל"ז ע"כ מצד אמירה לגבוה לא נהירא לזכות לאנשי ק' ווישניצא אך מצד קנין חצר כנ"ל וכת"ה מביא בשם הגאון אבד"ק לבוב בשו"ת שואל ומשיב מהדורא תליתאי ח"ג סי' פ"ו דס"ת לא אמרינן אמירה לגבוה כמסירה להדיוט דכיון דבקדושתה קיימא רק הספק לאיזה בהכ"נ שייך ואם כי הי' בהעלם עיניו דברי רדב"ז הנ"ל מ"מ מצד הסברא דבריו נכונים ועוד יבואר מזה אי"ה:

ו והנה כת"ה האריך בענין זה אשר י"ל דאנשי הקלויז שבק' ווישניצא לא קנו הס"ת גם בקנין חצר הואיל ולא ידעו מהמתנה ולא קנה החצר לפמ"ש תוס' ב"ב נ"ד דהיכי שיודע שהדבר בחצר ולא כיון לקנות וודאי לא קנה ואף דדעת אחרת מקנה ודאי מהני בלא כוונה מ"מ לפמש"כ הנתיבות סי' ר' אות י"ד דבעי כונת המקנה בשעת קנין א"כ שמא בשעה שכתבה האשה שנותנת במתנה לא הי' הס"ת בהקלויז רק שאול אצל אחר ואח"כ כשבאה לחצרם אז לא הי' כוונת המקנה וכן כתב ביד אפרים סי' רמ"ו על מג"א ס"ק י' דל"א דעת אחרת מקנה בלי כוונת הקונה רק כשעומד דבר הנקנה בחצר בעת שמכוין המקנה להקנות ולא כשבא אח"כ לחצר והובא ג"כ בדברי כת"ה. הנה הקודם יש לבאר דהרי ראיות התוס' דכשהדבר בחצר ויודע מזה ול"מ לקנות לא הוה מעודר בנכסי הגר וקסבר שלו הוא כמ"ש מהרי"ט חלק חו"מ סי' מ"א דהתם שאני דהוה מעשה קנין ול"ק אלא מדעת ובכוונה אבל רשותו של אדם קונה אפילו בלא כוונת קונה אך עיקר ראיות תוס' מב"ק מ"ט מהא דמחזיק בשטרותיו של גר מהו מאן דמחזיק בשטרא אדעתא דארעא מחזיק ובארעא הא לא אחזיק ושטרא נמי לא קנה דלאו דעתי' אשטרא או דלמא דעתא נמי אשטרא שהקשה אמאי אין ידו קונה לו שלא מדעת כמו חצרו וכן הקשה הש"ך רע"ה ולפע"ד יש לישב דנהי דחצרו וידו קונין שלא מדעתו זה כשאין לו כוונה כלל אבל כשמכוין לקנות בידו שטר לקנות גוף הקרקע ולא נתכוין לגוף הנייר והקרקע לא קנה גרע טפי מלא כיוון לקנות כלל וכיוצא בזה כתב הר"ן סוף ר"ה דאף דמצות א"צ כוונה מ"מ כשמכוין לשם מצוה אחרת מינה מחריב וגרע מלא כיון כלל וכיוצא בזה כתב הכסף משנה פ"א משבת דפסיק רישי' אינו מכוין למלאכה וחייב ומשאצ"ל מכוין למלאכה אלא שאינו מתכוין לתכליתה וגרע. והסברא ג"כ נכונה דדעת כל אדם בשעה שקונה חצירו שיקנה ע"י כל מה שתבוא לחצירו וה"ה יד שלא מדעת מטעם שליח כמ"ש בנתיבות סי' ר' ס"ק ט"ו וזה כשמכוין לקנות ע"י הנייר גוף הקרקע ביטל תורת שליחות ורצה לקנות בעצמו גוף הקרקע ולא הנייר. ע"כ לא קנה גם גוף הנייר. ואף דדעת המ"ל פ"ב מזכי' ה"ט דכשמכוין לקנות בקנין אחר עדיף מלא נתכוין כלל עיי"ש שם נתכוין לקנות אותו דבר גופיה עדיף טפי משא"כ בהך דב"ק נתכוין לאותו דבר שיקנה ע"י הקרקע ואותו דבר לא נתכוין לקנות גרע טפי מלא כיון כלל. וכבר כתבתי בענין זה ליישב מה שקשה לי אהא דאין נשבעין על שטרות מדין שומרין ואין נשבעין מדין גילגול אם השטר ש"פ דנעשה שומר על גוף הנייר וכתבתי דכיון דמכוין לשמור הנייר בכל שויה ואכל השוה פטרו תורה על כן לא נעשה שומר בסתמא על גוף הנייר עד שיאמר בפירוש והארכתי בפרט זה: ואם כנים דברינו אין לנו ראי' דרשות אינו קונה

בלא כונה אף אם ידע שהוא בחצירו ולא כיון לקנות וכן נראה מתוס' גיטין ס"א גבי אם ליקט ונתן ביד הרי זה גזל גמור שכתבו דאיצטריך לאשמועינן בליקט בידו אע"פ שלא נתעכבו בידו ולא אחז בהן אלא להפילם וכלומר שלא נתכוין לקנות וכן הוא ברשב"א ור"ן והרי שם ידע שהוא בידו ולא נתכוין לזכות ושכחה ל"ה דעת אחרת מקנה וע' מח"א ה' קנין משיכה סי' ד' הקשה על דבריהם מב"ק מ"ט שהוכיחו תוס' ב"ב נ"ד דהיכי שידע שהי' בידו ולא נתכוין לזכות ל"ק ולהנ"ל ניחא דשם מכוין לקנות ע"י שטר קרקע ולא נתכוין לגוף הנייר גרע טפי וכן מיושב דברי מהרי"ט סי' מ"א הנ"ל שהקשה עליו מח"א שם מתוס' ב"ב הנ"ל. ולפמש"כ דקו' תוס' בב"ב ל"ק גם דברי מהרי"ט נכונים. מיהו בלא"ה ל"ק על מהרי"ט שכ' להדיא סי' ק"כ ח"א דנפשטה האיבעיא דב"ק מ"ט דאף בלא כיון לקנות קונה עיי"ש מה שפי' דברי הגמ' והרמב"ם דלא כתוס' ב"ב נ"ד:

ז והנה לפמש"כ בנתיבות סי' רס"ח דידו אם קונה מדין רשות בעי שיהי' כולו בידו משא"כ אם קונה מדין הגבהה ל"ב שיהי' כולו בידו י"ל ג"כ קו' התוס' ב"ב נ"ד וש"ך רע"ה הנ"ל די"ל דשם בב"ק מבעי לי' במחזיק בשטרות והגביהם ולא היו כולן בידו ול"ק מתורת חצר רק מדין הגבהה ובהגבהה דהוה קנין כבר כתב מהרי"ט סי' מ"א דאינו דומה לרשות ובעי כונה בנכסי הגר ומ"ה מיבעי לי' ולפ"ז מה שכ' תוס' גיטין ס"א דהוה קנין בלא כיון לקנות מיירי שהיו כל הפירות בידו ול"ק מהך דב"ק כקו' מחנה אפרים הנ"ל. יהי' איך שיהי' כיון שיש לדחות הוכחת תוס' בב"ב ודעת תוס' דגיטין ומהרי"ט חלק ח"מ סי' מ"א וסי' ק"נ ח"א דקונה שלא מדעתו א"כ בנ"ד קנו אנשי הקלויז מווישניצא אף שלא הי' הס"ת בשעת מתנה ברשותם אך כשבא אח"כ לרשותם והאשה לא חזרה מהמתנה קנה רשותם בלא דעתם ואמנם לדעת תוס' ב"מ ג"כ כ' המחנה אפרים דדוקא כשהי' בחצר וידע שהוא הפקר ולא כיון לקנות ל"ק משא"כ כשלא ידע שהדבר הפקר חצירו קונה לו א"כ י"ל דגם אח"כ כשבא בחזרה לחצרם קנה חצרם שלא מדעתם כיון שלא ידעו שנתנה להם מתנה הוה כמו שלא ידעו שמציאה בא לחצרם וחצרם קני מיהו שמא י"ל דכיון שהי' במתנה ולא נכתב קנין כשלא הי' בחצרם בשעת מתנה כלתה המתנה ול"מ מה שבא אח"כ לחצרם. הגע על עצמך מי שאומר בע"פ הנני נותן ביתי לפלוני ולא יעשה קנין הכי אם יעשה חזקה אח"כ בפניו בשתיקה אחר זמן רב או שאר קנין יהני אם לא יאמר לו מחדש. אך י"ל שם לא נודע אם חזר קודם שעשה הקנין משא"כ הכא שכתבה בשטר מסתמא לא חזרה ומהני מה שבא אח"כ לחצרם:

ח והנה כדברי היד אפרים והנתיבות דהיכי דליכא דעת קונה ורק דעת מקנה בעי שיהי' כונת מקנה בשעת הקנין מוכח ג"כ בתשו' מהרי"ט סי' ק"נ ח"א שכתב שם באחד

מהאורחים שנטל פירות מעל השלחן ונתן לחבירו לקדושין בעד בתו דהנוטל פירות לא כיון לקנות שסבר שלו הוא ואע"ג דבעל הסעודה מקנה להם מ"מ אין בעל הסעודה מזכה לזה שאין מכירו ואין לאחד חלק מבורר דאין ברירה ובהאי שעתא ליכא הקנאה דאין ברירה וכשהוא בא לזכות אין שם דעת אחרת מקנה וצריך להבין מה שכתב דאין ברירה והרי כבר כתבו הפוסקים דהיכי דלא בעינין רק שיקנה אח"כ בעת שהוא מבורר לכ"ע אמרינן ברירה כמש"כ בנתיבות סי' ס"א וכן מוכח מתשו' מהרי"ט גופא חלק חו"מ סי' כ"ג דמה"ט זכה דוד בהממון דלאחר שעשה שליחתו קנה ואותו שעה מבורר הי' א"כ ה"ה העני זכה בהפירות בשעה שנטל ואז הי' מבורר וע"כ ס"ל למהרי"ט דבעי כונת המקנה בשעת הקנין א"כ מצד כונת המקנה ל"מ דבשעה שכיון המקנה ל"ה מבורר ואח"כ כשזוכה אז לא הי' כוונת המקנה וזה כדברי הנתיבות. אמנם לאחר העיון אדרבה משמע ממהרי"ט להיפך דקשיא למ"ל לטעמי' דאין ברירה ותיפוק לי' דבשעה שכיון הבעל הבית להקנות היינו בשעה שהניח על השלחן הפירות לא קנו האורחים דכל הרשות הי' של בעל הבית ולא יצא מרשותו ואח"כ כשזכו האורחים בידם לא כוון להקנות וע"כ דמהני כוונת המקנה דמעיקרא ורק שמהרי"ט כתב כאן דאין ברירה לא כיון כלל לזה משא"כ כשכיון לזה והוא הגביה אח"כ קנה אף בלא כונה: ט ועוד נ"ל לפמ"ש בנתיבות סי' קצ"ז ס"ק ד' דמה"ט קנה בהמפקיד השומר הבהמה סמוך לגנבה בעמדה בחצירו אף דלא הי' אז לא דעת מקנה ולא דעת קונה משום דכיון דאיכא אומדנא דמוכח שהמקנה רוצה להקנות חצירו קונה שלא מדעתו עיי"ש א"כ בנ"ד כיון דאיכא אומדנא דמוכח שהאשה רצתה להקנות לק"ק ווישניצא כשבא אח"כ לחצרם קני' מטעם חצר בלא כוונת הקנין. וכת"ה כ' בסוף תשובתו דבהך דבריש המפקיד כיון דאמרינן נעשה כאומר תהי' פרתך קנוי' לך הרי יש כוונת קונה אמנם צדקו דברי הנתיבות הנ"ל דנעשה כאומר לא הוה רק אומדנא ואם בעינן כוונת הקונה ל"מ אומדנא דהרי בעודר בנכסי הגר איכא אומדנא שאם הי' יודע שהוא של גר הי' מתכוין ומ"מ ל"ק עי"ש:

י ועובדא בא לידינו באשה שנתנה לבנה בפקדון כמה אלפים אבליגאציאנען ואח"כ אמרה לבנה שנותנת לו במתנה ומתה והי' דו"ד בין היורשים ונתעורר ספק הזה אם השטרות לא היו בביתו בעת שאמרה שנותנת לו במתנה לפי שלפרקים הפקיד אותם בהבאנק בלבוב ולפרקים לוה עליהם מעות ובלבוב הפקידם על שמו אם קנה אותם בדיבור ואם נימא דלא קנה אותם אם קודם מיתתה לקחם לביתו אם קנה אותם אז. והנה בדין הראשון נ"ל דלא קנה השטרות דאף דלהלכה בפקדון קונה בדיבור בעלמא כשיטת מהרי"ט ונתיבות כמו שכתבתי לעיל דחצר קונה לו מ"מ כשהם בפקדון אצל

אחר נ"ל דלא קנה ולכאורה י"ל דגם בכה"ג קנה בדיבור בעלמא דהרי רשות הנפקד נקנה להמפקיד רק דמהרי"ט ונתיבות כתבו דבדיבור שמקנה החפץ למפקיד נמחל רשותו וחוזר לנפקד ושוב קונה א"כ כשהנפקד הראשון הפקידו לשני בשמו ולא בשם המפקיד הראשון רשות הנפקד הב' מושאל לנפקד הראשון והוא לא מחל רשותו א"כ חצר הב' שהוא מושאל לו קונה לו בדיבור בעלמא וזה לצד הסברא דרשות הנפקד קונה למפקיד משא"כ לצד הסברא מהנתיבות דבאכילת פירות ותשמיש לא קני' רשות הנפקד להמפקיד שיקנה בקנין חצר וכמ"ש הנתיבות סוף פתיחה לסי' ר' א"כ דוקא כשהפקדון בחצרו קונה בדיבור אבל כשהפקידו ביד אחר חצר האחר לא קונה לו בדיבור ודוקא אם יאמר הנותן לנפקד הב' שיזכה לנפקד הא' יקנה בדיבור משא"כ אם הנותן יאמר לנפקד הא' שנותן לו במתנה לא יקנה לו בדיבור דבמה יזכה וכיון שהוכחתי לעיל מש"ס דבכורות דלא נקנה רשות הנפקד למפקיד לענין שיקנה בקנין חצר ודוקא ברועה כהן הקנה לו משא"כ בנפקד א"כ הדין הראשון ברור והכי מוכח מתוס' גיטין י"ג וב"ב פ"ה שהקשו למ"ל מעמד שלשתן בפקדון יאמר לו זכה ותירצו דמיירי שהפקדון אינו בביתו ומשמע שהפקידו ביד אחר ועדיין קשיא יאמר לו זכה וכיון דרשות הנפקד הב' קנוי לו יקנה לו חצירו שהוא רשותו של הנפקד הב' וע"כ דבכה"ג ל"מ לזכות בדיבור. בעלמא והכי מוכח בב"ק במשכונו של גר שהקשו בגמ' שיקנה לו חצירו ומשני דליתא בחצירו ומשמע שהפקידו ביד אחר ועדיין יקנה חצירו של אחר שהוא שאול לו וע"כ חצירו של הנפקד אינו קונה לו אך שם לא מיירי שהפקידו ביד אחר דא"כ יקנה חצירו להאחר ע"כ משם אין ראיה אך ראיה ראשונה נכונה וע' מרדכי פ' חזקת נסתפק במשכון של גוי ביד ראובן וראובן הפקידו ביד שמעון ומת הגוי אם זכה בו שמעון או ראובן והובא בח"מ סי' ע"ב סעיף מ"א והש"ך תמה ע"ז דאין ספק דהוא של שמעון וגם מהרש"ל ביש"ש פ' הפרה סי' כ' כ' בפשיטות דחצרו זכה לו לשמעון ובאמת במהרי"ק סי' קי"ח מבואר הספק שי"ל דהנפקד הב' כשלוחו של ראשון לזכות עבורו וגם זה דחוק ולפמש"כ י"ל מקום הספק דשמא רשותו של הנפקד הב' קנוי לנפקד הראשון לזכות עבורו בתורת חצר כיון דהוא המפקיד שלו, ומש"כ הש"ך דהוא כש"כ מחצר שאינה משתמרת זה אינו דכיון דרשות נקנה למפקיד הו"ל חצר המשתמרת כמו חצר המושכר ומ"מ להלכה ודאי כהש"ך וי"ש דהמשכון שייך לשמעון ומזה מוכח דרשות הנפקד לא נקנה למפקיד שיקנה בתורת חצר. על כן הדין הא' ברור:

והדין השני גם כן נראה כיון דהוכחתי לעיל דהיכי דאיכא אומדנא דמוכח על כונת המקנה חצירו קונה לו גם אח"כ בלא כונה כמו שכתב הנתיבות סי' קצ"ז הנ"ל הוא

הדין הכא כיון שאמו נתנה לו במתנה וסברה שקנה ולא נודע לנו שחזרה ומסתמא לא חזרה מדלא אמרה בפירוש על כן בשעה שחזר ולקח השטרות לביתו קודם שמתה אז קנה אותם בקנין חצר כדכתיבנא לעיל ומ"מ עדיין דינים אלו צריכים ביאור רחב אך בנידון שלפנינו כיון שכתבה כן בשטר בתורת צוואה הדין נכון כדכתיבנא. ועיין עוד בסי' קפ"ה סעיף ז' דאם אמר זכה לפלוני אפי' בא לידו אחר כך או לרשותו כל עוד שלא חזר הנותן זכה עבור המקבל וכל שכן דאם אמר לאחד הנני נותן לך מתנה ובא לרשותו אח"כ דזכה כל עוד שלא חזר הנותן:

יא והנה בגוף הדין שכתבתי לעיל דבנ"ד קנו אנשי הקלויז דק' ווישניצא הס"ת בקנין חצר וכתבתי לעיל דאף שהטו"ז ורבוותא בתשו' מהרי"ט ס"ל דרשות הנפקד נקנה להמפקיד מ"מ הלכה כמהרי"ט כמו שהוכיח בנתיבות בפתיחה לסי' ר'. הנה יש מקום לומר דהרי"ף והרמב"ם ס"ל כטו"ז דהרי הרי"ף ל"ג בהך דב"ב פ"ה ברשות הלה המופקדים אצלו עד שיקבל עליו דמשמע שהנפקד ירצה לזכות לפלוני רק גרס עד שיקבל או עד שישכור מקומו ומשמע דס"ל דל"מ שיזכה חצירו לפלוני ורק דבעי קנין אחר וכן ברמב"ם פ"ד ממכירה ה"ו כ' דרשות המופקדין אצלו לא קנה הלוקח עד שיגבי' הפירות או עד שיוציא מרשותו בשכירת מקומן ודעת הכסף משנה שהרמב"ם סובר כרי"ף דלא כשיטת המגיד דס"ל כרשב"ם ומש"כ המחנה אפרים ה' קנין חצר סי' ח' דס"ל לרי"ף ורמב"ם דל"מ זכיתו ע"י חצר לחבירו דזכי' מטעם שליחות ואין שליח עושה שליח היינו לעשות החצר שלוחו דמילי לא מימסרו לשליח עיין קצה"ח רמ"ד שכיון לסברה זאת ודחאה ומזה י"ל דס"ל לרי"ף ורמב"ם דחצר הנפקד קני' למפקיד ומש"ה ל"מ לזכות לחבירו ע"י חצר דחצירו של מפקיד הוא איברא דא"א לומר דנפקד גופי' ל"ק בדיבור בעלמא ובעי קנין כמו שהוכיח קצה"ח מהתקדשי לי בפקדון דמקודשת ע"כ נראה דס"ל לרי"ף ורמב"ם לחלק בין מקנה לנפקד גופיה דנהי דחצירו שאול למפקיד מ"מ בדיבורא בעלמא מוחל המפקיד זכותו בחצר כמש"כ בנתיבות ושוב קנה חצירו לנפקד משא"כ כשמזכה לאחר על ידו דעדיין החצר שאול לאחר והוא לא קונה בדיבורא בעלמא לא החצר ולא החפץ ול"ש בזה לומר רשותו וקנינו באין כאחד רק כשמקנה למפקיד דהוא חצרו וזכות השאלה נמחל לו בדיבורא וזה חילוק נכון מאוד. ועיין בחו"מ סי' קכ"ה בש"ך ס"ק ל"ב פירש דעת הרמ"ה דאפי' אמר לו זכה ל"מ עד שיהי' בידו אבל אם הוא בחצירו לא זכה למקבל והש"ך הקשה מסי' ר' דאם הי' פירות ברשות הנפקד זוכה בדיבור בעלמא ע"כ פירש דעת הרמ"ה דבעי שיאמר יזכה לו חצירו אמנם לפמש"כ בשיטת הרי"ף והרמב"ם דחצר ל"ק לאחר הן עפ"י סברת מחנה אפרים דמילי לא מימסרי לשליח הן עפ"י סברתי

דרשות הנפקד קני' למפקיד ול"מ לזכות לאחר י"ל דס"ל לרמ"ה כשיטת הרי"ף והרמב"ם אמנם לדעת הש"ך דס"ל גם לרמ"ה מהני שיאמר יזכה לו חצירו וכשהוא בידו קונה בלא אמירה נ"ל הסברא והחילוק דבאמת החצר קני' למפקיד רק שיכול לחזור בדיבור בעלמא ע"כ בעי שיאמר יזכה לו חצירו היינו שחוזר משאילת רשות ודוק. ועכ"פ הדבר נכון דגם רי"ף ורמב"ם מודים דנפקד גופה קונה ל"מ לפי הבנת המחנה אפרים לדעתם אך אפי' לפי פירושי:

יב והנה בעניותי נ"ל ליישב שיטת הטו"ז סי' קפ"ט שכ' דהנפקד ל"ק בדבור דרשות הנפקד שייך למפקיד והוא כדעת הנך רבוותא במהרי"ט ותמהו עליו הקצה"ח ונתיבות מהתקדשי לי בפקדון שיש בידך דמקודשת ובמה קנתה הפקדון וע"כ בדיבור קנתה ונ"ל לישב הנה דעת הש"ך סי' ר"ב ס"ק ג' דחצירו אינו קונה אלא כשהוא כבר חצירו משא"כ היכי שחצירו ומתנתו באין כאחד וכ"כ בשיטה מקובצת ב"מ כ"ו הובא בקצה"ח קל"ה וקצה"ח הקשה מהא דאמרינן ר"פ הזורק חצירה וגיטה באין כאחד ומה שחילק בין חצר משום יד וחצר משום שליחות אין כאן סברא לחלק וכתבתי בחידושי. כבר עפ"י מה שהקשו אהא דנתן גם בחצירו והקנה לה החצר דמתגרשת דגיטה וחצירה באין כאחד והרי לא חזרה השליחות אצל הבעל דמעיקרא הי' החצר שליח בעלה ונעשה שליח קבלה שלה וכ' באבני מילואים סי' קל"ט ס"ק י"ב לישב דכיון דחצר דאיתתא משום יד לא איכפת לן דדוקא כשנעשה שלוחו שלוחה או בעל דין ל"מ משא"כ כשנעשה יד הבעל דין הרי בא הגט משלוחו ליד האשה א"כ שפיר כתב הש"ך דכשנותן לחצר שהוא כבר שלו הרי בא החפץ מידו ליד שלוחו משא"כ כשנותן חפץ לחצרו שהוא שלוחו ואח"כ נעשה שליח הקונה ולא חזרה שליחות אצל הבעל ודעת הש"ך ר"ס קפ"ה דגם במעון ל"מ וע"כ שפיר כתב הש"ך משא"כ בגט דכיון דחצר דאיתתא משום יד שפיר חזרה שליחות כמ"ש אבני מילואים ושמא יהי' זה סברת הקצה"ח ולפ"ז מיושב דברי הטו"ז דבאמת הרשות הוה של המפקיד כמש"כ הרשב"ם דמהרי"ט כתב דכשנותן לנפקד קונה החפץ והרשות ביחד ולדעת טו"ז ל"מ דכיון דבתחילה הי' שליח המפקיד ונעשה שליח הקונה הרי לא חזרה שליחות הבעל וכמש"כ הש"ך והשיטה דבעי שיהי' בחצירו בתחילה. ומיושב מההקדשי בפקדון דחצר דאיתתא משום יד ומש"ה קני' הפקדון בדיבור דבאשה מהני חצרה ומתנתה כאחד כדמוכח בש"ס וכמו שכ' קצה"ח סי' קצ"ח וכמו שביארתי הסברא ובזה מיושב ג"כ הך דע"ז ס"ג דבא עלי' ואח"כ נתן לה ומוקמינן דקאי בחצרה שהקשה בקצה"ח עיי"ש ודוק והדברים נכונים בדרך פלפול אמנם באמת אין הלכה כטו"ז ועיין בנתיבות קפ"ה דמחלק בין גיטין לדיני ממונות בענין חזרת השליח:

יג ועיין בטור ח"מ קפ"ה שכ' בשם הרשב"א דמה"ט בשלח שליח למכור חפץ אין יכול לקנות לעצמו אפי' בלא טעמא דחשדא משום שידו כיד בעה"ב ואין יוצא לרשות אחר וצ"ע כיון שמונח בחצירו אמאי לא יזכה לו חצירו ומזה מוכח דחצר הנפקד נקנה למפקיד מיהו י"ל דמה"ט ל"מ השליח לקנות לעצמו משום דלא חזרה השליחות אצל הבעל דנעשה משליח בע"ד ומצאתי במהרי"ט סי' צ"ג ח"א שהעיר כן וכ"כ מהרי"ט סי' קפ"ז ח"א ע"ש סברא נכונה בהא דלא חזרה שליחות אצל הבעל. ומזה נראה דלא כנתיבות ועיין סי' קע"ה סעיף ט"ז במי שעשה שליח למכור שדהו והשליח מצרן ומכר לאחר אינו יכול לסלק ללוקח ועיין בטור בשם גאון דלא כרמב"ם ולא נודע סברת הרמב"ם וע' בסמ"ע והי' נראה הסברא דכיון דהסמ"ע כתב דאינו יכול לקנות לעצמו משום שאינו יוצא מרשותו א"כ לא יכול לסלק הלוקח דדינא דבר מצרא הוא משום דהוא שלוחו לקנות כמש"כ המחבר סי' קע"ה סעיף ו' בשם הרא"ש והיכי דהוא שליח למכור אמרינן כל מלתא דאיהו ל"מ עביד ל"מ לעשות שליח. וכיון דל"מ לקנות בעצמו גם הקונה לא יכול להיות שלוחו. אמנם לפמש"כ הסברא בשם מהרי"ט דל"מ לקנות דלא חזרה שליחות י"ל דע"י שלוחו יכול לקנות וצ"ע בכ"ז. ולפ"ז י"ל דה"ט דחצירו לא קניא לו דכל היכי דאיהו ל"מ זכי חצירו ל"ק לי' כדאמרינן בב"מ ק"ב ודוק:

יד והנה כת"ה האריך בדין שלפנינו אם הי' הס"ת של האשה כיון שהאשה נתנה מעות או כיון שבעלה השליטה בחייו על עזבונו באמת הי' העזבון של בני בעלה ורק שהיא היתה אפטרופסית והס"ת של בני בעלה. ולא הי' בידה ליתן במתנה. הנה אם הי' ידוע לנו שלא הי' להאשה שום מעות והכל מה שיש בידה הוא משל היתומים גם הס"ת שייך להיתומים ולא תימא דכיון דלא הי' רשות לכתוב ס"ת ממעות יתומים דדוקא לקטנים מבואר סי' ר"ץ דכותבים לצרכם תפילין וס"ת א"כ האשה גזלה המעות ומ"מ הס"ת שלה דמה ליתומים בס"ת שקנתה כמש"כ כת"ה בשם רב אחד דזה דוקא היכי שמכונת לגזול משא"כ בנ"ד שבודאי האשה לא כיונה לגזול מה שקנתה בעד המעות הוא של היתומים אף אם לא הי' רשות לכתוב דהלכה כר' יהודה דשינוי אינו קונה במי שאין מכוין לגזילה כדין הנותן מעות לשלוחו לקנות חיטים וקנה שעורים דהריוח למשלח דהמוכר הקנה לבעל המעות וליתא לחוכא דבני מערבא כמבואר בחו"מ קפ"ג ה' ועיין בתוס' ב"ק ק"ב וב"מ קי"ז בסברא דר"י דהיכי דאינו מכוין לגזול שינוי אין קונה ולפ"ז שייך החפץ לבעל המעות ואף שמתוס' ע"ז דף ז' משמע דוקא היכי שהי' שוגג ולטובת הבעלים נתכוין בכה"ג שינוי אינו קונה אולי בנ"ד נמי היתה שוגגת וסברא שמותרת לכתוב ס"ת ומ"מ הוא של יתומים ואחזוקי אינשי בגנבי לא מחזקינן כדאמרינן בשבועות

מ"ו ולומר דהוכיח סופו על תחילתו דכיון דאח"כ נתנה במתנה הוכיח על תחילתה שכוונה לגזול המעות ושיהי' הס"ת שלה חדא דאנן לא פסקינן כרשב"ג רק הוה ספק אי אמרינן הוכיח סופו על תחילתו כדאי' ביו"ד סי' ד' ובחו"מ רמ"ה סעיף י' ועוד לכ"ע ל"א הוכיח סופו על תחילתו רק לאלתר או לאחר זמן קצר אבל לא לאחר זמן מרובה כדאיתא באה"ע קמ"א סעיף י"ח ועיין בחולין ל"ח וביו"ד שמ"ה סעיף ב' על כן אם לא הי' לה מעות משלה הס"ת בחזקת יתומים וע' באה"ע סי' צ"ה דאלמנה ששבחה הכל ליתומים וכל מה שמכרה וקנתה והחליפה הנכסים הכל בכלל שבח, וכתב הב"ש ס"ק ח' דאפי' להראב"ד דס"ל שבח שלה במטלטלין מטעם דהוה שולח יד וגזלן ושבח גזלה דגזלן הוא היינו דוקא באמרה ראו מה שהניח בעלה דגלתה דעתה עיין שם הרי דמסתמא לא אמרינן דרצתה לגזול הוא הדין בספר תורה יש לומר כן:

טו אמנם בנ"ד יש כמה סברות ויסודות חזקים שהס"ת היתה של האשה חדא שמא הי' לה ממון שלה אף בחיי בעלה דכיון דידוע שהיא כתבה הס"ת הוה כשטר שיצא על שמה ומבואר בש"ך סי' ס"ב ס"ק י"א וס"ק י"ז דאם מתה האלמנה טוענים ליורשי' ולבאי כחה ואפי' טענת ברי מיורשי בעלה ל"מ כדאמרינן אולי היתה חי' היתה מבררת וכן מבואר בסוף הסימן בדינים העולים אות כ' דהלכה כרמ"א בשם תשובת הרשב"א ועיין בב"ש פ"ו ס"ק ט"ז. וה"ה כאן כיון דאנשי ווישניצא הם מקבלי מתנה שלה טוענים עבורם ועיין בש"ך אות הנ"ל דאפי' יורשי הבעל מוחזקין טוענים עבור יורשי האשה. והנה עדיין יש לבע"ד לחלוק ולומר דדוקא שטרות שיוצאין על שמה על היורשין להביא ראיה כדאמרינן בש"ס דמת האח על האחים להביא ראיה משא"כ בס"ת הוה כשאר מטלטלין שכ' הש"ך בס"ק י"ז דעל יורשי האח המת להביא ראי'. וראיתי להגאון מקוטנא בספרו ישועות ישראל סי' ס"ב אות ב' שתמה על הש"ך ממה שמבואר בר"מ פ"ט מנחלות באשה שנו"נ בתוך הבית וקנתה עבדים על שמה וכן אם תי' שט"ח על שמה אם מתה על היורשין להביא ראיה הרי דלא דוקא שטרות ומתוך כך יצא לדון דעבדים שיש להם קול שאני ועוד בעבדים שאין אנו דנים על גוף העבדים דבודאי שלה רק על המעות שאני והאריך הרבה לדון בדבר החדש ואני תמה עליו שלא עיין בדברי הרמב"ם שכ' וכן האשה שנו"נ והי' אונות שהם שטרי ממכר עבדים ושט"ח יוצאין על שמה ובודאי מה שכתב הרמב"ם מתחילה אחד מן האחים שהי' נו"נ בתוך הבית וקנה עבדים בשמו לבד והלוה לאחרים והי' השט"ח בשמו לבד ודאי כוונתו ג"כ שקנה עבדים בשטר ונכתב בשמו לבד כמש"כ באשה אלא שקצר. ועל כי כתב דאם מת הנו"נ על האחים להביא ראיה. ואין כאן קושיא כלל על הש"ך דבודאי עבדים נקנים בשטר כמבואר במשנה דקדושין

ואמנם בטו"ז פוסק דלא כש"ך אך אפי' במטלטלין טוענים עבור יורשי האשה אך דוקא כשיורשי האשה מוחזקים ובנ"ד מקבלי מתנה מהאשה אינם מוחזקים. ומ"מ נ"ל דל"מ כשהאשה ל"ה לה מזונות מנכסי הבעל דכפי הנראה לא הניח נכסים אך שהיתה נזונית ממעשה ידי' או ממה שאחרים נתנו לה בודאי טוענין עבור מקבלי מתנה כמו באחים שחלוקים בעסתן אך אפי' אם הניח נכסים והיתה מתזני מנכסי יתומין מ"מ הס"ת בחזקת המקבל מתנה: טז והנה ראיתי במכתבו דכת"ה שדן מה שצווה בעלה שלא יקחו היורשים בחיי' מאומה כאומר כל נכסי לך ואחריך ליורשי וזה נכון אולם מה שדנו בדין אומר כל נכסי לך דלא עשאה אלא אפוטרופס. וכ' בשם הגאון מהר"צ האבד"ק לבוב דהיכי דלא הניח נכסים אלא כדי כתובתה בודאי נתן במתנה גמורה לפטרה משבועה אך אפי' הניח יותר מכדי כתובתה מספקא ליה אם אמרינן שנתן במתנה גמורה לפוטרה משבועה. ולדעתי נראה לא מיבעי אם הניח נכסים יותר מכדי כתובתה ודאי לא עשאה אלא אפטרופוס כדמוכח מש"ס ופוסקים דכל הסוגיא מיירי שיש לה כתובה ומ"מ אמרינן לא עשאה אלא אפוטרפוס ומה"ט לא אבדה כתובתה אלא אפי' בלא הניח רק כדי כתובתה נמי פשיטא לי לאידך גיסא דלא עשאה אלא אפוטרופוס כדמוכח מש"ס דב"ב קל"ב דמקשה שם אהא דכתב כל נכסיו לאשתו ויצא עליו שט"ח ר"א ס"ל תקרע מתנתה ותעמוד על כתובתה וחכמים אומרים תקרע כתובתה ותעמוד על מתנתה טעמא דיצא עליו שט"ח הא למ"ה קניא ובמאי אילימא בשכיב מרע הא אמרת לא עשאה אלא אפוטרופס ולישני דמיירי דלא הניח רק כדי כתובתה ומ"ה כיון למתנה גמורה שלא תצטרך לישבע. ומ"מ כיון דמתנה גמורה היא מחלה כתובתה וכשבא בע"ח היא קורחת מכאן ומכאן וע"כ דגם בלא הניח רק כדי כתובתה ל"ה אלא אפוטרופוס וגם בגוף הסברא י"ל אם רצה לפוטרה משבועה למה לא פטרה בפירוש. אולם הדבר מבואר בסי' ק"ז דבאומ' לאשתו נכסי לך ואחריך ליורשי הוה מתנה ומ"מ אינה יכולה ליתן לאחר כמבואר בסי' רמ"ח כמ"ש כת"ה. אולם בדין אם יש נכסים שאנו מסופקים אם הם שלה או ממה שנתן לה בעלה בזה לכ"ע אינה צריכה להביא ראיה דכיון דלע"ע כל הנכסים שלה ואנו מסופקים אם יצאו מרשותה ודוקא באשה שאין נכסי בעלה שלה מוקמינן הנכסים בחזקת מרא קמא ובחזקת הבעל ומ"ה פסקינן עליו להביא ראיה ובמטלטלין נמי על יורשיו להביא ראיה משא"כ היכי שכל הנכסים שלה בחיי' ואנו מסופקים על מקצת הנכסים אם יצאו מרשותה ל"ש לאוקמי בחזקת הבעל כיון דממ"נ יצאו בחייו מרשותו על כן לכ"ע טוענין למקבל מתנה ובשגם כיון דממנ"פ של יורשי הבעל הס"ת אינה בודאי רק דאנן מסופקים בין מקבל מתנה שלה ובין מקבל מתנה של יורשי הבעל

אמרינן כיון שבודאי הי' שלה בחייו המתנה קיימת דהס"ת מנכסים שהי' שלה חוץ משל בעלה: יז ועוד נ"ל כיון שהי' לה בודאי כתובה ואולי נדוני' מסתמא כתבה ס"ת ולקחה המעות על כתובתה כמש"כ הב"ש סוף סי' צ"ה והגם שלא נשבעה על כתובתה ומבואר בסי' צ"ו סעיף ה' ברמ"א דדוקא אם מוחזקים המקבל או הקונה המטלטלין מהני מכח תפיסה וכ"כ ב"ש סי' י"ט שם ובנ"ד ל"ה מוחזקין ועוד עיין בתשו' חות יאיר סי' קי"ט ק"כ ובתשו' ח"ס חו"מ ח"ב סי' קס"ד מחזיק בדבריו דמקבלי מתנה ל"מ תפיסה בלא מיגו בלא נשבעה על הכתובה דלא כהב"ש מ"מ בתשו' ח"ס גופי' פוסק דאם הי' מקום שתתבע מזונות דזה גובה בלא שבועה או שהי' לה נכסי צאן ברזל ונהי דבחי' ג"כ תשבע אם ליתנהו בעינייהו מ"מ במתה סמכינן אפוסקים לגבות בלא שבועה על כן שוב טוענים למקבל מתנה. כללא דמלתא כיון דממנ"פ הס"ת ל"ה של היורשים רק או של מקבלי מתנה של האשה או של מקבלי מתנה של יורשי בעלה ובכה"ג מהני ס"ס לכ"ע עיין תוס' ב"ב פ"א ד"ה אלא מעשר ראשון וש"ך סי' צ"א ומה שכתבתי בספרי חא"ח סי' ל"ה אות ח' וסי' קי"ב אות ה' ובנ"ד יש כמה ספיקות דשמא קימצה בעיסתה ועיין תשובת חו"י סי' ק"כ דהיכי דישבה זמן ארוך ודאי י"ל כן ושמא הי' לה ממון מקודם ושמא בן הבעל הסכים עמה שיהי' ס"ת משלה שמא כוונה לגזול ובכה"ג הס"ת שלה ושמא הלכה דאף שלא נשבעה על כתובתה גובה צאן ברזל. אף בליתנהו בעינייהו בשגם דמסתמא נדוניא שלה הי' מעות ובעד ס"ת שילמה ג"כ מעות ע"כ מכל זה נ"ל להחליט דס"ת הי' שלה וקנו אנשי ק' ווישניצא בקנין חצר. ושוב שמעתי שהאלמנה קבלה מקופת הקהל מעת שנתארמלה בכל ימי חיי מידי שבוע ושבוע וגם משכר סרסור התפרנסה עצמה ע"כ ודאי הס"ת הי' שלה כנ"ל:

יח והנה חתני הרב הגדול מוה' נתן נ"י הערני דאולי לא קנו אנשי ווישניצא הס"ת בלא כוונת הקונה דבס"ת ל"ש דעת אחרת מקנה דלא הי' לה מס"ת רק טובת הנאה כיון דאינה רשאי למכרה וי"ל הואיל דלא איקרי נכסי כדאיתא בש"ס דב"ב וכבר כ' המרדכי הובא בקצה"ח רצ"ח ורמ"ג דטובת הנאה אינה ממון לא מקרי דעת אחרת מקנה אבל ז"א דטובת הנאה אינו יכול להוריש כמבואר סי' רע"ו וס"ת יכול להוריש ומס"ת בע"ח גובה כמבואר סי' צ"ז וז"ל המחבר ואפי' ס"ת לפי שהם כשאר נכסים והוא ממשנה דבכורים הובא לעיל. ועד כאן לא מיבעי בב"ב קנ"א רק אם בלשון הנותן מיקרי נכסי אבל וודאי נכסים הוא ומה"ט לא מייתי בב"ב ראי' ממשנה הנ"ל. ועיין לעיל אות ה' מה שכתבתי על הרדב"ז ובודאי אין הלכה כדבריו וגם כדברי ירושלמי הובא לעיל אין הלכה:

יט והנה דברי המרדכי לא אוכל להבין שהקשה בתי' ר"פ ב"מ י"א ע"ב דעת אחרם מקנה והרי אי טובת הנאה אינה ממון ל"ה ד"א מקנה ותי' כיון שהקנה החצר ג"כ הוה ד"א מקנה. ואיני מבין כיון דהחצר אינו קונה מה שבתוכו הואיל ואינו עומד בצדו רק אם מקנה החפץ בד"א מקנה מועיל משא"כ מה שמקנה החצר בד"א מקנה איך מועיל זה לקנות החפצים אם אין עומד בצדו ולומר דגם טובת הנאה יכול להקנות אגב החצר לא אדע כיון דהוה הפקר איך יכול להקנותו ואף להקצה"ח דהפקר מיקני באגב סי' רע"ה אבל דעת אחרת מקנה ל"ה ונ"ל לישב קו' המרדכי וגם קו' הש"ך סי' ר' והריטב"א אהא דבב"מ משמע דמה שהקנה ר"ג הי' בקנין חצר לתירץ ר"פ דהלכתא כוותי' ובקדושין כ"ו מבואר דהי' בקנין אגב. ונ"ל הנה בבכורות כ"ז מבואר דבתרומה כיון דקדושת הגוף הוא מותר ליטול מעות מישראל לתת לבן בתו כהן ובזרוע ולחיים אסור דאתי לנהוג מנהג דחולין. ולפ"ז נ"ל דעבור מעשר ראשון ומעשר שני המתחלק בתוך הבית דיש בו טובת הנאה אסור ליטול מעות אם מותר לזרים כיון דלאו קדושת הגוף הוא הוה כזרוע ולחיים ומה שכתבו תוס' בכורות דף כ"ז ד"ה ואתי דל"ש בתרומה שום אכילה בקדושה דל"ש אלא בבשר סתרו דבריהם בזבחים ע"ה ע"ב ד"ה שביעית דמש"ה מותר לחמץ תרומה קודם הפסח משום דכתיב למשחה ועיין סוטה ט"ו דבמנחה שייך למשחה לגדולה. ולפ"ז ה"ה במעשר חייב לאכול בגדולה כמו זרוע ולחיים ואסור ליטול טובת הנאה ומה שכתב בטור סי' של"א דבתרומה ומעשר מותר ליטול כבר הרגיש הב"י דמגמ' דבכורות לא מוכח רק בתרומה ושמא הטור נקט מעשר אגב תרומה משום דלר"מ דמעשר ראשון אסור לזרים מותר ליטול דהוה קדושת הגוף אף שכתבו תוס' ביבמות פ"ו דמותר לאכול בטומאה כבר כתבתי בגליון דדבריהם צ"ע מדאמרינן דף ע"ב דערל אסור לר"מ במעשר וכי גרע ערל מטמא יהי' איך שיהי' למ"ד דמותר לזרים אסור ליטול טובת הנאה זולת שיטת הרמב"ם דלא פסק כסוגיא דבכורות עיין במפרשי דבריו אך לסוגיא דבכורות ודאי כן הוא. והנה בשעה"מ פ"ה מאישות ה"ו ובטעם המלך שם הוכיחו מסוגיא דקדושין סוף פ' האיש מקדש דאמר עולא טובת הנאה אינה ממון והקשה בגמ' ממשנה דמקדש בתרומות ומעשרות ומתנות כהונה מקודשת אלמא טובת הנאה ממון והרי בזרוע ולחיים אסור ליטול מעות ומ"מ מקודשת להוי אמינא משום טובת הנאה משום דאף דאין רשאי ליטול מעות מ"מ כיון שיש לו רשות ליתן למי שירצה זה ג"כ מקרי טובת הנאה. וכ"כ בפ"ח סי' ס"א ס"ק ל"ד. ואומר אני אף דמוכח מגמ' דפלוגתא דטובת הנאה ממון הוא הן בתרומה דמותר ליטול מעות הן במתנות דאסור ליטול לסוגיא דבכורות מ"מ אין תימא אם מ"ד בתרומה טובת הנאה ממון יסבור במעשר ומתנות טובת הנאה אינה ממון דנהי

דס"ל היכי דיכול ליטול מעות אצל ישראל ליתן לבן בתו טובת הנאה ממון אבל במה דאסור ליטול רק יש לו זכות ליתן למי שירצה טובת הנאה אינה ממון. ובזה ניחא מה דרבא ס"ל בנדרים פ"ד טובת הנאה ממון ובסוגיא דב"מ י"א קאמר רבא טובת הנאה אינה ממון ומצאתי במהרי"ט חיו"ד סי' ה' שהקשה כן ועיין בש"ך סי' ש"נ שלא הרגיש בדברי רבא דב"מ ואמת שהשיטה מקובצת פירש דרבא סובר טובת הנאה ממון רק לענין קנין חליפין טובת הנאה אינה ממון אבל פשטא דלישנא משמע דס"ל טובת הנאה אינה ממון להנ"ל ניחא דבמעשר ראשון דאסור ליטול טובת הנאה אינה ממון. והנה התוס' כתבו בב"ק י"א דקנין אגב ל"ה רק דרבנן וקשיא לי על סוגיא דקדושין כ"ו דכל קנינו של ר"ג וזקנים הי' בקנין אגב והרי ר"ג הקנה בספינה לפי שהגיע זמן הביעור ורצה לקיים מצות ביעור ואיך, קיים מ"ע מדאורייתא במה שהקנה בקנין דרבנן להפוסקים דקנין דרבנן ל"מ במכר מדאורייתא ועיין מח"א והרבה פוסקים ושוב מצאתי בקהלת יעקב אלגזי תוספת דרבנן אות אגב סי' ל"ב שהרגיש בקושיא זו ומתוך כך אני אומר דשני הסוגיות מתאימות דבאמת מדאור' מהני קנין חצר דכיון דמדאו' מותר ליקח מעות יש לו טובת הנאה דבזה רבא ס"ל טובת הנאה ממון ואולי גם עולא דקאמר בקדושין מ"ה אינה ממון דוקא במתנות קאמר והא דהקשו בגמ' ג"כ ממתנות הקשו עליו ועכ"פ רבא יסבור הכי וכן ר"פ ומעתה מדאורייתא הי' מועיל קנין חצר דהוה דעת אחרת מקנה כיון דיש לו טובת הנאה ורק מדרבנן אסור ליטול מעות וטובת הנאה אינה ממון ורק מדרבנן מועיל קנין אגב כמש"כ הש"ך סי' ר"ג דאגב מהני אף אם טובת הנאה אינ' ממון. נמצא שפיר משני ר"פ דעת אחרת מקנה ומ"ה הי' מועיל מדאורייתא וגם סוגיא דקדושין נכונה דמדרבנן ל"ה דעת אחרת מקנה והי' מועיל קנין אגב ומיושבין כל הקושיות בט"ט ועיין קצה"ח סי' רע"ה שכ' ג"כ לישב הסוגיות והמעיין יבחר ועכ"פ קושית מרדכי מיושב בט"ט:

כ ועפ"י הנ' מילי מעלייתא יש לישב דברי מהרי"ט ח"מ סי' פ"ג דאם שכר קרקע וחוזר ומשכירו ומקנה אגב קרקע זו מטלטלין ל"ק כמו שביאר דבריו בדברי אמת סי' ז' בענין קנינים סי' א' ותמה עליו דהרי במשנה מבואר דר' יהושע הקנה לראב"ע תרומת מעשר אגב קרקע אע"ג שלא הי' לו רק קרקע בשכירות עיי"ש ולהנ"ל נאמר דנהי דר"ג לא הי' יכול להקנות לר' יהושע מעשר ראשון בקנין חצר משום דבמע"ר אסור ליטול מעות דל"ה קדושת הגוף ומדרבנן טובת הנאה אינה ממון בכה"ג ומ"ה אמרינן בקדושין דהי' בקנין אגב כאמור והוא יכול להקנות בקנין אגב דהי' קרקע שלו ומהני אף שכירות אבל ר' יהושע הי' יכול להקנות תרומת מעשר דהוא קדושת הגוף בקנין חצר דבזה יכול ליטול

מעות וטובת הנאה ממון ומהרי"ט ל"ק רק קנין אגב ל"מ ולא קנין חצר ומה שלא הקנה בקנין חצר משום דלא הי' משתמר כלל ול"מ אף דעת אחרת מקנה רק כשהוא משתמר לדעת המוכר עכ"פ ומהראוי לישב כן שלא יהיו דברי מהרי"ט תמוהין כל כך. ומה שהקשה בשאג"א סי' ע"ז דהרי ר' יהושע ס"ל בפסחים לא זה חמץ שעוברין עליו בב"י משום דטובת הנאה אינה ממון ומסוגיא דב"מ וקדושין מוכח דר' יהושע ס"ל טובת הנאה ממון דאל"כ ל"ה דעת אחרת מקנה, יש לישב דדוקא בחמץ ס"ל טובת הנאה אינה ממון דכיון דנתחמץ שום אדם לא יתן לו כמו שכ' תוס' פסחים שם ד"ה הואיל דל"א הואיל דאי בעי פריק לי'. דשום אדם לא יפדנו דדוקא בחמץ שלו אע"ג דאינו ברשותו עשאו כאלו הוא ברשותו משא"כ היכי שאינו שלו רק שיש לו טובת הנאה וכשנתחמץ אין לו טובת הנאה אינו עובר וע"כ צ"ל כן שלא יהי' קושית השאג"א תמוהים כל כך ואכ"מ להאריך מ"מ כיון דאתי הענין לידי א"א להוציאו בלי פלפול כ"ש. ולדינא נראה מדברי הטור סי' של"א דמעשר ראשון מותר ליטול מעות עבור טובת הנאה דל"ש למשחה לגדולה כמו בזרוע ולחיים ועדיין צ"ע לדינא: כא והנני חוזר לענין שלפנינו הנה ראיתי לכת"ה מביא במכתבו דברי מח"א ה' קנין משיכה סי' ה' שכתב דהא דתוס' כתבו בב"ב נ"ד. דהיכי דידע שהוא בחצרו ואין לו כונת קנין ל"ק משום דס"ל דחצר מדין יד אבל אי חצר משום שליחות קונה וכ' לפרש דברי ירושלמי פ"ד דשביעית מאימתי אדם זוכה בפירות שביעית ר' ירמי' סבר משיתנם לתוך כליו ר' יוסי סבר אפי' נתנם לתוך כליו ל"ק בהם דהוא סבר דאינהו דידי' ולא אינהו דידי' ומפרש דבהא פליגי דר' ירמי' סבר דפירות שביעית אף דסבר שהוא שלו מ"מ כליו קונין משום חצר מדין שליחות ור' יוסי סבר חצירו משום ידו ואין קונין שלא מדעתו ואם כי פירושו נחמד מ"מ בדברי ירושלמי צ"ל דמיירי דלא ידע דפירות שביעית הפקר נינהו דאם ידע שהוא הפקר הרי מכוין לזכות. אמנם לפ"ז למה סתם ירושלמי ומסתימת הלשון משמע דאף אם ידע שהוא שביעית כליו אינם זוכין. ע"כ נלפע"ד לפרש דהנה הפני משה כ' שם דלכתחלה אסור ללקט פירותיו בשביעית ותכונה נ"ל דלכתחלה אסור לזכות בפירות שביעית שיהיו שלו רק רשות ללקוט לעצמו לאכלו בתורת הפקר וז"ל הר"מ פ"ד מה' שמיטה ה' כ"ד להשמיט כל מה שתוציא השדה וכו' וכל הנועל כרמו או שדהו בשביעית בטל מצות עשה וכן אם אסף כל פירותיו לתוך ביתו אלא יפקיר הכל וכו' ויש לו להביא לתוך ביתו מעט כדרך שמביאין מן ההפקר חמש כדי שמן וכו' ולדעתי אף מה שמביא לתוך ביתו צריך לאכול בתורת הפקר רק לאחר זמן הביעור אם הוא משליך פירותיו למקום הפקר וחוזר וזוכה בהן הם שלו כמו שמבואר בירושלמי פ"ט דשביעית סוף ה"ד א"כ כמו שאמרו בגמ'

דב"מ ק"ב וחולין קמ"א דאסור לזכות בביצים כ"ז שהאם רובצת עליהם וכל היכי דאיהו ל"מ זכי חצרו נמי לא זכה אף דמתני זכיתו מ"מ כיון דאסור לזכות חצירו לא זכה וכתב בשיטה מקובצת לחד שיטה דוקא שלא מדעתו לא זכה ולחד שיטה אף מדעתו דדוקא בגניבה גלי קרא עיי"ש. בשם הריטב"א. א"כ זה דברי ר' יוסי דאפי' נתנם לתוך כליו ל"ק דכיון דאסור לזכות שיהי' שלו לגמרי חצירו לא זכה והיינו דקאמר דהוא סבר דאינהו דידי' והיינו שרוצה לזכות שיהיו שלו לגמרי ולא אינהו דידי' דבאמת צריך להיות הפקר אמנם פי' מחנה אפרים מחוור דבירושלמי פ' הכותב מבואר ג"כ מחלוקת זה ושם מייתי ג' דברים מה דל"ק משום שלא כיון לזכות ומוכח קצת דלא כמו שכתבתי מ"מ הארכתי לבאר גוף דלדעתי בפירות שביעית אף אם כיון שיזכה לו חצירו ל"ק מטעמא דכתיבנא דאל"כ בטל מצות שביעית דכל אחד יאמר יזכה לי חצירי וע"כ מטעם הנ"ל או דהוה בשביעית חצר שאינה משתמרת כיון דאסור למחות מליטול וכן כתבתי בספרי חא"ח סי' ס"א אות ד' לענין חמץ בפסח:

כב וכת"ה כ' לפי דעת המח"א דאם חצר משום שליחות מהני אף יודע שהוא בחצרו ואין מכוין לקנות א"כ אמאי אמרינן בב"ק דמחזיק בשטרות של גר לא קנה ליקני מטעם שליחות ולא שייך תי' תוס' בבבא בתרא נ"ד ותירץ דבהפקר ל"ע חצר מטעם שליחות דל"ה שליח של בעל הממון וזה ליתא דכבר כ' הנתיבות בפתיחה לסי' ר' ובסי' ק"ה באריכות דדוקא במציאה דאיכא בעל ממון דכל שלא זכה אחר עדיין הוה של בעל אבידה בעי שליחות של בעל הממון משא"כ בהפקר לא בעי שליחות של בעל הממון וכן נראה מתוס' ב"מ ע"א ע"ב א"כ ליתא לתירץ שלו אולם סברא זו שהמציא הגאון מליסא צ"ע דא"כ מה הקשה בגמ' דב"מ י"א וכ' ר' יהושע ור"ע בצד שדהו היו עומדין והרי השיטמ"ק כתב דה"ט דל"מ חצר שאינה משתמרת באינו עומד בצדו במציאה משום שליחות משום דבמציאה ל"מ שליחות דל"ה שלוחו של בעל הממון א"כ בהך דר"ג ור"ע דטובת הנאה לאו ממון הוה הפקר כמש"כ רש"י ולא נמצא בעל הממון שפיר מהני שליחות ומה הקשה בגמ' בשלמא למה שכ' השיטה בשם הרשב"ץ דמה"ט אינו קונה במציאה משום שליחות דחצר שאינו משתמר כיון שיכול אחר ליטול לא ניחא לבעל החצר והוה כאומר בפירוש שאינו רוצה לקנות ה"ה בהפקר משא"כ למה שכ' השיטה בשם הר"ן דל"מ שליחות משום דל"ה בעל הממון מוכח בגמ' דלא כדברי הנתיבות. אך יש לחלק דנהי דבהפקר ל"ב שליחות של בעל הממון מ"מ בטובת הנאה אף דלאו ממון ל"ה כהפקר ממש כיון דמ"מ יש לבעלים זכות ומש"ה מדמי בגמ' זאת למציאה. ולפ"ז י"ל דהא דבב"ק מ"ט מסקינן והלכתא דליתא בחצירו חזר הגמ' ממה שאמרו בתחלה

דלעולם שם מיירי בחצר שאינה משתמרת כמש"כ בשיטה מקובצת ב"מ י"א דלא כתוס' ומשום הכי בתחלה ס"ל לגמ' דדוקא אם הנפקד בחצרו זכה ולסוף מסיק דדוקא בליתא המשכון בחצרו אבל אם איתא בחצרו קונה אף בליתא לנפקד בחצר אף בחצר שאינה משתמרת כיון דבהפקר אין כאן בעל הממון ל"ב חצר המשתמר ולא עומד בצדו אך בח"מ סי' ע"ב סי' ט"ל מבואר דוקא בחצר המשתמרת קונה וצ"ל דאנן פסקינן כמ"ש השיטה מקובצת בשם הרשב"ץ דלא כשיטת הר"ן. ובכל זה יש לפלפל הרבה ולקצר אני צריך:

כג ועיין בקהלת יעקב אלגזי אות ח' סי' ק"מ שהרחיב הדבור בדעת התוס' ב"ב נ"ד ודברי מח"א דמשום שליחות קונה חצר אף ביודע ואין מכוין לזכות. והקשה בסוף דבריו על מחנה אפרים דהרי חצר משום יד לא גרע משליחות כקו' כת"ה ותירץ דבמציאה והפקר ל"מ שליחות דהוה תופס לבע"ח במקום שחב לאחרים. כיון שגם אחר יכול לזכות. והנה בקהלת יעקב שם הקשה אתשובת מהרשד"ם סי' קפ"ד חאה"ע שפוסק באחד שמת וחייב שכירות והאשה רוצה לתפוס מטלטלין עבור כתובתה ופוסק הוא דחצר קנה להמשכיר מטלטלין עבור שכירתו אף שלא מדעתו תיכף כשמת השוכר (וע' שם שכ' דאם האיש והאשה שכרו ביחד אף האשה חייבת שכר דירה ולדעתי יראה דזה דלא כהנתיבות סי' ע"ז סקי"א שכ' דדוקא כשאשה חתמה בשטר חייבת אבל בלא שטר אין האשה חייבת ומהרשד"ם מוכח דל"צ שטר רק אף בע"פ אם שכרו שניהם גם האשה חייבת) והקשה דהרי תוס' כתבו בב"ב נ"ד דאם ידע שהדבר בחצרו ולא כיון לקנות ל"ק עוד הקשה שם על ירושלמי כתובות פ' הכותב דאף אם הנכסים ברשות היורשים לא זכו היורשים משום דלא כיונו לזכות. ובש"ס דידן מבואר דדוקא במונחים ברה"ר אבל אם המטלטלים ברשות יורשין ל"מ תפיסה אף לר"ט. ולפענ"ד נראה דכמו שכ' קצה"ח סי' ר"כ דאף דתפיסה ל"מ רק במקום הראוי לקנין מ"מ ל"ה ממש כמו קנין וחצר מהלך אף דלא קנה ע"י מ"מ הוה מוחזק ה"ה בחצר אף שלא כיון לקנין ול"ק הפקר כמ"ש תוס' ב"ב מ"מ לענין תפיסה הוה מוחזק וזה טעם דש"ס דידן לא ס"ל כירושלמי וגם דברי הרשד"ם נכונים מהאי טעמא דעכ"פ בעל הבית מקרי מוחזק. גם מה שהקשה על מהרשד"ם איך זכה חצרו הרי הוה תופס לבעל חוב במקום שחב לאחרים דבחצר לא שייך זה דהפני יהושע כתב דמקום שחב לאחרים היא מטעם שליח לדבר עבירה ובחצר דבעל כורחא מותיב לא שייך זה וכן כתב קצה"ח סימן ק"ה ס"ק ה' וע' מה שכתבתי בספרי חא"ח סי' ז' בשולי המכתב דלדעתי מותר לתפוס אצל יתומים ואינו עובר משום לא תבוא אל ביתו ולפי זה נימא דברי מהרשד"ם בפשיטות דכיון דביתו זכה לו ודאי אינו

עובר עלי' ולפי דברי קצה"ח הנזכר לעיל ליתא למה שכתבתי לעיל בשם קהלת יעקב דבמציאה לא מהני שליחות החצר דהוה תופס לבעל חוב במקום שחב לאחרים וזה ליתא איברא דבשיטה מקובצת מבואר בכ"מ דבמציאה ל"מ קנין חצר משום שליחות דהוא חב לאחרים וזה דלא בקצה"ח ס"ק הנ"ל שוב ראיתי בשיטה מקובצת שכתב ב' טעמים דל"מ חצר שאינה משתמרת במציאה מתחלה כתב דהוה מגביה מציאה לחבירו ול"מ כיון דל"ש מיגו דזכה לנפשי' ושוב כתב וטעמא דמילתא לפי שא"א לזכות אלא א"כ נעשה שלוחו של בעל הממון פ"ש בשם הר"ן:

ולכאורה למ"ל ב' טעמים והנראה דלא סמך על טעם הראשון משום סברת קצה"ח ע"כ כתב טעם שני ודוק. ושוב ראיתי בנתיבות שפי' כן דברי הנ"י. ויותר הו"ל לפרש כן דברי הר"ן שהובא בשיטה מקובצת התמוהים בהשקפה ראשונה:

סוף דבר הן תירץ של כת"ה הן תירץ של קהלת יעקב נדחים גם עיקר דברי המח"א שכתב דאם חצר מטעם שליחות מהני אף בידע שהוא בבית ואינו רוצה לזכות ולדעתי נראה דשליח לא עדיף מידו דכל היכי דל"מ עביד ל"מ משוה שליח וכיון דידו ל"ק שלא מדעתו באינו מכוין לזכות וידע שהוא בידו גם חצרו לא זכה מטעם שליחות ואין להאריך בפרט זה יותר:

כד והנה בעניותא נ"ל ראי' גדולה דחצר אינו קונה הפקר שלא מדעת היינו ביודע שהוא בחצרו ואינו יודע שהוא הפקר דלא כמחנה אפרים. דהנה מהרי"ט ח"א סי' פ"ה כ'. דאם יש לו פקדון, או מלוה ביד אחרים אין לו להפקיר נכסיו דהאחר יזכה בהן (דמהרי"ט לא ס"ל כתוס' ב"ב נ"ד או היכ' שהנפקד שהוא בעל חצר א"י שהוא הפקר גם התו' יודה כשי' מח"א) והקשיתי בתשובה (וע"ל סי' ע"ח אות ט') דא"כ אמאי אמרינן בנדרים פ"ד ע"ב לא נחשדו עמי הארץ על מעשר עני מגו דאי בעי מפקיר לנכסי' וכן אמרינן בסוכה ל"ה ובכמה דוכתא. ושמא יש לו פקדונות או מלוה ביד אחרים ובשלמא באין לו פקדונות י"ל שיפקיר נכסיו ויהי' עני לפי שעה ואח"כ יחזור ויזכה ביש לו פקדונות ויבא לידי הפסד אמאי לא נחשדו עמי הארץ הרי אין בידו להפקיר נכסיו שיבוא לידי הפסד. ודא קושיא רבתי אבל אם נאמר לא זכה כשאינו יודע מהפקר כשיודע שהוא בחצרו ניחא דהוא בעצמו ויקח ויזכה בו. ואמנם בתשו' כתבתי דכיון דתוך ג' ימים יכול לחזור אם אחר לא זכה בו החצר אינו זוכה תוך ג' דהוא חב לאחרים ודוקא במציאה והפקר דהוא חב לאחריני שרוצים לזכות לא מיקרי חב לאחרים דהיא מניעת הריוח משא"כ אם חב לבעלים שאין יכולים לחזור ל"מ לזכות ומיושב הקו' בטוב טעם. ועכ"פ מוכח דחצר אינו קונה כשהוא חב לאחרים דלא כמש"כ לעיל בשם קצה"ח ופשטינא מיהא

דלתפוס החבל בתרי ראשין לומר חצר קונה הפקר ביודע שהוא בחצרו ואין יודע שהוא הפקר, וחב לאחרים זה ודאי לא כדמוכח מהראי' שהבאתי ודו"ק:

סימן פב

המשך תשובה הנ"ל:

א והנה כת"ה האריך לתמוה על מח"א ה' צדקה שכ' דהרי"ף ס"ל בצדקה לעניים אמירה לגבוה כמסירה להדיוט והיא תימה דרמ"א בתשו' סי' מ"ח ד"ה השאלה השלישית הבין בדעת הרי"ף דלא ס"ל אמירה לגבוה בצדקה ורק מטעם נדר חייב לקיים וזה מוכרח מדכתב הרי"ף פ' שור שנגח שזכו עניים משום בפיך זו לדקה וכן הבין מהרי"ט ח"א סי' כ"ב וסי' קכ"ז ד"ה ועוד. ואני אומר דהמחנה אפרים הבין מדברי הרי"ף דיש לעניים קנין מטעם אמירה לגבוה דלא כהני אריוותא. מדכתב זכו בה עניים ומה דסיים בפיך זו צדקה הכוונה דכיון דמחויב לקיים נדרו שוב מה"ט הוה כמסירה ויעיין ברא"ש נדרים כ"ט ע"ב שכ' בהקדש לאחר ל' דאמרינן בגמ' אמירה לגבוה כמסירה להדיוט וכתב הרא"ש וחייב לקיים דבריו כאלו נדר דכתיב מוצא שפתיך תשמור וכונתו ג"כ כנ"ל ואין תימא על מחנה אפרים ומה שהוכיח עוד דא"כ הרי"ף סותר דברי עצמו שבבע"ת ש' ס"ב ח"א אות ד' וטור חו"מ סי' כ"ו הביא דבריו בשם הרי"ף שאם קיבל ע"ע קנסות לעניים אם לא ילך בדא"ה שאין מוציאין מידו הקנס רק מודיעין לו שחל הנדר הרי ל"א אמירה לגבוה כמסירה להדיוט דמי משם אין ראי' דהרי קיבל ע"ע על תנאי. שאם לא ילך. א"כ בשעה שקיבל ע"ע ודאי כמסירה דשמא ילך גם עתה רוצה לילך רק שאנו אין מניחין אותו ע"כ ל"ה כמסירה רק תורת נדר עליו ואין כאן קו' על הרי"ף ובזה מיושבין דברי סמ"ע שאינו סותר מסי' כ"ו לסי' קכ"ה ורמ"ג כקו' כת"ה:

ב ובעיקר הדין שנתוכחו גדולי הראשונים, אם בכלל אמירה לגבוה כמסירה להדיוט גם נדרי צדקה, דדעת הרשב"א בתשו', דבצדקה ל"א אמירה לגבוה כמסירה להדיוט ודעת הרא"ש והריטב"א, דגם בצדקה אמרינן אמירה לגבוה. ולכאורה יש להוכיח מש"ס דשבת קל"א ע"ב. דמקשה לר"א דסוכה וכל מכשירי' דוחין שבת, מנ"ל לר"א, אי מעומר ושתי לחם שכן צורך גבוה, ומבואר דמצוה לא מיקרי צורך גבוה, א"כ בצדקה דל"ה רק מצוה אין זה בכלל דברי חז"ל אמירה לגבוה. אך לפמש"כ תוס' שבת כ"ד ע"ב ד"ה לפי דגם חטאות ואשמות לא מיקרי צורך גבוה. ומ"ה מילה לא מיקרי צורך גבוה עיי"ש. א"כ לענין אמירה לגבוה, דגם קרבנות יחיד בכלל. ה"ה מצוה בכלל. אולם ע' בשאג"א סי' צ"ו ד"ה הלכך נ"ל לפרש, שהוכיח במישור, דמצוה יצאה מכלל הדיוט ולכלל גבוה לא בא. ומשם יש להוכיח דקרבן יחיד מיקרי גבוה דהרי אמרינן כלאים תוכיח שמותר לגבוה,

והרי כלאים מותר אף בקרבן יחיד. ומ"מ מצוה ל"ה גבוה, מדלא ילפינין באיסורין דעשה דוחה ל"ת. שאסורין להדיוט ומותרין לגבוה דהיא מצוה ע"ש אע"כ דמצוה לא מיקרי גבוה וליכא למילף טרפה ממצוה שיקרב לגבוה ע"ש. א"כ ה"ה בזה כיון דבגמ' אמרינן אמירה לגבוה כמסירה להדיוט אין ללמוד צדקה מזה. כן יש להוכיח קצת ומי אנכי להתערב בין הני אריותאי. וקצת צ"ע על שאג"א שלא הביא דברי תוס' דשבת כ"ד הנ"ל. וע' עוד בתוס' כ"ד שם דבתרומה ל"ש משלחן גבוה קזכי. וע' תוס' יבמות צ"ג כתבו גבי בפירות ערוגה דבתרומה אמרינן אמירה לגבוה כמסירה להדיוט וכש"כ בצדקה. אבל כבר חלקו על תוס' בזה. והענין היא אריכות דברים ואשים מחסום לפי. וע' בלבוש ובטו"ז סי' תרמ"ט אי ילפינן מצוה מגבוה לענין אתרוג המורכב ובר"ן בשבת אי בעינן מותר בפיך לענין שאר מצות. ובכ"ז יש לפלפל הרבה ואקצר:

ועיין בר"ן פ' האשה נקנית דף כ"ט שכתב דאמירה לגבוה אמרי' אף בצדקה וכ' הטעם דכיון דמיבעי לן אי יש יד לצדקה דאיתקש להקדש לכל מילי איתקש וע' תומים סי' ס"ו ס"ק ב'. וקצת צ"ע דהרשב"א סובר דבהקדש לעניים ל"א אמירה לגבוה. ולענין רבית כתב דמדינא בהקדש לעניים מותר להלות ברבית קצוצה:

והרא"ש מהסוברים דאמרינן בצדקה אמירה לגבוה כדמוכח כלל י"ג סי' א' ולענין רבית ס"ל דאסור ליקח רבית קצוצה כדמוכח כלל י"ג סי' י"ז ודעת הרשב"א י"ל דנהי דס"ל דצדקה לא איתקש להקדש לכל מילי מ"מ רבית אינו אסור רק בבא מלוה למלוה ומ"ה הותר. וע' ב"י סי' ק"ס. אך הרא"ש דס"ל דאמרינן אמירה לגבוה ע"כ ס"ל דאיתקש לכל מילי א"כ לרבית נמי הו"ל להתיר ושמא יש לחלק. עוד ק"ל דהרא"ש כלל י"ג סי' א' ס"ל דבצדקה והקדש דידן בעינין להוציא בשפתיו ולא ילפינן מקדשים דמהני גער בלבו וע"כ לא ילפינן מהיקשא ואיך פוסק אמירה לגבוה בצדקה וע"כ כסברת הר"ן מהיקשא והרי ההיקש לא לכל מילי איתמר מדל"מ גמר בלבו וצ"ע: ג והנה כת"ה כתב די"ל דכיון דהכתב הי' ביד האשה ולא נתנה לשום אדם י"ל דחזרה ממתנתה שנתנה במתנת בריא בלא קנין קודם שזכו בה אינשי ווישניצא דכיון שלא הי' בבהמ"ד בשעת המתנה רק אח"כ יכול להיות שבא לשם והיא חזרה מקודם. וחילי' מתשו' מבי"ט ח"ב קצ"ט שכ' דכיון שהשטר מההקדש הי' ביד הנותן י"ל שחזר בו והאריך הרבה בפרט זה אלא שהוקשה לו מתשו' מהרי"ק הובא בא"ח סי' קנ"ג סעיף י"ט דמי שנמצא אצלו כתוב שהקדיש חפץ ל"ח לנמלך עיי"ש. והקשה על המבי"ט מתשו' מהרי"ק הנ"ל. ומצאתי בתשו' הגאון ר"ע איגר סי' קמ"ו שהרגיש בזה והאריך בישוב דברי מבי"ט וכתב דדוקא בכתיבת ידי עצמו ל"ח שמא כתב להכין בידו משא"כ בכתיבת ידי אחר י"ל שהכין

השטר דאיתרמי לי' ספרא. וע' בתשו' ר"ע הנ"ל שפסק כן דל"מ הצוואה מה"ט עיי"ש ובנ"ד שיש סברא שחזרה ממתנה שהרי קיבלה הספר בחזרה ל"ק רישא. וגם ל"ש לומר דמסתמא ממצוה לא חזרה דהרי לפי דברי ת"ח אסור להקדיש ס"ת דמפקעת עצמה ממצוה. וממנ"פ אם הכונה הי' שלאחר מיתתה יהי' שייך להקלויז א"כ לא קנו בקנין חצר ואם הי' דעתה לתת תיכף במתנה י"ל שחזרה. ואף דנשים אין מצוות בכתיבת ס"ת כמ"ש הר"מ מ"מ יש לה שכר כמי שאינה מצוה ועושית. ע"כ מסברא זאת יש מקום לזכות את אנשי ק' רישא דכיון דהשטר היא כתיבת ידי אחר י"ל שהכינה שטר זה ואח"כ חזרה מהמתנה קודם שבא הס"ת בחזרה להקלויז ווישניצא וכיון דל"ש לומר אמירה לגבוה בזה דאנשי ק' רישא יכולי' לומר קים לי שהם מוחזקים מי יכול להוציא מידם וגם משכ"ל אות ז' דכיון שהאשה הי' לה מעות שלא מעזבון בעלה היתה יכולה ליתן במתנה שהס"ת הי' שלה נזכרתי שמבואר בהכתב שהס"ת נעשה ממעות עזבון בעלה ולפ"ז לא הי' שלה ליתן במתנה כמו שהארכתי לעיל ומפאת זה יראה דאנשי ק' רישא מוחזקים ואין יכולים לכאורה אנשי ק' ווישניצא להוציא מידם. וגם מה שכתבתי לעיל אות הנ"ל דכיון דממ"נ אין הס"ת של מרא קמי' רק או של הקהל דק"ק ווישניצא או של ק' רישא מהני ס"ס להוציא נתיישבתי בדעתי דכיון דהס"ת עומדת ברשות ק' רישא לא מהני ס"ס להוציא מחזקת מי שמוחזק השתא ואף דמתשו' מהרי"ט חיו"ד סי' ה' נראה דבס"ת אין לבעלים זכות רק טובת הנאה ולפ"ז ל"מ ס"ת חזקת ממון מ"מ זה דוקא בס"ת שהוקדש דאין רשאי למוכרה אף לצורך ואין לו רק זכות לקרות בה אבל הציבור שיכולים להשכירה לקרות בה הוה זכות ממון ומיקרי חזקת ממון וגם בדברי מהרי"ט צ"ע ע"כ קשה לכאורה להוציא מידם ומ"מ לענין דינא ע' בסוף התשובה מה שאברר אי"ה:

ד והנה אם הדין דאין יכולין להוציא הס"ת מידם עדיין יש לדבר אם יוצאין בס"ת זו חובת קרי'. והנה לענין אתרוג נראה דאם יש לו אתרוג שהוא ספק אינו שלו אינו יוצא בו דכתיב לכם ובעי שיהי' ודאי שלו וכ"כ בים התלמוד ב"ק ס"ו דמה"ט מישב קו' תוס' למ"ל לכם או קרבנו למעט גזול ות"ל דהוה מצוה הבאה בעבירה להנ"ל איצטריך משום ספק דספק ממונא אין יכולין להוציא מידו ול"ה עבירה ומ"מ אינו יוצא ע"ש. וכ"כ בישועות יעקב תרמ"ט אך לענין קרית ס"ת דל"ב שיהי' שלו רק שלא יהי' גזל דהוה מצוה ה"ב ואף דאין גזל בקול מ"מ אין מברכין עלי' כמבואר סי' תרצ"א ברמ"א לענין מגילה, וה"ה לענין ס"ת (וקצת י"ל דס"ת גרע ממגילה דכתיב ועתה כתבו לכם ולשיטת הרבה פוסקים מצות כתיבת ס"ת משום קרי' ולכן אין יוצאין בס"ת גזולה דגרע ממגילה

ושופר ומ"מ מסתימת הפוסקים משמע דשוה למגילה ושופר דאין גזל בקול). א"כ היכי שהוא ספק ואין יכול להוציא מידם דל"ה מה"ב אף מברכין עלי' וז"פ ומ"מ ט אם יש ס"ס להוציא נהי דאין מוציאין ממון מס"ס כמ"ש הפוסקים. מ"מ יש להסתפק אם רשאין לברך עלי'. ונראה דרשאין לברך עלי' ודוק:

ה וראיתי דרך אגב בישועות יעקב א"ח תרמ"ט שכ' דמה"ט אינו יוצא בספק גזל באתרוג כיון דאיכא חזקת חיוב וספק אם נסתלק החיוב ממנו אינו יוצא מספק וצריך לחזור וליקח ובאמת סברא זו היתה תמיד ברורה בעיני עד שפירשתי דברי תוס' פסחים צ"א ד"ה שהי' שכתבו מה"ט מפקח הגל חייב בפסח שני שכל הטמאות כשעת מציאתן שתמה נוב"י אה"ע סי' ל"א דהרי זה רק משום חומרא דקדשים כמש"כ תוס' ריש נדה ואיך יעשה פסח שני משום חומרא דרבנן ומדאורייתא מוקמינן אותו בחזקת טהור ופירשתי דכיון דאיכא חזקת חיוב לעשות פסח וספק אם נפטר הוה תרתי לריעותא העמיד אותם בחזקת חיוב. ואין לומר העמיד אותו בחזקת טהרה הרי טמא לפניך ותרתי לריעותא כודאי הוא ומ"ה חייב בפסח ב'. וזה פירוש יקר בעיני: ו אולם הנה עומד לנגדינו גמר' ערוכה בהוריות דף ד' דאמרינן שם דאדם שהביא כפרתו בין השמשות ספק מבעוד יום נתכפר ספק משחשיכה נתכפר אינו מביא אשם תלוי והלא הי' לו חזקת חיוב וספק אם נתכפר לו וקשיא נוקי אחזקת חיוב ויתחייב לחזור ולהביא חטאת או לפחות אשם תלוי ומזה נראה בעליל דחזקת חיוב לא אלים כל כך וע' טו"ז חו"מ סי' ע"ה בענין אם שילם לחבירו במטבע מזויפת דהוה איני יודע אם נתחייבתי משום דכבר נסתלק ובחטאת ספק אם נסתלק ומ"מ אינו חייב מחדש בקרבן ואף אשם תלוי ובחטאת איכא ג"כ שעבוד נכסי'. וע"כ מוכח דחזקת חיוב לא אלים כל כך. וקצת יש לומר דשם, קאי לר"ש דלר"מ איתא שם דחייב ור"ש ס"ל במעילה י"ט דכשהביא לעזרה נפטר מאחריות ולכן בספק אם נתכפר פטור דכשהביא לעזרה פטור מאחריות וזה הערה יקרה אולם עיין בטורי אבן מגילה ח' שתמה על רש"י במעילה י"ט וע' בספרי סי' צ"ב אות ט'. ועכ"פ לפי הסוגיא דהוריות בנטל לולב וספק אם הוא גזל ל"ש לומר דבחזקת חיוב קאי וחייב ליטול אחרת. והרבה יש לדבר בפרט זה אך י"ל דבלולב כיון דספק הוא מה איכפת לן אם יטול אמרת משא"כ בחטאת אך לדיני ממונות יש לפשוט משם שאלות הטו"ז סי' ע"ה. אולם יש לחלק בין חזקת חיוב דממון לחזקת חיוב דמצוה וע' בס' לא"ח סי' ז' אות ד' שהארכתי בענין חזקת חיוב דמצוה ע' בספרי ליו"ד ח"ר סי' ב' בש"ה אות בג"ד שהארכתי הרבה לישב סוגיא דהוריות:

ז והנה במה שכתבתי לעיל דאין מברכין ברכת התורה על ס"ת גזולה כמו שאין מברכין על מגילה גזולה כמבואר בפמ"ג סי' תרצ"ח אם לדין יש תשובה דבמגילה מברכין על המצוה על מקרא מגילה. ע"כ אין מברכין וכן בשופר ולולב משא"כ בקריאת התורה דבלא"ה אין מברכין על מצות קריאת התורה רק ברכת אשר בחר בנו דהיא שבת והודאה על ת"ת ואין שייכות להס"ת ע"כ י"ל דמברכין אף על ס"ת גזולה וזה דלא כמ"ש ש"ב בספר חסד לאברהם סי' י"א ומ"מ בשביל שאנו מדמין לא נעשה מעשה וצ"ע והנה בטעם שאין מברכין על מצות קריאת התורה כבר נתעורר בפמ"ג ריש סימן קל"ה ולא העלה טעם ברור. ולפע"ד כמו שאין מברכין על מצות כתיבת ס"ת שכתב בח"ס או"ח סי' נ"ג דאין אנו בקיאין בחסירות ויתרות וס"ת שחסר אות אחת פסולה ע"כ אין אנו מברכין מה"ט על מצות קריאת ס"ח דשמא הס"ת חסירה ולא תיקנו ברכה ע"ז רק שבח והודאה על ס"ת וזה טעם נכון ודוק. והיינו טעמא דתשו' רמב"ם וקצת פוסקים סי' קע"ג דמברכין בשעת הדחק על ס"ת פסולה משום דל"ה רק שבח והודיה על התורה ודו"ק:

ח והנה כת"ה מפלפל בדין זה עוד בדין מצוה לקיים דברי המת והיינו דאף אם נאמר שבמתנה בריא בלא קנין לא זכו אנשי ק' ווישניצא מ"מ מחייבין יורשי' ליתן הס"ת לשם משום מצוה לקיים דברי המת וכבר הביא שיטת רוב הפוסקים דל"א מצוה לקיים דברי המת רק בהושלש מתחלה לכך. עוד י"ל דכיון שכתב המרדכי דמצוה לקיים דברי המת אם מכרו היורשים או נתנו במתנה אין יכולים להוציא מיד הלוקח וכן היא ברמ"א סי' רנ"ב א"כ בנ"ד דהיורשים נתנו הס"ת להקלויז דק' רישא. ל"ש מצוה לקיים דברי המת להוציא מיד המקבל מתנה איברא דהמח"א ה' זכי' ומתנה סי' כ"ט ד"ה והילך בבריא מפקפק על דברי מרדכי דס"ל מצוה לקיים דברי המת ל"ה קנין ומייתי ראי' מתוס' פ' השולח דף ל"ח דמצוה לקיים דברי המת עושה קנין. איברא דדברי תוס' פ' השולח דף מ' דמייתי מח"א תמוהין וכבר תמה עליהן בפנ"י ואמנם דברי רמ"א סי' רנ"ב הנ"ל צ"ע דמייתי למרדכי דמלד"ה אינו עושה קנין והרי תוס' חולקין. איברא דמח"א גופי' מדייק דבמצוה ליורשין ל"ה קנין ובכה"ג גם תוס' מודה ע"כ באין מצוה רק נותן סתם לא נדע הלכה כמאן. והנה ראיתי בהפלאה כתובות ס"ט ע"ב במשליש מעות לבתו שכתבו תוס' דגם היא אינה יכולה למכור משום מצוה לקיים דברי המת והקשה דא"כ ל"ה מתנה כלל דכל מתנה שאם הקדישה אינה מקודשת אינה מתנה ולדברי המרדכי אם ציוה ליורשים תנו ומכרו המכירה קיימת א"כ בנותן לבתו דקנתה המתנה רק שציוה שלא תמכור ומחויבת לקיים משום מצוה לקיים דברי המת אבל אם המכור המכירה קיימת ול"ק קו' הפלאה ושמא י"ל שם לא התנה רק אתנאי זה שאני אבל זה אינו דהרי לא

התנה תנאי רק שמשום מצותו אינו רשאי למכור אבל בדיעבד מהני המכירה ואף לתוס' דמלקד"ה הוה קנין מ"מ בזה דל"ה רק ציווי שלא תמכור בדיעבד מהני המכירה ודלא כהפלאה וע' בחידושי אנשי שם במרדכי פ' מי שמת בב"ב אות א'. דמשנה מיירי שנתן לה פחות ממה שמגיע לה עישור נכסי ובזה ודאי יכולה למכור רק משום צווי אבי' אינה יכולה ע"כ בדיעבד ודאי מהני המכירה ודוק: ט ושוב נ"ל די"ל שגם תוס' ס"ל כמרדכי שמצוה לקיים דברי מת אינו עושה קנין רק דתוס' ס"ל דהיכי שמשחרר בשביל שהשפחה עשתה לו קורת רוח הוה כמכרה לה כאלו קיבל כסף ממנה ול"ה עבירה כעין דברי הר"ן אך היכי שעושה בשביל מצוה לא ס"ל כר"ן, ועובר, בעשה ומ"ה שפיר כתבו בדף ל"ח דכיון דהיורשין אינן רשאין להשתעבד בה והיינו דלענין שעבוד היא בחזקתה וחיישינן שמא אמר שחררו בשביל שעשתה לו קורת רוח ובכה"ג ליכא עבירה ולכן אינן רשאין להשתעבד מספק וכיון שאינן רשאין להשתעבד שוב בגט ליכא עבירה ומ"ה שפיר כתבו דף מ' דאס"ד שמעוכב גט שחרור אסור בשפחה למ"ל דכופין משום מצוה לקיים דברי המת תיפוק לי' דאסור בשפחה ובב"ח. ותמה בפנ"י דהרי זולת מלקד"ה רשאין להשתעבד אך כונתם דכיון שיש ספק אי אמר שחררו בשביל שעשתה לו קורת רוח ובכה"ג הוה כמכרו לו וגם זולת מלקד"ה אסורין להשתעבד דהוה כמכרו לו ובודאי אם קיבל כסף ומכר א"צ לבוא למלקד"ה. ע"כ פטור מהשעבוד מספק ואסור בשפחה ובב"ח ולמ"ל מצוה לקד"ה תיפוק לי' דכופין לשחרר ואף דמוקמינין אחזקת מ"ק ול"ח למכירה מ"מ בזה דאיכא ריעותא שאמר שחררו ובודאי לא ציוה לעשות עבירה ע"כ אמרינין שאמר כן משום שעשה לו קורת רוח. כן יש לפרש דברי תוס' שלא יהי' נגד המרדכי ומיושבין דברי רמ"א שפוסק כמרדכי. והנה מה שהביא מח"א בשם מרדכי דמצוה לקיים דברי המת אם מת המקבל אין נותנין ליורשים ותמה מגיטין י"ג ע"ב לא מצאתי במרדכי ובודאי יש חילוק בין מת מקבל בחיי נותן או מת אח"כ כדמוכח מש"ס וכ"כ תוס' כתובות ע' והמרדכי לא יחלוק ע"ז. ואכ"מ להאריך. כי בנ"ד שכפי הנראה מדברי כת"ה לא ציותה ליתן רק שכתבה שנותנת במתנת בריא ובכה"ג גם הפוסקים דס"ל דל"ב הושלש מתחלה לכך מודים דל"א מלקד"ה כמבואר ברמב"ן והריטב"א ס"ל דבעי דוקא שיצוה בפני היורשים ודוק. וע' מהרי"ט חחו"מ סי' ו': י והנה כת"ה מייתי בשם הגאון המפורסם האבד"ק לבוב שכתב דנ"ד דמיא לאומר נכסי לך ואחריך לפלוני דאם קדם הראשון ומכר מהני המכירה ע"כ הס"ת שייך לק' ווישניצא שנתנה האשה במתנה. וכת"ה הקשה עליו דהרי הכא הוי כאומר נכסי לך ואחריך ליורשי דמבואר ברמ"א סי' רמ"ח דל"מ מכירת הראשון. ואם לדין יש תשובה. חדא דדעת הטור סי' רמ"ח

דלא כרמ"א דמשמע מטור דדוקא כשאמר ואחריך לי אינו יכול למכור ולא כשאמר אחריך ליורשי ע"ש. אך אפי' לדעת רמ"א ע' בבית מאיר סי' צ' שפירש דברי רמ"א דדוקא כשאמר לי או ליורשי דשייר נמי לעצמו ל"מ המכירה משא"כ כשלא אמר לי רק ליורשי מהני גם לרמ"א המכירה ולפ"ז צדקו דברי הרב מלבוב אך בכ"ז מאן אמר דהלכה כבית מאיר כיון דהש"ך וב"ש לא פירשו דברי רמ"א כן. הן אמת שיש לומר בזה דבר נכון דהקצה"ח סי' רמ"ח ס"ק י"ב כתב בדעת הרמ"א דגם הוא ס"ל דאחריך לאו כאומר מעכשיו רק דמש"ה ס"ל דאינו יכול למכור משום דהוה כאלו התנה בפירוש דאם לא ישייר ליורשיו המתנה בטלה למפרע ע"ש.. א"כ בנ"ד כיון דבאמת המנוח ר' ליבש לא הניח הס"ת רק האשה כתבה הספר תורה אך שכתבתי לעיל דמכל מקום כיון שהי' לה רשות לשלוט בהעזבון הס"ת תמורת המעות א"כ כשנתנה לאחרים דהמתנה שלה בטלה למפרע והי' המעות מס"ת אינו שלה וגזל בידה מ"מ הס"ת שלה דהנה מה דפשיטא לי' לכת"ה ולרב אחד דעמי' דאף אם גזלה מעות וקנתה ס"ת הס"ת שלה ודמים בעלמא היא דמחייבת לנגזל אנא לא ידענא דכיון דנתנה מעות גזלה לא קנתה הס"ת ואף במשיכה לא קנתה דכיון דאסור להמוכר להשתמש במעות לא חשוב דמים ואדעתא דהכי לא הקנה החפץ. כמש"כ בב"ש סי' ק"ב ונתיבות סי' ק"צ ס"ק ז' דבלוקח בהקפה ולא שילם המקח גזל בידו ודוקא אי נתיאשו הבעלים מהגזלה קנתה החפץ דהמוכר קנה הדמים ביאוש ושינוי רשות. משא"כ בגזל בלא יאוש ואף דכתב הב"ש סי' ל"ה ס"ק כ"א דבמעות דליכא קפידא אם יחליף ל"ה גזל, רק כחוב זה דוקא בשליח דרשאי להשתמש במעות משא"כ בגזל ודאי אין רשאי להחליף ולא להשתמש וע' תשובת בית אפרים חו"מ מ"ט מ"ש על בית שמואל באריכות וע' ירושלמי פ"ב דקדושין דכסלע דרכה להחליף. ל"ה מקדש בגזלה ומשמע דדוקא בגזל דידה מחלק ירושלמי וכן הוא בש"ס קדושין נ"ב וברש"י סנהדרין פ"ז ע"ב וכן משמע באה"ע סי' כ"ח דבקידש במעות גזלה אינה וע' נתיבות סי' קפ"ב ס"ק ד' מבואר דבקונה במעות גזלה קונה החפץ דמיקרי בעל המעות ע"ש דהיא מחלוקת אך לדעתי שם בשליח שאני דאין קפידא אם יחליף כמ"ש ב"ש סי' ל"ה הנ"ל ומש"כ בנתיבות שם בין ב' חצאי לבנה דשליח אסור להשתמש במעות מדברי ב"ש לא משמע כן ע' בית אפרים סי' הנ"ל שוב ראיתי במקנה קדושין שכתב דהב"ש מירי שנתן לו המשלח רשות להשתמש ולהחליף. ומ"מ בגוף דקונה במעות גזלה חפץ ועשה משיכה לא מצאתי מבואר דיש לחלק בין קדושין למקח וגם י"ל דהמוכר א"צ להחזיר המעות משום תקנת השוק בגנב שאין מפורסם ושוב הראו לי בספר שער משפט ר"ס ק"ץ שנסתפק בכ"ז ונהניתי מ"מ בנ"ד אף שאינה מקיימת התנאי

היתה רשאי להחליף המעות ושייך סברת הב"ש דהוה חוב ומ"מ החפץ שלה ע"כ עכ"פ מכרה ומתנתה קיימת אך מ"מ כיון דאנשי ק' רישא מוחזקים יכולין לומר דאם אינה מקיימת התנאי החפץ תמורת המעות כיון דכל עוד שהיתה יכולה לקיים התנאי עשתה ברשות ולא כיונה לגזול ולקנות בשינוי כמש"כ לעיל ול"מ מתנתה כדברי רמ"א רמ"ח כפשטא דדבריו שם:

יא והנה חתני הרב הגדול מ':

נתן לאוין נ"י נסתפק אם אמרינן אמירה לגבוה כמסירה להדיוט בכתיבה ונתוכחו הלומדים וב"א הרב הגדול מ' גדלי' נ"י הראה ביד מלאכי כללי הדינים אות צ' בשם הר"מ גלאנטי דבכתיבה בלי הזכרה בפה אינו כלום והרב הגדול מ':

יצחק הירש נ"י בעת מו"ץ:

ביערסלוב הראה מגמ' דיבמות קט"ו ומשנה דמעשר ב' בכתב עליו קרבן וכו' הוא הקדש שבשעת הסכנה היו כותבין ומבואר דאמרינן אמירה לגבוה בכתיבה ואין ראי' כלל דבאות אחת ודאי ל"ח אמירה לגבוה דגרע אף מיד אך שם הטעם דחיישינן שעא הוא הקדש או תרומה ומ"ה כתוב עליו ובאמת המעיין בתשובת מהרי"ק סי' קס"א דמשם הדין המבואר באו"ח רנ"ג סעיף י"ט בנמצא כתב שהוקדש כלום יראה דהמהרי"ק פסק דהוה הקדש משום שפוסק דבקדושת בהכ"נ מהני הקדש במחשבה דדמי להקדש ע"ש באריכות ומשמע דאם ל"מ מחשבה ל"א אמירה לגבוה בכתיבה. וע' בפוסקים לענין שבועה בכתב ואדרבה ממהרי"ק מוכח דהיכי דל"מ משמנה ל"מ כתיבה ומ"מ עיקר דין זה תלי' אי כתיבה כדיבור לענין שבועה וה"ה לענין אמירה לגבוה אך אם מחשבה מהני ודאי כתיבה מהני ולכאורה דין זה תלי' בב' תירוצי תוס' גיטין ע"א דלתירץ א' שכתבו דאמירה ודאי ל"ה רק בפה ה"ה לענין אמירה לגבוה ל"ה רק בפה אך י"ל לשון תורה לחוד ולשון חכמים לחוד כדאמרינן חולין קל"ה. ואין להאריך בנ"ד דבודאי אמרה האשה לכתוב ואם אמירה לגבוה מהני לצדקה ודאי מהני בנ"ד:

ועיינתי במהרי"ק סי' קס"א הנ"ל ואחרי שהאריך, להקשות דברי הרא"ש אהדדי דבתשו' פוסק דבצדקה ל"מ כונת הלב ובעי להוציא בשפתיו ובתענית פוסק דמהני מחשבה (והיא קו' טו"ז או"ח תקס"ב, וכפי הנראה לא ראה בפנים דברי מהרי"ק רק דבריו שמביא בב"י) כ' דנודר לבהכ"נ עדיף מצדקה ומהני מחשבה דבהכ"נ הוה מקדש מעט וילפינן מתרועת המשכן דמהני מחשבה ע"ש שהאריך. ולפ"ז י"ל דצדקו דברי רדב"ז שהובא לעיל דאף למ"ד דל"א אמירה לגבוה כמסירה להדיוט בממון עניים מ"מ בס"ת שנדר לבהכ"נ אמרינן וע' ח"ס יו"ד רל"ז שמישב ב' תשובות הרשב"א הסותרים בסברא זאת

ולפמש"כ ק הן דברי מהרי"ק ורדב"ז ויש מקום גדול לפסוק כן: יב והנה נלפע"ד דאף לשיטת ר"ת דמהני מחשבה בנדר וצדקה או בנדרי הקדש דלכ"ע מהני מחשבה אבל שיזכה ההקדש במחשבה ל"מ מחשבה דבזה בעינן אמירה כדאמרינן אמירה לגבוה כמסירה להדיוט אבל במחשבה ודאי צריך לקיים מטעם נדר אבל עדיין הקדש לא זכה בו ונ"מ אם אמער אחד שנדר במחשבה להקדש וכעת רוצה לחזור באופן דמצד אמירתו ל"ה נדר רק מצד מחשבתו ומת אין יורשיו צריכין לקיים לשיטת רמ"א רנ"ב דנודר ומת אין יורשים צריכין לקיים דאף דבנדרי הקדש הוה כמסירה לגבוה ויורשי' צריכין לקיים מ"מ מצד מחשבתו ל"ה כמסירה הגם כי מלשון מהרי"ק סי' קס"א לא מוכח כן לכאורה בתחילת העיון שמפלפל ממחשבה מ"מ לדעתי הדבר ברור דאל"כ למה אמרו אמירתו לגבוה כיון דאף במחשבה הוה כמסירה ולפ"ז אם כתיבה ל"ה רק כמחשבה אין היורשים צריכין לקיים אך כבר כתבתי דלדעת הרבה פוסקים בשבועה כתיבה כדיבור וה"ה לענין אמירה לגבוה ודוק ומ' ס"ס יו"ד סי' רל"ב בסופו:

יג ודע דמה דנראה מדברי קצה"ח רי"ב ס"ק ד' דהלכה דבצדקה ל"א אמירה לגבוה כמסירה להדיוט ורק מטעם נדר אינו יכול לחזור ולפ"ז נודר ומת אין יורשים צריכין לקיים זה ליתא דהרי רמ"א פסק ביו"ד סי' רנ"ח סעיף י"ג כר"ן דכל אמירה שיש בה רווחא לצדקה אמרינן אמירה לגבוה כמסירה להדיוט ומי כמוהו מורה וע' בקצה"ח סי' פ"ז ס"ק כ"א שכ' בעצמו דאינו יכול לשנות מעני לעני דאמירה לצדקה עושה קנין ולפ"מ שפסק רמ"א סי' רנ"ח עכצ"ל דמה שפסק רמ"א סי' רנ"ב מי שנדר לפלוני ומת. ולא נתן ליורשיו פטורין מיירי בדבר שלב"ל שלא זכה פלוני מטעם אמירה לגבוה משא"כ היכי שזכה מטעם אמירה ובסי' רי"ב סעיף ז' מיירי להדי' בהכי וכן יהי' הכוונה בסי' רנ"ב. ורמ"א קיצר בדבר ובודאי אינו סותר דבריו ואף דבשו"ת רמ"א לא משמע כן. מ"מ הרמ"א גופי' לא יסתור דבריו ועוד ע' בתשו' רמ"א דאף דרמ"א סי' מ"ח סתר כל דברי ב"י מ"מ קיים פסקו והדבר פלא וכי משא פנים יש לדבר והלא אפי' תלמיד שראה זכות מחויב להגיד ולמה רמ"א ז"ל קיים פסקו וע"כ הרמ"א הקשה להב"י על דבריו ומ"מ להלכה פסק כב"י ע"כ סתם ביו"ד סי' רנ"ח כר"ן וע"כ צ"ל כונת הרמ"א סי' רנ"ב כמו שכתבתי ומ"מ עדיין צ"ע בכונת הרמ"א ולא באתי רק לעורר שאין תלמיד שכמוני מכריע. ומ"מ בנדר חפץ ידוע כמו ס"ת ודאי הלכה כדברי הנתיבות סי' ר"נ ס"ק ד'. דהיורשים צריכין ליתן וגם דעת קצה"מ סי' ר"ץ דבצדקה איכא שעבוד נכסי. הגם דזה ל"ש בנדר לבהכ"נ דבזה ודאי ליכא שעבוד נכסי מ"מ משמע מקצה"ח סי' כ"ז ס"ק כ"א דבאומר נתחייבו נכסים וה"ה באומר חפץ זה לבהכ"נ או לבהמ"ד דהוא מקדש מעט עושה קנין ונתחייבו

נכסים ואף במת צריכין לקיים וע' ת"ס חו"מ סי' קי"ד שכתב דהמרדכי שכתב דאין היורשין צריכין לקיים נדרו קאי דוקא בדבר שלב"ל וכ"כ בסי' קט"ו אך בסוף דבריו תברא לגזיזי' וכ' דיכול לשנות מעני לעני והביא דברי קצה"ח רי"ב ולא ידענא אמאי לא הביא מסי' פ"ז שכ' קצה"ח גופי' דאינו יכול לשנות מעני לעני וע' מה שכתבתי בספרי חא"ח סי' כ"א אות ד':

יד סיומא דפסקא הנה לק' ווישניצא יש זכות גדול בס"ת:

[א] אם הי' בהקלויז בעת שהאשה ציותה לכתוב ודאי קנו מדין חצר ואף אם לא הי' אז בהקלויז ובא אח"כ חצרם קני אז לשיטת הרבה פוסקים: [ב] אף אם לא קנו מקנין חצר מ"מ קנו מטעם אמירה לגבוה בצדקה לבהמ"ד כשיטת רדב"ז וח"ס ורמ"א סי' רנ"ח דפוסק כר"ן דבצדקה אמרינין אמירה לגבוה כמסירה להדיוט:

[ג] ואף דבשטר נכתב שהוא מעזבון בעלה י"ל כיון דהטור פוסק סי' רמ"ח דאם מכרת ונתנה קיים ובית מאיר סי' צ' כ' דגם רמ"א מודה דאם אמר אחריך ליורשי ע"כ מתנתה קיימת ובשגם שי"ל שהכותב בעצמו כ' תיבות אלו מעזבון בעלה דאלו העדים לאו אכולא מילתא קמסהדי בדבר שלא חשבו מעיקר הדבר דכיון דידוע שהי' לה נכסים שלא מעזבון בעלה למה נחזיק שכל הספר ממעות שהניח הבעל:

ד אף שכ' מבי"ט סי' צ"ט ח"ב דכשהניח השטר בידו אמרינן שמא נמלך או שמא שאל על נדרו. הנה לחזור מנדרו אינו יכול אך שכ' המבי"ט שמא שאל על נדרו ובזה איכא חזקה כדאמרי' ביבמות פ"ח באומר עד אחד דאתשל מרי' אינו נאמן נגד חזקה. וע' תוס' גיטין ל"ג דמה"ט ל"ה התראת ספק בנזיר וכפי הנראה מבי"ט לא סמך ע"ז לבד רק בצירוף שמא הגזברים בעצמם מכרו ליתומים אבל כ"ז אם הדבר ספק בין היורשים לענין להוציא מידם דגם בקרקע איכא חזקת ממון ואף דקצה"ח כתב דבקרקע אזלינן בתר רוב דלא אלים כמטלטלין ע' סי' ר"פ מ"מ בנתיבות סי' מ"ו סוף ס"ק ה' כ' דהוצאת קרקע כהוצאת ממון והארכתי בפרט זה בכמה מקומות ונמצא שיש ליתומים חזקת ממון וחזקת מ"ק משא"כ בנ"ד שיש ספק בין מקבלי מתנה של האשה והיא ק' ווישניצא או מקבלי מתנה של יורשים שלו והיא ק' רישא אין להם חזקת מ"ק רק חזקת שמחזיקים הממון. ונגד חזקת ממון יש חזקה שלא שאלה על נדרה כדאמרינן ביבמות וכדמוכח מסי' קנ"ג סעיף י"ש בנכתב על כלי שהיא הקדש כמו שהביא כת"ה, ול"ג צואה ממי שמצא כיס מלא מעות בתיבתו וכ' עלי' צדקה סמכינן אכתיבה והרי היא צדקה כמבואר ברמ"א סי' רנ"ט ביו"ד:

טו ודברי רמ"א דאתיין לידינו נימא מילתא בעזה"י הנה בתומים סי' פ"א ס"ק כ"ה תמה דנימא שלא להשביע כתב כן דהרי זה מדברי הגהות מרדכי פ"ק דב"ב ושם מבואר דבאומר של צדקה י"ל שלא להשביע וכיון דאין חילוק בין אומר לכותב לענין שלא להשביע לשיטת הרמ"א, ע"כ דברי המרדכי קשיין אהדדי. ולפע"ד לישב הנה בהקדש ובצדקה ל"ש שלא להשביע אמר כן כיון דאמירה לגבוה כמל"ה איך יאמר שלא להשביע, כיון דאמירה עושה קנין ואם ימסור דבר לחבירו במתנה הכי יאמר שלא להשביע וכ"כ הרדב"ז ח"א קע"ג הובא בקצה"ח פ"א ס"ק כ'. ומה שהקשה בכנה"ג מאמר של מעשר הן ל"ק מידי דבמעשר ב' ל"ש אמירה לגבוה אם הוא חולין שכבר הופרש מעשר ב' משא"כ בהקדש דשייך אמירה לגבוה ולפ"ז בצדקה ל"ש שלא להשביע והגהות מרדכי לא כתב כלל דבצדקה שייך שלא להשביע. וז"ל הגהות מרדכי בפז"ב אמרינן הרי שראו אביהן שהטמין מעות וכו' ואמר של פלוני הן של מעשר ב' אם כמערים לא אמר כלום עוד גרסי' שם הרי שהיו מצטערים על מעות שהי' לו אביו ובא בעל החלום וכו' דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין ונראה בעיני דכל זה הדין במעות צדקה התומים סבר דזה קאי גם על הדין הראשון ובאמת הגהות מרדכי ל"ק על דין הראשון רק על דין השני וכן על מה שכ' לקמן בדין השלישי דאם בא אחד ואמר אני ראיתי שהטמין דאם אין בידו ליטול אינו נאמן בזה כתב דדין צדקה כדין מעשר ב' משא"כ לענין שלא להשביע לא כתב כלל המרדכי דס"ל כרדב"ז הנ"ל ולק"מ. ובנתיבות טרח ג"כ לישב דברי רמ"א וזה שכתבתי לישב נכון בעזה"י ובטור סי' רנ"ה הגיה של הקדש הן אם כמערים וזה ודאי דלא כרדב"ז אבל לגירסא שלפנינו ניחא וע' תשובת בית אפרים סי' נ"ה באריכות ושם מבואר ג"כ כדברי הנתיבות סי' ר"נ דבאומר חפץ ידוע לצדקה גובין מיורשין ועיי"ש שתמה על תשו' רמ"א ודוק בכ"ז:

(וקצת צ"ע בתשובה שם דף ס"ב ריש ע"א שכתב דמ"ש המשיב כיון דהיא מצד התקנה היא דוקא להדיוט ז"א דהא גם מעמד שלשתן היא תקנה ומ"מ מהני להקדש כדמוכח מב"ק ובאמת שדברי המשיב היא דברי תוס' ב"ב ע"ו ד"ה קנ"ו דלא תקנו מכירת שטרות בהקדש משום שאין להקדש צורך כ"כ וע' מ"ש בספרי בית יצחק סוף סי' כ"ז דמה"ט מהני שאלה בהקדש אף באתי לעזרה דהוא גזבר דאין להקדש דין ממון רק דין איסור משום החפץ לד' בעולות וזה הערה נפלאה דומה לדברי תוס'. וע"ש ומיושב מה שהקשה בבית אפרים ממע"ש דלעניים יש להקב"ה חפץ):

[ה] יש לזכות לק' ווישניצא משום מצוה לקיים דברי המת לפמש"כ קצה"ח רי"ב ס"ק ג' ורנ"ב ס"ק ג' דהיכי דהוא מחויב לעשות מצוה מחויבים היורשים לקיים אף בלא

הושלש מתחילה לכך ע"ש א"כ כיון דהיא הקדישה חפץ ידוע ואף אם לא זכו מדין אמירה לגבוה מ"מ נדר היא ומחויבת לקיים ל"ג מהושלש מתחלה לכך באופן אם הי' הכתב בלשון צואה:

[ו]:

אף אם הוה ס"ת מעזבון בעלה שמא מהני מתנה מטעם תפיסה לכתיבה אף שלא נשבעה:

טז:

ומעתה נחזי אנן אם יכולין אנשי ק' רישא לומר קים לי כיון דהם מוחזקין והנה בכל ו' טעמים יש דיעות החולקים, אך אנשי ק' רישא אין יכולין לזכות רק ע"י כמה ספיקות כגון אם נאמר דהס"ת מעזבון צריכין לצרף ב' סברות לומר דאין הלכה כבית מאיר דבאומר אחריך ליורשי ל"מ מכירתה וגם סברת הפוסקים דל"מ תפיסה לכתיבה קודם שנשבעה כשאין הלוקח מוחזק. וכן כשאנו אומרים דאף אם הס"ת שלה לא זכו אנשי ק' ווישניצא משום דבצדקה ל"א אמירה לגבוה כמסירה להדיוט צריך אתה לצרף עוד סברת הסוברים נודר ומת אין יורשי' צריכין לקיים ומ"מ בכל מקום אמרינן קים לי אפי' בכמה ספיקות שלא להוציא מו דל"מ ס"ס להוציא אך בנ"ד נ"ל דאנשי ק' רישא אין יכולין לומר קים לי וטעמא דהרי מבואר בסי' רמ"ג באם א' זוכה מהפקר בספק ואח"כ תפס השני מוציאין מידו משא"כ במקח ומתנ' מוציאין מיד המקבל מתנה ונותנין למרא קמא ע"ש בזרק ארנקי. והטעם דבמכר או נתן איכא חזקת ע"ק משא"כ בהפקר שהוא ספק בין זוכה הראשון או השני הראשון מיקרי מ"ק ומוציאין מן השני ע"ש וע' בטו"ז שם בשם זקיני ח"ץ ובדיני תפיסה בנתיבות י"ט א"כ בנ"ד דמענ"פ הס"ת אינה בחזקת מ"ק ורק ספק אם המקבל מתנה הראשון קנה או מקבל מתנה השני ל"מ תפיסת השני כמו בהפקר ואף שיש לומר דשם שאני דליכא חזקת מרא קמא כלל משא"כ בנ"ד לענין אנשי ק' ווישניצא יש חזקת מ"ק והם יורשי בעלה ואינו דומה להפקר. דז"א דכיון דהקצה"ח כתב בסי' ר"ה דלענין חזקת מ"ק מהני רוב וה"ה ס"ס א"כ אם היו באין לדין אז אנשי ק' ווישניצא עם יורשי בעלה ולא הי' ליורשי בעלה רק חזקת מ"ק ולא חזקת ממון לא היו מוציאין בחזקת מ"ק נגד ס"ס ולא היתה החזקת מ"ק מועיל להם. וגם בלא"ה כיון שכל ימי חיי האשה העזבון הי' שלה ועיקר הספק אם יש ליורשי בעלה קנין הגוף הואיל ושייר ליורשי' ומ"ה ל"מ מכירת האשה או אין להם קנין הגוף כשיטת הבית מאיר סי' ץ' בפירוש דברי רמ"א והיא ג"כ שיטת הטור. ע"כ עיקר חזקת מ"ק בספק וכיון דלא הי' מועיל אם באו לדין מיד ע"כ עתה שאין ספק רק בין הזוכים בראשונה או בשני' ל"מ

תפיסת אנשי ק' רישא בשגם דבא לידם בפקדון ולא מיקרי תפיסה ברשות כמבואר ג"כ בקונטרס דיני תפיסה אות י"ב:

ע"כ מכל הלין טעמא ל"מ טענתם לומר קים לי כנ"ל והגם כי קצה"ח בקונטרס הספיקות כלל ה' אות ג' דעתו דבהפקר ג"כ דוקא כשהשני תפס מיד הראשון ממש אז מוציאין מידו ואות ד' כתב דגם בהפקר רבים חולקים. וס"ל דאם תפס השני מוציאין מידו מ"מ בנ"ד דיש כונה ספיקות לזכות הזוכה הראשון גם קצה"ח מודה:

יז הנה הארכתי בדין זה לפי שקשה מאוד לדון בדיני ממונות ואתנו אין יודע עד מה בעו"ה ע"כ חפשתי להוציא הדין ומ"מ מהראוי לבצע בזה בפשרה בין הצדדים וכן יעשה כת"ה ואם לא יוכל לבצוע נלפע"ד דהדין עם אנשי ק' ווישניצע:

יח עוד נשאר מעט דיו בקלמוסי הנה לעיל בראשית התשובה דברתי מדברי המחלוקת שבין הטו"ז והשואל שבמהרי"ט ובין מהרי"ט בענין אם חצר הנפקד נקנה למפקיד והנה מב"ק מ"ח ע"ב יוצא הכרעה דאם הנפקד מקבל עליו שמירה מקנה לו החצר. ואם אין מקבל עליו לשמור לא מקנה לו החצר ע"ש דף מ"ח דאם לא אמר לי' שמרו אקני לי' מקום בחצר והו"ל חצר השותפין. וכש"כ דקשי' מה שהקשיתי באות א' ע"ש:

הערתי דרך אגב בדברי הגמ' שם בשיטת הרי"ף והרמב"ם הנה עיי"ש דרב ס"ל הלכה כרבנן ושמואל ס"ל הלכה כרבי והרי"ף והרמב"ם פוסקים כשמואל ועיי"ש בגמ' ת"ר כנוס שורך וכו' הא גופי' קשי' ותוס' ומהרש"א בתוס' ד"ה ושמואל אמר מפורש יוצא מהסוגי' דלרבא לרבי בסתמא לא קיבל וחייב בעל השור בנזקי בעל החצר דאס"ד דרבי ס"ל סתמא שניהם פטורין דשניהם אין מקבלין שמירה מה מקשה בגמ' הא גופי' קשי' הא אתי' כולה כרבי וכמש"כ מהרש"א ולפ"ז לפ"מ דפסק שמואל הלכה כרבי הי' לנו לפסוק דבסתמא חייב בעל השור בנזקי בעל החצר. והרי"ף והרמב"ם פסקו דבסתמא אין חייב בעל החצר בנזקי בעל השור ולא בעל השור בנזקי בעל החצר כמבואר סי' שצ"ג ורמב"ם פ"ג ופ"ז מנזקי ממון וזה דלא כרבא וגם לא כסתמא דגמ' דא"כ מה מקשה בגמ' אברייתא הרי לק"מ כמו שהקשה מהרש"א ונ"ל לישב דודאי הפלוגתא היא דלרבנן בסתמא בעל החצר מקבל אף שמירה שישלם נזקי בעל השור כמו שאמר רבא דף מ"ז ע"ב ולרבי סתמא בעל השור מקבל נזקי בעל החצר ושפיר מקשה בגמ', אך במה דפליגי רב ושמואל דלרב הלכה כרבנן ולשמואל הלכה כרבי צריך להבין במה פליגי ונ"ל דרב ושמואל אזלו לטעמייהו דהנה בסתמא בלא אמר מידי רוב בני אדם מקבלין עליהם שמירה. אך מיעוט לא מקבלין עליהם שמירה ומ"ה רב ס"ל הלכה כרבנן דמסתמא בעל החצר מקבל שמירה דהולכין בדיני ממונות אחר אומדנא כרב אחא בב"ב צ"ג וטעמא

דהולכין בממון אחר הרוב להוציא ושמואל ס"ל כשיטתי' דאין הולכין בממון אחר הרוב ומ"ה בעל השור אין יכול להוציא מבעל החצר שישלם לו נזקיו. וכבר נחלקו בכיוצא בזה במקדש אחותו וכתבתי במקום אחר דאזלו לשיטתייהו ומצאתי כן במקנה ומ"ה הרי"ף והרמב"ם פסקו כשמואל דהלכה כרבי ולפ"ז נהי דרבי ס"ל דאף להוציא בעל השור קיבל השמירה וחייב לשלם אבל שמואל לא פסק כרבי רק שלא להוציא ממון ומ"ה פסקו הרי"ף והרא"ש דשניהם פטורין וזה נכון לפע"ד ודוק:

סימן פג

עוד להרב הנ"ל:

ורגע כמימרא אשים דברתי לעומת מכתבו השני:

א הנה הקשה על הגאון רע"א הובא בתשו' ח"ס יו"ד סי' רל"ז שרצה להקריב ק"פ בזה"ז דמקריבין אעפ"י שאין בית וטומאה מותר בציבור וכה"ג אין מעכב. ונשען על בעל כפתור ופרח שהביא בפ"י שרבינו חננאל אמר לבא לירושלים בשנת י"ז לאלף הששי להקריב קרבנות בזה"ז ומסתמא רק פסח רצה להקריב דאין לנו קרבנות ציבור שנקנים משקלים ופסח דוחה טומאה והנוב"י קמא א"ח ל"ה הביא דבריו להלכה עיי"ש, והקשה כת"ה הרי אין לנו תכלת דבעי שיהי' צבוע מחלזון ואבנט של כהן הדיוט הי' מכלאים. והמ"ל פ"ח מכלי המקדש כ' שהי' גם אבנטו של כהן הדיוט מתכלת וארגמן. ובהלכה י"ג שם כתב דגם תכלת דבגדי כהונה הי' צבוע בחלזון וכן מפורש בתוספתא פ"ט דמנחות והרי"ף כתב בה' ציצית דאין לנו תכלת בזה"ז ומצאתי לרב אחד שהקשה כן ובספר עלי החודש קובץ יגדיל תורה אדעסא תר"מ סי' ז' ראיתי פלפול עצום בזה. ובאמת שזה צ"ע ואולי יש לישב דברי ר"ח בדרך זה ע' רמב"ם פ"ט מביאת מקדש ה' י"א כהן טבול יום ומחוסר כפורים והרי הוא מחוסר בגדים. ושלא רחוץ ידים ורגלים ועבד חייב על כל אחת ואחת ואם הי' זר אינו חייב אלא אחת (דזר אינו חייב משום מחוסר בגדים ולא משום טומאה ודומיהם). והראב"ד מייתי תוספתא פי"ב דזבחים דאף טמא אינו חייב אלא אחת והנה דברי הכסף משנה שם תמוהין מאוד שכ' דשלא רחוץ ידים ורגלים מיגו דאתוסף חיוב לטהור איתוסף לטמא וזה תמוה דל"ש כולל ומוסיף רק אם נעשה איזה דבר כגון חמותו ונעשית א"א מיגו דבקדושין הללו נאסרה לכל אדם נאסרה עליו ג"כ משום א"א משא"כ שלא רחוץ ידים ורגלים מה נעשה בזה שנאמר מיגו שנאסר לטהור נאסר לטמא וכי הי' איזו זמן או מעשה שתקשרם ונהניתי שמצאתי במרכבת ח"ג שתמה ג"כ על הכסף משנה דלא מיקרי זאת רק איסור חמור וטומאה חמורה שאסור אף אם לבוש בגדים עיי"ש:

ב ואמנם דעת המרכבת דשלא רחוץ ומחוסר בגדים חלין מקודם בב"א ואח"כ חל איסור טומאה. וגם לסברא זו צ"ע על תוספתא דאיתא א"ח אלא אחת ועכ"פ לחייב שתים משום שלא רחוץ ומחוסר בגדים דהוא איסור ב"א. ע"כ נראה קצת כמ"ש הריטב"א בקדושין ע"ז דאין אנו דנין על האיסורין שחלו עליו כשהביא ב' שערות רק על החתיכה שנאסרה עליו כשבא לעולם ע"ש: ולפ"ז י"ל דמחוסר בגדים ושלא רחץ לא חלו עליו רק בעת ששחטו קרבנו זה והמה באו לעבוד העבודה ולפ"ז י"ל דכשהי' טמא חל עליו איסור שלא לכנוס למקדש כלל וכשבא לעבוד וחלו עליו איסור מחוסר בגדים ושלא רחוץ אין חלין על איסור טומאה ומ"ה ס"ל לתוספתא א"ח אלא אחת ומה שלא חל איסור רחיצה ומחוסר בגדים משום שנאסרו בעבודת צבור והוא כולל יבואר לפנינו. ולפ"ז להתוספתא אינו חל איסור מחוסר בגדים. על איסור טומאה. והנה במהרש"ל ובמהדורא בתרא יבמות ל"ג גבי כהן שחתך אצבעו בסכין טמאה מבואר דאם טומאה דחוי' בציבור לא חל איסור אחר עלי' כיון שגם עתה אסור הוא רק שנדחה ואף דמהרש"ל נקט משום דלכתחלה אסור לעבוד אם יש כהן אחר אין זאת תוכן כונתו. דא"כ לוקמא בעל מום ששימש בטומאה שאין שם כהן טהור. וחל איסור בעל מום על איסור טומאה ועל כרחך כונתו כיון שטומאה דחוי' לא חל איסור אחר וראי' מפסחים פ"ד ריש ע"ב דאם טומאה דחוי' מיקרי פסח פסול ואין בו שבירת עצם. וע' בספרי ב"י חאו"ח סי' נ"ה אות ג' ו' שהחזקתי סברא זו במסמרות נטועים ומה"ט ניחא שאינו חייב לתוספתא רק אחת ול"א שחל איסור שלא רחוץ ומחוסר בגדים בכולל מיגו דאסור בעבודת ציבור דס"ל טומאה דחוי' בציבור וגם בציבור אין איסור חל איסור:

ולפ"ז יש לישב דברי ר"ח דס"ל טומאה דחוי' ובפסח לכ"ע דהוי' ואינו חל איסור מחוסר בגדים ומ"ה לא איכפת לן אם יעבוד כהן הדיוט בלי תכלת דס"ל כתוספתא ואף לכתחלה שרי לעבוד כיון שאין חל איסור אחר בזה ואף שתמיד חל איסור אחר לענין לקברו בין רשעים גמורים כדאי' ביבמות ל"ג אין בכחו לדחות מצוה דאורייתא ובפרט לפמ"ש בשושנת העמקים כלל ב' דלאו שאין לוקין עליו נדחה מפני עשה אף שלא בעידנא, (וע' ע"ש בספרי ליו"ד ח"ר סי' קמ"ב בש"ה) כן י"ל קצת לחומר הנושא:

ג איברא דעדיין קשי' דראיתי בתשו' הרב הנ"ל בספר הנ"ל שתמה על הר"ח והח"ס שכ' דאין כ"ג מעכב והרי בטומאה בציבור בעי ריצוי צין ציץ ואין לנו ציץ דבעי דוקא שילבש הכהן אך למ"ד טומאה הותרה ל"ב ריצוי א"כ קשי' ממנ"פ אם טומאה דחוי' בעי ציץ ואם טומאה הותרה חייב במחוסר בגדים:

גם על גוף הסברות מלעיל דאיסור טומאה קדים יש להתוכח דלכאורה נראה דאיסור מחוסר בגדים חל קודם והפי' הנכון בתוספתא שמא י"ל דס"ל כמו דבזר א"ח במחוסר בגדים כן בטמא דאינו ראוי לעבודה אינו חייב משום מחוסר בגדים ושלא רחוץ. ולפ"ז בעבודת ציבור ודאי חייב כיון דאז ראוי לעבודה:

ד עוד אפשר לומר בישוב דברי ר"ח. דס"ל נהי דאיפלגו תנאי אם אבנטו של כ"ג ביו"כ כשר, לכהן הדיוט. ואנן פסקינן כתנא דאבנטו של כהן הדיוט הי' כלאים מ"מ לא פליגי רק לכתחלה אבל אם לבש כהן הדיוט אבנטו של כ"ג יו"כ ל"ה מחוסר בגדים. דאין לעשות פלוגתא רחוקה. ולא מלאני לבי לומר כן רק יש קצת ראי' דבמשנה פ"ד דפרה איתא דפרה בכלי לבן הי' נעשית ובתחלה איתא שם פלוגתא דת"ק ס"ל שלא בכ"ג פסולה ור' יהודה מכשיר ובודאי סיפא דמשנה לא אתי' דוקא כת"ק דבעי כ"ג דא"כ הו"ל מחלוקת ואח"כ סתם והלכה כסתם ואיך פסקינין ביומא דסגי בכהן הדיוט. וכן פסק הר"מ וע"כ סיפא מיירי בכהן הדיוט והרי ר' יהודה דפליג ברישא ומשמע דמודה בסיפא ומפשטא דשמעתתא דיומא כ"ג דיליף ר"י ילבש להביא מצנפת ואבנט ור' דוסא דריש שבגדי כ"ג כשרים לכהן הדיוט ומשמע דרבי יהודה ס"ל כרבי דאבנטו של כ"ג לא זה אבנטו של כהן הדיוט ומ"ה לא דריש כרבי דוסא:

ומ"מ ס"ל דפרה נעשית בבגדי לבן ול"ה מחוסר בגדים ואין לומר דשם גלי קרא גז"ש דחוקה חוקה כמ"ש הכסף משנה פ"א דפרה והרמב"ם בפי' המשניות חדא די"ל דוקא למ"ד בכ"ג ילפינן גז"ש אבל מ"ד בכהן הדיוט לא יליף גז"ש ועוד דבשלמא בכ"ג דהוה בגדי לבן בגדיו ביו"כ שפיר י"ל דגלי קרא בפרה דל"ה בד' בגדים מחוסר בגדים בפרה משא"כ בכהן הדיוט דאין לובש מעולם ד' בגדי לבן איך מלביש כהן הדיוט והרי מחוסר בגדים פסול בפרה ומזה קצת ראי' דאף למ"ד אבנטו של כהן הדיוט כלאים אם לובש דבוץ מודה לר' דוסא וע"כ בפרה דהוה בחוץ לא הותרה כלאים ולכן נעשה בבגדי לבן:

ה מיהו יש לדחות דר' יהודה לא ס"ל כרבי וס"ל באבנט של כהן הדיוט לא הי' כלאים והא דלא דריש כר' דוסא שכשרים לכהן הדיוט משום דאין מורידין מקדושה וע"כ אין ראי' ממשנה וע' רמב"ם פ"א דפרה דנעשה בבגדי כהן הדיוט דלא כמשנה:

ועמש"כ בספרי לאו"ח סי' כ"ז אות בג"ד דברים נחמדים בישוב דברי וכיון דראי' ממשנה ליכא ע"כ עדיין צ"ע. וע' מ"ש בתשו' לחתני בח"ר סי' קס"ו אות י' מה שהקשה בפסחים פ"ו. ולפמ"ש ל"ק קושיתו והמובחר דר' חננאל ס"ל דאבנט של כהן הדיוט לא הי' תכלת רק מרוקם בצמר כפשט לישנא דרמב"ם. וד' יזכנו לראות עבודת המקדש במהרה בימינו:

ו ומה שהקשה כת"ה על הפמ"ג או"ח פתיחה כוללת ה' תפילין שנסתפק אם כתב תפילין וס"ת על עור איסורו הנאה אי שריין והרי במס' סופרים פ"א מבוא' לוקחין ספרים וכו' ואין חוששין שמא עורות לבובין הם משמע דפסול בכתב על איסורי הנאה י"ל דלעולם כשרין רק דאיסו' הנאה אינו רשאי לקנות ול"ה שלו ואינו יוצא מצות כתיבת ס"ת ומזוזה ומ"מ לקרות בו כשרה. ואף אם לא בעינן שיהי' שלו מ"מ אסו' לקנות לאיסו' הנאה אמנם העיק' דלק"מ דהפמ"ג לא נסתפק רק בעור ע"ז של נכרי שיש לה ביטול אבל עורות לבובין היא תקרובת ע"ז כמ"ש הר"ן בנדרים ר"פ ואלו מותרין ואינה בטלה וזה פשיטא דפסול ודוק:

והנני ידידו:

סימן פד

אשר השיב חתני הרב הה"ג כש"ת מ' נתן לעווין נ"י כעת אבד"ק פאקשאן על השאלה המובאת לעיל סי' פ"א:

ב"ה פרעמישלא תרמ"א לפ"ק:

שלום להרב המאה"ג החריף ובקי ע':

חיים זאב נ"י האבד"ק סאטנאב וכעת ראב"ק רישא:

א תשובה כת"ה חקר אם קנו אנשי ק' ווישניצא את הס"ת בהגבהות אשר הגביהו את הס"ת בכל פעם אחרי הקריאה. יען לא נתכוונו לקנות, והוה כעודר בנכסי הגר וקסבר שהם שלו, דלא קנה (יבמות נ"ב), הנה הנ"י פ"ק דמציעא בהך דאמרנן התם בנפילה ניחא לי' דלקני, בד"א לא ניחא לי' דליקני כ' דלהכי לא קנה בד"א, כיון דהוה תקנתא דרבנן שומעין לו, באומר א"א בתקנת חז"ל, ומוכח מדבריו דבקנין דאורייתא לא מהני אם יאמר לא ניחא לי לקנות וכש"כ באין מתכוין לקנות. ובאמת הדברים צ"ע מש"ס דיבמות הנ"ל דקאמר ר"י העודר בנכסי הגר וקסבר שלו הם דל"ק. והרי התם הוא קנין דאורייתא, ובב"ב נ"ד האי מאן דפשח דיקלא אדעתא דחיותא לא קני ובש"ס ב"ק מ"ט ושטרא לא קני דלאו דעתא אשטרא וצ"ע לפי שיטת הנ"י הנ"ל, וע' כנסת יחזקאל סי' צ"ח מה שהעיר בש"ס דב"ק הנ"ל ולדבריו יש לישב ולפי דברי מהרי"ט סי' ק"נ בראשונות שפירש דשטרא לאו בר זכי' היא ואין דרך כל אדם לזכות בו. דכמה ניירות איכא בשוקא ג"כ לא קשה משם. אכן לפי הבנת התוס' בב"ב נ"ד שהקשו משם דליזכי לי' ידו שלא מדעתו צ"ע. אשר מכל אלה מוכח דעד כאן לא קאמר הנ"י אלא ברוצה לזכות ואין רוצה לזכות בקנין זה אלא בחברו. אז יש הפרש בין דאורייי' לדרבנן אבל באינו רוצה לזכות כלל גם בקנין דאורייתא לא יקנה דבע"כ לא יכריחוהו לקנות וע' בר"ן כתובות פ' הכותב

אי יכול לומר בדבר דאורייתא א' אפשי עיי"ש ואולי גם הר"ן מודה ברוצה לזכות ורק בקנין אחר דקונה בקנין דאורייתא ולא קאמר רק באינו רוצה לזכות כלל ובמח"א ה' קנין משיכה סי' ה' תירץ בזה הסתירה אשר בדברי תוס' ב"ב נ"ד שכתבו ביודע ואין מתכוין לקנות ל"ק ובגיטין ס"א כתבו בלקט ונתן ביד אף בלא נתכוין לקנות קנה דעד כאן לא כתבו התוס' אלא בלא נתכוין כלל לקנות אבל בנתכוין לקנות ולא רצה לקנות ביד קנה. ובישוב הסתירה הנ"ל נ"ל דהתם בגיטין אף בלתי קנין היד הוה גזל מדבריהם והקנין דאורייתא הוה רק להשלים הקנין לכן מהני אף בלא מתכוין וא"כ בהך דעודר בנכסי הגר ובהך דב"ק מ"ט דאינו רוצה לקנות כלל לא קנה ובהך דב"ב דפשח דיקלא אף דכתב הרשב"ם דנתכוין לקנות הדקל, כיון דרצה לקנות, במאי דפשחו אדעתא דחיותא הוה חסרון בגוף הקנין כמש"כ הרשב"ם דהוה כהולך בשוק ואומר דרוצה לקנות. וא"כ בנ"ד דלא נתכונו כלל לקנות לא קנו:

ב אולם לאשר הי' בכאן דעת מקנה י"ל דקנו אף בלא כיונו לקנות כדברי הרשב"א גיטין כ' גבי האי זקן דהי' מלוה לבני הכפר וכותב. ואמרינין התם שאני זקן דידע לאקנויי וכתב הרשב"א אף דלא כיוונו לקנות כיון דאיכא דעת מקנה קנו וכ"כ הנ"י פ' ח"ה בשם הראב"ד הביאם בקצה"ח סי' רע"ה אבל הרשב"א גופי' כתב ב"ב מ"א דלא כהראב"ד ובב"ב פ"ה הביא הש"מ בשם הרשב"א דלא אמרינן דעת אחרת מקנה ואולי תרי רשב"א נינהו הר"ש בן אדרת והר"ש בן אברהם. וע' תוס' ב"ק ק"ב דאם שינה השליח אף השליח לא קנה שלא נתכוין לקנות וקשה הא איכא דעת מקנה כי המוכר כיון להקנות אשר מזה מוכח דהפוסקים דס"ל דאף השליח לא קנה אף דעת אחרת מקנה לא מהני בלא כיוון כלל ומדברי התוס' ב"ב מ"א שהקשו דר"נ אדר"נ דבש"ס דב"ב אית לי' מחילה בטעות לא הוה מחילה וב"מ ס"ו אית לי' דאי שמיט ואכיל לא מפקינן מני' דמחילה בטעות הוה מחילה וקשי' על דבריהם דילמא לעולם סבר ר"נ מחילה בטעות הוה מחילה והכא לא קנה ר"ע משום דלא כיון לקנות מוכח דדעת אחרת מקנה מהני אכן אם נאמר כדברי הרשב"א בש"מ דר"ע אחרי שנודע לו דארעא דחברי' הוא כיון לזכות בה לא מוכח דדעת אחרת מקנה מהני וראיתי בקצה"ח קמ"ב שתירץ דברי התוס' עפ"י דברי הג"א דמחילה בטעות היא כמו יאוש בטעות ויאוש בטעות מהני וכיון דעיקר הטעם היא מכח יאוש ליכא ד"א מקנה ובנתיבות שם סתר דבריו דא"כ נהי דרב ענן לא זכה כי לא כיון לקנות אבל מ"מ היאוש מהני דליפוק מרשותי' דחברי' ואמאי אמר ר"נ דליהדר ארעא למרי' לימא להו כל הקודם זכה. ולפ"ד יובנו דברי הרשב"א התמוהים שכתב דר"ע אחרי שנודע לו דארעא דחברי' היא זכה אשר לכאורה הדברים תמוהים דאיך החזיק

ר"ע בארעא דלאו דילי' ותיכף שנודע לו הי' לו להחזיר או ללכת לפני ר"נ לשאלו אכן לדברי הנתיבות שפיר עביד כיון דהקרקע היתה הפקר מכח יאוש כל הקודם לזכות בה זכה אך לפי מה שהעלה המק"ח בסי' תמ"ח סק"ח דיאוש לכ"ע ל"מ עד דאתי לרשות זוכה והיכא דכלה היאוש קודם דאתי' לרשות זוכה לא מהני היאוש וכן כתב בנתיבות רס"ב ובכמה דוכתי וכאן דנודע לבע"ד ג"כ קודם שכיון ר"ע לזכות א"כ כלה היאוש קודם שזכה שפיר קאמר ר"נ דליהדר לי' לחברי'. ובעיקר הדבר אי מהני יאוש בקרקע עיין חו"מ סי' שע"א ובש"ך שם ואולי כיון דסברי דהקרקע היא של ר"ע הוה כנשתקע שם בעלי' ומהני יאוש כמבואר בתוס' בשם הירושלמי עכ"פ דין זה דדעת אחרת מקנה תלי' באשלי רברבי והיא מחלוקת הפוסקים:

ג והנה קשי' לי על דברי הסוברים דדעת אחרת מקנה מהני אף בלא כיון לקנות מש"ס דיבמות נ"ב דהרי התם איכא דעת, האשה המתקדשת ואף אם לא כיון לקנות איכא דעא"מ ואף דהתם לרבי קאי ואיהו ס"ל ביבמות ובקדושין מ"ד דמאמר היא בע"כ וע' תו"ג סי' קל"ט דבע"כ לא מיקרי דעת אחרת מקנה מ"מ אחר חליצה גם רבי מודה דאין נקנית בע"כ והי' נראה לישב עפ"י דברי הר"ן נדרים ל' דהאשה אינה מקנה שום דבר רק תפקיר עצמה לגבי בעל וליכא דעא"מ (וע' קידושין ט' דאמרינן אף הוי' בעינן דעת מקנה וזה דלא כהר"ן) אכן בהפקר מדעת נחלקו הפוסקים ולשיטת רש"י והנ"י ב"מ י"ב הפקר מדעת מקרי דעא"מ ובנתיבות רע"ג כתב דנקטינן כוותי' וע' באבני מילואים סי' מ"ג ס"ק ב' א"כ ליכא למימר הכי ואשר ע"כ י"ל דשם ביבמות גם היא לא כיוונה להקנות א"ע. ובגיטין ל"ח ע"א אמתי' דמר שמואל אישתבאי וכו' אינהו סבר לפני יאוש הוה ולא היא לאחר יאוש הוה וקשי' נהי דאיתיאש מ"מ השפחה לא ידעה ולא כיוונה לזכות בעלמה ומדוע לא רצה מר שמואל להשתעבד בה. וע"כ כיון דשמואל נתיאש ממנה הוה כדא"מ כדברי רש"י והנ"י הנ"ל וראיתי בתשו' תפארת צבי סי' ק"ד שכ' דבקדושין ל"מ דעא"מ דכתיב כי יקח ולא כי תלקח וכעין ראי' מדברי ב"ש סי' ל"א ס"ק ט"ו דבאומר חציך בפרוט' וחציך בפרוטה דהי' ספק מקודשת הביא בשם חידושי מהרי"ט לישב קו' התוס' שהקשו דלפשטו קדושי בכולא כיון דלא יתפשטו הקדושין רק מחמתה הוה קדושין מחמתה ולא מחמתו ול"ק מיבמות. ועוד נ"ל ע"פ דברי קצה"ח סי' רע"ה דדעת אחרת מקנה היא מטעם זכיי' ושליחות וא"כ הכא דקידשה אחר חליצה ועבר על לאו דלא יבנה ליכא למימר דעת אחרת מקנה דאין שליח לדבר עבירה ושפיר קאמר ר"י דעשאהו כעודר בנכסי הגר:

וראיתי בתשו' מוצל מאש להגאון מהר"י אלפנדרי סי' כ"ג בראובן שכתב שטר מתנה בקנין שנותן הבית אשר שמעון ידור בו לשמעון ולא נתן השטר ליד שמעון דלא זכה שמעון מכח השטר דלא הגיע לידו ומכח חזקה שהחזיק בבית נמי לא קנה דהוה כעודר בנכסי הגר ולא כיוון לקנות ע"כ והנה שם איכא דעת מקנה ואעפ"כ לא קנה:

ד והנה כת"ה תמך יתדותיו על דברי הנתיבות סי' קצ"ז והעיר כיון שיש ספק דלמא לא הי' הס"ת בקלויז בעת כתיבתה השטר ולדברי הנתיבות סי' קצ"ז וסי' ר' ל"מ דעא"מ רק אם בשעת הקנין איכא דעת מקנה וע' במהרי"ט בראשונות סי' ק"נ:

והנה בנתיבות סי' קצ"ז העלה דלענין דעת קונה לא מהני אומדנא ותירץ בזה דברי הר"ן בפ' הכותב דמשוך פרה ולא תקנה עד אחר שלשים דקנה אפי' עומדת באגם מה שקשה מר"פ המפקיד ע"ש, ודבריו תמוהין מש"ס דבכורות י"ח דאמרינן שם לר"ט אקנויי אקני ליה בעה"ב מקום בחצרו ולדברי תוס' שם בד"ה אקני' בחד תירוצא צריך לעשות קנין ובמשך הזמן בלי תפונה נעל וגדר והרי מהני אומדנא לדעת קונה וע' בש"ס ב"ק ק"ב. כל המקדיש נעשה כמי שהקנה להם כסות אשתו ובניו ובעה"ת שער א' כתב דלדברי ר"א הבעל קונ' מיד המוכר והוא מקנה לאשה ובני' וכמו דאמרי' בב"מ ל"ד נעש' כאומר לכשתגנב ותרצה לתשלומי הרי פרתי קנוי' מעכשיו והרי הכא ליכא דעת קונה רק מכח אומדנא ואולי י"ל כמו דאמרינן בגיטין ל' ובכמה דוכתא עשו שאינו זוכה כזוכה. לבד בבכורות דמוכח בהדי' מדברי התוס' דבעי קנין ובאמת דבר זה אי בדא"מ מהני בלא כיון לקנות הוא מחלוקת בין ר' זירא ור' אסי ב"ב פ"ד עיי"ש בש"מ שפירש מחלקותן דהמדידה הוה כמשיכה רק הלוקח לא כיוון לקנות במדידה ורב אסי סבר כיון דאיכא דעת מקנה קני ורב זירא סבר דלא קנה וגם מדברי הרשב"ם נראה כן שפי' דמדד והניח על גבי סימטא בכלים של מוכר וקשי' מדוע קנה לר"א וע"כ כדברי הש"מ דמיירי במדד הלוקח וקנה במדידה כיון דאיכא דעת מקנה. וע' בתשו' כתר כהונה סי' נ"א שהעלה דבר חדש דאם המוכר סבר דהלוקח רוצה לקנות אז מהני דעא"מ אף אם באמת אין דעת הלוקח לקנות אבל כשהמוכר יודע שאין הלוקח מכוין לקנות או בשאינו יודע אם מכוין לקנות לא מהני דעת אחרת מקנה ובזה יושב סתירת דברי הראב"ד דבב"ב מ"א כתב דדא"מ מהני ובסי' ר' הביא הטור בשמו דלא קנה הלוקח במדידה כי לא כיוון לקנות אולם דבריו צ"ע מש"ס דגיטין דהתם הזקן לא ידע אם כיוונו לקנות והרשב"א. כתב דמהני מכח דא"מ יעוי"ש:

ה ונ"ל דאפי' אם נאמר דעא"מ מהני הכא לא זכו בס"ת בהגבהה לכ"ע דב"ב קנ"א מספקא להו אי ס"ת מיקרי נכסי הואיל ולא מיזדבני או דילמא כיון דמזדבן ללמוד תורה ולישא

אשה נכסי הוא ע"ש. והנה באשה דאינה יכולה ללמוד תורה כמבואר בסוטה כ"א ואינה מצוה על פו"ר ובח"מ סי' א' ס"ק א' כ' דמשום שבת אינה יכולה למוכרו וע' ב"ש וטו"ז שם ומג"א סי' קנ"ג ס"ק ט' ובאמת קו' המג"א י"ל דמש"ה הביא במגילה קרא דלא תוהו בראה ולא קרא דפרו ורבו דהש"ס יהיב טעמא דלכך מוכרין לישא אשה משום דהמצוה גדולה דלא תוהו בראה. אבל לעולם משום שבת אסור למכור ואף לדעת הרא"ש דיחיד יכול למכור מ"מ הכא מסרה הספר לביה"כ ודעת המג"א דאז אליבא דכ"ע אסור למוכרו והמהרי"ט בשניות חיו"ד סי' ה' כ' דבכהא"ג לית לי' בס"ת רק טובת הנאה והמרדכי כתב ריש פ"ק דמציאה דטובת הנאה לא מהני בי' דעת אחרת מקנה והא דמשני ר"פ דעא"מ שאני היינו ביחד עם החצר וא"כ לא מהני הכא דעת האלמנה להקנות וכיון דהוכחנו דהך דדעת אחרת מקנה היא מחלוקת בין הפוסקים ובקצוה"ח סי' רע"ה כ' בשם הרמ"ה דבעינן הוכחה. שעושה המעשה לשם קנין עכ"פ והכא היתה הגבהה לשם מצוה ולא מוכח מידי דעבד לשם קנין ולדעת מהרי"ט ונתיבות בעינן הכונה בשעת הקנין א"כ לא קנו אנשי הקלויז את הס"ת בהגבהה שהגביהו אותו אחרי הקריאה וע' מל"מ פ"ד מה' מכירה ופ"ב מה"ז: ו נשוב לדין קנין יד הנה התוס' כתבו בכתובות ל"א ד"ה דאי דאף לשיטת רש"י דבעי הגבהה ג' טפחים מ"מ אף אם לא יגבהו קונה מכח יד דונתן בידה אמר רחמנא וע' בקצה"ח רס"ח הביא בשם שיטה מקובצת דאין למידים מגט לשאר דברים ושם כתב דתלי' במחלוקת רש"י ותוס' והנתיבות שם הכריע היכא דכל החפץ מונח בחלל ידו הוה כחצירו אבל אם תופס רק מקצתו והשאר מונח חוץ לחלל היד לא קנה דבחצירו ג"כ לא קנה אי מונח חוץ לחצירו וכדברי הנתיבות מבואר בירושלמי פ"ד דגיטין הלכה ג' רבי זעירא בעי קומי ר' מנא מסר לה במוסירא מהו מדת הדין נקנה מקח והכא את אמר הכין או שמא היא דכתיב ונתן בידה עד שיהי' כולו בידה (ועי' בתשו' הגאון רע"א סי' רכ"ב אות כ"ג שהביא דברי הירושלמי) וע' תורת גיטין סי' קל"ט שכתב דלכך צריך שתגביה הגט דאל"כ הי' צריך שיהי' הגט כולו בידה וכבר תמהו עליו דבלשון הש"ע איתא שיהי' ידי' גבוהות מן הארץ ג' טפחים כדי שיצא מתורת לבוד וע' דברי אמת שער הקנינים שכתב כן דהגבהה היא שיצא מתורת לבוד. והנה מש"כ בתורת גיטין דלא שמענו מעולם שצריך שיהי' הגט כולו בידה באמת כבר כתב הרמ"א סי' קל"ו דצריך לקפול הגט שיהי' כולו בידה אכן את אשר נ"ל בהבנת דברי הירושלמי כי בכל קנין יש שתי בחינות א שיצא מרשות המוכר:

ב שיבא לרשות הלוקח והנה בקנין דרבנן אי מהני לדאורייתא רבו הדיעות וטעם הסוברים דמהני היא מטעם הפקר ב"ד וע' באבני מילואים ומק"ח בכמה מקומות דקנין

דרבנן דמהני מכח הפקר ב"ד הוא רק להוציא מרשות המוכר אבל לא להכניס לרשות לוקח וצריך הוא לזכות בו וע' דברי אמת סי' ז' לענין הפקר שהביא כן בשם הרבה פוסקים. ונ"ל דבגט לכ"ע לא יועיל קנין דרבנן דעיקר הטעם דמהני היא משום הפקר ב"ד ובגט בעינן ונתן בידה לא שתזכה האשה מכח הפקר דטלי גיטך מעג"ק לא מהני בגט וכן בעבד נ"ל דלא נקנה בקנין דרבנן כיון דעיקר הטעם דמהני קנין דרבנן מכח הפקר ב"ד והאדון צריך לזכות וא"כ העבד זכה מקודם בעצמו (שוב מצאתי שמו"ח הגאון שליט"א בהגהות ומפתחות לספרו ב"י חאו"ח סי' ק"ה כ"כ לענין עבד ובאמת צ"ע מש"ס דקדושין כ"ב ע"ב דמק' ותנא ברא ניתני משיכה ודלמא ס"ל משיכה דרבנן כשיטת ר"י דכן נקטינן ולכן לא קתני דמדאורייתא לא קני רק מכח הפקר ב"ד וזכה העבד בעצמו ולא נקט רק קנינים המועילים דבר תורה אולם בתשובת רדב"ז ח"א סי' תק"ג כ' דקנין חליפין היא מדרבנן ותנא ברא תנא חליפין ושפיר מקשה) והא דד"א מהני בגט משמע מהר"ן בגיטין פ"ח דחכמים הפקיעו הד"א והיא זכתה בהם ואח"כ כשיזרוק הגט זכתה מטעם חצר ולהכי קדם הגט קודם ביאתה לא מהני עיין חו"מ סי' ר' בסמ"ע שם ובמסורה. נחלקו הפוסקים ורבים אומרים. דל"מ רק מדרבנן. וכן כתב הרמב"ן הובא בש"מ וא"כ זאת כונת הירושלמי גבי גט לא יועיל מסירה דכתיב ונתן בידה דבעינן שיהי' המסירה מידו לידה ולא שתזכה מכח הפקר ב"ד וע' דברי אמת שער הקנינים שהקשה על הרשב"א בחידושיו לקדושין שהק' לשיטת רש"י דקניית הקטן בין ע"י עצמו בין ע"י אחרי' הוה דרבנן א"כ בפ' השולח דהקנהו לבנו קטן ליכפי' לאב דהא דידי' היא דבר תורה וזכות הקטן היא דרבנן ואתי דאורייתא ומפיק דרבנן דהא זכה הקטן ד"ת מכח הפקר ב"ד וכן הק' בקצה"ח סי' רל"ה ולדברינו ניחא דגבי עבד לא הוה דאורייתא מכח הפקר ב"ד שהעבד זוכה בעצמו וכדאמרינן וע' בית אפרים חלק חו"מ סי' ח' (ובזה נסתר הראי' מפ"א דשקלים דקטנים אם שקלו מקבלין מידם, וכתב הרע"ב ובלבד שימסרם יפה וקשיא הא פעוטות אין מתנתם מתנה אלא מד"ס, ומד"ת אין כאן מתנה ונמצא ק"צ קרוב משל יחד וע"כ דהפקר ב"ד יע"ש בקצה"ח ולהנ"ל שוב קשי' דקיי"ל חצר ההקדש אינו קונה להקדש ואף לדברי הרמב"ן לא יקנה הכא כמבואר בנתיבות בפתיחה לסי' ר'):
ובגוף הדין דפשיטא לי' לתורת גטין דהיכי דמקצת הגט מונח חוץ לחצר לא קנה, ובישי"ע חו"מ סי' רס"ח נסתפק בזה, וכת"ה הביא לפשוט זאת בשם נכדו הרב הגאון מלבוב מגיטין ע"ח דמוקי ס' קרוב לה קרוב לו מח"א מצומצמות והגט יוצא מתחת ד"א דידה ופרש"י דעדיין אגיד גבי' והרי בלא"ה הגט יוצא במקצת מחצרה וע"כ דלא קפדינן בהכי:

והנה בעיקר דברי הירושלמי שכתב דבעינן כלו בידה נ"ל כיון דקיי"ל בכל התורה רובו ככולו היכי שהי' רוב החפץ בידה קנתה וע' נזיר מ"ב זאת אומרת רובו ככולו דאור' וע' מל"מ פט"ז מה' טומאת צרעת שהעיר במקצת מקומות דלא אמרינן רובו ככולו ולישנא דכל דכתיב בירושלמי לאו דוקא ע' סנהדרין ט"ו ע"ב רי"א אומר ממאה עד רובו של שבט ואפי' ר"י לא קאמר אלא רובו אבל כלו לא ובמשנה ריש סנהדרין פירש"י רובו של שבט אין עושין עיר הנדחת ותמה שם מהרש"ל וע' מהרש"א שכתב דכלו לאו דוקא דקיי"ל בכל התורה רובו ככולו וע' ב"מ צ"ד ע"ב לא תימא שואל כל הנאה שלו אלא רוב הנאה שלו וע' תוס' יבמות ד' ע"א דהמצורע יכול לקיים בשער היתר דכל שערו קרינן בי'. (הגה ע"ל סי' י"ט אות ז') וכיון שכן אין ראי' מהך דגיטין ע"ח דלענין קנין חצר אם הי' רובו בחצרה קנתה אבל עדיין אגידא גבי' (ויש לחלק ולומר דלענין זה ל"א רובו ככולו כמו דל"מ באוכל רוב כזית):

ח ועוד הי' נראה לפרש דברי הירושלמי על פי מה שהעיר בפ"י גיטין כ' בבעי' דרמב"ח דהיו מוחזקים בעבד שהוא שלו והרי הוא יוצא מתחת ידה דלשיטת הסוברים דבעינן שיקנה לה העבד בפירוש ולא שתזכה ע"י מסירת הגט א"כ קשי' הרי בעינן וכתב ונתן מי שאינו מחוסר אלא כתיבה ונתינה, יצא זה שהוא מחוסר הקנאה וליכא למימר דהקנאת העבד ונתינת הגט באין כאחד דהקני' והזכי' המה שני דברים הפכים דבגט בעינן שיהי' מחמתו וזכות העבד היא מחמתה ע"י המשיכה וע' תוס' קדושין כ"ב ד"ה בהמה ותוס' ב"ב ע"ה ד"ה אחזה דבמסירה ל"ב מיד ליד וא"כ י"ל דזה הוה ספיקות הירושלמי דבמסירה כיון דלא בעי' מיד ליד ג"כ הקנין מחמתה ול"מ כדברי הפנ"י וכלו בידה לאו דוקא דהא בבהמה אי אפשר שיהי' כולו בידה אלא כונתו כדאמרן אולם בב"מ פ' ע"ב אמרינן מה מוסירה כאדם המוסר דבר לחברו א"כ ליכא לפרש הכי ודרך אגב י"ל בהך דרמב"ח דמוקי לה בכתובת קעקע והק' ב"ש סי' קכ"ד והרי העדים נעשו רשעים ונפסלו ובנו"ב תירץ דאין מוזהר על כ"ק בבשרו של עבד ולי נראה כיון דאין חייב רק בקעקע וכתב או כתב וקעקע כמבואר בב"ח סי' קפ"ב משכחת לה דחקק האחר והעדים מלאו דיו כשי' רש"י לענין חתימה כמבואר בגיטין י"ט ע"ב ממלאים הקרעים דיו:

ט ובדברי הר"ן שהבאתי לעיל אות ו' דד"א הוא מכח הפקר ב"ד הקשה חותני הרב הגאון שליט"א לשיטת הפוסקים דהפקר ב"ד לא שייך אלא בדבר שיהי' לעולם אבל בדבר שאין בו. אלא הפקר לזמן ל"א הפקר ב"ד וחילם מדברי התוס' יבמות פ"ט דבתורם מן הטמא על הטהור לא אמרינן הפקר ב"ד כיון דבתר הכי הוא שלו. א"כ בד"א דהוה רס לזמן איך נוכל לומר הפקר ב"ד ומצאתי באבני מילואים סי' כ"ח ס"ק ה' שהעיר בזה וע'

ש"ס גיטין ע"ח והא אי אפשר לצמצם וקשה דילמא מיירי דהי' אחד עומד וזכה בד"א ואח"כ באו שניהם האיש והאשה והלך העומד שם וקנו שניהם בד"א וזה תימא רבתי ובתורת גיטין כ' דלא הקנו חכמים ד"א אלא לקנות דבר השייך לו וא"כ לענין גט לא זכה העומד שם מעולם דלא שייך גבי' ושוב אי אפשר לצמצם: ואשר נ"ל בפירוש דברי התוס' יבמות פ"ט עפ"ד הירושלמי ריש פ"ה דפיאה אמר ר"י שמענו שהוא פטור מן המעשר משום קנס דהפקר ב"ד הפקר ונראה מדבריו דהפקר ב"ד פטור מן המעשר וא"כ זאת כונת התוס' דאיך נימא הפקר ב"ד לחייבו בתרומה והרי אם נימא כן בלא"ה פטור מכח הפקר ב"ד אולם ראיתי בדברי התוס' גיטין מ' ד"ה וכתב דהאפטרופוס יכתוב גט על שמו דהפקירוהו ב"ד ונתנוהו לו לשחררו וכן אפוטרופסין תורמין ומעשרין כמבואר בגיטין נ"ב משום דחכמים הפקירו התבואה. של התינוק ונתנוהו לאפטרופוס ובנקודות הכסף סי' ש"ה כ' דמדאורייתא תורם האפטרופס כדעת הרשב"א עכ"פ מוכח מדברי התוס' דהפקר ב"ד חייב במעשרות ובירושלמי יש מחלוקת בזה בין ר"ש ב"ל דמוקי מתניתין דגדיש כב"ש אבל לב"ה מעשרין ואוכלין ומוכח ממתניתין דהפקר ב"ד פטור מן המעשר כיון דהוא מוקים למתניתין משום קנס. אבל לר' יוסי דפירש במתניתן דתמד במעשר סובר דהפקר ב"ד חייב במעשר ובמפרש שם העלה דהלכה כמאן דס"ל הפקר ב"ד פטור מן המעשר ונעלמו ממנו דברי התוס' הנ"ל. ודברי הר"ן נדרים מ"ד ע"ב שכתב על קושית הש"ס ודילמא אתי לפרושי מן החיוב על הפטור דהפקר ב"ד היא רק לחומרא ולא להקל לפוטרו מן המעשר צ"ע דהרי שם קאי לריש לקיש ורשב"ל סבירא לי' כירושלמי דהפקר ב"ד פטור מן המעשר וע"כ דהש"ס דילן חולק על הירושלמי וצ"ע:

ובהך דתו"ג נסתפקתי אם מהצורך שיקנה הבעל להאשה כל נייר הגט אף החלק או יכשר אם יקנה לאשה את חלק הנייר אשר הגט כתוב עליו וישאר לעצמו החלק. ואמרתי לפשוט מדברי רש"י גיטין כ' ע"ב הרי זה גיטך והנייר שלי אינה מגורשת. ופירש"י כיון שהנייר שלו נמצא אותיות פורחות באויר ומדלא קאמר טעמא דאינה מגורשת מפני ששייר לעצמו בגט מוכח דלא יזיק להגט מה שמשייר לעצמו מסביב לאותיות הגט אכן מדברי הש"ס גיטין כ"א ע"ב אלא קרן של פרה לקצי' ולותבי' לה וקשי' כיון דעדיין לא ידע מתירוץ הש"ס ומדרשא דוכתב ונתן דהתרצן הוא דחידש לו כן א"כ למה לו למימר ליקצי', ליתב לי' כל הפרה אף דהנשאר יהי' שלו ומדקאמר ליקצי' ולותבי' לי' ש"מ דאם עוד נשאר לבעל זכות בגוף הגט פסול לגרש בו ויש לחלק כמו דאמרינן שבת ד' ידו בתר גופו גרירא וע' תוס' שם ה"ה הכא כיון דעיקר הפרה יהי' שלו ורק מקצת מן הפרה שלה אינה מגורשת וע' תוס' גיטין כ"א ד"ה יצא חילקו בין הקלף גדול או לא לענין מחוסר

קציצה וע' בריטב"א גיטין שם שכתב וז"ל ומדקא בעי נייר שבין שיטה לשיטה ולא בעי נייר שבגליון מאי דהוי רבותא טפי משמע דאם משיירו מגורשת כיון שלא שייר כלום בגופו של גט ולא קאמר דאינה מגורשת משום מחוסר קציצה כידו של עבד או כקרן של פרה משום דכה"ג לא חשיב מחוסר קציצה כיון שאין עיקר טפי במה שהוא משייר ממה שהוא נותן ע"כ ולקמן גבי ידו של עבד האריך יותר, והרי מפורש יוצא כדברינו. וע' בפנ"י ותורת גיטין שנחלקו בזה ונעלם מהם דברי הריטב"א וכיון שכן נסתר ראיות הגאון מלבוב דמשום הכי קאמר הטעם דאגידה בי' דהרי אם יהי' החלק מחוץ לד"א לא יזיק מאומה דלא גרע משייר אכן משום דאגידה גבי' אינה מגורשת דלא גרע מגט בידה ומשיחה בידו דאינה מגורשת כמבואר בגיטין וב"מ יעיי"ש:

ובגוף הדבר שהעיר כת"ה מדברי הנתיבות דהיכא דיצא מיד לא קנה מ' בנתיבות סי' קצ"ח ס"ג דדוקא אי יצא מחוץ לידו מן הצד אבל למעלה לא גרע מאויר ידו ובתשו' הגאון ר"ע סי' רכ"ב מוכח דאפי' בתחב למעלה אינו קונה וזה צ"ע, ובעיקר הדין מדברי הירושלמי אין הוכחה והראי' מש"ס דגיטין ג"כ נסתרה כדברינו לעיל וגם הנתיבות לא קאמר בהי' רוב בידו ואף באויר החצר אולי לא קנה. בהי' מקצת בחצר ורובו באוירו וע' ב"ק ע' כיון דמטא לאויר חצרו קנאו מוכח דקנה באויר:

יא והנה יש לומר כי קנו בקנין חצר כי בחצרם עמד ספר התורה וכת"ה הביא פלוגתא הטו"ז והמהרי"ט דחצר הנפקד קנוי הוא למפקיד והוה כחצר השותפין דלא קנו זה מזה וע' קהלת יעקב להגאון מליסא דהיכא דיש לשותף אחד רק קנין זמני אז קנו גם בחצר השותפין דמסלק עצמו מהמקום וזה כדברי מהרי"ט וכן פסק בפתיחה לסימן ר' והנה המהרי"ט הביא ראי' לדבריו מע"ז ס"ג דמוקי לה לברייתא שם בעומד בחצרה ואסור משום אתנן ואם כדברי חד מרבוותא א"כ נקנה החצר מקודם להבועל ואיך תזכה אח"כ בהאתנן ונ"ל לישב הדברים דאין הכוונה בש"ס שם דחצירה קנה לה רק התוס' כתבו שם דהסוגיא קאי אליבא דר"י דמן התורה כסף קונה רק חכמים עקרוהו דלא יאמר נשרפו חיטך בעלי', ולא פלוג רבנן וע' תשו' הרשב"א מח"א סי' ש"ב דביאתה היינו כספה והנה בב"מ דף מ"ט אמרינן דאם היתה עליי' של לוקח מושכרת למוכר הכסף קונה ונפסק הדין כן בחו"מ סי' קצ"ח וא"כ דברי הש"ס נכונים וברורים דמוקי כגון דקאי בחצרה ונהי דהחצר נקנה להבועל לא גרע מעלי' של לוקח המושכרת למוכר דקנו לו מעותיו והא דמקשה הש"ס אי דקאי בחצרה בא עלי' ואח"כ נתן לה הא קניא לה אין הפירוש דכבר קנתה רק הכוונה דקנתה בשעת ביאה אכן רש"י לא פירש שם כן. ולי נראה להביא ראיה לדברי מהרי"ט מב"מ צ"ד ע"ב עמה ממש היכא משכחת לה פרה

במשיכה ובעלה באמירה ומשני כגון דקיימא פרה בחצר השואל ואם כדברי הרשב"ם הרי חצר השואל הי' קנוי למשאיל ועדיין קשיא עמה ממש היכא משכחת לה ואולי בזה נחלקו שני תירוצי הש"ס שם וע' כתובות פ"ה דאמר רב נחמן להאי אתתא אית לך סהדי דתבעוהו ממך מחיים אמרה לי' לא אמר לה הוה תפיסה דלאחר מיתה. וקשיא נהי דלא כיוונה לקנות מחיים ליזכי לה חצרה דחצרו של אדם קונה שלא מדעתו אכן אם נאמר כדעת הרשב"ם דחצר הנפקד קנוי למפקיד ניחא והנה לדעת הרמב"ם דסובר דזבל בהמות דעלמא היא של המשכיר ע' חו"מ שי"ג י"ל דהחצר הי' מושכר להאשה ולכן לא זכה לה השטרות וע' אה"ע קל"ט דחצרה המושכר לה קנה לה הגט וקשיא הרי המחבר ס"ל כהרמב"ם ואיך נקנה לה גיטה ומצאתי בבית מאיר שהרגיש בזה והביא דברי הש"ך בסי' שי"ג דהיכא דדעת אחרת מקנה לשוכר קנה השוכר ולתירץ השני של הש"ך קשה דליזכי לה חצרה להאי אתתא וע' ב"ב קמ"ט דאמר רבא היכא נקנינהו רב מרי להנך זוזי אי אגב קרקע לית לי' ארעא אי במעמד שלשתן אי שלח לי לא אזלינא והתם המעות היו פקדון ביד רבא כמבואר בתוס' שם ובקדושין י"ח ואם נאמר דחצר הנפקד נקנה למפקיד ליקני לי' החצר שהי' מופקדין בו בקנין חליפין וע' תשובת הרשב"א והובא בסמ"ע סי' שי"ז סק"א דבקרקע השואל רשאי להשאיל והשוכר רשאי להשכיר וחילם מדברי הש"ס מדאקני ר"י את החצר לראב"ע לקנות ע"י תרומת מעשר אלא ודאי חצר הנפקד אינו קנוי למפקיד וע' תוס' גיטין י"ג ע"ב דהקשו למה תיקנו מעמד שלשתן יאמר לו זכה ותירצו דהוצרכו לתקן היכא דאין הדבר ביד הנפקד רק ביד אחר ואם חצר הנפקד קנוי למפקיד א"כ חצר הנפקד השני קנוי לנפקד הראשון ויאמר לו זכי וע' בדברי אמת שער הקנינים נסתפק לדברי מהרי"ט ח' חו"מ סי' פ"ג דבקרקע שאינו שלו רק מושכר בידו לא יוכל להקנות באג"ק אם גם בחצר כן דלא יוכל לזכות חצר המושכר בידו לחברו אשר יזכה מטלטלין על ידן וא"כ אין ראי' לא מאיסור גיורא ולא מדברי התוס' גיטין דע"י חצר המושאל לא יכלו לזכות אולם באמת דברי מהרי"ט תמוהים מהך משנה שהובאה בפ"ק דמציעא דהרי ר"י הקנה לראב"ע ע"י הקרקע המושכרת לו מר"ג וע' ש"ס גיטין ע"ז דליקני לה האי דוכתא דיתיב בה גיטא ותיזול ותיחד ותפתח ושיטת הר"ן שם שהגט הי' אצל שליח וחצירו הי' נקנה לבעל לשיטת הרשב"ם ואיך הקנה לה החצר שתזכה ע"י אולם יש להעיר עפ"י דברי המק"ח סי' תמ"ח סק"ט בעשה שליח למכור החמץ ומכר אג"ק השליח דיד השליח כיד המשלח וחילי' מדברי הש"ע סי' ר"ב דשדה לאפטרופס ומטלטלין ליתומים קנו דאפטרופוס יד יתומים היא וה"ה להיפך השליח היא כיד המשלח וא"כ לא נצרך לומר דהחצר הי' נקנה להבעל רק כמו דאמרינן דקנין אגב מהני

בחצרו של שליח ה"ה קנין חצר ועדיף מיני' דחצר דגברא משום שליחות איתרבאי והוה כמו שליח שעשה שליח ואח"כ כשתיחד ותפתח הוה כמו דאמרינן בגיטין כ"א כתב לה גט ונתנו בחצרו וכתב לה שטר מתנה עליו דקנאתו ומתגרשת בו ואף דבחצרה הבא לה לאחר מכאן אמרינן דאינה מגורשת הכא דהרשהו חברו להניח בתוך חצרו הוה חצרו של חברו כשלוחו ובספר חקת הפסח תמה על המק"ח דעד כאן לא אמרינן אלא באפוטרופס דיד עניים הוא כמבואר בר"ן קדושין אבל בשליח לא מהני אם ימכור אג"ק דהשליח אולם בעה"ת שער ר"ח מ"ד לענין מעמ"ש ע"י שליח למד לה מהך דרב יוסף ב"ק ל"ו דאמר לי' אנן יד עניים אנן נראה דאין חילוק בין ק גזבר עניים לשליח אכן הש"ך בסי' קכ"ז חולק על בעה"ת ובדברי אמת שער הקנינים הביא בשם הריטב"א כדברי בעה"ת. ועיינתי בר"ן פ' הזורק וכתב דליקני השליח החצר לאשה וא"כ אין ראי' משם דהשליח יכול להקנות ע"י חצרו ובספר אמרי בינה כתב דזה תלי' אי השליח מוסר ידו וכחו להמשלח או המשלח מוסר כחו לשליח והביא שם דברי הפר"ח בהלכות גיטין סי' ק"כ ס"א דאם הקלף של השליח שפיר מגורשת ואין צריך להקנות הקלף לבעל כי שלוחו של אדם כמותו דכי היכי דוכתב איהו או שלוחו ה"נ ונתן איהו או שלוחו ואף דהגט של השליח יעוי"ש: יב ובזה ביארתי דברי הירושלמי גיטין פ' התקבל חצרו של שליח קבלה מהו שתעשה כידו והטור בס' ק"מ הביא ג"כ הספק הלז ומסיים ומסתברא דדינו כדין האשה לכל דבר וע' מל"מ פ"ו מה' גירושין מה שתמה עליו ובשעה"מ שם. ולהנ"ל דברי הירושלמי מאירים כספירים דהכי איבעי להו בירושלמי דחצר דאיתתא משום יד איתרבאי וחצר דגברא משום שליחות ובשליח קבלה אין שליח עושה שליח דמילי לא מימסרן לשליח וע' רש"י גיטין כ"ט. ומספקא לי' לירושלמי אם השליח מוסר כחו להמשלח וכ"ד כמשלח א"כ דין חצרו כדין חצר דאיתתא משום יד ומגורשת אם זרק הגט לחצרו או המשלח מוסר כחו להשליח ודין חצר השליח מטעם שליחות ואין שליח עושה שליח ובספר אמרי בינה הנ"ל ה' גביית חוב סי' כ"ט כ' דדבר זה אם המשלח מוסר כחו להשליח או השליח להמשלח היא מחלוקת בין הרמב"ם והטור בסי' קכ"א באם הבעל הי' בריא בשעת מינוי השליח ונשתטה קודם הנתינה דלהרמב"ם מן התורה הגט כשר רק מדרבנן פסול ולהטור פסול מן התורה דלהרמב"ם השליח קיבל כח הבעל שפיר קרינן ונתן כיון שהוא בא מכח הבעל ולהטור השליח מוסר ידו להמשלח ואם הבעל נשתטה בשעת הנתינה בטלה יד של בעל ואינו יכול לגרש ותלה בזה מחלוקת הרמ"ה והפר"ח שהבאתי לעיל אות י"א לענין אם הקלף של השליח ע"ש. וע' קצה"ח

קפ"ח וכיון דהטור ס"ל דהשליח מוסר ידו להמשלח לכן כתב דמסתברא בזרק הגט לחצר השליח מגורשת:

יג ובקו' שהק' בקצה"ח קפ"ט מש"ס דקדושין מ"ז דאם נשתייר שוה פרוטה מקודשת. והרי החצר קנוי הוא להמקדיש נלפע"ד לישב בדרך נחמד דאמרינן ב"מ ל"ד בשלם ולא רצה לשבע דנעשה כאומר לכשתגנוב ותרצה ותשלמני הרי פרתי קנוי' לך מעכשיו, או שעה סמוך לגנבה ובקצוה"ח תירץ דהוי כאומר חצרי קנוי לך לשלשים יום ואחר שלשים תצא הפרה מתורת פקדון לתורת מקח יעיי"ש. והנה הכא בנגנב או נאבד הי' לה לישבע ולפטור וכשהוא מקדשה הוה כמשלמת לו דמי הפקדון בלא שבועה דהרי הוצרך לתת לה דמי קדושין כפי מה שנדבר ביניהם ואותן דמים לוקח בלא שבועה והוה כמקנה לה הפקדון או משעת משיכה או סמוך לגנבה וכתירץ הקצה"ח ושפיר מקודשת מדין חצר. ואף באבידה מקני לה לענין אם נתיקרה כמ"ש הנ"י ר"פ המפקיד וכן הוא ברמב"ם פ"ח משאלה ופקדון. וע' תשובת רשד"ם חאה"ע סי' ע"ג דדייק מהכא דוקא נגנב או נאבד כלו אינה מקודשת אבל אם נתנה בפקדון לאחר מקודשת ולדברינו אם אינה מקודשת דאין לה חצר לזכות בו ורק בנגנב או נאבד דהקנה לה החצר או בשעת משיכה או סמוך לגנבה מקדושת אך צ"ע אם נשתייר מהפקדון אם זה ג"כ נקנה לה למפרע דבגמ' משמע דמקודשת בהשיור ג"כ וצ"ע בזה, כיון דהוה כשילמה בעד כל הפקדון ודוק: יד ומהרי"ט בסי' ס"ה הביא ראי' מב"מ דף מ"א דמחלק בחביות בין יחד לו מקום ובין לא יחד ותירץ רב ששת כגון שהניחה שלא במקומה וכשטלטלה להביא עלי' גוזלות ושואל שלא מדעת גזלן הוא והשבה שלא במקומה לאו השבה וכשלא יחד מקום הוה השבה ודקדק מהרי"ט כיון שיכול לשנותה ולהניחה בכ"מ שירצה מקרי רשות הנפקד. הנה בירושלמי שם מותבינן אמתני' דחביות לא כן אמר ר"א למה הדבר דומה לגונב חביות ממרתף חברו אעפ"י שלא ידעו הבעלים מהגנבה צריכין לדעת בחזרה אמר שנא היא שיש רשות עלי'. אר"א את אמר שיש רשות לשומר עלי'. והמפרש נדחק שמא י"ל הכונה כי הירושלמי מקשה והרי בעינן דעת בעלים ומדוע בלא יחד מקום והחזירה פטור בין לצרכו בין לצרכה ובבבלי מוקים לה כר"י דלא בעינן דעת בעלים והירושלמי תירץ דשני הכא שיש רשות עלי'. בשלמא התם גנב מרשות הבעלים לביתו אבל הכא הרי חצר הנפקד קנוי למפקיד ובכל מקום שהעמידה הי' ברשות הבעלים אר"א את אמר שיש רשות לשומר עלי' הרי לא נקנה החצר להמפקיד ואעפ"כ פטור מפני שלא הוציאה מרשותו. אך יתר דברי ירושלמי שם צריך ביאור ויש לפרש מחלוקת ר"י ור"ע (ב"ק קי"ח) גם כן על דרך זה דר"י ס"ל לא כלתה שמירתו דס"ל דהחצר היא של הנפקד ולכן

לא כלתה שמירתו ור"ע ס"ל דהחצר הוא של המפקיד וכאשר יכוין לגנבה יצא החצר מרשותו של המפקיד לרשותו של נפקד ולכן חייב בהחזיר דמשעה שנטלה הוציאה מרשות המפקיד אף דאח"כ כשמחזירה יקנה שוב החצר להמפקיד אף אם לא יכוין לקנות דדעאח"מ מ"מ כיון דהוה רגע אחד בעת הגנבה מחוץ לרשות המפקיד הוא דומיא דגנב טלה מבית בעלים ודברי הש"ס נכונים ועכ"פ לפי הבנתינו בדברי הירושלמי דבר זה במחלוקת שנוי:

ומו"ח שליט"א הקשה מש"ס דבכורות י"ח אמאי בהפקידו אצל בעל הבית אמרינן המוציא מחבירו עליו הראי' והרי החצר נקנה להנפקד וברשותו קיימא בפשיטות הי' נראה לישב דאף דהחצר נקנה לו לשמירת מטלטלי' אבל לענין חזקה נקרא בעה"ב מוחזק וע' מל"מ פט"ו מטוען שמביא בשם הראנ"ח דכל מלתא דלחזרה קאי אפילו במטלטלין דמוחזק בהן המחזיק כל ספק דאתילד מוקמינן בחזקת בעלים וע' קצוה"ח סי' מ"ב ס"ק ב' מה שהעיר בסתירת דברי התוס' ב"מ ק"ג לדברי התוס' ב"ב ס"א לענין מטלטלין אבל בקרקע כ"ע מודים ומ' תוס' חולין נ"א ונדה נ"ח דהחפץ לעולם ברשות המשאיל וכיון דלדעת קצוה"ח אין לו בקרקע רק קנין תשמיש א"כ הוה כשואל והחצר בחזקת המשאיל וז"ב וע' ריב"ש סי' שס"ה שכתב אע"ג דפקדון כל היכא דאיתא ברשותא דמרא איתא כיון דלאו ברשותו ממש היא לא מיקרי מוחזק ומשום הכי זכו בהו בע"ח וכתובת אשה אף שהי' פקדון ביד אחר שם ואולי שם הי' לאחר מיתה כלתה הקנין שהי' לו בחצר ואין לשונו משמע כן. ועוד הרי אנו מסופקים בעיקר החזקה כי אם מתה הבהמה של המפקיד שוב אין החצר קנוי לו להמפקיד ומו"ח נ"י תירץ עפ"י דברי הריב"ש סי' רס"ד והובא בחו"מ סי' קל"ח דאם אסף את חברו אל ביתו ומחולקים על נכסי הבית הנכסים בחזקת בעה"ב ובנתיבות הביא לחלק בין אם דר בחנם או בשכר וע' תשובת עבודת הגרשוני סי' קכ"א שכתב דאף בשכר מיקרי מוחזק אכן לדידי צ"ע על דברי ריב"ש מדברי ש"ס ב"מ קט"ז דשותפים לא קפדו אהדדי ופירש"י דאושלי לי' מקום בחצרו ועומד ברשות שניהם ושם היא בחנם ולדברי ריב"ש עומד ברשות בעה"ב הראשון ובאמת מדברי הסמ"ע ס"ק ד' שם מוכח דאין חילוק בין בשכר בין בחנם:

טו והנה קשי' לי בש"ס ב"ק מ"ט במשכונו של גר ביד ישראל ומת הגר ובא ישראל אחר והחזיק בו דזה קנה כנגד מעותיו והמחזיק קנה השאר והרי מלוה על המשכון שומר שכר וחצרו של הנפקד קנוי לו להמפקיד ומה מקשה הש"ס ותקני לי' חצרו והרי חצרו הוא של המפקיד ועל כרחך נאמר דבמיתת הגר נכנס החצר לרשות הנפקד וקשי' לדברי הש"ך בחו"מ סי' קצ"ח ס"ק ז' וסי' ר"ב ס"ק ג' דל"א חצרו ומתנתו באין כאחד וע' תשובת

רשד"ם אבה"ע סימן קפ"ד שכתב שם תיכף ומיד במות האיש חצרו וביתו של בעה"ב קונה לו המטלטלין וזה היפך דברי הש"ך. ובאמת רבים תמהו על הש"ך מגיטין ע"ז דאמרינן גיטה וחצרה באים כאחד:

והנראה לי לישב דעד כאן לא קאמר הש"ך אלא בקונה חצר מחדש ומעולם לא הי' שלו ועכשיו קנאו בזה לא אמרינן חצרו ומתנתו באין כאחד בין אם החצר מטעם יד. בין אם הוא מטעם שליחות אבל התם בגיטין החצר הוא של האשה רק הפרות היו של הבעל וכן כתבו התוס' שם בזה שפיר אמרינן גיטה וחצרה ב"כ וע' תוס' פסחים ו' לענין בהמת ארנונא שחילקו בכה"ג ואולי משום הכי פירש רש"י גבי גט שכיב מרע דתחוד ותפתח ותקנה באגב קרקע ולא פירש דתקנה בחצר משום דהתם החצר הי' שלו. או של השליח בזה לא תוכל לקנות מכח חצר דל"א חצרה ומתנה באין כאחד ונ"ל עוד בהבנת הדברים דהנה לעיל בגיטין י"ז נחלקו ר"י ור"ל דמר אמר דיש לבעל פירות עד שעת נתינה ומר אמר דיש לו פירות עד שעת כתיבה והיא מחלוקת הפוסקים כמאן נקטינן וא"כ דברי הש"ס נכונים דהתם דמיירי בחצר דידה רק יש לבעל פירות עד שעת כתיבה א"כ כאשר יתן לה הגט אגלאי מילתא דמקודם היו הפירות שלה משעת כתיבה ולא בא החצר והגט ביחד הן אמת לפי ראות עינינו באין כאחד דקודם קבלתה הגט לא הי' לה פירות אבל בקבלתה הגט נעשה חצרה מקודם ולא באו כאחד אכן גבי שכיב מרע דליכא למימר הכי פירש רש"י משום אגב וכדאמרן:

טז ועי' בקצה"ח סי' ר' ס"ק ה' שהעלה בנתן לחבירו חצר במתנה וכתב שטר ונתנו בחצרו דלא קנה דעד כאן ל"א גטה וחצרה באין כאחד רק בגט דבעינן נתינה ולא זכי' דהא זכי' בע"כ ליתא ומשום הכי כתבו על איסורי הנאה כשר אבל במקום דבעינן זכי' ל"א חצרה ומתנתה באין כאחד וחילי דאם לא כן ליהני שטר שחרור בעבד אף שלא לשמו דלא גרע מהקנה עבדו לאחר בשטר אלא ודאי דגבי דבר הצריך זכי' ל"א חצרה וידה באין כאחד ועבד אין לו יד לזכות בעצמו והעלה דבנתן שטר שחרור שכתוב שלא לשמו ביד שליח עבור העבד קנה עצמו יע"ש ובאבני מילואים סימן ל"ה ס"ק י"ג. וע' גיטין ט' ע"ב דמקשה והא איכא לשמה ולקצוה"ח לא קשה דלא דמי לגמרי דבאשה לעולם פסול ובעבד כשר ע"י אחר ולשמואל מותר גם בבת חורין וצ"ל דעכ"פ גט שחרור לא משכחת שלא לשמה דהא דכשר ע"י אחר שלא לשמה היא מטעם קנין ועפ"י הדברים האלה הי' מקום לישב דברי הר"ן בפ"ק דגיטין שכתב דבשחרור ע"י שליח השליח עושה עצמו לשליח של העבד לזכות עבורו דכל אדם יוכל לעשות עצמו לשליח חברו לעמוד במקומו יעיי"ש וקשי' איך יעשה שליח העבד והרי לא חזרה שליחות אצל הבעלים ועבד לענין

שחרור דמי לאשה וע' מח"א ה' שלוחין סימן ד' שהביא בשם הרא"ה דבשאר דברים לא בעינן חזרה שליחות אצל הבעלים והנה התוס' גיטין י"ב ד"ה כל כתבו דבמתנה ל"א תן כזכי וע' ר"ן שם שביאר הדברים דמתנה נותן בקושי ומשייר לעצמו זכות ע' סמ"ע קצ"ב ס"ק כ"ד דבמתנה כיון שלא קיבל דמים דעת הנותן שיהי' בידו לחזור עד שיבא ליד המקבל והוא כדברי הר"ן וע' דברי אמת סימן ז' לענין הפקר הביא בשם רש"י ג"כ כדברי הר"ן לעיל דהשליח זוכה לעבד ונעשה שלוחו יעוי"ש. ולדברינו נכונים מאוד הדברים דהשליח זוכה בתורת קנין לעבד את השטר ובשאר דברים לא בענין חזרה שליחות אצל הבעלים כדברי הרא"ה והוה כמוכרו לו ובשלמא ע"י עצמו אין לו יד אבל ע"י אחר שפיר זכה העבד בעצמו מתורת קנין ובקצה"ח סי' קכ"ה סק"ד סתר דברי התוס' שכתבו דבאין מוסרו לידו ל"א תן כזכי וכתב דלעולם אמרינן תן כזכי רק בגט דפסול טלי גיטך מעל גבי קרקע כיון שאין נותן ליד השליח הוה כטגמג"ק ולדברינו לא קשי' מידי דנהי דלא יזכה בתורת שחרור עכ"פ יזכה בתורת קנין ושפיר כתבו התוס' ובגוף הדבר אי מועיל טגמג"ק בעבד ע' נתיבות סי' קפ"ה ובא"מ קמ"א הביא בשם מכתב אלי' דגבי עבד לא פסול טגמג"ק אכן הריטב"א חולק ע"ז וע' מקנה קדושין ו' ע"ב שכתב דטלי גיטך מעג"ק פסול בעבד והקשה מש"ס גיטין מ"ה ע"א וקדושין ס"ג דאיתא התם דכתב לי' הכי לכשאקחך הרי עצמך קנוי לך מעכשיו והרי הוה כטלי גיטך מעג"ק כיון שאין משחררו מיד ולענ"ד נראה לישב דר"י אמר בגיטין כ"ג שהעבד מקבל גט לחברו מיד רבו של חברו. וא"כ הכא דהעבד הוא של אדון אחר. ומקבל גט עבור עצמו כשיהי' של אדון זה הקונה הוה ממש כמקבל גט לחברו מיד רבו של חברו דמה לי הוא מה לי חברו:

יז ואם נאמר כדברי מהרי"ט דהחצר נקנה להנפקד רק בנתנו את הדבר להמפקיד קנה כי חצרו ומתנתו באין כאחד וא"כ בנ"ד יועיל אף לדעת הש"ך כיון דהחצר הי' מקודם שלהם והשאלוהו לאחר גם דעאמ"ק יועיל כאן: ועיין ברית אברהם שכתב דלדברי הש"ך נסתרה סברת מהרי"ט הנ"ל דל"א חצרה ומתנתה באין כאחד ובאמת אף הש"ך יודה לדברינו בזה. ונסתרו דברינו לעיל אות ה' דאין לה רק טובת הנאה ולדברי המרדכי לא מועיל בזה דעא"מ דהרי קנו גם החצר ובשניהם ביחד מועיל דעא"מ כמו שתירץ המרדכי דברי הש"ס ב"מ. ונ"ל דהכא קנו ממ"נ או בהגבהה או בחצר דהרי הי' בכאן הגבהה רק לא כיוונו לקנות בה ונגד זה הי' דעת מקנה אכן יש לחוש לדברי הנתיבות דבעינן דעת מקנה בעת הקנין והכא כיון דה דהשאילו סה"ת לפעמים אל הכפרים דלמא לא הי' בקלויז בעת כתיבתה השטר. וא"כ שפיר קנו בקנין חצר דבחצר אף לדברי הנתיבות מהני אומדנא אף שלא בשעת הקנין וע' בדבריו סי' קצ"ז וליכא למימר דהוה חצר השותפין

דהמח"א כתב והובא בנתיבות סי' קע"ו סק"ב דזה דוקא בעומד שם מכבר בחצר אבל כשהובא מחדש לחצר השותפין קנה האחד מחברו וא"כ כשהי' הס"ת בהקלויז בעת כתיבתה את שטר המתנה דאז לא קנו בתורת חצר דהוה חצר השותפים לדעת הרשב"ם והרא"ש פ"ק דפסחים קנו בתורת הגבהה ואם לא הי' אז בחצר ולא קנו בהגבהה דלא הי' דע"מ בשעת הקנין א"כ קנו מתורת חצר כשהביאוהו אח"כ אל הקלויז לשיטת המח"א הנ"ל ואולי יועיל אף לדעת החולקים עליו דכשהחזירוהו לא נעשה שוב חצר השותפין וקנו תיכף כבאו לחצרם ואולי י"ל דהכא ממ"נ לא קנו בקנין חצר דהתוס' כתבו ב"ב נ"ד דהיכא דידע דהוא בחצרו ולא כיון לקנות לא קנה וביאר המח"א ה"מ ס"ה דזה דוקא אי חצר מטעם יד אבל אם נאמר דהיא מטעם שליחות קנה אף בידע שהוא בחצרו ולא כיוון לקנות והש"ך כתב דל"א חצרו ומתנתו באים כאחד וכתב בקצה"ח דזה דוקא אי חצר מטעם שליחות אבל אם חצר מטעם יד קנה ולכן בחצר דאתתא דהוא מטעם יד אמרינן חצרה וגיטה באים כאחד והנה הכא חצר הנפקד קנוי למפקיד ורק בעת נתנה להם הס"ת קנו כי חצרם וידם באו כאחד והנה לדברי הש"ך לא מהני ואם נאמר דחצר דגברא ג"כ מטעם יד א"כ לא קנו לדעת התוס' כיון דהי' בחצרם ולא כיוונו לקנות אכן כבר הוכחנו דאף לדעת הש"ך דוקא בקנו חצר מחדש אבל בהי' שלהם מכבר שפיר אמרינן חצרו ומתנתו ב"כ ועוד דהמח"א גופי' כתב בה' קנין משיכה סי' ה' דבלא ידע כלל מהמתנה קנו אף לדעת התוס' והובא לעיל כ"פ והנה בדברי הש"ך הנ"ל הי' מקום לישב קו' התוס' בגיטין כ"א ד"ה אטו והרי חצר משום יד איתרבאי ולא גרע משליחות א"כ בכתב לה שטר מתנה עלי' תזכה מתורת שליחות ע"כ ולדברי הש"ך וכפי' מה שתירץ הקצוה"ח דברי הש"ס נכונים דאם נאמר מטעם שליחות לא זכתה דחצרה וגיטה ב"כ ל"א אם החצר מטעם שליחות:

יח ובדברי אמת הקשה על הש"ך הנ"ל מגיטין כ"א דאם נתן הגט ליד עבדו וכתב שטר מתנה עליו דקנאתו ומתגרשת והרי חצירו וגטו באין כאחד ותירץ שיקנה לה מקודם העבד ואח"כ יגרשנה ואמר לה הרי את מגורשת וזה היפך דברי הפנ"י שהובא לעיל אות ח' דכתב וכתב ונתן מי שאינו מחוסר הקנאה וע' בטו"ז סי' כ"ז בנתן הגט לפקדון בידה ואח"כ גירשה אינה מגורשת והטו"ז בזה לשיטתי' דפקדון נקנה החצר למפקיד ולא יהיב לה מידי וע' אבני מילואים סי' קל"ו ס"ק ב'. דהוכיח מדברי הרא"ש דאם נתנו בידה לפקדון ואח"כ גירשה דלא מהני וגם הרא"ש לשיטתי' דאית ליה בפ"ק דפסחים כדברי הרשב"ם דחצר הנפקד קנוי להמפקיד לכן אינה מגורשת וכמו שכתבתי לדעת הטו"ז וע' תוס' גיטין ס"ה ע"ב ד"ה גיטא שהקשו דהוי טלי גיטך מעג"ק ואם נאמר כדברי

הר"ן לק"מ דהוה פקדון ביד השליח ובתר הכי הוי גיטא וע' דברי אמת דיני גיטין סי' נ"ה ובב"ש סי' קל"ט ס"ק ב' כתב דבגט שהיה פקדון בידה מתגרשת וכן הוכיח מדברי הר"ן פ' הזורק והנה מדברי הש"ס גיטין הנ"ל מוכח שלא כדברי הב"ש דא"כ לא מקשה מידי חצר מתורת יד אתרבאי מה יד בין מדעתה ובין בע"כ אף חצר כן והאי חצר מדעתה איתא בע"כ ליתא ולדברי הר"ן והב"ש לק"מ דתקנה מקודם החצר ואח"כ קנה לה חצירה בע"כ ומגורשת וכדברי אמת הנ"ל ובסי' קל"ט נחלקו בזה הט"ז והב"ש דלדעת הטו"ז דוקא שלא עמדה מתחילה בעת נתינת הגט לחצר אז מהני קבלתה אח"כ כי בנתינה הראשונה לא הוה אף ריח הגט וע' ב"ש סי' כ"ז ס"ק י"ג דכשהיא מגורשת קצת מנתינה הראשונה צריך לחזור ולתתנו ואם א"מ כלל אין צריך לחזור ולתתנו ולדברי הב"ש בשם הטור דוקא בעמדה אצל החצר אבל בלא"ה בעינן נתינה חדשה ובאמת בטור לא מוזכר כלל עמדה וע' בית מאיר שם:

ונסתפקתי לשיטת הרא"ה דבשאר ענינים לא יזיק לן מה שלא חזרה שליחות אצל הבעלים ורק בגיטין פסלינן אם לחשאה"ב. אם עשאהו שליח לגיטין ולשאר דברים אי אמרינן מתוך שאינו מזיק לשליחות לענין שאר דברים לא יזיק ג"כ לענין הגט או דלמא מדמבטל שליחות הגט מבטל נמי השליחות לענין שאר דברים או אמרינן נחלקה השליחות וכן יש להסתפק לענין תן כזכי דבמתנה לא אמרינן תן כזכי ובחוב אמרינן תן כזכי בחוב ומתנה ביחד מה דינו וע' בתשו' ב"י למרן חותני הגאון נ"י שהביא לספק כן לענין שלד"ע בסי' י"ח ונ"ל לפשוט ספיקן מגיטין ח' דאמרינן עבד שהביא גטו וכתוב בו עצמך ונכסי קנוין לך עצמו קנה נכסים לא קנה ורש"י פירש שצריך לאמר בפני נכתב וע"כ דמיירי בשליח הולכה ולשיטת הסוברים דגם בגט פסול טלי גיטך מעג"ק וה"ה לא חזרה שליחות אה"ב דחד טעמא הוא כמבואר בנתיבות קפ"ה והובא לעיל וקשיא הרי לא חזרה שליחות אצל הבעלים ודוחק לומר דמיירי דא"ל הוי שליח להולכה עד דמטית התם וכי מטית התם שוי שליח לקבלה כמו דאיתא בגיטין כ"ד דכל כי האי גונא הוה לי' לפרש וע' טו"ג שם וע"כ מדמהני לענין נכסים מהני לענין עבד ואף דלענין נכסים לא מהימנינן לי' מ"מ בשעת מינוי השליחות שניהם היו ראוים לחול רק עכשיו אין מאמינים לו וע' טו"ג שהקשה והרי ר"א אי"ל לקמן כ"ג דעבד לא מצי משוה שליח וה"ה דלא נעשה שליח ותירץ עפ"י דברי הפנ"י דבגירושין דלא נפקא לן שליחות מתרומה אין לנו לפסול שליחות עכו"ם מאתם גם אתם ואי לאו טעמא דלאו בר התירא הוא לא הוה ידעינן מיעוט בנכרי והוה אמרינן דשליח שייך אף בנכרי וא"כ בעבד לענין שחרור כיון דשייך בגיטא דנפשי' שפיר הוה שליח אך קשה דהרי ילפינן לה לה מאשה וכתב בטו"נ

דזה תליא אי אמרינן דון מינה ומינה. או דון מינה ואוקי באתרא יעו"ש. והנה בש"ס דזבחים, צ"א ע"ב מוכח דאביי אי"ל דון מינה ואוקי באתרא וא"כ אביי לשטתי' שפיר אי"ל דמהני שליחות וע' תוס' ב"ק פ"ח ד"ה יהא דגז"ש דלה לה היינו להחמיר על העבד לעשותו כישראל אבל לגרעו מאיש ולפסלו לעדות לא נלמוד דכתיב ועמדו שני האנשים והאי איש הוא ועכו"ם אינו אחיו אבל עבד אחיו הוא וע' תוס' גיטין ט' ע"ב ד"ה אעפ"י שכתבו ג"כ דעבד אחיו הוא וע' פתיחה לפ"מ או"ח ח"ב אות י"ח מה שהעיר בזה וע' רשב"א פ"ק דקדושין שכתב דלרבנן לאו לכ"מ גמרינן לה לה מאשה אלא לגופו של גט שיהא גטו של זה כשל זו יעו"ש בדף כ"ג וע' טו"ז י"ד סי' רט"ז סקי"ח וראיתי בטו"ג גיטין ט' שכ' דהואיל דלא אמרינן תן כזכי לענין ממון לא אמרינן ג"כ לענין גט ולא ידעתי מנ"ל הא ואם נאמר דלא כקצה"ח סי' ר' סק"ה ונוקמי. הש"ס דגיטין כ"א דשטר מתנה של החצר הי' מונח בחצר י"ל הואיל דמהני שליחות החצר לענין שטר מתנה מועיל ג"כ לענין הגט ותתימב קושית הדברי אמת אכן זה רחוק בפי' הגמרא ובפרט כי הקצוה"ח כתב בהדיא להיפך:

יט וכקושית האבני מלואים הקשיתי על הרמ"ה הובא בטור אה"ע סי' ק"כ דהאומר לעדים כתבו ותנו גט לא לאשתי אין צריכים לזכות הגט לבעל קודם, הכתיבה כי בנתנם אח"כ הגט ליד האשה בשליחות הבעל אקנויי אקני לי' לבעל לגרושי בי' והאשה תזכה עבור הבעל, ואח"כ עבורה וזכות הבעל וגרושי האשה באים כאחד ע"כ וקשיא הרי לא חזרה שליחות אצל הבעלים והנה באבני מלואים תירץ דבחצר דאתתא דהוא משום יד נעשה כמו יד אריכתא ולא שייך בי' לא חזרה שליחות אה"ב יעוין בדבריו סי' קל"ט וחותני הרב הגאון שליט"א רצה לישב בזה דברי הש"ך דלהכי לא אמרינן חצרו ומתנתו באים כאחד משום דלא חזרה שאה"ב אבל גבי גט דחצרה הוא מטעם יד אריכתא לא שייך בה לא חזרה שאה"ב. ובאמת הש"ך לשיטתי' דאית לי' אף בשאר דברים בעינן חזרת שאה"ב וע' חו"מ קפ"ה בש"ך סק"א. אכן לעיל אות י"ח הבאתי דברי הרא"ה דבשאר דברים לא בעינן חזרה שאה"ב וע' נתיבות שם. שכיון ג"כ לדברי הרא"ה והסברא שכתב דחזרת שאה"ב הוא מטעם טלי גיטך מעג"ק מצאתי בריטב"א קדושין ס"ג וע' מהרי"ט סי' צ"ג והוכפל דבריו בסי' קכ"ז. ונראה דדבר זה במחלוקת שנוי בירושלמי ספ"ו דדמאי ופ"ב דקדושין באמרה תנהו לעני מקודשת ואר"פ אתיא או כרבי זעירא או כרבי אילא דתניא אומר אדם לפועל הילך דינר זה אכול בו ואין חוששין משום יין נסך אבל אם אמר לי' קח לך ואני נותן דמיו חוששין משום יין נסך אר"ז נעשה החנוני שליח אר"א הפועל זוכה בשביל בעה"ב וחוזר וזוכה לעצמו וע' מח"א ה"ש סי' כ"ד. ולי נראה

דבהא פליגי דלר"ז אף בשאר דברים בעינן חזרה שאה"ב ולכן אמר דהחנוני נעשה שליח ולא הפועל דלגבי פועל לא חזרה שליחות אצל הבעלים ולר"א בשאר דברים לא בעינן חזרה שאה"ב ולכן נעשה הפועל שליח, ובד"א שער הקנינים הקשה על דברי הירושלמי דהוא נגד הש"ס דקדושין ז' ע"א תן מנה לפלוני ואקדש אני לך מקודשת מדין ערב ותמה על הרשב"א שם והנה בקדושין נסתפקו הרש"ך והרשד"ם אי פסול טלי קדושיך מעג"ק וע' ב"ש סי' ל' סק"א. והנה לדעת מהרי"ל דטלי קדושיך מעג"ק פסולים הקדושין הי' מקום לישב לפי דברינו דטעם דר"א דבשאר דברים לא בעינן חזרת שליחות אה"ב וא"כ יש לומר דהש"ס דילן הוא בשיטת ר"א ובקדושין דפסול עלי קדושיך מעג"ק גם ר' אילא מודה וכדברי הנתיבות סי' קפ"ה דחד בחברי' תלוי אבל באבני מלואים דחה שם דברי מהרי"ל מכמה טעמים וע' רש"י בקדושין כ"ג בלשון ראשון מקודשת במעשר שני בירושלים ואונסא דאורחא עלי' דידי' וקשיא הרי הוה טלי קדושיך מעג"ק ואולי כיון שנתן מתחלה לשם קדושין עדיף טפי ויש מקום לישב ע"פ דברי קצוה"ח סי' קכ"ט דערבות הוא מטעם שליחות וכשאומר הריני ערב הוה כאומר תן מנה בשליחותי וא"כ דברי הש"ס עולים יפה בשיטת רש"י דמקודשת מדין ערב כיון דנותן בשליחותה וי"ל ע"ד מהרי"ל דבקדושין פסול טלי קדושיך מעג"ק וא"כ בעינן חזרה שליחות אצל הבעלים א"כ איך תלו בירושלמי שם דין קדושין בהך דאומר לפועל הרי שני ושני וכדאמרן:

ובזה יתיישב לנכון קו' התוס' בקדושין י"ט ד"ה אומר שהקשו מה חדית לן ר"נ באומר לבתו צאי וקבלי קדושיך דמקודשת מדריב"י ותיפוק לי' שמקודשת מדין ערב ולדברינו קושית התוס' מיושבת דהש"ך הביא בסי' קכ"ט בשם הרשד"ם באדם הכותב בכת"י כל מי שילוה לפלוני הריני ערב שאין זה ערבות א"כ הכא אם נאמר מדין ערבות אינה מקודשת כיון שלא אמר לה התקדשי לפלוני רק בסתם צאי וקבלי קדושיך וכמעשה דתשו' רשד"ם הנ"ל. (אמנם לפ"ז צ"ע מאי ראי' מדריב"י). ואולי זה כוונת התוס' באמרם אולי אין שייך כאן ערבות כי לא דבר למקדש ומהפלא על הני אריותא שנעלם מעיניהם דברי התוס'. והנה בתשו' מהר"א ששון נחלק על הך דינא וכתב דהערב נשתעבד. ונ"ל להביא ראי' לדברי מהר"א ששון מדברי הש"ס קדושין נ"א ע"ב. מי לא עסקינן שאמרה לי' קדושי לדידך אפ"ה לא שביק אינש מצוה דרמי' עלי' וקעביד מצוה דלא רמי' עלי' ובר"ן שם הוכיח מדברי רש"י דעשתה בתו אותו שליח לקדשה לכל הבא אבל אם עשתו שליח לקדשה לאדם מיוחד שארית ישראל לא יעשו עולה כמבואר בריש האומר וחזקה דקדיש את בתו הבוגרת והנה התם מדינא כסף קדושין לדידה רק שנתנה לאב והיא

מקודשת מדין ערבות וכיון שלא פירשה לאדם ידוע כדברי רש"י והר"ן לדברי מהרשד"ם לא שייך כאן ערבות ואינה מקודשת ומוכח כדברי מהר"א ששון:

כ ובדברי המח"א שהביא כת"ה דהיכא דהי' בחצרו ולא ידע שמת הגר קנה נסתרו דברי המקנה קדושין כ"ב גב' עבדי' דר"י הנדאה שכתב דמר זוטרא לא קנה בהך דשליף לו מסנאי דבאכילת פירות לא קנה כמבואר בחו"מ סי' קצ"ד ורע"ה רק שהי' כוונתם שיקנה אותו כבואו לחצירו מטעם חצר והא דלא חשש שיקנה. עצמו בדרך הילוכו קודם שיבא לביתו כיון דלא ידע העבד לא זכה בעצמו ולדברי המח"א שפיר, זכה בעצמו כיון דלא ידע ממות הגר. והנה בש"ס שם יש שתי לשונות ללישנא קמא אמרינן גדול הי' העבד זה פירש למיתה וזה פירש לחיים ואיכא דאמרי קטן הי' ודלא כאבא שאול ור"ת גורס וכאבא שאול ופירש דללישנא בתרא בין לרבנן ובין לאבא שאול בגדול לא זכה ואע"פ שעבדות אחרים עליו קדם הוא לזכות בעצמו ולרבנן אפי' קטן לא זכה דיש לו יד וזכה בעצמו רק לאבא שאול זכה בקטן והקשה הרשב"א, א"כ ללישנא קמא מדוע זכה מר זוטרא בהעבד ואליבא דמאן ודוחק לומר דבהא פליגי דללישנא קמא עבדות אחרים מעכבת זכותו וללישנא בתרא אינה מעכבת עיי"ש ונ"ל לישב דהנה בקצוה"ח סי' רנ"א סק"א כ' דלדעת הרי"ף דכתובת בנין דכרין אינ' אלא לאחר מית' ומתנת ש"מ ג"כ לאחר מית' א"כ מ"ט קודמין המזונו' וכ' בקצוה"ח שם דזה תלי' בש"ס דתמורה כ"ה דאמר על הבכור עם יציאת רובה עולה עולה הוה או בכור. ומסיק דלאו היינו דבעי אילפא אמר על הלקט עם נשירת רובו יהא הפקר ואמר אביי דברי הרב וד' התלמיד דברי מי קודמין ופירש רש"י כיון דבהדי הדדי חיילין דברי הרב קודמין. והנה הרשב"א כתב דטעמא דלא מהני בגדול דזכו בו מן השמים והכא מה שעבד, בחיי רב יהודה הנדאה לא מעלה דהא בחייו לא קנה ורק ברגע יציאת נשמתו אז זכו בו שמים ומר זוטרא רצה לזכות עבור עצמו ונחלקו הנך תרי לישנא בדברי אביי אי אמרינן דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי קודמין דלישנא קמא פליג על אביי ולכן ס"ל דקנה בהעבד משום דאי יקנה מר זוטרא יוכל אח"כ לשחרר ויחיל קנין שמים משא"כ כשיצאו לחירות שוב לא תוכל עבדות לחול עליו ועיין תוס' זבחים ל' ד"ה דבר"י ותוס' קדושין נ"א וע' תשו' בית יצחק סי' נ"ה ולישנא בתרא סבירא דאביי וזה נכון מאוד בישוב קו' הרשב"א. ובגוף דברי המקנה שכתב דלא קנהו במאי דשליף לי' מסנאי דהוה אכילת פירות נעלמו ממנו דברי הריטב"א שכתב דכשעושה העבד לרבו תשמיש בגופו מדברים שהעבד עושה לרבו שמייחדים לעבודת עבד לא מקרי אכילת פירות ושפיר קנאו: כא ונראה לי דלשמואל דקאמר המפקיר עבדו יצא לחירות ואין צריך גט שחרור ויליף לה מעבד איש עבד שיש

רשות לרבו עליו קרוי עבד ושאין רשות לרבו עליו אינו קרוי עבד א"צ זכי' מנפשי' דמיד שהפקירו ואין רשות לרבו עליו לא נקרא עבד איש אלא אי אמרינן לרב ור"י דאית להו המפקיר עבד יצא לחירות וצריך ג"ש והך עבד איש מוקי לה לענין פסח דמשהפקירו אף דחסר עדיין השחרור מ"מ אינו מעכבו מלאכול בפסח ועיין ריטב"א גיטין ל"ח שפירש כן וכן הוא בירושלמי ר"י אמר כל טמא אמרי' דהוא צריך ואת אמרת דאין צריך שמא אין מעכבו מלאכול בפסח קאמר ועיין יבמות מ"ח דמצריך לי' לקרא דעבד איש לענין עבד איש אתה מל בע"כ והנה בדברי הירושלמי והריטב"א הנ"ל הי' מקום לישב קו' התוס' ביבמות מ"ח ד"ה אלא שהקשו דריב"ל דאית ליה בגיטין ל"ט דנתיאשתי מפלוני עבדי אותו העבד אין לו תקנה אלא בשטר ולית לי' דשמואל וע"כ אי"ל דעבד איש אתה מל בע"כ ולקמן אמר הלוקח עבד מן הנכרי ולא רצה למול מגלגל עמו עד י"ב חודש. ולדברי הירושלמי ל"ק דיסבור דלענין לאכול בפסח בא קרא ובשירי קרבן ראיתי דברים מוזרים ומפליאים עין הרואה דכתב דש"ס דילן לא ס"ל כהירושלמי דמבעיא לן אי מעוכב ג"ש אוכל בתרומה ואי ס"ד דאין אוכל בפסח הרי ילפינן תרומה מפסח בגז"ש דשכיר שכיר ע"כ ואשתאה על המראה דהפירוש בדברי הירושלמי דמעוכב האדון מלאכול בפסח כי העבד בלא"ה אסור דערל הוא ומה דומיא דתרומה. והנה במקנה קדושין הובא לעיל כתב דהא דלא חשש שיקנה עצמו דלא ידע ממיתת הגר ואם נימא דמיתת הגר הוה כמו סילוק רשות שכבר זכו בו שמים א"כ תיכף בעת שנתרוקן רשות זכה בעצמו. אולם בפנ"י כתב דלשמואל צריך העבד לזכות בעצמו אכן בסוף דבריו חזר בו. והנה לפי מה שחילק במק"ח סי' תמ"ח דבהפקר אף דלא אתי לרשות זוכה הוה הפקר וביאוש לכ"ע בעינן דאתי לרשות זוכה א"כ קשיא מאמתא דמר שמואל דשמואל אתייאש מינה והרי אם כלה היאוש קודם דאתא לרשות זוכה לא מהני היאוש והכא השפחה לא ידעה מהיאוש כמבואר בש"ס שם וקודם שזכתה בעצמה הגיעה ליד מר שמואל וכלה היאוש ומדוע לא זכה בה וע"כ נאמר דיאוש הוא מכח סלוק רשות ואם כן נתרוקן רשות רבה מעלי' וזכו בה שמים אכן לפי"ז קשיא בגיטין י"ב דאמר להו ר"מ השבתני על המזונות מה תשיבני על התרומה וכ"ת דכ' לי' גיטא דחרותא ערוק עריק ואזיל לעלמא וקשיא הרי בידו להפקירו ור"מ אית ליה המפקיר עבדו יצא לחירות וא"צ ג"ש כמבוא' בנזיר ס"ב וע' רשב"א קדושין ס"ג שכתב ג"כ דר"מ לית לי' דשמואל ומנזיר אין ראיה יעו"ש אכן בש"ס שם דוחק לפרש כהרשב"א ועוד קשיא בדף מ"ב בגיטין דאיבעיא להו אי מעוכב ג"כ אוכל בתרומה ולהרשב"א קשיא דליפשטו מר"מ דאם אין אוכל בתרומה קשיא הרי בידו לאפקורי וכ"ת דעדיין צריך ג"ש אכתי מעוכב ג"ש אינו אוכל בתרומה

וליפשטו ספיקן וצ"ל כדברי המק"ח דהפקר אינו רק בדבר שהוא ברשותו ור"מ ס"ל עבדא כמטלטלי דמי לפי מה דמפיך רב ב"ק צ"ו וכיון דעריק לא מצ' לאפקורי וקשיא איפוא דלייאש מיני' ויאוש מהני בדבר שאינו ברשותו וליכא למימ' כיון דבאיסורא אתי לידי' לא יקנה עצמו ביאוש כמבוא' בתוס' ב"ק ס"ו ד"ה כיון והרי בנזיר שם ברח מכנגד פניו ובאיסורא אתי לידי' ואעפי"כ קנה עצמו ביאוש לדברי ר"ע ובשלמא אם נאמר דהעבד צריך לזכות בעצמו. העבד בברחו לא ירצה לזכות בעצמו אבל לפי מה שהוכחנו מהך דאמתא דמר שמואל דביאוש זכו בו שמים קשיא הך דר"מ ובגוף הדבר שתירצתי לעיל אות ג' הקושיא מיבמות נ"ב דלכן במאמר יבמין לא קנה דדא"מ מטעם שליחות ואין שלד"ע יש לעיין דהרי הכא לכ"ע קידש ולא בעל אינו לוקה כמבוא' בתוס' יבמות י' ורק מדרבנן אסו' לפי דבריהם שם ובאיסו' דרבנן יש מחלוקת בין הפוסקים אם נאמ' אין שלד"ע או לאו וע' מהרי"ט סי' קט"ו וע' תשובות בית יצחק למר חותני הגאון נ"י מה שהעיר בדברי התו' בחא"ח סי' מ"ג אות ה' ודפח"ק. וראיתי בפנ"י שנתעור' איך מהני יאוש בעבד והרי עבדא כמקרקעי ובקרקע לא מהני יאוש וע' בדברינו אות ב' ונעלם ממנו שכבר הרגישו בזה התוס' פ' חזקת הבתים דף מ"ד והוכיחו דמהני יאוש בקרקע מפ' השולח דמהני בעבדים ועבד אתקש לקרקע: והנה מו"ח הרב הגאון נ"י פירש בזה מחלוקת ר"מ ורבנן דלר"מ דעבדא כמטלטלי דמי א"כ בערק ואזל לעלמא לא יוכל למכרו לאחר דגזל ולא נתיאשו הבעלים שניהם אין יכולים להקדיש וה"ה דאין יכולים למכרו ולרבנן דעבדא כמקרקעי וקרקע אין נגזלת וה"ה דיכול למוכרו ולפסלו מן התרומה ע' תשו' ב"י סי' ק' וע' אבני מלואים סי' כ"ח סקי"ג שכתב דלגזלן עצמו יכול למכרו דלא גרע ממלוה דאין יכול להקנותו לאחר וללוה עצמו יכול למחול ואין חילוק בין מלוה למתנה וא"כ יוכל לפסלו בתרומה אף לר"ע דיתן לאדם א' במתנה ד' זוזי ע"מ לפדות עבדו אשר ברח ממנו ואז יקנה העבד א"ע אף בע"כ של עבד כמבוא' בקדושין כ"ג דכסף קבלת רבו גרמה לו ויפסול מן התרומה ודוק. ויש להסתפק בעבד של ב' שותפים אי מהני בי' אם יתיאש האחד לשיטת ר"ת ב"מ כ"ו הובא בש"מ דאין יאוש מועיל לחצי חפץ וכעת לא מצאתי גלוי לדין זה ועיין רש"י גיטין מ"ב ד"ה שלי. וע' תוס' ב"ק כ' ע"ב ד"ה אפקורי שכ' דהפקר ל"ד ורק מתיאש עד שלא יבא לדמי מה שנהנתי וק' הא אין יאוש מועיל לחצי חפץ: כג ונחזור לנ"ד הנה בקצוה"ח קפ"ט העלה דחצר נקנה להמפקיד בהתשמיש שמשתמש בו ואף לשיטת הפוסקים דאכילת פירות ל"ה חזקה הנ"מ לקנות גוף השדה אבל היכא שמשכירו או משאילו דגוף הקנין רק לאכילת פירות קנה בהתשמיש וכ"כ בסי' קנ"ג סט"ז ועיין בסמ"ע שם סקל"ב וכפי מה

שהבינם הנתיבות אף לאכילת פירות לא קנה בהשתמוש וחלק בין הרחקת נזק דאם ראה רעהו ושתק קנה מטעם מחילה אבל בהעמדת סולם ונעיצת קורות דהוא בארעא דחברי' תלי' במחלוקת הרמב"ם והראב"ד שהביא הטור קצ"ד ובפתיחה לסי' ר' הכריע דלענין שיהי' שלו לקנות ע"י לא קנה בהתשמיש וברי"ט אלגזי דף ק' הוכיח מדברי התוס' ב"ב פ"ה ומהרא"ש שם. דאף לענין התשמיש לא אמרינן כתשמישו כך חזקתו אכן בנ"ד אין נ"מ בכל אלה דדעת הנתיבות סי' ש"מ סק"ח דאף היש דפליגי על רב הונא וס"ל דתקנו משיכה בשומרים ס"ל דבקע בו קנאו דנפושי פלוגתא לא מפלגינן ולכן העלה דבתשמיש דמטלטלין קנה לחייבו באונסים יעו"ש. ואמנם הריטב"א בקדושין העלה דתקנת חז"ל הוא דליקני בבקוע ומדינא בקוע ל"ה קנין כלל ומשמע דלמה דקיי"ל תקנו משיכה בשומרים בקוע ל"ה קנין כלל וא"כ כיון דהכא עמדה הס"ת בארון הקודש לא קנתה האשה חלק בארון כי אינו קונה בתשמיש כדברי הריטב"א והקרקע ג"כ לא קנתה כיון דהארון מפסיק ובספר אמרי בינה כתב ג"כ דלא קנה בכלי בתשמיש א"כ הוה החצר של בהכ"נ ושפיר קנו אנשי ווישניצא את הס"ת בקנין חצר:

כג איברא יש לעיין עפ"י דברי האגודה הובא במג"א סוף סי' קנ"ד דחצר ההקדש אינו קונה להקדש וא"כ חצר בהכ"נ אינו קונה לביהכ"נ ובקצה"ח סי' ר' הביא מחלוקת התו' והרמב"ן ב"ב ע"ט דלתו' אין חצר להקדש דאין יד להקדש והרמב"ן כתב דקנה חצר ההקדש רק דאין מועלין בו וכתב הקצה"ח בסברתו דבעינן הקדש מכח ישראל המקדיש והוה דומיא דקדושי עכו"ם שאין מועלין בהם בזבחים מ"ה. והנה בש"ס דבבא בתרא ע"ט אמרינן דר' יוסי לא נחלק על רב יהודה רק בשדה ואילן אבל בבור ושובך מודה דאין מועלין ביונים שבתוכו ור' יהודא ור' יוסי אית לי' בזבחים מ"ה דמועלין בקדשי עכו"ם וע"כ כ' דבהקדש ממילא אין מועלין לכ"ע דגרע מקדשי עכו"ם. והנה בזבחים י"ב אמרינן דבהמה של שני שותפין שהקדיש חציה וחזר ולקחה והקדישה דאינה קריבה ועושה תמורה ותמורתה כיו"ב וקשיא למה נקיט ולקחה והקדישה הרי כיון שלקחה נימא פשטה קדושה בכולה ובמקנה הקשה כן וי"ל כיון דבשעת דבורו לא היה ההקדש ראוי לחול שוב לא פשטה אח"כ ועיין נדרים י"ח אם נשאל על הראשונה שניה חלה דכי משכחת רוחא חיילא ויש לחלק דבשאלה הוברר הדבר למפרע אבל לדברי הרמב"ן וכפי מה שהבינם בקצוה"ח הדברים נכונים דגם בתמורה בעינן מכח אדם המקדיש ועיין זבחים שם דבקדשי עכו"ם אין ממירין על כן לעשות תמורה בעי שיקדישנה בפה לכן נקט והקדישה אבל עדיין יש לעיין כיון דחציה מכח אדם המקדיש שוב יכול להמיר ועיין חולין ס"ט ע"ב דלר"י ור"ש אמרינן גם בתמורה פשטה קדושה בכולה ואכ"מ:

ובקצוה"ח סי' ר' הקשה משקלים פ"ז דמעות הנמצאים בהר הבית לעולם חולין וקשיא דלזכי' הר הבית להקדש וראיתי לאחד שתמה עליו ועל דברי המג"א שכתב כן דהרי הר"ן כתב נדרים מ"ז ע"ב דהר הבית הפקר וזה ליתא דהרי במשנה מבואר דבר של עולי בבל כגון הר הבית והעזרות ואלה בודאי ל"ה הפקר ובאמת כוונת הר"ן דעולי בבל הפקירו לכל ישראל שיהיה רשות לכולם אבל לעולם הוא חצר ההקדש ובקצוה"ח תירץ כיון שבא לחצר קודם יאוש הוה באיסורא אתי לידיה ולא מהני היאוש אח"כ ודבריו תמוהים דהרי הרמב"ן כתב בשם גאון אחד הובא בקצה"ח סי' קס"ג ורנ"ט בטעם הדבר דבאתי לידו קודם יאוש לא קנה כיון שמחויב להשיבה נעשה שומר עליה וכיון דהקדש נתמעט מדין שומרים לא שייך טעמא דבאיסורא אתי לידיה: כד והיה נראה להביא ראיה דאין חצר להקדש מש"ס ע"ז נ"ב דאמרינן התם ניתברינהו ונשקלינהו לנפשייהו הנך אבנים דשקצו אנשי יון וקשיא היכא ליזכו והרי זכה בהן חצר הקדש והיה אפשר לישב כיון דקודם שבירה היו אסורים בהנאה לא זכה בהן חצר ההקדש ואינו דומה לחמץ שאסור לכל ישראל בהנאה והקדש מותר ליהנות כדמשמע בפסחים כ"ט בתוס' שכתבו דהגזבר ימכרנו לנכרים דהתם גלי רחמנא דשלך אי אתה רואה והקדש כיון דלא עבר על בל יראה לכן מותר למוכרו משא"כ ע"ז ועיין באבני מלואים בשאלות שבראש הספר ס"ז שהביא מחלוקת הפוסקים אי זוכין באיסו' הנאה ולדעת הריב"ש ח"א יש זכות באיסורי הנאה וגם רש"י ס"ל כוותיה. והנה בכריתות כ"ד אמרינ בשור הנסקל שהוזמו עדיו כל הקודם לזכות זכה וקשיא למק"ח דבכלה היאוש קודם דאתי ליד זוכה לא מהני מידי והכא הרי כלה היאוש קודם שזכה בו (וכבר הרגיש בזה מו"ח הגאון נ"י בספרו ב"י יו"ד ח"ר סי' קנ"ז אות פ') וע"כ דהפירוש בדברי הש"ס דהוחזק קודם שהוזמו עדים וקשיא דאז היה אסור בהנאה ואין זכיה באיסו' הנאה ובלא"ה משמע בש"ס דזכה בתר דהוזמו עדים ועוד נראה לי דאף לדברי הריב"ש דיכול לזכות באיסורי הנאה היינו דוקא ע"י עצמו אבל על ידי החצר לא יכול לזכות ועיין ב"ק ס"ו ע"ב דגבי חמץ אמרינן זה מתיאש וזה אינו רוצה לזכות. ועוד נ"ל לפי המבואר בנתיבות המשפט סי' רע"ה דאיסור הנאה אין רשאי למחות לאדם הבא ליטול דאל"ה אין לך הנאה גדולה מזו דיעכב כל אדם מליטול עד שיבוא מי דעביד ליה נייחא נפשיה ויראה לו לטלו וכיון דאסו' לשמרו הו' ליה כמ' שהניחם ברשות הרבים וא"כ כיון דחצר דהקדש ג"כ מתורת שליחות דאין יד להקדש וא"כ בעי חצר המשתמרת והכא באיסור הבאה הוה חצר שאינה משתמרת (ועיין בתשובות ב"י חאו"ח סי' ס"א אות ד') ועיין בר"ן פ' כל הצלמים דף קצ"ה ע"ב שכתב דר' אליעזר הקפר לא רצה לזכות בטבעת שהיה עליה דרקן אע"ג דאסורה בהנאה

ואין בה דין ממון אפ"ה כיון שיכולה להתבטל ע"י גוי מצי זכי בה ולפ"ז קשה מהך דמקשה ולשקלינהו לנפשייהו והרי יכולים להתבטל ע"י שבירה ושפיר זכה ההקדש אך אם נימא דקנה חצר ההקדש שוב לא תועיל השבירה אח"כ דהוה כע"ז של ישראל דאין לה ביטול ושוב ל"ה זכות להקדש שיזכה חצרו דמה"ט לא רצה ר"א הקפר לזכות כמ"ש הר"ן. ועוד אפשר לישב דהרמב"ן לשיטתו שם במלחמות בע"ז דכתב דגם כל הבית נתחלל וליכא למימר דתיכף כשהלכו היונים וחזר' קדושת הבית החצר וקנית הכלים באים כאחד דהרי חצר ההקדש מטעם שליחות והקצה"ח בסי' קצ"ח כתב דהיכא דהוא מטעם שליחות ל"א חצרו ומתנתו באין כאחד וע' קהלת יעקב אלגאזי אות א' סי' ל"ב שהקשה על דברי הש"ס קדושין כ"ו דיליף קנין אגב, מקרא דויתן להם אביהם מתנות לכסף ולזהב עם ערים בצורות ביהודה ודלמא הקנה להם בתורת חצר ולדברי הש"ך הנ"ל בסי' קצ"ח לק"מ דהתם משמע דנתן להם ביחד ואז לא קנו דלא אמרינן חצרו ומתנתו באין כאחד ומצאתי בריטב"א שהעיר בזה וכתב כדברי הש"ך:

כה מה שהביא שם בס' קהלת יעקב הנ"ל להקשות מש"ס דב"מ מ"ו דהיה עומד בגורן ואין בידו מעות דאומר לחבירו הרי פירות הללו נתונים לך במתנה ופריך ונקנינהו אגב קרקע והקשה כיון דקנין אגב הוא מדרבנן איך יצא י"ח חומש מדאורייתא במה שיקנה אג"ק המעות מדרבנן. הנה לפ"מ שחלקו האחרונים בין שהקנין מדרבנן בא ביחד עם הדבר הנצרך לדאורייתא לא מהני ועיין בלח"מ רפ"ג ממכירה אבל כשכבר קנהו בקנין דרבנן מה לנו האיך בא המעות לידו שפיר הקשה ובתוס' ב"ק ק"ד ד"ה אגב מוכח מזה ועיין מקנה קדושין שהקשה על דברי התוס' קדושין ה' ע"א ד"ה דליליף משט"ח דאחרים דאשה מקודשת אי לאו חששא דלא סמכא דעתא כמבואר לקמן מ"ח פלוגתא דר"מ ורבנן ואין פודין בו הקדשות והוכיח דמכירת שטרות דרבנן ופלא שלא ראה שהתוס' מקשים מקנין אגב שגם הוא מדרבנן. והנה במקנה שם כתב דהש"ס אזיל אליבא דר"ל דאית ליה משיכה מפורשת מן התורה ולא מעות דלר"י דאית ליה מעות קונות איכא למיפרך מה לכסף שכן קונין בו מטלטלין ובזה נסתר מה שכתב בקהלת יעקב אלגאזי שם כיון דדבר תורה מעות קונות ובמכר איכא מעות שפיר קנה במתנה באגב מה"ת ודוקא במכר דיש קנין דמים קנין אגב. ל"ה רק מדרבנן דהסוגיא קאי לר"ל ולדידי' כסף אינו קונה ובב"מ אמר ר"פ למאן דאית ליה אין מטבע נעשה חליפין ובזה נחלקו רב ולוי רב אמר בדף מ"ח דוקא בלן דלא מיחסרא משיכה מוכח כר"ל אך לוי ס"ל כר"י ודו"ק:

כו והנה אם נאמר כדברי האגודה דדין חצר ביהכ"נ כדין חצר ההקדש יתיישב לנו קושיא בב"ב ע"ט ולא מצאתי למי מקדושים אשר נתעורר בזה דאמרינן שם דת"ק ור"א

ברבי שמעון נחלקו בבור ושובך בפלוגתא דר"מ ורבנן אי אדם יכול להקדיש דבר שלב"ל ובתוס' ד"ה אימר הקשו דאי הוה עבידי דאתי שפיר הוה קדשו המים והיונים והרי חצר ההקדש הוא ולא קנה ומכח הקדשו לא קדיש דאין יכול להקדיש דבר שלעולם לא יבא לרשותו ולדידי קשיא טובא דמדוע לא אמר דנחלקו אי יש חצר להקדש. ובמלאים נחלקו אי דנין דין הקדש כדין הדיוט או לא ועיין ש"מ שהעיר דאם רעה עינו בשל הקדש לרשב"א מדוע ברקנן אמרינן דהקדיש מה שיבא אל תוכם וחלק שם ביניהם ולדברינו לא יהיו נצרכים לכל החלוקים האלה ועיין מהרש"א שם שהקשה לעיל גבי מחלוקת רב יהודא ור"מ דנימא דפליגי אי מקדיש דבר שלב"ל שלמסקנא דקאמר רבי בבור ושובך מודו וכתב רשב"ם הטעם דאין חצר ההקדש קונה ולימא דאין מקדיש דבר שלב"ל ובאמת דבריו תמוהים דאם יש חצר להקדש תיפוק ליה דחצר ההקדש זוכה אבל קושיתנו חזקה אבל אם כדברי האגודה לק"מ דבב"מ כ"ד אמרינן דמוצא מעות בביהכ"נ הרי אלו שלו ומוקמינן לה כרשב"א ומוכח דלדידיה חצר ההקדש אינו קונה וע"כ מכח מקדיש דשלב"ל אתינן עלה אכן דברי האגודה תמוהים כאשר תמה עליהם במג"א ובקצוה"ח ועיין ב"ש סי' ל' ס"ק ט' וראיתי בחדושי הגאון ר"ע איגר ז"ל על או"ח שפי' דברי התוי"ט בפ"ג דמעילה דלכך אין חצר להקדש משום דאין שליח עושה שליח והגזבר שליח ההקדש והחצר שלוחו של הגזבר ודבריו תמוהים דהחצר הוא שלוחו של הקדש ולא שלוחו של הגזבר ועיין ח"ס או"ח סי' מ"ד מה שהעיר בזה:

סימן פה

המשך התשובה הנ"ל:

א ואשר יש לדון מכח אמירה לגבוה כמסירה להדיוט דמ' וכת"ה רצה להעיר מדברי הגאון ובעה"מ ב"ק פדו"ת דבצדקה לעניים לא אמרינן אמל"ג כמל"ד. ותמה על דבריו המח"א בפ"ב מהלכות צדקה שכ' דהרי"ף סובר אמל"ג כמל"ד בממון עניים הן אמת דמהרי"ט בסי' כ"ב כ"כ דהרי"ף רק מטעם נדר קא מחייב מדכ' דזכו בו עניים מדכתיב בפיך זו צדקה וע' ש"ך סי' פ"ז ס"ק נ"א שהביא בשם הרי"ף דאמרינן אמל"ג במ"ע וע' תומים סי' ס"ו ס"ק ב' שהעלה דאף להרשב"א רק בשטרות לא אמרינן אמל"ג כמל"ד והנה הרמ"א כתב ביו"ד סי' רנ"ח המקדיש שט"ח צריך כתיבה ומסירה והוא מדברי הרשב"א בתשו' סי' תרי"ח ולהלן בסי' הנ"ל כתב דאם אמר לתת החפץ להקדש בדמים ידועים והחפץ שוה יותר דמחויב לתתנו דאמל"ג כמל"ד עיי"ש סי"ג. ולכאורה הדברים סותרים אכן ראיתי דברי הרשב"א בתשו' הנ"ל ביאר הטעם דבשטרות ל"א אמל"ג כמלה"ד משום דאינם ברשותו משמע דברים שהם ברשותו אמרינן בהו אמל"ג כמל"ד

וזה סותר דבריו בסי' תקס"ג. ונראה לי טעם מחלקותן אי אמרינן במ"ע אמל"ג כמל"ד דאם נאמר כדברי הר"כ בקדושין דילפינן אמל"ג כמל"ד ממוצא שפתיך תשמור גם ממון עניים ילפינן מקרא הלז דכתיב בפיך ודרשינן בר"ה ו' בפיך זו צדקה ואיתקש לקרבנות לדעת הרמב"ם דאת"ל הוה פשיטות נפשטא האיבעיא בנדרים ו' דאמרינן יש יד לצדקה וההיקש הוא לכל הדברים וגם לענין אמל"ג איתקש אבל לדברי הירושלמי פ"ק דקדושין דילפינן לה מלה' הארץ ומלואה (ועי' גיטין מ"ז דיליף מקרא הנ"ל דאין קנין לנכרי בארץ ישראל וע' חולין קל"ט) לא אמרינן במ"ע אמל"ג כמל"ד ופי' דברי הירושלמי נ"ל כמו דאמרינן בחו"מ סימן רמ"א דאם הי' הדברים בחצר מקבל מתנה זכה באמירה בעלמא (וזה היפך דברי הטו"ז בסי' קפ"ט שהובאו לעיל דא"כ חצר הנפקד הי' קנוי להמפקיד ולמה נקנה להנפקד) וה"ה הכא דכל היכא דאיתא בי' גזא דרחמנא איתא ועי' תוס' בכורות י"ג דבהקדש ל"ש משיכה דכל היכא דאיתא בי' גזא דרחמנא איתא וע' תשו' רמ"א סי' מ"ח העלה דל"א במ"ע אמל"ג כמל"ד ובדרכי משה סי' רנ"ח כתב דהפוסקים הסכימו דלא כהרשב"א בתשו' ואמרינן במ"ע אמל"ג כמל"ד וע' סוף דבריו בתשו' הנ"ל כתב מאחר שנתן במתנת בריא לא נקנית אלא כשאר מתנת בריא מידי דהוה אמתנת שכ"מ דמתנתו נקנית באמירה ואם כיון להקנות בשטר או קנין לא קנה. וכעין זה מבואר במהרי"ט סי' ס"ג ויובא להלן וא"כ באשה הזאת שכיונה לתת במתנת בריא אין כאן אמל"ג כמל"ד:

א ובעיקר הדין אי אמרינן במ"ע אמל"ג כמל"ד ברדב"ז ח"ג סי' תקכ"ב וסי' תת"ב כתב דדעת הרשב"א יחידאה היא:

ובאמת רבים הם העומדים בשטתו. הרז"ה. וגם במלחמות אין מבואר להיפך כמ"ש בתומים סי' ס"ו וראיתי בדברי הרשב"א בסי' תקס"ג דברים אשר לא זכיתי להבינם כי הרשב"א כתב שם בסוף דבריו דאם הקדיש מכאן ולאחר שלשים יום לא קדיש דבהקדש ל"ש לומר גופא מהיום ופירא לאחר ל' כדאמרינן גבי מתנה ב"ב קל"ו דפירות מהקדש קא ינקי כמבואר ב"ב ע"א והוה ספק תנאי ספק חזרה. כמו גבי גט גיטין ע"ב והקרקע בחזקת בעלים עומדת עכ"ד. ובאמת בירושלמי שהביא הרשב"א בפ"ז דגיטין ה"ג מבואר דבהקדש בין לרבי בין לרבנן קדוש דאמל"ג כמל"ד ולא יכול לחזור. וליישב דברי הרשב"א נ"ל דבר"ן נדרים כ"ט הביא דברי הרשב"א דמקדיש לאחר ל' יכול לחזור קודם ל' דס"ל דאביי ורבא דאי"ל קדושה פקעה בכדי יכול לחזור במקדיש לאחר שלשים והר"ן כ' דאמל"ג הוה כמעכשיו וכתב דהוא מחלוקת בירושלמי והוא בירושלמי קדושין פ' האומר ה"א דלר"א אר"י באומר הרי זו עולה לאחר שלשים יום מכרה מכורה ולר'

בון (כן הגרסא לשטת המפרש שם) מכרה אינה מכורה. וע' רשב"א ח"ג סי' קכ"ב הביא דברי הירושלמי הנ"ל ותמה ר' זעירא על ר"א והרי אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט דמי. ותירץ דדוקא באומר מכבר פירוש מעכשיו. והנה בהך דתוכ"ד כדיבור דמי הוא מחלוקת בין הפוסקים אי אמרי' בהקדש וע' רמב"ם פט"ו ממעשה הקרבנות ובש"ך סי' רנ"ה ובקצוה"ח שם והרשב"א ס"ל דיכול לחזור בו דע"כ לא קאמר שם דנדחית סוגיא דב"ק ע"ג רק משום דכתבו תוס' בנזיר ט' דהיכא דלא מהני שאלה תוכ"ד לאו כד"ד. וכיון דתמורה ל"מ בה שאלה כמבואר בנזיר ל"א א"כ ל"א בה תוכ"ד כד"ד. ובאמת גם בתמורה מהני שאלה בעיקר ההקדש כמבואר נזיר ל"ד ואולי יש לחלק וע' ביתה יצחק למו"ח גאון ישראל פחד יצחק שליט"א חא"ח בסי' י"ט שהעיר דלאביי ורבא דאית להו במקדש לאחר שלשים יכול לחזור לדידהו בהקדש יכול לחזור בו. ותירץ בזה הסוגיות דנזיר ותמורה שלא יסתרו אהדדי וא"כ להרשב"א דאי"ל כאביי ורבא כמבואר בר"ן שם בהקדש תוכ"ד כד"ד ויכול לחזור וא"כ יובנו דברי הירושלמי גיטין דבהקדש לכ"ע קדוש [היינו למאי דס"ל בירושל' דא"י לחזור] דממנ"פ אי תנאי הוה הרי קדוש לאחר שלשים ואי חזרה הוה בהקדש לא יוכל לחזור דאמל"ג כמלד"ד והוה כמעכשיו והירושלמי גיטין הולך בשיטת ר' בון בקדושין דאמל"ג עדיף ממסירה להדיוט אבל הרשב"א דפסק כר"א אר"י דאם מכרה מכורה ויכול לחזור דחה דברי הירוש' גיטין מקמי דברי הירושלמי קדושין ודברי הרשב"א נכונים:

ג והנה בקצוה"ח סי' ריב"ב כתב דאנן לא קיי"ל אמל"ג כמל"ד בממון עניים ולא ידעתי מנ"ל הא מלתא דהרדב"ז כתב בכמה מקומות דדברי הרשב"א יחידאה הן ולא חיישינן להו וגם דברי הרשב"א סותרים עצמן מתשובה לתשובה. ובספר ישועות ישראל להגאון מקיטנא כתב בהבנת דברי הירושלמי בשטרות משום דאינם ברשותו ובאמת כן היא בתשובה סי' תרי"ח. אכן בתשובת רמ"א הביא ג"כ תשובה בשם הרשב"א דהטעם משום דל"א במ"ע אמלגכמל"ד. וע' תומים בסי' ס"ז, ובספר ישועות ישראל דקדק מדברי הרדב"ז בסי' צ"א דל"א בשטרות אמירתו לגבוה ובענין כתיבה ומסירה, וכדבריו מבואר להדיא ברדב"ז ח"א סי' ריג והגאון המחבר לא ראם והרז"ה הקשה דא"כ מדוע הקנה ר"ג לר"ע בקנין אגב או בקנין חצר כפי חלוקת הסוגיות דב"מ וקדושין. ותיפוק לי' דאמל"ג כמל"ד. ולפי דעת התוס' יבמות צ"ג דגם בתרומה אמרינן אמל"ג כמל"ד קשה גם על ר"י דליקני לי' תרומת מעשר באמל"ג ומצאתי בריטב"א קדושין כ"ו הקשה שם על כלם. דלמה הקנה באגב תיפוק לי' דאמל"ג כמלה"ד וי"ל דראיתי בשואל ומשיב מהד"ת ח"א סי' ע'. שהביא קושי' בשם חכם א' האיך הי' מועיל מה שהקנה ר"ג להם. והרי הי' דבר

שאינו קצוב ולשיטת הרמב"ם פי"א ממכירה לא קנה, ותירץ דקנו מכח אמל"ג כמלה"ד וכמו בשכר פעולה דמועיל אף באמירה בעלמא עיי"ש ודבריו נכונים בזה דהקצה"ח סי' ס' כ' דהטעם דאין יכול לחייב עצמו בדבר שאינו קצוב משום דהוה אסמכתא. והמרדכי כתב דבהקדש אמירה דאסמכתא מועלת. וע' ברמ"א סי' ר"ז סי"ט ובסמ"ע. ונ"ל דנהי דאמרינן אמל"ג כמלה"ד היינו דוקא בחסר דבר אחד. אבל בחסרו שני דברי' ונאמר דהאמירה משלמת לשניהם זה ל"א. וא"כ הכא דדבר שאין לו קצבה לא מהני אף בקנין, כמבואר ברמב"ם וש"ע סי' ס'. והכא בדיבור בעלמא ישלים שני חסרונות לא אלים דיבורא דהקדש להשלים שניהן. וכעין שכ' הפרישה הובא בש"ך קל"א ס"ק ט"ו דבערבות ואסמכתא הכל מודים אפי' החולקין על הרמב"ם. וע"כ לא קאמר המרדכי אלא באסמכתא דקנין מועיל אף בהדיוט. אבל בדבר שאין לו קצבה דל"מ בי' קנין בזה לא נאמר אמל"ג כמל"ד ובשלמא אי הקנה לו באחד הקנינים. רק דאין הקנין מועיל. אז משלים הך דהוה להקדש את החסרון משא"כ בלא הקנה. אכן גוף דברי השואל ומשיב תמוהים דהכא לא נתחייב לתת להם מכח אמל"ג. ואדרבה הרז"ה הקשה דלתחייב מכח אמל"ג ולמה לי' קנין אגב או חצר:

ד ונ"ל לישב קו' הרז"ה ועמה תתישבנה הרבה קושי' בסוגיא דב"מ שם, דהנה הא דמועיל אלגכמל"ה באסמכתא הוא מדברי המרדכי בדו"ה ודעת ר"ש שם דבאסמכתא ל"א אמל"ג כמל"ד. ומהר"ם השיב דגם באסמכתא אמרינן אמל"ג. ובתשו' רעק"א סי' קמ"ו תמה על דברי מהר"ם דאמל"ג ל"מ רק לעשות בקנין ובאסמכתא ל"מ קנין עיי"ש, וע' רדב"ז ח"ה סי' ש"א ושי"ב דדבר זה הוא מחלוקת בין הראשונים. והנה אם נאמר דבאסמכתא ל"א אמל"ג ל"ק קו' הרז"ה דהכא דהוה דבר שאין לו קצבה. והוה כאסמכתא וכ"כ הלח"מ פכ"ה מה' מלוה לא מהני אמל"ג. אולם הא דדין אסמכתא נשתנה משאר קנינים כתב הב"ח הביאו הש"ך בסי' ר"ז ס"ק י"ח דהוה רק דרבנן. ובשערי משפט סי' ס' סק"ג כתב דכן הוא דעת המרדכי פדו"ה ע"ש. ובזה יתיישב קו' קהלת יעקב אלגזי לשיטת הסוברים דאגב היא דרבנן איך יועיל קנין דרבנן לדבר שהוא דאורייתא לפוטרו מחובת ביעור, ולדברינו ניחא דהנה מדאורייתא קנו מכח אמל"ג דמדאורייתא איו חילוק בין אסמכתא לשאר ענינים. והא דאיצטריך קנין היא רק לצאת ידי דרבנן. ולזה מהני קנין אגב. וזה ישוב נחמד לקו' זאת. ואף דהיא דבר שאין לו קצבה ול"מ קנין כמו באסמכתא. הכא דכבר זכו מדאורייתא מכח אמל"ג מהני אח"כ לענין דרבנן קנין דרבנן. ובזה מיושב ג"כ הקו' שהקשו המפרשים על הרמב"ם מהך דקידושין ע"ד דבעינן יכיר לדבר שאינו

קצוב. דכיון דעיקר הטעם דדבר שאינו קצוב היא מטעם אסמכתא ול"ק רק מדרבנן, ומדאורייתא קנו. וא"כ שפיר מקשה קרא ל"ל ודו"ק היטב:

ה ויש לישב קו' בעה"מ והריטב"א דמדוע לא קנו מכח אמל"ג, דהנה הר"ן כתב בקדושין דהא דאמרינן במ"ע אמל"ג דאין היקש למחצה ואיתקש מ"ע מבפיך להקדש ובתשו' חות יאיר סי' ר"ג כתב דמאן דא"ל דון מינה ואוקי באתרא. ס"ל דיש היקש למחצה ויש גז"ש למחצה. וע' נובי"ת יו"ד סי' קצ"ה דיצא לחפש בחורין ובסדקין. ומצא למאן דאמר יש היקש וגז"ש למחצה, לישב דברי הר"ש מקינון בספר כריתות דאיכא מ"ד יש גז"ש למחצה, ולדברי החו"י כל אלה הסוברי' דון מינה ואוקי באתרא סוברים כן והנה ר' יהושע ס"ל בחולין ק"כ דון מינה ואוקי באתרא וא"כ ס"ל יש גז"ש למחצה. ובנוב"י שם סי' קצ"ז העלה דר"ע ס"ל ג"כ יש גז"ש למחצה. ובגיטין מ"א אמרינן גז"ש עדיפא מהקישא. וע' זבחים מ"ח בתוס' ד"ה דכולו, שהקשו הסוגיות להדדי. וא"כ לדידהו דס"ל דיש היקש למחצה ע"כ ל"א במ"ע. וגם בתרומה דדמי למ"ע אמל"ג כמל"ד, דע"כ ל"א רק מכח הקישא ואין היקש למחצה ואינהו ס"ל דיש היקש למחצה, ור"ג באשר רצה להקנות להם מהצורך הי' להקנות בקנין גמור ולא באמל"ג. וע' ב"ק כ"ה דנחלקו שם מהרש"ל ומהרש"א אי אמרינן בהיקשא דון מינה ומינה יע"ש. ועד"ז ישבתי קו' המפרשים על תוס' פסחים כ"ד ע"ב ד"ה אלא, שהקשו על אביי דלל"ל דזיעא בעלמא היא. תיפוק לי' משום דאמרינן בהעור והרוטב דאין חייב על הערלה, אלא על היוצא מזתים וענבים דגמר ערלה פרי פרי מבכורים, ובכורים מתרומה, ובתרומה כתיב תירוש ויצהר. והקשו המפרשים אדמקשה על אביי. מדוע לא הקשו על ר"ז דקדים שם. מדוע קאמר דפטור משום דקאכל להו. שלא כדרך הנאתן ת"ל מהך דעור והרוטב כמו שהקשו על אביי, ואמרתי לישב בדרך נכון. דהנה עיקר הטעם דאין מחייב משום ערלה. אלא על היוצא מפירות זתים וענבים, קאמר בש"ס חולין דדון מינה ואוקי באתרי'. וכיון דר"ז ס"ל בזבחים צ"א כפי המוכח שם דדון מינה ומינה ע"כ קאמר הטעם משום דהוה שלא כדרך הנאתן. אבל לאביי דפליג על ר"ז שם וע"כ ס"ל דון מינה ואוקי באתרא מקשו התוס' שפיר. ובגוף הקושי' שהקשה הגאון מלבוב על ר"ע דאיך זכו במ"ע והרי הוה דבר שאין לו קצבה, ולהרמב"ם לא זכו. הנה לפי המבואר בבעה"ת דלר"מ דס"ל אדם מקנה דשלב"ל גם דבר שאין לו קצבה הי' יכול להקנות. וא"כ לר"ע דס"ל ביבמות צ"ג דאדם מקנה דשלב"ל גם דבר שאין לו קצבה הי' יכול להקנות אולם בקדושין ס"ג מסקינן דר"ע ס"ל אין אדם מקנה דשלב"ל: ו ובירושלמי גיטין פ"ג פריך וכי יש מכיר לעני. ואם נאמר במ"ע אמל"ג א"כ זכו בהו עניים מכח אמל"ג, ויש לדחות דהתם עדיין ל"ב לעולם

כדמקשה שם בירושלמי, לא בקיים פריך הכי בעי מיזרע והוה דשלב"ל וע' חת"ס היו"ד סי' ל"ז. וראיתי בתשו' מהר"מ מרוטענבורג סי' ע"ג שכ' דאין להלוות מ"ע ברבית ויליף לה מב"ק צ"ג. ומוכח דמ"ע קרי לי' רעהו מדקממעט להו בש"ס שם מדכתיב לשמור ולא לחלק לעניים. ולא קממעט להו מרעהו מוכח דמ"ע הוה ממון רעהו.. והנה לרש"י ורמב"ם דפשיעה חייב בהקדש אין ראי' משם דהוה פשיעה, ומשום רעהו חייב, ופטור מלשמור ולא לחלק לעניים, והנה הרשב"א פוטר אף בפשיעה ע' רדב"ז ח"א תע"ה. וא"כ יש ראי' מש"ס דב"ק הנ"ל דמ"ע ל"ה הקדש. וע' מל"מ פ"ד מה' מלוה ולוה והנה הרא"ש וכן המרדכי הביא פדו"ה בשם הראב"ן דבמ"ע אמרינן אמל"ג כמל"ד. ובתשו' כלל נ"ג סי' ט"ו פסק הרא"ש דאסור להלוות מ"ע ברבית. וכן הריטב"א כתב בקדושין דאמרינן אמל"ג במ"ע, והנ"י הביא בשמו סוף איזהו נשך דרבית ואונאה למ"ע. ורב האי גאון ס"ל דל"מ במ"ע אמל"ג הובא ברז"ה ב"ק פדו"ה ובחו"מ סי' רכ"ד הביא ב"י בשמו דאמרינן אין אונאה להקדש עניים, והרי"ף כ' פדו"ה דאמרינן אמל"ג במ"ע, כמו שהובא לעיל, והב"י הביא בשמו לחלק על רה"ג וס"ל דיש אונאה למ"ע, והרשב"א בתשו' התיר להלוות מ"ע ברבית קצוצה, ע' מהרי"ט ח"א סי' קט"ז, וח"ב סי' ע"ה, ומל"מ פ"ד מה"ז, אכן לא מטעם דדמי להקדש, רק דהוה ממון שאין לו תובעין. ואין להם בעלים מיוחדים וע' רדב"ז ח"ג סי' תכ"ד שהעלה דמ"ע שעומד לחלק אסור להלוות כלל וכש"כ ברבית דאסור. ואם הגבאי עשיר מותר להלוות ברבית:

ז ובש"ך סי' רנ"ח סקי"ח הקשה על התוס' ב"ק ל"ו דמקשה ל"ל לר"י למימר אנן יד עניים אנן ת"ל דאמל"ג. דנ"מ דאם נאמר מכח אמל"ג יכול לשאול על הנדר. ואם משום יד עניים שוב לא יכול לישאל. וכת"ה הביא כעין קו' זאת בשם המקנה קדושין כ"ט וכבר קדמו הש"ך. ויש לישב קושיתם לפ"ד רמב"ן במלחמות, שכתב כיון דאמר לחובל תנהו לעניים והקדישו שוב אינו יכול לשנותו, שהרי זה נעשה גבאי להקדש, וע' רש"י שם ב"ק שכתב דהי' תפוס משלו, דאלת"ה לא מגבינן בבבל, וע' תוס' סנהדרין ג' שכ' דאקבעי דינא לארץ ישראל וע' נובי"ת חחו"מ ס"נ. וא"כ אם נאמר בזה אמל"ג כמל"ד. ונעשה החובל גבאי להקדש. ושוב לא יוכל לשאול עלי', והב"א הביא מהריט"ץ לחלק בין גזבר קבוע לאינו קבוע. אכן מדברי הרמב"ן מוכח דלא כדבריהם, ובדברי הרמב"ן יסתרו דברי תשו' ר"ב אשכנזי סט"ו שכ' דמהימן הנחבל שחזר בו במגו דנשאלתי, והרי לדברי הרמב"ן לא יוכל לש לשאול עלי' כיון דהחובל הוה גזבר ובשלמא לדברי התוס' דל"א בזה אמל"ג לא נעשה גזבר, אבל לדברי ריב"א דרצה לפרש שלא כדברי התוס' רק דמהימן שחזר במגו דנשאלתי. ולדברי הרמב"ן לא יוכל לשאול עוד ובלא"ה י"ל לפ"ד

הרדב"ז ח"ד קל"ד דמנדין החכם אשר יזדקק לו ל"ל מיגו. דמי יזדקק לו, ואם יאמר נשאלתי שואלין אותו שם החכם שהתיר לו ע"ש ברדב"ז: א ואשר הביא כת"ה דבס"ת ל"ש אמל"ג דאיזה הקדש נתוסף עליו במה שיתנו לביהכ"נ והביא כן בשם תשובת שואל ומשיב. בתשו' מהרי"ט חיו"ד סי' ה' כ' דהקדש גבי ס"ת היא דמעיקרא הי' יכול למוכרה ועתה אינו יכול. ובביצה י"ב ע"ב אין מוליכין תרומה ומתנות לכהן,, כתב הצל"ח בטעם הדבר כיון דעד עתה הי' יכול לשאול עליו ועכשיו בנותנו הדבר ליד כהן לא יוכל לשאול עליו הוה כמקדישה ביו"ט דתוס' קדושה הוה כהקדש. וה"ה הכא מקודם נתינתה הס"ת היתה יכולה למכור וע' לעיל בדברינו] ועכשיו אינה יכולה למוכרה הוה עלה שם הקדש. ואולי י"ל לדעת המג"א קנ"ג בנותנה הס"ת לקרוא בו שוב אינה יכולה למוכרו א"כ לא נתוסף שום קדושה. אכן עדיין הי' הזכות בידה להוביל הס"ת אל מקום אשר הי' הרוח ללכת ועכשיו לא תוכל עוד ללוקחו עמה וזה הוה כמו מעשה דמהרי"ט ועיין רדב"ז תקכ"ב דאף בס"ת שייך אמל"ג ועיין ח"ס חיו"ד רל"ז שכ' דבספרים אמרינן לכ"ע אמל"ג ותירץ בזה הסתירה אשר בדברי הרשב"א מסי' תקס"ג לתרי"ח וכיון בזה לתשובת רדב"ז הנ"ל שכתב ג"כ דהרשב"א מודה בס"ת דאמרי' אמל"ג:

ט איברא יש לעיין אי אמרינן אמל"ג בכתב כי האשה כתבה שתתן הס"ת לקלויז ווישניצא. והנה בשבועה בכתב רבו הדעות וכל ספרי האחרונים מלאים מזה והא דאמרה להרב שיכתוב ל"ה אמירה כדאיתא בתשו' מבי"ט סי' צ"ט וק' דאף דקיי"ל בהקדש אמל"ג כמל"ד ע"ע באמירה שיכתבו להקדש אין דעתו להקדיש עיי"ש. ועיין נתיבות סי' קפ"ב בשלח קטן להפריש ואמר מה שיפריש הקטן יהיה תרומה דהוה תרומה. דתרומה נטלת באומד ומחשבה והקטן מעשה קוף עביד. וי"ל למה רבתה התורה שליחות בתרומה מאתם גם אתם ת"ל דעשיתו השליח לתרום הוה כאומר מה שיתרום השליח יהי' תרומה ואף אי לאו בר שליחות הוא תהי' תרומה. וי"ל כיון דגלי דעתו דרוצה שהשליח יתרום א"כ לא רצה שיהי' תרומה במחשבתו. ובשלמא בקטן דאדם יודע שאין שליחות ודאי רצה לומר מה שיתרום זה אני עושה תרומה [ודברי הש"ס קדושין מ"א משום דאיכא למפרך שכן ישנה במחשבה י"ל דכוונתם דממ"נ מהני אם מטעם שליחות ואם שליחות ל"מ מהני מחשבה ובפנ"י ר"פ השולח חקר באם שלח שליח לבטל גט אם זה גופא הוה ביטול ונ"מ אם השליח לא עשה שליחותו אי בטל הגט דל"ג מגילוי דעת ולפי"ד ל"מ מחשבתו זאת לבטל כיון דגלה דעתו דאינו רוצה שיבטל, רק בעשיית השליח ועיין ב"י יו"ד ח"ר סי' ב' אות י"א. והנה לדעת הרב שהובא במהרי"ק שורש קס"א דאף במחשבה אמרינן אמל"ג והובא ביו"ד רנ"ח י"ל דהכתיבה

ל"ג ממחשבה. ועי' מהרשד"ם קנ"ח פסק כדברי ר"ת דבמחשבה אמרינן דמחויב לתת לצדקה ועי' טו"ז ומג"א סי' מ"ז לענין כותב ד"ת שהקשו דלא גרע מהרהור. אכן לדעת הרא"ש שם הובא בחו"מ רי"ב ולדעת הר"י שפסק גבי תענית דבמחשבה ל"א אמל"ג יש לספק דגם הכא כתיב בפיך אולם לדעת ר"ת בלא"ה כתיבה כדבור דמי כמו שהאריך בנובי"ק חו"מ סי' ל'. והתוס' כ' בגיטין ע"א דבאמירה דל"ה כתיבה כדיבור ולהכי פסלינן חליצת חרש וחרשת דכתיב ואמר ואמרה כמבואר יבמות ק"ד. והנה הכא אמרינן אמל"ג אך לשון חכמים לחוד ולשון תורה לחוד כמבואר חולין קל"ו לענין רחלות ובע"ז נ"ח ע"ש וע' תוס' יומא כ"ה ע"א ד"ה נוטל:

י אבל הכא לא כתבה האשה בעצמה רק צותה לאחר לכתוב כמבואר בלשון השאלה. ובזה ודאי כתיבה לאו כדיבור דמי כמבואר בנובי"ק חיו"ד ס"ח דכתב סופר וח"י לא מקרי שבועה ובברית אברהם ס"ס כתב דמהני מטעם יד והיא מחלוקת בין האחרונים. והי' נראה לומר דבצוואה לאחר לכתוב יועיל מטעם שליחות וע' הגהות אשר"י פ"ב דגיטין אי מועיל ח"י העדים ע"י שליחות והיא מחלוקת בין הר"ש ושאר אחרונים. והנה אם נאמר כדברי התורת חיים סנהדרין ק' דאם נותן או מוכר הס"ת מבטל העשה דכתיבת ס"ת וכשהיא ציותה לאחר לכתוב ועושה שליח נאמר דאשלד"ע. אכן זה דחוק מאד מלבד כי ביד שאול הביא בשם הרמב"ן במלחמות דלא כת"ח ורמב"ם והחינוך פסקו דאשה אינה מצוה על כתיבת ס"ת ועי' בראנ"ח ח"ב סי' ס"ד דאשה אינה מצוה על כתיבת ס"ת אינה מוזהרת למכרו. ולפ"ז נסתרו דברינו לעיל בסימן הקודם אות ה' דאשה יכולה למוכרו. אכן לדברי הב"א הדבר הזה הוא מטעם יד דנדר ושבועה לא אשכחן ע"י שליח. ועי' נובי"ק חיו"ד סי' ס"ז בעשה שליח לשבע עבורו חייב לקיים וחילי' מדמהני תנאי בשבועה ותנאי שא"א לקיים ע"י שליח ל"מ. ובפסקי מהרי"א רנ"ד כתב ג"כ כדבריו ובתוס' נזיר י"א מוכח בהיפך מזה ונוב"י הביאם במהד"ת וע' בשמים ראש ר"ד שהעיר בנ"ש דליתא בשאלה ואין בה קרבנות ומהני תנאי. ותירץ דכ"ש ל"ה רק מדרבנן ומ' מהרי"ט י"ט מה שתמה על הר"א מירושלמי שרצה לומר כן ונעלמו דבריו מעיני כסא דהרסנא ובבשמים ראש שם הוכיח דבעכו"ם אין מועיל תנאי דליתא ע"י שליח. ובאמת בעכו"ם לעכו"ם יש מחלוקת גדול בין הפוסקים וע' אה"ע ס"ה ברמ"א וב"ש ס"ק י"ט ועי' מח"א ה' שלוחין דדבר זה היא מחלוקת בין ש"ס בבלי בע"ז כ"ג ובין ש"ס ירושלמי פ"א דדמאי. ולפ"ד הבשמים ראש הנ"ל יתבארו היטב דברי המחבר בסי' תמ"ח דלא מהני מתנה ע"מ להחזיר בחמץ וכדברי המחבר מבואר בירושלמי פ"ב דפסחים ה"ב ישראל ועכו"ם שהיו באים בספינה וחמץ ביד ישראל ה"ז מוכר לעכו"ם

או נותנו במתנה וכו' ובלבד שיתן לו במתנה גמורה ופי' המפרש דממעט ממטמלה"ח וטעמא בעי אמנם לדברי הבשמים ראש ניחא דהירושלמי לשיטתי' פ"ו דדמאי דעכו"ם לעכו"ם ל"מ שליחות וא"כ הוה תנאי שא"א לקיים ע"י שליח ומשום חומרא דחמץ חשש המחבר לשיטת הירושלמי והיה אפשר לומר דלא בעינן תנאי שאפשר לקיים עי"ש רק שהנותן יעשה שליח. אבל ל"ב שהמקבל יוכל לעשות שליח. אבל בא"מ סי' קמ"א מוכח דגם המקבל נצרך שיוכל לעשות שליח ואכמ"ל. ובח"ס יו"ד הביא בשם הר"י אבן מיגש דכתיבה ל"ה כדיבור רק במוסר השטר ליד המקבל והכא לא מסרה השטר ולא מהני כתיבה אשר מכל הדברים האמורים נ"ל דלא זכו אנשי ק' ווישניצא מכח אמל"ג חדא דהוא מחלוקת הפוסקים אי מהני במ"ע אמל"ג ובכתיבה ג"כ מחלוקת אי הוה כדיבור והכא דהוה ע"י אחר ל"מ רק מטעם יד והא פשיטא דעי"ז לא נעשה קנין:

יא ואם נבוא לדין זה מדין נדר. הנה בתשו' רמ"א סי' מ"ח מבואר דנודר ומת אין יורשין צריכין לקיים נדרו וכ"כ מהרי"ט חו"מ ס"נ ובתשובת רמ"א הביא ראיה מש"ס עירוכין כ' דמוכח שם דנודר ומת אין היורשין צל"ק נדרו ונקצוה"ח סי' ר"ץ תמה עליו דע"כ ל"ב שם עמד בדין אלא משום דאמרינן מלוה ע"פ אין גובה מיורשין אבל לדידן דקיי"ל גובה ל"ב העמדה בדין. והנה לא על הרמ"א תלונתו כ"א על הרמב"ם סוף פ"א מערכין שכ' באומר ערכי עלי ומת קודם העמדה בדין אין היורשין חייבין לשלם שנאמ' והעמיד לפני הכהן והעריך אותו הכהן והראב"ד חמה עליו דע"כ ל"ב העמדה בדין אלא למאן דס"ל מע"פ אינה גובה מן היורשין. אבל למאי דקי"ל גובה לא אצטרכינן להעמדה בדין ע"כ וע' כ"מ ולח"מ מה שנדחקו בישוב דברי הרמב"ם ובס' ארבעה טורי אבן רצה לישב דהר"מ ס"ל שעבודא ל"ד ורק משום נעילת דלת תקנו דליגבי מן היורשין ובעירוכין דליתא נעילת דלת אוקמוה אדינא. ולכן מצריך הר"מ העמדה בדין אכן סתר דבריו דהרמב"ם ס"ל פי"א ממלוה שיעבודא דאורייתא עיי"ש. וכיון דהעלה הש"ך בל"ט דשיעבודא דאורייתא היא ספיקא דדינא לא מצינן להוציא מן היורשים במקום דליכא נעילת דלת וא"כ שפיר הוכיח הרמ"א דלדידן נודר ומת א"צ היורשים לשלם נדרו דמספיקא לא מפקינן ממונא. אכן זה ליתא דהכא הוה כמלוה הכתובה בתורה ובמלוה הכתובה בתורה אף לדברי ר"פ דס"ל של"ד במלוה הכתובה בתורה מודה ובמרכבת המשנה פ"א מה"ע תירץ דלהכי בעינן העמדה בדין דאל"כ חיישינן לשאלה. אבל כשעמד בדין וחייבוהו ב"ד חשיב כגבוי ול"מ שאלה ועי' בתשו' מבי"ט מ"ב סי' צ' כתב ג"כ כדבריו דהיורשין יוכלו לטעון דנשאל על נדרו. ובזה הי' אפשר לישב דברי הרמ"א דלהכי נודר ומת אין גובין מיורשים משום דאמרו דלמא נשאל על הקדשו אכן בתשו' רע"א הראה לדברי הש"ע או"ח קנ"ג סי"ט

דאם נמצא אחר מיתת אדם כתוב שהקדיש כלים ואין עליו עדים ולא מסרו להקהל אפ"ה הוה הקדש והוא מדברי מהרי"ק שורש קס"א והתוס' כ' בעירוכין ו' ע"ב ד"ה כ"פ דנודר ומעריך חל מיד ול"ד למלוה ודבריהם צ"ע מעירובין כ' דבערכי עלי מיירי כשעמד בדין ותליא אי מלוה הכתובה בתורה ככב"ש דמי] ופותני הרב הגאון שליט"א אמר דמוקמינן אחזקה דלא שאל על הקדשו כמבואר בתוס' גיטין ל"ג. אבל ז"א למאי דקיי"ל דאין הולכין בממון אחה"ר מכש"כ דא"ה בתר חזקה ועי' שערי משפט סי' מ"ו ס"ק י"ח שכ"כ דבחזקה לא נוכל להוציא ממון והא דאמרינן בב"ב ה' חזקה א"א פורע תוך זמנו ומוציאין ממון כבר עמד בזה בתשו' ח"ה ר"ז וכתב דהך חזקה אתיא מכח רובא ועי' ברית אברהם ס"ב ובקצוה"ח ר"ץ חילק בין נדר לשבועה ובנדר נשתעבדו הנכסים מעת נדרו וחייבין היורשים לשלם ובשבועה ליכא רק איסור דבל יחל ולא נשתעבדו הנכסים וסתר דברי מהרי"ט שהובא לעיל שהביא ראיה מרבית דבנו פטור להחזיר משום דברבית לא נשתעבדו הנכסים כמבואר בריב"ש סי' ש"ה דאין יורדין לנכסים ברבית קצוצה [וראיות המהרי"ט מרבית דרחמנא חייב' להם יר ואם מת אין היורשין מחויבים י"ל לפי דברי הטו"ז בחו"מ סי' ט' דברבית בעינן תביעה א"כ כשלא תבעו לא נתחייב עדיין ול"ה ממון משו"ה אין היורשים מחויבים משא"כ בנדר. אולם הסמ"ע שם כ' דאף כשלא תבעו מחויב להחזיר עיי"ש] ובזה הי' מקום ליישב קו' המח"א ה' צדקה ס"ו על הר"י מווינא. שכתב דנודר לעני ומת העני פטור לתת ליורשין דאומדן דעת שלא הפריש מעותיו אלא לצורך מצוה והקשה מח"א אם נאמר דמ"ע ל"א אמל"ג רק חייב מטעם נדר א"כ למה פטר הר"י מווינא משום אומדנא בלא"ה פטור דלא זכה בו העני עדיין ואיך יזכו היורשים. אכן לדעת הקצה"ח הנ"ל. ולפמ"ש בסי' פ"ז סק"א דאף אם אמל"ג הוא רק משום נדר חייב שבועה בכופר. ול"ד לת"כ דשם פטור משום דחשיד את"כ חשיד נמי אשבועה וא"כ בלא אומדנא חייב לשלם ליורשין דנשתעבדו נכסיו אבל מטעם אומדנא פטור. ועי' קצה"ח פ"ז כ' דאף אם במ"ע הוא מטעם נדר אסור לשנות מעני לעני. אכן במח"א שם ס"ז נראה דלכן לא יוכל לשנות מעני לעני משום אמל"ג כמל"ד:

יב ובגוף הדין שחידש הקצוה"ח דאף אם נאמר דהא דחייב לתת במ"ע היא רק מטעם נדר חייב לישבע עי' בתויו"ט שבועות פ"ד מ"ח לענין שבועת העדות שכ' דאפילו המקבל עני פטורים מקרבן דא"ח אלא משום נדר ואין עליו חיוב ממון שהרי אין יורדין לנכסיו אלא מכין ומנדין אותו. וזה היפך מדברי הקצוה"ח ובקצוה"ח ס"ז סק"ל הקשה ע"ד רמ"א דבת"כ או בנשבע ליתן אין משניעין אותו, והרי ברבית קצוצה אף דאינו יוצא בדייניין משביעין אותו, וי"ל דברבית דחייב להחזיר ליורשי הלוה, כמבואר בכלבו' הוה

ממון לחייבו שבועה, אבל בנדר וצדקה דא"ח לתת ליורשי המקבל כמבואר במח"א ה"ג ס"ס ו' ל"ה ממון לחייבו עליו שבועה. אכן בדגול מרבבה סי' קס"א ביו"ד כ' דבמת לוה אין כופין את המלוה להחזיר הריבית ליורשים וקו' הקצוה"ח במקומה עומדת. והנה לענין הענקה משלם ליורשי העבד כמבואר קדושין ט"ו ובמנ"ח מ' תפ"ב מסופק אי יורשי האדון מצוים לשלם ביוצא באחד מדרכי היציאות והעלה דדין זה תלוי, אי יש ש"נ בהענקה ואם אין ס"נ היורשים פטורים ולשלם ליורשין חייב וה"ה ברבית ואולי שאני ריבית דכתיב וחי אחיך עמך והרי ליתא. וע' ב"מ קי"ג גבי השבת העבוט דאם מת אין מחויב להחזיר ליורשים דלו ולא ליורשיו וזה כעין דברי הדגו"מ] וכיון דגוף הדין דנודר ומת. אי היורשים מצוים לקיים הוא מחלוקת גדול בין הפוסקים דלרמ"א בתשובה וכפי המבואר בחו"מ סי' רנ"ב אין היורשין מצוים לקיים וכן מוכח מדברי התו'. ולפ"ד הקצוה"ח מחויבין לקיים א"כ הכא שהקדישו יורשי' אח"כ את הס"ת לקלויז רישא מי יוכל להוציאו מיד המוחזק במקום דהרמ"א והתוי"ט עומדים בשטתי' והמהרי"ט סתם ג"כ כדבריהם:

יג ואם נבוא לזכות אנשי ק' ווישניצא משום מצוה לקיים דברי המת. הנה מלבד דלזה בעינן הושלש מתחלה לכך כמבואר בתוס' כתובות ע' ובחו"מ רנ"ב ומבואר במהרי"ט סי' ס"ג דהיכא דמסדר דברי' בלה"ק או מתנת שכ"מ אם מן הדין אינה מתקיימת אין היורשין מחויבין לקיים משום מצלקדה"מ שהרי לא נתכוין לזכותם אלא מטעם זכי' וכדבריו מבואר בתוס' ב"ב קע"ה ועי' קצוה"ח סי' רנ"ב ובנתיבות שם ולעיל אות א' הבאתי דברי השו' רמ"א שכתב בסוף דבריו ג"כ כזה. ועוד לפי המבואר בתוס' גיטין י"ג ד"ה והא דבגר ל"ש מצלקדה"מ הואיל וליתא בירושה ופסק כחו ממנו ה"ה הכא דלא עשאה שלטת כ"א בחי' ואחר מותה שייך ליורשיו א"כ בעת מיתה פסק כחה ול"ש מצלקדה"מ. ועוד הרי מבואר בסי' רנ"ב דאם קדמו היורשים ומכרו מה שעשו עשו וא"כ הכא שהיורשים נתנו הס"ת להקלויז רישא. כי לא ידעו מהצוואה מה שעשו עשו. אכן בזה י"ל דהיורשים יכולין לחזור מהמתנה שנתנו לקלויז רישא. כי יאמרו שהמתנה היתה בטעות. וע"כ ל"א אלא בידעו מהצוואה ומכרו אבל אם לא ידעו יכולים לחזור אכן הכא אין נ"מ בזה. כי היורשים אינם רוצים לחזור. ועוד דלא כתבה כאן בלשון צוואה כמבואר בהשאלה ודעת הרא"ה דבעינן שיצוה להיורשין וע' תשו' רעק"א קמ"ו אם כותב להם אי מהני ובאמת מבואר בתוס' ב"מ קט"ו ד"ה וחייב בסופו שכ' אף דאביי ס"ל אע"מ היינו בידע מהאיסור. אבל בלא ידע ל"מ שאם הי' יודע שאסור ל"ה חובלו והוה זכי' בטעות. וזה ממש כדברינו דהיכא דהיורשין לא ידעו מהצוואה יכולים לאמר

אילו ידענו מהצוואה לא היינו מוכרים והוה מכירה בטעות ואולי י"ל דהתם בלאו דלא יחבול אמרינן אילו ידע ל"ה עבר אמימרא דרחמנא אבל הכא ל"ה רק מצלקדה"מ בזה ל"א אילו הוה ידעו ל"ה מוכרין דחילוק יש בין מצוה ללאו וע' כתובות ק"א באלמנה שלא הכיר בה דנחלק ר"ה ור"י אי יש לה כתובה ומשמע דקדושין תופסין וצריכה גט וקשיא הא הוה קדושין בטעות ועי' נובי"ק אה"ע ס"נ וס"פ שהעלה דכהן שנשא גרושה בחזקת שהיא אלמנה דקדושין תפסו בה ובס' אמרי בינה להגאון ר"מ אויערבאך זצלה"ה הביא בשם תשו' שערי צדק שהובאה שם תשו' לר"ש גאון דמקודשת. וזה היפך מתוס' ב"מ הנ"ל דזכי' בטעות ל"ה זכי' דאילו ידע מהאיסור ל"ה רוצה לזכות בה. והנה כעין סיוע לדברינו לחלק בין לאו למצלקדה"מ שהוא רק עשה כמבואר בתשו' שואל ומשיב מ"ת ח"א בשם ר"י אבן שועב בשם הרמב"ן דמלקדה"מ ילפינן מיעקב דכתיב ויעשו בניו לו כאשר ציום (ויש להעיר בזה מדברי הירושלמי מו"ק פ"ג ה"ח דאין למדין מקודם מ"ת) דבנוב"ת אה"ע ס"פ העיר בדברי הרמב"ם פכ"ד מה"א דבנשא איילונית ולא הי' לו בנים כתב דכופין להוציא ובח"ל ולא הכיר בה כתב דמפרשינן אותה ובח"ל והכיר בה ובח"ע בין הכיר ובין לא הכיר כתב דכופין אותו להוציא דבח"ל ולא הכיר אינה צריכה גט דקדושי טעות הן ורק מפרישין אותם וחזר בו בסוף דבריו דא"כ בח"ע ולא הכיר בה אמאי צריכה גט והרי הוה קדושי טעות ולדברינו ניחא דבח"ע ל"ה זכיה בטעות דקילא עשה מל"ת. וע' יבמות ז' לאו ל"ת חמיר מיני' ומשו"ת צריכה גט וע' רמב"ן עה"ת פ' יתרו בענין זכור ושמור דמ"ע חמירא מל"ת וע' בהקדמת משנת חכמים שמחלק אם כבר עבר חמירא ל"ת ואם עדיין לפניו לעשות חמירא עשה. ובתוס' מנחות ס"ח ע"א ד"ה והא משמע דמשום עשה לא גזרינן ומשום לאו גזרינן [וע' מג"א ס"ס תל"א שהביא בשם הראנ"ח לחלק בין לולב לבדיקה משום דיש הפרש בין אפרושי מאיסורא לבטול מצוה, ותמה עליו ובאמת כדבריו מבואר בתוס' מנחות] ובטו"ז ה' סוכה תרל"ח ס"ק ד' כ' דאף דאמרינן ביבמות פ"ב וקי"ט. מה לי איסור לאו מ"ל איסור כרת מ"מ במידי דתלי' בגזירה חמיר כרת מלאו וכדברי הטו"ז מבואר בעירוכין י"א ע"ב. מ"ל בהא קמפלגי מ"ס מיתה כו' ע"ש] וא"כ אין ראי' מדברי התוס':

יד איברא בגוף הדין שהביא הרמ"א לענין מלקדה"מ דאם קדמו ומכרו מה שעשו היורשים עשו. במח"א ה"ז סי' כ"ט יש בזה מבוכה גדולה, אי מצלקדה"מ עושה קנין או לא, והיא מחלוקת בין התוס' והרשב"א גיטין ל"ח. דלתוס' ד"ה כל. ובדף מ' ד"ה אותו דהעבד נעשה ב"ח בדבור האב שאמר שחררו מוכח דעושה קנין. אבל לדעת הרשב"א החולק על תוס' וקאמר דלא נעשה ב"ח לא נעשה קנין. וע' תוס' גיטין י"ג ד"ה והא לא

משך שהקשו והא קי"ל מנלקדה"מ ואזלו לשיטתם דעושה קנין. דאל"כ לא מקשו מידי. והנה רש"י כ' בגיטין שם דהסוגיא אזלא אליבא דמ"ד ל"א מלקדה"מ. ומוכח דס"ל עושה קנין., וכן נראה מדבריו לקמן י"ד שכ' דמשעת מיתת הנותן זכה בהן המקבל דמלקדה"מ, נראה דעושה קנין וע' מח"א שם. ולכאורה הי' מקום להביא ראי' לשיטת התוס' דקשה הרי לא הושלש מתחלה לכך, ומדוע באמר אל ישתעבדו בה כופין היורשים לכתוב לה ג"ש ועכצ"ל כיון דנעשית ב"ח זכתה בעצמה ועדיפא, מהושלש מתחלה לכך. אכן אם נאמר דלא נעשית ב"ח בדיבור האב הרי לא הושלש מתחלה לכך. וע' תוס' כתובות מ"ב ד"ה הפלא. אכן ז"א לפמ"ש תוס' ב"ב קמ"ט ד"ה דקא דגבי שחרור י"ל יותר מלקדה"מ מבשאר דברים מוכח דלא מטעם הושלש קאתינן עלה, ואולי כונת התוס' ב"ב דעדיפא מהושלש מתל"כ דהעבד זכה בעצמו ואזלי לשיטתי' בגיטין:

טו אולם בין אם נאמר נודר ומת היורשים צריכין לקיים כאמר כ' בפרטות הח"ס חו"מ קט"ו. ובין אם נאמר מנלקדה"מ עושה קנין יש לפקפק בזכות אנשי ק' ווישניצא דהמשה הלזו לא הי' לה זכות רק בחי' ולא לאחר מיתה. ובשלמא אי זכו אנשי ווישניצא מחיים שפיר קנו דמה לנו מהיכן לקחה הס"ת, אי גזלה או נתן לה במתנה, אבל אם לא קנו רק לאחר מיתה. אין לחייב יורשי' דיורשי הבעל קודמין לקחת סה"ת באמרם כי המעות הי' גזל בידה. ולוקחים הס"ת תמורת המעות, כי מצד תקנות הגאונים מטלטלי דיתמי משתעבדו לבע"ח כמבואר סי' ק"ז בחו"מ, ובע"ח גובה ס"ת בחובו כמבואר במשנה דבכורים ובחולין קל"א. אולם י"ל כיון דהאשה הלזו יש לה כתובה הוה הס"ת תמורת הכתובה ולא יוכלו לגבות הימנה, והא דלא נשבעה על כתובתה, הלא מבואר באה"ע צ"ה סי"א דאם תפסה מעות ואינה רוצה לישבע לא מפקינן מינה. וע' ח"מ ס"ק כ"ה חילק שם בין מטלטלי למעות, ובתשו' ת"ה סי' ש"ל העלה דאם תפסה בחי' והיורשים לא תפסו אלא מונח ביד ב"ד, דבכהא"ג זכו יורשים וע' ח"מ סי' צ"ו ס"ק ג' וסוף סק"ד. וכן הביא הב"ש שם סק"ד, וא"כ האשה היתה מוחזקת בחי' ואף שכעת הס"ת עומד בקלויז רישא. ואין היורשים מוחזקים, כיון שעמד הס"ת בחצר הקלויז הוה כעומד ברשותה בין לשטת הטו"ז דקנה החצר ובין לשיטת מהרי"ט ע"מ עמד ברשותה. ועכשיו לאח"מ עומד ברשות יורשים וא"צ שבועה כלל כמבואר בח"מ וב"ש שם. ויש להסתפק אם היורשין צריכין שבועה, ויכולין לישבע כגון בעובדא דת"ה, אם מחויבין לישבע לקד"ה כי אפשר ל"א מלקדה"מ, אלא בהי' הממון מזומן בידיהם אבל לישבע אינם מחויבין. וע' חו"מ פ"ו ס"ז שנחלקו הש"ך והסמ"ע אם יורשין אין רוצים לישבע אי גובין מנכסיהן וע' קצה"ח ס"ק כ"א מה שהעיר בזה מדברי הריטב"א, ובמל"מ פ"ג ממלוה בשמעון שטוען שיגבו

לו ב"ד משטר מתנה שכ' לה בעלה כ' דכופין לשבע כדי שתפרע וע' קצוה"ח סי' ט'. וע' תשו' השיב משה לענין שבועת לא הרוחתי בשותפין ואכ"מ. והא דכ' כת"ה דהכא ל"ש גזילה כיון דידע בן בעלה מכתיבת סה"ת והוא הי' המתעסק בדבר אין בדבר הזה לסתור חשש דגזילה כ' האשה הלזו הי' לה מעות ממקום אשר שנתנה לה קצבה בכל שבוע ואלמלא כתבה דהס"ת היא מעזבון בעלה לא הי' ליורשי בעלה שום מבוא בהס"ת הלז דאמרינין מכסתה כתבה הס"ת והבן הואיל ולא ידע דהיא מעזבון בעלה קסבר שכתבה מממון שלה שהרויחה או ממעות קצבה והוה דומיא דמעשה דרב ענן ב"ב מ"א דאמר ר"נ דהוה מחילה בטעות ואף לדברי מרדכי פ' דיני ממונות ססי' תש"ה באשה שציותה בשכ"מ לתת מנכסי' לפלוני קרובה והבן שתק וא"מ אמר כי אמו לא נשבעה על כתובתה ומה ששתק כי לא רצה להכעיסה והשיב כיון ששתק הוה. כאלו הודה שיש לה זקוקין עיי"ש. הכא הוה מחילה בטעות כי סבר שכתבה מכספה או מהקצבה וע' מהר"א ששון קנ"ד ובחו"מ קמ"ב נקטינן דמחילת בטעות ל"ה מחילה וע' מהרי"ט סי' ק"ב והש"ך הביאו. וע' חו"מ סי' פ"א בקצה"ח סק"ו מה שהעיר בדברי המרדכי הנ"ל דהכא ע"כ הוה כהודה שיש להאלמנה אצלו ז' זקוקין דאטו לא זזה ידו מידה דליהוי ידוע לי' שלא התפיסה צררי ובאמת אין דבריו מוכרחים דנוכל לומר שהודה ששמע מאביו בשעת מיתתו שלא התפיסה צררי וא"כ שפיר קני:

טז אכן אחרי כתבי נחמתי כי הכא שעשאה שלטת בנכסיו ותרשה אותה לעשות כל מה שלבה חפץ אף אם תכוין לגזול אין לאל ידה וכמ"ש מהרי"ט סי' ס"ג דמי שמסר מעות ליד חברו והרשהו לעשות כל מה שירצה אין שום קנין לזה להיות גזלן עליהם דכל מידי דעבד ידו כידו וא"כ לא נעשה המעות גזל בידה והוה הס"ת של יורשין דבשלמא אם המעות הם גזולין בידה קנתה החפץ כמבואר בשערי משפט ק"ץ וע' א"מ סי' כ"ח ס"ק ל"ג דבמעות גזולין קנה החפץ דממנ"פ אם ידע המוכר דהמעות גזולין קנה החפץ במשיכה ואם לא ידע אין המוכר מחויב להחזיר המעות להנגזל משום תקנת השוק וקנה הגזלן בכסף אבל הכא לא יכלה לגזול כי ידה כיד היורשי' וכדברי מהרי"ט וא"כ סה"ת של היורשים ועוד כיון שמבואר באה"ע ק"ז דבכה"ג דכותב נכסיו לאשתו ואחרי' ליורשי' הוה מתנה ולפי המבואר בחו"מ רמ"ח דבאחריך ליורשי היורשים מוציאין מיד הלוקח וכן אם אמר נכסי נתונים לך כל ימי חייך הנותן או היורש מוציאין מיד הלוקח א"כ אף אם נתנה בחיי' היו היורשים יכולים להוציא מיד קלויז ווישניצא ואין מקום לזכותם רק אם נאמר דהס"ת היא במקום כתובתה ותפיסתה אהני לה במקום השבועה כדברינו לעיל, ועתה הי' מקום לומר כיון שנתנה הס"ת לווישניצא יש מקום לומר שהי' מנכסי'

לאו כל כמינה לומר אח"כ דמעזבון בעלה כתבה די"ל קנוני עשתה. אכן ז"א דהכא בשטר מתנה לווישניצא כתבה דהיא מעזבון בעלה ותברה בצדה. ונ"ל דאף לשיטת הטור דס"ל דוקא באומר אחריך לי אבל אחריך ליורשי אין יכול להוציא מלקוחות כיון דמבואר בש"ס ב"ב קנ"ז דלכתחלה אסור למכור ולאביי מאן דמשיא עצה למכור כרשב"ג נקרא רשע ערום י"ל דאיסורא לא ניחא לי' להקדיש למיקני דאם המשיא עצה נקרא רשע הלוקח לא כ"ש. וידידי ש"ב הרב הגדול מו"ה גדלי' שמעלקיש נ"י העירני מש"ס דב"ב קע"ד דצורבא מרבנן שאני וקשיא האיך צורבא מרבנן יעשה מעשה בנפשו במקום דעושהו נקרא רשע ומוכת דהלוקח נקרא רשע וע' תוס' סוטה כ"א מחלוקת אי המוכר נקרא רשע עי"ש:

יז ונבוא לעיקר הדין. הנה מו"ח הרב הגאון שליט"א רצה לזכות את אנשי ווישניצא מכח ששה טעמים ואם כי ת"ל בררנו יפה בדברינו לעיל נבוא הפעם על סדר דבריו היקרים:

א קנין חצר:

ב אמל"ג כמלהד"ד:

ג אף דכתבה בשטר שהיא מעזבון בעלה דילמא הלכה כטור דבאחריך ליורשי אם מכרה ונתנה קיים:

ד אף שכ' מבי"ט סי' צ"ט דכשהי' השטר ביד הנותן אמרינן שמא נמלך או נשאל על הקדישו. בש"ע או"ח קנ"ב לא קיי"ל כן והוה ספיקא דדינא ה מצוה לקיים דה"מ:

ו אף דהי' הס"ת מעזבון בעלה דילמא מהני תפיסה בלא שבועה והמתנה הועילה. ואנחנו עפ"י דרכינו נחקור בעיקר הדברים ובראשונה נשים עין אם הס"ת שלה ואח"כ על הקנינים שקנו אנשי ווישניצא:

הנה י"ל כי הס"ת שלה מכח המתנה שנתן לה בעלה ובכה"ג לא עשאה אפוטרופסת כמבואר ברמ"א אה"ע ק"ז או י"ל דהוה שלה מכח תפיסה על כתובתה והנה בהגהות מרדכי שם נסתפק השואל אי באחריך ליורשי השני מוציא מיד הלקוחות או לא ואם נאמר דמוציא מיד הלקוחות מיקרי זאת שיור במתנה ולא עשאה אפטרופסית והוה מתנה וא"כ תקרע כתובתה ותעמוד על מתנתה או נאמר דאין מוציא מלקוחות ול"ה שיור והוה אפוטרופסית וכתובתה קיימת ואף דבשייר כל שהוא לא אבדה כתובתה כמבואר באה"ע ק"ז ס"א י"ל דדעת השואל שם כרא"ש שהובא שם ס"ד דאם כתב כל נכסי' ופירש השיור אבדה כתובתה שכבוד שעשה לה שכתב כל נכסי' גורם המחילה וע' ח"מ סק"ט דפשט לשון הרמב"ם אין מורה כך וא"כ הכא בנ"ד אם נאמר כהרמ"א והשואל שם במרדכי דהשני מוציא מלקוחות והוה מתנה וכמו שפסק רמ"א באה"ע

שם א"כ אבדה כתובתה לדעת הרא"ש והגהות מרדכי ויורשי בעלה יכולים להוציא מיד קלויז ווישניצא אכן אם נאמר דהיורשים ג"כ אין מוציאין מלקוחות כדעת ריב"א וטור א"כ נעשה אפוטרופס ולא אבדה כתובתה וי"ל דכתבה מממון כתובתה אכן במרדכי שם יש עוד ב' טעמים להעמיד המתנה (א) דלמ"ל למימר אחריך ליורשים והרי בלא"ה יהי' ליורשים דלא עשאה אלא אפוטרופס וע"כ למתנה אתכוין (ב) דבאומר נכסי לך ואחריך לפלוני הראשון הוא עיקר והשני טפל ואיך נאמר דהראשון אפוטרופוס והב' מקבל מתנה וא"כ הכא לד"ה למתנה אכוין ואבדה כתובתה הן אמת שבח"מ סקי"ו חולק על הרמ"א וכ' דבאומר אחריך ליורשי כיון דקיי"ל דהבן מוציא מיד הלקוחות א"כ לעולם השני עיקר מהיכי תיתי דלא נאמר דהאשה אפוטרופוס מטעמא דלא יהי' טפל חמור מן העיקר אבל דברי הח"מ תמוהים מאוד ולא זכיתי להבינה דהרי לטעם דהשני מוציא מיד הלקוחות אם הוא יורש לא צריכים לטעמא דטפל חמור מן העיקר רק בלא"ה נעמוד המתנה משום דהוי שיור לסברת הריב"א דלא יהי' טפל חמה"ע לדידי' אין יורש מוציא מלקוחות ובאמת הב"ש סקי"ז חולק עליו וע"ק מה יענה לתי' השני של השואל דהכא ע"כ למתנה אכוין מדקאמר אחריך ליורשים כמו שהבאתי לעיל וא"כ אין לזכות מטעם הששי שכ' מו"ח שליט"א דתפסה כתובתה דהכא מכח המתנה אבדה כתובתה ועוד נלענ"ד דבאלמנה שעשאה אפוטרופוס ל"מ תפיסה דהנה לפ"ד רא"ש ור"ן כתובות פ"ה דתפיסה ל"מ רק היכא דקנין מהני ולכן לא מהימנא האי איתתא דאפקידה גבה מלוגא דשטרי לומר לקוח בידי דאותיות אין נקנות במסירה ואף לדעת קצוה"ח ר"נ סקי"ג דתפיסה. לא תליא בקנין ושאני מלוגא דשטרי כיון שאינה תופסת בחוב רק בנייר וכתי' תוס' שם מ"מ מודה איהו גופא דבתפס ברשות בעינן תפיסה הראוי' לקנין דכל דתפס תפיסה שאינה ראוי' לקנין נהי דהו"ל תפיס אבל לא מיקרי תפיס ברשות בעלים ומ"ה במקח וממכר דאיכא חזקת מ"ק ל"מ תפיסה מספק כיון דספק בקנין ל"ה מוחזק ברשות בעלים עיי"ש וכיון שהבאתי לעיל אות י"ב דברי מהרי"ט סס"ג דהכא ל"מ קנין משום דידו כידה א"כ אף תפיסה ל"מ הכא ולא נשאר זכות בלתי מכח העמדת המתנה ולדעת הריב"א והטור דאין היורש יוכל להוציא מלקוחות:

יח וכיון שכן נפל ג"כ זכות החמישי במלקד"ה חדא דזה לא נאמר רק ליורשים וכמבואר בהגהות מרדכי שהבאתי לעיל וא"כ יורשי בעלה אין חייבין לקיים דברי' ואין המצוה רק על יורשים וכיון שאבדה כתובתה ורק מכח המתנה זכתה בנכסים מיד בשעת מיתה זכו יורשי הבעל ומלקד"ה ל"א רק בממונו של המת ולא כשממון של יורשים דלא יהא אלא כבוד אב דקיי"ל משל אב כמבואר קדושין ל"ב וביו"ד ר"מ וכבר הוכחנו דהכא

ל"ש מלקד"ה דומיא דגר וע' בדברינו לעיל אות ז'. ועוד לפי דברי מהרי"ט שהבאתי שם ל"ש ג"כ הכא מלקד"ה ולא נשארו איפוא רק הקנינים שעשו בחיי האשה ולדעת ריב"א וטור דאין יורשים יכולין להוציא מיד הלוקח והנה קנין אמל"ג כמלה"ד סתרנו לעיל מכמה טעמים דהי' בכתב ולא כתבה בעצמה וגם בגוף הדבר אי אמרינן בשאר דברים אמל"ג מחלוקת בין הפוסקים ונותר קנין חצר וגם קנין יד שביארנו לעיל והנה בשניהם יש צדדים לבטלם והוה ספיקא דדינא ואף דדעת מהריב"ל הובא במהרי"ט קי"ד דבספק ספיקא מוציאין ממון מ"מ רבו החולקים עליו והמהרי"ט העלה שם דלא כוותי' אכן בזה צדקו דברי חותני הרב הגאון שליט"א דהכא איכא. רק חזקת ע"ק דהשתא ממנ"פ אין הס"ת ליורשי' רק הספק בין זוכה הראשון לשני דבהפקר אין מוציאין מיד השני ובמקח וממכר מוציאין דאיכא רק חזקת מ"ק דהא' מיקרי והכא לאנשי רישא יש חזקת מ"ק דהם באים מיורשי בעלה ונגד חזקת מ"ק מהני ס"ס כמבואר בקצה"ח ר"פ אכן עדיין לא הונח דגם לאנשי רישא יש ס"ס לסייעם דילמא הלכה כמבי"ט צ"ט וחיישינן שמא נשאל על הקדשו ואף אם נאמר דלא חיישינן דילמא הילכתא כרמ"א דהיורש מוציא מיד הלקוחות ואף אם קנו יוכלו היורשים להוציא ועוד נ"ל דע"כ ליכא ספיקא בזה רק היכי דהמקבל מוחזק אבל הכא דהיורשים מוחזקים ועל קנו מקבל המתנה יש להסתפק ונראה דיורשים זוכים דהרי למסקנת תוס' סוטה כ"א המוכר נקרא רשע ויש סברא לומר דחזרה כי היכי דלא תהוי רשיעה והאיך נוכל להוציא מיד קלויז רישא הבאה מכח היורשים במקום דאף אם הניחה הס"ת בקלויז ווישניצא הי' מקום להוציא מידם אף כי לא נוציא מיד היורש שהוא מוחזק אשר מכל אלה הדברים הי' נראה להעמיד הס"ת ביד קלויז רישא:

יט אכן אחרי העיון נ"ל דהכא לא אמר אחריך ליורשי רק סתם שתהי' שלטת בעזבון כל ימי חיי', וא"כ נפלה לה הוכחת השואל שבמרדכי מדקאמר אחריך ליורשי, מוכח דל"ה אפטרופוס, דהכא לא מוכח מידי. ועוד אף לטעם השני שלא יהי' טפל חמה"ע. י"ל קים לי כח"מ דבאחריך ליורשי ל"ה רק אפוטרופס, ודוקא לילדי בנותי הוה מתנה, ואף שתמהתי ע"ד מ"מ נוכל לומר קים כח"מ. וא"כ ממנ"פ יש לה כתובה, אם אין היורש מוציא ליכא שיור. והוה אפוטרופוס. ויש לה כתובה ואם נאמר דמוציא מיד הלקוחות ל"ש טעמא דטפל חמור מן העיקר והוה אפוטרופוס. ועוד אף אם נאמר דהוה מתנה, אם נאמר דהיורש מוציא מלקוחות הוה שיור. ודילמא הלכה כרמב"ם שחולק על הראנ"ח ואף בכל נכסי אם שייר מקצת יש לה כתובה. וכיון דיש לה כתובה נאמר דתפסה לכתובתה. ואף לדברי מהרי"ט ס"ג דל"מ תפיסתה. מ"מ כשנתנה לקלויז קנתה

הקלויז דגבי הקלויז מהני תפיסה. ולענין קניני הקלויז מהני ס"ס. כמו שביאר מו"ח שליט"א ושפיר קנו קלויז ווישניצא את סה"ת הנ"ל. כי מכל הלין טעמא שפיר יוכלו להוציא מקלויז רישא כדברי קצוה"ח סי' ר"פ. ולאנשי רישא אין ס"ס לסייע כי אף אם יאמרו כדעת הרא"ש. דבכל נכסי ושייר מקצת מחלה כתובתה הכא גם הרא"ש מודה דאינה רק אפוטרופס כדברי הח"מ. וא"כ זכו אנשי ווישניצא בסה"ת:

כ והנה לעיל דברתי מדברי מהרי"ט ס"ג דאשה אין לה יד לזכות רק דהקלויז תזכה עבורה או הסופר הכותב ס"ת למענה גזל את הכסף עבורה. וע"י שליח יכולה לזכות כמבואר גיטין כ"ד כגון דשוי' שליח להולכה עד דמטית התם. וכי מטית שוי שליח לקבלה. וקשי' האיך יכולה לעשות שליח אם היא לבדה לא תוכל לקבל, וע"כ כיון דבעלמא יכולה לקבל אף דעתה אין לה יד יכולה לעשות שליח. וי"ל כי זה תלוי בב' הסוגיות קדושין כ"ג ונזיר י"ב. דבקדושין אמרינן הואיל והעבד שייך בגיטין יכול לעשות שליח. ובנזיר אמרינן כל דלא מצי לעשות השתא ל"מ לשוי' שליח אכן י"ל דאין שליח לדבר עבירה ואם הוא קבלה ע"י שליח אשלד"ע. אכן השליח לא ידע ובשוגג כתבו תוס' קדושין מ"ב ע"ב ד"ה אמאי דיש שלד"ע וכ"כ ב"ק ע"ט ויש בזה שיטות חלוקות ואכ"מ. ועוד דגם אם ידע השליח יש דעות רבות דהועילו מעשיו וע' תוס' ב"מ י' ע"ב כי הדבר תלוי בב' תירוצי התוס' שם:

כא והנה במש"ל דתפיסת הציבור לא מועיל דאשלד"ע ויש לחוש לדברי הפנ"י שכ' בטעמא דתופס לבע"ח במקום שחב לאחרים דלא מהני תפיסתו דאין שלד"ע ע"ש בפ' הכותב ובקצה"ח סי' ק"ה תמה עליו דהא דשליח עושה עבירה אין ענינו לשלד"ע דזה לא מצינו רק היכא דהמשלח עושה עבירה כמו כהן דאמר לישראל קדש לי אשה גרושה, אכן חותני הגאון שליט"א ביאר דבריו בספרו חאו"ח סי' ז' בשו"ת דהעביר' היא דלא תבא אל ביתו לעבוט עבוטו ומצאתי כעין זה בתשו' בא"פ חחו"מ סי' ע"ו אכן בב"א שם העלה דלאו זה לא נאמר רק היכא דבא לגבות בחזקה אבל ע"י הערמה אין עובר בזה דא"כ היכי משכחת תופס לבע"ח נימא אין שלד"ע ואף שיש לדחות דבריו נהי דאשלד"ע מ"מ המעשה קיים ושפיר משכחת תופס לבע"ח אבל הכא ממ"נ הועילה בתפיסה חדא דלגבי יורשין נסתפק המנ"ח במצוה תקפ"ה וכן חותני שם דל"ש אסורא דלא תבא אל ביתו ועוד הרי העלה בנתיבות דדברים דאין שביעית משמטתן אין מוזהר עליהם בלאו דלא תבא אל ביתו וכתובת אשה אין שביעית משמטתה כמבואר גיטין י"ח:

ואף דהכא הי' מקום לומר כדברי הפנ"י והא דהקשה קצוה"ח דלא מצינו היכי דהשליח עובר עבירה דנימא דאשלד"ע הכא י"ל דאמרינן אשלד"ע דהנה קשיא נימא כל מלתא

דאיהו למ"ע לא מצי משוי שליח והאשה לא תוכל לתפוס כדברינו לעיל בשם המהרי"ט ומצאתי לנובי"ת אה"ע ס"ט שכתב דכל דהשליח מ"ע אמרינן מגו דזכי לנפשי' זכי לחברי' והך דנזיר מיירי כשהיא ערוה על השליח וא"כ כיון דהשליח חב לאחרים והוה עבירה גבי' מיקרי ל"מ עביד ולא מהני:

כב אכן לומר דהסופר זכה עבורה רחוק מאוד דלא כוון לזכות רק היא נוחה אצלו ונתנה לו ממון תמורתו ולומר שזכה עבורה ואח"כ זכה עבור עצמו מלבד. כי לזה צריך לכוין כמבואר במהרי"ט סי' קט"ז הדבר תלוי במחלוקת אי בעינן בשאר דברים חזרה שליחות אה"ב ואולי כיון דהיא עשאו שליח לכתוב ס"ת ובכל פעולה ופעולה עושה מצוה מעבירה יש לדון מאי שייך בזה אין שלד"ע ולעיל בסי' הקודם אות י"ט הארכנו בזה:

וראיתי לעורר בהך דסוף סי' קע"ה בחו"מ דהנפקד יכול לתפוס הפקדון היכא שאין חב לאחרים וע' סמ"ע שם כיון דהעלה הרא"ש בפ"ק דפסחים דאיקרי ביתו של המפקיד הרי עובר על לאו דלא תבא אל ביתו אכן י"ל כיון דעדיין זכות לנפקד לענין דברים הבאים מעלמא כמבואר ב"מ ק"ב והוא מחלוקת בין הרמב"ם והראב"ד מיקרי עדיין ביתו של הנפקד ויש לעיין בבית השותפין אי שייך איסורא דלא תבא אל ביתו וגם בחצר המושכר אי שייך לא תבא א"ב לעבוט עבוטו והנה בחצר שאין בו דין חלוקה שכ' הר"ן נדרים מ"ה דבכל עת שמשתמש האחד הוברר הדבר דשלו הוא לאותו שעה דאדעתא דהכא קנינהו מעיקרא א"כ בבוא השותף אל החצר לעבוט יקנה אז החצר לו ולא שייך לא תבא אל ביתו וע' סמ"ע סי' צ"ז סק"ז דדעת הרמב"ם דביתו לאו דוקא וה"ה בחוץ עובר עליו אין נ"מ בענינים האלו אכן התוס' חולקים בזה וס"ל דבשוק אינו אסור אלא מדרבנן וע' בדבריהם ב"מ קי"ג ד"ה אימא יש להסתפק במה שהעירותי:

כג והנה בנתיבות חידש בסי' צ"ז דבעיסקא דהוא פלגא מלוה ופלגא פקדון דמותר לתפוס חפץ אחד ששוה הכל כיון שתופס בשביל הפקדון והוי כמו לצרכו ולצורכה בב"מ ל' וע' תשו' ב"י למו"ח שליט"א חאו"ח סי' ז' שחלק עליו ומצאתי במבי"ט ח"א סי' ר"י שכ' דאם אחרי סדור ב"ד הי' מגיע לב"ח מקצת מחצה או שליש וא"כ בזה ל"ה תופס לבע"ח במקום שחב לאחרים דבזה לא יחוב להם מותר לו לתפוס נגד כל החוב ממטלטלי הלוה דמגו דזכה בהמחצית זכה בכולה ע"ש וכיון שהוכחנו לעיל דהך דתופס לבע"ח במקום שחב לאחרים היא מטעמא דלא תבא א"ב מוכח מדברי המבי"ט כדברי הנתיבות אבל לדברי המנ"ח דגבי יורשים ל"ש הך דלא תבא א"ב בעובדא דמבי"ט מת הלוה ועוד לפי טעם השני של המבי"ט דהמורשה הי' שותף עמו והוה כהתפיסו הלוה ג"כ ל"ש הך טעמא. ומצאתי בתשו' מהר"ם אלשיך סי' ל"ז דחב לאחרים לא מיקרי אלא בחב לבע"ח

או למקבל מתנה אבל ליורשיו לא מיקרי חב לאחרים וא"כ פשוט הכא דמהני תפיסת האשה ע"י הצבור ויש לעורר אי חייב היורש בעשה דהשיב תשיב לו העבוט ואכ"מ וע' באה"ע סי' צ"ג ברמ"א סכ"ג שכ' בהדיא דלא מהני תפיסת האלמנה ע"י שליח וזה היפך דברי המהר"ם אלשיך וע' אבני מילואים שהביא בשם ש"מ כדברי תשו' מהר"ם אלשיך והנה בב"ש שם סקמ"ד כ' בטעם הדבר דל"מ תפיסה ע"י שליח למזונות משום דאפסדו' ליורשים מניעת ריוח דהיו יכולי' להרויח ובתשו' מהר"ם אלשיך כ' דמניעת הריוח לא מיקרי חב לאחרים ולדידי נראה דהכא הפסד נמי איכא דהרי האלמנה צריכה לישבע על המזונות וע"י התפיסה פטורה מן השבועה כמבואר ב"ש סק"ב וא"כ מי יימר דמשתבעת דילמא לא היתה נשבעת כמבואר בשבועות ל"ב וזה הוי חוב לא מניעת הריוח:

כד והנה. לעיל דברתי מהך דקידש חייבי לאוין נימא דהוה קדושי טעות בלא הכיר בה ומצאתי בתשו' שואל ומשיב מ"ק ח"ב סי' קי"א כ' לישב דברי הרמב"ם פ"ד מה"א ה"ב בהך דקידש אילונית דהוי קדושין ולפ"ד הוי קדושין דאורייתא אף בלא הכיר בה וכן דעת הב"י כפי שהביא הב"ש בשמו סי' קנ"ה סקי"ט וק' לימא הבעל. אדעתא דהכי לא קדשתיך וע' נוב"י מהד"ת סי' ע"ח מה שהעיר השואל מש"ס דסנהדרין ס"ט ולימא אדעתא דהכי לא קדשתיך והנה בשו"מ שם תי' עפ"י דברי התוס' כתובות מ"ז וב"ק ק"י דהיכי דתלוי בדעת קונה ומקנה לא מצי האחד למימר אדעתא דהכא לא רציתי, כי מה יענה רעהו אחריו וה"ה הכא נהי דהוא לא רצה אם תהי' אילונית היא לא רצתה רק באופן זה. ואם כי כוון בזה לדברי הנוב"י מהד"ת סי' פ' אבל נפלאים דבריהם ולא אבין. דע"כ לא קאמרו התוס' רק בקנה בהמה ונמצאת טרפה דלא יוכל הלוקח לומר אדעתא דהכי לא קניתי דהמוכר אשר גם הוא לא ידע אם כשרה תהי' הבהמה או טרפה ולא רצה למכור כשתהי' כשרה רק באופן אשר יקנה הלוקח גם כשתהי' טריפה אבל בח"ל כמעשה דנו"ב או באילונית כמעשה דשו"מ אשר האיש לא הכיר והאשה ידעה מה נאמר היא לא רצתה רק באופן שיסכים לקדשה אף כי היא איילונית הלא הטעתו בזה ומה לנו לדעתה דעת שופטני אינה בעסק הלז. אולם בקטנה דגם היא לא ידעה אם תהי' איילונית או לא י"ל דהיא לא רצתה לקדש בעצמה לו אם לא תה תהי' איילונית רק באופן שיסכים לקדשה גם אם תהי' איילונית כיון דשניהם לא ידעו עדיין והוה דומיא דבהמה טרפה. אכן זה היפך מדעת הנוב"י סי' ע"ח והשו"ע שם:

כה והנה כת"ה רצה לומר כיון שלא מסרה הצוואה לבני אדם י"ל דחזרה ממתנתה והוכיח כן מתשו' מבי"ט סי' קצ"ט דאם ההקדש הי' ביד הנותן י"ל דחזר בו אכן הקשה עליו מאו"ח סי' קנ"ג ומבואר לעיל וכן הקשה בתשו' רע"א. הנה במג"א שם ס"ק מ"ד

הקשה דנימא שלא להשביע כתב כן. ובאמת מבואר ברדב"ז סי' קל"א דבהקדש ל"א שלא להשביע דאימת הקדש עליו אכן בכנה"ג תמה עליו מסנהדרין ל' דאם כמערים לא אמר כלום והנה זה כמה אשר ישבתי דברי הרדב"ז לפ"מ שהעלה בתומים סי' פ"א ס"ק כ"ה דלפמ"ש המרדכי דבנמצא כתוב דבר זה שייך לצדקה ל"א שלא להשביע וחילי' מדברי המשנה דמ"ב הובא יבמות קט"ו ע"ש. ע"כ הפירוש כמערים דלפנחא עביד א"כ לא מוכח מידי ודברי הרדב"ז עולים כהוגן ומה שהקשה שם בתומים א"כ אנן דקיי"ל כמתניתא דז"ב וע"כ דס"ל כר"י דלפנחא עביד וקיי"ל כמשנה דמ"ב לא הבנתי דבריו דאטו מי לא מודו רבנן ברואה דעביד כן כמערים והיינו לפנחא דל"ה מעשר ע"כ ל"פ אלא בנמצא חביות וכתוב עלי' מ' דל"ח לפנחא אבל ברואה בשעת הנחה דעביד כן לפנחא שפיר מהימן. אכן בלא"ה ניחא שפיר דהנה בתשו' דברי ריבות תי' סתירת דברי הרא"ש מכלל ס"ה סי"א לס' ט"ו המבואר בחו"מ סי' פ"א דשלא להשביע הוה כאמתלא ומעשה לא עשה כמבואר בסי' קפ"ז לענין נדה. אכן היכי דא"א בלתי מעשה הוה כהך דטבח בסי' א' ע"ש. והנה בתשו' רמ"א הובא שם מבואר דאם קדמה האמתלא למעשה מהני אף היכא דאפשר בלי מעשה ע"ש בטו"ז וא"כ הכא אם כמערים דנכרת האמתלא קודם המעשה שפיר מהני ובזה מתורץ סתירת דברי המרדכי שהובא בתומים ואכ"מ:

כו ונסתפקתי אם בגזבר הממשכן עבור הקדש שייך לאו דלא תבא

א"ב.ולכאורה נ"ל דהוא אינו עובר דמצינו במכות ט"ז דחשיב ללאו דלא תבא לניתק לעשה ודעת הר"מ פ"א דתמורה דכל דהלאו כולל יותר מהעשה לא מנתקת העשה ללאו ואמרינן ב"מ קי"ד דבהקדש אין מחזירין וא"כ העשה דהשיב תשיב לא קאי אהקדש והלאו כולל יותר מהעשה ול"ה ניתק לעשה אכן מצאתי בתוס' חולין פ"ב ד"ה הזורע שכ' היפך מדברי הרמב"ם שכ' כיון דלאו דלא תסיג גבול רעך אין לוקין עליו בהשגת גבול דניתן להשבון גם על כלאים אין לוקין. ולדברי הרמב"ם הי' לו ללקות גם על לאו דהשגת גבול כיון דהלאו כולל יותר מעשה לוקין עליו. ומצאתי במל"מ פ"ק מהמ"ל שהעיר מדברי התוס' האלו לישב קו' מהך דלעשיר אינו מצוה בהשיב תשיב וא"כ הלאו כולל יותר מהעשה ע"ש וע' בקצה"ח סי' צ"ז שכוון לדברי המל"מ. אכן דברי התוס' בחולין הנ"ל צ"ע דאיך יהי' הלאו דלא תסיג ניתק לעשה כיון דאיכא כאן עוד לאו דלא תגזול לא אתי חד עשה ומנתק לתרי לאוי וכן בכלאים איכא תרי לאוי. ושמא ס"ל לתוס' דבקרקע ליכא לאו דלא תגזול וכן משמע בתוס' ב"מ ס"א וכן מוכח קצת בסוכה ל"א מדיוצא בתקף חבירו מסוכתו דקרקע אינה נגזלת ע"ש אולם התוס' לשיטתי' שם בדף פ"א דהיכי דהלאו אינם סמוכים מנתקת העשה ללאו דידי' ושפיר קאמרו. ונ"ל לפשוט

ספיקי אי הגזבר עובר על לאו דל"ת א"ב דאמרינן ב"מ קי"ד דלחייב הקדש בחזרה מק"ו דבע"ח וק' מה לבע"ח שכן עובר בלאו דל"ת א"ב משא"כ בהקדש וע"כ דגם בהקדש עובר בלאו זה:
והנני ידידו נתן לעווין:

סימן פו

ב"ה פרעמישלא תרנ"ב:
בדבר השאלה אודות הבית שהניח אחד אחריו ברכה. וצוה קודם מותו שיהיה הבית על עולמות, ולא אמר בפירוש מה יעשו בהפירות. והאפטרופסים שמנה סדרו איך לכתוב הצוואה. ונכתב בהצוואה שהרשות ביד האפוטרופסים לחלק ההכנסה לצורך ענייי העיר, או לעשות אינסטיטוסיאן טובה בהעיר או להשתמש המעות לצורך ענייני הדת בהעיר ולהאפטרופסים הרשות לשלוט בה בהבית. ולעשות בההכנסה כרצונם, עפ"י אופנים הנ"ל, ואח"כ קרא כותב הצוואה לפני השכ"מ וחתם עצמו עלי' וכן נעשה האנטאבולאטיאן אצל הבעהערדע שמקבלים עליהם ההתמנות על אופנים הנ"ל וכבר התחילו לחלק ההכנסה לענייי העיר. וכעת יבואו קרובים של המנוח הנ"ל בבקשתם לתת להם ג"כ מההכנסה, ושאלו האפטרופסים אי יאי למיעבד הכי יען שאינם מבני העיר:
א תשובה ברמ"א סי' רנ"ו ס"ד מבואר דאם פירש הנותן ואמר שיתנו לענייי העיר או לעני פלוני אין להם לשנות אפי' לת"ת משמע דכ"ש דאין ליתן לעני מעיר אחרת אפי' הוא קרוב. שהרי כ' מהרי"ו הטעם שכבר זכו בו עניים דמתא והובא בטו"ז שם אמנם המהרי"ק בשורש ה' כתב דזה דוקא בנודר והקדיש לעניים מיוחדים. אמנם במה שהקדיש שיהי' קרן קיים לעולם. ומהריוח יתן לענייי העיר בכל שנה ושנה כפי אומד דעת הגבאים ליתן לכל אחד ואחד למי שירצו ל"ש לומר שכבר זכו העניים ויכולים לשנות לדבר מצוה אחרת ע"ש וע' מהרי"ט ח"א סי' קל"ג דקלסי' למהרי"ק ומביא סברתו בלא חולק. א"כ בנ"ד שצוה לתת משכר דירה לעניים כפי אומד דעתם ל"ש למימר שכבר זכו עניים. מ"מ דברי מהרי"ק שם קצ"ע שכ' דאף הרשב"א בתשובה דס"ל דאינו יכול לשנות מודה בזה דאפשר דגם הרשב"א ל"ק רק כשגובין ליתן לעניים מיד. אבל בכה"ג שיתחלק מהריוח בכל שנה גם הרשב"א מודה. ובאמת המהרי"ק גופי' שורש קכ"ח מביא תשו' הרשב"א במקדיש שדה לעניים וצוה שיחלקו הפירות בכל שנה לעניים אינו רשאי לשנות הרי סותר ד"ע בדברי הרשב"א. וע' בשו"ת בית שלמה חיו"ד ח"ב סי' נ"ה שתמה בזה על המהרי"ק, ונראה לישב עפ"ד מהר"ם אלשיך סי' ז' הובא בקצוה"ח סי' ר"ט אות ז' ובמל"מ פכ"ג ממכירה דדוקא בהקנה דקל לפירותי' ל"ה דשלב"ל כיון

שהפירות מגוף הדקל אבל בהקנה מעות להרויח הו"ל דשלב"ל שאין הריוח מגוף המעות. וע' בקצה"ח דמייתי לרשב"א גיטין שפי' בזה האיבעיא בעבד שמכרו רבו לקנס. א"כ נכונים דברי מהרי"ק דבסי' ה' דמיירי בהקדש מעות שיהי' הקרן קיים ומהריוח יתנו לעניים שפיר כ' דגם הרשב"א מודה דהרי לא זכו העניים בריוח, ובהקרן לא זכו כמו בדקל לפירותיו כמ"ש המהר"ם אלשיך ע"כ גם הרשב"א מודה דמותר לשנות. משא"כ הרשב"א בתשובה שהביא בשורש קכ"ח דמיירי בהקדיש שדה לעניים. וצוה שיחלקו הפירות בכל שנה דהפירות הם מגוף הקרקע וקנו העניים גוף הקרקע כמו דקל לפירותי' ושייך לומר שכבר זכו עניים ע"כ ס"ל להרשב"א דאינם יכולין לשנות א"כ בנ"ד שהקדיש השכר דירה לעניים י"ל דשכר דירה עדיף ממעות להרויח. ואף דלא עדיף כמו פירות שדה שהפירות באין מגוף השדה מ"מ הדירה הוא בגוף הבית והשכירות חליפי הדירה ואם הקנה הבית לשכר דירה י"ל דאף מהר"ם אלשיך יודה דמהני. וע' בתשובת הגאון רעק"א סי' קמ"א מייתי למהריב"ל דדמי שכירות הוה דשב"ל ומפלפל אם מועיל באומר בית לדמי שכירתו ומייתי לתוס' גיטין ס"ו דדמי חמרא הוה כאומר חמרא לדמי', והנה לא מייתי כלל לדברי מהר"ם אלשיך ומ"מ מסיק בצ"ע בצוה ליתן משכר דירה הואיל ולא אמר בית לדמי שכירתו. ואף דבסמ"ע סי' רי"ג כ' דמה"ט בפירות שובך אף שלא אמר שובך לפירות סתמא הוה כאומר שובך לפירות מדלא אמר פירות שובך פלוני אני מוכר לך סתמא הקנה לו הפירות באופן המועיל. משא"כ בפירות דקל. והסמ"ע מייתי לב"י שכ' הטעם שהשובך טפל לפירות ומסתמא נמכר עמו. משא"כ דקל אינו טפל לפירות. ומ"ה צריך להקנות בפירוש דקל לפירותי' ולפ"ז בבית שאינו טפל לשכירות צריך להקנות בפירוש בית לשכירות מ"מ בנ"ד שהקדיש בפירוש כל הבית מחצה לעניים תיכף ומחצה לאח"ז הוה כאומר שהקדיש בית לשכר דירה לעניים ולדעת הרשב"א בתשובה אינו יכול לשנות שכבר זכו בו עניים דמתא:

ב איברא י"ל דבנ"ד שהרשות ביד הגבאים לשנות וליקח כל ההכנסות על איזה אינשטיטוטיאן טובה או לצורך הדת ומוסדותי' ע"כ ל"ש לומר שכבר זכו בו עניים דמתא דבכל עת הרשות ביד הגבאים לשנות אך מ"מ נהי דתלה הדבר בדעתם מ"מ כל מה שירצו לעשות זכו למפרע דאף דל"א ברירה מ"מ הוה ספק ע"כ אין יכולים לשנות מהצואה והנה יש לדון בשאלה זו אם מצד מצוה לקיים דברי המת מחויבים הגבאים ליתן להעניים דמתא כיון שמבואר כן בהצוואה. אמנם מבואר בסי' רנ"ב ס"ב דל"א מצלקדה"מ רק היכי שנותן עכשיו לשליש לשם כך. אבל אם הי' בידו קודם לכן ולא לשם כך או שבאו לידו אחר הצואה אין בזה משום מצלקדה"מ ובנד"ד שכר הדירות באו

להמשגיחים אחר הצוואה ואין בזה משום מצלקדה"מ וקצ"ע על המחבר דבסי' רנ"ב פוסק כן בפשיטות. ובסי' ר"נ סעיף כ"ג מביא ב' דיעות תחלה מייתי ויש מי שאומר דאם אמר תנו נותנין משום מצלקדה"מ וי"א דל"א מצלקדה"מ אלא היכי דאתפסי ביד שליש. ואמאי לא כ' בסי' רנ"ב ב' דיעות (שוב ראיתי שהרגיש בנתיבות בזה) וניחא לי לפמ"ש בכה"ג והובא ביד מלאכי כללי הש"ע אות י"ג כשהביא המחבר ב' דיעות י"א וי"א נקטינן כסברא שני'. וכשכותב המחבר סברא ראשונה בשם י"א והשני' בשם יש מי שאומר משמע שדעתו לפסוק כי"א קמא כמ"ש ביד מלאכי אות ט"ז ולפ"ז כש"כ כשכתב המחבר דיעה א' בשם יש מי שאומר ודיעה הב' בשם וי"א הלכה כדיעה הב'. ומ"ה סתם המחבר בסי' רנ"ה כדיעה הב' ודוק. ומ"מ בנ"ד שמסר הבית ביד האפטרופסים עפ"י נימוסיהם בשעת הצוואה ודאי אמרינן מצוה לקיים דברי המת, וע' מהרי"ט ח"א סי' ס"ג שכ' שלא אמרו מצלקדה"מ אלא להשלים כונתו ורצונו שלא להעביר על דעתו וראי' מס"פ מציאת האשה וכו' אף כאן מאחר שחתם אשר בידו הנכסים הוא אומר שכוונתו של חמי' לא הי' בענין זה. ולא יהא דעתו נוחה בדבר כי אם בדבר זה שעשה ועלי דידי רמיא מצוה להשלים רצונו ולעשות דבר שיניח דעתו של מת עכ"ל, ולפ"ז בנד"ד לכאורה י"ל שלא יהי' דעת הנפטר נוחה שלא יקחו קרובים מעיר אחרת כלום אף אם הם מעיר אחרת. מ"מ כיון שנאמר בפירוש בהצוואה לעניי העיר אין לשנות מזה שנאמר בפירוש: ג והנה יש לדון גם מצד אמירה לגבוה כמסירה להדיוט דמי אי שייך המעות לעניים. ומטעם זה אינם יכולים לשנות הנה דעת הרשב"א בתשובה סי' תקס"ג דבמתנת עניים ל"א אמל"ג כמל"ד. ודעת הטור סי' רנ"ח דאמרינן אמל"ג כמל"ד במעות עניים וכן דעת הר"ן הובא ברמ"א שם וכן דעת רוב הפוסקים והרי"ף רפ"ד דב"ק כ' להדיא דבעניים אמרינן אמל"ג כמל"ד דכתיב בפיך זו צדקה והקשה מהא דהוצרך בגמ' שם לומר אנן יד עניים. ותירץ דשם לא הי' המעות ברשותו ול"מ להקדישו ומ"ה הוצרך למעמד שלשתן. אבל אם הוה ברשותו כבר זכו בו עניים, ומ"מ אי בעי לשנויי עד שלא בא ליד גבאי מותר לשנותו, וכן תירצו בתוס' ב"ק הרי דאם לא הי' המעות ברשותו אז ל"א אמל"ג כמלהד"ד. וה"ה בנ"ד שהקדיש שכר דירה לעניים שמותרים הגבאים ליתן לקרוביו כשאר עניים. ול"א כבר זכו עניים. אמנם כבר כתבתי דכיון דגוף הבית הקדיש לפירותיו ל"ה דשלב"ל והנה הרדב"ז ח"ד סי' קל"ד כ' דהא דאמרינן בעירוכין סלע זו לצדקה עד שלא בא ליד גבאי מותר לשנותו דוקא באומר סלע זו לצדקה. אבל באומר לעני אתן לך צדקה אינו יכול לשנות מעני לעני. וכ"כ בהגהת מיימוני פ"א מזכי' הובא בקצה"ח סי' רי"ב ס"ק ד'. וכתב הקצה"ח ואפשר, דס"ל להג"מ דאמירה לגבוה נמי באמירה לעני דהוה קנין

ממש וא"כ ודאי אינו יכול לשנות מעני לעני. אבל לפי דעת רוב הפוסקים דאמירה לעני אינה קנין ול"ה רק משום נדר יכול הוא לשנותו, וצ"ע הלא ברדב"ז, ח"ג סי' תקכ"ב כ' שהרשב"א יחיד בדבר שכל גאוני עולם חלוקים וס"ל באמירה לבד קנו עניים ואם לא נתנה עובר בב"ת (וע"ל סי' אות בתשובת חתני הה"ג נ"י שהעיר בזה) ונראה דס"ל לקצה"ח דמה דס"ל להרשב"א דל"ה אפי' נדר הוא דעת יחיד. אבל זה דהוה קנין ממש הוא ג"כ דעת מעט מהפוסקים. ורובן ס"ל דהוה. נדר ויכול לשנות ופי' דברי הרי"ף כפשוטו ולא פירש דיכול לשנותו היינו ללותו ולהחזיר אח"כ כמ"ש התוס' בעירוכין ו' ע"ב ובמח"א ה' צדקה סי' ב' וסי' ז' האריך בפרט זה. והיוצא מדבריו דאם נדר לעניים ידועים זכו העניים ואינו יכול לשנות מעני לעני.. ומ"ש הטור דהנודר לצדקה יכול לשנות למצוה אחרת מיירי דנדר לצדקה לעניים שאינם ידועים דל"ש לומר שכבר זכו עניים ע"ש סי' ז'. א"כ בנד"ד שנדר לעניי העיר דהוה כעניים ידועים אין הגבאים יכולים ליתן לקרובים שאינן מהעיר וע' בב"י סי' רנ"ח הביא תשו' הרשב"א. דאף דכל שאמר מנה לעניים סתם אין במשמע אלא עניי עירו אין המנהג כן אלא הגבאים והאפטרופסים נותנים למקצתן ומחלקים כרצונם בין לעניי עירם בין לעניי עיר אחרת. משא"כ בנדון שלפנינו. וכפי הנראה הגהות רמ"א סי' רנ"ח ס"ה שכ' דאפי' נדר סתם הולכי' אחר המנהג. יוצאים מדברי הרשב"א בתשו' זו הגם דברמ"א לא ציין שמקורו מדברי הרשב"א: ד והנה כבר כתבתי בתשו' (ע"ל סי' פ"ב אות י"א), אם לענין אמירה לגבוה כמסירה להדיוט כתיבה כדיבור דמי וכעת ראיתי בתוס' ב"ב קמ"ט סד"ה דלא מגמרי שרצו לומר דל"א מצוה לקיים דברי העת אלא מפה לפה. וחזר בו ר"י מדאמרינן בהשולח אעשנו בן חורין כופין את היורשי' ומיירי בשטר ע"ש. וע' מהרש"א דאין הגירסא כן בפ' השולח וע' קצוה"ח סי' רנ"ב שהראה דלשון התוס' מבואר בהתוספתא. ועכ"פ כיון דמצלקדה"מ היא אף בכתב ה"ה שי"ל באמירה לגבוה כן, אך להתוס' גיטין ע"א יש לחלק בין אמירה להגדה, ועוד אם נאמר דשבועה ונדר בכתב מהני ה"ה אמירה לגבוה מהני בכתב. וע' בתשו' הנ"ל הבאתי דברי מהרי"ק סי' קס"א דאם מחשבה מהני בצדקה ה"ה דמהני בכתב. ואמנם אף אם מהני בכתב כיון שבעל הצוואה לא כתב בעצמו רק חתם א"ע לא מהני כמ"ש הפוסקים לענין שבועה בכתב. אך הח"ס יו"ד סי' רכ"ז כתב בשם מהרשד"ם דבשבועה בכתב יש עונש בידי שמים והח"ס מסיק שם דאף ע"י חתימה לבד יש עונש ויש לקיים דבריו לשיטת נובי"ק חיו"ד סי' ס"ז דשבועה ע"י שליח מהני כמ"ש בפסקי מהרא"י בכתבים סי' רנ"ד והנובי"ת חיו"ד סי' קמ"ז מחזיק דבריו א"כ י"ל דהכותב הוה שליח והוא שלוחו לנדר. ובגוף הדין הרמב"ן בב"ב קכ"ו כ' להדיא דל"מ שליח בשבועה

ונדר.. אך גם לנוב"י מבואר בתניינא סי' קמ"ז דבעי דוקא שיעשהו שליח לישבע עבורו משא"כ בצוה לכתוב כתב ודעתו לחתום לא הי' כונתו לעשותו שליח. ע"כ אין לחוש לזה. רק שיש לעיין לסברת הברית אברהם חיו"ד סי' ב' (ובספרי ליו"ד סי' ב' סוף אות י"א נדפס בטעות סי' כ') שכ' לחוש בחתימה לבד משום יד לשבועה ולפ"ז ה"ה בצדקה קי"ל לחומרא יש יד לצדקה כדאיתא סי' רנ"ח:

ה וראיתי בתשו' הגאון מלבוב בשואל ומשיב מ"ק ח"א סי' ט' שכתב דאין לשנות מצואה שכבר נכתב ונחתם באמט וע' תשובת בית שלמה חיו"ד ח"ב סי' נ"ה שמקיל בענין כזה לשנות קצת לצורך שעה נשען ע"ד הש"ך סי' רנ"ו ס"ק ז' עפ"י דעת הרא"ש ע"ס וע' בינת אדם סוף שער משפט צדק מחמיר בכזה. והנה מבואר בירושלמי דשקלים מותר עניים לעניים ואין מוחין ביד הפרנסים, והביא הרא"ש פ"ק דב"ב סוף אות כ"ט דברי הירושלמי וכ' כלו' אם ראו שום צורך בדבר ובאו לשנות אין מוחין בידם. והד"מ כ' בסי' רנ"ו דאפי' לצורך עניים אחרים אסור. וע"ז כתב הש"ך בסי' רנ"ו ס"ק ז' דעל הירושלמי יש לסמוך אפי' לצורך עניים אחרים. כשרואין שיש צורך בדבר ומה"ט כ' הש"ך שם דאפי' לפדיון שבוים מותר. ומה שהקשה בבינת אדם דהרי כבר זכו עניים י"ל כמ"ש הרא"ש פ"ק דב"ב דמה"ט מותר לעשות מקופה תמחוי אף דקופה הוא לבני העיר. ותמחוי לעניי עולם משום דעל דעת בני העיר הוא נותן ה"נ י"ל דהפרנסים שגבו מעות לעניים זכו על דעתם שאם יצטרכו לשנותם ישנו. וכ"כ במח"א ה' צדקה סי' י' בדעת הרא"ש הגם דלהלכה לא מסיק כן. מ"מ דעת הש"ך ודאי כן הוא סוף דבר. הנה לכתחלה אין ליתן רק לעניי העיר אך כיון דמבואר בש"ע סי' רנ"א דקרובו צריך להקדימו לכל אדם ועניי ביתו קודמין לעניי עירו. ועניי עירו קודמין לעניי עיר אחרת א"כ קרוביו מעיר אחרת קודמין לעניי עירו שפיר קתני קודמין לכל אדם ע"כ לענין ממונו של מניח העזבון הוה קרוביו מצוה גדולה יותר. וא"כ אם יראו האפטרופסים שנחוץ לפרקים לתת נדבה לקרוביו מותרים לתת להם לדעת הש"ך הואיל דבלא"ה הרבה סברות יש והאומדנא גדולה (גם י"ל כיון דשכר הדירה לא בא עדיין לידם לע"ע לא זכו העניים) ואף דמבואר ברמ"א סי' רנ"א ס"ה דדוקא קודם שבא ליד גבאי נותנין לקרוביו ומשמע דלאחר שבא ליד גבאי אין נותן לקרוביו היינו ליתן הכל אבל ליתן להם כשאר עניים רשאים כדכתיבנא לעיל רק לפרקים לצורך גדול ואף דמניח העזבון כבר מת מ"מ כיון שבחייו הי' מחויב לתמוך קרוביו אף לאחר מותו מצוה לתמכם עכ"פ כמו שאר עניים. עוד נ"ל דל"ט לומר שזכו העניים במה שאמרו האפוטרופסים ששייך לעניי העיר הרי המעות אינו שלהם):

ו אמנם זה דוקא לקרובים שהם פסולי עדות עם מניח העזבון דמבואר בב"י סי' רמ"ז בשם הריטב"א וז"ל וכן האומר לקרובי או לקרובותי יש בכלל כל הקרובים שהם פסולים לו לעדות והובא בנתיבות סי' רנ"ג אות כ'. ובתשו' ח"ס חחו"מ סי' קי"ב. האריך בפרט זה. ושם מביא דברי הב"י סי' רמ"ג וט"ס וצ"ל רמ"ז. והנה השתא היכי שמניח בפירוש לקרוביו רק פסולי עדות בכלל כש"כ בנידון שלפנינו שלא הניח לקרובים רק דאנו אומדין דעתי' שהסכים ליתן לקרוביו י"ל דוקא לפסולי עדות כגון שני בשני אבל לא לשני בשלישי. הגם דבח"ס כ' דאם מניח מעות לחלק לקרוביו בודאי לא כיון על שני בשני דל"ה רק שנים או שלשה. ע"כ מסיק דיש ליתן לקרובי' שהם רביעי ברביעי דלגט אין העדים רשאים להיות קרובים אף רביעי ברביעי ולא רביעי בחמישי דל"ה קרוב כלל לשום דבר אבל בנ"ד שלא הניח בפירוש לקרובים ליכא אומדנא דח"ס ע"כ לדעתי נראה דשני בשני או ראשון בשלישי דיש ב' דיעות ורמ"א כ' בח"מ דראוי לפוסלם לעדות מותר לתת להם אבל לקרובים שאינם פסולים לעדות אין ליתן להם אם אינם מבני העיר:

סימן פז

ב"ה פרעמישלא תרל"ט:

לחתני הרב הגדול מ' נתן לעווין נ"י:

א ע"ד הקושיא בפסחים מ"ז דר' יהושע ס"ל טובת הנאה אינה ממון וממשנה דמעשר ב' הובא בב"מ י"א בעישור שאני עתיד למוד דהקנה ר' יהושע לר"ע מוכח דס"ל טובת הנאה ממון מדתקנה מטלטלי אגב קרקע וכן למה דמשני רב פפא דעת אחרת מקנה ע"כ ס"ל טובת הנאה ממון והוא קו' מבואר בשאג"א ובאו"ח וכמה אחרונים וקצת י"ל בישוב הקו' בדרך זה דבש"ס דבכורות כ"ז אמרו דבתרומה מותר לקבל פרוטה ליתן לבן בתו כהן כיון דקדושת הגוף לא מתחלי משא"כ בזרוע ולחיים וכו' אתי למטעי ולנהוג מנהג דחולין וצ"ל אף דמעשר ראשון מותר לזרים ואתי למטעי ולנהוג מנהג חולין או דל"ש למשחה בפת כמ"ש תוס' שם ומ"ה לא איכפת אי ינהג מנהג חולין או כיון שעדיין צריך להפריש תרומת מעשר דקדושת הגוף ומ"ה כתב רש"י שם. דתרומה ומעשר שוין וע' לקמן. ולפ"ז נאמר דבחלה טמאה או תרומה טמאה כיון דנתחללה ומה"ט כהן טמא שאכל תרומה טמאה אינו במיתה משום שמחוללת חיישינן דאתי למיטעי ולנהג מנהג דחולין ובאמת אסור באכילה, רק שריפה מותר ולכן אסור ליקח טובת הנאה ורק דמ"מ הרשות בידו לתת למי שירצה וגם זה מיקרי טובת הנאה כמ"ש השעה"מ פ"ה מאישות ה"ו ובזה ס"ל טובת הנאה אינה ממון ור"א ס"ל טובת הנאה ממון משא"כ היכא שיכול ליקח הטובה לתת לבן בתו כהן כהך דמעשר ב' שפיר ס"ל לר' יהושע טובת הנאה ממון

כנלע"ד. (ועמ"ש מזה בסי' פ"א אות כ') והנה במה שכ' לעיל בהא דמעשר ראשון מותר לקבל טובת הנאה ול"ח שינהג מנהג חולין דל"ש למשחה בפת הנה התוס' בזבחים ע"ה ע"ב ד"ה שביעית הקשו תרומה קודם לפסח יהא אסור לחמץ דממעט באכילתה ותי' דהכי עדיף דכתיב למשחה הרי דבפת שייך למשחה וסותר לתוס' בכורות הנ"ל. ונשאלתי ע"ז מהרב הגדול מ' אלימלך אשכנזי והנלע"ד דהא דל"ש למשחה בפת היינו בשאר דברים אבל בעיקר האפי' אם יאפה חמץ או מצה לזה עיקר השבח מהפת ודאי שייך למשחה לגדולה ושפיר כתבו התוס' ובהכי מיושב דל"ק כיון דקרא דלמשחה בתרומה כתיב דהרי בקרא כתיב ואני נתתי לכם את משמרת תרומתי למשחה ואיך נימא דבתרומה ל"ש למשחה ורק בקדשים אמנם להנ"ל ניחא דבתרומה שייך ג"כ למשחה לענין חמץ אמנם אף אם נימא דהתוס' חלוקין וס"ל לתוס' זבחים דבתרומה שייך ג"כ למשחה ואף בבת מ"מ במעשר ראשון דמותר לזרים ומותר לטמא ביד אף לר"מ דאסור לזרים כמ"ש תוס' יבמות פ"ו לכ"ע ל"ש למשחה כיון דל"ק במע"ר את משמרת תרומתי ושפיר שייך טובת הנאה במע"ר ודו"ק (וע' לעיל סי' פ"א אות כ' מ"ש מזה):

ב עוד נלע"ד לתרץ הקושיא בטיב טעם הנה בב"מ י"א מסיק רב אשי חצר משום יד איתרבאי ולא גרע משליחות וכ' הש"מ בשם הר"ן דבמתנה בין משתמרת בין אינה משתמרת קונה מטעם שליחות ורבים הקשו דא"כ אף במציאה לקני חצר שאינה משתמרת מטעם שליחות דזכין לאדם שלא בפניו עיי"ש שתי' דבעי שליחות של בעל הממון ולכן ל"מ במציאה מתורת שליחות ורק בחצר המשתמרת מטעם יד ובמתנה בדעת אחרת מקנה הוי שלוחו של בעל הממון שהוא המקנה (קצ"ע דאיך משוה המקנה שליח חצר של אחר שהוא של הקונה) ועכ"פ למדנו דמה"ט ל"מ חצר שאינה משתמרת במציאה דל"ה שלוחו של בעל הממון אמנם בפרעון חוב ודאי ק קונה חצר שאינה משתמרת דהוי שליח של בעל הממון דהמלוה מיקרי בעל הממון. ולפ"ז הנה הקצה"ח סי' רמ"ג כ' דמתנת כהונה הוי שכר פעולה דבלוים כתיב כי שכר הוא לכם חלף עבודתכם ומ"ה כ' דקטן יכול לזכות דהוי כפרעון חוב ע"ש וע' מ"ש בספרי חא"ח סי' י"ג אות י"ד ומ"ש בשם רש"י קידושין נ"ג דבעלי מומין חולקין בשכר טרחא משחיטה והפשטה ע"ש ויבואר עוד לפנינו משא"כ מתנת עניים ל"ה חוב לעניים רק מתנה ומעתה תקשה בגמ' ב"מ דמקשה מר' יהושע ור"ע וכי בצד שדהו היו עומדין בשלמא מר"ע שפיר מקשה דעניים הו"ל מתנה ולא פרעון חוב משא"כ בר' יהושע שהגיע לו שכר פעולה והו"ל בע"ח ונעשה החצר שלוחו של בעל הממון ול"ב חצר המשתמר אך בה"א לא הי' הגמ' ידע מתי' דרב אשי דחצר ל"ג משליחות ולכן מקשה מר' יהושע ור"ע אבל למסקנא

ל"ק רק מר"ע וצ"ל טובת הנאה ממון והו"ל דעת אחרת מקנה אבל למעשר דר"י ולתרומת מעשר שהקנה ר"י לראב"ע לא הי' צריך דעת אחרת דקונה מטעם שליחות דהוי שלוחו של בעל הממון דהיא פרעון חוב שכר פעולה ולכן באמת ס"ל לר"י טובת הנאה אינה ממון כשיטתי' דפסחים ומ"מ הקנה לראב"ע מתורת חצר ושליחות אף בחצר שאינה משתמרת כעין דברי הר"ן הנ"ל ודוק היטב בזה כי היא הערה גדולה לשיטת הקצה"ח:
ג והנה בנתיבות המשפט סי' רמ"ג חולק על הקצה"ח הנה מ"ש בנתיבות ס"ק ח' שם דהא דכתב רחמנא ונתן לאו משום שיש חיוב על הבעלים רק שרחמנא זוכה להבעלים שיהי' להם טובת הנאה ואם רוצה להפקיר טובת הנאה אין עליו מצות נתינה נעלם ממנו במח"כ דברי הרמב"ן בהשגתו בס' המצות שורש י"ב דמצות הפרשה ומצות נתינה ב' מצות הן וע' נוב"י תנינא יו"ד סי' ר"א שגם ממנו הי' בהעלם דברי הרמב"ן וכבר הובא זאת באחרונים. ואמנם י"ל דלמ"ד טובת הנאה אינו ממון ל"ש לומר שהתורה כתבה ונתן שיהי' זכות לבעלים דט"ה אינו ממון ע"כ כתבו למצוה משא"כ למ"ד טובת הנאה ממון כתבוה התורה לזכות ולא למצוה ובזה מיושב מה שאין מברכין על הנתינה לכהן שנתקשו הראשונים. ועיין ברמב"ן הנ"ל שהקשה ג"כ למה יברך על הפרשה ולא על הגמר שהיא נתינה לדברי הנתיבות ל"ה מצוה רק זכות והדבר תליא בזה אי ט"ה ממון איברא אף אם ט"ה אינה ממון מ"מ יש לבעלים זכות עכ"פ. והמובחר כמ"ש הרמב"ן.
ובעיקר הדבר שכ' הקצה"ח דמה"ט קטן זוכה במתנת כהונה משום דפרעון בע"כ שמי' פרעון והוי כגט דמהני בקטנה הואיל ומהני בע"כ והנתיבות חולק דאינו יכול לכוף לכהן לקבל מתנות הנה הרשב"א בתשו' סי' ח"י כ' בטעם דאין מברכין על נתינה לכהן משום דכהנים משלחן גבוה קזכי ועל מצות כיבוד כ' משום דאם לא ירצה האב לא יקבל וכן בצדקה ומדלא כ' כן גב' מתנות כהונה משמע דבמתנת כהונה חייב לקבל אך הדבר פשוט כדברי הנתיבות והרשב"א באמת הי' לו לומר האי טעמא וראיתי בספר מייתי להאי טעמא בשם אבודרה"ם ואין לפני ואמנם מ"מ אין בדחיית הנתיבות לסתור דברי הקצה"ח דהן אמת אם אינו רוצה הכהן לקבל אין כופין אותו והרי גם בבע"ח אין כופין לקבל הפרעון רק דהלוה נפטר מחובו אם נותן בע"כ וה"ה במתנת כהונה נפטר מחובו בע"כ דכהן אם נותן לו ומ"מ אם הכהן אינו רוצה לקבל מי יכוף אותו אמנם בגוף הדין אמרו בש"ס דב"ק ק"י דכהנים מקבלי מתנות הן ובנתיבות כ' דאף בירושה אם אינו רוצה אינו מקבל הנה בחלק פשוט מחלוקת הוא בטור אם יכול לומר איני יורש בסי' רע"ח אך בחלק בכורה משום דקרי' מתנה ולכאורה בב"ק ק"י דקמבעיא ליה אי יורשים או מקבלי מתנות אמאי לא אמרו נ"מ אם יכול לומר איני נוטל ונ"מ שאין בע"ח גובה בזה

אם יאמר הכהן איני רוצה ומזה משמע דגם בירושה יכול לסלק ושמא בלא"ה מתנות כהונה אינו משועבד לבע"ח דהוי כמו צדקה והענקה דאינו משועבד לבע"ח כמו צדקה ומעשר עני דמבואר במרדכי פ"ק דב"ב ובתוספתא דפיאה הובא בקצה"ח סי' פ"ו ס"ק ג' דאין פורעין ממנו מלוה, אך בחולין קל"א מבואר דמתנת כהונה נכסי כהן דבע"ח גובה בחובו וקשיא מ"ש ממעשר עני ומזה מוכח כדברי הקצה"ח דתרומה ותרומת מעשר הוי שכר פעולה. ומ"ה בע"ח גובה וממנו משא"כ מעשר עני והענקה וצדקה. ואמנם בש"ס דב"ק ק"י מסיק דגזל הגר מתנה הוא ושם מבואר דכל כ"ד מתנות כהונה מתנה ושמא יאמר הקצה"ח דשם לא בא רק לאפוקי דל"ה יורשים ונ"מ למעשר בהמה אבל ל"ה מתנה גמורה רק שכירות וגם מי שנוטל שכירות הוי כלקוח למעשר בהמה ודו"ק שוב מצאתי בבשמים ראש סי' צ"ג שהרגיש בשם א"ז מה שהקשיתי לעיל למה במעשר עני אין משועבד לבע"ח ומתנת כהונה משועבד לבע"ח ודוק היטב בכ"ז:

ד וששאלת בתוס' פסחים מ"ו ד"ה הואיל דמייתי תוס' ראיה דהואיל דלא שכיח ל"א משתי הלחם ולחה"פ דאינו דוחה יו"ט ול"א הואיל דאי בעי פריק והקשה בשעה"מ פ"ג מיו"ט הרי אין פודין ביו"ט וע"ז הקשית הרי הא דאין פודין הוא רק מדרבנן וקו' תוס' הוא אדאורייתא לפי מה דאמרינן בביצה כ' דשתי הלחם ולחה"פ מדאורייתא אין דוחין יו"ט ואזה הקשו תוס' יפה הערת אולם י"ל דמשמע דתוס' הקשו מלקמן דמבואר דא"ד יו"ט כמ"ש תוס' ומלקמן י"ל דמדרבנן א"ד יו"ט ויפה הקשה בשעה"מ ואמנם זה דוחק אך לפמ"ש בספרי חא"ח סי' פ"ח אות ו' ז' להקשות קו' גדולה אתוס' שכתבו דאין התנור מקדש ולמ"ל זאת הרי אף אם התנור מקדש אין מקדש רק לאחר קרום פנים וקודם קרום פנים שייך הואיל ותירצתי דהתוס' הוצרכו לזה משום דאם התנור מקדש ויפדה קודם קרום פנים יאסר ביו"ט משום עצי הקדש דזוז"ג אסור ועי"ש מה שתירצתי קו' התוס' בחריפות א"כ ע"כ התו' לא הקשו רק אדרבנן דאדאו' לא הוצרכו למ"ש שאין, התנור מקדש ע"ש ולפ"ז יפה הקשה השעה"מ. ועיין בספרי שם אות ז' תירצתי קו' תוס' והיוצא לי משם דבאמת מותר לאפות ביו"ט משום הואיל שאף שהתנור מקדש יכול לפדות קודם קרום פנים ואמרינן הואיל. ורק מדרבנן אינו יכול לפדות קודם קרום פנים שיאסור מטעם זוז"ג וכיון דמדאורייתא מותר לאפות יו"ט זמנו ובעיו"ט ל"ה זמנו ואין התנור מקדש ומ"ה מותר לאפות בעיו"ט ולא נפסל בלינה דבעיו"ט אין התנור מקדש אך ביו"ט אם יאפה ומדרבנן לא יוכל לאפות ביו"ט דאימת יפדה קודם קרום פנים אם יפדה יאסר מהתנור ולאחר אפי' אם יפדה נתקדש מהתנור עיי"ש. והיטב אדעה דגם על דברי תקשה דהרי מביצה כ' מוכח דמדאורייתא אין שתי הלחם נאפין ביו"ט אבל לק"מ

דשם ל"א רק דע"כ מדאוריי' אסור לאפות לצורך גבוה כמו בנדרים ונדבות דאס"ד לצורך גבוה מותר ורק משום שמא ישהא א"כ בשתי הלחם ל"ש שמא ישהא למה אסור אבל אי צורך גבוה אסור מדאורייתא ניחא ומ"מ בשתי הלחם י"ל מותר מדאורייתא משום הואיל ומדרבנן אסור דמדרבנן ל"ש הואיל אם התנור מקדש דל"מ לפדות קודם קרום פנים כדכתיבנא דיאסר משום זוז"ג ודו"ק:

ה והערתך בסוגיא הנ"ל במה שפירש"י בחורש בשור וחמור דהחמור של קדשי בדק הבית והתוס' הקשו אפי' החמור של חולין עובר משום ב' לאוין בשור הקדש חטאת או עולה משום לא תעבוד בבכור דכל הקדשים כבכור ומשום מעילה וכתבת לישב דרש"י כשיטתי' במכות כ"ב דשור פסולי המוקדשים עובר משום כלאים דהוי חולין וקדשים א"כ נקט בחמור שהוא קדשי בד"ה לרבותא לא מיבעי חמור חולין ושור הקדש בודאי עובר משום כלאים אפי' אינו חמור רק שור הקדש ושור חולין אלא אפי' חמור בדק הבית ושור הקדש דשניהם הקדש ואילו בשור ושור בכה"ג פטור בשור וחמור חייב והתוס' כשיטתם דשור פסולי המוקדשים חייב משום כלאים דהוה צבי ואיל ב' מינים ולפ"ז בשור חולין ושור הקדש א"ח משום כלאים ושפיר הקשו ע"כ: הנה יפה הערת והלכת בשיטת המ"ל פ"ט דכלאים דלשיטת רש"י ה"ה המנהיג בהמת קדשים עם בהמת חולין חייב וכן המרביע אכן אני תמה בזה וראיות גדולות יתנו עידיהן דקדשים על חולין ל"ה כלאים. הנה ממשנה דתמורה י"ח דפליגי בולד שלמים אי קרב שלמים והעיד ר' פפייס שאכלו ולד שלמים ופרש"י ר"ה ד' ו' שהפריש בהמה מעוברת או עיברה לאחר הקדשה ואם עיברה לאחר הקדשה מבהמת חולין הוי כלאים שבא מחולין וקדשים שאסור להרביע זע"ז ואיך קרב לגבי מזבח ונצרך לדחוק דמיירי בולד שלמים שנתעברה מבהמה שלמים וכל כה"ג הו"ל לפרושי. וגם ממשנה דולד תודה הרי הוא תודה וסתמא מיירי שנתעברה מבהמת חולין ול"ה כלאים. והנה בענין אם זכר מבהמת קדשים בא על בהמה דעלמא אי יש חשש על הולד כבר נתוכחו הגאון מסאטנוב והגאון מ' יוזפא והגאון בספר יהושע חיו"ד סי' ל"ז ל"ח ל"ט ודעתם דבהמת קדשים הבא על הבהמה דעלמא אין בה מיחוש על הולד. ותוקף ראייתם מהא דמקשה בתמורה י"ז אקרא דרק קדשיך אי דעולה זכר הוא והקשו דלמא קרא מיירי בעולה זכר שבא על בהמת חולין וחוששין לזרע אב או משום זוז"ג חייב להקריב הולד (וע"ל סי' ל"ה אות גד"ה שהארכתי בדין זה) ולהנ"ל אם נאמר דחולין וקדשים כלאים פשיטא שאינו קרב דהוה כלאים ושפיר מקשה אך דעדיין י"ל דמיירי בעולה שבא על שלמים אך בעולה שבא על שלמים אולי הולד דינו כשלמים ויהי' איך שיהי' מפשטא דכל הסוגיות דתמורה י"ז י"ח משמע דל"ה כלאים וכן מוכח

בבכורות ט"ו ע"ב דולדות דפסולי המוקדשין שהקדישן ואח"כ נעשו בעלי מומין אסור ואמרינן שם דסמוך לפדיון מתפיסין לשם אותו זבח והיכא דאיעבר לאחר פדיון מותר כמו ולד דצבי ואיל. וממנ"פ אם איעבר מבהמת קדשים איך פשיטא לי' דולד צבי ואיל הוא כיון דאבי' קדשים דילמא חוששין לזרע אב ואי נתעברה מחולין איך מתפיס הולד לשם אותו זבח והרי הוי כלאים וע"כ דחולין וקדשים ל"ה כלאים גם מש"ס דתמורה י"ז הכלאים והטריפה וכו' לא קדישין ולא מקדישין ואמרינן שם דלא משכחת רק במקדיש בהמה ואח"כ נתעברה מכלאים דהולד אינו קדוש ולמ"ל הך דכלאים דע"כ היא חולין אף חולין שאינו מכלאי' אם בהמת קדשים נתעברה מחולין הולד כלאים כיון שאסורים זב"ז. וע"כ צ"ל דגם רש"י יסבור דחולין וקדשים ל"ה כלאים ורק בשור פסולי המוקדשים שהוא חידוש. ואולי גם לרש"י ילפינן מצבי ואיל כדילפינן בבכורות ל"ג לכדר' יצחק ור' אושעיא אף דרש"י שם מפרש לא איתפרש היכא. אבל אליבא דאמת ילפינן מקרא וס"ל לרש"י בטעם דקרא דהוי מקצת חולין ומקצת קדשים ומ"מ לא שמענו מזה לב' בהמות וההערה גדולה ממקומות הנ"ל שציינתי אמנם נראה לישב דיש לומר הנה הא דכלאים פסול להברכה ל"ה משום שנעשה עבירה באמו בהרבעה כמ"ש הטו"ז סי' תרמ"ט בשם הלבוש מדאיצטריך קרא וע' סוטה מ"ו מרבינין מקרא דנעבדה כשר להקרבה וכלאים אסור להקריב מקרא דשור או כשב פרט לכלאים וכל מקום שנאמר שה להוציא כלאים בב"ק ע"ח דהוה רק מקצת שה זה דוקא בבא מבהמה וחי' ולא בבא מחולין וקדשים אף דהוה בכלל בהמתך לא תרביע כלאים לשיטת רש"י מ"מ הולדות ל"ה כלאים דהוין כולה שה ולא מימעטי מקרא דשה להוציא כלאים. וז"ב ומ"מ עדיין צע"ק:

ו וראיתי דרך אגב במ"ל שכ' במרביע פסולי המוקדשים על פסולי המוקדשין ל"ה כלאים ולהיפך מזה מבואר בריטב"א מכות במקומו דאפי' מרביע על מינו הוי כלאים. אך לפ"ז צ"ע ברש"י תמורה כ"ד שפי' שמא יגדל עדרים ואתי לידי גיזה ועבודה ות"ל שירביע כלאים דאף אם ירביע על מינו הוי כלאים וצ"ע. שוב נתעוררתי דגם ברש"י מבואר אפי' על מינו אבל אין הכונה פסולי המוקדשין על פסולי המוקדשין רק על מין שור ולפ"ז גם מריטב"א אין ראי' ודוק. ודע דמ"ש התוס' דמ"ה ל"ח לאו דמעילה משום דבעי ש"פ צ"ע דהרי בש"ס דמכות כ"ב מוקמינן דהאי תנא איסור כולל ל"ל והוא ר"ש ולר"ש לוקין במעילה אף בפחות מש"פ דכ"ש למלקות ול"ש תי' התוס' ומזה ראי' למ"ש בספרי חא"ח סי' ע' אות ג' דאף לר"ש אין לוקין פחות מש"פ במעילה:

והנני חותנך אוהבך:

סימן פח

ב"ה:

פרעמישלא תרל"ו:

להרב החריף ובקי מ' אליעזר מאנטל מפטארין:

ע"ד שאלתו בדין תפילין בחוה"מ והי' נוהג תמיד בעירו להניח תפילין וכעת שבא לק"ק פטארין עיר שרובן אין מניחין בחוה"מ איך ינהג הפעם אחרי שאין בדעתו לחזור אם צריך לנהוג כמנהג עיר שדר כעת שלא להניח תפילין:

א תשובה הנה אם מתפלל בביהכ"נ שאין מניחין תפילין ודאי גם הוא לא יניח משום לא תתגודדו כמוזכר באחרונים בשם שו"ת מעיל צדקה ודבר שמואל אולם אם מתפלל בביהכ"נ שמניחין תפילין ודאי חייב להניח תפילין דאם לא יניח איכא לא תתגודדו כמ"ש בשו"ת דבר שמואל סי' שכ"ד בבן ספרדי שבא לקהל אשכנזי שמניחין בחוה"מ אף שדעתו לחזור צריך להניח משום לא תתגודדו כיון שהוא דבר של פרהסיא ואין איסור מה"ת בפירוש. ולכאורה י"ל דאותן שמניחין תפילין בחוה"מ לא ישגיח יחיד על לא תתגודדו ויניח דעשה דוחה לל"ת דלא תתגודדו כמו דאמרינן בשבועות כ"ה דאם נשבע שלא יניח תפילין הוה נשבע לבטל המצוה אלא דקשיא ביבמות דמקשה אר"ש דמתירין הצרות לאחין קרי כאן לא תתגודדו ומה קשיא נימא דעשה דיבום דוחה ל"ת דלא תתגודדו כיון דלב"ש צרות אין פוטרין מיבום והא דכתיב לא תתגודדו היינו במילי דרשות אבל במילי דמצוה דלב"ש קאי בעשה ולב"ה באיסור ערוה ל"ש לא תתגודדו ולומר דהכי מקשה נחלוץ לב"ש ולא ניבם זה לא ניחא למה דאמרי' יבמות כ' חליצה במקום יבום לאו מצוה ול"ה אפשר לקיים שניהם והמובחר דבגמ' מקשה אמאי ב"ה לא הוצרכו חליצה משום לא תתגודדו ואף דבחליצה ג"כ יש חשש איסור משום לא ישפוך אדם מי בורו ואחרים צריכין לו כדאמרינן ביבמות ד' י"א כיון דנאסרה לכהן בחנם מ"מ זה ל"ה רק איסור דרבנן ומידחי משום לא תתגודדו ובריטב"א הקשה בגמ' שם דמקשה טעמא דב"ש דלא עשו כדבריהם למה והקשה דילמא מש"ה לא עשו כדבריהם משום לא תתגודדו להנ"ל ל"ק דמשום לא תתגודדו לא דחינן מצוה דאורייתא דעשה דוחה לל"ת ובגמ' לא הקשו רק לב"ה כנ"ל ושמא י"ל דגם לב"ש קשה דנהי דביאה ראשונה מותרת משום העשה אבל אח"כ יגרש הצרה דליכא עשה אחר ביאה ראשונה כמ"ש תוס' ד' כ' ובגמ' משמע דלב"ש מותר לדור עמה ובזה איכא לא תתגודדו ואכ"מ:

עכ"פ יש מקום לומר דבתפילין ל"ש לא תתגודדו כיון שמקיים מ"ע דתפילין. מיהו י"ל דיכול להניחן בצינעה בביתו ושלא יהי' עדות שקר אם יקרא ק"ש בלא תפילין יקרא

ק"ש ויתפלל בביתו אם ליכא ציבור המניחין תפילין ותפלה בציבור ל"ה רק דרבנן ואף דהמג"א סי' צ' מייתי לרא"ש דעשה דרבים דרבנן דוחה עשה דאור' דלעולם בהם תעבודו כדמוכח מ"מ לא תתגודדו הוי ג"כ ל"ת דרבים ולא מידחי ולכן אסור להניח תפילין כנ"ל ולהיפך אם הרוב מניחין מחויב גם הוא להניח דאף לדעת האוסרין בשבת ויו"ט להניח תפילין מ"מ בחוה"מ ליכא איסור תורה א"כ יש להניח משום לא תתגודדו כמ"ש בדבר שמואל:

ב וכת"ה מסתפק אי גם בצינעה אין לו להניח תפילין הואיל ומנהג מקומו עתה שלא להניח חייב לקיים כפי המנהג שבא לשם באין דעתו לחזור בין לקולא ובין לחומרא כמ"ש ביו"ד סי' רי"ד וזה ליתא כמ"ש כת"ה דזה לא תליא במנהג המקום כיון שהיא מחלוקת מפורסם בין ראשונים ובצינעה יחזיק כ"א במנהגו. וע' תשו' שיבת ציון סי' ה' דאפי' לתפלה בלחש בביהכ"נ אחת יחזיק כ"א במנהגו:

ג ומה שיש להסתפק אי רשאי לשנות ממנהג אבותיו שהי' נוהגין להניח תפילין אי לית בי' משום אל תטוש תורת אמך הנה בענין אם מותר לשנות מנוסח התפלה מאשכנז לספרד כבר האריך בתשו' שארי בחסד לאברהם סי' ט' בחלק או"ח ושורש דבריו עפ"י דברי רש"ל בתשו' סי' י' דהיכא דבדיעבד מותר והיא מצוה משום מדת חסידות מותר לשנות וה"ה בנוסח התפלה כיון דבדיעבד יצא אף אם משנה מנוסח הברכה כמ"ש הכ"מ פ"א מק"ש ה"ז אם החתימה הי' כדין וזה ל"ש בהנחת תפילין בחוה"מ אבל לפענד"נ דעד כאן ל"א דהבן חייב לנהג במנהג אביו משום אל תטוש הוא דוקא בדבר שאין בו טעם. מצד הדין רק משום חומרא וזהירות כהך דבני ביישן דל"ה אזלי במעלי שבתא וכן שאר מנהגים אבל כהך דתפילין בחוה"מ דהיא מחלוקת הראשונים ויש לו מקור בהלכה אם אביו נהג כמנהג אשכנז והבן נוהג במנהג ספרד אין בכך כלום ומה שמבואר בסי' רי"ד דקבלת הרבים חלה עליהם ועל זרעם היא ג"כ בחומרות שקבלו עליהם, וכן מה שמשמע בראשונים דקבלת בני אשכנז המחמירים בפסח בענין חוזר וניער חלה עליהם ועל זרעם ואין יכולין לשנות שמא הוא ג"כ קבלה מצד חומרא דפסח והוא כעין סיג וגדר ע' פחד יצחק אות מנהגי איסור וכל דיניהם שהאריך בכעין זה בתשו' גינת ורדים אבל לא בעניני מחלוקת התלוים בדין ופלוגתא דתנאי ואמוראי ואין בו משום נדר וקבלה ובדבר זה צריך להתישב אך לענין תפילין בחוה"מ ראיתי הרבה מבני עלי' שהיו אבותיהן מניחין והם אין מניחין ע"כ צ"ל כדכתיבנא ובענין זה אמרינן הנח להם לישראל כמ"ש בפחד יצחק שם בענין נוסח ספרד שאין ללכת אחר מנהג אבותיהם הואיל והוא יותר צח וברור עיי"ש סוף כלל מנהגי איסור:

ד וע"ד אשר כתבתי בספרי חא"ח סי' י"ז לישב מה דנוהגים היראים לקרות ק"ש תיכף כשיאיר היום בלא תפילין וכתבתי הטעם דמצד הדין ק"ש קודם דתדיר הואיל ונוהג בשבתות ויו"ט משא"כ בתפילין וכמ"ש הב"י ריש סי' כ"ה בשם נ"י דמה"ט ציצית קודם לתפילין ובגמ' דאמרינן דתפילין קודם קאי למ"ד שבת זמן תפילין וכמו שהוכחתי דרב ס"ל הכי עי"ש סי' הנ"ל וכת"ה הקשה מהא דאמר אביי ד' ט' לתפילין כאחרים ולק"ש כותיקין הרי דתפילין קודמין הנה שיטת רבינו יונה דגם ק"ש עיקר מצותה משיכיר את חבירו כאחרים אך למצוה מן המובחר כותיקין משום סמיכת גאולה לתפלה אבל מי שאינו חושש לסמיכת גאולה לתפלה יכול לקרות משיראה אתחבירו עיין בב"י סי' נ"ח הרבה שיטות חלוקים וכיון דמצד הדין זמנם שוה ק"ש קודם משום מעלת תדיר. והרי זמן ציצית מצותו משיכיר בין תכלת ללבן וזמן תפילין משיראה את חבירו וכתב ב"י סי' נ"ח בשם ירושלמי דאידי ואידי חד שעורא. והפלא דפמ"ג סי' ל' אות א' במשבצות מייתי דמשיכיר חבירו מאוחר ולא מייתי לב"י הנ"ל דחד שעורא מיהו הב"י שם מייתי לרשב"א דל"ה חד שעורא ושמא על שיטה זו קאי הפמ"ג ועכ"פ להב"י בשם ירושלמי ציצית תפילין וק"ש חד שעורא לדינא ומדציצית קודם משום תדיר ה"ה ק"ש קודם והנה שיטת הרי"ף דמדאו' זמן ק"ש תיכף מעלות השחר ורק מדרבנן לא יקרא רק משיכיר חבירו. ולשיטתו ואולי גם רש"י יסבור כן ודאי נכון דברי רש"י בחומש פ' בלק שפי' במקרא דהן עם כלביא שקורין ק"ש ומניחין תפילין דהרי זה קאי אקרא ומדאורייתא ק"ש מעלות השחר וקודם לתפילין למ"ד לילה לאו זמן תפילין י"ל דתפילין מדאורייתא תליא בראי' והכרת חבירו והנה בלשון הרי"ף אין הכרע דמדאורייתא יוצא מעלות השחר אך דבס' יד דוד ברכות ט' כתב כן והנכון אתו כיון דכ' הרי"ף דדוקא לכתחילה בעי משיראה חבירו ובדיעבד יוצא מעלות השחר כר"ש בן יוחאי ע"כ הוא מדרבנן דמדאורייתא אין לחלק בין לכתחילה לדיעבד כדכתבו תוס' גיטין ג' ע"ב ד"ה וכי:

ה ונ"ל דזה תליא במחלוקת דבש"ס דמנחות מ"ד אמרינן דר"ש דריש וראיתם אותו פרט לכסות לילה ורבנן דרשו וראיתם ראה מצוה זו לזכור מצוה אחרת וזו ק"ש א"כ מוכח דמדאורייתא בעי בק"ש משיכיר בין תכלת ללבן ולמה יוצא בדיעבד כיון דהוא מדאורייתא. אך י"ל דרשב"י דס"ל ברכות ח' דיוצא בק"ש תיכף לאחר עלות השחר כשיטתי' דוקא דוראיתם ממעט כסות לילה ומ"ה ס"ל דיוצא תיכף בק"ש מעלות השחר והרי"ף פוסק ג"כ דכסות לילה פטור מציצית כר"ש ומ"ה פסקינן ג"כ כרשב"י מדאורייתא. ואמנם אולי גם מ"ד לילה זמן ציצית דריש וראיתם ראה מצוה זו וזכור מצוה אחרת היא תפילין ומ"ה ק"ש קודם לתפילין דק"ש תיכף בעלות השחר ובתוס' כתבו

דף ח' דרשב"י לאו דוקא נקט מעלות השחר אך אחר שיראה חבירו ולפמ"ש דרשב"י כשיטתי' דלא דריש וראיתם אין הכרע למ"ש התוס'. ואמנם אף לשיטת ר"ח דזמן ק"ש הוא מהנץ החמה וזמן תפילין משיראה חבירו מ"מ לאחר הנץ אם בא לעשות איזו מצוה י"ל דתדיר קודם וק"ש תדיר כמ"ש הואיל דנוהג בשבת ויו"ט. וראי' מדאמרינן דברכת היין הוא קודם לברכת היום משום תדיר אף שכבר קידש היום ועדיין לא בא היין. ועוד מדהוצרך בנ"י הובא בב"י סי' כ"ה לומר דציצית קודם לתפילין משום תדיר ות"ל דמצות ציצית מצותו משיכיר בין תכלת ללבן ותפילין משיכיר חבירו ברחוק ד' אמות והפמ"ג סי' ל' הנ"ל הכריע דתכלת קודם וע"כ אין מזה הכרע ע"כ דברינו ת"ל נכונים עכ"פ ליישב מנהג היראים. ודרך אגב הנני אומר בהא דס"ל לרשב"י דיוצא בק"ש לאחר עלות השחר הואיל ואיכא אנשי דקמו בהאי שעתא ואמאי אזלינן בתר מיעוט עיין רמב"ן במלחמות י"ל ר"ע כשיטתי' דחייש למיעוט וגם רשב"י חייש למיעוט לתי' אבע"א יבמות ס"ז ומ"ה אזלי בתר מיעוט ולפ"ז לדידן ל"ה לפסוק כרשב"י אך לחד תי' יבמות שם רשב"י ל"ח למיעוט ומ"מ פסק דיוצא ולכן פסקינן כוותי' ודו"ק. ומ"מ הדבר ספק שמא ס"ל לר"ש דחייש למיעוטא. ולפמ"ש הכ"מ פ"א מק"ש דדרש ובקומך הוא מדרבנן ואסמכינהו אקרא י"ל דמה"ט לא הקפידו חז"ל ואזלינן גם בתר מיעוטא דקמו בהאי שעתא ודו"ק:

ו וע"ד הקושיא שהקשה בשם אביו במה שכ' הר"ן קדושין כ' בסוגיא דגואל לחצאין דגבי בית בבתי ערי חומה נ"מ דגואל לחצאין לענין יוקרא וזולא כמו גבי עבד וס"ל לר"ן דלענין יוקרא וזולא ברשותי' דלוקח קאי א"כ אמאי אמרינן בעירוכין ובב"מ דלמ"ד צד אחד בריבית אסור הוה בבתי ערי חומה ריבית גמורה הרי אמרינן שם בב"מ ס"ד דרשאי למימר בחמרא אי תקפה ברשותך כיון דמקבל עליו יוקרא וזולא ולפ"ז בבתי ערי חומה כיון דמקבל עליו יוקרא וזולא ל"ה ריבית ע"כ. הנה מ"ש דלהר"ן מקבל הלוקח יוקרא תולא לא כיון יפה דבעבד אמרינן שם דאם השביח (ופרש"י נתיקר) אינו נותן אלא מכסף מקנתו ואם הוזל אינו נותן אלא לפי שוי' ומקשה שם בהא דאיבעי לן בנגאל לחצאין ומשני דהאיבעי' היא בהוקר והוזל והוקר עיי"ש בסוגיא א"כ מ"ש הר"ן בבתי ערי חומה דנ"מ לענין יוקרא וזולא כמו עבד היינו לענין יוקרא בהוקר והוזל והוקר כמו דאמרינן שם. ומעולם לא עלה על דעת הר"ן דלענין יוקרא ברשות לוקח רק לענין זולא כמו בעבד. א"כ ל"ק קושיתו לפמ"ש התוס' ד"ה אי תקפה דדוקא כשמקבל יוקרא וזולא אבל בזולא או יוקרא בלחוד אסור כשמשך ע"ש. א"כ בבית בתי ערי חומה שאין מקבל רק זולא הוי ריבית. אולם בגוף הקושיא אף אם מקבל יוקרא וזולא ע' תוס' ד' ע' ד"ה דקא דלא מהני רק במכר גמור. ולפ"ז בבתי ערי חומה אם פודה בתוך שנתו לולא שחידשה תורה ה"א

דתיגלי מלתא למפרע דל"ה מכר כלל והוי רבית אף בקיבל יוקרא וזולא ובפשיטות יש לחלק דשם במוכר יין ל"ה ריוח ברור משא"כ בבע"ח שכר דירה ברור ודוק:

ז והנה ע"ש לעיל דבבתי ערי חומה להר"ן אין מקבל רק זולא עדיין קשיא לפי המבואר בב"מ ע' ע"ב במקבל צאן ברזל דלדעת ר"ת מיירי ברבית דאורייתא. ומ"מ אמרינן סם דאם מקבל הנותן עליו אונסא וזולא שרי א"כ בבתי ערי חומה דאחריו' אונס הבית על הלוקח ואם אחריות זולא עליו מותר אף ברבית דאורייתא. ואולם כבר הקשו תוס' על ר"ת בדף ס"ד ע"ב ד"ה ולא ישכור דגם בבית מותר משום שמא ישרוף מבתי ערי חומה ותי' דשם מדרבנן. אך לדעת רש"י הובא בתוס' שם שמחלק בין בית לכרם משמע דשם בבע"ח היא מדאורייתא. וצ"ל דבמקבל צ"ב אם הנותן מקבל עליו אחריות אונסא וזולא מדבר שמשלם רבית שהוא הל"ב מותר דל"ה הלואה אם הוא באחריות הנותן משא"כ בבע"ח משלם רבית עבור המעות שנתן להמוכר ואחריות אונס וזולא מהמעות לא קיבל עליו הקונה רק הוא באחריות המוכר שהוא הלוה:

ראיתי בפ"י הקשה בדף ס"ז ע"ב בתוס' בד"ה האי משכנתא שכתבו דבשומא הדרי הלוקח אוכל פירות בלא נכייתא ומ"ש מבתי ערי חומה דהוי רבית אלא שהתורה התירה עיי"ש. ולדעתי נראה דבקונה בית בערי חומה אסור להקונה תוך שנה ראשונה לחפור בורות שיחין ומערות ולעשות שום שינוי בהבית דהמ"ל פי"א משמיטה מייתי לירושלמי דמוכר שדה בזמן שיובל נוהג אסור לחפור בורות וכו' דבעינן ושב לאחוזתו כמו שהיה וה"ה בשדה אחוזה כתיב ושב לאחוזתו ובערי חומה דלא כתיב מ"מ י"ל דילפינן משדה אחוזה ומ"ה ל"ה מקח גמור כיון דאסור להרוס ולעשות מה שירצה משא"כ בלוקח בחוב אף דשומא הדרא כיון שיכול להרוס ולעשות כרצונו הוי מקח גמור כנ"ל. ומ"מ צ"ל כדעת התוס' ב"מ בשם ר"ת דל"ה רבית רק מדרבנן דאל"כ קשיא בהא דמקשה בדף ס"א למ"ל לאו בגזל לאו דרבית ולא משני דאיצטריך לאו דרבית דה"א דילפינן מבתי ערי חומה דשריא רחמנא. ואמאי לא אמרינן דאיצטריך משום דהותר מכללו וע"כ מוכח דל"ה רבית גמור רק מדרבנן מיהו י"ל דרבא בב"מ ס"א מקשה לרבנן דס"ל צ"א ברבית מותר מיהו רבא גופא מסיק דכ"ע צד אחד ברבית אסור וקשיא כנ"ל ודו"ק:

ט ודע דמה שכתבתי לעיל דבע"ח להר"ן אם נתיקר א"צ לתת רק כמו שקנה ואם יזול א"צ לתת רק כמו שהוזל כמו בשדה אחוזה הנה דברי המקנה קדושין תמוהין מאוד דמייתי מהרש"א ד' כ' ע"ב ד"ה משכחת דבבתי ערי חומה משכחת לה להקל ולהחמיר וכ' דז"א דבבע"ח צריך להחזיר כמו שנתן בין הוקר ובין הוזל כמ"ש הרמב"ם פי"ד משמיטה ויובל ע"כ. הנה מה שהביא בשם הר"מ חפשתי ולא מצאתי והר"מ לא כתב רק שצריך

להחזיר המעות ואין לנכות מה שאכל כמו בשדה אחוזה אבל מזול ויוקר לא מיירי. גם אמאי לא ראה שהר"ן כ' להדיא דלענין נגאל לחצאין נ"מ בהוזל והוקר ואמאי התפלא על מהרש"א. אולם שמא יש לישב דבריו דבר"ן יש לומר כוונתו בהוזל לבד ובהוקר א"צ ליתן רק הדמים שנתן אך במהרש"א מבואר דלא אזלינן לקולא בערי חומה וע"כ אם הוזל ישלם כשיעור הזול בהוקר משלם כשיעור היוקר ולכן התפלא על מהרש"א לא על הר"ן. אך לדעתי נראה דכ"ז תליא בפלוגתא שבין לר"ש ורבנן דלר"ש בבע"ח נגאל לחצאין וטעמא דידי' משום שהורע כוחו שאינו נגאל לעולם יפה כחו לגאל לחצאין ה"ה בהוזל יפה כוחו לשלם כמו ששוה עכשיו משא"כ לרבנן דס"ל כיון שהורע כחו של בית בערי חומה הורע כחו לענין שלא לגאל לחצאין הדין הוא אף בהוזל שישלם כמו שקנה ולא ילפינן משדה אחוזה דאמרינן בעירוכין דמשלם כמו שהוא וכן לא ילפינן מעבד כיון דבערי חומה הורע כוחו והר"ן לא כתב רק לצד האיבעי דנגאל לחצאין דזה ס"ל לר"ש ולצד זה יהי' בהוזל הדין כן משא"כ אליבא דהלכה דאינו נגאל לחצאין. אבל יש לבע"ד לומר בהיפך דלמסקנא דאינו נגאל לחצאין דילפינן גאולתו מגז"ש משדה אחוזה גם לזול ילפינן מגז"ש וזה תליא אם הגז"ש נתקבלה או לא שנחלקו בזה הראשונים ואין להאריך בפרט זה. דלכאורה משמע דהאמת כדברי הפלאה דבין לזול בין ליוקר צריך להחזי' הדמים שקנה דאל"כ אמאי משמע בגמ' דלעולם הוי רבית והרי משכחת לה שהוזל ואף אם יחשוב שכר דירה לא יקח רק כמו שנתן וע"כ דצריך להחזי' כל הדמים אך אם לא הוזל רק שנתקלקל א"צ לשלם רק כפי שוי' לנכות הקלקל וכבר כתבתי דאין ביד המוכר לקלקל הבית וז"ב. גם שאם נתיקר א"צ לשלם כפי היוקר וגם מהרש"א מודה לזהאך המהרש"א כוונתו לשאר קולי וחומרא שיש לאשכוחי בפדיון לחצאין אבל לענין יוקר וזול אדרבה סובר מהרש"א דצריך תמיד להחזיר הדמים וע' או"ח שתמה ג"כ על המהרש"א ואין להאריך בפרט זה יותר. והנה אף דא"צ לתת רק הדמים מ"מ במתנה דאמרינן בעירוכין דפודה בתוך שנתו ע"כ צריך לישום השדה ובזה ישלם כפי שוי' וז"פ ודו"ק. ועיין בח"מ סי' ק"ג לענין שומא הדרא דאם הוזל הלוה צריך לשלם כמו שקנה ובהוקר ב' דיעות. וכל דתיקון רבנן כעין דאורייתא תקנו. ומזה מוכח דבתי ערי חומה בהוזל צריך לשלם כמו שקנה ועיין טו"ז שם שהקשה איך אכל פירות בשומא הדרי כקו' הפ"י הובא בדברינו ועיי"ש שכתב דאם בהוקרה יטול יותר מיחזי כרבית וה"ה בבתי ערי חומה אף שהתורה התירה הפירות אבל אם יטול יותר מיחזי כרבית ומזה מוכח כדברי המקנה דאינו נוטל רק כמו שקנה: י ועי"ד אשר כתב בדברי הרמב"ם פ"ג מה' עכו"ם ה' ט' שפסק דעושה עכו"ם לעצמו אף שלא עשאה בעצמה רק ע"י אחר לוקה והקשה הלח"מ

הרי הוי לאו שאב"מ. ותי' דאם עושה אחר שליחותו הוי כעושה מעשה ובעל החינוך פ' יתרו הקשה דאשלד"ע. וכ' כת"ה כיון שהתורה גילתה דאפי' ע"י אחר חייב כמשמעות לא תעשו בלשון רבים גילה קרא דבזה יש שלד"ע וזה ליתא דא"כ אמאי אמרינן בקידושין דמעילה ושליחות יד הו"ל ב' כתובים דישלד"ע והלא גם בע"ז גלי קרא והו"ל ג' כתובים וכבר רצה בעל משנת חכמים ה' עכו"ם ה' ט"ז לומר כן ברמב"ם ודחי מה"ט דכתיבנא. וע' מה שהאריך במשנ"ח. וקצת יש לומר בדעת הרמב"ם דמיירי שעשה פועל נכרי שכיר יום ולדעת מחא"פ בפועל נכרי ישלד"ע. (אמנם בתשובה כתבתי דאף למח"א בפועל והרי יש שליחות אף דאין שליחות לנכרי מ"מ לענין דבר עבירה אשלד"ע אף בפועל והטעם דמח"א כ' דיד פועל כיד בעה"ב כמו יד עבד כיד רבו והרשב"א קדושין כ"ג כ' בשם ראב"ד דיד עבד כיד רבו ל"א רק לזכותו ולא לחובתו א"כ לענין דבר עבירה לחובתו ל"א יד פועל כיד בעה"ב ובזה מיושב מה שמקשים על מח"א מב"ק כ"א ודוק). אמנם י"ל גם בעושה ע"י קבלן אם אומן קונה בשבח כלי בעת שמשלם להקבלן שכר מלאכה קונה אז הע"ז וחייב הן אמת שיש לומר שאז לוקה משום לא תביא תועבה אל ביתך דהכונה לרשותו שיהי' שלו הגם דבש"ס דע"ז כ"א משמע דאם מביא לרשותו אף שע"ז אינו שלו עובר. מ"מ י"ל אם קונה ע"ז עובר ג"כ משום לאו זה עכ"ז י"ל דאם נתן מעות להאומן דאז לא יקנה בשבח כלי רק שהע"ז של הנותן עובר משום לא תעשה ונתינת המעות הוי מעשה ובנותן מעות לאחר העשי' עובר משום לא תביא תועבה ובנותן מעות קודם העשי' עובר משום לא תעשו ועדיין צ"ע בזה:

יא ובהשקפה ראשונה תי' נ"ל דמקרא זה דלא תעשו לשון רבים ילפינן דאסור להיות גורם שיעשה ע"ז ומ"ה חייב בעשי' ע"י אחר מטעם גורם וכעת מצאתי במנחת חינוך שכתב כן ול"ש ענין שליחות אך עכ"ז לא נ"ל דאף היכא דגורם איסור כגון בעשיית מום בקדשים ע' ביצה כ"ז מ"מ בעושה מום ע"י נכרי ל"ה רק איסור דרבנן ואינו אסור מדאורייתא מטעם גורם עיין בית אפרים חלק יו"ד סי' ס"ב. וגם בסירוס אסור גרמא ומשמע מלשון הפוסקים דהוי מדאורייתא וע"י נכרי ל"ה רק דרבנן עיין ב"מ צ"א ושמא בעושה ע"י קטן הו"ל גורם ויש איסור תורה ואין להאריך (וע' בח"ר סי' קל"ו אות יוד וסי' קמ"ב אות ו' הבאתי דברי הבש"ר סי' של"ד דהיכא דגורם איסור אף ע"י נכרי אסור והקשיתי עליו ע"ש). והנה לפמ"ש בנ"י הובא בש"ך סי' קפ"ב דלמ"ד דהיכא דהשליח לאו בר חיובא חייב המשלח אף בקטן חייב המשלח ע' בנתיבות שם שהחזיק במעוז דברי הנ"י דהיכא דהאיסור כבר נעשה חייב המשלח אף בעושה ע"י קטן ונכרי יש ג"כ לישב דברי הרמב"ם דמיירי בעשה ע"י קטן אך קשה לדברי הנתיבות מאמירה לנכרי

דל"ה רק שבות וכבר הקשה כן הנתיבות על דבריו בסי' שמ"ח. אך מה שתי' שם דבשבת כיון שנכרי מותר לבשל בשבת ל"ש לחייב המשלח כיון שלא עשה עבירה ולא נעשה עבירה בבישול בשבת ע"י נכרי עדיין צ"ע מסירוס דאמרינן בב"מ שם דל"ה רק שבות אם נכרי אינו מצוה על סירוס והלא מ"מ נעשה עבירה כיון דבהמת ישראל נסתרס דאפי' גרמא אסור כמו היכא שניקף גדול. אף ע"י קטן ונכרי שכ' הנתיבות שם, גם קשה לדבריו בהא דלא מוקי בב"ק נ"א בבור של ב' שותפים שצוו לקטן לחפור דחייבים לדעת הנ"י והנתיבות הנ"ל והרבה יש לדבר ואקצר הפעם:

יב ולדאתאן עלה מ"ש הלח"מ כיון שעשה ע"י שליח ל"ה לאו שאב"מ התוס' בפסחים ס"ג לא כתבו כן שכ' ד"ה או לאחד דביש חמץ לאחד מבני חבורה אינו חייב רק השוחט דהוי לאו שאב"מ אף דשחיטת פסח בעי שליחות ואם אמר לשוחט שישחוט אף שיש לו חמץ הוי לאו שיש בו מעשה להלח"מ, וע"כ התוס' אין סוברין כן ושמא גם כונת תוס' דל"ה מעשה משום דאשלד"ע אך היכא דיש מצוה ויש עבירה נתוכחו האחרונים אי אמרינן אשלד"ע עיין ספר ברוך טעם ואכ"מ להאריך וכת"ה העיר על קו' הלח"מ ממ"ש המגיד משנה פי"ג משכירות דהיכא דמשכחת במעשה לוקין אף בלא מעשה כגון בחסימה וה"ה בע"ז שעשה ע"י עכו"ם יפה העיר אך החינוך מצוה שמ"ה שמ"ו כ' סברא להיפך וכבר העיר בזה המ"ל פ"ד ממלוה ה' ו'. גם י"ל אף להמ"ג היינו דוקא היכא דבדיבורו איתעבד מעשה כגון בחסמה בקול או בעדים זוממין שכ' המ"ל פ"ד ממלוה ה"ו דמשכחת במעשה שהעידו בכתב, אבל בדיבור ולא נעשה מעשה ל"מ מה שיכול הלאו להיות ע"י מעשה. א"כ בע"ז שאף שאחר עשה הע"ז עפ"י צויו מ"מ לא אתעבד מעשה בדיבורו דאדם אדעתא דנפשי' קעביד ל"מ מה שיכול להיות ע"י מעשה אך מ"מ כיון שבגרמתו איתעביד מעשה ומשכחת העבירה בלי מעשה י"ל לשיטת ההמ"ג פי"ג משכירות גם הכא חייב. ובמ"ש לעיל דגם ההמ"ג מודה דבלי מעשה כל דהו אינו חייב אף שיכול להיות ע"י מעשה ניחא במכות כ' דמחייב שם בנוקף ומקשה מאן דאכל תמרי בארבולא לוקה והלא הוי לאו שאב"מ ומשני ר"א במסייע ורבא משני במקיף לעצמו ומשמע בלא מסייע פטור והרי משכחת לה הלאו במסייע או מקיף לעצמו ולחייב אף באינו מסייע. אך לפמ"ש לעיל דגם להמ"ג בעי שיתעבד מעשה בדיבורו ניחא ובניקף ליכא למימר שנתעבד מעשה בשליחותו ע"י אינו בר חיובא. ויש שלד"ע ואיתעבד מעשה בדיבורו דהרי מבואר שם אחד המקיף והניקף חייב ומשמע דקאי אבר חיובא שפיר מקשה ודו"ק כי קצרתי. ועיין תוס' שבועות י"ז דא"ח אשהי' ואלובש כלאים כשהוא

לבוש כבר מלקות דהוי לאו שאב"מ ולההמ"ג הנ"ל הרי משכחת במעשה ולפמ"ש ניחא דכאן ליכא מעשה כלל וגם ההמ"ג מודה:

יג ודע דיש להסתפק במימר בכתב כגון שכתב זו תמורת זו אם חייב משום מימר לפוסקים דשבועה בכתב מועיל. ואמאי לא יהני מימר בכתב דכתיבה כדיבור. ולפ"ז קשיא על ההמ"ג פי"ג משכירות הנ"ל והמ"ל פ"ד ממלוה הנ"ל שכתבו דמ"ה חייב בעדים זוממין משום דמשכחת בעדות בכתב וא"כ אמאי אמרינן שם לא תתני מימר והרי גם במימר משכחת בכתב דהוי מעשה וכן נ"ל להוכיח ממחשב בקדשים דאמרינן זבחים כ"ט דלוקה ומוקי לה כר"י דלאו שאב"מ לוקין. והרי התוס' כתבו בכמה מקומות דמחשב בקדשים הוא כדיבור ולפ"ז ה"ה כתיבה ולישני דמיירי בכותב דהוי מעשה וע"כ כתיבה ל"ה כדיבור רק בין אדם לחבירו כגון בעדות דמה לי שמגיד מחשבותיו לחבירו בדיבור או בכתב אבל לא בין אדם למקום ולפ"ז ה"ה בשבועת ביטוי ל"ה כתיבה כדיבור ומ"ה בהא דמגילה דהי' כותבו דמוכח שאינו יוצא בכתיבה דל"ה כדיבור בין אדם למקום וכבר כתבו הראשונים ראי' זו מיהו י"ל דמגילה פרסומי ניסא פרסום ודאי ל"ה רק בדיבור ואכ"מ להאריך: יד ודע דהתוס' הקשו ב"מ צ' ע"ב ד"ה ר"ל אמר בהא דס"ל לר"ל חסמה בקול פטור דלאו שאב"מ אין לוקין ובמכות ט"ו ס"ל בנותר דאין לוקין משום התראת ספק אבל לאו שאב"מ לוקין עיי"ש. והי' נ"ל דס"ל לר"ל דהיכא דמשכחת לה שיעבור הלאו במעשה כגון בתרומה אין לוקין בשאין בו מעשה אבל היכא דלא משכחת לה שיעבור הלאו רק בלא מעשה כגון בנותר לאו שאב"מ לוקין עליו והוא ממש להיפך מסברת ההמ"ג פי"ג משכירות הנ"ל. והרי כסברא זו מבואר בנוב"י תנינא חלק אה"ע סי' ע"ז לענין התראת ספק דהיכא דא"א לעבור רק בהתראת ספק אז שמי' התראה ואמאי לא נימא כן לענין לאו שאב"מ והא דמקשה לר"י דר"י אדר"י במכות ט"ז ולא משני כנ"ל היינו דר"י סובר דרק לענין התראת ספק יש לחלק כן אבל בלאשאב"מ אין לחלק בהכי ולר"ל ס"ל בהיפך דדוקא לענין לאו שאב"מ הסברא לחלק משא"כ בהתראת ספק עיין בנוב"י שם ואז תבין ותמצא הדברים נכונים כדכתיבנא (שוב ראיתי דא"כ מה מקשה במכות כ' ע"ב דאמר לי' מני ר' יהודה והרי שם, לא משכחת במעשה וי"ל דשם משכחת במעשה כדמסיק במקיף לעצמו ודוק) וסברא דידן מוכת בש"ס דשבועות כ"א דמחלק באכלתי ולא אכלתי חייב מלקות משא"כ באוכל ולא אכל וה"ט דשבועה דלשעבר לא משכחת רק בלאו שאב"מ משא"כ בשבועה דלהבא והרבה יש לדבר בפרט זה והנני מוכרח לקצר: טו והנה צריך לבאר הא דמימר הוי לאו שאב"מ אף דבעי הנפת יד אחולין כדכתבו בתמורה כ"ז ותוס' ב"מ נ"ה ד"ה פרה מ"מ עיקר העבירה היא הדיבור וכיוצא

בזה כתבו תוס' שבועות כ"א ד"ה חוץ לענין מוציא ש"ר דבעי לר"י עד שישכיר עדים. ועיין מהרש"א כתובות מ"ה ע"ב ד"ה והוא שבעל שהקשה לר"י אמאי הו"ל לאו שאב"מ ולא הרגיש שהוא קו' תוס' בשבועות ולמהרש"א יש לעיין בהא דתמורה שכתבתי. והנה לעיל הארכתי בדין בית בערי חומה לענין אם נתיקר אזכור עוד מה שמבואר בר"מ פ"ב מעבדים מדין עבד ה' ט' שהברי' והוסיפו דמיו או נסחף ופחתו דמיו הולכין לקולא ולא הביא נתיקר או הוזל הנראה קצת דאם נתיקר או הוזל לעולם צריך לתת הדמים שקנה רק אם נעשה בעבד שינוי הדין דאזלינן תמיד להקל ואולי פי' כן בגמ' נתיקר או הר"מ נקיט בהבריא או נסחף וה"ה נתיקר וצ"ע ותו לא מידי:

והנני ידידו:

סימן פט

ב"ה:

פרעמישלא תרל"ו לפ"ק:

להרב הה"ג החריף ובקי בכל חדרי תורה החסיד המפורסם מ' שמעון אלימלך האבד"ק חיראב (זצלה"ה):

ע"ד הכתב שעשו אנשי עירו שלא ישכור שום אחד הראנדע רק באופן שהמוזגים יהיו שותפים ושלא לשכור רק בסך ידוע ושלא ישכרו רק הנבררים מתוך הקהל. ומי שישכור ולא ירצה ליתן להקהל בעד סך המדובר ביניהם יהי' פתו פת כותי ויינו יין נסך ולא לצרף אותו לשום דבר שבקדושה ואין לשום אדם מבני העיר לשתות המשקה שלו. ולאחר שנה וחצי מהכתב הנ"ל קצת אנשים מבני העיר שכרו הארנדא והתנצלו ביען שהמחזיק הראשון שהחזיק הראנדא שנה וחצי אחר עשיית הכתב הנ"ל לא קיים כפי הכתב ועמדו אנשי הקהל עמו בדין ועשו פשרה שיתן סכום ידוע לבני העיר ולאחר חצי שנה יתנהגו כפי הכתב והפשרה הזאת לא קיים. ולכן הקדימו ושכרו שחששו שמא יקדים הוא להם ורבים טוענים על השוכרים הנ"ל ואמרו שעברו על הכתב ושאל חות דעתי הדין עם מי:

א תשובה אבא על סדר דבריו תחילת דברי כת"ה לדון דאין בזה תקנת הקהל אף שרובם חתומים על הכתב הואיל וחתמו כל אחד ואחד בפני עצמם ולא הי' במעמד כולם ומבואר במהרשד"ם ובכללים שבסוף ספר ג"פ דבעי רוב מתוך כולם ע"כ. הנה אמת שדבר זה מבואר במהרשד"ם. וגם במהרי"ט חלק א' סי' נ"ח וסי' ס"ח באריכות אבל הרבה יש לעיין בזה. הנה ראיות הראשוני' בזה מריש הוריות דבעי בהוראה רובם מתוך כולם כדאמרינן שם אי איכא כולם הוי הוראה והיא ראיות מהרי"ט סי' נ"ח כבר תמה בברכי יוסף סי' י"ג בח"מ ס"ק ד' דשם אם אמר תלמיד אחד שטעה אין חייבין קרבן ובסנהדרין

הולכין אחר הרוב א"כ הרי דין זה חלוק מסנהדרין ול"מ רוב ע"ש וביותר צ"ע דהרי שם אם חטאו רוב ישראל חייבין ב"ד קרבן ובודאי אף אם המיעוט לא הי' באותו מעמד אזלינן בתר רוב. ומה שכתב המהרי"ט דבעי שיהי' השגיאה מתוך כולם לא ידענא במה הי' השגיאה מתוך כולם. ובוודאי אף אם המיעוט הי' כ"א בביתו חייבין הקהל קרבן ואם כונתו שכל הסנהדרין יסכימו בהוראה א"כ דזה הוי כל וליבעי בכל מקום כן נימא דרובו ל"ה ככולו עד שיסכימו כולם. ואם עיקר ראיתם מסנהדרין דבעי רוב מתוך כלו שם גזה"כ דבעי עשרים ושלשה וילפינן לה מדכתיב אל יחסר המזג וע' ברש"י סנהדרין מ' דמ"ה באמר אחד איני יודע מוסיפין דאין דנין לא לזכות ולא לחובה בפחות מעשרים ושלשה. א"כ מה ראי' לשאר דינים דאזלינן בתר רובא דלבעי דוקא רוב מתוך כולם הכי צריך למנין כדבעינן בסנהדרין וגוף הדין ג"כ תמוה דאזלינן כמה פעמים אחה"ר אף ברובא ומיעוטא דליתא קמן וע' שבת צ"ב במוציא אחד מבני הוצל למעלה מראשו חייב שכן בני עירו עושין כן ובטלה דעתו. ולענין איסור והיתר אזלינן בתר רובא דליתא קמן ובכל מקום המיעוט נגרר אחר הרוב. אך צריך להבין דעת מהרשד"ם ורשב"א בדרך זה דרובא דליתא קמן היא מהלכה למשה מסיני ואין הולכין בממון אחר הרוב אך ברובא דאיתא קמן אזלינן ג"כ בממון אחר הרוב כגון בסנהדרין וע' ת"ה סי' שי"ד שהאריך בפרט זה וע' קונטרס הספיקות א"כ לענין מסים ושאר תקנות להוציא ממון מחבירו לא אזלינן אחר רובא דליתא קמן ורק רובא דאיתא קמן ילפינן מסנהדרין אף בממון כמ"ש בת"ה שם ולכן בעי דוקא דומיא דסנהדרין שיהי' רוב מתוך כלם א"כ דזה טעם ראשונים זה דוקא בתקנה והסכמה להוציא ממון משא"כ תקנה כעין נידון דידן שעשו תקנה שלא להוסיף על הראנדא. דזה אין הוצאת ממון מישראל. אף אם יש היזק לנכרי. כבר כתב ההמ"ג הובא בב"ש סי' ד' ס"ק נ"ד דבנכרי אזלינן בתר רוב דאין לו חזקת ממון ע"כ י"ל דהמיעוט נגרר אחר הרוב וצריך לקיים התקנה אף אם לא נעשה במעמד כלם. ובג"פ בכללים שם הקשה מדברי הרשב"א דס"ל דלא אזלינן בתר רוב רק ברובו מתוך כולו. ומ"מ פסק לענין מקדש בעד אחד דאזלינן בשיטת רוב הפוסקים אף שלא עמדו הפוסקים פנים בפנים ול"ה רובא מתוך כולו ולהנ"ל, לק"מ דדוקא בממון בע' רוב מתוך כולם דומיא דסנהדרין. משא"כ באיסורין דמהני רובא דליתא קמן ה"ה דל"ב הרוב מתוך כולם. והנראה שבג"פ כלל הנ"ל הרגיש בעצמו בחילוק זה קצת בסוף דבריו ומחלק בין להוציא ממון לבין איסור והיתר עיי"ש:

ב והנה המהרי"ט ח"א סי' ס"ח הביא ראי' נכונה מהא דאמרינן בסנהדרין י"ד וקמת ועלית מלמד שהמקום גורם ואם מצאן בבית סגי ל"ה המראתן המראה ומקשה דנפיק

כמה אילימא מקצתן דלמא הנך דאיכא גואי כותי' ס"ל והקשה מהרי"ט דלמא המרה בבית פגי בפני רובא וחזר לירושלים והמרה בפני מיעוט דאם הניחו כ"ג בירושלים יכולין לצאת לדבר הרשות וע"כ הוכיח מזה דבעי שימרה בב"א בפני כלן ופירש בגמ' דלמא הנך דגואי כותי' ס"ל היינו בשעת המראה כותי' ואף אם אח"כ הורו כהנך דבחוץ ל"מ ש"מ דבעי שיהיו כולן במעמד אחד וה"ה כל היכא דבעי רוב בעי שיהי' כל המסכימים במעמד אחד. הנה ראי' זו נכונה אך צריך לבאר אמאי לא הקשה בפשיטות בגמ' דמקשה דלמא הנך דאיכא גואי כותי' ס"ל ולישני דהמרה בבית סגי כשיצאו רובן לדבר הרשות ומה בכך דהנך דאיכא גואי כותי' ס"ל הרי מ"מ הוי זקן ממרא דבודאי אם בא לב"ד שבירושלים ורובן פסקו דין ומיעוטן חלקו עליהם והוא עשה כמיעוט הוה זקן ממרא וכ"פ בג"פ כלל הנ"ל וזה פשוט אלא ש"מ דבעי רובן במעמד כולן ולמה הקשה מהרי"ט שפזר והמרה גם להמיעוט ושמא הקשה ליתר שאת לוקמא שעוד המרה גם כנגד המיעוט ועכ"פ מוכח מגמ' ומהקושיא שהקשיתי לעיל דל"מ אך רוב מתוך כולן גם בזקן ממרא. והסברא דבעי רובא מתוך כולן דשמא אם הי' המיעוט הי' אומרים פעם שגם הרוב היו מודים. ומ"מ על ראיה זו קצת יש לדון דשם כיון שהזקן ממרא גם הוא אומר מפי סברא וטוען קים לי בנפשאי אין להרוג אותו עד שיתברר מפי כל הדיינים ויתוכחו זה נגד זה ויוצא הדין ברור מפי הרוב מתוך כולן וע' מ"ש בספרי לא"ח סי' ס"ג אות ד' דהיכא דמצי לטעון קים לי בנפשאי גם בד"נ אין הולכין אחר הרוב ברובא דליתא קמן עיי"ש ולכן אין הורגין בזקן ממרא עד שיורו ב"ד רובן מתוך כולן משא"כ היכא שהולכין אחר רובא דליתא קמן ל"ב רוב מתוך כולן. וכן דעת הש"ך סי' רמ"ב דאין סומכין על יחיד נגד רבים אף בהפסד מרובה שלא הי' לפוסקים ישיבה אחת בעולם והגם שיש מקום לומר דאין ראי' מרובא דליתא קמן לפמ"ש בשב שמעתתא דרובא דליתא קמן לפעמים עדיף כיון דהמיעוט ליתא בפנינו ומה"ט כ' דבע"א חמור רובא דליתא קמן ול"מ נגדו ע"א משא"כ ברובא דאיתא קמן כ' הפ"י דנאמן ע"א. נגד רוב עיי"ש מ"מ הדבר ברור דאם אזלינן בתר רובא דליתא קמן ל"ב רוב מתוך כולם ומ"מ וכי מפני שאנו מדמין נעשה מעשה אחרי שמבואר בדברי ראשונים דבעי בהסכמה רוב מתוך כולם:

ג אך אמנם ע' בברכי יוסף סי' י"ג שכ' דמהרשד"ם סובר דהא דבעינן רוב מתוך כולו דוקא בפרנסים ומנהיגים ואם היו הפרנסים ומנהיגים כולם במעמד אחד ורוב אנשי הקהל חתמו ל"ב מעמד כולם ע"ש. ובש"ך סי' רכ"ח ס"ק פ"ט כ' דבזה"ז הולכין אחר רוב המנהיגים הנראה ג"כ דעיקר תליא במנהיגים אך שי"ל דבענינים האלו תליא בדעת אנשי העיר לא בדעת המנהיגים לבד ולדינא אם לא הי' שום אסיפה בזה אך כל אחד

ואחד חתמו לבדם צ"ע אם יש בזה תוקף תקנת הקהל אמנם אם הי' בזה אסיפת הקהל אף אם מקצתן לא באו י"ל הואיל וידעו שנעשה אסיפה ולא באו בטלו דעתם ומי שלא הי' בעיר אין קפידא עליו כמ"ש בברכי יוסף סי' י"ג ע"ש. והנה אף אם נאמר כמהרשד"ם מבואר שם דהמיעוט יכול לעכב אבל אותן שקיבלו עליהם ההסכמה וחתמו חל עליהן תוקף התקנה אך י"ל כיון שהמיעוט יכולין לעכב יכולים החותמים לאמר אדעתא דהכי לא חתמנו ואמנם כ"ז אם שלחו אחרי המיעוט או שהיה אצלם ולא רצו לחתום אך אם לא חששו לחתימתם. אין יכולין לטעון כנ"ל דלמה לא שלחו להם שיחתמו:

ד וכת"ה דן אם אין בזה תוקף תקנת הקהל אם אסור מצד הקבלה שקבלו עליהם שיהיה פתם פת כותי ויינם יי"נ וכתב דיש בזה ב' דעות בסי' ר"ה והמחמירין היא משום דבזה"ז כ"ע כעם הארץ וצריך שאלה מדרבנן והיכא שאין יכול לשאול כגון שהוא לטובת חבירו א"צ שאלה כלל. ולא אדע מנ"ל זאת שיהיה חומרי' קולי' ורז"ל החמירו בע"ה שלא יקל ראשו בכך אף בכה"ג חלה גזירתם שלא יקל ראשו והכי מוכח בריב"ש סי' ת"ל שהוצרך התרה לשבועתם ושם החמיר אם קבלו עליהם שיהיה פתם פת כותי הואיל וקבלו זאת על עצמם ע"ש גם מ"ש דהרשב"א המחמיר בקבל על עצמו שיהיה יינו י"נ ופתו פת כותי מיירי בקבל על עצמו שלא לעשות עבירה כדמשמע מלשון אם אעשה כך או אעבור על כך אבל לא בדבר הרשות לא אדע שום משמעות דבלשון בני אדם מי שלא יקיים כפי התנאים שהתנה עם חבירו מקרי עובר על דבר ואף שבתוס' שבת ל"ח כתבו דלשון עבר משמע מזיד מ"מ י"ל דקאי על מה שלא קיים לפי תנאו בשגם דאולי בנ"ד נמי הוה דבר מצוה דבר הנוגע לפרנסת הרבים ואולי יעשו הצבור בהמעות ג"כ דבר מצוה: ה ומ"ש כת"ה הואיל דקצתם עברו מותרין הכל לעבור כמו בשבועת אלימלך עיין מהרשד"ם חיו"ד סי' קנ"ה בסופו שכתב דאף אם עברו א' או ב' על ההסכמה לא הותרה בשביל זה דאמדינן דעתייהו דאדעתא דהכי לא נדרו ומ"ש דבנ"ד רוב הקהל עברו וקנו י"ש אצל ראשון שעבר צריך לחקור על זה דאף אם עברו מקצתם לא הותרו כולם מ"מ בעברו רובן י"ל גם הוא אדעתא דהכי לא קבל ע"ז אך מ"מ היכי שיש לקהל התנצלות מה שלא נזהרו מהשוכר הראשון לפי ששכר קודם שעשו הכתב כמו שכ' כת"ה ומה שהתפשר לפי דעביד אינש דזבין דיני' י"ל דנשאר האיסור:

ו ועוד נראה דבסי' רל"ו מבואר ברמ"א דדוקא ב' נשבעו זל"ז ועבר אחד גם השני א"צ לקיים אבל רבים שנשבעו ביחד ועבר אחד הנשארים מחויבים לקיים דבנ"ד לא נשבעו זל"ז רק רבים נשבעו שלא ישכרו ראנדע ולא ישתו ממי שעובר ע"ז ואף שעברו רבים מ"מ במה שלא עברו ומי שלא עבר מחויב לקיים ויעיין בתשובות זקיני הגאון מהר"ם פאדווא

סי' ס"ו ששם מוצא הדין ולפי הטעמים שם אין חילוק בין רבים שעברו לבין יחיד. אמנם בנדרי זרוזין ח"ב בהלכות שבועות סי' רל"ו מבואר דהיינו דוקא היכא דליכא אומדנא דמוכח אבל ג' שיש להם מו"מ ביחד ונשבעו למכור במקח אחד ואחד יוזיל גם האחרים מותרים דאומדנא דמוכח הוא עיי"ש. ולפ"ז י"ל דבנ"ד הוה אומדנא דמוכח כיון שעברו רבים. אך אם יש התנצלות לרבים י"ל דנשארו באיסורם. גם מ"ש דמסתמא לא הי' כוונתם לאסור עד שיחתמו כולם זה לא ברור דכיון שהיה בדעתם לעשות תקנה בעיר ועפ"י הדין הרוב יכולין לכוף להמיעוט אף באיכא רווחא להאי ופסידא להאי לפי המנהג ברוב מקומות ודאי לא היה דעתם עד שיחתמו כולם. אך היה די שיחתמו רובם והנה האמת שיש מקום להקל בתורת קבלה אחרי שלא הי' רק חתימה לבד אמנם מקצת אחרונים חששו גם לזה ואם היה כת"ה בהסכמתו על התקנה דזולת חבר העיר אין לעשות תקנה אין להקל וההכרח לכוף את השוכרים שיעמדו לד"ת לפני בי"ד שיבררו:

והנני ידידו:

ה' מילה:

סימן צ

ב"ה:

פרעמישלא תרל"ח לפ"ק:

להרב הגדול החריף ובקי מ' נפתלי הורוויץ נ"י אבד"ק סאניעוואץ: ע"ד השאלה במי שמתו לו ב' בנים מחמת מילה, ונולד לו בן ג' ולא נבלע בו דמו, ואבי הבן אמר שנראה לו שהבן השני שמת מחמת מילה לא נבלע בו דמו בעת המילה, אם מותר למול הבן הג' כשיבלע בו דמו, ואם יש איזה סניף להתיר הואיל ויש לאב בן ראשון שלא מת מחמת מילה, ואימת מותר למול הבן הזה:

א תשובה הנה בש"ע מבואר דערל שמתו אחיו מחמת מילה אין למולו עד שיגדל ויתחזק כחו משמע דאף דלא ידעינן אם מלו הראשונים בעוד שלא נפל בהם דם או לא, לא תלינן להחמיר למולו דמלו הראשונים בעוד שלא נפל בהם דם, מטעם דרוב מצוין אצל מילה מומחין המה. אמנם בתוס' חולין ד' ד"ה שמתו מבואר דאם לא נודע אם מלו הראשוני' בעת שנבלע בהם דם תולין לומר שמלו הראשונים בעוד שלא נבלע הדם, והנה בהך דר' נתן בחולין מ"ז דאמר ר"נ המתיני משמע דלא כמ"ש הנובי"ת יו"ד סי' קמ"ה הכונה להמתין עד שיגדל, מלשון דאמר המתיני עד שיבלע בו דם משמע דצוה למול תיכף כשיבלע בו דם. וכן הבאתי ראי' מתמים דעים וממאירי. אמנם על מה סמך ר"נ להקל שמא מלו הראשונים בשכבר נפל בהם דם. ומדברי המהרש"א בחולין שם

משמע דר"נ ידע שמלו הראשונים בעוד שלא נבלע בהם דם. והגאון הרי"ם פי' גם דברי מהרש"א דתלה מספק שמלו בעוד שלא נבלע בהם דם כשיטת התוס' בחולין ד'. וכתבתי בתשובה (ע' להלן סי' הסמוך) לישב דר"נ, והסברא דהרי בתרי זימנא או בג' הוה חזקה. ואס"ד דהאשה הזאת הולידה ב' או ג' ילדים שנפל בהם הדם קודם יום ח' התחזקה בזה להוליד ילדים בריאים. ואיך הולידה עתה ילד שלא נפל בו דם, וע"כ מדהולידה כעת ילד שלא נבלע בו דם. מוכח שגם בין הראשונים הי' ילד שלא נבלע בו דם, ולהכי הורה ר"נ להמתין עד שיבלע בו דם ולמול תיכף. ובתשובה הנ"ל כתבתי לישב מה שהרמב"ם והפוסקים לא הביאו הא דר"נ דאם מתו אחיו מחמת מילה והבן הנולד לא נפל בו דם, מותר למולו כשיפול בו דם, (ע"ש בסוף התשובה) דכיון דרוב מצוין אצל מילה מומחין הם, לא תלינן שעשו שלא כהוגן ומלו הראשונים קודם שנפל בהם דם עיי"ש:

ב אמנם בנידון דידן שמתו ב' בנים מחמת מילה ועל אחד מהשנים אומר האב שמלו אותו בעוד שלא נבלע בו הדם. ולדבריו לא נתחזקה האשה במתו בני' מחמת מילה כיון דאחד מהשנים נימול בעוד שלא נבלע בו הדם. יש להסתפק אם נאמן האב לומר שהמוהלים עשו שלא כדין ויש נגד זה רוב מצוין אצל מילה מומחין הם ואף דהפנ"י בקדושין פ' האומר כתב דע"א נאמן נגד רוב מ"מ הש"ש שמעתתא ו' פ' ז' מחלק דדוקא רובא דאיתא קמן הוא נאמן משום דהוא מברר ואומר שהוא מן המיעוט משא"כ נגד רוב דליתא קמן אין נאמן ע"א ומה"ט בהך דס"ת אינו נאמן הסופר שלא כתב לשמן כשהס"ת אינו בידו דרוב מצוין אבל כתיבה מומחין הם. ואינו נאמן נגד הרוב ולפ"ז לכאורה גם האב אינו נאמן. מ"מ הדבר ברור דנאמן דהרי לפנינו שמת בנו ויש ספק אם הי' הבן ממיעוט הנולדים שאינן יכולים לסבול צער מילה או ממיעוט שלא נפל בהם דם והמוהלים מלו שלא כדין בזה נאמן לברר סיבת המיתה. דאינו אלא מברר ועוד הנה בתשובה כתבתי (היא סי' שאח"ז) לפקפק על דברי הח"ס יו"ד סי' רמ"ה שכ' דאם ערל שמתו אחיו מחמת מילה רוצה למול עצמו רשאי לסכן בנפשו כמ"ש ביו"ד סי' קנ"ז (וע"ש בפתחי תשובה ס"ק ג' וגם בזה יש להסתפק) ואני נסתפקתי שם נהי דהוא רשאי לסכן בנפשו איך אחר מותר למולו ולסכנו וכעת נ"ל ראי' דאביו מותר למול הבן אם רוצה לסכנו דהרי רש"י פירש בפ' וזאת הברכה כי שמרו אמרתך ובריתך ינצורו היינו ברית מילה שכל ישראל לא מלו את בניהם במדבר ושבט לוי מלו את בניהם והכתוב משבחן. והרי מה שלא מלו את בניהם במדבר משום דלא נשיב רוח צפונית ולא הי' אפשר למול כדאיתא ביבמות ע"ב ובתוס' ד"ה משום דלא נשיב רוח צפונית ואיך מלו בני לוי. וע' תשו' צמח צדק סי' קכ"ח ותשו' שיבת ציון סי' נ"ד שהרגישו בזה איך מלו

בני לוי וע"כ כדברי הח"ס שרשאי אדם לסכן בנפשו וה"ה שרשאי האב לסכן בנו כמו שרשאי למסור נפשו. וראי' מאשה ושבעה בני' בגיטין נ"ז ושם מסיים על מקרא כי עליך הורגנו זו מילה. ופירש"י זימנין דמיית. ומ"מ יש לדחות הראי' מרש"י בחומש דדברי רש"י יוצאים מספרי פ' בהעלותך פיסקא ס"ד ויעשו את הפסח בגנות דישראל הכתוב מדבר שלא עשו אלא פסח זה בלבד וכן הוא אומר הזבחים ומנחות הגשתם לי במדבר רשב"י אומר ישראל לא היו מקריבים ומי הי' מקריב שבטו של לוי שנאמר ישימו קטורה באפך וכי ישראל עבדו ע"ז ולוים לא עבדו ע"ז שנאמר כי שמרו אמרתך. כי מולים הי' כל העם היוצאים וכל העם הילודים במדבר לא מלו ומי הי' שבטו של לוי שנאמר ובריתך ינצורו. ולפ"ז נאמר לפי מה דאמרינן ביבמות ע"ב דבחצות לילה נשיב רוח צפונית ולפ"ז הי' להם למול בחצות לילה אך לש"ס דידן ס"ל דמילה שלא בזמנו נמי אינו נימול אלא ביום ור"ש יסבור כבנו ר"א ב"ר שמעון דס"ל יבמות שם דמילה שלא בזמנו נימול בלילה ומלו שבט לוי בחצות לילה מילה שלא בזמנו. ובזה מיושב קו' התוס' ד"ה משום דלא נשיב על הספרי שסיפר בגנותן של ישראל. והלא לא היו צריכין למול. ולהנ"ל נאמר דסתם ספרי ר"ש והוא ס"ל כבנו דמילה שלא בזמנו נימול בלילה והי' לישראל ג"כ למול בלילה בחצות ומ"ה סיפר בגנותן:

אמנם זה רחוק. והיותר נ"ל דהרי הא דלא נשיב רוח צפונית משום דנוזפין הי' וע' בחגיגה ו' בגמ' ומה אני מקיים הזבחים ומנחה הגשתם לי במדבר ופירש"י לשון תימא לפי שנוזפין הי' שבטו של לוי הקריבו משלהם ומבואר דשבטו של לוי לא הי' נזופין. ואמאי הם הי' נענשין שלא נשיב רוח צפונית. וע"כ להם לא הי' מזיק בדרך נס מה שלא נשיב רוח צפונית ולכן מלו בניהם. (וע' תוס' קדושין ל"ז ד"ה הואיל שכ' דנזופין היו בעון מרגלים וכן משמע בחגיגה ו' והגהתי דצ"ל ולא משמע כן בחגיגה דבחגיגה מוכח דבעון העגל נזופים הי' ולכן שבטו של לוי לא הי' נזופין) ומ"מ מפשטא דרש"י וספרי משמע דרשאי האדם לסכן בנפש בנו בשביל מצות מילה, וכיון שביד אביו למולו שוב בודאי נאמן במה שאמר שהבן השני מת מחמת שלא נפל בו דם שלא להחזיקו במתו אחיו מחמת מילה: ג ובלא"ה י"ל כיון שהתורה האמינתו לאב. לומר זה בני בן גרושה ובן חלוצה ה"ה דנאמן לומר שאינו מוחזק במתו אחיו מחמת מילה דהרי אם אומר הוא בן גרושה הוא מחטיאו ליקח חללה והמחטיא את חבירו יותר מהורגו כמ"ש הטו"ז בא"ח סי' תר"ע בשם רש"י וכש"כ שנאמן למולו מיהו זה אינו אלא סמך דראי' ליכא חדא דהא דנאמן לומר בן גרושה הוא דוקא מטעם שנאמן זה בני בכורי כמ"ש תוס' ביבמות מ"ז ועוד הרי באיסורין עד אחד נאמן ובדיני נפשות בעינן עדות גמורה ול"א סברת דהמחטיא

את חבירו יותר מהורגו ובקדושין ס"ג אמרינן דהאב נאמן לנדרים ולא למכות ולעונשין מ"מ הדבר פשוט דהאב נאמן ע"ז. מטעמא דכתיבנא לעיל שבידו לסכנו ולמולו. ומ"מ עדיין צ"ע בדין זה דאף האב אינו אומר דבר ברור רק שיראה לו שהוא כן ואף אם אומר בבירור כן מ"מ עדיין יש לעיין. דהנה מה שכתבתי לעיל בסברת ר' נתן שנפרש דבריו אף שלא ידע אם בנים הראשונים לא נבלעו בהם דם ואיך סמך להקל למול הבן הג' כשנבלע בו דם וכתבתי דהרי הוא ס"ל בב' זימנא הוי חזקה ואס"ד דב' בנים הראשונים נבלעו בהם דם היא מוחזקת להוליד בנים שנבלע בהם דם למה נולד זה הבן ולא נבלע בו דם. ומזה מחזיקין גם הראשונים בלא נבלע בהם דם. הגם שהיא סברה נכונה. ובזה יש לפרש דברי התוס' חולין מ"ז שכתבו נ' דס"ל לר"נ בתרי זימנא הוה חזקה מדא"ל המתיני והקשה מהרש"א דלמא אמר לה המתיני שראה שלא נבלע בו דם להנ"ל הוכחתם שפיר דקשיא דמלשון שאמר לה המתיני משמע דתיכף שנבלע בהם הדם התיר למוהלו וצוה להמתין עד שיבלע בו הדם ואיך סמך את עצמו שמא הראשונים ג"כ נבלע בהם הדם ואף דהתוס' ס"ל בחולין ד' דמקילין למול מספק שמא הראשונים לא נבלע בהם הדם יש לפרש דברי התוס' כמ"ש בתשובת הרי"ם דבאמת מספק אסור למול קודם שיתחזק התינוק בכח. אך כשהוא בן ג' שנים ונתחזק בכח מותר למול כמ"ש הרמב"ם והש"ע. ויש לבאר יותר ממה שכתב בתשובה הנ"ל והוא דמטעם ס"ס מותר למול שמא הראשונים מתו מחמת שלא נבלע בהם הדם. ושמא הראשונים מתו בשביל שהיו חלושים בכח וע' בספרי לא"ח סי' נ"ג אות ג' כתבתי דס"ל להרמב"ם דבס"ס הורגין נפש. ומ"ה ס"ל להרמב"ם והש"ע דמתו אחיו מחמת מילה מותר למול כשיגדל ויתחזק כחו. ואמנם התוס' חולין ד' דקאי בערל גדול שמתו אחיו מחמת מילה כדמוכח להדיא דמיירי בשוחט וא"א לומר דמיירי בקטן ואחרים רואין דזה לאו מומר הוא כיון שהוא קטן וקשיא אמאי לא מהיל כשנתחזק כחו דמסתמא נתחזק כחו בגדלות ולכן כתבו שראו שהראשונים הי' נבלע בהם דם. וליכא רק ספק שמא היו חולשי כח ומספק אין למול אף בגדלות וזה יש לישב דברי התוס' אבל דברי ר"נ משמע דא"ל המתיני ותיכף שנפל בו דם התיר למולו. ולכן הוכיחו דס"ל בתרי זימנא הוה חזקה ואס"ד דבנים הראשונים נפלו בהם דם איך זה השלישי נולד ולא נפל בו דם וע"כ הראשונים לא נבלע בהם הדם ולא נתחזקה האשה במתו מחמת מילה. ולכן אמר המתיני עד שיבלע בו הדם ואף דממנ"פ אי לא ס"ל כרבי ודאי מותר למול כשנבלע בו דם דליכא למיחש למתו מחמת מילה בב' בנים. מ"מ י"ל כוונת התוס' דס"ל כרבי דב' זימנא הוה חזקה בכל דוכתא ולא תימא דוקא בסכנת נפשות ס"ל כרבי דאס"ד

דס"ל כרבי דוקא בסכנת נפשות א"כ לחומרא יש לחוש שמא הי' האחים שמתו נבלע הדם ולא למול וע"כ ס"ל כרבי בכל דוכתא:

ד מ"מ בגוף הסברא יש להתוכח דהרי כתבו התוס' בחולין י"א דחזקה שלא נתבררה בשעתה ל"ה חזקה. אף דהוה כודאי כגון בספק אימת שנטרפה וחי יב"ח שכ' תוס' דל"ה חזק' אי לא אזלינן בתר רוב אף דבודאי לא הי' טרפה משנולד מ"מ כיון שלא נודעה החזקה בשעה שנולד לא אזלינן בתרה. והטעם דהחזקה אינה בירור בודאי דבודאי לא נשתנה. דהרי כל דבר נשתנה ונתחלף בצורה רק דהחזקה היא מחוקי התורה שלא לחוש שמא נשתנה כמ"ש הרמב"ם בפי' המשניות סוף נזיר. וכ"ז כשנודע החזקה בשעה שאנו דנין עלי' אבל בחזקה שלא נתבררה ולא הי' דנין עלי' בשעת מעשה דבשעה שנולדה לא נודע אם היא טריפה רק אח"כ נתבררה ל"מ החזקה כיון שלא נודעה בשעת מעשה. ואף הכי נאמר איך נדון נאמר מדילד לה השתא ילד שלא נפל בו הדם מוכח דהילדים דמעיקרא ג"כ לא נפל בהם דם דאס"ד דהילדים הראשונים נפל בהם דם הרי איתחזקא בילדים שנפל בהם דם. ולמה נולד השתא ילד שלא נפל בו דם. הרי גרע יותר מחזקה שלא נתבררה לדון מהשתא על למפרע ולהחזיק מעובדא דהשתא על למפרע בשלמא ממה שהי' למפרע לדון על השתא הוי חזקה דבר תורה. אבל מהשתא על למפרע אין להוכיח. כיון דמעיקרא לא היינו דנין ע"ז. ועוד לפמ"ש הנתיבות סי' רצ"ב דכל דפריש מרובא פריש ל"א רק נגד מה שפירש ולא נגד מה שנשאר ע"ש ובספרי לא"ח סי' נ"ג אות י"ב והטעם דרוב ל"ה בירור גמור וה"ה חזקה ל"ה בירור גמור ולא מועיל רק לשעת חזקה אבל לא שנדון על למפרע ועוד מי יודע אם זאת הוי חזקה לאשה או לחוש דמי שיולד לו ילדים שנפל בהם דם לא יולד לו אח"כ בן שלא נפל בו דם הגם ששמעתי ממוהלים שעפ"י רוב יקרה כן שאיש אחד או אשה תוליד בנים שלא נפל בהם דם והיא תליא בטבע מ"מ לא מצינו זאת. ע"כ אחרי שסברא זו לאו ברורה. ע"כ צ"ל בהך דר' נתן כפשט לישנא דמהרש"א חולין מ"ז שהי' ידוע לר' נתן דהילדים הראשונים לא נפל בהם דם ולכן תלי להקל למול תיכף כשנפל בו דם א"כ אין לנו ראי' דאם בן אחד לא נודע סיבת מיתתו ובן השני נודע שלא נפל בו דם אם למול הבן הג' שנולד ג"כ ולא נפל בו דם אח"כ תיכף כשנפל בו דם ומ"מ אף שאין לזו ראי' מסברא יש למול. כיון שלא נתחזקה האשה בבנים שמתו מחמת מילה. ול"ש לומר רוב מצוין אצל מילה מומחין הם כיון שלפנינו אומר האב שבן אחד מהב' נימול בעוד שלא נפל בו דם:

ה אך יש לעיין כיון שמבואר ברמב"ם קטן שנמצא בשמיני שלו ירוק ביותר אין מלין אותו עד שיפול בו דם וכן אם הי' אדום ביותר כמו שצבעו אותו אין מלין אותו. נהי דבש"ע

סי' רס"ג אין מבואר מלת ביותר. ומשמע דאף אם הוא אינו ירוק ביותר לא מהלינן לי' מספק כמבואר ברמ"א סי' ב' לענין מחלוקת אם שייך מתו אחיו מחמת מילה באיש דספק נפשות להקל א"כ שנסמוך ע"ז לקולא כגון במתו אחיו מחמת מילה ואחד הי' ירוק ולומר דל"ה מתו מחמת מילה שנימל תיכף שנפל בו דם בודאי בעינן שהי' האחד ירוק ביותר א"כ בנ"ד מי אמר האב שהי' ירוק ביותר:

ו וגם בעיקר הדין שכתבתי לעיל שהאב נאמן משום שבידו לסכן בנו ולמולו עדיין יש לעיין דמה שכתבתי לעיל בשם הח"ס סי' רמ"ה דאדם רשאי לסכן בנפשו כמ"ש הש"ך ביו"ד סי' קנ"ז. הנה להמעיין שם יראה דזה דוקא היכא שהשעה צריכה לכך רשאי אדם גדול למסור נפשו אבל שימול ויכנס לספק סכנה במילה מי יודע אם מותר לעשות כן ואינו דומה למה שכתבו תוס' בע"ז כ"ז ע"ב דאם רוצה להחמיר על עצמו ולמסור נפשו רשאי דשם הוא מוסר נפשו אבל אינו עושה מעשה כגון בהך דירושלמי פ"ד דשביעית בהך עובדא דר' אבא בר זמינא שלא רצה לאכול נבלות ואמר העכו"ם שיהרוג אותו שהוא אינו עושה מעשה בעצמו משא"כ שימול במקום סכנה דהוא עושה מעשה אולי גם התוס' מודה וכש"כ לשיטת הרמב"ם דפליג אתוס' וס"ל דאינו רשאי למסור נפשו ודע דהא דהתוס' מייתי ראיה מירושלמי מר' אבא בר זמינא שלא רצה לאכול אף שהעכו"ם אמר להרגו. והוא בירושלמי פ"ד דשביעית. והדבר תמוה דהרי בירושלמי מסיים אמר ר' מנא אילו הוה ר' אבא בר זמינא שמע מלשון מיכל הוה הרי מוכח מירושלמי איפכא דר' אבא בר זמינא לא ידע הדין ואלו ידע דאינו חייב למסור נפשו הי' אוכל. א"כ דברי התוס' תמוהין וכבר תמה ע"ז במראה הפנים בירושלמי בשביעית ובפ' זה בורר דאיתא ג"כ הירושלמי הנ"ל אמנם חלילה לומר דמתוס' נעלם סוף דברי הירושלמי בב' מקומות וכן מהרא"ש אך פשוט בעיני דהתוס' פירשו אלו שמע ר' אבא בר זמינא מילהון מלת שמע הכוונה סבירא לי' כדאמרינן בש"ס לא שמיע לי כלומר לא סבירא לי. והכוונה אילו היה ר' אבא ציית לרבנן מיכל הוה אך דהוא לא ס"ל כרבנן ורצה להחמיר על עצמו ומזה מייתי ראי'. ואמנם הרמב"ם פ"ה מיסודי התורה פירש דברי הירושלמי כפשטן ולכן פסק דאינו רשאי להחמיר על עצמו שכ' דמתחייב בנפשו. וע' במ"ל שם שהקשה אדברי תוס' בפ' בן סורר שכתבו וההוא עובדא דשילהי יבמות דא"ל עכו"ם לישראל קטול אספתא בשבת ואי לא קטלינן לך לא הי' בקי בהלכה דען הדין לא הי' לו למסור את עצמו. והרי התוס' ס"ל דרשאי להחמיר ומה קשיא להו ונ"ל דהתוס' הכי ס"ל כשיטת מהרי"ק שורש קל"ז והובא בספרי לא"ח סי' ל"ד אות ו' דבהך דקטול אספתא ל"ה רק איסור דרבנן דהוה מלאכה שאצל"ג ובאיסור דרבנן גם תוס' מודה דאינו רשאי להחמיר

על עצמו ודוקא בדאורייתא ס"ל לתוס' דרשאי להחמיר, ולכן כתבו שלא הי' בקי בהלכה כן נ"ל לישב שלא יסתרו תוס' דברי עצמם וכ"כ בתשו' מהרי"ק סי' קל"ז דבאיסור דרבנן אפי' מדת חסידות ליכא ולפמ"ש ס"ל לתוס' דאינו רשאי להחמיר:

ז וראיתי בדרך אגב במהרי"ק סי' קל"ז הנ"ל דברים תמוהין שכ' וז"ל דרבותא אשמועינן באיסור שבת ויכול למנקט בכה"ג שקול פספתא דאע"ג דהוה משאצל"ג וליכא איסורא כ"א מדרבנן אפ"ה יהרג בשדי לנהר דהא רבא ס"ל כר' שמעון לענין משאצל"ג כדפסק רבינו יצחק מההיא נוטל ועוד דאפי' לר' יהודה יש לפטור בקרקע שאינו שלו והשתא אתי שפיר דל"מ למינקט שאר איסורא דהתם ל"ש לחלק משום משאצל"ג וכו' וכן דל"ה למינקט דמחלל עלי' שבתא דהוה משמע דמחלל מדאורייתא עכ"ל. הנה מה שכתב דאפי' לר"י פטור בארעא דלאו דילי' הוא תמוה מאוד ואנה מצאנו כן ועד כאן לא אמרינן בשבת ק"ג במיזרד זריד דחברי' דפטור רק לר"ש דדבר שא"מ פטור רק בפסיק רישא חייב ואמרינן דבארעא דחברי' הוה פסיק רישא דלא ניחא ליה ופטור משום משאצל"ג ולערוך אפי' לכתחלה מותר אבל לר' יהודה ודאי חייב כדמוכח מתוס' בסוכה ל"ג שכתבו להערוך הטעם דאית ליה הושענא אחריתא משום דהו"ל פסיק רישא דלא ניחא לי' ואפ"ה מוקי בגמ' כר"ש ולא חזר מזה במסקנא. וכן מוכח מכל דברי התוס' ביומא ל"ד ושבת מ"א דזה דוקא לר"ש. עוד קשה דמה דאמרינן שבת ק"ג דבארעא דחברי' פטור זה דוקא משום חורש פטור או אף משום קוצר וליכא רק כל שהו אבל ביש בו שיעור גרוגרות דראוי לאכילה חייב משום קוצר אף בארעא דחברי' כמבואר שם ובתוס'. וכן אם ראוי לבהמה מחייב במלא פי הגדי משום קוצר ובשלמא לר"ש שפיר קאמר מהרי"ק דכל קצירה דעביד משום אונס מיתה הוי משאצל"ג משא"כ לר"י ודאי חייב. ויגעתי ומצאתי ת"ל שיש לישב דברי מהרי"ק הנה מה שהקשיתי דמשום קוצר מחייב ס"ל למהרי"ק כתוס' שבת דף ע"ג שכתבו בקוצר וצריך לעצים דאם א"צ לעצים אף לר"י פטור. וברמב"ם פ"ח משבת ה' ד' כ' כל זרע שקצירתו נצמחת אותו ומגדלת כגון אספסתא וסלקא הקצירו בשוגג חייב ב' חטאות אחת מפני שהוא קוצר ואחת מפני שהוא נוטע וכן הזומר וצריך לעצים חייב שתים והוא מגמ' שבת ע"ג ע"ב אך בגמ' אמר רב כהנא זומר וצריך לעצים חייב ב' אמר רב יוסף האי מאן דקטל אספסתא חייב ב'. הנה בגמ' י"ל דרב יוסף הוסיף ארב כהנא ומ"ה לא הזכיר האי מאן דקטל אספסתא וצריך לאספסתא דסמיך ארב כהנא אבל ברמב"ם שהזכיר מקודם דין רב יוסף משמע דס"ל דדוקא בקוצר בעי צריך לעצים אפי' לר' יהודה דל"ה מלאכה רק בענין זה אבל באספסתא אף דל"ל לאספסתא הוה קוצר וכ"כ בחכמת אדם ובמנחת חינוך מוסך השבת

דף מ"ה ומהרי"ק לא יסבור כן רק כמו שפרשתי בדברי הגמ' ורב יוסף סמיך ארב כהנא ומ"ה בהך דקטיל אספסתא ושדי לנהרא דלא היה צריך לאספסתא ל"ה קוצר לר' יהודה ורק משום נוטע חייב ובזה ס"ל למהרי"ק כשיטת הערוך דפסיק רישא דלא ניחא לי' מותר לא מטעם דהוה לי' משאצל"ג רק דכיון דלא ניחא לי' ולא כיון עלי' אף בשאר איסורין מותר אף דשם משאצל"ג חייב מ"מ כיון דלא ניחא לי' לא מיקרי פסיק רישא. ולפ"ז אף לר"י כיון דדבר שאינו מתכוין ל"ה רק מדרבנן באיסור שבת גם לר' יהודא כמ"ש תוס' שבת מ"א אף פסיק רישא דלא ניחא ליה באיסור שבת ל"ה רק מדרבנן ומ"ה מוקי בסוכה ל"ג כר"ש דלר"י ע"מ מדרבנן אסור ומצאתי בספר היקר מגן אבות להגאון מהר"ם בנעט שבת מ"א ד"ה גמרא אלא אמר אביי שכ' כן לשיטת הערוך ושם מבואר הרבה קושיות על שיטה זו והאריך בישובם וזה יהי' שיטת מהרי"ק ומ"ה כתב דבארעא דחבריה ל"ה רק דרבנן והגם שהרבה יש להקשות ע"ז מ"מ יש לשיטה זו מקום בהלכה ומהראוי למשכוני נפשא לישב דברי מהרי"ק התמוהין מאוד וע"כ הארכתי אף שאיני עומד בענין זה שוב מצאתי במרכבת פ"א דשבת שכ' דמיזרד זריד בארעא דחברי' אף לר"י פטור לשיטת הערוך ומישב ג"כ דברי הרמב"ם בזה א"כ אין כאן תימא על המהרי"ק רק מ"ש דגם משום קוצר פטור זה שיטה חדשה. ואין להאריך בפרט זה יותר:

ח ואשיב לענייננו הנה דעת הרמב"ם דמתחייב בנפשו אם מוסר נפשו למצוה במקום שאינו חייב וצ"ע לדעת הרמב"ם מהספרי הובא לעיל דמבואר דשבט לוי מלו עצמם במדבר ואיך הי' רשאין למסור נפשם ונ"ל לפענ"ד לישב לפמ"ש הרמב"ם סוף פ"א דמילה ואין מלין אלא ילד שאין בו שום חולי שסכנת נפשות דוחה את הכל ואפשר למול לאח"ז ואי אפשר להחזיר נפש א' מישראל לעולם. ומשמע דאם לא הי' אפשר למול לאח"ז לא הי' נדחה מפני סכנת נפשות ואמאי הרי אין לך דבר שנדחה מפני סכנת נפשות רק ג' עבירות וכבר תמה ע"ז בתשו' ח"ס סי' רמ"ה ונראה לישב לפמ"ש רש"י יומא פ"ה ע"ב ד"ה ומה מילה שהוא אחד מאבריו של אדם דוחה שבת שפירש"י ומה מילה וכו' דוחה שבת לפי שחייבין עלי' כרת לאח"ז ומשמע מרש"י דמילה מיקרי פקוח נפש לפי שחייבין עלי' כרת ומ"ה יליף ק"ו לפקוח נפש שדוחה שבת. וקצת כעין זה בתוס' חולין י"א ד"ה אבל דקרבן ציבור דוחה שבת מספק כעין פקוח נפש. א"כ אם לא הי' יכול למול לאח"ז גוף המילה היא ג"כ פקוח נפש ולא הי' נדחה מחמת מילה ולכן כ' הרמב"ם שיכול למול לאח"ז. א"כ כשהי' ישראל במדבר ויודעין הי' שיתעכבו וימותו במדבר הרבה. ומי יודע אם יוכלו למול ע"כ הי' המילה קצת פקוח נפש משום חיוב כרת והי' רשאין למסור נפשם אף לשיטת הרמב"ם. והיוצא מדברינו לדינא. כיון שיש מקום

לומר דאף האב אינו נאמן לומר דמלו את השני בעוד שלא נפל בו דמו נגד רובא דרוב מצוין אצל מילה מומחין הם ול"מ סברה שביד האב למולו ולסכנו דהאב אסור לסכן ואינו דומה לשבט לוי שמלו במדבר דשם הי' ספק שמא לא יוכלו למול אח"ז מה שא"כ במתו אחיו מחמת מילה כיון שרוב הפוסקים פוסקי' כרמב"ם דכשיתחזק כחו מותר למולו א"כ כיון שיכולים למולו לאח"ז ודאי האב אסור לסכנו, ול"ה בידו ואינו נאמן אשר על כן נ"ל בנ"ד כיון שהאב אינו אומר דבר ברור וגם אינו אומר שהבן השני הי' ירוק ביותר. דאם לא הי' ירוק ביותר ל"מ להקל שלא להחזיקו במתו אחיו מחמת מילה ע"כ אין למול ילד זה עד שיתחזק כחו ויהי' בן ג' שנים ואף דהפוסקים מסופקים אם מהני ג' שנים כמ"ש הנוב"י ובהרבה פוסקים מ"מ בנ"ד שיש עוד סברה להקל ולמולו ולומר דל"ה מתו אחיו מחמת מילה על כן בודאי מותר למולו כשרואין שנתחזק כחו:

ט אמנם כ"ז באם אין אומר האב דבר ברור אבל באם אומר האב בבירור דהבן השני לא הי' בעת המילה נבלע בו דם והי' אדום ביותר אי לא נפל בו דם והי' ירוק ביותר נלע"ד דהאב נאמן דמה שכתבתי בתחלת דברי דהאב אינו אמן נגד רוב דמצוין אצל מילה מומחין ותמכתי על דברי שב שמעתתא שמעתתא ו' פ' ז' דאף דעד אחד נאמן נגד רוב כמ"ש הפנ"י קדושין ס"ג מ"מ לענין זה גרע רובא דליתא קמן מרובא דאיתא קמן ונגד רובא דליתא קמן אין ע"א נאמן וכעת ראיתי דדבר זה לא ברור הוא הגם דגם הגאון שאג"א ס"ל כן בט"א דף כ"א בר"ה בהא דאמר עולא עברוהו לאלול א"ל אסהיד אמר לא שמעתי מפי ב"ד לומר מקודש וכ' בטורי אבן דלא רצה להעיד משום שאינו נאמן נגד רוב דרוב שנים אין אלול מעובר הרי דס"ל דע"א אינו נאמן נגד רובא דליתא קמן מ"מ מפשטא דגמ' שם ומתוס' שם משמע דהי' נאמן הן מטעם מילתא דעבידי לגלויי לא משקרא והן מטעם דע"א נאמן נגד רובא דליתא קמן ומצאתי בנוב"י קמא חלק אה"ע סי' ס"ט שכ' בפשיטות דע"א נאמן נגד רובא דליתא קמן מכח כש"כ מדנאמן נגד רובא דאיתא קמן ע"ש באריכות דמייתי ראי' מאשה שרוב ימי' טמאים ומ"מ בודאי נאמנת מוספרה לה. דלא חילק הכתוב ובאמת קצת משמע דהאשה נאמנת נגד רוב מהא דחגיגה י"ג ע"ב דמוקמינן בבתולה שעיברה דחיישינן שמא באמבטי עיברה לקולא ונאמנת אף דרוב אין מתעברין באמבטי והא דאמרינן דשמואל לא שכיח ואינה נאמנת צ"ל דשמואל לא שכיח כלל ומ"ה אינה נאמנת ומי יוכל להוכיח ולהכריע בין הרים הגדולים אך אין לנו לחדש דרובא דליתא קמן חמיר מרובא דאיתא קמן ע"כ נלפע"ד דהאב נאמן בשגם דזה ל"ה רוב גמור ואף שבתשובה (בסי' הסמוך) הבאתי ראי' מתוס' מנחות מ"ג ע"ב ד"ה ואין נקחין דלאו דוקא בשחיטה אמרינן רוב מצוין אצל שחיטה מומחין דגם בתכלת כתבו

דרוב מצוין אצל תכלת מומחין וה"ה לענין מילה מ"מ רוב זה לא אלים טובא והרי הפ"ח כ' בא"ח סי' תל"ז דרוב זה לא אלים כרוב בהמות שאין טריפות והגם דדברי הפ"ח צ"ע דאדרבה קצת מהראשוני' כתבו דרוב מצוין אצל שחיטה לאו דוקא רוב אלא כל כמ"ש הפמ"ג יו"ד סי' א' ואיך נאמר דרוב זה לא אלים כל כך מ"מ במילה י"ל דלא אלים כיון דלא נהוגי בעו"ה ליטול קבלה וללמוד ה' מילה אך כל מי שרוצה ליטול השם בא ונוטל ע"כ בודאי האב נאמן והאב אינו אומר בסכנת נפשות רק להחזיק הילד שאינו בחזקת מתו אחיו מחמת מילה כעין שכ' הרי"ף יבמות ל"ט ע"ב גבי ואשתמודעינהו דאחוה דמיתנא הוא. ועוד דגם בסכנה י"ל דעד אחד מהימן דבודאי במים שנתגלו וראו נחש ועד אומר שלא שתה נאמן. אף דספק סכנה להחמיר. ע"כ נ"ל דבודאי האב נאמן להלכה ומ"מ למעשה עדיין יש להתישב ואם יש עוד איזה צד להקל כגון שהילדים הראשונים לא מתו מיד רק עיקר החולשה עברה אחר ג' ימים בודאי יש להקל אולם בנ"ד דלפי לשון המכתב. לא אמר האב דבר ברור יש להמתין עד שיתחזק כחו כפי דברי הרופאים או ג' שנים ונתחזק כחו כדברי הרמב"ם. ומה שנולד להאב בן אחד הראשון ונימול כדת ואח"כ מתו ב' בניו מחמת מילה אין בזה סניף להתיר כמ"ש בתשו' אמרי אש:
והנני ידידו:

סימן צא

ב"ה:
פרעמישלא תרל"ז לפ"ק להרב הגאון מ' ארי' ליבש ראזענפעלד אבד"ק מאשציסק (זצלה"ה):
ע"ד השאלה באחד שמת לו בן שנחלט ביום ה' למילתו ואח"כ נשא אשה אחרת ומת לו בן מאשתו השני' שנחלש ביום ה' למילתו אך שלא הי' ילד זה בן ט' חדשים בשלימות רק מקצת ימים בחודש הנ"ל ואולי הי' בן ח' חדשים ואח"כ מת לו בן מאשתו השני' שנחלש ביום ד' למילתו בבוקר הראשון אחר שנתרפאה המילה וגם הילד האמצעי נתרפאה המילה, ומהילד אין האב זוכר אם נתרפאה המילה. ועתה הוליד בן ולא מל אותו עד שנשלם לו ג' שנים, והוא בריא וחזק אם מותר למול אותו עתה:
א תשובה הנה בטוש"ע ורמב"ם מבואר דמי שמתו אחיו מחמת מילה אין מלין אותו עד שיגדיל ויתחזק כחו משמע דכשיגדל ויתחזק כחו מלין אותו אמנם בנובי"ת חיו"ד סי' קס"ה מפקפק על הראשונים דמנ"ל זה דסתמא אמרו בגמ' שלישי לא תמול משמע לעולם. ויותר קשיא ע"ז מקרא דערל ובן נכר לא יאכלו בו דהקשו התוס' בחגיגה ד' ע"ב למ"ל קרא דערל גבי פסח ת"ל מטמא לר"ע דמרבה לערל כטמא. ותירצו דקרא

איצטריך שמתו אחיו מחמת מילה לשיטת רש"י ע"ש, וקרא ע"כ בגדול אזהיר דקטן אוכל נבילות איכא מ"ד דאין ב"ד מצוין להפרישו הרי דערל שמתו אחיו מחמת מילה א"צ למול אף לכשיגדיל. וכן מוכח מש"ס דחולין ד' דאיתא שם בערל שמתו אחיו מחמת מילה אי כשר לשחיטה, וע"כ מיירי כשהוגדל עכ"פ יותר מג' שנים דנהי די"ל דמיירי בקטן ואחרים עומדים ע"ג מ"מ עכ"פ מיירי כשיש לו כח לשחוט מוכח דגם ביותר מג' שנים אין למול. ואמנם התוס' בחולין דף ד' כ' בד"ה ערל שמתו אחיו מחמת מילה כגון שנימולו כשהם גדולים ומתו. דאי בשמיני דלמא משום שלא נבלע בהם הדם. א"כ אפי' בשמיני וכגון שהציצו בהם וראו שנבלע בהם דמן ויבואר לפנינו א"כ י"ל דקרא דערל ובן נכר מיירי כשנימולו האחים כשהם גדולים ומתו ולכן הערל אינו נימול אף כשיגדיל דלא תלינן שהאחים מתו מחמת חולשת כח כיון שלא נימולו עד שנגדלו אבל קשה ע"ז לפ"מ דאמרינן ביבמות ע"ח דאי לא תני קרא,. ומקשה והרי ממזר. ומשני דאי לאיסורא כתיב קרא להתירא לא כתיב קרא והרי בפסח כתיב כל ערל ובן נכר לא יאכל בו ודרשינן בפסחים צ"ו בו אינו אוכל אבל אוכל הוא במצה ומרור ואס"ד דלא משכחת ערל שמתו אחיו מחמת מילה רק בעבר אביו ולא מל ב' או ג' בנים עד שנגדלו איך תני בו אינו אוכל וקמ"ל דאוכל במצה ומרור הרי דאי להתירא לא כתיב קרא מיהו לפמ"ש תוס' יבמות ע"ח ד"ה מצרי שני דיתורא דקרא אתי שפיר ודאי לק"מ דדריש למצה ומרור ילפינן מיתורא דקרא, וביתורא דקרא תני דאי ועוד יש לדחות ראי' זו בכמה אנפין:

ב והנה כבר כתבתי בתשובה (ע' בח"ר סי' ל"ה אות ד') להקשות לר"מ דס"ל מומר לד"א הוי מומר לכה"ת כולה כפי מה שהבינו תוס' חולין י"ד ד"ה השוחט בשבת כפשטן דלר"מ הוי מומר לכה"ת (לא חשוד לבד, ע' כרו"פ סי' י"א שעמד על דבריהם וכבר הקשה מהרי"ק בתשו' סי' ק"ס) א"כ למ"ל קרא דערל לא יאכל בפסח ותיפוק לי' מבן נכר דמיירי בישראל מומר כמ"ש תוס' פסחים ק"כ ד"ה כל כמיני ולר"מ מומר לערלות הוא מומר לכה"ת ולמ"ל קרא ומצאתי כעת בספר גבורות ארי להגאון בעל שאג"א על תענית דף י"ז שהרגיש בזה הן אמת שאני כתבתי די"ל דע"כ לא ס"ל לר"מ מומר לד"א הוה מומר לכה"ת רק בעובר בל"ת אבל בעובר בעשה י"ל דאף לר"מ ל"ה מומר לכה"ת, והא דאמרינן בבכורות ל' דלר"מ חשיד על המעשר חשיד על השביעית משום דמעשר שני בגבולין אסור לאכול בל"ת ולוקין כדאיתא במשנה דמכות י"ז ומ"ה הוא חשיד לכה"ת. אבל בעשה י"ל דר"מ מודה מיהו לרש"י דבכורות ל' ע"ב ד"ה חשיד על המעשר שכ' דכש"כ חשיד אשביעית חשיד אמעשר לר"מ דקאי הר"י שם. והרי שביעית ל"ה רק עשה ומ"מ לר"מ חשיד לכה"ת. וגם בלא"ה עשה דמילה חמיר טובא שיש בה כרת

ובודאי לר"מ הוי חשיד אכל התורה ולשיטת תוס' חולין הוי מומר לכה"ת וקשיא כנ"ל. וע"כ צ"ל לר"מ כשיטת רש"י בחגיגה ד' ובכמה מקומות דקרא מיירי במתו אחיו מחמת מילה ואף דר"ת ס"ל דערל שמתו אחיו מחמת מילה הוי כנימול וכדאיתא ביבמות ע' זה דוקא לרבנן דלא ס"ל מומר לד"א הוי מומר י"ל דוקא מיירי במומר לערלות. אבל לר"מ גם ר"ת יודה דע"כ קרא בהכי מיירי [ובלא"ה נ"ל להוכיח דלר"מ אף ערל שמתו אחיו מחמת מילה אסור בתרומה ובעבודה דהנה בגוף המחלוקת שבין רש"י ור"ת י"ל דתליא אם טומאה דחוי' בציבור וה"ה איסורין דחוין אצל חולה, ערל שמתו אחיו מחמת מילה ל"ה רק דחוי' ואסור בתרומה ובעבודה כמו שפרש"י פסחים פ"ד ריש ע"ב, דלמ"ד טומאה דחוי' בציבור מיקרי פסח פסול ואין בו משום שבירת עצם, וע' מ"ש בספרי ליו"ד ח"ר סי' קס"ו לענין אם עשה דוחה ל"ת אם הולד חלל. אך למ"ד איסורין הותרין לחולה י"ל דה"ה דמותר בתרומה ובעבודה ערל שמתו אחיו מחמת מילה. ובזה יש לישב מה שקשה על ר"ת מירושלמי יבמות הובא בתוס' ר"פ הערל, די"ל דהירושלמי קאי למ"ד איסורין דחוין לחולה. ובגוף הסברא היקרה זכה גם הגאון מהרש"ק בטטוד"ק סי' קכ"ג א"כ כיון שהוכחתי בספרי דר"מ ס"ל רוב דחוי' הוא וטומאה דחוי' ביומא ח' ע"כ ס"ל ערל שמתו אחיו מ"מ אסור בתרומה ובעבודה] א"כ מוכח מקרא דמתו אחיו מ"מ א"צ למול אף כשיגדל ודוחק לומר דקרא מיירי שלא מלו אחיו עד שגדלו כמ"ש תוס' חולין ד' ומתוך כך נ"ל דלר"מ באמת א"צ למול אף כשיגדיל משא"כ לדידן. דע"כ צ"ל סברת הרמב"ם דצריך למול כשיגדל, שבניו הראשונים מתו בשביל שתלינן שנימולו בעת שהיו בחולשת כח. ואף דבודאי איכא מיעוט אנשים בריאים שאינן יכולין לסבול צער החבלה בפרט צער גדול כזה מ"מ אזלינן בתר רוב במילה. וכמו שצריך לבאר דברי תוס' בחולין הנ"ל שכ' דאי בשמונה דילמא משום שלא נבלע בהם הדם וצ"ע וכי מספק נימול הילד הג' והרי ספק נפשות להקל וכבר עמדו ע"ד גדולים חקרי לב. אמנם ודאי כונת התוס' דבמצוה גזרה התורה לילך בתר רוב אף דאין הולכין בפ"נ אחה"ר. זה דוקא לדחות שבת בשביל סכנת נפשות דהותרה לחולה. אבל במצות מילה כיון דע"כ איכא מיעוט המתים מחמתה וכמ"ש רש"י גיטין נ"ז ד"ה זו מילה. וע' מעילה י"ז ואם נחוש למיעוט בטל המצוה מכל וכל וע"כ אמרה תורה לילך בתר רוב וכן כיוצא בזה בלאו דלא תלין דקאי על כל המתים אף דע"כ איכא מתים שלא נודע אם מתו הגם דהוא אפי' מיעוטא דמיעוטא ל"ה כמ"ש ח"ס חיו"ד סי' של"ח מ"מ משום פיקוח נפש לכאורה הי' לחוש אפי' למיעוטא דלא שכיח כלל וע"כ צ"ל כיון דאם לא ניזול בתר הרוב בטל הלאו גזרה התורה לילך בתר רוב ולא ניחוש למיעוט במקום שיבטל הלאו וה"ה במילה ורק

במי שמתו אחיו מחמת מילה דיש ריעותא לפנינו לא אזלינן אחה"ר והנה במקום שיש להסתפק בסיבת מיתת האחים הנה האחים שמתו ע"כ הי' ממיעוט דהן אם מתו מסבת חולשת מזגם שאינם יכולים לסבול צער המילה:

והן אם מתו שלא נפל בהם דם היו ממיעוט דרוב ולדות יש להם דם בעת שנולדו או עכ"פ ביום הח' ואם אין לו דם או שמראיתו אדום ביום ח' ע"כ הוא מהמיעוט. ע"כ כיון דממנ"פ האחים שמתו היו מהמיעוט ואנן מסופקין בסבת מיתתן דאם מתו מחמת חולשת מזגן גם הילד שלפנינו ימות דכבר נתחזקה אמם להוליד ילדים חלושים. ואם מתו כיון שלא נפל בהם דם או שלא נבלע בהן יוכל להיות שהילד הזה כיון שמראהו כשאר ילדים חי' יחיה ע"כ שפיר כ' התוס' דמוקמינן הילד הזה ארובא שיוכל לסבול צער מילה והא דמתו אחיו הי' משום שלא נבלע בהן הדם:

ג ולפ"ז אף אנו נאמר בטעם הרמב"ם שפוסק דערל שמתו אחיו מחמת מילה מלין כשיגדל ויתחזק כחו דנהי שלא יסבור כסברת התוס' חולין דתולין שהילדים הראשונים לא נפל בהם דם דזה הי' מקום לתלות קודם שידעו הדין דתינוק אדום או ירוק אין מלין אותו אבל עכשיו שנודע הדין דאין מלין אותו אמרינן רוב מצוין אצל מילה מומחין כמו רוב מצוין אצל שחיטה וכ"כ התוס' מנחות מ"ב ע"ב ד"ה ואין דרוב מצוין אצל תכלת מומחין הם ואין לתלות שהראשונים לא נבלע בהם הדם דא"כ הי' ע"כ שינוי מראה ולא הי' מלין אותן אשר ע"כ דברי התוס' בחולין צ"ע ויבואר עוד לקמן מ"מ ס"ל להרמב"ם דתלינין שהראשוני' מתו מפני חולשת מזגם שנימולו בח' בעוד שהיו חלושים דע"כ הי' מהמיעוט מ"מ כשיתחזק ויגדל הילד הזה לא ימות כשאר אחיו. דרוב בני אדם גדולים וחזקים אין מתים מצער מילה, ואף דהילד הזה גם כן נשתנה דאין למול אותו בח' דהוא לע"ע בחולשתו לא יסבול צער מילה. מ"מ לא יסבור הרמב"ם כהך מ"ד בבכורות מ"ב הואיל ואישתני אישתני. דזקיני התב"ש בסי' כ"ט גבי מים בראש וספק אם המוח מקיפו כתב הואיל ורוב בהמות אין להם מים בראש לא אזלינן בתר רוב כשרות הואיל דבהמה זו יצאה מרוב, ובחוו"ד חולק עליו ובראש אפרים בתשובות שבסוף הספר האריך וכתב דתליא במחלוקת בבכורות מ"ב. ושם מייתי לרמב"ם דס"ל טומנום שנקרע ונמצא זכר מיבם לאשת אחיו אף דס"ל סריס חמה אינו מיבם דלא ס"ל הואיל ואישתני שהוא טומטם אישתני שיהי' סריס חמה ויבואר לפנינו אי"ה. (וע"ל סי' י"א אות ב' ובח"ר סי' ח' אות ט"ו מ"ש בענין זה) ומ"ה הרמב"ם כשטתי' פוסק דמתו אחיו מחמת מילה מלין כשיגדל ויתחזק כחו ואמנם כ"ז לדידן דל"ח למעוטי משא"כ לר"מ דס"ל בכל דוכתא חיישינן למיעוטי אף דגם לר"מ ודאי מלין תינוק בן ח' ימים ול"ח למיעוט חלשים. כיון

שהתורה אמרה ביום השמיני ימול ל"ח למיעוט במקום שיש ביטול מצוה לגמרי. או כיון דל"ח למיעוט רק מדרבנן. וכאן שהתורה אמרה בפירוש ביום הח' ימול לא מצי רבנן לאסור ולחוש למיעוט מ"מ במקום שיש חשש כיון שמתו אחיו מחמת מילה חייש ר"מ שלא ימול אף כשיגדל ויתחזק כחו שמא טבען של הילדים האלו שלא לסבול צער מילה אף כשיתחזק כחו דלר"מ ודאי ס"ל הואיל ואישתני אישתני. ולכן משכחת לר"מ ערל גדול שמתו אחיו מ"מ. ואסרה התורה לאכול בפסח ולעבוד עבודה. וכ"ז לר"מ אבל לדידן שפיר פסק הרמב"ם דערל שמתו אחיו מ"מ מלין אותו לכשיגדל:

איברא דאם נאמר דטעם הרמב"ם דס"ל מלין כשיגדל משום דכשטתי' דל"א הואיל ואישתני אישתני.. ואף דאיכא ריעותא בילדים האלו שחלשים המה ואין למולן בקטנותן מ"מ כשיגדלו ויתחזק כחן מלין אותן א"כ אמאי פסקינן בש"ע סי' רס"ג כשיטת הרמב"ם דמלין כשיגדל. והרי באה"ע סי' קע"ב חולק הרא"ש על הרמב"ם וס"ל דטומטם אינו מיבם אף כשיקרע שמא היא סריס וכ"כ הרא"ש בבכורות דאמרינן הואיל ואישתני אישתני ע"ש סוף פ"ו. וא"כ אין הלכה כרמב"ם דשמא כדעת הרא"ש דאמרינן הואיל ואישתני אישתני. אמנם נ"ל דכאן לכ"ע כשיגדיל ויתחזק מותר למולו דבשלמא כשחזינן ריעותא בהילד הזה שייך סברת זקיני הת"ש הואיל וע"כ יצא הילד מהרוב הואיל ואישתני אישתני וכן בהך דבכורות בטומטם מטיל מים במקום נקבות חיישי' שמא נהפכה זכרותו לנקיבה. וכן כשנקרע ונמצא זכר חיישינן שמא הוא סריס משא"כ בתינוק שמתו אחיו מ"מ הרי בילד זה לא הי' ריעותא רק מחמת חזקה דג' או ב' זימני מחזקינן לילד זה לחלוש מ"מ כיון דבו לא הי' נמצא ריעותא. ע"כ כשיגדיל ויתחזק כחו אמרינן דהילד זה מרוב שכשהם בריאים וחזקים יכולים לסבול צער מילה. ואינו דומה להך דבכורות. והמעיין בסוגיא דבכורות שם יראה דמאי דפסק הרא"ש דאמרינן הואיל ואישתני אישתני זה דוקא בטומטם מטיל מים במקום נקבות דעדיין הוא טומטם והריעותא קיימת. משא"כ בטומטם שנקרע ונמצא זכר דכבר אזלא הריעותא ל"א סברת הואיל ואישתני. והא דאמרינן שם אישתני ולא אישתני תנאי. דוקא קודם שנקרע דאיכא ריעותא אמרינן אף אם הוא זכר שמא הוא סריס חמה. אבל לאחר שהלכה הריעותא ל"א הואיל ואישתני. וזה טעם הב"י סי' קע"ב שכ' בטעם הרא"ש דטומטום שנקרע ונמצא זכר דפסקינן כר"י דר"י, ובראש אפרים תמה עליו אמאי לא כתב דהרא"ש כשטתי' דס"ל הואיל ואישתני אישתני ולהנ"ל ניחא דכשכבר נקרע אזיל הריעותא ואין כאן שינוי וע' בראש אפרים בסוף דבריו. ועכ"פ בנ"ד שאין כאן ריעותא בגוף הילד רק מכח חזקה

אתינן עליו כשיגדיל ויתחזק כחו אמרינן דהילד מרוב שכשהם חזקים ובריאים וגדולים בכח יכולים לסבול צער מילה:

ד ואף דלדעתי חזקה דג' זימנא או בסכנת נפשות ב' זימנא עדיף משאר חזקות, והוי כרוב. ותדע דמוציאין מעון בשור המועד, ולע"ד כולי שורים בחזקת שימור קיימי מדינא פטור בתם ופלגא נזקא קנסא ומ"מ במועד ע"פ חזקה, ובחזקה דמעיקרא אין מוציאין ממון דלא אלים כרוב דרובא וחזקה רובא עדיף, וכאן מוציאין ממון הגם דלמ"ד אין הולכין בממון אחה"ר צ"ל הא דמוציאין ממון בשור המועד הוא משום דאתרו בי' ג' זימנא הוה פושע וחייבה התורה מ"מ עכ"פ מוכח דחזקה שאנו מחזיקין עכשיו כרוב וחזקה דמעיקרא שיט לומר עכשיו נשתנה שאינה סברא חזקה כ"כ דכי לעולם לא ישתנה והרי אנחנו בעולם ההשתנות וחילוף הצורות מיום אל יום ואינו רק מתוקי התורה כמ"ש הרמב"ם פי' המשניות סוף נזיר משא"כ בחזקה דג"ז וע' ב"ב צ"ג לענין גמל האוחר בין הגמלים אמרי' ע"כ לא אזיל אלא בתר חזקה דהוא גופי' מוחזק, וכ' הרשב"ם דה"ט דשור המועד דעדיף מרובא דליתא קמן וחזקה עדיף מרוב עיי"ש. וכיון שאמו של הילד הזה נתחזקה בנ"ז להוליד ילדים חלושים הוי כרוב, ול"ש בזה לומר רובא וחזקה רובא עדיף כמו שעלה על דעת הגאון מהרש"ק זצ"ל בפתיחה לספר קנאת סופרים בתשובה לענין ערל שמתו אחיו מ"מ דמה שאמו נתחזקה להוליד ילדים חלושים ג"כ הו' כרוב מ"מ הרי גם בשור המועד אמרינן שור שהוא מועד למינו אינו מועד לאינו מינו מועד לקטנים ל"ה מועד לגדולים, מועד לשבתות אינו מועד לימי החול. וכתבו התוס' דאיכא סברא הואיל ובשבת הולכין במלבושין נאים ולא מכוערים ובזה פליגי רב זביד ור"פ בב"ק ל"ז והלכה כר"פ כדפסיק הריף והרמב"ם והב"ח ה"ה הכא אף שהאשה הזאת מוחזקת להוליד בנים שאינם יכולים לסבול צער מילה בקטנותן אינה מוחזקת להוליד בנים שגם בגדלותן ובהתחזק כחן לא יוכלו לסבול צער מילה ויכול להיות דלר"ז דס"ל מועד לקטנים מועד לגדולים אף דאיכא סברא וה"ה במילה יסבור ר"ז דערל שמתו אחיו מ"מ לא ימול לעולם ובאמת יש פוסקים כר"ז וכן משמע דעת התוס' דהסוגיא קאי כר"ז ויכול להיות שהלכה כן. ולכן סובר התוס' בחולין ד' ע"ב דהיכא שנפעל בהם הדם אין למול אף בגדלות דלא תלינן בחולשת כחן דס"ל להתוס' כר"ז או דעכ"פ ספק הוא ונוקמא בלא ראו אי נפל בהם הדם דאיכא ס"ס שמא לא נפל בהם דם ושמא מחמת חולשת שפיר מלין בס"ס דעדיף מרוב. ועי' בספרי ב"י חא"ה סי' נ"ג אות ג' דס"ל לרמב"ם דבס"ס הורגין נפש וה"ה לענין פיקוח נפש עיי"ש ולכן ס"ל להתו' דמלין בגדלות אבל בידעינן דנפל בהם דם אין מלין בגדלות וזה לר"ז אבל להלכה דפסקינן כריף ורמב"ם ור"ח דפסקו כר"פ

שפיר מלין בגדלות דמועד לילדים קטנים שמתו מחעת מילה אינו מועד לגדולים. וזה טעם דעסקינן בש"ע סי' רס"ג כשיטת הרמב"ם ול"ח לדעת התוס' חולין ד' ונתקשה בזה הרב הגאון מהרי"ם מווארשא בתשובת הרי"ם עיי"ש שהאריך ולפמ"ש ההלכה עולה שפיר ודו"ק:

ה והנה כת"ה מצדד להתיר בנ"ד למול משום דכיון דהילדים הראשונים לא נחלשו עד יום ה' למילתם ל"ה מתו מחמת מילה וסברתו כיון דמצינו בש"ס שבת קל"ג דראב"ע ס"ל דמרחיצין את המילה ביום ג' דעדיין מסוכן הוא ומבואר דאחר יום ג' ל"ה מסוכן א"כ לא מתו אחיו מ"מ הנה כדבריו מבואר בתשו' השיב משה סי' מ"מ שהבין כך בדברי הש"ך סי' רס"ג פ"ק ג' שכ' דבעינן שהכשילה כמו שנראה שהכשילה המילה כחו ופי' שר"ל שנחלה אחר המילה אבל אם אחר המילה הי' בריא יום או יומים לא מחזקינן כלל למת מ"מ עיי"ש והנה מ"ש יום או יומים זה ודאי ליתא דעד יום ג' ודאי הוה מחמת מילה דהלכה כראב"ע וע' במג"א סי' של"א ס"ק ט' דמייתי לרשב"ץ דאין למול מילה שלא בזמנה ביום ה' דשמא יצטרך לחלל שבת. וכתב הב"ח דלדבריו ביום ד' נמי אסור. והקשה עליו המג"א למה כתב ביום ד' אסור דהא כשעלין ביום ד' חל יום רביעי בשבת וליכא למיחש ופירשתי דברי הב"ח דס"ל דכל ג' ימים מע"ל הוה בחזקת סכנה. ומ"ה אם מלין ביום ד' לבוקר הוה בחזקת סכנה עד שבת בבוקר וחיישינן שמא יצטרך לחלל שבת ומצאתי בפמ"ג שכ"כ ועכ"פ לשיטת הב"ח אף כשנחלה ביום ד' הוה מתו מ"מ וזה תליא במחלוקת שהביא הרב המגיד פ"ב מה' שבת הי"ז דלדעת הפוסקים דדוקא ביום ג' הוא מסוכן וביום ב' לא. ואין מרחיצין המילה י"ל לכאורה דבאמת ביום ב' ל"ה מתו אחיו ע"מ, וביום ג' גרע יותר ולדעת האומר דכ"ש ביום ב' הוה מסוכן ודאי ולפ"ז י"ל דבהי' בריא ביום ב'). וביום ג' נחלה ל"ה מתו אחיו מ"מ דכיון דעד יום ג' הוא מסוכן ואנן חזינן דביום ב' הוה בניא לא הי' זאת מ"מ אבל זה ודאי ליתא דכיון דנחלה ביום ג' ולדעת הב"ח בתוך ג' מע"ל וודאי הוה מ"מ דלא כמ"ש בתשובה הנ"ל. אמנם אף בנחלה ביום ה' למילתו יש לעיין הנה לפי המבואר בגיטין ע"ב ובטוש"ע דבאומר הר"ז גיטך אם מתי מחולי זה אם הלך בשוק בלא משענת ואח"כ נחלה אינו גט, ואם הלך בשוק על משענת בעי אומדנא ואם לא הלך בשוק ודאי הוה גט. ועי' ברש"י וז"ל מי שלא הלך בשוק מסתמא אעפ"י שניתק לחולי אחר יש בו מחולי ראשון ול"ב אומדנא. ועיין בטוש"ע דאף שהלך בבית ל"מ. ולפ"ז אעפ"י שנחלה ביום ה' למילתו כיון דמילה הוה חולה שיש בו סכנה ומחללין שבת אף דרוב נימולים לחיים מ"מ גם בחולים אמרינן בב"ב נ"ד רוב חולים לחיים ומ"מ בניתק מחולי לחולי ולא הלך בשוק אמרינן יש בו מחולי הראשון.

ועוד דהרי בגט ל"ה ספק כלל דהרי ל"ב אומדנא וע"כ בודאי יש בו מחולי הראשון ואיך נמול ונכנס לספק נפשות. הן אמת דאם ידעינן בודאי שהתינוק נברא לגמרי ומת אח"כ לא מקרי מתו מ"מ דאטו אם ימות אחר שנה או שנתים הוה ג"כ מחמת. מילה וכבר כ' הש"ך דבעי שהמילה הכשילה כמו ומי יודע אם נרפא לגמרי ואטו בנחלש ביום ג' הוה מחמת מילה ובנחלש ביום ה' ל"ה מ"מ שמא לא נרפא לגמרי דבתינוק א"א לדעת זאת ושמא גם ביום ה' חלוש קצת רק דמ"מ לא מחללינן שבת דמסתמא ל"ה מסוכן רק חלוש קצת ומ"מ כשנחלש אח"כ החולי הראשונה גוברת עליו כמו בגט ובסנהדרין דף ע"ח פליגי ר' נחמי' ורבנן באמדוהו למיתה והקל החולי ואח"כ מת ופסקינן כרבנן דחייב מיתה דבודאי מחולי הראשון מת וה"ה הכא בנחלש ביום ה' למילתו ומת ולא ידעינן אם הי' בריא לגמרי י"ל דמת מחמת מילה. ואף אם נרפא המילה י"ל כיון שמילה הוא חולי של כל הגוף דמה"ט מרחיצין כל גופו א"כ אין ראי' ממה שנרפא המילה דשמא מ"מ גופו חולה ואף שלא הי' חלוש בנתים ב' או ג' ימים מ"מ לא חזר לאיתנו לגמרי וכשניתק אח"כ מחולי לחולי, חולי הראשון הוא כדאמרינן בגט ובמתנת שכ"מ הן אמת שיש לחלק דבגט בתנאי תליא מלתא ואמרינן דבודאי כוונתו אם לא נרפא לגמרי ואח"כ יחזור לחולי ג"כ יהיה גט כיון שלא חזר לאיתנו לגמרי. ועי' בר"ן שכ' לחלק בענין תנאי. ומה שמפלפל בשיטת רש"י ותוס' בזה משא"כ במילה וכן אין ראי' מסנהדרין דאמדוה למיתה משא"כ במילה דרוב נימולים לחיים אם מת אח"כ לא תלינן במילה. ועיקר הדין תולה בזה דלדעת התוס' חולין ד' דאם נימולו לח' ימים תלינן לקולא מספק למול הילד. ולא נחזיק למתו מ"מ ה"ה במתו האחים ונחלשו בה' ימים אחר המילה תלינן שלא מתו מ"מ אבל לשיטת החולקים על תוס' וכפי הנראה כן דעת רוב הפוסקים וכן דעת רמ"א שהביא ב' דיעות אם תלינן באיש או באשה ופסק דמספק אין למול ה"ה בנחלשו בה' ימים אחר המילה כל עוד שלא ידעינן בבירור שהיו הילדים בריאים חיישינן שמא נתקו מחולי לחולי. וחולי הראשון הוא כדאמרינן בגיטין אין למול הילד עד שיתחזק כחו ויגדל ומ"מ בנ"ד שכבר גדול הילד ג"ש ופסק הנוב"י דזה מקרי גדול, ובשגם שנשאל לרופאים מומחים וכשהם יאמרו שהילד נתחזקכל אדם יש לצרף גם זאת מה שמתו ונחלשו הילדים הראשונים בה' למילתם דממנ"פ לשיטת הרמב"ם והרבה פוסקים הרי מלין כשיגדל ויתחזק כחו. ולשיטת התוס' חולין דמשמע מדבריהם דאם ראו שנפל דם בילדים הראשונים אין מלין אף כשיגדל דלא כשיטת הרמב"ם וכ"כ בבית מאיר דהתוס' חולקים על הרמב"ם כבר כתבתי דלדידן דידעינן דאין מלין ולד ירוק או אדום בודאי השגיחו ע"ז ואין לתלות שלא נפל בהם דם, וכ"כ בבית מאיר מ"מ לדעת התוס' הנ"ל

היכי שיש לתלות תלינן ומוציאין מחזקה דאין למול הילד. ותלינן למולו הן מצד שי"ל דהילד הזה מרוב או מטעם ס"ס כמ"ש לעיל ה"ה בנ"ד שלא נחלשו רק ביום ה' ויש לתלות שלא מתו מ"מ ע"כ מותר למול ילד זה לכ"ע כנלפע"ד:

ו ודרך אגב הנני אומר במה שכתב הרשב"א ביבמות ר"פ הערל על שיטת ר"ת דס"ל דערל שמתו אחיו מ"מ אוכל בתרומה והקשו עליו מ"ש מטומטום, ותירצו דטומטם שאני שאפשר לו עכשיו ליקרע וימצא זכר וכ' הרשב"א ואינו מחוור וכו' ועוד דבערל שמתו אחיו מ"מ נמי דלמא עכשיו יבריא ויבלע בו דמו (זה קאי אמעשה דר"נ) או יתחלפו סימני' ויתחייב למול ועדיף מחולה שחלצתו חמה דהתם א"א לו למול עד שבוע להבראו וזה אפשר שיהא בר מהול עכשיו שיבריא ויבלע בו דמו יחייב למול מיד עכ"ל והנה בדבריו מבואר דקטן ירוק או אדום אין מלין אותו עד שיבלע בו דמו וא"צ להמתין ז' ימים מיום הבראתו ועי' בתשו' מטוד"ק סי' ר"כ ובתשו' חסד לאברהם חיו"ד סי' ע"ט שתמהו ע"ד הרשב"א מש"ס דיבמופ ע"ב דמשני דמשכחת שיהי' לו בנים בשעת אכילה ולא בשעת עשי' כגון שחלצתו חמה. ומקשה דהא נותנין לו ז' ימים מע"ל ומשני כגון דכאיב לי' עינא ואמאי לא משני כגון שלא נפל בו דם דל"ב ז' ימים ובשעת עשי' לא הי' בו ובשעת אכילה נבלע בו דם דזה שכיח יותר. והנה לכאורה יש לחלק בזה בין ילד קטן דאביו חייב למולו ובין גדול דהוא בעצמו מחויב למול א"ע. דהנה היכא שהמצוה על האב צותה התורה ביום השמיני ימול א"כ בחלצתו חמה או שלא נפל בו דם ולא איתחזי למילה אז יום הבראתו כיום הולדו ואין להאב המצוה עד יום ח' וכיון דבלא"ה צריך להמתין ע"כ נותנין לו ז' מע"ל להברותו. אמנם אם כבר נתגדל ונעשה בן י"ג שנים אין להאב שום מצוה כאשר כבר הוכיח במנ"ח מצוה ב' ורק דהמצוה עליו ומה"ט פסק הרמב"ם ה' ק"ב דדוקא מילת בנים הקטנים מעכבת מלאכול בפסח ולא מילת בני' הגדולים א"כ כשנתגדל והמצוה עליו לא נאמר בו ביום השמיני ימול רק וערל זכר אשר לא ימול ונכרתה ע"כ חייב למול מיד כשיפול בו דם, ונהי דבגדול בחלצתו חמה ולא הי' ביד האב למול עד שנתגדל ונרפא צריך ז' מע"ל, מ"מ בנפל בו דם ס"ל להרשב"א כן וכיון דהרשב"א קאי אערל גדול דבש"ס משנה שם דאינו אוכל בתרומה ומאכיל לנשים ועבדים וע"ז כ' הרשב"א דהרי משכחת לה שיבריא ויאכל בתרומה מיד ומיושב דלא מוקמינן ביבמות ע"ב דהי' לו בשעת עשי' בן שלא נפל בו דם ובשעת אכילה נפל בו דם דכיון דרק מילת בני' הקטנים מעכבת ע"כ קרא בקטן איירי ובקטן גם בלא נפל בו צריך להמתין דהרשב"א קאי בערל גדול דמיירי בגמ' שאינו אוכל ומאכיל וכן לענין עבודה דמיירי ר"ת בערל גדול. ולפ"ז במה שנתווכחו גדולי המורים להלכה דדעת הגאון

מהרש"ק לפסוק כיד הקטנה להמתין בקטן שלא נבלע בו דם ז' ימים ודעת ש"נ הגאון בעל חסד לאברהם למולו תיכף וכ"כ בחכמת אדם לכאורה נראה כדעת יד הקטנה מיירי בגדול כדכתיבנא:

ואמנם האמת אין הטעם שצריך להמתין ז' ימים משום דמילה ביום השמיני רק כדי להברותו צריך ז' ימים ומה"ט צריך מעל"ע ע"כ אין חילוק בין גדול לקטן ולרשב"א גם בקטן א"צ להמתין ומה"ט הדבר פשוט דאם מל תוך ז' ממל"ע א"צ להטיף דם ברית דאין זה רק משום סכנת נפשות דלא כמ"ש בערוך לנר יבמות ע"א ע"ב ד"ה בענין מע"ל ע"ש והנה אם נפל בו דם ביום ח' י"ל דימולו תיכף דבזה אולי הכל מודים כמ"ש בתשובות חסד לאברהם ומבואר כן בב"ח אך אם כבר נדחית המילה מזמנה י"ל לכאורה צריך להמתין ז' ימים וראיתי שמביאין ראיה מהא דא"ר נתן המתיני עד שיבלע בו דמו ומשמע דתיכף שנבלע בו דמו מלו אותו ומוכח דל"ב ז' ימים ונ"ל קצת ראיה ממדרש רבה שה"ש פיסקא מה יפו פעמיך בנעלים דבעי המתנה ז' ימים דמייתי שם הך דר' נתן במעשה שבאתי למדינת קפוטקיא וכו' רביעי הביאתו לפני ראיתי בשרו ירוק נסתכלתי בו ולא מצאתי דם ברית אמרה לי מה אנו מלין אותו אמרתי לה המתיני והניחי אותו עד שיבוא לו דם ברית דתנינן תמן הקטן החולה אין מלין אותו עד שיבריא עיי"ש ומדמייתי למשנה דאין מלין עד שיבריא משמע דכמו בחולה צריך להמתין ה"ה בירוק מיהו י"ל דמשנה דקטן החולה מיירי בחולה שאינו חולה בכל הגוף וא"צ להמתין ואזה מייתי ראיה לירוק וכן מבואר במאירי במשנה דשבת וז"ל אבל אחזו כאב בעינו או באחת מאברים אנן ממתינן לו עד שיבריא בלבד ועל הדרך שאמרו בר' נתן שלא נבלע בו דמו דמלין אותו מיד הרי מבואר דא"צ להמתין ז' ימים בירוק ומצאתי בתמים דעים סי' קע"א שכתב להדיא וז"ל ודוקא בחלצתו חמה הוא דבעי ז' להבראתו אבל בדרך אחר כגון בהא דר' נתן שהלך לכרכי הים וכו' שמלה בנה ראשון כו' אין נותנין לו ז' ימים אחר שנתרפא אלא מלין אותו מיד שנתרפא מאותו צער כי לא הוזכר ז' ימים אלא בחליצתו חמה וכן כתב הרב ראבי' ז"ל והביא ראיה מיבמות מההוא דכאיב ליה עינא עיי"ש ודוחק לומר דהני פוסקים ס"ל דוקא בחלצתו חמה אבל בשאר כאב גדול, א"צ ז' ימים ולדידן דפסקינן כמ"ש הנ"י פ' הערל דכאב עינים גדול ממתינין ז' ימים גם בירוק ממתינים ז' ימים. כמו שכתב הגאון מהרש"ק בטוב טעם ודעת קעא סי' ר"כ דמנין לשויא פלוגתא בין הפוסקים ע"כ י"ל דבירוק לכ"ע א"צ ז' ימים ומריש הוי אמינא דאף להפוסקים דא"צ ז' ימים בירוק או אדום מ"מ במראה (געל) השכיח מאוד צריך ז' ימים דהרי אמרו בריאה ירוק כשר משום דלא נפל בו דם ומראה געל טריפה ע"כ במראה געל ל"ש דלא נפל בו

דם וכבר הקשה כן השואל בטוב טעם סי' רכ"ב למה לא מהלינין במראה געל (וט"ס נפל בספרים וצ"ל בירוק (גרין) כשירה בריאה ובגעל טריפה בריאה) והשיב דבמראה געהל הוא משום חולה ולא משום שלא נפל בו דם. א"כ בחולה צריך ז' ימים אמנם לפי מה שהבאתי בשם המדרש דאף בירוק נקרא חולה ומ"מ א"צ ז' ימים דלא עדיף מכאב עינים ה"ה במראה געהל ניהו דהוי חולה מ"מ לא עדיף מכאב עינים וא"צ ז' ימים ושמא יש במראה געהל לחלק. בין אם כל הגוף הוא געל או מקצת גופו ומ"מ להלכה י"ל במראה געהל אם לא חזר ביום השמיני יש להמתין ז' ימים מיום הבראתו אם הוא געהל ביותר בכל הגוף. ושוב בא לידי ספר יד הקטנה וראיתי שכתב כן מדעתא דנפשי' דאף בנפל בו או נבלע בו דם צריכין להמתין ז' ימים מהעת ההוא ואחרי שכפי הנראה במח"כ לא ראה דברי התמים דעים ודברי המאירי ודברי הרשב"א ע"כ אין הלכה כדבריו ואין לחוש לזה ואין לעכב המילה בשביל כך:

ז ואשוב לענין שאנחנו בביאורו הנה מבואר בספר לבושי שרד חידושי דינים סי' רכ"ז בשם הגאון יעב"ץ וכן מבואר בסידור שכל עוד שלא הבריא אחר המילה ומת מחמת מילה מיקרי ומשמע דלא תליא במספר הימים והנה אם הבריא ונחלש קודם ג' ימים כבר כתבתי דמיקרי מחמת מילה אך אם נחלש אח"כ ל"ה מת מחמת מילה. אבל בעינן ידיעה ברורה שהילד הבריא לאחר המילה ואם לא ידעינן בבירור כבר כתבתי דאין מלין מספק. אך לאמר שנתגדל ונתחזק כחו יש למולו כנ"ל. והנה בעיקר הדין דערל שמתו אחיו מחמת מילה שפסק הרמב"ם דימול כשנתגדל ולא נודע מקומו עיין ח"ס יו"ד סי' רמ"ה דמייתי ראי' מיבמות ר"פ אלמנה לכ"ג דאמרינן שם כל האוכל מאכיל ומקשה הרי ערל דאינו אוכל ומאכיל ומשני התם פומייהו דכאיב לי' ופי' רש"י שעומדות לתקן אבל אלמנה לכ"ג אין לה תיקון, והרי לרש"י ערל שמתו אחיו מחמת מילה. ג"כ אינו אוכל ומאכיל והוא אינו עומד לתקן דאין לו למול עולמית וע"כ דאף ערל שמתו אחיו מחמת מילה עומד למול כשישתנה כחו כמ"ש הרשב"א להדיא והח"ס כתב דנהי דאין לו למול עולמית מ"מ אם רוצה לסנן א"ע כשיטת הפוסקים דאם רוצה למסור נפשו רשאי כמבואר ביו"ד סי' קנ"ז ומקרי בר מילה אם ירצה עיי"ש והנה לדעתי אף אם הוא רשאי לסכן בעצמו מ"מ אחרים אינם רשאים למולו דאיך יסכינו והם מוזהרים על דמו וע"כ הכונה שימול הוא את עצמו ולא נודע אם רשאי אדם למול בעצמו דכתיב המל ימול אך מבואר בסי' רס"ג ובגמ' ע"ז דף כ"ז דלכ"ע ערל שמתו אחיו מחמת מילה מותר למול דכמאן דמהיל דמי א"כ ערל שמתו אחיו מחמת מילה בודאי יכול למול בעצמו שפיר קאמר אך לדעתי כל אדם רשאי למול בעצמו אף אם ל"ה ערל שמתו אחיו מ"מ דכיון

שע"י שימול יהי' מהול מותר למול בעצמו וראי' מאברהם אבינו שמל את עצמו מיהו י"ל דאין דנין אפשר משאי אפשר. מיהו רש"י בע"ז כ"ז ד"ה ואתה את בריתי תשמור כ' וזרעך אחריך ולא נכרי דנראה דקרא דאתה את בריתי תשמור וכן המל ימול לא קאי רק על זרע א"כ אין ראי' מאברהם דקרא לא קפיד רק על זרעו ושמא כיון רש"י לזה, דדברי רש"י שפת יתר המה. אך בילקוט סוף פ' לך גבי מעשה במונבז ובזיטוס בני' של תלמי משמע שמלו בעצמן וע"כ מותר למול א"ע. כמ"ש תוס' בשבועות ט"ו ד"ה אין עזרה מתקדשת דאף דאין מנחה בבמה מ"מ כיון שהכל בא בב"א הקודש ועשיית מנחה ל"ה מנחה בבמה. וכיוצא בזה כתבו תוס' בכתובות י"א ד"ה גר קטן עיי"ש לענין זכי' וע' פנים יפות פ' לך שהקשה אמאי אברהם מל עצמו ולא מל ע"י אחר ולפמ"ש אחר שלא נימול לא הי' רשאי למולו רק הוא בעצמו רשאי ויש ראיה מע"ז כ"ז דכל אדם אף ערל שלא מתו אחיו מחמת מילה רשאי למול עצמו מדלא אמרו שם נ"מ בין מאן דאמר ואתה את בריתי תשמור ובין מ"ד המל ימול אם רשאי למול בעצמו דלמ"ד ואתה את בריתי תשמור רשאי דהרי הוא שומר הברית דאף שהי' עד עתה מומר לערלות ולשיטת ה"ר מנוח הובא בב"י אינו רשאי למול דלא כדמשמע מתוס' מ"מ כיון שעושה תשובה ומל שפיר דמי ולמ"ד המל ימול אין רשאי וע"כ משמע דלכ"ע רשאי למול מטעמא דכתיבנא. וע' פסחים ס"ב ס"ל לר"ח בשחטו ע"מ שיתכפרו ערלים פסול משום דאי בעי מתקן נפשי' והוי חבירו דומיא דידיה וקשה לשיטת רש"י דס"ל ביבמות ר"פ הערל דגם מתו אחיו מחמת מילה הוה ערל ואם נימא דזה אין נימול עולמית איך ס"ל לר"ת בשחטו ע"מ שיתכפרו ערלים הוה חבירו דומיא דידיה והרי זה אין רשאי למול עולמית ול"ה חבירו דומיא דידיה אך לפמ"ש ח"ס דרשאי לסכן בעצמו ניחא גם שם איברא דקשיא לרש"י דס"ל ערל שמתו אחיו מחמת מילה מיקרי ערל לתרומה ולעבודה מה מקשה בגמ' דע"ז כ"ז אהא דאמר שם למ"ד המל ימול ערל שמתו אחיו מחמת מילה אסור למול והרי הנודר מערלים מותר בערלי ישראל ומ"ה מסיק בגמ' דערל מקרי מהול ומותר נמול והרי בתרומה והעבודה אסור וחזינן דעדיין ערל הוא לכל דינו ומנא ידעינן דלמילה מקרי נימול. וע' תוס' יבמות ע"א ד"ה והני שהרגישו בזה אבל תירוצם אינו מובן וצ"ע על שיטת רש"י מיהו לפי מה דמשמע מתוס' דגם מומר לערלות הוה מהול לענין שימול אחר ע"כ צ"ל דשם שאני ול"ק לרש"י. אמנם מדאמרינן שם דלמ"ד ואתה את בריתי תשמור ערל שמתו אחיו מחמת מילה מותר למול מזה נראה כשיטת הרמב"ם דערל שמתו אחיו עומד למול עדיין ומ"ה אשה פסולה דלאו בת מילה הוא וערל כשר דבר מילה כשישתנה וזה לדעתי ראיה ברורה. וראי' זו מגמ' דע"ז אין לדחות כמ"ש הח"ס דרשאי לסכן בעצמו והוי בר מילה

דז"א דכיון דהוא פטור ממילה ואין מחויב לסכן בעצמו ל"ה בכלל ואתה את בריתי תשמור כמו אשה דפסולה למול להאי מ"ד וע"כ מוכח דערל שמתו אחיו מחמת מילה מחויב למול כשישתנה כחו והוי בכלל ואתה את בריתי תשמור וזה ראיה ברורה לדברי הרמב"ם: ס' אמנם בזמן שמותר למול ערל שמתו אחיו מ"מ וידעינן שנתגדל ונתחזק כחו נתווכחו גדולי האחרונים ולדעתי קצת תליא הדבר בשנת גדלות וקצת משמע דבן ה' נתחזק כחו מדאמרינן בן חמש שנים למקרא וכתבו תוס' ב"ב כ"א דהא דאמר רב לר' שמואל בר שילת עד שית לא תקבל משנה מיירי בבריא לגמרי אלמא בבריא לגמרי מבן ה' מקרי גדול קצת ללמדו מקרא. ואמנם הברטנורא פ"ה מאבות פירש דילפינן מדכתיב שלש שנים יהי' לכם ערלים ובשנה הרביעית יהי' כל פריו הלולים שאביו מלמדו צורת האותיות והנקודות ובשנה החמישית תאכלו את תבואתה להוסיף לכם פריו מכאן ואילך ספו לי' כתורא וזה לא כמ"ש תוס' כתובות נ' דבן חמש שנים למקרא היינו לגלגל ולא למוספי רק כמ"ש תוס' ב"ב דמשנה מיירי בבריא ועכ"פ כיון דילפינן משלש שנים יהיה לכם ערלים ואח"כ אביו מלמדו צורת אותיות מוכח דבן ג' כבר החל לגדל קצת ואולי מ"ש בסוכה מ"א קטן היודע לדבר אביו מלמדו תורה היינו בבן ג' דפחות מבן ג' כתיב שלש שנים יהי' ערלים וממקרא זה ודרש זה יהי' סמך קצת לענין ערל שמתו אחיו בעי שהי' בריא וחזק וכן התיר בנוב"י סי' קס"ה ומ"מ לא מלאני לבי להקל כ"כ אך בנ"ד שיש סניף להיתר הואיל דבנים הראשונים שנים מהם לא נחלשו עד יום ה' למילתן ע"כ יש להתיר באופן שהילד יובא לרופאים מומחים ויאמרו שהילד בריא וחזק ומראה פנים צהובים ולדעת הרופאים מותר למולו בלי שום אחריות ואז גם אנכי אסכים לזה. והנה בנוב"ת סי' קמ"ה הנ"ל פי' מה שאמר ר' נתן המתיני היינו שהזהיר להמתין לה עד שיהי' בריא וחזק כשי' הרמב"ם דמסתמא לא באותו רגע שיופסק האדמימות התיר למול אותו דמן הסתם הוא חלש עדיין כיון שלא נבלע דמו עתה הנה לכאורה דבריו תמוהין דמגמ' לא משמע כן וכן נראה מהפוסקים שהבאתי לעיל והם התמים דעים והמאירי דס"ל בלא נבלע בו דם א"צ המתנה ז' ימים וראי' מלשון המתיני משמע דלא צוה להמתין רק עד שיבלע בו דם וכן מבואר במדרש שהבאתי לעיל דאיתא אמר לה המתיני עד שיבלע בו דם ברית משמע דלא צוה להמתין רק עד שיבלע בו דם ברית אמנם מסוף המדרש שמסיים כדתנינן תמן קטן החולה אין מלין אותו עד שיבריא יש לפרש כדברי הנוב"י ואין הכונה דלא נבלע בו דם הוה כחולה כמ"ש לעיל אך הכוונה שאמר להם המתינו עד שיבלע בו דם ברית ויבריא היינו שיתחזק כחו כמ"ש הרמב"ם וע"ז הביא דתנינן תמן קטן החולה ממתינים לו עד שיבריא ובכ"ז פירוש זה דחוק: ט' והעיקר מה דקשיא

איך סמך ר' נתן למול הילד הג' או הרביעי לדברי המדרש אחר שנבלע בו דם ולא חש שמא הראשונים נימולו כשהי' בהם דם ומ"מ מתו ומדברי המהרש"א חולין מ"ז משמע דידעינן שנימולו כשלא נבלע בהם הדם ובשו"ת הרי"ם פי' דברי מהרש"א עפ"י דברי התוס' חולין ד' דחולין שנימולו בעוד שלא נבלע בהם הדם דגם מהרש"א ז"ל כוונתו דלא ידעינן שהיו אדומים רק בתולין שהיו אדומים והעיקר מה שנ"ל דכיון דאזלינן בתר חזקה הן בתרי זימני לרבי או ג' זימני לרשב"ג א"כ מדחזינן דזה ילד הג' או הד' לא נבלע בו דם ע"כ הילדים הראשונים נמי לא נבלע בהם הדם דאס"ד דהראשונים נבלע בהם הדם וטבע האשה הזאת להוליד ילדים שנבלע בהם הדם ככל אדם ואיתחזקא בכך גם זה הילד הי' כראשונים דחזקה דאורייתא ומדחזינן שזה הילד לא נבלע בו דם ע"כ לא נתחזקה האשה להוליד ילדים שנבלע בהם דם ולכן תלינן שמקצת הילדים הראשונים או כולם לא נבלע בהם הדם. ולכן התיר למול זה הילד כשנבלע בו הדם דלא נתחזקה האשה בילדים שמתו אחיו מחמת מילה אם נבלע בהם דם ובכן י"ל אף לדעת החולקים על תוס' חולין ד' וסוברים דאם לא ראו והשגיחו על הילדים הראשונים אם נבלע בהם דם ועתה נולד בן שנבלע בו דם אין מלין אותו ולא תלינן שהראשונים לא נבלע בהם דם דספק נפשות להקל וזה דעת רוב הפוסקים דלא כתוס' כמ"ש לעיל מ"מ בהך דר' נתן כיון דחזינן שזה הילד לא נבלע בו הדם אמרינן דע"כ מקצת הראשונים לא נבלע בהם הדם ולא נתחזקה האשה בילדים שנבלע בהם הדם ומ"ה התיר ר"נ למול כשיבלע בו הדם אף אם לא ידעו בבירור שהראשונים לא נבלע בהם הדם ודו"ק. ובפליתי סי' ל"ח תמה על הרמב"ם ופוסקים שלא הביאו הא דר"נ דאם מתו אחיו ומחמת מילה ומצאו בו שלא נבלע בו דם מלין אותו כשיבלע בו דם ואמנם ל"ק כי י"ל בימי ר"נ לא ידעו עוד שלא למול ילד שלא נבלע בו דם מ"ה אזלינן בתר חזקה המבואר לעיל כיון שילד זה נבלע בו דמו. ע"כ ילדים הראשונים הי' בהם ג"כ מקצתן שלא נבלע בהם דם דאם הוחזקה האשה לילד בנים בריאים הי' גם לילד זה דם ככל אדם ומ"ה צוה למול כשנפל בו דם משא"כ אנן ידעינן מהדין דאין למול תינוק שלא נפל בו דם ואמרינן רוב מצוין אצל מילה מומתין הם והוי רוב וגם חזקה דרוב מסייע לומר שהילדים הראשונים נפל בהם דם מדמהלו אותם וע"כ אין למול במתו אחיו מחמת מילה אף שאנו רואים שלא נפל בו דם ול"מ המתנה רק עד שיתחזק כחו ומ"ה השמיטו הא דר' נתן וזה ישוב נכון ומזה מוכח דאמרינן במינה ג"כ רוב מצוין אצל מילה מומחין הם דלא כמ"ש בטוב טעם קמא סי' רכ"ד דל"א רוב מצוין אצל מילה מומחין הם ודו"ק:

והנני ידידו:

סימן צב

ב"ה תרל"ח פרעמישלא:

להרבני המופלג מ' יצחק שו"ב נ"י בק' קרעטשינוב במדינת תגר: ע"ד השאלה באחד בן עשרים שנה שיש ספק אם הוא נימול כהוגן שבמקום אחד בערך חצי אצבע נדבק העור שלמעלה מחוט המקיף העטרה שלצד הגוף ועולה עם גבהו עד שבמקום הלז אין נראה שום חריץ והפרש כלל רק שוה ממש עם בשר העטרה. ואולי עולה קצת על בשר העטרה ואי אפשר להבחין אם הוא עולה קצת אם הוא שוה ממש. וזה ברוחב חצי אצבע ושאר החוט נראה יפה בעומק כראוי באופן שבודאי הוה מיעוט ההיקף במקום שנדבק. ויש ספק אם מתחלה לא נימול יפה או שנדבק אח"כ ואבי הבן אמר שבעת המילה שהו המוהלים קצת בעת החיתוך והפריעה ואח"כ אמרו שנימל יפה. וגם אמר שלפני כמה שנים הי' פצעים רבים במקום הגוף ועשה תחבושת באופן שיכול להיות שנתהוה ע"י התחבושת. וגם נראה שיש מקום צלקת שם במקום שדבוק. ועתה שאל אם צריך לתקן מקום ההוא. וכפי דברי השואל יש חשש סכנה אם יתקנו שם כי הדיבוק הוא עב וקשה ולא כמו עור רק שיכולין למשכו ולהגביה ולחתוך:

א תשובה בש"ס דשבת קל"ז איתא דציצין המעכבין את המילה הוא בשר החופה את רוב העטרה ואמר ר' אבינא א"ר ירמי' בר אבא א"ר בשר החופה רוב גבהו של העטרה. והביא הב"י סי' רס"ד מחלוקת בזה בשם חכמי ספרד מקצתם הבינו בפירוש מלת העטרה הבשר אשר בראש הגיד כולה. ולפ"ז אם לא נדבק רק מקצת החוט המקיף ל"ה ציצין המעכבין עד שיכסה הבשר מקצת החוט המקיף וגם למעלה בבשר אשר בראש הגיד. ומקצת אמרו כי רק חוט המקיף נקרא עטרה ורוב גבתו מחוט המקיף לבד מיקרי ציצין המעכבין. והכריע זקיני הת"ש במס' שבת כדיעה האחרונה. ואמנם אם ר"א אר"י בר"א ס"ל בשר החופה רוב גבהו של העטרה הוא בודאי ערל לענין תרומה או החמיר מספק כמו בגלגולת שנחבסה באלו טריפות דף נ"ב דמיבעי לן אי רוב גבהו או רוב הקיפו ואזלינן לחומרא וכן לענין מילה הוי ספק ואזלינן לחומרא אין מבואר בלשון הפוסקים. ואדרבה מלשונם משמע דודאי ערל הוה. אולם מלשון ז' הת"ש משמע דרק מספק מחמרינן ונ"מ לס"ס וז"ל הת"ש כוונתו דרש"י דל"ת דבעי שיכסה מצד הגוף בכל ההיקף וכו' לכן פירש"י דאפי' במקום אחד מההיקף וכו' והוכרח רש"י לזה דאלת"ה רק בעי בכל ההיקף רוב גבהו קשה למה החליט ר' אבינא להקל בצד אחד כגון דמכוסה רוב ההיקף העטרה בכולה והמיעוט לא נכסה כלל דלר' אבינא אינו מעכב בהא ליכא רוב גובה בכל ההיקף והא מתני' סתמא תנן בשר החופה רוב העטרה ודלמא רוב הקיפו תנן

וכה"ג מיבעי לן בחולין נ"ב ואי ס"ל לר' אבינא להחמיר בתרווייהו הל"ל בשר החופה רוב הקיפו או רוב גבהו של העטרה. לכן פירש"י דרוב גבהו הוא במקום אחד דמספיקא החמיר אפי' בהא והשתא רוב הקיפו הוה ק"ו וכו' וקשיא אדברי ת"ש שכ' דמספיקא החמיר אפי' בהא דא"כ אמאי חוזר על ציצין המעכבין אפי' בפירש. ואיך מחלל שבת מספק דדלמא ברוב גבהו ל"ה ציצין המעכבין ומספק אינו דוחה שבת כמבואר בדף קל"ה דערלתו ספק אינו דוחה שבת ונ"ל ליישב דברי הת"ש דס"ל דציצין המעכבין מותר לחזור אף בפירש. דהרי דעת בעל העיטור הובא בטור יו"ד סי' רס"ד דאף בציצין שאין מעכבין מותר לחזור בשבת אף בפירש ועיין בשאג"א סוף סי' נ"א שכ' בסברתו דס"ל כר"י דמקלקל בחבורה פטור ורק במילה הוצרך קרא משום תיקון מצוה א"כ בציצין שאין מעכבין דליכא תיקון מצוה דאורייתא רק דרבנן מותר בשבת דמדאורייתא הוא מקלקל ואיסור דרבנן מותר משום מצוה זה אלי ואנוהו ונהי דהטור חולק על בעל העיטור מ"מ מספק אי הוה ציצין המעכבין מותר ממנ"פ דאם מעכב מותר משום דמילה דוחה שבת ואי אינו מעכב שוב ל"ה תיקון מצוה והוה מקלקל ומ"ה חייב לחזור אף בפירש ונהי דבציצין שאין מעכבין אסור בפירש היינו כמ"ש בשאג"א סי' נ' דבפירש ל"ש מצות אלי ואנוהו ואסור לחזור אף דהוה מקלקל או דס"ל דלא כהעיטור כיון דאיכא תיקון מצוה דרבנן משום זה אלי הוה תיקון ול"ה מקלקל ושוב אסור מדאורייתא מ"מ בספק אם הוה ציצין המעכבין מותר מטעם ממנ"פ וסמכינן אסברא הנ"ל דאם אינו מעכב הוה מקלקל מדאורייתא אף דאיכא תיקון מצוה דרבנן וכן הבאתי בספרי חא"ח סי' ל"ד אות ה' בשם מג"ש שבת ק"ה בישוב שיטת רש"י דתיקון מצוה דרבנן ל"ה צורך לגופו ומה"ט פטור בקורע על מתו לר"ש עיי"ש שישבתי בזה כמה קו' או שי"ל דס"ל לח"ש דכיון דכבר דחתה מילה את השבת מותר ג"כ מספק לחזור אף בפירש ואינו דומה לציצין שאין מעכבין דל"ה רק דרבנן משא"כ בספק דאורייתא ואיכא חזקת חיוב. ובלא"ה אינו דומה לערלתו ספק שאינו דוחה השבת דליכא חזקת חיוב משא"כ בספק אם הוה ציצין המעכבין איכא חזקת חיוב ובהכי ניחא יותר דלפמ"ש בתי' הראשון עדיין קשיא לר"ש דס"ל מקלקל חייב ואיך חוזר מספק שמא רוב גבהו ל"ה ציצין המעכבין וחייב משום חבלה אף במקלקל ובפרט לשיטת התוס' ב"ק ל"ד דמקלקל בחבורה ל"ב ר"ש צורך לגופה כלל אליבא דר' אבהו ודאי קשיא. אבל לפמ"ש דמשום חזקת חיוב מותר לחזור בשבת אף מספק לא קשיא אף לר"ש. ומ"מ אף שהטרחנו ליישב שיטת זקיני הת"ש פשטא דשמעתין משמע דר' אבינא אר"י בר אבא א"ר אומר כן על דרך ודאי דרוב גבהו של עטרה מעכב וכן מצאתי ביד דוד בשם ספר בריכות מים ובהכי

ניחא יותר דל"ק לפמ"ש לעיל דאם נימא דמספק פוסק ר' אבינא א"ר ירמי' ב"א אמר רב רוב גבהו של עטרה נהי דלרב ל"ק אמאי מספק דוחה שבת דרב ס"ל כר"י לחד לישנא בכתובת ו' במקלקל, א"כ מותר לחזור מטעם ממנ"פ כמו שכתבתי לעיל בתי' הראשון. אבל לפ"ז לשיטת הפוסקים דפסקי' כר' שמעון במקלקל והוא שיטת ר"ת דר' אבהו ור' יוחנן אליבא דר"ש פליגי בשבת ק"ו אמאי פסקינן כרב דרוב גבהו של עטרה מותר לחזור. והרי במקלקל ל"פ כרב ול"ש ממנ"פ על כן המובחר דר' אבינא אר"י א"ר אמר על דרך ודאי. ול"ק כלל ואולי אף דעת הת"ש כן ומ"ש דמספיקא החמיר אפי' בהא שיגרא דלישנא נקט ול"ד:

ב והנה בעיקר המחלוקת שנחלקו חכמי ספרד אי הפי' רוב גבהו של העטרה רק חוט המקיף או אף הבשר אשר בראש הגיד כולה נ"ל שהוא מחלוקת בירושלמי פ' ר"א בשבת וביבמות פ' החולץ וז"ל הירושלמי אלו ציצין המעכבין את המילה ר' אבינא בשם ר' ירמי' בחופה רוב גבהו של עטרה ר' יוסי בן חנינא אומר בחופה רוב גגה של עטרה (ובירושלמי שבת איתא בחופה רוב גובה עטרה וזה ט"ס וביבמות מבואר הגי' נכונה וכ"כ הפני משה דהגירסא ביבמות נכונה) והפני משה לא ביאר רק דריב"ח מקיל מר' אבינא אבל לא ביאר במה פליגא אבל ברור הדבר דר' אבינא ס"ל דל"ב רק רוב משורה המקיף דהוא נקרא עטרה והבשר שעל ראש הגיד נקרא גגה של עטרה וריב"ח ס"ל דבעי ג"כ שיחוף רוב גגה של עטרה בהדי עטרה דליכא למימר דריב"ח מחמיר וס"ל אף באינו חופה עטרה כלל רק בחופה גגה של עטרה מעכב דז"א דכיון דחופה גגה של עטרה כש"כ שחופה עטרה גופה וע"כ פליגי דלר' אבינא בחופה רק רוב שורה המקיף במקום אחד מעכב וריב"ח ס"ל דבחופה רוב עטרה במקום אחד אינו מעכב עד שיחוף גם ראש הגיד שהוא גגה של עטרה. וז"ב א"כ שמענו מירושלמי מפורש כדברי הת"ש דאס"ד כחכמי ספרד דגם לר' אבינא בעי שיחוף גם ראש הגיד במה פליג ריב"ח., ובאמת פלא על חכמי ספרד איך לא ראו דברי הירושלמי ולישב דבריהם שלא יהיו תמוהין כ"כ י"ל שהיו גורסין ר' אבינא בשם ר' ירמי' בחופה רוב גבהו של עטרה ריב"ח אומר בחופה רוב היקף עטרה. אמנם בירושלמי יבמות מבואר להדיא רוב גגה של עטרה וע"כ דלא כחכמי ספרד ומ"מ כיון דמחלוקת הוא בירושלמי וריב"ח ס"ל כחכמי ספרד ונהי דהיכא שהוא מחלוקת בירושלמי ולא הובא בש"ס דידן רק כדעת אחד מהמחלוקת הלכה כש"ס דידן כמ"ש הרי"ף סוף עירובין ומהרי"ק שורש פ"ד באריכות מ"מ י"ל דגם בש"ס דידן לא נפסק כדעת תנא אחד או אמורא רק לחומרא מספק דבשלמא היכא שנפסק בש"ס דילן לקולא שייך סברת הרי"ף סוף עירובין דש"ס דילן בתרא הוא ומדלא הובא

דעת הירושלמי בש"ס דידן מוכח דלא ס"ל הכי והלכה כבתראי משא"כ מה דפלוגתא בירושלמי ואחד מקיל ולא הובא דעת המקיל בש"ס דילן י"ל דה"ט משום דלחומרא פסקינן כדעת המחמיר בירוש' משום הכי לא הובא דעת המקיל בש"ס דילן ומ"מ ל"ה רק מטעם דמחמירין מספק ולעולם ספק הוא ומספק חוזר אף בשבת על ציצין המעכבין כמ"ש לעיל ליישב דעת הח"ש. ובכן י"ל דמה דפסקינן רוב גבהו של עטרה כדעת הת"ש דהוא רק רוב משורה המקיף הוא רק מספק דשמא אין הלכה כר' אבינא נגד ריב"ח רק מספק. ונ"מ לס"ס ויבואר לפנינו:

ג ואחרי שהקדמנו דהעיקר כדברי זקיני הת"ש נבא לגוף השאלה הנה אם בתחילה לא נימל יפה ודאי צריך לתקן כיון דרוב גבהו של שורה המקיף נדבק עור במקום אחד ושוה לבשר העטרה והוא ציצין המעכבין לדעת הת"ש שכבר הוכחתי דהלכה כדבריו נגד חכמי ספרד. אמנם אם נימל כהוגן, ואח"כ נדבק אם אפילו בעת שמתקשה אינו נראה רק מיעוט עטרה ורוב נכסה סגי ואין צריך למול שנית כמ"ש הרמ"א בשם תה"ד וכש"כ אם לא נכסה רק רוב גבהו של עטרה במקום אחד ורוב עטרה מגולה דאין צריך למול שנית. ואם הדבר ספק אם נימל יפה או לא הנה בתשו' ח"ס סי' רמ"ח מסתפק בזה אי נימא רוב מצוין אצל מילה מומחין הם ולא מהני חזקת חיוב למול מהתינוק נגד הרוב. וכפי הנראה שם דעת הח"ס להקל במקום דלא איתרע חזקת המוהלים ובספר טוב טעם ודעת להגאון מהרש"ק קמא סי' רכ"ב חולק על ח"ס וס"ל דלא אמרינן רוב מצוין אצל מילה מומחין הם רק אצל שחיטה דדיניהם רבים ואסור לעשות בהם רק הבקי משא"כ במילה. ואמנם במח"כ נעלם ממנו לפי שעה דברי התוס' מנחות מ"ב ד"ה ואין דאמרינן רוב מצוין אצל תכלת מומחין הם כמו גבי שחיטה עיי"ש. ולדינא גם בספר טוב טעם ודעת סי' הנ"ל מקיל בספק. ולפמ"ש לעיל דמשמע מת"ש דגם הך דרוב גבהו מעכב ל"ה רק מספק ובעיקר רוב גבהו הוא מחלוקת בירושלמי ע"כ עכ"פ אם ל"ה רק רוב גבהו של חוט המקיף ל"ה רק ספק ערל והיכא דמספקא אם נימול כראוי ואח"כ נמשך הערלה הוי ס"ס. ואולי ל"ה נגד חזקת חיוב כיון דהוי ספיקא דדינא ול"מ חזקה וכש"כ בנ"ד דאבי הילד אומר שהמוהלים ראו בעת המילה ואמרו כי טוב נימול ונראה יותר שנעשה אח"כ, ע"י התחבושת על כן הדבר פשוט דא"צ למול ובפרט במקום חשש סכנה:

והנה כפי הנראה מלשון השאלה שבאותו מקצת הדיבוק אין העור עולה על רוב גבהו של חוט המקיף וחופה אותו רק שהעור נדבק עם חוט המקיף ואין ניכר שום חריץ ואולי עולה קצת אבל רוב גבהו של חוט המקיף אינו חופה גם הת"ש מודה דאף בתחלת המילה ל"ה זאת ציצין המעכבין דהחריץ ודאי אינו מעכב דלא מוזכר חריץ בשום מקום

רק שיתגלה כל העטרה וכאן רוב העטרה מגולה בכל ההיקף ע"כ אין צריך לכל היתרים הנ"ל ולא נצרכו אלא להעדפה ולהתלמד במקום אחר:

ד ודרך אגב בעמדי בהלכות מילה נ"ל ראי' לשיטת הטו"ז סוף סי' רס"ד דבנולד מהול והטיפו דם ברית ונתכסה אח"כ צריך מילה מדאור' ודלא כהשאג"א סי' נ"ה שחולק עליו דהתוס' הקשו בחגיגה דף ד' ע"ב ד"ה דמרבה למ"ל לר"ע דס"ל ערל כטמא בפסח קרא דערל אינו אוכל ת"ל מטמא וכתבו וא"ל דאיצטריך היכא דרוב ציבור טמאין דז"א דהא דערל הוי כטמא היינו כטומאה דזב ומצורע וזה לא הותר בציבור. והנה לפ"מ דאמרינן בזבחים ל"ב ע"ב בהי' טמא מת ונעשה זב אמרינן הואיל ואישתרי אישתרי לכאורה לא קשיא מידי די"ל דמעיקרא הי' טמא מת ולולא קרא דערל לא יאכל רק מטעם דהוי כטמא זב ה"א הואיל ואישתרי רק התוס' שפיר הקשו דהרי הואיל ואשתרי ל"א רק בנעשה זב או בעל קרי בערב פסח דשייך הואיל ואשתרי וקרא מיירי בערל גדול דלא יאכל והוי טמא קודם ע"פ ול"ש הואיל ואשתרי. אמנם להטו"ז משכחת שפיר כגון שנולד מהול והטיפו דם ברית ולפני הפסח נטמא במת ובערב פסח נתכסה ערלתו וסד"א הואיל ואשתרי אשתרי ומשום טמא הותר קמ"ל דמשום ערל לא יאכל. (וע' מ"ש עפי"ז בח"ר סי' מ"ה אות ד' ושם רמזתי על תשו' זו) ואין לומר דגבי ערלה נמי נימא הואיל ואשתרי אשתרי דהתוס' כתבו ביבמות דף ח' ד"ה רבא דדוקא בשם טומאה דאחת היא אמרינן הואיל ואשתרי משא"כ בב' שמות ע"ש א"כ טומאה וערלות דב' שמות הן לא אמרינן הואיל ואשתרי ומיושב קו' התוס' ומזה ראיה לטו"ז ואולי יש לכוין זאת בדברי ריטב"א יבמות ע' שתי' קו' התוס' דמיירי שרוב ציבור טמאין וצ"ע דהרי לר"ע ערל כטמא זב כמ"ש תוס' דיליף מקרא דזב. אולי מיירי הריטב"א בכה"ג אבל הוא רחוק. אמנם קו' התוס' מיושב בט"ט ואין לדחות דברינו דלהטו"ז צריך להמתין ח' ימים כיון דעתה נתחייב במצות מילה והוי ערל שלא בזמנו דז"א דמשמע נטו"ז דחייב למול ומותר למול תיכף וכן הבין השאג"א מהטו"ז דאל"כ ל"ק קושיתו שהקשה בסי' נ"ה על הטו"ז מיבמות ע"ב דלא מוקי בגמ' בנים שלא הי' לו בשעת עשי' ואיתנהו בשעת אכילה כגון שנתכסה בין עשי' לאכילה בנולד מהול ע"ש ואם נאמר דבעי ח' ימים שוב הוה ערלה שלא בזמנו וע"כ כנ"ל דלטו"ז אין צריך ח' ימים וז"ב. ושוב מצאתי בספר אהל דוד שכ' בשם תוספי הרא"ש ביבמות ע"ב אהא דערל מקבל הזאה דאיצטריך משום דערל כמצורע שהוא מקבל הזאה והקשה דא"כ מה קאמר בגמ' ודלמא פסח הבא בטומאה הרי מצורע לא הותר בפסח הבא בטומאה ואיני מבין קושיתו דהרי מלו קודם פסח ול"ה מצורע רק דהזי' דטומאת מת לא מהני בעודן ערלים ועדיין היו טמאי מתים ולא מצורעין וז"פ ומה

שתירץ בספר הנ"ל דמשכחת לה דהיו טמאי מתים בהיותם קודם זמנם למול ואמרינן הואיל ואשתרי דבריו תמוהים דהרי ל"א כן רק בע"פ לא בהיו ערלים קודם כנ"ל: ה ולכאורה יש לישב קו' התוס' הנ"ל דלמ"ל קרא דערל לא יאכל בו ות"ל מטמא כיון דהוי כזב ומצורע דנ"מ דאכל בדיעבד בפסח הבא בטומאה לפי המבואר במשנה דף צ"ה דאם אכלו זבין פטורין ובמשנה איתא פטורין מכרת וכ' הצל"ח דלר' יוחנן דיליף לאו לאוכל בטומאה מעונש כרת וגם ממלקות פטור וכן משמע מרמב"ם פ"ד מק"פ דכתב סתם פטורין ולא כתב מכרת א"כ בהיו רובן טמאי מתים ואכל ערל פטור ממלקות כדין זב קמ"ל קרא דחייב מלקות משום ערל. אמנם צ"ע על הרמב"ם שכ' פ"ד מק"פ סתם פטורין והרי הרמב"ם פוסק כר"ל דמלקות בטמא שאכל קודש יליף מבכל קודש לא תגע כדאיתא פי"ח מפסולי המוקדשים ה' י"ג ולדידי' כתב הצל"ח דאין פטורין רק מכרת ואמאי קאמר הרמב"ם סתם פטורין. ומזה יראה דלא כהצל"ח ובמ"ל פי"ב מתרומת ה' א' כתב דהרמב"ם פסק בפ' י"ח מפסולי המוקדשים כר' יוחנן דבכל קודש לא תגע קאי לתרומה וזה תמוה דאדרבה שם פסק כר"ל כמו שכתב הכ"מ בהלכה י"ג וצע"ג. ומה שכתבתי בישוב קו' תוס' יתכן יותר לפי מה שהקשה בתוספי הרא"ש יבמות ע' למ"ל קרא דערל לא יאכל בפסח ותיפוק ליה כיון דמילת זכרי' מעכבת כש"כ מילת עצמו כדאמרינן בגמ' דף ע' ע"ב ותירץ בספר אהל דוד שם דאיצטריך דאם אכל חייב מלקות דאין מזהירין מן הדין וכיון דעיקר קרא למלקות שפיר י"ל לר"ע דאיצטריך ברוב ציבור טמאין דאין לוקין אף זב ומצורע כנ"ל מ"ה איצטריך קרא לערל ודו"ק:

ו וקצת צ"ע לשיטת ר"ת בתוס' חגיגה ד' ע"ב דערל שמתו אחיו מחמת מילה מותר בפסח וקדשים וקרא מיירי בסתם ערל א"כ מה אמרינן בפסחים ק"ב דאיצטריך לטמא ושהי' בדרך רחוקה דחייב במצות ואיצטרך לערל וצריכה תרווייהו ופירש"י דס"ד דטמא ושהי' בדרך רחוקה א"ח במצות הואיל ואית ליה תקנתא בפסח ב' והרי גם ערל חייב למול ולעשות פסח ב' ובשלמא לפירש"י דמתו אחיו מחמת מילה ניחא דא"ח למול ולעשות פסח ב' משא"כ בערל סתם וצ"ע:

והנני ידידו:

סימן צג

ב"ה תרל"ו לפ"ק:

שפעת שלום וברכה לכבוד הרב הגאון הגדול החכם הכולל איש חי רב פעלים כש"ת מ' עזריאל הילדעסהיימער נ"י האבד"ק בערלין יע"א:

נעימות ימינו האירו אל עבר פני ויתנו שמחה בלבי ואקח מועד להשיב על דבריו היקרים:

א הערתו בדבר הקו' שהקשיתי בספרי חא"ח סי' ל"ו אות א' על הרמב"ם שפסק דנולד מהול צריך להטיף דם ברית ופסק בפ"ז דתרומת דאוכל בתרומה וזה סותר לסוגיא דיבמות ע"א וע"ז כתב כת"ה בשם ספר אות ברית לישב דהטפת דם ברית בנולד מהול לרמב"ם רק מדרבנן ומ"ה אוכל בתרומה וכת"ה הוסיף מים וקמחא דהרוב ל"ה ערלה כבושה ומ"ה ר"ע כשיטתיה דחייש למיעוטא ומ"ה אוסר בתרומה לנולד מהול ור"א כשיטתיה ביבמות ס"א דל"ח למיעוטא ומ"ה ס"ל נולד מהול מותר בתרומה ול"ח למיעוט דערלה כבושה ויפה העיר אלא דמש"ס דשבת קל"ה משמע דנולד מהול הוה ספק ערלה כבושה ולא מיעוט אמנם יש להוסיף על דבריו לפי מה דאמרינן בבכורות מ"ב הואיל ואישתני אישתני וחיישינן למיעוטא א"כ מ"ה בנולד מהול הואיל ואישתני מרוב אישתני וחיישינן למיעוטא והרמב"ם כשיטתי' דלא פסק הואיל ואישתני כמו שהוכיח בראש אפרים בכללי חזקה סי' י"ט מ"ה פסק דאוכל בתרומה. (וע' מ"ש לעיל סי' צ"א אות ג'). והנה קצת י"ל בישוב דברי הרמב"ם שפסק דנולד מהול אוכל בתרומה ומשמע אף קודם הטפת דם ברית אף שצריך להטיף משום ס' ערלה כבושה דטעם הר"מ כיון דפסק דערלה שלא בזמנו אין אוסרו בתרומה כדפשיט בירוש' א"כ מוקמינן התינוק בחזקתו כמו שהי' מותר קודם ח' כן מותר לאחר ח' והא דאמרינן ביבמות ע"א דלמ"ד דצריך להטיף דם ברית אסור בתרומה זה דוקא קודם שנדע מהאיבעי שם או אף לאחר האיבעי אם לא נפשטה. אבל להרמב"ם דס"ל להדיא קטן ערל מותר לסוכו וה"ה להאכילו א"כ בנולד מהול מוקמינן אחזקה לתרומה ומ"ה נהי דצריך להטיף דם ברית דלענין זה לא מוקמינן אחזקה דביום ח' מתחיל החיוב מ"מ לענין תרומה מוקמינן אחזקתו כן י"ל בדרך אפשר אולם התי' שכתבתי בספרי על דברי הר"מ נכון ג"כ:

ב והנה קשה לי בהא דאמרינן בשבת קל"ה דאם הוא ספק ערלה כבושה לו מהלינן בשבת ונמהלי מענ"פ דאם הוא ערלה כבושה מותר למול כדאמרינן שם ואם אינו ערלה כבושה ל"ה מצוה והו"ל מקלקל ול"ה תיקון מצוה ואין לומר דמדרבנן אסור במקלקל דהרי התוס' כתבו ד"ה ולא ספק דקרא אתי לנולד מהול דאנדרוגניס טעון מילה לר"י והרי לר"י דס"ל מקלקל פטור איך ממעט קרא נולד מהול דממנ"פ מותר למול מדאורייתא ומזה הוכיח קצת דמקלקל ג"כ אסור מדאורייתא כשיטת הגאון שהובא בהגהות ר"ע חולין י"ד והובא בספרי לא"ח סי' ט' בש"ה וסי' צ"ו אות ט' ולפמ"ש בסי' ל"ח אות ה' דהיכא דעושה עצוה מספק הו"ל מצוה מיושב קו' הנ"ל דאם עשה מצוה מספק הו"ל תיקון

מצוה והו"ל חילול שבת ומספק לא מחללינן מיהו יש לעיין בדבר מיהו לפ"מ שמבואר בירושלמי דנולד מהול צריך להטיף דם ברית לא משום ערלה כבושה רק מקרא דהמול ימול ולפמ"ש הש"ך סי' רס"ב דשבת לא ניתן לדחות רק על עיקר המילה ולא על הטפת דם ברית מיושב קו' הנ"ל בטוב טעם דמספק ערלה כבושה הו"ל לדחות שבת דזה גוף המילה אם הוא ערלה כבושה אך מספק אין מחלל שבת שמא לאו ערלה כבושה ומ"מ מחלל שבת דתיקון מצוה יש משום הטפת דם ברית ומשום זה לא ניתן שבת לדחות ובשאג"א סי' נ"ד תמה על הש"ך דאם צריך להטיף אמאי לא ניתן לדפות ול"ק דהטפת דם ברית או דהוי רק דברי קבלה כמ"ש בספרי או דילפינן המול ימול וקרא דביום אפי' בשבת לא קאי רק על גוף הקרא דמילה ולא על הריבוי (ע' מ"ש בחא"ה סי' ז' אות א' ובחיו"ד סי' ס"ב אות ט' בשם ירושלמי דהוא אבעי' אי ריבוי קאי אריבוי) וז"ב. וקצת יש מקום לומר בהא דקשה מנ"ל ממילה דמקלקל בחבורה חייב מדאיצטריך קרא דלמא קרא איצטריך למכשירי מילה שא"א לעשותן מע"ש דמודה ר"ע ולעולם מקלקל פטור וכבר נשאלתי ע"ז והובא בספרי סי' ל"ז אות א' להנ"ל י"ל דיליף מקרא דערלתו דילפינן ודאי דוחה שבת ולא נולד מהולוזה לא אצטריך למכשירין דמספק ערלה כבושה ודאי אינו דוחה שבת וע"כ לגוף המילה דס"ד דמותר ממ"נ כקושיתו לעיל קמ"ל קרא דאסור דמקלקל ג"כ חייב דאין חילוק בין איסור דאורייתא לחיוב דאם א"ח במקלקל גם איסור תורה אין בו וע"כ קרא קמ"ל זה דמקלקל חייב והרבה יש לפלפל ותן לחכם. (וע' מ"ש בסי' שלפני זה בענין מילה בספק לדחות שבת). ושוב מצאתי לבית מאיר תמה על הש"ך סי' רס"ב דהטפת דם ברית אין דוחה שבת מהא דאהדיר רב אחא אתליסר מהלי בשבת משום דלדעתו הי' מחויב בהטפת דם ברית עיי"ש. ודבריו תמוהים דאם טעם הטפת דם ברית משום דודאי ערלה כבושה ע"כ מסיר ערלה בהטפה כמ"ש המאירי א"כ הוה זאת גוף המילה ומה"ט דוחה שבת משא"כ בעל בלילה או לפני ח' דל"ה רק הטפת דם ברית צדקו דברי הש"ך ואף אם מילה בשבת הוי הלכה למשה מסיני גם ההלכה לא קאי רק על גוף המילה ולא על הריבוי ע' בספרי לא"ח סי' ז' אות ז' ודו"ק:

ג ומדי דברי בענין זה אזכיר מה שפלפלתי בעסקי בהספדו של אדם גדול הוא ש"ב הגאון הצדיק מסאנדץ זצלל"ה בדין אחד עם הרב הגאון הנ"ל והוא בנדון אם לא מל וחתך כל העור כפי הצורך ושייר ציצין המעכבין אך הפורע פרע כל העור ונתגלה העטרה כדת ודעת נשמת אדם בסוף מילה דהוי כאילו אינו נימול עיי"ש בשער רנה וישועה ודעת הרב הגאון מסאנדן בתשו' דברי חיים הנדפס מחדש ח"ב סי' קי"ד עד סי' קי"ט דיצא ידי מילה ושורש דבריו דמילה אין פירושו חיתוך וכריתה רק הסרה והשואל סי' קי"ד הקשה

דלמה מחללינן שבת אציצין המעכבין הא אפשר להסירו ע"י פריעה, וכתב הוא זצ"ל הכי פריעה אינו חילול שבת הלא עיקר חיוב חובל משום דם וזה גם בפריעה ואמנם לפמ"ש בספרי חא"ח סי' ל"ו אות ב' ליישב קו' הגאון מהר"ם בנעט למ"ל ביום אפילו בשבת למילה והלא להר"מ חובל משום מפרק ובעי כגרוגרות. וכתבתי ליישב דהיכא דהוא הורג נפש ממש גם הר"מ מודה דחייב משום נטילת נשמה והיכא שחתך מקצת מהחי קטל למקצת ומה לי קטליה כולי' ומה לי קטלי' פלגא חייב משום נטילת נשמה והר"מ לא קאי רק בחובל ולא חתך מקצת עיי"ש באריכות. ומה"ט כתבתי ליישב איך פריעת מילה דוחה שבת אם לא ניתן פריעה לאברהם אבינו והלא אינו לפני הדיבור. ונלמד מזה דעשה דוחה ל"ת דכרת ול"ש דיחוי הגמרא יבמות ה' שישנו לפני הדיבור דפריעה ל"ה לפני הדיבור. ומ"ה כתבתי דפריעה ל"ה נטילת נשמה רק חובל ובעי כגרוגרות להר"מ א"כ ראיות השואל הנ"ל חוזר ונראה דאיך מותר לחתוך ציצין המעכבין דבזה חייב משום נטילת נשמה שממית אותו המקצת ויפרע זאת דליכא רק חובל ואין בו גרוגרות. מיהו לפי מה דמייתי בספר דברי חיים סי' קט"ז לשון העיטור שפי' מהלקטין לגלות את העטרה באמת י"ל דבציצין המעכבים אינו רק פורע ולא כורת. וכבר כתבתי בספרי סי' הט"ל לישב דברי העיטור דס"ל אף על ציצין שאין מעכבין חוזר אף בשבת הכונה לפרוע עיי"ש אות ג' א"כ העיטור לשיטתי' פי' מהלקטין לגלות העטרה ובכ"ז מסתימת לשון הפוסקים משמע דחותך. ועוד אס"ד דמילה פי' הסרה ואם לא יחתוך כלל רק יסיר הערלה מהבשר ג"כ קיים מצות מילה למה הותר לחתוך דיש בו משום נטילת נשמה לא יחתוך רק יעשה קרע ויפרע דאין חייב רק משום מפרק ובעי כגרוגרות ובמילה ליכא כגרוגרות וע"כ ל"ה מילה רק כריתה ולא הסרה. ומ"מ להחליט הדין שלא כדברי הרב הגאון מסאנדץ אין לנו דכל דברינו הוא לשיטת הר"מ דחובל חייב משום מפרק ובעי כגרוגרות ואין כן שיטת הרבה פוסקים:

ד והנה הרב הגאון זצ"ל בסי' קט"ז הביא ראי' מחולין קכ"ז דאבר ובשר המדולדלין מטמאין טומאת אוכלין דהו"ל כאלו נחתך ומה שאינו מטמא טומאת נבילות הוא מקרא ולפ"ז דן דה"ה לענין מילה הו"ל כחתוך אם אינו יכול לחזור ולחיות ובאמת אנן פסקינן דאבר ובשר המדולדלין ושחט אח"כ אין בו אלא מצות פרוש מדרבנן. ולר"מ מהתורה אסור אבל לכ"ע אין לוקין משום אמ"ה דל"ה כחיתוך ולענין שבת חייב משום שבת כמו תאנים שצמקו באיביהן דאמרינן חולין קכ"ז דחייב ושם מדמה להו להדדי וע' שבת צ"ד דאף ציפורן שפי' רובה חייב בכלי הרי דל"ח כחתיך כולו. וע' פמ"ג ה' יו"כ סי'

תרכ"א ומ"ש בספרי חא"ח סי' ל"ו אות ז' ובגוף הדין עדיין צ"ע ולא באתי רק לעורר במה שנוגע לענייננו:

ה עוד אזכיר בזה במה שהטו"ז סי' רס"ד נסתפק בנולד מהול ואח"כ מכח שמנו נמשך העור למעלה אם חייב מילה מה"ת דומיא דכסוי הדם דאף אם כיסה בעצמו ונתגלה א"צ לכסות בכיסה הרוח וחזר ונתגלה חייב לכסות דאין דיחוי אצל מצות וה"ה בנולד מהול. וקצת צ"ע אמאי לא נימא שצריך למול כמה פעמים כמו דדרשינן לענין השב תשיבם, וכן לענין שלח משלח ב"מ ל"א והטו"ז מדמה מילה לכיסוי ובאמת בכיסוי יש קרא מיוחד חולין פ"ו משא"כ במילה דליכא קרא וצ"ע. ואמנם התוס' כתבו בב"מ נ"ג בסוף ד"ה לא פלוג דבזבחים שעושין עבודות אינו חוזר ונראה אבל מעשר או בשר זבח או שירי מנחה חוזר ונראה א"כ יש חילוק בין שאר מצות כגון כיסוי ולולב דל"ה מעין עבודות משא"כ מילה שהוא כמקטיר קטורת כדאיתא במהרי"ל. ובדבר מ"ש הטו"ז דאין דיחוי אצל מצות ע' ברא"ש סוף מ"ק דאם האדם נפטר בשעת חיוב נדחה לעולם עיי"ש וע' מ"ש בספרי חא"ח סי' נ"ב אות ח' לענין דיחוי בגברא ושם הקשיתי אמאי ביבמה שהותרה ונאסרה תחזור להיתרה ביבמות מ"א אמאי לא נימא יש דיחוי אצל מצות בנראה ונדמה כעת מצאתי בתשובת רמ"ע מפאנו סי' ק"ה שהרגיש קצת בדבר. וז"ל ודמי ליבמה שהותרה ונאסרה וחזרה והותרה תחזור להיתרה הראשון ביבמות ל"ב דליכא למימר בה נראה ונדחה אינו חוזר ונראה הואיל ולא אידחי רק מדרבנן משום זיקה ויבום גופי' דאורייתא וכבר נראה משעת נפילה הא ל"ה הו"ל דיחוי מעיקרא וליתא ביבום כלל ל"ש דיחוי מן התורה ל"ש מדרבנן כר' יוחנן התם לגבי רב ודבריו צ"ע דהרי ביבמות מ"א נדחית מדאורייתא משום אחות אשה ומ"מ ס"ל לרב תחזור להיתרה הראשון. וצ"ל דס"ל כהרשב"א שהבאתי בספרי דשם אף לרב נדחית מהמצוה ולרב מותרת אבל אין כאן מצות יבום והרמ"ע קאי אפלוגתא דרב ור' יוחנן דף כ"ז. ושם עדיין המצוה עליו אך מ"ש דכל יבמה שאין אני קורא בשעת נפילה יבמה יבא עלי' הוא מטעם דיחוי נראה קצת מדבריו דבגברי דיחוי מעיקרא גרע מנראה ונדמה כמו שהוכחתי בספרי שם מלשון הרא"ש סוף מ"ק. אך נראה דשיגרא דלישנא הוא דביבמה הטעם דכל יבמה שאין אני קורא בשעת נפילה מגזה"כ או משום שאין דרכי' דרכי נועם כמ"ש תוס' ריש יבמות ד"ה ואחות אשה ובנאסרה מדרבנן כל דתיקון רבנן כעין דאורייתא תיקן. ומ"ש הרמ"ע מפאנו שם לענין שחט וזרק בשבת דמותר הבשר באכילה ונימא יש דיחוי. ע' תוס' ב"מ נ"ג ע"ב ד"ה לא פלוג בסופו שהבאתי לעיל שכת' דבבשר זבח ל"ש דיחוי וע' מ"ש בח"ר

סי' כ' אות ה' מזה וע' בח"ר סי' ל"ו אות ג' שכתבתי דדברי תוס' קאי למ"ד אין דיחוי אצל מצות עיי"ש ולפ"ז נכונים דברי רמ"ע מפאנו ודו"ק:

ו והערתו דמר ידידי בישוב קו' מוח"ז הגאון רעק"א והרבה אחרונים אתא דמקשה בסוכה מ"ב והרי מדאגבי' נפיק בי' ול"ה טועה בד"מ והרי מ"מ בשעת עקירה הי' טועה בד"מ ופטור על ההוצאה. וע"ז העיר כת"ה לשיטת תוס' כתובות ל"א דלענין שבת בעי עקירה ג' טפחים שפיר מקשה דנפק קודם שעקר ג' טפחים. ובשעת העקירה כבר לא הי' טועה בד"מ יפה העיר ות"ל הערתי זאת זה רבות בשנים ומצאתי בספר איגרא רמה שהרגיש בזה. והפ"י תמה בדברי התוס' הנ"ל מהאי זרזא דקני ועי' מ"ש בספרי בית יצחק חא"ח סי' מ"ט אות י"א ד"ה ומאד תמוהים עיי"ש. ונסתפקתי אם בעי הגבהה טפח לצאת ידי לולב ואתרוג ומדהקשו תוס' סוכה ל"א ע"ב בלולב של ע"ז של נכרי מדאגבי' קניא ונעשה של ישראל ולישני שלא הגביה טפח דגם לר"ת צריך טפח. משמע דגם בהגבהת לולב לצאת בעי טפח ולפמ"ש תוס' ב"ק כ"ט דגם לשיטת רש"י דבעי הגבהה ג' טפחים בנקט לי' בידי' ל"ב ג' שמא אף טפח ל"ב בנקט לי' בידי' לקנין ושפיר הקשו התוס' בסוכה הנ"ל אמנם לדינא נ"ל דבעי הגבהה טפח:

ז' ובגוף קו' מוס"ז הגאון רעק"א הנ"ל ע' ברמב"ם פ"ב משגגות ה"י המוציא לולב ביו"ט א' ובשבת כדי לצאת בו והעבירו ד"א ברה"ר פטור והקשו עליו למאי נקט ד"א ת"ל שהוציא מרה"י לרה"ר והנ"ל דהר"ם הוכיח מסוגיא זו דמיירי בהוציא ד"א דקשיא מה מקשה והא מדאגבי'. והלא לא הי' עקירה בחיוב כנ"ל.. אך הראב"ן כ' דאף דלא ס"ל לר"י כבן עזאי דמהלך כעומד מ"מ ברשות אחר גם לר"י מהלך כעומד (וע' בספרי הנ"ל סי' נ' שהארכתי בשיטה זו) ומשמע להגמ' דהמשנה מיירי בהוציא לרה"ר והעבירו ד"א ומ"מ פטור ואזה מקשה והא מדאגבי' נפק וכשבא לרה"ר אמרי' מהלך כעומד והו"ל עקירה חדשה ואזה משני בשהפכו. ומ"ה נקט הרמב"ם ג"כ בהעבירו לרבותא ומיירי ג"כ שלא יצא בההגבהה מדנקט כדי לצאת כמ"ש בכ"מ ואקצר. דנ"ל דהרמב"ם. לא ס"ל כהראב"ן ולא פסק כבן עזאי אף ברשות אחר כמבואר בפסקיו ודו"ק:

והנני ידידו דו"ש:

סימן צד

ב"ה פרעמישלא בברכת אהבה לפ"ק:

לידידי הרב החריף ובקי מ' שמואל שטארק נ"י מו"ץ דק':

בוטשאטש:

א ששאלת על דברי הלבושי שרד בחידושי דינים ליו"ד בסוף הספר סי' קל"ג לענין מילה בשבת דמשנפתח הקבר ואינה יכולה לילך בידוע שהוציא העובר את ראשו חוץ לפרוזדור ומשמע דאף אם נולד במוצאי שבת אם אינה יכולה לילך מבעוד יום מלין בשבת. וע"ז הקשית ממשנה דאהלות פ"ז דאיתא שם באשה שהיא מקשה ללילד והוציאוה מבית לבית הראשון טמא מספק והשני בודאי אר"י אימתי בזמן שהיא ניטלת באגפי' ופי' ר"ש שאינה יכולה לילך עיי"ש הרי אף שאינה יכולה להלך הבית רק טמא מספק ואס"ד דכשאינה יכולה לילך ודאי הוציא ראשו חוץ לפרוזדור יהי' הבית טמא בודאי (ובפשיטות י"ל דכוונת הלב"ש שידוע שנפתח הקבר ושאינה יכולה להלך משא"כ במשנה מיירי שאין ידוע שנפתח הקבר ועיין לקמן שהבאתי לשון הבה"ג ומ"ש שם) וע"ז תי' עפ"י דברי סדרי טהרה סי' קצ"ד ס"ק כ"ה שהביא דברי תשו' פמ"א. דמה דאמרינן ביצא ראשו חוץ לפרוזדור הוא כילוד הכונה אף אם ראשו עוד כנוס במעי התחתון וכדעת רש"י בנדה מ"ב ולפ"ז מה שאינה יכולה להלוך הוא לאות שיצא ראשו חוץ לפרוזדור וכנוס במעי התחתון ולענין שבת הוי כילוד לענין מילה וטומאת לידה דמונין למילה וטומאת לידה משיצא ראשו למעי התחתון משא"כ לענין טומאת אהל שיטמא הולד את הבית בעי שיצא לאויר העולם, ומ"ה כשאינה יכולה להלך אין הבית טמא אלא מספק עכ"ד ותירץ זה ליתא דבחולין ע"ב אמרינן דמה"ט באשה שמת ולדה בתוך מעי' ופשטה חי' את ידה ונגעה בו החי' טמאה טומאת ז' משום דחיישינן שמא הוציא הולד ראשו חוץ לפרוזדור דחשיב כילוד אף דהוי עדיין בבית החיצון ולא בא לאויר העולם ומקשה שם א"ה אשה נמי הרי דאשה נמי טמאה כשיצא ראשו חוץ לפרוזדור וכיון דהאשה טמאה אינה חוצצת והבית טמא מחמת אהל המת דאף שלא יצא לאויר העולם כיון שהוא כילוד והאשה נטמאה מהולד אינה חוצצת והק"ל אמאי הבית אינה טמא רק מספק. וכיוצא בזה כ' התוס' חולין ע"ב ד"ה כי קאמר רבה דטבעת שנגעה במת הרי הוא כחלל וטומאתה בוקעת ועולה ואפי' רצוצה תחת אבנים שלא מטמא האדם מכח בית הסתרים ובשלמא אם הילד בלוע אינו מטמא עד שהוא כילוד מגזה"כ כמ"ש תוס' אבל אם הוא כילוד ודאי נטמא הבית:

ב ומה שצ"ע לפ"ז למה נקט במשנה דחולין שם האשה שמת ולדה בתוך מעי' ופשטה חי' את ידה ונגעה בו החי' טמאה טומאת ז'. והרי שם הטעם שמא יוציא ולד ראשו חוץ לפרוזדור והרי אז החי' טמאה אף בלא נגיעת הולד משום טומאת אהל ואפי' בלא פשיטת יד כלל כיון שעומדת בבית ובפשיטות יד טמאה אפי' עומדת בחוץ בלא בית צ"ל דהגזירה לא הי' רק בפשיטות יד ונגיעה וזולת זה לא גזרו שמא יוציא ראשו כמו

שלא גזרו על האשה אבל זה דוחק. ע"כ נראה דמיירי שיש בפרוזדור חלל טפח ע"כ לא הו"ל טומאה טמונה ויש בפרוזדור פותח טפח וע' בחולין קכ"ו וקכ"ה ע"ב בסופו ואפי' שאין בפרוזדור פותח טפח טמא משום שסופו לצאת וכ' רש"י חולין קכ"ה ע"ב ד"ה טומאה בתוכה הבית טמא משום שסופה לצאת אינה טמא רק מדרבנן וע"כ הבית אינו טמא באהל כיון שיש בפרוזדור חלל טפח ורק מ"מ טמא מדרבנן משום שסופו לצאת ולא גזרו משום טומאה דרבנן וע"כ החי' אינה טמאה רק בפשטה ידה ונגעה דאז טמאה בנגיעה מדאורייתא בהוציא ולד ראשו ולכן גזרינן והאשה טמאה מדאוריי' דהיא מאהלת על המת ולכן מקשה א"ה אשה נמי. אבל זה ליתא דכיון דהאשה מאהלת על המת כל הבית טמא דאדם אינו חוצץ בפני הטומאה ולא דמי למגדל שהבאתי לעיל מהא דחולין קכ"ה דשם כ' תוס' דמגדל הוי דבר העשוי לנחת ואינו מקבל טומאה ולכן חוצץ בפני הטומאה משא"כ באדם כמבואר באהלות פ"ז משנה א' על כן צע"ק ליישב סוגיא הנ"ל ושמא מיירי דאינה עומדת תחת הגג רק באויר דלא נטמאה יהי' איך שיהי' על כרחך מוכח מסוגיא זו דביצאה חוץ לפרוזדור הולד מטמאה וקשיא קושיתו. אמנם יש לפרש במשנה דה"ט דהבית הראשון טמא רק מספק דשמא קי הי' הולד בבית הראשון וכן משמע קצת בר"ש ומ"מ לדינא י"ל דגם הלב"ש לא כיון דאם נולד במ"ש מלין בשבת רק דאין מלין בשבת והא דנקט בידוע שנולד מבע"י היינו שקרוב לודאי ומ"ל ה"ה רק ספק כעין זה כ' תוס' נדה ח' ע"ב ד"ה ואם אי אפשר ואין להאריך בזה. וע' בתוס' נדה ס"ד ד"ה על גבי כולם דלשון בידוע ל"ה ודאי רק שיש לחוש לזה ודוק. עיין בלב ארי' חולין ע"ב דרצה לומר בשיטת רש"י דתוך אדם הואיל ויש בו אהל טפח חוצץ בפני הטומאה הואיל ודינו כקרקע עיי"ש. ואמנם ממשנה דאהלות פ"ו מ"א דאדם וכלים נעשין אהלים לטמא אבל לא לטהר משמע דלא כדבריו. וע' תוי"ט פ"ז מ"ה ד"ה בשני שפירים שהקשה אפי' רש"י שכתב בחולין דאשה טהורה משום דבית הסתרים הוא והקשה דהרי בית הסתרים מטמא במשא וצ"ע שלא הביא קו' זו בשם תוס' חולין שם:

ג ולדאתאן עלה מ"ש בתשו' דרכי נועם הובא בס"ט סי' קצ"ד ס"ק כ"ו בשם מהרא"ה דדוקא לענין טומאת לידה ומילה הוה כילוד ביציאת ראש לפרוזדור אבל לשאר מילי ל"ה כילוד עד שיצא לאויר העולם בזה מיושב קו' תוס' בכורות מ"ו ע"ב דאמרינן שם פדחת פוטר בכ"מ לאתויי מאי לאתויי הא דתנו רבנן גיורת שיצאה פדחת ולדה בהיותה נכרית ואח"כ נתגיירה אין נותנין לה ימי טומאה וימי טהרה. והקשה התוס' מה חידוש הוא בהך מלתא טפי משאר דברים דחשוב בהן כילוד כגון לזקוק אשת אחיו ליבום ולפטור מן היבום וההורגו חייב ולהנ"ל הנה לשאר דברים בעי שיצא פדחתו

לאויר העולם ולענין גיורת שיצא פדחת ולדה חוץ לפרוזדור אף שלא יצא לאויר העולם הוי כילוד ואין נותנין לה ימי טומאה וטהרה דלענין ימי טומאה תליא בפרוזדור א"כ טובא קמ"ל דאף ליציאה חוץ לפרוזדור מהני פדחת מה דל"ה כילוד לשאר מילי. ואמנם מדהקשה התוס' משמע דלא ס"ל כתשו' דרכי נועם הנ"ל הן אמת דתוס' ס"ל גם בנדה מ"ב דלא כשיטת רש"י אך ביצאה חוץ לפרוזדור היינו שכבר בא לאויר העולם ע' מהרש"א וסדרי טהרת אות הנ"ל. אבל לשיטת רש"י ודרכי נועם הנ"ל מיושב קו' תוס'. הן אמת דבגמ' נמי משמע דלא כנ"ל דאמרינן שם אר"ל פדחת פוטרת בכ"מ חוץ מן הנחלה ור"י אמר אפי' לנחלה בכ"מ לאתויי מאי לאתויי גיורת דאין נותנין לה ימי טומאה. והנה לר"י דס"ל אף לנחלה פדחת פוטור דהוי זאת יכיר ע"כ כשיצא פדחת לאויר העולם ולא חוץ לפרוזדור לבד דאם לא בא לאויר העולם ודאי לאו בר הכרה כלל ואיך אמרינן עלה לאתויי גיורת ומשמע דשוין הם. ובאמת בגיורת אף חוץ לפרוזדור סגי משא"כ לענין בכור לנחלה ולא עוד אלא לפעד"נ דאף שכ' בסדט"ה באמצע ס"ק הנ"ל בד"ה אלא מה שיש להקשות אדברי מהרא"ה דלענין כהן משיצא חוץ לפרוזדור אף שלא בא לאויר העולם הוי בכור לכהן כמו לענין טומאה זה ליתא לענ"ד דמשמע מש"ס דאף משיצא חוץ לפרוזדור עדיין איכא כותלי בית הרחם דהרי תוס' ס"ל נדה מ"ב ד"ה שהוציא ראשו דהא דאמרינן דם הנמצא בפרוזדור ספיקו טמא היינו משיצא לחוץ הרי דהאשה אינה טמאה עד שיצא חוץ לפרוזדור ועכ"ז אמרינן בנדה ג' דמ"ה טמאה מע"ל שמא כותלי בית הרחם העמידוהו הרי דגם חוץ לפרוזדור עדיין יש כותלי בית הרחם וע' בסדרי טהרה ס"ק הנ"ל שהאריך בזה. וכיון דאמרינן בבכורות ט' דבעי שכל הרחם יקדש כדכתיב כל רחם א"כ כשיצא חוץ לפרוזדור עדיין לא נתקדש רק במקצת או ברוב רחם ואנן בעינן כל רחם. ובשלמא למאי דאמרינן בבכורות ט' דסגי במקצת רחם יש מקום לומר דביציאת חוץ לפרוזדור נתקדש והוי בכור לכהן משא"כ למאי דאמרינן שם כל רחם א א לומר כן וא"כ אף ר"ל דאמר פדחת פוטר בכ"מ והכוונה דלכהן סגי בפדחת ע"כ ביצא פדחת לאויר העולם ועלה קתני בגיורת ג"כ פדחת ומשמע דשוין הם והרי בגיורת לענין ימי טומאה סגי ביצא חוץ לפרוזדור ובגמ' משמע דשוין הם ולומר דאף דימי טומאה וטהרה תליא ביציאת ראשו חוץ לפרוזדור מ"מ בגיורת שאין לה ימי טומאה דוקא ביצא ראש ולדה לאויר העולם שוב אין נותנין לה ימי טומאה וטהרה. אבל ביצא ראש הולד חוץ לפרוזדור ונתגיירה ויצא ראש לאויר העולם שוב נותנין לה וכענין זה כ' תוס' בבכורות שם לישב קושיתם דס"ד דמשום לידת שאר אברים נותנין לה. דנהי דכ' כן לס"ד אבל שיהי' באמת חילוק בין גיורת לשאר נשים לענין זה מנין לנו:

ד והנה אף אם נאמר דמה דמוכח מתוס' נדה מ"ב בתי' הראשון דאחר פתח הפרוזדור עדיין נשאר קצת בית הרחם מ"מ לתי' ב' דהתו' ס"ל דלא נשאר כלל אח"כ בית הרחם דאין ראי' מנדה ג' שהבאתי וע' בלשון הרמב"ם שהובא בסדרי טהרה. ולפ"ז נאמר דגם לענין כהן סגי ביציאה חוץ לפרוזדור מ"מ הראי' מר"י דגם לענין נחלה מיירי א"א לדחות בהכי. ע"כ צ"ע על הדרכי נועם והרא"ה וע' מענין מקום חוץ לפרוזדור בתשו' הב"ח החדשות סי' ל"ד ל"ה ושמא הי' מקום לומר דמ"ה כ' הש"ך יו"ד סי' רס"ו ס"ק ט' דל"ח למילה בשבת שמא יצא ראשו חוץ לפרוזדור ותליא במנהג. דשמא אין הלכה כרבא בנדה מ"ב דביציאה חוץ לפרוזדור אף שעדיין בפנים הו' כילוד לענין טומאה וטהרה ולענין מילה בח' דמוכח מבכורות סוגיא הנ"ל דאין טומאה וטהרה ולידה לענין כהן ובכור שוין. ובעי דוקא שיצא לאויר העולם ולפי שאין לפני תשו' דרכי נועם ופמ"א לא אוכל לכתוב שום דבר ברור ובאתי אך לעורר המעיין ובלבושי שרד הנ"ל כ' דבעי דוקא חוץ לפרוזדור היינו לאויר העולם דוקא ולא לבית החיצון ע"ש בשם מהרי"ע וזה ג"כ דלא כדרכי נועם ואין לפני ספר הנ"ל:

ה ודע דהא דאמרינן בעירוכין ז' ישבה על המשבר ומתה מחללין שבת בשביל הולד והקשה תוס' בנדה מ"ד כיון דההורג הולד פטור אמאי מחללין עליו השבת וע' ר"ן פ' יוה"כ בשם הרמב"ן דבאמת אין מחללין בשביל נפלים רק שם כיון שמתה האם הולד כילוד והוא כמ"ש תוס' נדה בתחילת דבריהם., אמנם י"ל כיון שישבה על המשבר חיישינן שמא הוציא הולד הראש חוץ לפרוזדור והוה כילוד ולפ"ז צ"ל באשה שישבה על המשבר דמחתכין הולד בשביל האם ודוקא ביצא ראשו אין דוחין נפש מפני נפש ולא חיישינן בישבה על המשבר שמא יצא ראשו חוץ לפרוזדור דהטעם דבאמת הוי הולד רודף כדאמרינן סנהדרין ע"ב רק ביצא ראשו אמרינן שם משמים רדפוהו. וזה הוה ספק ומ"ה אין דוחין נפש מפני נפש דשמא ל"ה רודף אבל בספק שמא יצא ראשו חוץ לפרוזדור מותר להרוג הולד מטעם ס"ס שמא לא יצא ראשו חוץ לפרוזדור ושמא הוה רודף וזה טעם הרמב"ם פ"א מרוצח שכ' טעם ישבה על המשבר מחתכין הולד משום רודף וכבר תמהו עליו מגמ' דסנהדרין ע' תשו' גאוני בתראי סי' מ"ה ולהנ"ל מיושבין דבריו ודוק:

ו והנני חוזר למה שהחלנו לדבר מדברי הלבושי שרד שכתב דבאם אינה יכולה להלך בידוע שהוציא הולד ראשו חוץ לפרוזדור והקשית עליו ממשנה דאהלות וכתבתי לעיל דכונת הל"ש דהוי ספק הנה כעת מצאתי בבה"ג ה' מילה ד' כ"ד דפוס ווארשא שכ' ממש כלשון הלבושי שרד. וזה לשונו מעוברת שאינה יכולה להלך בידוע שהוציא העובר את

ראשו חוץ לפרוזדור מע"ש משנפתח הקבר אין פנאי להלך אעפ"י שלא נולד עד למחר אין מחללין עליו את השבת אלא מלין אותו בע"ש. הנה דבריו מבוארין דבודאי יצא חוץ לפרוזדור דאס"ד דהוי ספק איך מלין בע"ש והלא ספק הוא בן ז' או בן ח' ואין מלין רק באחד בשבת. ומצאתי בהגהות וביאורים בסוף הספר מהגאון מ' אברהם שמשון טרויך מקנדאן הנדפס מחדש בווארשא שתמה על הבה"ג והלא משעה שחברותי' נושאות אותה היא פתיחת הקבר והוא ספק ולענין ודאי יצא ראש בעי ציין כדאמרי' בנדה ואיך מספק מלין בע"ש והוא ספק בן ז' וע"כ כ' דט"ס בבה"ג ע"ש ושמא י"ל דבה"ג מיירי בישבה על המשבר וע' רש"י בכורות כ"ב דישבה על המשבר ונפתח הקבר בבית זה. ויצא לבית אחר הבית הראשון טמא כאלו נולד שם ומשמע דרש"י ס"ל דטמא בודאי כאילו נולד. ובהגהת ר' בצלאל תמה דבמשנה איתא טמא מספק ולהנ"ל ניחא. וס"ל לרש"י דפתיחת הקבר ויציאת ראש חוץ לפרוזדור חדא הוא כשיטה שמביא בתויו"ט פ"ז דאהלות ולפ"ז ס"ל לבה"ג ורש"י דהא דאמרינן במשנה דאהלות דבית הראשון ספק טמא מיירי באינה יושבת על המשבר. ורק שאינה יכולה להלך. ולכן ל"ה רק ספק אבל הבה"ג ורש"י מיירי בישבה על המשבר הוי ודאי טומאה בפתיחת הקבר וכ"כ ברי"ט אלגזי בכורות כ"ב דבזה פליגי אביי ואידך לישנא בשבת קכ"ט דלאביי דבעי ישבה על המשבר הוא דאז ודאי הוה פתיחת קבר ולמ"ד משעה שהדם שותת או שאינה יכולה להלך דאז הוי ספק פתיחת הקבר עיי"ש וס"ל לבה"ג דגם לענין מילה ביום השמיני כשישבה על המשבר ונפתח הקבר הוי כילוד. ומ"מ אם כי ראוי למשכוני נפשין לישב דברי בה"ג לדינא אין לסמוך בזה כבה"ג ורק דהוי ספק ואין למול רק באחד בשבת ודוק ועיינתי בסידור של דו"ז הגאון ר' יעקב עמדין שמשם יוצא הדין של לבושי שרד ולא כתב ג"כ רק כלשון תלבושי שרד ולא כתב מוצא הדין ואם הוציא דבריו מבה"ג מקור מקומו טהור הוא אבל דבריו תמוהין ואין להאריך בפרט זה יותר:

ז' וע"ד הקושיא שהקשה הגאון אב"ד לבוב בשואל ומשיב תנינא ח"ב סי' ל"ה על מ"ש החו"ד דהיכא דהתורה כתבה האיסור ספק מותר והיכא דכתבה ההיתר, ספק אסור ואמאי ס"ל להר"מ דכל ספק בטריפה מותר חוץ מדרוסה והרי ילפינן מזאת החי' חי' אכול א"כ פרטה התורה ההיתר וספק אסור. וכ"ת תי' הקושיא מה שהקשה דאדרבה בספק דרוסה יהי' מותר דכתבה התורה האיסור ויפה כ' דגם ספק דרוסה נכלל בקרא דזאת החיה אבל גוף הקושיא לא תירץ כלום דאמאי ספק טרפה אינו אסור מן התורה להר"מ כיון דכתבה התורה ההיתר. אבל בעיקר הקושיא י"ל דהר"מ לא יליף מקרא דזאת החי' דטריפה אינה חי' אך מקרא דלכלב תשליכון אותו כמבואר בפ"ד מע"א. עיין

בב"ח וטו"ז סי' כ"ט וטעם הרמב"ם י"ל דכ' בפ"ב ממ"א דבשר אדם בעשה מדכתיב זאת החי' וא"כ קרא לא אתי לטריפה אינה תי' אך לאתויי עשה בבשר אדם ונמצא דמ"ה פסק דספק בטריפות מותר ול"ק קו' הנ"ל וע' בספרי לא"ח סי' צ"ה אות ג' שכתבתי דדוקא בה"א הי' ס"ל לגמ' דקרא דוזאת החי' אתיא לעשה אבל למסקנא בטריפה ליכא עשה דזאת החי' והיינו מטעמא דכתיבנא, ולהרמב"ם דיליף טריפה אינה חי' דלכלב תשליכון נכון בפשיטות דליכא עשה בטריפה והענין ארוך מאד ואקצר:

ח וששאל בדברי תוס' חגיגה ח' ד"ה משום סקרתא שכ' דשאני הכא דקדושה ועומדת כיון דמחויב מה"ת לקדשה והרי גם תרומה ומעשרות חייב להפריש מן התורה והביא זאת בשם שואל אחד בשואל ומשיב תנינא ה"ג סי' כ"ג וע"ז כ' דתרומה הטעם משום מתקן עדיין דברי התוס' צ"ע דהרי גם פסח וחגיגה חייב מה"ת ומ"מ לולא דקבוע זמן הי' אסור להקדיש כמו שהקשה בט"א. ובאמת אין שום הבנה לדברי התוס' אך המובחר דמ"ש התוס' דשאני הכא דקדושה ועומדת הכונה כמ"ש תוס' בכורות נ"ה כיון דקדוש מאליו וא"צ להקדישו ורק כשקרא לתשיעי תשיעי ונשתייר העשירי בדיר קדוש מאליו כדאי' בבכורות נ"ט ולא קעביד מידי בעשירי דתיכף נתקדש בדיר ודומה למה שכ' תוס' חולין ו' דהיכא דנוטל במחשבה מותר בשבת וכש"כ העשירי שנתקדש מאליו רק דמ"מ הי' לנו לאסור למנות ביו"ט העשרה טלאים ולא לקרות תשיעי כיון שע"י כן יתקדש העשירי דומה למה דאמרינן בעירובין ל"ח ע"ב דאם נעשה העירוב בהילוך מותר ומקשה מהך דלא יטייל אדם בשבת לידע מה היא צריכה וה"ה הכא הי' לנו לאסור למנות הטלאים ולכן כתבו התוס' כיון דמחויב מה"ת לקדשו והיינו דבשלמא אם הי' מניח הטלאים דבר רשות הי' לנו לאסור למנות כיון שהם גורמים קדושה לעשירישהוא בדיר אבל כיון דזה חיוב להפריש אין איסור למנות הטלאים והעשירי ממילא קדוש ולכן לא הי' לאסור ביו"ט אי לאו משום סקרתא והיותר טוב להגיה כיון דקדוש ועומד ואינו חייב מה"ת לקדשו והכוונה דא"צ להקדישו רק דממילא קדוש אבל גם פירושי לעיל נכון ודוק: ט' וע"ד:

השאלה במ' שהסיר המזוזה אדעתא לבודקה אם צריך לברך אח"כ והביא כ"ת דברי הגאון מהרש"ק בסת"ם ד' ס"ה דחייב לברך משום דהוי היסח הדעת דשמא פסולה היא והוא הביא דא"צ לברך דמוקמינן המזוזה בחזקת כשרות הנה בגוף הדין כבר נסתפק בברכי יוסף סי' רס"ו והביא בשם ספר לשון לימודים שמסתפק בזה ובאמת אם דעתו לקובעו מיד הנראה שא"צ לברך דספק ברכות להקל ואדרבה ל"ה היסח הדעת מהמצוה דהרי הוא עוסק במצוה לחזור ולקובעה. והנה במג"א סי' ק"ס ס"ק י"ג כ' בשם יש"ש

דאם נטל כראוי וספק לו אם נטמאו אח"כ א"צ ליטול אפילו לצאת ידי ספק והקשה המג"א דהרי היסח הדעת פוסל וכתבתי על הגליון דכעין זה הקשו התוס' פסחים ל"ד ד"ה פסול הגוף. ובאמת היא קו' הירושלמי פ"ק דפסחים ומשני דעדיין משמרה שלא תגע בטהרות והמפרש פירש דקאי אחמץ בשעה ששית וזה ליתא דאמאי משמרה שלא הגט בטהרות הרי אינה טמא ובאמת הירושלמי קאי על תלי' בקו' התוס'. ועכ"פ בנ"ד דעדיין דעתו לקבעה כשתהי' כשרה ליה היסח הדעת כתי' הירושלמי ע"כ דעתי מסכמת שלא לברך ועי' בתשובת הגאון רע"א סי' ט' רצה לומר דאם אחד יצא מביתו לימים אחדים כשחוזר צריך לברך ושוב חזר מדבריו עיי"ש. ולדעתו דאף שהיו ב"ב בבית כיון שהם פטורים מדאורייתא שוב חוזר ומברך. ואני הראיתי דברי המג"א סי' רס"ז דיכול לקדש מבע"י אף דל"ה רק דרבנן ויוצא אח"כ וא"צ לקדש כשנעשה חיוב דאורייתא, ולפ"ז ה"ה כשעושה מזוזה בבית השכור אצלו ואח"כ קנה הבית א"צ לחזור ולברך אח"כ ונפטר מחיוב דאורייתא בברכה ראשונה וכש"כ דל"ה הפסק מה שנסע מהבית כיון שהיו ב"ב שם והם חייבין מדרבנן ודו"ק: והנני ידידו:

סימן צה

ב"ה:

פרעמישלא תרמ"ג:

להרב המאור הגדול החריף ובקי המפורסים כש"ת ע' פנחס רימעלט כעת אבד"ק חירב:

ע"ד התינוק הנולד בע"ש ויש ספק אם נולד בה"ש כי לא יוכלו לידע בבירור נפשו בשאלתו אם ימול בשבת או ביום א':

א תשובה כבר ראה כ"ת דברי הב"ח הובא במג"א סי' רס"א דאפי' בספק בה"ש אסור לעשות מלאכה וכ' המחצית השקל דל"ה ס"ס שמא יום ואת"ל בהש"מ שמא ג"כ יממא דהוי ספק חסרון ידיעה ועוד דהוי ספק א' כמו שכ' התוס' שם אונס חד הוא וכת"ה העיר דהוי חסרון ידיעה לכל העולם וגם נ"מ בין הספקות לענין שאר דינים שבבה"ש ע"כ הוי ס"ס ודעתו להתיר למול בשבת. הנה מ"ש דיש נ"מ בין הספיקות יפה כתב אך מ"ש לענין חסרון ידיעה הנה הספק אם בין השמשות יממא או לילה הוה ספק לכל העולם אך הספק אם בעת לידת הילד היא לילה או בה"ש הוה חסרון ידיעה ולא לכל העולם דאז הי' אפשר לדעת ע"י בקיאים ואף דעתה א"א להכיר ס"ס כיון דבעת שנולד הספק הי' אפשר להכיר תלי' בהספק שבפמ"ג יו"ד סי' נ"ג אות ט"ו שפתי דעת ויש לחוש לחומרא דל"ה ס"ס עוד נ"ל דלא הוה ס"ס משום דהוה ס"ס דסתרי אהדדי כמ"ש תוס' ב"ק י"א הגע על עצמך אם נולד תינוק בערב שבת ספק בה"ש ספק לילה וביום מחר בשבת נולד

תינוק ספק ביום ספק בהש"מ תתיר למול שניהם בשבת שאחריו ובתחלה תאמר שמא נולד בלילה ואת"ל בה"ש שמא בה"ש לילה הוא ואח"כ תתיר השני שמא נולד ביום ואת"ל בה"ש שמא בה"ש יממא א"כ ממנ"פ עשה המוהל איסור ואף דבתוס' ב"ק י"א ב' הספיקות סותרין משא"כ בנ"ד אינו סותר אלא אחד אך בתוס' נדה כ"ז מבואר דאף ספק א' סותר הוה ס"ס דסתרי אהדדי:

ב אולם עדיין י"ל דהוה ס"ס דהנה מהר"ם שי"ף הקשה בב"ק שם דהוכיח הש"ס דאין מקצת שלי' בלא ולד דאל"כ הוה ס"ס והקשה דלמא מש"ה ל"ה ס"ס דהוה סתרי דבט"ו ניקל מס"ס שמא לא יצא בשני כלל ושמא לא יצא בשני רק מיעוט ורוב בראשון ותירץ כיון דבט"ו יש ספק שמא זכר הי' וזה אין סותר לס"ס ראשון הוה שפיר ס"ס דל"ה ס"ס דסתרי עד שיסתרו ב' ספיקות ודבריו תמוהין מתוס' נדה כ"ז הנ"ל ונ"ל לישב לפמ"ש פמ"ג יו"ד סוף סי' ק"י במחודשים אות א' דדוקא אי הספק השני סותר הוה ס"ס דסתרי דהוא עיקר המתיר משא"כ אם יכולין להתחיל באיזה ספק שירצה ואז הספק הב' לא יסתור אף דספק הא' יסתור ל"ה ס"ס דסתרי א"כ בשלמא בתוס' נדה כ"ז ע"כ צריך להתחיל שמא אין כאן ולד ואז הספק הב' סותר משא"כ בקו' מהר"ם שי"ף אנו מתחילין שמא לא יצא בשני ואת"ל יצא שמא זכר ואז הספק הב' אינו סותר וזה כונת מהר"ם שי"ף,. ולפ"ז בנ"ד ל"ה ס"ס דסתרי דנוכל להתחיל שמא בה"ש יממא ואת"ל לילה שמא נולד קודם בה"ש ע"כ ל"ה ס"ס דסתרי אולם בן אחי הרב הגדול מ' גדלי' נ"י העיר דא"כ שוב ל"ה ס"ס דאינו יכול להתהפך דאם נתהפך יהי' הספק הב' סותר בשלמא בהך דמהר"ם שי"ף ע"כ צריך להתחיל שמא לא נולד כלל בשני דאז אינו צריך להתהפך כמש"כ הש"ך משא"כ בנ"ד דנוכל להתחיל באיזה צד שירצה א"כ ממנ"פ ל"ה ס"ס ויפה העיר:

ג' ובעיקר הדבר דהוה ס"ס דסתרי כנ"ל הגם שיש לומר דהולד שנולד בע"ש מוקמינן האם בחזקת מעוברת והשתא ילדה כמ"ש תוס' ב"מ ק' דהחזקה מסייע שנולד בלילה משא"כ הולד שנולד בשבת בה"ש וספק אם קודם בהש"מ חזקה מסייע שנולד בה"ש ומנגדת החזקה לס"ס ולא מהני הס"ס ושוב ל"ה סתרו וכן מצאתי בסידור להגאון מליסא דבספק אם נולד בה"ש או בלילה מותר למול בשבת דמוקמינן אחזקה והשתא הוא דילדה ל"ש לומר כן דכיון דידעינן העת שנולד רק שמסופקין אם הוא יום או לילה ל"ש לוקמי אחזקת מעוברת. עוד י"ל דל"ה ס"ס להתיר למול בשבת כיון דכתיב ערלתו ודאי ולא ספק. אף ס"ס אסור כמש"כ פנ"י לענין ספק ממזר וכן נ"ל דמה"ט לא מהני ס"ס

ברה"י ולפמש"כ הפלתי לשיטת הר"מ דמה"ט מהני ס"ס דס' א' מתיר מן התורה וס' ב' מחיר מדרבנן א"כ היכא דהתורה אסרה הספק ל"מ ס"ס:

ד עוד נ"ל דל"מ ס"ס דהש"ך סי' רס"ו כ' לחוש גם בנולד בתחילת הלילה שמא יצא ראשו חוץ לפרוזדור ביום אך שכ' שיש לילך אחר המנהג וכונתו דאף אם התחילה להתקשה ביום מ"מ המנהג להקל. והטעם דמוקמינן אחזקת מעוברת דהשתא ילדה. ולפ"ז בנ"ד כמו שיש ס"ס להקל כן יש ס"ס לחומרא שמא בה"ש יממא ואת"ל לילה שמא יצא ראשו ביום ואף דאין חילוק בין הוציא ראשו ללידה והוה כשם אונס חד מ"מ כיון שכתב בס"ט סי' קצ"ד ס"ק כ"ה בשם פמ"א ומהרא"ה דאם יצא ראשו חוץ לפרוזדור לענין לידה ומילה הוה כילוד. אף שעדיין ראשו בבית הרחם. ולענין שאר דברים ל"ה כילוד עד שיצא לאויר העולם (ע' בתשוב' הקודמת) א"כ הוה ס"ס דיש נ"מ בין הספיקות גם י"ל הנה אלו הי' ספק נולד ביום ס' בהש"מ ס' בלילה אין שום ה"א להתיר. ורק בנ"ד שביום ודאי לא נולד רק ספק בהש"מ ספק בלילה דאז יש ס"ס למול בשבת א"כ כיון שיש ספק שמא הוציא ראשו הוה ספק ביום ספק בהש"מ ספק בלילה. וזה ודאי אין להתיר ולפ"ז בנולד בשבת ספק ביום ספק בהש"מ אולי יש להתיר דהוה ג' ספקות שמא ביום ואת"ל בהש"מ שמא יממא ואת"ל בהש"מ לילה, שמא הוציא ראשו ביום ול"ה משם אחד כדכתיבנא ומ"מ עדיין צ"ע בזה ועי' בסוף הספר לב"ש מ"ש בשם הגאון יעב"ץ בהוציא ראשו. ובתשו' הקודמת הארכתי בזה עוד י"ל דל"מ ס"ס נגד חזקת איסור שבת דבלילה ודאי אסור במלאכה דל"ה זמן מילה ע"כ כשבאה זמן למולו יש להעמיד בח"א כעין שכתב המג"א לענין שבות בה"ש במוצ"ש:

ה' ומה שכתב כת"ה דהוה ס"ס בדשיל"מ וכ' דל"ה דשיל"מ דשיהוי מצוה לא משהינן ע' בדגול מרבבה סי' רס"ו ס"ח שכ' דהוה דשיצ"מ. וכבר תמה עליו בספר היקר יד שאול, אולם מתוס' עירובין מ"ה ע"ב שכ' אע"ג דדשיל"מ הוא מ"מ בעירובין הקילו. והרי קו' התוס' על הפועין שלא בעירוב ומה ראי' מעירוב הרי אין מערבין אלא לדבר מצוה ול"ה דשיל"מ משא"כ תחומין בלא עירוב. ומזה יראה קצת דאף במקום מצוה מקרי יל"מ אך יש לחלק דהתם ל"ה רק שהוי מצוה משא"כ לענין מילה שיהי' שלא בזמנו ועי' בספרי בית יצחק חא"ח סי' נ"ד אות ג' שהארכתי בפרט זה דבמצוה ל"ה דשיל"מ בדברים ערבים. ולדינא אין להתיר למול בשבת אם לא כשיודע בבירור שנולד בלילה ואף ע"י נשים יש לסמוך כמבואר בדברי אמת סי' א' ואם לא יודע בבירור יש למול ביום א':

ו' והנה אם נולד יותר מי"ג מינוטין וחצי קודם צאת הכוכבים יש למול ביום ח' כמ"ש בחכמת אדם ובסידור מהגאון מליסא דלא כמהר"ם אלשקר הובא בש"ך סי' רס"ו. אך

דבעינן יותר מי"ג מינוטין וחצי קודם יציאת ג' כוכבים בינונים, ומכוכבים קטנים אין ראי' ע"כ יש להשגיח היטב להבחין שהוא קודם כוכבים בינונים. וכיון שכתב המג"א ר"ס רל"ה שאין אנו בקיאין בין כוכבים בינונים לקטנים ע"כ ההכרח לשער באומד הדעת היטב לידע בבירור. וע' ברכ"י א"ח סי' תקס"ב מדין כוכבים קטנים ואקצר: והנני ידידו:

סימן צו

ב"ה:

פרעמישלא "זאת הברכה" לפ"ק:

להרב המופלג החסיד הישיש המפורסם מ' חיים אורי מק':

רישא:

ע"ד השאלה בנידון הקלויז מק' רישא שבנה הרב הגאון מ' זאב אבד"ק פשעווארסק זצלה"ה ובעת הבנין רצו אנשי בהכ"נ ובהמ"ד להשבית הבנין והוכרח להניח להם שברית מילה לא יהי' בהקלויז וכעת שנתרבו אנשי הקלויז ויראים בעזה"י רוצים אנשי הקלויז למול בהקלויז בית שמתפללין בקביעות ואנשי בהכ"נ ובהמ"ד מעכבין הדין עם מי ?:

א תשובה הנה בדין זה יש לדון בב' דברים אחד אם כבר זכו אנשי בהמ"ד בזכות זה ואין לגרוע זכותם הב' אם מותר לשנות מצד חשש חשדא כדאמרינן בגיטין נ"ט מערבין בבית ישן מפני דרכי שלום ומפרשינן בגמ' שם משום חשדא וכן נפסק בש"ע או"ח סי' שס"ו. והנה צריך להבין למ"ל הטעם משום חשדא ות"ל שכבר זכה בעל הבית באותה מצוה. ונ"ל דהנה מצד הזכות י"ל אם יש קצת טעם לשנות ממה שהי' מותר לשנות ופקע לזכותו דהנה זכות ממש ל"ש בזה רק דהוי כמכירי כהונה דאמרינן דאסור לחזור משום שכבר רגיל לקבל ממנו תרומות ומעשרות וה"ה בכל זכות כיוצא בו ומבואר בתשו' זקיני הח"ץ סי' ע' דאף במכירי כהונה יכול לחזור בשביל ת"ח וכדאמרינן דאף דדברים יש בהם משום מחוסרי אמנה מ"מ בתרי תרעא יכול לחזור וה"ה בכל זכות כזה אם יש איזה טעם לשנות פקע זכותו דהראשון גדולה מזו אמרו ביומא ס"ז במפריש פסחו ואבד והפריש אחר תחתיו ר' יוסי אומר מצוה בהראשון ואם הי' השני מובחר ממנו יביאנו ומזה ראי' לתשו' ח"צ הנ"ל דאף במכירי כהונה מותר לחזור אם הי' השני צורבא מדרבנן ועיין תשו' ח"צ סי' מ"ה ומשום הכי אף בעירוב אלו הי' טעם קצת הי' משנים להניח בבית אחר אך מפני חשש חשדא אף באיכא טעם קצת אין לשנות כמש"כ בתשו' מהרי"ק סי' קי"ג והובא במג"א סי' קנ"ג ס"ק מ' ובסי' שס"ו ס"ק ז' ומזה גופא מוכח כתשו' מהרי"ק מדאיצטריך לטעמא דחשדא:

ב והנה מה שכתב זקיני הח"ץ דבמכירי כהונה יכול לחזור ק בשביל צורבא מדרבנן נ"ל ראי' מירושלמי סוף הוריות דאמרינן שם דבר פזי ובר הושעי' עלין ושאלין בשלמי' דנשיא והוה אילין דר' הושעי' עלין קדמאה אזלין דבר פזי ואיתחתנא בנשיאותא אתין בעין מיעל קדמי' אתין ושאלין לר' אימי' והקמות את המשכן כמשפטו וכי יש משפט לעצים אלא קרש שזכה לינתן בצפון ינתן בצפון תרין זרעין בצפורין בלוטיא ופנגי' הוי עאלין ושאלין בשלמא דנשיא והוין בלוטיא עאלין קדמאין אזלין פנגיא וזכין לאורייתא אתין בעין מיעל קדמאה עאל ר"י ודרשי' בבית המדרש אפי' ממזר ת"ח קודם לכ"ג הרי אף דמשפחת בלוטי' זכו לכנוס ראשון כיון דהני בי' פנגיי' נעשין ת"ח הם קודמין וה"ת לענין מכירי כהונה צורבא מדרבנן קודם ולפ"ז צ"ע אסוף דברי ח"צ שכ' דגם קרוב כצורבא מדרבנן א"כ מדוע לא קדמו אח"כ משפחת בני פזי לגבי בר אושיעי' בתר דאתחתנו וצריך לומר דלענין קדימה לכנוס ל"מ מה שנעשו קרובים. עוד צריך לבאר מה שכ' בתשו' ח"צ סי' מ"ה בישוב דברי הרמב"ם בפ"ד מק"פ שפסק בפסח שאבד והפריש אחר תחתיו איזה שירצה יקריב ולא כ' דמצוה בראשון כדפסק בה' יו"כ כרב יוסי וכ' דכיון דגם השני קרוב ולא נדחה לגמרי להכי לא אמרינן מצוה בראשון וצ"ע מהך דקרשים דלא נדחו לגמרי ומ"מ לא נדחו ממקומן. והנה מה שפסק ברמ"א סי' רמ"ה כפיסק' מהרא"י דרב היושב בעיר יכול חכם אחר לבא וללמוד גם שם ולהחזיק ברבנות אם הוא גדול וראוי לכך נ"ל חילי' מהרמב"ם הנ"ל דלא פסק בפסח מצוה בראשון כיון שהשני לא נדחה לגמרי כמ"ש הח"צ וה"ה בזה שהראשון לא נדחה לגמרי מותר לבא ולהחזיק ברבנות וצריך לחלק בין הך דירושלמי ועיין בש"ך שם דמצד המכתב יש למחות ולפמ"ש ראי' מירושלמי דאף לקפחו קצת אינו רשאי ודוק כי קצרתי:

ג ועכ"פ כיון שכתבתי דמצד שזכו אנשי בהמ"ד בהברית מילות לא עדיפי ממכירי כהונה והיכי דאיכא טעם יכולין לשנות ובנ"ד יש להם טעם דבהקלויז הוא רוב עם וברוב עם הדרת מלך וגם שמתפללין שם קרוביהם וגם הם מתפללין בקביעות וע"כ הדבר פשוט דמצד הזכות יכולין לחזור אך מצד חשדא הי' מקום לומר שיכולין אנשי בהמ"ד לעכב אולם לפי המבואר במהרי"ק הובא בש"ע או"ח סי' קנ"ג סעיף י"ז במי שהי' בביתו ב"ה ימים רבים אין הציבור רשאין לשנותו ומ"מ כ' המג"א שם בשם ראנ"ח דאם מקצת רוצין להתפלל במקום אחר כיון שגם בביתו מתפללין קצת הרי דבכה"ג ליכא חשדא ה"ה בנ"ד שגם אח"כ ימולו המתפללין בבית המדרש שוב ליכא חשדא ואין יכולין אנשי בהמ"ד לעכב ואף מהבטחה שהבטיחו אנשי הקלויז ובראשם הרב הגאון מ' זאב זצלה"ה יכולין לחזור אף אותם שהם בחיים די"ל כיון שנשתנה הענין ובהקלויז נתרבו ת"ח ורוב עם

הוי כב' תרעי דאין כאן מחוסר אמנה כמו שהביא הח"ץ הנ"ל ראי' למכירי כהונה דיכול לחזור מראי' הנ"ל:

ד' והנה כבר נשאל ש"ב הרב הגאון מסאנדץ מקהלתנו בשאלה כזו קודם ביאתי לכאן והשיב ככל החזיון הנ"ל שיכולים לעשות הברית מילה בהקלויז בימי החורף והוא בדברי חיים ח"ב או"ח סי' י"ט. והנה מש"כ בד"ח דל"ש זכי' רק בבית של יחיד דשייך לומר דבעה"ב זכה בהמצוה אבל הכא בנ"ד דבית המדרש הוא של בני העיר ורשות לכל א' להתפלל שם במאי זכו הנך שמתפללים שם. הנה בתשו' מהרשד"ם סי' כ' שהובא במג"א סי' שס"ו שהי' העובדא שלא היה בעיר בית אכסניא לאורחים עניים רק בבהכ"נ של נשים ואח"כ עשו בני העיר בית אכסניא וטענו אנשי בהכ"נ שיש להם זכות במצוה הזאת ועד כאן לא זיכה שם לבני העיר רק מטעם שהי' שם טעמא רבה לשנות ממה שהי' שהאורחים לא היו יכולין להתאכסן בבהכ"נ ומהרי"ק לא קאמר רק בטעם כל דהו אין לשנות אבל בטעם רבה משנין וגם ל"ש חשדא בזה משמע דלולא זאת לא הי' בכח אנשי העיר לשנות ממה שהיה. והנה מ"ש בתשו' דברי חיים הנ"ל דהוי דבר שאין בו ממש ול"ש חזקה לא ידענא מ"ש חזקה זו מכל חזקה במצוה גם מ"ש דבעינן חזקה שיש עמה טענה כמבואר בב"י סי' קכ"ב הנה קיצר בדבריו כדרכו והנה חזקה שיש עמה טענה לומר שקנה המצוה ודאי לא בעינן כדמוכח מתשו' מהרי"ק סי' קי"ב הנ"ל ומלשון הש"ע אדם שהחזיק במצוה משמע דל"ב דוקא שקנה המצוה ולהדיא מבואר בתשו' הרמ"ז סי' כ' [וע' לעיל סי' ע"ה אות ב'] וראי' מגמ' דמערבין בבית ישן אף דלא קנה המצוה וכן הביא מתשו' רדב"ז ע"ש וע"כ כוונתו לדברי הד"מ בח"מ סי' קמ"ט שכ' דבעינן חזקה שיש עמה טענה וט"ס בדבריו מ"ש בב"י סי' קכ"ב וצ"ל בד"מ סי' קמ"ט וביאר דבריו בתומים שם דהכוונה שהי' המצוה בהסכמת הציבור ולא שהי' באקראי בעלמא וכ"כ בנתיבות שם ואם לזה כיון הגאון זצ"ל לא אדע אם זה מקרי אקראי בעלמא מה שנמשך כמה שנים ובשלמא אם לא היה בהכ"נ אחר לא מקרי חזקה מה שהיה הברית מילה בבהמ"ד כמבואר בח"מ סי' קמ"ט דאם לא הי' ס"ת אחרת לא מקרי חזקה משא"כ אחר שהי' הקלויז ומתפללין שם בקביעות ולא הי' הברית מילות רק בבהמ"ד לא מקרי אקראי ע"כ צ"ע בדבריו:

ה ולענין דינא בנ"ד כיון שהרב הגאון מ' זאב זצלה"ה הבטיח בתחלת הבנין שלא ימולו רק בבהמ"ד נהי שלא היה ביד הקהל לעכב עפ"י הדין בנין הקלויז מ"מ כיון שהבטיח להם מסתמא הקהל הסכימו לזה ולא מקרי זאת חזקה שאין עמה טענה מ"מ בגוף הדין הדבר נכון דבשלמא אם הי' החזקה שלא למול רק בבהמ"ד ולא בשום בית מקרי זאת

זכות המצוה ויכולין לעכב אך כיון שבבית מלין כל אחד ואחד ואין זכות לאנשי בהמ"ד רק שלא ימולו בהקלויז ומה איכפת להם כיון שכל אחד יכול למול בביתו ולא תהא כהנת כפונדקית. ע"כ נלפע"ד בצירוף טעמים המבוארים לעיל חדא דל"ש חשדא וגם חזקה וזכות ל"ש דיש טעם וסברא דבהקלויז יש קרובי בעל הברית ורוב עם ע"כ יכולין למול בימי החורף בהקלויז בלי שום חשש אך בימי הקיץ שמלין שם בבהכ"נ עדיין צ"ע אם מותר לשנות:

ד והנה מבואר בסי' קנ"ג להלכה דבהכ"נ מותר לעשות בהמ"ד דקדוש יותר ובסי' צ' מבואר דעדיף יותר להתפלל בבהמ"ד וע"כ לכאורה גם למול עדיף יותר בבהמ"ד או בקלויז. והנה התוס' מגילה כ"ז הוכיחו מזה דקי"ל כרבי יהושע בן לו' לגבי ר' יוחנן בכל דוכתא מדאמרינן שם כוותי' דרב פפי מסתברא דבהכ"נ מותר לעשות בהמ"ד מדא"ר יהושע ב"ל בהכ"נ מותר לעשות בהמ"ד אף דר' יופנן דס"ל מקום שמגדלין בו תפלה פליג על ר"י בן לוי ש"מ בכ"ד הלכה כר"י ב"ל ובחולין צ"ז דחו תוס' ראי' זו עיי"ש. ולפענ"ד נראה בעזה"י לישב קושית התוס' בפשיטות דאמרינן בברכות ח' אמר ר' חי' משמי' דעולא מיום שחרב בהמ"ק אין לו להקב"ה אלא ד' אמות של הלכה ואמר אביי מריש הוה גריסנא בגו ביתא ומצלינא בבי כנישתא כיון דשמעינא להא דאמר"ח משמי' דעולא וכו' לא מצלינא אלא בגו ביתא חזינן דיש חילוק בין קודם חורבן שהי' בהכ"נ עדיף לאחר החרבן דבהמ"ד עדיף דאין לו לו להקב"ה אלא ד"א ש"ה א"כ ר' יוחנן שפיר מצי לסבור כר' יהושע ב"ל דבזה"ז בהכ"נ מותר לעשות בהמ"ד והא דמפרש קרא שם מקום שמגדלין בו תפלה דשם קאי ששרף בית המקדש ואת הבית הגדול ובעת שבית המקדש הי' קיים היה מקום שמגדלין בו תפלה הבית הגדול משא"כ לאחר חורבן מודה ר"י והא דאמרינן שם תסתיים דר"י ב"ל אמר מקום שמגדלין בו תורה מדאמר בהכ"נ מותר לעשותו בהמ"ד הכונה כיון דאמר סתמא ולא חילק בין זמן שבהמ"ק קיים או לא משמע דאין חילוק ואף בזמן שבהמ"ק קיים בהמ"ד עדיף ש"מ שמפרש מקום שמגדלין בו תורה אבל לעולם בזה"ז גם ר"י מודה א"כ שפיר אמרינן שם כוותי' דרב פפי מסתברא היינו דלא כרב פפא משמי' דרבא דמתני איפכא דבהמ"ד מותר לעשותו בהכ"נ ומדלא חילק משמע אף בזה"ז וזה ליתא דהרי ר"י ב"ל אמר בהכ"נ מותר לעשות בהמ"ד ואף ר"י מודה בזה"ז א"כ ע"כ דלא כרב פפא ורק כרב פפי כנלפע"ד בישוב קושי' התוס':

ז ועכ"פ הדין ברור דבזה כ"ע מודו דבזה"ז בהמ"ד עדיף מ"מ לדינא דידן י"ל כיון דבבהכ"נ יש ג"כ רוב עם וע' מג"א סי' צ' ס"ק ל"ב דהיכי שאינו אלא לשעה מועטת אין לחוש לביטול תורה ועדיף יותר מצות ברוב עם הדרת מלך ואינו דומה לתפלה דהוא קבוע

ומ"ה עדיף בבהמ"ד שלא לבטל מדברי תורה ע"ב לענין ברית מילה דהוא לשעה מועטת עדיף יותר בהכ"נ דהוא ברוב עם יותר מהקלויז ברוב פעמים ע"כ לדעתי בימי הקיץ יניחו המנהג כמקדם דגם בעירנו הניחו בימי הקיץ המנהג כקדם ומ"מ אם א' בסמוך להקלויז ימול בהקלויז אין מוחין בדבר דכבר כתבתי דלהלכה אם יש בדבר טעם אין ההכרח לקיים המנהג מ"מ מפני כבוד בהכ"נ ראוי להחזיק בהמנהג בימי הקיץ ואני תפלה שנזכה במהרה לבנין הבית הגדול מקום שמגדלין בו תורה ותפלה:

והנני ידידו:

סימן נו

ב"ה:

פרעמישלא תרנ"ד לפ"ק:

נשאלתי באחד שיש לו בן למול בשבת והזמין שני מוהלים אחד למילה ואחד לפריעה ולא בא האחר לפריעה והיודע למול איננו יודע לפרוע אם מותר למול בשבת והפריעה תהיה אחר שבת וכן בחול אם אין לו מוחל לפריעה אם ימול בזמנו ואח"כ יעשה פריעה:

א תשובה בש"ס אמרינן מל ולא פרע כאלו לא מל ולפ"ז נראה לכאורה דאין לדחות שבת בשביל המילה לבד דהוה חלול שבת ולא עשה מצוה. אך י"ל דהא דנקיט במשנה כאלו לא מל ל"ה ממש כלא מל וכבר האריך זקני ח"ץ סי' ע"ז להוכיח דכ' הדמיון ל"ה ממש כגוף הדבר כמו שהוכיח ממה שאמרו כל יתר כנטול דמי וכש"כ היכא דכתיב כאלו ל"ה ממש כאותו דבר דאמרו בב"מ נ"ח כל המלבין פני חבירו כאלו שופך דמים ואפ"ה כ' תוס' עירובין ט"ז דאשפיכת דמים נגעים אין מכפרין רק אמלבין פני חבירו וכ"כ שם בגילוי עריות ע"ש ע"כ אין ראי' ממשנה דל"ה כמל ממש. וכן צע"ג לפ"ז על הח"ס סי' רמ"ט שכ' דאיכא כרת בפריעה כיון דכרת כתיב בצווי הקב"ה לאברהם ולא ניתנה פריעת מילה לאאע"ה ומצות פריעה נאמרה ליהושע נהי דהוא מהלכה למשה מסיני מנ"ל כרת. (ואף דבירושלמי פר"א דשבת מבואר דענוש כרת י"ל דהירושלמי כשטתי' ביבמות דיליף מהמול ימול דניתן פריעה לאאע"ה כמ"ש בשירי קרבן שם) ואי דאמרינן מל ולא פרע כאלו לא מל כבר כתבתי דלשון כאלו ל"ה ממש. ואמנם מדברי הנימוקי יוסף פ"ב דב"מ נראה דהוה כמקיים חצי מצוה דהקשה למ"ל טעמא דכהן אין משיב אבידה בבית הקברות משום דאין עשה דוחה לתו"ע ת"ל דל"ה בעידנא כמו מילה בצרעת וכ' והרנב"ר תירץ דהכא נמי בשעה דעבר אלאו קיים העשה כמו מילה בצרעת דהא מתעסק הוא במצות השבה בשעת עקירת הלאו ואעפ"י שלא נגמרה מה בכך. גם מצות מילה לא נגמרה עד שפרע דקיי"ל מל ולא פרע כאלו לא מל וכו' אבל הרב ר'

יהוסף ז"ל כ' דיכולים לומר דלא דמי למילה דמילה כל מה שנעשה בה הוא גוף המצוה ואם לא גמרה לא נעשית אלא חצי המצוה כמו אם לא הטיל ציצית אלא בשתי כנפי' אבל גבי השבת אבידה עיקר מצוה היא ההשבה בבית בעלים והשאר הוה כעין מכשירי מצוה עיי"ש הרי מבואר דמילה בלא פריעה הוה רק חצי מצוה א"כ י"ל דאינו דוחה שבת רק כל המצוה אבל חצי המצוה אינו דוחה שבת כדאמרינן בשבת קל"ג אם לא הילקט ענוש כרת ומשני רב אשי לעולם אומן וכגון דאתי בה"ש ואמרו לי' לא מספקי ועביד ולא אסתפקא ואשתכח דחבורה הוא דעביד וענוש כרת הרי אע"ג דעביד פלגא דמצוה חייב כרת וכן הוא בלא הספיק לעשות הפריעה כמ"ש המאירי בשבת שם ומ"ש במאירי ומתורת מקלקל אין אתה פוטרו שהרי מתקן הוא מה שעשה וכונת דבריו דהרי עכ"פ עשה קצת תיקון וכ"כ בשאג"א ס"ס נ"ב ודו"ק: ב והנה בישו"ש פ"ח דיבמות אות ג' כ' דמל ולא פרע אפי' חצי מצוה לא עביד והפלא שלא הרגיש בדברי הנ"י שהבאתי אך שמא ס"ל כרנב"ר דמל ולא פרע לא עביד מצוה והמילה ל"ה רק הכשר מצוה וע' בתשו' תפארת צבי א"ח ס"ז סמך על יש"ש בזה. והנה בשאג"א סי' מ"ט כ' ג"כ דמל ולא פרע חייב חטאת וצ"ע דהרי לא ניתנה פריעת מילה לאאע"ה רק דהוא הלמ"מ כמ"ש תוס' יבמות ע"א ע"ב ואין לוקין על הלכה כמ"ש בירושלמי נזיר פ"ט ה"א א"ר ינאי אין לוקין על הלכה. (והובא לעיל סי' מ"ג באריכות) וכ"כ הפמ"ג בריש פתיחה כוללת בא"ח ובשושנת העמקים סוף כלל א'. וכן קשה על ח"ס הנ"ל שכ' דחייב כרת אם לא פרע. וכן קשה לרמב"ן שכ' ביבמות ע"א דמשה רבינו לא צוה על הפריעה רק בסוף מ' שנה. ומה"ט אכלו שלמים במדבר משום דאז לא נצטוו עדיין על הפריעה והא דמילה דוחה שבת ודאי נאמר בתחלה א"כ איך עונשין על הלמ"מ וצ"ל כמ"ש בשושנת העמקים הנ"ל דהא דעונשין על שיעורין הואיל שעיקר הדבר מפורש בתורה ה"ה במילה שעיקר המצוה מפורש בתורה והפריע' נתוספה על השיעור שפיר חייב כרת וחטאת אם מל ולא פרע. ועכ"פ לפ"ז מבואר דאם אין לו מוהל על הפריעה ודאי אין למול בשבת דחצי מצוה אינו דוחה שבת אך בחול י"ל דיקיים חצי מצוה בזמנה עכ"פ והפריעה יעשה למחר אך הברכה לא יברך דנראה דהלכה נאמרה בפירוש שיהי' כאלו לא מל ואף להכניסו בבריתו אין לברך אמנם יש סברא כיון שאינו מקיים המצוה בהמיל' בלא הפריע' למה יצער להתינוק ויצטרך לצערו פעם שנית ע"כ ימתין וירא' למצוא פורע וימולו אז:

ג' שוב ראיתי בנובי"ת א"ח סי' כ"ב שתמה על מהרש"ל שכ' דמל ולא פרע לא קיים המצוה כלל דא"כ אמאי מלו דור המדבר כמ"ש בפרקי דר"א כיון שלא פרעו ומה הועילו במילה. וכונת דבריו אף די"ל דבמדבר לא נצטוו על הפריעה מ"ע הרי התוס' כ' ביבמות

ע"א ד"ה מ"ט שנצטוו על הפריעה ולא פרעו ומה"ט היו ערלים ולא אכלו בקדשים א"כ למה מלו א"ע. ובחנם תמה על דבריו ביד שאול סי' רס"ו סוף אות י"ג והנה הנוב"י כ' דדוקא בלא פרע כלל לא קיים כלל המצוה אבל בפרע אח"כ הותחל המצוה למפרע משעת החיתוך ולדבריו נ"ל נהי דבשבת ודאי אין למול דפלגא דמצוה אינה דוחה שבת כמו שהוכחתי מגמ' מ"מ בחול אם אין לו פורע ימול לקיים המצוה בזמנו אם אח"כ יפרע ואולי יוכל לברך ג"כ כיון שאח"כ ודאי יפרע אך כיון דתליא הדבר במחלוקת שבין הנ"י ורנב"ר כמ"ש המגיה לא יברך מ"מ כיון שראיות נוב"י חזקות י"ל דימול עכ"פ ועדיין צ"ע ועי' מ"ש בספרי לא"ח סי' ל"ו סוף אות ב' בישוב קושיא איך פריעה דוחה שבת והלא ל"ה עשה שלפני הדיבור עיי"ש:

ד והנה בתנחומא פ' לך לך מבואר דאברהם אבינו נימול ע"י עקיצת עקרב. וזה תמוה איך קיים מצות מיל' ע"י עקרב והלא בעינן המל ימול ואפי' לר' יוסי דס"ל מילה בנכרי כשרה מ"מ ע"י עקרב פסול' כמו בנטילת ידים דהלכ' דע"י קוף פסולה וע"י נכרי כשר ושמא ס"ל לתנחומא כת"ק דר"י פ"א דידים דנט"י ע"י קוף כשרה וס"ל כר"י דמילה בנכרי כשרה. ועי' בא"ח סי' קנ"ט ס' י"ב ובמג"א שם ס"ק י"ב שכ' דה"ט דשחיטת קוף פסולה משום דהיא מדאורייתא לא ס"ל לתנחומא רק שחיטת קוף פסולה משום דשחיטת נכרי פסולה משא"כ במילה ס"ל מילה בנכרי כשרה ודו"ק:

סימן צח

ב"ה:

פרעמישלא לא יום ה' לסדר "והאזנת למצותיו ושמרת כל חקיו" תרנ"ב: לחכם אחד: אשר שאל ממני להיות מהמתירים את המציצה ע"י שפופרת של זכוכית אשר לה שתי פיות האחת ינתן בפי המוהל והשנית על אבר הנמול:

תשובה לדעתי לא נכון לעשות כן דהרי מבואר ברמב"ם פ"ב מה' מילה שצריך למצוץ כדי שיצא הדם ממקומות הרחוקים שלא יבא לידי סכנה ובשפופרת ומוך בתוכה יש לחוש שלא יצא הדם ממקומות הרחוקים, אף כי לא ראיתי את הכלי הזה אמנם אף אם יצא הדם ע"י מציצה זאת ממקומות הרחוקים מ"מ יותר טוב שתהי' המציצ' בפה דוקא בלא הפסק כלי ע"ד שאמרו בפסחים נ"ז על ישששכר איש ברקאי שמחלל קדשי שמים דהוה כרך ידיו בשיראי עיי"ש בפרש"י ומצות מילה הוה כמקריב קטורת. וכבר העיר הגאון המפורסם מ' יעקב עטלינגער ז"ל בספרו שו"ת בנין ציון סי' כ"ג וסי' כ"ד שהמציצ' צריכה להיות בפה דוקא ובסי' פ"ח כתב שכל אופני המצוה לא נדע רק מדרך קבלה עד"מ אתרוג ולולב הכל ע"ד הקבלה איש מפי איש עד משה רע"ה וכמו שקבלנו המצוה

מפי אבותינו הקדושים. כן עלינו לעשות עיי"ש ובימינו האלה אשר רבו המתפרצים וכל ישעם וחפצם לפרוץ פרץ נבעה בחומת בית ישראל להרוס אשיות הדת וישן מפני חדש יוציאו עלינו לעמוד על המשמר לבני לשנות אף זיז כל שהוא ממה שקימו וקבלו עליהם אבותינו כי אם יפתחו להם פתח כחודו של מחט יפתחו להם כפתחו של אולם. וידוע שהרבנים המתירים לא הורו רק הוראת שעה שרצתה הממשלה לבטל מצות מציצה מכל וכל ע"כ בחרו את הרע במיעוטו. ות"ל אשר בארצינו מלך חסיד סוכך עלינו באברתו ע"כ אין לעשות חדשות בדבר מצוה ששקולה כנגד כל המצות שבתורה ובשגם כי הכלי הזה צריך זהירות יתירה לנקותו בכל פעם היטב ובארצנו מתרשלים בענינים אלה ויש לחוש לסכנ' ומי שלבו נקפו יבחר לו איש בריא אולם למוץ וישפשף היטב פיו במים קודם המציצה ולא ידע רע ח"ו וה' ישפות שלום לכל ישראל:

כנפש מוקירו:

סימן צט

ב"ה:

פרעמישלא "אמת ליעקב" לפ"ק:

לכבוד ה"ה הרב המאה"ג החריף ובקי, מ' ראובן פינק נ"י מלפנים אבד"ק: לויטעגבורג וכעת על התורה והעבודה בעיר האמבורג יע"א:

א מה שתמה כת"ה ע"ד המחצית השקל סי' תל"א ס"ק ד' שהביא דברי הפמ"א שפי' הך דמי שיש לו ב' ערלות אין דוחין את השבת למול אותו הכוונה ב' עורות הפריעה והמחה"ש פי' בב' עורות העליונים. וכ' דמדברי הכסף משנה פ"א ממילה ה"ז נראה כדברי הפמ"א שהרי הוכיח שהרמב"ם פי' ב' גידין כפי' הב' מרש"י מדכ' מלין את שתיהן ולא כתב פורעין את שתיהן. יפה כתב אך מדכתב הכ"מ נוטה קצת לפי' השני. מוכח דיש לפרש כפי' הראשון מרש"י והכוונה שני עורות עליונות כפי' המחה"ש והנה כת"ה הקשה לפי' הב' דרש"י דהכוונה ב' גידין אמאי חייב למול את שתיהן ולא נימא כל יתר כנטול דמי. ולפרש"י ורמב"ם דהוה כנטלו שניהם לא ליבעי מילה כלל, דהוה כנולד כרות שפכה ולרמב"ן ורשב"א דהוה היותר כנטול לא ליבעי מילה. רק הגיד העיקרי ולא היתר. הנה כבר כתבתי בתשובה דל"א כל יתר כנטול דמי רק בטריפו' דהוא מהלכה למשה מסיני. ולא בשאר דוכתי דהרי מהרי"ק כ' הטעם שכל אבר יונק ממעין אחד ובשני אברים יונקים ממעין אחד סוף שניהם להנטל וז"ש באבר דמיטרפא בי' וכן מוכח בבכורות דף מ' ע"ב באתן הגדי כפולה דל"ה מום. אך י"ל כיון שאין בו עצם ל"ה אלא דלדול בעלמא אך בדף מ"ה ס"ל לר"י יתיר בידים וברגלים שש ל"ה מום ול"א כל

יתר כנטול דמי. אך ברמב"ם פ"ב מאיסורי מזבח הי"ד שכ' בג' או שני טחולי פסול שכל יתר כחסר דמי מבואר דאפי' לענין מומין אמרינן כל יתר כחסר דמי אך כיון דילפינן מקרא בבכורות ל"ט ואת שתי הכליות ולא בעל כוליא אחת ולא בעל שלש כליות ס"ל להרמב"ם דדרשינן טעמא דקרא לחומרא כמ"ש בספרי לאו"ח סי' ע"ה אות ג' ובספרי ליו"ד סי' קמ"ג אות ה'. דלחומרא דרשינן טעמא דקרא ויליף מזה הרמב"ם לענין ב' טחולים דפסול. וע' כו"פ ופרמ"ג סי' מ"ד שהאריכו לישב דעת הרמב"ם. וע' בראש אפרים סי' ל"ה ס"ק קכ"ו דמתחלה מייתי דברי יבין שמועה דדוקא במקום דמיטרפא אמרינן כל יתר כנטול דמי ואח"כ מייתי דברי רשב"ץ דגם לענין מומין אמרינן כל יתר כנטול דמי (וחידוש מצאתי בדבריו דיתיר אונא בדרי כשר לגבי מזבח דהרי חסר טרפה ואס"ד דלגבוה נימא כל יתר בזה הי' להיות טרפה ומדכשר ל"א בזה יתר. ונ"ל דמה"ט אינו דומה לב' טחולים שפוסל הרמב"ם) וגם מייתי ראי' מרמב"ם באיסורי מזבח הנ"ל דבמומין ג"כ אמרינן כל יתר. ע"כ חשש לענין ב' כיסים להחמיר. ולפמ"ש אין ראי' מהרמב"ם דהרמב"ם למד זאת מקרא דלא בעל שלש דממעטינן בקדשים. וחולין מקדשים לא ילפינן. ע"כ בחולין י"ל דבמידי דלא מיטרפא ל"א כל יתר כנטול דמי. ואין להאריך בזה דאפי' אם נאמר דלענין מום כל יתר כנטול מ"מ לענין מילה. מאי נפקא מינה דכנטול דמי וסופו ליפול הגיד. לע"ע הוא ערל והתורה ציותה למול. וכיון דלא נפל. חייב הוא למול כל הערלה ומצאתי במאירי שבת שהביא בזה"ל יש מפרש שני גידין ואינו ידוע איזה עיקר בריתו. וי"מ שני עורות של ערלה זה ע"ג זה ומ"מ יש מוחים בפי' זה שכל שיש לו ב' ערלות חייב הוא לכרות שתיהן ודאי וכריתות שתיהן דוחה שבת. הנראה דס"ל דבשלמא לפי' שני גידין אינו מחויב למול רק גיד העיקרי ומחמת ספק מחויב למול שניהן ואינו דוחה שבת מספק משא"כ בשני עורות ונראה קצת כסברתו דגיד היתר. סופו ליפול ואינו מחויב למול ובאמת לסברת המאירי מיושב מה שאינן מדקדקים בכך. שתמה בזה הפמ"א הובא במחה"ש. אך הפוסקים לא ס"ל כהמאירי. ונראה סברתם דאף בב' עורות האחד הוא דלדול בעלמא וא"צ למול רק מספיקא ואינו דוחה שבת ודוק: ב וקצת יש לעיין אם לא נימול רק בגיד אחד אם הוא ערל לאסור בתרומה וקדשים כיון דל"ה רק מקצת ערל. וע' בפסחים ס"א ע"ב ס"ל לרבה וכל ערל כלה ערלה פסולה מקצתה לא פסולה. ור"א ס"ל וכל וכל כל דהו ערל כתב רחמנא זאת עד דאיכא כולה ערלה. ושם מיירי לענין אם שחט לערלים ולטמאים, וע' בתוס' שם ד"ה דילמא ולכאורה לפ"ז גם מקצת ערל כגון שנימול בגיד א' אוכל בפסח, אך מדמוקמינן שם לענין שחטו לערלים. ולא מוקי קרא לענין נימול גיד אחד משמע דזה אינו אוכל

לכ"ע. ולפ"ז אפי' לר"י דס"ל כל בכור אפי' מקצת בכור מודה דנימול בגיד אחד אינו אוכל. וקרא דמקצת ערל אוכל קאי לשחטו לערלים ולמולים. ועדיין צ"ע: ג וכ"ת הקשה אמאי בב' ערלות צריך למול שניהן ובמי שיש לו ב' ראשין מבעי להו במנחות ל"ז באיזה מהם מניח תפילין ואמאי לא ליבעי להניח תפילין על שתיהן אמנם יש לחלק דבמילה צריך להכרית הערלה. ואם לא ימול תהי' מקצת ערלה. ע"כ צריך להכרית שתיהם משא"כ בתפילין כיון שהתורה חייבה לאיש בתפילין ומי שיש לו ב' ראשין ע"כ רק מקצת ב' ראשין יש והוא איש אחד אם ילבוש ב' זוגי תפילין יעבור בב"ת ומה"ט אף למה דמסיק הגמ' דמי שיש לו ב' ראשין חייב ליתן עשרה שקלים לכהן דבגלגולת תליא רחמנא שם ליכא בל תוסיף משא"כ לענין תפילין. אך י"ל כיון שנתחייב בשניהם ליכא ב"ת מ"מ בתפילין כיון שהוא איש אחד אינו מחויב רק זוג אחד ולפמ"ש המאירי דלא נודע איזה גיד העיקרי ומ"ה חייב למול שתיהן ה"ה בתפילין נימא דלא נודע איזה ראש העיקרי ויניח בשתיהן ולא יעבור בב"ת כיון שעושה מחמת ספק כמו דאנן מותבינן בסוכה בשמיני מה"ט. וע' ברשב"א ר"ה ט"ז שכ' ג"כ דהיכא דמחויב מדרבנן אינו עובר בב"ת והטו"א שם הקשה עליו מדאמרינן בעירובין צ"ו אלא מעתה הישן בשמיני בסכה ילקה ופירש"י ואנן מיתב יתבינן. הרי דבכה"ג עובר בב"ת ויש לישב דכ"ז לפי סברת הגמ' שם דלעבור משום ב"ת ל"ב כוונה. אבל לפי האמת דבעי כוונה א"כ בעושה מחמת ספק או מחמת תקנתא דרבנן סתמא מכוון לקיים מצוה דרבנן או מחמת ספק אינו עובר בב"ת וכ"כ הריטב"א בר"ה שם דהיכי דעושה מחמת ספק אינו עובר בב"ת אך שם בגמ' מיירי בב' ראשים שוים ונאמר דחייב בשתיהן בזה שעושה מחמת חיוב יעבור בב"ת וע"כ ודאי לא יניח רק זוג אחד ומבעי לן באיזו מניח כנ"ל ונכדי הבחור החריף כ' אהרן לעווין נ"י הערני לפמ"ש הטו"ז סי' ל"ד דמניח ב' זוגי תפילין אינו עובר בב"ת רק מדרבנן י"ל דבב' ראשים שיש חיוב דאור' החיוב דוחה בל תוסיף דרבנן והק"ל ויפה העיר אך רבים חולקים על הטו"ז וס"ל דעובל מדאורייתא:

ד והנה בעמדי בהך דב' ראשים אזכיר בזה מה ששמעתי שנעצא כעת בוויען שתי עלמות בנות חעם עשרה שנה. והנה שתים עד סוף הכרס ואח"כ הוא גוף אחד ולכל אחת יש לה שכל בפ"ע ומתי עינים וידים לכל אחת, ולכל אחת יש לה אברים הפנימים בפ"ע רק מקום שמתחיל גוף התחתון להריק ומקום הערוה המה גוף אחד (וכיוצא בזה כ' בשער המעים מאמר פ') וע' בשבות יעקב סי' ד' שהביא עובדא כעין זו. אך שם הי' גופים שנים רק שהיו דבוקים בקדקד הראש וכאן עלעטה הנה גוף אחד ועי' בהסכמת הגאון מלבוב על ספר שבו"י שהקשה ע"ד השב"י שכ' באם הנה נקבות במקום שנושאין ב' נפים

אסורין להנשא משום שאסור לשמש בעני כל חי. ותיפוק דהו"ל ב' אחיות וע' בספרי ליו"ד ס"ס ס"ג שכ' דל"ק דמיירי בנכריות ונסתפק אם יתגיירו דליכא איסור ב' אחיות ובלא"ה דברי שב"י תמוהים דלענין עה שכתב דאסור לסמש בפני כל חי שייך אף אם ישא אחת מהן ולמה ליה לאמר במקום שנושאין ב' נשים. אמנם בנ"ד יש להסתפק אם הוין ב' אנשים לענין אם נוטלין ב' חלקים בירושה דכיון דיש לכל אחד מוח ולב בע"ע מקרו ב' אנשים לענין מנין ומזומן והנה לענין קדושין אם נולדו בישראל נקבות אסור יא אף אפת דהוה קדושין שאין מסורין לביאה דא"א לבעול שתי אחיות דה"ל אחות אשתו ואם יקדש שתיהן מקדש שתי אחיות אך בגיורת אין איסור. ולשיטת הרשב"א דאף לאביי דס"ל קדושין שאין מסורין לביאה הוה קדושין דוקא במקדש אחת משתי אפיות דאסורה מחמת ספק. אבל במקדש ב' אחיות כאחת גם לאביי ליה קידושין בנ"ד כיון דאסורין בודאי אפי' במקדש אחת מהן ולא נודע איזה קידש אסורין בודאי. והא דמקשה בקדושין נ"א לאביי מדתנן אין אחיות מקודשות ולא מוקי בכה"ג דבזה אפי' באחת מהן אינה מקודשת משום דלא מקרי חמס נשים בכה"ג גם הוה מלתא דלא שכיח. ולענין אם לחייב מלקות או מיתת ב"ד בעברה אחת על מצות והתרו בה. נלפע"ד דאין לחייב כיון שהשניה ג"כ תלקה או תמות ואינו דומה למעוברת בש"ס דעירוכין ז' דישראל אינו מצוה על העוברין והרי בישבה על המשבר ממתינין. ודע דמה שכתבתי בספרי לישב דברי השב"י דמיירי בגיורת אף דמדרבנן אסור לישא ב' אחיות מן האם ומשמע דה"ה מן האב ע"מ י"ל דבמקום דלא אפשר לא אסרו. וגם י"ל דבמלתא דלא שכיח לא גזרו כדאמרינן בביצה י"ח:

ה ואשוב לדברי התוס' במנחות ל"ז ד"ה או קום גלי שכתבו אהא דמי שים לו ב' ראשים בעולם הזה ליכא. אבל יש במדרש אשמדאי הוציא מתחת הקרקע איש אחד שיש לו ב' ראשים לפני שלמה המלך ע"ה וכו' ודבריהם צ"ב דהרי בגמ' אמרינן אדהכא אתא האי גברא א"ל דאתילד לי ינוקא דאית לי' תרי רישי הרי שיש בעוה"ז ואיך כ' בעוה"ז ליכא. אולם כוונת דבריהם בעוה"ז ליכא שלא יהי' טרפה ושיחי' שנים הרבה נהי דמשכחת לה שיחי' יותר על' יום אבל הוא טריפה כמ"ש תוס' לקמן ד"ה שומע אני אבל שיחיה שנים הרבה וישא אשה ליכא בעוה"ז. רק אשמדאי הוציא איש כזה. אמנם עדיין צריך להבין דהרי עובדא דוויען שכתבתי לעיל הוא סותר לדברי התוס' אך לפמש"ל דהם ב' גופים הואיל ויש לכל אחת לב ומות ואלו יכולים לחיות. אך מי שיש לו כ' ראשין ואח"כ הוא גוף אחד זה אינו יכול לחיות וע"ז כ' התוס'. והגם כי לרשב"א יתרת טרפה ויכול לחיות קים להו להת ס' דבב' ראשין אינו יכול לחיות ועי' בספרי ליו"ד ח"ר סי' ס"ב אות

י"ז פירשתי פי' אחר במי שיש לו ב' ראשין למסקנת הגמ' והארכנו בדין חסרון הגלגלת וע' בספרי לאו"ח בסוף הספר צלעות הבית סי' ו' אות ד' פירשתי פי' נאה בדרך המוסר בדברי התוס' הנ"ל שכתבו עובדא דאשמדאי דרוש משם ותמצא נועם:

ו' והנה עיין בהסכמה הנ"ל מהגאון מלבוב על השב"י דמייתי דברי מהר"ח אלפנדרי דאם טרפה אינה חיה מותר באחותה וכבר תמהתי עליו בספרי ליו"ד ח"ר ס"ס ס"ב. והבאתי דברי התוס' נדה כ"ג לראי' דאף אם היא טרפה אסור באחותה ורק דמבעי שם אם בהמה במעי אשה יכולה לחיות לפי שעה דאז ודאי אסור באחותה עיי"ש. וב"א הרב הגדול ע' גדליה נ"י הביא ראיה ממכות ט"ז דמקשה דלא משכחת ביטלו באונס שגירש והרי משכחת שהיתה האנוסה טרפה והוא קידש אחותה וע"כ דלא תפסו קדושין דלא כמהר"ח אלפנדרי וע' מ"ש בספרי לא"ח סי' י"ח אות ד'. ואולי למהנ"ח אלפנדרי לא מקרי ביטלו בטרפה דיחזור וישא אותה דלא מקרי בחי' אף שקידש אחותה אך זה יותר תמוה ובלא"ה דברי מהר"ח תמוהים וראיתי בספר אחד שנסתפק בדין זה ולדעתי אין כאן ספק דאין קידושין תופסין. אמנם שם ראיתי דאייתי דברי גנת וורדים הספרדי חאה"ע כלל ב' סי' ד' דכתב הלכה למעשה דאם מת והניח בן או בת טרפה דאשתו זקוקה ליבם. ואין לפני ספר גנת וורדים הספרדי אבל בדין זה ישתקע הדבר וחלילה לומר כן שהרי קרא כתיב יקום על שם אחיו לנחלה ודרשו חז"ל יבמות כ"ד דקאי על היבם שהיבם קם תחת אחיו לנחלה. ואם יש לו בן טרפה הרי הבן יורש אותו ואיך ייבם אחיו את אשתו דיבום בנחלה תלה רחמנא כדאמרינן ביבמות ע"א ובב"ב ק"ח ע"ב אמרינן אדרבה מרבה אני את האח חנן קם תחת אפיו ליבום כלום יש יבום במקום שאין בן הא יש בן אין יבום ואס"ד דבן טרפה יורש ואמי אביו קם תחת אחיו ליבום הרי אח עדיף מבנו א"כ יהי' תעיד אחיו קודם לבן לנחלה וע"כ צ"ל דבכה"ג בנו אינו יורשו דל"ה בן כלל וזה לא שמענו ע"כ מוכת מזה דאינו מיבם אם יש בן טרפה:

ז' והגה מסוגיא זו מוכח ג"כ דעובר נפל אינו נוחל ומנחיל והא דפסק הרמב"ם פ"א מנחלות דבן שנולד וחי אפר אמו אפילו לא כלו לו חדשיו נוחל ומנחיל היינו בנגמר שערו וצפרניו כמ"ש ה"ה פט"ו מיבום דאז אינה מתיבמת, (דלא כמ"ש הקצה"ח סי' ר"א בשם הרב המגיד אפילו לא נגמרו שערו ליתא בה"ה) דאס"ד כקצה"ח שם דלרמב"ם אפילו נפל נוחל ומנחיל א"כ בנולד נפל דבודאי לא בצו לו חדשיו ולא נגמרו צפרניו דאז מתיבמת מדינא ומ"מ הבן נוחל ומנחיל ג"כ לשאר אחי אביו ואיך אפשר זאת והרי יגום בנפלה תלה רחמנא ועוד א"כ מצינו שאחי האב עדיף מבן לענין יבום אף שהבן יורש אלא ע"כ דהרמב"ם לא פסק כן בנחלה. רק בנגמרו שערו וצפרניו דאז גם לענין יבום

אינו מיבם דהילד ספק אישתהי והוא בן ז' ועיין בנתיבות סם שדוחה. ג"כ דברי הקצה"ס מטעם אפר ובתשובה אחת דחיתי ג"כ דברי נוב"י מהד"ק תאה"ע סי' ס"ט שכתב דבן שנולד אפר מיתת אביו ולא נקלט הזרע בחיי אביו רק אחר מיתתו נקלט הזרע אינו פוטר מיבום וכתבתי ג"כ כיון דע"כ יורש האב א"כ אין אפי אביו מיבם דיבום בנפלה תליא רפונא ע"כ כתבתי דנוב"י לא כתב כן רק דרך אפסר עיין בספרי ליו"ד ק"ר ס"ס קס"ת:

ח' עוד נ"ל ראיה דלא כגינת וורדים דהרי אמרינן בנדה מ"ג ע"ב תינוק בן יום אחד פוטר מיבום ובדף ע"ד פ"ב מתניתין דלא כרשב"ג דס"ל דוקא שהה ל' יום הא לא שהה ספיקא הוה וטעמא דרשב"ג או דס"ל חיישינן למעוטי או דס"ל נפלים הוה מיעוט דשכיח עיין תוס' נדה שם ותוס' בכורות כ' וקשיא לרבנן אמאי פוטר עיבום והרי שיטת הר"ן אלו טריפות גבי ביצים דתרי מיעוטי כפלגא ופלגא דעי א"כ בתינוק בן יום אחד שמת איכא תרי מעוטי שנא נפל ושמא טריפה ואמאי סוטר מיבום אע"כ דגם ולד טריפה פוטר מיבום. וכן בודאי בן טרפה מאכיל בתרומה לבת ישראל שניסת לכהן וכן פוסל מן התרומה לבת כהן שנשאת לישראל וה"ה לענין יבום. עוד נראה דהרי עהרש"ל כתב דרוב פעמים טריפה אינו חי אבל מיעוט קי והפ"ח בקונטרס מים חיים נסתפק אם טריפה זכר מוליד ועיין באבני מלואים בתשובה סי' פ' שהאריך בדבריו א"כ איך בטריפה מתיבמת אמו ומשכחת לה שיחיה ויהיה לו בנים והתורה אערה אין לו עיין עליו וכן איך נימא דאם הניח ישראל בן טריפה אמו בת כהן תאכל בתרומה ויש לה זרע זרעו אם טריפה זה יגדל ונהי דל"ח למעוטי אבל הרי התורה אערה בן אין לו עיין עליו ובעינן שלא יהיה באיזה אופן זרע על כן הדבר פשוט דבן טריפה פוטר מיבום ואם תתיבם חייב כרת. וכן באחות אשתו טריפה חייב כרת דמקרי בחייה ועיין בספרי חלק או"ח סי' נ"ח אות ט"ז כתבתי דמכה טריפה סייב מלקות דלא כמנחת תנוך מצוה מ"ט ובספרי ליו"ד סי' ז' אות פ' כתבתי דהורג טריפה בשבת חייב משום שבת דלא כמנ"ח במוסך השבת והבאתי ראיה ממשנה ומכ"ז עוכח דלא כגינת וורדים:

והנני ידידו:

בשולי המכתב בפנים הבאתי קו' טורי אבן על הרשב"א שכ' דהיכא דמחויב מדרבנן אינו עובר בבל תוסיף דא"כ מה הקשה בעירובין צ"ו אלא מעתה הישן בשמיני ילקה ופירש"י ואנן מיתב יתבינן ומה הקשה והרי במחויב מדרבנן אינו עובר בבל תוסיף. הערני נכדי הבחור החריף כ' אהרן לעווין נ"י לישב דגוף הדין תליא אם איסור דרבנן מקרי אינו ראוי מדאורייתא דאלים איסור דרבנן ה"ה בחיוב דרבנן אינו עובר בבל תוסיף משא"כ אם נאמר דלא אלים איסור דרבנן ה"ה. אם עושה בחיוב דרבנן עובר בבל תוסיף.

והנה בסוכה כ"ג ס"ל לר"מ דאינו ראוי מדרבנן מקרי ראוי דאורייתא א"כ מיושב קושית טורי אבן דבעירובין שם מקשה בתחילה א"ה לר"מ אפי' זוג אחד נמי לא ושוב מקשה ועוד אלא מעתה הישן בשמיני בסוכה ילקה קו' זו ג"כ מקשה לר"מ לשיטתיה דלא אלים מלתא דרבנן ואיך עובר בבל תוסיף. ויפה העיר ויש לפלפל בענין זה ובלא"ה יש לומר דמקשה מישן בשמיני ורבנן לא תקינו שינה בשמיני על כן שפיר מקשה ודו"ק:

הלכות גרים:

סימן ק

ב"ה:

פרעמישלא "צדיק ונושע" לפ"ק:

להרב הגדול החריף ובקי המפורסם כש"ת מ' שמעון אלטר פרענקעל נ"י האבד"ק פאדגורזא יע"א:

ע"ד השאלה באחד שהי' לו ילד משפחה ערלית ומת' אשתו ורוצה לישא הערלית הנ"ל אחרי שתתגייר. ובאם לא יתירו לו ידור עמה באיסור, או ישאנה בדרך צווילעהע אם מתירין לו איסור זה שלא יבא לידי עבירות חמורות או שאין רשאי הב"ד להזדקק דבודאי גם אחר שתתגייר לא תשמור איסור נדה וגם בעיקר הגירות אי מגיירין אותה הואיל והיא לשום אישות ואי יש איסור לישא אותה משום הנטען על השפחה ע"כ:

א תשובה הנה בדין נטען על השפחה המבואר במשנה דיבמות הביא כת"ה פירש"י דלא יכנוס משום לזות שפתים היינו דאתי לאחזוקי קלא קמאי והוכיחו מזה מקצת מפורשים דאם הדבר ידוע שנבעלה לו מותר לכונסה ואמנם הרשב"א מפרש הלזות שפתים שיאמרו שלא נתגיירה לש"ש ולפ"ז אפי' ידוע שנבעלה לא יכנוס כמבואר בתוספתא דאפי' הוליד ממנה לא יכנוס וכבר ראה מ"ש זקינו הגאון זצ"ל בספר דברי חיים חלק אה"ע סי' ל"ו ובאמת ברמב"ן מבואר להיפך בשיטת רש"י דאם בודאי בא עלי' אם כנס יוציא ועיי"ש. ומלשון הרשב"א שכ' דאפי' אם בודאי בא עלי' לא יוציא משמע דגרע טפי כשודאי בא עלי' מיהו זה לשיטתו דהלזות שפתים שנתגיירה שלא לשם שמים גרע טפי כשודאי בא עלי' ואמנם י"ל דגם רש"י סובר דאף אם בא עלי' בודאי ואף אם יש לו ממנה ולד אסור לכנסה משום לזות שפתים דהרשב"א שנתגיירה בשביל כך והא דפירש"י לזות שפתים ויחזיקו הקול היא משום דע"כ בנטען על השפחה ונשתחררה לא שייך לזות שפתים דהרשב"א שיאמרו שנתגיירה בשביל זה כיון דהאדון יכול לשחררה בע"כ ולא בעינן דעתה מה לי אם נשתחררה לשם כך. ולכן ע"כ בשפחה הלזות שפתים שיאמרו שהקול אמת ומ"ה פירש"י גם בגיורת כן אבל באמת גם בודאי בא עלי' אסור

בגיורת משום לזות שפתים דהרשב"א ובאמת קשה לרשב"א דס"ל דלזות שפתים היא משום שיאמרו שנתגיירה שלא לש"ש ואיך שייך זאת בשחרור השפחה דלא בעי קבלת המצות בשעת שחרור כמבואר ביבמות מ"ח ומשחרר' בע"כ ומה שייך לזות שפתים. ולישב ד' הרשב"א הי' נרא' דס"ל כשי' התו' ביבמו' מ"ח דעבד אינו מל בע"כ וכן דעת הרי"ף הוב' ברא"ש וע' סי' רס"ז ס' ה' א"כ בשפחה ג"כ ס"ל לרבנן דרשב"א דל"מ טבילה בע"כ לשם שפחה וכשלא טבלה בעי קבלת המצות בשעת דור ולכן שייך לזות שפתים שלא קיבלה עול מצות לשם זה אך אדעתא דאישות ורש"י כשיטתי' דס"ל ביבמות מ"ח דגם נס מל עבד בע"כ וה"ה בשפחה כופה ומטבילה לשם שפחה ח"כ משחררה ול"ב קבלת המצות ומה שייך לזות שפתים ולכן רש"י לזות שפתים שהקול אמת וזה טעם של הנ"י שכ' לזות שפתים דרש"י דס"ל גם בזה כרש"י דמלין עבד בע"כ כמ"ש הש"ך ביו"ד סי' קס"ז ס"ק ו':

מיהו י"ל דאף דס"ל לרש"י דמטבילין ומלין שפחה ועבד בע"כ מ"מ אם לא קיבלו המצות מדעתן בשעת גילה לשם עבדות אח"כ בעי לרבנן השחרור מדעתה ולרשב"א בעי גם אח"כ קבלת המצות דלשיטת רש"י ביבמות מחלוקת רמבן ורשב"א אח"כ בשעת השחרור כמ"ש מהרש"א שם, ולפ"ז י"ל משנה דיבמות מיירי בשפחה שלא טבלה לשם שפחה או שטבלה ג"כ וקאי לרבנן דבעי קבלת מצות אם לא נהגה מקודם במצות יש לזות שפתים שלא קיבלה המצות רק לשם אישות אבל לרשב"א ס"ל כופה ומטבילה לשם שפחה וכופה ומשחררה ודאי ל"ש לזות שפתים. ע"כ נלע"ד לישב שיטת רש"י דבשפחה ודאי ל"ש לזות שפתים ששחררה בשביל אישות דאדרבה הא עדיף, יותר באמת המשחרר עבדו עובר בעשה וה"ה משחרר שפחתו. אך הר"ן דהאיסור היא משום לא תחנם והיכא דעושה לצרכו ליכא שום לא תחנם ע' מג"א סי' צ' א"כ במשחרר שפחתו שישא אותה אינו עובר בעשה ועדיף כשמשחררה בשביל כן ואיך נימא דאסור שום לזות שפתים הרי אדרבה בזה לא עבר אעשה. ולכן ע"כ שפחה לזות שפתים שיאמרו שהקול אמת ולכן פרש"י גם בגיורת זן דתרווייהו בהדי הדדי מתנייהו אבל גם רש"י מודה דבגיורת איכא משום לזות שפתים דהרשב"א ולכן אף אם בודאי בא עלי' אסור לכונסה כמבואר בתוספתא אך לפ"ז קשה דהרי בתוספתא יבואר גם בשפחה אף בודאי בא עלי' אסור וכבר כתבתי דבשפח' יש לזות שפתים הנ"ל מיהו למ"ש דאם לא קיבלה עול מצות כגון שלא טבלה כלל לשם שפחה או שטבלה בע"כ לרבנן בעי קבלת מצוה בשעת שחרור ניחא גם בשפחה וקאי התוספתא לרבנן דרשב"א באמת קשה לי מאד לשיטת התוס' ביבמות ושיטת הרי"ף ואין רשאי למול העבד בע"כ איך מילת עבדי'

מעכבין מלאכול הפסח והרי הדבר תלוי ברצון עבדי' ואם הם אינם רוצין הוא אונס ולא יוכל למול ומבואר ביבמות דאיכא דאינו יכול למול אין מעכבין וצ"ל דאין ה"נ אם העבדים אינם רוצים למול אין מעכבין ביבמות ע"א דמוקי להא דעבדי' ליתניהו בשעת עשי' וישנם בשעת אכיל' כגון דקני ביני ביני ה"ה דמשכחת כשלא רצו למול בשעת עשי' ובשעת אכילה רצו. והיותר טוב לומר דקרא דמילת עבדים מעכבין מיירי בעבדים קטנים ואכ"מ. ולדינא הדבר ברור דגם רש"י לא פליג אתוספתא דאף אם בודאי בא עלי' אסור לכונסה משום לזות שפתים דהרשב"א או גם לזות דרש"י שייך דנהי דמקצתן יודעין שבא עלי' מ"מ אם ישא אותה יהי' מוכיחה קיים והא דהתירה התורה יפת תואר אין ראי' משום דלא הותרה אלא כנגד יצר הרע ודו"ק:

נ' ולכאורה לפמ"ש לעיל הי' מקום להורות קולא ונאמר דמה דמבואר בתוספתא דאפילו אם בודאי בא עלי' אסור לכונסה משום דתוספתא קאי לרבנן דרשב"א דס"ל אם לא קיבלה מדעתה עול מצות בשעת טבילה לשם שפחה צריכה לקבל אח"כ בשעת שחרור ושייך גם בשפחה לזות שפתים שלא קיבלה עול מצות אך לשם אישות ולכן הגזירת חכמים הי' משום לזות שפתים הנ"ל בין בגיורת בין בשפחה אף בודאי בא עלי' אכן לרשב"א דבשפחה כופה ומטבילה לשם שפחות וכופה ומשחררה ל"ש לזות שפתים זה וע"כ גזירת חכמים הי' שלא יחזיקו לקלא ול"ש בודאי בא עלי' וה"ה בגיורת ל"נ אם בודאי בא עלי' דחדא גזירה הי' אך אף אם נימא כן הרי אין הלכה כרשב"א דהרמב"ם פוסק כרבנן דרשב"א ועיין בישו"ש מה שהקשה דהרי הר"מ פסק דמפקיר עבדו יצא לחירות וצריך ג"ש דלא כשמואל וע"כ קרא דעבד איש כרשב"א אך הרמב"ם סובר דקרא דעבד איש ממעט עבד של קטן דאין מעכב העבד הקטן מלאכול פסח כמבואר במכילתא. ועיין ספר מנחת חינוך מצוה י"ז ועיין קרבן נתנאל ברא"ש פ' החולץ מישב קו' הישו"ש עפ"י הרשב"א גיטין ל"ח בשם הירושלמי דס"ל דאף דמפקיר עבדו יצא לפירות וצריך גט שחרור מ"מ אין מעכב מלאכול בפסח אם לא מל עבד זה ולזה אתיא קרא דעבד איש עיי"ש א"כ לפ"ז אין הלכה כרשב"א ונפל היתרא דידן בבירא. הן אמת דקשיא לשיטת הרשב"א הנ"ל מסוגיא דיבמות ע"א דאמרינן שם דאם לא הי' לו עבדים בשעת אכילה ולא בשעת עשי' מעכב מלאכול בפסח והקשיתי בספרי לא"ח סי' ל"ז אות ו' דהרי מילה שלא בזמנו אינו דוחה יו"ט והו"ל אינו יכול למול ואינו מעכב וכבר הקשה בספר ערוך לנר ושם תרצתי דהו"ל מכשירי אוכל נפש וה"ה בעבד י"ל דמיירי באי אפשר למול בעיו"ט כגון שנפלו לו בירושה בלילה. אף דבגמ' נקט דזבין ל"ד,. ומכשירין דוחה יו"ט ולפ"ז קשיא לשיטת הרשב"א הנ"ל יפקיר העבדים ואף דצריך ג"ש מ"מ אין

מעכב מלאכול פסח ושוב אסור למול ול"ש שיעבור במשחרר עבדו בעשה דהרי צריך גט שחרור עדיין במפקיר ול"ה משחרר ועוד אם עושה לצרכו שלא יהי' מעוכב מאכילת פסחו אינו עובר בעשה להר"ן. ולכאורה זה קושיא רבתי אך י"ל דאם מכשירין דוחה יו"ט א"צ לעשות שום תחבולה ואינו דומה למה שאמרינן בשבת קל"א הואיל ובידו להפקירו דיו"ט הותרה לאוכל נפש ושמא אף למכשירין (אך י"ל דמכשירין ל"ה רק דחוי' דמה"ט ל"א מתוך במכשירין כמ"ש המ"מ ע' מג"א ר"ס תקי"ח) ולפמ"ש שם באות הנ"ל ליישב הקושיא איך דוחה יו"ט עפ"י דברי שעה"מ ה' ק"פ דהיכא דהי' יכול מתפילה למול אף דאח"כ הוה אונס מילה מעכב מלאכול פסח בפשיטות לק"מ ודוק היטב:

ד והנה בגוף הדין אם הב"ד רשאין לגייר אשה זאת, אשר בדעתה להנשא לאיש. כבר אמרו ביבמות דלהלכה כולם גרים נינהו אף אשה שנתגיירה לשום איש ומ"מ מבואר בר"מ וש"ע להלכה דגר שבא להתגייר בודקין אחריו שמא בשביל ממון שיטול ואם אשה היא בודקין אחרי' שמא עיני' נתנה בבחורי ישראל ואם לא נמצא עולה וכו' מקבלים אותם ואם לא בדקו אחרי' או שלא הודיעו שכר המצות ועונשן ומל וטבל בפני ג' הדיוטות ה"ז גר אפי' נודע שבשביל דבר הוא מתגייר וחוששין לו עד שיתברר צדקתו. הנה מבואר דמחויב לבדוק אחריו ואם נודע שכוונתו לשום דבר אין מקבלין אותו ומלשון דנקט בודקין אחרי' ולא נקט בודקין אותו משמע דאין לשאול אותו ואם יאמר דאין כונתו לשום דבר רק לש"ש סגי רק הב"ד צריך לבדוק אחריו היינו שישימו עינא פקיחא מה כונתו. ואם יבינו שכונתו בשביל דבר אחר או אשה לשום איש אל יקבלו אותם. וכן הוא לשון המרדכי בהגהות פ' החולץ וז"ל אני ההדיוט הכותב נ"ל דמי שבא לפנינו להתגייר וידוע לנו שבשביל תועלת דבר הם עושין אין לקבלם ע"ש באריכות וכפי הנראה שם היא מחלוקת וכן משמע מדלא הביא הטור לשון הרמב"ם משמע דלא שמיע לי' כלו' לא סבירא לי' אך אף אם הטור לא ס"ל כן מ"מ כיון דהרמב"ם והמרדכי סביר' לי' הכי אף דהמרדכי מסיים בהגהות פ' החולץ אחרי שכ' דלכתחלה אין לגייר כשמכוונים לשם דבר אחר וז"ל ומה שנ"ל כתבתי ומרבותי לא נראה לי מדה זו ועל בינתי אין להשען מ"מ אם הוא כתב דעל בינתו אין להשען אנחנו נשענים על בינתו. בשגם דהב"י פסק כן והוקב' כן בש"ע וע' בהגהו' דרישׁ' אחרי שחילק בין לכתחיל' לדיעבד דלכתחיל' אין לגייר משום תועלת אך בדיעבד מהני והביא דברי תוס' דהיכא שהוא בטוח דסופו לעשות לשם שמים כ' ומכאן יש ללמוד דהכל לפי ראות עיני הב"ד. וכן הוא בב"י. ולפי דבריו נכונים דברי הרמב"ם שכ' פי"ג מאיסורי ביאה המצוה הנכונ' כשבא גר להתגייר בודקין אותו ולא כתב שיש איסור לגייר לכתחיל' לפי שהיכא שידוע לב"ד

שבסוף יהי' לש"ש מותר לכתחילה: ד ולכאורה יש להקשות ולהוכיח דל"ה איסור לגייר לכתחילה דהרי התוס' הקשו בקידושין ס"ב אמאי ל"ב מומחין כמו גזלות וחבלות ותרצו דשליחתייהו עבדינן ואס"ד דהיכא דמגיירין בשביל תועלת אסור לכתחילה נימא דבטל השליחות כמו כל שליח לד"ע ולדעת קצת פוסקים אפי' בד"ע דרבנן בטל השליחות. ועוד נימא דהוי שינוי בשליחות ואדעת זה לא נשלחו וע"כ אין זה איסור רק אזהרה מן המובחר מיהו יש לדחות זאת דבשליחות דקמאי ל"ש אשלד"ע שיבטל השליחות כדמוכח מטבילת גר בשבת דאין מטבילין ומ"מ בטבל הוי גר אף דאנן שליחות דקמאי עבדינן ולא עשו שליח שיטבול בשבת ומ"מ הוי גר ולדעתי בשליח ב"ד ל"א כלל אשלד"ע לבטל השליחות כדמוכח משליח ב"ד שעבר וחבל בגד אלמנה או כלי שעושין בו אוכל נפש דמהני מעשיו וא"צ להחזיר רק בעת צרכן כמבואר בסמ"ע סי' צ"ז ס"ק י"ד ומוכח כן בש"ס פ' המקבל אף דשם גלי קרא דהשב תשיבנו. דאי עביד מהני כדאיתא בתמורה מ"מ נימא דאם חבל ע"י שליח ב"ד השליחות בטל וע"כ בשליח ב"ד ל"ש שיבטל מפאת דבר עבירה וע' בקצה"ח סי' שמ"ח שדעתו דגם בשליח ב"ד אשלד"ע מ"מ לענין שיבטל השליחות גם קצה"ח מודה מיהו יש לדחות דשם נהי דבטל השליחות כיון שכבר נתן המשכון למלוה הוי כתפס וחבל בעצמו דמהני מקרא דהשב תשיב ואכ"מ:

ו' והנה יש ראיה דלכתחלה אין לגייר בשביל שרוצה אשה ובדיעבד מהני.דלכאורה יש ראיה דמותר לגייר מהא דאומר לאשה הרי את מקודשת לי ע"מ שתתגיירי דלר"מ מקודשת וחכמים ס"ל אינה מקודשת משום דשלב"ל ואיך יכולה להתגייר הרי הוי גיורת לשם אישות וע"כ מותר לגייר אמנם משם אין ראיה דהרי בדיעבד מהני הגירות ושוב נ"מ לענין קדושין אם תתגייר. ובזה נ"ל לישב קו' שעה"מ פי"ג מאיסורי ביאה בשם ס' בתי כהונה בהא דאמרינן בקדושין ס"ב דל"ה בידו להתגייר דמי יימר דמזדקק לי' תלתא ובשבת מ"ו אמרינן דאם סגי בג' הדיוטות ל"א מי יימר עיי"ש. וכיוצא בזה הקשה הרשב"א ביבמות ר"פ האשה והובא בשעה"מ שם בהא דאמרינן בהקדש דידי' משום דבידו לאתשולי ומי יימר דמזדקק לי' תלתא כדאמרינן בקדושין ס"ב להנ"ל הכי פירוש בקדושין מי יימר דמזדקק לי' תלתא דלמא יבדקו אחריו שנתגייר לשם אישות ולא ירצה להזדקק דאין נשואין לכתחילה וכיוצא בזה כתבו תוס' שבת מ"ו גבי בכור אף בג' מתירין במקום שאין מומחה אמרינן מי יימר כיון דאין רואין מומין ביו"ט ע"ש וזה ישוב נכון וראי' גדולה דלכתחלה אין לגייר. ובהכי נ"ל פרפרת נאה ביבמות צ"ב דאמרינן שם. אין קדושין תופסין ביבמה וא"ל ר"י לא משנתינו היא הרי את מקודשת לאחר שתתגיירי וכו' לאחר שיחלוץ לך יבמך וכו' אינה מקודשת א"ל ר"י אי לאו דקלסך

גברא רבא ה"א מתניתין ר"ע. ומקשה אי ר"ע ליתפסו קדושי דהא שמעינן לר"ע דאדם מקנה דשלב"ל עיי"ש ואמאי לא משני מתניתין ר"י דס"ל בסנהדרין נ"ג לחד תי' דאין קידושין תופסין בחייבי לאוין כר"ע ולא שמעינן דס"ל אדם מקנה דשלב"ל. אדרבה בר פלוגתא דר"מ סתמא ר' יהודא להנ"ל נכון לפי המבואר במס' גרים דר' יהודא ור' נחמי' ס"ל דהמתגיירים לשם דבר אחר אינם גרים ליכא למימר דמתניתין ר' יהודא דהרי תני לה בהדי הני דאינה מקודשת משום דשלב"ל ולר"י לא מקבלין אותה לגירות ול"מ אף בדיעבד הגירות וע"כ מתניתין לאו ר' יהודא ודוק היטב כי זה עצה נכונה:

ז' ובתוס' קידושין ס"ב ד"ה אלא מעתה הקשו בהא דמקשה שם אלא מעתה הנותן לשפחתו ואמר לה לאחר שתשתחררי ה"נ דהוי קדושין (דהוי בידו) והקשו הרי גם בזה בעינן תלתא ומי יימר דמזדמן לי' ומה שתי' בזה דל"ב ג' רק לקבלת מצות ושפחה שכבר קבלה מצות ל"ב תלתא לטבילה ליתא לשיטת הר"מ פי"ג מאיסורי ביאה ה' י"ג ובסי' רס"ז סעיף ז' פסקינן כן דאף לטבילת שפחה לשחרור בעי ג' ולפמ"ש לעיל מיושב קו' התוס' בטוב טעם דבאמת מה דבעינן ג' כיון דסגי בהדיוטות ל"ש מי יימר כדאמרינן בשבת רק בגר אמרינן מי יימר דכשישאלו ויתברר שהוא מגייר לשם אישות לא יגיירו אותו ולכן ל"ה בידו משא"כ בטבילת שפחה שכבר קבלה עול מצות ומשתחררת ואף אם בעינן דעתה מ"מ אם טובלת לשם אישות מה שמשחרר אדונה לצרכו ואינו עובר משום לעולם בהם תעבודו כמ"ש לעיל עפ"י שיטת הר"ן ודאי יטבלו אותה. ולכן ל"ש מי יימר ודו"ק (ודברי התוס' שם שכ' דאתיא כמ"ד ביבמות עבד אין חייב בקבלת מצות לאחר שחרור לפי שהי' חייב קודם שחרור במצות שהאשה חייבת צ"ע דהרי ביבמות מ"ח אמרי' דע"כ לא פליגי אלא ביפת תואר אבל בעבד שכבר חייב במצות כ"ע מודה וצ"ע ושוב מצאתי שהרגישו המפורשים בזה) ובהך סוגיא דיבמות צ"ב זה כמה שקשה לי על תוס' ב"ב ע"ט ד"ה אומר שהקשו אמאי ר"מ אומר מקודשת בכל הנך דהרי את מקודשת לאחר ששתחרר וכו' הרי לא עבידי דאתי ותי' דמיירי בחציה שפחה וחציה בת חורין דכופין וכו' ולאחר שימות בנוססין ולאחר שיחצוץ בהנך דחולצת ולא מתיבמת. וקשה טובא בהא דמקשה ביבמות שם הא שמעינן לר"ע דס"ל אדם מקנה דשלב"ל דס"ל יפר שמא תעדיף ע"ש ודלמא משנה לא מיירי רק בשפחה גמורה ולא מיירי בנוססין והוי לא עבידי דאתי ור"ע ס"ל אדם מקנה בעבידי דאתי דהעדפה עביד דאתי דלא יסבור יותר מר"מ. והרי במשנה לא קתני דר"מ אומר מקודשת א"כ המשנה מצי מיירי בלא עבידי דאתי ומה מקשה. ודא קושיא רבתי והנה בגוף הקושיא י"ל דלהמעיין בתוס' ב"ב הנ"ל וכתובות נ"ח לא כתבו רק לישב אהא דלאחר שתשתחרר או לאחר שימות בעלך

לאחר שיחלוץ יבמך כיון דתלוי ביד אחרים ל"ה עבידי דאתי ולכך תי' כנ"ל אבל בלאחר שאתגייר או שתתגיירי לא תרצו תוס' בזה כיון שבידו לגייר מקרי עבידי דאתי. ולפ"ז שפיר מקשה בגמ' דיבמות אי הכי אמאי ס"ל בלאחר שאגייר אינה מקודשת הרי זה עביד דאתי נהי דכל הנך יש לישב אבל הך דלאחר שאתגייר אין לישב דזה עביד דאתי. כן י"ל לחומר הנושא אמנם לפמ"ש לעיל דאם הג' הדיוטות ישאלו ויחקרו ויתברר להם שהוא מגייר שיהי' הקדושין חלין ואסור לגיירו לכתחלה, א"כ שוב הו' לא עביד דאתי וגם ר"ע מודה הק"ל מאי מקשה לר"ע וצ"ל דאם נאמר דבגר לא עביד דאתי מטעמא דכתיבנא אמאי ס"ל לר"מ מקודשת וע"כ הוי זאת עביד דאתי דההדיוטות לא יחקרו על סיבת הגירות ומקשה שפיר לר"ע ודו"ק: ח' ודרך. אגב נ"ל לפרש דברי הגמ' דיבמות שם דא"ר ינאי לר' יוחנן אי לאו דדלאי לך חספא מי משכחת מרגניתא ופירש"י דהא טעמא דבאמת תפסו קדושין השתא ומ"מ הוי דבר שלב"ל אפי' יש בידו לעשות השתא והדבר צ"ע מאיזה טעם נימא הכי והלא עדיף יותר לומר דמשנתינו ס"ל אין קדושין תופסין ביבמה ולא מצי עביד השתא ונ"ל דהתוס' כתבו בב"ב ע"ט הנ"ל דמה שאמר ר"מ מקודשת מיירי בהנך דחולצת ולא מתיבמת דעביד דאתי והנה בהנך דחולצת ולא מתייבמת איכא חייבי עשה ול"ת דמדאורייתא לחליצה רמי' וליבום לא רמי' ומרבינן מקרא דעלתה יבמתו השערה דעולה לחליצה ולא ליבום ונ"ל דאף לרב דס"ל אין קידושין תופסין ביבמה ויליף ונקרא דלא תהי' אשת המת היינו דוקא ביבמה שעולה ליבום מדאורייתא וקרינן יבמה יבא עליה משא"כ יבמה שאינה עולה ליבום ולא קרינן גבה יבמה יבא עליה לא קרינן לא תהי' אשת המת ותפסה קידושין דהכי כתיב ל' תהיה אשת המת החוצה יבמה יבא עלי' וכל היכא דקרינן לא תהיה קרינן יבמה יבא וכו' ומ"ה אף לרב דס"ל אין קדושין תופסין עדיין קשיא, ממשנה דקתני לאחר שיחלוץ לך יבמך ומשמע בכל יבמה. אף בהנך דחולצין ולא מתיבמין מדאורייתא ובזו תופסין קדושין אף לרב ומ"ה הי' מההכרח לומר דהוי דשלב"ל אף דבידו לקדשה ולכן אמר אי לא דדלאי לך חספא ל"ה משכחה מרגניתא ושוב אמר אי לאו דקלסך הוי אמינא ר"ע ולדידי' לא משכחת לה כלל עולה לחליצה ולא ליבום מדאורייתא כדמוכח ביבמות דף ט' ולדידיה בכל מקום אין תופסין קדושין ביבמה ודו"ק. ושוב מצאתי במקנה קדושין ס"ב שכ' להיפך מדברינו דיבמה שאסורה ליבמה באיסור ע' ול"ת לכ"ע אין קדושין תופסין והפלא שלא הרגיש מתוס' ב"ב ע"ט ע"ב שכתבו לאחר שיחלוץ יבמה מיירי בחולצת. ולא מתייבמת ויש לפלפל הרבה ועיין בספרי לא"ח סי' מ"ג על דברי תוס' ב"ב הנ"ל]. והנה נשאלתי מהחריף מ' בנימן בהרב דניזאנקיויץ בדברי מהרש"ל כתובות נ"ח ע"ב ד"ה לאחר שנתגייר שכ' דלאו

דוקא מלאחר שאתגייר פריך דהא בידו הוא כל שעה אלא מלאחר שאשתחרר ודבריו תמוהין דלאחר שאתגייר לא מקרי בידו דמי יימר דמזדקק לי' תלתא כדאמרינן בקדושין ס"ב וצע"ג ולפמ"ש לעיל מיושב דבאמת היכא דסגי בהדיוטות ל"ש מי יימר כמ"ש תוס' בשבת רק דבקדושין ס"ב קאי לת"ק דר"מ ובר פלוגתי' דהוא ר' יהודה והוא ס"ל במס' גרים דהמתגייר לשם דבר אחר אינו גר שייך מי יימר דאם ידעו התלתא שקידש אשה לאחר שיתגייר לא יגיירו אותו מ"ה אמרינן מי יימר. אבל לר' מאיר דלא ס"ל בזה כר' יהודה שפיר כ' מהרש"ל דבלאחר שאתגייר הוה עבידא דאתי ול"ש מי יימר: מ ואשוב לעיקר הדין אחרי שהוכחתי דלכתחלה אין לגייר בשביל תועלת הדבר ברור דאין לזוז מדברי המחבר והרמ"א ואין לת"ח לגייר רק אם הוא רואה שאח"כ יהי' ירא שמים כדברי התוס' והגהות דרישה אך אם גיירו אותה ג' הדיוטות בדיעבד מהני הגירות כנ"ל:

והנה בגוף הדבר דאם נתגייר לשום תועלת דלהלכה כולם גרים כ' בריטב"א בשם הרמב"ן בטעם הדבר כיון דאתגיירו וקבלו עליהם חזקה היא דאגב אונסייהו גמרו וקבלו ואיני מבין לשון זה דמי אנסם הרי נתגיירו מרצונם אך לתועלת אחר ואיזה אונס יש בדבר וצ"ל כוונתם עפ"י מה שאמרו בכתובת נ"ז מוכרת כתובתה לבעלה יש לה כתובת בנין דכרין מ"ט זוזי אנסוה אף דמוכרת ברצונה. וה"ה הכא נימא כיון שהתועלת אנסוה ל"ה קבלה ברצון ולכן כתבו דאגב אונסייהו גמרו וקבלו ואף דאם הי' באמת אונס ודאי לא מהני הגירות מ"מ כיון דהוא גופי' עביד כן מחמת תועלת מהני כנלע"ד פי' דבריהם. וכן אמרינן בב"ב מ"ח דלמא שאני אונסא דנפשה מאונסא דאחריני וע' מה שחקרו הראשונים בקבלת התורה ומעמד הר סיני דכפה עליהם הר כגיגית ואמרו מכאן מודעה רבה אף דהוי תלוי וזבין וכונתם אף דאנסוה לקנות ל"מ כמבואר סי' ר"ה מ"מ בשעת קבלת התורה ישראל שיעבדו עצמם להקב"ה והיא ענין קדושין וחופה והוי כמו אנסוה שתתקדש עצמה לבעל ותלוי וקדש הוי קדושין כדאמרינן בב"ב שם. ומ"מ למדנו מלשון הריטב"א שכ' דהא דכותים גירי אריות משום דכתיב ואת אלוקיהם היו עובדים לומר שלא נתגיירו בלב שלם ומאן דס"ל גירי אמת משום דס"ל דנתגיירו בלב שלם אלא חזרו לסורם. משא"כ היכא דאתגיירו וקבלו חזקה דאגב אונסייהו גמרו וקבלו ומוכח דעכ"פ בעי שיקבלו בלב שלם המצות משא"כ אם מגייר רק לפנים ולבו בל עמו להחזיק במצות ואנו יודעין כונתו שגם אח"כ יהי' בועל נדה ומחלל שבת ואוכל טריפות ל"ה גר כלל ול"ש לומר בזה דברים שבלב אינם דברים וכיון שאומר בפה שמקבל עליו עול מצות מה לנו בכונתו כמ"ש הפמ"ג בא"ח סי' תמ"ח במג"א ס"ק ח' בהפקיר חמץ ולבו בל עמו דמהני ע"ש שהאריך קצת דשם שאני שהוא בין אדם לחבירו וכשאומר בפה

שהוא מפקיר חבירו מצי זכי בי' ובין אדם לחבירו דברים שבלב אינם דברים משא"כ מה שמגייר ומקבל עליו עול מצות ואם בלבו שלא יקיימם רחמנא לבא בעי ולא נעשה גר וכמו דאמרינן בבכורות ל' נכרי שבא לקבל דברי תורה חוץ מדבר אחד אין מקבלין אותו ר"י בר"י אומר אפי' דקדוק אחד מדברי סופרים ה"ה אם בלבו שלא לקיים מד"ת אפי' ד"א אין מקבלין אותו ולפ"ז גרי דידן אשר בעו"ה מגיירים במדינת אשכנז ויודעים שגם אח"כ לא יתנהגו כמנהג ישראל הכשרים אך יהיו בועלי נדה ואוכלי טריפות כמו בשאלה דידן לפמ"ש ל"ה גר אף שאומרת בפיה אם ילמדו אותה לשקר שתקבל הכל עלי' אבל בלבה שלא לקיים צ"ע לכאורה:

י אמנם לא מצאתי מבואר אם גר שאמר שמקבל עליו חוץ מדבר אחד בדיעבד ל"ה גר דבגמ' בכורות אין מבואר רק דאין מקבלין אותו אבל אולי בדיעבד הוי גר וגם הרמב"ם שכ' בא"ב פי"ד ה"ח דבזה"ז אפי' קבל עליו כל התורה חוץ מדקדוק אחד אין מקבלין אותו אולי בדיעבד הוי גר. ונ"ל ראי' דבדיעבד הוי גר אף שלא קיבל כל המצות דהרי בשבת ל"א גייר הילל לגר שלא קיבל עליו רק תורה שבכתב ובשלמא אם אמרינן דבדעבד הוי גר י"ל שהילל סמך עצמו להתחלה נשען על חכמתו שאח"כ יקבל עליו כל התורה כמ"ש רש"י בשבת שם שסמך על חכמתו שסופו שירגילו ולא דמי למקבל עליו חוץ מדבר אחד שלא הי' כופר אלא שלא הי' מאמין שהוא מפי הגבורה וכיוצא בזה בתוס' יבמות כ"ד לענין גר שגייר הילל ע"מ שיעשה כה"ג. אלא אי אמרת דאף בדיעבד ל"ה גר כלל איך קיבל הילל ומה מהני שאח"כ יקבל עליו שאר מצות הרי בעי טבילה מחדש בפני ג' או עכ"פ קבלת מצות בפני ג' וע"כ ש"מ דבדיעבד מהני ועוד אס"ד דל"ה גר לע"ע איך למדו תורה וע"כ הוי גר הן אמת לפמ"ש מהרש"א בחידושי אגדות שם בהא דגייר ע"מ שיעשה כה"ג דלא גיירי' רק שקיבל עליו לגייר ניחא ג"כ בהך דקיבל עליו רק תורה שבכתב ג"כ הכונה רק דקיבל עליו לגייר אבל בגוף הדין שהוסיף מהרש"א דמותר ללמד לנכרי תורה מי שבדעתו להתגייר כבר תמה עליו בתשו' מוח"ז הגאון רע"א סי' מ"א וגוף קו' מהרש"א כבר ישבו תוס' יבמות ועכ"פ לפי' התוס' מוכח דבדיעבד הוי גר ואף דהש"ך פוסק בסי' רמ"ח ס"ק ט' דקבלת המצות אף בדיעבד מעכב היינו אם לא קיבל המצות כלל אבל אם קיבל רוב המצות חוץ ממיעוטן או חוץ מדבר אחד בדיעבד מהני. ולפ"ז כש"כ אם אין בלבו לקיים רק רובן או אם בלבו לעבור על דבר אחד בדיעבד מהני ומ"מ עדיין צ"ע בכ"ז לפי שלע"ע לא מצאתי מבואר ומשבת אין ראי' כמ"ש רש"י שם. שוב מצאתי ראי' ברורה דאפי' בדיעבד ל"ה גר כלל. דהרי ס"ל לאחרי' בע"ז ס"ד ע"ב דגר תושב הוא שקיבל עליו כל מצות האמורות בתורה חוץ מאיסור נבילות ואס"ד דקיבל

עליו חוץ מדבר אחד הוה גר אמאי הוי גר תושב הא הוא גר גמור וע"כ אף בדיעבד ל"ה גר ואין לומר דאחרים ר"מ ולדידי' מומר לדבר אחד הוא מומר לכל התורה ועל כן לדידי' כשיטתי' ל"ה גר דהרי מוכח שם דאחרים ל"ה ר"מ כמ"ש תוס' שם. וזה הוכחה ברורה: יא ולפי מה שבארנו יש ליזהר מאוד שלא לגייר אותן שמוחזקים שאח"כ יעברו דנהי די"ל דל"ה מכשול לגבי מי שיתגיירו דממנ"פ אם מקבל עליו לקיים כל המצות חזקה שלא יעבור ואם בדעתו גם עתה שלא לקיים אך לעבור על מקצתן ל"ה גר כלל ולא יענש אם יעבור. ועוד מ"מ עדיף לי' ליכנס לכלל ישראל. אף שיענש דכל, ישראל יש להם חלק לעוה"ב וזכות גדול לפניו אף שעבר על מקצת עבירות. וישראל אין ערבים בעדו דלא נתערבו בעד גרים כמ"ש תוס' בקדושין ע'. מ"מ הרי מכשיל לאחרים שחושבין שהוא ישראל ומשיאין לו בתו והוא באמת אינו גר ודינו כנכרי. ומדברי הריטב"א הנ"ל שכ' בטעמא דגירי אריות משום שלא קיבלו בלב וכ"כ התוס' מוכח דעכ"פ עיקר יסודי הדת ושלא לעבוד ע"ז ושלא לחלל שבת ודאי בעי קבלה בלב דזולת זה ל"ה גר כלל ול"א בזה דברים שבלב אינם דברים דבודאי גם הכותים אמרו בפיהם שמקבלין עול מצות ומ"מ ל"מ הגיור: יב ומאוד תמוהין לפ"ז דברי המדרש הובא בילקוט תהילים מצינו כשהיו ישראל עומדים על הר סיני בקשו לגנוב דעת עליון שנאמר כל אשר דיבר ד' נעשה ונשמע כביכול אמר לו מי יתן והי' לבבם שלא תאמר אין הכל גלוי לפניו ת"ל ויפתוהו בפיהם וגו' אעפ"כ והוא רחום יכפר עכ"ל הנראה מזה שלא קבלו הדברות הקדושות בלב אך אמרו בפה נעשה ונשמע וכבר כתבתי דאם נתגייר ולא קיבל בלב עיקר המצות ל"מ כדמוכח ממ"ש הריטב"א בכותים והגאון מהר"ז מרגליות בהקדמה לבית אפרים אה"ע פי' עפ"י הילקוט הנ"ל המקרא הטיבו אשר דברו היינו דהדיבור הי' טוב מי יתן והי' לבבם זה היינו שהיו מקבלים בלב הדברים ובאמת מקרא משמע להיפוך דכתיב והי' לבבם זה להם ליראה אותי כל הימים היינו שיהיה לבבם בטהרה העיד כמו שהיה בעת קבלת הדברות שאמרו נעשה ונשמע. ובאמת בדרוש פירשתי מקראי קודש פן יש בכם וגו' והתברך בלבבו וגו' לא יאבה ד' וגו' מה שדקדקו המפורשים איך יתברך בלבבו לאמר שלום אם הוא ישמע דברי האלה וידע בנפשו כי הוא חוטא ופירשתי עפ"י מ"ש התוס' בקדושין ל"ט וכן הוא בירושלמי דבישראל מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה ולא מחשבה רעה ובעכו"ם מחשבה רעה הקב"ה מצרפה למעשה וביארו המפורשים משום דנפש ישראל קדוש ולכן אם הי' לו מחשבה טובה התורה ירדה לסוף דעתו דלולא שנאנס הי' עושה כפי מחשבתו משא"כ מחשבה רעה ודאי אף אם לא נאנס חזר בעצמו ממחשבתו משא"כ בעכו"ם שעצמותן לא טוב היא להיפך דמחשבה רעה לולא שנאנס

היה עושה כפי אשר זמם לעשות והאלשיך הקדוש פי' בפרשת ראה דבברכות כתיב את הברכה אשר תשמעון. ובקללות אם לא תשמעון וסרתם מן הדרך. דבברכות סגי בשמיעה לבד דמחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה. ובקללה בעי שמיעה ועשי' דמחשבה רעה אין הקב"ה מצרפה ולכן אמר והי' בשמעו את דברי האלה כאמור דמחשבה רעה אין הקב"ה מצרפה והתברך בלבבו היינו שיהי' מחשבתו לרעה לאמר שלום יהי' לי דאין הקב"ה מצרפה וע"ז כתיב לא יאבה ה' סלוח לו דטעמא מאי אין הקב"ה מצרפה לפי שנפש הישראלי נטהר במעמד הר סיני ובערבות מואב. ולכן התורה הקדושה ירדה לסוף דעתו. אמנם פן יש בכם איש או אשה אשר לבבו פונה היום מעם ה' והיום לא יקבל עליו לשמור מצות תוה"ק וא"כ ל"ש הטעם הנ"ל ואז הקב"ה גם מחשבה הרעה אשר חישב לעבור ע"ד קונו יצרף למעשה ואשר ע"כ והבדילו ה' לרעה מכל שבטי ישראל ודו"ק:

יג ועכ"פ הדבר ברור דבמעמד הר סיני קיבלו ישראל עליהם בלב שלם לשמור ולקיים המצוה עלינו מפי הגבורה, ואמירתם לבד לא הי' מהני כמ"ש ולפמש"ל הדבר ברור דצריך לקבל בלב שלם וזולת זה לא יכנס לכלל יהודית והנה במדרש רבה תשא פ' מ"ב איתא דרש זה בשם ר"מ ושם מבואר דלבם הי' לע"ז וזה ודאי צ"ע אך יש לישב דברי המדרש שבאמת בעת שמרע"ה הכניס את ישראל תחת כנפי השכינה במילה וטבילה כדילפינן ביבמות מ"ו ע"ב מקרא דויקח את הדם ויזרוק על העם ואין הזי' בלא טבילה קבלו עליהם כל המצות ונתגיירו אך בעת קבלת התורה לבם הי' לע"ז, עוד נראה לישב דברי המדרש ולחלק בין ישראל שהיו מוכרחים לקבלת התורה כמ"ש במהר"ל מפראג כיון שכפה עליהם הר כגיגית לכן מהני קבלה בפה משא"כ באוה"ע. ואולי מה"ט כותים גירי אריות המה כיון שנתגיירו מאונס מיתה, אך ע' במל"מ פ"ו ממכירה שכ' דאונס מיתה ודאי אגב אונסא גמר ומקנה אולם הקשה ע"ז מהא דאמרינן מכאן מודעה רבה לאורייי' הרי דאונס מיתה לא גמר ומקנה ע"ש. ודע דהתוס' כ' בקדושין ס"ב דמה"ט מגיירין בזה"ז אף דליכא מומחין משום דכתיב לדורותיכם ומשמע דלעולם מקבלין גרים ולפ"ז צ"ע אמאי אין מקבלין בימי דוד ושלמה והרי כתיב לדורותיכם ומשמע בכל הדורות מיהו י"ל דאף בימי דוד ושלמה קבלו לפרקים כדכתבו התוס' וכמו שקיבל שלמה בת פרעה ומתקיים שוב לדורותיכם ודוק:

ונבא לדינא הנה שכת"ה יתיר לגייר הנכרית שישראל בא עלי' ולהשיאה, זה הוא דבר בלתי אפשר מב' טעמים הא' דלהלכה אף אם כבר נתגיירה אסור לכנסה כמבואר במשנה ובתוספתא, והב' דאם רצון הנכרית לגייר בשביל תועלת והיינו לשם אישות אין לקבלה לכתחלה, אמנם אם תתגייר בפני ג' הדיוטות אשר לא ידעו כונתה לשם

נשואין בדיעבד הוה גיורת ואם כנסה אין להוציאה. ובעיקר דין גרים בזה"ז צריך לראות שיקבלו עליהם באמת לשמור עיקרי הדת ושאר מצות ושבת הוא עיקר גדול דהמחלל שבת כעובד ע"ז ואם מגייר עצמו ואין מקבל עליו שמירת שבת ומצות כדת ל"ה גר והנלפע"ד כתבתי:
ידידו:

סימן קא

הלכות עבדים:

א הנה קשה לי אשיטת תוס' ב"ק פ"ז ד"ה בעבד כנעני לתי' הראשון. ותוס' גיטין י"ב דגם בעבד כנעני שלו חייב ברפואה, כשחבל בו, וכן נ"ל להוכיח קצת ממשנה דשם דקתני החובל בעבד כנעני פטור מכולם, אמאי לא קתני דחייב מלקות לשיטת הקצה"ח החולק על הסמ"ע בסי' תכ"ד וס"ל דבעבד כנעני שלו חייב מלקות אף בהכאה שוה פרוטה עיי"ש. ולשיטה זו דחייב ברפואה ניחא דאינו לוקה ומשלם. א"כ אמאי אמר רבא בדף ע"ה קפחתי לסבא דבי רב. דהא ר' גמליאל פוטר עצמו מכלום הוי כשהודה שסימא את עיניו ודילמא מיירי שסימא את עיניו וצריך ג"כ לרפאותו. ואם אינו יוצא לחרות חייב לשלם לו הרפואה. ול"ה פוטר עצמו מכלום. ושמא י"ל דכיון דר"ג לא אמר שחבלו וצריך רפואה. רק הודה שסימא עינו. ואין בכח הודאה זו לבד לחייב ברפואה ומ"ה לא מיקרי זאת מחייב עצמו בדמי הרפוא' מיהו י"ל דנהי דתוס' ס"ל דלתירץ זה דחייב ברפואה מ"מ בסימא את עינו ויוצא לחרות א"ח ברפואה דאין לחייב יותר ממה שחייבה התורה. ונהי דהוה מודה בקנס ואינו יוצא לחירות וחייב ברפואה מ"מ אנן בעינן שיודה בקנס ובקרן ואם יפטור מקנס עדיין יתחייב בקרן משא"כ בזה. דאם חייב בקנס א"ח ברפואה לא מיקרי זאת מחייב עצמו בכלום, דלדבריו שהודה שעל העבד לצאת לחירות א"ח ברפואה ודו"ק:

ב עוד צ"ע במה ששמח ר"ג שסימא את עין עבדו ולא יעבור על עשה דשחרור. הרי לעומת זה עבר על איסור חבלה ונהי דהי' בשוגג גם בשוגג צריך כפרה, ולשמחה מה זו עושה, והנראה מזה להוכיח כשיטת הטורי אבן מגילה כ"ח דאדם יכול למחול על חבילתו שלא יעבור המחבל בלאו. ובספרי הקטן שיח יצחק בתשובה שבסוף הספר דחיתי ראיתו מש"ס דב"ק סימא את עינו מ"מ לפטור, וכתבתי דשם לא מיירי מחיוב מלקות רק ממון פטור ע"ש ועי' בברכי יוסף יו"ד סי' ר"ס. אמנם מר"ג יש ראיה נכונה דטבי עבדו בודאי מחל על החבלה שרצה לצאת לחירות ולא עבר שום איסור ומ"ה שמח ובהכי ניחא מה דקשה אם נימא, דר"ג סימא עינו בשוגג דבודאי לא עבר ר"ג

במזיד אאיסור חבלה א"כ ע"כ ס"ל לר"ג דאף אם אינו מכוין לשחתה יוצא לחירות דלא כרשב"ג בנו דס"ל בקדושין ובב"ק כ"ו עד שיתכוין לשחתה ובנדרים מ' אמרינן לימא פליג שמואל אדאבוה דרחוק להם שבן יחלוק על אביו אם לא היכא שמצינו בפירוש ע' תוס' ב"מ ד' ד"ה אין נשבעין. אבל לפמ"ש לעיל י"ל דבאמת ר"ג נתכוין לשחתה רק העבד מחל על חבילתו ועי' תוס' ב"ק כ"ו דהיכא שנתכוין לטובת העבד ולטובת העין לכ"ע אינו יוצא לחירות. והיכא דנתכוין לטובת העבד ולא לטובת העין משמע מתוס' דגם בזה פליגי רשב"ג ורבנן. ולפמ"ש בנתכוין לטובת העבד ולהשחית העין אף לרשב"ג יוצא לחירות ודוק ובכ"ז רחוק מאד לומר דסימא עינו בכונה לצאת לחירות דא"כ עדיין עובר על איסור דלעולם בהם תעבודו כיון דמסמא בכונה. ולכן המובחר דעשה בשוגג או בכונה לשחת העין לרפואת העבד. ולא בכונה לצאת לחירות ואח"כ שמח שיצא עי"כ לחירות והעבד מחל על חבילתו ודו"ק בכ"ז:

ג ועי' ירושלמי סוף פרק אלו נערות דמבעיא לן במודה בקנס אי יאמרו לו שחייב לצי"ש ומייתי מר"ג שהפיל שן טבי עבדו דלא כש"ס דילן דאיתא סימא עיניו ואמ"ל ר"י ואין קנסות אלא בב"ד ובעדים ויאמרו לו צא ידי שמים ודברי הירושלמי תמוהים דמאי ראיה מעבד דמשחרר עבדו עובר בעשה ומ"ה אין אומרים לו צא יד"ש משא"כ בשאר קנס. ועי' שעה"מ פ"ה מעבדים ה"ז שהרגיש בזה לפמ"ש לעיל מיושב שפיר דבאמת עבר ר"ג אלאו דחבלה. רק שהעבד יכול למחול, וזה כשיצא לחירות. וכיון שיצא לחירות אף שלא יעבור בלאו דחבלה מ"מ יעבור בעשה דלעולם בהם תעבודו ולכן ב' הצדדים שווים ואם בכל קנסות חייב לצי"ש גם הכא חייב לצי"ש לשחררו ואי דיעבור בעשה דמשחרר עבדו לעומת זה לא יעבור באיסור חבלה ודו"ק. ולפ"ז בהכה נגד עינו וסימהו דל"ה רק כמבעית את חבירו דא"ח מלקות, אינו יוצא לחירות משום דחייב לצי"ש כקו' שעה"מ כיון דאיכא עשה דלעולם בהם תעבודו ודוק. אמנם י"ל דבירושלמי מסיק שם ר' אבינא בעי קומי ר' מנא ר"ג כמאן דאמר מותר לשחררו א"ל כל גרמא אמרה שאסור לשחררו דאל"כ הי' לו לשחררו משעה ראשונה א"כ י"ל דהא דמייתי בתחלה ראי' מר"ג דבקנס א"ח לצי"ש הוא קודם דמסיק דר"ג ס"ל אסור לשחרר אבל למסקנא באמת נדחה הראיה משם:

הלכות ס"ת:

סימן קב

ב"ה פרעמישלא "ברכת טוב" לפ"ק:

שלום וברכה וכ"ט לידידי ש"ב הנגיד המופלג השלם מ' משה אהרן: אללערהאנד נ"י:

בברעזאן:
ע"ד הס"ת שמוחזק בכשרות וכבר קראו בו וכעת אמר הסופר ששכח לקדש שם אחד של מקרא והבאת אתה את הדברים אל האלקים כי לא ידע שהוא קודש אי צריך לקדור השם או מהני להעביר בקולמוס או כשר בלא תיקון:
א תשובה הנה לכאורה אין הסופר נאמן כמבואר בש"ס דגיטין דף נ"ד דאם ס"ת ביד לוקח ולא אמר בפעם הראשון כשמצאו אינו נאמן לומר שלא כתב לשמו. אך בכ"ד נראה דנאמן דהרי הסופר אומר שלא ידע שהוא קודש א"כ הר' הוא אומר אמתלא הטעם שכ' שלא לשמה וזה שייך ג"כ בטעם שלא אמר לבעלים תיכף כשראה אותם בפעם הראשון כיון שלא ידע שהוא קודש ומבואר ברמ"א סי' קכ"ז סעיף א' דאם נותן אמתלא לדבריו למת לא אמר בפעם הראשון כשמצאו נאמן ויש לחוש לדבריו עיי"ש בשם הגהות מרדכי פ' האומר. והנה אם יש לתקן בנקל הקלקול נ"ל דבלא"ה נאמן הסופר דאף דמבואר בש"ס דבאומר נתנסך יינך אינו נאמן כשאינו בידו ולא אמר בפעם הראשון היינו דוקא דבר שאין לו תקנה דאינו נאמן להפסיד לבעלים דאיכא אומדנא דמשקר מדלא אמר בפעם הראשון. אבל בדבר שיש לו תקנה נ"ל דנאמן שצריך תיקון דל"ג מדבר שיש לו מתירין כיון שיש לו תיקון ובהכי נ"ל לפרש מה שהקשה בגמ' דגיטין שם אתא דההוא דאמר ס"ת שכתבתי לפלוני אזכרות שלו לא כתבתי לשמן א"ל אינו נאמן והקשה ולעבור עליו קלמוס. והקשו לפ"מ דמשמע דלמ"ד מהני העברת קלמוס דכתב ע"ג כתב הוי כתב. א"כ אם יעבור הקלמוס על שם שנכתב לשמה הוי מוחק. ואיך יעבור בקולמס כיון שאינו נאמן שלא כתב לשמה ומה"ט הוצרכו לדחוק דהקושיא היא שהסופר בעצמו יעבור הקלמוס דלגבי עצמו נאמן דהרי הוא אומר שלא כתב לשמה והוא מותר להעביר בקלמוס עיין בתשובת הר המור הנדפס מחדש בחכמת שלמה סי' י"א שכ' כן ולהנ"ל י"ל דהכי מקשה ולעבור בקולמוס וכיון שיש להקלקול תיקון שוב גם הלוקח מחויב לתקן והס"ת, פסול בלא תיקון דדוקא כשאין תיקון אינו נאמן להפסיד לבעלים משא"כ דבר שיש לו תיקון החיוב לתקן ומשני דל"מ העברת קלמוס ושוב אינו נאמן. אך לא נ"ל לפרש כן דל"ה דשיל"מ ע"י תיקון דאם אין מהימן יש איסור בהתיקון ול"ה דשיל"מ. אמנם בגוף הדין אם אומר בדבר שיש לו תיקון אם נאמן שצריך תיקון עדיין יש לעיין די"ל דבר שיש לו מתירין ל"ה בצריך הוצאה ועוד דהטעם דכשלא אמר בפעם הראשון אינו נאמן דכבר אתחזק היתרא ויש הוכחה שהוא משקר כיון שלא אמר תיכף וזה שייך אף בדבר שיש לו תקנה. כעין שיטת הר"ן ביצה דף ז' שמותר ליקח בצים מן הגוי בליל א' של יו"ט לפי שרובן אין יולדות בלילה ול"ח למיעוטא בדבר שיש לו מתירין בלא

איתחזק איסורא אך י"ל דלא הוי רוב בנ"ד ואינו דומה להך דהר"ן ויבואר עוד לפנינו אי"ה דבנ"ד אין נ"מ דכבר כתבתי דבנותן אמתלא לדבריו יש לחוש לדבריו אף בדבר שאין לו תקנה:

ב ובעיקר הדין בשם שנכתב לשמה אם רשאי להעביר בקלמוס ראיתי בתשו' מוח"ז הגאון ר"ע איגר סי' ע' דפשיטא לי' דשם שנכתב לשמה ג"כ אסור להעביר בקלמוס ומ"ה פוסק בשם שמסופק אם נכתב לשמה ורצה להתיר להעביר בקלמוס משום ס"ס, והיינו לפמ"ש דספק אם הלכה כרב חסדא דפסול מדאורייתא להעביר בקלמוס לרבנן דפליגא אר' יהודא או כרב אחא בר יעקב בגיטין דף כ' דגם רבנן ס"ל דכתב ע"ג כתב במתקן כתב הראשון כגון שהראשון לא הי' לשמה הוי כתב ולא פסול רק משום זה אלי ואנוהו ול"ה פסול רק מדרבנן כמ"ש מהרש"א שבת ק"ד א"כ לענין פסול דאורייתא איכא ס"ס שמא נכתב לשמה ושמא הלכה כרב אחא בר יעקב דל"ה רק פסול דרבנן בהעברת קולמוס ושוב לענין דרבנן סגי בס' אחד כמ"ש הש"ך סי' פ"ג ס"ק ס"ו כלענין ציר דגים טמאים ושוב דחה זאת דאין להעביר בקלמוס שמא נכתב לשמה הרי דפסיקא ליה דאם נכתב לשמה אסור להעביר הקלמוס, ולפענ"ד מדברי תה"ד סי' מ"ח שהתיר להעביר בקלמוס תפילין ול"ה שלא כסדרן היכא שלא נפסלו לע"ע ולא חילק בין למות בין תיבות אחרות משמע דגם שם אם עוד לא נפסל מותר להעביר בקלמוס דאין כאן לא מוחק ולא כותב וגם חשש מנומר בין כאן ומצאתי בתשו' זרע אמת חלק א' סי' ז' שהאריך הרבה בדבר זה ולבסוף מסיק דבשם שנכתב לשמה אין איסור להעביר הקלמוס ואין כאן חשש משום מנומר עיי"ש וכן מוכח מהנוב"י קמא חלק או"ח סי' א' דלא כתשב"ץ ח"ג סי' קצ"ג עיי"ש דדברי התשב"ץ מותרים לדברי תה"ד סי' מ"ח אך בעיקר סברת הגאון ר"ע להתיר מטעם ס"ס לא נהירא דכיון דלע"ע הוי ספק דאורייתא אין להעביר בקלמוס לעשות מספק דאורייתא ספק דרבנן כיון שהספק נולד בדאורייתא רק שע"י העברת קלמוס נעשה דרבנן הוי נתגלגל ומצד אחר בא לו שהוא מדרבנן כמ"ש בש"ך בכללי ס"ס סעיף י"ט ובשעה"מ ה' מקואות כלל ו' האריך בפרט זה וכתב דאינו דומה לככר בבור דנולד ספק בדאורייתא ואפ"ה פסקינן דמבטלו בלבו שיהי' אח"כ ספק דרבנן דשם שאני דבלא"ה הוטל עליו מצות ביטול חמץ וחיובא רמיא על כל איש ישראל שיבטל חמץ הלכך חשיב כנולד הספק אחר הביטול משא"כ בספק דרוסה עיי"ש ולפ"ז ה"ה הכא אין לעשות מספק תורה ספק דרבנן ועיין בספרי חא"ח סי' ס"ט אות ג' ועוד לא נתירא דכיון דלע"ע ל"ה רק ספק א' אם כתב השם לשמה או לא רק אחר שיעבור בקלמוס יהי' ס"ס אם נכתב לשמה ואת"ל שלא נכתב לשמה שמא לא הוי פסול העברת קולמוס רק

מדרבנן א"כ אין לעשות ס"ס בידים כמ"ש בש"ך יו"ד סי' נ"ז ועיין בספרי חא"ח סי' מ"ב אות ב' אך חכם אחד הערני דבמצוה ל"ש לומר אין עושין ס"ס בידים כעין שכ' הטו"ז ריש ה' סוכה דל"ש לומר אין מבטלין איסור לכתחלה במצוה. ויש לעיין בזה וקצת ראי' להטו"ז מדמקשה בזבחים ע"ג ונכבשינהו דניידי והקשה פמ"ג בש"ד סי' ק"י ס"ק ל"ז הרי זה הוה ביטול איסור לכתחלה ואין מבטלין לכתחלה ולהטו"ז ניחא דבקרבן ל"ש אין מבטלין לכתחלה ודו"ק:

ג והנה הבאת דברי השואל ומשיב תנינא ח"ד סי' י"ט בס"ת שנכתב בצדו במקרא קדושים יהיו לאלקיהם. כתב בכתב משיטה השם לאלהיהם נכתב שלא בכונה ואין הכותב לפנינו ולא נודע אם הי' נוהג לקדש כל השמות בתחלה והתיר להעביר בקלמוס וכתב כיון דהוי ספק מה דעת הסופר אם כתב שלא בכונה או שלא בקדושה וגם איך הי' נוהג הסופר אם קידש מתחלה וכיון דמה דפסלו רבנן משום זא"ו אינו רק מדרבנן והיכא דא"א בענין אחר מותר להעביר בקלמוס. הנה בגוף מה שכ' דהא דפסלו רבנן משום זא"ו ל"ה רק מדרבנן בירושלמי שבת פ' הבונה מבואר דרבנן לשטתי' דר"י אמרו ולדידהו פסול מדאורייתא ומבואר בב"י אה"ע סי' קל"א דהדבר ספק אי פסול מדאורייתא ושמא כונתו דהוה ס"ס כעין שכתבתי לעיל בשם הגאון ר"ע גם מה דפסיקא ליה דהיכא דא"א בענין אחר לא פסלו. וזה מנין לו וראיתי מה שכ' הגאון הנ"ל זצלה"ה בהגהות יד שאול בסי' רע"ו לישב דברי אביו הגאון ר' ליבוש זצלה"ה במה שרצה לומר בשמות המסופקים אי המה קודש שרצה לומר דמתחלה יכתוב ולא יקדש ואח"כ יעבור קלמוס ויקדש ויועיל ממנ"פ דאם ל"ה קודש ל"ה כתב השני תיקון והוי כתב ע"ג כתב דל"מ מידי והקשה עליו דהרי לדידן ל"מ העברת קלמוס וכ' דשם שאני ואי אפשר בענין אחר וגם בזה דבריו צ"ע דהרי יכול לקדש על תנאי דזה ודאי מועיל כמבואר בפוסקים:

ד איברא דמה שכ' מהרש"א שבת ק"ד דפסול העברת קלמוס משום זא"ו ל"ה רק פסול דרבנן ועיין שאג"א סי' נ' בסופו משמע ג"כ דהתנאה לפניו במצות ל"ה רק מדרבנן ועיין בתוס' ר"פ לולב הגזול. אמנם מתוס' מנחות ל"ב ע"ב ד"ה הא מתרין שכתבו בטעמא דס"ת צריך שרטוט משום זא"ו ותפילין דמכוסין בעור לא שמי' נוי ומבואר דבס"ת זא"ו דאור' ולפ"ז י"ל דלהעביר בקולמוס הוי פסול תורה בס"ת כמו שהובא בספר קסת הסופר בהסכמה בשם חתם סופר. ועיין בשאג"א סי' נ' שהוכיח דמצות ואנוהו הוא מהתורה ובמשנת חכמים פ"ג מיסודי התורה דוחה ראיותיו ומ"ש לעיל בשם התוס' מנחות ל"ב דמוכח דהוא מהתורה הוא ראיה נכונה. אמנם בנ"ד גרע טפי דכיון שהסופר אמר שלא ידע ששם זה הוא קודש וכתבו לשם חול ודאי ל"מ מה שאמר בתחילה דהרי אח"כ עקר

הכונה הראשונה וכתב לשם חול. ע"כ בנ"ד ודאי דל"מ העברת קלמוס ולומר דהוי ספק אם נאמן הסופר כבר כתבתי דבנותן אמתלא מה שלא אמר מתחלה נאמן ועוד בכה"ג תלי' אי מהימן לבני מתא ובודאי אם הסופר הוא ירא ד' מהימן לי' כבי תרי ע"כ ל"מ העברת קולמוס ועוד כתבתי כבר לעיל בשם הגאון ר"ע איגר דלא הותר מטעם ס"ס. הן מטעמא דידיה דיש לחוש לדברי התשב"ץ שהבאתי לעיל והן מטעמא דידי דעיקר הספק נולד בדאורייתא ומצד אחר בא שהוא מדרבנן:

ה' ולכאורה יש לומר לדעת הטו"ז ר"ס רע"ד דס"ל דאם אומר בתחילה שכל האזכרות כותב לשמן ושכח אח"כ לכתוב לשמן מועיל וכשר ה"ה באמר מתחלה שכותב לשמן ואח"כ טעה בשם אחד וסבר שהוא חול וכ' לשם חול כשר דהרי עקירה בטעות ל"ה עקירה כמו שפסק הר"מ פט"ו מפסולי המוקדשים ה' ט"ז דבשחט כבשי עצרת לשם אילים וסבר שהם אילים עלו לחובה כרבא דס"ל הכי במנחות מ"ט א"כ ה"ה הכא כיון דאמר מתחלה שכותב לשמן וסתמא כשר מה שעקר אח"כ הוי עקירה בטעות ול"ה עקירה אולם י"ל דהרי בשחט חטאת או עולה לשם חולין כשר משום דאינו מינו אינו מחריב ונשחט משום חולין והיינו דקסבר שהוא חולין ושחט לשם חולין פסול דהו"ל מתעסק כדאיתא בזבחים דף מ"ו ע"ב ולא אמרינן עקירה בטעות ל"ה עקירה וע"כ צ"ל כיון דכתיב ושחט את בן הבקר דבעי שחיטה לשם בן בקר בקדשים וכיון דקסבר שהוא חולין ל"ה לשם קדשים ואף לע"ד עקירה בטעות ל"ה עקירה זה דוקא בקסבר שה קדשים אחרים משא"כ בקסבר שהוא חולין א"כ ה"ה בשם הקודש בקסבר שהוא חול וכתבו לשם חול בודאי לא נתקדש ופסול אף למ"ד עקירה בטעות ל"ה עקירה. הן אמת דלע"ע לא מצאתי בר"מ שיפסוק כר' אלעזר בזבחים מ"ו ע"ב דחטאת ששחט משום חולין פסול דבפ"א מפסולי המוקדשים ה"ג מייתי השוחט קדשים ולא נתכוין לשחיטה אלא כמתעסק הרי אלו פסולים עד שיתכוין לשחיטה וזה פי' אחד ממתעסק דלא נתכוין לשחיטה כלל אבל לא כ' עד שיתכוין לשחיטת קדשים כמו שכ' תוס' בחולין י"ג ובזבחים דשחיטה לשם חולין נמי מקרי מתעסק והכל ילפינן מושחט את בן הבקר ומדלא מייתי זאת הרמב"ם משמע לכאורה דלא פסק כר"א ושמא טעמו דס"ל דר' אלעזר יסבור עקירה בטעות הו' עקירה ומ"ה פוסק דשחט משום חולין פסול אבל הר"ם דפוסק עקירה בטעות ל"ה עקירה אף שחט משום חולין כשר כיון דסתמא כשר. כדאמרי' בריש זבחים וע' תוס' זבחים ג' ע"ב ד"ה הכי נמי שפירש דהקו' שם היא דהרי בקדשים כשטעה וסבר שהוא עולה כשר ובידע שהוא חטאת ושחט לשם עולה פסול א"כ בחולין דטועה פסול כש"כ דבידע פסול וקשיא למסקנא דילפינן דחטאת ששחט

לשם חולין כשר נילף להיפך דחטאת ששחט לשם עולה כשר מק"ו ומה חולין דטועה פסול בידע כשר קדשים דטועה כשר כש"כ דידע כשר'. וכבר הקשה כן בטהרות הקודש אך לשיטת הר"מ דלא פסק כר' אלעזר ובחולין בטועה כשר אין ללמוד ק"ו למסקנא ומיושב קושי' הנ"ל והנה מסוגיא דחולין ל"א מוכח ג"כ דלא כר"א דשוחט משום חולין פסול דיליף שם דחולין ל"ב כונה לשחיטה מדגלי קרא דמתעסק בקדשים פסול מכלל דחולין ל"ב כונה ודלמא לעולם בעי כונה ובקדשים ממעט שחט משום חולין דהי' לו כוונה לשחיטה וע"כ הסוגיא דלא כר' אלעזר ודו"ק: ו' ולפ"ז אם נימא דהר"מ פוסק כן י"ל גם בשמות הקודש לטו"ז דאם אמר בתחלה ואח"כ כותב סתם כשר כמו בגט ה"ה בטועה אח"כ כשר דבטעות ל"ה עקירה אך מי יודע טעמו של הרמב"ם דלא הביא דברי ר' אלעזר וגם י"ל ולחלק דלדעתי גם בגט בודאי אם אומר תחלה שכותב לשם אשה זאת ואח"כ יטעה ודאי עקר מחשבתו ואינו דומה לקדשים דסתמא לשמה קאי ומ"ה עקירה בטעות ל"ה עקירה משא"כ בגט ובשמות הקדושים דל"מ סתמא ורק מה שאמר בתחלה מועיל אח"כ עוקר האמירה שבתחלה אף שהיא בטעות ושוב לא עדיף מסתמא ובמשנת חכמים פ"ג מיסודי התורה רצה לומר דכותב שם הקודש סתמא היינו שיודע שכותב לשם הקודש רק שלא הי' במחשבתו לשם קדושת השם אסור למחוק ובכותב שלא מדעת שאינו יודע אם כותב שם הקודש מותר למחוק והקשה דא"כ מה הקשו בגמ' דגיטין בסופר שאמר שכתב האזכרות שלא לשמן וליעבר עליו קולמוס ולקדשי' ומייתי מהי' צריך לכתוב שם ונתכוין לכתוב יהודה ולא הטיל דלת יעבור עליו קלמוס והרי בהעברת קלמוס הוא מוחק א"כ בשלמא בנתכוין לכתוב יהודא מותר למחוק ומ"ה מותר להעביר בקלמוס משא"כ בידע שהוא שם ורק שכ' סתמא דפסול ומ"מ אסור למחוק ומ"ה אסור להעביר בקלמוס ומזה הוכיח דלצורך תיקון מותר למחוק השם עיי"ש. ולפמ"ש לעיל בשיטת הר"מ לא קשה דאם בכתב סתמא אסור למחוק דיש על השם קדושה דאורייתא רק מדרבנן פסול א"כ ה"ה בטועה וצריך לכתוב שם וטעה עקירה בטעות לה"ע ול"ג מסתמא יכשר מדאורייתא ואסור למחוק ומדהותר בטועה להעביר קולמוס ה"ה בסתמא מותר להעביר בקולמוס ושפיר מקשה להלכה דעקירה בטעות לה"ע. איברא דבמש"ק מסיק דסתמא פסול מדאורייתא בשם הקודש וראי' מתוס' שהקשו למ"ל בנכרי לימוד דוקשרתם וכתבתם דפסול לכתוב משום שאינו בקשירה תיפוק לי' שאינו כותב לשמו ואס"ד דסתמא כשר מדאורייתא ה"ה בנכרי ל"ג מסתמא ומה וע"כ צריך לומר דסתמא פסול מדאורייתא:

ז' והנה במרדכי בהלכות קטנות מייתי ראיה דאזכרות חמירי טפי ואפילו אם נימא דבס"ת די בסתמא מ"מ באזכרות ל"מ סתמא מפרק הבונה בהי' צריך לכתוב השם ונתכוין לכתוב יהודה ולא הטיל בו דלת דמעביר עליו קולמוס מבואר דזולת זה פסול וראי' זו תמוה מאוד דשם כיון בפירוש לכתוב יהודא דהוא דבר חול ובב"י תמה עליו דשאני התם שנתכוין לכתוב יהודא שאינו כתוב בספר והו"ל נתכוין לכתוב תיבה שאינה מן הספר ובאמת לא הי' צריך הב"י לדחות מה שכ' שאינו מן הספר רק לדחות ההוכחה כנ"ל. וכבר תמה על המרדכי בזרע אמת ושאר פוסקים ובנקודות הכסף פי' באמת דחיית הב"י לראיית המרדכי מטעם הנ"ל עיי"ש, ולהנ"ל יש לישב ראיתו בדרך זה דאס"ד דסתמא כשר גם באזכרות הו"ל כקדשים א"כ כיון שבאמת צריך לכתוב שם וטעה שצריך לכתוב יהודא הו"ל כשוחט קדשים לשם חולין וטעה שהוא חולין דכשר הקרבן לפמ"ש לעיל, דהר"מ לא פסיק כר"א דהרי עקירה בטעות לא הו' עקירה. ואמאי צריך להעביר בקולמוס וע"כ סתמא פסול באזכרות וזה יהי' ראיות המרדכי. איברא דיש לדחות ההוכחה דבשלמא בנ"ד דנתכוין לכתוב התיבה הזה רק דסבר שהוא חול הו"ל כשוחט קדשים לשם חולין דעקירה בטעות ל"ה עקירה משא"כ בנתכוין לכתוב תיבה אחרת הו"ל כנתכוין לשחוט בהמה אחרת ושחט זו או כנתכוין לחתוך תלוש זה וחתך מחובר אחר דבכה"ג לכ"ע הו"ל מתעסק כמ"ש תוס' שבת ע"ב ד"ה נתכוין ובזה ודאי פסול לכ"ע ואולי זה כוונת הב"י:

ח אמנם כשבאתי למדה זו נ"ל דא"א לומר דהרמב"ם יכשיר שוחט קדשים לשם חולין דכיון דממעטינן מתעסק דילפינן מושחט בן הבקר א"כ כמו שהר"מ פוסק בה' שגגות פ"ז ה' י"א כרבא דנתכוין לחתוך את התלוש וחתך מחובר דפטור מן החטאת שזה כמתעסק ה"ה בשוחט קדשים וסבר שהוא חולין ושחט משום חולין הו"ל מתעסק ופסול השחיטה. הן אמת דלאביי דס"ל נתכוין לחתוך תלוש ונמצא מחובר ל"ה מתעסק ה"ה שוחט קדשים לשם חולין ל"ה מתעסק אבל לרבא הו"ל מתעסק א"כ פסול השחיטה ומה דלא פסיק הר"מ כר"א אין הטעם משום דעקירה בטעות ל"ה עקירה רק דכיון דדברי ר"א בזבחים מ"ו תליא בפלוגתא דאביי ורבא דלאביי דדוקא בנתכוין להגביה את התלוש וחתך מחובר הו"ל מתעסק משא"כ נתכוין לחתוך את התלוש ל"ה מתעסק א"כ בשחט לשם חולין דנתכוין לשחיטה ממש ל"ה מתעסק ור' אלעזר ע"כ סובר כרבא (ולפ"ז י"ל דסוגיא דחולין ל"א שהבאתי לעיל סוף אותו' ו' אתיא כאביי וקצ"ע בזה להמעיין בסוגיא) א"כ כיון דהרמב"ם כבר פסק בה' שגגות פ"ז כרבא לא הי' צריך לפסוק כר"א דשוחט לשם חולין פסול כיון דכבר פסק דבעי כונה לשחיטת קדשים מתעסק פסול. גם הקו'

שכתבו תוס' בזבחים ד' ג' והובא לעיל יש לדחות מטעם הנ"ל דבשוחט קדשים לשם חולין הו"ל מתעסק דהו"ל כנתכוין לחתוך תלוש ונמצא מחובר משא"כ בחטאת לשם עולה ל"ה מתעסק דהו"ל כנתכוין לחתוך מחובר כן נ"ל בישוב דברי הר"מ. ולפ"ז יצא לנו בכתב שם וסבר דל"ה קודש אף לפוסקים דסתמא ל"ה רק פסול דרבנן או לסברת המרדכי שרצה לומר בתחלה דסתמא כשר מ"מ בטעה וסבר שהוא חול הו"ל מתעסק ולרבא. ודאי פסול השם באופן שי"ל דמותר ג"כ למחקו ואין בו קדושה כלל ומ"מ להלכה אין להורות למחוק בעצמו השם ויבואר לפנינו:

ט' הנה ראיתי בפמ"ג סי' ל"ב ס"ק ל"ב שכתב ודע דלכאורה כתיבה לשמה מדרבנן הוא דהא לא למדו רק מגיטין מ"ה ב' עיבוד לשמה בע' נתינה לא בעי ועיבוד כתבתי לעיל דמדרבנן הוא אבל בלבוש משמע דיליף לה מציצית עיי"ש. והנה דבריו תמוהין מאוד דהרי במרדכי הלכות קטנות הקשה בשם הר"י מאורלינש למ"ל קרא למעוטי גו' משום דליתא בקשירה תיפוק ליה דבעי כתיבה לשמה וכן הקשה בתוס' מנחות מ"ב ומבואר דמדאורייתא בעי לשמה ואיך לא הביא זאת ומייתי מלבוש. ומצאתי בתשו' זרע אמת סי' ו' ח"א דמייתי לבעל קרית ספר למהר"מ מטראני פ"א מה' תפילין ומזוזה וס"ת דכתיבה לשמה ל"ה רק מדרבנן ושם תמה על קרית ספר מדברי תוס' ומרדכי הנ"ל. ובאמת דברי בעל קרית ספר הי' אפשר לישב בדרך זה דהנה הסמ"ג כתב דעיבוד לשמה ל"ה רק מדרבנן ולפ"ז י"ל דקודם שתקנו רבנן שיעבוד העורות לשמה סתמא לאו לשמה קאי ובעי כתיבה לשמה מדאורייתא ושפיר הקשה המרדכי למ"ל קרא היינו דלמה אסמכי' קרא לאשמעינן דכל שאינו בקשירה אינו בכתיבה למעט נכרי ת"ל דל"ה לשמה דמדאורייתא סתמא פסול. אבל לבתר דתקנו חז"ל דבעי עיבוד לשמה וכיון דעור נתעבד לשמה שוב סתמא לשמה קאי ומהני סתמא ורק משום זא"ו פסול מדרבנן כמ"ש בעל קרית ספר והמרדכי הקשה אקרא ולא אגמרא דמייתי לקרא דבגיני' י"ל לבתר דתקנו חז"ל דבעי עיבוד לשמה וסתמא לא פסול רק מדרבנן הוצרך להביא הקרא דפסול כתיבת הנכרי מדאורייתא אך המרדכי הקשה אקרא גופי' הן אמת דמתוס' מנחות משמע שהקשה אגמ' דלמה למדו מקרא וזה ל"ק לשיטת בעל קרית ספר ודברי הפמ"ג א"א ליישב כלל ובמ"ש דעיבוד ל"ה רק מדרבנן עיין בתשו' עבודת הגרשוני סי' ס"ה דמייתי למרדכי ה' ציצית בהגהות דמסופק אם עיבוד מדאורייתא ולע"ע לא מצאתי שם ועכ"פ דברי הפמ"ג תמוהין:

י והנה מדברי הפמ"ג שם מבואר דכונת הטו"ז ריש סי' קע"ד היינו דאם אמר מתחלה שכל האזכרות יכתוב לשמה ואח"כ אף אם שכח ולא חישב כלל נמי כשר. אולם יש

לפרש דברי הטו"ז דמועיל האמירה בתחילה לענין אם ישכח ולא יאמר בפירוש אבל עכ"פ בעי שאח"כ ג"כ יכתוב במחשבה לשם קדושת השם ואם לא חישב אח"כ לשם קדושת השם אף הטו"ז ס"ל דפסול וכן פירש דברי הטו"ז בתשו' זרע אמת הנ"ל ובאמת מדברי הרמ"א סי' ל"ב סעיף י"ט משמע כדבריו שכתב דסגי כשמחשב שכותב האזכרות לשמן הואיל והוציא בתחילת הכתיבה בפי' ויש להקל בדיעבד ומשמע דוקא אם אח"כ ג"כ חישב משא"כ כשאח"כ לא חישב כלל אף בדיעבד פסול. ולפ"ז ודאי אם חישב אח"כ לשם חולין פסול אף אם נאמר עקירה בטעות ל"ה עקירה דאף אם אמר בתחלה ל"ה סתמא לשמה ובעי דוקא שיחשוב לשמה וזולת זה אף בדיעבד פסול: יא ומ"מ להלכה למחוק זה השם יש לחוש שמא הסופר משקר כיון דאין הס"ת בידו ומבואר דאינו נאמן ואף שנותן אמתלא שאומר דלא ידע שמא אינו נאמן רק להחמיר ולא להקל למחוק שם. ע"כ נ"ל לקדור זה השם עם עוד איזה תיבות ע"י קטן דהרי במסכת סופרים פ"ה מבואר דבכותב ב' שמות מותר לקדור השני אך בתשו' הרא"ש כלל ג' סי' ז' כ' דח"ו לקדור את האזכרות מן היריעה ומוטב לגנוז היריעה וכתבו הפוסקים לישב דברי הרא"ש דבתשובת הרא"ש מיירי התם שהי' פתוחות וסתומות במקום שאין צריך להיות וע"כ רצו לתקן למחוק השם או לקדור וע"כ אוסר הרא"ש לקדור כיון שבגוף השם לא הי' שום קלקול משא"כ במס' סופרים לא הי' השם כתוב כדינו עיין בתשו' שיבת ציון סי' מ"ג ובתשו' ח"ס יו"ד סי' רס"ד א"כ בנ"ד כיון שהשם בעצמו לא כתוב כדינו מותר לקדור אך היותר טוב לקדור עם איזה תיבות כדי שלא יבא השם לידי גניזה לבדו כמ"ש ח"ס סי' הנ"ל ואם אפשר ע"י קטן ודאי יותר טוב דאף אם יש איסור בקדירה ודאי ל"ה רק מדרבנן דהרי בהשם אין קלקול ואיסור דרבנן מותר לעשות ע"י קטן לצורך מצוה וקצת צ"ע בב"י סי' רע"ו דמייתי לר"י אכסנדרי מהך דע"ז נ"ב שנתצו חשמונאי אבני מזבח וגנזום ששקלום אנשי יון ומזה ראיה דמותר למחוק ע"מ לתקן. ועיין מ"ש בספרי חא"ח סי' י' אות ד' לישב דברי מהר"י אכסנדרי מקו' רדב"ז דשם שאני שבאו פריצים וחללוהו אבל קשה דילמא התם נתצו ע"י נכרים דל"ה רק שבות ובשאר איסורין הוא איבעי' בש"ס דב"מ צ' והרי הרשב"א הקשה סי' שנ"ז ומצוין אות י"ב בתשו' בעשה דוחה ל"ת בלאו דלא תבערו יעשה ע"י נכרי ותירץ דהיכן מצינו לקיים מצות ע"י נכרי משא"כ בנתיצת מזבח שמא באמת נתצו ע"י נכרי ומזה נראה דאס"ד דאסור לנתוץ לצורך תיקון גם ע"י נכרי אסור דגם גרמא אסור בנתיצת מזבח וע"י נכרי נמי גרמא הוא ולפ"ז גם לקדור ע"י קטן אסור לפמ"ש בח"ס בטעמא דהרא"ש דאסור לקדור דדמי' לנתיצת מזבח אך זה ודאי אינו דגרמא אין איסור דאוריי' בנתיצת מזבח כמו במחיקת שם דאין איסור בגרמא

כמבואר בשבת ק"כ באופן דע"י נכרי שרי מדאורייתא ועדיין צ"ע בדברי מהר"י אכסנדרי וע' בספרי ליו"ד ח"ר סי' קמ"ב אות ו' שהוכחתי דאף היכי דגרמא אסור מדאורייתא אמירה לנכרי ל"ה רק מדרבנן): ב וגם צ"ע על הר"מ פ"ח ממעשה קרבנות ה"כ שפוסק דמעיל, שנטמא בחוץ מכניסו פחות מג' על ג' דאסור לקרע שנאמר לא יקרע והוא דברי ר"ל בזבחים צ"ה וליקרע ע"י נכרי דהרי בפחות מג' הוא חצי שיעור, דעכ"פ מדרבנן אסור להכניס ועיין בספרי חא"ח סי' י' אות י"א ובשלמא ר"ל כשטתי' דל"ה רק מדרבנן ועדיף להכניס מלקרע ע"י נכרי אבל הר"מ דס"ל חצי שיעור אסור מן התורה ולדעת קצת פוסקים ח"ש מדאור' גם בשאר איסורין אמאי לא יקרע ע"י נכרי וגם לר"ל קשה דשבות דנכרי קל מלעבור בעצמו באיסור דרבנן כדאמרינן בעירובין ס"ח דשאני ליה בין שבות דאית ביה מעשה לשבות דל"ל מעשה עיי"ש ונראה להוכיח מזה דבמעיל דכתיב לא יקרע ולא כתיב לא תקרע אסור גם לגרום קריעה וע"כ אסור מדאורייתא לקרוע ע"י נכרי דגם גרמא אסור ועיין ביומא ע"ב המקרע בגדי כהונה לוקה שנאמר לא יקרע מתקיף לה ר"א ב"י ודלמא הכי קאמר רחמנא נעביד לי' שפה כי היכא דלא יקרע מי כתיב שלא יקרע הנה גם ר"א ב' רצה לפרש דקרא אגרמא קאי שיעביד שפה שלא יגרום קריעה ומשני דלא כתיב שלא יקרע ומזה ילפינן דלוקה בקריעה ומ"מ מדכתיב לא יקרע ולא כתיב לא תקרע ילפינן דגרמא אסור ומ"ה אין לקרע ע"י נכרי מדאורייתא כנ"ל והוא דומה לבכור דאסור לגרום מום מדאורייתא מדכתיב לא יהיה בו כדאמרינן בביצה כ"ז ודו"ק. אך ע' בספרי הנ"ל דאמירה לנכרי קיל מגרמא. ועיין במ"ל פ"ח ממעה"ק הנ"ל שמחלק בין בגדי כהונה למעיל ובבית אפרים סי' ס"א תמה עליו דמשמע בש"ס דיומא הנ"ל דבגדי כהונה שוין למעיל ואמנם מדברי ר"ל בש"ס דזבחים מבואר דיש חילוק בין מעיל לשאר בגדי כהונה דבמעיל אף לצורך תיקון אסור ומ"ה פוסק הר"מ כר"ל ול"ק קו' בית אפרים ואכ"מ: יג והנה בתשו' בית אפרים סי' ס"א ס"ב התיר לעשות גרם מחיקה ע"י קטן והרחיב הפלפול בזה ואולם בתשו' דברי חיים ח"ב סי' ק"כ לא נהירא לו היתר זה למסור לקטן שם למחיקה וכתב מדחייב לקרוע מי שרואה מוחק שם איך ניתן לקטן למחוק עיי"ש. והרואה יראה דהבית אפרים לא התיר רק ל ליתן לקטן לגרום מחיקה ובודאי גרם מחיקה אין כאן איסור תורה כמבואר בשבת ק"כ ועיין ג"כ בנוב"י חלק או"ח סי' י"ז שהוכיח ג"כ מש"ס הנ"ל דלצורך מצוה מותר לעשות גרם מחיקה ושלא לצורך מצוה אסור לעשות גרם מחיקה משום בזיון השם ובנוב"י שם מישב קו' תוס' ישנים על רש"י יומא ח' דמה"ט לא ירחץ משום בזיון השם אסור לעשות גרם מחיקה עיי"ש ונמצא דכיון דלצורך מצוה מותר לעשות גרם מחיקה ומותר לטבול ומ"מ שלא לצורך מצוה

אסור א"כ בהך דטוטפתא דבת נעימתא בעי למיבלע מחויב קריעה ונשים בזיון ומ"מ כיון דלצורך מצוה מותר בעצמו לטבול ולגרום מחיקת השם כש"כ שמותר לצורך מצוה ליתן לקטן מים על נייר שישליך על השם וע"י כן יגרם מחיקת השם ובפרט בשם שעפ"י הדין מותר בעצמו למחוק כגון שנכתב שלא בקדושה אך אף אם יש ספק כיון דלצורך תיקון רבים מתירין למחוק אמאי לא יהי' היתר ע"י קטן גרם מחיקה ואולי אף מחיקה ממש כיון שקטן אינו עושה איסור הוא ל"ה רק גורם למחיקה ולצורך מצוה מותר אך דמחיקה ממש מקרי ספי לה בידים ואסור מדאורייתא לספות לקטן ולצות לו שימחוק ע"כ לא התיר אלא גרם מחיקה. והנראה דעדיף יותר לצוות לקטן שיעשה גרם מחיקה משיקדור השם דאף דלקדור השם רבים מתירין וראי' ממסכת סופרים וכש"כ דרשאי לעשות ע"י קטן מ"מ לפמ"ש הש"ך מלשון הרא"ש שכ' דאין לעשות נקבים ביריעה משמע אפי' שלא במקום השם אסור לחתוך ומה שהקשה הש"ך דא"כ אמאי לא כתב הרא"ש כן רק במקום השם כבר כ' בתשו' שבות יעקב סי' כ"א דשלא במקום השם בלא"ה א"צ לעשות נקבים דיכול למחוק התיבות ומ"ה נקט הרא"ש רק במקום השם. ובח"ס סי' רס"ד רצה לומר דאסור לעשות נקבים כמו דאסור לנתוץ מזבח א"כ הרי גרע קצת ממחיקה דבמחיקה מוחק שם שיש סברה גדולה שמותר למחקו שהרי הסופר אומר לפנינו שלא כתבו לשמו ומותר למחקו לצורך תיקון כמבואר בש"ך א"כ הקטן אין עושה שום איסור משא"כ לקדור לא יקדור במקום השם אך סביביו עם עוד איזו תיבות ותיבות אלו אינם מקולקלים ויעשה איסור שלא במקום השם ומקום הקלקול וגם לדעת השבות יעקב אסור לכתוב על המטלית כנגד השם שום תיבה אחרת רק השם הגם דדבריו תמוהין דהתוס' לא כתבו בעירובין רק דהשם קנה כל עובי הקלף וכשקילף אסור אח"כ לכתוב דבר חול משא"כ כשמקדר כל מקום השם אמאי יאסור מקום המטלית לכתוב עליו תיבה שאינה שם וצ"ע בדבריו מ"מ כיון דהשבות יעקב והכנסת יחזקאל הרחיקו מאוד לקדור שמות ומתשו' בית אפרים סי' הנ"ל ג"כ מבואר דלא רצה להתיר לקדור שם אך גרם מחיקה ע"י קטן ע"כ אם אפשר שהקטן לא יעשה המחיקה רק יניח נייר מלוחלח והשם יתלחלח והדיו יתקלקל מעצמו עד שיתקלקל צורת האותיות דאז מותר לגדול למחוק נראה שזה יותר עדיף כנראה מתשו' בית אפרים ויבואר עוד לפנינו:

יד ושוב ראיתי לעיין עוד בגוף הדין אם נאמן הסופר והנה לעיל כתבתי דהסופר נאמן משום שנותן אמתלא לדבריו שאומר, שלא ידע שהשם זה קודש והמרדכי פוסק שהסופר נאמן בנותן אמתלא אף שלא אמר בפעם הראשון וכעת ראיתי דזה ל"ה אמתלא דכיון דכ' התוס' במנחות מ"ב ד"ה תפילין יש להן בדיקה דרוב מצוין אצל תפילין מומחין הם וכ"כ

המרדכי שם דליכא למיחש שמא כ' שלא לשמן או העיבוד הי' שלא לשמו דסתם ספרי דדיינא מיגמר גמירא וה"ה הכותבין תפילין וספרים מיגמר גמירי א"כ אמרינן ודאי ידע ששם הזה קודש ואינו נאמן לומר שלא ידע וכשלא אמר בפעם הראשון ל"ה זאת אמתלא שלא ידע דהוא נגד הרוב דרוב בקיאין הם והכי מוכח בש"ס דגיטין מדאינו נאמן לומר גוילים אלו לא עבדתי לשמן רק כפוך שנאמן להפסיד שכרו ואינו נאמן בלא"ה לוער שלא ידע שצריך עיבוד לשמן או שיהי' נאמן במיגו לומר שלא ידע. אך י"ל איך אדם משים עצמו רשע ול"מ מיגו. אך בודאי אין נאמן לומר שלא ידע דסתם ספרי סתו"מ מיגמר גמירי ואינו נאמן נגד הרוב. ומצאתי בתשו' כתר כהונה סי' א' שכ' דאינו נאמן לומר שלא ידע. ע"כ שוב י"ל דגם אמתלא ל"ה ולכאו' י"ל כיון דכל אדם יש לו חזקת חיוב לשמוע פ' זכור מס"ת כשרה א"כ כשיש עד אחד שיאמר שהס"ת פסולה אינו יכול לצאת חובת קרי' ובשלמא כשע"א בא לאסור דבר המותר אינו נאמן נגד חזקת כשרות ורק היכא שהי' בידו ואמר ליה בפעם הראשון משא"כ היכא דאיכא חזקת חיוב והעד אומר דלא נפטר מחיובו נאמן דחזקת חיוב מסייע להעד והרי ע"א נאמן בסוטה לאסור כיון דקינא לה ונסתרה אתרע חזקת כשרות כש"כ בדאיכא חזקת חיוב נאמן ע"א שלא נפטר ועיין בתשו' ר"ע איגר סי' ז' שצידד לומר מה"ט ל"מ חזקה דרבא שהביא סמנים בסופר שלא נבדק אם הביא סמנים דכיון שעושה תפילין לפטור כל אדם מחיוב הוי כמו חליצה עיי"ש. אך בגמ' לא משמע כן דא"כ אמאי אמרינן שם דאינו נאמן לפסול ס"ת והרי הוא אומר דלא יצאו בהס"ת חובת קריאה איכא חזקת חיוב וע"כ צ"ל כמ"ש הר"ן דמה"ט אינו נאמן דחזקת פועל עשה כהוגן וכל שאין בידו חזקה דמשקר ומה"ט אף באומר שלא ידע הדין כיון דרוב יודעין אף דאיכא חזקת חיוב רוב עדיף מחזקה. אך י"ל דבשלמא כשאומר במה שידע רק ששכח כגון שאומר שאזכרות לא כתב לשמה וכמ"ש המרדכי ששכח אנן סהדי שמשקר כיון שלא אמר בפעם הראשון אבל באומר שלא ידע שמשום הכי לא אמר בפעם הראשון ונותן אמתלא נהי דאיכא רוב מצוין אצל ספרים מומחים הם מ"מ ע"א נאמן נגד רוב כמ"ש הפנ"י וכיון דחזקת חיוב מסייע לדבריו אולי נאמן אך י"ל חדא דהרי ס"ל דרוב מצוין אצל שחיטה מומחין הם לאו דוקא רוב אלא כל מצוין ואפי' אם נאמר דל"ה רק רוב מ"מ הש"ש כתב בשמעתתא ו' פ' ז'. דע"א אינו נאמן נגד רובא דליתא קמן ועיי"ש שכ' דמה"ט אינו נאמן הסופר לפסול ס"ת כיון דרוב סופרים כותבין לשמה והו"ל הוחזק מחמת רובא עיי"ש אך הנוב"י קמא חאה"ע סי' ס"ט אזיל בתר איפכא דברובא דליתא קמן ודאי ע"א נאמן נגדו. והנה גם הרשב"א כ' ביבמות פ"ח דהיכא דטוען ברי ל"מ חזקה וה"ה דרוב ל"מ בטוען קים לי בנפשאי שאני מן המיעוט

כמ"ש תוס' ב"ק כ"ז ועיין בספרי חא"ח סי' נ"ג אות ד' דגם בדיני נפשות דינא הכי עיי"ש א"כ י"ל בשלמא בגמ' שאמר סתם שהוא פסול ולא אמר אמתלא כיון שנתן בסתם הס"ת הוי כאמר שהיא כשרה ואינו נאמן אח"כ לומר ואנן סהדי שהוא משקר משא"כ אם אומר הסופר אמתלא שלא ידע עד היום א"כ הרי איכא קצת פוסקים דס"ל. אף באמר מתחלה נאמן לעקור דבריו הראשונים באמתלא עיין נוב"י תנינא אה"ע סי' קנ"ו וש"ש שמעתתא ו' פ' י"ג י"ד. וכש"כ כשנתן תחלה בשתיקה דנאמן באמתלא ואף דאומר נגד הרוב הרי להנוב"י נאמן ע"א נגד רוב. מ"מ נ"ל אף להנוב"י דע"א נאמן נגד רוב אף ברובא דליתא קמן מ"מ ברוב שכבר הוחזק אינו נאמן נגדו ע"א רוב שכבר הוחזק אלים טובא ומה"ט כתבתי בספרי אות הנ"ל דבא על א"א קטנה הורגין ול"א דלמא איילונית הוא משום דהוא רוב שכבר הוחזק עיי"ש א"כ ה"ה בנ"ד כיון שהסופר כבר נתן הס"ת וכבר קראו בו והחזיקו להסופר שהוא מהרוב שיודע לכתוב השמות כדת ברוב שכבר הוחזק גם הנוב"י מודה וע"כ ל"מ האמתלא לומר שלא ידע עד רוב שכבר הוחזק:

טו ובעיקר הדין אם הסופר אינו נאמן אם יש ללמד הציבור לומר שאין מאמינים לו הנה הרמב"ם בסוף ה' פסולי המוקדשים כ' באמר לו זבחים נתפגלו אם הי' נאמן לו סומך על דבריו ואם לאו שורת הדין שאינו נאמן והרוצה להחמיר על עצמו ה"ז משובח וכיון דהרמב"ם פוסק כרבא כדאיתא בסוף ה' מטמאי משכב ומושב ע"כ מיירי הר"מ באשכחי' ולא אמר בפעם הראשון דאל"כ נאמן מדינא לרבא והר"מ פוסק כן ומ"מ כ' דהרוצה להחמיר ע"ע הרי זה משובח. וכן פוסק פ"ב מק"פ ה"א דבאומר שלא לשמו שחט שורת הדין שאינו נאמן ורשאי להחמיר על עצמו וה"ז משובח וע"כ מיירי ג"כ שלא אמר בפעם הראשון ומ"מ ה"ז משובח. והן אמת דמ"ש שיביא פסח שני דבריו תמוהין כמו שהקשה הראב"ד וצ"ל שימנה בתנאי אבל מ"ש הז"מ היא כדבריו סוף פסולי המוקדשין וצ"ע אמאי לא כ' הר"מ כן בפ"א מה' תפילין גבי ס"ת ה' י"ח כשכתב שאינו נאמן גם צ"ע על הטור וב"י סי' קכ"ז שכתבו דבאומר נתנסך יינך אינו נאמן ומלמדין אותו לומר שאינו מאמינו והרי הרמב"ם כתב שהאומר ה"ז משובח. ע"כ נ"ל לישב לפמ"ש לעיל דהיכא דיש לו חזקת חיוב לכאורה יש להאמין ע"א ובשגם לפמ"ש הפנ"י בקדושין דע"א עושה ספק רק דנגד חזקה אינו נאמן וכשיש חזקת חיוב הי' לו להיות נאמן רק שכתבתי דנגד חזקת חיוב יש רוב שכבר הוחזק. על כן פוסק הר"מ דדוקא כשרוצה לאסור של חבירו וליכא חזקת חיוב א"צ להאמין וליכא שבח כלל אך כשאומר נתפגלו זבחים והוא מחויב באותן זבחים חזקת חיוב מסייע לדבריו וע"כ כ' דין זה בפסח ובזבחים. ומה שאמר נטמאו טהרותיך מיירי ג"כ בטהרות שהוא מחויב בהם

כגון פסח. או יין לנסכים ומ"ה כ' ה"ז משובח, משא"כ בדבר שאינו מחויב והוא בא לאסור של חבירו מלמדין לומר איני מאמינך. ולפ"ז בס"ת דאיכא ח"ח י"ל דאין מלמדין לומר דאיני מאמינך והר"מ קיצר בה' תפילין ועכ"פ בנ"ד אם הסופר הוא ירא ד' ואומר בב"ר דבר ברור שכ' שלא לשמה ונותן אמתלא מה שלא אמר מתחלה שורת הדין שאינו נאמן ומ"מ כיון שהאומר שנאמן משובח אין ללמוד שהציבור יאמרו שאין מאמינין וע"כ יש לשאול עוד הפעם להסופר ואם יתן אמתלא אזי יש לצוות, להסופר שיתן בעצמו לקטן לגרום מחיקה ואז יתקן כדת ואין לחוש על הוצאות מה שיצטרך הסופר לנסוע לשם כי הדבר נוגע לשל רבים כנלע"ד וד' יצילני משגיאות. ואם הסופר בעצמו יצוה לקטן אם הוא יודע בבירור שנתכוין בעת כתיבה לשם חול ולא נתקדש אולי יוכל לומר לקטן למחוק ממש דמהדין הוא בעצמו מותר למחוק כמ"ש הש"ך אך מחמת חומרא לא ימחוק בעצמו רק יצוה לקטן למחוק:

טז והנה ראיתי בתשו' רדב"ז חלק א' סי' ע"ז דברים תמוהין שכ' שם בהי' צריך לכתוב יהודה וכתב שם הויה אם מותר למחקו והשיב דאם לא נתכוין לשם מותר למחוק וראי' מפ' הבונה בהי' צריך לכתוב השם וכו' וחכמים אומרים אין השם מן המובחר וכ' ואפי' תימא דאין השם מן המובחר אבל לא שיהי' מותר למחקו בנ"ד שהי' צריך לכתוב יהודה וכ' השם לכונת יהודה לכ"ע מותר למחוק. והנה מ"ש ואפילו תימא דאין השם מן המובחר אבל לא שיהי' מותר למחוק זה תמיה גדולה דהרי במס' סופרים פ"ד מבואר היה צריך לכתוב השם ונתכוין וכ' יהודה ולא נתן בו דלת מוחקו וכותב את השם ר' יהודה אומר יעבור עליו קלמוס וחכמים אומרים אין זה מן המובחר הרי מבואר דלת"ק מותר למחוק ומה זה דקאמר ואפי' תימא ולומר דכונתו דחכמים דפליגי את"ק בזה מנ"ל הא. ושמא יש לישב דבריו דכונתו דמס' סופרים אין ראיה די"ל דמוחק כדי לכתוב במקומו שם כיון דהוא לצורך תיקון במקומו שרי משא"כ בהך דרדב"ז דרוצה למחוק כדי לכתוב דבר חול ולכן כ' ואפילו תימא דאין השם מן המובחר אבל לא שיהי' מותר לו היינו שלא לכתוב במקומו מ"מ בנידון דרדב"ז מותר למחוק אף שלא לכתוב במקומו שם אחר כנלפע"ד לישב שלא יהיו דבריו תמוהין ומדברי רדב"ז מבואר קצת מ"ש לעיל דהיכא שצריך לכתוב שם וטעה עקירה בטעות לה"ע משא"כ היכא שצריך לכתוב יהודה:

יז והנה ראיתי בתשו' תועפת ראם יו"ד סי' מ"א שכ' דדיו ע"ג דיו אין בו משום מחיקה כיון דהכתב הראשון עליו ומה בכך שמעביר בקלמוס להוסיף דיו לעולם הכתיבה הראשונה עליו ודוקא דיו ע"ג סיקרא הוי מחיקה עיי"ש שהאריך והנה במח"כ נעלם

ממנו דברי התשב"ץ ח"א סי' קכ"ז שכ' ואם נפשך לומר דבהעברת דיו ליכא למיפסלי' מטעם מחיקת השם ותסתייע בזה מדאקשינן בפ' הנזקין וליעבר עליו קולמוס ואצטריך לאוקמי משום מנומר אלמא דדוקא מהאי טעמא אבל מטעמא דמחיקה ליכא למפסלין הא ליתא דשאני התם שהאזכרות לא נכתבו לשמן וכיון שלא נכתבו לשמן לא קדשו כלל וכיון שלא קדשו שרי במחיקה הרי מבואר דס"ל להתשב"ץ דדיו ע"נ דיו נמי' מקרי מחיקה והנה מה שמסיים התשב"ץ ומכאן אפשר ללמוד דין זה שאין זה מוכח מכאן משום דהתם אמרינן דיו ע"ג דיו פטור נ"ל דצ"ל ומכאן א"א ללמוד דין זה וכונתו שאין ללמוד משם דמותר למחוק משום דקי"ל דיו עג"ד ל"ה כתיבה וה"ה דל"ה מחיקה ועכ"פ מבואר מדבריו דלע"ד דיו עג"ד הוי כתיבה ה"ה דהוי מחיקה ודלא כתשו' תועפת ראם שכ' דאפי' במחקו כתב הראשון דהוי כתיבה מ"מ מחיקה ל"ה וכ"כ התשב"ץ להדיא ח"ג סי' קצ"ג דאסור להעביר דיו על שם דהוי עוסק. איברא דנ"ל דהתשב"ץ כשטתי' דס"ל דאסור להעביר דיו על שם אף שלא נמחוק משום מוחק ומשום מנומר. אמנם כבר כתבתי לעיל דמת"ה סי' מ"ח משמע דאף על השם מותר להעביר בקלמוס אם השם כשר בלא"ה וכן מוכח מתשו' הרא"ש הובא בטור סי' רע"ו שכ' באותיות השם דבוקות מותר להפרידן ואין צריך להעביר בקלמוס משמע דאם רוצה מותר להעביר בקלמוס וכ"כ בנוב"י א"ח סי' א' א"כ לסברתם י"ל דיו ע"ג דיו ל"ה מוחק. ושוב נראה לי הכונה בתשב"ץ סי' קכ"ז שכ' ומכאן אי אפשר ללמוד דין זה דקי"ל דעג"ד ל"ה כתיבה הכונה דאף דמתקן בכתב השני ל"ה מוחק ומ"ש בתשב"ץ ח"ג סי' קצ"ג דאסור להעביר בקולמוס משום מוחק הנה דבריו בלא"ה תמוהין שכ' דקי"ל דיו ע"ג דיו חייב משום מוחק והרי לפנינו בש"ס דגיטין ובר"מ ה' שבת דאין כאן מוחק וזה תימא רבתי וצ"ל כונת התשב"ץ בנתאדם הדיו וע"כ יעשה שחור והוי כדיו ע"ג סיקרא כנ"ל לישב דברי התשב"ץ לפי חומר הנושא. ושוב מצאתי בתשו' שואל ומשיב מ"ב ח"ג סי' קע"ד שכ' דדברי תועפת ראם הם כדברי התשב"ץ. ובאמת משמע מתשב"ץ דלא כדבריו:

יח והנה מה שהבאתי לעיל בשם הגאון ר' ליבש נ"ז זללה"ה דבשמות שהוא מסופק יכתוב שלא לשמה ואח"כ יעבור עליו קולמוס לשמה ויועיל ממנ"פ דאם הוא חול לא הועיל בכתיב' שני' דכתב ע"ג כתב בלא תיקון ל"ה כתב ואם הוא קודש הוי כתב מלבד מה שכתבתי לעיל דבריו צ"ע דדבר זה מבואר דשם חול אסור להקדיש ועושה עבירה בזה. ובתשב"ץ כ' דלא חל הקדושה דהוי כמקדיש בעל מום והובא ברמ"א ותמה הטו"ז בהגהותיו הובא בשו"ת בני יהודה ובברכי יוסף ס"ק ז' דהרי גם במקדיש בעלי מומין אמרינן פ"ק דתמורה תפדה ויביא בדמי' קרבן הרי דחל הקדושה ונ"ל לישב דבתמורה

ה' מקשה לרבא והרי מקדיש בעלי מומין לגבי מזבח דרחמנא אמר כל אשר בו מום לא תקריבו ופירש"י דה"ה דאסור להקדיש ותנן מה שעשׂ' עשוי וקדש לדמיו ונימא אעל"מ ומשני שאני התם דאמר קרא ולנדר לא ירצה הא מקדש קדשו הרי חזינין דלולא קרא היינו אומרים דלא קדיש כלל א"כ בכתב חול לשם קודש שכ' הטו"ז והברכי יוסף דעבירה עושה שוב אמרינן אעל"מ ול"ה קודש כלל ומותר למחקו דאין ללמוד ממתפיס בעלי מומין דגלי קרא והתשב"ץ לא למד רק דהרי חזינין דמתפיס ב"מ עובר בעשה ה"ה במקדש שם חול ובזה שוב אמרינן אעל"מ דאין ללמוד זאת ממתפיס בעלי מומין נגד כלל המסור לנו דכל מילתא דארל"ת אעל"מ. ולפ"ז יצא לנו דלאביי דס"ל אע"ע שפיר י"ל דכותב שם חול לשם קודש הוא קדוש דבתמורה אמרינן דלאביי ל"צ קרא למתפיס בעלי מומין דקדוש:

יט ובהכי נ"ל לישב מה שהקשה הגאון אזולאי, בכסא רחמים במס' סופרים פ"ה ה"ה טעה וכתב יסגירם קל אל עויל והכונה דכ' שניהם קודש מקיים את הראשון ומחטב את האחרון והיינו שקודרו ולהתשב"ץ סי' קע"ז דכתב שם של חול לקודש לא קדיש כלל דהוי כמתפיס בעלי מומין למ"ל לקדור יניחנו וכשר ועוד קשה ימחק דעדיף טפי למחוק מלקדור להנ"ל י"ל דמס' סופרים ס"ל כאביי דאי עביד מהני ומ"ה צריך לקדור ואין תימא אם מס' סופרים ס"ל כאביי דהרי למסקנא דסוגיא דתמורה פליגי תנאי בפלוגתא דאביי ורבא ודוק היטב עוד י"ל דאף לרבא דלא קדיש משום דל"מ מ"מ אין בתיבה זאת שום קדושה וצריך למחוק התיבה, והתשב"ץ ל"ק רק דאינו פסול ומותר למחוק אבל צריך למחקו דתימא הוא דאי עביד ל"מ ולא יהי' קדוש כשם ומ"מ קדושת ס"ת יש בזה דכיון דעבר אמימרא דרחמנא ל"מ מידי ע"כ צריך למחוק או להעביר בקולמוס למ"ד דמהני העברת קולמוס אולם מס' סופרים ס"ל אע"מ ומ"ה צריך לקדור. ועכ"פ כיון שכ' הברכי יוסף דהיא עבירה לקדש שם חול א"כ בספק אם הוא של חול איך יעבור אח"כ בקולמוס לשם קדושה דילמא הלכה כר' יהודה דאף באינו מתקן כתב ע"ג כתב הוי כתב ונמצא דעושה עבירה שמקדש שם חול ואף דהיכא דאין מתקן בכתב הב' גם לר"י ל"ה כתב כדאיתא בגטין מ"מ קצת עבירה עושה בזה ע"כ המובחר כמ"ש לעיל לגרש על תנאי ואינו עושה עבירה כלל ולדינא כבר כתבתי הכרעת דעתי שהסופר בעצמו יצוה לקטן אולם אם כבר נעשה מעשה עפ"י הוראת חכם להעביר בקולמוס מותר לקרות בס"ת דכבר כתבתי דמדינא הסופר אינו נאמן רק שיש לחוש לדבריו וכשהעבירו בקולמוס יש ס"ס שמא שקר אמר ושמא מהני העברת קולמוס מדאורייתא והוי ספיקא דרבנן. ומ"ש בתחילת דברינו דהספק נולד בדאורייתא ומצד אחר בא לו שהוא מדרבנן י"ל

כיון שהסופר אומר נגד הרוב מדאורייתא ודאי אינו נאמן ואין הספק נולד בדאורייתא ומ"מ להורות לכתחילה להעביר בקולמוס אין לנו דאין לעשות ס"ס בידים וגם יש לחוש לשיטת התשב"ץ דאסור להעביר בקולמוס אף בלשמה כמ"ש הגאון ר"ע וגם כיון דאם עושין תיקון לחוש שנאמן אצליהם א"כ לדברי הסופר עדיין הספר פסול מדרבנן ע"כ נ"ל כמ"ש:

והנני ידידו:

סימן קג

ב"ה:

פרעמישלא "זאת הברכה" לפ"ק:

להרב הגאון החריף ובקי המפורסם כש"ת מ' לוי הורוויטץ נ"י האבד"ק באליהאב:

ע"ד הס"ת שנמצא על שם אלקים מחק וכתם על אותיות ה' ויו"ד והגג עליון מן הה' והיוד נשארו רק רגל הימין והשמאל של אות ה' והקוץ ימין של היוד נטשטשו מאוד ואינם נראים מחמת הכתם והכתם מתפשט גם לחלל האותיות ולצידיהן אך צבע הכתם אדום הנוטה לשחרורית ועי"ז כשמסתכלין היטב בתוך האותיות נראה קצת שחרות הדיו והראו לתינוק ולא הכיר צורת האותיות וגם כל אדם יראה שנתקלקלו. אך בקושי יתראו קצת מפני שחרות הדיו שלהם והטשטוש מתפשט גם לאות מם סתומה של השם הנ"ל ואין המם מוקפת גויל מצד ימין ומקצתם אומרים שהיא מדם מאכולת שנתמעכה והסופר אומר שגם על שאר אותיות היו כתמים כאלו ונלקחו בצפורן ועדיין רשומן ניכר אך האותיות נקראים היטב והנה נסתפקו אם יש איזה תיקון לשם הקודש זה או שצריכין לסלק היריעה:

א תשובה הנה פשיטא לכת"ה דאם הי' דיו הי' מותר למחוק האותיות שנטשטשו דאף שניכר הדיו הראשון ששחור יותר מ"מ כיון שאין ניכר צורת האותיות מותר למחקן כמבואר בתשו' מהר"ח כהן סי' מ"ב מ"ג ואינו דומה למ"ש נוב"י קמא אבה"ע סי' פ"ה דבגט כשר בלא מחיקה דשם ניכר צורת האותיות אך מה שהוא מסופק הואיל והכתם היא כמו צבעונים והנה מוכח מדברי המחבר באו"ח סי' ל"ב דבזרק עפרות זהב על האותיות מהשם אסור למוחקן דכתב עליון כתב והוי מוחק השם ואמנם בזרק עפרות זהב על שאר אותיות מותר למחוק הזהב משמע דאם נוטל הזהב האותיות חוזרין לכשרותן ול"ה חק תוכות ובנטף שעוה על אותיות מחלוקת הפוסקים. אם כשר הס"ת דדעת המעיל צדקה דאם השעוה במקום הקריאה אסור לקרות דהוה כקורא ע"פ אך אם הוא שלא במקום הקריאה כשר לקרוא והשב"י ח"ג או"ח סי' ד' ס"ל דפסול לקרות בו

ובעפרות זהב לכ"ע אסור לקרות דהכתב העליון מבטל והנה דוקא בזרק על האותיות מהני למחוק הזהב ול"ה חק תוכות אבל בנתפשט הזהב או שאר מיני צבעונים גם חוץ לאותיות ל"מ מחיקת הכתב או הצבעין דהוי חק תוכות כדמוכח מדברי הב"ש אב"ע סי' קכ"ה ס"ק י"א ובסדר גט של ר"מ ר' יוזפש שהוא המהר"ם שהביא בב"ש מבואר להדי' כן ומעתה לשיטת המעיל צדקה דבשעוה אף הס"ת כשר ע"כ מהני מחיקת השעוה ול"ה חק תוכות אף בנתפשט חוץ לאותיות דלא נפסל האות מעולם משא"כ במיני צבעונים או בעפרות זהב דנפסלו האותיות ל"מ מחיקת הצבעין או הזהב בנתפשט חוץ לאות דהוה חק תוכות משא"כ לשיטת השב"י דגם בשעוה נפסלו האותיות ומ"מ מהני מחיקת השעוה ול"ה חק תוכות ה"ה י"ל במיני צבעונים או בזהב ל"ה חק תוכות ולפ"ז להשב"י י"ל דאסור למחוק גוף האותיות רק הצבעין יכול למחוק אך י"ל דגם השב"י מודה דבצבעונים הו' חק תוכות בנתפשט חוץ לאותיות וגם לדידי' מותר למחוק כל האות וצריך תיקון דאם רק ימחוק הצבעין יהי' חק תוכות עוד נסתפק דשמא אף להשב"י דמותר למחוק הצבעין לבד ולא יהי' חק תוכות מ"מ כל עוד שלא מחק הצבעין אין קדושה על השם ומותר למחוק אף הדיו וראי' דהסמ"ק ס"ל אף בדיו אם נפל אחר הכתיבה ומחק ל"ה חק תוכות וחוזר הדיו הראשון להכשירו ואמאי התירו הפוסקים למחוק ולא חשו לשיטת הסמ"ק וכבר נתעורר ע"ז בבית אפרים סי' כ"א וע"כ אף בכה"ג מותר למחוק כיון דלע"ע פסול כל עוד שלא נמחק הדיו השני' מותר למחוק ה"ה במיני צבעונים ע"כ בכה"ג י"ל לכ"ע מותר למחוק גוף הדיו דלמחוק הצבעין לבד אין להתיר דהוי חק תוכות ע"כ דברי כת"ה:

ב והנה דברי הב"י והש"ע צ"ע בהא דכתב האזכרות בזהב שפי' הנמוקי יוסף דמיירי שכ' בזהב על הדיו דפסול ומ"ה קתני יגנז דל"מ הסרת הזהב דהוי כמוחק השם וכן נפסק בש"ע ואמאי אין מותר למחוק הזהב לפמ"ש הש"ך סי' רע"ו דשם שנכתב שלא בקדושה מותר למחוק וכבר תמה בזה בפמ"ג סי' ל"ב במשבצות ס"ק ב' ואפי' נימא דמיירי שהעביר הזהב לשם קדושת השם מ"מ כיון שהשם פסול הוי כמקדש בעלי מומין לגבי מזבח והיותר קשה דהרי לצורך תיקון ודאי שרי ע"כ נראה דהטעם היא דחיישינן דע"י שימחוק הזהב ימחוק הדיו ג"כ והדיו אסור למחוק דכיון דכשמסיר הזהב השם נשאר בקדושה אסור למחוק הדיו ואפי' מקצת מהאות אסור למחוק וחיישינן שמא כשימחוק הזהב ימחוק גוף השם ע"כ יגנז ואף דאין מתכוין למחוק הדיו, ודבר שאין מתכוין מותר מ"מ שמא הוי זה כפסיק רישא דא"א שלא ימחוק קצת מהאות ופסיק רישא אסור ומה"ט כ' הב"י דהוה כמוחק את השם דמוחק ממש ל"ה ומזה מוכח דלא

כמש"כ כת"ה דכיון דלע"ע פסול מותר למחוק וז"א דכיון דכשיסיר הזהב השם נשאר בקדושתו ודאי אסור למחוק דאס"ד דבכה"ג מותר למחוק א"א לישב דברי הנמ"י וב"י התמוהין מאוד ולכאורה י"ל בדברי הנמ"י והב"י דמה"ט אסור למחוק הזהב מהאזכרות דהוי כמוחק השם דנהי דהאזכרה פסולה מ"מ קדושת שם עלי' כמו שם שנכתב על הכלים ורק דלס"ת בעינן דיו אבל קדושת שם עלי' (ואינו דומה לכותב שם אלוקים אחרים לשם קדושה דהוי כמקדיש בעל מום ואינו קדוש כמבואר סי' רע"ו ס"ב בהגה כמ"ש הטו"ז ס"ק ב' דשם נכתב שלא בכונה משא"כ בכתב שם במקום שאין מקום השם לשם קדושה הוי קודש וצריך גניזה כמו על ידות כלים וה"ה הכא שהוא מקום שם וכ' בזהב הוי כמו ידות כלים) וכן מבואר בתשב"ץ ח"א סי' קכ"ז דאפי' השם נכתב שלא בדיו אף דבס"ת פסול מ"מ יש בו קדושת השם וראי' מציץ ואסור למחוק אך בכל זה תמוה דאף להאוסרים מחיקה:

לצורך תיקון היינו דוקא שבהמחיקה גופי' לא יהי' תיקון אבל היכי שבהמחיקה גופי' יהי' תיקון לכ"ע יכול למחוק כמ"ש במשנת חכמים, והי' דמי' קצת לעשה דוחה ל"ת דבעי בעידנא וה"ה במחיקה לצורך תיקון בכה"ג דהתיקון נעשה מיד הוי בעידנא ועדיין קשי' על הנ"י והב"י אמנם לדעתי הי' נראה הטעם דאסור למחוק דהנה בזה שמוחק הזהב ונשאר השם כתוב בדיו כבר נתוכחו אי ל"ה זאת חק תוכות אך לענין חק תוכות י"ל כיון דמוחק הירכות מהזהב וע"י כן ניכר ירכות הדיו הוי כחק ירכות. ואין כאן חשש כלל. אך מ"מ י"ל כיון דכבר נתבטל כתיבה הראשונה ל"מ מה שמוחק כתיבה השני' וע' טו"ז אה"ע קכ"ה ס"ק ט' שמפקפק ע"ז הגם שמה שמדמה לבור שחפר אחד וכסהו השני וגילהו שהוא חייב אין לו דמיון דשם כיון שגילה השני הוא פשע שלא הי' לו לגלות בור ברה"ר ע"כ הוא חייב משא"כ בשם הקודש שהי' כתוב כבר ואח"כ נכתב עליו דבר ונמחק כתב השני הראשון חוזר וניער אך מה שיש לדון בזה הוא מדין נראה ונדחה דכיון דנדחה שם הקודש אינו חוזר ונראה דבקדשים יש דיחוי, ואף דכל שבידו לאו דיחוי וכדאמרי' בזבחים ובמנחות מ"מ כאן לאו בידו דשמא כשיסיר הזהב יסיר גם הדיו כמו שכתבתי לעיל ונהי דנימא דלאו פסיק רישא דיכול להיות שלא ימחוק הדיו והוי דבר שאין מתכוין מ"מ כיון דלאו ודאי הוא שישאר כל השם שוב ל"ה בידו, אך כ"ז בשם הקודש משא"כ בשאר ס"ת כיון שכ' המג"א תרפ"ו דלהלכה אין דיחוי אצל מצות ומה"ט מכסה בברכה ורק דלכתחלה מיבעי לן אי יש דיחוי א"כ באותיות מהס"ת אם באנו לפסול האותיות כדעבד דמי דיש קדושת ס"ת עליהם א"כ מה"ט בנתן זהב על האזכרות יגנז דל"מ מחיקת הזהב לבד דדין שמות הקדושים דין קדשים עלי'. ונראה

ונדחה אינו חוזר ונראה וע"כ ל"מ מחיקת הזהב ולמחוק השמות גופי' מדיו אסור כיון דל"ה תיקון בשעת מחיקה. משא"כ בנתן זהב על שאר ס"ת ולא על האזכרות זה ל"ה דין קדשים רק דין מצוה ואין דיחוי אצל מצוה ומ"ה כשמוחק הזהב חוזר האות לכשרותו ואם נוכל לומר דגם מרן הב"י כיון לזה מה טוב:

ג ועוד י"ל בגוף הדין אי חוזר האות לכשרותו דתליא במחלוקת דדעת הרמב"ם בה' ציצית פ"א בהטיל ציצית למוטלת ונתכוין להוסיף אף בקצץ השני' כבר נפסלו הראשונים והראב"ד חולק ולפ"ז להרמב"ם כמו דל"מ קציצה הציצית השני' דכבר נפסלו הראשונים ה"ה הכא ל"מ מחיקה הזהב דהדיו כבר נפסל אך לראב"ד דמהני קציצת השני' ה"ה הכא מהני מחיקת הזהב אך לפמ"ש בספרי חא"ח סי' ב' אות ז', וכעת יבואר יותר דהרמב"ם ס"ל במצוה הבאה בעבירה אינו יוצא המצוה א"כ בעת שהוסיף ונתכוין להוסיף לא הי' יכול לצאת בהבגד זה מצות ציצית דהוי מה"ב ע"כ נפסלו הראשונים ול"מ קציצת השני' משא"כ בנתכוין לבטל הראשונים ולא להוסיף דאינו עובר בבל תוסיף ול"ה מה"ב מ"ה לא נדחו הראשונים וכשקוצץ השניים הוכשרו הראשונים והראב"ד סובר כדעת התוס' מנחות ל"ח דאף בהטיל למוטלת נהי דעובר בבל תוסיף מ"מ ל"ה מוסיף גורע ויוצא המצוה וס"ל לתוס' וראב"ד דל"ה מה"ב הואיל ויכול לעשות המצוה בלא העבירה ע' תוס' סוכה ל' למה לא נדחו ולא נפסלו מעולם ציצית הראשונים ומהני קציצת השניים וע' בשאג"א ובספרי סי' הנ"ל ולפ"ז בהעביר זהב אות על אותיות דבודאי כעת פסולים לכ"ע ל"מ מחיקת הזהב בין להראב"ד בין להרמב"ם מ"מ מה שכתבתי מתחילה לדעת המג"א דבדעבד אין דיחוי אצל מצות ואצל אותיות הס"ת דקדושת ס"ת עליהן כדעבד דמי ואינו דומה לציצית דל"ה שום קדושה עליהם רק תשמישי מצוה נכונים יותר דברי הנ"י: ד והנה מש"כ כת"ה דאם לא העביר זהב רק על האותיות ומחק הזהב האותיות חוזרין לכשרותן אך אם העביר על האותיות וגם חוץ לאותיות ל"מ מחיקת הזהב דהוי ח"ת ונסתייע מדברי הב"ש קכ"ה ס"ק י"א מדברי מהר"ם בר' יוזפף לדעתי ליתא דכיון דאם מוחק תוכות האותיות וצדדין עדיין הזהב על האותיות ופסולין דהדיו מהאותיות לא נתגלה ורק כשמוחק ירכות אותיות הזהב אז נתגלו ירכות אותיות הדיו הוי חק ירכות וכשר משא"כ בנפל דיו על אות אם נפל על האות ולא נפשט לתוך החלל א"צ גרירה כלל דדיו על דיו ל"ה כתיבה ולא מחיקה ובנפשט לתוך החלל ולא נראה האות וכשמוחק החלל נראה האות ודאי הוי חק תוכות שפיר קאמר מהר"ם ע"כ אין הדמיון טוב וז"ב. באופן דלדעתי בציפן זהב אף חוץ לאותיות ותוך האותיות ועל האותיות הי' מועיל גרירה היינו לגרר מה שחוץ לאותיות ועדיין השם בפסול מדאורייתא ואח"כ כשמגררין על

האותיות הוה זאת חק ירכות אך מ"מ בנ"ד מי ידע אם הכתם שנפל הוא צבע או דם מאכולת שמא הוא דיו. ובזה אין להכשיר דכשגורר מה שחוץ לאות האות חוזר להכשירו ושוב הוה חק תוכות כנ"ל ולמחוק הג' אותיות לגמרי יש לחוש להיפך שמא היא ע"י צבע ויכול לחזור ולהכשירו ע"י מחיקת הצבע לבד כנ"ל ע"כ נלפענ"ד להתיר למחוק ע"י קטן היינו שהקטן יקח נייר לח ויניח על הג' אותיות שנטשטשו באופן שגוף הדיו ג"כ יעבור על חוץ האותיות או שימחוק ע"י סכין קצת מהאותיות גופן ואז מותר הגדול למחוק האותיות גופן אבל יהיו נזהרין מאוד שלא יגעו באותיות השם שלא נתקלקלו כי הגם שמבואר בתשו' מהר"ח כהן סי' מ"ב דהיכא דנפסל אות אחת כל האותיות יצאו מקדושתן דבריו תמוהין מאוד דקדושת הגוף לא פקע בכדי בשגם. דהרי יכולין לתקן האות שנתקלקל ול"ב כסדרן בשאר שמות ואף בשם הוי' ב"ה כמש"כ בספרי לא"ח סי' יוד וקדושה של שאר אותיות להיכן הלך ומצאתי שהמגיה שם מביא בשם גדול א' לסתור דבריו ובאמת היא פלא גדולה אף אם יסבור דבעי כסדרן מ"מ לא הי' לו להקל כ"כ באיסור תורה להתיר למחוק שאר אותיות ע"כ יש ליזהר בזה מאוד דאף אם נימא דבעי כסדרן מ"מ שאר אותיות לא גרועין ממטיל מום בבעל מום דאסור (ולכאורה י"ל דגרע מבעל מום דבעל מום חזי לדמי כדאמרינן בע"ז י"ג משא"כ אותיות אלו אך אף אם בעי כסדרן חזי לאצטרופי לחתכן ולדבקן באותיות שנכתבו מקודם לאותיות אלו דהוי כסדרן ע"כ לא גרע ממטיל מום בב"מ) דדוקא כשאותו אות נתקלקל י"ל דגרע מב"מ כיון שנתקלקל כמ"ש בב"י רע"ו בשם ר"י אכסנדרא משא"כ כשאירע רעותא בשאר אותיות מהאותיות שלא נתקלקלו לא נפקע הקדושה ואינו דומה תחילת הקדש לסוף הקדש ובשגם דכבר כתבתי דל"ב כסדרן ויכול לתקן האותיות שנתקלקלו וז"ב שוב הובא לפני תשו' שמש צדקה. וראיתי בסי' נ"ב מייתי לגינת ורדים דס"ל בנתקלקל יוד מהשם וצוה למחוק מקודם הג' אותיות ואח"כ לתקן היוד הדי דס"ל לגינת ורדים כתשו' מהר"ח כהן והוא כשטתי' ס"ל דבעי' כסדרן ע"כ י"ל גם מהר"ח כהן ס"ל כן ודוק ומ"מ גוף הדבר צ"ע דמחמת חומרא דכסדרן דהיא רק חומרא דרבנן מתירין איסור דאורייתא:

ה ולכאורה יש להביא ראי' דאם נפל צבע על אותיות וחוץ לאותיות מותר להעבירו ול"ה חק תוכות מהא דאמרינן בסוטה דף ל"ה על גבי אבנים כתבוהו ואח"כ סדו בסיד א"ל ר"ש איך למדו האומות תורה אלא בינה יתירה נתן להם הקב"ה וקלפו הסיד ואס"ד דל"מ הקליפה והשמות פסולין איזה בינה יתירה היא לקלוף ועדיין השמות פסולין וע"כ מהני קליפת הסיד ול"ה חק תוכות. וע' בתשו' גור ארי' יהודה יו"ד סי' מ"ט דמייתי ראי' מסוגי' זו דלא כהשבות יעקב הנ"ל דאס"ד דע"י כיסוי שעוה נפסלו השמות והוה מחיקה

איך סדו בסיד למחוק שם וכן הביא ראי' זו בס' יעלת חן וע"כ דלא כהשב"י ובאמת אין ראי' מזה דכיון דר"י ס"ל דהמצוה מפי הקב"ה הי' שיכתוב על האבנים ואח"כ לסוד בסיד הרי צוה כן הקב"ה וכמו שצוה למחוק שמו הקדוש בסוטה כן צוה לסוד הכתב בסיד ומה זו קושי' אקראי ועוד י"ל כיון דעל האבנים ל"ה כתיבה תמה כדאמרי' מנחות ל"ד וחידוש הוא שחידשה תורה לכתוב על האבנים שמא באמת לא כתב כל השמות רק קצת מהאותיות ע' תשב"ץ ח"א ס"ב והא דכתיב באר היטב הכונה בשבעים לשון והשמות לא היו נכתבים כולם וע' רש"י עירוכין ו' ל"א דשם אינו קדוש רק על הנייר ושיכתוב המקרא עם השם כנתינתו ולשון זה משמע דתרתי בעי שיהי' המקרא עם השם ושיהי' על הנייר ולפ"ז כשכתב על אבנים לא קדוש ולא הי' חשש מחיקה ואמנם במק"א תמהתי ע"ז מש"ס דסוכה נ"ג דדוד המלך הי' מסופק אם מותר לכתוב שם אחספא ונשדי בתהומא עד שלמד אחיתופל ק"ו. ואס"ד דלא קדיש אחספא מה הי' מסופק אך מק"ו דאחיתופל גופי' יש לדון דשם בסוטה התירה התורה דעשה דוחה ל"ת אך גם בדוד המלך הי' הצלת נפשות ועשה דוחה ל"ת ומ"מ מסוגי' הנ"ל וגם מהך דהי' שם כתוב על בשרו מוכח דרש"י לא כ' כן רק לענין שיחתוך מקום השם וישתמש במותר אבל לענין מחיקת השם, ודאי אסור מדאורייתא ואין להאריך מ"מ הראי' משם דלאחר הקליפה כשירין השמות אין ראי' כלל דמי יאמר שהיו צריכין שיהי' בשמות כשירין והעכו"ם ודאי לא הקפידו ע"ז והנה בפ"ת רע"ו ס"ק ט' מביא בשם תשו' פנים מאירות בבהכ"נ שהי' בכותל שהי' כתב ישן שמות שאינם נמחקין והתיר לסוד בסיד וחילי' מגמ' הנ"ל ובאמת שהדבר תמוה איך ללמוד מקרא שהתירה התורה ושמא מצוה בעשה לסוד בסיד ועשה דוחה ל"ת. ע' בית אפרים סי' ס"א שמפלפל בהך דסוטה ומזה ג"כ קשה אמאי לא יליף בריש יבמות מזה דעשה דוחה לל"ת. ומ"מ הדבר ברור דאין ללמוד מקרא לדידן דשם התירה התורה בפירוש אמנם אני מורה בזה שבא עובדא לידי כמה פעמים לקחת נייר ולהטיח בהצדדים ועל השמות לא יטיח אך בצדדי הנייר ואז השם אינו מדובק בהנייר ואין כאן שום מחיקה ואח"כ סדין בסיד הנייר ואין ניכר כלל ואולי גם בהאבנים עשו כן אף שאין מבואר בקרא ושבקי' לקרא דהוא דחוק כדאמרינן בפסחים נ"ט וחלילה ללמוד היתר לסוד שם בסיד:

ו והנה לעיקר הדין אם נעשה כתם מצבע על שם הי' אפשר להעביר בקלמוס אך הפמ"ג כ' בריש סי' ל"ב בשם תא"ר דאם זרק זהב וחיפה בדיו פסול עיי"ש ס"ק ב' וראי' מגמ' דשבת דקתני בהעביר בזהב הרי אלו יגנזו ויעבור בקולמוס וע"כ ל"מ ובאמת לר"י אמאי ל"מ העברת קלמוס ושמא י"ל משום חציצה דאנן בעינין שיהי' השם כתוב על הנייר

והזהב או הצבע חציצה והנה בנוב"י קמא או"ח סי' א' רצה לומר בטעם דרבנן דס"ל בשם שנכתב שלא לשמו ל"מ העברת קולמס משום חציצה ודחה זה דא"כ בנכתב לשמו ג"כ לא יהי' רשאי להעביר בקולמוס משום קציצה והרי לכל הפוסקים רשאי להעביר בקולמוס. ואני תמה עליו דהרי הר"ן כ' בנדרים נ"ב דטעם דרבנן דס"ל מב"מ בטיל ולא ילפי מדם הפר דשם שניהם היתר, משא"כ איסור והיתר מיקרי שלא במינו עיי"ש א"כ בשם שנכתב שלא לשמו דפסול לקרות בו הדיו ל"ה מב"מ עם הדיו שנכתב לשמו ומ"ה הוי חציצה ואסור להעביר בקולמוס משא"כ בשם הנכתב לשמו מותר להעביר בקולמוס דמב"מ אינו חוצץ כדאמרינן ביומא נ"ח ובזבחים ק"י אמנם נ"ל דמ"מ צדקו דברי הנוב"י דבכתב שלא לשמו כיון דלא הי' חסרון בהדיו רק שהוא כתב שלא לשמו והי' יכול לכתוב לשמו אין החסרון בהדיו ומיקרי הדיו מב"מ ואינו חוצץ משא"כ בכתב האותיות בזהב או בצבע הוי מבא"מ וחוצץ וע' בתוס' בכורות ט' כעין זה דב' זכרים אינו חוצץ ואחותו חוצצת דזו אינו ראוי להיות בכור וחוצצת עיי"ש ולפ"ז נכון דל"מ העברת קולמס ומ"ה קתני בכתב בזהב יגנז אמנם מצאתי אריכות ענין בזה בתשו' גבעת פנחס להגאון הפלאה סי' נ"ו ושם החליט דאינו חוצץ היכי דמבטל לי' ולפע"ד צ"ע לפמ"ש דמה שאינו ראוי הוי מבא"מ ולכאורה יש ראי' ממזוזה דל"ב דוקא על המזוזה דהרי כתיב בקרא וכתבתם על מזוזות ובאמת אין כותבין רק על קלף ומדביקין למזוזות וע"כ דחציצה לא איכפת לן אך שם גזה"כ מדכתיב וכתבתם כתיבה תמה תה א"א על המזוזות וע"כ קרא קאמר וכתבתם והדר על מזוזות ואין דנין אפשר משא"א ואין להאריך כעת בפרט זה:

ז והנה בבית אפרים סי' ס"א האריך להתיר במחיקה אף דאיכא ספק שמא מהני מחיקת הכתם כשיטת הסמ"ק דלא מיקרי חק תוכות וא"צ למחוק גוף האותיות מ"מ כיון דמחמת ספק, אין ראוי לקרות דשמא הלכה דמיקרי חק תוכות ע"כ אם מוחק לתקן מחמת ספק לא מיקרי השחתה ואינו עובר בלאו ולפע"ד ראי' ממשנה הוריות דכ"ג פרע מלמטה וההדיוט מלמעלה ומשמע דאף בגדי כהונה הי' חייב לקרע אך קרא כתיב בגדיכם לא תפרומו ולכאורה י"ל דבגדי כהונה אינו חייב לקרע דל"ה שלו אך כיון שמבואר במ"ק דבגד שאול חייב לקרע עיי"ש באומר לו השאיליני חלוקך ה"ה בגדי כהונה הי' חייב לקרוע. ולכן כתבה תורה בגדיכם לא תפרומו וקשי' ל"ל קרא להכי ת"ל מדכתיב לא יקרע ומבואר ביומא ע"ב במקרע בגדי כהונה עובר בלאו א"כ למ"ל בגדיכם לא תפרומו ול"ל דה"א עשה דוחה ל"ת דהרי באמת מצות קריעה דרבנן וקרא קאמר דאסורין לקרוע אם רוצים ות"ל דבלא"ה אסורין וע"כ צ"ל דמוכח מזה כשיטת הרמב"ם שכ' פ"ט מכלי המקדש ה"ג המקרע פי המעיל לוקה וה"ה לכל בגדי כהונה

המקרע דרך השחתה לוקה ובעל קרבן חגיגה דייק מזה דבשאר בגדי כהונה אינו חייב רק דרך השחתה ולפ"ז כשקורע דרך אבילות ל"ה דרך השחתה דע"י קריעתו נסתלק חמומו והוי תיקון כמ"ש תוס' שבת ק"ה ולכן איצטריך קרא בגדיכם לא תפרומו וכיון דמוכח מקרא דהיכי דעושה משום תיקון לגבי' ל"ה דרך השחתה ה"ה אם מוחק שם משום תיקון אף אם ל"ה תיקון רק מדרבנן או תיקון משום ספק אינו עובר משום לא תעשון דל"ה דרך השחתה דהרי גם בבגדי כהונה אינו חייב לקרוע מדאורייתא ומ"מ ס"ד דשרי לולא קרא דבגדיכם כיון דהוה תיקון לגבי לסלק חמומו מיהו י"ל דקרא לא איצטריך לאיסור לאו דבלא"ה אסור לקרוע רק דקרא קמ"ל דחייב מיתה בידי שמים בנכנס קרוע בגדים לעבודה כמ"ש הר"מ פ"א מביאת מקדש ויליף לה מדכתיב בגדיכם לא תפרומו ולא תמותו הא אם עבד חייב מיתה בי"ש אך י"ל דזה יליף מלא תמותו אבל רישא דקרא כפשטי' דבא ללאו שלא יקרעו בגדיהם שלא נאסר בלאו דלא יקרע רק דרך השחתה כדעת קרבן חגיגה והכי עדיף יותר. והנה לדעת הרמב"ן שפי' בספר המצות מצוה קס"ג דקרא דבגדיכם לא תפרומו היא רק מצוה לשעתה שלא כיון התורה לאסור לעבוד עבודה בקרועי בגדים רק שלא יתאבלו ולא יקרעו בגדיהם דביום שנמשחו ה' להם דין כהנים גדולים וע"ז קשי' כיון דבלא"ה היו מוזהרים בלאו שלא יקרעו בגדי כהונה מדכתיב לא יקרע ואין איסור חל על איסור ואיך חייבין מיתה דל"ה כולל במה דקאמר ראשיכם לא תפרומו דל"ה כולל מענין אחד כמ"ש הריב"ש וצ"ל דקרא לא אתי' לבגדי כהונה רק לשאר בגדיהם או דכולל באיסור זה שאר בגדים אמנם למ"ש דא"ח בשאר בגדי כהונה רק דרך השחתה וזה ל"ה דרך השחתה ניחא בלא"ה:

ח והנה ראיתי קושי' בספר מנחת חינוך מצוה ק"נ על הרמב"ם שפוסק פ"א מביאת מקדש ה' י"ד ופ"ט ה' ט"ו דאם עבד בקרועי בגדים חייב מיתה בי"ט ועבודתו כשרה והוא גופי' פסק בפ"ח מכלי המקדש ה"ד בגדי כהונה שהיו מטושטשין או מקורעין עבודתו פסולה והיא גמרא בזבחים י"ט א"כ סותר דבריו והיא באמת תמיה רבתי ומה שתירץ הוא דוחק אמנם כבר קדמו הרדב"ז ח"ב בלשונות הרמב"ם סי' צ"א שהק' זאת וחילק בין קרועי בגדים שהוא קרוע במקום אחד מן הצואר כדרך שקורעין על המת ובגדים מקורעים היינו במקומות הרבה עיי"ש והטהרות הקודש בזבחים י"ט מביא דבריו ומפלפל גם בשיטת רש"י שם והנה בתפארת ישראל על משניות בפתיחה סי' א' הנקרא חומר בקודש תמה ג"כ על הרמב"ם ובני המחבר תרצו דיש חילוק בין קרע אחד למקורעים והרב שם דחה תירוצם ובאמת כבר קדמם הרדב"ז בקושי' ותירוצם. אמנם לדעתי נר' לתרץ ד' הרמב"ם דאף דבגמ' מבואר דקרועי בגדים הוי כמחוסר בגדים וכן

פסק הרמב"ם אמנם אם אבל לובש בגדים מקורעים כיון דדרך אבל לילך במקורעים דאף דקריעה ל"ה מהתורה רק אסמכתא מדרבנן מ"מ הי' דרכם ללכת במקורעים וכמ"ש תוס' ניטין מ"ז לענין קנין פירות דהי' דרכם שיאכלו פירות מנכסי מלוג אף דל"ה מן התורה א"כ כיון דדרך האבל לילך בבגדים אלו הוה בגד לגבי' ואם עבד עבודה עבודתו כשרה דהוה אז בגד ולולא דאשמעינן קרא ה"א דרשאי לעבוד בבגדים אלו בעת שהוא אבל ובא הקרא ואסר לעבוד וחייבה מיתה בי"ש ומ"מ כיון דהי' בגד לגבי' ל"ה מחוסר בגדים ולא חילל עבודה וניחא, פסק הרמב"ם בזה. ומיירי באבל דומיא דקרא, ולמדתי זה מדברי הר"ן פ' יום הכפורים שכ' ומיהו איכא למידק דנהי דמידי דל"ה מנעל ליכא למיחש משום נעילת סנדל מ"מ משעם הוא מידי דלאו מנעל וערוב והוצאה ליו"כ ואיך יוצאין בו ותירץ דכי אמרינין מידי דלאו מנעל אסור לצאת, ה"מ בשבת כיון דמנעל מותר מידי דלאו מנעל הוי משוי אבל ביו"כ שמנעל אסור ודרכן של בני אדם לצאת באותן המינים ל"ה משוי אלא כמנעל להאי יומא ע"כ וה"ה הכא כיון דדרכו של אבל לצאת בהאי בגד. הוי בגד להאי יומא ואין מחלל עבודה דל"ה מחוסר בגדים וע' פ' הנשרפין פ"ג לא חשיב קרוע בגדים באלו הן שבמיתה ובשלמא להרמב"ן דקרוע בגדים הוא מחוסר בגדים ומחלל עבודה ניחא דהוא בכלל מחוסר בגדים אך להרמב"ם דקרוע בגדים ל"ה בכלל מחוסר בגדים דאינו מחלל עבודה א"כ אמאי לא חשיב לה שם והיותר תמוה דהכ"מ פי"ט מסנהדרין כ' על הרמב"ם שם דקרוע בגדים חשיב שם ובאמת לא חשיב שם וזה קשה לשיטת הרדב"ז אבל לפמ"ש דאם הוא אינו אבל הוא בכלל חוסר בגדים ורק באבל חייב מיתה ואינו מחלל י"ל דבסנהדרין לא חשיב רק מה שתמיד בכלל החיוב וקרוע בגדים שלא בשעת אבילות הוי חוסר בגדים ומ"ה לא חשיב שם:

ט ועיין בספרי ב"י חא"ח סי' י' אות ז' כתבתי פלפול נחמד בשורף עצי הקדם ומשם ג"כ ראי' דהיכי דקא עבד לצורך תיקון ל"ה השחתה ואינו עובר בלאו דלא תעשוק ע"ש ותבנא לדינא כיון דאם ימחוק הכתם לבד יהי' ספק אם כשרה הס"ת לקרות בו ע"כ אם ימחוק האותיות גופן ל"ה השחתה בעושה לצורך תיקון אך כיון שצדדנו לעיל דיותר י"ל דל"ה חק תוכות ע"כ עדיף יותר ע"י קטן בר דעת כמו שהתיר בבית אפרים והגם שהגאון מסאנדעץ מפקפק מאד על ההיתר לעשות ע"י קטן הארכתי בתשובה אחת להקים דברי הבית אפרים ובשגם בנ"ד דצורת האותיות לא ניכרים כלל ומבואר בב"י רע"ו דדוקא בניכר צורת האות והכל רואין שהיא ה"א רק שנדבק קצת להגג וכיון שהכל רואין שהיא ה"א אוסר מהר"י אכסנדרי' למחוק משא"כ. בלא ניכר צורת האות מותר למחוק א"כ בנ"ד דלא ניכר צורת האותיות רק שלאחר העיון היטב נראה קצת שחרות האותיות

אבל לתינוק לא נראין האותיות רק שהסופר מסופק שמא יכול למחוק מה שנדבק על האותיות ויהיו האותיות ניכרין א"כ יש כאן ש"ס שמא אף אם ימחוק הכתם לא יהי' האות ניכר ואת"ל שיהי' ניכר שמא היא עי' דיו או גיפלאסען ואז הו' חק תוכות ובחק תוכות יש סברא דמותר למחוק ע"כ דמסתפינא להקל ע"י גדול מ"מ שיתן לקטן למחוק הב' אותיות שנטשטשו יש להורות היתר וכשהקטן ימחוק מגוף האותיות מקצת או רוב אותיות יוכל אח"כ הגדול לתקן ולמחוק כולן ולחזור ולכתבן אך באופן שלא יצמח מזה קלקול לתחילת אותיות השם שאין בו טשטוש כי אלו האותיות בקדושתן קיימא והנה עיינתי בספר סת"ם להגאון מהרש"ק זצל"ה והנה בסי' נ"ח מחמיר בכעין שאלה זו וצוה לקדור השם או לגנוז היריעה אולם בסי' כ"ז בשם שנעשה חק תוכות מסכים לדברי הבית אפרים למחוק ע"י קטן היינו שהקטן כי נייר לח שיתקלקל השם ול"ה רק גרמא אך בנ"ד מסתפינא שלא יגרום מחק לאותיות הראשונים ע"כ אם אפשר לגרום מחיקה לאותיות שנטשטשו ע"י קטן מה טוב ואם א"א ימחוק קטן האותיות שנטשטשו ואם א"א ע"י קטן מסתפינא להקל וד' יצילני משגיאות: ו והנה אף דבתשו' בית אפרים לא הקיל ע"י קטן רק גרם מחיקה דל"ה רק מדרבנן משא"כ במחיקה עצמה דהוי דאורייתא אם נותן לקטן למחוק ג"כ הוי איסור דאורייתא מ"מ יש לחלק בין גדול לקטן דהנה בגוף דברי מהר"י אכסנדרי שמחלק דאם נדבק לגמרי הה"א לגגה מותר למחוק אך בנדבק קצת כיון דנראה לכל שהיא ה"א אסור למחוק נראה שהוא רק מדרבנן משום מראית עין ובגונא דא י"ל להרשב"א דאיסור דרבנן מותר ליתן לקטן א"כ בנ"ד דבאמת האותיות מטושטשין ומבואר במס' סופרים דמותר למחוק רק שקצת ניכר שחרות הדיו וניכרין קצת האותיות י"ל דל"ה רק איסור דרבנן וגם בגוף הדבר שיש לספק שמא כשימחוק הכתם וישארו האותיות יחזרו להכשירן לסברה דל"ה חק תוכות הואיל והיא מצבע ולא מדיו כמ"ש לעיל כיון שהדבר ספק ואסור לקרוא בספר זה מספק הוה אינו ראוי ומבואר בש"ס דבכורות ל"ד בתרומה שנטמאה מספק ס"ל לר"י דמותר לטמאה כיון שאינה ראוי מחמת ספק. ור"א ס"ל אסור לטמאה שמא יבא אלי' ומבואר במ"ל פ"ט מאישות דבספיקא דדינא ל"א שמא יבא אליהו וע' בס' ליו"ד ח"ר סי' קכ"ז א"כ כמו דתרומה מותר לטמא ה"ה בשם שנפסל מספק אין איסור במחיקה מדאורייתא ואף דשם שכתב על הכלים אסור למחוק שם שאני שנתקדם מעיקרא שלא לקרות בו משא"כ שם קידש מס"ת דנתקדש אדעתא לקרות בו וכשנפסל מלקרות הוה כנפל בו מום. אך דגם בעל מום אסור להטיל בו מום ומבואר בע"ז י"ג דדוקא בעל מום הואיל וחזי לדמיו אבל בזה"ז דלא חזי כלל ל"ה איסור הטלת מום רק מדרבנן ואף שהרמב"ם לא פסק כן פ"א

מאיסורי מזבח דין ז' מ"מ י"ל בשם הקדוש שכבר נפסל מס' כגון בספק חק תוכות דלא חזי למידי. גם הרמב"ם מודה דל"ה איסור מחיקה רק מדרבנן ולקצת פוסקים מותר אף מדרבנן ע' משנת חכמים ושב יעקב וע' שנות חיים סי' מ' דעתו דמחיקה ע"מ לתקן לכ"ע ל"ה רק דרבנן וע"כ אם ל"ה רק איסור דרבנן יש לסמוך אדעת הרשב"א איסור דרבנן מותר לספות לקטן ע"כ לדעתי יכול להתיר ע"י קטן למחוק האותיות שנטשטשו טשו ואם יוכל לעשות ע"י גרמא מה טוב ויכפלו היריעה שהשם אל יהי' לצד מטה ויכסו השם היטב ואח"כ כשיניח הקטן סמרטוט לח על אותיות שנטשטשו ימחוק הדיו ולא יזיק להשם אל ואח"כ יהי' מותר הסופר לתקן וזה לדעתי יותר טוב מקדירת השם אמנם אם רוצה לסמוך על הח"ס ושאר פוסקים לקדור כל השם עם מקצת תיבות ולפני' ולאחרי' יוכל ג"ב לסמוך:

והנני ידידו:

סימן קד

ב"ה:

פרעמישלא תר"ם לפ"ק:

שלום וברכה לחתני הרב הגדול מ' נתן לעווין נ"י כעת אבד"ק פאקשאן יצ"ו:

א ע"ד קושיתך בש"ס בפסחים ד' דמבואר בתוס' ע"ב ד"ה לאו דאף אם משכיר בית לחבירו בי"ד חזקתו בדוק אם הבעלים בעיר צריך לשאול ומה מהני אם יאמרו הבעלים שלא בדקו אינם נאמנין כמו דאמרינן בגיטין כשס"ת ביד לוקח אינו נאמן כשאומר גוילין לא כתבתי לשמן. הנה בפשיטות ל"ק דכיון דשם קאי במשכיר בית לחבירו בי"ד שחרית וכבר חל חיוב הבדיקה על המשכיר כשיאמר שלא בדק עדיין מחויב הוא לבדוק או לשלם שכר הבדיקה ומ"ה נאמן שהרי יתקן בעצמו והחיוב עליו אך לפמ"ש הר"ן דאף דהחיוב על המשכיר מ"מ אם אומר המשכיר לא בעינא למעבד מצוה החיוב על השוכר ולדיעה ראשונה בש"ע א"צ המשכיר להחזיר הדמים וע"ז קשה איך שוב המשכיר נאמן שלא בדק לאסור הבית על השוכר. אך י"ל דהיכא דאיכא לברורי נאמן כדאמרינן בקדושין ס"ו שלח ואחוי. אך שם ודאי איכא לברורי משא"כ אף אם הבית אינו בדוק י"ל דליכא שם חמץ ולא יבורר גם אח"כ מ"מ י"ל כמו דנאמן עד אחד בעדות אשה משום מילתא דעבידי לגלויי אף דגם שם לא יבורר בודאי אך שם מסתפק העד שיבורר וגם כאן כיון דבבית שאינו בדוק שכיח חמץ וקרוב הדבר שיבורר נאמן להחמיר. וראיתי במק"ח סוף סי' תל"ז שהקשה אתוס' שכ' דאמרו הני שלא הי' בדוק ואיך נאמנים נגד חזקה

ותי' שבידם להשתמש שם חמץ וזה דוחק דהבעל הבית לא יניחם להשתמש עתה חמץ ושמא בידם להשליך לשם חמץ שלא מדעת בעל הבית ובזה ג"כ מיושב קושיתך ודו"ק:
ב ודע דבסוגיא דגיטין שם דשאל ס"ת ביד מי א"ל ביד לוקח וא"ל אינו נאמן כמו בטהרות שעשיתי עמך ביום פלוני נטמאו, וקשיא בשלמא בטהרות כיון דכבר איתחזקה בטהרות אין ע"א נאמן משא"כ בס"ת שיש לו חזקת חיוב לקרות בפ' זכור בס"ת כשרה והסופר אומר שהיא פסולה איך יפטור עצמו מחיוב ברור נהי דהא לא קשיא איך נאמן הסופר לומר שהס"ת כשר ופטור מחזקת חיוב דזה אינו דרוב מצוין אצל כתיבה מומחין הם כמ"ש תוס' מנחות מ"ב ע"ב ד"ה ואין ניקחין דרוב מצוין אצל תכלת מומחין הן מ"ה נאמן אף נגד חזקת חיוב. אמנם כשהוא אומר שהוא פסול וחזקת חיוב הקריאה מסתיע לי' במה יפטור בעל ס"ת מחיובו הן אמת דגם בגמ' שם יש להקשות דבהך דטהרות שעשיתי עמך ביום פלוני נטמאו אמר לפניו רב אסי מה אעשה שהתורה האמינתו ומייתי ראי' מכ"ג ביום הכפורים שנאמן לומר פיגול, ומה ראי' שם כיון שיש לו חזקת חיוב להביא קרבנות דיומא וכשאומר שפיגל ולא נפטר מחיובו נאמן משא"כ לומר על טהרות שנטמאו אינו נאמן, וע"כ מוכח מזה דחזקת חיוב לא אלים כל כך כיון, שהי' מתעסק הכ"ג לסלק החזקה שהרי שחט כבר, ואינו נאמן לומר שיש לו עדיין חזקת חיוב וה"ה בס"ת וע' בספרי לא"ח סי' ז' סוף אות ו' הבאתי ראי' מסוגיא דגיטין מ"ה דמהני ס"ס לקרות אף פ' זכור הרי דחזקת חיוב לא אלים כשאר חזקה עיי"ש, ובגוף מה שהקשיתי לעיל איך מייתי ר' אסי ראי' שהתורה האמינתו מכ"ג ביום הכפורים והרי שם איכא חזקת חיוב ונאמן לומר שלא נפטר מחיובו, נ"ל דבש"ס דגיטין ע"ח אמרינן שם באומר מלוה ללוה זרוק לי חובי והי' ב' כתי עדים אי קרוב למלוה או ללוה יחלוקו וכ' הרשב"א דלא אמרינן המוציא מחבירו עליו הראי' משום דהוי א"י אם פרעתיך והקשה דא"כ לישלם כל החוב ונ"ל לישב דכיון דהוא התעסק לסלק חזקת חיוב מעליו שהרי זרק החוב ל"ש לאוקמא בחזקת חיוב, כמ"ש הרשב"א בת"ה לענין רוב מצוין אצל שחיטה מומחין הם דלא מוקמינן בחזקת אמ"ה כיון שהתעסק לסלק החזקה, וכ"כ התוס' בכתובות כ"ג דלא מוקמינן בחזקת פנוי' בספק קרוב לו והוא מה"ט. וה"ה הכא בכ"ג כיון שכבר התעסק לסלק החזקת חיוב ל"ש לאוקמי בחזקת חיוב. ולפ"ז י"ל דגם בס"ת מה"ט אמרינן שאינו נאמן לפסול ס"ת אף דאיכא עלי' חזקת חיוב קריאה כיון דלענין מצות כתיבת ס"ת שיש לו ג"כ חזקת חיוב יצא ידי מצוה כיון שכבר התעסק לסלק חיובו כנ"ל. וכיון שיצא ידי מצוה מ"ה מותר ג"כ לקרות ויוצא ידי קריאה:

ג ודע דקשיא בגמ' דאמרינן דכ"ג שאמר פיגול נאמן ואמאי נאמן נגד חזקה דשליח עושה שליחותו לפמ"ש המג"א סי' ת"ט בשם ר' בצלאל דהא
דבדאוריית' ל"א חזקה שליח עושה שליחותו דוקא בספק אם עשה השליחות אבל אם עשה השליחות וספק אם עשה שינוי אמרינן ודאי לא עשה שינוי א"כ הכ"ג דהוא שליחא דידן או שליחא דשמיא הוה חזקה דלא שינה בשליחות ואמאי נאמן ונ"ל דהמרדכי כ' הובא בטו"ז סי' רע"ו דהא דאזכרות לא כתבתי לשמן מיירי שאומר ששכח לכתוב לשמו דאם אומר שכ' בפירוש שלא לשמו אאמע"ר וקשיא דהרי בפיגול משוה נפשי' רשיעא וצ"ל דמיירי באומר שפיגל בשוגג, ולפ"ז ל"ש חזקה דלא עשה שינוי בשליחות דזה דוקא אם אומר שעשה במזיד שינוי משא"כ לענין שוגג:
וקצת י"ל דכונת דברי המרדכי דמשמע מגמ' דמתוך שנאמן להפסיד שכרו דדוקא שכרו מפסיד אבל שכר הגוילין א"צ לשלם, והרי הפסידן וצ"ל דהוי היזק שאינו ניכר ואס"ד שכ' במזיד שלא לשמו צריך לשלם אף בהיזק שאינו ניכר וע"כ צריך המרדכי לומר דמיירי שאומר ששכח לכתוב לשמו ובשוגג פטור בהיזק שאינו ניכר משא"כ בפיגול באמת מיירי במזיד ומ"מ התורה האמינתו והא דהוכיח הגמ' מכ"ג ביו"כ דנאמן לומר שפיגל ונהי דל"ק הרי הפר שלו ונאמן הואיל והפסיד פר שלו די"ל דעיקר הוכחה משעיר דמשמע דגם על השעיר יכול לפגל וכן כ' הראב"ן הובא בטיב גיטין, אבל גם משעיר אין הוכחה כיון דמפגל במזיד צריך לשלם ונאמן הואיל וצריך לשלם כדאמרינן מתוך שנאמן להפסיד שכרו אך למ"ד היזק שא"נ לא שמי' היזק פטור מדאורייתא ואיך האמינתו תורה וגם למ"ד שמי' היזק וחייב מדאורייתא מ"מ בהקדש פטור מזיק מדאורייתא כמ"ש תוס' ב"ק ו' ורק בכהנים שפיגלו פירש"י חייבים לשלם לבעלים וע' רש"י גיטין נ"ג ופ"י שם אבל השעיר של יוה"כ הי' של הקדש וא"צ לשלם מדאורייתא ושפיר הוכיח הגמ' איך נאמן מדאורייתא וע"כ התורה האמינתו ולפ"ז מיושב אף אם נאמר דמה שהתורה האמינתו לכ"ג מיירי בשוגג מ"מ למ"ד היזק שא"נ שמי' היזק צריך לשלם מדאורייתא.
אף בשוגג ומ"ה נאמן מדאורייתא כיון שיש לו הפסד ושייך מתוך אך לפמ"ש דבקרבן ציבור פטור ניחא ודו"ק: ד ודע דלפמ"ש המרדכי בהא דגוילין לא כתבתי לשמן היינו ששכח לכתוב לשמן וי"ל הכונה שכ' סתמא וע' תוס' מנחות ע"ב ולדעת תוס' עירובין י"ג דסתמא בגט לא פסול רק מדרבנן ולפ"ז ה"ה באזכרות לא פסול ספנא רק מדרבנן וכן צידד קצת לומר במשנת חכמים א"כ י"ל מה"ט הסופר הפסיד רק שכרו ואמאי לא ישלם שכר הגוילין י"ל דבעל ס"ס יצא מדאור' ידי מצות כתיבת ס"ת כיון דסתמא לא פסול רק מדרבנן. ומ"ה לא הפסיד רק שכרו ודמי הגוילין לא ישלם. אך לפמ"ש הרא"ש בטעם

מצות כתיבת ס"ת שילמוד בו. א"כ כשהפסול מדרבנן ואין יכול לקרות אף מדאורייתא לא יצא ידי מצוה וע' תוס' סוכה ג' לענין סוכה שפסולה מדרבנן אינו יוצא מדאורייתא ושם הטעם משום דל"ה תשבו כעין תדורו כיון שאין לדור בו מדרבנן וה"ה הכא אינו יוצא מדאורייתא ודו"ק:

והפמ"ג סי' ל"ב ס"ק ל"ב כ' דעה שצריך לכתוב ס"ת לשמה ל"ה רק מדרבנן ולא משמע כן מכל הפוסקים הגם דלדבריו מיושב מה דמתוך שנאמן שהוצרך בגיטין מ"ה לומר דס"ת תפילין וכו' שכתבן נכרי פסול משום שאינו בקשירה ות"ל משום לשמה וע' מהרש"א שם אך להפמ"ג ניחא דנ"מ משום שאינו בקשירה פסול מדאורייתא ובתשו' שב יעקב הקשה בסוגין דאמרינן דהפסיד שכר כל הס"ת וימחוק השמות דשם שנכתב שלא בקדושה מותר למחוק לקצת פוסקים ולפמ"ש הפמ"ג דל"ה רק מדרבנן ודאי אסור למחוק אבל הנראה דגם הפמ"ג לא כ' רק בס"ת גופי' לא בשמות הקדושים (וע' סי' אות שהארכתי בפרט זה):

ה ונשאלתי במה שכ' המ"ל פ"ג מגזילה דהא דפטור בהיזק שא"נ בשוגג דוקא אינש דעלמא אבל שומר או גזלן חייב כיון דבעי למעבד השבה ע"כ אם עשה בידים אף בשוגג לא מצי אמר הש"ל והרי במנסך פטור בשוגג ומוקמינן דאגבי' ע"מ לגוזלו כפירש"י בגיטין א"כ אף בשוגג ליחייב ודא קו' רבתי והשבתי דהתוס' כתבו בדף נ"ג דטעמא דשמואל אע"ג דהגבהה לאו צורך ניסוך מ"מ פטור כיון דאם ניסכו אחר אומר הש"ל ה"ה בנסכו בעצמו כיון דאין לחייבו על שעת הניסוך דקלב"מ הוה כנסכו אחר ולפ"ז צריך להבין בסברת, רב אך התוס' כתבו בתחלת דבריהם הא דמנסך קלב"מ דליחייב משום שלא יהא כ"א, וכ' דמה"ט לא מחמירין רק שיהי' כהיזק ניכר ולא יותר ולפ"ז סובר רב כיון דבהז"נ ל"ש קלב"מ דמשעה דאגבי' חייב ול"מ השל"ל בהז"נ. וא"כ מטעם שלא יהא כ"א חייב לרב וקצת מזה העירו המפורשים. ולפ"ז בשוגג דל"ש שלא יהא כ"א שפיר פטור מטעם קלב"מ כמו דאם נסכו אחר וזה ישוב נכון. ולפי דברי המל"מ הנ"ל גם בס"ת שכתב שלא לשמו על הסופר לשלם בעד הגווילין, ואין לפטור מטעם היזק שא"נ דכיון דכל פועל ואומן הוה שומר וחייב בהשבה ודוק וע' בישי"ע ה' ס"ת מה שמפלפל נכדו הגאון מהר"צ א"ש ז"ל בזה (וע' ת"ש סי' י"ח ס"ק כ"ד דשליח ושומר חייב אף בהיזק שא"נ ודבריו מתאחדים קצת עם דברי המל"מ הנ"ל וע' מ"ש בספרי ח"ר סי' י"ב אות ו'):

ו וע' משנת חכמים סי' ג' הנ"ל שהקשה בהא דמקשה וליעבר עלי' קולמוס דילמא מיירי בכתב סתמא דלא פסול רק דרבנן ואסור לעבור בקולמוס דהוה מוחק וגם דיו על גבי דיו הוה מוחק. רק ברצה לכתוב יהודה דלא כתב לשם קדושה כלל מותר לעבור בקולמוס

ובאמת בדיו ע"ג דיו ל"ה מוחק כמ"ש בתשו' תועפת ראם חיו"ד פי' מ"א והנכון כדבריו אך גוף הקושי' ל"ק לפמ"ש הרדב"ז ח"א סי' ע"ז דבכתב סתמא אף רבנן מודה דמותר להעביר בקולמוס עיי"ש א"כ מאי קאמר בגמ' כמאן דלא כר"י והרי אף כרבנן לא אתיא דבסתמא גם רבנן מודה. ועכצ"ל דהגמ' ידע דלא מיירי באומר שכתב סתמא ושפיר מקשה ומיושב קו' משנת חכמים. והרבה יש לדבר בזה ואקצר: ז וע"ד אשר שאלת אם מותר לבנות בשבת ע"י היתר למכור הבית לנכרי היתר זה לא נראה לי כלל דגם במכירה יש מראית העין וכיון דכל איסור קבלנות הוא משום מראית העין מה לי אם מכר הבית והכל יודעין שהוא שלו וגם בימי החול הוא משגיח בונה וסותר. ואשר כתבת דשטר מכירה כזה הוה כמו שטר מברחת והבאת דברי הרא"ש כלל ט' סי' א' ודברי הריב"ש סי' ב' יפה הראית וכבר כתבתי בס' חא"ח סי' ל"ב אות י"ג מה שיש לפלפל בענין זה לענין שטר מוברחת ושם הקשיתי על הגאון מליסא שהתיר בבהמות וכתבתי דהוא כשטתי' בנתיבות סי' צ"ט וכעת אנכי הרואה דהרא"ש בתשובה ס"ל לצורך שעה מותר לישבע ע"י מה שיתן נכסיו אף דהוה שטר מוברחת ומחלק בענין זה ומ"מ קשה להתיר בדדך זה בענין שבועה שנשבעין לבע"ח כמ"ש הרא"ש והריב"ש:

והנני חותנך אוהבך:

סימן קה

ב"ה:

פרעמישלא תרמ"ז לפ"ק:

להרב החריף ובקי בכל חדרי תורה בנש"ק כש"ת מ' יוסף שפירא נ"י האבד"ק דינוב:

ע"ד הסופר שנמצאו פסולים בהסת"מ שכתב מהם מחמת פשיעות ומהם מחמת קלות והפסולים יבוארו להלן בתוך התשובה. עוד העידו עליו אנשים אחרים בעדות מיוחדת שהחליף תפילין ופרשיות ומכרם שלא ברצון הבעלים, והוא מכחיש ומתנצל שהי' לו רשות למכור מה דינו ומה דין הסת"ם שכתב: א תשובה הנה בדבר הפרשיות אשר החליף יש לדון אם לפוסלו בשביל זה הואיל והעדים לא סלקו עצמם קודם שהעידו והגם שלא באו לב"ד לתבוע אך הב"ד שלחו אחריהם שיעידו מ"מ הואיל ויכולים לתבוע מהסופר ממונם הוה נוגעים בעדותם כמ"ש הש"ך ך סי' ל"ד ס"ק ל"ח עיי"ש ובתומים כ' דהרבה פוסקים ס"ל כהריב"ש דס"ל הואיל ולא בא העד לתבוע לבע"ד רק לפוסלו לעד הו"ל כאילו סלק עצמו. ובנתיבות כ' דכיון שידוע לכל אדם דלגבי נפשי' לאו עד הוא ואין עדותו מועיל רק נגד חבירו לפסלו לאו נוגע הוא ונמצא דדין זה תלוי באשלי רברבי ובמחנה אפרים ה' עדות סי' ב' כ' ג"כ כדברי הנתיבות דראובן ושמעון שמעידים

על לוי שגזלם מצטרפים לפוסלו כהריב"ש ולא כש"ך וכ' ג"כ דכל שהנגזלים אינם באים לתובעו ממון אלא שמעידים לב"ד שגזלם סתמא אמרינן דלא באו אלא לפוסלו:
איברא דקושית תומים גדולה מאוד דהרי בזה גופי' שפוסלים אותו נוגעים בעדותן דאם ירצה לחזור לכשרותו יצטרך לתקן הלאו ולהחזיר וכל שיש להם הנאה בעדותן וצד נגיעה פסולים לעדות:
הן אמת שיש לומר דכיון דהם אינם נאמנים שהוא גזלם אך שמאמינים להם שהוא גזלן על כן אם ירצה לעשות תשובה לא יצטרך להחזיר להעדים הגזילה אם לא יודה שגזל רק שיהי' דינו כגזל ואינו יודע ממי גזל שעושה מהגזילה צרכי צבור ה"ה בזה שהרי הב"ד אינם יודעים ממי גזל דלגבי עצמן אינם נאמנים אולי לזה כיון התומים שכ' בשם הראב"ן דבכה"ג, א"צ לחזור הריבית עיי"ש כי קיצר בדברים יהי' איך שיהי' כיון שהוא מחלוקת הפוסקים אין יכולים לפוסלו כמ"ש התומים אך י"ל הרי הודה בעצמו שעשה גזילה שהרי ר"פ לא הרשה לו למכרו רק ששאלו לפי דבריו כמה רוצה ואמר לו ג' ר"כ והוא לא רצה לתת לו רק א' וחצי ר"כ א"כ לע"ע לא מכר ומי נתן לו רשות למכור בשלמא בסרסור בסחורה העומד למכירה רשאי למכור כפי ששם המוכר הסחורה משא"כ בזה וכיון שמודה שעשה גזילה נהי דאין אדם נפסל מפי עצמו מ"מ הרי נסתלק הנגיעה ושוב נפסל עפ"י עד ומצאתי באמרי בינה להגאון ר' מאיר אויערבאך דיני עדות סי' מ"ד שמפלפל בזה עם זקינו בעל דברי משפט אך בנ"ד שמודה שלא עשה כדין מ"מ הוא מתנצל א"ע שסבר שיכול למכור הואיל ורצה לקבל ממנו סך ג' ר"כ וטוען שנתן לו סך כזה וכפי דברי העד לא נתן לו ושקר אשר אמר א"כ עדיין אינו מודה לו ושייך סברת הש"ך ע"כ יש עדיין לעיין אם לפוסלו מפאת העדים הנ"ל. עוד יש לעיין הנה העדים העידו כל אחד על מעשה אחרת והוה עדות מיוחדת. אך מבואר בח"מ סי' ל"ד סעיף כ"ח בהגה בשם זקיני מהר"ם פדווא דב' שהעידו על אחד שהוא פסול ואחד אומר שגנב ואחד אומר הלוה בריבית מצטרפין לפסלו וה"ה שוחט וסופר לדעתי כן הוא מ"מ הנה י"ל מומר לתאבון לעבירה אחת אינו נפסל מלכתוב סת"ם כמבואר בא"ח סי' ל"ט במחבר. אך כיון דלהרמב"ם מומר לעבירה אחת צריך בדיקת סכין ה"ה בסופר חיישינן כעין שהעיר בפמ"ג או"ח ס"ס ל"ב ד"ה ומומר לתאבון דחיישינן שלא יטריח לתקן הכל כדת א"כ לפמ"ש המחבר יו"ד סי' ב' דדוקא במומר לכך ולא שנפסל לעדות א"כ י"ל כיון דבעדות מיוחדת נפסל משום ב' מעשים דהוה כעדות אחת ל"ה עדיין מומר דהרי הב' מעשים אין חשובין רק כחדא ול"ה מומר רק פסול לעדות דא"צ בדיקת סכין מ"מ לדעתי יראה דאין לחלק בכך. עוד יש לומר בעדות זה שהעדים לא העידו על הזמן מתי עשה הסופר

דברים כאלו ומבואר בנוב"י קמא אה"ע סי' כ"ז דלפסול לעדים בעי דרישה וחקירה והגם דאני כתבתי במק"א דלא כנוב"י וראי' דבעדות מיוחדת פוסלין לעדות (וע' בח"ר סי' מ"ט אות ט"ו) וכן לפסול לסופר ולשוחט יש להסתפק בצירוף מה שלדעת הש"ך בלא"ה אין לפוסלו על כן יש לצרף גם זאת שלא העידו על הזמן לומר שאין בהעדות זה לבד מספיק לפסול הסופר והסת"מ שכ' עד הנה: ב ואמנם מפסולים הנמצאים בכתיבת הסופר ומחשש שכ' שלא לשמה או מחק תוכות יש לדון ונבאר מקודם דין ומומר לתאבון אם פסול לכתיבת סת"ם. הנה בטוש"ע או"ח סי' ט"ל מבואר דדוקא מומר לכל התורה כולה או מומר להכעיס פסול אבל מומר לדבר אחד לתאבון כשר אך המג"א מייתי מתוס' ע"ז כ"ו ד"ה סמי מכאן דס"ל מומר לתאבון פסול. מדכתבו דבגיטין חשיב מומר וע"כ מיירי בלתאבון דלהכעיס הו"ל מין ואמנם המחצית השקל בשם חמד משה דוחה ראיתו די"ל דכוונת התוס' דבגיטין מיירי בלהכעיס ומ"מ חשיב מומר ומין דזה גופה קמ"ל דמומר להכעיס דינו כמין עיי"ש. ולי קשה ג"כ על המג"א דאין ראיה מתוס' דצריך להבין בגמ' דע"ז דמקשה אהא דמינין ומוסרים ומומרים מורידין מהא דכל אבידת אחיך לרבות את המומר דלמא שם אייר במומר לדבר אחר דל"ה דינו כמומר ומ"ה מרבה קרא להחזיר אבדתו ובריית דמורידין מיירי במומר לכל התורה וצ"ל דהמקשה הוכיח דע"כ מיירי קרא דאבידה במומר לכל התורה דאל"כ קרא למ"ל דהרי לא מקרי מומר כלל. וע"כ מיירי במומר לכל התורה ומשני סמי מכאן מומר דלהכעיס מין הוא ולתאבון אין מורידין וכ' תוס' דבגיטין חשוב מומר וס"ל מומר לתאבון פסול לכתוב ס"ת אבל מיירי במומר לכל התורה כולה אבל במומר לדבר אחד גם תוס' ס"ל דכשר לכתוב ומאי מייתי מג"א דתוס' חולקים על הב"י. אמנם אני אומר דדברי תורה עניים במקום אחד ועשירים במקום אחר והמג"א שפיר הוכיח מתוס' דבתוס' ע"ז כ"ז ד"ה איכא ביניהו אשה אמאי לא אמר א"ב מומר לערלות דלמ"ד ואתה את בריתי תשמור ליכא שאינו בכלל לשמור כדאמרינן בגיטין דישראל מומר לאו בר קשירה ולמ"ד המול ימול איכא דאע"ג דלאו מהיל כמאן דמהיל דמי ע"ש ותי' דמומר מקרי בר שמירת ברית ואינו דומה להך דגיטין ע"ש הנה התוס' ודאי מיירי במומר לערלות לתאבון שאינו מל מחשש כאב דאס"ד דמיירי בלהכעיס ודאי גם תוס' ס"ל דאסור למול דל"ה בר שמירת ברית וכן תוס' סנהדרין דף ע"ב ע"ב כתבו דמומר ל"ה בן ברית וע"כ צ"ל דבע"ז הקשו תוס' ממומר לתאבון לערלות ובזה מיושבין דברי רמ"א ביו"ד סי' רס"ד שכ' דמומר לערלות אסור למהול וכ' פשוט בש"ס דע"ז וצ"ע דהרי אדרבה התוס' כ' דמותר למהול ואמאי לא הביא עכ"פ דברי התוס'. וכבר תמה ע"ז בתשו' בית יעקב סי' ק"ד ואמנם להנ"ל ניחא דהרמ"א

קאי על פ"ר מנוח דמיירי במומר לערלות משום שמבעט במצות מילה ובזה גם תוס' מודה דתוס' קאי באינו מל לתאבון ומצאתי בהגהות ר"ע איגר ביו"ד סי' רס"ד שהרגיש בתי' זה ואמנם בגוף דברי הרמ"א כבר קדמום באבן העזר סי' קפ"ט ועיין במג"א שם שמחלק ג"כ בין מומר להכעיס דל"ה בן ברית משא"כ מומר לתיאבון ועכ"פ כיון דתוס' קאי במומר לתאבון ומייתי ראי' מהך דגיטין מ"ה ע"כ ס"ל לתוס' דגם במומר לתאבון פסול לכתוב ס"ת ושפיר מייתי המג"א. ול"ק קו' מחהש"ק. אמנם גם קושיתי ל"ק דקשה בתוס' ע"ז כ"ז מאי מייתי ראי' דמומר לערלות ל"ה בר שמירת ברית מגיטין מ"ה דל"ה בר קשירה משום שאינו חפץ לקשור דלמא שם מיירי במומר לכל התורה ולא מקרי בר קשירה משא"כ מומר לערלות דל"ה מומר רק לדבר אחד וע"כ ס"ל לתוס' דבגיטין מיירי נמי לדבר אחד היינו לענין תפילין ומ"ה הקשו הרי שפיר הוכיח מג"א מתוס' דמומר לתאבון לתפילין או לאותו דבר פסול לכתוב ודו"ק:

ג' ודע דהא דאמרינן בגיטין דס"ת תפילין ומזוזות שכ' מומר פסול משום שאינו בקשירה זה הטעם שייך בתפילין אבל ס"ת למה פסול מצאתי בריטב"א גיטין שכ' בטעם דאשה מדאינה בכתיבת תפילין ומזוזות משום דאינה בקשירה ה"ה בס"ת דקדיש טפי מתפילין ומשמע דזה הטעם גופי' דמומר הואיל ואינו בתפילין ה"ה בס"ת דקדיש טפי. והנה במג"א סי' ט"ל ס"ק ט' כ' בשם ד"מ אע"ג דבס"ת ממזר וגר תושב פסולים לכתוב כמ"ש יו"ד ר"ס רפ"א נ"ל דבתפילין ומזוזות אין לחוש וכ' בהגהות לבושי שרד דתיבת גר תושב ט"ס דגר תושב הוא שקבל עליו שלא לעבוד ע"ז וא"כ אינו בקשירה. אמנם באמת בד"מ איתא גר וע"כ כוונתו גר תושב ומה שהקשה בלב"ש כבר קדמו המ"ל פ"א מתפילין שהקשה אהא דאיתא במרדכי בשם מסכתא סופרים ס"ת שכ' גר פסול ע"כ היינו גר תושב וא"כ ת"ל מההוא דפ' השולח דפסול משום שאינו בקשירה ופשוט דלא עדיף מאשה ועבד גם בברכי יוסף יו"ד סי' רפ"א תמה בזה ובעיני פשוט דמ"ס ומרדכי וד"מ ומג"א מיירי בגר תושב דאחרים דמבואר בע"ז ס"ד ע"ב דס"ל גר תושב זה גר אוכל נבילות שקיבל עליו לקיים כל מצות האמורות בתורה חוץ מאיסור נבילות דהוא ודאי בר קשירה וכשר לכתוב תפילין ומזוזות ומ"מ פסול לכתוב ס"ת הואיל ואוכל נבילות וכשכותב לגר אשר בשעריך וגו' כי עם קדוש אתה לד' אינו כותב לשמה כמ"ש הב"י סי' רפ"א בשם המרדכי בטעם המ"ס בממזר וגר תושב ע"כ לתפילין ומזוזות דלא קדיש בקדושת ס"ת כשר וזה כונת המג"א. ושוב מצאתי ביד אפרים שכ' כן ודברי הפמ"ג שם ס"ק ט' יותר תמוהין שכ' דגר אסור לכתוב ס"ת משום דמותר בממזרת ואינו בכל מצות האמורות בתורה וזה תמוה דהרי אמרינן בגיטין מ"ה דגר שחזר לסורו מחמת יראה כשר

ס"ת שכ' לקרות בו הרי דעכ"פ כשר לכתיבות ס"ת וכבר תמה עליו בכסא רחמים להגאון אזולאי מ"ס פ"א הי"ג והדבר הפלא ופלא ואולי יש לישב דבריו דבגמ' קאי שם לרשב"ג ואולי סובר דקהל גרים אקרי קהל כר' יהודא ואסור בממזרת ומ"ה כשר לכתוב ס"ת משא"כ לדידן וס"ל לפמ"ג כמ"ש המג"א ס"ק ד' דאינך תנאי פליגי אברייתא דלוקחים ספרים מנכרים דמיירי בגר שחזר לסורו דהאי תנא ס"ל דקהל גרים איקרי קהל ותנאי פליגי משום דגר פסול לכתוב משום דמותר בממזרת ומ"ס יסבור כהאי תנא כן י"ל שלא יהיו דברי הפמ"ג תמוהים כל כך ומ"ה הרי"ף והרמב"ם השמיטו דגר שחזר לסורו כשר דס"ל במס' סופרים ומ"מ כיון שהמחבר פוסק דכשר וכן הרא"ש ואנן פסקינן דקהל גרים לא איקרי קהל ומותר בממזרת ע"כ ליתא לדברי הפמ"ג והסברא ג"כ ליתא דהתורה לא אסרה עליו ממזרת ולא מקרי זאת ליתא בכל המצות ובודאי חייב במצות כתיבת ס"ת ומותר לכתוב ואינו דומה לממזר ודוק: ד' והנה אעפ"י שמביא המג"א דעת תוס' דמומר לתיאבון אף לדבר א' וכש"כ לאותו דבר פסול לכתוב ס"ת מ"מ כיון שהמחבר לא פסק כן נראה דאין לחוש לדעת התוס' וכש"כ דיש לדחות הראי' מתוס' וכן כ' הגאון ר"ע איגר בתשובה סי' ס"ט וכ' דאף המג"א לא הביא דעת תוס' רק לחוש לכתחילה אבל לא לפסול בדיעבד. אמנם יפה אשר כ' דעיקר הנידון אם מומר לתיאבון כשר לכתוב או פסול אף דידעינן שיפה כ' כדת וכדין בזה פסקינן אם ידעינן שיפה כ' כשר אבל אם יש לחוש שכ' שלא כדין זה לא תליא במחלוקת הש"ע והתוס':

ה' ונחזי אנן מה דקמן בדין הס"ת שכ' עד הנה והמה ידועים בערך כ"ג ס"ת מה דינם. והנה בשחיטה קי"ל מומר אוכל נבילות לתיאבון ישראל בודק סכין ונותן לו דלא שביק התירא ואכיל איסורא רק חיישינן שלא יטריח א"ע בהסכין ובמומר לאחד משאר עבירות מחלוקת בין הרמב"ם ושאר פוסקים א"כ בנידון דידן יש לדון אם חוששין שלא כ' יפה והנה במה שנמצא שלא כ' השיטין בשוה ונמצא שיטה אחת נמוכה מחברתה ובשיטה אחרונה ארוכה מחברתה ודומה לפרשה האריך בת' שב יעקב סי' י"ג וכ' דכשר בדיעבד הואיל והשרטוטין בשוה לא נראה כפרשה על כן אין לפסול מפאת כן הס"ת שכ' אמנם בנידון דידן שנצטרף הרבה ריעותות שכ' האותיות שלא כדין הן אם נאמר שלא ידע הדינים או שעשה מחמת מהירות ולא דקדק לכתוב יפה יש לחוש שלא כ' כדין ואף אם נאמר שסופר מובהק יגיה הספרים ומה שאפשר לתקן יתקן מ"מ יש לחוש שמא כ' שלא לשעה היינו שלא קידש השמות כדין או שתיקן אותיות בחק תוכות ובזה אי אפשר להכיר והפמ"ג כ' בס"ס ל"ב על מומר לתיאבון לתפילין הרי הקשה הרשב"א במומר לתיאבון לשחיטה דלמא איתרעי לי' קלקול ולא יגיד ותירץ דאין קלקול בשחיטה

יוצא מבן דעת. ולפ"ז בתפילין דמלאכה רבה וכמה קלקולים שכיח בהם חק תוכות שלא כסדרן ושכח לקדש השם כל אלו ענינים דשכיחי ושמא הוא לא יגיד וכל שיש בו טורח לא טרח וסיים בקושיא בלא תירץ והנה אמת דבתפילין יש לחוש יותר הואיל ושלא כסדרן פסול ובס"ת אין לחוש אך מ"מ יש לחוש שלא קידש השם כהוגן או שתיקן בחק תוכות וכש"כ בנידון דידן שחשוד לתקן בח"ת וגם במחיקות שמות:

ו והנה בתשו' שב יעקב ס' פוסל ס"ת שכתבו סופר שנחשד לתקן שמות הקדושים ובספר סת"ם להגאון מהרש"ק הלכות תפילין סי' כ"א האריך בענין זה לק"ק שדה לבן אשר שם נפסלו ס"ת ערך ארבעים על דבר סופר אשר חתך יריעות מס"ת הישינים והי' מוחק וגורר הכתב עם השמות שאינם נמחקים והי' כותב עליהם מחדש ועשה מהקלף קציצות ותיתורות וגם הי' מניח בתוך הבתים והי' מדבק בדבק ונמצאו שהי' הכתב עדיין קיים גם נתברר שקנה כ"פ עורות עבודים מהחנות וחתך על רצועות וסופר הודה שמחק שמות זה ג' שנים ועל היריעות שעשה מקודם מהם קציצות טען שקדר השמות ועל שאר פסולים לא הודה והגאון מהרש"ק האריך ויבואר לפנינו אי"ה מה שיש לפלפל בדבריו. והנה הוא פסל הס"ת ואמנם התנה תנאי שיבורר עפ"י עדים שמחק שמות כי באם אין עדים שמחק שמות בפניהם יש לתלות שמחק ע"י קטן או עכו"ם וגם על הודאתו לא השגיח רק שיבורר ע"פ עדים:

ז' והנה בנ"ד אין עדים על מחיקת השם ומה שניכר מתוך מקצת שמות שתיקן אותם ע"י מחיקה יש לומר שמא נפסלו לגמרי באופן שמות' למוחקן וגם אם שם נכתב שלא כדת רבו מתירין למחוק אך ע"י קטן שיגרום שיתקלקל האות מהשם הקודש גם הגאון מהר"ז מרגליות בתשו' ביו"ד סי' הורה להתיר על כן יש לתלות שעשה בהיתר אך על אשר נראה שעשה ממ' סתומה כ' על ידי מחיקת קו השמאלי זה אין לתלות בהיתר אך מי יודע אם עשה כן אולי מחק גם מקצת מהקו הימיני ובזה ל"ה שוב חק תוכות ומה שאינו ניכר שלא מחק כל כך רק לקלקל הקו הימיני למען שלא יהי' חק תוכות. עוד יש לדבר בזה דהנה כבר כ' הב"י בא"ע סי' קכ"ה דהא דחק תוכות פסול היינו דוקא אם א"צ אח"כ לשום עשי', וגמר האות במחיקה לבד אבל אם צריך עוד קצת עשי' לגמור האות לא מקרי חק תוכות וכן כ' בתה"ד סי' רכ"ח ועיין בגט פשוט שהאריך הרבה במחלוקת שבין הרד"ך ומהר"ם אלשקר דלרד"ך בעינן שלא יהי' אף מקצת האות בחק תוכות ולמהר"ם אלשקר כשר אם מקצת האות בחק תוכות. אמנם לדברי שניהם נראה דדוקא אם נגמר האות בכשרות כגון שנפל דיו ונעשה מעצמו מקצת האות והוא גמרו בכשרות אז הרבה מכשירים אבל אם כתב מקצת האות ונפל דיו ונגמר שלא בכשרות או שסוף האות נעשה

ע"י חק תוכות לכ"ע פסול א"כ בנ"ד שמתחילה כתב מ' סתומה נהי שבתחילה עשה כ' ואח"כ עשה קו השמאלי ונעשה מ' סתומה דהוא אות שלם ואח"כ מחק קו שמאלי כיון שנעשה ממם סתומה כ' ונעשה בפסול ע"י פק תוכות לכ"ע פסול מ"מ לשיטת הרשב"א בחידושיו בשבת משמע דאם מתחילה עשה אות אחר וע"י מחיקה נעשה אות אחר כשר שכ' בשבת ק"ד מדאמרינן הב"ע כגון שנטל גגו של חית ועשאו שני זיינין שמעינן דבכה"ג לא מקרי חק תוכות שאינו אלא כמפריד בין שני אותיות וכן כשנטלו לגגו של ד' ועשאו ריש אינו אלא כדיו שנפל על גבי האות ומעבירו והר"ן חולק עליו וכ' דלגבי חיוב שבת ליכא קפידא בין חק תוכות לחק ירכות דמלאכת מחשבת אסרה תורה שהרי אפי' מוחק ע"מ לכתוב חייב אבל היכא דבעינן כתיבה אין לנו ולדברי הרשב"א צ"ל כיון דמתחילה היו זיינין ורק אח"כ עשה מהם ח' כשנטל התג חוזר להכשירו ואף שיש לומר דנראה ונדחה אינו חוזר ונראה וגם במצות בעי ר"פ מ"מ כיון שבידו למחוק לא מקרי דיחוי כדאמרינן בזבחים ל"ד ולפ"ז ה"ה היכא שעשה כ' ועשה קו ונעשה מם ומחק הקו חוזר להכשירו. ולפ"ז אף דבודאי פסקינן כדעת הר"ן להחמיר מ"מ אין לפסול שאר ס"ת בשביל חק תוכות שעשה כיון דלדעת הרשב"א כשר ואולי גם להר"ן אינו פוסל מדאורייתא ויתיישב מה שהקשה בפ"מ על הר"ן מהא דמקשה בגמ' שבת ק"ג ע"ב בכתב שם משמעון חייב מי דמי מם דשם סתום מ' דשמעון פתוח אר"ח זאת אומרת סתום ועשאו פתוח כשר ומאי ראי' הרי חק תוכות ג"כ פסול ומ"מ חייב לענין שבת ועיין בספרי בית יצחק לאו"ח סי' נ"ו אות ב' ומה שהקשיתי על המהרש"א שבת ק"ד דמשמע מדבריו דאם הס"ת פסולה מדאורייתא אינו חייב משום שבת מדברי הר"ן וגם מה שפלפלתי שם בקו' הגאון ר"ע סי' כ"א על הר"ן ואם נאמר דהר"ן לא פסל אלא מדרבנן ל"ק אמהרש"א רק דס"ד דהר"ן כיון דעכ"פ מדרבנן פסול לא מקרי כתיבה לענין שבת על כן מחלק הר"ן דמ"מ לענין שבת חייב אך לא משמע כן מדברי הר"ן מ"מ כיון דלהרשב"א כשר אין לפסול שאר ס"ת אך י"ל שמא כ' בתחילה כמו ריש ואח"כ עשה קו השמאלי וקו התחתון אח"כ דבכה"ג לא כ' מעולם בכשרות אך מדברי רשב"א משמע דגם בכה"ג כשר כמו נטל תגא של ד' ועשאה ר' וצ"ל סברתו כיון דמקצת עשה בכשרות ל"ה חק תוכות ועוד דקרוב יותר שעשה בתחילה כ' ודע דלפמ"ש דהרשב"א בשבת ס"ל דאם נכתב מקצת אות בכשרות ל"ה חק תוכות וכשר יש לישב ע"ש בתשו' רמ"ע מפאנו סי' ל"ו בנדבק רגל ההא לגגה מתחילתה ומחק הרגל מלמטה למעלה בתחילת הדיבוק נהי דהו"ל חק תוכות ופסול מ"מ אסור למחוק יותר כיון דהו"ל צורת הא דס"ל לרע"ע דשם שכ' בחק תוכות אסור למחוק עי"ש ולפמ"ש אף אם נאמר דשם בחק תוכות מותר

למחוק מ"מ בכה"ג אסור למחוק כיון דלהרשב"א כשר ע"כ אסור למחוק מספק ומ"מ יש לעיין דמתשו' הרשב"א סי' תרי"א הובא בב"י משמע דבכה"ג פסול וסותר למ"ש בחידושיו וצ"ע:

ח עוד יש לצרף להיתר דהן אמת דבספר התרומה סי' ר"ה והג"א פ"ב דגיטין מבואר דדוקא לשמה מהני העברת קולמוס אבל לענין חק תוכות ל"מ העברת קולמוס והובא במג"א סי' ל"ב ס"ק כ"ו אבל בגט פשוט סי' קכ"ה ס"ק ל"ג כ' דלתוס' דהיכא דכתב השני מתקן כתב הראשון הוה כתב השני כתב. מהני העברת קולמוס א"כ נהי דבזה ג"כ ודאי הלכה דל"מ העברת קלמוס מ"מ ל"ה ודאי פסול ואין לפסול שאר ספרים מפאת זה דבודאי העביר הקולמוס על האות כשמחק הקו ולדעת הג"פ מהני ואף דפסול מדרבנן מ"מ בשביל חשש פסול דרבנן אין פוסלין שאר ספרים כאשר יבואר. ודרך אגב נ"ל בעיקר מחלוקת הרד"ך ושאר פוסקים דס"ל דאם כ' מקצת אות בחק תוכות וגמר האות בכתיבה וכן אם כ' שלא לשמה וגמר לשמה כשר ורד"ך פוסל והביא ראי' מש"ס דגיטין כ"ו ע"ב דקתני כשהוא כותבו כאלו כתבו לשמה מאי לאו כשהוא כותב תורף לשמה כאילו כ' טופס לשמה ע"ש ומדלא מוקי לה כשהוא כותב גמר האות לשמה כאילו כותב כל האות לשמה ש"מ דבכה"ג פסול. ולפענ"ד דגוף הדין תליא בשני תרוצי הש"ס דע"ז כ"ו ע"א דמקשה אמ"ד אשה פסולה למול מותקח צפורה צר ומשני קרי ותקח ואבע"א אתי צפורה ואתחלה ואתי משה וגמר דלתירץ בתרא דכמו דמילה פסולה באשה ומ"מ אם אתי משה וגמר כשרה ה"ה בכתיבה אם גמר האות כדת ולשמה כשר אבל לתירץ ראשון אין הכרח לדין זה ושמא יש לחלק ודוק:

ט והנה בענין חשש שמא לא כ' האזכרות לשמן הנה ראיתי להפמ"ג סי' ל"ט אות ג' כ' דשלא לשמן היינו סתמא לא פסול אלא מדרבנן ובספק הוה ספיקא דרבנן ודבריו תמוהין מש"ס דגיטין מ"ה ע"ב דמקשה אהא דרשב"ג מתיר ליקח ספרים מנכרים ורשב"ג עיבוד לשמן בעי כתיבה לשמה ל"ב ומה קושיא הרי י"ל דהוה ספק שמא הנכרי כ' לשמה ואף דתוס' גיטין כ"ג ד"ה נכרי כתבו עביד סתמא היינו דסתמא עביד בודאי והיכי דסתמא כשר נכרי נמי כשר אבל יש ספק שמא יעבוד לשמה וכן מבואר בב"י אה"ע סי' קכ"ג דאיכא לספוקי שמא כ' לשמה מ"ה כ' הרב המגיד ואם כתב תורף נ"ל שהוא פסול ויבטל ולא כ' בטל הוא משום דספוקי מספקא ובית שמואל כ' בסי' קכ"ג ס"ק אפילו אין ס ישראל עומד ע"ג איכא ספק שמא כ' לשמה ומה"ט רשב"ג מתיר ליקח ספרים מנכרי משום דהוה ספיקא דרבנן ומה הקשה בגמ' והנה דברי הפמ"ג בס"ק זה הי' אפשר לישב די"ל דחדא מיהא מדאורייתא או שיעבוד העור לשמה ואז הכתיבה

לשמה ל"ה דאורייתא כיון שכבר נתקדש העור מהני סתמא מדאורייתא או אם נאמר דעיבוד לשמה ל"ה דאורייתא שוב הכתיבה לשמה מדאורייתא ומ"ה מקשה שפיר דכיון דעכ"פ א' מהם דאורייתא אין לקנות מנכרי דהוה ספיקא דאורייתא הכתיבה או העיבוד ומיושב ק' מהרש"א בגיטין הא דלא מקשה מעיבוד גופי' כיון דבעי לשמה איך לוקחין ס"ת מנכרי וכן מיושב ק' התוס' דהקשו מעיבוד לכתיבה דלמא בכתיבה מהני סתמא משא"כ בעיבוד ע"ש. ולהנ"ל נכון דמעיבוד גופי' ל"ה מצי להקשות די"ל עיבוד לשמה מדרבנן ובנכרי ה"ל ספיקא דרבנן ולכן הקשה ממנ"פ דאם עיבוד לשמה ל"ה רק מדרבנן ודאי כתיב' לשמה מדאורייתא ואיך התיר רשב"ג הא בעי כתיבה לשמה מדאוריי' אך בפמ"ג סי' ל"ב ס"ק ל"ב כ' ודע דלכאורה כתיב' לשמה מדרבנן דהא לא למדו בגיטין מ"ב רק מעיבוד ועיבוד לשמה מדרבנן ומייתי דברי הלבוש דיליף לה מציצית וכיון דס"ל לפמ"ג דעיבוד לשמה דרבנן מבואר דתרווייהו מדרבנן ואיך נפרנס סוגיא דגיטין הנ"ל:

י ולישב דבריו שלא יהיו תמוהין כל כך צ"ל דס"ל דנכרי ל"ה ספק רק בישראל עומד ע"ג אבל באין ישראל עומד ע"ג הוה ודאי שלא לשמה דלא כמ"ש הב"ש ושפיר מקשה בגמ' דכיון דבעי כתיבה לשמה מדרבנן כמו עיבוד איך מתיר רשב"ג ליקח מנכרי ונכרי ודאי עביד סתמא ולא לשמה כדמשמע מל' הגמ' גיטין כ"ג נכרי ודאי אדעתא דנפשי' עביד. והנה כפי הנראה מלשון הפמ"ג סי' ט"ל בא לישב קו' תוס' מנחות מ"ה שהקשו למ"ל למעט נכרי משום שאינו בקשירה ת"ל משום שלא לשמה ופי' דתוס' לא הקשו אקרא דקרא אצטריך לאשה ועבד ורק למה מייתי הגמ' כל שאינו בקשירה אנכרי ומ"ה תירץ דנ"מ בנמצא ביד נכרי גם מבואר מדבריו דכתיבת נכרי ל"ה ספק רק ודאי שלא לשמה והנה דברי הפמ"ג לא חדשים המה דכבר מבואר כדבריו בקרית ספר למבי"ט דכתיבה ועיבוד תרווייהו מדרבנן ובתשו' זרע אמת או"ח סי' ו' שפך סוללה על דברי המבי"ט והוכיח מתוס' ומרדכי דכתיבת האזכרות לשמה מדאורייתא ועיקר הוכחתו מקו' תוס' מנחות מ"ב שהביא במרדכי ג"כ. אמנם יש לפרש שלא הקשו אקרא רק אגמ' למ"ל למייתי בנכרי טעמא דאינו בקשירה אבל אם זאת כוונתם לא הקשו כלום דעדיף לגמ' לומר פסול דאורייתא על כן צדקו דברי זרע אמת. אמנם כפי הנראה יש חילוק בין דברי הפמ"ג לדברי המבי"ט בקרית ספר דקרית ספר ס"ל כל עיקר כתיבה לשמה מדרבנן ופמ"ג כ' סתמא לא פסול רק מדרבנן ואין להקשות עליו מהא דאיתא במ"ס שם שנכתב שלא בקדושה מותר למחוק ואס"ד דל"ה רק מדרבנן איך מותר למחוק לעבור על דברי תורה כמו שהקשה בזרע אמת על מבי"ט די"ל דמ"ס מיירי בנתכוין לכתוב יהודה וטעה ולא הטיל ד' דלא ידע שהוא שם ונתכוין לחול ופסול מדאורייתא אבל בכתב שם

סתמא י"ל סתמא לשמה קא' ולא פסול רק מדרבנן ואסור למחוק. ומצאתי בשו"ת חכמת שלמה הנספח לתשו' הר המור סי' י"ב שהגאון מ' יהודא אסאד הרחיב הדיבור בענין זה אי סתמא פסול מדאורייתא או מדרבנן. והנה שם בתשובה וגם בספר משנת חכמים סי' ג' הקשה אם נאמר דסתמא לא פסול רק מדרבנן בשמות מהא דאמרינן בגיטין נ"ד ע"ב באמר אזכרות לא כתבתי לשמן וליעבר עליו קולמוס ולקדשו והרי שם כ' סתמא מדלא נקט כתבתי שלא לשמן כמ"ש המרדכי ואס"ד דל"ה רק פסול דרבנן איך יעבור בקלמוס והרי בכתב השני הוא מוחק כתב הראשון ואסור מדאורייתא משום מחיקת השם ובשלמא במתכוין לכתוב יהודא ולא הטיל דלית גרע מסתמא ופסול מדאורייתא ומ"ה מעביר בקלמוס משא"כ בסתמא ולא קשה מידי דהרי אנן פסקינן בא"ח סי' ל"ב סעיף כ"ז דאלו אותיות שרשומן ניכר מותר להעביר בקלמוס ומקורו מתה"ד סי' מ"ח שכתב דכיון דבתחילה כשר הי' הכתב השני משמר כתב הראשון ול"ה שלא כסדרן ומדלא כ' דבשם הקדוש אסור ע"כ דס"ל דל"ה מוחק וכן נוהגין להעביר בקלמוס בשם שנכתב בקדושה א"כ שפיר הקשה בגמ' דממנ"פ מדאורייתא כשר סתמא ומותר מדאורייתא להעביר בקלמוס ומדרבנן פסול ושוב מותר להעביר בקלמוס דמדרבנן כתב השני מתקן כתב הראשון הן אמת דתשב"ץ ח"ג סי' קצ"ג ס"ל דאף אם השם נכתב בקדושה אסור להעביר בדיו משום מוחק השם וכן כ' בח"ר סי' קכ"ז וכ' להדיא דהא דמקשה בגיטין ולעבור עליו קלמוס משום דהשם לא הי' קדוש כלל עיי"ש וכפי הנראה הגאון רע"א סי' ע' ס"ל ג"כ כתשב"ץ ולתשב"ץ יש ראי' מש"ס הנ"ל דסתמא פסול מדאורייתא אבל בודאי הת"ה חולק אתשב"ץ וכן מוכח מנוב"י קמא או"ח סי' א' שהוכיח מהטור ומתה"ד דמותר להעביר בקלמוס על שם שנכתב בקדושה ולא חשש לסברת התשב"ץ וכן אנו נוהגין ולפ"ז י"ל סתמא כשר מדאורייתא ואדרבא קצת יש להוכיח מש"ס דגיטין דלא פסול רק מדרבנן דאס"ד דשם הי' פסול דאורייתא אמאי לא מקשה ולמחוק השמות ויכתוב אחרים דבזה ל"ה כמנומר כמ"ש בתשב"ץ סי' קכ"ז הנ"ל והרי אם ל"ה קדושה בהשמות מותר למחוק וע"כ מוכח דלא היה רק פסול דרבנן דסתמא פסול מדרבנן וא"א למחוק ולכן מקשה ולעבור בקלמוס סוף דבר גוף הדין תולה במחלוקת שבין תשב"ץ לתה"ד ולדידן דפסקינן כתה"ד י"ל סתמא לא פסול רק מדרבנן וע' בתשו' זרע אמת סי' ד' הוכיח מריב"ש ומפוסקים דמותר להעביר בקלמוס על אותיות השם הגם שנעלם ממנו דברי התשב"ץ מ"מ להלכה יש לדון כדבריו. הן אמת דעדיין י"ל בגמ' הנ"ל דנהי דאותיות השם שנכתב בקדושה מותר להעביר בקלמוס דהכתב השני אינו פועל כלל רק מיפה כתב הראשון ול"ה מוחק מ"מ אם השם כ' סתמא ולא פסול רק מדרבנן והוא מעביר

בקלמוס לשמה להכשיר בזה כתב השני מבטל כתב הראשון והוה מחיקה דאורייתא ובאופן זה הקו' בגמרא במקומה עומדת מ"מ סברא הראשונה מובחרת דאמרינן ממנ"פ מדאורייתא אין פועל כלום ול"ה מחיקה דאורייתא ומ"ה מותר להעביר בקלמוס ודוק היטב. מ"מ כיון דהרבה פוסקים ס"ל סתמא פסול מדאורייתא אין לסמוך על דברי הפמ"ג בזה ויבואר עוד לפנינו: יא והנה הגאון מהרש"ק בסת"ם ה' תפילין תשובה כ"א כ' טעם חדש במומר אוכל נבילות לתאבון או מוחק שמות לתאבון דאסור לכתוב ס"ת ופסולין הס"ת שכ' דכיון דאוכל נבילות או מוחק שמות לא יכתוב השם הקדוש בלאו דלא תאכל כל נבילה כי עם קדוש אתה לד' או לא תעשון כן לד' לשמה כמו שכ' הב"י בגר תושב ובממזר דלא יכתוב השם לשמה ופסול כל הספר דגזרינן שאר הספר משום פסוק זה וזה אינו להלכה חדא דהש"ך סי' רפ"א ס"ק ח' דחה טעם זה דהמרדכי דא"כ תפסול אך יריעה הזאת ומ"ה כ' דטעם השני עיקר דממזר אינו מוציא רבים ידי חובתו עוד כ' דגר וממזר יש כמה מצות שאינם חייבים מ"ה כל הספר פסול ודמי לעבד ואשה וקטן שאין חייבין במצות עיי"ש. א"כ הש"ך דחה טעם זה ממרדכי והגם דבעניותא לא אבין דברי הש"ך דאיני יודע איזה מצות שהממזר אינו חייב אי משום דמותר בשפחה אף לר"ת דשפחה אסורה מדאורייתא משום דכתיב לא תהי' קדשה והוא קדוש ועומד כמ"ש הב"ש סי' ד' ס"ק ל"א א"כ גר נמי פסול משום דמותר בממזרת וכבר כתבתי לעיל דלא כהפמ"ג רק גר ממש כותב ס"ת כדמוכח מש"ס גיטין מ"ה ע"ב דאף גר שחזר לסורו כשר הס"ת שכ' על כן טעם הש"ך צ"ע עוד תמוהים דברי הש"ך מדברי תוס' ב"ק פ"ח ד"ה אלא שכתבו אין להקשות דממזר ופצ"ד וכרות שפכה יהיו פסולים לעדות מגזלן וחד מהנך (היינו אשה ועבד) דמה להנך שכן אין זהירין בכל המצוה זה מפני רשעו וזה מפני שאינו מצוה ואס"ד דממזר הוה כאשה ועבד לענין ס"ת משום שאינו בכל המצות א"כ יהי' פסול לעדות משום שאינו בכל המצות וע"כ ממזר ופצ"ד מקרי ישנו בכל המצות (ואף במצות כתיבת ס"ת צ"ל דחייב אף שאינו יכול לכתוב לטעם המרדכי וכל מלתא דאיהו ל"ע עביד ל"מ לעשות שליח מ"מ איתא בשותפות דשותף עדיף משליח ואף מידי דאיהו ל"מ עביד שותף מצי עביד או דיכול לעשות ע"י פועל דידו כידו ועדיף משליח כמ"ש במחנה אפרים וע' מ"ש בזה בספרי לא"ח סי' י"ג אות י"ד) ועכ"פ דברי הש"ך תמוהין ומזה מוכח ג"כ דגר מקרי איתא בכל המצות דלא כפמ"ג סי' ט"ל שכ' דפסול לכתוב ס"ת דליתא בכל המצות. ושוב מצאתי בנוב"י תנינא יו"ד סי' קפ"ב שהרגיש השואל בכל זה ודו"ק. אמנם אף לטעם המרדכי שממזר אינו כותב לשמה אינו דומה למומר אוכל נבילות לתיאבון או מוחק שמות לתיאבון כיון דהוא מוחק לתיאבון שיצרו תוקפו

בשביל הנאתו הנאת ממון או שאר הנאה א"כ כשכותב הס"ת יכתוב לשמה גם מקרא זה דהרי הוא יודע שעובר עבירה וברצונו לא יעבור רק שיצרו תוקפו על כן שפיר כותב לשמה ואינו דומה לממזר וגר תושב שקיבל עליו כל המצות חוץ מאכילת נבילות דשם אוכל נבלות אף שלא לתאבון משא"כ באוכל מוחק שמות לתיאבון והרי זה לאו הנאה הוא שאינו כותב לשמה על כן שפיר כותב לשמה והרי מבואר בסי' קי"ט ס"ב ברמ"א דעובר עבירה לתיאבון לא מקרי חשוד והוא מב"י בשם הרשב"א וכ' הש"ך דאפי' לאותו דבר לא חשוד והא דבודק סכין ואסור לאכול משחיטתו בלי בדיקת סכין משום דדרך הסכין להיות פגום והוא מומר אצל נבלות לתיאבון חיישינן שיעבור גם עתה לתאבון אבל בענין שאין לחוש שיעבור גם עתה לתאבון לא מקרי חשוד הלכך מה לנו לחוש שכתב שם הקודש הזה שלא לשמה על כן בודאי אין לחוש לזה רק שיש חשש שטעה בשם שלא יטריח א"ע וזה חשש הפמ"ג בסי' ל"ב ותשו' רע"א סי' ס"ט ויבואר עוד לפנינו:

יב והנה בדבר החשש שמא לא עיבד עורות לשמן שחשש הגאון מהרש"ק הנה הפמ"ג סי' ל"ה ס"ק י"ג בא"א כתב דעיבוד לשמה ל"ה רק מדרבנן בסת"מ א"כ הו"ל ספיקא דרבנן כמ"ש שם וראית הפמ"ג ממה דס"ל לרמב"ם מזוזה א"צ עיבוד לשמן וכ' הכ"מ פ"א מתפילין ה' י"א בשם תשו' הרמב"ם לחכמי לוניל לפי שעצמן של ס"ת ותפילין הם מצות הוצרכו לעשות חשובות להם לעבד לשמן שיזהר בעיבודן למען יעמדו ימים רבים משא"כ מזוזה שאין מצוה אם אין לו בית מלשון זה הוכיח הפמ"ג ומזה אין מוכרח כ"כ די"ל דקאי על ההלכה למשה מסיני ועל מזוזה לא קים לן מהלכה, וכ' דאין ללמוד מזוזה מס"ת. אמנם כבר כתבתי דהמבי"ט בקרית ספר כ' דל"ה רק מדרבנן ונהי דלענין כתיבה לשמה אין הלכה כדבריו די"ל דתפילין ומזוזה ילפינן מס"ת וס"ת ילפינן כתיבה כתיבה מגט כדאמרינן במנחות ל"ד ובגט כתיב לה לשמה מ"מ בעיבוד דלא כתיב בגט וגט לא בעי עיבוד לשמה ל"ה בסת"מ רק מדרבנן והרמב"ן במלחמות פ"ק דסוכה כ' דמה"ט בעי בס"ת כתיבה לשמה משום דכתיב כתבו לכם וזה שייך בכתיבה משא"כ בעיבוד ובר"ן בחידושי סנהדרין דף מ"ח כתב דלכ"ע בעי בס"ת עיבוד לשמה משום חיבוב מצוה דכתיבה בעי לשמה מדכתיב כתבו לכם עיי"ש משמע ג"כ דעיבוד לשמה ל"ה אלא מדרבנן ומצאתי בספר אמרי בינה א"ח סי' י"א שכ' דל"ה רק מדרבנן. הן אמת לפמ"ש הלבוש בטעם דכתיבה לשמה דילפינן מציצית י"ל ה"ה עיבוד וי"ל דוקא כתיבה ילפינן מציצית ושמא גם בציצית העשיה והטויה מדאורייתא לשמה והשזירה לשמה מדרבנן ועכ"פ נלפע"ד לסמוך על הפמ"ג בענין זה וקצת יש להוכיח מש"ס דגיטין נ"ד דאין חילוק בין כתיבה לעיבוד מדאמרינן שם בהאי דאמר גוילין לא עבדתים לשמן

נאמן מתוך שנאמן להפסיד שכרו ובהך דאזכרות לא כתבתי לשמן אינו נאמן ומקשה ומ"ש ומה קו' והרי לשיטת תוס' מנחות מ"ב ד"ה ואל ימול פי' הגמ' לא כתבתי לשמן היינו שכתב שלא לשמן א"כ לפמ"ש בתשו' פני משה הובא בתומים כללי מיגו אות ק"ה דבדרבנן אדם משים עצמו רשע מאי מקשה ומ"ש והרי שני ושני דבכתב אזכרות שלא לשמן פסול מדאורייתא וא"א משים עצמו רשע ומ"ה ל"א מתוך שנאמן להפסיד שכרו נאמן להפסיד ס"ת אבל בעיבוד שלא לשמה ל"ה רק דרבנן ול"ש א"א משים עצמו רשע ולכן אמרינן מתוך שנאמן להפסיד שכרו נאמן להפסיד ס"ת ומה הקשה ומ"ש ומזה מוכח דאין חילוק בין עיבוד שלא לשמה לכתיבה אמנם יש לישב לפמ"ש בתשו' פני יהושע ח"א ח"מ סי' ט' ובמנחת חינוך מצוה רל"ח דמכשיל לחבירו באיסור דרבנן עובר בלפ"ע מדאורייתא א"כ ה"ה בעיבוד שלא לשמה או עיבוד בסתמא דל"ה פסול רק מדרבנן מ"מ הכשיל לחבירו שנתן לו ס"ת פסולה דרבנן והוא יברך א"כ הוא עובר בלפ"ע מדאורייתא ושייך גם בזה א"א מע"ר וכבר כתבתי כעין זה בספרי לא"ח סי' ס"ה וע' בח"ר בספרי סי' ח' סוף אות א'. אמנם יש לפלפל הרבה בסברא זאת ולפ"ז צ"ע במ"ש המרדכי והובא בט"ז סי' רע"ו דמיירי שאמר ששכח לכתוב לשמה דאל"כ אאמע"ר והרי גם בכה"ג שייך אאמע"ר מה שנתן לו ס"ת פסולה בחזקת כשירה ושמא מיירי שאמר שאחר שנתן ללוקח נזכר ולא ידע מקודם ודוק:

יג והנה בנ"ד כבר כתבתי דליכא עדים שהסופר תיקן יריעות על ידי מחיקת השם או שתיקן בחק תוכות רק שיש אומדנות והוכחות מדכתב האותיות שלא כדת שקירב ב' תיבות ואין הפסק ביניהם ולא השגיח על צורת האותיות דלפעמים נראה ריש כמו ויו על כן יצמח החשש שמא לא קידש השמות או שתיקן אותיות ע"י חק תוכות. הנה אם פוסלין אדם לעדות ע"י אומדנות והוכחות נתוכחו גדולי האחרונים דהגאון מהרש"ק זצלל"ה פסל השוחט מברדיטשוב מכח אומדנות והגאון בתועפות ראם חיו"ד סי' א' כ' דאין לפסול אדם ע"י אומדנות והוכחות דאין הלכה כמרדכי דמהני ידיעה בלא ראי' בדיני ממונות והאריך ג"כ בזה ש"ב הגאון מבוטשאטש בנחלת יעקב וגם אני בעניותא פלפלתי בזה ובדברי המרדכי בספרי הקטן בית יצחק יו"ד סי' ח' אות ד' ה' ושם כתבתי כיון דאין אדם נפסל ע"י עצמו לעדות אף ע"י מיגו כדמוכח בש"ס דכתובות דף י"ח הואיל והוא עומד בחזקת כשרות ומיגו סברא גדולה ה"ה דע"י אומדנות והוכחות אין לפסול לעדות. אך מדמהני עדות מיוחדת לפסול לעדות יש הוכחה דדמי' לדיני ממונות מ"מ לדינא י"ל כמו שמבואר בח"מ סי' ל"ד סעיף כ"ה דאין עושין אותו עד לכתחילה היכא שמשים עצמו רשע ע"י עצמו ה"ה דאין לסמוך על סופר כזה שיכתוב סת"מ שיקנו ממנו

לכתחילה מ"מ לפסול הס"ת שנמצאו ביד בעלי בתים שמוחזקים בכשרות וקורין בהם כמה שנים חזקת כשרות אלים טובא ואין לפסול מכח אומדנות והוכחות היכא שאין עדים ואפי' עד אחד לא מהני להוציא מחזקת כשרות ואין לדמות לשוחט שנמצא שלא ידע ולא נטל קבלה דאוסרין למפרע דשם איכא חזקת איסור דבהמה בחי' בחזקת איסור עומדת משא"כ בסופר וכבר הארכתי מזה בספרי בית יצחק א"ח סי' ו' אות ד' והבאתי דברי הגאון מהר"ח כהן בספרו שו"ת סי' נ"ה שמחלק בין סופר לשוחט ולא ס"ל סברא דחזקת חיוב מהמצות מ"מ שם כתבתי דיש לאסור כל התפילין ומזוזות של הסופר דיש חששה גדולה לענין שלא כסדרן ושאר דברים הפוסלין מ"מ בנ"ד י"ל דהספרים דקשה לגנוז ח"ו עשרים וחמשה ס"ת יש להתירן ע"י בדיקה מסופר מומחה ויבואר עוד לפנינו: יד והנה יש לבאר אם אין היתר לס"ת מטעם דאף אם יש יריעה אחת פסולה שהי' תיבה אחת או ב' תיבות שנתקן ע"י חק תוכות אם נימא כיון שלא נודע האיסור וא"א להכיר או שנכתב שם ששכח לקדש ע"י מהירות אם בטלה היריעה ומותר לקרות בס"ת או לא. והנה בתשובת יד אליהו סי' פ"ח כ' דס"ת שנמצא בו פסול ושכח מקומו אי' ונתערבה בב' ס"ת כשרים בטלה ומותר לקרות בכולם אף דס"ת דבר חשוב דהפסול שבתוך הספר ל"ה דבר חשוב והס"ת ל"ה איסור מחמת עצמו רק בפסול שבתיבה אחת או בשם אחד אמנם שם מייתי דברי הלכות קטנות שכ' בסי' פ"ז גבי מי ששכח לקדש השם דלא בטיל אפי' באלף כמו כל הזבחים שנתערבו וספר הלכות קטנות אין לפני ודברים אלו לפ"מ שהביא ביד אליהו תמוהים דהרי גם בכל הזבחים שנתערבו מקשה בגמ' דזבחים ע"ד ולבטלו ברובה ומשני בעלי חיים חשיבי ולא בטלו א"כ מה מייתי בזבחים כאן ל"ה בעלי חיים ושמא כוונתו כמו דשם בע"ח חשיבי ה"ה הכא השם הקודש חשוב אך צ"ע דהרי לא נתקדש אולי ס"ל דאעפ"כ יש בו חשיבות ועכ"פ הנראה דמדאור' בטיל דהרי גם בכל הזבחים מדאורייתא בטל. אמנם לכאורה י"ל דמדאוריתא לא בטל נהי דאיסור בטל בהיתר והוה כמאן דליתא זה דוקא היכא שא"א צריכין להאיסור הוה האיסור כמאן דליתא בעולם אבל בכאן שאנו צריכין להשם הזה או להתיבה ולהאות שנכתב בחק תוכות ונהי שנאמר דבטל והוה כמאן דליתא א"כ נחסר התיבה הזאת או השם הזה. אמנם זה תליא במחלוקת רש"י ותוס' ע' תוס' מנחות כ"ב ד"ה והן בולעות דמייתי ד' רש"י שכ' דאי נמי בתר בטל אזלינן וטיבלא מבטל לשירים ל"ה ריבה סולתה דבטילי וכמאן דליתא דמי ולא מייתר לי' א"כ לרש"י דכמאן דליתא דמי א"א לצרף האות שנתבטל והתוס' כתבו דרש"י סותר דבריו דבמשנה פי' דהקומץ בולע מנסכים והו"ל ריבה שמנה והרי ע"כ כמאן דאיתא דמי ולסברא זו י"ל דכמאן דאי' דמי רק שהאיסור נהפך להיתר

א"כ בנידון דידן התיבה נתהפך להיתר ומצטרף לס"ת וע' מה שכתבתי בספרי בית יצחק או"ח סי' א' אות ג' לישב דברי רש"י וגם רש"י סובר דמיעוט כמאן דאיתא דמי אך כוונת רש"י דהיתר לא נהפך לאיסור כמ"ש המ"ל ה' מעילה ע"כ אין מבטל הטיבלא לשירים שיהי' ריבה סולתה דשירים היתר והקומץ איסור והיתר לא נהפך לאיסור אבל איסור נהפך להיתר ומ"מ כמאן דאיתא דמי והארכתי שם בפרט זה. ומ"מ יש לבע"ד לחלוק דנהי דכמאן דאיתא דמי מ"מ איך יצטרף והרי הוא בטיל. אמנם יש ראי' דאמרינן ביטול כזה שיחשב כמאן דאיתא מסוכה דאמרי' דאם הסוכה חמתה מרובה מצלתה בלא האילן והשפיל הענפים מהאילן בענין שאינה נכרים בטילים הענפים והסוכה כשירה והרי שם אתה צריך לצירוף ענפי האילן דזולתם חמתה מרובה ומ"מ הסוכה כשירה וצ"ל דהאיסור נהפך להיתר וכמאן דאיתא דמי וה"ה בס"ת יש לומר כן. הן אמת דהר"ן כ' דשם ל"ה מטעם ביטול אבל שאר פוסקים ס"ל דהוא מטעם ביטול וע' מג"א סי' תרכ"ו עוד ראי' ממקוה דמבואר ביבמות פ"ב ובסי' ר"א דנתן סאה ונטל סאה כשר עד רובו וכ' תוס' דאפי' מי פירות דפסול מדאו' מ"מ בטיל ברוב והרי שם בעינן מ' סאה וליכא מ' סאה רק בצירוף מי פירות ומ"מ כשר לטבול דהמיעוט בטיל ברוב ומצטרף וה"ה בס"ת וזה לכאורה ראיה ברורה. אך באמת יש לחלק דבמקוה לח בלח נתערב יפה וי"ל דבטל ונעשה כמים משא"כ בשמות דכל אחד קבוע במקומו ולא נתערב רק דהוה כיבש ביבש ונהי דעל כל אחד יש לומר שהוא מהרוב אבל עכ"פ הרי נחסר השם. ומסכך יבש ביבש הדבר תליא במחלוקת דלהר"ן ל"ה מטעם ביטול וע' בטו"ז סי' תרל"ב בשם הלבוש. והנה מתוס' דזבחים דף ע"ט ע"ב ד"ה תנן התם נמי מוכח דעכ"פ בלח בלח בטל ומשלים לשיעור שכ' בצלוחית שנפל לתוכה מים כל שהוא חומרא דמי חטאת הוא דמדאורייתא ברובא בטל והרי הזי' צריכה שיעור ומה מועיל הביטול והרי עדיין חסר השיעור וע"כ דבטל ומצטרף ולראי' זו הערני ב"א הרב הגדול מ' גדלי' נ"י. אלא שהקשה מתוס' חולין ט' ע"ב ד"ה אם יכול חולדה לשתות שכ' דמיפסלו משום רוק שבפיהם המעורב במים וקסבר יש בילה והזי' צריכה שיעור ואס"ד דמדאוריי' בטל ומצטרף ורק מדרבנן לא בטל אמאי חיישינן לדרבנן דהו"ל ספיקא דרבנן. אך שמא משום חומרא דחטאת חיישינן לדרבנן. וע' זבחים ע"ח דאמרינן דפיגול מבטל מקצת נותר ובצר לי' שיעורא ומ"ה אין לוקין ע' תוס' שם ומבואר דל"א בטל ומצטרף וע' מ"ל ה' מעילה ופמ"ג לענין היתר נהפך לאיסור ודו"ק:

טו ובלא"ה י"ל נהי דתיבה שיש בה חק תוכות בטיל אבל בשם שלא נתקדש נהי דנאמר שנתבטל אבל לא נתקדש ע"י ביטול וכבר הארכתי בסברה זו בספרי לאו"ח סי' נ"ד אות

ד' וסי' ס"ב אות א' דלא נתקדש ע"י ביטול והא דמקשה בזבחים אשור הנסקל ולבטיל ברובא הכונה שיתבטל ואח"כ יקדשו אותו הבעלים עיי"ש שכתבתי דברים נפלאים בישוב דברי ר"ת ולפ"ז ל"מ בשם שלא נתקדש ביטול דעדיין ל"ה קדוש. אך שם כתבתי דיש סברה שיתפס בקדושה אך דאין מועלין אך בהקדם ע"י אדם עוד כתבתי בסי' נ"ד אות הנ"ל דלמאן דאמר דמועלין בגדולין ה"ה בנתבטל ברוב עיי"ש ועכ"פ בשם שנכתב בסתם דלדעת קצת פוסקים יש בו קדושה. אך בס"ת פסול דבעי שיתקדש בפירוש אבל מ"מ אסור למחוק וכיון דיש בו קדושה רק לס"ת פסול י"ל דמהני ביטול ושוב אחר כתבי זאת מצאתי בח"ס א"ח סי' קכ"ח שסמך אביטול וכ' דתיבה שיש בה חק תוכות בטיל מדאור' והכשיר ס"ת שנכתב אות בחק תוכות על סמך הביטול עיי"ש. ומעתה מיושב קו' הפמ"ג ס"ס ל"ב שהקשה אמומר אוכל נבילות לתאבון כיון דמטרח לא טרח איך כשר שמא שכח שם אחד או נכתב אות בחק תוכות ומטרח לא טרת די"ל כיון דלא ניכר האיסור ובטל מדאורייתא ע"כ לא חיישינן דהוה ספק דרבנן ודוקא בבהמה חיישינן דאם אירע קלקול כל הבהמה אסורה משא"כ בס"ת. אמנם הפמ"ג יפה הקשה בתפילין ומזוזות דאם תיקן אות אשת אחר שנכתב הו"ל שלא כסדרן וכל הפרשה פסול אם לא נכתב כסדר ול"ש ביטול משא"כ בס"ת ל"ק קושיתו. ולפ"ז יצא לנו בנ"ד דהס"ת כשירים ותפילין ומזוזות פסולים. הגם שנ"ל דאין לסמוך על ביטול ברוב כמ"ש לעיל דדוקא במקוה מצרפין האיסור להיתר ולא בביטול ביבש דמ"מ הס"ת חסירה מ"מ יש ספק שמא שייך ביטול כדברי ח"ס ונמצא דיש כאן ס"ס שמא אין שום אות בחק תוכות ואת"ל שיש שמא בטל מדאורייתא ואי דמ"מ מדרבנן לא בטל לענין דרבנן סגי בספק אחד כעין דאמרינן בציר דגים סי' כ"ג וכן לענין חשש שכ' השמות סתמא יש ס"ס שמא כ' לשמה ואת"ל שכתב סתמא שמא ל"ה רק מדרבנן כפמ"ג וקרית ספר ובדרבנן סגי בספק אחד ודו"ק:

טז והנה נבאר מקצת הריעותות שנמצא בסת"מ שלו מה שהעוקץ השמאלי של ראש האלף נוגע בגג האלף הב"ש סי' קכ"ה ומג"א סי' ל"ב ס"ק כ"ט ס"ל דוקא שנגעה היוד עצמה באלף פסול אבל אם קוצה השמאלית של יוד נוגעת באלף כשר דלא כחלקת מחוקק. ואמנם מה שהתיר בתשו' ש"ס סי' רס"ז למחוק בעצמו בשם הקודש באלף שנדבקה היוד שעל האלף בגגה אף שלא נשתנה צורתה לפענ"ד לא נהירא דבתשו' מהרלב"ח סי' א' רצה להתיר בנדבק האות בעצמו זה בזה ומייתי ראי' מרמב"ם פ"י ופ"ז דלא חשיב בין עשרים דברים הפסולים שנדבק מקצת האות בעצמו עיי"ש. אמנם בסוף מסיק דפסול והובא בח"ס וצריך להבין דא"כ אמאי לא חשיב הרמב"ם זאת' ונ"ל

דהרמב"ם כ' בריש פ' יוד עשרים דברים הם שבכל אחד פסול ס"ת אם נעשה בו אחד מהם הרי הוא כחומש מן החומשים שמלמדין בו התינוקת ואין בו קדושת ס"ת ונראה דס"ל שקדושת ס"ת מדאורייתא וכן כ' הפמ"ג במשבצות ר"ס קצ"ג שנראה דאסור לנהוג בזיון מדאורייתא מדיליף בק"ו מפני לומדי' עומדין מפני לא כ"ש עיי"ש, ומדכתב הר"מ דבעשרים דברים הפוסלים אין בו קדושת ס"ת משמע דמדאורייתא פסולים. ולפ"ז י"ל דדיבוק באות גופי' בלא נשתנה צורת האות ל"ה רק מדרבנן ומ"ה לא חשיב הרמב"ם ולפמ"ש לעיל בשם סמ"ג העיבוד לשעה מדרבנן וע"כ צ"ל דהרמב"ם חשיב בעשרים דברים דבר הפוסל מדרבנן וז"ש דאין בהם קדושת ס"ת צ"ל דקדושת ס"ת דרבנן ולפ"ז בנגע באות גופי' קיל מזה ונהי דפסול מ"מ קדושת ס"ת יש ולפ"ז אסור למחוק בעצמו לפוסקי' דאפי' לצורך תיקון אסור למחוק כיון דדיבוק באות גופי' יש בו קדושה וח"ס הביא ראיה מתשו' הרב"י שהתיר למחוק יודין שנראין כרישין ומזה אין ראיה דרמב"ם חשיב זאת בעשרים דברים ובזה אין קדושת ס"ת דחמיר מאלף נוגעת בעצמה ואמנם דעת הח"ס בשם מהרלב"ח דנגיעה בהאות עצמה חמיר כנגיעה באות אחר דחשיב הרמב"ם ע"כ אין ראי' מרמב"ם ומ"מ לדעתי ימחוק ע"י קטן שיעמוד הסופר אצלו וילמדו למחוק קצת מהאלף לקלקל צורתה ואח"כ יוכל למחוק בעצמו לתקן. והנה ראיתי בח"ס ח"ו בליקוטים סי' ח' דעדיף יותר למחוק ע"י נכרי קטן מישראל קטן דההיתר הוא שמוחק מ"מ לתקן וקטן אין לו מחשבה ועושה איסור דאוריי' וזה ליתא דגדול עומד על גביו וילמדו למחוק ע"מ לתקן ומחיקה ע"י נכרי יותר בזיון להשם והנה מה שכ' בב' שלמעלה הקו עגול כריש ורגלה בעקב כדין הפרמ"ג פוסל לא מצאתי לע"ע בפמ"ג ולפענ"ד כיון שאינו דומה לכ' שאין עקב למטה אין לפסול ומ"מ לכתחילה יש לתקן דכיון שמבואר בש"ס שלא יעשה כפין ביתין יש לו שורש בש"ס אך בדיעבד אין להוציא אחרת או לענין תפילין דא"א לתקן יש להקל כיון שיש הפרש אינו דומה לכף. ואמנם מה שנמצאו חיתין לא בחטוטרות ולא במקל ול"ה כשני זיינין וזה פסול אף בדיעבד כיון דמוזכרת בגמ' וע"ד אשר הראה לי יריעה אחת שהי' בב' עמודים פחות ממ"ב שיטין והרמ"א כ' ס"ס רע"ה נהגו במנין השיטין לעשותם לא פחות ממ"ח וי"א מ"ב והסיען סיני בם כמ"ש הטו"ז בשם ברצילוני על כן אין לכתוב פחות ממ"ב. אמנם כיון שאינו רק מנהג אין כאן פסול בדיעבד כיון שרמ"א כ' אם שינה לא פסול וכן הוא בטור:

יז והנה אשר נמצא בתפילין וס"ת מקצת דוכסוסטוס היינו שנמצאו תיבות נכתבין במקום שיוכל לקלוף התיבות עם העור והוא לאות שלא נגרר העור יפה ותפילין אין נכתבים על הדוכסוסטוס. הנה בתשובת ח"ס או"ח סי' ג' כתב להתיר ושורש דבריו

דכיון שגוררין העור אף שנשאר עוד קצת עור ל"ה דוכסוסטוס הואיל שגורר מה שנוגע בבשר ממש והאריך בפרט זה בשם נשמת אדם. אמנם מצאתי בתשו' גבעת פנחס סי' נ"ו שתמה גם על הס"ת שנמצא קצת דוכסוסטוס ונהי שכשר על דוכסוסטוס היינו דוקא לכתוב במקום שער אבל לא במקום בשר ובס"ת דידן כותבין במקום בשר ותי' דדוקא כשכל הס"ת או היריעה נכתבת במקום בשר דהדוכסוסטוס לא בטל והוי חציצה משא"כ כשקצת תיבות נכתבים על קצת עור שלא גרר יפה הדוכסוסטום בטל לגבי הקלף ואין חשש בזה. ולפענ"ד גם בתפילין יש לתרץ כן דהמקצת שלא גרר בטיל ול"ה חציצה ומ"ה לא איכפת לן ויהי' איך שיהי' לכתחילה יש לזרז הסופרים לגרור יפה אמנם בדיעבד ראוי לסמוך על דבריהם ואין להאריך כעת בזה. וראיתי להגאון מהרש"ק זצ"ל שכ' בתשובה הנ"ל בשם חק יעקב סי' תמ"ז דבזה"ז דינו של עובר עבירה לתיאבון כמומר להכעיס ומה"מ פוסל ובאמת חלילה לחשוד ישראל על כך וכונת החק יעקב הוא על מומר שהרי כ' כדאיתא ביו"ד סי' קצ"א ושם איתא ברמ"א על מומרין גמורין בזה"ז:

יח וטרם נסיים גוף הדין ההכרח לדבר אם הסופר לפנינו לא נידון כמומר לכל התורה לפמ"ש זקיני הת"ש בסי' ב' סעיף ט"ו שאם ראו באחד עובר ג' עבירות מפורסמות הוה חזקה לכולהו והוה בכלל מומר לכל התורה א"כ בנידון דידן שנראה שעבר ג' עבירות מפורסמות שהוא נחשד באיסור גזל שהחליף פרשיות ומכרן ושמחק שמות ועבר בלאו דלא תעשון ושמכר תפילין פסולין ועבר בלאו דלפני עור א"כ לכאורה דינו כמומר לכל התורה ופסול כתיבתו לס"ת אף לפוסקים דמומר לתיאבון כשר לכתיבה כמו שכ' הת"ש סי' ב' סעיף י"ד דמומר לתאבון בכל התורה דינו כנכרי דלאו בר זביחה הוא וה"ה דלאו בר קשירה הוא אמנם זה ליתא דצריך להבין דברי הת"ש הקדושים הרי התורה בכללה תרי"ג מצות ואיך נאמר דעובר בג' דינו כעובר בכל התורה ואנה מנא דמיעוט כזה יחשב ככל וצ"ל בכוונתו כיון דלא נודע האיש הזה אם מקיים איזה מצות או עובר על כל התורה כשרואים שעובר על ג' הוה חזקה כמ"ש ראיה מנגח שור חמור גמל וכ"ז כשלא נודע האיש אבל אם רואים איש מחזיק בדת יהודית ומתנהג ככל ישראל בשבת ויו"ט ואוכל בכשרות ככל ישראל אף אם עובר ג' עבירות חלילה לדונו כמומר לכה"ת וכן מבואר בלשונו שכ' עד שיחזיק שלא פרק רק אותן שפקר בהן וה"ה דכל ישראל הם מוחזקים בכך ואין דינו אלא בלא נודע לנו האיש אם ככל ישראל וז"פ עד שאין צורך לדבר מזה וגוף דברי ז' ת"ש הנה חידוש דמסברא לא ידעינן זאת ואין ראיה מנגח חמור שור גמל דהוה מועד לכל דשם גזרה התורה דאם נגח ג' הוא מוחזק לנגחן ומחויבים הבעלים לשמרו כן באשה נדה שדרכה לראות ע"כ בג' זימנא מוחזקת לרואה משא"כ שנתחזק

בג' לאוין דנחזיק שהוא עובר על כל הלאוין אין לנו ואולי תליא זאת בהאיבעי דתמורה כ"ז דאיבעי אף שעבר על ג' בהמות משום תמורה מ"מ על הרביעית אמרינן לא שביק היתירא ועביד איסורא ה"ה בעבר על ג' לאוין נפרדים ל"א עובר על לאו הרביעי רק דשם הוה איבעי דלא אפשיטא והרמב"ם פוסק פ"ב מתמורה דאין לוקין מספק בהאיבעי וס"ל לת"ש דלחומרא חיישינן שמא הוא מומר לכל התורה אבל לא שהת"ש פוסק שהוא בודאי מומר לכל התורה (וע' במ"ל פ"ג מגירושין ומ"ש בספרי לא"ח סי' נ"ד אות ה') ועכ"פ לחוש על איש שמתנהג ככל ישראל אין לנו ואין להאריך בפרט זה דצריכין אנו לקבל באימה דברי הת"ש על כן כתבתי דבנ"ד גם הת"ש מודה וכ"ז אינו אלא להעדפה דבנ"ד אין עדים שעבר על מחיקת השם גם בדבר העדים נידון הגזילה כבר כתבתי דהוא מחלוקת בין הש"ך והאחרונים ואין לפסול מספק אך בדבר שעבר על לפני עור הדבר ברור דהרי מכר הרבה פרשיות מתפילין שנמצא בהן פסולים מדינא. הן מצד האותיות שדומין לאות אחר והן מצד שב' תיבות נראין כתיבה אחת שאין הפסק ביניהם וזה פסול דיעבד וצויתי להביא לפני ס"ת שכ' ולא הי' פסולים הרבה כמו שכתבו לי שנמצאו בדינוב ועכ"ז נמצאו הרבה פעמים ב' תיבות בלי הפסק כמלא אות וזה פסול וגם גוף הכתב אינו ככתיבת סופר מובהק ונמצאו אותיות הדומות לאותיות אחרות ר' כמו ו' וזה פסול בדיעבד. וגם בדבר התגין שנוגעין זב"ז מבואר בתשו' רמ"ע דאפי' להרמב"ם דמכשיר בחסר תגין אם התגין אינם כדין גם הרמב"ם מודה על כן בודאי עבר על לפני עור והנה מה שיש לפסול הס"ת הואיל שיש כמה ריעותות בהסופר וכן מה שיש לפסול הס"ת הואיל שאנו רואין שהסופר אינו בקי בדינים כדקי"ל גבי גט שפוסלין הואיל וראינו שהמסדר לא הי' בקי בטיב גיטין עיין בתשובת שב יעקב סי' נ"ג שכ' דתרתי לריעותא אין לפסול וגם מחלק בין גט לס"ת וכ' כיון דיש בידינו לעיין בס"ת מתחלה ועד סוף ואין לחוש רק לכתיבה לשמה וזה יודעין כל הסופרים אינו דומה לגיטין עיי"ש:

יט סיומא דפסקא מה שנלע"ד הנה הסופר הזה פסול מדינא הן מצד שיצא מת"י כמה פסולים והן אם נאמר דהוא מצד חוסר ידיעתו או שעשה מפשיעות או ממה שעשה במהירות הנה הוא חשיד לאותו דבר. ומה שהתנצל שהסופר הוא שונא שלו והעיד עליו בשקר מ"מ הרבה דברים שאינו יוכל להכחיש כי הוא מראה היריעות שלו שנפסלו ומה שמתנצל שזה כמה שנים שנכתבו היריעות שנמצאו הפסולים ומה שכ' זה לא כביר נעשה בהכשר ויתרון אין בזה התנצלות על כן אין לו נאמנות יותר ואסור לקנות אצלו מזוזות ותפילין וס"ת כי אבד נאמנותו ב' גם התפילין ומזוזות פסולים דכיון דדינו כמומר לדבר אחד שהכשיל רבים חיישינן שמא תיקן בתפילין ומזוזות תיבה אחת אחר שכבר

נכתבו הפרשיות ופסולין משום שלא כסדרן כמו שחשש הפמ"ג סוף סי' ל"ב. ג' הס"ת יש להכשיר אחרי אשר יבדקם סופר מובהק ות"ח ויתקן התיבות והאותיות מה שיש בהם פסול אף בדיעבד ומה שפסול לכתחילה מחויב ג"כ לתקן אך באם אי אפשר לתקן כגון בשם הקודש וא"א בתיקון אל יתקן ורשאים לקרות דהוה כדיעבד, אף שנמצא ס"ת אחרת לקרות בו ומצאתי בתשו' זרע אמת או"ח סוף סי' צ' שכ' בזה"ל וכבר הארכתי במק"א לסתור דברי השכנה"ג סי' תרצ"א אות יוד דכ' דכל שיש לו מגילה אחרת לקרות מיקרי לכתחילה ומצאתי און לי בדברי הרב גינת ורדים כלל ד' סי' י"ב דדוחה דבריו והוכיח דכל שא"א בלא"ה כי אם לפסול המגילה מיקרי דיעבד עיי"ש ואם הוא כ' כן במגילה כ"ש בס"ת שיש בה כמה שמות ואסור להורידה מקדושתה:

כ ואכתוב בקיצור צדדי ההיתר מה שיש לחוש על הגוילין מהס"ת שלא נעבדו לשמה וכן על השמות שלא נכתבו לשמה הדבר פשוט דמאין לנו לחוש דכיון דהסופר עשה מה שעשה בשביל הנאת ממון או מיראה יתירה בזה אין טרחא לומר בשעת תיקון העורות שמתקן לשמה וכן בשעת כתיבת השמות ומה שכ' הגאון מהרש"ק דיש לו ריוח שיעשה העיבוד ע"י נכרי הדבר פשוט דאין לחוש לזה דמירתת לעשות העיבוד ע"י נכרי ומצאתי תנא דמסייע לי בנוב"י קמא יו"ד סי' ע"ז בסופו בסופר שנחשד שמחק יריעות ישנות וכ' חדשות ובודאי הי' כמה שמות וכ' שאין לחוש שעבר להכעיס בדבר שאין לו הנאה כגון לכתוב שלא לשמה עי"ש הגם דבנוב"י לא הי' מבורר פסולו מ"מ גם בנ"ד אין עדים שמחק שמות והפלא שהגאון רע"א בספרו סי' ס"ט מייתי דברי השב יעקב שמצדד להחמיר ולא מייתי דברי הנוב"י שמצדד להקל אמנם לדעתי אם הי' בשאלות ר"ע ושב יעקב הרבה ס"ת הי' מצדדין להקל והנה מצאתי בסת"ם להגאון מהרש"ק זצלל"ה ה' ס"ת סי' צ"א שאסר ס"ת שכ' סופר שהעידו עליו שמכר תפילין בלי פרשות ושגם התפילין שלו שהניח כמה שנים הי' בלי פרשות ומשם יש קצת הוכחה לנ"ד לאסור ספרי תורות אך י"ל דשם מוחזק למומר להכעיס כמ"ש שם וגם שם לא הי' רק ס"ת אחת וצידד להחמיר משא"כ בנ"ד ודוק. ובדבר החשש מחק תוכות כ' Jשב יעקב נ"ג דאין לחוש דניכר ובאמת תיקון חק תוכות אינו ניכר ואמנם השב סי' ס' דאוסר הס"ת כ' בעצמו דאילו הי' לו עת לחפש אולי ימצא אחד מהראשונים שהתיר חי' מצרף להיתר בעובדא דידי':

והנה ת"ל יש כמה היתרים תן מצד שמא נתקן תיבה אחת בחק תוכות יש לנו לסמוך אביטול היריעה בין יריעות הכשרות כמו שסמך עצמו הח"ס א"ח סי' קע"ח וכיון דמדאורייתא בטל ל"ה רק ספיקא דרבנן וגם מצד עיבוד שלא לשמה כבר כתבתי דיש

לצרף דעת הפמ"ג דל"ה רק דרבנן וגם מצד שמא שכח לקדש שם אחד יש לצדד דבטל מדאורייתא כמו שכתבתי לעיל:

כא ויש לצרף לסניף דעת הכל בו ואבודרהם הובא בב"י ורמ"א סי' קמ"ג דבשעת הדחק מדרבנן על ס"ת פסולה וכתבתי בתשו' (ע"ל סי' פ"ב אות ז') סברתם דכיון דאין מברכין על קריאת התור' רק מברכין שבח והודי' על נתינת התור' על כן ל"יה ברכ' לבטל' וע' נוב"י קמא יו"ד ס"ס ע"ז שהובא לעיל שכ' דאף אם עשה הסופר איסור מ"מ היריעה כשירה וצ"ע דהו"ל מהב"ב וע"י העביר' באה המצוה שע"י שמחק השמות כ' אח"כ היריעה וצ"ל דס"ל לאחרים ל"ה מהב"ב כמ"ש המג"א ר"ס תרמ"ט ולפ"ז הסופר לא יוכל לברך בקריאת ס"ת זה אבל לפמ"ש גם הסופר יוכל לברך דהברכ' ל"ה על הקרי' ומ"ש בתשו' הרא"ש הובא בב"י רע"ו דאם קדר היריעה ועשה עביר' טוב להחליפה הוא עצהיו"ט תה דלא כח"ס ס"ס רע"ט ביו"ד ועכ"פ יש לצרף לסניף דעת הכל בו ואבודרהם ודעת הרשב"א דאם החומש שלם אף שנמצא בחומש אחר פסול מברכין עלי':

ועוד יש לצרף דכיון דקרי' בציבור ל"ה רק חיוב דרבנן יצא מספק ומותר ג"כ לברך מה"ט ואף פרשת פרה ל"ה לרוב פוסקים רק מדרבנן וגם בפ' זכור הגם דהרא"ש כ' ר"פ ג' שאכלו דהוה דאורייתא וכ"כ תוס' רפ"ב דברכות וע' מג"א סי' תרפ"ה דמייתי ראי' ממגילה י"ח דהוא דאורייתא מ"מ מחינוך מצוה תר"ג משמע דמדאורייתא מהני זכירה בע"פ אף ביחיד ובע"פ וקרי' בציבור ובספר דרבנן א"כ ראיית מג"א ממגילה נדחית וע' מנ"ח שם דדברי חינוך ברורים ובאמת אין כן שיטת תוס' ורא"ש שכ' דשיחרר עבדו להשלים לעשרה לפ' זכור מ"מ שיטת חינוך נרא' שהוא כן שהרי כ' דבמקום שקורין בתור' לג' שנים ג"כ יוצאין בג' שנים. ואיך יתכן זאת שתהי' מצוה שיקיימה פעם אחת בכל ימי חייו על כרחך המצוה שיזכור ביחיד מדאורייתא אולי ג"כ בכל שנה ומ"מ יש לעיין בכונת החינוך אבל עכ"פ ס"ל דאין מצוה מדאורייתא שיקרא בכל שנה בציבור ויש לצרפו לסניף וגם זאת יש לצרף קצת דבעלי ס"ת יכולין לומר שאין מאמינים כיון שעיקר הפסולין מהתפילין שמכר נתבררו רק ע"י סופר א' הגם שגם לשאר בני אדם ניכרין מ"מ אין ידוע הרוב מהם אך על ידו. יהי' איך שיהי' לדעתי הס"ת מותרין לקרות בהם באופן שיבואו ליד סופר מומחה לתקן כל מ"ה שצריך לתקן כי יש בהם הרבה תיבות הסמוכים והרבה מקומות שיש, מרחק בין תיבה לתיבה יותר ממקום ג' אותיות וזה צריך לתקן לכתחלה ואותיות הדומות לאותיות אחרות והתגין ושאר תיקונים והמגילות ג"כ כשרות והמה כ"ש מס"ת דגם לעיבוד לשמה יש ב' דיעות וחסרה תיבה אינו פוסל מדינא ומ"מ

גם המה יבואו ליד מומחה, כי צריך לדקדק בכתיבה, והבתים שקנו ממנו כשרות ובזה הארכתי בספרי לא"ח סי' ז' ומ"מ גם הבתים יש לבודקן ע"י סופר מומחה:

כב הנה הטרחתי הרב' למען קדושת ס"ת שלא יבואו יותר מעשרים וחמשה ס"ת לידי גניזה וגם הוא הפס"מ אמנם האיש הזה לא יכתוב יותר סת"ם כי אין לו נאמנות אחרי שלא עשה מלאכת ד' כדת והכשיל רבים וידוע מה שאמרו חז"ל בעירובין י"ג שאם אתה מחסר אות אחת או מייתר אות אחת כאלו החריב את העולם כולו ועל כל קוץ וקוץ מהאותיות קדושות יש תלי תלים סודות והלכות העומדים ברומו של עולם והוא בלבל הכל וחלילה לאיש קל בדעתו להיות סופר ועוסק במלאכת שמים. אמנם הס"ת יש להתיר הן אמת דבעיקר ההיתר שכתבתי דקרי' בציבור דרבנן והוה ספק דרבנן יש לפקפק די"ל דיש ס"ס להחמיר שמא לא עיבד העורות לשמן ושמא יש חק תוכות ול"ב מדרבנן ודעת המ"ל פ"ד מבכורות ופ"ח משאר אבות הטומאה דס"ס להחמיר אף בדרבנן אסור אולם השעה"מ פ"ו ממקואות כלל ה' הוכיח דבדרבנן אף ס"ס להחמיר מותר ובכה"ג יש לסמוך אפוסקים המתירי' שלא יבואו כ"ה ספרים לידי גניזה והנלע"ד כתבתי אך באופן שיסכימו עמי שני גדולי הדור וד' יצילני משגיאות:

והנני ידידו:

סימן קה

ב"ה:

פרעמישלא תרנ"א לפ"ק:

להרב החריף ובקי מוה' חיים מאיר לאקאמאן נ"י מלבוב:

ע"ד הס"ת שמצא כתוב למד של השם על המטלית וכן ה' של השם על המטלית וכן ו' של השם אינו מוקף גויל מהיריעה רק מהמטלית וכן יש כמה אותיות שמקצתן על הגויל ומקצתן על המטלית:

א תשובה נידון זה כבר דיברו גדולי הפוסקים ואענה אף אני חלקי מה שתעלה מצודתי בעזה"י. הנה אם נכתב כל השם על המטלית נרא' משבות יעקב ח"ב סי' פ"ח שאסור מטעם דאולי ע"י גרירה יתפרד הקלף. אך זה לכתחלה אמנם אם כבר נתקן באופן זה שנכתב על המטלית אין סברא לפסול מפאת כן דהמעיין בתשו' מהרי"ק סי' קכ"ב יראה דמותר לתקן ע"י מטלית מקלף דמה שהוצרך מהרי"ק שם להתיר משום דאף אם חסר אותיות מותר לקרות בו הוא דוקא במטלית מבגד אבל במטלית קלף ודאי מותר לתקן ע"כ אין חילוק. אף אם נכתב שם על המטלית כשר וכן משמע מש"ך סי' ער"ה סק"ג מדכתב שאם הי' השם כתוב על המטלית מותר להסיר המטלית עם השם משמע דהספר

כשר ונהי דאין להוכיח מדבריו דמותר לכתחל' לכתוב על המטלית די"ל דהש"ך קאי אם כבר נכתב מה דינו. מ"מ עכ"פ מוכח דבדיעבד כשר ואף דעבר הסופר וכתב לכתחל' מה שלא הי' צריך לכתוב מ"מ בדיעבד כשר. ול"ש לומר מצוה הבאה בעבירה כיון דהבעלים לא עשו עבירה כמבואר באו"ח סי' תרמ"ט ס"א דלאחרים כשר. וקצ"ע בזה בלשון ר"י בן הרא"ש הובא בב"י סי' רע"ו שכ' דאסור לקדר שמות וז"ל ואולי אם נקדר לא הי' מסלקה מ"מ כיון שעש' בה עביר' טוב להחליפ' ונרא' טעמו משום מה"ב וז"א דלאחרים כשרה. אולי מירי הר"י בן הרא"ש בס"ת שלו ולגבי עצמו מ"מ לשונו צ"ע דמתחל' כ' אם נקדר לא הי' מסלקה ושוב כ' כיון שעש' בה עביר' והכי ברישא נקדר בעצמ' ושמא כונתו ברישא שנקדר ע"י קטן דלא נעש' עביר' ושוב כ' מ"מ כיון שעש' בה עביר' טוב להחליפ'. אולי כוונתו דבתחל' כ' דלא הי' מסלק' היינו להפסיד' ושוב כ' טוב להחליפ' היינו שיחליפ' ויתן לאחר אותה היריע' ויקח לעצמו משל האחר דלאחר ל"ה מה"ב כנ"ל. מ"מ מצינו למנין כמה דינים בס"ת לחלק בין לכתחל' לדיעבד כגון לענין תלי' אין תולין השם לבד לכתחל' ובדיעבד כשר כמבואר ר"ס רע"ו על כן נרא' דרק יענין קידור השם מחמיר הר"י בן הרא"ש:

ב והנה אם נכתב מקצת השם על הגויל ומקצתו על מטלית דמבואר בשבות יעקב דזה בודאי אסור לעשות יש לעיין בדיעבד מה דינו. דלכתחל' ודאי גרע מכל השם שנכתב דשם אף אם יפול המטלית מ"מ ישאר בקדושתו משא"כ בחצי השם אם יפול לא יהי' קדושת השם בו ואולי אסור מדאורייתא ליטול המטלית דהוה כמוחק השם. אך פשוט דל"ה מוחק את השם כיון שאינו עוש' מעשה בשם אלא שמחלק כמ"ש הטו"ז סי' ש"מ ס"ק א' לענין שבת דל"ה מוחק מה שפותח הספר כמו דמקרב ב' אותיות א"ח משום כותב ה"ה במחלק ב' אותיות אינו חייב משום מוחק ה"ה בשם הדין כן ולפי דברי הטו"ז שם נרא' דאם מקצת אות כ' על הגויל ומקצתו על המטלית ונטל המטלית א"ח משום מוחק השם כמו שא"ח משום מוחק בשבת ונ"מ דאם חייב משום מוחק יש לאסור אף בדיעבד דשמא משום טירדא יקח המטלית ויהי' חייב משום מוחק משא"כ לפמ"ש דא"ח משום מוחק השם אין לאסור מטעם זה, והנה אין לדמות לתולה מקצת השם דמבואר במנחות ל' ע"ב דאסור ונאמר דה"ה מקצת השם על המטלית דתולה מקצת השם שאני דמבטל הקרי' דלא יקרא ביחד ועוד דהוה הפסק משא"כ מקצת השם על המטלית כיון דמטלית הוה דבק טוב ל"ה שום הפסק ויקרא ביחד. ולכאור' יש לחלק בין המטלית מתחלת הכתיבה דכשר ובין כבר כתב שם ונתקלקל וחתך הנייר ועשה מטלית וכ' מקצת השם והוא דבש"ס דזבחים פ"ח אמרינן כלי קודש שניקבה אין מתיכין אותן

ואין מתיכין לתוכן אבר נפגמו אין מתקנין אותן. א"כ שם הקודש דבודאי קדוש יותר מכלי קודש על כן אין מקדרין השם כמ"ש בתשו' הרא"ש סי' ג' והוא מה"ט וכ"ש דאין נותנין מטלית לתקן ודוקא בשאר הס"ת דלא קדוש ככלי שרת מותר לעשות מטלית ולא בשם הקודש א"כ זה דוקא כשכבר כ' שם הקודש ונתקלקל אבל כשעש' מטלית בתחלה וכ' שם הקודש ל"ה גנאי לקודש. אולם כיון דלא מצינו זאת רק בכלי שרת מטעם דאין עניות במקום עשירות כמ"ש תוס' שם ד"ה נשמטה וכן הוא ברמב"ם פ"א מכלי מקדש הט"ו י"ל דבשם הקודש לא אמרינן הכי וע' במ"ל פ"א מכלי מקדש דבכלי שראוי עוד למלאכתן מותר לתקן ונ"ל קצת ראי' מדאמרינן בשבת ק"ב דקרש שנפל בו דרגא מטיפין לתוכו אבר אף דאין עניות במקום עשירות וע"כ משום דחזי עוד:

ג וע' בתוס' שבועות י"א ד"ה מכל מקום שהקשו ממכחשת שתיקנו והלא כלי שרת אין מתקנין ותרצו דודאי ל"ה כ"ש. אלא שהקטורת הי' קדוש קדושת הגוף בדיבורו שהי' אומר יהא זה קטורת הי' חל עליו קדושת הגוף אחר כתישה במכתשת כמו הבהמה שהי' קדושה כשאומר יהא זה לחטאת ודברי תוס' תמוהין דאטו בהמה נתקדשה קדושת הגוף מעצמה והלא אמרינן בסוטה ט"ו ע"ב דדם נתקדש בסכין וה"ה הבהמה גופה וכן אמרינן במנחות ע"ח ע"ב סכין מקדש ככלי שרת וע' תוס' חולין דף ג' ד"ה כגון וממנ"פ אם כוונתם שנתקדש קדושת הגוף לפסול ביוצא ובטמא זה הסכין מקדש ואם כוונתם קדושת הגוף שלא תצא לחולין זה תיכף נתקדש בשעת הקדש ואינו דומה לקטורת שלא נתקדש תיכף ועוד אמאי כ' כשאמר יהא זה לחטאת ולא כתבו הרי זה לחטאת כדאמרינן בנדרים ו' והרי זה הקדש ואם כוונתם לאמר שור זה יהא עולה לאחר ל' יום כמו בנדרים כ"ט הו"ל לפרש עוד הקשה מ"ל פ"א מה' כלי מקדש על תוס' מדאמרינן בירושלמי פ"ד דשקלים דמכתשת מקדש ככלי שרת ותוס' כתבו דמכתשת ל"ה כלי שרת על כן נראה דגם תוס' כונו כמו דאמרינן בירושלמי והיינו דבהמה נתקדשה בשעת שחיטה שראוי להקרבה והסכין ל"ה כלי שרת רק בקדושה בעי מכח דבור פה שהבעלים הקדישו וחלה הקדושה בשעת שחיטה לפסול ביוצא ובטמא וזה הכוונה סכין מקדש וכן מכתשת מקדש ככלי שרת הכונה דלא הי' כלי שרת רק דחל קדושת פה בשעת כתישה. וזה כיונו בדבריהם ושמא פירשו כן גם בסוטה ט"ו דאמרינן דם אעפ"י דנתקדש בסכין בעי אח"כ כלי שרת היינו נמי נתקדש קדושת פה. ומה דאמרינן במנחות לענין לחמי תודה ושתי הלחם דסכין מקדש זה למ"ד אע"ג שאין לו תוך מקדש אבל למ"ד אין לו תוך אין מקדש וכן לדעת תוס' ריש חולין דל"ב סכין כ"ש הכונה דקדושת פה מקדש בשעת שחיטה וע' ריטב"א ריש חולין דהדם לא נתקדש קדושה גמורה בשעת שחיטה

רק בשעת קבלה וע' בספרי חיו"ד סי' ו' אות י"ד מה שישבתי דבריו במקצת מש"ס דזבחים כ"ו ואולם מהך דסוטה ט"ו עדיין דבריו תמוהין דאם הדם לא נתקדש קדושה גמורה רק בשעת קבלה מה ראי' מייתי בה' מדם לקומץ דנתקדש בתחלה קדושה גמורה וצע"ג. ולפמ"ש בספרי הנ"ל סי' ו' אות י"ג דפסח גם לתוס' בעי סכין כ"ש כיון דבעי שחיטה דוקא לשם פסח ולא סתמא עיי"ש א"כ י"ל דבפסח מודה ריטב"א דנתקדש דם בשעת שחיטה קדושה גמורה א"כ ראיות הגמ' סוטה ט"ו ע"ב מדם פסח דנתקדש בסכין ומ"מ בעי קבלה בכ"ש. וה"ה קומץ ושמא י"ל דמה"ט בפסח ל"מ שאלה אחר שחיטה דנתקדש ע"י מעשה ודוקא בשאר קדשים כ' תוס' כריתות י"ג דמהני שאלה דל"ה רק קדושת פה לפמ"ש תוס' הכא בשבועות ע' מ"ש בספרי ליו"ד סי' קכ"ה אות ו' וע' בספרי סי' ק' אות ב' לענין בל יחל תליא ג"כ בזה דאם נתקדש בקדושת פה חייב משום בל יחל. ואקצר במקום שאמרו להאריך:

ד והנה בתשו' מעיל צדקה סי' כ"ט כ' השם שחציו על המטלית וחציו על היריעה. נ"ל שהוא יותר גרעון מנכתב חוץ לשיט' וגם בגיטין פוסלין הכתיב' בשני קלפים. נ"ל דמיירי בהי' כתוב השם על הקלף ונתקלקל ועש' אח"כ טלאי. אבל אם הי' הטלאי קודם הכתיב' כיון שהב"ש מכשיר אף בגט בכה"ג גם בשם ל"ה גנאי לשם כיון דדבק חיבור ואינו דומ' לכתב השם חוץ לשיט' דניכר להדיא והוה גנאי יותר דהרי זה דאין לכתוב השם חוץ לשיט' מבואר בטור יו"ד סי' רע"ג ובש"ע או"ח סי' ל"ב סעיף ל"ה וזה דאין לכתוב חצי השם על המטלית אין מבואר בש"ע רק בשבות יעקב. וגם בכותב שם מקצת חוץ לשיט' מג"א שם מכשיר וכן דעת רוב הפוסקים רק קצת פוסקים אוסרי' והובאו בספר משנת אברהם בשער תשוב' חצי אות במטלית על כן נ"ל דחצי השם על המטלית קיל מכתב חוץ לשיט' דהרי למהרי"ק מה דפליגי תנאי אם לכתוב על המטלית מיירי במטלית של מין אחר אבל במטלית של קלף אין מי שאוסר. על כן ברור דעכ"פ בנעש' המטלית קודם כתיב' כשר וכיון דבנ"ד יש לתלות שהדבק נעש' קודם. כתיב' דכאן נמצא וכאן הי' עיין יבמות קט"ו ובמג"א סי' תס"ז לענין מזמן לזמן מחזיקין על כן לדעתי גם בנכתב חצי השם על מטלית אין לתקנו רק ישאר ואף לדעת הגאון מליסא בסידור שפוסק דבחצי אות על המטלית יש להוציא אחרת מ"מ באותיות שלימות רק חצי השם עדיף טפי דשם בחצי אות מצינו שהש"ך והב"ח אוסרים להדיא דל"ה מוקף גויל כיון שבעור שלמעל' יש סדק משא"כ בשתי אותיות. אמנם מה שנמצא אות שאינו מוקף גויל רק ע"י המטלית אם הוא מהשם לדעתי פסול אך אם הוא אינו מהשם עדיין יש לדון בדבר דהרב' פוסקים מקילין וקצת מחמירין אך אם יש לתלות דגם זה נעש' המטלית קודם כתיב' נהי דבזה יש

חומרא יותר דלדעת תירץ א' בב"י ל"ב היקף גויל רק בשעת הכתיב' ולא אח"כ מ"מ יש להקל דכיון דדבקו בתחל' קודם כתיב' הוה כגוף אחד. על כן לדעתי יש להקל בזה אך אם הוא מאותיות השם יש להחמיר כיון דאף בשתי אותיות דעת קצת פוסקי' להחמיר א"כ כש"כ באינו מוקף גויל: ה והנה הגאון מהרש"ק בסת"ם סי' מ"ד ומ"ה וסי' פ' אוסר בכל שם הנכתב על המטלית דל"ה זה אלי ואנוהו ובאמת יש סברא בזה כמו שאמרו חז"ל גנאי לת"ח שיצא במנעלים המטולאים וכש"כ השם הוי' ב"ה. אך שם אמרו בטלאי ע"ג טלאי בשבת קי"ד וגם לגנוז ירי'ה מפאת כן הוא בזיון יותר. והנה בספר בית מאיר או"ח סי' ל"ב סעיף ל"ו הורה ג"כ לאיסור באות חצי על המטלית כהב"ח ולא כטו"ז וכ' דבתחילת הכתיב' ודאי פסול דל"ה כתיבה תמה. הגם דמה שהביא ראי' ממנחות ל"ד דל"ה כתיבה תמה על עצים ואבנים וכ' דאף חלק ברהיטנא ל"מ ונייר מדובק גרע מעץ חלוק לא נהירא דכשעושה אומן דיבוק הטלאי עדיף מעצים ואבנים והוה כתיבה תמה, מ"מ בגוף הדין קשה להקל וכן הגאון חת"ס פוסק להחמיר בסי' רע"ח כדברי הב"ח. ובח"ס שם תמה על מהרי"ק שם סי', קכ"ב שכ' דבגמרא מיירי מטלית שאינה קלף והא דכשר משום דאפי' חסר איזו תיבות מותר לקרות כמ"ש מרדכי בשם ראבי' פ"ב דמגילה במגיל' וה"ה בס"ת [באמת צ"ע למה לא הביא מהרי"ק דברי תוס' מגילה ט' ד"ה בשלמא דמבואר להדיא דכשר בס"ת ויותר צ"ע על ח"ס דמחלק בין מגילה לס"ת והרי תוס' כתבו להדיא דכשר בס"ת לקרות בו וע' מ"ש בספרי ליו"ד ח"ר סי' ט' אות ד' על דברי תוס' מגילה. שוב ראיתי במכתב כת"ה שהרגיש בזה וע' בר"ן מגילה מביא שיטת תוס'] והח"ס הקשה על מהרי"ק ומרדכי מש"ס פ' הקומץ דאמרינן גבי שמנה פסוקים אפשר ס"ת חסר אות אחת והתורה אמרה לקוח את ספר התורה וכו' הרי דפשיטא לי' לש"ס דלא מיקרי ספר. וכ' כ"ת בשם פמ"ג דלענין שיצא ידי כתיבת ס"ת אינו יוצא בחסר אות אחת. אבל מצות קריאת ס"ת יצא ובאמת זה מדברי הר"ן שמביא ב"י סי' רע"ט וע' בדברי ב"ה בב"י סי' רע"ט שכ' דאם לא יצא מצות כתיבת ס"ת כיון שאינו מקיים מצות עשה בס"ת חסר אינו ראוי לקרות בו אבל אם כבר קיים מצות עשה בס"ת אחרת רשאי לקרות בס"ת חסר פסוק אחד וכו' ואיני מבין מה ענין זה לזה דכיון דרשאי לקרות בס"ת תו כשכבר קיים המצוה למה אינו רשאי לקרות אם לא קיים ושמא כונתו משום גזירה דאם נימא דיוכל לקרות שוב לא יכתוב ס"ת אחרת ולא יצא שוב על כן גזרו שלא לקרות בו והנה הי' מקום לומר דמה"ט ס"ל למרדכי ותוס' שמותר לקרות בס"ת חסרה וכן דעת הרמב"ם משום דאין מברכין לקרות בס"ת רק נותנים שבח והודי' על נתינת התורה ול"ה ברכה לבטלה ומה"ט לא תיקנו ברכה על מצות כתיבת ס"ת דילמא חסר אות אחת עי'

חת"ס או"ח סי' נ"ז אבל לברך ברכת התורה דהוי שבח והודי' אין חוששין אבל לקבוע מזוזה ולהניח תפילין אין רשאין בחסר אות אחת דהוה ברכה לבטלה אך צ"ע במגילה דמברכין על מקרא מגלה ומברכין על חסירה לתוס' והוי ברכה לבטלה וצריך לומר דמגלה נקרא אגרת ומ"ה מברכין אחסרה כמ"ש ג"כ ח"ס ולפ"ז ניחא בין במגילה בין בס"ת באופן דאין לדחות דברי מהרי"ק ומ"מ להקל באות חצי' על המטלית וכש"כ בשם מסתפינא להקל והמובחר דבאות פשוט יש למחוק ולגרור האות וקצת אותיות לפני' ולכתוב כל האות על הקלף אך בשם ההכרח לקדור כל השורה ולעשות מטלית על כל השורה וכיון שאינו קודר השם לבד ואינו עושה מטלית בשם לבד ל"ה בזיון לשם וכ"כ הגאון מהרש"ק: ו ואין בהמ"ד בלא חידוש נ"ל בהא דגיטין נ"ד בההוא דאתי לקמי' דרב אמי א"ל ס"ת שכתבתי לפלוני אזכרות שלו לא כתבתים לשמן א"ל ס"ת ביד מ' א"ל ביד לוקח א"ל נאמן אתה להפסיד שכרך ואי אתה נאמן להפסיד ס"ת א"ל רבי ירמי' נהי דהפסיד שכר אזכרות שכר דס"ת כולו מי הפסיד א"ל אין שכל ס"ת שאין אזכרות שלו כתובות לשמן אין שוה כלום דלא נודע במה פליגי ר' ירמי' ור' אמי, דדוחק לומר דר' ירמי' ס"ל דמהני העברת קולמוס כמ"ש הרשב"א בחידושיו דהרי מיחזי כמנומר, אמנם יש להקשות למה לא יצטרך בעל ס"ת לשלם שכר הנאה עכ"פ נהי דהסופר מודה שלא כ' לשמן והס"ת אינו שוה מידי מ"מ הרי אומן קונה בשבח כלי והס"ת של הסופר ונהי דהסופר מודה דלא שוה מידי הרי הבעלים אין מאמינין לו ועפ"י דין אינו נאמן א"כ הבעלים נהנין מס"ת שלו הרי דומה לטרפה שנתבטלה בשל חברו דהבעלים משלמין שכר הנאה עיין פמ"ג סי' ק"ט דלדי לשלם שכר כולה ובספר ברוך טעם לא כ' כן ואני כתבתי בספרי לא"ח סי' ס"ב אות ג' בשם ירושלמי שיחלוקו שניהם וזה תליא בפלוגתא דזה נהנה וזה לא חסר והנה ר' ירמי' הי' סובר דזה נהנה וזה ל"ה חייב א"כ בס"ת נהי דהוא מודה דלא שוה כלום מ"מ כיון שחבירו משתמש ונהנה מהכתיבה ל"ג מאיסור שנתבטל בהיתר ולישלם דמי הנאה או עכ"פ פלגא וע"ז קאמר הי דהפסיד שכר אזכרות שכר ס"ת כולה מי הפסיד היינו דלשלם עכ"פ מה שנהנה או פלגא ור' אמ' כשיטתי' בב"ק כ' דאמרינן שם שלחוה קמי' דר' אמי אמר ומה עשה לו ומה הזיקו עיי"ש על כן השיב דאינו שוה כלום וכיון דאינו שוה לדידי' כלום א"צ לשלם הנאה דהוה ז"נ וזה ל"ח אולם אי אפשר לפרש כן דא"כ אמאי אמרינן בגוילין שלא עיבד לשמן מתוך שנאמן וכו' ונקשה ומ"ש מדר' אמ' ומשני התם איכא למימר דטעי בדר' ירמי' משא"כ הכא ואם הטעות דר' ירמי' מצד שאינו נאמן וצריך לשלם ההנאה גם בגוילין שייך דברי ר' ירמי' ועוד דאין הדמיון טוב דאם בנתבטל איסור של חבירו בהיתר צריך לשלם ההנאה דגם

בעל האיסור טוען שנהנה חבירו משא"כ בנ"ד לדברי הסופר שס"ת פסול לא נהנה הבעל ס"ת ולמה ישלם:

ז אמנם י"ל דברי ר' ירמי' ור"א בדרך זה הנה מה שהקשה שבות יעקב וליקדר השמות ויכתוב השמות על מטליתים יש לישב לפמ"ש הרא"ש בתשובה דאסור לקדור שמות ואף דהסופר אמר שלא כתבן לשמן הרי כ' המרדכי דהכוונה שכתבן סתמא ושכח לקדשן בפירוש דאם כ' בפירוש שלא לשמן אין אדם משים עצמו רשע ול"א מתוך שנאמן להפסיד שכרו נאמן להפסיד ס"ת וע' תוס' מנחות מ"ב וכיון דכתב סתמא גם הסופר אסור למחוק כמ"ש במשנת חכמים וה"ה לקדור אסור לשיטת הרא"ש אך דקשיא עדיין שיכתוב הסופר השמות על מטליתין וידבקן קצת תחת הקלף ואם יקדור בי יקיים הע' דכתיבת ס"ת ויהא בעידנא דיבא מ"כ דכתיבת ס"ת וידחה ל"ת דלא תעשון כן וזה הי' סברת ר' ירמי' מה שהקשה נהי דהפסיד שכר אזכרות שכר ס"ת למה הפסיד שהרי יש לו תקנה וע"ז השיב ר' אמי דס"ת לא שוה כלום והכונה או דס"ל דכיון דהבעלים אין יכולים לעשות כן שאין הסופר נאמן גם הסופר לא יעשה כן בשליחות דכל מילתא דאיהו ל"מ עביד אף מספק ל"מ משוה שליח או אף דל"ש סברה זו מ"מ כיון דהסופר שכח ושכחה מקרי פשיעה כמ"ש מג"א סי' ק"ח היכי דעשה דוחה ל"ת ע"י פשיעה לא דחי כמ"ש תוס' עירובין ק'. וזה סברת ר' אמי או דסובר דכל השמות אסור לתקן ע"י ממליחין אף אם יקדור השמות עם מקצת אותיות מ"מ לא ממנומר ובזה הלכה כר' אמי, אבל שם אחד או שתים מותר לתקן לקדור עם מקצת אותיות ותיבות ולהטיל מטליתין ודו"ק:

ח והנה ראיתי התשובה שהשיב הרב הגאון אבד"ק לבוב זצלה"ה וערבים עלי דבריו אולם בגוף ראיתו דמהני דיבוק קודם כתיבה דלא כב"ש סי' ק"ל מהא דכתב גט על קרן של פרה כשר והרי הוה ב' ספרים כמו בשופר דהוה ב' שופרות כמ"ש תוס' סוטה כבר זכה בראי' וקו' זו בבית אפרים חלק או"ח סי' ב' ואני כתבתי ת"ל ישוב נכון בספרי חא"ח סי' ק"ד אותי"א אך גם תירוצי עולה יפה רק לשיטת מהר"א ששון שהובא בפ"ח סי' קכ"ה בסופו דדוקא בשעת כתיבה בעי שלא יהי' ב' ספרים אבל אחר הכתיבה לא איכפת לן שפיר יש לומר דבע"ח שמחזיק בטבע כל החלקים לאחד דזה חריץ ועצם החיות כמ"ש בספרי שיח יצחק מ"ה בכתב על קרן של פרה בעוד הבהמה חי' הוה ספר אחד משא"כ בשופר שתוקע לאחר שקצץ מהפרה הוה ב' שופרות והא דמקש' בגיטין ונקשינהו הטעם דלאחר כתיבה לא איכפת לן בב' ספרים משא"כ לפ"ח שחולק על מהרא"ש ל"ש תירוץ שלי ודו"ק אמנם מה שכתב שם דמשנה מיירי בקרן פרה שהיא בת שנה דאין לה אלא גילדא אחת זה נכון וכ"כ בטורי אבן ר"ה כ"ו דמשנה מיירי בהכי

לאביי עי"ש ואף דסתם פרה בלשון תורה בת שתים מ"מ לשון חכמים לחוד ולשון תורה לחוד כדאמרינן בחולין קל"ז ועוד פרה בת שתים היינו יותר משנה ויש לה רק גילדא אחת. ואף דאנן פסקינן פרה בת שלש מ"מ בלשון חכמים יש לומר בתחלת שנה שני' אף דעגלה בת שתים פרה ג"כ נקראת ואקצר הפעם:

ט סוף דבר הנה לתקן כעת מחדש שמות יש להזהיר שלא לכתוב השם על המטלית רק אם קצת תיבות לפניו ולאחריו וכש"כ שלא לכתוב השם חציו על המטלית וחציו על הקלף אמנם אם נמצא שם חציו על המטלית וחציו על הקלף אין לתקן דיש לחוש ללעז על הראשונים שקראו בספר זה ואף דתה"ד סי' רל"ב כ' דהיכי דל"ה פסול גמור אין חוששין ללעז היינו דוקא לכתוב מחדש גט אחר שלא כמו שכתבו ראשונים אבל בס"ת זה שקראו ראשונים וברכו חוששין ללעז וכש"כ שרוב הפוסקים מתירין אמנם אם נמצא אות חציו על הקלף וחציו על המטלית או כשאין האות מוקף גויל יש לתקן ואם הוא בשם לדעתי יש לקדור עם איזה תיבות לפניו ולאחריו ומקודם יכתוב אותן תיבות והשם על קלף וידבק קצת תחת הקלף ואח"כ יחתוך למען יהי' התיקון בשעת הקלקול ויהי' בעידנא וכיוצא בזה כ' בסת"ם להגאון מהרש"ק ה' ס"ת סי' ע"ו.. אך יש לעיין אם יש חשש משום תולמה"ע. כמ"ש בספר גינת ורדים ובספר גן המלך הובא בחידושי מוח"ז הגאון רע"א סי' ר"ח הגם דלדעתי ל"ש תולמ"ה בס"ת דהכי ס"ת צריך לכתוב כסדרן ומה לי אם כותב דף שלם או חצי דף או שורה אחת מ"מ כיון שהגן המלך מחמיר על כן יקדור השם עם איזה תיבות וידבוק הקלף ואח"כ יכתוב וד' יצילני משגיאות: י והנה מה שהקשה כ"ת מתוס' מנחות מ"ב ד"ה ואין נקחין דאף בנטלא בשוק אמרינן רוב מצוין אצל תכלת מומחין הן כמו לענין שחיטה והקשה על הש"ך סי' מ"ו ס"ק ט' וקצה"ח ס"ק ד' דבנמצא שטר בשוק חיישינן מדאורייתא לזיוף וקצה"ח כ' משום דכמה זיופין נמצאין ואמאי ל"א בתכלת ובשחיטה כן הנה בשטר להוציא ממון חיישינן לזיוף דאין הולכין בממון אחר הרוב משא"כ באיסורין אך לפ"ז בשטר קדושין הנמצא בשוק אמאי צריך קיום מדאורייתא והרי באיסורין הולכין אחר הרוב אך החילוק פשוט דשטר הנמצא בשוק איתרע דאם הוא מזויף אינו שוה כלום ומ"ה לא שמרו הבעלים ע"כ חיישינן משא"כ בתכלת ושחיטה ל"ש לומר דנפל איתרע כנ"ל ואין עת האסף פה:

והנני ידידו:

סימן קו

ב"ה:

פשעמישל תרנ"א לפ"ק:

להרבני המופלא מ' שלמה מיסער סת"ם מבירטץ:
ע"ד הס"ת שנמצא בו שם הקדש על מטלית בלי שום תיבה יותר גם כמה תבות חסרות בהתחלת השטין והן כתובות בין השטין למעלה בכתב דק כי לא היה ריוח לכתוב כמו הכתב שבשטה גם כמה תבות חסרי אותיות והן תלויות בין השטין:
א תשובה מה שנמצא שם על המטלית הוא כשר וא"צ לתקן דנראה דהשבות יעקב סי' לא אסר רק לכתחלה שלא לכתוב שם על המטלית אבל בדיעבד א"צ לתקן וכן מה שתלויות התבות או אותיות בין השטין כשר והנה הגאון מהרש"ק כתב בסת"ם סי' ט"ל ובקנאת סופרים סי' פ"ו דאין מותר לתלות אותיות רק אם יש ריוח בין האותיות כשיעור שהי' יכול לכתוב האות רק שלא ישאר ריוח בין אות לאות אבל אם לא נשאר כשיעור כגון באות מ"ם שהיא רחבה הוא פסול כמו דאמרינן בסוכה ד' ל"א חבוט רמי בסי' תרל"א רק ביש למטה כשיעור נלפענ"ד אין לדון מדין סוכה לכאן תדע דהרי אם יש נקב באות פסול אם אינו מוקף גויל ול"א לבוד. דבסוכה הוה הלמ"מ ועוד עיין במהרי"ק סי' קכ"ב שכתב דהא דמכשרינין בגמ' אותיות. על המטלית אפילו שאינו של קלף כיון דהמרדכי מכשיר לקרות בחסרון אותיות ואפילו הפוסלין הוא משום דאינו רשאי לקרות בע"פ אבל בנכתב כשר עיי"ש א"כ דנהי דאנן בעינן מטלית מקלף אבל עכ"פ אם כתב בין השטין דל"ה בע"פ כשר כיון שהקורא יודע לקרות ולא חסר כלום וקצת מוכח כן בש"ע דמבואר בסי' רמ"ו בכתב יהודה ולא הטיל בו דל"ת יתלה למעלה והוא ממסכת סופרים וסתמא משמע דלא השאיר ריוח כשיעור דל"ת ומ"ש דהב"ח אוסר אפי' אם נשאר כשיעור רק שלא יהיה ריוח בין אות לאות לע"ע לא מצאתי בב"ח שהב"ח יחלוק במה שמשמע ממשנה להיפך. ע"כ לדעתי אין לחוש לזה:

סימן קז

ב"ה פרעמישלא תרמ"ה:
להרב הה"ג החריף ובקי כש"ת. מ' נפתלי הארוויטץ נ"י האבד"ק מיעליץ: בדבר השאלה בס"ת שנמצא שם אלקים נמחק אות ל' ה' יו"ד ובאותיות ל"ה ניכרים היטב. והאות יו"ד ג"כ ניכר רק שנדבק קצת לאות ה' והאות ה' נמחק יותר.. רק שילדים דלא חכמים ודלא מפשין הכירו היטב שהוא אות ה' והרגל השמאלי נדבק לראש הה' רק שהדבק אינו שחור כמו הרגל והראש ועי"כ ניכר האות כעין גיפלאסטן:
א תשובה בתשו' נוב"י סי' פ"ה האריך אם הכתב השני משחיר אם הוה כתב ע"ג כתב, ולא החליט הדבר אך כ' דמה"ט כ' רמ"א באה"ע סי' קכ"ה סעיף ח' ויש מחמירין אפי' אם האות ניכר שקשה דאם הכונה להחמיר לכתחיל' כבר כ' דאין להפריד האותיות כמו

שהקשה הח"מ ותי' דקמ"ל אפי' אם נפל טיפת דיו שאינו שחור כמו הדיו הראשונה ונמצא דהאותיות מוקפות גויל מצד שהדיו שחור יותר מ"מ מחמירין לכתחל' אבל בדיעבד בודאי כשר עיי"ש ומשמע מדברי הנוב"י דאם הדיו הראשונה שחור יותר מיקרי מוקף גויל. ואף בס"ת יש להכשיר והגם דקצת יש עיון בדבר זה דאם כדבריו מאי קשיא לי' למהרי"ק סי' ע"א וסי' צ"ח מלשון רש"י פ' בתרא דגיטין דקאמר בש"ס לא לכתוב למחך וכו' ופירש"י צריך להבדיל רגלו של ה"א שיהא אויר בין רגלו לגגו דלא ליתחזי כחית מדקאמר צריך שיהא אויר וכו' משמע דוקא בהך דלמהך דלא לישתמע בלשון חוכא. אבל בשאר ההין אין להקפיד שיהי' אויר בין רגלו לגגו. וכן הקשה מהא דמנחות כ"ט דאמר ר' אשי דחזי להנך ספרי דיוקני וכו' משמע דוקא ספרי דיוקנא היו מקפידין שלא תהא נוגעת רגל הה' בגגה יעיי"ש ולנוב"י ל"ק די"ל דבכל ה"א כשר אם נוגעת רגל ה"א בגגה דוקא אם הדיו מהנגיעה אינו שחור וניכר שהוא ה"א דהוה שפיר מוקף גויל וה"א גמורה היא. אך ר"א חזי למסרי דיוקני שהיו מקפידין שיהי' אויר ולא יהי' שום נגיעה וכן בגט צריך שיהי' אויר דלא ליתחזי כחית ומדהקשה מהרי"ק וכן תשו' ריב"ש מוכח דס"ל אם נגע רגל ה"א בגג אף אם אינו שחור כ"כ וניכר האות פסול מ"מ נ"ל דהי' רחוק להם לומר ולפרש בגמ' דמיירי שאינו שחור כנגה מדסתמו ע"כ הקשו שפיר. ולדינא הנה בתשו' מאיר נתיבים סי' י"ב רוצה השואל להתיר לתקן ולמחוק הנגיעה ותשו' מאיר נתיבים מפקפק בהיתרו ע"כ בגונא דהדיו מגג ומרגל שחור יותר מהדבק אולי יש לסמוך אדברי השואל בצירוף סברת הנוב"י: ב והנה הרבה פעמים הורתי לסמוך אבית אפרים להתיר לגרום מחיקה ע"י קטן וכעת נ"ל קצת סמך וראי' מדברי הרוקח ה' שבועות סי' רצ"ז דמייתי מנהג קדום שנותנים בעצרת לתינוק לאכול עוגה שנילושה בדבש וכתוב עליו ד' אלקי' נתן לי לשון למודים כו' פתח לי אתן וכו' והדבר הקשה איך יגרום מחיקת השם ומצאתי בתשו' לספרדי דאתי לידי לפי שעה שתמה ע"ז וכ' שלא הי' נכתב רק ראשי תיבות אמנם לדברי הבית אפרים אין תימה על הרוקח אם נותנים לתינוק לגרום מחיקה לטובת התינוק ובדברי הרוקח יש לומר עוד דס"ל כשי' רש"י עירובין ו' דאין קדושת שם, אך על גבי הנייר ושיכתוב המקרא עם השם ככתיבתו אך בספרי חאו"ח סי' י' אות ה' תמהתי על שי' רש"י מש"ס דסוכה נ"ג דאמרינן שם שדוד המלך ע"ה כ' שם אחספא ולמד ק"ו ומה לעשות שלום בין איש לאשתו אמרה תורה שמי ימחה לעשות שלום בכל העולם ע"א כמה וכמה ותיפוק לי' דשם אחספא ל"ה רק דרבנן אך שמא לענין איסור דרבנן למד ק"ו ובתינוק ס"ל להרוקח דאיסור דרבנן ספי לי' בידים כדעת הרשב"א אם הוא לצורך התינוק שוב ראיתי דגם לרש"י בעירובין

יש איסור מחיקת השם מדאור' כדמוכח מש"ס דשבת ק"כ בשם שהי' כתוב על בשרו ורק שיגוז וישתמש במותר אמרינן שלא במקומו לאו קדוש עיי"ש על כן נראה דהרוקח מיירי באותיות שמן העיסה בעצמה ומבואר באו"ח סי' ש"מ דל"ה מחיקה לענין שבת וס"ל לרוקח דל"ה מחיקה לענין השם. ואף דזה ברור בעיני דאף שם שלא נכתב בדיו יש איסור מחיקה כמבואר בתשב"ץ סי' קכ"ז דדוקא לענין ס"ת בעי שיכתוב בדיו אבל לענין מחיקת השם אין חילוק כדמוכח מפ' הבונה מהא דכ' האזכרות בזהב יגנז ול"מ מחיקה וכן הוכיח מציץ שיש בו קדושה עיי"ש (דלא כמ"ש בס' א' שנעלם ממנו ד' תשב"ץ) מ"מ הרי גם בשבת חייב בכותב בצבע ודיו על גבי סיקרא חייב שתים בגיטין וכן בסיקרא ע"ג דיו בירו' ומ"מ במוחק אות הנעש' מהעיסה עצמה אין איסור וה"ה לענין מחיקת השם. אך יש לחלק דלענין שבת בעי דבר המתקיים ומ"ה ל"ה מחיקה משא"כ לענין מחיקת השם אך שמא בזה ל"ה רק איסור דרבנן ומותר ליתן לתינוק. אך בנ"ד קשה לעשות ע"י תינוק שיגרום מחיקת הה' לבד דשאר אותיות אסור למחוק ע"כ אם אפשר בכה"ג לגרום מחיקת הה' ע"י תינוק שיתקלקל כל הה' והשאר אותיות ישארו כתקונם מה טוב ואז יכתוב ה' מחדש ומה שלא יהי' השם כסדרן לא איכפת לן כמ"ש בספרי האו"ח סי' יוד עיי"ש אך אם אי אפשר לעשות כן יש לסמוך לתקן כמבואר לעיל ולאשר מיראי הוראה אני יצרף עוד אחר להיתר:

והנני ידידו:

ס' קח:

ב"ה:

פרעמיסלא תרמ"ג לפ"ק:

להרב החריף ובקי מוה':

נפתלי נ"י דומו"צ בק':

ריבאטיטש:

ע"ד השאלה בס"ת ישן שתיקנו כעת ומצאו במקרא ויטוש אלוק עשהו חסר ו' והויו תלוי' למעלה. הנה כבר ראה שהטו"ז אוסר והחב"י מתיר והברכי יוסף כ' שנכון להחליף היריעה ואם אי אפשר יקדור תיבת אלק כולו ע"י נקב ויגנוז ויגרור תיבת ויטוש ויכתוב במקומה השם ותיבת ויטוש יכתוב בין השיטין ומקום הנקב יניחנה חלק וזה לא נהירא. אמנם בתשו' כנסת יחזקאל מתיר לתלות הויו והנה אם מותר לגנח היריעה לדעת המכשירין הביאו הפוסקים דברי ספר חסידים דאם יש לו יריעה שאינה מהודרת מותר להחליפה וזקיני הח"ץ סי' מ"ה מביא דבריו ובתשו' נטע שעשועים סי' כ"ה מפלפל

בזה. ובתשו' בית שלמה סי' קמ"ה פוסק בנידן שאלה דידן אם הוא ס"ת חדשה ולא נגמרה עדיין יעשה יריעה אחרת ויגנוז היריעה. אמנם בנ"ד שכבר קראו מס"ת ובלי ספק הורה אחד מכבר כשיטת הכנ"י והחב"י על כן אם כבר נגמרה הס"ת בשלימו' ונתפר אין להחליף היריעה דהוא בזיון להיריעה ויסמכו על שיטת הפוסקים המתירין דכפי הנראה מתו' מנחו ל"ט ע"ב הטעם דאסור לתלות השם דמיחזי כי טפל. וע' תשו' פנ"י סי' ה' וגם לר"ש שזורי דמקצת השם אין תולין י"ל הטעם דמיחזי כי טפל ול"ה רק מדרבנן ובדרבנן לא מהדרינן עובדא אך י"ל דטעמא דמקצת השם אין תולין משום דמיחזי כחסר. אך לפ"ז בשם זה דלפעמים חסר י"ל כחינוך ב"י דלא מיחזי כשם בשביל התלוי'. אמנם אם לא נתפר הספר י"ל כיון דאינו עושה מעשה בידים במה שאינו תופר יריעה זו אין איסור בדבר ובזה מיירי ספר חסידים כנלע"ד ובאם יש עוד על יריעה זאת איזה טעות שצריך לתקן יחליף היריעה:

ידידו:

ס' קט:

ב"ה:

פרעמישלא תרמ"ד לפ"ק:

להרב החריף ובקי מוה':

רפאל הלוי נ"י אבד"ק:

יאשליסקע במחוז דוקלא:

א בדבר השאלה אשר בה"ב מק' לקח ס"ת מבהמ"ד בש"ת ולא נשארו ס"ת בבהמ"ד לציבור והוצרכו להמתין וכ"ת הורה שעשה שלא כדין שלקח הס"ת בלי הסכמת הקהל יפה הורה שאין רשאין ליקח ס"ת של חבירו שלא מדעתו ואף טלית של חבירו אסר ליקח לביתו כמ"ש בא"ר כש"כ ס"ת ובנ"ד שהציבור היו צריכין אז לקרות ודאי אסור ליקח לבית אחר הס"ת וא"צ לפנים אמנם מ"ש דיש חרם שלא להוציא ספרים וכש"כ ס"ת באנו למחלוקת דהנוב"י תנינא בח"מ סי' מ"ג פוסק דס"ת בכלל ספרים וח"ס ח"מ סי' קמ"ג חולק עליו ומפשטות לישנא דנ"י פ' מי שמת משמע דס"ת יש לה שם בפ"ע ובאמת מ"ש ח"ס בתחלת התשובה כ' דלשון ספר היא ספירת דברים רק היכי דכתב בספר וע"כ בגט דכתיב ספר כשר אפי' עלה של זית ואמנם במח"כ הנה לפנינו סוגיא דסוטה י"ז דהלכה עוקבת קרא דכתיב ספר והלכה בכל דבר. ומשמע דספר הוא מה שנכתב על עור כנוב"י אולם להלכה גם הח"ס מחליט דהדבר ספק ותליא באומדן דעת ע"כ בחרם שעושין הואיל וגונבין ספרים ולוקחין שלא מדעת הגזברין אבל ס"ת שהגזברין נותנים

מעצמן רשאין ול"ה בכלל החר' אף שלא התנו בהחרם שמדעת הגזברין רשאין אולם שלא מדעת הגזברין ודאי אסור דהדבר ספק אם הוה בכלל החרם וגם מבואר בשערי אפרים סי' ב' דאסור לקרות בס"ת שלא מדעתו. ולענין דינא בדיעבד אם ברכו ברכה לבטלה הנה במגילה מבואר בש"ע דאין לברך על מגילה גזולה ובתשו' חסד לאברהם סי' י"א כ' דכש"כ ס"ת ואני כתבתי בתשו' לחלק דבמגילה מברכין על הקריאה משא"כ בס"ת מברכין על התורה ולא על מצות הקריאה ע"כ יש לחלק מ"מ אין לברך לכתחילה ואקצר:

ה' מזווה:

סימן קי

ב"ה:

פשעמישל תרנ"ב לפ"ק:

להרב הגדול החריף מ' דוד צבי זעמאן נ"י ראב"ד דק':

דוקלא:

ע"ד השאלה בבה"כ שיש עזרה לפני' הנקרא פארהויז והוא דרך כניסה לבה"כ ובצדה יש שם ב' בתים שמתפללים ולומדים שם ונקרא בית אחד תלמוד תורה ובבית ת"ת יש מזוזה. ושאל אם בהפארהויז שהוא דרך כניסה להבתים ולבה"כ אם גם הפארהויז חייב במזוזה ולדעתו חייב כמבואר בסי' רפ"ו סעיף ג' ברמ"א:

א תשובה הנה בעירנו יש ג"כ חצר גדולה ומשם נכנסים להפאליש וגם נכנסים לבית קטן שמתפללים ולומדים שם ובהבית קטן יש מזוזה לפי שלומדים שם ועכ"ז בהפתח שמר"ה נכנסים להחצר אין בו מזוזה לפי שעיקר הכניסה נעשה לבהכ"נ וגם הבית קטן אף שלומדים ומתפללים שם הכל נעשה לבהכ"נ ע"כ הפתח שמר"ה להחצר אין לו מזוזה. ודברי רמ"א סעיף ג' יוצאים מדברי רבינו ירוחם. וז"ל באדם נתיב כ"א. נראה לפ"ז שאותה בהכ"נ ובהמ"ד שיש שם פתחים זו לפנים מזו אחד פתוח לר"ה או למבוי ואחד בפנים פתוח לעזרה (נראה הכונה מבהכ"נ פתוח לעזרה) ובעזרה יש בית לשמש או לש"ץ. הפתח הראשון חייב ולא הפתח שלפנים (הכונה פתח בהכ"נ) כי מהפתח שלפני' ולפנים (ט"ס ותיבת ולפנים מיותר) אין בה בית דירה. והנה בדברי רמ"א שכ' ואם בית דירה בעזרה שלפני בהכ"נ העזרה חייבת לכאורה יש לפרש הכוונה דבתחלה יש בית דירה ודרך שם נכנסין לעזרה ומהעזרה לבהכ"נ ע"כ הפתח שנכנסין מהבית להעזרה חייבת דהרי נכנסין ויוצאין לבית דירה ומבהכ"נ פטורין אך דברי רבינו ירוחם א"א לפרש כן והנה מה שהבאתי ראי' מהחצר שבבהכ"נ דידן אף שהוא אינו מקורה

מ"מ שערי חצרות חייב כמ"ש בדגול מרבבה בשם ב"י ורמב"ם וע"כ משום דהוי חצר בה"כ ומ"מ מדברי רמ"א נראה כדבריו ומצאתי בתשובות רח"כ סי' נ"ז שהשואל כתב פי' אחר בדברי רמ"א ורח"כ השיב כדברי כת"ה ומ"מ נראה דזה דוקא בבית דירה ולא בבית תלמוד דהרי להרבה פוסקים גם בהמ"ד פטור ממזוזה על כן אף לדידן דפסקינן שחייב במזוזה מ"מ שיחייב במזחה הפתח הנ"ל שנעשה עיקר לבהכ"נ ומיעוט נכנסין גם לבהמ"ד אין לנו כיון שבבית תלמוד גופי' יש מזוזה וזה הטעם שבקהלתינו אין לפתח השער מזוזה כנלע"ד ומ"מ בלבוב יש בכגון זה מזוזה:

ב מה שהקשה כ"ת על דברי הראש יוסף ריש ברכות שכתב דטבול יום שאכל תרומה בעשה. והפלא שלא הביא דברי התוס' סנהדרין פ"ג וזבחים שכתבו שהוא במיתה וגם בה"א שנסתפקו התוס' לא נסתפקו רק במיתה אבל בלאו ודאי עובר יפה הקשה ועיין במל"מ פ"ז דתרומות דמייתי דברי התוס' דטבול יום במיתה וכ"כ בסמ"ג ועל צד הדוחק נ"ל דהראש יוסף קאי לתנא דפליג עלי' דתנא דבי ר' ישמעאל ביבמות ע"ה ע"ב דס"ל עד אשר יטהר עד דמייתי כפרה ולדידיה ליכא לאו בטב"י דלאו בר כפרה ורק מובא השמש וטהר יליף דטב"י אסור קודם הערב שמש בתרומה וזה ל"ה רק עשה כדמוכח מתוס' יבמות שם ד"ה דאי ולענין תרומה ל"ב ב' פסוקים חד ליולדת וחד לזב ומיותר ובא השמש ויליף טב"י היכא דלאו בר כפרה ושמא י"ל דהתוס' הקשו ביבמות ע"ה ד"ה והכתיב בכל קדש לתנא דפליג אתנא דב' ר' ישמעאל דצריך ב' קראי בקדשים חד בזב וחד ביולדת ובתרומה ליכא קרא רק ביולדת בכל קדש לא תגע מנ"ל בזב דלא יליף מיולדת דמרובה טומאתה ומ"ה ס"ל לראש יוסף דבזב ליכא רק עשה בתרומה דבא השמש וטהר וכן יסבור הרמב"ם ותי' זה העלה החריף ובקי מ' משה יעקב פעלדשטיין נ"י. אמנם עדיין צ"ע בכ"ז ודע דהיה מקום לומר למ"ד טבול יום דזב לאו כזב דמי קיל טב"י דזב בעל ב' ראיות מטב"י דמת וליכא גביה רק עשה אך עדיין צ"ע: ג והנה אזכיר בזה מה שתמהתי על הרמב"ם פ"ג מביאת מקדש ה"ט שפוסק מחוסר כפורים שנכנס לעזרת ישראל אעפ"י שאינו לוקה מכין אותו מכות מרדות ומבואר דכש"כ כרת אין בו איך אמרינן בזבחים ל"ב ע"ב הואיל והותר לצרעתו הותר נמי לקריו הרי במח"כ אינו חייב כרת. משא"כ בטב"י ואיך נימא מקילתא לחמירתא הואיל ואישתרי וצ"ל לפמ"ש כסף משנה דתליא במחלוקת אי מחוסר כפורים דזב כזב דמי א"כ סוגיא דזבחים קאי למ"ד כזב דמי אך לפמ"ש התוס' ורש"י שם דקאי למ"ד טב"י דזב לאו כזב דמי ה"ה מחוסר כפורים דזב לאו כזב דמי וצ"ע:

והנני ידידו:

סימן קיא

להרב הנ"ל:

א השגתי מכתבו והנה מה שתמה כ"ת עלי מנא אדע דהרמב"ם ס"ל דטב"י חייב על ביאת מקדש כרת מבואר להדיא ברמב"ם פ"ג הי"ד מביאת מקדש כל הטעון ביאת מים מן התורה חייב כרת על ב"מ ואפי' אחר שטבל עד שיעריב שמשו והנה מה שתירץ קושיתי על הרמב"ם דמח"כ אינו חייב כרת איך אמרינן בזבחים ל"ב הואיל והותר לצרעתו הותר לקריו איך נימא הואיל מקילתא לחמירתא די"ל לשיטת המהרש"ל בנזיר מ"ד ע"ב דמצורע שלא טבל בשביעי טובל ומייתי קרבן בו ביום בח' ואז הו"ל טבול יום ומח"כ כמ"ש ג"כ במנ"ח רס"ה ומיירי בזבחים ל"ב בכה"ג דחייב כרת למ"ד ביאה במקצת שמה ביאה ומ"מ הותר ואמרינן הואיל והותר לצרעתו הותר לקריו זה ליתא דלרמב"ם במח"כ אינו חייב כרת ומצורע שלא טבל בשביעי לא יותר לו להכניס ידיו בשמיני רק ימתין עד תשיעי. אך גם לשיטת רש"י צ"ע דהרי טב"י ומח"כ אסור לכנוס להר הבית מדאורייתא כמ"ש תוס' זבחים ל"ב סוף ד"ה ור' יוחנן ואיך יכנס לשער נקנור ולא מצאנו דהתירה תורה רק ביאה במקצת ובשלמא בע"פ יש מקום לאמר דעשה דוחה לל"ת כיון שיש בו כרת ל"ב בעידנא אבל מרש"י נזיר משמע דגם בשאר ימות השנה מייתי קרבן בשמיני ולכנוס למחנה לויה ל"ש הואיל והותר לצרעתו כמ"ש תוס' שם ד"ה א"ל מטונך ע"כ נראה דהמפרש יסבור דמצורע שכבר טבל בגלוח ראשון אם טובל בשמיני ומייתי קרבן ל"ה טב"י וא"צ הערב שמש ול"ה רק מחוסר כפרה ומותר לכנוס למחנה לויה כפשטא דלישנא דמפרש בנזיר מ"ד ע"ב וז"ל אבל מצורע המגלח וטובל ביום שמיני שלו יכול להביא קרבנותיו בו ביום וא"צ הערב שמש לפי שהוא טהור ועומד משעת טבילה ראשונה דלא כמ"ש במנ"ח דהו"ל טבול יום ומח"כ:

ב והנה בנדרים ל"ו מוקי הא דאם היה כהן יזרוק עליו דם חטאתו היינו דם חטאתו של מצורע דהו"ל מח"כ והריטב"א כ' בקדושין כ"ג דהאיבעיא בנדרים קאי דמקריב קרבן של כהן אי הוה שליחא דידיה דבכהן ל"ש כ"מ דאיהו ל"מ עביד וכן הא דמייתי מקיני זבין משום דמשמע דמיירי אף בשל כהן. והקשה במהר"ם מינץ סי' י"ז דמה בכך שהוא כהן כיון שהוא מחוסר כפרה ואסור לכנוס למקדש ולעבוד עבודה אמרינן כ"מ דאיהו ל"מ ועביד ול"ה שליח דידיה כמו בזר, וכתבתי בספרי לא"ח סי' י"ג אות י"א דכיון דע"י הקרבן הזה הוא גופא ראוי להקריב שוב הוה בר שליחות כעין שכתבו תוס' כתובות י"א כיון שנעשה בזה ישראל יכול לזכות בעבורו וכעין שכתבו התוס' שבועות י"ד לענין מנחה בבמה וכ' לפ"ז בקרבן מצורע דמוקי בגמרא מדתני סתמא ולרש"י בנזיר בטבל

בח' מייתי קרבן בח' ועדיין אסור בעבודה עד הערב שמש ול"ה שליח דידיה ואמאי הוצרך לומר משום מח"כ דל"צ דעת מ מקריב עליה ותיפוק ליה דבכה"ג ל"ה שליח דידיה רק דרחמנא אבל לפמ"ש דגם בטבל בשמיני ל"ה טבול יום רק מח"כ אף בכה"ג הוה שליח דידיה:

ב והנה עוד נ"ל דסברתי מוכרחת דקשיא לרש"י דס"ל במ"ק י"ד ע"ב דמצורע אינו משלח קרבנותיו משום דכל שישנו בביאה ישנו בהבאה אין כל מצורע משלח קרבנותיו בשמיני והרי עדיין מחוסר כפרה ואינו בביאה וישנו בהבאה ואם גזה"כ הוא ונלמוד מזה אף מצורע בימי טומאתו ישלח קרבנות וע"כ צ"ל דכיון דע"י קרבן זה יהיה גם הוא ראוי לביאה כעין שכתבתי לעיל בשם תוס' שבועות לענין מנחה בבמה אבל אס"ד דבטבל בח' מייתי קרבן בח' ועדיין אינו ראוי לביאה איך מייתי הקרבנות וע"כ לשיטת המפרש ל"ה טב"י ומח"כ רק מח"כ ותיכף בהקרבת קרבן ראוי לביאה ודוק. ובעיקר הקושיא איך אמרינן הואיל מקילתא לחמירתא עיין סוכה דף ז' דאמרינן מגו דהוה דופן מקילתא לחמירתא וה"ה בהואיל והותר לצרעתו אין תימא אם אמרינן מקילתא לחמירתא ומצאתי בטורי אבן מגילה ג' ד"ה ולאחותו שהוכיח דאמרינן הואיל ואשתרי מקילתא לחמירתא דהרי מח"כ קיל מטב"י עיי"ש. גם מה שהוסיף דבלאו שיש בו כרת ל"א דעשה מנתק הלאו כמו שאינו דוחה עשה ל"ת שיש בו כרת. הרבה יש לפלפל:

והנני ידידו:

סימן קיב

ב"ה:

פרעמישלא תרמ"א לפ"ק:

שלום וברכה וכ"ט לכבוד מחותני הרב הגביר החכם השלם המופלג המפורסם היחסן מ' דוד ליב לעווין נ"י:

יקרתו הגיעני ושמחתי לשמוע משלומו הטוב ואהינה לתשובתו:

א ע"ד המטבע שהי' עלי' שם הוי' ב"ה הנה בתשו' ח"י סי' ט"ז האריך בדין הטבעת שנמצא עלי' שם הוי' ב"ה. והנה הוא אוסר הטבעת בהנאה אך התיר מטבעות שנטבעו במדינת שוועדין וסברתו דכיון שנטבעו להוציאם הו"ל ככתיבת השם בפירוש לשם חול ואמנם בנ"ד שנמצא מטבע והי' עלי' צורת מלאכים וגם שם הוי' יש לראות אם היא ממדינות שוועדין בודאי היא מאותן מטבעות שידוע הי' לחות יאיר שנטבעו להוצאה אך אם לא נודע יש לחוש שמא הטביע אחר מטבע זו לשם קדושה אמנם בעיקר דברי החות יאיר שהחליט דשם הקודש אסור בהנאה וכ' בזה"ל ומזה נראה ברור דגם למכרו לנכרי

אסור דנהי דאין הטבעת נמכר ביוקר מחמת חקיקת השם מ"מ אחר שמקום השם קודש ואסור בהנאה גם דמיו אסורין לכתחילה אפי' ליתנו לישמעאלי אסור דכל דבר שאסור בהנאה אסור ליתן במתנה ובתחלה כ' דכל הטבעת אסור אפי' סובב האצבע צדדי' ותחתיתו דכל הטבעת נקרא מקומו ובסיסו דחותם ובטל לגבי' ולא דמי לשם שעל ידות הכלים עיי"ש ובכ"ז לא אדע מנ"ל דהשם הקדוש ומקומו אסור בהנאה, ולפי דבריו כש"כ דאסור להנות מס"ת שהיא מלא שמות. ושם הנכתב במקומו הכל קדוש ולהדי' אמרו בש"ס דמותר למכור ס"ת לישא אשה הרי דמותר בהנאה והרי מעשה בכ"י שמשכירין ס"ת, והרי הסופר נוטל שכר כתיבה וע' בגיטין נ"ד שנוטל שכר אזכרות ואיך יתכן לומר שאסור בהנאה, וע"כ הא דאמרינן בעירוכין בשם כתוב על ידות הכלים ועל הקורה יגוז הטעם שלא יבא השם לידי בזיון וגם תשמיש חול הוה בזיון ולא משום איסור הנאה וצ"ע על בעל חות יאיר: ב ובמקום אחר כתבתי על דברי תשו' רדב"ז ח"א סי' תע"ה שכ' בראובן שהופקד אצלו ס"ת ופשע בו אם חייב לשלם דתלי' במחלוקת הרי"ף והרמב"ם אם בהקדשות ושטרות וקרקעות חייב בפשיעה וכ' דלא מפקינין מספק ומבואר מדבריו דס"ת דין הקדש יש לו וראיתי לחכם אחד שתמה עליו ממס' בכורים פ"ב משנה י"ב למה אמרו הבכורים נכסי כהן וכו' והאשה בכתובתה כס"ת ופי' הברטנורא דס"ת נמי נכסי והרב הה"ג מ' צבי ר"פ זצלה"ה מחבר ס' עזרת כהנים הקשה על רדב"ז ממשנה דב"מ סוף הזהב דס"ל לרבין מוכר ס"ת יש לו אונאה ור"י ס"ל אין בו אונאה דלא קץ דמי' ומבואר דאין דין ס"ת כהקדש וכתבתי דהנה בש"ס דב"ב קנ"א אבעי' דלא אפשטא אי ס"ת איקרי נכסי כיון דמזדבן ללמוד תורה ולישא אשה או לא איקרי נכסי' כיון דלא מזדבן לשאר צרכים, וקשי' לפי' הרב מברטנורא וכן פי' בס' התרומות ור' ירוחם הובא בב"י ח"מ סי' צ"ז ואמאי לא פשיט בש"ס דב"ב ממשנה דבכורים וע"כ מוכח כפי' הב' של הברטנורא דכונת המשנה דמותר לקנות מבכורים ס"ת מיהו יש לישב גם פי' הראשון דבב"ב האבעי' לענין מתנה אם נתן נכסי' אם ס"ת בכלל ובמשנה דבכורים מיירי לענין דבע"ח גובה בחובו וזה עדיף יותר דלענין מתנה אפשר לא הי' כונתו על הס"ת כיון דאסור למכור ובספרי לא"ח סי' ק"ח אות ז' כתבתי לישב דברי ירושלמי נדרים ס"פ השותפין דאיתא שם במקדש אשה בס"ת אפי' של יחיד אינה מקודשת וכתבתי דס"ל לירושלמי דס"ת. לא איקרי נכסי' ובש"ס דידן היא איבעי' וירושלמי סובר דס"ת דינו כהקדש ועיי"ש שהבאתי דברי הפמ"ג א"ח סי' קי"ג ס"ק מ"ו שכ' דאם נתן ס"ת באתנן לא נאסר דדינו כהקדש ולא חל איסור אתנן ולא נודע מקורו ואמנם חילי' דהפמ"ג מירושלמי הנ"ל עיי"ש. וחשש הרדב"ז לדברי ירושלמי וממשנה דבכורים אין ראי' דמ"מ בע"ח גובה בחובו דשעבוד

בע"ח חל עליו וגם ממשנה דב"מ יש לישב קצת דס"ל לרדב"ז דכיון דלכתחלה אסור להנות מס"ת דדינו כהקדש מדרבנן אין חייב בדין שומרים כעין שכ' תוס' חולין ד' ע"ב דהואיל ואסור להנות לכתחלה אין חייב משום מזיק וכש"כ דדין שומרים ליתא מדרבנן, ומ"מ דין אונאה י"ל דל"ה הקדש ממש ואם כנים דברינו בישוב דברי הרדב"ז יש מקום לומר דה"ה וכש"כ דשם הקודש דינו כהקדש ואסור בהנאה ולפ"ז אסור להנות מס"ת ולהשכיר הס"ת. רק למכור לישא אשה התירו חז"ל וה"ה שכר כתיבה מותר ליקח כיון דהכתיבה היא קודם שנתקדש דגמר מלאכה וקידוש באין כאחד ויש מקום לדברי החות יאיר כיון דגם הפמ"ג כתב דס"ת דינו כהקדש מ"מ בעיקר דברי הרדב"ז אולי חסר איזו תיבות והשאלה הי' בהקדיש הס"ת ומסרה לשומר:

ג יהי' איך שיהי' בדברי רדב"ז הנה לעיקר הדין שמו יתברך ודאי הוא קודש קדשים ומ"מ לאסרו בהנאה אין לנו דכל העולם נהנים מאורו יתברך סיבת כל הסיבות ואין לנו רק שחייב לשמור כבוד בהגליון שהשם כתוב עליו ע"כ גם במטבע חייב לשמור כבוד וחלילה למסרה לנכרי דשמא נתקדש השם אך להחזיקה בארגז ולשמרה וחלילה להתיך המטבע כמבואר בתשו' חות יאיר וגם לצרוף המטבע לכלי אסור דלא כמו שראיתי אחד עשה כן דאסור להשתמש בכלי תשמיש חול משום בזיון, ושוב מצאתי במחנה אפרים בסוף הספר בחידושי טיו"ד ה' ס"ת שכתב במטבע שנמצא עלי' שם אם נעש' ע"י נכרי אע"פ שלא נעש' לשמה אסור להתיכן ושרי ליהנות מהם כיון שלא נעשו לשמה אבל אם נעשו ע"י ישראל דאיכא למימר דנעשו לשם קדושה ואפי' תימא סתמא כבר כתבתי דספיקא הוה אי סתמא קדוש נראה דאסור ליהנות מהם דהוה ספק איסור תורה דשמא קדשו ואסור להנות מהם וכמ"ש תוס' פ"ק דעירוכין גבי יגוז וישתמש במותר עכ"ל הנה בדבריו מבואר ג"כ דאסור להנות משם הקודש מן התורה וגם עליו אני תמה דמנ"ל דשם הקודש אסור בהנאה מן התורה והרי כותבי ספרים תפילין ומזוזות נוטלין שכר אזכרות והרי בכתב ב' אותיות הראשונות משם הקדוש נתקדש ואמאי מותר אח"כ מה שכותב יותר וליכא למימר דמשהו האחרון לית בי' ש"פ כדאמרינן בש"ס דע"ז י"ט דהרי נתקדש בב' אותיות הראשונות ומה דאמרינן בעירוכין יגוז וישתמש במותר היינו שאסור להשתמש במקום שכתוב השם משום בזיון ואולי זה איסור תורה ומ"ה אמרינן יגוז וזה דוקא באמר בדעת ישראל הפרשתי אבל אם לא אמר כן חיישינן שמא הקדיש לשמים ובזה באמת ס"ל הקורה הקדש גמור ואמנם רש"י פי' שם יגוז יחתוך מקום השם ויגוז החתיכה וישתמש במותר ויבכנו בבית הכנסת ומזה מוכח קצת דמקום השם אסור בהנאה דבהכ"נ ל"ה תשמיש בזיון אך י"ל דנהי דבהכ"נ הוא קדוש אבל לא

קדוש כקדושת השם ומש"ה אסור לעשות משם הקדוש בהכ"נ דהוה הורדה מקדושה ומ"ה יגוז אך צ"ע אמאי הוצרך רש"י לומר שיבנה המותר בבהכ"נ והרי המותר ל"ה קדוש כלל כמבואר שם בגמרא ושמא ס"ל דגם להשאר הוה בזיון כיון שהי' ביחד עם השם כדאמרינן בע"ז נ"ב כיון דאישתמשי בי' קודש לאו אורח ארעא לאשתמש בו חולין ומ"ה כתב רש"י שיבננו בבה"כ. שוב ראיתי שכונת רש"י פשוט דכיון דעכו"ם התנדב בדעת ישראל ודאי אין להשתמש לחולין רק לבהכ"נ ומ"ה כתב רש"י כן, ושמא גם כונת המחנה אפרים מ"ש ואסור בהנאה היינו משום שלא יהי' בזיון להשם דאסור להוריד מקדושה אבל אין כונתו לאיסור הנאה ממש ואולי כונתם דהוה כמועל בהקדש אך גם זה צ"ע וע' תשו' יעב"ץ ח"ב סי' ק"מ משמע ג"כ מדבריו דשם אסור בהנאה אך במסקנא נראה דמתיר הטבעת בהנאה:

ד והנה אם קידש אשה במטבע כזו יש מקום לומר דהוה ספק קדושין לא ודאי קדושין כיון דבירושלמי מבואר בנדרים פ' השותפין בקידש בס"ת ל"מ קדושין אולי ס"ל לירושלמי דשם הקודש אסור בהנאה או כיון דבס"ת אין ליהנות רק לקרות בו ונשים אינם בחיוב קריאה ולמכור אסור ע"כ ל"ה לדידה שום שוי' וה"ה במטבע כזו כיון דאסור להנות לדעת פוסקים הנ"ל הגם דדבריהם צ"ע מ"מ לענין קדושין יש לחוש לדבריהם ולדינא אם מותר להנות במטבע בלא"ה אין להשתמש בשם הקודש אך למכור לישראל חבירו יש לעיין דבס"ת יש לומר הטעם דאסור למכור כיון דצריך לקיים מצות כתיבת ס"ת ואם ימכור לא יקיים המצוה אך לפ"ז אם יש לו ב' ס"ת יהי' מותר למכור ומפוסקים משמע דאסור וע"כ משום קדושת ס"ת אסור אמנם תפילין בודאי מותר למכור אף שיש בו כמה שמות וה"ה מטבע כזו, מ"מ אין בידינו להכריע בזה ואם נחליט דמותר למכור ולהרויח כ"ש דבדיעבד יהי' קדושין דאינו דומה לס"ת דמבואר בירושלמי בשגם דדברי ירושלמי דחוין מש"ס דילן דמבואר דבע"ח גובה בחובו ולענין מתנה אי ס"ת מיקרי נכסי היא ספק כמבואר בח"מ ותפילין ודאי איקרי נכסי ושמא יש לישב דברי חות יאיר בדרך זה דבשלמא תפילין וכתבי קודש כיון שיש להנות למצוה ע"כ אינו אסור בהנאה ול"ח שישתמש לדבר חול משא"כ שם שכתבו על גבי כלי או על מטבע חיישינן שישתמש לדבר חול ומ"ה אסור בהנאה מדרבנן וטעון גניזה ע"כ אין ליהנות בשם הנאה ואף מכירה אסור ולכן צריך רק שימור או גניזה שלא יבא ליהנות ממנו ובזה צדקו בדבריהם וע"כ אם נודע שהמטבע ממדינות שוועדין א"צ גניזה ובאם הדבר ספק חיישינן שמא ישתמש וצריך גניזה כנלפענ"ד:

והנני ידידו מחותנו:

הלכות חדש:

סימן קיג

בעזה"י דרוש לשבת הגדול תרמ"ו בסוגיא דחדש קדושין ל"ז ע"ב: א הנה במשנה דתני כל מצות התלויות בארץ אין נוהגת אלא בארץ ושאינה תלוי' בארץ נוהגת בין בארץ בין בחוצה לארץ חוץ מערלה וכלאים הא דלא תני חוץ מנגעי אדם דהוא מצוה שאינה תלוי' בארץ ואין נוהג אלא בארץ מזה מוכח כמ"ש הרמב"ם פי"א מטומאת צרעת ה"י דטהרת מצורע נוהגת בארץ ובח"ל בפני הבית ושלא בפני הבית והכ"מ לא הראה המקום. ובחינוך מצוה קע"ג ביאר דנוהגת בכל זמן שיש כהן בקי וצ"ע שלא כ' בכל זמן ובכל מקום לרבות חוץ לארץ. אך ממשנה דלפנינו מוכח דנוהג בח"ל. והא דאנו אין נוהגין במצוה זו לפי שאין לנו כהן מיוחס ושחיטת צפור ותגלחת הוא בכהן דוקא כמבואר בר"ע ועוד נ"ל דבעי בגדי כהונה ואין לנו. והנה בר"מ אין מבואר דבעי בגדי כהונה ובספרי בית יצחק א"ח סי' כ"ז אות ד' כתבתי בפשיטות דלראות נגעים ל"ב בגדי כהונה כיון דאפי' בע"מ רואה את הנגעים כמבואר בה"כ ובר"מ פ"ט מטומאת צרעת ה"ו ודוקא בשריפת פרה בעי בגדי כהונה דכתיב הכהן ודרשינן הכהן בכהונו. וכעת ראיתי דאין ראי' מדכשר בע"מ דלא בעי בגדי כהונה דר"א ס"ל יומא כ"ד דבע"מ כשר להוצאת הדשן ובעי בגדי כהונה וה"ה די"ל כן בראית נגעים והראב"ד פ"ז מכלי המקדש כ' דכלאים הותרו לגמרי דוקא במקדש וכ' שאג"א הטעם הואיל ואי מיקלע עבודה, ואם נימא דמראות נגעים בעי בגדי כהונה אף שלא במקדש נימא הואיל ואי מיקלע לי' ראית נגעים. ע' בסי' כ"ז בספרי הנ"ל אות ג'. והנה אם בעל מום כשר לשחיטת צפור ותגלחת צ"ע. אך כיון דמבואר בר"מ פי"א מצרעת ה"ו דכהן המטמאו מצוה לטהרו נראה דבעל מום כשר דהרי כשר לטמאו וה"ה לטהרו ע"כ עדיין צ"ע אי בעי בגדי כהונה ובספרי הנ"ל סי' י"ג סוף שולי המכתב כתבתי דבודאי ל"ב בגדי כהונה כיון דאפי' טמא מת מטהר מצורע ובודאי אסור ללבוש בגדי כהונה עיי"ש שכתבתי דמה"ט ל"ב כלי שרת בשחיטת צפור אף דבעי כהן דלא כמ"ש במלא הרועים בשם הגאון הצדיק מבארדיטשוב אות עוף אי טעון שחיטה שכתב דלמ"ד אין שחיטה לעוף מן התורה בשחיטת צפור דבעי שחיטה הוה עבודה דתוס' כ' שחיטה לאו עבודה דבעי אף בחולין ולפ"ז שחיטת עוף דל"ב רק במצורע הוה עבודה ואני כתבתי דלא כדבריו. וכעת נ"ל דהא דפליגי בת"כ וז"ל וצוה הכהן צווי בכהן ושחיטה בכל אדם דברי ר' יהודה בר' יוסי רבי אומר אף שחיטה בכהן וי"ל דרבי אזיל לשיטתו דס"ל בנזיר כ"ט כדי לחנכו במצות ולדבריו ע"כ ס"ל אין שחיטה לעוף מן התורה דאל"כ קשיא איך אכיל כהן מליקה כדאמרינן בנזיר

לר"ל שם. ולכן לדידי' הוה שחיטת צפור עבודה כמ"ש הגאון מבארדיטשוב ולכן ס"ל דבעי כהן. אך התוס' חולין כ"ח הקשו דרבי ס"ל יש שחיטה לעוף מן התורה עיי"ש וע' בספרי לא"ח סי' ס"ד אות ד' מה שכתבתי בישוב קו' תוס' ועכ"פ דכיון דרבי יש שחיטה לעוף מהלכה למשה מסיני א"א לומר מה"ט בעי כהן. שוב ראיתי במלא הרועים שכבר זכה בזה ומייתי דברי ילקוט דרבי ס"ל שחיטה בכל אדם ור' יוסי בר' יהודה ס"ל שחיטה בכהן וכ' דרבי כשיטתי' דשחיטה לעוף מן התורה מ"ה ל"ב כהן ור' יוסי ברבי יהודה ס"ל בנזיר כ"ט אין שחיטה לעוף מן התורה וכיון דל"ב שחיטה רק בצפור מצורע לכן ס"ל בעי כהן הנה כ"ז לפי המבואר בילקוט. אמנם ודאי ט"ס בילקוט דבת"כ מבואר דר' יהודה בר' יוסי ס"ל שחיטה בכל אדם ורבי ס"ל שחיטה בכהן והרי הר"מ פוסק שחיטה בכהן אף דאנן פסקינן יש שחיטה לעוף מן התורה. ומסתברא דהגאון מבארדיטשוב לא כ' רק לחידוד. ואין לפני ספר כתר תורה מבן הגאון מברדיטשוב לעיין מה שכ' בזה:

ב ונגעי בגדים נמי נראה שנוהג בח"ל. וכן נראה מלשון החינוך אך הרמב"ן על התורה כ' שאינו נוהג בח"ל וצ"ע שלא חשב במשנה חוץ מנגעי בגדים דל"ה מצוה התלוי' בארץ ואינו נוהג אלא בארץ ומצאתי ברמב"ן שכ' דמ"ה לא ממעט חוץ לארץ משום דלא יקרה כלל בח"ל ולפ"ז מיושב דנ"ח במשנה. ובענין נגעי בתים עיין בר"ש ר"פ י"ב דנגעים דאינו נוהג בח"ל דכתיב ארץ אחוזתכם וצ"ל הא דלא חשיב במשנה דנגעי בתים הוה מצות התלויות בארץ. אך הרמב"ן כ' דל"ה חובת קרקע ומ"מ אינו מטמא בח"ל משום דנס יקרה כלל בח"ל לפי שהוא חוץ לטבע:

והנה הקשיתי המנ"ח אם חובת בית הוה מצוה התלוי' בארץ ומ"ה אינו נוהג אלא בארץ אף מזוזה הוה מצוה התלויה בארץ ומ"מ נוהג בח"ל וליחשב במשנה חוץ ממזוזה. ואם מזוזה ל"ה מצוה התלוי' בארץ כיון דתלי' בהבית אף נגעים כן וליחשב במשנה אמנם להרמב"ן ניחא דבאמת הוא מצוה שאינה תלוי' בארץ וה"ה מזוזה וע"מ לא חשיב נגעי בתים כיון דלא יקרה כלל בח"ל כמ"ש הרמב"ן ודוק:

ב והנה התוס' כ' בע"ז דף כ"א ד"ה אף במקום שהקשו איך משכירין בתים לנכרי לבית דירה והרי אסור משום לא תביא תועבה אל ביתך כדאמרינן בע"ז אף במקום שאמרו להשכיר לא לבית דירה אמרו מפני שהוא מכניס לתוכו ע"ז ורחמנא אמר לא תביא תועבה אל ביתך (והכונה אף דהוא אינו מכניס רק הגוי מ"מ כיון דהוא משכיר כדי להכניס ונהנה מזה עובר משום לא תביא דכוונת הקרא שלא יהנה מע"ז. וכן נראה מרמב"ם דהוא איסור תורה והיינו מה"ט רק דתוס' פסקו בע"ז שם דל"ה רק איסור דרבנן כיון דהישראל אינו דר שם כמו במזוזה דאם יש לו בית בשכירות אינו עובר ויותר הי'

לתוס' לומר דהמשכיר אינו חייב במזוזה אם אינו דר שם. ונראה דלמסקנת דברי תוס' אין האיסור דלא תביא תועבה משום שנהנה מהשכירות רק האיסור הוא ההבאה לתוך הבית ולפ"ז הי' לתוס' לומר דאין איסור מדאורייתא כיון דהוא אינו מביא רק גורם להביא וגרם ל"ה רק איסור דרבנן כמו גרם מחיקה בשבת ק"כ וצ"ע). והנה כתבו תוס' פם שהי' נראה לו הטעם משום דבח"ל לא מקרי ביתך אלא בארץ. והקשה תוס' דאין נראה לר"י שיגרע ישראל בח"ל מנכרים שיש להם קנין ועוד דא"כ גבי מזוזה דכתיב ביתך ה"נ דמי שיש לו בית בח"ל יפטור ממזוזה ובמנחות מ"ד מוכח דחייב במזוזה מדאורייתא ושמא י"ל דה"ט דבח"ל לא מקרי ביתך משום דמשתעבד לכרגא כמ"ש תוס' בסוגין ד"ה כל. דמה"ט בטלו תרומה ומעשר בח"ל משום דמשועבדות השדות למלך. אך לפ"ז קשה שגם מזוזה לא יתחייבו מדאורייתא בח"ל מה"ט כמ"ש תוס' ע"ז דאם אינו ביתך אינו חייב מדאורייתא במזוזה. והנ"ל דהנה צריך להבין בתוס' בסוגין שהקשו א"כ אפי' בארץ ישראל לא יתחייבו בתרומה משום שמשועבדות למלך ותירצו דאין קנין לנכרי בארץ ישראל להפקיע מידי מעשר, וקשה למ"ד יש קנין לנכרי בארץ ישראל להפקיע מידי מעשר הכי לא נתחייבו בתרומה בארץ ישראל הואיל שמשועבדות למלך ונ"ל דבלא"ה צריך להבין מה תירצו מה"ט בח"ל פטורין ממעשר הואיל והם משועבדות למלך דהרי בש"ס דב"ב דף נ"ה רצה בגמ' לומר הואיל והקרקע משתעבד לכרגא ל"ה רק ראוי והקשה בגמ' א"כ ביטלת ירושת בנו הבכור אלא דיהיב טסקא עיי"ש ומבואר דאם כבר שילם אין זכות למלך. ולפ"ז אמאי כ' תוס' דה"ט דח"ל פטור מתרומה הואיל ומשועבדות קרקעות למלך א"כ אם כבר שילם כרגא יתחייב בתרומה אך י"ל דהרי מדאורייתא פטור רק דתוס' הקשו ליתקנו רבנן שיחייב בתרומה ע"ז תירצו כיון דמשועבדות למלך והיינו דרוב פעמים לא שילם כרגא לא רצו חכמים לתקן וע"ז הקשו א"כ בארץ ישראל אל בזה"ז דל"ה רק מדרבנן אמאי חייבין ותירצו דאין קנין לנכרי ולפ"ז למאן דס"ל יש קנין יש לומר דבאמת היכי דמשועבד פטורין ורק היכא שכבר שילם כרגא חייבין. ומעתה י"ל דלענין מזוזה כיון דאיכא חיוב דאורייתא ל"מ מה שמשועבדות למלך כיון דמשכחת לה ביהיב כרגא ואין משועבד עוד ודוקא לחיוב דרבנן כ' תוס' דלא תקנו רבנן אבל לפטור מחיוב דאור' אין לנו. ולפ"ז לענין חדש למאן דס"ל חדש בח"ל דאורייתא וחדש בשל נכרי לאו דא דאורייתא אין לומר א"כ חדש בח"ל גם בשל ישראל הרי השדות משועבדות למלך והו"ל של נכרי דלענין דאורייתא ל"ש סברא זו כיון דמשכחת לה ביהיב כרגא. ועוד נדבר מזה אי"ה:

ד ונדבר מדין חדש בשל נכרי. הנה התוס' בשמעתין מייתי ראי' דחדש נוהג בשל נכרי מירושלמי דמקשה אמאי לא תני חלה דנוהג בח"ל ומשני לפי שאינו בשל נכרי והקשו תוס' א"כ אמאי אמר ר"א אף החדש הרי לא תני במשנה רק מה שנוהג בשל נכרי וע"כ חדש נוהג בשל נכרי והב"ח דוחה ראיות תוס' וכ' דבירושלמי מקשה לרבנן אמאי לא תני חלה ומתרץ דל"ח מה שלא נהוג בנכרי ות"ק ל"ח חדש. וע"כ חשיב ר"א חדש של ישראל ובה"ז דוחה דא"כ מנ"ל לר"א דת"ק לא ס"ל חדש נוהג בח"ל דלמא לעולם ס"ל חדש נוהג בחוץ לארץ ול"ח הואיל ואינו נוהג בשל נכרי אלא ודאי דחדש נוהג בשל נכרי. ויד אליהו ושאר מפורשים כ' דאין זה הוכחה דדלמא שמע ר"א מת"ק דהוא ר' ישמעאל כדאמר בגמ' בפירוש דס"ל דחדש אינו נוהג בח"ל דמושבות לאחר ירושה וישיבה משמע. ולפענד"נ לבאר דת"ק דהוא ר' ישמעאל ס"ל חדש נוהג בשל נכרים מ"מ י"ל דלא קיי"ל בזה כת"ק דר' ישמעאל כשיטתי' אזיל. דהנה בשאג"א החדשות כתב בצדק דמ"ד חדש בח"ל דאורייתא והוא ר"א דס"ל מושבות בכל מקום שאתם יושבים משמע ע"כ חדש דנכרי נמי דאורייתא דאין סברא להתיר בשל נכרי כיון דאיסור לא תלה בקרקע ובארץ ישראל כמו שהאריך שם אך עיקר הספק למ"ד דחדש אין נוהג בח"ל אם חדש נוהג בשל נכרי בארץ ישראל כיון דהקרקע של נכרי. ולזה י"ל למ"ד אין קנין לנכרי בארץ ישראל להפקיע מידי מעשר גם מידי חדש אין קנין לנכרי. והנה התוס' כ' בר"ה דף י"ז ד"ה קצירכם. אע"ג דירושה הוא להם מאבותיהם כדאמרינן בע"ז כ"ג מ"מ יש להם במה שזרע ומ"מ בע"ז דייק התם שפיר מדורות הראשונים. ומקודם נ"ל לבאר דברי התוס' שלא יהי' תמוהין. הנה המ"ל בפרשת דרכים בדרך הקודש תמה על דבריהם מה שכ' ומ"מ דייק התם מדורות הראשונים. דהרי הגמ' שם הוכיחו מדכתיב ואשיריהם תשרפון באש מכדי ירושה הוא להם מאבותיהם ואין אדם אוסר דשא"ש ואי משום הנך דמעיקרא ופירש"י אותן שנעבדו קודם אברהם בבטול בעלמא סגי אלא מדפלחו ישראל לעגל גלי דעתי' דניחא. להו ושליחותא דישראל עבדו ומזה הוכיח דישראל שזקף לבנה ובא נכרי והשתחוה נאסרה א"כ לא דייק מדורות הראשונים וע"כ הגיה במ"ל ומ"מ דחה התם שפיר מדורות הראשונים והכונה דה"ה דהגמ' הי' מצי לדחות הראי' דבאמת נאסרו האשירות ול"ש אא"א דש"ש דהי' לנכרים מה שזרעו ע"כ האשירות שזרעו ונטעו הי' שלהם רק דעדיין קשי' בביטולא בעלמא סגי דהו"ל ע"ז של נכרי כמו שדוחה בדורות הראשונים והיינו כמו שאמרו ואי משום הנך דמעיקרא וע"כ דייק דהואיל דפלחו לעגל גלי דעתי' דניחא לי' והו"ל ע"ז של ישראל:

ה והנה גם דברי המ"ל תמוהין דאם באמת הי' האשירות של נכרים שהי' הע"ז שלהם א"כ מה מהני מה דפלחו ישראל לעגל הרי מ"מ הו"ל ע"ז של נכרי. דבשלמא אי הי' של ישראל י"ל הואיל וגלי דעתייהו דניחא להו הנכרי שליחותו עביד והוא ע"ז של ישראל משא"כ אם הי' של נכרי ודאי בביטולא סגי ואיך דייק בגמ'. וכבר תמה ע"ז בספר יעלת חן על התורה פ' משפטים. ונלע"ד לבאר דברי התוס' דהנה מה שכתבו מ"מ יש להם במה שזרע הכונה שיש להם קנין פירות כמו שכ' המ"ל והטעם כמו דבכל גזילת מטלטלי יש להגזלן קנין פירות מפני תקנת השבים כמ"ש הסמ"ע סי' שס"ג ס"ק י"ג. רק דבקרקע דאינה נגזלת אין לו אף אכילת פירות וצריך הגזלן לשלם עבור ההשתמשות כמבואר בב"ק צ"ו. אך בנכרים שבארץ ישראל כל זמן שלא נתגרשו משום הי' להם קנין פירות לזמן ומ"ה הי' קשה לתוס' איך דייק התם רב יהודה אמר רב דישראל שזקף לבנה וכו' והרי האשירות היו יכולין הנכרים לאסור. ואף דלמ"ד ק"פ לאו כקה"ג דמי אינו יכול לאסור מ"מ שפיר הקשו לרב דהרי רב ס"ל אין ברירה בביצה ל"ז ומאן דס"ל אין ברירה ע"כ ס"ל ק"פ כקה"ג דמי כדאמרינן בגיטין דף מ"ח דאל"כ לא משכחת דמייתי בכורים על כן הי' קשה זאת להתוס' ומה שתירצו ומ"מ דחי התם מדורות הראשונים נ"ל דהנה קשיא בגמ' שם דאמרינן ואי משום הנך דמעיקרא בביטול בעלמא סגי להו וקשיא דהרי אח"כ ירשו מאברהם הארץ והו"ל ע"ז של נכרי שבאת ליד ישראל דל"מ ביטול ובשלמא לדעת הסמ"ג דרק מדרבנן ל"מ ביטול ניחא דמקשה אדאורייתא אבל מהב"ח ומהש"ך משמע דאם זכה בה ישראל ל"מ בטול מדאורייתא א"כ מה מקשה וצ"ל דהכי מקשה דהרי איסורא לא ניחא להו דליקני וכ' הנב"י א"ח סי' כ' דאף יורשים לא זכו באיסורין עיי"ש לענין אם מת אחד בע"פ א"כ אף שירשו מאברהם מ"מ האשירות לא ירשו ולכן הקשה בגמ' שפיר וע"ז תירץ דלאחר שפלחו ישראל לעגל שוב ניחא להו א"כ ירשו אז האשירות ומזה הוכיח בגמ' דישראל שזקף לבנה ונכרי השתחוה אסרה כיון דניחא לישראל וזה שכ' תוס' ומ"מ דייק התם שפיר מדורות הראשונים והיינו דנהי דמאשרות שלאחר אברהם לא מוכח דיש לנכרי ק"פ דעדיין קשי' דהו"ל ע"ז של נכרי וסגי בביטול מ"מ מאשירות שלפני אברהם מוכח דאשירות שלפני אברהם כשהוריש אברהם את הארץ ירשו האשירות ורק דאיסורא לא ניחא למיקני אבל אח"כ כשעשו ישראל העגל אז ניחא להו וזכו אז בהאשירות מתורת ירושה דל"מ ביטול מדאורייתא לדעת הב"ח אך לדעת הסמ"ג לא הי' צריך מדאורייתא שריפה דע"ז של נכרי שבאת ליד ישראל ל"מ ביטול רק מדרבנן וזה רחוק לומר דהגזירה הי' בימי משה כשיטת הסמ"ג דטמאים שבימי משה נדחו מפסח ראשון משום גזירה דהגזירות הי' בימי משה וגם מהאשירות

שאחר אברהם דלאחר שירשו ישראל נטעו נכרים והי' לנכרים קנין פירות ליכא למימר דקרא עליהן קאי דכיון שקודם נטיעתן הי' הקרקע של ישראל והנכרים נטעו אילנות הי' האילנות שלהם לק"פ וק"פ כקה"ג דמי ואף לאחר שפלחו ישראל לעגל וניחא לישראל והו"ל שליחות (ע' בשמים ראש סי' ש"פ דלאו שליחות ממש הוא דאשלד"ע. רק כיון דניחא לישראל הוה כנתנו לגוי במתנה ומצי לאסור) מ"מ כיון שהי' הע"ז של נכרי סגי לה בביטול רק באותן האשירות שהי' קודם אברהם אבינו וירשו ישראל רק דאיסורא לא ניחא להו למקני ולא זכו ישראל וגם של העכו"ם לא היו אח"כ כשפלחו ישראל וניחא להו זכו אז בהאשירות מדין ירושה והי' ע"ז של נכרי שזכה ישראל. ומזה דייק. וזה כונת תוס' ומ"מ דייק לה התם מדורות הראשונים ודוק וס"ל לתוס' כדעת הש"ך דנאסר מדאורייתא ולא כדעת הסמ"ג:

ו יהי' איך שיהי' בכונת דברי התוס' מ"מ לפמ"ש תוס' דאף דירושה הוא מאבותיהם מ"מ יש לנכרי קנין פירות וכבר כתבתי בתשובה דזה שאמרו בירושלמי פ"ה דדמאי ה"ח אע"ג דר"מ אמר קני לנכרי בארץ ישראל לפטרו מן המעשרות מודה הוא הכא דיש לו קנין נכסים א"ר בא אכילת פירות. כוונת הירושלמי בפשיטות לפמ"ש תוס' ר"ה ולפ"ז למ"ד ק"פ כקה"ג דמי חדש אינו נוהג בשל נכרי דהנכרי יש לו ק"פ דהוא כקנין הגוף ולע"ד ק"פ לאו כקה"ג דמי חדש בארץ ישראל נוהג בשל נכרי וע' בתשובה מ"ש לישב קו' תוס' מנחות ס"ו ע"ב באריכות. ולפ"ז נאמר דהנה התוס' כ' בזבחים דף ס' ע"ב ד"ה מאי קסבר דאף דר' ישמעאל ס"ל קדושה ראשונה קידשה לשעתה ולא קידשה לעתיד לבא זה דוקא קדושת הבית בטלה אבל קדושת הארץ לא בטלה ונתחייבו מדאורייתא בתרומה אף לאחר שנחרב א"י ונ"ל דמ"ד דסובר דחייבין במעשרות אח"כ ס"ל דנהי דישראל גלו מעל אדמתן מ"מ קנין הגוף יש לישראל בארץ ישראל כמ"ש תוס' ב"ב מ"ד דמה"ט כותבין והקניתי דכל ישראל יש להם חלק בארץ ישראל רק לנכרים יש ק"פ כמו שכ' המ"ל הנ"ל לישב קו' המזרחי עיי"ש. וס"ל לע"ד בטל קדושת הארץ כשגלו ישראל דק"פ כקה"ג דמי. ומ"ד לא בטל קדושת הארץ ס"ל ק"פ לאו כקה"ג דמי. ומעתה נאמר דהנה ת"ק דמשנה דידן הוא ר' ישמעאל כדאמרינן בגמ' מאן תנא דפליג עלי' דר' אלעזר ר' ישמעאל וכיון דר' ישמעאל ס"ל קדושת הארץ לא בטלה דק"פ שיש לנכרים לאו כקה"ג הוא מ"ה. ס"ל חדש נוהג בשל נכרים בארץ לארץ דאין לנכרי בארץ ישראל להפקיע מחדש ואף דיש לו ק"פ הוא ס"ל. לאו כקה"ג דמי אבל להלכה י"ל דיש קנין לנכרי בארץ ישראל להפקיע מחדש למ"ד תרומה בזה"ז דרבנן דבטל קדושת הארץ:

ז והנה מ"ש דמ"ד בטלה קדושת הארץ ס"ל ק"פ כקה"ג דמי לכאורה מבואר להיפך דר"י ס"ל ביבמות דף פ"ב כר' יוסי דתרומה בזה"ז דאור' והוא ס"ל ק"פ כקה"ג דמי ור"ל ס"ל דף פ"א שם תרומה בזה"ז לאו דאור' והוא ס"ל ק"פ לאו כקה"ג דמי. אמנם עיין תוס' יבמות פ"ב ע"ב ד"ה ירושה שכ' דר' יוחנן ס"ל קדושת הארץ בזה"ז לאו דאורייתא רק דס"ל אליבא דר' יוסי קדושת הארץ דאורייתא דמשנה קאי לר' יוסי עיי"ש. ובאמת ר' יוסי מספקא לי' ב"ב נ' אי ק"פ כקה"ג דמי. וע' מנחות מ"ז ע"ב דכ' תוס' דהא דפליגי בגיטין מ"ז אי יש קנין לנכרי בארץ ישראל אליבא דר' יוסי פליגי. ובאמת לפמ"ש בתשו' דהפלוגתא אי יש קנין תליא נמי בק"פ הרי ר' יוס' מסופק בזה ב"ב נ' וע"כ צ"ל לחלק ועדיין צ"ע בכ"ז. והנה התוס' כ' בסוגיא דקדושין ל"ז ע"ב ד"ה הואיל ונאמרה ביאה סתם. דמה"ט לא עשו פסח במדבר רק אחד עפ"י הדיבור משום שנאמר ביאה בפסח וכל מקום שנאמ' ביאה הוא לאחר ירושה וישיבה. ושוב כ' דביאה הכתוב בפסח הכונה עשה מצוה זו שבשבילה תכנוס לארץ כמו גב' תפילין והטעם שלא עשו פסח משום שהיו רובן ערלים. ושמא י"ל דמה"ט לא עשו פסח משום שלא הי' להן קרקע כמ"ש תוס' פסחים ג' ע"ב דמי שאין לו קרקע אינו עושה פסח ואף דארץ ישראל ירושה מאברהם מ"מ כיון שהי' לנכרים ק"פ כדאיתא בתוס' ר"ה שוב למ"ד ק"פ כקה"ג דמי מקרי אין לו קרקע ומ"ה לא עשו פסח רק אחד ע"פ הדיבור:

ח והנה ז' הב"ח הביא ראי' מש"ס דר"ה י"ג דחדש אינו נוהג בשל נכרי דמקשה שם מומר שהקריבו ישראל בארץ מהיכן הקריבו את"ל דעייל ביד נכרי קצירכם ולא קציר נכרי ומנלן דאייתי עומר דכתיב ויאכלו מעבור הארץ ממחרת הפסח מעיקרא לא אכיל דאקריב עומר והדר אכלי עיי"ש והקשה הב"ח דל"ל בגמ' לומר דאקריב מומר והדר אכיל ואמאי לא הקשה בגמ' בפשיטות דכתיב ויאכלו מעבור הארץ ממחרת הפסח והלא חדש הוא וע"כ מוכח דחדש מותר בשל נכרי, א"כ י"ל שאכלו מתבואת הארץ דאייתי שליש ביד נכרי ומותר משום חדש ומ"ה מקשה מעיקרא לא אכיל. ואס"ד שאכלו בלא עומר משל נכרי אמאי לא אכלו מעיקרא ואמנם לפמ"ש לעיל אין ראיה מהך סוגיא דהרי מדמקשה מקצירכם ולא קציר נכרי אע"ג דהקרקע של ישראל דירושה היא להם ואמאי אין מביאין עומר וע"כ כיון דהפירות של נכרי ויש לנכרי ק"פ בהקרקע קנין פירות כקה"ג ולא מקרי קרקע של ישראל ולהך סברא ודאי חדש אינו נוהג בשל נכרי. אמנם להלכה דק"פ לאו כקה"ג י"ל דחדש נוהג בשל נכרי דאין קנין לנכרי בארץ ישראל להפקיע מידי חדש אף דיש לנכרי ק"פ כאמור והנה יש לישב קו' הב"ח דלעולם חדש נוהג בשל נכרי והא דלא מקשה איך אכלו ממחרת הפסח י"ל דהלכה כר"ש דס"ל פסחים כ"ח משעה

שישנו בקום אכול מצה ישנו בלא תאכל חמץ וכ' הפנ"י שם דס"ל בכל ז' ימים מצוה לאכול מצה עיי"ש א"כ י"ל דעשה דוחה ל"ת כמו שכ' תוס' קדושין ל"ח בשם ירושלמי ומ"ה הוכיח דע"כ הקריבו מומר מדמעיקרא לא אכלו, דאס"ד דאכלו בט"ז בניסן משום דעשה דוחה ל"ת הי' להם לאכול מעיקרא משום דעשה דוחה לל"ת. וע"כ דאין עשה דוחה לל"ת רק משום דהקריבו עומר אכלו: ט והנה קשה לי על הירושלמי הובא בתוס' קדושין ל"ח אמאי לא אכלו מצה בליל פסח מחדש ניתי עשה ונדחה ל"ת הרי אפשר לקיים שניהם. דהפנ"י כ' בסוף קונטרס חדש דבחדש ל"א משקין היוצאין כמותן דלא גמרינן בבנין אב משאר איסורים משום דחדש יש היתר לאיסורו אף בעוד שהוא אסור כגון ביום הנף דהעומר מתיר עיי"ש שהאריך והחו"ד סי' ק"ה כ' דהיכי דמשקה היוצא מותר מדאורייתא ל"ג טעם כעיקר ודוקא משקה היוצא אסור דגמרינן מכל אשר יצא מגפן היין. א"כ קשיא כיון דקיי"ל באורז שיש בו טעם דגן אדם יוצא ידי חובת מצה א"כ הי' להם לאכול מצה מאורז שיש בו טעם דגן. דמטעם חדש אינו אסור מדאורייתא. ולענין מצה אמרי' ט"כ דאורייתא, ויש לפרש קרא דויאכלו מעבור הארץ ממחרת הפסח הכונה שאכלו בעינא לאחר הקרבת עומר ולעולם ידי מצה יצאו ע"י ט"כ ועכ"פ אין עשה דוחה לל"ת כיון שאפשר לקיים שניהם. איברא דאני כתבתי כמה פעמים דלא כחו"ד אך אף אם משקה היוצא אין אסור מדאורייתא מ"מ אם המשקה בא לאוכל ודאי דאורייתא אף בתרומה וטעמא דר' יהושע דאין סופגין אלא היוצא מזתים וענבים דכיון דשאר פירות אין עומדין למשקין ל"א גבי שתי' כאכילה והו"ל שלא כדרך אכילתן או משום דזיע בעלמא אבל אם הטעים דבר מאכל אסור מדאורייתא. על כן גם בחדש אף דמשקה היוצא אינו אסור מדאורייתא מ"מ אם הטעים דגן אורז ויש בו טעם דגן אסור משום חדש. ע"כ א"א לקיים בלי דחי' דגם בחדש אמרינן ט"כ דאורייתא (וע' בספרי ליו"ד ח"ר סי' קכ"ד פלפול עצום בקו' זו) וראיתי במג"א סי' תפ"ט מייתי בשם תשו' רמ"א דליכא למיחש בחדש לפליטת כלים משום דבטל ברוב מדאו' ומג"א הקשה עליו דמבשא"מ צריך ס' מדאורייתא. ונראה דרמ"א סובר כסברא ראשונה שכתבתי דבחדש דהיוצא אינו אסור מדאורייתא גם ט"כ ל"ה דאורייתא ומג"א סובר כסברא אחרונה שכתבתי. ובגוף הסברא יש לומר לפ"מ דאמרינן במנחות נ"ד בחצי זית שתפח לכ"ע מדרבנן ולא פליגי רק בצמק וחזר ותפח ולפ"ז ה"ה במשקה היוצא מחדש שנכנס לאוכל אף שהטעים האוכל ל"א ט"כ דאורייתא. אך במסקנא שם מסיק בתיובתא לר"ל ועיין מה שכ' הגאון מ' אלי' מווילנא סי' תפ"ו ונראה מדבריו דלמסקנא פליגי בח"ז שנתפח וה"ה לפ"ז בט"כ ממשקה היוצא תליא בפלוגתא ולר"ל ל"א ט"כ מדאורייתא ולר"י אמרינן

ט"כ מדאורייתא. אך הרמב"ם פוסק דח"ז שתפח ל"ה דאורייתא והארכתי בספרי לא"ח סי' ל' בזה וה"ה בחדש י"ל כן:

והנה לעיל כתבתי לישב קו' הב"ח הא דהוכיח בר"ה י"ג דאקריבו עומר מדכתיב ויאכלו מעבור הארץ ממחרת הפסח אכיל מעיקרא לא אכיל וע"כ שהקריבו עומר אמאי לא פריך בפשיטות מדכתיב ויאכלו מעבור הארץ איך אכלו בלא הקרבת עומר. וכתבתי לישב די"ל דלעולם לא הקריבו העומר אך דהלכה כר"ש דס"ל בכל ז' ימי פסח מצוה לאכול מצה כמ"ש הפנ"י פסחים כ"ט ומ"ה אכלו בט"ז בניסן בלא עומר אף דיום הנף אסור משום דגם בט"ז עשה דוחה ל"ת. ומ"ה הקשה אמאי מעיקרא לא אכיל. דהרי כש"כ בליל ט"ו ודאי עשה דוחה לל"ת ואמאי לא אכלו וע"כ לא משום עשה דוחה ל"ת רק משום דאקריבו עומר וכעת נ"ל דבר חדש דהנה בקו' תוס' בשם ירושלמי אמאי לא אכלו מצה בליל פסח משום דעשה דוחה לל"ת י"ל הנה במנחות ס"ח אמרינן שם דר"י ור"ל ס"ל אפי' בזמן שבית המקדש קיים האיר המזרח מתיר. והא כתיב עד הביאכם ומשני למצוה והתוס' כתבו בס"ד דאיכא עשה רק שהוכיחו דאפי' עשה ליכא ואמנם מפירש"י נראה דלאו ליכא משמע דעשה איכא. ולפ"ז דעד הביאכם היא עשה א"כ שוב בחדש קודם ט"ז איכא עשה ול"ת היינו ל"ת דלא תאכלו ועשה דעד הביאכם. ואף למסקנא דמסיק דאף בזמן שאין בהמ"ק אסור בלאו דעד עצם היום הזה ועד ועד בכלל מ"מ לא חזר מזה דעד הביאכם למצוה ונ"מ דאסור בעשה ול"ת ולפ"ז ל"ק קו' ירושלמי כיון דאין עשה דוחה לתו"ע. ולפ"ז י"ל לר"י ור"ל דעד הביאכם רק למצוה על כן י"ל דלעולם לא הקריבו עומר ובט"ו הי' אסורים לאכול דאיכא עול"ת משא"כ בט"ז דליכא רק עשה שוב העשה דוחה ללאו הבא מכלל עשה לשיטת הרשב"א ופנ"י בכתובת מ' דעשה דוחה ללאו הבא מכלל עשה ע"כ אכלו בי"ז. ואין ראי' דהקריבו עומר אך למעיין היטב בסוגיא דמנחות יראה דאעשה לא גזרינן. ע"כ אם ביום הקרבת עומר ל"ה רק עשה א"כ בליכא עומר אינו אסור כלל ואיך הוכיח בגמ' דאקריב עומר וע"כ ס"ל לגמ' דעצם היום אינו מתיר אפי' בליכא עומר וע"כ ס"ל דעד עצומו של יום והו"ל לאו ועשה ושוב ל"ל דביום ט"ז אסור רק בעשה ע"כ לא קשיא בגמ' מה שהקשיתי. ועכ"פ הרוחנו בישוב קו' ירושלמי כמ"ש לעיל ודוק אולי יבואר עוד מזה:

יא והנה התוס' הקשה בקדושין ל"ז ע"ב ובר"ה י"ג בשם אבן עזרא דהרי ממחרת הפסח הוא בט"ו שהוא ממחרת שחיטת הפסח. והוא יום אחד קודם הקרבת עומר וכפי הנראה הירושלמי הרגיש בזה בפ"ב דחלה שהובא בתוס' ר"ה. ותירץ ר"ת דהפי' בקרא ויאכלו מעבור הארץ ממחרת הפסח היינו תבואה ישנה מצות וקלוי לא אכלו עד עצם היום הזה

היינו תבואה חדשה לא אכלו עד ט"ז ניסן דאיקרי עצם היום הזה. והתוס' הקשה על פי' זה דא"כ אמאי אמרו בגמ' ממחרת הפסח אכיל מעיקרא לא אכיל מה חילוק בין מחרת הפסח לקודם לזה כיון דהוא בט"ו קודם הקרבת העומר. ובר"ה הקשו תוס' לפי' זה אמאי הוצרך לומר שאכלו מן הישן פשיטא שאכלו מצה כיון דישן לא אסור כלל ונ"ל לישב הנה בירושלמי שהביאו תוס' ר"ה מבואר דאפי' חיטים שבעלי' נאסר כשבאו לארץ. ופי' הר"ש פ"ב דחלה דאפי' חיטים משנה שעברה נאסר כשבאו לארץ משום חדש כיון שלא הביאו עומר במדבר וכשבאו לארץ הכל נאסר א"כ חידוש גדול קמ"ל קרא שאכלו מן הישן מצות אך קשיא ממנ"פ אם עשה דוחה לל"ת הי' להם לאכול אף חדש ואם אין עשה דוחה לל"ת אף ישן איך אכלו ונ"ל לישב הנה בספרי לא"ח סי' ל' כתבתי דאף דחצי זית שנתפח אינו אסור מהתורה כדאמרינן במנחות נ"ד היכי דמעיקרא לא הוה בי' מדרבנן מ"מ זה דוקא בחצי זית איסור כיון דמעיקרא הי' היתר אח"כ אינו חוזר ונאסר דהרי השתא לא נתנבלה הבהמה. אבל איסור שחל השתא לאחר שנתפח חייב כגון אם נתפח חצי זית קודם יו"כ או חצי זית שנתפח קודם פסח ונתחמץ שוב אסור משום חמץ וחייב עליו וכן בנשבע שלא יאכל כזית זה והוא נתפח קודם השבועה חייב ומצאתי בתשו' הרשב"א הובא בב"י סי' שכ"ה ה' חלה דשיעור חלה שנתפח קודם גלגול. כיון שאין חייב בחלה רק לאחר גלגול ונתפח קודם חייב בחלה והיינו מה"ט. ואמנם אם הי' ח"ז חדש ואח"כ נתפח אינו חייב משום חדש דהרי כבר חל האיסור כגון כשבאו לארץ הי' ח"ז אח"כ כשנתפח אינו חייב משום חדש דהוה כח"ז חלב דהרי השתא לא חל איסור חדש רק מעיקרא ואז הי' ח"ז. עוד כתבתי בחידושי דלר' יוחנן דס"ל ח"ש אסור מן התורה י"ל אח"כ כשנתפח חייב עליו דדוקא לר"ל דח"ש אינו אסור מן התורה כבר הי' היתר ומ"ה ל"מ נתפח לחייב עליו אבל לר' יוחנן דמעיקרא ג"כ הי' אסור מן התורה שוב מהני נתפח לחייב עליו. ואף דמעיקרא הי' ס"ל לש"ס דמנחות דר"י ור"ל פליגי בצמק וחזר ותפח מ"מ לאחר שמקשה על ר"ל ומסיק בתיובתא הדר בי' הש"ס ומוקי לפלוגתא דר"י ור"ל בח"ז שנתפח ור"י כשיטתי' דח"ש אסור מן התורה ומ"ה ס"ל כמות שהן ור"ל כשיטתי' ומצאתי בספר אחד שהרגיש קצת בסברה זו וע' בא"ח סי' תפ"ו בהגהות הגאון ר' אלי' ווילנא מוכח ג"כ קצת דבמסקנא לא מוקי לפלוגתא דר"י ור"ל בצמק וחזר ותפח ומעתה הכל נכון דהנה התוס' הקשה בשם ירושלמי אמאי לא אכלו מצה בלילי פסח משום דעשה דוחה לל"ת והקשה במקנה דהרי מבואר בפסחים דהיכי דאסור משום טבל כיון דאם הי' חמץ לא חל איסור חמץ על טבל אינו יוצא ידי חובת מצה א"כ בחדש כיון דלא חל איסור חמץ על חדש אינו יוצא ידי חובת מצה ואף

דאנן קיי"ל דלא כר"ש רק איסור כולל חל וחמץ על חדש הוה איסור כולל מ"מ כשבאו לארץ נאסר אף תבואה ישנה משום חדש ולא הי' איסור חמץ כולל. ומה הקשה תוס' וכן הקשה בישי"ע וביותר קשה למאן דל"ל איסור כולל. ואמנם י"ל דמשכחת איסור חמץ כגון שהי' חצי זית חדש ותפח לכזית ונתחמץ דלענין חמץ כיון שנתפח קודם לפסח חל עליו איסור חמץ דלענין חדש ל"ה רק ח"ש. וח"ש אינו אסור מה"ת. וכיון דחל בכה"ג איסור חמץ שוב יוצא ידי מצה ולכן הי' לומר דעשה דוחה ל"ת, אך י"ל לר' יוחנן ח"ש אסור מן התורה ולא חל איסור אחר לתירץ אחד בתוס' שבועות כ"ג. וכן הוא בתוס' יבמות ל"ג ד"ה דאפי' על איסור בעלמא שהוא מן התורה אינו חל איסור אחר. והנה שיטת מהרלב"ח דדוקא היכי דלא הי' לו שעת הכושר ס"ל לר"י ח"ש אסור מן התורה משא"כ בהי' לו שעת הכושר. והנה אף שכשבאו לארץ נאסר אפי' חיטים שבעלי' מ"מ לאלו הי' שעת הכושר ולא הי' ח"ש אסור מן התורה משא"כ התבואה שגדלה כשבאו לארץ לא הי' לה שעת הכושר. ומעתה ניחא דמחיטים ישנים אכלו מצות בט"ו אף דהי' ג"כ אסור מ"מ עשה דוחה לל"ת ואין לומר דאלו הי' חמץ לא הי' חל על איסור חדש דהרי חל איסור חמץ על ח"ש מחיטים שנתפח דלא הי' אסור מהתורה ומשום חמץ חייב אבל זה דוקא תבואה ישנה שהי' לה שעת הכושר משא"כ תבואה חדשה שלא הי' לה שעת הכושר אז ח"ש אסור מהתורה ולא חל איסור חמץ אף בכזית שנתפח ואין יוצא ידי מצה וניחא קרא כדכתיב למ"ד דל"ל איסור כולל:

יב והנה אם משכחת כזית מצה שהי' חצי זית ונתפח כגון שנילוש במי פירות עם מים ולדעת קצת פוסקים מי פירות עם מים הוה חמץ נוקשה דרבנן ומדאורייתא מצה הוא עיין נוב"י ומקור חיים. ולדעת הב"ח הובא במג"א סי' תע"א ס"ק ה' ל"ה מצה עשירה יש לישב בפשיטות הקרא דויאכלו מעבור הארץ ממחרת הפסח מצות וקלוי בעצם היום הזה כמו שפירש ר"ת והיינו דמן הישן אכלו בליל פסח אף דהי' אסור משום חדש כמ"ש הר"ש פ"ב דחלה דכשבאו לארץ הכל נאסר אף תבואה הישנה מ"מ אכלו מצות מן הישן היינו שחצי זית חדש שנתפח ע"י מים ומי פירות דהוה מצה מדאורייתא ואיסור חדש לא הי' אסור מדאורייתא בח"ש דהי' לתבואה ישנה שעת הכושר. ולכן אעפ"י שנתפח כבר הותר. ולענין מצה הוה שיעור שלם כמ"ש לעיל ובספרי. וכן לענין חמץ אם נתחמץ במים הי' חייב כרת כדכתיבנא. אבל מתבואה חדשה דלא הי' לה שעת הכושר הי' אסור בח"ש מדאור' וכשנתפח יש ג"כ חיוב כמ"ש לעיל ע"כ לא אכלו רק ישן ומצות וקלוי היינו מחדש לא אכלו עד אחר העומר:

ושוב ראיתי דליכא למימר הכ' דהרי אליבא דמאן דרשינן ויאכלו מעבור הארץ וכו' מעיקרא לא אכיל משום דאקריב עומר אליבא דר"ע דס"ל מושבות בכל מקום שאתם יושבים ולא לאחר ירושה וישיבה ור"ע ס"ל מנחות נ"ז למאי דאפיך שם ע"ב לרבות מנחת נסכים לחימוץ דהו"ל מי פירות עם צים ולדידי' הוכיח נובי"ק סי' כ"ב דמי פירות עם מים הוא דאורייתא א"כ ליכא למימר דאכלו מצה מן הישן אף דאסור משום חדש משום שהי' חצי זית שנתפח. דאם תפח הוא חמץ וליכא למימר דנתחמץ במי פירות לבד דהו"ל מצה עשירה ובמי פירות עם מים הו"ל חמץ אך לדברי מקור חיים סי' תס"ב שחולק על הנוב"י וכ' דאף דלענין מנחה הוה מי פירות עם מים חמץ מדאורייתא מ"מ לענין פסח ל"ה. רק מדרבנן דמנחה לחימוץ ופסח לא ילפינין מהדדי כמ"ש התוס' וע' בספרי חא"ח סי' ע"ח אות א' מה שכתבתי בזה יש מקום לדברינו:

יג והנה בירושלמי הובא בתוס' ר"ה מקשה למה דמשני דאפי' חיטים שבעלי' נאסרו כשבאו לארץ איך אכלו מצה בלילי פסח ומשני משום דעשה דוחה ל"ת ולמ"ד אין עשה דוחה ל"ת אלא א"כ כתובה בצדה (ופי' תוס' דעשה שלפני הדיבור לא דחי ל"ת שלאחר הדיבור) ממה שהי' תגרי נכרים מוכרים להם וכו' ישמעאל דאמר מושבות לאחר ירושה וישיבה. וזה תמוה דאם מושבות לאחר ירושה וישיבה לא הי' נאסר חדש ולמ"ל לתרץ ממה שהי' תגרי נכרים מוכרים להם ופי' הב"ח בתשו' שבגאוני בתראי סי' ג' דאף למ"ד מושבות לאחר ירושה היינו שלא להקריב עומר רק לאחר ירושה וישיבה אבל חדש הי' אסור כל י"ד שנים ולא הי' מותר רק מזה שתגרי נכרים מכרו להם. והנה מלשון הב"ח משמע דכל י"ד שנים הי' אסור להם כל תבואות. וזה ליתא דהרי מבואר בקרא ויאכלו מעבור הארץ ממחרת הפסח מצות וקלוי בעצם היום הזה אך באור חדש קדושין בסוגין דף פ"ה ד"ה ועוד בה שלישי ורביעי פי' יפה דברי הב"ח דהכונה דכל י"ד שנים הי' אסורין עד ט"ז כדין זמן שאין להם עומר. ולמ"ד יום ט"ז כולו אסור הי' אסורין גם בט"ז ואמנם צ"ע דהרי בקרא כתיב מצות וקלוי בעצם היום הזה ונהי דפרשינן כר"ת דהכונה בט"ז דמקרי עצם היום אבל מ"מ מוכח דבט"ז מותר אף דליכא עומר וצ"ל דלמ"ד מושבות לאחר ירושה וישיבה ע"כ יום הנף מותר כר"י. אף דליכא עומר ומ"ד במנחות ס"ח דיום הנף מדאורייתא אסור בליכא עומר ס"ל מושבות בכל מקום שאתם יושבים והקריבו עומר תיכף כשבאו לארץ. וניחא הקרא בין למר בין למר ובאור חדש כ' שם דלמ"ד מושבות לאחר ירושה וישיבה ניחא דלא אכלו מצה בט"ו משום דעשה דוחה לל"ת משום דס"ל מושבות לאחר ירושה וישיבה וס"ל דלא הקריבו עומר וס"ל יום הנף אסור ואסור לאכול בט"ז ומ"ה אין לאכול בט"ו דל"ה מצה הראוי לשבעה כיון דיום ט"ז

כולו אסור וזה ליתא לפמ"ש דמ"ד לא הקריבו עומר ע"כ ס"ל יום הנף מותר כדכתיב מצות וקלוי אכלו בעצם היום הזה. ונהי דמ"ד יום הנף אסור דמפרש קרא לא תאכלו עד עצם היום ס"ל עד ועד בכלל אבל כאן כתיב בעצם היום אכלו הרי דט"ז אכלו וע"כ דמ"ד יום הנף אסור ס"ל דהקריבו עומר אבל שיסבור דלא הקריבו עומר ויום הנף אסור זה דבר שאי אפשר ודוק. שוב ראיתי שהאור חדש מישב זאת. ופי' דמ"ה אכלו בט"ז משום שפסק המן והותר אפי' כתלי דחזירי עיי"ש. אך ביום ט"ו לא ידעו שנפסק המן וסברו שבט"ז יהי' אסורין ול"ה מצה הראוי לשבעה דאם הי' להם לאכול הי' אסור כתלי דחזירא כשיטת הר"מ דלא הותר במלחמה רק אם אין להם מה לאכול:

יד והנה עפ"י דבריו נ"ל לישב קו' מהרי"ט בחידושיו שהקשה בהא דאמרי' בסוגין אר"ע ור' ישמעאל במה פליגי ופירש"י ותוס' מה ראה ר"ע לחלוק על ר' ישמעאל וס"ל דמושבות בכל מקום שאתם יושבים משמע. ומשני משום דס"ל הקריבו נסכים במדבר וא"כ למה כ' תורה מושבות לאחר ירושה וישיבה על עולת יחיד והרי גם במדבר הקריבו עולת יחיד וע"כ מושבות בכל מקום שאתם יושבים והקשה דהרי בש"ס בזבחים דף קי"א מבואר דטעמא דר"ע דאמר קרבו נסכים במדבר הוא משום דס"ל מושבות בכל מקום משמע והכי משמע דאדרבה מזה דקרבו נסכים במדבר יליף ר"ע דמושבות בכל מקום משמע עיי"ש דר"ע אומר כי תבואו להטעינם נסכים בבמה קטנה הכתוב מדבר. או אינו אלא בבמה גדולה כשהוא אומר בכל מושבותיכם בבמה הנוהג בכל מושבות וכו'. ונ"ל לישב דש"ס דזבחים הי' להם הוכחה אחרת דר"ע כשיטתי' ס"ל ע"כ מושבות בכל מקום משמע ולא כסוגיא דקדושין. דהנה הבאתי לעיל דברי ירושלמי דלמאן דאמר מושבות לאחר ירושה וישיבה הי' מ"מ חדש אסור ורק שלא הקריבו עומר. אבל חדש אסור כפי' הב"ח בירוש' וקשיא דא"כ אמאי אכלו ממחרת הפסח שהוא ט"ז והלא במקום שאין עומר יום הנף אסור וצ"ל משום שפסק המן ולא הי' להם מה לאכול והותר קדלי דחזירא וקשיא אמאי לא אכלו בליל ט"ו משום עשה דוחה לל"ת וצ"ל שכיון שלא ידעו שיפסוק המן בט"ז היו סבורין שיהי' אסורין בט"ז ול"ה מצה הראוי לז' וכל זה אם לא הותר כתלי דחזירא רק אם אין להם מה לאכול אבל אם בעת מלחמה היו מותרין באיסורין אף אם יש להם מה לאכול. קשיא אמאי לא אכלו מצה בט"ו דליכא למימר דסברא שיהי' אסורין בט"ז דהרי אף אם יש מה לאכול מותר קדלי דחזירא. והנה בחולין י"ז בעי ר' ירמי' לר"ע דאברי בשר נחירה מותר במדבר אם הכניסו לארץ מהו ומקשה אילימא בז' שכבשו הלא אפי' כתלי דחזירי מותר והקשה הרדב"ז ח"ו סי' ר"ה והפרשת דרכים לשיטת הר"מ דקדלי דחזירי מותר דוקא אם אין להם מה לאכול מה מקשה והלא שפיר מיבעי לי' ביש

להם מה לאכול עוד הקשו דהרי הרמב"ן הקשה אמאי לא הוצרכה התורה להגעיל לאחר מלחמת סיחון ועוג ותי' דזה הי' מלחמת מצוה והותר אפי' קדלי דחזירי ולהרמב"ם דלא הותר רק אם אין להם מה לאכול הק"ל ותירצתי בספרי (חיו"ד ח"ר סי' מ"ד אות ח'). דהנה עיקר הקו' אמאי לא הוצרכה התורה להגעיל במלחמת סיחון ל"ק לפמ"ש בע"ז פ"ה שעמדה השמש כ"ד שעות והו"ל הכלים אינם בני יומן. ונעל"פ. אך זה למ"ד כ"ד שעות פוגמת אך למ"ד לינת לילה פוגמת דלילה גורם הפגם הק"ל דשם עמדה השמש ולא נפגם. ובהך דלינת לילה פוגמת הקשו תוס' אמאי הוצרכה התורה שבירה בכלי חרס הרי לא נעשה נותר עד עלות השחר ואז כבר נפגם ותירץ הר"ן דדוקא בתבשיל הבא אחריו פוגם אבל לא בכלי ומ"ה הוצרכה התורה שבירה לבער נותר מן העולם והנה רש"י סותר דברי עצמו דבפסחים מ"ד פירש"י מטעם כלי נפגמה הבליעה ובע"ז ס"ז פירש"י בתבשיל הבא אחריו ופי' ח"ס יו"ד סי' צ"ח דרוב פעמים פוגם אף בכלי ומיעוט אינו פוגם ורק בתבשיל הבא אחריו ודאי פוגם ומ"ה רש"י דפסחים דקאי לרבנן למעיין שם פירש"י מטעם הכלי נפגמה הבליעה דלרבנן אזלינן בתר רוב ולר"מ ניחוש למיעוט ומ"ה פירש"י דעכ"פ בתבשיל הבא אחריו ודאי פוגם. ולפ"ז כתבתי דלר"ע דחייש למיעוט י"ל לינת לילה פוגמת והא דהוצרכה התורה שבירה בכלי חרס דחיישי' למעוטי ולא נפגם והוצרכה תורה שבירה לבער נותר מן העולם. אבל לרבנן ליכא למימר לינת לילה פוגמת דא"כ אמאי הוצרכה תורה שבירה והרי רוב פעמים נפגמה בכלי. ולפ"ז לר"ע דלינת לילה פוגמת הק"ל אמאי לא צותה התורה הגעלה בסיחון דלא הי' לילה אז וע"כ הותרה לגמרי במלחמה ומ"ה מקשה בגמ' לר' ירמי' דמיבעי אליבא דר"ע והלא לדידיה הותרה לגמרי. והרמב"ם סובר לינת לילה אינה פוגמת דתליא בכ"ד שעות ול"ק למה לא הוצרכה התורה להגעיל במלחמות סיחון ומ"ה ס"ל דלא הותרה, רק באין להם מה לאכול. ומעתה מיושב קוש' מהרי"ט דסוגיא דזבחים סובר דר"ע הי' לו הוכחה אחרת דמושבות בכל מקום שאתם יושבים דאס"ד לאחר ירושה וישיבה אמאי לא אכלו מצה דליכא למימר משום דכשאין עומר אסורין בט"ז א"כ אמאי אכלו בט"ז ואין לומר שאין להם מה לאכול ומעיקרא לא ידעו מזה דאף כשיש להם מה לאכול מותרין בקדלי דחזירא וראי' מדלא הוצרכה התורה להגעיל אחר מלחמות סיחון כדכתיבנא. וע"כ שהקריבו עומר דמושבות בכל מקום שאתם יושבים משמע וכיון שהי' להם חיוב עומר הי' אסור להם לקצור קודם העומר ומ"ה לא אכלו מצה בליל פסח דל"ש לומר דעשה דוחה לל"ת דל"ה בעידנא כיון דאסור להם לקצור כמ"ש ג"כ באור חדש ובמקנה אבל אס"ד דלא

הקריבו עומר ולא הי' איסור לקצור אמאי לא אכלו משום דעשה דוחה לל"ת עכ"פ כיון שמותר אף כתלי דחזירי ודוק היטב:

טו ולאחר העיון יש לומר דאדרבה לר"ע ס"ל דלא הותר קדלי דחזירא רק באין להם מה לאכול. דהנה בחולין י"ז דרשינן ובתים מלאים כל טוב אפי' קדלי דחזירא וקשיא אס"ד דלא הותר במלחמה רק באין להם מה לאכול מפני סכנת נפשות וסכנת נפשות ל"ה רק דחוי' באיסורין א"כ איך משתבח קרא במידי דלא חזי דבשלמא אם הותר להם כתלי דחזירא י"ל דמשתבח קרא שימצאו בתים מלאים כל טוב אלא אי אמרת דלא הותר רק מפני סכנת נפשות דל"ה רק דחויה כמ"ש הב"י א"ח סי' שכ"ח דלמ"ד טומאה דחוי' בציבור גם איסורין לחולה ל"ה רק דחוי' איך משתבח קרא בכך. ומזה מוכח דלא כרמב"ם רק דאפי' ביש להם מה לאכול הותר קדלי דחזירא בז' שכבשו. אמנם לר"ע י"ל כדברי הרמב"ם. דהוכחנו בספרי לא"ח סי' נ"ה אות ג' דר"ע ס"ל טומאת קרובים הותר לכהן דקשיא לר"ע דס"ל אין איסור חל על איסור אפי' בבת אחת בחולין ק"א ע"ב וכ' תוס' ד"ה ר"ע דלמסקנא דשבת ויו"כ הוה איסור בת אחת ל"א איפוך וס"ל לר"ע אאחע"א אפי' בבת אחת א"כ הא דדריש ר"ע ולאחותו לכהן גדול ונזיר ועושה פסח עיין זבחים ק' ואיך חל איסור נזירות על איסור כהן. ומ"ה הוכחתי שם דמיירי במת קרובו וקיבל נזירות. ובמהדורא בתרא כ' יבמות ל"ג דאם דחויה טומאה לא חל עדיין איסור אחר וע"כ ס"ל הותרה ולפענ"ד נראה דכמו דס"ל לר"ע בטומאת קרובים הותרה ה"ה כל מקום דעשה דוחה ל"ת ס"ל הותרה. ובזה מיושב מה דאמרינן ביבמות ט' והרי איסור מצוה ואיסור קדושה דפליגי ר"ע ורבנן ולר"ע א"צ חליצה והקשו תוס' אמאי לא אמרינן לר"ע דליתי עשה ולדחי ל"ת הנה כבר כ' שעה"מ פ"ו מחליצה דקו' תוס' לא קאי על גרושה וחלוצה לכהן הדיוט דלר"ע א"צ חליצה דקדושי אחי' ל"ה קדושין לדידי' דאין קדושין תופסין בחייבי לאוין ולא קשיא רק דמשמע דלר"ע אלמנה לכ"ג א"צ חליצה אף דהיתה בתולה כשקידשה אחי' ועתה היא אלמנה ולזה קשיא לר"ע ניתי עשה ונדחה ל"ת. והנה באלמנה מן הנשואין דהוה עשה ול"ת נכון דא"צ חליצה לר"ע דהרי בגמ' דף כ' מקשה מנ"ל דקרא דיבמתו מרבה חייבי לאוין שעולה לחליצה ואינה עולה ליבום דלמא חייבי כריתות ומשני חייבי לאוין תפסו קדושין עיי"ש ולר"ע דחייבי לאוין נמי לא תפסו קדושין ע"כ לא רבי קרא בחייבי לאוין שעולה לחליצה ואינה עולה ליבום וכן כ' בשעה"מ ול"ק קו' תוס' רק באלמנה מן האירוסין דל"ה רק ל"ת גרידא ועולה ליבום מדאורייתא משום דעשה דוחה לל"ת. ומעתה נ"ל ליישב דבר"ן קדושין הקשה גם באלמנה מן האירוסין מאי מקשה ניתי עשה ונדחה ל"ת לפי מה דמסקינן בקדושין דסוף ביאה קונה א"כ

בתחילה ביאה הוה בעילת עצמו ובגמר ביאה נמי עשה ול"ת הוא ותירצתי בס' חא"ח סי' נ"ה אות ו' דלמהדורא בתרא יבמות ל"ג דאם טומאה דחוי' בציבור אין יכול לחול איסור אחר ה"ה היכא דעשה דוחה לל"ת ל"ה רק דחוי' ואין חל איסור בעילת עצמו על איסור אלמנה מאירוסין אף דעשה דוחה לל"ת. ומ"ה ל"ה עול"ת רק ל"ת ועשה דוחה לל"ת והארכתי בפרט זה. ומעתה כיון דס"ל לר"ע טומאת קרובים הותרה ושם כתבתי דהוא מטעם עשה דוחה ל"ת ה"ה בכל מקום ס"ל עשה דוחה ל"ת הותרה. וחל איסור בעילת עצמו על איסור אלמנה. ומ"ה ס"ל גם באלמנה מן האירוסין אין עשה דוחה לל"ת דאם העשה ידחה לל"ת חל איסור בעילת עצמו ובגמר ביאה דאז נעשה המצוה הו"ל עשה ול"ת וכיון דאין עשה דוחה לל"ת מ"ה לר"ע ל"צ חליצה כלל כמו באלמנה מן הנשואין דלא ס"ל דרשה דיבמתו דיש לך אשה שצריכה חליצה ואינה עולה ליבום ודוק וע' מ"ש בס' בית יצחק יו"ד סי' פ"ה אות ז' מזה. ויבואר עוד לפנינו אי"ה:

ולפ"ז יסבור ר"ע דאם איסור הותר משום סכנת נפשות הוה הותר ושפיר משבח קרא ובתים מלאים כל טוב אפי' כתלי דחזירי בשאין להם מה לאכול ומותר משום סכנת נפשות ומ"ה הוה היתר גמור ומשתבח בי' קרא דהוה היתר גמור:

מז ולפ"ז דר"ע ס"ל דלא הותר קדלי דחזירי רק באין להם מה לאכול מיושב קו' מהרי"ט הנ"ל בדרך זה. הנה בגמ' אמרינן דלמ"ד מושבות לאלתר משמע ולא לאחר ירושה וישיבה מ"ה אכלו ממחרת הפסח ומעיקרא לא דאקריב עומר והדר אכיל ולמ"ד מושבות לאחר ירושה וישיבה ולא הי' נאסר חדש מ"ה אכלו ממחרת הפסח דלא היו צריכים שהי' להם מן וכ' הריטב"א דע"כ צ"ל שאכלו כזית מצה שהרי לא הי' איסור (ובמן לא היו יוצאים כזית מצה דלא הי' מחמשת המינים ולא בא לידי חימוץ וכ"כ בישועת יעקב) ובקרא לא חשב, רק מה שאכלו בלי הפסק עיי"ש וזה דוחק בקרא. אך גם למ"ד מושבות לאלתר משמע צ"ל כן דאין לומר דלא אכלו מצה משום דאין עשה דוחה ל"ת משום דאין עשה דלפני הדיבור דוחה לל"ת כמ"ש התוס' דהרי אף אם חדש אסור מ"מ מותר בז' שכבשו אף קדלא דחזירא כמו שהקשה בטורי אבן ר"ה י"ג וע"כ צ"ל משום דלא הי' צריכין לא אכלו שהסתפקו במן ומצה אכלו וקרא לא חשוב רק מה שאכלו בלא הפסק. ומ"ה אין להוכיח מקרא אי מושבות לאלתר משמע. וזה דוקא אם הותר קדלי דחזירי אף אם יש להם מה לאכול, אבל לר"ע שהוכחנו דס"ל הותר איסורין לחולה שיש בו סכנה ושפיר אסור להם קדלי דחזירי רק משום שאין להם מה לאכול ומשתבח קרא שעיר כדכתיבנא ואם נאמר דמושבות לאלתר משמע הי' איסור חדש ולא אכלו מצה דאין עשה דוחה לל"ת דעשה דלפני הדיבור אין דוחה כמ"ש תוס' ניחא הקרא כפשטא. דמעבור

הארץ הי' אסורין גם בליל פסח ולא אכלו רק מתגרי נכרים למ"ד חדש של נכרי מותר ע"כ מוכח מזה דמושבות לאלתר משמע ומ"ה שפיר אמרינן בזבחים דר"ע ס"ל קרבו נסכים במדבר משום דס"ל מושבות לאלתר משמע דמקרא גופה מוכח דלאלתר משמע ומה דאמרינן בקדושין מושבות לאלתר משמע משום דס"ל קרבו נסכים במדבר זה דוקא לה"א אבל למסקנת הש"ס הוכיח ר"ע דמושבות לאלתר משמע מקרא דויאכלו גופה כדכתיבנא ודוק: יז והנה ביערות דבש בסוף הספר כ' דר"ע דס"ל מושבות בכל מקום שאתם יושבים משמע ס"ל דהא דאישתרי בעת המלחמה קדלי דחזירא ושאר אסורים אפי' בשלל דידן דלא כתירץ הגמ' בחולין י"ז וקשי' למה איצטריך קרא דחדש אינו אסור רק לאחר ירושה וישיבה. ות"ל דכל האיסורין מותרין וע"כ קמ"ל קרא דמושבות בכל מקום שאתם יושבין ולדידי' ליכא למימר דקרא כי ירחיב בא להורות דבשר תאוה אסור דקרא כ' ירחיב קאי תיכף בביאת הארץ ואז הי' מותר אף קדלי דחזירא אף שלל דידן ומ"ה דריש על בשר נחירה דמקודם לכן הי' נחירה זו שחיטתו ולא מטמא ואח"כ ל"ה שחיטה ומטמא ור' ישמעאל כשיטתי' דס"ל מושבות לאחר ירושה וישיבה וקרא קמ"ל דהוי אמינא דאסור תיכף משום דס"ל שלל דידן לא אישתרי. ומ"ה ס"ל קרא כי ירחיב בא לאסור בשר תאוה:

ולפי דבריו מיושב ג"כ קו' מהרי"ט דסוגיא דזבחים ס"ל דר"ע א"צ ראי' דמושבות בכל מקום שאתם יושבין משמע דלשיטתי' דבשר נחירה מותר קרא דמושבות מסברא משמע לאלתר, ודוקא ר' ישמעאל הי' לו הכרח דלאחר ישיבה משמע:

יח והנה לעיל כתבתי בישוב קו' תוס' אמאי לא אכל מצה בליל פסח דניתי עשה ולידחי ל"ת וכתבתו דלשיטת הלח"מ על משניות והפ"י דיוצא מחדש מותר א"כ גם ט"כי ל"א בחדש לפמ"ש החו"ד סי' ק"ה דט"כ לא אסור רק היכא דהיוצא אסור. אבל במצה אמרינן ט"כ דאורייתא ואורז שיש בו טעם דגן יוצא ידי חובתו א"כ היו יכולין לאכול אורז שיש בו טעם דגן. ומ"ה קרא קאמר ויאכלו מעבור הארץ ממחרת הפסח היינו בששה עשר לפי' ר"י ומעיקרא לא אכלו בעינא אבל מצה אכלו מאורז שיש בו טעם דגן אמנם דחיתי סברא זו דאף דהוא מותר מדאורייתא משום דהוה זיעא בעלמא או דהוה משקה ושתי' כאכילה ל"א רק במילי דשתי' כגון יין ושמן כמ"ש תוס' חולין ק"כ ד"ת לרבות השותה ור"א ור"י לשיטתם דפליגי בתרומות פי"א דס"ל לר' יהושע יוצא משאר פירות מותר ה"ה דס"ל שם דל"ה משקה ור"א ס"ל דגם יוצא משאר פירות הוה משקה. אבל יוצא משאר פירות שבא לאוכל והטעים האוכל לכ"ע טעם כעיקר דאורייתא והארכתי בפרט

זה בכמה סוגיות ודרשות. ויש סברא להיפך דכיון דהטעם היוצא הוה משקה ומותר מדאורייתא אף אם בא לאוכל אין בכחו לאסור משום טעם כעיקר:

ונ"ל דתלי' במחלוקת דהנה הרמב"ן הקשה אמאי לא הוצרכה התורה להגעיל הכלים אחר מלחמת סיחון ועוג ותירץ דכיון דחי' מלחמת מצוה והותרה אפי' כתלי דחזירי לכן לא הוצרכה להגעיל, וקשי' דהרי שלל דידן לא הותרה ונהי דהבלוע בכלי הי' שלל של נכרים אכל הרי המאכל של ישראל שיבשל אח"כ יהי' לו טעם איסור והמאכל הוא שלל דידן. וע"כ צ"ל דכיון דהטעם הוא משלל נכרים אין בכחו לאסור אף שלל דידן כיון דהטעם גופא לא אסור. וה"ה שי"ל במשקה היוצא מחדש אף שהטעים אוכל אין בכחו לאסור:

אמנם כ"ז אם נימא דמטעם זה לא צותה תורה להגעיל לאחר מלחמות סיחון. והנה הר"מ פסק דלא הותר קדלי דחזירא רק כשאין להם מה לאכול והקשה הפרשת דרכים דא"כ אמאי לא הוצרכה תורה להגעיל לאחר מלחמות סיחון. ותירץ בלב ארי' דקושית רמב"ן ל"ק רק למ"ד גיעולי נכרים לאו חידוש דלא אסרה תורה אלא קדירה בת יומא וקדירה בת יומא לא פגמה פורתא והוא שיטת ר"ע בפסחים. וקשי' אמאי לא הוצרכה התורה להגעיל לאחר מלחמות סיחון וצריך לומר דהותר לגמרי קדלי דחזירא. אבל הרמב"ם פוסק כרבנן דקדירה בת יומא נמי פגמה פורתא ורק חידוש שחידשה תורה. ול"ק אמאי לא הוצרכה תורה להגעיל לאחר מלחמות סיחון כיון דחידוש היא לא נתחדשה הלכה רק לאחר מלחמות מדין ולעולם קדלי דחזירא לא אישתרי רק כשאין להם מה לאכול עיי"ש כי קצרתי:

והיוצא לנו מזה דלר"ע דס"ל ע"כ מ"ה לא הוצרכה להגעיל לאחר מלחמות סיחון משום דקדלי דחזירא הותרה וקשה הרי כשיתן טעם בשלל דידן נאכל שלל דידן שיש לו טעם איסור. וע"כ צ"ל כיון דגוף הטעם הוי שלל נכרי והותר לא איכפת לן אם שלל דידן יש בו טעם איסור. וה"ה יוצא מחדש שהטעים אורז לא נאסר. ומ"ה לר"ע אכלו מצות מאורז. וכיון דהסוגיא דקדושין כר"ע דס"ל מושבות לאלתר משמע ניחא מה שאכלו בט"ז חדש ול"ק הרי אכלו מצות מקודם דעשה דוחה לל"ת כקו' תוס' בשם ירושלמי דיצאו בטעם מצה:

אמנם לפמ"ש בשם היערות דבש דר"ע ס"ל גם שלל דידן אשתרי אין להוכיח דין זה ונ"ל דבדין זה יפלגו הבבלי וירושלמי. וגם בגוף הדמיון יש לדחות דבשלמא בשלל של גוים דהוה היתר גמור למ"ד דהותר לא איכפת לן בטעמא משא"כ בחדש דהוה איסור רק דהיוצא אינו אסור מדאורייתא אבל מ"מ הטעם הנכנס לאוכל והטעים יש לאסור.

והרבה יש לדבר בפרט זה מדין חתיכה נעשה נבלה לר"ת דס"ל מדאורייתא חתיכה נעשה נבילה:

יט והנה בגוף הדין דחדש של נכרי ראיתי בישי"ע ובכמה פוסקים מביאים ראי' מש"ס דמנחות דף ה' דחדש אינו נוהג בשל נכרי. אף בארץ ישראל מדאמרינן במנחות למ"ל מן הבקר להוציא את הטרפה ות"ל מקו"ו מבעל מום שמותר להדיוט אסור לגבוה טרפה שאסור להדיוט אינו דין שאסור לגבוה עומר יוכיח שאסור להדיוט ומותר לגבוה מה לעומר שכן בא להתיר חדש ומשני בשביעית מה לשביעית שכן מתיר ספיחין כר"ע דאמר ספיחין אסורין מה לעומר שכן בא להתיר חדש בח"ל ואפי' למ"ד חדש בח"ל לאו דאורייתא שכן מתיר לאו שבתוכה ואמאי לא קאמר שכן מתיר חדש של נכרי בארץ ישראל דשביעית ודאי אינו נוהג בשל נכרי אף למ"ד אין קנין בארץ ישראל כמ"ש מהרי"ט ומבי"ט דממעטינין מדכתיב לכם. וע"כ חדש אינו נוהג בשל נכרי. ולא בא העומר להתיר ולפענ"ד יש לדחות הראי' לפמש"ל באריכות דמבואר בירושלמי דיש קנין לנכרי בארץ ישראל לאכילות פירות ולמ"ד קנין פירות כקנין הגוף דמי אין חדש נוהג בשל נכרי. ויש להוכיח דר"ע ס"ל ק"פ כקה"ג דמ' דבצל"ח פסחים ח' ובטורי אבן חגיגה ג' ד"ה כדי ליתן שכר הקשו אהא דאמרינן פסחים ח' כל שאין לו קרקע אינו עולה לרגל א"כ כיון דילפינן גז"ש ראי' ראי' מהקהל ה"ה דילפינן הקהל מראי' וכל שאין לו קרקע אינו חייב בהקהל למה כתיב קרא וגרך אשר בשעריך והרי גר אין לו קרקע בירושה רק מה שקנה וחוזר ביובל ואין לו רק ק"פ ולמ"ד ק"פ לאו כקנין הגוף דמי אינו חייב בהקהל וקשי' למ"ד ק"פ לאו כקה"ג דמי ותירץ בטורי אבן דקרא מיירי בנכרי הבא על בת ישראל דיורש מאמו ישראלית עיי"ש. והנה זה ניחא למ"ד נכרי ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר וכ' תוס' קדושין ע"ה ע"ב דבתר דידי' שדינן וצריך להתגייר וכן כ' רש"י בחומש סוף פ' אמור על כן שפיר הוה, גר ומ"מ יורש את אמו ואף דגר אינו יורש את אביו נכרי אבל אמו מישראלית שפיר ירש. אבל לר"ע דס"ל נכרי ועבד הבא על בת ישראל הולד ממזר וכ' תוס' קדושין ע"ה דס"ל דהו"ל ישראל ממזר א"כ א"צ להתגייר ולא מיקרי גר ואיך מישב לקרא וע"כ מוכח מקרא לדידי' דק"פ כקה"ג דמי. וכיון דבמנחות קאי לר"ע דספיחין אסורין לד לדידי' ודאי חדש אינו נוהג בשל נכרי כמ"ש אבל לדידן דק"פ לאו כקה"ג דמי, שפיר י"ל דחדש נוהג בשל נכרי:

ולכאורה ההערה יפה אך באמת לפ"מ דס"ל לר"ע בב"ב קי"ד ירושת הבעל דאורייתא אין להוכיח מקרא דק"פ כקה"ג דמי די"ל דקרא דוגרך דגר חייב בהקהל משכחת לה בגר

שנשא בת ישראל וירש ממנה קרקע דאינו חוזר ביובל ויש לו קנין הגוף וכ"כ בצל"ח פסחים:

סימן קיד

בעזה"י דרוש לשבת שובה תרמ"ז בסוגיא דיש בילה ר"ה י"ג ע"ב: א הנה בסברת ר"ש שזורי דס"ל בפול המצרי שזרע מקצתו השריש לפני ר"ה ומקצתו אחר ר"ה אין תורמין ומעשרין מזה על זה שאין תורמין ומעשרין מן החדש על הישן ולא מן הישן על החדש כיצד הוא עושה צובר גורנו לתוכו ונמצא תורם ומעשר מן החדש שבו על החדש שבו ומן הישן שבו על הישן שבו. דס"ל יש בילה אף בדבר יבש. יש להבין איך מתיר לתרום דיש בילה דילמא בא לידו התרומה משל חדש והוא יפריש על של ישן ול"ה תרומה. בשלמא הא דאמר שמואל לכל אין בילה חוץ מיין ושמן. דהוא דבר לח. יש לומר דדבר לח נתערב יפה. וכל טיפה וטיפה מתערבת. משא"כ בדבר יבש הרי יכול להיות שהתרומה בא משל חדש. ונ"ל דטעמי' דר"ש שזורי. משום דס"ל בדרבנן תולין להקל כמו דאמרינן בשתי קופות ביבמות פ"ב דאמרינן איסור לתוך איסור נפל והיתר לתוך היתר נפל דבדרבנן תולין להקל ה"ה הכא דפול המצרי קטנית הוא ומדאורייתא אינו חייב רק בדגן תירוש ויצהר כדאיתא לעיל ד' י"ב ובתוס' שם. ומ"ה מקיל ר"ש שזורי בדרבנן. ורבנן ס"ל דגם בדרבנן אין תולין משום דאיתחזק איסורא. וכן נראה מלשון הטורי אבן ד"ה כיצד הוא עושה דר"ש שזורי לא ס"ל יש בילה רק בדרבנן. אמנם לפענ"ד מוכח דר"ש שזורי ס"ל בדאו' נמי יש בילה. דהרי שמואל דאמר לכל אין בילה חוץ מיין ושמן הוא קאי אדאורייתא. דהרי ביין ושמן תרומה ומעשר דאורייתא. וס"ל דבלח יש בילה מדאורייתא. וא"כ מאי מקשה בגמ' ומי אמר שמואל הכי דהלכה כר"ש שזורי והאמר שמואל לכל אין בילה חוץ מיין ושמן דילמא הא דאמר שמואל הלכה כר"ש שזורי קאי אדרבנן והא דאמר שמואל לכל אין בילה חוץ מיין ושמן קאי אדאורייתא כגון בדגן דתרומה דאורייתא אין בילה וביין ושמן יש בילה. אבל בדרבנן ס"ל לשמואל כר"ש שזורי. מיהו לזה י"ל דמדאמר שמואל לכל אין בילה. משמע אף בדרבנן ס"ל אין בילה, רק בדבר לח ולכן מקשה. אמנם בלא"ה קשי' לשיטת הר"א ממיץ בספר יראים סי' קע"ב דדוקא בתרומה ומעשר ראשון הוא דאינו חייב רק בדגן תירוש ויצהר אבל במעשר ב' מחייב אף בפירות ואף בירקות. דס"ל דדרשה דדרשינן בירושלמי ריש מעשרות וכן בספרי פ' ראה דרשה גמורה וע' בטורי אבן דף ט"ו. מה שמפלפל בדבריו ויבואר לפנינו אי"ה א"כ אמאי ס"ל לר"ש שזורי יש בילה אף במעשר ב' דהוא דאורייתא:

ב על כן נראה בסברת ר"ש שזורי.דהוא מטעם ס"ס שמא הפריש כדין. ואת"ל לא הפריש כדין שמא יש רוב שהפריש כדין. ומדאורייתא ברובא בטיל. כגון שיש בגורן עשרה כור חדש וחמשה כורין ישן. והוא מפריש א' וחצי כור למעשר ב' אמרינן שמא קרה לו שהפריש כדין ואת"ל שלא הפריש כדין שמא הפריש הרוב כדין שהפריש פחות מכור חדש על עשרה כורין חדש ונמצא דמיעט במעשר. ולא מתוקן כל העשרה כורין רק רוב מעשרה כורין ונשאר מיעוט טבל בעשרה כורין. א"כ מב"מ בטל ברוב א"כ לענין דאורייתא יש ס"ס ובדרבנן שוב אמרינן אני אומר וכן לענין ישן כשהפריש יותר משיעור מעשר הו"ל מרבה במעשרות והמעשר מקולקל שיש במעשר זה טבל כדאיתא בקדושין ד' כ' ובמכחום כ"ד ת"ע המיעוט טבל בטל ברוב מדאורייתא. ואף דמדרבנן טבל ל"ב ברוב כדאיתא בע"ז דף ע"ג. מ"מ זה ל"ה רק מדרבנן משום דכהיתרו כך איסורו. וזה ל"ש במעשר ב'. ורק משום דהו"ל דשיל"מ כמ"ש תוס' שם ד"ה טבל. א"כ זה ל"ה רק מדרבנן ובדרבנן סגי בספק אחד כמ"ש הש"ך סי' פ"ג לענין ציר דגים דמדאוריי' הוה ס"ס ומדרבנן סגי בספק אחד. ואף שיש ס"ס להחמיר שמא הפריש כל הישן ושמא הפריש הרוב מן הישן באופן דהטבל שנשאר הוא רוב. מכל מקום כיון שיש לומר כל דפריש מרובא פריש א"כ כשהרוב הוא חדש אין לספק שמא הכל הפריש מן הישן רק שיש לספק שמא הכל מן החדש והישן נשאר בטבלו. וזה הוא מיעוט ומדאורייתא בטל ברוב. ועוד דבנתיבות סי' רצ"ב הוכיח דאף דאמרינן כל דפריש מ"מ לענין אם מספקינן לענין מה שנשאר ל"ה רק כמחצה על מחצה אבל להסתפק שמא לקח הכל מן המיעוט ודאי ל"ח. ועכ"פ ודאי ל"ה ס"ס להחמיר. רק שנאמר שיש ספק אחד. שמא הפריש מהמיעוט הרוב. וכיון שיש ס"ס להקל ל"מ ספק אחד נגדו באופן דמותר מדאורייתא התבואה שהוא חולין והמעשר שהפריש דאף דלענין מה שנפרש יוכל לומר כל דפריש מרובה פריש והוה הכל מן החדש ונמצא שריבה במעשרות ויש בהמעשר טבל מ"מ מדאורייתא ברובא בטיל. ולענין איסור דרבנן לא אמרינן כל דפריש בפירש לפנינו. ואף החולין מותרין מדאורייתא דנהי דל"א כל דפריש לענין מה שנשאר מ"מ נהי דאמרינן דהוה כמחצה על מחלה מ"מ אם לקח מחצה מחדש ומחצה מישן. שוב נתקן הרוב כגון שנטל ע"ד משל ג' רבעים מחדש. ונתקן שבעה ומחצה כור וכשנטל ג' רבעים ישן. נתקן ג"כ חמשה כורים מישן. ורק שבהמעשר נשאר רבע טבל שהפריש. ובכל אופן בטל ברוב. ובענין דרבנן דלא בטל טבל ברוב סמכינן אספק אחד שמא הפריש כדין:

וכן אפי' לא ידעינן אם הרוב חדש או הרוב ישן מ"מ מותר לצבור גרנו מתוכו. ותורם ומעשר מן החדש שבו וכו' מטעם ס"ס דאיזה מין שהוא הרוב ניתר מטעם ספק שמא

תרם לפי חשבון ואת"ל שלא תרם לפי החשבון מ"מ שמא הכל תרם ממין שהוא הרוב דכל דפריש מרובא פריש. וכיון שהרוב מתוקן המיעוט בטל ברוב מדאורייתא ולענין דרבנן מותר בספק אחד:

ג הנה כל זה נכון לשיטת הראב"ד פ"א ממעשר ה' ט"ו שפי' במשנה דתרומת פ"ד במפריש מקצת תרומה ומעשרות מוציא ממנו תרומה עלי' אבל לא למקום אחר. ופירש הראב"ד דהתרומה ומעשר הוה תרומה ומעשר ורק דהוי טבל וחולין מעורבין זב"ז הואיל ולא הפריש רק מקצת ולכן אין מפריש מהכרי על מקום אחר היינו על טבל גמור מפני שדומה למפריש מן הפטור על החיוב ולכן מפריש עלי' מיני' ובי' ור' מאיר סבר יש ברירה הלכך יכול לתרום ולעשר ממנו על כרי אחר ויאמר סאה של טבל שהיא בכרי זה יהא מעשר על תשע שבכרי זה אבל הרמב"ם ס"ל דאינו מעשר כלל. ופי' דאינו יכול להפריש על החמש סאין שהפריש מעשר ממקום אחר כגון שהי' לו מאה סאין והפריש חמש החמש הם טבל וצריך להפריש עליהם חצי סאה מתוכו., וע' מה שכתבתי בספרי ליו"ד ח"ר סי' פ"ג אות י"ז ויבואר. ולפי שיטת הרמב"ם יש לחוש שמא לא הפריש כל המעשר. כגון שיש לו עשרה סאין חדש וחמשה סאין ישן והוא מפריש סאה וחצי. שמא עלה בידו פחות מסאה חדש. ולפ"ז הפריש פחות ממעשר. דמישן על חדש ל"מ הפרשה ופחות מעשר אינו מעשר להרמב"ם והוה כולה טבל ול"ש לומר דאף אם הפריש כן הוה רוב מעושר והטבל הנשאר בטל במיעוטו כיון דאם הפריש פחות הוה כולו טבל. ע"כ א"א לומר כן:

אמנם בעיקר שיטת הרמב"ם עיין פני משה ומראה הפנים אירושלמי ר"פ ד' דתרומות שכ' דהמשנה והירושלמי הכל שלא כדעת הרמב"ם. רק דרמב"ם דחה למשנה וירושלמי מקמא תוספתא פ"ה דמבואר דרבי ורשב"ג פליגי במפריש מעשר ותרומה לחצאין דס"ל לרבי דל"מ התרומה והמעשר לחצאין. ואני כתבתי בספרי ליו"ד אות וסי' הנ"ל דהא דפליגי. אזלי לשיטתייהו. דבאמת במפריש חצי תרומה או חצי מעשר ל"מ ההפרשה, רק על חצי התבואה. ואסור כל הטבל דלא ידעינן על איזו הפריש. ול"ה שירי' נכרין כיון דאסור הכל כדאמרינן בפסחים ל"ג. ואמנם כיון דנולד האיסור בתערובת אמרינן ברורה למאן דאית ליה ברירה ומותר ליטול מהכרי חצי התבואה שהוא טבל. והשאר מותר כמ"ש תוס' בתמורה ל'. ושוב הו"ל שירי' נכרין כמ"ש הריטב"א בהך דשני לוגין שאני עתיד להפריש דלמ"ד ברירה הוה שירי' נכרין ומ"ה רבי כשיטתי' דל"ל ברירה. והוה טבל כשהפריש חצי ורשב"ג כשיטתי' דאית לי' ברירה. ורמב"ם ס"ל אין ברירה ולכן פסק דמפריש לחצאין ל"מ. ולפ"ז אצ"ל. דדוחה ירושלמי מקמי' תוספתא רק דירושלמי

קאי למאן דאית לי' ברירה. וע"כ מהני מעשר לחצאין ומפרש ירושלמי המשנה כפי' הראב"ד. ורמב"ם ס"ל אין ברירה ומ"ה מפרש המשנה דל"מ הפרשה (וע' בספרי מה שישבתי הקו' הגדולה דס"ל לרמב"ם מפריש תרומה פחות משיעור אינה תרומה. והדבר תימה דהרי חיטה אחת פוטרת כל הכרי ומדאוריי' הוה תרומה ואיך חכמים עוקרין דבר מן התורה ופרשתי הכונה דחיטה אחת פוטרת דוקא בסתמא אבל אם חשב שלא לפטור אינה פוטרת כמ"ש החו"ד בסידור בה' חלה לענין חלה. ובתרומה כשדעתו להשלים הוה כהתנה בפירוש שלא לפטור רק חצי הכרי. ונמצא דהשאר טבל. ושוב ל"ה שירי' נכרין עיי"ש). ועכ"פ כיון דלמ"ד ברירה מהני הפרשה לחצאין א"כ י"ל דר"ש שזורי אית לי' ברירה ומהני הפרשה במקצת ומה"ט ס"ל יש בילה דכיון דמדאורייתא בטיל. סמכינן אזה לתלות שעלה בידו כשיעור: ד והנה כדברינו מוכח קצת בירושלמי רפ"ד דתרומה. שהקשה שם אמשנה דמפריש מקצת תרומה ומעשרות מוציא ממנו תרומה עלי' אבל לא למקום אחר. מה בין מוציא ממנו עלי' למוציא ממנו למקום אחר והכונה כמו שאינו מוציא ממנו למקום אחר דחיישינן שמא מן המתוקן עלה בידו וה"ה ממנו גופי' שמוציא שמא מן המתוקן עלה בידו. וע' מהרי"ט ח"א סי' י"ח שנראה מדבריו דהקו' ל"ה רק למ"ד אין בילה אבל למ"ד יש בילה ל"ק ובהגהות מוח"ז ר"ע איגר כ' דהקו' גם למ"ד יש בילה דמשמע ממשנה דא"צ להפריש רק חצי השני כגון להפריש ממאה סאין חמש צריך להפריש עוד חמש ובאמת צריך להפריש עוד הפעם עשרה כיון שטבל וחולין מעורבין צריך להפריש עשרה שיעלה בידו חמש חולין מתוקנים וחמש מעשר ויאמר שהמעשר יהי' מעשר על חמשים סאין טבל עיי"ש:

ומשני ר"ל דמיירי שהפריש רוב ולא מחצה. ונתבטל הטבל במיעוטו מן התורה ולכן סמכינן אדרבנן ותולין שמה שיעלה בידו כעת היא טבל די"ל בדרבנן אמרינן ברירה. ור' יוחנן פליג וס"ל אין הטבל בטל ברוב כיון שנתן דעתו להפריש נסתיימו כל חטה וחטה במקומה:

הנה בסברת ר' יוחנן נלע"ד הנה הש"ך כ' בסי' ק"ט דביטול תליא בידיעת הבעלים וכל שלא נודע התערובות לא בטל ומיבעי בירושלמי פ"ב דערלה סוף הלכה א' אי מועיל ידיעת חבירו. והובא בארוך מש"ך סי' צ"ד ובטוטו"ד להגאון מהרש"ק קמא סי' קנ"ו מפלפל בזה אי מהני ידיעת חבירו לענין ביטול ובאמת היא אבעי' בירושלמי. ובסי' ק"ס מפלפל אי ידיעת ספק מועיל וזה ג"כ אבעי' בירושלמי והוא פרט גדול והנר' מזה דענין ביטול ברוב תליא בניחותא דבעלים שהר"ן כ' בנדרים נ"ט שהאיסור דרכו להתבטל ולא ההיתר. והנראה דסברת ביטול ברוב הוא דהואיל והאיסור אינו חשוב. הבעלים רוצים

שיתבטל ויהי' כמאן דליתא ומה"ט חה"ל לא בטל כיון שהוא דבר חשוב ואף שהבעלים רוצים שיתבטל בטלה דעתו אצל כל אדם. ומה"ט י"ל דשיל"מ לא בטיל דכיון דיש לדבר זה היתר. אין הבעלים רוצים שיתבטל. שהרי יש לו היתר בלא"ה והיינו טעמא דהיתר בהיתר לא בטל. ולפ"ז קאמר בירושלמי. דבהפריש מקצת מעשר אף שהפריש רוב מ"מ לא בטל הטבל דכיון דבעלים רוצים להפריש ובדעתן להפריש אין רוצים בהביטול ומ"ה לא בטיל. דביטול תליא ברצון הבעלים. כנלע"ד:

ה והנה לפי מה שביארנו לא קשיא לדברינו שפירשנו בסברת ר"ש שזורי דהוא מטעם ביטול ברוב קשי' ע"ז דהרי ר' יוחנן ס"ל בש"ס דידון מנחות ל' ע"ב אמר ר' שמואל בר נחמני אמר ר' יוחנן לחד גירסא (ותוס' לא גרסו ר' יוחנן אבל גירסא ישנה הכי הוה) וכ"כ מהרי"ט סי' י"ח הלכה כר"ש שזורי דיש בילה. והרי ר' יוחנן ס"ל דטבל לא בטיל ברוב. ולפ"מ שפירשתי פליגי בדאורייתא דר"ל ס"ל מדאורייתא בטל ברוב ותולין בדרבנן ור' יוחנן ס"ל לא בטיל מדאורייתא ולפי מה שפירשתי נכון די"ל עד כאן לא ס"ל לר"י דלא בטיל דוקא בהפריש מקצת ודעתו להפריש משא"כ בצובר גרנו לתוכו. ומפריש מהכל. ואין בדעתו להפריש עוד שפיר בטיל ברוב. ומ"ה סמכינן ואמרינן יש בילה מטעם ס"ס כאמור:

ושוב יש לפרש לשון הירושלמי בדרך אחר. הנה התוס' גיטין מ"ז ע"ב כתבו דלרבי דל"ל ברירה בחצי' של ישראל וחצי' של נכרי כל חטה וחטה חצי' חולין וחצי' טבל. ולפ"ז ס"ל לר' יוחנן דה"ה במפריש מקצת כל חטה וחטה יש בה טבל. ואף רוב ל"מ דבגוף אחד שיתבטל מקצתו למקצתו לא מצינו וכבר רציתי לומר בישוב הקו' שהקשיתי בספרי ליו"ד סי' צ"ט לר"י דס"ל בגיד הנשה ספק אי של ימין אי של שמאל איך חייב באכל משתיהן הרי א"א לצמצם ואחד מהם גדול ושמא ההיתר גדול ונתבטל האיסור ושמא האיסור גדול ואיך חייב מלקות כקו' הרשב"א והפמ"ג בפתיחה לתערובת לענין אשם תלוי ורציתי לומר דהוה בגוף אחד ול"ש ביטול מקצתו למקצתו אך דחיתי זאת דאנן פסקינן בלא נודע מקום שנגע הקליפה בטלה אף דהוה בגוף אחד. אמנם יכול להיות דזה כונת ר' יוחנן נסתיימו כל חטה וחטה במקומו. היינו דכל חטה וחטה יש בה טבל. ול"ש ביטול ברוב מטעמא דכתיבנא. והפי' הראשון הוא יותר מחוור ועדיין צ"ע. איברא דבירושלמי פ"ג דחלה ופ"ה ממעשר לא משמע כלל דטעמא דר' יוחנן משום דדעתו להפריש או מטעם דנסתיים כל חטה במקומה. וע' פני משה פ"ה ממעשר ה"א. אולי יבואר עוד לפנינו:

ב והנה בטורי אבן הקשה אר"ש שזורי דס"ל הכא יש בילה. וא"כ אמאי שאל לר' טרפון במנחות ל"א בטבל שנתערב בחולין וא"ל קח מן השוק ועשר עלי' ואמאי לא הפריש מינה ובה כיון דס"ל יש בילה ול"ח שיעלה בידו מן מה שהפריש ולפי מה שכתבתי לעיל דגם ר"ש שזורי ס"ל יש בילה רק מספק. רק דמתיר בחדש וישן לצבור גורן משום ס"ס שמא עלה בידו כדין. ואת"ל שלא עלה בידו כדין שמא כל דפריש מרובא פריש ונמצא דמה שהוא הרוב בתערובת עלה בידו ותיקן הרוב כדין והמיעוט בטל. ל"ק קו' שאג"א בפשיטות דכאן שנתערב טבל ברוב חולין ל"ש להתיר משום כל דפריש דאם פריש מרוב מה שעלה בידו הוא חולין. ולא הפריש כלל. ומשום ספק שמא עלה בידו כדין ל"ש להתיר דכל דפריש הוא עומד נגדו. ומה שתירץ דהוצרך לכך דאם יפריש מינה ובה יצטרך להפריש תרומת מעשר מן הכל דמה שיעלה בידו נימא דעלה לפ"ע התערובות. ונמצא דהתרומת מעשר היא ג"כ תערובות ויצטרך ליתן לכהן הכל. ומ"ה צוה ליקח מן השוק ולא יפריש רק לפ"ח. עדיין צ"ע שהרי יוכל למכור לכהן בדמי תרומה חוץ מהתרומה שיתן לו בחנם. ולא יפסיד רק קצת. ושמא י"ל דאסור למכור לכהן כיון שיהי' תערובת תרומת מעשר. לפי המבואר בתוס' יומא ט' דתרומת מעשר של דמאי צריך ליתן לכהן בחנם דה"ה תערובת תרומת מעשר צריך ליתן בחנם. אך יש לחלק דשם כ' תוס' כיון דל"ה רק חלק מק' משא"כ בשאר תערובת אך רש"י בסוטה מ"ח כ' דמ"ה צריך ליתן תרומת מעשר לכהן בחנם משום דילמא משהי לי' ואתי לידי תקלה עיי"ש ולפ"ז ה"ה בתערובת צריך ליתן לכהן בחנם. ועי' בשעה"מ פ"ט ממעשר מה שמפלפל בזה בדעת הטור דס"ל תרומת מעשר של דמאי מוכרו לכהן. אך לפמ"ש הרי"ט אלגזי בדף ל"ד ע"ב דפוס פרעשבורג דהא דס"ל לרש"י דתרומת מעשר של דמאי צריך ליתן בחנם. משום דילמא משהי לה זה דוקא בעינו אבל בתערובת לא החמירו חז"ל ליתן לכהן בחנם עיי"ש שהאריך בזה א"כ הק"ל אמאי א"ל קח מן השוק ואמאי לא הפריש מינה ובה ואי דיצטרך להפריש יותר הרי יוכל למכור לכהן ולקבל המעות אף עבור תרומת מעשר עצמו. משא"כ כשקונה מן השוק יוכרח ליתן תרומת מעשר לכהן בחנם כיון שאינו בתערובת רק בעינא:

ז ונ"ל לישב קו' השאג"א בדרך זה. הנה דעת הטור דתרומת מעשר של דמאי מוכרה לכהן. וע' בשעה"מ פ"ט ממעשר מה שהקשה עליו. אמנם מצד הסברא כיון דספק ממונא לקולא סגי בהפרשה ורשאי למכור לכהן. אמנם בב"מ דף ל"ז באמר לשנים גזלתי. מבואר דנותן לזה מנה ולזה מנה. ומקשה שם מגזל אחד מחמשה דמניח גזלה ביניהם ומסתלק אלמא מספיקא לא מפקינן ממונא וממאי דמתניתין דהכא ר"ט דקתני עלה מודה ר"ט

באומר לשנים גזלתי נותן לזה מנה ולזה מנה ומשני התם דקא תבעי לי' הכא בבא לצאת ידי שמים. וכתבו תוס' שם ד"ה התם דקא תבעי לי' דדינא הכי. לר' טרפון היכי דהוה לי' למידק חייב לציי"ש אף לר' טרפון אפי' בשמא ושמא. ואפי' לר"ע בשמא ושמא אינו חייב רק לציי"ש ובברי ושמא חייב לר"ע מדינא. ולר"ט לציי"ש. והיכי דל"ה לי' למידק אפי' לציי"ש אינו חייב בשמא ושמא אפי' לר"ע עיי"ש:

והנה התוס' כ' בעירובין ק' בנתערב מתן אחת במתן ד' דמה"ט העשה אינו דוחה לל"ת דהו"ל ע"י פשיעה, ולא דחי עשה לל"ת. ולפ"ז נ"ל דאף אם נאמר דתרומת מעשר של דמאי אין צריך ליתן לכהן בחנם. דספק ממונא לקולא מ"מ בנתערב טבל בחולין דהו"ל למידק שלא יתערב על כן אף דמדאורייתא בטל טבל בחולין מ"מ כיון דמדרבנן לא בטל. וחייב להפריש. על כן חייב לציי"ש לתת לכהן התרומת מעשר בחנם דל"ש ספק ממונא לקולא. חדא דממנ"פ מגיע לו מקצת ואינו יודע איזה. ועוד דהו"ל למידק ולכן אם יפריש מינה ובה יצטרך להפריש תרומת מעשר בעד כולה כנ"ל ולא יוכל למכור רק התוספת. אבל כנגד התרומה לא יוכל ליקח מכהן. דחייב לתת לו בחנם. כיון דבא ע"י פשיעה וחייב לציי"ש. על כן עדיף לי' ליקח משוק. שלא יפריש רק תרומת מעשר כנגד הטבל ובשלמא אם לא יצטרך ליתן לכהן בחנם אף תרומת מעשר עדיף לי' להפריש יותר משא"כ לשיטת ר' טרפון. ולפ"ז ניחא דסיפר לנו הגמ' ששאל לר' טרפון דר' טרפון לשיטתי' צוה לו ליקח מן השוק. מה עצה נכונה. ולפ"ז מוכח מסוגיא זו כדעת תוס' ב"מ ל"ז דהיכי דהוה לי' למידק חייב לציי"ש אף בלא עביד איסורא. דלא כתוס' ב"ק ק"ד דדוקא בגזל חייב לציי"ש ולא בפקדון ומקח. דאס"ד כדעת תו' ב"ק א"כ בנתערב טבל בחולין דלא עביד איסורא אף דפשע אמאי אמר לי' קח מן השוק היי לו להפריש מינה ובה ויהי' התרומות מעשר בתערובת. דל"ח לתקלה ולא יצטרך ליתן לכהן בחנם אף התרומת מעשר גופי' ועדיף לי' להפריש תרומת מעשר מינה ובה. וימכור הכל לכהן. משא"כ בקונה מן השוק כיון דהוה בלא תערובת יצטרך ליתן לכהן בחנם משום תקלה כנ"ל. על כרחך דאם יפריש מינה ובה יצטרך ליתן בחנם משום שחייב לציי"ש כשיטת ר' טרפון ודוק:

ה ואין לדחות הראי' מב"מ בסוגיא דאמר לשנים שכתבנו דר"ט ס"ל בשמא ושמא חייב לציי"ש היכי דפשע די"ל דוקא התם דממנ"פ חייב לאחד מהם וכתבו תוס' שם בב"מ ל"ז ד"ה גזל מחמשה דאף לר"ע דס"ל ישלם לכל אחד יודה בברי ושמא באיני יודע אם נתחייבתי פטור אף בברי ושמא משום דמוקמינן אחזקת מרא ודוקא בגזל מחמשה כיון דממנ"פ חייב לאחד מהם ל"ש חזקת ממון עיי"ש. א"כ י"ל עד כאן לא ס"ל לר"ט

דחייב לצי"ש בשמא ושמא היכי דפשע רק שם דממנ"פ חייב לאחד. אבל בנתערב טבל בחולין. דאח"כ יפריש מינה ובה ומדאורייתא בטל ברוב אח"כ כשיפריש מינה ובה על כל התערובת לא יצטרך ליתן לכהן בחנם כיון דהוה בכל אחד ספק שמא זה אינו של הכהן. אמרינן ספק ממונא לקולא דגם כאן שייך סברת הגמ' ועדיף יותר דהרי בתוך תערובת זה יש לכהן חלק כיון שיש בילה ס"ל לר"ש שזורי. ומקצת ודאי שלו ודאי לא יצטרך הכהן לשלם רק מה שיותר מחלק שלו. ולכאורה י"ל דמדינא לא יצטרך הכהן לשלם רק המותר כיון דממנ"פ מקצת שלו כיון דס"ל יש בילה. כמבואר במשנה בבכורות ט' בחמורה שלא ביכרה וילדה ב' זכרים נותן טלה אחד לכהן:

אף דהוה ספק בכל אחד כיון דממנ"פ אחד שלו. ה"ה הכא לא יצטרך הכהן לשלם רק מה שלוקח יותר ואינו דומה לתרומת מעשר של דמאי דס"ל להטור שמוכר לכהן דשם. כיון דרוב עם הארץ מעשרין יש ספק שמא אין כאן לכהן כלום. משא"כ בטבל שנתערב בחולין נהי דמדאורייתא בטל מ"מ כיון דמדרבנן לא בטל וצריך להפריש מינה ובה מה שחלק של הכהן מחויב ליתן בחנם. אך זה אם נימא דר"ש שזורי ס"ל מדאורייתא יש בילה מתורת ודאי. אמנם לשיטת השאג"א דר"ש שזורי לא ס"ל יש בילה רק בדרבנן. וכן לפמ"ש בתחילת דברי דר"ש שזורי ס"ל בדאורייתא יש בילה מתורת ס"ס שמא הפריש כדין ועלה בידו כל אחד לפי חלקו ואת"ל שלא הפריש כדין שמא עלה בידו רוב כדין ומיעוט שלא כדין. ומדאורייתא ברובא בטיל ולענין דרבנן סגי בספק אחד. א"כ בנ"ד בטבל שנתערב בחולין הכהן אינו יכול להוציא מידו. דאיכא ספק שמא עלה בידו כל החולין. ונהי דלאיסור מהני ס"ס אבל ממון אינו יכול להוציא אף בס"ס. ולכן מדינא נוטל דמים. ורק לצי"ש חייב ליתן לכהן בחנם. דלדעתי אף שאין הולכין בממון אחר הרוב וכן ס"ס ל"מ מ"מ חייב לצי"ש. דלא יתכן לומר דרב ושמואל יפלגו בפלוגתא רחוקה דלרב הולכין אחר הרוב להוציא ולשמואל אף לצי"ש פטור. ועוד דהרי בברי ושמא חייב לצי"ש. אף באיני יודע אם נתחייבתי. ובריש האשה שנתארמלה אמרינן כיון דרוב נשים בתולות נשאות כברי ושמא דמי ולתוס' ישנים קאי זה במסקנא רק דשם ל"ה רוב דרוב הנשאות בתולה יש לה קול. וע' בתשו' ברית אברהם חלק יו"ד סי' ס"ב דמה"ט מוציא ממון בחזקה דאין אדם פורע תוך זמנו אף דחזקה לא עדיף מרוב משום דרוב משוה לשמא והוה א"י אם פרעתיך וע' מה שכתבתי לעיל סי' א' והנה עפ"י מה שכתבתי מיושב קו' תוס' ב"ב ה' ע"ב ד"ה כי היכי שהקשו אהא דבכור עד ל' יום בחזקת שלא נתן והרי עביד אינש דפרע בגו זימנא. ולפמ"ש מיושב דטעם דעביד אינש דפרע בגו זימנא דאין יכול להוציא ממון דאין הולכין בממון אחה"ר משא"כ בבכור דאין הכהן יכול לתבוע

רק דאביו מחויב לציי"ש ולזה ל"ש א"ה בממון אחה"ר. וזה ישוב נכון אך צע"ק בב"מ ק"ב דמייתי ראי' מבכור לשוכר ונשכר ומשמע דבבכור דינא קאמר ולא לציי"ש ודוק. על כן בזה שנתערב טבל בחולין נהי שיש ספק שמא עלה בידו כל החולין כיון שיש ס"ס שמא עלה בידו לפ"ע ושמא כל הטבל עלה בידו. חייב ליתן לכהן בחנם לכ"ע לציי"ש. על כן עדיף יותר ליקח מן השוק:

והנה עפ"י מה שכתבתי נ"ל לישב הגאון ר' מרדכי מ"מ דק' לבוב המובא בספר ברוך טעם בשאלה ותשובה שבסוף הספר. על דברי הרמ"א ביו"ד סוף סי' רנ"ט והיא מהגהות מרדכי פ"ק דב"ב דאם השתמש בתיבה מעות הקדש וחולין זה אחר זה אזלינן בתר בתרא ואם השתמש בשתיהן אזלינן בתר רובא ואם מצאו בגומא דאיכא למימר שהי' מונחים זמן ארוך ולא ראה אפי' בזה אח"ז אזלינן בתר רובא והקשה לשיטת הש"ך דאפי' בממון עניים ספק ממונא לקולא עיין סי' רנ"ט בש"ך ס"ק י"ד שהאריך א"כ אמאי אזלינן בתר רוב והלא אין הולכין בממון אחר הרוב ואין ראי' מש"ס דפסחים ז' דשם באיסורא אזלינן בתר רוב ולא בממונא. וע' תה"ד סי' שי"ד וח"מ סי' רצ"ב וכבר הרגיש בקושיתו בנתיבות דיני ס"ק ב'. ולהנ"ל מיושב שפיר דהמרדכי והרמ"א דינא קמ"ל דחייב לציי"ש דבספק אף לציי"ש אינו חייב וברוב חייב ליתן המעות לציי"ש. וא"צ לבאר דבודאי לענין השאלה אם היא צדקה מיירי לציי"ש. הן אמת דקצ"ע דא"כ לענין מתנות בקונה בהמה מגוי ואם תמצא טרפה תהי' לגוי שכ' המרדכי פ' הזרוע הובא ברמ"א סי' ס"א דפטור ממתנות משום דאין הולכין בממון אחר הרוב. ואמאי אינו מבואר דחייב לציי"ש. דהרי כל עיקר חיוב מתנות לציי"ש דאין הכהן יכול להוציא בדיינים דיכול לומר לאחר אני נותן: י"ל דש"ע ומרדכי דינא קמ"ל:

ובגוף הסברא יש להתוכח דנהי דאמרינן בש"ס ריש האשה שנתארמלה דכיון דרוב נשים בתולות נשאות כברי ושמא דמי היינו דהרוב משוה להטענה שכנגד הרוב לשמא. מ"מ בשמא ושמא דנימא דרוב משוה לטענת ברי אין מבואר בגמ' א"כ בשמא ושמא י"ל דאינו חייב לציי"ש אך לתוס' כתובו' ע"ו שכ' דשמואל ס"ל אין הולכין בממון אחר הרוב דוקא היכי דמצי לטעון קים לי בנפשאי. ודייק במחנה אפרים ה' שומרים סי' ס"ו דתוס' ס"ל דוקא בטוען ברי אין הולכין אחר הרוב. הרי דלא כברית אברהם שדייק מר"פ ב' דכתובות דרוב משוה לשמא דא"כ אמאי אין הולכין אחר הרוב הרי הרוב משוה לשמא. אך במחנה אפרים כ' שם דזה דוקא בלית לי' חזקת ממון (הכונה חזקת מ"ק) אבל באית לי' חזקת מ"ק ל"ב טענת ברי. (ומ"ש מחנה אפרים מדברי הרב המגיד דברוב נכריים מוציאין ממון משום דהוא עצמו מסופק. והבין מח"א דבטענת ספק מוציאין

ממון ברוב. וזה ליתא דכונת המגיד דגוי ל"ל חזקת ממון כמ"ש ב"ש סי' ד' ס"ק נ"ב) והנה תוס' כ' בבכורות כ' דאף רב דס"ל הולכין בממון אחר הרוב דוקא בטענת ברי. ומשמע דבשמא ושמא לכ"ע אין הולכין אחר הרוב. וכש"כ בשמא וברי. ומי שהוא כנגד הרוב טוען ברי ודאי אין הולכין אחר הרוב. ולא פליגי רק בברי וברי אך מסוגיא דריש פ' המוכר פירות לא משמע דבעי דוקא שמי שהרוב מסייע יטעון ברי. וכדבר ס' המחנה אפרים. ולדינא נלע"ד דעל כל אופן יהי' חייב לצי"ש ברוב מסייע לי' אף בשמא ושמא. דרוב עדיף מטענת ברי. ומה"ט נ"ל דלרב הונא ור' יהודה דס"ל ברי ושמא מוציאין ממון ע"כ ס"ל הולכין בממון אחר הרוב לסברת הגמ' ריש פ' האשה שנתארמלה דרוב משוה לטענת שמא. ושוב מצאתי בפנ"י כתובות י"ב ע"ב ד"ה איתמר שכ' כן ולא תיקשי מש"ס דכתובות י"ב דבעי גמ' למימר הא דר"ה ור"י דשמואל היא. דאיך אפשר דשמואל ס"ל כר"ה ור"י דהרי ס"ל אין הולכין בממון אחר הרוב דלמסקנא לא קאי הכי ואולי זה כונת הגמ' לימא ר"י ור"ה דאמרו כר"ג וקשי' דשמואל אשמואל וע' תוס' שם סד"ה ר"ה ור"י וע' מ"ש בספרים א"ח סי' ק"ח אות א':

י והנני חחר לסוגיא דידן. הנה בגוף הדין אי קיי"ל כמאן דאמר אין בילה אלא ביין ושמן נראה דקיי"ל כשמואל דאין בילה אלא ביין ושמן. וכן כ' בכסף משנה פ"א דמעשר ב' הלכה ח' וכ"כ הראב"ד שם וע' תרומת הדשן סי' ק"ץ שכ' דלענין עיסה שנילושה בשאור של נכרים לענין חלה ס"ל להרא"ש דיכול להפריש חלה מינה ובה דיש בילה בדבר לח. ולמרדכי בשם מהר"ם ס"ל דאין תקנה לזה דס"ל אין בילה רק ביין ושמן. אמנם לענין דבר יבש לכ"ע פסקינן דאין בילה. אך מהרי"ט ח"א סי' י"ח כ' דרמב"ם פוסק יש בילה כר"ש שזורי. וע' במ"ל פי"ד ממעשר הלכה ח' שכ' דמדברי הרמב"ם שפסק בדמאי דיש בילה אין ראי' אך מרמב"ם פ"ב דתרומות ה' י"ג שפסק בזיתי נקוף גם זיתי מסיק דמהני הפרשה מיני' ובי' ולא בעי שידרוס כתירץ הר"ש פ"ג דחלה משנה ט' משמע דס"ל יש בילה. אמנם אנן ודאי פסקינן אין בילה אלא בדבר לח. ולפ"ז צ"ל הא דאמרינן במשנה פ"ב דמעשר שני משנה ה' במעות חולין ומעות מעשר ב' שנתפזרו אם בלל וחפן לפי חשבון. וברושלמי פ"ב דמעשר ב' הקשה מזה אחזקי' דס"ל אין בילה אלא בדבר לח ולא תירץ שם לחזקי' רק לר' יוחנן עיי"ש וצ"ל דברישא דמשנה מעות חולין ומעות מעשר שנתפזרו מה שלקט לקט למעשר שני משום שלא יפסיד מעשר ב' אמרינן הכי וצריך להתנות שבאם אינו מעשר ב' שיחולל על אלו ולפ"ז ה"ה בסיפא בבלל וחפן הוא לפי חשבון ומ"מ צריך להתנות שאם בא לידו יותר חולין ממה שהוא לפ"ע יהי' מחולל. וכן להיפך אם בא לידו יותר מעשר ב' מלפי חשבון יהי' מה שבתוכו מחולל על מה שבידו

א"כ מה איכפת לן מה דאמרינן לפ"ח. כיון שמחלל המותר. אך צ"ע דמבואר ברמב"ם רפ"ו דמעשר שני. באם הי' מאתים מעשר ב' ומאה חולין ונמצא מאתים ושבעים. הכל לפי חשבון. הרי דיש בילה כיון דאמרינן דהחסרון לפ"ח. וברמב"ם לא משמע דבסיפא מתנה רק ברישא. ועוד איני יודע אם לענין זה שנאבד מהני חילול. ע"כ קצ"ע. והנה אם נאמר דלדינא אמרי' אין בילה רק בדבר לח וה"ה לפי חשבון לא אמרינן רק בדבר לח. צ"ע על הנתיבות סי' קצ"ב ומחנה אפרים ה' שומרים סי' כ"ו שהקשו אהא דאמרינן סי' רצ"ב בהפקיד אחד אצל שמעון עשרה זהובים ואחד הפקיד ו' ונאבדו ד' דאמרינן כל דפריש מרובא פריש והפסיד בעל העשרה והוא מתרומת הדשן סי' שי"ד והק' ממשנה דמעשר ב' דאמרינן בנבללים לפי חשבון. וכן מירושלמי פ' שור שנגח דמחלק בין אבנים גסות לדקות. וכן הקשה בקצה"ח שם. ובאמת הדבר תליא במחלוקת ולחזקי' דאין בילה אלא ביין ושמן ל"א לפי חשבון רק בדבר לח. וירושלמי פ' שור שנגח אתיא כר' יוחנן דאמר עד כזית נבללים כמבואר בירושלמי פ"ד דתרומות ופ"ב דמעשר ב' והתרומת הדשן פוסק אין בילה רק בדבר לח. כמבואר סי' ק"ץ. על כן פוסק סי' שי"ד דלא אמרינן לפי חשבון במעות. ול"ק עליו קו' נתיבות שם. והרבה יש לפלפל בפרט זה:

יא אמנם לפמ"ש בתחילת הקונטרס דטעמא דר"ש שזורי דיש בילה משום דהוה ס"ס שמא נטל לפי חשבון ואת"ל דלא נטל לפ"ח שמא נטל מהרוב דכל דפריש מרובא פריש. ונתקן הרוב ומיעוט הטבל בטל. ולענין דרבנן סמכינן אספק שמא נטל לפי חשבון. א"כ כל זה שייך במעשרות ותרומות אבל בדיני ממונות דהמיעוט לא בטל ברוב דממון בעלים לא בטל. לכ"ע אין בילה. ומירושלמי פ' שור שנגח דו"ה דס"ל בדקות לפ"ח אף בדיני ממונות ע"כ מוכח דלא כסברתינו. אמנם במשנה דמעשר ב' דאמרינן לפ"ח שם י"ל דבאמת מעשר ב' ממון גבוה הוא. והר"ן כ' בקדושין פ' האומר בסוגיא דאשתך זינתה בשם הרמב"ן דמעשר ב' נמי אפוקי ממונא הוא שהוא מוציא מרשות הדיוט לגבוה. וכ' שב שמעתתא. ש"ו פ"ד דדוקא להוציא מרשות הדיוט לגבוה דין ממון פתיך בי' אבל להוציא מרשות גבוה להדיוט ל"ה רק דין איסור ולא דין ממון ומה"ט כ' תוס' מעילה כ"א דשייך ביטול במעות הקדש ול"א ממון בעלים לא בטל כדאיתא ביצה ל"ט. ומ"ה לא כ' תוס' במעילה רק מטבע לא בטלה עיי"ש. וע' מ"ש בספרי לא"ח סוף סי' כ"ז דמ"ה מהני שאלה בהקדש שבא ליד גזבר עיי"ש שכתבתי הסברא דהחפץ לד' בעולות כמ"ש בש"ס דב"ב פ"ח ע"ב דהקב"ה הקפיד על גזל הדיוט יותר מגזל הקדש. והדברים עתיקים דהקדש ל"ה רק קנין איסור. ולפ"ז שפיר י"ל דהמשנה דפ"ב דמעשר ב' דס"ל יש בילה בדבר יבש. ומ"ה ס"ל לפי חשבון. הוא משום דאם המעשר ב' הרוב סמכינן אלפ"ח.

כגון שהי' מעשר ב' מאתים וחולין ק' נתפזרו וחפן הכל ונמצאו מאתים ושבעים שפסק הר"מ בריש פ"ו ממעשר ב' דק"פ מהן מעשר וצ' חולין. דנאבד מהמעשר ב' לפ"ע. ול"ח שמא נאבד הכל מחולין. משום ס"ס שמא נאבד הכל לפ"ח ואת"ל שלא נאבד לפ"ח שמא נאבד הכל ממעשר ב' דכל דפריש מרובא פריש. ומחמרינן ליתן י' משום חומרא דמעשר ב' וכן להיפך אם הי' מאתים חולין ומאה מעשר שייך הס"ס הנ"ל. שמא נאבד לפ"ח ואת"ל שלא נאבד לפ"ח שמא נאבד הכל מחולין. ומדאוריי' מעשר ב' בטל ברוב דל"ה ממון בעלים. ולענין דרבנן סמכינן אלפ"ח משא"כ בנתערב ממון חבירו בשלו דל"ש ביטול ברוב בממון חבירו ל"א כל דפריש דל"א בתר רוב להוציא ממון ולא אמרינן לפ"ח דאין בילה בדבר יבש. ול"ש ס"ס שמא נאבד לפ"ח ואת"ל שלא נאבד לפ"ח שמא נאבד מהרוב מטעם כל דפריש דבס"ס אין מוציאין ממון. ול"ש ביטול. ע"כ צדקו דברי התה"ד. והירושלמי דב"ק קאי כר' יוחנן דס"ל יש בילה בדבר יבש. ולא מטעם ספק. והרמב"ם י"ל דס"ל יש בילה מטעם ס"ס ומ"ה פסק כמשנה דמעשר ב'. דהנבללים לפ"ח אף במעות מעשר ב':

יב והנה אמרו בגמ' דר"ה דר"ע ליקט אתרוג באחד בשבט ונהג ב' עישורין א' כדברי ב"ש ואחד כדברי ב"ה. וכתבו תוס' בשם ירושלמי שהפריש מעשר אחד ופדאו וחלקו לעניים. והקשה בטורי אבן אמאי הוצרך ר"ע לתת לעניים הרי קיי"ל בספק ממונא המוציא מחבירו עליו הראי' והא ספק היא. ור"ע ס"ל בעצמו בפ"ח דבכורות גבי פדיון בכור מת ביום ל' אם לא נתן לא יתן דספק מתנות כהונה לקולא והרי בגמ' דחולין קל"ד מקשה מגר שנתגייר והיתה לו פרה ספק אם משנתגייר נשחטה פטור. ומקשה שם מספק לקט בקמה דאזלינן לחומרא ומשני קמה בחזקת חיובא קיימא הרי דבגפ' מדמי ספק מתנות כהונה לספק לקט ולא ס"ל דמתנות עניים שאני כדאמרינן בירושלמי פ"ד דפיאה. דילפינן מלא תטה משפט אביונך. וכיון דס"ל לר"עספק מתנות כהונה לקולא ה"ה ספק מתנות עניים ואמאי נתן לעניים מספק:

והנה בספרי לא"ח סי' קי"ב אות ה' תירצתי ב' תירוצים התירוץ האחד דכיון דע"כ הי' צריך להפריש דטבל למעשר עני יש בו איסור לאו לתוס' יבמות פ"ו לית בי' חיוב מיתה. אך במדרש איכה פיסקא גלתה יהודה מבואר דיש בו חיוב. מיתה. וכיון דצריך להפריש מספק ור"ע הי' יד עניים תיכף זכה חצירו לעניים דהחצר שלו הי' שאול לעניים כדרך שאמרו בבכורות י"ח בחצר בעל הבית ורועה כהן דאקנויי לי' מקום בחצירו והו"ל כחצר השותפות ול"ש המוציא מחבירו עליו הראי'. ועי' בקדושין כ"ז וב"מ י"א בר"ג שאמר עשרה שאני עתיד למוד נתון לר' יהושע וכו' הקשה תוס' אמאי לא הפריש תרומה גדולה

והביא שעה"מ סוף ה' מעשר בשם הרב בעל החידושין שהי' דמאי ומ"ה לא הפריש תרומה גדולה ותמה בשעה"מ דא"כ לא הי' צריך ליתן המעשר רק להפריש ותירץ דכיון דהי' צריך להקנות המקום לר' יהושע משום תרומת מעשר שאח"כ הקנה ר' יהושע לראב"ע המקום לתרומת מעשר ומ"ה הקנה נמי המעשר לר' יהושע. ולפמ"ש בדין הקנה לר' יהושע המעשר. דכיון דהקנה לו המקום שיוכל להקנות אח"כ לראב"ע משום תרומת מעשר. המעשר הי' מונח בחצר של ר' יהושע. וכשהפריש המעשר והי' מונח בחצר של ר' יהושע הי' ר"י מוחזק. ומ"ה הקנה לו. אך מה שהקנה לר"ע המקום בשביל מעשר עני בזה קשה עדיין קו' שעה"מ:

יג עוד תירצתי בספרי לפמ"ש תוס' ב"ב פ"א ע"ב ד"ה אלא מעשר ראשון דלוי הוא שהקשו אע"ג דודאי אינו מחויב ליתנו מספק דמצי אמר אייתי ראי' דלא מתוקן הוא ושקול אומר רשב"א דלא דמי דהכא אין הכהן מוחזק יותר מן הלוי ומשל ישראל ממנ"פ אינו דאם בכורים הם דכהן הוא ואם לאו בכורים נינהו א"כ מעשר ראשון הוא והוי דלוי ועוד דמאי דלא הוה אלא ספיקא דרבנן א"צ לקיים מצות נתינה. ולתירץ ראשון מיושב קו' שאג"א דכיון דהפריש מעשר אחד והוא או מעשר כ' או מעשר שני וממנ"פ אינו שלו צריך לפדות וצריך ליתן לעניים דל"ש המע"ה ובתי' זה יש לפלפל מקודם יבוארו דברי התוס' הנ"ל. הנה בתירץ שני שכ' תוס' ועוד דמאי דל"ה אלא ספיקא דרבנן א"צ לקיים מצות נתינה משמע מדבריהם הא ספיקא דאוריי' צריך לקיים מצות נתינה ותמה בשעה"מ סוף ה' מעשר מירושלמי פ"ג דחלה בגר שנתגייר וספק אימת גלגל ע"סתו דחייב בחלה מספק ומוכרה לכהן הרי דא"צ לקיים מצות נתינה וכן הקשה מיבמות צ"ט בבני התערובת דמוכרין התרומה לכהן וכן מבכורות בילדה שנ' זכרים ומת אחד מהם ס"ל לר"ע המוציא מחבירו עליו הראי' וא"צ לקיים מצות נתינה. וכן מחולין ע"ש בת"ש הבא על הצבי' אומר לכהן הבא ראי' עיי"ש. ונ"ל לפרש. הנה נ"ל דאף שבהפרשה הוסר הטבל אף אם אינו מקיים מצות נתינה דמה"ט אמרינן מספק מפרישו והן שלו. ביבמות צ"ט וביומא ט'. וע' נוב"י תנינא סי' ר"א דהפרשה ונתינה ב' מצות ומדאורייתא בעי שיעור בנתינה וכבר קדמו בזה המ"ל פ"ו ממתנת עניים בשם רבינו ישעי' מ"מ לדעתי בעי בהפרשה שיהי' ראוי למצות נתינה וכל הראוי לבילה אין בילה מעכבת אבל אם אינו ראוי לנתינה ל"מ הפרשה כיוצא בזה אמרינן בחולין פ"ג ע"ב לענין כיסוי הדם וביבמות ק"ד לענין קרי'. (ובספרי חא"ח כתבתי כן סי' ה' בשולי המכתב לענין מתן ד' ובספרי חיו"ד סי' צ"ד אות י"ב כתבתי כן לענין אכילת מצה בח"ש ולענין שחיטת ב' סימנים בחא"ח סי' ל"ו אות ז') ולפ"ז לכאורה ל"ק קו' תוס' דשפיר הקשו בגמ' מעשר

ראשון דלוי ואף דבספק א"צ ליתן ללוי. זה דוקא היכי דראוי לנתינה משא"כ בזה דספק בכורים הוא והוא אסור ללוי מספק אין ראוי ללוי ול"ה ראוי לנתינה גם הפרשה ל"מ ואף דל"ה אינו ראוי רק מחמת ספק מ"מ מיקרי אינו ראוי כמו דאמרינן בב"ב שם דאינו ראוי לקריאה אף מחמת ספק קרי' מעכבת. וע' בבית מאיר בסוף הספר סי' א' מ"ש לישב מסוגיא דיבמות מ"א ותירץ דספיקא דדינא ל"מ אליהו ומ"ה מחמת ספק מיקרי אינו ראוי. משא"כ ביבמות מ"א דהוה ספיקא דמעשה לא מיקרי מחמת ספק אינו ראוי לחליצה וע' מ"ש בספרי חא"ח סי' ח' בשולי המכתב הנ"ל, ולכאורה לפ"ז ל"ק קו' תוס' כלל אך י"ל דתוס' הקשו דהרי למ"מ לא ידע הגמ' מסברא זאת דמחמת ספק לא מיקרי ראוי עי' בסוגיא ומה הקשה בגמ' ועל זה תירצו בתירץ ראשון דכאן דממנ"פ אינו שלו בעי נתינה עוד תירצו בתירץ שני דדמאי שאני דמדרבנן הוא ול"ב נתינה וכונתם דבדרבנן ל"ב אפי' ראוי לנתינה כמ"ש בספר ארעא דרבנן אות כ' סי' ש"ד בשם הרב בנימן זאב דבדרבנן ל"ב ראוי לבילה. משא"כ בדאורייתא בעי עכ"פ ראוי לנתינה ובזה התירוץ מיושב קו' תוס' למסקנא דסוגיא. אמנם נתינה ממש ל"ב אף בספק דאורייתא ומיושב כל קו' שעה"מ דבכל הני דמייתי הוא ראוי לנתינה משא"כ בהך דב"ב. וזה תירץ נחמד: יד ובתוס' גיטין כ' הוכיחו מחטה אחת פוטרת כל הכרי דמיקרי נתינה אף פחות מש"פ ובנוב"י תניינא חיו"ד סי' ר"א דחה הוכחתם דילמא בחטה אחת קיים מצות הפרשה להתיר הטבל דא"צ לנתינה ומצות נתינה לא קיים עד שיתן כשיעור. ולפי הנ"ל צדקו דברי תוס' דאס"ד דנתינה ל"ה רק כזית או פרוטה א"כ חטה אחת אינה ראוי לנתינה שוב אף הפרשה ל"ה דבעינן ראוי לנתינה ואמאי חטה אחת פוטרת וע"כ מיקרי נתינה. ולפ"ז צ"ע על רבינו ישעי' הובא במ"ל פ"ו ממתנת עניים דס"ל דנתינה ל"ה רק בכזית א"כ חטה אחת לא ראוי לנתינה ואמאי פוטרת. אולי יבואר במקום אחר כי אקצר הפעם: ואשוב לתירץ התוס' הראשון. הנה מה שכתבו דכאן דממנ"פ ל"ה של הבעלים רק ספק אי לכהן אי ללוי צריך ליתן ללוי צ"ע דהרי הדין היכי דלקח מקח משני בני אדם או גזל מב' מניח גזילה ביניהם ומסתלק. וכש"כ הכא מניח המעשר. ויקח כהן או לוי. ומה לו שהלוי אינו יכול ליטלו משום ספק שמא של כהן הוא. הרי גם שם אין יכול ליקח שום אחד וע' בנתיבות סי' ע"ו שכ' דאומר הרי שלך לפניך אף שאינו יכול ליטלו. והאריך שם. והרי בספק א"צ נתינה. וסברת התוס' דכיון דל"ש חזקת ממון כיון שממנ"פ אינו שלו חייב ליתן לכל אחד א"כ בגזל מאחד נמי נימא הכי. וע' בש"ך ח"מ ר"ס צ"א שכ' כסברת תוס' דחנוני על פנקסו לא פטור משום איני יודע אם נתחייבתי משום שממנ"פ חייב לאחד ובזה צדקו דבריו אך מ"ש בסי' צ"ב בחנוני חשוד דנוטל בלא שבועה דל"ש

אוקי ממונא בחזקת מרי' חולק שערי משפט וכ' דכיון דמשלם ב' תשלומין שייך לומר אוקי ממונא בחזקת מרי' שלא ישלם ב' תשלומין. כמו בגזל או לקח מקח מאחד מניח דמי המקח. וכ"כ בתומים. ולפ"ז מה מקשה הכא דלוי היא. ומה בכך הוא מניח המעשר. אף אם הלוי אינו יכול והנראה כונת תוס' דכיון דאמרינן בב"מ דאף ר' טרפון ס"ל שחייב לצי"ש אף בשמא ושמא א"כ הכא במעשר חייב לצי"ש אף בשמא ושמא. ושפיר מקשה דלוי הוא ואיך יוצא ידי שמים כיון דספק הוא אי לכהן או ללוי. אך צ"ע דבב"מ דוקא היכי דהוה לי' למידק כמו שכ' תוס' שם, משא"כ בלא פשע א"ח אף לצי"ש. ושמא זה מיקרי פשיעה שקנה ב' אילנות ונכנס לבית הספק מה יעשה בבכורים ותרומה:

טו וביותר יש לבאר דברי השיטה מקובצת שם שהקשה לר"מ בקונה אילן דהוה ספק מה יעשה וא"ל דיהיב לכהן כראב"ע דהרי ר"מ כר"ע ס"ל ביבמות דמעשר ראשון ללוי. ותירץ דיהיב ללוי וקונה אותו ויהיב לכהן וצ"ע אי מחויב לעשות כן לקנות מלוי הלא מניח דמי מקח ומ ומסתלק להנ"ל י"ל לצי"ש מחויב לעשות כן. ומה שכ' עוד בנימוקי הרמב"ן דאפשר להפריש עליו ממקום אחר וגמ' הוא דלא חש לפרושי כולי האי שמא י"ל כיון דא"א להפריש עליו מינה ובה הוה כמפריש מחיוב על פטור כמ"ש תוס' בכורות י"ב ע"ב ואף דמצינו בתערובת דמפריש ממקום אחר. אף דאינו יכול להפריש מינה ובה שם הטעם דא"א להפריש משום ספיקא דמעשה ולא מיקרי אי אפשר להפריש כדאמרינין יבמות מ"א דאם יבא אליהו משא"כ בהך דב"ב דהוה ספיקא דדינא ומקרי אינו ראוי ועדיין יש לעיין בזה:

טז ומעתה הנני חוזר להך דר"ע דהפריש מעשר אחד ופדאו ונתנו לעניים והקשה השאג"א הלא מספק א"צ לתת לעניים. וכתבתי דכיון דממנ"פ אינו שלו צריך לתת לעניים. וזה עדיין צ"ע דנהי דבתחלה הי' אינו שלו. מ"מ בפדאו והוא שלו. הוה ספק אם הוא שלו או של עניים והמוציא מחבירו עליו הראי' אך י"ל דכיון דקודם שפדאו. הי' מחויב לצי"ש לתת לכל אחד ואחד כיון שממנ"פ אינו שלו וחייב לצי"ש כמ"ש בסברת תוס' ב"ב דלצי"ש צריך לתת לכל אחד. ואף דהכא לא פשע. וגם לר"ע אינו חייב בשמא ושמא מ"מ י"ל שפשע שלקט באחד בשבט ונכנס לבית הספק. וחייב לצי"ש ע"כ אף אחר שפדה לא נפטר מחיובו. דבודאי בלקח מקח משנים אף שאחד מחל לו מ"מ הוא כבר נתחייב לתת להשני. וכן כאן אף לאחר שפדה כמ"ש השיטה מקובצת ב"ב שקונה מלוי ונותן לכהן ודוק:

ז ובעיקר הקושיא של הטורי אבן אמאי הוצרך ר"ע לתת לעניים והלא ספק ממונא לקולא כמו דס"ל לר"ע בבכורות י"ח במת טלה אחד משני בכורים דהמע"ה יש לחלק בלא

החילוק בין ספק ממון עניים ומחמת כהונה. לפמ"ש בנתיבות דיני תפיסה ס"ק ב' דהא דספק ממונא לקולא דוקא היכא דלא פתיך בי' איסור אחר רק גזל דהתורה לא אסרה רק ודאי גזל ולא ספק אבל היכי דאיסור אחר פתיך בי' כגון בל יחל. ל"א ספק ממונא לקולא לפ"ז ה"ה היכי דעובר בבל תאחר ספק לחומרא ולפ"ז במעשר עני דעובר בבל תאחר ספק להחמיר משא"כ בבכור בעל מום דאינו עובר בבל תאחר כדאיתא בתוס' ר"ה דף ז' ובטורי אבן דף ה'. מ"ה ספיקו לקולא. ולפ"ז נ"ל דהא דאמרינן בבכורות י"ח במת טלה אחד המע"ה משום דשם בלא"ה ירעה עד שיסתאב כמ"ש רש"י על כן אם יסתאב קודם שלש רגלים דאינו עובר בבל תאחר ספיקו לקולא והמוציא מחבירו ע"ה. אבל אם לא יסתאב עד ג' רגלים דאז עובר בבל תאחר בבכור תם לא יסבור ר"ע ספיקו לקולא דהמע"ה דכיון דעובר בבל תאחר. חייב מספק ליתן לכהן. וקצ"ע אמאי סתם ר"ע וכן מה"ט ס"ל לר"ע בספק פדיון הבן כגון במת ביום ל' פטור משום דליכא בל תאחר. בפדיון הבן כמבואר בטורי אבן. אך לפ"ז צ"ע מה הקשה בחולין קל"ד ממתנות זרוע ולחיים אספק לקט במתנות ליכא בל תאחר משא"כ בלקט אך י"ל דמה"ט מסיק בש"ס שם קמה אקמה ק"ל משום דקושיא ראשונה ממתנות אלקט בלא"ה ל"ק מטעמא דכתיבנא:

יח ולכאורה לפי הנ"ל יש לישב דברי תוס' ב"ב פ"א ע"ב הנ"ל שכתבו דמאי דל"ה אלא ספיקא דרבנן א"צ לקיים מצות נתינה משמע דספיקא דאורייתא צריך לקיים מצות נתינה ותמה השעה"מ הובא לעיל. להנ"ל י"ל דבאמת ספקא דאור' צריך לקיים מצות נתינה היכי דפתיך בי' איסור אחר כגון בל תאחר כגון במעשר ראשון ומעשר עני דלדעת תוס' ר"ה דף ד' ד"ה ומעשרות איכא בל תאחר בתרומה ומעשר ראשון. ולא קשיא על דבריהם מירושלמי פ"ג דחלה דבגר שנתגייר וספק אימת גלגל העיסה דמוכרין החלה וכן ממשנה דיבמות צ"ט בבני התערובות דמוכרין התרומה. דהנה השאג"א בטורי אבן דף ד' ד"ה ומעשרות חולק על תוס' וס"ל דבתרומה ומעשר ראשון ליכא בל תאחר ובד"ה בכור ומעשר כ' דבמעשר בהמה ליכא בל תאחר ואני הקשיתי עליו מירושלמי רפ"ג דשקלים דאמרינן המשהה טבלו עובר בבל תאחר ושם קאי אמעשר בהמה והנה הארכתי בדרוש בענין טבל אי עובר בבל תאחר (ע' לעיל סי' ס"ה אות ו'). ואמנם בענין תרומה ומעשר ראשון כתבתי שם אות ו' דהנה מבואר בגמ' דר"ה דף ד' דבכור ומעשר עובר בבל תאחר והטורי אבן כ' דבמעשר בהמה באפריש ודאי עובר בבל תאחר, כמו בכל קרבנות ולא פליג רק בלא אקריב. ולפ"ז אבא יוסי בן גמלא דס"ל בכורות נ"ט דמעשר בהמה איתקש למעשר דגן דניטל באומד ומחשבה ושם קאי אמעשר ראשון ה"ה דאיתקש מעשר ראשון למעשר בהמה כמו דבמעשר בהמה עובר בבל תאחר באפריש ה"ה במעשר ראשון עובר

בבל תאחר כשיטת תוס' וה"ה תרומה עובר בבל תאחר דלאבא יוסי בן גמלא תרומה נמי איתקש לענין מחשבה ואומד ואדרבה מעשר ראשון. ילפינן מתרומה אבל לרבא דס"ל בכורות נ"ג לשנה הקשיתיו ולא לדבר אחר. ולא ילפינין מהיקשא מעשר בהמה ממעשר ראשון ה"ה להיפך לא ילפינן (וע' מ"ש בספרי ח"ר סי' קס"ה אות ה' לישב בזה דברי הב"י הובא במ"ל פ"א ממעשר דלקוח אינו פטור מדאורייתא רק ממעשר ולא מתרומה שתמוהים דבריו וכתבתי ג"כ דתליא בפלוגתא). ולפ"ז גוף הדין ממעשר ראשון ותרומה אי עובר בבל תאחר תליא בפלוגתא. ולפ"ז ל"ק אתוס' ב"ב. מירושלמי דס"ל בחלה ספק מוכרין לכהן ולא בעי לקיים מצות נתינה דהך מ"ד ס"ל בתרומה וחלה אינו עובר בבל תאחר והוה רק ספק גזל לבד, ותוס' כ' אף למ"ד דעובר בבל תאחר ובעי לקיים מספק מצות נתינה מ"מ בדמאי דל"ה רק דרבנן א"צ לקיים וכן ל"ק ממשנה דיבמות צ"ט דמוכרין התרומה דמשנה לא אתיא כאבא יוסי בן גמלא וס"ל בתרומה ליכא בל תאחר כשיטת טורי אבן כיון דפלוגתא הוא. ובפדיון הבן ודאי ליכא בל תאחר וכן בבכור בע"מ ולכן א"כ לקיים מצות נתינה:

ובעיקר הדבר י"ל דבספק כיון דליכא איסור גזל גם בל תאחר ליכא. אך י"ל להיפך כיון דאיסור אחר פתיך בי' צריך ליתן לכהן ובכ"ז צ"ע ואקצר:

יט והנה בעיקר דברי רמ"א סי' רנ"ט סעיף ה' שמחלק בספק צדקה בין הוא בחיים ובין יורשיו. והשוה דעת הרשב"א להגמ"ר דפ"ק דב"ב והטו"ז שם מפקפק בזה לענ"ד צדקו דבריו דזה ודאי דאף למ"ד ספק צדקה להחמיר זה דוקא בטענת שמא אבל בטענת ברי ודאי ל"א ספק צדקה להחמיר א"כ לפמ"ש הרא"ש ר"פ האשה שנתארמלה וז"ל ואלמנה נמי חשבינן טענת היורשים ברי כיון דטענינן ליתמי כל מה דמצי אבוהון למיטען. א"כ ה"ה לענין צדקה כיון דטענינן ליתמי טענת ברי. ל"א ספק צדקה להחמיר. מיהו שמא י"ל כמו דטענינן ליתמי טענת ברי ה"ה דטענינן עבור עניים שאינם לפנינו. אך להוציא לא טענינן טענת ברי. והנה באבני מילואים סי' צ"ו ס"ק ז' מביא דברי השיטה מקובצת ר"פ האשה שנתארמלה דבעינן שיטענו היורשים בברי שיהי' ברי וברי. דלא טענינן ליורשים שיהי' כברי. וכ' דלשיטת הפוסקים דאף בלא הו"ל למידע נמי חייב במשואי"ל ע"כ צ"ל הא דהתורה פטרה ליורשים בחמשין ידענא וחמשין לא ידענא משום דיורשין עדיפא והו"ל כטענת ברי. משא"כ לפוסקים דל"ה למידע פטור בחמשין ידענא וחמשין לא ידענא הטעם ביורשים משום דל"ה למידע. ולעולם לא הוה הטענה עבור יתומים כטענת ברי והנה הרב המגיד פ"ה משאלה ופקדון כ' דהרשב"א ס"ל דהיכי דל"ה לי' למידע ל"ה מחשואי"ל ולפ"ז לא ס"ל יורשים הו"ל כטענת ברי אך הש"ך סי' ע"ב ס"ק

נ"א הקשה דברי הרשב"א אהדדי עיי"ש על כן יש לפלפל בזה ואקצר (ועמ"ש בזה לעיל סי' א' אות י"ב):

סימן קטו

ב"ה:

פרעמישלא "תרח"ם" לפ"ק:

לידידי ש"ב ה"ה הרב הגדול החריף ובקי הגביר המפורסם מ' משה בערנשטיין נ"י מפינסק:

א אשר העיר על דברי הכנה"ג א"ח בסי' תרכ"ב שכ' דתפילת כה"ג אם שחונה תהא גשומה הוא דברי הפייטן אבל הכה"ג ראה באצטגנינות אם ראה שנה שחונה התפלל שתהא גשומה וכת"ה כ' שהמה דברי הגמרא בב"ב קמ"ו דאמר ר' זירא האי יומא קמא דריש שתא וכו' למאי נ"מ לתפלות של כה"ג שפי' רשב"ם לפי הענין שהי' רואה בר"ה התפלל ביוה"כ עיי"ש הרי דברי הכנה"ג מפורשין בגמ' הנה הראה לי חתני הרב הגדול נ"י במחזור דפוס ליוורנא ספרדי עם פי' לסדר העבודה מר' אברהם אלנקאר שהרגיש בדברי הש"ס והקשה על הכה"ג למ"ל שראה באיצטגנינות והאריך בזה אמנם מהרש"א בחדושי אגדות כ' שם דהואיל דאדם נידון בר"ה וגמר דין ביוה"כ על כן צריך להתפלל על גמר דין א"כ אין משם ראי' שהוצרך לתנאי אף אם ראה בר"ה שיהי' גשומה שהרי יכול להשתנות משחונה לקרירא ובירושלמי מבואר שהי' מתפלל שתהי' השנה הזאת גשומה ושחונה וטלולה ופי' הקר"ע שמתפלל שתהי' גשומה ולא יותר מדאי אלא גם שחונה וטלולה והנה אשר הקשו הלא אין מתפללין על רוב טובה תירץ ר' אברהם אלניקאר ה"נל דזה דוקא בשכבר הטובה בעולם אבל מקודם שבא רוב הטובה יכול להתפלל ואין להאריך: ב ואשר הקשה כת"ה במנחות ל"ו דשח בין של ראש לשל יד עבירה הוא וחוזר מעורכי המלחמה והלא הרמב"ם פוסק דקלות מכופר בתשובה ולענין חוזר מעורכי המלחמה מהני תשובה שאינו חוזר כמבואר בסוטה א"כ יעשה תשובה ובירושלמי מבואר דבעי עדים שעשה עבירה הנה לדעתי ודאי מהני תשובה בעבירה דרבנן לכ"ע ומ"מ ס"ל לריה"ג דאפי' בעבירה דרבנן חוזר ומשכחת לה בלא עביד תשובה והעדים מעידין שעבר עבירה ועל תשובה צריך לברר וכשאינו מבורר שעשה תשובה חוזר מעורכי המלחמה והנה קצת צ"ע אם עבר עבירה קודם יו"כ ולדעת הר"מ יו"כ מכפר אקלות בלא תשובה אם חוזר מעורכי המלחמה מי נימא דדוקא בעשה תשובה אינו חוזר או דלמא כיון דיו"כ כיפר הו"ל כלא עבר והא דהקשה בש"ס סוטה לא חנוך ולא חנכו פרט לגזלן לימא דלא כריה"ג דאי כריה"ג הא מתירא מעבירות שבידו ולא

משני שעבר יו"כ משום דעבירות שבין אדם לחבירו אין יו"כ מכפר אך מה שהקשה בדף מ"ד על קרא דאלמנה לכ"ג דלא כריה"ג דאי כריה"ג הא מתירא מעבירות שבידו ולא משני דנ"מ שעבר יו"כ דהר"מ ס"ל פ"א מתשובה דל"ת מקרי קלות ושעיר מכפר בלא תשובה מיהו בלא"ה ה"מ לשנויי דנ"מ בשעשה תשובה ולא התרו בו שאינו חייב מלקות ושמא לא מהני תשובה עד שיגרש כדין כהן הנושא נשים בעבירה אך אם יו"כ מכפר בלא תשובה ה"מ לשנויי הכי אך כבר כתבתי בספרי לא"ח סי' צ"ו אות א' דדין זה דקלות מכפר בלא תשובה תליא במחלוקת עוד כתבתי שם דדוקא באיכא שעיר קלות מכפר בלא תשובה עיי"ש ועפ"י האמור יש לישב מה שהקשה בשעה"מ פ"ז דמעילה אהא דמשני בדף מ"ד אהא דאלמנה לכ"ג שהקשה תיפוק לי' שירא מעבירות שבידו ומשני כדרבה דאמר רבה לעולם אינו לוקה עד שיבעול והרי תוס' כתבו ביבמות דף י' דמדרבנן אסור לקדש שמא יבעול והרי אפי' ירא מעבירות דרבנן חוזר עיי"ש. ולהנ"ל ניחא לפמ"ש בספרי לא"ח סי' מ"ג אות ה' דדוקא בדאורייתא ל"מ בלא תשובה אבל אדרבנן י"ל לכ"ע יו"כ מכפר בלא תשובה ומשכחת לה שעבר יו"כ ומ"מ בגוף הדין צ"ע אם חוזר בירא מעבירות שבידו ועבר יו"כ ולא עשה תשובה וב"א הרב הגדול מ' גדלי' נ"י הקשה אהא דאמרינן פרט לגזלן לימא דלא כריה"ג ולא משני בגזל נכרי דל"ה עבירה ומ"מ כתב בספר יראים דלא מיקרי לכם ואינו חוזר והנה באמת ל"ק דאף למ"ד גזל נכרי לאו דאורייתא אבל מדרבנן אסור והוא מתירא מעבירות דרבנן אך לפמ"ש בספרי בית יצחק א"ח סי' צ"ט אות א' דאגזל נמכרי יו"כ מכפר עיי"ש לפי סברת הח"צ א"כ י"ל בגזל נכרי ועבר יו"כ ומזה מוכח קצת דל"מ יו"כ לענין זה בלא עשה תשובה הרבה יש לפלפל ואקצר: והנני ידידו כנפשו ש"ב:

סימן קטז

ואלה דברי חתני הרב הגדול נ"י:

שלום לידידי הרב הגדול מ' משה בערנשטיין נ"י:

א יען כי כבודו העיר בדברי הש"ס סוטה מ"ד ומענין לענין באותו ענין נולד לי ספק בעבר עבירה שוגג אם חוזר עליו מעורכי המלחמה במל"מ פ"ה מסוטה נסתפק בבא עלי' ביאת שוגג אם נקרא מנוקה מעוון והביא דברי התוס' ביבמות נ"ח וקדושין כ"ז דלא מקרי מנוקה מעוון אכן יש לחלק בין סוטה לכאן כעין החילוק שכ' המל"מ בעשה תשובה דכאן גזירת הכתוב הוא דאפי' הושחרו פניו מפני תעניתו אין המים בודקין דלא הקפיד הכתוב אלא על עוון פרטי דביאה אסורה. והנה אם נאמר דבשוגג אין חוזר הי' מקום לישב קושית מהרש"א בסוטה מ"ג דמקשה על הא דמוקי בהרכבת איסור

דליקשה הש"ס לריה"ג הרי ירא מעבירות שבידו ולהנ"ל נכון דמיירי בשוגג ואם נאמר דבשוגג חוזר י"ל דוקא בשגג באיסור דאורייתא אבל בשגג באיסור דרבנן לדברי הכל אינו חוזר לפי מה שכ' בנתיבות סי' רל"ד ס"ג דבמכר איסור דרבנן אינו מחזיר לו כלום דבאיסורי תורה אפילו אכלן בשוגג צריך כפרה ותשובת אבל באיסורי דרבנן בשוגג א"צ שום כפרה וכאילו לא עבר דמי והביא ראי' מעירובין מ"ז דבדרבנן עבדינן עובדא והדר מותבינן תיובתא יע"ש וכיון דאין צריך כפרה ותשובה א"כ אינו חוזר מעורכי המלחמה ובאמת יש להעיר על דברי הנתיבות מש"ס חולין ו' ע"א דא"ל ר"ז לר"א ולא חייש מר לתערובות דמאי. וא"ל לאו אדעתא וארי"ז אפשר גזרו על תערובות דמאי ואסתייע מלתא דר"א לאכול איסורא ולדברי הנתיבות מאי מקשה והרי כיון דר"א לא ידע הוה לי' שוגג ובאיסור דרבנן בשוגג אין צריך כפרה ותשובה ומה שהביא הנתיבות ראי' מעירובין כבר כ' בתרומות הדשן סי' מ"ג דשם גם להתלמד לא ברירא לי' דאסור מדרבנן אכ"מ להאריך בזה. אולם הם כנים דברי הנתיבות יש לישב קו' השעה"מ פ"ז דמעילה דמקשה בסוטה מ"ד דמשני הש"ס אפ"ת כריה"ג כדרבא דאמר קידש ולא בעל אינו לוקה והרי לשיטת התוס' יבמות י' עכ"פ מדרבנן ולריה"ג חוזר בעברה דרבנן להנ"ל י"ל דממעט בקידש האלמנה ולא ידע שהיא אלמנה והי' שוגג ובאיסור דרבנן בשוגג לד"ה אינו חוזר ובלאו דברי הנתיבות יש לומר דהתוס' לא כתבו דאסור לקדש רק שמא יבעול ובשוגג לא שייך זה כי אם יודע לו לא יבעול ואולם י"ל דבלא ידע שהיא אלמנה הוה קדושי טעות כיון דהטעתו וכעין שרצ' לומר בתה"ד בפסקים וכ' בסי' קל"ח בלא ידעה שהוא מומר דאדעתא דהכי לא נתקדשה לו וע' בנוב"י מהד"ת חאהע"ז סי' פ' שכ' מהך דכתובות ק"א דח"ל ולא הכיר בה דאפלגי אם יש לה כתובה מוכח דקידושין תפסו ועיין שם שהאריך בזה וע' בתשו' שערי צדק לגאוני קדמאי בשער השלישי סי' ג' תשובה לרב שרירא ז"ל שכ' שהקדושין קדושין בין הכיר בה שהיא גרושה או לא הכיר בה שהיא גרושה וא"כ דברינו בישוב הקושיא של שעה"מ נכונים. (וע' מה שכתבתי לעיל סי' פ"ה, אות י"ג באריכות בדברי השערי צדק):

ב והנה הריטב"א הביא הגירסא בש"ס דסוטה לימא דלא כרבי יוסי וקאי על סתם ר' יוסי לא ר' יוהס"ג וע' בתשו' ב"י חאו"ח למר חותני שליט"א סי' י"ג וקשה לי דלוקמא בכהן גדול שיבם אלמנת אחיו מן הארוסין דביאה ראשונ' מותרת מה"ת ואסורה מדרבנן גזירה ביאה ראשונה אטו ביאה שני' ולר' יוסי באיסור דרבנן אינו חוזר מעורכי המלחמה ורק משום כה"ג מארח את האלמנה אינו חוזר ודא קו' רבתי ואף דבזה לא הוה אירש אשה דיבום נשואין עושה י"ל דמיירי בהערה בה ולשיטת הרמב"ם פ"ח מתרומות דמחלוקת

רב ושמואל בפ' הבע"י מיירי בהערה ולא בביאת שוגג וכ' האבני מילואים דבהערה דינה כארוסה וכה"ג אסור בגמר ביאה וא"כ יכול לאוקמא בכה"ג: וראיתי במל"מ נסתפק במכר את ביתו וחזר וקנאו אם חוזר מעורכי המלחמה אי הוה דומיא דמחזיר גרושתו והי:

נראה לי לפשוט ספיקו מש"ס דבכורות נ"ו גבי לקוח פטור מן המעשר קאמר הש"ס כל שנתנו לה וחזר ולקחו והא אפסיל לי' בלקוח ויש לחלק: והנני ידידו הד"ש באהבה:

נתן לעווין:

סימן קיז

ב"ה:

פרעמישלא תרמ"ז לפ"ק:

לכבוד ידידי ה"ה הרב הגדול החריף ובקי כש"ת מוה' נחום בארשטין נ"י: א ע"ד מה שהקשה על הרמב"ם שפוסק פ"ג מתרומה דתורם מן החדש על הישן אינה תרומה שנאמר שנה שנה וכ' הכ"מ דכיון דמקרא יליף לה אינה תרומה ואמאי פוסק בהורם מדבר שלא נגמרה מלאכתו על דבר שנגמרה מלאכתו דמהני בהרם בדיעבד אף דילפינן מקרא. לק"מ דכבר כתב הר"ש פ"א דתרומות משנה י' דשאני בדבר שלא נגמרה מלאכתו דילפינן מקרא דמהני התרומה דילפינן ממעשר ראשון שהקדימו בשבולין דחל שם מעשר (וכונתו דכמו דחל שם מעשר בלא נגמרה מלאכתן ה"ה תרומה) וע' תוס' קדושין ס"ב ד"ה אין תורמין שדהו פירש"י שכ' דמה"ט ל"מ הפרשה במחובר משום דל"ה מידי דמידגן ותוס' דחו פירש"י דא"כ בדיעבד יועיל התרומה כמו קודם מרוח על כן פירשו משום דילפינן בספרי ממנו ולא במחובר ושמא יש לישב פירש"י דכוונתו דבאמת מהדין לא הי' ליהני תרומה בדבר שלא נגמרה מלאכתו רק דילפינן מקרא דמעשר ראשון שהקדימו בשבלין פטור מתרומה מכלל דמהני הפרשה למעשר וה"ה לתרומה א"כ ליכא למילף רק בתלוש אבל במחובר דמחוסר קציצה ודיגון לא שמעינן משם מ"ה ל"מ התרומה והנה יש לרש"י ראי' מש"ס דמנחות ס"ט ע"א מדמקשה א"כ מצינו תרומה במחובר ומשני דל"מ לענין מיתה וחומש אבל שבולת שמרחה וחזר ושתלה הוה תרומה במחובר עי"ש. וזה ניחא לפירש"י דטעם מחובר משום דלא מידגן ע"כ כשמרחה וחזר ושתלה הוה תרומה אבל לתוס' דהטעם דילפינן מקרא מה מבעי לי' ומה מהני מה שמרחה ע"כ מוכח כפרש"י אבל לפמ"ש הדבר נכון בטעמו דלפמ"ש הטעם דמחובר דל"מ משום דמחוסר קציצה ודיגון א"כ כשכבר מירחן ושתלן דל"מ אלא קציצה שוב

ילפינן ממעשר שהקדימו בשבולין דלא מחוסר אלא דבר אחד וזה טעם האיבעי' וזה הערה נכונה:

ב ואין בהמ"ד בלא חידוש הנה שיטת תוס' ב"מ פ"ח ע"ב ד"יה כי קאמר דזתים וענבים שדעתו לאוכלן חייבין בתרומה מן התורה ובדעתו לדרכן הוה דבר שלא נגמרה מלאכתו. אמנם בטורי אבן ר"ה ט"ו ד"ה. כ' בשם הרמב"ן דבזיתים וענבים אין חייב מ"ה משמע אף בדעתו לאכלן לא מטעם שלא נגמר מלאכתו רק דאינו חייב רק בתירוש ויצהר וגם זיתים וענבים בכלל פירות דפסור מן התורה [ומדברי הרמב"ן שהביאו בשיטה מקובצת ב"מ מ"ח לא משמע כן] וצ"ע לדעת הרמב"ן איך מבואר במשנה פ"א דתרומות דבתורם מזתים על שמן דמהני התרומה מדאורייתא וא"צ לחור ולתרום רק משום קנסא כדאמרינן בירושלמי הובא בר"ש משום גזל הכהן והלא הוא מפריש מן הפטור על החיוב בשלמא אם הטעם שלא נגמרה מלאכתו פטור כבר כתבתי דזה ילפינן מקרא דמהני התרומה משא"כ לשיטת הרמב"ן דהוה פירות ופטור מדאורייתא מה מהני בדיעבד ההפרשה ושמא הטעם דעיקר הטעם דמהני בדבר שלא נגמרה מלאכתו דל"ה מן הפטור על החיוב כיון דסופו לבוא לידי חיוב ועומדת לכך ה"ה זתים וענבים אף דהשתא פטורין מדאורייתא מ"מ עומדין לבוא לידי חיוב כשיעשה שמן ויין והנה נלע"ד ברור דלהרמב"ן אם הפריש מזתים דל"ה רק מדרבנן מ"מ אם דרך הזתים ונעשין יין א"צ לפרוש מחדש ולכאורה י"ל צריך לפרוש מחדש דמעיקרא לא נתחייב רק מדרבנן וכעת בא לידי חיוב דאורייתא מ"מ נ"ל דא"צ לפרוש דומה למ"ש המרדכי הובא במג"א סי' רס"ז דאף דקידוש דאורייתא אם קידש בזמן תוס' שבת דרבנן א"צ לקדש מחדש אף שיבא אח"כ לידי חיוב דאורייתא הגם דקצת יש לחלק דשם זמן ממילא אתיא ובודאי יבא לידי חיוב דאורייתא ע"כ פטור החיוב שאחריו משא"כ בזה שמא לא ידרוך הענבים וכשידרוך י"ל מתחיל חיוב חדש מ"מ נ"ל דהרמב"ן יסבור כן דאם לא נאמר כן יקשה עליו ממשנה דתרומות וגם מפשטא דלישנא משמע דא"צ לתרום יותר ויש לעיין בזה הענין בירושלמי פ"א דתרומות אבל אין העת לפלפל אמנם מפשטא דמשניות ומירושלמי יראה כתוס' דהטעם דזתים וענבים פטורין מדאורייתא משום דלא נגמר מלאכתן על כן פשוט דהתרומה מועיל מדאוריי' ונפטר גם השמן והיין כדין תורם מדבר שלא נגמר מלאכתו דהוה תרומה מדאורייתא. ואסיים בברכת השנים ד' יגמור בעדו ובעד כל ישראל לחיים ולשלום ולכ"ט:

כנפש ידידו:

סימן קיח

ב"ה:

פרעמישלא תרל"ח:

להרב הה"ג החריף ובקי בכל חדרי תורה המפורסם כש"ת מ' אברהם מענדל שטיינבערג נ"י וכעת אבד"ק סנאטין:

ע"ד השעה"מ פ"י מבכורים דאף דקדשים בעי העמדה והערכה מ"מ אם עבר ופדאן מועיל הפדיון בדיעבד דקרא דכתיב והעמיד היינו דוקא לכתחלה וכת"ה מפלפל בזה והקשה עליו מבכורות ל"ב דמייתי שעה"מ גופי' לעיל דרב אשי מייתי דקרא דמעשר לא יגאל ע"כ הכונה לא ימכר דמשמע מקרא דלאחר שחיטה יגאל והרי בעי העמדה והערכה וע"כ לא ימכר הוא וקשיא דילמא לעולם לא יגאל בפדיון ומחיים אפי' בדיעבד ל"מ הפדיון ולאחר שחיטה מהני בדיעבד הפדיון:

א הנה לדעתי נראה דאם נימא הקדש שוה מנה שחיללו על ש"פ מחולל ע"כ בדיעבד מועיל הפדיון בלי העמדה והערכה דעיקר העמדה והערכה שידעו כמה שוה ובכמה יפדה והרי אפי' בש"פ מועיל הפדיון ואף שכתבו תוס' בב"מ נ"ז ובתמורה כ"ז דהא דהקדש שוה מנה שחיללו על ש"פ מחולל וא"צ להשלים מן התורה דוקא בנתכוין לחלל פחות מדמי' אבל בסבר שהוא שוה כמו הקדש וטעה צריך להשלים מן התורה א"כ י"ל דהיכא דלא עמד והעריך ההקדש אין מועיל הפדיון אף בדיעבד כיון דטעה שהרי לא שם מ"מ איכא למ"ד שם דאפי' בטעה א"צ להשלים מן התורה ואפי' למ"ד צריך להשלים מ"מ אם ידע שההקדש שוה יותר בדיעבד ודאי מחולל ואיך אפשר לומר דאם לא העריך כמה שוה ההקדש ל"מ דמה נ"מ בהעמדה והערכה דהרי מתכוין לפדות פחות משוי' וע"כ משמע דבדיעבד מהני הפדיון בלא העמדה והערכה אמנם לפמ"ש תוס' בתמורה כ"ז דדוקא בעלים יכולים לפדות פחות משוי' ולא גזבר המוכר ומה"ט גזבר צריך דוקא שומת ג' או י' דפליגי תנאי בדיעבד אינו מועיל פדיון כדמוכח פ' הנחנקין דף פ"ח גבי זקן ממרא אבל בבעלים בדיעבד הפדיון בלא שומה בג' וע' טורי אבן מגילה ובאבני שהם שם שכ' דה"ט דבעלים מהני הפדיון בשוה מנה שחללו על שוה פרוטה משום שיכולין לשאול עליו עיי"ש. א"כ במעשר בהמה דהבעלים אין יכולין לשאול דעשירי מאליו קדוש וכ"כ במנחת חינוך מ' מעשר בהמה והנכון אתו א"כ דוקא בשאר הקדש מהני הפדיון בדיעבד בלא העמדה והערכה כיון דאפי' בפחות משוי' מועיל הפדיון ואפי' פחות מג' משא"כ במעשר בהמה בעי דוקא העמדה והערכה ודוקא בג' או בעשרה ובשוי' ומה"ט ליכא למימר דקרא דלא ימכר קאי בפדיון שחיטה מהני הפדיון בדיעבד בלא העמדה

והערכה דכיון דמחיים נתחייב בהעמדה והערכה ל"מ במעשר אף בדיעבד כיון דליכא בשאלה ובעי דוקא בשוי' כדכתיבנא:

ב והנה בגוף דברי הטורי אבן שכ' דהקדש שוה מנה שחיללו על שוה פרוטה מחולל דוקא היכא דאיתא בשאלה הואיל דיכול לשאול עליו יכול לפדות פחות משוין הנה לפנינו ש"ס ערוך בבכורות כ"ה דמקשה בפרה אדומה וליעבד לי' כדשמואל דאמר הקדש שוה מנה שחיללו על שוה פרוטה מחולל אף דפרה ניקחת מתרומת הלשכה כמבואר במשנה דשקלים, וכבר כ' הטורי אבן בעצמו ר"ה כ"ח דקרבן ציבור שקנו מתרומת הלשכה אין בו שאלה דמי ישאל על הקדש זה (וע"כ צ"ל הא דלא מוקי בשבועות כ"ד ע"ב דמקשה והרי הקדש ולישני בקרבן ציבור ע"כ חדא מינייהו נקט דמיירי בבכור וה"ה דיכול לשנויי בקרבן ציבור וכן צ"ל דהא דלא משני במעשר בהמה דליתא בשאלה כמש"ל וזה דלא כטורי אבן שכ' ר"ה כ"ח דמעשר בהמה איתא בשאלה) א"כ הטורי אבן מדויל ידי' משתלם דמוכח להדיא דאף דליתא בשאלה שוה מנה שחיללו על שוה פרוטה מחולל וכן יש ראי' מש"ס דמעילה י"ד ע"ב דמקשה שם אמותר הקטורת למ"ל לחלל ממעות האומנין לחלל אבנין אף דאינו שוה והאמר שמואל הקדש שוה מנה שחלל על ש"פ מחולל והרי מותר הקטורת בא מתרומת הלשכה וליתא בשאלה וע"כ דלא כטורי אבן בשיטת התוס' הנ"ל (ועמ"ש על דברי הטורי אבן בספרי חא"ח סי' מ"ו אות ה') ועיין במשנת חכמים בפתיחה כוללת שכ' דמהני שאלה בגזבר שקונה מתרומת הלשכה דלא כטורי אבן ואף שהוכחתי דלא כטורי אבן. מ"מ יתיישב בזה שיטת השיטה מקובצת בשם הרשב"א והריטב"א ב"מ נ"ז הובא בריט"ט אלגזי דף י' דפוס פרעשבורג בבכורות. דס"ל דאף לכתחלה יכול לפדות פחות משוי' וקשי' מש"ס דבכורות כ"ה ומעילה י"ז דאמרינן אימר דאמר שמואל בדיעבד. ולהנ"ל ניחא דדוקא בעלים יכולים לפדות פחות משוי' לכתחלה משום שיכולים לשאול אבל גזבר הקונה משל הקדש אין יכול לשאול ומ"ה דוקא בדיעבד מהני הפדיון:

ג ונחזו' למש"כ לעיל דאם דיעבד מהני הפדיון פחות משוי' ע"כ מועיל הפדיון בדיעבד בלא העמדה והערכה וכת"ה הקשה מש"ס דחולין קל"ה דמקשה שם למ"ל קרא דהקדש פטור מראשית הגז ותיפוק לי' דבעי העמדה והערכה עיי"ש וקשי' על השעה"מ דבדיעבד מהני הפדיון דילמא קרא קמ"ל היכא דפדה בדיעבד בלא העמדה והערכה דפטור מליתן לכהן לק"מ דבשלמא אי מותר לפדות לכתחלה ס"ד שבעת שגוזז בא החיוב לפדות ולתת לכהן. משא"כ אם לכתחלה אין לפדות בלא העמדה והערכה ובשעת גזיזה פטור מליתן לכהן דהו"ל הקדש וא"א ליתן לכהן ודאי פטור גם אח"כ דהו"ל כקונה צמר

מן השוק ויתכן יותר לפמ"ש בת"ח לישב קו' התוס' ד"ה לפרוק דס"ד לולא הקרא שהישראל מחויב לפדות אחר הגיזה וליתן לכהן. ונהי דקודם גזיזה אין עליו שום חיוב בשעת גזיזה בא עליו חיוב לפדות וליתן לכהן שפיר מקשה בגמ' דזה דוקא למ"ד לא בעי העמדה והערכה אבל למ"ד בעי העמדה והערכה קודם גזיזה לא הוה עליו שום חיוב. ובשעת גזיזה תיכף אחר הגזיזה אי אפשר לפדות לכתחלה. ול"ש חיוב עליו ואם פדה אח"כ הוה כקונה גיזה דכבר נפטר בשעת גזיזה. וז"ב לישב קושיתו. אמנם לשיטת הרמב"ן והרשב"א דהבעלים יכולים לפדות לכתחלה בפחות משוי' ולפמש"ל לשיטתם ל"ב העמדה והערכה הק"ל דילמא חיוב על הבעלים לפדות פחות משוי' בלא העמדה והערכה לקיים מצות נתינה. כיון דרשאין לפדות לכתחלה:

ד והנה דברי התוס' שם ד"ה לפרוק וליתב תמוהין מאוד שכתבו ואי אכהן ל"ה למימר לפרוק וליתב ונהי דהאי לא תקשה מה מרויח שפודה דמרויח שפודה בשוה פרוטה אפי' שוה מנה דמחולל ודבריהם תמוהים מאוד דהיכי מותר לכתחלה לפדות אימר דאמר שמואל בדיעבד. והנה אי תוס' קאי אבעלים יכולנא לדחוק דקאי תוס' הכא בשיטת הרמב"ן ורשב"א הנ"ל דבעלים יכולים לפדות לכתחלה הגם דתוס' תמורה וב"מ לא ס"ל הכי, אבל הרי תוס' אכהן קאי והכהן לא הקדים ולכ"ע אין לפדות לכתחלה ומשמע מלשון תוס' ב"מ נ"ז ד"ה ומר סבר דלכ"ע אסור להונות הקדש דהוא מדאורייתא ודוחק לומר דתוס' הכי ס"ל דמדאורייתא מותר לפדות לכתחלה והרי אקרא קאי דהוא מדאורייתא. ושמא ס"ל לתוס' דכיון דלולא שהקדיש הי' הגיזה של הכהן וגם אחר שהקדיש הגיזה של הכהן דהרי תוס' קאי אלו לא נכתב צאנך למעט הקדש והוי אמינא דבהקדש חייב בגיזה ורק דהכהן אי אפשר להנות ממנו ס"ד דהכהן מותר לפדות הקדש פחות משוי' להציל שלו דלא מיקרי מאנה הקדש דהרי הגיזה שלו ומ"ה אצטריך קרא. כן נלע"ד ולא ראיתי מי שמבאר דבריהם ז"ל:

ה והנ"ל לישב מה שהקשיתי לשיטת הרמב"ן דבעלים מותר לכתחלה לפדות פחות משוי' ולשיטת ת"ח דס"ד דבעלים מחויבים לפדות מה הקשה דבעי העמדה והערכה דכיון דמותר לכתחלה למ"ל העמדה והערכה דע"כ צריך לומר לשיטת הרמב"ן דלא מיקרי מאנה הקדש כיון דבידו לשאל על ההקדש] ונראה דאדרבה כיון דהתורה כתבה. דבבהמה בעי העמדה והערכה אין רשאין הבעלים לפדות פחות משוי' ודוקא בשאר הקדישות צ"ל לרמב"ן ורשב"א דיכולין לפדות פחות משוין לכתחלה משא"כ בבהמה דבעי העמדה והערכה לכ"מ אין לפדות לכתחלה, ושפיר מקשה בגמ'. ובהכי מיושב מה שהקשה בריו"ט אלגזי בכורות דף י' דפוס פרעשבורג. לרמב"ן ורשב"א אמאי חייב בגונב

פטר חמור כפל הואיל דקני לי' ביני וביני ואמאי בגנב הקדש מבית בעלים פטור מכפל לת"ק בב"ק והרי רשאי לפדות פחות משוי' ולהנ"ל נכון דבבהמה דבעי העמדה והערכה לכ"ע אין רשאי לפדות פחות משוי' ומ"ה פטור מכפל דו"ה לת"ק הן אמת דלט"ז י"ל בב"ק שם דר"י מוקי בשוחט תמימים בפנים שלא לשם בעלים ור"ל מוקי לה בשוחט בעלי מומין בחוץ ומקשה ור"ל מ"ט לא אמר כר"י. ולהנ"ל קשה דהרי ר"ל ס"ל בתמורה ל"ב דלת"ק דר"ש קדשי מזבח ל"ב העמדה והערכה, וא"כ לרמב"ן ורשב"א בעלים יכולים לפדות פחות משוי' ואית לבעלים זכות ואמאי פטור לת"ק בדו"ה בשלמא לר"י ל"ק דהוא ס"ל קדשי מזבח בעי העמדה והערכה וגם ס"ל דלכתחלה אין לפדות פחות משוי' משא"כ לר"ל א"כ מה"ט לא מוקי לה כר"י. ואמנם י"ל בדרך זה דהנה אף דגונב פטר חמור משלם כפל ל דלא משלם רק היתרון משוה פרוטה. לא עבור כולה, לשיטת הר"ן נדרים פ"ד דגונב טבלו של חבירו אין משלם לפי כולה רק לפי טובת הנאה אף למ"ד טובת הנאה מעמון. א"כ גם בפטר חמור דאסור בהנאה רק דיכול לפדות בפחות משוי' אין משלם כפל רק כפי ערך שיש לבעלים א"כ לר"ל דמוקי בהקדישו בעלים בבית גנב, כיון דהקדש פטור מדו"ה רק משום שיש לבעלים זכות לפדות פחות משוי' חייב אבל לא כל ג' וד' רק כפי זכות של הבעלים הו"ל חמשה חצאי בקר ושפיר מקשה ור"ל מ"ט ל"א כר"י וכן מה"ט ל"ק לר"ל דמוקי בשוחט בעלי מומין בחוץ למ"ל לר"ש לומר קדשים שחייב באחריותן והרי תוס' כ' דמיירי בבעלי מומין מעיקרא דל"ב העמדה והערכה לר"ש ולרבנן יכול לפדות פחות משוי' ובלא"ה חייב דו"ה להנ"ל מיושב שפיר דעדיין הו"ל חצאי בקר, ומשום הכי צ"ל משום קדשים שחייב באחריות ואף דאנן פסקינן דאף חמשה חצאי בקר מ"מ בעינן וטבחו כולו בחיוב כמבואר בב"ק ע"ב ודו"ק:

ו וחתני הרב הגדול מ' נתן לעווין נ"י הערני על דברי השעה"מ דבדיעבד מהני פדי' אף בלא העמדה והערכה די"ל דמ"מ בעי שיהי' ראוי להעמדה והערכה כמו דבעינן ראוי לבילה א"כ בפדה לאחר שחיטה דל"ה ראוי להעמד' והערכה העמדה והערכה מעכבת וא"כ ליתא לתירוצו של שעה"מ מה שתירץ על קו' התוס' פ' טבול יום דף ק"ג למ"ל קרא דאם שחט קודם פדי' אין עורה לכהנים ת"ל דבעי העמדה והערכה ותי' השעה"מ דקרא איצטריך לעבר ופדה. להנ"ל ל"מ אף בדיעבד לאחר שחיטה כיון דאינו ראוי להעמדה. ובכן י"ל אף למ"ד הקדש שוה מנה שחיללו על ש"פ מחולל מ"מ זה דוקא בפדה מחיים בלא העמדה והערכה דהי' ראוי להעמדה אבל בפדה לאחר שחיטה ל"מ פדי' דל"ה ראוי להעמדה והערכה. והנה בגוף הדבר יפה העיר ובכ"ז יש להצדיק דברי השעה"מ דהרי התוס' כתבו בחולין קל"ה דלמה צריך הגיזה העמדה והערכה הרי הוי כמקדיש עצים

ותירצו דכיון דמחיים הי' בר העמדה והערכה שוב צריך גם אח"כ העמדה והערכה וה"ה בכל בהמה שחוטה צ"ל כן א"כ בשלמא אם מחיים מעכבה העמדה והערכה שפיר י"ל דעתה ששחט ל"מ פדי' משא"כ אם מחיים דהי' בר העמדה והערכה לא מעכבה כיון שהי' ראוי אין סברא דליעבד העמדה והערכה אחר שחיטה דהרי השתא הוי כמקדיש עצים ואבנים ורק כיון שכבר נתחייב והרי אז לא הי' מעכבה כיון שהי' ראוי ומ"מ יש לעיין בדבר ובעיקר הדבר אי בעי בכל דבר ראוי לדבר כגון בנ"ד עיין בטהרות הקודש זבחים דף ב' ע"ב שכ' דיש סברא דל"ב בכל דוכתא ראוי לבילה:

ז וראיתי בדרך אגב בספר מחנה ראובן דאתי לידן לפי שעה שכ' על דברי התוס' תמורה ל"ב ע"ב ד"ה אלא לרשב"ל דאמר דרבנן לא איירי כלל בקדשי מזבח הו"ל לר"ש לומר אם מתו יפדה שהקשו דילמא לר"ל מיירי רבנן בין בקדשי מזבח ובין בקדשי בדק הבית וטעמא דקדשי מזבח משום דאין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים וכונתם דלפ"ז ע"כ ר"ש הוצרך לחלק בין קדשי מזבח לקדשי בדק הבית דבקדשי מזבח מודה דאין פודין להאכילן לכלבים, וכ' בספר הנ"ל דר"ש ס"ל פודין את הקדשים להאכילן לכלבים בפ"ג דמעשר ב' משנה י"א בצבי שלקחו בכסף מעשר דס"ל לר"ש יפדה דכתב הש"מ בפירושו דס"ל פודין את הקדשים להאכילן לכלבים עיי"ש וזה ליתא דדוקא בקדשי בדק הבית דאין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים מדרבנן פליג ר"ש וע' תוס' פסחים כ"ט משא"כ בקדשי מזבח דהוא מדאו' ודאי לא פליג ר"ש וז"ב: ח ודע דיש להסתפק למ"ד אין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים אם עבר ופדה מה הדין די"ל דמהני בדיעבד כמו שכ' השעה"מ לענין העמדה והערכה אמנם נ"ל דלענין אין פודין להאכיל לכלבים אין להסתפק כלל. דכיון דלכתחלה אין פודין ול"ה בר דמים לא אלים למתפס פדיוני' ולא נתפס המעות בקדושה. ורק לשיטת רש"י חולין ד' דהיכא דבדיעבד בר דמים מיקרי בר דמים דלא כתוס' שם וכן רש"י כשיטתי' ס"ל בכריתות כ"ג בנותר דהואיל אם עלה לא ירד חייב מעילה י"ל כאן דבדיעבד מהני פדיון תופס המעות בקדושה. ולשיטת רש"י מוכח דלא מהני בדיעבד הפדיון מדאמר בפסחים כ"ט י"א לא מעל משום דאין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים והרי בדיעבד מועיל הפדיון ולחייב מעילה כמו דס"ל לרש"י בכריתות כ"ג וע"כ לא מהני אף בדיעבד הפדיון א"כ ממנ"פ בין לרש"י בין לתוס' לא מהני הפדיון ועוד אף לרש"י כיון דאף אם פדה אסור ליתן לכלבים לא שוה מידי ולא אלים למיתפס פדיוני' ודוק. ושוב נ"ל בגוף הקושיא המבואר לעיל לר"ל דמוקי כשהקדישה בעלים בבית גנב ובשוחט בעלי מומין בחוץ כיון דמהני פדיון ולרמב"ן ורשב"א דהבעלים יכולין לכתחילה לפדות פחות משוין אמאי לרבנן אין חייבין דו"ה כמו בפטר חמור

ונ"ל הנה הטעם דיכולין לפדות פחות משוין משום שיכולין לישאל על ההקדש ואמנם הנוב"י כ' בתנינא חלק יו"ד סי' קנ"ד בטעמא דתרומה ביד כהן לא מצי לשאול עלי' דבשאלה צריך פתח וחרטה דמעיקרא לומר שנתחרט מעיקרא או אדעתא דהכי לא נדר והכהן אין מחויב להאמין לו על זה כשבא להוציא מידו עיי"ש. א"כ כשהקדישו ביד גנב אף אם ירצה להוציא מיד גנב ע"י שאלה הגונב אין מחויב להאמין לו ול"מ שאלה והגונב יוכל לומר שאין מאמין לו ליתן זאת להקדש ע"כ אין יכול לפדות פחות משוי' אף לרמב"ן ורשב"א ומ"ה אינו חייב על הטביחה דו"ה לרבנן וז"ב לכאורה יש לומר כן בעיקר הקו' אמאי בגונב הקדש מבית בעלים פטור מכפל דילמא קרא וגנב מבית האיש ולא מבית הקדש דוקא מבית הקדש אבל הקדש מבית בעלים כיון שיכול לפדות פחות משוי' לרמב"ן חייב כפל כמו שהקשה בריט"ט אלגזי. די"ל בשעה שהגנב קונה במשיכה אינו יכול לפדות פחות משוי' ואף קודם שקנה משנטלו מבית בעלים לר"ה שוב הוי ביד הגנב ול"מ לשאול עליו כנ"ל ואז ג"כ אין יכול לפדות פחות משוי' ור"ה ל"ק לגנב ע' כתובות ל"א ואח"כ כשמשך לביתו פטור מכפל כיון שרגע מקודם לזה לא הי' ביד הבעלים לפדות. אבל כ"ז כשגנב ומשך לביתו דרך ר"ה ולמ"ד ר"ה ל"ק לגנב. והרבה יש לעיין בכ"ז וקצרתי:

ט ואמנם בגוף דברי הנוב"י הנ"ל שכ' דטעם דתרומה ביד כהן לא מצי לישאל משום דהכהן יכול לומר שאינו מאמין על השאלה וכ' דמה"ט צדקו דברי רשב"א בתשובה הובא ביו"ד סי' רנ"ח דצדקה לעניים שבא ליד כהן אינו יכול לישאל עליו משום דהגזבר יכול לומר שאינו מאמין לו על השאלה והפתח. יש קצת להעיר דבשלמא בתרומה ביד כהן דהיא של הכהן לא מצי להוציא מיד כהן אף דהוא טוען ברי והכהן טוען שמא קיי"ל דלאו ברי עדיף דאוקי ממונא בחזקת מרי' ואף דיש לישראל חזקת מרי' קמא מ"מ כיון שהכהן מוחזק ל"מ להוציא מידו. משא"כ בצדקה לעניים דממנ"פ אינו של הגזבר ול"ה רק כנפקד ול"ש חזקת ממון דממנ"פ אינו שלו רק או של עניים או של הנותן. ושוב אמרינן ברי ושמא ברי עדיף כמ"ש בנתיבות סי' ע"ו ס"ק ט', ולמה ל"מ שאלה. ושמא גזבר הוה ממש כיד עניים כיון שיש לו טובת הנאה ושייך גבי' חזקת ממון למ"ד טובת הנאה ממון. ול"א ברי ושמא ברי עדיף אולם בש"ך סי' קכ"ה ס"ק כ"ז מבואר דאף במסרו ליד שליח שאינו גזבר שיזכה לעניים ל"מ שאלה. וכן מבואר בתשו' רשב"א סי' תרנ"ו ובשליח שאין לו טובת הנאה ל"ש חזקת ממון דאם באמת יש לו פתח חרטה הוא של הנותן ואם אין לו הוא של המקבל וברי ושמא בכה"ג ברי עדיף ואמאי לא יהי' נאמן לשאול עלי' ובאמת מה"ט יש לומר דבהקדש אף בבא ליד גזבר יכול לשאול דאין לו

לגזבר טובת הנאה ומהני ברי ושמא. והרבה יש לדבר בזה באופן דלהנ"ל גם תירוצי לעיל ליתא דגם בבית גנב יכול הבעלים לשאול אולם בכ"ז צריך עיון וחקירה. ובש"ך סי' רנ"ה הוכיח דבהקדש אינו יכול לשאול לאחר שבא ליד גזבר מהא דאינו יכול לשאול בצדקה כשבא ליד גזבר ולפמ"ש שני ושני דבצדקה יש לו טובת הנאה ויש לו חזקת ממון ול"מ ברי ושמא כנ"ל. ובש"ך שם בא לישב דברי רב הונא דאמר בש"מ שהקדיש נכסיו ואמר מנה לפלוני בידי נאמן חזקה אין אדם עושה קנוניא על הקדש ותיפוק לי' שיכול לישאל על ההקדש. ותירץ דר"ה מיירי בבא ליד גזבר. ועדיין קשה דהרי ר"ה ס"ל ב"ק קי"ח ברי ושמא ברי עדיף אף להוציא א"כ מהני אף בא ליד הגזבר דהוא יטעון ברי דלא נדר רק אדעתא דהכי והגזבר יטעון שמא, מיהו י"ל דל"ה ברי טוב ושמא גרוע, ור"ה מודה בכה"ג כמ"ש תוס' ב"ק מ"ו דמנ"ל לגזבר לדעת אם יש לו פתח. ועוד אולי להקדש טוענין כמו ליתומים והו"ל כטוענת ברי מיהו בגוף קו' הש"ך והר"ן וכל הראשונים י"ל כיון דהוא אינו אומר שהוא שלו רק שאומר מנה לפלוני בידי ורוצה שיתנו לאחר מיתתו לפלוני לא מהימן מטעם שיכול לישאל עלי' דכל עיקר שאלה מועיל אם טוען שהוא שלו ויש לו חזקת ממון ומועיל טענת ברי שלו דאדעתא דהכי לא נדר אבל אם החפץ ממנ"פ אינו שלו רק או שהוא של המלוה או ששייך להקדש ל"מ חזקת ממון וטענת ברי כמ"ש תוס' כתובות ע"ו ד"ה רישא מנה לאבי בידך. ואינו נאמן דאדעתא דהכי לא נדר ואמנם י"ל דבע"ח מכאן ולהבא גובה ולע"ע שלו ונאמן דאדעתא דהכי לא נדר. ושפיר הקשו הראשונים על ר"ה ואכ"מ להאריך יותר:

יא ואשוב לדברי כת"ה הנה כתב על קו' עטרת חכמים להגאון מלייפניק בסוגיא דבא במחתרת דאמר רבא מסתברא מילתא דרב בששיבר אבל נטל לא והקשה דהרי רב ס"ל יאוש קני והכא הבעלים מתייאשים דאם שיבר אח"כ פטור. וא"ח להחזיר אף אם הדבר בעין. ואמנם לדעת רמב"ן דס"ל דשיבר אח"כ חייב לק"מ דהבעלים אין מתייאשים. וכת"ה תירץ בזה דברי הגמ' כתובות ל"ד בהא דאמרינן שם דאי אשמעינן שבת משום דאיסורו איסור עולם ואינו מובן החילוק ופירש עפ"י דברי התוס' שם דאמאי אמרינן אם אין גנבה אין טביחה ומכירה והרי הדבר בעין והש"ך סי' שנ"א כתב דהא דקלב"מ אם שיבר אח"כ חייב דוקא בבא במחתרת אבל בחיוב שבת אף אם שיבר אח"כ פטור. ולכן שפיר אמרו בגמ' דאי אשמעינן בשבת משום דאיסורו איסור עולם והיינו דבזה אף אם שיבר אח"כ פטור ושייך לומר אם אין גנבה משא"כ במחתרת דאם שיבר אח"כ חייב ל"ש לומר אם אין גנבה. דהדבר בעין והבעלים לא נתייאשו. משא"כ בשבת הבעלים מתייאשים דאם ישבור אח"כ פטור כמ"ש בעטרת חכמים ולא מקרי הדבר בעין דקני'

ביאוש. ומ"ה שייך לומר אם אין גנבה. וזה דבר שכל אבל במח"כ לא צדקו דבריו דאם יאוש קונה לרבה ע"כ חיובי' דדו"ה לפני יאוש ובטבח לפני יאוש אז הי' הדבר בעין. והנה דברי הש"ך סי' שנ"א תמוהים דברמב"ן במלחמות מבואר להדיא דאף בשבת אם שיבר אח"כ חייב עיי"ש שכ' דהא דמשני בסנהד' דשדינהו בנהרא מיירי דשדינהו בחיוב שבת כגון בזרק לרקק שהרבים מהלכים בו דעדיין איכא חיוב מיתה עי"ש. ומצאתי בקצה"ח שהרגיש בזה ואני תמה מאוד על דברי הרמב"ן דאם שדינהו בנהרא בחיוב שבת הוא מקלקל בהוצאה. ואין כאן חיוב מיתה ומזה לכאורה מוכח דמקלקל בהוצאה חייב כמו שצידדתי לומר כן בספרי לא"ח סי' ל"ד ושם הארכתי בענין זה בסוגיא דשבת צ"א ואמנם י"ל דס"ל לרמב"ן כשיטת רש"י ב"ק ל"ה דקלב"מ אף במקלקל פטור מממון לתנא דבי חזקי':

והארכתי בספרי לא"ח סי' ט' בשולי המכתב בשיטתם ושפיר קאמר הרמב"ן אמנם לשיטת התוס' החולקים על רש"י וכפי מה שכתבתי בספרי הנ"ל דמקלקל בהוצאה פטור, א"א לתרץ כתי' הרמב"ן דשדינהו בנהרא בחיוב שבת וע"כ צ"ל כדברי הש"ך דבשבת גם תוס' מודה דפטור בשיבר אח"כ וצדקו דברי הש"ך:

יב והנה קשה לי בהך דגנב וטבח במחתרת דאם אין גנבה אין דו"ה ובאם גנב בחוץ וטבח במחתרת חייב. לפמ"ש הרמב"ם בסוף ה' גנבה דאם הי' עדים בשעת גנבה יש לו דמים. וע"כ מיירי בליכא עדים א"כ איך משכחת שיתחייב דו"ה והרי הוא מודה בקנס. ואם איכא עדים חייב דו"ה דהבעלים אין רשאין להורגו. והנה לפי מה שפי' הרמב"ן על התורה דברי האונקלוס שפי' אם עינא דסהדיא נפלית עלוהי. דאם הגנב לא ראה העדים ובא על עסקי נפשות הבעלים מותרין להורגו. א"כ שפיר י"ל דבגמ' מיירי שיש עדים והגנב לא ראה אותם. אמנם מרמב"ם לא משמע כן. וגוף הדבר, תמוה דמה בכך דהגנב לא ראה העדים ובא על עסקי נפשות אם הבעלים ראו העדים לדעתי אסור להורגו רק לגלות לו שיש עדים ואז לא יהרוג אותו הגנב. והגם דאף אם יכול הבעלים להציל עצמו באחד מאבריו מותר להורגו לשיטת המזרחי דבנרדף עצמו אף אם יכול להציל עצמו באחד מאבריו מותר להורגו. וזה דלא כמ"ש בפנים יפות פ' משפטים (מיהו צ"ע אם המזרחי קאמר דמותר להרגו או דאינו חייב אם הורגו ולדעת הרמב"ם פ"א מרוצח אף אם אחר הורגו ויכול להציל באחד מאבריו אין חייב מיתה בב"ד. ומלשון המ"ל ה"ח מחובל ומזיק י' משמע דנרדף מותר להורגו) מ"מ אם יש עדים כיון דאומדין דעתא דאלו הגנב ידע מעדים לא יהרוג מחויב הבעלים להגיד לו שיש עדים וזה דוחק לאוקמא בגמ' שהגנב והבעלים לא ידעו מעדים. ע"כ נ"ל לפמ"ש מהרש"א בר"פ שור שנגח דאף

אם א"ח קנס באומדנא מ"מ ל"ה מודה בקנס מיירי הסוגיא דכתובות דליכא עדים. ורק דאיכא אומדנא כגון שנכנס ריקן ויצא בבהמה שהכירו שהוא של הבעלים ואכל ממנו דכיון דא"א לכזית בשר בלא שחיטה ואיכא אומדנא ששחט דלא חשוד אנבילה ל"ח מודה בקנס עיין בספרי לא"ח סי' פ' אות ו' שהוכחתי זאת מסוגיא דב"ק ק"ו ופירשתי דברי הגמ' בדרך חריף מאוד, מ"מ בבא במחתרת דחשיד ארציחה פטור אף שמודה שטבח דקלב"מ אך צ"ע אי לא חשיד גם אנבילה והרבה יש לפלפל ואין כאן מקומו:

יג ובגוף דברי העטרת חכמים בהא דאמר רבא מסתברא מילתא דרב בששיבר אבל נטל לא והרי רב ס"ל יאוש כדי קני ונהי דס"ל סתם גנבה ל"ה יאוש בעלים אבל בא במחתרת דאם שיבר אף אח"כ פטור לשיטת רש"י הבעלים וודאי נה נתייאשו ואמאי צריך להחזיר כשהוא בעין נ"ל דלק"מ לפמ"ש תוס' ב"ק ס"ו ד"ה הכי נמי כיון דמייאש דהא דמהני יאוש בגזילה בתר דאתי לידי' אף דבאבידה ל"מ בתר דאתי לידי' דהמוציא משום דגם באבידה מהני לענין גוף החפץ וא"צ להחזיר אלא דמים וה"ה בגזלה וביאור הדבר כיון דאין הפסד לבעלים שהרי צריך להחזיר דמים בקל יכול לזכות ומ"ה קונה הן בגזלה הן באבידה בתר דאתי לידי'. א"כ בבא במחתרת דאף יקנה גוף הגזלה או הגנבה א"צ להחזיר דמים שוב אינו קונה ביאוש בתר דאתי לידי' וז"פ: ובעטרת חכמים כתב דתוס' לא כתבו כן רק בה"א ובמסקנא לא ס"ל כן עיי"ש בסוף דבריו ואין שום הכרח לזה. וע' מ"ש בס' חא"ח סי' ע"ו אות ג' דבר חריף אבל קצרתי מאוד שם. והנה בעטרת חכמים הקשה לשיטת הבעל המאור דבא במחתרת פטור אף בשיבר אח"כ א"כ בכתובות ל' דבעי למימר שם נ"מ בין אביי ורבא אם לרנב"ה חייב מיתה בידי שמים ואמרינן נ"מ בזר שאכל תרומה ומקשה ולאביי פטור והא כבר נתחייב מעידנא דאגבהה כמו בחלב ודחיק בגמ' לתרץ ואמאי לא משני כגון שגנב תרומה במחתרת דדוקא כשהוא בעין חייב להחזיר אבל בשיבר אח"כ פטור ומ"מ בנהנה ממנו ודאי משלם שיעור הנאה א"כ לאביי פטור לרנב"ה דבשעת הנאה איכא חיוב מיתה בידי שמים, ועל הגבהה ולעיסה פטור דאף אם שיבר אח"כ פטור ולרבא חייב ובשלמא לשיטת הרמב"ן דשיבר אח"כ חייב י"ל דה"ה דחייב אלעיסה דקני' בשינוי עיי"ש משא"כ לשיטת הבעל המאור. וכת"ה תירץ בדרך חריף ואמנם מ"ש בזה אף אביי מודה דאי עביד לא מהני כיון שיתוקן האיסור כמ"ש בטורי אבן ר"ה כ"ח דהיכא דיתוקן האיסור לכ"ע אי עביד לא מהני ליתא דטורי אבן לא כתב רק היכא דאם נימא לא מהני לא עבר עבירה כלל כגון בשופר של שלמים דעבר משום דנהנה שיצא מצוה ונימא שלא יצא ולא עבר כלל. משא"כ בבא במחתרת אם נימא דלא קנה ומחויב להחזיר ג"כ עבר אגזילה רק שיכול לתקן ואם נימא דקנה

לא יוכל לתקן בזה פלוגתא דאביי ורבא קיימת וע' מהרי"ט ושעה"מ דאדרבה בכגון דא פלוגתא דאביי ורבא. והרבה יש עוד לפלפל בדברי תירוצו. אמנם בפשיטות יש לישב דלכאורה י"ל דבבא במחתרת לא יקנה הגניבה ואינו דומה לגניבה דגלי קרא דקונה דשם אפשר לתקן האיסור בחזרת הדמים משא"כ בבא במחתרת אם יקנה א"א לתקן האיסור בשגם אם נאמר כדעת בעל המאור דהיינו טעמא דשיבר אח"כ פטור משום דמדאורייתא קונה גוף החפץ וא"צ להחזיר רק מדרבנן. ואמאי קונה מדאורייתא ונימא כמדארל"ת דבשלמא בשאר גנב עכ"פ אפשר לתקן בחזרת דמים לקיים עשה דוהשיב משא"כ בזה כיון דמדינא פטור להשיב ואם יחזור אח"כ מתנה בעלמא הוא דיהיב. ונימא כמדארל"ת וכבר מביא כת"ה קו' זו בשם עטרת חכמים חידושי כתובות אך הדבר נכון כיון דבאמת חייב לצי"ש ומהני תפיסה א"כ נהי דקונה ק"ג מ"מ אפשר לקיים העשה דוהשיב דאם יחזיר לא יהי' ביד הבעלים ותפיסה מהני ולא יהי' מתנה רק יהי' שלו מדינא ויקיים השבת הגנבה. ומ"ה באמת קונה ול"א כמדארל"ת כיון דאפשר לקיים העשה הוי כמו כל גניבה דגילתה התורה דשינוי קונה וכ"כ בעטרת חכמים בחידושים הנ"ל. ומעתה לפמ"ש הצל"ח פסחים כ"ט דלרנב"ה בכל קלב"מ פטור אף לצי"ש כיון דלא ס"ל דוקא רשעה המסורה לב"ד עיי"ש דבריו כי נעמו א"כ לרנב"ה ליכא למימר דבבא במחתרת קונה מדאורייתא גוף החפץ דלרבא ל"ק דנימא כמדארל"ת אעל"מ ואינו דומה לכל גנב דקונה בשינוי דשם אפשר לקיים העשה גם אח"כ משא"כ לרנב"ה אם נימא דקונה לגמרי א"צ להחזיר אף לצי"ש ול"מ תפיסה ול"ה רק מתנה ולא יקיים העשה בחזרה. ולפ"ז לרבא שוב אף במחתרת חייב בשעת לעיסה דלרבא ל"ק דס"ל לרבא דמיתה אינו פוטר מתשלומין שגם אי רבא יסבור דמיתה פוטר מתשלומין חייב אתרומה משעת לעיסה. כדכתיבנא ומ"ה לא מצי בגמ' לומר הך נפקותא וכ"ז לרנב"ה אבל לדידן דלצי"ש חייב ומהני תפיסה ואפשר לקיים העשה שוב קונה גוף הגניבה וא"צ להחזיר רק מדרבנן ומ"ה בשיבר אח"כ פטור כסברת בעל המאור והוא תירוץ נכון:

יד ובספר עטרת חכמים חידושי כתובות הקשה על הצל"ח הנ"ל שכ' דלרנב"ה פטור אף לצי"ש והרי רבא הוכיח דלצי"ש חייב מאתנן אסרה תורה אפילו בא על אמו ועדיין תיקשי לרנב"ה מקרא דאתנן. והרי,. עיקר אתנן בחייבי כריתות כתיב. ולרנב"ה פטור אף לצי"ש והוה מתנה בעלמא. ונראה לישב הנה אביי משני בב"מ צ"א הא מני ר' מאיר ורבא משני אתנן אסרה תורה והיינו דחייב לצי"ש. ואביי לא ס"ל סברא זו ולא נודע טעם מחלקותן. ונראה דאזלו לטעמייהו דרבא הוכיח מאתנן אסרה תורה אפי' בא על אמו אע"ג דחייב מיתה. ולכאורה י"ל כיון דמבואר דאם חיוב ממון בא אחר חיוב מיתה שוב

חייב ממון כדמוכח בכתובות ל"א ע"ב ובעירוכין ביוצא ליהרג ושיבר כלים חייב. א"כ י"ל נהי דאתחילת ביאה אינו חייב אתנן מ"מ חייב אדישה כשפירש באבר חי דיציאה הנאה לו כביאתו. ואמנם איציאה נמי חייב מ מיתה, אך לפי מה שכתב במקנה קדושין דף י' דלאביי דמשמש מת בעריות חייב א"כ אף אם פירש באבר מת איכא חיוב א"כ הוי הפרישה לא אפשר וקמכוין דאביי ס"ל בפסחים כ"ה דלא אפשר וקמכוין פטור. ופטור ממיתה אפרישה אף אם פירש באבר חי וכיון דלאביי הוה הפרישה אונס א"כ חייב אתנן כמ"ש במשנת חכמים הלכות עכו"ם סי' י"א דבאונס חייב ממון ול"ה כחייבי מיתות שוגגין עיי"ש בצפנת פענח אות ב'. ולרבא דס"ל בשבועות משמש מת בעריות פטור א"כ הוה הפרישה אפשר לפרש באבר מת ואם פירש באבר חי חייב מיתה עיי"ש. וע' בספרי ב"י חא"ח סי' ל"ח אות ג'. א"כ אביי כשיטתי' ליכא להוכיח מאתנן אסרה תורה אפי' בא על אמו די"ל כשפירש באבר חי ליכא חיוב מיתה דהוה לא אפשר וקמכוין ומ"ה חייב באתנן ול"ה מתנה ולעולם בקלב"מ פטור מלצאת י"ש ורבא כשיטתי' דמשמש מת בעריות פטור ופירש באבר חי הוה אפשר וקמכוין ואיכא חיוב מיתה ומוכח דאתנן אסרה תורה דחייב לצי"ש. והיא הערה יקרה. ומעתה אין תימא אם נאמר דרנב"ה יסבור דמשמש מת בעריות חייב ומתכוין כשאינו מתכוין לקולא וחייב אתנן אפרישה. דרבא ל"ק רק להלכה דס"ל משמש מת בעריות פטור ולא ס"ל ג"כ מתכוין כשאינו מתכוין לקולא:

ואמנם בפשיטות י"ל דלרנב"ה דחייבי כריתות פוטר ואין זונה אלא מחייבי כריתות דכל אתנן ל"ה אלא מתנה וזאת אסרה רחמנא ורבא לא הוכיח אלא לדידן דחייבי כריתות אינו פוטר מתשלומין ובכל אתנן משכחת חיוב גמור יותר יש לומר דגם דהתורה ריבתה חייבי מיתות כחייבי כריתות שיהי' חיוב ולא מתנה והיינו משום דחייב לצי"ש. וז"פ לישב קו' הנ"ל. ובזה מיושב קו' ים התלמוד למ"ל להוכיח מבא על אמו והרי בכל חייבי לאוין איכא חיוב מלקות ואין לוקה ומשלם. ולהנ"ל ל"ק דלמ"ד בחייבי לאוין נמי פטור מממון בלא אתרו בי' ליכא להוכיח דכל אתנן הוא כן וי"ל אף בכה"ג אסרה תורה. אף דל"ה רק מתנה ורבא הוכיח למ"ד חייב מלקות וכריתות בלא אתרו אינו פוטר מממון דמשכחת אתנן שיהי' חיוב ול"ה מתנה. שוב י"ל דה"ה כשריבתה תורה בא על אמו נמי ל"ה מתנה רק דומיא דכל אתנן והיינו משום דחייב לצי"ש ודו"ק:

טו שוב ראיתי דמה שכתבתי לעיל בשם המקנה קדושין דף י' דלאביי אינו חייב מיתה על הפרישה דהוה לא אפשר וקמכוין זה תמוה דמבואר בשבועות דף ח"י ע"ב דלאביי חייב שתים א"כ כיון דחייב קרבן על הפרישה ע"כ דל"ח לא אפשר וקמכוין ואף התוס'

שם שכתבו דלאביי חייב שתים אף בסמוך לוסתה, הטעם או משום דהוי בהעלם אחד או משום דנודע בנתים והוי מזיד. אבל לא משום דהוה לא אפשר. וכיון דחייב קרבן א"כ בהי' תחילת ביאתו במזיד גמור חייב גם אפרישה מיתה. וע' ירושלמי פ' א"נ שהק' אהדליק את הגדיש בשבת דנימא על שבולת ראשון חייב מיתה מכאן ואילך בתשלומין ומשני על כל שבולת ושבולת יש בו התראת מיתה. והיינו אף דבשבולת השני אי אפשר להדורי מ"ע כיון שתחילתו במזיד יש בו חיוב מיתה וה"ה אפרישה כיון שהתחיל במזיד לא מיקרי הפרישה לא אפשר אף אם משמש מת בעריות חייב. ואמנם אף אם נדחוק לישב דברי המקנה דדוקא קרבן חייב אבל מיתה א"ח מ"מ ל"ג מחייבי מיתות שוגגין וליתא לדברינו לעיל אבל לדעתי דברי הפלאה צ"ע ואכ"מ:

טז והנה כת"ה הקשה במכות ט"ז דאמרינן דלא משכחת ביטלו ולא ביטלו ומקשה בגמ' דמשכחת בגזלה ששרף ומשני כיון דחייב בתשלומין אינו לוקה ומשלם והקשה הרי משכחת בגנב במחתרת או בשבת, ור' יוחנן ס"ל בחולין חייבי מיתות שוגגין או בלא אתרו בי' אינו פוטר ממלקות א"כ הוא חייב מלקות על הנכונה רק כ"ז שהוא בעין יכול לקיים והשיב ופטור ממלקות דכשהוא בעין מחויב להחזיר. ול"ה מתנה. משא"כ כששרף הגניבה לדעת רש"י והבעל המאור פטור אף בשיבר אח"כ וכששילם יהי' מתנה ולא יתוקן הלאו ושפיר חייב מלקות על השריפה דמיקרי ביטלו. ע"כ ולק"מ דאף אם ישרוף וישלם יתוקן הלאו דהרי חייב לשלם לצי"ש כמו בכל קלב"מ ומהני תפיסה ויהי' של הבעלים מדינא מפאת תפיסה ויתוקן הלאו ולא יהי' מתנה והרי זה גופא דברי רבא דמה"ט הוי אתנן ולא מתנה משום דחייב לצי"ש וכבר כתבתי כן לעיל שוב מצאתי הקו' והתירץ בספר עטרת חכמים בכתובות וקצת יש ספק בעיני בקלב"מ דחייב לצי"ש ואי תפיס מהני אם מחויב ליתן ליורשים לצי"ש ואם מהני תפיסתם. לפי המבואר בסי' רע"ו דטובת הנאה אינה ממון להורישה לבניו א"כ ממון שחייבים לו לצי"ש דל"ה ממון גמור ובפרט למ"ד דהג"ל לכמ"ד ל"ה ממון להורישה לבניו וכיון שהיורשים לא ירשו הזכות זה אינו חייב לצי"ש לתת להם ול"מ תפיסתם ועיין סנהדרין פ"ז ע"ב. אמרינן דיני נפשות בפלוגתא דרבי ורבנן ופירש"י אי תפסו יורשים וקידשו אשה לרבנן אינה מקודשת ולרבי מקודשת והקשה בטורי אבן באבני שהם חגיגה י' הרי גם לרבנן מהני תפיסה וע' קצה"ח סי' ת"י. ולפמ"ש דקלב"מ ל"מ תפיסת היורשים לק"מ קו' הטורי אבן ואמנם בהגהות אשרי מוכח דאינו כן דמבואר בהגהות אשרי פ' שור שנגח דאם הרג לישראל חייב לצי"ש ליורשים ומהני תפיסתם. אמנם משם אינו ראי' דהרי עיקר החיוב הוא ליורשים לשלם להם דמי אביהם ובודאי חייב לצי"ש ואנן מסופקין אי חייב לאביהם

לצי"ש. ואמנם בעשה טריפה לאבי' דמחייב לאבי' לצי"ש כדאמרינן בגיטין מ"ג מאי יורשים נפשי' ודמים ל"ה ככופר ומשתלם מחיים לפמ"ש לעיל ביורשים ל"מ תפיסה. ולפ"ז י"ל בסנהדרין דפליגא בפלוגתא דרבי ורבנן מיירי במתכוין להרוג את זה ועשה טריפה לזה. דלרבנן ל"מ תפיסת היורשים כנ"ל וגם בדין זה צ"ע:

ואמנם מש"ס דמכות הנ"ל קצת מוכח. דגם בכל קלב"מ מהני תפיסת היורשים דאל"כ משכחת לה ביטלו ולא ביטלו בגנב מאביו במחתרת ומה הגנב דאם הגנבה בעין ודאי חייב להחזיר ליורשים ומתקן העשה דכיון דלא כתיב והשיב לו הגזילה משמט דאם מחזיר ליורשים מתקן לאוי (דאם הי' נכתב לו תליא בפלוגתא אי לו וליורשיו משמע) אמנם אם שרף דפטור על השריפה כמו בשיבר אח"כ ורק דחייב על גוף הגניבה לצי"ש ביורשים אינו חייב כלום ול"מ תפיסתם והוי מתנה ולא מתקן הלאו ומשכחת לה ביטלו ולא ביטלו. וע"כ משמע דגם ביורשים מהני תפיסה. ולמ"ד דדבר הגל"מ כממון דמי ונאמר דמה שיכול ליתפיס מיקרי גל"מ ודאי מהני תפיסת היורשים דיכול להורישם אמנם בס' חא"ח סי' צ"ו אות ז' כתבתי דאדרבה למ"ד ג"ל כמ"ד ל"מ תפיסה. דבשלמא למ"ד לכ"ד אנן לא פסקינן רק לחייבו משום רשעה אחת. ואם אח"כ תפיס הבע"ד מדעתי' דנפשי' תפיס ולע"ע ל"ה ב' רשעות משא"כ למ"ד דג"ל כממון דמי, נמצא דאם רק מהני תפיסה תיכף יש לו גורם לממון א"כ תיכף אתה דן אותו בב' רשעות. אמנם עדיין יש לעיין בסברה זו. ועיין בספרי בסי' הנ"ל אות ו' שכתבתי הערה יקרה דבבא במחתרת ל"מ תפיסה ונתיישב קו' הטורי אבן ותומים על תוס' בדוכרא דרבא והסברה שלי ת"ל שרירא וקיימת ולפ"ז שוב קשיא בהך דביטלו ולא ביטלו כקו' העטרת חכמים דל"ש תירץ הנ"ל כיון דבבא במחתרת ל"מ תפיסה ועיין בס' חא"ח סי' ע' אות ה' כתבתי לישב דברי הרש"ל דבעבדינין דיני' ל"מ תפיסה ותומים תמה דהרי בחיוב מלקות מבואר ברש"י ב"מ דמהני תפיסה אף בעבדינן דיני' וכתבתי דבר נאה ומתקבל:

יח ומה שהקשה כת"ה על הקצה"ח שכ' בסי' כ"ח דבא במחתרת הוה כמו שעבדינן דיני' שכ' הרש"ל דל"מ תפיסה. וכ' הטעם דביד הבעלים הי' להרגו רק שברח ובאמת ברש"י סנהדרין במשנה מבואר דהוה כחייבי מיתות שוגגין יפה דחה דבריו אמנם יש להצדיק דברי הקצה"ח דקשי' בכתובות דמקשה לר' יוחנן דחייבי מיתות שוגגין חייב. ומקשה מתנא דבי' חזקי' וכתבו תוס' דעיקר קו' ל"ה מתנא דבי חזקי' דאיכא תנא דפליג רק עיקר סמך אמשנה דבא על בתו דכיון דרישא מיירי לר' יוחנן בלא אתרו סיפא מיירי נמי בלא אתרו. והא דלא מקשה ממתניתין משום דלא מוכח רק מדיוקא עיי"ש:

ואמאי לא הקשה ממשנה דבא במחתרת דמבואר דחייבי מיתות שוגגין פטור והוא מבואר להדי' וע"כ צ"ל דבא במחתרת עדיף מחייבי מיתות שוגגין דהוה כעבדינן דיני' רק שברח. כדברי הקצה"ח ודוק. והנה לעיל כתבתי די"ל דהיכי דחייב לציי"ש ומת מי שנתחייב לו אינו חייב ליתן ליורשים דל"ה ממון להורישו לבניו אין להקשות מהא דאמרינן בב"מ ל"ז באמר לאחד אביו של אחד מכם הפקיד אצלי מנה חייב לציי"ש אף דהוי יורשים דשם שאני דהחיוב לציי"ש הוא ליורשים דלאביו הי' חייב ממון גמור דמסתמא ידע אביו והי' תובעו משא"כ היכא דלאביו ל"ה חייב רק לציי"ש:

יט והנה יש לכאורה ראי' מהא דאין אדם מוריש שבועה לבניו והיינו מטעם דממון שיש עליו שבועה ל"ה ממון גמור דמי יימר דמשתבעי. ולכן אין יורשין בנים ומ"מ אם תפסו יורשים מהני תפיסה אף דל"ה ממון גמור וה"ה בלציי"ש מהני תפיסת היורשים אך יש לדחות דבאמת ממון שיכול להוציא בשבועה הוה ממון גמור להורישו לבניו ועדיף יותר מגורם לממון ואף דאמרינן בשבועות ל"ב הכל מודים בשכנגדו חשוד על השבועה ומקשה הגמ' דחשיד מאן אילימא דחשיד לוה מי יימר דמשתבע ופירש"י דשוב ל"ה אלא גורם לממון נלע"ד דזה דוקא לחייב העד קרבן שבועה יש לומר דשמא המלוה לא הי' רוצה לישבע, אבל אם מת המלוה לענין היורשים י"ל דהיותר קרוב שהמלוה הי' נשבע ומ"ה ממון הוה להורישו לבניו. ובאה"ע סי' צ"ו הובא ברמ"א ב' דיעות אי מהני תפיסת היורשים ונ"ל דהפוסקים דס"ל דל"מ תפיסה ס"ל דל"ה גורם לממון ולא ירשו היורשים ול"מ תפיסה. אמנם בלציי"ש כנידון דידן ל"מ תפיסת היורשים. והנה בהשקפה ראשונה הי' נראה דהא דאמרו רב ושמואל אין אדם מוריש שבועה לבניו דס"ל דהגל"מ לאו כממון דמי. אבל למ"ד דבר הנ"ל כממון דמי אדם יורש ממון שיש עליו שבועה ליורשים אמנם קשי' דא"כ למה לי' לגמ' לאוקמא כמה משניות במס' שבועות כב"ש דב"ש במקום ב"ה אינו משנה ולא מוקמינן כר"ש דדבר הגורם לממון כממון דמי. עוד קשי' לי דשמואל ס"ל ב"ק ע"ב משביע עד אחד חייב דדבר הגורם לממון כממון דמי ואמאי ס"ל אין אדם מוריש שבועה לבניו וע"כ אף למ"ד כממון דמי קולא הקילו רבנן לגבי יורשים של לוה שלא להוציא מידם. ובזה י"ל הא דאמרינן בגמ' שם הבו דלא לוסיף עלה. והקשה הסמ"ע סי' ק"ח ס"ק ל' על הרא"ש בתשובה שפסק בכל דוכתא אין אדם מוריש שבועה לבניו ולא חש לדברי הגמ' דאמרו הבו דלא לוסיף עלה וכן הקשה בסמ"ע סי' פ"ד על המחבר והוא מתשו' הרא"ש י"ל דהרא"ש סובר דר"נ ור"פ סוברים דבר הגל"נ כממון דמי. וכ"כ הרשב"א בשבועות ל"א דר"פ ס"ל דהגל"מ כמ"ד ומדינא אדם מוריש שבועה לבניו ול"ה רק קולא לגבי היורשים של לוה והלכך הבו דלא

להוסיף עלה. אבל הרא"ש פוסק דהג"ל לאו כממון דמי כמבואר סי' שפ"ו ולכן מדינא אין אדם מוריש שבועה לבניו אמנם הרבה פוסקים ס"ל דהגל"מ לאו כממון דמי ומ"מ ס"ל הבו דלא להוסיף עלה וע"כ טעמם דממון שיכול להוציא בשבועה ובידו לישבע עדיף מגל"מ: כ ושוב נ"ל לחזק דברינו דממון שצריך התובע לישבע עדיף מגורם לממון דהנה הר"ן פ' שבועות העדות מייתי בשם אחד מגדולי החכמים דבכל מחויב שבועה ואינו יכול לישבע שכנגדו נשבע ונוטל. ור"ן ורשב"א מביאים ראי' משמעתין דשבועות דהכל מודים בנסכא דר' אבא דחייב העד ולא אמרינן מי יימר דמשתבעית ול"ה רק גורם לממון. וכתב הגאון בספר דברי אמת בענין חשוד דף ס"ה דפוס האלברשטאדט לישב דדוקא בשכנגדו חשוד על השבועה דמדאורייתא החשוד משתבע ופטור כמ"ש תוס' ב"ק ק"ח דחשוד לא פסול לשבועה רק מדרבנן ומדרבנן הוא נוטל בשבועה אמרינן מי יימר

דמשתבעי. משא"כ במחויב שבועה ואינו יכול לישבע דמדאורייתא הוא אף דמדרבנן צריך לישבע חייב העד קרבן שבועה, והיא כתב הסברא הואיל דמדאורייתא העד חייב קרבן שבועה. ולפענ"ד א"צ לזה רק דבאמת מי יימר דמשתבעי לא משוה לגורם לממון רק הוא ממון גמור כיון דבידו לישבע רק הואיל דמדאורייתא אינו נשבע ונוטל רק מדרבנן ואין מחויב העד ק"ש רק הואיל דמדרבנן יש תועלת בעדותו דחינן סברא זו משום מי יימר דמשתבעי משא"כ היכא דמדאורייתא הוא ממון גמור אף דשייך מי יימר. דמשתבעי ולפ"ז במת לוה בחיי מלוה דמדאורייתא גובה הוי ממון גמור להורישו לבניו אך רב ושמואל דאמרו תרווייהו מלוה ע"פ אינו גובה מן היורשים דשעבודא ל"ד ובמלוה בשטר גובה מדרבנן. שוב אמרינן מי יימר דמשתבע. ול"ה רק גורם לממון ומ"ה אמרו אין אדם מוריש שבועה לבניו והבו דלא לוסיף עלה דבפוגם דמדאור' גובה בלא שבועה הוי ממון גמור להורישו לבניו ומ"ה לדידן מהני תפיסה דשמא שעבודא דאורייתא ואף מיורשים גובה ול"א מי יימר דהוה ממון גמור. ובזה מיושב הא דבח"מ סי' ק"ח מבואר דמהני תפיסה בלא חולק ובאה"ע סי' צ"ו מבואר ב' דיעות. להנ"ל ניחא דבח"מ דמיירי במלוה מהני תפיסה משום די"ל שיעבודא דאורייתא משא"כ באה"ע דמיירי בכתובה דהוי דרבנן ומ"ה פליגי הפוסקים אי מהני תפיסה ודוק:

ולפ"ז נ"ל ראי' לפירוש הר"י הלבן בכתובות ל"ח דהא דאמרינן בכתובות מ"ב כי אמר ר"ש ממון הוי להורישו לבניו דמשמע דקנס ל"ה ממון להורישו לבניו היינו דוקא קרבן שבועה אבל בכל קנס אדם מוריש לבניו דלר"ש גם קנס ל"ג משאר גורם לממון. דהרי כל גורם לממון ספק הוי שמא לא מיגניב ועיין במקור חיים סי' ח"מ שכ' בסברת גורם לממון

דשמא יגנוב והבעלים הקנוהו לו סמוך לגניבה כדאיתא ר"פ המפקיד ולפ"ז קנס דהוי ספק שמא יודה ויפטר ל"ג מגל"מ. ובודאי יכול להורישו לר"ש כפי' הר"י הלבן. ובתוס' כתובות ר"פ נערה הקשו לר"ש מה מהני יחוד כלי לקנס והלא הו"ל דשלב"ל כל עוד שלא עמד בדין. ואם אמרינן כדברי המק"ח סי' תל"א דדבר הגל"מ יכול להוריש ולהקנות ה"ה קנס לר"ש והא דאמרינן ב"ק ל"ג דלר' ישמעאל ל"מ להקדיש השור שלא אליבא דר"ש אבל אליבא דר"ש דדהגל"מ כמ"ד מהני הקדש אמנם כבר כתבתי בס' חא"ח סי' ס' אות י"א לחלוק על דברי המק"ח ולדחות ראיתו ולפ"ז אף לר"ש אינו יכול למכור ולהקדיש אך להורישו יכול. ובימי חרפי אמרתי טעם בהא דמחקו מקצת נוסחאות בש"ס דב"ק ל"ו ע"ב הקדישו ניזק איכא בינייהו דדוקא לר"ע מהני הקדישו מזיק דתוס' כתבו דף ל"ג דגם לר"ע לא זכה קודם העמדה בדין. והו"ל דבר שלא בא לעולם רק ר"ע בשיטתי' דס"ל אדם מקדיש דשלב"ל י"ל הקדישו ניזק מועיל משא"כ בדף ל"ו ע"ב דקאי אליבא דר"ש דס"ל כר"ע דתורא דשותפו ל"מ למימר הקדישו ניזק מהני לר"ש דהוא ס"ל אין אדם מקדיש דשלב"ל. ומה"ט מחקו הגירסא וזה נכון. ולפמ"ש לעיל דלר"ש ל"ג קנס מגל"מ יש לדחות זה. אך לפמ"ש דגם לר"ש אינו יכול להקדיש. שוב הדבר חוזר ונראה. ולפי שכל הענין שכתבתי לא ראיתי מי שהעיר הארכתי קצת. ועכ"פ מ"ש דממון שאין לו זכות רק לצי"ש אינו מוריש לבניו הוא שריר וקיים: כא ומעתה נפנה לראשית דבריו הנה כת"ה תירץ על קו' שלי הובא בספרי חאו"ח בסי' צ"ב לפמ"ש התוס' ב"ק ע"ו ע"ב ד"ה והלא פדי' מותרת דסתמא דמלתא לא נודע לגנב שהוא הקדש עד אחר שאכלו עיי"ש א"כ הגנב שגנב הקדש ולא ידע שהוא הקדש ומכוין להוציא מרשות מי שהוא מעל בהקדש ויצא לחולין והוי שלו בשעת טביחה ואמאי חייב לר"ש דו"ה לר"ל דמיירי בשוחט בעלי מומין בחוץ. ובזה אין מועל אחר מועל ודא קו' רבתי אך לר"ל ניחא דמוקי כשהקדישו בעלים בבית גנב דס"ל כצנועין ולא מעל הגנב בשעת גניבה א"כ מה אמרו בגמ' ע"ז ע"ב דר"י ל"א כר"ל דמוקי לה בתמימים והרי בלא"ה ר"י לא יוכל לאוקמא בבעלי מומין דהוא לא ס"ל כצנועין וע"כ הי' הקדש מקודם ומעל הגנב. וע"ז תירץ כ"ת דלר"י משכחת דאמר שור זה הקדש לאחר ל' יום. דאינו יכול לחזור ונגנב תוך ל' דלע"ע לא מעל כיון דל"ה הקדש לע"ע. ומ"מ פטור מכפל דל"ה שור רעהו כיון דלא יכול לחזור. ול"ה שלו ע"כ הו"ל לר"י לאוקמא בכה"ג. הנה מה דפשיטא לי' דבכה"ג פטור מכפל לא נהירא דלע"ע הו' שלו ורק שיש עליו חיוב לתת להקדש דע"כ מיירי בלא אמר מעכשיו דאם אמר מעכשיו שוב מעל דהוי הקדש מעתה. א"כ לע"ע הוא חולין. וחייב כפל לבעלים. אלא דלפ"ז תיקשי בגמ' דף ס"ח דמקשה ר"י לר"ל והוצרך לשנויי דס"ל כצנועין ולא משני

דהבעלים הקדישו לאחר ל' ומיקרי גנב והקדיש הואיל וההקדש חל לאחר גניבה ומ"מ מהני ההקדש לסברתו דכ"ת וחייב כפל דלע"ע הוא חולין. וע"כ דבכה"ג פטור מכפל, אמנם אשר פשיטא לכ"ת דאם הקדיש לאחר ל' ונגנב בנתים דחל ההקדש. אף דמדין המקדש אשה לאחר ל' וקדשה בנתים אחר ומת והיא זקוקה ליבם למ"ד אין קדושין תופסין ביבמה אין מקודשת לראשון אין להוכיח נגד סברתו דשם השתא לאו בת קדושין היא כלל משא"כ בזה השתא נמי שלו הוא ורק שאינו ברשותו וי"ל מה שהקדיש מעיקרא שיחול השתא מהני כיון דהשתא נמי שלו הוא מ"מ מדברי התוס' מבואר להיפך ב"ק ח"מ ד"ה כל הנלקט שפירשו דהצנועים מניחים המעות בעוד שלא נלקט ואומרים כרם רבעי זה כשיהי' נלקט יהי' מחולל אחר לקיטה ומ"מ ל"מ רק לצנועים ולר"י דדבר שאינו ברשותו אין בידו לחלל ל"מ אף שאמר מקודם שיהי' מחולל כיון שהחילול לא יהי' רק אח"כ וה"ה באומר שיהי' הקדש לאחר ל' ונגנב בנתים כיון שאז אין בידו להקדיש ל"מ מה שאמר מקודם שיחול אח"כ אמנם יש מקום להחזיק סברתו הן אם נאמר דזה טעם הרמב"ם דפסק כצנועין אף דס"ל כר' יוחנן דגזל ולא נתיאשו שניהם אין יכולין להקדיש וכבר תמה בכסף משנה פ"ט ממעשר ב' ונאמר דהרמב"ם ס"ל דנהי דאינו יכול להקדיש דבר שאינו ברשותו מ"מ אם אמר מעיקרא שיהי' הקדש אח"כ מועיל אבל זה דחוק. אך י"ל דשם בחילול שאני דכעת אינו יכול לחלל לפי שהוא מחובר כמ"ש הרמב"ם להדיא שם, ומ"ה ל"מ לומר שיהי' מחולל אח"כ דאז אינו ברשותו משא"כ במה שיכול להקדיש עתה יכול לומר שיהי' הקדש כשיצא מרשותו כמ"ש הר"ן בנדרים ל' לענין מקדש אשה לאחר שאגרשך והרבה יש לדבר בפרט זה:

כב ודרך אגב נ"ל בישוב דברי הרמב"ם שפסק כצנועין דהתוס' כתבו די"ל הואיל דשכיחי עניים הו' כתמרי דסתמא מיאש. וכ' בספר מעשה חושב דלפ"ז מה זה ענין אי יאוש קונה שכתבו תוס' הלא בזה שהוא מיאש קודם שלקטו עניים ודאי יאוש קונה דהוי כאבידה קודם דאתי ליד המוצא אבידה ולכ"ע מהני היאוש דהוא יאוש מדעתו וכ' דכיון דהפירות מכרם רבעי מחוברין לקרקע בקרקע דמי' ול"מ יאוש:

ול"מ היאוש רק אחר שלקטו ואז כבר בידם בגזלה ושוב לא מהני יאוש, והתוס' כתבו בקדושין נ"ו דאם מי שאתי לידי' יכול לחלל אף בעל הכרם יכול לחלל מתורת שליחות, רק בצנועין כיון דהעניים אין יכולים לחלל דל"ה שלהם ולכן ל"מ חילול דבעל הכרם. ולפ"ז הרמב"ם כשיטתי' דפסק פ"ה מטוען דפירות המחובר לקרקע ואין צריכין לקרקע הוי כתלוש ולפ"ז מהני יאוש בעודן מחוברים וכ"כ המג"א סי' תע"ג א"כ כיון דמהני יאוש קודם דאתי לידו ודאי קנינהו ביאוש ויכולים הם בעצמם לחלל וזכין לאדם שלא

בפניו כמ"ש תוס' בקדושין. וס"ל לרמב"ם די"ל סוגיא דב"ק קאי לרבנן דענבים בעומדים לבצור לאו כבצורות דמי' ול"מ יאוש במחובר ולא קני' ביאוש בתר דאתי לידם ואף ר"ל דס"ל יאוש קונה בגזלה ל"ה רק מדרבנן ומדאורייתא ל"מ יאוש בתר דאתו לידם וקודם דאתו לידם הוי יאוש בקרקע ול"מ הם בעצמם לחלל. ול"מ חילול בעה"ב מתורת שליחות ודחי הרמב"ם סוגיא זו מפני הסוגיא דב"ק נ"ט דפסקינן כר"ש דאכלה פירות גמורים משלם פירות גמורים דלאו כקרקע דמי וכן מבואר בכתובות נ"א ולכן סמך הרמב"ם כשיטתי' דמהני חילול. והרבה יש לדבר בפרט זה דקשה לי שוב למ"ש הרמב"ם פ"ט דמע"ב שהרי אי אפשר לפדות במחובר. ולפמ"ש דפסק הרמב"ם בענבים העומד לבצור כתלוש דמי ודאי לא יוכל לפדות במחובר וע"כ צ"ע עוד:

כב וחתני הרב הגדול מו"ה נתן לעווין נ"י דוחה דברי כ"ת בצדק שכ' דר' יוחנן יסבור דמקדיש לאחר ל' יום אינו יכול לחזור. ובאמת הר"ן כ' בנדרים ל' דכ"ז למ"ד קדושת דמים לא פקעה בכדי ומוקמינן לברייתא לענין חזרה אבל למ"ד קדושת דמים פקעה בכדי ס"ל דיכול לחזור וכש"כ לר' יוחנן דס"ל קדושת, הגוף פקעה בכדי כנראה מירושלמי הובא בר"ן שם ד"ה א"ל אביי אתי ברייתא כפשטי' וס"ל לר' יוחנן דיכול לחזור ולפ"ז ליתא לתירוצו. ויפה העיר אבל זה לשיטת הרשב"א שהובא בר"ן שם. והנה מה שתירץ כ"ת בעיקר הקו' דהתוס' לא כתבו דסתמא דמילתא לא נודע לגנב שהוא הקדש עד שאכלו דוקא לר"ל דמוקי כשהקדישו בעלים בבית גנב אבל כשהקדישו הבעלים מקודם סתמא דמילתא נודע לגנב שהוא הקדש אין הכרע דאדרבה בהקדישו בעלים בבית גנב הבעלים מפרסמים שלא יבא הגנב לידי תקלה. משא"כ בשהקדישו בביתם:

והנני ידידו:

סימן קיט

ב"ה:

פרעמישלא יום ו' עש"ק נשא תר"ם לפ"ק:

לחתני הרב הגדול מ' נתן לעווין נ"י:

א ע"ד הערתך בישוב קו' מעין החכמה פ' תרומה בש"ס דר"ה ל' סוכה מ"א בהא דגזר ריב"ז שיהי' יום תכף כולו אסור משום שמא יבנה בהמ"ק בשנה הבע"ל בט"ו סמוך לשקיעת החמה או בלילה ויאמרו אשתקד וכו' וכ' רש"י ותוס' דאין בנין בהמ"ק בלילה ולא ביו"ט מ"מ בנין דלעתיד דבידי שמים יכול להיות ביו"ט או בלילה. והקשה דהרי בגמ' דשבועות ט"ז ס"ל לגע' דמדינא בעי שיתקדש העזרה במנחת חמץ בשתי הלחם בעצרת רק דא"א משום דאין בנין בהמ"ק דוחה יו"ט ובעי קידוש בשעת בנין א"כ בנין

דלעתיד שיכול להיות ביו"ט ע"כ צריך לגמור בעצרת שיתקדש בב' הלחם ואיך אפשר שיבנה בט"ו בניסן. וע"ז תירצת בט"ט עפ"ד תשו' קול אלי' מובא בעיקרי הדינים שכ' אם לא ספרו העומר לא הקריבו ב' הלחם וה"ה אם לא הקריבו עומר אין ספירת העומר ואין מקריבין ב' הלחם. א"כ ע"כ צריך לבנות בט"ו בניסן משום עומר מה תאמר דלא יגמרו רק בעצרת משום ב' הלחם הרי אם לא יקריבו העומר לא יקריבו גם ב' הלחם ומה יועילו בהמתנה, עד עצרת ע"כ דבריך. הנה לשיטת ספר קול אלי' יפה הערת אבל גוף דבריו תמוהין הנה העומר מתיר חדש במדינה והב' הלחם עם העומר מתירין חדש במקדש ומיבעי לן בש"ס דמנחות אם בע' כסדרן דוקא ואם נזרע אחר העומר אם מתירין ב' לחם ואח"כ העומר במקדש עיין בש"ס ולא נפשטא, ועכ"פ כיון דהם ב' דברים המתירין א"כ כשלא הביאו העומר היום גופי' מתיר כמבואר בש"ס דמתיר במדינה ובמקדש למה לא יביאו הב' לחם שיתיר במקדש ולא מבעי למה שצידד השאג"א בט"א ר"ה ז' ע"ב לומר דשתי הלחם אינו דומה לעומר דיום גופי' מתיר דכתיב קרא משא"כ ב' הלחם אם לא הקריב היום אינו מתיר ואין להקריב אח"כ חדש ודאי דאם לא הקריב עומר דהיום מתיר צריך להקריב ב' הלחם דמי יתיר זולתו אלא אפי' למה שצידד הט"א שם לומר דגם ב' הלחם אם לא הקריב היום מתיר מ"מ מאין לנו לומר דאם לא עשה מצוה אחת לא יעשה מצוה אחרת. ואף אם נאמר דאם לא הקריב העומר אינו חייב בספירה ויבואר לפנינו אי"ה מ"מ השתי הלחם דהיא מצוה אחרת להתיר חדש במקדש ויום הט"ז ניסן כבר עשה חלק מהפעולה להתיר למה לא יתחייבו להקריב הב' לחם להתיר במקדש ואינו דומה למה דאמרינן בר"ה ביובל דשלשתן מעכבין זא"ז דגלי קרא. והגם דממשנה דמנחות כ"ח דלא חשיב עומר וב' הלחם בהדי דברים המעכבין זא"ז אין ראי' דתוס' כתבו שם דתני ושייר מ"מ מסברא נראה דאין מעכבין זא"ז. ומסוגיא דשבועות גופי' מוכח להדיא דאם לא הקריב עומר מקריבין ב' הלחם מדס"ד דאין מקדשין העזרה רק בעצרת בב' הלחם וע"כ אם לא הקריבו העומר יקריבו ב' הלחם דאס"ד דמיירי בהקריבו העומר ואח"כ נחרב הבית ונבנה קודם לב' הלחם איך יתכן דבזמן קצר כזה יחרב הבית ויבנה וע"כ מוכח דמקריבין ב' הלחם אף אם לא הקריבו העומר והקול אלי' יתרץ זאת דכונת הגמ' שיבנה מזבח קודם פסח דמקריבין אעפ"י שאין בית כשיש מזבח כמ"ש תוס' סוכה מ"א שם ויעשו העומר ובעצרת יגמרו הבית ויקדשו בב' הלחם ובזה מיושב בפשיטות קו' מעיין החכמה דכונת הגמ' דחיישינן שמא יבנה מזבח בשנה הבע"ל בט"ז בניסן ויקריבו העומר ובעצרת יגמרו הבנין ויקדשו בב' הלחם אבל זה ליתא דאם מקריבין אעפ"י שאין

בית דקדושה ראשונה קידשה לעתיד לבא א"צ קידוש כלל וע"כ מוכרח דלא כספר קול אלי' כדכתיבנא לעיל ותמהני עליך למה לא הערת דדברי קול אלי' נגד דברי הגמ' הנ"ל: ב וע' בספרי חא"ח סי' ג' אות ה' ו' מ"ש לישב קו' התוס' דכונת הגמ' שיבנה מזבח בלילה עיי"ש דברים נחמדים ולפמ"ש שם באמת בנין ביהמ"ק לעתיד יהי' בידי אדם ולא ביו"ט רק מזבח בונין בלילה ומיושב קו' מעיין החכמה אך כ"ז אם אמרינן קידשה לעתיד לבא ושם פלפלתי בסוגיא ולכאורה יש להוכיח מש"ס דמנחות ס"ח כדברי קול אלי' דמייתי שם ר"ע ראי' דעומר אינו בא מן החטים דאס"ד דעומר בא מן החטים אין ב' הלחם בכורים. ומייתי ראי' מזה שם דשלא כסדרן אינו מתיר דאס"ד שלא כסדרן מתיר הרי משכחת דשתי הלחם בכורים עיי"ש ואס"ד דאם לא הביא עומר מייתי ב' הלחם הר' משכחת ב' הלחם בכורים כשלא הקריב עומר וע"כ מוכח דאם לא הקריב עומר אינו מקריב ב' הלחם אבל באמת אין מזה ראי' דכונת ר"ע דלא משכחת ב' הלחם בכורים כהלכתו דכיון דצותה התורה להקריב עומר ויהי' מחטים לא משכחת דמייתי אח"כ ב' הלחם בכורים אבל אם נימא דשלא כסדרן מתיר י"ל דצותה התורה להביא עומר ממה שנזרע קודם שבועות כיון דניתר בב' לחם ואח"כ עומר וב' הלחם יביא ממה שנזרע אחר שבועות כיון דמתיר עומר ואח"כ ב' הלחם וכן יביא תמיד:

ג שוב ראיתי שיש לישב דברי קול אלי' מסוגיא דשבועות דהתוס' כתבו שם ד"ה אין עזרה מתקדשת דהא דאין העזרה מתקדשת אלא בשירי מנחה דוקא במוסיפין על עזרה דאפשר לקדש בשירי מנחה אבל בנחרב הבית דא"א להביא מנחה דאין מנחה בבמה היכא דלא אפשר אין קפידא וכיון דבגמ' קאי להוסיף על עזרה שפיר מיירי היכא דהקריבו עומר דהעזרה הי' קיימת ולכן מקריבין ב' הלחם ומשכחת שיקדשו בעצרת התוספת משא"כ אם לא הקריבו העומר י"ל דאין מקריבין ב' הלחם עוד י"ל דהנה שיטת הרמב"ם פ"ג מתמידין דאף בזה"ז חיוב ספירה מדאורייתא ולדידי' ודאי מקריבין ב' הלחם אף בלא הקריבו עומר דלא תליא מצות ספירה בהבאת העומר וה"ה לב' הלחם ואמנם רוב פוסקים חולקים דבזמן דליכא עומר ליכא ספירה וה"ה לב' הלחם י"ל כן וע' בר"ן סוף פסחים דהדבר תליא במחלוקת לשיטת הרמב"ם דמ"ד מצוה לממני יומי ושבועי ס"ל ספירת העומר דאורייתא בזה"ז ואמימר דאמר מנחות ס"ו מני יומי ולא שבוע דזכר למקדש הוא ס"ל ספירת העומר בזה"ז ל"ד. ולפ"ז י"ל דסוגיא דשבועות ט"ז דמשמע דשתי הלחם מקריבין אף אם לא הקריבו עומר ס"ל כמ"ד ספירה בזה"ז דאורייתא דלא תליא בעומר וה"ה לב' הלחם ואמנם אם ספירה דרבנן י"ל כדברי בעל קול אלי': ד אמנם העיקר לדעתי כדכתיבנא בתחילה דאף אם לא הקריבו עומר מקריבין ב' הלחם

ובזה נכון לדעתי שיטת הרמב"ם דספירת העומר בזה"ז דאורייתא דעיקר מצות ספירת העומר בשביל קבלת התורה שיספרו ישראל להכין לקבלת התורה דיציאת מצרים הי' התכלית לקבלת התורה כדכתיב בהוציאך. את העם ממצרים תעבדון את אלקים וכן כ' בחינוך ומ"מ אין מקרא יוצא מידי פשוטו לספור הספירה להקריב אח"כ מנחה חדשה וכיון דאף אם לא הקריבו העומר חיוב להקריב ב' הלחם א"כ גם בזה"ז ספירת העומר דאורייתא להרמב"ם שמא יבנה ביהמ"ק וכמו דס"ל באמר הריני נזיר ביום שבן דוד בא עירובין ע"ג ואף דכהנים בזה"ז מותרין לשתות יין דתקנתו קלקלתו שם הטעם לא כמ"ש רש"י לשמא יבנה ל"ח אך הרמב"ם מפרש כפי' כ"ח דאין לו לעבוד רק עד שיקבע משמרתו כמ"ש הר"מ פ"א מביאת מקדש ה"ז וע"ש בכ"מ וכיון דחיישינן לשמא יבנה ביהמ"ק חיוב ספירת העומר מדאורייתא ואמיימר דס"ל זכר למקדש הוא ס"ל דחשש לבנין ביהמ"ק ל"ד כדמוכח קצת בתענית י"ז דרב אשי אמר שם גזרו בה רבנן עיי"ש. ועכ"פ כיון דס"ל להרמב"ם דספירת העומר דאורייתא בשביל ב' הלחם דיבנה בהמ"ק במהרה בימינו הדבר מבואר דמקריבין ב' הלחם אף אם לא הקריבו העומר דלא כדעת קול אלי' וגם דעת תוס' ורוב פוסקים דספירה בזה"ז, דרבנן דס"ל דמדאורייתא ל"ח לשמא יבנה ביהמ"ק דאם יבנה ביהמ"ק אז יעשו כדינו וידעו מספר הימים בלי ספירה אבל לכ"ע מקריבין ב' הלחם אף בלי עומר וע' תשו' שכתבתי לענין טומאת כהנים בזה"ז ושם כתבתי דדעת תוס' דמטיל מום בזה"ז אין איסור אלא מדרבנן דל"ח מדאור' לשמא יבנה בהמ"ק ודעת הרמב"ם דמטיל מום בזה"ז אסור מדאורייתא דחייש שמא יבנה בהמ"ק וזה כדברינו לעיל דהרמב"ם כשיטתי' דספירת העומר מדאורייתא מה"ט ובהכי נ"ל דמה דס"ל לראב"ד דבזה"ז כהן טמא אין מוזהר על הטומאה מדאורייתא מע' מ"ל פ"ג מאבל וכתבתי בתשובה דכיון דאין לנו עתה הזי' ל"ח מוסיף טומאה מה שמוסיף ימי טומאה ויסבור הראב"ד דל"ח שמא יבוא בן דוד היום ולפ"ז להרמב"ם דספירת העומר דאורייתא בזה"ז שמא יבוא בן דוד ה"ה דבהן בזה"ז מוזהר מדאורייתא ואינו דומה למה שמותר בנין כמ"ש לעיל: ה ואעתיק לך קצת מפרי חג השבועות הנה בש"ס דברכות ט' ופסחים ק"כ ס"ל לראב"ע פסח אינו נאכל רק עד חצות ויליף מגז"ש מקרא דהזה דאינו נאכל ביום ודאינו נאכל בב' לילות יליף מלא תותירו ממנו עד בוקר ור"ע אי מהתם ה"א בקר שני וראב"ע כל היכא דכתיב בקר בקר ראשון הוא והקשו התוס' בפסחים דהרי דרשינן מיני' ליתן לו בקר שני לשריפתו בשבת כ"ד ע"ב ע' מהרש"א ואו"ח שם. עוד הקשו תוס' ברכות ט' ד"ה ראב"ע דאיך מצי למימר עד חצות והרי כתיב לא תותירו ממנו עד בקר ומה שתירצו דהכי קאמר שיאכל עד חצות דאם ישאר אח"כ לא תוכל לאכלו

ולא לשרפו ועד הבקר ישאר צ"ע דהרי גם בבקר לא תוכל לשרפו דאין שורפין קדשים ביו"ט כדילפינן בשבת כ"ד. עוד הקשה המג"א סי' תצ"ד אמאי אמרינן בשבועות יום מתן תורתינו הלא קיי"ל כר"י דאמר בז' בסיון ניתנה תורה דהרי קיי"ל דבעי לפרושי ו' עונות ומה שתירץ דהרמב"ם פוסק דסגי בג' עונות ומה דפסקינן ביו"ד דבעי ו' עונות היינו לחומרא אינו מספיק דכיון דלחומרא פסקינן דבעי ו' עונות וחיישינן לדר' יוסי לא הי' לנו לומר בו' בסיון זמן מתן תורתינו. והנ"ל לישב דראב"ע ור"ע דפליגי בברכות ובפסחים אם פסח אינו נאכל אלא עד חצות אזלו לשיטתייהו דבספרי חא"ח סי' מ"א אות ז' הבאתי קו' בשם ספר אחד אהא דלא תותירו ממנו עד בקר ליתן לו בקר שני לשריפתו דאין שורפין קדשים ביו"ט והרי בו' בשבת יצאו ישראל ממצרים לתנא דסדר עולם כדאמרי' בשבת פ"ח והי' ט"ז בשבת ואיך אפשר לשרוף בשבת ובספרי קצרתי וכונת הקו' אף דבמצרים לא הי' מצוין על שבת מ"מ גם על יו"ט לא הי' מצוין ואם צותה תורה שלא לשרוף ביו"ט בפסח מצרים ע"כ גם בשבת לא צותה תורה לשרוף דבודאי לא יתכן לצות על יו"ט במצרים ולא על שבת ודא קו' רבתי ושם כתבתי דחזקי' ס"ל ע"כ בחמישי בשבת יצאו ממצרים כברייתא שם והי' ט"ז בע"ש ומ"ה צותה תורה להמתין ולא לשרוף ביו"ט דהי' מוזהרין מעשיית מלאכה כמ"ש שם בשם הר"ן והנה בש"ס דשבת פ"ו פליגי רחב"ע ור"ע וס"ל לראב"ע פולטת ביום ג' טהורה וס"ל בה' עביד פרישה כרבנן ור"ע ס"ל כר"י פולטת ביום ג' טמאה ובד' עביד פרישה ומבואר שם דלרבנן ולראב"ע הי' ביום ב' ר"ח סיון ולא אמר יום זה כלום ובג' אמר ואתם תהיו לי ובד' מצות הגבלה ובה' עביד פרישה ולר"ע ור' יוסי דבד' עביד פרישה הי' ר"ח סיון ביום א' עיי"ש ומעתה לאחרים דס"ל אין בין שנה לשנה אלא ב' ימים דכל חודש אחד מלא ואחד חסר ולא מעברין לצורך והתוס' כ' בפסחים נ"ח ע"ב דר"ע ס"ל כאחרים וכן הוא בש"ס דסוכה פ' החליל עיי"ש. וי"ל דראב"ע ס"ל ג"כ כאחרים ע"כ ס"ל לראב"ע דישראל יצאו ממצרים בו' בשבת וניסן מלא חל ר"ח אייר באחד בשבת ואייר חסר ונמצא ר"ח סיון בב' בשבת ומ"ה ס"ל בה' עביד פרישה וניתנה תורה בו' בסיון דלכ"ע בשבת ניתנה תורה ור"ע דס"ל בד' עביד פרישה ס"ל בה' בשבת יצאו ישראל ממצרים וחל ר"ח אייר בשבת ור"ח סיון באחד בשבת ובז' סיון ניתנה תורה וכ"ז מתבאר בסוגיא לשיטת האחרים עיין פ"ז ע"ב ברש"י ד"ה ז' חסרים עביד. ומעתה סוגיא דברכות ופסחים נכונים מאוד דראב"ע כיון דס"ל בה' עביד פרישה ע"כ יצאו ישראל ממצרים בו' בשבת וא"א לדרוש לא תותירו עד בקר ליתן לו בקר שני לשריפתו דאז ה' שבת. וע"כ לא דריש כחזקי' רק או דס"ל במצרים לא הי' נוהג יו"ט או ס"ל הבערה ללאו יצאת ושורפין קדשים ביו"ט כמ"ש תוס'

פסחים ה' דלמ"ד ללאו יצאת אין איסור ביו"ט דא"א לדרוש כלל ליתן לו בקר שני דאיך יתכן דביו"ט לא ישרוף ובשבת ישרוף ושפיר קאמר ראב"ע כל היכא דכתיב בקר בקר ראשון הוא. וכן שפיר דריש דאין אוכלין פסח רק עד חצות ולא תותירו עד בקר שמרהו שלא יהי' מוכרח לישאר עד בקר לשרפו כיון דס"ל ע"כ דבט"ו הי' שורפין ולא בט"ז דהי' שבת. אבל ר"ע כשיטתי' דבד' עביד פרישה דפולטת ביום ג' טמאה. וע"כ ר"ח סיון הי' ביום א' ויצאו ישראל ממצרים בה' בשבת וניסן מלא והי' שבת ר"ח אייר ור"ח סיון א' בשבת כדכתיבנא דר"ע כאחרים ס"ל וכר' יוסי, דבז' ניתנה תורה וכיון דיצאו ישראל ביום ה' שפיר דריש ליתן לו בקר שני לשרפתו דר"ע ס"ל הבערה לחלק יצאה ואסור לשרוף ביו"ט כדאיתא בפסחים ה' ולא ס"ל כל היכא דכתיב בקר ראשון ולא מצי לסבור כראב"ע כיון דאין שורפין קדשים אף במצרים למה כתבה תורה לא תותירו עד בקר כדברינו לעיל בקושיא. ואחרי שהסוגיא מיושבת כמין חומר מיושב למה. אנו אומרים בו' בסיון מתן תורתינו דנהי דאנו פוסקין לחומרא צריך להפריש ו' עונות מ"מ אנו פוסקין לעומת זה לחומרא דאסור לאכול מצה בפסח בלילה אחר חצות כדברי רבא בפסחים ק"כ דחיישינן לראב"ע וכיון שהוכחנו דמ"ד אסור לאכול פסח אחר חצות ס"ל ע"כ בו' יצאו ישראל ממצרים ובב' לשבוע הי' ר"ח סיון ובו' בסיון ניתנה תורה וכיון דחיישינן הן לחומרא שיוצא ממ"ד בו' ניתנה ולחומרת האומר בז' ניתנה תורה דלמ"ד בו' ניתנה תורה אסור לאכול מצה בפסח לאחר חצות ולמ"ד בז' ניתנה תורה בעי פרישה ו' עונות וחיישינן לחומרות שניהם ומ"ה אמרינן ביום ו' בסיון וביום ז' זמן מתן תורתינו ודוק היטב כי היא הערה יקרה:

ו אך כ"ז אליבא דאחרים דכל החדשים אחד מלא ואחד חסר וניסן לעולם מלא ואייר לעולם חסר ע' עירובין ט' ע"ב ברש"י ד"ה דל ירחא דאף לאחרים אם הי' שנה מעוברת הי' עושין ניסן ואייר חסרים עיי"ש א"כ לכאורה י"ל דגם לר"ע דבד' עביד פרישה יצאו ממצרים ביום ו' וניסן ואייר הי' חסר ור"ח סיון חל ביום א' אבל זה ליתא דכיון דאין מעברין אלא אדר ואז לא הי' מצוה דקידוש החודש דנאמר למשה בר"ח ניסן וע"כ לא הי' שנה מעוברת ביציאתן ממצרים והי' בודאי ניסן מלא ואייר חסר לפי מה דס"ל לר"ע כאחרים כדאיתא בסוכה נ"ד ונכונים דברינו וע' לח"מ פ"א דתמידין ה"ז שכ' דמשם משמע דר"מ פוסק כאחרים ומה שהקשה ע"ז דר"מ פסק להדיא דלא כאחרים וע' טורי אבן חגיגה ו' ד"ה מ"ש חגיגה הקשה אהא דאמרינן בשבת בה' בנה מזבח ולרבנן דשבת דניסן ואייר. עבדי מלא והי' נ' לספירה בה' בסיון ובנ"א לספירה ניתנה תורה והי' יו"ט בה' בסיון ואיך בנה משה מזבח ואין בהמ"ק דוחה יו"ט. ולפעד"נ הנה לדידן דמקריבין

קרבן ומנחה חדשה בנ' לספירה להתיר חדש במקדש אין זה תליא ביום קבלת התורה, ומשכחת לה חג עצרת קודם יום קבלת התורה אבל במדבר דלא הי' איסור חדש דכתיב ממושבותיכם ולא נתחייבו עד שבאו לארץ לא הי' יו"ט רק ביום קבלת התורה וע' במנחת חינוך מצוה ש"ח אריכת ענין בזה:

ז ובגליון הש"ע סי' תכ"ט כתבתי במ"ש הב"י דביום ב' דר"ח ניסן התחילו הנשיאים להקריב והקשה בב"ח דאמרינן בשבת דאותו יום נטל עשר עטרות ראשון לנשיאים ראשון לחדשים ומנ"ל דמס' סופרים פליג וכתבתי לישב דבשבת פ"ז מקשה כיון דביום ה' יצאו ממצרים לא משכחת שיהי' שנה הב' ר"ח ניסן ביום א' ומשני לרבנן ח' חסרים. עביד לר"י ז' חסרים מביד וכ' רש"י דזה דלא כאחרים א"כ אחרים לא סברו דאותו יום נטל עשר עטרות וס"ל למס' סופרים כאחרים אך לפ"ז הקשיתי במ"ש הב"י עוד שם דמשכחת בה"ב בניסן אחר הפסח ע' מחצית השקל בביאור הדבר דמסכת סופרים מיירי בזמן שמקדשין עפ"י הראי' וחל יום א' דפסח ביום ב' והלח"מ פ"א דתמידין כ' דגם בזמן שמקדשין עפ"י הראי' לא הי' עושין אד"ו רא"ש. ולאחרים. ע"כ לא הי' עושין בד"ו פסח דהרי אם יעשו בד"ו פסח יהי' אד"ו ראש וע"כ לא ס"ל למס' סופרים כאפרים ויפה הקשה הב"ח ממנ"פ על הב"י. וכעת ראיתי דזה ליתא למ"ש לעיל מרש"י ערוכין ט' דאם הי' שנה מעוברת הי' עושין ניסן ואייר חסרים אף לאחרים א"כ משכחת לה שיהי' בד"ו פסח ומ"מ לא יהי' אד"ו ראש ודוק היטב כי קצרתי בכ"ז:

ח ואשיב לדבריך היקרים מ"ש על הא דשמואל ס"ל מנחות מ' ע"ב תכלת אין בה משום כלאים אפי' בטלית פטורה משום הואיל ואישתרי אישתרי והרי שמואל ל"ל גבי יפת תואר הואיל ואישתרי אישתרי ולא הותרה אלא ביאה ראשונה. ע' ברשב"א קדושין בסברת שמואל דכיון דלא הותרה אלא כנגד יצה"ר מ"ה ל"א הואיל ואישתרי והסברא דתוס' כ' ביבמות כ' ע"ב ביבמה דהותרה לגבי אשת אח מותר אף ביאה שני' אבל עשה דוחה ל"ה רק דחוי' ואין מותר רק ביאה ראשונה ומ"ה ס"ל לשמואל דכלאים בציצית דהותרה כמ"ש הראשונים אמרינן הואיל ואישתרי ומותר אף בלילה משא"כ יפת תואר לא הותר אלא כנגד יצה"ר ל"ה רק דחוי' ול"א הואיל ואישתרי וע' באה"ע ב"ש סי' ט"ו אות ח"י שכ' בנשא שני' עפ"י אונס ועבר האונס אסורה לו וראי' מיפת תואר דאסורה לכהן ביאה שני' וכונתי ג"כ כנ"ל דכיון דל"ה רק דחוי' הוי כמחמת אונס והנה צריך לפרש דרבא קאמר בזבחים ל"ב להיפך דהיכא דדחוי' שייך יותר לומר הואיל ואישתרי ע"ש אמנם החילוק פשוט ומבואר דשם אמרינן הואיל ובלא"ה עביד באיסור אחר ונדחה מה לי חד איסור מה לי תרי איסורין ומ"ה אמרינן הואיל ואישתרי משא"כ בהך דקדושין

לענין משך זמן האיסור אמרינן כיון דדחוי' מחמת אונס היצה"ר בעבר אונס אסור ול"א הואיל ואישתרי וכן היכא דעשה דוחה לל"ת ועבר העשה שוב אסור וז"ב ובגוף הדבר כבר הרגיש בקושיתך השאג"א סי' ל' ד"ה אחר זה ראיתי להראב"ד בפי' למס' תמיד והשאג"א כ' דמ"ה בכלאים בציצית מותר בלילה הואיל ואישתרי דיחזור למצותו כשיאיר היום. משא"כ ביבום כיון דכבר קיים מצותו ולא יחזור עוד למצוה. ומ"ש תוס' קדושין ל"ח גזירה כזית ראשון אטו כזית שני והרי שם יחזור למצותו, בשנה הבע"ל. מ"מ ל"א הואיל ואשתרי דכזית שני הוא חפץ אחר ול"א הואיל ואישתרי רק באותו חפץ אך לפמ"ש לעיל א"צ לתירוץ השאג"א ואקצר הטעם:

ט וששאלת בהא דאמרינן מנתות מ"ה כהנים איצטרכו לי' ס"ד הואיל ואישתרי מליקה לגבייהו אישתרי נמי נבלה והרי אמרינן במנחות ו' דלא מיקרי נבלה הותרה מכללה משום דכהנים משלחן גבוה קזכי עיי"ש. ולק"מ דדודאי גם קודם שאמר יחזקאל קרא דאסור נבלה לכהנים ידעינן דאסור נבלה וטריפה לכהנים כדאמרינן בתענית י"ז כעין זה רק יחזקאל אסמכינהו אקרא וכיון דכל נבלה אסור לכהנים רק חטאת העוף ע"כ כהנים ושלחן גבוה קזכי אבל לולא ההלכה ולולא שידעינן דנבלה אסור לכהנים הוי סברינן דמ"ה הותרה מליקה שאין על כהנים איסור נבלה מיהו זה דוחק אבל יותר נכון לישב קושיתך לפמ"ש בתשובה לפרש כונת הגמ' דס"ד היכא דנגע בשר קודש בנבלה יהי' מותר באכילה עיי"ש א"כ מיושב קושיתך דהרי הבשר קודש משלחן גבוה קזכי ואם קיבל טעם נבלה יהי' מותר קמ"ל ודו"ק:

י והערתך בסוגיא דזבחים מ"ה ע"ב לפרש כוונת הגמ' בהא כי מדי מיא בעלמא נחמדה מאוד להבין לפי מה דפליגי אילפא ורבא בחולין ס"ט אי מצרף סימן ראשון לסימן שני הואיל ואחד מתיר לאכילה והשני אינו מתיר רק לנבלה וה"ה בפיגול כתבת כמו כן דבשלמא אם עביד כל העבודה בפיגול הו' פיגול גמור. אבל אם פיגל בחצי מתיר החצי הראשונה הו' ריצוי גמור והחצי שני' אינו מרצה רק לפיגולו ולכן ס"ד דל"מ ורבא כשיטתי' דס"ל שם דמצטרף ומ"ה מתרץ הואיל ומרצה לפיגולו הדמיון נחמד, מאוד אך יש לבאר דהרי גם חצי המתיר שפיגל בו ל"ה רק ריצוי לפיגולו ושוין הם וצ"ל דלולא הפיגול הי' ריצוי גמור ולכן מהני פיגולו:

סי ק"ך:

ב"ה:

פרעמיסלא תר"ם:

לחתני הרב הגדול הנ"ל:

א דברי פלפולך בש"ס דמנחות מ"ה ערבים מאוד אהא דדרשו, קרא דבראשון באחד לחודש תקח פר בן בקר תמים וחטאת את המקדש. ולקח הכהן מדם החטאת וגו' האי חטאת עולה היא א"ר יהודה פרשה זו אלי' עתיד לדרשה רב אשי אמר מלואים הקריבו בימי עזרא ופירש"י דלרב אשי הנבואה קאי על בית שני ולר"י משמע דהנבואה קאי על בית ג' שיבנה במ"ב, והקשה במעיין החכמה פ' תצוה דאיך חשש ריב"ז בר"ה ל' וסוכה מ"א שמא יבנה ביהמ"ק בט"ו בניסן והלא הנבואה הי' על בית ג' שיקריבו בראשון באחד לחודש מילואים. וכתבת דבאמת ר' יהודה ס"ל במנחות ס"ח דיום תכף אסור מדאורייתא בזמן דליכא עומר ולא ס"ל חשש מהרה יבנה ביהמ"ק ולכן ס"ל דהנבואה הי' על בית ג' ורב אשי כשיטתי' שם דרבנן דבי רב אשי ס"ל יום הנף מדרבנן אסור דריב"ז אוסר שמא יבנה בית המקדש בט"ו בניסן. וקשיא הרי הנבואה היתה על ראשון באחד לחודש ולכן ס"ל הנבואה הי' על בית שני ובזה פרשת בהא דר' יהודה ס"ל שם פרשה זו אלי' עתיד לדרשה א"ל ר' יוסי מילואים הקריבו בימי עזרא א"ל תנוח דעתך שהנחת דעתי והיינו דר"י ס"ל במנחות ס"ח דריב"ז מדרבנן אוסר משום שמא יבנה ביהמ"ק בט"ו וחולק עליו וקשיא על ר' יהודה איך יסבור ריב"ז כן הרי הנבואה הי' על בית ג' שיקריבו בראשון באחד לחודש אך למה דא"ל ר' יוסי דהנבואה הי' על בית שני א"ל תנוח דעתך שהנחת דעתי בדברי ריב"ז דריב"ז יסבור כותך והדברים עריבים ומתוקים:

ב האמנם לפמ"ש במעיין החכמה פ' תרומה והארכתי בתשובה הקודמת עפ"י דברי הגמ' שבועות ט"ו דמהסברא הי' נחוץ לקדש העזרה במנחת חמץ אך דא"א ואי דיקדש בשתי הלחם בשבועות אין בנין בהמ"ק דוחה יו"ט. א"כ בבנין דלעתיד שיהי' בידי שמים כמ"ש רש"י ותוס' בסוכה שיהי' אף ביו"ט יתקדש בעצרת ואיך הי' הנבואה על בית ג' אי"ה שיהי' המילואים בראשון באחד לחודש והרי מדינא בעי בעצרת להתקדש בשירי מנחה מב' הלחם כעין קו' מעיין החכמה על סוגיא דסוכה מ"א. איברא דבתשובה אחת תירצתי קו' רש"י ותוס' סוכה הנ"ל דבאמת בנין דלעתיד לא יהי' ג"כ ביו"ט ולא בלילה אך דדעת תוס' שבת צ"ה דאם מגבן חייב משום בונה ובאוכל נפש אין חילוק בין אפשר ללא אפשר מותר בנין באוכל נפש ומתוך שהותרה לצורך ול"ה בנין ביו"ט איסור מדאורייתא וקשיא משבועות ט"ו דאין בנין בהמ"ק ביו"ט ואם בנין ביו"ט ל"ה מדאורייתא אף מדרבנן לישתרי לצורך קרבן וכבר הקשה כן באמרי אש הובא בספרי לא"ח סי' פ"ו אות ט"ו אמנם התירוץ הנכון דבשבועות בעי גמר בנין וחייב משום מכה בפטיש ובאוכל ל"ש מכה בפטיש ול"ש מתוך וזה נכון בסוגיא דשבועות דבעי לענן לענין קידוש גמר בנין אמנם לענין הקטרת עומר שכתבו תוס' סוכה שם דמקריבין אעפ"י שאין בית רק דבעי

מזבח ואפי' בעי בית מ"מ ל"ב גמר בנין שפיר אמרו בגמ' שמא יבנה ביהמ"ק ביו"ט והיינו שיבנה כל כך שיהי' ראוי להקרבת העומר וכיון דל"ה גמר בנין שפיר אמרו בגמ' שמא יבנה ביהמ"ק ביו"ט והיינו שיבנה כל כך שיהי' ראוי להקרבת העומר וכיון דל"ה גמר בנין מותר ביו"ט משום מתוך כמ"ש תוס' שבת צ"ה אמנם י"ל דאף שכתבו תוס' שם דבאוכל נפש אין חילוק בין אפשר מעיו"ט ללא אפשר זה דוקא לר' יהודא דמחלק במכשירין בין אפשר לשא"א מכלל דבאוכל נפש אין חילוק אבל לרבנן דמכשירין אסור אף בלא אפשר מעיו"ט באוכל נפש נחית דרגא ויש חילוק בין אפשר מעיו"ט ואסור לגבן ביו"ט מדאורייתא הגם דמתוס' לא משמע כן ע' מגילה ז' וב"י ומחצית השקל סי' תצ"ה. מ"מ יש מקום לומר כן ול"ש לחוש שיבנה בהמ"ק בט"ו בניסן כחשש ריב"ת דבנין אסור אף בא"נ ול"ש מתוך וזה ביאור דברי רנב"י דר"י טעה בדברי ריב"ז דהוא סבר ריב"ז מדרבנן אסר ואיך יאמר זאת אמורא על תנא כמו שהקשה במעיין החכמה אך זה כונת דבריו דר' יהודה כשיטתי' דבא"נ מותר אף באפשר מעיו"ט ובנין מותר ביו"ט מדאור' וחייש ריב"ז שמא יבנה ביהמ"ק ביו"ט. ובאמת לרבנן אסור בנין ביו"ט מדאורייתא וע"כ ריב"ז מדאורייתא אוסר כן כתבתי מכבר ולפ"ז שפיר יש לפרש מה דאמר ר' יהודא תנוח דעתך שהנחת את דעתי בפירושך לפי מה דאמרת דהנבואה הי' על בית שני הנחת דעתי בדברי ריב"ז דחייש שמא יבנה בית המקדש בט"ו בניסן דהנבואה הי' על בית ב' ובית ג' יכול להיות שיבנה בט"ו בניסן גם מיושב מה שהקשיתי לעיל על ר' יהודא ור' יוחנן דס"ל דהנבואה הי' על בית ג' והרי בבית ג' ע"כ יתקדש בעצרת שיבנה ביו"ט דז"א דגמר בנין ודאי אסור ביו"ט משום מכה בפטיש כאמור וכן גוף קו' מעיין החכמה אר' יוחנן ב"ז דחייש שמא יבנה בט"ו בניסן והלא בעי מנחת חמץ אם בנין בידי שמים יהי' ביו"ט וע"כ יבנה בעצרת מיושב דגמר בנין בעצרת ודאי אסור כנ"ל:

ג ויש לפרש דברי ר"י שאמר תנוח דעתך שהנחת דעתי דהנה מה שאמר ר' יוסי מלואים הקריבו בימי עזרא כדרך שהקריבו בימי משה ע"כ ס"ל ביום השמיני למילואים דבימי משה הי' בר"ח ניסן כפירש"י דאותו היום נטל עשר עטרות ובפסחים צ' אמרינן דרב סבר אין שוחטין וזורקין על טמא שרץ יליף לה עולא יכלו לעשות הפסח ביום ההוא וגרסת התוס' בסוכה כ"ה ע"ב ד"ה שחל רב סבר כר"ע דאמר מישאל ואלצפן הי' שחל שביעי שלהן בע"פ עיי"ש ולגרסא זו מ"ד אין שוחטין לא ס"ל אותו היום נטל עשר עטרות ולא הי' בר"ח ול"ל דעזרא הקריב בר"ח כמו שהקריבו בח' למילואים עגל ור"י ס"ל פסחים פ"א אין שו"ז על טמא שרץ ואיך קאמר כדרך שהקריבו בימי משה ולכך אמר ר"י תנוח דעתך שהנחת את דעתי דלדעתי דלא ס"ל כשיטתך דמכאן ולהבא טמא רק למפרע טמא

וס"ל שו"ז על טנמא שרץ ע' פסחים פ"א שפיר י"ל כדבריך אמנם יש לדחות זאת דהתוס' בסוכה דחו גירסא זאת והרבה יש לדבר בזה:

ד ודבריך בישוב קו' רש"י מנחות כ"ג ע"ב ד"ה לימא שהקשה דלא מקשה לר' חנינא דיבטל טבלא לשירי' וכתבת לישב לפמ"ש תוס' מנחות ז' ד"ה שכן דר"ח לא יליף מילתא ממילתא וממילא יסבור דאין לקמוץ מכלי שע"ג קרקע ואין מקדשין בכלי שע"ג קרקע א"כ כשקמץ יכול להחזיר לכלי לפמ"ש בדף ו' דלא נגמר העבודה עד דעביד מתן כלי ואפשר לשירים שיעשה טבל והוא שיחזור הקושץ לכלי מה תאמר דכלי גופי' מקדש לי' כמו שמקשה בד' ז' יעמידנו ע"ג קרקע וכיון שאפשר לשירים שיעשו טבל הו"ל מב"מ ואינו בטל ומ"ה לא מקשה לר"ח וזה דבר חריף אבל אם נימא דלא נתקדש עדיין כל שלא נתנו בכלי לא מקרי קמיצה ועוד דדוקא בקמיצת פסולים אמרינן דלא גמרה עבודה עד דעביד מתן כלי בגמ' דמנחות ו' ע"ב אבל בקמיצת כשרים משמע דגמר עבודה תיכף תדע דהרי אמרינן שם וכי מהדר לקומץ לדוכתי' לקדיש ולפסול ומשני זאת אומרת אין מקדשין אלא מדעת א"כ אמאי מקשה שם לרב חסדא דשירים ל"ה טיבלא הרי כשקמץ ולא קידש בכלי יכול להדר לקומץ לדוכתי' וכלי שרת אין מקדשין אלא מדעת וע"כ נע דבכשרים שקמצו נתקדש תיכף או דלא מקרי קמיצה כלל בלא מתן כלי ואף דבודאי גם מנחה כשרה בעי אחר קמיצה קידוש בכלי וכמ"ש רש"י זבחים י"ג ע"ב ד"ה אלא כיון מ"מ ודאי דלא מצי להחזירה לכלי דלענין זה נתקדש, ודוקא בפסולים אמרינן בדף ו' סברא זאת וז"ב:

ה וקצת יש להעיר בגמ' הנ"ל דאמרינן דשירים ל"ה טיבלא. והרי יכול לשאול על כל המנחה דאף שכתבו תוס' כריתות י"ג ע"ב דלאחר שנזרק דמו כהלכתו ליתא בשאלה מ"מ קמיצה לשחיטה והקטרה לזריקה ומיא כמ"ש בזבחים י"ג ע"ב א"כ לאחר קמיצה יכול לשאול ולהקדיש מחדש וכיוצא בזה כתבו תוס' מנחות כ"ב ע"ב. ד"ה ורב יהודא דתרומה ביד בעלים הואיל ואפשר לשאול עליו אפי' חולין מתוקנים מקרי אפשר להיות כמוהו ונ"ל דמשמע לגמ' אם יכול לקמוץ מזה בפ"ע היינו אם יכול לקמוץ ולהקטיר ואם קמץ אחד והקטיר שוב ליתא בשאלה ול"ה שירים טיבלא ויחזור ויפסול מנתה השני' מטעם חסרה ובזה מיושב קו' תוס' שם ד"ה ולא שהקשו לר"ת דטיבלא יבטלו שירים ויהי' שירים שחסרו בין קמיצה להקטרה ולהנ"ל ל"ק דקודם הקטרה אף השירים יכולים לחזור לטיבלא ע"י שאלה והו"ל מב"מ ולכן לא הקשה בגמ' רק דלאחר הקטרה תפסול המנחה השני' וזה ישוב נכון: ו ומה שהערת בקו' מעיין החכמה אהא דחייש ריב"ז שיבנה ביהמ"ק בט"ו בניסן דבנין דלעתיד יהי' ביו"ט א"כ ליבעי שיקדש בעצרת משום

שיהי' שירי מנחה חמץ וכתבת ממנ"פ אם בכל אלו תנן הלא ס"ל קידשה לעתיד לבוא וא"צ רק לזכר ואי לא קידשה לע"ל הלא ס"ל באחת מכל אלו תנן ול"ב שירי מנחה לדעתי נראה דפלוגתא אי בכל אלו תנן קאי אמלך וכ"ג משא"כ שירי מנחה דילפינן מעזרא לא תליא בזה ודו"ק. אך במהרש"א בתוס' ד"ה אין העזרה מתקדשת מבואר כדבריך ודוק:
ז עוד אעירך בחולין בדף ס"ח בגמ' שליא שיצאה מקצתה אסורה באכילה ומוכח דראשו הוי כילוד והקשה מהר"ם מלובלין דילמא ל"ה כילוד ורק דחיישינן שמא יצא רוב כמ"ש רש"י ב"ק י"א ונ"ל דתוס' כ' בב"ק דמוכח דאין מקצת שליא בלא ולד כדהוכיח בב"ק וכונתם דאם יש מקצת שליא בלא ולד הו"ל ס"ס שמא מקצתה בלא ולד ושמא לא יצא רק מיעוטו וקשיא דהרי יש ס"ס להחמיר נגד ס"ס זה שמא יצא ראשו ושמא יצא רובו וס"ס להחמיר וס"ס להקל אסור מספק ואיך הוכיחו דאין מקצת שליא בלא ולד ע"ק דהרי ס"ס אינו מועיל באיתחזק איסורא וכאן איתחזק איסורא דהרי אבר שיצא מקצתו משמע דאסור דל"מ שחיטת אמו כאשר יבואר והו"ל חזקת איסור וצ"ל דבאמת איכא תלתא ספיקא לפמ"ש תוס' נדה י"ח בשיטת רש"י דברוב שליות יש ולד ומיעוט הם בלא ולד ונמצא דיש ג' ספיקות שמא אין ולד כלל ושמא המקצת שליא בלא ולד ושמא לא יצא רוב ובג' ספיקות מותר אפי' באיתחזק איסורא ושוב מצאתי בש"ש א' פכ"א שהעיר כנ"ל ומעתה אף אם אין מקצת שליא בלא ולד הו"ל ס"ס ורק דס"ס אין מועיל באיתחזק איסורא והנה הלבוש כ' והובא בת"ש ופמ"ג דגם ביצא ראשו אסור משום ובשר בשדה והת"ש הקשה עליו אף מ"ד דאבר היוצא כשחזר מותר ול"ל משום ובשר בשדה אסור בראשו אף בהחזיר ואמנם י"ל דאין ה"נ מ"ד דס"ל דמתני חזרה לאבר היוצא ס"ל ביצא ראשו הטעם דהו"ל כילוד ול"מ שחיטה אמנם רב דס"ל אבר היוצא ל"מ חזרה ואסור משום בשר שיצא ס"ל גם ראשו בהחזיר אסור משום בשר שיצא חוץ למחיצתו ונ"מ דלרב ל"ה חזקת איסורא דספק אם חל עלי' איסור טרפה ומעתא קשיא לרב דל"ה איתחזק איסורא אמאי שליא שיצאה מקצתה אסור באכילה הר' הו"ל ס"ס שמא אין ולד כלל ושמא לא יצא רוב ולרב ל ה חזקת איסור וע"כ צ"ל דאיכא ס"ס בהיפך שמא יצא הראש ושמא יצא רוב ומוכרח מזה דראשו כילוד וזה בגמ' דפ' בהמה המקשה דקאי לרב משא"כ סוגיא דב"ק הנ"ל דלא קאי לרב י"ל דלא ס"ל לגמ' איסור בשר שיצא חוץ למחיצתו רק טעם דראשו או רובו דל"מ חזרה דאסור משום דל"מ שחיטת אמו כדברי הת"ש ולא כהלבוש ואיתחזק איסורא ול"מ ס"ס ושפיר פירש"י שמא יצא רובו דאין להוכיח דראשו כילוד ודוק כי קצרתי וע' מ"ש בזה בח"ר סי' כ':

סימן קכא

ב"ה:

פרעמיסלא "כברכת" לפ"ק:

להרב החריף המופלג היחסן מ' נתן ראפאפורט נ"י:

מדאבראמיל:

בדבר השאלה אם מותר לקנות בשנה זאת שנת תרמ"ב דהוא שמיטה להרמב"ם אתרוגים מנכרים לסחורה בארץ הקדושה ויש בזה צורך גדול כי היונים מקורפו מיקרים השער מאוד ויש לחוש שרבים לא יוכלו לקיים מצות אתרוג כדינו אם לא יקנו הסוחרים מאתרוגי ארץ ישראל:

א תשובה הנה כבר האריך המהרי"ט ח"א סי' מ"ג להוכיח כשיטת אביו דשביעית נוהג בשל נכרי דאין קנין לנכרי להפקיע ממצות שביעית ודלא כשיטת הבית יוסף ולדבריו אסור לעשות סחורה בפירות אלו ואסור להוציאן לח"ל כמבואר במשנה. אולם הגם דמדברי מהרי"ט משמע דגם בשל נכרי אסור נעשות סחורה דהרי כ' דמה"ט אמרינן פ"ו דתרומות דאכל קשואים של ערב שביעית ימתין לקשואין של מוצאי שביעית ולא ישלם בפירות שביעית של נכרי משום דאין עושין סחורה. אמנם צע"ק בסוף דבריו דמייתי תוספתא אין לוקחין פירות שביעית מן העכו"ם ופירש בסוף התשובה דמיירי בעיר שכולה או רובה ישראל וחיישי' שלא יהא ישראל מוכר על ידו מפירות של ישראל ועושה סחורה בפירות שביעית ואמאי לא פי' דמ"ה אין לוקחין מיד עכו"ם דשמא יעשה הוא סחורה או דמיירי שקונה לסחורה וקמ"ל דשייך שביעית בשל עכו"ם ומוכח קצת דלא ברירי לי' האיסור דסחורה. והגם שיש לדחות ראי' זו דמ"ה לא פי' כן מהרי"ט משום דקתני סתם אין לוקחין ומשמע אפי' שלא לסחורה מ"מ לדעתי נ"ל דאף דאין קנין לנכרי להפקיע מידי שביעית מ"מ אין איסור לקנות והסברא דהנה הב"י בתשובתו הובא במהרי"ט סי' מ"ב כ' דיש קנין לנכרי בא"י להפקיע מידי שביעית דקרא כתיב והיתה שבת הארץ לכם ולא לנכרים. וכפי הנראה הב"י דריש לקרא מעצמו אבל באמת כונת הב"י דכן מבואר בת"כ לכם ולא לאחרים. ולפ"ז צ"ע למה לא השיב מהרי"ט על דרש זה, וצ"ל דיפרש לכם ולא לאחרים דאסור ליתן פירות שביעית לנכרי לאכול כמבואר בתוספתא פ"ה דשביעית וע"כ צ"ל דאכילת נכרי מקרי הפסד. ולפ"ז י"ל דפירות שביעית של נכרי כיון שעומדין לאכילתו ובלא"ה יהי' נפסדין אין בהם איסור סחורה כיון שאין עומדין לאכילת ישראל כעין דאמרי' בתרומה היכי דעומד לאיבוד ל"ש משמרת תרומתי כדאיתא פ"ק דפסחים. ויתכן יותר לפמ"ש הרמב"ן בספר המצות דבמצות ששכח

הרמב"ם מצוה ג' דלאכל' ולא לשרפה הוא מ"ע והכונה דאם הוא שורף או עושה סחורה ואינו אוכל מבטל מ"ע. א"כ בשלמא בשל ישראל דהוא מוזהר לאכלה אסור לעשות סחורה. משא"כ בשל נכרי נהי דיש בו קדושת שביעית אבל הנכרי אינו מוזהר לאכלה וגם ישראל אינו מוזהר לאכלה שאינו שלו. ומ"ה אינו מוזהר שום ישראל על ולא לסחורה ואפי' לדעת בעל מגילת אסתר שכ' דאינו מצוה לאכול פירות שביעית ולדבריו הו"ל לאו הבא מכלל עשה (וקצה מוכח כדבריו ביומא פ"ו ע"ב כמבואר שם דאכלה פגי שביעית לוקה משום לאכלה ולא להפסד אף דלאו הבא מכלל עשה אין לוקין וע"כ כר' יהודה אתא דס"ל פסחים מ"ב דהיכי דכתיב לאמור לאו הוא, וכמדומה שהעיר כן בדברי אמת ולסברת הרמב"ן דהאיסור הוא משום שאינו אוכל ומבטל מ"ע גם לר"י אין לוקין) מ"מ כיון דישראל אינו מוזהר על לאכלה ולא שום אדם אינו מוזהר על הלאו כעין דאמרינן בר"ה ו' לענין לאו דבל תאחר דלא קרינין והבאתם לא מוזהר על בל תאחר. ועכ"פ לדעת הרמב"ן הסברה ברורה. ועוד י"ל דאדרבה כיון דיש בו קדושת שביעית ואכילת נכרי מיקרי הפסד הוה כמציל מידו ומותר לקנות ממנו וכיון דמותר לקנות ומצוה קעביד אח"כ מותר למכור דהוה כמדעתו כמו שכ' הטו"ז סי' קי"ז:

ב עוד יש לדון להתיר לפמ"ש הטו"ז סי' קי"ז דאם נזדמן לאחד טריפות מותר לישראל לקנות ממנו שהוא שלוחו של מוכר ואינו דומה לפירות שביעית שהרי הקונה יכול לקנות לצורך עצמו למה נאמר שהוא שלוחו של מוכר. משא"כ בטריפות שאסור לעצמו של לוקח ראשון ע"כ הוא שלוחו של מוכר. ולכאורה מ"ט למה לא נאמר שם שהוא שלוחו של לוקח אך שם שהלוקח נכרי ל"ש לומר כן משא"כ בפירות שביעית לכאורה נאמר שהוא שלוחו של לוקח אך כיון שהלוקח לא ידע ולא אמר לו כלל. איך הוא שלוחו. ולפ"ז י"ל דוקא בדבר רשות אבל במצוה דכבר כ' בכפות תמרים ר"ה כ"ט דמה"ט מוציאין אחר במצוה שהתורה משאו שליח ה"ה דנאמר דהקונה האתרוגים נעשה שליח לקנות עבור כל אחד ואינו עובר על לאכלה ולא לסחורה. ובכ"ז עדיין יש מקום לבעל דין לחלוק. אמנם כיון דאתרוג ל"ה חנטה ולקיטה בשנה אחת א"כ הרי אמרינן בש"ס סוכה ט"ל ע"ב דבין ר"ג בין ר"א ס"ל אתרוג בתר חנטה אזלא לשביעית ורק דרבותינו באושא ס"ל שם דאזלינן בתר לקיטה ורמב"ם פסק מספק כרבותינו כדאיתא בפ"ד משמיטה ה' י"ב. א"כ יש ג' ספיקות שמא הלכה כב"י דיש קנין לגוי למנין שביעית וילפינן מקרא דלכם ולא לנכרים. או משום דאף אם אין קנין לנכרי דוקא אם חזר ולקח ה הישראל אבל אם לא חזר ולקח יש קנין לגוי כמו שהאריך הב"י. ושמא שביעית בזה"ז דרבנן כמו שמצדד לומר הכסף משנה פ"ד משמיטה ה' כ"ה ואם ל"ה רק מדרבנן לא גזרו בשל נכרי

כמשמעות לשון הר"מ פ"ד ה' כ"ט ושמא הלכה כר"ג ור"א דאתרוג בתר חנטה. וכיון שיש ג' ספיקות מותר לעשות סחורה. וגם להוציא מארץ ישראל לח"ל יש לסמוך על ג' ספיקות אלו. ועוד יש לספק שמא אין הלכה כרמב"ם בחשבון השמיטות ונמצא שיש ד' ספיקות: ג עוד יש לצרף להיתר דהנה לפענ"ד נראה דפלוגתא אי יש קנין בארץ ישראל להפקיע מידי מעשר תליא אי ק"פ כקה"ג דמי או לא. דהתוס' ר"ה י"ג כתבו, דאף דארץ ישראל ירושה מ"מ יש לנכרי במה שזרע קודם שבאו לארץ. ולפ"ז ה"ה לאחר שבאו לארץ וקנה נכרי יש לו ק"פ אך לא קנין הגוף וכן מבואר בירושלמי פ"ה דדמאי אע"ג דר' מאיר אמר אין קנין לגוי בארץ ישראל לפוטרו מן המעשר מודה הוא דיש לו קנין נכסים אמר ר' בא אכילת פירות ולפ"ז ניחא סוגיא דמנחות ס"ו ע"ב דאמרינן בגמ'. דר"מ ס"ל מירוח הנכרי אינו פוטר וכתבו תוס' ד"ה מירוח דמיירי שהנכרי קנה משל ישראל ומרחו ולעולם ס"ל לר"מ יש קנין לנכרי ותוס' הקשו אמאי ל"א בגמ' דר"מ ס"ל אין קנין לנכרי. ולהנ"ל מיושב דר"מ ס"ל ב"ב נ' קנין פירות כקנין הגוף דמי. וכיון דנכרי יש לו ק"פ מ"ה פטור ממעשר וע"כ צ"ל דמיירי בנכרי שקנה פירות מישראל ומירחו. ומה"ט ס"ל ג"כ לר"מ בע"ז כ' דיש קנין לנכרי כמ"ש תוס' מנחות שם. ולפ"ז נ"ל דמה שאמרו בירושלמי פ"ה דדמאי דר"מ ס"ל אין קנין לנכרי והובא בתוס' מנחות זה דוקא קודם דמסיק דיש לו אכילת פירות אבל למסקנא דמסיק דיש לו אכילת פירות ס"ל לירושלמי בגוף האוקמתא כמו בש"ס דידן וטעמא דר' יהודא באמת י"ל משום דס"ל לאו כקנין הגוף דמי דכן ס"ל בב"ב אך דבמנחות בעי למימר חד טעמא אליבא דר"מ ור"י וכן בטעמא דר' יוסי ור"ש מצי למימר משום דר' יוסי מסופק אי ק"פ כקה"ג אך אליבא דר"ש אין הכרע כמ"ש תוס' ב"ב נ' ומ"ה אמרינן טעמא דמרוח הנכרי פוטר ולפ"ז נ"מ לדינא לפמ"ש תוס' גיטין מ"ח דקיי"ל ק"פ כקנין הגוף דמי ודוקא בכותב נכסיו לבנו קיי"ל כר"ל משום דאבא לגבי ברי' אחולי אחיל א"כ אנן פסקינן דיש קנין לנכרי בארץ ישראל., ול"ה פירות שביעית ומותר לעשות סחורה ולהוציא לח"ל ויש עוד ספק דילמא קיי"ל כשיטה זו בתוס':

ד ובאמת אם דברינו כנים הייתי יכול לומר בטעמא דרמב"ם שפוסק דהא דאין קנין לנכרי בארץ ישראל דוקא כשחזר ולקח ישראל אבל כל עוד שלא חזר ולקח יש קנין לנכרי כמו שהביא כסף משנה פ"ד דשמיטה ה' כ"ט והב"י ומהרי"ט בתשובה היינו טעמא דרמב"ם ופסיק ק"פ כקנין הגוף דמי כשיטת תוס' גיטין מ"ח ומה דפוסק בבכורים ביובל הראשון מביא וקורא משום דלא סמך דעתו להחזיר הקרקע והיש"ש הקשה מה בכך דלא סמך דעתא הרי מ"מ אין לו קרקע יש לומר מה"ט כיון דלא ידע שמחויב להחזיר קנה קרקע ונהי דמחויב להחזיר מ"מ לדעתי מותר לחפור בורות ויש לו כל

הפירות ומ"ה מביא וקורא משא"כ ביובל השני כשחזר וקנה לא קנה רק לפירות ואז לדעתי אסור לחפור בורות כמו שכ' המ"ל סוף ה' שמיטה בשם ירושלמי ותוס' כתבו בב"ב כ"ז דהיכא דאין לו כל התשמישים ל"ה קנין פירות כקנין הגוף ומ"ה מביא ואינו קורא. וע' בספרי בית יצחק א"ח סי' ל"ג מ"ש בזה ולפ"ז באמת כשקונה הנכרי ויש לו ק"פ פטור ממעשר והתו' יבמות ל"ה ע"ב הקשו כיון דק"פ כקה"ג דמי אמאימכר הבן ומת האב הו"ל מכירה הלא הו"ל דשלב"ל וכ' הרמב"ן פ' יש נוחלין דאף דק"פ כקה"ג דמי מ"מ כשבאו אח"כ הפירות לבעל קנין הגוף הוה למפרע כולו שלו. ע' אבני מילואים סי' ץ' ס"ק י"ג. ולזה כונו גם התוס' א"כ י"ל זה טעם הרמב"ם כשחזר הישראל וקנה שוב למפרע לא הי' להנכרי קנין הגוף ומ"ה חייב. ולפ"ז נ"מ דאם ישראל קנה אחר שכבר תלש הנכרי הפירות מ"מ חייבין הפירות דלמפרע ל"ה לנכרי קנין הגוף ובזה מיושבין הרבה קושיות שהקשה מהרי"ט דודאי איכא תנאי דס"ל אין קנין אף בלא חזר ולקח. רק הרמב"ם ס"ל כן. וקצרתי לפי שדבר זה צ"ע אם הרמב"ם פוסק כתוס' גיטין הנ"ל.. (וע' ירושלמי פ' האשה שנפלו ה"ה מסיק דאם הפריש בכורים מנכסי אשתו וגירשה פקעו מינייהו קדושתן והדבר תמוה למה פקעו ולדברי רמב"ן נכון דנהי דלשעתן קדשו משום ק"פ כקה"ג דמי כשחזר הק"פ להאשה הוה למפרע שלה ופקע הקדושה שהפריש הבעל ור' יוחנן כשיטתי' בבכורות ד' דאמר שם אס"ד דלא קדשו בכורות במדבר הנך מעיקרא ליפקע קדושתייהו וע' בר"ן נדרים כ"ט בשם ירושלמי דס"ל לר"י דקדושת הגוף פקע בכדי ודוק):

ה והנה אזכיר בזה מה שראיתי שמהרי"ט ומבי"ט וב"י נתוכחו אם פירות בשבועות חייבין במעשר וכן בישראל שלא הפקיר שדהו דדעת הב"י דהנכרי חייב במעשר דס"ל אין קנין לנכרי רק מ"מ משביעית מיעטה תורה משום לכם ולא לנכרים ודעת המהרי"ט דבשביעית אף אם אינו הפקר אפקעתא דמלכא הוא לפטור ממעשר. ולפענ"ד יש ראי' מתוס' דשביעית לא חייבה התורה במעשר אף אם ל"ה הפקר, ממה שכתבו בר"ה דף ט"ו ד"ה יד הכל ממשמשין דלמ"ד אחר לקיטה למעשר ואחר חנטה לשביעית ל"ה צריך לכל זה והכונה דמ"ה פטור מביעור ופטור ממעשר והטעם דאחר לקיטה למעשר והדבר תמוה דטעמא מאי פטור משביעית מטעם דהוה הפקר והרי זה ל"ה הפקר דלענין שביעית אזלינן בתר חנטה וטעמא מאי פטור ממעשר וע"כ כיון דלענין מעשר אזלינן בתר לקיטה והוא נלקט בשנה ז' אין חייב כלום דל"ה חיוב מעשר עני ולא מעשר שני כשיטת מבי"ט וה"ה בשל נכרי אם אין קנין אף דל"ה שביעית פטור ממעשר. וחידוש גדול על מהרי"ט שלא הרגיש בזה ומצאתי בשעה"מ ה' שמיטה דרש"י ותוס' נחלקו

בסברא זאת עיי"ש ולעומת זה יש קצת ראי' מתוס' דפירות שביעית חייב במעשר דלפ"ז יתכן דבריהם בתוס' בכורות י"ב ע"ב ד"ה כיון דאלו שכתבו ואע"ג דיכול להפריש מעיסה אחרת שאינה של שביעית. ודבריהם תמוהים דהרי אין מפרישין מישן על החדש ואפי' בדיעבד ל"מ וכבר תמה על דבריהם מהרי"ט אלגזי ה' חלה דף מ"א דפוס פרעשבורג להנ"ל י"ל כונתם להפריש פירות משנה זו אך משדה נכרי למ"ד אין קנין לנכרי ויכול להפריש משל נכרי על של ישראל. דל"ה קדושת שביעית על פירות נכרי וע' עוד מנחות דף ה' דאמרינן מה לעומר שכן מתיר ומשני בשביעית ואף ספיחין אסורין וקשי' למ"ד חדש אסור בשל נכרי א"כ העומר מתיר של נכרי ול"ש לשנויי בשביעית דאף החדש אסור פירות שביעית מותר להביא יוסף מדכתיב לכם ולא לנכרים ומצאתי אח"כ בישועות יעקב סי' תפ"ט שהרגיש בזה אך מה שתירץ דאף דבבית המקדש העומר מתיר מ"מ תבואה של נכרי מותר בהאיר המזרח כיון דלא בא העומר ממנו הי' מותר בהאיר המזרח זה ליתא דא"כ מה מייתי ראי' בר"ה י"ג בזה שאכלו ממחרת הפסח שהביאו עומר דאס"ד שלא הביאו הי' צריכין להמתין כמו שכ' תוס' דלא ס"ל בזמן שבית המקדש קיים האיר המזרח מתיר דילמא אכלו משל נכרים ומעיקרא לא אכלו משום חדש והוא יותר סביר מקושית הב"ח וע"כ אם אין האיר המזרח מתיר אף של נכרי אין מתיר. ושוב קשה ממנחות ומזה מוכח דשביעית אסור בשל הנכרי. אך י"ל דמוכח דחדש אינו נוהג בשל נכרי כשיטת הב"ח וע' תשובת אבקת רוכל מהב"י סי' כ"ו שהוכרז בארץ ישראל דאין הלכה כמבי"ט:

ו סוף דבר בשל נכרי ודאי מותר לקנות אתרוגים מטעמים שכתבתי אך בשל ישראל עדיין יש להסתפק אם מותר לקנות לסחורה דגם בשל ישראל יש ס"ס שמא הלכה דאזלינן בתר חנטה ואת"ל דאזלינן בתר לקיטה שמא אין הלכה כרמב"ם בחשבון השמיטה. אך י"ל דיש ס"ס להחמיר שמא הלכה דאזלינן בתר לקיטה ואת"ל דאזלינן בתר חנטה שמא הי' בשנה העברה שמיטה דיש ספק שמא שמיטה שנה אחת קודם חשבון הרמב"ם ושמא שנה אחת לאחר חשבון הרמב"ם כמו שכ' המבי"ט סי' ו'. ובלא"ה נ"ל כיון שהרמ"א ח"מ סי' ס"ז כ' דעיקר כחשבון הרמב"ם אין לעשות ס"ס. וגם העיקר דשביעית בזה"ז דאורייתא כמסקנת הכסף משנה פ"ד משמיטה וזה לענין פירות שביעית ודוקא השמטת כספים דרבנן על כן יש להסתפק דדעת רוב הפוסקים דשביעית בזה"ז דרבנן כמ"ש מבי"ט סי' ס"ד ושמא יש לסמוך על הסברא שכתבתי דבמצוה הוה הלוקח שליחא דידן לקנות עבור כל אחד אתרוג וע' תוס' סוכה ל"ט שכתבו ושמא לקנות כרי למכור מקרי נמי סחורה ומה שנסתפקו התוס' י"ל דתוס' גופה נסתפקו אי ל"ה הלוקח שלוחו של

הלוקחים כעין שכ' הטו"ז דהוה שלוחו של המוכר ומ"מ כיון דהתוס' כתבו לאסור צ"ע אם להתיר במצוה. בשגם שיש ב' איסורים איסור סחורה ואיסור דאין מוציאין פירות שביעית לח"ל:

ז והנה עוד יש לחוש באתרוגי ארץ ישראל דאין מוציאין פירות ארץ ישראל לחוץ לארץ כמבואר בב"ב ד' ץ' ובח"מ סי' רל"א ס' כ"ו אך הדבר פשוט לדעתי כיון שבגמ' אמרו בב"ב כגון יינות שמנים וסלתות י"ל דוקא באלו שייך חיי נפש אבל בפירות אילן אין להקפיד ורשאים להוציא אך מצאתי להב"י סי' רל"א לענין להשתכר יותר משתות דמבואר ג"כ כגון יינות שמנים וסלתות אבל תבלין כמון ופלפלין מותר שכ' דוקא כמון ותבלין אבל שאר דברים שראוים לאכילה בכלל יינות שמנים וסלתות מיקרי חיי נפש ולפ"ז אף פירות אסור להוציא וצ"ע על הטור סוף סי' רל"א שלא הביא הדין דאין מוציאין וע' בסמ"ע שכ' דבעו"ה אין מצוי רוב ישראל הו"ל שליטא דלא שכיח אינו מספיק ושמא כיון דלא שכיח רוב ישראל לא שייך איסור זה ומ"ה לא כתבו מ"מ הרי הרמב"ם והמחבר פסקו לאיסור אך נ"ל דבאתרוג כיון דלע"ע אינו ראוי לאכילה ל"ה בכלל חיי נפש, אף להב"י ועוד דמבואר במחבר דבמקום שיש שמן מרובה מותר להשתכר בשמן ולפ"ז י"ל במקום שאתרוגים מרובים ולאכילה אין שוים אף חלק עשירית ממה ששוים למצוה על כן ל"ש בזה חי' נפש דעיקר נטיע' היא למצוה על כן יש להתיר בזה ושוב הראה לי חתני במבי"ט פ"ג סי' מ"ה שכ' דלענין לאכלה ולא לסחורה יש להתיר בפירות עכו"ם אך לענין להוציא פירות שביעית מארץ לחוצה לארץ הוא מחמיר. וסברתו אינו מובנת אך לפמ"ש לעיל בתתילת התשובה יש להטעים סברתו. אולם כבר כתבתי כמה טעמים להתיר בשל נכרי אבל בשל ישראל לדעתי אין להתיר ולפמ"ש תוס' בפסחים נ"ב ע"ב דמה שמותר להוציא לסחורה ל"ש אין מוציאין פירות שביעית מארץ ישראל לח"ל ה"ה באתרוג לפמ"ש דמותר לסתור דל"ה רק שליח הקונה שוב מותר להוציא לח"ל ואם עשו ישראל שטר מכירה כמבואר במבי"ט סי' ס"ד על שביעית בהבלעת שאר שנים יש להתיר:

ח ומצאתי בספר מנחת חינוך מצוה שכ"ט דאסור להשכיר שדהו לנכרי בשביעית מדאורייתא דאדם מצוה על שביתת קרקע ולפ"ז ל"מ רק למכור הקרקע ואני כתבתי בגליון שם וז"ל כדבריו כתב הפנים יפות דאיסור אמירה לנכרים בשביעית בעבודת קרקע שלו אסור מדאורייתא. אך צ"ע בשבת ס"ח דאמרינן גדול עונשו של שבת יותר משל שביעית ואמאי לא אמר רבותא יותר גדול עונשו של שביעית יותר משל שבת דאלו בשבת אין מצוה על שביתת קרקע ואלו בשביעית מצוה על שביתת קרקע וע' בספרי

לא"ח סוף סי' פ"א שהקשיתי כעין זה על תוס' מ"ק י"ג דלענין משאצל"ג חמיר שביעית משבת ובגוף הדין שכ' הפנים יפות והמנ"ח דאסור להשכיר לנכרי מדאורייתא עיין במלחמות סוף פ"ב דשבת דאף לב"ש דשביתת כלים דאורייתא לא אסרו רק במלאכת ישראל וה"ה בשביתת קרקע בשביעית לא אסור רק במלאכת ישראל וע' ח"ס א"ח סי' ס"ב בשם הגאון מהר"ז מרגליות דגם שביתת בהמה אינו מוזהר רק במלאכת ישראל וע' בספרי לא"ח סי' ל"ב באופן דאינו ברור דאסור להשכיר מדאורייתא בהבלעה, ובמנ"ח מביא בשם הרי"ט דמותר להשכיר בהבלעה אולי צ"ל מבי"ט והיא במבי"ט סי' ס"ד הנ"ל:

ט והנה באתרוג הגדל בשדה ישראל י"ל דאסור לקצור בשביעית קודם שנגמר לאכילה כמו שנוהגין לקצור אתרוגי דמצוה דמיקרי לאכלה ולא להפסד כמו שפירש"י ביומא פ"ו גבי פגי שביעית ובפסחים נ"ב מבואר דאסור לקוץ כפניות בשביעית ואין לומר דאתרוג חזי לאכילה ע"י המתקת אור כמו שנוהגין למתקו דא"כ מה פריך בפסחים נ"ב אר' אילאי דילמא גם כפניות חזי למתקן ע"י האור כדאמרינן בעירובין כ"ח ע"ב לענין פגי ביתני דטומאת אוכלין הואיל ויכול למתקן ע"י אור. וע"כ לענין שביעית לא מהני זה דלע"ע אינו ראוי לאכילה. ושמא כיון דירוק ככרתי פסול משום שלא גמר פרי ועל כרחך כל אתרוג גמר פריו ומותר לחתוך אך כיון דבוסר כשר כדאיתא בסי' תרמ"ח אף שלא נגמר פריו על כן אסור לחתכו בשביעית אך אם שביעית בזה"ז דרבנן כמו שפסק מבי"ט וע' שאגת ארי' החדשות מה שתמה על הר"ם מש"ס דמ"ק ט"ו דמשמע דלרבי גם השמטת קרקע בשביעית דרבנן וכבר הרגיש בזה המבי"ט סי' ס"ד הנ"ל ולפ"ז מותר לחתכו ע"י עכו"ם דהוה שבות דשבות במקום מצוה והיותר נראה דחותך למצוה ל"ה הפסד ומותר אף ע"י ישראל. ודע דמה שכ' הכסף משנה פ"ד דשביעית ה' כ"ה דמשמעות דברי הר"ם דהוא דאורייתא ואין לו ראי' אדרבה פ"ו מה' בית הבחירה ה' ט"ז משמע מר"מ דשביעית ותרומה שוין דהם דרבנן שמא י"ל מדפסק פ"ד ה' י"ב דאתרוג בתר לקיטה לחומרא לשביעית ואס"ד דרבנן לא הי' פוסק לחומרא דספיקא דרבנן. ושמא כיון דשביעית קודם הביעור הוא דבר שיל"מ מ"ה פוסק לחומרא:

י ולישב דברי הכסף משנה נראה דפ"א דתרומות ה' כ"ו ד"ה ומה שכתב כ' ג"כ דקדושת עזרא נתקדשה לשעתה ולעתיד לבא לשביעית מה"ת ולתרומה מדרבנן נראה דס"ל הא דאמרינן קדושה שני' בטלה היא קדושת יהושע כמו שכ' הכ"מ וכיון דקדושה שני' בטלה הי' קודם עזרא בטל אף שביעית לא הו"ל רק מדרבנן דקדושת שני' בטלה, ורק עזרא לא קידש רק לשביעית ולתרומה אף בימי עזרא הי' מדרבנן דלא הי' כל יושבי' וזה

לתרומה אבל לשביעית קידש עזרא כמו שכ' להדי' הכ"מ פ"א מתרומות וזה לא בטל והא דאמרינן במ"ק דשביעית בזה"ז דרבנן שהקשה מזה השאג"א י"ל הכונה קודם עזרא דמצינו כמה משניות נשנו בשעת היתר הבמות, כמ"ש תוס' ריש חולין דטמא במוקדשין מיירי בשעת היתר הבמות ואין לתמוה אם ברייתא קאי לקודם עזרא אבל לאחר עזרא שביעית דאורייתא ומ"מ להלכה נראה דשביעית בזה"ז דרבנן כמ"ש במבי"ט, וד' ישיבנו לציון ברנה לקיים מצות התלויות בארץ:

והנני ידידו:

סימן קכב

שייך להלכות מזוזה:

ב"ה ברעזאן הברכה והשלום לפ"ק:

להרב החריף ובקי בכל חדרי תורה מ' יעקב דוד שור בהרב מביזנוב נ"י: ע"ד שאלתו בתפילין שנמצא בהם שני פעמים היום בפ' קדש. והראב"ד הכשיר בתיבות כפולות הובא במג"א סי' ל"ב ס"ק ל"ג והא"ר מביא דזה דוקא ע"י תיקון דאל"כ הוה יתר וכנטול דמי והפמ"ג במשבצות ס"ס קמ"ג ושאר אחרונים חולקים עליו ושאל ממני חוו"ד:

א תשובה במס' סופרים פ"ה מבואר הכותב שם של שני שמות של קודש מקיים את הראשון ומקדר את האחרון ר' יהודה אומר אם הראשון בסוף הדף מקדר את הראשון ומעכב את האחרון. שני שמות של חול מקיים את הראשון ומוחק את האחרון ר"י אומר אם הי' הראשון בראש (בסוף) הדף מוחק את הראשון ומקיים את האחרון ומשם יש להוכיח להדיא דבלא תיקון פסול הספר או התפלין. דאם כשר וא"צ תיקון איך קודר את השם בחנם. ובודאי אסור לקדור השם ולהורידו מקדושתו אם הספר א"צ תיקון ומבואר בתשו' הרא"ש סי' ג' דמוטב לסלק היריעה מלקדור השם ונהי דמברייתא זו מוכח דמותר לקדור השם ובישוב דברי הרא"ש י"ל דה"ט דמתיר בברייתא לקדור השם היינו דס"ל דהשם השני לא נתקדש כלל דהוי קדושה בטעות ואפי' נתקדש מ"מ הוה שלא במקומו ולכן מותר לקדור משא"כ בעובדא דהרא"ש לא הי' בהשם שום טעות רק שהי' פתוחות במקום סתומות וסתומות במקום פתוחות. ורק שרצה לתקן, ע"י מחיקת השיטין ע"ז קאמר דיפגע בשם דאין למחוק וגם אין לקדור וז"פ. אבל עכ"פ הדבר ברור דבחנם אין לקדור שמות ומדתניא דקודרין שם אחד ודאי דהספר פסול בלי תיקון. ובאמת לפי המבואר בסוגיא דקדושין דנ"א גבי כל דליתא בזא"ז ליתא בב"א ורק גבי מעשר בהמה שאני דאיתא בטעות ובשני שמות לא אקדשי' בזא"ז דליתא בטעות והוה כמקריב שתי קרבנות בזא"ז מה שאינו מחויב וכמקריב ב' לוגין עי' בתוס' מנחות י"א וזבחים ל' שכ'

דרק באומר יקדש אחת מהן אבל בב"א או בזא"ז ל"מ וה"ה הכא לא קדשו השני שמות רק הראשון:

ב ובזה י"ל בביאור דברי הפמ"ג בסי' קמ"ג בכתב שם וכפל שתי אותיות בשם הוי' ב"ה וב"ש בנכפלה ה"א האחרונה מוחק אותה וכן בנכפלה יו"ד הראשונה מוחק הראשונה ובנכפל אות אמצעית פסול ותמהו בזה דמנ"ל לחלק איזו אות כתב לשם ולפי הנ"ל הדבר נכון דלפמ"ש ברמב"ם ובפוסקים דשם י"ח הוה חצי השם ואסור למחקו דהוה שם בפ"ע ולא ש"ד עיי"ש ומשמע דבכתב י' לחוד עדיין לא נתקדש. ואמנם כשכותב אח"כ השם נתקדש למפרע אפי' אות הראשון כמו גבי שדי וצבאות עי' כ"מ ה' יסוה"ת מה שדחה שם דברי מהר"ם אלשקר ומעתה בכתב בכפל אות י' מדיין לא נתקדש כלום דמותר למחוק. ואח"כ כשכותב ה' לא נמקדש היו"ד דכל שאינו בזא"ז אפי' בב"א אינו. ושניהם אינן קדוש ולכן ימחוק הראשונה, (ובאמת לדעתי בזה צריך להעביר קולמוס על היו"ד) ואמנם בכפל ה' האחרונה. כשכתב ה' ראשונה נתקדשה, והשני' לא נתקדשה ולכן מוחק השני'. ובנכפל אות אמצעית הדבר בספק אי נתקדש באמצע האות או לא. ומקום הספק דמנובי"ת סי' קע"ז משמע דתיכף כשכתב הוי"ו נתקדשה דשוה עכ"פ נטפל לשם. א"כ אסור למחוק ו' הראשונה, ושמא לע"ע לא נתקדשה הוי"ו עד שיכתוב הה' ושוב שניהם לא נתקדשו משום דכל שאינו בזא"ז ע"כ פסול שוב ראיתי ברדב"ז ח"ו סי' קכ"א שכתב דבכתב שם הוי' וכ' יו"ד ה"א וא"ו אינו נמחק דעיקר השם הוא יה"ו ומשמע דנתקדש תיכף הוי"ו (ומצאתי במנ"ח מ' תל"ז שכ' ולכאורה קשה בכותב שם הוי' ב"ה כשכותב הוי"ו אחר י"ה הוה מקלקל דמעיקרא הוה שם ועתה אינו שם. ובמח"כ נעלם נמנו דברי הרדב"ז דזה עיקר השם. אולם בתויו"ט פ"ד דסוכה מ"ה מייתי דשורש השם שתי אותיות אחרונות וצ"ע ודו"ק). ואמנם במשנה דס"ל לר"י דאם הראשון בסוף הדף קודר את הראשון צ"ל הטעם או כמ"ש בב"י בס"ס רע"ו בשם הגהות מיימוני דאין לכתוב שם בסוף הדף. או הטעם דמדהוא בסוף הדף מוכח דעתו דהשני כתב לעיקר. אבל עכ"פ מוכח ממס' סופרים דבשני שמות צריך תיקון וה"ה בכפל אות חול כדמוכח מסיפא דאס"ד דכשר בלא תיקון למ"ל למתני' התיקון מלבד מה שהוכחנו דאי כשר בלא תיקון לא הו"ל לקדור שם כלל. אך מברייתא לא מוכח רק בב' שמות דפסול דשמא יקרא כן ויוציא שם שמים לבטלה משא"כ בשאר תיבות:

ג שבתי וראיתי דמה שכתבתי בביאור דברי הפמ"ג בכפל אות הראשון מהשם דלא נתקדשו האותיות מטעם כל שאינו בזא"ז אפי' בב"א י"ל דכמו דאמרינן במעשר בהמה דאיתא בב"א הואיל ואיתא בטעות בזא"ז כן נמי בשם דלפי המבואר בטור ופוסקים

וביסוד בשלטי הגיבורים דאיתא בטעות אף אם קידש השם בטעות הוה קדוש ומ"ה ה"ה בב"א נתקדשו האותיות אך מ"מ דברי הפמ"ג נכונים דבכפל אות הראשון לע"ע לא נתקדש מאומה כ"ש, ואח"כ כשכתב אות ה' לא נתקדש השם כיון שיש אות מיותר ונתקדש היו"ד הסמוכה לה' שאין הפסק והיו"ד הראשון לא נתקדשה ולכן מותר למחוק משא"כ בכפל ה' האחרונה הוא להיפך תיכף כשכתב ה' ראשונה נשלם השם ונתקדש וה' השני' לא נתקדש משא"כ באותיות האמצעים י"ל כיון שכתב י"ה נתקדש ואח"כ כל מה שכתב נתקדש ולכן אסור למחוק (ובאמת גם בזה לדעתי הו"ל למחוק אות שני' אך כיון דגם בטעות קדוש לא ידענא הי נתקדש) והנה כ"ת הביא דברי האחרונים מה שפלפלו בזה אי שייך כל יתר כנטול דמי או רק בטרפות שייך זה. ובזה לדעתי צדקו דברי הפמ"ג והגאון מהרש"ק מבראד דל"ש כל יתר כנטול דמי רק בטרפות משום דנחלק החיות וקצת משמע כן במשנה דבכורות מ' ע"ב באזן הגדי נפל דל"ה מום מטעם כל יתר כנטול דמי. ועי' בזה בפירש"י. ורמב"ם בפסקיו ונהי שאין להם עצם אחד אבל מ"מ הם במקום אחד ושייך לומר כל יתר וכן משמע בבכורות מ"ה גבי יתר בידיו וברגליו שש שש דל"א כל יתר כנטול לר"י, ואולי בזה פליגי ר"י וחכמים ומה שמפרש בגמ' שניהם מקרא דויהי איש מדון היינו דמה"ט ס"ל לחכמים כל יתר וכו'. ואולם ברמב"ם פ"ב מה' איסורי המזבח משמע דכל יתר וכו' אמרינן אפי' לענין מומין שכתב ואם נמצאת בכוליא אחת פסולה שאין מקריבין חסר לפיכך ג' כליות פסולה וע' כו"פ סי' מ"א ואע"ג ל"ה וראש אפרים בפרי תבואה סי' ל"ה ס"ק קכ"ו באריכות מזה בשם התשב"ץ והפלא שלא הרגישו בראיות אלו:

ד ואמנם אף אם נאמר דלענין מומין נמי אמרינן יתר כנטול זה נמי מטעם דנחלק חיות האבר אבל לומר לענין שאר דברים יתר כנטול זה דבר שאין לו שחר דאל"כ למ"ל קרא לבל תוסיף לפי המבואר וסנהדרין פ"ט ובתוס' וסוכה ל"א דעיקר בל תוסיף בתפלין היינו אם מחובר ה' בתים דאל"כ האי לחודי' קאי ואינו עובר על בל תוסיף ולמ"ל קרא לזה ונימא כל יתר כנטול דמי וכן לענין ציצית באופן דדבר זה ברור דכל יתר כנטול לא אמרינן רק בטרפות או עכ"פ לענין מומין אבל לא בכגון דא ומצאתי מהגאון מהרש"ק ה' קה"ת בספר סת"ם סי' ט' כ' שאין להוציא אחרת בספר שיש בה תיבה כפולה ובה' תפילין סי' מ"ה כ' דבתפלין שכ' תיבה ושבעת צריך לתקן והבאר היטב סי' קמ"ג מייתי בשם הגאון מ' ארי' ליב שהמנהג שלא להוציא אחרת בס"ת שיש בה תיבה כפולה ע"כ אין לזוז מהמנהג אך לכתחלה ודאי יש לתקן ואסור להניח התפילין בלא תיקון ואם

נמצא שם כפול לדעתי יש להוציא אחרת כיון שמוכח ממס' סופרי' שפסול כנ"ל ואם יתר אות אחת והקריאה נשתנה ודאי פסול וצריך להוציא אחרת:

והנני ידידו:

ה' בכור:

סימן קכב

ב"ה:

פרעמישלא "זאת הברכה" לפ"ק:

להרב המאה"ג החריף ובקי מ' שמעון ראזינפעלד נ"י האבד"ק:

לעשנוב יע"א:

ע"ד השאלה באחד שמכר כבשה מבכרת לנכרי בכסף זדאטיק ולקח הישראל הכבשה לר"ה ונתנה להנכרי למשכה אנה ואנה בתורת משיכה והנכרי החזירה לישראל שתזון אצלו עד שתלד וילדה זכר מה דינו לענין בכור:

א תשובה הנה כבר ראה כת"ה דיש כאן ס"ס שמא כסף קונה בנכרי ואת"ל דמעות אינו קונה שמא הלכה כדיעה ב' בסי' קצ"ז סעיף א' דנהי דל"מ משיכה ברה"ר מ"מ מסירה קונה בבהמה דקה אמנם הוא מסופק שמא אף למ"ד משיכה מפורשת מן התורה מ"מ מסירה ל"ה רק קנין דרבנן הואיל ואינה במציאה והפקר וכן בנכרי דמשיכה קנין מן התורה לפוסקים דכסף ל"מ מ"מ מסירה ל"ה קנין מן התורה ושוב תלי' במחלוקת הפוסקים אי קנין דרבנן מהני לאפקועי קדושת בכור. הנה כבר הרגיש בעצמו דלשיטת רש"י ור"ת דמסירה קנין עדיף ממשיכה. ור"מ ור"א דאמרו במשנה דקדושין בהמה גסה נקנית במסירה דוקא במסירה ולא במשיכה ודאי מסירה הוה קנין דאורייתא דעדיף ממשיכה וכיון דדיעה הב' שבש"ע דבהמה דקה נקנית במסירה היא כשיטת ר"ת והרא"ש שפיר הוה ס"ס דלדעת ר"ת והרא"ש מסירה היא קנין דאורייתא, אך לפמ"ש הסמ"ע סי' קצ"ז ס"ק א' לישב שיטת הטור וכ' דדוקא בבהמה מהני מסירה אם היא עומדת ברה"ר או בחצר שאינו של שניהם דהן מקומות שאין קונין שם במשיכה מ"ה לא הטריחוהו חז"ל למושכו בר"ה לרשותו או לסימטה אלא די במסירה ומשמע דל"ה רק קנין דרבנן אבל לדעתי נראה דאם נימא גם לדעת ר"י דמשיכה עדיף ממסירה ומ"מ מהני מסירה בבהמה היא קנין דאורייתא או קנין דרבנן מהני לדאורייתא דאל"כ קשה לשיטת ר"י דהא דדריש רב בקמחוניא בהמה גסה נקנית במשיכה בקדושין כ"ה היינו דוקא במשיכה ומקשה שמואל מי אמר רב בהמה גסה נקנית במשיכה והא אנן במסירה תנן ורב נמי במסירה אמר והכונה אף במסירה ומה קושי' דילמא מה דדרש בהמה גסה

נקנית במשיכה היינו שיהי' קונה מדאורייתא דאלים טובא שיהי' מועיל אף לאיסורין כגון בבכור שיקנה הנכרי ומה דרב ס"ל מסירה קונה היא דרבנן וע"כ מוכח או דמסירה מהני מדאורייתא או דקנין דרבנן מהני לדאורייתא ול"ה לרב לדרוש במשיכה כיון דמסירה נמי מהני לדאורייתא מיהו יש לדחות ראי' זו דהי' דוחק להגמ' לומר דרב דריש דוקא לקנין דאורייתא ועוד דכיון דרב ס"ל בב"מ דף מ"ח נתנה לבלן דוקא לבלן דלא מחסר משיכה אבל ספר לא מעיל עד דמשיך והא דתני' נתנת לספר מעל מיירי בספר נכרי וס"ל משיכה בישראל דאורייתא ובנכרי מעות קונה ולא משיכה ואין נ"מ בדברי רב דדריש בהמה גסה נקנית במשיכה בבכור דלדידי' מעות קונה בנכרי ולא משיכה לא הי' לו לדרוש בהמה גסה נקנית במשיכה שיהי' קנין מדאורייתא כיון דלבכור אין נ"מ וע"כ ס"ל לרב דגם מדרבנן אינו קונה במסירה ושפיר מקשה שמואל מ"מ גם בלי ראי' אין לומר לחלק בין הקנינים דכיון דמשיכה היא מן התורה ה"ה מסירה מיד ליד קרינין בי' מיד עמיתך ואמנם אף אם יהי' כן כיון דלשיטת ר"ת ורש"י ודאי מן התורה מהני הקנין אך לדעת הרא"ש י"ל דהוה דרבנן לשיטת הדרישה והסמ"ע שפיר הוה ס"ס שמא הלכה כר"ת:

ב והנה יש לצרף לס"ס שיטת הרמ"ה בב"ב קמ"ב הובא בס' אמרי בינה חו"מ דיני קנינים סימן ו' שכ' דהא דדבר תורה משיכה והגבהה אינה קונה במסירה ה"מ אם לא מסר המקנה ליד הקונה אלא א"ל לך חזק וקני אבל כשמסר לי' מקנה גופי' בידים דהקונה ע"ד דאקני קני כמבואר פ"א דב"מ מוסירה מחבירו קנה ובהא ל"פ תנאי. ובספר הנ"ל מצדד לומר דגם הרמב"ם ס"ל כשיטת הרמ"ה דבפי"ז מגזילה כ' בהמה של הפקר אינה נקנית במסירה משמע דוקא בהפקר דליכא דעת אחרת מקנה אבל במקח קונה במסירה ובפ"ב ממכירה פוסק דמסירה ל"ק והקשה זאת הלח"מ אמנם אם נאמר דהר"מ ס"ל כהרמ"ה מיירי בה' גזילה דקמ"ל בהפקר ל"מ מסירה מיד ליד אך במקח מהני מיד ליד הן אמת דקשה לי על הרמ"ה דאם כדבריו מה מקשה מקדושין אהא דדריש רב דנקנית במשיכה והאי רב ס"ל קונה במסירה דילמא המשנה מיירי במסירה מיד ליד ולכ"ע קנה וקמ"ל במסירה ולא במשיכה ורב ס"ל כחכמים דמתני משיכה ג"כ והא דאמר רב במסירה מיירי במסירה מיד ליד והא דדריש במשיכה אתי לאפוקי דמסירה בלא מיד ליד ל"מ מיהו יש לישב דכיון דאמר רב במסירה משמע דלאפוקי מחכמים אמר זאת ומ"ה אמרינן באמת דהדר בי' רב וס"ל כחכמים והנה מירושלמי דגיטין משמע דמסירה קנין דאורייתא דמבעי שם בגיטין פ"ב ה"ג בכתב על קרן הפרה ונתן לה הפרה בעי' רב מני מסר לה במוסירה מהו מדת הדין את אמר וקנה המקח והכא את אמר הכין והיינו

דקשי' לי' כיון דבמקח קונה במסיר אמאי לא תהי' מתגרשת ומשני הוא דכתיב ונתן בידה עד שיהי' כולו בידה והכונה דשאר קנינים ל"מ בגט רק קנין רשות דהוי כידה כמ"ש בתורת גיטין סי' קל"ט דשאר קנינים ל"מ ואס"ד דמסירה ל"ה רק קנין דרבנן בפשיטות הי' לירושלמי לומר דקנין דרבנן ל"מ בגט וע"כ מוכח דמסירה היא קנין דאורייתא (וע"ל סי' פ"ד אות ק"ו מה שהעיר חתני הרב הגדול נ"י בדברי ירושלמי):

ג והנה אף דד' אמות הוא ג"כ קנין דרבנן ומהני בגט כמו שכ' הב"ש באה"ע סי' קל"ט ומבואר בגיטין ע"ח מ"מ אס"ד דמסירה ל"ה רק קנין דרבנן ל"ה מועיל לאיסור א"א דאורייתא והחילוק דהנה הב"ש סי' קל"ט ס"ק כ"ד כ' אע"ג דד' אמות קנין דרבנן היא מ"מ כיון שתקנו חז"ל ועשאו כחצרה מחמת הפקר ב"ד הפקר מ"ה מגורשת מדאורייתא והוא דברי הר"ן ומשמע דקנין ד' אמות היא דחכמים הפקירו הד' אמות לא שקנתה הגט מחמת הפקר ב"ד דבגט בעי שיתן משלו רק דהד' אמות הפקירו והנה הנוב"י תנינא אה"ע נ"ד כ' דהיכא דהקנין והאיסור יבואו ביחד ל"מ קנין דרבנן לאיסור דאורייתא משא"כ היכי שהקנין בא קודם ואח"כ הדבר ספק לענין האיסור ודאי מהני מדאורייתא ובאמת לדעתי כבר קדמו בזה הלח"מ פ"ה ממכירה ה"א בהבנת דברי תוס' ע"ז ס"ג בסברה זו עיי"ש. ולפ"ז החילוק פשוט דבשלמא בד' אמות כיון שהאשה באה לד' אמות קודם שזרק לה הגט דאל"כ ד' אמות אין קונות א"כ חכמים הפקירו הד' אמות והיא קנתה בהילוך לתשמיש כמו שביל של כרמים שקונה בהילוך ועיין בנתיבות קצ"ב דלתשמיש קונה באכילת פירות ובהילוך ומ"ה הד"א חצרה קודם שבא הגט ומועיל לדאורייתא ובזה מיושב דלא תקשי למ"ש הגאון מליסא במק"ח דחכמים אין להם כח רק להפקיר ולא להקנות מדאורייתא וכן כ' בג"פ ואיך מהני קנין ד"א בגט נהי דהוה הפקר, אבל במה קנתה מדאורייתא הגט כיון דלא עשתה קנין יותר ולהנ"ל ניחא דהר"ה הוי הפקר מדאורייתא וקנתה האשה הר"ח בהילוך א"כ כ"ז בקנין ד' אמות משא"כ בכתב גט על הפרה ומקנה לה הפרה במסירה אס"ד דמסירה ל"ה רק קנין מדרבנן הרי בא הקנין והאיסור יחד וגם נהי דהוה הבהמה והגט הפקר מדאור' מ"מ האשה לא עשתה קנין יותר ולא הי' מועיל הן לסברת הנוב"י והן לסברת המק"ח ומת מיבעי להירושלמי וע"כ מוכח דמסירה קנין דאורייתא (וקצת צ"ע במש"כ באבני מילואים סי' כ"ח וגם בישיעת יעקב ה' פסח דהפקר ב"ד לא שייך רק בקנין לחלוטין ולא בהפקר לזמן כגון בשכירות ואולם מדברי תוס' יבמות דבתרומה ל"א הפקר ב"ד בתורם מן הטמא על הטהור כיון דבתר הכי שלו הוא ועליו לתקנו עיי"ש. והרי בד' אמות אמרינן הפקר ב"ד הפקר לפמש"ל בסברה אף דל"ה רק קנין לזמן דבתר הכי נמי הוא רה"ר):

ד ואמנם סוף דברי ירושלמי הנ"ל צריך ביאור שכ' שני' היא דכתיב ונתן בידה עד שיהי' כולו בידה וצריך להבין דאם כונת הירושלמי דשאר קנינים ל"מ בגט כמש"כ בתורת גיטין קל"ט רק רשות או יד ל"ה לירושלמי לומר עד שיהי' כולו בידה רק עד שיהי' בידה ועוד קשי' דהרי באמת לא בעינן שיהי' כולו בידה והגאון ר"ע איגר בתשו' סי' רכ"ב. אות ז' הוכיח באמת מירושלמי דבעי שיהי' כולו בידה ולא ישתייר מקצת חוץ לידה לא למעלה ולא לצדדין והעולם אין נוהגין כן ובאמת ל"ב שיהי' כולו בידה דבשלמא אי מתגרשת ביד מתורת חצר כמ"ש מהרי"ט הי' בפי שיהי' כולו בידה כמ"ש בנתיבות רס"ח דמתורת חצר בעי שיהי' כולו בידה אך לדעתי מתגרשת בהגבהת הגט דמה"ט בעי שיהי' ידי' גבוהות ג' טפחים מהקרקע ולדעתי צריך לומר להאשה בשעת גירושין שתגביה ידה אחר קבלת הגט ג' טפחים וכן אנו נוהגים ולכן מהני אף חוץ לידה הואיל והוגבה מכחה ועכ"פ לא בעינן שיהי' כולו בידה, ואמנם י"ל דכונת הירושלמי בפשיטות כמו שכתבתי לעיל דשאר קנינים ל"מ והטעם דבעינן שיצא הגט מרשותו וכשהיא בחצרה יצא הגט מרשותו משא"כ קנין מסירה והוא ברה"ר ל"מ והא דהוצרך הירושלמי לומר דבעי שיהי' כולו בידה היינו דלא תקשה דהרי הוא מסר מיד ליד ומקצת בידה ולמה ל"מ לכן קאמר דבעינן שיהי' כולו בידה היינו ברשותה וע' בתורת גיטין קל"ט דמשיכה והגבהה בכלל ידה היא משא"כ קנין אגב ל"מ בגט כדאמרינן בב"ב קנ"א גט לאו בר קנין וה"ה מסירה ל"ה בכלל ידה בגט אך לפ"ז י"ל דמסירה ל"ה קנין דאורייתא דל"ה בכלל הקרא דאו קנה מיד עמיתך דבר הנקנה מיד ליד והירושלמי הי' יכול לומר דמסירה לאו דאורייתא רק דכל זה לבתר דקאמר בירושלמי דבעי שיהי' בידה ומסירה לא מיקרי בידה שוב י"ל דל"ה דאורייתא. וע' בהפלאה כתובות פ"ו שכ' דמסירה בגט מהני אף דל"מ בקנין ודבריו תמוהין מירושלמי הנ"ל וכבר תמה בס' אמרי בינה הנ"ל בדבריו ובספר היקר הנ"ל תמה על לשון הש"ע והר"מ שכתבו על קרן של פרה ומוסר לה הפרה ומשמע דמסירה מהני בגט והרי בירושלמי היא איבעי דלא איפשטא ושמא י"ל דבירושלמי קדושין ע"א ה"ד יליף דמשיכה קונה בבהמה דקה מקרא דמשכו וקחו לכם צאן למשפחותיהם וא"כ ס"ל לירושלמי כפי' התוס' דמשיכה עדיף ובהמה גסה נקנית אף במסירה דלא כמ"ש בשירי קרבן שם דירושלמי ס"ל כרש"י. וכיון דמשיכה מפורשת מן התורה ועדיף ממסירה נהי דמסירה נמי קונה מ"מ לא מיקרי בידה ול"מ בגט אבל לש"ס דילן דלא יליף מקרא דמשכו דקרא דמשכו דרשו משכו מע"ז כדאיתא במדרש וילפינן משיכה מקרא דאו קנה מיד עמיתך ומילפותא זו עדיף מסירה מיד ליד וס"ל להרמב"ם כרמ"ה דמיד ליד

לכ"ע במשיכה ומ"ה גם בגט מהני דמיקרי ביד האשה כנלפע"ד ועדיין צ"ע. ועכ"פ כיון דשיטת הרמ"ה דמסירה מיד ליד קונה ושיטת רש"י ור"ת דמסירה עדיף שפיר הוי ס"ס: ה ובעיקר הדין שנתוכחו גדולי המורים אי קנין דרבנן מועיל לענין בכור הנה י"ל כיון דאף בהמת הפקר פטורה מן הבכורה כמבואר בתוספתא פ"ב דבכורות בהמה המדבר וההקדש וגר שמת ואין לו יורשין פטורה מן הבכורה והרי"ט אלגזי בכורות דף ב' הרחיב הדיבור בזה אמנם מה שהוסיף הרי"ט אלגזי דאח"כ כשבא ליד ישראל מן ההפקר הולד קדוש בבכורה זה תמיה גדולה דבכור ברחם קדוש ואם לא קדוש מרחם כגון ולד בהמת הפקר שוב לא קדוש והכי מוכח בש"ס דחולין קל"ו כ"ב דחשיב מרחם בהדי הדברים שיש חילוק בין בכור למעשר בהמה ואס"ד שיש שום בכור דלא קדוש מרחם אין לחשוב זאת (הגם דבנדה מ' לא חשיב זאת בין החילוקים שבין בכור להקדש) והכי מוכח בש"ס בכמה דוכתא והפלא על מהרי"ט אלגזי שכ' כן וכן משמע בתשו' עבודת הגרשוני סי' כ"ה מדכתב שיפקיר בשבת ואס"ד דאם אח"כ זוכה שוב הוה בכור לא הי' מתיר דחיישינן שמא אח"כ יחזור ויזכה בו ואמנם דבר זה אינו צריך ראי' מרוב פשיטתו ודקשי' לי' למהרי"ט אלגזי בש"ס דחולין קל"ז דחשיב חילוק בין בכור למעשר בהמה דבכור איתא בלקוח משא"כ מעשר בהמה וממנ"פ אם הכונה לענין ולד של בהמה הלקוח אידי ואידי קדוש וע"כ לענין בהמה גופי' ואיך משכחת לקוח והרי מרחם קדוש (ובעובר ליכא למימר דעובר לקוח נכנס לדיר להתעשר אפי' לר"ש כדאיתא בבכורות מ' ובתוס' שם) הנה רש"י פי' בבכורות מ' בכור ישנו בלקוח דמרחם קדוש וע"כ הכונה משא"כ מעשר בהמה לא משכחת בלקוח דקודם שהפריש במכר אינו מפריש ולאחר שהיא מעשר בהמה אינה במכירה וכן הכונה בחולין. ואע"ג דחשיב שם זה בפ"ע מה שמעשר בהמה אינה במכירה מ"מ חשיב עוד דבכור משכחת בלקוח שלקחו אחר שנעשה בכור משא"כ מעשר בהמה לא משכחת בלקוח כלל באופן דאין ללמוד דין חדש כזה שהוא תמוה מאוד. ואם כנים הדברים שבהמת הפקר פטורה מבכורה, א"כ במכר לנכרי בקנין דרבנן כיון דהפקר הוא מן התורה דהפקר ב"ד הפקר ונהי דכ' הגאון מליסא במק"ח והג"פ דמן התורה הוא רק הפקר ולא קנין ומדרבנן הוא קנין מ"מ גם בהמת הפקר פטורה מבכורה וחילא דידי מירושלמי רפ"ה דפיאה דאיתא שם בגדיש שלא לוקט תחתיו כל הנוגעת בארץ הרי התיא של עניים רב אמי בשם ר"ל דב"ש היא דהפקר לעניים הפקר וכב"ה עניים מעשרים ואוכלין א"ל ר' יוסי שמענו שהוא פטור מן המעשרות ד"ה משום קנס שהפקר ב"ד הפקר וכ' שם במראה פנים דכיון דעניים סו משום הפקר ב"ד הו' כהפקר ופטור מן המעשר וע' בקהלת יעקב אלגזי אות משיכה סי' ק"ע בסופו דמייתי ירושלמי

זה ופירושו וא"כ ה"ה בנכרי שקנה בקנין דרבנן פטורה מבכורה מטעם הפקר ב"ד (וע' לעיל סי' פ"ד אות ט' מה שהעיר תתני נ"י בזה):

ו הן אמת שגוף דברי הירושלמי בזה צ"ע דא"כ אם אחד יקנה טבל מחבירו בקנין דרבנן נימא הפקר ב"ד הפקר ופטור מדאור' מדין הפקר בלקחו קודם מרוח ע"כ צ"ל לישב זאת דבקונה מחבירו בקנין דרבנן חבירו קונה מדאורייתא מדין יאוש כמ"ש בקהלת יעקב להגאון מליסא באה"ע כ"ח ס"ק דחבירו מתיאש וכיון שאבוד ממנו בזה יאוש שלא מדעת נמי הוי יאוש ע"ש ותוס' כתבו בב"ק ס"ט דיאוש ל"ה כהפקר לפטור מן המעשר ע"ש אך באמת דברי התוס' גופי' צ"ע מירושלמי הנ"ל דכתבו כיון שאסור לכל אדם שצריך הגזלן לפטור עצמו ל"ה יאוש כהפקר א"כ בהך דירושלמי נהי שהפקר ב"ד הפקר מ"מ כיון שאסור לעשירים ליקח ממנו הן מטעם שיש בו תערובת לקט והן מטעם שחכמים לא הפקירו רק לגבי עניים ל"ה דומיא דשמיטה ואינו פטור ממעשר וצע"ג מ"מ י"ל דבשלמא בישראל שמכר לחברו בקנין דרבנן ל"ה הפקר דחבירו קנה ביאוש מדאורייתא ויאוש ל"ה הפקר משא"כ בישראל שמכר לנכרי דאם הנכרי קונה ביאוש דחצירו קונה שלא מדעתו שוב פטר מבכורה ואם חצירו אינו קונה י"ל דהוי כהפקר אך מ"מ בעומד בחצירו של ישראל עדיין צ"ע אם יש לסמוך ע"ז:

וע' בתוס' ב"מ פ"ח הקשו תוס' כיון דלוקח פטור מן המעשר אמאי בלוקח מע"ה מעשר דמאי משום ספק ומשמע דאם ודאי לא הפריש חייב לעשר מדאורייתא והרי הוי לקוח ופטור מדאורייתא בלוקח אחר מרות לשיטת ר"ה דלוקח אחר מרוח פטור מדאור' וצ"ע בקושיתם דהרי להלכה כר' יוחנן דמשיכה ל"ה רק מדרבנן א"כ בלוקח בהקפה ל"ה קנין רק ומדרבנן א"כ ל"מ מדאור' לפטור מן המעשר וליכא למימר דפטור מדאורייתא משום הפקר ב"ד הפקר והוי כהפקר ופטור ממעשר דהרי התוס' כתבו שם דהפקר לאחר מרוח חייב וע' בשעה"מ ה' לולב ד"ה של דמאי פלפול עצום בזה במ"ש על הר' מנוח ושמא גם ר"ת סובר כן ול"ק קושית התוס' ומדלא תירצו התוס' כן מוכח קצת דגם קנין דרבנן פוטר ממעשר כסברת הגאון מליסא בקהלת יעקב סי' כ"ח ושאר אחרונים וכן נראה ממחנה אפרים ה' קנין משיכה דחברו קונה ופטור מדאורייתא ושפיר הקשו תוס':

והנה ראיתי נשעה"מ ה' שקלים הקשה לשיטת הסוברים דקנין דרבנן ל"מ לדאורייתא איך לקחו שקלים מקטנים פחות מבן י"ג כמבואר במשנה דשקלים והרי קטן אין מקנה מדאורייתא והוי חולין ולא מיתפס בקדושה הבהמה שחיללו ומה שתירץ דמדאורייתא ברובא בטל הקשה באבני מילואים דממון בעלים לא בטל אמנה לדעתי נראה לתרץ לפמש"ל דהקונה בקנין דרבנן הבעלים מתיאשים וכ' בקהלת יעקב דזה עדיף מיאוש

שלא מדעת א"כ הקושי' גדולה מאוד דקטנים ל"מ יאוש הפקירן הפקר מדאורייתא ולזה י"ל ישוב נכון לפמ"ש תוס' ב"מ כ"ב ע"ב ד"ה יתמי דלאו בני מחילה נינהו בשלמא לרבא כיון דלכי גדלו מתיאשו השתא נמי מיקרי יאוש ומבואר מדבריהם דאם יאוש שלא מדעת מהני גם בקטן מהני א"כ היה בקנין דרבנן דמהני מטעם יאוש ואף שלא מדעת גם בקפן קונה מדאור' ומיושב קו' השעה"מ וע' בספרי לא"ח סי' מ"ז אות ה'. מה שכתבתי על דברי תוס' (וע' בספרי הנ"ל סי' כ"א אות ג' מה שכתבתי בענין אם הקדש קונה ביאוש אם הוי הקדש גמור ודוק") ומ"מ בגמ' דסוכה מ"ו שפיר אמרו לא ליקני איניש אתרוג לינוקא דאינו יכול להחזיר אף בהגיע לעונת הפעוטות לדעת קצת פוסקים כיון שאינו יכול להקנות מדאורייתא הוה תנאי בטל ומעשה קיים קיים כמש"כ הר"ן וליכא למימר דהבעלים יקנו מדאורייתא יאוש דהרי הוא התנה שהקטן יחזיר לו והיינו שיחזור ויקנה לו והקטן אינו יכול לקיים זאת שיחזיר אך צ"ע דלדעתי מה שיכול לקיים מדרבנן מיקרי תנאי בדבר שאפשר לקיים וזה צ"ע גם על תירץ הקהלת יעקב שם:

ה איברא דבגוף הדין דהפקר פטור מן הבכורה שמבואר בתוספתא צ"ע אם הלכתא הכי כיון שלא מובא דברי התוספתא דשמא לא ממעטינן מבקרך רק של נכרי ולא הפקר כעין שכ' הפנ"י בפסחים ד' דלא ממעטינן מלך רק חמץ של אחרים ולא של הפקר וה"ה בבכור י"ל כן וכבר כתבתי כעין זה על קושית השער משפט סי' קצ"ב אמאי בנתן צרור וסכר מיא או נטל צרור ואפיק מיא ל"ה חזקה בנכסי הגר לפמש"כ רשב"ם בב"ב נ"ד דמבריח ארי מנכסי חבירו ל"ק מטעם שמחויב לעשות מטעם השבת אבדה א"כ בנכסי הגר דהו' הפקר וא"ח מטעם השבת אבדה ליקני עיי"ש וכתבתי די"ל דחייב להציל גם הפקר מטעם השבת אבדה כיון דכל ישראל יכולין לזכות כמ"ש הרא"ש בנדרים ל"ד דמה"ט יכול להקדיש עיי"ש ומכל אבדת אחיך ממעטינן רק אבידת נכרי בב"ק קי"ג ומה"ס נ"ל דחייב להשיב אבדה להקדש אף דכתיב אחיך דתוס' כתבו פסחים, דף ה' דנכרי והקדש ליכא למעוטי מחד קרא כדאיתא במנחות ובהשבת אבידה דליכא רק הך קרא לא ממעטינן רק נכרי והנה צ"ע למ"ד גזילת נכרי מותר למ"ל קרא למעוטי אבידת נכרי כדמקשינן בבכורות י"ג למ"ל קרא לאונאה ושמא י"ל דלדידי' קרא אתי למעט הקדש כדממעטינן הקדש מאונאה בב"מ נ"ח כדכתיב אחיך ולא הקדש וה"ה מהשבה אבידה אך לשמואל דאית לי' בחולין קל"ט תרנגולת שמרדה לא פקעה קדושתי' דכל היכי דאיתא בי גזא דרחמנא איתא ל"ש למעט הקדש מהשבת אבידה דכל היכי דאיתא ברשותי' דהקדש היא. ובזה נפתחו לי שערי בינה בסוגיא דחולין שם ס"ל לרב תרנגולת שמרדה פקעה קדושתי' והדבר תמוה וכי קדושה להיכן הלכה והריטב"א שכ' בטעם

הדבר כיון שנתיאש הגזבר או הבעלים פקע שעבוד ממנו ונעשה כהפקר צ"ע אמאי לא אמר רב דוקא בתרנגולת שאין בו סימן דדבר שיש בו סי' לא מתיאש ועוד מה מועיל יאוש הגזבר והוא אינו שלו עוד הקשיתי בימי חרפי ממשנה דשקלים הובא בב"מ נ"ח ויומא ס"ה בשקלים נמצאו או שהחזירן הגנבים אלו ואלו שקלים וקשי' לרב דתרנגולת שמרדה פקעה קדושתי' ושקלים נמי ל"ה. רק קדושת דמים ונדפס קושי' זו בשמי בשואל ומשיב קמא חלק א' סי' רס"ה וכעת נ"ל דרב יסבור דהקדש נתמעט מהשבת אבידה דס"ל גזל נכרי מותר ולמ"ל קרא דאבדתו מותרת וע"כ הקרא למעט הקדש ומש"ה ס"ל תרנגולת שמרדה פקעה קדושתה דהגזבר נתיאש אף מדבר שיש בו סימן דהקדש נתמעט מהשבת אבידה ושמא אף בלא יאוש מותר ודוקא בקדושת דמים ושמואל כשיטתי' דס"ל בב"ק קי"ג דוקא טעותו מותר וגזל אסור וקרא למעט אבידת נכרי ובהקדש חייב בהשבה דכל היכי דאיתא בי גזא דרחמנא איתא ול"ק לרב ממשנה דשקלים דרב תנא הוא ופליג אף אמשנה כדמשני בב"ב מ"ב והרי הדבר בלא"ה פלוגתא דלמ"ד גזל נכרי אסור ס"ל הקדש חייב בהשבת אבידה כנלפע"ד ועדיין גוף הדין בהשבת אבידה בהקדש צ"ע. אך הדבר פשוט דכיון דפסקינן כשמואל דכל היכי דאיתא בי גזא דרחמנא איתא ודאי חייב בהשבה אמנם בהפקר אי חייב להציל משום השבת אבידה עדיין צ"ב: ט ומעתה נחזור לדין הפקר בבכור הנה י"ל כמו דממעטינן בהמת הקדש מבכור אף קדושת דמים וכ' תוס' בבכורות י"ד ד"ה קדושת דמים דממעטינין מדכתיב גבי בכור בישראל ה"ה דמזה ממעטינין בהמת נכרי כמבואר במשנה קמא בבכורות בישראל ולא באחרים וקרא בבקרך ממעטינן בהמת הפקר ושמא בהמת השותפות מישראל ומגר שמת חייב בבכורה דלא ממעטינן רק שותפות עכו"ם בריש בכורות דף ג' מדכתיב כל בכור בישראל אך שותפות בהפקר ליכא למיעוטי מקרא ומשכחת לה היכי דהבהמה אינה עומדת ברשות ישראל ולפ"ז משכחת. לקוח בבכור שנולד מבהמת שותפות הפקר וישראל דהוה בכור וישראל זוכה בו מדין הפקר ונותנו לכהן ועדיין צ"ע בזה ועוד י"ל דבחצי' של הפקר פשטה קדושה בכולה משא"כ בחצי' של נכרי עי' קדושין ודוק. וסוף דבר כיון דבהמה הפקר פטור מבכורה שפיר י"ל בקנה נכרי בקנין דרבנן מהני לאפקועי מקדושת בכורה. משא"כ במכר חלק לנכרי משל בהמה בקנין דרבנן ל"מ לפמ"ש דחצי' של הפקר לא פטור מבכורה וקנין דרבנן חשיב כהפקר מן התורה ובתשו' רמ"א ס' פ"ז מבואר דאפי' לא יקנה רק חלק בבהמה בקנין מצד המנהג פטור מבכורה ולפ"מ שכתבתי הדבר צ"ע אך שם לא קנה הישראל הבהמה רק בקנין מצד המנהג מהני מטעם ממנ"פ ועיין עוד בתשו' להרמב"ן סי' רכ"ה ובתשו' ח"ס שי"ד ראיתי שלא רצה להסכים ע"ז דקנין דרבנן

יהי' מועיל מטעם הפקר ב"ד והוי הפקר ופטור מבכורה וכ' דל"ה הפקר לכל וכבר כתבתי ראי' גדולה לדברי מירושלמי פ"ה דפיאה ואין להאריך יותר:

י והנה כ"ת נסתפק אי מהני ס"ס כיון דהבהמה ברשות ישראל והנכרי אינו יכול להוציא מס"ס אי פטור מבכורה כמש"כ במהרי"ט אלגזי פ"ב דבכורות דמה"ט ל"מ ס"ס דאיסורא בתר ממונא גריר וכיון דאין להוציא מס"ס ל"ה של נכרי ולפע"ד ליתא לדברי מהרי"ט אלגזי דכיון דעיקר הספק הוא לענין הולד דל"ה ממנ"פ של ישראל רק או שהוא של הנכרי או שהוא של הקדש היינו של הכהן ל"ש אין הולכין בממון אחר הרוב ומס"ס יכול הנכרי להוציא הולד מיד ישראל כיון דממנ"פ אינו שלו וכיוצא בזה כ' תוס' ב"ב פ"א ע"ב ד"ה אלא מעשר ראשון ללוי דאע"ג דדמאי א"צ ליתן ללוי בספק כיון דספק הוא אם הוא בכורים ושל ישראל ממנ"פ אינו חייב ליתן ללוי וה"ה הכא חייב ליתן ללוי וה"ה הכא חייב ליתן לנכרי וע' בספרי חא"ח סי' קי"ב אות ה' מה שכתבתי בכיוצא בזה ומה"ט נמי מהני ס"ס אף להסוברים דס"ס ל"מ נגד חזקת מרא קמא דגם חזקת מרא קמא איתרע כיון דממנ"פ ל"ה שלו ועיין ברפ"ד דבכורות דאפי' טובת הנאה ל"ל בבכור עיין ברא"ש וברמב"ן אך לדעת הרמב"ם דבבכור יש לו טובת הנאה עיין בריי"ט אלגזי שם י"ל דעדיין יש לבעלים זכות וחזקת ממון אך עיין בריי"ט אלגזי דמדרבנן ודאי אין לו טובת הנאה ונכונים דברינו ולפי"ז אם מכר אך חלק באם ולא בולד דל"ה הספק רק על האם ל"ש הסברה שכתבתי כיון דעל האם יש לישראל חזקת ממון הולד אין כאן ספק כלל הן אמת שיש לשדות נרנה גם על סברה שכתבתי דכיון דהגוי הקונה אין לו טענה על הולד רק הואיל וקנה האם עם העובר ואם לא קנה האם גם העובר אינו שלו והאם בודאי של ישראל ול"מ ס"ס כיון שיש לישראל חזקת ממון א"כ הולד נגרר אחר האם ואין יכול להוציא מידו אף שיש לו ס"ס כמו דס"ל לר"י בכתובות י"ג ע"ב לדברי המכשיר בה מכשיר בבתה אף דלהבת אין לה חזקה מ"מ מועיל חזקת האם להבת וכיוצא בזה כ' הפמ"ג ביו"ד פ"ג ס"ק ג' על הש"ך שהתיר בספק ביצת נבלה בנודע שהיא מתרנגולת שיש בה ספק והפמ"ג כ' דהביצה נגרר אחרי התרנגולת אולם כבר כ' הש"ש שמעתתא ג' פ' י"ז דכיון דאותו ספק שיש על התרנגולת יש על הביצה אין הביצה נגרר אחר התרנגולת עיי"ש א"כ ה"ה הכא אותו ספק שיש על האם שמא לקחה הנכרי היא על העובר כיון שכבר היתה מעוברת בשעה שמכר לנכרי ועוד דבשלמא בהך דלדברי המכשיר בה מכשיר בבתה חזקת האם היא חזקת היתר דהיא חזקה המכרעת ומ"ה מועיל בה להעובר וכן ספק נבלה היא חזקת שאינה זבוח דהיא חזקה המכרעת משא"כ חזקת ממון ל"ה חזקה המכרעת כמ"ש הקצה"ח בקונטרס הספיקות והנתיבות סי' ל"ד

ס"ק ט"ו מ"ה נהי שאינו יכול להוציא האם הולד יכול להוציא כיון שממנ"פ אינו של ישראל ומ"ה הולד של נכרי ופטור מן הבכורה ושמא מיושב בזה מה שהקשה הרי"ט אלגזי למה הוצרכו לתקן שיקנה בכסף ובמשיכה והרי אף במוכר לנכרי אף בכסף לבד נמי מהני מטעם ס"ס שמא כרש"י דהלכתא כר"ל והגוי קונה בכסף ושמא כהרמב"ם דהגוי קונה בין בכסף בין במשיכה ולהנ"ל י"ל דחיישינן שמא ימכור רק חלק באם כמש"כ תוס' ע"ז ע"א דבזה ל"מ ס"ס כמש"כ לעיל ומ"ה תיקנו שימכור בשני קנינים ומ"מ בגוף הע"ת הזה יש לפקפק ואנ"מ להאריך (ועיין תוס' בכורות כ' ד"ה ור' יהושע שכתבו קצת תימא דלענין ללקות בגיזה ועבודה ולענין ליקרב לגבי מזבח אזלינן בתר רובא וחזקה ולענין נתינתו לכהן חשיב ספק. ואיני מבין התימא הרי נודע דבכל איסורין אזלינן בתר רובא אך לענין ממון לא אזלינן בתר רובא וה"ה לר"מ היכי דאיכא רובא וחזקה ושמא כונתם כיון דכבר נקלש החזקת ממון כיון שצריך ליקרב למזבח ואסור הבשר באכילה לישראל בבכור בהמה טהורה שוב יהי' צריך ליתן לכהן ודוק):

יא וע"ד אשר אמר המוכר ללוקח למשכה אנה ואנה בתורת קנין והעיר כת"ה מדברי הר"ן שהקשה בקדושין כיון דמסירה ל"ב מ"ד ליד א"כ איך משכחת משיכה בלא מסירה שאינה קונה ברה"ר ותירץ דכיון דמשך גוי אדעתא דמשיכה ניחא לי' דליקני ול"מ קנין מסירה וכן הובא בסי' קצ"ח ס' י"ב בשם הרשב"א להלכה ובסעיף ט' ברמ"א בשם הר"ן וכ"ת כ' דבמסירה מיד ליד לא איכפת לן מה שמשך הלוקח דהרשב"א והר"ן לא כתבו רק בלא מסר מיד ליד והביא דברי המ"ל פ"ב מזכי' שהקשה אהא דבונה פלטרין בנכסי הגר ואחר העמיד דלתות האחרון קנה משום שהראשון לא כיון לקנות והרי אנן לא קי"ל כהך תירץ בב"מ דכיון דנפל בנפילה ניחא לי' דליקני ותירץ דדוקא שם דבשעה שנפל כיון לקנות רק שלא כיון לקנות בקנין זה משא"כ בבונה פלטרין לא כיון לקנות אז ולפ"ז במסר מיד ליד תיכף קנה ול"מ גילוי דעת. עוד מייתי ראי' מתוס' קדושין כ"ה ד"ה בהמה גסה בסופו שכתבו לראי' דל"ב מסירה מיד ליד מדאמרינן בב"ב דבאומר לך משוך קפיד ואי מיירי מיד ליד בטלה הקפדתו הרי דבמסירה מיד ליד ל"מ גילוי דעת הנה ראיתו מתוס' נכונה. אך הרי דעת רש"י דמסירה מיד ליד ומ"מ אמרינן בב"ב דבאומר לך משוך ל"ק במסירה מיד ליד דלא כסברת התוס' והנה בגוף דברי המ"ל ס' זכי' הנ"ל שכ' דבמציאה מש"ה קנה בד' אמות אף דגלי דעתי' דבנפילה ניחא לי' דליקני משום שהי' עסוק אז בקנין וכיון לקנות רק שכיוון לקנות בקנין אחר צ"ע דהרי אדרבה הר"ן כתב דכיון דמשך גלי דעתי' דלא ניחא לי' לקנות במסירה והרי אז הי' עוסק בקבץ ומכוין לקנות ואמאי פוסק הרמ"א בסי' קצ"ח ס"ט כהר"ן ובסי' קס"ח כדיעה ראשונה

דאף בנפל קונין לו הד"א ומצאתי בפתחי תשובה סי' קצ"ח דמייתי קושי' זו בשם תשו' משכנות יעקב ומה שתירץ בפתחי תשובה דשם בכיון לקנות במשיכה המשיכה הוא אחר המסירה לא נהירא דהרי בעת המסירה תיכף התחיל למשוך וכיון לקנות ורק שלא כיון למסירה וכן במציאה לא כיון לקנות רק בנפילה:

יב אמנם לפענ"ד נראה לתרץ על נכון דהנה במה דאמרו בגמ' דב"מ כיון דנפל גלי אדעתי' דבנפילה ניחא לי' דליקני בד"א לא נ"ל דליקני צ"ע כיון דטעה בדעתי' וסבר שנפילה קנין ומ"ה הי' ניחא לי' לקנות ולא בד"א אבל אלו ידע דנפילה לאו קנין הוא ודאי הי' ניחא לי' לקנות בד"א, א"כ הוי טעות וכמו שהקדש טעות ל"ה הקדש וקנין בטעות חוזר ה"ה הכא ל"מ מה דלא ניחא לי' כיון שהוא בטעות אמנם החילוק פשוט ומבואר דבכל טעות אמרינן דהוי כלא עביד משא"כ דנימא דאם לא עשה העולה רק שטעה ומ"ה לא עשה דנימא דהוה כעשה זה לא אמרינן דוחה למה דאמרינן אונסא כמאן דלא עביד וכן כיוצא בזה כ' מהרש"א ביבמות קי"ח דאמתלא לא עדיף משתיקה והארכתי בזה בתשובה והנה הקצה"ח רמ"ה כ' דהיכי דגלי דעת כגון במשך בר"ה הוי כגלוי דעת דל"נ לי' לקנות במסירה לא כלא כיון לקנות רק כאמר בפירוש שאינו רוצה ומעתה לענין זה ודאי מהני טעות דהיינו מה שלא נ"ל לקנות דהוה כאמר שאינו רוצה וזה היה מחמת טעות והוה כלא כיון כלל לא כאמר בפירוש שאינו רוצה דאמרה או כונה להיפך נעקרת מחמת טעות. ומעתה מיושר היטב דמה"ט לא פסקינן כתירץ זה בב"מ רק אף בנפילה קונה בד"א דבאמת ד"א קונין שלא מדעתו ול"ב כונה כלל רק דכאן גרע כיון דנפל הו' כאמר בפירוש אמנה זה הי' מחמת טעות והוי כלא כיון לקנות וקונין לו ד"א משא"כ במכר שלא מיד ליד והלוקח משך דבעי דוקא כונה לקנות וכ' דכיון דמשך הוי כאמר שאינו רוצה לקנות במסירה וזה הי' מחמת טעות שסבר דמשיכה קונה ברה"ר ומ"ה משך ואלו ידע דמשיכה אינה קונה הי' רוצה לקנות אך מ"מ הו' כלא כיון כלל ובקנין אינו קונה בלא כונה ואין להקשות דא"כ אמאי קו' הקצה"ח סי' רע"ח דהרי בדעת אחרת מקנה מהני כונת המוכר תירוצו דהלוקח כיון שלא לקנות כיון דזאת הי' מחמת טעות דלק"מ דאנן אמרינן כאן שהמוכר לא אמר מידי כדאיתא בסעיף י"ב והלוקח התחיל לימשוך שמא גם כונת המוכר הי' שלא להקנות רק במשיכה דהרי רצה בהפך ולא אמר לו ואף דטעות עוקר כונת שניהם מ"מ הרי בלא כונת שניהם ל"מ משא"כ במציאה דהד"א קונות שלא מדעתו:

י"ג ומעתה עלה בידינו ישוב נכון למה הרמ"א כ' בסעיף ט' באומר לי' המוכר לקנות במקוה שאין קונין ל"מ ובסעיף י"ב נקט בלא אמר לי' המוכר והלוקח משך ולא נקט

באמר לי' המוכר וכ"ת עמד בזה ולפמ"ש מיושב והדין הוא כן דאמר לו המוכר שיקנה במסירה והוא עשה מסירה ומשיכה דגלי אדעתי' שאינו רוצה לקנות במסירה רק משיכה הואיל ועשה משיכה ברה"ר שסבר שיקנה וטעה הו' טעות וכלא כיון כלל וקונה דרצה שמוכר להקנות במסירה והוי דעת אחרת מקנה ומ"ה נקט דוקא בס' י"ה בלא אמר המוכר דחיישינן שמא גם המוכר לא כיון רק למשיכה מדשתיק ואמנם אם המוכר אמר לך משוך וקני והלוקח לא עשה רק מסירה ברה"ר דאמרינן בב"ב דלא קנה הטעם פשוט דלא אמרינן דהמוכר טעה דזה אינו והמוכר הקפיד וכונתו הי' שימשוך לרשותו והלוקח לא עשה כן ומ"ה לא קנה במסירה ל"ק דהמוכר הקפיד ולא טעה משא"כ בלוקח דגלי אדעתי' שרוצה לקנות במשיכה ולא במסירה ומשך בר"ה ודאי טעה ומ"ה הג"ד ל"מ ורק דלא עדיף משתיקה. ומעתה הדין כן במסר מיד ליד ולא אמר המוכר מידי די"ל דכשמסר מיד ליד ודאי כוונתו להקנות בזה וכשהלוקח משך בר"ה דטעה בגלוי דעת מהני ול"ק מגמ' דב"ב דמבואר שיטת רש"י דאף במסר מיד ליד ואמר לך משוך דל"ק דשם קפיד שימשוך לרשותו ואף אם הלוקח לא עשה רק מסירה וכיון לקנות ל"מ דהמוכר הקפיד ולא טעה. דכוונת אמירתו הוא שימשוך מר"ה לסימטא וכ"ז נלע"ד בעזה"י ברור וראיתי שבספר יד יוסף ב"מ ח' ע"ב הקשה ג"כ כקושיות תשו' משכנות יעקב. ותירץ בתירץ נאה אמנם מה שכתבתי נראה נכון לדינא:

יד ומעתה בנ"ד אם לא אמר המוכר ללוקח שימשוך אנה ואנה רק שמסר מיד ליד והלוקח עשה מעצמו משיכה יש מקום לומר דמהני, אך די"ל בנכרי ל"מ דעת אחרת מקנה באם לא כיון הלוקח לקנות כסברת הקצה"ח סי' רע"ה. דכונת המקנה הוא מטעם זכיה ושליחות ול"מ בנכרי ולמסקנת דברי הקצה"ח מיושב מה שהקשה בתחילת דבריו אצ"ק ועבודת הגרשוני אמנם אם אמר גם המוכר משוך אנה ואנה ודאי ל"מ אך י"ל תירץ אחר על קושי' הנ"ל מה שקשה מסי' קצ"ח ס' י"ב על סי' רס"ח די"ל במציאה דודאי נ"ל לקנות לא אמרינן גלוי דעת בנפילה נ"ל בד"א לא נ"ל אך במקח דל"ה מציאה ול"ה אפי' זכות י"ל גלוי דעת דלא נ"ל רק בקנין משיכה ולא בקנין מסירה ועיין בנתיבות סי' ר' ס"ק י"ד שמחלק ג"כ בין מתנה למכר ולפ"ז במוכר משום איסור בכור דבודאי דעת המוכר להקנות בכל ענין וגם הלוקח כשקונה להבריח האיסור קונה בכל ענין ול"א שום גלוי דעת כעין שכ' תוס' ע"ז ע"א סוף ד"ה רב אשי דאפי' במוכר בפרוטה ושוה יותר כפלים אנן סהדי דגמר ומקני:

טו עוד יש סמך להיתר במכירת בכור די"ל כמו שכ' הרא"ש בשואל כלי מחבירו ואמר לו שירצה לקדש אשה דאנן סהדי דכונתו הי' באופן המועיל שאם לא יועיל בלשון

שאלה יהי' במתנה או במתנה ע"מ להחזיר כן במוכר בכור אנן סהדי דכונתו ה' באופן המועיל שאם לא יועיל משיכ' בר"ה יועיל בתורת מסירה ובשו"ת הר"ן סי' ס"א רצה להתיר מטעם דהנכרי יש לו זכות בדיניהם וסותר זאת כיון שבאמת אין דעתו למכירה גמורה רק להערמה ודעתו לחזור ולקנות. וכן דעת הנכרי ל"מ זכות אלמות או זכות בדיניהם ובעי ע"כ מכירה גמורה אך לדעתי מתוס' ע"ז לא משמע כן דף ע"א מדכתבו דיכול למכור בפרוטה אף אם שוה כפלים דאנן סהדי דגמר ומקנה נכרי באמת אין דעתו למכירה גמורה א"כ יהי' מוכרח למכור בשוי' שלא יהי' טעות אונאה וע"כ ס"ל לתוס' דאנן סהדי דמכוין למכור לסלק איסורו בכל אופן היו"מ והיא מכירה גמורה. ותבנא לדינא הנה בגוף הס"ס שמא מעות קונה בנכרי ושמא מסירה מועיל בבהמה דקה הוה ס"ס בפלוגתא דרבוותא ולדעת קצת פוסקים ל"מ רק שבנ"ד יש ג' ספיקות שמא מעות קונות ושמא מסירה קונה ושמא במסירה מיד ליד לכ"ע מהני כשיטת הרמ"ה הובא לעיל אך דיש לספק שמא לא מועיל הס"ס דאיך נאמר שמא מסירה מועיל הרי באותו צד היתר גופי' יש ספק שמא לא מהני מסירה הואיל והלוקח התחיל לימשך וכעין זה כ' תוס' בכתובות ט' ע"ב ד"ה אי למיתב אך שיש עוד ספיקות שמא מועיל קנין כסף מצד המנהג כמש"כ בתשו' רמב"ן הובא בנתיבות סוף סי' קצ"ד וכבר צדדנו כמה סברות להיתר ומ"מ מסתפינא להקל עד שיעשה נכרי מום ויוכל לגרום לו מום ע"י שישראל אחר לא בעל הבהמה יאמר לנכרי והנכרי יאמר לנכרי שני שרשות בידו לעשות איזה מום ובכה"ג יש להתיר דאיכא הרבה סברות להיתר וכבר הארכתי במק"א מזה וה' יצילני משגיאות:

והנני ידידו:

סימן קכג

ב"ה ברעזאן ממתקים לפ"ק:

להרב הגדול החריף ובקי כש"ת מ' נטע יונה מעללער נ"י וכעת אבד"ק פאדהייעץ:

ע"ד השאלה באחד שמכר פרה מבכרת לעכו"ם ולא לקח מעות רק מכר ע"י האנדשלאג ומאהריטש וגם במסירה בר"ה. והמורה אמר שבמקומם אין המנהג לקנות בהאנדשלאג ומאהריטש. וכבר נשחט העגל ושאל על הכלים שעתה אינן ב"י. אך נודע השאלה בעת שהי' ב"י:

א תשובה הנה מה שהקילו מקצת אחרונים בהאבדשלאג ומאהריטש בלי שום קנין אחר לא נהירא לי. דגם במקומינו אין דנין בדיני ישראל רק אם קנה בהאנדשלאג ודרויף אך לא בהאנדשלאג ומאהריטש לבד. ובתשו' נטע שעשועים הורה להקל וכתב

משום דבדיני ישראל קונין בזה שמא במקומו הי' המנהג לקנות בהאנדשלאג לבד אך במקומינו אין המנהג לקנות רק בהאנדשלאג ודרויף אך אמנם בדיני נכרים נ"ל דקונין אף בלא אנגעלד ואם יהי' עדים על גמר המקח הוי קנין ע"כ לדעת מהר"ם מינן ל"מ וגם לדעת כנסת יחזקאל חלק א"ח סי' י"ד י"ל שם הי' המנהג לקנות בהאנדשלאג גם בדיני ישראל. ושפתי מג"א ברור מללו בסי' תמ"ח לחלוק על המ"ב דל"א בזה רק בתר דיני ישראל. ע"כ אין להורות להקל בהאנדשלאג והאחרונים האריכו בפרט זה אם קנין דרבנן מועיל לדאורייתא וראיתי במחנה אפרים ה' מכירה סי' ט' בהג"ה מביא דברי הרמב"ן בתשו' סי' רצ"ה שכ' דישראל שנתן לגוי מעות ולא משך אפי' נהגו לקנות בכסף ברשותי' דישראל לא באו עד דמשך כדיני' דאורייתא. ומוכח דל"מ מנהג וה"ה להיפך בנכרי שקנה מישראל. וכן הביא בתשו' מאמר מרדכי ס' ע"ב ראי' זו אבל נלפע"ד לחלק דבישראל שקנה מנכרי שמא הנכרי לא יחזיק במנהג אם ל"ה דין ולכן פטור מבכורה משא"כ להפך בנכרי שקנה מישראל. דישראל הוא המוכר ודאי גמר ומקנה.. ולפע"ד היכי דהבהמה של נכרי ל"ש לומר הפקר ב"ד הפקר דאין כח ביד חכמים להפקיר ממון של נכרי רק של ישראל ולמ"ד גזל נכרי אסור מדאורייתא ל"ה ממון נכרי הפקר. וחכמים אין להם כח להפקיר ממונו ומ"ה ל"ה של ישראל כיון דמדאור' הוי של נכרי. משא"כ להיפך היכי שנכרי קנה מישראל ומדרבנן קנה מהני הקנין מדאורייתא דעל ממונו של ישראל שייך הפקר ב"ד הפקר וקניא מדאורייתא. דאשר לא יבא לעצת השרים יחרם כל רכושו. דמשם ילפינן דהפקר ב"ד הפקר קאי על ישראל ולא על נכרי וז"ב. גם מ"ש בתשו' חתם סופר סי' שי"ד דסטימתא היא קנין דאורייתא ועדיף מנהג הסוחרים מקנין דרבנן לא נהירא ממ"ש הר"ן בריש נדרים דלמ"ד לשון שבדו להם חכמים הוי דאורייתא דל"ג הסכמת חכמים מהסכמתם. ה"ה לפ"ז ל"ג קנין דרבנן ומנהגם והסכמתם ממנהג הסוחרים. באופן דלדעתי הדבר ספק ומחלוקת הפוסקים אי מהני קנין דרבנן לדאורייתא:

ב אמנם בנ"ד שמכר במסירה הנה לדעת רוב הפוסקים בהמה גסה ניקנית במסירה כמו שהביא הסמ"ע סי' קצ"ז אך בנכרי שקנה במסירה יש לחוש דהוי ס"ס להחמיר שמא נכרי ל"ק במסירה רק בכסף. ואת"ל דנכרי קונה במשיכה. שמא הלכה כשיטת ר"י דבהמה גסה אינה נקנית במסירה. ועוד יש לחוש דלשיטת רש"י דס"ל מסירה עדיף טפי ממשיכה ולפ"ז בהמה גסה ניקנת במסירה. והרי שיטת רש"י דנכרי ל"ק במסירה רק בכסף וממנ"פ ל"מ. ואין לנו היתר רק לשיטת ר"ת דס"ל משיכה קונה בנכרי. ובהא ס"ל כרש"י דמסירה עדיף. ובהמה גסה לדידי' נקנית במסירה כמבואר בתוס' קדושין כ"ה

ובב"י ריש סי' קצ"ז. ועכ"פ כיון דהוי ס"ס להחמיר יש לחוש. מיהו יש לומר כיון דרש"י ס"ל מסירה עדיף ממשיכה. א"כ אף דמשיכה דנכרי לדידי' ל"ק מ"מ מסירה עדיף אך זה צ"ע אבל כיון שמכרו גם בהאנדשלאג ובדיניהם קונה ולשיטת המ"ב מהני. נמצא דיש ס"ס להקל שמא הלכה כהמ"ב דמהני האנדשלאג. והרבה פוסקים אחרונים מורים להקל ושמא הלכה כר"ת דעכו"ם קונה במשיכה ובהמה גסה ניקנית במסירה ולדעת הסמ"ע היא שיטת רוב הפוסקים. ומ"מ אין להקל בכ"ז כיון שיש ס"ס להחמיר וס"ס להקל ע"כ יש להורות לכתחילה להתיר ע"י הטלת מום לומר לעכו"ם והוא יאמר לשני להטיל מום וכמ"ש כבר בתשובה. אך בנ"ד שכבר שחטו. ויש לצרף שיטת התוס' בע"ז י"ג דבזה"ז אין חייבין משום שחוטי חוץ דאין ראוי לבוא לפתח אוהל מועד. ומשמע מתוס' דאף איסור דאורייתא ליכא מדפריך ונשחטי משחט ואף דמקריבין אעפ"י שאין בית מ"מ כתבו התוס' בסוכה מ"א דדוקא באיכא מזבח אבל בליכא מזבח לא:

ג וקצת צ"ע בתוס' הנ"ל שכתבו דבעי דוקא מזבח ואף דקאי אמנחת עומר ובזבחים דף נ"ט ד"ה עד כתבו דבהעלאות מנחה שקמצה בכלי שרת ל"ב מזבח דדוקא בזבחים בע' מזבח כדכתיב וזבח א"כ התוס' סותרים א"ע. וזאת מצינו בכמה מקומות אך הדבר הקשה דלתוס' זבחים הנ"ל הקושיא מתוס' סוכה מ"א הדרא לדוכתא. ולתוס' זבחים הנ"ל צ"ל דאף דשירי מנחה אין נאכלין במזבח שנפגם אבל הקומץ קרב. דלא כתוס' סוכה הנ"ל שהביאו משירי מנחה ראי' דאין מקריבין כלל ולתוס' זבחים יש לישב קו' תוס' בסוכה בדרך זה דכיון דשירי מנחה אינן נאכלין כשאין מזבח אין להביא מנחת עומר להביא שירים לביתי הפסול. ומ"ה האיר המזרח מתיר כיון דלכתחילה אין להביא ומ"מ כתבו התוס' בזבחים שפיר דכיון דהמנחה שקמצה כשירה אף בלי מזבח חייב משום העלאה וז"ב ועכ"פ לשיטת התוס' ל"ה איסור דאורייתא בזה"ז משום שחיטת חוץ. ונלע"ד דגם דעת הרמב"ם כן הוא דהרמב"ם פי"ט ממעשה הקרבנות ה' ט"ו מביא מי ששחט קדשים בזה"ז והעלה חוץ לעזרה חייב מפני שהוא ראוי ליקרב בפנים שהרי מקריבין אעפ"י שאין בית, ותמה המ"ל למה נקט שחט והעלה עיי"ש ונ"ל דרמב"ם יסבור דאף דר"י ס"ל זבחים ק"ח המעלה בזה"ז חייב דוקא בהעלה ולא בשחיטה דבזבחים נ"ט איתא מזבח שנפגם כל הקדשים שנשחטו שם פסולים שנאמר וזבחת עליו בזמן שהוא שלם עיי"ש וסובר הרמב"ם דדוקא בזביחה קפדינן אמזבח ולא בהעלאה. ומ"ה השוחט פטור בלא מזבח והמעלה חייב והרמב"ם נקט בדוקא שחט והעלה חייב על העלאה. וגם מה שפסק בספר המצות סי' צ' דחייב בזה"ז אשחיטה כונתו ג"כ אם העלה אח"כ כן נ"ל ואין להקשות כיון דבשחיטה פסול איך חייב על העלאה דז"א דהרמב"ם פסק

כת"ק דריה"ג דחייב על העלאה אף שנפסל בשחיטה עיין זבחים ק"י ובעין משפט נרשם דפסק כריה"ג ונרשם בטעות כדאיתא ברמב"ם:

ד והנה דברי התוס' בזבחים דף ס"א ד"ה מאי קסבר תמוהים מאוד שכתבו וי"ל דא' לא קידשה לא מחייב דאינו ראוי לפתח אהל מועד דנדחה לגמרי אבל אי קדשה לא נדחה דיכול לבנות מזבח במקומו ויקריב עליו ע"ש וזה תמוה דאם עדיין לא בנה מזבח ודאי אינו חייב משום שחיטת חוץ כמו דאמרינן ביומא ס"ג בשחט בחוץ קודם פתיחת דלתות ההיכל פטור מכש"כ קודם שנבנה מזבח כמו שהביא התוס' ראי' זו לעיל בתוס' ד"ה עד שלא נבנה דף נ"ט וביומא ס"ג וביומא שם כתבו התוס' שפיר דמיירי שכבר נבנה מזבח אבל כאן שכתבו יכול לבנות מזבח. זה לא מהני לענין שחיטת חוץ כיון שמחוסר מעשה וה"ה לענין העלאה ולומר דכוונת התוס' דעכ"פ לא נדחה הקרבן כיון שיכול לבנות ובאמת אינו חייב על העלאה רק אם העלה לאחר שבנה זה דוחק גדול דהו"ל לתוס' לומר דלא נדחה כיון שבנה מזבח ועולה לפתח אוהל מועד וצ"ע ובאמת אם נימא לישב דברי התוס' אלו נימא דעדיף יותר מה שהעלה קודם שנבנה מזבח דבידו לבנות משא"כ פתיחת שלתי העזרה ל"ה בידו רק ביד הלוים ומ"ה אינו חייב בשלמים ששחטן קודם פתיחת הדלת אולי יש לישב דברי רמב"ם מה שמחייב בשוחט בחוץ בזה"ז ול"ק מה שמחוסר בנין מזבח כקושיתינו לעיל אבל זה דוחק:

ה והנני חוזר בזה למה שכתבתי לעיל לתמוה אתוס' סוכה מ"א שכתבו דאף שמקריבין אעפ"י שאין בית מ"מ בעי מזבח. והקשיתי דהרי במנחה מעלה אף בלא מזבח כמו שכתבו התוס' ביומא ס"ג וזבחים נ"ט ולבטלה י"ל דכיון דשיורי המנחה, אין אוכלין כדאיתא בזבחים ס' איך מקריבין הקומץ והרי הוי כחסרה שירים כולה. ולר' יהושע איך מקטיר הקומץ אבל ראיתי בתוס' מנחות ט' ע"ב ד"ה אותן שירים שכתבו לחלק בין נטמאו ובין שירים הנפסלים ומ"ה מותר להקטיר הקומץ בלי מזבח אף שאין שירים נאכלים ודוק. ומ"מ בגוף הסברא שפיר כתבתי לישב דברי הגמרא בסוכה דנהי דמותר להקטיר הקומץ אבל להקדיש לכתחילה מנחת עומר שלא יהי' שירי' נאכלין ודאי אסור גדולה מזה אמרו במנחות פ"א וכ' מפרישין הכלה למותרות וכש"כ להביא קדשים לבית הפסול אלא שקצת עומד לנגדינו דברי הגמ' מנחות ה' שכן באה להתיר לאו שבתוכה ופירש"י דמתיר משום חדש אבל עדיין אסור משום שביעית והתוס' חלקו. אבל לרש"י מפריש תחילה עומר אף שאין יכול לאכול שירים משום שביעית. וה"ה שיפריש עומר ויקריב הקומץ אף שלא יאכול השירים אבל ל"ק דשם הספיחין בלא"ה אסור ואין אסורין משום שהקדישן משא"כ להקדיש העומר המותר שיאסרו השירים ודאי אסור ודוק היטב

בכ"ז ולכאורה נאמר כיון דבהדי עומר קרב כבש אחד והכבש א"א להקריב בלי מזבח ומ"ה גם העומר אין מקריבין אבל גם זה ליתא דדוקא בכבשי עצרת פליגי במנחות מ"ו אי כבשים מעכבין הלחם אבל הכבש שהיו מקריבין עם עומר ודאי אינו מעכב את העומר ואכ"מ להאריך:

ו ולדינא יש לסמוך על שיטת התוס' דבזה"ז אין חייבין על שחיטת חוץ אבל מה שיש לעיין הוא אם לשיטת התוס' אין אסור לאכול הבשר משום שחיטת חוץ או דיש איסור אכילה מדאורייתא אף דאין חיוב כרת משום ש"ח ונ"ל דזה תלוי במחלוקת דרש"י פירש בקדושין נ"ז ע"ב מה שלי בשלך אסור משום דקדשים אין להם היתר אלא בזריקה והתוס' חלקו על רש"י דהרי גם קדשים שמתו יצאו מידי מעילה עיי"ש ולכן פירשו מה שלי בשלך אסור לגבוה אף שלך בשלי אסור להדיוט עיי"ש והנה לשיטת רש"י ודאי אף היכא דאין ראוי לבוא לפתח אהל מועד מ"מ כיון דהוי קדשים אין להם היתר אלא בזריקה. ואם שחט בחוץ אסור מדאורייתא רק דאין חייבין כרת. אבל לשיטת התוס' דהוי כקדשים שמתו והרגיש המקנה שם בקדושין לשיטתם שכתבו בקידושין דכמו קדשים שמתו יצאו מידי מעילה ה"ה בשחוטי חוץ הועיל השחיטה להוציא מידי אבר מן החי אבל מנ"ל דשחיטת חוץ אסור באכילה עיי"ש שהאריך. אבל המובחר לדעתי לשיטת התוס' הוא אסור באכילה משום לא תאכל כל תועבה ומ"ש המקנה שם דהתוס' כתבו בחולין דבבעלי חיים לא שייך כל תועבה כמ"ש התוס' חולין קט"ו ד"ה חורש דילפינן מקרא דאלה אתה מקריב קדשים שנעבדה בהן עבירה ליתא דהתוס' לא כתבו רק היכא שנעשה עבירה בבהמה בעוד שהוא חי כגון חורש בשור וחמור וחוסם פי פרה אבל לא היכא שנעשה בהשחיטה תועבה דאז ל"ה בעל חי ועוד כיון שנאסר לגבוה כמ"ש התוס' בקדושין הנ"ל אסור להדיוט משום לא תאכל כל תועבה. והא דאצטריך לילף בקדושין נ"ז מה שלי בשלך אסור אף שלך בשלי ולא אסרינן חולין שנשחטו בעזרה משום ל"ת כ"ה. דזה אינו דאכתי לא ידענא שהוא אסור כלל שהוא מתועב. וזה גופא הוא דילפינן למאן דיליף חש"ב לאסור המקרא דוזבחת באמת י"ל לדידי' אסור באכילה מקרא דלא תאכל כל תועבה והרבה יש לדבר בפרט זה ליישב דברי רש"י בפסחים ב"ב. ולרבא דס"ל כמדאל"ת אי עביד לר"מ י"ל שחיטת חוץ אסור משום דאי עביד ל"מ ויהי' איך שיהי' לשיטה זו היכא דאין ראוי לבוא לפתח אהל מועד דאין חיוב משום שחיטת חוץ י"ל דל"ה תועבה ומותר באכילה:

ו אבל זה ליתא כדמוכח מע"ז י"ג דפריך ונשחטי' משחט ומשני אתי לידי תקלה ולפירוש התוס' דקאי אקדשי מזבח ומותר לשחוט משום דל"ח למזבח מה משני אתי לידי תקלה

הרי מותר אף באכילה דאיסור קדשים פקע מיניה דהוה כקדשים שמתו כדכתבו התוס' ואיסור שחיטת חוץ ליכא כדכתבו התוס' ומה משני וע"כ צ"ל דתוס' לא כתבו בקדושין דהוה כקדשים שמתו אלא לה"א דלא ידעינן שום איסור בשחיטת חוץ דחי פירש"י דמורין לאסור. אבל למסקנא דילפינן חשנ"ב ילפינן להיפך מה שלך בשלי אסור אף להדיוט אף שלי בשלך אסור אף להדיוט. ולכן שחיטת חוץ אסור מדאורייתא אף אם אינו חייב משום שחיטת חוץ דאינו ראוי לפתח א"מ ושפיר משני בע"ז אתי לידי תקלה ונמצא נפל האי היתרא בבירא מ"מ יש לדון להתיר עפ"י דברי התוס' ב"ק ע"ו שהקשו שם למה לא יפדה שחוטי חוץ והנה מה שתרצו דמום שהוא לאחר מיתה ל"ה מום כבר תמה בספר גאון צבא בשו"ת שבסוף הספר וגם בתשו' מוח"ז הגאון רע"א דהרי בתחילת שחיטה נעשה ב"מ כמו שכתבו התוס' בחולין ל' ול"ה מום שלאחר שחיטה. ובאמת נכון מה שכתב בספר הנ"ל, דקושית התוס' אינו מובן כלל דלמסקנא דאסרינן חשנ"ב ילפינן להיפך מה שלך בשלי אסור אף שלי בשלך אסור והוי גזה"כ דל"מ פדיון גם מה שכתב התוס' דדוחק לומר דכיון דעשה בו מום אסור לפדות כיון דל"ה רק מדרבנן עיין בספר הנ"ל מביא בשם הטו"ז דהרמב"ם פסק כר' אלעזר דהאוכל מקדשים שהוטל בו מום אסור מדאורייתא,. ולפ"ז איסור דשחיטת חוץ הוא משום דהוטל בו מום ומ"ה אין פודין עיי"ש. ולפ"ז בבכור בזה"ז י"ל דכיון דאין ראוי לפתח אהל מועד ליכא למילף מחשנ"ב ולומר דשלי בשלך אסור י"ל כיון דאינו ראוי לפתח אהל מועד לא מקרי שלי וליכא למילף ומה שאסור מדאורייתא משום שהוטל בו מום כדכתיבנא י"ל כיון דהוי כמטיל מום בבע"מ וגרע מזה כדאיתא בע"ז י"ג אין כאן איסור משום שהוטל בו מום. ומ"ה מהסברא דמהני פדיון ומה שאמרו בע"ז משום תקלה היינו שמא יאכל בלי פדיון אבל פדיון מהני. והרבה יש להאריך בפרט זה (וע' מ"ש בדין זה בספרי לא"ח סי' פ"ט ובספרי ליו"ד ח"ר סי' מ"ה אות א'). וגם י"ל דגמרא קאי למ"ד קדשי מזבח הי' בכלל העמדה והערכה ול"מ פדיון לאחר שחיטה. אך כיון שכבר האריך בספר גאון צבי אשים מחסום לפי: ח ודע דבתשובות חתם סופר סי' שי"ח הקשה ארמב"ם דפסק דבזה"ז חייב אשחיטת חוץ ופסק דאינו לוקה משום מטיל מום ואמאי כיון דראוי לבוא בפנים. לפמ"ש לעיל לק"מ דהרמב"ם ג"כ סובר דבעי מזבח לזריקת דם ומ"ה אינו לוקה משום מטיל מום דלא ראוי לקרבן בלי מזבח. ול"ה בידו לבנות כיון שיד אומות העולם תקיפה ומ"מ חייב אהעלאה כמו כל שוחט בחוץ והעלה בחוץ דחייב על העלאה אף דלא מתקבל בפנים כיון ששחט בחוץ ואילו שחט בלילה או נשפך הדם והעלה בחוץ פטור אהעלאה דלא כר"י בזבחים פ"ד ע"ב כיון דאיתותב כדפסק הרמב"ם פ' ח"י ממעה"ק ובעין משפט

נרשם בטעות דהרמב"ם לא פסק כר"י מ"מ אם שחט בחוץ והעלה בחוץ חייב אהעלאה ה"ה בזה"ז חייב אהעלאה דהרמב"ם פסק בהעלאת אברים א"צ מזבח דרצפה מקדש ודוקא בדם בעי מזבח דמודה ר"י בדמים כדאיתא שם דף ס' ומ"מ המטיל מום פטור כיון דקרבן לא חזי בלא מזבח וז"ב ואכ"מ להאריך דלדינא כבר כתבתי דגם לשיטת התוס' אסור מדאור' אף דאין חייב משום שחיטת חוץ כמו שהוכחתי מ"מ לענין נידון דידן כיון דרוב הפוסקים ס"ל להקל במכר במאהריטש ודראף. וכבר כתבתי דהגם במקומינו אין נוהגים לפסוק שקנה. רק בהאנדשלאג ודראף מ"מ בדיניהם קונה ודעת המשאת בנימין דמהני קנין בדיניהם ובמג"א הקשה דא"כ אמאי לא משני בבכורות י"ד בישראל שקנה בהמה בדיניהם עיי"ש ויש לישב דלענין בכורה שפיר מהני קנין שקנה נכרי בדיניהם דעכ"פ הנ"ל מחמת דיניהם יד נכרי באמצע ופטור מבכורה ושם תנא בברייתא בישראל שקנה מנכרי דחייב בבכורה ליכא לשנויי בדיני נכרים דנהי דישראל קנה וידו באמצע אבל מ"מ לא הו' שלו ממש שחייב בבכורה. ומ"ה משני בדיניהם שפסקה להם תורה וכיון דמשני ברישא דברייתא כן מוקי לה לסיפא דברייתא נמי בחד גוונא אבל באמת נכרי שקנה מישראל בדיני נכרים הו"ל יד נכרי באמצע ופטור. ועיין בתוס' שם ד"ה קנה וחייבת בבכורה שכתבו ואע"ג דשמעינן קנה איצטריך לאשמועינן דחייבת בבכורה דל"ת קנה מספק או מדרבנן קמ"ל דקנה קנין גמור והקשה בריי"ט אלגזי דהרי אף קנה מדרבנן מ"מ חייב בבכורה מדאור' בחיוב גמור להפוסקים דקנין דרבנן מועיל לדאורייתא עיי"ש שהאריך ולפמ"ש לעיל דמה דקנין דרבנן מועיל לדאורייתא זה דוקא בנכסי ישראל משום הפקר ב"ד הפקר. אבל בנכסי נכרים ל"ש הפקר ב"ד דאין כח לב"ד על נכסי נכרים שפיר כתבו בישראל שקנה מנכרי ל"מ קנין דרבנן, וקמ"ל דהו"ל קנין גמור ולפ"ז י"ל דגם קנין המועיל בדיני נכרים לא עדיף מקנין סטימתא ומועיל בישראל שמכר לנכרי ולא להיפך ומיושב ג"כ קושית המג"א ואחרי שהי' הקנין זה קנין מסירה דמהני לשיטת הרבה פוסקים ורוב הפוסקים פוסקים דמשיכה בנכרי קונה. וגם שיטת רוב הפוסקים דמסירה קונה בבהמה גסה ע"כ אין לחוש על הכלים ומותר להשתמש בהם בלי פקפוק אחר מע"ל והנלע"ד כתבתי:

ט ושוב ראיתי במאיר נתיבים סי' ל"ט שכתב דהכלים שנתבשלו בהם ספק בכור אסורים שהם בלועים מספק איסור כרת ולא ידענא איסור כרת מה שייך הכא הכי האכילה הוא איסור כרת. השחיטה היא באיסור כרת ולא אכילה וכבר כתבתי דבזה"ז גם בשחיטה ל"ה איסור כרת לשיטת התוס' ויש לצדד דגם אכילה לא אסור מן התורה אך שהוכחנו דאסור מה"פ ויש להביא ראיה מחולין דף מ"א השוחט לשם עולה וכו' דפסול משום

ראיית העין שיאמרו שאכל קדשים בחוץ ואס"ד דל"ה בזה"ז רק מדרבנן ל"ה חיישינן לזה וע"כ גם בזה"ז שחיטת חוץ אסור מדאורייתא ובמקום אחר הבאתי דברי רש"י בזבחים קי"א סוף ע"ב דרש"י גופי' ס"ל דשחיטת חוץ־ייצא מידי מעילה כקדשים שמתו וסותר דברי עצמו כ"ש בקדושין דשחיטת חוץ אסור משום קדשים דלא פקע רק בזריקה. וכתבתי ליישב דכוונת רש"י שאם אתה אומר שהוא מותר לאכול א"כ לא פקע גם שם קדשים דהרי ראוי כקושית התוס' ב"ק ולכן אסור משום קדשים אבל למסקנא דאסור. וכיון דאסור ולא חזי למידי פקע שם קודש מיני' ושוב הוי כקדשים שמתו ויצא מידי מעילה ודוק: והנני ידידו:

סימן קכה

ב"ה:

פרעמישלא תרנ"ב לפ"ק:

להרב החריף ובקי החכם השלם מ' יחיאל לעהרער נ"י מבאבוב:

ע"ד השאלה באחד שהי' לו בהמה שלא ביכרה ומכרה לעכו"ם בשטר הנהוג עפ"י תוקף הממשלה והבהמה עמדה בבית הישראל ולא הי' משיכה ולא כסף וילדה בכור מה דינו של הבכור הזה:

א תשובה לא ביאר כ"ת איזו שטר עשה אם נכתב בשטר שהקונה מחויב לשלם כך וכך מעות וחתם הקונה על השטר שהוא ביד ישראל או שהמוכר לבד חתם על השטר על כן נדבר בשני פנים. והנה אם לא חתם רק המוכר ונתן השטר לנכרי מטלטלין לאו בני שטרא נינהו ואין כאן קנין כלל כמ"ש כת"ה כדאיתא בש"ס דב"ק ע"ט ע"ב וכ"ת מייתי דברי רש"י שם שכתב דבשטר ליכא אף מי שפרע דדברים בעלמא הוא ודברים אין בהם משום מחוסרי אמנה והקשה הרי דברים יש בהם משום מחוסרי אמנה ולא קשה כי רב ס"ל ב"מ מ"ט דברים אין בהם משום מחוסרי אמנה ואף ר"י דס"ל שם דברים יש בהם משום מחוסרי אמנה מסקינן שם דמיירי דוקא במתנה מועטת דסמכי דעתי' ובמתנה מרובה מותר לחזור וה"ה במכירה בשטר במטלטלין דיכול להבריחן לא סמכי דעתי' ואין בזה משום מחוסר אמנה. או כמ"ש הר"ן הובא בשמ"ק ב"ב ע"ו משום דאינו יכול לסיימם בשטר ל"ק בשטר דלא סמכי דעתי'. ואמנם י"ל כונת רש"י דברים אין בהם משום מחוסר אמנה לענין שיקבל מי שפרע כדאמרינן בב"מ מ"ח דברים באיכא בהדייהו מעות קאי באבל. הן אמת שיש לומר דמה שכתב רש"י דליכא מי שפרע בשטר במטלטלין זה דוקא לר' יוחנן דשם בגמ' קאי א"ר אלעזר דאמר כדרך שתקנו בלקוחות תקנו משיכה בשומרים וכשם שהקרקע נקנית בכסף שטר וחזקה כך שכירות נקנית בכסף ושטר

וחזקה ומקשה אילימא שכירות מטלטלין מטלטלין לאו בני שטרא ור' אלעזר ע"כ ס"ל דבר תורה מעות קונה מדקאמר שתיקנו משיכה בלקוחות ולר' יוחנן ליכא מי שפרע רק בכסף דקונה מדאורייתא כמו שמצדד בשטמ"ק ב"מ מ"ז ע"ב לומר ע"כ בשטר ליכא מי שפרע אבל לר"ל דמעות אינן קונות מדאורייתא ומ"מ איכא מי שפרע כדאמרינן בב"מ שם לר"ל דברים ואיכא בהדייהו מעות קאי באבל ע"כ כיון דבמעות קונה בעלמא כגון בקרקע ועבד מ"ה גם במטלטלין קאי באבל. ולפ"ז ה"ה בשטר דקונה בעלמא קאי במי שפרע. ולפ"ז לפי שטת הר"י בן מג"ש הובא בשמ"ק ב"מ מ"ז ע"ב ובקצת"ח ר"ס ס"ו דאף לר' יוחנן תקנו מי שפרע אף היכא דל"ק מדאורייתא גם בשטר מקבל מי שפרע ורש"י לא יסבור כשטת הר"י בן מג"ש. (ולדינא מי יהין להורות נגד דברי רש"י אך לפי מה שנוהגין הסוחרים לעשות שלוס בריף והמנהג בסביבותינו דעל קנין כסף לבד פוסקין מי שפרע ובכסף והאנדשלאג קונין ק"ג ומהריטש והאנדשלאג פוסקין מי שפרע ומקצתם פוסקים קנין גמור. א"כ בהאנדשלאג ושלוסבריף יש לפסוק מי שפרע ובכסף ושלוסבריף יש לפסוק דהוה קנין גמור דלא גרע מקנין סטימתא) ובנ"ד אין נ"מ דבנכרי לא תקנו מי שפרע דדוקא בנכרי שקיבל עליו לדון בדיני ישראל כתבו תוס' בכורות י"ג ע"ב ד"ה הכי קאמר שיש מי שפרע אבל בלא קיבל עליו ודאי ליכא מי שפרע כמ"ש גם כ"ת ועכ"פ הדבר ברור דאין כאן קנין כלל:

ב אמנם כ"ת מפלפל הואיל דמצד דינא דמלכותא קונה בשטר אי מועיל דינא דמלכותא לאפקועי קדושת בכור והנה מה שהביא בשם כנסת יחזקאל חא"ח דדינא דמלכותא מהני באיסור תורה המעיין בכנ"י חא"ח סי' י"ד נראה דהכנ"י מחלק בין דינא דמלכותא דל"מ בענין איסור לבין קנין שהוא לפי המנהג דמהני גם נגד איסור ושם הביא בשם הרמב"ם ותשו' נ"ש ותשו' מהר"ם מינץ דבדבר איסור אין הולכין אחר דינא דמלכותא באיסורין ויראה שפוסק כן והנה מה שמדייק מדברי הרמב"ם שכ' פ"א מזכי' שכל דיני המלך בממון ועושין על פיו משמע דבדבר איסור ל"מ דינא דמלכותא הוא דקדוק קלוש דכונת הרמב"ם דבאיסורין אין משגיחין עפ"י משפט המלך אבל באיסור התולה בממון ומסתעף לאיסורין כגון בכור וחמץ בפסח אין ראי' מדברי רמב"ם. והנה בדבר המחלוקת שבין הב"ש סי' כ"ח להא"מ דהב"ש. כ' דדינא דמלכותא ל"ה מן התורה ואבני מילואים כ' ר"ס כ"ח דדינא דמלכותא דינא מן התורה כ' כ"ת, דברדב"ז ח"א סי' תקי"ד מבואר דהוא מן התורה נראה שכיון מדכ' דמה"ט ל"ה אתרוג הגזול מן גינה של נכרי משום דנכרי קנה מדינא דמלכותא ומשם אין ראי' דכיון דקנה מדרבנן ל"ה גזל ביד ישראל דנכרי קנה שזכה מהפקר אבל ל"מ לענין בכור היכא שהבהמה בבית ישראל

דנכרי לא זכה מדין הפקר כיון שאין בביתו וא' דנימא דמ"מ הוה הפקר והפקר ג"כ פטור מבכורה זה ליתא דחכמים לא הפקירו לגבי כ"ע רק לגבי נכרי שיזכה הוא אבל לכ"ע לא הפקירו ול"ה הפקר לכל שיהי' פטור מבכורה וכיוצא בזה כתבו תוס' ב"ק ס"ט ד"ה כל שלקטו לענין יאוש דלא פטור ממעשר מה"ט. והנה מ"ש דבבכור ל"ש דינא דמלכותא שיקנה דהמכירת לאו מכירה גמורה רק הערמה ובדינא דמלכותא לא יפסקו שהיא מכירה סברא זו מבואר בצ"ץ סי' ס"א והיא סברא ישרה מ"מ הר' גם בדינא דידן שטר מברחת ל"ק וע' במרדכי פ' ג"פ דגם במטלטלין כל היכא שמוכר להבריח בע"ה גובה א"כ כל מכירת חמץ ובכור ל"ה רק להבריח. וכבר הקשיתי כן בספרי לא"ח סי' ל"ב אות י"ג וע"כ צ"ל כיון דמוכר מחשש איסור מוכר בלב שלם והוי מכירה גמורה א"כ י"ל שגם בדינא דמלכותא יפסקו שהוא מכירה גמורה כיון שמכר בלב שלם ובאמת לענין סטעמפל שמעתי שנשתנה הדין דבימים האלה מחויבים עונש סטעמפל מכתבים כאלה ושם בספרי הבאתי דברי הנתיבות סי' צ"ט דגם בשטר הברחה מהני רק שהמוכר יכול לחזור ומה"ט בע"ח גובה וכל עוד שלא חזר הלוקח אוכל פירות, וה"ה לענין בכור י"ל דבדיניהם יכול לחזור אבל כל עוד שלא חזר הבהמה של הנכרי ופטורה מבכורה מ"מ קשה להקל נגד הסברא הנ"ל וגם נגד דעת נ"ש ומהר"ם מינץ דל"מ קנין בדינא דמלכותא להפקיע קדושת בכור:

ג והנה אם נכתב בשטר שהנכרי צריך לשלם והנכרי חתם בשטר יש לומר דהוי כמו כסף כמ"ש במחנה אפרים ה' קנין מעות סי' י"ד וקונה אף במטלטלין ואף הנתיבות סי' ר"ד שחולק עליו היינו דוקא בישראל שעקרו חז"ל קנין כסף אף בכסף כזה עקרו דלא פלוג ול"ק רק למי שפרע אבל בנכרי לרש"י וסייעתו דמעות קונה בנכרי גם בשטר חוב קונה וצ"ל הא ע"ט אילימא שכירות מטלטלין מטלטלין בני שטרא נינהו ולא משני הא דאמר בשטר היינו שט"ח דהוי ככסף משום דמשמע לגמ' דמיירי בשטר שהמשכיר כותב דומיא דרישא דקתני נקנית בכסף ובשטר הן אמת דקשיא לשיטה זו דהיא יוצאה מדברי רב האי הובא במח"א שהקשה מהראנ"ח מהאי דבכורות דכתב לכהן דאמרינן דבר תורה בנו פדוי כשיתן ומשמע דקודם שיתן אין בנו פדוי ואמאי לא אמרינן דשט"ח הוה ככסף ותירץ במח"א דהתם שאני דבפי' רבתה תורה דאין פודין בשטרות וכ"כ אין פודין בשעבוד. אבל בעלמא הוה ככסף וקשיא לי אמאי לא ילפינן מפדיון הבן לכל דוכתא דשטר ל"ה בכסף עוד קשיא דהרי אמרינן בקדושין דף ה' מה לשטר שכן אין פודין בו הקדשות ומע"ש ואמאי לא אמרינן דשטר הוי ככסף וצ"ל דשם ג"כ גילתה תורה ונתן הכסף וקם לו ולפ"ז נ"ל דהקדש ופדיון הבן הוי שני כתובים הבאין כאחד ואין

מלמדין ומ"ה במכר שעבוד הוה ככסף וע' תוס' שבת קכ"ז ד"ה ונתן הכסף מה שכתבו בזה, ומ"מ גוף הדין של מחנה אפרים תליא בשני שיטות כמ"ש שם וקשה לסמוך גם על זה אך עכ"פ הוה ספק בכור:

ד סוף דבר אם הנכרי חתם על השטר ומבואר שם כמה צריך הנכרי ליתן יש לסמוך על זה להתיר לעשות מום ע"י עכו"ם שיאמר לעכו"ם אחר אמנם אם לא חתם הנכרי בשטר קשה להקל להטיל מום מ"מ אם כ"ת מבין בדעתו שבאם לא יתיר לו כנ"ל יבוא לידי מכשול שיעשה בעצמו מום או שיהנה מהבכור לדעתי יש לסמוך על שיטת הפוסקים דמהני דינא דמלכותא שיש זכות לנכרי וחלק בהבהמה כל עוד שלא חזר ישראל ופטור מבכורה ומותר להטיל מום ע"י עכו"ם לעכו"ם. ואבאר הנה אמירה לנכרי בשאר איסורין ל"ה אלא שבות לכל היותר ובספק בכור הו"ל ספקא דרבנן אך שיש לומר דכיון דאסור מדאורייתא לגרום מום בבכור כדילפינן בביצה כ"ז היכא דגרמא אסור אמירה לנכרי לא עדיף מגרמא וכן בבשמים ראש סי' של"ד לענין לאו דלא תשחית עצה דהיכי דגרמא אסור גם אמירה לנכרי אסור אמנם בספרי חיו"ד ח"ר סי' קל"ו אות ו' דחיתי זאת ומדברי הרא"ש ב"מ פ'

הפועלים, דף צ' בשם הראב"ד דבעי'. אי אמירה לנכרי שבות בשאר איסורין לא איפשטא ואזלינן לקולא ואע"ג דבצורם אוזן בכור אסור אפי' ע"י נכרי ואפילו בזה"ז דאינו אסור אלא מדרבנן התם משום חומרא דקדשים ומדלא משני דצורם אוזן בכור דגרמא אסור מ"ה אפי' ע"י נכרי אסור וע"כ מוכח דע"י נכרי אדעתא דנפשיה קעביד וקיל מגרמא וע' בספרי חיו"ד סי' אות ו' הבאתי דברי בית אפרים סי' ס"ג שהשואל מצדד לומר דהיכי דגרמא אסור ע"י נכרי אסור וב"א דחה זאת ובאמת סברא זו מבואר בבשמים ראש והארכתי שם בענין זה ומ"מ להלכה אמירה לנכרי ודאי ל"ה איסור רק מדרבנן:

ה ובעיקר הדין שכ' הרא"ש פ' הפועלים דבזה"ז אין אסור ק להטיל מום בבכור רק מדרבנן וכן דעת רש"י במ"ז י"ג ע"ב ומפורש בגמ' דרבא משני מש"ה נועל דלת במקדש בזה"ז ואינו נושר פרסותיו מפני שנראה כמטיל מום ומקשה והרי מום מעלי' הוא ומשני משום דבזה"ז לא חזי לגופי' אלא לדמי גרע ממטיל מום בבעל מום ומוכח דל"ה רק מדרבנן. אמנם הרמב"ם פ"א מאיסורי מזבח פוסק דמטיל מום בקדשים בזה"ז עובר בל"ת ואינו לוקה ולח"מ הקשה עליו מסוגיא זו ונראה לישב הנה קשה בסוגיא דע"ז אמאי מטיל מום ל"ה רק מדרבנן משום דל"ח וניחוש שמא יבנה בית המקדש ויהי' חזי להקרבה כדאמרי' בתענית י"ז לענין כהנים דאסורין לשתות בזה"ז וכבר הקשה כן ד"ז בח"ס ס' ש"ו ושי"ח. אמנם זה יש לישב די"ל דזה דכהנים אסורין לשתות ל"ה

רק מדרבנן ומדאורייתא ל"ה ומוקמינן אחזקה שלא נעשה מעשה אך זה הוי כחשש שמא ימות דל"מ חזקה מ"מ י"ל דל"ה רק מדרבנן כדמוכח מתענית י"ז דאמרינן אבל מה אעשה שקלקלתו תקנתו. אך מה דקשה דכיון דמשכחת שיבנה בהמ"ק ויש רפואה למום זה דל"ח להקרבה ל"ה רק כבעל מום עובר. הן אמת לחד שיטה בתוס' בכורות ל"ח ע"ב ד"ה ברקא מבואר דאפי' בשיש לו רפואה אם הוא מחוסר מעשה מקרי מום קבוע וה"ה קדשים בזה"ז אבל לחד שיטה מקרי מום עובר ומ' רי"ט אלגזי רפ"ו דבכורות. ולפ"ז אמאי ל"ח מטיל מום בזה"ז רק מדרבנן.. אך הרא"ש כ' בסוגיא זו דף ל"ז דבהמה שהוצרכה להקזה ל"ה רק מום עובר דמ"מ מותר להקיז אף במקום שנעשה מום דאף במום עובר אינו עובר אם מטיל מום אחר. אמנם הרי"ט אלגזי בסוף סוגיא דמטיל מום בבעל מום והוא דף ס"ח ע"ב הוכיח מדברי הרמב"ם דפוסק להלכה דבמום עובר חייב משום מטיל מום. ועכ"פ אסור מדאור' דמ"ה פוסק הרמב"ם בבהמה שאחזה דם דאסור להקיז במקום שעושה מום עיי"ש ד"ה והנה כ' הר"ם וד"ה איברא דראיתי להרא"ש ולפ"ז י"ל דסוגיא דע"ז ס"ל דאף במום עובר ל"ה רק מדרבנן ומ"ה קדשים בזה"ז ל"ה רק מדרבנן והרמב"ם דחה סוגיא זו מכח הראיות שהביא ברי"ט אלגזי דמוכח מבכורות ל"ד דבמום עובר לכ"ע אסור דאס"ד דגם במום עובר פליגי רבנן נימא דלא פליג ר"מ רק במום עובר ובמום קבוע מודה וע"כ לא פליגי רק במום קבוע. ע"כ פוסק הרמב"ם דגם בזה"ז אסור מדאורייתא דל"ה רק כמום עובר. ומעתה כ"ז בשאר קדשים אבל בבכור דפוסק הרמב"ם פ"א מבכורים דאין מביאין מחו"ל לארץ ואם הביא אין מקריבין א"כ הבכור בזה"ז בח"ל אין לו רפואה אף אם יבנה בהמ"ק והו"ל בעל מום קבוע גם הרמב"ם מודה דל"ה מטיל מום רק מדרבנן. וזה הערה יקרה (שוב העירני חתני הרב נ"י די"ל דעד כאן לא כתבו התו' דהיכי דיש לו רפואה הוה מום עובר דוקא כשיש ביד אדם לרפאות אבל בנין בית המקדש דעתיד דיהי' בידי שמים כמ"ש תוס' סוכה י"א לא הוה קדשים בזה"ז מום עובר). ולדברי הרמב"ם יש חילוק בין בכור בח"ל מותר להטיל מום מדאורייתא ובין בכור בא"י דאסור להטיל מדאורייתא דהו"ל מום עובר ובמעשר אף בח"ל אסור להטיל מדאורייתא דר"ע לא ס"ל דאם הביא מח"ל לא יקרב רק בבכור כמבואר בתמורה כ"א ע"ב. ולדידי' מיושב מה שהקשה ברי"ט אלגזי מ"ט ביטלו מעשר בהמה שלא יבואו לידי תקלה ולא התירו להטיל מום להנ"ל ניחא דל"מ בא"י ודאי אסור מדאורייתא אך גם בח"ל נמי אסור במעשר מדאורייתא כאמור ודוק:

ו והנה הרי"ט אלגזי בבכורות ל"ד הקשה בש"ס דע"ז דמקשה אתירוץ רבא ונהוי כמטיל מום בבעל מום ופירש"י דפלוגתא היא לענין בכור ומשני בעל מום נהי דלגופי' לא חזי

לדמי חזי משא"כ בזה"ז דל"ח גם לדמי והרי הפלוגתא הוא בבכור שאחזו דם דהו"ל כבעל מום כפירש"י וס"ל לר"מ דאסור להקיז במקום שעושה מום והרי בכור ל"ח לדמי ודא קושיא רבתי עוד הקשה בבית אפרים חיו"ד סי' ע"ה אהא דמקשה בע"ז אתירוץ רבא ונהוי כמטיל מום בבעל מום והרי זה פלוגתא בין ר"מ ורבנן ומבואר בבכורות ל"ד דר"ע יליף לאסור מטיל מום בבע"מ מכל מום לא יהיה בו ורבנן מוקי קרא לגרמא דאסור ומשמע דר"מ ל"ל גרמא דאסור והרי רבא גופי' אמר בביצה כ"ז ע"ב דלמא את גרמית לי' א"ל לאומנא תימרא דגרמא אסור וכו' אמר מום ואמר כל מום הרי דס"ל כרבנן ומה מקשה ארבא ולהוי כמטיל מום בבע"מ והרי הוא ס"ל כרבנן והבית אפרים מיו"ד סי' ע"ה שם מביא קושיא הראשונה בשם ספר יראים ולכאורה נראה לישב ב' קושיות אלו דמשמע לכאורה דע"כ לא פליגי רבנן אר"מ רק בבכור בע"מ דל"ח לגופי' ולא לדמיו אבל בקדשים בע"מ דחזי לדמי' אף רבנן מודו ומ"ה מקשה ארבא נהי דס"ל כרבנן מ"מ אסור להטיל מום בשאר קדשים ומשני דבזה"ז דל"ח לדמיו ולא לגופי' מותר להטיל מום דהוי כבכור וכ"ז לרבנן ור"מ באמת אוסר כמו דס"ל בבכור. אמנם לאחר העיון א"א לומר כן דהרי קרא דוכל מום. לא יהי' בו כתיב בשאר קדשים ומדמוקי רבנן קרא לגרמא מוכח דפליגי אר"מ בשאר קדשים על כן הנראה דכי פליגי ר"מ ורבנן בדאורייתא אבל מדרבנן לכ"ע אסור להטיל מום בבע"מ ולא משום דנראה כמטיל מום בקדשים. ע"כ הקשה בגמ' ולמ"ל לרבא לומר נראה במטיל מום והרי הו"ל מטיל מום ממש וע"ז משני דדוקא בקדשים גזרו רבנן אבל באינו חזי לדמי ל"ה מטיל מום על כן הוצרך לומר דמ"מ אסור דנראה כמטיל מום. אמנם לר"מ דאסור מדאורייתא י"ל דה"ה בבכור וכן בזה"ז אסור מדאורייתא כן י"ל לפי חומר הנושא. ועיין בספרי חיו"ד ס"ס יו"ד שהארכתי בענין מטיל מום בבע"מ ובעיקר הדין בזה"ז כ' פסקי תוס' תמורה אות י"ז בזה"ז אסור להטיל מום בבכור ובקדשים שרי ופי' ברי"ט אלגזי דכוונתם דבקדשים מדאורייתא שרי ובבכור אסור מדאורייתא ולא נודע המקום של התוס' וגם הסברא למה בכור חמור מקדשים אי משום דקדושתו מרחם הרי מבואר במשנה דזבחים פ"ט דשלמים קודמין לבכור ובכור קודם למעשר משום דקדושתו מרחם ומ"מ שלמים קודמין וכיון דבכל קדשים בזה"ז אין איסור דאורייתא אף בקדושה חמירא כש"כ בכור ע"כ צ"ע ובאמת לולא דמסתפינא הייתי גורס אסור לנעול דלת בבכור משא"כ בקדשים וזה מבואר בתוס' בכורות נ"ג ואי זה עיקר ועי"ש הטעם. אמנם אף אם נאמר דשיטת פסקי תוספות דבבכורות אסור מדאורייתא מ"מ מדברי רש"י ותוס' לא נראה כן וגם דעת הרמב"ם יש לצדד דבבכור בזה"ז מודה ע"כ יש לסמוך בספק להתיר ע"י עכו"ם שיאמר לעכו"ם אחר וע' בספרי

חיו"ד סי' קמ"ב אות ט' שכתבתי להחזיק בסברא דעכו"ם לעכו"ם הוה שבות דשבות דלא בחו"י סי' מ"ט ואין להאריך כאן בזה:

ז והנה לעיל כתבתי דאם חתם הנכרי על השטר שחייב מעות הוה כקנין כסף אך שטר מהמוכר ודאי ל"ה כק"כ כעת ראיתי בנטע שעשועים סי' ל"ד שכתב בשיטת רש"י והראב"ד דאפילו בכתב המוכר השטר וכ' שהלוקח נ"ח לו סך מעות שזקפו במלוה הוה קנין כסף וחילי' מרש"י ב"מ ע"ז ע"ב שכ' אהא דארשב"ג במוכר שדה לחבירו באלף זה ונתן לו מאתים מלמדין אותו שלא יחזור וכו' שכותב לו ואני נושה בו ח' מאות שקונה ופירש"י דכיון שעשאם עליו מלוה כאילו נטלם והלווה וקרקע נקנית בכסף ופירש כונת רש"י דהקרקע לא נקנית בהסך מאתים שנתן דכיון דעייל ונפיק אזוזי נראה דמכר מחמת אונס ולא הי' דעתי' למכור ולא נגמר המכירה רק בעת שכותב שחייב לו מעות והשטר הוה ככסף והאריך בזה ובאמת גוף הדין הוא תמוה. והנה מה שדייק מרש"י י"ל כוונת רש"י, וקרקע נקנית בכסף הכונה שהמאתים שנתן דכיון דזקף במלוה הוה מכירה גמורה וקנה במה שנתן מתחילה גם מ"ש דהמאתים שנתן בתחלה נעשין מלוה ול"ק בהם גם זה לא נהירא דכמו במקדש אשה לאחר ל' יום אעפ"י שנתאכלו המעות מקודשת דהני זתי לא למלוה דמי ה"ה הנך מאתים לא למלוה נתנו. אמנם בשיטה שם מבואר בפירוש וז"ל ובדין הוא דאפי' לא נתן לו כלום אלא שזקף כל האלף במלוה הי' קונה מדין כסף וכו' זה שזקף במלוה ואומר הריני כאלו התקבלתי זה כפרעון גמור חשוב הרי מבואר כדברי הנטע שעשועים. אמנם הריטב"א כ' על דברים אלו אלא שתמוה הוא אם זוקף הכל במה קנה הא לא אמר בשטרא אקני אלא בכסף ואין שם כסף כלל. שוב ראיתי בנטע שעשועים דמייתי דברי הריטב"א וכל המחלוקת ועיין בבית אפרים ח"מ סי' כ' דלא ס"ל כמחנה אפרים דנתינת שטר הוה ככסף ואין להאריך בפרט זה יותר אך לדינא נראה דאין לסמוך ע"ז מה שהמוכר כתב שטר אף שזקף במלוה לומר דהוי ככסף. אך בנתן לוקח שטר יש לסמוך ע"ז. סוף דבר אם כ' בשטר המכירה שהנכרי חייב כך וכך מעות וחתם הנכרי דהוי לדעת הרבה פוסקים קנין כסף יש להתיר לישראל שיצוה לנכרי שיצוה הוא לנכרי אחר לעשות מום:

אמנם אם לא חתם הנכרי צריך לחקור אצל יודעי דת דינא דמלכותא אם מועיל השטר בדיניהם הואיל ולא מכר רק להברחת האיסור כמ"ש בתשו' צ"ץ וכ"כ הח"ס על כן קשה להקל וימתינו עד שיפול בו מום אך אם כ"ת יודע שהבכור אצל אחד שנחשד שיעשה מום מעצמו יוכל להתיר לו שיצוה לנכרי לגרום לו מום. דהנה זה פשוט דגרמא בזה"ז דרבנן דממנ"פ אם נאמר כר"מ דאיסור להטיל מום בבע"מ מדאורייתא אסור אין לנו

קרא על גרמא ואם קרא אתי לגרמא שוב אין איסור במטיל מום בבע"מ אך אף אם נאמר דמכל ילפינן לר"מ תרתי הן מטיל מום בבע"מ והן גרמא מ"מ י"ל דבע"מ וגרמא מותר מדאורייתא דהריבוי לא קאי רק על גוף הקרא ולא ריבוי אריבוי כמ"ש בספרי סי' ס"ב אות ט' בחיו"ד לענין ח"ש בחלב שעל הדקין ושם הבאתי דברי שעה"מ פ"ו מגירושין לענין חצירו של שליח מ"ש בשם שדה יהושע ונ"ל כן במקום שיש קנין עפ"י דינא דמלכותא ואולי הוה שלוסבריף קנין סטימותא אך שיש ספק מ"מ יש להתיר ע"י נכרי שיעשה גרמא היינו שירדוף אותו אולי יעשה בו מום דהוא גרמא ע"י עכו"ם לעכו"ם וד' יצילנו משגיאות:

ח שוב דברתי עם יודע דת (דאקטאר דער רעכטע) ואמר לי שבדינא דמלכותא שטר בח"י המוכר הוה קנין אך לענין דהוה הערמה בזה צריך המוכר לברר שהי' שיינפערטראג והבירור קשה מאוד היינו באם שהי' עדים שאמר המוכר שהוא שיינפער טראג אזי המכירה בטל ובאם שאין להמוכר בירור רק שיכול לברר עפ"י הרב שהמנהג כן הוא מועיל עפ"י נימוסי המדינה אבל הבירור הזה קשה מאוד זה תורף דבריו. על כן בנ"ד אם אמר הישראל להנכרי שרוצה למכור והוא רק הערמה וכש"כ אם אמר כן בפני עדים פשיטא שאין המכירה כלום וגם בדיננו אינו כלום ואם לא אמר כן הדין כמו שכתבתי לעיל והנה בעיקר דינא דמלכותא שכ' הרמב"ן בתשו' סי' רכ"ה דמועיל וח"ס סי' שי"ח הוכיח מדבריו דמועיל מדאורייתא (הגם שיש לעיין בהוכחתו של הח"ס) צ"ע בדבריו שכ' דהרי אמרינן בב"ק אם אתה יכול לחייבו בדיניהם יכול לומר כך דינכם. ולא אדע הראי' דשם הוה לחובתו של נכרי ולזכותו של ישראל אבל שיקנה הנכרי עי"ז מה שמועיל בדיניהם ושמא כוונתו דכאן הוה קניתו לזכותו של ישראל מ"מ צ"ע בדבריו וביותר קשה לפמ"ש בתשו' רמ"א סי' יו"ד דגם הנכרי מצוה לקיים דינו של ישראל דהוא בכלל ז' מצות שמצוה על הדינים עי"ש, א"כ איך נאמר שפטור מבכורה הואיל ובדיניהם הוה של הנכרי הרי הנכרי גופי' מוזהר לקיים דינו של ישראל דבדיננו ל"ק והנה זה שכ' דנכרי מצוה על הדינים בכלל זה כל דיני ישראל הנה כדבריו כ' רמב"ן בפירוש התורה פ' וישלח גבי שכם שכ' דבכלל דינים דיני שומרין ושאר דינים. וזה כתשו' רמ"א הנ"ל אמנם בספרי על התורה כתבתי דלא כדבריו וראי' מסמ"ע ס"ס ש"א דנכרי פטור מדיני שומרין וכ"כ הנתיבות ס"ס ע"ב א"כ אס"ד דהוא מצוה על דיני שומרין אמאי פטור. באופן דאם נאמר דלא כרמב"ן ורמ"א רק כשיטת הרמב"ם שהביא רמב"ן ניחא בדינא דמלכותא יש זכות לנכרי. אך דברי הרמב"ן סותרים מפירושו לתורה וצ"ע מ"מ לדינא

כיון שהסכימו הרבה פוסקים דמדינא דמלכותא שקנה מועיל לענין בכור על כן הדין כמ"ש לעיל:
והנני ידידו:

סימן קכו

ב"ה ברעזאן לפ"ק:
שאלה באחד שהיה לו פרה מבכרת והפרה עמדה ברשות הנכרי לפטמה ומכר הישראל הפרה והוציא הבהמה לחוץ ועשה האנדשלאג ונתן להקונה על מהריטש. ויען לא הי' להעכו"ם מעות. אמר שיביא לו אח"כ דרויף והלכה אח"כ הבהמה למקומה ע"י הנכרי אך לא מסרה בידו להנכרי ולא לקח אצל העכו"ם דרויף וילדה הבהמה ברשות הנכרי. אם הולד קדוש בבכורה: א תשובה מקור הדין מבואר בש"ע דלכתחילה בעינן כסף וגם משיכה ואם חצר קונה בנכרי ואם בדיעבד מהני קנין משיכה וכן אף אם משיכה מהני מ"מ כיון דרצה ליתן לו דרויף ואמר לו שיביא לו הרי סמך עצמו על קנין דרויף. ואין דעתו לקנות במשיכה וכן אף אי חצר קונה בגוי כיון דמעיקרא עמדה ברשות הנכרי וחצר הנפקד נקנה למפקיד ול"מ, כמ"ש הט"ז סי' קפ"ט כ"ז יש לבאר. והנה אי חצר קונה בנכרי העיר הברכת הזבח דחצר מטעם שליחות ואין שליחות לנכרי. ושארי הגאון מליסא חולק עליו במקור חיים ובנתיבות סי' ר' וחילק בין קטן לגדול. והוא דבגדול הוי חצר המשתמרת מטעם יד ובקטן דל"ש לומר כן דמה שנותן לקטן כאבידה מדעת דמי ול"ה משתמר ל"מ מטעם יד עיי"ש באריכות. ולפענ"ד תמוהין דבריו בזה דבב"מ י' אמרינן לר"ל קטנה אין לה חצר דחצר משום שליחות. והקשו בגמ' מגניבה ואס"ד חצר משום שליחות א"כ מצינו שליח לד"ע ולכאורה קשיא לשיטת הרא"ש בב"מ דחצר בעומד בצדו הוא משום יד מאי הקשו מגנבה ודלמא שם מיירי בעומד בצדו ומשום יד. והרי רש"י פירש ונעל בפניה וע"כ עמד בצדו. וצ"ל דכיון דר"ל אמר קטנה אין לה חצר ומשמע דליכא גונא דמהני וא"א דעומד בצדו לדידיה משום יד מהני נמי בקטנה וע"כ לדידיה בכ"מ משום שליחות אף בעומד בצדו ומקשה שפיר מגניבה. ומעתה אס"ד כסברת המק"ח הנ"ל ודלמא ס"ל לר"ל דוקא בקטנה ל"מ חצר. לא משום יד דהוה תמיד חצר שאינו משתמר בקטן ול"מ ולא משום שליחות משא"כ בגניבה מיירי מטעם יד ובמשתמר ומאי הקשו לר"ל וע"כ דאין חילוק במשתמר בין גדול לקטן דלא כהמק"ח והוא ראי' ברורה ואולי י"ל דיש תרי ריבוים בגניבה כמ"ש הראב"ד אך דא"כ תקשי נמי לר"י וע"כ לדידי' כולה מטעם יד בגנבה וה"ה לר"ל י"ל דבגנבה מטעם יד במשתמר כנ"ל וע"כ דלא כהמק"ח. וגם מה שתירץ הגאון מליסא דמאי דמקשה בע"ז ותקני ליה

כליו ע"פ הנ"ל דמיירי בעומד בצדו או במשתמר ומהני מטעם יד צ"ע דהתוס' גיטין ע"ט הקשו על רש"י שפי' דבכלי אינו קונה באויר דאינו עשוי לשמור והקשו מע"ז מכי מטא לאוירא קניא ותי' בקצה"ח ובפנ"י דבגיטין בעי חצר המשתמר דחוב היא לה ומ"ה לא מהני באויר משא"כ במכר ומתנה דל"ב שימור כלל ואויר כלי נמי קונה עיי"ש. ומעתה הק"ל ול"ש כתי' הגאון מליסא דמהני מטעם יד דהוי חצר המשתמר דהרי הגמ' הקשו מאויר ול"ה משתמר וע"כ מטעם שליחות והק"ל ודו"ק ועיין בטיב גיטין שם מייתי דברי הקצה"ח והקשה עליו דהא דמהני משתמר לדעת המוכר ל"מ בגוי כמ"ש הקצה"ח בסי' רע"ה ובמח"כ לא הרגיש דאם אויר לא הוי משתמר ל"ה משתמר כלל לא דל"ה משתמר ללוקח ורק דהקצה"ח קאי לשיטת השטמ"ק דל"ב משתמר כלל בדעת אחרת ועי"ש ובזה סרה קושיתו ודו"ק ועכ"פ דברי המק"ח דהוי חצר המשתמר לא יעמדו נכון בזה. בשגם דלדעתי זה דקטן אינו יכול לשמור היינו דוקא בשל אחר ומש"ה אמרינן בב"מ דבאבידה מדעת דמי משא"כ בשלו כמו דאמרינן דקטן יכול לזכות כן יכול לשמור שלו ומ"ה אית ליה חצר המשתמר ודו"ק. ודלא כהגאון מליסא:

ב ומשנ"ל בעיקר הקו' מע"ז דמקשה ותיקני ליה כליו לשיטת הברכת הזבח הוא דבאמת כבר הקשיתי על עיקר דברי הברכת הזבח מדברי התוס' ב"מ ע"א ד"ה בשלמא דמבואר שם דבמזכה לאחד הוא שלוחו של המזכה ולא של הזוכה עיי"ש ובמוכר לנכרי ומזכה לי' ע"י חצירו החצר שליחו של המוכר. והמוכר ישראל הוא ומאי הקשה הברכת הזבח. ואך דמ"מ יפה הקשה דאי אפשר להיות שלוחו של המוכר דהרי החצר הוא של הנכרי ושלוחו של הנכרי דאין נעשה שליח לאחר רק לבעל הבית ויפה הקשה. ואמנם שם בע"ז דמקשה ותקני לי' כליו הוא אי ס"ל כליו של לוקח ברשות מוכר קנה ומבואר בתוס' ב"ב פ"ה הטעם הוא דהמוכר משאיל לו מקום הכלי עיי"ש והוי רשות המוכר ונעשה שלוחו לזכות ושפיר מקשה. עיין בגמ' ודוק והוא לכאורה ישוב נכון ואמנם לפי מה שיבואר לקמן דבר זה ליתא:

ג והנה בדברי הברכת הזבח יש לעיין לפמ"ש התוס' ב"מ כ"א ד"ה בשלמא דהיכא דנתן נכרי לישראל ואמר לי' זכה לישראל חבריך אם אין שליחות לנכרי לא זכה הרי דישראל הזוכה הוא שלוחו של הנותן לא של המקבל א"כ בישראל שנותן לנכרי בחצר הו' שלוחו של ישראל. ומהני ומאי הקשה הבכ"ז. ואמנם הערתי מלבד מה דהחצר של הנכרי ול"מ להיות שליח הישראל בלא"ה יפה הקשה דאם הפי' בתוס' הוא כן דהוה רק שלוחו דכונת התוס' דהשליח הוא שליח של שניהם. והוא דמתחלה כשבא העכו"ם ורצה ליתן מעות הוא עושה שליח להולכה ומיד נעשה שליח לקבלה כעין שכתב הר"ן בגיטין לענין

תופס לבע"ח עיי"ש וכונת התוס' בב"מ ממש כמ"ש הנ"י דבממון בעינן שליחות של בעל הממון ומ"ה הוא תחלה שליח של בעל הממון דהוא הנותן ותיכף נעשה שליח של המקבל. ובזה יתכן הרישא והסיפא מתוס' עיי"ש הארכתי בזה כי כמדומה כי גם בעל הקצה"ח לא הבין כן. והאמת כן הוא וא"כ ודאי יפה הקשה הברה"ז אלא דעדיין צריך ביאור דא"כ ה"ל להקשות גם בישראל הקונה מנכרי בחצר דהנכרי אינו יכול לעשות שליח ועוד דקשיא בכל קניני חצר דהרי חצר ל"ה שליח רק של מי שהוא. קונין בחצר והרי ל"ה שליח של בעל הממון וכן הקשה בנ"י אך כולם לא הביאו דברי התוס' דמוכח להדיא דבעינן שליח של המזכה והוא תימא גדולה בכל קניני חצר והנ"ל דבר ברור לדעת התוס' והברכת הזבח דהיכא דהוא רוצה לזכות לחבירו וחבירו לא עשאו שליח אז המזכה עושהו שליח שיעשה שליח לחבירו בזה בענין שהראשון יהי' בר שליחות דהוי שלוחו של ראשון ושני וכזה בב"מ ואם כי אח"כ נעשה שלית הזוכה בתחלה הוה שליח המזכה כמו שכתב הר"ן בגיטין משא"כ היכא ששלח אחד להשני שיתן לו דבר מה ונתן לו בשביל הראשון דראשון עשאו שליח בפירוש והוי רק שליח הזוכה ולא של המזכה והיא סברא נחמדה. ובזה מיושב מה שהקשה במחנה אפרים ה' זכיה מתופס לבע"ח הרי אינו שלוחו של הנותן דל"מ לשיטת התוספות דעשאו שליח בפירוש בודאי ל"ב שליחות של הנותן אך אפי' בלא עשאו שליח ע"מ עביד מדעתי' דנפשי' ונעשה שליח המקבל משא"כ בהך דתוס' ב"מ לא עשה מעצמו רק בשליחות העכו"ם ומ"ה הואיל ואינו בר שליחות לא מהני לכן בכל קנין חצר אמרינן דהחצר הוי תמיד שליח וכאילו שלחו בפירוש בעל החצר לזכות בשבילו ול"ב שליח של בעל הממון ומ"ה דוקא בגוי הקונה מישראל לא מהני משא"כ ישראל הקונה מגוי מהני דהחצר לא הוי שליח של הזוכה ובאמת ל"ב רק שליח של הזוכה בשליחות דמעיקרא ודו"ק:

ד ובזה אמרתי פרפרת נאה לישב דברי זקני הש"ך בסי' ר"ב דהיכא דהחצר והמטלטלין יחד בחצר ל"ק שניהם בתורת חצר רק בתורת אגב ותמהו כולם אמאי לא אמרינן חצירו וידו באין כאחד כמו בגט בכתב ונתן ליד עבדו וכתב לה שטר מתנה. וכן בקצה"ח הקשה מסוגיא דב"מ דמעשה בר"ג וזקנים דמשנה דעת אחרת מקנה אותו. והקשה במרדכי אי טובת הנאה אינו ממון הוה כהפקר ואיך חשיב דעת אחרת. ותירץ דהקנה לו החצר זה הוי כדעת אחרת וע"כ דהקנה תרוייהו יחד ומהני מתורת חצר. ונ"ל בזה דהנה באבני מלואים הקשה על הא דכתב לה גט ונתן ביד עבדו והקשה בתוס' הרי הוי כטלי גיטך מעל גבי קרקע ותירץ לפי פי' דבריו דעבד מתחלה הוא שלוחו ואח"כ נעשה שלוחה והוי כבא מידו לידה והקשה באבני מילואים והרי לא חזרה שליחות אצל הבעל כדאמרינן

בגיטין כ"ד דהרי נעשה תיכף שלוחה ותירץ דכיון דחצר דגברא משום שליחות ודאתתא משום יד הוי שפיר חזרה דבשלמא אם נעשה שליח דהוי כמותו לא יכול לחזור אבל אם נעשה יד לא הו' בעל דבר רק האשה היא הבעל דבר ומהני ועיי"ש בסי' קמ"א ואף אנו נאמר לכאורה בכל חצר אם בעינן שיהי' מקודם שלוחו של הנותן ואח"כ של המקבל א"כ לא חזרה שליחות. ובאמת הוא איבעיא דלא איפשטא עיין ש"ך סימן קפ"ה אלא דכיון דהוא שלוחו של המקבל מעיקרא לא בעינן של הנותן כנ"ל באריכות ודוקא בגט בעינן שליחות הבעל משא"כ כאן ודו"ק. ולפ"ז אפריון נמטי לי' לזקני הש"ך דהיכא דהוה חפצים בחצר והמזכה רוצה שיזכה בחצר והמטלטלין א"כ הוא עושה שליח שיעשה אח"כ שליח המקבל בזה ודאי בעינן שליח המקבל ולא חזרה שליחות אצל בעל דהוי מקודם כמו נותן ואח"כ המקבל וכיון דהוי בעי' דלא איפשטא ל"מ משא"כ בחצר שהי' שלו כבר והוי כשלוחו לזכות דל"ב שליח הנותן כמו שהוחכתי ומעתה מיושב הקושיא מנתן גט ביד עבדו וחצירו דגטו וידו באין כאחד דשם באשה דחצר דידה משום יד איתרבאי ול"ש חזרה שליחות כמ"ש בשם אבני מילואים ומ"ה מהני משא"כ בחצר דגברא ודו"ק. ומה נחמד בישוב קו' הקצה"ח מב"מ בר"ג וזקנים דשם כיון דלהאי אוקמתא ס"ל דטובת הנאה אינו ממון והוי כהפקר כמ"ש רש"י ובהפקר ודאי ל"ב שליחות של בעל הממון דמי הוא. וכן כתבו התוס' להדיא בב"מ שם ומ"ה קונה החצר והמטלטלין משא"כ היכא שחבירו מקנה לו וחבירו שלח שליח שיעשה שליח בעינן שיחזור ודו"ק. ובזה מיושב מה שמקשים היכא דייק בקדושין דמטלטלין במתנה וקרקע במכר קנה באגב דלמא מתורת חצר ולהנ"ל מיושב דשם קאי למ"ד טובת הנאה ממון ולא הוי הפקר ול"מ בהקנה בב"א מתורת חצר דבעינן שליח המזכה וחזרה ודו"ק: ה ובזה נ"ל כעת בישוב דברי זקני הטו"ז בסי' קפ"ט בחצר הנפקד אינו קונה לנפקד דהוי של המפקיד כמ"ש רשב"א עיי"ש והקשו כמה קושיות ולהנ"ל מיושב רוב הקושיות דבמה שהקשה הקצה"ח וכבר הרגיש המהרי"ט דנימא חצירו ומתנתו באין כאחד וי"ל דס"ל כשיטת הש"ך הנ"ל דחצר אינו קונה אם לא קדם קנינו להחפץ ומאשה כבר ישבנו דשם חצר מטעם יד ול"ה בע"ד וחזרה שליחות וכבר בארנו הדבר. ואין לומר דיקנה קודם הרשות ואח"כ החפץ דז"א דכ"ז שהחפץ של המפקיד הרשות ג"כ שלו ואין לומר דיקנה מתורת אגב דאיהו ס"ל דמטלטלין דקרקע בשאילה לא קנה או דכאן ל"ה מחילת שעבוד מהתשמיש בקרקע. ואגב זה אינו ועכ"פ מתורת חצר ודאי אינו קונה לשיטת הש"ך. וממילא מיושב מה שהקשה בקצה"ח מע"ז בא עלי' ואח"כ נתן לה דמוקי לה בקאי בחצרה. ולהטו"ז אינו קונה מטעם חצר דהוי מקודם של המפקיד. ולהנ"ל מיושב דמ"ט

אינו קונה דהו' מקודם של המפקיד וכמותו ואח"כ של הנפקד וכמותו. ולא הוי חזרה משא"כ באשה דחצר מטעם יד ול"ה בע"ד גם אח"כ כמ"ש האבני מילואים ומשום הכי מהני וכן עיושב ממה שהקשה בהאומר לאשה התקדשי בפקדון ונשתייר ש"פ מקודשת דבמאי קנייא להטו"ז חצר אינו קונה ולהנ"ל דבאשה דחצרה מטעם יד שפיר קנאו. וכן מיושב ממה שמקשים ממשניות של גר בעד ישראל דמוקי לה דליתא בחצרו עיין ב"מ י"ב וב"ק מ"ט אם קאי בחצירו מה מהני הרי מעיקרא נמי הו' ברשותו בתורת הפקדון ול"מ להטו"ז ולהנ"ל נכון דטעם דל"מ שליחות המזכה בכה"ג דלא חזרה שליחות ובממון בעינן שליחות של בעל הממון ובשלוחי' שאינו מעיקרא כמ"ש ושם הו' הפקר בנכסי הגר ובהפקר לא בעינן שליחות של בעל הממון בע"ש תוס' ב"מ הנ"ל ומ"ה אמרינן חצרו וזכייתו באין כאחד ובלא"ה י"ל דשם הוי פ"ד דקאי בצידו ומהני מטעם יד כמ"ש הרא"ש ושייך חזרה שליחות בשם הקצה"ח ומשני דליתא סמוך לחצירו ולא מהני מטעה יד ורק שליחותו ול"א חצירן זכייתו באים כאחד כנ"ל, ומיושב קו' התוס' ב"מ שהקשה דאף אם ליתא בחצר קנאו ולהנ"ל ניחא דרק מעשה שליחות ול"מ דהיכא שהי' מעיקרא ברשותו ודוק בכל זה לעיל סי' מ"א אות י"ב:

ו אמת הוא כי עדיין בדברי תוס' ב"מ יש להקשות לסברתו דכל של זכיה הוא מתחלה מלוחו של הנותן ואח"כ של המקבל דלא חזרה שליחות אצל הבעל וא"ל כסברת הנתיבות סי' קפ"ה דבממון לא בעינן חזרה שליחות דמאי עבדינן בעבד במתניתין דגיטין י"ב אף בגט אשה אם הוי אמרינן דזכות לה הוי גט כשהגיע לידו והרי לא חזרה שליחות. ומזה לכאורה ראי' כשיטת הסוברים דאף בעבד אינו מגורש עד שהגיע גט לידו וכשיטת הטו"ז אה"ע קמ"א דבהגיע גט לידו מגורשת אף בלא חזרה שליחות עיי"ש. ואולי לית בזה לא חזרה דהרי עיקר שליחות הראשון שיעשה שליח לקבלה וזה תיכף באותו רגע והוא רואה בעצמו שעשה שליחות משא"כ בחצר דמחוסר קנין החצר שפיר נכונים דבריו והרבה יש לדבר בכל זה וקצרתי (וכבר הזכרתי מקצת מפלפול זה לעיל סי' פ"ג אות י"ב):

ז והנה אם לא עשה קנין כסף רק קנין משיכה בח"י סי' תמ"ח פסק דבדיעבד משיכה קונה דרוב פוסקים ס"ל כר"ת דמשיכה בנכרי קונה ודלא כמשאת בנימין וכן פסק בתשו' אמונת שמואל ובמקור חיים בהל' פסח ואך אם מהני דיעבד קודם שנשחט או רק לאחר שנשחט בתשובת מהר"מ מינץ סי' ל"ה כתב דלא הוי דיעבד רק לאחר שנשחט דקודם שנשחט יש לו תקנתא ברעיא והביא ראיה מתוס' גיטין כ"ח שחלקו לענין סמיכה בין לכתחלה לדיעבד ושוב כתבו דהאי דפ' התערובת שאני דאית לי' תקנתא ברעי'.

ומשבועות י"א. ובתשובת אמונת שמואל חולק עליו ובלבושי שרד בחדושי דינים פסק ג"כ דל"ה דיעבד רק לאחר שנשחט ולפע"ד נכונים דברי אמונת שמואל ויש לדחות ראי' מהר"מ עינן ואין לדמות מלתא למלתא בכגון דא דבכמה מקומות מצינו לשון דיעבד אף דאיכא תקנה והרי לענין רוב מצוין אצל שחיטה מומחין סמכינן רק בדיעבד ע"ז ומ"מ בשחט ואפשר לרדוף אבתרי' כשר וכן אין צריך להמתין עד שבא ועיין ריש חולין דף ג' ובתוס' אלא מהכא ומגמרא גיטין אי מהאי ה"א דיעבד היינו שכבר נתן מ"מ שייך למיתני א"צ דהכונה א"צ לחזור וליטול הרי דשייך לשון דיעבד אף דיש לו תקנה ובכמה מקומות רבו מלספר לכן כאן הוי דיעבד אם לא עכרו וילד אף קודם שנשחט והרבה יש לדבר בפרט זה. ועוד נראה לי דבאמת כבר הקשה במהרי"ט אלגאזי דבכסף לחוד נמי לישתרי מטעם ס"ס שמא כרש"י ושמא כהרמב"ם דבגוי קונה בין כסף בין משיכה ורק שתירץ כיון דהישראל מוחזק מס"ס אין להוציא ממון וכיון דלענין ממון ברשות ישראל לענין איסור נמי אסור עיי"ש פלפול עצום והגם כי יש להתוכח עליו בזה עכ"פ להיפך היכא שהוא ברשות העכו"ם ועשה משיכה הוי שפיר ס"ס שמא משיכה קונה ושמא כהרמב"ם וס"ס משם אחד לא הוי דנ"מ טובא. והכא ל"ש כנ"ל דהוי בחזקת הגוי וז"ב דלכן קנה בדיעבד במשיכה:

ז ובדין שנסתפקנו אף אם משיכה קונה. אי מהני הואיל ודעת הישראל לקנות בכסף. הדבר מחלוקת גדול בין הפוסקים ועיין בקצה"ח סי' רע"ה דבדעת אחרת מקנה ל"ב כוונת הקונה ובגיטין דף כ' וברשב"א ואמנם פלפל שם מדברי הטור יו"ד קל"ב וחילק בעכו"ם בענין כונה אף בדעת אחרת מקנה דבכ"מ מהני דכונת המקנה מהני לקונה מטעם שליחות ובעכו"ם אין שליחות ובמקום אחר כתבתי להקשות דבכונה ל"מ שליחות דהוי מידי דממילא כמו שמועה ומצות שבגופי' ועיין בנדרים ע"ג ורא"ש ור"ן ואכ"מ ועיין במשנה למלך פ"ב מזכייה שחילק בין אם לא הי' בשעת מעשה כונה לקנות רק אח"כ או הי' כונה לקנות בדבר אחר כגון בראה את המציאה ונפל עלי'. ובשיטה מקובצת ב"מ ובתוס' גיטין ס"א וב"ב. ובתשובת מהר"מ מינץ ובעבודת הגרשוני. ואמנם בזה הם מחולקים דהגרשוני כתב סי' ק"ב דבאמת כל עכו"ם אינו מכוין לקנות כלל ומש"ה באמת כתב הטור דמקנה לו המקום בתורת חצר וחצר קונה שלא מדעתו ומשמע דבחצר בודאי קונה שלא מדעתו אף דאינו מכוין. ובאמת בתוס' ב"ב דף נ"ב ע"ב כתבו גם בחצר כן. דדוקא היכא שאינו יודע אם הוא בחצר אז קונה אבל אם יודע ואינו מתכוין לקנות ל"ק:

ט ואמנם נראה לי דכ"ז אי לא כיון לקנין אבל אי כיון בשעת מעשה לקנות בקנין שאינו מועיל ועשה קנין המועיל ולזה לא כיון ודאי לא מהני ואף דהמ"ל כתב להיפך מזה. וכבר הבאתי לעיל לדעתי נ"ל דבזה אדרבה כ"ע מודה. וכמו שכ' הר"ן לענין מצות צריכות כונה בר"ה דאם נתכוין לדבר חולין אינו צריך כונה אבל אם נתכוין לדבר מצוה אחרת ודאי ל"מ עיי"ש באריכות וראי' מקדשים לשם חולין כשר קדשים לשם קדשים פסול דמינה מחריב בה כן י"ל דחצרו וידו קונה לו שלא מדעתו באינו מתכוין כלל אבל בנתכוין לשם קנין דל"מ ל"ק דמינה מחריב בה ועיין בתשובת מהרי"ט ח"א סי' קנ"א שס"ל דידו וחצרו קונה לו שלא מדעתו אף באינו מכוין לקנות וכתב ואיכא למידק מדברי הרמ"ה שהביא הטור סי' רע"ה שאם הלבנים של גר אע"פ שהגביהם הראשון לא קנאם כיון שלא כיון לקנותם אלא ע"י בנין ובזה ל"ק הלכך בתרא קנה וכו' ואין לך חידוש גדול מזה ותמה עליו ולבסוף כתב ובאמת שסברת הרמ"ה תמוה דל"ד לעודר בנכסי הגר שהרי לא נתכוין לזכות לגמרי אבל זה מתעסק בזכיה הוא עיי"ש והנך רואה שסברת הרמ"ה הוא ממש כסברת הר"ן לענין מצות צריכות כוונה דשם בסימן ער"ה שכיון לקנותם ע"י בנין ובזה לא קנה גרע טפי מלא נתכוין כלל דמינה מחריב בה. ונכונים דברי הרשב"א סי' קצ"ח שכתב כיון דמשך גלי דעתו במשיכה ניחא ליה דליקני דשם נתכוין לקנות וגרע טפי ודו"ק בכל זה (ועיין מ"ש מזה לעיל סי' פ"א אות ו'):

י ובענין אי מהני קנין מהריט"ש עיין בלבושי שרד ובכמה אחרונים דלא סמכינן בזה וחלילה להקל וגם על הת"כ אין לסמוך באיסור דאורייתא והדברים מבוארים באחרונים מהם להקל ולהחמיר. והנה בנידן דידן היה משיכה דהרי הלכה מחמתו אחר הקנין למקומה והגם דלא מסרה מיד ליד ולא הוליכה בחבל הרי הלכה מחמתו. וכבר בארנו במשיכה קונה בדיעבד אף קודם שחיטה אף אם משיכה לא מהני מ"מ כיון שהיה בחצר הנכרי קניא מתורת חצר. וכבר בארנו בדעת רוב הפוסקים דלא כזקני הטו"ז דחצר הנפקד קונה להמפקיד ובגוף קנין חצר הגם שדברי אמונת שמואל יש להם מקום מ"מ רוב הפוסקים לא ס"ל כן:

ומה שהמוכר רצה לקחת הדראהן ולא נתן לו והוי בעינא למימר דלא מהני כנ"ל י"ל אם מטעם חצר כבר בארנו דהגרשוני ראש המדברים מזה ס"ל דבחצר מהני שלא מדעתו אף באינו מכוין וכן דעת רוב הפוסקים וכאן י"ל עוד דכמו שכתבו התוס' בע"ז דפרוטה מהני דדעתו להקנות ואנן סהדי כן נ"ל בבכור מהני אף בלא כונה לקנין ואנן סהדי דכונתו להקנות רק שסבר דבעינן כסף לכתחלה כמו שהאמת כן הוא ולכן רצה בכסף אבל דעתו להקנות בכל דהו ומה גם שיש צדדים להתיר כיון שהיה מהריט"ש ות"כ ועכ"פ כונתו

להקנות בזה גם בשעת מעשה וכמ"ש המ"ל בפ"ב מזכי' והיה מקום להתיר גם בלא הטלת מום ואמנם יען האיסור חמור בשגם שלא אמר לך משוך ולא ידענא אם היה בפני המוכר ואך כמדומה שכן הי':

יא לכן נ"ל עכ"פ להתיר ע"י עכו"ם שיאמר לעכו"ם שיעשה מום דהוי שבות דשבות לדעת החו"י וכבר המציא כן בספר יהושע סי' ל"ז ועיי"ש שמפלפל הא דמטיל מום דגרמא אסור אמירה לעכו"ם דאורייתא מטעם גרמא וכבר נסתפקתי בכעין זה בחרישה שור וחמור אי שרי למכור לעכו"ם השדה ויחרוש בבהמה של העכו"ם ולכאורה מותר כיון שאין השדה שלו ואין הבהמות שלו ועיין רצ"ז ואסרתי מטעם זה דבחורש בשור וחמור אי מנהיג שניהם אפילו גרמא אסור. כדאיתא בגמרא ופוסקים דאפילו לישב אסור שמתוך כך הולכים וכאן עכ"פ גרמא איכא ויש להתישב בדבר ואם נאמר בדאורייתא הערמה אסור ודאי אסור בכהאי גוונא. ואמנם בפ"ת סי' רצ"ז מייתי תשוב' חות יאיר משמע קצת דע"י עכו"ם קיל מגרמא (ועיין מ"ש בח"ר סי' קל"ו אות י' וסי' קמ"ב אות ו') ועכ"פ בנ"ד דהמוכר לא יקח העגל מן הגוי עד שיעשה מום ע"י עכו"ם לעכו"ם יש להתיר:

סימן קכז

ב"ה:

זארוונא תרי"ב לפ"ק:

ע"ד השאלה באחד שהי' לו בהמה אחת מבכרת ונתנה לנכרי לפטמה ולהאכילה עד הקיץ בעד איזה סך על מנת שהולד אשר יולד יהי' של הנכרי והנכרי לקח הבהמה לרשותו וכ"ז היה קודם שהיתה מעוברת או אח"כ אבל בודאי לא הוכר עוברה עדיין ועתה הבהמה מבכרת ילדה זכר והפרה עם בנה בבית הנכרי מה דין הולד:

א תשובה הדין מבואר בסי' ש"ך ברמ"א בשם מהרי"א בת"ה להיתר ובש"ך מביא לשונו דאף אם לא נתן לו מעות רק דנתן לו לפטם הבהמה הוי כנתן לו מעות ומצד הולד ג"כ מהני דהוי כנתן פרה לעוברה עיי"ש, אמנם מלשון הת"ה נראה כי לא כתב זה רק לסניף בעלמא ולהיתר מצד עצמו אין לנו. דהולד הוה דשלב"ל ואין אדם מקנה דשלב"ל והוא לא אמר בפירוש בהמה לעוברה וע' בנובי"ת קצ"א וכן יש לעיין בגוף הקנין אם מהני כאשר יבואר. והנה מה דמשמע מדברי המהרי"א דמה שנותן הבהמה לפטמה הוי כנותן לו מעות אני תמה דממנ"פ אם נדון זה שלקח הבהמה לפטמה דמקנה לו מאכל הבהמה. זה הוי אינו מסוים ולא שייך בו קנין. ואף אם נאמר דבעת שנותן להבהמה המאכל הוה כנותן לו מעות ואז קנה הרי המוכר צריך שיזכה בהמעות ובמה זכה המוכר בהמאכל אי בעת שנותן להבהמה דהוה כחצרו כמ"ש במק"ח סי' תנ"ד בשם השטמ"ק כתובות

ל' ע"ב בתוחב לחבירו לתוך פיו הרי הבהמה הוה חצר מהלכת ול"ק (ודברי המק"ח ג"כ אינם מדוקדקים מטעם הנ"ל ואולי שיגרא דלשנא נקנו דפי' קונה מטעם יד) וע"כ זה שהנכרי לקח הבהמה לפטמה הוא על אחד משני דרכים או דהעכו"ם הוי כפועל וכאומן והוא לוקח הבהמה להאכילה ואינו יכול לחזור דהוי קבלן וע' בטור ח"מ סי' של"ג או דהוא מחייב עצמו ליתן מזונות להבהמה והחיוב חל על גופו והנכסים משתעבדין כמו במקבל לזון בת אשתו הנה על אופן הראשון הדבר מבואר באה"ע סי' כ"ח ובגמ' ב"ק צ"ט ובתוס' שם ד"ה אלא הובא בב"ש דבשכר מלאכה שאעשה בודאי אינה מקודשת אפילו לר"מ דלא הוי אפי' מלוה קודם המלאכה ובעשה המלאכה ונתן לה הכלי תליא בפלוגתא דאם אומן קונה בשבח כלי ל"ה מלוה ומקודשת. ואם אינו קונה בשבח כלי הוי מלוה עיי"ש ועל אופן השני נמי קשה דאם נימא דהוא מחייב עצמו להאכיל אותה והוי כמו שיעבוד גופו הנה זה מבואר באה"ע סי' כ"ח דבכתב שט"ח על עצמו ומקדש בו הוי ספק קדושין וע' במחנה אפרים הלכות קנין מעות סי' ה' דלאו דוקא ע"י שטר דה"ה במתחייב נפשו בקנין ליתן מעות הוה כמעות וקונין בו חפץ ועדיפא ממעות דקני' לגמרי וכן כאן י"ל כיון שמתחייב גופו להאכיל להבהמה הוי כנותן שט"ח על מנה ויכול לקנות בו אבל מ"מ צ"ע במה נתחייב ליתן מזונות אם במשיכה איך אשכחן שיחייב במשיכה ישראל אינו יכול לשעבד עצמו רק בשטר או בקנין סודר ובנכרי ל"מ קנין סודר רק שטר וכיון דלא נתחייב ליתן מזונות בהמשיכה אינו נותן דמים ושוב אינה קונה הבהמה. ואולי כוונת הת"ה בנתן לו בעל הבהמה מקצת מעות וזה מתחייב ליתן מזונות כנגד המעות ויותר ממה שקיבל יכול להתחייב עצמו כמו שיכול לחייב ליתן ריבית. ואולי לזה א"צ שטר ולא קנין במחייב עצמו יותר ממה שקיבל והוי כנותן מעות וקונה הבהמה כמו בכותב שט"ח וכיון דאנן ס"ל דיכול לחייב עצמו בדבר שאינו קצוב. הוי כנותן שטר על מנה ויכול לקנות ומ"מ עדיין צ"ע לשיטת המשאת בנימין הובא באחרונים דאף לשיטת הרמב"ם דמלוה קונה בנכרי אינה קונה דנכרי דעתו רק אמעות ובתשו' כתר כהונה סי' ח' ט' מביא דבריו א"כ בנכרי בודאי אף בכותב שט"ח אינו קונה דאין דעתו רק במעות ועדיין צ"ע במאי קנה הנכרי העובר:

ב ולדעתי הי' נראה כוונת הת"ה דבאמת הוא ל"ה רק אומן והמקדש בשכר שאעשה עמך אינה מקודשת רק כיון שנותן פרה לפטמה שיהי' הולד שלו. הוי כשוכר אומן ונתן להאומן השכירות ובודאי קנה האומן אף קודם הזמן ע' מחנה אפרים ה' אומנים סי' ג' והאומן קניא במשיכה כמו כל מעות שכירתו שקונה במשיכה וכן כאן קנה פרה לעוברה במשיכה לבד משא"כ בקדושין ל"ש לומר שתתקדש ויהי' גוף האשה כמעות פעולתו

דגם מעות פעולתו אם לא ימשוך לא יקנה ובמשיכה קונה כמו כל מעות פעולה וגביית חוב שקונה במשיכה כיון דליכא מעות:

ג ולכאורה הי' נראה לדון להיתר אף אם אין אדם מקנה דשלב"ל ולא הקנה בהמה לעוברה הואיל והוא נותן לפטמה ולשבחה הוה עלי' כאומן ואם אומן קונה בשבח כלי הנכרי קונה הבהמה בשבחה ולדעת מהר"ש הלוי הובא בקצה"ח סי' ש"ו דאומן קונה הכלי לגמרי ולחד דיעה בנתן כלי לגוי לתקנה צריך טבילה א"כ כל זמן שלא לקח מן הגוי הבהמה הוא לגמרי של הגוי והישראל אין לו רק שיעבוד חוב על הגוי דמי שוי' שהית' הבהמה שוה מקודם וולד בהמה כזאת בודאי אינו קדוש בבכורה אלא אפי' לדעת הת"ה הובא שם בקצה"ח דהאומן אינו קונה רק השבח ששבח הוה כיש לו חלק באם ופטורה מן הבכורה (אך בזה יש לפקפק דבעינן דבר שעושה טריפה או בעל מום) ואם נתן הבהמה לפטמה קודם שנתעברה גוף הוולד הוי שבח כיון שהאומן השביח הבהמה והרביע עלי' ע' תוס' יבמות קי"ט וכיון דהשבח שהשביח חשוב שלו הוולד שלו וא"צ קנין כלל דהוא הבעלים של השבח ואף בנתן הבהמה לאחר שנתעברה לפטמה ועכ"פ לדעת הרא"ש ומהר"ש הלוי ברור דבהמה כזו פטורה מן הבכורה דהנכרי קני אותה. ועוד אמינא דאף לשיטת הקצה"ח שם דבאמת שבח אינו שלו ורק שיש לו שיעבוד עלי' ויכול לסלקו בע"כ מ"מ כתב שם בעצמו דזה הוה כמו בע"ח שקונה משכון ועדיף ממנו דנכרי מישראל לא קני משכון וכאן קני וכיון דבפסחים ל' מבואר דאם בע"ח קונה משכון אין החמץ של ישראל לעבור עליו בב"י ה"ה כאן פטורה מן הבכורה וכמו בקדושי אשה בשיעבוד אינו יכול לקדש אשה ובמשכון יכול לקדש ואומן בשבח כלי. אף לדברי הקצה"ח כמשכון חשיב ועדיף משעבוד ונהי היכא שיש לנכרי שיעבוד על בהמת ישראל חייב בבכורה מ"מ כיון דהוא אומן על הבהמה והשבח הוא משכון בידו פטורה מן הבכורה. אך כיון דהש"ך סי' ש"ו פסק דאומן קונה בשבח כלי הוה ספיקא דדינא ה"ה הכא הוי ספק בכור והנה לפמ"ש הש"ך שם דהיכי שנתן מקודם השכירות להאומן האומן אינה קונה השבח א"כ היכי שנתן לו מקודם שכר הפטימה לא קניא הנכרי ושוב חייב בבכורה ומש"ה בלא התנה שהוולד יהיה שלו חייב בבכורה. אמנם בהתנה שהוולד יהי' שלו וזה יהי' שכירות עבור הפטימה קונה העכו"ם הולד דהרי השבח ממילא שלו ועכ"פ יש לו חלק בולד. שוב מצאתי בקצה"ח סי' ש"ו דבשלא אתן תבן לפני בקרך ל"ש אומן קונה בש"כ ואנחנו לא נדע מאי פסקא ואדרבא בהמה לפטמה אין לך שבח גדול מזה ואולי בנתינה בעלמא או בתבן של הבעלים באמת ל"ש אומן קונה בש"כ. אמנם בנתן בהמה לפטומי בודאי הוי כאומן ושייך אומן קונה בשבח כלי

דאל"כ אמאי לא מוקי הגמ' בב"ק דף צ"ט בכה"ג אך כבר כתבתי דהוה ספיקא דדינא אם אומן קונה בשבח כלי ועכ"פ הוי ספק בכור:

ד ובעיקר הדין של הת"ה אם עובר מקרי דשלב"ל הנה הפוסקים הקשו מסוגיא דתמורה י' בפלוגתא דבר פדא ור"י אם קדושה חלה על העוברין והרי הוה דשלב"ל ובקצה"ח סי' ר"ט הקשה מהא דאר"י אם שיירו משויר דעובר ל"ה ירך אמו ואיך משייר דשלב"ל ובס"ק ב' כ' בשם הסמ"ע דפירות החנוטים מחשב כבא לעולם משא"כ עובר דעובר מכסי' ופירות מגליין וביאור הסברא דפירות עכ"פ מהני למה שישנו בעולם וכיון דלמה שהוא בעולם מהני ג"כ מהני להמותר אבל עובר לא מהני מכירה כלל אפי' למקצת שבא לעולם כמבואר מדברי התוס' והרא"ש ע"ש וצ"ע דהרי הוא עצמו כתב באות ג' שם דבשחט הבהמה הולד הוה כדבר שבאו לעולם וכמאן דמנחא בדיקולא עיי"ש ואיך כתב באות ז' דל"מ המכירה אף לזה שהוא בעולם הא כל מה שבידו לאו מחוסר מעשה והרי בידו לשחוט האם ולפי סברא זו מיושב הא דאמרינן בקידושין דאף בהוכר עוברה אינה מקודשת הטעם דבאדם ל"ה כילוד דהרי אין בידו להמית אשתו אבל בבהמה יוכל לשחוט הבהמה ולהוציא הולד והוי כמנחא בדיקולא ויכול למכור ולשייר כמו שהוא בעין:

ה ולפ"ז קשה קו' נפלאה דבתמורה י"א ע"ב מבעיא לי' היא קדוש ולדה חולין מי הוי חולין שנשחטו בעזרה אם שחטה בפנים או לא ורש"י פי' דהאבעיא קאי למ"ד שיירו משויר במקדיש חוץ מעוברה ע"ש ומעתה קשה האיך יכול לשייר דשלב"ל ואין לומר כאשר כתבתי לעיל דבבהמה יכול לשייר הואיל דהוי בידו לשחוט דלפי צד האיבעיא דהוולד הוא חולין שנשחטו בעזרה א"כ אינו יכול לשחוט הבהמה ולהוציא הולד דבחוץ א"א משום הבהמה ובפנים א"א משום העובר דנאסר אפי' בהנאה. א"כ לפי צד האיבעיא זה אינו יכול לשייר כלל דהוי דבר שלב"ל דהרי אינו יכול לשחוט הבהמה דלהוי כילוד. והנ"ל ליישב דבר זה עפ"י מה שהקשתי זה ימים על שי' הרמב"ם והפוסקים דהוי ספק אם מותר להושיט יד ולשחוט עובר במעי בהמה עיין חולין דף ע"ד וזקני הגאון תב"ש סי' י"ד כ' דהוי ספיקא דדינא ולשי' הפליתי הוא ודאי דיכול לשחוט א"כ אמאי מסקי הגמ' הכא דל"ה חולין שנשחטו בעזרה דלא קרינן ביה וזבחת הואיל דאינו יכול לשחוט בהמה זו אלא בעזרה הרי יכול לשחוט העובר הזה חוץ לעזרה שיושיט ידו למעי בהמה וישבתי בזה כמה קושיות (ע' בספרי ליו"ד ח"ר סי' ח"י כל הפלפול). אמנם לתירוץ אחד שתרצתי דהרי ד' סמנים אכשר רחמנא בעובר או שיותר בב' סימנים דאמו או בב' סימנים של עצמו שיושיט ידו למעי בהמה א"כ שפיר אמרו בגמ' בהוא קדשים ולדה

חולין ושחט אמה בפנים דרוצה לאסור משום חולין בעזרה שנשחט בב' סימנים דאמו מי קרינן ביה וזבחת דבאותן ב' סימנים ל"מ לשחוט בחוץ ומ"ה ל"ה תשנ"ב. ונהי דיכול לשחוט בחוץ ע"י ב' סימנים דגופיה אבל בגונא דשחט כעת ע"י ב' סימנים דאמו ובכה"ג אינו יכול לשחוט בחוץ א"כ לפי הנ"ל מיושב גם קושיתי דמ"מ הוה שיור ול"ה דשלב"ל דהרי יכול להושיט ידו למעי אמו בחוץ וישחוט הולד ואח"כ ישחוט האם בפנים ואז בודאי מותר הולד על כן ל"ה דשלב"ל כיון שבידו לעשות כן ושפיר הוה שיור. ולפ"ז אדרבה מוכח מסוגיא זו דיכול להושיט ידו וגם דמיירי בכלו חדשיו דאז יכול להושיט ידו דאם מיירי בלא כלו חדשיו דאינו יכול להושיט ידו כמ"ש תוס' ביצה דף ו' שוב הו"ל דשלב"ל ול"מ שיור אמנם שם דחיתי תירץ זה וכתבתי דאדרבה הסוגיא מיירי בלא כלו חדשיו דאינו יכול להושיט. על כן אין לתרץ כן אמנם גוף הקושיא יש לישב דנהי דלאחר שהקדיש אינו יכול לשחוט והו"ל דשלב"ל מ"מ כיון דקודם שהקדיש היה יכול לשחוט ולמכור הולד על כן ל"ה דשלב"ל ויכול לשייר וע' תוס' ב"מ ל' לענין ניחותא דבעלים וזה פשוט: ו ושוב ראיתי במח"א בה' דשלב"ל שכ' ג"כ דיש חילוק בין עובר דבהמה משום דהוה בידו ובין עובר דאדם ותמה שם. על דברי התוס' והרא"ש מבכורות שכתבו דל"ה מכירה דהוה דשלב"ל ומה שנ"ל בביאור הענין לחלק בין הקדש למכירה. הנה אמת דעובר הוה דשב"ל דמה שכבר נגמר יכול לשחוט הבהמה ולהוציאה. אמנם הלוקח אינו קונה שיהי' שלו תיכף לכוף להמוכר שישחוט הבהמה ליתן לו הולד וכן המוכר מותר להשתמש בכל הבהמה כמקדם ע"כ סתמא המכירה לכשתלד משא"כ בהקדש כיון דאמרינן בתמורה י' ע"ב האומר מה שבמעי' של זו עולה אסורה בעבודה משום עובר שבה ואולי אם ישתמש אחד בבהמה זו בשוגג אולי ימעול ע"כ ההקדש הוא עיקר בזה ולא הבעלים וקניא ההקדש תיכף והרי זה דומה דאם מכר בית הנשכר דאין השוכר משלם השכר לקונה ובמקדש לא מצי דייר בי' במעילה קאי וה"ה בעובר קונה הקדש תיכף משא"כ במכירה. ומ"מ הי' לנו לומר דהמכירה מהני לכשיולד דאין זה דומה למוכר דשלב"ל דבידו של המוכר למכור תיכף וכל שבידו יכול נמי למכור לאחר זמן אבל הנ"ל בזה דהתוס' בכורות ב' כ' בפשיטות בהך דר' מרי דאין אדם מקנה דשלב"ל ולא כתבו דקי"ל כרבנן דאין אדם מקנה דשלב"ל ועוד מאי פסקא דרב מרי ס"ל אאמדשלב"ל ופירשתי בזה דהתוס' ס"ל דאף ר' מאיר ס"ל דאין אדם יכול להקנות עובר מבכרת והוא לפמ"ש התוס' ב"ב דף ע"ט ע"ב דאף לר"מ אינו יכול להקדיש דבר שמעולם לא יבא לרשותו עיי"ש שכן אמרינן בנכסים שנפלו לו כשהוא גוסס הואיל דלא יוכל להקנות כשיבוא לרשותו אף ר"מ מודה וכ"כ התוס' ב"ב קנ"ט ד"ה היכי א"כ

כיון כשבא לעולם יהא בכור ואינו ברשותו להקדישו ולמכרו אף ר"מ מודה ומש"ה כ' התוס' בפשיטות דלא מהני המכירה ועוד בלא"ה כתבו התוספת בכמה מקומות דאף לר"מ ל"מ המכירה רק כשתלד וכיון כשתלד הוא בכור ומש"ה ל"מ אז המכירה והוי כאומר עם יציאת רובא יהא עולה דל"מ ועיין עוד לקמן א"כ מש"ה כתבו התוס' כאן גבי בכור דל"מ המכירה. אמנם ההקדש מהני אף קודם שנולד אף במבכרת והראיה מכיצד מערימין ולא אמרינן הרי לא יבא לעולם לרשותו מטעם דהקדש חל תיכף והוא באמת אסור לעבוד בבהמה ותיכף חל על העובר הקדושה קדושת הקדש והוא הקדיש אדעתא דהכי משא"כ במוכר בודאי לא מכר אדעתא שיקנה תיכף רק כשתלד ואז חל עלי' קדושת בכור ואין אדם מקנה דבר שהוא לע"ע ברשותו כשיצא מרשותו וזה שקראו התוס' דשלב"ל אמנם בכל העוברין באמת מהני כשילד דכעת הוא בידו לשחוט והוה כמוכר שדה שלו לאחר ל' דמהני. ועי' בנתיבות המשפט סי' ר"ט סעיף ד' שכ' ג"כ דרב מרי לא מכר רק כשתלד וכ' דמש"ה הוה דשלב"ל והוא תמוה דנהי דלא מכר רק כשתלד מ"מ הי' יכול למכור תיכף וכל שבידו ל"ה דשלב"ל ומ"ש הוא נכון דכיון שיצא מרשותו קודם אף ר' מאיר מודה וזה קראו התוס' דשלב"ל ודוק היטב:

ז ובקצה"ח סי' ר"ט סקי"א כ' לישב דברי ה"ה שכ' דהא"ז מיירי לכשתלד והקשה מהא דאיתא בתמורה באמר עם יציאת רובו דברי רב ודברי תלמיד דברי מי קודמין וכ' לישב כשתלד הוה כאומר עם יציאת מיעוטו הנה אין עליו סתירה מדברי התוס' בכורות שכ' דהוה דשלב"ל ול"א דעכ"פ לכשתלד מהני משום דכשתלד יהי' בכור ולא אמרינן שהמכירה יהי' כשתלד ויצא מיעוטו משום דשם מכר אוזן הבכור וכשיצא אוזן כבר יצא רוב ראשו ואז הוה כילוד יזכה הקדש מקודם בבכורו אמנם אם הקנה כשיצא מיעוט קנה לי' לפ"ז אף במבכרת ל"ה דשלב"ל דיכול למכור תיכף הוולד דהוה בידו לשחוט ולהוציא הולד וכן יכול למכור לכשתלד בשיצא מיעוט דלא קדוש בבכורה אך זה לרבה דס"ל בחולין ס"ט ע"ב דיצא שליש ומכרה לנכרי לא קדוש בבכורה אבל לר"ה דס"ל שם דקדוש בבכורה דלמפרע קדוש ל"מ המכירה וכיון דהדבר ספק אם הלכה כר"ה ובש"ע ב' דיעות ע"כ אם מכר העובר כשתלד הוה ספק בכור:

ח והנה התוס' הקשו בחולין ס"ט ע"ב מתמורה דבעי הגמ' אמר על הבכור עם יציאת רובו הוה עולה מאי ומשמע דאם אמר ביציאת מיעוטו בודאי מהני ולדברי ר"ה אף ביציאת מיעוטו ל"מ דלמפרע הוא קדוש ונמצא לפ"ז דהרמב"ם סותר א"ע בה' בכורות פסק כר"ה ובה' תמורה, מביא שעם יציאת רובו ל"מ והא אפי' ביציאת מיעוטו ל"מ ומצאתי ברי"ט אלגזי שהקשה כן. אכן אחר העיון ישבתי דעת הרמב"ם והוא דבאמת קו' התוס' יש

לישב דכיון דקדושת הגוף לא פקע בכדי א"כ אם אמר עם יציאת מיעוטו לע"ע קודם שיצא רובו קדוש וכיון דקדוש תו לא פקע ומשו"ה אינו קדוש בבכורה משא"כ במכרו לנכרי אמרינן למפרע הוא קדוש ולא יוכל למכרו לו ושמא כיוונו התוס' במ"ש ואולי י"ל לזה אך אמנם לפמ"ש התוס' גיטין מ' ע"ב דהקדש חמץ ושיחרור מפקיע מידי שיעבוד זה דוקא לרבא דס"ל מכאן ולהבא הוא גובה אבל לאביי דס"ל למפרע הוא גובה אין מפקיע מידי שיעבוד הרי דס"ל דאם למפרע שלו ל"ש קדושה לא פקע בכדי וכן כאן אם למפרע הוא קדוש ל"ח הקדש אף ביציאת מיעוטו ע"כ שפיר הקשו התוס' ול"ש לתרץ כדכתיבנא. ואמנם לפמ"ש הפ"י בגיטין בשי' רש"י דאף לאביי מפקיע מידי שיעבוד וע"ש שכ' בעיקר סברתו כיון דמחסרא גובייא וכיון דלע"ע קדוש לא פקע בכדי לשיטה זו ל"ק קושית התוס' דבאמר עם יציאת מיעוטו לע"ע קדוש וקדושה ל"פ בכדי וכן יסבור הרמב"ם ומיושב קושייתי ודו"ק:

ט ובזה אמרתי ליישב מה שהקשה קצה"ח על הא דבר פדא ור"י דהקדש חל על העוברין הא אין אדם מקדיש דבר שלב"ל והנה על הא דחל קדושת הגוף ל"ק לפמ"ש התוס' קידושין דף ס"ג דקדושת הגוף חל על דבר שלב"ל אך על בר פדא דמתרץ למשנה דכיצד מערימין בקדושת דמים וע"ז קשיא איך חל הא אין מקדיש דבר שלב"ל ולפמ"ש י"ל דלעולם לע"ע א"ח ההקדש רק כשנולד חל קודם יציאת רובא ואי משום דלמפרע הוא קדוש בר פדא לשיטתו דס"ל נדרים כ"ט דקדושת דמים נמי ל"פ בכדי וכיון דחל ל"פ לפטורה מבכורה וזה הערה נפלאה והא דלא מוקי באומר כשתלד ביציאת מעוטו ומיירי בקדושת הגוף דכשתלד יכול להקדיש קדושת הגוף היינו טעמא דלבר פדא דא"י להקדיש עובר מטעם דלא חזי השתא למזבח ה"ה דל"מ אף כשיצא מיעוטא דהרי עכ"פ לא חזי השתא לקרבן ול"ח כלל קדושת הגוף רק קדושת דמים חל דהרי אף לר"ה לע"ע חל הקדושה וכיון דקדושת דמים ל"פ בכדי אף דלר"ה למפרע הוא קדוש במכרו לנכרי מ"מ בהקדישו קדושת דמים נפטרה מן הבכורה ור"י ס"ל קדושת דמים פקע בכדי ובאמת ס"ל אין אדם מקדיש דבר שלב"ל ורק כשתלד חל וכיון שלמפרע הוא קדוש קדושה פקע בכדי והוי בכור וע"כ מוקי לה בקדושת הגוף דחל אף על עובר ואף בדשלב"ל והוא דבר נחמד ודברי התוס' תמורה י' ע"ב ד"ה כי תניא ההוא בקדושת דמים בתי' כיון דנחת לה קדושת דמים נחתה לה קדושת הגוף אין סותרין דברי דכוונת התוס' ע"כ כשיוציא דוקא או כולה דאז יכול להקדיש קדושת הגוף לבר פדא וחייל מעצמו תיכף לא מקודם דאל"כ אין הבנה לקו' הגמ' ומי אלימא קדושת דמים להפקיע מידי בכורה דהרי כאן הוי קדושת הגוף כמו שכתבו התוס' וע"כ כוונת התוס' דאח"כ כשנולד חל

דאז משכח רווחא ולא קודם ודוק היטיב כי דברי תוס' תמוהים למעיין שם. ומ"מ ע"כ כוונת התוס' כמ"ש ועכ"פ מיושב קו' הקצה"ח מבר פדא ור"י. אם כי עדיין קשה על הא דהאומר מה שבמעי של זו עולה דשם ע"כ הקדושת דמים חל תיכף במעי אמו והו"ל דשלב"ל מ"מ קו' הקצה"ח מבר פדא מיושב. ולדינא הדבר ספק הלכה כמאן אם כר"ה אם כרבה. ונמצא במכר הולד בעת שהוכר עוברה הולד בכור מספק לפמ"ש דכשיולד ביציאת מיעוטא מכור ונהי דהוא יכול למכרו תיכף ול"ה דשלב"ל מ"מ בלא מכרו רק כשיולד וכשנולד תיכף מכר והוי כיצא שליש ומכרו לנכרי דהוי ספק בכור. אמנם כ"ז בהוכר עוברה אבל במכר קודם שהוכר העובר או קודם שתתעבר בודאי הוא דשלב"ל ואף שמכר לכשתלד ל"מ:

י ובעמדי בזה נלע"ד עפ"י דברי התוס' גיטין מ' ע"ב שהבאתי לעיל דהטעם דקדושת הגוף מפקיע מידי שעבוד משום דקדושת הגוף לא פקעה בכדי יש לישב קו' התוס' ב"ק ל"ג ע"ב אהא דהקדישו מוקדש משום דר' אבהו בשור תם שהקדיש מזיק תיפוק לי' דקדושת הגוף מפקיע מידי שעבוד עיי"ש שתירצו דמיירי בבע"מ א"נ כגון שהקדישו לבדק הבית דמתפיס תמימים לבדק הבית מה שעשה עשוי וזה דוחק לומר שעבר בעשה דמתפיס תמימים ולר"י בפסחים מ"ב הוה לתו"ע ולקי עלי' והא דלא מוקי התוס' בהקדיש זכר לדמי' דנלע"ד פשוט דאינו עובר בעשה היינו משום דהקדיש זכר לדמי' קדוש קדושת הגוף ושוב קדושת הגוף מפקיע מידי שעבוד אמנם לפמ"ש הכסף משנה פט"ו ממעשה הקרבנות סוף ה"ז על קו' הראב"ד בהא דמוקי בנדרים כ"ט דאמר לדמי והרי הקדיש זכר לדמי' קדוש קדושת הגוף ולא פקעה בכדי וכ' דנהי דקדוש קדושת הגוף מ"מ כיון דכ' אקדשי' לדמי' אקדשי' לא חמיר כקדושת הגוף וכי מטי זמן שלשים יום דאסר פקע קדושתי', א"כ לפמ"ש תוס' דמש"ה מפקיע מידי שעבוד משום דלא פקע בכדי י"ל בב"ק מיירי שהקדיש זכר לדמי' אף דקדוש קדושת הגוף מ"מ פקע בכדי ואין מפקיע מידי שעבוד ומ"ה הקדישו מוקדש משום דר' אבהו וזה ישוב נכון. הן אמת שדברי הכ"מ צ"ע מגמ' בשבועות י"א דמקשה אתמידין שלא הוצרכו לציבור דנפדין וכי קדושה שבהן להיכן הלכה ומשני לב ב"ד מתנה עליהן דאם לא הוצרכו יהי' לדמיהן ומקשה והא אמר מר התפיס זכר לדמיו קדוש קדושת הגוף ומה קו' הרי בכה"ג קדושה פקעה בכדי ונפקעה הקדושה כשלא הוצרכה לציבור וצע"ג ושמא ס"ל לכסף משנה דוקא בהקדיש על ל' דאח"כ נפקע הקדושה אבל בב"ד שהתנו דאם לא יצטרכו שיהי' קדוש לדמיו וכיון דמדינא קדוש קדושת הגוף הוה מתנה על מה שכתוב בתורה ול"מ התנאי. אך עיין

מעילה י"ב ולד המוקדשין לא תניק וכו' ואחרים מתנדבין כן ופרש"י שמתנין כן הרי דמהני תנאי (וע' מ"ש בסי' על דברי הח"ץ סי' ל"ג ואין להאריך בזה יותר):

יא ונתחיל לתור אחרי ההיתר באחד שמכר עובר אף קודם שב"ל ולא הוכר עובר כלל ואען ואומר הנה אף כי אנן פסקינן דבדבר שלב"ל לא קנה אף כשיבוא לעולם כמו בפירות דקל מ"מ בשמיט ואכל לא מפקינן מיני' ובשמק"ב שם אפי' עשה הגבהה או משיכה וכל קנין וכן פסקינן אפ' תפס שטרו עיין לקמן וא"כ כאן שהבהמה בחצר הנכרי וברשות הנכרי קניא מטעם תפיסה לשיטת רוב הפוסקים ואף דלא מהני תפיסה במעי אמן עכ"פ כשיצא מיעוטו קניא מטעם תפיסה ושוב נפטרת מן הבכורה לשיטות הפוסקים כרבה דבמיעוטו אינו קדוש והנה י"ל לשיטת הפוסקים דעובר חשוב בא לעולם ויכול למכרו מ"מ איך קניא נכרי מטעם חצר ומטעם תפיסה. והרי העובר הוא בהבהמה וכיון דהבהמה אינה שלו הוי ככלים של מוכר ברשות לוקח ואינו בטל אגב רשותו ולא קניא העובר מצד תפיסה. הן אמת דכלים של מוכר ברשות לוקח הוי ספיקא דדינא. ולפי המבואר במחנה אפרים הלכות קנין חצר סי' ט' דדוקא היכא שהוא צריך להוציא מרשות המוכר אמרינן דהכלי לא בטל אגב רשות דהוי ספיקא דדינא ונשאר בחזקתו משא"כ בדבר הפקר אמרינן דהכלי בטל אגב רשות עיי"ש, וא"כ לפי המבואר בהגהות אשר"י ב"מ ס"ו דהא דתפיסה מהני בשמיט ואכל היינו מטעם נתייאשו ואז קונה כקונה מן ההפקר ויאוש בטעות מהני עיין בקצה"ח סי' קמ"ב א"כ לכאורה בקונה מן ההפקר הכלי בטל וקונה שפיר והוי תפיסה אך אמנם התוס' ב"ב פ"ו הקשה על האיבעיא כלים של מוכר ברשות לוקח אי קנה מהא דתנן פרקן והכניסן לתוך ביתו ואס"ד דכלים של, מוכר קניא ברשות לוקח למאי הוצרך פרקן ותירצו וז"ל דדוקא כלי דבטל אגב רשות אבל בהמה לא בטלה עיי"ש וא"כ כאן הבהמה לא בטל אגב רשות ולא קנה העובר: יב והנה לכאורה בלאו הכי לא יוכל לקנות בקנין חצר דהרי החצר נקנה בעל הבהמה כמ"ש הטו"ז סי' קפ"ט הנפקד אין יכול לקנות הפקדון בקנין חצר ובתשו' מהרי"ט וקצה"ח חולקים בזה דבקניית הפקדון חצרו וידו באין כאחד וכיון דהנכרי אינו קונה הבהמה ועדיין החצר נקנה להמפקיד ואיך יכול לקנות העובר אך נ"ל דהא דאמרינן דחצר נפקד נקנה להמפקיד היינו דוקא שהנפקד אינו משתמש בהפקדון משא"כ בשואל כיון שהשואל משתמש בהחפץ נהי נמי דאמרינן דמ"מ יכולין הבעלים להקדיש דכל היכא דאיתא ברשותא דמרי איתא אבל מ"מ רשות השואל אינו נקנה להמשאיל ואדרבה הבהמה נקנה להשואל והוא ברור בסברא תדע דהרי קונין בכלי שאול עיין ב"ב פ"ז במדת סרסר וכלים מטעם חצר וא"כ איך נאמר דבכלי שאינו שלו קונה ובמקום הכלי

שהוא באמת שלו אינו קונה.. א"כ כיון שהנכרי משתמש בהבהמה ומותר לו להשתמש בה הוה החצר שהבהמה עומדת שלו. ולא של בעל הבהמה ונהי שהבהמה הוה חצר מהלכת מ"מ אולי החצר גופי' קונה העובר לנכרי והנה יש להסתפק כעין זה אם נתן גט ביד עבדה העומד בחצרה אם קונה אם לאו מ' נימא דחצר לא בטיל אגב חצר וכיון דהעבד חצר מהלך לא יקנה החצר או קנה ומקום הספק שבטור אה"ע קל"ט איתא בנתן גט ביד עבדה אינו גט עד שיגיע לידה ואולי בבא העבד לחצירה מיהת ג"כ שם אך שם י"ל הטעם דהוי בטלי גיטך מעל גבי קרקע כיון שבא אח"כ לחצירה וע' ב"מ ט' ע"ב דל"מ משיכת, בהמה לקנות הכלים דהוה חצר מהלכת מ"מ י"ל דחצר מהני לקנות הכלים וע' שטמ"ק ב"מ שם שכ' בקו' הגמ' מקלתה דלא ליקני דהיא מהלכת וז"ל דקלתה מבטלת כח הקרקע דקנין חצר דאורייתא וקנין ד' אמות תקנת חכמים דאין הקרקע קונה לה וקלתה הוי' חצר מהלכת משמע דאם חצר דאורייתא אין קנין מבטל קנין על כן בנתן גט ביד עבדה בחצרה מגורשת ולפ"ז כאן כיון שהחצר הוא שלו קניא בתורת חצר תיכף שהוכר עוברה דהוי לשיטת הרמב"ם וא"ז ורוב מהאחרונים וכן לשיטת רשב"ם ב"ב הוה דשב"ל ולשמואל ביבמות ס"ז אף שס"ל אין אדם מדשלב"ל עובר הוה כבא לעולם ובפרט בעובר בהמה בודאי הוה דשב"ל כנ"ל ומהני תפיסה וקניא השמוט ואכיל והחצר הוי כתפיסה וע' ירושלמי קדושין פ"א משוך בהמה לקנות ולדותי' ל"ק אם היתי' עוברה עשו אותה כמשאה וקנה ומבואר דעובר הוא כבא לעולם וזה ראיה ברורה אך לשיטת הפוסקים דעובר ל"ה דשב"ל מ"מ משמע לי מסברא דבכלו לו חדשיו הוה כבא לעולם וכן משמע מרמב"ם פ"ד דתמורה ובכסף משנה ה"ג דאף אם וולדי קדשים בהויתן הן קדושים מ"מ בכלה לו חדשיו הן קדושים אף קודם שנולדו מדקרי לי' הוויתן משמע דאז הוי כילוד ואף אם לא נאמר כן אבל מ"מ לכשתלד במיעוט קמא דאז לסברת הקצה"ח שהבאתי דזה הוי לידה ובפרט אם יש לידה לאברים קניא החצר מצד תפיסה והוי שלו ולא קדוש בבכורה לרבה ונמצא דאף במכר קודם שבא לעולם כלל הוי ספק בכור מהני טעמא דכתיבנא ודע דמה שהצרכתי לדחוק בהקנין אם אין הבהמה מפסקת בין העובר והחצר זה דוקא אם עובר לאו ירך אמו הוא והוה כגוף אחר אבל אם עובר ירך אמו הוי כאחד מאבריו ואם שייך קנין בו שייך נמי תפיסא וקניא החצר מטעם תפיסה כקונה אחד מאבריו. ולפמ"ש הקצה"ח בסי' ר"ב בביאור רחב דתפיסה מהני אף בחצר מהלך ודוקא קנין לא מהני אבל לא בתפיסה א"כ כאן להוי כתפיסה דהבהמה הוה כשאול לנכרי וקונה ע"י הבהמה דהוה כחצר השאול הולד וליקני מתורת חצר. אף מהלכת אך באמת ז"א דדוקא תפיסה מטעם ספק מהני בחצר מהלכת כיון דמ"מ תפיס בה ומספק

אין להוציא. אך תפיסה בדבר שלב"ל בודאי צריך קנין גמור ולא מהני בחצר מהלכת דל"ה ספק כלל רק וודאי אינו שלו ובעי מקום הראוי לקנין ודוק:

יג והנה י"ל אף אם חצר ל"ק בנכרי מ"מ נראה לי מצד אחר להתיר הבכור. עפ"י מה שכתב הגהות אשר"י ב"מ פ"א דעיקר מאי דמהני תפיסה בפירות דקל אף דמחילה ונתינה בטעות לא מהני מ"מ כאן בודאי המוכר נתייאש מיד שבא לעולם דהרי הוא סבר שקנאו הלוקח ממילא דהלוקח קנאו ביאוש ואף דהוי יאוש בטעות מ"מ כל יאוש הוי בטעות ומהני ועיין בקצה"ח סי' קמ"ב משא"כ במקח בטעות והוא ברשותו ל"מ יאוש על כל דבר שהוא ברשותו כמו שכתב הרמב"ן הובא בשמק"ב ב"מ כן נ"ל בהבנת דברי הגהות אשר"י א"כ לפי מה שכתב בתשו' עבודת הגרשוני דהפקר פטור מן הבכורה וכן מבואר בתוספתא א"כ הכא משבא לעולם דהיינו לשיטת רש"י והרמב"ם בהוכר עוברה וכן לשיטת רוב האחרונים נתייאש או הפקיר העובר לסברת הגהות אשרי ונהי דלא זכה בה הנכרי דחצר לא קניא מ"מ הפקר פטור מן הבכורה ואולי יאוש מהני אף בדבר שלב"ל כמו דמהני יאוש לדבר שאינו ברשותו עיין קצה"ח סי' ת"ו וכיון דהפקירו או נתייאשו פטור מן הבכורה. ואף דבתשו' עבודת הגרשוני אסר עכ"פ בהפקר מדרבנן משום הערמה עיי"ש מ"מ נראה לי דזה דוקא בלא עשה שום קנין רק הפקר בזה חיישינן לערמה דלא הפקיר בלב שלם כמו בחמץ בפסח. משא"כ במכר רק דלא קנהו אם הוא הפקירו בודאי פטור מן הבכורה ואף אם נאמר דעובר הוי דשלב"ל ואף בכלו לו חדשיו מ"מ ביצא מיעוט ראשון חל היאוש וההפקר ותליא שוב במה שהארכתי לעיל בפלוגתא דרבה ורב הונא. אמנם י"ל דיאוש אינו פוטר מן הבכורה כעין שכ' תוס' ב"ק ס"ט דיאוש אינו פוטר ממעשר וי"ל הטעם דל"ק רק בבא ליד זוכה ומ"ה הוה כמתנה ודו"ק אמנם זה לא תקשי איך מהני יאוש כיון שהוא בבהמה שלו והוא תחת ידו ורשותו כדעת הרמב"ן דלפמ"ש במחנה אפרים בה' מכירה קנין חצר סי' ח' דהא דאין יאוש מועיל תחת יד שומר הוא דוקא בשומר שכר דהוא כפועל אבל לא בשומר חנם ובזה אמינא דכ"ש דבשואל מהני יאוש. דהוא בודאי ל"ה כפועל ומש"ה כאן ל"ה ברשותו לענין זה ומהני יאוש דאף שכתבתי דדינו כאומן לענין אומן קונה בשבח כלי מ"מ כיון שמשתמש בהבהמה דינו כשואל לענין זה:

יד והנה בדברי הגהות אשר"י דב"מ הנ"ל יש לישב הא דאמרי' בקדושין ס"ב דרבי ס"ל אדם מקנה דשלב"ל מכתב לעבד לכשאקחך תהא עצמך קנויה לך מעכשיו דקשה דלמא ס"ל אא"מ דשלב"ל ורק השטר בעין אף אם אין אדם מקנה דשלב"ל יוצא לחירות דהוי כשמיט ואכל הואיל ונקט שטרא וכדאיתא בח"מ סי' ר"ט יעיי"ש וכן הואיל דהוא תפיס

בעצמו ולפמ"ש הגהות אשר"י דהטעם הוא בשמיט ואכל דמהני ולא אמרינן דהוי מחילה בטעות משום דהוי יאוש מיושב כאן בגט שחרור בודאי לא מהני כיון דהוא אינו נותן הגט מידו ליד העבד רק הוא קונה כקונה מן ההפקר הוי כטלי גיטך מעל גבי קרקע ומש"ה לא מהני השחרור וע"כ ס"ל אדם מקנה דשלב"ל. ולפמ"ש הקצה"ח בקונטרס הספיקות דבקרקעות לא מהני שוב תפיסה ועבד הוקש' לקרקעות ומ"ה לא מהני תפיסה אך אין תפיסה זו דומה לכל תפיסה דשם הוא מצד ספק וכאן צריך קנין עוד י"ל בישוב הקו' דרבי ס"ל נתייאשתי מפלוני עבדי אין לו תקנה אלא בשטר עיין גיטין ל"ט ומש"ה דייק הגמ' דס"ל אדם מקנה דשלב"ל דאין לומר דלעולם אין אדם מקנה דשלב"ל ורק מטעם תפיסה הרי הוי קנין בטעות ומטעם יאוש לא מהני כנ"ל ולפענ"ד נראה כי הגהות אשר"י חולק על דין בעל העיטור דתפיס שטרא מהני אף בדשלב"ל לדברי הגהות אשר"י דתפיסה מהני מטעם יאוש והפקר הרי אין יאוש מועיל בשטרא ולא בהפקר ומה"ט. מבואר בסי' ס"ו ס' ט' דהזוכה בשטר הפקר לא קנה החוב דבעינן מסירה מיד ליד ודעת אחרת מקנה אותו. ולפ"ז צע"ק על הרמ"א איך פסק כעיטור דמהני תפיסתו שטר ולא חש לדברי הגהות אשר"י ואם נימא דיאוש הוה הפקר מדעת דחשיב' דעת אחרת מקנה דלא מהני עד דאתי ליד זוכה יש לישב קצת וע' קצה"ח סי' קמ"ב דלא ס"ל דהוה דעת אחרת מקנה ואולי מיושב בזה קושית זקיני הש"ך בסי' ס"ו שהקשה על הרמ"א והמחבר איך משכחת לה האי דינא דאין קונין שטרות מהפקר והרי בלא"ה ליכא כתובה להנ"ל מיושב דהמחבר בא להוציא מדברי העיטור ומיירי בכתב שטר מכירה על כתובת אמו ומסר לו השטר מכירה והכתובה ואח"כ מתה אמו והנה כתובה יש ומ"מ לא מהני דהוי דשלב"ל וה"א דהוא יקנה הכתובה מתורת הפקר אף דהוי מחילה בטעות כנ"ל ע"ז קאמר דלא מהני דבעינן כתיבה ומסירה מיד ליד ודעת אחרת מקנה ולכן לא קנה הכתובה ולדברי הגהות אשר"י מיושב מה שקשה במאי דמקשה ב"מ י"ז מכדי לוקח במאי קנה בהאי שטרא האי שטרא חספא הוא ולדברי העיטור לפמ"ש הט"ז אף שטר קודם שבא לעולם נמי מהני וכבר הקשה כן בנתיבות ולהנ"ל מיושב דבשטרות אין קונה ביאוש והפקר ודוק היטיב:

טו ועתה אבאר עוד צד היתר היותר פשוט והוא לצרף להיתר לשיטת מהר"ם אלשיך בתשובתו שכתב דמש"ה אי שמיט ואכיל לא מפקינן מיני' מצד דמספקינן שמא הקנה לו דקל לפירותיו הובא בקצה"ח וחלק עליו אמרתי לבאר דבר זה קצת. והנה בעיקר קושיתו על שיטת הר"מ אלשיך דאם כן מאי מקשה בגמ' דרב נחמן אדר"נ משום מחילה בטעות והרי הטעם לאו משום מחילה רק מצד ספיקא בתופס דאולי הקנה לו המקום

הנה יש ליישב בג' אופנים א' או דהגמ' משני הכא זביני התם הלואה כונתו דכאן גבי זביני יש ספק שמא הקנה לו דקל לפירותיו ומ"ה מהני תפיסה ויתיישב קושית התוס' דלעולם ר"נ ס"ל מחילה בטעות ל"ה מחילה ורק הטעם כאן משום ספק הנ"ל הב' דהגמ' מקש' שפיר לשיטת ר"נ דלא ס"ל כאן הטעם משום ספק דלפמ"ש התוס' בכתובות כ' לרב נחמן תפיסת ספק מהני רק היכא שהוא טוען ברי או היכא שתפס קודם שנולד הספק וכאן אינו טוען ברי ותפיס לאחר שנולד הספק וע"כ טעמא דרב נחמן משום מחילה בטעות ומקשה שפיר אך אנן ס"ל דתפיסה ברשות מהני ומ"ה מהני התפיסה וזה ס"ל למהר"ם אלשיך ובזה יומתק החילוק בין פירות דקל למעות דבמעות כיון שתפס הגוף והפירות לא מהני תפיסה לפירות כיון שצריך לתת הגוף חייב ליתן הפירות ג"כ כמו שכתב התוס' ב"ב ל"ג לענין מגו דלא מהני ע' טור ח"מ משא"כ בפירות דקל לא תפיס רק הפירות ומהני תפיסת הספק:

טו ועוד בה שלשי' ע"פ מה שראיתי במהרי"ט בחידושיו לקדושין ס"ב דהא דס"ל לר"מ בפירות דקל דקונה אף דס"ל דבעי עבידי דאתי והגוף יהי' בעולם ועוד דאם בפירות דקל קני אף שלא בא לעולם כלל א"כ אף בקדושין יהי' הקדושין אף בלא הוכר עוברה כלל ותירץ דשם הטעם דר"מ משום דהוי כמקנה לו דקל לפירותיו משא"כ בקדושין האם אינה יכול לקדשה וכבר תמהתי עליו דא"כ אמאי ס"ל לר"ה בפירות דקל דיכול לחזור אף לר"מ קודם שבא לעולם כלל ואטו אם קונה דקל לפירותיו יכול לחזור. וישבתי דלכאורה דברי מהרי"ט בלא"ה מרפסין איגרא מגמ' כתובות דקאמר שם ריש לקיש טעמא דר"מ דנעשה כאומר וכו' וס"ל לר"מ אין אדם מוציא דבריו לבטלה ומקשה לר"מ הו לית לי' אדם מקדיש דבר שלב"ל והתנן האומר כו' ומתרץ מההיא אין כו'. ולדברי מהרי"ט באמת בשלמא שם בלאחר שאתגייר הגוף בעולם אית לי' אדם מקדיש דשלב"ל משא"כ במעשה ידיה דאין בעולם כלל ס"ל לר"מ אין אדם מקדיש דשלב"ל ואין אדם מוציא דבריו לבטלה בודאי הקדיש ידיו לעושיהם כמ"ש המהרי"ט בפירות דקל והראי' דבקדושין ובתרומה כיון דלא שייך זה אין אדם מדשלב"ל והוא תמוה. ופירשתי דבאמת פירש מהרי"ט דברי הגמ' מההוא אין כיון דהגוף בעולם מהא ליכא למשמע מינה ובאמת ס"ל לר"ל אליבא דר"מ אין אדם מקדיש דשלב"ל ורק היכא דשייך דקל לפירותיו והוא נכון וכדמות פירוש זה מצאתי בשמ"ק בב"מ וכיון שהוקשה לו להמהרי"ט בסוגיא דקדושין אמאי לא מהני בקדושין אף קודם שב"ל כלל ומש"ה תירץ דהסוגיא אזל' אליבא דר"ל שם דס"ל אליבא דר"מ בדבר שלב"ל כלל משום אין אדם מוציא דבריו לבטלה והקנה לו דקל לפירותיו ובדבר שב"ל קצת ר"ה לשיטתו דס"ל לר"מ אמדשלב"ל כלל

בכתובות, א"כ אין זה לבטלה דהרי מהני כשבא ומש"ה הקנה דקל לפירותיו וע"כ ס"ל דיכול לחזור קודם שבא לעולם משא"כ לר"ל בדבר שלב"ל כלל אין יכול להקדיש אף כשיבא לעולם וא"כ הוי לבטלה וע"כ הקנה דקל לפירותיו ותיכף אינו יכול לחזור בו ודוק כי הוא נחמד:

יז ובזה יש לישב קו' הפנ"י אהא דאמרינן בקדושין דבשאינה מעוברת אפי' לר"מ ל"ה קדושין והרי בפירות דקל דלא בא לעולם כלל ס"ל לר"מ אדם מקנה דשלב"ל בקדושין ס"ב ע"ב ד"ה שם אמר רבה שהקשה הא דאמרינן בעלמא אימר דאמר ר"מ כגון בפירות דקל ופירש"י עד שלא חנטו והיכי אשכחן דאמר ר"מ בדבר שלב"ל כלל הרי דוקא בלאחר שאתגייר ס"ל לר"מ דהוה הגוף בעולם ויותר קשה הא דאמרינן בקידושין דבשאינה מעוברת אפי' ר"מ מודה דל"ה קדושין באומר אם תלד אשתך נקבה והרי בפירות דקל אפי' לא חנטה ס"ל לר"מ אדם מקנה דשלב"ל להנ"ל ניחא דהא דאמרינן בפירות דקל לר"מ הוא לר"ה וס"ל לר"ה אף בשלב"ל כלל ס"ל לר"מ אדם מקנה דשלב"ל מדס"ל במקדיש מעשה יד' אשתו קדוש. וסוגיא דקדושין אתיא כר"ל דבמקדיש מעשה ידי אשתו הטעם משום דאין אדם מוציא דבריו לבטלה כנ"ל והוה כאומר יקדשו ידי וזה לא שייך במקדש עובר. וכן מיושב קו' תוס' דקי"ל משנת ר' אלעזר בן יעקב קב ונקי וקי"ל כר' נחמן ובזה מיושב דבדשב"ל קצת כגון בעובר שהוכר עוברה בזה פסקינן כר' אלעזר בן יעקב ובדשלב"ל כלל כגון בפירות דקל קודם חנטה בזה אף ר' אלעזר בן יעקב ס"ל דאין אדם מקדיש דשב"ל וטעמא דר' מאיר דאין אדם מוציא דבריו לבטלה בזה ל"ס לי' כותיה עכ"פ נ"מ גדולה בדברי מהרי"ט דלדידיה בפירות דקל בודאי אינו יכול לחזור קודם שב"ל דלא כרב הונא רק כר"ל. ועכ"פ רב הונא דקאמר דיכול לחזור דלא ס"ל נעשה כאומר משום דס"ל דמהני הקדש כשיבוא לעולם ואין בזה מוציא דבריו לבטלה. וכיון דאמר לי' ר' נחמן מודינא לך משמע דטעמא דר' נחמן לא משום ספק דקל לפירותיו דאל"כ תהוי לר' נחמן עדיפא מרב הונא דלר' הונא יכול לחזור, קודם שב"ל ולר' נחמן הוי ספק שמא הקניהו לו דקל לפירותיו ואינו יכול לחזור אף קודם שב"ל וע"כ הטעם הוא משום מחילה בטעות ומקשה שפיר. אך המהר"ם אלשיך ס"ל הלכה כר' נחמן ולא מטעמו. דטעמא דידן משום ספק שמא הקניהו לו דקל לפירותיו: יח עוד יש לישב בדרך זה דע"כ זה שמקשה הגמ' ממחילה בטעות בודאי ס"ל לגמרא דר' נחמן מיירי בסתמא אף אם לא ידע הלוקח דאין אדם מקנה דשב"ל דאי מיירי דוקא בידע הלוקח איך חשוב ליה מחילה בטעות הרי ידע דיכול לחזור ואעפ"כ לא חזר וע"כ מיירי בלא ידע ובכה"ג לא שייך, אין אדם מוציא דבריו לבטלה דהוא סבר אין זה לבטלה דהוה סבר דיכול

להקנות ולא הי' צריך להקנות הדקל לפירותיו וע"כ בזה לא שייך טעם מהר"ם אלשיך וע"כ הטעם משום מחילה בטעות ומקשה שפיר ומהר"ם אלשיך קאמר ליתר שאת אף שידע שייך נמי הטעם שמא הקנה דקל לפירותיו משום אין אדם מוציא דבריו לבטלה. הן אמת דתי' זה אינו עולה יפה דאנן לא פסקינן אין אדם מוציא דבריו לבטלה.. אך ע' שעה"מ סוף ה' נדרים שכ' בשם הריטב"א דהיכא שאין בו שינוי לשון קיי"ל אין אדם מוציא דבריו לבטלה ומ"מ כבר הראיתי לדעת כי ברוב יש לישב דברי מהר"ם אלשיך. ונמצא דלדבריו בודאי כאן מהני תפיסה. אף אחר שנולד דהוי ספק אסור שמא הקנה לו הבהמה לעוברה ובתפיסה כי האי דהוי ספק עכ"פ לא בעינן מקום הראוי לקנין לשיטת הקצה"ח סי' ר"ב שהובא לעיל וקונה חצר. אף בגוי ואף חצר מהלכת. ומש"ה י"ל דקניא קודם שנולד במעי אמן וע"כ הוי ספק בכור בלי שום פקפוק לדעתי. הן אמת כי בעסק תפיסה בגוי יש לשדות נרגא לפי מה דנמצא בפוסקים ובהרב המגיד הובא בב"ש סי' ד' ס"ק נ"ה דעכו"ם אין לו חזקה ומ"ה בנמצא הלך אחר הרוב אף לחייבו נזק שלם ולפי זה, לא מהני תפיסתו לפי מה שכתב מהר"י באסן דאמאי ספק ממונא לקולא והרי הוא ספק גזל ותי' דאם מוציא ממון איכא ספק גזל למוציא ומ"ה ממונא היכא דקיימא תיקום. ולפ"ז בספק בין ישראל לגוי הישראל מוציא מספק. ואי משום גזל הרי מדאורייתא מותר ואי משום דמ"מ מדרבנן אסור ספיקא דרבנן לקולא משא"כ אם ישאר הממון בעכו"ם העכו"ם אסור לגזול לישראל דהוי משבע מצות. והוי ספק דאורייתא וכיון דלזה ספק דרבנן ולזה ספק דאורייתא מוציאין מספק א"כ אף כאן אולי לא מהני תפיסתו אבל מסתימת דברי הפוסקים לא משמע כן. ועוד דאנן פסקינן גזל נכרי אסור מדאורייתא ויש לו תקנת ממון ועיין תשו' מהר"ם מלובלין לענין בכור פסק להדיא דמהני תפיסת העכו"ם בשגם שי"ל דנכרי אין מוזהר על הספק דדוקא לישראל אסור ספק מן התורה מדחייב אשם תלוי ולא נכרי על כן ל"ש הסברא וכן כ' בנחלת יעקב להגאון מליסא בתשובה סי' ג' נכרי אין מוזהר על הספק. וה"ה מקום עוד להתיר מטעם דמ"מ בדיניהם כ הולד וכתשו' משאת בנימין והאחרונים פסקו כן בתשובתם דלא כמג"א כאן בדבר שלב"ל י"ל כן. אך י"ל דקנין בדיניהם הוי כקנין סטימתא מנהג המדינה. ולפ"מ שהובא בב"י יו"ד סי' רס"ד ב' דיעות. אי מהני סתימותא בדבר שלב"ל י"ל דתליא בזה. אך עכ"פ תופס מיקרי כיוון שבדיניהם קני והוי כתפיסה ובדבר שלב"ל מהני תפיסה יש ג"כ לצרף להיתר:

ז אחר אחרון אני בא בהיתר אחד חדש והוא דאני אומר דאף דמעות אין קונות מ"מ אם מקנה אח"כ במשיכה קונה למפרע הנה אביי ס"ל למפרע הוא גובה והקשה בצל"ח אם אמרינן משיכה קונה איך שייך למפרע הוא גובה הרי מעות אין קונין ובמה קנה בשעת

הלואה אם לא במעות אמת יפה הקשה דשם הר' בישראל אמרינן שם להדיא למפרע הוא גובה למ"ד דנכרי במשיכה הא לישראל בכסף ועכ"פ מדרבנן בישראל בודאי לא מהני כסף. וכן למ"ד לעכו"ם בכסף בישראל במשיכה דאורייתא ובמה קונה למפרע אך באמת לא קשה דאני אומר דבזה קונה דהרי בשעה שנתן המעות נשתעבדו כל נכסיו קרקע ומטלטלין וקרקע נקנית בכסף. וה"ה דמשתעבדין כל נכסיו בכסף אגב קרקע. ואח"כ כשגובה גובה למפרע. ואיגלא מלתא ששיעבוד הי' קנין למפרע ואין לומר דשוב איגלא דרק חפץ זה משיעבוד זה לא אמרינן רק כל הקרקעות והמטלטלין נשתעבדו וזה קנה למפרע זה אמרתי לחלק דלרבא באפותקי לא מצינן לתרוצי דבאפותיקי כיון שרק קרקע נשתעבד או החפץ ששיעבד ולא שאר נכסיו שוב אינה קונה בכסף אין כאן אגב ומש"ה הוצרך לאוקמי בשהרהינו עכ"פ אני אומר היכי שקנה כסף לשיטת האומר דאף דלא קני החפץ המוכר קונה המעות עיין תוס' בבא מציעא מ"ב ובפרט לר' יוחנן א"כ נשתעבדו כל נכסיו מקרקעי ומטלטלי עבור החוב ואם חוזר וגובהו ונותן לו החפץ בחובו קנה אותו למפרע בתורת נ"ם חוב דלמפרע הוא גובה לאביי ורק הנ"מ במה שלא קנה שמעות אין קונה במה שיכול ליתן לו המעות בחזרה ולחזור מהמקח אבל אם מגבהו בסוף קונה למפרע ואין להקשות קו' הצל"ח דבמה קנה כיון שמעות אין קונה דכיון דכל הנכסים נשתעבדים קרקע ומטלטלין באגב משתעבדי הנכסים וא"כ למפרע קנה דהוי למפרע כקרקע בשכירות ומטלטלין במכירה ולפ"ז ולפי המבואר בש"ך סי' ק"ג ובתומים שם בשם בעה"ת דאף לרבא ס"ל למפרע הוא גובה בהגיע הזמן פרעון ודוקא בלא הגיע הזמן פליגי אביי ורבא עיין שם ולפ"ז נ"ל דבקונה במעות אם מעות אין קונה כל רגע ורגע הו' הגיע זמן פרעון דהרי יכול לתבעו כל רגע ורגע החזר לי מעותי או חפצי וזה פשוט ועיין תוס' בבא מציעא כ"ט ע"א מזה א"כ אף רבא ס"ל למפרע הוא גובה ומש"ה ברור דאם קנה במעות והעובר קונה המעות ולשיטת הרי"ף ודאי הוי לוה. ולדעת התוס' הוא רק לר' יוחנן המוכר קונה המעות, משום לוה ואשתעבדו נכסים ואח"כ כשנותן לו בתורת גובייגא אף רבא מודה למפרע הוא גובה והוה למפרע שלו כנ"ל ורק שיכול לחזור וליתן לו דבר אחר כיון דלא קנה החפץ אבל אם נותן לו בתורת גבייגא קניא למפרע:

ובזה ישבתי לנכון קושיות התוס' ע"ז ע"א שהקשו למסקנא דכייל ורמי מנא דנכרי ולעולם משיכה קונה א"כ מעות אין קונות וא"כ איך מותר ליקח המעות לפ"ז הרי לע"ע אין קונין רק אח"כ והוי דמי איסור הנאה עיי"ש ולפמ"ש הדבר נכון דאם יקחו המעות מקודם הגוי והיה לו חוב עליהם אם מעות אינו קונה ואח"כ כשיגבה הוה למפרע שלו ואז הוה היתר ואין זה דמי איסור וזה דרך נכון [וכבר הזכרתי מזה בספרי לא"ח י' ק"ז

אות ח'] אמת דבגוי כיון דלא קנה מדאורייתא י"ל דלא קנה המעות ואין הוא לוה עליהם ולא נשתעבדו הנכסים מ"מ י"ל דהוה לוה ואישתעבדו הנכסים. ולפ"ז יהי' היתר בחמץ שקנה הגוי במעות שימשך אח"כ בפסח ואז למפרע הוא גובה אמת בפסח מ"מ אסור דהוה כאלו קיבל עליו אחריות ע' בהרא"ש ובש"ע ומצאתי כי גם ש"ב הגאון מליסא כ' קצת כעין זה בנתיבות סי' קצ"ט ס"ק ב' לענין אי קונין במלוה וכ"ש בדבר שלב"ל דאף אם נימא דבקנה במעות כסף אינו קונה אין המוכר רשאי להשתמש במעות אבל במוכר דבר שלב"ל ודאי מותר המוכר להשתמש במעות ועי' קצה"ח סי' ס"ו ס"ק צ' ואני מצאתי אס' מפורש בזה והוא בבא בתרא קנ"ט לענין דבן הבן מוציא מיד הלקוחות הקשו דבלא"ה המכירה לאו מכירה הוא דאין אדם מקנה דשלב"ל ותירצו י"ל לענין שיעבוד דנהי דאין אדם מוכר דשלב"ל אבל מ"מ נשתעבדו הנכסים ואדם משעבד דבר שלב"ל עיי"ש הרי דהוא מותר להשתמש במעות דאל"כ לא נשתעבדו הנכסים דלוה. ולפ"ז לפי מה שביארתי דהוא יכול כל רגע לתבוע המעות ואף רבא מודה לסברת בעה"ת א"כ אשכחינן פתרא דאם קנה דשלב"ל לשטת הסוברים דמשעבד דשלב"ל אינו יכול לחזור דעדיף מקנין לר"מ ותיכף קנה השיעבוד ע' תומים ובש"ך א"כ כיון דלמפרע הוא גובה קנה למפרע אם יגבהו לבסוף דנהי דיכול ליתן דבר אחר דלא קנה החפץ אבל מ"מ בנותן לו בתורת גביינא קניא למפרע ואף אם נאמר דלמפרע קונה רק משבא לעולם עכ"פ משעה שבא לעולם קנה ודוק ודברי הפוסקים שכ' דבעי קנין ובגביית קרקע אדרכתא והורדה ע' קצה"ח סי' ק"א אין סותרין זה ובכל בע"ח בעי קנין בשעת גביינא אף לאביי ואח"כ כשגבאו קנה למפרע אעפ"כ הוצרך בגמ' לומר בשמיט ואכיל מטעם מחילה בטעות דהרי לא הגבהו רק שסבר שקנה ועתה רוצה לחזור ולאמר אני נותן לך דבר אחר בחובך ע"כ הוצרך לומר מחילה אבל מ"מ כשמגבהו לבסוף קונה למפרע נמצא לענין בכור אם מכר העובר במעות אף אם לא קנה במעות דהוא בשלב"ל מ"מ בתורת קנין אג"ק נשתעבדו נכסי המוכר ואח"כ כשנותן להנכרי שעובר ומגבהו בחובו קונה אותו למפרע בחובו ושוב הראו לי שבספר טורי אבן הרגיש בסברא זו אבל לא ביאר כל הצורך ות"ל עשיתי סמוכים וטעמים בכל הני טעמא הוריתי להתיר ע"י שיצוה לנכרי שיאמר לנכרי השני שיעשה מום ויראהו לב"ד. ואז מותר בפשיטות:

סימן קכח

ב"ה:

פרעמישלא תרמ"ט:

לתלמידי הרב החריף ובקי מוה"ר יוסף הורוויטץ נ"י:

מזארשין יע"א:
ע"ד השאלה באחד שהי' לו פרה מבכרת ולא מכרה ובשבת קודם ללידה סבר שלא מכרה ומחמת איסור שבת לא מכרה רק נתנה במתנה לנכרי שמשך הפרה ולקחה לחצרו וילדה אם אין על הולד חשש בכור:
א תשובה ראיתי דבריך תפלפל אם מהני המתנה מחמת שבשבת אסור ליתן במתנה ואם מותר ליתן מתנה בשבת והבאת דברי המג"א סי' ש"ו ס"ק ט"ו דמייתי מדברי המרדכי דאסור ליתן מתנה ביו"ט, רק מתנה ע"מ להחזיר מותר ביו"ט והוכיח מדברי הרמב"ם סוף ה' מכירה שכ' המוכר או הנותן בשבת או ביו"ט אעפ"י שמכין אותו מעשיו קיימין משמע שאסור ליתן במתנה והקשית מדברי פירוש המשנה ספ"ג דסוכה שכ' ומותר לתת מתנה ביו"ט. ולפענ"ד י"ל כיון דהקדים הרמב"ם וכ' ואם נתנו במתנה יצא ואפי' תהי' במתנה ע"מ להחזיר כי העיקר אצלינו מתנה ע"מ להחזיר שמה מתנה ומותר לתת מתנה ביו"ט היינו מתנה ע"מ להחזיר או כונתו לצורך מצוה מותר וז"פ ולדינא י"ל דבכור מותר ליתן לכתחילה בשבת דמבואר בחק יעקב סי' תמ"ד דאם שכח למכור חמץ מותר ליתן במתנה בשבת ע"פ ואפשר דאפי' מכירה מותר כיון שאינו עושה רק להנצל מאיסור וראי' מתוס' עירובין ס' ד"ה יפה דמותר לשכור רשות בשבת כיון שאינו עושה אלא בשביל היתר טלטול הוה כמתנה אך מ"מ כ' החק יעקב כיון דאפשר במתנה אסור למכור והגם דשם בחמץ אם לא ימכור יעבור בב"י משא"כ גבי בכור מ"מ כיון דגם גבי בכור אם לא ימכור יש לחוש דאתי לידי תקלה שיעבוד עבודה בקדשים על כן הוה הצלת עבירה ומותר ליתן במתנה בשבת:
ב הן אמת שצ"ע דהרי הטו"ז כ' בסי' תקכ"ד דבהך דינא דאין חולצין ולא מיבמין גם ר"ת מודה דאף במקום מצוה וא"א באחר אסור משום דדמיא למקח וממכר ומקח וממכר אסור בכל גונא דהרי מצינו דמקח וממכר מותר במקום מצוה דהרי מותר לקנות בית בא"י מן העכו"ם בשבת כמבואר סי' ש"ו סעיף י"א ומ"ש במג"א שם ס"ק י"ט בשם הריב"ש דאסור לקנות בית בא"י מן העכו"ם בשבת אך לכתוב ע"י עכו"ם מותר כבר תמה באלי' רבה שם מירושלמי פ"ב דמ"ק ה"ד דמבואר ריב"ל שאל לר"ל מהו ליקח בשבת מן ע"א א"ל תני בשבת מותר בחצר מראה לו כיסום של דינר והוא חותם הרי דלצורך מצוה מותר מקח וממכר ושמא מה"ט ס"ל לריב"ש דאסור דבש"ס דידן משמע דמקח וממכר אף לצורך מצוה אסור כמ"ש הטו"ז סי' תקכ"ד דמדייק ממשנה דביצה ל"ו דבסיפא איתא אלו הן משום מצוה לא מקדישין וכו' ומפרש בגמ' גזירה משום מקח וממכר עיי"ש ומ"ה הריב"ש אינו פוסק כירושלמי דמה שכ' הירושלמי ראיה מיריחו

דנכבש בשבת ודאי אין ראיה ממלחמת מצוה דדוחה שבת דכתיב עד רדתה וע"כ הטעם משום מצוה מותר מקח וממכר. ובזה לא ס"ל לש"ס דידן כירושלמי ומ"מ גם אלי' רבה מסיק דאסור ליתן מעות לעכו"ם ליקח בית בא"י בשבת באופן גם בחמץ ובבכור אין למכור וליקח מעות בשבת אך במתנה מותר:

ג ובגוף הדין הדבר פשוט דאף לר' יוחנן דמשיכה ל"ה רק קנין דרבנן מ"מ במקום דליכא מעות משיכה קונה מן התורה ואף לרמב"ן שכ' דמשיכה ל"ה קנין אף במתנה רק חצר קונה מ"מ בנ"ד שהנכרי משך הבהמה לחצירו ודאי קנה דבעמד בצד החצר קונה מתורת יד ומהני אף בנכרי כמ"ש בנתיבות סי' ר' ע"כ הדבר פשוט דהולד מותר מ"מ כיון שעבודת הגרשוני סי' כ"ה אוסר הבכור יש לעיין בדבר. והנה מה שכתב מה"ג דאסור ליתן מתנה לנכרי משום לא תחנם ליתא כיון דהישראל נותן המתנה להנאתו שלא יבא לידי תקלה אם תלד בכור אין כאן איסור כמ"ש הר"ן הובא במג"א סי' ץ' כיון שאינו עושה לצורך עבד ליכא עשה אך שהר"ן כ' דהוה כמכרו לו ולפ"ז בשבת אסור אם נאסר למכור אך שהתוס' כ' בע"ז ד' כ' ד"ה ר"י דאם עושה מפני דרכי שלום ל"ה מתנת חנם אולי ג"כ כונתם דהוה כמכירה ועכ"פ גם לשאינו מכירו מותר ליתן ולדינא כ' עבודת הגרשוני ג"כ דמותר ליתן במתנה אך שכ' דלא אשכחן שום פוסק שנותן עצה ליתן במתנה לנכרי וכ' הטעם כמו דאמרינן ריש בכורות כלו חיותא דר' מרי משום דסברי מלתא בעלמא הוא דעבד משא"כ במכירה ונתינת מעות ושמא עבודת הגרשוני לא קאמר אלא בעובדא דידי' שהיתה גם מתחילה הבהמה בחצר הנכרי כמ"ש שם וא"כ אין הנכרי עושה כלום רק בדיבור בעלמא קנה. על כן יסברו מלתא בעלמא הוא דעביד ואף אם נימא דכונתו שהנכרי יוליך את הבהמה דבדבור בעלמא עיין טו"ז ומהרי"ט וקצה"ח סי' קפ"ט שמפלפלים אם קונה בדיבור כשהי' הבהמה בתחילה בחצר הנפקד ועיין נתיבות סוף פתיחה לסימן ר' מ"מ לא מוכחא מלתא שנותן מתנה משא"כ אם הי' הבהמה בתחילה אצל הישראל והנכרי משכה לרשותו אולי גם עבודת הגרשוני מודה:

ד והנה מה שכ' עבודת הגרשוני דמותר להפקיר בשבת ע' שעה"מ ה' לולב שהביא דבריו וכ' בשם הריטב"א כ"י דאסור להפקיר בשבת וכ"כ פ"ח סי' תמ"ד ועיי"ש שמפלפל. בהא דאמרינן בשבת קל"א הואיל ובידו להפקירו וכ' דשם לענין חיוב חטאת י"ל כיון דמדאורייתא יכול להפקיר לא דחי ציצית שבת וחייב והנה הבאתי ראי' דמיקרי בידו. אף באיסור מתוס' זבחים צ"ה ד"ה מכניסו שכתבו דאף למ"ד ביאה במקצת שמה. ביאה מותר להכניס מעיל פחות מג' הועיל ויכול לחותכו והרי מעיל אסור לחותכו משום לא יקרע ומ"מ אמרינן הואיל וזה דלא כמ"ש בספרי חא"ח סי' מ"ג אות ה' דדבר האסור

לעשות לא מקרי בידו ופלפלתי הרבה ביבמות דף צ"ב עיי"ש ומתוס' סוכה ל"ג שכ' דאע"ג דאסור למעט מ"מ מקרי בידו אין ראי' רק על איסור דרבנן דמיעוט ענבה ל"ה רק דרבנן משא"כ באיסור דאורייתא. ונראה דגם הראי' מתוס' זבחים הנ"ל יש לדחות דאף אם נאמר כקרבן חגיגה הובא במ"ל פ"ט מכלי המקדש דבמעיל חייב בקורע אף שלא כדרך השחתה מ"מ דוקא אם המעיל חזי עדיין לקדושתו אבל אם לא חזי ללבישה אינו עובר בלא יקרע כמו בשאר בגדי כהונה דאסור ג"כ לקרוע מ"מ מבלאי מכנסי כהנים מהם הי' מפקיעין וע' בט"ז א"ח סי' קנ"א א"כ במעיל שנטמא דצריך כיבוס במקום קדוש והוא בחוץ וא"א להכניסו ולכבסו ל"ח ללבישה ואינו עובר בלא יקרע רק דכיון דיכול להכניסו פחות פחות מג' ולכבסו שוב אסור לקרוע וזה דברי ר"ל ושפיר כתבו תוס' דאם ביאה במקצת שמה ביאה ולא יהי' רשאי להכניס במקצת שוב מותר לקרוע. ואם ראוי לחותכו שוב מותר להכניס מקצת ושוב אסור לקרוע ע"כ שפיר מותר להכניס ועיין תוס' ב"מ ל' על כן יש לדחות הראי' ועדיין צריך להתיישב ואכ"מ ויתכן יותר אם נאמר דגם במעיל אינו עובר רק דרך השחתה כשיטת המ"ל א"כ לכאורה אמאי אמר ר"ל שלא יקרע המעיל והרי עושה זאת לצורך כיבוס ול"ה דרך השחתה אך כיון שיכול להכניס פחות מג' שוב הקריעה הוה דרך השחתה אבל אם הי' אסור להכניס שוב מותר לקרוע ע"כ שפיר כ' תוס' דאמרינן הואיל וע' ביד דוד יומא ע"ב שכ' דאף דלא חזי ללבישה עובר בלא יקרע ולפענ"ד לא נראה כן ואקצר:

ה והנה מ"ש עבודת הגרשוני דלא מהני להפקיר הבהמה שיהי' הולד מותר וכ"ת הראה לרי"ט אלגזי בכורות ד' ב' דמייתי תוספתא דהפקר לא קדוש בבכורה כבר הרגשתי בזה אולם גם עבודת הגרשוני יודה דהפקר לא קדיש בבכורה אך דלא ניחא, ליה תקנתא דהפקר דלא יפקיר בלב שלם כמ"ש שם ובפשיטות י"ל דל"מ להפקיר הבהמה הואיל ואי בע' זכה בה דהרי הבהמה עומדת בחצירו ועיין מה שכ' בספרי לאו"ח סי' ס' אות ז' דמה"ט ל"א הואיל בחמץ שבטלו משום דהחמץ אסור בהנאה ול"מ זכה בחצירו דכל היכא דאיהו ל"מ זכה חצירו לא זכה כדאמרינן בב"מ ק"ב וזה שייך בחמץ אבל בבהמה שאינה אסור שוב אמרינן הואיל. עוד י"ל לפמ"ש בספרי הנ"ל סי' ס"א אות ב' דלכאורה איך מהני ביטול מטעם הפקר הרי בידו לחזור תוך ג' מהפקר וכתבתי דכיון דזה רק תקנתא דרבנן שיכול לחזור במקום איסורא לא תקנו חז"ל וזה שייך בחמץ אבל בבהמה דל"ה איסורא ל"מ הפקר ותוספתא שהביא רי"ט אלגזי ודאי מיירי בהפקר גמור כגון גר שמת או הפקר לאחר ג' דודאי מהני ודוק. ולדינא נ"ל כיון שעבודת הגרשוני כ' דאף

בדיעבד משנתן במתנה יש לנהוג בהולד קדושת בכור מדרבנן מסתפינא להקל ע"כ יצוה לנכרי שיאמר לנכרי השני שיעשה מום ואז ישב עם ב' ת"ח ויראה המום ויתירו:
ו ואפלפל קצת בדבריך הנה במ"ש בספרי ליו"ד ח"ר סי' ק"י וקכ"א דברוטב ליכא עשה דאכילת קדשים ואתה הבאת דברי הרמב"ם פח"י מפסהמ"ק ה"ג דבאוכל מן המרק שנתפגל הזבח אינו חייב כרת והוא מוכח ממשנה דזבחים ל"ה והקשית בשם ספר אחד דהרי ט"כ דאורייתא וע"כ דאין בו עשה ומ"ה ה"ה דאין חייב משום פיגול, וזה ליתא דנהי דאין בו עשה דאכילת קדשים מ"מ אם יש בו טעם פיגול אסור אך דל"ק דאט"כ אינו חייב כרת אפי' לפוסקים דט"כ דאורייתא וחייב מלקות מ"מ מכרת פטור ולדעת הרמב"ם אפי' בכזית בכא"פ אינו חייב כרת דלא ילפינן רק מג"נ או ממשרת ואין בו כרת וגם בקדשים לא כתיב יקדש רק לעשה ולא לכרת כנ"ל אך מתוס' זבחים צ"ז ע"ב שכתבו לאו אנותר הקשה דעשה דוחה לל"ת דהוה לאו שיש בו כרת משמע דאט"כ יש כרת אך י"ל דתוס' כתבו כן למאי דאמרינן יקדש אתי להיתר מצטרף לאיסור ומיירי שהאיסור בעין ע"כ יש בו כרת אבל אט"כ י"ל דאין בו כרת אף בקדשים:
ז והנה הבאת דברי מהרש"א שבת י"ד שכ' ד"ה פירש"י האוכל וכו' דמה"ט ל"ש טעמא אוכל שלישי ושתה משקין דקודש משום דבקודש ליכא משקה ומזה הבאת ראי' דארוטב ליכא עשה ואינו עובר על משמרת קדשים יפה הבאת אבל דברי מהרש"א תמוהים דהרי איכא שמן קודש וכבר הקשה כן בהגהות קרני ראם ושמא כונת מהרש"א דלכאורה קשיא אמאי חיישינן דזימנין דאכל אוכלין טמאין ושתה ומשקין דתרומה ושדי' לפומי' ופסיל להו והרי למ"ד טומאת משקין לאו דאורייתא לא פסול רק מדרבנן ואאיסור דרבנן ל"ג כל כך וצ"ל דאם מטמא תרומה דרבנן עובר על משמרת תרומות מדאורייתא דהרי הוא לא שמרה. ובזה מיושב מה דכ' רש"י שבת ופסיל להו והתורה הזהירה על שמירתה דכתיב את משמרת תרומות ותמה מהרש"א דהרי בלא"ה אוכל תרומה טמאה (מ"ש במיתה תמהו עליו המפרשים דהרי ל"ה רק בעשה) ולהנ"ל ניחא דתרומה טמאה מדרבנן ל"ה רק איסור דרבנן אך על עשה דמשמרת תרומתי עובר אם מטמא מדרבנן כנ"ל ולפ"ז כונת מהרש"א דליכא משקה קודש היינו שיטמא מדרבנן דמשקה בית מדבחיא דכן למ"ד טומאת משקין דרבנן כן יש לפרש לכאורה אך האמת למ"ד משקין בית מדבחיא דכן ע"כ טומאת עצמן יש למשקין מדאורייתא ודכן מלטמא אחרים כדמוכח מסוגיא ע"כ ליכא לפרש כן ואין להאריך יותר:
והנני ידידך:

סימן קכט

ב"ה:

לבוב יום ה' כ"ז ניסן תרנ"ד לכבוד הרב הגדול החריף ובקי המפורסם מ' אלעזר לאנדא נ"י מבראדי:

ע"ד השאלה באשה שהפילה נפל כחתיכת דם עבה כחתיכת דם כבד, והי' עשרה שבועות לטבילתה אם צריכה לקבור הנפל שלא יטמא הכהן בטומאת, אהל גם בדין אם צריך אביו לפדות הבא אחריו:

א תשובה כ"ת צוה לקבור הנפל עפ"י דברי הנובי"ק סי' צ"ז ואני בעניי פלפלתי על דבריו בתשובה וכעת כחזי מה דקמן. הנה מה דפשיטא לי' להנוב"י דלרבנן דמפלת חי' ועוף אינה טמאה לידה ה"ה דהנפל אינו מטמא באהל דלא נקרא אדם לדידי מיבעיא טובא די"ל דוקא לטומאת לידה ס"ל לרבנן דלא מקרי לידה. אבל לא לטומאת אהל דהרי בן ח' אינו מקבל טומאה וכ' תוס' ב"ב דף כ' ד"ה ונכרי הטעם דלא נקרא אדם ומ"מ מטמא באהל. אך בן ח' אמו טמאה לידה משא"כ צורת חי' ועוף. אך מהרמב"ם לא משמע כדבריו דהרי בהלכות טומאת מת כ' סתם דנפל שלא נתקשרו אבריו מטמא באהל ובה' א"ב האריך לבאר כל הנך דאין אמו טמאה לידה ולמה סתם בה' טומאת מת ומשמע דס"ל דטומאת אהל בכל ענין מטמא. אך י"ל דהרמב"ם סמך על מה שכ' בה' א"ב והנה אם לר"מ צורת חי' ועוף מטמא באהל י"ל דתליא בהאיבעיא בנדה כ"ג אם מהני קידושין לר"מ. וה"ה דמיבעיא ליה לענין טומאת אהל דדוקא לטומאת לידה יליף ר"מ יצירה מיצירה. שוב הראני חתני הרב הגדול מ' נתן נ"י דברי התוס' הרא"ש נדה כ"ג שכ' דלהכי לא קבעי אם מטמא באוהל לר"מ דפשיטא כיון דאמו טמאה לידה טמא כמו נפל. והנה מירושלמי נדה שם שתמה לר"מ דהוה ולד הרי שהי' חורש בשדה וחולץ ומיבם ולרבנן דל"ה ולד הרי שהי' יושב ועוסק בתורה ואומרים לו צא ושחוט משמע דפליגי ר"מ ורבנן בכל ענין אי הוה אדם או לא. אך בודאי כוונת הירושלמי לא לדינא. אך הירושלמי הוכיח דלכ"ע אינו מתקיים ולא חי אף שעה אחת כמו דאמרינן בש"ס דידן וכן פי' המפרש ע"כ אין להוכיח משם לדינא, וע' פמ"ג סי' י"ג ס"ק י"ח שכ' ומיהו בירושלמי הביאו פר"ח כולו אדם ופניו בהמה עומד וקורא בתורה וכו' חזינן דלפעמים כה"ג חי ודבריו צ"ע דהרי זה כוונת הירושלמי להוכיח דל"ה דבר המתקיים כעו דאמרינן בש"ס דידן ושמא לא פי' כן דברי הירושלמי ובתוס' הרא"ש נדה הוכיח מירושלמי דחי יעו"ש:

ב והנה אם ילדה גלגולת אטומה דאינה טמאה לידה לכאורה לנוב"י ג"כ אין מטמאה באהל. אך י"ל שם הטעם דאין ראוי לשמונה כדאמרינן בנדה דף כ"ד ע"ב במפלת בריית

גוף שאינה חתוך טעם זה ולעולם מטמאה באוהל משא"כ במפלת מין חי' או עוף הטעם דל"ה אדם ומ"ה כ' נוב"י דלא מטמא באהל. אך לפ"ז למסקנא דגם לר"מ אינו חי אף יום אחד וטעמא דר"מ משום דבמינו מתקיים ורבנן לא ס"ל הא דמינו מתקיים הואיל ואינו ראוי לשמונה ומשום הכי לא מטמא בלידה משא"כ בטומאת אהל כל היוצא מן הטמא טמא וכיון דאמה מטמא באוהל ה"ה, הולד ואף דגם לענין בכור לרבנן ל"ה לידה ולר"מ הוה ולד ודאי פטר רחם תלי' בלידה משא"כ טומאת אהל אך זה לגירסא מי שראוי לברית שמנה משא"כ לגרסת התוס' מ' שראוי לבריית נשמה י"ל דגם חי' ועוף ראוין לבריית נשמה ועי' בכנסת הגדולה הנדפס בגליון היו"ד סי' ש"ה שתמה על הרמב"ם פי"א מה' בכורים שכ' המפלת כמין דגים וחגבים, וכו' הבא אחריו בכור לכהן אמאי לא כ' מין בהמה חי' ועוף ואין פניו כצורת אדם דהרי הרמב"ם פוסק כרבנן דאין אמו טמאה לידה וה"ה לענין בכור עיי"ש. ואמנם י"ל דזה דוקא להוי אמינא תולה טומאת לידה בבכור אבל למסקנא דף כ"ד ע"ב דדרשינן כל שאינו ראוי לשמנה אין אמו טמאה לידה גם חכמים דס"ל חי' ועוף אינה טמאה לידה הטעם דאינו ראוי לשמנה מ"מ הבא אחריו ל"ה בכור לכהן דלא תליא טומאת לידה בבכור לכהן. ובזה מיושבין דברי רמב"ם וטור אך מפשטא דגמ' לא משמע כן ודו"ק. אמנם בולד חי' ועוף כיון דאפי' אבר מן החי מטמא באהל נהי דל"ה לידה מ"מ הוה אבר מן האדם דהרי בא מהאשה ומטמא באהל אף לרבנן ואינו דומה לילד פחות מבן מ' יום שכ' המל"מ פ"ב מטומאת מת דאין מטמא באהל דזה הוה מיא בעלמא כדאמרינן ביבמות ס"ט ע"ב ול"ה אבר כלל משא"כ במפלת מין בהמה וחי' מ"מ כיון שאין ראיה נגד הנוב"י י"ל כדבריו וקצת יש להסתפק לרבנן דאין מטמא באהל בילדה צורת עוף אי מטמא בבית הבליעה וכן בנמצא בבהמה מין עוף דהדין דאסור באכילה אם אין מטמא בבית הבליעה כדין בהמה או מטמא בבית הבליעה כדין עוף ונ"ל דלר"מ דאזיל בתר אם אין מטמא כדין נבלת בהמה ולרבנן דינו כדין עוף ומ"מ צ"ע ועי' מי נדה נדה כ"ג שנסתפק אם מטמא ומ"מ לא נתעורר אם דינו כבהמה או כעוף ודו"ק:

ג והנה בגוף הדין ב' הנוב"י בתחלה דאף דלענין טומאת לידה פסקינן דאין אנו בקיאין בצורות להבחין אם הילד מרוקם מ"מ לענין בכור אנו בקיאים וחייב לפדות הבא אחריו כמ"ש הרמ"א וזקיני הח"ץ חולק עליו והנה במ"ש הנוב"י דבנדה החמיר הטור לפי שעכ"פ תיכף היא טמאה נדה שאי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם וכיון שכבר מטמאינן לה שוב יש לה חזקת טומאה. ואי אפשר לטהרה קודם י"ד מס"ס שמא אינו מרוקם ואת"ל מרוקם שמא זכר כיון דאיכא כבר חזקת טומאה ודבריו תמוהין דא"כ מה הקשה

תוס' ב"ק י"א ונדה כ"ז דלימני מראשון משום ס"ס ולא משני דאיכא חזקת טומאה, וע"כ ברור דהיכי דנולד ספק מתחילה עד כמה טמא ל"ש לאוקמא אחזקת טמא ודוקא כשכבר טמאה ונולד ספק מחזיקין מטומאה לטומאה משא"כ כשספק מתחילת הטומאה עד מתי טמאה. ועי' בספרי ליו"ד ח"ר סי' מ"א אות ה' שהוכחתי סברא זו מתוס' נדה כ"א ד"ה ורבנן וגם מנזיר ס"ג ע"ש והארכתי מזה כמה פעמים וכעין סברא זו כתב בישויע"ק אהע"ז סי' קנ"ז לענין יבום (וע' בספרי ח"ב סי' י"ב אות ג' שהרגשתי בדברי נוב"י אלה ותנינא סי' קפ"ח ותמהתי עליהם ושם כתבתי דאין כאן חזקת טומאה ולא חזקת טהרה). והנה מ"ש הנוב"י לענין טומאת אהל דמה"ט ל"מ ס"ס שמא אינו מרוקם ושמא צורת חי' ועוף משום דהוה ספק בחסרון ידיעה, עי' ברי"ט אלגזי בכורות פ"ח אמשנה והמפלת חי' ועוף שכ' דכיון דהאידנא אפי' חכם גדול ובקי לא מצי למיסמך אבקיאתו לענין טומאת לידה ל"ה ספק בחסרון ידיעה, ומ"ש הנוב"י דרוב נשים ולד מעלי' ילדן. עי' נוב"י תניינא סי' קפ"ח שכ' דכל עוד שלא הרגישה שיש עובר במעי' לא מקרי הוחזק עוברה, ובספק אם מרוקם ל"ה רוב דלא הוחזק עוברה מ"מ לדינא רחוק לומר כן כמ"ש בתשובה והמובחר לישב דברי מהרי"ק מה שהקשה זקיני הח"ץ אמאי חייב בפדיון והרי רוב נשים ולד מעליא ילדן ואפי' מספק פטור מפדיון כדאמרינן בנדה כ"ה. וי"ל דס"ל למהרי"ק כיון דאיכא תרי חזקה חזקת האשה שלא ילדה וחזקת הולד שאינו מרוקם תרי חזקה עדיף מרוב כמו שמצדד הריב"ש לומר הובא בנוב"י אה"ע סי' מ"ג והריב"ש סובר דדומה לרוב ומהרי"ק יסבור דעדיף מרוב ועי' מ"ש בספרי ליו"ד ח"ר סי' ס"ז אות ב' ועי' ברי"ט אלגזי בכורות פ"ח אמשנה דהמפלת הנ"ל שכ' ג"כ לתרץ דברי מהרי"ק. אך שדחה זאת מדברי תוס' בכורות כ' דאפי' בחזקה ורובא אין מוציאין ממון. וכש"כ בשני חזקות. אמנם באמת דעת בעה"מ רפ"ב דכתובות דברובא וחזקה מוציאין ממון ומ"ה מקשה וכיון דרוב נשים בתולות נשאות אף לשמואל אך זה בטענת ברי ולא בטענת שמא ובבכור הוא טענת שמא:

ד אך י"ל דס"ל למהרי"ק דבמצוה הולכין אחר הרוב להוציא ממון כגון פדיון הבן כמו שרצה לומר בשיטה מקובצת ב"ק י"ב ע"ב גבי בכור שנטרף תוך ל' (וע' קונטרס הספקות כלל ו' אות ה') והגם דבשיטה מקובצת לא כתב זאת רק לס"ד מ"מ י"ל האמת כן הוא והסברא דהרי אמרינן בריש פ"ב דכתובות, כיון דרוב נשים בתולות נשאות כברי ושמא דמי וכ' תוס' ישנים דהאמת כן הוא רק דשם ל"ה רוב דרוב הנשאת בתולה יש לה קול וכיון דרוב משוה לברי ושמא קיי"ל באיני יודע אם נתחייבתי חייב לציי"ש בטענת ברי א"כ ברוב חייב לפדות וליתן לכהן לציי"ש א"כ ה"ט דמהרי"ק דבאינו מרוקם חייב לפדות

הבא אחריו כיון דליכא רוב נשים ולד מעלי' ילדן דלא הוחזקה מעוברת כמ"ש נובי"ת סי' קפ"ח א"כ בשני חזקות דהוה כרוב משוה לטענת הכהן כברי, וברי ושמא חייב לציי"ש ולא יסבור מהרי"ק כתוס' בכורות וזה ישוב נכון. ועי' לעיל סי' קי"ד בדרוש לסוגיא דיש בילה שהארכתי בד"ז. והנה כעת העירני כ' החריף השלם ב"ח חביבי עקיבא סופר נ"י דבמ"ש דאף אם אין הולכין בממון אחה"ר מ"מ חייב לציי"ש. יש לישב סוף פ"ק דכתובות אמאי בנמצא תינוק ברוב נכרים ונגח תורא דידי' משלם נזק שלם ושמא ישראל הוא ואין הולכין בממון אחה"ר וא"צ לתירוץ הרב המגיד פט"ו מא"ב כיון שהוא עצמו מסופק. אך התירוץ פשוט לפמ"ש במנ"ח מ' מ"ב והובא בספרי ח"ר סי' י"א אות ו' דהיכא דחייב מקצת חיוב גמור ומקצת לציי"ש חייב הכל דאם ישלם מקצת יתפוס ע"י החוב דלציי"ש ויהי' מחויב לשלם יתר החוב א"כ ברוב נכרים החצי מחויב מדינא אף אם הוא ישראל והחצי השני מחויב לציי"ש דלציי"ש הולכין אחר הרוב ומ"ה מחויב לשלם הכל כדברי המנ"ח ויפה העיר וע' בספרי סי' הנ"ל ונכדי חביבי החריף כ' אהרן לעווין נ"י הערני לישב בזה קושיות תוס' ב"ק ע"א ד"ה והא קי"ל דאינו לוקה ומשלם שהקשו והא בקנס לכ"ע לוקה ומשלם ומה הקשה בגמ' דהנה קשיא אמאי חייב דו"ה בשחט בהמה שמא במקום סייף נקב הוה והו"ל נבלה בשחיטה ופטור מדו"ה ואי דאזלינן בתר רובא הרי אין הולכין בממון אשר הרוב כעין קושיות הפלאה ספ"ק דכתובות אך י"ל נהי דאין חייב דו"ה בנתנבלה מ"מ חייב לשלם מדינא מה שנפחתה הבהמה ששוה פחות לאחר שחיטה. וכיון דגם אם אין הולכין בממון אחר הרוב חייב לציי"ש ומהני תפיסה וכיון דחייב הפחת מדינא חייב לשלם כל דו"ה. וזה ניחא בכל דו"ה אבל בטבח ביו"כ כיון דעל הפחת פטור דל"ה קנס ואינו לוקה ומשלם שוב פטור מדו"ה דשמא במקום סייף נקב הוה. ואף דבקנס לוקה ומשלם מ"מ על הקנס אין הולכין בממון אחה"ר ועל הקרן פטור משום קלב"מ ודבריו נחמדים ובזה מישב נכדי רוב קושיות הפלאה ספ"ק דכתובות. אך לפמ"ש דבקנס אינו חייב לציי"ש גם דבריו ודברי ב"ח נדחין:

ה אמנם דברי התוס' כתובות צ"ע שכ' בפשיטות דקנס א"ח לציי"ש והרי הוא איבעיא בירושלמי ספ"ג דכתובות אם קנס חייב לציי"ש וצ"ל דסמכו על מסקנת הירושלמי שם אמנם לפמ"ש בתשו' (ע' לעיל סי' ק"א) דדוקא בעבד א"ח לציי"ש שאינו ראוי לשחררו, א"כ י"ל דבשאר קנס חייב לציי"ש ודו"ק. אך בגוף דברי המנחת חינוך עיין בספרי ח"ר סימן הנ"ל מה שהשבתי על דבריו. ולדינא אנן חיישינן לדברי מהרי"ק, ורמ"א והוריתי כמה פעמים שיפדה האב אך לא יברך. ולפמ"ש ת"ל הסברא ברורה שוב ראיתי דיש לומר דנהי דרוב משוה טענת הנתבע לשמא דוקא בטוען התובע ברי כהך דרפ"ב דכתובות.

אכן שהרוב ישוה טענת התובע לברי אין לנו ראי' משם ודוק. ולענין אם החתיכה מטמא באהל כבר כתבתי דבס"ס שכ' הנוב"י שמא אינו מרוקם ואת"ל מרוקם שמא צורת חי' ועוף לא ברור לי אי צורת חי' ועוף אין מטמא באהל וכיון דהנוב"י מחמיר מספק ע"כ יש לכהן ליזהר מזה וצריך קבורה שלא יטמאו הכהנים ובעיקר דברי מהרי"ק נראה מדבריו דמ"ה מחמיר לענין טומאת לידה דהוה בכרת וסברתו כמ"ש רש"י בחולין קל"ד דבאיסור כרת לא סמכינן אחזקה ע"כ לענין טומאת לידה לא סמכינן אחזקה שיש לולד שאינו מרוקם משא"כ באיסור לאו ועי' בפמ"ג בפתיחה לה' טרפות שהאריך בדבר זה וזה דלא כרבא שאמר ביבמות מה לי איסור לאו וכו' ועי' בטו"ז או"ח סי' תרל"ח שמחלק בין איסור לאו לאיסור כרת וכן הוא ביבמות קי"ד אך בהרחקה כ' רש"י כן גם ביבמות קי"ט משא"כ בחזקה דילפי' מנגע בחולין י' ושם יש נפקותא לענין אם נכנס למקדש כמ"ש תוס' שם ד"ה אלא. הרי דגם לאיסור כרת מהני חזקה ע"כ דברי רש"י חולין קל"ד צ"ע ועי' מ"ש בספרי ליו"ד ח"ר סי' מ"א אות ח' בהך ענינא דמה לי איסור לאו עיי"ש וכיון דמהרי"ק חייש לאיסור כרת שמא הולד מרוקם ה"ה לאיסור לאו על כן יש לכהנים ליזהר מלטמא:

ובגוף דבר זה דאזלינן בתר רוב דולד מעליא ילדן העיר חתני, הרב הגדול מוה' נתן נ"י דתליא במחלוקת אשר בבכורות מ"ב אי אמרינן הואיל ואשתני אשתני. דהנה רוב נשים מתעברות ויולדות ומיעוט מפילות וא"כ האשה הזאת שהפילה יצאה מכלל רוב נשים. אכן גם המפילות מפילות ולד קיימא וע' חת"ס סי' רצ"ט וא"כ האשה הזאת דאשתני ויצאה אשתני נמי דילדה ולד שאינו מרוקם וריב"ל לא ס"ל הא דאמרי' הואיל ואשתני אשתני. אכן לפי"ז הקשה מה מקשה לעיל י"ח וליחשב נמי הא דריב"ל ומתרץ שמעתי' לא קא חשיב והרי ר"י דתהי בהך דר' אלעי בכורות ולא אמר דחולין ע"כ דאי"ל דאמרינן הואיל ואשתני אשתני ול"מ חשיב הך דריב"ל ודפח"ח:

ו והנה כת"ה העיר אהא שכ' הברטנורא בשקלים רפ"ג והם גרנות למעשר בהמה. דניחא לי' לאינש למיעבד מצוה בדבר שאין חסר כלום כגון במעשר בהמה שהוא עצמו אוכלו שלמים והתויו"ט הקשה שהרי חסר האימורין וכ' הוא דלעומת זה מרויח הזרוע והלחיים שאין צריך ליתן במעשר בהמה ויפה כ'. אך מ"מ הרי הוא חסר שאינו יכול להאכיל הבשר לטמאים ואינו רשאי למכור וע"כ חסר קצת. וכ"ת פי' דברי זקיני הח"ץ סי' ל"ג שכ' דאין היתומים חסרים במעשר בהמה שהרי הוא שלהם להקריבו שלמים וכ' דאין מפסידין האימורין דלעומת זה מרויחין מתנות כהונה. רק שהקשה דראב"ע הי' כהן וא"צ למתנות ועדיין הפסיד האימורים ואיך אפטרופס שלו הפריש אמנם בלא"ה דברי

הח"ץ צ"ע דאיך הפריש מעשר בהמה שאינו רשאי למכרו תמים ואין לך הפסד גדול מזה ונהי דמעשר בהמה של יתומים מוכרין כדאי' בבכורות ל"ב היינו דוקא בנשחט במומו מפני השבת אבידה כמ"ש הר"מ פ"ו מבכורות ה"ז ולא תמים דאסור מדאורייתא ולדעת הרמב"ם ורש"י אף לאחר שחיטה אסור למכור תמים ואף ביתומים. אך לדעת התוס' בזבחים ט' ד"ה למאי נ"מ דלאחר שחיטה ל"ה רק מדרבנן אף בתם ביתומים מותר למכור וכבר האריך בזה בקהלת יעקב אלגזי אות פ"א סי' רס"ה ועכ"פ כיון דאסור למכור מחיים אין לך הפסד גדול מזה ולומר דנהי דאסור מדאורייתא מ"מ משום השבת אבידה עשה דוחה לל"ת דאף דהשבת אבידה אינה דוחה לל"ת דמי דחינן איסורא מקמי ממונא כדאמרינן בב"מ ל' שם הטעם דאיתיהב למחילה כדאמרינן בברכות י"ט ע"ב ויתמי לאו בני מחילה נינהו כדאמרינן בב"מ כ"ב ע"ב זה אינו דא"כ מה הקשה בגמ' בב"מ ל' למ"ל קרא ת"ל מי דחינן איסורא הרי קרא איצטריך להשבת אבידה של יתומים קטנים וע"כ בכל אופן לא דמי כדמוכח כל הסוגיא דבכורות ל"ב דדוקא בדרבנן מותר ביתומים דאין עשה דוחה לל"ת וכ"כ בקהלת יעקב בשם המאירי. ועוד וכי לכתחלה יעשר על אופן שעשה ידחה לל"ת. ועוד דבהגיע לעונת הפעוטות נראה דיתמי בני מחילה נינהו וקצ"ע בזה בלשון תוס' ב"ב קמ"ג ע"ב סוף ד"ה ואם דמייתי מאלו מציאות דיתמי לאו בני מחילה נינהו ולא כ' לחלק בין הגיע לעונת הפעוטות ועכ"פ דברי הח"ץ צ"ע. וקצת נראה דהיכי דאפטרופס עישר אסור למכור אף לאחר שחיטה דדוקא כשהאב הפריש מעשר והניח ליתומים מותר למכור מפני השבת אבידה אבל כשהפריש מיתומים אם הוה כאבידה הוה כמאבד בידים א"כ כש"כ דקשה על הח"ץ אמנם שמא י"ל דמעשר אתנאי שיוכל למכור כמו דאמרינן במעילה י"ג ולד המעושרת לא יניק מן המעושרת ואחרים מתנדבין כן ופי' המפרש שמתנין כן קודם שמכניסין לדיר ולפ"ז למכירה לאחר שחיטה מהני תנאי ולפ"ז שמא מהני תנאי גם למכור כשהוא חי' דל"ה מתנה עמ"ש בתורה דבדבר שבממון תנאי קיים ומה שהקשה בתמורה ל"ב ע"ב אלא מעשר בביתי' מי מיזדבן ולא משני כשהתנה משום שהי' רחוק לתרץ כן. ועי' בספרי חא"ח סי' ק"ט אות ב' מ"ש ע"ד הר"נ בביצה ל' ע"ב ואולי זה כוונת הח"ץ והרבה יש לדבר בזה ואקצר כי עדיין צ"ע אם מהני תנאי בגוף ההקדש:

והנני ידידו:

סימן קל

ב"ה:

פרעמישלא "כברכת":

להמופלג חריף ושנון מ' ברוך דימאנד נ"י מזאלישטשיק:
א מה שהקשה בדברי רש"י בכורות ט' ע"ב ד"ה ושור הנסקל שכתבו דהא דעגלה ערופה מטמאה טומאת אוכלין מיירי בשחטו לאחר ירידתו לנחל איתן. א"נ בערפו ממש כגון שלא הי' כביצה דאין מטמאה משום נבלה וצירפו לכביצה והרי בלא"ה עגלה ערופה אין מטמאה משום נבלה כדאמרינן בזבחים ע' ע"ב ואדרבה בשחיטה אצטריך לאשמועינן ע"ש ודא קו' רבתי ומצאתי שהרגיש בזה במזבח כפרה בשם תוס' ובאמת תוס' מנחות ק"א תירץ כן בקו' רש"י אבל גם דבריהם צ"ע שכתבו בתירץ הב' דעגלה ערופה אינה מטמאה ול"ל תירץ הראשון כיון דליכא חולק ע"ז בש"ס דזבחים. אמנם לדעתי נראה דר"ל דס"ל בירושלמי פ' עגלה ערופה בסוטה מ' ו' דגם לרבנן דשחיטה שאינה ראוי' שמה שחיטה מ"מ אינה חייב בעריפת עגלה משום אותו ואת בנו דלאו שחיטה הוא כלל ע' מפרש שם שמישב מפאת כן קו' תוס' חולין פ"ב ד"ה עגלה ערופה דקאי לר"ל שם ולר"ל לא ס"ל ערופתו זו היא שחיטתו ולפ"ז לר"ל עגלה ערופה מטמאה וכן משמע בתוס' חולין שם דמייתי ראי' דעריפתו הוא שחיטתו לחייב משום או"ב מדמטהר מידי נבלה. ולפ"ז לר"ל דס"ל פטור אף לרבנן ע"כ לאו שחיטה כלל אף דכפרה כתיב כקדשים מ"מ לאו לכל מילי איתקש לקדשים דהרי בעלי מומין כשרין כדאמרינן בסוטה מ"ו ולא אשכחן כפרה בבעלי מומין. ולפ"ז שפיר הוצרכו תוס' מנחות ק"א לתירץ ראשון לר"ל וכן י"ל דרש"י רצה לתרץ אף למאן דלא ס"ל עגלה ערופה טהור משום נבלה כיון דפלוגתא הוא כדכתיבנא. ודע דמה שכתב המפרש דקו' תוס' בחולין ל"ק כיון דר"ל ס"ל אף לר"מ דשחיטה שאינה ראוי' שמה שחיטה פטור בעוף משום או"ב זה ליתא דקו' תוס' למסקנא בחולין שם דר' יוחנן אמר אינה משנה עיי"ש. וע' מהרש"א בתוס' קדושין נ"ז ד"ה כפרה שכתב דמסתמא ר"י ס"ל ג"כ כר' ינאי רבי' דנאסר מחיים שתמוהין דבריו מסוגיא דחולין כמו שתמה בפנ"י ושעה"מ ה' רוצח ומה שכתבתי אנכי בספרי בית יצחק א"ח סי' ו' בסוף שולי המכתב דבר נפלא בישוב דבריו וע' בירושלמי פ' טרף בקלפי שהקשה לר' ינאי למ"ל קרא להוציא שעיר המשתלח מחוסר זמן ת"ל, שאינו ראוי לשם כקו' ש"ס דף ס"ג ומשני שרוצה להגריל ומדלא משני שנעשה אח"כ מחוסר זמן כגון ששחט אמו ביו"כ כדמשני רבא בש"ס דידן י"ל כנ"ל שרוצה לישב. אף למ"ד אינו חייב בעריפה משום או"ב וה"ה דחיתו לצוק לא חייב משום או"ב דלא כרבא ומ"ה משני שרוצה להגריל ודו"ק:
ב ודע דבעיקר קו' רש"י דבכורות ט' ותוס' מנחות ק"א דלמ"ל בעגלה ערופה שיטמא טומאת אוכלין ת"ל דה"ל נבלה וכבר כתבתי דקושיתם למ"ד שאינה מטהר מטומאה יש

לישב דמיירי בבן פקועה דאין טעון שחיטה ואף לר"מ דבן פקועה טעון שחיטה לשיטת הרז"ה גם לר"מ שחיטת אמו מטהר מידי נבלה ומ"ה איצטריך לומר דמטמא טומאת אוכלין ואבאר דהנה לכאורה פסול בן פקוע לעגלה ערופה מטעם דהוה כשחוט. אך לרב אשי דס"ל חולין ע"ד בבכורות י"ב דפודים בבן פקוע כיון דרהיט ואזיל שה קרינא בי' ולא מיקרי כשחוט ה"ה דכשר לעגלה. והר"מ פי"ב מבכורים פוסק כרב אשי דלא כטור שפוסק כמר זוטרא. וגיף המחלוקת שבין רב אשי למר זוטרא נ"ל דפליגי במחלוקת שבין הב"ח וטו"ז לש"ך סי' י"ג דלדעת הטו"ז והב"ח בבת פקוע שבא עלי' בהמה דעלמא ונמצא ולד במעי' מותר. וס"ל דהא דבן פקוע מותר אין הטעם משום דשחיטת אמו הוה כשחיטת עצמו רק דמותר מגזה"כ דכל בבהמה תאכלו וזה שייך אף בנמצא ולד במעי בת פקוע. ובש"ך ס"ק י"ג כ' דאסור משום דס"ל דמצד אמו הוא ומצד האב ל"ה כשחוט. וע' זקיני ת"ש סי' י"ג ס"ק י"ז בסופו דמייתי מתמורה י"ב ראי' לש"ך וכונתו דמדאיבעי' שם. אי הוה חולין שנשחטו בעזרה בהי' קדשים ולדה חולין משמע דמותר מטעם דהוה כשחיטה ולהנ"ל נראה דרב אשי דס"ל פודין בבן פקוע ס"ל דל"ה כשחוט רק דמותר מטעם כל בבהמה תאכלו כהב"ח ומ"ה כיון דרהיט ואזיל שה קרינא בי' ומר זוטרא ס"ל כש"ך דהוה כשחוט ומ"ה אין פודין. ואכ"מ להאריך. וכיון דרמב"ם פוסק כן כרב אשי ל"ק מתמורה י"ב די"ל סוגיא שם כמר זוטרא. וכן מ"ש ברי"ט אלגזי בכורות ו' ובהגהות מוח"ז הגאון רע"א סי' פ"ז ובשעה"מ ה' איסורי מזבח דחלב בת פקוע הוה כחלב שחוטה ול"א בב"ח רק מדרבנן נ"ל דתליא בפלוגתא דלרב אשי אסור מדאורייתא דל"ה כשחוט. רק דהתורה התירה בלא שחיט' משום כל בבהמ' תאכלו כנ"ל וע"ע בנובי"ת חיו"ד סי' ל"ו מזה ועכ"פ כיון דרמב"ם פוסק כרב אשי י"ל דכשר לעגלה ערופה אך לרש"י דכ' חולין ע"ד דבן פקוע הוה יוצא דופן י"ל דפסול לעגלה ערופה כמו לכל הקדשים דכפרה כתיב בה כקדשים. ומצאתי במנחת חינוך מצוה תק"ל שכ' דאתנן ומחיר ויוצא דופן ונרבע פסול לעגלה ערופה. ואני כתבתי דכיון דמום אין פוסל בו דבר ערוה נמי אינו פוסל בו אך לרבנן דס"ל ע"ז כ"ג דיוצא דופן פסול בפרה דחטאת קריא רחמנא ה"ה דפסול בעגלה ערופה ולרש"י דס"ל דיוצא דופן כשר בפרה שם כש"כ בעגלה דכשר. ומעתה יצא לנו דלרבנן א"א לתרץ קו' רש"י הנ"ל דמיירי בבן פקוע דפסול בעגלה דכפרה כתיב בה כקדשים משא"כ לר"ש י"ל דמיירי בבן פקוע ובתוס' מנחות ק"א תירצו דר"ש ס"ל שחיטה כשר בעגלה עיי"ש וזה לא כמסקנת גמ' בכריתות כ"ה דלא מצא בגמ' מאן דאמר הכי. ולפמ"ש לר"ש אין צריך לזה די"ל דמיירי בבן פקוע דל"ה נבלה. ולפמ"ש שיטת הרז"ה דגם לר"מ ל"ה נבלה אף שטעון שחיטה אתיא טפי בבן פקוע דלר"מ ל"ה

כשחוט וכשר בעגלה. ומ"מ ל"ה נבלה לשיטת הרז"ה וע' עוד בספרי בית יצחק סי' פ' אות ד' ה' פלפול עצום בדיני בן פקוע וינעם לך:

ב וראיתי דרך אגב בס' מנחת חינוך מצוה קפ"ה בפנים ובהשמטות שנסתפק באברי שעיר המשתלח דמותרין בהנאה דלא אמרה תורה שלח לתקלה אי מותרין באכילה דדחיתו לצוק זה שחיטתו וזה ליתא דתוס' כתבו בהדיא בחולין פ"ב ויומא ס"ג דלר"ש פטור משום אותו ואת בנו דהו"ל שחיטה שאינה ראוי' דאסור באכילה וע"כ דוקא מליקה הותר לכהנים משא"כ אברי שעיר המשתלח אף דדחיתו לצוק זו שחיטתו מ"מ אסור באכילה מדאורייתא כיון דלא שחטו והכי מוכח במנחות מ"ה דאמרינן כהנים איצטריך לי' הואיל ואישתרי מליקה לגבייהו. ואס"ד דאברי שעיר המשתלח מותרין לישראל גם לישראל אישתרי נבלה ומליקה הוה הכשר בעוף כמו דחי' לצוק בשעיר המשתלח וע"כ אברי שעיר המשתלח אסורין באכילה (ועמש"ל סי' י"ד בש"ה) ובמצוה נ"ב תמה במנחת חינוך בסופה על הגמ' דמקשה בשור הנסקל ממשמע שנאמר סקל יסקל השור איני יודע שהוא נבלה ואסור באכיל' אמאי לא משני דס"ד סקילתו הכשר מצותו כמו עריפת עגלה ודחי' לצוק ומותר באכילה וגם זה ל"ק דאין שום ה"א שיהי' מותר באכילה דגם, אברי שעיר המשתלח אסורין באכילה ודוקא מליקה לכהנים מותר דמשלחן גבוה קא זכו. וכש"כ בשור הנסקל דהתורה חייבה לדון הבהמה ולהורגה הואיל שהרגה אדם ויהי' זה הכשר להתירה באכילה וז"ב וע' סוף סנהדרין מיבעי' לי' דאפי' שחיטה ל"מ בבהמת עיר הנדחת הואיל דחייב לדונה לפי חרב (ועמ"ש בספרי לא"ח סי' י"ג בש"ה):

ד והנה יש מקום לומר דלר"ש עגלה ערופה אין נטהר מידי נבלה ומטמא דע"כ מה דעריפה מטהר מידי נבלה משום דהכשר מצוה בכך כדאמרינן במליקה במנחות מ"ה וכתבו תוס' דזה דוקא אם אי אפשר בענין אחר אבל אם אפשר בענין אחר לא מיקרי הכשרו בכך וכיון שכתבתי לעיל דלר"ש בן פקועה כשר לעריפה אף דהוה יוצא דופן כמו פרה לדידי' א"כ שוב עריפה בעגלה ל"ה הכשרו בכך כיון דאפשר בבן פקועה ושוב מטמא משום נבלה אם אינו בן פקועה. ובהכי מיושב תירץ הראשון בתוס' מנחות ק"א דלא תירצו תיכף דעגלה ערופה אינה מטמאה דלפמ"ש י"ל דלר"ש מטמא אבל עדיין צ"ע בזה: ה ואשר כתב לתרץ קו' תוס' ורש"י דמשכחת לה בעגלה ערופה דמטמא טומאת אוכלין בחלב של עגלה ערופה דחלב טהור הוא. זה ליתא דמבואר בחולין י"א ע"א ובתוס' שם דעגלה ערופה אסור לנתחה ולהפשיט עורה אך מחויב לקברה כמו שהוא וכיון שכן איך יגע בחלב ואיך תני מטמאין טומאת אוכלין כיון שלאחר עריפת הראש

אסור לנתוח יותר. ומה"ט כתבתי בספרי לא"ח סי' י"ד אות י"ג מרגלית טובה לישב מה דקשה בתוס' נדה כ"ה דעור עגלה ערופה מותר בהנאה ואמאי המקדש בעגלה ערופה אינה מקודשת הרי יכולה להיות בעורה ודא קו' גדולה מאוד, וכתבתי דכיון דאסור לנתחה ולהפשיטה והתוס' לא כתבו רק שאין עבירה בהנאה והיינו שיהנה בעודה על העגלה. באופן דמה"ט עור המת מותר עיי"ש א"כ שפיר המקדש בעגלה ערופה אינה מקודשת דהעור לא שוי מידי כיון דאסור לנתחה ולהפשיטה עיי"ש ושוב ראיתי דעדיין קשה מפטר חמור דאמרינן בבכורות דלר"ש לאחר עריפה אינה מקודשת וטעמא דר"ש דיליף איסור הנאה מגז"ש דערפתו מעגלה ערופה ואם העור מותר בעגלה ערופה ה"ה בפטר חמור א"כ ליקדש בעורה דל"ש התי' שכתבתי וצ"ע והנה בשור הנסקל דקשי' ג"כ למה לי למיתני דמטמא טומאת אוכלין ת"ל דמטמא טומאת נבלות ותירץ רש"י דמתירו ששחתו והנה אין לומר דמיירי בחלב שור הנסקל כיון דבחלב בהמה בכפרים צריך מחשבה וכאן ברייתא דמיירי בדלא חשב עליה כדאיתא שם בסוגיא ליכא לאוקמא בחלב דהו"ל לומר מטמא בשוקים דבכפרים אין מטמא כדאיתא שם ודו"ק:

ד ומה שהקשה ברש"י שם שכתב ופטר חמור ששחט, ועדיין מפרכס דאין מטמא טומאת נבלה והקשה דא"כ לר"ש ל"ה אוכל. שאתה יכול להאכיל לאחרים דמפרכסת אסור לב"נ יפה כתב דכיון דתיכף ימות ויהי' מותר לב"נ הוה כאוכל שאתה יכול להאכילו לאחרים היינו אחר שתמות וע' מ"ש בספרי לא"ח סי' כ"ט בש"ה. והנה יש להקשות בגמרא דמקשה לר"ש דס"ל בשר בחלב מותר בהנאה ל"ל בבשר בחלב משום שהיה לו שעת הכושר ת"ל דהו"ל אוכל שאתה יכול להאכילו לאחרים וקשי' הרי באמת חלב היה לאסור משום אמ"ה רק דילפינן מארץ זבת חלב ודבש משתבח קרא במידי דאסור כדאמרינן בבכורות ולפ"ז ההיתר לישראל נאמר ולא לב"נ ומ"מ חלב מותר לב"נ משום מי איכא מידי דלישראל מותר ולב"נ אסור כדאמרינן בחולין ומה"ט י"ל דאברהם נתן חלב וחמאה אף שהי' נדמה לו כערביים כיון דמותר לישראל מותר נמי לב"נ לפמ"ש בפרשת דרכים שהאבות הי' להם דין ישראל אמנם בבשר בחלב שאסור לישראל משום בב"ח אסור ליתן לנכרי משום שהוא בא נהי דל"ש מי איכא מידי, וע' בח"ס יו"ד סי' י"ח שכ' כעין זה בבצים א"כ משום הכי הוצרך רש"י לומר בב"ח שהי' לו שעת הכושר דל"ל משום שמותר בהנאה והו"ל אוכל שאתה יכול להאכילו לאחרים דבב"ח אינו יכול להאכילו לנכרים משום אמ"ה, וע' ג"כ ברי"ט אלגזי שכ' דחלב אם אסור משום שבא מהחי אסור ג"כ לב"נ א"כ הקו' גדולה ומזה מוכח כהפליתי סי' פ"א דאף לה"א דחלב

אסור הוא דוקא לישראל דציר אסור מקרא דהטמאים ה"ה לחלב דאתי מחי ולא לב"נ ומיושב קו' הנ"ל:

ז אמנם לכאורה י"ל דלר"ש אף שראוי רק לכלבים מקרי אכילה דילפינן בזבחים ל"א מקרא דאכילת כלבים מקרי אכילה דכתיב ואת איזבל יאכלו הכלבים. וכ"כ תוס' בכורות כ"ג ע"ב ד"ה אחת זו דמה"ט בחזי' לכלב מטמא טומאת אוכלין אך שעומד לנגדינו גמרא ערוכה בחולין קכ"ט דאבר ובשר המדולדלין אין מטמא לר"ש טומאת אוכלין דאינו יכול להאכיל לנכרים משום אמ"ה אף שיכול להאכיל לכלבים. ובזה מיושב מה דק"ל לפוסקים דדוקא בחמץ אמרינן בירושלמי פ"ה דפסחים דאסור להאכיל לכלבים של הפקר דכתיב לא יאכל אבל שאר איסור הנאה מותר להאכיל וכן פוסק במק"ח סי' תע"ח בביאורים ס"ק י' ורבים חולקים אבל לשיטה זו קשה הרי איסור הנאה יכול להאכיל לכלבים של הפקר ואמאי לר"ש אין מטמא טומאת אוכלין ולהנ"ל ניחא דבעי ר"ש ראוי להאכיל לאדם והק"ל מה הקשה בגמ' ולאחר העיון יש להבין דהרי מ"מ אכילת כלבים הוה אכילה אך הדבר נכון דהיכא דכבר הי' ראוי לאדם אינו יוצא מידי טומאה עד שאינו ראוי לכלב אבל שירד לה טומאה בעי ראוי לגר כדאיתא בבכורות כ"ג א"כ שפיר אמר ר"ש באבר ובשר מדולדלים דלא ירד עלי' טומאה שאינו ראוי לאדם. אבל בב"ח שכבר היא מטמאה קודם שנעשה בב"ח. אף שעתה אינו ראוי לאדם. כיון דחזי לכלבים מטמא טומאת אוכלין. ול"ק קושיתו. די"ל דזה באמת משני בגמ' דבכורות חדא דאוכל שאתה יכול להאכילו לאחרים ועוד לדידי' נמי הרי היתה לו שעת הכושר. וכבר כ' המפורשים דהיכי דמשני ב' תירוצים משום שקשה על תירוץ הראשון. (ע' תשו' השיב משה סי' ס"ג) ע"ז אמרו חדא דאוכל שאתה יכול להאכילו לאחרים ועוד אף אם נאמר דבב"ח, ל"ה ראוי להאכילו לאדם דאסור לנכרי משום אמ"ה לדידי' נמי הי' לו שעת הכושר וכבר ירד עליו תורת טומאה וכיון דחזי לכלבים הוה אוכל כנ"ל ול"ו בכל איסורי הנאה מטמא בהי' לו שעת הכושר. ואולי הטעם דכיון דירד כבר תורת טומאה הוה אוכל שיכול להאכיל לכלבים של הפקר כדברי מק"ח ודוק: והוא פי' יפה אף נעים:

סימן קלא

ב"ה:

משוש לפ"ק:

פרעמישלא:

לחכם אחד:

א מה ששאלת אמאי המקדש בפטר חמור מקודשת דמקדש לה במאי דביני וביני והרי הדין בפודה פ"ח פדיונו לבעלים א"כ אח"כ כשתפדה שייך דביני וביני לבעל והי' צריך לקדשה מחדש וזה לא קשה דבודאי מקדשה במה דביני וביני אף שלא אמר לה היא תפדה בשליחותו וחוזרת וזוכה לעצמה כעין שכ' הטור באה"ע סי' ק' כ' בשם הרמ"ה ובמה דביני וביני מקדשה ול"ה דשלב"ל דכל שבידו לאו כמחוסר מעשה וכיון דאף לכתחילה יכול לפדות ושייך לו במה דביני וביני יכול לקדשה. גדולה מזו, כ' תוס' קדושין נ"ו דאף במקדש באיסורי הנאה תתקדש כיון שיכולה להנות שלא כדרך אכילתן ותירצו שאינו שוה פרוטה או שהיא אינה יודעת וכונתה להנות מכולה והוי מקח טעות והמקדש בפטר חמור ע"כ היא יודעת שאסור בהנאה ודעתה שתתקדש במה דביני וביני ואם אינה יודעת שהוא פטר חמור אינה מקודשת. ואמנם התוס' רי"ד כ' בקדושין דמקדש בפטר חמור אינה מקודשת וכ' ברי"ט אלגזי בכורות דף יוד דפוס פרעשבורג דתוס' רי"ד ס"ל דבמקדש בפטר חמור גופי' אינה מקודשת כיון דלע"ע אסור בהנאה ודוקא באומר בפירוש שהיא מקדשה במה דביני וביני מקודשת עיי"ש שהאריך בפרט זה והנה מ"ש הרי"ט אלגזי דאף דכל שבידו לאו כמחוסר מעשה זה דוקא אם אומר בפירוש שמקדשה לאחר שתפדה אבל בסתם אינה מקודשת עיי"ש. ולדבריו מיושב מה שקשה לי בש"ס דערכין כ' ע"ב דאמרינן שם באומר על שור כשיבאו דמיו יקדשו אינו חייב באחריות ומקשה והא אין אדם מקדיש דבר שלב"ל וקשה הרי בידו למכרו וע"כ צ"ל כיון שלע"ע לא מכר הוה דשלב"ל אך עדיין צ"ע דשם אמר בפירוש לכשיבאו דמיו יקדשו ושמא זה ל"ה בידו מי יימר דיהי' לו קונה כדאמרינן בקדושין ס"ב גבי גר מי יימר דמזדקק לי' תלתא ועדיין צ"ע. שוב מצאתי במרדכי פ"ו דגיטין והובא ברמ"א חו"מ סי' ר"ט שכ' דהוה דשלב"ל ומייתי ראי' מגמ' דעירובין הנ"ל. וע' בשער המלך פ"ה מאישות מ"ש על דברי תוס' רי"ד שכ' במקדש בפטר חמור אינה מקודשת, ואין להאריך כעת:

מה שהקשית על תוס' בכורות ל' שכ' דאף לכתחלה יכול לחלל מעשר ב' בפרוטה אע"ג דשוה יותר נהי דקאי בזה"ז דיש לחלל לכתחילה ומה דאמרינן בבכורות כ"ה דאסור לכתחילה לא מיירי בזה"ז וכן הוא להדיא בתוס' עירוכין כ"ט. אבל מ"מ צריך יותר מפרוטה משום פרסומא כדאמרי' בעירוכין י"ל דוקא בהקדש תיקנו רבנן ד' זוזי משום פרסומא ולא בכרם רבעי וכן יראה מר"מ ותוס' בכמה דוכתא דבזה"ז יכול לפדות אף בפרוטה: ג ואשר הקשית על רש"י בכורות ל"ה ד"ה גדי שכ' כ"ז שלא יצא כל ראשו ל"ה כילוד ובנדה כ"ט אמרינן דרוב ראשו הוה כילוד גם כונת רש"י בבכורות הכונה רובו דרובו ככולו אף היכא דכ' כולו ע' טו"ז ה' ראש השנה מ"ש על מלוך על כל העולם כולו

דלהכי נכתב ב' פעמים כלו לאשמעינן דל"ה רובו ובגליון שם ציינתי לעיין ב"מ צ"ד ע"ב דמבואר שהלא תימא כל הנאה שלו אלא רובו משמע דכל ל"ה רובו ולכאורה י"ל בכונת רש"י דהסמ"ע סי' רמ"ז כ' דבפדחת אמרינן נמי רובו ככולו ובב"ח כ' דבפדחת אמרינן נמי רובו ככולו ובב"ח כ' דבפדחת ל"א רובו מכולו רק בעי כל הפדחת ולכן כ' רש"י כל ראשו הכונה פדחת. אך צ"ע אם גם בבהמה אמרינן הכי:

ו מה שהקשית אהא דאמרינן בבכורות ל"ה מ"ב במעשר אי בעי שדי בי' מומא בכולא עדרי' והלא צער בע"ח דאורייתא לפמ"ש המרדכי פ"ק דע"ז דהיכא דחיישינן לתקלה לא משגחינין על צער בע"ח ה"ה במעשר בהמה חיישינן לתקלא אך המרדכי כ' דצער בע"פ דרבנן (והנובי"ק יו"ד סי' פ"ב כ' דאפי' צער בע"ח דאורייתא היכא דחיישינן לתקלה ל"ח לצער בע"ח דלא כמרדכי). ולמרדכי צ"ל דלמ"ד צער בעח"ד יכול לשדות מום במקום דל"ה צער בע"ח והנה באה"ע סי' ה' מייתי רמ"א דברי מהרא"י סי' ק"ה ואו"ה פי' נ"ט דכל שהוא לרפואה או לשאר דברים לית בהו משום צער בע"ח ומיושב קושיתך וצ"ל הא דהוצרך המרדכי לומר צער בע"ח לאו דאורייתא משום דכניסה לכיפה ל"ה צורך האדם ודוק:

נלפע"ד דהמרדכי שכ' משום דצער בע"ח דרבנן לא ס"ל כפסקי מהרא"י ואו"ה דכל שהוא לצורך מותר צעב"ח וגם התוס' בע"ז י"ב שכ' ד"ה ואת סוסיהם תעקר דחכמים מקרו דבר מן התורה בקום ועשה אולי לא ס"ל כפסקי מהרא"י ואולי י"ל דשם בע"ז דמיירי בנושא ונותן בשוק של ע"ז דאמרינן בהמה תעקר דל"ה רק משום קנס ל"ה לצורך אדם ומ"ה הוצרכו לומר דחכמים עקרו דבר מ"ה. אמנם בקרא דיהושע דצוה הקב"ה את סוסיהם תעקר כדי שלא יבטחו ישראל על סוס ורכב כמו שכ' הרד"ק והרלב"ג זה הוה לצורך אדם ולזה מתרץ אבייי אמר קרא את סוסיהם תעקר משום דלצורך אדם מותר וה"ה כשחכמים צוו לעקר משום קנס הוה ג"כ לצורך אדם. ומזה גופא יליף פיסקי מהרא"י הגם שעיינתי במהרא"י ואי"ה ולא הביאו הדין הזה רק בקיצור ולפ"ז אם נועלין דלת בפני בהמות הקדש או בכור שלא יבוא לידי תקלה זה הוה לצורך אדם ול"ש צער בע"ח על כן צ"מ על נוב"י קמא יו"ד סי' פ"ב פ"ג פ"ד בענין בכור אם מותר לנעול דלת למ"ד צער בע"ח דאורייתא ולא מייתי לפיסקי מהרא"י דכל שהוא לצורך כ"ש צער בע"ח וע' באר היטב יו"ד סי' כ"ד שכ' בשם בית הלל דאין למרוט מצוה משום צער בע"ח ושם הקשה עליו שנעלם ממנו דברי רמ"א באה"ע. ולפמ"ש דהמרדכי לא ס"ל כן אין לתמוה על בית הלל:

הלכות כלאים:

סימן קלב

ב"ה:

פרעמישלא תרנ"ד לפ"ק:

להרב המאה"ג מ' אהרן שמחה לעבל נ"י האבד"ק באקוי:

א ע"ד המבואר בירושלמי פ"ט דכלאים ובת"כ והובא בר"ש דצמר צבוע אין מטמא בנגעים ובכלאים אף צבוע הוה כלאים בפשתן ופי' בירושלמי נגעים כתיב יתור קרא צמר צמר וע"ז כתב כ"ת כיון דסתם פשתן לבן כמ"ש הרא"ש בפיה"מ דנגעי' וד' בגדים של כה"ג קראתם המשנה לבנים וברמב"ם הלכות כלי המקדש פ"ח ה"ג ובכ"מ שם משמע דלבן דוקא ואם צבעם פסולים א"כ חזינן דחזותא מילתא היא וע' בב"ק ק"א דהוה שנוי, א"כ פשתים צבוע אין בו משום כלאים דל"ה כבריתו ולולא יתור קרא הוה מקשינן גם צמר לפשתים אך יש יתור לצמר צבוע ובפשתים צבוע אין בו משום כלאים והא דאיתא בנדה דף ס"א דבגד צבוע יש בו משום כלאים דוקא בעשהו כלאים ואח"כ צבעו אבל בצבעו מעיקרא ל"ה כלאים אלו דבריו וזה ליתא דצמר ופשתים איתקש וכמו דבצמר צבוע ל"ה שנוי לכלאים ה"ה בפשתים ל"ה שנוי, ובנגעים הוא דצביעה מקרי שנוי דכתיב צמר צמר דהא דאמרינן בבכורות י"ז מה פשתן שלא נשתנה היינו שנוי בגוף הדבר ולא במראה החיצון והא דאמרינן שם הדלה הגפן ע"ג תאינה פסול לנסכים ומקשה אלא מעתה הדלה פשתן ע"ג הינא הכי נמי דלישתני א"כ לא מצית אמרת מה. פשתן שלא נשתנה דהא פשתן נמי נשתנה ומשני זה נשתנה ריחו וזה לא נשתנה ריחו הרי דנשתנה ריח הוה שנוי דוקא אבל לא חזותא דהא קול ומראה אין בו משום מעילה וריח יש בו מעילה כדמסקינן בפסחים כ"ו:

ב ועוד נ"ל דהא דדרשינן לענין כלאים מה פשתן שלא נשתנה היינו מתחלת בריתו אבל לא מה שנשתנה אח"כ ובזה מיושב מה שהקשיתי בספרי לאו"ח סי' א' אות ב' על תשב"ץ ח"ב סי' ד' שכתב דפשתן עם קנבוס שנתערב הוה כהרכבה מזגית ופנים חדשות בא לכאן ומותר לערב עם צמר איך דריש מה פשתן שלא נשתנה והרי משכחת שנוי בפשתן להנ"ל ניחא דמה לפשתן שלא נשתנה הכונה מתחלת גדילתו לאפוקי צמר מנדמה שנשתנה בתחלת גדילתו וכן הא דמקשה מהדלה פשתן על גבי הינא היינו ג"כ מתחלת גדולו ומדלא הקשה אלא מעתה צבע פשתן הכי נמי דלישתני ע"כ לא מצית אמרת מה פשתן שלא נשתנה ועל כרחך דלאחר גדילתו ל"ה שנוי ונמצא דלענין נגעים דרשינן מה פשתן שלא נשתנה אף צמר היינו אפי' שנוי שאח"כ כגון צמר וזה מיתור קרא דכתיב צמר צמר אך בכלאים דרשינן מה פשתן כברייתו שלא נשתנה היינו מתחלת

גדולו אבל מה שנשתנה, אחר גידולו אינו מתירו בכלאים בין בפשתן בין בצמר ולכאורה קשיא בהאיבעיא דב"ק ק"א דאיבעי לן אי חזותא מילתא אמאי לא פשיט מנגעים דחזותא מילתא ואי דשם יש יתור קרא אמאי לא פשיט מכלאים דחזותא לאו מילתא אך לפמ"ש ל"ק דמבואר בב"ק צ"ד בצבע שיכול להעבירו ע"י צפון הוה שנוי החוזר לברייתו, ול"ק וצבע שאינו יכול להעבירו הוה שנוי וכן פסקינן בסי' ש"ס וזה לא תליא בהאיבעיא אי יש שבח סימנים או אי חזותא מילתא א"כ י"ל דגם בנגעים הוה שנוי דוקא בצבע שאין יכול להעבירו דלכ"ע הוה שנוי ובכלאים הדרוש לשנוי מעיקר גדולו כדכתיבנא ע"כ אין להוכיח משם מידי וע' תשובות הר"ן סי' ע' שכתב דאם חזותא מילתא הוה כנתערב גופו של איסור ואם חזותא לאו מילתא הוה כגורם ותליא בזוז"ג, והאריך הרבה בסוגיא אמנם לענין אי צבע מקרי שנוי נראה מגמרא דלא תליא כלל בהאיבעיא כדכתיבנא ואם אי אפשר להעבירו לכ"ע הוה שנוי ועיין מ"ש בספרי ליו"ד ח"ב סי' מ"א אות ח': והנה אדמעטינן בת"כ צבוע בידי שמים מנגעים משום דסתם פשתן לבן הוא והוה שנוי וכן בצמר מוכח דחזותא מילתא ואמאי לא פשיט בב"ק מזה וזה הוה מתחלת גידולו וצ"ל דמשם אין ללמוד דגזה"כ הוא וע' בתשו' הנ"ל שכתבתי דבמקוה חזותא מילתא ולא תליא בהאיבעיא והנה צ"ע בנגעים בצבע שיכול להעבירו אם מקרי שנוי דבגזילה היא מחלוקת ע' תוס' ב"ק ס"ה ע"ב ד"ה הן ולא שנויהם דאיכא קרא מיוחד לשנוי החוזר לבריתו למ"ד קני וע' בנתיבות סי' ל"ד ושמא גם בנגעים תליא במחלוקת דפליגי לענין גזילה. והנה בכלאים נראה דאף צבוע בידי שמים אסור בכלאים דליכא קרא אף דזה הוה שנוי מתחלת גדולו וצ"ל דמראה ל"ה שינוי דמראה אין בו ממש, ודוקא לחומרא מבעי בב"ק ופשיט מערלה ושביעית דחזותא מילתא הוא אבל לקולא כגון בכלאים כיון דליכא קרא ל"א חזותא מילתא אף דהאיבעי' הו' מדאורייתא כמ"ש בתשובת הר"ן ולדינא נ"ל דאף אם הפשתן צבוע יש בו משום כלאים בצמר וחייב כפשטא דגמ' בנדה ס"א וע' במנחות ל"ח ע"ב מידי צבעא קא גרים ובתוס' ובב"י או"ח סי' ט"ז שכ' בזה"ל לבן וכל שאר מיני צבעונים מיקרי בשם לבן ע"ש מ"ש בדברי הרמב"ם וכיון דכל שאר צבעונים מפשתן חייבים בציצית ע"כ דאסורין בכלאים דאס"ד דל"ה כלאים אמאי התירה התורה כלאים בציצית ליצבע להפשתן ועוד דא"כ למה אמרינן ביבמות ז' דכלאים בציצית מופנה כיון דכתיב בגדיהם דהוא צמר ופשתים ואמר רחמנא עביד תכלת דילמא ע"י צביעה ומ"ה איצטריך קרא וע"כ דצביעה ל"מ לכלאים וכת"ה כתב דבגדי כהונה צבועים פסולים כיון דבעינן לבן כמבואר במשנה וזה ליתא לפמ"ש הב"י דשאר צבעונים בכלל לבן אך שמא משום חציצה פסול ושמא צבע ל"ה חציצה וע' שו"ת גבעת פנחס חיו"ד

סי' נ"ו וע' נובי"ק חא"ח סי' א' דכל לנאותו אינו חוצץ ובטיל לגבי בגד, ולכאורה יאמר דבגדי כהונה כלאים ואם יצבע ל"ה כלאים לדבריו א"כ הצבע ל"ה לנאותו רק להתירו ולא בטל אך בודאי בטל לגבי בגד ול"ה חציצה לנוב"י. דאין חילוק בין לנאותו בין להתירו. ולפמ"ש דל"מ צביעה לכלאים הצבע לא בא להתיר רק לנאותי. ע"כ צ"ע אם בגדי כהונה צבועים פסולים והנה הראי' מכלאים בציצית דל"מ צביעה בפשתן לכלאים, דאל"כ אמאי עשה דוחה ל"ת, ולצבעי'. י"ל שמא לא מיקרי זאת אפשר לקיים שניהם כדמוכח מירושלמי שהובא בראשית דברינו, דמקשה אמאי ל"מ צביעה בכלאים כמו בנגעים,, אמאי לא משני דמוכח מכלאים בציצית. וע"כ דלא מקרי זאת אפשר, אך הראי' הב' נכונה ובלא"ה הדין פשוט:

והנני ידידו:

הלכות חלה:

סימן קלג

ב"ה:

פרעמישלא תרנ"א לפ"ק:

לכבוד ה"ה הרב הגדול החריף ובקי החכם השלם המפורסם כש"ת מו"ה ארי' ריטטער נ"י האבד"ק ראטערדאם והמדינה יע"א:

א כת"ה העיר על דברי הצל"ח סוף פסחים שכ' דהבצים נתקטנו ובזה"ז שיעור כזית היא כביצה דהבצים נתקטנו על חצים ותשובת ח"ס חא"ח סי' קכ"ז וסי' קפ"א מפלפל בזה וכת"ה הביא מדברי תשו' הגאונים שנדפס בליק שנת תרכ"ד סי צ"ה וז"ל לכך נתנה לנו התורה שיעור בבצים ופירות שדברי סופרים מהר סיני כדכתיב ועליהם ככל הדברים. לפי שהבצים והפרות נמצאים בכל מקום כי גלוי וידוע לפני מי שאמר והי' העולם שישראל עתידין להתפזר לבין האומות ומשקלין ומדתן שהי' בימי משה ושהוסיפו עליהן בארץ ישראל אין נשמרין להם והמדות משתנות בדורות ובמדינות שבכל דור ודור היו תנאים מחדשין מדותיהם כמפורש בכמה מקומות וכו' נשתנו כל אלו המדות שהן מזמן קרוב וכש"כ מדורות הראשונות שאין ידועים מדותיהם כלל ולכן תלו תנאים השיעור בבצים ובפירות שהן קיימים כל עת ואין משתנים וכו'. הרי מבואר שהבצים אינם משתנים, דלא כצל"ח וח"ס. ולפענ"ד נראה דכונת הגאונים שעפ"י הרוב אינם משתנים ועל כן שיערה התורה בהם דברוב הזמנים הטבע קיימת בלי שיניו דבוודאי א"א לומר דתמיד אינם משתנים דהרי חזינן שהטבע השתנה כמ"ש תוס' ע"ז כ"ה ע"ב ד"ה פרה וחולין מ"ז דבדורות הראשונים פרה לא ילדה עד ג' שנים ועכשיו נשתנה

וכן לענין עילנינתא דורדא וכן כ' תוס' ספ"ק דמ"ק שנשתנה הטבע דרפואות שבש"ס אינן טובות בזמן הזה וכן כ' רמ"א אה"ע סי' קנ"ו דעכשיו נשתנה הטבע ויולדת לט' יולדת למקוטעין וה"ה דהבצים נשתנים, וע"כ צ"ל דכוונתו עפ"י רוב לא נשתנה וכמה פעמים אשכחן דהתורה נתנה סימן שמועיל עפ"י רוב והפליתי סי' פ"ג כ' דגם כללא דכל שיש לו קשקשים יש לו סנפיר הוא עפ"י רוב ה"ה בסימנא ומשקל ומדידה עפ"י בצים הוא מחמת רובא. והנה בלא"ה דברי תשובת הגאונים במ"ש שהבצים קיימים בכל עת צ"ע שהרי במקום ודאי מובדלים כמ"ש בספר יבין שמועה להתשב"ץ במאמר חמץ דף ל"א וז"ל ואני תמה מהמודדין בבצים שלנו לפ' שאין כל המקומות שוין שיש מקומות שבצים תרנגולת גסות כארצות אדום ויש מקומות שהבצים דקות כארצות ישמעאל ויש ביצה גדולה מביצה ומה"ט בעינן ס"א. וע' בראש אפרים בשו"ת סי' ט"ו שדוחה דברי האחרונים דאנן בבצים בינונות משערים מ"מ מה שכ' בתחילה וכיון שהבצים משתנית לפי המקום ואיך כתבו הגאונים שלכן תלו השיעור דביצה שאינה משתנית. אולי גם בזה כונתם עפ"י רוב דברוב מקומות הבצים שוות:

ב והנה חתני הרב הגדול מ' נתן לעווין נ"י הערני דבגמ' מצינו שנתקטנו הבצים שהרי ר' יוסי ס"ל בשבת ט"ו חמשה רבעים קמח פטור מחלה חמשה ועוד חייבין ופרש"י ר' יוסי ס"ל מדה מדבריות הי' בצים גדולות משלנו. וע' רש"ל שפי' דמאחר שהבצים שלנו קטנות מן הראשונות צריך להוסיף. הרי שנתקטנו הביצים. ובתוס' עירובין פ"ג ע"ב לא פירש כן ר"ת בשם אמנם גם התוס' שם דף פ"ג ד"ה יתירה כתבו בסוף דבריהם כי ביצה מדבריות הי' גסה יותר מאותן של יום התוס' ומבואר שנתקטנו הבצים. הרי כל זה שלא כדברי תשו' הגאונים שהביא כת"ה אבל לפי מה שפרשתי דכונתו על הרוב ניחא וקצ"ע ברש"י שבת שם שכתב דר' יוסי ס"ל בצים שוחקות ומפרש האי ועוד אחד מעשרים בבצים שנראה דדברי ר' יוסי ודברי רב' אחד הם. וכן נראה מדברי תוס' עירובין פ"ג ע"ב ד"ה שבעת רבעים ואמנם מרש"י עירובין ע"ג ד"ה כמותו וקליפתה משמע דר' יוסי ורבי פליגי. וע' ח"ס או"ח סי' קפ"א שהוכיח מרש"י ותוס' אלו דאע"פ שנתקטנו הבצים מ"מ משיעור מ"ג וחומש לא הוסיפו ולא נשתנה ולא ידענא היכי משמע דילמא לר' יוסי בעי יותר בצים:

והנה קצת נ"ל ראי' מש"ס דיומא כדברי הצל"ח דאם נשתנו הבצים גם השיעור נשתנה דלא כח"ס. דבש"ס דיומא אמר ר"א בדף פ' האוכל חלב בזמן הזה צריך שיכתוב לו שיעור שמא יבא ב"ד אחר וירבה בשיעורין והדבר תמוה דהרי שיעורין הלכה למשה מסיני לאיך יבא ב"ד אחר וירבה בשיעורין ומצות אין בטילות לעתיד לבא ולא ישתנה שום דין

ודוחק לומר דאין ה"נ דמה"ט א"ר יוחנן שם שיעורין הלכה למשה מסיני ובא לחלוק על ר"א דא"כ הו"ל לומר ר' יוחנן אמר ולא אמר ר' יוחנן. אמנם י"ל הכוונה דשמא ובא ב"ד אחר ויאמר דהבצים נתקטנו בעת שאכל ואין מחויב חטאת אכזית שאכל שהוא חצי ביצה כדברי הצל"ח. או שיאמרו הב"ד שהזית ששיערו בו הי' קטן שנתקטן אז הזית:

ג אמנם מדברי ירושלמי ריש פיאה נראה דלא כצל"ח דאמרינן שם ר' יוחנן כדעתי' דהוא אמר כל השיעורים הלכה למשה מסיני ר' הושעי' כדעתי' דר' אושעיא אמר האוכל איסור בזמן הזה צריך לרשום עליו את השיעור שמא יעמוד ב"ד אחר וישנה עליו את השיעורים עיי"ש ומבואר דלמ"ד הלכה למשה מסיני א"א שישתנה ור' אושעיא ס"ל שיעורין דרבנן ומ"ה צריך לכתוב ואס"ד דמשכחת שישתנו השיעורין אף למ"ד שיעורין דאורייתא צריך לכתוב. וע"כ דל"ש שינוי השיעורים בשביל שינוי הטבע דהתורה נצחית ולא תשתנה בשיעורי' אך י"ל דכיון דלא שכיח הוא כמש"ל דעפ"י רוב לא נעשה שינוי אין צריך לחוש למ"ד שיעורין דאורייתא שמא נתקטנו הבצים שיכתוב השיעור שאכל. ובגוף הדין נראה דצדקו דברי החולקים על הצל"ח היינו באיסורי אכילה דתליא בכזית שהוא שיעור חצי ביצה. אף שנתקטנו הבצים מ"מ כאן שאמרה תורה דשיעור חצי ביצה חשוב הוא לחייב עלי' אף שנתקטנו הבצים מ"מ השיעור חשוב הוא וכיוצא בזה כ' הרשב"א שבת צ"א דאף כזית שנחפה חשוב הוא לענין שבת כיון שנראה ככזית וע' תשו' ח"ס א"ה סי' קכ"ז ותשו' חסד לאברהם סי' ח"י שכתב ג"כ כן וע' בספרי לאו"ח סי' ל' שהארכתי מכם לענין כזית שנחפה. ולכאורה י"ל כן בכל השיעורים דחשיב בקרא דארץ חטה ושעורה ארץ זית שמן ודרשינן ברישׁ עירובין לשיעורין אף דהוא רק אסמכתא ושיעורין הלכה למשה מסיני כדאמרינן שם מ"מ כיון דאסמכינהו אקרא לא ישתנו שיעורין אלו אף שיתקטנו. הגם שמצינו לענין יולדת לתשעה דדרשינן מויתן לה הריון בנדה ל"ח דאינה יולדת למקוטעין ומ"מ כעת נשתנה הטבע והתורה נצחית י"ל שם לא נאמר בקרא לדורות לדין על כן י"ל עכשיו שנשתנה הטבע נשתנה הדין משא"כ בקרא דארץ חטה ושעורה דאסמכינה רבנן לדין י"ל דלא נשתנה. וע' בספר ת"ש לזקיני הגאון ז"ל. סוף חידושי נדה מה שהקשה אקושית ירושלמי סוף פ"ק דנדה הובא בתוס' בכורות כ"א שהקשה אהא דאמרינן שם דבבהמה טהורה לא נדע יום הלידה והכתיב חולל אילות תשמור תסתר ירחים תמנאנה ויודעת עת לדתן. ומה קושיא הרי י"ל דנשתנה הטבע כמו באדם הנולד למקוטעים. עיי"ש שכ' דה"ה דה"מ לשנויי הכי וקצת קשה דא"כ מה הקשה בת"ש סי' י"ג ס"ק ט"ו אלבוש שכ' דאפי' בוודאי בן ח' אם שהה ח' ימים מותר דאמרינן בן ז' הוא ואישתהי והרי בנדה מיבעי לן בבהמה גסה אם יולדת לז' ולא איפשיטא. ומה בכך

והרי י"ל דנשתנה הטבע כמו באדם. אולי כונתו דאין לנו ראי' שנשתנה הטבע משא"כ בירושלמי יש ראי' מהך של בית רבי ודוק:

ד אך בעיקר קו' הת"ש סוף נדה י"ל הנה קשיא אקרא כתיב בקרא תספור ירחים תמלאנה ויודעת עת לידתן אם אפשר שתשתנה הטבע ולא נדע עת לידתן אך כבר כתבתי דהקרא נאמר על הרוב דברוב פעמים לא תשתנה הטבע ולפ"ז שפיר הקשה מביקורת של אנטיגנוס הרביע של בית רבי ממנה שורים ולא נודע עת לידתן. דכבר הוכחתי בספרי ב"י חיו"ד סי' ס"א אות ט"ו וסי' מ"ט אות ו' דרבי חייש למיעוטי. ואס"ד דיוכל להשתנות איך כ' קרא ויודעת עת לידתן וליכא למימר דסמך קרא על הרוב. והרי הכא חייש למיעוטי וע"כ דאף מיעוט לא ישתנה. ומ"ה הצריך לחלק בין חי' לבהמה ודוק והנה לעיל הבאתי דברי ש"ס יומא פ' דאמר רבי אלעזר האוכל חלב צריך שיכתוב השיעור שמא יבא ב"ד אחר וירבה בשיעורין וכתבתי בשם ירושלמי פי"א דהאי מ"ד ס"ל שיעורין דרבנן. הנה ענין זה דשיעורין דרבנן על כרחך צ"ל דאורייתא חייב על כל שהו דהוה אכילה כמ"ש המזרחי הובא במ"ל ריש ה' חמץ ורבנן אמרו דאינו חייב רק אכזית. ועל כרחך ס"ל מ"ש אסור מן התורה ובקהלת יעקב אלגזי ריש אות ח"ש כ' דהא דהקשה ביומא פ' ובז"ה מי מחייב והלא ל"ה שב מידיעתו כיון דסבר שהוא ח"ש היינו למ"ד ח"ש מותר מן התורה דלמ"ד ח"ש אסור מן התורה הוה שב מידיעתו ע"ש והובא בספרי חא"ח סי' נ"ד אות ז'. ומה הקשה והרי ר"א ע"כ ס"ל ח"ש אסור מה"ת כאמור ע"כ צ"ע:

והנני ידידו:

הלכות תרומה ומעשר:

סימן קלד

ב"ה פרעמישלא הברכה והישועה בא לפ"ק:

לכבוד הרב הגאון הגדול נ"י ע"ה פ"ה צדיק יסוד עולם המפורסם א' מאיר אויערבאך האבד"ק:

ירושלים תובב"א. ספרו היקר אמרי בינה השגתי לנכון ושמחתי בדבריו היקרים ות"ח לו על המנחה שכבדני:

א והנה ראיתי בספרו ה' יו"ט סי' כ"א דמייתי לזית רענן שמתרץ קו' מהרש"א אהא דמקשה בסוכה ל"ה מתרומה טמאה למ"ד דל"ב היתר אכילה רק דין ממון והרי תרומה טמאה חזי להסיקה תחת תבשילו דלמא בתרומה טמאה הטעם דכתותי' מיכתת שיעורי' ותי' מדקתני סתם משמע אפי' תרומה טמאה שהפריש שיהי' תרומה חוץ מקליפתה ובזה ל"ש כתותי מכתת שיעורי' דאף אם הוה בפנים כתות אם מבחוץ הוא שלם ולא

נימוחו חדרי זרע כשר כמו בריאה כדאיתא בדף ל"ו והגאון מ' שמואל העללער דחה דבריו דא"כ אף נתרוקן בפנים כשר וא"כ אף אם אין בפנים היתר אכילה ל"ג מנתרוקן. וכ"ג כ' דלדברי החוו"ד יו"ד סי' ל"ו בליקוטים שכ' דנתרוקן פסול באתרוג דברי זית רענן נכונים. וזה ליתא במחכת"ה דלדעת החוו"ד גם לצד האיבעיא אינו כשר בנימוק בפנים רק אם הדרא בריא עיי"ש הא אם נשאר כמו שהוא פסול ובתרומה טמאה דכתותי שיעורי' בפנים לא הדרא בריא איברא דלדעתי דברי החוו"ד צ"ע ומוכרח אני לבאר הענין הנה מה שפי' בחוו"ד דעיקר האיבעיא בגמ' אי הדרא בריא באתרוג הא אם ישאר כמו שהוא נימוח פסול בודאי כמ"ש שם דפרי שנימוח בפנים לא מקרי פרי זה לא משמע בגמ' רק האיבעיא הוא באתרוג דשליט בי' אוירא סרוחי מסרחא ומשמע דאם לא מיסרח כשר בנימוח ועי' בכ"ת שכ' דהאיבעיא היא לשני צדדים דלמא בריאה דלא שליט אוירא הדרא בריא משא"כ באתרוג לא הדרא בריא ופסול או גם באתרוג אם לא הדרא בריא נמי כשר רק דסרוחי מיסרח ומ"ה פסול אבל שנפרש בגמ' דאם לא הדרא בריא אין כאן איבעיא כלל לא משמע בגמ' עוד צ"ע דלא יתכן שאתרוג הדר בריא לאחר שנתלש מהאילן שנפסק חיותו בשלמא בבהמה שיש לה חיות הדרא בריא משא"כ אתרוג שנתלש וע"כ עיקר האיבעיא אם סרוחי מסרח ונתקלקלו חדרי הזרע או ישאר כמות שהוא עד אחר החג ואז כשר וע"כ דלא כהחוו"ד ומה דקשיא להחוו"ד הרי אם נימוח לא מקרי פרי וראי' מערלה דאין סופגין את הארבעים אלא ביוצא מזתים וענבים אבל יוצא משאר פירות וה"ה כשנימוח הפרי אין לוקין עליו ולמה כשר אתרוג שנימוח נ"ל לישב עפ"י דברי רש"י בפסחים ל"ג ע"ב דאנהירנא לעייניו במלתא חדתא דענבים שנטמאו מטמאין יותר מכביצה אע"ג דהמשקה שבתוכן לא נטמא דמשקין מפקד פקיד משלים הוא את שיעורו. וראי' מכזית חלב פיגול ונותר שצמק וחזר ותפח חייב אע"ג דגשמים הנבלעים בתוכו מיא נינהו ואי סחיט ושתי פטור מ"מ כל כמה דבגוה נינהו משלים לכשיעור עיי"ש א"כ ה"ה באתרוג שקליפתו קיים וגם הסמפונות קיימות המשקה שבתוכו משלים לכשיעור וכמו דחייב משום פיגול וכמו דמטמא אחרים אעפ"י שהמשקה טהור ה"ה דמקרי פרי לצאת ידי אתרוג כביצה כיון דמבחוץ קיים וגם מבפנים מקצתו קיים ועי' בספרי חא"ח סי' ל' אות ג' מה שהקשיתי על שיטת רש"י מחולין ק"ח ושם ביארתי דגם רש"י לא כ"כ רק כל היכי דמעיקרא הי' בי' כשיעור וצמק וחזר ותפח כמבואר בש"ס דמנחות עיי"ש שהארכתי קצת ועכ"פ באתרוג דמעיקרא הי' שלם ונימוח ודאי מצטרף מה שבתוכו ולפ"ז צדקו דברי הזית רענן דמשום מיכתת שיעורי' מהני אם עשה תרומה חוץ מקליפתו ומקצת חדרי זרע ומשום אין בו היתר אכילה או דין ממון דל"ה לכם לא

מהני דהוה כנתרוקן ובנתרוקן צדקו דברי החוו"ד ואין ראי' מרש"י הנ"ל אמנם גם זולת דברי רש"י דעת הרבה פוסקים דפרי שנימוחה הוה פרי ואינו דומה ליוצא משאר פירות דל"ה רק טעם וזיעה משא"כ אם נימוחה עיקר הפרי מיהו בזה צדקו דברי החוו"ד דנהי דנימוח הוה פרי מ"מ אם כל האתרוג נימוח ודאי אינו יוצא בזה כמו שאינו יוצא במצה שנימוחה אשר ע"כ אף אם נימוח מקצתו קשיא איך יוצא אך מה שכתבתי ראשונה נכון דכמו שמצטרף לשיעור כיון שמבחוץ שלם ה"ה דמה שנימוח בפנים והסמפונות קיימות מצטרפין ובודאי חייב משום ערלה, אם אכל פרי שנימוח בפנים כשיטת רש"י ודוק:

ב עוד ראיתי סי' הנ"ל מפלפל אי הלכה כמאן דבעי דין ממון וחילי' מר"מ שפסק דיוצאין במצה ואתרוג של מע"ש וגם חייב בחלה ובשעה"מ ה' חמץ ומצה מפלפל הרבה בזה ולפעד"נ לישב דברי הר"מ דאף אם ס"ל דבעי דין ממון מ"מ יוצא במצה של מע"ב. הנה לא מיבעי לשיטת הריטב"א והרשב"א מובא בשיטה מקובצת ב"מ נ"ז דהא דהקדש שוה מנה שחיללו על ש"פ מחולל דוקא דיעבד הוא בבא ליד גיזבר דאינו יכול לשאול עליו אבל היכא שיכול לשאול עליו הוא אפי' לכתחילה א"כ לשיטת רש"י פסחים ל"ח בד"ה או דלמא דיכול לטמא מעשר שני בידים וכ"כ הפ"י שם (יע' מ"ש בספרי לא"ח סי' ק"ה אות א' לישב שלא תקשה מסוכה ל"ה דאסור להכשיר מע"ב וכתבתי דדוקא לגרום הכשר אסור דעדיין לא מצי פריק לי' אבל לטמא אין איסור דמצי פריק לי' וע' מ"ש שם לפרש ירושלמי בשבת) א"כ כמו דאמרינן בבכורות י"א גוגב פטר חמור של חבירו משלם כפל כיון דמצי לפדות בשה וקני לה לביני וביני ה"ה מעשר שני שלו דאף בירושלים יכול לטמא ולפדות בפרוטה יש לו דין ממון אף לר"מ:

ג ומצאתי ברי"ט אלגאזי בכורות י"א שהביא דברי תוס' חיצונים שהקשו על ה"ד כיון דקני לי' ביני וביני ל"ד להקדש והרי גם בהקדש אית לי' דביני וביני דהקדש לוה מנה שחיללו על ש"פ מחולל וחילקו בין הבעלים לאחר והרי"ט אלגאזי תמה למה בהקדש א"ח כפל כמו בפטר חמור כיון דקני ביני וביני ובאמת לא קשה מידי דבגמ' בכורות י"א מקשה מהא דגונב פטר חמור חייב כפל ואס"ד להקדש מדמינן לה וגונב מבית האיש א"ר ולא מבית הקדש ואין שום הבנה לדברי הגמ' דבשלמא בהקדש ל"ה שלו ואין לו שום קנין בו דקיי"ל גל"מ לכמ"ד ומ"ה בהקדש פטור מכפל דל"ה של רעהו משא"כ בפטר חמור שיכול לפדות וקני לביני וביני ויש לו זכות בגוף החפץ ומ"ה חייב בכפל אבל יתכן דבגמ' שם בעי אי פדיונו לבעלים או לפודה. ולכן פשיט שפיר דבהקדש נמי יש לו ביני וביני לפמ"ש תוס' חיצונית ורמב"ן וריטב"א דבעלים יכולין לפדות בש"פ אך מ"מ פטור מכפל דל"ה שלו כיון שגם אחר יכול לפדות שיהי' שלו ול"ה מיוחד לו ולכן מקשה

שפיר בשלמא אי פדיונו פדוי לבעלים ואחר אינו יכול לפדות שיהי' שלו מ"ה חייב כפל ואינו דומה להקדש אבל אי פדיונו לפודה ולהקדש מדמינן אמאי חייב כפל בש"ח ולא בהקדש וז"ב. ויצא לנו מזה דה"ט דהקדש אינו שלו לענין קדושין ולענין כפל ולענין לצאת ידי חובת מצה ולולב משום דגם אחר יכול לפדות בע"כ. ואף דהבעלים קודמין כמבואר בעירוכין כ"ז מ"מ זה דוקא במוסיף חומש. ועוד כיון דאם קדמו אחר מוחלט לאחר ל"ה שלו אבל במע"ש דמבואר בתוס' ב"ק ס"ח ע"ב ד"ה הוא דאמר כצנועין דכיון דהבעלים זכאין לאכלו בירושלים אין אחר יכול לפדות שלא מדעתו והנראה מתוס' שם דפדיונו פדוי לבעלים וקצת משמע כן בסוגיא דגיטין ס"ה בהא דכיצד מערימין דהגמ' משוה הפדיון לזוכה לאחרים ומשמע דפדיונו לבעלים והיכא דפודה שלא מדעת בעלים ודאי הכי הוא לתוס' ב"ק הנ"ל א"כ הוא דומה ממש לפטר חמור דהוי שלו לענין קדושין ולענין כפל א"כ לשיטה הנ"ל ודאי יוצא ידי מצה וחייב בחלה אף לר"מ וצ"ל הא דמבואר בש"ס דסוכה ל"ה דפסחים ואינו יוצא לר"מ היינו לר"י דס"ל בתמורה כ"ז דצריך לעשות דפסחים מהתורה ולא יוכל לפדות פחות משוי'. ולפ"ז הא דאר"ח

בסנהדרין קי"ב דמע"ש בגבולין לכ"ע ממון גבוה ג"כ כשיטתי' דס"ל בתמורה כ"ז דאף פחות מכדי אונאה חוזר ולא יוכל לפדות בפחות משוין אבל למ"ד דהבעלים יכולין לפדות פתות משוין ודאי יוצא:

ד ומעתה נחזי בדעת הר"מ הנה משמע מדבריו בה' עירוכין דדוקא בדיעבד מהני בהקדש שחיללו בש"פ אבל לא לכתחלה גם מבואר שם דצריך לעשות דמים מדבריהם להוסיף גם מבואר בפי"ב ממע"ב דגונב מע"ב אינו משלם כפל ומ"מ י"ל דדוקא מדרבנן אסור לכתחלה לפדות פחות משוי' ולא מדאורייתא לפמ"ש תוס' גיטין ג' דמדאורייתא אין לחלק בין לכתחלה לדיעבד א"כ מה"ט ס"ל לרמב"ם דיוצא במע"ב בדיעבד וחייב בחלה כיון דמדאורייתא קני לה לביני וביני והסוגיות דסוכה ופסחים ס"ל כמ"ד בתמורה כ"ז דצריך לעשות דמים מהתורה ומ"ה פטור מחלה דל"ק ביני וביני ודבר זה מוכח מדברי הר"מ פ"ו מחמץ ומצה שכ' דמ"ה יוצאין במע"ב בירושלים מפני שיכול לפדות ויאכלנה בכל מקום ויש לה היתר בכל מושבות וע"כ כוונתו אף דבירושלים אינו יכול לפדות ס"ל מחיצה לקלוט ל"ה רק דרבנן וכיון דמדאו' יש לו היתר בכל מושבות יוצא ידי מצה וה"ה לענין דין ממון אם יש לו דין ממון מדאורייי' יוצא בו ודו"ק. והנה כוונת הרמב"ם לענין היתר מושבות הנ"ל כ' ג"כ בצל"ח פסחים ל"ח והוכיח מזה דה"ה חלה מע"ב ס"ל לר"מ דיוצא מטעם הנ"ל אבל לדעתי יש לפרש דכונת הר"מ שיכול לטמא המע"ב ולפדאו וזה ל"ש בחלת מע"ב ולענין כפל שפיר פסק הר"מ דגונב פטור הואיל מדרבנן א"י לפדות

בפרוטה ואחרי שהוכחתי דהר"מ פסק ג"כ דבעי דין ממון יש לקיים דברי הגאון מליסא בסידר שלו מ"ש דמתנה ע"מ להחזיר בעי שיוכל ליתן המקבל לאחר ג"כ ע"מ להחזיר לו למען יהי' דין ממון וסרה מעליו קו' הג' מ' שמואל העללער המבואר בספרו:

ה ודע דמה שכתבתי לעיל בשם תוס' ב"ק דאין לפדות מע"ב של חבירו שלא מדעתו מדברי המשנה דמע"ב פ"ד מ"ג לא משמע כן דקתני בע"ה בסלע ואחר אומר בסלע ואיסר אחר קודם ואיך יכול אחר לפדות כשבע"ה אינו רוצה רק שיפדה הוא ואף אם נאמר כמו ששיערתי לעיל דאם פודה שלא מדעתו פדיונו לבעלים ג"כ קשה דהרי גם בתרומה אמרינן דיכול לתרום שלא מדעתו אבל בע"כ של חבירו ודאי לא והכא הוא מוחה בפירוש ול"מ אף אם פודה לבעלים ולכאורה י"ל דדוקא לר"י דס"ל כרם רבעי ומע"ב ממון הדיוט כתבו התוס' דאינו יכול לפדות שלא מדעתו אבל לר"מ דממון גבוה יכול חבירו לפדות שלא מדעתו ואתי' משנה הנ"ל כר"מ אמנם בתוס' ב"ק ס"ט ע"ב ד"ה קרי' רחמנא משמע דאף שהוא אין בידו אין יכול אחר לפדות ע"כ ומשמע דלכ"ע אין יכול לפדות בע"כ. וקשיא ממשנה הנ"ל וצ"ל דדוקא היכא שהוא רוצה להעלות לירושלים אבל כשהוא רוצה לפדות גם אחר יכול לפדות ועדיין צ"ע ואכ"מ להאריך:

ו וראיתי דרך אגב בתשו' שאג"א סי' צ"ז הרחיב הדיבור בענין מע"ב בגבולין דפטור מחלה לפי שאין בו היתר אכילה וכ"כ תוס' טעם זה בקדושין נ"ג והקשה מטבל דחייב בחלה וכ' לתרץ דמע"ב בגבולין אסור בהנאה וראי' מבכורות י' עיי"ש וכ"כ הפ"י קדושין שם ככל דברי השאג"א והוסיף בזה דאף לר"י ילפינן מיהו לאיסור הנאה ואני תמה בדבריהם מהא דמייתי ר"ש פ"א דמע"ב ירושלמי אמתניתין דמע"ב אין מוכרין אותו מאן תנא ר"מ דאי ר"י הא מותר למכרו ק"ו מתרומה שאסורה לזרים ומותר למכור ואי ס"ד דמע"ב בגבולין אסור בהנאה איך יליף מתרומה דמותר בהנאה משא"כ במע"ב מיהו ע"כ ירושלמי קאי למע"ב בירושלים דבגבולין באכילה ודאי אסור. מיהו לפ"ז צ"ל דבגבולין לר"י באמת אסור למכרו וליתן במתנה והא דמבואר בקדושין דמקודשת לר"י בגבולין דוקא בדיעבד ולפ"ז צ"ע אמאי מוקי בירושלמי משנה כר"מ ודלמא כר"י ומשנה מיירי בגבולין ולכתחלה אין למכור והמובחר לדעתי דדוקא ללישנא קמא דבכורות י' דטעם דר"י דפטר חמור אסור בהנאה משום דליכא מידי דבעי פדי' ומותר בהנאה ה"ה מע"ב בגבולין כמו דאיתא בגמ' שם אבל למאי דאמרינן שם ואב"א וטעמא דר"י דיליף מקרא שוב הדרי מזה ומע"ב מותר בהנאה ולכן מותר למכרו וליתן במתנה לר"י. ודקשיא לי' לשאג"א אמאי מע"ב בגבולין פטור מחלה וכ' תוס' קדושין ותוס' סנהדרין משום דל"ה ראוי לאכילה ואמאי טבל חייב בחלה כדכתבו תוס' סוכה ל"ה בשם ירושלמי ובאמת

היא משנה מפורשת ואי משום דטבל יש תקנה בהפרשה גם מע"ב יש תקנה בפדי' או להעלות לירושלים נ"ל דטבל שאני משום דטבל כשמפריש אמרינן הוברר הדבר למפרע דמעיקרא הי' היתר ודבר זה מוכרח ממ"ש התוס' יו"ט פ"ג דגיטין משנה ח' דלרמב"ם מהני הפרשה למאי ששתה טבל ורש"י סותר א"ע בזה ועיין שעה"מ פ"ה מתרומות שמפלפל בזה והסבראנ"ל משום דבתרומה אמרינן הוברר הדבר למפרע ואיסור טבל הוא משום דתרומה מעורב בו כשיטת רש"י יבמות פ"ו ד"ה מה תרומה טובלת ואף תוס' שם הן אמת דגלי קרא דטבל במיתה אבל כשמפריש הוברר הדבר למפרע דשירים מותרין למפרע וכן הוא שיטת הטו"ז ה' חלה סי' שכ"ד ס"ק ט"ו והחזיק בשיטת מהר"י דכשמפריש חלה לאחר שנתבשלה יפריש פחות מחלק ק"א הואיל כשמפריש הוברר הדבר למפרע שהי' חלקו של כהן וצריך שיעור לבטל הרי דנעשה חלה למפרע (וע' מ"ש בזה בח"א סי' ק"ג אות ב' ג'). ועכ"פ שיטת התוי"ט כן היא ולפ"ז מיושב דטבל חייב בחלה דאח"כ כשיפריש התרומה למפרע השירים מותרין וחייב בחלה משעת גלגול דאגלאי מלתא למפרע שהי' היתר ולהחמיר אמרינן ברירה מדאורייתא ומה"ט ס"ל לרש"י בנדה ב' ותוס' גיטין הנ"ל דחייב להפריש על מה ששתה דלהחמיר אמרינן ברירה וע' תוס' חדשים גיטין פ"ג משנה ח' שכ' על התוי"ט דהא דמהני הפרשה על מה ששתה דוקא אם נשאר עוד שירים. וצדקו דבריו לפמ"ש דהוא מטעם תגלי מלתא למפרע ורש"י ריש חולין ד' ע' כ' דהיכא דלתנייהו לגמרי ל"א תגלי מלתא למפרע ע' בספרי סי' י"ט אות ה' מה שכתבתי בדברי רש"י הנ"ל משא"כ בנשארו שירים עדיין ומיושב עפ"י דברי תוס' חדשים קו' שעה"מ פ"ה מתרומות איך חייב מלקות באוכל טבל והלא הו' התראת ספק שמא יפריש אח"כ דבשלא נשארו שירים גם רש"י מודה ומה שמפריש על מ"א ל"מ ע"ע ששתה ובזה מיושב ג"כ מה שהקשה אחד מתלמידי מהא דחייש ר"י לשמא יבקע הנוד ושותה טבלים למפרע ומה בכך והרי מהני הפרשה גם לאחר השתי' לשיטת תוי"ט ולהנ"ל ניחא ודוק: ז עוד י"ל לשיטת רש"י יבמות פ"ו דאיסור טבל משום תערובת תרומה מה"ט כשמפריש מינה ובה אמרינן ברירה למפרע משא"כ כשמפריש ממ"א אשר לא הי' אסור מפאת זה ל"מ למפרע ולפ"ז מיושב שיטת רש"י בסוכה ל"ה שכ' דטבל אינו יוצא משום שאין לו היתר אכילה והיינו דע"כ אחר סוכות יפריש ממקום אחר כמ"ש הרמב"ן דמה"ט ל"ה אתרוג השותפות משום חלק כהן כמ"ש תוס' משום שיכול להפריש ממ"א וכשפריש ממ"א לא אמרינן ברירה למפרע ול"ה היתר אכילה ותוס' לא ס"ל כרמב"ן רק שכתבו דמה"ט במצה יוצא משום שאכל יותר וכן במפריש תרומה וחלה ביחד עיי"ש ולשיטתם כשיפריש מינה ובה אמרינן ברירה למפרע והי'

לו היתר אכילה למפרע ומ"ה יוצא ידי מצה (ובזה צ"ע דאיך סמכינן במצה אברירה להקל) ועכ"פ לענין חלה מיושב כל קושיות השאג"א ודו"ק היטב בכ"ז ושוב נתעוררתי מתלמידי הנ"ל דאם נאמר דאם מפריש ממ"א גם לרש"י ל"מ לתקן טבל למפרע למה ששתה עדיין קשיא מרש"י ריש נדה שמביא תוס' יו"ט דשם מה שמפריש אח"כ הוא ממקום אחר מיהו י"ל דגם שם מהטבל ששתה נשאר עדיין ורק מה שהפריש מעיקרא נחמץ ודו"ק:

ח עוד ראיתי בספרו סי' הנ"ל שכ' דל"ב שיהי' הלולב והאתרוג ש"פ והנה ככל החזיון הזה כתבתי בספרי חא"ח סי' ק"ד אות ח' והבאתי דברי התוס' רי"ד הנדפס מחדש סוכה מ"א במהדורא תנינא שכ' להדיא כן דבערבה ל"ה ש"פ ומ"מ מיקרי לכם אף דאינו יכול להקדישו דאין הקדש חל על פחות מש"פ וה"ה מה"ט מתני מתנה ע"מ להחזיר אף דאין ש"פ באותה המתנה עד זמן שחייב להחזיר ואינו יכול להקדישו ומדבריו ג"כ מבואר דל"ב שיהי' ש"פ הזמן שהמתנה ע"מ להחזיר אצלו דלא כדברי הגאון מליסא בסידור ובנחלת יעקב. והנה כדברי התוספות רי"ד מבואר ברש"י גיטין י"ב דאין הקדש חל על פחות מש"פ ואני תמה בזה מגמ' דכריתות י' ע"ב דמקשה א"ה נכי רבעא דפרוטה נמי אלא דלאו אורח ארעא לאתויי פחות מש"פ למקום ואם הקדש אינו חל על פחות מש"פ איך אפשר לאתויי פחות מפרוטה וצ"ע לשי' רש"י ונ"ל לפי מה דמסיק הגמ' דלאו אורח ארעא להביא פחות מפרוטה למקום משם נצמח שיטת רש"י ותוס' רי"ד דכיון דלאו אורח ארעא לאתויי פחות מפרוטה מ"ה אין הקדש חל פחות מפרוטה שלא התנדב כדרך המתנדבין כדאמר ר"ש במנחות ק"ד (וע' בח"ר ר"ס קכ"ה הארכתי בפרט זה) ושמא י"ל דנהי דקדושת פה לא חל אפחות מש"פ אבל המנחה שתקדש בכלי נעשה קדוש אף בפחות מש"פ ומיושב קו' תוס' על רש"י גיטין י"ב דל"ח בהדי חמש פרוטות הקדש בפרוטה משום דכלי שרת מקדש פחות מש"פ אבל אין טעם לחלק. עוד קשיא קצת מש"ס דזבחים ע"ז דמשני דמלי להו ופריק ליה ומה יעשה אם קצת השמן אינו ש"פ דלא מצי פריק מיהו שם י"ל כיון דלא מקדיש רק קדושת דמים ע"כ בעי ש"פ לשיטת רש"י: ט ואדרבה מזה קצת ראי' לשיטת רש"י דקדושת דמים אינו חל אפחות מש"פ ומ"ה שפיר משני דפריק לה ודו"ק. ועיין תוס' ישנים כריתות י"ג שחילקו בין קדושת דמים דאין מועלין בפחות מש"פ וכשנאסר בהנאה אינו ש"פ משא"כ קדושת הגוף וע' בנתיבות סי' כ"ח שכ' כדברי התוס' ולא הביא דבריהם ובאמת דברי התוס' תמוהין דבכריתות כ"ג אמרינן להדיא אמתניתין דנותר וחלב דבעי ש"פ. אבל כונת דברי התוס' למ"ש רש"י כריתות כ"ג דמ"ה מועלין אנותר הואיל דאם עלה לא ירד. וזה ג"כ כונת תוס' דבקדושת

דמים דעומד למכור וכשנאסר בהנאה ולא ש"פ אין מועלין אבל בקדושת הגוף דעומד למזבח ובנותר אם עלה לא ירד ושוה להקדש ש"פ והאוכל נהנה בפרוטה חייב ואמנם במקום אחר פרשתי דבריהם בפשיטות דבקדושת הגוף דבר שאין בו פגם הוא והנהנה חייב אעפ"י שלא פגם כדאיתא במעילה י"ח במשנה ואכ"מ ועכ"פ יש לחלק לענין אם יוכל להקדיש פחות מש"פ בין קדושת גוף לקדושת דמים ודו"ק:

י והנה לפי שיטת רש"י ותוס' רי"ד דאין הקדש חל בפחות מש"פ אולי יש ליתן טעם לדברי רש"י שפי' סוכה כ"ז כל ישראל יוצאין בסוכה אחת דלא מטי ש"פ לכ"א ומשמע דס"ל דפחות מש"פ לא מקרי לכם ומרש"י זו למד בספר מנחת חינוך מצוה שכ"ה דלרש"י אינו יוצא ידי לולב ומצה פחות מש"פ ואמת שכן משמע ג"כ מפ"י אבל כבר כתבתי דזה דבר שא"א דערבה ודאי אינו ש"פ וכבר הרגיש בזה תוס' רי"ד אבל להנ"ל לכאורה יהי' כונת רש"י כיון דבעי שיחול שם שמים על הסוכה כמו שחל על החגיגה מ"ה בעי ש"פ כמו הקדש משא"כ לולב לא ילפינן מחגיגה. ומה שכ' רש"י סוכה ל"ז ע"ב ד"ה אסור להריח דגמרינן מסוכה. ודאי אין כונתם דכמו דסוכה אסור מדאורייתא כן לולב אך דלולב אסור מדרבנן דהוקצה למצותו אבל ללמוד לולב מחגיגה אין לנו דאין למדין למד מלמד היכא דמלמד קודש כדאיתא פלוגתא בזבחים מ"ה ולכן ל"ב ש"פ רק בסוכה כן י"ל לפי חומר הנושא מ"מ גם זה ליתא דכיון דרבים יושבים בסוכה ובכללות יש יותר מש"פ שפיר חל שם שמים וקדושה אף אם אין ש"פ לכל אחד. ושוב מצאתי בכפות תמרים ברש"י ל"ז כמ"ש דלא ילפינן לולב מסוכה לאסור מדאורייי' עיי"ש: יא ודרך אגב הנני אומר בהא דאמרינן בסוכה ל"ו וי"א אף התיום ואנן פסקינן דתיום כשר ובתשו' הרשב"א סי' תמ"א הרגיש למה לא פסקינן כהי"א. ונ"ל פשוט דטעם די"א תיום פסול משום דהרי אחד א"ר ולא ב' וכ"כ בכפ"ת. ולפ"ז לפי המבואר בגיטין כ' דהיכא דמחובר מתחילתו ל"ה ב' ספרים וע' תוס' סוטה י"ח י"ל דמה"ט תיום כשר ומגמ' זו מוכח כתוס' סוטה הנ"ל דב' אתרוגים אין ליקח או ב' גיטין מדס"ל לי"א דתיום פסול. ולפ"ז הא שכ' תוס' דהיכא דמחובר מתחילתו ל"ה ב' ספרים תליא ג"כ במחלוקת לענין תיום. ובט"א ר"ה כ"ז חולק על תוס' סוטה וס"ל דבב' ספרים או ב' פירות לא מצינו איסור ודוקא היכא דאחד לא מינכר הלקיחה כמו פלפלין ל"מ ב' עיי"ש. ולפמ"ש דבזה פליגא בתיום יש ראי' לתוס' דדוקא היכא דמחובר מתחילתו כשר לת"ק משא"כ ליקח ב' נפרדות אינו יוצא ודו"ק:

יב ואשיב לענין שהוחלנו בדברי הגאון מליסא וכבוד אביו בספרו דברי חיים דאינו יוצא באתרוג מתנה ע"מ להחזיר אם אין לו רשות ליתן לאחר במתנה ע"מ להחזיר לפי מה

שהביא בספרו הכונה דבעי שיהי' ש"פ ואם אין לו רשות ליתן לאחר אינו יוצא א"כ בא הדבר. לאין תכלית דאם האחר לוקח לצאת בו ע"כ גם הוא יש לו רשות ליתן לאחר דזולת זה אינו יוצא ובא הדבר לאין תכלית ואולי יש לישב זאת. אמנם העיקר נראה דאם מתנה ע"מ להחזיר מתנה לחלוטין רק צריך להחזיר ולהקנות ויש לו קנין הגוף א"צ שיהי' לו רשות ליתן במתנה לאחר אמנם אם ל"ה מתנה ע"מ להחזיר רק קנין לזמן ורק דמהני משום דגם קנין פירות כקנין הגוף דמי ומקרי לכם וה"ה קנין לזמן ובזה בעי שיהי' כל הפירות שלו כמ"ש תוס' בב"ב כ"ז דבעי דוקא שיקנה קרקע למשטח פרי ולכל דבר משא"כ כשאין לו אלא יניקה עיי"ש. וע' בספרי חא"ח סי' ל"ג שתמהתי אתוס' הנ"ל משנת קל"ה והארכתי בפרט זה א"כ בע' במתנה ע"מ להחזיר שיהי' בידו להקנות ולהשאיל שיהי' כל הפירות מזמן זה שלו ובקצה"ח הקשה על הרא"ש דס"ל במתנה ע"מ להחזיר צריך לחזור ולהקנות ואיך אמר רבא שור זה נתון לך במתנה מ"מ שתחזירהו לי קדוש ומוחזר ואיך יוכל להקנות הקדש ולהנ"ל נאמר לפמ"ש תוס' גיטין מ"ח דרבא אף דאמר ביבמות ל"ו הלכתא כר"ל מ"מ באמת ס"ל כר' יוחנן דק"פ כקנין הגוף. ולפ"ז בכל מתנה ע"מ להחזיר ל"ה רק קנין לזמן ורק דמועיל לכל דבר שיהי' כשלו ויוכל להקדיש דקדושת הגוף לא פקעה בכדי ומ"מ מוחזר דל"ה התנאי באופן שיחזור ויקנה משא"כ למ"ד קנין פירות לאו כקנין הגוף אינו יוצא ידי אתרוג ול"ה שלו רק עד שיקנה לחלוטין מ"מ שיחזור ויקנה לנותן כדברי הרא"ש ודוק. סוף דבר לפי מה דמשמע מפוסקים דלענין לכם בעי קנין הגוף כדמשמע מרא"ש ל"ב שיהי' לו רשות לחזור וליתן לאחר ובתשו' הרא"ש כלל ל"ה מבואר בין שאלה למתנה ע"מ להחזיר דבשאלה אין השואל רשאי להשאיל. ובמתנה ע"מ להחזיר יכול להשאיל וליתן לאחר בלא רשות בעלים מ"מ להחזיר וזה מפורש כדברי הגאון מליסא אך לפמ"ש ניחא דשם קאי בשיטת ה"ר אביגדור דא"צ לחזור ולהקנות וכתבתי לעיל דבעי שיהי' כל התשמישים שלו משא"כ לשיטת הרא"ש: והנני ידידו:

סימן קלה

בענין הנ"ל שנת תרמ"א:

א ראיתי בסוגיא דהערל יבמות ע"ג דמיבעי שם בגמ' אי ערל אסור במעשר ומקשה ממשנה דבכורים דנתני ערל אסור בתרומה מה שאין כן במעשר. וקשיא דלמא משנה אתי כר"ע דמייתי לערל כטמא וערל אסור במעשר ומ"ה לא תני דיש בתרומה ובכורים לענין ערל כדמשני בדף ע"ד. וכבר הקשה כן בערוך לנר. ונ"ל לישב דמשנה ע"כ ס"ל מע"ב ממון גבוה שהרי קאמר דתרומה ובכורים נכסי כהן משא"כ במעשר ור"ע ע"כ

ס"ל מעשר ב' ממון הדיוט שהרי אמרינן בפסחים לריה"ג יכול יצא אדם יד' חובת מצה במע"ב ת"ל לחם עוני מה שנאכל באנינות יצא מע"ב שאינו נאכל באנינות ר"ע אומר מצות מצות ריבה ושם בפסחים ל"ז ע"ב אמרינן דלר"מ דמע"ב ממון גבוה אינו יוצא ידי חובתו במע"ב. ואיך ס"ל לר"ע דיוצא במע"ב וע"כ ס"ל לר"ע מע"ב ממון הדיוט וליכא לאוקמא המשנה דיש בתרומה ובכורים מה שאין במעשר כר"ע. ובזה מיושב ג"כ קו' תוס' יבמות ע"ג ד"ה משא"כ במעשר דנילף בכורים ממעשר שלא יהיו בכורים ג"כ נכסי כהן דאמרינן בפסחים שם דבכורים אין יוצא חובת מצה דממעטינן ממושבותיכם מצה הנאכלת בכל מושבות ולר"ע שם למאי דהדר בי' ממעטינן בכורים שאין לו היתר בכל מושבות משא"כ מעשר ב' יש לו היתר ע"י פדיון וכיון דבבכורים לכ"ע אין יוצא ממיעוט קרא דמושבותיכם ע"כ בכורים ממון הדיוט דאל"כ למה לי קרא דמושבותיכם למענו בכורים והרי בלא"ה ממון גבוה ואין יוצאין ידי מצה וקרא דמושבותיכם לא איצטריך אלא להכי ואף דבקדושין ל"ז אמרינן דמושב דכתיב גבי מצה אתיא למצה ומרור בזמן דליכא פסח מ"מ הרי התוס' בפסחים כ"ח ע"ב ד"ה ואידך הקשו הרי זה ילפינן מבערב תאכלו מצות ומה שתירצו תוס' בקדושין שם לא ניחא להו בפסחים וע"כ צ"ל דמושב דכתיב במצה אתי למעט בכורים כדאמרינן בפסחים ומזה מוכח דממון הדיוט הוא דלחלות תודה ליכא לאוקמא המיעוט דבלא"ה אינו נאכל לשבעה וכדאמרינן בפסחים ל"ח ע"ב. והא דלא משני בקדושין ל"ז דמושב איצטריך למעט בכורים ע"כ צ"ל דסוגיא דקדושין אתיא כרבנן דבכורים אסור לאונן וא"צ קרא לבכורים. דבלא"ה אינו נאכל באנינות. אבל לר"ע דלא דריש לחם עוני למעט מה שאינו נאכל באנינות איצטריך מושב למעט בכורים. ומזה מוכח דלאו ממון גבוה ומיושב קו' תוס' דגם לר"מ י"ל דס"ל קרא דמושבות אתיא למעט בכורים. דס"ל בכורים מותר לאונן ואיצטריך קרא דמושבות למעוטי ומזה מוכח דבכורים הוה נכסי הדיוט:

ב איברא דלפמ"ש דר"ע מדס"ל יוצאין במעשר ב' ע"כ ס"ל ממון הדיוט וקשיא מספרי הובא ג"כ ברמב"ן על התורה דר' ישמעאל דריש לא נתתי למת ליקח ארון ותכריכין ור"ע מקשה דלחי דומיא דמת ג"כ אסור ולפמ"ש תוס' יבמות ע"ג ד"ה נכסי דמ"ד ממון גבוה אסור מדאורייתא ליקח מלבושין ולמ"ד ממון הדיוט מותר מדאורייתא א"כ מוכח מספרי דר"ע ס"ל ממון גבוה ואיך ס"ל בפסחים דיוצאין במעשר ב' ידי מצה. ומזה מוכח לפענ"ד שיטת הרמב"ם דפסק בפ"ו ממצה דיוצאין במעשר ב' אף דפסק ממון גבוה עיין במפורשי דבריו בלח"מ ובשעה"מ ובצל"ח באריכות. ולהנ"ל הוכיח הר"מ כן מדברי ר"ע דפוסק ממון גבוה ופוסק דיוצאין במעשר ב', וע"כ אין הלכה כדברי הברייתא. ומצאתי

בכסף משנה פ"ו דבכורים שכ' ג"כ בטעמא דרמב"ם דסמך על ר"ע אבל לא הוכיח דר"ע ס"ל ממון גבוה אמנם לפמ"ש יש הוכחה. ומצאתי שהכפות תמרים בסוכה ל"ה מישב דברי הר"מ דדחי ברייתא זו דר"מ פוטר מחלה מברייתא אחרת שהוא תוספתא הובא בכסף משנה פ"ו דבכורים ובאמת התוס' יבמות הוכיחו ממשנה דחלה דאיתא מעשר ב' והקדש שנפדו חייב בחלה משמע דקודם שנפדה פטור. (בדברי תוס' צ"ע מאוד שלא הביאו ברייתא הובא בסוכה ל"ה ובפסחים ושמא ניחא להו להביא משנה) אך דברי הכפ"ת צ"ע אך י"ל דמשנה איירי בגבולין דלכ"ע פטור מחלה כמ"ש בש"ס דסנהדרין קי"ב ומ"ה לא מוכח רק מברייתא ודוחה הר"מ הברייתא. אך לפמ"ש מיושבין דברי הר"מ בטוב טעם ולפ"ז ליתא לתירוצי שישבתי קו' תוס' דלמא בכורים ג"כ ממון גבוה. וע' מ"ש בזה בח"ר סי' קכ"ה אות ב"ג. ואולי י"ל דלעולם ר"ע אי"ל מע"ב מ"ג ורק דל"ל גז"ש דלחם לחם לענין זה וע' שעה"מ פ"ו ממצה בשם יבין שמועה:

ב ודרך אגב אמינא בהך משנה דחלה פ"א ומייתי לה ביבמות ע"ג דתרומה ובכורים אסורין לזרים שתמהו תוס' יבמות הרי קתני חייבין חומש ומה קמ"ל אסורין לזרים ותירצו דאתיא לפצי שיעור וכן הוא בירושלמי וצ"ע מה קמ"ל בתרומה ובכורים והלא בכל איסורין לר"י ח"ש אסור מן התורה. ונ"ל לתרץ דהנה דעת הרמב"ם דח"ש ע"י תערובת אינו אסור מן התורה וכן הוא בר"ש בטבול יום. וכ' בפליתי סי' ק"ט ס"ק ד' הטעם דחצי שיעור אינו אסור בתערובת מדאו' דל"ח לאצטרופי דכיון דהאיסור נתבטל מדאוריי' שיש כאן רוב אף אם נפל עוד איסור אינו חוזר וניער וע"כ ל"ח לאצטרופי ע"י שיפול עוד לתוכה. ולפ"ז י"ל בתרומה דאם נפל איסור צריך להרים. ואמרינן בתרומה חוזר וניער כמ"ש הראב"ד הובא בסי' צ"ט על כן בתרומה אף ח"ש ע"י תערובת אסור מן התורה. דחזי לאצטרופי וזה קמ"ל המשנה דאסורין לזרים בח"ש אף ע"י תערובת אף דבשאר איסורים אינו אסור מן התורה. ובכ"ז יש לפלפל בגוף דברי הפליתי. (וע' בספרי ח"ר סי' צ"א אות ט"ו מ"ש במשנה זו):

ד והנה נסתפקתי בשיעור אתרוג שהובאו לפני אתרוגים שהיו ארוכים ודקים דבעובים ל"ה עבים כביצה ובאורכם הי' יותר מכביצה אם מותר לברך עליהם ונ"ל דאין יוצאין בהם כעין שכ' הטו"ז סי' תרל"ד לענין ד' על ד' במזוזה ולענין ז' על ז' בסוכה דהאורך אינו משלים להרוחב. הגם דבסוכה ל"ו מייתי בגמ' בפלוגתא באתרוג אם כאגוז או כביצה כמחלוקת כאן כך מחלוקת באבנים מקורזלות ובאבנים מקורזלות נראה דהאורך משלים להרוחב כבר כ' רש"י בשבת פ"א דאין לזה שום דמיון לאתרוג רק שלא תשכח מי אומר כביצה ומי כאגוז. וכן אין ראיה משיעור אכילה לברכות המזון ולזימון דהוא כביצה לר"י

דשם בהנאת אכילה תליא אם הוא כשיעור שביעה ומה נ"מ בין אורך לרוחב משא"כ באתרוג ולכאורה יש ראי' קצת מירושלמי סנהדרין פ' הנחנקין דאמרינן שם דמשכחת זקן ממרא בבהרת כגריס דבעי כגריס מרובע והוא הורה שמצטרף האורך להרוחב כמו שפי' הפני משה ואמאי לא אמר דמשכחת אם הוסיף גורע בזקן ממרא באתרוג דבעי כביצה ממש והוא הורה דמצטרף האורך להרוחב ומוכח דבאמת מצטרף. אך דא"כ תקשי אמאי לא אמר בסוכה דמשכחת אם הוסיף גורע שהורה בז' על ז' דמצרפין האורך לרוחב פחות מז'. וכן בשיעור מזוזה להטו"ז דבעי ד' על ד' דוקא. ועל כרחך צ"ל דהירושלמי לאו דוקא נקט בבהרת וה"ה דמשכחת בכל שיעורין כי האי גונא אם נימא דשיעורין הוה בכלל פירושן מדברי סופרים ודו"ק על כן נלע"ד דבאתרוג דתליא בהדר כל שאינו רחב וארוך כביצה אין זה הדר:

סימן קלו

ב"ה:

פרעמישלא "רנה וישועה" לפ"ק:

להרב הגאון הצדיק מוה' שמעון אלימלך האבד"ק חיראב. (זצל"ה): בדבר האתרוגים הבאים מארץ ישראל אם יש בהם חשש ערלה:

א תשובה בגוף הדין כבר כ' הרדב"ז ח"א סי' תק"פ דאין בהם חשש ערלה. והנה מה שכ' דבשתי שנים ושתי שבתות ויום אחד מעט מן המעט עושין פירות דשתי שבתות ויום אחד חשוב שנה עיי"ש דבריו צ"ע דמי לא משכחת שנטע אחר ר"ה או קודם ר"ה איזו ימים דאז ג' שנים שני ערלה וע"כ צ"ל דלא סמיך ע"ז לבד. ועיקר ההיתר דאחזוקי איסורא לא מחזקינן ועד כאן לא אסרינן ספק ערלה בארץ ישראל רק בכרם של ערלה וכרם אחר סמוך לו וענבים נמכרים חוצה כדאמרינן בירושלמי פ"ג דערלה ה"ז איזה ספק ערלה כרם של ערלה וכרם אחר סמוך לו וענבים נמכרים חוצה לו. ועל היתר זה לכאורה יש לדון דיש לאוקמא בחזקת קטנות כמו בספק בן ט' שכתבו תוס' יבמות ס"ח דיש לאוקמא בחזקת קטנות ה"ה כאן כיון דג' שנים אסור וספק שמא נולד לאחר ג' שנים. אמנם כבר כ' המהרי"ט דחזקה העשוי' להשתנות ל"ה חזקה. וע' בספרי ליו"ד ח"ר סי' כ"א אות ד' על כן ל"ש לאוקמא אחזקת איסור וכש"כ כאן דיש חזקת היתר מכח רוב. עוד כ' רדב"ז דרוב וקרוב הלך אחר הרוב עוד כ' דס"ס אפי' מדאורייתא מותר וכאן יש ס"ס שמא באו מגן שאין בו ערלה ואת"ל שבאו מגן שיש שם ערלה שמא האתרוגים הם מנטיעות אלו שאינם ערלה. וזה צ"ע דהוה ס"ס משם אחד. אולם לפמ"ש הש"ך סי' נ"ז ס"ק ל' דבספק נכנס אמרינן שמא לא נכנס ואת"ל נכנס שמא בכותל נתחכך אף

דהוה משם אחד משום דקרוב הדבר טפי שנתחכך בכותל ה"ה הכא דקרוב הדבר דהוי מנטיעות זקנות שפיר הוה ס"ס וע' פמ"ג שם שכ' דל"ב ס"ס המתהפך כיון שע"כ מתחיל מספק שמא אין כאן ריעותא עוד כ' הרדב"ז דמתירין משום כל דפריש מרובא פריש על כן דברי הרדב"ז שרירין וקיימין:

ב ועתה נבוא לדברי כת"ה מ"ש דל"ש כל דפריש הואיל דבעל הגנות לוקחים ממקום קבוע. הנה לחוש שישראל לקח מערלה ל"ח דאחזוקי אינשי ברשיעי לא מחזקינן ואף לחוש שמא נטל עכו"ם בפני הישראל ג"כ לא חיישינן דישראל אם ידע מהקביעות לא יקח ממנו ואם לא ידע מהקביעות לא איכפת לן ומה שנמצא ביד עכו"ם מותר משום כל דפריש ומ"ש דהוה דבר שבמנין ול"ב זה ליתא דאנן מתירין משום כל דפריש ולא מטעם ביטול. ומ"ש בערלה ל"מ ס"ס דכל עיקר דמהני ס"ס משום דספקא מהתורה לקולא ורק מדרבנן אסור וכשיש עוד ספק הוה ספק דרבנן משא"כ בערלה דספק אסור מהלכה למשה מסיני מדאורייתא ל"מ ס"ס. הנה לפנינו דעת רדב"ז דמהני ס"ס וגוף הדין תליא בפירוש דברי טו"ז סי' רצ"ד ס"ק שכ' דלכן שינתה התורה לאסור ערלה בא"י מקרא ובח"ל הל"מ שרצתה התורה דבא"י יאסור ספיקא ובח"ל מותר ספיקו. ומזה יש ללמוד דבערלה בארץ ישראל ספיקא מהתורה לחומרא אבל אי אפשר לומר כן לרמב"ם דכל ספיקא דאורייתא לקולא איך נימא דהתורה כתבה בערלה לאסור ספיקא מן התורה הרי בכל התורה ספיקא לקולא. וע"כ דברי הטו"ז נאמרין לשיטת הרשב"א אבל להרמב"ם א"א לומר כן. וע"כ להרמב"ם הי' הלכה בחוץ לארץ ספק מותר אף קרוב לודאי כמ"ש הר"ן ובארץ ישראל קרוב לודאי אסור מדאורייתא אבל ספק שקול מותר מדאורייתא ומהני שפיר ס"ס וע' שב שמעתתא להגאון ר' אלעזר מטריטש שער עשירי אות י"ב מ"ש על דברי הטו"ז ואכ"מ להאריך:

ג והנה א"ש כת"ה דלא בעי דוקא ששים רבוא שיהי' ר"ה רק שיהי' ר"ה ראוי לעבור ששים רבוא הוא נגד רוב הפוסקים ורש"י ותוס' מלבד הפוסקים דלא ס"ל כרש"י ותוס'. הגם דבספרי לאו"ח סי' מ"ב אות י"ב כתבתי לשיטת רש"י דבעי ס' רבוא עוברין מ"מ לענין תחומין אם ראוי לס' רבוא אף שאין ס' רבוא תחומין דאורייתא משא"כ במים שאין ראוי תחומין לאו דאורייתא מ"מ לענין רה"ר לרש"י ל"ה ר"ה, רק אם עוברין ס' רבוא. וכן נראה מתוס' שבת ס"ד ועיין בספרי לאו"ח סי' נ' אות ג' כתבתי דבר פלא בשם תוס' רי"ד פסחים ס"ט וסוכה מ"ג. וכעת פלפלתי בדבריו הרבה:

ידידו:

סימן קלז

ב"ה:

פרעמישלא תרנ"א לפ"ק:

לכבוד ש"ב ה"ה הרב החריף הגדול כש"ת מוה' יצחק תאומים נ"י בהגאון האבד"ק:

בוטשאטש זצלה"ה:

ראיתי דברי פלפולו בסוגיא דאתרוג ומצה של מע"ש והנני לתשובתו: א מה שכ' כת"ה בישוב דברי רמב"ם שפסק בפ"ו ממצה דיוצאין במצה של מע"ש בירושלים והלא מע"ש ממון גבוה כמ"ש בפ"ג ממע"ש וכבר הקשה כן בכסף משנה וע' שעה"מ וכ' דבש"ס דסוכה ל"ה קאי למ"ד מחיצה לקלוט דאורייתא ולא מצי להוציא חוץ לירושלים ולפדות ומ"ה אין בו דין ממון ואינו יוצא ורמב"ם פוסק מחיצה לקלוט לאו דאורייתא בפ"ב ממע"ש ה"ט על כן יש לו היתר בכל מושבות מדאורייתא וגם יש לו דין ממון מדאורייתא דאי בע' פדה ליה. אם כי גם בצל"ח דף ל"ח ע"ב ד"ה מהו שיצא י"ח בחלה כ' כדבריו בקיצור עדיין מחוסר ביאור דהרי בידו לטמא ולפדות כמ"ש רש"י פסחים ל"ח ד"ה או דלמא ואמאי אמרינן שם ובסוכה דלר"מ אין יוצאין במצה של מע"ש. אמנם כעת נלפע"ד לישב זאת דבדברי רש"י פסחים שכ' דדבר שבידו לעשות לגרום לה טומאה מבואר דמותר לטמא מע"ש וכ"כ הפנ"י הוא תמוה מש"ס דסוכה ל"ה ע"ב דאמרינן מפני שמכשירה ומבואר דאסור להביא מע"ש לידי הכשר וכש"כ דאסור לטמא. ועי' בספרי לא"ח סי' ק"ה הבאתי דברי ירושלמי פ' ט"ז דשבת תני אף מטמאין להציל והכתיב בכל קודש לא תגע הוא תרומה הוא מע"ש מהו כדין ומה שפי' המפרש. ושם כתבנו דמדאורייתא מותר לטמא ול"ה רק מדרבנן דמע"ש אינו דומה לתרומה ומ"ה כ' רש"י דהוי בידו דאף שאסור לטמא כיון דל"ה רק מדרבנן מיקרי בידו כמ"ש תוס' סוכה ל"ג וכעת נ"ל די"ל דלר"מ דס"ל מע"ש ממון גבוה אסור לטמא מדאורייתא דיפסיד ממון גבוה והוי כמטיל מום בקדשים משא"כ לרבנן דהו"ל ממון הדיוט. ולפ"ז נכון דהא דאמרינן בסוכה ובפסחים דלר"מ אין יוצאין במצה של מע"ש ול"א הואיל דאי בעי מטמא לה ופריק ליה משום דלר"מ אסור לטמא מדאורייתא משא"כ בפסחים ל"ח דקאי למ"ד ממון הדיוט נהי דגם לדידי' אסור לטמא כדמוכח מסוכה ל"ה דאמרינן מפני שמכשירו דשם קאי למ"ד דבעי דין ממון למ"ד ממון הדיוט מ"מ ל"ה רק מדרבנן ומקרי בידו. ובזה מיושב דלא תני במשנה ובברייתא ביבמות ע"ג התרומה והביכורים חייבין עלי' מיתה וחומש וכו' משא"כ במעשר ולא תני דאסור לטמא ולדעת תוס' זבחים ל"ג ד"ה ה"ג לוקה לר"י [ובספרי לא"ח סי' י"ח בהג"ה שבשולי המכתב ט"ס דף ג' וצ"ל ל"ג ובמ"ל פי"ב

דתרומות ה"א ט"ס פ' כל פסולי המוקדשין וצ"ל כל הפסולין] משא"כ במעשר דל"ה רק דרבנן ולהנ"ל ניחא דשם קאי לר"מ דמע"ש ממון גבוה ולדידיה גם מעשר ב' אסור לטמא מדאורייתא כן נ"ל לכאורה אך מצאתי דר"מ מקיל לענין טומאה במע"ב יותר מרבנן דר"מ ס"ל טבול יום מותר לאכול מע"ש וחכמים אוסרים כדאיתא בחולין ל"ג הגם שיש לומר דלענין לטמא בידים ר"מ מחמיר מ"מ עדיין יש לשקול בפלס סברא הנ"ל ואקצר:

ב והנה כ"ת הקשה על הצל"ח דף דדחי דברי שעה"מ שתירץ דמ"ה ס"ל לרמב"ם דיוצא במצה של מע"ש משום הואיל דאי בעי מיתשיל דמה נעשה של מע"ש שניתן לו במתנה דל"מ מיתשיל עלי' והקשה דהרי למ"ד ממון גבוה ל"מ ליתן במתנה וכן פסק הרמב"ם פ"ג ממע"ש ה' י"ז ושניתן לו בטיבלו והפריש בעצמו שוב יכול לשאול ויפה הקשה. אמנם נ"ל כונת דברי הצל"ח בשניתן לו במתנה שהזמינו לאכול כמבואר במשנה דריש מע"ש לפי' הברטנורא או שהחליף עמו כמבואר ברמב"ם שם ה' י"ח אבל אומר לו הא לך יין שאין לו שמן ואם רצה חבירו ליתן לו שמן שרי. וה"ה באומר הא לך יין שאין לו מצה אם רצה חבירו נותן לו מצה הן אמת שיש לומר גם בכה"ג לא קנה בשעת חליפין רק שמותר לאכול אחר שהחליף אבל לא קנה והבעלים יכולין לישאל. אמנם בשעת אכילה ודאי אין הבעלים יכולין לישאל ואיך יוצא ידי מצה ועוד דמה שביד הבעלים לישאל ל"מ לדידי' ודוקא כשהוא בעצמו יכול לישאל אמרינן הואיל. ועוד לפימ"ש הנוב"י תנינא חיו"ד סי' קנ"ד דמה"ט תרומה ביד כהן ל"מ שאלה משום שאין הכהן מאמין לו על פתח חרטה (עי' מ"ש בספרי לא"ח סי' ק"ד אות ו') א"כ גם בכה"ג שהחליף והוא ביד חבירו ל"מ שאלה דאינו יכול להוציא מחבירו כיון שהוא בידו בתורת חליפין בהיתר:

ג וכת"ה הקשה בהא דמסייע בסוכה ל"ה דלר"מ אין אדם יוצא באתרוג של מע"ש מדס"ל לר"מ עיסה של מע"ש פטורה מן החלה דלמא ל"ב דין ממון באתרוג רק היתר אכילה וה"ה בחלה והא דפטורה מן החלה משום דלא מצי לקיים מצות נתינה דהתוס' רי"ד בקידושין סוף פ' האיש מקדש הובא במ"ל פ"י ממתנות עניים ונוב"י תנינא יו"ד סי' ר"א כ' דמצות נתינה אינו מקיים בחיטה אחת רק בש"פ וכיון דבמע"ש אין יכול לקדש בו אשה ל"ה ש"פ ולא קיים מצות נתינה וכל היכי דל"מ לקיים מצות נתינה פטור מחלה כדאמרינן בכורות י"ב בהמת שביעית פטורה מן הבכורה דלאכלה אמר רחמנא ולא לשרפה וכו' ולק"מ דאם מע"ש חייב בחלה הכהן יש לו חלק ולמה לא יקיים מצות נתינה והרי ש"פ לכל העולם רק שאינו ראוי למכרו אבל בעצם הוא ש"פ ול"ג מנותר דאמרינן בכריתות כ"ג דמועלין בו משום דש"פ הואיל דאם עלה לא ירד כמ"ש רש"י שם. וכש"כ במע"ש דש"פ לכהן המקבל ממנו ועוד אם נותן לכהן שיעור חלה קיים

מצות נתינה ול"ב ש"פ ודוקא בחטה אחת לא קיים מצות נתינה ואם כוונתו כיון דהוה ממון גבוה לא יוכל להקנות לכהן זה ליתא דכהן יש לו חלק ממילא והנתינה הוא פרעון חוב כמ"ש קצה"ח סי' רמ"ג ולדעתי אין הנתינה רק שנותן לו חלקו. וגם מ"ש דאם לא יוכל לקיים מצות נתינה א"צ להפריש גם זה ליתא דלנוב"י ותוס' רי"ד לא תליא זב"ז דבהפרשה הותר הטבל אף בחטה אחת אף דלא יוכל לקיים מצות נתינה חייב להפריש כגון הכהן בטבל שלו אך שמא י"ל דבעינן שהטבל זה ראוי לנתינה וכל הראוי לבילה וכו' וע' בספרי ליו"ד ח"ר סי' פ"ב הארכתי על דברי פני משה דבנטמא התבואה במחובר שתלשה אדם טמא א"צ להפריש תרומה ומותר לאכול טבל ותמהתי שם על זה עיי"ש ואכ"מ להאריך. דבעיקר דברי נוב"י ותוס' רי"ד צ"ע איך מהני הפרשה בחטה אחת להיתר הטבל והלא ל"ה ראוי לנתינה וכל שאין ראוי לנתינה נתינה מעכבת כמו כל שאינו ראוי לבילה והרי לנוב"י י"ל שהפריש חטה אחת אין להפריש יותר ול"ה החטה ראוי לנתינה. ואף דבתרומה הפרשה מקדשת מ"מ בעינן ראוי לנתינה ושמא תליא זה בפלוגתא אם אמרינן כל שאינה ראוי' לבילה עיין בספרי ליו"ד ח"ר סי' ב' בשולי המכתב אות ה' ואקצר. וראיתי בתוס' רי"ד הנ"ל מייתי ראי' לסברתו דמפריש חטה אחת מותר משום טבל אף דלא קיים המצוה דנתינה מתורם מטמא על הטהור דתרומתו תרומה אף דאינו מקיים מצות נתינה משום דלו ולא לאורו ודבריו תמוהין דהרי זה קו' גמרא פסחים ל"ג ומשני דבהי' לו שעת הכושר לא איכפת לן בלו ולא לאורו ולחומר הנושא נ"ל דפי' בגמ' דבלא הי' שעת הכושר מעולם לא הי' ראוי לנתינה ונתינה מעכבת משא"כ בהי' לו שעת הכושר נתינה אינה מעכבת כיון דבתחלה הי' ראוי לנתינה ודו"ק. ועי' מה שפירשתי בספרי יו"ד ח"ר סי' פ"ב אות ג' דברי רש"י בשבת ד"ה ע"ב וכעת מצאתי בתוס' יבמות דף פ"ט ד"ה אין תורמין שהקשו על הריב"ן כקושיתי על רש"י ותירוצם קצת כמ"ש בספרי לישב דברי רש"י ודו"ק:

ד והנה מה שהקשה בש"ס דסוכה דמקשה למ"ד דבעי דין ממון ולא היתר אכילה מתרומה טמאה הרי יכול להסיקו תחת תבשילו והרי תוס' כ' בשבת כ"ד דכיון דאסרה תורה כל הנאות לבד שרפה הוא משלחן גבוה קזכו א"כ מה"ט ל"ה בתרומה טמאה דין ממון יפה הקשה וכבר קדמוהו בזה גדולים עיין בספר החיים ועוד באיזו מקומן. ויפה תירץ כ"ת דלמ"ד דשלך מקרי רק דין ממון א"כ בתרומה טמאה דרחמנא אמר שלך תהא להסקה ע"כ לא זכה משלחן גבוה. אמנם בלא"ה ע"כ כוונת תוס' דביו"ט אסור כיון דעיקרו לצורך גבוה מ"מ לא כוונו תוס' שיהי' ממש משלחן גבוה כמו מע"ש: ה מ"ש בישוב קו' שאג"א אמאי מע"ש בגבולין פטור מחלה כדאמרינן סוף סנהדרין והרי שיש

בו היתר אכילה ע"י פדיון או שיוליכו לירושלים כמו שחייב בטבל בחלה כיון שיכול להפריש. וכ' כ"ת דנהי דמיקרי יש בו היתר אכילה מ"מ כיון שאסור, השתא באכילה ולא מיקרי ראשית ששירי נכרין ע"כ פטור מחלה דל"מ להפריש השתא זה ליתא דכיון דבידו לפדות ולהפריש איך יאכל טבל משום שלע"ע לא יכול להפריש. ועי' מ"ש בספרי ליו"ד סי' פ' אות ו' וסי' פ"ב ואין כאן מקום אריך וכת"ה מפלפל בדברי הרמב"ם שפוסק באתרוג שאינו ראוי לאכילה דפסול כל ז' והלא לא בעינן לכם הנה הרמב"ם בפי' המשנה כ' ערלה ותרומה טמאה הם מכלל הדברים הטעונין שרפה ולפיכן הוא פסול למאמר הש"י פרי ואין אלו ראוין לאכילה ומה"ט הרמב"ם פוסל כל ז' דשאינו ראוי לאכילה לא מיקרי פרי וכ"כ בכפות תמרים וע' מ"ש בספרי לא"ח סי' ק"ד אות ג' דזה דוקא באיסור חפצא אבל איסור גברא שפיר מקרי פרי דלא כפמ"ג שכ' בנשבע שלא לאכול אינו יוצא אולם הדבר תליא בפלוגתא בירושלמי אי נזיר חל על ערלה והבאתי בספרי הנ"ל סי' צ"ד אות ח' דברי הנ"י וריטב"א פ"ב דנדרים וכ' דפליגי אם ערלה הוא איסור גברא ושם כתבתי דגם ר"י וחכמים פליגי בזה ואם ערלה הוה איסור גברא ומ"מ אינו יוצא ה"ה בנשבע ואקצר:

ו ומה שכתב דה"ט דאינו יוצא כל ז' דבעי גם במצוה ממשקה ישראל מן המותר לישראל דילפינן מצוה מגבוה וזה ליתא דמצוה לא ילפינן מגבוה כדאמרינן בשבת קל"א אי מעומר ושתי הלחם שכן צורך גבוה וע' תוס' שבת כ"ד ד"ה ולא מילה שכתבו דנדרים ונדבות לא מקרי צורך גבוה כיון דלא חובה נינהו. ולפ"ז י"ל דמקרא דמשקה ישראל ילפינן נדרים ונדבות כדמוכח ממנחות ו' דמקשה ל"ל קרא דמן הבקר להוציא הטרפה ולמ"ל קרא דמשקה ישראל והרי מן הבקר בנדבה כתיב ולא ילפינן מקרא דמשקה ישראל ישראל שכן צורך גבוה דחובה הוא וע"כ ממשקה ישראל נמי בנדבה מיירי ומזה יכול ללמוד אף מצוה. אולם ברור דממשקה ישראל אין ללמוד רק מצוה שיש בה אכילה כמו קרבן דהוה אכילת מזבח אבל מצוה שאין בה אכילה ע"כ לא ילפינן ממשקה ישראל דהרי תפילין כותבין על עורות נבלות וטריפות כדאמרינן בשבת ק"ח ובעי רק ממין המותר בפיך על כן א"א ללמוד אתרוג מקרא דמשקה ישראל וז"ב. אך מצוה שיש בה אכילה יש ללמוד מגבוה. מ"מ מוכח דלא ילפינן מצוה מגבוה דהרי בעי קרא לטבל דאינו יוצא ידי מצה ולא ילפינן ממשקה ישראל וע"כ דלא ילפינן ועיין בר"ן פ"ב דר"ה דבשופר בעי של בהמה טהורה דומיא דתפילין והמג"א סי' תקפ"ו כ' דה"ה בכל המצות בעי ממין המותר בפיך ועיין בספרי ליו"ד סי' קמ"ה פלפול עצום בזה וע' ברמב"ם פ"א מכלי המקדש שכ' המור הוא דם הצרור בחי' שבהודו וכ' הראב"ד אין דעתי מקבלת

שיכנסו במעשה הקדש דם חי' וכש"כ דם ח' טמאה הא דלא הוקשה לו ממשקה ישראל צ"ל כיון דחלב ודם קריב הואיל ומצותו בכך על כן אף דם מטמאה הותר הואיל ואשתרי ושמא זה טעם הרמב"ם ועי' נובי"ת א"ח סי' ג' בסופו מה שהקשה מזה על המג"א סי' תקפ"ו הנ"ל ולפמ"ש לק"מ ודוק:

ז ומה שמפלפל בקו' תוס' דף ל"ה דלמ"ל בלולב של אשרה טעם דכתותי מיכתת שיעורי' ת"ל דאין בו דין ממון דלרמב"ם פסול כל ז'. ולפענ"ד נ"ל דאיצטריך היכי שנתן אחד לחבירו לולב לשמור ובא אחד ועבד ע"ז ע"י מעשה ואסרו דהשומר יכול לומר הש"ל ואלו מיגנב מחויב לשלם הר' יש לו גורם לממון ולר"ש הו"ל ככיס מלא מעות ומ"מ אינו יוצא משום דמכתת שיעורי' ואף, בשאר ימים אמנם ביו"ט ראשון בלא"ה אינו יוצא לר"ש בגורם לממון דל"ה כולו שלו ודו"ק ויש לעיין בדבר:

ח ומה שמפלפל כ"ת ע"ד זקנו הגאון מליסא בסידור ובנחלת יעקב דבמתנה ע"מ להחזיר בעי שיהי' לו דין ממון היינו שיוכל ליתן לאחר לצאת בו ולקבל ממנו ש"פ והקשה בנחלת יעקב דברי הרשב"א מתשובה אחידושיו ולא הרגיש דחידושי הש"ס בשבע שיטות בסוכה הוא מהריטב"א עי' באמרי בינה סוף ה' יו"ט הרגיש בזה, ועי' פמ"ג א"ח סי' תרמ"ט סוף ס"ק כ' שהרגיש בקושי' הגאון מליסא וכ' שהרשב"א בתשו' תשמ"ז חזר ממ"ש בחידושיו וגם עליו יש לתמוה כקושיתו והנה בגוף הדין יש לומר דהריטב"א או הרשב"א בחידושיו אין סותר כלל לדברי הרשב"א בתשובה ואבאר. הנה בספרי חא"ח סי' ק"ג פירשתי דברי הראב"ד שהובא ברשב"א דמה"ט פסול אתרוג של אשירה שמא יריח בו והדבר תמוה דאמאי פסול בדיעבד אם לא הריח בו ופירשתי דבאמת לכאורה איסור הנאה לא מקרי לכם רק דהרשב"א כ' דכל שאין רשות לאחרים עליו לכם קרינא והדבר תמוה דכיון דאסור בהנאה אינו יכול למחות לאחרים שלא יטלו כדאמרינן בנדרים פ"ה גבי לקט שכחה ועי' בנתיבות סי' רע"ה הרי יש רשות לאחרים עליו אך כיון דמצות לל"נ והוא יכול לצאת ידי אתרוג יכול למחות שלא יטלו אחרים ע"כ שפיר כ' הרשב"א וע"ז כ' הראב"ד דאתרוג של אשירה פסול שמא יריח בו וכיון דלכתחלה אין ליטלו ע"כ אינו יכול למחות לאחר שיטלו דאסור בהנאה ושוב יש רשות אחרים עליו ול"ה לכם ע"כ אף בדיעבד אינו יוצא וזה ביאור נחמד ולפ"ז נ"ל דאף הרשב"א דחולק ולא, ס"ל חיישינן שמא יריח בו היינו דוקא באתרוג של אשירה דבדיל מיניה ול"ח שמא יהנה ממנו אבל בנודר הנאה מחבירו דחיישי' שמא יהנה ודאי אסור ליטול שמא יהנה כדאמרי' ב"מ צ"ב (נזירא סחור סחור לכרמא לא תקרב) וע' בספרי לא"ח ס"ס פ' דאסור למי שאוסר עצמו מבשר להיות פועל בו ועי' מג"א סי' תמ"ו ס"ק ה' דאסור

ליגע בחמץ בפסח ועי' מג"א ס"ס תרי"ב וכיון דאסור לכתחלה ליטול הלולב ודאי אינו יכול למחות לאחרים שנטלו והוה רשות אחרים עליו ול"ה לכם שפיר קאמר הרשב"א בתשובה סי' תשמ"ו דאינו יוצא במודר הנאה מאחד אף אם יתן לו הלולב וגם הריטב"א יודה לזה והיא הערה נכונה ויקרה. אך לפ"ז צ"ע אמאי במודר הנאה ממעין טובל בו לכתחלה בימות הגשמים והרי אפי' ליגע אסור ומה"ט נ"ל דהמודר הנאה משופר חבירו תוקע לו דהוא בעצמו אסור ליגע אך בש"ך ס"ס רכ"א כ' דבשעת הדחק אף הוא בעצמו תוקע ומ"ה טובל בימות הגשמים מיירי בשעת הדחק ועי' מל"מ פ"ה מה' אישות שכ' המגיה דמצות. לל"נ דוקא בדיעבד אבל לכתחלה אסור וכ"כ מהר"ם די באטין וצ"ע מר"ה דאמרינן טובל בו ולפמ"ש הטעם דלכתחלה אסור לקדש שמא תהנה דלך לך אמרי' נזירא ובר"ה מיירי בשעת הדחק ודו"ק:

ט ובעיקר דברי הנחלת יעקב וסידור התפלה דבמתנה עמ"ל אינו יוצא רק אם יש בו ש"פ בהנאת תשמיש ויש לו רשות ליתן לאחר ולקבל פרוטה נ"ל ראי' מגמ' דקידושין דל"ב שיהי' ש"פ מדאמרינן שם דף ו' אמר הילך מנה ע"מ שתחזירהו במכר לא קנה באשה אינה מקודשת וכו' בתרומה יצא ידי נתינה ומקשה מאי קסבר וכו' ומה קושיא דלמא מיירי שאין ש"פ בהנאת תשמיש ומ"ה במכר ל"ק וכן בקידושין וכן בפדיון הבן ע"כ ל"ה בו דין ממון ול"ק משא"כ בתרומה דלא בעינן ש"פ כמ"ש תוס' פסחים ל"ב ע"ב דאפי' בחיטה אחת יוצא ידי נתינה ומ"ה מהני מתנה ע"מ להחזיר וע"כ מוכח דבשום דוכתא ל"ב שיהי' הנאת תשמיש ש"פ וי"ל דגם הגאון מליסא לא כ"כ רק באתרוג ולא בקדושין ולדינא עי' באמרי בינה הנ"ל ובשו"מ מ"ב ח"ב סי' ג':

ידידו:

סימן קלח

ב"ה:

פרעמישלא תרמ"א:

להרב החריף ובקי בכל חדרי תורה כש"ת מ' ישראל יוסף גלאט נ"י: מבערטש:

א מה שהקשה על דברי המאירי בשבת קכ"ז ע"ב שכ' דעל מעשר ל"מ שאלה דלא ניטל במחשבה רק עד שיפריש ומ"ה ל"מ שאלה. והקשה מש"ס דבכורות נ"ט דמבואר שם דאיתקש מעשר בהמה למעשר דגן מה מעשר דגן ניטל באומד ובמחשבה ע"כ. הנה ודאי ט"ס במאירי שכ' מעשר וצ"ל תרומת מעשר דכל דברי המאירי קאי אתרומה. אך גם בתרומת מעשר צריך להבין דמ"ש ממעשר ונ"ל דהמאירי יפרש דברי אבא יוסי בן גמלא כדברי התוס' בכורות נ"ט בשיטת רש"י דאף דעיקר מחשבה בתרומת מעשר כתיב

מוקמינן לרבנן קרא בתרומה גדולה ובתרומת מעשר ל"מ מחשבה. ומ"ה ל"מ שאלה ולפ"ז ל"ק מבכורות נ"ט דשם קאי להדיא לאבא יוסי בן גמלא דמקיש תרומת מעשר לתרומה גדולה לענין מחשבה ומ"ה מהני גם במעשר מחשבה וז"ב. ובעיקר הסברא של המאירי דס"ל דדוקא בדיבור מהני שאלה ולא במעשה דלא אתי דיבור ומבטל מעשה ואינו דומה להקדש דל"ה רק דיבור משא"כ בתרומת מעשר דל"מ מחשבה וגם דיבור לא מהני רק הפרשה בעינן ומ"ה ל"מ שאלה. ואף דגם בתרומה בהפרשה ודאי מהני שאלה שם שאני דעיקר התרומה נעשה במחשבה משא"כ בתרומת מעשר דל"מ מחשבה כלל.

אך צ"ע לפ"ז מנדרים נ"ט דמקשה מסאה תרומה טמאה דבטלה והלא הו"ל דשיל"מ ע"י שאלה ולישני דמיירי בתרומת מעשר וצ"ל דהי' דוחק לגמ' לאוקמא משנה דלא כר' יוסי בן גמלא דלדידי' ודאי מהני שאלה כנ"ל וכן צ"ל בעירובין ל' דמקשה אסומכס אמאי אין מערבין בתרומה דאפשר למיתשל ולא משני דאתי לאפוקי תרומת מעשר דל"מ שאלה דהי' דוחק לאוקמא דלא כאבא יוסי בן גמלא. אמנם זה דוחק דל"מ בתרומת מעשר ובמעשר שאלה:

ב על כן נראה לפרש פי' אחר בדברי המאירי דהנה קשיא על קושיתו אמאי אמרי בגמ' דמטלטלין תרומה משום דחזי' לכהן ולא אמרי משום דאפשר למיתשל ומה קו' והרי אם ישאל הדרי לטיבלא ואין מפרישין בשבת. ואמנם הנה בשעה"מ ה' תרומות פ"ד הקשה אדעת תוס' גיטין ל"א ד"ה ובמחשבה דמוכח מדבריהם דאף בשבת מותר לאכול ע"י נותן עיניו בצד זה אף בטבל גמור ורק דל"מ לענין להפריש ע"י מה שיוכל ליתן עיניו בצד זה דלא כדעת תוס' חולין ו' אמאי אמרינן פרק מפנין דאסור לטלטל טבל וכן פ' בכל מערבין והרי חזי לאכילה ע"י שנותן עיניו בצד זה. ותירצתי בחידושי לדברי רבנן דפליגי אאבא יוסי בן גמלא דבתרומת מעשר ל"מ נוטל עיניו בצד זה, א"כ י"ל דמשנה אבל לא בטבל אתיא כרבנן דפליגי אאבא יוסי בן גמלא ושם בשעה"מ הרגיש בזה דרבנן פליגי בזה אאבא יוסי בן גמלא ולא העיר לתרץ קושיתו הנ"ל. ולפ"ז הנה לכאורה יש לפרש קו' המאירי אמאי צ"ל בתרומה דחזיא לכהן ואמאי ל"ק הואיל אי בעי מיתשל דשפיר הקשה ואי דהדרא לטיבלא ובשבת אין מפרישין אך אם יתשל יהי' חזיא לטלטול משום הואיל דבעי נותן עיניו בצד זה והא דאמרינן אבל לא בטבל שפיר נכון דהנה אפי' לרבנן דפליגי אאבא יוסי בן גמלא ל"פ רק בתרומת מעשר אבל לא בתרומה גדולה. ולפ"ז שפיר י"ל דמשנה אבל לא בטבל מיירי בטבל הטבול לתרומת מעשר דל"מ נותן עיניו בצד זה. ואף אם מיירי בטבל הטבול לתרומה גדולה מ"מ אף אם יתן עיניו בצד זה על התרומה עדיין יהי' טבול למעשר. ובמעשר ל"מ נותן עיניו בצד זה לרבנן מ"ה אין מטלטלין טבל. ולפ"ז

שפיר תירץ המאירי וכונתו דבשלמא לתרומה מהני שאלה. ואין לומר דהדרא לטיבלא דיהי' מותר ע"י נותן עיניו בצד זה. אבל לתרומת מעשר ל"מ שאלה. ולפ"ז א"צ להגיה בתרומת מעשר רק למעשר ל"מ שאלה. ואין כוונתו דל"מ שאלה כלל אף בחול. רק כונתו דבשבת ל"מ שאלה דאם ישאל על המעשר יהי' טבול למעשר ולא יהני נותן עיניו בצד זה ומה יועיל בהשאלה ומ"ה תרומה אין לטלטל ע"י שיוכל לישאל דהדרא לטיבלא ואין להקשות דישאל על התרומה ולא ישאל על המעשר וטבל לתרומה מותר ע"י שנותן עיניו דז"א דכיון דאסור להקדים תרומה למעשר כדאיתא בתרומות פ"ג ברש"י שבת קכ"ז ובתמורה ד' בתוס' ד"ה שהקדים א"כ אם ישאל על תרומה ולא ישאל על המעשר עובר בלאו שהקדים מעשר לתרומה. וע"כ צריך לישאל על המעשר ועל התרומה ועל המעשר ל"מ שאלה בשבת דיהי' טבל ול"מ נותן עיניו ומ"ה גם בתרומה א"א למיתשל וזה כוונת הרב המאירי והוא פי' נכון מאוד. אך קשה עש"ס דשבת דף קכ"ח דאמרינן ולא במעשר שלא ניטלה תרומתו ומפרש בגמ' שהקדימו בכרי ולא ניטל ממנו תרומה גדולה ומשמע דתרומת מעשר ניטל ממנו אך לא תרומה גדולה ועל זה קשה שוב לפמ"ש דתרומה גדולה מותר ליתן עיניו בצד זה אף לרבנן דפליגי אאבא יוסי בן גמלא א"כ בזה שכבר ניטל תרומת מעשר ולא ניטל תרומה גדולה יהי' שרי ע"י שנתן עיניו בצד זה וצ"ע:

ג עוד קשיא לפמ"ש דהא דרשאי לשאול על תרומה דוקא כשיכול לשאול על מעשר דאל"כ כשישאל ויעקר תרומה למפרע יעבור בלאו דמקדים מעשר לתרומה א"כ מה מקשה בש"ס דנדרים מסאה תרומה טמאה שנפלה דהו"ל דשיל"מ ע"י שאלה ולישני דהמעשר מהטבל כבר ניתן ללוי והפריש ממנה תרומת מעשר שגם כן נאכל וא"א לישאל על התרומה כיון שאין יכול לישאל על המעשר דליתא בעולם ואם ישאל יעבור למפרע בלאו דמלאתך ודמעך לא תאחר וע"כ צ"ל כיון דהוא הקדים באמת רק ששאל על התרומה אינו עובר בלאו וכיוצא בזה כ' בטורי אבן ר"ה כ"ח. דאם ישאל לא יהי' חולין בעזרה דחולין ממילא הוה אך שדוחה זאת כיון דשאלה עוקר למפרע הוה חולין בעזרה ואינו דומה לפדיון דאמרינן. מנחות מ"ח חולין ממילא וממה שכתבתי קצת ראי' לסברת הטורי אבן אבל יש לחלק קצת ודע דדעת תוס' גיטין דאף טבל גמור מותר ע"י שנותן עיניו בצד זה תמוהים מירוש' פ"ב דערלה דאמרינן שם מי לא מודה רשב"א בודאי והארכתי מזה במקום אחר (ע' בח"ר סי' י' אות ח'): ד ודע דהא דאמרינן בגמ' דשבת שם ובכמה דוכתא מעשר ראשון שהקדימו בשבולין פטור מתרומה גדולה ובהקדימו בכרי חייב מקרא דמכל מתנותיכם. ומקשה בגמ' ומה ראית והקשה תוס' עירובין ל"א ובכמה מקומות לפירוש נימא איפכא מה זו סברא ואיך ה"א להיפך ונ"ל לפרש לפמ"ש

רש"י בשבת קכ"ז דדוקא בהקדים מעשר לתרומה בכרי לוקה אבל בהקדים בשבולין אינו לוקה ובתמורה דף ה' מקשה לרבא אמאי מהני מקדים תרומה לבכורים ונימא אי עביד ל"מ ומשני דכתיב מכל מתנותיכם ולאביי איצטריך קרא להקדימו בכרי דחייב הלוי להפריש תרומה גדולה ותרומת מעשר. ולפ"ז שפיר מקשה בגמ' בשבת ובכמה מקומות א"ל ר"פ לאביי אי הכי אפילו הקדימו בכרי ומשני מכל מתנותיכם. ומקשה ומה ראית והכוונה דנימא איפכא והיינו דבהקדימו בכרי דעבר בל"ת נימא א"ע מהני כשיטתי' דאביי וא"צ להפריש כלל אח"כ משא"כ בהקדימו בשבולין דלא עבר כלל שוב לא יהני ויהי' צריך להפריש אח"כ ומ"ה משני האי אידגן והסברא דאדרבה כיון שלא עבר א"צ להפריש משא"כ בשעבר נהי דמהני שהמעשר מעשר דגלי קרא מ"מ צריך להפריש אח"כ ודוק:

ה ובעיקר דברי רש"י שכ' בשבת קכ"ז דדוקא בהקדים מעשר ראשון לתרומה בכרי לוקה אבל בהקדים בשבולין אינו לוקה צ"ע דהוא איבעיא דלא איפשטא בירושלמי פ"ג דתרומות ה' ג' וז"ל ר' שמואל בר אבא בעי מעשר ראשון שהקדימו בשבולין עובר או אינו עובר אלא על סדר. והנה הפני משה פי' האיבעי' דדוקא בהקדים מעשר לתרומה עובר משא"כ בהקדים בשבולין דא"צ להפריש תרומה אינו עובר וזה צ"ע דנהי דא"צ להפריש ממעשר תרומה גדולה אבל הבעל הבית צריך להפריש מפירות הנשארין אצלו תרומה גדולה נמצא דהקדים להפריש מעשר על תרומה ואין פירוש לדברי הירושלמי אך עיקר האיבעי לדעתי דדוקא אם כבר נתחייב תרומה והפריש מעשר קודם עובר משא"כ בהקדים בשבולין דעדיין לא נתחייב בתרומה אינו עובר אם הקדים וזה הכונה אינו עובר אלא על סדר והיינו שכבר נתחייב ושנה הסדר ועכ"פ דברי רש"י צ"ע ואין לומר דדוקא אם עובר מיבעי בירושלמי אבל בודאי אינו לוקה דז"א דמה דמיבעי בירושלמי אם עובר הוא משום דשם אמר ר' יוחנן לעיל דהקדים מעשר לתרומה אינו לוקה רק עובר ולכן מיבעי שם אם עובר אבל למ"ד לוקה האיבעי הוא אם לוקה. והנה דברי רש"י בשבת הנ"ל צ"ע שסותר לדבריו בביצה י"ג ד"ה קנסא שכ' על שהקדים וגרם לעבור על דברי תורה שהמשנה סדר המעשרות עובר בלאו ושם קאי על מעשר שהקדימו בשבולין הרי סותר דברי עצמו ושמא כונת רש"י בשבת דאינו לוקה ומ"מ מדאורייתא עובר. ורש"י ג"כ בביצה כונתו דעובר ומ"מ אינו לוקה ומ"מ לא ידענא מה בעי רש"י בשבת כיון דמדאורייתא עובר בודאי כמ"ש רש"י בביצה ע"כ דברי רש"י צ"ע. ולפי מה שכתבתי דאף בהקדים בשבולין עובר מדאורייתא יש לדחות מה שכתבתי לעיל בפירוש הגמ' מה ראית ודו"ק: ו ודרך אגב ראיתי בירושלמי פ"ג דתרומות הלכה ג' הנ"ל וז"ל בכורים

בימינו ותרומה בשמאלו אית תנא תני עובר אית תנא תני אינו עובר ופירש הפני משה הכונה שהפריש תרומה ובכורים כאחת אם עובר על שלא הקדים בכורים לתרומה או אינו עובר הואיל שהפריש בבת אחת וצ"ע דמבואר בתמורה דף ד' ובירושלמי פ"ז דדמאי ה' ו' באומר מעשרות של זו בזו על הראשונה עובר בעשה ופירש"י ותוס' וכל המפורשים דאם הפריש מעשר ראשון ומעשר שני ביחד עובר בעשה ולא בל"ת א"כ במה פליגי בירושלמי אם עובר בהפריש תרומה ובכורים כאחת כיון דבירושלמי דדמאי מבואר דהוא בעשה ולא בלאו והסברא נכונה מאוד וה"ה בתרומה ובכורים הכי הוא וצ"ע: ז ונחזור לדברי הגמ' דשבת הנה אשר הקשה כת"ה עוד בהא דאמרינן דמטלטלין תרומה הואיל דחזיא לכהן והרי ע"כ מיירי בהופרש מע"ש ואין מוליכין תרומה לכהן ואף בביתו של ישראל אסור הכהן לאכול כמ"ש תוס' בביצה י"ג ע"ב. ואף דהלכה כר' יוסי דס"ל דב"ה מתירין אף בתרומה ליתן לכהן מ"מ זה דוקא בכהן הרגיל אצלו כמ"ש תוס' ולק"מ דכיון דחזיא ליתן בביתו לכהן הרגיל אצלו מ"ה מותר לטלטל ואמנם יש לפרש בזה לשון הגמ' דמשני בשבת ל"צ דמנחא ביד ישראל מהו דתימא כיון דלא חזי ליה אסור קמ"ל כיון דחזי לכהן שפיר דמי ואמאי נקט דמנחא ביד ישראל ולא קאמר בתרומה ביד ישראל ומריש הוי אמינא כוונת הגמ' דקשיא למ"ל כיון דחזיא לכהן ת"ל דביד ישראל לישאל עליו ומ"ה קאמר דמנחא ביד ישראל והיינו שכבר בא ליד כהן והכהן הניחו ביד ישראל דל"מ לישאל עלי' ומ"ה קמ"ל כיון דחזיא לכהן. ומצאתי בפמ"ג או"ח סי' ש"ח באשל אברהם ס"ק ע"ט שכתב כן אך לא נהירא דל"ש דאי בעי מיתשל דאם ישאל עליו הדרא לטיבלא. אך לפמ"ש יפורש בטיב טעם דל"מ לשנויי בתרומה ביד ישראל דלא חזי לכהן אף לאכול בבית ישראל כקושיתי אם לא ברגיל אצלו ושמא אין לו כהן הרגיל אצלו. ומ"ה משני ל"צ דמנחא ביד ישראל והיינו שכבר בא ליד כהן ורק מנחא ביד ישראל. ובזה ודאי מותר ליתן לכהן כיון שכבר בא ליד כהן ע"כ אמרינן דחזיא לכהן ובזה ניחא אף לב"ש דס"ל אין נותנין לכהן ומשמע מתוס' ביצה דאף לכהן הרגיל אסור ליתן לאכול דדוקא לב"ה שרי א"כ למאי דמוקמינן דמנחא ביד ישראל והיינו שכבר בא לכהן ניחא אף לב"ש. וכן ל"ק לר' יהודה ואחרים דס"ל ביצה י"ב ע"ב דב"ה לא שרי בתרומה ומשמע לפי' תוס' דאף ברגיל לאכול לא שרי לב"ה אלא לר' יוסי ומשנה דדמאי פ"ד אתיא לר' יוסי אבל לר' יהודה אסור וקשיא אמאי מטלטלין תרומה להנ"ל ניחא דמשנה דמפנין מיירי כשכבר בא ליד כהן מיהו כ"ז לפי' תוס' אבל הר"ש פ"ד דדמאי ס"ל דאף למאן דאסור להוליך תרומה בביתו של ישראל הרגיל אכלו מותר ול"ק כלל מתרומה כנ"ל היטב בכ"ז וכעת י"ל דהיינו טעמא דהר"ש דס"ל אף למאן דאסור להוליך

מותר ליתן לכהן הרגיל בביתו דהוכחה שלו ממשנה דפ' מפנין שלא רצה לפרש שכבר בא ליד הכהן וכן זה יהי' הוכחת הר"מ פכ"ג דשבת ה' ט"ו שמתיר ליתן לכהן הרגיל אף שאסור להוליך ודו"ק:

ח עוד הקשה כ"ת על שיטת הסמ"ג הובא במ"ל פ"א ממעשר ב' ה' י"ב דדוקא מתרומה גדולה ומעשר ראשון ירק פטור מדאורייתא אבל במעשר ב' חייב מדאורייתא מהא דאמרינן ביומא פ"ג דמי שנשכו נחש וכו' גוזזין את הכרישין וא"צ לעשר. ומוקי לה בטעמא דמעשר ירק מדרבנן, והרי ע"כ צריך להפריש מעשר ב' דהוא דאורייתא ולק"מ די"ל דברייתא מיירי בשנה ג' דאין בו מעשר ב', רק מעשר עני ובזה מודה הסמ"ג דל"ה רק דרבנן כמבואר בדבריו הובא במ"ל הנ"ל. ודע דבטורי אבן ר"ה ט"ו סוף ד"ה מעשר חרובין דרבנן כ' לשיטת ספר יראים דהוא כשיטת סמ"ג הנ"ל דלפ"ז בירקות בתחלה צריך להפריש מעשר ב' ואח"כ תרומה ומעשר ראשון דאיך יפריש תרומה ויתן לכהן דמדאו' ל"ה תרומה והוא טבל למעשר ב'. ולפ"ז נ"ל לפרש הא דתנן פ"א דתרומת משנה ה' אין תורמין ממעשר ראשון שנטלה תרומתו ולא ממעשר ב' והקדש שנפדה כן גרס הר"ש וכ' דמשכחת לה שהקדימו בשבולין דפטור מתרומה גדולה וכ' התוי"ט אף דלא כתיב קרא רק במעשר ראשון שהקדימו בשבולין דפטור מתרומה גדולה מ"מ ילפינן מעשר ב' ממעשר ראשון וברי"ט אלגאזי ה' חלה דף ל"ח ע"ב הקשה ע"ז מירושלמי דמשמע דלא ילפינן מעשר ב' ממעשר א' אמנם לשיטת הסמ"ג פירוש המשנה ולא ממעשר ב', א"צ לפרש שעביד שלא כדין והפריש מעשר קודם. אך דמיירי בירק דלכתחלה צריך להפריש מעשר ב' קודם ואח"כ תרומה ואין תורמין אח"כ ממעשר ב' דממון גבוה הוא על שאר הטבל לתרומה כדמפרש בירושלמי וזה פי' נכון לכאורה. אמנם גוף דברי הר"א ממיץ המה חידוש גדול כמו שהתפלא בטורי אבן וע' בגיטין ס"ה דמשני בעציץ שאינו נקוב דרבנן ולא משני במעשר ירק דרבנן משמע קצת כסמ"ג דבירק מעשר ב' דאורייתא עיי"ש:

ט עוד התפלא כ"ת על מגיני שלמה ביצה י"ג שמסתפק אם גם בתרומה בעינן שיראה פני הבית ומייתי מתוס' ד"ה ומה ראית דגם בתרומה בעינן ראית פני הבית ובאמת הוא גמ' מפורשת במנחות ס"ז ע"ב דמקשה תרומה נמי אפשר דעביד כר' אושעיא להכניס במוץ ומבואר דבעי ראית פני הבית ולפענ"ד גוף דבר זה במחלוקת תליא דלשיטת מהרי"ט סי' פ"ה דלוקח אינו פטור רק ממעשר ולא מתרומה דלא ילפינן תרומה ממעשר ה"ה לענין ראית פני הבית דלא כתיב רק במעשר לא ילפינן. אולם להמ"ל פ"א דתרומת ה' י"א שחולק ומייתי לטור יו"ד דגם תרומה בלקוח פטור ה"ה לענין ראיית פני הבית

ילפינן תרומה ממעשר והנה התיו"ט פ"א דתרומות משנה ה' ד"ה ולא ממעשר וד"ה ולא מפירות כ' דילפינן תרומה ממעשר. ולפענ"ד דבר זה תליא במחלוקת דלאבא יוסי בן גמלא דיליף תרומת מעשר ומעשר לענין נוטל באומד ומחשבה מתרומה גדולה. ה"ה להיפך ילפינן תרומה גדולה מתרומת מעשר ומעשר לענין לקוח ולענין ראיית פני הבית משא"כ לרבנן לא ילפינן. ולפ"ז מיושב מה שהקשה ב"י סי' של"א דאס"ד דיש חילוק בלקוח בין תרומה למעשר לענין לקוח מה מקשה בגמ' דב"מ פ"ח וכן הוכיח המ"ל מתוס' בכמה דוכתא להנ"ל י"ל דשם קאי לאבא יוסי בן גמלא וע' מ"ש בספרי ח"ר סימן קס"ה אות ה' ולפי"ז י"ל דהא דמקשה במנחות ס"ז אי הכי תרומה נמי אפשר דעביד כר' אושעיא מקשה ג"כ אם ס"ל כאבא יוסי בן גמלא אבל לרבנן דפליגי אאבא יוסי בן גמלא י"ל תרומה ל"ב ראיית פני הבית דכתיב רק במעשר ומ"מ מפשטא דגמרא משמע דילפי' תרומה ממעשר וע' יבמות פ"ו לענין אי ילפינן מעשר מתרומה ודו"ק:

י ושוב עיינתי בתשו' מהרי"ט סי' כ"ה חלק א' דוחה שם דברי האומר דלמעשר ל"מ קריית שם רק בעי הפרשה. וזה כדברי המאירי שהבאתי בתחילת התשובה והמהרי"ט הוכיח דמהני קריאת שם וראיתי שם סימן הנ"ל שכ' דנותן עיניו בצד זה ואוכל מצד אחר מהני גם בודאי ובאמת זה מחלוקת דבתוס' חולין ו' מבואר דל"מ רק בדמאי ולא בודאי. ובתוס' גיטין ל' לא משמע כן ומה שהקשה מהרי"ט שם דאי אף טבל מהני נותן עיניו בצד זה אמאי אין מעשרין בשבת דמהני כזה הוא קושית תוס' בגיטין ובחולין ובכמה דוכתא. ומה שתירץ דגבי טבל צריך הוא לקרוא עליו שם מעשר ותרומה הלכך ל"מ לעשר בשבת נראה כונתו דל"מ נותן עיניו בצד זה בודאי עד שיקרא עליו שם וזה כדעת תוס' חולין וצ"ע שלא הביא דבריהם:

סימן קלט

ב"ה פרעמישלא תרום לפ"ק:

לחתני הרב הגדול החריף מ' נתן לעווין נ"י:

א ע"ד המ"ל פ"י הי"ח מתרומות שנסתפק באוכל תרומה אי משערין כמה היתה שוה התרומה וישלם מן החולין באותו שיווי לפי שהתרומה בזול. ולפ"ז אם אכל כזית תרומה משלם פחות מן החולין או דלמא כשמשערין שווי התרומה משערין אותה כאילו היתה חולין עיי"ש דמייתי לתיו"ט ור"ש דפליגי בזה וכוונת המ"ל דהרי הרמב"ם פוסק לפי דמים משלם כמבואר שם בהלכה ו' והקשית מגיטין נ"ד באוכל תרומה טמאה משלם חולין טהורים וכו' ומקשה אהא דשילם חולין טמאים במזיד אין תשלומיו תשלומין תבא ע"ב דמשלם מידי דחזי בימי טומאתו וכ' תוס' אע"ג דנעשה תרומה טמאה מ"מ בשעת

תשלומין שילם יותר ולדברי המ"ל הרי כל זאת נכנס בחשבון כגון שאכל זית תרומה טמאה משלם חצי זית חולין טמאים שהי' שוה כמו התרומה ועתה כשנעשה תרומה טמאה שוה פחות ואמאי תבא עליו ברכה ויפה הקשית. אך שי"ל דהסוגיא קאי שם אם לפי מדה משלם כמ"ש רש"י ול"ק על המ"ל דקאי לפסק הלכה דהרמב"ם פוסק לפי דמים משלם. אך על דרך פלפול יש לישב הנה מקודם צריך לבאר דברי המ"ל איך הוי אמינא דבאכל סאה תרומה ישלם חצי סאה חולין ששוה כמו התרומה ואם התשלומין נעשין תרומה לא יהיה לכהן רק חצי סאה תרומה עבור הסאה שאכל והרי ל"ג מגזלן כדאמרינן בפסחים ל"ב וצ"ל בכונת המ"ל דהתוס' בכתובות ל' ע"ב ד"ה זר כתבו בסוף דבריהם דתשלומי תרומה כפרה והכפרה תלוי' בהפרשה וס"ל להמ"ל דגם למ"ד דנתינה לכהן מקדש ולא הפרשה כדס"ל לר"מ והובא מחלוקת זה במ"ל פ"י דתרומות ה"א מ"מ הכפרה תלוי' בהפרשה דלא כמ"ש בספרי חיו"ד ח"ר ר"ס קנ"ח ומ"ה ס"ל להמ"ל כיון דהפרשה מכפרת והוא עדיין חולין שילם לפי דמים. ואין להקשות דנהי דיש לו כפרה אבל מ"מ ל"ג מגזלן דאח"כ נעשה תרומה בנתינתו די"ל כמו שכ' הפ"י בגיטין נ"ד בסברת רש"י באוכל תרומה טהורה דמשלם חולין טמאים בשווי תרומה טהורה. והקשו תוס' דהרי אח"כ נעשה תרומה טמאה ול"ג מגזלן וכ' הפ"י דל"ה רק כמטמא טהרותיו של חבירו ופטור בשוגג ולפ"ז ס"ל להמ"ל דמה"ט כששילם חולין כשיווי התרומה יצא ואי דאח"כ נעשה תרומה הוי היזק שאינו ניכר ואף התוס' החולקים על רש"י יודו בזה דבשלמא בתרומה טמאה הוה כמטמא טהרותיו משא"כ כששילם חולין ונעשה תרומה ושוה פחות אין ללמוד מטימא טהרותיו דקנסא מקנסא לא ילפינן. (ואמנם י"ל דזה עכ"פ לא גרע ממדמע) וזה יהי' ע"כ שיטת התוי"ט שכ' במשנה דתרומות פ"ו משנה ד' דאין הפרש בין קרן לכפל רק דבזה מהני דמים ולא כ' כר"ש דס"ל לתוי"ט דגם באוכל תרומה א"כ לשלם חולין מתוקנים רק כשיווי התרומה כמו הכפל כמו שכתב המ"ל בביאורו:

ב ומעתה מיושב קושיתך לפ"מ שביארתי דכל עיקר סברת המ"ל בשיטת תויו"ט דכיון דהיזק שא"נ ל"ש היזק מ"ה אין לשלם רק חולין בשווי התרומה ואי דאח"כ בנתינה נעשה תרומה הוי היזק שא"נ א"כ שפיר הקשה בגיטין דהרי בתחילת הסוגיא שם רצה הגמ' לומר דר"מ דס"ל במדמע ומטמא בשוגג חייב משום דס"ל הש"נ שמי' היזק ודחי לעולם סבר לש"ה ורק דקניס בדרבנן שוגג אטו מזיד ומייתי ת"ש דס"ל לר"מ בדרבנן לא קניס שוגג אטו מזיד ולפ"ז ע"כ טעמא דר"מ במטמא ומדמע משום דהיזק שא"נ שמי' היזק ולפ"ז ע"כ באוכל תרומה משלם חולין מתוקנים יותר משווי התרומה שיהי' שוה כשנעשה תרומה כשווי התרומה. ושפיר מקשה תבא עליו ברכה דלמ"ד שמי' היזק

ע"כ משלם יותר והמ"ל קאי לדידן דפסקינן לש"ה. ולפ"ז צ"ע גם על מ"ש הפ"י בישוב שיטת רש"י דלמאי דמייתי הת"ש כתבתי דס"ל שמי' היזק ול"ש סברת הפ"י ועיינתי בפ"י שכ' דמה דמייתי ת"ש הוא דמקשה דר"מ אדר"מ ולשיטה זו יפה כתב אבל לפ"ז הי' לגמ' לומר ורמי דר"מ אדר"מ כמו שמקשה לעיל אבל לפמ"ש פי' דברי הש"ס הוא דע"כ טעמי' דר"מ משום היזק שא"נ שמי' היזק וקצרתי דעכ"פ דברי המ"ל מיושבין ע"ד הפלפול אבל עדיין אין דעתי נוחה בהבנת דברי המ"ל דקשה טובא לדבריו למה יפסיד הכהן ושמא י"ל דהתוי"ט קאי לישב לשון המשנה אף לר"ל דחייבי מלקות שוגגין פטור מלשלם. ולפ"ז תשלומי תרומה רק משום כפרה דמשום גזלן פטור. ורק משום גזה"כ ולכן ס"ל דמשלם חולין מתוקנים בשווי תרומה ובהפרשה יצא ומה שצריך לתת לכהן משום גזה"כ לא מתורת גזילה ומ"ה לא איכפת לן אם הכהן נוטל פחות והסוגיא דפסחים ל"ב דאמרינן ל"ג מגזלן וכן הא דמקשה בגיטין תבא עליו ברכה קאי למ"ד חייבי מלקות שוגגים חייב בתשלומין כהלכה כר"י ומ"ה צריך לשלם שיהי' שוה אחר שנעשה תרומה כמו התרומה שאכל ועיין בפנ"י הנ"ל מה שמפלפל כעין זה:

ג ודע דמ"ש לעיל דאף למ"ש תוס' בכתובות ל' דהכפרה תליא בהפרשה מ"מ י"ל נתינה לכהן מקדש שיהי' תרומה האמת לא כן הוא דאם הכפרה תליא בהפרשה הפרשה מקדש דכל עוד שלא נתקדש אין לו כפרה דאל"כ למה במי ראוי להיות קודש דדוחק לומר כל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בענין זה. ולפ"ז ליתא לדברי הפ"י בהבנת דברי רש"י דכיון דכפרה אין לו רק כשנעשה תרומה א"כ הרי שילם פחות ממה שאכל והרי שם קאי לר"מ דס"ל נתינה מקדשת וצ"ע על הפ"י וע' בטיב גיטין מפקפק ג"כ על שיטת הפ"י אך לא הרגיש במה שכתבתי ולפמ"ש משנה דיבמות צ"ט דאיתא שם בתערובות עבד וכהן ונשתחרר אין משלמין קרן וחומש וכ' תוס' דמפרישין משום כפרה ולר"מ דס"ל בירושל' נתינה לכהן מקדש צריך ליתן לכהן משום כפרה ודוק ושוב מצאתי במנ"ח מ' ר"פ שכתב כן. וקצ"ע מה דאמרינן ביבמות ק' הא דתנן נותנין עליהם חומרי כהנים אמר ר"פ למנחתם ומוקי דעביד לה כראב"ש ואפי' רבנן מודו הכא כיון דא"א להקריב ותיפוק לי' דמשנה אתיא כראב"ש דאיהו ס"ל הפרשה מקדש בת"כ כדכתיבנא וצ"ל דעדיף לגמ' לומר דרבנן מודו בזה ודו"ק מיהו י"ל דגם כר"מ אתיא מתניתין דהתוס' בכתובות ל' הוכיחו דתשלומי תרומה כפרה מדלא אמרינן קלב"מ ור"מ דס"ל לוקה ומשלם ולחד מ"ד אף מת ומשלם יש לומר תשלומי תרומה אינה לכפרה ומ"ה ס"ל למשנה דאין משלמין מספק בנתערב כהן ועבד ולעולם המשנה כר"מ ואכ"מ להאריך:

ד וע' בתוס' ר"ע פ"ו דתרומות אות מ"ד מייתי להמ"ל הנ"ל והביא ראי' דמשלם חולין שיהי' שוה אחר שנעשה תרומה כתרומה שאכל (וע"ש ובמ"ל דמייתי דשמין התרומה שאכל כאילו הוא חולין ואיני מבין למה נישום התרומה ביותר משוי' אבל אם שמין התשלומין כשווי תרומה נכון והמ"ל ורע"א לא דקדקו בלשונם דלדינא אין נ"מ בזה ודוק). מדלא נקט בפסחים ל"ב נ"מ דאי לפי מדה משלם יתן המדה שאכל אף אם החולין שוין יותר ואי לפי דמים משלם לא ישלם רק חולין כשווי התרומה. ולפמ"ש לעיל דלמה דס"ל בסוגיא שם דל"ג מגזלן לא מצי למימר נפקותא זו דאיך ישלם חולין כדמי תרומה ואח"כ נעשה תרומה ויהיה לכהן פחות ממה שאכל וגרע מגזלן ודוק. והנה מה שהקשה עוד שם אמאי אמרינן שם היכא דמעיקרא שוה ד' ועכשיו שוה זוזי לא תיבעי לך דלא גרע מגזלן והרי נ"מ לענין חומש דאם לפי מדה משלם אף אם מעיקרא שוה ד' ועתה שוה זוזי אין משלם רק חומש המדה ואם לפי דמים משלם א"כ משלם חומש ד'. ולדעתי זה ל"ק דחומש משתלם כפי הקרן כדאמרינן בב"ק ס"ה דחומשו עולה בכפלו והיכא דמעיקרא שוה ד' צריך לתת חומש זוזי כיון שהקרן משלם כעין שגנב א"כ אף אם לפי מדה משלם מ"מ כיון שצריך לתת הקרן כפי דמים דלא גרע מגזלן צריך לתת החומש כערך הקרן. ומיהו יש להצדיק דברי מו"ח הגאון רע"א דשם בב"ק ודאי לפי דמים משלם משא"כ באוכל תרומה דמשלם לפי מדה נהי דלא גרע מגזלן אבל החומש א"צ ליתן רק לפי מדה ודו"ק. והנה תוס' יבמות צ' ד"ה חסורי מחסרא תמוהים מאוד שהקשו אי לפי דמים משלם אמאי תשלומי' תשלומין כמשלם חולין טמאים הלא אין שוין כמו תרומה טהורה שאכל והלא אפי' לפי מדה משלם קשיא דל"ג מגזלן כמו שהקשו תוס' גיטין ושמא תוס' יבמות ס"ל כמ"ש הפ"י בשיטת רש"י ומ"ה לא הקשו רק למ"ד לפי דמים משלם דלדידיה ודאי צריך לשלם בשיווי התרומה שאכל ודו"ק:

ה וששאלת בחולין פ"ח בשחיטת חש"ו דר"מ פוטר מכיסוי משום דרוב מעשיהם מקולקלים ומקשה בגמ' למ"ל רוב אפי' מיעוט נמי נימא סמוך מיעוטא לחזקה ותירץ אם אמרו ספק טומאה לטהר יאמרו ספק איסור להתיר והקשית דמ"מ כיון דמחמת ספק אינו ראוי לאכילה א"צ כסוי דומה לתשו' הר"ן סי' נ"א דאם מחמת ספק אסור לא מקרי חלות הנדר. הנה כדבריך מבואר בב"ח סי' כ"ח דאף היכא דאסור מחמת ספק לא קרינן אשר יאכל וכן הבין הפמ"ג שם ס"ק כ"ז והוסיף לומר דאפי' אם א"ר מדרבנן לא טעון כיסוי והש"ך הקשה עליו מדף פ"ו דדוקא משום דרוב מעשיהם מקולקלים הא משום ספק טעון כיסוי וזה כקושיתך וע"ז לא תירץ הפמ"ג. אך הנה דברי הפמ"ג תמוהים מחולין כ"ח דמקשה וא"א אין שחיטה לעוף עה"ת נחירתו זו היא שחיטתו

ליבעי כיסוי. ומה הקשה הרי עכ"פ מדרבנן צריך שחיטה ולא קרינן אשר יאכל וכבר תמה ע"ז בראש אפרים סי' ב' ד' ע"ב והיטב אשר דיבר דזה דוקא לדידן דס"ל שחיטה שא"ר ל"ש שחיטה דממעטינן מאשר יאכל ע"כ אף אינו ראוי מדרבנן לא קרינן אשר יאכל אבל לר"מ דס"ל אשר יאכל ממעט עוף טמא וס"ל שחיטה שא"ר שמה שחיטה ובעי כיסוי ודאי גם איסור דרבנן בעי כיסוי והא דנוחר ומעקר פטור מכיסוי מיתני בתר פלוגתא דר"מ וחכמים ומשמע דר"מ מודה ואזה הקשה בגמ' וא"א אין שחיטה לעוף מן התורה נחירתו זו היא שחיטתו ליבעי כיסוי הכונה דאמאי ר"מ מודה בזה עיי"ש. ולפ"ז מיושב קו' הש"ך על הב"ח אמאי צריך לר"מ לומר דרוב מעשיהם מקולקלים ת"ל דבספק לא קרינן אשר יאכל דזה דוקא לדידן דשחיטה שא"ר לא טעון כיסוי משא"כ לר"מ. ושוב מצאתי בפתיחה לפמ"ג לה' שחיטה שהרגיש בכ"ז וצ"ע על הראש אפרים שלא ראה דבריו. וזה ישוב נכון ובמעט צ"ע על הש"ך בזה דהרי הב"ח כ' בהדיא דמטעם אשר יאכל הוא ומה הקשה מר"מ איברא דעדיין קשיא קו' הש"ך על הב"ח מרבנן דר"מ דס"ל דחייב בכיסוי וכ' התוס' דרבנן מספקי אי רוב מעשיהם מקולקלים אי רוב מעשיהם מתוקנים. והרי אנן פסקינן דשחיטה שא"ר לא שמה שחיטה ופטור מכיסוי והרי רבנן מספקי א"כ לא קרינן אשר יאכל ולא ליבעי כיסוי וזה אין מתורץ בתירוצי ואמנם נ"ל לישב דכיון דהוי ספיקא דמעשה וליכא חזקה נגד זה כמ"ש התוס' גרע מאיסור דרבנן דלית בי' ספק והפמ"ג לא אמר רק בספק בשחיטה משא"כ בזה שיש ספק שמא רוב מעשיהם מתוקנים ל"מ הספק לפטור מכיסוי דומיא דיבמות מ"א דספיקא חולצת ולא מתיבמת ול"ה שאינה עולה ליבום משום דראוי אם יבא אליהו ואינו דומה לתוך ג' חדשים דאינו עולה ליבום אף אם יבא אליהו כמ"ש בגמ' דיבמות מ"א שם והרבה יש לפלפל בזה ואקצר. וע' בספרי ליו"ד ח"ר סי' כ"א אות י"ז שכתבתי פלפול עצום בזה:

ו ועל דברי תוס' גיטין נ"ג ע"ב ד"ה בדאורייתא קניס שהקשו והא מתניתין ר"י וקתני כהנים שפגלו שוגגין פטורין דקשיא דלמא משנה ר"מ הוא דלא קניס בדאורייתא ומה הקשו נ"ל דדבריהם מדוקדקים דזקיני הת"ש כ' בסי' י"ח ס"ק כ"ד דשומר דהו"ל לעיונא חייב לשלם אף בהיזק שאינו ניכר וכן כ' במ"ל פ"ג מגזילה וע' לעיל סי' ק"ד אות ה'. והקשיתי בספרי ליו"ד ח"ר סי' י"ב אות ו' מכהנים שפגלו דשוגגין פטורין והרי כהנים נוטלים העורות בשכר שחיטה כמ"ש רש"י קדושין נ"ג דמה"ט חולק בע"מ בעורות והו"ל שומר וחייב אף בהיזק שאינו ניכר וצ"ל כיון דהקדש נתמעט מדין שומרין ומ"ה פטור בהיזק שא"נ. ואמנם ר"מ דס"ל ב"ק ע"א וכתובות ל"ד כר"ש דדבר הג"ל כממון דמי

ולדידי' בקדשים שחייב באחריות חייב הכהן מדין שומר. וע"כ משנה דכהנים שפגלו לא אתיא כר"מ רק כר"י ושפיר הקשו התוס' ודוק:

והנני חותנך אוהבך:

בשולי המכתב בתשובה כתבתי (ע' לעיל סי' צ"א אות ב') דהא דאין הולכין בפקוח נפש אחר הרוב דוקא אם לא בטל המצוה מכל וכל אבל אם תיבטל המצוה מכל וכל אם לא ניזל בתר רוב אזלינן בתר רוב עיי"ש ובזה מיושב מה שהקשה בישי"ע א"ח סי' שכ"ט בתשובת בן הגאון המחבר אמאי בסנהדרין הולכין אחה"ר בדיני נפשות ובפקוח נפש אין הולכין אחה"ר. להנ"ל נכון דמבואר בסנהדרין י"ז דסנהדרין שראו כולן לחובה פוטרין אותו ואם לא ניזל בתר רוב תבטל המצוה מכל וכל דע"כ בעי שיהי' אחד מזכה. ואף דדעת הרמב"ם דזה דוקא בתחילת הדין מ"מ כיון דבתחילת הדין בע' שיאמר אחד זכאי ואם לא ניזל בתר רוב הרי הוא יצא זכאי וא"א לחזור ולגמור הדין וע"כ גזרה התורה לילך אחר הרוב וע' מ"ש בדף האחרון מספרי לא"ח בענין זה. והנה בשבת דף ו' ע"ב אמרינן דלאיסי איכא מלאכה אחת דאינו חייב עלי' מיתה וקמ"ל דהוצאה מהנך דלא מספקן והקשו תוס' ד"ה הא קמ"ל דמשמע שם דאיסי קאי גם על חטאת מדמקשה שם מהמשנה ואמאי לא משני אקו' בשוגג חייב חטאת פשיטא דקמ"ל דהא מהנך דלא מספקן. ונ"ל לישב דקשיא בגמ' דמשמע דוקא בהוצאה נסקל דהוא מהנך דלא מספקן אבל אמלאכה אחרת אין סוקלין מספק וכ"כ בפמ"ג בפתיחה כוללת לה' שבת אמאי לא אזלינן בתר רוב דהרי על ל"ח מלאכות סוקלין וכשאתה מסופק במלאכה שעשה נימא דהוא מהרוב דסוקלין עליו ול"ה התראת ספק כיון דאמרינן דהוא מהרוב ע' תוס' קדושין י' ד"ה וחייבין ומהרש"א שם אך י"ל דבדיני נפשות אין הולכין אחר רוב כזה דל"ש לומר דבטל המצוה דהוא חיוב סקילה במלאכת שבת מכל וכל דהרי התורה אמרה בפירוש על איזו מלאכה פטור מסקילה רק דאיסי אמר דאנן לא ידעינן שנשכח מאתנו על כן א"א להרוג ברוב כזה. אמנם לענין חיוב חטאת הגם דאיסי אמר דהתורה פטרה מחטאת ומה"ט מקשינן ממשנה דא"א לחייב ל"ט חטאות מ"מ כשעשה מלאכה אחת חייב חטאת דאזלינן בתר רוב ומה"ט ל"ה מצי לשנויי בשוגג חייב חטאת דקמ"ל דהא מהנך דלא מספקן דבלא"ה מספק חייב חטאת מטעם רוב. והוא מרגניתא טבא ת"ל. ובעיקר דיני נפשות עיין בסנהדרין ס"ט דהולכין אחר הרוב אף ברובא דליתא קמן דל"ש סברתינו וע' מ"ש בספרי לא"ח סי' נ"ג אות ד' מ"מ ברוב כהך דמלאכת שבת ל"א בתר רוב. בד"נ וע' תמורה ט"ז ע"ב ס"ל לר' נתן דבחמש חטאות המתות אחת נתנה להם והעמידוהו על חמש היינו דגמירי ארבעה מהם לרעי' ואחת למיתה ושכחו איזה למיתה

ומשום ספק אמרו כולם למיתה וקשיא אמאי לא הלכו בכל אחת מהם אחר הרוב. כגון בולד חטאת נימא דהוא מהרוב דנאמר לרעי' וכן בכל אחת מהם ומשמע דזה לא מקרי רוב כיון שיש ספק בכל אחד כעין שכ' הפמ"ג סי' מ"א ובפתיחה לתערובת לענין ביטול ברוב דלא כמ"ש לעיל לענין מלאכת שבת ושמא בתמורה הטעם שמא יקרה כל החמשה בבת אחת ויאמר ירעו ויבא לידי מכשול ול"ש ביטול ברוב כסברת הפמ"ג או משום דבע"ח לא בטל אך זה מדרבנן ולסברת הפמ"ג משמע דהוה דאורייתא ע' בחו"ד סי' ק"א ודוק:

סימן קמ

לחתני הרב הגדול הנ"ל:

א וע"ד קושיתך בש"ס דחולין כ"ב דמקשה ביום מיום צותו נפקא ולמ"ל לאקושי עוף לבהמה והרי. התוס' כתבו בזבחים כ"ה באמצע דיבור הנמשך מדף כ"ד ד"ה והרי זריקה דאף ר' יהודה דס"ל נשחטה בלילה תרד מודה בעוף דלא תרד דמיעוטא דהוא לא קאי רק בבהמה עיי"ש א"כ אם נילף מיום צותו נימא דאם עלתה לא תרד דליכא מיעוטא לעוף משא"כ אם נילף מהקישא דעוף לבהמה לכולא מלתא יליף מבהמה ואם עלתה תרד ע"כ קושיתך. הנה בפשיטות י"ל דהרי אף למאי דנילף מביום צותו הוי היקש לכל הקרבנות דהרי התוס' כתבו בחולין כ"א ד"ה כמשפט דביום צותו קאי על זאת התורה לעולה דמשמע אפילו עולת העוף וכיון דבקרא זה הוקשו כל הקרבנות איך יחלק ר' יהודה דבבהמה אם עלה תרד ובעוף לא תרד והלא אין היקש למחצה וע"כ צ"ל אף דהוקשו כל הקרבנות כיון דפסולו בקודש ומסברא אם עלה לא תרד ורק בבהמה גלי קרא לא ילפינן מהיקשא וה"ה אם ילפינן מכמשפט ל"ה יותר מהיקשא ולענין זה לא הוקשו. ועיין מכות דף י"א דאמרינן להלכותי' לא איתקש וה"ה לענין מיעוטין דזאת היא העולה דכתיב בבהמה לא איתקש ומה אולמי' היקש דכמשפט מהיקש דזאת התורה לעולה, ואי דנימא דהיקש זה מיותר ואתיא כמשפט דמיותר לענין זה דאם עלה תרד ז"א דהרי אצטריך דאינו בא מן החולין דלא ילפינן מהיקש דזאת התורה כמ"ש תוס' ד"ה עה חטאת העוף כיון דאין שייך בכל הקרבנות עיי"ש.. עוד יש ליישב קושייתך דהרי שם מקשה בגמ' ידו הימנית מדרבה בר בר חנא נפקא ומשני כהונה בעי אצבע וזה כר"ש דס"ל הכי כמ"ש רש"י וכיון דאתיא כר"ש שפיר מקשה מביום צותו נפקא דר"ש ס"ל אף בבהמה בנשחטה בלילה אם עלה לא תרד:

מיהו לזה הי' מצי לשנויי דס"ל כר"ש לענין כהונה בעי אצבע ולא ס"ל כר"ש לענין אם עלה לא תרד בבהמה שנשחטה בלילה אך הרי אנו באין לתרץ דברי תוס' זבחים כ"ה

הנ"ל בתי' הב' דלא ניחא להו בתי' הראשון דס"ל בחדא כר"ש וחדא כר"י כדאיתא שם בתוס' בתי' הראשון ומ"ה ג"כ לא משני בגמ' דחולין דהאי תנא ס"ל בחדא כר"ש וחדא כר"י ובהכי מיושב מה שהרגישו תוס' חולין כ"ב ד"ה ואידך דלא משני ידו הימנית כדי נסבה דבשני הקו' לא מצי לשנויי כדי נסבה דאם לא אתיא כר"ש וידו הימנית כדי נסבה קו' ראשונה דביום צותו לא תני בכדי דאם לא אתיא כר"ש שפיר איצטריך כמשפט לענין אם עלה תרד כקושיתך ולפ"ז צ"ל דבסוגיא דחולין דיליף דאינו אלא בימין בהזאה אירי דמליקה כשרה לר"ש בשמאל כתי' הראשון שכתבו תוס' זבחים סוף דף כ"ד כיון דלא ניחא לגמ' לומר דסבר לה כר"ש בחדא כתי' ב' שם כדכתיבנא ליישב קושיתך:

ב והנה הקשית עוד בגמ' דחולין דמקשה ביום מביום צותו נפקא מגמ' דשבת קל"ב דאמרינן ס"ד הואיל וחס רחמנא לאתויי בדלות בלילה נמי לייתי עי""ש הנה בקושיא זו כוונת לדעתי שהקשיתי זאת עוד בימי חורפי אמנם באמת לא קשה דבגמ' דשבת לא מיירי בעוף רק דס"ד דכל קרבנות מחוסרי כפרה יהיו כשרין בלילה. ולכן אצטריך קרא מיוחד ביום אבל לבתר דכתיב ב ביום דכל קרבנות מחוסרי כפרה צריכין להיות ביום שוב ילפינן גם עופות מביום צותו דקאי על רישא דקרא זאת התורה לעולה וכל עולה במשמע כדכתבו תוס' חולין כ"א ד"ה כמשפט ושפיר מקשה בגמ' ביום מביום צותו נפקא ודוק:

ג ועיין תוס' זבחים ח' ע"ב ד"ה הנך כולהו אתין במה הצד שכתבו דלא שייך למיפרך שכן אינן באין בדלי דלות דכיון דבדלי דלות פסול ג"כ שלא לשמה לא שייך לומר שמה שבא בעשירות יהי' כשר שלא לשמה כיון דבדלי דלות נמי פסול עיי"ש. ולפ"ז צ"ע מה דאמרינן בשבת קל"ב הואיל וחס רחמנא לאתויי בדלות בלילה נמי לייתי והרי אף אם הם באין בדלות פסולין בלילה. אבל לק"מ דבהו"א דהואיל ובאין בדלות כשר בלילה ה"ה בדלות כשר בלילה. אך לבתר דמסיק בגמ' הא אהדרא קרא שוב מחוסר כפרה הן בהמות הן עוף פסילות בלילה. וגם בלא"ה דחי תוס' שם סברה זו מהא דמקשה בגמ' ד"ח ע"א לא ליכתב במצורע ותיתי מהנך מה להנך שכן אינן באין בדלות עיי"ש אמנם צ"ע בקושית הגמ' ד"ח ע"א מה להנך שכן אינן באין בדלות והרי בשבת קל"ב מקשה בגמ' אלא מעתה יהא זר ואונן כשר בהן ומשני הא אהדרי' קרא ושוב אין חילוק בין אם בא דדלות ללא בא בדלות ומה מקשה לא לכתוב במצורע ולילף מהא מה להנך שכן אין באין בדלות והלא ילפינן מזה דאהדרי' קרא דאין חילוק בין אתי בדלות ללא אתיא בדלות ושמא נהי דלדינא גלי קרא דאין חילוק מ"מ ללמוד ממה מצינו לא מצינו דאיכא פירכא וסברה לחלק ואף פירכא כל דהו מקשינן ולכאורה מצינו לפרש בגמ' דשבת

דאשמועינן ביום ולא בלילה דאם שחט בלילה למחוסר כפרה אם עלה תרד לר"י דס"ד הואיל וחס רחמנא לאתויי בדלות ובדלות ס"ל לר"י בעופות אם עלה לא תרד לתוס' הובא לעיל ה"ה בבהמה מחוסרה כפרה לא תרד קמ"ל קרא תרד. ולפ"ז לא יקשה קו' גמרא שם אלא מעתה יהא זר ואונן כשר דזר ואונן פסולין בכל קרבנות. ועכ"פ הכא ס"ד דבהמה שבא בעשירות לא יהי' חלוק מעוף שבא תחתיו בדלות. אך לגמ' לא ניחא לשנויי הכ' דאף לר"י ילפינן אם עלה תרד מקרא דזאת היא העולה. ואי ס"ד דקרא דביום אתיא לאם עלה תרד למ"ל מיעוטא דזאת היא העולה ודו"ק:

ד והנה צ"ע בגמ' דשבת קל"ב הנ"ל איך ס"ד דמחוסר כפרה כשר לשחוט בלילה הלא כתיב עלי' השלם ואין לך דבר מאוחר לתמיד של בין הערבים כקו' תוס' מנחות מ"ט ע"ב אהא דשלמים ששחטן קודם פתיחת דלתות ההיכל ושם קאי אדיעבד שייך תי' תוס' שם ובעירובין דף ב' משא"כ בשבת קל"ב דס"ד דלכתחילה לייתי בלילה ואיך אפשר ולומר דס"ד דמחוסר כפרה מותר אחר התמיד ז"א דהרי כתיב עלי' ודרשינן עלי' השלם כל הקרבנות. ושמא בגמ' קאי לקרא והביא אותם ביום השמיני דקאי בעוף דאין למזבח אלא דמה ול"ש עלי' השלם כדאיתא בפסחים נ"ט. ומ"ה ניחא דנקט בגמ' קרא דביים דזה כתיב בעוף ובבהמה כתיב ברישא דקרא וביום ובדקדוק נקט בגמ' ביום ורישא דקרא דכתיב וביום השמיני קמ"ל דאם גילח בז' מביא קרבנותיו בח' ואם לא גילח בז' אינו מביא בח' כדדריש ר"ע בתורת כהנים ובסיפא דקרא כתיב והביא אותם ביום השמיני ומזה מקשה בגמ' ושפיר משני ס"ד הואיל וחס רחמנא לאתויי בדלות דבעוף לא קפדינן אקרא דעלי' השלם. אבל רש"י לא פי' כן שכ' מחוסרי כפרה דנאמר בהן וביום השמיני וזה קאי בבהמה וצ"ע על פי' רש"י ושמא י"ל דקמ"ל בקרא דאפי' בדיעבד פסול בלילה דמשום עשה דעלי' השלם לא פסול בדיעבד כדכתבו תוס' מנחות מ"ט וכן פירש הריטב"א בהא דמקשה אלא מעתה יהא זר כשר הכונה בדיעבד אף דכתיב בקרא כהן ס"ד דזה לכתחילה. עוד י"ל דקרא איצטריך בע"פ דמשום מחוסר כפרה לאחר תמיד לא קפדינן דאתי עשה שיש בו כרת ודוחה לעשה שאין בו כרת קמ"ל דמ"מ בלילה לא יביא כפרתו וע' תוס' זבחים צ"ח ע"ב ד"ה טבול יום דמחוסר כפורים ל"ב הערב שמש לאכול בקדשים וממה שכתבתי יש ראיה מסוגיא זו לפמ"ש דקאי בע"פ דס"ד דמביא בלילה לאכול פסחו אף דליכא הערב שמש ואמנם מדאורייתא ל"ב הערב שמש ואף טבילה ל"ב מדאורייתא לאחר שהביא כפרתו אם טבל מקודם לזה רק מדרבנן בעי טבילה כמבואר בתוס' שם ודו"ק. והנה י"ל דגמ' דשבת מיירי בבהמה לפי המבואר בפסחים נ"ט דעלי' השלם לא קאי רק בהקטרה ס"ד דמחוסר כפורים ישחוט ויזרוק בלילה ויעלה ויילינו

האברים כדאמרינן בפסחים שם קמ"ל דשחיטה וזריקה פסול בלילה. אך לפמ"ש בט"א ר"ה ל"א דת"ק דפליג אר"י בן ברוקה בפסחים נ"ט וס"ל מחוסר כפורים דוקא בע"פ ס"ל דגם בשחיטה וזריקה עובר בעשה דעלי' השלם עיי"ש דוחק לתרץ הך דשבת קל"ב דוקא כר"י בן ברוקה דלרבנן בלא"ה אין לשחוט ולזרוק בלילה משום אחר התמיד ואף תי' דחטאת העוף שכתבתי לעיל ל"מ לרבנן דפליגי אר"י ולכן ע"כ צריך לתרץ דמיירי בע"פ כדכתיבנא לעיל:

ה והנה ממה שתירצתי דקרא דביום השמיני דקמ"ל מחוסר כפרה לא יביא בלילה איירי בע"פ דבשאר ימות השנה בלא"ה אין לשחוט אחר התמיד לת"ק דפליג אר"י בן ברוקה וס"ל עלי' השלם קאי גם אשחיטה וזריקה אין להקשות דא"כ בלילה נמי לייתי אם שחטו וזרקו הפסח על מחוסר כפרה זה ואף דבודאי הקרבן פסול בנשחט בלילה מ"מ לפי מה דס"ל לר"ש בנשחט בלילה אם עלה לא ירד א"כ נשחט הכפרה בלילה אף דאסור דניתי עשה דכרת ונדחי ל"ת דאסור לשחוט ולזרוק קדשים פסולים וכיון שיהי' בראש המזבח לא ירד אבל לק"מ דנהי דהקרבן אם עלה לא ירד אבל הוא אסור בקדשים דלא יצא ידי הקרבן כיון שהוא פסול ומה יועיל אם יביא קרבן פסול עדיין אסור לאכול בפסחו ועל כן אין עשה דוחה ל"ת דלא יועיל כלום ודוקא אם מביא לאחר התמיד דהקרבן כשר ורק דלכתחילה אין להביא אמרינן אתי עשה דכרת ודחי עשה דהשלמה משא"כ היכא דהקרבן פסול וכן כ' תוס' מנחות מ"ט ע"ב להוכיח מזה דהקרבן כשר דאס"ד דהקרבן פסול ל"ש דחי' ולא הוצרכתי להאריך רק לפי שראיתי מקשים. על תוס' מנחות הנ"ל דמנ"ל דהיכא דפסול ל"ש דחי' דלמא דוקא אם עשה באיסור פסול משא"כ אם עשה דוחה ל"ת אין כאן פסול ושייך דחי' ולפמ"ש דברי התוס' ברורים וראי' ממה דלא ישחוט בלילה כמבואר ודו"ק ודע דאף דתוס' זבחים כ"ה ומנחות י' כ' דאף ר"י מודה בעוף דאם נמלקה בלילה לא תרד וקיל מבהמה התוס' במעילה ב' ע"ב ד"ה ורבה כ' דבעוף שמלקה למטה ר"י ס"ל תרד. אף דבבהמה הנתנה למעלה שנתנה למטה לא תרד בעוף במליקה גרע יותר למעלה כש"כ בנמלקה בלילה דתרד וזה דלא כדבריהם בזבחים ומנחות דאם הג' מיעוטין לא קאי בעוף מנ"ל דאם עולת עוף נמלקה למטה תרד ודו"ק:

ו וששאלת בתוס' זבחים כ"ז ע"ב ד"ה לאו משום דקלטי' מזבח שכ' רש"י דל"ל דר"י ס"ל שלא במקומו כונקועו דמי ומ"ה מודה ר"י דלא ירד ול"ה כנשפך דמו דמשמע דהזריקה פסולה דומיא דשאר זריקות פסולות דתני התם והקשו התוס' דהרי בדף ל"ו דייק הגמ' דר"י ס"ל שלא במקומו כמקומו דמי וקשיא לך דהרי שם הוכיח הגמ' מדלא פליג ר"י במחשבת שלא במקומו כמו במחשבת הניח דס"ל מחשבה כמעשה וע"כ ס"ל כמקומו

דמי ואמנם אם נאמר דס"ל בזרק שלא במקומו יאספנו בלא"ה ניחא דלא פליג ר"י משום דס"ל יאספנו ולא יפסול בזרק שלא במקומו ומ"ה לא איכפת לן במחשבת שלא במקומו דאף אם מחשבה כמעשה הרי במעשה ג"כ לא נפסל שלא במקומו דמהני לי' שיאספנו ויזרקנו במקומו כן תוכן דבריך ולא אדע מה קשיא לך דהרי דבר זה מוכח דר"י ס"ל לא יאספנו דאס"ד דר"י ס"ל בנזרק שלא במקומו יאספנו דל"מ זריקה כלל הו"ל כנשפך הדם אם לא אספה ואמאי אם העלה איברים לא ירד הרי בנשפך הדם ס"ל לר"י ירד וע"כ ס"ל לר"י לא יאספנו ואחרי שר"י ס"ל לא יאספנו אמאי לא פליג במחשבת שלא במקומו כמו במחשבת הניח כמו שהוכיח הגמ' דף ל"ו וע"כ ס"ל לר"י דבמקומו דמי והוי זריקה מעליותא וא"כ שפיר קשיא לתוס' איך הוכיח בכאן הגמ' דאף למ"ד שלא במקומו ל"מ זריקה לא יאספנו דלמא ר"י כשיטתי' דכמקומו דמי ומ"ה ל"מ אסיפה ול"צ לאסוף אבל למ"ד שלא במקומו ל"מ זריקה יאספנו. עוד זאת מה דפשיטא לך דלמ"ד יאספנו ניחא דלר"י ל"מ מחשבה שלא במקומו לפסול כיון דמהני אסיפה ז"א דהרי אם יהי' לו מחשבה לזרוק שלא במקומו ושלא לאסוף יהי' לר"י כמעשה שזרק שלא במקומו ולא אסף והוי כנשפך הדם וכמחשבת הניח ואמאי לא פליג ר"י במחשב שלא במקומו ושלא לאסוף וע"כ מוכח דר"י ס"ל במקומו דמי וא"צ זריקה אחרת ועוד דכשחשב בנתנין למעלה ליתנן למטה מסתמא חשב שישאר כך ולא לאספו שוב ובכה"ג במעשה פסול וה"ה דמחשבה לזה נפסל וע"כ מוכח דשלא במקומו כמקומו דמי וז"ב:

ז וששאלת בזבחים כ"ט ת"ר אם האכל יאכל אר"א במחשב לאכול חוץ לזמנו או אינו אלא באוכל וכי מאחר שהוכשר חוזר ויפסול והקשה עליו ר"ע הרי מצינו בזב וזבה כיון שראה סתרו. אף שהם בחזקת טהרה ופי' תוס' דמיירי ביום השביעי לאחר שטבלו וכבר הם טהורים וע"ע בראו סותרים למפרע וכתבת דר"א לא חייש לפירכת ר"ע משום דס"ל כר"י דס"ל בפסחים פ"א מכאן ולהבא הוא מטמא. וע"ז הקשית דא"כ קשיא לפשוט מהא דאמרו לא הותרה טומאת התהום אלא למת בעי רמב"ח דכהן המרצה בקרבנותיהם הותרו טומאת התהום דהא דאמרו אלא למת למעוטי מאי דל"ל למעוטי טומאת התהום דזיבה דהרי אם מכאן ולהבא טמא ל"ש טומאת התהום כדמקשה בפסחים פ"א לר"י וליכא לתרץ דלמעוטי טומאת התהום דשרץ וס"ל אין שוחטין וזורקין על טמא שרץ כדמשני לר"י בפסחים דהרי ר"א ס"ל בפסחים ס"ט ע"ב שוחטין וזורקין על טמא שרץ וע"כ בכהן המקריב קאי ולפשוט בעי' דרמב"ח ע"כ. הנה לפי המבואר בש"ס דידן א"ל הרי הוא אומר המקריב משמע דר"א קיבל דבריו של ר"ע אך קושיתך לגי' הת"כ ד' צ"ו דר"ע למד מקרא דהמקריב אותו ור"א לא קיבל סתירת ר"ע וע"ז כתבת דר"א כר"י ס"ל.

אבל זה ליתא דהרי רש"י פי' שם דמיירי בתוך ז' וס"ל לר"ע דהוא בחזקת טהרה ור"א לא חש לקו' ר"ע דלרש"י ל"ש לומר דס"ל אינו סותר למפרע דזה דוקא בשומרת יום או בזבה ביום הז' אבל לא ביום ד' או ה' בספירה וע"כ צ"ל דר"א לא חש דא"ד לקרבן דכבר נתכפר משא"כ בנדה וזבה ס"ל כל ז' האשה אינה בחזקת טהרה, וה"ה לפי' תוס' דמיירי ביום ז' י"ל דר"א מחלק בין קרבן שכבר נתכפר וכו' מאחר שהוכשר חוזר ונפסל משא"כ בזבה ביום ז' עדיין בספיקא עומדת שמא תראה דהרי שיטת תוס' נדה ס"ט ע"ב ד"ה ר"ש דאסורה לשמש לרבנן מדאורייתא ביום ז' שמא תראה ע"כ אין לתמוה אם ר"א יסבור ג"כ הכי ולא יצאה מחזקת איסור. וקצת י"ל למ"ד בנדה ס"ט דר"א ג"כ בעי תחילתן וסופן היינו ספירת יום ראשון ויום ז' ור"ע בעי ספירה לפנינו כל ז' י"ל דר"ע כיון דבעי ספירת כל ז' כשספרה יום ז' בתחילת היום היא בחזקת טהרה ושפיר מייתי ראי' כמו דהיא בחזקת טהרה וכיון שראה סותרו אף אתה אל תתמה אם מאחר שהוכשר חוזר ונפסל ואמנם ר"א ס"ל בעי ספירת סופה ותתילתה א"כ בעי ספירת סוף היום וכל עוד שלא ספרה סוף יום ז' לא יצאה מאיסורה ומ"ה שם סותר דלא נטהרה עד סוף יום הז' כיון דבעי סופה ותחילתה ואין ראי' לקרבן שהוכשר שחוזר ונפסל באופן דדבר זה לומר דר"א כר"י ס"ל אין הכרע מגמ' ול"ק קושיתך:

ח וע' תוס' יומא ז' ד"ה אם עון פיגול שהביאו ג"כ דר"א השיב לר"ע הרי הוא אומר המקריב ושם משמע מתוס' דנסתפקו אי ר"ע הודה וקיבלה מר"א או דס"ל לר"ע באמת דבאוכל נזהר הקרבן נפסל למפרע שכ' ולכאורה משמע דר"ע קיבלה מר"א עיי"ש ונ"ל ראי' דליכא תנא דבאוכל נותר נפסל הקרבן למפרע ור"ע ודאי לא ס"ל הכי מדחשיב בכריתות יש אוכל אכילה אחת וחייב עלי' ד' חטאות ואשם אחד טמא שאכל חלב והוא נותר מן המוקדשים ביוה"כ ואס"ד דבאוכל נותר נפסל הקרבן למפרע ליחשב חמש חטאות כגון שהביא חטאת ואכל חלב נותר ממנו דנפסל הקרבן וחייב חמש חטאות דהחטאת נפסל שהביא מעיקרא וע"כ דלא נפסל החטאת מיהו למה דמוקמינן בשבועות כ"ד משנה דיש אוכל בבכור דליתא בשאלה אין ראיה ממשנה הנ"ל. ובאמת אם נימא דר"ע לא הודה לר"א וסובר דאם אכל נותר מיפסל הקרבן למפרע כמו שהקשה לר"א הי' מקום לישב דברי תוס' כריתות י"ג ע"ב ד"ה ארבע חטאות התמוהין מאוד שהקשה דנחשב שבועה שלא אוכלנה ואכלה ותי' מידי דאיתא בשאלה לא קתני ומוקדשין לאחר שנזרק כהלכתן ליתא בשאלה וליכא למימר בבכור

כדאמרינן בגמ' אקדשי' וכל דבריהם תמוהין חדא דבשבועות מקשה דלחשב שבועה שלא אוכל תמרים וחלב משום כולל והתוס' לא הקשו הכא רק שלא יאכלנה ובזה אין

איסור חע"א אם לא בכולל וגם מה שכ' דנותר ליתא בשאלה בשבועות מבואר להיפך דהרי הקשו שם והרי הקדש ומשני בבכור וכבר הרגישו בזה המפורשים ולפמ"ש יש לישב בדרך פלפול הנה בשבועות שהקשה דלחשב שבועה שלא אוכל תמרים וחלב ולא הקשה שבועה שלא אוכל ח"ש במפרש או בסתם ם אליבא דר"ע וכשאכל ח"ש משבועה נתחייב אשבועה וכשאוכל ח"ש השני חייב אנותר ע"כ צ"ל דס"ל לגמ' דלרבא אין שבועה חל על ח"ש דח"ש אסור מהתורה כדכתבו תוס' שבועות כ"ג ע"ב לחד תירוצא ורק שלא כדרך אכילתן חל ומשנה לא מיירי שלא כדרך אכילתן ולכן לא הקשו בגמ' רק ליחשב שבועה שלא אוכל תמרים וחלב וחל ע"י כולל ומשני מידי דאיתא בשאלה לא קתני ומקשה והרי הקדש ולא רצה לתרץ דנותר ליתא בשאלה הואיל שנזרק דמן כהלכתן דעדיין קשיא לר"ע דס"ל בנותר כשאכל חוזר ונפסל א"כ באכל כזית נותר שוב הקרבן נפסל למפרע ואיתא בשאלה דלא נזרק כהלכתן ולכן משני בבכור והתוס' בכריתות הקשו קו' אחרת דלחשב שבועה שלא יאכלנו והיינו בסתם אליבא דר"ע דאדם אוסר עצמו בכ"ש או לרבנן במפרש וקושיתם למ"ד שבועה חל על ח"ש והוא ר"ל ותירצו מידי דאיתא בשאלה לא קתני וכיון דבגמ' משמע דלא מיירי בבכור מדנקט לשון אקדשי' מ"ה תירצו דנותר ליתא בשאלה והיינו די"ל דמשני כר"א דנותר אין חוזר ונפסל או אף ר"ע מודה לר"א ושוב ליתא בשאלה. ויש להרחיב הדיבור בזה אבל לפי שנראה ברור דר"ע מודה לר"א מדלא חשיב לר"ע עוד חטאת קצרתי (ע' בספרי ליו"ד ח"ר סי' פ"ח אות י"ד מ"ש בביאור דברי התוס'). ובעיקר מה דקשיא מה הוצרך להקשות בשבועות משבועה שלא אוכל תמרים וחלב ולא הקשו דמשכחת שבועה בסתם ואליבא דר"ע או במפרש וכשאכל ח"ש חייב אשבועה קודם שחייב אשאר חיובים יש לישב עפ"י מה שכתבתי בישוב דברי רש"י יומא ע"ג שכתב במפרש כגון שלא אכל רק ח"ש וכתבתי בדרוש (ע' בח"ר סי' פ"ז אות ה') דכשאכל שיעור שלם גם אח"ש שאכל בתחילה לא חלה אשבועה כיון שהי' דעתו להשלים ומבואר בירושלמי תרומות דבדעתו להשלים גם לר"ל ח"ש אסור מהתורה ומ"ה מיושב קושיתי הנ"ל וקצרתי:

ט וששאלת בזבחים כ"ט ע"ב בהא דהמחשב בקדשים לוקה ואמר שם ר"י הוא דס"ל לאו שאב"מ לוקין עליו והקשית דגם רבנן מודים בקדשים דהרי במכות ד' אמרינן טעמא דר"י דלאו שב"מ לוקין עליו דיליף ממוציא ש"ר ורבנן מש"ר חידוש הוא דלוקה ומשלם והריטב"א כ' בשבועות ל"ז דמשום רשעה אחת לא שייך בקרבן שהוא לגבוה א"כ בקדשים שפיר ילפינן ממש"ר אף לרבנן ע"כ דבריך. הנה עיינתי בריטב"א שבועות ל"ז שכ' דגבי קרבן שהוא לגבוה לא דרשינן משום שתי רשעיות וכוונתו דכיון דקרבן בא

לכפרה ל"א קלב"מ כמ"ש תוס' כתובות ל' ע"ב דבתשלומין שהם לכפרה ל"א קלב"מ ותוס' ב"ק ד' ד"ה כראי אדם כ' דבכופר ל"א קלב"מ והוא מה"ט וע' תוס' פסחים כ"ט ד"ה ר' נחוניא דקלב"מ לא פטר מקרבן ומ"מ במעילה פטור מקרבן מקלב"מ דבמקום דליכא קרן אין אשם עיי"ש ובודאי גם הריטב"א יודה דבקרן גם לגבוה אמרינן קלב"מ כדאמרינן בפסחים כ"ט מאן י"א ר' נחוניא וע"כ ליכא למילף ממוציא ש"ר כיון דבממון גם לגבוה לא עבדינן ב' רשעיות ועכ"פ מיושב קושיתך:

י והנה מסוגיא דמכות שהבאת דלא ילפינן ממש"ר ללאו שאב"מ משום דהוי חידוש יש ללמוד דר"מ דס"ל בכ"מ לוקין ומשלמין ול"ה מש"ר חידוש בכ"מ יסבור דלאו שאין בו מעשה לוקין עליו ויליף ממש"ר ולפ"ז בזבחים כ"ט במחשב בקדשים לוקה הי' יכול לומר ר"מ הוא אך כיון דלא מצינו שיסבור ר"מ כן בפירוש ע"כ אמרו שם ר"י הוא ודע דמה דאמרינן המחשב בקדשים לוקה ה"מ ר"י הוא והרי הקרבן נפסל במפגל ובדיבורא עביד מעשה כמו במימר וכבר הרגיש בזה הפ"י בגיטין נ"ד ע"ב אבל י"ל דפסיקא לגמ' דאף במחשב בשאר קרבנות שלא לשמו דהקרבן כשר ולא עלה לשם חובה לוקה ובזה לא עביד מעשה בדיבורא ולכן אמר ר"י הוא וכן כ' רש"י בזבחים ב' ע"ב דשוחט שלא לשמו עובר בלא יחשב אף דהקרבן כשר אבל התוס' כ' בזבחים ו' ד"ה דאי ס"ד דשלא לשמן בעשה משמע דס"ל דלאו לא יחשב דוקא היכא שנפסל ולדבריהם קו' הפ"י במקומה והארכתי בענין זה (ע' בח"ר סי' י' אות א' וסי' י"ג אות ה'):

יא מה שהערת דבר יקר במגילה כ"ח דשאל אם נאמר כבש למה נאמר אחד והתורה אור ציין פ' פנחס ששם נאמר אחד ולא ציין שמות כ"ט פ' מילואים ששם נאמר האחד וקשה על ר"ע גופיה למה לא הקשה על פ' מילואים שנכתב קודם ובנוב"י תנינא א"ח סי' קל"ט הקשה הגאון ריי"פ ע"ז וכתבת דבזבחים י"א ע"ב דרשינן לבן בתירה קרא דכבש אחד בבוקר, ולא שנים בבוקר וזה בפ' תצוה ולכן איצטריך ליכתב האחד ולזה שאל רק על קרא דפ' פנחס ולזה הוכיח שם דצורבא מרבנן הוא מדשאל רק על קרא דפ' פנחס ויפה הערת וע' מנחות נ' וקצת יש להעיר ביומא ע' שכ' תוס' דר"ע ס"ל לא הי' אלא איל אחד וע"כ ל"ב קרא לנדבה ולחובב כדס"ל לרבי שם וא"כ לא יליף מיוחד שבעדרו מקרא דאחד רק ממבחר נדריך כדס"ל לרבי יומא ל"ד וע"כ שאל ר"ע למה נאמר אחד ולא רצה לתרץ דאתיא למבחר נדריך ולכן אמר ר"נ צורבא מרבנן אך ר"נ. ס"ל כראב"ש וכרבנן דיומא ל"ד ולכן משני הוא למיוחד שבעדרו והרבה יש לפלפל בזה ואקצר:

חותנך אוהבך:

סימן קמא

ב"ה:

פרעמישלא תר"נ לפ"ק:

שפעת ברכה והצלחה לכבוד ח"א וחביבי ה"ה הרב החריף הגביר החכם השלם מ' אהרן בלאנקשטיין נ"י:

שמחתי להשיג מכתבו בד"ת ומה יקר לי להתענג באשישי הפלפול אולם ההכרח לדבר בקצרה:

א מה שהעיר כ"ת ליישב קושית המפרשים על רבינו יקיר הובא בתוס' ע"ז ס"ח דר"ש לא ס"ל כ"ש למכות רק בעינא ולא ע"י תערובות דא"כ מה הקשה בשבועות כ"א ע"ב ואס"ד ר"ע כר"ש ס"ל למ"ל צירוף בנזיר ששרה פתו ויש בו כזית דלמא לא ס"ל כ"ש למכות בתערובות וע"ז כתב לישב דסברת רבינו יקיר דטעמא דר"ש משום אחשביה וזה ל"ש רק באוכל ח"ש דגלי דעתיה שחשוב בעיניו שאין בו כזית ואכלו אבל באוכל כזית ויש בו תערובות איסור אין ראיה שחשוב בעיניו שהרי יש בו כזית אבל באוכל פחות מכזית ויש בו תערובות איסור חייב גם לר"ש שהרי אחשבי' ושפיר מקשי בשבועות אס"ד ר"ע כר"ש ס"ל למ"ל בנזיר ששרה פתו ביין ויש בו לצרף כזית והלא בלא אכל רק ח"ש נמי חייב משום כ"ש למכות. אמנם אם לדין יש תשובה דלא יתכן שאם אוכל פחות מכשיעור ע"י תערובות איסור חייב ובאוכל עוד יותר כגון שאכל כזית בתערובות איסור יפטור לולי קרא דהיתר מצטרף לאיסור וכן באיסורין דל"א היתר מצטרף לאיסור יפטור בכזית ויתחייב בכ"ש ע"י תערובות ולא מצינו זאת וגם בכזית יש חילוק שאם יאכל בב"א כזית בתערובות איסור יפטור דל"ש אחשבי' ול"א היתר מצטרף לאיסור שלא באיסור נזיר ואם יאכל כזית בכדי אכילת פרס חייב שכבר נתחייב בתחלת אכילה. ועוד גם לסברתו עדיין קשה מה מקשה בשבועות למ"ל צירוף והלא קמ"ל טובא דאם אין לצרף כזית ודאי חייב משום כ"ש למכות וקמ"ל דאף אם יש לצרף כזית דל"ש אחשביה מ"מ חייב משום היתר מצטרף לאיסור וע"כ דלא כסברתו:

ב במה שכתב כ"ת על מה שכתבתי בספרי בית יצחק חיו"ד ח"ר סי' פ"ט בסברת רבינו יקיר לפמ"ש הריטב"א בטעמא דר"ש דס"ל כל שהו למכות ול"א כזית אלא לקרבן במכות י"ז וז"ל ורבינו מאיר ז"ל נתן טעם דלמלקות כיון שאכל במזיד אחשבי' להתחייב בכל שהו אבל קרבן שהוא עלאכילת שוגג בעי כזית. וע' בברוך טעם שער הכולל דין א' שכתב ג"כ בסברתו כמ"ש דהיכי דידע שיש איסור לאכלו ויש ראיה שהאכילה חשובה בעיניו אבל בשוגג או שבאמת אין איסור תורה באכילתו כגון ח"ש ע"י תערובת שמותר

מן התורה לשיטת קצת פוסקים אין ראיה שחשוב בעיניו. וע"ז הקשה החריף מ' מענדל שהרי ר' יוחנן סבירא ליה שגג בכרת והזיד בלאו חייב קרבן, א"כ בכל שהו שהזיד בלאו ושגג בכרת ידע שיש איסור ואחשבי' וליחייב קרבן. ויפה הקשה לשיטתו דפסיקא לי' דר' יוחנן דס"ל הזיד בלאו ושגג בכרת חייב קרבן קאי אליבא דר"ש ור"ש ס"ל כר' יוחנן אמנם באמת ר"ש לא ס"ל כר' יוחנן דר' יוחנן לא קאי אליבא דר"ש דהמעיין ביבמות דף ג' יליף מעלי' דאחות אשה פטורה מחליצה ויבום וצרתה יליף מלצרור ובדף ח' ע"ב יליף רבי מולקח ולקחה לאסור צרות ולצרור מוקי לה לכדר"ש ועלי' לחייבי חטאת. ולפ"ז לר"ש דמוקי לצרור לשתי אחיות שנפלו ליבום שלא יהא לו לקוחין באחת מנ"ל לאסור צרת ערוה שיש לו כבר לקוחין באחת מלצרור אין ללמוד כדמוכח בגמ' שם דרבי ס"ל לצרור לכדר"ש ומ"מ צריך קרא ולקח ולקחה לאיסור צרת ערוה והכי מוכח מב"ש דס"ל לצרור לכדר"ש כמ"ש ריטב"א דף י"ג וע' בספרי ליו"ד סי' נ"ו אות א' ומ"מ ס"ל צרת ערוה מתיבמת ומעלי' בלא לצרור אין ללמוד צרת ערוה רק ערוה גופא וע"כ ס"ל לר"ש כרבי דיליף מולקח ולקחה ועלי' מוקי לחייבי חטאת שחייבין על זדונו כרת כרבי. וכן כתבתי בספרי חא"ח סי' נ"ב אות ח' דר"ש ס"ל כרבי עיי"ש. ותוס' כתבו בשבת ס"ט ע"א ד"ה כגון ששגג בכרת דלרבי דנפקא חייבי חטאות מגז"ש דעלי' ודאי בעי שישגוג בלאו וכרת דהא כתיב לאו בהאי קרא וכיון דר"ש ס"ל כרבי בעי שישגוג בלאו וכרת כ"כ שפיר קאמר ריטב"א ומיושב הקושיא בטוב טעם:

ג ובזה מיושב מה דקשה בש"ס דשבועות ז' ע"ב יכול על כל טומאה שבמקדש יהא שעיר זה מכפר ת"ל ומפשעיהם לכל חטאתם פסחים דומיא דפשעים מה פשעים שאינן בני קרבן אף חטאים שאינם בני קרבן ומנא ידע בפשעים שאינן בני קרבן והרי בהזיד בלאו ושגג בכרת חייב קרבן אף דהוה פסח להנ"ל ניחא דר"ש אמר שם ממקומו הוא מוכרע ואח"כ אמר יכול על כל טומאה שבמקדש ומשמע דהקושיא לר"ש וכבר אמרנו דר"ש כרבי ובעי שגג בלאו שפיר משני פסחים דומיא דפשעים דלר"ש לא משכחת קרבן בפשע. ובכריתות כ"ה ע"ב אמרינן שם ג"כ חטאים דומיא דפסחים ושם אמר ר"ל הך ילפותא ור"ל כשיטתי' דבעי שגג בלאו. אך מקודם זה אמר רב דימי הך ילפותא ולדידי' אינו מיושב ב דלמא פשעים נמי בר קרבן כנ"ל מיהו בלא"ה מקשה בגמ' דלמא הנך פשעים דמייתי בזדון כבשגגה דד' מביאין על המזיד כשוגב וקצ"ע דלא מקשה בשבועות כן ואין להאריך בזה. ודע דהרמב"ם פ"ו ה"ט מיבום יליף לפטור ערוה מולקח ולקחה. ולכאורה יסבור עלי' לכדרבי ומ"מ ס"ל דהזיד בלאו ושגג בקרבן חייב ולא יסבור כתוס' הנ"ל וע' במפורשי רמב"ם ובערוך לנר יבמות ט':

והנני דודו ידידו:

סימן קמב

פרי חג שבועות תר"נ בענין הנ"ל:

א במשנה דמנחות ס"ח ע"ב העומר הי' מתיר במדינה ושתי הלחם במקדש אין מביאין מנחות ובכורים ומנחת בהמה קודם לעומר ואם הביא פסול קודם לשתי הלחם לא יביא ואם הביא כשר. הנה מה דקשה אמאי אם הביא כשר כיון דלכתחילה לא יביא משום שנאמר בכורים לד' שיהי' הב' לחם בכורים א"כ הו"ל מצוה הבאה בעבירה דעובר בעשה והרמב"ם כ' בפ"ה מאיסורי מזבח ה"ט אין מביאין מנחות ונסכים לא מן הטבל ולא מן החדש קודם לעומר ולא מן המדומע ולא מערלה וכלאי הכרם מפני שהוא מצוה הבאה בעבירה שהקב"ה שונאה וכו'. ה"י כל המנחות אין מביאין אותן מן החדש קודם ב' הלחם לכתחילה משום שנאמר בכורים לד' ואם הביא כשר ואמאי בחדש קודם לב' הלחם ל"ה מה"ב. והנראה דאם הקריב קודם לב' הלחם לא עבר בלאו הבא מכלל עשה. אך בעשה דכתיב בכורים תהיינה שב' הלחם יהיו בכורים ולא אחר וכן כתיב קרבן ראשית שיהי' הב' לחם ראשית על כן אם הקריב קודם ב' לחם מנחה חדשה ביטל מ"ע שלא יקיימו בב' הלחם שיהי' ראשית ומ"מ בשעת הקרבה לא עבר בעשה ול"ה מה"ט מה"ב עוד י"ל אף שעובר בעשה ל"ה מה"ב כדמוכח משוחט פסח על החמץ דהפסח כשר כמ"ש תוס' תמורה ה' משום דבקדשים בעי שינה לעכב ול"א אעל"מ וה"ה דלא פסול מה"ט משום מצוה הבאה בעבירה:

וע' מ"ש חיו"ד ח"ר סי' ו' לענין תמורה יעיי"ש שהבאתי דברי הגמ' תמורה כ"א דאין אדם מתכפר בדבר הבא בעבירה. ולפ"ז אם הביא עני עשירית האפה לחטאת בדלי דלות מחדש קודם לשתי הלחם איך מתכפר בדבר הבא בעבירה ומלשון אם הביא כשר משמע בכל מנחה אפי' אתיא לכפרה וע"כ צ"ל דלא עבר אעשה רק דלכתחלה מצוה להביא מן הישן ול"ה מה"ב: ב ובגמ' יתיב רב טרפון וקא קשי' ליה מה בין קודם לעומר לקודם ב' הלחם אמר לפניו יהודה בר נחמני לא אם אמרת קודם לעומר שכן לא הותר מכללו אצל הדיוט. נראה דר' טרפון הכי קשי' ליה כיון דקודם לעומר פסול משום מצה"ב א"כ גם קודם לב' הלחם הוה מה"ב ול"ש תירץ ר' יהודה בר נחמני ומ"מ לדינא צ"ל דל"ה מה"ב כנ"ל. והנה בזה שכ' הרמב"ם פ"ה מאיסורי מזבח ה"ט אין מביאין מנחות ונסכים וכו' הביא הכ"מ תוספתא דמנחות ספ"ח ותוספתא דמעילה ספ"ק. ותמה השאג"א סי' צ"ו אמאי לא הביא דברי הגמ' זבחים דף פ"ח ולפענ"ד נראה דבגמ' אין מבואר חדש בהדי ערלה וכלאי הכרם אך בתוספתא מבואר ערלה וכלאי הכרם וחדש גם מה שתמה

אמ"ש ולא אמנחות קאי אלא אף אנסכים. וליתא דבנסכים אם הביא כשר כדאיתא בגמ' לכאורה יש לתרץ דבגמ' אמרינן אמר רנב"י לדברי ר' יהודה בן נחמני נסכים בכורים שהקריבן קודם לעומר כשרין פשיטא מהו דתימא התם הוא דהותר מכללו אצל הדיוט אבל הכא דלא הותר מכללו לא קמ"ל כש"כ הכא דלא איתסר כלל וקשה מזה אמ"ש תוס' חולין קט"ו ע"ב ד"ה כלאי הכרם יוכיחו שהקשו מה לכולהו שכן לא הותרו מכללן תאמר בב"ח שהותר מכללו אצל בהמה טמאה וחלב בהמה טמאה ותירצו דאין זה קרוי הותר מכללו דדוקא חלב דכתיב כל חלב דמשמע אפי' דחי' הדר שרי דחי' זה חשיב הותר מכללו. אבל בב"ח לא כתיב כל וכן כ' רש"י בנזיר מ"ה דהותר מכללו לא חשיב אלא היכי דחייל ואח"כ משתרי משא"כ קדושא ואבדלתא לא נאסר כלל בנזיר ולא מקרי הותר מכללו וצ"ע מש"ס דהכא דאמרינן כש"כ הכא דלא איתסר כלל ומזה הי' נראה דסוגיות חלוקות בדבר זה ומ"ה לא מביא הרמב"ם הא דרנב"י דנסכים שהקריב קודם לעומר כשר. דמה דלא נאסר כלל לא מיקרי הותר מכללו כדברי תוס' חולין ונכונים דברי הכסף משנה. אמנם באמת זה ליתא דכל עיקר הטעם דהקריב קודם לעומר פסול משום דאסור לישראל ול"ה ממשקה ישראל ע"כ שפיר אמרינן כש"כ הכא דלא איתסר כלל ואין ללמוד מקודם לעומר דלא איתסר והוה ממשקה ישראל ולעולם דלא מקרי הותר מכללו ע"כ קו' שאג"א במקומה עומדת אמנם ע' בתיו"ט במשנה שכ' דרמב"ם לא פסק כרנב"י ודו"ק:

ג ועפ"י דברי תוס' חולין הנ"ל דלא מיקרי הותר מכללו רק בחלב דכתיב כל נלע"ד לישב דברי רבינו יקיר בתוס' ע"ז ס"ח דר"ש לא ס"ל כ"ש למכות רק בעינא ולא בתערובת. והקשו המפורשים מש"ס דשבועות כ"א דמקשה אס"ד ר"ע כר"ש ס"ל למ"ל צירוף ודלמא צריך צירוף בתערובת דלא ס"ל כ"ש למכות. ונ"ל דהנה הר"ש פ"ב דטבול יום כ' דל"א ח"ש אסור מן התורה רק בעינא ולא בתערובת וכ"כ מהרש"א בפסחים מ"ד וכ' הר"ש דמחולין צ"ח מוכח דאפי' בתערובת ח"ש אסור מן התורה מדהקשה שם והא אר"י ח"ש אסור מן התורה וכ' במחנה לוי שם דרש"י כ' שם בחולין דח"ש אסור מן התורה מכל חלב. ולמ"ל לרש"י וע"כ דאם הטעם דח"ש אסור מה"ת משום דחזי לאצטרופי דוקא בעינא ובתערובת ל"ח לאצטרופי דלא יהי' בכזית בכא"פ ורק בחלב דכתיב כל אסור אף בתערובת. ושפיר פירש"י ויליף מכל חלב עיי"ש והנה בסברת רבינו יקיר כבר כ' בברוך טעם ושאר מפורשים דריטב"א במכות י"ז כ' בסברת ר"ש דכ"ש למכות הוא מטעם אחשבי' וזה דוקא אם ח"ש אסור מן התורה מועיל אחשבי' למלקות אבל בתערובת ח"ש אינו אסור מן התורה ול"מ אחשבי'. על כן לא ס"ל לר"ש כ"ש למכות

בתערובת וזה דוקא אי לא ילפינן ח"ש מכל חלב אבל אי ילפינן מכל חלב גם ח"ש אסור מה"ת ובפרט לפמ"ש בספרי חיו"ד ס"ר סי' צ"ד אות ז' דמכל חלב ילפינן כו' וח"ש והיינו כוי הבא מן הבהמה והחי' דאסרה תורה בכזית אף דהוה ח"ש ומוכח דאף ע"י התערובת אסור. והנה יש להוכיח דר"ש ל"ל קרא על כוי וח"ש דר"ש ס"ל בפסחים גיד הנשה אסור בהנאה והקשה בגמ' בפסחים כ"ג נילף ק"ו מחלב מה חלב ענוש כרת ומותר בהנאה ומשני מה לחלב שכן הותר מכללו וכ' תוס' דמדכתיב כל מיקרי הותר מכללו ולפ"ז איצטריך כל דאי לא כתיב כל ל"ה חלב הותר מכללו והי' ילפינן גיד הנשה מק"ו וכיון דאיצטריך כל אין ללמוד ח"ש מקרא ומ"ה ס"ל דל"א ח"ש רק בעינא ומ"ה אין לוקה רק בח"ש בעינא. וזה דוקא לר"ש אבל ר"ע ס"ל בפסחים כ"ג כשהותרה נבלה היא, וחלבה וגידה הותרה וא"צ כל להודיעך דחלב הותר מכללו וע"כ יליף מכל חלב דאסור בח"ש אף ע"י תערובת ואם ס"ל לר"ש דכ"ש למכות אף בח"ש ע"י תערובת כ"ש למכות ולמ"ל צירוף כנלע"ד בדרך פלפול וע' מ"ש בספרי ליו"ד סי' פ"ט:

ד וראיתי כעת בספר למודי ד' לימוד ט' שהביא בשם מהר"ש אלגזי בס' זהב שיבה שהקשה אתוס' חולין מפ' אלו נערות דחובל בחבירו הותר מכללו אף דלא כתיב כל עוד הקשה ממנחות ה' דכלאים הותרה מכללו אולם ע' בספר אהל דוד יבמות ה' שהקשה ג"כ מכמה מקומות וכ' בשם הגאון מלייפניק ליישב דדוקא בחלב כ' תוס' דלא מקרי הותר מכללו ול"ה בכלל איסור דחלב שור וכשב על כן ל"ה הותר מכללו ומ"ה בעי כל משא"כ בכל הני ויפה כ' אך מסוגיא דמנחות ס"ח עדיין צע"ק ודו"ק:

וע' טורי אבן ר"ה ז' שמצדד לומר דאף דאם לא הקריב עומר עצומו של יום מתיר אבל במקדש אם לא הקריב ב' לחם אסור להקריב חדש בכל השנה וצ"ע דא"כ איך אמר ר' יהודה בר נחמני לא אם אמרת קודם לעומר שכן לא הותר מכללו אצל הדיוט משא"כ שתי הלחם. והרי שתי הלחם חמיר מעומר דבשתי הלחם עצומו של יום אינו מתיר. א"כ נהי דיש קולא בב' הלחם שהותר מכללו אבל יש חומרא ג"כ ונילף מק"ו. שתי הלחם מעומר ונכנס הפרכא בתוך הק"ו כעין שכ' תוס' ב"ק כ"ה מיהו כיון דעיקר הדין דחדש פסול בדיעבד משום דל"ה ממשקה ישראל אין ללמוד שתי הלחם מעומר אף בק"ו כנ"ל ודו"ק:

סימן קמג

א והנה בענין החג דשבועות. כבר כתב הריב"ש סי' צ"ו דקבלת התורה לא תליא בהחג. דאמרינן בשבת דישראל יצאו ממצרים בה' בשבת והתורה ניתנה בשבת ולרבנן ניסן ואייר מלאים והי' ר"ח אייר בשבת ור"ח סיון בב' בשבת והתורה ניתנה בו' בסיון שהי'

נ"א לספירה. אף דהחג הי' בחמשים לספירה. אמנם מ"ש הריב"ש שם וז"ל וכשנמנה מט"ז בניסן שהוא זמן העומר נ' יום נמצא שהם כלים בערב שבת שבו ניתנה תורה (הכוונה שבשבת נתנה תורה) והשבת הי' יום חמשים ואחד לזמן העומר אלא שלא קרב העומר כי לא נתחייבו בו עד שנכנסו לארץ וגם עדיין לא נצטוו בשביתות המועדות עד לאחר שהוקם המשכן וכו' עיי"ש, הנה מה שכ' שלא נתחייבו בעומר עד שבאו לארץ כן הוא בש"ס במנחות דף פ"ד לריב"י. אך התוס' כתבו במנחות דף מ"ה ע"ב דר"ע לטעמי' דכי תבואו לאו דוקא ושתי הלחם היו קריבין במדבר. ומ"ה ס"ל דאין הכבשים מעכבין הלחם והר"ם פוסק פ"ח מתמידין ה' ט"ו דאין הכבשים מעכבין הלחם ומשמע דשתי הלחם היו נקרבין במדבר, אך מ"ש התוס' דר"ע לטעמי' דכי תבואו לאו דוקא לא אדע אנה ס"ל לר"ע כן. וממה דס"ל בקדושין ל"ז קרבו נסכים במדבר עיין רש"י ותוס' דקרא דכי תבאו איירי בבמת יחיד ושמא כונו לירושלמי רפ"ב דחלה דאמר ר"ע בשעה שנכנסו ישראל לארץ ומצאו קמחים וסלתות חייבים בחלה ולא גידולי פטור הן תמן עד שלא נכנסו לה למפרע ירשו ונתחייבו למפרע הרי דכי תבואו לאו דוקא ומ"מ י"ל בפשיטות דכונתם דכיון דר"ע ס"ל קרבו נסכים במדבר ע"כ ס"ל דכי תבואו לאו דוקא. והנה מ"ש התוס' דמוכח בדף צ"ה במנחות דהי' לחם הפנים במדבר וכן עומר הנה מעומר לא הוזכר שם ואין ראי' משם רק ללחם הפנים. ולע"ד צ"ע מאוד איך אפשר שהקריבו ישראל במדבר עומר לר"ע ממה שתגרי נכרים הביאו להם הרי הוי קציר נכרי ומבואר בר"ה י"ג באין חולק דקצירכם ולא קציר נכרי ומה ראי, מלחם הפנים לעומר ונהי דכי תבואו לאו דוקא אבל קצירכם הוא דוקא וזה תמי' גדולה. ולחומר הנושא י"ל דכמו שכתבו תוס' דהיכי דכתיב ארצך למעוטי ח"ל והיכי דכתיב ארצכם לא ממעטינן ח"ל א"כ י"ל קצירכם לא ממעט נכרי אך אדרבה מרבה של ח"ל אך הגמ' דר"ה ס"ל דאין מביאין מח"ל כדאיתא מנחות פ"ד. וליכא למימר לרבויי ח"ל וע"כ למעוטי קציר נכרים אבל ר"ע יסבור העומר מותר להביא מח"ל וע"כ לא ממעטינן קציר נכרים כן נ"ל לחומר הנושא. אמנם דברי התוס' לא נודע לי מקומו והובא תוס' זה בישועת יעקב סי' תפ"ט בשם פ"מ וחתני הרב הגדול מוה' נתן נ"י הראה לי שבגמ' דיבמות מ"ז מבואר להיפך דגם ארצכם ממעט חו"ל ע"כ צ"ע בגוף הספר פ"מ. ויותר נ"ל דאם ס"ל לר"ע דהביאו עומר במדבר יסבור דכי תבואו אתי על המיעוט דקצירכם דממעטינן קציר נכרי וזה דוקא כי תבואו אבל במדבר אף קציר נכרי וזה מובחר מאד. והר"ש פ"ב דחלה כ' דלא הקריבו במדבר. שוב מצאתי בטהרת הקודש הנדפס מחדש שכתב דט"ס הוא בתוס':

ב אמנם מ"ש הריב"ש דלא נצטוו על שביתת המועדות עד שהוקם המשכן. זה תמוה דאיך יתכן שלא שמרו ישראל חג הסוכות בשנה ראשונה לא ר"ה ויו"כ והרי בפירוש אמרו שכל התורה כולה כללותי' ופרטי' נאמר בסיני ונשנה באוהל מועד ונשתלשלו בערבות מואב כדאיתא בת"כ פ' בהר. ובש"ס דילן לר"ע בזבחים קט"ו ואף לר"י דס"ל כללות נאמרו בסיני ופרטות באוהל מועד דוקא בענין קרבנות ומצות דלא שייכי עד אוהל מועד משא"כ מצות דשייכי תיכף. ובש"ס גיטין ס' אמרינן שמנה פרשיות נאמרו ביום שהוקם המשכן משמע דשאר פרשיות נאמרו קודם ואותן השמונה לא היו שייכים קודם עיי"ש. אולם קצת ראיה להריב"ש מדאמרינן בב"ק פ"ב בתוס' שם ובתענית כ"ח דמשה ירד מסיני פעם שני' ביו"כ ונתנה לוחות האחרונות והקב"ה אמר סלחתי וע"כ הוקבע ליום סליחה ומחילה. וקשיא שהרי הקב"ה אמר בסיני שיהי' יוה"כ ומחילה וסליחה, וע"כ לא נצטוו על המועדות עד שנה שני' מ"מ הדבר צריך ראי'. ואדרבה קצת ראי' דנצטוו על המועדות תיכף דקשיא לי כיון דספירת העומר בזה"ז דרבנן לרוב הפוסקים ומוכח מש"ס מנחות ס"ו דזכר למקדש והעומר ושתי הלחם אין קריבין מנ"ל דחג העצרת מדאורייתא כיון דהתורה תלתה בכל מקום החג בספירת העומר ובהקרבת בכורים והרי למצה ומרור צריך קרא בזמן דליכא פסח כדאיתא בש"ס דפסחים ק"כ וצ"א ואמאי לא הוצרך לחג העצרת. וע"כ מוכח דשביתת מועדים נצטוו תיכף אף קודם שהוקם המשכן דלא היו מקריבין העומר וב' לחם וע"כ דלא תליא בעומר וב' הלחם ובספירה ושוב מצאתי במגילת אסתר מצוה קצ"ד שכ' שמה שאמרו כללותי' ופרטי' נאמרו בסיני אין פירושו שמשה רבינו נתן התורה כולה תיכף רק שמעה כולה בסיני ונתן לנו מעט מעט עד שבכלות המ' שנה נתן לנו כל התורה ואף משה רבינו לא שמע בפעם אחת רק במשך המ' שנה כדמשמע גבי תורה מגילה נתנה בגיטין עיי"ש (וקצת סותר עצמו) ועכ"פ לפ"ז צדקו דברי הריב"ש. וע' בפנים יפות פ' אמור במקרא והקרבתם אשה לד' בשם הרמב"ן דמה"ט לא ביאר בת"כ כל המוספין שלא רצה שינהגו בזה במדבר עד סמוך לביאת הארץ שאז אמר להם שינהגו בארץ והפנים יפות הקשה עליו על כן אין הדבר תימא אם לא אמר פ' המועדות בחיוב שביתתם עד ביאתן לאוהל מועד ודוק. ובילקוט שמעוני פ' בהעלותך וידבר משה אל בני ישראל לעשות הפסח אמר להם שמרו את הפסח בזמנו נמצאו מועדות כתיקון דבר אחר מלמד ששמע משה פרשה זו מסיני ואמרה להם לישראל בשעת מעשה. הרי דפליגי במצות קרבן פסח מתי אמר אבל פרשת המועדות תיכף מסיני אמר וזה דלא כריב"ש וצ"ע:

ג והנה בטורי אבן חגיגה ד' ה' ובמנחת חינוך מ' ש"ט העירו לפ"מ דאמרינן בשבת פ"ז דבה' בשבת יצאו ממצרים ובשבת נתנה תורה שהי' לרבנן ניסן ואייר מלאים ור"ח סיון בב' בשבת והי' לפ"ז בשבת נ"א לספירה כמ"ש המג"א סי' תצ"ד והריב"ש הובא לעיל. א"כ יו"ט הי' ביום ו' נ' לספירה בה' בסיון וקבלת תורה בשבת איך אמרינן דבה' בנה מזבח ובו' קבלו התורה והלא הי' בה' יו"ט ואין בנין מזבח דוחה יו"ט ואף שלא נתנה תורה מ"מ משה הי' מקיים התורה בודאי עד שלא נתנה (ודברי הט"א גופי' צ"ע דזה לפי גרסתו ברש"י חגיגה דבה' בנה מזבח ובו' קבל תורה אך באמת ט"ס ברש"י וכבר תיקן הגאון ר' ישעי' שם דבה' בנה מזבח ובו' לא הי' לו פנאי ובז' קיבל תורה והי' יו"ט בו' לר' יוסי נ' לספירה ואז לא בנה מזבח כי זה דברי ר' יוסי ולרבנן מאן יאמר שבנה מזבח בה'. אך יש להקשות לפ"מ שהביא הטור סי' ת"ל בשם סדר עולם דבה' יצאו ממצרים אף לסדר עולם דלא כדאמרינן בש"ס וע"כ לר' יוסי דהוא תנא דסדר עולם ג"כ יצאו בה' ובשבת קיבלו תורה ובה' בנה מזבח ע' חק יעקב סי' ת"ל ושמא משמע לי' לטורי אבן דלכ"ע בה' בנה מזבח) וקו' זו ל"ק לפמ"ש תוס' בשבת צ"ה דבנין יו"ט ל"ה רק מדרבנן אם מגבן חייב משום בונה אמרינן מתוך עיי"ש ומה דאמרינן בשבועות י"ד דאי אפשר לגמור בנין בהמ"ק ביו"ט עיי"ש ומשמע דמדאורייתא הוא וכבר הקשה כן בתשו' אמרי אש עיין בספרי לא"ח סי' פ"ו אות ט' י"ל דשם לא אתא כר"א דמגבן חייב משום בונה ולא הותר בנין לצורך אוכל נפש:

ד ולפ"ז מה נחמד הוא ליישב קו' תוס' בפסחים ס"ח אהא דהשיב ר' יהושע לר"א יו"ט תוכיח שדוחה שחיטה ולא הרכבתו והבאתו מחוץ לתחום וא"ל ר' אלעזר מה ראי' מרשות למצוה, דס"ל שמחת יו"ט רשות דאו כלו לכם או לד' והקשו תוס' דהרי בגמרא אמרו הכל מודים בעצרת דבעינן נמי לכם דיום שנתנה בו תורה הוא, א"כ נימא ר"י לר"א עצרת תוכיח שהוא מצוה להנ"ל ניחא עפ"י מ"ש הצל"ח שם דאם התורה נתנה בנ"א לספירה ויו"ט הוא בנ' לספירה ל"ש לומר הכל מודים בעצרת דאין ענין יו"ט למתן תורה א"כ י"ל בגמ' קאי אם ס"ל מגבן אינו חייב משום בונה. וע"כ בנין ביו"ט מן התורה. ולא יתכן שבנה משה מזבח ביו"ט וע"כ הי' קבלת התורה בנ' לספירה ובמ"ט בנה מזבח וע"כ אמרו הכל מודים בעצרת אף מאן דס"ל כר"א אבל ר"א גופי' דס"ל כשיטתי' דמגבן חייב משום בונה. וגם י"ל דאית לי' מתוך דהרשב"א כתב בשבת מ' ע"ב דב"ש דלית להו מתוך כ"ש דל"ל הואיל וכיון דר"א אית לי' הואיל בפסחים מ"ו י"ל דס"ל מתוך (הגם די"ל דלא תליא בהא כדמוכח מרבה דל"ל מתוך ביצה י"ב ואית ליה הואיל ועיין בדרוש וחידוש למו"ח הגאון ר"ע שבת מ' ומערכה ז' ביצה שם ובאמת מה שהקשה על תוס'

שבת שכתבו דב"ש ס"ל לא יחם אף ראוים לשתי' דל"ל מתוך והקשה הוא דהרי בזה שייך הואיל ל"ק לפמ"ש המג"א סי' תקי"ח דהואיל ואסור מדרבנן ע"כ שפיר כתבו דל"ל מתוך ונהי דאית להו הואיל מ"מ אסור מדרבנן ויש לעיין הרבה בזה) ומעתה לר"א דשרי בנין ביו"ט מדאורייתא שפיר י"ל דמשה בנה מזבת ביו"ט וקיבלו התורה בנ"א לספירה ומ"ה לא אמר ר' יהושיע עצרת תוכיח דלר"א אף בעצרת ל"ה מצוה ודו"ק:

ה עוד נ"ל לישב הא דמשה בנה מזבח לפמ"ש בספרי לא"ח סי' ג' בשולי המכתב דנשים מותרים לבנות מזבח דל"ה מ"ע שהז"ג דדוקא מקדש פין לבנות בלילה דכתיב וביום הקים את המשכן אבל מזבח בונין בלילה ונמצא דבנין מזבח ל"ה מעשהז"ג ומותר לבנות ע"י נשים בעשה דוחה ל"ת ומיושב תוס' בר"ה ל"א וסוכה מ"א דאיבני בחמיסר והרי בנין בהמ"ק אינו דוחה יו"ט דצ"ל הכוונה שיבנו מזבח דמקריבין אעפ"י שאין בית כמו שכ' תוס' ויבנה ע"י נשים דעשה דוחה ל"ת ובבנין מזבח נשים חייבין וה"ה במשה רבינו י"ל כן אך לפמ"ש לעיל דגם ישראל לא נצטוו רק לאחר בנין אוהל מועד מיושב קושית מ"א בפשיטות (מיהו בעיקר הדבר שכתבתי בספרי בשולי המכתב הנ"ל דמזבח מקרי כלי ליתא בזה דוקא מזבח נחושת ולא מזבח אדמה):

סימן קמד

שייך להלכות עבדים:

פרעמישלא ט"ו אייר "בברכת אהבה" לפ"ק:

החיים והשלום לב"א הרב הגדול החריף ובקי מ':

גדלי' שמעלקעס נ"י שמחתי באשישי הערותיך ביום תמול בעניני דיומא והנני בשמחה להשיב לך בקצרה:

א ראיתי דבריך שכתבת לפמ"ש הפמ"ג סי' תרצ"ה ובפתיחה כוללת ח' ב' אות ח"י דיוצא אם שלח מנות לעבד כנעני דנקרא רעהו וכן אם יש לע"כ מעות שנתנו לו ע"מ שאין לרבו רשות בו חייב במשלוח מנות ונסתפקת אם שלח לעבד ולא התנה ע"מ שאין לרבו רשות בו אם יצא במשלוח מנות כיון דלא זכה העבד רק האדון, ולהאדון לא רצה להקנות. ולכן כתבת דהעבד זכה דאיכא אומדנא דמוכח כיון שרוצה לצאת ידי מצוה וא"צ להתנות דהוי כהתנה שלא יזכה האדון. הנה מה שכתבת דהוא לא רצה רק ליתן להעבד ולא לרבו אם ידע שהוא עבד ודאי זוכה האדון דידע שיזכה האדון בו אך אם לא ידע שהוא עבד הדבר צ"ע במה זוכה האדון והרי הוי נתינה בטעות דהנותן מכוין לזכות למקבל ולא לאדון דבשלמא אם קנה העבד במעותיו של האדון ול"ש לומר דדעת המוכר למכור לעבד דדעתו של המקנה למכור לבעל המעות כדאיתא בב"ק ק"ב ובפוסקים אבל במתנה ודאי

הוי נתינה בטעות ומ"מ דנימא מפאת כן דהוי אומדנא דמוכח והוי כהתנה ע"מ שאין לרבו רשות בו לא נהירא דכיון דלא ידע הנותן שהוא עבד ולא התנה והעבד אין בידו לזכות לעצמו ודאי אינו זוכה כיון דלא הי' בדעת הנותן להתנות וכשידע שהוא עבד, והאדון זוכה ודאי ניחא לי'. והנה אנן פסקינן דגם ע"מ שאין לרבו רשות בו ל"מ רק ע"מ שתצא בו לחירות וע"כ צ"ע על הפמ"ג שכ' דחייב במתנות לאביונים כשיש לו מאחרים מתנה ע"מ שאין לרבו רשות בו דהרי גם בזה קנה האדון ולדעת הטו"ז סי' רס"ז ס"ק ו' ל"מ אף בהתנה ע"מ שאתה נותן לתוך פיך. אך השעה"מ פ"ו מעבדים מייתי לרמב"ם פ"ג מזכי' דבאמר לעבד ע"מ שתאכל ותשתה מהני מ"מ איך יתן מזה מתנה לאביונים דל"ה שלו עדיין רק בעת שיאכל. ואמנם ברמב"ם פ"ג מזכי' הנ"ל מבואר דבאומר ע"מ שתעשה בהם מה שתרצה בלא רשות האדון מהני ובזה שפיר כ' הפמ"ג דחייב במתנות לאביונים. והנה מה שכתבתי לעיל דלא נהירא לומר אומדנא שיזכה העבד כיון שאין לו יד. מצאתי לרדב"ז ח"ד סי' מ"ז שכ' דבהלוה לשפחה מעות שתלך ותפדה עצמה מיד האדון א"צ שיאמר ע"מ שתצא בו לחירות או ע"מ שאין לרבך רשות בו רק סתמא כפירושו שהרי כדי להפקיע עצמה מרבה הלוה לה המעות ואם יש לרבה רשות אינה יכולה להפקיע עצמה ממנו ול"ג ממוכר נכסיו כדי לעלות לארץ ישראל שמחזירין אם לא עלה אפי' לא התנה עיי"ש. ע' ביד שאול סי' רס"ז ס"ק י"ז מפקפק בדברי רדב"ז האלו ובכ"ז נ"ל דאף לדברי הרדב"ז לא קנה העבד בנתן לו אחד מתנה ולא ידע שהוא עבד דבשלמא בהך דהרדב"ז שהלוה מעות לשפחה כיון שלא רצה המלוה להלות להאדון מכח האומדנא ל"ק האדון וגם השפחה לא קנתה דאין לה יד והוי המעות של המלוה עד שיקבל האדון המעות ומוציאה לחירות משא"כ שיזכה העבד המעות מכח אומדנא אין לנו ראיה מדברי הרדב"ז:

ב ובהכי ניחא דל"ק לרדב"ז הנ"ל מש"ס דפסחים פ"א ע"ב דשכח מה שאמר לו רבו הולך אצל חנוני ואומר אם טלה שלי וכו' ומקשה מה שקנה עבד קנה רבו ומשני בחנוני דניחא לי' בתקנתא דרבו ואומר ע"מ שאין לרבו רשות בו ולמה לי' להתנות ת"ל משום אומדנא דכיון שאם יזכה הרב בגדי וטלה לא יוכל לשחוט שניהם ולא יהי' תקנה בדבר ומשום אומדנא נימא שלא יזכה האדון רק העבד וע"כ כדכתיבנא דנהי דהאדון לא יזכה משום אומדנא אבל גם העבד לא יזכה בלא תנאי ואיך ישחוט לשם קרבן פסח וז"ב באופן דגם לענין משלוח מנות אם לא ידע שהוא עבד לא יזכו שניהם כדכתיבנא. ודע דמ"ש דהוי נתינה בטעות אם לא ידע שהוא עבד ושיזכה בו רבו והוא לא רצה רק ליתן להעבד נ"ל לפמ"ש הרשב"א בקדושין בשם הראב"ד הובא באבני מילואים סי' ל"ח ס"ק כ"ב דטעמא

דר"מ דל"מ תנאי ע"מ שלא יהא לרבו רשות בו כיון דמה שנותן לעבד הוא כנותן לרבו וכשהתנה כיון שהוי לחובת האדון הוי כמתנה עם אחר (ואף דבעי תנאי קודם למעשה נ"ל כוונת הראב"ד להיפך דכשאמר התנאי התנה עם העבד וכשנותן המתנה כאילו נותן לרב ועמו לא התנה דלא ניחא לי' דהראב"ד יסבור דבע"מ ל"ב משפטי התנאים דמשמע שם דבעי כפל התנאי) ורבנן סברי דמעיקרא קנה העבד אלא דלכי זכה העבד זכה האדון מכח זכיית העבד הו"ל כשאר תנאים דעלמא דמתנה עם מקבל מתנה וכיון שכן תנאו קיים עיי"ש נמצא דלר"מ דל"מ התנאי דהוי כנותן להרב היכא שלא ידע הנותן שהוא עבד הוי נתינה בטעות. אמנם לרבנן דזכה העבד והאדון זוכה מכחו נ"ל דבלא התנה ע"מ שאין לרבו רשות בו נמי ל"ה נתינה בטעות כיון דבאמת זכה העבד והאדון זוכה מכחו הגע על עצמך לר"מ דס"ל אדם מקנה דשלב"ל ונתן אחד לחבירו כל המתנות שיבואו לידו הכי נימא שאם נתן לו אחר מתנה יהי' נתינה בטעות זה ודאי לא כיון שהאחר זוכה מכחו הוי כאילו נתנו אחר שבא לידו וה"ה הכא כשקנה עבד מכר עצמו לאדונו באופן שכל מתנות ומציאות שיבואו לידו יזכה בו האדון מכחו ונמצא דזכה העבד והאדון בא מכחו כן נ"ל וכ"ז למ"ד דמועיל תנאי ע"מ שאין לרבו רשות בו אבל לדידן דפסקינן כר"א דלכ"ע לא מועיל ע"מ שאין לרבו רשות בו רק ע"מ שתצא לחירות או מה שאתה נותן לתוך פיך או מה שתרצה תעשה ע"כ ס"ל כדעת הראב"ד דמתנה עם העבד ונותן לרבו דרבו זוכה תיכף שוב הוי נתינה בטעות וצ"ל הא דמהני כשאמר ע"מ שתצא בו לחירות ה"ט דגם להעבד. לא יהיב מידי והוא שלו עד שיתן לתוך פיו או שיצא לחירות דבשלמא כשאמר מ"מ שאין לרבו רשות בו התנה עם העבד והמתנה נותן להרב וכאילו התנה עם אחר משא"כ באמר ע"מ שתצא לחירות אמר תחלה שאינו נותן כלום ומה שעושה אח"כ המעשה הוי כנותן פקדון עד שיעשה העבד עם המעות כרצונו או שיצא בו לחירות וכן משמע מלשון הרשב"א ז"ל ודו"ק. והנה אם נימא דאף בידע שהוא עבד אם יזכה האדון הוה נתינה בטעות י"ל דאם התנה ע"מ שאין לרבו רשות לא בעי משפטי התנאים לפמ"ש בספרי לא"ח סי' ק"ו דהיכי דהתנאי מחזק המעשה וזולת התנאי ל"ה מעשה ל"ב משפטי התנאים ה"ה בזה בלא תנאי הוה זכי' בטעות ול"מ והתנאי מחזק המעשה. אך כבר כתבתי דאם ידע שהוא עבד ל"ה זכי' בטעות:

ג ולדאתאן עלה מה שכ' הפמ"ג דמשלוח מנות ודאי עבד חייב מיחלפי סעודתו. אנא לא ידענא כיון דאין זכי' לעבד אף במה שרבו נותן לו כמבואר בריטב"א קדושין א"כ אף סעודתו לא זכה כל עוד שלא אכל ואיך יחליף סעודה שאינה שלו ובמה יוצא ולומר דמחליף סעודה עם עבד שהוא של אדון שלו ג"כ אינו יוצא כיון דהוי הכל של אדון שלו

ושמא י"ל לפמ"ש הריטב"א בקדושין דגם האדון יכול ליתן להעבד ע"מ שלא יהי' בו רשות וזוכה העבד א"כ כשנותן לו לאכול סעודה הוי כאומר ע"מ שלא יהי' לו רשות בו דהרי העבד יאכלו ומ"ה מצי מחליף ומקיים שלוח מנות ובכ"ז עדיין צ"ע וגם לפמ"ש דלדידן ל"מ רק מה שתרצה תעשה ול"מ ע"מ שאין לו רשות צ"ל דמה שנותן לו לאכול הוי כאומר מה שתרצה תעשה וזה רחוק קצת ועוד דא"כ שוב משכחת לה שיש לעבד ממון בשקימץ מאכילה כמו באשה דמשני בנזיר כ"ד בשקימצה מעיסתה והא דמקשה בפסחים פ"ח בעבד מה שקנה עבד קנה רבו צ"ל דנהי דיש לו ממון מה שקימץ מעיסתו מ"מ אינו יכול לקנות טלה עבור זה דאין לו יד לקנות שום דבר דמה שקנה עבד קנה רבו ובהכי ניחא, הא דלא משנ' שנתן לו האדון מעות ע"מ שלא יהי' לו רשות בו דמהני לריטב"א משום דמ"מ אינו יכול לקנות שום חפץ עבור זה וז"פ (וע' מה שהארכתי בזה בח"ר סי' קכ"ה אות ד') ומ"מ גוף הדין לא נהירא כלל ודברי הפמ"ג צ"ע:

ד ובגוף הדין שכ' הפמ"ג בפתיחה ובסי' תרצ"ה דיוצא אם שולח מנות לעבד כנעני לא נהירא דזיל בתר טעמא דמשלוח מנות להצמיח מדות האחדות והאהבה בישראל ולא שייך זאת בעבדים דואהבת לרעך כמוך כתיב וסתם עבדים פריצים וחשודים כדאמרינן בירושלמי דאין מוסרין שבועה לעבד וע' בטו"ז ח"מ סי' פ"ז סעיף כ"ה ואיך צותה התורה לאהוב אותם ולרבנן יש לעבדים בושת דהוא אחיו במצות ואין לביישם וגם מצוה לפרנסם כדאמרינן בגיטין י"ב אבל שיהי' מצוה לאהוב אותם ולעשות שלום ואחדות עמהם אין לנו ע"כ לענין משלוח מנות כל הראיות שהביא הפמ"ג בפתיחה כוללת ח"ב סי' ח"י יש לדחות ולענין מתנות לאביונים יותר סברא דמקיים אם נותן לעבד ו' רש"י סוכה ל"ט דעם הארץ לגבי חבר לא מקרי חבירו ואף לתוס' שחולקים מ"מ לענין משלוח מנות לעבד דזיל בתר סברא גם תוס' יודו ואין להאריך בפרט זה והפמ"ג הוכיח מרא"ם פ' משפטים שכתב דעבד בכלל רעהו ושם לענין הכאה קאי ובודאי לענין זה מקרי רעהו אבל לענין ואהבת לרעך כמוך או לענין משלוח מנות עדיין צ"ע:

ה והנה אשר פלפלת בענין משלוח מנות לאשה שיש לה בעל הדבר ברור דיוצא ובזה אין לספק כלל אם נותן לאשה וסבר שאין לה בעל ויש לה בעל דהוי נתינה בטעות כמ"ש לעיל בעבד דבאשה דקנתה הגוף ואין לבעל אלא פירות מכחה ודאי ל"ה מקח טעות כיון דהגוף גם אח"כ שלה וזה ברור ומ"ש בחצי עבד וחצי ב"ח עיין תוס' גיטין מ"ב דמעשה ידי' לעצמו למשנה אחרונה וכ"ש דמתנות שלו הן. ודע דמ"ש לעיל בשם הריטב"א גם האדון יכול ליתן לעבד שלו ע"מ שלא יהי' רשות לו בו א"כ בחובל בעבד כנעני שלו הכאה ש"פ שכ' הסמ"ע סי' ת"כ דחיוב תשלומין אין כאן משום דמה שקנה

עבד קנה רבו ומ"ה הקשו אמאי אינו חייב מלקות ועיין בקצה"ח וקשיא לישלם ע"מ שלא יהי' לו רשות בו וא"ל דהרי התורה זכתה לו אף חבלה דאחרינא וכש"כ חבלה דידי' דאי ממונא לקולא א"כ יהי' זאת קולא לגבי' ול"ש לומר התורה זכתה לו וצ"ל כיון דגם אם החבלה דידי' פטור ממלקות כמו שכ' הקצה"ח סי' תכ"ד דהוי כנותן לעבד וחזר וזכה בו מ"ה פטור מלשלם. ואמנם קשה לי בש"ס דגיטין מ"ב ע"ב דמיבעי שם בעוכב גט שחרור אי יש לו קנס ומייתי מהפיל את שנו וסימא עינו דנותן דמי עינו ומקשה השתא חבלי אחריני משלם לרבו חביל בי' רבי' גופי' יהיב לי' לדידי' ומאי בכך בחבל אחר משלם לרב ושוב אינו חייב מלקות משום חובל משא"כ בחבל בי' רבי' במעוכב גט שחרור דמעשי ידיו שלו ויש לו זכי' אם לא ישלם החבלה יתחייב מלקות משום חובל וא"כ ממונא לקולא ולכן מקליא לגבי' וצ"ע ויש לפלפל הרבה ואקצר. וגוף סברת הקצה"ח. סי' תכ"ד דהוי כמשלם וחזר וחד וזכה ומ"ה פטור ממלקות נ"ל דכ"ז לפמ"ש לעיל לשיטת רבנן דהעבד זוכה וחוזר רבו וזוכה מכחו ודו"ק, והנה מבואר בש"ס דגיטין י"ב דרפואתו דעבד כנעני דידי' הוא דבעי איתסיי' בי' ומשמע דיש לו יד לקבל מעות זה ולתוס' שם וב"ק פ"ז אף חובל בעבד כנעני שלו חייב ברפואתו ומשמע דקונה המעות שנותן לו דזה הוה כנותן ע"מ שלא יהי' רשות לרבו כיון דצריך לרפאות בו והא דלא משני בפסחים פ"ח דיש לו ממון זה דזה הו' ג"כ כמתנה ע"מ שאין לרבו רשות וכשקונה במעות זה טלה צריך שוב המוכר לומר ע"מ שאין לרבו רשות ודו"ק:

ו והנה ראיתי ביד שאול סי' רס"ז ובשואל ומשיב תניינא סי' נ"ו הקשה לשיטת הנחלת יעקב דמה שירש עבד מאביו אינו נקנה להאדון א"כ מה הקשה בפסחים פ"ח מה שקנה עבד קנה רבו. דלמא מיירי שיש לו בירושה. ולפענ"ד ל"ק דליכא למימר דיש לו גדי בירושה דהרי קתני הולך אבל חנוני הרגיל אצלו וליכא לתרץ רק שיש לו מעות בירושה ולפמ"ש לעיל דאף שיש לו מעות בירושה מ"מ ל"מ לקנות עבור עצמו דבר דל"מ לקנות חפץ שאין לו יד ושפיר מקשה ומ"ה הוצרך לתרץ שקונה הגדי מ"מ שאין לרבו רשות וע' בח"ר סי' קכ"ו אות ד' הנ"ל אמנם נסתפקתי אם קנה עבד במעותיו שיש לו בירושה אם קונה האדון דל"ה בעל המעות. ודעת המוכר להקנות לבעל המעות ושמא שניהם ל"ק דבעל המעות ל"מ לקנות והבעלים ל"ה בעל המעות ואם העבד מרוצה ודאי קונה האדון אך אולי העבד מצי לבטל המקח:

ז ודרך אגב אכתוב בענין מגילה אהא דאמרינן כהנים מבטלין עבודתן ע' טורי אבן שתירץ דמשכחת שיבטלו עבודתן כגון שחל בשבת קודם שתיקנו שלא יקרא בשבת וקרבן מוסף קרב כל היום אף דקרבן תמיד לא קרב רק עד פלג המנחה ונמצא משכחת בסוף היום

מבטלין קרבן מוסף לקרות מגילה. ובקונטרס אחרון הקשו עליו איך אפשר להקריב מוסף אחר תמיד דהוא לא קרב רק עד פלג המנחה. והערני הרב החריף מ' משה יעקב פעלדשטיין דומ"ץ מפה"ק דמשכחת לה שאין לו תמיד מבוקר ד' ימים ולתוס' סוכה מ"ב מעכב בדיעבד ומוסף של שבת ל"ב ביקור וכשלא הקריב תמיד מותר להקריב מוסף כל היום ויפה העיר. ובגוף דברי התוס' בסוכה דביקור מעכב אף בדיעבד ע' בגבורת ארי להגאון שאג"א תענית כ"ט הקשה כמה קו' ובאמת מה שהקשה דמנ"ל לעכב בדעבד כיון דעיקר ביקור דתמיד יליף מפסח מצרים ופסח מצרים אינו אלא למצוה לק"מ דבתוספתא דפסחים פ"ה מבואר דר' יוסי יליף ביקור מתמימים יהי' לכם וכיון דיש גז"ש דפסח מצרים וקרא מיוחד ג"כ מ"ה יליף לעכב. ולפי התוספתא הנ"ל נ"ל דזה דוקא לר' יוסי אבל בן בג בג דיליף בפסחים צ"ו מפסח מצרים פלי"ג אר' יוסי וס"ל דביקור אינו מעכב בדיעבד ומיושב כל קו' הגבורת ארי וגם מה דלא מייתי הרמב"ם דמעכב בדיעבד דלא פסק כר' יוסי. ושוב מצאתי בא"ז סי' רט"ז ח"ב ברישׁ פסחים קו' הגבורת ארי ותירץ מהתוספתא הנ"ל ונהנתי שכוונתי לדבריו: ח והנה קשה לי בגמ' דמנחות מ"ט דמקשה אהא דתמידין אין מעכבים המוספים היכי דמי ומסיק דמיירי במוספין דהאידנא ותמידין דלמחר וש"מ כי הדדי נינהו ואס"ד דביקור ד' ימים מעכב בדיעבד לישני דתמידין אין מעכבין המוספין דיש לו שני כבשים שאין מבוקרין ד' ימים ומוספים ל"ב ביקור ר"י כדאמרי' בגמ' שם ע"ב ומ"ה מקריב המוספים וזה תימא רבתי וע"כ מוכח מגמ' דל"ה ביקור ד' ימים רק למצוה ולא לעכב ודו"ק ומ"ה מקריב אותן לתמיד אף שאין מבוקר מיהו לפמ"ש לעיל ד"ה דוקא לר' יוסי אבל לבן בג בג אין מעכבין י"ל דל"ב לאוקמא משנה כר"י דאין הלכה כדבריו כדכתיבנא לעיל. ושוב נ"ל דה"ט דהרמב"ם לא פסק כר"י דר"י יליף מתמימים יהיו לכם והך קרא דרשינן במנחות פ"ו לר' יוסי בר יהודה תמימים יהיו לכם ונסכיהם דיין שיש בו קמחין פסול ועי' בכ"מ רפ"ו מאיסורי מזבח דכ"ע דרשי להך דרשא ור' יוסי בן חלפתא תנא דתוספתא לא ידרוש הכי ומ"ה לא פסקינן כר"י ועוד נראה דלר"י גם במוספים בעי ביקור ד' ימים דתמימים יהי' לכם כתיב כמה פעמים במוספים. והנה קשה לי בענין זה בש"ס דזבחים י' דר"א יליף אשם מפסח דשלא לשמו פסול ומקשה ר"י מה לפסח שכן זמנו קבוע ולמה לא הקשה מה לפסח שכן טעון ביקור ד' ימים כדאמרינן בפסחים צ"ו ומה"ט הי' נראה דהרמב"ם לא העתיק דין זה דפסח בעי ביקור דדחי סוגיא דפסחים מקמי סוגיא זו ונראה לישב דברכת הזבח זבחים ד' הקשה עוד אמאי לא הקשה מה לפסח שכן אפי' לשם חולין פסול ואמנם לפמ"ש בטהרות הקודש דף ד' דזה דוקא לר' יוסי דס"ל מילה לא בעי לשמה וקאי קרא דלד'

על פסח ולא לאחרי' על מילה א"כ סוגיא זבחי' י' לא אתיא כר' יוסי ומ"ה לא מקשה לפמ"ש לעיל דדוקא לר' יוסי ביקור מעכב ושם לא קאי לר' יוסי ודוק והנה קצ"ע אמאי לא אמרינן במוסף דחג השבועות כל המקראות הכתובים לומר ג"כ תמימים יהי' לכם כמו בכל ושמא כיון דלא פסקינן כרבי יוסי דתוספתא כנ"ל דלבעי ביקור במוספין ע"כ לא חיישינן להאריך כדי לומר תמימים יהי' לכם ודו"ק: הארכתי קצת למען המענג אתך בדברי תורה בימי שמחת פורים:

והנני דודך אוהבך כנפשך:

סימן קמה

ב"ה:

פרעמישלא תרנ"ג לפ"ק:

להרב הה"ג החריף ובקי המפורסם מ':

שלמה אברהם:

רעזעכטע נ"י בעהמ"ס בכורי שלמה מאזערקאב:

א על מ"ש בספרי ב"י חיו"ד ס"ר סי' קמ"ב דמותר להדליק נרות של שבת ונרות של חנוכה מדבר שיש בו תערובות שומן דבר אחר ע"ז השיב כת"ה בפלפול עצום ורב. אבא על סדר דבריו ונחזה מאי דקמן על מ"ש דמדברי הר"ן בר"ה אין מוכח דס"ל בכל מצות אסור ליקח מבהמה טמאה דמדכתב בשופר הטעם דלזכרון הוא משמע דוקא בשופר וע"ז כ' דס"ד דשופר שאני דאין גזל בקול כמבואר בסי' תקפ"ו דמה"ט גזל שופר ותקע בו יצא ומ"ה הוצרך לומר דשופר כיון דלזכרון הוא חמיר אמנם גם בשאר מצות ס"ל להר"ן דאסור ליקח מדבר טמא. הנה סברתו לא נהירא לי דמאי ענין אין גזל בקול לתנאי השופר. ואם כסברתו הרי אף בשופר דלזכרון הוא אם גזל ותקע בו יצא וא"כ ליתכשר שופר של בהמה טמאה וע"כ אינו דומה וע' בטו"ז סי' תרפ"ז ס"ק ב' דמייתי טעם ירושלמי דכתיב יום תרועה יהי' לכם וקצת צ"ע דבירושלמי סוכה פ"ג א"ר יוסי בלולב כתיב ולקחתם לכם ברם הכא יום תרועה יהיה לכם מ"מ אר"א תמן בגופו הוא יוצא ברם הכא בקולו הוא יוצא ועיין מראה הפנים שפי' דיהי' ריבוי הוא כדמשמע בירושלמי פ"ק דערלה לענין אתרוג שנטעו למצותו מהו שחייב בערלה. והנה נ"מ בין ב' טעמים האלו אם יוצא במגילה גזולה דלטעם דבשופר יצא דאין גזל בקול אף במגילה יצא ולטעם משום דכתיב יום תרועה יהי' לכם דוקא בשופר יצא ולא במגילה דדברי קבלה כדברי תורה דמי וליכא קרא לרבויי. וכיון דקיי"ל בסי' תרצ"א דבמגילה גזולה יצא ע"כ כטעם הב' דאין גזל בקול ואמאי מייתי טו"ז דברי ירושלמי מדכתיב יום תרועה

אך י"ל דמייתי טעם נוסף מדסמוך תרועה ללכם. אבל טעם הב' עיקר דאין גזל בקול וכ"כ הראב"ד דטעם נוסף משום דכתיב יום תרועה:

ב והנה דרך אגב נ"ל לבאר דברי ירושלמי פ"ק דערלה דאיתא שם דר"ה אמר אתרוג שנטעו למצותו חייב בערלה ולא כן תנינן ולקחתם לכם ולא מן המצוה תמן ולקחתם לכם בדמים לא מן המצוה ברם הכא כמה דתימר גבי שופר יום תרועה יהי' לכם מ"מ וכאן ג' שנים יהי' לכם ערלים לא יאכל מ"מ. הנה הפני משה פי' ולקחתם לכם ולא מן המצוה כגון מעשר ב' וכיוצא בזה וצ"ע דלמ"ד מעשר ב' ממון הדיוט הוא יוצא במע"ב ורק למ"ד ממון גבוה אינו יוצא כדאמרינן בסוכה ל"ה, א"כ מם ענין נוטע למצוה דהוה שלו למע"ב דהו"ל ממון גבוה וצ"ל דס"ל לירושלמי דמצוה הו"ל ממון גבוה דאסור בהנאה כמו דאמרינן בביצה ל' ע"ב מנין לעצי סוכה שאסורין כל ז' שנאמר חג הסוכות כשם שחל שם שמים על החגיגה כך חל על הסוכה ועי' בר"ן שם דמה"ט לא מהני תנאי דכל ז' הוה הקדש. ובסוכה אמרינן דף ל"ו ואמר רבא הדס של מצוה אסור להריח בו וכ' הר"ן שם דגמרינן מסוכה דילפינן בפ"ק דחל שם שמים על עצי סוכה ואסור בהנאה כל ז' הואיל והוקצה למצותו נראה מהר"ן דאסור מדאורייתא ועי' בטו"ז סי' תרל"ח. גם יסבור ירושלמי דהזמנה מלתא הוא דלא כהגהת אשר"י בביצה פרק המביא הובא ברמ"א סימן תרל"ח ס"א רק כהטו"ז ס"ק ג' דהוה הזמנה לגוף הקדושה וע' בפמ"ג יו"ד ש"ד ס"ס ק"ח דאסור בהנאה מן התורה ולדעתי אסור למכור אתרוג בחה"מ שהקצהו למצוה ומצאתי בבשמים ראש סי' ר"א שכ' דאסור למכרו אלא בשרוצה לקנות אתרוג מובחר כההיא דתורה בתורה ועי' בכסא דהרסנא שם. על כן הקשה בירושלמי הרי אתרוג של מצוה אסור בהנאה ול"ה לכם (ולמצוה יוצא דהרי לזה אקצי' שיצא בו) ובערלה כתיב ונטעתם לכם. ולפ"ז א"צ לפרש ולקחתם לכם ולא מן המצוה כגון מעשר ב' דבירושלמי סוכה פ"ג מבואר דאתרוג של מעש"ב אם נטל יצא והובא בהגהת אשר"י פ' לולב הגזול. אך מהקדש הקשה דמבואר במשנה דלא יצא או שמא כונתו ולקחתם לכם ולא מן המצוה כגון שנדר הנאה מלולב דל"ה לכם כמבואר בתשו' הרשב"א סי' תשמ"ו ומובא ברמ"א סי' תרמ"ט ס"ב והכונה ולא מן המצווה עליכם כגון נדר וכיוצא בזה פי' מראה הפנים בסוכה. וע"ז משני ירושלמי תמן כתיב ולקחתם לכם בדמים ולא מן המצוה שאין לו דין ממון שאסור בהנאה דסמוך לכם אצל ולקחתם משא"כ בערלה כמו דכתיב יום תרועה יהי' לכם ויוצא בגזל דסמוך לכם לתרועה ולא לעשי' ול"ב לכם כמו שפי' בטו"ז סי' תקפ"ו ה"ה הכא דכתיב ערלים יהי' לכם לא יאכל דסמוך לכם ללא יאכל ולא לנטעתם ע"כ לא בעי לכם. אך צ"ע מהא דאמרינן בירושלמי בהלכה ג' הקדיש ואח"כ נטע פטור מן הערלה וכ' הפני

משה שם ד"ה אותם סוברים דהקדש פטור דלכם כתיב. והנה גם הרמב"ם פוסק פ"י ממע"ב דהקדש פטור הרי דדרשינן לכם ואמאי אמר בירושלמי ערלים יהי' לכם מ"מ. והנה במשנה ג"כ מבואר דגזלן שנטע חייב בערלה וכן פוסק הרמב"ם ואמאי הקדש פטור ועי' פסחים כ"ג ע"ב לרבנן לכם לרבות הנטוע לרבים ושמא ר' יוחנן דירושלמי דאמר הקדיש ואח"כ נטע פטור ס"ל לכם להוציא ההקדש וצ"ע: ג והנה בירושלמי שם אמר אח"כ ועוד מן הדא דאר"ח פרי אם אומר עצו אין אדם יוצא ידי חובתו בחג הסוכות הכונה דבנטעו למצוה ע"כ נטעו לפירא דבעצים אין אדם יוצא ידי חובתו. עוד אמר שם מה דמי לה זית שנטעו להדליק בו בחנוכה אר"י בר בון זה דבר תורה וזה מדבריהן ואת אמרת הכי מה דמי לה זית שנטעו להדליק בו את המנורה, וזה דבר תורה הכונה זית שנטעו להדליק בו בחנוכה אם הוא חייב בערלה וע"ז דחי דהוא דרבנן ובודאי חייב בערלה. ואף דמבואר בסנהדרין ע' בבן סורר דאם אכל דבר שהוא מצוה דרבנן אינו נעשה בן סורר ובמ"ל פ"ג מתמידין ה"ב דאם עשה קטורת פחות משיעור אף דשיעורו מדרבנן פטור דל"ה כמתכונתו ובמ"ל פ"ז דתרומות אם אכל תרומה דטמא מדרבנן בטומאת הגוף פטור והאריך בזה י"ל דהירושלמי לא ס"ל כן. עוד י"ל דהירושלמי מקשה דמ"מ לא דמי לאתרוג דהוא דאורייתא על כן משני זית שנטעו להדליק המנורה דדמי לאתרוג. והנה צריך להבין דהר' נטעו להקדש פטור מערלה כמ"ש בירושלמי ה"ג וצ"ל דנטעו להדליק המנורה ועדיין לא הקדישו דהזמנה לאו מלתא ומ"ה חייב בערלה דמקרי לכם. ולפ"ז י"ל דלמסקנא גם באתרוג הטעם דהזמנה לאו מלתא ומ"ה חייב בערלה דמקרי לכם והדר הירושלמי מהחילוק שמחלק לעיל ולמסקנא בעינן בערלה לכם ומ"ה ממעט הקדש ואתרוג בע' לכם כנלע"ד לחומר הנושא ועדיין צע"ק בדברי ירושלמי דקודם סוכות ודאי ל"מ הזמנה ואינו אסור בהנאה ומה מקשה בירושלמי:

ד והנני חוזר למה שכתבתי לעיל בשם הר"ן דה"ט דשופר מבהמה טמאה פסול משום דלזכרון אתיא וכבפנים דמי. ולפ"ז שופר של יובל כשר מבהמה טמאה דלא אתי לזכרון וכ"כ בטורי אבן דף כ"ו ד"ה ה"ט דשופר דיובל לא אתיא לזכרון רק לסימן שלוח עבדים וחירות ולא משמע כן במשנה דר"י מחלק בר"ה תוקעין בסל זכרים וביובלות בשל יעלים משמע דזולת זה אין חילוק אך י"ל דלענין בהמה טמאה יליף יובל משופר וזה אם הוא דאורייתא ועיין ראש יוסף שבת כ"ח שמסתפק אם הוא דאורייתא דלא ילפינן מתפלין ורק מדרבנן אסור דיריעות משכן אפשר לא נקרא מלאכת שמים כך אבל רצועות הוה מלאכת שמים עיי"ש והפלא שלא הביא דברי הר"ן שכ' מדמקשה הגמ' מאי הוה עלה דתחש משמע דלא ילפינן מתפלין. ולפמ"ג לא דמי משכן למלאכת שמים ואכ"מ

להאריך. ודע דברמב"ם פ"א משופר מבואר שופר הגזול שתקע בו יצא שאין המצוה אלא בשמיעת הקול וכו' ואין בקול דין גזל ומשמע דטעמא דעיקר מצות שופר היא השמיעה ולא התקיעה ומה"ט אין גזל בקול. וכן דקדק בכפות תמרים דף כ"ט ד"ה חש"ו וצ"ע דהרי מה"ט מברכין בשופר לשמוע קול שופר דעיקר היא השמיעה כמ"ש הרא"ש פ"ד אות י' בר"ה משא"כ במגילה מברכין על מקרא מגילה משום דעיקר מצוה היא הקריאה א"כ במגילה אין יוצא במגילה גזולה ואנן פסקינן דיוצא בסי' תרצ"א והרי עיקר היא הקריאה ול"ש טעם הרמב"ם ומזה מוכח דהרמב"ם לאו בדוקא נקט שאין המצוה אלא בשמיעת קול. שוב ראיתי בר"ן ריש פסחים דטעמא דמברכין במגילה על הקריאה לפי שיש במגילה פיסוק אותיות שצריך לשמוע תקנו על קריאתה ללמד שלא בקול בלבד הוא יוצא אלא בשמיעת קריאתה אבל בשופר אין לשון תקיעה מוכיח פיסוק קולות יותר משמיעה אבל לדינא אם בשופר המצוה בשמיעה ה"ה במגילה על כן לא קשיא כלל:

ה והנה כת"ה כ' במה שכתבתי דנר חנוכה, מותר בשומן מטמאה כמו דאמרינן בירושלמי בסוטה דמותר לכתוב פ' סוטה על עור בהמה טמאה כיון שעומד למחיקה וה"ה בנר חנוכה שעומד לשריפה ואפילו מאן דאוסר הטעם שמא לא ימחוק ויהי' שם כתוב על עור בהמה טמאה משא"כ בנר, חנוכה וע"ז כ' כת"ה דלא קיי"ל כירושלמי דרמב"ם כ' בה' סוטה (פ"ז ה"ח) מביא מגילה של עור טהור דומיא דס"ת והוסיף לומר דאפי' בדיעבד אם כתב על עור בהמה טמאה צריך לכתוב אחרת דלא כמנ"ח מ' שמ"ה שפוסק דאם כ' על עור בהמה טמאה כשרה ומה"ט כ' הרמב"ם כמו בספר תורה להורות דאפי' בדיעבד פסולה דמצוה שתליא בכתיבה, ודאי ילפינן מתפילין דהוה כתורה עצמה כמ"ש נוביי"ת חאו"ח סי' ג' וכיון דלא קיי"ל כירושלמי ה"ה דאין לסמוך על סברתו דנר חנוכה. הנה דלא מצינו חולק בש"ס דילן על ירושלמי אין לחלוק על ירושלמי על כן כיון דמירושלמי נראה דלד"ה בדיעבד כשר ולא נחלקו רק אם לכתחלה כותבין כמ"ש במנ"ח אמנם הנה תוס' בעירובין י"ג ד"ה חוץ מפרשת סוטה כתבו דר' ישמעאל דאוסר להטיל קנקנתום בס"ת יליף גז"ש בס"ת מסוטה ואין גז"ש למחצה ולדידיה ודאי אין כותבין על עור בהמה טמאה. אך הרמב"ם ס"ל דמטילין קנקנתום דלא כר' ישמעאל מ"מ גם במנחות ל"ד יליף בגמ' מזוזה מגז"ש כתיבה כתיבה דמזוזה על הספר ובדיו וכ' תוס' לחד פירוש דיליף מסוטה על כן נ"ל דגם הרמב"ם ס"ל גז"ש ודוקא לענין קנקנתום לא ילפינן כיון דסוטה למחיקה קיימא משא"כ בס"ת על כן כ' הרמב"ם בכיון מגילה של עור טהור דומיא דס"ת דס"ד כיון דסוטה לא דמי לס"ת דסוטה אין מטילין קנקנתום וס"ת מטילין קנקנתום על כן גם לענין עור בהמה טמאה לא דמי לס"ת וכותבין לכתחלה

קמ"ל רמב"ם דלענין עור דמי לס"ת אבל יכול להיות דבדיעבד כשר דלענין דיעבד לא ילפינן מס"ת כיון דלמחיקה קיימא כדברי המנ"ח. אמנם אף אם נאמר דבדיעבד פסול דלא כירושלמי הטעם דילפינן גז"ש כמ"ש תוס' מנחות ל"ד ומ"ה דוחה דברי ירושלמי. אמנם בשאר מצות כגון נר חנוכה סברת ירושלמי קיים כיון דלמחיקה קיימא כותבין וה"ה בנר חנוכה דלשריפה קיימא ובגוף הגז"ש שכתבתי דילפינן סוטה מס"ת י"ל לפי המבואר במס' סופרים דבס"ת הלכה למשה מסיני דאין כותבין על עור בהמה טמאה אין דנין גז"ש מהלכה כמו שאין דנין היקש מהלכה עיין מכות י"א וע' פסחים פ"א ע"ב. והנה עיין בספרי חיו"ד סי' קמ"ה אות ג' שפלפלתי בגז"ש אי ילפינן סוטה מס"ת. אך בסוף האות שם הקשיתי בשם חתני אהא דסוטה מוחקין לה מן התורה שמא כ' הספר קודם שקיבלה עלי' השבועה. אח"כ מצאתי שתוס' סוטה דף כ' ע"א ד"ה אמר ר' ירמי' הרגישו בזה:

ו והנה מה שכ' כת"ה דר' שמעון דס"ל בירושלמי דמותר לכתוב על עור בהמה טמאה כיון דלמחיקה קיימא כשיטתה דכל העומד לשרוף כשרוף דמי וכל העומד לזרוק כזרוק דמי אף שנשפך הדם ור"א בן שמוע ס"ל דיותר שכיח שלא תשתה האשה ול"א כל העומד לעשות ואנן לא פסקינן כר"ש כמ"ש בח"מ אה"ע סי' קכ"ד. הנה לדבריו אמאי אמר ראב"ש רואה אני את דברי בן שמוע מדברי אבא והרי ראב"ש ס"ל בפסחים י"ג כאבוה עיי"ש וצ"ל דטעמא דראב"ש ג"כ דשכיח יותר שלא תשתה וזה ליתא דמתו בעליהן עד שלא שתו ס"ל לב"ש שטר העומד לגבות כגבוי ול"א דל"ה כגבוי שמא לא תרצה לשתות וע"כ דלא שכיח ואף לב"ה כ' תוס' בסוטה כ"ה ע"ב ד"ה לאו כגבוי דטעמייהו מי יימר לה בי דינא. אבל אין הטעם שמא לא תרצה לשתות ובעיקר הדין אי קיי"ל כל העומד לזרוק עי' בב"ש סי' קכ"ד ובמקום שמואל סי' ג' וראיתי בתשו' שם כ' במ"ש הב"ש ורש"י במנחות ק"ב וקי"ל כר"ש וכ' ובמחכא"פ כי טעות נזדקר לפניו בקולמוסו בזה כי לא כ' שם רש"י מזה כלום עכ"ל ובאמת במח"כ מבואר להדיא ברש"י במנחות ד"ה מעילה משום קדושה וז"ל וקיי"ל ב"ק ע"ו כל העומד ליזרוק כזרוק דמי עיי"ש וע' בסוף התשובה במקום שמואל שכ' בסירכא שלא כסדרן דטרפה משום שסופה לינקוב ג"כ הטעם דכל העומד לחתוך כחתוך דמי כדברי רבינא. וזה ליתא דבטריפה הלכה למשה מסיני דל"מ סתימה דסלקא לאח"ז וכבר כתבתי כן באיזה מקומן ואכ"מ להאריך:

ז וכת"ה הביא ראי' דכשר פ' סוטה בעור בהמה טמאה מדהקשה בשבת כ"ח ארב יוסף דאמר לא הוכשרו למלאכת שמים אלא עור בהמה טהורה למאי הלכתא ולא קאמר דנ"מ לפרשת סוטה כקו' ספר ב"א הובא בהגהות רש"ש שם וע"כ דכשר אך לפ"ז גם במנעל

של חליצה כשר כדעת תוס' יבמות ק"ב ע"ב ד"ה ואנעלך דלא כר"ת דלר"ת דבעי מנעל מעור בהמה מהתורה אמאי לא משני דנ"מ מדברי ר' יוסף למנעל של חליצה כקו' נובי"ת אה"ע סי' קנ"ב. אך שם מישב נוב"י קו' זו עיי"ש ובסי' קנ"ג. והנה מה שתירץ בהגהות רש"ש דפרשת סוטה נמי פשיטא דהוה בכלל למען תהי' תורת ד' בפיך אם כונתו כיון דסוטה מוחקין מן התורה הו"ל בכלל תורה ליתא לתירוצו דהרי ר' יוסף אמר לא הוכשרו למלאכת שמים ור' יוסף ס"ל אין מוחקין מן התורה כמ"ש תוס' עירובין י"ג ד"ה אבל ואם כוונתו דבפשיטות פ' סוטה בכלל תורה ליתא דכיון דבירושלמי איכא חד תנא והוא ר"ש דס"ל דמותר לכתוב על עור בהמה טמאה דל"ה בכלל תורה שפיר אצטריך ר' יוסף לאשמעינן ומה מקשה בגמ', וע"כ דס"ל גם לש"ס דילן דעכ"פ בדיעבד כשרה מיהו יש לומר דה"ה דהוי מצי לשנויי בש"ס כן רק דשפיר משני בלא"ה דאתיא לרצועות נהי דגמירי שחורות טהורות מי גמירא ודוק:

ח ומ"ש כת"ה לדחות דברי נובי"ת חיו"ד סי' קע"ג שכ' דהא דאמרינן בשבת קט"ז מקום הכתב אגב כתב הוא דקדוש אזלא כתב אזלא קדושתי' זה דווקא לענין שאין מצילין מפני הדליקה אבל בודאי לא נפיק מקדושת ס"ת והקשה מדברי הרשב"א נדרים י"ד, שכ' הטעם דנודר בתורה מותר דדעתו אגוילים אף דגוילים קדוש משום דאם אזיל כתב אזל קדושה הרי דגוף הקדושה אזלא. ומצאתי שהרגיש בזה ביד שאול סי' רי"ב. הנה הנוב"י כ' כן לדעת תוס' בערכין ו' דאמקום השם אין לכתוב שתמה על דבריהם בנובי"ק סי' ע"ז מש"ס דשבת הנ"ל ולפי דבריו דתנינא מיושב קו' וזה לדעת התוס' והרשב"א בנדרים לא יסבור כתוס' ערכין ובאמת צריך להבין דאם נאמר דאזלא כל הקדושה והרי קדושת הגוף לא פקעה בכדי אך במעילה י"ב מקשה על קדשים שמתו יצאו מידי מעילה וכי קדושה שבהן להיכן הלכה ומשני איכא מעילה מדרבנן ה"ה בס"ת שבלה איכא על מקום הכתב קדושה דרבנן כמו בקדשים שמתו וניחא דברי תוס' עירובין ולענין הצלה מפני הדליקה כיון דאזל קדושה דאורייתא אין מצילין וגם דברי רשב"א נכונים דקדושה דאורייתא ל"ה רק אגב הכתב על כן ל"מ התפסה אך לפמ"ש הכסף משנה פט"ו ממעה"ק סוף ה"ז דאף דהקדיש זכר לדמיו הוא עצמו יקרב עולה והוה קדושת הגוף מ"מ כיון דהוא לא הקדיש רק לדמיו לא חמיר כקדושת הגוף ופקעה בכדי ה"ה בגוילין דלא קדיש רק אגב הכתב פקע בכדי (וע' מ"ש לעיל סי' קכ"ז אות י' לתמוה על הכ"מ):

ט ובת"ה מפלפל במ"ש דמגילה דברי קבלה כד"ת דמי כמ"ש הטו"ז סי' תרפ"ז והנה מה שהביא דברי הט"א מגילה ה' ד"ה חזקי' קרא דמדאמרינן בפסחים נ"ד דט' באב בהש"מ אסור, מוכח דספק בדברי קבלה להחמיר דהוה כשל תורה. והנה נראה לפי הנ"ל

דשמואל דס"ל בה"ש בט' באב מותר ס"ל דברי קבלה לאו כדברי תורה דמי והדבר תליא במחלוקת והלכה כר' יוחנן דספיקו אסור וצ"ע על הר"ן במגילה שכתב בספק מוקף חומה דמדינא א"צ לקרות דספק דבריהם להקל והובא במ"ל פ"א דמגילה והלא הוה ספק דדברי קבלה והלכה כר' יוחנן בפסחים נ"ד כנ"ל אך לפמ"ש הר"ן בפ"ב דתענית דמגילת אסתר לא מקרי דברי קבלה דלא מקרי דברי קבלה רק מה שנאמר עפ"י נביא ע"ש ל"ק מפסחים על הר"ן דט"ב מקרי דברי קבלה משא"כ מגילת אסתר ומ"ה בספיקא מקילין וכת"ה הביא דברי מס' סופרים פח"י הובא בר"ן פ"ג דר"ה גבי מתחיל בנביא דנביאים מיקרי דברי קבלה וכתובים דברי קדושה ומ"ה מקדמין נביאים לכתובים ומ"ה כ' דמגילת אסתר דהוה בכלל כתובים ל"ה דברי קבלה ויפה כתב.אך הר"ן כ' בריש פ' בני העיר במגילה דנביאים וכתובים שוין וכבר הרגיש בזה בהגהות על הר"ן בר"ה ודו"ק. ובמקום אחר הערתי במ"ש תוס' גיטין י"א ד"ה לישא דמ"ה אין עשה דפו"ר דוחה ל"ת דלא יהי' קדש דבדידה ליכא עשה וקשה על תי' זה דהרי בדידה איכא עשה דלשבת כמ"ש תוס' ד"ה לא תהו דבשפחה נמי איכא לשבת ותירצתי דשבת ל"ה רק דברי קבלה ולא אלים שידחה ל"ת וכן מה"ט מיושב מה שהקשה תוס' ד"ה לא תהו בחצי' שפחה דלא כפו רק מפני שנהגו מנהג הפקר אמאי לא כפו משום שבת להנ"ל דשבת ל"ה רק דברי קבלה לא נדחה עשה דלעולם בהם תעבודו מפני דברי קבלה. אמנם לפמ"ש לעיל תליא במחלוקת בפסחים נ"ד אי דברי קבלה כדברי תורה דמי ובגיטין דף ל"ח בחצי' שפחה דאמר אביי אי לאו דאמר שמואל המשחרר עבדו עובר בעשה הוה כייפנא למרא וכן בהך דחצי' שפחה דאמר משום שנהגו מנהג הפקר ולא כפו משום שבת אתיא כשמואל דס"ל בפסחים נ"ד דברי קבלה מותר בספק דל"ה כדברי תורה וה"ה עשה דשבת ודוק בכ"ז:

איברא דבגוף ראיות טורי אבן דמדאסרינן בה"ש בט"ב מוכח דספק דדברי קבלה להחמיר יש לדחות דלמ"ד ספק דרבנן לקולא אף בחזקת איסור והוא שיטת הפר"ח בכללי ס"ס ס"ק ט"ו דלא קיי"ל כר' יוסי בעירובין דף ל"ה ע"ב א"כ בכל בין השמשות הוה תרי קולא דסתרי אהדדי דאתה מתיר לאכול בט"ב בבה"ש של יום ח' דלמא יום הוא ובבה"ש של יום ט' דלמא לילה הוא מטעם ספק דרבנן אף דבה"ש דאפוקי יומא אתחזק איסורא והיכא דאיכא תרי קולא אף מדרבנן אזלינן להחמיר ומ"ה ס"ל לר' יוחנן בה"ש אסור אמנם לדעת הש"ך בכללי ס"ס דבאיתחזק איסור אף מדרבנן להחמיר בה"ש דאפוקי יומא אסור ול"ה תרי קולי דסתרי אהדדי ומ"ה ס"ל לשמואל בה"ש מותר ושמא מה"ט אמרינן בפסחים שם דבספק בקביעא דירחא מודה ר"י דספיקא מותר ומה חילוק בין ספק בה"ש לספק דקביעא דירחא והטורי אבן נדחק בזה לשיטתו. להנ"ל י"ל דרוב

שנים אין תמוז מעובר כעין דאמרינן באלול על כן בספק אם עברוהו לתמוז חייב בט"ב להתענות ובעשירי פטור מה"ט ול"ה ספק דסתרי אהדדי ועי' טורי אבן ר"ה כ' ע"ב ד"ה א"ל ל"ש מפי ב"ד. אמנם לא מצינו רק באלול דרוב אינו מעובר ולא בתמוז. אך כיון דעל סדר החדשים. אין תמוז מעובר י"ל גם בתמוז כן והרבה יש לדבר גם בזה ואקצר:

י מ"ש כת"ה במה שכתבתי בתשובה להקשות על ירושלמי דפ' סוטה כשרה על עור בהמה טמאה דהרי התוס' כתבו בעירובין י"ג דלר' ישמעאל יש גז"ש לילף ס"ת מסוטה וה"ה דיש ללמוד סוטה מס"ת מגז"ש ע"ז כ' דלרש"י זבחים מ"ח אין גזירה שוה למחצה היינו ללמוד דבר אחד מחבירו בכל דבר אבל לא שילמוד זה מזה וזה מזה דלא כבעל מידות אהרן בדף י"ח בספר ק"א שכ' ההיקש והג"ש שוין החלטיי שזה ילמוד מזה וזה מזה. והרב יד מלאכי דוחה דבריו בכללי האלף אות ל' ולדברי היד מלאכי מיושב קושיתי הנה גוף דברי היד מלאכי צ"ע מקדושין ט"ו דמייתי קרא ושב אל משפחתו למכרוהו ב"ד שהיובל מוציאו ומקשה ואי ס"ד יליף שכיר שכיר למה לי נילף שכיר שכיר. ומה קו' דלמא מוכר עצמו ילפינן ממכרוהו ב"ד לענין קנין כסף ולענין דרבו מוסר לו שפחה ומכרוהו ב"ד לא ילפינן ממוכר עצמו לענין שיצא ביובל וע"כ כמדת אהרן דגם בזה אמרינן אין גז"ש למחצה וע' בשבועות ל"ד ע"ב דמקשה לר"ש מכדי מושבע מפי עצמו בעדות לר"ש מנא לי' דגמר מפקדון מושבע מפי אחרים נמי נגמר מעדות ומה קו' הרי בזה ל"א אין גז"ש למחצה והרי שבועות העדות יליף בג"ש דתחטא תחטא. אך בזה י"ל דשפיר מקשה לר"ש דהצל"ח פסחים כ"ח ע"ב ד"ה אמר מר מצדד לומר דר"ש גם בכה"ג ס"ל אין היקש למחצה. ושפיר מקשה לר"ש לשיטתי' אמנם בצל"ח הקשה ע"ז ועי' בנוב"י תנינא חלק אה"ע סי' קכ"ט בהג"ה מבן המחבר ד"ה ודע. אמנם בהג"ה על יד מלאכי הוכיח מב"ב ק"כ ג"כ יפה דלא כיד מלאכי ועי' בשדה חמד מערכת האלף אות ש"ח אין גז"ש למחצה מייתי מהרש"א פסחים ס"ב דגם בזה אמרינן אין היקש למחצה דלא כצל"ח. ובאמת מהסברא יש להצדיק דברי צל"ח ויד מלאכי דהרי דבר הלמד מהיקש אין חוזר ומלמד בהיקש בקדשים ובחולין חוזר ומלמד. ופליגי בזבחים מ"ה. אי בתר מלמד אזלינן או בתר למד אזלינן וכן איכא פלוגתא אי דן מינה ומינה או דן מינה ואוקי באתרא וכ' בשב שמעתתא להגאון מ' אלעזר מטרישט שער עשירי אות ח"י בשם קרבן אהרן פ"ג מחלק ה' דפליגי אם מישבין הלמד אצל המלמד להיות כמהו לגמרי ולמ"ד דן מינה ואוקי באתרא ס"ל דמישבין מה שאצל המלמד להלמד והלמד אינו זז ממקומו עיי"ש א"כ שיהי' למד ומלמד ביחד לא נדע מגז"ש. ואולי בכה"ג בעי מופנה משני צדדין והרבה יש לעיין בזה ולא באתי רק לעורר המעיין ועיין פסחים כ"ה דאמרינן הרי זה בא

ללמד ונמצא למד ואמאי לא נימא כן בכל גז"ש והיקש אך שם ללמד ל"צ וע"כ איצטריך ללמד אך תוס' כתבו בסנהדרין ע"ג הרי זה בא ללמד ונמצא למד אף למד קאמר דיליף רוצח מנערה המאורסה ונערה מרוצח וכן כ' תוס' שם בהיקש דשני משכבות ובהיקש דצבי ואיל לפסולי המוקדשים וכ"ז דלא כיד מלאכי וכן מ"ש תוס' יבמות ע"ג ד"ה קל מחמור הא דיליף פסח ממעשר אי בגז"ש דממנו יליף ילפינן נמי מעשר מפסח אע"ג דהוי קל מחמור ע"כ משום דאין גז"ש למחצה זה ג"כ דלא כיד מלאכי ועי' סנהדרין ל' דאיתקש ריבים לנגעים ונגעים לריבים ועי' תוס' חולין ל"ו ד"ה חד במת שהקשו למ"ל קרא במת ושרץ תיפוק לי' מגז"ש והרי הג"ש דבגד ועור קאי ליליף מת משרץ כדאמרינן בשבת ס"ד ולא לילף שרץ ממת אך יפה הקשו דבשרץ כתיב וכי יתן מים על זרע והקשו למ"ל קרא במת לילף משרץ ודו"ק. וע' לעיל סוף סי' מ"א שכתבתי בשיטת רש"י שבת דכלי לא נטמא במשא. אף בדם נדה דילפינן מנבלה דכתיב לכם כדדרשינן בספרי הובא בפי' המשניות ריש כלים כיון דשרץ איתקש לש"ז ה"ה דש"ז ילפינן משרץ דאין היקש למחצה וזה כסברת המדת אהרן ולפ"ז רש"י בנדה נ"ד ע"ב דס"ל דמטמא במשא יסבור כיד מלאכי ודוק ועי' בספרי לאו"ח סי' ט"ו אות י"א שהקשיתי כיון דילפינן מת מע"ז בגז"ש לענין איסור הנאה נילף ע"ז ממת דמטמא מדאורייתא דאין גז"ש למחצה והארכתי בזה ואמנם ליד מלאכי לק"מ:

יא והנה כת"ה כ' במה שהבאתי ראי' דבשאר מצות לא בעינן מן המותר בפיך מדכתב גט על יד של עבד כשר ושם כתבתי דמת נכרי ועבד אסור בהנאה וכת"ה מביא דברי שבות יעקב ח"א סי' פ"ט שכ' דאף אם מת נכרי אסור בהנאה מ"מ עבד הקנוי לישראל קנין הגוף מותר בהנאה דומיא דתכריכים שאינם שלו ודוקא מידי שעבוד מפקיע מיתה אבל לא מקנין ובאמת כבר הבאתי כמה ראיות בספרי חא"ח סי' ט"ו הנ"ל דמת עבד ודאי אסור בהנאה. וגוף הסברא יש לדחות דהתורה אסרה מת בהנאה כמו חמץ בפסח ושור הנסקל וע"ז ומה בכך שהוא קנינו ואינו דומה לתכריכין שהוא אקציי' לגופו ואין אדם אוסר דשא"ש משא"כ מת שהתורה אסרה וז"ב והנה לענין דינא כ' כת"ה דאסור להדליק נרות של שבת ושל חנוכה בנרות שיש בהם תערובות חזיר מטעם שכ' בתשובת הרשב"א ח"ג סי' רל"ד והובא ביו"ד סי' ק"ח דשק של פלפלין שמשימין בקנקני יי"נ אסור לבשמים דהבדלה משום הקריבהו נא לפחתך וגם משום דמאוס לגבוה כמו בעי' המשתחוה לדקל מהו למצוה. ומזה תמה על שער אפרים דמתיר להדליק בחנוכה בחמאה שנפל לתוכה בשר. הנה בספרי בתשו' שם הבאתי דברי הבשמים ראש סי' ש"מ דלא מצד איסור מאוס לגבוה דהרי אתרוג האסור לאכילה מותר לצאת בו רק משום

דמצד עצמו מאוס וכ"כ הפמ"ג בסי' ק"ד במשבצות ס"ק ד' ומייתי ראי' משער אפרים הנ"ל דמתיר להדליק בחמאה עם חלב בצירי. ולדבריהם ע"כ צ"ל דהרשב"א בתשובה דוקא בבשמים של יי"נ אוסר דהוה כע"ז ומאוס לגבוה ושייך הקריבהו נא לפחתך כיון דמאוס מצד ע"ז או דמאוס מצד הלכלוך של יין כמ"ש הפמ"ג באו"ח סי' רצ"ז אות ו' ומ"ה הקריבהו נא לפחתך. עוד יש לחלק דבחלב דבלא"ה אסור ומ"מ מותר להדליק ועל כן אין להקפיד מצד תערובות איסור ואינו דומה לבשמים והא דבס"ס ק"ד דאסור להדליק משום שבעצם מאוס כמ"ש הפמ"ג. על כן לדינא נלע"ד דבנרות של שבת אין להקפיד אם יש בחלב תערובות משומן חזיר אך בנרות של חנוכה כיון דהו' דומיא דמנורה אין להדליק מנרות אלו:

הנני ידידו:

סימן קמו

ב"ה לבוב דרוש בסוגיא דשלא כדרך אכילתן לשבת הגדול תרנ"ד פסחים כ"ד ע"ב:

א הנה בישוב דברי הר"מ שפוסק דכל איסורי הנאה אם נהנה ולא אכל כגון שמכר או נתן לכלבים אינו לוקה כדאיתא פ"ח ממאכלות אסורות ה' ט"ז. וקשה עליו דא"כ אמאי אמר ר' אבהו אמר ר"י כל איסורין אין לוקין אלא בדרך הנאתן למעוטי שאם הניח חלב של שור הנסקל ע"ג מכתו שהוא פטור. והלא אף בהנאה כדרך הנאתן אינו לוקה. וכבר האריך בדברי הר"מ המ"ל. נלע"ד די"ל דהרמב"ם הוכיח כן מדאיתא במשנה דקדושין בערלה וכלאי הכרם מכרן וקידש בדמיהן מקודשת ואמאי לא נימא כיון דעבד איסור מה שמכר כל מלתא דארל"ת אעל"מ ולא יהי' מכירה כלל. הן אמת שבירושלמי אמרו על משנה זו זאת אומרת שמקדשין בגזילה ועיין בר"ן ובמ"ל מה שפלפלו בזה ולהנ"ל י"ל דהמכירה ל"מ משום כמדארל"ת אעל"מ והמעות גזל ביד המוכר ומ"מ מקודשת משום דמקדשין בגזילה. אך אמנם אנן פסקינן דאין מקדשין בגזלה, ומ"מ פסקינן דמקודשת וע"כ הטעם דכל איסורי הנאה אין לוקין על הנאתן דלא ילפינן רק מריבוי דקרא וכיון דאין לוקין ול"ה רק איסור תורה י"ל דגם רבא מודה דאע"מ ודוקא בלאו מפורש ס"ל לרבא אעל"מ ועיין בריטב"א יומא נ"ג דבעי קרא לעכב די"ל דל"ה רק למצוה. ובשעה"מ הוכיח מזה דהיכא דליכא לאו מפורש בעי קרא לעכב וה"ה לרבא י"ל כן. ועיין בפנ"י סוף גיטין משמע נמי דבעשה ל"א כמדארל"ת אעל"מ ובנוב"י תנינא אה"ע סי' קכ"ט וגם אני הארכתי בכמה מקומות ואין עת האסף פה: ב עוד נלע"ד בטעמא דהרמב"ם דהא דמכרן וקידש בדמיהן מקודשת אמרינן בירושלמי לפי שאין דמיהן וביאר הדבר הר"ן והמ"ל דבאמת אין דמים לאיסורי הנאה. ומ"ה הוכיח בירושלמי זאת אומרת דמקדשין

בגזלה ואפי' במכר לנכרי ס"ל להר"ן דאין דמים לאיסורי הנאה ואך מ"מ אנן פסקינן דמקודשת אף דאין מקדשין בגזילה משום דהמוכר קנה המעות ביאוש והמעות מתנה בידו וכונת הירושלמי נמי זאת אומרת מקדשין בגזילה ביאוש ואף אם מכר לישראל והוי מקח טעות מ"מ כשנודע להלוקח ולא תבע המעות מיאש מהמעות ומ"ה מקודשת וכן פירש בעצי ארזים. ולפ"ז האיסור הנאה, לא הי' רק גורם הנאה דבאמת המעות ל"ה דמי איסורי הנאה ומ"ה אין לוקין עליו. אך מ"מ בנתן לכלבים שלו אמאי אין לוקין והמובחר לישב לפמ"ש החינוך בטעם דאין לוקין דהוי לאו שאין בו מעשה כיון שאפשר להנאה בלי מעשה עיין פ' תשא ובכמה מקומות שכתב כן. והקשה בשעה"מ פ"א ממצה אמאי פוסק החינוך גופיה דלוקין על בל יראה בקנה חמץ והרי אפשר לעבור בלי מעשה. ותירץ בשעה"מ דדוקא באפשר לעבור השתא בלי מעשה משא"כ בקנה חמץ הרי השתא שאין לו חמץ רק שקנה א"א לעבור בלי מעשה ומ"ה לא מיקרי לאו שאין בו מעשה. ולפ"ז צ"ע אמאי כ' הר"מ דכל איסורי הנאה אין לוקין בהנאה והכי לא משכחת איסורי הנאה שאין יכול להנות רק במעשה. אך במכירה גופי' יכול למכור בלי מעשה שיצוה לעכו"ם למשוך ויניח המעות וזה גופיה הוה הנאה בלי מעשה. אך ר' יוחנן ס"ל לא תתני מימר דבדיבורא קעביד מעשה א"כ ה"ה היכא שמצוה לנכרי שיקח האיסור הנאה בדיבורא קא עביד מעשה ואם הנכרי יניח לו המעות והוא יזכה בהן מיקרי ג"כ מעשה. אך להרמב"ם דפוסק דמימר לוקה מגזה"כ אף דהוי לאו שאין בו מעשה ולא פסק כר"י דמימר חייב משום דבדיבורא קא עביד מעשה. שוב משכחת מכירה גופה בלי מעשה וע' בלב ארי' חולין דף ב' בטעם הר"מ דלא פסיק כר' יוחנן ומ"ה פוסק דבהנאה אין לוקין דמשכחת בלי מעשה דדיבורא לא חשיב מעשה כמו מימר. ואף דפוסק כר' יוחנן בלאו דחסימה דחסמה בקול הוה מעשה וכתב הה"מ פי"ג משכירות כיון שאפשר במעשה גמור ה"ה דחסימת שפתיו הוה מעשה וה"ה בהנאה כיון שאפשר במעשה גמור שוב באמירה בעלמא הוה מעשה אך יש לחלק דבחסמה בקול הוא חרש בהבהמה וחסמה בקול א"כ הוא עשה קצת איסור במעשה שחרש בבהמה חסומה משא"כ אם לא עשה רק בקול י"ל להר"מ לא מקרי מעשה, ומ"מ כ"ז אינו שוה לי:

ג והנה בגוף הדין אי שלא כדרך אכילתן אסור מהתורה או לא אסור רק מדרבנן נתוכחו גדולי הפוסקים ועיין במ"ל ב' שיטות. ובאגודה ב' דפטור ומותר ועיין במ"ל פ"ה מיסודי התורה שלא ראה דברי האגודה. והנה לדעת המהרש"ל שבועות כ"ג דלר"ש דכ"ש חייב מלקות ה"ה בשלא כדרך אכילתן י"ל לר' יוחנן דח"ש אסור מדאורייתא ה"ה שלא כדרך אכילתן אסור מדאורייתא. וכן הקשה מהרש"א על רש"ל שם בשבועות דמתוס' משמע

דלר' יוחנן ח"ש אסור מדאורייתא ושלא כדרך אכילתן לא אסור רק מדרבנן מדתירצו דלר' יוחנן י"ל דמיירי שלא כדרך אכילתן אמנם י"ל דלר' יוחנן באמת שלא כדרך אכילתן אסור מהתורה כמו ח"ש והא שכתבו תוס' דלר' יוחנן יש לאוקמא שלא כדרך אכילתן דחל שבועה אף דלא חל אח"ש י"ל כוונת התוס' ח"ש ושלא כדרך אכילתן דדוקא ח"ש כדרך אכילתן או שיעור שלם שלא כדרך אכילתן אסור מהתורה לר' יוחנן משא"כ שלא כדרך אכילתן וח"ש אינו אסור מהתורה. וכן פירש במחנה לוי שם בשבועות ויפה העיר. ולפ"ז אמינא דאף לר"ש דס"ל כ"ש למכות וכ' רש"ל דה"ה דלדידי' חייב אשלא כדרך אכילתן דוקא בכ"ש כדרך אכילתן משא"כ בכ"ש ושלא כדרך אכילתן גם לר"ש אינו חייב והא דכתבו תוס' דלר' יוחנן יש לאוקמי שלא כדרך אכילתן ופירשנו הכוונה בכ"ש ושלא כדרך אכילתן דלר' יוחנן נמי אינו אסור מהתורה. וקשיא ור"ט דר"ש דפוטר דהרי גם לדידיה אינו חייב בכה"ג י"ל דלר"ש עכ"פ איסור תורה יש כיון דבדרך אכילתו לוקה בכ"ש בשלא כדרך אכילתו איסור תורה יש ושוב אינו חל שבועה לסברת התוס' דאאיסור תורה לא חל שבועה ולר' יוחנן ל"ה רק איסור דרבנן וחל שבועה אבל מלקות אינו חייב אף לר"ש אכ"ש ושלא כדרך אכילתן. אך זה דוקא היכא דכתיב אכילה דבעי כזית וכדרך אכילתו. ונהי דסברת אחשבי' פועל לר"ש בחד דרגא אבל בתרי דרגא לא יפעול משא"כ היכא דלא כתיב אכילה חייב לר"ש אכ"ש ושלא כדרך אכילתו. ובזה מיושב מה שמקשים בגמ' דמקשה אאביי ואם איתא לפרוך מה לכלאי הכרם שלוקין שלא כדרך אכילתן. ומה מקשה ודלמא איסי בן יהודה כר"ש ס"ל דכ"ש למכות ובכל מקום חייב שלא כדרך אכילתן וליכא למיפרך מידי. וכבר הקשו כן כל המפורשים להנ"ל ניחא דאף לר"ש איכא למיפרך מה לכלאי הכרם שכן לוקין אכ"ש שלא כדרך אכילתן משא"כ בכל איסורין דכתיב אכילה אין לוקין גם לר"ש בכ"ש שלא כדרך אכילתן. ובהכי מיושב מה שהקשה תוס' ע"ז ס"ח למ"ל לר"ש משרת להיתר מצטרף ת"ל דחייב בלא"ה אכ"ש להנ"ל י"ל דאיצטריך קרא להיתר מצטרף לאיסור בשלא כדרך אכילתן דמטעם כ"ש אינו חייב בשלא כדרך אכילתן אך אם היתר מצטרף לאיסור הוה שיעור שלם וחייב אף שלא כדרך אכילתן כשיטת הרש"ל. ואין להקשות דא"כ מה מקשה בשבועות לר"ע דנזיר ששרה פתו ביין ויש בו כדי לצרף כזית חייב ואס"ד ר"ע כר"ש ס"ל למה לי צירוף הרי י"ל דמיירי באכל שלא כדרך אכילתו דא"ח גם לר"ש אכ"ש ומ"ה בעי צירוף שמא י"ל דמשמע לגמ' דמיירי אף בדרך אכילתו ומ"מ בעי צירוף. ועיין במפורשים שמקשים גם לשיטת רבינו יקיר דבכ"ש ע"י תערובת מודה ר"ש מסוגיא זו והרבה יש לדבר. ויש סברא דכמו שכ' רבינו יקיר דכ"ש ע"י תערובת א"ח לר"ש ה"ה י"ל שלא כדרך אכילתן

ע"י תערובת א"ח לר"ש ולפ"ז מיושב ג"כ קו' הנ"ל דלא מוקי לאיסי בן יהודה כר"ש דעדיין יש להקשות דבכלאי הכרם חייב ע"י תערובת בשלא כדרך אכילתן משא"כ בשאר איסורין דכתיב אכילה גם לר"ש א"ח שלא כדרך אכילתן ע"י תערובת ואכ"מ להאריך:
ד ולדאתאן עלה י"ל דאף אם נאמר דשלא כדרך אכילה איסור תורה יש מ"מ בשלא כדרך אכילה בח"ש אין כאן איסור תורה. ולפ"ז י"ל דגם לר"ש דס"ל כ"ש למכות וה"ה שלא כדרך אכילתן. ולפ"ז ה"ה בהנאה ילקה לר"ש לפמ"ש המ"ל בטעמא דהר"מ דאין לוקין על הנאה דכל הנאה הוא שלא כדרך הנאתן בדבר שדרכו לאכילה ולר"ש ילקה לשיטת רש"ל מ"מ בנהנה ח"ש אין לוקין אף לר"ש כיון דהוה ח"ש ושלא כדרך הנאה ולפמ"ש י"ל דאף בע"ז דחייב אכ"ש משום שנאמר לא ידבק בידך מאומה מ"מ בכ"ש ושלא כדרך אכילתן א"ח. אך לפמ"ש תוס' ע"ז י"ב דלא כתיב אכילה אצל איסור רק בדברי קבלה שוב י"ל דחייב אכ"ש שלא כדרך אכילתן לפמ"ש דלר"ש בכלאי הכרם חייב אכ"ש שלא כדרך אכילתן ובהכי מיושב מה שהוצרכו תוס' לומר בע"ז י"ב דלא כתיב אכילה ותיפוק ליה דבע"ז חייב בנהנה כ"ש וכבר כ' רש"ל דהיכא דחייב אכ"ש גם שלא כדרך אכילתו חייב וצ"ע על רש"ל וע' מ"ש בספרי לא"ח סי' ע"ב אות ז' להנ"ל ניחא דנ"מ דבע"ז חייב אכ"ש אף שלא כדרך אכילתן. והנה מה דהקשו אשיטה דשלא כדרך אכילתו או שלא כדרך הנאתו אסור מן התורה מהא דרבינא שייף שדרתי' בגוהרקי דערלה ומשמע בגמ' דלחולה שאין בו סכנה נמי מותר והרי איסור תורה יש י"ל דרבינא שייף שדרתי' בח"ש. וע"כ אם עביד דרך הנאתו בעי חולה שיש בו סכנה ושלא כדרך הנאתו לחולה שאין בו סכנה מותר מדאורייתא כנ"ל:
ה ולפי מה שאבאר לקמן אי"ה דמה"ט אמרינן ט"כ בתרומה אף דהיוצא אינו חייב מדאורייתא דילפינן מבכורים דהיוצא משאר פירות א"ח מ"מ אמרינן ט"כ דלא כמ"ש בחו"ד סי' ק"ה וטעמא דידי דבאמת גם היוצא משאר פירות אינו היתר מדאורייתא רק דאין חייבין עליו דהוא שלא כדרך הנאתו או דהוא זיעא. ול"א מטעם כעיקר כמ"ש תוס' משום דכתיב אכילה וזיעה לאו אכילה הוא. וגם משקה ל"ה כמו דס"ל לר' יהושע דיוצא משאר פירות ל"ה משקה במשנה דתרומות. ושתי' בכלל אכילה לא קים לן רק במשקה כמ"ש תוס' חולין ק"כ ודוקא בנבלה וחמץ וחלב גלי קרא דמיחוי חייב. ומ"מ כיון דלאו היתר הוא ומדאורייתא אסור כשבא היוצא לאוכל שוב חייב וה"ה כשבא למשקה דאין דיחוי באיסורין הואיל ומתחלה הי' איסור מדאור' לפ"ז י"ל דאם בא ח"ש יוצא דשאר פירות לא נימא ט"כ כיון דבזה לכ"ע ל"ה רק מדרבנן כמ"ש לעיל דל"ה דרך הנאתו או דזיעא הוא וח"ש שוב לא נימא ט"כ מדאורייתא ודוק כי קצרתי:

ו בתוס' ד"ה אלא הכא משום דזיעא בעלמא וא"ת למה לי טעם דזיעא. והרי בלא"ה ילפינן פירי פירי מבכורים בחולין הנה בתוס' ב"ק דף ק' הקשה תוס' אמאי נאסר צביעא והדלקה והרי לר' יהושע יוצא משאר פירות אינו חייב מן התורה ותירצו דנהי דאגוף הפרי א"ח מ"מ אשומר לפרי חייב איוצא דליכא למילף מבכורים דשומר לפרי אינו בבכורים ע"כ. והנה כ"ז אי ילפינן פרי פרי מבכורים אבל אי הטעם משום זיעא בעלמא ודאי אף יוצא משומר לפרי חייב ולפ"ז יש לישב סוגיא דידן דר' זירא ואביי מפלפלו בזה משום דמשמע להו דמשנה דאין סופגין בכל ענינים מיירי אף יוצא משומר לפרי וזה ליכא למילף מבכורים ורצה ר"ז לומר משום שלא כדרך אכילתן ואביי אמר משום זיעא בעלמא. אמנם בסברת תוס' ב"ק י"ל דבשומר באמת חייב כיון דליכא הנאה אחרת בשומר יוצא ממנו זו פריווע' כעין זה בנדה ח' ומש"כ בדרוש (ע' ח"ר סי' קי"ז אות ח) לישב הקושיא הגדולה שם על ר' יהושע דס"ל מעמיד בשרף ערלה חייב והרי יוצא משאר פירות פטור לדידי' והארכתי בפרט זה. והנה לישב מה הוצרך בש"ס דחולין לר' יהושע פרי פרי ותיפוק ליה דהוה שלא כדרך אכילתו או דהוה זיעא, י"ל דלולא הגז"ש הי' איסור תורה לפמ"ש דשלא כדרך אכילתו איסור תורה יש י"ל דילפינן מבכורים דאין כאן איסור תורה כלל.. ולר"א דחייב ביוצא משאר פירות י"ל דהוא ס"ל בכל איסורין חייב בשלא כדרך אכילתו. וכן כתבתי בדרוש לחמץ נוקשה. אך לפ"ז קשה מה מקשה לאביי מאיסי בן יהודה דלמא ס"ל לאיסי בן יהודה כר"א דבכל איסורין חייב בשלא כדרך אכילתו ולפמ"ש לקמן מיושב קו' זו. והנה בקו' התוס' אמאי לא אסר היוצא משאר פירות משום ט"כ תי' בחו"ד סי' ק"ה סק"ג דהיכא דהיוצא אינו אסור כגון בתרומה דהיוצא משאר פירות מותר אין ללמוד ט"כ מג"נ דשם היוצא אסור מדאור' וגילתה תורה דל"ב. ברוב משא"כ היכא דהיוצא מותר ובזה מישב קו' תוס' דכיון דיוצא משאר פירות מותר ה"ה הטעם. והנה בתשו' (ע' בח"ר סי' קי"ז אות ג') השבתי על דבריו לפי המבואר במשנה דפי"א דתרומת דלר' יהושע יוצא משאר פירות ל"ה משקה ולר"א הוה משקה ולפ"ז י"ל דר' יהושע יליף דיוצא משאר פירות פטור בערלה וע"כ מיחוי לא הוי אכילה. ומשקה ג"כ ל"ה ומ"ה ל"א שתי' בכלל אכילה ומ"ה פטור על היוצא ור"א ס"ל דלא ילפינן ערלה מבכורים. ובאמת הוה משקה וה"ט דחייב דשתי' בכלל אכילה כמ"ש תוס' חולין ק"כ דבמידי דשתי' כגון במשקה שתי' בכלל אכילה ובאמת הטעם דהוה שלא כדרך אכילתו לר' יהושע הוא משום דס"ל דל"ה משקה. ואמנם לר"א דס"ל דהוה משקה שוב שתי' בכלל אכילה והוה דרך אכילתו ואף לתירץ אביי י"ל הכי בשגם דהרבה, פוסקים כתבו דאביי ג"כ מודה לר' זירא ול"ב רק לסתור ההוכחה. ולפ"ז מיושב קושיתי לעיל הא דלא

מוקי איסי בן יהודה כר' אלעזר דגם ר' אלעזר ס"ל שלא כדרך אכילתו פטור רק דס"ל יוצא משאר פירות מקרי משקה וחייב דהוה דרך אכילתו דשתי' כאכילה:
ו ובתשובה הנ"ל כתבתי דאף דיוצא משאר פירות אינו חייב בתרומה מ"מ כשבא היוצא לאוכל או למשקה אף למים שפיר חייבין עליו משום ט"כ דנהי דבפני עצמו פטורין עליו משום דנמחה וילפינן מבכורים ותרומה דמיחוי פטור דל"ה אכילה. וגם שתי' ל"ה בכלל אכילה רק במידי דשתי' אבל כשהטעים אוכל או משקה הרי חיך אכל יטעם והוא אכל איסור ומה לי שהי' בתחילה באכל והי' חייב עליו ומה לי שעתה הטעים אכל והוא אוכל מאכל שיש בו טעם תרומה וטעם כעיקר וגם במשקה במידי דשתי' שתי' בכלל אכילה. ובזה מיושב מה שהקשיתי בש"ס דזבחים צ"ו דמקשה אדר"ש דתרומה ל"ב מריקה ושטיפה והתנן קדירה שבישל בה תרומה וכו' ומה קושי' והרי שם ע"כ מדרבנן בלא"ה דבתרומה דהיוצא מותר ע"כ ט"כ ל"ד לכ"ע וכמ"ש בחו"ד וע"כ גם בתרומה אף דהיוצא מותר אם הטעים דבר מאכל או אף מים שתי' בכלל אכילה וחייב משום תרומה למ"ד ט"כ חייב והנה בפנ"י בקונטרס החדש בסופו הוא דן מסוגיא זו להתיר משקה הבא מחדש לפמ"ש הלח"מ דלמסקנא דשמעתין דבערלה משקה היוצא אינו אסור מהתורה, שוב נדחה מה דאמרינן בתחלה דטבל והקדש וחדש משקה היוצא כמותה דאדיליף מנבלה וחמץ נילף מתרומה וערלה ומ"ה ע"כ דמשקה היוצא ל"ה רק מדרבנן והרחיב הדיבור בזה. ולפמ"ש כל זה ליתא דכ"ז אי היוצא הוא לבדו אבל אם היוצא בא למשקה כיון דט"כ דאורייתא ושתי' בכלל אכילה ודאי חייב למ"ד ט"כ לוקין ולמ"ד אין לוקין איסור תורה יש דדוקא לבדו אין כאן חיוב דר' יהושע ס"ל דל"ה משקה משא"כ אם הטעים משקה. ואל יתמה על החפץ דמתחלה לא הי' אסור ועכשיו יאסר ויתחייב עליו חדא דלדעת מהר"ם טיקטין בהגהות אלפס לסדר נשים ס"ל דיוצא משאר פירות אסור מדאורייתא. א"כ אין תימא כשמטעים אוכל חייב עליו אלא אפי' לתשובת פני יהושע סי' ט' הנדפס בסוף הספר דמבואר דס"ל יוצא משאר פירות אינו אסור מדאורייתא מ"מ אם אח"כ הטעים אכל וט"כ חיך אכל יטעם שוב חייב עליו הרי זה דומה לדם אברים שלא פירש דמותר וכשפירש נאסר וחייב עליו וכן קום לקצת פוסקים כשהי' ביחד הי' מותר ועכשיו נאסר ה"ה יוצא משאר פירות בפני עצמו הי' שלא כדרך אכילתו או זיעא ואף שהי' טעם איסור בו גילתה תורה דא"ח על משקה כזו דל"ה משקה ולא אוכל ואף דמה שאמרו דם אינו אוכל ולא משקה רק לענין טומאה אבל לא לענין איסור. זה בדם דכתיב קרא דנפש ובשאר איסורין כגון בכורים וערלה גלתה תורה דיוצא א"ח אבל אם הטעים אוכל וט"כ שפיר חייב עליו ובכן צ"ע אף על תשובת פנ"י סי' ט' שצידד לומר דלמסקנא

דסוגיא גם בחמץ אף דהמחה חייב דכתיב קרא מ"מ היוצא קיל ממיחוי גופו ויוצא דחמץ ל"ה רק זיעא בעלמא ואין כאן איסור תורה במשקה שכר והרחיב הדיבור בזה. ולפמ"ש אף אם נימא כדבריו דבחמץ היוצא אינו אסור מדאורייתא מ"מ אם הטעים מים וטעמו כטעם דגן כיון דבחמץ ט"כ דאורייתא איך אפשר להתיר המים כיון בט"כ בחמץ דאורייתא באופן דאם ט"כ דאורייתא אין שום מבוא לומר דיוצא כשהטעים משקה או אוכל שלא יהי' דאורייתא:

ח הנה כעין חזיון הזה כתבתי זה מכבר. וכעת ראיתי דגוף ענין זה תליא בפלוגתא דלר' יוחנן דס"ל במנחות כ"ד ע"ב דהיכא דמעיקרא הוה כזית וצמק וחזר ותפח חייב דאין דיחוי באיסורין ה"ה ביוצא מערלה דשאר פירות שהטעים אכל חייב. דהרי מעיקרא הי' בכלל חיוב כשהי' עם הפירא ביחד וכשיצא הי' פטור. ושוב כשהטעים אכל וט"כ הו"ל כאלו כולו איסור חייב לר' יוחנן דאין דיחוי באיסורין ולר"ל, דס"ל במנחות אף בצמק וחזר ותפח יש דיחוי באיסורין ה"ה ביוצא משאר פירות שבא לתוך האוכל אמרינן יש דיחוי באיסורין וכיון שכבר הי' יוצא משאר פירות ולא הי' בו שום חיוב כבר נדחה ואף אם בא לתוך האוכל פטור, אך לפמ"ש בספרי לא"ח סי' ל' אות ז' דר"ל כשיטתי' דח"ש מותר מן התורה ומ"ה נדחה כיון דהי' היתר ממש ומ"ה ס"ל יש דיחוי באיסורין ור' יוחנן כשיטתי' דח"ש אסור מן התורה ולא הי' היתר מעולם ומ"ה כשחזר ונתפח חייב א"כ הדבר תלי' בזה דאם נימא דמשקה היוצא משאר פירות מותר מן התורה כשיטת תשו' פנ"י אף אם מטעים אח"כ אוכל אינו חייב משא"כ לשיטת מהר"ם טיקטין בהקדמה על האלפס לסדר נשים וכן דעת זקיני ת"ץ דאסור מן התורה רק שאין לוקין עליו כשהטעים דבר מאכל חייב מלקות למ"ד ט"כ לוקין עליו ואתיא שפיר סוגיא דזבחים צ"ו ע"ב דמבואר דבתרומה טעם כעיקר דאורייתא ומשם ראי' דיוצא משאר פירות אסור מדאורייתא ועיין בספרי לא"ח סי' פ' אות ב' שהי' לי פלפול בזה עם הגאון מליסא בענין אם מאכל שאינו ראוי לגר תיבלו בתבלין שעכשיו ראוי לגר והגאון מליסא התירו וכשיטתיה ס"ל בנ"ד נמי דל"א ט"כ דאורייתא היכא דהיוצא מותר וכשיטתיה שחלקתי עליו שם גם בנ"ד לדעתי נסתרו כל דבריו:

ט ודרך אגב הנני אומר עפ"י הנ"ל בהא דאר"ל זבחים ע"ח הפיגול והנותר והטמא שבללן זב"ז ואכלן פטור ודייק מזה בגמ' דנ"ט ברוב ל"ד והקשה בגמ' ממשנה דהעושה עיסה מאורז אם יש בה טעם דגן חייב בחלה ומשני מדרבנן והקשה א"ה אמאי יוצא בה ידי חובתו בפסח והקשה התוס' תימא דלא פריך מכל התורה דט"כ מדאורייתא ונ"ל לישב. הנה בחולין ק"כ אמרינן אלא הא דתנן הכלאים והחדש והטבל וההקדש משקין

היוצאין מהם כמותן מנ"ל וכי תימא ליגמר מהני להני שהם איסור הבא מאליו ופירש"י דאהקדש הקשה בגמ' מנ"ל דיוצא אסור ומשני גמר מתרומה וחד מהנך וכ' הפנ"י בסוף סוגיא דחדש דלמסקנא דיוצא משאר פירות דתרומה אינו אסור מדאו' גם יוצא מהקדש אינו אסור מדאורייתא ולדעת החו"ד היכא דהיוצא אינו אסור מדאורייתא גם ט"כ ל"א וזה ודאי ליתא דאמרינן חולין צ"ט דגלי רחמנא גבי חטאת יקדש להיות כמוהו דאמרינן ט"כ עיי"ש. וע"כ כסברתי לעיל דין היכא דהיוצא מותר אם הטעים דבר אחר אסור דאין דיחוי באיסורין. אולם ר"ל דזבחים כשיטתי' יסבור דט"כ בקדשים ל"ד כיון דהיוצא אינו אסור מדאורייתא דילפינן מתרומה אף הטעם אינו אוסר מדאורייתא (ולדידי' נ"ל קרא דיקדש אתי להיתר מצטרף לאיסור והיכא שיש בעין מחטאת כעין שכ' תוס' חולין צ"ט ד"ה גלי) ומיושב דלא הקשה בגמ' על ר"ל מכל התורה כולה דבכל התורה דהיוצא אסור אמרינן ט"כ משא"כ בקדשים דילפינן מתרומה מגז"ש דחטא חטא דהיוצא מותר כמ"ש הפנ"י ומ"ה הקשה ממשנה דקתני חייבת בחלה ובטבל, ג"כ היוצא מותר למסקנא דחולין כמ"ש הפנ"י ועוד בחלה ילפינן לחם לחם מבכורים דהיוצא מדגן מותר ומ"מ אמרינן ט"כ ולבתר דמשני מדרבנן מקשה שפיר א"ה אמאי יוצא ידי חובתו בפסח והכונה דהרי אם המחה דגן אינו יוצא ידי חובתו כדאמרינן בפסחים ל"ה ומ"מ אם הטעים דגן אורז אדם יוצא ידי חובתו בפסח וה"ה לענין ט"כ אמרינן הכי דאף דהיוצא אינו אסור דמיחוי הקדש אינו חייב מ"מ אם הטעים הקדש דבר אחר או פיגול או נותר יתחייב ואס"ד דבפיגול פטור הואיל דמיחוי פטור גם טעם פטור ה"ה במצה נימא הכי ועל כן מסיק בגמ' דלא כר"ל ולפ"ז בתרומה נדחין דברי החו"ד דט"כ אינו דומה ליוצא ודו"ק כי הוא תירץ נכון בקו' תוס':

י והנה בסוגיא דט"כ (ע' בספרי ח"ר סי' קי"ח אות ד') רציתי לומר דאף לר"ת דט"כ דאורייתא ולוקין עליו היינו דוקא אם הטעים כזית שלם להרבה זתים אכל אם חצי זית הטעים הרבה זתים אין לוקין כיון דבא מחצי זית והבאתי כן בשם הפליתי סי' צ"ב ס"ק ט' אמנם לפמ"ש לעיל זה ליתא דכיון דבא מכזית שלם רק עתה נפל חצי זית והטעים י"ל דהוה כמעיקרא הוה ביה והשתא אית בי'. אך י"ל כיון דאותו חצי זית לא הי' מעולם יותר הוה כמעיקרא לא הוה בי' והשתא אית ביה ולר' יוחנן ג"כ אין כאן חיוב. אך מ"מ אסור מדאורייתא ואף דמהרש"א כ' בפסחים מ"ד דר' יוחנן ס"ל חצי שיעור ע"י תערובת אינו אסור מן התורה וכן ס"ל לרמב"ם היינו דוקא היכא שהוא מב"מ ואינו נותן טעם. והרמב"ם כשיטתי' דט"כ ל"ד ומיירי אפי' בנ"ט אבל לר' יוחנן דאית ליה ט"כ דאורייתא ודאי ח"ש ע"י תערובות אסור מן התורה ובהכי מיושב מה דמקשה בחולין צ"ח בהך

דבעי לשעורי בתלתין והא אר"י ח"ש אסור מן התורה ומזה הקשו על הרמב"ם ומהרש"א ועיין בר"ש פ"ב דטבול יום שכ' ג"כ דח"ש לר' יוחנן אינו אסור ע"י תערובת והקשה מש"ס דחולין להנ"ל ל"ק דדוקא למ"ד ט"כ ל"ד שייך לומר כן או במב"מ משא"כ בחולין מיירי במבשא"מ שפיר מקשה והא אר"י ח"ש אסור מן התורה וכיון דאסור מן התורה וכמאן דאיתא לאיסורא דמי כיון דנ"ט יש סברא לומר דאפילו חיוב מלקות יש בנ"ט וכש"כ דאסור מן התורה ודו"ק:

והנה לדעת תשו' פנ"י סי' ט' ופני יהושע בקונטרס החדש בסופו גם בחמץ היוצא מותר מדאורייתא דאף דבחמץ גלי קרא דמיחוי חמץ חייב כרת מ"מ למ"ש רבינו שמואל דהיוצא קיל ממיחוי גופו א"א ללמוד יוצא מהטמאים דכתיב בשרצים דחמץ בפסח יש היתר לאיסורו ונלמוד יותר מערלה דיוצא דשאר פירות מותר א"כ לפ"ז גם בחמץ ט"כ מותר דאין ללמוד מג"ב דשם היוצא אסור כמ"ש בחו"ד וזה ודאי ליתא. דהרי הטור כתב דרבנן דפליגי בכותח הבבלי ע"כ מיירי דלית ביה רק קיוהא דט"כ בחמץ ודאי דאורייתא הרי דלא כחו"ד והטעם כמ"ש לעיל דגם בתרומה ט"כ דאורייתא והן אמת דגם דברי תשובות פנ"י ופני יהושע בק"א לא נהירין לי. לפמ"ש לעיל דהיכא דהיוצא בא לתוך אוכל או לתוך משקה לכ"ע דאורייתא:

יא בתוס' ד"ה אמרת ק"ו הקשה הר"י מאורלינש אמאי לא ילפינן מנותר איסור אכילה ואיסור הנאה מקדש קדש ותירצו בתירץ הב' דדנין חולין מחולין ואין דנין חולין מקדשים ויש להקשות לר"מ דס"ל בחולין פ"ה באותו ואת בנו שחיטה שאינה ראוי' שמה שחיטה מטעם דילפינן משחוטי חוץ ואף דחולין מקדשים לא ילפינן מ"מ כיון דאותו ואת בנו נוהג בקדשים ג"כ ילפינן שפיר א"כ למ"ל ק"ו דבב"ח אסור בהנאה ונילף מגז"ש דקדש קדש כיון דאיסור בב"ח נוהג ג"כ במוקדשין כמו שכ' תוס' ריש כל הבשר בשם התוספתא שפיר ילפינן מקדשים ודוחק לומר דאיסי בן יהודה דלא כר' מאיר כיון דתנא שנה כר' מאיר בלשון חכמים הלכה כר' מאיר וליכא לתרץ דדוקא שם ס"ל לר' מאיר כן משום דעדיף ליה ללמוד שחיטה משחיטה ולא שחיטה מטביחה דז"א דהתוס' כתבו שם דעדיף ללמוד דבר הבא בעבירה מדבר הבא בעבירה עיי"ש א"כ ה"ה הכא עדיף ללמוד בב"ח מנותר דאידי ואידי בא בעבירה משא"כ בב"ח מטריפה ונ"ל לישב דהנה התוס' הקשה שם אמאי לא תני במשנה דאיסור בב"ח נוהג במוקדשים. אך י"ל דאין איסור בב"ח חל על מוקדשים שאין נאכלים כגון בשר עולה דאין איסור חל על איסור או כגון בשר נותר אך י"ל דבב"ח הוא איסור מוסיף דאסור שלא כדרך אכילתן. אך גם בבשר עולה אם נימא דבב"ח אסור שלא כדרך אכילתן כיון דלא כתיב אכילה בגופה

ה"ה במעילה דלא כתיב אכילה בגופה חייב בשלא כדרך אכילתן כמ"ש מהרש"א בדף כ"ו ד"ה שאני היכל אך באור חדש כ' לישב קו' מהרש"א שם ותוכן הדברים דלכאורה תקשי אמאי אסור בב"ח שלא כדרך אכילתן כיון דלא כתיב אכילה בגופו אטו כל היכא דילפינן גז"ש נימא מדלא כתיב בגופו אדרבה בכל דוכתא אמרינן אין היקש למחצה ופירש לפמ"ש הטו"ז בה' ערלה כיון דערלה בח"ל הלכה למ"ל דכתיב קרא בערלה בארץ ישראל ותירץ בספר אמרי צרופה דלולא דכתיב קרא בערלה. לא הי' ילפינן איסור הנאה בב"ח מערלה דאין דנין ק"ו מהלכה ולהכי איצטריך קרא. והשתא כוונת הגמ' דע"כ בב"ח חייב שלא כדרך אכילתן ולהכי לא כתיב אכילה בגופי' וסמך קרא על ק"ו דערלה וכ' קרא בערלה דאס"ד ילפינן מנבלה דאין חייב שלא כדרך אכילתן יכתב בקרא בב"ח לא תאכל ויהי' אסור בהנאה דלא תאכל איסור הנאה משמע ושוב לא יצטרך הק"ו ולא יצטרך קרא דערלה. וע"כ מוכח דבב"ח חייב שלא כדרך אכילתן וזה דוקא בב"ח דיהי' מיותרין מקראות דרשינן מדלא כתיב אכילה בגופי' משא"כ במעילה ילפינן חטא חטא מתרומה ואף דלא כתיב אכילה בגופיה פטור בשלא כדרך אכילתן עיי"ש.. ומעתה כ"ז אי ילפינן ק"ו מערלה שפיר אמרינן מדלא כתיב אכילה בגופו לוקה שלא כדרך אכילתן ושוב אמרינן דבב"ח חל על מוקדשין דהוא איסור מוסיף. משא"כ אם הי' ילפינן מגז"ש דקודש קודש דבב"ח אסור בהנאה שוב ילפינן כולה מלתא דנותר דא"ח שלא כדרך אכילתן דל"ש למידרש מדלא כתיב אכילה בגופה רק אי ילפינן מק"ו דערלה כמ"ש לעיל וכיון דבב"ח נמי אין לוקין שלא כדרך אכילתן. שוב אין איסור בב"ח חל על מוקדשין ושוב ליכא למילף כלל מנותר דחולין מקדשים לא ילפינן. ולפ"ז מיושב קו' תוס' הא דלא תני במשנה דבב"ח חל על מוקדשים דמשנה י"ל ס"ל כרבי דיליף איסור בב"ח מלא תאכלנו לאיסור אכילה ומלא יהי' קדש לאיסור הנאה כדאיתא בחולין ושוב אין איסור בב"ח חל על כל קדשים דקדשים שאין נאכלין אין איסור חל על איסור. ולהכי לא תני במשנה ודו"ק. ועיין בישועת יעקב ר"ס פ"ז שרצה לומר דבקדשים הנאכלים אין איסור בב"ח חל דעשה דוחה ל"ת כמו דאמרינן בזבחים דף צ"ז ע"ב ול"א אין עשה דוחה ל"ת במקדש דאיסור בב"ח ל"ה ל"ת במקדש וזה ליתא דבב"ח הוה ל"ת דפשיעה. ואין עשה דוחה ל"ת כמ"ש תוס' עירובין ק'. אך גם בהך דיקדש הוה הדחיה ע"י פשיעה וכבר הקשו מזה על תוס' עירובין והתירוץ המובחר כמ"ש בשעה"מ ה' נדרים דדוקא בהך דמתן דמים שנתערב דמתחלה חל ל"ת על מתן אחת שלא להוסיף ועתה שנתערב אתה רוצה לומר דעשה דמתן ד' ידחה אנו אומרים דאינו דוחה הואיל ובא ע"י פשיעה משא"כ בהך דיקדש דבאמת בקדשים פסולים אין כאן רק ח"ש רק דע"י היתר מצטרף לאיסור

בקדשים יש כאן שיעור ומ"ז אנו אומרים דעשה דקדשים כשרים ידחה הל"ת משום שע"י פשיעתו חלו העשה והל"ת ביחד ע"כ. ולפ"ז ה"ה בב"ח בבישל חצי זית בשר וחצי זית חלב דקיי"ל לוקין על אכילתו בזה שוב שייך לומר דעשה דקדשים כשרים ידחו ל"ת דבב"ח ולא נשאר חלב רק ח"ש דהרי מתחלה חל עשה דקדש דאכילת קדשים ואח"כ הוא נאסר משום בב"ח אך י"ל דדוקא שם דהבשר קדשים לא קיבל טעם רק בגגה של חתיכה וא"כ שאר הבשר הוא היתר גמור ורק שאנו אומרים היתר מצטרף לאיסור שייך לומר דניתי עשה וידחה ולא יצטרף אף שהוא ע"י פשיעה משא"כ בב"ח דהו"ל איסור מחמת עצמו שוב י"ל דכיון דהדחי' בא ע"י פשיעה לא ידחה העשה הל"ת:

יב עוד נ"ל בישוב קו' הנ"ל על תוס' דהנה באמת י"ל דאיסור בב"ח לא חל על קדשים פסולים דאין איסור חל על איסור ושלא כדרך אכילתן ל"ה איסור מוסיף לפמ"ש המ"ל בביאור דברי התוס' שכ' דבב"ח אין מזהירין מן הדין ופי' הכונה דלא כמהרש"א רק כיון דבהנאה אין לוקין אף כדרך הנאתן דאין מזהירין מן הדין שוב גם באכילה שלכד"א אין לוקין דהוא קיל מהנאה כדרך אכילתן עיי"ש א"כ כיון דאין לוקין על בב"ח שלא כדרך אכילתן ל"ה איסור מוסיף כמ"ש המ"ל והשעה"מ דעל מה שאין לוקין ל"ה איסור מוסיף. ואמנם על קדשים הנאכלים י"ל דאין חל דעשה דוחה לל"ת. אך לאיסי בן יהודה דיליף לאיסור בב"ח מגז"ש דקודש מנבלה או מטרפה י"ל דאין גז"ש למחצה וכמו דנבלה הו"ל עשה ול"ת דעשה שאינו זבוח וטריפה הו"ל ג"כ עול"ת דלכלב תשליכון אותו הו"ל עשה כדאיתא ביומא ל"ו ועיין בתוס' ע"ז כ' דלגר אשר בשעריך תתננה הו"ל עשה ועיין בספרי לא"ח סי' צ"ה אות ג' שהארכתי בזה א"כ ה"ה בב"ח קאי בעול"ת. ושוב אין עשה דוחה ל"ת ועשה. ובזה מיושב קו' תוס' ריש כל הבשר אמאי לא תני במשנה דבב"ח נוהג במוקדשין דבאמת למאן דיליף בב"ח מג' פעמים לא תבשל או לרב אשי דיליף מלא תאכל כל תועבה או לרבי דיליף מלא תאכלנו ל"ה רק ל"ת ועשה דוחה לל"ת. ומ"ה לא תני במשנה רק לאיסי בן יהודה דיליף מטריפה הו"ל עשה ול"ת והתוספתא שהביאו תוס' אתי' כאיסי בן יהודה דיליף מטרפה והו"ל עול"ת ולדידי' חל בב"ח על מוקדשין דאין עשה דוחה ל"ת ועשה ושפיר תני בתוספתא דבב"ח חל על מוקדשין. ומעתה מיושב קושיתנו דשפיר כתבו תוס' דאין לילף מנותר דחולין מקדשים ל"ג ואין לומר דכיון דבב"ח בקדשים נמי נוהג הוי קדשים מקדשים כמו באותו ואת בנו דז"א דאם נילף מנותר ל"ה רק ל"ת ושוב עשה דוחה לל"ת כדמוכח בש"ס דזבחים סוגיא דיקדש הנ"ל ושוב אינו נוהג במוקדשין אך ז"א דנותר הוא עשה שיש בו כרת ושם אין עשה דוחה ל"ת שיש בו כרת וכשנילף מנותר י"ל דבב"ח יהי' כרת והתוס' זבחים צ"ז שם כתבו

דהגמ' לא הקשה אנותר רק אשאר קדשים פסולים (ואף למ"ש במקום אחר דלחזקי' משכחת נותר שאין בו כרת כגון באכל בליל שלישי דלא אינתק לשרפה כדאי' בזבחים נ"ז מ"מ בב"ח ודאי ילפינן מנותר שיש בו כרת דכתיב בקרא ושרפת את הנותר באש לא יאכל כי קודש הוא הרי דקרא קאי בנותר דאינתק לשריפה) ושוב קשה כקושיתנו:

יג והנה מסוגין גופי' נ"ל להוכיח דאיסי בן יהודה ס"ל דבב"ח אינו נוהג במוקדשין דקשיא תמיהה גדולה דהנה בגמ' יליף בק"ו מערלה ומה ערלה שלא נעבדה בה עבירה אסור בהנאה בב"ח שנעבדה בה עבירה, א"ד שאסור בהנאה ופריך מה לערלה שכן לא הי' לו שעת הכושר והנה תוס' כתבו בב"ק כ"ה ובקדושין ד' דסברא יוכל להכניס בק"ו ולומר הרי לענין קולא לא הועיל הסברא אך דין שהחמירה תורה אין להכניס בק"ו ומעתה כשלמד בק"ו מערלה שלא נעבדה בה עבירה שפיר מקשה ומה לערלה שכן לא הי' לו שעת הכושר דהק"ו הוי סברא ולא דין שלא נעבדה עבירה הוא סברה להקל ולא הי' שעת הכושר סברא להחמיר ואין להכניס בק"ו. אמנם קשיא דהרי איסי בן יהודה יכול ללמוד ק"ו בדרך זה ומה ערלה שאין נוהג במוקדשין. דמבואר בירושלמי פ"א מערלה ופוסק הר"מ פ"י דמע"ש ה' ז' דהקדיש ואח"כ נטע אינו אסור בערלה. אסור בהנאה בב"ח דנוהג במוקדשין כמבואר בתוספתא הובא בתוס' חולין ריש כל הבשר אינו דין שאסור בהנאה ובזה אין לומר מה לערלה שלא הי' לו שעת הכושר דאתה מכניס סברא זאת בתוך הק"ו ונאמר ומה ערלה שאעפ"י שלא היה לו שעת הכושר מ"מ לא הועיל זאת לקדשים ואינו נוהג בקדשים ומ"מ אסורה בהנאה בב"ח שחמיר ונוהג במוקדשים אינו דין שאסור בהנאה. וע"כ מוכח מזה דאיסי בן יהודה ס"ל דבב"ח אינו נוהג במוקדשין וליכא למילף מק"ו ושפיר כתבו תוס' דחולין מקדשים לא גמרינן דאיסי בן יהודה ס"ל בב"ח אינו נוהג במוקדשין. ומזה מוכח דאיסי בן יהודה ס"ל דערלה נוהג בח"ל כרשב"י בקדושין וגם מוכח דערלה נוהג בשל נכרים שנסתפקו התוס' בקדושין ל"ז דאל"כ אמאי לא יליף איסי בן יהודה ק"ו ומה ערלה שאינו נוהג בשל נכרים ולא מצי ליפרך מה לערלה שלא היה שעת הכושר דתכניסו להק"ו. ובאמת הרבה יש לפלפל בפרט זה ומזה מוכח דאיסי בן יהודה יסבור דגם נטיעה לרבים אסור בערלה כת"ק בפסחים כ"ג דאל"כ עדיין הי' יליף ק"ו מנטיעה לרבים:

יד ובגוף הדבר שכתבתי דמוכח מש"ס דזבחים דעשה דוחה ל"ת אף ע"י פשיעה. אך הגאון מלייפניק כ' בספר ברוך טעם. דשם שאני דהל"ת קיל הואיל וישנו בשאלה דתוס' כתבו שם דלא מקשה מנותר רק משאר קדשים פסולים וזה איתא בשאלה לפמ"ש תוס' כריתות י"ג דאם לא נזרק כהלכתו איתא בשאלה ומ"ה עשה דוחה לל"ת אף ע"י פשיעה.

ומ"ה צריך יקדש שיהיה עול"ת. ואמנם למ"ד חולין שנשחטו בעזרה דאורייתא שוב ליתא בשאלה דאף אם ישאל יהי' חולין שנשחטו בעזרה ולמ"ד דאורייתא מוכח מקרא דיקדש מדאיצטריך העשה דלולא זאת הי' העשה דוחה לל"ת אף ע"י פשיעה דהרי אם ישאל יהי' חולין בעזרה אך י"ל דשם אם ישאל שוב יהיה ח"ש דדוקא בקדשים היתר מצטרף לאיסור אבל לא בחולין שנשחטו בעזרה א"כ שוב הו"ל איתא בשאלה עיי"ש בספר הנ"ל שפי' מ"ש רש"י אמאי מקדש משום האי פורתא והדברים עתיקים. אמנם לר"ש דס"ל כ"ש למכות ודאי ליתא בשאלה דאם ישאל יהיה חולין בעזרה וחולין בעזרה עשה ואין עשה דוחה עשה וח"ש לא יהי' דר"ש ס"ל כ"ש למכות וה"ה באיסור עשה. הוה כשיעור שלם ומוכח דעשה דוחה ל"ת אף ע"י פשיעה. ולפ"ז י"ל דאיסי בן יהודה ס"ל כר"ש דכ"ש למכות ולדידי' בב"ח אינו נוהג במוקדשין דעשה דוחה לל"ת אף ע"י פשיעה ומ"ה לא יליף מק"ו דערלה אינו נוהג במוקדשין דגם בב"ח אינו נוהג במוקדשין וגם מה"ט לא יליף מנותר דחולין מקדשים לא גמרינן (אך זה ליתא דאם נילף מנותר שוב הו"ל ל"ת שיש בו כרת ושוב נוהג במוקדשים. אך י"ל דדוקא אם ידעינן מכבר שנוהג במוקדשים שוב י"ל דלא מקרי חולין מקדשים כיון דגם זה נוהג במוקדשים משא"כ אם לא ידעינן מכבר שנוהג במוקדשים ל"ש לומר אטו בב"ח אינו נוהג במוקדשים) וכיון שיש הוכחה דאיסי בן יהודה ס"ל כר"ש שוב אנו מוכרחין לומר דלא כרש"ל דר"ש דס"ל כ"ש למכות ס"ל שלא כדרך אכילתן חייב מדמקשה בגמ' וליפרך מה לכלאי הכרם שלוקין שלא כדרך אכילתן דאיסי בן יהודה ע"כ כר"ש ס"ל ובכל מקום לוקה שלא כדרך אכילתו וע"כ לא כרש"ל או כמ"ש לעיל דאף לר"ש אינו לוקה, רק בשלא כדרך אכילתן לבד או בכ"ש לבד משא"כ בכ"ש ושלא כדרך אכילתן ושפיר מקשה וליפרך מה לכלאי הכרם שלוקין שלא כדרך אכילתן אף בכ"ש. כמו שכתבתי לעיל והדבר מוכרח לפי מה שהוכחתי דס"ל כר"ש וכל זה דרך פלפול לחדד התלמידים:

ס' קמז:

המשך הדרוש בפסחים כ"ד:

א בתוס' ד"ה הכל מודים הקשו הא דלא אמר הכל מודים בחולין שנשחטו בעזרה משום דכתיב ביה אכילה דמזבחת ואכלת נפקא. הנה המפורשים הקשו הרי חשנ"ב ל"ה רק איסור עשה כפירש"י בחולין דף פ' ואין לוקין עליו ומה הקשו שיאמר הכל מודים בחשנ"ב שילקו שלא כדרך אכילתן והנה רציתי לומר דאף דאיסור לשחוט חולין בעזרה הוא רק עשה מ"מ כששחט בעזרה אסור מלא תאכל כל תועבה דהרי נעשה דבר מתועב בהשחיטה ולפוסקים דלוקין על לא תאכל כל תועבה ה"ה בחשנ"ב לוקין ומצאתי שוב

בשעה"מ פ"ה ממאכא"ס שצידד לומר כן דחשנ"ב אסור מלא תאכל כל תועבה ושוב כ' דרחוק לומר כן דלא מקרי תועבה רק אם עבר על לא תעשה משא"כ בעובר על עשה. והנה בהשקפה ראשונה רציתי לומר כן דלא יתכן דהוא עבר אעשה ומה שנאסר מחמת העבירה יהי' חמיר מהעבירה שילקה עליו ועל העבירה גופה אינו לוקה ולא יהי' טפל חמיר מן העיקר. ואמנם גוף הדבר הוא ספק בתוס' יבמות דע"ז ע"ב ד"ה מחלל דחייבי עשה דבתחלה רצו תוס' לומר דבאיסור חלל מחייבי עשה איכא לאו דחללה לא יקח ושוב כתבו דשמא חללה הבאה מחייבי עשה ליכא לאו אלא עשה לכהן הבא עלי'. ולפי מה שס"ל לתוס' בתחלה דבחללה מחייבי עשה אף דהכהן לא עבר רק בעשה מ"מ היא נעשה חללה וחייב מלקות הבא עלי' ה"ה בחולין שנשחט בעזרה אף דלא עבר רק בעשה נעשה תועבה וחייב מלקות האוכל בבשר ולפ"מ שכתבו אח"כ דאין חייב עלי' רק קאי בעשה לכהן הבא עלי' ה"ה בחשנ"ב ל"ה תועבה רק לאיסור עשה ולא ללאו ובמ"ל פי"ט מאיסורי ביאה ה' ג' כתב בפשיטות בדעת הרמב"ם דבנתחללה מחייבי עשה קאי כהן בלאו. ולפ"ז בעשה תועבה מאיסור עשה נאסר בלאו לאכילה:

ב והנה כבר כתבתי בחידושי (ע' ח"ר סי' קי"א אות ב' ג') דהא דיליף רב אשי בחולין דבב"ח אסור באכילה ובהנאה מלא תאכל כל תועבה וקשיא אמאי לא יליף מק"ו ומגז"ש דנבלה כדיליף איסי בן יהודה או מקרא דלא תאכלנו כדיליף רבי או מקרא דג' פעמים לא תבשל כדיליף תנא דבי ר' ישמעאל. וכתבתי דמכל הני קראי ליכא למילף רק בנתבשל כמאכל בן דרוסאי דאז הוה בכלל קרא דלא תבשל כדאיתא בחולין ק"ח ע"ב ובא רב אשי והוסיף איסור דכבר כתבתי כמה פעמים דלאכול בב"ח קודם שנתבשל כמאכל בן דרוסאי אין כאן איסור משום ח"ש דאם יאכל כל היום בב"ח כזה אין כאן חיוב. אמנם לבשל פחות מכמאכל בן דרוסאי אסור משום ח"ש לפוסקים דאף שלא באיסור אכילה ח"ש אסור מן התורה עיין רש"י שבת ע"ד ובמ"ל ה' שבת דהרי חזי לאצטרופי דאם יבשל עוד חייב. ולפ"ז אסור באכילה משום ל"ת כל תועבה דהרי נעשה דבר מתועב בבישול כמ"ש רש"י בחולין קט"ו ואף דלא נעשה דבר מתועב רק איסור תורה משום ח"ש מ"מ חייב מלקות האוכלו דהוי תועבה כמ"ש בחולין שנשחטו בעזרה וכמ"ש בהך דחלל מחייבי עשה. ומעתה רב אשי הוסיף טובא שילקה בב"ח באכילה אף פחות ממאכל בן דרוסאי ומה"ט כתבתי דהרמב"ם לא מייתי הך דאיזה בישול אמרו כל שאחרים אוכלים דאיתא בחולין ק"ח משום דס"ל כרב אשי דלוקין בב"ח באכילה אף קודם שנתבשל כמאכל בן דרוסאי לשיטת הרא"ה בספר החינוך פ' ראה דלא תאכל כל תועבה ל"ה לאו שבכללות. ואמנם שאר תנאי דלא ילפי מקרא, דרב אשי נ"ל דהם ג"כ הוסיפו איסור.

דהתוס' כתבו בחולין קט"ו דאף דאמרינן בחולין שם באותו ואת בנו וחורש בשור וחמור ומעשה שבת דאינו אסור משום לא תאכל כל תועבה מ"מ בב"ח אסור מלא תאכל כל תועבה דבב"ח ניכר התועבה משא"כ בכל הני עיי"ש. ואמנם למ"ד בשר בחלב אפשר לסוחטו אסור והטעם דכיון דכבר נעשה איסור אף שנפרד החלב אסור. ולכאורה כיון דלא תאכל כל תועבה. הוא דוקא כשניכר התועבה א"כ כשסחט החלב ושוב לא ניכר התועבה אין כאן איסור ולכן אין לאסור מלא תאכל כל תועבה רק מג' פעמים לא תבשל וכיון דנאסר קמ"ל קרא דאסור אף באפשר לסוחטו ולא ניכר שוב התועבה מ"מ התורה אסרה כיון דנתבשל ונעשה בב"ח איסור עולמות. הן אמת שיש סברא להיפך די"ל דגם בכלל לא תאכל כל תועבה הוא כיון שכבר הי' ניכר ונעשה דבר מתועב ואדרבה לשאר תנאי י"ל דמותר באפשר לסוחטו דכיון דנסחט האיסור אין כאן בשר בחלב רק מלא תאכל כל תועבה י"ל דכבר נעשה דבר מתועב וזה הוסיף רב אשי על כל התנאים:

ג ואמנם שאר תנאים הוסיפו דהנה כבר כתבתי (ע' בספרי ח"ר סי' קט"ז אות ו') דאף דט"כ בב"ח ודאי מן התורה זה דוקא שלא לאכול בשר שיש בו טעם חלב דחיך אכל יטעם משא"כ שלא לבשל בשר שיש בו טעם חלב בבישול ל"ש חיך אוכל יטעם ומה"ט לא אסור לבשל רק בשר בחלב ממש ולבשל בקדירה של בשר אין כאן איסור תורה. ומה"ט כתבתי דמהני טעימת נכרי דקשיא דבב"ח לכ"ע ט"כ דבר תורה וכתבתי דברייתא דחולין קי"ב אתיא כמ"ד דילפינן מלא תאכל כל תועבה ואינו אסור רק כשנעשה דבר מתועב ומ"ה קדירה שבשל בה בשר ואח"כ בישל חלב מהני טעימה דמדאורייתא לא נעשה דבר מתועב ואינו אסור מן התורה ומ"ה מהני טעימת קפילא. אמנם זה אם אסרינן בב"ח משום לא תאכל כל תועבה. משא"כ למ"ד דילפינן מלא תאכלנו או מג' פעמים לא תבשל דאתי חד לאיסור אכילה וחד לאיסור הנאה כיון דבישל בקדירה של בשר החלב ויש בו טעם כעיקר וחיך אוכל יטעם אסור באכילה ובהנאה אף דלא עבר בלא תבשל. וזה שהוסיפו התנאים על לימוד דלא תאכל כל תועבה. ולפ"ז לאיסי בן יהודה בכה"ג אסור באכילה מהתורה דילפינן מנבלה כיון דמיקרי בישול ובהנאה אינו אסור דליכא ק"ו מערלה דלא נעבדה עבירה. אך י"ל דגם באכילה אינו אסור דהגז"ש קאי על לא תבשל וזה לא מקרי בישול בב"ח כיון דבבישול ליכא ט"כ. ואמנם לאביי דס"ל גם בבישול ט"כ כמו שכתבתי בסוגיא דטפת חלב שוב לכל תנאי אסור מלא תאכל כל תועבה ומלא תבשל (ע' ח"ר סי' קט"ז אות ג"ד) ומיושב קו' הרא"ם למ"ל ג' פעמים לא תבשל ותיפוק לי' להנאה מקרא דלא תאכל כל תועבה דקרא קמ"ל דבאכילה ובהנאה אסור אף דבבישול לא נעשה תועבה וזה אם נאמר דלא כאביי:

ד והנה ראיתי מקשים לשיטת רש"י דמ"ד חשנ"ב ל"ד היינו בהנאה אבל באכילה לכ"ע דאורייתא א"כ איך יליף איסי בן יהודה ק"ו מערלה והרי י"ל חשנ"ב יוכיח דנעבדה עבירה ואינו אסור בהנאה והקשה זאת בא"ח ובפנ"י ומזה הוכיחו דאיסי בן יהודה ס"ל חשנ"ב דאורייתא ולפענ"ד אינו מוכרח דהנה צריך להבין שיטת רש"י דכיון דמוכח מש"ס דנזיר כ"ט דלמ"ד חשנ"ב ל"ד מותר מדאורייתא להביא חולין לעזרה דמקשה התם לר"ל הא מייתי חולין לעזרה ומשני קסבר חשנ"ב ל"ד וכיון דמותר להביא אמאי אסור באכילה מדאורייתא. הן אמת דתוס' הקשה לרש"י משם אבל אני תירצתי בספרי לא"ח סי' ס"ד אות ד' בטוב טעם דשם קאי לר"ל דח"ש ל"ד וי"ל דהכהן אוכל ח"ש רק למ"ד חשנ"ב אסור בהנאה באיסור הנאה מודה ר"ל כדאמרינן בירושלמי ולכן תירץ דהוא ס"ל חשנ"ב אינו אסור בהנאה מדאור' ואוכל הכהן ח"ש ע"ש באריכות אך בגוף הסברא דמוכח דמותר לכתחלה להביא ואיך אסור באכילה וצ"ל לשיטת רש"י דמ"ד חשנ"ב דאור' ס"ל וזבחת ואכלתבריחוק מקום אתה זובח ואתה אוכל ובקירוב מקום אין אתה זובח ואין אתה אוכל ומ"ה אסור בזביחה ואסור באכילה ומ"ד חשנ"ב ל"ד ס"ל בריחוק מקום מה שאתה זובח אתה אוכל ובקירוב מקום מה שאתה זובח אין אתה אוכל אבל הזביחה אין איסור רק האכילה ומ"ה אתיא שפיר סוגיא דנזיר ונמצא דחשנ"ב לא נעבדה עבירה כלל ומ"ה מותר בהנאה ואין לעשות יוכיח כיון דלא נעבדה עבירה. ואמנם לפ"ז י"ל דאף דמשמע בנזיר דמ"ד חשנ"ב ל"ד אין איסור הזביחה מדאורייתא מ"מ איכא למ"ד דחשנ"ב הזביחה דאורייתא ולא האכילה כדאמרינן בקדושין יכול לא ישחוט ואם שחט מותר ומייתי וזבחת ואכלת מה שאתה זובח ברחוק מקום אתה אוכל. אמנם מ"ד חשנ"ב ל"ד ס"ל כי ירחק וזבחת ובקירוב אין אתה זובח וסיפא דואכלת לא דריש רק לפסולי המוקדשין שנפדו דאין לו היתר אלא זביחה ואכילה כפירש"י בחולין י"ז ד"ה בשר נחירה ומ"מ איסור זביחה דאורייתא: ה ולפ"ז, נ"ל ביאור דברי תוס' ד"ה הכל מודים הנה הקשו המפורשים מה הקשו תוס' מתחלה הא דלא קאמר הכל מודים בחשנ"ב והרי ידעו היטב דכתיב אכילה בחשנ"ב ומה תירצו תוס' עוד תירץ כיון דתירץ הראשון ברור מאוד ואמאי הקשו תוס' אח"כ הא דלא קאמר הכל מודים בב"ח ואמאי לא הקשו זאת מתחלה ומה קישור דברי תוס' ונ"ל הנה בפמ"ג בפתיחה לה' שחיטה, כ' דעשה שאינו זבוח עובר אף בח"ש דדוקא במניעה או בצווי אמרינן סתם אכילה בכזית משא"כ באכילת רשות וכיון דוזבחת ואכלת הוא רשות ל"א סתם אכילה בכזית (ועיין בספרי לא"ח סי' ס"ד אות ד' בהג"ה לישב דבריו התמוהין) ולפ"ז נאמר דאף דסתם אכילה הוא בדרך אכילתו דוקא במניעה או בצווי משא"כ באכילת רשות ומ"ה ס"ד דתוס' דחשנ"ב

אסור מדאורייתא בשלא כדרך אכילתן. ומ"ה כתבו דגם בדבר רשות לשון אכילה דוקא בדרך אכילתן ושוב כ' דבאמת אכילת רשות לא מימעט שלא כדרך אכילתן רק דאביי ס"ל חשנ"ב ל"ד. והנה כבר כתבתי דמ"ד חשנ"ב ל"ד מ"מ אסור בזביחה מדאורייתא ורק דלא דריש תזבח ואכלת ולפ"ז קשיא לדידי' הרי בלא"ה אסורה באכילה ובהנאה מלא תאכל כל תועבה כיון דנעשה דבר מתועב וצ"ל דאיסור עשה לא מקרי דבר מתועב כמ"ש לעיל ולפ"ז יצא לנו דבב"ח אינו אסור מדאורייתא פחות ממאכל בן דרוסאי דאף דבבישל אסור מדין ח"ש דחזי לאצטרופי ונעשה בו דבר מתועב מ"מ כיון דלא נעשה רק איסור בעלמא לא נעשה דבר מתועב כדמוכח מחשנ"ב. והנה התוס' לא מצי להקשות הא דל"א אביי הכל מודים בב"ח שלוקין שלא כדרך אכילתן. די"ל אמת בב"ח שנתבשל כמאכל בן דרוסאי. דהוא בכלל קרא דלא תבשל באמת לוקין אף שלא כדרך אכילתן דלא כתיב אכילה. אך בשר בחלב דלא נתבשל כמאכל בן דרוסאי ול"ה בכלל לא תבשל ללמדו מגז"ש. ומ"מ אסור באכילה ולוקה משום לא תאכל כל תועבה כיון דנעשה דבר מתועב מדין ח"ש זה אין לוקין שלא כדרך אכילתן ובדרך אכילתן לוקה. דכבר כתבתי דדעת החינוך דלא תאכל כל תועבה ל"ה לאו שבכללות ונמצא דאביי לא מצי אמר הכל מודים בב"ח דהרי יש בב"ח דאין לוקין רק כדרך אכילתן ולא מצי תוס' להקשות. אך לפי מה שהקדימו התוס' דאביי ס"ל חשנ"ב ל"ד וע"כ מ"ד הכי ס"ל דל"ה תועבה מה שעברו עליו באיסור עשה וכש"כ מה שעברו בבישול בח"ש ודאי ל"ה תועבה. ושוב אין לוקין בבב"ח רק לאחר שנתבשל כמאכל בן דרוסאי. ושוב בכל בב"ח אין חילוק בין דרך אכילתן לשלא כדרך אכילתן דבכל בב"ח אין לוקין רק לאחר שנתבשל כמאכל בן דרוסאי ושפיר הקשו הא דלא קאמר הכל מודים בב"ח כן נ"ל לפרש בדרך פלפול:

ו והנה בגוף דברי איסי בן יהודה דיליף מגז"ש ומק"ו והקשה בכה"ג אמאי לא יליף מלא תאכל כל תועבה נ"ל דאיסי בן יהודה יליף מגז"ש דבב"ח אסור אף לאחר שנשחט החלב וס"ל אפשר לסוחטו אסור מדאורייתא דמקרא דל"ת כ"ת לא מוכח רק כ"ז שניכר התועבה כמ"ש לעיל בשם התוס' אבל לאחר שנשחט החלב חוזר להיתרו גם נ"מ בחתיכת בשר בחלב שמונח על חתיכה אחרת שכ' הש"ך סי' ק"ה ס"ק י"ז דאין אוסרת חבירתה אף דבשר יוצא מחתיכה לחתיכה מ"מ בליעת החלב אינו יוצא והו"ל כאלו יבא אלי' ויאמר שנסחט החלב והבשר גופה מותר ולפענ"ד למאן דיליף מטרפה ואמרינן בחולין דף ס"ח דטרפה אין לה היתר. וה"ה בב"ח אין לה היתר עולמית וה"ה לאיסור הנאה דילפינן מערלה שאין לה היתר וזה הוא דיליף איסי בן יהודה מטרפה ומיושב הא דיליף מק"ו דערלה ולא מקשה מה לערלה שכן אין לה היתר תאמר בב"ח דאפשר

לסוחטו מותר דלהנ"ל אדרבה זה גופה ילפינן מנבלה ומערלה. ומאן דלא יליף מערלה ומנבלה יסבור אפשר לסוחטו מותר ויבואר עוד לפנינו אי"ה:

ובזה נכון ג"כ הא דרבי יליף מלא תאכלנו ולא יליף מלא תאכל כל תועבה דרבי כשיטתי' דס"ל אפשר לסוחטו אסור בדף ק"ט ומלא תאכל כ"ת אפשר לסוחטו מותר דלא ניכר התועבה כיון דאין בו טעם חלב ולכן יליף מלא תאכלנו. ולפ"ז נ"ל דאביי דאמר בחולין ש"מ טעמו ולא ממשו דאורייתא דאס"ד דרבנן מבב"ח מ"ט ל"ג דחידוש הוא אי חידוש הוא אע"ג דליכא נ"ט נמי ומה קושיא דלמא בב"ח אסור מלא תאכל כל תועבה דניכר התועבה ואם ליכא נ"ט אין כאן תועבה וע"כ אביי יליף מלא תבשל כתנא דבי כ' ישמעאל או כאיסי בן יהודה ול"ב שיהי' ניכר התועבה וכן מה שהקשה תוס' ע"ז ס"ה אמאי בטל בשר בחלב ביש ס' הרי הוי היתר בהיתר להנ"ל י"ל דלא מטעם ביטול הוא רק משום דלא ניכר התועבה י"ל דתוס' הקשה לשאר תנאי דלא ילפי מלא תאכל כל תועבה:

ז ולפמ"ש לעיל דאיסי בן יהודה נמי ס"ל דבב"ח אסור מלא תאכל כל תועבה רק שהוסיף דבב"ח אסור אף שנסחט החלב ויליף מטרפה ומערלה דלעולם אסור יש לישב מה שמקשים העולם על אביי דאמר תאמר במאי תאמר בב"ח אטו בב"ח אכילה כתיב וצף דיליף מטרפה כיון דלא כתיב אכילה בגופה חייב אף בשלא כדרך אכילתן דלמא לעולם פטור בשלא כדרך אכילתן והק"ו ליתא ובאמת בב"ח אינו אסור בהנאה רק באכילה מגז"ש ולהכי לא כתיב אכילה בגופה דאי הי' כתיב אכילה הי' אסור בהנאה מדר' אבהו דכל מקום שנאמר לא תאכל אסור בהנאה ולהכי לא כתיב אכילה רק יליף מגז"ש דנבלה דמותר בהנאה ולעולם שלא כדרך אכילתן מותר. וזה קושית העולם. והנה בעניותא תירצתי קו' זו בפשיטות דע"כ איסי בן יהודה ס"ל כחזקי' דקשיא אהא דקאמר חמץ בפסח ייכיח והקשה מה לחמץ בפסח שכן כרת וקשיא לפמ"ש תוס' דף כ"ג דלר' אבהו נוקשה ותערובת אסור בהנאה אמאי לא אמרינן נוקשה ותערובת יוכיח וליכא למיפרך שכן כרת דנוקשה אינו בכרת וע"כ צ"ל דאיסי בן יהודה ס"ל כחזקי' דלדידי' כתבו תוס' דנוקשה ותערובת אינו אסור בהנאה ול"מ למימר יוכיח מזה וכיון דס"ל כחזקי' שפיר אמר אביי אמנם לפמ"ש דאיסי בן יהודה ס"ל ג"כ דבב"ח אסור בהנאה מקרא דל"ת כ"ת דס"ל כר' אבהו רק שהוסיף דאסור אף באפשר לסוחטו שפיר הוכיח אביי דע"כ אסור שלא כדרך אכילתן מדלא כתיב אכילה בגופה דאס"ד דשלא כדרך אכילתו מותר והק"ו נפרך. ובאמת באפשר לסוחטו אסור באכילה ומותר בהנאה נכתב אכילה בגופה ואי דא"כ אתה תאסרו בהנאה והרי גם עתה אסור בהנאה מקרא דל"ת כ"ת. אך זה ליתא דדלמא התורה לא רצתה לאסור רק בעוד שניכר האיסור משא"כ כשנכתב אכילה

בפירוש תיאסר בהנאה אף באפשר לסוחטו ע"כ ליתא לתירץ קושיות העולם רק בדרך שהעליתי לעיל: ח ויתכן יותר לישב בתירץ הנ"ל עפ"י מה שהקשיתי בספרי לא"ח סי' פ"ג אמאי לא יליף איסי בן יהודה מק"ו בדרך זה ומה ערלה שאינו חייב באכילה שלא כדרך אכילתו אסור בהנאה בב"ח שחייב בשלא כדרך אכילתו כדפסק הר"מ וכדאמר אביי מדלא כתיב אכילה בגופה אינו דין שאסור בהנאה ובזה ליכא למיפרך מה לערלה שכן לא הי' לו שעת הכושר דכשאתה יליף מדין אתה מכניס הסברא בתוך הק"ו כמ"ש תוס' בב"ק כ"ה. וכבר הקשיתי לעיל כמה קושיות בדרך הנ"ל:

ואמנם בספרי תירצתי דמה דמקשה מה לערלה שכן לא הי' לו שעת הכושר לא מקשה מסברא רק מדין לפמ"ש המ"ל פ"א מחומ"צ בשם מהרלב"ח דח"ש אינו אסור מן התורה באיסור שהי' לו שעת הכושר דליכא למילף מחלב א"כ זה הוא שמקשה מה לערלה שכן לא הי' שעת הכושר וח"ש אסור מן התורה משא"כ בב"ח שהי' לו שעת הכושר וח"ש אינו אסור מן התורה וכיון דהפירכא ג"כ הוא דין אין להכניס בתוך הק"ו כמ"ש התוס' בקדושין ד' ובב"ק. אמנם לפ"ז צריך להבין מה דאמר חמץ בפסח. יוכיח שהי' לו שעת הכושר וע"כ הכונה דג"כ ח"ש מותר. וזה אינו דחמץ בפסח ח"ש אסור מן התורה מדכתיב לא יאכל כמ"ש הר"מ פ"א מה' חומ"צ ואיך עושה יוכיח מזה:

. אך הדבר יתכן דהרמב"ם דיליף מדכתיב לא יאכל לח"ש ע"כ כר' אבהו דאף מלא תאכל ילפינן לאיסור הנאה ולמה כתיב לא יאכל ויליף מזה לח"ש אך אליבא דחזקי' דיליף מלא יאכל איסור הנאה אין לנו קרא על ח"ש וכיון דהי' לו שעת הכושר ואין ללמוד מחלב שפיר ח"ש מותר ומזה עושה יוכיח ושפיר קאמר מה לחמץ בפסח שכן כרת וליכא למימר נוקשה ותערובת יוכיח שאינו בכרת ואסור בהנאה. דהרי כל עיקר היוכיח לחזקי' כדכתיבנא ולחזקי' נוקשה ותערובת מותר בהנאה א"כ לפ"ז שפיר יליף אביי מדלא כתיב אכילה בגופי' וליכא להקשות דלמא לעולם מותר בהנאה ולא מצי לכתוב אכילה בגופי' דאז יאסר בהנאה מלא תאכל כר' אבהו דהרי כל עיקר דברי איסי בן יהודה אליבא דחזקי' דלר' אבהו מיותר קרא דכתיב לא יאכל וילפי' לח"ש וליכא לעשות יוכיח מחמץ בפסח דלדידי' ח"ש אסור בחמץ בפסח וזה תירץ נכון לאחר העיון:

ט ולשיטה הנ"ל דבב"ח ח"ש אינו אסור מהתורה ליתא לתירץ הנ"ל דהא דיליף ר"א מלא תאכל כל תועבה ולא יליף מגז"ש וק"ו דאיסי בן יהודה דרב אשי יליף דקודם שנתבשל כמאכל בן דרוסאי אסור מהתורה דנעשה דבר מתועב דבבישול ח"ש אסור מהתורה דחזי לאצטרופי דלהנ"ל ח"ש אינו אסור מהתורה אף בבישול כיון דהי' לו שעת הכושר ולהנ"ל יש לפרש סוגיא דביצה י"ב דאמר שם הבערה ובישול אינו משנה

ואת"ל משנה דאמר לך מני ב"ש דאי ב"ה האמרו מתוך שהותרה וכו', ה"נ נימא מתוך שהותרה הבערה לצורך דקשיא פתח בהבערה ובישול וסיים בהבערה לבד גם קשיא לשיטת הר"מ דל"א מתוך רק בהבערה אמאי הבערה ובישול אינה משנה. עיין בספרי חא"ח סי' ל"ד אות ג' וסי' פ"ב אות א"ב ואמנם י"ל דקשיא אמאי חייב משום בישול הרי הוא מקלקל דבב"ח אסור בהנאה. אך י"ל דחייב על תחילת הבישול דאז אינו אסור בהנאה ובאכילה מדאורייתא ול"ה מקלקל (וזה דלא כמ"ש בספר ברוך טעם דבישל ביו"ט ג"כ א"ח רק בנתבשל כמאכל בן דרוסאי) ומדאורייתא מותר באכילה אך זה אם ח"ש אינו אסור בבב"ח אבל אם ח"ש אסור בבב"ח נאסר באכילה תיכף דנעשה תועבה בבישול ושוב הוה מקלקל אמנם אם ח"ש אינו אסור מהתורה שוב א"ח משום הבערה דהתוס' הקשו מה צורך איכא במבשל גיד וי"ל מדאורייתא איכא צורך דח"ש מותר בבב"ח וגם בגוד ח"ש מותר לפמ"ש הפמ"ג סי' ס"ב דל"ח לאצטרופי דחלקו מבחוץ פטור דחידוש הוא עיי"ש. א"כ שפיר הקשה ממנ"פ אי ח"ש מותר א"ח משום הבערה דאיכא צורך ואמרינן מתוך ואי ח"ש אסור וליכא צורך שוב אמאי חייב משום בישול והרי תיכף מקלקל בתחילת הבישול. וזה פי' נכון ודו"ק: י והנה לישב קו' מהרש"א פסחים בדף כ"ו לפמ"ש תוס' דרבא ס"ל ג"כ דהיכא דלא כתיב אכילה חייב בשלא כדרך אכילתו אך במעילה דילפינן חטא חטא מתרומה אף דלא כתיב אכילה בגופיה אינו חייב בשלא כדרך אכילתו א"כ לדידי' בכלאי הכרם חייב בשלא כד"א ובב"ח פטור א"כ קשיא לדידיה וליפרוך מה לכלאי הכרם שכן לוקין בשלא כדרך אכילתן והוא קו' חמורה מאוד. ונ"ל לישב דהנה צריך להבין. דברי אביי שאמר דלהכי בב"ח שלא כד"א אסור הואיל דלא כתיב אכילה בגופיה והרי כיון דילפינן מגז"ש כמאן דכתיב בגופי' דמי דאטו בכל מקום דילפינן גז"ש אמרינן דהי' לו לכתוב בגופי' ונ"ל דדוקא בבב"ח הוכיח אביי כן. דהנה התוס' הקשו בחולין קי"ב ובבכורות ו' למ"ל הטמאים לאסור צירן תיפוק לי' משום טעם כעיקר וכתבו תוס' דטעם כעיקר דוקא באוכל ולא במשקה וז"ל דס"ד דבשתי' לא מחייב כיון דאכילה כתיב בי' להכי איצטריך הטמאים והנה בבב"ח לא כתיב הטמאים ומשרצים אין ללמוד וכן אין ללמוד מחלב וחמץ ונבלה שכן איסור הבא מאליה כדאמרינן בחולין ק"כ ואדרבה בתרומה היוצא מותר ומה"ט כ' בחו"ד דל"א ט"כ. והקשה עליו הגאון מלבוב בהקדמת ספר חלת לחם דא"כ אמאי אמרינן בבב"ח ט"כ והיינו דאם נכנס טעם בשר לחלב אסור מדאורייתא והרי מסברא ל"א ט"כ רק באוכל ולא במשקה וקרא דהטמאים אין לנו בב"ח וזה כוונת קושיתו רק שקיצר (ע' בח"ר סי' קי"ז אות ו' מ"ש בזה) אמנם ל"ק מידי דהתוס' לא כתבו רק היכא דכתיב אכילה משא"כ

בבב"ח דלא כתיב אכילה מ"ה חייב אף בטעם בשר שנכנס לחלב. והנה זה דאמרינן בבב"ח ט"כ כבר כ' בלב ארי' חולין ק"ח בפירש"י בד"ה אמר אביי דילפינן מדכתיב גדי בחלב אמו ולא עם חלב אמו משמע דהבשר בלבד אסור אם יש בו טעם חלב וכן החלב לבד אסור אם יש בה טעם בשר. והרשב"א כ' דט"כ לא ילפינן מבשר שיש בו טעם חלב דזה לא מקרי מ"כ רק מטעם בשר הנכנס לחלב. ועכ"פ כיון דקיי"ל בבב"ח ט"כ אף בטעם בשר הנכנס לחלב מבלי חולק וזה מוכח דבב"ח שלא כדרך אכילתן אסור וחייב מדאורייתא דהרי לדעת אביי טעם היוצא משאר פירות הוא זיעא וגרע משלא כדרך אכילתן. והגם שכ' הפנ"י דאביי לא אמר זאת רק לדחות ההוכחה אבל עכ"פ נהי דלא גרע מ"מ כיון דחזינן דהתורה אסרה טעם היוצא מבשר ה"ה וכש"כ דהתורה אסרה שלא כדרך אכילתן א"כ שפיר קאמר אביי אס"ד דבב"ח מותר שלא כדרך אכילתן הי' להתורה לכתוב בפירוש לשון אכילה ולא לסמוך אגז"ש כיון שיש לנו הוכחה דבב"ח אסור שלא כדרך אכילתן מדאסרה טעם היוצא על כן הי' להתורה לכתוב בפירוש ולא לסמוך אגז"ש וע"כ באמת הכי דבב"ח שלא כדרך אכילתן חייב ומעתה כ"ז בבב"ח אבל במעילה דליכא הוכחה זאת שפיר אמרינן דגז"ש. כמאן דכתיב בגופיה דמי וכיון דילפינן מתרומה מותר מדאורייתא. שלא כדרך אכילתן וזה ישוב נכון:

יא ואין להקשות הרי גם בקדשים כתיב קרא לט"כ דבחולין צ"ט ילפינן מיקדש לט"כ ומדחזינן דהיוצא והטעם אסור ע"כ שלא כדרך אכילתן אסור דז"א חדא דהרי בזבחים צ"ז ילפינן מהאי קרא להיתר מצטרף לאיסור ואיירי בבעין כמ"ש תוס' חולין צ"ט ועוד דקרא מיירי בקדשים, פסולים דהוא בשריפה מדאורייתא ובגנת ורדים כלל ס' כ' דבקדשים פסולים דכתיב עשה באש תשרופו אסור מדאורייתא בודאי שלא כדרך אכילתן וכיוצא בזה כ' במק"ח סי' תמ"ז דבחמץ דכתיב תשביתו ואסור מדאורייתא דתשביתו משמע שלא כדרך אכילה ומ"ה אסור לכ"ע מדאורייתא שלא כדרך אכילתן. וכיון דבקדשים פסולים ודאי אסור שלא כדרך אכילתן בעשה מ"ה גם ט"כ אסור מדאורייתא ואין ללמוד מזה לשלא כדרך אכילתן בקדשים כשרים כגון בהקדש דליכא עשה דבאש תשרופו ומ"ה שפיר ילפינן מחטא חטא מתרומה דשלא כדרך אכילתן אינו אסור מדאורייתא משא"כ בבב"ח אדרבה ילפינן מט"כ ודו"ק היטב בכ"ז. ולעיל כתבתי להוכיח דטעם היוצא מחמץ ודאי אסור מדאורייתא ומזה הוכחתי דלא כחו"ד, שכ' דהיכא דהיוצא מותר גם הטעם מותר ואני כתבתי דמדאמרינן דבחמץ הטעם אסור אף דהיוצא מותר לדעת תשו' פנ"י סי' ט' שהרחיב הדיבור להתיר היוצא מדאורייתא וכעת ראיתי לפמ"ש בשם המקור חיים שפי' בדעת הר"ן דמ"ה אסור בחמץ מדאורייתא שלא כדרך אכילתן

מדכתיב תשביתו עיי"ש. א"כ מה"ט היוצא והטעם אסור מדאורייתא אולם לפמ"ש לעיל דהיכא דהיוצא בא לידי משקה אף להתוס' אסור גם בתרומה מדאורייתא יש לדחות קצת דברינו לעיל בדברי מהרש"א דכיון דחלב הוי משקה ושתי' כאכילה במשקה בודאי ט"כ אסור מדאורייתא דגם יוצא דתרומה כשבא למשקה אסור מדאורייתא והרבה יש לפלפל בכ"ז:

יב וראיתי בתורת חיים חולין ק"כ דברים תמוהים שכ' דהא דבעי שם בגמ' בכלאים מנלן דמשקה היוצא כמותה דכל האיבעיא והפלפול הוא משום דהוא שלא כדרך הנאתן ואף דלא כתיב בי' אכילה משום דלא אסרה תורה אלא בדרך הנאה עיי"ש ודבריו תמוהים דבכלאים לכ"ע חייב שלא כדרך הנאה כדאמר אביי בפסחים ובנוב"י קמא יו"ד סי' ל"ה מפלפל בדברי הת"ח והפלא שלא הרגיש בזה שדבריו נגד דברי הגמ' ואמנם יש לישב דבריו הקדושים לפמ"ש מהרש"א פסחים כ"ו דרבא ס"ל דגם בכלאי הכרם אינו אסור שלא כדרך הנאתן י"ל דהת"ח מוקי גמ' דחולין אליבא דרבא ולתירץ זה הערני חתני הרב הגדול מ' נתן נ"י ויפה כיון. ולפ"ז י"ל דמה"ט אין הלכה כסוגיא דחולין כמ"ש זקיני הח"ץ סי' כ' כיון דבלא"ה כל הסוגיא דלא כהלכתא דהרי הלכה כאביי כמ"ש הר"מ דבכלאי הכרם לוקה שלא כדרך אכילתן וע' בתוס' חולין ק"כ ע"ב בשם רבינו שמואל והרבה יש לפלפל בדבריו לפי דרך הנ"ל דהסוגיא אליבא דרבא:

יג והנה הפליתי סי' פ"ז הביא דברי המזרחי שהקשה למ"ל ג"פ לא תבשל ותיפוק לי' דאסור באכילה מדכתיב לא תאכל כל תועבה ותי' דנ"מ דאפי' בישל לחולה שיש בו סכנה דלא נעשה דבר מתועב דהרי רשאי לבשל לצורך חולה שיש בו סכנה בצורך לרפואה מ"מ אסור לבריא מלאו דלא תבשל אחד לאיסור אכילה ולפענ"ד דזה דוקא אם נימא דכל איסורין הותרו לחולה אבל אם נימא כל איסורין דחוין עדיין נעשה דבר מתועב רק דנדחה ואסור מלא תאכל כל תועבה. וראיה מש"ס דפסחים פ"ד ע"ב דאמרינן שם דלמ"ד טומאה דחוי' בציבור אין בפסח טמא משום שבירת עצם וכ' רש"י דמ"מ פסח פסול הוא ובו בכשר ולא בפסול וה"ה בב"ח מיקרי תועבה ואסור. אמנם אף למ"ד איסורין הותרו לחולה כיון שכ' רש"י דאף אם נפל מעצמו לחלב אסור כיון דנעשה מעצמו דבר מתועב לא עדיף בישל לחולה מנפל בעצמו לחלב ואסור מלא תאכל כל תועבה:

יד עוד יש לבאר במ"ש תוס' חולין קט"ז ד"ה חדא מתרתי דהוה מצי למימר תקרובת ע"ז יוכיח וכי תימא מה לתקרובת ע"ז שכן מטמא הא דמטמא היינו מדרבנן והנה בחולין י"ג ע"ב ד"ה תקרובת כתבו דלר' יהודה בב' מטמא מדאורייתא והא דאמרינן בע"ז מ"ח

אם היתה גוזלת את הרבים טהור אע"ג דהוא מדאורייתא התם ליכא תקרובת ודאי אלא חששה בעלמא ולא גזרו רבנן. הנה לשון הגמ' אי אפשר דליכא תקרובת משמע דהוה ודאי אך תוס' פירשו דהוא ספק וזה חידוש אך קשה דא"כ בלא"ה הו' ספק טומאה בר"ה ולמה לגמ' לומר דל"ג רבנן ושמא י"ל כעין שכ' תוס' כתובות כ"ח ע"ב לענין בית הפרס דכיון דלעולם בספק גזרו אף ברה"ר מ"ה הוצרך לומר דבע"ז ל"ג בגוזלת הרבים וקצת י"ל לפמ"ש תוס' סוטה כ"ח בשם ירושלמי דספק טומאה ברה"ר נלמד מטומאה ודאי דחוי' בציבור כש"כ ספק וכתבתי בספרי לא"ח סי' ס"א אות ח' דלפ"ז בטומאה דלא הותרה בציבור כגון זבין וזבות אף בספק טומאה ברה"ר טמא ובזה מיושב קו' תוס' ריש נדה אהא דחברותי' נושאות במטה הלא הו"ל ספק טומאה ברה"ר דטומאת נדה לא הותרה בציבור ומ"ה אף ספק אסור ולפ"ז ה"ה טומאת ע"ז דלא הותר בציבור כדאמרינן בירושלמי פסחים פ' כיצד צולין מ"ה בספק טומאה ברה"ר אסור אך מ"מ מדרבנן הוא ומ"ה איצטריך לומר דל"ג בגוזל הרבים אך לר' יהודה בן בתירה דטומאת ע"ז איתקש למת י"ל דהותרה או דחויה בציבור כמו מת ועדיין צ"ע ובאתי אך לעורר ולפי ש"ס דילן בסוטה כ"ח דיליף ספק טומאה ברה"ר מסוטה ל"ש לחלק בין טומאה שהותרה בציבור לשאר טומאות ואכ"מ כי כתבתי דרך אגב:

טו עוד הערתי בתוס' זבחים ק"ו ע"ב ד"ה מכולהו שכן לא הותר מכללו הקשו נילף בכולהו כרת מק"ו דחלב שהותר מכללו וצ"ע דהרי בחולין ק"כ איצטריך קרא לנבלה שהומחה ולא ילפינן מחלב שכן כרת ומוכח דבנבלה ליכא כרת דאס"ד דאיכא כרת למ"ל קרא לנבלה שהומחה וכיוצא בזה הקשה המ"ל אהא דהקשה תוס' פסחים כ"ב שיחייב כרת בהנאה דא"כ למ"ל קרא לחמץ שהומחה ע"ש. עוד צ"ע בש"ס דזבחים ק"ו הנ"ל דאמרינן לא יאמר לאו בחלב ותיתי מק"ו ואמרינן שם משביעית לא יליף שכן תופסת דמי' וצ"ע דהרי שביעית ל"ה אלא עשה. ומה איכא למילף לאו בחלב משביעית אולם ע' יומא דף פ"ו ע"ב דאיתא בגמ' וברש"י דלוקה משום פני שביעית וע' מהרש"א ושם ג"כ צ"ע אך ע' בדברי אמת דלר' יהודה דהיכא דכתיב לאמר לאו אמור בשביעית איכא לאו יכול להיות דדברי הגמ' זבחים לר' יהודה אמורין ועדיין צ"ע:

סימן קמח

עוד לדרוש בסוגיא דפסחים כ"ד:

א דע דהכסף משנה פ"א מטומאת מת ה' ב' כ' דטעם שאסרה תורה בישול בשר בחלב כדי שלא יבא לאכול והוא כעין מ"ש הר"ן ריש פסחים בטעם בל יראה שמא יבא לאכלו וצ"ע לדבריו מהא דאמרינן בחולין קי"ג ע"ב לחד מ"ד המבשל חלב בחלב לוקה על

בישולו ואינו לוקה על אכילתו דאין איסור חל על איסור א"כ מ"ט לוקה על בישולו דהרי איסור בישול רק משום אכילה ושמא זה באמת טעם מ"ד דאין לוקה על בשולו משום דאפקי' לאכילה בלשון בישול והיינו כמ"ש הכ"מ דמה"ט לוקין על אכילה ול"א אין עונשין מן הדין משום דבישול לא נאסר אלא בשביל אכילה הוה כנכתב אכילה בפירוש וזה כונת הגמ' כיון דאפקי' לאכילה בלשון בישול ואכילה לא נאמר בפירוש ע"כ לתא דבישול בשביל אכילה מ"ה לוקה במבשל חלב בחלב. אך צ"ע דהכסף משנה כ' כן בדעת הר"מ והר"מ פוסק פ"ט ממאכלות אסורות ה' ז' במבשל חלב בחלב לוקה על בשולו ואין לוקה על אכילתו. ואם טעם בישול שמא יבא לאכלו כיון דבאכל אין איסור בב"ח אף בבישול לא ילקה והעיקר מה שנ"ל דתליא אי דרשינן טעמא דקרא לקולא דאם דרשינן לקולא כר"ש ס"ל דאף טעם בישול בב"ח הוא משום אכילה ובאמת אינו לוקה בבישל חלב בחלב. משא"כ למ"ד דלא דרשינן טעמא דקרא לקולא גם בדעת הרמב"ם לפמ"ש שנתוכחו המפורשים אי ס"ל כר"ש עיין בלחם משנה פ"ג ממלוה:

ב הנה דברי הכסף משנה דהטעם דאסרה תורה לבשל בב"ח שמא יבא לאכלו עפ"י זה נדחה ראיית אביי דאמר בחולין ק"ח ש"מ טעמו ולא ממשו בעלמא דאורייתא וכו' והקשה תוס' דהרי אביי יליף ט"כ מג"נ ולמה לי' ליליף מבב"ח ודרשתי בספרי ח"ר ליו"ד סי' קט"ו אות א' דאביי יליף ט"כ אף היכי דל"ש חיך אוכל יטעם כגון לענין בל יראה ולענין איסור הנאה בט"כ דבב"ח כתיב לא תבשל גדי בחלב אמו ומדלא כתיב עם חלב אמו משמע אפי' לא קיבל הבשר רק טעם חלב אסור לבשל אף דבבישול ל"ש חיך אוכל יטעם. ומזה יליף לכל מקום דטעם הוה כממש אף לבל יראה ולאיסור הנאה ולטומאה. אמנם לפמ"ש הכסף משנה הנ"ל יש לדחות ראיות אביי דכיון דלחומרא לכ"ע דרשינן טעמא דקרא כמ"ש בספרי ליו"ד ח"ר סי' קמ"ג אות ה' באריכות א"כ מ"ה אסור לבשל בשר שיש בו טעם חלב אף דל"ש בבישול חיך אוכל יטעם דחיישי' שמא יאכל ממנו ובאכיל' שייך חיך אוכל יטעם ולפ"ז הוכחת אביי אך לענין בל יראה דג"כ הטעם שמא יאכל ממנו כמ"ש הר"ן ריש פסחים. משא"כ לענין טומאה שכ' בספרי דס"ל לאביי דאמרינן ט"כ ומטמא בבית הבליעה כזית שיש בו טעם נבילה אין ראיה מבישל בב"ח אך זה ל"ה רק מספק דדרשינן לחומרא טעמא דקרא ור"ש ס"ל אף לקולא דרשינן טעמא דקרא. אך שמא לר"ש י"ל טעם שטימאתה התורה לנבילה ג"כ שמא יבא לאכול:

ג ובספרי הנ"ל סי' קל"ט אות ב' הבאתי דברי המשנה ד' פ"ג מטבול יום בעיסה שנדמעה או שנתחמצה בשאור של תרומה אינה נפסלת בטבול יום ר' יוסי ור"ש פוסלין ועיין בנדה מ"ו דפליגי לענין חלה וטבול יום עיי"ש וכתבתי שם דפליגי אי אמרינן ט"כ לענין

טומאה להנ"ל נכון דר"ש יסבור דדרשינן טעמא דקרא כשיטתי' וטעם דפסול טבול יום לתרומה הטעם שלא יאכל ממנו דאמרינן ביומא כ"ג שקשה עליהם טהרת כלים יותר משפיכות דמים. על כן ס"ל דעיסה שנתחמצה בשאור של תרומה נפסלת בטבול יום דכיון דלאכילה טבול יום אסור דבר שיש בו טעם תרומה דחיך אוכל יטעם מ"ה פסלה ג"כ ור"מ ור"י לא דרשו טעמא דקרא ומ"ה ס"ל דלא נפסלת דל"א ט"כ לענין טומאה. וע' בספרי סי' קט"ו סוף אות ד' הוכחתי מבכורות כ"ב ומתוס' ד"ה הנך דל"א ט"כ לענין טומאה ואף אביי מודה לזה י"ל שם קאי למ"ד דלא דרשינן טעמא דקרא:

ד והנה בפשיטות יש לפרש דברי אביי דאמר ש"מ טעמו ולא ממשו בעלמא דאורייתא היינו אף היכא דהיוצא מותר מ"מ הטעם אוסר מדאור' דהרי בב"ח לא הוה איסור הבא מאליו וליכא למילף מנבלה ושרצים וחמץ בפסח כדאמרינן בחולין ק"כ והי' מהדין דהיוצא מבשר לא יאסר להחלב כמו שהארכתי לעיל ומ"מ טעם הבשר כיון שמטעים להמשקה דחלב אוסר מדאורייתא ולפ"ז ה"ה בתרומה אף דהיוצא מותר דאורייתא מ"מ אם הטעים למשקה אוסר מדאורייתא וזה ליכא למילף מג"נ כמו שכ' בחו"ד ע"כ הוצרך אביי ללמוד מבב"ח ורבא לא יסבור ט"כ היכא דהיוצא מותר כמ"ש בחו"ד דמבב"ח אין ללמוד דחידוש הוא:

ה והנה בחו"ד סי' ק"ה כ' דבנזיר היוצא אסור דכתיב מכל אשר יצא מגפן היין וכבר כתבתי בספרי חא"ח סי' ס"ט דקשיא לדבריו בחולין ק"כ דהקשה בגמ' מנלן דהקדש היוצא אסור דל"ה איסור הבא מאליו ואמאי לא יליף מנזיר דל"ה ג"כ איסור הבא מאליו על כן כתבתי דהרי בנזיר ל"ד אמרינן דגפן גופי' לא אסור רק יוצא מגפן על כן כתיב קרא יוצא מגפן ויוצא מיין ליכא קרא ורק ממשרת ילפינן ט"כ והיינו דטעם יין שנכנס למשקה אוסר למשקה וזה אף בתרומה והקדש אסור ולוקין עליו דגרע מיוצא. וע' תוס' מנחות ט"ו ד"ה לחם דהא דיליף תרומה מבכורים לענין משקה היוצא מזתים וענבים הוה אסמכתא בעלמא. ולפ"ז אף יוצא מיין ל"ה כיין ודוקא יוצא מגפן אסור בנזיר מדאורייתא ומ"מ אם היין נתן טעם בפת חייב עליו דטעם גרע מיוצא וכמ"ש לעיל באריכות. דהדבר תליא במחלוקת אם יש דיחוי באיסורין אך שי"ל דוקא יוצא משאר פירות הו"ל שלא כדרך אכילתן משא"כ יוצא מיין והנה לפמ"ש תוס' מנחות ט"ו ד"ה לחם דל"ה היקש גמור תרומה לבכורים אף יוצא מיין לא אסור מן התורה רק משום טע"כ כנ"ל אבל לתוס' יבמות ע"ג ד"ה וטעונין הבאת מקום דדוקא לענין הבאת מקום לא ילפינן תרומה מבכורים. אבל לענין שאר דברים ילפינן שוב בתרומה מדגן ויין היוצא אסור ואמרינן ט"כ בתרומה אף להחו"ד. ונ"ל דלר"ש דס"ל יבמות ע"ג דבכורים מותר

לאונן דמקיש לתרומה ס"ל דהוה היקש גמור ורבנן דס"ל בכורים אסור לאונן דלא מקיש ס"ל ה"ה דתרומה לא איתקש לבכורים ונמצא דלר"ש ס"ל מ"כ בתרומה דאורייתא דהוא מדגן ויין דהיוצא מזה דאורייתא ואף החו"ד מודה. והנה בנזיר ל"ד ס"ל לר"א דגפן גופי' אסור בנזיר דהיינו עלין ולולבין ולדידי' י"ל הא דכתיב מכל אשר יצא מגפן היין היינו דקמ"ל קרא דהיוצא אסור מדאורייתא בנזיר ולפ"ז צ"ל הא דהוצרך לגמ' חולין ק"כ לומר דס"ל לר"א דון מינה ומינה הוא ליוצא משאר פירות אבל ביוצא מתירוש ויצהר ילפינן מנזיר ואקצר:

ו והנה במה שכתבתי בסימן הקודם ובספרי כמה פעמים דבבישול בב"ח אסור מדאורייתא אף פחות ממאכל בן דרוסאי משום דחזי לאצטרופי שיבשל עוד לפמ"ש הכסף משנה דטעם בישול בב"ח שאסור שמא יבא לאכול א"כ בפחות ממאכל בן דרוסאי דמותר באכילה דל"ש חזי לאצטרופי דאף אם יאכל כל היום אינו עושה איסור שוב גם הבישול אינו אסור מן התורה. ולפ"ז אף למ"ד דאיסור בב"ח הוא מלא תאכל כ"ח וכתבתי דלדידי' אסור באכילה משום דנעשה דבר מתועב בהבישול מ"מ מותר דאדרבה כיון שמותר באכילה לא אסור הבישול ולא נעשה דבר מתועב אך זה לר"ש דדריש טעמא דקרא לקולא: ז והנה לעיל דברתי בענין אם חולין שנשחטו בעזרה דהוה רק עשה אם יש לאו באכילתו מקרא דלא תאכל כל תועבה דבשעה"מ פ"ה ממאכלות אסורות כ' דל"ש ל"ת כל תועבה באיסור עשה והובא בספרי חיו"ד סי' קי"א אות ד' ולפענ"ד נראה דלא מיקרי תועבה רק באיסור חפצא ולא באיסור גברא דהן אמת דבה"א דמקש' בחולין מעשה שבת ליתסרו דהא תיעבתי לך ס"ד דאף באיסור גברא הוה תועבה דהרי איסור שבת הוה איסור גברא כמ"ש בכפ"ת ר"פ יו"כ מ"מ לפי מה דמסיק מדכתיב הוא קודש ואין מעשי' קודש לא נאסר מעשה שבת י"ל דמה"ט לא הוה תועבה ולפ"ז מה"ט י"ל דאיסור עשה ל"ה תועבה לפמ"ש הר"ן נדרים י"ח דמ"ע ל"ה רק אגברא ולא אחפץ וה"ה איסור עשה דחשנ"ב ל"ה רק איסור גברא ומה"ט לא נאסר בב"ח שבישל פחות ממאכל בן דרוסאי שעשה איסור ח"ש כיון דח"ש ל"ה רק איסור גברא כמ"ש בספרי חא"ח סי' צ"ה אות וע"כ לא נאסר משום תועבה. אמנם קשיא בסוגיא דחולין קט"ו דמקשה חוסם פי פרה ליתסר ומשני שבת דחמיר' מעשי' מותרין חורש בשור וחמור וחוסם פי פרה לא כש"כ ומה ראי' שבת הוא איסור גברא מש"ה ל"ה תועבה משא"כ חוסם פי פרה משמע דאין חילוק ושמא חוסם פי פרה ל"ה ג"כ רק איסור גברא ועדיין צ"ע:

ח והנה בסימן הקודם כתבתי דלריב"ב דס"ל ע"ז מטמא באהל דילפינן ממת ה"ה דטומאת ע"ז הותרה בציבור הנה אולי יש לישב דברי רש"י סנהדרין י"א שפירש דמפני

הטומאה נדחית שנטמא בע"ז ואיך אמרינן בש"ת שם דטומאה נדחית בציבור או הותרה והרי טומאת ע"ז לא הותרה בציבור. כדאמרינן בירושלמי פ' מי שהי' ה"א טומאת ע"ז עשו אותה כטמא זיבה וטמא צרעת. וכבר הקשיתי כן בספרי לא"ח סי' ק"ט אות ז'. אולם שמא י"ל דרש"י ס"ל דהסוגיא קאי כר"י ב"ב דטומאת ע"ז דאורייתא דאיתקש למת ומ"ה דחוי' בציבור או הותרה וירושלמי קאי למ"ד טומאת ע"ז מדרבנן ועשו אותה כטומאת זיבה. וע' בספרי ליו"ד ח"ר ס"ס מ"ז שהארכתי בפרט זה אי טומאת מגע בע"ז נדחה בציבור:

ט ודרך אגב אביא מה דאיתא בירושלמי שם דקאמר ניתן לישראל לבנות בית הבחירה וע' בפני משה שפי' דנמשך למה שלמעלה דאם טומאת ע"ז לא הותר בציבור בית הבחירה איך נבנה דכל מקום שאתה מוצא הר וגבעה אתה מוצא ע"ז וע"כ עפ"י הדיבור הי'. אמנם מצאתי בספר מנחת חינוך פ' בהעלותך שכ' דאם נבנה בהמ"ק בין פסח ראשון לפסח שני הוא פלוגתא בירושלמי פ' מי שהי' אם עושין פסח שני ולא נמצא פלוגתא זו. וכפי הנראה הבין פי' הירושלמי ניתן לישראל בית הבחירה הכוונה אם ניתן רשות לבנות בין פסח ראשון לשני יחיד עושה פסח שני ואין ציבור עושין פסח שני על כן אין עושין כלל ר' יהודה אומר ציבור עושין פסח ב'. ובאמת משמע כן מתוספתא דבתוספתא לא הביא הך דטומאת ע"ז. אך דקשה מה קאמר ר"י ציבור עושין שכן מצינו בחזקי' ומה ראיה שם היו טמאין ונדחין משא"כ כשלא היו טמאין רק שלא הי' להם בהמ"ק אך באמת הרי מקריבין אעפ"י שאין בית רק דא"א להקריב בלא מזבח וא"א לבנות מזבח שהיו טמאי מתים ואולי לא הי' להם אפר פרה על כן הוה כטמאים ויש להם תשלומין בשני:

י והנה סוף סימן הקודם הבאתי דברי הפליתי דהא דאצטריך חד לא תבשל לאכילת בב"ח ולא יליף מלא תאכל כל תועבה כקושית הרא"ם דאיצטריך היכא שבישל בב"ח לחולה שיש בו סכנה דאסור בב"ח באכילה לבריא דל"ה תועבה דלא נעשה איסור בבישול ואני כתבתי דלמ"ד דחוין איסורין לחולה עדיין הוה תועבה כמ"ש רש"י פסחים פ"ד ריש ע"ב דלמ"ד טומאה דחוי' בציבור עדיין מיקרי פסח פסול ואין בו משום שבירת עצם וע' בספרי ליו"ד ח"ר סי' קס"ז שהארכתי בענין אם עשה דוחה לל"ת דמיקרי זרע פסול. אמנם לאיסי בן יהודה דיליף איסור הנאה מק"ו בערלה מה ערלה שלא נעבדה בה עבירה בב"ח שנעבדה בה עבירה לא כש"כ בב"ח שנתבשל לצורך חולה שיש בו סכנה שלא נעבדה בו עבירה מנ"ל שאסור בהנאה ודוחק לומר דס"ל לאיסי בן יהודה דבב"ח כזה מותר בהנאה. ונראה דאיסי בן יהודה ס"ל ג"כ דיליף מלא תבשל ג' פעמים רק דס"ד דקרא אתי לבב"ח שנתבשל באיסור אבל בב"ח שנתבשל בהיתר לא מוכח מקרא על כן

קאמר איסי בן יהודה דבב"ח שנעבדה בו עבידה ידעינן מק"ו ועל כרחך קרא אתי לבב"ח שבישלו בהיתר כגון לחולה שיש בו סכנה דאף די"ל מלתא דאתיא מק"ו טרח וכתב לה קרא מ"מ אמרינן כל היכא דאיכא למידרש דרשינן וזה הערה יקרה:

יא והנה התוס' הקשו בחולין קט"ז ד"ה מה אמאי ס"ל לר"ש דבב"ח מותר בהנאה ולא יליף מק"ו דאיסי בן יהודה ולפמ"ש לעיל בדרוש יש לישב דגם לר"ש יש להקשות מה לכלאי הכרם שכן לוקין אף שלא כדרך אכילתן ואף דלר"ש בכל מקום לוקין שלא כדרך אכילתן מ"מ בכ"ש שלא כדרך אכילתן אין לוקין רק בכלאי הכרם דלא כתיב אכילה ואין לומר אף בב"ח כן הוא דלא כתיב אכילה הרי גמר מנבילה ואין לומר כיון דלא כתיב אכילה בגופה דהרי קשיא דלמא לא כתבה אכילה בגופה שלא יהיה אסור בהנאה דכל מקום שנאמר לא תאכל איסור הנאה במשמע ולהכי יליף מנבלה ולעולם אין לוקין שלא כדרך אכילתן כקו' העולם וכתבתי לעיל דאיסי בן יהודה ס"ל כחזקי' דלא תאכל לא משמע איסור הנאה ואס"ד דבב"ח אין לוקין שלא כדרך אכילתן וגם מותר בהנאה הי' לקרא לכתוב אכילה בגופי' ולפ"ז לפמ"ש תוס' פסחים כ"ב ד"ה ר"ש דר"ש דס"ל גיד הנשה אסור בהנאה ע"כ ס"ל כר' אבהו ע"ש מ"ה לא ס"ל כאיסי בן יהודה דלדידי' איכא למיפרך שכן לוקין בכלאי הכרם וליכא למימר מדלא כתיב אכילה בגופיה, דהרי לא מצי התורה לכתוב אכילה בגופיה כנ"ל ודוק כי קיצרתי:

שייך להלכות בכור:

סימן קמט

ב"ה:

פרעמישלא יום ד' נשא תרנ"ג:

להרב הה"ג החריף ובקי כש"ת מוהר"ר שלום דוד אונגר האבד"ק זאבנא נ"י: על דברי התוספתא פ"ט דב"ק וז"ל העושה מום בקדשים אינו משלם אלא חצי נזק שהוא תמוה חצי נזק מאי עבידתא. והמג"א פירש דכלהו שורים לאו לגבי מזבח קיימו והקשה כ"ת דא"כ לא לשלם כלל כמבואר בב"ק צ"ח גבי צורם אזן פרתו של חברו ותו' שם כתבו דבהמה קדושה ודאי לגבי מזבח קיימא א"כ בבהמה קדושה שהטיל מום לשלם כל הנזק. עוד הקשה הרי המטיל מום בקדשים לוקה ואין לוקה ומשלם ודוחק לומר דמיירי בשוגג וחייבי מלקות שוגגין חייבין. עוד הקשה לשיטת הקדמונים דמזיק הקדש אף מדרבנן פטור אמאי משלם ח"נ ע"כ פירש כונת התוספתא כמו דאמרינן בבכורות כ"ח במי שאינו מומחה וראה את הבכור ונשחט על פיו דמשלם מחצה לגסה ופירש"י דלמא לאו מומא הוא ולא מידי אפסדיה וגם לא יפול בו מום קבוע לעולם וה"ה במוקדשים

י"ל שמא יפול בו מום מעצמו ולא אפסיד להקדש ותוספתא ס"ל כר"ש דקדשים שחייב באחריותן כדידיה דמי ומ"ה משלם ח"נ ומ"ה ל"ק דהרי לוקה דלר"ש בקדשים שחייב באחריותן אינו לוקה במטיל מום כדאמרינן בירושלמי סוף פ"ק דפסחים ע"כ דבריו:
א הנה דברי ירושלמי סוף פ"ק דפסחים תמוהין דהכי לר"ש ל"ה קדשים הרי מועלין בקדשים שחייב באחריותן דאף דלבעלים יש להן גורם לממון אבל להקדש יש ממון גמור ואמאי אינו לוקה משום מטיל מום. וכבר תמהתי על דברי הירושלמי בספרי חא"ח סי' צ"ב אות ז' ולפמ"ש שם דדוקא במטיל מום בבע"מ ס"ל לר"ש פטור ממלקות עיי"ש דבריו ליתא. אמנם בעיקר הדין שכתב דמה"ט משלם מחצה שמא מעצמו יפול בו מום לא נהירא דהכי בכל מזיק נימא הכי ובשובר חבית נימא שמא מעצמו נשבר ואינו דומה להך דבכורות דהוה ספק שמא לא יפול בו מום. גם מ"ש דלדעת קדמונים מזיק הקדש אף מדרבנן פטור איני יודע מ' מהקדמונים שכתבו כן ובישי"ע א"ח סי' ש"ו כתב הגאון בן המחבר ג"כ דלדעת קצת מקדמונים פטור אף מדרבנן ולא הביא מי המה דלא מצאנו חולק על זה. וברי"ט אלגזי בכורות כ"ח אות ל"א והוא בדף נ"ח דפוס פרעסבורג סוף ע"א הקשה בהא דמי שאינו מומחה ונשחט על פיו אמאי חייב והרי אליבא דרבנן בכור לאו של רעהו הוא ומזיק הקדש פטור עיי"ש ואיני יודע מה קשיא ליה דהלא מדרבנן חייב והנה מה שהקשה כ"ת אמאי חייב לשלם במטיל מום הרי אינו לוקה ומשלם י"ל דמיירי בלא אתרו ביה ואין זה דוחק וכן צ"ל בתוס' ב"ק צ"ח ד"ה הצורם אזן פרתו של חברו בהא דתנן במתני' גזל בהמה ונפסלה אומר לו הרי שלך לפניך היינו שנפל בו מום אבל הטיל מום בידים חייב מיירי בבהמת קדשים וקשה הרי לוקה בהטיל מום ואין לוקה ומשלם וצ"ל בלא התרו בו. אמנם גוף דין זה תלוי במחלוקת דלעולא דס"ל כל היכא דאיכא ממונא ומלקות ממונא משלם מלקי לא לקי במטיל מום לכאורה אינו לוקה רק כיון דמזיק הקדש ליכא ממונא מדאורייתא חייב מלקות וממונא חייב מדרבנן ולר"י דס"ל בכתובות ל"ב היכא דאיכא ממונא ומלקות מלקי לקי יש חלוק במטיל מום בין אתרו בי' כנ"ל ולפמ"ש התוס' שם ד"ה אלא עולא תחת תחת גמר דלעולא דוקא בג' דברים ס"ל ממון משלם היינו חובל ועדים זוממים ואונס ומפתה א"כ מטיל מום גם לדידיה יש חלוק בין אתרו ביה אך במזיק הקדש יש לעיין חדא דתוס' כתבו אי ממונא לקולא הטעם דחס רחמנא אממונא של נחבל ובמזיק להקדיש אולי ל"ש לומר חס רחמנא דהתורה החמירה בגוזל הדיוט יותר מגוזל הקדש כדאמרינן בב"ב פ"ח ע"ב ובמדרש רבה נשא פ' ח' והסברא דהחפץ לד' בעולות ע' מ"ש בספרי לאו"ח ס"ס כ"ז באם מזיק להקדש מדרבנן י"ל דל"ש לפטור משום קלב"מ דהרי רבנן חייבוהו שלא יהיה כל אחד הולך

ומזיק להקדש ומשמע מתוס' גיטין נ"ב ע"ב ריש ד"ה מנסך שכתבו ומשום שלא יהיה כל אחד וכו' דבחיוב דרבנן אין לפטור משום קלב"מ ודו"ק: ב ודע דבהא דמי שאינו מומחה וראה הבכור אם שחטו לכאורה יש לחייבו מלקות משום מטיל מום לר"מ דחייב אף בבכור במטיל מום בבע"ח ובמנ"ח מ' רפ"ז כתב דבשחוטי חוץ חייב משום מטיל מום ואני כתבתי דלא כדבריו בספרי חיו"ד ח"ר סי' ו' בסוף. הסימן ולכאורה יש להוכיח שלא כדבריו דא"כ איך שוחט בכור בעל מום ולר"מ חייב במטיל מום בבע"מ אך אין זה הוכחה דדוקא מום שאין מכשירו חייב אבל שחיטה המכשירו ל"ה מטיל מום אך במי שאינו מומחה ושחט דאינו מכשירו אך י"ל דאם הוא בעל מום מכשירו מדאורייתא ואין לחייבו משום מטיל מום כמ"ש תוס' ב"ק ע"ה דשחיטה ל"ה מום לפדות על ידו:

ג ובגוף דברי התוספתא אולי יש לפרש בדרך זה הנה מזיק הקדש פטור מדאורייתא. אמנם לכאורה יש לחייב בהקדש כפל ומזיק דהרי דעת הרשב"א והריטב"א הובא בשיטה מקובצת ב"מ נ"ז דהבעלים יכולים לפדות הקדש שוה מנה בש"פ אף לכתחלה והקשה ברי"ט אלגאזי בכורות פ"ק דף י' ע"א דפוס פרעסבורג אמאי גנב פטור מכפל הרי הבעלים יכולים לפדותו בש"פ וקני מה דביני ביני כמו דאמרינן בכורות י"א דגונב פטר חמור משלם כפל משום דקני ליה ביני ביני וכן קשה אמאי אינו חייב כפל וכן מזיק משום הואיל ואי בעי מיתשיל כעין שהקשו תוס' פסחים מ"ו ע"ש. אמנם יש לישב דהרי הרי"ט אלגאזי כתב בסברת הריטב"א משום דהבעלים יכולים לשאול עליו בידם לפדות בפחות משויה. והנה בנובי"ת חיו"ד סי' קנ"ד כתב בטעמא דתרומה ביד כהן ל"מ שאלה דאין יכול להוציא מיד כהן המוחזק שיכול לומר לא מהימנא שיש לך פתח עיי"ש ולפ"ז דנתי דבגונב הקדש אף אם הבעלים ישאלו עליו אין יכול להוציא כפל וכן אין לחייב המזיק דלא כמ"ש במנ"ח מצוה נ"א ומצוה נ"ד בגנב ומזיק דאין יכול להוציא מהגנב שיכול לומר לא מהימנת לי שיש לך פתח להוציא ממנו ואף מבי"ט דס"ל מדאורייתא מהני שאלה בלא פתח מודה בהקדש כמ"ש בספרי חי"ד סי' מ"ז אות ג' בתרומה ולפ"ז אולי יש לישב לאמר מה"ט אינו חייב כפל דלדעתי בהקדיש ויש עדים שהקדיש ושאל על הקדישו ואח"כ גנב אולי אינו מוציא הכפל מהגנב דהגנב יטעון איני מאמינך על השאלה דאדעתא דהכי לא הקדשת וגם עתה הוא הקדש א"כ א"א לחייבו כפל הואיל ובידו לשאול וכן כפל משום דבידו לפדות והפדיון הוא מטעם שאלה דלא עדיף משאלה שאינו יכול להוציא הכפל וה"ה בפדיון דל"מ רק מטעם שאלה. אמנם בספרי חא"ח סי' ק"ד אות ו' כתבתי דלסומכוס דממון המוטל בספק חולקים בברי ושמא אף להוציא מיד המוחזק לשיטת תוס' ב"ק ר"פ הפרה ולדידי' מהני שאלה בתרומה ביד

כהן להוציא מחצה עיי"ש וישבתי קושית תוס' עירובין ל' ד"ה תרומה והכונה דאם יתן לכהן שיעור ד' סעודות יכול להוציא מידו שיעור עירוב וקצרתי. וא"כ י"ל דתוספתא קאי לסומכס ולדידי' מהני שאלה להוציא מחצה ומה"ט משלם במטיל מום בקדשים החצי מדאורייתא אף דמזיק הקדש פטור מדאורייתא הן משום הואיל ואי בעי מתשיל עלה והן משום דקני ביני וביני החצי הדברים האלה כתבתי דרך פלפול אם כי בגוף הדבר בתירוץ על קושית הרי"ט אלגזי יש להתוכח וכתבתי לעורר המעיין ואף דבהמה תמימה אינה נפדית ול"ש לומר דבעלים יכולין לפדותה מ"מ כיון דמדאור' יכולים הבעלים לפדות דרק מדרבנן אינה נפדית הואיל דלא שכיחי כדאמרי' במנחות ק"א ע"כ מדאור' חייב הואיל דאי בעי מתשל ומ"ה משלם ח"נ ועי' לעיל סי' קי"ח אות ה"ו הארכתי בדברי הרי"ט אלגזי: והנני ידידו:

בשולי המכתב בש"ס דב"ק ע"ו מוקי בגמ' הא דתנן גנב והקדיש וטבח אינו משלם דו"ה כר' יוסי הגלילי דק"ק ממון בעלים ומ"ה אינו חייב דו"ה אמה שהקדיש והקשה רש"י דא"כ אמאי אינו משלם דו"ה אטביחה כיון דממון בעלים. אולם למ"ש הלח"מ פ"ח מנזקי ממון ה"א דאף דהרמב"ם פוסק כריה"ג מ"מ פטור מכפל משום דכתיב וגונב מבית האיש עיי"ש ה"ה דלריה"ג פטור מד' וה' ומיושב קו' רש"י בפשיטות ודו"ק. ומזה ראיה לשיטת הרמב"ם איברא דלפענ"ד נראה לישב קו' הלח"מ על הרמב"ם דפוסק פ"ח מנזקי ממון כריה"ג דקדשים קלים חייב בהיזקן ובפ"ב מגניבה פוסק דגונב הקדש פטור מכפל ולא כ' דבקדשים קלים חייב. ונראה דקשי' על רש"י דקדשים שחייב באחריות חייב כפל וכן ס"ל בגונב בהמה איסור הנאה מבית שומר חייב כפל ואיך יהנה השומר מאיסור הנאה לקבל הכפל וכן קשה בהקדש דאסור בהנאה ומועלין בו ואיך יקח הכפל לר"ש. ויהנה מהקדש וי"ל דהבעלים אין לוקחים הכפל בשביל בהמה זאת אך בשביל בהמה שרצה לגרום לו דגנב בהמת הקדש והי' צריך לשלם אחרת ובשביל אותה בהמה לוקח הכפל, וכבר כתבתי כן בספרי לא"ח סי' נ"ט אות ח' ולפ"ז בקדשים קלים דאינו חייב באחריות ורק דהוה ממון בעלים ומ"מ אסור בהנאה כדאמרינן בר"ה דף כ"ח ורק דלאו בר מעילה הוא ומ"מ אסור א"כ הבעלים אסורין לקבל הכפל ומ"ה פוסק הרמב"ם דפטור אבל כ"ז בקדשים קלים תמימים אבל בבכור בעל מום שפיר חייב כפל. ולפ"ז מיושב קו' רש"י דהבעלים אסורים ליהנות מהקדש דקדשים קלים אך לפ"ז צ"ע איך אמרינן בתמורה ח' דבכור חי מותר כהן למכור אף תם הרי אסור בהנאה וע"כ צ"ל דלריה"ג מותר בהנאה וכן מוכח מהא דחייב קרן וחומש ואשם בכפר לריה"ג והרי נהנה מהקדש וע"כ דוקא לרבנן אסור בהנאה ומ"מ צ"ע אם ניחא דלריה"ג מותר ליהנות משלמים והרי

רבא דאמר ב"ק י"ג תודה שהזיקה סבר כריה"ג כמ"ש הרא"ש שם ואיך אמר בר"ה כ"ח אחד זה ואחד זה לא יצא והרי לדידי' מותר להנות משלמים ומוכח מזה דשאר הנאה אסור רק הנאת מכירה וצ"ע שוב ראיתי בקצה"ח סי' ת"נ שכ' ג"כ דלריה"ג קדשים קלים אסור בהנאה עיי"ש שהקשה אמאי חייב שבועה בכפרתן וזה ליתא דלפענ"ד לריה"ג מותר בהנאה מדמותר למכרן ולקדש בהן את האשה ודו"ק וע' בלח"מ פי"א ממעה"ק שכ' דבלאו לא תוכל לאכול בשעריך נכלל איסור הנאה לר' אבהו א"כ בקדשים קלים דג"כ עובר בלאו דלא תוכל לאכול בשעריך קודם זריקה כמבואר ברמב"ם שם ג"כ אסור בהנאה אך מחיים י"ל דלריה"ג מותר בהנאה ועדיין צ"ע ועיין בספרי לא"ח סי' צ"ב אות ס' מ"ש בסוגיא זו:

הלכות אבילות:

סימן קנ

ב"ה לבוב תרנ"ד:

לה"ה הרב החריף ובקי מ' סענדר סג"ל נ"י ראבד"ק ראזדאל:

על דבר השאלה אם לשפוך זאדעוואססער מפני המת וכן מינעראלוואססער: תשובה מה שכ' כ"ת דזאדעווא דזאדעוואססער נעשה ע"י בישול ודבר המתבשל אין לשפוך זה ליתא דזאדעוואססער נעשה בצונן שמערבין מים עם הגאזע הנעשה ע"י וויטריאל ועיקר המים לא נתחמם. וגם הדין דמים חמין שבשכונת המת דאין לשפוך עיין בשדה חמד מערכת אבלות סי' קמ"ו דלא פסיקא לי' ומייתי להחביי"ק בס' חיים ביד סי' ק"ב שאסרו. אך שכ' שם דמים חמין שבשכונת המת שיש בו מלח או תבלין אין נאסרין ומשמע דמים צוננים שיש בו מלח או תבלין נאסרין וה"ה זאדעוואססער אמנם לפי מה שהביא שם בשם ירך אברהם דכל דאיכא הפסד אין רשות למה"מ להדיח חרבו ומה"ט אין שופכין יין וכל מיני משקה ה"ה זאדמוואססער

ומינעראלוואססער דאיכא פסידא אין שופכין מפני המת ואף דבמים חמין דאיכא הפסד עצום לא מלאו לנו להקל זה משום דהפסד עצום הפסד מועט הוא כדאמרינן בפסחים כ' ע"ב משא"כ מינעראלוואססער או זאדעוואססר ומה"ט נ"ל דאין שופכין מים ששרו בהם רויטי ריבן מע"ל או ששרו בהם נמוקים אף שעדיין לא נשתנה המראה ולדעת הש"ך יו"ד סי' קכ"ג בשם מהרלב"ח ומג"א סי' ר"ב בעי ששרה ג' ימים שיהי' ראוי לקידוש (דלא כמ"ש בח"א כלל ע"ה ושאר אחרונים דסגי במע"ל ובהגהות יד שאול כ' דהרלב"ח לשיטתו דס"ל כבוש ל"ה רק בג' ימים) מ"מ אף לדעתו י"ל דא"צ לשפוך מפני המת כיון דאיכא הפסד אין רשות למה"מ להדיח חרבו. והנה בהגהות דעת קדושים הנדפס

מחדש כ' דהיכא שיש למים שם לוי ל"ה בכלל האיסור ומה"ט א"צ לשפוך מים רותחין ולפ"ז ה"ה מה"ט א"צ לשפוך זאדע וואססער. ולפ"ז י"ל דמינעראלוואססער שקורין על שם מקומן לא מיקרי שם לוי כמו דמשני רבא בסוכה י"ג ההוא דקרי לי' מררותא דאגמא משום דשכיחן באגמי ותוס' כ' שם דגם אביי מודה לזה מ"מ כיון שבכללו מיקרי מינעראלוואססער הוה שם לוי. אך צ"ע לפמ"ש ח"ס ביו"ד סי' ק"ד בשם חו"י דדרשינן טעמא דקרא לחומרא והיכא דשייך הטעם אף דל"ה בכלל הקרא מ"מ אסור וע' בספרי ליו"ד ח"ר סי' קמ"ג אות ה' שהארכתי בפרט זה א"כ במים שבשכונת המת שהטעם הוא משום שהמה"מ מדיח חרבו אף שיש לו שם לוי ול"ה בכלל הגזירה מ"מ אסור כיון ששייך הטעם. אמנם לפמ"ש דהיכא דאיכא פסידא אין רשות למה"מ להדיח חרבו על כן ל"ש הטעם ול"ה בכלל האיסור כיון שיש לו שם לוי על כן זאדעוואססער ומינעראלוואססער וכן מ' רוטע רובין ומי צמוקים לאחר מע"ל בודאי מותר וקודם מע"ל י"ל דאין בו הפסד לשפוך המים:

ידידו:

סימן קנא

ב"ה:

פרעמישלא ברכ"ת אפב"ה לפ"ק:

להרב החריף מ' יעקב פריינד נ"י מבאריסלאוו:

א מה שהקשה כת"ה על הראב"ד דס"ל פ"ה מנזירות הי"ז דכהנים בזה"ז טמאי מת הן ואין עליהם חיוב טומאה וע"כ ס"ל אף כשפירש מהטומאה ואף ביום הב' מהטומאה אינו חייב א"כ קשיא לדידי' בשבועות י"ז בהא דבעי בנזיר בקבר אי בעי שהי' למלקות דקשה קושיות התוס' והלא כבר נטמא וא"ח משום טומאה ול"ש תי' התוס' להראב"ד דאין חילוק בין כהן לנזיר וכבר הקשה כן השואל בתשו' חסד לאברהם חיו"ד סי' ק"ז ושואל ומשיב מהדורא קמא ח"ר סי' ש"ה וסי' ש"ו הנה קו' זו י"ל בפשיטות דאף הראב"ד מודה דנזיר עובר משום בל תאחר דנזירות טהרה כשטימא עצמו ביום ב' ומוסיף יום על טומאתו ונהי דמשום טומאה אינו לוקה הואיל ומחולל ועומד מ"מ משום בל תאחר עובר ולוקה וכ"כ במנ"ח מצוה שע"ו א"כ שפיר מיבעי בגמ' דשבועות בנטמא סמוך לחשיכה ומוסיף יום אחד אי בעי שהי' למלקות לענין בל תאחר כמו שתי' תוס' בשבועות לשיטתם ואף שהרא"ש כ' בנדרים דאינו עובר בבל תאחר עד אחר ג' רגלים כבר השיג עליו בט"א ר"ה ה' עיי"ש. אמנם בגוף דברי הראב"ד הנה בשומ"ש סי' הנ"ל כ' דאף הראב"ד מודה דהיכא דמוסיף על ימי טומאה חייב ורק הראב"ד קאי על כהני זה"ז דאין

לנו הזי' הוה כטומאה אריכתא. ושוב הביא כן בשם הסמ"ג דמשמע קצת כדבריו ותמה בסי' ש"ז שם על רמב"ן מכות כ"א שתמה על הראב"ד דהרי דוקא באותו יום פליגי ר"ע ור"ט והנה בגוף הסברה היטב אשר דיבר. אמנם במנ"ח מ' רס"ג כ' דע"כ דעת הראב"ד דבכל ענין כהן אינו חייב משום הוספות טומאה בימים דל"ל דוקא בזה"ז דאין לנו הזי' דשמא יבא בן דוד היום ומוסיף ימי טומאה דלא יוכלו להזות עליו היום או למחר עכ"ד והנה בעירובין מ"ג אמרינן בהריני נזיר ביום שבן דוד בא אסור לשתות יין ומ"מ שילקה משום טומאה שמוסיף שמא יבוא בן דוד אין ראי' משם דאיך ילקה מספק וע' ע"ז י"ג דמטיל מום בזה"ז לדעת תוס' אינו אסור רק מדרבנן ולדעת הר"מ אסור מדאורייתא ואין לוקין. וי"ל טעם הר"מ שמא אתי בן דוד כהך דעירובין ומ"מ אין לוקין. ולפ"ז שפיר ס"ל לראב"ד דאין לוקין. ולכאורה י"ל כמו שכתבו התוס' בעירובין מ"ג לענין נזיר דמיירי באומר ביום שראוי שבן דוד בא. ובודאי באומר כן גם לוקין אם עובר על נזירותו כיון שראוי שיבוא כן בכהן כיון דס"ל אם מטמא עצמו ביום השני חייב שמוסיף ימים ואין חילוק בין אם יש לו מי הזי' או אין לו כיון שראוי שיזה למחר אם יהי' לו מי הזי' כן י"ל בזה"ז כיון שראוי שיהי' לו הזי' אם יבא בן דוד הו"ל מוסיף טומאה וחייב. אך יש לחלק דכיון דאין בידו ל"ש ללקות עליו משום האי טעמא ודו"ק:

ב והנה י"ל בדעת הראב"ד לפי המבואר בחגיגה כ"ב ובר"מ פי"א מפרה ה' ב' שמי שנטמא במת ושהה כמה ימים בלא הזי' כשיבא להזות מונה בפנינו ג' ימים ודוקא בעם הארץ ולא בחבר ומבואר בתשו' הרשב"א הובא ברמ"א סי' ר"ה ביו"ד דבזה"ז לכ"ע דנינן כעם הארץ הואיל ורובן אינן בני תורה עי"ש שפיר קאמר הראב"ד דאף אם יבא בן דוד ביום ב' לטומאתו צריך למנות מחדש כשיבא להזות ולא מקרי מוסיף טומאה ומ"ה הכהן בזה"ז א"ח ואף דדבר זה מדרבנן מה שצריך למנות בפנינו מ"מ כיון שבאמת אין לנו הזי' רק שראוי להזי' כשיבא בן דוד וכשאינו ראוי מדרבנן שוב הוי א"ר מדאורייתא. לדעת ר"י בסוכה כ"ג ודעת קצת פוסקים (אך צ"ע אם גם אם יבא ב"ד במתרה בימינו נפסק כן) אמנם לפמ"ש לעיל א"צ לכ"ז דאף דאיכא סברא שמא יבא בן דוד היום מ"מ אין לוקין מפאת כן. אך נ"מ רבתא אם נימא דדעת הראב"ד דבזה"ז אף איסור דאורייתא ליכא רק איסור דרבנן ולפ"ז יש חילוק בין שבת ויו"ט וימי החול דבשבת ויו"ט דליכא חשש שמא יבא בן דוד היום דאין אליהו בא בע"ש ל"ה איסור טומאה לכהן רק מדרבנן לשיטת הראב"ד משא"כ בימי החול נהי דמלקות ליכא מ"מ איסור דאורייתא יש (וע' מ"ש לעיל סי' קי"ט אות ד' דלהרמב"ם החשש שמא יבא בן דוד הוא דאורייתא ומ"ה ס"ל ספירת העומר בזה"ז דאורייתא עיי"ש):

ג ובעיקר המחלוקת שבין הר"מ להראב"ד פ"ה מנזירות ה' י"ז דס"ל להר"ב דבשלא בחיבורין חייב כהן משום טומאה כשנטמא שנית והראב"ד חולק נ"ל דבר חדש. הנה לפי המבואר במנחות כ"ד אמרינן בטומאה שבע לה טומאה בקלה על קלה ולא בחמורה על קלה והנה אביי לא ס"ל שם סברא דשבע לה טומאה ואנן פסקינן דהיא איבעיא דלא איפשטא כמ"ש הר"מ פי"ב מאבות הטומאה ה' י' וע' בתוס' ומ"ל שם באריכות דגם אביי ס"ל דטומאה קלה לא חלה על קלה. אך דוקא בהאיבעי' דמנחות בכשרון שחלקו דמוסיף טומאה ע"י נגיעה השני' שיטמא גם חצי עשרון ע"י צירוף לא ס"ל לאביי שבע לה טומאה ורבא ס"ל דהוא ספק גם בכה"ג ואנן פסקינן כרבא ומעתה נאמר לענין כהן שנטמא במת ופירש ונגע שנית. הנה לאביי דס"ל היכא דמוסיף טומאה בצירופו ל"א שבע לה טומאה ה"ה הכא הכהן חייב מה דנטמא שנית ול"א שבע לה טומאה כיון דקודם שנגע שנית אם יגע באדם אינו טמא ז', ובעודו בחיבורו יטמא טומאת ז' הוא מוסיף טומאה כמו התם במנחות ע"י צירוף. ומ"ה ס"ל לאביי בנזיר מ"ג כשיטתי' במנחות ומשני כאן בחיבורין כאן שלא בחיבורין וכ"ז לשיטתא דאביי אבל לדידן דס"ל בהך דמנחות דהוה ספק ה"ה בכהן שפירש מטומאה ונגע שנית במת שב"ע לה טומאה וכמו בהך דמנחות לא יטמא החצי עשרון השני' ע"י צירוף ה"ה הכא כשיגע אדם בו אף בעודו בחיבורין לא יטמא טומאת ז' כיון דכבר שבע לה טומאתן. והוא לא נטמא עתה במת ואיך יטמא הנוגע בו ומה דקי"ל טומאה בחיבורין טמא ז' זה דוקא אם לא נטמא הנוגע במת מעיקרו. וא"כ איך אפשר לחייב הכהן בנגיעה במת משום שמוסיף טומאה בחיבורין הרי זה תלוי באיבעי דלא איפשטא ומ"ה ליכא לחייב לכהן מלקות לדידן אף אם פירם מעיקרא ומתברר שיטת הראב"ד הגם דהראב"ד לא כ' כן אבל הענין נכון. ואם כנים אנחנו בדברינו ונאמר עוד דהיינו טעמא דקרא גופי' בנזיר שהי' מת מונח על כתפו והושיטו לו מת אחר דאינו חייב משום שהוא מחולל ועומד טעמא דקרא משום דהוא שבע לה טומאה מיושב קו' תוס' בשבועות י"ז בהא דמיבעי לן בנזיר בקבר צריך שהי' למלקות והלא כבר מחולל ועומד. לפמ"ש תוס' שבת קי"ב ומנחות כ"ה דלא שייך שבע לה טומאה בטומאה הבאה מעצמו שא"צ לנגיעה ודוקא במה שצריך ליגע בדבר אחר אמרינן שבע לה טומאה, א"כ בנזיר כשעומד בקבר, א"צ ליגע וטמא מעצמו ול"ש שבע לה טומאה ומ"ה חייב משום טומאה אף שנטמא כבר ול"ק ממה דאמרי' בנזיר כ' עייל ידו אסתאב כי עייל גופו טמא הוא דשם צריך לעייל ולכנוס ומ"ה אמרינן שבע לה טומאה ודו"ק:

ד והנה מה שתי' התוס' דהא דפטור כשהושיטו לו מת היינו כשלא הספיק להשליך מת ראשון מעליו אבל הכא כל שעה צריך לפרוש צ"ע מסוגיא דנזיר מ"ג דמקשה שם בבית נמי כיון דעייל ידיו איסתאב כי עייל כולה האי טמא הוא ומה מקשה נהי דעייל ידו ואיסתאב הרי תיכף צריך לפרוש וכי עייל כולה חייב משום לא יבא כמו במת היכא שיש בידו להשליך שחייב להתוס' וכן קשיא במה שמקשה לר"א ולרבא שם עוד קשיא בהא דמקשה בנזיר מ"ג אר"ה דאמר אפי' טומאה וטומאה מהא דכהן שהי' לו מת והושיטו לו מת אחר א"פ ולישני דר"ה מיירי כשהי' לו שעה להשליך מת הראשון מעליו ולזה י"ל דהגמ' ל"מ לשנויי דר"ה מיירי בהי' לו שעה להשליך דא"כ חייב על טומאה ראשונה כשהתרה בו שישליך הטומאה מעליו ולא השליך ואמאי נקט והושיטו לו מת אחר דהרכי במזיד בחוץ לכ"ע ל"ב שהיה דע"כ לא איבעי לן אי בעי שהי' אלא בטומאת עצמו באונס כפרש"י ומדנקט מת אחר ע"כ מיירי בשלא הספיק להשליך מת הראשון ואפ"ה חייב אבל מה שהקשיתי בהא דמקשה כיון דעייל ידו איסתאב עדיין קשה דהרי משום לא יבא א"ח רק כשמכניס גופו וקמ"ל דחייב משום ביאה היכא שהי' יכול לחזור ולקבל ידיו לחוץ ומצאתי בספר אהל דוד להגאון מ' דוד דייטש שפירש באמת לדברי התוס' הא דמשני כאן בחיבורין הכונה בשלא הספיק להשליך וס"ל לתוס' דרבה ור' יוסף פליגי בסברה זו דרבה ס"ל א"ח משום טומאה משום מה שלא השליך רק במה שמוסיף טומאה ור"י ס"ל כסברת התוס' והאיבעי בנזיר קאי לר' יוסף. ולפ"ז מיושב קושייתי דהרי בגמרא קאמר אבל טומאה וטומאה לא דהא מיטמא וקאי טומאה וביאה נמי' וזה מקשה לרבה דס"ל אליבא דר"ה טומאה וטומאה לא ולא ס"ל כתוס' אך דתליא בתוס' טומאה ולא במה שלא השליך ושפיר מקשה בבית נמי' כיון דעייל ידו איסתאב אמנם אף פירושו של אהל דוד דהא דמשני כאן בחיבורין כונת הגמ' שלא הי' שהות להשליך המת מעליו לא משמע כן בגמ' והמובחר דהא דמשני כאן בחיבורין כאן שלא בחיבורין זה תי' אביי אליבא דרבה דס"ל דלא אפל ר"ה בטומאה וטומאה וגם לא ס"ל כסברת התוס' בשבועות דתליא אם הי' יפול לפרוש מהטומאה ורב יוסף ס"ל כסברא התוס' כמ"ש לעיל וזה נכון וברור:

ה והנה מ"ש לע"ל דכמו דבמנחות אמרינן שבע לה טומאה ולא נטמא חצי עשרון השני ה"ה בנטמא במת ופירש ואח"כ נגע לא נטמא האחר בחיבורו יש לחלק לפ"מ דאמרינן דצירף כלי ל"ה רק מדרבנן וכן פסק הר"מ פי"ב מאבות הטומאה ה' א' כמ"ש הכ"מ שם ומ"ה לא מקרי זאת טומאה חמורה משא"כ אי טומאה בחיבורין דאורייתא מקרי זאת טומאה חמורה וחלה על קלה אולם הר"מ פסק דטומאה בחיבורין ג"כ רק מדרבנן

כדאיתא פ"ה מטומאת מת ה' ב' עמ"ש בכ"מ ומ"ל. והעיקר מה שנ"ל בזה. דהנה קשיא בגמ' דנזיר דלמ"ל קרא דלא יחלל למעט אם הוא מחולל ועומד שא"ח ת"ל דשבע לה טומאה דמשמע דלא מטעם שבע לה טומאה ממעט ע"כ נראה דתליא בזה למאן דלא ס"ל שבע לה טומאה והוא שיטת אביי במנחות ולחד שיטה בתוס' לא ס"ל לאביי כלל סברת שבע לה טומאה. אתיא קרא דלא יחלל על טומאה שנגע פעם שנית, בעודו מחובר בטומאה אבל אם הוא שלא בחיבורין ועכשיו נגע חייב. אבל למאן דס"ל שבע לה טומאה ע"כ מוקי קרא דלא יחלל אף אם הי' שלא בחיבורין ונגע עתה שמוסיף טומאה שהנוגע בו יטמא ז' דל"ש שבע לה טומאה כיון דהוה טומאה חמורה וחלה על קלה כמ"ש לעיל. מ"מ קרא ממעט לי' דלחיבורין לא איצטריך קרא דבלא"ה שבע לה טומאה ואביי דמחלק בנזיר מ"ג כשיטתי' דלא ס"ל שבע לה טומאה ולדידן דהדבר ספק א"א לחייב כהן אף שלא בחיבורין וזה בירור שיטת הראב"ד וזה הערה יקרה:

ובתשו' הרשב"א סי' שכ"ד הקשה על ר"ת שפוסק כר"ע דאפי' פירש מן המת ונטמא א"ח ותמה עליו למה לא פסק כר"ט דסתם מתניתין כוותי' ועוד ר"ה דהוא אמורא ס"ל בנזיר כר"ט עיי"ש. ולפמ"ש ניחא דסוגיא דנזיר כאביי דלא ס"ל שבע לה טומאה אבל לדידן דפסקינן דהדבר ספק אי אפשר לחייב כהן דאם אמרינן שבע לה טומאה ע"כ ממעט קרא אף שלא בחיבורין מיהו מה דמשמע מתשו' הרשב"א דר"ת ס"ל אם כבר נטמא אף שלא בחיבורין ל"ה טומאה שנית רק איסור מדרבנן לפמ"ש הו' איסור תורה ועכ"פ ספק הוא אך שאין לוקין מספק. ולכאורה י"ל דהא דפליגי ר"ט ור"ע במס' שמחות פ"ד אי לאחר שפירש חייב על טומאה פליגא ג"כ בסברת שבע לה טומאה שכתבתי לעיל דלמ"ד דס"ל שבע לה טומאה קרא ע"כ ממעט אף לאחר שפירט כמ"ש לעיל וכמו דפליגי בסברא זו ת"ק ור' יוסי הובאו במנחות דאר"י וכי איזה טומאה נגע ות"ק לא ס"ל שבע לה טומאה. ולפ"ז י"ל דסתמא דמתניתין דאמרי אל תטמא שכ' הרא"ש במס' שמחות דס"ל כר"ט אתיא כת"ק דר' יוסי דלא ס"ל שבע לה טומאה ומה דאמרינן בברייתא דשמחות דביום הב' שנטמא לכ"ע מחייב היינו משום דהוה טומאה חמורה שמוסף ימים ובחמורה על קלה ל"ש שבע לה טומאה כדאיתא במנחות ומ"ה אתיא שפיר הא דחיילה טומאת קרי אטומאת מת וכן טומאת מת אקרי כיון דכל אחד יש לו חוער מחברו ל"ש שבע לה טומאה ודו"ק. ומ"מ עדיין צ"ע בכל ענין זה וע' מ"ש בבית יצחק א"ח סי' ק"ט אות ה' וע' ברכות כ"ו ד"ס ל"ל לר"י בזב שראה קרי א"צ טבילה לתפילה והערני תלמידי דטעמא דר"י משום דשבע לה טומאה וזה למה דס"ד מעיקרא בברכות דדוקא בראה זיבה מעיקרא ס"ל לר"י כן. ואמנם לתוס' שבת הנ"ל דטומאה היוצאה מגופו לא אמרינן שבע לה טומאה זה

ליתאוכ"מ: ו ונשוב לענין הנ"ל הנה ראיתי באהל דוד שבועות י"ז מביא דברי ירושלמי פ"ג דנזיר דמקשה שם לר' יוחנן דס"ל דחייב אכל פרישה ופרישה ממתניתא דכהן שהי' עומד בבית הקברות והושיטו לו מת אחר אינו חייב ועשני להחלו יצא זה שאינו מוסיף חילול שלא יאמר הואיל ונטמאתי על עצמות אבא אלקט עצמות פלוני ופי' הפני משה דדוקא במטמא עצמו בהיתר כגון לאביו אינו חייב אם מטמא עצמו אח"כ אבל במטמא באיסור חייב במטמא אח"כ. וכ"כ בתשו' חסד לאברהם סי' י"ז ובאמת אין סברא לחלק דאיך משמע זה מקרא דלהחלו. ואמנם גם במ"ל פי"א דתרומות כ' דהא דאמרינן כהן שסך בשמן של תרומה בן בתו ישראל מתעגל בו משום דכתיב ומתו בו כ' יחללוהו יצא זה שהוא מחולל צידד לומר דדוקא בכהן שסך בהיתר הדין כן אבל אם ישראל סך באיסור אסור לישראל להתעגל. לפי שלא נתחלל בהיתר וזה קצת כעין דברי המפרש בירושלמי הגם שיש לחלק הענינים ובאמת אם נחזיק דברי המפרש בירושלמי כפשטן קשיא בש"ס דזבחים ק"ו דס"ל לריה"ג טמא שאכל טמאה פטור אמרו לו אף טמא שאכל את הטהור כיון שנגע בו טימאהו ודלמא לא פטר ריה"ג רק כשנטמא בשוגג שכבר הוא מחולל משא"כ כשנטמא באיסור במזיד אם אמת סברת הירושלמי הנ"ל ויש לישב דכיון דטמא שאכל בשוגג חייב קרבן אזה מקשה איך חייב כיון שנגע בו טימאהו. בזה מיושב קו' תו' בחולין ק"א לשמואל דטמא שאכל תרומה טמאה א"ח מית' משום שהוא מחולל ושיט' הר"מ כפשטי' משום שהוא מחולל ולא משו' דא"א חע"א ע' ראש יוסף ופתיחה לפמ"ג יו"ד א"כ איך משכחת מיתה ומלקות הא מכי נגע בו טימאהו ולהנ"ל ניחא דטמא שאכל תרומה אינו חייב קרבן ולא נ"מ רק במיתה ומלקות ואם נטמא במזיד חייב קרבן כנו כהן שנטמא באיסור חייב על טומאה אח"כ. איברא דבלא"ה יש לחלק בין נטמא בהיתר לנטמא בשוגג ואין להאריך בזה דגוף סברת המפרש אינו מבורר: איברא דיש לומר בסברת המפרש כמו שכ' התוס' ביבמות כ' דהיכא דהוא דחוי' ל"א הותר רק ביאה ראשונה משא"כ ביבום דהותרה מותר אף ביאה שני' ולפ"ז ס"ל לירוש' טומאת קרובים הותרה ומ"ה מותר אח"כ לטמאות משום הואיל ואישתרי אישתרי ולפ"ז נכון מה דס"ל ר"ע במס' שמחות דביום שנטמא כבר אינו חייב משום טומאה דלפמ"ש בספרי לא"ח סי' נ"ה אות ב' דר"ע ע"כ ס"ל טומאת קרובים הותרה עיי"ש שהוכחתי זאת ומ"ה ס"ל א"ח באותו יום. איברא דגוף סברת הואיל ואישתרי לא נהירא דל"מ רק להתיר ביאה שניה באותה אשה או כהך דזבחים הואיל והותר לצרעתו הותר לקריו אבל הואיל והותר היום לקרובים הותר נמי לטמא עצמו לרחוקים ל"א דהרי בהך דהותר לצרעתו אמרינן בזבחים ויבמות דדוקא שנעשה אח"כ בעל קרי. וכן ביבמות ז' בענין נשא מת ומת ואח"כ

נשא חי שיהי' שעת היתר מעיקרו משא"כ שיטמא עצמו לרחוקים שנאסר מעיקרא לא אמרינן הואיל ואישתרי אישתרי ועיין בט"א מגילה ד'. ולא משכחת לה רק בנזיר שהי' לו מת מצוה קודם שקיבל נזירות ואח"כ קיבל עליו נזירות וגם זה אינו דומה להך דיבמות כיון דמעיקרא קודם שקיבל נזירות לא הי' איסור כלל דנימא הואיל ואישתרי אישתרי ודוקא שחל איסור אחד קודם והותר ואח"כ בא לחול השני אמרינן הואיל כמו בנשא מת ומת ואח"כ נשא חי. והנראה דכונת הירושלמי וחידושי הר"ן שהובא באוהל דוד כמו שכתבו תוס' דהיכא שמחויב לפרוש חייב אטומאה. משא"כ כשנטמא ברשות ועדיין עסוק בטומאת הקרוב וא"א לפרוש ממנו אז מותר לטמא גם לאחר או א"ח על אחר כיון שעדיין צריך לטמא לקרוב ואין להאריך בזה אולי יבואר עוד לקמן:

ז וקצת הי' מקום לומר דבשלמא בנטמא באיסור אמרינן כמדארל"ת אעל"מ והוה כטהור וחייב משום טומאה שיטמא אח"כ. משא"כ בנטמא ברשות וכמו שרצה התוס' לומר בצורם אוזן בכור דנימא כמדארל"ת ואסור לשחוט ה"ה דכהן חייב משום טומאה הן אמת למ"ש התוס' לחלק בין צורם אוזן בכור דהיכא דנפל מום ממילא מותר ל"ש כמדארל"ת ה"ה בנטמא דל"ב מעשה דידיה ל"ש כמדארל"ת. ואולי חידושי הר"ן ומפרש בירושלמי לא ס"ל כסברת התוס' הנ"ל ובפרט אם נאמר בגוף הטעם דכמדארל"ת אעל"מ הוא מטעם קנס וכן משמע מתשו' פנים מאירות שפיר יש לחלק בכהן בין נטמא באיסור. ושמא לפ"ז גם במטיל מום בבעל מום יהי' חילוק אם עשה מום באיסור ומ"מ כיון ששיטת התוס' אינו כן ע"כ אין להאריך כאן. והנה בראשית דברינו הערתי בישוב דברי הראב"ד מש"ס דשבועות וכתבתי דהאיבעי דגמ' קאי לענין בל תאחר. ובזה מיושב מה דלא איבעי בגמ' רק בנזיר ולא בכהן ולהראב"ד מיושב שפיר דבכהן א"ח משום בל תאחר ול"ש למיבעי כיון שכבר נטמא ושוב א"ח משום טומאה. וכעת בא לידי תשובת שאג"א החדשות מצאתי שהרגיש קצת בישוב דברי הראב"ד עפ"י דרך הנ"ל ונהניתי שכונתי לדבריו:

ח אחת היא מה שיש להורות קצת קולא בעובדא שבא לידינו במתי נכרים אם מחויבים כהנים בזה"ז להרחיק מבתיהם לפי שיש כמה ספיקות וע' בס' שע"ב ובד"מ אולי בשבת ויו"ט יש להקל שלא יצטרכו כהנים להרחיק לסמוך על דעת הראב"ד לפמ"ש דגם הראב"ד מודה במוסיף ימי טומאה אך בזה"ז כיון דליכא הזי' מקיל הראב"ד ואמנם בימי חול יש לומר שמא יבא בן דוד היום אם בקולו תשמעו ומוסיף טומאה משא"כ בשבתות ויו"ט דלא אתי בן דוד אולי יש להקל. והנה בבית הסמוך לבית שהטומאה שם המקיל במקום צורך גדול במת עכו"ם לא הפסיד דבישש פ"ו, דיבמות סי' כ"ה כ'

דשלא לכנוס באותו דרא שיש שם מת שאנו נוהגים שלא יכנוס אף ששכונת מבוי שלנו אינן מאהילות כל כך (תיבת א"כ ט"ס וצ"ל כ"כ), להיות אהל דאורייתא אין להחמיר כולו האי בעת נכרי. והגם שנראה דס"ל כהש"ך דבית הסמוך ל"ה דאורייתא והמג"א סי' שמ"ג חולק וס"ל דהוא דאורייתא וכ"כ בסי' שי"א ס"ק י"ד. מ"מ גם הפנ"י כ' בסוכה דף י' ובכמה דוכתא כהש"ך דמאהל לאהל ל"ה רק מדרבנן על כן בכה"ג אמרינן כדאי הוא ר"ש לסמוך עליו בשעת הדחק:

ט והנה ראיתי דבר חדש בס' מנ"ח מצוה רס"ג דנזיר אינו מגלח אקבר ומביא זאת בשם כ"מ פ"ו מנזירות ה' ה' בד"ה ומ"ש ואם נטמא עיי"ש. הנה אם הי' דבריו אמיתים הי' אפשר לפרש דברי ירושלמי בפ"ג מנזיר ה' ה' הנ"ל וז"ל מתניתא פליגא על ר' יוחנן כה ן שעומד בבית הקברות והושיטו לו מת אחר יכול יקבל ת"ל לא יטמא בעל בעמיו הרי שקיבל יכול יהי' חייב ת"ל להחלו את שהוא מוסיף חילול על חילולו יצא זה שאינו מוסיף חילול על חילולו א"ר זעירא א"ר יוחנן להחלו יצא זה שאינו מוסיף חילול על חילולו שלא יאמר הואיל ונטמאתי לעצמות אבא וכו' ולא נודע מה הוסיף ר' זעירא והמפרש פי' דזעירא ס"ל דוקא כשנטמא בהיתר כגון שנטמא לקרובים חשיב מחולל ועומד וכבר כתבתי לעיל דלא נודע הסברא אמנם יש לפרש דברי ירושלמי הנה לפ"מ דסובר הכ"מ דנזיר שנטמא בקבר אינו מגלח א"כ ודאי דאם נטמא במת אח"כ חייב דמוסיף טומאה על טומאתו. ובאמת בש"ס דידן מבואר בזה"ל כהן שהי' עומד בבית הקברות והושיטו לו מתו ומת אחר יכול יהא חייב י"ל דוקא בהושיטו לו מתו פטור על מת אחר דלא כפירש"י שפירש או עתו או מת אחר. אבל משום טומאת בה"ק חייב על מת אחר כנ"ל שמוסיף טומאה שנזיר מגלח, אבל בירושלמי מבואר שהי' עומד בבה"ק והושיטו לו מת אחר משמע משום טומאת בה"ק גופו פטור על מת אחר ואזה י"ל פליג זעירא ואמר להחלו שאינו מוסיף טומאה כגון שנטמא לעצמות אבא אבל בנטמא בקבר חייב משום טומאה כיון שמוסיף טומאה שהנזיר מגלח. הנה לפי שיטה הנ"ל הפירוש עולה יפה,. אבל גוף הדין לא נהירא דאין שום ה"א דטומאת הקבר יהי' טומאה שאין הנזיר מגלח. דלהדיא מבואר בירושלמי פ"ז דנזיר ה"ג ופ"ט ה' ב' בשם ר' יאשי' טומאה טמונה בקרקעו של בית הנזיר מגלח ומסיק בירושלמי דאין חילוק בין מן הצד בין שכנגדו ע' במפרש שם. וזה טומאת הקבר וכן מוכח כל הסוגיא דטומאת התהום ומ"ש הרמב"ם פ"ו ה"ח מי שנדר והוא בביה"ק וכו' ואם נטמא שם בביה"ק באחת מן הטומאות שהנזיר מגלח ומשמע דבביה"ק אין הנזיר מגלח הכוונה דברישא י"ל שהי' בביה"ק גולל ודופק שהוא טומאה שאין הנזיר מגלח קמ"ל בסיפא שהי' על קבר ממש.

שוב ראיתי שצדקו דברי ספר מנ"ח דמ"ש דקבר הוי טומאה שאין הנזיר מגלח היינו קבר שיש אוהל טפח דחוצץ בפני הטומאה ואף לדעת תוס' ב"ב ק' דמטמא משום קבר סתום אף ביש בו אהל טפח מ"מ אטומאה זו אין הנזיר מגלח וירושלמי הנ"ל מיירי בטומאה טמונה ואין חלל טפח דבוקע ועולה הוי כמת ממש וכ"כ במרכבת פ"ה מטומאת מת בדעת הר"מ כדברי ס' מנ"ח ונמצא דברישא מיירי הר"מ ביש בו אהל טפח ואח"כ כ' ואם נטמא בטומאה שהנזיר מגלח היינו שאין בקבר חלל טפח. ולפ"ז יש מקום לדברינו לעיל בביאור דברי הירושלמי ומ"מ עדיין צ"ע דהרי מה דקאמר בירושלמי הנ"ל בין מן הצד ע"כ מיירי ביש חלל טפח דאל"כ אינו מטמא מן הצד ומ"מ מסיק דנזיר מגלח מיהו תוס' בב"ב ק' כ' דאפילו אין בו חלל טפח מטמא כל סביביו וצ"ל דהכ"מ יפרש קצת כפירוש קרבן העדה בירושלמי פ"ט סוף ה"ב דר' עזרה בשם ר' יודן אמר בניחותא (דלא כפי' פ"מ שאמר בתמי') אפילו תימא כאן וכאן מן הצד מאי טמא טמא ואינו מגלח היינו דביש חלל טפח באמת אינו מגלח (ומ"ש קרבן העדה דאינה אלא מדרבנן דבריו צ"ע). ואמת אם נימא דגם בקבר שיש בו חלל טפח אין נזיר מגלח ונאמר כשיטת המרכבה ח"ג פ"ה ה"ח דנזירות דטומאה שאין הנזיר מגלח א"ח הנזיר משום בל יחל ובל יטמא רק משום בל תאחר מיושב קו' שעה"מ פי"ד ממאכלות אסורות בהא דמכות כ"ב חשיב כהן ונזיר אבית הטומאה והרי בנזיר גופי' לוקה ד' ושם ל"ח נזיר אלא בחד להנ"ל בבית הקברות ליכא אלא מלקות דבל תאחר אבל כבר כתבתי שיש לפקפק ע"ז הגם דסתם בה"ק יש בו בקבר חלל טפח כדמשמע בתוס' ב"ב ק' דמ"ה הי' עושין רומו שבעה עיי"ש בשם רבינו שמואל. מ"מ גוף הדין צ"ע דמפשטות דברי ירושלמי פ"ז דנזיר הנ"ל מבואר דנזיר מגלח:

י ואשוב לדבריו מה שהקשה בתוס' נדה נ"ז ד"ה ודילמא שכתבו ובפ' ג' מינין אר"ה נזיר שעומד בבית הקברות הושיטו לו מתו או מת אחר חייב וטעמא לפי שמוסיף טומאה בחיבורין. ותמה דהרי בר"ה אינו מוסיף טומאה כלל זה באמת תמוה וכבר הרגיש מהרש"א ומהר"ם. ואמנם מה שפירש דר"ה לא מיירי שעמד עתה בעת שהושיטו לו אך שכבר עמד ומ"ה מוסיף טומאה זה דוחק גדול. הגם שמצינו בסוטה ג' ועבר עליו שכבר עבר ועיין מ"ל פ"א מק"פ ועיין גיטין מ"ב עבדי שהי' כבר אבל דר"ה שאמר נזיר שעומד הכונה שכבר עמד הוא רחוק מאוד. אמנם לפי מה שכתבתי לעיל יש מקום לדברי התוס' נדה הנ"ל בפשיטות לפי מה שכתב הרמב"ם דבקבר אין הנזיר מגלח ונמצא דבהושיטו לו מת מוסיף טומאה ושפיר כתבו התוס' דמ"ש וטעמא קאי למה שתירץ אביי כאן בחיבורין שלא יסתרו המשנה והברייתא וגם ר"ה מיירי במוסיף טומאה שהנזיר מגלח

דעל בית הקברות אין הנזיר מגלח וכשהושיטו לו מתו או מת אחר חייב שמוסיף טומאה שהנזיר מגלח והוא פי' נחמד. ומצאתי בדברי אמת דף פ' ע' ג' שהביא ג"כ דטומאת בית הקברות אין הנזיר מגלח עיי"ש ע"כ דברינו בדברי ר"ה שרירין וקיימין ודו"ק היטב בכ"ז:

יא והנה הקשה כת"ה על המ"ל פ"ג מביאת מקדש ה' כ"א שכתב על דברי הרמב"ם דהיכא שנכנס למקדש ויש בה טומאה חייב כרת שביאתו וטומאתו באין כאחת וכ' המ"ל דטעמא דרבינו הוא דכל שטומאתו וביאתו באין כאחד חשיב כטומאת חוץ ול"ב שהי' אף שהתרו בו אח"כ לוקה אף בלא שהה והוא תמה ממ"ש הרמב"ם פ"ה מנזירות נזיר שנכנס לבית ושהה שם עד שמת המת לוקה שהרי טומאה וביאה באין כאחת והוי טומאת חוץ ומ"מ בעי שהי' ע"כ ולק"מ דדוקא במקדש לא גמירי שהי' בטומאת חוץ. אבל בנזיר בעי שהי' דהרי זה איבעי' בגמ' נזיר בקבר. אי גמירי שהי' בחוץ ומדלא איבעי במקדש בטומאת חוץ אי בעי שהי' משמע דזה פשיטא דבמקדש ל"ב שהי' בטומאת חוץ אך בנזיר מיבעי. ולכן שפיר פסק הר"מ דבנזיר בעינן שהה ובטומאת מקדש היכא דבאין בב"א דהוי כטומאת חוץ ל"ב שהי' וז"פ. ודע דמה שפסק הר"מ דמה שבא בב"א הוי כטומאת חוץ עיין זבחים צ"ג איבעי דלא איפשטא אי דנין טומאה קדומה מטומאה שבאותו שעה ואמנם הרמב"ם פ"ח מביאת מקדש ה' ח' פסק שם דניתז על בגד טמא אין טעון כיבוס דהוי כטומאה קדומה ועיין בכ"מ ולכן פסק הכא ג"כ דהוי כטומאה קדומה וזה דלא כמ"ש מהר"י קורקוס בתירץ האחרון ודו"ק. (וע' מ"ש בספרי ליו"ד ח"ר סי' קי"ד אות ט' מענין זה):

יב מה שהקשה על דברי הפ"י דעשה דוחה לאו הבא מכלל עשה גם ס"ל דעשה דוחה לב' לאוין ואמאי לא דחי עשה ללתו"ע ביבמות כ' באלמנה מן הנשואין ליהוי כב' לאוין כבר הקשה כן בדברי אמת בענין לאווין דף פ"ד ופ"ה דפוס האלבערשנואדט אדברי אסיפת זקנים בשם הרשב"א ע"ש ועיקר הדין אי עשה דוחה ב' לאווין הוא פלוגתא בנזיר מ"ח וע' בשושנת העמקים וע' מ"ש בספרי לא"ח סי' צ"ד אות ב'. והנה בדברי אמת הקשה בדרך זה דהרי כ"ג באלמנה לוקה ב' משום לא יקח ומשום לא יחלל ומ"מ עשה דוחה לב' לאוין ואמאי ל"ד לעול"ת דהוי כב' לאווין להאסיפת זקנים. ובאמת קושיתו יש ליישב דדוקא היכא שביאתו בעבירה נתחללה אשתו ועובר משום לא יחלל אבל אם עשה דוחה לל"ת ליכא עבירה ואינו עובר משום לא יחלל דגם היא לא נתחללה וע' בשעה"מ ה' יבום וחליצה פ"ו שנסתפק ביבם שנשא ממזרת אי הולד ממזר ובאבני מילואים סי' קע"ד באריכות. ולפענ"ד נראה דהא לא נתחללה וראיה מקדושין ע"ח דמקשה מה לכ"ג באלמנה שכן ביאתו בעבירה. והרי לדעת הר"ן קדושין דף י' מותר ביבום ביאה ראשונה

אף בגמר ביאה וא"כ משכחת לה בתו דכ"ג באלמנה בביאת היתר. ומ"מ הוי חללה ול"ה ביאתו בעבירה ומה מקשה וע"כ בכ"ג באמת לא נתחללה לא היא ולא זרעה ונמצא דליכא באמת רק חד לאו ואזדה לה קו' דברי אמת:

ועיקר דין הנ"ל תליא אם עשה דוחה ל"ת הוי דחוי' או הותרה דאם היא דחוי' נעשית חללה כמ"ש רש"י בפסחים פ"ד. דאם טומאה דחויה בציבור מקרי פסח פסול וה"ה אם עשה דוחה לל"ת מ"מ נעשית חללה (וע' מ"ש בספרי חיו"ד ח"ר סי' קס"ז מדברי המקנה ותוס' קדושין ד' וי"ג וכל הענין באריכות). ואחרי שקו' דבר אמת מיושב גם קושיתו מיושב בדרך זה די"ל דס"ל להרשב"א דהיכא דעשה ול"ת בחד איסור הוא לא אתי חד עשה ודוחה לעול"ת דגם לב' לאוין אינו דוחה היכא דהם מחד איסור משא"כ כשלאוין חלוקין כמ"ש המ"ל פ"א משופר ה' ד' דאף לשיטת החולקים על הריב"א דהיכא דאיכא עול"ת ועבר לוקין אל"ת מ"ע היכא דנזדמנו ב' איסורין חלוקין ועבר אל"ת אינו לוקה דהוא נדחה מפני העשה ה"ה י"ל כן להרשב"א דהיכא דאיכא עול"ת הוי כב' לאוין בדבר אחד לא נדחין מפני העשה משא"כ כשב' לאוין חלוקין ורק כאן נזמדנו כאחד ודוק:

והנני ידידו:

סימן קנב

ב"ה:

פרעמישלא תרח"ם לפ"ק:

ע"ד אשר נשאלתי בבית התפלה שנחלק מבית הסמוך בחומה גבוה (פייער-מויער) ובצד החומה אין שום מעשה צעצועים (גמזימס) לשום צד, אמנם בתוך החומה המפסקת בין הבתים נמצאה ארובה הנקרא קוימען המוציאה עשן משני הבתים והארובה אינה מכוסה למעלה אם צריכין הכהנים לצאת מבית התפלה מפני הטומאה שבבית השני:

תשובה נחוץ לדעת איך מוציאה הארובה עשן כי לפרקים הארובה הולכת בעקמומית הגם שעיקר הארובה בנוי' בשוה אבל ארובות קטנות נמשכות והולכות בעקמימות ובמקום שמעלה עשן הולך בעיקום הטומאה הולכת דרך הכירה הפתוחה לארובה ושם העקמימות מאהיל ובאם מהבית השני ג"כ הולך מעלה עשן בעיקום נכנסת הטומאה להכירה הפתוחה למעלה עשן ושמעתי שבקיימענס שעושין כעת הנקראים צילענדער ברוב פעמים הם נמשכים בעקמומית. והנה אף שהתיו"ט רפ"ה דאהלות כ' בשם מהר"ם דעינו של תנור הואיל דאינו עשוי אלא להוציא עשן לא מקרי כלי פתוח ואינו מביא הטומאה רק מדרבנן ולר"ע אינו מביא הטומאה כלל אף מדרבנן. וה"ה לפ"ז בארובה

של מעלה עשן מ"מ הא כ' תיו"ט ובלבד שלא יהא באותו נקב כרמון או רובו כדאמר בפ' המצניע דף צ"ה וכונתו למ"ש תוס' שם דף צ"ו ד"ה לעיל דבניקב כמוציא רמון או רובו חשיב כפתח אע"ג דלא נעשה לפתח א"כ בארובה של מעלה עשן הפתח מהכירה לארובה גדולה יותר ממוציא רימון על כן מביא הטומאה לבית. ועוד שהרי הר"ש לא ס"ל סברת מהר"ם ומוקי למשנה דתנור ברפ"ה דאהלות כשאין בעין פותח טפח עיי"ש בתיו"ט א"כ בארובות של מעלה עשן שיש פותח טפח יש לחוש להחמיר. והגם שמהתשובה של הפנ"י הנדפסת בספר האשכול סוף הלכות טומאת כהנים יש ללמוד קצת קולא בדין זה מ"מ דבריו צ"ע שם כמ"ש בנחל אשכול 189 אות ט' ועוד כפי הנראה עיקר סמיכת הפנ"י שמתיר הביבין שמתחת לארץ (קאנעלע) על דברי הרמב"ם שפי' המשנה דתנור רפ"ה מאהלות הנ"ל שעין התנור הוא הנקב אשר בשפלות הארץ והוכיח מזה שאין טומאה נכנסת ממקום למקום תחת תחתית הקרקע וע' חת"ס סי' ש"מ מ"ש על תשובה זו והיתר זה ל"ש בארובות של מעלה עשן הנ"ל על כן הכהנים צריכים ליזהר מפני הטומאה שבבית הסמוך כנלע"ד:

סימן קנג

ב"ה פרעמישלא תר"ן:

להרב המופלג החריף החכם השלם מ' טובי' קלאר נ"י מובארב כעת: בפאריז הבירה:

בדבר השאלה באחד אשר אשתו שבקה ל"ח ונתן להגבאים סך מסוים בעבור הקרקע לקבורה וזה חודש ימים שנקברה וכעת נודע לו ששם המנהג שמניחין זע"ז ואין בין קבר לקבר וא"ו טפחים רק מניחין סלע בין קבר לקבר וכעת כבר מונח מת אחר על קבר אשתו ובעל האשה רוצה לפנותה לקבר אחר שיתן מחיר הרבה מעות והוא קבר מיוחד ואם יפנה יצטרך לפנות גם המת שנקבר למעלה ושאל אם נכון לעשות כן:

תשובה הנה בטור ובש"ע יו"ד סי' שס"ב כתב אין נותנין ב' ארונות זע"ז ואם נתן כופין העליון שיפנה ואם יש ביניהם עפר ו' טפחים מותר. וכתב הש"ך סק"ד מיהו אם אי אפשר לקברו בענין אחר שרי וכ' בשבות יעקב סי' צ"ה הא דאין נוהגין האידנא להרחיק לפי שאין הארץ שלנו וכמה השתדלות צריכים בכל המקומות ליתן לנו קצת מקום ודי לעמוד בשלנו במקום מצומצם עיי"ש. אמנם בק"ק פאריז שמניחים סלע בין קבר לקבר נ"ל הטעם פשוט כי טעם ההפסק הוא מחמת ב' דברים חדא משום דצריך שיעור תפיסה לכל קבר וקבר והוא ששה טפחים וזה בכלל בזיון המבואר בב"י אם לא ירחיקו. וטעם הב' שלא יפלו דופני הקבר וזה רק בין קבר לקבר משא"כ בזה ע"ג זה לא חיישינן לנפילה רק משום תפישה ודעת הרמב"ן הובא בחכמת אדם בקונטריס מצבת משה סי'

י' דל"ב משום תפיסה רק ששה אצבעות ואף הפוסקים דשיעור תפיסה הוא ו' טפחים מ"מ זה דוקא בעפר משא"כ בסלע הלכה כרשב"ג בב"ב דאמר הכל לפי הסלע וא"צ בין קבר לקבר ו' טפחים וה"ה בקבר ע"ג קבר ואף דמהרמב"ם פכ"א מהלכות מכירה משמע דאין הלכה כרשב"ג אך מדברי הב"י סי' שס"ב ומסתימת לשון הש"ע שכתב סתם דופן הקבר מבלי תת קצבה משמע דפסק כרשב"ג כמ"ש בתשו' ז' ח"צ סי' קמ"ט עיי"ש ע"כ סומכין בעיר פאריז שדי בהרחקת ו' אצבעות ובסלע בין קבר לקבר עוד י"ל דסומכין אדעת התשב"ץ ח"ג סי' קי"ט שכ' דמן הצד צריך הפסק בין קבר לקבר ו' טפחים דשמא יתקלקלו הקברים ויתערבו ובין קבר עליון לקבר תחתון סגי בג' טפחים עיי"ש. ע"כ חלילה לפנות את המת ממקומו וכש"כ שלא לפנות ב' קברים שכבר קנו מקומם וינוחו על משכבותם בשלום. ולו הגביר השואל ישמעני כי עתה יפזר את הסך הנ"ל ויתן לאביונים ועניים מהוגנים לזכות נשמתה והי' זה שלום:

ידידו:

סימן קנד

ב"ה:

לבוב יום ה' פנחס תרנ"ד:

שלום וברכה לכבוד ידידי שאהבה נפשי ה"ה הרב החריף ובקי בכל חדרי תורה החכם השלם המפורסים מ' חיים קנאללער נ"י:

מכתבו היקר הגיעני והנני לתשובתו:

א מה ששאל במקרא דיחזקאל מ"ד דחשיב ששה קרובים שכהן מטמא להם ולא חשיב שארו זו אשתו הנה לכאורה זה ראיה לשיטת הרמב"ם דס"ל דבעל אינו מטמא לאשתו רק מדרבנן ועל כרחך פי' לקרא דכי אם לשארו כתרגום אונקלס אלהן לקריביה דקריב לי' לא כתרגום יונתן ולא כת"כ שאמר אין שארו אלא אשתו ונמצא דהתורה לא התירה לטמא לאשתו ומ"ה כ' פ"ב ה"ז מאבל ואינו מטמא לה אלא מד"ס עשאוה כמת מצוה כיון שאין לה יורש אלא הוא לא תמצא מי שיתעסק בה וכיון שאינה אלא מדרבנן מ"ה לא חשיב יחזקאל רק מי שמטמא לו דבר תורה. והנה מלשון הכ"מ פ"ב מאבל ה"א נראה דס"ל לרמב"ם דמטמא מן התורה רק דהרמב"ם לטעמי' אזיל שכל דבר שאינו מפורש בתורה אעפ"י שדינו דין תורה מקרי מד"ס וכיון דשארו יש לפרש קריבי' ל"ה דבר המפורש בתורה ומ"מ מדאורייתא מטמא וכן כ' הרדב"ז לשונות הרמב"ם סי' קע"ב אבל מלשון הרמב"ם לא נראה כן ונ"ל דהרמב"ם כשיטתי' דס"ל ירושת הבעל ל"ד וכ' הכסף משנה פ"א מנחלות ה"ה שלכאורה אפשר לומר שהוא מדאור' וקרי לי' מד"ס

הואיל שאינו מפורש בתורה אך מדברי הר"מ פ"ו נראה שהוא מדרבנן ממש א"כ אי אפשר לומר שמטמא לאשתו מדאורייתא אעפ"י שאינו יורש אותה מדאורייתא דא"כ אמאי לא מטמא לאחיו ולאחותו מן האם דדרשי' בת"כ מה בנו ובתו שהם ראוי' לירש אף אחיו ואחותו לאפוקי מן האם ואדיליף מבנו ובתו נילף משארו שמטמא לה אף שאינו ראוי ליורשה וע"כ אף שארו אם אין יורשה אין מטמא לה והגם כי הוכחה זו יש לדחות דבת"כ יליף מיתור קרא דבנו ובתו כמבואר שם מ"מ מדברי הר"מ גופי' מוכח כן שהרי כ' ואינו מטמא לה אלא מד"ס עשאוה כמת מצוה כיון שאין לה יורש אלא הוא והרי הוא מטמא לה אעפ"י שאין יורשה מדאורייתא ולמה כ' שעשאוה כמת מצוה. וע"כ מדאורייתא אין מטמא לה כיון שאין יורש אותה וכיון שתקנו רבנן שיורש אותה עשאוה כמת מצוה. ולכאורה יאמר דהוסיפו בזה דמדאורייתא אין מטמא לה כשהיא חסרה מקצת כמו דדרשינן לאביו בזמן שהוא שלם, וכ"פ הר"מ פ"ב הט"ו מאבל וכשעשאוה למת מצוה מטמא לה אף חסרה מקצת כמו למת מצוה וזה דלא כמ"ש במרכבת ח"ג פ"ב הי"ד מאבל וז"ל דאפילו נקטע ראשו אינו מטמא וה"ה למת מצוה דליתא דבמת מצוה באיכא רובו מטמא משא"כ באביו בעי שלם. וכן נראה מירושלמי נזיר דיליף מכי קבור תקברנו דבראשו ורובו חייב בקבורה וכ"כ הש"ך ר"ס שע"ד אך נראה דבודאי לא עשאוה כמת מצוה ממש דא"כ אף כ"ג ונזיר יטמאו לנשותיהם כקו' תוס' יבמות פ"ט וע' מ"ש בספרי שיח יצחק ברש"י גיטין דף פ"ט ובמהרש"ל שם שצדדנו לומר דנזיר מטמא לאשתו אך בודאי לא עשאוהו כמת מצוה ממש וע' במנ"ח מ' רס"ד על כן אי אפשר לפרש כן ועל כרחך כדכתיבנא:

ב והנה צ"ע איך יפרש הר"מ הקרא לא יטמא בעל בעמיו להחלו דבודאי הפי' דאינו מטמא לאשתו פסולה כדאמרינן ביבמות צ' ומוכח דמטמא לאשתו מדאורייתא וכבר הקשה כן הרדב"ז וצ"ל דיפרש ג"כ כמתרגם לא יסתאב רבא בעמי' לאחלותי' וסובר הרמב"ם דהסוגיא דיבמות צ' ס"ל ירושת הבעל דאורייתא ופי' שארו דפ' נחלות שיורש אשתו וה"ה לשארו הקרוב אליו הוא אשתו שמטמא לה ולא יטמא בעל בעמיו שאינו מטמא לאשתו פסולה וכן הא דאמרינן ביבמות פ"ט ע"ב דמקשה בקטנה ומ' איכא מידי דמדאורייתא אבוה מטמא לה ומדרבנן בעל מטמא והלא בכל הנשים הוא כן משום דכל הסוגיא קאי למ"ד ירושת הבעל מדאור' והקרא כפשטי' וכן הברייתא דמ"ק כ' דת"ר כל האמור בפרשת כהנים שכהן מטמא להם ואלו הן אשתו אביו וכו' שהקשה מזה הלחם משנה שם קאי למ"ד ירושת הבעל דאורייתא ומקרא כפשטי' וכן הא דאמר אביי ב"ב קנ"ט נאמרה סיבה בבן ונאמרה סיבה בבעל מה סיבה האמורה בבעל אין יורש בקבר

וכו' ודאי קאי למ"ד ירושת הבעל דאורייתא משא"כ למ"ד ירושת הבעל דרבנן קרא דלא תסוב קאי בבן כדאמרינן ביש נוחלין דף קי"א וליכא קרא בבעל. אבל הרמב"ם דפוסק כרב דס"ל בכתובות פ"ד ירושת הבעל דרבנן דוחה כל הני סוגיות וכיון דקרא דשארו דפ' נחלות קאי אאב ה"ה קרא דכי אם לשארו קאי אקרובים כמ"ש המתרגם וכן קרא דלא יטמא בעל בעמיו כמ"ש המתרגם על כן פוסק דבעל אינו מטמא רק מדרבנן ומ"מ פוסק פי"א משמיטה דירושת הבעל אינו חוזר ביובל דחכמים עשו חיזוק לדבריהם כשל תורה כמבואר בר"ם שם להדיא. אך קצת קשה דמנ"ל לרמב"ם דאין יורש אמו בקבר כיון דלא ס"ל כאביי בב"ב קנ"ט דיליף סיבת הבן מסיבת הבעל כנ"ל:

ג והנה מה דקשה לרמב"ם דבעל אינו מטמא אלא מד"ס איך חכמים עוקרין דבר מן התורה בקום ועשה והתירו לבעל לטמא דל"ק דהרי כבר הקשה ביבמות פ"ט מיתומה שמטמא לה בעלה ואיך חכמים עקרו וכו' ומשני משום דהוה מת מצוה. וכ' תוס' דל"ה מת מצוה ממש רק דבדבר הדומה יש כח ביד חכמים לעקור וכ"כ תוס' נזיר מ"ג ומ"ה כ' הרמב"ם בבעל שמטמא לאשתו דעשאוה כמת מצוה דמה"ט חכמים עקרו דבר תורה כמו דמשני בגמ'. אמנם יש לי עיון בדבר הנה כתבתי בספרי שיח יצחק דהיכי דכבוד הבריות דוחה לאיסור תורה כש"כ דחכמים עוקרין מן התורה דלא גרעו כבוד חכמים מכבוד הבריות והארכתי מזה בספרי ליו"ד ח"ר סי' מ"ז ושם ביארתי דכמו שכהן מטמא למת מצוה ואמרינן בברכות כ' הטעם דכבוד הבריות דוחה וכ' רש"י ותוס' דלא ילפינן מזה משום דנזיר ישנו בשאלה וכהן דהו"ל לאו שאינו שוה בכל ומה"ט כתבתי דחכמים עוקרין מן התורה לאו שישנו בשאלה וה"ה לאו שאינו שוה בכל והסברא דהיכי שישנו בשאלה חכמים עוקרין דברי תורה נמצא ג"כ ברדב"ז הובא בספרי בח"ר סי' מ"ז ולעיל סי' כ"ג אות י"א וי"ג. ולפ"ז קשה מה הקשה ביבמות פ"ט מיתומה שנשאת דבעלה מטמא לה ואיך עקרו חכמים ד"ת והרי בלאו שאינו שוה בכל דנדחה מפני כבוד הבריות חכמים עוקרין ד"ת. ואמנם לפמ"ש בספרי ח"ר סי' מ"ז וח"ב סי' כ"ג ובשיח יצחק דלפי הסוגיא דברכות מה שכהן מטמא למת מצוה וכן עושה פסח מטמא ונדחה בשב ואל תעשה מפסח הוא משום כבוד הבריות דהסוגיא דברכות קאי למ"ד בסנהדרין מ"ז רמז לקבורה מן התורה מנין שכ' הלח"מ פי"ב מאבל דס"ל קבורה לאו דאורייתא וע"כ משום כבוד הבריות נדחה ומוכח דלאו שישנו בשאלה ולאו שאינו שוה בכל נדחה מפני כבוד הבריות וה"ה דחכמים עוקרין ד"ת בלאו כזה אבל למ"ד קבורת מת דאורייתא ונדחה הל"ת מפני העשה. אין מוכח דין זה וע' מ"ש בשיח יצחק דהרמב"ם פוסק כן ומ"ה מיושב עה שהקשה ביבמות מיתומה דבעלה מטמא לה דס"ל לסוגיא זו דקבורה דאורייתא ולא

נדחה לאו דטומאה מפני כבוד הבריות רק דעשה דקבורה דוחה לל"ת: ד ובזה נלפע"ד לישב קצת דברי הר"ן נדרים ץ' ע"ב שהקשה בטמאה אני לך איך חכמים עוקרין ד"ת בקום ועשה ותירץ דאפקעינהו רבנן לקדושין ובשעה שנאנסה פנוי' היתה, וכ' דבאומרת נאנסתי מפסול אסורה לבעלה כהן ודבריו תמוהין דהרי בדף צ"א בההיא איתתא דכל יומא דתשמיט מיקדמי' משי וכו' אמרה לי' א"כ חד מן נכרים אהלויי דהוה הכא אר"נ עיני' נתנה באחר וכ' הר"ן דע"כ באשת כהן היתה דאנוסה הוה. ולדברי הר"ן בנכרי באמת אסורה. וכבר תמה בזה בח"ס אה"ע ח"ב סי' צ"ח וגם בנדרי זרוזין ולהנ"ל י"ל הנה בפשיטות קו' הר"ן ל"ק דהרי שם באשת כהן מיירי דהו"ל לאו שאינו שוה בכל ונדחה מפני כבוד הבריות וה"ה דחכמים עוקרין מן התורה. וכבר כתבתי כן בספרי חיו"ד ח"ר סי' מ"ז הנ"ל עי"ש אות ד' שפרשתי בזה דברי התוס' כתובות ס"ג וישבתי בזה קו' מהרש"א ופיסקי מהרא"י בדרך נכון. אך י"ל דהר"ן הקשה לשיטת הסוגיא דיבמות פ"ט דס"ל קבורת מת מצוה דאור' וכבוד הבריות אינו דוחה ל"ת אף שאינו שוה בכל. וה"ה דחכמים אין עוקרין לאו זה בקום ועשה ומ"ה הקשה ותי' דלשיטה זו י"ל הטעם דאפקעינהו רבנן לקדושין. ולפ"ז אם אמרה שנבעלה לפסול לה נאסרה ול"ק מר"נ גבי אהלויי שאמרה לנכרי נבעלה שי"ל ר"נ ס"ל כשיטת הסוגיא דברכות דכבוד הבריות דוחה ל"ת שאינו שוה בכל וה"ה דחכמים עוקרין דבר מה"ת בל"ת שאינו שוה בכל ול"ק קו' הר"ן ואף דל"ש אפקעינהו ומ"ה התירה לבעלה ומ"מ כ' הר"ן ואינו במשמע דלא יתכן לומר דפליגי בזה וזה ישוב נכון והיוצא לנו מזה דכיון דהרמב"ם פוסק קבורת מת מצוה דאורייתא ואין ראיה דחכמים עוקרין דבר מה"ת בלאו שאינו שוה בכל מ"ה הוצרך לומר שהבעל מטמא שעשאוה כמת מצוה כמו שאמרו בש"ס דיבמות ודו"ק בכ"ז:

ה והנה כת"ה כ' לישב הא דלא כתיב בנבואת יחזקאל שארו דלכאורה יש ללמוד בלא קרא דבעל מטמא לאשתו מדכתיב באחותו אשר לא היתה לאיש אבל אם יש לה בעל אין מטמא לה ע"כ משום דהבעל מטמא לה אך מדכתיב אחותו הבתולה וממעטינן אנוסה ומפותה והרי באנוסה ל"ל בעל שיטמא לה ומ"מ האח אין מטמא ע"כ אין ללמוד מזה לבעל שמטמא לה. ולכן הוצרך לכתוב שארו אבל בנבואת יחזקאל דלא כתיב הבתולה רק ולאחותו אשר לא היתה לאיש יש לומר הטעם דאחותו שהיתה לאיש משום שהבעל יטמא ולא הוצרך לכתוב שארו זו אשתו ולכאורה יפה העיר. אך זה דוקא לר"ש דדריש טעמא דקרא י"ל דטעם שאינו מטמא לאחותו נשואה משום שהבעל יטמא לה אבל לדידן דלא דרשינן טעמא דקרא אין להוכיח דין לקולא ממה שמפרשין טעמא דקרא. וע' בספרי לא"ח סי' ע"ד אות ב' ובספרי ליו"ד ח"ר סי' קמ"ג אות ה' שהארכתי בפרט

זה. וכעת נ"ל בענין זה לישב מה שפוסק הרמב"ם פי"ב דנדרים דאב מיפר בין נדרים שיש בהם עינוי נפש בין נדרים שאין בהם עינוי נפש ובעל אינו מיפר רק נדרים שים בהם עינוי ובספרי מבואר להדיא דגם אב אינו מיפר רק נדרי עינוי נפש ולמה פוסק דלא בספרי. וכבר שאלו ע"ז חכמי לוניל.. אמנם י"ל דטעם דהתורה צותה שהבעל יפר נדרי עינוי נפש משום שהאשה משתעבדה לעשות מלאכה ואם תענה נפש ותכחיש לא תוכל לעשות מלאכה על כן התירה התורה להפר נדרי עינוי נפש ואף אם מעשה ידי' ל"ה לבעל רק מדרבנן מ"מ כיון שדרך נשים שנותנים לבעל מעשה ידי' מ"ה מיפר כעין שכ' תוס' גיטין מ"ז ע"ב ד"ה ולביתך (וקצת צ"ע מזה בתוס' כתובות ל"ט ד"ה הואיל שזהו דברי ר"י), ומה"ט הבעל אינו מיפר רק נדרי עינוי נפש דבזה תכחיש והתבשל ממלאכה וה"ה דמה"ט צותה התורה לאב שיפר נדריה דמעשה הבת לאביה וחיישינן שלא תכחיש ומ"ה מיפר נדרי' ודוקא נדרי עינוי נפש דבזה שייך שלא תכחיש.. והמג"א סי' תקע"א הקשה אמאי לא יוכל למחות בעבד עברי ושכיר יום כמו שמוחה לעבד כנעני וא"צ להפר כלל ותי' דדוקא בעבד כנעני שנפשו קנוי' לו יכול למחות עיי"ש ועכ"פ מה"ט צותה התורה להפר אך זה לר"ש דדריש טעמא דקרא על כן ס"ל דוקא נדרי עינוי נפש יכול להיפר. וכיון דסתם סיפרי ר"ש על כן ס"ל אינו יכול להפר רק נדרי עינוי נפש דטעם דאב יכול להפר שלא תכחיש דכשיטתי' ס"ל והרמב"ם דלא כר"ש בזה כמ"ש תוי"ט פ"ב דיבמות מ"ה מ"ה לא פסיק כספרי רק האב יכול להפר כל נדרים דלא דריש טעמא דקרא. אך לפמ"ש דלחומרא גם רבנן דרשי טעמא דקרא אמאי פוסק הרמב"ם דלא כספרי והרי זה לחומרא אך באמת נכון דהרי באב כתיב ואם הניא אביה אותה ביום שמעו כל נדריה לא יקום ומשמע כל נדריה ממש משא"כ בבעל נאמר כל נדר וכל שבועת איסור לענות נפש כמ"ש הסמ"ג הובא בכ"מ אך ר"ש דדריש בכל מקום טעמא דקרא אף לקולא דריש הכי נמי טעמא דקרא אף נגד משמעות הקרא משא"כ הרמב"ם דלא דריש לקולא ה"ה הכא לא דריש להוציא ממשמעות הקרא. וע' כתובות מ"ו ע"ב תד"ה ממונא מאיסורא לא ילפינן שהקשו נילף קדושין מהפרת נדרים ותירץ דאיסורא דאית ביה ממונא מאיסורא דלית ביה ממונא לא ילפינן ואם נאמר דהאב יכול להפר שלא תכחיש הוה הפרת נדרים נמי זכות של ממון והוה איסורא דאית ביה ממונא ובשלמא בגמ' דעקטה למ"ל קרא דמעשה הבת לאבי' נילף מהפרת נדרים שפיר משני דאם ליכא קרא מעשה הבת אינה לאבי' ול"ה הפרת נדרים זכות ממון א"כ ממונא מאיסורא לא ילפינן אבל לבתר דכתיב קרא דמעשה הבת לאבי' הוה הפרת נדרים זכות שלא תכחיש ונילף קדושין מהפרת

נדרים דל"ש תירץ התוס' ומזה מוכח דהאב מיפר כל נדרים דהוה איסורא בעלמא ולא ילפינן מהפרת נדרים והרבה יש לדבר בפרט זה ואקצר:

והנה לפמ"ש לעיל מיושב קו' תוס' כתובות ל"ט ע"א ד"ה הואיל ובגרות מוציאין מרשות אב שפירש"י דילפינן מהפרת נדרים שהקשו דממונא מאיסורא לא ילפינן להנ"ל ניחא דלבתר דכתיב קרא דמעשה הבת טעם דהפרת נדרים שלא תכחיש ויפסוד האב מעשי ידי' וכיון דבוגרת יצאה מרשות אב להפרת נדרים ילפינן מזה שיצאה מרשות אב למעשה ידי' ודו"ק וע' בח"ר ס"ס צ"ד דברתי מענין זה:

ו והנה כת"ה כ' דהא דלא כתיב ביחזקאל לאחותו הבתולה למעט אנוסה ומפותה כמו דכתיב בתורה משום דהנבואה קאי אלעתיד ואז לימות המשיח לא יאונה לישראל כל און כמו שאינו מזכיר אשה זונה וחללה לא יקחו. יפה כ' וכיון לדברי התוס' סנהדרין נ"א וזבחים מ"ה הא דמקשה שם רב יוסף הלכתא למשיחא שכ' תוס' בשם הר' חיים דלא פריך הלכתא למשיחא אלא היכי דאיכא תרתי שהוא למשיחא וגם עושה איסור דליכא נפקותא אלא ע"י איסור ל"ש לפסוק למשיחא וכ' בגליון בשם תוי"ט ביומא דאז יהי' כולם צדיקים. וזה ממש כדבריו ובאמת כעין זה בגמרא דע"ז כ"ד אהא דהקשו לר"א מכל צאן קדר ומשני כולם גרים גרורים לעתיד לבא וכו' לעבדו שכם אחד כתיב. אך זה למ"ד מנחות מ"ה על המקרא כה אמר ד' בראשון באחד לחודש פרשה זו אליהו עתיד לדורשה שכ' הלח"מ פי"ב ממעשה"ק דקאי הנבואה על לעתיד (ע' מ"ש לעיל סי' ק"כ אות ב') אבל למ"ד מלואים הקריבו בימי עזרא י"ל דגם נבואה זו קאי על בית שני ול"ש התירץ שכ'. והנה שמעתי לפרש מה שכ' תוס' סנהדרין נ"א וזבחים מ"ה דרב יוסף דוקא הקשה הלכתא למשיחא משום דס"ל נדה נ"א מצות בטילות לעתיד לבא ומ"ה א"צ להילכתא, אמנם בע"ז כ"ב משני רב יוסף גופי' לעבדו שכם אחד. וגם בלא"ה לא יתכן שמצות יבטלו ח"ו ורב יוסף לא קאמר רק בכלאים שהטעם הוא להכיר הסידור הנאה בטבע הבריאה שכל אחד גדל למינהו ואינו במקרה רק שיש בורא עולם כמו שאמרו חז"ל חולין ס' בשעה שאמר הקב"ה למינהו וכו' מיד כל אחד ואחד יצא למינו פתח שר העולם ואמר יהי כבוד ד' לעולם ועל כן נצטוינו לא תזרע כלאים גם לא תלבש כלאים רק כמו שגדל כדי להכיר בלבוש סידור הבריאה ואולם לעתיד שיקוים והי' עינך רואות את מוריך ומלאה הארץ דיעה לא יהי' איסור בכלאים וכדומה כן נראה לי:

והנני ידידו ודו"ש:

סימן קנה

מחתן המחבר:

ב"ה:

פרעמישלא:

לחכם אחד לליווארנא במדינת איטאליא:

שאלני ידידי ע"ד שרפת גויות המתים אשר חדשים מקרוב נוסדו חבורות לשרוף אותם לאפר ולטמון האפר בכלי למען יהי' למזכרת לבניהם אחריהם. וגם בעיר מגורו נוסדה חבורה לשרוף גוית המתים ונפשו בשאלתו אם יש איסור עפ"י דתה"ק לעשות כן:

א תשובה כפי מה שכ' לי כ"מ כי האפר יתנו בכלי ולא יבא לכלל קבורה אין כאן שאלה כי העושה כן עובר בעשה ול"ת, בעשה דקבור תקברנו ובלאו דלא תלין כמבואר במשנה סנהדרין מ"ו ע"א כל המלין את מתו עובר בל"ת ובש"ס שם אמרינן מנין למלין את מתו שעובר בל"ת שנאמר כי קבר תקברנו ופסק כן הרמב"ם פט"ו מה' סנהדרין ה"א ויש לע' בדברי הש"ס דיליף ל"ת מקרא דקבר תקברנו וזה עשה ולא ל"ת ומצאתי בתשו' חות יאיר סי' קל"ט שהעיר בזה. אכן במכילתא איתא מנין שעובר בל"ת שנאמר לא תלין והי' מקום לומר כיון דאפר אינו מטמא כמו שיבואר לפנינו לא שייך כאן העשה כי קבר תקברנו וכמו שרצה החות יאיר בסי' הנ"ל לומר לענין מת עכו"ם וע' בתשובת בית יצחק למו"ח שליט"א סי' ט"ו אות ד' וגם לא שייך כאן הך כי קללת אלקים תלוי דלא ניכר האפר אם הוא של אדם ואינו דומה להך דשני אחין המבואר בסנהדרין שם. אכן כבר כ' הרמב"ן על התורה פ' תצא דהא דכתיב לא תטמא את אדמתך אינו נותן טעם להך דכי קבר תקברנו דא"כ יהי' מותר בחוץ לארץ אלא הוא לאו בפני עצמו ובזה נדחו דברי החו"י וגם בענין דידן באפר צריך קבורה וכיון שכ' הרמב"ן בספר תורת האדם לענין קבורה דאינו מקיים הך דכי קבר תקברנו רק בקובר בקרקע א"כ בנתנו האפר בכלי לא קיים מצות קבורה ועובר בעשה ול"ת:

ב אכן אף אם יקבר האפר אח"כ באדמה ג"כ אסור לדעתי מדאמרינן סוף תמורה ל"ד דכל הנקברים לא ישרופו ומת מן הנקברים כדאמרינן בש"ס שם ונקברין אפרן אסור והתניא דם הנדה ובשר המת שנפרכו טתורים מאי לאו טהורים ומותרים ופירש"י ובשר המת מן הנקברים הוא וא"כ אסור לשורפו אף אם יקברהו אח"כ, ואף שכ' המג"א סי' תמ"ה דלא אסר הרמב"ם לשרוף הנקברים אלא ברוצה ליהנות מאפרם ע' בחק יעקב שם שחולק עליו בזה ובקושית המג"א שם מדוע פסק הרמב"ם בחמץ דיוכל לפררו ולזרות לרוח או לשרפו וחמץ מן הנקברים לרבנן י"ל דהרמב"ם סובר כרש"י דבשבע לכ"ע בקבורה ולא נחלקו אלא בשעה ששית ופוסק אף דגם בשעה ששית מצוה לקברו יכול לשורפו כיון דלא אסור בשעה ששית רק מדרבנן בהנאה לא חיישינן דלמא אתי להנות מאפרו

משא"כ מת דאסור בהנאה מדאורייתא דילפינן מעגלה ערופה שפיר גזרינן ואיסור גמור הוא וע' פמ"ג סי' תמ"ה שהעיר כעין זה. ובזה יש להבין דברי המשנה באהלות פ"ד מ"ב תבת המגדל יש בו פותח טפח ואין ביציאתה פותח טפח טומאה בתוכה הבית טמא ר' יוסי מטהר מפני שיכול להוציאה לחצאים או לשורפה במקומה ובפ"ג דאהלות מ"ז אמר ר' יוסי השדרה והגלגלת כמת וצריך ארבעה טפחים ואם אין ביציאתן ארבעה טפחים מטמא והרי יכול לשורפה במקומה. וכבר הקשה כן הרא"ש פ"ד דאהלות ולהנ"ל ניחא דהמל"מ סוף ה' אבל כתב דכזית מן המת אין טעון קבורה ודלא כסוי"ט פ' המצניע וא"כ בכזית מן המת דאין מצוה לקוברה שפיר אמר ר' יוסי דיכול להוציאה חצאין או לשורפה במקומה משא"כ בשדרה וגלגלת דחייב לקוברם אין יכול לשורפם דכל הנקברים לא ישרופו (וע' תוס' חולין קכ"ה ע"ב ד"ה יכול שחילקו ג"כ בין מת שלם או אינו שלם אך צע"ג בדבריהם שכ' דאין דרך לשרפו ולנתחו פחות מכזית ואמאי לא כתבו דאסור לשרפו כיון דטעון קבורה). ואף. דהרשב"א בתשו' סי' שס"ד כ' דמותר לתת סיד על גוית המת למען יוכל להוליכו אל קברות אבותיו התם לא ישרוף רק הבשר וזה משום כבוד המת להוליכו אל קברות אבותיו שפיר דמי וע' בתשו' שבות יעקב סי' צ"ז מה שתמה על דברי הרשב"א וכבר יישב הרדב"ז סי' תפ"ד את דבריו ומצאנו בשאול שאנשי יבש גלעד שרפו בשרו וקברו עצמותיו כמבואר בשמואל א' סי' ל"א וכ' הרד"ק הואיל ועלה בו רמה שרפו בשרו משום כבוד המת. אכן גם שם כ' התרגום יונתן דקלו עליהן כדרך ששורפין על המלכים ורבינו ישעי' כ' דבשמים שרפו עליו וגם בשרו לא נשרף. וע' אברבנל על התורה דבחכמים שחנטו לאבותינו הי' כי הקשו הבשר ע"י הבשמים ואבר לא נשתנה אבל לשרוף עצמות איסור גמור הוא:

ג ומצאתי בירושלמי כתובות פי"א ה"ב ר'. יודן בעי אמר שרפוני ועבדו בי עבודה ותנו חצי שדה פלונית לפלוני אם אין שורפין אין נותנים וע' במפרש שם שנדחק מאוד בכוונת הדברים ואנכי אמרתי לפרש דבריו וממילא יפשט ספיקן דכוונת הירושלמי אם אמר שרפוני ותנו שדה פלונית לפלוני או אם אמר עבדו בי עבודה ותנו שדה פלונית לפלוני כי וא"ו דועבדו בי עבודה הוא ו' המחלקת וכן פי' המפרש שם ונסתפק הירושלמי בהא דאמרינן מצוה לקיים דברי המת אם אמר שני דברים שרפוני ותנו שדה פלונית לפלוני וע"ז שאמר שרפוני אין שומעין לו דאסור לשרוף גוית המת א"כ גם בזה שאמר תנו שדה פלונית לפלוני אין שומעין לו או דלמא במה דאמר שרפוני אין שומעין אבל במה דאמר תנו שדה פלונית לפלוני שומעין וכעין שנסתפק חותני הרב הגאון שליט"א בס' בית יצחק סי' י"ח אות ד' לענין אין שליח לדבר עבירה אם עשה השליח לדבר מצוה ולדבר

עבירה אם אמרינן כיון דהשליחות בטל לדבר עבירה גם לדבר מצוה בטל או דלמא מחלקינן השליחות וע' גיטין ח' ע"ב כל נכסי קנוין לך דנחלקו אביי ורבא דאביי אמר מתוך שלא קנה נכסים גופו נמי לא קנה ורבא אמר דעצמו קנה נכסים לא קנה. ולכאורה נראה טעם הירושלמי שתלה ב' דברים זה בזה שאמר שרפוני ותנו שדה פלונית והוה כתנאי כהך דביצה כ' ע"א כשאמר לינסב והבו לי' אי נסיב שקיל משום שהוקדם לינסב והוה תנאי קודם למעשה כמ"ש בעל המאור שם אך קשה דהו"ל מתנה ע"מ שכ' בתורה ותנאי בטל ומעשה קיים ואמאי אל יתנו לפלוני וע' ירושלמי סוף פ"ו דפיאה דמבואר ג"כ דתנאי בטלו. אך לפמ"ש הרמב"ן במלחמות בביצה שם דבאומר שיעשה אחד ב' דברים להבא ותלאן זב"ז א"צ למשפטי התנאים ה"ה לענין מתנה עמ"ש בתורה י"ל כן. אולי זה גופה האיבעי בירושלמי ודו"ק:

ד והנה כ"מ העיר דיש בזה חשש טומאה וכוונתו שהאפר מטמא כל הבא אל הבית אשר הוא בו והי' כי יבא כהן אל הבית ונטמא. הבא במשנה דאהלות מ"ב ע"ב יש מחלוקת לענין אפר שרופים דר' אליעזר מטמא ורבנן מטהרין ופסק הרמב"ם בה' טו"מ פ"ג ה"י כחכמים ואף דבנדה דף כ"ח ע"א א"ל רבינא לר"א ר"י דאמר כמאן כר"א דאמר אפר שרופין ברובע וקיי"ל ר"י ור"ל הלכה כר"י לבר מתלת כמבואר ביבמות ל"ו ושארי מקומות כ' הכ"מ דהרמב"ם פסק בכאן כר"ל משום דר"י ס"ל כר"א ולית הלכתא כר"א והא דלא חשיב ליה בהדי הנך דלית הלכתא כוותי' דר"י י"ל דהתוס' הקשו בבכורות כ"ג ע"א ד"ה הניחא דלכך לא פריך על בר פדא מההוא דר"ש דאית לי' נמוק הולד עד שלא יצא ומטעם ביטול ברוב וקשיא נהי דבמגע לא מטמא תטמא במשא וגבי טומאת מת לא שייך ראוי' לגר ומדאינה מטמאה באוהל אלמא טומאה כמאן דליתא ותירצו דבר פדא יתרץ כר"ל דפליג על ר' יוחנן ומפרש טעמא משום בלבול צורה וכיון דבר פדא ס"ל כר"ל פסק הרמב"ם כוותי' ומשו"ה לא נקיט לי' ג"כ בהדי הנך דהלכה כר"ל כיון דגם אמוראי אחריני פליגי בהכי. ובזה הי' מקום לישב דברי הרמב"ם התמוהים דפ"ד דבכורות דין י"ב פסק דהלכה כראב"י דבהמה שהפילה חררת דם הרי זו פטורה מן הבכורה ובפ"א מה' אבות הטומאות פסק דאינו מטמא במגע ובמשא כר"ח ובסוף ה' טומאת מת פסק דשליא בבית הבית טמא וזה דלא כר"ש ור"י אמר דראב"י ור"ש אמרו דבר אחר וע' בלח"מ בה' בכורות שם ולהנ"ל נכון דכיון דבר פדא ס"ל כריש לקיש דטעמא דר"ש משום בלבול צורה ולא משום בטול ברוב ולדידיה לא צריכין לטעמא דבטול ברוב כמו שכ' התוס' בדף כ"ג ע"ב ד"ה אלא אדראב"י וע"ש בדבריהם דגם רב ס"ל כר"ל א"כ לא אמרינן דאמרו ד"א אף דהרמב"ם פסק בפ"א מה' אבות הטומאות כר"י דאמר אחד זה ואחד

זה עד לכלב וא"כ ע"כ טעמא דראב"י משום בטול ברוב אבל בזה יסבור דטמעא דר"ש משום בלבול צורה אולם הא דהקשו התוס' בדף כ"ג ע"ב ד"ה אלא דא"כ מוכח מדר"ש דלא בטיל ברוב מדהוצרך לטעמא דבלבול צורה ור"מ דמטמא ע"כ דלית ליה ביטול ברוב מדמטמא א"כ עדיין קשין דברי הרמב"ם אהדדי. ועוד צ"ע לישב דהנה המל"מ ל מה' כוע"מ הי"ד הביא לשי' ה"ר משולם דדבר שבא לעולם ע"י תערובות לא בשל א"כ מ"ט דר"ש דמכשיר השליא משום דבטל בדם הלדה הרי בא לעולם ע"י תערובת ותי' דהולד הי' ניכר קודם שנימוח וביאר המל"מ דבריו דחלות הטומאה הוה קודם שנולד ובא לעולם ע"י תערובות היינו שאסורו והווייתו שניהם היו בתערובות משא"כ בשליא שהטומאה חלה קודם שיצא לאויר העולם ובזה הי' מקום להבין פלוגתת ר"מ ור"ש לענין שליא דר"מ מטמא ור"ש מטהר דהרי ק'. על הא דאר"י משום ביטול ברוב נגעו בה והרי בא לעולם ע"י תערובות וע"כ כתירוץ המל"מ דהולד הי' לו טומאה קודם שיצא לאויר העולם והנה בזה נחלקו ר' ישמעאל ור"מ בחולין ע"ב ובאהלות פ"ז מ"ה אמר ר"מ בשני שפירין טמא ופי' הר"ש דלר"מ אעפ"י שנפתח הקבר אינו מטמא עד שיצא לאויר העולם וע' תוס' חולין דף ע"א ע"א ד"ה ואשה וסבר כדינא דתוספתא דאהלות דאין לולד טומאה עד שיצא לאויר העולם ונאמר לדעת הר"ש באהלות ר"מ ס"ל הכי וא"כ לר"מ שפיר הוה בא לעולם ע"י תערובות ור' יוסי דס"ל כר"ש בנדה שם פליג על ר"מ כמבואר בר"ש שם וא"כ לא הוה בא לעולם ע"י תערובות ומשו"ה לר"מ מטמא ולר"ש ולר"י הגיח טהור וכ"ז בהבנת פלוגתת ר"מ ורבנן אבל דברי הרמב"ם צ"ע דהרמב"ם פסק כר"י דאחד זה ואחד זה עד לכלב א"כ ע"כ טעמא דראב"י משום ביטול ברוב וכן כ' הרמב"ם בפ"א מה' אבות הטומאה הט"ז דבהמה ששפתה חררת דם אינה מטמאה דבטלה ברוב וע' כ"מ שם אף דבבהמה אפילו לר"ע דאמר עובר במעי אשה טמאה הכא טהורה כמבואר ברש"י חולין דף ע' ע"ב וא"כ נולד האיסור בתערובות ואעפ"כ בטל א"כ בשליא דאליבא דר"ע עובר במעי אשה טמא וא"כ לא הוה בא לעולם ע"י תערובות ואפ"ה מטמא וי"ל לתירוץ האחרון של התוס' בבכורות דהסוגיא דנדה דר"ש מטהר אזלא אליבא דמ"ד אין מאהיל וחוזר ומפסיל ור"ע דמטמא אית ליה דלא בטיל ולא הוה מאהיל וחוזר ומאהיל והוא לשיטתי' דהוה בא לעולם ע"י תערובות וכיון דהרמב"ם פסק בפ"ד מטומ' מת דיש מאהיל וחוזר ומאהיל א"כ אף אם נימא דבטיל ברוב שפיר מטמא כדברי התוס' ופסקי הרמב"ם נכונים. והנה בר"ש דאהלות תמה על ר"מ דאית לי' אפילו בנפתח הקבר אינו מטמא עד שיצא לאויר העולם ובבכורות כ"ב ע"א קאמר על מתניתין אין לנפלים פתיחת הקבר עד שיעגילו ראש כפיקה כפיקה של שחי. אכן לפי' הרמב"ם והרב שם דהך דאין

לנפלים פתיחת הקבר הכוונה שאם לא העגיל ראש כפיקה אפילו באינה יכולה ללכת טהור אין ענין להך דר"מ שם ואין סתירה בדבריו:

ה והנה התוס' בנדה כ"ז הקשו על הא דפריך בנזיר דף נ' השתא כזית מן המת מטמא מת עצמו לא כש"כ דלוקמי בשליח דכלה מטמא וגם חסר ממנה אינה מטמאה ופי' המהרש"א שם דדוקא אליבא דר"מ פריך דלר"ש לא משכחת לה טומאה בשליא דאף בבית הפנימי טהור או משום דבטיל ברוב או משום בלבול צורה ורק לר"מ משכחת לה טומאה בשליא יעו"ש במהרש"א ובזה יש להבין הא דכעס ר' יהודא ואמר הלא אמרתי אל יכנסו תלמידי מאיר לכאן מפני שקנתרנים הם ולכאורה במה הראה לדעת שקנטרנים הם אכן להנ"ל נכון דבאמת קשה אם על כזית מן המת מגלח על מת עצמו לא כש"כ וע"כ כתי' התוס' דמיירי בשליא ומוכח דשליא מטמא כר"מ ור"י חולק עליו בזה וס"ל כר"ש כמבואר בנדה שם משו"ה כעס עליו דבתוך דברי ר"מ הראו גם כן את מחלקתו בשליא ובירושלמי נדה פ"ג ה"ד כלים שהיו שם בשעת יציאה מהו נשמעינה מן הדא דתנינן תמן ראב"י אמר בהמה גסה ששפעה חררת דם תקבר ונפטרה מן הבכורה ותני עלה אינה מטמא במשא אמר ר"י ר"ש וראב"י אמרו דבר אחד הדא אמרה כלים שהיו שם בשעת יציאה טהורים ונדחק המפרש שם בהבנת דברי הירושלמי ולדברינו לעיל יבא על נכון דהנה על קושית הר' משולם הרי בא לעולם ע"י תערובות ומדוע בטלה השליא ברוב תירץ המל"מ דהי' לולד טומאה בפתיחת הקבר ולא נתבטל עד אשר יצא לבית הפנימי והוא הפרוזדור או עד שיצא לאויר העולם. אכן ברי"ט אלגזי כ' דזה אינו רק לר"ע אבל לר' ישמעאל בחולין ע"ב אין לולד טומאה בפנים ותירץ דהי' לולד קיום וממשות קודם שיצא לאויר העולם אף דלא הי' לו טומאה אז ומשו"ה לא נקרא בא לעולם ע"י תערובות יעוין שם בבכורות כ"ב וברי"ט אלגזי והנה אם כדעת המל"מ הכלים שהיו בשעת יציאה טמאים אף לר"ש דאז עדיין הי' הולד שלם אכן לדעת הרי"ט אלגזי טהורים היו ומספקא לי' לירושלמי אליבא דר"ש כמאן ס"ל אי כר"ע והולד יש לו טומאה בפנים וא"כ הכלים שהיו בשעת יציאה טמאים או כר' ישמעאל ס"ל ורק דהולד הי' לו ממשות וקיום וטומאה לא הי' לו וא"כ הכלים טהורים ופשיט לי' מדא"ר יוחנן ראב"י ור"ש אמרו דבר אחד וראב"י אמר למלתי' גבי בהמה ובבהמה לכ"ע אין טומאה לולד בפנים כמבואר בחולין ע' ברש"י שם וע"כ דהא דלא הוה בא לעולם ע"י תערובות אין הטעם משום דהולד טמא בעודו בפנים ורק משום דהי' לו קיום בפ"ע וא"כ הכלים שהי' שם טהורים עכ"פ הרוחנו בישוב דברי הרמב"ם דפסק כר"ל נגד ר"י משום דרבים ס"ל כוותי' אכן לחד תירוץ בתוס' נדה כ"ד ד"ה מת גם ר"י ס"ל כחכמים דמטהרי באפר שרופים

אכן ס"ל דלא מטהרי רק ברובע אבל כשכל גופו שלם גם חכמים ס"ל דמטמא וא"כ יש טומאה כיון דהאפר שלם אכן לחד תירוץ שבתוס' שם ר' יוחנן ס"ל דוקא בששלדן קיימת מטמאי חכמים וא"כ כאן לית חשש טומאה והנה התוס' הביאו בשם הירושלמי דהא דשלדן קיימת טמא הוא רק מדרבנן אולם בש"ס דילן חולק עליו דהתוס' בסוכה כ"ה וכן בסנהדרין נ"ב הקשו על ר"ע דאי"ל מישאל ואלצפן היו למאן דאמר שרפה ממש הי' במה נטמאו הרי האפר אין מטמא ותרצו דשלדן קיימת הי' ולדברי הירושלמי עדיין קשה דטומאתן לא הי' רק מדרבנן ואיך נדחו לפסח ב':

ו ובהך דשלדן קיימת פי' הרמב"ם השדרה והצלעות קיימים ותמה עליו בתשו' יעב"ץ סי' קס"ט בח"ב וכ' דזה לא מקרי שלדן קיימת רק בשכל הגוף קיים ולי נראה להוכיח כדברי הרמב"ם בחכמי צרפת. הובא בקרבן אהרן. הקשו מדוע לא טמאו אלעזר ואיתמר א"ע לאחיהם לנדב ואביהו ובפרט לר"ע דאית ליה בסוטה ג' דלה יטמא מצוה ותי' בדורש לציון דכיון דשרפה ממש הי' לא היו מחויבים לטמא כמבואר בנזיר מ"א לאביו כשהוא שלם ולא כשהוא חסר. אכן עדיין קשה במה נטמאו מישאל ואלצפן וליכא למימר דנטמאו בבגדיהם אשר לא נשרפו כתירוץ המפו' דהרי לשיטת הרמב"ם פ"ו מה' ק"פ דטמא טומאה מן המת שאין הנזיר מגלח עלי' שוחטין עליו בשביעי שלו וע"כ דהי' שלדן קיימת ואם נאמר דשלדן קיימת היינו בשכל גופו קיים א"כ שוב ק' מדוע לא טמאו אלעזר ואיתמר א"ע וע"כ כדברי הרמב"ם דשלדן קיימת היינו השדרה והצלעות ולא יכלו אלעזר ואיתמר לטמא א"ע דלמת חסר אין מטמאין ומישאל ואלצפן נטמאו. ובתשו' יעב"ץ הנ"ל מביא דמישאל ואלצפן נטמאו בעצם קטן ששמו לוז. והביא כן בשם ס' פענח רזא פ' קרח ותמה עליו דעד כאן לא אמרינן בנדה דטמא אלא בשלדן קיימת אבל באין שלדן קיימת טהור אף דאיכא עצם לוז ועוד דא"כ מה איכא בין שלדן קיימת לאין שלדן קיימת דבאין שלדן קיימת נמי טמא משום עצם לוז. ולא אבין דבריו דבנדה אמרינן דאין מטמא באוהל רק בששלדן קיימת אבל במגע ומשא שפיר מטמא משום עצם לוז. ואדרבה לדעת הספ"ר פ' קרח הנ"ל יתישב לנו קו' המפו' שהקשו איך ילפינן בסוכה כ"ה דהעוסק במצוה פטור מן המצוה מדטמאו מישאל ואלצפן א"ע ולא חששו שעי"ז נדחו לפסח שני והרי אי לא היו מטמאין א"ע ונדב ואביהו היו מונחים בפנים הי' המשכן כולו טמא באוהל הטומאה ועדיין לא ידעו ההפרש בין צבור דעושין בטומאה ליחיד דאין עושה בטומאה ולהנ"ל נכון דלא הי' אז טומאת אוהל שם דעצם לוז אין מטמא באוהל וק' לי על תירץ התוס' השני דלר' יוחנן לא מטהרי רבנן רק ברובע אבל כשכל הגוף שלם מטמאי א"כ בנזיר נ' דפריך על כזית מן המת מטמא על מת עצמו לא

כש"כ לוקי בשרוף דאז אינו מטמא רק בכולו שלם כאשר הקשו התוס' כן לעיל גבי שליא ותירוצם לא שייך הכא. ומצאתי להר"ש פ"ב דאהלות דמקשה כן על הירושלמי נזיר דלוקמי במת שרוף ושלדן קיימת. אכן דברי הר"ש תמוהין דבירושלמי לק"מ דהירושלמי לשיטתי' דשלדן קיימת לא הוה רק מדרבנן ואין הנזיר מגלח עליו ולא הי' יכול לאוקמי בשלדן קיימת. ובתשו' יעב"ץ הנ"ל הקשה דר"י אדר"י ודר"ל אדר"ל דר"י אית לי' הכא דאפר שרופין טמא ולשיטת התוס' רק ברובע אבל בכולו שלם טמא ובנדה נ"ה ע"א אמרינן דאיכא בינייהו בין ר"י ור"ל דאיפריך אפרוכי ופי' רש"י דלר"י טהור ולר"ל טמא ובאפריך נתבלבלה צורתו ולר"י טמא ולר"ל טהור ולר"ל מצינו לומר דמירי בששלדן קיימת ומשו"ה טמא אבל לר"י קשה דלעיל מטמא באפר שרופין והכא מטהר. והנה מה שתירץ לר"ל דמירי בשלדן קיימת צ"ע דא"כ מה מקשה מדתני בשר המת הנפרך טהור לישני דמירי באין שלדן קיימת. וגם מה שהק' דר"י אדר"י לא ק"מ דעד כאן לא מטמא ר"י אלא בשכולו שלם אבל בכזית מן המת שפיר מטהר ולקמן בדף נ"ה ע"א מירי במת חסר:

ז היוצא לן מדברינו דלשיטת התוס' אפר שרופין טמא אף לרבנן במת שלם וא"כ יש חשש טומאה אף שכתב הרמב"ם דאין מטמא מ"מ לשיטת התוס' י"ל דמטמא וראיתי בתשו' יעב"ץ סי' קע"ח שהביא דברי הירושלמי אין מדקדקין במת בבה"מ וכ' שרבים פירשו דברי הירושלמי שבעת תלמוד תורה אין כאן טומאת מת. ותמה עליהם דהירושלמי לא מיירי בכהן רק בישראל ולענין דאין ללמוד בבית שהמת שם יעו"ש. ונעלמו ממנו דברי הירושלמי פ' מי שמתו דשם נאמרו הדברים באריכות ושאל כהן מה שיטמא לכבוד תורה ופשיט לה מהך דר' יוסי הוה מתני לתלמידיו והוה תמן מיתא מאן דנפיק לא אמר לי' מידי ומאן דיתיב לא אמר לי' וכל הסוגיא שם לענין כהן ואיך עלה ע"ד לומר דמיירי לענין ישראל וע' בספר תורת האדם להרמב"ן ענין ההוצאה שהאריך בדברי הירושלמי והי' נראה לומר בכוונת הדברים דכיון דהכהן הי' בבית המדרש בשעת מיתה א"כ כבר נטמא ואין אסור שוב לטמאות א"ע וכדברי הראב"ד פ"ה מנזירות דהיכא שכבר נטמא שוב אין מוזהר על הטומאה ומשו"ה כהנים בזמה"ז אין נזהרים על הטומאה וע' בדגול מרבבה ביו"ד סי' שע"ב שתמה על דברי התה"ד הובאו ברמ"א שם דאם כהן שוכב באוהל שהמת שם והגידו לו אסור להמתין עד שילביש עצמו וכ' דל"מ לדעת הראב"ד שאין כאן איסור תורה רק אפילו לדעת הרמב"ם בזה שלא פירש עדיין מהטומאה אין כאן איסור. ואף שבסוף דבריו הדר בו הגאון הנ"ל וכ' דאף לדעת הראב"ד איסור תורה יש מ"מ אין תימה אם התירו משום כבוד תורה האיסור הזה, אכן בתוס' שבועות י"ז

ע"א כתבו לישב דברי הש"ס שם דמבעיא להו נזיר בקבר יש שהיה למלקות אף דנטמא כבר ועודו בבית הקברות והוה כמו טומאה בחבורין מ"מ גם במת מונח על כתפו לא פטרוהו בהושיטו לו מת אחר רק בלא הי' יכול להשליך מת הראשון מעליו אבל בקבר שהי' יכול לצאת כל שעה הוא מוזהר לפרוש עצמו מהקבר ובריטב"א ביאר הדברים דכל שלא פירש מהטומאה הנוגע בו הוא ג"כ טמא טומאת שבעה וכשיפרש מהמת הנוגע בו אינו טמא רק טומאת ערב א"כ בזה שאינו משליך המת מעליו ומוסיף עליו הטומאה החמורה עובר בלאו. אולם לאשר הביא הריטב"א בשם מס' שמחות דבפירש מן הטומאה בו ביום אם נטמא הוא מחלוקת ר"ע ור' טרפון דר"ע פוטר כיון שאין מוסיף ימי טומאה עליו א"כ אין תימה אם הירושלמי יהי' בשיטת ר"ע. אכן בירושלמי שם בפ"ג דברכות אי אפשר לומר כן דמבואר שם דר"א ור"ח ור' כהן ור' יעקב בר אחא הוה מטיילין באילין פלטתא דצפורי הגיעו לכפה ופירש ר' כהן ולא הי' דעת חבריו נוחה מזה ושם לא הי' בבית מקודם ואין לומר כדברינו:

ח והנה לעיל כ' דבכזית מן המת דאין חייב לקברו שפיר יכול לשורפו ותירצנו בזה דברי ר' יוסי באהלות כעת ראיתי דעדיין צ"ע דא"כ מה מקשה בתמורה הנקברין אפרן אסור והתניא דם הנדה ובשר המת שהופרכו טהורים מאי לאו טהורים ומותרים ולדברינו דלמא מיירי שם בכזית מן המת דאינו מן הנקברים ומשו"ה אפרו מותר. ושוב ראיתי שהקשה כן בבני יששכר על משניות מבן הגאון בעל תו"ח בשבת פ' המצניע אכן התוס' בנדה נ"ה כתבו דהברייתא לא אזלא אליבא דר' יוסי דא"כ מדוע נקט שהופרכו ולתנא דפליג על ר' יוסי ע"כ אין הפרש בין כזית למת שלם לענין קבורה. תברא לדינא דחשש טומאה תלוי במחלוקת שבין הרמב"ם והתוס' ולשיטת התוס' יש לחוש משום טומאה וא"כ אין לשרוף בשר המת ולטומנו בכלי בבית למען יעמוד לימים רבים כי יש לחוש לדעת התוס' ויש כאן חשש טומאה ומלבד כל אלה הרי מצאנו בתוה"ק ביעקב אבינו שהקפיד מאוד שיהי' גופו קבור באדמה וצוה לבניו וקברתני בקבורתם ואברהם אבינו קנה המערה מאת בני חת למען יקבר בה את שרה אשתו ובאברהם אבינו עצינו ויקברו אתו יצחק וישמעאל בניו אל מערת המכפלה (בראשית כ"ד ט') וכן מצינו ביצחק אבינו (שם ל"ה כ"ט), ומי לנו גדול ממשה רבינו אשר הקב"ה בכבודו ובעצמו נתעסק בו ונאמר בתורתינו הקדושה ויקבר, אותו בגי בארץ מואב ובדוד המלך ע"ה נאמר ויקבר בעיר דוד (מלכים ב' י') וע' סנהדרין מ"ו ע"ב והרמב"ן על התורה בפ' חיי אמר כי התורה הקדושה רצתה להודיענו מקום קבורת האבות. לאשר אנחנו חייבים לכבד מקום קברות אבותינו מכל אלה נראה גודל מצוה הקבורה. כי מעשה אבות סימן לבנים וכל מעשיהם

עפ"י הגבורה ובמדרש בר"ר פ' כ"ב איתא גבי הבל מי קברו א"ר אלעזר בן פדת עופות השמים וחיות טהורות קברוהו ונתן להם הקב"ה שכרן וע' במד' ב"ר פ' נ"ח י' פעמי' כתיב בני חת כנגד עשרת הדברות ללמדך שכל מי שהוא מברר מקחו של צדיק כאלו מקיים עשרת הדברות והכוונה כי בעשרת הדברות נכללו שלשה העקרים מציאות ד' שכר ועונש ותורה מן השמים ומי שמאמין בעקרים האלו קובר גוית המת ומאמין בתח"ה ע"ד שאמרו חז"ל עתידין צדיקים שיעמדו בלבושיהן והכוונה בגופן שלהן וכל הקובר מתו הרי הראה שמאמין בעשרת הדברות ומי ששורף את מתו אות הוא שכופר בתחי"ה [וע' תוס' ב"ק ט"ז ע"ב ד"ה והוא דלא כר"ע בשם המדרש שיש עצם בשדרו של אדם שממנו נוצר לעתיד לבא עיי"ש בתוס' כשנשתנה אינו ח' לעתיד לבא] ובכל העיקרים והרי הוא ככופר בעשרת הדברות ובכה"ת כולה אשר ע"כ נראה לי שאיסור גמור הוא לשרוף בשר המת. מכל הלין טעמי שאמרתי. וה' ישלח לנו משיחו הולך תמים ויקיצו ישני עפר ובלע המות לנצח:

ידידו הדו"ש נתן לעווין:

סימן קנו

ב"ה:

פרעמישלא תרמ"ז לפ"ק:

להרב הגדול החריף ובקי המפורסים מוה' דוד הכהן ראפאפארט נ"י האבד"ק: סאמבור יע"א:

ע"ד הבית החיים דק' אשר כעת אין מקום לקבור יותר וקנו ראשי הקהל קרקע בסמוך לבית החיים ורוצים לפרוץ הכותל דרומי של בית החיים הישן על פני כל ארכה ולהמשיך מקץ כותל מזרחי ומערבי על פני משך מזרחי ומערבי של הקרקע שקנו ולעשות כותל דרומי במצר דרומי של הקרקע שקנו ויחברו שיהי' הבית החיים ומלבנים של כותל דרומי מכותל הישנה ורוצים לבנות יסוד לכותלים החדשים:

תשובה הנני רואה שראשי הקהל רוצים לעשות כדת כי אם יעשו בית החיים חדש ובית החיים ישן יהי' סגור ומסוגר יש לירא שברבות הימים יהרסו הבית החיים הישן כפי נימוסי המדינה על כן טוב שיהי' הבית החיים אחד גם כבוד גדול הוא לנפטרים אם ינוחו על משכבותם עם צדיקי עולם עדורות שלפנינו על כן עצתם טובה. וכת"ה כתב ד' טעמים לאיסור והנה מה שכתב טעם א' דאין לסתור בנין בהכ"נ שמא יארע להם אונס שלא יבנו האחר אין לדמות בהכ"נ לבית החיים דשם הטעם משום צלויי ואפי' להטעם משום פשיעותא כ' הטו"ז דהיכא דאיכא בהכ"נ קבוע שרי לסתור ואף המג"א שחולק

בזה על הטו"ז גם טעמו משום קדושת בהכ"נ וחיישינן שלא יהי' מקום לאנשי בהכ"נ השני להתפלל ובפמ"ג כ' דגם בהמ"ד אין לסתור שלא יהי' מקום ללמוד אבל אינו דומה כותל בית החיים לבהמ"ד ובהכ"נ ובשגם דסתירה זו בנין הוא דע"י זה יתאחד הבית החיים טעם ב' שכ' משום שכותל זו בנו יחידים ונרשם שמם ולא נשתקע וכעת שעושין מזה יסוד מורידין מקדושתם גם זה אינו דהכי קדושה יש בכותל זה ומה לי אם עושין יסוד או הכותל למעלה ומה שמבואר ביו"ד סי' רנ"ט דלצורך בית עלמין הוא ג"כ דבר מצוה זה נכון דהוא דבר מצוה אבל אין בו קדושה ודבר מצוה הוה הן אם עושין יסוד או כותל ויותר יש דבר מצוה אם יאחדו הבית החיים והבאים להקיף יקיפו כל הבית החיים טעם ג' משום שהשכנים אצל החומה זכו שלא יהי' להם שכנים זה ג"כ ליתא דהכי זכו בכל בית החיים לא זכו אלא במקומן ולא בהגדר ואולי יניחו אצלם טובים מהם ואדרבה בסביבותינו מניחים אצל כותל אנשים שאינם חשובים טעם ד' כ' שהכותל אסור בהנאה ואסור להרוס אף לצורך הבית החיים כמו במצבה וזה ליתא דמצבה נעשה לכבוד המתים משא"כ כותל בית הקברות והגדר לא נעשה רק לשמירה וכש"כ אם יהרסו ויעשו מהכותל כותל חדש זה ענין למצבה מכל הני טעמא איני רואה איסור בדבר. אך שיתאמץ שיהי' הכל מוכן לעשות כותל חדש קודם שיסתרו הכותל באופן שבודאי יעשו כותל חדש ואופן שיתנהגו בעת שיתחדש הבית עלמין שיוסיפו על הישן מבואר בתשו' דברי חיים להגאון מסאנדץ ח"ב יו"ד סי' קל"ז והשגתי בזה העתק מספרי הבעש"ט ולוטה פה העתקה שהשגתי מאחד בזה ויהי נועם ד' שיבלע המות לנצח:
והנני ידידו:

סימן קנז

ב"ה ברעזאן תרכ"ח:
להרב הגאון מוה' צבי הארוויץ:
א בדבר שאלתו אשר צוה הגאון הצדיק מהרש"ק זצ"ל לבנו לאמר קדיש אחריו י"ג חדשים וגם צוה לתלמידו הוא כת"ה להגיד קדיש ונפשו בשאלתו אם מותר לאמר קדיש י"ג חדשים אחרי שהמנהג לומר רק י"א חדשים שלא יחזיקו השומעים לרשע א"כ אולי יחשב לבזיון ואינו יכול למחול על בזיונו כמבואר בריב"ש הנה בקראי מכתבו תמהתי על הגאון זצ"ל איך צוה לומר קדיש י"ג חדשים והלא אף אם החזיק עצמו חלילה מאותן י"ב חדשים אין חודש העיבור בכלל כמבואר בש"ע סי' שצ"א לענין אבילות דא"צ להתאבל רק י"ב חדשים והוא מדברי הרא"ש במ"ק. אמנם ראיתי דלאחר העיון צדקו דבריו דבמשנה בעדיות יליף דמשפט רשעים בגיהנם י"ב חדשים מדכתיב והיה מדי

חודש בחדשו ופירש הראב"ד דמשמע באותו חודש עצמו כלומר מניסן לניסן או מתשרי לתשרי א"כ לפ"ז גם העיבור בכלל ומצאתי בתוס' חגיגה כ"ז כתבו דמשפט רשעים בגיהנם שנה תמימה עיי"ש. ולפ"ז יצא לנו דין חדש דצריך לומר על אביו בתוך שנה הכ"מ י"ב חדשים ולפ"ז יש חילוק בין אבילות להכ"מ ועיין בסי' ר"מ והנה יש לדמות הראי' דקרא דמידי חודש בחדשו מיירי ברוב שנים שאינן מעוברות ועיין בר"ן נדרים ס"ג ובאה"ע סי' י"ג ובנוב"י סי' ב':

ב ולדינא הנה כבר הארכתי בספרי שיח יצחק לענין בזיוני א' מהני מחולה וכעת ראיתי בס' ברכי יוסף סי' ר"מ מביא דברי טורי אבן והס' חסידים והאריך בדבריהם ושם תמה על הטורי אבן מה שחילק בין אב לרב כמו שתמהתי בשיח יצחק (ועיין מה שכתבתי בספרי ב"י יו"ד ח"ר סי' קנ"ט אות י') גם מה שחלק דאף אם כבודו מחול מדיני שמים לא מחול צ"ע מהא דאמרינן בקדושין ל"ב דרבה בר ר"ה קרע שיראי באנפי רבה ברי' ומקשה ודלמא רתח ומשני דמחיל לי' ליקרי' והרי עדיין מכשילו בדיני שמים וסוף דבר יש בזה מחלוקת וביעיר אוזן מביא מדברי הר"ן בר"ה ראיה לדברי הריב"ש דאבזיוני ל"מ מחילה ועיינתי בר"ן ואין ראיה מדבריו כתב רק דאינו יכול למחול על בזיונו היכא דלא מפייסו אבל לא דל"מ נפילה ולענין שאלתו נ"ל די"ב חדשים מותר לאמר קדיש דיש ראיה ממתני' דעדיות דחודש העיבור בכלל וכשיפסוק החודש הי"ג ל"ה שום בזיון ועיין בברכי שמותר לאמר בחודש י"ב קדיש שיפסוק שבוע אחד שקדיש מגין על הנפש ע"ש וכאן שיפסוק חודש אחד סגי ובחודש י"ג יתפלל העמודים ויקוים דבריו הקדושים אבל לא יאמר קדיש יתום רק הקדיש השייך לש"ץ כנלפע"ד וזכותו יעמוד לנו:

סימן קנח

ב"ה:

פרעמיסלא יום ה' י"ג אדר לשוש לפ"ק:

שלום וברכה לכבוד הרב הה"ג החסיד חו"פ כקש"ת מ' חיים יעקב האבד"ק עיר חדש:

ע"ד שאלתו באבל ב"מ שקרה לו ר"ל ומעולם נוהג לקרות את המגילה בפני הציבור ולהתפלל בשבת ויו"ט ושאל אם יקרא בפורים זה שהוא תוך ז' ויברך שהחיינו הנה כבר הביא דברי הברכ"י דאם הוא ש"ץ מותר להתפלל בשבת ויו"ט וע' בתשו' מאיר נתיבים סי' פ"ד שהאריך בזה והתיר ג"כ ואמנם לענין ברכת שהחיינו עיין בש"ע סי' תרע"א דאבל אל יברך לנ"ח בציבור ובתשו' נוב"י תנינא סי' קמ"א ואמנם עיינתי בתשו' מהר"ם מינץ סי' ל"ג מוצא הדין שכ' הטעם שאין לברך ברכה זו בציבור רק מתוך שמחה ולפ"ז יש חילוק בין חנוכה לפורים דבפורים גם אבל חייב בשמחה והמנהג דאין אבילות

בפורים והמג"א כ' דיזהר מלראות בכל מיני שמחה וע' בפמ"ג ס"ק ז' דהא"ר כ' דאינו מוכרח דימי שמחה הם וגם יש לחלק בין חנוכה דאינו יוצא בעצמו בבהכ"נ וחייב לברך בביתו משא"כ בקריאת מגילה דחייב בעצמו ויוצא בברכה זו וע' בתשו' מאיר נתיבים הנ"ל שכ' דלא מצינו כהן אסור בעבודה בימי אבילות רק באנינות וע' לענין נשיאת כפים דס"ל לפר"ח דגם בשבת שבימי אבלו ישא כפיו ע"כ יוכל לסמוך ע"ז לקרות המגילה ולברך בציבור בשגם. דאם לא יקרא יהי' זאת אבילות בפרהסיא וגם ליכא דעדיף מיני' וכבר הביא כ"ת דברי המג"א ס"ק ט"ז לענין תפילין ועיין לענין תפילין בחה"מ ועכ"פ אין לחוש ויכול לברך על קריאת מגילה שוב הראו לי דמהרי"ל הובא באמרי ברוך הגהות על יו"ד סי' שצ"א אסר לקרות אבל המגילה בציבור אולי מיירי דאיכא דעדיף מיני' ומ"מ אחרי שהדבר יצא מפי מהרי"ל על כן אבל תוך ז' לא יקרא המגילה:

והנני ידידו:

סימן קנט

ב"ה:

פרעמישלא תרחם לפ"ק:

להרב המאה"ג החריף ובקי מ' שלום נאביל נ"י האבד"ק ברעזוב:

ע"ד השאלה בבני העיר שיש להם בית הקברות רחוק מעיר יותר מתחום שבת וכעת אין להם שם מקום לקבורה יותר וקנו קרקע בסמוך להעיר אולם יש להם מקום לקנות בסמוך לבית הקברות הישן איזה מקום מובחר יותר לקנות: א תשובה אבוא על סדר דבריו הנה דעתו נוטה דעדיף יותר לעשות בית הקברות החדש תוך התחום שלא יצטרך לחלל יו"ט אם ימות ח"ו אחד ביו"ט דמוליכין אותו ביו"ט חוץ לתחום ע"י עכו"ם והב"ח בחדשות סי' ז' מתיר אפילו ע"י ישראל א"כ מותר לעשות תוך התחום. והנה מה שהקשה אדעת האוסרין ע"י ישראל כדמשמע ממחבר דדוקא ביו"ט ב' מותר ע"י ישראל אמאי התירו להחם מים ע"י ישראל ל"ק דלהחם מים מותר משום מתוך שהותרה לצורך אוכל נפש ובתחומין אפי' לצורך אוכל נפש אסור ומהרש"א בכתובות ז' ד"ה מתוך הקשה אמאי לא התירו תחומין לצורך אוכל נפש ובפנ"י מתרץ ובאמת עיין ברש"י פסחים ר"פ אלו דברים ד"ה יו"ט דמ"ה תחומין לא הותרו לצורך משום דאפשר להביא מאתמול ומשמע דאם לא אפשר מאתמול שרי מיהו הדבר פשוט דאף בלא אפשר מאתמול אסור והארכתי מזה בספרי בית יצחק יו"ד ח"ר סי' נ"ד אות א'. וראיתי בקונטרס אחרון בב"ח החדשות סי' ז' והוא מהגאון מהר"ז מרגליות שהביא כת"ה שמפלפל בענין זה וכ' דתליא בזה אי תחומין די"ב מילין דאורייתא אף ביו"ט או דוקא בשבת ואני כתבתי במקום אחר דביו"ט לכ"ע

מדרבנן דקשיא על מהרש"א עירובין פ' תד"ה רב אמר דרב ס"ל תחומין דאורייתא ומה הקשו בביצה ל"ז רב כהנא ורב אסי לרב לאיסור מוקצה לא חששו לאיסור תחומין חששו מה בכך תחומין דאורייתא ומוקצה דרבנן ודא קו' רבתי וע"כ צ"ל דביו"ט לכ"ע דרבנן מיהו י"ל דתחומין דכלים לכ"ע דרבנן כמ"ש מהרלב"ח הובא במג"א ר"ס ת"ד וע' מ"ש בשולי המכתב בית יצחק א"ח סי' ל"ז ומ"ה הקשה לרב. ולפמ"ש בקונטרס אחרון בתשו' הב"ח לחלק דלמ"ד תחומין דאורייתא ויליף ממדותם מחוץ לעיר לאו דוקא בשבת דה"ה ביו"ט אבל למ"ד תחומין דרבנן אבל י"ב מילין דאורייתא יליף מאל יצא איש ממקומו ולא אסור רק בשבת עיי"ש לא ניחא הך דביצה רק לפמ"ש בשם מהרלב"ח. והנה בק"א משמע מהב"ח מדהותר הוצאה לצורך מת ה"ה דתחומין מותר. ולפענ"ד נראה אף למ"ד משאצל"ג מותר מדאורייתא מ"מ תחומין די"ב מילין או למ"ד תחומין דאורייתא אסור מדאורייתא אף שא"צ לגופה דתוס' כתבו בשבת צ"ד בטעמא דמלשאצל"ג פטור דכל מלאכת שבת ממשכן גמרינן ושם הי' המלאכה לצורך עיי"ש א"כ תחומין דלא ילפינן ממשכן רק מאל יצא איש ממקומו או מעדותם מחוץ לעיר כדאמרינן בסוטה לא בעי צורך לגופה וכיון דהוצאה הותר לצורך מת משום דכל לצורך מת הו"ל משאצל"ג כמ"ש הרמב"ן הובא בתומים סי' ל"ד להוצאה מבואר כן בש"ס אין ראיה לתחומין די"ב מילין או למ"ד תחומין דאורייתא דזה אסור אף במשאצל"ג. אמנם י"ל למ"ד דיליף מאל יצא איש ממקומו וכ' תוס' עירובין י"ז ד"ה לאו שניתן דילפינן מקרא זה הוצאה וגם תחומין עיי"ש א"כ איתקש תחומין להוצאה וכמו דהוצאה מותר במשאצל"ג דילפינן ממשכן ה"ה תחומין. אמנם מסברא יש לחלק דבכל מלאכת האיסור עושה בהמלאכה וא"צ למלאכה כגון הוצאה משא"כ בתחומין שהוא עצמו הולך חוץ לתחום מה לי אם הולך לצורך המת או לאו. ואקצר הפעם דלנידון דידן דל"ה חוץ לי"ב מילין רק חוץ לאלפים אמה ודאי ל"ה רק דרבנן ומותר לצורך מת אף ביו"ט ראשון לקברו בו ביום כמ"ש הב"ח: ב אך לענין אם מותר ללות חוץ לתחום צ"ע דמדברי הב"י וטור ורמב"ן נראה דאסור ללות אולי גם הב"ח אינו מתיר רק שישא המת ישראל דבאמת לדעתי בגוף המת מה שמוציאין אותו חוץ לתחום אין איסור דהמת אינו קנין שיעבור אחד אם מוציאו חוץ לתחום דאין לו בעלים לא מיבעי אם מת עיו"ט דלא קנה שביתה אלא אפי' מת ביו"ט דקנה שביתה כשהוא מי מ"מ כיון דאין לו בעלים מי יעבור עליו והמת בעצמו חפשי ען המצות וגם ל"ש לומר שהוא לועג לרש שמראה לו שהמת חפשי מן המצות כיון שאין איסור רק משום שהמקום גורם שהוא חוץ לתחום ל"ש לועג לרש ועוד דתוס' כ' בנדה ס"א דדוקא בציצית שייך לועג לרש שהוא שקולה ככל המצות ובשבת כ' תוס' ב"ק פ"א

דהמת מתבייש שנעשה מלאכה ע"י ועל כן אין קוברין בשבת ע"י נכרי משא"כ ביו"ט בחוץ לתחום ואין איסור רק על הבגדים שהמת לבוש ואין דעתו לקברן עמו דהם של היורשין והם כרגלי הבעלים וכן הכלים ובזה נראה שהב"ח התיר. אף ע"י ישראל משום כבוד המת ומראשונים לא משמע כן אמנם ללות אולי גם הב"ח מודה מטעמא דכתיבנא אך מסתימת דבריו לא משמע כן ומ"מ צ"ע להלכה למעשה דשמא אין נושאין המת חוץ לתחום כמ"ש בחכמת אדם דאסור ללות. וכת"ה נסתפק אם ההולכין לקבורה ביום א' מותרין לחזור לביתם ופשוט דאלפים מותרין להלוך כדין כל ההולכין ברשות כמבואר בעירובין ויותר מאלפים אסור אך אם האלפים מובלעים באלפים שבביתם נראה מלשון הב"י שמותרין. ולדינא לכאורה נראה שנכון כדברי כת"ה כיון דאם קרה ר"ל ביו"ט יש ספק אם מותר ללות על כן אם בלא"ה צריכין לבית החיים חדש לבחור יותר לעשות תוך התחום ול"ש לומר דנימא לאינש שיקבור בקברי אבותיו דמה"ט ס"ל לרב אחד דטוב יותר לקנות מקום הקרוב לבית החיים הישן דהוא ג"כ סברה גדולה מ"מ כיון די"ל וגם יש סברה שהמתים מתביישין שהולכין חוץ לתחום עבורם במ"ש תוס' לענין קבורה בשבת על כן הסברה הזאת מבטלת סברה דניחא ליה לאינש שיקבר בקברי אבותיו:

ג וכ"ת מייתי דברי רב אחד שכ' ג"כ כנ"ל ומייתי ראיה מדברי תוס' תמורה כ"ג ד"ה דרבי סבר שכ' כיון שיש ריוח להקדש כגון דאבודה כחושה ושאינה אבודה שמינה לא חוששין לתקנתא דהקדש ה"ה הכא כיון שיש ריוח למתים שאין מחלל יו"ט חוץ לתחום לא משגיחינן אכבודן שיניחו. בקברי אבותיהם. ובאמת משם אין ראיה דהרי רבנן חולקין על רבי וס"ל התכפר באבודה ושאינה אבודה רועה והלכה כרבנן אך שאינו דומה לשם דשם איכא זלזול גדול שמאבדין קדשים ויותר יש לדמות לזלזול קדשים שמוכרין באטלז דאם הריווח להקדש מוכרין בעלי מומין באטלז משא"כ בבכור ומעשר ה"ה הכא שזה כבוד למתים שלא יצטרכו להוליכן חוץ לתחום לא משגיחינן אכבודן שיקברו סמוך לקברי אבותיהן גם מש"כ כ"ת דכיון דהחיים מוחלין על כבודם שיקברו בסמוך לאבותיהן ורוצים שיהי' בית החיים סמוך לעירן מהני מחילתם דאנשי העיר בעצמם צוו לשאול דעת תורה איזה מקום מובחר יותר ל"ש לומר. שהם מוחלים זכותם שיקברו בקברי אבותיהם ועוד כיון דגם להנקברים מכבר יש ניחותא שיקברו שם קרוביהם וזכותם מי מוחל: ד ובעיקר הדבר כיון דחזינן דסברה דניחא לי' לאיניש שיקבר בקברי אבותיו הוא ענין גדול שהרי במכות י"א אמרינן מת קודם שמת כ"ג מוליכין עצמותיו אל קברי אבותיו וכ' רש"י אם מת כ"ג אח"כ ומוכח מרש"י דאף אם כבר נקבר מפנין עצמותיו בשביל קברי אבותיהן נהי דשם י"ל דמתחילה נקבר אדעתא

דלפנות כמ"ש בח"ס חלק ו' סי' ל"ז מ"מ מדחזינן דגלי קרא ישוב אל ארץ אחוזתו הוי אומר זה קבורה כדאמרינן מכות שם מוכח דהוא זכות גדול ומה"ט מבואר בירושלמי ספ"ב דמ"ק דבתוך שלו אפי' ממכובד לבזוי דנוח לאדם שיקבר בקברי אבותיו יכול להיות שלמדו זאת מקרא דדרשינן במכות י"א הנ"ל ומה דקשה לי למה כ' רש"י פ' ויחי מפני ג' דברים צוה יעקב שלא לקברו במצרים ומקורו במדרש וקצת בכתובות קי"א ואמאי לא כ' משום דנוח לאדם שיקבר בקברי אבותיו י"ל דאור החיים פי' על פסוק ושכבתי עם אבותי ונשאתני ממצרים הכוונה שלא יקברו אף לפי שעה במצרים ותיכף שימות ישאו אותו ממצרים. ובזה צריך רש"י לג' טעמים. עוד אפשר לומר דמיתור הקרא משמע דלא משום קברי אבותיו ביקש יעקב רק משום שיעקב לא רצה שיקבר במצרים ועיין מהרש"א חדושי אגדות סוף כתובות שכ' באמת טעם יעקב משום קברי אבותיו: ה אמנם לעומת זה יש סברא דבשביל יו"ט שלא ילכו חוץ לתחום עדיף לתקן בית חיים חדש בתוך התחום לזה י"ל כיון דזה ודאי אם יעשו בית החיים חדש לא יקברו בקברי אבותיהם וזה ספק שמא ימות אחד ביו"ט ראשון וגם אם ימות יוכלו להמתין עד הלילה במקום שקוברין בלילה ע"כ אין מניחין הודאי וחוששין לספק וגם הסברא שבאם יקחו ב"ח חדש הבית החיים הישן יוכל ח"ו להבטל ולהפנות לא כן אם יקחו סמוך לב"ח הישנה ויתאחד על כן דעתי נוטה שבאם אפשר לתקן שיהי' ב"ח שיעשו סמוך להישנה ג"כ בתוך התחום שיעשו בורגנין ואף דבדגול מרבבה סי' שצ"ח, כ' דאין לעשות בורגנין רק אם באמת עשוי' לשמירת פירות מ"מ אני בעני הראיתי בספרי לא"ח סי' מ"ט אות ג' דברי התוס' דלא כדגול מרבבה על כן בנידן דידן יש לסמוך על זה. אמנם באי אפשר לעשות בורגנין עדיף יותר לעשות בית החיים בתוך התחום שלא יצטרכו לחלל יו"ט והמתים מוחלין על כבודם שלא יצטרכו החיים לחלל יו"ט. אך אם הבית החיים הישן יבא לידי בזיון ח"ו ולא יוכלו לשמרו אם לא יעשו בית החיים החדש בסמוך לבה"ח הישן ואנשי העיר מרוצים יותר לעשות בסמוך לבה"ח הישן יעשו כרצונם ועיין בתשו' בנין ציון סי' קט"ו שכ' דטוב יותר לעשות בה"ח בסמוך לעיר והנלע"ד כתבתי ודרך אגב ראיתי בבנין ציון שם סי' קט"ז בשם ספר מי נפתוח להסתפק אם עבד כנעני מטמא באהל. והפלא שלא הביא דברי תוס' נזיר ס"א ע"ב דנראה מדבריהם דעבד אין מקבל טומאה וע' פמ"ג פתיחה כוללת ח"ב אות י"ח דפשיטא ליה דמטמא באהל והארכתי בענין זה בספרי ליו"ד ח"ר סי' ג' בש"ה ובכמה מקומות:
והנני ידידו:

סימן קס

ב"ה:

פרעמישלא תרל"ד:

להרב הגדול מ' אברהם איסערליש ראבד"ק טורקא יע"א:

ע"ד שאלתו שקברו בסמוך לגדר במקום שפוע ומחמת המהירות בע"ש חפרו רק במקצת הקרקע בראש השפוע והשכיבו את המת וכיסו אותו בעפר. וכעת ראו את הדופק שהוא לרגלי המת מונח ממש בשוה לארץ שתחתיו שע"י שטף הגשם נימס העפר ונגלה הדופק שמונח על הארץ ולא בתוכו ומעתה יש ריעותא שלא קברו בארץ רק על הארץ ודומה למת בארון שנתנו בבית הקברות על הארץ שעוברים בבל תלין וה"ה בכאן. ואף דשם הארון והארץ ב' מינים משא"כ הכא שכיסו בעפר והוא ג"כ כמו ארץ מ"מ למ"ד תלוש ולבסוף חיברו ל"ה חיבור לא מקרי בתוך הארץ רק על הארץ. וגם למ"ד הוי מחובר כאן דבקל יכול לדחות מעל הארץ הוי ממש כמונח על הארץ. וריעותא ב' שהמקום ההוא שנתנו שם המת הוא סמוך להגדר ובבוא שטף הגשם מן הגג יכנסו המים גם להעומק וישטפו עצמות המת לחוץ וע"כ שאל אם מותר לפנות המת ממקום ההוא ולקברו במקום משומר:

א תשובה הנה מ"ש שכיון שלא קברו מקצתו בארץ רק על הארץ עוברין בבל תלין לכאורה יש להסתפק כשקברו מקצתו בארץ או רובו אי עוברין בלא תלין. והנה לשיטת תוי"ט בשבת פ"י דכזית מן המת מצניעין אותו לקברו ויש חיוב קבורה אף באבר מן המת ודאי עוברין בלא תלין אך אפי' לשיטת המ"ל סוף ה' אבל דאין חיוב קבורה רק בראשו ורובו ומייתי מירושלמי דנזיר כי קבור תקברנו מכאן שאינו נעשה מת מצוה עד שיהי' ראשו ורובו ומדמייתי מכי קבור תקברנו ש"מ דליכא חיוב קבורה רק בראשו ורובו (וע' בספרי לא"ח סי' ט"ו אות ד') מ"מ כי איכא מת שלם ולא קבור רק ראשו ורובו לא קיים המצוה דבעי קבורה כולה. וכן מוכח מירושלמי דנזיר וגם מש"ס דילן נזיר מ"ג דס"ל ג"כ דאין מטמא לאביו רק כשהוא שלם ולא לאבריו ומ"מ כשכבר טמא לאביו חוזר אף על עצם כשעורה כמבואר בירושלמי ובר"מ פ"ב מאבל והיינו מטעם הנ"ל כיון שכבר חל עליו חיוב קבורה וחייב לקבור כולו חוזר אף על מקצתו וה"ה בזה שלא קבר מקצתו עובר בלא תלין. וקצת מוכח בנזיר מ"ב דאינו עובר בלא תלין דאמרינן שם בנזיר ששייר ב' שערות לא עשה ולא כלום זאת אומרת רובו ככולו מדגלי רחמנא גבי נזיר ביום השביעי יגלחנו הכא הוא עד דאיכא כולו אבל בעלמא רובו ככולו ועיי"ש ברש"י וא"ת ליגמר מיניה הא לא אפשר משום דהו"ל נזיר ומצורע שני כתובים הבאים כאחד ואין

מלמדים עיי"ש ולפ"ז כאן שהתורה אמרה כי קבור תקברנו משקבר רובו יצא כיון דלא גלי קרא להיפך וע' תוס' שבועות י"ז ע"ב ד"ה אפילו דכשנכנס דרך פנים משנכנס רובו טמא ועיי"ש דבנכנס דרך אחוריו גלי קרא ע"ש אבל הנ"ל דהיכא דאיכא סברא ל"א רובו ככולו כגון גבי קבורה דהתורה צותה לקבור משום בזיונא או משום כפרה ומה מועיל אם יקבר רובו הרי עדיין איכא בזיון או כפרה. וע"כ התורה קפדה שיקברנו כולו משא"כ בהך דנזיר דליכא סברא וטעם אמרינן רובו ככולו. והגאון בעל ח"ס א"ח סי' ק"מ הביא בשם הגאון מהרש"ק זצ"ל הביא קו' אהא דשיעורים הל"מ ומקשה בסוכה הא קרא כתיב והקשה דלמא מקרא ה"א דרובו ככולו ואי אכל רוב כזית יצא ואצטריך הלכה שיאכל כולו ומה שתירץ הח"ס בזה דרובו בעי מתוך כולו לא אדע מה חילקו בין הך דנזיר להך דאכל רוב כזית. אמנם למ"ש לק"מ דכיון דהתורה קפדה שיאכל כזית שיעור אכילה חשובה שמעינן דבעי כולה דפחות מזה ל"ה שיעור אכילה לשבוע קצת. ומה לי שיש בשלחן כזית אם הוא לא אכל כזית. וכן בכל שיעורין איכא סברא וטעם ולכן ל"א רובו ככולו ודו"ק. (וע' לעיל סי' י"ט אות וז"ח בענין שיעורין דל"א רובא ככולו):

ב ועכ"פ הדבר ברור דבעי קבורה כולה. אמנם בנ"ד שקברו כולו רק שנתפלה הי' עפר ושטפו הגשם ונתגלה. הנה הדבר ברור דצריך לחזור ולקוברו. והגם דאף אי קבורת מת דאורייתא י"ל דבחזר ונתגלה א"צ לקברו מדאורייתא כמו בכיסוי הדם בכיסהו ונתגלה א"צ לכסות מיהו בש"ס דחולין פ"ו מקשה מ"ש מהשבת אבידה דאמר מר השב אפילו כמה פעמים ופירש"י דמהשב גופי' מוכח הכי כדאיתא בב"מ ומשני התם לא כתיב מיעוטא הכא כתיב מיעוטא א"כ בקבורה דליכא מיעוט חייב אפי' בנתגלה והגאון מהרש"ק זצ"ל בטוב טעם קמא סי' רפ"ה כתב דא"צ מדאורייתא לקבור רק פעם אחת ומייתי ראי' מדאמרינן בסנהדרין מ"ז קבור תקברנו לא משמע לי' ולא דרשו אפי' כמה פעמים כדאמרינן בב"מ גבי השב תשיבם וע"כ א"צ לקבור רק פעם אחת. ובמח"ב נעלם מהגאון הנ"ל גמ' דב"מ ד דרשינן מהשב אפי' כמה פעמים וגם סוגי' דחולין שכח לפי שעה. וקצת צ"ע גם על הטו"ז בה' מילה סי' רס"ד דפשיטא לי' דאם מל ואח"כ נעשה בעל בשר ונמשך העור למעלה א"צ למול רק מדרבנן כי מבעי' ליה בנולד מהול ונמשך הערלה, וזה מדמה לכיסהו חרוש וחזר ונתגלה. ואני תמה דאם בכה"ג צריך למול פעם שנית גם במל היטב ונמשך ערלתו יצטרך למול אפי' כ"פ ואינו דומה לכיסהו ונתגלה דאיכא מיעוט. כדאיתא בחולין שם ובמילה ליכא מיעוט ומדלא צריך למול במשך ערלתו רק מדרבנן ה"ה בנולד מהול דאין חילוק וע' בשאג"א סי' נ"ה שחולק ג"כ על הטו"ז וצ"ע. ובאמת לכאורה י"ל בגוף הדין אי צריך לקבור עוד הפעם תליא אי קבורה משום בזיוני

צריך לקבור עוד הפעם ואי קבורה משום כפרה אין צריך לקבור עוד הפעם כיון דכבר הי' לו כפרה מכי חזו צערא דקברא פורתא. אך קשה אמאי, לא אמרינן בגמ' נ"מ זו. בהאיבעי שם דף מ"ו בסנהדרין ונ"ל דזה טעם הרמב"ם שפסק דאם אמר אל תקברוהו אין שומעין לו שהקבורה מצוה ולא כ' דהוא אבעי' דלא אפשטא כקו' הל"מ פי"ב מאבל משום דס"ל דקבורה דאורייתא מדכתיב כי קבור כמ"ש ג"כ הלח"מ ומלשון הקרא קבור משמע אפי' כמה פעמים כדאיתא בב"מ לכ"ע גבי השב וגבי שלח ומזה גופא מוכח דקבורה משום בזיוני. ובגמ' לא מיבעי לי' רק אי קבורה ל"ד דאי קבורה דאורייתא מוכח מקרא דהוא משום בזיוני כנ"ל ודו"ק ע"כ הדבר ברור דצריך לקבור עוד הפעם מדאורייתא וע' תוס' קידושין ל"ד גבי מעקה דאם נפלה חוזר ובנאה וז"פ:

והנה מ"ש כתה"ר דאם כיסהו בעפר למ"ד תלוש ולבסוף חברו כתלוש דמ' ל"ה קבורה בארץ ועובר משום לא חלין זה ליתא דהרי אם קברו בקבר בנין אסור בהנאה כדאיתא בש"ס ומ"מ משמע דקיים מצות קבורה. ועוד דהרי לפוסקים דתלוש ולבסוף חיברו כתלוש דמי ס"ל דכל עפר שהוא על המת אסור בהנאה מה"ט ומ"מ הו"ל קבורה. ודוחק לומר דמ"ה הו"ל קבורה הואיל ומן הצדדים הוה מחובר וע"כ קבורה מועיל בתלוש ולבסוף חיברו. ודוקא בנתנו בארון בבית הקברות דל"ה חיבור כלל ל"ה קבורה משא"ב בנתנו בעפר אף שמעיקרא הי' תלוש. אמנם בנ"ד שהגשם שטף העפר ונגלה הדופק ונראה שמונח ממש על הארץ נהי שמתחלה הי' עפר והי' קבורה אבל עתה ל"ה קבורה. ובדבר ריעותא ב' שכתב שהמקום ששם כונת המת הגשם שוטף ויש חשש שיכנסו המים וישטפו עצמות המת. ובזה מבואר בסי' שס"ג דאם אינו משתמר במקום זה שיש לחוש שמא יוציאהו עכו"ם או שיכנסו בו מים וכו' מצוה לפנותו כש"כ בזה דאיכא תרתי דנראה הדופק לחוץ אינו משתמר וגם יש לחוש שיבוא לשם מים מותר לפנותו ואם אפשר לחפר שם בעומק ולתקן הב' ריעותות יחזרו ויקברו שם ואם אי אפשר לתקן יקברו במקום משומר יותר ואם אפשר לתקן הקבר הנ"ל שלא יזוזו המת מה טוב ובאם יזוזו המת הקרובים יתאבלו אותו יום ומהראוי שאנשי הקבורה יתענו יום אחד אשר המכשלה הזאת בא לידם: והנני ידידו:

סימן קסא

שנית להנ"ל:

ע"ד מ"ש דבקבר של בנין מקיים מצות קבורה. כ"ת מביא ראיה מהא דאמרינן בסנהדרין מ"ז שמונה שם שלש קברות של בנין ע"ג קרקע ובשנים מהם אסור לפנות ומוכח דמקיים מצות קבורה דאל"כ הרי חיוב לקבור המת. ושוב דחה זה דאיסור לפנות יש

גם במת מוטל בארון כמבואר בטוש"ע סי' שס"ג בשם הירושלמי ד"ה תניא אין מלקטין וכו' ובארון בודאי לא קיים מצות קבורה ועכ"ז אסור להזיזו עוד מייתי ראיה מהגהת אשרי פ' ואילו מגלחין שכ' בחוצב קבר של בנין יש לו לקברו שם ובבונה בנין של כתלים ע"ג קרקע לא נקט רק לענין איסור הנאה. ומוכח דבבנין כתלים ע"ג קרקע לא קיים מצות קבורה רק מ"מ אסור בהנאה משום שנעשה לצורך המת ע"כ. הנה בעיקר הדבר מצאתי להר"ן בחידושיו בסנהדרין מ"ו ע"ב וז"ל וא"כ אין אדם יוצא מידי חובת קבורה אלא בקבורת קרקע ולא שתהא הקבורה ממש בקרקע שלא יצא י"ח אם יקבור ארונו בקרקע. אלא הכוונה בקבורת קרקע שאין לך גניזה גדולה ממנה. וכן הי' המנהג בקבורת הכוכין שהיו נותנין שם את המת כשהוא מונח בארון עיי"ש. והיוצא מדבריו דבעי קבורה בקרקע אך גם בבנין שבקרקע מועיל א"כ אין ראי' מסנהדרין בקברות של בנין דשם מיירי בבנין שבתוך הקרקע אך בדברי הגהת אשר"י שכתב בנין של כתלים ע"ג קרקע וזה לא מהני להר"ן ע"כ צ"ל כמ"ש כ"ת דמ"מ אסור בהנאה כמ"ש הטור דאפי' אדעתא לפנותו אסור וזה נכון אך מ"ש דאיסור לפנות הוא אף אם לא קיים מצות קבורה זה ליתא דע"כ צריך לפנות ולקברו ומה דמייתי מטוש"ע סי' שס"ג דאין מלקטין ובארון לא קיים מצות קבורה ליתא דבארון בקרקע קיים מצות קבואר בר"ן הנ"ל:

מ"מ סיים הר"ן וז"ל אבל מפני שאמר הכתוב כי עפר אתה ואל עפר תשוב ואמרו בהגדה שהעפר הוא רפואתו. טוב לקיים בו קבורת קרקע ממש בלא הפסק וכן המנהג וכן הוא בש"ע וזה הטעם שצוה רבי שיהא ארונו נקוב כדאמרינן בירושלמי כתובות ויש ליזהר בזה מאוד. ובדבר מ"ש דחייב לקבור מת כמה פעמים הכי מוכח מתשב"ץ ח"ב סי' קי"א הובא בפתחי תשובה אה"ע סי' פ"ט עיי"ש לענין אם הבעל חייב בקבורה פעם ב' ומ"מ י"ל דהתשב"ץ פשיטא לי' דמדרבנן חייב ואנן מדאורייתא מספקינן ומ"מ הדבר פשוט דחייב לקבור מדאורייתא כמ"ש:

ידידו:

סימן קסב

פרעמישלא תרנ"ג לחכם אחד:

ע"ד השאלה באשה שישבה על המשבר וכבר יצא ראש הולד וכח אין ללידה והרופאים אמרו נואש וברור בעיניהם שהאשה וגם הולד ימותו אך באם יהרגו הולד תשאר האשה בחיים ובאם יהרגו האשה ישאר הולד בחיים. אם מותר להרוג הוולד להציל האשה:

א תשובה מוח"ז הגאון רע"א הביא בתוספות בפ"ז דאהלות בשם פמ"א דהא דאמרינן שם יצא רובו (וכ' הרע"ב ה"ה רוב ראשו) אין נוגעין בו שאין דוחין נפש מפני נפש

דוקא ששניהם לא ימותו אבל אם שניהם ימותו. מותר להציל האשה. אמנם כ' שצריך להתישב בדבר וכ"כ בתפארת ישראל שם דהיכא דידוע שימותו שניהם אפשר שמותר להמית הולד דהוה קצת כמעשה דשבע בן בכרי דכיון דהולד גורם המיתה הו"ל כיחדו והיכא דנגמר דינו למיתה ואע"ג דלא דמי להדדי מ"מ כיון דאיכא רק חיי שעה להולד והוא ספק נפל ל"ש מה חזית דדמי דידך סומקא טפי ומותר להציל עכ"פ נפש אחת מישראל: הנה מה שכ' דהוה ספק נפל כוונתו דאין ידוע שכלו לו חדשיו. אמנם ע' נוב"י תנינא ח"מ סי' נ"ט דדוחה דברי הגאון מ' ישעי' פיק וכ' דאפי' ספק אם כלו לו חדשיו כיון דרוב נשים ולד מעלי' ילדן אין דוחין נפש מפני נפש. אך י"ל היכא דשניהם ימותו גם נוב"י יודה דאף דיש רוב מ"מ האשה ודאי בת קיימא והולד הוא מחמת רוב גם רוב הוה ספק כמ"ש בשיטה מקובצת ב"מ דף ו' ושייך לומר זה ודאי וזה ספק וכיון שימותו שניהם מצילין הודאי והורגין הספק אף שיש רוב כיון דהוה רוב שלא הוחזק ומ"מ גם בזה יש לעיין:

ב והנה בעיקר דברי הרמב"ם שפוסק פ"ה מיסודי התורה כר"ל דס"ל בירושלמי פ"ח דתרומות דאף ביחדוהו אין מוסרין למיתה רק שנתחייב למיתה ולא כר' יוחנן וכבר תמהו עליו הרי הלכה כר' יוחנן לגבי ר"ל וע' בנובי"ת חיו"ד סי' מ"ד. ונלפענ"ד כיון דבתוספתא פ"ז דתרומות פליגי בזה ר"י ור"ש דר"י ס"ל כששניהם בפנים הואיל והוא והם נהרגים יתנוהו ואל יהרגו כלם ע"כ ס"ל כר' יוחנן דמהני יחדוהו לחוד ור"ש אומר כך אמרה להם כל המורד במלכות חייב מיתה. נראה דס"ל דמה"ט מסרו אותו דס"ל כר"ל. ולכאורה לפ"ז כיון דר"י ור"ש הלכה כר' יהודה כדאמרינן בעירובין מ"ו הי' להרמב"ם לפסוק כר' יוחנן כיון דר' יהודה קאי כוותי'. אך צריך להבין במת פליגי ונראה דהיכא דבודאי ימות אף אם לא ימסרו אותו מותר למסרו אך אם לא ימסרו אותו שמא ינצל זה שיחדוהו ואף דעיר שכבשוה כרכום וספינה שאבדה בים רובן למיתה כדאמרינן בב"ב קי"ג ע"ב בספינה. וה"ה בעיר שכבשוה כרכום וכן הוא בריב"ש הובא בנוב"י קמא אה"ע סי' מ"ג מ"מ כיון שיש מיעוט שינצל ס"ל לר' יהודה דמותר למסרו, ור"ש ס"ל חיישינן למיעוטא שמא ימלט כשיטתי' ביבמות ס"ז דס"ל לר"ט לחד תירוץ חיישינן למיעוטא ואמנם אף לתירוץ ביבמות שם דר"ש ל"ח למיעוט מ"מ בפקוח נפש אין הולכין אחרי הרוב וכיון דהוה פיקוח נפש לדידי' אסור למסור אף דגבי אחרינא נמי הוה פ"נ מ"מ בזה אמרינן אין דוחין נפש מפני נפש ור' יהודה יסבור הולכין בפ"נ אחר הרוב וכיון דהלכה כשמואל ביומא פ"ד ע"ב דאין ההולכין בפיקוח נפש אחר הרוב על כן הלכה כר"ש וכר"ל. אך קצ"ע דרמב"ם פ"ב דשבת ופט"ז מא"ב פוסק דבפיקוח נפש הולכין

אחר הרוב ואין מפקחין רק ברוב נכרים ואחד ישראל ס"ל לרמב"ם דאין הולכין אחר הרוב וה"ה בנ"ד ס"ל לרמב"ם דאין הולכין אחר הרוב ואסור למסור רק היכא שיחדו וחייב מיתה כר"ל וע' בספרי לא"ח סי' נ"ג אות ב' מה שכתבתי לדע' הרמב"ם והנה שם כתבתי לדעת הרמב"ם אף דבגוסס מחללין שבת ואין הולכין אחה"ר מ"מ בישבה על המשבר והולד מפרכס דאין לו חזקת חיות ולא דמיא לשאר גוסס אין מחללין שבת לדעת הגאונים. ולפי"ז כיון דולד זה רובו למיתה דאף דמה שאמרו הרופאים שבודאי ימותו ליתא דישועת ד' כהרף עין מ"מ עכ"פ רובו למיתה ולדעת הגאונים אין מחללין שבת משא"כ באמו שיש לה חזקת חיות אף אם נחשיבה לגוסס מחללין עלי' שבת על כן אמו עדיפא ומותר להרוג הולד דכ"ש הוא מחילול שבת כמ"ש תוס' נדה מ"ד וע' שבות יעקב סי' נ"ג ח"א ומ"ש בספרי על דבריו. מ"מ עדיין יש לעיין דזה דוקא לשיטת הגאונים שהבאתי שם דאין מחללין על הולד שהוא מפרכס אבל הרבה פוסקים לא ס"ל כן:

ג והנה ראיתי בנובי"ת ח"מ סי' נ"ח הנ"ל שכ' דמי' הותר להרוג הטריפה השלם. לכאורה י"ל עשה דהצלת נפשות דוחה ל"ת ודוקא דשלם אמרינן אין עשה דוחה לל"ת שיש בו מיתת ב"ד משא"כ בטריפה דליכא מיתה ולדעת מנ"ח הובא בספרי לאו"ח סי' י"ח אות ט"ז גם מלקות ליכא ולדעתי יש בו מלקות אבל מיתה אין בו כמו שהארכתי שם על כן עשה דוחה לל"ת אך כבר כתבתי בתשובה דבעבירות שבין אדם לחבירו ל"ש עשה דוחה ל"ת דבודאי אסור לגזול לצאת ידי אתרוג גם כתבתי דבשבע מצות בני נח אין עשה דוחה לל"ת דהלאו שוה בכל אף בבני נח והעשה אינו שוה בכל וזה דלא כתפארת ישראל בר"פ לולב הגזול שכ' דבכה"ג י"ל עשה דוחה לל"ת אך בהצלת נפשות דהוא ג"כ עשה שבין אדם לחבירו גם י"ל דב"נ חייב בהצלת נפשות דבסנהדרין ע"ב ילפינן משופך דם האדם באדם אמרה תורה הצל בדמו של זה וזה ניתן לבן נח אך הרמב"ם לא יליף מזה רק מוקצותה את כפה ועי' נובי"ת ח"מ סי' נ"ח שכ' דרמב"ם פוסק כר' ישמעאל דדריש הך קרא שאסור להרוג עוברין עיי"ש. אבל עכ"פ לש"ס דסנהדרין דיליף מקרא דשופך להצלת נפשות קאי גם לב"נ על כן לדידי' עשה דוחה לל"ת ולשיטת הגמ' י"ל דמותר להרוג טרפה להציל נפש:

ד והנה עפ"י הנ"ל יש ליישב דברי הרמב"ם פ"א מרוצח ה"ט שכ' במקשה לילד מותר לחתוך העובר שבמעי' מפני שהוא כרודף יצא ראשו אין נוגעין בו שאין דוחין נפש מפני נפש וזהו טבעו של עולם ולמה אמר ברישא שהוא כרודף ובגמ' משמע דל"ה מטעם רודף שהרי הקשה בגמ' לר"ה דקטן רודף מותר להרגו מיצא ראשו דמוכח דאסור להרוג קטן רודף וקשה ולטעמיך אמאי בלא יצא ראשו מותר להרוג וע"כ לא מטעם רודף. ניחא

דבסוגיא דסנהדרין דיליף רודף מקרא דשופך דם האדם באדם א"כ הו"ל עשה השוה בכל וי"ל דבעובר הטעם דעשה דוחה לל"ת שאין בו מיתה ומ"ה לא הוצרך הטעם דרודף. אבל הרמב"ם דיליף מקרא דוקצותה את כפה כדאיתא פ"א מרוצח ה"ז וכבר כתבתי בשם נוב"י הטעם א"כ עשה ליתא בב"נ וכבר כתבתי דעשה שאינו שוה בכל בב"נ אינה דוחה ל"ת שיש בב"נ ואף דבכלאים בציצית עשה שאינה שוה בכל דוחה ל"ת השוה בכל מ"מ מצות שישנו בב"נ והעשה אינו בב"נ גרע טפי על כן צריך הרמב"ם לומר משום רודף והיינו דצירוף רודף בהדי העשה משא"כ ביצא ראשו דיש חיוב מיתה ל"מ הצירוף דהוא טבעו של עולם והיינו דמשמים רדפו לי'. והנה מ"ש שי"ל דב"ב אינו מצוה להציל לחבירו בנפשו של רודף ע' סנהדרין ע"ג דמדין השבת אבידה חייב אך י"ל דב"נ א"ח בהשבת אבידה. אך מדברי רמב"ן פ' וישלח נראה דחייב וכבר פלפלתי על דבריו ועי' תוס' סנהדרין נ"ט ד"ה ליכא מידי שנסתפקו אם ב"נ מותר להרוג העובר להציל האם ונראה סברתם דב"נ מוזהר על העוברין מ"מ כל דלא עקר הולד הוה גוף אחד:

ה ולדינא מלבד הסברא הנ"ל י"ל דהורג עובר שלא יצא ראשו. ל"ה רק איסור תורה (דלא כדכתבו תוס' נדה מ"ד דמותר להרוג דזה שיגרא דלישנא רק דאסור מדאורייתא) מ"מ כיון דמשמע דאין בו מלקות עשה דוחה לל"ת אף דל"ה שוה בכל וישנו בב"נ הלא לשיטת שושנת העמקים כלל ב' דלאו שאין בו מלקות נדחה מפני עשה אף שלא בעידנא והובא בספרי חיו"ד ח"ר סי' קמ"ב בשולי המכתב. רק י"ל דבעובר לא אימעט רק ממיתה וחיוב מלקות יש רק דאין לוקין משום דמשלם דמי ולדות דכל היכ' דאיכא ממונא ומלקות משלם ולא לקי ובחובל לכ"ע הדין כן. והנה בטרפה שנסתפק הנוב"י י"ל דחיי שעה נדחה מפני חיי עולם כדאמרינן בע"ז כ"ז ע"ב דלחיי שעה לא חיישינן ועיין תוס' שם ד"ה לחיי שעה שכ' דשבקינן הודאי למיעבד הספק ול"ח לחיי שעה וה"ה להציל שלם ולהרוג טרפה. אך לשיטת תוס' גיטין נ"ז דבאדם טריפה חי יותר מי"ב חודש ל"ה חיי שעה. ובלא"ה יש לדחות הראי' מתוס' ע"ז ומצאתי בתפארת ישראל סוף יומא שכ' ג"כ דחיי שעה נדחה אך הראי' שהביא מנדרים כ"ג דאמר עולא פרע בית השחיטה יש לדחות ואקצר בזה:

ו הנה בנ"ד שהולד הוציא ראשו ואיכא חיוב מיתת ב"ד ודאי אין עשה דוחה לל"ת אך שיש לומר כיון ששניהם ודאי ימותו הורגין הולד ויש להסתפק אם לסמוך על הרופאים בזה ועי' ברמב"ם פ"ח מרוצח ה"ח שכ' ההורג את הטריפה אע"פ שאוכל ושותה ומהלך בשוק הר"ז פטור מדיני אדם וכל אדם בחזקת שלם וההורגו נהרג עד שיודע בודאי שהוא טריפה ויאמרו הרופאים שמכה זו אין לה תעלה באדם ובה ימות אם לא ימיתנו דבר

אחר. ובביאור דברי הרמב"ם הארכתי בתשובה ואמנם מהרמב"ם לא מוכח רק דסמכינן ארופאים שלא להרוג נפש אולם לסמוך על בקיאות הרופאים להרוג נפש אין ראי' מדברי הרמב"ם. ועי' תשו' ח"ס יו"ד סי' קנ"ח דאין לסמוך על הרופאים רק בדבר כללי ולא בגוף פרטי וכוונתו ג"כ דדוקא בספק נפשות להקל כגון בשבת ויו"כ סמכינן ארופאים ועי' שו"ת ב"ח החדשות סי' ל"ו שכ' הא דסמכו חז"ל בנדה כ"ג על הגדת הרופאים היינו משום שהיו שנים ובני ברית. והנה בנ"ד ל"ש להקל משום ספק נפשות דלענין הולד הוה ספק נפשות להחמיר. באופן דהגדת הרופאים יחשב עכ"פ כרוב שעפ"י הרוב שניהם ימותו ע"כ עדיין יש לעיין והנה ראיתי בתש' מחנה חיים מהדורא ב' חלק ח"מ סי' נ' שכתב על שאלה כנ"ד שאסור להרוג הולד אך שכ' דהאשה בעצמה מותרת להציל עצמה להמית הולד, אך אם אחר יכול להרוג מתורת זכי' ל"ש לומר אשלד"ע כיון דאין עבירה למשלח ל"ש אשלד"ע וזה מבואר בקצה"ח סי' ק"ה ומ"מ כ' בקצה"ח דדוקא בעשה שליח אבל תורת זכי' ל"ש בדבר עבירה עיי"ש אמנם בעיקר דברי המ"ח הגאון מהר"מ שיק חיו"ד סי' קנ"ה דוחה דבריו ונוטה להתיר רק שכתב שאין להאמין לרופאים רק כשאומר ברי לי אין למחות בידו ומ"מ נ"ל דבעי לזה ב' רופאים בני ברית שיאמרו כן כמ"ש לעיל בשם תשו' ב"ח ומ"מ לדינא עדיין צ"ע אך אם כבר הורה כת"ת יש לו על מי לסמוך על הני אריותא גדולים חקרי לב:

בשולי המכתב הנה לעיל הבאתי מ"ש בספרי לא"ח סי' י"ח אות פ"ז דבהורג את הטריפה חייב מלקות דהרי הכהו מקודם ומכה טרפה חייב דלא כמ"ש במנ"ח. אמנם בתוס' כתובות ל"ג ד"ה. אלא אפשר שכתבו במעידין על הטרפה דהוה עשאאי"ל דאי אפשר לקיומי בשום דבר לא במיתה ולא במלקות דגברא קטילא בעי למיקטל. משמע דפטור ממלקות דאס"ד ההורג טרפה חייב מלקות אמאי א"א לקיים הזמה במלקות דכמו דהורג טרפה חייב מלקות ה"ה כשרצו להרוג והוזמו יהיו נלקין אמנם לפמ"ש בספרי דבהורג טרפה כיון שחייב לשלם דמים ליורשים אינו לוקה ומשלם כמו כל חובל בחבירו דגילתה התורה ממונא משלם ולא לקי ה"ה כשרצו להרוג טרפה והוזמו ממונא משלם. על כן א"א לקיים הזמה במלקות וממונא ל"ה כאשר זמם ברצו לחייב מיתה אף אם נאמר דבמלקות מיקרי כאשר זמם ברצו להרוג טרפה וזה שהאריכו התוס' בכתובות ולא כתבו כן בריש מכות תוס' ד"ה מעידין דשם הקשו מנערה המאורסה ובודאי לא נתקיים הזמה במלקות משא"כ בטרפה ודוק היטב ומ"מ יש לעיין בדבר:

סימן קסג

ב"ה פרעמישלא ישוב ירחמנו לפ"ת:

לחכם אחד:
ע"ד שאלתו שנולד לו בן אחר שבנו הראשון נאסף בדמי ימיו אם רשאי לקרא את שם בנו כשם אחיו לעשות לו שם למזכרת:
א תשובה הנה הביא בשם ספר תורת נתנאל להתיר וראייתו מדברי הימים סי' ג' שדוד קרא לשני בניו אלישמע ולשני בניו אליפלט ופירש"י שמתו הראשונים וקרא השניים בשם אחיהם הרי דמותר לקרות בן השני אחרי בן הראשון שמת. ואמנם לי צ"ע בדברי רש"י שם שפירש"י דאליפלט מת וגם אלישמע וע"כ גם נוגה מת מדלא חשיב בשמואל ב' ה' וא"כ לא נשאר אלא ששה ובשמואל חשיב שבעה שחיו וא"כ דברי רש"י צע"ג. והמובחר לישב זאת דבאמת אלישמע לא מת והיכא דמת הבן מותר לקרות בשמו ממש ואמנם היכא שהבן חי אין לקרות בשמו דאיכא חשש שמא יבא על אשת אחיו שתקרא בשמו. ואמנם אם נקרא בפי כל בשם אחר אין לחוש כמ"ש בתשו' השיב משה: לענין שידוכין מחתן וחמיו סי' ס"ח ולכן קרא דוד לשני בניו שחיו אלישמע ובפי כל הי' נקרא אחד אלישיע והשני אלישמע ושניהם חיו וזה חשיב להו בתרי בשמואל ובדה"י קראם בשמם האמיתי אלישמע. והנה ע"כ צ"ל דאלישמע לא מת אחד דהרי דאלישיע ואלישמע אחד הוא ומדחשיב לשניהם בשמואל מוכח דשניהם חיו וע"כ כהנ"ל:
ב ואמנם לישב דברי רש"י נ"ל דרש"י לא יסבור דאלישמע ואלישיע אחד הוא רק דהי' לדוד בן אלישמע ומת ונולד לו בן שני וקראו אלישמע ושוב נולד לו בן ג' וקראו אלישיע בשינוי ולמען לא ישלוט עין הרע קראו גם נוגה וע"כ ל"ח בדהי"מ אלישיע רק נוגה ונמצא שמתו ב' בנים אלישמע ואליפלט ונשארו אלישמע ואליפלט ואלישיע דחשיב במלכים ובדברי הימים קרא לו נוגה ומעתה דברי רש"י נכונים. ומצאתי תנא דמסייע ביאור הגר"א שכתב ונוגה היינו אלישמע דשמואל ב' רק שט"ס בדבריו וצ"ל אלישיע דשמואל ב' וז"ב ועדיין צ"ע בדבריו דמה זה שכתב וגם אחד מאלו מת דלפי הנ"ל לא מת נוגה רק דבשמואל ב' נקרא אלישיע סוף דבר לא אוכל להבין דברי רש"י:
ג ולדינא הנה בפתחי תשובה סי' קט"ז מביא בשם תשובת אדני פז להתיר אף אם שניהם חיים ושם מביא בשם השמטות אדני פז דהיכא דאחד מת אין לכנות שם בנו השני משום דריעא מזלא ולפענ"ד מה שכתב ליתן שם לבן השני היכא דראשון חי זה ודאי ליתא דיש חשש לענין גיטין דנמצאו תמיד שני יוסף ב"ש בבית אחד וגם לענין ממון וגם מרש"י ד"ה מוכח קצת דדוקא במת מותר ומה שכתב באדני פז דאין ליתן שם דריעא מזלא נעלם ממנו דברי רש"י. ואמנם עכ"ז יש לחוש לריעא מזלא ולפענ"ד ראיה מיבמות כ"ד דאמר רבא אע"ג דבכל התורה אין מקרא יוצא מידי פשוטו מ"מ ביבום ע"כ אמרו

חז"ל ויקום על שם אחיו לנחלה ולא לשם ע"ש ולכאו' למה לא חששו חז"ל לקיים גם המקרא לפי פשוטו ולצות שיתן היבם שם הבן הנולד כשם אחיו שמת והרי במלקות דצותה התורה ארבעים יכנו ורבנן בצרי חדא. וכתב הברטנורא דמרים המקל להכות לקיים מקרא כפשוטו דארבעים יכנו ולמה לא חששו הכא לזה וע"כ משום דריעא מזלא שלא הניח בנים ולכן לא צוו לכנות שם וע"כ נ"ל להסכים לדברי עליות אליהו להוסיף עוד שם אחר ולקראו בפי כל שם האחר ובזה אין שום חשש. ואף שכתבתי בתשובה על ספר תשו' השיב משה סי' הנ"ל שכתב דאם מוסיף שם אחר לא מקרי שמותיהם שוות ואני כתבתי דהתוס' בגיטין בדף כ"ד הקשו בהא דאמרינן שנים ששלחו שני גיטין ושמותיהם שוות והרי אינו מוכח מתוכו ותירץ שהי' כתוב סימן ושכחו הסימן הרי אף שיש סימן מ"מ קרא במשנה ושמותיהם שוות וע"כ מוכח כן מקידושין במקדש ע"מ ששמו יוסף ונמצא שמו יוסף ושמעון מקודשת הרי דזה ל"ה שינוי מ"מ הרי הר"ן חולק על התוס' גיטין כ"ד וס"ל משמעות שמותיהם שוים משמע לגמרי ועוד דהרי אם רוצין לקרוע גזר דין משנין שם והיכא שמוסיפין מקרי שינוי לענין זה ה"ה לענין ריעא מזלא אין לחוש אם מוסיף שם אשר בו נקרא בפי כל אין כאן בית מיחוש:

ידידו:

סימן קסד

ב"ה:

ברעזאן ברכתא לפ"ק:

לבני יחידי החריף הנחמד מ' אהרן זצ"ל:

א ששאלת לבאר לך דברי התוס' במ"ק דף כ' ד"ה מה חג כתבו. הא דלא יליף לאבילות שבעה מויעש לאביו אבל שבעת ימים משום דאין למידין מקודם מתן תורה ע"ש בשם הירושלמי והקשית על דברי הירושלמי והתוס' מכמה מקומות בש"ס דילפינן מקודם מתן תורה בתענית ח' שאסור לשמש בשני רעבון מיוסף. וכן במ"ק ח' אין מערבין שמחה בשמחה ממלא שבוע זאת והמפרש לירושלמי מקשה דברי ירושלמי אהדדי ושם היא יותר פלא איך ילפינן מלבן ועיין תוס' קדושין דף נ"ב גבי קידש שתי בנות דבודאי קידש הגדולה משום לא יעשה כן במקומינו ליתן הצעירה וכו' הרי דילפינן מלבן. ואני מוסיף להקשות מגמ' ע"ז דף ל"ו ע"ב דמקשה על גזירה דזנות האי ב"ד של שם גזור דכתיב הוציאוה ותשרף. ומאי מקשה אם לא ילפינן מקודם מתן תורה. ועיין עוד בתוס' קדושין דף ע"ה ד"ה ורבי ישמעאל שכתבו דילפינן מינה דהוי עשה בביאת נכרי. וזה ילפינן מהוציאוה ותשרף אמת שדברי התוס' צ"ע דהעשה על הב"ד שישרפוהו ואיך ילפינן

דהביאה בעשה ואולי כוונת התוס' דמוכח מקרא דהוי עשה דאם לא כן איך דנה בשריפה וע"כ מטעם דבני נח אזהרתן זו מיתתן וגם על עשה נענשין כמו שכתב הרמב"ם בה' מלכים דמה"ט נתחייבו כל בעלי שכם מיתה משום שעברו על עשה מינוי דיינים עיי"ש ועיין במ"ל ועדיין צ"ע בדברי התוס' ועכ"פ מוכח מגמ' ע"ז הנ"ל דילפינן מקודם מתן תורה. ואמנם לדעתי יראה דברי הירושלמי נכונים דהרמב"ם כתב בריש ה' אבל דמה"ט לא ילפינן מויעש לאביו אבל משום דניתנה תורה ונתחדשה הלכה. וזה צ"ע ואין ראיה משבת קל"ה דשם בע"כ נתחדשה הלכה דמקודם לא הי' טומאת לידה:

אמנם כאן באבילות מאן אמר דניתנה תורה ונתחדש הלכה זו ולדברי הרמב"ם ג"כ קשה מסוגיא דע"ז:

ב אבל יש לומר בפשיטות דבאמת אבל אסור בתפילין דנקרא פאר וקודם מתן תורה לא הי' אבילות הפקעה ממצות דלא נתחייבו עוד בתפילין אבל לאחר מתן תורה דנתחייב בתפילין ואי אפשר להניח. דאיך יכהן פאר והוא אסור. ולכן לא ילפינן מקודם מתן תורה דבר המבטלו ממצות מה שלא הי' חייב קודם מתן תורה. ולכן שפיר פסקינן דיום ראשון פטור מתפילין דעיקר מרירות. חד יומא דכתיב ואחריתה כיום מר ובשאר ימים חייב דהוי רק מדרבנן ורבנן לא גזרו אבילות שיהי' פטור ממצות אבל ללמוד מקרא דקודם מתן תורה לא ילפינן. אבל בשאר ילפותות. מה דל"ה נגד המצות ילפינן. וזה נ"ל דבר נכון ובפשיטות י"ל דאבילות מבטלת מת"ת ולדעת קצת פוסקים בטור סי' שפ"ד אסור לקרות אף בדברים הרעים ומבטל מצות ושננתם ע' בר"ן נדרים ח' וזה ל"ש קודם מתן תורה. על כן אין למדין מקודם מ"ת לבטל מ"ע שלא היו מצוים קודם מ"ת (וע' מ"ש בספרי לא"ח סי' י"ב אות א'). והנה אין לומר דאבל הוי מצוה הנאמרה לבני נח ולא נשנית בסיני ולישראל נאמרה ולא לבני נח דזה לא נאמרה רק דנילף מדנהג יוסף כן בודאי מצוה היא ול"ש לומר כן ואמת דגם בהך דישראלית לאסרה לנכרי. משמע מרמב"ם דל"ה מדאורייתא רק מדרבנן ולא ילפינן מקודם מתן תורה לאסרה מדאורייתא רק מדרבנן ויתפרש בגמ' בע"ז ב"ד של שם גזרו ומ"מ אסור. אבל גוף האיסור לדידן רק מדרבנן. וכוונת הרמב"ם בה' אבל ג"כ דלא ילפינן שיהי' מדאורייתא רק מדרבנן ומיושב קושיתי מע"ז. ואך מה שכתבתי בדברי התוס' לענין אבילות הואיל דנ"מ לענין תפילין ותלמוד תורה הוא דבר נכון:

ג וששאלת בסי' תקנ"א ס"ק י"ב מביא הטו"ז ראי' לסעודת ברית מילה דכולם רשאים לאכול מדאשכחן בפ"ק דמ"ק ששלמה דחה תענית יו"כ בשביל בנין ב"ה ושבת דוחה בנין ב"ה וכש"כ דמילה שדוחה שבת שדוחה הט' ימים שאינו אלא נדר. הנה מה שכתב

ששלמה דחה תענית יו"כ בשביל בנין ב"ה ושבת דוחה בנין ב"ה הוא תמוה דשם דחה תענית מקרבנות חנוכת המזבח שדוחה שבת כדדרשינן התם להדיא ועדיף מבנין ב"ה ועיי"ש שאמרו ונקרבי' ולא נאכלו ותי' דאין שמחה בלא אכילה ועכ"פ מבואר דהטעם הוא הואיל ודוחה שבת וכ"ש יוה"כ. ואיך מביא מבנין ב"ה. שמא כוונת הטו"ז כיון דחנוכת המזבח הי' בשביל שמחת בנין בית המקדש ומילה עדיף מבנין בית המקדש ה"ה דשמחת מילה דוחה אבילות דט' ימים שאינו אלא כנדר. ואמנם בגוף הדבר דחנוכת המזבח ונשיאים דוחה שבת צ"ע מגמ' יבמות ד' ה' דבעי למילף דעשה דוחה לל"ת מתמיד ומשני שכן תדיר. והתוס' הקשו דלילפי משאר קרבנות ותי' דכולה חשיבי תדיר לענין מילה הואיל והם בכל שנה. וקשה מקרבן חנוכת המזבח דל"ה בכל שנה ודוחה שבת כדאמרינן במ"ק דף ט'. ואין לתרץ דדורות לא ילפינן משעה דעדיין תיקשי לרב במסכת מנחות דף י"ט דיליף דורות משעה וצ"ע. (וע' בספרי ליו"ד ח"ר סי' נ"ו אות ה' שכתבתי ישוב לקו' זו):

ד במ"ק דף כ"א ע"ב תוס' ד"ה אפילו בא ביום שביעי ממקום קרוב. כתבו א"נ י"ל מקצת היום ככולו ל"ה בלילה לענין שום דבר ע"ש ואמנם ברש"י שבת דף קל"ו כתבו לענין בן שמונת ימים דלאורתא אכלינן מיני' דמקצת היום ככולו וצ"ע אי התוס' פליגא בזה והרי מוכח מגמ' להדיא דלאורתא אכלינן. דלענין שום דבר לא אמרינן בלילה מקצת היום ככולו אך נראה דתוס' לא ס"ל כרש"י בשבת דמותר לאורתא משום מקצת היום דהתורה אמרה שבעת ימים יהי' תחת אמו ולאחר השבעה ימים תיכף מותר ולא בעי כלל מקצת היום ככולו. (וע' תשו' אמרי אש חא"ח סי' ל"ט ומה שכתבתי בספרי ליו"ד ה"ר סי' כ"ג אות ז'. דנ"מ טובא בין פירש"י לפי' התוס'):

סימן קסה

ב"ה פרעמישלא תרנ"ב לפ"ק:

להרב המופלג מ' צבי אבן מו"ץ בעיר פידבוש:

בדבר השאלה שנשמט ס"ת בעת הגלילה, ונפל צד אחד מהס"ת לארץ בשעה שהותחל לגלול ושניהם המגביה והגולל היו בעלי זרוע ועכ"ז לא יכלו להחזיק עד שנפל לארץ אם צריכין הקהל להתענות וכמה צריכים להתענות: תשובה בעקרי הד"ט חיו"ד סי' כ"ו סכ"ה מביא בשם נהר שלום לגזור תענית בה"ב על אותם שנמצאו בבהכ"נ וגם בתשובת אמרי אש חא"ח סי' ו' מבואר דצריך להתענות בה"ב אך הגאון מהרש"ק בסת"ם ה' תפילין תשובה נ"ה כתב שא"צ הרואים להתענות רק יום אחד. ובתשו' חיים שאל סי' י"ב העלה דמי שנפל ס"ת מידו יתענה יום אחד והרואים אין צריכים להתענות אולם

שמע שרב אחד גזר על הרואים להתענות בה"ב על כן נ"ל לדינא דהמגביה והגולל יתענו בה"ב והרואים יתענו יום אחד ואשר יכבד עליו התענית יתן לצדקה כפי נדבת לבו אכן המגביה והגולל לאשר נפל ס"ת מידם אם יקשה עליהם התענית יתענו יום אחד ובעד ב' התעניתים יתנו לצדקה ואין חילוק בין ס"ת כשרה לס"ת פסולה כ"כ בחיים שאל. ואף שלא נפל רק צד אחד מהספר מ"מ מיקרי בזיון לס"ת כדמוכח מפ' המוצא תפילין דר"ש אמר אפי' מונח על הארץ גוללו אצלו שאין לך דבר עומד בפני כתבי קודש אף שאגדו בידו ועיקר התענית הוא משום בזיון ע"כ צריך להתענות. וחתני הרב הגדול מ':

נתן לעווין נ"י הערני דאם נפל הס"ת בשבת יש להקל להרואים דבברכי יוסף יו"ד סי' ש"מ בשיו"ב הביא בשם ספר תפארת למשה דאם נשרף ס"ת בשבת א"צ לקרוע אחר השבת והגם שנראה כמסתפק מ"מ למד כן מדברי הרדב"ז עיי"ש וכן מסתפק בזה בספר משנת חכמים ה' עכו"ם לאו י"ג בצפנת פענח בשמע ברכת השם בשבת אם צריך לקרוע אחר השבת. וכיון דהא דצריך להתענות בנפל ס"ת לארץ נלמד מדין הרואה ס"ת שנשרף כמבואר במשפטי שמואל סי' י"ב שהובא במג"א סי' מ"ד על כן בנפל בשבת א"צ להתענות אחר השבת אך כיון דברכי יוסף למד מדברי הרדב"ז שכ' בח"ב סי' תתל"ח דמת בשבת א"צ לקרוע אחר השבת כיון שהי' אנוס בשעת חימום וכן נראה מדברי הטו"ז ר"ס שצ"ו דמחלק בין חולה שלא היתה דעתו מיושבת דבעת שתשיב דעתו עליו הוה שעת חימום וצריך לקרוע משא"כ כשהיתה דעתו מיושבת רק שהי' מסוכן פטור מלקרוע. אמנם במ"ל פי"א מאבל כ' דמת ביו"ט קורע אחר יו"ט ולא בחה"מ. וכ"כ בתשו' מהר"ם מלובלין סי' ע"ד וה"ה בשבת חייב לקרוע אחר השבת. ואולי יש לחלק בין קרובים לבין העומד בשעת יציאת נשמה דבכה"ג גם המ"ל מודה דהרדב"ז לא קאי רק אעומד בשעת יציאת נשמה על כן הדבר בספק ויש להקל על הרואים שיתנו לצדקה ולא יתענו ויפה העיר. מ"מ כיון שהמנהג להתענות על כן מי שיוכל להתענות יתענה יום אחד ודע דמ"ש מענין מת בשבת ג"כ דוקא לענין עומד בשעת יציאת נשמה משא"כ קרובים חייבים דאין קורעין בלא"ה בשעת מיתה רק אח"כ כמבואר ברמ"א סי' ש"מ. ויש בזה חילוק בין הספרדים לאשכנזים במסגרת השלחן. וד' יצילנו מכל רע:

סימן קסו

ב"ה דרוש לשבת שובה תרנ"ב בסוגיא דשופר של עולה ר"ה כ"ח:

א לישב קו' תוס' בהא דאמר רב יהודא שופר של עולה לא יתקע דמיירי ע"כ בידע שהוא הקדש ואיך אמר ואם תקע יצא משום דמעל ונפקא לחולין והלא במזיד אין מעילה. נלע"ד דס"ל לרב יהודא דבמעילה שגגת קרבן שמה שגגה ומיירי במזיד רק דלא ידע

דחייב קרבן דהרי אמרינן בשבועות כ"ו ע"ב דבשבועת בטוי כיון דחידוש הוא דלא אשכחן לאו דמייתי קרבן גם לרבנן שמה שגגה וה"ה במעילה לרבנן, דס"ל הזיד במעילה באזהרה הוה ג"כ כשבועת בטוי. אך דקשיא דלרבנן גם שבועות ביטוי לאו חידוש הוא דמעילה נמי חייב קרבן אלאו כדאמרינן בפסחים מה חידוש בב"ח כלאים נמי וצ"ל דסוגיא דשבועות קאי אליבא דרבי דס"ל הזיד במעילה במיתה אך לפמ"ש תוס' פסחים ל"ג דבמעילה אף לרבי ליכא מיתה רק באכילה דומיא דתרומה אבל בנהנה או במעילה דשינוי רשות כגון שנתכוין לגזלו ליכא מיתה ומ"מ חייב קרבן שוב גם לרבי שבועות בטוי לאו חידוש הוא דמעילה נמי חייב קרבן אלאו והרי רבי ס"ל במשנה מעילה י"ט כל דבר שאין בו פדיון יש בו מועל אחר מועל ע"כ ס"ל ג"כ דחייב קרבן מעילה בהנאה אע"ג דליכא מיתה דשם ע"כ בהנאה מיירי א"כ גם לדידי' שבועות ביטוי לאו חידוש הוא ושמא י"ל דהא דאמרינן בגמ' שבועות ביטוי חידוש הוא לאו דוקא אלא ה"ה מעילה והכוונה דבכל מקום דחייב אלאו קרבן הוה חידוש ושגגת קרבן שמה שגגה. וכבר כתבתי כן בדרוש לשבת הגדול תרמ"ט בסוגיא דשוחט פסח על החמץ. ובזה ישבתי קו' תוס' קדושין מ"ב בנזכר בעה"ב ולא נזכר שליח בענין אין שליח לדבר עבירה וכעת נ"ל דמה שכ' תוס' פסחים דלרבי בהנאה ליכא מיתה רק באכילה דומיא דתרומה זה לשיטתם שם דאין לומר אוקי באתרא מה מעילה דממון שוה פרוטה אף מעילה דאכילה כן דהא אכילה דהקדש מאכילה דתרומה יליף ואיך יהי' בו מיתה אם לא כשיעור אכילת תרומה דבשאר נהנה ליכא מיתה אלא לאכילה דומיא דתרומה אבל לתוס' מנחות ס"ב ד"ה רב פפא דס"ל למ"ד דון מינה ואוקי באתרא חייב מיתה בש"פ לרבי ה"ה דחייב מיתה אף בהנאה דדון מינה ואוקי באתרא מה תרומה חייב מיתה ואוקי באתרא דחייב מיתה בהנאה. ולפ"ז י"ל דסוגיא דשבועות דחייב אשבועת ביטוי קרבן בשגגת קרבן אתיא כרבי וסוגיא דשבת ס"ט דאמר אביי דלרבנן שגגת קרבן לאו שגגה אתיא כרבנן דהזיד במעילה בלאו ומ"ה שגגת קרבן לאו שגגה דל"ה חידוש דמעילה נמי ודוק:

ושוב העירני חתני הרב הגדול נ"י דמה דאמרינן דשבועות ביטוי חידוש דמייתי קרבן אלאו ל"ק כלל ממעילה דחייב אלאו דשם מייתי אשם ואין חידוש משא"כ בשבועות ביטוי מייתי חטאת דהוא קרבן עולה ויורד וכ"כ תוס' שבועות ז' ד"ה עולה ויורד:

ב והנה הקשיתי בימי חורפי בסוגיא זו בשופר של עולה ממנ"פ במאי אירי אי מיירי בסבר שהשופר של חבירו ונתכוין לגזלו מיד מעל בהגבהה ומה הקשה רבא אימת מעל ואי מיירי בסבר שהוא שלו א"כ בהנאה לא יצא לחולין כמ"ש תוס' קדושין נ"ד ומה קאמר מכי מעל נפיק לחולין ודא קו' רבתי [וע' מ"ש בספרי ב"י לא"ח סי' צ']. והנה

י"ל דלעולם מיירי בסבר שהוא של חבירו ואינו מתכוין לגזלו רק לתקוע בו ואין לומר דהוה שואל שלא מדעת גזלן הוא והוה שינוי רשות ומעל תיכף דזה אינו דהרי מותר ליטול שופר של חבירו לתקוע בו ול"ה גזלן רק שואל ואמנם הנה בהא דאמרינן בב"מ צ"ט השואל קורדם מחבירו מעל לפי טובת הנאה שבו יש להבין לפמ"ש תוס' ב"מ ק"ג ד"ה פרדסי רפיק בי' כל פרדיסי שכ' תוס' דיד המשאיל על התחתונה שהשואל מוחזק במטלטלין א"כ הי"ל למעול בשאלה לפי כולה שהוציא כל הכלי מרשות מי שהוא אך כבר כתבתי בתשובה דדברי תוס' ב"מ ק"ג חלוקים מתוס' ב"ב ס"ב ד"ה ארעתא שכתבו דבין קרקע בין במטלטלין מיקרי המשאיל מוחזק הואיל שסופו לחזור ואם המשאיל מקרי מוחזק ל"ה שאלה שינוי רשות. ונלע"ד דגוף דין זה תליא אי ק"פ כקנין הגוף דמי דהשואל יש לו קנין פירות (ע' תוס' ב"ב כ"ו ד"ה לא שש עשרה שמחלקי בין ק"פ לקונה יניקה וע' מ"ש בבית יצחק א"ח סי' ל"ג) ולמ"ד ק"פ כקנין הגוף דמי השואל מיקרי מוחזק שיש לו קנין פירות ולמ"ד לאו כקנין הגוף דמי המשאיל מיקרי מוחזק. ומעתה י"ל דבזה פליגי ר"ה ורבא דר"ה אמר בשופר של עולה אם תקע יצא דאף אם לקחו בתורת שאלה כיון שיש לו זכות תשמיש זה מקרי ק"פ והוה ברשות שואל וכיון שהוציא מרשות מי שהוא ועל כן מעל בהגבהה ויצא לחולין ורבא כשיטתי' דס"ל ביבמות ל"ו הלכתא כר"ל דק"פ לאו כקנין הגוף דמי והוה ברשות המשאיל ולא מעל תיכף שיצא לחולין על כן הקשה אימת מעל לכי תקע והא כי תקע באיסורא קא תקע:

ועיין קצה"ח סי' רי"א בשם מהרש"ל דמשאיל אינו יכול להקדיש חפץ השאול ובקצה"ח דוחה דבריו מתוס' ב"ב פ"ז ע"ב ד"ה הלוקח שכתבו דמשאיל יכול להקדיש ולהנ"ל י"ל דתליא ג"כ אי ק"פ כקנין הגוף דמי אינו יכול המשאיל להקדיש אך לפ"ז אמאי המשכיר יכול להקדיש וע"כ דלא תליא בהכי: ג ובב"מ צ"ט אמר ר"ה המשאיל קורדם לחבירו בקע בו קנאו לא בקע בו לא קנאו ומצי משאיל הדר בי' ופליגי דר' אמי דאמר המשאיל קורדם של הקדש מעל לפי טובת הנאה וחבירו מותר לבקע בו לכתחילה ופליגי דר"א דכשם שתיקנו משיכה בלקוחות כך תיקנו משיכה בשומרין וכ' בשיטה מקובצת דג' מחלוקת בדבר דרב אמי סבר משיכה קונה בשומרים דבר תורה הלכך מעל ור"א סובר תקנו משיכה מדרבנן ור"ה סבר דאף מדרבנן אין משיכה קונה וכן הוא בתוס' ב"ק ע"ט ד"ה תקנו. והנה ר' אמי סובר קנין פירות כקנין הגוף דמי דס"ל בפסחים מי שאין לו קרקע אינו עולה לרגל ואיך משכחת קרא דוגרך אשר בשעריך והרי גר אין לו קרקע רק ק"פ וע"כ ס"ל ק"פ כקנין הגוף דמי כמו שהוכיח בצל"ח ובנוב"י תנינא א"ח סי' צ"ד ומ"ה סובר דמשיכה קונה מן התורה בשואל דבשיטה מקובצת ב"מ כ' בטעמא דמ"ד משיכה

אינו קונה בשואל דל"ה קנין כיון דלא קני אלא לפירות ומ"ה ר' אמי סובר משיכה קונה מדאורייתא ור"א ס"ל משיכה בכל דוכתא ל"ה רק מדרבנן ור"ה ס"ל ק"פ לאו כקה"ג דמי ולא תקנו משיכה כלל דל"ה קנין כנ"ל: והנה לעיל כתבתי דרבא ס"ל דמטלטלין בחזקת המשאיל קאי דק"פ לאו כקה"ג דמי אולם המימרא דב"מ דפרדסי רפיק בי' כל פרדסי דאית לי' וכתבו תוס' משום דבחזקת השואל קאי הוא מימרא דרבא על כן המובחר דתוס' כ' בגיטין מ"ט דרבא ס"ל דוקא באבא לגבי ברא ק"פ לאו כקה"ג דמי אבל בעלמא ס"ל כקה"ג דאל"כ לא מצא ידו ורגלו בבהמ"ד דרבא ס"ל לקוחות הן עיי"ש: א"כ מה"ט ס"ל דמטלטלין בחזקת השואל:

ולפ"ז אין לפרש דברי רבא כמו שכתבתי לעיל על כן נ"ל לפרש דרב יהודא ורבא פליגי בזה דרב יהודה ס"ל משיכה קונה מדאורייתא על כן גם בשואל כי משך והגבה השופר מעל מן התורה ויצא לחולין ורבא כשיטתי' דס"ל כר' יוחנן כמ"ש תוס' גיטין מ"ח ע"א דאף דרבא אמר קרא ומתניתא מסייע לר"ל מ"מ ס"ל כר' יוחנן דמעות קונות דלא חשיב ביבמות רק תלת דסבר כר"ל עיי"ש א"כ לא מעל מן התורה דלא קנה במשיכה ומדאורייתא אין שום קנין לשואל ואף הביקוע לא קני' לשואל רק מדרבנן כמ"ש השיטה מקובצת ב"מ צ"ט ומ"ה אמר אימת מעל לבתר דתקע דבהגבהה לא מעל מדאורייתא רק בהנאה דמצוה יצא לחולין ולכי תקע באיסורא תקע:

ד ולפמ"ש מיושב מה דקשה בש"ס דאמר רב יהודה עולה בה מעילה כיון דמעל נפקא לחולין והרי הוא מצוה הבאה בעבירה. דהרי ר' יהודא ס"ל בשופר של שלמים לא יצא הטעם דמה"ב כמו שכ' בטורי אבן א"כ גם בעולה נהי דיצא לחולין מ"מ הרי המצוה נעשית ע"י העבירה. אך לפמ"ש אתי שפיר דכיון דר' יהודה ס"ל משיכה קונה מן התורה ומעל תיכף בהגבהה כשכוון לשאול השופר העבירה נעשית קודם המצוה ויצא לחולין ל"ה מה"ב וכמו שכ' תוס' בסוכה ל' דהיכי דקנה קודם המצוה ל"ה מה"ב ודוקא בגזל לולב. נהי דעשה עבירה מקודם מ"מ גם בשעת המצוה עובר דכל רגע ורגע עובר כשימתמש בגזל משא"כ בשופר של עולה בשעת התקיעה אינו עובר כלל ועוד דתוס' כתבו בגיטין נ"ה דרב יהודה לא חייש למה"ב וצ"ל דמ"מ בשופר של שלמים לא יצא כמ"ש בטורי אבן דהיכא דאם נימא דלא יצא יתוקן האיסור לכ"ע לא יצא וכאן העברה דיוצא המצוה ונהנה בזה ואם לא יצא יתוקן האיסור משא"כ בשופר של עולה שמעל בהגבהה מטעם שינוי רשות ולא יתוקן האיסור יוצא לרב יהודא דלא חייש למה"ב רק היכי שיתוקן האיסור:

ה והנה בתשובה פירשתי דברי התוס' יבמות ק"כ ע"ב ד"ה כלי' דחיישינן לשאלה שהקשו מצא פירות בכלי משמע דהוי סימן ויחזור ואמאי ל"ח לשאלה ותי' דל"ח לשאלה רק בדבר איסור אבל לענין ממון לא חיישינן והא דפריך חמור בסימני אוכף היכי מהדרינן היינו דמדאורייתא חיישינן לשאלה אף בממון אך מדרבנן ל"ח לשאלה. והקשה בנחלת יעקב דהרי בגמ' ב"מ אמרינן דתקינו רבנן דנחזור בסימנין דניחא לבעל אבידה משום דכ"ע לא ידעי סימנין דידי' משא"כ אם מדאורייתא חיישינן לשאלה מ"ט תקינו רבנן דל"ח לשאלה הרי לא ניחא לבעל אבידה דאדרבה המשאיל יודע סימני הכלי ופירשנו בתשובה דהנה בשיטה מקובצת כ' מ"ט ל"ח למכירה וכתב דבמכירה מוקמינן הכלי בחזקת מ"ק. והקשיתי לפמ"ש תוס' ב"ב ק"ג ד"ה פרדסי דמטלטלין בחזקת השואל קאי א"כ גם לענין שאלה נוקמא הכלי אחזקה מ"ק. אך י"ל דהשיטה מקובצת כ' בב"מ צ"ט למ"ד תקנו משיכה בשומרין דמדאורייתא אין שום קנין לשואל לא משיכה ולא בקוע ומצי הדר בי' תמיד ורק מדרבנן שואל קונה א"כ דברי תו' מזוקקין דמדאו' חיישי' לשאלה דלא מפקעי' ע"י שאלה מחזקת מ"ק. ול"מ חזקת מ"ק שלא לחוש לשאלה אבל לבתר דתקינו רבנן דשואל יש לו קנין שוב ל"ח לשאלה לענין מעון דמוקמינן אחזקת מ"ק שלא יצא מחזקה. אבל לענין איסור מוקמינן אדאורייתא וחיישינן לשאלה ולפ"ז הקשיתי ביבמות דמקשה להך לישנא דאמר רבא סימנים דאורייתא הא קתני אעפ"י שיש סימנים בגופו ובכליו ומשני דחיישינן לשאלה ומקשה חמור בסימני אוכף היכי מהדרינן והרי השיטה מקובצת ב"מ צ"ט כ' דלמ"ד משיכה קונה מן התורה גם שואל קונה מדאורייתא במשיכה א"כ הרי רבא אמר בב"מ קרא ומתניתא מסייע לר"ל וס"ל משיכה קונה מדאורייתא. א"כ ע"י שאלה אתה מוציא מחזקה ומוקמינן אחזקת מ"ק. ומה מקשה לרבא מחמור בסימני אוכף והרי לרבא ל"ח מדאורייתא לשאלה והא דחיישינן לשאלה במיתה להתיר אשה משום דבמת השואל שוב אין רשות ליורשים להשתעבד בסתם שאלה כמ"ש המ"ל פ"א משואל והדרא לחזקת מ"ק א"כ בחשש שאלה אי אתה מוציא כעת מחזקה משא"כ בחמור בסימני אוכף שהשואל חי ודא קו' נפלאה. אבל לפמ"ש לעיל דרבא ס"ל כר' יוחנן דמשיכה אינה קונה מן התורה. ומ"ה הקשה אימת מעל לבתר דתקע דקודם לא מעל מדאורייתא ולפ"ז שפיר מקשה שם לרבא מחמור בסימני אוכף דלדידי' מדאורייתא אין קנין לשואל ול"ה בחזקתו ודו"ק. ולפמ"ש לעיל דרבא ס"ל ק"פ לאו כקנין הגוף דמי ואין לו לשואל קנין משיכה. ניחא ג"כ סוגיא דיבמות. והרבה הארכתי מזה בסוגיא:

ו והנה המפורשים הקשו בהא דהקשה רבא על רב יהודא אימת מעל לבתר דתקע דלמא גם ר"י ס"ל מללה"נ רק דבשופר של שלמים לא יצא הכוונה דתקיעות דרבנן לא יצא דס"ל כשיטת הרז"ה דבמצוה דרבנן להנות ניתנו היכי שיש לו הנאת הגוף שמתגאה בתקיעתו או שנהנה מפרוטה דרב יוסף כקו' תוס' שבועות מ"ד ובעולה כיון שתקע תקיעות דאורייתא יצא לחולין דנהנה מפרוטה דרב יוסף ואף דלא נתכוין להנאה זו מעל דאמרינן בפסחים ל"ג דבמעילה אף שאין מתכוין מעל וכיון שיצא לחולין בתקיעות דאורייתא מ"ה אח"כ יוצא תקיעות דרבנן אבל בשופר של שלמים דלא יצא לחולין לא יצא דהוה מה"ב ותקיעות דאורייתא יצא דל"ה מה"ב דמצות לאו להנות נתנו. ומ"ה מעל כשתקע תקיעות דאורייתא דמתגאה בתקיעתו ול"ה מה"ב דרב יהודה לא ס"ל מה"ב רק היכי שיתוקן האיסור אם אמרינן לא יצא משא"כ מה שנהנה בקול ומתגאה בתקיעתו או שנהנה מפרוטה דרב יוסף לא יתוקן אם אמרינן לא יצא ומ"ה יצא ומעל ונפק לחולין ומ"ה יצא אח"כ תקיעות דרבנן משא"כ בשופר של שלמים דלא יצא לחולין אינו יוצא תקיעות דרבנן דבדרבנן מצות להנות ניתנו אף בלי הנאת הגוף ויתוקן האיסור אם נימא לא יצא ובזה ס"ל לרב יהודה מצוה הב"ב. וכבר הקשה כן בישועת יעקב בשם בנו. הן אמת לפי מה שכתבתי לעיל דרבא סובר דלא מעל בהגבהה רק בהנאה מעל ובהנאה לא יצא לחולין רק כפי ההנאה לק"מ דרבא כשיטתי' שפיר מקשה דא"כ בעולה נמי לא יצא תקיעות דרבנן דהשופר עדיין בקדושתו כמו שהארכתי לעיל: ז וכעת נ"ל לישב הקו' באופן נאות הנה צריך לישב סברת הרז"ה דדוקא במצוה דאורייתא מלל"נ אבל במצוה דרבנן ליהנות ניתנו ולכאורה יציבא בארעא. ונ"ל דהנה הרשב"א בסוכה ל"א בהא דלולב של ע"ז אם נטל יצא משום דמלל"נ כ' ואע"ג דמתהני בעשיית המצוה שנוטל שכר בעוה"ז ובעה"ב הכא לא חשיב איסור באיסור הנאה אלא כשנהנה גופו. של איסור אבל כל שאין ההנאה מגופו אלא שגורם לו הנאה וריוח במקום אחר אינו הנאה מן האיסור וכדרך שאמרו במודר הנאה ממעיין שטובל בו בימות הגשמים שאינו נהנה מגוף האיסור ואעפ"י שגורמת לו טבילה זו לעלות מטומאה לטהרה ומכשרתו לכל הדברים לית לן בה וכן הא דאמר רבא התם בסנדל של ע"ז לא תחלוץ ואם חלצה חליצתה כשרה דמלל"נ ואע"ג דמרוחא טובא בהאי חליצה לא חשובה הנאה מן האיסור ע"כ. וע' באבני מילואים סי' כ"ח ס"ק מ' ודברי הרשב"א צ"ע דלדעתי גרם הנאה ג"כ אסור. וראי' ממשנה דע"ז אפה בו את הפת הפת אסורה נתערבה באחרות וכו' כולן אסורות ר"א אומר יוליך הנאה לים המלח. ארג בו את הבגד הבגד אסור וכו' וכ' הר"ן דר"א לא שרי אלא היכי שאין גופו אסור מן התורה או מפני שאין גופו של איסור כהך

דאפה בו את הפת או מפני שנתבטל מן התורה ואע"ג דאכתי מתסרי מדרבנן הקילו בע"ז שתופסת דמי' ומדבריו למדתי בספרי ב"י א"ח סי' ס"ח אות ו' דס"ל גרם הנאה ל"ה רק מדרבנן ומ"ה מותר זוז"ג. דכבר כ' הר"ן דזוז"ג מטעם ביטול וקשיא איך בטל חד בחד וע"כ צ"ל דגורם ל"ה רק מדרבנן ובדרבנן בטל חד בחד כשיטת א"ז הובא בש"ך סי' ק"ט ובגורם דלא משכחת דאורייתא גם הש"ך מודה. אמנם למאן דאמר זוז"ג אסור כתבתי שם דס"ל דגורם הוה דאור' ע"ש שישבתי קו' רש"י בטוב טעם. ועכ"פ לדעתי גרם הנאה. נמי אסור בע"ז. והרי אף בשבת דגרם מלאכה מותר מ"מ אסור בדרבנן וכ"ש גרם הנאה אבל זה ברור דגרם הנאה ל"ה רק מדרבנן ולפ"ז ה"ט דאף דמלל"נ אסור לכתחלה כמו שהוכיח הנ"ל פ"ה מאישות ה"ט דכיון דאיכא גרם הנאה אסור לכתחלה ובדיעבד יוצא דכיון דגרם הנאה ל"ה רק דרבנן במצוה דאורייתא ל"ח גרם הנאה ומ"ה יוצא אבל במצוה דרבנן חשיב גרם הנאה כגון במקום שנותנין שכר על. התקיעה או גרם הנאה דמתהני מפרוטה דרב יוסף על כן שפיר כ' הרז"ה דמצוה דרבנן אינו יוצא דהוה מה"ב דגם גרם הנאה אסור והתוס' שהקשו בשבועות מ"ד לא הקשו רק איך טובל לכתחלה ממעיין והרי יש לו גרם הנאה וגם זה אסור לכתחלה וע"ז תי' דיכול לכוין ולתקוע בשעה שאין עני ואולי זה גופה שנוטל שכר על המצוה הו"ל גרם הנאה ומ"ה כ' הרז"ה דמצוה דרבנן ליהנות ניתנו דגרם הנאה לא בטל לגבי מצוה דרבנן ומיושב קו' הנ"ל דליכא למימר לרב יהודה דתקיעות דאורייתא יצא לחולין משום שנהנה מפרוטה דרב יוסף ואח"כ יצא לחולין דהרי גרם הנאה ל"ה רק דרבנן ולא יצא לחולין משום הנאה דרבנן: ח והנה שם כתבתי בסי' ס"ח אות ו' הנ"ל דמ"ד זו וזו גורם אסור דס"ל גורם אסור בדאורייתא ומ"ה לא בטל חד בחד ואם גורם אסור בדאורייתא אף במצוה דאורייתא נימא מצות ליהנות ניתנו וכן כתבתי שם דלפי' הר"ן דר"א לא אמר יוליך הנאה לים המלח רק באפה בו את הפת ונתערבה באחירות אבל בפת גופי' ל"מ הולכת הנאה לים המלח דאסור מדאורייתא אף דהעצים ל"ה רק גורם דגורם אסור מדאורייתא ה"ה די"ל דס"ל מצות ליהנות נתנו או דהוה גורם משום השכר או משום דמתהני מה שא"צ לשלם שכר או בחליצה דגורם הנאה וכן בקידש באיסור הנאה דגורם להנאה ובזה יפלגו רב יהודה ורבא אי מצות ליהנות ניתנו. ומיושב מה שהקשה בשעה"מ ארב יהודה דס"ל מצות ליהנות ניתנו ממשנה פ"ג דמעילה דאיתא שם ערבה לא נהנין ולא מועלין ראב"ץ אומר נוהגין הי' הזקנים שהי' נותנין אותן בלולביהן וכתבו תוס' דה"ט דקסבר מצות לאו להנות נתנו וקשיא לרב יהודה מזה ולפמ"ש דתליא בפלוגתא אי זוז"ג מותר דמ"ד מותר ס"ל גורם אינו אסור מדאורייתא ניחא דכיון דתליא בפלוגתא י"ל דמשנה דמעילה ס"ל כמ"ד גרם

ל"ה רק מדרבנן. עוד י"ל דכיון דשם ל"ה רק איסור הנאה דרבנן מ"ה גרם הנאה ל"ה איסור כלל. הן אמת דלפמ"ש בשיטת הרז"ה דמ"ה ס"ל באיסור דרבנן מצות ליהנות ניתנו משום דגרם הנאה אסור עדיין קו' זקיני שער אפרים סי' ל"ח במקומה עומדת אמאי מותר להניח עירוב בבית הקברות משום דאין מערבין אלא לדבר מצוה היינו ללכת לבית אבל או לבית המשתה והר' העירוב הוא גרם הנאת הגוף ולבית המשתה ל"ה אלא מצוה דרבנן בשלמא לפי' שעה"מ דהרז"ה מיירי היכי דאיכא הנאת הגוף ממש ניחא דעירוב ל"ה רק גרם הנאה אבל לפמ"ש הק"ל ושמא ס"ל להרז"ה דהא דמערבין בבית הקברות דמיירי בתלוש ולבסוף סיברו דקרקע עולם לא נאסרה מ"מ תלוש ולבסוף חיברו לא נאסר רק מדרבנן דאף דבע"ז תלוש ולבסוף חברו כתלוש דמי והמשתחוה לבית אסרו כדאמרינן בחולין ט"ז מ"מ כיון דלענין הכשר זרעים הוא פלוגתא גם לענין הנאה ל"ה רק מדרבנן ולכן גרם הנאה לא נאסר ומצוה ל"ה רק גרם הנאה כאמור וזה רחוק אך י"ל דגרם הנאה ממת לא נאסר ומה"ט לוקחין שכר מקבורת המתים דלוקחין עבור החפירה והמת ל"ה רק גורם וגרם הנאה ממת מותר וה"ה מבית הקברות ודוקא בע"ז ובנדר גרם הנאה אסור ויש לעיין בב"ז. ונ"ל דבע"ז ודאי גרם הנאה אסור דכתיב והיית חרם כמוהו כל שאתה מהי' אסור וה"ה גרם הנאה:

מ והנה נלע"ד בהא דס"ל לר' יהודה שופר של ע"ז לא יטול ואם נטל לא יצא דדוקא רבא ס"ל יצא לגירסת התוס' אין לומר דניתי עשה ולידחי ל"ת דכיון דבכל מתרפאין חוץ מעצי אשרה והרי רפואה ודאי עשה הוא ומ"מ אין מתרפאין דנראה כמודה בע"ז כפירש"י בפסחים כ"ו ע"כ אין עשה דוחה לל"ת דלא ידבק בידך. אמנם זה תליא במחלוקת דלשיטת תוס' ורא"ש פ' אין מעמידין דהא דאין מתרפאין דוקא שאומר לו שאין לו רפואה רק בסם זה והזכיר לו שם אליל אבל באומר קח סם זה ולא הזכיר שם אליל מותר ה"ה בלולב י"ל עשה דוחה לל"ת אך לדיעה שני' בסימן קנ"ה בטור וש"ע והוא ג"כ מירושלמי דאפילו בסתם אסור להתרפאות דכולה לאו דידה אמרינן יהרג ואל יעבור ה"ה דעשה אינו דוחה לל"ת:

י ובטעם המלך ה' לולב הקשה אמאי אינו יוצא בשופר של שלמים ועולה ניתי עשה ולידחי ל"ת. והנה אם הסוגיא אתיא כרבי ל"ק דלרבי הזיד במעילה במיתה ואין עשה דוחה ל"ת שיש בה מיתה בידי שמים ואף דתוס' כ' בפסחים ל"ג דבהנאה גם לרבי אינו חייב מיתה מ"מ לעיל בתחילת הדרוש כתבתי דלתוס' מנחות ס"ב לרבי בהנאה חייב מיתה בידי שמים ואין עשה דוחה לל"ת ובעיקר דבר זה דאין עשה דוחה לל"ת במיתה בידי שמים כמו שאינו דוחה לל"ת שיש בו כרת הארכתי בספרי בית יצחק יו"ד ח"ר סי'

קס"ה אות א' די"ל דתליא בפלוגתא שבין אביי לרבא אי מיתה בידי' שמים שוה לכרת שבת ס"ט ע"ב וכתובות ל' ע"ב:

יא עוד יש לומר דה"ט דעשה לא דחי לל"ת שיהי' מותר לתקוע בשופר של הקדש די"ל לפמ"ש בספר מנחת חינוך מצוה י"ד דבן נח אסור בקדשים משום איסור גזל לגבוה. א"כ אפשר דגם לישראל אסור משום איסור גזל על כן אין עשה דוחה לל"ת כמו שכתבתי בכמה תשובות דמצות השכליות אין עשה דוחה לל"ת דמה"ט אסור לגזול לולב לצאת בו והו"ל מה"ב ול"א עשה דחי לל"ת. אך י"ל דבישראל ל"ה גזל רק לב"נ מ"מ י"ל דכיון דגם נכרי מוזהר על קדשים משום איסור גזל א"כ הו"ל איסור קדשים לאו השוה בכל הן לישראל הן לעכו"ם ולא אתי עשה שאינו רק בישראל ודחי לאיסור זה ואף דילפינן מכלאים בציצית דעשה שאינו שוה בכל דוחה לל"ת השוה בכל מ"מ איסור ששוה בנכרי ובישראל לא נדחה מפני עשה והארכתי בפרט זה. ובזה נלפע"ד לישב קו' תוס' דרב יהודה ס"ל בשופר של שלמים אם תקע לא יצא ובשופר של ע"ז אם תקע יצא לפמ"ש מיושב דשופר של שלמים איסור קדשים דאסור גם לנכרים משום איסור גזל לא נדחה מפני עשה משא"כ שופר של ע"ז נהי דנכרים אסורין לעבוד ע"ז דהוא מז' מצות מ"מ איסור הנאה בע"ז ליתא בב"נ ועשה דוחה לל"ת לפמ"ש לעיל לדיעה ראשונה דבסתם מתרפאין בע"ז. וזה ישוב נכון לקו' התוס'. אך בעיקר הדבר שכ' במנ"ח דבקדשים יש איסור גזל לדעתי מוכח מתוס' מעילה כ"א דבקדשים ל"ה גזל מדהקשו וליבטלו ברובא והרי ממון בעלים לא בטל כדאמרי' בביצה ל"ט ע"ב וע"כ מוכח דלא הוי רק איסור ולא דין ממון ע' מ"ש בספרי בית יצחק א"ח סוף סי' כ"ז. אך יש לדחות דתוס' הקשו דאיסור שבו יבטל כדאמרינן בביצה ולא יחייב קרבן מעילה והפרוטה באמת יחזור להקדש וכן בשופר שתקע ישלם ההנאה להקדש דבהקדש ל"א זה נהנה וזה לא חסר פטור כדאיתא בב"ק כ' דדעת הקדש איכא שלא יהנה בלי תשלומין. אבל אם ישלם אין כאן גזל אך בב"נ שפירש"י בעירובין ס"ב דבישראל כתיב והשיב את הגזילה ובנכרי ל"מ השבה. א"כ בנכרי נהרג והוה איסור קדשים לאו השוה בכל בין בישראל בין בנכרי ולכן עשה לא דחי לל"ת:

יב ושוב ראיתי בדבר שכתבתי לעיל דבלולב ושופר. של אשירה לא יתכן דעשה דוחה ל"ת דאין מרפאין בעלי אשרה. הנה מצאתי בכסא דהרסנא סי' ש"א שהקשה בהא דאיצטריך עלי' לאחות אשה דס"ד דעשה דיבום דוחה ל"ת והרי בכל איסורין שבתורה יעבור ואל יהרג ובעריות יהרג ואל יעבור וא"א למילף דעשה דוחה ל"ת מאיסורין שניתנו לדחות מפני פיקוח נפש כגון שבת וכלאים משא"כ עריות שלא ניתנו לדחות מפני

פיקוח נפש ותירץ דסוגיא דיבמות אתיא כר' ישמעאל דבצנעא אף בע"ז וג"ע יהרג ולא יעבור. וזה רחוק אך י"ל דבפרהסיא אף מצוה קלה יהרג ולא יעבור כדאמרינן סנהדרין ע"ד ומ"מ עשה דוחה ל"ת. אף בפרהסיא דיכול לאמר אביו הטמא או בנין בהמ"ק הוא פרהסיא הרי דעשה דוחה ל"ת. אף היכי דיהרג ואל יעבור מיהו לרבא דמשני ע"ד שם אהא דאסתר לא מסרה נפשה שהי' פרהסיא משום דהנאת עצמן שאני אין ראיה מזה דבשאר עבירות דווקא במתכוין להעביר הדת יהרג ואל יעבור:

יג עוד אפשר לומר לישב קו' תוס' לפמ"ש בספרי א"ח סי' צ"ה בשם נימוקי יוסף דאין עשה דוחה ל"ת היכי דל"ת איסור חפצא לא אתי עשה ודחי ל"ת א"כ בשופר של שלמים אם תקע לא יצא דאיסור קדשים איסור חפצא ומ"ה עשה דשופר לא דחי לל"ת משא"כ בשופר של ע"ז ויש להאריך בזה ואקצר:

סימן קסז

בעזה"י דרוש לשבת שובה תרנ"ה פה לבוב בסוגיא דמצות צריכות כוונה ר"ח כ"ח:

א בש"ס דר"ה אמרינן מדאמר רבא התוקע לשיר יצא אלמא קסבר רבא מצות אין צריכות כוונה. והקשה בגמ' מדתניא נתכוין שומע ולא נתכוין משמיע. לא יצא היכי משכחת לה לאו בתוקע לשיר והקשה בישי"ע א"ח סי' ס' דלמא שאני בין עושה מצוה בעצמו דסתמא לשם מצוה קעביד וא"צ כונה משא"כ כשמוציא לאחר דהוא מטעם שליחות ובעי שיתכוין שיהי' שלוחו וכן אם לא נתכוין שומע שיהי' התוקע שלוחו להוציאו ל"מ ומה שתי' דעיקר מצוה הוא השמיעה ורק דבעי לשמוע מבר חיוב תקיעה והביא ראיה מדמברכין לשמוע קול שופר ובמגילה מברכין על מקרא מגילה הנה מדברי הרמב"ם שכ' בפ"א משופר שופר הגזול שתקע בו יצא שאין המצוה אלא בשמיעת הקול ואין בקול דין גזל נראה כדבריו אבל לפ"ז למה פסקינן בסי' תרצ"א דיוצאין במגילה גזולה והרי במגילה מברכין על מקרא וכבר הבאתי בספרי ליו"ד ח"ב סי' קמ"ה אות ד' דברי הר"ן ריש פסחים דטעמא דמברכין במגילה על הקריאה לפי שיש במגילה פיסוק אותיות תיקנו על קריאתה ללמד שלא בקול בלבד יוצא אלא בשמיעת קריאתה משא"כ בשופר אין לשון תקיעה יוכיח פיסוק קולות יותר משמיעה ומה"ט יוצאין במגילה ג"כ בגזל. ולפ"ז גם הר"ן ס"ל כדעת הרמב"ם דעיקר מצוה הוא השמיעה בין במגילה בין בשופר וא"צ שליחות בקריאה ובתקיעה:

ב אמנם דעת הכפות תמרים ר"ה כ"ט ד"ה חש"ו דכל אדם מחויב בתקיעה ובשמיעה והקשה דכמו שאינו יוצא בשמיעת חבירו דבמצות שבגופו ל"מ שליח כן אל יצא בתקיעות חבירו דהוה ג"כ מצות שבגופו ותירץ דמדכתיב יום תרועה יהיה לכם דרשינן

שכל ישראל יוצאין בתקיעה אחת כמו דדרשינן כל האזרח בישראל ישבו בסוכות. הנה הלימוד דכל ישראל יוצאין בתקיעה אין אדם דורש מעצמו ועוד דהרי דרשינן בירושלמי סוכה רפ"ג מיום תרועה יהי' לכם מ"מ אפי' גזל ועיין בטו"ז סי' תקפ"ו הכונה מדסמך תרועה ללכם ומנ"ל להך דרשה דכל ישראל יוצאין בתרועה אחת ועוד אמאי לא ילפינן שליחות מקרא זה בקדושין מ"ב כמו דילפינן מפסח וליקשי ג"כ דלמא שאני בתרועה דאית ליה שותפות כמו דמקשה בפסח אך כיון דלא מצינו בהדיא לא מייתי מיניה ויותר נראה דילפינן מדכתיב והעברת שופר תרועה בלשון יחיד דבלולב כתיב ולקחתם ודרשינן שיהא לקיחה ביד כל אחד ול"מ שליחות משא"כ בשופר כתיב בלשון יחיד ומ"ה מהני שליח בתקיעה ובשמיעה דהוה מידי דממילא ל"מ שליח כמ"ש הרא"ש בנדרים ע"ב ע"ב לענין שמיעת האפוטרופוס. ובסוכה כתיב כל האזרח ובעי ישיבה לכל אחד כמ"ש תוס' סוכה מ"א וכן בתפילין כתיב בפרשת והי' וקשרתם אותם לאות על ידכם כמו ולקחתם ובעי קשירה ביד כל אחד ולרבינו אלי' הכונה קשירה ממש ולר"ת הכונה הדוק שמהדקו בכל יום כמ"ש תוס' מנחות ל"ה ד"ה משעת הנחה ועיין תוס' רי"ד בפ"ב דקדושין הובא בקצה"ח סי' קפ"ב שהקשה שיאמר אדם שב בסוכה עבורי הנח תפילין עבורי ואיני יודע מה קשי' לי' דבסוכה גלי קרא כל האזרח ובתפילין כתיב וקשרתם ושמא קשיא לי' על תפילין של ראש דכתיב והי' לטוטפות וע' תוס' מנחות הנ"ל שכתבו דמסתברא כדברי ר"ת בתפילין של ראש דל"ב קשירה בכל יום וכדברי רבינו אלי' בתפילין של יד דוקשרתם בתפילין של יד כתיב. ולפ"ז הקשה בתפילין של ראש ליהני שליח אך אולי בתפילין של ראש כתיב בין עיניכם בלשון רבים. ועוד אע"ג דתפילין של יד ושל ראש ב' מצות כדאמרינן במנחות מ"ד מ"מ כיון דכחדא חשיבא כמ"ש הפוסקים ומג"א סי' כ"ה לא יתכן בתפילין של יד יניח בעצמו ותפילין של ראש ע"י שליח. אך גם בתקיעת שופר ב' מצות התקיעה והשמיעה ומחלקים המצות. אמנם נראה דתוס' רי"ד הקשה בדרך זה דיהני שליח ואי דהתורה גילתה דבעי ישיבה לכל אחד נילף מהכא דל"מ שום שליחות וע"ז תירץ דבמצות שבגופו גלתה תורה דל"מ שליחות ומש"ה אין ללמוד לשאר דוכתא ומ"מ ל"ק לתוס' רי"ד מתקיעות שופר דהוא מצות שבגופו דבזה גילתה תורה להיפך:

ג ובקצה"ח סי' קפ"ב הקשה על תוס' רי"ד דהרי בשליח לד"ע אי לאו דגלי קרא דאשלד"ע הי' מחייבין המשלח אע"ג דהגוף שלו לא עשה אמנם כבר כתבתי דל"ק דהר"ן כ' בנדרים י"ח דמצות עשה הוא אגברי ולא אחפצא ומ"ה ל"מ שליח במצות שבגופו משא"כ הלאוין הוין איסור חפצא כמ"ש הר"ן שם והארכתי מזה בספרי לא"ח סי' ב' אות ה' וסי' צ"ד

אות ה' והכוונה דבמצות עשה כונה התורה שיעשה הוא הפעולה אבל במצות ל"ת כונה התורה שלא יעשה הדבר כגון בגזילה ורציחה הדבר בעצמו מתועב ומ"ה במצות שבגופו ל"מ שליח אבל בדבר עבירה לולא הקרא הייתי אומר דהמשלח חייב כיון שנעשה דבר מתועב בגרמתו וכל זה היכי דלא ריבה קרא משא"כ בתקיעות דגלי קרא דכתיב בלשון יחיד והעברת מהני שליחות:

ד והנה נ"ל דבאיסור גברא ל"ש לומר שיהי' שלוחו לדבר עבירה שיתחייב המשלח היכא דשליח לאו בר חיובא דזה היא עבירה שבגופו. ובאמת קצת כ' כן בבית מאיר סי' ה' באה"ע דבשבת לא שייך לומר שיהי' הנכרי שלוחו שיתחייב המשלח לשיטת רש"י דלחומרא יש שליחות לנכרי כיון שהגוף שובת ולפמ"ש הסברא פשוטה דשבת הוה איסור גברא דהוא תלוי בזמן כמ"ש בכפות תמרים ר"פ יו"כ ול"ש בזה שיהי' שלוחו דהוה עבירה שבגופו וכ"כ בישי"ע באה"ע סי' ה'. ולפ"ז ה"ה בנשבע שלא לגרש וגירש ע"י שליח שחקר במח"א ה' שלוחין סי' ט' אי אמרינן אשלד"ע והקדושין בטלין. וכ' דכיון דקדושין עצמן אין עבירה רק איסור רבע עלי' שלא לקדשה ל"ש לומר אשלד"ע כמו דאמרינן בירושלמי בקורע בשבת יצא ידי קריעה ואותיב לי' ממצה גזולה ומשני תמן גופה עבירה ברם הכי איהו קעבר עבירה ודבריו אין מובנים. דבירושלמי הכוונה דמה"ב לא אמרינן רק באיסור חפצא דהחפץ מתועב כגון גזילה אבל איסור שבת דהוא איסור גברא ל"ש מה"ב כיון שהחפץ אינו מתועב וע' מ"ש בזה בספרי חא"ח סי' צ"ט אות ב' דבר יקר ומ"ש בספרי הנ"ל סי' ל"ד סוף אות ו' דבר יקר ומה זה ראי' לענין שלד"ע וכש"כ לפי' המפרש בירושלמי דהמצוה הי' יכולה להעשות בלי עבירה ל"ש זה בנשבע שלא יקדש וע' תוס' התורה ה' באיסור שבדה מלב אי אמרינן כמדארל"ת אעל"מ אבל לפמ"ש דברי המח"א נכונים דכמו דבאיסור גברא ל"ש לומר מה"ב ה"ה ל"ש לומר שיהי' שלוחו לדבר עבירה כיון דשבועה הוה איסור גברא א"כ לענין קדושין הוה שלוחו ולא להעבירה דהוה על גופו ומ"ה הקידושין מהני. וע' מה שחקרתי בספרי לא"ח סי' י"ח אות ד' בשליח לד"ע. ולדבר מצוה אי אמרינן אפשר לחלק השליחות או דכל השליחות בטל ולפמ"ש בשם מחא"פ אפשר לחלק השליחות דלקדושין הוה שליח ולא לד"ע. אך לפ"ז בנדר שלא לגרש דהוא איסור חפצא נימא יש שלד"ע:

ה והנה קשה לי על סברא זו דבנשבע שלא לקדש וקידש ע"י שליח נימא דל"ה שלוחו לד"מ א"כ מה הועילו חז"ל במה שתיקנו בגט ע"י שליח שישבע המגרש שלא יבטל את הגט ולא השליח ועדיין יכול לבטל ע"י שליח דיועיל הביטול והוא לא יעבור. הן אמת דבלשון המחנה אפרים י"ל דמהני הקדושין אבל מ"מ הוא עובר אך לפמ"ש דאינו עובר,

ע"י שליח באיסור גברא קשה כנ"ל אך מדרבנן ודאי עובר דלא גרע מגורם ואין לומר כיון שאומר לשלוחו לבטל הוא עצמו מבטל בזה ועובר על השבועה דז"א דכיון דכונתו שיבטל באמירת השליח לא בטל הגט באמירתו לשליח רק באמירת השליח כמו בעושה שליח לתרום דל"ה תרומה באמירתו לשליח כאומר מה שיפריש השליח יהי' תרומה דאז מהני אף ע"י שליח קטן כאומר מה שתעלה הקוף יהי'

תרומה.והארכתי מזה בדברי הנתיבות סי' קפ"ב בספרי ליו"ד ח"ר סי' ב' אות י"א ולעיל סי' ס"ד אות ג' וה"ה בנשבע שלא לבטל וביטל ע"י שליח לא עבר בעצמו על השבועה ומ"מ יש לעיין בדבר שוב ראיתי דברי רדב"ז ח"א סי' רי"ד דבנשבע שלא לצחוק אסור לשחוק ע"י אחר דהוה שלוחו ועובר על השבועה. ונראה מדבריו דלא כמחנה אפרים ודלא כמ"ש לעיל דבאיסור גברא ודאי ג"כ יש שלד"ע ולדידי' מיושב מה שהקשתי מה מועיל השבועה שלא יבטל הגט אם יכול לבטל ע"י שליח והרבה יש לדבר בפרט זה ואקצר. וע' נוב"י קמא יו"ד סי' ס"ז דפסיקא ליה דשבועה מהני ע"י שליח וכן משמע בפסקי מהרא"י ונובי"ת יו"ד סי' קמ"ז מפלפל בזה, ולפמ"ש י"ל דשבועה דהוא איסור גברא ל"מ ע"י שליח ונזיר מהני ע"י שליח וכן נדר דלא כתוס' נזיר י"א ועיין בית מאיר סי' ק"כ וע' בספרי ואקצר הפעם: ו והנה בענין זה נלפע"ד דהא דעשי' אסור וגורם מותר דוקא באיסור גברא דהתורה לא הקפידה שלא יעשה הדבר רק שהוא לא יעשה על כן גרמא מותר משא"כ היכא שהקפידה התורה שלא יעשה הדבר כגון באיסור חפצא דעצם הדבר מתועב אף בנעשה ממילא כמו בב"ח שכ' רש"י בחולין קי"ד ע"ב דהוה מתועב ואפילו בנפל מעצמו הוה תועבה ואסו' מקרא דלא תאכל כל תועבה אף גרמא אסור. ולפ"ז קשה בשבת ק"כ ע"ב דמקשה דרבנן אדרבנן דבשבת ס"ל גרם כיבוי מותר ובהי' השם כתוב על בשרו ס"ל גרם מחיקה אסור. ומה קו' דלמא בשבת דהוה איסור גברא דהוא איסור התלוי בזמן ע"כ גרם מותר משא"כ בלאו דלא תעשון כן דהוא איסור חפצא על כן גרם אסור דהמעשה מצד עצמה מתועב וצ"ע:

ז והנני חוזר להדין שלפנינו שכתבתי דאף דמצות שבגופו ל"מ שליח מ"מ כיון דכתיב והעברת שופר תרועה בלשון יחיד מהני שליח ובעי שליח בתקיעה. ולפ"ז הק"ל מה מקשה למ"ד מצות א"צ כונה מנתכוין משמיע ולא נתכוין שומע לא יצא שם בעינן שיכוין שיהי' שלוחו. אמנם לפמ"ש הכפות תמרים אהא דאמרינן בר"ה כ"ט דר"נ אמר. אף לעצמו אינו מוציא חציו עבד וחציו בן חורין ואיך מוציאו אחר והלא כל מידי דאיהו ל"מ עביד ל"מ למיעבד שליח וכ' דלאו מדין שליח גמור אתי' עלה והוה ככהנים דשליחא דרחמנא דאי דידן איך אנו יכולין לעבוד והכהנים מקריבין קרבנותינו. א"כ כיון דשליחא

דרחמנא הוא לא. בעי כוונה אך י"ל דוקא בחציו עבד דאיהו ל"מ עביד הוה המוציאו שליחא דרחמנא כמו כהנים בעבודה אבל היכא דיכול בעצמו לתקוע הוה כמו בשחיטה דבעינן שליחות כמ"ש הפנ"י ה"ה בתקיעה בעי שיהי' שליח. אמנם נראה דהנה הפנ"י בקדושין ר"פ האיש מקדש הוכיח דגם בשחיטה לא בעי שליח רק בפסח. הגם דמה שהקשה הפנ"י בד"ה והא דתנן חבורה שאבד פסחה דאם בשחיטה בעי שליחות איך נכרים נודרים נדרים ונדבות וילפינן מאיש איש והלא נכרי ל"מ משוה שליח ואיך שוחטין עבורו ל"ק כמו שכתבתי בשם כ"ת דכיון דנכרי ל"מ לשחוט דפסול שחיטתו הוה השוחט שליחא דרחמנא ודוקא בישראל בעי שליחות כיון שיכול לשחוט. אך מ"מ הפנ"י שם בד"ה רש"י מנ"ל דשלוחו הוכיח במישור דשחיט' קדשי' ל"ב שליחו' מדברי ירושלמי ריש האיש מקדש דאמרינן אדם שוחט פסחו של חבירו שלא מדעתו וכ' דאף הש"ס דידן ס"ל דוקא בפסח בעי שליחות דל"ה זכות גמור. שמא רוצה למנות על אחר וע' מ"ש לעיל סי' ס"ג אות ו"ז בישוב קו' הריטב"א ושם כתבתי דבפסח דבעי כלי שרת כמ"ש בח"ר סי' ו' אות י"ג ל"מ לשאול לאחר שחיטה שימעול בהקדש והוה שחיטה קצת חוב ומ"ה בפסח ל"ה זכות ובעי שליחות עיי"ש. א"כ בתקיעת שופר יכול להוציאו מטעם זכי' כמו שכ' הריטב"א בשחיטת הפסח וא"צ כונה שיעשהו שליח אמנם עדיין קשה דהרי ניחא ליה לאינש למיעבד מצוה בגופו כדאמרינן בריש האיש מקדש מצוה בו יותר מבשלוחו ומה"ט מישב הריטב"א קושיתו אהא דילפינן שליחות משחיטת הפסח ודלמא מטעם זכי' ותי' דשאני הכא דהוה מידי דמצוה ודלמא ניחא לי' לאינש למיעבד מצוה בגופ' וחובא חשיבא ע"ש ולפ"ז ה"ה בשופר בעי כונה דדלמא ניחא לי' למעבד מצוה בגופי'. ואמנם הנה בנדרים ל"ו ע"ב מיבעי לן בתורם משלו על של חבירו אי צריך דעת בעלים ופסק הרמב"ם דא"צ דעת בעלים דלא אמרינן ניחא לי' לאינש דליעבד מצוה בממוני' וכ' במח"א ה' שלוחין סי' כ"ה וקהלת יעקב מידות חכמים אות נ' סי' ר"ו דכיון דלא נדחה מהמצוה כיון דשליחותו דבעלים קעביד דזכי' מדין שליחות קא אתי וחשיב כאלו הבעלים עצמן קיימו המצוה אלא דהוה ס"ד לומר ניחא ליה לאינש לקיים מצוה בממונו אמרינן טפי ניחא ליה בהרוחת ממונו כיון דס"ס לא פקע מיני' גופא של מצוה. ומזה ראיה דלא אמרינן ניחא ליה לאינש למיעבד מצוה בגופי' אך י"ל שם אית ליה הרוחת ממון משא"כ בשופר אך הרי אמרינן ניחא לי' לאינש למיעבד מצוה בממונו ועכ"פ נהי דהרוחת ממון ל"ה חסרון אבל מעלה ל"ה ומדאמרינן א"צ דעת בעלים ה"ה בשופר ל"ב שליחות בפירוש ומדאמרינן בירושלמי רפ"ב דקדושין דשוחט אדם פסח

של חבירו שלא מדעתו מוכח דל"א ניחא לי' לאינש למיעבד מצוה. בגופיה אך בש"ס דילן מבואר דשחיטה בעי שליחות:

ח ונ"ל לבאר דהנה אף דאמרינן בתורם משלו על של חבירו א"צ דעת בעלים דהרמב"ם ס"ל דנפשוט האיבעי' מ"מ בתורם משל חבירו על של חבירו אמרינן בב"מ כ"ב תרגמי' רבא אליבא דאביי בעשאו שליח. דמה אתם לדעתכם אף שלוחכם לדעתכם הרי דבעי שליחות וה"ה בתקיעות שופר בעי שליחות אבל הרמב"ם פוסק פ"ד מתרומות דאף בתורם משל חבירו מהני אם אמר אח"כ כלך אצל יפות דלא כש"ס דב"מ וכתבתי לישב לעיל בספרי ליו"ד ח"ב סוף סי' ס"ג דבכל שליחות בתרומה י"ל דהוא עושה התרומה בשעה שעושה שליח כאומר מה שאתה תפריש יהי' תרומה מעכשיו וזה כוונת הגמ' בריש האיש מקדש מה לתרומה שכן ישנו במחשבה. ולפ"ז בעי שליחות בפירוש אבל ל"מ מה שאח"כ ניחא ליה. אך זה לאביי דס"ל תולה בדעת אחרים לכ"ע יש ברירה ומהני הפרשתו אבל לרבא דס"ל גיטין כ"ה אף תולה בדעת אחרים ל"א ברירה ליכא למימר דהשליחות שגילתה תורה בתרומה הוא שהבעלים מפרשים במחשבה מה שהשליח יפריש דאין ברירה וע"כ התורה גילתה שהשליח עושה התרומה וה"ה דמהני מטעם זכי' אם אח"כ ניחא לי' דבמצוה לכ"ע יאוש שלא מדעת הוה יאוש כמ"ש הטו"ז סי' של"א. ובב"מ אמרינן תרגמי' רבא אליבא דאביי בעשאו שליח,. ודוקא אליבא דאביי אבל רבא גופי' ס"ל דל"ב שליח ומהני כלך אצל יפות אף בתורם משל חבירו על של חבירו וכן פוסק הרמב"ם כ"ז כתבתי לעיל בספרי. אמנם בפשיטות י"ל דלאביי דיאוש שלא מדעת ל"ה יאוש ול"מ מה דהשתא ניחא לי' ומיאש וה"ה בתרומה ל"מ לדידי' כלך אצל יפות כמבואר בב"מ כ"ב ה"ה לצאת ידי שופר בעי כונה שיוציאו חבירו. אבל לרבא דס"ל יאוש שלא מדעת הו' יאוש ומה"ט ל"ב שליחות אף בתורם משל חבירו על של חבירו ומהני כלך אצל יפות לענין החשש אולי הפריש יותר וה"ה בשופר מתני בלא שליחות ובלא כונה אם אח"כ ניחא ליה ועיין בספרי חא"ח סי' צ' אות א"ב שפרשתי דרבא דהקשה בדף כ"ח ע"א בסוגין אימת מעל לבתר דתקע שחולק בזה על ר' יהודה דר' יהודה ס"ל אסור ליטול שופר של חבירו אף דאין מקפיד כמ"ש הקצה"ח סי' רס"ב, דלא כמ"ש הש"ך סי' שנ"ח והיד יוסף דיאוש שלא מדעת ל"ה יאוש ותיכף מעל בהגבהה דסבר שהוא של חבירו ולא הקדש והוה שואל שלא מדעת גזלן ומכוין להוציא מרשות מי שהוא ומעל בהגבהה ויצא לחולין ורבא כשיטתי' דיאוש שלא מדעת הוה יאוש ול"ה גזלן ולא מעל בהגבהה ומ"ה מקשה אימת מעל והארכתי בספרי: ט ולפ"ז הסוגיא כמין חומר דבגמ' אמרינן אמר רבא זאת אומרת התוקע לשיר יצא אלמא קסבר רבא מצות

אין צריכות כונה. איתבי' נתכוין שומע וכו' ופירש התוס' ד"ה אבל דהגמ' דייק מנתכוין שומע שומע דומיא דמשמיע מה שומע שומע לעצמו והיינו הכוונה שיוצא בעצמו אף משמיע שיכוין לעצמו אלמא לא בעי כוונה היינו שמשמיע יכוין להוציא האחר כמו שהקשה התוס' ומדקתני לא יצא משום שלא נתכוין להוציא לעצמו ג"כ ש"מ מצ"כ דלא כרבא. ומטורי אבן נראה שלא הבין כן דברי התוס' ופי' דברי הגמ' דמשמע מש"ס דלא נתכוין שומע לא יצא משום דלא נתכוין לצאת והטעם דמצות צריכה כוונה לא משום דבעי שיכוין שחבירו יוציאו. ולפמ"ש הגמ' שפיר מקשה לרבא לשיטתו דהרי הוא ס"ל יאוש שלא מדעת הוה יאוש ומהני מה דסתמא ניחא ליה אף בתרומה. ואס"ד דמצות אצ"כ אף שלא נתכוין לעשות חבירו שליח אמרינן סתמא ניחא לי' כמו בתרומה אף בלא עשאו שליח ואמאי קתני לא יצא:

י ולפ"ז יש ליישב דברי הרמב"ם בה' שופר פ"ב ה"ד שפוסק נתכוין שומע ולא נתכוין משמיע נתכוין משמיע ולא נתכוין שומע לא יצא והרי הוא פוסק כפאו ואכל מצה דיצא כאבוה דשמואל ובגמ' הקשה מזה לרבא וכבר הקשה כן הרב המגיד ולהנ"ל ניחא דדוקא לרבא לשיטתו הקשה בגמ' אבל לדידן דפסקינן כאביי דיאוש שלא מדעת לא הוי יאוש ולא מהני בתרומה מה דניחא לי' אח"כ ובעי שעשאו שליח ה"ה לצאת ידי שופר בעי שיכוין לעשות שליח על כן אף דאם תקע לעצמו יצא בלא כונה מ"מ שיוצא בתקיעת האחר בעי שליחות וכונה על כן לא יצא וכ"כ בעשרה מאמרות סי' ל"ב דע"י אחרים צריך כוונת המוציא שיקבל עליו להיות שלוחו ולהוציא שאם אין מכוין אין לו חלק ולאחר העיון דברי הרמב"ם עדיין אין מיושבין דהרמב"ם פוסק בה' תרומות וכן פוסק המחבר בסי' של"א דתורם שלא ברשות מהני אם אמר כלך אצל יפות שיהי' תרומה למפרע והטו"ז שם ס"ק ט"ו הקשה על הרמב"ם דהרי אנן פסקינן כאביי ובגמ' אמרינן דלאביי בעי שוי' שליח ותירץ הטו"ז דלמסקנא במצוה מודה אביי עיי"ש א"כ אמאי בלא נתכוין שומע לא יצא כיון דמאצ"כ ולענין שליחות אמרינן כיון דהשתא ניחא ליה מעיקרא נמי ניחא לי' להוציאו ונ"ל ליישב. הנה הפלוגתא ביאוש שלא מדעת תליא בפלוגתא אי אמרינן תגלי מלתא למפרע דלאביי ס"ל תגלי מלתא למפרע ל"א ועל כן אף אם כשידע מיאש מ"מ בשעה שנמא לא ידע בעל אבידה ובאיסורא אתי לידי' דלע"ע לא נתיאש והגלי מלתא למפרע ל"א. והנה רבא אף דס"ל יבמות ל"ו כר"ל דתגלי מלתא למפרע ל"א וחליצת מעוברת ל"ה חליצה מ"מ לפמ"ש הנ"י ר"פ החולץ הטעם וז"ל אע"ג דבהרבה מקומות קיי"ל תגלי מלתא למפרע שאני הכא שאם בשעה שחלץ הי' ודאי שלא היתה ראוי לכלל לידה הכי נמי אך דחיישינן דילמא באותו שעה היתה ראוי' לילד

אלא שאח"כ גרם לה איזה דבר להפיל ע"ש א"כ בדבר שאין בו סימן דבודאי יתיאש ס"ל לרבא דעדיף מחליצה ואביי ס"ל דלא עדיף מחליצה. ((ולפ"ז נ"ל דר' יוחנן דס"ל תגלי מלתא למפרע ודאי דס"ל כרבא דיאוש שלא מדעת הוה יאוש והא דאמר ר' יוחנן משום ר' שמעון בן יהוצדק מנין לאבידה שהוא מותרת ומקשה מזה לרבא דאיסורא דומיא דהיתרא בב"מ כ"ב ומסיים בתיובתא לרבא י"ל ר' יוחנן משום ר"ש בן יהוצדק אמר כן ולי' לא ס"ל). והנה אף דהרמב"ם מודה דבמצוה אמרינן כיון דהשתא ניחא לי' מעיקרא נמי ניחא לי' מ"מ י"ל דוקא היכי דהתרומה בעולם אמרינן תגלי מלתא למפרע דמבואר בחולין ס"ט ע"ב ביצא שליש ומכרו לנכרי' ס"ל לר"ה למפרע קדוש וכ' רש"י דף ע' ד"ה לא מחתך דבמחתך ומשליך ל"ש למפרע קדוש כיון דהשתא ליתא בעולם. ועיין בספרי לא"ח סי' י"ט אות ה' שכתבתי כדעת הגאונים דבהתנה תנאי בגירושין ומת הבעל א"צ לקיים התנאי לאחר מיתתו מה"ט (וכתבתי מזה לעיל סי' כ"ד אות ג"ד) א"כ בתרומה שהתרומה בעין אמרינן תגלי מלתא למפרע וכיוצא בזה כ' בנתיבות סי' ס"א דהיכא דהתרומה בעין ומהני ההפרשה מכאן ולהבא אמרינן ברירה למפרע עיי"ש. ולפ"ז בתקיעות שופר דהתקיעה ליתא בעולם ל"מ מה דהשתא ניחא ליה שיעשה שליח למפרע כמו בתרומה שאמר כלך אצל יפות. על כן פוסק הרמב"ם דאף דמצות אצ"כ מ"מ להוציא אחרים בעי נתכוין שומע שיעשה שליחותו ונתכוין משמיע שיהי' שלוחו וע' בספרי לא"ח סי' צ' אות ב' שכתבתי דרב יהודה ס"ל יאוש שלא מדעת ל"ה יאוש. אף במצוה ומ"ה ס"ל שופר של עולה מעל תיכף בהגבהה. וע' בספרי לא"ח סי' מ"ד אות ה"ו שכתבתי בסברת רש"י דמ"ה קדושי קטנה גדלו בהדה למפרע דבמצוה אמרינן יאוש שלא מדעת הוה יאוש. ושם הקשיתי אהא דמקשה בנדה מ"ו והא כי גדלה אכלה בהפרה קמייתא דלמא כשגדלה הוה קדושין למפרע כשיטת רש"י יבמות ק"ט ע"ב לפמ"ש ניחא דשם אמר רב יהודה אמר שמואל בעלה מיפר לה ממנ"פ דקטן אוכל ומקשה לרב יהודה והא כי גדלה דרב יהודה ס"ל יאוש שלא מדעת ל"ה יאוש אף במצוה ול"מ קדושי' למפרע עיי"ש שהארכתי בסברא זו:

יא ודע דבעיקר הפלוגתא אי מצות צ"כ נ"ל דתליא בפלוגתא במנחות ס"ד דפליגי בפרש מצודה להעלות דגים והעלה דגים ותינוק רבה אמר פטור זיל בתר מעשיו ורבא אמר חייב זיל בתר מחשבתו. וגירסת הראב"ד פ"ב משבת הי"ז להיפך דרבא אמר פטור זיל בתר מעשיו נמצא דרבא דאמר פטור אף דמחשבתו לאיסור מ"מ המעשה הי' בהיתר שהרי העלה דגים ותנוק ה"ה במצוה אף שלא נתכוין למצוה מ"מ המעשה עשה כדת ומ"ה ס"ל לרבא מצות אצ"כ ורבה יסבור זיל בתר מחשבתו ה"ה דיסבור מצות צ"כ והרמב"ם

פוסק דפטור כרבא מ"ה פוסק במצה מצות אצ"כ. ואמנם לגירסא דידן דרבה אמר פטור דזיל בתר מעשיו. ע"כ גריס נמי בר"ה כגי' הרא"ש אמר רבה זאת אומרת התוקע לשיר יצא. ויסבור רבה כשיטתי' דזיל בתר מעשיו. אך בגמ' מוכח דרבא ג"כ ס"ל מאצ"כ:

יב והנה לשון הרמב"ם בזה צ"ע שכ' פ"ב משגגות הט"ו הפורס מצודה להעלות דגים מן הים בשגגה והעלה תינוק עם הדגים בין ששמע שלא שמע שטבע תינוק הרי זה פטור מחטאת אעפ"י שלא הי' כונתו אלא לצוד מפני שהי' שוגג. וזה צ"ע דהרי אדרבה מפני שהי' שוגג הי' חייב חטאת ורק מפני שהעלה תינוק זיל בתר מעשיו ונ"ל כונת הרמב"ם דהנה כבר הקשיתי בספרי ליו"ד ח"ר סי' ח' אות ח' אמאי למ"ד זיל בתר מעשיו א"צ כפרה כלל והרי אמרינן באשה שנדרה בנזיר ושמע בעלה והיפר לה והיא לא ידעה דצריכה כפרה דכתיב וד' יסלח לה ולדברי ר' יהודה לוקה מכות מרדות עיין נזיר כ"ג ועל כרחך אף דהמעשה בהיתר מ"מ במחשבתם הי' לאיסור א"כ נהי דחטאת לא מחייב אמחשבה מ"מ כיון דגם המעשה לא הי' בהיתר כולה דהרי העלה דגים כמ"ש התוס' ד"ה להעלות דגים לחלק בין אופה מיו"ט לחול דשם כל המלאכה חזיא לאורחים משא"כ הכא ואמאי פטור לגמרי ונראה שהרמב"ם מישב זה במתק לשונו דבשלמא באשה שנדרה בנזיר האשה נתכונה לאיסור והי' מזידה משא"כ בהעלה מצודה לדגים או בשחט בהמה שני' ונמצאת הראשונה כחושה בבני מעיים או טריפה דמיירי ע"כ בשגג בשבת ששכח שהוא שבת דבמזיד אינו חייב חטאת וכיון דבשוגג הוא לא אזלינו בתר מחשבה דהי' בטעות רק בתר מעשה. ואולי בזה מיושב מה שהקשיתי באות הנ"ל בספרי דרבא ס"ל במנחות לגירסת הראב"ד פטור דאזלינן בתר מעשיו אף דכונתו לאיסור ורבא ס"ל בפסחים כ"ה ע"ב בלא אפשר וקמכוין אסור אף לר' יהודה. דלא אמרינן מתכוין כשאינו מתכוין לקולא והרי בלא אפשר המעשה מותרת והכוונה אוסרת. אך להנ"ל ניחא דשם קמכוין לאיסור משא"כ בהך דמנחות דמיירי בשוגג. (אמנם בלא"ה יש לחלק):

יג ומעתה נבא לדין מצ"כ ונאמר דאף מ"ד מאצ"כ דזיל בתר מעשיו זה דוקא בלא נתכוין כלל אבל בהזיד בכונתו ונתכוין שלא לצאת לא אזלינן בתר מעשיו. ובזה נבין שיטת רבינו ירוחם שהובא בב"י סי' תע"ה דהא דכפאוהו ואכל מצה יצא מיירי שסבר שהוא חמץ ונמצא שאכל מצה אבל בידע שהיא מצה ולא רצה לאכלה וכפאוהו ואכלה לא יצא ואפילו למ"ד משא"כ אם כיון שלא לצאת לא יצא ואינו מובן סברתו ובשם הר"ן מייתי ב"י שם להיפך דדוקא שיודע שעכשיו פסח וזו מצה אלא שאינו מתכוין לצאת. אבל קסבר חול הוא ואכל מצה או קסבר לאכול בשר ואכל מצה לא יצא. ולפמ"ש דברי רבינו ירוחם נכונים דדוקא בהי' בשוגג הכונה שלא לצאת שסבור שהוא חמץ ומ"ה לא

רצה לאכול דהכוונה שלא לצאת הי' בטעות אמרינן זיל בתר מעשיו והרי באמת אכל מצה אבל בידע שהוא מצה ולא רצה לצאת דהי' הכונה באיסור לא אזלינן בתר מעשה כדילפינן מוד' יסלח לה. ולא תיקשי לסברתו מהאופה מיו"ט לחול דס"ל לרבה אינו לוקה והרי הוא כיון לאיסור די"ל דגם לרבה נהי דאינו לוקה אבל איסור תורה קעביד. אך מדברי הגמ' פסחים דאמרינן לרבה דאופין מיו"ט לשבת אף דמדאורייתא צורכי שבת אין נעשין ביו"ט משום הואיל דאלו מיקלעי לי' אורחים והרי כונתו לשבת דהוא איסור תורה אך י"ל דאופה. ג"כ על כונה זו דאי מיקלעי אורחים יהיה האפי' לצורך אורחים ומ"ה מותר מדאורייתא משא"כ כשאופה מי"ט לחול ואין כוונתו על אורחים צריך כפרה מדאורייתא ולר"י לוקין מכות מרדות. ועדיין צע"ק בדין זה דאולי יש חילוק בין איסור שדחוי' כגון חילול שבת לצורך חולה ס"ל לחד מ"ד אזלינן בתר מחשבתו משא"כ היכא שהותרה. אך לפ"ז מאי דאמרינן במנחות. לאו היינו פלוגתייהו הרי שנא ושנא דבקרבן ציבור דשבת הותרה כדאמרינן ביומא מ"ו ע"כ בנמצאת כחושה בבני מעיים אזלינן בתר מעשה דהיא הותרה לגמרי משא"כ בהעלה דגים ותינוק דיש איסור צידה רק כיון דהעלה תינוק מותר לצורך סכנת נפשות וזה רק דחוי' כמ"ש הב"י סי' שכ"ח על כן אזלינן בתר מחשבה:

יד אך בלא"ה צ"ע במ"ש תוס' שם דמה"ט אזלינן בתר מחשבה משום דצידת דגים לא חזיא בשבת א"כ אמאי אמרינן לאו היינו פלוגתתן והרי בנמצאת הראשונה כחושה כל המלאכה נעשית בהיתר ודומה לאופה מיו"ט לחול דלא אזלינן בתר המחשבה לכ"ע וכבר הקשיתי כן בספרי חיו"ד ח"ר סי' ח' אות ח' הנ"ל. וכעת נ"ל לישב דהתוס' הקשה דכמו באופה מיו"ט לחול אינו לוקה משום דמותר לאפות שמא יבואו אורחים כן הכא לא עשה מלאכה כלל דבאדם ל"ש צידה וס"ד דתוס' דאם ניצוד דג ג"כ ל"ה איסור צידה כלל כמ"ש הרשב"א הובא בר"ן ס"פ האורג בשבת ק"ו בשם הרשב"א דאם נועל ביתו לשמור ביתו וליצוד צבי מותר וחילי' מירושלמי. ומשמע דלא עשה מלאכה כלל. וזה ס"ד דתוס' ותירצו דצידת דג לא חזיא בשבת ועשה מלאכה רק כיון שעשה עמה הצלת נפשות הותר אבל מ"מ נעשה מלאכה ומחשבתו לאיסור ולפ"ז ה"ה בנמצאת הראשונה כחושה בבני מעיים בשחט השני' עשה מלאכת שחיטה האסורה ומחשבתו לאיסור ואם נאמר דהא דשבת הותר בקרבן ציבור דוקא בשחיטת ראשונה דהוא בכל שבת ושבת משא"כ בנפסלה ראשונה ושחט שני' דהוא אינו בכל שבת ושבת הוה כשוחט לחולה דהוא דחוי' בשבת כמ"ש הב"י סי' שכ"ח וע' מ"ש בספרי לישב דברי ב"י מקושיות ח"ס ולפ"ז כל הסוגיא נכונה דדוקא במלאכת יו"ט דהותרה לא אזלינן בתר מחשבה משא"כ

בשחט השני' או בהעלה דגים ותינוק ס"ל לרבה דאזלינן בתר מחשבה לגירסת הראב"ד כיון שהוא דחוי' ומיושב קו' התוס':

טו ובתוס' ברכות י"ב ד"ה לאתויי הקשה אהא דמיבעיא לן בנקט כסא דחמרא ופתח בברכה אדעתא דשכרא וסיים בדחמרא אי יצא והא ודאי מצות אין צריכות כוונה. דס"ל לתוס' דאין חילוק בין מצוה שהוא בדיבורא ובין מצוה התלוי' בעשי' דגם דיבור חשיב כמעשה. ותירץ ר"י דדוקא בשמע תפילה אחורי ב"ה דלא נתכוין לצאת אבל היכי דנתכוין לברך על היין ונמצא שכר לא. ולפמ"ש בסברת רבינו ירוחם דהיכא דטעי במחשבת כגון שהוא שוגג אזלינן בתר המעשה א"כ בסבר שהוא יין ונתכוין לברך בפה"ג וברך שהכל שראה שהוא שכר אזלינן בתר אמירתו ולא בתר מחשבתו שהיה בטעות ובודאי יצא איברא דיש לחלק וי"ל דאף מ"ד במנחות פטור דאזלינן בתר מעשיו מ"מ ס"ל מצ"כ דדוקא בדבר עבירה כיון שלא עשה מעשה איסור אין לחייבו על המחשבה אבל במצוה אין יוצא ידי מצוה עד שיתכוין. אך מ"ד דאזלינן בתר מחשבה יש ללמוד מק"ו השתא היכא קעביד קצת מעשה המותרת חייב על המחשבה כש"כ היכא שחייב לעשות מצוה ונתכוין שלא לצאת דאזלינן בתר מחשבה מ"מ בעביד סתמא י"ל סתם מצוה לשמה קאי ומהני בלא כונה באופן שיש לחלק הענינים:

סימן קסח

המשך דרוש הנ"ל:

א והנה בהא דאמרינן בגמ' בכפאו ואכל מצה שכפאותו פרסים ולא קאמר שכפוהו ישראלים שיקיים המצות והוא לא כיון לצאת. נ"ל דאף אם מצ"כ מ"ט אם כיון חבירו שהוא יצא י"ל דמועיל דאמרינן בחולין ל"א ע"ב נדה שנאנסה וטבלה אלימא שאנסה חברתה ואטבלה כוונה דחברתא כוונה מעליותא הוא (וע' מ"ש בספרי לא"ח סי' מ' אות ב' להקשות מזה אדברי רמב"ן דהיכי דמהני שליחות ובעי שליחות מהני כונת הגדול עומד על גביו משא"כ היכא דל"מ שליח ל"מ כוונת האחר והרי בטבילה ל"מ שליח ואיך מהני כונת חברתה) והרי אשר"י כ' בר"ה דרב דס"ל דנדה שנאנסה וטבלה טהורה ס"ל מאצ"כ ומאן דאמר בעי כוונה ס"ל מצ"כ ומ"מ מהני כונת חברתה וה"ה בכפאו ישראל ומכוין שיצא יד' מצוה מהני כוונת הכופה ולא מוכח דמאצ"כ. על כן קאמר שכפוהו פרסיים ומ"מ יצא ומוכח דמאצ"כ. שוב ראיתי בכפות תמרים שכ' בעצמו תירץ זה ודוק. ועיין מ"ש בספרי ליו"ד ח"ר סי' ז' אות ג' בענין כוונה לטבילה דלא תליא במצ"כ. אמנם לעיל בספרי ליו"ד ח"ב סי' ט"ו אות ב' כתבתי דדוקא בטבילה מהני כוונת חברתה דהרי אף בטבילת כלים אמרינן בחולין ל"א דבעי כוונה לר"י דיליף תכבוסת שני' מהיקש

לתכבוסת ראשונה עיי"ש דר"י ס"ל כר' יונתן בן יוסף ושם ע"כ בעי כוונת המטהר וה"ה באשה מהני כוונת חברתה המטהרה, ובזה מיושב מה שהקשיתי לעיל על דברי רמב"ן מגע' זו ולפ"ז י"ל דלענין מצ"כ ל"מ כוונת האחר אך בגוף הסברא מטבילה י"ל דכ"ז למ"ד דנין אפשר משאי אפשר ודנין אשה מטבילת כלי משא"כ למ"ד אין דנין אפשר משאי אפשר ע"כ ל"ש לילף מטבילת כלים. אמנם י"ל דתליא בדן מינה ומינה דהרי ר' יוחנן יליף טבילת אדם מטבילת כלים א"כ נילף ממנה דמהני כוונת המטהר משא"כ למ"ד דן מינה ואוקי באתרא:

ב והנה במה שכתבתי דתליא אם דנין אפשר משאי אפשר יש להקשות בגמ' דחולין דאמרינן שם נדה שנאנסה וטבלה רב אמר טהורה לביתה ואסורה בתרומה ור' יוחנן אמר אף לביתה לא טהרה ומקשה אילימא דאנסה חברתה וטבלה כונה דחברתא כוונה מעליתא היא ועוד בתרומה נמי אכלה דתנן החרשת והשוטה והסומא ושנטרפה דעתה אם יש להן פקחות מתקנות אותן ואוכלת בתרומה ומה ראי' הרי יש ללמוד מתכבוסת דמהני כוונת המטהר רק דאין דנין אפשר משאי אפשר. א"כ בחרשת ושוטה דהוה לא אפשר שוב דנין מכלים דמהני כוונת המטהר משא"כ באשה בר דעת דאפשר בעי כוונת האשה ול"מ כוונת חברתה. אך י"ל דסוגיא דחולין ס"ל דן מינה ומינה וכיון דילפינן מכלים ומתכבוסת דבעי כוונה ילפינן אף באדם דמהני כוונת המטהר כמו בבגדים וכלים על כן מקשה:

ג ולפ"ז הי' מקום לישב דברי מהרש"ל בתשו' סי' ס"ה שכ' בהיתר נשתטית שאין הבעל יכול לדור עמה משום דאינה יכולה לשמור פתחי נדתה ואסור לדור עמה אפי' ע"י בדיקת פקחות והגאון בשואל ומשיב מ"ק ח"א סי' ק"כ תמה עליו ממשנה שלימה דנדה י"ג דחרשת ושוטה פקחות מתקנות אותן ואוכלת בתרומה. והארכתי בספרי לעיל בסי' ט"ז ובתשובה לאה"ע לישב דבריו. כעת נ"ל דנהי דבבגדים מהני כוונת המטהר מ"מ באדם דאפשר שיכוין האדם בעצמו אף בשוטה ל"מ כוונת המטהר כמ"ש הרמב"ן ותוס' דבשוטה ל"מ גדול עומד על גביו כמו בחליצה כיון דא"א ע"י שליח ה"ה בטבילה רק דמשנה דנדה קאי למ"ד דון מינה ומינה ואף בתרומה יליף מבגדים ואף דרב דס"ל טהורה לביתה בטבלה לביתה ורק דבתרומה אסורה ס"ל ג"כ דמקיש תכבוסת שני' לתכבוסת ראשונה שהוא לדעת ומוקי קרא לתרומה ויליף אדם מבגדים וס"ל למשנה דן מינה ומינה משא"כ למאן דאמר דן מינה ואוקי באתרה ל"מ באדם כוונת חברתה וחש מהרש"ל להך סברא והרבה יש לדבר מזה:

ד והנה בהא דאמרינן נתכוין משמיע ולא נתכוין שומע לא יצא ומקשינן לרבא מה לאו בתוקע לשיר אלמא מצ"כ וקשיא ולטעמיך הרי אם המשמיע מכוין שיוציא השומע כוונה מעליתא כמו דאמרינן בחולין ל"א בנדה שנאנסה וטבלה ואי דבתקיעת שופר בעי שיכוין לעשות התוקע שליח כמו שכ' בעשרה מאמרות מה הקשה לרבא דמיירי בתוקע בעצמו. אמנם לפמ"ש דמאן דאמר דאין דנין אפשר משאי אפשר ס"ל דל"מ כוונת חבירו דא"א ללמוד מבגדים דמהני כוונת המטהר שפיר מקשה לרבא לפמ"ש הריטב"א ריש מכות דרבא לא יליף דאין משלשין במכות ממיתה כמו דיליף אביי שם דף ג' דס"ל אין דנין אפשר משאי אפשר והובא במלא הרועים ח"ב אות ד' דנין אפשר אות י"א שפיר מקשה לרבא לשיטתי' דל"מ כוונת חבירו ושפיר תני בברייתא לא יצא ומוכח דמצ"כ ול"מ כוונת חבירו דא"א ללמוד מבגדים כנ"ל. והנה בקצה"ח סי' רע"ה כ' דהא דבדעת אחרת מקנה א"צ כוונת הקונה משום דכוונת המקנה מהני משום זכי' מטעם שליחות משא"כ בנכרי ל"מ כוונת המקנה דאין שליחות לנכרי ולדבריו אמאי ל"מ כוונת המשמיע אף בלא כוונת השומע משום זכיה. אמנם למ"ש לעיל י"ל דדוקא בקנין דאיתא בעולם מהני דעת אחרת מקנה אף דלא נתכוין הקונה כיון דאח"כ ניחא ליה מהני למפרע משום זכי' ויתכן יותר לפמ"ש הש"ך סי' שנ"ח דאם אוכל דבר שאינו שלו ואח"כ ניחא לבעלים לכ"ע יאוש שלא מדעת הוה יאוש דדוקא באבידה ל"ה יאוש וזה דלא כמ"ש בספרי לא"ח סי' צ' אות ב' והובא לעיל בסברת רב יהודה א"כ בקנין אמרינן תגלי מלתא למפרע משא"כ בתקיעה דליתא בעולם ל"א תגלי מלתא למפרע ובעי דוקא כונה כמו שהארכתי לעיל: ה והנה קשיא למ"ד מצות צריכות כוונה מרבנן דאבא שאול ביבמות ל"ט ב"ב וס"ל דאפי' כינסה לשם נוי מצות' יבום קודמת אך י"ל כיון דרבנן ילפי מדכתיב יבא עליה כל דהו גלי קרא אך קשה נילף מיבם לכל דוכתא וכן קשה להיפך מאבא שאול דס"ל כונס לשם נוי כאילו פוגע בערוה וכבר הרגיש באמרי בינה להגאון ר"ע אויערבאך חא"ח סי' י"ד. אמנם לכאורה י"ל דגם רבנן ס"ל דבעי לכוין לשם מצוה אך אם מכוין לשם מצוה ולשם נוי ס"ל דמותר כמו דאמרינן בפסחים כ"ו בשטחה. לצרכו ולצרכה ואבא שאול ס"ל דבעי דוקא שיכוין לשם מצוה ואם נושא לשם נוי אף שנתכוין ג"כ למצוה כאלו פוגע בערוה. אך מדתנן במשנה דריש הבא על יבמתו בין בשוגג בין במזיד בין באונס וכ' הריטב"א דאפילו לאבא שאול מדאורייתא מותר ולא אסור רק מדרבנן דלא כמ"ש ב"ש סי' קע"ג ס"ק ג' דאבא שאול מדאורייתא קאמר היכא דנתכוין לשם נוי. והרי בריש הבא על יבמתו אפי' תקפוהו נכרים קנה ומשמע דקיים המצוה ומ"מ קנאה. זה אינו דהרי

רב ס"ל בביאת שוגג קנה לכל ושמואל ס"ל לא קנה אלא לדברים האמורים בפרשה אבל לכ"ע פוטרה בגט ונפטרת צרתה ואס"ד דלא קיים המצוה אמאי פוטרה בגט ועדיין לא קיים המצוה וע"כ גלי קרא דיבמה יבא עלי' כל דהו ולפ"ז נ"ל במה שכ' הפמ"ג סי' ס' דמצות צריכות כונה הוא מדרבנן וכ"כ המבי"ט בה' ר"ה והקשו עליו מדאמרינן אלא מעתה הישן בשמיני בסוכה ילקה ומשמע דאם מצ"כ ניחא דאינו עובר על בל תוסיף והרי מדאורייתא יצא ויעבור על בל תוסיף. וכן במה דס"ל לר"ג בעירובין דמכניס זוג זוג ואינו עובר על בל תוסיף משום דמצות צריכות כוונה והרי מדאורייתא יצא ועובר על בל תוסיף ונ"ל דכמו שכ' הכסף משנה פ"ב משופר בדעת הרמב"ם דס"ל דוקא בכפאו ואכל מצה שנהנה באכילה יצא כמו דאמרינן במתעסק בחלבים ועריות וכמו דאמרינן מהו דתימא התם אכול מצה א"ר אבל בתקיעת שופר ס"ל מצ"כ כן י"ל אף למ"ד מצ"כ יליף מיבמה יבא עלי' דהיכא דנהנה מדאורייתא מאצ"כ ורק מדרבנן ס"ל מצ"כ אבל במצוה שאין נהנה כמו אכילה דליכא למילף מיבמה ס"ל מצ"כ דאורייתא ומ"ה ניחא לדידיה הך דהמוצא תפילין דאינו עובר בבל תוסיף וכן ישן בשמיני בסוכה ישיבת סוכה ל"ה כמו הנאת אכילה ובעי כוונה מדאורייתא ומ"ה אינו עובר בבל תוסיף אמנם במבי"ט משמע דאף בתקיעת שופר מדאורייתא א"צ כוונה ועליו קשה כנ"ל: ו והנה קשה לי על הב"ח סי' תרכ"ה שכ' אעפ"י שהמקיים המצוה כדינה יוצא בה אעפ"י שלא הי' לו שום כוונה אבל בציצית שכ' בהן למען תזכרו וכן בתפילין שכ' למען תהי' תורת ד' בפיך שפשוטו הוא שהתפילין הם אות וזכרון כדי שיהא תורת ד' שגור בפיו וכו' יראה שלא קיים המצוה כתיקונה אם לא יכוין אותה הכוונה וכו' וכן גבי סוכה שכתיב למען ידעו משמע לי ג"כ שצריך שיכוין בשעת ישיבת הסוכה הטעם המכוון במצוה. וקשה דא"כ מה מקשה בר"ה אהא דאמרינן מאצ"כ אלא מעתה הישן בשמיני בסוכה ילקה משמע דלמ"ד מצ"כ ניחא וא"כ הרי:

בסוכה לכ"ע בעי כוונה שיכוין הטעם המכוון בהמצוה ובשמיני לא מכוון כלל וכן בתפילין אמאי אין מניחין זוג זוג משום דמאצ"כ והרי לא יכוין כלל ואינו עובר על בל תוסיף. הן אמת דהפמ"ג כ' דבדיעבד יצא אף שלא כיון כלל והב"ח לא קאמר רק לכתחילה עיי"ש על כן שפיר הקשו אך מ"מ מנ"ל להקשות דלמא בסוכה בעי כוונה אף בדיעבד מדכתיב למען ידעו דורותיכם וכן בתפילין והנה בעירובין מקשה שפיר לפ"מ דאמרינן שם אף בתפילין א"צ כוונה ומ"ה מקשה מסוכה דהרי שוין הן להב"ח אך בסוגיא דר"ה צע"ק:

ז אמנם בזה נלפע"ד לישב דברי המבי"ט והפמ"ג שכ' דאף אם מצ"כ הוא רק מדרבנן והקשו עליו דא"כ מה מקשה למ"ד מצאצ"כ אלא מעתה הישן בשמיני בסוכה ילקה הלא אף למ"ד מצ"כ תקשי כיון דמדאורייתא יוצא בלי כוונה עובר בבל תוסיף להנ"ל מיושב דהכי מקשה בשלמא למ"ד בכל מצות מדרבנן צ"כ י"ל בסוכה צ"כ מדאורייתא דכתיב למען ידעו דורותיכם ומ"ה אינו עובר בבל תוסיף אלא אי אמרת אף מדרבנן א"צ כוונה אין סברה דנימא דסוכה צ"כ מדאורייתא דרחוק שיהי' הפרש כל כך בין סוכה לשאר מצות. וזה ישוב נכון לדברי הפמ"ג והב"ח והמבי"ט:

ח ובנובי"ק חלק אה"ע סי' נ"ד הוכיח דלאבא שאול חרש בר יבום אף שאין בו דיעה ולפמ"ש לעיל מדברי הגמ' חולין דמהני כוונת אחר דאמרינן אי דאנסה חברתה כוונה מעליתא היא ה"ה דמהני כוונה דיבמה להיבם ומ"ה אמרינן בחליצת קטן איש כתיב בפרשה ולא אמרינן דלאו בר דיעה משום דמהני כוונתה. אמנם מדאמרינן עד שיכוונו שניהם משמע דל"מ כוונת אחר. ועיין תשובת זקני ח"ץ סי' א' וקצה"ח סי' רע"ה ואמרי בינה סי' י"ד ובית מאיר סי' קס"ט. אמנם לפמ"ש לעיל י"ל הנה זה מבואר במשנה בלי חולק דחרשת ושוטה אוכלת בתרומה אף ע"י בדיקת פקחות ומוכח דמהני כוונת אחרים. אך י"ל דדוקא בטבילה מהני משום דילפינן מכלים ואמנם. אי אין דנין אפשר משאי אפשר ליכא למילף מכלים וע"כ מהני כוונת אחר בחרש ושוטה דג"כ אי אפשר מסברא ומ"ה מהני אף בחליצה וביבום דברייתא דבעי שיכוונו שניהם הוא דוקא בפקחין דאפשר שיכוונו ואין דנין אפשר משאי אפשר ומ"מ יש לעיין בדבר:

ט והנה אכילת פסח לדעתי ודאי בעי כוונה דהרמב"ם פוסק פט"ו מפסולי המוקדשים דשוחט פסח לשם חולין פסול דכתיב ואמרתם זבח פסח וכסף משנה. כ' אפשר דילפינן מדכתיב לד' וזה פלוגתא בע"ז כ"ז וס"ל לר' יהודה דבעי מילה לשמה מדכתיב לד' ימול ור' יוסי ס"ל דלא בעי לשמה ולד' קאי אפסח. ופירש"י דבעי שתהי' עשייתו לשמה. וה"ה דבעי אכילה לשמה דקרא דואמרתם זבח פסח קאי אקרא דוהי' כי יאמרו אליכם בניכם קאי גם על אכילה על כן נראה דבעי גם אכילת הפסח לשם מצוה. וע' מ"ש בספרי חיו"ד ח"ר סי' ו' וח"ב סי' הן אמת דקשיא על ר' יוסי דאמר וכי היכי מצינו מילה מן התורה לשמה ומ"ה ס"ל מילה בנכרי כשרה והלא ר' יוסי ס"ל בפסחים קי"ד מצות צריכות כוונה וכבר כתבתי דמ"ד מצ"כ ס"ל מן התורה צ"כ וע"כ צ"ל דבמילה מרבה מהמול ימול דא"צ כוונה ומ"ה מהני בנכרי. ושוב ראיתי כי במלא הרועים הרגיש בסתירת דברי ר' יוסי וכ' ג"כ כנ"ל. והנה בטורי אבן הוכיח מדברי ר"ל דמקשה אדברי ר"י שאמר בשני בני אדם שצלאו פסח אחד אכלו לשם אכילה גסה עליו נאמר ופושעים יכשלו בם

והקב"ה הא' רשע קרית ליה נהי דלא עביד מצוה מן המובחר פסח מיהא עביד דס"ל לר"ל פסח א"צ כוונה אף דס"ל לר"ל פסחים קי"ד מצ"כ בקדשים דסתמא כשר דא"א ליקח אחר אצ"כ ודוקא במצוה כגון שופר ומצה דאפשר ליקח אחר. או דאפשר לתקוע עוד הפעם משא"כ בקרבן ולפמ"ש בפסח לכ"ע בעי כוונה זה נסתר מדברי הגמ'. אך שמא ר"ל לא ס"ל בפסח דשחט לשם חולין פסול עיין טהרות הקודש זבחים ג' שהאריך בדברי הרמב"ם:

י והנה אם נאמר דבפסח בעי כונה ה"ה במצה י"ל בעי כוונה דאקשי' רחמנא לפסח כדאמרינן סוף פסחים דאינו נאכל רק עד חצות דאקשי' לפסח. ואבוה דשמואל ס"ל מצה ל"ב כוונה יסבור דגם פסח ל"ב כוונה. ועיין בעה"מ מביא דר' זירא, ס"ל מצ"כ ויש דוחין דר' זירא לא בעי אלא כוונת משמיע שיכוין להשמיע אבל לא שיכוין למצוה והקשה דהרי בגמ' מייתי תנאי היא ומייתי מר' יוסי ור' יוסי ס"ל פסחים קי"ד מצ"כ ולפמ"ש י"ל דוקא במרור צ"כ דאיתקש מצה ומרור לפסח ור' יוסי כשיטתי' דפסח בעי לשמה כנ"ל. וכן מיושב קו' ט"א דאביי אמר בסוכה ל"ש אלא שלא יצא ומקשה דף מ"ב והא מדאגבי' נפיק והוכיחו תוס' דמאצ"כ מדלא משני דלא כיון והקשה דהרי שם קאי לר' יוסי ור"י ס"ל פסחים קי"ד מצ"כ להנ"ל י"ל דזה דוקא במרור דאיתקש לפסח ומ"ה בעי כוונה ובשאר מצות ס"ל לר' יוסי ל"ב כוונה והא דס"ל דבעי כוונת שומע ומשמיע משום דבעי שיעשהו שליח כמ"ש לעיל ודוק:

יא והנה ברמב"ן במלחמות ר"ה בסוגין כ' דמאצ"כ דשוחט חטאת לשם חולין כשר ומרצה והגאון מוח"ז רע"א תמה עליו דבזבחים מ"ו ע"ב מבואר דכשר ואינו מרצה וכתבתי בספרי לא"ח סי' צ"א אות ה' לישב דשם קאי לר' יוסי דס"ל מצ"כ עיי"ש תירץ נחמד וחריף. אמנם מצאתי בצאן קדשים זבחים ז' בחטאת חלב ששחט לשם חטאת דם שגורס כשר ועלתה ובה"ז גורס ולא עלתה לו וכ' הוא אי אפשר בחטאת דקשי' קו' ר"ל בזבחים כ' אם כשרין יצאו ואם לאו למה הן באין ול"ש לומר מצינו בבאין לאחר מיתה דחטאת לא קריב לאחר מיתה וגם ל"ש לתרץ מוצא שפתיך כדמשני שם אאשם דמבואר שם דבחטאת שלא לשמה פסול ולא אמרינן מוצא שפתיך עיי"ש ודבריו צ"ע מש"ס דזבחים מ"ו ע"ב דאמרינן גם בחטאת ששחטו לשם חולין כשר ואינו מרצה וצ"ל דבגמ' שם מקשה ממשנה דר' יוסי אמר אף מי שלא הי' בלבו לשם אחד מאלו כשר הא לשם חולין פסול דקאי אשאר קדשים ומבואר דלשם חולין פסול וכש"כ בחטאת וע"ז משני כשר ואינו מרצה אבל בחטאת באמת כשר ומרצה מטעם קו' ר"ל. וזה כדברי רמב"ן. אמנם דברי הצאן קדשים צ"ע ועיין בספרי ליו"ד ח"א סי' י"ב אות ח' שכתבתי

דמשכחת בחטאת ששינה בשליחות דכשר ואינו מרצה ופירשתי דברי רש"י ב"ק ד' שכ' בחטאת לשם שלמים דצריך אחר ומשמע דהקרבן כשר. ובספרי לא"ח סי' צ"ט אות י"ד כתבתי ג"כ דגזל בהמה ונתיאשו הבעלים והקדיש דהוה מה"ב ולא נתכפר הגזלן דאין אדם נתכפר בדבר הבא בעבירה כדאמרינן בתמורה כ' מ"מ הוה הקדש והבשר מותר באכילה לכהנים ומיישב קו' הרשב"א שם ע"ש:

יב והנה למ"ד מצ"כ ה"ה היכי דעשה דוחה ל"ת צריך לכוון לשם מצוה דאם לא כיון אינו יוצא המצוה ועבר אל"ת מ"מ אין לוקין ל"מ למ"ד מצ"כ ל"ה רק דרבנן ודאי לא עבר מדאורייתא אך אפי' לפמ"ש לעיל דהוה דאורייתא מ"מ י"ל למ"ד במנחות זיל בתר מעשיו כיון דהוה המעשה בהיתר י"ל דלא עבר ויותר נראה דעבר. ובזה נ"ל הא דאמרינן ביומא גדולה תשובה שדוחה ל"ת שנאמר הן ישלח איש את אשתו וגומר והקשה בכפות תמרים מה חידוש הלא בכל מקום עשה דוחה ל"ת (ומזה מוכח דלא כמנ"ח מ' שס"ד שכ' דרק הוידוי מ"ע ולא התשובה) ולהנ"ל י"ל לפמ"ש בדרוש דאף דבכל מ"מ צריך כוונה לשם שצונו הבורא ית"ש מ"מ תשובה צריך לעשות בשביל שבעצמו יתחרט דלא יתכן שאם חטא נגד אביו שאח"כ יפייס לאביו ויאמר שאביו צוה לו לפייסו והלא צריך לפייס ולהתחרט מעצמו. וזה הטעם שאין מברכין על תשובה נוסף על הטעם שמה שבא ע"י עבירה אין מברכין כמ"ש בתשו' הרשב"א. וכיון דאינו מכוין לקיים העשה אין עשה דוחה לל"ת קמ"ל דגדולה תשובה שדוחה לל"ת ובעיקר הדין דעשה דוחה לל"ת ואין מכוין לקיים העשה י"ל אפי' למ"ד מצאצ"כ מ"מ עובר בעשה דלעבדו בכל לבבכם כמ"ש בס' חרדים הובא באמרי בינה סי' י"ד חא"ח. ונמצא דעובר בל"ת ועשה ואין עשה דוחה ללתו"ע. אך בספרי לא"ח סי' פ"א אות י' דדוקא עשה ול"ת בחד איסור העשה מאלם הל"ת ולא עשה אחרת ע"כ יש לעיין ודו"ק. וגם בעיקר הדין אם בתשובה צריך לכוון לעשה יש לעיין ע"כ הדרוש:

סימן קסט

ב"ה:

פרעמישלא תר"מ לפ"ק:

שפעת שלום וברכה לחתני הרב הגדול החריף המפורסים מ' נתן לעווין נ"י: א ע"ד קושיתך בפסחים מ"ז דהוכיח רבה דאמרינן הואיל ממשנה דבהמה מסוכנת והקשה לר"ח וקשיא ולדידיה מי ניחא הרי ר"ע אמר שם כזית חי מבית טביחתה והרי התוס' הקשו בפסחים ה' אהא דר"ע ס"ל תשביתו מעיו"ט דאי ביו"ט מי שרי והרי יכול להנות מגחלתו ותי' דקרא מיירי בכל ענין אפילו א"צ לגחלתו. וקשיא אכתי נימא הואיל ויהי'

מותר מדאורייתא וע"כ ר"ע ל"ל הואיל וקשיא לר"ע אמאי בהמה מסוכנת ישחוט אם אינו אוכל כקו' רבה ודא קו' רבתי היא ומצאתי בדרוש וחידוש למוח"ז הגאון ר"ע מערכה ז' שהרגיש בזה. גם בברוך טעם שער הואיל ומתוך הקשה כן. ונ"ל לישב דקשיא בפסחים ה' דאמר רבא ש"מ מדר"ע תלת ולא אמר ארבע דהרי לתי' התוס' הנ"ל מוכח ג"כ דלא אמרינן הואיל וכבר הקשו זאת המפורשים וע' או"ח ויד דוד וע"כ נראה דר"ע אית ליה הואיל והטעם לפמ"ש בספרי לא"ח סי' פ"א אות ז' דסברת הואיל הוא דספקא דאורייתא מהתורה לקולא א"כ כשאופה מיו"ט לחול הרי יש ספק שמא באמת יבואו אורחים והוי לצורך יו"ט מותר לאפות ולעשות מדאורייתא ול"מ מחשבתו לאיסור במעשה המותרת ביו"ט ומאן דל"ל הואיל ס"ל ספיקא דאורייתא מהתורה לחומרא וכיון דספק שלא יבואו אורחים עושה איסור תורה ומהני מחשבתו ללקות עלי' ובזה נלע"ד לפרש דברי התוס' מנחות ס"ד אהא דס"ל לרבא בלא שמע שטבע תינוק ופרש מצודה להעלות דגים והעלה דגים ותינוק דחייב דזיל בתר מחשבתו והקשו מהא דאופה מיו"ט לחול דס"ל לרבה דאינו לוקה משום הואיל וכתבו דשאני התם דחזיא ליו"ט אבל מצודת דגים לא חזי לשבת ובאין מבין דברי התוס' דמאי בכך דמצודת דגים לא חזיא לשבת הרי הוא העלה דגים ותינוק וזה מצוה וחזיא לשבת ומאי בכך דכוונתו לדגים והרי באופה כוונתו לחול ועיין בברוך טעם שער הנ"ל מה שכתב בדברי התוס' אבל להמעיין לא תשבע נפשו ונ"ל הכוונה לפמ"ש דבשלמא באופה מיו"ט לחול מותר לאפות מדאורייי' מספק שמא יבואו אורחים דע"כ צ"ל דשכיח שיבואו אורחים דהואיל דלא שכיח ל"א כמ"ש התוס'. וכיון שמותר לאפות מספק שמא יבואו אורחים מה בכך שכוונתו לאיסור מפאת כן אין לוקין אבל בפרש מצודה כיון שלא שמע שטבע תינוק הפרשת מצודם, הוא באיסור ואין לפרוש מצודה שמא יטבע דלא שכיח ועוד בשבת דאיסור כרת ומיתת ב"ד ספק לכ"ע אסור מה"ת ואף דספק נפשות דוחה שבת אין לו לחוש שמא יטבע אחר ע"כ פרישת מצודה הוי איסור ומהני כוונתו לחייב אך אלולא אשכחן היתר בדגים לבד לא הי' חייב ולכן כתבו מצודת דגים לא אשכחן היתר בשבת:

ב ובהכי נלע"ד לישב עה שהקשה בישי"ע או"ח סי' רכ"ח בהא דהקשו תוס' אכל חיוב. דשבת נימא הואיל וחזי לחולה שיש בו סכנה, ותי' דחולה שיש בו סכנה לא שכיח והתוס' כתבו בחולין ט"ו דאם הי' חולה וסבריא שכיח שיחזיר לחלי' ואמאי קתני אעפ"י שמתחייב בנפשו ונימא הואיל עיי"ש. להנ"ל נכון לשיטת הרמב"ם סוף פ"ט מטומאת מת לגי' הישנה דבספק כרת ספק אסור מה"ת ואפי' למה שמוחקים בר"מ זאת מ"מ בודאי אם הי' לו חולה והבריא אסור לחלל שבת מחשש שמא יחזור לחוליו דאוקמא

אחזקת בריאות וכיון דבודאי אסור מה"ת לעשות מלאכה אם לא כיון רק לצורך לעת בריאתו חייב משום שבת כנ"ל. ועכ"פ כיון דמאן דאמר הואיל ס"ל ספיקא דאורייתא מהתורה לקולא א"כ כיון דר"ע ס"ל ג"כ ספיקא דאורייתא לקולא דס"ל כריתות כ"ב דב' חתיכות ואכל אחד הראשונה ואח"כ אכל אחד השני' חייבין אשם תלוי ומדלא קמ"ל באכל אחד ספק חלב חייב אשם תלוי משמע דדוקא כשהי' ב' חתיכות בתחילה דאיקבע איסורא חייב משא"כ בלא איקבע איסורא ספק לקולא וכן הוכיח במלא הרועים אות ספק ואם ס"ל ספק מה"ת לקולא ס"ל דאמרינן הואיל כנ"ל וכן יש להוכיח דר"ע ס"ל ספק מה"ת לקולא דהרי התוס' כתבו בחולין י"א דר"ע חייש למיעוטא וכ' בגינת ורדים כלל ס"א דמשמע דר"ע חייש למיעוטא מה"ת דאי מדרבנן לא היו מבטלין מצות ובערת הרע מקרבך ואמאי פריך בחולין י"א לר"מ היכא אכיל בישרא דס"ל חייש למיעוטא רק מדרבנן ולא קשה יותר לר"ע דחייש מדאוריי' וע"כ צ"ל דר"ע ס"ל ספיקא דאורייתא מהתורה לקולא ומותר מדאורייתא מספק ולכן לא הקשה רק לר"ע ודו"ק ואחרי שר"ע ס"ל הואיל צ"ל דמה שכ' תוס' דסתמא מיירי בא"צ לגחלתו דזה לא שכיח שיצריך לגחלתו והואיל דלא שכיח ל"א גם י"ל דס"ל לתוס' בתי' זה דתאפר מהאיסור הנאה הוי הפקר כמ"ש הריטב"א קידושין נ"ו ואין לו זכות יותר משאר אדם ומ"ה לא לבער חמץ משום הואיל דמצי לזכות ולהשתמש כמ"ש התוס' פסחים מ"ו דל"א הואיל דאי בעי פדה וכ' האחרונים ביאור הדבר הואיל דאין לו זכות יותר משאר אדם הגם דתוס' פסחים כ"ט לא ס"ל כן מ"מ התוס' בתי' זה ס"ל הכי אך יש לעיין דשמא לחומרא ל"א הואיל כה"ג אבל לקולא אולי נימא כיון דמצי להשתמש ולזכות מותר לשרוף אך מבואר בפסחים ס"ב דלחומרא אמרינן יותר הואיל מלקולא. ואין להאריך בפרט זה:

ג ודרך אגב ק"ל בהא דר"ע ור"ט שהיו שואלין טריפה הרג או שלם וכ' התוס' בחולין ובמכות דלעולם לא חיישינן למיעוט רק כשהיו שואלין והעדים ע"כ השיבו שאין יודעין ואז לא הי' נהרג עיי"ש. וקשיא א"כ איך משכחת להמית הרי הוי התראת ספק שמא ישאלו הב"ד והעדים יהיו מוכרחים להשיב שאין יודעין והנוב"י תנינא אבה"ע סי' ע"ד כ' דדבר התלוי ביד אחרים לכ"ע ה"ס לש"ה ושמא מוקמינן להב"ד בחזקתן שלא ישאלו מה שאין העדים יודעין להשיב ודו"ק:

ד ובדרוש וחידוש סי' הנ"ל הקשה בגמ' דביצה כ"ה דמייתי ראיה לר"ה דנשחטה בחזקת היתר עומדת מר"ע דס"ל כזית חי' מבית טביחתה והרי ר"ע חייש למיעוטא ולדידיה בודאי אסור לאכול בלא בדיקה וצריך לבדוק אחר ח"י טריפות ולק"מ לפמ"ש המהרש"א בחולין י"א ע"ב דהא דבעי ר"ה מי חיישינן שמא במקום נקב נקב הוא לר"מ ע"ש הרי

דר"ה דנשחטה בחזקת היתר קאי מ"מ ה"ה לר"ע דחייש למיעוטא ושפיר הוכיח הגמ' אך דברי מהרש"א צ"ע דהרי לר"מ ליכא חזקה מחמת רובא דהרי חייש למיעוטא וצ"ל דלענין נקב בריאה כיון דנקב מתחילת ברייתו כשר לטו"ז סי' מ"ג וע"כ לחוש שמא אח"כ נעשה הנקב יש חזקה טובה לא מחמת רובא והו"ל חזקה ורובא ול"ח גם ר"מ משא"כ לבדוק אחר טריפות שבאו מלידה ל"ה חזקה מחמת רוב וחיישינן לר"מ והק"ל דלר"ע אסור לאכול קודם בדיקה. ואמנם י"ל דלאכול חי הו"ל שלא כדרך אכילתן וכ"כ התוס' פסחים כ"ד ד"ה פרט לאכל חי דדוקא בעוף הו"ל כדרך אכילתן משא"כ בשר בהמה ול"ה רק איסור דרבנן אף אם הוא טריפה ול"ח למיעוט באיסור דרבנן אף לר"ע והא דמייתי ראיה לר"ה היינו מדחזינן דר"ע חייש למיעוטא ומ"מ מתיר לאכול חי בלא בדיקה דהוי שלא כדרך אכילתן הואיל דבדרבנן ל"ח למיעוט ה"ה לדידן דל"ח למיעוט אף בדאורייתא מותר לאכול בלא בדיקה ודו"ק:

ה ובצל"ח הקשה איך מותר לשחוט מסוכנת שמא לא תפרכס ועיין מה שכתבתי בספרי לא"ח סי' ל"ו אות ג' לפלפל בקושיא זו. ודע דדברי ריטב"א מכות במשנה דר"ע ור"ט שאמרו אלו היינו בסנהדרין לא הי' נהרג אדם מעולם שכ' דר"ע ור"ט הי' קודם חרבן צ"ע דברש"י ר"ה י"ט מבואר דר"ע תלמיד ר"א ור"א תלמיד ריב"ז ובימיו הי' חרבן והוכיח דר"ע לאחר חרבן ואמנם האמת דר"ע הי' קודם חרבן שנהרג בחרבן ביתר והיו ימיו ק"כ שנים וחורבן ביתר הי' נ"ב שנים לאחר חרבן ורש"י דר"ה י"ט כוונתו דעכ"פ ר"מ הי' לאחר חרבן עיי"ש שהוא תלמיד ר"ע ומה שכ' רש"י בר"ה שם ור"מ בתר הכי כמה דורות באמת צ"ע דל"ה רק דור אחד אחר חרבן. אך רש"י כשיטתי' ר"ה י"ח דגם ר' אליעזר הי' לאחר חרבן שהי' רבו של ר"ע. וכבר נתעוררו המבקרים בתולדות ר"מ:

ו וששאלת בדברי תוס' פסחים ע"ה שכתבו דאבוקה כנגדו לא אסור רק מדרבנן ואמאי ס"ל לר"ע תשביתו מעיו"ט ויבערנו ביו"ט ויהנה בשעת שריפה לאפות דאבוקה כנגדו ל"ה רק מדרבנן ומדאורייתא שרי ואיך מוכח מקרא מצאתי לשעה"מ פ"ג מחמץ ומצה שהרגיש בזה ובאמת לפמ"ש התוס' שבת כ"ה ד"ה הא בחול בסופו דשמן ותבואה ובשר חשיבי בעין בשעת הסקה טפי מעצים ואסור גם לרבנן משמע דכ"ש לרבי מדאורייתא אסור ל"ק קו' הנ"ל דעד כאן לא כתבו התוס' פסחים ע"ה דאבוקה כנגדו אינו אסור רק מדרבנן דוקא בעצים דל"ח בעין ולרבנן שרי אבל לא בפת ותבואה ומצאתי לשעה"מ הנ"ל שהביא בסוף דבריו גם דברי תוס' הנ"ל וכפי הנראה כיון לתרץ גם קו' הנ"ל וראיתי בדרוש וחידוש וגם באור חדש הקשה מתוס' פסחים ה' אמאי לא קאמר בגמ' ש"מ מדר"ע זוז"ג אסור דאם זוז"ג מותר יכול להנות בשעת שריפה שיהי' זוז"ג ול"ק] לפי

דברי תוס' הנ"ל דתבואה חשיב בעין בשעת הסקה ואסור להנות מדאורייתא וגרע מזוז"ג וז"ב ועיין עוד לקמן: ז וששאלת על דברי הפ"י בדף כ"ו שכ' דהסקה הוי שלא כדרך הנאתן ואינו אסור רק מדרבנן והקשה מזה על תוס' הנ"ל דהרי משמע מר"ע דאיסור הסקה מדאורייתא ע"כ עיין במק"ח סי' תמ"ב דחמץ אסור שלא כדרך אכילתן מדכתיב תשביתו ומשמע שלא כדרך אכילה וכיון דלא כתיב אכילה בלשון העשה אסור ולפ"ז כמו דבכלאי הכרם אסור דלא כתיב אכילה ה"ה בחמץ אסור אף שלא כדרך הנאה באיסור עשה. ודוקא לר"ש דחמץ מותר קודם זמנו או לריה"ג דס"ל בכל הפסח מותר בהנאה לא ילפי' מתשביתו רק איסור אכילה אבל למאן דאוסר בהנאה בחמץ בין לפני זמנו בין בתוך הפסח נילף מתשביתו אף שלא כדרך הנאה אסור להנות. כן נ"ל לפי חומר הנושא לישב קושיתך החמורה. ואמנם לדברי תוס' שבת הנ"ל דשמן ותבואה חשוב בעין אולי מקרי זאת נמי דרך הנאתו. דאל"כ קשיא אמאי אסור מדאורייתא להדליק בקודש שנטמא ומשמע דלא דוקא שמן קודש דהתוס' כתבו בפסחים כ"ד ד"ה הקישא מדהוקש קדשים למעשר ילפינן דקדשים שנטמא אסור בהנאה. ולא איצטריך והבשר ומשמע דכל קדשים אסור להדליק אף דתוס' כתבו בפסחים כ"ו ד"ה שאני היכל דמעילה ג"כ ל"ה רק בדרך הנאה וע"כ מיקרי זה דרך הנאה. מיהו כבר כתבתי במ"א לתמוה. על תוס' פסחים כ"ד ושבת כ"ה שכתבו דילפינן ממעשר שנטמא לאיסור הנאה והרי ר"ל אמר ביבמות ע"ד מעשר שני שנטמא מותר לסוכו וס"ל דוקא ביעור אסור ולא שאר הנאות ועכ"פ מע"ב שנטמא גופא מותר בהנאה הן אמת דהר"מ לא מייתי הא דר"ל וצ"ע ואכ"מ. שוב אחר כתבי זאת מצאתי בקהלת יעקב אלגזי אות א' סי' ל"ט שמפלפל בזה ומייתי למאירי דהסקה בחמץ הוה שלא כדרך הנאתן והקשה מתוס' דף ה' כקושיתך. גם בשעה"מ ה' יסודי התורה העיר דמתוס' ד' ה' יראה דבחמץ אסור שלא כדרך הנאתן מדאורייתא וכיון למה שהערת:

ה והנ"ל לישב דברי התוס' לפמ"ש המהרש"ל בשבועות כ"ב דלר"ש דכ"ש למלקות שלא כדרך הנאתן ג"כ חייב דשלא כדרך הנאתן לא גרע מכ"ש וקשיא דהרי לר"י ח"ש אסור מה"ת ושלא כדרך הנאתן אינו אסור מה"ת וצ"ל דטעמא דר"י דח"ש חזי לאצטרופי כדקאמר ביומא ושלא כדה"נ אינו חזי לאצטרופי ומ"ה אינו אסור מה"ת. ולפ"ז בחמץ דכל שהוא אסור מה"ת מקרא דלא יאכל כמבואר ברמב"ם ואף בלא חזי לאצטרופי כמ"ש בצל"ח פסחים מ"ד מ"ה גם שלא כדרך אכילתן אסור מה"ת וזה סברת תוס' ד' ה' ויתכן יותר לומר לר"ע שכתבו תוס' ד' מ"ה דדריש כל וס"ל בחמץ היתר מצטרף לאיסור גם שלא כדרך הנאתן אם בא קצת הטעם לפת או לבישול ויש שבח עצים אסור מהתורה

משום היתר מצטרף לאיסור. ומ"ה נכונים דברי התוס' והתוס' דף כ"ח כתבו דבחמץ ג"כ אינו אסור רק כדרך הנאתן ולפמ"ש בסברת ר"ע הכל על נכון ודו"ק. ודרך אגב ראיתי בקהלת יעקב שם שכ' דאם הוסק התנור בפת של הקדש בלא פדיון אף דהוי שלא כדרך הנאתן, עובר בל"ת דלא תעשון לד' כמו בשורף בעצי הקדש במכות כ"ב. וזה לפעד"נ דליתא דדוקא בעצי הקדש של בנין דהוי כנותץ מהיכל או מעזרה ולא בשורף פת וקצת מוכח כן מתוס' פסחים כ"ט שהקשו בהא דאין מועלין בחמץ של הקדש משום דאין פודין להאכיל לכלבים והרי כשישרף ויעשה אפר יהי' מותר והרי יעבור השורף משום לא תעשון ולומר דעשה דהשבתה דוחה זה ליתא דבהקדש ליכא עשה דהשבתה וע"כ דאינו עובר משום לא תעשון ושמא זה ל"ה דרך השחתה כיון דלע"ע אין להקדש שום תשמיש והאפר יהי' ש"פ ל"ה השחתה משא"כ כשמשתמש לצרכו ושורף לתשמישו בלא פדיון הוי השחתה ומ"מ גוף הדין צ"ע:

ט ובגוף ב' תירוצי התוס' פסחים דף ה' ע"ל לפרש דהה"מ פ"א מיו"ט כ' דיש מלאכות שהן כאוכל נפש ממש כעין שחיטה ואפיה ובישול ויש מלאכות שאינן אוכל נפש ממש כגון הבערה. ולפ"ז דהבערה ל"ה באוכל נפש ממש י"ל דל"א הואיל רק באוכל נפש ממש דהותרה. אבל במלאכה שאינו אוכל נפש ל"ה רק דחוי' כעין שכתבו לענין מתוך. ומה"ט כ' ההמ"ג דל"ה לנו לומר מתוך בהבערה עיי"ש. אבל נ"ל דכ"ז אי אמרינן אין שבח עצים בפת וה"ה בתבשיל לשיטת קצת פוסקים. אבל אי אמרינן יש שבח עצים בפת הוי הבערה באוכל נפש ממש. ולפ"ז בתי' ראשון הי' ס"ל לתוס' דאין שבח עצים בפת ומותר תיכף ליהנות בהבערת חמץ ע"י זוז"ג ומדאורייתא מותר לגמרי מטעם שלא כדרך הנאתן ולעומת זה תרצו שפיר דסתמא מיירי דא"צ לגחלתו ואי דיהי' מותר מטעם הואיל זה אינו כיון דאינו באוכל נפש ממש ל"א הואיל ושוב כתבו א"נ היינו דאם נאמר דיש שבח עצים בפת או בתבשיל והוה אוכל נפש ממש דאמרינן הואיל א"כ הרי אסור בתחלה ליהנות כיון דיש שבח עצים באבוקה כנגדו ע"ז כתבו דהוי כנדרים ונדבות ונמצא דלתי' זה שפיר אמרינן הואיל. ולפ"ז שפיר מקשה בדף מ"ז גם לר"ע דבאוכל נפש ממש שפיר אמרינן הואיל ודוק דבזה מיושב כל קושיתך:

סימן קע

ב"ה:

פרעמישלא תרל"ט:

לחתני הרב הגדול מ' נתן לעווין נ"י:

א ראיתי הערותיך על קו' הגאון רע"א אהא דאמר ר"ל בזבחים ע"ח הפיגול ונותר וכו' אין לוקין א"א שלא ירבה מין על חבירו ויבטלנו וקדייק ש"מ נ"ט ברוב לאו דאורייתא ודלמא ס"ל ט"כ דאורייתא ויליף מגעולי נכרים כשיטת ר"י מאורלניש דתעבירו באש ל"ה רק עשה. ואין לוקין על ט"כ ומ"ה ס"ל בפיגול ונותר אין לוקין, ולעולם ט"כ דאורייתא ולא יקשה קו' גמ' מהך דחלה וכבר הקשה ג"כ בטהרת הקודש. והנה לפי פירש"י בזבחים צ"ז דבהך דיקדש להיות כמוהו איכא עשה ול"ת פירש"י דהל"ת הוא דכל שבקודש פסול איכא ל"ת על אכילתו והוא מגמ' פסחים כ"ד. אולי יש לישב קו' הגאון ר"ע בפשיטות דגמ' שפיר מוכח דס"ל לר"ל ט"כ ל"ד דאס"ד דס"ל דאורייתא רק דאין לוקין משום ט"כ בקדשים לוקין משום כל שבקודש פסול בא הכתוב ליתן ל"ת על אכילתו כפירש"י אהא דיקדש אולם לאו זה הוי לאו שבכללות כדאיתא בפסחים כ"ד וגם בתוס' זבחים ע"ח ד"ה הפיגול בסופו וליתא לדברינו. אך הרמב"ם פי"ח מפסולי המוקדשים ה"ג מייתי דכל שבקודש פסול לוקין על אכילתו משום ל"ת כל תועבה ודבריו דברי תימה דלא מייתי קרא דר' אליעזר דלא יאכל כי קודש הוא וכבר התפלא הצל"ח פסחים כ"ד וברכת הזבח סוף מנחות בחידושיו על הרמב"ם וע' בעומר מן דף נ"ח:

ב והנראה קצת לישב דבספרי פ' ראה ס"ל לר"א, דקרא דלא תאכל כל תועבה אתיא לצורם אזן בכור ואחרים אומרים בפסולי המוקדשין הכתוב מדבר וי"ל דר"א דיליף מלא יאכל כל קדש כל שבקדש פסול בא הכתוב ליתן ל"ת כשיטתי' דקרא דלא תאכל כל תועבה אתיא לצורם אזן בכור והרמב"ם לא פסק כר"א בצורם אזן בכור רק קרא דלא תאכל כל תועבה אתיא לפסולי המוקדשין ומ"ה לא פסק ג"כ כר"א בפסחים כ"ד רק מקרא דלא תאכל כל תועבה יליף לפסול קודש דלוקה על אכילתו ועיין רי"ט אלגאזי בכורות ל"ד שכתב לישב שיטת הרמב"ם שפסק דבצורם אזן בכור לא לקי על אכילתו ובקדשים שעשה מום לוקה על אכילתו עיי"ש ויהיה איך שיהי' כיון שהרמב"ם פסק דבקדשים לוקה במה שבקדש פסול משום ל"ת כל תועבה וס"ל דל"ה לאו שבכללות ה"ה אם נפסלו קדשים בט"כ מאיסור אף לר"י מאורלייניש דלא לקי אט"כ בקדשים לקי משום ל"ת כל תועבה דקאי אקדשים שנפסלו להרמב"ם אך י"ל דלא נעשה תועבה בזה ודוקא פיגול או נותר או פסול מחשבה נעשה דבר מתועב משא"כ בקבל טעם איסור אך גם נותר לא נעשה דבר מתועב אך שבנשאר ממילא נאסר וכש"כ אם נגע באיסור וקבל טעם איסור נעשה דבר מתועב דהוא מחויב בשמירת קדשים ולא שמר ונאסר מפאת כן הקדשים ומיושבת קושית הגאון רע"א:

ג אמנם בהא דיקדש להיות כמוהו בזבחים צ"ז נ"ל דאף שכתב רש"י דהוא ל"ת משום כל שבקודש פסול. ולפ"ז אין לוקין דהוי לאו שבכללות מ"מ י"ל כיון דכתיב יקדש להיות כמוהו קודש לוקין על חתיכה זו לכ"ע דדינה כמו חתיכה שנגע בה כעין דאמרינן בפסחים כ"ד. וכי תימא אין מזהירין מן הדין הקישא הוא ה"ה הכא גילה קרא דדינו כמו חתיכה שנגע ונבלע ממנה והכי מוכח בפסחים דף מ"ד ובנזיר דף ל"ז מדאמרינן לא ליכתב בנזיר ותיתי מחטאת רק דחולין מקדשים לא גמרינן והרי בנזיר לוקין מקרא דמשרת ובחטאת אין לוקין דיקדש עשה ואל"ת דכל שבקודש פסול אין לוקין. וע"כ מוכח דבחטאת נמי לוקין והכי מוכח מתו' פסחים מ"ג ד"ה חוץ מאיסורי נזיר שהקשו בהא דא"ר יוחנן חוץ מאיסורי נזיר ולא חשיב חטאת ואס"ד דאחטא' אין לוקין מטעמ' דכתיבנא לא קשה קושיתם וע"כ כדכתיבנא ודו"ק. ושוב מצאתי בצל"ח פסחים מ"ה שכתב ממש כדברינו וגם מתוס' זבחים צ"ז ע"ב מוכח כדכתיבנא שכתבו שם אהא דמקשה ניתי עשה לאו אנותר פריך דהוא ל"ת שיש בו כרת ואין עשה דוחה ל"ת דכרת עיי"ש. ומה הקשו והרי בקרא דיקדש ליכא כרת ודוקא אם אוכל נותר בעינא יש בו כרת אבל בקיבל טעם מנותר מי יאמר שיש בו כרת ולדעת קצת פוסקים גם בחלב אף דאיכא כזית בכדי אכילת פרס ליכא כרת בתערובת כמו שהביא במנחת כהן וכ"ש בנבלע ח"ש והיתר מצטרף לאיסור ליכא כרת וע"כ ס"ל לתוס' דקרא דיקדש אתי להשוות דבר הנבלע כמו גוף האיסור. אבל דעת רש"י כפי הנראה דקרא דיקדש אינו משוה לגמרי למה שנגע ומ"ה פירש שם בגמ' אמאי תקדש משום האי פורתא ומה בעי רש"י בזה והנראה שבא ליישב קו' תוס' דהרי נותר יש בו כרת ולכן כ' רש"י דהכ' מקשה אמאי תקדש משום האי פורתא דבזה ליכא כרת כיון שהוא ח"ש ונהי דגלי קרא דהיתר מצטרף לאיסור אבל כיון שאין בו כרת ניתי עשה ונדחי ל"ת ומ"ה פירש"י ג"כ דהל"ת הוא דכל שבקודש פסול:

ד והנה הערתך לישב קו' הגאון ר"ע שכתבת דר"ל ס"ל לאו הבא מכלל עשה לאו הוא בש"ס דזבחים ל"ד ואף דשם מתיב ר' ירמיה ומסיק דפליגי בחי' מ"מ אחרי שגם ע"ז מסיק בתיובתא שם י"ל דפליגי באברי בהמה טמאה כדס"ד מעיקרא דבלא"ה דברי ר"ל עולין בתיובתא ומ"ה מקשה בש"ס דזבחים ע"ח דס"ל לר"ל ט"כ ל"ד דאס"ד ס"ל דאורייתא לקי לר"ל אף דט"כ הוי לאו הבא מכלל עשה דילפינן מתעבירו באש הנה יפה הערת ודבריך משמים לב אמנם עיין רמב"ם פ"ה מאיסורי מזבח ה"ו שפסק דמקטיר איברי בהמה לוקה ומ' בכסף משנה שפי' למסקנא לכ"ע לוקה באברי בהמה טמאה ואין ראי' מר"ל שם דס"ל לאו הבא מכלל עשה לאו רק דס"ל כסברת הרמב"ם או דדין הקרבה כדין אכילה או דיליף בהמה טמאה מבעל מום ע"ש ובגוף הדבר רחוק שיסבור

ר"ל דלאו הבא מכלל עשה לאו ומ"מ דבריך בישוב קו' ר"ע נכונה מאוד דהגמ' לא רצה לפרש דברי ר"ל דס"ל אין לוקין על ט"כ ללישנא קמא דזבחים ל"ד ואמת דתוס' פסחים מ"ב חילקו בין לאו הבא מכלל עשה ובין איסור עשה א"כ י"ל דתעבירו באש ל"ה גם לאו הבא מכלל עשה רק איסור עשה ואף למ"ד לאו הבא מכלל עשה לאו הוא ט"כ ל"ה לאו: ה והנה הרמב"ם פ"ה מאיסורי מזבח פסק דלוקין על אברי בהמה טמאה אם העלן ותמהו עליו דהרי בגמ' אמרינן דלכ"ע אין לוקין דל"ה רק לאו הבא מכלל עשה ונ"ל לישב דהרמב"ם כ' דכיון דלאכלה לוקין ה"ה בהקרבה לוקין ובאמת במנחות ה' מפלפל בגמ' שם אי ילפינן הקרבה מאכילה היינו גבוה מהדיוט מק"ו דבע"מ עיי"ש דמסיק דמ"ה לא ילפינן במה הצד דבע"מ משום דבע"מ מומו ניכר משא"כ בטריפה. ולפ"ז בהמה טמאה שפיר יש ללמוד מק"ו דבע"מ דגם בהמה טמאה מומו ניכר אבל התוס' הקשו שם לימא גיד הנשה במחובר יוכיח דאסור להדיוט ומותר לגבוה ומה שתירצו הוא דוחק. ואמנם י"ל דאנן פסקינן כר' יוחנן דגיד הנשה של עולה חולצו לתפוח ואסור לגבוה אף במחובר וליכא למימר יוכיח וכן פ' הרמב"ם פ"ו ממעשה הקרבנות ה' ד'. ואמנם בחולין צ' אמרינן שם אמר רב פפא ולא פליגי כאן להלקותו כאן להעלותו וס"ל לר"פ דלכ"ע גיד הנשה במחוברין מותר לגבוה ולדידי' איכא למימר גיד הנשה יוכיח. ולפ"ז ס"ל להר"מ דסוגיא דזבחים ל"ד דס"ל דלכ"ע מעלה אברי בהמה טמאה ל"ה רק בעשה קאי למ"ד בחולין דלכ"ע גיה"נ במחובר מותר לגבוה וליכא למילף איסור בהמה טמאה לגבוה מק"ו דבע"מ די"ל גיד הנשה במחובר יוכיח ומ"ה הרמב"ם דפסק גיד הנשה אסור לגבוה ואיכא למילף ק"ו וליכא למדחי גיד הנשה יוכיח דחה סוגיא דזבחים ל"ד מפני הסוגיא דמנחות ה' וחולין צ' דמסקינן גיד הנשה אסור לגבוה ואיכא למילף ק"ו וכיון דבלא"ה איכא עשה מזהירין מן הדין כמ"ש הרמב"ם ומפורשי דבריו ודוק:

ומה שצ"ע לדברי הכסף משנה שכ' דהרמב"ם יליף בהמה טמאה מבע"מ א"כ יבטלו אברי בהמה טמאה חד בחד כמו אברי בע"מ שכ' תוס' זבחים ע"ד דבטלין מדאורייתא חד בחד קצ"ע:

אך לפמ"ש הרמב"ם דילפינן איסור גבוה מאיסור אכילה ניחא יותר דמ"ה לא בטילין חד בחד כמו להדיוט דל"ב חד בחד ומה שיש להקשות בגמ' דזבחים ל"ד דאמרו שם ר"ל ס"ל לאו הבא מכלל עשה לאו ומקשה עלי' ולא משני דס"ל כר"י דהיכא דכתיב לאמר לאו הוא י"ל דלא ניחא לגמ' לאוקמא פלוגתא דר"י ור"ל בפלוגתא:

ו ואשר הערת על קו' הגאון רע"א בתוס' זבחים מ"ה שהקשו ל"ל למעוטי דם מנותר והרי אין איסור חל על איסור והקשה דלמא ממעט דם שבשלו דפקע איסור דם וכתבת דמוכח

ממשנה דחולין קט"ז דדם שבשלו לא מיקרי דם מדלא קתני חומר בחלב מבדם דדם מותר לאחר שבשלו וע"כ לא מקרי דם והבאת דברי רדב"ז בתשו' ח"א סי' קצ"ט שכ' כן א"כ ליכא למימר דמשנה ממעט דם שבישלו מנותר דזה לא מקרי דם. ובגוף הדבר שכ' הרדב"ז דמ"ה לא חשיב המשנה חומר בחלב מבדם דדם שבישלו מותר די"ל דזה לא מקרי דם. ובזה מיושב מה דקשה לי דלא חשיב חומר בחלב מבדם דדם אברים שלא פירש מותר משא"כ בחלב להנ"ל י"ל דדם אברים שלא פירש לא מקרי דם רק בכלל בשר כמ"ש בספרי לא"ח סי' ל' אות ד' ד"ה והנה. אמנם לעיקר הדין אם חייב על דם שבשלו משום נותר הנה בתוס' זבחים כ"ו ד"ה ש"מ שכ' א"נ לענין דאין מועלין בו ואין חייבין משום פיגול מבואר דאם דם אברים לאו דם הוא לחיובי ה"ה דחייבין עליו משום פיגול. ולפ"ז יש מקום לומר דה"ה בדם שבישלו חייבין עליו משום פיגול ונותר וע' מ"ש בח"ר סי' ס"ב אות י"ד. אך י"ל לחלק דכיון דקודם שנתבשל לא חל עליו שם נותר אינו נאסר אח"כ ע"כ יפה הקשה הגאון ר"ע דאם נאמר מצד אין איסור חל על איסור א"ח משום פיגול ונותר אם בישל הדם חייב כיון דמשכח רוחא וכבר חל לקוברו בין רשעים גמורים אח"כ כשהלך איסור דם חל איסור נותר משא"כ אם ילפינן מקרא דעל דם לא חל איסור נותר אף לאחר הבישול לא נאסר משום נותר וליתא לתירוצך דדם שבישלו לא מקרי דם דע"מ נ"מ מה דמיעטו קרא דם מפיגול ונותר שלא יאסר לאחר הבישול. אמנם לדעתי נראה דאם נתפגל הקרבן או נשאר הדם ונעשה נותר קודם הבישול ולא חל עליו שם נותר לא חל גם אח"כ אמנם בנתבשל קודם שנעשה נותר אולי חל עליו שם נותר. אך י"ל כיון דלא חזי הדם להקרבה פקע קדושתו ואין בו משום נותר ופיגול כיון דפקע קדושתו מיהו י"ל דאדרבה כיון שבישלו וחזי לשתי' לא פקע קדושתו וחייב משום נותר ואדרבה בדם שלא בשלו קשה למ"ל למעט דם מנותר כיון דלא חזי לאכילה אין בו איסור להותיר כדאיתא בפסחים פ"ג לענין גיד הנשה וע' רש"י חולין צ' שכ' דכל היכא דלא קרינן לא תותירו לא קרינן באש תשרופו וכיון דאינו איסור להותיר ודאי אינו חייב משום נותר אך מיירי בדם דחזי למזבח שלא זרק עדיין ואף שנפסל בשקיעת החמה מ"מ כיון דאם עלה לא ירד ס"ד דחייב משום נותר סוף דבר בדם שנתבשל קודם שנעשה נותר יש סברא דחייב משום נותר. אך שמא הוה כמים ואין בו חיוב משום נותר ופיגול ואינו דומה לדם אברים שמבואר בתוס' זבחים כ"ו הנ"ל:

ז והנה לשיטת בעל העיטור הובא בספרי חא"פ סי' ס"ד אות ט"ו דדוקא בקדשים דם שבישלו מותר וכתבתי שם דדוקא בחטאות הפנימיות יפה הקשה התוס' בזבחים לר"ש דהרי לדידי' מקשה תוס' ולדידי' א"ח משום פיגול רק בחטאות חיצוניות ובזה אף דם

שבישלו כשר לזריקה וע' בספרי חא"ח סי' מ"ד אות י"א הערה גדולה בישוב שיטת הרמב"ם לענין דם שבישלו ונשאלתי על שיטת בעל העיטור מש"ס דב"מ נ"ז ע"ב דקתני זה חומר בהדיוט מהקדש ותו לא והרי איכא דם שבישלו וע' מה שהקשיתי בספרי סי' ס"ד אות ט"ו בסופו וע' מ"ש בה"ר סי' מ"ד אות ט' ולפמ"ש לעיל דדוקא בחטאת הפנימית דם שבישלו מותר ולא בחטאת החיצונית לא מצי למיחשב בזה חומר בהדיוט כיון דגם בקדשים משכחת דאסור ודו"ק:

ח והנה במכתבך השני הערת במה שכתבתי בהא דמנחות מ"ה דכהנים איצטריך לי' הואיל ואישתרי מליקה לגבייהו דלמא שם משום דעשה דאכילת קדשים דוחה לל"ת לפוסקים דנבלה ל"ה רק ל"ת וכתבת דאין עשה דוחה ל"ת במקדש. אך כבר הוכיח בט"א ר"ה כ"ח מש"ס דשבת כ"ד דזה דוקא היכא דהל"ת ג"כ במקדש משא"כ לאו דיו"ט או לאו דנבלה דהוי לאו דעלמא עשה שבמקדש דוחה. אך אתה כתבת דבאמת י"ל דאכיל ח"ש רק דחשיבות המצוה משוה לשיעור לשיטת הסוברים דיוצא באכילת קדשים פחות מכשיעור ונמצא דהעבירה רק מחמת המצוה שוב הו"ל ל"ת במקדש ולא ל"פ דעלמא. ובזה יפה הערת. אמנם בספרי הא"ח סי' ל"ח אות ד' כתבתי דהיכא דהל"ת נצמח מכח העשה ודאי עשה דוחה לל"ת והארכתי בפרט זה באופן דלפ"ז ודאי עשה דוחה לל"ת במקדש אם העשה גורם לל"ת ואין להאריך בפרט זה הפעם:

ט וע"ד מ"ש בדרוש להקשות לאביי דלמפרע גובה ומ"ה בנכרי שהלוה לדידי' והרי הפקעת הלואתו מותר וכתבתי דאביי כשיטתי' דהפקעת הלואתו אסור וכ' דבדרך חוב לכ"ע אסור כמ"ש הש"ך סי' שמ"ח ליתא דהש"ך לא כתב רק דרך מקח אסור אבל לא דרך חוב עיי"ש. ובעיקר פלוגתא דאביי ורבא שכ' דלכאורה משמע דרבא ס"ל שעבודא לאו דאורייתא ואביי ס"ל ש"ד וכתבת דרבא ס"ל ש"ד וראיה מפסחים ס"א דמקשה רבא לחלק בין שינוי קודש דישנו לאחר מיתה משא"כ שינוי בעלים וכ' תוס' דע"כ ס"ל ש"ד. הנה בעניותא נ"ל לישב קו' תוס' שם דמרש"י משמע דהבן בעצמו שחט שלא לשמו. ולפ"ז י"ל דאף אם ס"ל של"ד ואם נאבד הקרבן שהפריש אביו מחיים אין מחויב להביא אחר דנכסים אין משועבדים מדאור' א"צ אם הוא בעצמו שחט שלא לשמו מצוה, עליו להביא אחר כהנים שפגלו אין לחייבו מצד ששחט שלא לשמו דרש"י כ' בב"ק ד' דבשחט שלא לשמו חייב לשלם לבעלים שמחויב להביא קרבן וכאן הבעלים מתו והוא אין מחויב קרבן אחר מ"מ מחויב להביא דכיוצא בזה אמרו נהי דאחריות דעלמא לא קבילית אחריות דנפשא מי לא קבילית והרבה יש לעיין בפרט זה ומהך דגיטין נ' כבר כ' האחרונים די"ל שם ששעבדו בפירוש לכ"ע ש"ד. אמנם למ"ש בדרוש שם דגם

רבא ס"ל ש"ד ורק דס"ל ש"ד מטעם ערבות ואביי ס"ל ש"ד ל"ה מטעם ערבות ובזה תליא המחלוקת ל"ק כלל מגיטין ול"ק דהרי אביי ס"ל בגיטין של"ד דלתי' ב' מתוס' שם ס"ל לאביי ג"כ ש"ד ע"ש וכבר האריכו האחרונים בזה: י והנני אומר במה דס"ל לרבא דקדושת הגוף מפקיע מידי שעבוד ולא קדושת דמים ולר"ת דאף קדושת דמים מפקיע מידי שעבוד כ' תוס' ב"ק ל"ג ד"ה, משום דאלמוה רבנן לשעבודא דניזק וע' תוס' כתובות נ"ט דדוקא בקונמות אלמוה דלא אסור אכ"ע אבל בהקדש דאסור אכ"ע לא אלמוה נ"ל דה"ט דאלמוה רבנן לשעבודא דבע"ח דחיישינן שיפקיע שעבודו ע"י הקדם ואח"כ יפדה אותו בפרוטה לשיטת הריטב"א הובא בשטמק"ב ב"מ נ"ז דבעלים יכולין לפדותו בפחות משוי' אף לכתחלה ואי דאם יפדה שוב ישתעבד לבע"ח ז"א דאז יהי' דאקני ולא ישתעבד. ולפ"ז למאן דס"ל דאקני משתעבד שוב א"צ לאלום שעבוד דבע"ח דל"ח שיפקיע ע"י הקדש דמה יועיל בזה ואם יפדה שוב ישתעבד. ולפ"ז צ"ע בהא דעירוכין כ"ג במקדיש נכסיו והי' עליו כתובת אשה רא"א כשהיא מגרשה ידור הנאה משום דס"ל אין שאלה בהקדש וחיישינן לקנוניא ור"י ס"ל יש שאלה בהקדש ול"ח לקנוניא דאי בעי מיתשל עלי' וקשיא לר"א אמאי גובה האשה כתובתה והרי אף קדושת דמים מפקיע מידי שעבוד ול"ש לומר אלמוה לשעבודא דאשה כיון שאסור לכ"ע ול"ש לומר דחיישינן שיקדיש ויפדה בפרוטה דהרי ר"א ס"ל אין שאלה בהקדש ואסור לפדות אף הבעלים פחות משוי' כמ"ש הט"א והובא בספרי חא"ח סי' מ"ו אות ד' דה"ט דבעלים יכולין לפדות משום שיכולין לשאול עיי"ש א"כ לר"א שוב לא אלמוה וצ"ל דמ"מ אלמוה לשעבודא דאשה והנה הרמב"ם פסק דיש שאלה בהקדש ומ"מ פסק דידור הנאה דחיישי' לקנוניא והקשו עליו הר"ן ופוסקים עיין ש"ך סי' רנ"ה להנ"ל י"ל דקשיא בגמ' דאמרינן דל"ח לקנוניא דא' בע' מיתשל על נדרי' ולא חילקו דאם נדר. על דעת רבים ניחוש לקנוניא אך גם בעל דעת רבים ס"ל לגמ' דעכ"פ ביד הבעלים לפדות בפרוטה ולר"א דאין שאלה בהקדש ל"מ לפדות פחות משוי' וחיישינן לקנוניא וס"ל דסוגיא זו אזדא למ"ד בתמורה כ"ז דבעלים יכולין למדות אפי' לכתחלה אבל הרמב"ם דלא ס"ל דבעלים יכולים לפדות לכתחלה סתם דבעי שידור הנאה מחשש קנוניא. אמנם י"ל דגם בע"ד רבים שוב אין יכול לפדות פחות משוי' לשיטת הט"א וליתא לדברינו ואכ"מ:

יא ובשבוע זה פלפלתי על דברי קצה"ח סי' ס"ו שכ' דאף דמכירת שטרות לאו דאורייתא מ"מ אם אבד בעל השטר, את השטר ומצאה אחר קונה מדאורייתא ביאוש דיאוש מועיל לדבר שאינו ברשותו ע"ש ובנתיבות דוחה דבריו ובמשובב נתיבות מצדק דבריו והערתי דלפ"ז המוכר שט"ח דקונה מדרבנן שוב קונה מדאורייתא לפמ"ש בספרי חא"ח ס' ק"ז

אות ו' בביאור דברי המח"א דלאחר שקונה מדרבנן הבעלים מתיאשין מחפץ זה א"כ הלוקח קניא ביאוש מדאורייתא וזה טעם דמקדש בשט"ה מקודשת מדאורייתא דלאחר שתיקנו רבנן קניא ביאוש. אמנם גוף דברי הקצה"ח לא נהירין דטעם דמכירת שטרות לאו דאורייתא כתבו תוס' בב"ב ע"ז דבע"ח מכאן ולהבא גובה ול"ה ברשותו למכור אין כוונת תוס' דל"ה ברשותו רק דהו' אינו שלו ואף יאוש ל"מ בדבר שאינו שלו ולאו דוקא נקטו תוס' אינו ברשותו באופן דדברי קצה"ח לא ברירין לי:

יב ובענין מה שכתבתי בדרוש דבר חריף דמה"ט מפני לאביי מכירה למפרע אף דאין ברירה וכתבתי דלדברי הנתיבות סי' ס"א מה שיכול לעשות שיועיל להבא מהני למפרע ולדברי המ"ל מה שיכול לעשות כעת בספק מועיל על להבא בודאי א"כ כיון שיכול למכור כעת מספק מועיל על להבא בודאי ושוב מועיל אף למפרע בודאי הרבה פלפלנו בחג העבר ובאמת י"ל דזה הוי הרי מיגו עיין ב"מ ט' ע"ב ובגיטין י"א דתרי מיגו לא אמרינן והענין צריך פלפול רחב:

יג ואמנם מה שכתבתי בדרוש לישב דברי רש"י הסותרים דבספק אי יפדה החמץ מוקמינן החמץ בחזקת מ"ק ובודאי יפדה אותו. ואתה נחבת דבספק בקיום התנאי בקום ועשה צריך להביא ראיה לקיום תנאו כמ"ש מהרי"ט בתשו' סי' קנ"ב ובאה"ע סי' ל"ט בסופו הנה לפמ"ש קצה"ח סי' רמ"א ס"ק ח' בטעם הדבר דמוקמינן בחזקת שלא עשה מעשה זה שייך דוקא לאחר שאנו מסופקין אם כבר עשה מעשה אבל קודם העשי' אם מסופקין אם יעשה מעשה ל"ש לאוקמא אחזקה כמו דמחלקינן בין שמא מת לשמא ימות ומ"ה אם מסופקין בפסח אם יפדה הוי כמו שמא ימות ול"ש חזקה שלא ישעה מעשה ואדרבה מוקמינן בחזקת מ"ק וגם לפמ"ש מהרי"ט בסברא דבודאי הי' כוונת התנאי שהמקבל יברר שעשה מעשה משא"כ בשב ואל תעשה ודאי הי' כוונה שהנותן יברר שעבר דאטו המקבל בכיפי יתלה העדים זה ל"ש במלוה דסתמא עומד לפרעון וגוף סברתו, ע' בקהלת יעקב אות שעבודא דאורייתא שכ' ג"כ דבספק מוקמינן בחזקת מ"ק. והרבה יש לדבר בענינים אלו אך טרדותי יגדרו בעדי:

והנני חותנך אוהבך:

סימן קעא

ב"ה:

פרעמישלא תרמ"א:

לחתני הרב הגדול מ' נתן לעווין נ"י:

א ששאלת בחולין ד' בהא דאמרינן שם חמצן של עוברי עבירה מותר מיד מפני שהם מחליפין וכתבו תוס' דאף שהחליפין אסורין לדידי' מ"מ מרויחין דמתחלה הי' אסור מדאורייתא (למאי דס"ד דאתיא כר"י) ואח"כ אין אסור רק מדרבנן והקשית דמ"מ הוא עושה איסור תורה במאי שמחליף דחליפין ומכירה באיסור הנאה אסור מה"ת ומאי מרויח. הנה למ"ש הב"י ביו"ד סי' קי"ט דבב' מיני איסורין אף חשוד לדבר חמיר ל"ה חשוד לקל ממנו. והכוונה דאיסור מאכל חמיר לי' לאינשי משאר איסורין וא"כ נהי דחשוד על ב"י וחשוד שימכור אה"נ מ"מ ל"ח על אכילת איסור ואמרי' שיחליף ויעבור באיסור תורה שלא יאכל איסור תורה ורק דהוקשה לתוס' הרי החליפין ג"כ אסור ושוב יאכל איסור ותי' שמרויח מאיסור תורה לאיסור דרבנן וע' בספרי חא"ח סי' ע"ד אות א'. והן אמת דלפ"ז צ"ע בגמ' דמייתי מחמצן של עוברי עבירה ראיה דמומר אוכל נבילות לתיאבון לא שביק היתרא ומה ראיה בשלמא בחמצן של עוברי עבירה לא נחשד על אכילת דבר איסור ולכן מחליף אף דנחשד על איסור משא"כ במומר אוכל נבלות שנחשד על אכילת איסור שמא באותו איסור שנחשד לא סמכינן על סברא לא שביק ודא ודאי קו' היא ומצאתי לראש יוסף שהרגיש בזה גם בת"ח העיר קצת. ולחומר הנושא נ"ל לישב דהר"ן כ' בריש פסחים בטעמא דב"י דחששה התורה דילמא אתי למיכל מיני' א"כ כיון דחשיד על ב"י ולא חש דלמא אתי למיכל מיני' ע"כ חשיד על אכילה ומ"מ היכא דשייך לא שביק סמכינן עלי' וה"ה במומר אוכל נבלות ודו"ק. עוד אפשר לישב קושיתך דירויח בכמות האיסור דאם מוכר איסור הנאה אינו עובר אלא פעם אחת משא"כ באוכל איסור הנאה ואכילה עובר על כל כזית וכזית ועושה כן להקל בכמות האיסור ומ"ה מייתי ראי' דחזקה דלא שביק אף שכבר הוא מומר מ"מ בזמן שאח"כ לא יעבור:

הן אמת דעדיין קשה קו' על הפ"י בחולין שתי' אקושית תוס' למאי דס"ד דאתיא כר"י מה ירויח במה שיחליף והלא חמץ של נכרי ג"כ אסור לאחה"פ וכ' דס"ל כחזקי' דלא תאכל לא משמע איסור הנאה ומ"ה לאחה"פ מותר בהנאה וחמץ של ישראל מ"מ אסור בהנאה מק"ו דערלה שלא נעבדה בו עבירה חמץ שנעבדה בו עבירה לא כש"כ משא"כ חמץ של נכרי לא נעבדה בו עבירה מותר בהנאה לאח"פ. ולפי דבריו צ"ל שמחליפין כדי שיהיו מותרין בהנאה. א"כ קשה קושיתך וכי בשביל שיהי' מותרין בהנאה יחליפו ויהנו השתא מחמץ מה שמחליפין ול"ש התי' שכתבתי ולומר דאף דמכירה באיסור הנאה אסור מדאורייתא כדמוכח מקרא דאיצטריך או מכור לנכרי ומשם ילפינן להיתר הנאה ומוכח דמכירה הוי כדרך הנאתן חליפין ל"ה כדרך הנאתן זה רחוק דא"כ מצינו דמים לחמץ בפסח מדאורייתא וצ"ע בזה:

ג וע"ד קושיתך בביצה כ' דאיבעי לן לדברי האומר נדרים ונדבות אין קריבין ביו"ט עבר ושחט מאי ואמר רבה בר' הונא זורק את הדם ע"מ להקטיר אימורין לערב אבל ביום אסור להקטיר ואיך יקטיר לערב והרי בפסחים נ"ט רמי ר"כ אהא דכל הלילה ילין הרי כתיב עליה השלם ומשני כשניתותרו ופירש"י כיון דנראה קודם להקרבה מותר להקטיר בלילה א"כ בעבר ושחט ביו"ט נדונ"ד דאסור להקטיר ביום איך יקטיר בלילה, ודא קו' רבתי והיותר קשה דתני שם דבשבת בשחט כבשי עצרת שלא לשמן אם זרק הורצה, ע"מ להקטיר אימורין לערב ובשבת, ודאי אינו ראוי להקטרה אותן אימורין ואיך מקטיר לערב. ושוב מצאתי שהרגיש בזה בספר ברוך טעם שער הואיל ומתוך דין ב' עיי"ש. ונ"ל לישב דהנה דעת התוס' יומא מ"ו ד"ה אבל דאף דעולת חול אין קריב בשבת סמוך לאור הבוקר דניתן שבת לדחות לצורך מערכה דיומא מותר להקטיר אברים ופדרין דחול. ולפ"ז צ"ע אמאי בשחט כבשי עצרת שלא לשמן אין להקטיר אימורין רק לערב נהי דל"ה קרבן שהותר בשבת דהוי שלמים ואין זמנן היום הכי גרע מאברים ופדרים של חול שמותר להקטיר הואיל וניתן שבת לדחות וצ"ל דבשלמא אברים של חול שנתותרו אם לא יקטירו סמוך לאור הבוקר יפסלו בלינה משא"כ באימורין אלו שיכול להקטיר בלילה אסור להקטיר ביום כיון דל"ש חביבה מצוה בשעתה כמו דאמרינן במנחות ע"ב לענין אברים ופדרים דיומא דל"ה זמני' בשבת. ומעתה כ"ז אם יכול להקטיר בלילה אבל אם נימא כיון דל"ח ביממא להקטיר אין רשאי להקטיר אחר התמיד א"כ שוב מותר להקטיר ביום כמו אברים ופדרים של חול ע"כ ממנ"פ מותר להקטיר בלילה ומ"מ ביום אסור כיון דיכול להקטיר בלילה:

והנה כ"ז נכון אליבא דמ"ד ביומא דמותר להקריב אברים ופדרים שניתותרו אף בלא משלה בהם האור. אבל למ"ד דבעי דוקא משלה בהן האור ובלא משלה האור אף כשרין שניתותרו אין להקריב בשבת. ולפ"ז ה"ה כבשי עצרת ששחט שלא לשמן דל"ה זמנן בשבת אין להקטיר בשבת. שוב קשיא קושיתך. אבל י"ל לפי"מ דאמרינן ביומא שם ואליבא דר"ה אף לרבה דס"ל סופו אינו דוחה שבת אבל טומאה דוחה וכ' המ"ל בריש ה' תמידין דאף דאמרינן סופו אינו דוחה שבת ואין רשאי להקריב אברים שניתותרו בשבת אף במערכה גדולה מ"מ בטומאה מותר להקטיר בהדי מערכה גדולה אף בלא משלה וטעם הדבר דאברים שניתותרו יכול להקטירן במ"ש ע"י מעלה ומלינה בראשו של מזבח. משא"כ אם לא יהי' רשאי להקטירן בטומאה יהי' נדחין לגמרי עיי"ש ונמצא אם נימא דאם אין רשאי בשבת אין להקטיר בלילה שוב ראוי להקטיר בשבת כמו טומאה

נהי דאין רשאי לעשות מערכה בפ"ע אבל על מערכה גדולה מותר וכיון שמותר להקריב ביום שוב ראוי להקריב בלילה ושוב אין להקטיר ביום רק בלילה כנ"ל:

ג שבתי וראיתי דלמ"ד אברים שניתותרו אין להקטיר בשבת בלא משלה בהן אור גם באימורין של כבשי עצרת ששחטן שלא לשמן אין להקריב בשבת, אף אם נאמר כיון דלא נראה להקטיר ביום אין להקטיר בלילה כקושיתך משום דעדיין יכול להקטירן למחר לאחר תמיד של שחר דמעלה ומלינה בראשו של מזבח ולא נפסלו בלינה נהי דבלילה אין להקטיר משום עליה תשלם אבל ביום מותר וכיון דלא נדחין לגמרי אין להקטיר בשבת כמ"ש לעיל. ולפ"ז י"ל הא דקתני אם זרק הורצה ע"מ להקטיר אימורין לערב היינו למאן דס"ל דאברין שניתותרו מותר להקטיר בשבת ושייך סברתי הראשונה, ולמ"ד אין להקטיר בשבת וגם במוצאי שבת אין להקטיר כקושיתך י"ל הכוונה לערב היינו למחר לאחר הקרבת תמיד השחר ולשון לערב לאו דוקא:

והנה בגוף קושיתך י"ל כמ"ש תוס' ריש חגיגה דף ב' דאם חל יום א' של יו"ט בשבת אף דאין מביא חגיגה לא מקרי לא חזי בראשון כיון דיומא הוא דגרים ע' בספרי חא"ח סי' פ"ו אות ו' מה שהארכתי בזה ה"ה הכא אף דאין מקטירין ביום כיון דרק יומא קגרים ואם עבר והקטיר כשר לא מקרי זאת לא חזי ביום ולכן מותר להקטיר בלילה. ובזה מיושב מה שהקשה אחד מתלמידי איך מקטיר בלילה כיון דאידחי מהקטרה ביום אידחי ובשחוטין ודאי יש דיחוי אבל להנ"ל ל"ק דמה דיומא קגרים לא מקרי דיחוי כמ"ש התוס' כיון דבדיעבד אם הקריב כשר וקצת י"ל כיון דבלילה מותר להקטיר הוי כבו ביום דאמרינן אין מחוסר זמן לבו ביום זבחים י"ב דבקדשים הלילה הולך אחר היום שלפניו כדאמרינן בחולין פ"ב אך בזבחים י"ב משמע דלענין מחוסר זמן הלילה הולך אחר יום שלאחריו וצע"ק. גם לפמ"ש לעיל גם בלילה אין ראוי להקטרה אך לאחר עלות השחר ול"ש תי' זה אך למ"ש דמה שאסור מחמת דהיום גורם ל"ה דיחוי ניחא בפשיטות אמנם אם כי לענין דיחוי סברתי נכונה. אבל לענין קושיתך עוד צריך לעיין בסברא זאת: ד שוב מצאתי בספר מחנה ראובן דאתי לידי בשאלה הביא דברי המזרחי פ' צו שהקשה בהא דמותר להקטיר כל הלילה והלא כתיב עלי' השלם ותי' תי' א' כתי' הגמ' וכפירש"י תי' ב' דבשכח מותר להקטיר אחר התמיד תי' ג' בסם רבינו ישעי' דאסור להקטיר אחר הקטרת התמיד והקטרת התמיד הי' באחרונה וע' תוס' מנחות מ"ט כתבו ג"כ כן ובספר הנ"ל תמה על הרא"מ איך נד מדברי הגמ' בפסחים ולא מייתי הגמ'. ואמנם באמת משמע דתי' הג' הוא הנכון דעלי' השלם קאי בהקטרה וכל עוד שלא הקטיר התמיד מותר להקטיר. וצריך לפרש דברי הגמ' דפסחים דקשיא הרי במגילה כ' ילפינן

דהקטר חלבים ואברים כשר כל הלילה דכתיב כל הלילה עד הבוקר ומה מקשה דכתיב עלי' השלם והרי קרא כתיב דכל הלילה כשר וע"כ הנראה דהכי מקשה דמשמע דכל הלילה מותר להקריב אף לאחר הקטרת התמיד דכיון דכתיב עד בוקר משמע דסמוך לאור הבוקר מותר והרי כתיב עלי' השלם ואסור להקטיר לאחר הקטרת תמיד ומשני כשניתותרו היינו כשנתותרו אברי התמיד אבל לאחתר הקטרת התמיד אסור וזה כדברי רבינו ישעי'. ועכ"פ אשיטת רבינו ישעי' ל"ק קושיתך ואולי י"ל דרבינו ישעי' דחה סוגיא דפסחים למקמי סוגיא דביצה דמשמע מגמ' דאף דל"ח ביום מותר להקטיר בלילה:

ו ודע דתוס' הקשו במנחות מ"ח בהא דבשבת לא יזרוק דעמוד וחטא בשבת כדי שיזכה בחול ל"א הקשו שיזרוק כדי שיאכל בשבת הבשר חי. וקשיא על דבריהם הרי כל כמה דלא מקטרי אימורין בעלים לא אכלי בשר ובשבת אין מקטירין אימורין. אך התוס' לשיטתן שכ' ביצה כ' דכיון דאין יכול להקטיר אימורין ביום הוי כמו שנאבדו ושפיר הקשו התוס'. אמנם לפי דברי הי"מ בתוס' שם וע' במפורשים שמתרצים דבריהם ל"ק קו' תוס' דמנחות ואכ"מ:

ז וע"ד קושיתך בפסחים ס' בתוס' ד"ה והיינו בעי' דר"פ הקשו התוס' על פירש"י דהי' לגמ' לומר היינו בעי' דר"י דהוא אמר לה בהדיא. והקשית הרי התוס' כ' ד"ה דאי ר"מ הא אמר תפוס לשון ראשון דבעי' דר"פ הוא למ"ד אינה לשחיטה אלא לבסוף ור"י הא אית ליה בחולין כ"ט ישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף לדעתי לק"מ דנהי דבעי' דלעיל קאי למ"ד אינה לשחיטה אלא לבסוף. מ"מ הר' ר"י בעל המימרא דמחשבין מעבודה לעבודה והו"ל לאתויי דר' יוחנן דהוא בעל המימרא והאיבעי' דלעיל בסוגיין לא אתיא כר"י ומה ענין זה לזה והרי הדבר מוכרח דלא תלין האיבעיות אהדדי. דנהי דמייתי בסוגין והיינו בעי' דר"פ אבל הרי חזינן דר"י ס"ל מחשבין מעבודה לעבודה אף דלדידי' לא מוכח זאת ממתניתין דבשלמא אי ר"י סובר. אין לשחיטה אלא לבסוף ורצה לאוקמי המשנה כר"מ וע"כ בב' עבודות וע"כ מוכח ממתניתין דמחשבין מעבודה לעבודה כתי' הגמ' הי' מקום לומר דהוכחת ר"י ממשנה דידן אבל הרי ר"י ס"ל ישנו לשחיטה מתחילה ועד סוף ולדידיה מתניתין אף בעבודה אחת ואף לר"מ כדכתבו תוס' ולא מוכח ממתניתין דמחשבין מעבודה לעבודה וע"כ ר"י מסברא קאמר מחשבין מעבודה לעבודה והו"ל לאתויי ר' יוחנן מיהו י"ל כדבריך דעדיף לי' לומר ר"פ דגם זאת תליא נאיבעי ראשונה דאם מתניתין בעבודה אחת י"ל לדינא אין מחשבין מעבודה לעבודה ואם המשנה בב' עבודות לדינא מחשבין מעבודה לא לעבודה כנ"ל ולר"י לא תליא בהדדי כנ"ל ועדיף לגמ' לנקוט דר"פ: ח והנה יש לי בענין זה דבר עמוק עמוד והתבונן הנה בדף ס"ג

אמרינן לימא קסברי אחרים וכו' ומשני אמר רבא וכו' ותמה מהרש"ל ומהרש"א דהרי לרבא אתי שפיר כיון דס"ל אינה לשחיטה אלא לבסוף ומה לו לשנויי ואי בא לתרץ אליבא דאביי הו"ל למימר תרגמה רבא אליבא דאביי ונ"ל לתרץ הנה בחולין כ"ט ע"ב משני נתקלקלה בשחיטה קאמרת שאני נתקלקלה בשחיטה דלאו שחיטה כלל. וכ' תוס' דאפי' נפסלה מחמת ד"א ואפי' נפסלה הפרה במלאכה מ"מ ל"א בזה ישנה לשחיטה מתחלה ועד סוף ולא תימא דתוס' כתבו כן דוקא בפרה דתוס' ב"ק ע"ב ד"ה כי קמחייב כתבו דאפי' בחשנ"ב כיון דהבהמה אסורה ל"ש לחייב אתחילת שחיטה אפילו למ"ד ישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף כיון דהוי קלקול בשחיטה, ולפ"ז צ"ל בהא דס"ל לר"י בשחט מיעוט סמנים בחוץ וגמרה בפנים חייב לר' יוחנן משום שחוטי חוץ אף דהוי קלקול בשחיטה משום שחוטי חוץ הטעם דאם לא נימא ישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף רק אין לשחיטה אלא לבסוף ל"ה שחוטי חוץ ול"ה קלקול בשחיטה. ושוב מה"ט אמרינן ישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף והוא גלגל החוזר כעין דברי תוס' ב"מ ל' לענין ניחותא דבעלים עיי"ש. וכן צ"ל כוונה זאת בתוס' חולין כ"ט ע"ב ד"ה ששחט בסופו שחילקו בשוחט לע"ז כיון שנאסרה בסימן ראשון הו' כמו נתקלקלה בשחיטה וצריך להבין הרי גם בשחט מיעוט סמנים בחוץ נאסרה לר' יוחנן והוי נתקלקלה בשחיט' וצ"ל בשחט מיעוט סמני' בחוץ אם נימא אין לשחיטה אלא לבסוף ל"ה קלקול בשחיטה משא"כ בשוחט לע"ז אף אם נימא אין לשחיטה אלא לבסוף מ"מ נאסרה בסימן אחד משום שעשה מעשה כל דהו ולכן הוי קילקול בשחיטה וכן תוא בשמ"ק ב"ק ע"ב עיי"ש ומעתה נ"ל בהך דזבחים ל' דשחט סימן ראשון חוץ לזמנו וסימן שני חוץ למקומו אף אם נימא אינה לשחיטה אלא לבסוף נפסל ממנ"פ או מחמת חוץ למקומו או מחמת חוץ לזמנו וכיון דבודאי נפסל ונתקלקל בשחיטה גם לר"י אין לשחיטה אלא לבסוף, דעד כאן לא ס"ל לר"י ישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף, רק בשחט מיעוט סמנים בחוץ וגמרו בפנים דאם אין לשחיטה אלא לבסוף ל"ה קלקול בשחיטה וז"ב ומיושב קו' תוס' בזבחים ל' בהא דרבא ס"ל אינה לשחיטה אלא לבסוף והרי ס"ל בכ"מ כר"י ולפמ"ש ניחא ומיושב שפיר דבהך דזבחים גם ר"י מודה והא דמשמע בזבחים דגם בזה איכא פלוגתא הוא משום דאטו תנאי שקלת מעלמא. וגם בזה פליגי תנאי אבל ר' יוחנן ע"כ מחלק בין נתקלקלה בשחיטה או לא כמבואר בחולין כ"ט ורבא ג"כ מחלק כן. ומעתה נחזי בפסחים ס"ג בהקדים מולים לערלים הנה שם אם נימא ישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף ל"ה קלקול בשחיטה דהוי מקצת ערלים כמ"ש תוס' מפורש שם ד"ה נימא דאם ישנה לשחיטה מתחילה חיילי תרווייהו והוי מקצת ערלים:

א"כ כשאין קלקול בשחיטה אם נימא ישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף ודאי סובר ר"י ישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף ושוב קשיא לרבא דס"ל בכ"מ כר"י ומעתה זה סוגין הגמ' דמקשה לימא קסברי אחרים אינה לשחיטה אלא לבסוף וכדרבא והיינו דקשיא ליה אף לרבא דמשמע מאחרים דכמו דס"ל לרבא בזבחים אין לשחיטה אלא לבסוף ה"ה הכא ג"כ ס"ל אין לשחיטה אלא לבסוף והרי ע"כ שני ושני דבהך דזבחים ממנ"פ הוי קלקול בשחיטה מ"ה ס"ל לרבא אין לשחיטה אלא לבסוף כמ"ש תוס' ב"ק הנ"ל משא"כ בהך דפסחים רבא ע"כ כר"י ס"ל ולכן משני רבא גופא לא לעולם קסברי אחרים ישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף בכגון הך דפסחים כר"י והכא במ"ע בהוציא בפיו לערלים וכו' וזה הערה יקרה בישוב קושיות מהרש"ל ומהרש"א:

ט ומעתה אשוב לדברי התוס' דף כ"ט ד"ה דאי שהבאת שכ' דרבא לטעמ' דס"ל אינה, לשחיטה אלא לבסוף עיי"ש. הנה שם בלשמו ושלא לשמו אם נימא אינה לשחיטה אלא לבסוף ובזה תפוס לשון ראשון הפסח כשר ול"ה קלקול בשחיטה ואם נימא ישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף חלין תרווייהו והוי לשמו ושלא לשמו ופסול וזה הוי ממש כהך דשחט מיעוט סמנים בחוץ וגמרו בפנים דשחוטי חוץ ולר"י בזה ישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף. ולפמ"ש לעיל גם רבא סובר בהא כר"י דדוקא היכא דלכל אופן הו' קלקול בשחיטה א"ח אתחילת שחיטה כנ"ל נמצא דל"ל דרבא לשיטתיה דבזה גם רבא ס"ל כר"י ודעת התוס' רחבה מדעתינו אבל לפמ"ש לעיל ל"ל כמ"ש תוס' הכא ודו"ק כי קצרתי. ובחידושי המתקתי דעת התוס' ב"ק הנ"ל וזה ביאור הדבר כעין מ"ש זקני הח"ש סי' י"ג דשחיטת הבהמה מהני לאבר היוצא לטהר מידי נבלה וזה לדידן דמועיל השחיטה להולד אף לאכילה מהני לאבר היוצא לטהר מידי נבלה אבל לר"מ דל"מ השחיטה להולד רק לטהר מידי נבילה לשיטת הרז"ה אין מועיל לאבר היוצא אף לטהר מידי נבלה כן י"ל דבשחיטה גמורה דמהני אף לאכילה גם תחילת שחיטה מהני במקצת וישנה מתחילה ועד סוף אבל שחיטה דל"מ רק לטהר מידי נבלה ולא לאכילה כגון חשנ"ב ושחוטי חוץ וקרבן פסול ל"מ תחילת שחיטה לשום דבר ולכ"ע אינה לשחיטה אלא לבסוף ובזה תבין כל דברינו ודוק:

י וששאלת בהך דפסחים ס"ה דאמרינן שבח לבני אהרן שילכו עד ארכובותיהם בדם ומקשה והא קחייך והלא אם אומנותו בכך אינו חוצץ וכן הוא בזבחים צ"ח אם טבח הוא אינו חוצץ ושוב מצאתי בשבות יעקב ח"א סי' ס"ט שהקשה קו' הנ"ל לק"מ דטעמא הוא אם אומנותו בכך לא קפיד וזה דוקא בטבילה דתליא בקפידא כדאמרינן רובו ומקפיד עליו חוצץ משא"כ בפסחים דקשה דחייך בין רגלי כהנים לרצפה ולא תליא

בקפידא ושפיר מקשה הן אמת דקשיא לי לפ"ז מה דמשני שם לח הוא ואינו חוצץ והרי מבואר במרדכי הובא בב"י סי' קצ"ח דטעמא דלח אינו חוצץ משום דדרך בני אדם להקפיד על יבש ועל לח אין מקפידין ומש"ה בהי' מקפדת אפי' לח חוצץ עיי"ש. וכן משמע בתוספתא דשאר שרפין אפי' לחים חוצצים א"כ מה משני לח הוא זה דוקא בטבילה דתליא בקפידא משא"כ הכא וע"כ צ"ל דגם שם דבעי שלא יהא חוצץ דוקא מה שמקפידין ע"ז אבל מה שאין מקפידין הוה דרך שירות בכך. ולפ"ז קושייתך קמה וגם נצבה וצ"ל דקים לי' להגמ' דכהנים ל"ה בטבחים דשחיטה בזר כשרה ולדעת הזוה"ק היו נזהרין מלשחוט והיו מקפידין שלא ילכלכו בגדיהם ולכן מקשה בגמ' ועי' א"ח סי' תרפ"ו בתקיעת שופר שכ' הטו"ז דהר' פייביש הי' תוקע סמוך למציצה ובדגול מרבבה תמה דהוה חציצה וביד אפרים כ' דלח אינו חוצץ ולפמ"ש בשם המרדכי דטעם דלח דאין מקפידין בתקיעת שופר לא תליא בקפידא ושמא גם שם לא עדיף ממה דאמרינן בפסחים גבי כהנים:

יא וששאלת על מה שכתבתי בתשובה דר"מ ע"כ ס"ל דלוקין על לאו דנבילה מחולין ק"א דחייב ב' בגיד הנשה של נבלה והקשית דא"כ אמאי אמר רבא שם מאן חכמים ריה"ג והרי ריה"ג ס"ל אין לוקין על לאו דנבילה ביומא ל"ו ול"ל הטעם דל"ל כולל יפה הקשית אכן אולי רבא ס"ל ג"כ כאביי ביומא דגם לריה"ג לוקין על לאו דנבילה ודו"ק:

יב וששאלת מנ"ל לריה"ג דשור הנסקל אסור בשחטו קודם שנגמר דינו דילמא קרא דלא יאכל את בשרו אתי ללקות משום לאו זה דאלאו דנבילה לא לקי לריה"ג דהוה לאו הניתק לעשה ביומא ל"ו יפה הקשית ומצאתי בפנים יפות פ' משפטים שהעיר בזה. אבל עיין בב"ק מ"א דמשני אהא דנימא לאסור בהנאה אתי נכתוב לא יאכל את בשרו למ"ל אע"ג דעבדי' כעין בשר אסור וכן י"ל לריה"ג אס"ד דאתי למלקות נכתוב לא יאכל את בשרו למ"ל ומוכח אע"ג דעבדי' כעין בשר אסור:

סימן קעב

ב"ה:

פרעמישלא "צדיק ונושע" לפ"ק:

להרב החריף ובקי כש"ת מ' יעקב שלום סופר בהגאון מהר"ח אב"ד: מונקאטש יע"א:

א ע"ד הערתו על מ"ש בספרי בית יצחק חא"ח סי' ס"ה לישב קו' ברית אברהם על הפוסקים דבדרבנן אדם מע"ר מדברי הראב"ד שהקשה בכתובות ע"ב דמקשה בגמ' במאכילתו שאינו מעושר מנא ידע ודלמא שהוא מודית ותי' דאאמע"ר והלא סתמא מיירי במעשר בזה"ז דרבנן ול"ש אאמע"ר וכ' לישב לשיטת הפוסקים דמכשיל לחבירו

באיסור דרבנן עובר בלפ"ע מדאורייתא דל"ג ממשיא לחבירו עצה שאינה הוגנת שפיר תי' הראב"ד דאם הכשילתו באיסור דרבנן משוה נפשה רשיעה מדאורייתא ושפיר תי' הראב"ד וכת"ה העיר דלדעת הפוסקים דבדרבנן אדם מע"ר גם באיסור דאורייתא היכא שאינו נפסול לעדות מחמתו מע"ר דדוקא היכא שנפסל לעדות שייך לומר א"א מע"ר לפסול עצמו לעדות וא"כ אין חילוק בין לפ"ע לאיסור דרבנן לענין א"א מע"ר, הנה בלאו דלפ"ע נהי דלא נפסל מדאורייתא מ"מ מדרבנן פסול לעדות ול"ב חימוד ממון כמ"ש המ"ל ה"ו פ"ד ממלוה ובתומים דיני מגו אות ק"ה מבואר דבעבירה דאורייתא ופסול לעדות מדרבנן אאמע"ר משא"כ באיסור דרבנן לא מפסל רק היכא שיש חימוד ממון כמבואר ברמ"א סי' ל"ד ובכתובת במאכילתו שאינו מעושר משמע דליכא חימוד ממון דמה נפקא מינה לאשה ועוד הנה דעת המ"ל פ"ד ממלוה דבלאו דלפ"ע נפסל לעדות עיי"ש ה' ב' ד"ה אך קשה. ובעיקר דבר זה דל"א א"א מע"ר רק בעבירה שנפסל לעדות ע' בקצה"ח סי' ל"ה ס"ק ד' ושב שמעתתא ז' פ' ה' מה שמפלפל מדברי שיטה מקובצת כתובות י"ט שכ' דאפילו במדת חסידות אינו נאמן לעשות עצמו רשע. ולפעד"נ להביא ראי' דאפי' בדבר דלא מפסל על ידו אם אומר שעבר באיסור תורה א"א מע"ר מדמקשה ביבמות כ"ה אהא דאר"י הרגתיו לא תנשא אשתו הרגנוהו תנשא אשתו מ"ש הרגתיו ומ"ש הרגנוהו וקשיא דילמא מה שאמר הרגנוהו היינו שהרגו אותו שנים בבת אחת דפטור ממיתה. וכבר הקשה כן בערוך לנר ול"ש א"א מע"ר אלא ודאי אפי' עבר עבירה שאין בה מלקות כגון בשנים שהמיתו דבודאי עבר באיסור תורה אמרינן א"א מע"ר. מיהו שם י"ל דב' שהמיתו חייבין מלקות משום חבלה לא מיבעי לפמ"ש במקור חיים סי' רס"ו דמלקות אף ב' שעשאו חייבין אלא אפי' אם נאמר דב' שעשאו פטורין אף ממלקות מ"מ בחבלה כיון דאיכא שיעור חבלה לזה ולזה חייבין כדאיתא כעין זה שבת צ"ג ודוקא ממיתה פטורין דליכא שיעור נפש לכל אחד ואחד אך שיש לומר דאין לוקין דהוה לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד אף בליכא מיתה מ"מ בלאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד פסול לעדות כמ"ש בתומים ריש סי' ל"ד ובלא"ה אין ראיה מיבמות דשם מקשה לר"י ור' יהודא ס"ל לא פלגי' דיבורי' ומאמינין לו שהוא רשע ורק שהוא פסול לעדות דגזלן דאור' פסול לעדות. ושוב ק' מה מקשה מהרגנוהו הרי עבר עבירה שאין בה מלקות וע"כ צ"ל דמפסל לעדות דעבר עבירה משום חבלה דלא לקי בב' שהמיתו דהוי לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד אבל לעדות מפסל ומה שהקשה בערוך לנר דהרי צריך לשלם משום חבלה כבר כתבתי בספרי חא"ח סי' י"ח סוף אות ט"ז דגם בב' שהמיתו פטורין מממון

מתנא דבי חזקי' עיי"ש היטב ודו"ק. ואם נאמר דפטור ממלקות בב' שהמיתו מתנא דב' חזקי' ג"כ מפסיל לעדות עכ"פ ושפיר מקשה ביבמות באופן דאין לנו ראיה משם:

ב והנה ביבמות קשיא לי בסוגיא הנ"ל מה מקשה מה בין הרגתיו להרגנוהו דכבר הקשיתי בספרי חא"ח סי' י"ח סוף אות י"ז בהא דהרגתיו דמקשה בגמ' מגזלן דאורייתא דפסול לעדות אשה דלמא מיירי בעשה תשובה ואין לומר דבשעה שראה העדות פסול הי' ול"ה תחילתו וסופו בכשרות דלפמ"ש סגן הכהן הובא במהרי"ט ובקצה"ח סי' נ"ב לא נעשה רשע רק לאחר שעשה העבירה ולא בשעת עבירה א"כ כשעשה תשובה הו"ל תחילתו וסופו בכשרות ושם תרצתי דהורג נפש במזיד פסול לעדות אף בעשה תשובה כיון דחייב מיתה א"כ שוב קשה דנימא בהרגנוהו שהרגו ב' בני אדם דפטור ממיתה ואף דמ"מ פסול לעדות לזה מהני תשובה כיון דפטור ממיתה ומיירי שעשה תשובה והו"ל תחילתו וסופו בכשרות כנ"ל. אך יש לישב דבאומר הרגתיו ג"כ ליכא עדי התראה וא"ח מיתה והיכא דא"ח מיתה כגון בלא התראה מהני תשובה להכשירו כמ"ש סי' הנ"ל בספרי. ושפיר מקשה מה בין הרגתיו להרגנוהו דע"כ מיירי בלא תשובה דגם בהרגתיו אם עשה תשובה נאמן גם מה שמקשה לרבנן מגזלן דאורייתא ניחא דל"ל דמיירי בעשה תשובה דא"כ מ"ט דר"י והא דמייתי רבנן שם מעשה בלסטים אחד שיצא ליהרג ואמר הרגתיו והשיאו על פיו ולא משני דמיירי בעשה תשובה ג"כ נכון לפמ"ש דהיכא דחייב מיתה באמת ל"מ תשובה ושם הר' יצא ליהרג והכשירו עדותו כמ"ש בשושנת העמקים, עיין בספרי ודו"ק היטב. ושוב מצאתי בשם תשו' מהריב"ל הובא בעצי ארזים סי' י"ז ס"ק נ"ט שהוכיח מהא דלא משני כשעשה תשובה דבעי בעדות אשה תחילתו וסופו בכשרות והנלע"ד כתבתי:

ג וקצת צ"ע בענין זה על דעת הרשב"א דבתשו' סי' אלף רל"ז כ' דלא פלגינן דיבורי' שבא עלי' באונס דאין קושי אלא לדעת ואם כפוהו להתקשות ואם לא יהרגוהו חייב למסור נפש משמע דמשום שלא מסר נפשו פסול לעדות ומ"ה אמרינן אאמע"ר וכן הוכיח הנוב"י סי' ע"ב דס"ל להרשב"א הכי והפמ"ג יו"ד סי' ב' ס"ק ל"א מביא בית לחם יהודא בשם הרשב"א גר שחזר לדתו מחמת יראה ישראל גמור הוא והפמ"ג כ' דודאי הכין דכל שבטל מ"ע כשר הוא והרי הרשב"א ס"ל דאם לא מסר נפש פסול הוא ואמנם הרשב"א בחידושיו ריש פ' הבא על יבמתו מביא דיעות אם חייב מיתה בעשה באונס ולא מסר נפשי' עיי"ש אין תימא אם הרשב"א סותר עצמו דאם חייב מיתה שפיר ס"ל בתשו' אאמע"ר ודו"ק כי קצרתי:

ד ובתשו' גור ארי' יהודא באה"ע סי' ג' מביא ראי' מתוס' ב"מ דף ג' ע"ב דאאמע"ר אפי' בעבירה שלא נפסל לעדות מחמתו מדהקשו בהא דמה אם ירצה לומר מזיד הייתי והרי אאמע"ר ודלמא כוונתם דאמר מזיד הייתי ואכל להכעיס ולרבא לא נפסל לעדות באוכל נבילות וחלב להכעיס וע"כ גם בכה"ג אאמע"ר וזה ליתא לפ"מ שהקדימו בתוס' שם דטעמא דרבנן דאדם נאמן על עצמו ומה אם ירצה לומר מזיד לדבריו דר"מ קאמר שפיר הקשו התוס' דנהי דלרבא דסובר רע לשמים ורע לבריות בעינן גם לר"מ דסובר חשיד לדבר אחד חשיד לכל התורה והחשוד בדבר לא דנו ולא מעידו היינו אם הוא חשיד בדבר דרע לשמים ורע לבריות אבל בדבר דהוא רע לשמים כשר להעיד בדבר שנוגע לבריות דהרי רבא קאמר להדיא בסנהדרין אנא דאמרי אפי' לר"מ וכן כ' התוס' בכורות ל"ה ד"ה כהני מ"מ אוכל נבילות להכעיס פסול לעדות בדבר שנוגע רק לשמים דהחשוד לדבר לא דנו ולא מעידו ושייך שפיר לומר אאמע"ר ושפיר הקשו התוס' איך אמרו לר"מ מה אם ירצה דלדידיה אף אם אומר להכעיס הי' אאעמ"ר לפסול לעדות במה שהוא רע לשמים כנ"ל: ה ודרך אגב הנני לבאר דברי התוס' שם ד"ה מה לפיו שכתבו דלמ"ד אדם נאמן על עצמו פיו מחייבו קרבן אפי' עדים מכחישין אותו וזה צ"ע דנהי דהוא נאמן על עצמו שאינו מביא חולין בעזרה אבל איך הכהנים מקריבין הקרבן ויש ב' עדים לפנינו דהוא חולין ואיך כהנים יאכלו הבשר דב' עדים לפנינו אומרים שהוא חולין שנשחט בעזרה. (שוב מצאתי בשטמ"ק ב"מ שהקשה כן ותי' דאם כהנים רוצים להקריב אין עושין בידם ואינו מובן אמאי כיון שיש ב' עדים שעושין איסור) ושמא מיירי התוס' בכהן שמקריב חטאתו בכל עת שירצה ועבודתו ועורה שלו כדאמרינן ב"ק ק"ט ע"ב וזבחים ק"ב ומ"ה נאמן ומקריב בעצמו החטאת ואוכל הבשר. אבל כהנים אחרים אסורין לאכול ולהקריב. אמנם יש מקום לומר לפי מה שכתב הקצה"ח סי' דהיכא דהמשלח אינו עובר עבירה והשליח עובר שפיר אמרינן יש שליח לד"מ א"כ כיון דהני כהני הוו שליחא דרחמנא וגם שליחא דידן לחד תי' בתוס' יומא י"ט בזה שהוא אומר חלב אכל ועדים מכחישין אותו הוא נאמן על עצמו ול"ה עבירה להמשלח ולשליח היינו הכהן המקריב יש עבירה דהרי ב' עדים אומרים שהוא חולין בכה"ג יש שלד"ע. ונמצא דהשליח אינו עובר רק המשלח ושוב הוא נאמן על עצמו ומ"ה מותר הכהן להקריב אבל לאכול הבשר אינו רשאי באמת:

ו וזה הי' ביאור נכון לתוס' לישב דבריהם התמוהין אבל גוף דברי הקצה"ח לא נהירין לי דכיון דטעם אשלד"ע דדברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין מה בכך דלהמשלח ל"ה עבירה מ"מ איך מותר השליח לעשות שליחותו נגד דברי הרב ובין לטעם אי

בעי עביד ובין לטעם דהשליח בר חיובא בכה"ג אין שליח לד"ע ודברי התוס' הנ"ל מ"מ מיושבין עפ"י דברי הטיב גיטין גיטין כ"ח דכהנים כיון דבע"כ מוכרחין לעשות השליחות הו"ל כחצר וישלד"ע ונמצא שהם אין עוברין רק המשלח אבל בגוף דברי הקצה"ח לענין תופס לבע"ח ודאי צריכין עיון. וע' בתוס' שבת ד' הוכיחו דאומרין לאדם חטא כדי שיזכה חבירך היכא דלא פשע מדעוברין כהנים אעשה דהשלמה בשביל מחוסר כפרה בע"פ ולפמ"ש בספר ברוך טעם להגאון מלייפניק דין עשה דוחה ל"ת פ"ב דעשה דהשלמה לא נאמרה רק לכהנים ולצד הסברא דכהני הוי נמי שליחא דידן. ולהמשלח דהוא ישראל ל"ה עבירה רק לשליח יש שלד"ע לשיטת הקצה"ח ונמצא השליח אינו עובר שפיר הכהנים מקריבין לאחר התמיד ול"ק קו' התוס' וגם לפמ"ש לעיל דכהנים דבע"כ עבדי הו"ל כחצר ויש שלד"ע ל"ק קו' התוס' אך אמנם כ"ז לא נהירא לי לפמ"ש הש"ך סי' רצ"ב דאף דהיכא דריבתה תורה יש שלד"ע הוא רק לחייב המשלח ולא לפטור השליח א"כ גם בכה"ג דהמשלח אינו מוזהר מ"מ השליח ודאי חייב וגם תי' דהו"ל כחצר דבע"כ מותיב אם כי זה יש לו יסוד עכ"ז צריך בחינה דלמה יהי' חייב לעשות בע"כ במקום שיש עבירה. והמובחר למ"ש התוס' דהיכא דלא פשע אומרים חטא כדי שיזכה חבירך א"כ כשהוא עומד וצוח שחייב קרבן והתורה האמינתו אומרים לאדם חטא כדי שיזכה חבירך ושמא י"ל כיון שהתורה האמינתו לגבי עצמו הו"ל כתרי לגבי הרי לענין שכהנים רשאין להקריב בשליחותו ודוק היטב בכ"ז:

ז והנה לדעתי גם הקצה"ח לא קאמר אלא לענין שיועיל השליחות ולא נימא אשלד"ע שיבטל השליחות מכל וכל אבל לפטור השליח גם הקצה"ח מודה דהשליח עבר עבירה היכא דיש כאן עבירה והנה כת"ה העיר בצדק לדחות ראיות הקצה"ח מתוס' גיטין נ"ב דשם קאי לאביי ולאביי, אף בשלד"ע השליחות לא בטל כמ"ש בנוב"י. ובעיקר מה שנראה מדברי קצה"ח בתופס לבע"ח במקום שחב לאחרים אין עבירה למשלח ע' בספרי חא"ח סי' ז' בשולי המכתב שם העלתי נטפי פנינים בענין זה דהוי עבירה להמשלח והנה מה שהראני כת"ה דברי אביו הגאון בספרו מחנה חיים ח"א סי' מ"ו דהיכא דאינו עושה מעשה רק בשב ואל תעשה אינו עובר בלפני עור אין דעתי מסכמת לזה דהתוס' כתבו בשבועות ל' ע"ב דהיכא דחבירו עושה איסור לא מיקרי שב ואל תעשה עיי"ש. ומ"ש לפ"ז דאשה הנבעלת לאיש כיון שהיא קרקע עולם אינה עוברת בלפ"ע הנה לפנינו דברי הריטב"א יבמות פ"ד שהקשה בקרא דלא יקחו כל היכא דהיא מוזהרת ת"ל מלפני עור עיי"ש: ח והנה כה הראה לי אחד מתלמידי במה שכ' הב"י סוף סי' ק"ס דאבק רבית אין איסורו אלא על המלוה וכו' ואלו הי' איסור אף על הנותן הו"ל למימר גברא רבא

ולא עביד וכיון שזה נשבע חייב ליתן, ואין זה נשבע לבטל את המצוה אפי' מצוה דרבנן וכו' מוטב שיעשה איסורא זוטא משיעשה איסורא רבא משמע דמכשיל לחבירו באיסור דרבנן לא עבר אלפ"ע דאורייתא דלא כמנ"ח ותשו' פנ"י. ובאמת יש לפלפל בזה מש"ס דעירובין ל"ב ואכ"מ להאריך:
והנני ידידו:

סימן קעג

ב"ה פרעמישלא יום א' תשא צדיק ונושע לפ"ק:
שלום וברכה לש"ב הרב החריף ובקי מ' זלמן אשכנזי נ"י מזאלקאוו: א ראשית דבריך על מה שהקשיתי בספרי או"ח סי' ב' בש"ה על שיטת המג"א סי' י"א ס"ק י"ג. לפי מה שהבין ביד אפרים דלציצית די בקשר אחד ולשבת א"ח רק בב' קשרים א"כ אמאי אמרינן בשבת קל"א דר"א מודה בעשה ציצית בשבת חייב. והרי לא עשה רק קשר אחד ול"ל דמיירי שעשה ב' קשרים דא"כ אף אם ציצית דוחה שבת אסור לעשות ב' קשרים להוסיף על המלאכה עיי"ש. דל"ש לחייב בקשר אחד, משום מיגו כיון דאינו חייב בציצית בשבת לשיטת המרדכי הובא במג"א סי' י"א:
וע"ז כתבת דלעולם דמיירי בב' קשרים ואם ציצית דוחה שבת א"ח אב' קשרים דהקשר השני ל"ה רק ח"ש וליכא איסור דאורייתא לשיטת זקיני הח"ץ דח"ש אינו אסור רק במידי דאכילה ומותר להוסיף מלאכה כמו שכ' הפמ"ג בה' יוה"כ סי' תקכ"א דאף אם שחט רוב ב' חייב על מיעוט בתרא משום נטילת נשמה ומ"מ מותר לגמור השחיטה ואף אם נאסר בשחיטה כאן דאינו מוסיף רק ח"ש לא יתחייב אקשר שני. הנה למה לא עיינת בספרי שכ' לר' אליעזר דס"ל חייב אגמר מלאכה אפחות מכשיעור כדאיתא בכריתות י"ט א"כ נהי דאם ציצית דוחה שבת הו' בקשר א' ג"כ מלאכת משום מיגו מ"מ הקשר השני הוי גמר מלאכה כיון דלענין שבת באמת ל"ה מלאכה רק בב' קשרים. וכשעושה קשר ב' שאסור לעשות יתחייב לר"א על הקשר הב' כמו באחד על הארוג שחייב לר"א וסוגיא דשבת קאי לר"א ואין לומר כיון דמשום מיגו נגמר המלאכה בקשר אחד ל"ה קשר שני גמר מלאכה דז"א דבשלמא לחייב אקשר א' י"ל מיגו דהוא חשוב לציצית חשוב להתחייב משום שבת כמו דאמרינן בשבת דף צ"א אבל אם ציצית דוחה שבת וא"ח אקשר א' לא נימא משום חשיבות הציצית נגמר המלאכה שלא יתחייב אח"כ אקשר ב' אך נימא דהקשר הב' הוא הגמר מלאכה כיון דבאמת לענין שבת ל"ה מלאכה וע' מ"ש בספרי לא"ח סי' פ"ח אות י"א לחלק בין האיבעי דשבת צ"א ובין מיגו דהוי דופן וכתבתי לחלק בין שוגג למזיד ומזה יש לפלפל בקו' הנ"ל דמה דאמרינן לר"א דחייב

בעשה ציצית לכאורה מיירי במזיד דבשוגג הוי טעה בדבר מצוה אך להמרדכי דא"ח בציצית בשבת ל"ה עשה מצוה ובלא"ה לר"א דס"ל בפסחים ע"א דטועה בד"מ חייב י"ל דמיירי בשוגג ואקצר דלדעתי הוי בקשר ב' גמר מלאכת כמ"ש ודו"ק:

והנה מ"ש דלשיטת ז' הח"ץ באיסור שבת ח"ש אין אסור מה"ת ע' בספרי חא"ח סי' י' אות ו' דבשבת לכ"ע אסור מה"ת כמ"ש דברי הת"כ שם: ב ועל דברי הפמ"ג סי' תקכ"א וסי' שט"ז שכ' דאף לאחר שחיטת הרוב חייב אגמר הסימנים משום נטילת נשמה דמפרכסת כחי צ"ע איך מותר למרק ביוה"כ דהוי רק מצוה דרבנן ואיך יעבור אנטילת נשמה ובשגם דאחר ממרק ולא ניתן יוה"כ לדחות אצלו וצ"ל בישוב הדבר דשיטת ה"ר שמעי' בתוס' חולין פ"ד וב"ק ע"ה דדוקא ישראל בטמאה ונכרי בטהורה מפרכסת כחי' ולא בישראל בטהורה הואיל ומשתרי באכילה ומ"ה ה"ה לענין שבת ל"ה כחי' ופטור משום נטילת נשמה ומ"ה מותר למרק. ומצאתי בספר מנחת חינוך במוסך השבת אות כ"ט שמפלפל קצת בדברי הפמ"ג. וע' בספרי חיו"ד ח"ר סי' ז' אות ז"ח פלפלתי על דברי המנ"ח ותוס' רי"ד שבת קל"ו אם חייב על טריפה משום נטילת נשמה ותמהתי על דבריהם ממשנה. והנה מה דמשמע מתוס' רי"ד דבשחט בו שנים לאח"כ חייב ג"כ משום נטילת נשמה נ"ל לשטת ה"ר שמעי' בתוס' חולין פ"ד דמפרכסת בשחיטת ישראל בטהורה ל"ה כחי' לענין שום דבר גם בשבת פטור. ולפ"ז מה דאמרינן בחולין קכ"א דהרובעה חייב ג"כ לא מיירי רק בישראל בטמאה ונכרי בטהורה והנה בתחילה כ' התוס' רי"ד לחלק בין טריפה לבן ח' דבן ח' אינו יכול לחיות רק פחות מל' יום משא"כ טרפה יכול לחיות עד י"ב חודש ולפ"ז בגוסס דא"י לחיות רק ג' ימים כמבואר באה"ע סי' י"ז אינו חייב משום נטילת נשמה: ולפי סוף דברי התוס' רי"ד משמע דגם אגוסס חייב משום נטילת נשמה דחי הוא לכל דבר וע' תוס' קדושין ע"ח, ובאמת צ"ע בגוסס בידי אדם אם חייב עליו ההורגו משום נטילת נשמה. אך גוסס בידי שמים כיון דההורגו חייב ודאי חייב בשבת משום נטילת נשמה עיין סנהדרין ע"ח תד"ה בגוסס ובתשו' שבות יעקב ח"א סי' י"ג דן בחתך א' ראש האם בסייף ואח"כ חתך אחד בטנה בשבת להציל הולד אם צריך כפרה משום חילול שבת ומשמע דס"ל דחייב משום נטילת נשמה ולפמ"ש יש סברא דא"ח משום נטילת נשמה וחבלה וצ"ע. וע' בספרי לא"ח ר"ס נ"ג (והנה מ"ש תוס' רי"ד שם דטריפה חייב ה' סלעים אין כן דעת התוס' מנחות וב"ק י"א אך דעת רש"י הוא כן) ובכ"ז לא שקטה דעתי לשיטת התוס' דאף דישראל בטהורה מפרכסת כחי' לענין העמדה והערכה וה"ה לענין שבת לפ"מ שכ' הפמ"ג ותוס' רי"ד ואיך מירק אחר וע' מ"ש בחיבורי לא"ח סי' ל"ו אות ז' לישב זאת וכעת נ"ל לשיטת בעה"ע דחוזר על ציצין שאין מעכבין אף

בשבת ה"ה מה"ט מותר לגמור השחיטה בשביל מצוה דרבנן. ושמא בגמר סימנים ל"ה תיקון מידי אמ"ה לב"נ דקדשים כשרים אסורים לב"נ כמ"ש בצל"ח או דאינו עומד לב"נ ודוקא בשחטה ונמצא טריפה הוי תיקון לב"נ ובמקום אחר הארכתי ודו"ק. ובס' ארבעה טורי אבן לזקיני הגאון מ' אלעזר מאמשטרדאם הקשה לפמ"ש פ' המשניות דבכל מיתות אמרינן יד העדים תהיה בו בראשונה א"כ אמאי שריפת בת כהן אינו דוחה שבת הא הו"ל שנים שעשאוהו. ולפמ"ש משכחת לה שב' ימיתוה ושניהם יהי' חייבין שהמיתה אחד עד שנשרפה מקצתה ואח"כ ימית אותה הב' בעודה מפרכסת ושניהם יחללו שבת ומ"ה אסרה תורה דלמא לא ימיתוה בב"א ואי דקשיא הי' לתורה לצות שימיתוה בב"א זה בלא"ה קשיא כן בכל קרבנות וכבר כתבתי מענין זה בספרי לא"ח סי' ל"ה:

ג ואשוב לדבריך מה שכתבת על מ"ש בסי' ג' ליישב דברי הגמ' יבמות ו' אהא דבנין ביהמ"ק אינו ד"ש אלא דקיי"ל עשה דוחה ל"ת ליגמר מהכא דלא דחי והקשו התוס' הרי בשבת איכא עול"ת. וכתבתי דהגמ' מקשה אנשים דליכא עשה דשבת לגבייהו ועשה דבנין בהמ"ק חייבין כמ"ש הר"מ הובא בתשו' הנ"ל וע"ז כתבת דנשים חייבות בעשה דשבת מקרא דזכור ושמור כמו שחייבות בקידוש היום דבר תורה וזה אינו מוכרח דנהי דחייבת בעשה דקידוש היום מקרא דזכור מ"מ עשה דאיסור מלאכה, לא נלמוד מקרא זה דקרא זה לא קאי רק לקדשו בשאר מיני קדושות ולא לענין איסור מלאכה וכ"כ מהר"ם בשבת קל"ב (הגם דבספרי סי' ל"ו בש"ה תמהתי עליו זה דבאמת בשבת יש עול"ת אבל לא מקרא דזכור) והתוס' יבמות ו' לא כתבו רק עשה דלמען ינוח ועשה דיום השביעי תשבות וע' שעה"מ פי"ב מעכו"ם דנשים ליתא בעשה דלמען ינוח ומישב קו' התוס' יבמות דהא דמקשה ביבמות בעשה דכיבוד קאי בנשים כמין דברינו ואמת גם לדבריך יש מקום לפי מה דמשמע ממג"א סי' רצ"א דלכל מילי דשבת הוקשו נשים לאנשים וזה לא סביר הערתי בדברי רש"י ביצה כ"ג שפי' פרתו של ר"א יוצאה ברצועה שבין קרניה בשבת והתוס' יו"ט תמה דהרי גם ביו"ט מצוה על שביתת בהמתו ואמנם נכון לפי מה דאמרינן בשבת לא בהמתו היתה אלא של שכנתו ונשים אין חייבין על שביתת בהמה בעשה דלמען ינוח רק בשבת דלשבת שוין נשים לאנשים ולא ביו"ט ומ"ה פירש"י בשבת ודברי תורה מתחלקין לכמה ניצוצות ואכ"מ להאריך בזה:

ד ומה שכתבת דלרבה דהכנה דאורייתא הוא בעשה וליתא בנשים ומ"ה הקשית שיהי' ביצה שנולדה בשבת מותר ביו"ט לנשים הנה בש"ס דפסחים מ"ז ע"ב א"ר אפיק הקטרה ועייל מצי מוקצה ואזהרתי' מהיכא מלא תעשה כל מלאכה ועיין ברש"י שם דהוא מטעם דכתיב והכינו את אשר יביאו הרי דלוקה על הכנה לרבה כמו שלוקה על מוקצה דרש"י

כ' בביצה ב' דרבה לטעמי' דס"ל מוקצה דאורייתא ואף לשיטת התוס' בעירובין ל"ח דרבה חזר ממוקצה מ"מ מהכנה לא חזר ונמצא דהו"ל ל"ת ונשים אסורות. ומצאתי בספר מנ"ח מצוה רצ"ח אות ו' שכ' דלוקה על ביצה שנולדה ביו"ט שלאחר השבת ותמה על הפוסקים שהשמיטו זאת. ולפענ"ד אי אפשר לומר כן דאיך אפשר ללקות באכל ביצה משום לא תעשה מלאכה ואיזה מלאכה עושה וכונת הגמ' פסחים הנ"ל בדרך זה דבודאי א' אמרינן עצי מוקצה דאורייתא ע"כ ס"ל לגמ' דאסור לחתוך ממחובר דאורייתא משום קוצר כמ"ש תוס' ביצה ג' ולפ"ז הקפידה תורה שיהי' כל מלאכת אוכל נפש מוכן מעיו"ט ואף דמותר לשחוט ולאפות ולבשל ביו"ט מ"מ גוף הדבר יהי' מוכן וכשמבשל או מבער מעצים שאינם מוכנים עובר משום לא תעשה כל מלאכה. ואולי כשיבשל ביצה שנולדה ביו"ט שלאחר שבת נמי יעבור משום ל"ת מלאכה אבל כשאכל הביצה אין לוקין משום ל"ת מלאכה וז"פ. אמנם עכ"ז אין לומר דהוי מ"ע שהז"ג דאסור מפני שלא הי' מוכן באיסור תורה ונשים אסורות וע' תשו' בשמים ראש סי' ק"פ וסי' קס"ד:

ה עוד הקשית אתוס' כתובות מ"ז אהא דמסר לה בשבתות ויו"ט שכ' תוס' דקאי אתוספת של יו"ט דאסור בעשיית מלאכה ולא קמבטל לה לשיטת הפוסקים דנשים אינם מוזהרים אתוספת יו"ט ולפענ"ד שי"ל כיון דכתיב לא תעשה כל מלאכה אתה ובנך ובתך וכ' החינוך סי' ל"ב דאב מוזהר על שביתת בתו קטנה נהי דאבתו גדולה לא מוזהר מ"מ בנערה שעומדת ברשותו לענין הפרת נדרים ולחופה יכול למחות בידה שתקיים תוספת יו"ט אף שהיא אינה מוזהרת כיון שהוא מוזהר מיהו יש לעיין בזה כיון דגם בגדולתה לא תהא מוזהרת ל"ש בה מצות חינוך והעיקר מה שנראה דנשים מוזהרות על תוספת יו"ט ושבת לא מיבעי למ"ד דיליף תוס' יוה"כ מועניתם ומשם ילפינן לשבת ויו"ט וכיון דנשים איתרבי לתוס' יוה"כ כדאיתא בסוכה כ"ח ה"ה דילפינן לשבת ויו"ט אלא אפילו למ"ד דקרא אתי לכל האוכל ושותה בתשיעי מ"מ הרי יליף מעצם עצם כדאיתא ביומא פ"א ומיו"כ ילפינן לשבת ויו"ט ומ"ה נכונים דברי תוס' כתובות הנ"ל ובמנחות חינוך מצוה שי"ג כ' דנשים אין מוזהרות בתוס' שויו"ט מדאורייתא דדוקא לתוס' עינוי איתרבי ולא לתוס' מלאכה וזה ליתא דלהרמב"ם ל"ל תוס' שבת דאורייתא אף לאנשים ומאן דס"ל תוס' שבת דאורייתא דיליף מתשבתו שבתכם דכתיב גבי יוה"כ ה"ה לנשים כמו בתוס' עינוי וכ"כ פרמ"ג במשבצות סי' תר"ח ס"ק א' וכן משמע מתוס' ר"ה ט' שהקשו למ"ל הא דספק חשיכה אין מדליקין ס"ל משום תוס' שבת ואם נשים אין מוזהרין ל"ק קושיתם (וע' בספרי ליו"ד ח"ר סי' צ"ד אות י"א ישוב לקו' הנ"ל מתוס') ובדרך פלפול יש מקום לומר דילפינן מק"ו מה עינוי שאין נוהגת בשבת ויו"ט נשים מוזהרות בתוספת

מלאכה שנוהגת בשבת ויו"ט לא כ"ש שהזהירו אך יש לפרוך מה לענוי שכן לא הותר מכללה כדפרכינן ביומא פ"א וכתבתי בחיבורי לא"ח סי' צ"ז אות ג' דזה דוקא למ"ד איסורין דחוין אצל חולה דלא מיקרי יוה"כ הותר מכללו אבל למ"ד הותרו אצל חולה גם עינוי דיוה"כ הותר לחולה עיי"ש. והב"י סי' שכ"ח כ' דלמ"ד דחוי' אצל חולה טוב להאכיל נבילה מלשחוט בשבת ומחולין ט"ו בהא דמשני אליבא דרב כגון שהי' לו חולה מבעוד יום מוכח דשוחטין ואין מאכילין נבלה ע"כ ס"ל הותרו לחולה ושפיר יש ללמוד מעינוי למלאכה מק"ו שכן נוהגת בשבת ויו"ט וליכא למיפרך מה לעינוי שכן לא הותרה מכללה דגם עינוי הותרה לחולה וע"כ ס"ל לרב דגם תוספת למלאכה דאורייתא וגם נשים מוזהרות וכיון דסוגיא דכתובות מ"ז. קאי ליישב דברי רב דיליף מעשה ידי' לאבי' ומקשה נערה מנ"ל ומשני מדזכי רחמנא למימסרא לחופה שפיר פריך רב אחאי דמסר לה בשבתות ויו"ט והיינו בתוספת יו"ט דלרב גם נשים מוזהרות ובהכי אתי שפיר דברי הר"מ שפסק בה' שביתת עשור דתוס' יוה"כ ל"ה דאורייתא רק לעינוי ולא למלאכה דכשיטתי' ס"ל דשבת דחוי' אצל חולה וליכא למילף ק"ו מענוי למלאכה דנה למלאכה שכן הותרה מכללו דשבת לקרבן ציבור הותרה כדאמרינן ביומא מ"ו ולהפוסקים דס"ל הותרה ס"ל תוס' מלאכה דאורייי' בין בשבת בין ביוה"כ ודע דקשיא לפוסקים דדוקא ביוה"כ תוס' דאורייתא ולא בשבת ויו"ט ע' טו"ז ה' יו"כ אמאי ל"ח זאת במגילה באין בין שבת ליו"כ מיהו אין זה קו' דפלוגתא הוא:

ו וע"ד פלפולך בענין עשה דתשביתו וכ' בשם השנה"ע דהא דהקשה הרשב"א פסחים ה' שיהי' עשה דתשביתו בכרת שכן ס"ל להרשב"א באמת דלא כצל"ח לא מצאתי מקומו דמש"ס דמכות י"ג וכן ממשנה דריש כריתות מבואר דלא אשכחן עשה דכרת רק בפסח ומילה איברא דבדרך הפילפול יש מקום לזה ובזה נתישב ממקומות הנ"ל. וגם קושיתך בהא דאר"ע פסחים ס' דע"כ תשביתו מעיו"ט דאי ביו"ט מי שרי וקשיא דלמא עשה דוחה לל"ת ואי דיו"ט עול"ת דלמא תשביתו בכרת כקו' הרשב"א ועשה דכרת דוחה לעול"ת כמ"ש תוס' זבחים ל"ג ומ"ה צותה תורה לבער ביו"ט הקודם יש לפרש במשנה ד' מ"ט ס"ל לר"מ בי"ד של פסח שחל בשבת מבערין את הכל מלפני השבת וחכ"א בזמנם וכ' הבעה"מ דר"מ ס"ל אב"ח אלא שריפה ואסור לבתר בשבת וחכמים אומרים בזמנם דמפרר וזורר לרוח ל"ה מלאכה ויש להקשות לפמ"ש המ"ל פ"א דחמץ דמפרר בשבת הוי מלאכה משום טוחן מ"ט ואולי יסבור הבעה"מ דאין טוחן אחר טוחן אבל לפמ"ש המ"ל בשיטת הר"מ קשה (עיין מ"ש בזה בח"ר סי' נ"ו אות ב'). וגם קשה לפמ"ש רש"י ביצה כ"ז דאין שורפין קדשים ביו"ט וה"ה שאר הבערות דאחשבי' מ"ט מותר שאר

הבערות בשבת לרבנן ע' פ"י פסחים ה' ואמנם י"ל הנה הרשב"א בפסחים שיהי' עשה דתשביתו בכרת דאיתקש לאכילת מצה וכ' בצל"ח לישב דאם נקיש תשביתו לאכילת חמץ ע"כ נקיש גם תשביתו דכתיב אך ביום הראשון לאכילת חמץ ויהי' גם בע"פ בכרת וזה א"א דהרי כל אוכל חמץ ע"כ שלו הוא וכשאכל בע"פ אמאי פטור מכרת הרי הוא מבטל מ"ע דהשבתה וחייב כרת ומוכח מדממעטינן לאוכל בע"פ דא"ח כרת דעשה דתשביתו לית בה כרת עיי"ש. אמנם דבריו נכונים לשיטת התוס' פסחים כ"ח דתשביתו הוא שלא כדרך אכילה אבל לשיטת הבעה"מ דלר"ש בע"פ מותר מדאורייתא דבאכילה הוא משבית ל"ש ת' זה דמה"ט אינו חייב כרת בע"פ משום דא"ע בעשה דתשביתו והדרא קו' הרשב"א לדוכתא אך למ"ד אב"ח אלא שריפה א"כ באכילה מבטל מ"ע דהשבתה כהוכחת הצל"ח, דאיך משכחת אוכל חמץ בע"פ שלא יתחייב כרת. ולפ"ז י"ל דמ"ד אב"ח אלא שריפה סובר דתשביתו אינו בכרת כדמוכח מקרא כמ"ש הצל"ח ומ"ד השבתתו בכל דבר סובר דתשביתו בכרת והא דלא חשיב במשנה דכריתות ובברייתא דאתיא כמ"ד אב"ח אלא שריפה ומ"ה סובר ר"מ דמבערין הכל מלפני השבת דס"ל אב"ח אלא שריפה ולא דחי' שבת וחכ"א בזמנם דס"ל השבתתו בכל דבר ואף באכילה משביח ומשבחת אוכל חמץ בע"פ שאינו בכרת ולעולם עשה דתשביתו בכרת יב בע"פ ועשה שיש בו כרת ד"ש כמו פסח ומילה ומעתה נכונה הסוגיא דפסחים ה' דקשיא איך מוכיח הגמ' דס"ל לר"מ אב"ח אלא שריפה דלמא השבתתו בכל דבר ואף שריפה בכלל ור"ע הוכיח דהוא מעיו"ט דאס"ד ביו"ט איך הותרה שריפה דהוי ג"כ בכלל וכן הובא באו"ח קו' זו בשם הגאון מ' אברהם ברודא וגם קשה קו' הפ"י מאחשבי' אך לפמ"ש הוכחת הגמ' ש"מ דס"ל לר"ע אין ביעור חמץ אלא שריפה וע"כ באכילה אינו משבית ומוכח מקרא דתשביתו בעיו"ט נהי דלמאי דס"ד דתשביתו ביו"ט אין להוכיח דבתשביתו ליכא כרת מאוכל בע"פ דאז ליכא עדיין מ"ע דתשביתו מ"מ מוכח לר"ע דבתשביתו ליכא כרת מדמחייב קרא כרת לאוכל חמץ ומשמע מלשון הקרא אך ביום הראשון תשביתו כי כל אוכל חמץ ונכרתה ומשמע דחייב כרת רק משום אכילה והרי בלא"ה חייב כרת משום שלא הושבת ואף דנ"מ לקרבן דאתשביתו שהוא מ"ע א"ח קרבן דהוא מ"ע ואינו דומה לע"ז וכ"כ הצל"ח מ"מ מלשון הקרא משמע דאף במזיד א"ח רק משום אוכל וע"כ בהשבתה ליכא כרת ואי ביו"ט אין עשה דוחה לעול"ת אבל אי ר"ע ס"ל השבתתו בכל דבר א"כ באוכל ג"כ משבית ולא מוכח מקרא דא"ח כרת על עשה דתשביתו א"כ עשה דכרת דוחה לעול"ת ואיך הוכיח ר"ע דתשביתו מעיו"ט כן נלע"ד ע"ד הפלפול לישב הקו' שכתבת. וגם אני בעצמי הערתי זאת ואף לתי' הצל"ח דהוכחה דליכא בתשביתו

כרת הוא מע"פ עדיין קשיא הוכחת ר"ע דדלמא תשביתו ביו"ט, ובאמת איכא כרת כקו' הרשב"א ולפמ"ש ניחא והבן כל זה. ואף שהוא ע"ד הפלפול ויש לסתור ולבנות לא מנעתי מלכתוב זה:

ז ודע דאם נאמר דעשה דתשביתו הוא בכרת כקו' הרשב"א וכשיטת הבעה"מ דבאכילה הוא משבית אין להקשות איך חייב כרת באוכל חמץ בפסח והרי עשה דתשביתו דבכרת דוחה ל"ת דכרת דזה גופה אסרה תורה דאל"כ קשיא לר"י דאוכל בע"פ בלאו ואמאי לקי והרי באכילה הוא משבית וקיים מ"ע להבעה"מ וע"כ זה גופה אסרה תורה וע' מ"ש בספרי הא"ח סי' נ"ב אות ז' דבר נחמד לישב קו' הגאון ר"ע איגר:

ח והנה מ"ש דדברי דרכי משה סי' תל"ד דאם ילפינן שריפת חמץ מנותר אין שורפין חמץ בלילה מבואר בירושלמי ריש במה מדליקין ליתא דבירושלמי אין מבואר רק שאין להדליק מעיו"ט לשרוף ביו"ט כמו נותר עיי"ש. וקושיתך על הד"מ מהא דמקשה בגמ' ואימא לרבות ליל י"ד לביעור יש ליישב לפמ"ש תוס' דקודם זמן איסורו אפי' לר"י השבתתו בכל דבר מיהו צ"ע דאם נאמר דגוף הקרא אתיא לליל י"ד ע"כ אז בשריפה דוקא ודברי פלפולך הוטבו בעיני:

והנני ש"ב ידידך:

קונטרס אחרון

לחלק או"ח ויו"ד סימן א

ב"ה "ברכת אהבה" לפ"ק:

פרעמישלא:

להרב הה"ג החריף ובקי כש"ת מ' אורי העמערלינג נ"י האבד"ק באקאשעוויץ יע"א:

ע"ד השאלה שהי' בק' בהכ"נ ישנה והי' קרובה ליפול ונלחצו לבנות מחדש, והרחיבו מקום בהכ"נ לג' צדדים מזרח צפון דרום לכל צד ג' אמות אך לצד מערב בנו הכותל מערב לפנים מהכותל הישנה ב' אמות והרחיבו מקום הפאליש וב' עזרות קטנות בב' צדדי הפאליש ועל גבי הפאליש והב' עזרות קטנות בנו עזרת נשים ולסתור דבר זה הוא הוצאה רבה. ע"כ שאל אם ל"ה הורדה מקדושה ואם מחויבים לסתור. ואף אם נחליט שמותר למכור עפ"י ז' טובי העיר ונסמוך על תשו' פ"י חלק או"ח סי' ז' דבזה"ז כולם אדעת הקהל בונים הבהכ"נ ורשאין למכור אף בשל כרכים אם ל"ה זאת הערמה מדאורייתא כיון דבאמת אין מוכרין רק נשאר בקדושה קלה הוי רק הערמה: א תשובה בפמ"ג ריש סי' קנ"ג צידד לומר דאף להסוברים דקדושת בהכ"נ דאורייתא מ"מ הא דאין מורידין

לקדושה קלה הוא רק מדרבנן והא דיליף מקרא מנחות צ"ט אסמכתא בעלמא הוא ומייתי ראי' מפסחים ויומא מדבעי והניחם שם שלא ישתמש כהן הדיוט ות"ל דהו"ל הורדה מקדושה ומוכח דל"ה רק מדרבנן וראייתו יש לדחות לפי המבואר בפסחים כ"ו דמה"ט בעי קרא דסד"א הואיל ונעשה מצותו ול"ח לקדושה אין מועלין ומ"ה באמת הו"ל ב' כתובים הבאים כאחד עיי"ש. ולפ"ז טעמא דר' דוסא שמתיר שישתמש כהן הדיוט משום דל"ח לקדושה וע' מ"ש בספרי בית יצחק או"ח סי' כ"ז אות ב' ליישב קו' הת"ש על הטו"ז עיי"ש. ואדרבה מיומא י"ב משמע דהוא מדאורייתא דא"ל ר' לר' דוסא בהא דס"ל ילבש להביא בגדי כה"ג ביוה"כ שכשרים לכהן הדיוט בגדים שנשתמשתה קדושה חמורה תשתמש בהם קדושה קלה משמע להדיא שהוא דאורייתא, איברא שיש קצת ראי' לשיטה זו דבזה יתיישב מה שקשה לי והובא בספרי הנ"ל סי' כ"ד אות א' שלהבעל המאור דס"ל דאבני מזבח קיל מכלי שרת ויוצאין לחולין ע"י מעילה עיין בדבריו בע"ז פ' ר' ישמעאל א"כ איך עשו ממחתות שהי' כלי שרת לדעת הרמב"ן על התורה צפוי למזבח והורידו מקדושה, ושם בסי' הנ"ל אות ד' הבאתי דברי הפלאה שהרגיש במקצת. אמנם לדברי הפמ"ג הנ"ל ניחא דהא דיליף דאין מורידין מהמחתות היינו מדלא הורידו לגמרי מקדושתו אבל מה שהורידו לקדושה קלה לא מיקרי הורדה מדאורייתא. אמנם גוף הקושיא מיושב שם שפיר דמזבח נחושת שעשה משה דין כלי הי' לו כמבואר שם עיי"ש ובזבחים פ': ב ולכאורה יש לעיין בהא דילפינן מעלין בקודש ולא מורידין מהא דעשה משה רבינו ממחתות צפוי למזבח והרי שם הי' כלי שרת להרמב"ן וקדושת הגוף לא פקעה בכדי וכ"כ הטורי אבן במגילה ט' ע"ב ד"ה ולא לכהן הדיוט בטעמא דכהן גדול שעבר מוזהר על האלמנה מטעמא דאין מורידין מקדושה והוא מטעמא דקדושת הגוף לא פקעה בכדי, א"כ אין ראי' דמדאורייתא אין מורידין בקדושת בהכ"נ אף אם קדושתו דאורייתא מ"מ ל"ה רק קדושת דמים דהרי נפקע ע"י מכירה וקדושת דמים פקעה בכדי ואין ללמוד מקדושת הגוף. ובזה יש קצת להחזיק בשיטת הפמ"ג ומ"מ אין לסמוך ע"ז לבד. אמנם אף אם הוא דאורייתא יש לדון דלא מיקרי זאת הערמה בדאורייתא כעין שכ' במקור חיים סי' תמ"ח לענין מכירת בהמות דכיון דקונין בקנין לא מיקרי הערמה והגם דקצת טעמים ל"ש מ"ש ממתנה ע"מ להחזיר ל"ש בזה דאם מוכר ע"מ להחזיר לא תפקע הקדושה ואף דמבואר במשנה דמוכרין בהכ"נ על תנאי שאם ירצו יחזרוה שם לא הותנה שיחזרו בודאי רק אם ירצו משא"כ כשהותנה שיחזרו בודאי י"ל דלא נפקע הקדושה מ"מ שאר טעמים שכ' המק"ח שייך נמי הכא:

ג ואמנם שימכרו ז' טובי העיר אותן ב' אמות אין לנו שהרי כבר הזמינו אותו המקום לפאליש ולב' עזרות ואף דאין זימון מועיל בבהכ"נ כמבואר סעיף ח' מ"מ הרי כתב הטו"ז דחל עליהם תורת נדר. אך לפמ"ש המג"א סוף ס"ק ה' דז' טובי העיר רשאין לשנות המעות ה"ה דאין כאן תורת נדר גם להטו"ז והשתא דיכולין למכור בהכ"נ ישנה כש"כ דרשאין למכור מה שזימנו. מיהו א"צ למכור שיהי' חולין אך דיכולין למכור שיהי' בהכ"נ של יחיד או מנין שישאר עכ"פ במקצת קדושה. ונשוב לעיקר הדין הנה הגאון מהרש"ק בספרו סת"ם קונטרס פרט ועוללת בסוף הספר סי' ב' לק"ק זאלישטשיק החמיר מאוד בדין זה. ולדעתו ל"מ מכירה ולא שום תקנה ע"ש שצוה לסתור הבנין. והנה כת"ה מביא דברי תשו' פ"י סי' ז' שהקל בדין זה דלא לחוש לכרכין בזה"ז. ובנו הרב הגדול מ' יצחק צבי מו"צ דק' יאריסלאב נ"י הראה לי בתשו' מהר"ח א"ז הוא בנו של בעל הא"ז הנדפס מחדש בלפסיא סי' ס"ה שכ' בזה"ל דאפי' קהילות שלנו חשובים ככפרים בימי התנאים והאמוראים לפי שאנו מתי מעט ונשארנו מעט מהרבה ויותר הי' ישראל בכפר בימיהם מעתה בקהילה גדולה עיי"ש והמעיין בהתשובה שבספר סת"ם הנ"ל יראה שמה שהחמיר שם הי' לפי שהרבה היו מומין בדבר והרב והראשים לא רצו לעשות מבהכ"נ עזרת נשים וע"כ החמיר שם. והגאון מהרש"ק כ' בתשובה הנ"ל דאפי' מריש שבנאו בבירה חייב לקעקע כל הבירה כש"כ בשל רבים דחייבין לסתור כל הבנין אבל המעיין בתשו' מבי"ט ח"ג סי' קמ"ג שהובא במג"א יראה דאף דלא שייך תקנת השבים בקרקע מ"מ חש על הבנין שבנה אחד סמוך לבהכ"נ ולקח חצי אמה בבהכ"נ וצוה שימכרו ז' טובי העיר. אך שם לא היו מתפללין בבהכ"נ זה. וטעם זה כתב דמה"ט אפי' בשל כרכים מועיל מכירה ואחרי שכ' בתשו' פ"י להקל בזה"ז אולי יש לסמוך ע"ז: ד ואמנם בתשו' אמרי אש סי' ח' הביא דברי השו' פ"י וכ' דהפ"י סיים בטעמא הואיל שהוא דרבנן יש לסמוך להקל וס"ל קדושת בהכ"נ לא הוה רק דרבנן כשיטת הר"ן אבל לדעת הרמב"ן דקדושת בהכ"נ דאור' אין להקל מהני טעמא שכ' בתשו' פ"י אבל יכול להיות דאף לרמב"ן דס"ל קדושת בהכ"נ דאורייתא החשש של כרכים שמא ממעות שאינו של העיר הזאת בנו ל"ה רק חשש דרבנן דבודאי הרוב מאנשי העיר והמיעוט בטל ברוב ואף דממונא לא בטל מ"מ איסורא דאית בי' לענין קדושה בטל כדאמרינן בביצה ל"ט לענין מים ומלח ואף שהר"ן פ' זה בורר סנהדרין ל' כ' שעדות של מעשר שני דין ממון יש בו והובא בשב שמעתתא שמעתא ז' פ' ד' מ"מ לענין ביטול שאני ועוד דמה שממון בעלים לא בטל מקצת אחרונים כ' מטעם דאין הולכין בממון אחה"ר ומקצת אחרונים כתבו דהוא רק מדרבנן מטעם סמוך מיעוטא לחזקה ועכ"פ י"ל דאף

לרמב"ן חומרת כרכין הוא מדרבנן וע' עוד בנתיבות סוף סי' קמ"ט דעכשיו הולכין אחר המנהיגים ויש חזקה בכה"ג ומ"מ לפי שהדבר יצא מפי הגאון מהרש"ק להחמיר וכן משמע בתשו' ש"ב הגאון בעל חסד לאברהם:

ה ע"כ נלע"ד הנה במה שעשו למעלה בהכ"נ של נשים אין בו שום הורדה מקדושה דאם למטה יתפללו אנשים כמו בכל בהכ"נ ולמעלה אין מתפללים מה אכפת לן אם למעלה יתפללו נשים. וע' בראש יוסף מגילה כ"ח דעזרת נשים יש בו ג"כ קדושה. וע' במהרי"ט הובא בשואל ומשיב ח"ב סי' כ"ב אולם בפאליש כ' בראש יוסף דרשאין לעת הדחק לשחוט כפרות הגם דנ"ל כונתו לחצר בהכ"נ דבפאליש של בנין ודאי אין לשחוט מ"מ יש בו קדושה קלה ע"כ לדעתי העזרת נשים יניחו על עמדו אך למטה בנהכ"נ בכל אורך הב' אמות יעשו ארקאדעס הן בפאליש הן בצדדים או עמודים של עץ או מלבנים באופן שבכל הב' אמות יתפללו הבאים לבהכ"נ ולאחר הב' אמות יעשו דפנות לבתי העזרות קטנות. וליתר שאת יעשו מכירה ובאמת יש מקום להקל אבל אין לגבב קולות במקום שיכולין לתקן:

לחלק או"ח ויו"ד אסימן ב

ב"ה:

פרעמישלא תרנ"א לפ"ק:

להרב החריף ובקי זקן שקנה חכמה כש"ת מ' יחיאל מיכל הכהן נ"י דומ"ץ דק':

עיר ישן יע"א:

ע"ד השאלה מהקלויז שבקהלתכם שאחר השריפה הגביהו הבנין למעלה וגם העזרת נשים מהקלויז הגביהו חומתה למעלה ועשו החומה בעוביה למעלה כמו עובי החומה למטה לא כמו שעושין ברוב בנינים שלמעלה קלושה החומה מעוביה למטה וכעת רוצים הממונים לסתת עובי החומה מבפנים בעזרת נשים למען ירויחו מקומות למכור וגם רוצים לעשות חלון מעזרת נשים לעזרת אנשים אצל הזויות בקרן דרומית מזרחית ולסתת קצת בשפוי מכותל הדרומי מקרן דרומית מערבית מעזרת אנשים ויעשו שם חלון בעזרת נשים וירויחו מקום אחד בעזרת נשים והמה צריכים למעות לתקן הבנין ושאל כת"ה אם רשאין לעשות כן:

א תשובה בדין זה כבר האריכו הפוסקים. ומדברי הטו"ז סי' קנ"א ס"ק ג' הוכיחו דאפי' נתיצה לצורך בהכנ"ס כגון שעושה חלון להאיר אסור ודוקא שעושה גומא או נתיצה אדעתא למלאות הגומא או הנתיצה אבל שלא למלאות אסור אף לצורך וי"ל דס"ל לטו"ז אף עושה חלון להרבות אור אסור. אך נ"ל דעושה חלון להרבות אור גם הטו"ז מודה

דמותר ולא אסר רק בעושה שטענדער דהוה לצורך תפלה אבל אין הבנין מתוקן בהכי משא"כ בעושה חלון לצורך האור הוה תיקון בבנין גופי' גם הטו"ז מודה דהרי בס"ס קנ"ב מבואר ברמ"א בשם המרדכי דאסור לסתור דבר מבהכ"נ אלא אם עושה לבנות ומבואר במרדכי הטעם דנתיצה גופיה בנין מקרי א"כ כל לצורך הבנין מותר וחלונות הם לצורך הבנין דבהכ"נ צריך אור גדול. משא"כ שטענדיר הוה לצורך האדם ולא תקון הבנין הוה דרך השחתה כעין שכתב רש"י שבת ק"ו דאף מבעיר עצים לקדרתו מקלקל הוא דתקון אצל אחרים ל"ה תקון לרש"י עיי"ש. והנה בא"ר הוכיח מרא"ם שכתב על רש"י פ' ראה שכתב וכי ס"ד שישראל נותצין מזבחות הא דלא הקשה אמוחק השם משום די"ל דמוחק לצורך וא"כ מה הקשה אנתיצת מזבח וע"כ נתיצת מזבח מותר לצורך עיי"ש. ואמנם בתשובת רמ"א סי' ך' מבואר דאף מחיקת השם מותר לצורך וזה דלא כמזרחי ועיין מ"ש בספרי לא"ח סי' י' אות ה' ומצאתי בבית אפרים חיו"ד סי' ס"א שהרגיש בזה דרמ"א לא ס"ל כמזרחי ופמ"ג סי' קנ"א הקשה באמת כיון דמחד קרא נפקא מחיקת השם ונתיצת המקדש אמאי לצורך תקין זה אסור וזה שרי ולתשובת רמ"א ושאר פוסקים באמת שוים:

ב והנה מ"ש לעיל דיש חילוק בין נותץ לתקן בהכ"נ לנותץ לצורך אדם נ"ל ראיה דהנה באיסור שריפת קדשים ג"כ אסור ואזהרה מלא תעשון כן כמבואר במכות כ"ב בשורף עצי הקדש (ובספר משנת חכמים מסופק באוכל קדשים אם חייב מלקות משום לאו דלא תעשון כן דהוה השחתה נלפע"ד כמ"ש התוס' פסחים כ"ח דתשביתו הוא שלא כדרך אכילה ה"ה השחתה דקדשים דוקא שלא כדרך אכילה). ולפ"ז קשה דשריפת קדשים נותר או טמא מצות עשה כדאמרינן פסחים פ"ג ניתי עשה ונדחי ל"ת וכן אמרינן בשבת כשם שמצוה לשרוף קדשים ולראב"ש דאמר בזבחים ס"ו לא יבדיל א"צ להבדיל והקשו בתוס' שם ד"ה אלא מעתה דנימא בכל ל"ת א"צ לעשות ותירצו דאיך ה"א דצריך ולפ"ז י"ל דלמא הא דכתיב בקודש באש תשרף או והנותר באש ישרף היינו שמותר לשרוף דס"ד דאסור משום לאו דלא תעשון כן קמ"ל דמותר לשרוף ומנ"ל דמצוה לשרוף. אמנם אם אינו אסור רק דרך השחתה א"כ בנותר וטמא דאסור בהנאה ול"ה השרפה השחתה פשיטא דשרי לשרוף וא"צ קרא לזה וע"כ מצוה לשרוף (אך קשה בחלב נותר דמועלין בו מטעם דאם עלה לא ירד כמ"ש רש"י כריתות כ"ג ע"א ומה"ט מועלין בו א"כ ס"ד דהשרפה הוי השחתה וע' מ"ש בתשובה חיו"ד סי' קנ"ד אות ב' בדברי רש"י וע' תוס' חולין ד' ע"ב) וע' בית אפרים חיו"ד סי' ס"א הנ"ל שכ' דמה"ט הקשו תוס' פסחים כ"ט דחמץ יחייב מעילה משום האפר ואיך ישרוף חמץ הקדש ויחייב משום לאו דלא תעשון כן וע"כ משום דלא הוי השחתה ע"ש:

ג והנה תוס' כ' בפסחים ט"ו ע"א ד"ה ולד טומאה דרבנן דנטמא בשר בולד הטומאה דרבנן אין טעון עיבור צורה דדוקא בנטמא בכלי שנטמא במשקין טעון עיבור צורה עיי"ש וצ"ע איך ישרוף בלא עיבור צורה והלא מדאורייתא היתר הוא, ועובר בל"ת דלא תעשון כן כמו שורף עצי הקדש ואיך ישרוף מה דטמא בדרבנן ואיך יעבור בל"ת בקום ועשה. כמו שהקשה תוס' כעין זה בפסחים ס"ב ד"ה כי לית לי' וצ"ל כיון דמדרבנן אסור ולא שוה מידי ול"ה השרפה דרך השחתה כעין שכ' תוס' פסחים כ"ט ד"ה אין פודין אך קצ"ע דזה תליא בפלוגתא שבין ר"מ ור"י בסוכה כ"ג ע"ש א"כ ר"י לא יסבור כן ותוס' פסחים ט"ו הנ"ל משמע דכתבו לכ"ע. וכ' מלא הרועים אות אינו ראוי מדרבנן. ולפ"ז נ"ל טעם דתניא בפסחים ע"ג ע"ב כל שפסולו בגופו ישרף מיד בדם ובבעלים תעובר צורתו. והיינו טעמא דפסולו בגופו כיון לעצמו אסור ל"ה השרפה דרך השחתה דבלא"ה הוא נשחת אך בדם ובבעלים דעצם הבשר ראוי הוא אך איסור אחר גרם לו הוה השרפה השחתה ומ"ה אסור לשרוף ובעי עיבור צורה וה"ה לפ"ז תיקון בגוף הבהכ"נ הוה נתיצה בנין. אמנם תיקון לבעלים ל"ה נתיצה בנין ואסור לנתוץ על כן גם הטו"ז מודה בעזרת אנשים. א"כ נהי דהוה תיקון לגבי בהכ"נ דנשים מ"מ הרי הוא נותץ חומת בהכ"נ דאנשים ולבה"כ זה ל"ה תיקון והרי עובי החומה כלפנים א"כ יש בה קדושת בהכ"נ דאנשים יש חשש בבנין זה שרוצים לסתת הכותל ולעשותה דקה ויהי' המקום בעזרת נשים מרווח אולי הוה זה הורדה מקדושה דכותל זה הוא מבהכ"נ דאנשים ונתקדש ונעשה ממנה קדושת בהכ"נ דנשים:

ד אמנם בש"ס דפסחים פ"ו מבואר דהא דעובי החומה כלפנים דוקא כששוה לקרקע העזרה אבל אם הכותל גבוה מקרקע עזרה ל"ה כלפנים. וכן כ' הראב"ד פ"ו מה' בית הבחירה ה"ט והכסף משנה כ' שם דאף הרמב"ם סובר כן והא דסתם משום דסמך על מ"ש לעיל גבי לשכות דגגותיהן שוות לקרקע עזרה הוה קודש וה"ה בעובי החומה בעי שיהי' שוה לקרקע עזרה על כן לכאורה י"ל דגובה החומה מבהכ"נ ל"ה קדוש יותר מקדושת עזרת נשים ול"ה הורדה מקדושה וכן אם הוי תיקון לעזרת נשים מותר לנתוץ מה שגבוה מקרקע עזרה. אך י"ל דדוקא לענין אכילת קדשי קדשים ל"ה החומה כלפנים רק אם שוה לקרקע עזרה. אבל מ"מ קדושת בהכ"נ יש לכל החומה. וע' מג"א סי' נ"ה ס"ק י"ב שכ' אהא דמי שעומד אחורי בהכ"נ וביניהם חלון מצטרף והרי גם בחלונות בעינן שיהי' שוות לקרקע עזרה. וע' פר"ח שם ולפמ"ש דדוקא לאכילת קדשים בעי שיהי' שוה לקרקע עזרה ניחא ומג"א כ' דלענין תפלה קיל וסגי שיהי' רואין זא"ז. מ"מ כיון דכתבו הפוסקים האחרונים דאיסור נתיצה מבהכ"נ רק דרבנן דאין ללמוד מקדושת

עזרה ובהמ"ק דלא כמ"ש הפמ"ג באשל אברהם. סוף סי' קנ"ב להסתפק אם לוקה בנותץ אבן וע' בתשו' ארי' דבי עילאי סי' ב' חא"ת על כן בכה"ג יש לסמוך אדעת הראב"ד:

הן אמת שיש לומר כסברת הפמ"ג דאף דקדושת בהכ"נ דרבנן מ"מ בזיון בהכ"נ או נתיצה אסור מדאורייתא דומיא. למ"ש בתשו' פנ"י דאף מכשיל לחבירו באיסור דרבנן עובר מדאורייתא בלפ"ע וכ"כ במנ"ח. ובשגם שראיתי מביאים בשם קרית ספר למבי"ט דקדושת בהכ"נ דאורייתא מ"מ בכה"ג ודאי ל"ה רק מדרבנן ויש להקל. אמנם. כן כיון שיש מחמירין בזה וגם יש בדבר ספק אם הוה תיקון הקלויז:

ה על כן נ"ל שימכרו טובי העיר החומה ויוציאוה מקדושה ע"י המעות ואח"כ ינתצו הכותל ע"י פועלים נכרים. ואף דהמכירה, הוה רק הערמה מ"מ הערמה בדרבנן מותר ונתיצה ע"י פועלים נכרים י"ל דל"ה רק שבות דבנתיצה גרמא מותר כמ"ש בשבת ק"כ ע"ב ועי' בית אפרים יו"ד ס"ס ס"א א"כ ע"י נכרי ל"ה רק שבות. ואף די"ל כמחנה אפרים דבפועל נכרי יש שליח לנכרי מ"מ בדבר עבירה אמרינן יד עבד כיד רבו לזכותו ולא לחובתו כמ"ש הריטב"א בקידושין והרמב"ן לענין ע"מ שאין לרבו רשות בו וכבר כתבתי בתשובה דמה"ט מיושבין דברי מח"א ממה שהקשה ב"ק נ"א אין שלד"ע ודלמא ע"י פועל נכרי. להנ"ל ניחא דלחובתו ל"א ידו כיד רבו ע"כ לצורך בהכ"נ אף בעזרת נשים מותר הנתיצה ע"י פועל נכרי וע' דברי חיים להגאון מצאנז א"ח סי' י"ג ח"ב וסי' ג"ד ח"א כנלע"ד וע' מ"ש בספרי ליו"ד ח"ר סי' קל"ו סוף אות י' להוכיח מרא"ש ב"מ דאף היכי דגרמא אסור ע"י נכרי קיל מגרמא ואף דלכאורה בנתיצה אסור ע"י נכרי מדאוריי' לפמ"ש בס' מנ"ח מצוה דבשביעית אסור ע"י נכרי מדאורייתא שהאדם מצווה על שביתת קרקע וכ"כ בפנים יפות פ' משפטים במקרא ששת ימים תעשה מעשיך מ"מ יש לחלק שם מצוה על שביתת קרקע כדאמרינן בע"ז ט"ו משא"כ בנתיצה האיסור על האדם הנותץ וגם בשביעית הקשיתי עליו מש"ס דשבת ס"ח דאמרינן קשה עונשה של שבת יותר משביעית ואמאי לא קאמר קשה עונשה של שביעית משל שבת דבשבת ל"ה רק מדרבנן ובשביעית דאורייתא על כן דבריו צל"ע. מ"מ בנ"ד יש להתיר באופן הנ"ל:

ו לעיל הקשיתי לראב"ש דס"ל לא יבדיל א"צ להבדיל זבחים ס"ה מנ"ל דמ"ע שרפת נותר דלמא הכוונה דמותר לשרוף ואינו עובר משום לאו דלא תעשון כמו בשורף עצי הקדש. כעת נ"ל דבזה י"ל קו' תוס' יבמות ע"ב ד"ה לראב"ש דס"ל נותר שלא בזמנו נשרף בלילה אמאי כתב רחמנא עד בקר ליתן לו בקר שני לשריפתו ואמאי לא שורפין בליל ט"ו דהו"ל נותר שלא בזמנו. ונ"ל לישב דהנה בספרי לא"ח סי' י"א הקשיתי איך דריש לשריפת קדשים דלא דחי יו"ט מקרא דהנותר עד בקר והרי קרא זה כתיב בפסח מצרים

דלא הי' אז יו"ט והארכתי שם. אמנם נראה דיתור הקרא דרשינן לעתיד דאף לאחר מתן תורה ליתן לו בקר שני. אבל לכאורה לאחר מתן תורה לא איצטריך בקר שני דבלא"ה אין שורפין ביו"ט רק דקמ"ל אין עשה דוחה לל"ת. אמנם לראב"ש דס"ל לאיבדיל א"צ להבדיל ה"ה שריפת קדשים ל"ה עשה רק ושרפת את הנותר באש היינו דמותר לטרוף דה"א דאסור משום לאו דלא תעשון ע"כ ליכא למימר לדידיה דה"א דעשה דוחה לל"ת דלדידיה ליכא עשה וע"כ לא דריש קרא לעתיד רק קודם מתן תורה שורפין בבקר ראשון דהו"ל נותר בזמנו ומיושב קו' תוס' ומ"מ יש לעיין בזה:

והנני ידידו:

לחלק או"ח ויו"ד סימן ג

ב"ה:

פרעמישלא תרל"ז לפ"ק:

להרב המה"ג החריף ובקי כש"ת מ' שמואל באב"ד נ"י האבד"ק ווישנא יע"א: ע"ד השאלה במי שיש לו פועלים נכרים השכורים לשנה שיעשו טאפלין והשכירות שלהם דבר קצוב מכל שטיק והפועלים עושין מלאכה בשבת בבית ישראל אי יאי למיעבד הכי: א תשובה אם עושין בבית ישראל ודאי אסור כמבואר סי' רנ"ב דאפי' קצץ לו דמים דוקא בבית עכו"ם מותר ולא בבית ישראל וכן מוכח מסי' רמ"ד דלפסול אבנים ולתקן הקורות אפי' בביתו של עכו"ם אסור הואיל והוא לצורך מחובר משמע דבביתו של ישראל אפי' בתלוש אסור וכן הוא בירושל' הובא בתוס' ורא"ש וב"י שם אומנים גוים עושים מלאכות ישראל בביתם אבל לא בבית ישראל רשב"א אומר בד"א בקבולת אבל בשכר אסור בד"א בתלוש אבל במחובר אסור. וכן הוא גי' תוס' הרי דאף בקבולת אסור בתלוש בביתו של ישראל דהלכה כרשב"א בזה וכת"ה כ' דבנ"ד הדבר מפורסם שהוא בקבלנות וליכא חשש מראית עין ולכן כ' דמ"מ אסור משום חשש אורחים שיבואו לעיר ולזה י"ל דדוקא כשעושין מלאכה בשוק חיישינן לאורחים אך כשעושין מלאכה בביתו אין שכיח אורחים שיבואו לשם כמ"ש הפמ"ג סי' רמ"ד באשל אברהם ס"ק ד' אמנם אף שהפמ"ג צידד כן לומר בהבנת דברי מג"א אין הדבר מוכרח ובשגם דגם העוברים בשוק שומעים ורואים דרך החלון שעושים מלאכה בבית ישראל ואיכא חשדא. וכת"ה הביא דברי מהרא"י הובא במג"א סי' רמ"ג כפי מה שהבינם ביד אפרים ופמ"ג דהיכא שאין הנכרי נוטל חלק בפירות גופא אם הישראל מרויח ע"י מה שהנכרי עובד בשבת אף אם הנכרי ג"כ מרויח אסור מדינא והביא דברי נוב"י תנינא דלא פי' דברי מהרא"י כדבריהם ובאמת ביארתי הכל בספרי בית יצחק סי' ל"ב אות ז' ושם פירשתי דברי הנוב"י סי'

ל"ח והבאתי דברי הח"ס סי' נ"ט דס"ל גם במרחץ להתיר אם יתן לו מכמה הסקות ויהי' בהבלעה וזה ג"כ דלא כהיד אפרים עיי"ש. אשר ע"כ אם כי מכח דברי מהרא"י אין הכרע לאסור בקבלנות בפאבריק מ"מ משום מראית העין הדבר פשוט לאסור בבית ישראל ול"מ מה שהוא מפורסמים אך צריך לשכור לזה בית מיוחד ולהשכירו להפועלים שיהי' מפורסמים שהוא שכור להפועלים והוי כעושין מלאכה בביתם וכן מצאתי בספר מראית העין בשם הגאון מ' ארי' ליב האבד"ק פלאצק בעה"מ ספר גט מקושר שפסק כן להלכת בפאבריק דבעי דוקא שיהיה חדר מיוחד ושישכיר להפועלים החדר בשכירות גמורה כנ"ל:

ב וקצ"ע בענין זה על הנוב"י קמא סי' י"ב שהובא במכתבו שכ' דבחה"מ ל"ח לאורחים כמו שכ' המג"א סי' רמ"ד דבשביעית הקילו וכש"כ בחוה"מ דאפי' להפוסקים דמלאכת חה"מ דאורייתא ל"ח כשבת ויו"ט וקיל כשביעית עיי"ש והרי בסי' תקל"ח מבואר דאם עשו בחה"מ דבר שאינו אבוד קנסו בנו אחריו אף דבשביעית לא קנסו בנו אחריו. וכ' המג"א משום דדמי לעושה מלאכה בשבת דקנסו בנו אחריו הרי דחה"מ חמיר משביעית לענין זה וה"ה לענין חשש אורחים דמי לשבת ודו"ק. וע' תוס' ב"מ צ' ד"ה אבל דחה"מ לענין שבות דאמירה לנכרי דינו כשבת וחמיר משאר איסור לאו ע"כ דברי הנוב"י צ"ע. והנה אף דלצורך מלאכת מחובר אסור אף אינו בביתו של ישראל נ"ל דכ"ז לצורך מלאכת מחובר שלו. אבל בשאלה דידן שעושין הטאבלין למכירה נ"ל דבביתו של נכרי מותר בקבלנות כיון דל"ה לצורך מלאכת מחובר שלו לא מפרסמא מלתא. ובדבר מה שכ' כת"ה אם ימכור לנכרי כל החפצים על שבת אם מותר לעבוד בביתו יפה כתב דשייך במכירה ג"כ מראית העין דמי יודע אם מכר לו והלא הכל רואין שכל ימי השבוע הוא שליט בהטאבלין וע"כ אין אנו מקילין ג"כ לבנות בשבת בית ישראל ע"י מכירה וע' בספרי סי' הנ"ל אות י"ג שהארכתי בענין מכירה על כן אין נ"ל רק שיהי' דירה מיוחדת שאין הישראל משתמש בשום תשמיש בכל ימי החול ויעשה שטר שכירות עם הפועלים שלא יהי' הערמה אך יהי' באמת מושכר להם וכן הי' פה"ק באחד שהפועלים היו עושין מלאכה בביתו ומחיתי בידו וציית לדברינו ושכר עבור הפועלים בית מיוחד בבית נכרי:

ג ורגע אזכיר מה שכ' הטו"ז סי' רמ"ג דכל מקום שאסרו חכמים מפני מראית העין אפי' בח"מ אסור דוקא באיסור תורה והוא מדברי תוס' כתובות ס' והמג"א סי' ש"א תמה משבת ס"ד ובספרי אות ח' הארכתי בישוב דברי ב"י ותוס' וכעת נ"ל דמה שקשה על התוס'. והב"י מביצה ט' דמקשה שם לרב דס"ל אפי' בחדרי חדרים אסור מב"ה דס"ל בר"ה אסור בסולם וברה"י מותר ומה קשיא והרי תוס' כתבו בשבת צ"ה דאם אמרינן

מתוך בונה ביו"ט ל"ה רק מדרבנן וכיון דחשש להטיח גגו הוא צריך הוא. רק איסור דרבנן ולא ס"ל לרב אפי' בחדרי חדרים אסור ומה מקשה לרב ובמקצת נתעורר הצל"ח במקומו. אמנם יש לישב לפמ"ש בספרי חא"ח סי' פ"ו אות י"ז לפמ"ש הפמ"ג בפתיחה לה' יו"ט פ"א אות י"ט דהיכא דאסור מדרבנן ל"ש מתוך
מדאורייתא. ולפי המבואר בשבת קל"ד במגבן אסור מדרבנן שוב ל"ש מתוך להתיר לבנות ביו"ט מדאורייתא ולכן לבתר דאסרו רבנן מגבן שוב אסור מדאורייתא לבנות ביו"ט ושוב הוי מראית העין להטיח גגו צריך משום לתא דאיסור תורה ומיושב קו' הנ"ל ודו"ק. ומ"מ אין להורות היתר מזה דמשמע מכמה דוכתי דגם באיסור דרבנן אסור אף בחדרי חדרים:

ד ואחרי כתב' זאת מצאתי בתשו' זרע אמת דאתיא לידן סי' ל"א אודות מלאכת המשי התיר בקבלנות אפי' בבית ישראל הואיל, שהוא מפורסים שמלאכה זו נעשה בקבלנות אולי שם מיירי שמפורסמים בכל מקום שמלאכה זו נעשה בקבלנות אבל באינו מפורסמים בכל מקום הלא יש לחוש לאורחים ובגוף הדבר שדן שם להתיר מק"ו דהרי מלאכת מחובר חמור יותר דבתלוש בעי מפורסמים שהוא של ישראל כגון ספינה ובמחובר היינו לצורך מחובר אפילו אינו מפורסים אסור וכיון דמחובר מותר בידוע ומפורסים שדרכו בקבלנות כש"כ במלאכת תלוש בבית ישראל מותר בידוע ומפורסים. אמנם לדעתי אין ללמוד מזה דזה דבבית ישראל אסור בתלוש בקבלנות מותר בירושלמי הובא לעיל ואין להקל בסברות לומר דזה דרכו בקבלנות וזה אין דרכו דלא מצינו לחלק בתלוש בבית ישראל והרי מבואר במג"א סי' רנ"ב דכובסת דרכה בקציצה ומ"מ משמע מדברי הפוסקים דאסור בבית ישראל ואדרבה במחובר דפעמים הבנין צורך גדול יש להתיר היכא שידוע ומפורסמים דדרכו בקבלנות וגם בזה אין מורין להתיר וכש"כ בתלוש דהרי הנכרי יכול לעשות מלאכה זו בבית נכרי או מה שמושכר ביחוד להנכרי על כן אין להתיר רק באופן המבואר לעיל והנלע"ד כתבתי:

והנני ידידו:

לחלק או"ח ויו"ד סימן ד

ב"ה יום א' ד' דחוה"מ תרל"ט לפ"ק:

פשעמישל:

נשאלתי מאת הפארשטאנד אשר בעיר וויען אם מותר לבנות ביה"כ ע"י נכרים בקבלנות בשבת ויו"ט כדי שיגמר הבית על ימים נוראים הבאים לקראתינו. וזאת אשר השבתי:

אין דעתי מסכמת להתיר. כי הדבר מבואר בש"ע או"ח סי' רמ"ד שאסור לבנות אפילו ע"י קבלנות משום מראית עין ומבואר שם בס"ג אם בנה נכרי לישראל בית באיסור נכון להחמיר שלא יכנסו בו כמ"ד בש"ס דמו"ק מר זוטרא בנו לי' אפדנא מקבלי קבולת כו' יעו"ש ואם אמרו כן בבית עאכ"ו במקום מקדש מעט בבה"כ המיועד לתפלה ואין לך גנאי גדול מזה ואף דהמג"א ס"ק ה' רצה להתיר לבנות ביה"כ בשבת ע"י קבלנות משום דברבים ליכא חשדא, הוא גופא מסיק שם שהגדולים לא רצו להתיר משום חלול השם דהעכו"ם אין מניחים לשום אדם לעשות מלאכה ביום חגם. הגם כי עינינו הרואות שגם המה [העכו"ם]עושים מלאכה בחגם. אכן תיבנו בית תפלה ביום מועדם ? הן הכומרים לא יעשו דבר בפרהסיא נגד דתם ואנחנו עם ד' נעבוד מלאכת הקודש ביום מועד ושבת. הלא שם ה' יחולל בגוים וכן לא יעשה בשגם כי האלי' רבה ותו"ש חולקים על דברי המג"א האלה ואומרים כי ברבים נמי איכא חשדא ואף לדברי הפוסקים דברבים ליכא חשדא. הנה הטו"ז סי' רמ"ד ס"ק ג' הקשה דאיכא חשדא דאורחים כמו שכתב רמ"א בשם תשו' אשכנזית ובתשו' ח"ס חא"ח סי' ס' תירץ קושיתו ופי' דברי הירושלמי שכ' הדא דתימא דליכא למיחש לעוברים ושבים היכא שדר בין בני ישראל והוא עושה מלאכה, אז ליכא למיחש לאורחים כי יחשבו בלבם בלי תפונה עשה כמשפט באופן המועיל. ובתשו' האשכנזית מיירי בדר בין הנכרים אז יאמרו העוברים ושבים כי בידעו כי אין רואהו מלאו לבו לעשות רע:

ובעו"ה בעיר וויען רבו המתפרצים מחללי שבת ויו"ט ומלבד אלה האנשים אשר מפולין יבאו כמעט אצל כלם החנות פתוחה וכותבים בשבת בונים בתיהם בימים הקדושים ולא ייראו אדם לבנות באמרו אולי יבזוני אנשי העיר ומבואר בש"ס קדושין (דף פ') דבחשודים אף בי עשרה לא מהני. והגם כי נמצאו אנשים בק' השומרים שבת מחללו מעטים המה. שוב ראיתי בתשו' ח"ס ח' ששי סי' מ"ג הורה לאסור מטעם שכתבתי כי בזה"ז אשר רבו המתפרצים מחללי שבת ומועד גם ברבים איכא חשדא וע' בתשו' דברי חיים. ח"ב בסוף הספר שהחמיר בזה מאוד. ומלבד כל אלה היתכן דרך זה בעיני ה' לבנות ביה"כ אשר זה שער השמים שם ישפכו שיח לפני אדון כל והבית בהבנותו יום השבת יחולל:

ה' הטוב יעזור לכם וגדול יהי' כבוד הבית בעזרה"ש ואמרו בש"ס יכול יהא בנין בית המקדש דוחה שבת ת"ל את שבתותי תשמרו ומקדשי תיראו ואם נשמר את יום השבת בהבנות ביה"כ מקדש מעט נזכה לראות בבנין אריאל אשר יבנה במהרה בימינו:

ידידם:

לחלק או"ח ויו"ד סימן ה

ב"ה:

פרעמישלא תרמ"ה:

להרב הגדול החריף ובקי בכל חדרי תורה המפורסים מ' מנחם מענדל אבענד נ"י האבד"ק נעמרוב יע"א:

ע"ד אשר אחד מק' בונה בעירו רחים של מים והפועלים אומרים שישלם להם שכר שבת אף אם לא יעבוד בשבת ע"כ שואל אם מותר לעבוד בשבת הואיל ויש בזה הפסד רב:

א תשובה יפה כ' כת"ה שאין שום היתר בדבר דאף ע"י קבלנות אסור לבנות בשבת ול"מ לזה הפסד מרובה דדוקא במכס שהוא אינו שלו וכמו ששכרו כן משכירו יש היתר משא"כ בבנין קרקע שלו וגם היתר ע"י מכירת הקרקע ל"ע כיון שהדבר מפורסמים שהוא של ישראל ואין דרכו במכירה ע"כ חלילה לבנות בשבת. והנה ראיתי בדברי כת"ה שכ' דצריך להמתין אם העכו"ם יבנה בשבת בכדי שיעשה ואינו דומה לעכו"ם שעשה מנעלים לישראל המבואר בסי' רנ"ב דמצד הדין מותר ללבוש המנעלים בשבת דשם שייך לומר אומן קונה בשבח כלי ולשיטת קצה"ח סי' ש"ו קונה כל הכלי ולא עשה מלאכה בשל ישראל משא"כ בקרקע ל"ש אומן קונה בשבח כלי. הנה גוף הסברא דל"ש בקרקע אומן קונה בשבח כלי יפה כתב הגם שיש להקשות לפ"ז בש"ס דב"ק צ"ע דמקשה בהא דבעי רב ששת קבלנות אם עובר בבל תלין לימא דפליג ארב אסי וס"ל אין אומן קונה בשבח כלי ומוקי לה בשליחא דאגרתא דליכא שבחא:

וכ' תוס' דאיבעי דר"ש אין הספק משום אומן קונה בשבח כלי כגי' הש"ס בב"מ עיי"ש. ולפ"ז אמאי לא מוקי האיבעי בעבודת קרקע קבלנות דל"ש אומן קונה בשבח כלי מ"מ בגוף הדין ודאי כן הוא וצ"ל דה"ה דה"מ בש"ס לשנויי כן אך לענין מלאכת שבת אין לחלק דהרי בעכו"ם שהביא בשבת חלילין צריך להמתין בכדי שיעשה אף שעשה משלו כמבואר בסי' שכ"ה וצ"ל כיון שהטעם שישראל לא יהנה ממלאכת שבת אין חילוק בין עשה משלו או בשל ישראל. וגם לפי הטעם שלו הרי בשעה שעש' הנכרי המלאכה עדיין לא הי' של הנכרי רק אחר שהי' השבח קנה ע"כ אין לחלק. ולשיטת הב"ח הובא במג"א סי' רמ"ד ס"ק י' דבקבלנות יש לסמוך על ר"ת ומותר בדיעבד נראה דאף כדי שיעשה א"צ להמתין כיון שהנכרי אינו עושה לצורך ישראל ואדעתא דנפשי' עביד:

ב ובעיקר דין אומן קונה בשבח כלי לקצה"ח דקונה כל הכלי צ"ע אם גם נכרי קונה דאין ראי' מישראל לנכרי דאם קנין דרבנן הוא לא תקנו בנכרי ואם קנין דאורייתא הוא ודאי אינו דומה לעמיתך דקנין בישראל ל"מ בנכרי. אך ביו"ד סי' ק"כ לענין טבילת כלים

מבואר דנכרי קונה בשבח כלי, וקצת משמע בש"ס דאומן קונה בשבח כלי מדאורייתא מדפשיטא לגמ' דאינו עובר בבל תלין ואס"ד דל"ק רק מדרבנן מדאורייתא עובר בבל תלין אך י"ל, כיון דקונה, מדרבנן ש רק הלואה ואינו עובר מדאורייתא בלא תלין ודו"ק. עוד זאת י"ל דאם אומן קונה בשבח כלי הוא מתורת משכון כדמשמע לכאורה דהא האומן צריך להחזיר הכלי בע"כ וע"כ ל"ה רק כמשכון ועיין בר"ן שבועות א"כ בנכרי דאינו קונה משכון ל"ש אומן קונה בשבח כלי ומה"ט ל"ש אומן קונה בשבח כלי בקרקע דאין משכון קרקע קונה מדר"י ויש לעיין הרבה בדבר. ומה שהעיר כת"ה אהא דאמרינן בש"ס דע"ז בכיפה שבנה שכרו מותר משום דישנו לשכירות מתחלה ועד סוף ואימה מיתסר במכוש אחרון ול"ל בו שוה פרוטה וה"ה בע"ז שכרו מותר ובירושלמי הובא בש"ך יו"ד סי' קמ"ג סק"ד ס"ל בע"ז שכרו אסור וכ' דירושלמי יסבור דוקא בכיפה שכרו מותר דל"ש אומן קונה בשבח כלי בקרקע משא"כ בע"ז דמטלטלין אומן קונה בשבח כלי ואסור שכרו וש"ס דידן ס"ל אין אומן קונה בשבח כלי ומ"ה שכרו מותר גם בע"ז. לכאורה יפה העיר אך כיון דע"ז של ישראל אינו אסורה עד שתעבוד וע"ז של נכרי אסורה מיד. א"כ אם אומן קונה בשבח כלי והוה ע"ז של ישראל אינו אסורה עד שתעבוד ושכרו מותר. עוד יש מקום לעיין אם אומן קונה בשבח כלי בע"כ של האומן די"ל בע"ז האומן אינו רוצה לקנות שלא יאסר שכרו כדאמרינן בב"ק ס"ו זה מתיאש וזה אינו רוצה לקנות אך השמ"ק ב"מ כ' דבקנין דאורייתא קונה אף אם אינו רוצה. ושוב תליא אם קונה בשבח כלי מדאורייתא ועוד נראה דבע"ז אפי' אינו רוצה לקנות נאסרה כדאמרינן בע"ז מ"ג גזירה דלמא מגבה ועיין מג"א סי' תקפ"ו ולא באתי רק לעורר:

והנני ידידו:

לחלק או"ח ויו"ד סימן ו

ב"ה:

פרעמישלא תרנ"ג:

להרב המאוה"ג החריף ובקי המפורסים מ' יעקב פרענקל זצ"ל האבד"ק צעשינאב יע"א:

בדבר הזובחים דק' אשר קבלו על עצמם למכור בשר לבעלי מלחמה העומדים פרסה סמוך לעיר והם לוקחים בשר אצלם בכל יום וכעת רוצים למכור גם בשבת בחנותם שבתוך העיר ע"י שטר מכירה שימכרו הם לנכרי והנכרי ימכור לבעלי מלחמה:

תשובה כבר ראה כת"ה דברי פמ"ג סי' רמ"ד ס"ק ה' שאינו רוצה להתיר למכור בשר ע"י נכרי בשבת מפני חילול השם אך אם כבר התיר להם גדול אחד בטלה דעתו. והנה בעירנו בעו"ה כבר נהגו להתיר ולא אוכל לאסור עליהם. אמנם יוצא מזה חילול שבת

גדול והזובחים מתפרצים ע"י כן ומחללים שבת בעצמם וגם בעלי החנות שואלים למה מותר למכור בשר בפרהסיא ושאר סחורות אף דברים של מאכל אסור ומוכרחים לסגור החנות ואין להשיב להם רק אלו כבר נהגו על כן אם יוכל כת"ה לגדור גדר ולעמוד בפרץ בעירו מה טוב. והנה בדבר מה שכ' הפמ"ג דאיכא חילול השם שביום אידם מקלין שלהם סגור בזה"ז ל"ש טעם זה דגם ביום אידם החניות פתוחות בשעות ידועות למכור בשר גם י"ל דבכה"ג שלוקחין הבשר חוץ לתחום אם הם ב' שותפי' במכירת הבשר יש להתיר דבפמ"ג ס"ק הנ"ל כ' דגם בב' בני אדם ל"ח לחשדא רק דכ' בשם אלי' רבה דבדרבנן אדרבא חיישינן לחשדא אף ברבים וכיון דכאן איכא ב' איסורי דרבנן אחד משום מכירה והשני, משום שהבשר קונה שביתה והוא נותן להוציאו חוץ לתחום והמ"ל כ' בפ"ד מהלכות מלוה ולוה ה"ב ד"ה ואני תמה דמוטב שיעבור על איסור א' דאורייתא בשב וא"ת ממה שיעבור על, ב' איסורי דרבנן בקום ועשה א"כ בב' איסורי דרבנן הוה כדאורייתא וליכא חשדא. אך שם כתבתי בגליון המ"ל דהברטנורא פ"ג דעירובין כ' דבב' שבותין גזרו אף בבין השמשות והוכיח האבן עוזר בחידושיו דזה דוקא אם אינו עובר בבת אחת אבל בבת אחת אם עובר ל"ג בה"ש ובזה מיושב קו' שערי אפרים א"כ אס"ד דב' איסורי דרבנן הוה כדאורייתא אמאי ל"ג והרי המ"ל מיירי בעובר בב"א אך בנ"ד ל"ה בב"א דבשעת שנותן הבשר בהחנות יש חשש מכירה ובשעת שמוציא מהחנות יש חשש תחומין ע"כ נ"ל דהוה כדאו' וע' רמב"ן פ' אמור דלפתוח חנות ולעשות מלאכתו כימי החול בעסקיו הוא איסור דאורייתא. וביארתי הדברים כיון שעושה הרבה איסורין דרבנן הוה איסור דאורייתא. ולפי"ז י"ל כנ"ל דל"ח לחשדא וא' דמכירה לנכרי הוה הערמה בדאורייתא עיין במק"ח סוף סי' תמ"ח שחולק על זקיני הת"ש ועיין עוד בט"ז סי' רמ"ד ס"ק ו' דהיכא דחיישינן לאיסור דאורייתא יותר יש להתיר ועיי"ש שכ' דבמכס התירו משום שהוא הפסד גדול ואינו דומה למרחץ. מ"מ עפ"י סברות הנ"ל לא ניחא לי להתיר כי ח"ו יבואו לחילול שבת ואם אפשר שיעשו שטר מכירה כדת וגם שותפות באיזה חלק באמת לא בהערמה וגם ימכור הנכרי הבשר לאנשי חיל בצינעא לא בפרהסיא בפתיחת החנות יש מקום להתיר אם יש הפסד גדול:

והנני ידידו:

לחלק או"ח ויו"ד סימן ז

בעזהש"י:

פרעמישלא "דבר אמת" לפ"ק:

להרב הה"ג החריף ובקי בכל חדרי תורה כש"ת מ' משה מייזילש נ"י האבד"ק מאשציסק יע"א:

ע"ד העירובי חצירות מק' שיש שני צדדים ומעכת"ה רוצה לערב ולהניח בבהכ"נ והצד השני רוצים לערב בפני עצמם ולהניח במקום שהם מתפללים וזקיני הגאון ח"צ סי' קי"ב קורא תגר ואוסר להניח ב' עירובין בב' בתי כנסיות:

א תשובה הנה בעיקר הדין, כבר האריך לדינא בתשובת מהר"מ שי"ק חלק או"ח סי' קע"ו והנה כת"ה הביא שיטת רבינו יהונתן דהא דחולק עירובו אינו עירוב היינו אם אינו רוצה שיערב חלק אחד בחבירו ומזה נראה שאם אין מקפידין זע"ז עירובן עירוב א"כ במקום שיש ב' בתי כנסיות וכל אחד מניח עירובו ואין האחת מקפידין על חברתה שכל בית הכנסת מזכין עירובם לכל בני עיר העירוב ודאי מועיל אלא שהשני עושה ברכה לבטלה וכעין זה כ' במהר"ם שיק. אך שכ' דמדברי הב"י נראה דפליג ע"ז וס"ל דבכל ענין החולק עירובו אינו עירוב ולדידי' מבואר בח"ק דאפילו במזכה לכל בני העיר אין עירובו עירוב. ואני תמה על שיטת רבינו יהונתן דהרי אמרינן בש"ס דף מ"ט ע"א אמר רי אמר שמואל החולק עירובו אינו עירוב כמאן כב"ש וכו' אפילו תימא ב"ה עד כאן לא קאמרו ב"ה אלא דמליא מנא ואיתור אבל היכא דפלגא אפלג לא הרי דב"ה אין מתירין בשני כלים רק דמליא מנא ואיתור ובדף מ"ח ע"ב אמרינן עד כאן לא קאמרי ב"ה אלא בשני כלים בבית אחד אבל בשני בתים לא וע"כ בשני בתים דומיא דב' כלים דהיינו דמליא מנא ואיתור והרי שם אין מקפידין ואפ"ה בב' בתים אסור והרי זה צע"ג על שיטת רבינו יהונתן:

ב ונ"ל דהנה זה מבואר בהרב המגיד פ"א מעירובין ה' י"ח כ' כמ"ש לעיל דבנתמלא הכלי ואיתר לא התירו ב"ה אלא בב' כלים אבל בב' בתים אף בכה"ג אינו עירוב וכ"כ הרשב"א. וכבר כתבתי דבש"ס דידן משמע כן להדיא אבל בלשון הירושלמי פ' הדר הלכה ז' משמע דאף בב' מקומות הוה עירוב. אם אינן מקפידין דז"ל הירושלמי ריב"א ר' יסא בשם ר' יוחנן בני המבוי שנתנו את עירובן בב' מקומות אם מבלי מקום הרי זה מותר אם בשביל לחלוק עירובן אסור מהלשון בב' מקומות משמע אפילו בב' בתים. ומצאתי בספר גאון יעקב עירובין מ"ט שמדייק ג"כ מדברי הירושלמי דלא כרשב"א נמצא לפ"ז י"ל דרבינו יהונתן שכ' דתליא בקפידא סמך עצמו על הירושלמי הנ"ל אך קשה כיון דבגמ' לא משמע כן איך יפסוק כירושלמי ומצאתי בספר עצי אלמוגים דמייתי בסי' שס"ו ס"ט דברי בה"ג שכ' והיכא דפלגא לעירובו ומחתי' בתרי מנא ל"ה עירוב ופי' ודוקא בתרי ביתא אבל בתרי מאני בחד ביתא שפיר דמי ומשמע מבה"ג דאפי' לא

מליא מנא ואיתר כשר בשני כלים בבית אחד ותמה שם שהוא נגד הגמ' כמו שמבואר לעיל להנ"ל י"ל דבהכ"ג מדייק מלשון הירושלמי שכ' בב' מקומות יש חילוק בין אם מבלי מקום אם לחלוק משמע דבמקום אחד אין חילוק אף בב' כלים לכלי אחד ע"כ פוסק כירושלמי אבל עדיין צ"ע גם בזה למה יפסוק כירושלמי על כן נראה לפמ"ש בעצי אלמוגים שם שהי' קשה לבהכ"ג אוקמתא דרב ששת בעירובין מ"ח מה דוחק לאוקמא בב' בתים לוקמא בבית אחד ובב' כלים ובלא מליא למנא וע"כ ס"ל לרב ששת דבב' בתים הוה גילוי דעת שרוצים לחלוק ובבית אחד אף בשני כלים. ל"ה גילוי דעת ולפ"ז אף בשתי בתים עשו החלוקה מבלי מקום אף בב' בתים מהני ע"כ פוסק כרב ששת אך דקשי' לתי' עצי אלמוגים למה פוסק כרב ששת נגד ר' יהודא אך לפמ"ש דבירושלמי משמע כן מיושב הכל דבהכ"ג פוסק כרב ששת הואיל דבירושלמי מבואר כן בשם ר' יוחנן ונמצא דגם ר' יהונתן מיושב דכיון דלרב ששת הטעם דחולק עירובו משום גילוי דעת כמ"ש התוס' ע"כ בקפידא תליא מילתא ופוסק כירושלמי כ"ז יש לישב דברי רבינו יהונתן ודברי בהכ"ג אמנם כיון דהב"י לא פסק כן מי יהין להורות נגד דעת הב"י:

ג והנה לדינא כ' בתשו' מהר"ם שיק דלאבן עוזר שכ' דמה"ט מניחין בבהכ"נ הואיל והבהכ"נ אין נותנין לעירוב והגם שהבהכ"נ אין בו בית דירה מ"מ אסור להוציא מבתים לבהכ"נ ונמצא אנשי הכפרים דיש להם חלק בבהכ"נ ואין להם חלק בעירוב שבעיר הם אוסרים על כן מניחין את העירוב בבהכ"נ והבית ששם העירוב א"ל ליתן חלק על כן לא זאת חולק העירוב אם מניחין לסיבה זאת בכל בהכ"נ עירוב דלא כח"צ רק מסיק שלא לברך על כן לדבריו הרשות ביד כח"ה להניח העירוב בבהכ"נ אף שמצד השני. יניחו עירוב אך שלא לברך. אמנם כ"ז אם אין מקפידין דהיינו שכל אחד מזכה לכל בני העיר וגם זה אינו ברור לדעת הב"י דלא תליא בקפידא. אמנם אולי הצד השני לא ירצו לזכות אחרים בעירובין ולא ירצו לזכות בעצמן בעירוב של כת"ה ויהי' ממש חילוק עירוב ושני הצדדים לא יוכלו לטלטל. על כן נלע"ד שיעשה באופן זה שלהעירוב שיגבה הצד השני יתן אחד מהצד שלו לתוך העירוב השני ונמצא שהוא יעשה שליחות בשביל כל הצד של כת"ה להשתתף עם הצד השני כעין המבואר סי' שע"ב סעיף ג' בשתי חצירות שרוצים לערב יחד דאפי' אין מוליך את העירוב שעירבו יחד רק שמוליך פת משלו לחצר השני נמי כולן מותרין ומדייק מזה בספר עצי אלמוגים סי' שע"ח דף קנ"ד ד"ה וסברא הנ"ל דזה לא מקרי חילוק עירובו דעיקר העירוב שעושה הוא העירוב השני והעירוב הראשון הוא רק לגלות שמה שעושה האחד הוא עושה בשביל כולם והדין יוצא מדברי רש"י דף מ"ט ע"ב. ויגבה כת"ה בתחילה אצל אנשי העיר ואח"כ ישתתף מהאנשים עם צד השני

ויניח העירוב בבהכ"נ בלא ברכה ולדעתי ישלח להצד השני שלא יברכו על העירוב רק יניחו העירוב למען אולי יתקלקל העירוב של הבהכ"נ. ובודאי לא יהי' חילוק העירוב כי בגוף העירוב יזכו בהעירוב של בהכ"נ ואם לא ירצו רק לסמוך על העירוב שלהם יעשה כמו שכתבתי לעיל ולא יברך על העירוב: ידידו:

לחלק או"ח ויו"ד סימן ח

פרעמישלא תרום לפ"ק:

להרב הנ"ל:

ע"ד העירוב שגבו בק' קודם פסח כמנהג בכל שנה ובט' באב נשבר המצה ונשאר כשיעור וליתר שאת גבו מחדש לפי המבואר במג"א סי' שס"ח שמצוה בשלימה ולעירוב השני נתנו ג"כ חלקם משני הצדדים וטלטלו בשבת ע"ס העירוב ועתה שלחו הצד שכנגדו שחוזרים מעירוב ואינם רוצים להשתתף ואינם מטלטלין בשבת אם מותרים אנשי העיר לטלטל ע"ס העירוב שהשתתפו מכבר:

א תשובה אשר הורה כת"ה שרשאים לטלטל על סמך דברי הרמ"א סי' שס"ז דאם רגיל לערב הוה עירוב בעל כרחו ואין יכולים לחזור וכדברי רמ"א מובא בטו"ז סי' שפ"ב ס"ק י"ב שכ' לחלק בין שכירות דל"מ בעל כרחו ובין עירוב דמהני בע"כ משמע דפוסק כרמ"א ומה שכ' המג"א דהרמ"א קאי לדיעה ב' אבל לסברא הראשונה אין יכולין לערב והקשה דברי הרא"ש אהדדי דבפרק הדר כ' שבני חצר נוטלין בע"כ ובפרק חלון כ' דלעולם בעינן דעת אשתו ואין חילוק בין עירוב לשכירות ומשמע דהמג"א אוסר ע"ז כ' דיש לסמוך על התניא בש"ע שלו שפוסק כרמ"א עוד כ' דבעצי אלמוגים מישב קו' המג"א דמ"ש הרא"ש פרק חלון דל"מ בע"כ היינו לעשות מתחילה עירוב בע"כ אבל בשכבר עשו עירוב והעירוב בידם והוא רוצה לחזור כיון דכופין ע"פ ב"ד לעשות עירוב כש"כ שאינו יכול לחזור דהם מוחזקים עיי"ש, א"כ בנ"ד שהעירוב שנפרס עדיין בבהכ"נ וסומכים גם עליו שיש בו כשיעור וגם להעירוב החדש נשתתפו ברצונם והוא בבהכ"נ ועתה הם חוזרים אינם יכולים אלו תוכן דבריו. ולדעתי נראה בנ"ד שהוא שעת הדחק דהדבר נוגע לחילול שבת וא"א להזהר בשכבר נהגו לטלטל בשבת ולהוציא יש לסמוך על שיטת היש אומרים שבסי' שס"ז אף דבכל מקום שהביא המחבר דיעה א' בסתם ודיעה ב' בשם יש אומרים הלכה כדיעה א' בסתם, כמ"ש בח"מ אה"ע סי' א' ורוב פוסקים, מ"מ הרי הש"ך פוסק ביו"ד סי' רמ"ב בהנהגת הוראת איסור והיתר בקיצור סוף אות ב' דבמחלוקת יחיד ורבים אם הרבים מחמירים סומכים על היחיד באיסור דרבנן ושעת הדחק. א"כ כש"כ בנידון דידן לכאורה יש לסמוך על השיטה הב' בסי'

שס"ז דהוא דעת הרמב"ם והרי"ף והרשב"א דל"ה יחיד נגד דעת תוס' ורא"ש. אך י"ל כיון דלכל אחד מהשיטות יש קולא וחומרא דלתוס' ורא"ש אשתו יכולה לערב ברגיל או אסר אפילו בע"כ ואחרים אין יכולין לערב בע"כ והא דאמרינן מערבין בע"כ היינו בהסכמת אשתו ולהרמב"ם אשתו אינו יכולה לערב בע"כ ואחרים יכולין לערב בע"כ וכיון דלכל אחד מהשיטות יש קולא וחומרא אין לפסוק בדרבנן להקל כמ"ש תוס' ביצה י"ד ושבת קמ"א בתרי לישנא אין להקל בכה"ג. אמנם הרי הרשב"א ס"ל בעה"ק דברגיל ואוסר אשתו ואחרים שוין ויכולין לערב בע"כ וגם דעת המרדכי משמע דברגיל ואסר אחרים יכולין לערב בלא דעת אשתו אסר ולא רגיל לערב אשתו מערבת בע"כ ולדידי' ליכא קולא וחומרא רק קולא א"כ כיון שבשעת הדחק יש לסמוך אדברי יחיד כש"כ שיש לסמוך אשיטת הרשב"א והמרדכי ובשגם שיש לצרף גם דברי הרמב"ם דברגיל ואסר אחרים מערבין בע"כ וה"ה אשתו כמ"ש הפמ"ג ובס' גאון יעקב בעירובין שם אך מקצת פוסקים לא משמע כן. וס"ל להרמב"ם אשתו אינה יכולה לערב בע"כ ויש קולא וחומרא. ע"כ עכ"פ יש לסמוך אשיטת הרשב"א בזה. ואשכחן כה"ג שהמחבר מביא דיעה א' בסתם ודיעה ב' בשם יש אומרים ומ"מ כ' הרמ"א דבהפס"מ הלכה כדיעה ב' מ' יו"ד סי' נ' סעיף ד' וכן כאן שכ' המחבר דיעה ב' בשם יש אומרים ורמ"א הגיה על דיעה ב' והרי הלכה כדיעה א' בסתם ועל כרחך צ"ל כיון דבשעת הדחק יש לסמוך אדיעה ב' מ"ה הגיה הרמ"א ועכ"פ הרי הש"ך פוסק כן בסי' רמ"ב ע"כ ודאי יש לסמוך ע"ז: ב עוד יש לומר לפמ"ש הקרבן נתנאל ובנתיב חיים דהא דכ' הרא"ש דאין מערבין בע"כ הטעם שלא יהי' פת גזולה א"כ היכא דמזכין לו העירוב גם הרא"ש מודה דמהני בע"כ ועירוב שלנו הוא ע"י זיכוי דהרי הלבוש הקשה בסי' שצ"ה אמאי אין מברכין בשעת שגובין העירוב ותירץ דהרי המנהג הוא שאין עושין עירוב רק ממקצת שגבו והשאר נוטל השמש א"כ לא ברור שיש לכל אחד חלק [דצ"ל דהגיבוי ל"ה בקמח דוקא דהוה לח בלח ויש בילה כן צ"ל בפירושו] ועיקר העירוב הוא מה שמזכין וע"כ מברכין בשעת הזיכוי והטו"ז סי' שצ"ה חולק עליו. אך לדעת הלבוש הוא משום זיכוי וכיון דעיקר הוא הזיכוי ל"ש לומר דהפת גזולה, ורק מ"מ אולי יסבור הרא"ש דל"מ בע"כ דאין זוכה בע"כ משא"כ בשכבר זכה דבשעת שעשו העירוב לא מחו וכבר זכה לא מצי לחזור אף להרא"ש ודוקא אם הוא נתן הפת משלו י"ל דחוזר מהשיתוף משא"כ אם זכהו לו פת אדעתא שישתתף לא מצי לחזור בדיבור בעלמא דבאמת כבר זכה בהפת ודוקא אדעתא דשותפות זכהו לו ולא מהני דיבור בעלמא רק אולי יהי' מועיל לשון הפקר וגם בזה צ"ע שהם לא נתנו רק אדעתא דשותפות ואולי י"ל ממנ"פ אם הוא שלו יכול להפקיר ואם

הוא אינו שלו דלא נתנו לו אדעתא דהכי בטל הזיכוי ובהפקר שוב תליא במ"ש השיטה מקובצת ב"מ כ"ו דאין יאוש מועיל לחצי חפץ ובתשובה הארכתי בזה לחלק בין יאוש להפקר אך בדיבור בעלמא שיאמר שחוזר ל"מ בכה"ג והרי העירובין שלנו הם ע"י זיכוי ובסברא זו עדיין צ"ע ובפשיטות צ"ע דנהי נמי דהפת שלו מ"מ איך חוזר מהשותפות והרי שותפים שנשתתפו לזמן אין יכולים לחלוק באמצע הזמן וצ"ל דהרא"ש לא מיירי בנשתתפו לזמן. משא"כ היכי שהמנהג שעושין עירוב על כל השנה הוה כנשתתפו לזמן וזה כדין שכ' בעצי אלמוגים שהביא כת"ה אך לא מטעמי'. וכן כ' במג"א סי' שפ"ב דבשכר לזמן אין הנכרי יכול לחזור אף בחזרת דמים וע' אלי' רבה שפי' כן דברי המג"א וה"ה בשיתף לזמן אינו יכול לחזור ודו"ק. עוד י"ל דבשתופי מבואות גם הרא"ש מודה דמהני בע"כ דטעמא דהרא"ש דל"מ בע"כ משום דעירוב משום דירה ואין דרין בע"כ [ע' יומא] וזה דוקא בעירוב דצריך להניחו בבית דירה מסינו משא"כ בשיתוף מבואות דא"צ להניחו בבית רק אף בחצר כדאיתא בסי' שפ"ו וסוכה דף ג' וכ"כ הלבוש שם דל"ה משום דירה וי"ל דמהני בע"כ וכיון דאנו מניחין העירוב בבהכ"נ וכ' הרמ"א והלבוש סי' שס"ו סעיף ג' דעירוב שלנו מדין שיתוף י"ל דמהני בע"כ אך בגמ' דף פ' משמע דאין חילוק לענין בע"כ בין שיתוף לעירוב הגם דשם קאי לשמואל דס"ל ד"נ עירוב משום קנין מ"מ מפשטא דסוגיא משמע דאין חילוק וגם גוף דברי הלבוש ורמ"א שכ' דעירובין שלנו משום שיתוף והקשה הב"ח דברמ"א שפ"ו משמע דהוא מדין עירוב ג"כ והרי בעי פת מדין עירוב והמובחר כמ"ש באבן העוזר דבהכ"נ מקרי בית דירה הואיל דאורחים א אוכלין בבית הסמוך לבהכ"נ על כן אין לתרץ כן ודוק כי קצרתי ועכ"פ לדינא יפה הורה להתיר הטלטול. על סמך העירוב שעשו מבלי שום חשש: ג ואין בהמ"ד בלא חידוש בסוגיא שהבאתי לעיל עירובין פ' תמהתי על מהרש"א בתוס' שם ד"ה מעשה בכותי שכ' לרש"י דמוקי לה בתחומין רב ס"ל תחומין דאורייתא ותמהתי מביצה ל"ז ע"ב שהקשו שם רב כהנא ור"א לרב לאיסור תחומין חששו לאיסור מוקצה לא חששו עיי"ש ומה הקשו איסור תחומין דאורייתא ולכן חששו ולאיסור מוקצה דרבנן לא חששו ודא קושיא רבתי. ויותר יש להקשות דבשלמא תחומין דאורייתא ול"ש ביטול דרב ס"ל מב"מ לא בטיל משא"כ מוקצה לאו דאורייתא ומב"מ בטל כמו דאמרינן בחולין צ"ט ע"ב דבציר דגים מודה ר"י דהוא, דרבנן וכ' הריטב"א בשם קצת רבותיו דבכל דרבנן מודה ר"י ויש לישב עפ"י דברי מהרלב"ח הובא במג"א סי' ת"ד דבבהמה וכלים לכ"ע דרבנן ושפיר מקשה לרב דבבהמה ודאי הוה דרבנן ועיין בספרי לאו"ח סי' ל"ז בשולי המכתב מה שתמהתי על מהרלב"ח עוד יש לומר דאף למ"ד תחומין דאורייתא אבל ביו"ט ל"ה רק

מדרבנן עיין בשאג"א וטורי אבן חגיגה י"ז ושפיר מקשה בביצה (וע' מ"ש לעיל סי' קנ"ט בקו' זו):

והנני ידידו:

לחלק או"ח ויו"ד סימן ט

ב"ה:

פשעמישל תרנ"ב לפ"ק:

להרב המאה"ג החריף ובקי מ' חיים דוב בעריש שטראך נ"י האבד"ק נייאמרקט:

בדבר השאלה באחד שדיבר קודם הפסח עם נכרי שיקנה אצלו החמץ והסכים עמו והבטיח לו שיבא בע"פ בבוקר ובראותו שהקונה לא בא והשטר מכירה ממכירת הברייאהויז ומכירת החמץ נכתב על שם הקונה מכר לנכרי אחר שיקנה בשביל הקונה שנכתב בשטר והקונה נתן אדרויף ממעות שלו בשביל הקונה הנזכר בשטר ונכתב בשטר שהקונה יקנה כל המטלטלין בקנין אג"ק. ובחה"מ בא הקונה הראשון ומסר הקונה השני להקונה הא' השטר מכירה. ועתה שאל אם מותר החמץ לאחה"פ ויש בזה הפס"מ לערך ג' אלפים ר"כ: א תשובה כת"ה מפלפל בענין אם יש שליחות לזכות לנכרי תחלה נדין כיון שהקונה לא עשה שליח ל"ע מתורת זכוי במקח כמבואר ברמ"א סי' קצ"ה וז"ל והא דקנה המקח שלא בפני הקונה דוקא במתנה אבל במקח שאפשר שאינו חפץ לקנות ל"ק ושניהם חוזרין. ואמנם י"ל כיון שהקונה גילה דעתו קודם הפסח שרוצה לקנות בזה זכין לאדם שלא בפניו כמ"ש הקצה"ח סי' קצ"ה ס"ק ג' דלא כדעת מהרי"ו הובא בסמ"ע ס"ק י"א דאפילו ידעינן דהי' ניחא להקונה מקודם לכן. וגם עתה כששמע הקנין חיישינן שמא חזר בו הלוקח ולבסוף חזר ונתרצה וכן כ' כת"ה. אמנם עדיין צ"ע דזה ודאי דהלוקח יכול לחזור שהרי לא עשאו שליח והמחלוקת הוא אם גם המוכר יכול לחזור אבל הלוקח ודאי יכול לחזור א"כ עדיין הוה חמץ של ישראל כיון שעדיין לא, שמע הלוקח ואם ישמע יכול לומר שאינו רוצה כמ"ש הרדב"ז דל"מ מתנה ע"מ להחזיר בפסח וכ' הפר"ח סי' תמ"ח בסברתו דכיון שביד העכו"ם שלא לקיים התנאי עובר הישראל בב"י אף אם מקיים התנאי. ומייתי ראי' מרש"י שכ' הגעתיך מעכשיו שמא כשיגיע זמנו לא יפרע ונמצא עובר למפרע בב"י, הכונה אף אם יפרע הנכרי עובר שמא לא יפרע עיי"ש דלא כמ"ש המג"א ס"ק ה' סי' תמ"ח דאין לדמותו להואיל דנראה מדבריו דאם מקיים התנאי אין הישראל עובר. אמנם בשעה"מ ה' חו"מ פ"ד הקשה דברי רש"י אהדדי וכ' לישב דרש"י ס"ל כיון שיש ספק אם יפרע עובר הישראל משום גורם לממון ומ"מ לאחר הפסח מותר דרש"י ס"ל כר' יונה בירושלמי דחמצו של גוי שישראל עבר עליו

מותר בהנאה לאחה"פ דלא קנסו רבנן רק בדידי' עיי"ש ולפ"ז בנ"ד נהי דביד הקונה הי' שלא להסכים מ"מ כיון דהוה זכות לקונה ואם הסכים קנה למפרע נהי דישראל עובר בב"י דל"ג מגורם לממון כ"ט מותר לאחה"פ וכ"כ בחק יעקב סי' ת"מ ס"ק ד' דקי"ל כר' יונה בירושלמי. והנה ראיתי ביד אפרים סי' תמ"ח במג"א ס"ק ה' שחולק על המג"א וכ' בסברת הרדב"ז דכיון דבפסח הדבר ספק אם הנכרי יקיים התנאי ועובר בב"י מספק וקנסינן לי' כנראה דס"ל דאסור לאחה"פ בספק ב"י ולדבריו גם בנ"ד אסור לאחה"פ אבל אני כתבתי בתשובה דאף שגם הח"ס בסי' קי"ד כ' ג"כ דבעובר מספק ב"י אסור לאחה"פ אם לדין יש תשובה דאין למדין קנסא מקנסא וכש"כ ללמוד מודאי עובר ב"י לספק עבר בבל יראה ול"מ לרמב"ם דספיקא דאורייתא מדרבנן להחמיר י"ל דבדרבנן לא קנסו כמבואר ס"ס תמ"ז אך אפי' לרשב"א י"ל דבספק לא קנסו וע' פמ"ג סוף פתיחה לסי' תמ"ב דלא נסתפק רק בתערובות חד בחד ונאבד אחד דאיתחזק איסורא ועבר בספק אם קנסו. אך בסי' תמ"ח באשל אברהם ס"ק ג' כ' דבספק נכמי קנסו וגם דבריו צ"ע:

ב וכעת נ"ל דלר' יונה דס"ל חמצו של נכרי וישראל עבר עליו מותר לאחה"פ אף שעבר בב"י כש"כ בעבר בספק דלא קנסו דהרי הטו"ז ס"ס תמ"א כ' דהיכי דיש ספק שיהי' שלו חמיר טפי מאחריות על ישראל ומק"ח סי' ת"מ כ' דה"ט דבאחריות עליו עובר בב"י משום שיכול להיות שיהי' שלו כמו דאמרינן בריש המפקיד (ולא עדיף אחריות מספק קנין דלא כטו"ז) דמקנה לי' כשתגנב. וכיון דבאחריות מותר לאחה"פ ה"ה בספק ב"י והן אמת דלר' יוסי דס"ל בירושלמי דבחמץ של נכרי ואחריות ישראל אסור לאחה"פ אולי ס"ל ג"כ דבספק ב"י קנסו אבל לר' יונה איכא ק"ו השתא בודאי עבר ב"י לא קנסו כש"כ בספק אם עבר בב"י. ועוד דהו"ל ספק דרבנן ול"ה ספק דרבנן ע"י גלגול כיון די"ל דבספק לא קנסו חז"ל וע' בספרי לא"ח סי' ס"ט מ"ש ע"ד פ"ח בחטה שהי' כתוב עלי' ארץ חטה ושעורה דחייב לבער ומ"מ לאחה"פ מותר. והנה אף דבכל מקח ל"ש זכוי מ"מ בקונה חמץ יש לומר דהוה כקונה סחורה בזול שכ' קצה"ח סי' קצ"ה דשייך זכיי' ואף דמוכרין לנכרי ביוקר מ"מ כיון שדרך העולם הוא שהישראל חוזר וקונה ממנו לאחה"פ ונותן לו ריוח כמ"ש הטו"ז בסי' תמ"ח ס"ק ו' דאם יקנה אחר חייב למכור להמוכר ע"כ עדיף מסחורה בזול ושייך בו זכיי':

ג ואמנם יש לדון אם מהני זכוי ושליחות בנכרי והנה כת"ה כ' אף אם ל"ש זכוי ושליחות בנכרי מ"מ מהני הקנין לפמ"ש המחנה אפרים ה' שלוחין סי' ט' דהיכי דנכרי שלח לישראל שיקנה לו קרקע ואמר הישראל שקונה בשביל הנכרי אף שנתן הישראל מעותיו קונה הנכרי דהו"ל כאילו אמר הילך מנה ותתקדשי לפלוני דא"צ שליחות דמעותיו

קונין לפלוני מדין עבד כנעני והוא לא עביד רק מעשה קוף. ולפ"ז ה"ה הכא מעותיו קנאו החפיצים לנכרי רק שהמח"א כ' דבמטלטלין ל"מ קנין כסף מישראל לנכרי וכיון דכותבין בשטר והתניתי שיקנה בכסף הרי קונין בכסף ע"כ א"צ דין שליחות אך באמת דעת הש"ך דל"מ מה שמתנים שקונין בכסף ועיקר הקנין הוא קנין אגב ובזה נראה דצריך שליחות דל"ש לומר מעותיו קונים רק בקנין כסף. ובגוף היתר זה יש לפקפק דהנה בקנין בעינן שיכוין הקונה לקנות א"כ בנ"ד דהנכרי שנכתב בשטר לא עשה שליח ולא כיון כלל לקנות מה מהני שהנכרי השני נתן מעות וקנה בשבילו ואף שהמוכר כיון להקנות להקונה שנכתב בשטר ובדעת אחרת מקנה ל"ב כוונת הקונה כבר כ' הקצה"ח ס' רע"ה דזה מטעם זכי' ול"מ בעכו"ם ובעי דוקא כוונת הקונה וכאן לא כיון הקונה לקנות (ואינו דומה לעבד כנעני דקונה בכסף בע"כ של עבד אף דעבד אין לו כוונת הקנין שהרי אינו רוצה דשם הוה דעת אחרת מקנה ומהני מתורת זכוי ואף דעבד לאו בר שליחות הוא כיון שנעשה ע"י בן ישראל מהני זכוי כמ"ש תוס' כתובות י"א ודו"ק) בשלמא בק"ס שכ' הקצה"ח סי' קכ"ג וסי' קצ"ה דמהני בסודר הערים והנכרי קונה מדין עבד כנעני דשם כיון הנכרי לקנות וכן בהך דמחנה אפרים ה' שלוחין סימן ט"ו שהנכרי שלח ישראל שיקנה עבורו הרי כיון עתה לקנות ומהני כוונה זו. שבעת שישראל קונה מעות קונה לנכרי מדין עבד כנעני ומצאתי בספר היקר אמרי בינה בסוף הספר בקונטרס בדיני קנינים סי' כ' שהרגיש בדבר ופי' כן דברי מח"א עיי"ש. ולפ"ז בלא עשה הנכרי שליח ולא אמר לו ל"מ הקנין ולומר שמה שאמר לבעה"ב קודם פסח שיבא ויקנה ממנו זה הוה כוונת הקנין רחוק לומר כן מלבד מה שיש להסתפק אם עכו"ם קונה מדין עבד כנעני דהרי נכרי אינו קונה עבד לגופי' רק למעשה ידיו א"כ דוקא ישראל שיכול לקנות עבד לצרכו יכול לקנות עבד שיצא לחירות ג"כ ומ"ה יכול לקנות קרקע בשביל נכרי אף בלא שליחות מדין עבד כנעני אבל נכרי שאינו קונה אולי אינו קונה עבד שיצא לחירות כיון דלא מטעם שליחות וזכי' קונה ול"ש בנכרי שיקנה מדין עבד כנעני וזה ספק עצום אך י"ל כיון שהעבד יוצא לחירות משום שקבלת רבו גרמה ואף בע"כ מהני אף שהנכרי יתן הכסף דהוא מעשה קוף קעביד כמ"ש מח"א ומ"מ מטעם הא' צ"ע בהיתר זה:

ד ואמנם מ"ש דדעת המ"ב דעכו"ם לעכו"ם יש שליחות והש"ך סי' רמ"ג מביא כן בסתמא אך המג"א סי' תמ"ח דחה דבריו מירושלמי פ"ו דדמאי ופ"א דתרומות וכ"כ המ"ל פ"ב משליחות. אולם לדעתי יש לישב קצת דברי המ"ב דבמדרש רבה פ' נח פ' ל"ד דרש בן נח נהרג בדין אחר וכו' ע"י שליח שנאמר שופך דם האדם באדם ע"כ דבב"נ יש שלד"ע ומשם מוכח דבב"נ יש שליחות עכ"פ ע"כ לאחר מ"ת ניטל כח השליחות מישראל לנכרי

ומנכרי לישראל אבל נכרי לנכרי נשאר כמו שהי' קודם מ"ת וזה דעת המ"ב והירושלמי ס"ל דשופך דם האדם באדם קאי על העוברין כמו שדרש ר"י בסנהדרין נ"ז והיינו טעמא דמייתי בש"ס שם הדרוש אפי' בע"א ולא מייתי אף ע"י שליח דר"י שם מוקי קרא על עוברין ונמצא שהוא מחלוקת דתנאי ועיין בשמים ראש סי' ר"ד הרגיש קצת והמדרש וע' בשמים ראש סי' רכ"ג שהקשה איך ילפי' שליחות מושחטו כל קהל עדת ישראל הלא זה היה קודם מ"ת ולהנ"ל ניחא דקודם מ"ת ודאי היה דין שליחות ומ"מ קשה להקל עפ"י שיטת המ"ב נגד הירושלמי בשגם דהרמב"ם פוסק כר"י דב"נ נהרג על העוברין דכתיב שופך דם אדם באדם ולא מוכח שליחות בב"נ כדדרשינן בב"ר הנ"ל. והנה היה מקום לאמר דאף אם עכו"ם לעכו"ם עושה שליח אבל אינו זוכה לחבירו דקצה"ח כתב בסי' ק"ה דזכיה, מהני לא משום דאנן סהדי דעשאו שליח רק הוא גזה"כ ויליף לה מאיש זוכה (אף דלא כתיב איש זוכה רק תיבת איש בפסח מורה ע"ז). וכפי הנראה כוונתו דהוא שליח דעשאו תורה עיי"ש ולפ"ז בעכו"ם לעכו"ם דלא כתיב קרא י"ל דאין זכיה דלא מצאנו שהתורה עשאו שליח ועיין הגהות מקור ברוך הנדפס בגליון היו"ד סי' קס"ט שהקשה על הרמ"א דאין זכיה לעכו"ם והלא עכו"ם לעכו"ם יש שליחות ולהנ"ל ניחא. אמנם אם לדין יש לאמר להפך דאף אם עכו"ם לעכו"ם אין שליחות אבל זכיה יש דהקצה"ח כתב, דל"ה זכיה מטעם דאנן סהדי שעשאו שליח רק התורה עשתה אותו שליח ולדעתי ענין השליחות והזכיה הוא מטעם השבת אבידה כיון שיכול לעשות טובה לחבירו מחויב לעשות דמה"ט מחויב להעיד ועיין סנהדרין ע"ג והרמב"ן כתב בפ' וישלח דבכלל דינים שנצטוו ב"נ דיני גניבה ואונאה ושומרים ואונס ומפתה כיו"ב כענין הדינים שנצטוו ישראל עיי"ש. ובודאי גם השבת אבידה בכלל ע"כ מחויב אחד לזכות לחבירו רק כשנתנה תורה נטלו מהם הדינים הנוגעים לישראל כיון שישראל אינם מחויבים לשמור להם גם המה אינם בדיני שומרים לישראל כמ"ש הסמ"ע סי' ש"א ונתיבות ס"ס ע"ב אבל עכו"ם לעכו"ם יש זכיה אף שאינם בתורת שליחות דכשיהיה עשיתו כעשיית חבירו לא נדע בלי רבוי מקרא והן אמת דבמקום אחר פלפלתי על הרמב"ן דבכמה מקומות ל"מ כדבריו ע"כ לא אחליט הדבר אף שיש מקום לאמר כן:

והנה מ"ש עוד כ"ת להתיר מטעם דאם נימא דהנכרי הנכתב בשטר לא קנה דאין שליחות לנכרי הנכרי השני קונה כמ"ש מחנה אפרים פ' מה' שלוחין סי' ט"ז בגוי שאמר לישראל שיקנה לו דבר אף שלא קנה הנכרי דאין שליחות לנכרי קנה הישראל אף שלא כיון לקנות ומייתי ראיה מתשובות ריב"ש עיי"ש וכתב כ"ת דה"ה כשנכרי קונה עבור הנכרי קנה הנכרי הקונה השני ואין הדמיון טוב דכבר כתב המח"א שם דאף דלא כיון הקונה

לקנות מ"מ בדעת אחרת מקנה ל"ב כוונת הקונה וסגי בכונת המקנה. א"כ דוקא בקנה הישראל בסתם ולא אמר להמוכר שקונה בשביל אחר דעכ"פ המקנה מתכוין להקנות לו משא"כ כשאמר להמוכר שקונה בשביל אחר גם המקנה לא כיון להקנות לו ועוד דוקא בישראל הקונה דמהני כוונת המקנה מטעם זכיה אבל בנכרי הקונה דלא מהני כוונת המקנה מטעם זכיה כמ"ש בקצה"ח סי' קע"ה והובא לעיל ל"ש לאמר שקנה הקונה השני. והנה נ"ל דבדק הבית שבת"ה בית ג' שער ז' בדיני פת הפלטר חולק על הריב"ש ועל מחנה אפרים שכתב ישראל ששלח נכרי לקנות פת פלטר כיון שאין שליחות לנכרי והנכרי הקונה לא זכה בו בשביל ישראל המשלח וכיון שכן ישראל זה לא זכה מיד הפלטר תאמר שהוא אסור. ונראה כיון דאין דעתו של שליח לזכות לעצמו וכיון שכן אי אפשר לזכות נמצא ישראל מידו של פלטר הוא זוכה דמידו חשבינן ליה כ"ז שאין יד אחר באמצע עי"ש:

ומשמרת הבית ששתק אודויי אודי לי' וזה דלא כריב"ש אמנם לפמ"ש לעיל בדק הבית אינו חולק על הריב"ש דדוקא בישראל הקונה מהני דעת אחרת מקנה וקונה השליח משא"כ בשליח נכרי ל"מ כוונת המקנה כמ"ש הקצה"ח ועכ"פ מדברי בדק הבית ראיה לדברינו. שוב ראיתי דאין הדבר ברור כ"כ דדעת אחרת מקנה ל"מ בעכו"ם משום דכוונת המקנה הוא מדין זכיה ול"מ בעכו"ם דעיקר ראיות הקצה"ח סי' רע"ה מדכתב הטור ביו"ד סי' קל"ב דאעפ"י שהגביה הנכרי בשעה שהוא מודד לא קנה מפני שאותה הגבהה לא הי' לקנין אלא למדידה והרי בדעת אחרת מקנה ל"ב כוונה וע"כ בעכו"ם ל"מ וראיה זו נדחית מנתיבות סי' ר' ס"ק י"ד שכ' דבדידיה גם המוכר לא נתכוין להקנות. עוד כ' דהלוקח לא רצה עדיין לקנות עיי"ש ובנתיבות שם ס"ק ט"ו כ' ג"כ דהגבהה בעכו"ם ל"מ בלא כוונה. אמנם אם ראיית הקצה"ח נדחית י"ל דנהי דהשליח ל"ק בנ"ד מ"מ כיון שהנכרי הב' נתן מעות להמוכר שיקנה הנכרי הנכתב בשטר והוא כבר גילה דעתו שרוצה לקנות מעותיו קנו להלוקח מדין עבד כנעני ובדעת אחרת מקנה קונה לוקח אף נכרי בלא כוונה. ול"ב שליחות בזה ובמודר שאני דגם המוכר לא כיון להקנות באופן דהיתר זה יש לו מקום בהלכה:

ו ויש לצרף למילף היתר המבואר בשואל ומשיב מ"ק ח"א סי' רי"ד דבאמת המוכר סבר שהמכירה טובה והרי הוא כנאנס רק דפסקינן דאף אם עבר בשוגג או באונס קנסינן לי' כדי שלא יערים ואף אם ביטל חמצו ולא עבר בב"י אסרינן שלא יערים וזה דוקא אם לא מכר כלל אבל אם מכר ולא רצה להערים רק שטעה בדין ל"ש לקנסו עיי"ש, וע' בטו"ז סי' צ"ט ס"ק ט' שכ' כעין זה דטועה בדין אף למ"ד קנסו שוגג אטו מזיד בזה לא

קנסו הגם מה שהביא מתוס' בכורות יש לדחות דתוס' כ' דף כ"ג ד"ה סבר מה מועיל ביטול ברוב למ"ד בין בשוגג בין במזיד לא יעלו. מיהו איכא מ"ד בשוגג יעלו ושמא הוא חשיב שוגג בכסבור שמותר לבטל הבין הטו"ז דבזה לכ"ע יעלו. ואמנם כוונת התוס' למה שכ' בשוגג יעלו ושמא הוא חשיב שוגג. וע' פמ"ג ס"ק י"ב שם ובספרי ליו"ד ר"ס י"ג מ"מ מדברי הטו"ז יש סמך לסברא הנ"ל. (ושוב מצאתי סברא זו בח"ס סי' קי"ט שהאריך בפרט זה). והנה אם נכתב בשטר קנין אודיתא או שנכתב בשטר שהישראל הודה שהכל של הקונה לכאורה יש להתיר מטעם קנין אודיתא שאף שלא בפניו הודה מהני אך שהקצה"ח גופיה כ' בסי' מ' דקנין אודיתא בעי עדים ומה"ט לא סמך בתשו' שו"מ הנ"ל על קנין אודיתא. ולדעתי נראה דבלא"ה ל"מ קנין אודיתא בחמץ אם לא כתב המוכר גופי' השטר ולא קרא המכתב רק חתם תחתיו. דבשלמא כשקרא הכתב הרי הודה אבל אם רק חתם על הכתב בהחתימה הוא עדות שהודה ובאמת לא הודה וקמי שמיא גלי' שלא קרא ולא הודה ובמה ניצול מאיסור חמץ כנ"ל. והנה בדבר מה שיש לחוש שמא לא כיון להקנות רק בשטר כיון שכ' שטר. ול"מ קנין כסף לבד יפה כ' כיון שנוהגים לכתוב בשטר שמוכר לו בקנין המועיל לדברי חז"ל ובצירוף כל הקנינים ודאי כיון להקנות בקנין המועיל לדברי חז"ל אף אם אין מועיל שאר הקנינים:

ז סיומא דפיסקא כיון שחמץ שעבר עליו הפסח ל"ה רק דרבנן ויש סברא שקנה הנכרי החמץ מדין עבד כנעני. אף אם אין שליחות וזכיה לנכרי וגם יש ספק שמא יש שליחות וזכי' לנכרי כדברי המ"ב וכבר כ' דהיא פלוגתא דתנאי וגם יש סברא דטועה בדין לא קנסו ע"כ הנני מסכים לדברי כת"ה להתיר. ובאמת אם לא הי' הפ"מ הייתי מתיר ע"י ביטול ברוב. אך בזה שהוא הפס"מ הנני מצטרף להתיר גם בלא ביטול ברוב באופן שיתן בעל הברייהויז קנס לענייי העיר כפי חות דעת כת"ה על אשר לא שאל לכת"ה איך ימכור החמץ, וד' יצילני משגיאות:

והנני ידידו:

בשולי המכתב בענין אין שליחות לנכרי ע' מפ"א ה' שלוחין סי' י"א דיש שליחות ע"י פועל נכרי דיד עבד כיד רבו ומשמע דה"ה אם שלח נכרי לפועל ישראל גם בזה יש שליחות ולפ"ז צ"ע מה שהקשה תוס' זבחים קט"ז ע"ב ד"ה ואסור לסייען למ"ד קדשי נכרים חייבין משום שחיטת חוץ למה קתני אסור לסייען הרי אפילו חייב משום שחיטת חוץ. והרי קתני אסור דחיוב אין כאן דמשכחת לה ישראל שהוא פועל אצל נכרי דיש שליחות לנכרי ואי דאין שלד"ע הלא כ' קצה"ח סי' ק"ה דהיכי דאין עבירה למשלח יש שלד"ע א"כ השליח אינו חייב מ"ה קתני רק אסור. אמנם דברי קצה"ח צ"ע דאיך יתכן

שהשליח יהי' פטור והלא אדרבה שייך לומר כיון שיש עבירה לשליח דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין. ועוד אם נימא בכה"ג יש שלד"ע חייב המשלח ואיך יחייב המשלח כיון שהוא מותר לעשות כן על כן לדעתי ודאי חייב השליח ושפיר הקשה תוס' ומסתברא דהקצה"ח לא קאמר רק דבכה"ג ל"א אעל"מ כיון שעושה בשליחות מי שאינו עושה איסור. הוה כאלו עביד המשלח אבל מ"מ לענין חיוב חייב השליח. וכבר כתבתי בתשובה לעיל סי' קע"ב אות ז' קצת על דברי הקצה"ח ודע דמה שהבאתי לעיל דברי מחנה אפרים ס"ס י"ד ה' שלוחין דעכו"ם לעכו"ם יש שליחות דלא כירושלמי וראיה מדאמרינן בע"ז נ"ג מדפלחי ישראל לעגל גלי דעתיה דניחא להו וכי פלחי גוים שליחותי' עבדי דבריו תמוהים נכרי לישראל ודאי ל"ה שליח. ואיך מייתי ראי' וצ"ל כוונתו דעובד ע"ז דיני' כנכרי. וזה ודאי ליתא דמומר ודאי עושה שליח ודינו כישראל ע' מג"א סי' קפ"ט ואבן עוזר שם והלכה פסיקתא דמומר מגרש ע"י שליח וע"כ ל"ה כנכרי רק כישראל. ובעיקר הקושיא ע' בשמים ראש סי' ש"פ מה שמישב דברי הגמ' וע' בספרי חיו"ד סי' י"ז אות ד' לפלפל בדבריו:

לחלק או"ח ויו"ד סימן י

ב"ה:

פרעמישלא תרו"ם:

לרב אחד:

ע"ד הבאר אשר מצאו אנשים בה פרוסת חמץ בפסח ולא נודע אם סילקו החמץ או נתמעך לפרורים ושאבו ממנה מים והתיר המורה לשאוב ממנה מים בפסח ושוב נמצא עוד הפעם לחם וחזר והתיר אף שנמצאים בעיר בארות אחרות, ומורה אחד אסר להם לשאוב ואסר גם התבשילין והכלים שבשלו בהן ושאל כ"ת הדין עם מי:

א תשובה מה שהמורה המתיר אמר טעמו ונימוקו משום שבודאי החמץ הוא של נכרי דלא שכיח חמץ של ישראל וחמץ של נכרי אינו אסור במשהו סברא זו נמצאת בתשו' גור ארי' יהודה בסי' מ"ט והובא ג"כ בשערי תשובה סי' תס"ז ס"ק ל' וגם הגאון מהרש"ק פוסק כן בספר שנות חיים סי' ש' וגם אני בעניי הארכתי בספרי לאו"ח סי' ס"ט, ובכל זה לא טוב הורה המורה שהתיר לשאוב דהמעיין בגור ארי' יהודה יראה שלא התיר רק התבשילין אבל המים אסר לכתחלה והגאון מהרש"ק לא התיר רק במקום שמשתמשין מן הנהרות ההולכין כמה פרסאות ובמקום אחד עוברין המים דרך גראלנע של נכרי דבודאי אין לאסור מפאת זה כל הנהר. אבל בנמצא בבאר דיכול להיות שהישראל שאב

מהמים שיש בו פרורין אף שמסנן המים מ"מ כבר קבל המים טעם ואסור לכתחלה לשאוב:

ב והנה בספרי הקשיתי על סברא זו דא"כ בנמצא חטה בפסח אצל ישראל נמי נימא דכיון שהישראל ביטל בע"פ ואם קנה תרנגולת בפסח בודאי אין דעתו שיזכה בהחמץ שיעבור בב"י והוה חמץ הפקר ואמאי אוסר במשהו ושם תירצתי לשיטת הפמ"ג דלענין ב"י ל"ש ביטול דהוה כטומאת משא א"כ אם נימא שיתבטל החמץ יהי' שלו כמ"ש הפמ"ג סי' ק"ט באיסור הנאה שנתבטל ושוב יעבור ב"י וע"כ הוא במשהו ואינו בטל משא"כ כשנתבטל ביד נכרי עיי"ש. וכעת ראיתי בתשובת הגאון האבד"ק הרימאלוב הנשלחה ממע"כ שהקשה להפוסקים דבח"ש אינו עובר בב"י אמאי הוא במשהו. וכן הקשה אמאי כלי חמץ אוסרת במשהו אף שאינו עובר על הבליעה בב"י ויפה הקשה אך הנראה סברת המקילין הוא דבחמץ של ישראל אסרו במשהו ולא חילקו כמו שאסרו בעבר עליו הפסח אף בח"ש וכ"כ בפמ"ג בפתיחה כוללת לה' פסח פ"ד אות י"ד לענין חמץ של כלאי הכרם משא"כ בחמץ של נכרי דאינו עובר בב"י לא אסרו בחמץ שלו במשהו דהוה כנתבטל קודם פסח וכמו דלא קנסו בחמץ של נכרי לאחה"פ אף שישראל עבר בב"י כדאמרינן בירושלמי לר' יונה כן לא אסרו בחמץ של נכרי במשהו. ובכ"ז סברתם אינה מוכרחת והפמ"ג כ' בר"ס תמ"ח בא"א ס"ק א' דחמץ של נכרי במשהו שכ' עכו"ם שהביא בפסח דבר שיש בו משהו אסור לקבלם דלא בטל ביד עכו"ם ובודאי אין כוונת הפמ"ג דבנכרי ל"ש ביטול שהרי ביו"ד סי' ק"ד מייתי תשו' מהר"ם מלובלין גבי חלב דשייך ביטול גבי נכרי (דלא כרדב"ז) וע"כ הכונה דהוה במשהו. ע"כ אין להתיר לכתחלה אך הכלים שבישלו בהם ודאי כשרים לפסח. וגם התבשילים יש להתיר דהוה ספק משהו ויש לצרף סברא הנ"ל לענין ספק משהו. ובספרי ב"י ס"ט הי' השאלה בנמצא קודם פסח חמץ בבאר והתרתי לשאוב מן הבאר במקום שאין מים מצוי שיש לתלות דקודם פסח כבר נשאבו הפרורין ואין כאן ריעותא משא"כ בנמצא בפסח פרורין יש להחמיר לכתחלה: ג והנה בתשו' בית אפרים ס"ס ל"ה התיר החלב מבהמה של נכרי שאוכלת חמץ בפסח מטעם כיון שהנכרי מאכיל בהיתר לא מקרי נתפטמה באיסור ואני בעניותא הקשיתי עליו בספרי חא"ח בהגהות ומפתחות לסימן ס"ח משס"ס דע"ז מ"ט דמקשה תני חדא פרה תשחט שדה תזרע ותני חדא פרה תרזה ושדה תבור ואמאי לא משני דהא דתני פרה תשחט מיירי בשל נכרי דל"ה נתפטמה באיסור דלנכרי אין איסור להנות מע"ז. ומזה דחיתי הדין הנ"ל. כעת ראיתי שהגאון מהרש"ק סי' ש' הנ"ל התיר ג"כ החלב וכ' דזוז"ג אסור בפסח משום דהוי במשהו וחמץ של נכרי אינו במשהו והיתר

זה לא נדחה מגמרא הנ"ל דדוקא חמץ דהוא במשהו משום דעובר בב"י חמץ של נכרי אינו במשהו אבל ע"ז במשהו אף ע"ז של נכרי ע"כ זוז"ג בע"ז אסור אף של נכרי ול"ק מע"ז. אולם כיון שכתבתי דאין סומכין לכתחלה על היתר זה נגד הפמ"ג ע"כ גם לענין החלב אין לסמוך ע"ז לכתחלה. וראיתי דרך אגב בתשובה להגאון מהרש"ק שם שכ' על דברי המקו"ח בס"ס תמ"ה שכ' דע"ז לא בטלה זה דוקא בדבר חשוב והגאון מהרש"ק זצל"ה דוחה דבריו דע"ז ויי"ל לא בטלו אפי' בדבר דאינו חשוב צ"ע דהרי זה מחלוקת ראשונים דהש"ך סי' ק"י ס"ק ד' כ' דגם ביי"נ בחביות דהוי ביבש בעי ד"ח ודוקא בלח במשהו] ופמ"ג מייתי שם דברי הרשב"א בתשובה דגם בע"ז ל"ב ד"פ וכן משמע מדברי המחבר סי' ק"י והטור נקט כגון כוס וכו' משמע דבעי ד"ח עיי"ש והמק"ח גופי' מביא שהוא מחלוקת. ומה הקשה על החו"ד ושמא כוונתו דזוז"ג הוי כלח בלח ובזה ודאי ע"ז במשהו דל"ג מיי"נ:

והנני ידידו:

לחלק או"ח ויו"ד סימן יא

ב"ה פרעמישלא תרל"ח לפ"ק:

להרב הגדול החריף ובקי המפורסם מוה' שלום דוד אינגער נ"י כעת אבד"ק זאבנא:

ע"ד השאלה באחד שקנה י"ש מאת אדון אחד בקנין כסף ובהאנדשלאג ושכר גם המקומות אשר עמד בהן הי"ש על משך ב' חדשים ומסר לו האדון המפתח ושילם להאדון דמי שכירות ושכח למכור הי"ש בע"פ עד אחר חצות ואחר חצות נזכר וצוה עליו המורה שימכור תיכף הי"ש וכן עשה ומכר הי"ש לנכרי בקנין כסף וכל הקנינים המועילים וגם התנה שיהי' כל האחריות על הנכרי ועתה שאל מה דינו של הי"ש הזה:

א תשובה הנה בספרי בית יצחק חא"ח סי' נ"ט הארכתי הרבה בדין זה במי שמכר חמצו לאחר שש בדברי הפמ"ג סי' תמ"ג שכ' במכר לאחר שש אינו עובר בב"י שיש ידים זוכות ובדברי הפוסקים ראשונים ואחרונים בענין זה ואבא היום אל העיון פעם שנית. הנה הנובי"ת סי' ס"ג ראש המדברים להיתרא בנה יסודו דהא דבחמץ עובר בב"י דעשאו הכתוב כאלו הוא ברשותו דוקא אם הוא באמת ברשותו ורק מצד איסור חמץ אינו ברשותו גלתה התורה שיעבור עליו אבל אם הוא בלא"ה אינו ברשותו כגון שלקחו נכרי בע"פ אחר חצות דאינו עובר עדיין בב"י לדעת רוב מהפוסקים וקנה נכרי מהפקירא שוב ל"ה ברשותו בפסח ולא עבר הישראל בב"י ומותר לאחה"פ (דעל מה שעבר הישראל בתשביתו בע"פ לא קנסו חז"ל דלא מצינו שקנסו רק בעבר בב"י). אמנם לפ"ז נאמר דאם מודר הנאה מחמץ קודם הפסח עד"ר באופן שלא יוכל לשאול עליו דלא מיקרי שלו

כמ"ש הרשב"א בתשובה הובא בסי' תרמ"ט דמודר הנאה מלולב אינו יוצא דלא מקרי שלו א"כ אינו עובר בב"י ותקשי במשנה דכיצד מפרישין חלה בטומאה דס"ל לר"א דעובר בב"י אף בתרומה משום טובת הנאה או משום הואיל ואי בעי מיתשיל ולידור הנאה עד"ר ולא יעבור בב"י נהי דלבטל אינו יכול כמ"ש השאג"א דכיון דלא הוה טובת הנאה ממון רק לאיסור חמץ דלא עדיף טובת הנאה מגורם לממון ואין בידו לבטל עיי"ש אבל הרי יכול לידור הנאה וע"כ מוכח דאף מודר הנאה מחמץ דהוא אינו ברשותו קודם שחל איסור חמץ עובר בב"י וכ"כ הפמ"ג בפתיחה להלכות פסח חלק ראשון בביאור לאו דבל יראה סוף אות ט' דמודר הנאה מחבירו או מחמצו וה"ה חמץ של כלאי הכרם עובר בב"י:

ב אמנם מירושלמי פ' כל שעה נראה קצת ראי' דאם חמץ נאסר קודם הפסח בהנאה מצד איסור אחר אינו עובר בב"י דז"ל הירושלמי ר' ירמי' בעי פטר חמור שהמית במה הוא מיתתו בעריפה או בסקילה ר' בנימין בר לוי שאל חלות תודה שנעשו נותר אם נעשו נותר עד שלא הגיע זמן ביעורן את מבערו בשריפה משהגיע זמן ביעורן את מבערו בכל דבר. כן גרסת המפרש ופירש דלרבנן קא בעי דס"ל לאחר ז"ב את מבערו בכל דבר אמנם כשנעשה נותר בתחילה הוא בשריפה. והנה מה דבעי בירושלמי ב' הבעיות נ"ל לפרש הבעי' הראשונה לפי המבואר בש"ס ב"ק מ"ד דס"ל לר' יהודא שור שאין לו בעלים פטור מסקילה מ"ה בעי בפטר חמור שהמית כיון שבלא"ה אסור בהנאה אין דינו בסקילה דמקרי שור שאין לו בעלים או דלמא פטר חמור שאני כיון דאי בעי פודה בשה ויש לו ביני וביני כדאמרינן בש"ס דילן בכורות י"א גונב פטר חמור חייב כפל מקרי בעלים וחייב סקילה מיהו שמא אף לש"ס דילן כיון דעתה ודאי לא יפדו הבעלים דאם יפדו ידונו בסקילה ואינו עומד לפדות. שוב לא מקרי שור שיש לו בעלים דאפילו נגח ואח"כ הפקיר ס"ל לר' יהודא דפטור מסקילה ה"ה הכא כיון שלאחר נגיחה אינו עומד לפדות לא מקרי בעלים שאסור בהנאה ומ"ה אינו בסקילה. והנה מה דקאמר בירושלמי דאם נעשה נותר לאחר זמן ביעורו והיינו דנעשה נותר בעמוד השחר מיום ט"ו דחלות תודה נאכלין ליום ולילה את מבערו בכל דבר. צ"ל דס"ל לירושלמי דאין איסור נותר חל על איסור חמץ דקדם ומ"ה אין דינו בשריפה רק השבתתו בכל דבר. אמנם י"ל בפשיטות לפמ"ש רש"י חולין צ"א ע"ב ד"ה ישרפו לששה עשר דלאו בר אכילה אינה טעון שריפה דכל היכא דקאי בלאו דבל תותירו קאי בשריפה וכל היכא דלא קאי בלאו דבל תותירו אין טעון שריפה א"כ בנאסר בתחילה משום איסור חמץ דלא קאי בלאו דבל תותירו דאסור לאכול לא קאי בשריפה ועיין רש"י זבחים צ' ד"ה ומשום נותר דאין נותר אלא בכשר לאכילה

וניתותר דכתיב ביום זבחכם יאכל וממחרת (ושמא י"ל דלמאן דלא דריש סמוכים יסבור דחייב בנותר אף בקרבן פסול ואולי יש לישב בזה דברי המהרש"א פסחים ע"ג ממה שהקשה עליו זקיני ח"צ סי' ק"ו דהמהרש"א יסבור דסוגיא דפסחים דמקשה מאי תיקן קאי לר"י דמקלקל בחבורה פטור ואיהו יסבור דקדשים פסולים חייב משום נותר דלא ידרוש סמוכים דלא תותירו והנותר וכן ביום זבחכם יאכל וממחרת והנותר וכו' ואולי יש לישב בזה דברי הצל"ח פסחים כ"ח לישב מה שהקשה עליו בנוב"י תניינא חיו"ד סימן נ"ג ודו"ק):

אמנם מה שפסק בירושלמי דאם נעשה נותר קודם זמן איסורו אין יכול להשבית רק בשריפה ואם לא ימצא עצים לשרפו יהא יושב ובטל ויעבור בב"י וקשיא לפי מה דמשמע מלשון רש"י ב"מ דף ל' דדוקא ל"ת ועשה אינן דוחין לל"ת ועשה אבל ל"ת ועשה דוחין לעשה גרידא א"כ כשלא מצא עצים לשרפו נהי דהוא נותר ואיכא עשה דבאש תשרופו מ"מ כיון דהוא חמץ ואיכא עשה דתשביתו ול"ת דבל יראה ישבית בכל דבר שלא יעבור בעשה ול"ת לפוסקים דמשהה חמץ ע"מ לבערו עובר עליו ויהי' נדחה עשה דבאש תשרופו. ואף אם נאמר דעשה לא נדחה בשביל עשה ול"ת מ"מ העשה דשריפת הנותר ליתא בנשים לדעת הפ"י וקצת פוסקים ועשה דתשביתו גם נשים חייבות דשאור שאור ילפינן השבתה מלא יראה כמ"ש הנוב"י ושאג"א א"כ אם עשה השוה בכל דוחה עשה ול"ת שאינו שוה בכל כדאיתא ביבמות כש"כ דעשה דשריפת נותר נדחה בשביל עשה דתשביתו ול"ת דבל יראה ואמאי אמר בירושלמי דוקא בשריפה ומשמע דאם לא מצא עצים לשרפו אל ישבית בדבר אחר. ומזה מוכח דאם נעשה נותר קודם זמן איסור אינו עובר בב"י דל"ה ברשותו מצד איסור אחר וה"ה דלא קאי בעשה דהשבתה ושפיר קאמר בירושלמי דוקא בשריפה. וזה ראיה נכונה ולא תימא דהיינו טעמא דירושלמי דאין איסור חמץ חל על איסור נותר דזה אינו דלאו דבל יראה ועשה דתשביתו חלין דמעיקרא כשהי' נותר לא הי' עליו איסור דבל יראה כמ"ש תוס' דף כ"ח דאם עבר פעם אחת על בל תותירו אינו עובר יותר עיי"ש:

ג ובתשו' נטע שעשועים סי' ז' מייתי ראי' להיפך מירושלמי ריש פ' קמא דאמרינן שם חצירות שבירושלים שאוכלין שם חלות תודה ורקיקי נזיר צריכין בדיקה ומקשה והרי בלאו הכי בדוקות הן משום נותר ומשני שלא תחלוק בין בדיקה לבדיקה וקשיא לרש"י דבודקין שלא יעבור בב"י והרי חלות תודה נותר אינו עובר בב"י דאינו ברשותו וע"כ דעוברין. ובאמת זו ראיה נחמדה. אמנם י"ל דגם לרש"י אף בביטלו צריך בדיקה דלמא אתי למיכל ורש"י קאמר טעם דמדאורייתא בעי בדיקה שלא יעבור בב"י. אבל מדרבנן

צריך בדיקה אף בביטול כמבואר דף ד' מה"ט גם משום חלות תודה צריך בדיקה. סוף דבר ענין זה אם הוא אסור בהנאה משום איסור אחר עובר בב"י יש להסתפק ויותר נראה דברי הפמ"ג בזה. אמנם אף נאמר דאם החמץ אינו ברשותו מצד איסור אחר עובר בב"י מ"מ אין ראי' דאם הוא ברשות נכרי עובר בב"י דכיון דחידשה תורה דאף אם הוא אסור בהנאה מ"מ הוא ברשותו לעבור בב"י אין חילוק בין אם הוא אסור בהנאה גם מצד איסור אחר דמה לי אם הוא אינו ברשותו מצד איסור חמץ או מצד איסור אחר. משא"כ אם הוא אינו ברשותו מצד דבר אחר כגון שנכרי חטפו מביתו וקני' בגזילה או מהפקרא בזה לא חידשה תורה שיעבור בב"י כדברי הצל"ח. אמנם מרש"י מוכח דאף אם הוא אינו ברשותו לא מצד איסור רק מצד דבר אחר עובר בב"י דהרי רש"י ס"ל פסחים ל' ע"ב ד"ה כ"ע לא פליגי דהיינו טעמא דהיכא דאקדיש לוה לכ"ע אתי מלוה ופריק משום דהו"ל אינו ברשותו אפי' לרבא דמכאן ולהבא גובה עיי"ש א"כ אמאי אמרינן בנכרי שהלוה לישראל על חמצו ולא הרהינו אצלו נאסר בהנאה משום דהקדש חמץ ושחרור מפקיעין מיד שעבוד כדאיתא בסוגיא שם ובגיטין מ"א והרי באינו ברשותו מצד דבר אחר לא חדשה תורה ומוכח מזה דאף באינו ברשותו מצד דבר אחר כיון דהוי שלו עובר עליו וה"ה בחמץ שלקח נכרי וזכה בה ישראל עובר בב"י אך אמנם יש לחלק דאם נאמר דאיסור הנאה הוי הפקר והגוי קונה שיהי' שלו ממש ודאי הישראל אינו עובר בב"י אך לפוסקים דאיסור הנאה ל"ה הפקר והוי שלו, ול"ק נכרי שיהי' שלו ממש אך דנימא דמ"מ ל"ה ברשות ישראל דאינו יכול למחות לנכרי שיאכלנו מ"מ אם ל"ה של הנכרי ממש כיון דהישראל אינו יכול למכרו דהוי אינו ברשותו מצד האיסור והפקר ל"ה שיזכה נכרי ורק שאינו יכול למחות בידו שיהנה ממנו שפיר י"ל דישראל עובר בב"י בפסח ואסור לאחה"פ:

ד ובספרי כתבתי סי' נ"ט אות ט' להתיר מטעם יאוש. ואבאר לדינא בנ"ד דנהי דישראל לא הי' יכול למכור אחר חצות דאסור בהנאה מ"מ כיון שעשה עפ"י הוראת מורה וסבור שיכול למכור מתיאש מהחמץ. ויאוש מועיל אף בדבר שאינו ברשותו וקנה הנכרי מהפקרא מטעם יאוש. ואף דכתב במק"ח להקשות דא"כ מכל חמץ הבעלים מתיאשים כי מטי עידן איסורא והי' מותר זה אינו דביאוש בעינן אתי ליד זוכה ובכל חמץ לא אתי ליד זוכה ובגזל חמץ ועבר עליו הפסח אתי לגזלן באיסורא ול"ק ביאוש דזה מתייאש וזה אינו רוצה לקנות כדאמרינן בב"ק משא"כ בנכרי זה שקנה החפץ הבעלים מתיאשים ואתי ליד זוכה ועיין במח"א ה' קנין משיכה סי' ב' לאחר שכתב דבקנין דרבנן אינו יוצא מדאורייתא כתב ולענין שאלתנו בקנה דבר מדרבנן וקידש אשה מקודשת מדאורייתא

מטעם יאוש ושינוי רשות והובא בספרי סי' ק"ז סוף אות ו' וכתבתי כוונתו דנהי דל"ק מדאורייתא מ"מ הבעלים נתיאשו וקנה מדאורייתא מטעם יאוש ושינוי רשות. ובתשובה אחת הארכתי בזה בענין מעמ"ש ומכירת שטרות בפלפול עצום ומה"ט י"ל במכר לאחר זמן איסורו דמועיל להתיר מה"ט:

ה ואמנם במה קנה החמץ דמטעם אגב קרקע אינו קונה החמץ כיון דהבעלים אינם יכולים למכור איסור הנאה ורק דנכרי קונה מטעם הפקר או מטעם יאוש ול"מ אגב קרקע בהפקר והגם דהקצה"ח סי' רע"ה הוכיח דהפקר נקנה באגב מ"מ הנתיבות חולק שם. אולם הקצה"ח הוכיח מב"ק קי"ז דהפקר נקנה באגב וראי' זו לא דחי בנתיבות, ועוד דהקצה"ח מייתי מדברי המג"א סי' תרל"ז דלמ"ד תלוש ולבסוף חיברו כתלוש. מה שקונה בית מהפקר ע"כ הוא או מטעם קנין חצר דאין הלכה כש"ך סי' ר"ב דבעי דוקא שיקנה חצר ואח"כ יבא החפץ לשם או מטעם קנין באגב דהפקר נקנה באגב עיי"ש בתחילת דבריו סי' ער"ה א"כ בנ"ד כיון דדעת רוב פוסקים דנכרי קונה מתורת חצר רק דיש לחוש לדעת הש"ך סי' ר"ב דבעי שיקנה תחילה החצר ואח"כ תבוא החפץ לשם א"כ להש"ך ודאי מוכח דהפקר נקנה באגב מדקונה בית בנכסי הגר כמו שהוכיח בקצה"ח א"כ בנ"ד ממנ"פ קניא נכרי או בתורת חצר שלא כדעת הש"ך סי' ר"ב או להש"ך מתורת אגב:

ו אמנם יש להעיר לפמ"ש בקצה"ח סי' ער"ה אות א' בסופו דקרקע אצל אחד ומטלטלין אצל אחר ודאי ל"ק באגב א"כ כאן דהקרקע הקנו הבעלים והמטלטלין קונה מהפקר או לאחר יאוש הוי כמו מקרקעי מאחד ומטלטלין מאחר ול"מ אגב. איברא מה דפשיטא לי' לקצה"ח דקרקע של אחד ומטלטלין של אחר לא מיקני באגב ס"ל להמקנה בקדושין כ"ו ע"ב ד"ה דמקני באגב וז"ל נ"ל להמציא דין חדש די"ל בקנין אגב קרקע לא בעינן שיהי' הקרקע והמטלטלין של אדם אחד אלא אפילו ב' ב"א מקנין לאדם זה קרקע וזה מטלטלין זוכה ג"כ למטלטלין של השני שנתן לו אגב קרקע של חבירו. ולפ"ז כש"כ דקונה מהפקר או מיאוש דהוי כהפקר אגב קרקע שהשכיר לו. דקצת י"ל דיאוש מדעת הוי כדעת אחרת מקנה כמ"ש הנ"י בב"מ י"ב לענין הפקר מדעת וה"ה יאוש מדעת וזה דלא כקצה"ח סי' רמ"ב דס"ל דיאוש מדעת ל"ה דעת אחרת מקנה עיי"ש. ועיין עוד במק"ח דקרקע של השליח מהני לקנות מטלטלין ובספר דברי אמת עניני קנין סי' א'. ולפ"ז יש לנו לומר דכיון דהיאוש בא מחמתו קונה הנכרי מתורת הפקר אגב קרקע שהשכיר לו ואולי אף הסוברים דהפקר לא נקנה באגב מודין בכה"ג דהקרקע של אחד ומקנה לו הקרקע

שיקנה אגבן דבר הפקר קונה באגב ועיין קצה"ח שכתב לישב הסוגיא דב"מ י"ב דמשם משמע דגם בכה"ג ל"מ סוף דבר יש לנו עמוד גדול ההפלאה לסמוך עליו:

והנה:

ז והנה בגוף הדבר אשר הנוב"י בסי' ס"ג מפקפק אי קונה הנכרי בחצר כיון שהחצר והמטלטלין באין כאחד לידו והש"ך סי' ר"ב כתב דאין חצרו קונה אלא כשהוא כבר בידו הנה כדברי הש"ך מבואר באסיפת זקנים ב"מ כ"ו הובא בקצה"ח ובדברי אמת בענין קנינים דף צ' דפוס הלברשטאט וקצה"ח ודברי אמת תמהו על זה מכתב גט ונתנו ביד עבדו וכתב לה שטר מתנה קנאתו ומתגרשת ומוקמינן בכפות והוא מתורת חצר הרי דאף בבאין כאחד החצר והמטלטלין קנאתו מטעם גיטה וידה באין כאחד. ובימי חורפי הערותי די"ל דטעם הש"ך דבעינן שיהי' החצר קודם של הזוכה דס"ל להש"ך דבעינן שיהי' חזרה שליחות אצל הבעל א"כ החצר שהי' שליח של המזכה וכשנותן החצר לחבירו שיקנה המטלטלין ביחד עם החצר נעשה החצר שלוחו של המזכה ולא חזרה שליחות להמזכה כדאמרינן בגיטין כ"ד דאם אמר שיהי' שליח להולכה עד דמטית להתם וכי מטית להתם תהי' שליח לקבלה ל"מ דלא חזרה שליחות אצל הבעל. ומ"ה ס"ל להש"ך דחצר אינו קונה רק אם הוא חצרו מקודם דאז ל"ה רק שלוחו של הזוכה שיקנה מה שתבא לחצרו. ולפ"ז ל"ק מכתב גט ונתנו ביד עבדו. לפמ"ש באבני מילואים סי' קל"ט ס"ק י"ב דדוקא היכא דנעשה משליח להולכה שליח לקבלה ל"מ אבל היכא שנעשה משליח להולכה יד האשה הו"ל האשה בעלת המעשה אלא שמקבלת על יד אריכתא, שפיר הוי שליחות מן הבעל ליד האשה ומ"ה מהני בנתן לחצרו והקנה לה החצר דחצר האשה משום יד איתרבאי. משום הכי מהני ומיושב קו' דברי אמת על שיטת הש"ך (וע' לעיל סי' פ"א אות י"ב שהארכתי בפרט זה). ומצאתי בקצה"ח סי' קצ"ח ס"ק ב' שכ' ג"כ דרך אפשר לחלק בין חצר דאשה דמשום יד איתרבאי אמרינן גיטה וידה באין כאחד ולפמ"ש הענין נכון מאד לישב מהך דגיטין וקצרתי ולפמ"ש בסברת הש"ך עד כאן לא קאמר הש"ך רק דכשהקנה אחד חצר ומטלטלים ביחד ורוצה שיקנה בתורת חצר דנעשה החצר שלוחו של הנותן כשהקנה הקרקע נעשה שלוחו של הזוכה ולא חזרה שליחות להמשלח לא מהני. משא"כ בהקנה לו קרקע שיקנה בתורת חצר מטלטלים דהפקר דלא הי' שלוחו של הנותן מטלטלים בתחלה כיון דמטלטלים הם הפקר מהני אף להש"ך אם באין כאחד לידו החצר והמטלטלים ומיושב קו' קצה"ח סי' ר"ב מהך דב"מ בר"ג וזקנים וכן הקשה בנוב"י ובדברי אמת כ' דשם הקנה בתחלה החצר וקצה"ח דוחה דבר זה ולפמ"ש ניחא דשם כיון דטובת הנאה אינו ממון והוי הפקר ל"ה החצר

מתחלה שלוחו של המזכה דהרי הוי הפקר. ואף להש"ך מהני דל"ש סברת לא חזרה שליחות רק כשהוא נותן חצר ומטלטלים שלו שיקנה חבירו ביחד כנ"ל ולפ"ז בחמץ שהקנה לנכרי הנכרי קונה בתורת חצר אף שבאו לידו ביחד החצר והמטלטלים הן מצד הסברא דחצר דנכרי קונה מתורת יד ולא מתורת שליחות דאין שליחות לנכרי ורק אם הוא עומד בצדו מתורת יד ובזה מהני פף בבאו המטלטלים והחצר ביחד. והן מפאת דבדבר הפקר אף הש"ך מודה (ודע דמה שכתבתי בסברת הש"ך סי' ר"ב משום דלא חזרה שליחות אצל הבעל זה לשיטת הש"ך סי' קפ"ה דבממון ג"כ בעינן חזרה שליחות אך הנתיבות חולק וכן כ' מחנה אפרים ה' שלוחין סי' ד' ודו"ק). איברא דאם נימא דחצר אינו קונה מתורת שליחות רק מתורת יד בעי עומד בצדו ובנ"ד ודאי הנכרי לא עומד בצד החצר וכ"כ הנוב"י סי' ס"ג הנ"ל דל"מ מטעם זה. אך כבר כתבתי דהנוב"י ס"ל דהפקר אינו קונה אגב והקצה"ח לא ס"ל כן א"כ יש לצדד להקל דנכרי קונה מתורת אגב: ח עוד נ"ל לצדד להיתרא בנ"ד דאף אם נאמר דאם מכר בע"פ אחר חצות ל"מ המכירה כיון דאסור בהנאה מדאורייתא לדעת הרמב"ם שפוסק לפני זמנו כר' יהודה כמו שהוכיח בנוב"י סי' י"ט מ"מ בי"ש דל"ה רק תערובת חמץ ואין בו כזית בכא"פ אף דקיי"ל כר"א דתערובת חמץ מדאורייתא בלאו ועובר בב"י לדעת קצת פוסקים מ"מ התוס' כתבו בריש פסחים דף ב' דגם למ"ד נוקשה מדאור' לא אסור לר"י רק תוך הפסח. א"כ לפני זמנו מדאור' מותר ורק מדרבנן אסור וכיון דמדאורייתא מהני המכירה והוה של הנכרי לא עבר הישראל בבל יראה מדאורייתא ומותר לאחר הפסח ולא מיבעי' לחכמי וינצאה דס"ל דאם ביטל בשעות דרבנן מהני ה"ה במכר תערובת חמץ בע"פ אלא אפי' להפוסקים דל"מ דכבר תמהו על חכמי וינצאה מהמקדש בחיטי קורדנייתא מ"מ במכר לנכרי כיון דמדאורייתא הוי של הנכרי וגזל נכרי אסור מן התורה ומדרבנן ל"מ המכירה מטעם הפקר ב"ד הפקר י"ל דבשל נכרי ל"א הפקר ב"ד הפקר דהפקר ב"ד ילפינן מוכל אשר לא יבא לג' ימים בעצת השרים והזקנים או מאלה הנחלות אשר נחלו אלעזר הכהן מה אבות מנחילין את בניהם כל מה שירצו אף ראשים מנחילים עיין גיטין ל"ו ומלמודים אלו אין ללמוד רק ממון ישראל אבל לא נכרי דאין מחויב לשמוע לעצת השרים והזקנים ואין ללמוד ק"ו דאם ממון ישראל יכלו להפקיר כש"כ ממון נכרי דישראל מחויבים לשמוע ולישראל הראשים מנחילים משא"כ בנכרי. ואין סתירה. ממה שמבואר בסי' קס"ו ובתוס' גיטין י"ג ד"ה במעמ"ש דאם ממונו של ישראל הפקיעו ע"י מעמד ג' כש"כ ממון נכרי דשם הנותן נכרי ל"ה רק הפקעת הלואתו ול"ה רק מדרבנן ושייך ק"ו שכתבו תוס' משא"כ היכא דקנה נכרי חפץ מדאורייתא ואסור לגזלו מדאורייתא י"ל דל"מ ק"ו

ועוד דתוספת כתבו שם עוד טעם דבדיניהם דיינין ליה וא"כ היכא דקנה בדיניהם ל"א הפקר ב"ד הפקר. ובכן י"ל דאף דהדין היכא דישראל לא עבר מדאו' בב"י מ"מ אסור לאחה"פ כמ"ש המג"א סי' תמ"ז בסופו דאם ישראל הפקיד חמץ אצל נכרי אף דישראל לא עבר מדאורייתא מ"מ חייב לבער מדרבנן ואם לא ביערו אסור לאחה"פ והוא מדברי הר"ן דוקא היכא דהנכרי ל"ק מדאורייתא דישראל הי' חייב לבער מדרבנן ועבר על מה שלא ביער משא"כ אם הנכרי קונה מדאורייתא ואסור מן התורה ולא יוכל לבער דהנכרי לא יניחנו. וגם אסור לבער לגזול נכרי אם גזל נכרי אסור מן התורה כיון דל"א הפקר ב"ד הפקר. לא עבר גם מדרבנן מה שלא ביער ועל מה שעבר ומכר בע"פ ועשה איסור אין לקנסו כיון שעשה בהוראת ת"ח ע"כ מותר לאחה"פ:

ט ובהכי הי' מקום לומר דאם מכר ישראל לנכרי בכסף לבד מותר לאחה"פ דהרמב"ם פוסק פ"א מזכי' עכו"ם שמכר מטלטלין לישראל או קנה מטלטלין לישראל קונה במשיכה ומקנה במשיכה או בדמים ופי' הרב המגיד דס"ל להרמב"ם דנכרי קונה ומקנה בין בכסף בין במשיכה. אבל הצל"ח פסחים ל"א בסוף הסוגיא פירש דכמו דחכמים תקנו שישראל לא יקנה מחבירו בכסף ובכלל התקנה שגם נכרי לא יקנה בכסף ופי' דברי הר"מ דקונה במשיכה דוקא ומקנה בין במשיכה בין בדמים והוקש' לו לפי שיטתו אמאי פסק ברמב"ם פ"ד דבכורות דישראל שנתן מעות לנכרי חייב בבכורה ונכרי שקנה מישראל בכסף פטור מבכורה. והרי חכמים הפקיעו הקנין כסף. ומה שתירץ דכיון דהישראל חייב לקבל מי שפרע מ"ה פטור מבכורה לא נהירא דלדעתי לא צריך לקבל מי שפרע נגד נכרי. ועיין תוס' בכורות י"ג ע"ב ד"ה הכי קאמר דאע"ג דגוי קיבל עליו לדון בדיני ישראל א"צ ישראל לקבל מי שפרע דמי שפרע אינו דין עוד כתבו דל"ש מחוסר אמנה נגד נכרי א"כ כש"כ בלא קיבל עליו לדון בדיני ישראל דא"צ הישראל לקבל מי שפרע. אמנם לפמ"ש שפיר בפשיטות דכיון דהנכרי קנה מדאורייתא נהי דהחכמים הפקיעו הקנין כיון דל"ש הפקר ב"ד הפקר בשל נכרי הבהמה של הנכרי מדאורייתא פטור מבכורה וה"ה בחמץ מה"ט אמרינן בפסחים ל"א דלאביי דלמפרע גובה נכרי שהלוה לישראל על חמצו מותר בהנאה דקנה בכסף הלואתו אף דחכמים הפקיעו קנין מעות לרמב"ם כיון דמדאורייתא קנה ל"א הפקר ב"ד הפקר בנכרי והנה בענין זה הרבה יש לדבר אולם לפי שהדבר תמוה לומר כן דל"א הפקר ב"ד הפקר בשל נכרי לא אאריך בזה. ואין לבנות ע"ז (וע' לעיל סי' קכ"ג אות א' ואות ח' כתבתי ג"כ סברא זו לענין בכור מ"מ כיון שיש להתווכח בזה ע"כ קשה לסמוך ע"ז) ועוד דהכא י"ל דתיכף כשאסור

בהנאה מדרבנן חכמים הפקיעו ממון ישראל ולא קנה הנכרי ול"ש לומר דבנכרי ל"א הפקר ב"ד דבכאן הפקירו ממון ישראל:

י מ"מ כיון דמדאורייתא מהני המכירה בע"פ לתערובות חמץ כדכתיבנא דאף ר"י מודה לפני זמנו בתערובות. ועוד דהרבה פוסקים ס"ל כר"ש גם בלפני זמנו א"כ אין לדמות לישראל שהפקיד חמצו אצל נכרי וקיבל עליו הנכרי אחריות דצריך לבער מדרבנן ואם לא ביערו אסור לאחה"פ דהמג"א סוף סי' תמ"ז כתב בטעם הדבר דיש לחוש. שכל אדם יעשה כן ויאמר שקיבל הנכרי אחריות. א"כ זה דוקא בלא מכר משא"כ במכר לאחר חצות ומחמת שכחה לא מכר קודם חצות דאין לחוש שכל אדם יעשה כן דכיון דמכר כמו שכל ישראל מוכרין למה חיישינן שיעשה כן למכור אחר חצות ולא קודם חצות. ובשלמא שלא למכור כלל חיישינן משא"כ שימכור אחר חצות ל"ח ומ"ה מותר לאחה"פ. והנה כבר התירו הרבה פוסקים בכיוצא בזה עיין תשו' פנ"י ותשובת כתר כהונה סי' כ' ותשו' מהר"ם מינץ ונטע שעשועים וברית אברהם אך החתם סופר סי' קי"ב מפקפק דלדעתו אף אם מכר לנכרי וזכה הנכרי מהפקר עדיין ישראל עובר בב"י והרבה יש לפלפל בזה. אולם לאחר הפסח דהוא רק אסור דרבנן יש לסמוך על הפוסקים המתירין בצירוף ההיתר שכ' כ"ת כיון דלא קנה רק בכסף שהתיר במק"ח על כן הנני מסכים להתיר הי"ש בהנאה היינו דאם עוד לא פדה הי"ש מנכרי מותר לקבל דמיו ואם כבר פדה החמץ מותר למכרו לנכרים ומותר לבטל ברוב ויהי' מותר אף לישראל ומ"מ אם הי' עובדא בא לידי בע"פ בע"פ בהפסד מרובה כערך השאלה הייתי מורה כדברי הפנ"י שהישראל ילך לשם וישראלים אחרים יזמינו לנכרים שיזכו בהי"ש. והישראל הבעלים יקח המגופות והי"ש יתחיל לירד לקרקע והישראל ילך תיכף ויפקיר בפני ישראלים וישובו הנכרים ויזכו בהי"ש כמצילין מזוטו של ים ויקחו הי"ש לסלים אחרים שיהי' להם זכות בהסלים וכ"ז בהפסד מרובה גדול כמו השאלה הנ"ל:

יא ואחרי שביארתי ת"ל חות דעתי אשוב לדברי כת"ה הנה בדברי רש"י פסחים ס"ג שפי' בדברי ר"ש דלקי על לא תשחט בהדי לאו דבל יראה ולא פי' בדברי ת"ק עיין בספרי בית יצחק א"ח סי' ע' אות א' שכתבתי ישוב נכון. וכ"ת העיר לפ"מ דמבעי בירושלמי פ' תמיד נשחט אהא דב' חצאי זתים בבית אין מצטרפין בכלי מצטרפין איך הדין לענין שוחט הפסח על החמץ א"כ משכחת גונא שילקה משום לא תשחט ולא ילקה משום בל יראה כגון ששני חצאי זתים בבית ומ"ה לא פירש"י בדברי ת"ק דלקי בהדי לאו דבל יראה רק בדברי ר"ש דס"ל כ"ש למכות ולקי משום בל יראה אף בכ"ש לכאורה יפה העיר אך י"ל דגם לר"ש לא ס"ל כ"ש למכות רק באיסור אכילה לפמ"ש הריטב"א בסברת

ר"ש משום אחשבי' וזקני החי"ץ כ' דדוקא באיסור אכילה שייך אחשבי' א"כ י"ל דבל יראה אף ר"ש מודה דבעי כזית ואין לי לע"ע גילוי לדבר זה אך עיין בספרי לא"ח סי' ע' אות ג' הבאתי דר"ש מודה היכא דבעי ש"פ והבאתי ראי' מתוס' מכות י"ח ד"ה ולילקי ע"ש ומשם יהי' ראיה דהיכא דלא שייך אחשבי' גם ר"ש מודה ומ"מ עדיין צ"ע. ועיין מה שכתבתי בספרי הנ"ל סי' י' אות י' דברים יקרים לענין ח"ש בשאר איסורין. אמנם בגוף דברי ירושלמי שהביא כ"ת הנה לש"ס דידן לא ס"ל כירושלמי וס"ל דב' חצאי זתים בבית חמור יותר מהיא בכלי כדאמר עולא בפסחים מ"ה ע"ב. אמנם האיבעי דירושלמי לא נודע אם מיירי שהב' חצאי זתים בבית אמאי יחייב משום לא תשחט הואיל אילו הי' בכלי עובר בב"י והרי השתא הוא בבית. ואם מיירי בכלי מה סברא לפטור הואיל ואילו הי' בבית הי' פטור והרי עתה הוא בכלי שהרי ז"ל הירושלמי תמן אר"י ב' חצאי זתים בבית אחד אין מצטרפין בכלי מצטרפין שחטו עליהן מאחר שאלו בתוך הבית ואין הבית מצטרף פטור או מאחר שאלו בתוך הכלי הכלי מצטרף חייב ולא נודע במה מיירי בשחטו עלי' אם מונח בבית או בכלי ושמא מיירי במונח בבית רק דאי לא משכחת כלל שיעבור בבל יראה בכה"ג, ודאי אינו עובר על ל"ת ג"כ רק כיון דאשכחן חיוב בל יראה היכא שהוא בכלי י"ל דלא תשחט חמיר וחייב אף כשהוא בבית. ושמא הכוונה מהאיבעי למ"ד עד שיהי' חמץ בעזרה. דבעי על בסמוך מיבעי' לי' אי בעזרה דינה כבית ואין מצטרפין ב' חצאי זתים. או דלמא כיון דמחיצת עזרה מחיצה לענין זה דינה ככלי ומצטרפין ב' חצאי זתים ועיין חולין כ"ט כעין זה. ועדיין צ"ע להבין דברי ירושלמי:

יב והנה מה שמפלפל כת"ה אי עובר בב"י בע"פ שהרחיב הדיבור בנוב"י כבר כתבתי לעיל דבי"ש דל"ה רק תערובות חמץ ודאי אינו עובר בב"י בע"פ לפמ"ש תוס' ריש פסחים דבנוקשה דליכא אלא חד קרא לא אסור אף לר"י מדאורייתא בע"פ וה"ה בתערובות. ע"כ בנ"ד ודאי לא עבר בב"י בע"פ. איברא דבדרוש שנה זאת פלפלתי לפמ"ש הטו"ז ר"ס תמ"ב דאף דבתערובות חמץ לרבנן אינו אסור מדאורייתא מ"מ עבר אב"י:

וכ"כ הפנ"י והאור חדש דרישא דמתניתין דאלו עוברין אתיא ככ"ע משום דעובר בב"י ורק אסיפא דהרי אלו באזהרה מקשה בגמרא מאן תנא עיי"ש א"כ יש מקום לומר דתערובות חמץ עובר אף בע"פ אף דמותר באכילה מדאורייתא והרחבתי הפלפול מ"מ להלכ' ודאי אינו עובר בע"פ ואכ"מ להציע כל הפלפול וכת"ה הקשה לפי מה דכתבו הפוסקים לישב דברי הרמב"ם שפסק בקנה חמץ לוקה משום בל יראה והרי הוי ניתק לעשה ותירצו דמיירי בז' של פסח וביו"ט אינו יכול לשרוף והקשו דעדיין הוי התראת ספק שמא יעבור וישרוף ולא ילקה על יו"ט דהטעם דאין עשה דתשביתו דוחה יו"ט

דאין עשה דוחה ל"ת ועשה ולהריב"א סוף חולין דבעבר ועשה לא לקי דהל"ת נדחה שוב הוי התראת ספק. ול"ק לפמ"ש תוס' שבת ד' דהיכא דבעי עשי' ל"ה התראת ספק ואף לפי המבואר במכות דלמ"ד ביטלו חייב הוי התראת ספק שמא יקיים העשה שם הוי חיוב לקיים העשה אוקמינן אחזקה דודאי ניתק הלאו והוי התראת ספק משא"כ שמא יעבור וידחה לל"ת ועשה ל"ה התראת ספק ועיין במכות בתוס' דף ט"ו ע"ב. ובגוף ההיתר שכתב מטעם דהישראל לא קנה הי"ש רק בכסף והאנדשלאג ואף ששכר הסקלאד לא קנה הי"ש מתורת חצר לפמ"ש הש"ך סי' ר"ב דל"מ קנין חצר רק אם החצר הי' שלו מקודם לא נהירא דבהאנדשלאג ומעות ודמי קונה וגם בקנין חצר אין הלכה כהש"ך ובודאי מדד הי"ש ועיין בנתיבות סי' קצ"ד דהיכא דהמנהג לקנות בכסף לא יגרע מסטימתא דקנה. ע"כ אין לסמוך על זה לבד אך בצירוף המכירה והיתר שכתבתי לעיל יש להתיר כנ"ל. ונ"ל דלא נימא בכה"ג חוזר וניער ואם יבטל ברוב מותר אח"כ להוסיף כיון דהוי דרבנן ויש היתרים מספיקים: יג הנה בגוף הדבר שכ' במק"ח סי' תמ"ח סס"ק ה' דאם ישראל קנה בכסף או בקנין סטימתא מותר לאחה"פ דישראל יכול לחזור מהקנין דלא הפקיעו ממון ישראל בתקנתא דרבנן כמבואר בסי' קכ"ו לענין מעמ"ש. וזה צ"ע דהרי קנין אגב נמי ל"ה רק דרבנן לדעת תוס' ב"ק י"ב והרא"ש ומהני בנכרי. כמבואר בקצה"ח סי' קכ"ג בשם רבינו ירוחם דלא כתומים שם. ועיין בנתיבות סי' ס"ו ס"ק ל"ה שפסק דאפי' מכירת שטרות הוי קנין דרבנן מהני בנכרי דאינו דומה למעמ"ש. הן אמת דדבריו צ"ע דכתב דמעמ"ש ל"מ בדיניהם ומ"ה ל"מ במעמ"ש. הנה לפנינו דברי תוס' גיטין י"ג ע"ב ד"ה במעמ"ש דאם הנותן עכו"ם קונה משום דבדיניהם דיינין לי' הרי דמעמ"ש בדיניהם קונה ולפ"ז אם המקבל עכו"ם ג"כ קונה בדיניהם דלא כנתיבות מ"מ בעיקר הדבר ודאי קונה נכרי בקנין סטימותא ואינו דומה למעמ"ש דהוא הלכתא בלא טעמא משא"כ מה שתקנו רבנן שיהי' קנין כגון סטימותא ואגב מהני גם בנכרי ועיין בח"ס יו"ד סי' שי"ד שצדד לומר דקנין סטימותא הוי קנין דאורייתא. אך הנתיבות לא ס"ל כן ועיין בספר אמרי בינה להגאון ר' מאיר אויערבאך דיני קנינים סי' ט"ז שהוכיח דקנין דרבנן מהני בנכרי. ובודאי שגם המק"ח ס"ל דנכרי קונה בסטימותא אך בסי' קצ"ד כ' דישראל מנכרי קונה בסטימותא ונכרי מישראל ל"ק ודבריו צ"ע. והנרא' שעיקר הוראת החוו"ד לענין חמץ אחה"פ דל"ה רק דרבנן ומ"ה מקיל שישראל יכול לחזור והיינו שהישראל יקבל הסחור' יש לסמוך ע"ז גם מה שיש לעיין בנ"ד שהישראל עשה איסור שמכר החמץ בע"פ אחר חצות מהני המכיר' הואיל דהנכרי קנה מתורת יאוש או הפקר ול"ש לפלפל בזה אי כמדארל"ת אעל"מ ועיין רמב"ם פ"ט מזכי' בישראל שנתן מתנת

ש"מ לגוי הואיל ועשה איסור לא תקנו חז"ל ומ"מ בשאר קנינים דרבנן אף בעשה איסור קונה ועי' בנתיבות סי' רל"ה ס"ק ב' דמהני קנין דרבנן במקום איסור ודוקא בקטן דל"מ רק משום כדי חייו ל"מ במקום איסורא וכן במתנת שכ"מ דל"ה רק משום דלא תטרף דעתו ע"כ פסק הרמב"ם פ"ט מזכי' דל"מ במקום איסור אבל בגדול מהני קנין דרבנן אף במקום איסור ולפ"ז בנ"ד דהנכרי קנה בקנין אגב דהוה קנין דרבנן מהני אף במקום איסור ועיין באמרי בינה דיני קנינים סי' ט"ו הנ"ל ובאם כבר התיר הי"ש אף בשתי' בלא ביטול ברוב יש לסמוך אתשו' כתר כהונה סי' ח' דמשמע מדבריו דקנין כסף מותר אף בשתי' אך לכתחלה עדיף להורות בביטול ברוב לישראל: והנני ידידו:

לחלק או"ח ויו"ד סימן יב

ב"ה:

פרעמישלא:

בברכת אהבה לפ"ק:

להרב הגדול החריף ובקי המפורסים מ' יעקב שור האבד"ק בריזדאוויטץ יע"א:

ע"ד השאלה באחד שמכר חמצו כדת ובשעת המכירה אמר להעכו"ם הקונה כל החמוצים ששכחתי למכור אני נותן לך במתנה ובחוה"מ נזכר ששכח למכור חצי קארץ מאלץ העומד בהחדר שמכר החמץ מה דינו של החמץ הזה לאחר פסח: א תשובה ראיתי דבריו שמביא דברי הפמ"ג סוף סי' תמ"ח באחד שמכר לעכו"ם כל מה שבחדר ואח"כ הניח שם חמץ שלו. וכת"ה מפלפל איך מהני המכירה לכל מה שבחדר כיון דמינו אינו ידוע הו"ל דבר שאינו מסוים ול"מ המכיר' כמבואר סי' ר"ט וסי' רמ"א ואף שהסמ"ע כ' ריש סי' ר"ט דהיכא דהמוכר ג"כ לא ידע מהני מ"מ הש"ך שם חולק עליו הנה לפי המבואר ברמב"ם הובא בסי' ר"ט דמוכר דבר שאינו מסוים אין זה אלא כמשחק בקוביא משמע דמטעם אסמכתא לא קנה וכיוצא בזה כ' הלח"מ פ' כ"ה. מהלכות מלוה הי"ג דטעם דבחייב עצמו בדבר שאינו קצוב ל"מ הוא משום אסמכתא. ולפ"ז לפמ"ש הראב"ד פ"ד מחמץ ומצה דאין דין אסמכתא בעכו"ם. א"כ אף במכר חמץ או נתן דבר שאינו מסוים קונה וכיון דחמץ לאחר הפסח דרבנן יש לסמוך אדעת הראב"ד. והנה דעת הרמב"ם פ"ד מחמץ דאפילו בהגיע זמנו קודם פסח והרהינו אצל נכרי צריך מעכשיו דס"ל גם בעכו"ם שייך אסמכתא ואף דהרמב"ם ס"ל במשכון ל"ש אסמכתא בנכרי דקליש קנינו שייך אסמכתא יותר מבישראל, כ"כ במחצית השקל סי' תמ"א. ואמנם א"צ לחלק רק כיון דנכרי מישראל ל"ק משכון מ"ה שייך בי' דין אסמכתא ומ"מ נ"ל דישראל הקונה מנכרי קונה אף באסמכתא גם להרמב"ם ומ"ה פסק הרמב"ם פ"ו מגזילה וכן

פסקינן בש"ע סי' ש"ע שהמשחק בקוביא עם העכו"ם אין בו משום גזלה דטעם משחק בקוביא ל"ק משום אסמכתא כמ"ש הכ"מ שם דהרמב"ם פסק כרמי בר חמי ובנכרי מקנה לישראל גם להרמב"ם ל"ש אסמכתא. אך לפ"ז צ"ע דמשנה דפסחים ל' ע"ב לא יהי' רישא וסיפא בחד גוונא דרישא דנכרי שהלוה לישראל על חמצו לאחה"פ מותר בהנאה מיירי להרמב"ם דהרהינו ואמר מעכשיו והגיע זמנו קודם פסח כמבואר ברמב"ם וסיפא דישראל שהלוה לנכרי על חמצו אסור בהנאה מיירי אף בלא אמר מעכשיו אם הגיע זמן קודם פסח כיון דישראל קונה מנכרי אף באסמכתא להנ"ל או דמיירי בהגיע זמנו אחר הפסח דטעמא דהרמב"ם דבעי הגיע זמנו קודם פסח משום דבלא הגיע זמנו אמרינן הואיל לחומרא משא"כ בסיפא ודאי אסור אף בלא הגיע זמנו. אמנם י"ל דהרמב"ם ס"ל גם ישראל מנכרי ל"ק באסמכתא וטעמא דהרמב"ם דמשחק בקוביא עם נכרי אין בו משום גזל דנהי דאסמכתא ל"ק אף מנכרי מ"מ גזל לא מיקרי כיון דהנכרי יהיב לי' מדעתי' ודו"ק:

ב ואמנם גם להרמב"ם דאסמכתא ל"ק גם בנכרי ודבר שאינו מסוים נמי ל"ק מ"מ י"ל דמקנה דבר המסוים עם דבר שאינו מסוים קנה הכל והוא לפמ"ש המ"ל פי"א ממכירה ה"ב ד"ה כתב מהר"ם פדואה דהיכא דהקנה מחציתו לצדקה ומחציתו להקדש הואיל דהתקדש קנה ול"ה אסמכתא גם חבירו קנה עיי"ש דמייתי תשו' הרשב"א הובא בב"י סי' ר"ז חידוש מ"ו ועיי"ש שכ' דכיון דלבני העיר יתחייב ליתן ולא ינצל מאסמכתא א"כ בדוקא התנה ואין לומר שבמחצית התנה באסמכתא ובמחצית האחר בדוקא התנה דאין דיבור אחד מתחלק לב' עיי"ש וע"כ צ"ל דזה שאני מקני את וחמור דקיי"ל קני מחצה וכן פסקינן במוכר דבר שבא לעולם עם דבר שלא בא לעולם כדיעה דל"ק רק דשב"ל דשם לאו בר קנין הוא משא"כ באסמכתא הקנין הוא טוב רק שלא גמר בדעתו להקנות אמרינן הואיל ובמקצת דעתו להקנות אף מקצת השני הי' דעתו להקנות וה"ה לפ"ז בדבר שאינו מסוים ומכר או נתן ביחד עם דבר המסוים אמרינן הואיל ומקצת הי' דעתו להקנות וסמכי' דעתי' גם מקצת השני קנה מיהו עדיין י"ל דשמא הרשב"א ס"ל כהך שיטה דמוכר ביחד דבר שאין מועיל קנין עם דבר שמועיל קנין קנה הכל עי' סוף סי' ר"ג אבל לדידן דומה ממש אסמכתא ודבר שאינו מסוים להך דסי' ר"ג דקצת קשה על סברא זו שכתבתי מהא דאית לי' לר"י בב"מ מ"ח ע"ב באומר אם אני חוזר אכפול לך ערבונך די שיקנה כנגד ערבונו והטעם דהוי אסמכתא ואמאי לא נימא כיון שקנה כנגד ערבונו ול"ה אסמכתא קנה קרקע בכפל הערבון ול"ה אסמכתא וזה צ"ע על הרשב"א ומ"ל הנ"ל ואם נאמר דהרשב"א קאי בשיטת המרדכי דקנה הכל י"ל קו' הנ"ל עוד נלע"ד

לישב דהדבר תליא אם אסמכתא ל"ק מדרבנן ומדאורייתא קונה כמ"ש הב"ח הובא בש"ך סי' ר"ז ס"ק י"ח י"ל דבמקנה ב' דברים ובדבר אחד ל"ה אסמכתא או לב' בני אדם ולאחד ל"ה אסמכתא כהך דמ"ל ורשב"א מהני וקנה הכל אך אם אמרינן אסמכתא אינו קונה מדאורייתא לא אלים מקצת שאין בו אסמכתא שיקנה הכל מחמתו. ולפ"ז לפמ"ש בנתיבות סי' ר"ז ס"ק ט"ו דמ"ד דמשחק בקוביא הוי גזל ולא ס"ל סברת הואיל דבעי לקנות משום אסמכתא ל"ק מדאורייתא ובאמת מריש הוי קשיא לי על הב"ח דמש"ס דסנהדרין כ"ה משמע דאסמכתא ל"ק מדאורייתא מדמייתי מהך דאין אחד מהם נזיר דל"ה נזיר משום אסמכתא דאין דעתו על הספק ואס"ד מדאורייתא ל"א סברא זאת איך רבנן יקילו ועפ"י דברי הנתיבות מיושב דברי הב"ח ודו"ק:

ג אך דצ"ע למה לפ"ז משחק בקוביא לא פסול רק מדרבנן כיון דמדאור' ל"ק ושמא משום דלא משמע לאינשי איסורא וכן נראה מתוס' סנהדרין כ"ד ע"ב ד"ה ואלו הן שכתבו ומ"מ אינו דאורייתא כיון שאינו סובר לעשות איסור לבא לידי איסורא דאורייתא ומשמע דבאמת ל"ק מדאו' רק הואיל דלא משמע איסורא לא פסול רק מדרבנן דלא כהב"ח ובקצה"ח סי' ר"ז ס"ק א' מייתי ראי' ממרדכי פ' שור שנגח דאסמכתא קונה מדאורי' ולעומת זה מביא בקהלת יעקב אלגזי תוספת דרבנן אות א' סי' כ"ב ממרדכי הנ"ל דאסמכתא מדאורייתא ל"ק וקצת ב"ע בלשון המרדכי דמתחלה כ' דנדר ושבועה מהני באסמכתא דרובו ע"י דאי כמקרא דאם יהי' אלקים. עמדי ומשמע דאסמכתא מדאורייתא ל"ק ואח"כ מייתי בשם ר' נתנאל מקינון דמדאורייתא אסמכתא קניא וצ"ל דגם מתחלה כך כוונתו דבשבועה ות"כ אף מדרבנן מהני כיון דרובן ע"י דאי כמקראות דמייתי לכן לא תקנו רבנן שלא יהני או שמא באמת אח"כ דמייתי לר' נתנאל מקינון, א"צ לראי' הראשונה כיון דמדאורייתא קונה מועיל השבועה ות"כ ודו"ק ועכ"פ כיון דהוכחתי דאיכא פלוגתא אי אסמכתא מדאורייתא קונה אין תימא דר"י דס"ל כמ"ד מדרבנן קונה דאסמכתא מדאור' ל"ק ולכן ל"א מיגו ואכ"מ להאריך. ובאמת בגוף דברי הראב"ד שכ' דאסמכתא ליתא בנכרי צריך להבין דלמה עדיף נכרי מישראל בשלמא לענין קנין כסף ילפינן לעמיתך בחדא לנכרי בחדא אמנם לענין אסמכתא במה עדיף נכרי מישראל ושמא י"ל כיון דנכרי מסתמא ילך בדיניהם ובדיניהם קנה ע"כ הישראל ג"כ גמר ומקני וכן מוכח קצת מלשון המג"א סי' תמ"ח ועכ"פ יש מקום לומר דגם לענין שאינו מסוים מהני בהקנה דבר מסוים ודבר שאינו מסוים ביחד ומצאתי בשם תשו' בני שמואל ותורת חשד דמקנה דבר קצוב ודבר שאינו קצוב הוי קני את וחמור דלא כמו ששיערתי לעיל ודו"ק:

ד וכת"ה חקר במה קנה החמץ הזה דבחצר אין נכרי קונה לדעת קצת פוסקים וזה ליתא דמכר שאר דברים אגב קרקע ואמר שאם שכח דבר מה נותן במתנה לנכרי הכל שיקנה ג"כ מטלטלין אגב קרקע דקרקע במכירה או בשכירות ומטלטלין במתנה ג"כ קנה גם מ"ש כ"ת דמ"ה לא זכי חצירו כיון שלא הי' ידוע לא להקונה ולא להמקנה כמ"ש המרדכי פ"ב דב"מ בשם ראבי' גבי מצא בגל והובא ג"כ בהגהות אשרי פ"ב דב"מ. ע"כ כוונת הראבי' והגהות אשרי למ"ש ג"כ התוס' ב"ב נ"ד דדבר שאינו מצוי להיות שם אין קונה בחצר שלא מדעתו משא"כ כאן שאמר בפירוש שאם שכח דבר מה שנותן לו במתנה ודאי קנה חצירו. והנה ראיתי מה שמקשה על המרדכי פ"ב דמציעא שכ' דדבר שאין הוה שימצא לא קנה חצירו בלא הי' דעת המוכר ודעת קונה ומייתי ראיה מהא דאמר פ' שור שנגח כל היכא דאיתי' לדידי' דאי בעי למיקני מצי קני חצירו נמי קנה. והקשה דהרי שם מיירי דוקא בחצר שאינו משתמר משא"כ בחצר המשתמר כוונת המרדכי פשוט דנהי דשם מיירי בחצר שאינו משתמר מ"ה בעי עומד בצדו עכ"פ חזינן דטעם חצר משום דאי בעי למיקני קני חצירו נמי קנה ומ"ה נהי דחצר המשתמר קונה אף באינו עומד בצדו דהוי כיד אריכתא כמ"ש השטמ"ק ב"מ י"ב עכ"פ בעי שירצה לקנות ודרכו להמצא משא"כ דבר שאינו הוה להמצא אינו רוצה לקנות ולא עשה שליח לחצר בדבר שאינו רגיל וע"כ צ"ל דזה סברת הראבי' ותוס' ב"ב ושאר פוסקים. ומ"ש כת"ה דאם בעל המשכון אינו יודע שמת הגר חצירו לא זכה בו וכן פירש המרדכי דברי הגמ' דב"ק ל"א נ"ל דכיון דחצירו קונה שלא מדעתו גם בלא ידע ממיתת הגר זכה בו:

ה ודרך אגב נ"ל לפרש דברי הגמ' דב"ק מ"ט הנ"ל דאמרינן בתחלה דליתא למלוה בחצירו ומ"ה לא זכי חצירו ומסיק והלכתא דליתא בחצירו היינו דהמשכון ליתא בחצר אבל אם המשכון בחצר קנה אף אי ליתא למלוה בחצירו והקשו מענ"פ אי מיירי בחצר המשתמר מה ס"ד מעיקרא דבעי עומד בצדו ואי בחצר שאינו משתמר תקשי למסקנא דדוקא ליתא למשכון בחצירו ואם אמתלא דבחצר קונה אמאי הא בעינן עומד בצדו. ונ"ל לישב דהשטמ"ק ב"מ י"ב מביא בשם הר"ן דהא דבמתנה קונה אפי' בחצר שאינו משתמר ואפי' אינו עומד בצדו משום דלא גרע משליחות ואמאי ל"ק במציאה משום שליחות וכ' דל"מ שליחות רק של בעל הממון הלכך במתנה דדעת אחרת מקנה הוי שליחות של בעל הממון משא"כ במציאה ל"ה שלוחו של בעל הממון ומ"ה בעי עומד בצדו מטעם יד וחצר משתמרת ג"כ מטעם יד אריכתא עיי"ש והנה בנתיבות סי' ק"ה ס"ק ב' ד"ה אך אחר העיון כ' דדוקא במציאה דל"ה הפקר קודם דאתי ליד זוכה איכא עדיין בעל הממון דהוא בעל האבידה ומ"ה בעי שליחות של בעל הממון משא"כ בהפקר

דליכא בעל הממון לא בעי שליחות של בעל הממון עיי"ש. ולפ"ז דוקא במציאה אינו קונה בחצר שאינו משתמר רק בעומד בצדו אבל במת הגר דליכא בעל הממון קונה אף חצר שאינו משתמר אף באינו עומד מתורת שליחות (דלא הוי חב לאחריני בהפקר כמ"ש השטמ"ק לב"מ דמניעת הריוח ל"ה הפסד). ולפ"ז מיושב הסוגיא דב"ק דלעולם מיירי בחצר שאינו משתמר ומ"ה ס"ד דגמ' דבעי עומד בצדו כמו דבעינן במציאה ומסקינן דוקא דליתא למשכון בחצירו אבל איתא בחצירו קונה אף באינו משתמר ואף אינו עומד מתורת שליחות כנ"ל וזה ישוב נכון לולא דלא פסקינן כן בש"ך סי' ע"ב ס"ק ל"ט ואחרי דלא פסקינן כן גם דעת הנתיבות שכתבתי נדחה מהלכה עיי"ש וע' עוד בב"מ י"ב בעי רבא זרק ארנקי בפתח זה ויצא בפתח אחר מהו עיי"ש וכ' תוס' דל"ג ואפקרי' דהא חשיב לה דעת אחרת מקנה דמייתי ראיה ממתנה עיי"ש וע' בנ"י ולפמ"ש לעיל י"ל דגרסינן ואפקרי' והאיבעי הוא כיון דאפקרי' ואין כאן בעל הממון חצר קונה אף באינו עומד בצד שדהו משום שליחות כנ"ל ומייתי ראי' ממתנה הואיל דהוי שלוחו של בעל הממון משום דעת מקנה קונה חצר אף באינו עומד בצדו וה"ה בהפקר דאין כאן בעל הממון מהני מטעם שליחות ואינו דומה למציאה ודו"ק. אמנם כבר כתבתי דדברי הנתיבות עדיין אנו צריכין לשקול בפלס. והנתיבות כ' דתוס' ב"מ ע"א ע"ב מיירי בהפקר ול"ב בעל הממון משא"כ במציאה והתוס' כ' דאפי' שיוכל לזכות לחבירו במציאה הרי מיירי התוס' ממציאה מיהו יש לישב בזה דברי הנתיבות להמעיין ואכ"מ להאריך:

ו והנה לדינא דידן י"ל עוד לשיטת הב"ח דאסמכתא קניא מדאוריי' וה"ה שי"ל כן בדבר שאינו מסוים דמשמע דהטעם הוא משום דלא סמכה דעתיה וכן כ' בשער משפט סי' ס' ס"ק ג' וכיון דקנה הנכרי מותר לאחר הפסח לפמ"ש המג"א סוף סי' תמ"ז בטעם הר"ן דישראל שהפקיד חמצו אצל עכו"ם והנכרי קיבל אחריות דצריך ביעור מדרבנן אסור לאחר הפסח משום דחיישינן שכל אדם יעשה כן והוי כחשש שמא יערים משא"כ כאן דהוא התעסק שיקנה הנכרי והנכרי קנה מדאורייתא ול"ש חשש שמא יערים וגם מסתמא ביטל חמצו. סוף דבר כיון דלדעת הסמ"ע סי' ר"ט היכא דלא ידע גם המוכר מהני אף בדבר שאינו מסוים ויש סברא דבנכרי מהני דבר שאינו מסוים וחמץ שעבר עליו הפסח דרבנן ע"כ החמץ מותר:

ז והנה לעיל הבאתי דברי המ"ל פי"א ממכירה שהביא דברי הרשב"א בתשובה דבהתחייב עצמו לאנשי העיר ולחבירו ונתן משכון לאנשי העיר גם חבירו קנה וכעת ראיתי לשער משפט סי' ר"ז שתמה ע"ז ממה שהביא הטו"ז יו"ד סי' רנ"ח בשם הרשב"א

דאם אמר אם אשחוק אתן קנס למלך ולצדקה אין מחויב ליתן גם לצדקה דהוי כקני את וחמור הרי ממש להיפך:

ואמנם י"ל דשם אמר מעיקרא למלך ולצדקה ל"ש סברת הב"י סי' ר"ז בשם הרשב"א דשם הקדים שהתחייב לאנשי העיר ואח"כ לחבירו וכיון דלאנשי העיר כוונתו באופן המועיל גם לחבירו נתן באופן המועיל משא"כ בהקדים לומר למלך ואח"כ לצדקה אמרינן להיפך. אך יש לעיין אמאי לא חילקו בגמ' בין קני את וחמור ובין קני חמור ואת משמע דלא אזלינן בתר מה שהקדים לומר. ומ"מ לישב דברי הרשב"א נכון לומר כן ובעיקר דברי הרשב"א שכ' דהוי קני את וחמור כבר הקשה עליו בשער משפטו דהרי אנן פסקינן קנה מחצה ושמא דוקא בקנין אמרינן קנה מחצה. משא"כ באמירה אמרינן דנתבטל כל האמירה. ועיין בנוב"י קמא חח"מ מסי' כ"ה עד סי' כ"ז פלפולים עצומים בזה ומה שכתבתי לעיל הוא נכון וברור ואברר יותר הנה הב"ש סי' ל"א ס"ק י"ז כ' דבמקדש ואמר בתך בפרוטה ופרתך בפרוטה מקודשת אף דפרה לא נקנית בכסף והוי קני את וחמור מ"מ מקודשת כיון דפרה קונה מדאורייתא א"כ ל"ה קני את וחמור ולפ"ז יש לתמוה ממ"ש הטו"ז סי' רנ"ח באמר למלך ולצדקה הוי קני את וחמור והרי הב"ח כ' דאסמכתא ל"ה, רק מדרבנן ומדאורייתא קני ול"ה קני את וחמור כמ"ש הב"ש ועכצ"ל דהרשב"א יסבור בזה דאסמכתא ל"ק מדאורייתא. ולפ"ז י"ל דאם אסמכתא מדאורייתא ל"ק אמרינן מתוך של"מ אמירתו למלך ל"מ ג"כ לצדקה ואם אמרינן אסמכתא ל"ק מדרבנן אמרינן להיפך מתוך דמהני אמירתו לבני העיר מהני נמי לחבירו וזה כסברתי שכתבתי לעיל ויש לפלפל בדברי הנוב"י סימנים הנ"ל דמתוך שמהני לשעבוד מהני לקנין אי השעבוד מועיל מדאורייתא וקצרתי:

והנני ידידו:

לחלק או"ח ויו"ד סימן יג

ב"ה:

פרעמישלא תרנ"ב לפ"ק:

להרב המאה"ג החריף ובקי בכל חדרי תורה המפורסים מ' יהושע העשיל וואלערשטיין נ"י ראבד"ק רישא יע"א:

ע"ד שאלתו בחטים שנבדקו ע"י בד"צ דק' ג' פעמים כדת ויצאו בהכשר ונטחן מהם עשרים כור ונמכר הקמח ואפו ממנו מצות ולאשר כי החטים האלה נטחנו בעיר נעבאליץ ורצה בעל החטים למכור גם שם קמח של פסח ומתוך כך נתהוה שם מחלוקת שעי"ז נתקלקל הכנסת העיר מקמחא דפסחא והביא אחד מלא אגרוף חטים לפני

הרב אב"ד דשם באמרו שלקח אותם מהרחיים מהחטים הנ"ל. והוא מצא בהם חטים מצומחים עד שלא הי' ס' נגדן מה דינן של המצות שנאפו בק' רישא:

תשובה הנה בתשוב' ברית אברהם סי' ל"ה מייתי המנהג שבודקין ג' פעמים בכל פעם בלוג ואם לפרקים לא נמצא בלוג אחד ס' מצרפין כל הלוגין הנזכרין אם יש בין הכל ס' כשר עיי"ש, א"כ י"ל אם הי' מחשבין הג' פעמים חטים שנבדקו עם החטים שבדק בעיר נעבאליטץ הי' בין הכל ששים וקרוב הדבר שכן הי' ע"כ למה נחזיק הריעותא ובפרט שכבר יצאו החטים בהיתר וכבר כתב זקני הת"ש סי' י"ח ס"ק כ"ט דזה מקרי חזקה. והנה בנ"ד מצא אחד החטים שיש עליו חשש נגיעה. אך גם בלא זה כבר פוסק הלב"ש בחידושי דינים סעיף כ"א דהיכא דיש צד להיתר מצרפין גם דעת הפוסקים דאין עד אחד נאמן לאסור בשל אחרים אף שהבעלים אינם יודעים וזה דלא כחוו"ד סי' קכ"ז. ובנ"ד יש צד להתיר שמא הוה מב"מ כמו שמצדד הברית אברהם סי' ל"ו ומדאורייתא ברובא בטל ובספק הוה כנשפך ואף לדעת הנובי"ת סי' ס"ו דל"ה מב"מ מ"מ זה דוקא במצומחים ממש ולא בנתבקעו ובנ"ד לא נודע אולי קראום מצומחים ולא היו מצומחים ממש. והנה כבר כתבתי בספרי לאו"ח סי' ס"ט מה שכ' רש"י והר"ן בחטים מבוקעים דקרוב להחמיץ וכ' הרא"ש דלאו חמץ גמור הוא ומרמב"ם משמע דאינו אסור רק משום דכתיב ושמרתם את המצות וכתבתי שם דבאיסור עשה ל"א ט"כ מדאורייתא וכונתי בזה לדברי הנוב"י ולפ"ז אף אם הוא מבשא"מ בטל ברוב מדאוריי' וכיון שיש ספק אם הי' ס' בצירוף הו"ל ספיקא דרבנן וכיון שיש עוד סניפין יש לסמוך אדברי הפוסקים דאין עד אחד נאמן לאסור מה שכבר יצא בהיתר ועוד דהו"ל כמה ספיקות ספק אחד שמא משקר ואין כאן ריעותא כלל ואת"ל שאומר אמת שמא בין הכל הי' ס' דמסתמא כשהוכשרה לא הי' בצמצום ס' ואת"ל שבשק זה לא הי' ס' שמא בשקים שטחנו בראשונה הי' ס' ועוד יש ספק שמא הלכה כנשמת אדם סי' י"ח דהוה מב"מ ול"ה רק מדרבנן ובדרבנן סגי בספק אחד ואת"ל דהוה ספק דאורייתא ולחומרא שמא לא היו אלא מבוקעות ול"ה אלא קרוב להחמיץ והוה עשה ול"א ט"כ דאורייתא כמ"ש בספרי ול"ש לומר דהוה ספק אחד בגוף והב' בתערובות כיון דלא נודע מקודם ובג' ספיקות מותר אפי' בפסח כש"כ בנ"ד דמוכחא מילתא שהכל הי' רק עלילה ע"כ המצות כשרות:

לחלק או"ח ויו"ד סימן יד

ב"ה:

פרעמישלא תרל"ז:

להרב החריף מ' מאטל כ"ץ נ"י מו"ץ מבירטש:

ע"ד החטים שבדק אחד והכשירם ואח"כ בדק כ"ת ולא נראים בעיניו להכשירם ואפו מצות מקמח זה ואח"כ אפו מצות באותו תנור ובאותו מרדה מה דינם: תשובה אם אפו מצות שבודאי לא הי' ס' נגד חיטים המחומצים ואח"כ אפו הרבה מצות באותו מרדה ובאותו תנור הנראה מדברי מג"א והח"י סי' תנ"א דאסורים כל המצות דנאסרו כדי קליפה ונראה לדון ולהתיר דע"כ לא אסרו אלא אם אפו חמץ ממש משא"כ באפו מצות שלא הי' ס' נגד חיטים המחומצים י"ל כמו דאם תחבו כף שהי' בקדירה שנתבשל בו שליש חלב וב' חלקים מים לבשר א"צ ס' רק לפי חשבון ואף אם תחבו הכף לכמה קדירות שיש בהם שליש חלב כנ"ל מ"מ א"צ ס' רק לפי חשבון כן אף אם אפו בהמרדה ובהתנור אותן המצות א"צ בהמצות שאפו אח"כ ס' רק לפי חשבון וכפי חשבון ודאי יש ס' ואף שא"צ ס' רק קליפה מ"מ כיון שלא נכנס להקליפה רק חלק מחמשים חמץ ומ"ט חלקי היתר יש בקליפה לבד לבטל החלק הזה עוד יש לומר דאף שיש סברא להחמיר דל"מ ס' היכא דלא נאסר רק קליפה מ"מ לפמ"ש החו"ד סוף סי' צ"ו דאם גררו בסכין חולבת טאלפין ומלחו בשר מותר לבטל בס' אף דמליחה צריך ס' וקליפה סמכינן לענין הקליפה דיצא הטעם במלח הראשון כמו לענין זתים ולימניש על כן גם בנ"ד כיון שבודאי יש ס' בשאר המצות סמכינן לענין הקליפה על סברת אפי רברבי דלא נאסרו אלא המצות הראשונות ונתבטלו ואף דהח"י כ' דלדידן דיבש ביבש חוזר וניעור גם בנ"ד חוזר וניעור צ"ע לפמ"ש המג"א דבטעם לכ"ע אינו חוזר וניעור וכבר הרגיש בזה בחיי אדם עיי"ש. והנה בענין אי יש לצרף כל המצות לס' ע' במג"א סי' תמ"ז שכ' דלענין זתים דלא מצרפינן משום דדמי לב' קדרות וה"ה בנ"ד כיון שנאפו כ"א בפני עצמן אולם המחצית השקל מפקפק בדברי המג"א ולסברתו אם לא נודע האיסור עד אחר שנאפו ל"ש סברת המחצית השקל שם אך הש"ך כ' סי' צ"ב דל"א כל הנכנס בספק מסייע לבטל רק במין במינו ולא במבשא"מ והובא ג"כ במחצ"ה שם. ולפ"ז אם החיטים המחומצים הוי מב"מ אמרינן כל הנכנס בספק מסייע לבטל ואם ל"ה מב"מ ל"א כל הנכנס בספק ובדבר זה אי הוי מב"מ עיין בנשמת אדם ה' פסח סי' י"ח וסוף דבריו להחמיר דל"ה מב"מ על כן קשה להקל מטעם זה. אך הסברא הראשונה דא"צ ס' רק לפי חשבון. ויש מקום לומר דהי' בהקליפה ס' נגד חלק חמץ שנכנס להקליפה קיימת. והנה גם דעת הטו"ז סי' ק"ח לענין מרדה דלא נאסרו רק הראשונות והוא כדעת האפי רברבי שהובא במג"א ופמ"ג שם תמה עליו ושמא י"ל דשם בשמן מיירי ודעת הש"ך סי' ק"ה דבשמן יוצא לכל המאכל לא רק להקליפה ולכן לא נאסרה רק הראשונות משא"כ בכחוש דאינו נכנס רק להקליפה נאסרו כל המצות סוף דבר דאם בודאי לא הי' ס' נגד החיטים המחומצים יש

לעיין. ויש סברא לומר דמצרפין קצת מהמים אבל מי יודע אולי גם עם המים ל"ה ס' כיון דלא נודע כמה מים נשאר כיון דהמים עולה בהעשן ונתיבש אמנם אם הדבר ספק אם הי' בהחיטים ס' שאר המצות שנאפו אח"כ כשירים בלי פקפוק:
ידידו:

לחלק או"ח ויו"ד סימן טו

ב"ה:
פרעמישלא אמת וצדק לפ"ק:
להרב המאה"ג החריף ובקי המפורסים מוה' ארי' ליבש האלברשטאם נ"י האבד"ק:
דוקלא יע"א:
ע"ד חביתין י"ש שליוויויטץ ש"פ שנשלחו ע"י נכרי ונחסר מהמדה הרבה. וגם נחסר ג' גראדין ויש נקב בחביתין שיכולים להשליך שם מים או י"ש פשוט הנה מבואר בפמ"ג או"ח סי' תמ"ה דבשלח חביות י"ש בלי חותם אסור דחיישינן לאחלופי. ושם כ' די"ש פסח בי"ש חמץ הוי מבשא"מ. א"כ בנ"ד דיש מקום ליחוש ששפך דבר מה לתוכה הוי כמו שהוא בלא חותם וקצת גרע מבלא חותם דשם לא חזינן ריעותא והכא כיון שנחסר הגראדין מה שאין דרך שיחסר כ"כ ודאי עשה הנכרי דבר מה ע"כ חיישינן לאחלופי או לתערובות י"ש פשוט חמץ ומה שאומרים דלמה ניחוש לאחלופי דאין מרויח בזה הר' י"ל דיש שליוויויטץ עדיף יותר לשתות ומ"ה הוחלף דהרי הפמ"ג חשש לזה וגם אין להתיר משום ס"ס שמא לא עירב ושמא יש ס' הרי גם בהך דפמ"ג שייך ס"ס זה ומ"מ אוסר הי"ש וע"כ כיון דחכמים אסרו לשלוח בלא חותם מחשש אחלופי ל"מ ס"ס וה"ה הכא כיון שיש ריעותא לפנינו חיישי' לריעותא ואין להתיר משום ס"ס. ובאמת אלו הי' בקי בטעימה לטעום ולומר שאין בו טעם י"ש חמץ הי' מותר בטעימה דאטעימת ישראל סמכינן אבל מי יודע אם אחד בקי בזה. ועוד דהחו"ד כ' בסי' צ"ח ס"ק ב' דלדידן לא מהני טעימה רק ס' עיי"ש על כן אין בידי להתיר הי"ש לפסח אולי יהי' שם בקי בטעימה וידע שאין בו תערובות יוכל להתיר אח"כ ע"י ביטול בכמה חביתין ליתר שאת:
והנני ידידו:

לחלק או"ח ויו"ד סימן טז

ב"ה פרעמישלא תרנ"א לפ"ק:
לכבוד הרב הה"ג החריף ובקי בחדרי תורה שלשלת היוחסין מוה' אברהם אבלי שניר אבד"ק:
אושפיצין נ"י:

בדבר בנין בהכ"נ בחוה"מ שהאלופים התנו עם הבנאי שלא יעבוד בשבת ויו"ט ועל חוה"מ לא התנו שסברו שיגמור הבנין קודם יו"ט וכעת יצטרכו להוסיף להבנאי אם לא יעבוד בחוה"מ וגם יש חשש שלא ימצאו אח"כ פועלים וכל המלאכ' נעשה בקבלנות אם מחויבים להוסיף להבנאי שלא יבנה בחוה"מ: תשובה בנוב"י תנינא א"ח סי' ק"ג כתב להתיר לבנות בחוה"מ בכה"ג. ושם כתב הטעם דפסק כהמג"א סי' רמ"ד דברבים ליכא חשדא דלא כתוס' שבת רק שהמג"א אוסר משום חלול השם שאין עושין מלאכה בחג שלהם. וע"ז כתב הנוב"י דבחוה"מ רואים הנכרים שב"י עושים כל מלאכה ליכא חילול השם דיסברו הנכרים דמותר לבנות בחוה"מ אבל אם נפסוק כא"ר דבאיסור דרבנן גם רבים חשידי גם בחוה"מ אסור דהרי מבואר ברמ"א תקמ"ד דלבנות ביהכ"נ אסור בחוה"מ דלא מקרי צרכי רבים רק מה שהגוף נהנה ובסי' תקמ"ג מבואר דכל דבר שאסור לעשותו אף ע"י נכרי אסור ובקבלנות אסור משום חשדא וכ"כ בח"ס חלק ששי בלקוטים סי' מ"ג דבזה"ז דשכיחי פריצי אף ברבים שייך חשדא וכן כתבתי אני בתשובה דבעירות גדולות ששכיחי פריצים ורוב בונים בשבת אף שלא בקבלנות חיישינן גם ברבים משום חשדא ע"כ גם בחוה"מ אסור. והנה בנוב"י הנ"ל הקשה לסברת הא"ר דדוקא בע"ז דחמירא ל"ח לחשדא דרבים אבל שלא באיסור ע"ז חיישינן לחשדא (וכ"כ פמ"ג בסי' רמ"ד ס"ק ח') א"כ בכנישתא דשף ויתיב בנהרדעי דמסיק בר"ה כ"ד דל"ח לחשדא דרבים וניחוש לחשדא ללאו דלא תעשון דל"ה רק לאו וחיישינן ברבים ול"ק כי הלאו לא תעשון אינו עובר רק בעושה לעבוד כמ"ש הרמב"ן הובא בחינוך אבל לדברי הרמב"ם דפוסק דחייב רק שעושה לא א"ש) ע"כ רבים ל"ח לעבוד ע"ז משא"כ בשאר איסורים וקצת הי' מקום לפלפל דלכאורה אם אינו עובר בלא תעשה רק בעושה כל הצורה וא"כ שנים שעשו צורה פטורים והא דכתיב לא תעשון היינו אזהרה על כל אחד ואחד. והנה הרמב"ם פוסק דעושה ע"ז לאחרים חייב מי שמצוה לעשות וכתב הלח"מ דהוא מדין שליחות עיי"ש. אך בחינוך הקשה דאשלד"ע. ונ"ל כוונת הרמב"ם בפועל דידו כיד בעל הבית כמ"ש מח"א ולפ"ז ברבים שעשו ע"י פועל אולי לא נאמר ידו כיד בעה"ב דאלו עשו שניהם בעצמם פטורים ולא חמיר פועל מידם ועיין תוס' קדושין ו' ע"ב ד"ה שתי בנותיך לבני דהאב הוא שליח הבנים עיי"ש היטב ודו"ק. ע"כ ל"ח לחשדא דרבים אך זה דרך פלפול ויש לדחות דנראה דאם עשו שנים ג"כ חייבים כיון שנכתב בלשון רבים. וכ"כ במנ"ח מצוה ל"ט מ"מ הסברא ראשונה שכתבתי נכונה לישב קושית הנוב"י אך בצורת אדם גם בעושה לנוי חייב ול"ש הסברא מ"מ לדעתי אם אפשר לרצות את הבנאי ברצי כסף אל ימנעו מלעשות כדת כראוי. ועיין בשערי תשובה סי' תקמ"ג

דאם התחילו לבנות קודם יו"ט ואם אין מניחין לגמור בחוה"מ לא יהיו נגמרים אסור להניחם לגמור בחוה"מ עיי"ש דמייתי בשם מהר"מ ב"ב הקטנים וגם בשם שבלי לקנו. ומזה נראה כמ"ש ושארית ישראל יעשו כדת וכהלכה אולם אם לא יוכלו לרצות את הבנאי יש להם על מה שיסמוכו: והנני ידידו:

לחלק או"ח ויו"ד סימן יז

ב"ה:

פרעמישלא תרל"ח:

להרב הה"ג החריף ובקי בכל חדרי תורה המפורסים מ' אברהם אשכנזי האבד"ק פשעווארסק זצ"ל:

ע"ד השאלה באופה שמכר תנורו וביתו לנכרי קודם פסח והחמץ שבתוכו ושאל לכת"ה אם הנכרי הקונה יעשה איזה תקונים בתנור בחג ובחה"מ אם מחויב למחות בידו והשיב לו שבאם יעשה הנכרי תיקון בחה"מ להטיח תנורו ולתקנו במקצת שלא ימחה בידו וכששאל הנכרי להמוכר אם יוכל לתקן והשיב שיעשה כפי מה שלבו חפץ כי הבית שלו ועשה הנכרי רצפה חדשה בהתנור ולא נודע אם עשה בחה"מ או ביו"ט ועתה שואל אם מחויב להרוס מה שעשה הנכרי כדין כיון מלאכתו במועד הואיל ואף מלאכת מחובר בקבלנות אסור בחה"מ אף ע"י נכרי:

א תשובה הנה מה שמפלפל כת"ה בענין אם אמרי' כל עקום שאסרו חכמים מפני מראית עין אף בחדרי חדרים אסור באיסור דרבנן שכ' הטו"ז סי' רמ"ג דל"א כן רק באיסור דאורייתא עיין במג"א סי' ש"א שהוכיח משבת ס"ה דאפי' בדרבנן אסור בחדרי חדרים. ותמה על תוס' כתובות ע"ש ס"ק נ"ו ועיין בספרי לא"ח סי' ל"ב אות ח' ישבתי קו' זו בטוב טעם מ"מ להלכ' ודאי אף באיסור דרבנן אסור משום מ"ע אף בחדרי חדרים ומ"מ בתשוב' אחת הערתי די"ל בתרי דרבנן לא אסרו משום מ"מ אף בחדרי חדרים. ולפ"ז למ"ש התוס' שבת צ"ה דלמאן דס"ל מתוך בנין ביו"ט ל"ה רק דרבנן דהב"י כ' בה' יו"ט דקי"ל כר"א דמגבן חייב משום בונה ושייך מתוך א"כ בבונ' ביו"ט ע"י פועל נכרי אף ע"י שכיר יום הוה תרי דרבנן דבונ' ע"י ישראל הוי דרבנן וע"י נכרי הוי תרי דרבנן וכש"כ בחה"מ דקיל יותר, א"כ אין לאסור בתרי דרבנן בקבלנות דל"ה רק משום מ"ע ומה דאמר שמואל במ"ק י"ג דאסור בקבלנות בחה"מ משום די"ל דשמואל לא ס"ל מתוך דמ"ד מתוך יליף מדכתיב לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת. ומשמע דביו"ט אמרינן מתוך וכן כתב ההמ"ג ורק דהוא ס"ל דל"א מתוך רק בהבער' והסוברים דאמרינן מתוך בכל מלאכות ילפינן מהבער'. ולפ"ז לשמואל דס"ל שבת ע' הבער' ללאו

יצאת וליכא כלל איסור הבער' ביו"ט כמ"ש תוס' פסחים ה' אין ללמוד מקרא ול"ל מתוך ומ"ה ל"ה בכיון בחה"מ רק חד דרבנן ע"י נכרי למ"ד מלאכה חה"מ דאורייתא ולכן אסור אף בחדרי חדרים מפני מ"ע וכ"ז לסניף אמנם להלכ' וודאי אסור לבנות בקבלנות ע"י נכרי בחה"מ:

ב אולם בנ"ד שמכר הבית מפני החמץ שבתוכו יפה כ' כפ"ה דלא הי' מחויב הישראל למחות ביד נכרי כיון שהבית שלו ע"י מכירה ואף דאנן אין מתירין לבנות בשבת בקבלנות אף ע"י מכירת הבית מ"מ זה דוקא אם מוכרין בכיון כדי לבנות בשבת יש בזה מ"ע משא"כ אם מכר משום איסור חמץ ידוע לכל שמכר הבית משום איסור חמץ ל"ש בזה משום מ"ע, בשגם שמפורסם הדבר בעיר שמכר הבית משום איסור חמץ וכה"ג כ' הנוב"י דהיכא דידוע ומפורסים שבונין בקבלנות מותר וליכא משום מ"ע ועכ"פ בדיעבד שהנכרי בנה אין צריך לסתור ומותר ליהנות ואין בזה שום חשש ונדנוד איסור ואין בזה משום כיון מלאכתו במועד דהישראל לא צוה לו לעשות רק הנכרי עשה מעצמו והישראל לא מחה לו ובשגם דלא מצינו אם כיון מלאכתו במועד ע"י נכרי אם קונסין אותו ועיין מג"א סי' תקמ"ג ס"ק ב' וכש"כ בזה דהבית הי' של הנכרי ע"י מכירה כדת ואלו בא הנכרי עם הישראל לדין לא הי' הישראל יכול למחות בידו עפ"י הדין דבשלו הוא עביד ע"כ הדבר פשוט דיפה הורה שמותר לישראל ליהנות בלי שום חשש. וע"ד אם מותר לעשות הבצק בשבת ע"י נכרי ע"י היתר מכירה ברשות ישראל. הנה הרבה מכשולות בדבר ואם האופה השואל הוא ירא ד' והולך משרים ירחק מדברים כאלו: והנני ידידו:

לחלק או"ח ויו"ד סימן יח

ב"ה:

פרעמישלא תרמ"ט לפ"ק:

להרב החריף מוה' יצחק האגער נ"י:

ע"ד שאלתו אם מותר לשתות טהעה או קאפפע בר"ה קודם תפלת מוסף, והביא דברי מהרש"ל הובא בעט"ז סי' פ"ט דמותר לשתות קודם מוסף ודברי המג"א בסי' רפ"ו דאוסר לשתות קודם מוסף בלא קידוש הנה בר"ה יש ב' טעמים שלא לשתות (א) מחמת קידוש (ב) מחמת תקיעת שופר. והמג"א ה' לולב סי' תרנ"ב סעיף ב' מצדד להתיר טעימה קודם נטילת לולב ולעומת זה אוסר קודם קידוש בסי' רפ"ו, ובא"ר אוסר טעימה קודם נטילת לולב וגם לענין קידוש כתב בסי' רפ"ו דאסור. אך בשעת הדחק שאין לו יין ופת רק פירות וחלש לבי' יש לסמוך על הראב"ד דמותר לטעום קודם קידוש ועוד יש לסמוך

על הנ"ץ דלא חל חיוב קידוש קודם מוסף א"כ לא"ר אסור בר"ה מטעם חיוב שופר ושמעתי אומרים דבר"ה שרי טפי לשתות קודם הקידוש משום שלא הגיע זמן קידוש מחמת תקיעת שופר שאסור לאכול ואין קידוש אלא במקום סעודה ואף דסעודה יוצא בכזית כיון דיוצא ידי סעודה הוה אכילה ולא טעימה וזה לא נראה בעיני דמשום שיש ב' איסורים קיל טפי ע"כ לדעתי נראה שאסור לשתות קודם מוסף אך אם חלש לבי' יש לסמוך על המג"א סי' תרנ"ב דטעימה מותר, ועל הא"ר דקודם קידוש מותר בשעת הדחק, וע' פמ"ג סי' רפ"ו דאם חלש לבי' יכול לקדש ולאכול כזית פת ואח"כ ישא כפיו ואין נוהגין כן לישא כפיו בשמח"ת מי שקדש וצ"ל דאז כיון דשייך שכרות אין לישא כפיו ודו"ק. ומ"מ עדיף טפי להתפלל מקודם ולא יעכבו התפלות כ"כ ולא יצטרכו לשתות קודם מוסף:

לחלק או"ח ויו"ד סימן יט

ב"ה:

פרעמישלא תרנ"ב:

כבוד הרב הגאון כש"ת מ' שמעון סופר נ"י האבד"ק ערלוי:

קושיתו לפמ"ש הב"ח סי' תרכ"ג דרב ורבי יוחנן פליגי בגמר תפלת נעילה דלרב צריך לגמור בלילה בצאת הכוכבים ולר"י צריך לגמור ביום מאי ראי' מייתי ירושלמי מנשיאת כפים דצריך בנעילה לר"י ומקשה לרב דילמא נשיאת כפים ביום ואח"כ משהה קצת ויגמור שים שלום בצאת הכוכבים הגם שיש לומר דאין לשהות כ"כ דנשיאת כפים בסוף התפלה מ"מ יש לישב בפשיטות דהרי הב"ח מקשה לשיטתי' מגמרא דאמרינן דבעל קרי אינו טובל ביום משום שיכול להתפלל בלילה לרב הרי דתחלת התפלה בלילה ותירץ זה דוקא בדיעבד ושם בעל קרי הוה כדיעבד עיי"ש א"כ שפיר מייתי הירושלמי דהרי בעי נשיאת כפים וא"כ בתחלת התקנה תקנו תפלת נעילה ביום א"כ אף בעל קרי יש לטבול שיתפלל ביום כתחלת התקנה ודו"ק:

והנני ידידו:

לחלק או"ח ויו"ד סימן כ

ב"ה:

פרעמישלא ב' דחהמ"ס תרל"ט:

להרב החריף ובקי מוה' יחזקאל פייביל נ"י מו"ץ דק' לאנצהוט: ע"ד שאלתו אודות ס"ת שגמר הסופר קודם יו"ט ותיבות לעיני כל ישראל רשם סביבות האותיות ולא גמרם ורוצים לגמור הספר וליתן בהושענא רבה וכת"ה מסתפק אי מותר לגמור בחה"מ:

תשובה הנה פה בעירנו היו נוהגין לגמור בחה"מ אך אנכי מזרז הסופרים לגמור הכל קודם יו"ט. אמנם אם לא עשו כן נלפענ"ד דמותר לגמור בחה"מ דבע"מ ריש סי' תקמ"ה כתב להפריד תיבות דבוקים או אות שרשומו ניכר שרי להעביר קולמוס וכיון דכבר רשם הסופר סביב האותיות לא גרע מהעברת קולמוס. ועיין בפתחי תשובה בשם גבעת שאול בס"ת בכ' כפופה שנחלק לשנים מותר לתקן במועד וכש"כ בזה שהוא מצוה לגמור ס"ת ואין המצוה נקראת אלא על מי שגמרה ואין צריך מעשי אומן דמילוי האותיות עושין הדיוטים שאינם סופרים ומבואר ברמ"א ריש סימן תקמ"ד דצרכי מצוה אסור. לעשות מלאכת אומן במועד משמע דכל שאינו מלאכת אומן מותר במועד לצורך מצוה וכן כתב בגבעת שאול ע"כ הדבר פשוט להתיר ומחמת שמלאכתי נעשית ע"י אחרים ע"כ אקצר:

ידידו:

קו"א ליו"ד:

לחלק או"ח ויו"ד סימן כא

ב"ה פרעמישלא תר"נ:

לכבוד הנגידים היראים מכפר ארבאסא במדינת באקאווינא:

ע"ד השאלה בשוחט שהורה בעוף שהי' דם קרוש על צוארו וגרר הדם והי' נכר שנקרע הצואר מחמת קוץ או נשיכה ושחט העוף למעלה ממקום הקרע ובדק מבפנים והכשיר ואמר שהדיין ג"כ הכשיר את העוף ואח"כ הודה שהדיין הטריף ורצו להעבירו ונשאר בחזקתו באופן שיסע עד חודש להשוחטים הסמוכים להביא קבלה וקיבל עליו זה באיסור ובחרם גם נתן כתב שכל ימי חייו יסע ב' פעמים בשנה לשוחטים הסמוכים להביא קבלה. והנה השו"ב הזה לא נסע בזמן הנ"ל. וכעת רוצים לקבל עוד שו"ב שיהיו שני שוחטים להוסיף על דמי השחיטה שיהי' לפרנסת שניהם ומקצת אנשי הכפר אינם רוצים להוסיף על דמי השחיטה ורוצים לאכול משחיטת השו"ב הנ"ל ונפשם בשאלתם אם אנשי הכפר יכולים לכוף אותם כי המה הרבים ומקצתם אומרים שהאנשים הרוצים בשני שוחטים המה הרוב:

א תשובה מה שהשו"ב הורה שלא כדין והכשיר טרפה אך שלא נאכל אין לפסלו עולמית שיש לומר שוגג הי' וגם יש לדון להכשיר לפמ"ש בתשובת עבודת הגרשוני סי' ט"ו דבטבח שהוציא טרפה מדרבנן מת"י אין להעבירו: ולכאורה ה"ה בשו"ב ובנ"ד כיון שהמחבר מתיר להדיא בממסמס קועיה דמא ע"י קוץ והרמ"א אוסר וכן המנהג א"כ לא עדיף מטרפה דרבנן זה שאנו אין בקיאין בבדיקה. אך יש לחלק דשם בתשובת עבודת הגרשוני מיירי במכר בשר ששהה ג' ימים בלא מליחה דאינה אלא חומרת הגאונים

(והריב"ש שדי בה כרגא) וכן הא דמייתי מש"ס חולין דלא אמרו במצא קרומים של חלב דמעבירין אותו ל"ה רק איסור דרבנן משא"כ בממסמס קועיה דמא דהחשש שמא נקב הושט הוא טרפות דאורייתא נהי די"ל דמדאורייתא סמכינן אבדיקה מ"מ כיון דעיקר טריפות מדאורייתא חמיר האיסור ומעבירין אותו ועיין בנובי"ת סי' ג' שכתב בשוחט שנחשד שאינו בודק הריאה כראוי מה ששוחט עופות אין שום חשד דחשוד לאיסור דרבנן אין חשוד באיסור תורה דמן התורה נשחטה הותר' וחכמים החמירו לבדוק הריא' משמע דלשחיטת בהמות הוא חשוד ועיין בית אפרים חיו"ד סי' ד' שכתב דאטו בשחיטת עופות לא משכחת איסורא דרבנן כגון שהי' במעוט בתרא עיי"ש ועיין בספרי חיו"ד ח"ר סי' ח' אות י"ז הוכחתי דל"ח שיכשיל חבירו באיסור דרבנן עיי"ש מ"מ כ"ז באיסור שעקרו דרבנן אבל בבדיקת הריא' דנוגע לאיסור דאורייתא שמא יש נקב או בבדיקות הושט יש להעביר השוחט כמבואר בראש אפרים בפרי תבואה סי' ל"ט סעיף קע"א דאם נמצא שאינו בקי יש לו תקנה שילמוד אבל אם הוא בקי אלא שלא חשש לבדוק כראוי יש להעבירו אף בפעם אחת עיי"ש רק דשם מיירי שהוציא טריפה מת"י י"ל דטריפות דאורייתא קאמר. אמנם העיקר דאפילו באיסור דרבנן מעבירין אותו ועיין בתשובות ברית אברהם סי' ה' שחולק על העבודת הגרשוני:

ז ועיין תשובות בית יעקב סי' ל"א דאפי' הטריף. את המותר מעבירין אותו וכן הוא בריב"ש סי' תצ"ח וכתבו הטעם עפ"י הירושלמי הובא בתוס' חולין דף ס"ד לא בוש לי' דאמר על טהור טמא אלא ספק לאמר על טמא טהור ו וכתב הב"י דחיישינן שמא יטריף השוחט ולא יהי' ש"פ ויקדש אשה ויאמרו שאין קדושיו קדושין ופמ"ג סי' א' ס"ק ח' כתב דמשכחת לה בב' קדירות דיומא דנימא איסור לתוך איסור נפל ובודאי דכ"ז ל"ה רק חשש מדרבנן ומ"מ אסרינן השוחט הן אמת קשה למ"ל טעם זה ותיפוק ליה דיזיק ממון חברו והוא איסור דאורייתא כמ"ש ביש"ש פ"י דב"ק סי' כ"ג ועיין מה שכתבתי בספרי חיו"ד ח"ר סי' מ"ט אות י"ב דאפילו גורם לחבירו היזק מדרבנן עובר מדאורייתא וצ"ל דשו"ב המחמיר מחסרון ידיעתו אינו עובר על מזיק ממון חברו דאין כוונתו להזיק. ואינו עובר על ואהבת לרעך כמוך כמ"ש הרמ"ה ב"ב פ' לא יחפור דאסור להזיק מה"ט דגם בשלו הוא מחמיר וע"כ נצרך הבית יעקב לטעם הנ"ל, ועכ"פ מוכח דאפילו באיסור דרבנן מעבירין אותו. אמנם לדינא בנ"ד כיון דבודאי שוגג היה שנעלם נענו הדין אין להעבירו כיון שהוא בפעם הראשון רק ללמדו ולגזור עליו שיקבל עליו דברי חברות כמו שכ' בתשובת ברית אברהם סי' ה' דהלכה כמהריב"ל דבדרבנן סגי בקבלת דברי חברות והארכתי בפרט זה בספרי חי"ד ח"ר סי' ל"א ויפה עשו שצוו להשו"ב שיסע לקחת קבלה

מחדש כמ"ש כעין זה בראש אפרים סי' ל"ט סעיף קע"א הנ"ל דאם נמצא שאינו בקי יש לו תקנה שילמוד:

ג והנה בדבר שלא קיים כפי הכתב ולא נסע להשוחטים וטוען שהי' אנוס שלא הי' יכול לעבור את הגבול. ורב אחד כתב דאונס רחמנא חייביה לא אמרינן דהכי מחמת אונס שלו יתחייבו בני הכפר. ובאמת זה היה נכון אם אנשי העיר יתחייבו כעת בתנאי כמו דאמרינן בירוש' בקדושין פ' האומר והובא בש"ך סי' כ"א מקדש אני לך על מנת מכניסך ליום פלוני ואין אתא ליום פלן ולא כנסתיך לא יהי' לך כלום ואירע לו אונס ר"י אמר אונסא כמאן דלא עביד וכ"כ הש"ך מי שנתחייב עצמו נגד חבירו בדבר שלא היה חייב ע"מ שיעשה לו חבירו איזה ענין ואירעו איזה אונס אין המתחייב חייב בשביל אונסו של זה. אבל במי שנתחייב כבר בלי שום תנאי כגון בנ"ד שהקהל קבלוהו לשו"ב וכבר נתחייבו וכעת רוצים לסלקו מאומנתו בשביל שלא קיים כפי שקבל על עצמו והוא אונס הוה ואונס רחמנא פטריה והמה נשארו בחיוב שלהם כמו שהיו חייבים מעיקרא. אך י"ל כיון שנפטרו מחיובם כשאירע העובדא והמכשלה אח"כ כשחתם הכתב הוה חיוב חדש על תנאי אבל זה ליתא דהרי הקהל לא ידעו מגופא דעובדא הנ"ל וגם לא היה בידם להעבירו ולפטור מחיובם אך להעבירו על חודש או ב'. ע"כ לא נפטרו ול"ה חיוב חדש ול"ש לומר אונס רחמנא חייביה. גם מ"ש בתשובה דקבלת שו"ב שאין משלמין לו שכר שחיטה רק מכל שחיטה ושחיטה הוה רק כמכירי כהונה לא נהירא דשו"ב הוה פועל גמור כקבלן שמשלמין לו מכל מלאכה ואנשי העיר מקבלין אותו לפועל ואין דמיון כלל למכירי כהונה ואין אנשי העיר יכולין לסלקו בלי טעם והגם שגם בספרי חיו"ד ח"ר סי' ג' כתבתי דהוה כמכירי כהונה זה לענין מה שניתוסף השחיטה יותר מכפי זמן שקבלוהו בזה זכה מדין מכירי כהונה אבל אותן אנשים שקבלוהו אין יכולים לחזור וז"פ:

ד מ"ט לענין גוף הדין יפה הורו הרבנים דהרי עפ"י הדין צריך לברר שהיה אונס כמבואר ביו"ד סי' רל"ב ברמ"א סוף סעיף כ"ב דנאמן לומר ששבועתו היה באונס וכתב הש"ך ס"ק כ"ה דדוקא בנדר או נשבע לעצמו אבל נדר או נשבע לחבירו אינו נאמן שהיה באונס משום דאונס לא שכיח ועוד שכ"א יאמר אונס הייתי. ולפ"ז ה"ה הא דמבואר שם ברמ"א סעיף הנ"ל דנשבע לשלם לחבירו ונאנס פטור בשבועה ה היינו כשהוא מברר האונס או שהכוונה דפטור משבועה אבל החיוב קים ולהדיא מבואר ברמ"א סי' רל"ו סעיף ו' בשנים שנשבעו זה לזה ואפילו אם טוען זה העובר המעיד שהיה אונס הרי דכנגד חיוב של אחרים אינו נאמן עד שיברר וה"ה הכא אינו נאמן שיתחייבו הקהל לשחוט אצלו עד שיברר האונס ועיין בתשובת בית אפרים אה"ע סי' ס"ג שכתב ג"כ בשם התומים סי'

כ"א דאפילו להחזיק אינו נאמן שהיה אונס אם לא שיברר. והגם דדברי התומים תמוהים דהרי הוא טוען שאונס היה ואך דאונס לא שכיח והרי אין הולכין בממון אחר הרוב ואיך נוציא ממון מספק שמא האמת כדבריו וכ"כ בס' שער משפט ס"ס כ"א דנאמן להחזיק שהיה אונס. ונ"ל ליישב דבריו דמיירי שבע"ד יש לו שטר רק שהוא השליש פטורין ואמר ליבטלן זכותיה אי לא אתינא ולא בא וטוען שהי' אונס וכיון שיש לבע"ד שטר בשטר הולכין אחר הרוב כמ"ש הב"ש סי' ט' ואמנם הוכחתי ובארתי דטעם דל"א מיגו להוציא דמגו לא עדיף מרוב ואין הולכין אחר הרוב להוציא ובשטר דמהני מגו להוציא כמ"ש הש"ך סי' פ"ב ע"כ דהולכין אחר רוב ע"כ שפיר כתב התומים. אמנם מצאתי בספר אמרי בינה להגאון ר' מאיר אויערבאך ה' דיינים סי' פ"ח שכתב בסברת התומים דהתנאי היה על אופן זה שאם לא יברר האונס בעדים יבטלו זכותיה וזו סברא ישרה:

ה ולפ"ז י"ל בכל שבועה נגד חברו היתה השבועה על דעת חברו שאם יהי' אונס יצטרך לברר האונס שאל"כ תמיד יטעון אונס הייתי ע"כ בנ"ד יכולים אנשי הכפר לטעון שיברר האונס ואם לא יברר אינו נאמן אצלם. עוד נ"ל דהרי בכל אונס י"ל שמא אם לא היה אונס נמי לא היה מקיים התנאי וכ"כ בהפלאה ריש כתובות אך דנאמן לטעון שהיה מקיים התנאי א"כ הו"ל ס"ס שמא גם בלי אונס לא רצה לקיים התנאי ושמא לא היה אונס כלל. ע"כ יש לאנשי הכפר טענה על השוחט. ואמנם אם אינם רוצים לסלקו רק לקבל עוד שו"ב שיהיו שנים וכבר כתב בח"ס יו"ד סי' י"ג דהמנהג שיהיו שנים אצל השחיטה והבדיקה וישגיחו זע"ז הוא מנהג כשר ותקון גדול ע"כ אם מיעוט חשוב רוצים שיוסיפו על מעות שחיטה שיחזיקו שני שוחטים מחויבים שאר אנשי הכפר להסכים ע"ז:

לחלק או"ח ויו"ד סימן כב

ב"ה:

לבוב תרנ"ד לפ"ק:

להרב הה"ג החריף ובקי המפורסים כש"ת מ' אליהו הלוי קארדאנסקא האבד"ק וויניצא אשר ברוסיא המדינה:

ע"ד השאלה בשוחט שמצא סירכא בריאה לשומן הלב ועברה ע"י קליפה ובבדיקת פושרין בצבץ והי' שם עוד שו"ב ושניהם היו מסופקין אם הי' הבצבוץ במקום הסירכא והי' שם איש אחד ואמר שראה היטב שהבצבוץ ל"ה במקום הסירכא וכן אמר בעל הבהמ' ועפ"י האחד שאמר כנ"ל התיר הרב את הבהמ' וסיפר השואל להשו"ב שהי' ביחד עם השו"ב ששחט איך שהרב התיר הבהמ' ולא אמר דבר. ואחר שמכר רוב הבשר שמע הרב שהשו"ב מערער על הוראתו באמרו שבצבץ במקום הסירכא ואמרו האיש

שהי' שם והבעל הבהמ' להרב שהבצבוץ לא הי' במקום הסירכא. והנה השו"ב האחד ושמו יצחק אמר בפני הרב שהסירכא הי' במקום הבצבוץ ואמר שגם השו"ב ששחט אמר לו שהסירכא הי' במקום הבצבוץ והשו"ב ושמו מרדכי מכחישו ואומר שלא אמר רק שהוא מסופק ושעל כן עשה מזה שאלה והנה הרב אסר שחיטת שני השוחטים עד שישאל לרב וכת"ה כ' שהשו"ב מרדכי בוודאי בחזקת כשרותו עומד ושאל חוו"ד:

א תשובה הנה אם הי' ספק אם בצבצה במקום הסירכא נראה שהיא טרפה ל"מ לדעת זקיני הת"ש בסי' ל"ו סי"א דהבדיקה מעכבת בסירכא שלא כסדרן כיון דליכא בדיק' טרפה. אלא אפי' להפמ"ג סי' ל"ו סק"ו שמצדד להכשיר ודוחה הראי' מהב"ח מ"מ דוקא בנאבד' בלי בדיק' אבל בבצבץ ולא נודע מקומו שיש ריעותא לפנינו הגם שעל כרחך מיירי שיש לתלות שמשמש בכח דאל"כ אף אם בצבץ שלא במקום הסירכא טרפה מ"מ אף אם משמש בכח בלא נודע מקום הבצבוץ תולין במקולקל שהוא מקום הסירכ' בשגם כי אם הסירכ' עברה ע"י קליפה גם הפמ"ג מוד' להשמ"ח ולא הקיל רק בעברה ע"י מיעוך. אמנם בנ"ד שאחד אמר שראה שלא הי' הבצבוץ במקום הסירכ' עד אחד נאמן לברר הספק דאף נגד רוב מהני ע"א כמש"כ הפנ"י בקדושין ונוב"י אה"ע סי' ס"ט כ' דנגד רובא דליתא קמן מהני ע"א דלא כשב שמעתתא וכש"כ שהבעל בהמה אמר ג"כ כן על כן כשהורה הרב להכשיר שוב אינו נאמן ה"ר יצחק שראה שהי' הסירכ' במקום הביצבוץ כיון שיצא בהיתר הגם שיש לומר דלא מצרפין הגדת הבעלים שיש לו נגיעה גם עד נגד עד ל"מ לאסור מה שכבר הותר. אך י"ל כיון שהשוחט הוא בקי בענינים האלה והאיש הרואה אינו בקי יש להאמין השו"ב יותר כמ"ש בפ"ת סעיף קמ"ח וגם שהשוחט מוחזק בכשרות יותר אך בנידון זה אם הי' ר' יצחק אומר בפירוש שהבצבוץ הי' במקום הסירכ' בודאי הי' השו"ב מרדכי משגיח ע"ז ולא הי' סומך על דברי האחד על כן נראה שר' יצחק לא אמר בשעת מעשה רק שעתה אומר כן אינו נאמן שר' מרדכי אמר לו כן שהוא במקום הסירכ' שר' מרדכי נאמן להכחישו. כן ר' יצחק נאמן שאמר בשעת מעשה שהוא במקום הסירכ' להכחיש דברי ר' מרדכי שאמר בשמו שהוא ספק והנה בנד"ד י"ל כיון שהשו"ב מרדכי אמר שהי' ספק ומספק טרפה א"כ עד אחד מברר להיתר וע"א מברר לאיסור אוקי חד לגבי חד. והבהמה בספק איסור עומדת דומה למ"ש הש"ך סי' פ"ז ס"ק ל"ו בח"מ. דאפי' באו בזאח"ז אין אחד נאמן יותר מחבירו וכ"כ הש"ך ביו"ד סי' קכ"ז ס"ק י"ג מ"מ י"ל כיון שגם בעל הבהמ' אמר שהוא כשר נהי דאין מצרפין עדותו מ"מ בהכחש' עד נגד עד מצרפין אף עד פסול כמש"כ בעצי ארזים באה"ע סי' י"ז ס"ק קמ"ח דאשה מצטרפת לעד כשר לבטל דברי עד חבירו כשר המכחיש וזה דוקא

באיסורין שאשה נאמנת א"כ ה"ה הכא נהי דהוה כעד פסול מ"מ מצרף להכחיש מ"מ בגוף הדין יש לעיין. ועיין בהגהות הגאון רע"א הובא בפ"ת אה"ע סי' ז' ס"ק קמ"ח שכ' דעד כשר נגד עד כשר אשה אינה מצטרפת והביא ראי' מעד נגד עד ואומרת ברי לי דבעי ג"כ נשאת לאחד מעידי' ותיפוק לי' דאשה מצטרפת אע"כ דאינה מצטרפת אך לרש"י שפי' ברי לי אילו הי' קיים הי' בא אבל אינה אומרת בבירור אין ראי' משם אך לס' הר"ן דאומרת ברי ממש יש ראי':

ב מ"ט בנ"ד שהשוחט בקי יותר ונאמן יותר וגם שמא הביצבוץ במקום התפשטות הסירכה דע"י קליפה הרבה פוסקים אוסרי'. ע"כ יש לאסור הבשר אמנם כת"ה אינו דן על הבשר רק על השוחט אם הוא כשר והדבר פשוט שהשוחט נשאר בחזקת כשרות דהרי הוא מכחיש השו"ב מ' יצחק ואמר שהי' מסופק ור' יצחק לא אמר שהוא בודאי טרפה ועד אחד בהכחשה לאו כלום הוא ובלא"ה כבר הבאתי בספרי חיו"ד ח"ר סי' נ"ט וסי' ע' דברי הפוסקים דאין שוחט נאמן להעיד על חבירו לפוסלו וכ"כ בשואל ומשיב ח"ג מ"ק סי' קמ"ז וכ"כ בראש אפרים בתשובה סי' ל"ד בשם הרא"מ ח"ב סי' כ"ד הגם דבנ"ד נראה שלא בא להעיד על השוחט רק על הבשר מ"מ כיון שלא אמר בשעה שנשמע שהכשיר הרב רק אח"כ כשמכרו הבשר על כן אינו נאמן לפסול השוחט והשו"ב מ' מרדכי נשאר בחזקתו. וע"ד השו"ב מ' יצחק מה שלא אמר תיכף כששמע שהכשיר הרב י"ל שלא זכר אז רק אח"כ נזכר שהי' במקום הסירכה על כן גם הוא בחזקת כשרות והגם שהר' מרדכי לא טוב עשה שסמך עצמו על דברי מי שאין יודע בענינים האלה מ"מ לאשר עבר עליו שני שבועות שלא שחט ובדק על כן יוכל להכשירו:

ידידו:

לחלק או"ח ויו"ד סימן כג

ב"ה פרעמישלא בונה ירושלם לפ"ק:

לידידי כנפשי מחותני הרב החריף המופלג הנגיד היחסן המפורסם מ' יצחק ראפופרט הכהן נ"י כעת בביאלא:

וע"ד אשר שאל עצתי בנידון מוכרי בשר דק' מאחב"י שנודע לאנשי קהלתכם שמכרו בשר טרפה בעד בשר כשר והמה מחללי שבת בפרהסיא וכעת ראשי הקהל לא ירשו לשחוט דבר הטעון שחיטה למוכרי בשר הנ"ל אך למוכר בשר לנכרים והבשר כשר עומד תחת השגחת השו"ב והנה עתה טוענים המוכרי בשר הישראלים הנ"ל שהראשים ירשו לשחוט לצרכם והבשר יהיה תחת השגחת השו"ב כמו הבשר של הזובחים הנכרים אי יאי למיעבד הכי:

א תשובה מה שכ' כ"ת דאין אנו נזקקים לעשות טובה להם כי המה מומרים לחלל שבתות הנה הגאון יעב"ץ כ' בתשובה ח"א סי' ל' וז"ל דהאידנא דאפי' גוים שבחו"ל לאו עע"ז נינהו אלא מנהג אבותיהם בידיהם כש"כ ישראל שהמיר שאינו בחזקת מין גמור עד שיחזיק שאדוק בע"ז הא לאו הכי ודאי תליכן דלטעמא דאיסורא בלחוד קעביד כמו שהוא מדרכן של עוברי עבירה הללו רובן אינן עושין אלא להשביע יצרן בעבירה או לחימוד ממון וכה"ג ומומר כזה פשיטא דאסור להורידן מחיים אדרבה מצוין אנו להחיותו ולהחזיר אבידת גופו ונשמתו כל כמה דלא פקר להכעיס ואביק מיביק לע"ז עכ"ל הגם דבמומרים ממש הפריז על המדה דכיון דבשעה שהמיר עבד ע"ז מה לנו בכוונתו. אך סברת היעב"ץ דאנן פסקינן כרבא דעובד מאהבה או מיראה פטור, ע' סנהדרין ס"א ורמב"ם ה' ע"ז מ"מ בישראלים המחללי שבת בפרהסיא ודאי עושין לתאבון ומצוין אנו להחיותן ואסור להרע להם ועיין בבנין ציון החדשות סי' כ"ג שכ' דרוב פושעי ישראל שבזמנינו יש להם דין אומר מותר והרבה ממחללי שבתות מתפללים תפלת שבת ומקדישים ומודין בשבת ומ"מ מחללין והרבה מהן הם כתינוק שנשבה בין הנכרים אעפ"י שמחללין שבת מעשה אבותיהן בידיהן על כן נמצאו מקילין בהיין שנגעו עיי"ש:

ב מ"מ לעיקר הדין בענין נאמנות אם עדיף נכרי ממומר י"ל לפמ"ש התוס' חולין דף נ' ע"ב דבישראל מומר אוכל נבילות לתאבון ל"מ יוצא ונכנס דאין סבור שיבדקו הסכין אחריו לפי שהוא מחזיק עצמו כישראל לכל דבר. משא"כ בכותי מהני יוצא ונכנס. אולם אם יש שם נאמן ירא ד' שישמור תמיד, ולא יניח רגע מלשמור הבשר והכל יהי' סגור בשני חותמות תחת משמרת הנאמן באופן שתבינו שלא יהי' הנאמן מירתת מפני הזובח יוכל השוחט לשחוט לצרכו. אך באזהרה אחר אזהרה שהנאמן ישמור היטב ולא יסמוך עצמו איוצא ונכנס כמ"ש התוס' וד' ישמור ישראל מכל מכשול ודע דמה שכתבתי לעיל דביוצא ונכנס מהני בעכו"ם ולא בישראל חשוד דלא מירתת כמ"ש תוס' חולין ד' ג' ע"ב הנה בתוס' ע"ז ל"א ע"ב ד"ה דאמר רב חילק ר"ת ג"כ בין ישראל חשוד דלא מירתת מפני שהוא בטוח שיאמינו לו ולא מירתת ובעי ב' חותמות ובנכרי דמירתת לא בעי ב' חותמות עיי"ש וכן פוסק רמ"א בסי' קי"ח. ובפמ"ג יו"ד סי' ב' ס"ק כ"ד הקשה למה להו לתוס' לחלק בין ישראל מומר לכותי דמומר לא מירתת משום שמחזיקין אותו בישראל ותיפוק לי' לפמ"ש זקיני ת"ש דבכותי שייך מירתת בשתים שמא ישראל יבדוק סכין ושמא יתן לו לאכול משא"כ במומר אין שייך מירתת רק שמא ישראל יבדוק סכין משא"כ רתיתה שמא יתן לו לאכול ל"ש במומר דיאכל נבילות לתאבון עיי"ש ול"ק לפמ"ש דתוס' ע"ז

ל"א מחלקין ג"כ בין ישראל חשוד לנכרי לענין ב' חותמות וחותם אחד ושם ל"ש סברת הת"ש וע"כ הסברא דישראל חשוד לא מירתת שסבר שיאמינו על כן גם תוס' חולין האמת מחלקין דבישראל חשוד או מומר לא מירתת ודו"ק:
והנני ידידו מחותנו דו"ש באהבה:

לחלק או"ח ויו"ד סימן כד

ב"ה:
לבוב תרנ"ה:
להרב החריף ובקי מ' מנחם מענדל שפירא נ"י דומ"ץ בק' יאגאלניצא: בדבר השאלה בפרה שזה שתי שנים שנתפחה מרוב אכילה ודקרוה רופא אומן בין הצלעות ולא נודע אם יצא או פרש ואח"כ נתעברה וילדה מה דינה של הפרה והחלב. יע' כת"ה בספרי ב"י סי' ע"ב שם כתבתי דאם לא יצא פרש הוה ספק טריפה ומהני שהי' יב"ח או שנתעברה וילדה אך אם יצא פרש הוי ודאי טרפה ול"מ שהי' יב"ח ע"כ בנ"ד שיש ספק אם יצא פרש ויש תרתי לטיבותא שילדה ושהתה יב"ח ג"כ החלב והבהמה כשר' ואין לומר דהוה ס"ס להחמיר שמא יצא פרש והוה ודאי טריפה ואת"ל שלא יבא פרש שמא ניקב הכרס י"ל דזה ל"ה רק ספק אחד ועוד אף בס"ס מהני שהיי' יב"ח דאין לומר דיב"ח ל"ה רק רוב וס"ס הוה כרוב ומאי חזית דניזל בתר רוב דטריפה אינה חיה יב"ח דז"א דמיעוט שחי' יב"ח ל"ה רק מיעוטא דמיעוטא כמ"ש בש"ד בפמ"ג סי' נ"ז ס"ק מ"ח ע"כ עדיף רוב זה מס"ס וז"פ: אמנם אף אם ודאי יצא פרש דודאי ניקב הכרס מ"מ בילדה ושהתה יב"ח אולי יש להקל דהרי דיעה הראשונה בטור רסי' מ"ח ס"ל כרבה בר רב הונא דדוקא היכא דפרעי טבחי אם ניקב טרפה אבל מה שהוא תחת הצלעות אם ניקב כשר רק דאנן לא פסקינן כן רק דכל הכרס מקרי כרס הפנימי כדאמרו במערבא בחולין דף נ' וי"ל דמספיקא מטרפינן ומהני שהיי' י"ב חודש דהרי רש"י כ' שם ד"ה מאי וכיון דלא איפסק הלכתא עבדינן לחומרא נראה דהוא רק מספק ומהני יב"ח ואפילו נאמר דניקב הכרס בין הצלעות הוה פלוגתא דרבוותא ורוב פוסקים מטריפין ול"מ י"ב חודש דלא כמ"ש השו"ך סי' נ"ז ס"ק מ"ח מ"מ יב"ח וילדה זכר דהוי תרתי לטיבותא י"ל דל"ה אפי' מיעוט אפי' לדעת רש"ל דמיעוט טריפות חי' ע"כ יש לצדד להקל אף בי"ב חודש לבד. אך כיון שהפמ"ג ס"ק מ"ח הניח בצ"ע היכי שרוב הפוסקי' מטריפין אם מהני י"ב חודש ע"כ לא הורתי להקל אך ביב"ח והולידה כיון דאיכא תרי רובא אף לדעת הפליתי סי' מ"ו דלרש"ל טרפה אין יולדת הוא ג"כ אך רוב מ"מ בתרי רובא ל"ה הטריפה רק

מיעוטא דמיעוטא ומהני אף במקום שרוב הפוסקים מטריפין ע"כ יש להתיר בכה"ג ומ"מ המורה בהפס"מ להקל ביב"ח אף בלא ילדה יש לו מקום בהלכה:
והנני ידידו:

לחלק או"ח ויו"ד סימן כה

ב"ה פרעמישלא תרנ"א לפ"ק:
להרב החריף ובקי מוה' אליעזר אייזען נ"י מו"ץ בק' אוסטריק: בדבר השאלה בבהמה שעמדו רגלי' בהליכה ונפלה ונשתברו ב' רגלי' התחתונים בעצם הקוליא שלמטה מהשבר הוא בוקא דאטמא היינו האסיתא והבוכנא בתוכה ובדקו האסיתא והבוכנא והי' שלם ונראה שלא שף מדוכתא והי' הניבין מבחוץ וגם הניב שבפנים שלם ויפה ולא הי' שרטוטין בהבוכנא. והבהמה לא הית' יכולה לילך והנכרי אמר שאחר הנפילה הלכה כראוי:
תשובה מה שנשברו העצמות הקולי' הנ"ל למעלה מהאסיתא כפי הנראה אין בו טריפות דבאסיתא גופי' אם נשבר קצת הטריף הבית יעקב מחשש שמא שף ועיין בלב"ש בפתיחה ס"ק נ"ו שאינו אומר לא איסור ולא היתר אבל למעלה מזה אף שהוא סמוך לא מצינו מי שמטריף ודורש סמוכים. אך בדעת קדושים סי' נ"ה אות ח' מסתפק בעוף אם נשבר סמוך לקולית וצולעת מסתפק אם להטריף מטעם חשש ניבים והיינו בעוף דוקא שאין אנו בקיאים. ומשמע דבבהמ' שאין טריפה מצד בדיקת ניבים דבקיאים אנו אין להטריף מצד גוף השבירה ומה שמסתפק כת"ה שמא הניבים נעכלו למעל' במקום הבשר הבלוי שמצא על העצם הרי יכול לראות אם נעכלו אך אם לא שף ונשמט אף אם איעכל ניבא כשר כרמ"א דלא כפר"ח וכן פסק הלבו"ש ואולי יש ספק אם הי' ניזח או שף ובדבר הספק של הדעת קדושים לאסור בסמוך עיין בלב"ש בפתיחה אות ל"ז ובפנים סימן א' סעיף נ"ג ס"ק א' דאין לנו לחדש בסמוכין לאסור רק מה שמצינו בש"ע. ואמנם בגוף השאלה הנה אם ברור לנו שנפלה פחות מיוד טפחים דעת זקיני התב"ש והחזיק בדבריו יד אפרים סי' נ"ח דיש חשש פסיקת חוט השדרה, וע' נוב"י ק' סי' כ"ג ואף דבמקום השבר שהוא למטה מבין הפרשות אין טריפות בפסיקת החוט מ"מ מחמת נפילה חיישינן שמא נפסק חוט השדרה למעלה ואף דהפמ"ג במשבצות סוף סי' ל"ב כ' דאנו בקיאין בבדיקת חוט השדרה מ"מ כיון שכ' הלב"ש טריפות עצמות ס"ס ט"ו בתשובתו שם דלאחר ג' ימים חיישינן שמא נתרפא על כן כיון שבין הנפילה להשחיטה יש יותר מג' ימים ע"כ ל"מ בדיקה. אמנם כ"ת כ' דהא דצריך בדיקה הוא דוקא כשיש ריעותא שאינה הולכת אבל בנ"ד שיש לתלות מניעות ההליכה ע"י השבירה הנ"ל ל"ה

הילוך ריעותא וא"צ בדיקה וזה לא נהירא לי דלומר דהשבירה יהי' מסייע להיתרא ואדרבה השבירה מסייע להריעותא דעיקר ההליכ' הוא ע"י הרגלים התחובין באסיתא ואם נשבר למעלה באיזה צלע או באיזו חוליא אין זה מעכב ההליכה וכעת שנשבר למעלה מהאסיתא ומסיבה זו אינה הולכת רגלים לדבר שהנפיל' הי' בחוזק ונפסק החוט ועי"ז אינה הולכת ואם השביר' בעצמה מעכבת ההילוך אולי השבירה בעצמה טריפות דאולי נתקלקלו היתדות כמו שחשש כ"ת וכן יש לחוש כמו שחשש הדעת קדושים גבי עוף ואולי מה שלא נמצא שרטוטין ל"ה תוכחה כ"כ ואולי הי' שף. עוד יש לחוש בנ"ד שמא נפלה בגובה יוד ואף דהוה ספק והפמ"ג בסי' נ"ח בש"ד מייתי דבשהתה א"צ בדיקה רק מדרבנן א"כ בספק אם נפלה מי' טפחים או מפחות הו"ל ספיקא דרבנן כיון שלא נודע לנו הספק רק אחר מע"ל ששהת' דבשעת נפילה היו יכולין לראות מאיזה מקום נפלה אולם הפמ"ג לא החליט הדבר. ומסוף דבריו נראה דאין להקל מטעם ספיקא דרבנן גם אין לסמוך על העכו"ם שאומר שהלכה ושלא נפלה רק מפחות מיוד כמ"ש דהפמ"ג מצדד דנם בשהתה מע"ל בעי בדיקה מדאור' על כן אין לסמוך אמל"ח על כן נלע"ד דהבהמה אסורה:

לחלק או"ח ויו"ד סימן כו

ב"ה:

פרעמישלא תרחם לפ"ק:

לידידי ה"ה הרב הגדול החריף ובקי הגביר האפרת איחסן המפורסים מ' יצחק ליב סופר נ"י בהגאון האבד"ק פרעשבורג זצלה"ה:

ע"ד השאלה בשוחט שהכשיר בהמה ואח"כ מצא השו"ב השני נקודה אדומה והי' בה נגלד ולא נראה שהשו"ב מירס והגביה העור כדרך שנוהגין וכשקראו הב"ד להשו"ב שהכשיר הבהמה השיב שלא הי' נגלד בעת שבדק אך שהשו"ב השני עשה הנגלד כי הוא שונא לו והשו"ב השני טוען שמצא הנגלד ומפאת כן אסר המורה הבשר אך על מה שכבר נמכר הבהמה שאל על הכלים עוד כתב שעשו תקנה שהשוחטים מק' ילכו ביחד לשחוט ולבדוק והשו"ב הנ"ל אינו רוצה לקיים כפי התקנה:

א תשובה הנה בדין נקודות אדומות שכ' ז' הת"ש סי' ל"ח ס עיף י"ג דצריך לבדוק אחר נקבים ואם לא בדק טרפה יש לפרש דבעי בדיקת פושרין ויש לפרש הכונה בדיקת ראי' אך לפמ"ש הת"ש סי' ל"ו ס"ק ו' דכל לשון בדיקה הכונה בפושרין י"ל גם כאן כונתו בפושרין מ"מ בספרי כתבתי לדינא בח"ר סי' ע' דבדק בראי' ונפיחה כשר בדיעבד ושם כתבתי דלב"ש כ' דאם בדק כמה פעמים ולא מצא נקבים כשר בלא בדיקה והשוחטים

העידו בפני שרוב פעמים יצא בהכשר בנקודות אדומות ע"י המירוס על כן ודאי כשר בדיעבד. אך בנידון דידן שאומר השו"ב השני שמצא נקודה אדומה ונגלד בזה יש לדון הרבה הגם דבתשו' הרי"ם חיו"ד סי' ב' בשאלה שנמצאו נקודות אדומות ונמצאו נקבים קטנים בעור העליון ובדקו בפושרין ולא בצבץ מצדד להקל א"כ בנ"ד שמא השו"ב הראשון בדק בפושרין ולא בצבץ נהי דהשו"ב השני מכיר שלא הי' מירוס והגבהת העור דזה בדיקה דידן מ"מ על בדיקת נפיחה ופושרין אינו יכול להכיר מ"מ קשה הדבר להקל בבדיקת פושרין וראי' דנהי דזה חששה רחוקה לחוש שמא נכנס הדם וסתמה הנקב ומ"ה לא בצבץ דתלינן הריעותא באיחור הזמן ובודאי לא נתקשה הדם ומדלא בצבץ בודאי לא ניקב מ"מ י"ל דהוה תרתי לריעותא דנגלד הוה ריעותא ומראה אדומה ג"כ ריעותא ואף דבכל עור אחד אין כאן רק חדא ריעותא מ"מ הוה ב' לריעותא דשניהם מעידין שיש נקב כמ"ש הלב"ש ס"ק מ"ג ס' ל"ח דמראה פסולה על עור עליון ומראה כשירה על תחתון הו"ל ב' לריעותא אך יש לחלק דבמראה פסולה על עור עליון יש מטריפין משא"כ בנגלד לבד אין שום אחד שפוסל מ"מ גם בלי ראי' נראה דהוה תרתי לריעותא דלא כמ"ש במקדש מעט דיני ב' לריעותא אות מר"א ס"ק ד:

ב מ"מ בנ"ד דהראשון בדק והכשיר ולא ראה נגלד והשני שאומר שראה נגלד הדבר ידוע שהוא שונא לשו"ב הראשון וכבר פסקו גדולי המורים דשוחטים שונאים אין מעידין זע"ז לא מבעי לדעת מהרש"ל דשונא גמור פסול לעדות ודאי אינו נאמן אלא אפי' שלא לדעת מהרש"ל מ"מ הוה נוגע בעדות שרוצה להבאיש ריח שוחט הראשון לסלקו מאומנתו או להוריד כבודו וכבר כ' כן בתשו' (ע' ח"ר סי' ל"א). ומצאתי לראש אפרים בתשו' בסוף הספר סי' ל"ד דמייתי דברי תשו' מ' אלי' מזרחי כעין דברינו ובנ"ד נראה לעין כל שכוונתו הי' להזיק להשו"ב דאם הי' כוונתו שלא להכשיל רבים למה לא אמר תיכף להשו"ב ולמה הלך לב"ד בתחילה. על כן ודאי עשה זאת מחמת שנאה ואין לחוש לעדותו כמ"ש הר"א מזרחי והנה נשלח משם מצד השו"ב כתב שנראה בעליל דנחשד להוציא לעז ע"כ אין בעדותו ממש ועוד יש לתלות שנעשה הגלד במשמוש היד דכפי הנראה אשתהי בין הבדיקה מהשו"ב הראשון להשו"ב השני ואחר שיצאה הבהמה בהכשר יש לתלות שנגלה אח"כ כמ"ש הראש אפרים בתשו' שבסוף הספר סי' כ"ד ובפ"ת סי' ל"ו סעיף מ"ג לענין שמצאו בריאה שיצא דם עיי"ש. ע"כ בנידון דידן אף אם נוקמא השו"ב בחזקת כשרות שלא עשה בשאט נפש נקב מ"מ אולי במשמוש היד נעשה הנקודה והנקב ומכ"ז נראה שיש מקום להכשיר הבהמה אך בדבר שאלתם על הכלים הדבר פשוט שהכלים כשרים אחר מעל"ע אף אם נודע בעוד שהי' בני יומן כיון שיש צדדים

להכשיר גם הבהמה ומה שחששו שמא השו"ב הראשון לא ראה הנקב או הנגלד זה ליתא כיון דבדק בכיון ודאי בדק יפה וכ"ש אם הי' עוד אחד עמו בנו או חתנו ודאי אין לחוש לזה:

ג אמנם אשר השו"ב עובר על התקנה ראוי לקונסו כי הוא תקנה גדולה ואף אם הם שונאים זל"ז מ"מ בידם להעביר השנאה מלב ואז חשיב השנאה מהשני כמ"ש האלשיך הקדוש במקרא עד שוב חמת אחיך עד אשר חשיב חמת אחיך ממך וכמה מכשולות מזה. על כן יגזור על השו"ב לקיים התקנה ואם לא יציית יגרשו ממקומו. ושוב ראיתי בתשו' חסד לאברהם סי' ח"י שהתיר בהפס"מ בנקודות אדומות והי' נקב בעור העליון וטעמו דל"ה ב' לריעותא בב' עורות אך יש לומר גם לדעתו דוקא בידע השו"ב שיש נקב בעור העליון דבדק יפה בראי' ופושרין אבל בלא ראה הנגלד גרע טפי דלא חשש לבדוק יפה ולבסוף כ' דהרי מראה אדומה מתחילתה אינה טרפה דתלינן שלא נבלע בו דם וע"כ אינה ריעותא רק משום צרורות דם דנלקה וזה ל"ה מתחילת בריאה רק שנעשה אח"כ ושייך לומר נשחטה הותרה דיש חזקה טובה ולא, חזקה מחמת רוב עיי"ש ואיני יודע מנין לו דבמכה בשביל צרורות דם לא הי' משנולדה שמא בעת שנתעברה אמה הי' בהולד צרורות דם ומכה ול"ה חזקה רק מחמת רובא וכ"כ בתשובה ובתשו' בית שלמה סי' ס"ד מחמיר בנקודות אדומות ויש נקב בעור העליון על כן אין להקל בכה"ג בפושרין ובראי' בעלמא אך צריך מירוס ואח"כ להגביה עור התחתון וכשרואין שאין בו נקב אז יש להכשיר בהפס"מ. אך בנ"ד שיש הכחשה בין השוחטים ואף שהאוסר בא בתחילה לב"ד ובית אפרים סי' קמ"ו כ' דלא תצא מאיסורה בבא תחילה האוסר לב"ד זה דוקא כשהטריף הב"ד הבהמה אבל בכה"ג בנידון דידן שהשו"ב הראשון הכשיר הבהמה מה שהכשיר הוה כהגדה בב"ד דבאיסורין א"צ להגדה בב"ד וכש"כ בזה שהשו"ב הראשון הי' הבהמה מסור בידו לבדוק ונאמן עלי' כשנים והשו"ב השני לא הי' מסור בידו לבדוק ואין ממונה אצל הזובח הזה לבדוק רק שלקח הריאה מבלי דעת הבעלים ובכה"ג כ' בבית אפרים סעיף קמ"ח דהראשון נאמן ע"כ הדבר פשוט דהכלים כשרים לאחר מעל"ע: והנני ידידו הדו"ש:

לחלק או"ח ויו"ד סימן כז

ב"ה:

תרמ"א לפ"ק:

להרב המאה"ג החריף ובקי המפורסם כש"ת מ' מנחם רימאלט נ"י כעת אבר"ק חיראב:

ע"ד השאלה אשר בא לפניו באשה שקנתה דקין ומצאה בועות ונתנה בחזרה למוכר בשר ואמרה לו שמצאה פאקין והוא השליך הדקין ואח"כ הביא לפניו מקצת דקין מבושלים ומצא בועה אחת או שתים ובדק ונמצא יפה ועל מקצת לא מצא כלום ומקצת לא הביא והתיר הבשר והכלים. הנה בשאלה זו כבר פלפלו הרבה פוסקים ובשו"ת ח"ס אוסר הבשר מתורת קנס יען שהשליך הדקין והגאון מהרש"ק בספרו טוב טעם תנינא סי' ס"ב אם כי דעתו נוטה להקל בגוף השאלה אוסר ג"כ הבשר מתורת קנס. והנה מה שכתב הגאון מהרש"ק בגוף השאלה דכיון דלא נודע השאלה עד לאחר שחיטה אין זה דומה לריעותא מחיים דבדרוסה נודע' השאל' מחיים משא"כ בריעותא שלא נודעה מחיים. מגמרא דחולין דף מ"ג ע"ב לא משמע כן מדהקשה על עולא דישב קוץ בושט מאי שנא מספק דרוסה. והרי בישב קוץ לא נודעה הריעותא קודם שחיטה וע"כ אין לחלק בהכי דלא תליא בנודעה. רק כיון דחזינן השתא דאיכא ריעותא מחיים דמי' לספק דרוסה מ"מ בנידון שאלתו קצת קיל מהשאלה של הח"ס כיון שבדק קצת בועות ונמצא יפה והגם דלהלכה ל"מ בדיקות ג' בועות כמבואר בח"ס ובשאר פוסקים מ"מ יש ספק שמא לא הי' יותר. אך מלישנא דהשאלה של האשה משמע שהי' הרבה בועות. והנה הלב"ש בחידושי דינים סי' כ"א סמך בדינים שם. אהא דאין עד אחד נאמן לאסור בשל אחרים בדבר שאינו בידו. אמנם בחו"ד מה ששייך להלכות יי"נ סי' קכ"ז דחה סברא זו וכ' דהא דאין ע"א נאמן דוקא נגד חזקה מבוררת אבל נגד חזקה שאינה מבוררת נאמן ומה"ט נאמן ע"א לומר שמצא נקב בדקין ואין מלמדין לומר איני מאמינך. ולפ"ז אזדא לה היתר של הלב"ש וגוף דין זה תליא במ"ש הפנ"י דעד אחד נאמן נבד רוב ודעת הש"ש דנגד רובא דליתא קמן אינו נאמן. ולפ"ז צדקו דברי הלב"ש דחזקה שאינה מבוררת בבהמה הוא מטעם רוב בהמות כשרות. אמנם הנוב"י קמא סי' ס"ט אה"ע כתב דע"א נאמן נגד רובא דליתא קמן ולפ"ז צדקו דברי החו"ד ולדינא ודאי האשה נאמנת בשגם שבעלה ראה הרבה בועות ומ"מ לדינא מה שכ' הגאון מהרש"ק דיש לאסור הבשר לפמ"ש החו"ד הנ"ל דבע"א אין יכול להוציא מטבח נהי דנאמן לאסור מ"מ להוציא המעות אינו נאמן. שוב י"ל דאין יכולין לקנוס הלוקחים. אך בנ"ד שהמוכר מודה ודאי צריך להחזיר המעות. וכת"ה כ' סברא דאין אדם אוסר דש"ש כיון דהפועל השליך הדקין ולא הבעלים ע' בטו"ז סי' צ"ט לענין מי שנתבטל בשבילו דכ' טו"ז דוקא שידע זה שנתבטל בשבילו אמנם הפר"ח חולק והפ"ת הסכים לטו"ז ובענין אין אדם אוסר דש"ש גם בקנס ע' בהגהות רע"א בא"ח סי' רנ"ג שמפלפל בענין קנס ואין לפני כעת גם אני פלפלתי בענין זה לענין מעשה שבת לר' יוחנן הסנדלר (ע' בספרי ליו"ד ח"ר סי' י"ז אות ו') ואין כאן מקום

להאריך סוף דבר כיון דבועות אלו מבהמות שכיחים יותר להתיר מלאסור כמבואר בבית אפרים ובנו"ט על כן הדבר נוטה להתיר וגם בענין לקנוס הואיל והושלך במזיד יש כמה סברות שלא לקנוס הקונים על כן אם סמך על דברי המתירין כחא דהיתרא עדיף והכלים פשיטא דמותרין כמ"ש הגאון מהרש"ק זצל"ה ולהורות לכתחילה צריך להתישב בדבר שלא יהינו הטבחים לעשות כן:

והנני ידידו:

לחלק או"ח ויו"ד סימן כח

ב"ה פרעמישלא תרמ"ט:

להרב החריף ובקי מ' שמחה מיצל נ"י דומ"ץ דק' מאניסטרישטץ:

בדבר השאלה שהיו מונחים ב' כפות של חלב אחד בן יומא ואחד אינו ב"י ונערה אשה בכף אחד קדירה של בשר ואינ' יודעת אם נערה בכף ב"י ואחר שנערה שפכה מים לקדיר' ועתה יש ס' נגד הכף ויש ספק אם בעת שנערה הי' ג"כ סמך או לא מה דינו של הקדירה והתבשיל:

א תשובה מה שכ' דיש כאן ס"ס שמא נערה בכף שאינו ב"י ואת"ל שנערה בכף ב"י שמא הי' ס' יפה כתב ומה שכ' דהוה ספק בגוף ספק בתערובות זה אינו דכיון שאנו דנין על הקדירה לגבי הקדיר' והתבשיל ב' ספיקות הם בענין אחד וכמו שכ' השבות יעקב ח"ב סי' ק"ט הובא בפמ"ג סי' ק"י דיני ספק ספיקא אות ס"ו ואף להפמ"ג שם ס"ק ד"ה שפקפק על השבות יעקב וכ' דדמי לב' תרנגולת שלא נתערבו שכ' הש"ך דהביצה אסורה ול"ה ס"ס וה"ה בספק טרפה שנפל לאינו מינו וספק אם יש סמך אין להתיר אף בה"מ מ"מ לא דמי לשם דשם יש ספק על העגל גופי' אם הוא טרפה וספק ראשון אסור מן התורה משא"כ כאן אין ספק על הכפות דאף אם תחב באינו ב"י הכף נאסר ואין ספק רק על התבשיל ובהתבשיל ב' ספיקות בענין אחד ובאין כאחד ומ"ש כת"ה דחד בחד איתחזק איסור ול"ה ס"ס כבר העיר בעצמו דבנ"ד דהכפות היו היתר ומשום תערובות נעשה איסור ועל התערובות יש ס"ס מה איכפת לן דהכפות הי' חד בחד ומה שהקשה בא"ח סי' תמ"ז סעיף ה' בשומן מהותך בכלי חמץ אסור מדינא אף דהוה ס"ס דשמא הי' אינו ב"י ושמא אף שאין בו ס' אין בו טעם חמץ דלא ודאי הוא שבפחות מס' יש בו טעם זה ל"ה ספק דכל פחות מס' מסתמא יהיב טעמא ועוד דהוא דבר דאי אפשר לעמוד עליו ול"ה ספק דכל אחד ישער לפי דעתו כמ"ש הר"ן ומבואר סי' צ"ט סעיף ג' ואין לצרף לס"ס כמ"ש המחבר דאפי' באיסורין דדבריהם ל"מ להתיר מספק ה"ה באיסור תורה ל"מ ס"ס בדבר התלוי בחסרון ידיעה:

ב ומ"ש אמאי ל"מ טעימה קודם פסח להש"ך שפוסק ר"ס צ"ח דסמכינן אטעימת ישראל הנה זקיני הת"ש כ' באמת בחידושי הש"ס חולין צ"ז דלהש"ך דסמכינן אטעימת ישראל ה"ה בחמץ קודם פסח סמכינן אטעימת ישראל אך הוא חולק על הש"ך ולפענ"ד מה"ט לא סמכינן אטעימת ישראל בחמץ קודם פסח דחמץ ל"ה טעם גמור לעמוד עליו כמ"ש תו' חולין צ"ט ע"ב סד"ה לא במאה וז"ל ומשום דחמץ אין בו נתינת טעם גמור כשאר נתינת טעם קשיא לי אמאי לא בטל בק"א עיי"ש הגם דתוס' מיירי ביותר מק"א מ"מ יש להוכיח מלשונם דחמץ כ"ה נתינת טעם גמור וה"ה בין חמץ למצה הגם דל"ה מב"מ בטעמא מ"מ ל"ה טעם גמור שנסמוך אטעימה להכיר בין חמץ למצה וכ"כ ר"ס תמ"ב דבכותח הבבלי לית ביה טעם גמור אלא קיוהא בעלמא ומ"מ גילתה תורה בחמץ דחייב אף דל"ה טעם ממש ומה"ט לא מהני טעימה. (וע' לעיל סי' ט"ו הבאתי דברי החו"ד סי' צ"ח דאנן לא סמכינן אף מטעימת ישראל) וכת"ה רצה לומר דבספק איסור ל"א ט"כ דאור' לפמ"ש הנוב"י תנינא א"ח סי' ס"ו דבאיסור עשה ל"א ט"כ. ולפי"ז דבספק איסור דקיל מאיסור עשה ל"ה טעם כעיקר דאורייתא וזה ליתא דכיון שהוא ספק שמא הוא אסור ובאיסור אמרינן טעם כעיקר דאורייתא. ומה זה ענין לאיסור עשה דלא ילפינן ממשרת או מג"ע משא"כ בספק הוא איסור לאו וט"כ דאורייתא על כן דין הטעם כדין העיקר. והכי משמע קצת במשנה דבכורים פ"ב דכוי שוה לבהמה חלבו אסור כחלב בהמה ואין חייבין עליו כרת (וה"ה שאין לוקין עליו כמ"ש הרע"ב) משמע דלאיסור שוה כחלב בהמה והיוצא אסור וט"כ דאס"ד דבספק היוצא מותר וט"כ ל"ד הרי לא שוה לבהמה לגמרי ומה"ט נמי מוכח דבחלב הכוי ח"ש אסור מן התורה אף דהוה ח"ש ע"י תערובות בכוי הבא מבהמה וחיה ולדעת הר"ש פ"ב דטבול יום ומהרש"א פסחים מ"ד ח"ש ע"י תערובות אינו אסור מן התורה מ"מ בכוי אסור מכל חלב מן התורה עיין מ"ש בספרי חיו"ד סי' צ"ד אות ז' והיינו דשוה לבהמה בכל איסורים, וכן יש להוכיח קצת מש"ס חולין קי"ב דרב מרי בר רחל אימלח לי' בשר שחוטה בהדיה בשר טרפה אתא לקמי' דרבא א"ל הטמאים לאסור צירן ורוטבן ודלמא הי' ספק טרפה כדאשכחן בחולין נ"ו דאמר מאן דבדק למאן דבדק בידא עד מתי אתה מאכיל טריפות או נבילות שמא ניקב קרום של מוח דהוא קרי לספק טריפות טריפה וספק לא אסור צירו וע"כ אף בספק אסור צירו מיהו י"ל דמקשה דעכ"פ מדרבנן אסור. ובזה מיושב הא דמקשה מדג טמא שם והקשו תוס' דף צ"ט מה הקשה מדגים דל"ה ציר רק מדרבנן אטריפה דציר אסור מדאורייתא להנ"ל דספק טריפה ל"ה רק מדרבנן מקשה שפיר ואין להאריך בזה דגם בלי ראי' הדבר פשוט כדכתיבנא:

ג והנה דברתי בענין ספק אחד בגוף וספק אחד בתערובות אזכיר פה מה שראיתי באבני מילואים סי' ב' ס"ק ד' שכ' הב"ש באלמנת עיסה דהו"ל ס"ס שמא לא הי' חלל ואת"ל שחלל הי' שמא לא זו הוא דל"ה ס"ס גמור משום דהוי ספק אחד בגופה וספק בתערובות ומה"ט בתה אסורה הואיל ולית לה חזקה דכשרות וכ' הבית מאיר דהרי הש"ך כ' דאם הי' בחצר תרנגולת ספק טרפה ותרנגולת כשרה ונמצא ביצה דהביצה כשרה מטעם ס"ס שמא לא הטילה הספק ואת"ל הטילה שמא אינו טרפה וה"ה הבת ממשפחה שנתערב ספק חלל דמי לביצה עיי"ש וכ' האבני מלואים דאינו דומה לביצה דלא נודע איזה תרנגולת הטילה אבל אם נודע איזה תרנגולת הטילה דין הביצה כדין התרנגולת דהו"ל כנחתך אבר מתרנגולת ובבת אלמנת עיסה שנודע מי אביה ואמה אינו דומה לביצה שהתיר הש"ך עיי"ש ולפענ"ד צדקו דברי הבית מאיר דבשלמא אם אסרינן לאמה דין הבת כאמה כמו גבי ביצה דידעינן מי הטילה כמו דאסרינן התרנגולת אסרינן הביצה אבל באלמנת עסה דמכשרינן האם משום שיש לה חזקת כשרות רק הבת אסרינן שפיר אמרינן דהבת הו"ל כמו הביצה דאמרינן שמא לא הטילה הספק ואת"ל שהטילה שמא לא זו הוא דל"ש לומר, דהבת חלק מהאם דהרי האם מכשרינן וצדקו דברי הבית מאיר ואקצר בזה:

ד ולדינא כבר כתבתי דבנידון דידי' שהי' ב' כפות וספק אם תחב הב"י או האינו ב"י וספק אם יש ס' יפה כ' דמותר מטעם ס"ס ובאם הי' ג' כפות אחד מהם ב"י ושנים אינם בן יומא ונשתמש באחד מהם ולא נודע אמרינן כל דפריש מרובא פריש דאף דל"ש דהכלי ב"י נתבטל כיון דאין נ"מ אז בין הכפות לא עדיף מלא נודע התערובות דל"ש ביטול כמ"ש הש"ך סי' ק"ט ואף דהיתר בהיתר בטל זה דוקא היכא שיש נ"מ בהביטול כגון חלב שנפל למים דיש נ"מ אם מותר לבשלו עם בשר ומקרי נודע התערובות משא"כ בכפות דלכתחילה אסור לתחוב אף אינו ב"י אין נ"מ והוה כלא נודע התערובות מ"מ אמרינן כל דפריש כמבואר בסי' ק"י דמי שלקח קודם שנודע התערובות מותר מטעם כל דפריש ול"ש חשש שמא יקח מן הקבוע כיון שלקח קודם שנודע תערובות. מ"מ אם בודאי לא הי' ס' קצת יש לעיין אם מקרי זאת פירש מה שתחב. ועוד כיון שהניח הכף במקומו הראשון אולי חזר הקביעות במקומו אך כיון שהספק על שעה שפירש לא אכפת לן מה שחזר למקומו כמ"ש תוס' כתובות ט"ו וע' מ"ש בספרי חיו"ד סי' קל"ג אות ז' ועדיין צע"ק, אמנם אם הי' ג' כפות שנים ב"י ואחד אינ ב"י ויש ספק אם יש ס' יש לומר כל דפריש מרובא פריש ול"ה ס"ס ואסור התערובות:

ידידו:

לחלק או"ח ויו"ד סימן כט

בדבר השאלה שמלחו בשר עם קיבה שהסירו הקרום ולא החלב ואח"כ בישלו הבשר ולא הקיבה מה דינו של הכלים:

א תשובה הנה מה שמבואר בסי' ס"ה דאם לא הסירו הקרומים ומלחו מותר בקליפה זה דוקא בקרומים שהם דרבנן אבל בחלב שעל הקיבה שהוא מדאורייתא נאסר כל הבשר אם לא הי' ששים נגד הקיבה וכ"כ בבינת אדם שאלה כ"א. אמנם אם הי' ששים נגד החלב רק שלא הי' ששים נגד הקיבה גופה לכאורה אמרינן חנ"נ באיסור דבוק גם במליחה. אך הפמ"ג סי' צ"ב ש"ד ס"ק ט"ז כ' דאף בדבוק אם ידעינן שנמלחו ביחד ולא שייך רק טעם דממהר לבלוע יש להתיר בהפס"מ אף אותה חתיכה וכש"כ שאר חתיכות. וכ"כ הפמ"ג במשבצות סי' ק"ה ס"ק כ"ה ושם כ' אפשר דבהפס"מ אף אותה חתיכה מותרת. וגם בסי' צ"ב כ' דיש להסתפק לצורך שבת ולעני בדבר חשוב. ומ"ש במשבצות ס"ס ע"ד דהטחול אסור מטעם איסור דבוק צ"ל דלא מיירי בהפס"מ ולפ"ז שאר חתיכות עכ"פ יש להתיר בהפסד מרובה ובלא הפס"מ אסור מטעם דאמרינן חנ"נ במליחה כמ"ש הש"ך. אולם יש מקום לומר דבחלב הקיבה ל"א חנ"כ דהנה מבואר במל"מ פי"ג משגגות דאם נאמר דבחלב הקיבה אינו חייב כרת ל"א חכ"ב כיון דחנ"נ אינו רק מדרבנן ל"א רק בחלב שענוש כרת. ובבינת אדם אות הנ"ל תמה עליו דהרי בנבלה ובב"ח ג"כ ל"ה רק איסור לאו ואמרינן חנ"נ, והנה מה שהקשה מבב"ח לק"מ דשם אמרינן חנ"נ מדאורייתא ול"ש סברת המל"מ אך מנבלה שפיר הקשה:

ב אמנם נ"ל ליישב דהמ"ל כ' בסברא דל"א מה לי איסור לאו מה לי איסור כרת רק בדבר שאסור משום ספיקא וחששא שלא לעבור על איסור אבל דבר שמותר מן הדין ומשום גזירה דרבנן מחמרינן בכה"ג דוקא באיסור כרת מחמרינן כמ"ש מהרי"ק בשורש ע"ב. אמנם בת"ה סי' ר"נ הקשה על מהרי"ק מש"ס דיבמות פ"ב דאינו רק מדרבנן ומ"מ אמרינן שם מה לי איסור לאו. וע' בראש אפרים סי' ל"ח ס"ק י"ד מה שהביא שם בשם הס"ט ומישב שם דברי מהרי"ק ובקונטרס הראיות סי' ל"ח אות ט' האריך הרבה בפרט זה והביא דברי נוב"י קמא חא"ח סי' כ"א ודברי דברי אמת סי' ו'. אמנם לפענ"ד י"ל כדברי המל"מ בשגגות הנ"ל ולא מטעמי' והוא דהמגיה במ"ל פ"א מיו"ט כ' דהא דמה לי איסור לאו מה לי איסור כרת הוא דוקא בלאו שיש בו מלקות משא"כ בלאו שאין בו מלקות שפיר יש לחלק בין לאו לכרת. וע' ספרי חיו"ד סי' מ' אות ח' שכתבתי דלאו שיש בו מלקות אמרינן מה לי איסור לאו מה לי איסור כרת דגם חייבי כריתות שלקו נפטרו מידי כריתתן משא"כ בלאו שאין בו מלקות אינו דומה לאיסור כרת. ולפ"ז י"ל דדוקא

בלאו שיש בו מלקות כגון נבלה אמרינן חנ"נ דשוה לכרת אבל בחלב הקיבה שכ' המ"ל דאינו חייב כרת וכ' הלב ארי' חולין נ' דגם מלקות אין בו כיון דילפינן מכל הוה רק לאיסורא ע"כ ל"א חנ"נ. ול"ק מה שהקשה בינת אדם הנ"ל. עוד י"ל דחלב שעל הקיבה אם נאמר דאין לוקין עליו ל"א לגבי ט"כ דאורייתא לפמ"ש הנוב"י חא"ח סי' ס"ו דל"א ט"כ דאורייתא באיסור שאין בו מלקות והארכתי בספרי יו"ד ח"ר סי' קכ"ד אות א"ב ולפ"ז בחלב שעל הקיבה דט"כ דרבנן וחנ"נ דרבנן לא מחמרינן כ"כ, כ"ז לשיטת המל"מ אבל אני הוכחתי בספרי ס' ס"ב דבחלב שעל הקיבה חייב כרת אין מקום להיתרים הנ"ל. ולכאורה יש להתיר אף אם אין ס' נגד החלב מטעם ס"ס שמא לא נגע החלב בהבשר ואת"ל שנגע שמא מליחה בקליפה אך כבר כתבתי בספרי ח"ר ס"ס ק"א דשמא לא נגע ל"ה ספק דאם לא ידעה מאיסור ודאי נגע דדרך למלוח ביחד ולהניח ביחד גם מטעם דחיישינן לפליטת ציר אף שלא נגע כמ"ש שם. אמנם נ"מ בין הני תרי טעמא אם נימא דחלב הקיבה ל"ה רק איסור תורה וא"ח מלקות י"ל דצירו אינו אסור כמ"ש המגיד הובא בש"ך סי' ע"ט דיוצא מאיסור עשה אינו אסור דהרי חלב מותר אף שיוצא מבשר אדם וע' מ"ש מזה בספרי ח"ר ליו"ד סי' קכ"ד דיש לחלק בין טעם ליוצא ע"כ אם הטעם דודאי נגע גם בנ"ד אסור ואם הטעם דציר אוסר י"ל בזה אין צירו אסור אך כבר כתבתי דבאמת חלב הקיבה יש בו כרת גם בלא"ה נראה דציר מאיסור דרבנן ג"כ אסור מדרבנן ואינו דומה לחלב היוצא מבשר אדם ע"כ אין לסמוך ע"ז אמנם אם יש ס' נגד החלב יש לסמוך בהפ"מ אדעת הפוסקים דל"א חנ"נ באיסור דבוק במליחה כמ"ש לעיל:

לחלק או"ח ויו"ד סימן ל

ב"ה פרעמישלא תר"ן לפ"ק:

להרב החריף ובקי המפורסם מוה' יעקב גלאנצער נ"י הכהן דומו"ץ דק' זאלין:

ע"ד השאלה שהובא מארץ הגר יין לסוחר א' על הבאן ובהמאגאציען של הבאן ראה הסוחר שהחותם מקולקל היינו שהבלעכיל שעל המגופה שקורין שפונד הי' נחסר והשפונד לא הי' שוה עם החבית רק מקצתו בתוך היין ומקצתו בתוך חלל הנקב ועל החבית הי' לחלוחית יין אם היין מותר בשתי': תשובה כעין שאלה זו מבואר בספרי בית יצחק חיו"ד ח"ר סי' קמ"ח ושם הי' השאלה שהברזא הי' מהודק היטב רק שמעט מהברזא יצא למעלה מהחביות והחותם נתקלקל (והנה מה שכתבתי שם דהטעם דהש"ך בסי' ק"ל סק"ח אוסר בלא חתך הברזא אף דפוסק בסי' קכ"ט ס"ק מ"א מ"ב דאפי' ידוע שלקחו מן היין שבמרתף שרי דהוה מגע ע"י דבר אחר שלא בכוונ' הוא בשביל שסתם היין אח"כ ומנע היין מלצאת כמו שאוסר הטו"ז ריש סי' ק"ל וסי' קכ"ד ס"ק ל"ג אך

שהנקודת הכסף חולק עליו ועיין בלב"ש בחידושי דינים אות ס"ח ובנוב"י קמא חיו"ד סי' ל"ט וכעת ראיתי שמה שהטו"ז אוסר הוא הטעם שמא נגע הנכרי ביין גופא בשעה שעסק לסתום ולא כמ"ש בספרי). ולדינא כתבתי שם אות ג' דאם לא הי' הברזא רק קצת יוצא לחוץ ולא הי' אפשר למשוך הברזא אף ע"י קרדום אך ע"י גראבמעסער בטירחה גדולה הוה כמו אם הי' נחתך כל הברזא גם הי' הפסד גדול התרתי ונשענתי על דברי עבודת הגרשוני סי' צ"ח דהוה ס"ס שעא לא שתה ואת"ל שתה שמא לא שתה בדרך שנאסר ואם ישאל לסוחר ויאמר שבעת ששלח היין היו הברזות תחובות כמו שהן עתה שקש' להוציא אך בטורח גדול היין מותר במקום הפס"מ וגם מפני שהיין נשלח על הבאן ושייך מירתת עיי"ש. ומעתה ה"ה בנ"ד שהי' הברזא תחובה במקצת לתוך היין ומקצת בחבית ולא יצא כלל לחוץ ע"כ הברזא קשה להוציא רק ע"י טרחה מרובה כנ"ל וישאל להסוחר ששלח היין אם בעת ששלח הי' הברזא תחובה כמו שהיא תחובה כעת וגם נשלח על הבאהן דשייך מירתת יש להכשיר היין במקום הפס"מ. ומצאתי כעת בשו"ת תפארת צבי חיו"ד שהתיר ג"כ ביין שבא בלא חותם עיי"ש. ובאם שהסוחר יאמר שהברזא הי' בשוה לחבית ועתה נשתנה יש להתיישב בדבר:

והנני ידידו:

לחלק או"ח ויו"ד סימן לא

ב"ה פרעמישלא תר"ן:

להרב החריף ובקי מ' ליבש בערמאן נ"י דומו"ץ דק' דראהביטץ:

ע"ד אשר קנו האופים מק' מכונה (מאשין) לחתוך העיסות וחותך עסה של חלב ואח"כ חותך עסה שאוכלים עם בשר ובין עסה לעסה מנקר ומנקה את המכונה (מאשין) ושאל אם רשאין אחב"י להשתמש במאשין כזה כי צריך נעיצה לדעת הש"ך סי' פ"ט וגם הטו"ז והב"ח אינם מקילים כי אם בשעת הדחק:

א תשובה מה שכתב כ"ת דהטו"ז סי' פ"ט לא התיר רק בשעת הדחק ליתא דהט"ז התיר בקנוח אפילו שלא בשעת הדחק רק הפמ"ג כ' דהעולם נזהרים אם לא בשעת הדחק או בדרך. ולזה י"ל דמה שהוא תקון המלאכה ונוגע לעסק פרנסה ויש טורח גדול לחתוך בלא מאשין הוה כשעת הדחק כמ"ש תוס' נדה דף ו' ע"ב ד"ה בשעת הדחק שכתבו בתירץ השני ששעת הדחק שהשואל הלך לו וטורח גדול לרדוף אחריו אך לדעת הש"ך שמצריך נעיצה אף שבדיעבד ודאי מותר אף לדעת הש"ך כדמוכח ממג"א סי' תמ"ז ס"ק ל"ז שכתב דהרא"ש התיר בצל שנחתך בסכין שגוררין בו בצק שמותר בפסח אם הי'

הסכין נקי אף דלדעת הש"ך צריך נעיצה מ"מ כאן דלא שמשו בחמין לא בלע ומותר בדיעבד מ"מ לכתחלה אסור:

ב והעיקר בדין זה ששמעתי שיש מקומות בהמאשין שאין ידי אדם שולטות בם לנקר היטב. על כן לא התרתי פה"ק לקנות המאשין ואף דנכרי אחד יש לו מאשין ואוכלים מפתו שמחזיק נאמן ישראל יש להתיר בנכרי. דבאמת אף ישאר משהו בטל הוא בס' והנכרי אינו מוזהר שלא לבטל איסור והישראל מותר לקנות אצלו כמ"ש בתשוב' מהר"ם לובלין הובאו בפמ"ג סי' ק"ד וכ"כ הטו"ז סי' ק"ח ס"ק ד' דקניה אצל נכרים חשיב דיעבד לענין דברים המבושלים בכלים שאב"י. ואף דהרדב"ז ח"ב סי' תקס"ז אוסר לקנות מהעכו"ם דבר שנתבטל כבר כתבתי בס' חיו"ד ח"ר סי' קמ"ב אות ח' דרדב"ז סובר דבנכרי ל"ש בטול ברוב דהוא לדידי' היתר בהיתר או דלא ס"ל בב"נ אחרי רבים להטות ע"כ לא נתבטל עדיין וכשישראל קונה אז הוא מבטל האיסור אבל אין הלכה כדבריו דגם בב"נ שייך בטול דמוזהר על הדינים ובודאי הלכו אחר הרוב וכ"כ בנחלת יעקב בתשו' להגאון מליסא סי' ג' וגם פסקינן דהיתר בהיתר בטל בסי' צ"ט ע"כ אין הלכה כרדב"ז ועוד אף אם בב"נ ל"ש בטול ברוב מ"מ בטול בס' מהני דהוי כמאן דליתא והיינו טעמא דמהר"ם לובלין לא סובר כרדב"ז וע"ע בספרי שם שהארכתי קצת אבל ישראל אופה אסור לקנות המאשין דאסור לבטל איסור לכתחילה ואף דעדיין היתר הוא ול"ש אין מבטלין איסור לכתחלה מ"מ הרי הצ"ץ סי' ד' והובא במג"א ס"ס תמ"ז אוסר לערב חלב ביין שמא ישתה עם בשר וכ' דכיון דאסור לאפות עיסה בחלב. אף פחות מכדי נתינת טעם אסור דזה מקרי ביטול איסור לכתחלה. והגם דמג"א שם כ' ולפמ"ש לעיל אין איסור בדבר כיון שאין כוונתו לערבו כדי לשתותו עם בשר אלא לשתותו עם חלב עיי"ש מ"מ יודה בפת דדרך לאכלו עם בשר דהרי הצ"ץ מביא ראי' לדבריו מחולין קי"ב דאיבעי לן מה לאנוחי כדא דמלחא גבי כדא דכותחא דע"כ לא חיישינן שם רק שמא יתערב פחות מכדי נתינת טעם מדאמרינן שם דליתא לאיסורא בעינא ואס"ד דמותר לערב לכתחלה כותחא במלחא מאי מיבעי לי' אם מותר להניח וע"כ דאסור לערב וצ"ל הטעם כיון שדרך לאכול עם בשר הלכה כדברי הצ"ץ. ואולי אף המג"א מודה ועיין נוב"י תנינא חיו"ד סי' נ"ו נ"ז. ע"כ לא נראה להתיר לישראל אם לא כשלא נמצא שום מקום שאין יכול לקנח: והנני ידידו:

לחלק או"ח ויו"ד סימן לב

ב"ה:

פרעמישלא תרנ"ג לפ"ק:

לק' ליבאטשוב:
ע"ד השפארקאסטע מקהלתכם אשר יותר מב' שלישים שותפים ישראלים ופחות משליש אינם יהודים והלוים. ג"כ רובן ישראלים והפערוואלטונג גם המה ישראלים אם רשאים להלות וללות בלי היתר עיסקא, והטעם שמתיראים לעשות ה"ע כי אולי יטעון אחד לא הרוחתי ויצטרכו להניח לו העיסקא
והפערוואלטונג מוזהרים שלא לוותר ממעות ההכנסה והכל נכתב
בהשטאטוטען, והשרים משגיחים ועונשים אם לא ינהלו המשרה כדת: תשובה לא מצאתי שום היתר להלות וללות בלי ה"ע דאף דבתשו' שואל ומשיב מ"ק ח"ג סי' ל"א המציא היתר ללות בשפארקאסטע דלא כמ"ש הגאון ר' שלמה גאנצפריעד זה דוקא כשרוב נכרים או עכ"פ מחצה על מחצה משא"כ כשרוב ישראלים, ובתשו' מהר"מ שיק חיו"ד סי' קנ"ח דוחה היתר של השואל ומשיב מטעם ברירה. ואמנם מה שמצדד שם להתיר ג"כ דווקא אם הפערוואלטונג היא מנכרים דהאקציאנערע ל"ה רק מלוים ויש להם שיעבוד אבל המעות של הפערוואלטונג. אמנם היכי שהפער- וואלטונג ישראלים ורוב ישראלים בעלי המעות המה אין להם שום היתר רק להלות עצה"ע (ואף שמה שמצדד בתשו' מהר"מ שיק לומר דשותפת עכו"ם ל"ה בכלל כספך מ"מ זה דוקא ברוב עכו"ם או במחצה על מחצה משא"כ ברוב ישראל המיעוט בטל ברוב. ואף דממון בעלים לא בטל כדאיתא בביצה ל"ט מ"מ זה מטעם דאין הולכין בממון אחר הרוב משא"כ בעכו"ם דהולכין אחה"ר כמ"ש הב"ש סי' ד' ס"ק נ"ה בשם הרב המגיד. אמנם גוף סברת מר"מ שיק לא ברור כמ"ש שם. וע' בספרי לא"ח סי' ל"ב אות ט' שם הבאתי דברי רש"י דבמידי דיכולין לחלוק קרינן בי' דגנך וה"ה כספך ודוק) ובהקאסטע-פעריין בעירנו יש חותם שנעשה מצה"ע כתיקון מהר"מ ז"ל והחתימה הוא על הביכעל, ומה שחשש כבודו אולי יטעון אחד לא הרוחתי הוא חשש רחוק דצריך לישבע לא הרווחתי גם בלא קבלת חרם מצד המלוה ומי ישבע בעירכם לא הרווחתי בעבור ריבית של ג"ח. אמנם אם עכ"ז יראו לנפשם יוכלו לשנות השטאטוטען,, ויכתבו שרשות בידם להלות על עיסקא באופן שאם ישבע הלוה בבהכנ"ס לא הרווחתי לא ישלם העיסקא וכבר כתבתי קאמפרמיסטען באופן זה ונתקבלו אצל הגעריכט, ובעת שיברר הלוה שנשבע בבהכ"נ שלא הרויח נפטר מהעיסקא. והה"ע מועיל בד"ת אף שאינו בכחו לבטל כח הטראטע כיון שנכתב הה"ע כדת מוקמינן המלוי' בחזקתן שיצייתו לד"ת, ועכ"פ יתאמצו ויעשו בדרך היתר ולא יכשלו אחב"י באיסור ריבית. ידידם:
בעזר יושב מרום ושוכן שחק, נשלם חלק יו"ד מספרי בית יצחק:

צלעות הבית דרושים

דרוש א

ב"ה דרוש לשבת שובה שנת תרמ"א פה פרעמישלא:

והארץ היתה תוהו ובהו, ר' אבהו ור' יהודה בר' סימון ר' אבהו אמר משל למלך שהי' לו שני עבדים שניהם באוני אחת ובטומי אחת על אחד גזר שיהי' ניזון מטמרון ועל השני אמר שיהא יגע ואוכל ישב לו אותו העבד תוהו ובוהו וכו' כך ישבה הארץ תוהו ובהו. אמרה העליונים ותחתונים נבראו בבת אחת העליונים נהנים מזיו השכינה התחתונים אם אינם יגעים אינם אוכלים. ור' יהודה בר' סימון אמר משל למלך שקנה לו ב' שפחות שתיהן באוני אחת ובטומי אחת על אחת גזר שלא תזוז מפלטין ועל אחת גזר טרודין ישבה לה אותה שפחה תוהו ובוהו וכו' אמרה העליונים ותחתונים נבראו בבת אחת העליונים חיים והתחתונים מתים לפיכך והארץ היתה תוהו ובוהו. א"ר תנחומא לה"ד לבן מלך שהי' ישן ע"ג עריסה והיתה מניקתו תוהו ובוהו למה שהיתה יודעת שהיא עתידה ליטול את שלה מתחת ידה כך צפתה הארץ שהוא עתידה ליטול את שלה מתחת ידי' של אדם שנאמר ארורה האדמה בעבורך לפיכך והארץ היתה תוהו ובוהו. מדרש רבה בראשית פרשה ב':

א חטאי ופשעי בני האדם שלש הנה סבתם, האחת צורך האדם להביא טרף לביתו, וידיו מלאות עבודה להכין כסות בקרה ולבנות בית למחסה ולמסתור מזרם וממטר. ומעשיו אלה ידרכוהו מנוחה. ועי"כ יחלש שכלו ויטה מני אורח ועל פת לחם יפשע גבר. השנית לאשר האדם עמוס בהלאות,. כי פגעי הזמן וחציו יפגעו בו לרעה ונגעי בני אדם יבהלו אתו, ויחלישו כחות נפשו. ע"כ יטו אשוריו מני דרך החיים ושאול צעדיו יתמכו. הג' בקשת המותרות, כי נפש האדם לא תשבע בדברים הנחוצים וההכרחים, ובני רשף יגביהו עוף, ועיניו יחזו דברים נאים, וערבים ומותרות חמדו להם למען השחית נפשו. וע"ז אמרו בני קרח בתהלים כאיל תערוג על אפיקי מים כן נפשי תערוג אליך אלקים, ומזמור זה נחלק לג' חלקים ובכל חלק וחלק אף הוא ישוב אמריו לנפשו ויאמר מה תשתוחחי נפשי ומה תהמי עלי הוחילי לאלקים כי עוד אודנו ישועות פניו והחלקים האלה יגידו לנו יגון וצער איש צדיק, על המניעות והמסכים השלשה אשר יעמדו נגדו ויסגרו בעדו מבלי בא חצרות בית ה' להתענג בנועמו. ויאמר בחלק הראשון היתה לי דמעתי לחם יומם ולילה", הלחם והמזון יומם ולילה יטרדוני מבלי תת מרגוע לנפשי, וזאת היא דמעתי ועיני יזלו מים כי ירחיקוני ממקום הקודש, אלה אזכרה ואשפכה עלי נפשי, מתי יניח ה' לי ואוכל לעבור בסך אדדם אל בית אלקים כי עתה הלחם בעוכרי

ויגרשני מהסתפח בנחלת ה', אכן מה תשתוחחי נפשי ותהמי עלי הוחילי לאלקים, הזן והמפרנס לכל כי עוד אודנו ישועות פניו:

ובחלק השני, מר וזעק ונפשו תשתוחח על הזמן אשר שמהו מטרה לחציו, תהום אל תהום קורא לקול צנוריך כל משבריך וגליך עלי עברו, גל וגל יעבור על ראשי. וכמעט נטיו רגלי, כי כשל כח הסבל, רעות על רעות הגיעו לנפשי אמרתי נגזרתי אף הוא ישוב אמריו, ונחם ינחם נפשו העגומה מה תשתוחחי נפשי ומה תהמי עלי הוחילי לאלקים כי עוד אודנו ישועות פני ואלקי:

עד השלישי הוא בא שפטני אלקים וריבה ריבי מגוי לא חסיד מאיש מרמה ועולה תפלטני, כי הצר הצורר היושב בקרבו ואורב לנפשו, יסיתנו בספק ויעוררנו לבקש מותרות, יטה אשוריו מני דרך, והוא גוי לא חסיד במרמה ועולה ילכדנו בפח טמן לנפשו, ויבקש מאת ה' שלח אורך ואמתך המה ינחוני יביאוני אל הר קדשך ואל משכנותיך, או אז ירגיע רגשות נפשו, ובקול נפלאות ישיב ויאמר, מה תשתוחחי נפשי ומה תהמי עלי הוחילי לאלקים כי עוד אודנו ישועות פני ואלקי:

ב וע"ז אמרו חז"ל בר"ה כל באי עולם עוברין לפניו כבני מרון מאי כבני מרון הכא תרגומא כבני אמרונא רשב"ל אמר כמעלות בית חורין רי"א שמואל כחילות של בית דוד. והכוונה שהקב"ה ברוב רחמיו כל באי עולם יעביר לפניו וישפוט תבל בצדק וברחמים. הכא תרגומא כבני אמרונא כי ד' יתברך חפץ חסד ומזכה כל באי עולם לפי שהם כבני אמרונא, בעלי חיים אשר צריכין למזונות וליתר דברים ההכרחים להחיות נפשם ולכן על פת לחם יפשע גבר, והקב"ה מזכה אותם בדין מפאת כן. ורשב"ל אמר כמעלות בית חורין והוא הר גבוה ועומדים סביבו בעומק וקשה עליהם לעלות על ההר ויורה בחין מליצתו שכל באי עולם במורד ישבו ותהום אל תהום קורא, מקרים רבים מחצי הזמן ולכן נחלש כח שכלם, ועלולים לחטא. ושמואל אמר כחילות של בית דוד שעומדים במלחמה כן האדם יש לו מלחמה כבדה מול היצר המעורר תשוקות רבות בנפשו וקשה ללחום כנגדו כמו שאמרו ג' הקב"ה מתחרט עליהן ואחד מהם יצה"ר וע"כ הקב"ה ברחמיו יזכה כל בני עולם במשפט. וע"ז אמרו במקרא הושע ו' יחיינו מיומים ביום השלישי יקימנו ונחי' לפניו וכונת מיומים. על ב' ימים של ר"ה ביום השלישי על יו"כ. כי ביום הראשון דר"ה הקב"ה דן על עבירות שהאדם נכשל ע"י טרדות הפרנסה ונלכד בחבלי עוני כי נמכר לעבד להחיות נפשו. ועל כן כשבא השטן לדבר סרה על איוב אמר החנם ירא איוב את ד' הלא אתה סכת בעדו מעשה ידיו ברכת ומקנהו פרץ בארץ. אולם שלח נא ידך וגע בכל אשר לו אם לא על פניך יברכך כי לא יעמוד במשבר הונו ואונו ויכשל

בסבת העוני. וביום ב' הקב"ה דן על עבירות שאדם נכשל בסיבת גוו. העלול למקרי הזמן ופגעי התבל. וע"כ בא השטן ואמר שלח נא ידך וגע אל עצמו ואל בשרו אם לא על פניך יברכך. אמנם ביו"כ הקב"ה דן על עבירות שהאדם נכשל בסבת היצה"ר לאהבת הערב והנאה המעוררו לבקשת המותרות, וע"כ לובשין בגדי מתים ומענין הנפש, לבלי תכסיף לדברים ערבים ונאים. וביו"כ שאין השטן מסית לאדם נח לאדם לעשות תשובה. ולכן אמר יחיינו מיומים מב' מיני עבירות הנ"ל ביום הג' יקימנו ונחי' לפניו:

ג ועל כוונה זו אמרו במדרש שהצגנו פתח השער. והארץ היתה תוהו ובוהו, משל לאחד שהי' לו שני עבדים כי האדם נמכר לעבד לגוו לאסוף בחפניו די פרנסתו ובזעת אף יביא לחמו וע"כ הארץ היתה תוהו לעומת העליונים אשר אין להם יגיעה וליאות להמציא טרף לנפשם ור"י בר' סימון אמר לה"ד לשני שפחות לפי שהשפחה בטבעה חלושה מהעבד ועלולה לפגעי הזמן ונגעיו יותר מהאיש, ולאשר גזר עלי' המלך טרודין, שם אותה למטרה למקרי העת, וישליכה מצולה בלבב ימים, ומשברים וגלים עלי' יעבורו, וע"כ הארץ היתה תוהו, כי גו האיש נדכא ונחלש עמוס התלאות ועלול לחטא. ור' תנחומא אמר לה"ד לבן מלך שוכב בעריסה כי תשוקת האדם לדבר נאה וערב תבאנה לאשר אכל אדם הראשון מעץ הדעת טוב ורע. ופי' במורה כי טוב ורע כוונתו על נאה ומגונה. וע"י שאכל מעץ הדעת נצמחה בלבו תשוקה לדברים נאים והתשוקה הזאת מקור החטאים כאשר כבר ביארתי במקומות הרבה וע"כ המשיל לבן מלך שוכב בעריסה ומניקתו מפנקתו כדרך בני מלכים ותירא לנפשו שע"י תשוקות האלה לנאה ולערב יהי' אחרית בן המלך לרעה. כי התשוקות האלו תולידנה בנפשו כל מדות רעות ונמבזות, ותהיינה מורת רוח לאבי' שבשמים. והארץ אשר הולידה והצמיחה פרי' עץ הדעת היתה תוהו. שע"י כן נולדו תשוקות רעות באדם והיא עתידה ליטול את שלה כי היא היתה בעוכרו והתשוקה לנאה וערב גוברת מאוד באדם. וחוב קדוש הוא על האדם לשוב בתשובה שלימה ע"ז בימים האלו אשר ע"כ אסרה התורה לאכול ולשתות וצותה לענות נפשו למען יזכור האדם כי לא על הלחם יחי' ורק על מוצא פי ד' יחי' האדם. וכי ימים יבואו וגויתו תשוב אל הארץ ויחד על עפר נחת ולא יקח מאשר לו מאומה כאשר פי' בעקידה כי תקנה עבד עברי וגו' אם בגפו יבא בגפו יצא ולא ישא כל מאומה מעמלו. ואסרה התורה האכילה ביו"כ לכפר על מעות אכילת דברים האסורים לזכור כי יבוא יום שיזועו שומרי הבית ובטלו הטוחנות וצותה שיעמוד ביו"כ וישרת את קונו וידמה למלאכי השרת משרתי עליון שאין ליצה"ר מבוא בגבולם כמו שאמרו במדרש מה מלאכי השרת יחפי רגלים כך ישראל והכוונה כמו שמלאכי השרת לא ינגפו רגליהם בפגעי הזמן, כי המה עליונים

ובמרום ישבו כך ישראל לא ישיגום מקרי העת ונגעי' כי הקב"ה ישמרם. מה מלאכי השרת נקיים מכל חטא כך ישראל, כי אין היצה"ר שולט ביו"כ:

ד וע"ז נאמר ויאמר אלקים יהי אור זה התורה שמאיר ומציל ישראל מפגעי הזמן ומיצה"ר. אשר ע"כ שואלין נשאת ונתת באמונה, אם האמין בד' ובהשגחתו, וידע שהכל מאתו יתב', ואח"כ שואלין קבעת עתים לתורה, כי אם האמין בד', בלי תפונה קבע עתים לתורה, וע"כ אמרו אין תחלת דינו של אדם אלא על ד"ת כי שאלת נשאת ונתת באמונה נמשכת על שאלת קבעת עתים לתורה ועולה עמה בקנה אחד. ומיושב קו' תוס' שבת דף ל' כי תחלה שואלין נשאת ונתת באמונה, דבאמת גם שאלה זאת היא על ד"ת. ומזה יראו ויקחו מוסר איך חיוב על כל איש ללמוד תורה ובעוה"ר אין תורה כי דרכי' שוממים מבלי באי שערי' גם צעירי הצאן אין מגדלין לדברי תורה: ה ואמרו בילקוט ובמדרש והארץ היתי' תוהו ובוהו זה מעשיהן של רשעים ויאמר אלקים יהי אור זהו מעשיהן של צדיקים איני יודע באיזה מהן חפץ יותר כשהוא אומר וירא אלקים את האור כי טוב הוה אומר במעשיהן של צדיקים חפץ ואינו חפץ במעשיהן של רשעים, והדברים מתמיהים איך יעלה על הדעת שהקב"ה מקור הצדק והמשפט יחפוץ במעשיהן של רשעים:

ונ"ל לפרש עפ"י מה שביארתי מקראי קודש אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים כי אם בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה והי' כעץ שתול לא כן הרשעים כ"א כמוץ אשר תדפנו רוח כי יודע ד' דרך צדיקים וגו'. כי גם שם יפלא על שאמר לא כן הרשעים, וכי איך יעלה על הדעת שרשעים ידמו לצדיקים, ביום כי יבאו על שכרם. זה יעבוד את בוראו ויעשה מצות ומע"ט, וזה ילך אחרי שרירות לבו הרע והי' כצדיק כרשע. וכי מה לתבן את הבר. גם אמרו ובתורתו יהגה יומם ולילה, והול"ל ובה יהגה יומם ולילה. אמנם המלך הקדוש לא ידבר פה על פעולת הצדיק בעשותו מצות ומע"ט, ועל מעשה הרשע בעשותו המזימתה, כי יתרון הצדק מן הרשע כל אדם יחזה, ומליצה ושיר לא יוסיפו על תהלת הצדיק ותהלת הרשע, אולם כוונת דוד המלך ע"ה להראות יתרון הצדיק על הרשע, גם בעסקי עוה"ז, ובמעשה אשר יעשה האדם באשר הוא אדם, כי גם אז מעשה הצדיק יעלה במעלות וחין ערכו ירום ונשא וגבה עד מאוד, ואם גם הצדיק יעבוד עבודתו יפלח וישדד אדמתו או ישלח במסחר ידו, עבודתו זאת תחשב לו לצדקה כי מגמתו להחליף כח למען יוכל לעבוד את ה' והי' אם תשית ברכת ה' נוספות על הונו ומעשה ידיו מבורך או אז יחזיק יד עני ואביון, יגדל בניו לתורה ולתעודה, ופעולתו פעולת הרשות דבוקה איפוא עם מעשה הצדקה וגם היא תתקדש והיתה לתפארת כי תכלית המעשה לעשות רצון ה' והי' מעשהו צדקה. וע"ז אמר המלך הקדוש אתהלך

לפני ה' בארצות החיים ופירשו חז"ל ביומא ע"ב זו מקום שוקים וכוונתם דאף במקום שוקים, מקום אשר יעשה הרשע מעשהו למלא על ידה תאותו במקום הזה ילך איש צדיק לפני ה' ומחשבותיו אחוזות בה' ותתאחדנה לעשות רצון אבינו שבשמים. וע"ז אמר החכם מכל אדם ואורח צדיקים כאור נוגה הולך ואור עד נכון היום, (משלי ג') כי אורח יאמר על דרך הקטן המתפרד מן הגדול, ויכוין בזה על פעולת. הרשות של הצדיק כי אף אם יפנה לעסקיו ויעשה צרכיו, גם מעשיו אלה כאור נוגה, ויאירו עד נכון היום, עד עשותו ועד הקימו את דבר ה': ו על המעשים ועל הפעולות האלה דבר המלך הקדוש, ואמר אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים, כי אף כי הולך הוא לדבר הרשות, לא לבו הלך אחרי עצת רשעים, כי אם בתורת ה' חפצו, מאויו ורצונו לעשות כאשר תורה אותו תורת ה' והיתה מלאכתו למען יוכל להגות בה מבלי מטריד ומפגיע. ובתורתו יהגה יומם ולילה, הכוונה כי תורת כל אדם נתנה לו ותאיר דרכו על הארץ לסוחר תצוה לא תעשו עול במשפט במדה במשקל ובמשורה, ולא תונו איש את עמיתו, לאיכר תזהיר על הכלאים על השמטה על המעשר והתרומה, לבעה"ב תאמר מצות מעקה וכתבתם על מזוזות ביתך, ככה תורת כל אדם בלבו איש איש לפי דרכו ובתורתו זאת יהגה יומם ולילה, ואם לא יזכה ללמוד תורת ה' בקביעות, יקבע עתים לתורה ובתורתו יהגה יומם ולילה כי ישמר מצותיו ולא יסירו ממנו כל ימי חייו. והי' כעץ שתול על פלגי מים אשר פריו יתן בעתו, זה למוד התורה ומעשה המצות, ועלהו לא יבול, הוא פעולת הרשות, אשר תכליתה ומטרתה לקיים מצות ה', כי כעלה שומר לפרי כן המלאכה והעבודה וכל פעולות הרשות אשר לצדיק הנה שומרי משמרת התורה, כי כל תורה שאין עצה מלאכה סופה בטילה. והנה המוץ והקליפה בעת שהם דבוקים לפרי נחשבים המה בשביל הפרי. אולם לאחר פרידתה מפרי בטלה חשיבתה והרוח ידפנו. ועל כן דימה פעולת דברי רשות מהצדיק לעלים הדבוקים לפרי:

כי פעולת רשות דבוקים למצוה, ולא כן הרשעים לפי שפעולת הרשע אינה דבוקה למצוה הוא כמוץ אשר תדפנו רוח ואינו דבוק לפרי ועל כן לא יקומו רשעים בעדת צדיקים אף אם עושים פעולות שוות כי יודע ד' דרך צדיקים, אף בעת שעושין פעולות הרשות מ"מ הקב"ה יודע דרכם ותכלית פעולתם. כן הכוונה במדרש שהארץ היתה תוהו. זה פעולתן של רשעים ויקרא אלקים לאור יום זה מעשיהם של צדיקים הכוונה אף בעת שעושין פעולות שוות מ"מ זה קרא הקב"ה יום וזה לילה איני יודע באיזה מהם חפץ יותר כיון ששתי הפעולות שוות באיכותן, כשהוא אומר וירא אלקים את האור כי טוב הוה אומר במעשיהן של צדיקים חפץ יותר אף שהם פעולות שוות. אמנם צריך

להבין מהיכן למד המדרש יתרון פעולות הרשות של הצדיק על פעולות הרשו' של הרשע מקרא דוירא אלקים כי טוב. נ"ל לפרש עפ"י מה שפי' בכוזרי ריש מאמר חמישי ואני אפרש יותר דבריו. הנה בתחלה היתה הארץ תוהו ובוהו וכשברא הקב"ה את האור איך הי' נראה האור אחרי שידוע שכל העולם מלא מנצוצי האור שקורין עטער, ואין אנו רואין את האור אך לעת שיפגע בגשם חשך ונצוצי האור חוזרין כי אינם יכולין ללכת דרך גשם חשך על כן נראה האור. א"כ בתחלה כשלא הי' גשם חשך לא הי' נראה האור. ועל כן פירש שבמאמר הקב"ה יהי אור. התחילה הארץ להתגשם. ואז נראה האור כי לא יכלו נצוצי האור לעבור דרך גשם חושך. וירא אלקים את האור כי טוב. אף שכעת ברא הקב"ה הגשם חשך מ"מ על ידי שנצוצי האור לא יכלו לעבור והאירו על עבר פניו ראה הקב"ה להאור כי טוב. וכן לעת נצוצי קו' המצוה ישליכו נגה תפארתן על פעולת הרשות מהצדיק נקרא זאת אור והוה אומר במעשיהם של צדיקים חפץ הקב"ה אף בדברי הרשות שלהן. ומזה יראו חכמים יקחו מוסר איך איש ישראל אשר ישמור דרכי אבותיו וילמד בניו תורת ה'. ויעסוק במלאכתו באמונה כל מעשהו קודש לד' ופריו יתן בעתו ועלהו לא יבול לא כן הרשעים הולכי דרכות עקלקלות ומגדלין בניהם לא לאמונה ויצר לבם רע כל היום המה כמוץ אשר ידפנו רוח ובדרך צדיקים לא יעמדו רע להם רע לבניהם חכמי לב ישמעו ויקחו מוסר:

ואמרו במדרש ויקרא אלקים לאור יום זה מעשיהם של צדיקים וגומר ויהי ערב ויהי בקר יום אחד זה יוה"כ לפי שביו"כ ישראל עושין תשובה ועושין שלום ביניהם ובזמן שעושין שלום המה כאיש אחד והרשעים והצדיקים יתאחדו כמו דאיתא במד"ר בונה בשמים מעלותיו אימתי ואגודתו על ארץ יסדה וביתר יתקיים מעוז השלום כשלוקחין אח"כ ד' מינים שבלולב הרומזים על זה. וע"ז אמר ויהי ערב אלו רשעים ויהי בקר אלו צדיקים יום אחד דא יו"כ. מזה יראה כמה גדול כח השלום אשר על כן הוכיח הנביא במישור הן לריב ומצה תצומו כמו שיבואר כי עיקר החיוב להשבית היצר הרע מפריע השלום על כן קרעו לבבכם והשביתו מאתכם כל שנאה וכל קנאה והי' שלום במעונכם:

ז ואמרו חז"ל בב"ב פ' הספינה תא ואחוי לך בלועי דקרח חזאי תרי בוזעי והוה קא מפקי קיטרי שקלי גבבא דעמרא ואמשינהו במיא ודעציני' ברישא דרומתא ועיילה להתם וכי אפיק הוה איחרוכי אמר אצית מה שמעית ושמעית דהוה אמרין משה אמת ותורתו אמת ואנחנו בדאים כל תלתין יומין מהדרא להו גהינם כבשר בקלחת וכו'. והכוונה דרבה רצה להראות איך רע כח המחלוקת שהוא כתנור בוער ואוכל את ישראל בכל פה ואף שנטל עמרא שהוא תכלת שהוא מראה הממוצע ותכלת דומה לים

וים דומה לכסא הכבוד שהוא רמז על המצות ואמשינה במיא שהיא התורה ודעציניה ברישא דרומחא שכל רמ"ח איבריו משועבדים לתורה ולמצוה כמו שדרשו חז"ל ויקח רמח בידו, וכל זה לא הועיל וכי אפיק הוה מיחריך חריך וכל תלתין יומין מהדר להו גהינם כבשר בקלחת, והם אומרים משה אמת ותורתו אמת. לפי שמדת האמת היא שורש האחדות מדתו של הקב"ה ואנחנו בדאים שעשינו מחלוקת כי זה תולדות השקר. ויש עוד לרמז על האחדות במה שאנו אומרים בר"ה ויו"כ מלכות המלך הקדוש כי בעולם הזה אומרים כ"ב אותיות ע"ד אלף בית. ובעולם העליון אומרים תשר"ק לפי שאנו עושין מאחדות פירוד ועלינו לעשות מפירוד אחדות ועל כן אנו אומרים מלך מרבוי ליחידות ע"ד תשר"ק. ולכן החודש תשרי מסוגל לאחדות. כי הוא ע"ד תשר"ק. ועיין בהקדמה לשיח יצחק מה שכתבתי בזה. ובירושלמי ר"ה פ"ב מ"ג דרשו רבות עשית אתה ד' לשעבר רבות עשית מכאן ואילך נפלאותיך ומחשבותיך אלינו וכונתם ז"ל דהקב"ה ברא והאציל מרוחו הטהור וברא התבל בריבוי ופירוד. אמנם באמצעות התורה וישראל יתאחדו עליונים ותחתונים ונעשה הבריאה אחת על כן אמר ויהי המשכן אחד ועל זה אמרו במדרש ריש בראשית שהאלף קרא תגר מפני מה בראת העולם בבית. והכוונה שהוא ריבויופירוד והשיב הקב"ה חייך שאני נותן התורה ובך אני מתחיל והכונה שהתורה תתאחד הבריאה. וזה אמרו לשעבר רבות עשית. שעשית ריבוי ופירוד מכאן ואילך נפלאותיך ומחשבותיך אלינו שאנו עושין מריבוי אחדות. והענין נחמד מאוד. ובגמ' אמר רבה אישתעי לי נחותי ימא האי גלא דמיטבע לספינה מיתחזי כי ציצותא דנורא חיורתא ברישא ומחינן לה באלותא דחקיק עלי' אהיה אשר אהי' י"ה ד' צבאות אמן אמן סלה ועד ונייח:

ח נ"ל לפרש בעזה"י עפימ"ש בבחינת עולם העה"ז דומה לים והאדם דומה לספינה והיצה"ר אשר הוא לוחם עם האדם מצויר בשם גלי הים, והנה היצר יסית את האדם שיחקור ויראה אור בשכלו להבין דרכי התבל ומשטרי'. ואמנם חז"ל דרך אחרת להם דבתחלה צריך האדם להאמין בעקרי ויסודי הדת. ואחר שכבר נתחזק באמונת האל וביסודי הדת לו לחקור ולהבין בשכלו ואשר על כן אמר המלך החכם הקדוש אשרי תמימי דרך ההולכים בתורת ד' וגו' אחלי יכונו דרכי לשמור חוקיך אז לא אבוש בהביטי אל כל מצותיך והכונה דבתחלה נחוץ לאדם לשמור חוקי ד' אף בלי הבנת הטעם. ואח"כ לא אברש בהביטי אל כל מצותך להבין טעם הדבר. דבאם האדם יחקור בתחלה יוכל להכשל כי דעת האדם קצרה מהבין ענינים גבוהים ורמים, עד יחזיק לבו וימלא כרסו בתורה וביראת ד' ועל כן אמר האי גלא דמיטבע לספינה וכי למה בכח היצה"ר לטבוע

הספינה להטות האדם מני דרך לפי שמתחזי כי ציצותא דנורא חיורתא ברישא דהבנה השכלית נקרא אור חיור. והוא יסית האדם לחקור תיכף בתחלת הויתו. ועוד דעתו לא נאמנה את ה'. אמנם מחינן לי' באלוותא דחקוק עלי' אהיה אשר אהיה והוא השם הקדוש שאמר הקב"ה למשה רבינו בעת אשר אמר והן לא יאמינו לי. והכוונה לדעתי לפי שרוב הצרות אשר תשיגנה את ישראל תתנגדנה לאמונת ד' מקור הצדק והמשפט כי איש ישראל בני אברהם יצחק ויעקב זרע ברוכי ד' מסובלים בעניות ומשוקעין בטיט וממשכים וממרטים אשר על כן אמר הקב"ה על שאלת ואמרו לי מה שמו אהי'. שאני עתיד להתגלות ולהאיר, לא היתה עוד העת להרים קרן ישראל אך עתיד אני ליום, כי יבא מועד להגיה חשכם. ושם זה מקור האמונה כי אם לע"ע רע ומר אבל קרובה ישועת ישראל להגלות ולכן בשם זה מחינן ליצה"ר. וסיים אמן אמן סלה ועד כי אמן הוא משורש אמונה להאמין בד' ובתורתו:

ט וע"ז יתפרס דברי המדרש ר"פ תבא הלכה אדם מישראל שהי' עובר לפני התיבה מהו שיהא לו לענות אמן אחר הכהנים כך שנו חכמים העובר לפני התיבה לא יענה אמן אחר הכהנים מפני הטירוף ולמדונו רבותינו ואם הי' יכול לענות שלא תטרוף דעתו יענה מפני שאין גדול לפני הקב"ה יותר מאמן שישראל עונים. נ"ל לפרש עפ"י דברי חז"ל בתענית דף כ"ה ת"ר מעשה בר' אלעזר שירד לפני התיבה, ואמר עשרים וארבעה ברכות ולא נענה ירד ר"ע אחריו ואמר אבינו מלכנו אבינו אתה וכו' אבינו מלכנו אין לנו מלך אלא אתה אבינו מלכנו חטאנו לפניך אבינו מלכנו רחם עלינו אבינו מלכנו עשה עמנו למען שמך. כן הגירסא בעין יעקב. וירדו גשמים הוה מרננו רבנן יצתה בת קול ואמרה לא מפני שזה גדול מזה אלא שזה מעביר על מדותיו וזה אינו מעביר על מדותיו. ולכאורה הכוונה דר"ע מעביר על מדותיו ועל כן פעל בתפלתו ור"א אינו מעביר על מדותיו ולכן לא פעל בתפילתו. אך הרי ר"ע גדול מר"א. ואיך אמרו לא מפני שזה גדול מזה. על כן נראה לפרש לפי שמצאנו בתענית דף כ"ד ברב פפא שהתפלל ולא אתי מיטרא חלש דעתי' ואתי מיטרא. והכוונה לפי שהקב"ה חש מאוד על כבוד ת"ח. שנקרא בשמו של הקב"ה כדכתיב כל הנקרא בשמי ואמרינן בב"ב ע"ה שלשה נקראין על שמו של הקב"ה ואלו הן צדיקים משיח וירושלים עיי"ש: ובגוף התפלה יכול להיות שפועלת שהישועה באה אח"כ אך אם חלש דעתי' הקב"ה פועל תיכף, ועל כן אמרה הבת קול לא מפני שזה גדול מזה אלא שזה מעביר על מדותיו היינו ר"א ולא יחלוש דעתו, ועל כן לא בא הישועה תיכף וזה אינו מעביר על מדותיו ויחלוש דעתו ועל כן כשאמר עשה עמנו למען שמך שזה לכבוד ת"ח שנקראים בשמו של הקב"ה אתי מיטרא, וזאת כוונתם במדרש העובר

לפני התיבה מהו שיהא לו למנות אמן אחר הכהנים. לפי שכבר ביארנו שהיורד לפני התיבה צריך לשום נפשו בכפו שיקובל תיכף תפלתו על דרך שאמרו בתענית שבחו של ציבור היכי דמי אמר משיב הרוח ונשב זיקא מוריד הגשם ואתי מיטרא ומלה אמן הוא משורש אמונה שאינו רואה תיכף הישועה אף שמאמין שהישועה קרובה לבא. ולכן שאל היורד לפני התיבה מה שיענה אמן אחר הכהנים או שצריך לשום נפשו בכפו שיענה תיכף כך שנו חכמים העובר לפני התיבה לא יענה אמן. אך צריך לשום נפשו בכפו שיענה תיכף שלא יחלש דעתו ואם היה יכול לענות שלא תטרוף דעתו הכונה שהוא מעביר על מדותיו ולא יחלש דעתו מותר לענות אמן שמאמין שפועל תפילתו אף אם לא יראה תיכף הישועה:

י ועפ"י מה שפירשתי דברי רבה בר בר חנא נ"ל לפרש בש"ס דב"ב נ"ח ר' בנאה הוה קא מציין מערתא כי מטא למערתא דאברהם אשכחי' לאליעזר עבד אברהם דקאי קמי' אבבא א"ל מאי קא עביד אברהם א"ל שאני בכנפי דשרה וקא מעייני לי' ברישא א"ל זיל אימא לי' בנאה קאי אבבא א"ל ליעול יודע ידע דיצר בהאי עלמא ליכא. נ"ל לפרש דהנה אברהם אבינו הי' ראש לחוקרים כמו שפירש בעקידה במה שאמר לו הקב"ה צא מאיצטגנינות שלך, התהלך לפני והי' תמים הכוונה שאין די לפני הקב"ה שיודע וישיג ענין אלקותו בדרך החקירה אך שיאמין בד'., וע"כ אמר אני אל שדי אני הוא שאין העולם כדאי למלכותי הכוונה שאתה ממליך אותי מתוך העולם בדרך חקירה. לפי שאני מנהיג העולם קטן ערך העולם להכירני על ידו אך הי' תמים והוא האמונה בה' והמאמין נקרא תמים. וכמו שאמרו במדרש ר"פ דברים אלו אחר אמר הצור תמים פעלו הייתי אומר זה אינו יודע במסטוריא של הקב"ה משה רבינו דכתיב בו יודיע דרכיו למשה לזה נאה לומר הצור תמים פעלו. והכוונה דלשון תמים קאי על אמונה שמאמין בד' אף שאינו מבין דרכיו, מאמין שכל דרכיו ביושר וצדק ואילו אחר אמר כן הייתי אומר זה אינו יודע ולכן מאמין, אך למשה שהי' יודע דרכיו נאה לו לומר הצור תמים שיותר ממה שיודע הוא מאמין. והנה ר' בנאה הי' מעמיק בדרכי הראשונים ולכן נקרא ר' בנאה שהלך בדרך המחקר עיין מה שפירשתי בש"ס דשבת דחפו באמת הבנין שבידו, הכונה ששאל כלל בתורה לבנות עליו יסוד בדרך המחקר לדעת דרכי ד' והוא דחפו שכל דרכינו בדרך קבלה איש מפי איש ואין לנו לבנות דת על יסודי החקירה וע' מה שכתבתי בהקדמת ספרי לאו"ח והנה ר' בנאה העמיק הרחיב בחקירתו כי מטא למערתא דאברהם לחקור בדרכיו הקדושים אשכחן לאלעזר עבד אברהם דקאי קמי' אבבא. והכוונה דבתחלה נחוץ לאדם להאמין בה'. וכאשר יגע ומצא כדי מדתו

באמונה יכול להשתלם בשלימות ההשכלה. ולכן אמר אליעזר עבד אברהם וציין בזה שלימות האמונה הנוסדה על המעשה. דהפעולות אנו עושין ע"י הגוף שהוא עבד להנפש המשכלת והוא קאי אבבא. דבתחלה קודם שיכנוס האדם לשלימות ההשכלה נחוץ לו שלימות האמונה והמעשה א"ל מאי קאי עביד אברהם. והכוונה שיורה אותו איך הלך אברהם אבינו בדרכי המחקר א"ל גאני בכנפי דשרה וקא מעייני לי' ברישא הכוונה ששרה אמנו הי' לה שלימות האמונה. לפי שלנשים אין חלק בדרכי הנחקר אך האמונה אזור חלצן, ועל כן אמרו במדרש פ' חיי יודע ד' ימי תמימים על שרה אמנו ועל כן אמר גאני בכנפי דשרה והא מעייני' ברישי' הכוונה שאברהם אבינו ע"ה כפף דרכי המחקר תכונת אברהם תחת דרכי האמונה תכונת שרה, והאמונה עיינה בדרכי המחקר איזה ענינים יבואו בדרכי החקירה ואיזה ענינים שיש להאמין אף שבדרך המחקר לא יתתורו ויתבררו א"ל זיל אימא לי' בנאה קאי אבבא. והכוונה דאם הרשות לנו להתבונן א"כ בנאה קאי אבבא שנקרא בנאה ע"ש שתפס באמות הבנין לקחת לו יסוד ולבנות עליו בית הדת המוסרי כמו שיסדו החוקרים. א"ל ליעול יודע ידע דיצר בהאי עלמא ליכא. ולכן ניתן רשות להתבונן, אמנם בעולם הזה שהאדם יכול לנטות מדרך השכל אין רשות ללכת בדרכי החקירה לבד. אך החיוב עלינו לשמור כל התורה כמו שקבלנו איש מפי איש בכל פרטי':

יא ועפ"י מה שהקדמנו דשלימות המעשה הוא קודם לשלימות ההשכלה ואי אפשר לבא לשלימות ההשכלה בלתי שלימות המעשה נ"ל. לפרש מה שכ' רש"י פ' בלק הן עם כלביא יקום שחוטפין מצות קורין ק"ש ומניחין תפילין והוא אינו עפ"י ההלכה דכל הקורא ק"ש בלא תפילין כאלו מעיד עדות שקר ומצות תפילין קודמת וכבר תמה בזה ביד אפרים מהגאון מהר"ז עיין מ"ש בספרי בית יצחק א"ח סי' י"ז נ"ל לפרש הנה מצות תפילין מורה על שלימות המעשה כי ביד תלוי שלימות המעשה. ועל כן בתחלה והי' לך לאות על ידך לזכרון זרוע הנטויה ואתה תשמור ידך שלא לגזול ושלא לעשות עול ואח"כ ולטוטפות בין עיניך והוא שלימות ההשכלה. ועל כן אמרו כ"ז שבין עיניך יהיו שתים לפי ששלימות ההשכלה בלי שלימות המעשה אינה שוה כלום ואסור להניח תפילין של ראש בלי תפילין של יד. והנה ק"ש הוא המצוה להשכיל בהקב"ה לאהבה אותו ולדבקה בו וצריך להקדים תפילין דהוא מורה על שלימות המעשה ואח"כ ק"ש דשלימות המעשה הוא תנאי וסיבה לשלימות ההשכלה. ועל כן אמר בקרא זה הדבר אשר צוה ד' תעשו וירא אליכם כבוד ד' דאם יהי' לכם שלימות המעשה תבואו אח"כ לשלימות. ההשכלה ועל כן אמרו כל הקורא ק"ש בלא תפילין והכונה שקורא ק"ש

שמורה שהוא משיג ומשכיל בהקב"ה ואין מניח תפילין שאין לו שלימות המעשה לשעבד ידיו זרועותיו וכוחותיו תחת ממשלת הקב"ה כאלו מעיד עדות שקר בעצמו שאי אפשר לבא לשלימות ההשכלה בלתי שלימות המעשה. אמנם בלעם הרשע שהי' משבח בעצמו שהוא יודע דעת עליון. ויש לו שלימות ההשכלה ושלימות המעשה לא הי' לו שהי' שוכב עם אתונו וכל מעשיו היו גרועים מאוד. ולדעתו אפשר להשיג שלימות ההשכלה בלי שלימות המעשה ולכן לדעתו ק"ש קודם לתפילין אמר בשבח ישראל הן עם כלביא יקום שקורין ק"ש ומניחין תפילין. אמנם באמת שקר ענה דאנחנו מניחין תפילין וקורין ק"ש דשלימות המעשה קודמת לשלימות ההשכלה:

יב וזה ביאור דברי מדרש ראיתי מובא בספרים החלצו מאתכם אנשים לצבא שיהיו מניחין תפילין של יד קודם לתפילין של ראש ואין לזה ביאור ולדרכנו נאמר לפי שבאותו מלחמה נהרג בלעם בן בעור שהשתבח בעצמו שיש לו שלימות ההשכלה בלי שלימות המעשה ולהכניע הרשע הזה הי' צריך לקחת אנשים לצבא שמניחין תפילין של יד קודם לתפילין של ראש ע"ד האמור. וזה ביאור מקראי קודש קרא בגרון אל תחשך ישעי' נ"ח וכל כוונת הנביא בלהבות דברי קדשו להוכיח במישור ששלימות ההשכלה אי אפשר מבלי שתקדים שלימות המעשה ועל כן בבא יום הקדוש ועדת קודש יתאספו להתרפק על דודנו אבינו שבשמים וביום הזה ישראל דומין למלאכים כמבואר במדרש אשר על כן הולכים יחיפי רגלים ואומרים ברוך שם כבוד מלכותו שבח מיוחד למלאכי קודש. ביום הקדוש הזה מההכרח לרחוץ מקודם ידיהם ורגליהם. ולהשיב בתשובה מחמס אשר בכפיהם. ואח"כ יוכלו לגשת אל הקודש. ולזה אמר אותי יום יום ידרשון ודעת דרכי יחפצון כגוי אשר צדקה עשה ומשפט אלקיו לא עזב ישאלוני משפט צדק קרבת אלקים יחפצון שרוצין שלימות ההשכלה. למה צמנו ולא ראית ענינו נפשינו ולא תדע. הן ביום צומכם תמצאו חפץ גם ביום צומכם יש לכם תשוקות ותאות שנקראים חפץ וכל עצביכם תנגושו. כל העצב אשר נראה מפעולתכם ביום הצום הוא אך בנגישה ולחץ. הן לריב ומצה תצומו שלשון צום הוא להעציר עצמו ולכן חיוב עליכם להעציר לריב ומצה להכות באגרוף רשע אכן לא תצומו כיום להשמיע במרום קולכם כי לא תפיקו רצון מה'. הכזה יהי' צום אבחרהו. יום ענות אדם נפשו, הלזה תקרא צום ויום רצון לד', הלא זה צום אבחרהו פתח חרצובות רשע וגומר הלא פרוס לרעב לחמך וגומר אז יבקע כשחר אורך. והלך לפניך צדקך אז כבוד ד' יאספך שיהי' לכם ההשכלה אם תשיב משבת רגלך עשות חפצך ביום קדשי אז תתענג על ד' ואז תשכילו בד':

יג ואמרו בילקוט וקראת לשבת עונג זה שבת לקדוש ד' מכובד זה יו"כ וכבדתו זה יו"ט הראשון של חג מעשות דרכיך זה חולו של מועד. והכוונה דשבת הוא מעין עולם הבא לפי שהוא תכלית הבריאה, שבו לא הי' הוי' וכל עוד שיש בו הוי' אין בו תכלית רק כשנעשה הכל אז בא התכלית וע"כ בשבת אסור לעשות מלאכה. לפי שלא הי' בו הוי' מהקב"ה ועל טוב התכלית יתענג וקראת לשבת עונג. אמנם יוה"כ הוא מקודש ואסור לעשות בו מלאכה ובו ישובו אל ה' והתשובה קדמה לעולם והוא תכלית הבריאה וישראל מקדשים ומטהרים א"ע לפני אדונינו שבשמים וכבדתו זה יו"ט הראשון שאז מכבדין להקב"ה במצות סוכה וד' מינים. מעשות דרכיך בחולו של מועד. שעיקר הכבוד להקב"ה מה שמקיימים גזרות חז"ל לאות ולמופת איך ישראל דבקים בתורתו שבע"פ:

יד ואמרו בגמ' למה תוקעין בשופר של איל אמר הקב"ה תקעו לפני בשופר של איל כדי שאזכור לכם עקידת יצחק. ונ"ל לפרש עפ"י מה שפרשתי מקראי קודש פ' ראה השמר לך פן תעלה עולתך וגו' רק בכל אות נפשך תזבח ואכלת בשר כברכת ד' אלקיך אשר נתן לך בכל שעריך הטמא והטהור יאכלנו כצבי וכאיל. נ"ל להבין המליצה הטמא והטהור יאכלנו כצבי וכאיל. דהנה בעל העקידה פ' ויחי כתב דקישור הנפש עם הגוף הוא באמצעות כוונת האכילה שיאכל לשם מצוה שיהי' לו כח לעבודת הבורא יתברך או שיכוין לשמחה של מצוה כגון בסעודת מצוה ופי' כי תשב ללחום את מושל בין תבין את אשר לפניך ושמת סכין בלועך אם בעל נפש אתה הכוונה שהנפש המשכלת סועדת בסעודה ונהנית מכונת אכילה עיי"ש שהאריך ועל כן אמרו כל שלחן שלא אמרו עליו דברי תורה כאלו אכלו מזבחי מתים. וזה פירוש הקרא רק בכל אות נפשך תזבח ואכלת בשר שתהנה הנפש המשכלת מן הסעודה. ומעתה אמר הכתוב הטמא והטהור יחדיו יאכלנו. ואיך אפשר זאת דהטהור והטמא יחדיו יאכלו דטהור יאכל בסעודת מצוה ותהנה הנפש מכונת האכילה. אולם לטמא יוחסר הכוונה הטובה ואיך יאכל עם הטהור. אמנם הנה דרך נכון לפנינו דגם הטמא בעונותיו יעשה תשובה ויתכפר לו. והנה המלך הקדוש אמר ברוח קדשו דומה דודי לצבי או לעופר האילים משגיח מן החלונות מציץ מן החרכים ופירשתי דהנה הצבי דרכו בעת מרוצתו להחזיר ראשו אחורי עורף ולהשגיח לאחוריו. אולם האילים זה דרכם להשגיח לפניהם. והנה מי שהוא צדיק גמור יש לו להשגיח על הדרך שכבר עבר, אמנם מי שאינו צדיק אין לו להשגיח על הדרך שכבר עבר כי לא טוב עשה אך הקב"ה צופה ומביט על הדרך שילך אח"כ שכיון שקיבל עליו לילך בדרך טובים ויתחרט על העבר. הקב"ה מקבלו ומגין עליו שם אהיה. היינו מה שעתיד להיות:

ועל כן כשאמר משה רבינו מי אנכי שאוציא את ישראל ממצרים. ופירש"י שאין להם זכות והשיב הקב"ה כי אהיה עמך והוא על שם העתיד (ומה"ט פירשתי כוונת הספרים הקדושים דשם אהי' בגימטריא במילוי כמו מקוה דכשחוטא טובל ומקבל עליו עול מצות הקב"ה מקבלו בשם הקדוש הזה. ועל כן אמרו במשנה מה מקוה מטהר את הטמאים כך הקב"ה מטהר את ישראל). על כן דומה לצבי או לעופר האילים הכוונה דלצדיק הוא דומה לצבי להשגיח על העבר. ולבעל תשובה דומה לעופר האילים להשגיח על העתיד ועל כן אמר בקרא קודש בכל אות נפשך תאכל בשר. הטמא והטהור יחדיו יאכלנו ואיך יאכל הטמא ותהנה הנפש מן הסעודה לכן כצבי וכאיל דהטהור יאכל בשמחה של מצוה בכח המצות שכבר עשה ויביט על מה שעבר כצבי והטמא יאכל בשמחה של מצוה בכח מה שעתיד לעשות מצות ומע"ט כאיל שמביט על העתיד. והנה אמרו במדרש פ' וירא והנה איל אחר אחר כל המעשים ישראל נאחזים בעבירות ומסתבכים בצרות וסופן להגאל בקרנו של איל. הה"ד ביום ההוא יתקע בשופר גדול א"ל הקב"ה כך עתידין בני להסתבך בצרות ועתידין להגאל הה"ד וד' אלקים בשופר יתקע וצריך להבין איך ידעינן שהשופר יהי' של איל. אולם הבנת הענין לפי שהאיל צופה על העתיד ועל כן הקרהו הקב"ה איל אחר. לאות שהקב"ה צופה ומביט על העתיד שעתידין ליגאל. (והגם שבמקרא איל והוא חי' וכאן איל והוא בהמה. מ"מ כיון שהשם אחד בלי הפונה הסוג אחד ורק שזה חי' וזה בהמה וטבען אחת דנקראין בשם אחד). ולכן תוקעין בשופר של איל להורות שהקב"ה יקבל התשובה בשם אהי' צופה ומביט על העתיד. וזה אמרו חז"ל שתוקעין בשופר של איל לזכור עקידת יצחק שיראה הקב"ה העתיד להיות שעתידין ישראל לגאול ויתקעין בשופר גדול כן הפעם יראה ד' בזכות שישראל עושים תשובה ולוקחין שופר של איל כדרך האיל שמביט על הדרך שעתיד ללכת. כן י"ל ע"ד הדרוש שטרי חוב המוקדמים פסולים:

אמנם המאוחרים כשרים לפי שאנחנו נעשה תשובה ונעשה מעשים טובים ולא יביט הקב"ה על מעשינו שכבר עברו אך על מה שנעשה לעתיד כן הקב"ה יעזרינו שנעשה תשובה ויקבל תשובתינו מאהבה אמן:

דרוש ב

בעזה"י דרוש לשבת הגדול תרמ"ב פה:

פרעמישלא פ' צו:

במדרש פרשתינו אמר בר קפרא גדול השלום מה אם העליונים שאין להם קנאה ולא שנאה ולא תחרות ולא מצות וריבות ולא מחלוקת ולא עין רעה צריכין שלום הה"ד עושה

שלום במרומיו התחתונים שיש בהם כל המדות הללו עאכ"ו וכו' גדול השלום ששם שנכתב בקדושה אמר הקב"ה ימחה על המים בשביל לעשות שלום בין איש לאשתו וכו'. גדול השלום שכשברא הקב"ה את העולם וכו' בראו מן העליונים וכו'. רבנן אמרו גדול השלום שכשהמלך המשיח בא אינו פותח אלא בשלום שנאמר מה נאוו על ההרים רגלי מבשר משמיע שלום: במסורה ו' ולקחתם, ולקחתם אגודת אזוב וטבלתם בדם אשר בסף ולקחתם לכם ביום הראשון ולקחתם גם את זה ולקחתם ארון ד' והתחזקתם, ולקחתם מפרי הארץ ולקחתם מן החרם:

א מעת הי' ישראל לגוי, תכבד עליו המלחמה, כי רבו צריו, רבים קמים עליו אולם ה' ילחום מלחמתו ולא יעזבנו ביד אויביו ומנדיו. הן עוד בבטן אמו נלחם יעקב את אחיו, ויתרוצצו הבנים בקרבה ומני אז החלה המלחמה בין יעקב איש תם ובין עשו יודע ציד מלחמת הדת והחיים, כי יעקב אע"ה הואיל הלך אחרי צו, התכלית הי' נר לרגלו, ויסבול מרירת הזמן, כי ידע בנפשו אשר רב טוב צפון לחלקו בעוה"ב. ועשו החליף התכלית בהסבה עולם נצחי בעובר ולא ידע כי בנפשו הוא. ואולי מטעם זה בישראל היום הולך אחר הלילה כדכתיב ויהי ערב ויהי בוקר ובאוה"ע הלילה הולך אחר היום (כדאיתא חולין פ"ב) כי בישראל תחלתן יסורים וסופן שלוה, ועבדינן להו יום טב (קדושין ל"ט) ע"כ בתחילה הלילה ואח"כ היום, ויהי הענן והחשך ואח"כ ויאר את הלילה (שמות י"ד) ובאוה"ע תחלתן שלוה וסופן יסורים, יום ואחריו לילה, וזאת כוונת ראבר"צ (בקדושין מ') למה צדיקים נמשלים בעוה"ז לאילן שכלו עומד במקום טהרה ונופו נוטה למקום טומאה נקצץ נופו כלו עומד במקום טהרה כך הקב"ה מביא יסורים על צדיקים בעוה"ז כדי שיירשו העוה"ב שנאמר והי' ראשיתך מצער ואחריתך ישגה מאוד, וכאשר היטב דיבר בזה באפיקי יהודא בביאור דברי הש"ס שבת קט"ז דקלא פלניא איכא באורחא. ואל זה כוונו חז"ל באמרם על מקרא ויתרוצצו הבנים בקרבה, שהיו חולקים העוה"ז והעוה"ב, ואמרו בילקוט שמעוני רמז קי"א באותו שעה נטל יעקב לחלקו העוה"ב, כי יעקב בחר לו שלמות הנפש, לאשר הוא תכלית האדם באשר הוא אדם, ועשו לקח לחבלו תענוגי הגוף אשר בעוה"ז ויתן משפט הקדימה לגויתו, ולאשר הגוף נעשה ונשלם בהבראו קרא שמו עשו ויעקב יען כי אל שלמות נפשו ישא מעיניו, ולא תושג כי אם בסוף ימי חלדו נקרא יעקב על שם העקב:

והנה בהשקף על ב' חלקי האדם, על הגוף והנפש יראה לעיניו כי הגוף הוא האמצעי או הסבה והנפש הוא התכלית, כי האמצעי מוכרח כאשר אמרו החכמים ומה שאינו מוכרח אינו אמצעי, כמו הסוס והעגלה אשר הם אמצעים לנסיעה מוכרחים המה לעשות

רצון הנוסע ולאשר יחפוץ יטם והנוסע החפשי בדעתו הוא התכלית וע"כ בעל בחירה אינו אמצעי יען כי הוא חפשי בבחירתו והוא תכליתו, והגוף לאשר מוכרח לעשות רצון הנפש, הוא אמצעי וסבה לנפש, והנפש אשר תמשול בגוי' היא התכלית, ואשר ע"כ לא יוכל איש לעבוד ברעהו עבודת עבד, ולעשותו סבה למלא ע"י מאויו וחפצו, כי אין לו המשפט להשפיל אדם הנוצר בצלמו ולעשותו אמצעי לתועלתו, והוא תכלית כמהו. אולם כ"ז אם נשקיף על האדם בבחינת נפשו, אז חקה אחת ומשפט אחד לכלם, ובהגרע לאדם משפטו און הוא ועמל. אולם האדם ההולך אחרי עצת גויתו ומיקר הגוף מהנפש, אף שהגוף אמצעי וסבה לנפש, הוא יעבוד ברעהו חנם, וישתמש בו למלאות רצונו, כי גם נפשו התכליתית ימכר לאמה לגו. אשר הוא באמת אמצעי וסבה לה. ופרעה שהלך אחרי. עצת גוו עבד בישראל בפרך וימרר את חייהם בעבודה קשה, מבלי השקף על יתרון מעלת נפשותם. אולם בחודש ניסן הוציא הקב"ה את ישראל ממצרים, יצאו מעבדות לחרות משעבוד לגאולה, והראה הקב"ה לדעת כי לא כמחשבות פרעה מחשבותיו ולא לאדם המשפט להתעמר ברעהו ולעשותו אמצעי להשיג ע"י מאווי נפשו, ויהי לאות כי דרכי יעקב אע"ה נכונו. והאמת נר לרגלו לתת יתרון לנפש על הגוי', וכל אדם באשר הוא אדם ונפשו אצולה ממרומים, חקה אחת להם ומשפט ע"פ האדמה. וע"ז אמרו במדרש החודש הזה לכם ראש חדשים וכו' משבחר ביעקב ובניו קבע בו ר"ח של גאולה שבו נגאלו ישראל ממצרים ובו עתידין לגאול, ובו נולד ונעקד יצחק ובו קבל יעקב את הברכות ובו רמז לישראל שהוא ראש להם לתשועה שנאמר ראשון הוא לכם לחדשי השנה. כי בחר ה' ביעקב, אשר הנפש המשכלת לו למאורות, ויקבע ר"ח של גאולה, ויורה אותנו לדעת, כי לא יעשה האחד אמצעי וסבה לרעהו להתעמר בו כי כנפשו כנפש רעהו בנות השמים הנה ולא ישלט האדם באדם לרע לו. בו נגאלו ממצרים ובו עתידים לגאול ב"ב,, כי חקי ומשפטי התורה אשר על אזני הצדק והאמת נוסדו ולעולם יעמודו, על ידם יושע ישראל תשועת עולמים. בחודש הזה נעקד יצחק ויקרב את גופו כליל לה' למען השלים נפשו ולדבק החלק בכל, והי' כי תעלה נפשו ותהי למאורות גם היא תתן אומר, כי בצלם אלקים נברא האדם, ובעל נפש יקרה ועדינה לא ימכר ממכרת עבד, כי לי בני ישראל עבדים ולא עבדים לעבדים, וכנפש האדון וכנפש עבדו אצולות ממרומים, ובעת הזאת קבל יעקב אבינו את הברכות, וגם לפיהן משפט הקדימה לברכת שמים על משמני הארץ כמאמר הכתוב ויתן לך האלקים מטל השמים ואח"כ ומשמני הארץ, כל עוד אשר לעשו נאמר משמני הארץ יהי' מושבך. ואח"כ מטל השמים מעל. ומסדר הברכות נראה כי גבהו דרכי יעקב מדרכי עשו כגבוה נשמת האדם מגויתו, וכל אחד

כפי דרכו נתברך, ורב טוב צפון ליעקב באחרית הימים, וראו כל העמים כי שם ה' נקרא עליו וצדק יקראהו לרגלו:

ב וזה מה שאמר במדרש מחשך לאור מעול ברזל לחיים מעבדות לחירות משעבוד לגאולה, יובן כי הלילה ליל ט"ו ראו אור בהיר בשחקים, והשיגו כבוד קדושת אדונינו יתברך וזה מחשך לאור כי אין לך אור כאור השכל להשכיל באדונינו. מעול ברזל לחיים, שהיו כבושים בגולה תחת שבט הנוגש ויצאו לאור באור החיים. מעבדות לחירות הכוונה על פי מה שאמרו ומכתב אלקים חרות על הלוחות אל תקרא חרות אלא חירות. שאין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה. וביארנו דבריהם כי מי שהוא תאב לאיזה דבר אף שנקרא בעל תאוה בכל זאת הוא עבד להתאוה והתאוה שוררת עליו ואין בידו להשביח שאון תאותו ואמרו חז"ל בראתי לכם יצה"ר בראתי לכם תבלין שהתורה מצלת מיצה"ר ובעל התורה ניצל מתאות הגופניות ולכן נקרא בן חורין, וע"ז אמרו אל תקרא חרות אלא חירות שמי שהוא עבד לתאוה אין דברי תורה חרותים על לבו כי ניתן לבו לאוות תאוותו ואל תקרא חרות אלא באופן שחירות לו מיצה"ר. ואם אמנם ישראל במצרים הי' עמוסים בחטאים כמאמר חז"ל גוי מקרב גוי, מ"מ בחודש זה יצאו מעבדות לחירות כי קבלו עליהם עול מצות נתקו מוסרות התאוה והשליכו עבותיהם ויהיו בני חורין:

ג והנה אמר המגיד והיא שעמדה לאבותינו ולנו שלא אחד בלבד עמד עלינו לכלותינו אלא שבכל דור ודור עומדים עלינו לכלותינו והקב"ה מצילנו מידם. נראה לפרש עפ"י מקרא קודש וככה תאכלו אותו מתניכם חגורים נעליכם ברגליכם ומקלכם בידכם. אשר צוה הקב"ה בליל שמורים הזה כי הוא לאות לישראל בכל ימי חייהם ולהם לדעת כי צוררים העמים להם וילחמו נגדם בכל מקומות מושביתיהם. ואשר על כן עליהם לעמוד על עמדם ולהיות תמיד מתניהם חגורים. ואף אם נראה להם עת שלום יחגרו מתנים ואל יבטחו על האומות כי יאמרו שלום ואין שלום ונעליהם ברגליהם ומקלם בידם, ועפעפיהם ישירו לאדונינו אבינו שבשמים וזה מאמר המדרש ואכלתם אותו בחפזון ממצרים יצאו בחפזון. ולעתיד נאמר כי לא בחפזון תצאו כי כל עוד שאין הגאולה שלמה ומלחמה לד' בעמלק ישראל יצאו בחפזון וכן עליהם המצוה להיות במתנים חגורים וגומר אבל לעת שתהי' התשועה שלימה לא בחפזון תצאו. כי אז לא ישא גוי אל גוי חרב ולא ילמדו עוד מלחמה. וזה שאמר והיא שעמדה לאבותינו ולנו שלא אחד בלבד עמד עלינו לכלותינו אלא שבכל דור ודור עומדים עלינו לכלותינו וע"י כן ישראל יעמדו על עמדם במתנים חגורים ובלב נשבר ועינים פתוחות נפנה לאבינו שבשמים והקב"ה

מצילנו מידם, כאשר בעינינו ראינו בשנה הזאת, אשר מכל עבר ופינה רבתה המשטמה על ישראל ואחינו שברוסיא היו נתונים למרמס ולשמצה אוי לנו שכך עלתה בימינו. אבל תקותינו חזקה שבחודש הזה ד' יתן עוז לעמו וירים קרן ישראל:

ד וזה רמזו במדרש איכה פרשה א' פיסקא ומרוב עבודה היא ישבת בגוים לא מצאה מנוח ר' יודן בר' נחמי' אלו מצאה מנוח לא היתה חוזרת ודכותי' ולא מצאה היונה מנוח ודכותי' ובגוים ההם לא תרגיע ולא יהי' מנוח לכף רגלך והכונה כאמור דאחרי שישראל ידעו שהם שנואים בעיני העמים. ובכל דור ודור עלינו לכלותינו. אנחנו נעמוד חלוצים ונושאים עינינו לאבינו שבשמים ובזכות זה ד' יבא ויגאלנו ואלו הי' מנוח לא היו חוזרים כי אז נבטח על שלות ההשקט והמנוחה. ולא נשים מבטחנו בד' וכמה יקר מליצתם שסמכו על מקרא ולא מצאה היונה מנוח לכף רגלה ותשב אליו אל התיבה שישראל נמשלים ליונה ואחרי שישראל לא ימצאו מנוח בגולה ישובו אליו יתברך וישימו בד' מבטחם. ומלות אל התיבה הן רמז שישובו לתורה ולתעודה:

כן אחי ורעי נשובה נגדל בנינו לת"ת כי הוא חיינו ואורך ימינו ובזכות זה נושע בקרוב תשועת עולמים:

ה והנה כתיב בפרשתנו זאת תורת העולה היא העולה ואמרו בילקוט מה כתיב למעלה מן הענין והי' כי יחטא ואשם והשיב את הגזילה ואח"כ זאת תורת העולה אם בקשת להקריב קרבן לא תגזול לאדם כלום למה כי ד' אוהב משפט שונא גזל בעולה ואימתי אתה מעלה עולה ואני מקבלה כשתנקה ידך מן הגזל, אמר דוד מי יעלה בהר ד' ומי יקום במקום קדשו נקי כפים ובר לבב וכו' חז"ל יורו אותנו כמה יש להזהר ולהשמר מן הגזל ואך אז יפיק רצון מד' אם ינקה ידיו מבלי נגוע באשר לרעהו לרעה. וע"ז נאמר ורחצו ידיהם ורגליהם ולא ימותו בבואם אל אהל מועד. הא לא רחץ חייב מיתה. ואוהל מועד הוא בית מועד לכל חי מקום יתענגו הנפשות על נועם ד' ובאה האזהרה שבבוא אדם לבית מועד למקום הקדש ורחץ ידיו שתהיינה נקיות מן הגזל ואל תהיינה מלוכלכות מעושק והונאת חבירו. גם רגליו תהיינה נקיות, אשר לא הלך בעצת רשעים ולא הלך רכיל למסור חבירו ביד נכרים ולשפוך דמו, וע"ז מרומז וקרבו וכרעיו ירחץ במים. לפמ"ש הרמב"ן והעקידה בטעם הקרבנות שהאדם צריך לחשוב שמה שעושין להקרבן הי' מהראוי לעשות לו רק שהתורה חסתה עליו. וע"ז נאמר וקרבו וכרעיו ירחץ במים. שהאדם צריך לרחוץ קרבו ואברים הפנימים שלא יהיו מלוכלכים ממאכלות אסורות וכרעיו שלא יהיו מטונפים מגזל ושפיכות דמים: ו וע"ז רמזו חז"ל שאמר רבה בר ב"ח זימנא חדא הוה אזלינן במדברא וחזינן הנהו אוזאי דשמטי גדפיהו משמניהו וקא נגדי

נחל ודמשחא מתותיהו אמינא להו אית לן בגווייכו לעלמא דאתא חד דלי לי גדפא וחד דלי אטמא כי אתי לקמי' דר' אלעזר אמר לי עתידין ישראל ליתן עליהן את הדין. והכונה ע"ד שאמרו חז"ל הרואה אווז בחלום יצפה לחכמה שנאמר חכמות בחוץ תרונה. כי האווז דרכו לשוט על פני המים ונרמז לאנשים חכמים היודעים להלך נגד החיים ושטף מריצת מים הזדונים אליהם לא יגיע ואומר שראה אנשים חכמים דשמטי גדפיהו משמניהו שהיו בעלי הון ונכסים וקא נגדי נחלי דמשחא מתותיהו להשפיע מטובם גם לאחרים. אמינא להו אית לן בגווייכו לעלמא דאתא הכי בכחם זה ינחלו גם עוה"ב. האם לבבם פונה אל ד' אם ידעו כי יד ה' עשתה את כל אלה ולא חכמתם ותבונתם הסבו להם העושר הזה אם נשמרו מעושק וגזל ויעשו עושר במשפט, חדא דלי לי גדפא, הראו כי עפעפם יישירו למעלה וכל מחשבתם לאביהם שבשמים, ובמחשבותם ירימו כנפים ויגביהו עוף למעלה. וחדא דלי לי אטמא שרגליהם טהורות כי לא הלכו בדרך עול. ואמר ר"א עתידין ישראל ליתן עליהם את הדין ע"ד רבי מחייב משירים. כי אם נדיבים יתהלכו במישרים ויאמינו אמונת אומן בד' גם המון העם יקחו מוסר ללכת בדרך הטוב ולעשות מישרים:

ז והנה מהראוי לגדור גדר ולעמוד בפרץ בימים האלה אשר נתעוררה שנאה על ישראל במקומות שונות ד' ירחם על עדתו לחקור אחר הסבות אשר הביאו זאת לנו והסבה הראשית היא אשר ישראל יראו עשרם לעיני כל, ילבשו מלבושים יקרים ויעוררו קנאה מבקשים מותרות במלבושים ודירות ועיני העמים רואות, ויאמרו אך עתקו ישראל גם גברו חיל ויוסיפו לשנוא אותנו וקנאה הרת שנאה תעור עיניהם וכל מחשבותם עלינו לרעה. וכבר אמרו חז"ל יאה עניותא לישראל כוורדא סומקא לסוסיא חיורא והכונה כסוס הדרתו ותפארתו רק בעת צאתו החוצה כן תפארת ישראל לעיני העמים שאין מבקשים גדולות ונפלאות אך יסתפקו במיעוט כי כן מדת הישראלי, ויעקב אמר לבניו למה תתראו. ופירש"י והוא מהמדרש שלא יראו כשבעים נגד האומות ומה נעמה המליצה, כי הסוס גאות ילבש ויתפאר בהדרו בעת יוציאוהו החוצה ואיש הישראלי תפארתו ויקרתו נגד העמים מדת הענוה וההסתפקות. ואברהם אבינו אמר ואנכי עפר ואפר והמקרא בפרשתינו מוכיח כתונת בד קדש ילבש ומכנסי בד יהיו על בשרו. ואחרי שהקב"ה אמר ואתם תהיו לי ממלכת כהנים למדה תורה ד"א שישראל ילבשו בגדים פשוטים ולא יתגאו ולא יתהדרו בעת מלחמה להם מהעמים אשר ישבו בתוכם והרים את הדשן אשר תאכל האש על המזבח. כהן לאל עליון ירים נדחי ישראל בתפלתו, ושמו אצל המזבח שילמדם דעת וינהלם על מי מבוע התורה והחכמה. ובישראל תפארתם

התורה והחכמה לא העושר. וכבר נאמר בקרא בפ' שקלים העשיר לא ירבה והדל לא ימעיט. כי עושר לא ירבה חין ערך האיש. והדל לא ימעיט העוני לא ישפיל ולא יקדיר שמיו הטהורים, והמן נתגאה בעשרו ואמר לשקול עשרת אלפים ככר כסף, ואמרו בגמ' גלוי וידוע שעתיד המן לשקול על ישראל לפיכך הקדים שקליהם לשקליו. והכוונה שעתיד המן להתגאה בעשרו והקדים הקב"ה שקליהן להראות שעשיר ועני שוין לפניו. והעשירות לא תרבהו, הדלות לא תמעיטהו:

ח ואמרו במדרש סוף פ' וישלח המוץ והקש והחטה מדיינין זה עם זה כל אחד אומר בשבילי נברא הכל, מה עשה בעל התבואה נתן את המוץ לרוח והקש לארץ וכו' והמליצה שהמוץ היא לבוש החטה, וע"י הקש תתרומם החטה למעלה ע"כ הקש יאמר שרוממת החטה היא העיקר. והלבוש יתימר כי הוא אך הוא ירבה כבודה כשבא בעל התבואה נתן את המוץ לרוח והקש לארץ כי הרוממת וההתנשאות והלבוש כולם ישא רוח והפנימית הוא העיקר. ודי בזה להראות שמלבושי כבוד כמוץ יחשבו לעומת יקר תפארת האדם:

ט וכמו שיש למעט במלבושים נאים כי הבל המה ואין בהם תועלת כן יש להמעיט במאכלים ולהסתפק בדברים ההכרחיים. וע"ז אמרו כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה, כי לא על הלחם יחי' האדם. וג"ז מרומז בתורה באמרה כי כל שאור וכל דבש לא תקטירו ממנו אשה לד', והרצון כי כל דבר אשר יסבב גאות והתנשאות רע בעיני ד'. וזה רמז במלת שאור שהיא מגביה העיסה וכן כל דבר ערב אם אינו מועיל לא יפיק רצון מד', קרבן ראשית תקריבו אותם לד' כי האף שהקנאה והתאוה והכבוד מוציאין האדם מן העולם. על כ"ז נטע ד' תשוקות האלה בלב האדם, וכבר התירו חז"ל תשוקות אלו לדבר מצוה ולדבר טוב. כבר אמר החכם קנאת סופרים תרבה חכמה. כן יכסוף וירדוף אחר הכבוד למען יכבדוהו אנשים וישמעו לעצתו לבלי הטות מדרך מישרים. ולתכלית זה תשוקות האלו בלב האדם קוננו ועל כונה זו אמרו במדרש פ' תצא ד' מדות בנשים גרגרנית צווחנית קנאניות עצלניות, ולמדו מחוה לאה רחל ושרה. ולהבין איך דברו חז"ל בצדקניות האלה אשר הן גבעות עולם והביאו דבתן לפנינו אולם כונת חז"ל שהמה עבדו ד' במדות האלה. ולולא הי' בהן מדות כאלה לא הי' בכחן להגיע לתכלית הנעלה ולדבר טוב כי רחל קנאה באחותה ורצונה להעמיד שבטי ישרון וכן יצאה לאה לקראת יעקב לתכלית זה וכן כולן. והמלך החכם אמר עד מתי פתיים תאהבו פתי. ויפה פי' המגיד מדובנא, כי האדם יגדל הנער עפ"י דרכו. וילמדהו וינשאהו ויתן לו בתחלה דברים דלי הערך למען ישמע בלימודים וכאשר יגדל מעט יקנה לו דבר יותר

חשוב ויותר יקר בעיניו ועי"כ יפנהו ללמוד והתשוקות האלה מוכרחות הנה למען הביא הילד ע"י לחיי עוה"ב. ואחר שכבר גדל והי' לאיש העצה היעוצה להשתמט בתשוקות האלה לאהוב האמת והצדק וכמו שאמרו במשל שהאדם בנסעו למרחקים קנה אבן טוב ומיראתו לבל יאבד קבעו בעץ למען יוכל לשמרו. ובבואו הביתה לקחו מהעץ ועשה טבעת ושבצו בזהב וכסף כן האדם בנעוריו תולדנה בו תשוקות האהבה והקנאה והכבוד. והנה משובצות בדברים קטני הערך למען יוכל עלות במעלות השלימות ואח"כ בגדלו ינטלם וינשאם לדבר טוב, ועל כן שאל המלך החכם עד מתי פתיים תאהבו פתי, אחרי שכבר באתם בימים אין לכם לאהוב פתיות כי עתה העת להשתמש בתשוקות אלו לדבר טוב. וזה שאמר בקרא קרבן ראשית תקריבו אותם לד', כי בראשית החינוך ההכרח ללמד נערים אשר יגביהו רוחם, ואל ישפילו עצמם. שיאהבו דברים ערבים. ואמנם אל המזבח לא יעלו לריח ניחוח:

י ועל כוונה זו אמר ר"ג כל שלא אמר ג' דברים בפסח לא יצא ידי חובתו ואלו הם פסח מצה ומרור, כי פסח מורה על מדת הסתפקות כאשר הזהרנו איש לפי אכלו תכוסו על השה ולא תותירו ממנו עד בקר והנותר ממנו עד בקר באש תשרופו, ורמז בזה שאל יבקש מותרות, ומצה מורה על מדת הענוה לבל יגבה לבו, ומרור מורה על מדת הסבלנות שיסבול מרירות הזמן אם כי רע ומר לו בתחלתו למען יבא לתכלית טוב כאמור למעלה, ועל זה נאמר כל בן נכר לא יאכל בו, וכל עבד איש מקנת כסף ומלתה אותו אז יאכל בו כי מילה מורה על הסתפקות כאשר כבר פירשנו במקום אחר, והאדם שלא מל ואין לו כח לעצור ברוחו אל יאכל מהפסח המורה על הסתפקות, ועל כן אמר הקב"ה וראיתי את הדם זה דם פסח ודם מילה ופסחתי עליכם ועיקר הדבר לשמור הבנים והבנות מחלול שבת ומועד. וכבר אמרו אלמלא שמרו ישראל ב' שבתות מיד נגאלין. וראיתי מי שמפרש כי בעו"ה בימי הקיץ לאשר הולכים לטייל בגנות ופרדסים יבואו לחלול שבת ובימי החורף לאשר יסיקו אש יבואו לידי בישול בשבת, ואלמלא שמרו ישראל שתי שבתות בימי החורף ובימי הקיץ מיד נגאלין. אמנם יש לפרש דשבת נועד למנוחת הגוף שלא לעשות מלאכה, לזכור חידוש העולם אשר בו שבת ד' מכל מלאכת הבריאה גם מורה להשתדל בשלימות הנפש להתרפק על דודינו אבינו שבשמים, כאשר ביארנו זה כבר כי הקב"ה ברא דומם צומח חי מדבר, וכשנברא מדבר שבת ד' ממלאכת הבריאה והדבר הזה מורה שתכלית הבריאה הוא האדם ומותר האדם מן הבהמה אך הנפש המשכלת על כן בבוא יום השבת החיוב להקהל ולעמוד על נפשו כאשר על כן אמרו עשה לך קהלות קהלות ודרוש להם הלכות שבת בשבתו, ומי יתן וילמדו אחב"י בהקהל הלכות שבת,

וידעו דברים המותרים והאסורים ולא יבואו לחלול שבת, ועל זה אמרו אלמלא שמרו ישראל ב' שבתות שבת של הגוף לשמור עצמו ממלאכה ושבת של הנפש להתרפק על דודנו מיד נגאלים, כן אחב"י עשו חבורות חבורות ללמוד מידי שבת בשבתו חזקו ואמצו לתורה ולתעודה כי היא חיינו ואורך ימינו וקבלו על עצמיכם לגדל בניכם לתורה כי זאת עיקר מצות הפסח להגיד לבנינו הנסים והנפלאות שעשה הקב"ה עם ישראל ולהלהיב לבבם לאהבת ד' ולאהבת ישראל:

יא ואמרו חז"ל בפסיקתא כתיב זכור את יום השבת וכתיב זכור את עשה לך עמלק כיצד יתקיימו שתי זכירות הללו אינו דומה כוס של חומץ לכוס של קנדיטון זה לאבדהו וזה לשמרהו נ"ל לפרש עפ"י מה שאמרתי לעיל דשבת מורה שהנפש תכליתית. והגוף סבה לנפש, ותכלית הבריאה ליקר ולכבד הנפש המשכלת ועמלק מזרעו של עשו יחשוב כי הגוף עיקר ועל האדם לרדוף אחר המית לבו מבלי לחשוב שיש דין וחשבון בשמים. ועל כן צוה הקב"ה להכרית זרעו של עמלק המנגד להאמת. ושאל איפוא למה לי שתי זכירות אם ישמרו שבת שוב אין מהצורך לזכור מחית עמלק והשיב שהצורך להראות ב' מופתים מופת חיובי, ומופת שלילי ששבת מורה שהנפש תכליתי ומחית עמלק מורה שהחושב היפך מזה ימחה מן הארץ כמו שכתבו החוקרים שאלו ב' המופתים נצרכים וזאת הדרך הנכונה להכיר האמת:

יב ועפ"י זה יש להבין קישור ארבעה שבתות קודם פסח. דבפרשת שקלים מזכירין הרעיון הנשגב אשר יאיר לנו בדת ישראל שהעושר הזמני אינו עיקר והכל שוין לפניו יתב' וכי העושר והעוני אינם פועלים להחשיב האדם או לבזתו. ורק הנפש ושלמותה מצליחין האדם בזה ובבא ובפרשת זכור מזכירין שהחושב נגד זה הוא בדרך שקר וימחה מן הארץ והמן התגאה בעשרו ונפל הוא וכל המונו. והמן הי' חושב שמי שגדול מחבירו בולע את חבירו. ועל כן שמח שנפל פור בחודש אדר מזל דגים שמי שגדול מחבירו בולע את חבירו והקב"ה הראהו אשר לא כן הוא אך לכל אדם יש משפט וזכות ועשיר ועני נשתוו ובפרשת פרה מעוררין הרעיון הנשגב שאין להאדם למלאות בולמוס תאותו וכי מהראוי להאדם לשרוף ולכלות תאוותו אשר באה מנפש הבהמית כי בעת הקב"ה הרבה לישראל זהב וכסף עשו את העגל כמו שאמרו חז"ל בברכות ל"ב ודי זהב בשביל זהב וכסף שהשפעת להם וכו' אין ארי נוהם מתוך קופה של תבן אלא מתוך קופה של בשר. משל לאדם שהי' לו פרה כחושה ובעלת אברים האכילה כרשינין והיתה מבעטת בו אמר לה מי גרם לך שתהא מבעטת בי אלא כרשינין שהאכלתיך עיי"ש. אמנם בהשרף הפרה ובהשקט המין התשוקות מנפש הבהמית נטהר האדם הנו סגים מכסף ויצא האדם טהור

ומזוקק ואח"כ מזכירין בפרשת החודש איך שהקב"ה אמר החודש הזה לכם והראה למשה הלבנה בחידושה ואמר כזה ראה וקדש ופירשנו שמהלבנה יקח האדם מוסר לבל יתגאה כי הלבנה בגדלותה מתחלת לנפול ותמעט ובעת קטנותה חיף בגדלה. ומאן דהוא זעיר הוא רב ומאן דהוא רב הוא זעיר. וכן האדם אל יתגאה בעשרו. וע"ז אמר כזה ראה וקדש. עוד ביארנו כי כמו בעת הארץ תבא בין הלבנה ובין השמש הלבנה לא תקבל אור השמש וחשך יכסנה, כן עת הגוף יחוץ בין הנפש ובין אבינו שבשמים הנפש תחשך, ואשר על כן על האדם להתאמץ לבל תהי' הארצית מסך המבדיל וכ"ז יורה לנו החג הקדוש, באכילת המצות נלמוד דעת לבל יתגאה האדם ובאכילת הפסח. אשר נזכה במהרה בימינו נקבל עלינו לבל נבקש מותרות ובאכילת המרור לסבול מרירות הזמן למען נשבע מטוב עוה"ב:

יג והנה פתח דברי המגיד כהא לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים כל דכפין ייתי ויכול כל דצריך ייתי ויפסח השתא הכא לשנה הבאה בארעא דישראל השתא עבדי לשנה הבאה בני חורין. יתבארו עפ"י דברי חז"ל אין ישראל נגאלין אלא בצדקה שנאמר ציון במשפט תפדה ושבי' בצדקה. ועל כן אחרי שמקדימין כל דכפין ייתי וייכול מזכירין שבזכות הצדקה לשנה הבאה נזכה לעלות לארעא דישראל. אמנם יש לבאר עפ"י מה שביארתי בכמה מקומות דברי המדרש רות פיסקא ישלם ד' פעלך כנפים לשמש כנפים לכרובים כנפים לארץ גדול כחן של גומלי חסדים ושל עושי צדקה שאין חסין לא בצל כנפי הכרובים וכו' אלא בצל מי שאמר והי' העולם שנאמר מה יקר חסדך אלקים ובני אדם בצל כנפיך יחסיון דיש כמה מופתים על מציאת ה' ומהם השמים מספרים כבוד אל ומהם בריאת הארץ יופי הבריאה וסדרה הנכון. ואולם האדם הרואה לעינים תכונות הנפש היקרה אך תשמח ותגל בפעולות הטובות ותתעצב בפעולות הרעות הוא לאות על כשרון הנפש חלק אלקי ממעל והחלק יעיד על הכל, וזה שאמר כנפים לארץ שהאדם ירומם עצמו להשגת ד' באמצעות המופת מהארץ וכן יגביה עוף להכיר בוראו ע"י כנפי השמים גדול כוחם של עושי צדקה שאינם צריכים לדעת מציאת ד' ע"י האמצעים האלה ויכירו כח ה' בנפש האדם עצמו ועל כוונה זו אמרו כל הנותן פרוטה לעני זוכה ורואה פני השכינה שנאמר אני בצדק אחזה פניך והכוונה שאם נותן צדקה ושמח בה רואה בנפשו חלק אלוקי ממעל והחלק יעיד על הכל. כן בלילי פסח אשר המצוה לשמוח באדונינו יתברך ולאהבה אותו ולדבקו בו ולהתרפק על דודינו אבינו שבשמים מקדימים כל דכפין ייתי וייכול כל דצריך ייתי ויפסח. ואז בכח השמחה של הצדקה יזכה ויראה פני השכינה נשמח ונגיל בשמחה של מצוה ונספר נפלאות תמים דעים:

יד ומורה החג הקדוש הזה על אהבת השלום והאחדות ואמרו במדרש למה צוה הקב"ה ליקח שה לפסח לומר לך מה שה כשנלקה באבר אחד כל האברים מרגישין כך ישראל כשאחד לקה כל ישראל מרגישין והוא מורה על חיות הכללי אשר נקרא רוב שלום ועל כן אין שוחטין הפסח על היחיד כי הפסח נאכל בחבורות חבורות להורות שכל אחד בפני עצמו אינו כלום וכל אחד חי בעבור חבירו וע"י חבירו:

טו ובמסורה ו' ולקחתם ולקחתם אגודת אזוב וטבלתם בדם אשר בסף, ולקחתם לכם ביום הראשון ולקחתם גם את זה, ולקחתם ארון ד' והתחזקתם ולקחתם מפרי הארץ ולקחתם מן החרם. וביאור דבר זה. כבר ביארנו כי מצות הפסח תורה על ענוה ושפלות רוח. ולזה אמר ולקחתם אגודת אזוב כי האזוב שפל הוא ומורה על מדת העניוות והשפלות וטבלתם בדם אשר בסף והוא דם פסח ודם מילה אשר יורו על ההסתפקות, והגעתם אל המשקוף זה הקב"ה ואל שתי המזוזות זה משה ואהרן כעו שאמרו במדרש שבכח מדת העניוות וההסתפקות יוכל אדם לזכות לעלות במעלות השלימות לדבוק בד'. ולקחתם לכם ביום הראשון. והכונה עפ"י מה שאמרו אתרוג דומה ללב לולב לשדרה ערבה לעינים הדס לשפתים, וחובה קדושה על האדם לשלוט בד' אברים אלו לבלי לתור אחרי עיניו ולבו ולשמור השפתים מלשון הרע:

ולא ילך בקומה זקופה. ולזה אמר ולקחתם לכם ביום הראשון שתתאמצו שד' אברים יהי' בידכם לשלוט עליהם ובזכות מדת הענוה וההסת פקות תקחו את עצמכם ביום הראשון. ולזה בא מצות השבתת שאור כאמור. אך ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם כמו שפי' בעקידה אור לארבעה עשר. שתיכף בעת שנעשה בר מצוה ישבית ויבדוק החמץ מביתו ולזה אמר אך ביום הראשון כשיגדל ויהי' לאיש ישבית החמץ, ובכח הענוה ולקחתם לכם ביום הראשון כשבא לכלל גדלות והי' בידו ד' אברים הראשים האלה שזכרנו ולקחתם גם את זה, זה בגמטריא י"ב, והוא מרומז על י"ב שבטים שהוא שורש האחדות והשלום. ובמדרש פרשתינו זה קרבן אהרן ובניו חביב לפניו קרבן אהרן כי"ב שבטים מנין זה כמו שפירש"י נסעו מזה שנסעו השבטים מאחדות ועל כן אמר ולקחתם גם את זה, אם למדות היקרות האלה תספחו גם מדת האחדות והשלום ולקחתם ארון ד', כי לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום. ואמרו בונה בשמים מעלותיו אימתי ואגודתו על ארץ יסדה למה"ד לפלטין שהיתה בנוי' על גבי ספינות כל זמן שהספינות מחוברות פלטין שעל גביהן עומדת כך בונה בשמים מעלותיו כביכול כסאו מבושם למעלה בזמן שישראל עומדים באגודה אחת לכך נאמר בונה בשמים מעלותיו אימתי ואגודתו על ארץ יסדה וכן הוא אומר ויהי בישורון מלך בהתאסף ראשי

עם יחד שבטי ישראל. הביטו וראו איך גדול השלום שכביכול כסאו מבושם למעלה ע"י השלום זה שאמר ולקחתם גם את זה ולקחתם ארון ד' שהקב"ה שוכן בתוככם. אמנם והתחזקתם ולקחתם מפרי הארץ שבאם תקחו מפרי הארץ אם תרצו להנות מחמודי התבל ותלכו אחרי תאוות לבכם ולקחתם מן החרם שאז תכשלו בדרככם חלילה ובסוף רע ומר מצבכם על כן אחי ורעי חזקו ואמצו להחזיק במעוז השלום:

טז ומעתה יבואר המדרש בפרשתינו בענין השלום בר קפרא אמר גדול השלום מה אם העליונים שאין להם לא קנאה ולא שנאה ולא תחרות ולא מצות וריבות ולא מחלוקת ולא עין רעה צריכין שלום הה"ד עושה שלום במרומיו התחתונים שיש בהם כל המדות הללו עאכ"ו. הכוונה דהנה יבינו רבים ששלום הוא היפך המחלוקת וישלול מצה ומריבה וזה אינו דשלום הוא קנין עצמי. וביאור הדבר עפ"י מה שכתבתי דשלום הוא קישור החלקים זה עם זה שכל אחד יחי' בעבור חבירו וע"י חבירו כי מושג החיות אינה תנועה כי יש מתנועע ואין בו חיות כמו מורה השעות שמתנועע ולא יחי'. אך חיות הוא קישור החלקים איש באחיו דבמורה שעות אם יקולקל איזה דבר לא יוכלו יתר הדברים למלאות חסרונו. והאבר המתקלקל לא יבול אך ישאר כמו שהי' משא"כ בחי אם יתקלקל אבר אחד, שאר אברים יגעים למלאות החסרון והאבר המתקלקל יבול ויבש, וזה גדר החיות וזה נקרא באמת שלום שהוא קישור החלקים. ולכן אמרו במדרש גדול השלום ששמו של הקב"ה נקרא שלום שנאמר ויקרא לו ד' שלום. והכונה לדעתי שכמו שהקב"ה נקרא חי העולמים שהוא מקור החיות כן נקרא הקב"ה ד' שלום שכל השלום שלו, כי השלום הוא קישור החלקים ובגוף נקרא זאת חיות ובעדה שלום, ולכן אמרו בצדק שיר השירים אשר לשלמה מלך שהשלום שלו, הכונה כי השלום שהוא החיות של כל העולם הוא שלו ועל כן בצדק אמרו שהעליונים שאין להם מחלוקת וקנאה וכו' צריכין שלום ועל כרחך השלים הוא ענין נשגב והוא חיות וקישור החלקים ואנו שיש בנו מחלוקת עאכ"ו:

יז עוד אמרו במדרש גדול השלום שדברו הכתובים דברי בדאי בשביל להטיל שלום בין אברהם לשרה דאמת הוא שמו של הקב"ה א"כ אף אם שנתה התורה בשביל השלום. מ"מ כשנעשה השלום הרי האמת נתקיים, עוד אמרו במדרש גדול השלום ששם שנכתב בקדושה אמר הקב"ה ימחה על המים בשביל להטיל שלום בין איש לאשתו. וביאור הדבר. דלפמ"ש דשלום הוא קישור החלקים והוא חיות העולם. א"כ כשנעשה שלום מי שעיניו פקוחות יראה שמו של הקב"ה, על כן אין לחוש אם מוחקין שמו יתברך כי בזה כותבין שמו יתברך לברכה, וע"כ אמרו בצדק במדרש פ' נשא שאפי' ישראל עובדין ע"ז ושלום ביניהם כביכול אמר הקב"ה אין השטן נוגע בהם שנאמר חבור עצבים

אפרים הנח לו חלק לבם עתה יאשמו והכונה לפי הנ"ל דאף שעבדו ע"ז וסרו מאחרי ד' יתברך מכל מקום כששלום ביניהם והחיות הכללי תחי' עדתם וכולם ישתתפו לרצון וחפץ אחד יביטו נפלאות תמים דעים ויחזרו בתשובה ואין השטן נוגע בהם.. עוד אמרו במדרש גדול השלום שכשברא הקב"ה את העולם וכו' מה עשה בראו מן העליונים ומן התחתונים, והכוונה שיהי' שלום בין הגוף והנפש וסיום דברי המדרש רבנן אמרו גדול השלום שכשמלך המשיח בא אינו פותח אלא בשלום שנאמר מה נאוו על ההרים רגלי מבשר משמיע שלום:

וכונת המקרא על אליהו הנביא שבא לבשר ביאת משיח וע' משנה סוף עדיות שר' יהודה אומר אליהו יבא לקרב ולא לרחק ר"ש אומר להשוות המחלוקת וחכמים אומרים לא לרחק ולא לקרב אלא לעשות שלום בעולם שנאמר הנה אנכי שולח לכם אליהו הנביא וגו' והשיב לב בנים על אבות. והי' מעשיהו שלום אכי"ר:

דרוש ג

בעזה"י דרוש לשבת שובה תרנ"ד:

אמר רשב"ג בשעה שברא הקב"ה את העולם נתאוה שיהא לו דירה בתחתונים כשם שיש לו בעליונים, ברא את האדם וצוהו מכל עץ הגן וכו' ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו וכו' ועבר על צויו א"ל כך הייתי מתאוה שיהא לי דירה בתחתונים ודבר אחד צויתי אותך ולא שמרתו סילק הקב"ה שכינתו לרקיע הראשון, עמד קין והרג להבל סילק שכינתו לרקיע השני, עמד דורו של אנוש והיו עובדי ע"ז שנא' אז הוחל לקרוא בשם ד' סילק שכינתו לרקיע השלישי, עמד דור המבול שנא' בהם ויאמרו לאל סור ממנו ודעת דרכיך לא חפצנו סילק שכינתו לרביעי, עמד דור הפלגה ויאמרו הבה נבנה עיר וכו' מה עשה הפיצן וסילק שכינתו לחמישי, עמדו הסדומים שנא' בהם ואנשי סדום רעים וחטאים לד' מאוד סילק שכינתו לששי. עמד אמרפל וחבריו והכעיסוהו סילק שכינתו לרקיע השביעי. ואמר מי יקום לי עם מרעים מי יתיצב לי עם פועלי און מה עשה הקב"ה קפל את כל הדורות הראשונות והעמיד את אברהם וסיגל מעשיו וירד משביעי לששי. עמד יצחק ופשט צוארו לזבח וירד ששי לחמישי עמד יעקב וירד מחמישי לרביעי, עמד שבט לוי וירד מרביעי לשלישי. עמד קהת וירד משלישי לשני, עמד עמרם וירד משני לראשון, עמד משה והורידו לארץ שנא' וירד ד' על הר סיני הה"ד באתי לגני אחותי כלה, מדרש פ' נשא הובא בעקידת יצחק שמות במסורה ה' פעמים יומים, יחיינו מיומים, ראו כי ה' נותן לכם השבת על כן הוא נותן לכם לחם יומים. אך אם יום או יומים יעמוד לא יוקם כי כספו הוא, לא יום אחד ולא יומים תאכלון, או יומים או חודש ימים בהאריך

הענן על המשכן יחנו בני ישראל ולא יסעו ובהעלתו יסעו: א בפסיקתא פיסקא דיו"כ אשרי נשוי פשע כסוי חטאה זש"ה נשאת עון עמך ביו"כ בא שטן לקטרג על ישראל ופורט עונותיהם וכו' והקב"ה פורט זכיותיתם מה עושה נוטל קנה של מאזנים וכו' מה הקב"ה עושה נוטל את העונות מתוך הכף ומטמינם תחת פורפוריא שלו והשטן בא ואינו מוצא שם עון שנאמר יבוקש עון ישראל ואינו כיון שהשטן רואה כן אמר לפניו רבון העולמים נשאת עון עמך כסית כל חטאתם סלה. לכך דוד משבחם לישראל שנאמר אשרי נשוא פשע כסוי חטאה, ילקוט תהלים ל"ב. ונ"ל לפרש דהנה כאשר יחטא האדם ועשה אחת ממצות אשר לא תעשינה שתים רעות עשה האחת שמרד בהקב"ה שעבר על רצונו יתברך ולא שמע פקודתו:

הב' שהקב"ה צוה שלא יעשה כזאת שלא תהי' למכשול ולפוקה לנפשו הטהורה והוא עשה פעולה להשחית נפשו ולפגמה, וההפרש שבין ב' בחינות אלו שלעומת מה שחטא ופשע בהקב"ה, הקב"ה יכול למחול לו ושונה בזה מלך בשר ודם ממלך מלכי המלכים הקב"ה כי מלך בו"ד יכול להיות שמצוה לצרכו או לצורך משרתיו. והוא צריך להפעולה ואם לא נעשה הדבר אשר צוה הלא יחסר לו החפץ ומה יועיל אם יבקש סליחתו. ועד"ז אמרו מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול.. כי המלך יצטרך לעניני כבוד שיהי' לו לעזר להצלחתו. לא כן הקב"ה שאין לו שום צורך לבריאותיו כי הוא אדון עולם אשר מלך בטרם כל יציר נברא. על כן הקב"ה ברוב רחמיו מוחל עונות עמו, וע"ז אמר בסוף איכה, ואתה ד' לעולם תשב כסאך לדור ודור למה לנצח תשכחנו תעזבנו לאורך ימים השיבנו ד' אליך ונשובה חדש ימינו כקדם, הכוונה כיון שאתה לעולם תשב בודאי איך לך צורך לבריאותך על כן תמחול לעונותינו וכן אמר המלך הקדוש בתהלים צ"א אדני מעון אתה היית לנו בדור ודור בטרם הרים ילדו ותחולל ארץ ותבל ומעולם ועד עולם אתה אל א"כ אין לך צורך לבריאותיך על כן תשב אנוש עד דכא ותאמר שובו בני אדם כי אם יחטא האדם אתה תקבל תשובתו ותמחול לעונו מטעם זה, כי מה יפעל לך יוצר התבל. אמנם אם נשקיף על אשר חטא נגד נפשו הטהורה ושחתה וגאלה בזוהמת עונות ופשעים לזה לא מהני מחילה, ההפרש השני הוא אם שוגג צריך כפרה כי אם צורך הכפרה וסליחת העון על אשר לא שמע לעצת הקב"ה ומרד בהשם יתברך ולא שמע לקולו אין מבוא לפעולת השוגג שעשה בלא דעת כי הלא לא מרד בהקב"ה אך שנעלם ממנו אם הדבר אסור וקסבר היתר הוא. אולם אם פגם בנפשו ששקצה בזוהמת וחלאת מאכלות אסורות מה לו אם הוא שוגג או מזיד וכי מי שנגף רגלו או ידו בשוגג האם לא נחלה האבר. והנה הקב"ה ברוב רחמיו אין מעניש את האדם אשר חטא ופגם בנפשו

כי אז לא יועיל לו מחילה אך הוא בחסדיו המרובים ישקיף אך אשר חטא נגדו יתברך ועל כן מקבל תשובה ומוחל עונותיו. וזה שאמר בקרא כי ביום הזה יכפר עליכם לפני ד' תטהרו הכוונה שמהעונות אשר חטאו לפניו ית' כי מרד בדברי מלך מלכי המלכים יטהרו וזאת הכוונה במדרש שהקב"ה נוטל העונות ומטמינם תחת פורפירא שלו שלא יחשוב אשר חטא האדם ופגם בנפשו כי אז לא תועיל מחילה אך אשר חטא נגדו יתב' כאמור. כיון שהשטן רואה כן אמר לפניו רבון העולמים נשאת עון עמך כסית כל חטאתם סלה שאם אין הקב"ה משקיף רק אשר מרד נגדו יתברך א"כ אין השוגג צריך כפרה כלל וכלל כאמור:

ב וזה כוונת חז"ל בר"ה ורב חסד מטה כלפי חסד היכי עביד ר"א אומר כובשו שנאמר ישוב ירחמנו יכבוש עונותינו, פירש"י כובש את כף המאזנים של זכות ומכריע את העונות וזה. תמוה שהרי בקרא מייתי יכבוש עונותינו עיין מהרש"א. ר"ח אמר נושא שנאמר נושא עון. ונלע"ד הכוונה דמאן דאמר כובש דהקב"ה שופט את האדם בבחינת חטאיו כשפל ונבזה מלוכלך בחטאים מבטן ומרחם כמאמר הקרא כי יצר לב האדם רע מנעוריו, ועל כן יש לו התנצלות כי הוא עפר מן האדמה ועל כן מטה כלפי חסד. ר"ח אמר נושא הכונה שהקב"ה לא ישפוט את אשר האדם פגע בנפשו. אך אשר מרד בהקב"ה ע"ד האמור שהקב"ה נוטל עונות ומניחם תחת פורפירא שלו. ובזה נושא הוא העונות וע"כ יכול למחול כאמור למלך מלכי המלכים שמחל על כבודו כבודו מחול ועל כן מטה כלפי חסד:

ועל דרך זה אמרו בילקוט ירמי' ג' עתידה כנסת ישראל שתאמר לפני הקב"ה רבש"ע כבר כתבת לאמר הן ישלח איש את אשתו וגומר א"ל כלום כתבתי אלא איש והלא כבר נאמר כי אל אנכי ולא איש, הכוונה כי אם תזנה אשתו נאסרה על בעלה ולא תשוב אליו כיון שאין לבעלה תועלת ממנה שאסורה עליו והוא נושא אותה אך לתועלתו אמנם אם ישראל חטאו להקב"ה הלא גם זולת זה אין להקב"ה צורך לבריותיו ואך לתועלתינו ברא הקב"ה עולם ומלואה ואם יחטא האדם הלא יכול למחול להם, על כן יקבלם אם ישובו מדרכם הרעה:

ג והנה אם אמנם דבדבר החטאים הפוגמים. את הנפש המשכלת קשה התשובה דאף אם הקב"ה ימחול לו אבל הוא פגם נפשו ומי יטהרנה, עכ"ז ע"י תשובה צדקה ומע"ט יכופר את אשר חטא עם הנפש, כי אם התגאלה נפשו באמצעות עושק ורצח ע"י צדקה שעושה לתמוך עניים ודלים וישמח נפשות אביונים תטהר נפשו מחלאתה ותקנה תכונות ישרות. ואשר שבע ודשן ממאכלות אסורות יענה בצום נפשו ותחזור הנפש

לבריאתה. ע"ד רפואת הגוף שאם אכל מאכלים מזיקים וצבתה בטנו ההכרח להריק גוויתו ע"י סמים המריקים. והנה הקרבן הוא ג"כ כפרה ע"י התשובה, שע"י שרואה איך שוחטין הקרבן וזורקין דמו, וחושב בדעתו כי ראוי הוא שישפך דמו וישרף בשרו: אך הקב"ה חס עליו החיוב עליו להתודות ויחשוב בדעתו שגם עליו יעבור כוס ורק שחס רחמנא עליו ומתוך צער הנפש ובאמצעות עני גופו יתעורר להשיב בתשובה שלימה לפניו יתברך אך תשובה זו הוא כשמקריבין קרבן בהמה אולם כשמקריב העני עשירית האיפה אין מקום לתשובה הזאת. על כן עשירית האיפה מכפרת אך לעונות אשר מרד ולא שמע מצות המלך מבלי התגאל בזוהמת החטאים. ועל זה אמרו במדרש פ' ויקרא וישוב אל ד' וירחמהו ואל אלקינו כי ירבה לסלוח זו עשירית האיפה שויתר הקב"ה משלו. הכוונה דמדכתיב וישוב אל ד' יעוררו הנביא שיתחרט את אשר מרד בהקב"ה אשר לא שמע בקולו ולחטא זה תועיל עשירית האיפה כי על ידי שעושה רצון הבורא יתברך שמו ירח הקב"ה את ריח הניחוח וימחול על כבודו על כן אמר זו עשירית האיפה שויתר הקב"ה משלו, הכוונה שבקרבן זה דל"ש תשובת המשקל כמו בקרבן בהמה יכופר בעשירית האיפה שנעשה רצונו יתברך והוא תיקון החטאים הבאים ע"י שאינו ממלא רצונו יתברך:

ד והנה אמרו בילקוט תהלים נ"א, אמר דוד רבש"ע אל תסתכל באותו שעה שנכשלתי לפניך וכה"א הסתר פניך מחטאי כיון שאמר לו נתן הנביא גם ד' העביר חטאתך אמר על דא אנא מזמר למנצח מזמור לדוד. הנה כבר אמרו דבתשובה מאהבה זדונות נעשין לו כזכיות ובתשובה מיראה זדונות נעשין כשגגות, וביארנו הכוונה דידוע דרובי הפעולות תתעצמנה בנפש ונעשה לה כטבע שנית, ע"ד שפי' בעקידה דברי חז"ל בריש סוטה שאין מזווגין לו לאדם אלא לפי מעשיו ומקשה והא ארבעים יום קודם יצירת הולד בת קול יוצאת ואומרת בת פלוני לפלוני ומשני כאן בזיווג ראשון כאן בזיווג שני ופירש העקידה זיוג ראשון הכונה על המזגו הטבעי שיהי' חם או קר וזיוג שני לפי מעשיו הוא הטבע השני' אשר נקנה לו מרובי הפעולות ע"ד משל איש אשר הרגיל את עצמו לפזר צדקה ולחמול על דלים נעשתה לו תכונה זו לטבע שני'. ועל זה אמרו במדרש פ' בחוקותי שאמר דוד המלך ע"ה חשבתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך בכל יום הייתי מחשב ואומר למקום פלוני אני הולך והי' רגלי מוליכות אותו לבהמ"ד הכוונה שלמקום פלוני שהוא צרכי הגווי' הייתי מחשב נחוץ הי' עלי לחשוב ולולא שחשבתי יצא הדבר מלבי והיו רגלי מוליכות אותי לבהמ"ד כי גם בלי דעת רגלי הוליכוני לבהמ"ד כי נעשה לי זאת לטבע שני' הה"ד אם בחקותי תלכו שיהי' לכם קיום המצות והחוקים לטבע שני'.

וכן על דרך זה אמר המלך החכם אל תלך בדרך אתם מנע רגלך מנתיבתם כי רגליהם לרע ירוצו וימהרו לשפוך דם. הכוונה שנעשה להם מדת הרציחה לטבע שני'. וכן אמר כן ארחות כל בוצע בצע את נפש בעליו יקח הכוונה שהרגילות יקח את רצון בעליו שגם בלי דעת יעשה און וחטאה לגזול ולרצוח כי הרגלה נפשו בהם: ה ובתשו' חוט השני סי' מ"ז הורה באשה שזינתה הרבה פעמים ואם תצטרך לעשות תשובה על כל זנות: ינעל דלת בפני בעלי תשובה ופסק שתעשה תשובה על ב' פעמים דכיון שעבר אדם עבירה פעם ראשונה ושני' הותרה לו והו"ל כשוגג ובספר יעלות חן פ' האזינו פי' מקרא דיחזקאל י"ח שובו והשיבו מכל פשעיכם ולא יהי' למכשול עון והכוונה שמכל פשעכם תשובו ב' פעמים ולא יהי' לכם למכשול עון כי יותר מב' פעמים הו"ל שוגג. וגם לדברינו למעלה א"צ לעשות תשובה רק על ב' פעמים דשוב אח"כ הוא רגיל בעבירה ונעשה לו כטבע שני' ומש"ה הו"ל כשוגג. ואולי זה גופה הטעם דהותרה לו ואף דבב' זימנא ל"ה חזקה רק בג' זימנא מ"מ רגיל מיקרי בב' פעמים כמ"ש הר"ן נדרים מ"ו בשם ירושלמי דבב' זימנא מיקרי רגיל. (אך בתשו' כתבתי דזה דברי ר"ח בירושלמי אולי ס"ל כרבי דבב' זימנא הוה חזקה ולדידן אולי בעינן ג' זימנא), ועל דרך זה יש לפרש שובו שובו מדרכיכם הרעים ולמה תמותו בית ישראל (יחזקאל ל"ג). הכוונה שישובו ב' פעמים על ב' עבירות, ועל דרך צחות יש לפרש דהנה קיי"ל בג' זימנא הוה חזקה, אך בקטלנית דהוה סכנת נפשות קיי"ל בב' זימנא הוה חזקה על כן אמר ולמה תמותו בית ישראל ובמיתה קיי"ל בב' זימנא הוה חזקה ואם תשובו רק מב' פעמים לא תמותו כאמור: ו והנה העושין תשובה ועובדים ד' כפי טבעם ובחפץ ורצון שעשו עבירות משתמשים לדבר מצוה יש להם שמחה בעמלם ועושים תשובה מאהבה, וזדונות נעשו להם כזכיות. אמנם העושין תשובה מיראת המקום ואין עושים מאהבה אך מיראתם מתגברין על היצר. ואינם עוברים את פי ה' ולעומת זה אינם מהפכים העבירות למצות כי הירא אינו עובר בפועל על דברי רבו ולעומת זה אינו חש לעשות רצון רבו או עמיתו והאוהב לא די לו שאינו עובר על דברי רבו אך מתאמץ לעשות רצונו בפועל ע"כ בתשובה מיראה זדונות נעשה לו כשגגות ולא לזכיות כי לא יעשה מצות בחפץ ורצון שעבר על דעת קונו. וזה כוונתם בילקוט כי העושה תשובה מיראה שזדונות נעשין כשגגות יש לבקש ולחנן לפניו יתברך שאל ישקיף על שגגותיו שיהי' לו למכשול ולפוקה ח"ו.ודוד המלך חשד עצמו שאינו עושה תשובה מאהבה רק מיראה על כן ביקש הסתר פניך מחטאי וכל עונותי מחה שהזדונות ימחול ומהשגגות יסתיר פנים. אמנם כשאמר לו נתן הנביא גם ד' העביר חטאתך שהעבירם לגמרי כי לא נשאר רושם ונהפכו הזדונות לזכיות כי עשה

תשובה מאהבה ובאותן התשוקות אשר לדבר נאה השתמש לעבדות ד' להכין סגולת זהב וכסף לבית המקדש כמו שאמר ובכל כוחי הכינותי, וידעתי אלוקי, כי אתה בוחן לב ומישרים תרצה. אני ביושר לבבי התנדבתי בכל אלה ואתה עמך הנמצאו פה ראיתי בשמחה להתנדב לך ויהפוך התשוקות לבנות בית נאה בהמ"ק אשר יבנה שלמה בכל אשר הכין דוד, וע"ז רמז נתן הנביא באמרו גם ד' העביר חטאתך על כן אמר על דא אנא מזמר מזמור לדוד:

ז ואמרו במדרש בראשית פ' כ"ב ויצא קין מלפני ד' ר' חמא בשם ר' חיננא יצא שמח וכו' פגע בו אדם הראשון א"ל מה נעשה בדינך א"ל עשיתי תשובה ונתפשרתי התחיל אדה"ר מטפח על פניו אמר כך היא כחה של תשובה ואני לא הייתי יודע מיד עמד אדם הראשון ואמר מזמור שיר ליום השבת. ויש לפרש דברי המדרש ויתבאר דברי המדרש פ' אמור עלה אלקים בתרועה ד' בקול שופר בשעה שהקב"ה יושב ועולה על כסא דין בדין הוא עולה מ"ט עלה אלקים בתרועה ובשעה שישראל נוטלין את שופריהן ותוקעין לפני הקב"ה עומד מכסא הדין ויושב על כסא רחמים ומתמלא עליהם רחמים והופך עליהם מדת הדין לרחמים אימתי בחודש השביעי. ונבאר מקודם דברי המדרש שהצגנו בפתח הדרוש ומקצת דבריו נמצא בעקידת יצחק בפתיחה לסדר שמות. בשעה שברא הקב"ה את העולם נתאוה שיהא לו דירה בתחתונים כמו שיש לו בעליונים, הכוונה שבעת הבריאה הי' האדם כאחד ממלאכי מרום והי' יכול להשיג השגה העליונה בחיים כי הגוף לא הי' לו מסך המבדיל כי הי' בכתנות אור באלף כמו שכ' בשל"ה הקדוש. על כן הי' להקב"ה דירה בתחתונים, ואחר שחטא אדם הראשון נעשתה גוויתו למסך המבדיל ואין יכול לבא להשגת השלימות, על כן סילק הקב"ה שכינתו לרקיע הראשון הנקרא וילון. ואמרו חז"ל בחגיגה י"ג וילון אינו משמש כלום אלא נכנס שחרית ויוצא ערבית ומחדש בכל יום מעשה בראשית ופירש"י נכנס שחרית לתוך חיקו והאור נראה, ויוצא ערבית מחיקו ומתפשט למטה והרי העולם חשוך. וכיון שחטא קין והרג להבל אמר הקב"ה שאין העולם כדאי להאיר עליהם סילק שכינתו לרקיע השני. והוא רקיע שבו חמה ולבנה וכוכבים ומזלות קבועים, כיון שעמד דורו של אנוש והיו עובדי ע"ז וחשבו שחמה ולבנה בעצמן אלוקית, סילק שכינתו לרקיע השלישי שנקרא שחקים שבו רחיים עומדות וטוחנות מן לצדיקים שנאמר ויצו שחקים ממעל ודלתי שמים פתח. כיון שעמד דור המבול שחטאו בזימה השחיתו דרכם ופשטו ידיהם בגזל והצדיקים לא מיחו בהם, סילק שכינתו לרקיע הרביעי הנקרא זבול שבו ירושלים ובית המקדש ומזבח בנוי ומיכאל השר הגדול עומד ומקריב עליו קרבן. כיון שעמד דור הפלגה שאמרו הבה נבנה

לנו עיר ומגדל וראשו בשמים, שהיו חצופים וגאון וגובה לב הי' להם וכל המתגאה כאלו דוחק רגלי השכינה ובחטא הגאוה נכללו גם מדות רעות קנאה שנאה ולה"ר ורכילות, ואחרי שמיכאל שר דחוכמתא כמו דאיתא בתרגום יונתן ואל משה אמר עלה אל ד' ואל משה אמר מיכאל שר דחוכמתא (ע' ברכת שמואל שכ' ואל משה הכונה המילוי דמשה בגימטריא ק"א כמו מיכאל ונאמר והחכמה מאין תמצא מאותיות ק"א בגימטריא מיכאל) וחכמת מה ישפיע השר הגדול אם לדור הפלגה גובה להם וגאון להם להדמות לעליון, על כן סילק הקב"ה שכינתו משם ועלה לרקיע החמישי שמו מעון שבו כתות של מלאכי השרת אומרות שירה בלילה וחשות ביום מפני כבודן של ישראל, שנאמר יומם יצוה ד' חסדו ובלילה שירה עמי. עמדו הסדומים צרי העין אשר יד עני ואביון לא החזיקו וכל כך גדול עונם. עד שסילק שכינתו מרקיע החמישי שבו גמילת חסדים שהמלאכים חשים על ידה ביום מפני כבודן של ישראל ועלה לששי שהוא מכון, שבו אוצרות שלג ואוצרות ברד ועליית טללים רבים ועליית אגלים וחרדת של סופה ודוד ביקש עליהן רחמים והורידן לארץ. כיון שבא אמרפל וחבריו אשר רדפו אחרי אברהם אבינו ובקשו לטורדן, סילק שכינתו מרקיע הששי מקום סופה וסערה ועלה לרקיע השביעי והוא נקרא ערבות שבו צדק משפט וצדקה גנזי חיים וגנזי ברכה. ועל כן ניצל אברהם אבינו באמצעות השפע ושובע רצון השפע מרקיע זה שנא' סולו לרוכב בערבות, והקב"ה אמר מי יקום לי עם מרעים ומה עשה הקב"ה קפל את כל הדורות שלפניו והעמיד את אברהם שתיקן החטא של אדם הראשון שהי' להוט אחר תאוות הגשמיות. ואברהם הורה דרך חדש כמו שהאדם יכול לעלות לשמי על ע"י שלימות ההשכלה כן ע"י עסקו בארציות שנותן מפתו לעני גומל חסד לאביונים. ונותן צדקה יעלה השמים. ועל כן ברכהו שם ואמר ברוך אברם לאל עליון קונה שמים וארץ מלמד שהקנה להקב"ה שמים וארץ, ועל כן אמרו בפרשת בחקותי פעם נכתב שמים קודם ופעם נכתב ארץ קודם מלמד ששניהם שוים פעם עזכיר אברהם תחלה פעם יעקב תחלה מלמד ששניהם שוין. וכונו לזה ששלימות יעקב הוא שלימות ההשכלה ושלימות אברהם אבינו הוא שלימות המעשה ושניהם שוין כי שמים וארץ קנין אחד. על כן תיקן חטא אדם הראשון בא יצחק ותיקן החטא מקין שהרג אחיו והוא קיבל על עצמו למסור נפשו לד' ועקד עצמו שהוא מדת הדין כידוע להורות אשר מן אז והלאה מדת הדין נכפף למדת החסד ויהפוך מדת קין שהוא אכזריות ורציחה. בא יעקב אבינו ותיקן חטא אנוש שעבדו לע"ז ויעקב ובניו אמרו שמע ישראל כשם שאין בלבך אלא אחד כך אין בלבנו אלא אחד. והם הסירו הע"ז מלבם ותקנו החטא. בא שבט לוי שהיו גדורים בעריות שאמרו הכזונה יעשה את אחותינו

והורו חוקים ומשפטים לישראל להזהירם מגזל ותקנו חטא דור המבול. בא קהת ותיקן חטא. דור הפלגה שהיו בגאון וגובה וקהת הי' ראש במצרים ובנה ערי מסכנות לפרעה. ועכ"ז לא שנה במצרים את שמו ולשונו והי' שפל רוח וגובה וגאון שנא וזה מורה אשר ישראל היו מצוינים ולא שינו את עצמם. וגם היתה אחדות בישראל ולא הי' ביניהם דלטורין נראה שלא היו גאים. בא עמרם ותיקן חטא סדום שיד עני ואביון לא החזיקו והוא לטובת ישראל לקח אשתו שגירשה לשמוע לקול בתו להקים מושיע בישראל. בא משה רבינו ותיקן חטא אמרפל אשר רדף אברהם מקור הצדק וע"י השמים והארץ התאחדו. והוא הוריד השכינה לארץ כי באמצעות התורה הקדושה יש להקב"ה דירה בתחתונים והוא ד'. אמות של הלכה והוא בנה המשכן מעון לשכינה, והקב"ה אמר עשו לי מדור קטנה שאבא ואדור אצליכם הכוונה בכל פעולה ופעולה יהי' שמו של הקב"ה שגור בפיכם ובלבבכם:

ח ועפי"ז יפורש דברי המדרש מתקיעות שופר הנ"ל דהנה אדם הראשון נברא בר"ה ובו ביום חטא בעץ הדעת וכ' הרמב"ם במורה דיש להבין ענין החטא מעץ הדעת דמה יתרון האדם מן הבהמה לולא הדעת, על כן כ' דטוב ורע האמורים פה הם נאה ומגונה, ולולא שהאדם הי' אוכל מעץ הדעת לא הי' לו תשוקה לדבר נאה, והתשוקה הזאת היא סיבת כל החטאים, ובחטא הזה שרעפי הנפש המשכלת תועה ילכו וילך האדם אחר עצת היצר לרדוף אחר תאות הגופני. אמנם התיקון לזה להשתמש בתשוקה זו לעבודת אדונינו על דרך זה אלי ואנוהו עשה לך לולב נאה שופר נאה. ועל כוונה זו אמרו במדרש שהשיב אדם הראשון על השאלה המן העץ וגומר אכלתי ואוכל עוד. כי לולא שאכלתי הי' טוב לי אך אחרי שכבר יש לי ציור מנאה ומגונה, ההכרח להחזיק חי' גם הרגשה הזאת. כמו שכ' החוקרים כי כעס קנאה רציחה וגניבה לא מלבד שרעות בעיני ה' אך גם מגונות הנה ומכוערות והחמלה והחנינה ונתינת הצדקה נאות ותפארת הנה לעושיהן. ועל זה אמר המלך החכם ראשית חכמה קנה חכמה ובכל קניניך קנה בינה תתן לראשך לוית חן עטרת תפארת תמגנך. כי ללכת אחר עצת החכמה והבינה לא לבד שהוא טוב בעצם. אך גם היא נאה. וכן אמר המלך החכם עטרת תפארת שיבה בדרך צדקה תמצא. ואמר לא נאוה לנבל שפת יתר אף כי לנדיב שפת שקר, כי שפת שקר לא לבד שהוא רעה אך גם לא נאוה. על כן ההכרח ללמד לתינוק לאהוב הנאה ולשמור עצמו מדבר מגונה, על כן אמר אדם הראשון אכלתי ואוכל עוד שאראה להשתמש בידיעת נאה ומגונה ובתשוקות האלה לעבודת ד' לקיים התנאה לפניו במצות. והנה שם שופר הוא מלשון שפרו מעשיכם שישראל מתאמצים לעבוד ד' בתשוקות לדבר נאה. וע"ז אמרו במדרש

שיר השירים הנך יפה בק"ש הנך יפה במזוזה הנך יפה בתפילין הנך יפה בלולב ואתרוג הנך יפה בתשובה ומע"ט הנך יפה בעולם הבא. על כן אמרו בשעה שהקב"ה יושב ועולה על כסא הדין בדין הוא עולה הכוונה שרוצה לסלק שכינתו למעלה כמו בחטא אדם הראשון שעלה למעלה. וכשישראל נוטלין שופריהן ותוקעין לפני הקב"ה הכוונה שמקבלין עליהם לשפור מעשיהם ולהשתמש בהתשוקה לדבר נאה לפניו יתברך על דרך שנאמר בשיר השירים הנך יפה דודי אף נעים עומד מכסא הדין ויושב בכסא רחמים שנאמר ד' בקול שופר וזה עיקר התשובה מאהבה:

מ ועל כונה זו אמרו חז"ל למה תוקעין ומריעין כשהם יושבים וחוזרין ותוקעין כשהם עומדין כדי לערבב השטן. וכוונת הקושיא היא דלכאורה עוברין בבל תוסיף. אך אין תכלית התקיעות שוות. דבתחילה תוקעין לעורר החרדה כמ"ש הרמב"ם במתק לשונו אעפ"י שתקיעת שופר בר"ה גזירת הכתוב והוא רמז יש בו כלומר עורו ישנים משנתכם ונרדמים הקיצו מתרדמתכם וחפשו במעשיכם וחזרו בתשובה וזכרו בוראכם אלו השוכחים את האמת בהבלי הזמן וישנים כל שנתם בהבל וריק אשר לא יועיל ולא יציל הביטו לנפשותיכם והטיבו דרכיכם ומעלליכם יעזוב כל אחד מכם דרכו הרעה ומחשבתו אשר לא טובה. וכונה זאת היא בתקיעות דמיושב ע"ד הקיצו משנתכ' אשר אתם יושבי' בטלים והתעוררו לתשובה. אמנם כשהם עומדין לא בא השופר להקיצם. אך השופר בא להוכיח העם שישפרו מעשיהם ויקבלו עליהם עול התורה והמצות ובזה הם מערבבין השטן הוא היצה"ר וכיון שיש לכל מצוה טעם בפ"ע אין עוברין בבל תוסיף:

י והנה בגמ' דר"ה אמרו ג' ספרים נפתחים צדיקים נכתבין לחיים ורשעים למיתה בנונים תלוים ועומדים כו':

וכ' תוס' ד"ה ונחתמין דכל מה דקרי הכא גבי רשעים מיתה וגבי צדיקים חיים כוונתו לחיי עולם הבא. ונראה דקשיא להו קו' הר"ן דהרי אנו רואין דכמה רשעים חיים. אמנם יש לפרש דהנה אמרו רז"ל רשעים בחייהם קרוין מתים. והכוונה ביארנו דכל הוי' שלא נתקיים בה התכלית של עושה ההוי' לא מקרי הוי', דהוי' הוה רעיון ומחשבת הפועל מלובש בגוף א"כ הרשעים שאין ממלאים תכליתם ל"ה הוי' וע"ז צדיקים נכתבין לחיים שנתקיים בהן תכלית ומחשבת הבורא רשעים נכתבים למיתה היינו שנכתבין שהם מתים אף שחיין בי הויתן לא מיקרי הוי'. בינונים תלוין אם עושין תשובה נחשבים לחיים ואם לאו נחשבין למתים. וזה פי' נכון:

יא ומעתה יבואר המדרש בראשית. הנה חטא אדם הראשון כבר ביארנו שאכל מעץ הדעת ונולדה לו ההבחנה בין נאה ומגונה והתשוקה לדבר נאה הוא סבת החטאים

לרומם חלקי הגווי' על חלקי הנפש הטהורה, כי הכח המעורר יסיתהו להתענג בתענוגים אף שהמה יטמטמו הנפש הטהורה. אמנם השבת הוא עדות נאמנה שהנפש היא עיקר האדם והגווי' אך לבוש זמני וכשמתנגדים הגוף והנפש הנפש תשתרר על הגווי' משרת הנפש, כי הנה הקב"ה ברא דומם ואח"כ צומח ואח"כ חי. ואח"כ מדבר וידוע כי הסבה נברא קודם ואח"כ התכלית כי התכלית בא מקודם במחשבה ואח"כ יחשוב האדם הסבה, אשר ע"י יגיע להתכלית ובמעשה הסבה קודמת להתכלית. ע"ד משל מלך רוצה לעשות כסא המלוכה. והוא מחשבה הראשית אח"כ יחשוב הסבות לפנות מקום ולבנות בית והכסא שהוא התכלית יעשה באחרונה. ומזה יראה שהאדם שנברא בסוף, הוא תכלית הבריאה ועל כן אמרו במדרש פ' תזריע זכה אומרים לו אתה קדמת למעשה בראשית לא זכה אומרים לו יתוש קדמך, והכוונה דאם אמת דהאדם הוא תכליתי אולם התכלית הוא להכיר גדולת אדוננו יתברך ואם אינו עושה הפעולה אשר לתכליתו נברא יחסר התכלית ובפועל יתוש קדמהו כי המחשבה לא הית' לברוא רשע ע"ד שאמרו חז"ל בר"ע כך עלה במחשבה לפני כי עיקר המחשבה היתה על הצדיקים. והנה אם האדם הי' תכלית הבריאה ההכרח לדעת איזו חלק הוא התכלית כי האדם מורכב משני חלקים מגוף ומנפש ואם נערוך גוף האדם לגוף הבהמה או החי' הרי יש לבהמה מותר על האדם כי גוף הבהמה חזק מגוף האדם והבהמה אוכלת צמח האדמה בלי הכנות מרובות ובגדי' נולדו עמה. ומזה מוכח שהנפש הוא התכלית שהוא מותר אדם מן הבהמה. ועוד שהנפש פועלת ברצונה והגווי' עושה הכל בהכרח, ומי שעושה בהכרח הוא סבה ומי שעושה ברצון ובדעתו לעשות או לחדול אי אפשר שיהי' סבה כאשר ביארתי בדרוש שני. מכל זה מוכח שאחרי שהקב"ה ברא תבל ומלואה ואחרי שברא האדם נשלמה המלאכה מזה מוכח שהנפש תכליתי, והגוף הוא הסבה. על כן בעת שבא שבת באה מנוחה נתעורר אדם הראשון להשיב מחטאו אשר הרים חלקי גויתו על כוחות ורגשי נפשו המשכלת, ואחרי שזאת היתה סבה לתשובתו פתח ואמר מזמור שיר ליום השבת: יב והנה עיקר התשובה הוא לתקן המדות הרעות שנאה קנאה תחרות גאות לה"ר ורכילות המפריעים שלום ישראל ועבירות שבין אדם לחבירו אין יו"כ מכפר וחבור עצבים אפרים הנח לו אפי' כשעובדים ע"ז אם עושין שלום הקב"ה מוחל להם והכוונה דע"י המחלוקת האדם נאחז בסבך לה"ר לרצח להכות ולשפוך דם נקי ואלו עבירות זרות לו כי לא נכשל בהם מעולם וכשעושין שלום ומתקנים הדרכים המקולקלים הקב"ה מוחל להם. על כן נזהרנו שיבקש כל אחד מטו מחבירו ביו"כ ולא רק בפה אך גם בלב ימחול כל אחד לחבירו וכל המעביר על מדותיו מעבירין לו על

פשעיו ע"י כן אמרו במדרש ר' נחוניא בן הקנה הובא ברמב"ן פ' תצא ובעקידה שער צ"ז שלח תשלח את האם זו הבינה שנאמר כי אם לבינה תקרא ואת הבנים תקח לך אלה ז' ימי הסוכות והכוונה זו הבינה היינו שיעשה תשובה מאהבה שהוא בעולם הבינה ואת הבנים תקח לך זה חג הסוכות שהוא מורה על השלום והאחדות כמו שאמרו במדרש בונה בשמים מעלותיו אימתי ואגודתו על ארץ יסדה. ומבואר במדרש דהאתרוג מורה על בעל תורה ומצות ולולב על בעל מצות והדס על בעל תורה וערבה על מי שאינו בתורה ומצות שמתאחדים כולם כאחד ועל חג הזה אמרו במדרש אמור מאן דנסיב כידון בידי' הוה אומר דין נצח דכשישראל עושין שלום ומתאחדין הקב"ה יתאחד עמהם. על כן אחי ורעי עשו שלום. והתאחדו הטיבו מעשיכם והשיבו אל ד', כמאמר הנביא הלא זה צום אבחרהו פתח חרצובות רשע התר אגודות מוטה ושלח רצוצים חפשים וגו' וזאת עיקר התשובה ביו"כ ומטעם זה אמרו במדרש שהשטן מודה ואומר ישנו עם כמלאכי השרת מה מלאכי השרת השלום מתווך ביניהם כך ישראל: יג עוד אחד מיסודי התשובה לקבל עליו לחנך ילדיו על ברכי התורה, כי זה אחד מיסודי הדת ונאמר בק"ש ושננתם לבניך, והקב"ה אמר על אברהם אבינו כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ד' לעשות צדקה ומשפט ועל כן נאמר בפרשתנו מקץ שבע שנים במועד שנת השמיטה בחג הסוכות הקתל את העם האנשים והנשים והטף ודרש ראב"ע אנשים באים ללמוד ונשים באים לשמוע טף למה באים ליתן שכר למביאהם אמר ר"ע אשריך אברהם אבינו שראב"ע יצא מחלציך. והנה יקשה למה צוה הקב"ה להקהיל בחג הסוכות. אך כבר אמרנו בשם מדרש שלח תשלח את האם זו הבינה כי אם לבינת תקרא ואת הבנים תקח זה חג הסוכות כי הקב"ה צוה אחר יוה"כ שעושים תשובה מאהבה ליקח הבנים לתורה ולתעודה לחנכם במצות בחג הסוכות ועל כן צוה הקב"ה להקהיל בחג הסוכות הטף ולהביאם לבהכ"נ לחנכם במצות ור"ע אמר שראב"ע למר דרוש זה מאברהם אבינו שנאמר עליו כי ידעתיו למען אשר יצוה וגומר. על כן אחי ורעי למדו בניכם תורה ומצות ואין העולם מתקיים אלא בשביל הבל תינוקת של בית רבן, גם שמרו נפשותיכם מחילול שבת וע"ז נאמר לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת ורמז על מה שאמרו חז"ל בשבת אין הדלקה מצוי' אלא במקום שיש חילול שבת שנאמר ואם לא תשמעו אלי לקדש את יום השבת וגו' והצתי אש בשעריך ואכלה ארמנות ירושלים וגומר על כן אמר לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת שלא תחללו שבת לגרום ח"ו להבערת יש:

יד והנה עיקר מצות יום הקדוש לשפוך שיח להתחנן ולהתפלל לפני הקב"ה ואף אם התפלל בר"ה והתחנן והוא מלא תקוה שהקב"ה קיבל תפלתו יחזור ויתפלל ויבכה בדמעות שהקב"ה ימחול לו על עונותיו כמו שאמר דוד המלך עליו השלום הביטו אליו ונהרו ופניהם אל יחפרו ופי' נפוצות יהודה הביטו אליו ונהרו שתורידו כנהר דמעות לפניו יתברך. ועל ידי זה ופניהם אל יחפרו כי העבירות ימאסו ויקלקלו צורת הפנים. ועל ידי דמעות תטהר צורת הפנים כמ"ש בספרי מוסר. ועל זה רות במדרש פ' נצבים העובר לפני התיבה מה שיענה אמן אחר הכהנים כך שנו רבותינו לא יענה אמן אחר הכהנים ואם הי' יכול לענות שלא תטרוף דעתו רשאי, דעיקר התפלה הוא לאחד מדת הדין עם מדת הרחמים והוא היחוד מהוי' ואדני, והכהנים מברכים ומהפכים מדת הדין למדת החסד כי הם מסטרא דחסד ואם הש"ץ יענה אמן שהוא בגימטריא צ"א כשם הוי', ואדני יסבור שכבר נשלמה תפלתו ואין צורך להתפלל עוד. על כן אין לענות אמן אך אם בטוח הוא שיחזור לתפלתו ויתחנן ואז מותר לענות אמן:

טו והנני חוזר למשנתינו שדרשנו בפלפול, שאמרו משחרב בהמ"ק התקין ר' יוחנן ב"ז שיהי' יום הנף כולו אסור ושיהי' הלולב ניטל במדינה כל ז'. ומה ענין זה לזה נ"ל כי הקרבת העומר הוא הודאה להקב"ה עבור הטוב אשר הראה לנו ותצמיח צמח האדמה בחסדו הגדול ועד שיקריב המנחה אסור לאכול חדש. אמנם כשאין בית המקדש קיים עצם קדושת היום וספירת העומר שסופרים בלילה המה השבח וההודאה, והאיר המזרח מתיר והתקין ריב"ז שרק בכח השבח והודאה שמשבחים ומודים במקום הקרבן הותר החדש. וכן הוא בלולב שנוטלים לולביהן בידיהן. ורמזו בזה שהאתרוג דומה ללב והלולב לשדרה והדס דומה לשפתים והערבה לעינים וצדיקים לבם מסור בידם וכן האברים הללו מסורים בידם וע"ז נאמר ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם. ורשעים הם מסורים ביד לבם, על כן נאמר ולקחתם לכם ביום הראשון שתקחו עצמיכם ותמשלו על אבריכם, ועל כן אמרו במדרש מאן דנקט כידון בידו הוה אומר דין נצח. והנה בזמן שבהמ"ק הי' קיים שהשכינה היתה שורה ביניהם והיו ישראל במעלת השלמות יכלו לפעול הענין הנכבד הזה בכח מצוה היקרה הזאת ביום אחד אך כשחרב בהמ"ק וירדו ישראל אחורנית ראה ריב"ז שביום אחד לא יפעלו הענין הזה והתקין שיהי' הלולב ניטל כל שבעה:

טו ומעתה לביאור דברי המסורה שהצגתי בפתח הדרוש יחינו מיומים, הכוונה על ב' ימים של ראש השנה, שאז תוקעין בשופר להעיר אותנו משנת העצלות, ביום השלישי זה יוה"כ יקימנו, ימחול עונותינו ונחי' לפניו. ולאשר יום השבת מעורר לתשובה כדברינו

למעלה, אמר ראו כי ה' נתן לכם השבת, ובכח השבת תתעוררו לשוב אל ה', וע"כ הוא נותן לכם לחם יומים, למען לא יקדירו ענני דאגה את לבכם ויהי' פנוים להתבונן ולדעת מה ה' עושה לנו ולהודות לו כעל תגמולוהי עלינו. אך אם יום או יומים יעמוד ובימים הקדושים האלה לא ישוב בתשובה, לא יום ולא יומים תאכלון,, אז גם פרנסתכם הולכת וחסרה, לכן או יומים או חודש או ימים. כי ג' זמנים מיועדים לתשובה, בכל יום ויום יחשוב האדם עם נפשו את כל אשר יעבור לפניו וישוב אל ה' וירחמהו, או חודש כי מידי חודש בחדשו לפני יום החודש יחזור בתשובה שלימה ויתחרט על חטאתו או ימים וכפר על חטאתו אחת בשנה:

ובימים הקדושים האלה נקבל עלינו לשוב בתשובה שלימה לפני אבינו שבשמים נשמור שבת מחללו ונגדל בנינו לת"ת ואז נזכה לראות גואל צדקינו, ואף אם יתמהמה נחכה לו, או ימים או חודש או יומים בהאריך הענן על המשכן אם ענני אופל יקדירו שמי עמנו יחנו בני ישראל ולא יסעו, כי נשב ונדום ונחכה לתשועת ד' ובהעלתו עד מהרה יעלה הענן מעל המשכן, והאיר ה' מחשכי גלותינו והי' לעת ערב יהי' אור ויושע ישראל תשועת עולמים. כן יקבל ד' תפלתינו וישוב ויחיינו ובל"ג בב"א:

דרוש ד

ב"ה דרוש אגדה לשבת הגדול תרל"ח:

א הנה יש לפרש בדרך רמז לשון המשנה דאלו עוברין בפסח כותח הבבלי ושכר המדי וחומץ האדומי וזיתום המצרי, עפ"י דבריהם ז"ל מדרש שמות רבה, פ' ט"ו ד"א החודש הזה לכם, הה"ד מי זאת הנשקפה כמו שחר ארבעה דברים של שבח יש כאן לישראל כנגד ארבע גליות שבארבע גליות שעמדו על ישראל לא כפרו בהקב"ה במלכות בבל מנין שנאמר מי זאת הנשקפה כמו שחר נבוכדנצר הי' משתחוה לשמש וכו' שנא' איך נפלת משמים הילל בן שחר יפה כלבנה במלכות מדי ברה כחמה במלכות יון וכו' איומה כנדגלות באדום, הנה המשך המאמר הזה למקרא דהחודש הזה לכם וגם לפרש מעלות אשר נשתבחו בהם ישראל דקחשיב במדרש, נ"ל הנה ישראל מ וכתרים ביראת ד' לירא ולאהוב לאדוננו יתברך להתפלל ולהתחנן לפניו בכל עת צרה וצוקה. וגודל מעלת התפלה ויקרה מבואר בדברי חז"ל בברכות דף ו' באמרם כל הקובע מקום לתפילתו אלקי אברהם יהי' בעזרו וכונתם ז"ל שהתפלה יקרה במהותה אם מתפלל להקב"ה שיהי' בעזרו ואין כוונתו שיעזור לו הקב"ה להנאת גופו אך שעל ידי כן יוכל למלאות רצינו יתברך. ולזה אמר כל הקובע מקום לתפלתו שבתפלתו יהי' תכליתו מקומו של עולם והוא הקב"ה. והנה יוסף הצדיק הי' מוכתר ביתר שאת ביראת ד'. כמו שאמרו במדרש פ'

מטות באותן שנקראו יראי אלקים כאברהם יוסף ואיוב עייש. ונאמר ביוסף ויהי ד' את יוסף ויהי איש מצליח ויהי בבית אדוניו המצרי. ופי' בבינה לעתים דהכוונה דהקב"ה הי' תמיד את יוסף ולא זז מאת פניו ומחשבתו הן ויהי איש מצליח. הן ויהי בבית אדוניו המצרי הן בעת צרה הן בעת צולחה קיים שויתי ד' לנגדי תמיד. וכן פירשתי מקרא קודש וד' הולך לפניהם יומם בעמוד ענן לנחותם הדרך ולילה בעמוד אש להאיר להם. והכוונה הן בעת צולחה ד' הלך לפניהם והן בעת צרה הדומה ללילה ד' מאיר להם ועל כן אמר לא ימיש עמוד הענן יומם ועמוד האש לילה לפני העם שהתקרבות הקב"ה לישראל כדרך שישראל מקרבין לבם לאבינו שבשמים והשי"ת מצדו ישגיח עליהם ולא ימיש מפניהם ומצדם הן בעת צרה והן בעת הרווחה: ב ובמדרש רות סוף פיסקא ליני הלילה. ג' הן שבא יצרן לתוקפן ונזדרזו כל אחד בשבועה יוסף דוד ובועז. יוסף דכתיב ואיך אעשה הרעה הגדולה הזאת וחטאתי לאדוני אין כתיב כאן אלא וחטאתי לאלקים אם חטאתי אני עושה לאלקים ולא אלקים עושה לי ומאמר זה אומר דרשני:

ואיך יעלה על לב שבאם הוא חוטא אלקים עושה לו, ונ"ל לפרש עפ"י מה שפירש באפיקי יהודה ח"ב דרוש כ"ט מקראי קודש הן אדוני לא ידע אתי מה בבית דלכאורה אין חוב קדוש ללחום נגד היצר הרע בכל עוז דאם ידע הקב"ה שיחטא לא יועיל כל עוז ותעצומות ואם יודע הקב"ה שלא יחטא אין צריך לשום פעולה נגד היצה"ר ומלחמה מה זו עושה. ולזה אמר יוסף הצדיק לאשת פוטיפר הן אדוני לא ידע אתי מה בבית. ואם כן אין הדבר תלוי אך בבחירתי. ועל כן איך אעשה הרעה הגדולה הזאת. ולפ"ז דברי המדרש מדוקדקים שאמר ואיך אעשה הרעה הגדולה הזאת וחטאתי לאלקים אם חטאתי אני עושה לאלקים ולא אלקים עושה לי. דאם יודע ד' הידיעה מסלקת הבחירה ואז אלקים עושה לי, דע"י ידיעתו הייתי מוכרח לחטא. ואמנם אחרי שאין אדוני יודע מה בבית אם אעשה הרעה אנכי עשיתי זאת ולא אלקים עושה לי. ואשר רוח ד' מלאה לב יוסף הצדיק ביראת ד' נתקיים בו וראו כל עמי הארץ כי שם ד' נקרא עליך ויראו ממך:

ג ופירשתי בזה מאמר בירושלמי ברכות פ' הי' קורא ר' יוחנן בקייטא דלא הוה חזיק רישי' הוה לביש תרווייהו (ב' תפילין) ברם בסתווא דהוה חזיק רישי' (שהי' חליש רישי') לא הוה לביש אלא דאדרעי, ואינו אסור משום ערוה אר"ח בר בא אפרקסים הי' לבוש מבפנים כד הוה אזיל מסחי כיון שהי' מגיע אצל האורלייר הי' חולצן א"ר יצחק עד יעקב תורמסין הי' לובשן וכד הוה נפיק מסחי הוה יהבין לי' וכד הוה מייתי לי' אמר הדא מילתא שני ארונות היו מהלכין במדבר ארונו של חי עולמים וארונו של יוסף והיו א"ה מונין את ישראל ואומרים וכי אפשר לארונו של מת להיות מהלך עם ארונו של חי

עולמים והיו ישראל אומרים ע"י ששמר זה מה שכתב בזה ולמה הוא אמר הדא מילתא אר"ח בגין מימר מילא דאורייתא א"ל ר' מני והכין לא ה"ל מילא דאור' חורא למימר אלא דא אלא קנטורין הוי בעי למימר יוסף לא זכה למלכות אלא ע"י ששמר מצותיו של הקב"ה ואנו לא זכינו לכל הכבוד הזה, אלא ע"י שנשמור מצותיו של הקב"ה ואתון בעין מבטלין מצותיו של הקב"ה מכן, ע"כ. הנה ראשית דברי הירושלמי פי' הגאון מהר"ז מרגליות בפתיחה ליו"ד דבתחלה סבר הירושלמי שר' יוחנן הי' לבוש תפילין עד שומר המרחץ. ולכן מקשה ואינו אסור משום ערוה (וזאת צ"ל אחר כיון שמגיע אצל האורלייר הי' פושטן) והיינו דכיון שלא פשט התפילין עד שהי' בפנים אצל שומר המרחץ ודאי פשט בגדיו קודם. ושוב אסור משום ערוה ומשני אפרקסים הי' לבוש והוא בגד של מרחץ שרוחצים בו. ור' יצחק אמר עד יעקב תורמסין הי' לובשן והוא בעל המרחץ והסדר הוא דהבעל המרחץ יושב ואח"כ נכנסין לפשוט הבגדים ואח"כ נכנסים למרחץ ושם יושב המשמש ולכן פשט תיכף התפילין. אמנם גוף דברי הירושלמי פירשתי ת"ל דהנה אמרו חז"ל כל זמן שבין עיניך יהי' שתים, וילפו מדכתיב והי' לאות על ידך והדר ולטוטפות בין עיניך. והכוונה דתפילין של יד המה לאות שהוא עבדו של הקב"ה ותפילין של ראש מראים לאחרים שהוא עבדו של הקב"ה. ע"ד הקרא וראו כל עמי הארץ כי שם ד' נקרא עליך ויראו ממך וע"כ אמרו על תפילין של יד שיהיו מכוסים לך לאות ולא לאחרים לאות ובתפילין של ראש המצוה בגובה הראש שיהי' מגולה. וע"כ אמרו כשאתה לבוש של יד, ואתה יודע שאתה עבדו של הקב"ה, לבוש של ראש, שאחרים ייראו ממך אמנם כשאין אתה לבוש של יד ואינך רוצה לירא את ד' והצנע לכת איך אחרים ייראו ממך וע"כ כל זמן שבין עיניך יהי' שתים ובתחלה לאות על ידך והדר ולטוטפת בין עיניך, וכ"כ בספר המדות להמגיד מדובנא:

ד ובזה פירשתי דברי הגמרא דחגיגה ר' מאיר, אומר בזמן שהאדם שרוי בצער שכינה מה אומרת קלני מראשי קלני מזרועי. והכוונה דהשכינה אומרת קלני מראשי והיינו שראשי כבד עלי. לפי שישראל שרוין בצער ומהראוי שיקוים בהם מה שכתוב בתפילין של ראש וראו כל עמי הארץ כי שם ד' נקרא עליך ולמה ישראל בצער מן המעיקים אותם אבל קלני מזרועי לפי שישראל אינם מניחין תפלה של יד, ואינם יודעין בעצמן שהם עבדים של הקב"ה. והנה ר' יוחנן לא לבש בסתיא אלא דאדרעי והי' מקוים בו שהוא ידע שהוא עבדו של הקב"ה ואחרים לא ידעו דבשל יד לך לאות כתיב. וכד נפיק מבית המרחץ הי' מייתין לי' הכונה של יד לבד. ותלמידיו חשבו בלבם כיון שאין לבוש של ראש איך ילבוש של יד. ומ"ה אמר להם שלא ירעו לבבם על שהוא מקיים המצוה דבצינעא ואין

שכרו אתו שיקוים בו וראו כל עמי הארץ כאמור ואמר להם יוסף שהי' מקיים המצוה בצינעא, לפי שהי' מלך ולא הי' מפרסם שהוא ישראל וע"י שהי' מקיים המצות בצינעא, הקב"ה פרסמו וזכה שהיו ב' ארונות הולכים ארונו של יוסף עם ארונו של חי עולמים כלומר שמר זה מה שכתב בזה ואף אנחנו לא זכינו לכל הכבוד אלא בשביל ששמרנו מצותיו ואתון בעין מבטלין מצותיו של הקב"ה היינו שלא להניח תפילין של יד שהוא בצינעא ע"י מה שאין אני יכול להניח תפילין של ראש שיראו כל עמי הארץ כי שם ד' נקרא עלי. והוא ביאור נחמד מאוד:

ח ובזה פירשתי דברי הגמ' דשבת א"ר כהנא דרש ר' נתן בר מניומי משמי' דר' תנחום. נר חנוכה שהניחה למעלה מעשרים אמה פסולה כסוכה וכמבוי ואמר ר' נתן בר מניומי משמי' דר' תנחום מה דכתיב והבור רק אין בו מים ממשמע שנאמר והבור ריק איני יודע שאין בו מים אלא מים אין בו אבל נחשים ועקרבים יש בו. ויבואר עפ"י מדרש חזית הדודאים נתנו ריח זה ראובן שהציל את יוסף ועל פתחינו כל מגדים זה נר חנוכה. ופירשנו על פי האמור למעלה דבזכות שקיים יוסף המצות בצינעא זכה שנתפרסם צדקתו ברבים. ועל ידי זה זכו ישראל למצות שעושין בפרהסיא כמו נר חנוכה שמדליקין בחוץ ואיכא פרסומא ניסא כל זה בזכות יוסף הצדיק שקיים מצוות בצינעא. ועל כן אמר במדרש חזית הדודאים נתנו ריח זה ראובן שהציל את יוסף וזכות המצוה שהציל את יוסף עומדת לעד, דבזכותו של יוסף הצדיק שקיים מצות בצינעא זכו ישראל למצוות חנוכה ולפרסומי ניסא. והנה הסבה מה שניצל יוסף מהבור אף שהי' בו נחשים ועקרבים הוא עפ"י דברי חז"ל נקטינין ארי' אבי תרי לא נפל והא קחזינן דנפל האי דאידמא עליו כבהמה. וכתבו המפורשים דכל אדם אשר לבו מלא ביראת ד' כל הברואים יראים ממנו וכ' הגאון ר' אלי' הובא באהל יעקב פ' תזריע כמו כלי מלא על כל גדותיו ישפך ממנו גם להמקום שעומד הכלי וכן אדם שהוא מלא ביראת ד' היראה יוצאת ממנו ונכנסת לאדם אחר לירא מפניו. וזה ביאור הקרא ומוראכם וחתכם יהי' ע"פ כל חית השדה הכוונה דיראת שמים של בני אדם אם נתמלאו ממנה תהי' על כל חיות השדה שייראו ממנו. ומסבת שהי' יוסף הצדיק מלא ביראת ד' לא יכלו נחשים ועקרבים להזיקו. ויפה אמר ר' נתן בר מניומי משמי' דר' תנחום נר חנוכה שהניחה למעלה מעשרים פסולה דבעינן שיהי' פרסום הנס. ובמה זכו ישראל לפרסום הנס ואמר ר"נ בר מניומי משמי' דר' תנחום מה דכתיב והבור ריק וגומר מים אין בו אבל נחשים ועקרבים יש בו ולא הזיקו את יוסף יען שהי' מלא ביראת ד' ובזכות שהי' יוסף הצדיק מלא ביראת ד' והצנע לכת זכו ישראל לפרסום הנס ונתקיים וראו כל עמי הארץ כי שם ד' נקרא עליך ויראו ממך: ו וכל כך

היתה צדקת יוסף ויראתו קודמת לחכמתו עד שגם הפתרון שפתר לשר המשקים ולשר האופים אם כי עמד בסוד ד' ויש בענינו נבואה ורוח הקודש כפי הנראה ממדרשים. אמנם לפי מה שהרשתי התבונן יש להבין הפתרון בדרך זה. דכבר למדונו חז"ל דיסורין ממרקין עונותיו של אדם. ואמר דוד המלך ע"ה בתהלותיו אשרי הגבר אשר תיסרנו ד' ומתורתך תלמדנו וא"כ איפוא הירא את ד' מעבדי המלך אם המלך יעניש אותו בעת עצמו פשעיו ורבו חטאותיו יצדיק דינו ולא יטור חמה נגד המלך. אמנם הרשע אשר לא ישוב מחטאתו הוא יאמר תמיד זך דרכי ושלא כדת הענישו ולבו מלא חמה על המלך אשר באמת שפט בצדק, וידוע כי את אשר על מחשבתו סליקו ביום בשעיפים בחזיונות יראה בלילה. א"כ איפוא נשקל בפלס החלום שחלם שר המשקים הנה גפן לפניו ובגפן ג' שריגים וגו' וכוס פרעה בידי ואתן את הכוס על כף פרעה, החלום הזה יורה שאין בלבו על המלך ושהוא מקבל העונש בלב שלם וכל תשוקתו להשקות המלך ממטעי הענבים, ולהושיט לו כוס שמחה ולתתו על כפו ומחשבתו יום יום על רעיוניו סליקו. ולכן שפט בצדק שאיש כזה מהראוי שמן השמים ירחמו עליו ויניחו לו מעונשו ופתר שבעוד ג' ימים ישא פרעה את ראשו ויושיבהו על כנו. לא כן שר האופים אשר בחלומו והנה ג' סלי חורי על ראשו ובסל העליון מכל מאכל פרעה מעשה אופה והעוף אוכל אותם מן הסל מעל ראשי הדבר יורה שאין בלבו לתת להמלך מאכל אשר יאכל כי הוא נהים כריסי' לא שוי' והעוף אכל מהמאכל אשר הוכן למלך, הדבר לאות על מחשבתו יום יום ולבו יורה חיצים זקים ושנאה על המלך כי יאמר חף אנכי מפשע ולחנם מזורה הרשת לפני להושיבני במאסר, ואיש כזה מהראוי שלא לחמול עליו וכמים הפנים לפנים כן לב המלך אל עבדיו ובצדק פתר בעוד שלשת ימים ישא פרעה את ראשו מעליו. ומזה יראה איך גדול ורם ונשא איש הירא את ד' וכי ביראה הקודמת לחכמה יסיק שמים ויגיד חזיונות בחכמה ותבונה איש אשר רוח אלקים בו: ז ובמדת היראה נשתבחו ישראל גם בהיותם במצרים. ע"ד שאמר במקרא ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויזעקו ותעל שועתם אל האלקים מן העבודה. והכונה שלא הי' צר לישראל על עוני הגוף, ויזעקו אך על עני הנפש כמו שפי' האלשיך הקדוש מאמר המגיד וירעו אותנו המצרים ויענונו שבתחלה הרעו אותם בנפשותם ואח"כ הי' להם כח לענות אותם בגופם, וזאת הכוונה ותעל שועתם אל האלקים מן העבודה שעלתה שועתם בעניני אלוקית יותר מן העבודה. ועל זה נאמר בקרא ראה ראיתי את עני עמי אשר במצרים ואת צעקתם שמעתי מפני נוגשיו וארד להצילו מיד מצרים ולהעלותו אל ארץ זבת חלב ודבש, ועתה הנה צעקת בני ישראל באה אלי וגם ראיתי את הלחץ אשר מצרים לוחצים אותם ועתה לכה ואשלחך

אל פרעה והוצא את עמי בני ישראל ממצרים. והדקדוקים רבו שקראם בתחלה עמי ואח"כ בני ישראל ובתחלה אמר וארד בעצמי ואח"כ לכה ואשלחך אמנם ההפרש שבין נוגש ובין לחץ ידוע כי נוגש הוא בעניני הגוף. ולחץ נאמר על מצוקת הנפש כי שורש נוגש נצמח מן נגש שהיא פגיעה וקרבה גופנית וע"ז נאמר יען כי נגש העם הזה ולבם רחוק ממני אמר מלת נגש שהיא קרבה גופנית, אחרי שהם מתפללים בפה ולא בלב. ואמנם מה שנא' ויגש אברהם אף שהי' קרבה נפשית לפי מה שאמרו שאברהם הי' קובע מקום לתפילתו. ולכן נאמר ויגש אברהם שהקריב גופו למקום תפלתו, והנה אם ישראל זועקים מתוך צרה על מכאוב ומצוקה גופנית, עדיין אינם ראוים שיגאלם הקב"ה ע"י שליח שקשה להוציא עם כבד עון מקרב גוי והקב"ה בכבודו ובעצמו הכרח לגואלם. אמנם אם ישראל צועקים מתוך צרה ומכאוב נפש אשר המה עניים בדעת קצרי רוח בושים ונכלמים מפני אדונינו יתברך כי אז ראוים לגאלם ע"י משה רבינו נביא מלמד דעת להבינם דעת ויראת ד'. ולכן אמר הקב"ה ראה ראיתי את עני עמי אשר במצרים קראם עמי כי אז לא ראה אותם במדרגה גבוה ואת צעקתם שמעתי מפני נוגשיו. פגיעה ועונש גופני ולכן וארד להצילו מיד מצרים ולהעלותו אל ארץ זבת חלב הצלה גופנית, אמנם ועתה הנה צעקת בני ישראל באה אלי. בעניני הנפש הנוגע לה' לאשר הורדו מטה מטה. וגם ראיתי את הלחץ אשר מצרים לוחצים אותם והוא פגישה רוחנית אשר מכאיבים אותם בנפשותם. ולכן לכה ואשלחך אל פרעה והוצא את עמי בני ישראל ממצרים. כי עתה אוכל לשלוח נביא להעלותם ממדרגתם השפלה על דרך ויוצא משה את העם לקראת האלקים מן המחנה שהוא הי' הממוצע להעלות העם לקראת האלקים: ח והתלבשו אחב"י במצרים במדת יראת האלקים עד שאמרו במדרש שה"ש פיסקא קול דודי ר' יהודה אומר בשעה שאמר משה לישראל בחודש זה אתם נגאלים א"ל והלא אמר הקב"ה וענו אותם ארבע מאות שנה ועדיין לא שלמו. ר' נחמי' אמר שאמרו והלא אין בידינו מעשים טובים ורבנן אמרו והלא כל מצרים מטונפת מע"ז שלנו הורו השלמים איך ישראל עם יראת ד' בלבם חרדו לקראת ד'. ואמר ר' יהודה אשר חרדו לדבר ד' אשר גזר ואמר שישבו ישראל במצרים ת' מאות שנה למרק עון אבינו הראשון אשר שאל במה אדע ואיך יצאו ממצרים כל עוד שלא נתמרק העון. ר' נחמי' צפה למדת הבושה אשר בושו והכלמו מאדונינו יתב' שאין להם במה להתקרב אליו יתברך אחרי שאין להם מעשים טובים ורבנן הוסיפו עוד באמרם זאת לא זאת שאין לנו מעשים טובים, אך גם שמצרים מטונפת מע"ז שלהם והיא עבודה שזרה לישראל והוא שפל המצב וקוצר רוח

שלהם ואמר משה הואיל והקב"ה חפץ בגאולתם מדלג על ההרים כמאמר המדרש וזאת המעלה הראשונה אשר עטרה את ישראל והלביש אותם צפירת תפארה:
ט המדה השני' אשר יתלבשו אחב"י ויכהנו פאר הוא מדת הענוה, והיא המדה אשר הזהירו חז"ל באמרם מאוד מאוד הוי שפל רוח, אף שבכל המדות העצה יעוצה ללכת בדרך האמצעי. במדה הזאת, לאשר מדת הגאוה גרועה מאוד, וכל המתגאה כאלו עובד ע"ז ההכרח לתפוס בקץ האחרון ולהיות שפל רוח. ועל מדת הענוה אמר הקב"ה ללבנה לכי ומעטי את עצמך וכשקטרגה הלבנה אמר הקב"ה צדיקים יקראו בשמך שהם ממעטין את עצמן, וכמו שאין ללבנה מגרמה כלום כך צדיקים יודעים שאינם מאומה אך אורו של הקב"ה זורח עליהם, ומטעם זה אמרו החודש הזה לכם. ואמרו במדרש שמשה רבינו נתקשה.. בקידוש לבנה עד שהקב"ה הראה לו, כזה ראה וקדש. והבנת הענין דכמו שהלבנה בעת שתתמלא תתחיל לנפול ולהתמעט. ובעת קטנה תתחיל להתגדל כן ישראל עלו בט"ו גדוליהם מאברהם עד שלמה ובעת באו בימי שלמה עד רום שיאם התחילו לרדת אחורנית בט"ו מלכיהם כדאיתא במדרש פ' בא. וזה לאות ולמופת שלא יתגאה אדם בעת באו עד רום ההצלחה, ושלא יתיאש בעת ירד אחורנית ר"ל וכמו שאמרו ע"ז בזהר הקדוש מאן דהוא זעיר היא רב ומאן דהוא רב הוא זעיר, וכן הקב"ה מתנהג עמהם בעת הרמת קרנם יאפיל עליהם שלא יגביהו עד רום הצלחתם, ובעת צרה יאיר עליהם שלא יאבדו ח"ו. וזה ביאור הקרא וד' הולך לפניה' יומם בעמוד ענן לנחותם הדרך ולילה בעמוד אש להאיר להם ללכת יומם ולילה, יומם הולך לפניהם בעמוד ענן, שלא יזרח להם כל כך שמש הצלחה לנחותם הדרך הכוונה שלא יהיו תועים בדרך מרוב הצלחה, ולילה בעת צרה, הקב"ה מאיר לפניה', ללכת יומם ולילה שיהיו קיימי' תמיד. וכן אמר במקרא קודש כי ענן ד' על המשכן יומם ואש תהי' לילה בו לעיני כל בית ישראל בכל מסעיהם כי בכל מסעי בני ישראל הקב"ה התנהג במדה זאת. וכמו שהלבנה מקבלת מאור השמש, ובבא הארץ בין החמה ובין הלבנה נעשה מסך מבדיל ויחשך אור הלבנה, כן אחרי שישראל מקבלין מאורו של הקב"ה אם הגוף יאפיל על נפש המשכלת ויעשה מסך מבדיל בין הקב"ה ובין נפש המשכלת אז נפסק אורו של הקב"ה מעל הנפש והוא ליקוי הנפש. ועל כן אמר הנביא עונותיכם היו מבדילים בין הקב"ה וביניכם, ועל כן אמר הקב"ה כזה ראה וקדש דישראל יראו בהלבנה מדתה ותכונתה וכן יתקדשו לבל יתגאו ולבל יאפילו ענני הגוף על קרני הוד הנפש המשכלת, ויפה פירש בכלי יקר, מה דאמרו חז"ל פני משה כפני חמה פני יהושע כפני לבנה לפי שמשה קיבל תורה מהקב"ה, והתורה עומדת לעד, ועל כן הוא כפני חמה שאף בימי גליות ישראל

וחורבנן לא פסקה תורה מישראל ולא זזה שכינה מתוך ד' אמות של הלכה. אמנם יהושע הנחיל את הארץ, וזה נשתנה לפי העת פעם ילכו ישראל בגולה ועתיד הקב"ה להחזירה לנו, ועל כן הוא כפני לבנה שאינה מאירה לעולם:

י ואמרו חז"ל במנחות בג' דברי' נתקשה משה רבינו מנורה ר"ח ושרצים, הנה מה שנתקשה במנורה ור"ח כבר פירשתי (בדרוש האמונה והאחדות בהקדמת חיו"ד ח"ר) אך מה שנתקשה בשרצי' נ"ל, דהנה טעם שאסרה תורה בהמות טמאות ושרצי' לפי שמטמטמי' הלב, ומעבי' תכונות הגוף ובהמות הדורסות ועופות הדורסות מולידות תכונות רעות בנפש באמצעות אכילתן. וזאת כוונת חז"ל במדרש פ' שמיני תורה חדשה מאתי תצא, חידוש תורה מאתי תצא וכפי הנראה שיהי' מותרין לעתיד לבא בנבילות ושרצי'. ואף דהתורה עומדת לעד, וח"ו לא תבוטל. אך לפי שאז יקוים וגר זאב עם כבש וגו' לא ירעו ולא ישחיתו בכל הר קדשי, ותתוקן הבריאה במהרה בימינו, ולא יולידו חיות ועופות הדורסות תכונות רעות כי הם בעצמ' לא ירעו ולא ישחיתו והי' על מצולות הסוס קודש לד'. גם הגוף לא ישחת באמצעות מזונות כאלה כי מלאה הארץ דיעה, והי' עינך רואות את מורך. על כן הרשו החכמים במדרש להורות שלעתיד לבא במהרה בימינו ישתנו דיני' פרטי' בעניני' האלו. ומשה נתקשה איך אפשר שישחת האדם וימשך אחרי גוו, וישכח החובות העמוסות עליו, עד שהראה לו הקב"ה וזה לכם הטמא, דבאמצעות מאכלן פגולי', יוכל איש להעביר בגדי הקודש מעליו ולהתגאל בחלאת זוהמת הגוף. ובמדרש אמרו שאף על המטבע נתקשה עד שהרא' לו הקב"ה מטבע של אש ואמר לו כזה יתנו, והכונה שהי' משה מתפלא איך אפשר לאדם לקנות שלימות בנפש באמצעות הצדקה אשר יעשה ויתמוך יד עני ואביון במשען כסף או זהב והוא חרס את חרסי אדמה. ואיך יעשו ממצות האלו פרקליטי' בעולם העליון עד שהראה לו הקב"ה מטבע של אש, והכוונה ע"ד שאמרו במדרש אמור וצדקתך אלקי' עד מרום שצדקה שאדם עושה ביד מעמיד עליוני' ותחתוני'. ויש בכח האדם לקחת חרס את חרסי האדמה ולעשות ממנו שורש בעולם העליון ובאמצעות הצדקה שנותן לעני יקנה עולמו בשעה אחת:

יא ובמדת הענוה היקרה התלבשו אחב"י בעת יצאו ממצרי' ואכלו מצות שהוא מורה על הענוה כי חמץ מורה על גאות, ומצה על ענוה וזה שאמר המגיד מצה זו שהיו אבותינו אוכלי' על שום מה על שום שלא הספיק בציקם להחמיץ עד שנגלה עליה' מלך מלכי המלכי' הקב"ה וגאלם, וכוונה עמוק' בזה, עפ"י דברי חז"ל את דכא חד אמר אתי דכא, וחד אמר אני את דכא, ומפרשי' דאף שהאדם צריך להיות שפל בדעתו עכ"ז בעת שהאדם יתבונן ברום שמי' ויסיק למעל' להתבונן בקדושת אדונינו יתברך ההכרח עליו להתלבש

במדה גבוה. ע"ד ויגבה לבו בדרכי ד' ואל יהי' שפל בדעתו כי אז יערה עליו רוח ממרום ותשרה עליו שכינה אם יזכה לכך. ולכן אמר חד אתי דכא הכונ' שהקב"ה מגביתו לפי שעה עד שיגב' לבו בדרכי ד'. ויאיר עליו בטובו, וחד אמר אני את דכא, דא"צ גם לזה אך גם בהיותו בשפל המצב הקב"ה נגל' עליו. וע"ז הדרך אמר המגיד שלא הספיק בצקם להחמיץ שלא עלו למדריג' גבוה למען יהיו נכונים לקבלת פני השכינ'. אך הי' במדת ענותנות' ושפל מצבם, עד שנגלה עליהם הקב"ה ע"ד שאמר המדר' אני את דכא. ועל כן המצוה בחג הקדוש לאכול לחם עוני לזכור שפל מצבו, מאין בא ולאן הוא הולך. ולכן אומרים הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים כל דכפין ייתי וייכול, ע"ד שאמרו חז"ל מה דרכו של עני הוא מסיק ואשתו אופה. והכוונה דבכל עניני צדקה הבעה"ב מכין והאשה מחלקת וע"כ אמרו חז"ל על נשים שהם מקרבים הנאתן. וכן מצוה לחלק המצה לעניים, ולכן אמרו הוא מסיק הכוונה הבעה"ב מכין והאשה גומרת המצוה ולכן אומרים הא לחמא עניא כל דכפין ייתי ויכול וגו':

יב המדה השלישית אשר תלבש עדת קדושים הוא מדת הגבורה אשר יתגברו על היצר, וע"ז נאמר הן עם כלביא יקום וכארי יתנשא. וממדה זאת הוא להשליך נפשו מנגד בדבר הנוגע לכבוד ד' ותורתו, ולבלי להכניע לפני בשר ודם למלאות בלמוס תאותו כאשר אמר ד' לגדעון (שופטים ז') כל אשר ילק בלשונו מן המים כאשר ילק הכלב תציג אותו לבד וכל אשר יכרע על ברכיו לשתות ויהי מספר המלקקים בידם אל פיהם שלש מאות איש ויאמר ד' אל גדעון בשלש מאות האיש המלקקים אושיע אתכם, לפי שהדבר לאות ולמופת שמי שאינו מכניע עצמו למלאות תאותו אך ילוק במים ככלב שאינו מכניע עצמו, יש בו מדת הגבורה להתגבר על אויבי ד'. וכבר אמרו איזה גבור הכובש את יצרו לא כונו בזה שאין בידו להתגבר על אחרים ותהי להיפך דבאמת יש בידו כח להתגבר על אחרים אבל סבת הכח הזה היא מאשר התגבר על יצרו ומושל ברוחו וע"י כן יכולת בידו להתגבר על אחרים כי אין בו מורך הלב, ומשליך נפשו מנגד וע"ז נאמר טוב ארך אפים מגבור ומושל ברוחו מלוכד עיר דמייתי במשנה, והכונה דמהגבור אשר יתגברו על אויביו טוב ונאה מדת ארך אפים שיש בו, דבלי ספק אם הוא גבור יש בו מדה זאת המפוארה. דלולא שיש בידו הכח הזה לא הי' בידו להתגבר על אויביו. דבתחלה ההכרח באדם שימלוך על אבריו ותכונת רוחו ונפשו, ואח"כ יש בידו למלוך על אחרים וכמו שאמר אחי' השילוני לירבעם (מלכי' א' י"א) ואותך אקח ומלכת בכל אשר תאוה נפשך והיית מלך על ישראל דבתחלה תמלוך בתאות נפשך, ועל אבריך ורוחך ואח"כ תוכל להתגבר על אחרי', וכן פי' המגיד מדובנא פ' שופטים וכן נאמר שמואל ב' כ"ג לי

דבר צור ישראל מושל באדם צדיק מושל יראת אלקים דאחרי שמושל בו יראת אלקים להתגבר על כחות נפשו ע"ד שאמרו הצדיקים לבם מסור בידם כי אז בידו להיות מושל באדם דמדת הטוב שבגבור הוא ארך אפים, ומושל ברוחו מלוכד עיר דבלוכד עיר יש בו הטוב ההוא שהוא מושל ברוחו ובא להוציא מלב ההמוני' החושבים התכלית לסיבה וממירים טוב ברע, ע"ד משל אם אחד הי' צדיק נשגב ומשל ברוחו והתגבר על יצרו ונעשה מלך או לכד עיר. הפתאים חושבים אשר משל ברוחו הוא סבה, והתכלית אשר לכד העיר ומלך על אחרים, ולא כן הוא. דעיקר התכלית המעולה וההצלחה הוא לטהר נפשו ולקנות שלימות הנפש לא קניינים ואושר המדומה. ולכן אמר טוב ארך אפים אשר יש בהגבור וזאת התכלית וההצלחה הנרצית. ולמד מזה התנא איזה גבור הכובש את יצרו:

יג ובמדה זאת התלבשו ישראל בצאתם ממצרים וצוה הקב"ה לאכול הפסח על מצות ומרורים, והכוונה דהאדם צריך לקבל על עצמו לשבוע תמרורי הזמן ח"ו ולסבול עמל ויגיעה, ולא יכעוס ולא יתרעם לקצוף באלוקיו ומלכו. אך יט שכמו לסבול, ומורה על זה המצה אשר לא יהי' מאלה האנשים אשר כתנור בוער לבם מלוש בצק עד חמצהו והוא מדת ארך אפים למשול ברוחו ולהשביח שאון המיית גליו, ואור לארבעה עשר בודקין את החמץ לאור הנר. ופירש בעקידה שהאדם בעת נכנס למצוה ונתמלא לו י"ג שנה החוב קדוש עליו לבדוק תיכף החמץ ויחפש בנרות לבלי יתנגפו רגליו ולבלי הלכד בהמוני תאוותיו, ועל כן נאמר וככה תאכלו אותו נעלכם ברגלכם ומקלכם בידכם רמז בליל פסח על כל תהלוכות האדם, לבלי יתנגפו רגליו ללכת בדרכי רשעים, ומקלכם בידכם והוא מקל עוז מקל תפארה למלוך על אבריו וגלי עשתנותיו ע"ד שאמרו הצדיקים לבם מסור בידם. ועל מצות ומרורים תאכלו הפסח, כמדת הגבור אשר יסבול תמרורי הזמן, ועל כן הילל הי' כורך פסח מצה ומרור ואכל ביחד., כי הילל שהי' בו מדת הענוה, וכבר אמרו (ברכות ס') בהלל הזקן שהי' בא בדרך ושמע קול צוחה בעיר ואמר מובטח אני שאין זה בתוך ביתי כי למד לבני ביתו לסבול עמל וצער ולא יכעסו ולא יקצפו ולא יצוחו. וזאת מדת הסבלנות ולכן הי' מדתו שהי' כורך מצה ומרור ואוכל ביחד לסבול עמל וצער במדת הסבלנות ועל כן אמרו במדרש החודש הזה לכם, הדא הוא דכתיב בי מלכים ימלוכו, דקדקו בקרא שקראם מלכים. וכבר הם מלכים ומה זה דכתיב ימלוכו אולם הכוונה דבתחלה הם מלכים על עצמם ועל תאות נפשם ובכח זה ימלוכו על אחרים, וזה כונו במדרש פ' חיי ר"ע הי' דורש והצבור מתנמנמים ביקש לעוררן אמר מה ראתה אסתר שתמלוך על קכ"ז מדינות אלא תבא אסתר בת בתה של

שרה שחיתה קכ"ז שנה ותמלוך על קכ"ז מדינות, הכונה שר"ע ביקש לעורר הציבור שלא יבלו ימיהם בתרדמת הזמן אמר ששרה אמנו חיתה קכ"ז שנה שלא אבדה אף יום אחד ביען שמשלה על אברי', וסיגלה בכל יום מצות ומ"ט, גם נכדה למדה הטוב ומשלה בגופה, ועל כן זכתה למלוך על קכ"ז מדינות. וזאת כונת המד' בחודש הזה, אשר ילמדו ישראל לעצור ברוחם ולהתלבש במדות יקרות שביארנו ואז הם ראוים למלכות למלוך על אחרים ולהרמת קרן על דרך בניסן נגאלו ובניסן עתידין לגאול, דבניסן יגאלו תמיד בכל שנה ממציקת היצר ומהשאור שבעיסה כשמבערין החמץ, ומה נאה לחשוב זאת בעת ביטול ושריפת החמץ:

יד המדה הרביעית אשר יתלבשו בה ישראל ויכהנו פאר היא מדת האחדות אשר יתקשרו כל ישראל זה לזה, וזאת רכשו באמצעות הדגלים, ויובן הדבר עפ"י מה שאמרו חז"ל במדרש יעקב הי' לו שבעים נפשות וקראם בקרא נפש ועשו הי' לו שש נפשות וקראם נפשות, והכוונה לפי מה שביארנו בהקדמת בית יצחק א"ח דהרשע לא ירצה שגם חבירו יהי' רשע כמוהו דא"כ גם לו ירשיע, והגנב אינו רוצה שיגנוב עמיתו, וכן אמר המלך החכם נפש רשע אותה רעה לא יוחן בעיניו רעהו. ועיין מה שפירשתי המשנה איזה דרך שיבור לו האדם והדברים עתיקים, ואחרי שהרשעים לא יתאחדו בתשוקתם ותכליתם וכל אחד מבקש תאות נפשו על כן קראום הקב"ה נפשות לא כן שבטי ישורון הצדיקים יתאוו שכל יושבי תבל יהיו צדיקים ויתאחדו במגמתם וחפצם, ועל כן קראום הקב"ה נפש בתורתינו הקדושה, ועל כן אמרו אתם קרוין אדם, כמו שפי' בכלי יקר דלא נמצא בשם אדם לשון רבים. ומדה זו קבלו מהדגלים, אשר עמדו י"ב שבטי ישורון בארבע רוחות, וארון הקודש והמשכן באמצע והי' תל שהכל פונים אליו. ואחרי שהוא יתברך הי' התכלית וכל תשוקתם אליו יתברך. ע"י כן הי' הקשר אמיץ וחזק, ועל כן אמרו במדרש במדבר פרשה ב' הביאני אל בית היין בשעה שנגלה הקב"ה על הר סיני ירדו עמו כ"ב רבבות של מלאכים וכו' והיו כולם עשוים דגלים כיון שראו אותן ישראל התחילו מתאוים לדגלים וכו' ודגלו עלי אהבה, מיד הודיע הקב"ה למשה ואמר למשה עשה לך דגלים כו' אומרים להם האומות שובי שובי ונחזה בך ואין נחזה אלא שררה שכן אמר יתרו למשה ואתה תחזה וישראל אמרו מה תחזו בשולמית מה גדולה אתם נותנים לנו שמא כמחולת המחנים שמא יכולים אתם לעשות לנו כגדולה שעשה האלקים במדבר דגל מחנה יהודה וכו', והכוונה שישראל ראו והבינו שמלאכי השרת שלום ביניהם לפי שאין להם. אלא תכלית אחד והוא התשוקה להקב"ה. ונתאוו ישראל שיתאחדו כולם בתשוקה זאת ועשה להם משה דגלים שהקב"ה הי' המרכז, והתל שהכל פונים אליו

ובזה התאחדו כולם ואין הצלחה גדולה מזאת. וכשאמרו אומות העולם שיעשו מישראל שרים ומלכים אם בהם ידבקו אמרו ישראל אין אנו מבקשין גדולה ושררות אך שלום ואהבה בעדה וד' בתוכם כמרכז בתוך עגולה, ובמצרים בצאתם התלבשו במדה היקרה הזאת וצוה ד' שיקחו להם טלה לבית אבות ואמרו במדרש מה הטלה זה כשלוקה באחד מאבריו כל אבריו מרגישים כך ישראל ומצה מורה על האחדות, כמו שאמרו חז"ל סידוק ישרף, כי לישראל החוב קדוש שיהי' להם אחדות. ואמרו מ"ט דר' מאיר דסידוק ישרף אין לך כל סדק וסדק מלמעלה שאין לו כמה סדקים מלמטה. וביאור הדבר דלמעלה נמצא מימינים ומשמאילים. אמנם הכל יצמח מלמטה מה שישראל נפרדים זה מזה וע"י כן נעשה גם פירוד בעולם העליון וע"כ החיוב שלא יהי' סדקים מלמטה ואז לא יהיו סדקים מלמעלה בעולם השפע: טו וד' מדות ומלבושי כבוד האלה אשר הצגנו לעיל נכללות במאמר חז"ל בזכות ד' דברים נגאלו ממצרים שלא שנו את שמם כי שמם של ישראל מורה על יראת ד' בלבם וביחוד י"ב שבטי ישורון נקראו בשמות קדושים ובשם ד' נקראו בשם בני ישראל ובכל אחד נרמז מצבו לנכח ד' ראובן ראה ד' בעניי וכן בשמעון ובשאר שבטי ישורון, ואשר לא שנו את לשונם מורה שלא היו מתנאים לשנות לשונם. אף שהיו ע"י זה בזוי' ושפלי' במצרים ושלא היו פרוצים בעריות יורה שהיו מתגברים על יצרם ושלא הי' בהם דלטורין יורה שהשתרר ביניהם מדת האהבה ולא דברו סרה איש על רעהו. וזה ביאור המדרש שהצגנו בפתח דברינו החודש הזה לכם, הה"ד מי זאת הנשקפה כמו שחר ארבעה דברים של שבח יש כאן לישראל כנגד ארבעה מלכיות, והם ד' חיות שנזכרו בדניאל החי' הראשונה היא מלכות בבל, קדמיתא כארי' וגפין די נשר לה, וזה נבוכדנצר אשר נאמר עלה ארי' מסבכו, ועליו אמרו במדרש נבוכדנצר הי' משתחוה לשמש שנאמר איך נפלת משמים הילל בן שחר ודניאל הי' שוחר ומתפלל למקום חנני' מישאל ועזרי' הושלכו לכבשן האש ולא נזוקו שבכח יראת שמים שיש בישראל היראה התפשטה על החיות ועל אש הטבעי שלא נשרפו ולא הי' למרמס ע"ד הן עם כלביא יקום וכארי ישראל מתגברים על מלכות בבל, יפה כלבנה במלכות מדי והיא החי' השני' בחזיון דניאל וארו אחרי תנינא דמיא לדוב וזו מלכות פרס ומדי. כדאיתא בש"ס דע"ז וכתבו תוס' ע"ז דף ד' ע"ב ד"ה וארי דאף דארי מלך שבחיות מ"מ הדוב עז יותר ובעל תחבולות וישראל מנצחין מלכות פרס ומדי במדת ענותנותם ואסתר נמשלת ללבנה במדת ענותנותה וע"ז נאמר ובבא אסתר לפני המלך לא בקשה דבר. ובמדרש ואם רצונך לידע שנדמית אסתר ללבנה כשם שהלבנה נולדה לשלשים יום כך אסתר אמרה ואני לא נקראתי לבא אל המלך זה שלשים יום. והכונה דבכחו של ישראל אשר מונים

ללבנה הצליחה אסתר ותצל עם קודש, ברה כחמה במלכות יון והיא החי' השלישית באתר דנה חזה הוית וארו אחרי כנמר, והוא אלכסנדרוס מוקדון מלך יון, ואת מלכות יון נצחו חשמונאים במדת הגבורה אשר התגברו בכל כחן. והמה הי' כהנים משרתי עליון אשר הי' בהם כח לשלוט ביצרן ובכח אלוקי התגברו על שונאיהם ועל כן אמר ברה כחמה, כמו שנאמר ואוהביו כצאת השמש בגבורתו. איומה כנדגלות באדום והוא חי' רביעאה (ורש"י ומפורשים פירשו דהוא מלכות ישמעאל והוא נגד דברי המדרש הזה דמפורש יוצא דקאי אאדום. למה נקרא שמה איומה לפי שהיא עומדת במלכות שיש לה אימה שנאמר וארו חי' רביעאה דחילה ואימתני ותקיפא) ובו דחילה ואמתני ותקיפא יתירה ושנין די פרזל לה רברבן אכלה ומדקה ושארה ברגלים רפסה. וידוע כי הברזל מחלק ומפליג ועל כן נאמר לא תניף עליהם ברזל כמו שפירש"י וישראל נצחו מלכות אדום במדת אחדותם ואהבתם אשר התאחדו באמצעות הדגלים, ועל זה נאמר איומה כנדגלות, וסמך הדרוש הזה על מקרא החודש הזה לכם לפי שבחודש זה התלבשו ישראל בד' מדות האלו. ביתר שאת ובזכות אלו המדות היקרות יצאו ממצרי':

טז ולכל זה רמזה המשנה במה דחשבה באלו עוברין בפסח ד' מיני מזוני כותח הבבלי שכר המדי וחומץ האדומי זיתום המצרי. להורות, כי בכח המצות שעושין בפסח מעבירין הד' מלכיות והד' גליות באותן המלכיות. ור"א אומר אף תכשיטי נשים. והוא מוסר השכל ללמד דעת איך צריך לבער בפסח המותרות אשר בתכשיטי נשים כי ע"י המותרות במלבושי נשים באים כמה אנשים לידי עבירות ועניות ואין מהראוי לאחב"י ללבוש מלבושים כאלו וכבר אמרו יאי עניותא לישראל כורדי סומקא לסוסיא חורא. ופירש זקני הגאון מ' אלעזר דראוי לישראל שלא יראו העושר חוצה לבל יתקנאו בנו האומות. ועל כן אמר כברזי סומקא לסוסיא חורא כי אך בחוץ לעיני הרואים ראוי שלא להראות העושר. כמו הסוסיא שמקשטין בחוץ. ובפסח שאוכלין לחם עוני ראוי לקבל עליו למעט במותרות, כן יהי רצון שיבער הקב"ה רוח הטומאה מן הארץ ב"ב:

יז והנה מה דחשיב במשנה ג' מיני אומנות הדבר ידוע שהן אומנות של יצה"ר וראוי לבערן מלבו זומן של צבעים הוא מדת החנופה זוהמה של הנחש הקדמוני ועמלן של טבחים. הוא לבער הלשון הרע ההורגת שלשה כמו שאמרו במדרש ואמרו חז"ל בערוכין כל המספר לשון הרע מגדיל עונות כנגד ע"ז גילוי עריות ושפיכת דמים כתיב הכא לשון מדברת גדולות וכתיב בע"ז אנא חטא העם הזה חטאה גדולה ובגלוי עריות ואיך אעשה הרעה הגדולה. בשפיכות דמים גדול עוני מנשוא ומה"ט ההכרח לשוב בתשובה על עון לשה"ר, דכתיב לשון מדברת גדולות ויהי' תיקון לעון לשה"ר שנקרא מדברת גדולות

וקולן של סופרים הוא העון של כותבי פלסתר, על דרך שאמרו חז"ל בשביל ד' דברים חמה לוקה ואחד מהם כותבי פלסתר, והם המוסרים והדלטורי' אשר יכתבו דברי מעל ושקר על ישראל ר"ל ויאפילו זוהר החמה והוא כעצם השמים לטהר:

ובכלל זה כותבי שטרות מזויפות להונות ולגזול בני אדם וע"י כן באים לענין שבועת שקר וגדול עונם מנשוא. ור"א אומר אף תכשיטי נשים כבר ביארנו וכ"ז צריך לבער מן העולם, ד' יחזיק בידינו לשוב בתשובה שלימה לפניו יתברך אמן:

דרוש ה

ב"ה דרוש באגדת שבת שובה תרנ"ה פה:

לבוב:

במסורה ולאדם אמר כי שמעת לקול אשתך ולאדם לא מצא עזר ולאדם שלא עמל בו יתננו חלקו אילין מילין דחסרין א' באורייתא ואחשוך מחטו לי ולא תטמאו בהם ונטמתם בם, ולמה לא מצתי חן בעיניך אחד לחטת מראשית השנה ובשליתה היוצאת מבין רגלי' ויקבור אותו בגי:

מדרש בראשית כ"ב ויצא קין מלפני ד' יצא שמח כמה דאת אמר הנה הוא יוצא לקראתך פגע בו אדם הראשון א"ל מה נעשה בדינך א"ל עשיתי תשובה ונתפשרתי התחיל אדם הראשון מטפח על פניו אמר כך היא כחה של תשובה ואני לא הייתי יודע מיד עמד אדם הראשון ואמר מזמור שיר ליום השבת: א ביאור מקרא קודש ואמר ביום ההוא הלא על כי אין אלקי בקרבי מצאוני הרעות האלה וגומר. נ"ל הנה בענין התשובה יש לחקור ולבחון בעינים פקוחות כמו רופא חכם בבואו לבקר החולה:

א' בהכרת מהות המחלה אם הוא חולי הקרירות או החמימות. ב' סבת החולה: ג' מצב החולה באיכות אם יתרפא בנקל או בכבדות או אם סכנה מרחפת: ד' לסדר התרופות ומיני המזור אשר מהם תצמח רפואתו וכמו שפי' בבינה לעתים דרוש י' מקרא בירמי' כי כה אמר ד' אנוש לשברך נחלה מכתך אין דן דינך למזור רפואת תעלה אין לך. כן בחולי הנפש נחוץ לחקור ולחדור פנימה בארבע בחינות האלה:

ואז נקל לו לשוב בתשובה לפניו יתברך. הנה במהות החטאים יש לחקור אם נכשל על לאוין שבתורה ועשה מעשים אשר לא יעשו, וזה בא מחולי החמימות שהיצר הסיתהו כי יחם לבבו, או שעבר על העשין שבתורה והתרשל מלעשות מצות ד' וזה חולי הקרירות והעצלות, והאדם כי יחטא בגופו לאכול מאכלות אסורות שנכסף למלאות בולמוס תאותו ונקרא חולי מעיים. ולפרקים האדם נכשל בחשבו דעות נפסדות ובראשו נגעו ונקרא חולי הראש. ולפרקים יכשל האדם לגזול ולהעלים משל חבירו מאהבת המועיל

ונקרא חולי ידים ורגלי' כי רעלים ממהרות לרוץ לרעה להזיק לחבירו ולשלול ממונו וידים חוטפות אשר על זה רמזו חז"ל הזורק צפרנים רשע כי הוא חוטף ושודד בכל מקום מבלי הפרש בין אם הוא שלו או אינו שלו וע"ז אמרו ורחצו ידיהם ורגליהם. ולא ימותו הא מי שלא רחץ חייב מיתה אם כי הדברים כפשטן מ"מ רמז גדול יש שיראה שיהיו ידיו ורגליו נקיות מבלי שיתלכלכו בחמס ושוד, וזה שנאמר ביונה וישובו איש מדרכו הרעה ומן החמס אשר בכפיהם מלת אשר בכפיהם אינה מובנת. אמנם הכוונה דמרוב פעולות נעשה הדבר כטבע השני', ואדם אשר הרבה פעמים חטף וגזל. כאלו הידים מתוקנות לכך. אשר ע"ז אמרו בצפרנים זורקן רשע, ועיין בצלעות הבית בב"י א"ח סי' מה שפרשתי מדרש רבה בראשית כ"ב ויאמר ד' אל קין משל לאפרכוס שהי' מהלך באמצע פלטיא וכו' וע"ז אמר וישובו איש מדרכו הרעה ומן החמס אשר בכפיהם. הכוונה ששבו בתשובה אשר החמס הוא בכפיהם שידיהם מלוכלכות והי' להם החמס לטבע שני':

ב הב' כמו הרופא בבואו לבקר החולה צריך לבחון על הסבה אשר נחלה על ידה כ"ה אם יחטא ואשם על הסבה אשר הביאתו לידי כך עד"מ אדם שהכה נפש ההכרח לדעת הסבה שהתנועעה אותו לשפוך דם רעהו. אם מסבת השנאה לאשר שמע שדיבר עליו סרה וקיבל לשון הרע, צריך לשוב בתשובה על קבלת לשון הרע (ואם שלא חלק לו כבוד כפי הנראה צריך לשוב בתשובה על רדיפות הכבוד) ואם נכסף לממונו של חבירו צריך לשוב בתשובה על אשר אהבה המועיל תקועה בלבו:

כאשר על זה אמר בקרא מה בצע כי נהרג אין סבה להריגתו, משום אהבת המועיל ולא מחמת שנאה וקנאה כי הוא אחינו ואין סבה להרגו למען ישמעו ויראו כמו שדנין ב"ד לבן סורר כי וכסינו את דמו, כמו שפי' המגיד מדובנא. עכ"פ נראה לדעת כי סבת שנאת אדם לחבירו הוא או קנאה או אהבת המועיל או אהבת הכבוד. וזה שאמרו חז"ל באבות הקנאה והתאוה והכבוד מוציאין את האדם מן העולם, כי ג' מדות הגרועות האלה הנה מקור וסבות כל עון ופשע ומוציאין את האדם מן העולם, כי האדם מדיני בטבעו כי אין לו מציאות רק בחברת אנשים, ואי אפשר לחיות רק באמצעות אנשים זולתו. כמאמר בן זומא בש"ס דברכות נ"ח שהי' אומר כמה יגיעות יגע אדם הראשון עד שמצא פת לאכול חרש זרע וכו' (ועשה י' מלאכות) ואח"כ אכל ואני משכים ומוצא כל אלו מתוקנים לפני. וכמה יגיעות יגע עד שמצא בגד ללבוש גזז לבן נפץ טוה וארג ואח"כ לבש ואני משכים ומוצא כל אלו לפני.. ובעל הקנאה והתאוה והכבוד הוא חושב אך עצמו לתכלית, וכל אדם לסבה לתכליתו וכל העולם לא נברא אלא לצות לזה על כן מוציאין את האדם מן

העולם ועל דרך זה אמר ר' דוסא בן הרכינס באבות פ"ג שנה של שחרית ויין של צהרים ושיחת הילדים וישיבת בתי כנסיות של עמי הארץ מוציאין את האדם מן העולם, כי אדם לעמל יולד כי הוא מדיני בטבע לעבוד עבודתו. כמו שאמרו במדרש ריש פ' לך בשעה שהי' אברהם מהלך בארם נהרים ובארם נחור ראה אותן אוכלים ושותים ופוחזים אמר הלואי לא יהא לי חלק בארץ הזאת וכיון שהגיע לסולמה של צור ראה אותן עסוקין בניכוש בשעת הניכוש בעידור בשעת העידור אמר הלואי יהא לי חלק בארץ הזאת אמר לו הקב"ה לזרעך אתן את הארץ הזאת וזה לאות כי אדם לעמל יולד, לאשר חברת האנושי לא תוכל להתקיים עד שיעבוד כל אחד עבודתו. ועל זה אמר במשנה שנה של שחרית שעליו לקום לעבודה והוא ישן ויין של צהרים שהוא משתכר בשעה שמיועדת לעבודה ושיחת הילדים שיאבד עת וזמן הרבה בדברים בטלים וישיבת בתי כנסיות של עמי הארץ שמבלין ימיהם בדברי הבל וריק מוציאין את האדם מחברת האנושי כאמור: ג והנה הענין היקר הזה שהחוטא צריך לחדור פנימה ולבחון מאין בא לו חטא זה ולתקן הסבה אשר הסבה להפעולה הרעה כמאמר הקרא יחזקאל ל"ג ואתה בן ארם צופה נתתיך. ולא דברת להזהיר רשע מדרכו הכוונה שלא הזהירו שישרש סיבת החטא דמו מידך אבקש. אם קנאה שנאה אהבת הערב או המועיל הניעוהו צריך להתחרט ולשרש אחר הסבה המביאה לידי חטא אשר על כוונה זו אמרו במדרש ויקרא פ"ג יעזוב רשע דרכו ואיש און מחשבותיו ישעי' נ"ה א"ר ביבי בר אביי כיצד אדם צריך להתודות ביו"כ צריך לומר כל רע שעשיתי לפניך בדרך רע הייתי עומד, שפי' יעזוב רשע דרכו שישוב ויתחרט על הסבה כאמור ועל כן צריך להתודות על התיצבו בדרך לא טוב והנה אמרו במדרש שם יעזוב רשע דרכו כאדם שהוא מלחים שתי נסרים ומדביקן זה לזה וריב"ח אמר כאדם שהוא מלחים שתי כרעי המטה. כי כבר ביארתי שיש ב' דרכים לתשובה האחד להשתמש במדותיו כמו שהרגיל עצמו אם הי' פזרן לדבר עבירה יפזר מעותיו לצדקה הב' שיהפך מדותיו. וזה שאמר הנביא באמרו שצדיק חי' יחי' והוא בטח על צדקתו ועשה עול אם כן ברוב פעולותיו קנה לנפשו תכונה זאת לטובה. ואם אח"כ יעשה עול הי' מהדין שגם פעולתו לצדקה תחשב לו לרעה. כי ע"י הפעולות קנה התכונה אשר ע"י יעשה עול על כן אמר שהוא חסד אלקי שכל צדקותיו לא תזכרנה לרעה אך בעולה אשר עשה בה ימות. אמנם בשוב רשע מרשעתו ועשה משפט וצדקה שבאותו הכח עשה מצות עליהם חי' יחי' הכונה שעוד יתהפכו לזכיות עונותיו כאמור. ועל זה רמזו במדרש הנ"ל במקרא דיעזוב רשע דרכו כאדם שהוא מלחים שתי נסרים ודבקן זה בזה. שפי' יעזוב רשע דרכו אין הכוונה שיהפוך מדותיו מאכזריות לרחמניות מפזרנות

לקמצנות. אך שיעבוד ד' באותן הכחות שעשה בהן העבירות למצות והוא דומה לשתי נסרים שמדבקן ולריב"ח לא ניחא לי' דאינו עוזב דרכו, על כן פי' דקרא. קאי לעושה תשובה ומהפך מדותיו דבתחלה הלך בדרך הזה לעבירה ועכשיו ההכרח ללכת בצד האחר מהקצות כמ"ש בשמנה פרקים להרמב"ם וע"ז אמר כאדם שהוא מלחים שתי כרעי המטה, שאחת עקומה לימין והשנית נוטה לצד שמאל ונעשה כלי אחד וכן הבעל תשובה בתחלה הלך באחת הקצות וכשעושה תשובה ההכרח ללכת בקצה שכנגדו כגון שהי' פזרן ההכרח שיהי' כילי וע"ז אמרו במקום שבעל תשובה עומד וכו' כי לאדם שלא חטא אסור לילך באחת הקצות. כמ"ש בשמנה פרקים והקב"ה מקבל תשובתו ומקרב המרוחקים:

ד ואמרו שם במדרש כל הכפרות הראה הקב"ה לאברהם חוץ מעשירית האיפה וכוונתו עפ"י דברי המדרש שאברהם בחר עניות לישראל שילכו בגולה ויהיו עניים ולא יחטאו, ולו ראה שיהיו עניים שלא יוכלו להביא גוזל ותור שהוא דבר קטן וההכרח להביא עשירית האיפה לא בחר להם כזאת. וע"כ לא הראה לו עשירית האיפה ואמרו שם ואל אלקינו כי ירבה לסלוח אף הקב"ה ויתר לנו סליחה אחת משלו ואיזה זו עשירית האיפה דאמרו חז"ל בעירובין מ"א ע"ב העניות מעברת ע"ד קונו למאי נ"מ למבעי רחמי ופי' הגאון בעל סמ"ח הא דאמרו בעירובין ס"ה אמר ר"ש משום ראב"ע יכול אני לפטור את כל העולם מן הדין וכו' שנאמר לכן שמעי נא זאת עני' ושכורת ולא מיין ומקשה מדתניא שכור שעבר עבירה שיש בה מיתה ממיתין אלא שפטור מתפלה ויכולני לפטור מדין תפלה. וקשיא הרי בתחלה אמר לפטור מן הדין אך הרי אמרו העניות מעברת על דעת קונו ונ"מ ליבעי רחמי. אמנם אם הוא שכור פטור מן התפלה א"כ הוא פטור לגמרי עכ"ד. וז"ש ויתר הקב"ה סליחה משלו, דבאמת העני פטור דעניות מעברת ע"ד קונו אך שהי' צריך ליבעי רחמי ועל זה ויתר הקב"ה משלו מה שלא התפלל לפניו וזו עשירית האיפה שהקב"ה מוותר לעני ומקבל קרבנו. וע"ז נאמר ואל אלקינו שידוע שהתפלה בשברון לב וע"ז נאמר לב נשבר ונדכה אלקים לא תבזה וע"ז ויתר הקב"ה על תפלתו. ומזה יראו חכמי לב יקחו מוסר איך יתנהגו נגד עניים ודלים שהקב"ה ויתר להם משלו ואיך לא יוותר האדם נגדם ובפרט נגד החולים העניי' הבאים ממקומות הקרובים וכמה נחוץ לתומכם ולסעדם שלא ימותו ברעב ושלא יתגאלו בפת בג מאכלות אסורות ולתת להם מאכלות כשירות להחיות את נפשם. וידוע מצוה הרבה דביקור חולים אשר ע"ז נאמר אם כמות כל אדם ימותון אלה ופקודת כל אדם יפקד עליהם לא ד' שלחני. ובאין מבין וכי אין זה אות מופת אם יאמר על אדם בריא ושלם כי למחר הוא מת ויהי' כן. אכן

דרשו חז"ל אם כמות כל אדם ימותון אלה ופקודת כל אדם יפקד עליהם שהם מוטלין בעריסתן ובני אדם מבקרין אותן. ואחרי שבני אדם עושין מצות בקור חולים על ידיהם ובודאי מי שמחטיא הרבים אין זכות בא על ידו ע"כ מה הבריות אומרים לא ד' שלחני, שאם היו חייבין אין זכות בא על ידן. וע"כ זכות המצוה של בקור חולים מגינה על האדם ומשמרתו מכל רע חלילה, כמאמר הכ' אשרי משכיל אל דל ביום רעה ימלטהו ה' ואמרו בנדרים מ' אין דל אלא חולה שנאמר מדלה יבצעני, כי בתמכי יד חולה ודל מדלה ומחולי יבצעני ה':

ה הג' כמו על הרופא לחקור על מצב החולה אם סכנה מרחפת עליו ואם יוכל להתרפא בנקל כן עמוס על רופא הנפש לצייר הסכנה אשר רובצת על פתח החוטא אם לא ישוב, ועל זה אמרו חז"ל במדרש פ' אמור אשרי העם יודעי תרועה וכי אומות העולם אין יודעים להריע כמה קרנות יש להם אלא שהם מכירין לרצות את בוראן בתרועה, והוא עומד מכסא הדין לכסא רחמים וכוונתם כ' אם יצטרך אחד לעמוד לדין לפני השופט כי עשה עול וחטא נגד עמיתו מלמדין אותו לבל יחרד ולא יראה פנים זועפות כי בזה יכיר השופט כי חטא חטא האיש הזה אמנם לעת נקרא להשופט השמימי אנו תוקעין בקול ונחרד מאימת הדין כמו שאמר הנביא היתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו אם תהי' רעה בעיר וד' נא עשה כי חטאו בזה אשר לא הי' חרדת אלקים על פניהם וסבת הדבר כי האדם לא ידע האמת ואך משכלו יבין לפי הציור וההשערה ואשר על כן החרדה מורה על אשמת האיש כמו שנאמר פחדו בציון חטאים ולכן העצה לבל יראה ציורי הפחד על פניו. לא כן אם יעמוד לדין לפני אדון. המשפט בוחן כליות ולב אשר יודע האמת לפניו יחרד הנשפט ויכיר אשמתו אולי יחוס וירחם עליו וזה שאמרו אשר יודעים לרצות את בוראם בתרועה כי התרועה מורה אשר לבו נשבר ונדכה. ומרוב החרדה הקב"ה יחוס עליו ויושב על כסא רחמים. ועל זה כיון ר' לוי בש"ס דר"ה כ"ו ע"ב מצוה של ר"ה ושל יו"כ בכפופים דכמה דכייף איניש טפי מעלה, לפי שהבעל תשובה צריך לכוף את לבו ולחרוד מאימת הדין, ועל זה אומרים בתפלה כי אתה שומע קול שופר ומאזין תרועה ואין דומה לך דרש"י פי' והוא מהמדרש דמשה רבינו שהי' קרוב לשמים אמר האזינו השמי' וישעי' שהי' קרוב לארץ אמר והאזיני ארץ והנה שופר הוא מלשון שפרו מעשיכ' ותרועה מלשון שבר, והשופט האנושי קרוב יותר לאיש שמראהו נאוה וכלול בהדרו מלאיש אנוש נגוע ומוכה והקב"ה קרוב יותר לאיש נדכא עני ואביון על כן אומרים כ' אתה שומע קול שופר ומאזין תרועה ואין דומה לך: ו והנה אמר ר' יצחק בר"ה ט"ז למה תוקעין ומריעין כשהן יושבין וחוזרין ותוקעין כשהן עומדין כדי לערבב השטן ואינו מובן

במה מערבין השטן, אמנם כוונתו עפ"י דברי הרמב"ם פ"ג ה"ז מתשובה שכ' אעפ"י שתקיעת שופר בר"ה גזה"כ הוא רמז יש בה כלומר עורו ישנים משנתכם ונרדמים הקיצו מתרדמתכם וחפשו במעשיכם וחזרו בתשובה וזכרו בוראכם אלו השוכחים את האמת בהבלי הזמן ושונים כל שנתם בהבל וריק אשר לא יועיל ולא יציל הביטו לנפשותיכם והטיבו דרכיכם ומעלליכם ויעזוב כל אחד מכם דרכו הרעה ומחשבתו אשר לא טובה. והנה בדברים האלה יש ג"כ כח להבעית את השטן הוא היצה"ר. אמנם יש עוד רמז לתקיעת שופר לזכור קבלת התורה הניתנה בקול שופר וכאשר יזכור האדם בקבלת התורה וישעבד נפשו לקיים מצוות האמורות בה כי אז נעשה חפשי מהשתעבדות היצר. וידוע שזכות שישראל מקיימים תורה שבע"פ גדול יותר מזכות אשר מקיימי' תורה שבכתב כמו שאמרו במדרש תשא פ' י"ז אכתוב לו רובי תורתי כמו זר נחשבו בשעה שנגלה הקב"ה בסיני אמר למשה על הסדר מקרא משנה תלמוד ואגדה וכו' אמר לפניו רבש"ע אכתוב אותה להם אמר להם אינ' מבקש ליתנה להם בכתב וכו' כתב לך זה המקרא כי על פי הדברים האלה זו המשנה, ושמעתי שיש במדרש הים ראה וינס מה ראה ברייתא דר' ישמעאל, והכוונה דיש זכות גדול לישראל שמחזיקים בתורה שבע"פ ובברייתא דר' ישמעאל הוא י"ג מדות שהתורה נדרשת בהן והוא מכוין נגד י"ג מכילין דרחמי כמבואר בספרים קדושים ובזכות שישראל מחזיקין בתורה שבע"פ נקרע הים ועיין בספר בני ישששכר שפי' דברי המדרש פ' אמור עלה אלקים בתרועה ד' בקול שופר בשעה שהקב"ה יושב ועולה על כסא דין בדין הוא עולה. מאי טעם עלה אלקים בתרועה וכשישראל נוטלין את שופריהן ותוקעין לפני הקב"ה עומד מכסא הדין ויושב על כסא רחמים. והכוונה דשופר לא כתיב בר"ה רק ביובל וגם תקיעה לא נאמר בר"ה רק שלומדין מגז"ש, וכשישראל מקיימין תורה שבע"פ ונוטלין שופריהן ותוקעין הקב"ה מתמלא עליהם רחמים. והנה בקבלת התורה קבלו ישראל עליהם לקיים תורה שבע"פ כמו שהבאתי דברי המדרש וידבר אלקים את כל הדברים האלה, ועל כן זכות קבלת התורה גדול מאד שבזה מבטלין כח המקטרג הוא השטן, וז"ש ר' יצחק למה תוקעין כשהן יושבין וחוזרין ותוקעין כשהן עומדין כדי לערבב השטן. דבמה שתוקעין כשהן יושבין דשייך טעם הרמב"ם הקיצו משנתכם בזה מבטלין כח היצר

וכשמתפללין מוסף ומזכירין מקראי קודש ממתן תורה שנגלה עליהם הקב"ה בסיני בקול שופר נתעורר זכות תורה שבע"פ שקבלו ישראל ויחרד השטן המקטרג בהזכיר זכות קבלת תורה שבע"פ כאמור. ועתה תראו אחי ורעי גודל המצוה ללמוד תורה שבע"פ. ולחנך את הילדים בלימוד התורה שהוא עיקר מציאות ישראל:

ז' ובשל"ה הקדוש בסידור פי' יוסף ד' עליכם עליכ' ועל בניכם ברוכים אתם לד' עושה שמים וארץ על פי דברי הזוהר הקדוש בהקדמה, וז"ל כי כאשר השמים החדשים והארץ החדשה אשר אני עושה עומדים לפני עשיתי לא כתיב אלא עושה דעביד תדיר ואינון חידושין ורזין דאורייתא. וע"ז אמר יוסף ד' עליכם ועל בניכם שיתרבו בניכם העוסקים בתורה ברוכים אתם לד' ראו מה אתם גורמים בעסק תורתכם שהקב"ה עושה מתורתכם שמים וארץ חדשים. וכונת דברי הזוהר הקדוש דאמרו במדרש ר"פ בראשית שהאלף הי' קורא תגר לפני הקב"ה שפתח התורה בב' אמר לו העולם לא נברא אלא בזכות התורה שנא' ד' בחכמה יסד ארץ למחר אני בא ליתן תורה בסיני ואיני פותח אלא בך וביארנו דהאלף הי' קורא תגר שהעולם נברא בב' שהוא התחלת הריבוי והוא מקור הפרוד וההתנגדות וסבה למחלוקת והקב"ה יען שהוא יחיד ומיוחד יש גם לפעולותיו לשאת עליהם אות האחדות. וע"ז השיב שיתן התורה ויתחיל באלף ובאמצעות התוה"ק יתאחדו השמים והארץ וכל הברואים כאשר צוה הקב"ה על כל קרבנך תקריב מלח שהוא דומם וסולת שהוא צומח ובהמ' שהיא חי ורצון האד' המקריב לפני ד' ואז ישתתפו כל הברואים לפניו ויתאחדו ואברהם המציא מדת החסד לתת פת לחם לעני ולעלות למעלה באמצעות מצות הצדקה ועל ידם נעשה שמים וארץ קנין אחד, וענין זה מרומז בדברי חז"ל שאמר רבב"ח תא אחוי לך היכי דנשקי ארעא ורקיעא אהדדי, דרבה בב"ח סיפר דהאי טייעא הראה לו כח הצדקה, דאדם נותן פרוטה לעני והצדקה בוקעת עד לרקיע ע"ד שנאמר וצדקתך אלקים עד מרום. ואמרו חז"ל במדרש פ' אמור וירא לכרובים תבנית יד אדם א"ר ברכי' זו הצדקה שאדם עושה ביד שמעמדת עליונים ותחתונים שקלתא לסילתא ואנחתא בכוותא דרקיע כי הצדקה מקשרת שמים וארץ ועולה ובוקעת עד לרקיע ועכ"פ בכח התורה והמצות נתייחדו כל הברואים. ומ"ה פתח באלף ע"כ אם אדם מחדש חידושי תורה נעשין שמים חדשים וארץ חדשה שבכח התורה תתחזק כל הבריאה. וכל ברואי מעלה ומטה יציצו ויפרחו לצורך האדם תכלית הבריאה מקיים התורה והמצות. ע"כ אחי ורעי חזקו ונתחזקה ללמד לנערי בני ישראל תורה ומצות כמאמר חז"ל שבת קי"ח כל העולם לא נתקיים אלא בשביל הבל של תינוקת של בית רבן. כי התורה היא תכלית הבריאה וכל הנבראים סבה לתכלית הנעלה הזה כמאמר חז"ל בריש מדרש בראשית. ואהי' אצלו אמון בנוהג שבעולם וכו' כך הקב"ה מביט בתורה וברא את העולם והתורה אמרה בראשית ברא אלקים אין ראשית אלא תורה היך מה דאת אמר ד' קנני ראשית דרכו כי ידוע שהרעיון הראשון הוא התכלית והתכלית הוא רעיון הראשון ע"כ עלינו לחפש ולבקש אחרי התורה הקדושה וזה שרמזו רז"ל בירושלמי ריש

פסחים נח בכניסתו לתיבה הכניס עמו אבנים טובות ומרגליות בשעה שהיו כהות הי' יודע שהוא יום ובשעה שהיו מבהיקות הי' יודע שהוא לילה והוא רמז שבאם מבהיקים לאדם קנינים המדומים אבנים טובות ומרגליות ידוע שהוא משוקע בחשכת לילה. כי לא זאת המרגעה ולא זאת תכלית האדם:

ח הענין הרביעי כמו שעל הרופא לסדר דרכי רפואתו לחולה כן בחולי הנפש נחוץ לסדר דרכי התשובה. והנה כאשר היצה"ר יסית האדם לסור מדרך הטוב כן עפעפינו יישירו לנגדינו איך לסור מדרכו הרע והמעיין בעין חודרת בחליפות הדברים שבין דלילה ובין שמשון המבוארים בשופטים ט"ז יראה חלקת לשון היצה"ר איך יפתה האדם, וידע להשמר ממנו וזה ביאור המקראות אשר ילמדנו איך להשמר לבלתי יתנגפו רגלינו ולבלי נפול במכמורת רשתו וקראו דלילה להיצר המסית והמדיח ולשמשון האדם השלם כמאמר חז"ל בסוטה שמשון ע"ש של הקב"ה נקרא. והנה כפי הנראה ישחית האיש את דרכו על הארץ באמצעות ג' דברים האחת הוא אהבת הערב באכילה ושתי' ובטבע יבקש האדם אחרי מזונות אשר יבאו בכל פעם תמורת הלחות השרשי אשר תיבש ובא היצר לחדש התאוה למען בקש מותרות כמאמר חז"ל יצרו של אדם מתחדש בכל יום שמורה לו שהן חדשות וכאשר יכסוף למלא תאותו לא ידע ההפרש בין איסור והיתר והכל כמישור לפניו. הב' ע"י המלאכות השונות אשר נתהוו בשדה המסחר והקנין אשר להדר תפארתם ישליך האדם דברי מוסר ודברי תורה אחרי גוו. ומזה תרבה תשוקת המועיל והוא האהבה לכסף וזהב מבלי הפרש בין איסור להיתר ויבא לעשות מלאכתו בשבת ויו"ט כאשר בעוה"ר פשתה הנגע הזה והחניות פתוחות בשבת ואמרו חז"ל כל המחלל שבת כעובד ע"ז. כי המאמין בד' שהוא זן ומפרנס ומאמין אמונת אומן שבידו להמציא לו פרנסתו ביתר ימי השבוע במו שנאמר במן דעו כי ד' נתן לכם את השבת ע"כ הוא נותן לכם ביום הששי לחם יומים. ואף הפעם אנו אוכלין מן. כי הקב"ה מזמין לנו פרנסתנו בדרך נס ופלא, ואשר אינו שומר שבת אינו מאמין בד' ואומר כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה, וע"ז נזהרנו בפרשת שובה קחו עמכם דברים ושובו אל ד' אמרו אליו כל תשא עון וגו' אשור לא יושיענו, הבטחון על מרוצת הסוסים להרבות הון לא יושיענו ולא נאמר עוד אלקינו למעשה ידנו. לאמור כחנו ועוצם ידינו הוא אלקינו, אך אשר בך ירוחם יתום, כי יושב בשמים הוא זן ומפרנס ואבי יתומים ודיין אלמנות הוא אלקינו, ע"כ אל יהי' לכם חילול שבת למכשול ולפוקה וכל איש ישראל מוזהר לבקש מחבירו שלא יחלל שבת וז"ש לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת כי אמרו חז"ל בשבת קי"ט אין הדליקה מצוי' אלא במקום שיש חילול שבת שנא' (ירמי' יז) ואם

לא תשמעו אלי לקדש את יום השבת והצתי אש בשערי' ואכלה ארמנות ירושלים ואין מכבה, וע"ז אמר לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת, שלא תסבבו באמצעות חילול שבת שתבער אש בארמנותיכם והי' יום השבת לכם לעדן נפש ולהתענג על ד' להגות בתורתו ולשמוח על דברי קדשו:

הג' אשר היצר יפתה האדם הוא להשליך מעליו גזירת חז"ל אשר עשו משמרת למשמרת והגזירות נמשלו לשערות הראש אשר ישמרו המוח לבלתי יגע בו דבר לרעה וכן תקנו חז"ל משמרת לדברי התורה, וכן יסית היצר לקרוא בספרים חיצונים ולחשוב דעות נפסדות ונמשל בזה לגוזז שערות ראשו ואמרו כס' ראשך לבל יתפשטו מחשבותיך חוצה לחשוב דעות נפסדות ולבגוד בדברי חז"ל, וע"כ הנזיר הי' מוזהר שלא לשתות יין להרחיק עצמו מאהבת הערב ולגדל פרע שער ראשו לשמור גזירת חז"ל לבלי יפרוץ בהן חלילה והנה על שאלת דלילה הגידה נא לי במה כחך גדול ובמה תאסר לענותך, ענה שמשון בתחלה אם יאסרוני בשבעה יתרים לחים אשר לא חורבו כי באמצעות הבקשה להשלים לחות השרשי יאסרוני כי הרשעים מסורים ביד לבם והמה אסורים תחת ממשלת התאות אמנם לא הגיד לה האמת כאשר הוא כי הבעל התאוה יתחרט אחרי מלא תאותו וישוב אל ה' ע"כ אף אם פלשתים אסרוהו בשבעה יתרים לחים נתק את היתרים ולא נודע כחו ושוב אמר אם יאסרוני בעבותות חדשים כי יצרו של אדם מתחדש עליו וחליתי והייתי כאחד האדם וגם בזה לא אסרוהו כי נקל בידו לשוב אל ד' וינתק העבותות מעל זרועותיו כחוט. ושוב אמר אם תארגי את שבע מחלפות ראשי עם המסכת רמז בזה על מעשה חרש ותושב אשר ע"י יפותה האדם לאהבת המועיל והאהבה הזאת תאסרהו עד שיוכל לו היצה"ר, וגם זה ללא הועיל. כי עוד התשובה עומדת לפניו ליסע את היתד הארג ואת המסכת ושב והי' כאחד האדם, אמנם כאשר הציקה אותו אז הגיד לה כי נזיר אלקים הוא ואם תגלח שערו, והכוונה אם ילקח השומר מראשו, ושכלו יפרוץ גדרן של ראשונים לחשוב דעות נפסדותאו שישליך מאתו את המשמרת למשמרת ולא ישמע לדברי חז"ל הקדושים כי אז יחל ויסר כחו מעליו כי אין אדם שליט ברוחו:

ט ועל כוונה זו פירשנו דברי הגמ' סוטה ל"ה על מקרא דוכתבת על האבנים את כל דברי התורה ר"י אומר בתחלה כתבו ואח"כ סדו בסיד אמר לו ר"ש לדבריך איך למדו אוה"ע תורה א"ל בינה יתירה נתן להם הקב"ה ושיגרו נוטרין שלהם וקלפו את הסיד ועל דבר זה נחתם גז"ד שהי' להם ללמוד ולא למדו, רמזו בזה שהתורה צריכה משמרת למשמרת והוא דברי חז"ל המחזיקים ושומרי' דברי תוה"ק כמו הסיד שסדו על האבנים אשר שמר אותם מהשחת וכלה ובאו נוטרין וקלפו הסיד והניחו דברי תוה"ק בלא משמרת ובלא

גזירת חז"ל ע"ד שאמרו בשבת י"ד האוחז ס"ת ערום וכוונתם בלא דברי חז"ל, וזאת להם לחטאת ועון וע"ז נחתם גזר דינם, עוד יש לפרש דהנה בלוח אחד נכתבו חמשה דברים והם חובות שבין אדם לקונו ובלוח השני חמשה דברים והם חובות שבין איש לרעהו, וכן בכל התורה יש מצות שבין אדם למקום ובין אדם לחבירו וצוה הקב"ה לסוד בסיד שיהיו כל המצות אחוזות זה בזה מבלי הפרש ביניהן, ובאו נוטירין וקלפו הסיד וביטלו ההתחברות והקשר וקבלו עליהם אך מצות שבין אדם לחבירו ועל דבר זה נחתם גז"ד:

י והנה אנו מבקשים מחה פשעינו כעב וכענן כמ"ש מחיתי כעב פשעיך וכענן חטאתיך, כי חטאנו בשלשה נגד ה' הטוב וסרנו מדרך הישר. א' מרדנו באדוננו מלך מלכי המלכים ולא שמענו בקולו וזה יש בידו למחול, וע"ז אנו אומרים השיבנו ד' אליך וזה מה שאמרו במדרש איכה שאמרו ישראל התשובה שלך. הב' שאנו חטאנו לעצמינו שלא שמענו לעצת ד' אשר יעצנו לטובתינו כמ"ש כי אני ד' רופאיך ופגמנו בנפשינו והחובה עלינו לתקן חטאתינו כמו החולה שאכל דברים המזיקים יוכרח לקחת סמים ועלים לתרופה למען הסר הנזק הבא לו ע"י, וע"ז אמר הקב"ה התשוב' שלכם הוא שנאמר שובו אלי כי אשר חטא והסב רעה לנפשו אין ביד הרופא למחול. הג' שע"י החטאים והפשעים נעשה מסך המבדיל בינינו ובין אבינו שבשמים ואין אנו יכולים להשיג אור אלקי ודעת ה' בארץ, וע"ז נאמר על אלה חשכו עינינו כמ"ש כי אם עונותיכם הבדילו ביניכם. ועל חטא הזה אנו מתפללים מחה פשעינו כעב וכענן כמו שעב וענן מחשכים קרני וניצוצי השמש, כן חטאינו מבדילים ומחשכים עינינו והקב"ה הבטיח לנו לבל יהי' ס חטאינו מבדילים ביננו ובין ה' הטוב ולעומת מה שחטאנו נגד נפשינו אמר. אם יהי' חטאיכם כשנים כשלג ילבינו, שבע"ת צריך להפוך מדותיו אם חטא במדת רציחה ואכזריות המתוארת במושג האודם יהפך מדותיו ויעשה במדות האלה מצות ה' ואז העבירות והחטאי' האדומי' ילבינו כשלג ולעומת שחטאנו למלך מלכי המלכי' אנו מבקשי' זרוק עלינו מים טהורי' כי בידך למחול לנו ולטהרנו עוד אנו מבקשי' ומול את לבבנו לאהבה את שמך כמ"ש ומל ד"א את לבבך ואת לבב זרעך לאהבה את ד' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך למען חייך. והנה מ"ש למען חייך צריך ביאור, דאם הוא אוהב הקב"ה למען יחי' או בשביל שהטיב לו והחייתו הוא אוהב א"ע והאהבה האמיתית היא אהבה שאינה תלוי' בדבר וכבר פירשתי בדרוש דברי ר"ע שאמר בכל נפשך אפי' הוא נוטל את נפשך דברי' נעימים. אמנם הפי' הנכון הוא ומל ד' אלקיך את לבבך ואת לבב זרעך לאהבה את ד' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך למען חייך שימול לבבנו שלא נאהב את ה' למען נחי' ונאריך ימים כי לא זאת האהב' הנדרשת כי אם אהב' החוזרת ואנו מבקשי' ומול

את לבבינו לאהבה את שמך והיא אהבה שאינה תלוי' בדבר, ואנחנו מבקשי' המצא לנו בבקשתינו ואין כוונתנו שהקב"ה ימלא בקשתינו. אך נכוין שכל מה שנבקש לא נבקש לטובתינו אך הקב"ה יהי' תכלית הבקשה, אם נבקש פרנסה יהי' תכלית הבקשה שתהי' פרנסתינו בריוח למען נוכל לעבוד את ד' לתת צדקה ולענג השבת ואם נבקש מד' שנחי' יהי' תכלית כוונתינו שנחי' למען נוכל להודות ולהלל לה' אשר ע"כ אנו אומרי' זכרנו לחיים למענך אלקי' חיים וכשאנו מבקשי' עושר יהי' ג"כ התכלית למען נוכל לתת צדקה ולתמוך יד אחינו כי מטה:

יא וע"ז אמרו במדרש ושמחת בכל הטוב אין טוב אלא תורה לפיכך משה מזהיר את ישראל עשר תעשר שיש לפרש עשר בשביל שתתעשר בשין שיהי' עשיר. אמנם תכלית הכוונה שיהי' עשיר שיוכל לעשר יותר ויהי' המעשר תכלית הבקש' והכוונ' עשר בשביל שתעשר וזה אין טוב אלא תורה שקיום המצות הוא התכלית. וע"ז נאמר ובקשתם משם את ד' אלקיך, שבכל בקשתך תבקש את ד' אלקיך. כמו שסיפרו במדרש שאחד רצה לגרש אשתו כי לא הי' לו בנים ממנה ואמר לה שתקח החביב בעיני'. ובלילה כאשר ישן בעלה צותה משרתי' שיקחו את בעלה לבית אבותיו בבקר כאשר הקיץ משנתו התפלא על המקרה הזה ואמרה האשה שעשתה כמו שצוה לה בעלה ותקח את בעלה החביב בעיני' והתפלל רבי שיהי' להם בני'. וכן עלינו לבקש בכל בקשתינו את אדוננו יתברך להתקרב אליו ולאהבה אותו. ואמנם תפלה זו עלינו להתפלל אחרי שכבר שבנו בתשובה ורחצנו מזוהמת החטאים. אמנם להתחיל בתשוב' זו אין מן האפשרי. וזה ביאור המקרא בפרשתנו והי' כ' תמצאנה אותו רעות רבות וצרות ואמר ביום ההוא הלא על כי אין אלקי בקרבי מצאוני הרעות האלה הכונה שנחסרה מאתנו אהבת המקום שלא הי' כל בקשתינו לתכלית אהבתו יתעלה. ע"כ אמר ואנכי הסתר אסתיר פני שלא אוכיח אותו על שנחסרה אהבת המקום מלבו. אך כי פנה אל אלקים אחרי' ושיקץ את נפשו בחטאי' ועונות ועליו לעשות תשובה להסיר חלאתו ולרחוץ זוהמת החטא מקרבו:

יב ונפרש דברי המדרש בראשית כ"ב ויצא קין יצא שמח פגע בו אדה"ר א"ל עה נעשה בדינך אמר עשיתי תשובה ונתפשרתי אמר כך הוא כחה של תשובה ואנכי לא ידעתי פתח ואמר מזמור שיר ליום השבת, כי שבעה דברי' נבראו קודם שנברא העולם ותשובה אחת מהם. כי לאשר האדם תכלית הבריא' כי הוא בעל בחירה חפשית וכל הנבראי' המה סבות לטובתו,, ואמרו חז"ל גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד וכוונתם ע"ד שאי' בשבת כשעלה משה למרום בקשו מלאכי השרת לפגוע במשה ואמרו מה לילוד אשה בינינו אמר הקב"ה חזור להם תשובה אמר מתירא אני שמא ישרפוני בהבל

שבפיהם אמר אחוז בכסא כבודי, וביארנו בפתח הבית בספרי לא"ח דמשה רבינו אמר שמא ישרפוני בהבל שבפיהם שאין בו חטא והי' למשה רבינו להשיב דהם אינם בני בחירה אך פועלים בהכרח ולכן לא יחשב להם עון משא"כ האדם הוא בעל בחירה ומועד לחטא אך הדבר הזה הוא נגד השכל שהקב"ה יברא בריאה שתוכל למרוד נגדו. אמנם באמת זה כבודו שהקב"ה כל יכול ואלמלא יכול לברוא בריאה שתעשה נגד רצונו הי' זאת חסרון בחקו ח"ו ע"כ הי' מכבודו לברוא בריאה כזאת שתעשה נגד רצונו, וע"ז אמר הקב"ה אחוז בכסא כבודי שזה תכלית הכבוד שאוכל לברוא בריאה כזאת החפשית בדעתה ותוכל לפעול נגד דעתי ורצוני, ואז השיב משה רבנו יצה"ר יש ביניכם וכו' ובבחינה זאת האדם עולה למעלה ממלאכי השרת. האמנם אחרי שהתשוב' נברא' קודם שברא הקב"ה העולם אין להפליא אשר ברא הקב"ה בריאה שתוכל לעשות נגד רצונו, שהרי הקב"ה המציא התשובה. אולם אם לא הי' ביד האדם לעשות מאומה רק הכל ממנו יתברך אין להתשובה מבוא כי הוא מוכרח במעשיו. וז"ש גדולה תשוב' שמגעת עד כסא הכבוד שבאמצעותה הי' מכבודו יתברך לברוא בריא' כזאת בעל בחירה חפשית והמופת ע"ז שהאדם בעל בחירה הוא לאשר האדם תכלית מעשה בראשית, ובתחלה נבראה הסב' ואח"כ התכלית כי התכלית עלה במחשבה ותחלת המחשבה סוף המעשה ע"כ כשברא האדם בסוף ושבת ממעשיו הדבר לעד שהאדם תכליתי והוא איפוא בעל בחירה חפשית ואם הוא תכליתי, ההכרח שהתשובה נבראה בתחלה, ע"כ פתח ואמר מזמור שיר ליום השבת דהשבת לאות על התשובה. אמנם כבר פרשתי בקצרה דתשובה הוא כח המעציר לשלוט ברוחו וכל הכחות אדם מקבל מהקב"ה ובשבת שהקב"ה עצר בעצמו מלברוא עוד נמצא עי"ז באדם כח המעצר ע"כ פתח ואמר מזמור שיר ליום השבת: יב ועתה נבאר המסורה ז' מקראות דאורייתא חסרי אלף שהם חסרים אלופו של עולם שיצר הטוב שואל עליהם ולמה לא מצתי חן בעיניך שתשמע לעצתי, ואחשוך גם אנכי אותך מחטו, אחד לחטת, שאף שאין שלום אמר ד' לרשעים מ"מ אתם מתאחדים לחטא. ועוד ובשילתה היוצת מבין רגלי', תיכף כשהתינוק נולד לא תלמדו אותו דברי תורה ומוסר כדת מה לעשות, אך אחד לחטאת שיהי' מיוחד לחטא מיום שנולד, ולא תטמאו בהם ונטמתם בם, שאתם מאכילין התינוק מנעוריו דברים האסורים ומטמטעין את לבו, ולמה לא תזכרו מרשית שנה שממליכין את הקב"ה ומזכירין עקדת יצחק שהוא לאות שהאב צריך להקדיש בנו לקדושה וטהרה קדושים תהיו כי קדוש אני, ויקבור אותו בגין למה לא תזכרו ביום המיתה אשר תתנו דין וחשבון על חינוך בניכם לפני אדון השמים:

עוד טוען היצ"ט ולאדם אמר כי שמעת לקול אשתך זה האדם הנפתה מעצת היצה"ר, ולאדם לא מצא עזר כי תאוותיו אסרוהו בנחושתים. ולאדם שלא עמל בו נותן חלקו כי יאבד חלקו בג"ע ומי שזכה נוטל חלקו וחלק חבירו ע"ד שאמר בקרא אם רוח המושל תעלה עליך שהיצה"ר מושל בך ראה שמקומך אל תנח שחבירך יטול חלקך בג"ע, זאת ישיב האדם אל לבו ויודה על חטאיו ע"כ נקבל עלינו לשוב בתשובה שלימה וד' ירחם עלינו ויחתמנו לחיים טובים ונזכה לראות בבנין ציון אמן:

דרוש ו

ב"ה דרוש באגדה לשבת הגדול תר"ג לפ"ק:

במסורה יום יום ז' פסקא באמצע, ולקטו יום יום (שמות) לשלעי נדרי יום יום (תהלים סא) ואותי יום יום ידרשון (ישעי' נח) לשקוד על דלתותי יום יום (משלי ח) שעשועים יום יום (משלי ח) יום יום יעמס לנו האל ישועתנו סלה (תהלים ס"ח) ויהי כדברה אליו יום יום (וישב). תנא דבי ר' ישמעאל בזכות שלשה ראשון זכו לשלשה ראשון להכרית זרעו של עשו ולבנות בית המקדש ולשמו של משיח (פסחים ה') לאשר בחג הקדוש המצוה לספר לבנינו הנסים והנפלאות שעשה הקב"ה עמנו כמו שנא' והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה ד' לי בצאתי ממצרים, הדבר לאות שההשתדלות לגדל בניו על ברכי התורה והמצות הוא חוב קדוש שכל עיקר הדת תלוי בזה:

א הרעיון הזה יתנוצץ ממקרא כתוב איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמורו כי אומה"ע שומרים יום הראשון בשבוע והוא להם יום מנוחה וישראל שומרים יום האחרון בשבוע והוא יום השבת, וסבת הדבר כי עשו הוא הראשון שיצא אדמוני והוא ציור הגופני, אשר כל תכונתו להשביע גוויתו בתענוגים, ואחרי כן יצא אחיו הוא יעקב אשר רוח בו היא הנשמה המשכלת. וידוע כי הגווי' נבראה בתכלית השלימות ולחות השרשי תיבש יום יום וע"י היתוך המזונות תשלם, לא כן היא הנפש המשכלת שבתחלתה תחסר לה שלימות הנרצה. ע"ד שפי' בעקידה פ' ויחי זקני ת"ח כל זמן שמזקינין דעתן מתישבות הן כחות הנפש, וזקני עם הארץ כל זמן שמזקינין דעתן מטרפות אלה כחות הגווי'. ועל כן נקרא עשו שכל השלימות שבו כבר נעשה ויעקב נקרא על שם עקב, כי הוא רודף אחר התכלית, וע"כ צדיקים תחלתן יסורים וסופן שלוה, ורשעים תחלתן שלוה וסופן יסורין. וע' מה שכתבתי בספרי לתורה בביאור המדרש פ' ויצא בביאור מדרש הגמון אחד שאל לחד מן אילין דבית פלוני אמור לי מי תופס המלכות אחרינו הביא נייר חלק ונטל קלמוס וכתב עליו ואחרי כן יצא אחיו וידו אוחזת בעקב אמרו ראו דברי' ישני' מפי זקן חדש להודיעך כמה נצטער אותו צדיק, כי כל פועל ואומן צריך

לשום נגד עיניו מתחלת פעולתו התכלית שימצא בסוף. וכן אבינו יעקב מתחלת בריאתו ידו אוחזת בהסוף והוא התכלית כמו שאמרו החוקרים (דער צוועק געדאנקע איז דער אור געדאנקע) ועל כן ידע מי יתפוס המלכות בסוף אשר על כן האומות מזרעו של עשו חוגגים יום הראשון של הבריאה, לא כן ישראל מזרעו של יעקב שתחלתן יסורין וסופן שלוה, והתכלית תמיד לנגד עיניהם הם חוגגים יום השבת שהוא סוף ימי הבריאה כי הוא התכלית. וכבר אמרנו כי הנפש היא התכלית והגוף הוא הסבה על כן אמר איש אמו ואביו תיראו. כי ג' שותפים באדם הקב"ה ואביו ואמו והקב"ה נותן הנפש ועל כן עלינו לכבד אב ואם ועל כל זאת אל תחשוב כי יש לכבד ההתחלה כי אביו ואמו הם ההתחלה, וצוה הקב"ה לכבדם ותדמה בנפשך שיש לכבד יום א' שהוא תחלת הבריא' ולא יום השבת שהוא סוף הבריאה על כן אמר ואת שבתותי תשמורו שהוא סוף הבריאה ותכליתה ובזה יכבד חלק הקב"ה שהיא הנפש שהיא תכלית הבריאה:

(וקצת כעין זה כ' הגאון בעל ח"ס בתורת משה בפ' שמות) ועל כוונה זו אמרו אין זרעו של עשו נופל אלא ביד זרעו של יוסף, כי עשו יש לו זכות מצות כיבוד אב כמבואר במדרש והוא כדברינו כיון דהוא יוקיר ויתן כבוד להההתחלה קיים ג"כ מצות כיבוד אב שהוא ההתחלה. ואמנם אף שהאב הוא ההתחל' מ"מ חוב קדוש על האב ללמד לבנו תורה ומצות, ולהשגיח על עולליו שלא יתנגפו על אבן נגף לסור מדברי תוה"ק כי כל המלמד לבן חבירו תורה מעלה עליו הכתוב כאלו ילדו כש"כ המלמד לבנו ואחרי שצותה תורה ושננתם לבנך. על כן האב הוא מתחיל וגומר הבריאה, ועל כן סמכה התורה איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמורו, דאף שצויתי על כיבוד אב ואם אל תחשבו שאני מצוה לכבד ההתחלה אך את שבתותי תשמורו, כי אני מצוה ליקר התכלי' והסוף. כי גם האב והאם המה גומרים הבריאה, כי האב מלמד תורה לבנו והאם גם היא תזכהו ותביאהו לחיי עד על דרך שאמרו חז"ל נשים במאי זכיין באתיהו בנייהו לבי כנשתא, ועל כוונה זו אמרו במדרש פ' לך שאמר הקב"ה לאברהם לך אני פוטר מכיבוד אב ואין אני פוטר לאחר מכיבוד אב. והטעם דלפי שאביו לא למדו תורה ומצות והי' בעוכריו ולמדו לעבוד ע"ז. ואחרי שאברהם אבינו לא כיבד את ההתחלה אך את התכלית, על כן הקב"ה פטרו מכיבוד אב, ואמנם יעקב אבינו למד את יוסף תורה כמו שפירשו חז"ל במקרא וירא את העגלות שבה' עגלה ערופה פי' ממנו ועל כן יוסף קיים מצות כיבוד, ועל כן אין זרעו של עשו נופל אלא ביד זרעו של יוסף, ועל כוונה זו אמרו במדרש פרשתנו, הבור שנואה ומימיו חביבין חלקת כבוד לעצים בשביל בניהם, ולאהרן אי אתה חולק כבוד בשביל בניו, והכוונה כי האב זוכה לבן בנוי בכח ובעושר ובחכמה ובשנים. על

כן אם האב מלמד להבן תורה האב נתיקר באמצעות הבן, וגם אהרן הי' לו להתיקר בשביל בניו. וכן ישראל מתיקרים ומתכבדים בשביל בניהם כדאמרינן בשבת אין העולם נתקיים אלא בהבל פי' של תינוקת של בית רבן, ומזה יש ללמוד מוסר ודעת איך נחוץ ללמד לבנו תורה ומצות לחנכו בדת יהודי' ליראה השם הנכבד:

ב עוד חובת היום של חג המצות לתת צדקה לעניים כי זאת היתה מגמת ומטרת הקב"ה בשלחו ישראל למצרים למען ידעו איך רע ומר גורל עניים ודלים העובדים בגין פת לחם, ובהגאלם ממצרים יחוסו ויחמלו עליהם, ויהיו לעזר ולמגן להם, ועל כן פותחים באגדה כהא לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים כל דכפין ייתי ויכול, כי כשאדם משים על לבו שהיה גם הוא במצרים תחת חמת המציק והקב"ה חמל עליו והושיע לו, איך לא יחמול הוא על עמיתו וחבירו בעת עניו. והנה יש בצדקה כוונה חיצונית וכוונה פנימית:

כוונה חיצונית כי נותן מלחמו לדל ותומך יד אחיו כי מטה ועל ידה תתכונן האחדות האמיתית והוא יסוד ואבן פנת השלום. אמנם בצדקה יש עוד כוונה פנימית כי ידוע שהנפש המשכלת היא כשבוי' ביד הגווי', והיצה"ט נקרא מסכן וכן הנפש נקרא' אביון, כי הגווי' יש לה אוהבים הרבה כי חמשת החושים משתוקקים לעבדה ולהתעסק בצרכי הגוף ועינא ולבא נקראים סרסורי דעבירה. אמנם הנפש מי יחמול עלי'. על דרך הקרא כי מי יחמול עליך ירושלים, ועל כוונה זו פירשנו מדרש ראיתי בספר חד לא תטה משפט אביונך בריבו מכאן לייי"נ שאסור והכוונה כי הגוף והנפש מריבים זע"ז, הנפש רוצה למלוך על הגווי' והגוף ישתרר על הנפש, על כן נזהרנו שלא תטה משפט אביונך בריבו שהוא לא יטה משפט הנפש. אך הנפש תשתרר על הגווי' מכאן לייי"נ שאסור שבאם יכשל ח"ו בייי"נ הגוי' תשתרר על הנפש ויטה משפט האביון הוא האיש המסכן היושב פנימה. על כן בעת שהאיש יתן צדקה ויחמול על עני האביון יתיישב בדעתו כי גם בקרב כליותיו יושב איש מסכן ויחמול עליו ואל ידכאו אותו בשער:

ג ואמרו חז"ל במדרש רות ישלם ד' פעלך ותהי משכרתך שלימה מאת ד' אשר באת לחסות אמר ר' חסא אשר באת לחסות אמר ר' אבין שמענו שיש כנפים לארץ וכו' כנפים לשמש כנפים לחיות וכו' בא וראה כמה גדול כחן של צדיקים וכמה גדול כחה של צדקה וכמה גדול כחן של גומלי חסדים שאין חסין לא בצל כנפי שחר ולא בצל כנפי ארץ וכו' אלא בצל מי שאמר והי' העולם שנא' מה יקר חסדך אלקים ובני אדם בצל כנפיך. וכבר פירשתי דברי המדרש בספרי לא"ח פתח הבית אות כ"ב וכעת יש לפרש על דרך זה דהאדם כשעושה צדקה עם העני יתעורר ברוחו לעשות צדקה עם נפשו העלובה

היושבת בחדרי משכיתו, והיא שבוי' ונקראת מסכן וירחם עלי' ויגאלנה, וזה כוונת ר' חסא שפירש ישלם ד' פעלך ותהי משכרתך שלימה מאת ד' אשר באת לחסות, אין מאמר אשר באת כנותן טעם למה ישלם לה ד' פעלה. אך כוונת הקרא ד' ישלם פעלך והוא פעולת הצדקה שעשתה עם חמותה, ומה יהי' הגמול והתשלומין אשר באת לחסות בצל כנפיו שע"י פעולת הצדקה באת לחסות תחת צל כנפי הקב"ה ובאמצעות מעשה החסד שעשית עם חמותך האומללה נזכרת לעשות צדקה עם נפשך העני' היושבת בחדרי משכיתך. וע"ז אמר ר' אבין כנפים לשמש שהאדם יתעורר לעבדות השם באמצעות השמש השחר הכרובים והשרפים, גדול כחן של עושי צדקה שהם יתרוממו לעבדות השם בכח הצדקה וחכמי לב יקחו מוסר איך יחמלו על הנפש המשכלת שנאמר מה יקר חסדך ד' ובני אדם בצל כנפיך יחסיון:

ד וע"ז רמזו בב"ב פ"ק גדול העושה צדקה בסתר יותר ממשה רבינו דאלו במשה רבינו כתיב כי יגורתי מפני האף והחימה ואלו בעושי צדקה כתיב מתן בסתר יכפה אף, כי לאשר האדם יחמול על נפשו היושבת בעלית קיר קטנה ונותן צדקה לגאלה מני שחת יכפה אף ועוד יפיק רצון מד'. עוד אמרו שם אמר ר"ח בר אבא אמר ר' יוחנן כתיב לא יועיל הון ביום עברה וצדקה תציל ממות וכתיב לא יועיל אוצרות רשע וצדקה תציל ממות ב' צדקות הללו למה אחת שמצלת מדינה של גהינם ואחת שמצלת ממיתה משונה והכוונה בב' צדקות הללו אחת מה שנותן לעני וזה מצלת ממיתה משונה ואחת שמחשב בדעתו ונתעורר לעשות צדקה עם נפשו העני' השוממה וזאת מצלת מדינה של גהינם, ועל זה רמז ר"א ביומא ל"ט ע"ב שאמר צדיק מעצמו ורשע מחבירו שנאמר זכר צדיק לברכה בלשון יחיד ושם רשעים ירקב בלשון רבים, כי הצדיק יתעורר מעצמו להשיב בתשובה ולשמור תורה ומצות והרשע יתעורר מחבירו לעשות רע. כי הרבה סרסורים יש לו, והנשמה הטהורה תתעורר מעצמה לעשות מצות ומע"ט. על כן פותחין בליל התקדש חג כהא לחמא עניא והמצות נקראין לחם עוני, כי נעשות בקדושה ובטהרה דהחמץ והשאור רומזין ליצה"ר כמו שכתב הרדב"ז בתשובה וביעור חמץ בע"פ הוא מורה על ביעור רוח הטומאה והיצה"ר והחמץ יגביה עצמו והוא מדת הגאוה והמצה מורה על שפלת רוח, ונאמר במנחה ואכלוה מצות במקום קדש תאכל בחצר אהל מועד, וע"כ נקראין המצות לחם עוני שהוא מאכל הנפש המשכלת וצוה הקב"ה בעת צאת ישראל ממצרים שהיו ישראל רקים ונעורין מן המצות שיאכלו מצות, ועל ידי כן יתעוררו רעיונות אלה בלבבם ויתלבשו במדות טובות, ויתנו מזון לנפש העני' להצילה מבאר

שחת ועבור זה אומרים כהא לחמא עניא די אכלו אבהתנא כל דכפין יתי ויאכל וע"י כן יעירו משנתם לחמול על הנפש המשכלת:

ה ועל כוונה זו יש לפרש דברי הגמ' פ"ק דב"ב אמר רב' אבהו שאלו לשלמה בן דוד עד היכן כחה של צדקה אמר להם צאו וראו מה פי' אבא פזר נתן אביונים צדקתו עומדת לעד קרנו תרום בכבוד, רבא אמר מהכא הוא מרומים ישכון מצודות סלעים משגבו לחמו ניתן מימיו נאמנים מה טעם הוא מרומים ישכון מצודות סלעים משגבו משום דלחמו נתן מימיו נאמנים כי שאלו לשלמה אם הצדקה והמצוה יש להן חיל לתקן הנפש המשכלת שתעמוד לעולמי עד, או שכרה אך בעולם הזה, והשיב צאו וראו מה פי' אבא צדקתו עומדת לעד ולרבא לא ניחא לי' כי במה יזכה האדם את נפשו בנתינת הצדקה ופי' הוא מרומים ישכון שהאדם יתרומם לאהבתו וליראתו יתברך באמצעות הצדקה שהוא נותן לעני וע"י כן יחמול על הנפש העני' השוכנת בתוכו להרימה מעפר. משום דלחמו נתן מימיו נאמנים:

ואמרו במדרש ויקרא פרשה ג' שני דברים בימין וב' דברים ביד ב' דברים בימין תורה וצדקה תורה דכתיב מימינו אש דת צדקה שנאמר צדק מלאה ימינך, ב' דברים ביד נפש ומשפט נפש שנא' אשר בידו נפש כל חי משפט דכתיב ותאחז במשפט ידי, והכוונה דכבר אמרנו דבאמצעות הצדקה האדם יתעורר לחמול על הנפש ללמדה תורה ומצות ותקנה שלימתה וקניני' הנחוצים ועל כן שני דברים בימין הקב"ה ויתמוך האדם בעשיית צדקה ובלימוד התורה, כי הכל מידו יתברך במתנה ניתנה, והנפש והמשפט בידו של הקב"ה, והכוונה בשמאלו שהוא מדת הדין להעניש האדם ולבא במשפט אתו אם לא יתן לנפש מזונותי' וקניני' הראוים לבא אתה אל בית המלך: ו ואמרו במדרש פרשתנו עורי צפון ובואי תימן א"ר יוסי בשם ר' בנימן בר לוי לפי שבעולם הזה בזמן שרוח דרומית מנשבת אין רוח צפונית מנשבת ובזמן שרוח צפונית מנשבת אין רוח דרומית מנשבת אבל לעתיד לבא אמר הקב"ה אני מביא ארגסטס (פי' בערוך רוח דרומית צפונית) הה"ד אומר לצפון תני ולתימן אל תכלאי הביאו בני מרחוק ובנותי מקצה הארץ ויש לפרש דהחכמה הוא קנין רוחני והעושר הוא קנין גופני ואין להם מבוא לשבת יחד כי מי שהוא רודף אחר קנינים המדומים. אי אפשר שיהגה בתורה ע"ד שאמרו חז"ל עירובין נ"ה. לא בשמים הוא לא תמצא בגסי הרוח ולא מעבר לים היא לא תמצא לא בסחרנים ולא בתגרים. והנה רוח צפון נקרא רוח ההתעוררות לעושר ע"ד הקרא מצפון זהב יאתה. ורוח דרומית נקראה התשוקה לחכמה. ע"ד שאמרו חז"ל הרוצה, להחכים ידרים להעשיר יצפין. וסימנך שלחן בצפון ומנורה בדרום. על כן אמרו בזמן שרוח דרומית מנשבת אין

רוח צפונית מנשבת ולעתיד לבא יתאחדו ב' התשוקות וכן יש בכח הצדקה לאחד קנין העושר עם קנין החכמה כי ע"י שיתמוך לעני יתעורר לקיים קניני הנפש שהוא התורה והחכמה כאמור שהתורה והצדקה בימינו של הקב"ה. וע"ד זה יתפרש דברי המדרש רבה ויקרא פ"ב אמרו בשעה שעקד אברהם אבינו את יצחק בנו התקין הקב"ה שני כבשים אחד של שחרית ואחד של ערבית וכל כך למה שבשעה שהיו ישראל מקריבין תמיד על גבי המזבח וקורין את המקרא הזה צפונה לפני ד' זוכר הקב"ה עקידת יצחק. מעידני עלי את השמים ואת הארץ בין גו' בין ישראל בין איש בין עבד בין אמה אם קורין את המקרא הזה צפונה לפני ד' זוכר הקב"ה עקידת יצחק שנאמר צפונה לפני ד'. ועפ"י דרכינו לעיל יש לפרש כי אברהם אבינו ע"ה בירר לו שעבוד מלכיות שיהיו ישראל תחת עוני ולחץ ואל יסיתם היצר לחטוא. כמבואר במדרש לך פ' מ"ד. אמנם בשעה שעקד אברהם אבינו את יצחק בנו והכניע כח היצר. ומאז נולד בנפש י"ח של אברהם שורש האמונה, ועי"ז כחות הגופניות תהיינה נכנעות תחת כחות הנפשיות ואין לחוש שישראל יחטאו אף אם שמש ההצלחה יזרח. עליהם והתקין הקב"ה שני כבשים אחד של שחרית ואחד של ערבית כבש של שחרית מורה על זריחת שמש ההצלחה לישראל שנותן תודה על לשעבר ומבקש על העתיד ותמיד של ערבית מורה אף אם מקרים שונים יעפילו אור החיים והעלו עבים על פני הרקיע עכ"ז עלינו להודות לד' ולתת תודה על לשעבר ולבקש על העתיד. ובשעה שהי' ישראל מקריבין התמיד וקורין צפונה לפני ד' שהם משתמשים בקניני העושר לפני ד' לעשות צדקה ומשפט זוכר הקב"ה עקידת יצחק. ובין אם יהי' גוי או עבד או שפחה אם אך ישתמש בקניני הזמן לעבודת ד' הוא יתברך זוכר עקידת יצחק שבכח העקידה הכניע אברהם אבינו את היצר הרע ויעוררם לעבודת ד' כאמור, ואז האדם זוכה לשתי שלחנות:

ז ואמרו במדרש פרשתנו זה קרבן אהרן ובניו זה שאמר הכתוב ויאמר להם מהאכל יצא מאכל ומעז יצא מתוק שנאמר בשמשון וירדהו אל פיו והי' שמשון תמה בלבו ואמר ארי אוכל כל החיות ועכשיו יצא ממנו מאכל כך אהרן אוכל כל הקרבנות ועכשיו יצא ממנו קרבן ואיזו זה קרבן אהרן ובניו:

ויש לפרש כי כתבנו במקום אחר במקרא ויבא אהרן וכל זקני ישראל לאכל לחם עם חותן משה לפני האלקים דבעקדת יצחק פ' ויחי כ' דכמו שקישור הנפש עם הגוף הוא ע"י אכילה. ואמנם ישנם אברים שנהנים מהמאכל הגס ישנם אברים שנהנים מהדקה שבמאכל וישנם אברים שנהנים מהריח וכן הנשמה נהנית מכונת האכילה וזאת הוא קיום המצות שבסעודה ועל כן פי' כי תשב ללחום את מושל בין תבין את אשר לפניך

ושמת סכין בלועך אם בעל נפש אתה וכן הי' אהרן הכהן אוכל הקדשים והכהנים אוכלים ובעלים מתכפרים שהיו אוכלים ק"ק בקדושה וטהרה ונעשה המאכל קדשי גבוה ונעשה מהגשמי רוחני כמו שנאמר בקרא ולקחת מראשית פרי האדמה והנחתו לפני ד' כי זה ענין הקרבן. ועל כן אמרו כל שלחן שאין אומרים עליו דברי תורה כאלו אכלו מזבחי מתים כי אינו מעלה את הדבר הנאכל. ועוד מורידו. לא כן השלחן אשר לפני ד' והנה אשר אכל שמשון מהדבש שבתוך הארי, ראיתי ביע"ד ח"ב סוף הדרוש לסיום משניות שהקשה הרי שמשון הי' אוכל חולין בטהרה והי' אסור לטמא עצמו ואיך אכל מדבש שבתוך הארי:

ח ואף דזה לא כתיב רק באמו ולא בשמשון כוונתו, כיון דאמו היתה מוזהרת מחמתו כש"כ שהוא הי' נזהר, ובודאי אכל חולין בטהרה ואסור לטמאות גופו כדאיתא ביומא פ' ע"ב אך י"ל דבש בכורתו אינו לא אוכל ולא משקה כדאי' בב"ב ד' ולאחר שרדה הדבש שוב לא נגע בהארי. אך מ"מ כשהי' בתוך הארי בלע הדבש טעם מהארי, אולם כבר כ' רבינו יונה פ"ו דברכות והרא"ש שם אות ל"ה דטבע הדבש להפוך הדבר שנפל אל תוכו וז"ל שהרי הדבש אם נפל בו חתיכה של איסור, אעפ"י שהאיסור נימוח בתוך הדבש כיון שדרך הדבש להחזיר הדבר הנופל לתוכו כמו דבש דיינינן לי' להיתר עיי"ש וע' במזרחי בקרא דכל שאור וכל דבש דזה דוקא בדבש תמרים שמביאים ממנו בכורים וע"כ אמר קרבן ראשית תקריבו ולא דבש דבורים, אמנם הרדב"ז ח"ג סי' תקכ"ד כ' דאפילו בדבש דבורים חייב מרבוי דקרא והבאתי ראי' לדבריו מדאמרינן מנחות ה' דטרפה לא קרב לגבי מזבח וכן אמרינן ב"ק ס"ג דחמור לא קריב לגבי מזבח וק' הר' משכחת טרפה שקרב לגבי מזבח כגון שנפל לדבש שנהפך לדבש וא"כ טרפה הותר מכללו וע"כ שום דבש לא קרב, ואולי י"ל כיון שנהפך לדבש שוב הוה כמין אחר ול"ה הותר מכללו, וזה דברי המדרש ששמשון אמר מהאוכל יצא מאכל שאהרן הכהן אוכל הקרבנות ומהתך המזונות לרוחני שמאכילת הכהנים נעשה קרבן לגבוה הכהנים אוכלים ובעלים מתכפרין ומעז יצא מתוק שהדבש מהפך מה שיצא מהארי כמ"ש הרא"ש בברכות ויצא מזה שהחיוב לאכול מצה שהיא אכילת מצוה בקדושה וטהרה. ולכוין לשם מצוה ואכילת מצוה נקרא, עבודה כדאמרינן בפסחים ע"ג ואנו אין לנו קרבנות אך אכילת מצה הוא מצוה דאורייתא במקום הקרבן:

ט ואמרו חז"ל בפסחים דף ה' תנא דבי ר' ישמעאל בשכר, שלשה ראשון זכו לשלשה ראשון להכרית זרעו של עשו ולבנין בית המקדש ולשמו של משיח להכרית זרעו של עשו דכתיב ויצא הראשון אדמוני כולו כאדרת שער, ולבנין בית המקדש דכתיב כסא כבוד

מרום מראשון מקום מקדשנו ולשמו של משיח דכתיב ראשון לציון הנה הנם. ופירש"י בשכר שלשה ראשון שביתת הרגל דפסח דכתיב ביום הראשון מקרא קודש יהי' לכם כל מלאכת עבודה לא תעשו ושביתת הרגל דחג דכתיב ביום הראשון מקרא קודש, ונטילת לולב דכתיב ולקחתם לכם ביום הראשון, ומרומז בזה הענין שאמרנו. כי אמרו במדרש פ' אמור שובע שמחות את פניך אל תקרא שובע אלא שבע שמחות אלו שבע מצות שבה ואלו תן ד' מינים שבלולב וסוכה וחגיגה ושמחה אם שמחה למה חגיגה ואם חגיגה למה שמחה א"ר אבין משל לשנים שנכנסו אצל הדיין ולית אנן ידעין מאן נצח אלא מאן דנסיב כידון בידי' אנן יודעין דהוא נצח כך ישראל ואומה"ע באין ומקטרגין לפני הקב"ה בר"ה ולית אנן ידעין מאן נצח אלא במה שישראל יוצאין מלפני הקב"ה ולולבין ואתרוגיהן בידן אנו יודעין שישראל אינון נצחייא לפיכך משה מזהיר לישראל ואומר להם ולקחתם לכם ביום הראשון. יש להבין מה קשה למדרש אם חגיגה למה שמחה ואם שמחה למה חגיגה וכי לא משכחת חגיגה ושמחה גם מה שתירץ מאן דנקט כידון בידי' הוה אומר דין נצח וכי כלי זין המה הלולב ואתרוג ופרשתי הכוונה דהחגינה באה עם קרבן ראי' בבואו לראות פני ד' ואמרו חז"ל כדרך שבא לראות כך בא לראות שנא' יראה יראה והנה האדם היודע בנפשו שהוא מלוכלך בחטאים ואין בו מתום אם יבא לראות לפני מלך בשר ודם ויודע שחטא נגדו ימלא חרדה ופחד וכש"כ בבואו לראות לפני מלך מלכי המלכים איך יוכל אפוא לשמוח ולבו ירעד ויפחד על כן הקשה במדרש אם שמחה למה חגיגה ואם חגיגה למה שמחה, על זה השיב כי ישראל עומדין בדין בר"ה ויו"כ ועושין תשובה והקב"ה מכפר עונותיהם, וכ' הרמב"ם בה' תשובה שעיקר התשובה הוא עזיבת החטא באופן שיעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב עוד לכסלה. ואך אז יעיד עליו יודע תעלומות אם ישיב בתשובה שלימה באופן שיהי' הוא השליט על עיניו ולבבו ראשי האברים כידוע שעינא ולבא סרסורי דעבירה. ואמרו חז"ל הרשעי' הם מסורים ביד לבם שנאמר ויאמר המן בלבו והצדיקים לבם מסור בידם: כי אינם הולכין אחר שרירות לבם אך אחר השכל ואם ישלוט האדם על לבו עיניו ושפתיו ועל השדרה שלא יתגאה אז יעיד עליו יודע תעלומות ואמרו במדרש האתרוג דומה ללב והלולב לשדרה וההדס לעינים והערבה לשפתים שיקח בידו ד' מינים האלה לאות ולמופת שיש בידו השלטון על הלב והשדרה והעינים והשפתים. וע"ז נאמר בקרא ולקחתם לכם ביום הראשון ומלת לכם מיותר, אכן כוונת הקרא ולקחתם לכם ביום הראשון דבלקיחת הד' מינים תקחו אתכם כלומר שתהי' לכם המשרה וההמשלה על עצמכם וזה שאמרו במדרש מאן דנקט כידון בידי' דין נצח כך ישראל נוטלין אתרוגיהן ולולביהן שהם רומזים לראשי אברים הנ"ל

בידיהן והוא אומר דין נצח ויש שמחה במקום חגיגה ובבואם לראות ישישו וישמחו ועל כן בשכר ולקחתם לכם ביום הראשון שתיכף ביום הראשון כשנעשה בר מצוה יקח האדם את עצמו ובעודו באבו בימי הילדות יהי' הוא השליט על הלב והעינים יזכו להכרית זרעו של עשו שנקרא ראשון ושובתים ביום הראשון כדברינו בראש הדרוש ובזכות שמקיימים מצות ביום הראשון של פסח וקורין מקרא קודש ומקדשין ומטהרין ואוכלין מצות ויבטלו השאור שבעיסה זוכין לבנין בית המקדש שנקרא ראשון כי שם יאכלו מצות במקום קדוש. וזבחי שלמים יאכלו בקדושה ובטהרה ושלום יהי' בין הגוף ובין הנפש ובזכות יום הראשון של חג שאוכלין בסוכה ושמחים בחג האסיף ונודע שם ה' כי הרבה להטיב עמהם יזכו לשמו של משיח שאז יראו כל עמי הארץ את ישועת ד' ויכירו גבורת ויכולת אלקי ישראל:

ט ומעתה נבאר המסורה שהצגנו בפתח הדרוש, עפ"י מה שביארנו מקרא קודש הנני ממטיר לכם לחם מן השמים ויצא העם ולקטו דבר יום ביומו למען אנסנו הילך בתורתי אם לא. דאמרו במשנה דקדושין הראית חי' ועוף מתפרנסין בצער והם לא נבראו אלא לשמשני ואני נבראתי לשמש את קונ' אלא שהרעותי את מעשי וקפחתי את פרנסתי דהדבר יפלא למה האדם שהוא תכלית הבריאה מוכרח לעבוד ולבקש אחר פרנסתו ולא תבא הפרנסה אליו הביתה, אולם גם בזה ניכר מעשה ה' כי טובה לו היה הי' האדם בפרנסתו כיתר הנבראים, מצוות רבות תבטלנה מאין להם מקום וצורך, כי לו באה פרנסת האדם הביתה, ועניים ועשירים נשתוו, לא הי' מקום למצות הצדקה, ולא הי' מהצורך להראות אותות אמונה, כשלם הנושה את אשר נושים בו ולקיים מצות פריעת חוב, כן לא הי' מקום לתפלה, כי לו הי' לאדם כל מחסורו בלי עמל ויגיעה, ולו הי' לבו נכון בטוח, כי כל הצטרכותו תגיע עדיו בלי דאגה, לא שפך שיחו את פני קונו ובוראו וגודל מעלת התפלה ביאר בספר עקדת יצחק בפרשתנו ואלה דבריו היקרים. הנה יקרה בענין התפלה ספק גדול, כי מה מצוה יש בה אם יש לאדם צער או צורך יבקש רחמים, ואם אין, מה איכפת ליה להקב"ה, אם ישמע ואם יחדל. אמנם ענין התפלה היא רבת התועלת והיא אילנא רבתא וענפי' מרובים. כי המבקש אותו ית', החיוב שיוקדם אליו דעת מציאותו שהוא נמצא יכול לעשות בקשתו ומשגיח עליו, ומשורש דעת מציאתו יתברך יצא ענף ההשכלה בו יתעלה ובמעשיו, ומשורש היכולת יצא ענף היראה והעבודה ומשורש ההשגחה תצאנה פארות האהבה לה' והענוה. והנה מענף הראשון הנצו רמוני הטהרה והקדושה בהצנע לכת, ומהענף השני הבשילו אשכלות הזהירות לסור מרע, וענבי מעלת התשובה, ומהענף השלישי כפתורי המהירות ופרחי הזריזות

בשלמות כל מעשה ישר וטוב. והפרי המשובח והמעולה מכל הוא לחם הדבוק האלקי אשר יאכל אותו האדם וחי לעולם וזה טעם אמרם הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו לא יצא, כי אם לא צייר בנפשו הענינים הגבוהים והענפים הנכללים בקריאת שמע ותפלה לא יצא ידי חובתו ע"כ. ולפי שהתפלה יקרה מאוד כאשר אמרו חז"ל שהקב"ה מתאוה לתפלתם של צדיקים אמר הכתוב הנני ממטיר לכם לחם מן השמים וגו', שהקב"ה הוא זן ומפרנס והכל בא מידו יתברך, אך ויצא העם ולקטו דבר יום ביומו, למה איפוא צריך האדם לחריצות והשתדלות למען אנסנו הילך בתורתי אם לא, כי לו באה הפרנסה בלי עמל וליאות, לא הי' מקום למצוות רבות, לא הי' מקום לתפלה אשר באמצעותה בא האדם לידי דעת ה'. ליראה ולאהבה אתו ועל כן נותן ה' יתברך פרנסת האדם דבר יום ביומו, וע"י עבודה ועמל, למען יתפלל לה' שחרית וערבית ויתחנן אל ה' שיתן לו די מזונו ופרנסתו, ובזה יובנו דברי חז"ל מד"ר פ' משפטים ישב עולם לפני אלקים. שדרשו אשר אמר דוד ע"ה ישב עולמך והשיב לו ה' א"כ חסד ואמת מן ינצרוהו, כ' דוד המלך ע"ה שאל מאת ה' ישב עולם לפני אלקים שאל יצטרך אדם לרדוף אחרי הפרנסה, ולא יטרידוהו מחסוריו אך ישב לפני ה' יוכל להגות בתורת ה' והשיב לו השי"ת א"כ חסד ואמת מן ינצרוהו ע"ד האמור:

י וזה גם כוונת המקרא הנני ממטיר לכם לחם מן השמים וגו' הכוונה שהקב"ה הוא זן ומפרנס והכל בא מידו יתברך אך ויצא העם ולקטו דבר יום ביומו למה איפוא האדם צריך לחריצות והשתדלות למען אנסנו הילך בתורתי הכוונה כי אם הפרנסה תבוא הביתה בלי עמל ויגיעה לא היתה מצות הצדקה. כי עניים כעשירים ישתוו ולא הי' מקום לפריעת בע"ח להראות אותות אמונה כי לא יוכרח אדם להלוות, ועל כוונה זו יש לפרש מה שהתלוננו ישראל על המן באמרם ונפשינו קצה בלחם הקלוקל והדבר יפלא על דור דעה כמו דור המדבר אשר יקוצו בלחם שמלאכי השרת אוכלין אותו. אך הדור הזה ראה שבעת רדת המן במדבר הכל שוין כעניים כעשירים, והרבה מצות התורה בטילין כי העני לא יצטרך לנדבת העשיר ואין מבוא לקיים צדקה וחסד. גם דברי משפט אשר עיקר יסודם צרכי הפרנסה לא יהי' להם מקום ברדת המן על כן אמרו ונפשינו קצה, שהנפש קצה בהם כי לא יוכלו לקיים המצות התלויות בפרנסה. עוד זאת לדעת כי לפרקים יש עושר שמור לבעליו לרעתו כי כשהאדם אין לו דאגות פרנסה היצר מסיתו לחטוא ע"ד הקרא וישמן ישורון ויבעט. וחז"ל אמרו בברכות ל"ג כלום ארי נוהם אלא מתוך קופה של בשר, על כן הקב"ה זן מפרנס מידי יום ביומו למען לא יסיתם היצר לחטא וזה דברי המסורה ילקטו יום יום למה יצטרך האדם לרדוף אחר הפרנסה יום יום, ע"ז השיב

לשלמי נדרי יום יום כי אם הפרנסה תבא בית כי אז אין מבוא לקיים דבריו ונדרו לצדקה כי הכל יהי' בשוה עוד ואותי יום יום ידרשון שבעבור זה האדם יתפלל ויתחנן לפניו יתברך. ואם תאמר למה יתאוה הקב"ה לתפלתן של צדיקים על זה השיב האחת לשקוד על דלתותי יום יום שע"י התפלה יבואו לידי ענף ההשכלה לדעת את ד' וליראה את שמו הנכבד ואהי' אצלו שעשועים יום יום שבאמצעות השכלת ההשגחה יבואו לאהבת המקום וההשתוקקות אליו יתברך. גם יבואו יום יום להודות ולהלל לאדוננו כעל כל תגמלוהי כמ"ש בעקידה ריש פ' תשא כי יום יום יעמוס לנו האל ישועתינו סלה. ועוד ויהי כדברה אליו יום יום שבכל יום היצה"ר מתגבר עליו ומתחדש על כן הקב"ה נותן פרנסה דבר יום ביומו, כי טרדות הפרנסה מצילו מיצה"ר כמו שאמרו חז"ל באברהם אבינו שבחר העניות, מסבת הדבר הנ"ל, וגם על זה רמז במדרש פרשתנו בעולם הזה בזמן שרוח דרומית מנשבת אין רוח צפונית מנשבת בזמן שרוח צפונית מנשבת אין רוח דרומית מנשבת וזה כשהיצה"ר יתגבר מי שברכו ד' בעושר רב הוא עלול לחטוא. אולם לעתיד לבא כשיקוים ובערה רוח הטומאה מן הארץ אומר הקב"ה אני מביא ארגסטס שמשמשות בו שתי רוחות הה"ד אומר לצפון תני ולתימן אל תכלאי כן הקב"ה יערה רוח ממרום:

דרוש ז

הספד על השר הטפסר מוה' משה:

מאנטיפיארע ז"ל נאסף אל עמיו ט"ז לחודש מנחם תרמ"ה ונשאתי עליו קינה. ונהי בט' לחודש אלול תרמ"ה:

ספרי א"ל הקב"ה למלאך המות לך והביא לי נשמתו של משה בקשו ולא מצאו, הלך אצל הים א"ל מיום שהעביר את ישראל בתוכי לא ראיתי אותו, הלך אצל הרים וגבעות אמרו לו מיום שקבלו ישראל את התורה לא ראינוהו, הלך אצל גיהנם אמר לא ראיתיו, הלך אצל מלאכי השרת אמרו אצל ארץ:

ומשה עלה אל האלקים ויקרא אליו ה' מן ההר:

א דוד המלך ע"ה בקוננו על מיתת אבנר אמר הלא תדעו כי שר וגדול נפל היום בישראל. וההפרש שבין שר לגדול נ"ל עפ"י מ"ש המפורשים בביאור מקרא קודש כי גדול ה' בציון ורם הוא על כל העמים דתיבת גדול מורה שגדול למעלה והוא גם למטה. והכוונה שהוא משגיח משמים על כל בריותיו ותיבת רם מורה שהוא אך מלמעלה, ואנחנו בני ישראל מאמינים שהקב"ה משגיח על כל בריותיו ואומות עולם אינם מאמינים בזה ואומרי' שלפי גדלו אין כבודו להשגיח על הנבראים השפלים, וע"כ אמר כי גדול ד' בציון ורם

הוא על כל גוים, וזה ההפרש שבין שר לגדול דשר הוא שליט ומושל ויש לו לעבדים הסרים משמעתו ומשגיח עליהם והם שולטים על אשר למטה מהם ואמנם השר בעצמו לא ידבר עם מי שלמטה ממנו, וגדול יורה שהוא משפיל עצמו ויעשה חסד עם הגדולים והקטנים, ע"ד שאמרו במגילה ל"א כל מקום שאתה מוצא גבורתו של הקב"ה שם אתה מוצא ענותנתו, וזה שאמר על אבנר שר וגדול כי מלבד שהי' שר וגבור חיל הי' איש חסד טוב לכל כן הנני אומר על השר והטפסר הצדיק המפורסם ר' משה מאנטיפיארע הלא תדעו כי שר וגדול נפל היום הזה בישראל, כי מלבד שהי' שר יוצא ונכנס בחצרות מלכים השליך נפשו מנגד לטובת ישראל ויצא למאראקע לפעול ישועות בישראל יצא לרוסיא. לדבר טובות על עמו לפני המלך ניקאלי' וביטל בכחו הרבה גזירות מאחיו נסע לרומעניע להקל עול הגלות מזרע יעקב והי' מסוכן בנפשו וגוו בכל הדרכים האלה, עוד הי' איש טוב וצדקת פזרונו נודע בישראל על מי לא יחול טובו ומי זה אשר ערך בקשתו אליו ולא ענהו כיד ה' הטובה עליו ואת מי לא תמכו ידיו ועשה חסד עם כל עדה ועדה ועם כל איש ואיש אשר דפק על דלתות פתחו, נסע שבע פעמים לירושלים ד' פעמים הלך שמה הוא ואשתו יהודית יראת ה' וג' פעמים הלך לשם אחרי מות אשתו ובכל פעם פעל ישועות ופיזר הון רב. ומזה יראה כי הי' עיניו ולבו על עיר הקודש ירושלים:

ב וגודל החיוב אשר על כל איש מישראל לזכור ציון וירושלים בכל יום מבואר מדברי הגמ' סוכה מ"א דאמרינן שם מנלן דעבדינן זכר למקדש אר"י דאמר קרא ירמי' ל' כי אעלה ארוכה לך וממכותיך ארפאך נאם ד' כי נדחה קראו לך ציון הוא דורש אין לך מכלל דבעי דרישה. וכבר פירשנו הכונה על פי דברינו במדרש פ' ויצא שהראה הקב"ה ליעקב בהמ"ק בנוי וחרב והדר בנוי, מה נורא המקום הזה בנוי אין זה חרב שנאמר על זה דוה לבנו, כי אם בית אלקים בנוי. ופירשנו על פי דברי בינה לעתים דרוש נ"ח שפי' מקראי קודש זכר עניי ומרודי לענה וראש זכור תזכור ותשוח עלי נפשי זאת אשיב אל לבי על כן אוחיל גם קודש היתה לי דמעתי לחם יומם ולילה באמרם אלי כל היום איה אלקיך אלה אזכרה. ואשפכה עלי נפשי כי אעבור בסך אדדם עד בית אלקים בקול רנה ותודה המון חוגג כי אין אדם מתנחם על החי לפי שיש לו תקוה אך על המת מקבל תנחומין לפי שהוא מתיאש ממנו על כן אם אדם מוריד דמעות על חרבן בית המקדש הדבר לאות שתקותו חי' בקרבו, ועל כן אמר זכר עניי ומרודי לענה וראש כי דאבון הנפש שיש לאדם מזיק לגוף ולנפש. אך זאת אשיב אל לבי על כן אוחיל לו, שמשיב ללבו שיש לו דאבון נפש ואין מקבל תנחומין הדבר לאות שתקותו חזקה שיבנה עד מהרה. ובמדרש אמרו סוף איכה כל מקום שנאמר אין לה הוה לה ותהי שרה עקרה אין לה

ולד מכלל דהוה לה אין מנחם לה מכלל דהוה לה, ופירשנו הכוונה עפ"י דברי העקרים דמלת אין הוא בין ההעדר והיש והוא מציאות ברוחני ולא בגשמי וידוע שאשה אשר תתיאש מלדת לא תלד עוד, ועל כן אמר ותהי שרה עקרה אין לה ולד הכוונה שלא הי' לה ולד בגשמי אך תקותה הית' חי כי יפקדה ה' ועל כן אמרו במדרש ויצא אין זה חרב שנאמר על זה דוה לבנו, ואחרי שעוד דוה לבנו הדבר לאות שיש מציאות ברוחני ואקצר כי כבר הארכתי מזה במקום אחר, וזה כוונת מקרא קודש בירמיה כי אעלה ארוכה לך וממכותך ארפאך נאום ד', כי נדחה קראו לך ציון הוא דורש אין לה שהם קראו לה נדחה הואיל ואין דורש לה ואחרי שכבר נשכח ציון מלבם על כן אמרו שאין לה תקוה. אמנם לא כן הוא כי ישראל דורשים ציון בלבם ועל כן אמר הקב"ה ממכותך ארפאך. ומזה יראה גודל המצוה לזכור ציון וירושלים. ויש לפרש מקראי קודש שאלו שלום ירושלים ישליו אוהביך יהי שלום בחילך שלוה בארמנותיך למען אחי ורעי אדברה נא שלום בך למען בית אלקינו אבקשה טוב לך, כי אין העיקר בעיניו הרמת הלאום (נאציאנלע גרעסטע) אך הרמת הדת האלקי, וזה שאמר למען אחי ורעי אדברה נא שלום בך למען בית אלקינו אבקשה טוב לך כי זה עיקר תכליתנו: ג והנה מצות הצדקה וג"ח מצוה מפוארה מאוד, ואמרו חז"ל במדרש הובא בעקדה סוף הקדמה למגלת רות אמר ר"ז רות אין בה לא טומאה ולא טהרה לא איסור ולא היתר ולמה נכתבה מפני החסד להודיעך כמה שכר ניתן לגומלי חסדים וכונתם דבכל מקראי קודש יש בו דברי תוכחה, ומגילת אסתר יש בו כמה דינים אולם מגילת רות הוא אך סיפור בעלמא להודיע איך נולד דוד המלך ע"ה. וידוע דכל סיפורי כתבי הקודש יש בהם דברי מוסר ותוכחה ועל כן אמר שגם מגילת רות יש בה תועלת גדול להודיע כמה גדולה מצות ג"ח, ורב טוב צפון לעושי צדקה וחסד:

ד והנה אמרו חז"ל בסנהדרין איבעיא להו הספדא יקרא דחיי או יקרא דמותא וכו' והקשה תוס' בהא דאמר בפ' הערל אל שאול ואל בית הדמים אל שאול שלא נספד כה לכה ואי משום יקרא דחיי הרי מחלו ישראל על כבודן שלא הספידוהו ותרצו בתי' השני דאפי' הוה יקרא דחיי שאני מלך דאיכא בזיון טפי גבי' שלא נספד כהלכה, והקשה מהרש"א דא"כ מה מקשה מהוי אדון וספדו דגבי צדקיהו שהי' מלך. ונ"ל לפרש דברי הגמ' מקודם דהנה צריך להבין ענין הספד מאי תועלת יש לצדיק הנאסף בהספדו ורבי אמר אל תספדוני בעירות סבור מינה משום טירחא הוא דקאמר כיון דחזו דספדי בכרכים וקאתי כולי עלמא אמרו ש"מ משום יקרא הוא דקאמר. והיתכן שרבי רדף אחר הכבוד ורב אמר במס' שבת קנ"ג ע"א אחים בהספדי דהתם קאימנא וכי לכבוד הוא

צריך, אולם ידוע דעיקר ההספד הוא להגיד לאדם כשר את אשר פעל בחיים וזרע זרע לצדקה למען ישמעו רבים ויקחו מוסר לעשות כמעשהו וזה זכות גדול להצדיק הנאסף אשר ממנו ילמדו אחרים ע"ד ששלחה אסתר לחכמים כתבוני לדורות והיתכן שאסתר הצדיקת רצתה לאסוף כבוד בחפני'. אך כוונתה כי לאשר כל הסיפורים שבתורה מפעולות הצדיקים לא נכתבו ע"ד סיפורי מעשיות אך לקחת מוסר לעשות כמתכונתם. וזה זכות גדול לעושה הפעולה כמו שכ' בחובות הלבבות שמי שעושה סחורה בסך מצער ההכרח שירויח הרבה בסחורתו למען יחי' אולם מי שעושה סחורה בסך רב אף אם ירויח חלק קטן די לו והותר כן העושה פעולה לעצמו ההכרח שתהיה במדה שלימה לזכות נפשו. אך אם עושה פעולה וממנה ילמדו לעשות אנשים לאלפים ולרבבות הזכות גדולה מאוד, ועל כן שלחה אסתר כתבוני לדורות שיעשה ממנה אות לרבים לעשות כמעשיה ויהי' לה זכות גדול בזה. ועל דרך זה אמר רב אחים בהספדאי דהתם קאימנא הכוונה ששם אהי' עומד כמו שפי' זקיני הת"ש על כן רצונו שיחום בהספדא שיעשו הכל כמעשהו ויהי' לו זכות וגם אחרי מותו יהי' הולך, וכן מה"ט רצה רבי שאל יספדוהו בעירות אך בכרכים שישמעו רבים וילמדו ממנו, וזה האיבעי בגמ' אי יקרא דחיי הכונה לזכות רבים שיעשו כמעשיו או יקרא דשכבי הכוונה שע"י שרבים יעשו כמוהו זכות הנאסף ירבה ויגדל ע"כ המצוה לעשות בשביל כבוד המת הנאסף. והנה בגמ' דיבמות מייתי לקרא דשמואל ב' ויהי רעב בימי דוד שלש שנים ויבקש דוד את פני ד' ויאמר אל שאול ואל בית הדמים אשר המית את הגבעונים, ופי' בגמ' אל שאול שלא נספד כהלכה ואל בית הדמים אשר המית את הגבעונים וכי שאול המית הגבעונים אלא מתוך שהרג נוב עיר הכהנים שהיו מספיקים להם מים ומזון מעלה עליו הכתוב כאלו הרגם ומקשה קרא תבע אל שאול שלא נספד וקא תבע על אשר המית ומשני אין דאמר ר"ל בקשו את ד' כל עמי ארץ באשר משפטו פעלו באשר משפטו שם פעלו, פירש"י במקום שדנים האדם שם מזכירין צדקותיו ואין מובן, וכי עתה הזמן גרמא לשפוט לשאול. אמנם להנ"ל הפי' בגמ' נכון, דהנה אמרו בגמ' דברכות י"ב כל העושה עבירה ומתבייש בה מוחלין לו ששאול מתבייש על שהרג נוב עיר הכהנים ולכן לא שאל באורים ותומים ומחל לו הקב"ה על עון דנוב עיר הכהנים. והנה הקב"ה אמר שהחטא של דוד שבא הרעב ע"י הוא בשביל שאול שלא נספד כהלכה ויקשה הרי הספידא יקרא דחיי והחיים מחלו על כבודם כקו' תוס', ועל זה אמר ואל בית הדמים שהמית הגבעונים. על כן צריכין להספיד ולהודיע לרבים שמחל לו הקב"ה אותו עון שלא יהי' דבר זה בזיון לשאול ובזה לכ"ע הספידא יקרא דמותא כתירץ התוס', הגם שהתוס' קיצרו בדבר. אמנם יש לפרש אל

שאול ואל בית הדמים, דהנה אמרנו שעיקר ההספד לזכות הרבים שיעשו כמעשהו וזה זכות להנאסף. ולכן אמר ואל בית הדמים והכונה דאנו רואים באנשי נוב שהספיקו מים ומזון והרגו שאול נחשב כאלו הרגן לגבעונים, ואם זה במזון הגפני כש"כ במזון הנפשי שמי שזכות בא על ידו אין לעכב הזכות ולהתעצל בהספדו:

ה והנביא ירמי' ה' אמר שוטטו בחוצות ירושלים וראו נא ודעו ובקשו ברחובותי' אם תמצאו איש אם יש עושה משפט מבקש אמונה ואסלח לה. הכוונה דהנה בין האנשים יושבי אהל מתלוננים בצלו של תורה נמצאו יראים ת"ח וצדיקים. אולם בין הסוחרים על המעט נמצאו צדיקים ויראי ד' אשר ישליכו נפשם מנגד לטובת ישראל ולקיום הדת, ואף אם נמצאו אנשי יושר עושים צדקה ומשפט. אינם אנשי אמונה לחזק מוסדות הדת ע"ד ששמעתי הוגד הוגד כל אשר עשית, ואמרו במדרש הוגד בבית הוגד בשדה. והכוונה שיש אדם הולך מישרים עושה צדקה וחסד את עמיתו ובביתו אין לחם של תורה, ואינו שומר משפטי הדת, ולעומת זה יש איש השומר בביתו חוקי הדת. אולם לחברת מין האנושי לא לעזר הוא ולא להועיל ואמנם רות היתה צדקת בבית בדבר הנהגת ביתה. ובשדה לעומת חברת מין האנושי ועל כונה זאת אמר ירמי' הנביא שוטטו בחוצות ירושלים וראו נא ודעו ובקשו ברחובותי' אם תמצאו איש בין סוחרים וכנעני ארץ. אם יש עושה משפט, לעומת החברה האנושית, מבקש אמונה שומר הדת בבית. ומי גדול ממשה איש גדול נכבד בין העמים עושה משפט כי באמצעות חריצתו והשתדלתו עשה משפט לכל עמו. ועכ"ז מבקש אמונה שהי' שומר הדת בכל פרטי'. ובשנת המאה ואחת לפני פטירתו אמר להרופא שצר לו מאוד אשר לא יוכל לעמוד על רגליו בתפילת י"ח, ובצואתו פקד לבל יניחו זרי פרחים על מטתו כי הוא כדרך הנכרים, חבל על האי שמש גדול שנאבד מן הארץ:

ו ודוד המלך ע"ה אמר בקינה על שאול המלך ויאמר ללמד את בני יהודה קשת הלא הוא כתובה על ספר הישר נ"ל לפרש עפ"י מה שפירשתי דברי הגמ' ב"ב ט' אמר רבא הא מלתא אשתעי לי עולא משגש אורחא דאמו משמי' דר' אלעזר מה דכתיב וילבש צדקה כשריון לומר לך מה שריון זה כל קליפה וקליפה מצטרפת לשריון גדול אף צדקה כל פרוטה ופרוטה מצטרפת לחשבון גדול ר' חנינא אמר מהכא וכבגד עידים כל צדקותינו מה בגד כל נימא ונימא מצטרפת לבגד גדול כך צדקה כל פרוטה ופרוטה מצטרפת לחשבון גדול. שנחלקו החכמים האלה דר' אלעזר מדמה צדקה לשריון המגין על האדם שלא יפגעו בו חצי האויב, כ' צדקה מגנת ומצלת מהעבירות ומהרעות המתרגשות לבא בעולם, ולר' חנינא לא ניחא לי' לומר שצדקה אך מגנת ומצלת כי באמת צדקה וג"ח הוא

מדברים שאוכל פירותיהן בעולם הזה והקרן קיימת לעה"ב. והוא לבוש יקר המחמם לאדם בעוה"ז ובעה"ב ולאחר פטירתו ויציאת נשמתו יכהן פאר בלבוש יקר ממצות ומע"ט, ועל כן מדמה צדקה ללבוש שכל נימא ונימא מצטרף ללבוש גדול וע"ז נאמר במקרא פרשתנו השב תשיב לו את העבוט כבא השמש אל תחשוב שאתה תחי' לנצח כי לבסוף אתה תחזור את העבוט שהוא הנפש העבוטה אצלך ושוכנת אצלך. אך ושכב בשמלתו בשמלה ולבוש יקר ממצות ומעשים טובים, ולך תהי' צדקה לפני ד' אלקיך כי פעולת הצדקה ישלם הקב"ה לעת צאת האדם מהעולם הזה ויבא על שכרו: ז וע"ז אמר ללמד את בני יהודה קשת הלא הוא כתובה על ספר הישר. כי הנה יהודה נתברך בקשת ועשו בחרב, והכוונה כי החרב פועלת תיכף והקשת פועלת אח"כ והקב"ה משלם שכר לאיש צדיק בעולם האמת כמו שהסביר מהר"ל לפי שפעולתו אמת:

כי הוא עושה בכל מאמצי כחו וכוונת לבו. והעבירה שעשה היתה בשוגג בלא כונה כי משגה הוא, וישלם הקב"ה העונש בעולם הזה. עלמא דשיקרא, ולרשע הוא בהיפך שהמצוה שעשה היתה להתפאר והוא שקר ומגיע שכרו בעולם הזה והעבירה עשה באמת בכל לבו ומשלם לו עונשו בעולם האמת, וע"י כן עשו נתברך בחרב שפועל תיכף ויהודה בקשת לפי ששכר פעולתו בא לאח"כ לא בשעת, הפעולה. ולזה אמר ללמד את בני יהודה קשת הלא הוא כתובה על ספר הישר והוא התורה כי התורה והמצות המה כקשת אשר שכרן לאח"כ וע"כ אין לשאול אי' תורה ואי' שכרה:

ח ואמרו חז"ל בחולין קל"ט משה מן התורה מנין בשגם הוא בשר, והכוונה נ"ל הנה קשה להבין המקרא דכתיב והיו ימיו מאה ועשרים שנה. וכפי חקי הלשון הי' לכתוב והיו שניו מאה ועשרים על כן פי' חז"ל. בהקדם מה שאמרו בשבת כל המתעצל בהספדו של חכם אינו מאריך ימים מדה כנגד מדה שנאמר בסאסאה בשלחה תריבנה איתיבי' ויעבדו העם את ד' כל ימי יהושע א"ל ימים האריכו שנים לא האריכו. אלא מעתה למען ירבו ימיכם וימי בניכם ימים ולא שנים ברכה שאני ופירשתי הכוונה דהנה שנה הוא מספר הכולל משלש מאות ונ"ד ימים וידוע, שאין לעשות מספר הכולל אך מפרטים חשובים כי היעשה אדם מספר הכולל מקליפות ביצים או אגוזים כי אינו ראויות להעשות מספר הכולל. ולכן אמרו חז"ל זקנים ימים האריכו שנים לא האריכו שימי חייהם לא היו ראוין לעשות מהם מספר הכולל ומקשה למען ירבו ימיכם ומשני ברכה שאני הכוונה כמו שדבר שאינו חשוב אין ראוי לעשות ממנו מספר הכולל כן דבר שחשוב במדה גבוה אין לעשות ממנו מספר הכולל, לפי שהימים בעצמם חשובים ועל כן אמר ברכה שאני שאז הימים חשובים ועל כן אמר למען ירבו ימיכם, ע"ד שנאמר בקרא (תהלים פ"ד) ד' יספור

בכתוב עמים זה יולד שם, ולציון יאמר איש ואיש יולד בה. כי כל איש יהי' חשוב בפני עצמו. וזה רמז בקרא לא ידון רוחי באדם לעולם שהאדם לא יחי' שנים הרבה ללחום תמיד עם גוו. אמנם אמר בשגם הוא בשר. אעפ"י שהוא בשר והיו ימיו מאה ועשרים שנה שימצא איש שימי חיי יהיו חשובים כ"כ שיהיו ימיו מאה ועשרים שנה וכל יום ויום יהי' חשוב בפני עצמו לפי רב גודל קדושתו ואיזה הוא האיש, זה משה רבינו שחי מאה ועשרים שנה ושימש בחלוק לבן שאין בו אימרא, הכונה בהתפשטות המדות עד אין גבול, ובכל יום ויום התהלך בחצר המלך. וכן זה האיש משה חי' יותר ממאה שנים ופיזר צדקה מהונו ועשה מצות ומעשים טובים והשליך נפשו מנגד לטובת ישראל כל ימי חייו. חבל על האי שמש גדול שאבד מן הארץ: ט ובמדרש שיר השירים פסקא דודי ירד לגנו. אמרו דודי זה הקב"ה לגנו זה העולם לרעות בגנים אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות וללקוט שושנים לסלק את הצדיקים שבישראל מה בין מיתת זקנים למיתת נערים ר' יהודה ור' אבהו ר' יהודה אומר הנר הזה בזמן שהוא כבה מאליו יפה לו ויפה לפתילה ובזמן שאינו כבה מאליו רע לו ורע לפתילה ר' אבהו אמר התאנה בזמן שנלקטת בעונתה יפה, לה ויפה לתאנה ובזמן שאינה נלקטת בעונתה רע לה ורע לתקנה, ויש לפרש למה נקראו צדיקים שושנים שאמר וללקוט שושנים אלו הצדיקים שבדור לפי שידוע שהשושנה אדומה מבחוץ ותוכה לבנה וכשנותנין אותה באש נעשית לבנה. וכן הצדיקים מעותדים להפך באש תפילתם מאודם ללבן ממדת הדין למדת הרחמים וכן הוא בזהר הקדוש. ואמנם מה שנחלקו התנאים מר מדמה לנר ומר מדמה לתאנה. הכוונה עפ"י דברי בחינת עולם לבי לבי התורה והאדם חיבורם נר אלקים בארץ התורה להבל מתפרד משביב יושבי בשמים והאדם בשני חלקיו אבוקה נמשכת אורה גוו פתילה נפתלת ונשמתו שמן זית זך בהצמדם והסכמתם ימלא הבית אורה. והנה זקן ירא ד' עושה צדקה ומשפט מלבד שנשמתו מאוד נעלתה עוד גוו נתעלה ונתעצם ונתקדש אשר הי' כלי יקר להוציא מכח אל הפועל עצת הנפש. ועל כן אמר במיתת זקנים יפה לנר שהוא הנפש המשכלת ויפה לפתילה שהוא הגוף. והנה ידוע שבמהות הנפש נחלקו הקדמונים למקצתם הנפש באה לעולם בתכלית השלימות ולא באה לעולם אך להאציל מכוחה לעולם התחתון. וזה שיטת ב"ש שאמרו טוב שלא נברא משנברא, ולמקצתם הנפש אך כח לקבל שלימות ועיין בעקידה שער ו', וזה דעת ב"ה שאמרו טוב שנברא משלא נברא וכן נחלקו בזה ברמז בנר חנוכה דלמר מוסיף והולך, על כן לדעה הראשונה הנפש דומה לנר ושמן. ולדיעה השני' הנפש דומה לתאנה אשר עוד צומחת ועושה פרי:

ואמרו במדרש איכה פיסקא טומאתה בשוליה מצינו שסילוקן של צדיקים קשה לפני הקב"ה יותר מצ"ח קללות ומחרבן בית המקדש. יש להבין למה קשה סילוקן לפני הקב"ה יותר מחורבן בית המקדש. נ"ל בהקדם דברי הגמ' כתובות ס"ב אמר רב אנחה שוברת חצי גופו של אדם שנאמר ואתה בן אדם האנח בשברון מתנים ובמרירות תאנח ור' יוחנן אמר כל גופו שנא' והי' כי יאמרו אליך על מה אתה נאנח ואמרת על שמועה. כי באה ונמס כל לב ורפו כל ידים. ומקשה לרב והא כתיב ונמס כל לב ומשני שאני שמועה דבית המקדש דתקיפא טובא. והקשה תוס' והא האי קרא דואתה בן אדם נמי כתיב בשמועת בית המקדש דכתיב בתרי' והי' כי יאמרו על מה אתה נאנח ואמרת על שמועה כי באה ונמס כל לב ואמרתי בישוב הדבר. דהנה אמרו חז"ל (ע' מנחות מ"ד ואמנם גי' זו מבואר במדרש) בחרבן בית המקדש בא אברהם לפני הקב"ה נטלו בידו והי' מטייל עמו ארוכות וקצרות ואמר לו הקב"ה מה לידידי בביתי אמר לו בני היכן הם, וקשה להבין אחרי שהי' מטייל עמו ארוכות שאלו מה לידידי בביתי, וביארתי דהעקידה פ' ויצא פי' מה נורא המקום הזה שהי' יעקב אבינו משוטט במחשבותיו איך יתכן שיהי' להקב"ה התקוממות במקום, והלא מלא כל הארץ כבודו ואיך יתכן זה וע' מה שפי' מקראי קודש איזה בית אשר תבנו לי ואיזה מקום מנוחתי, ואל זה אביט אל עני ונכה רוח וחרד שהקב"ה צמצם כבודו למען יוכלו בני ישראל לבוא אל השגתו יתברך. וע"ז אמר אין זה כי אם בית אלקים וזה שער השמים שהוא שער לבא להשגתו. ופי' דברי מקרא קודש בעזרא אל תעצבו ואל תבכו שלחו מנות לאין נכון לו כי מדות ד' הוא מעוזכם ודברי הגמ' כל הנותן פרוטה לעני זוכה ורואה פני השכינה דהאדם רואה חלק אלקי ממעל בנפשו הטהורה, ומי לא יראה כי רוח ד' נוססה בהצדיקים וביחוד בזה האיש משה אשר בסכנת נפשו פעל לטובת ישראל ועבד עבודה גדולה בדמשק ובמאראקע. ועל זה אמרו במדרש אין לנו בושת הפנים אלא בשעה שאנו נותנין צדקה שנאמר לך ד' הצדקה ולנו בושת הפנים כ' בשעה שאנו נותנין צדקה אנו רואים בעצמנו כח אלקי ממעל ואז אנו בושים כי נפש טהורה כזאת תהי' מגואלה בחטאים, ועל זה אמרו שהקב"ה נטלו לאברהם בידו והי' מטייל עמו ארוכות וקצרות שראה רוחב דעתו בהשגה העליונה על ידי הצדקה והחסד אשר עשה בידו, ואמר מה לידידי בביתי כ' תכלית בית המקדש הוא שיהי' שער השמים להבין ע"י השגת הבורא ית' ואחרי שאתה רואה בעצמך גדולת הקב"ה למה לך בית המקדש וע"ז אמר בני היכן הם. וע"ז הדרך אמר הנביא יחזקאל ואתה בן אדם האנח בשברון מתנים, דלדידך אף שמועות בהמ"ק ל"ה. רק בשברון מתנים דגם זולת בהמ"ק השגתך שלימה גדולה ובמרירות תאנח, לעיניהם

והי' כי יאמרו אליך וגו' ואמרת על שמועה כי באה ונמס כל לב, דלכל אדם זולתך השמועה שוברת כל לב, וע"ז אמר, קשה סילוקן של צדיקים לפני הקב"ה יותר מחורבן בהמ"ק דכל זמן שהצדיקים קיימים כמו אלה שאנחנו בהספדם מי לא יראה גדולתו של הקב"ה כמו שאמרו במדרש מאמונתו של אדם אנו רואין אמונתו של הקב"ה כי האדם חלק אלקי ממעל והחלק יעיד על הכל, אמנם באבדן צדיקי הדור מי יורה דיעה ומי יבין שמועה עי יפעול לטובת ישראל ומי יחמול עליהם על כן נחקרה דרכינו ונשובה אל ד':

יא וכמה גדול כח הצדקה עד שאמרו רז"ל רבי בשעה שמעביר ידיו על פניו מקבל עליו עול מלכות שמים (ברכות. י"ג) נ"ל הכוונה דהנה השגת הקב"ה הוא מכין גבוה מעל גבוה א"א לאדם לבא עד תכלית ההשגה. אמנם כבר אמרנו כי בכח המצות ומעשים טובים האדם בא לידי מדריגה גבוה ובכח הצדקה ישקיף האדם על חלק אלקי ממעל ויראה פני השכינה כמו שאמר המלך הקדוש אני בצדק אחזה פניך. ועל כן אמרו רבי בשעה שמעביר ידיו על פניו וצירף השגת השכל עם כח המעשה, קיבל עליו עול מלכות שמים. ומזה יראה כמה גדול כח הצדקה:

יב והנה אחי ורעי קרבו יומי דחושבנא אשר האדם יחשוב עם קונהו. וכבר כ' בעקידה בפרשתנו במקרא ובכתה את אבי' ואת אמה ירח ימים כי כל הפרשה קאי על הנפש המשכלת כ' תצא למלחמה על אויבך וראית בשבי' אשת יפת תואר שזה רומז על הנפש המשכלת שהיא בשבי' אצל כוחות הגוי' ועל כן ועשתה את צפרני' המה כלי החטוף כי זאת התחלת התשובה לבלי לגזול איש מחבירו ובכתה את אבי' קאי על חודש אלול אשר עלינו לעשות תשובה. ופירשנו דברי הגמ' ברכות ה' לעולם ירגיז אדם יצ"ט על יצה"ר אם נצחו מוטב ואם לאו יעסוק בתורה אם נצחו מוטב ואי לא יקרא ק"ש אם נצחו מוטב ואם לאו יזכיר לו יום המיתה. דהנה בישעי' הנביא ל"ז אמר רבשקה אל אליקי' בן חלקי' ושבנא הסופר אמרתי אך דבר שפתים עצה וגבורה למלחמה ופירש בעקידה דלכל מלחמה ההכרח מקודם לדבר שפתים דברי חכמי ויועצי המדינה לדעת תכלית המלחמה ואם יוכלו להחזיק במעוז השלום, אח"כ עצה איך לנהוג המלחמה אח"כ גבורה להתגבר על אויביו, וידוע כי המלחמה הפנימית יותר קשה ממלחמה החיצונית ועל כן החיוב בימי אלול ללמוד וללמד ולהבין ולהשכיל באופן התשובה. ובאיזה אופן יוכל לנצח האויב הפנימי. ובר"ה ממליכים עליהם מלך מלכי המלכים וזה עצה אשר בכחה וע"י השכלה העליונה ישביח שאון גלי תאותו. וביו"כ אז יזכור יום המיתה ובצום התענית יתגבר על אויביו מבפנים. ועל זה אמר בתורה לעולם ירגיז אדם וכו' באלול אם

נצחו מוטב ואם לאו יקרא ק"ש, וזה קבלת עול מלכות שמים בר"ה ואם לא יזכיר לו יום המיתה ביו"כ, כן אחי ורעי נעשה תשובה בלב שלם ונשוב לאדונינו יתברך:

יג ואפרש דברי הספרי שהצגנו בראשית דברינו. דהנה מיתת האדם אם הוא בדרך הטבע תהי' ע"י הפסד אחד מד' יסודות מים אש עפר רוח. על כן אמר בספרי שמיתת משה רבינו לא הי' ע"י קלקול אחד מד' יסודות ועל כן לא מצא מלאך המות מבוא להמיתו אך שמת בנשיקה מאת הקב"ה וזה שאמר הלך אצל הרים וגבעות וזה יסוד העפר אמר מיום שנתן הקב"ה את התורה על הר סיני אז תקן משה רבינו יסוד העפר שאין מבוא למלאך המות להמיתו ביסוד הזה הלך אצל הים והוא יסוד המים ואמר שמעת שמשה רבינו קרע הים תיקן יסוד המים, הלך אצל מלאכי השרת והוא יסוד הרוח, וכן לגיהנם והוא יסוד האש ואמרו שאין מבוא לבוא למשה רבינו בקלקול יסודות האלה כי הכל תיקן ועשה יפה בעתו. וכן השר הטפסר הזה אשר הלך דרך ימים ונהרות למאראקא להציל רבים מישראל מסכנת נפשות איש אשר הרים וגבעות לא עמדו נגדו מלכת לרוסיא לראמעניע להושיע לישראל מהרים וגבעות ימים ונהרות לא חרד ולא פחד וילך הרבה פעמים ירושלמה, להיות לאב ולמשען לכל בני ארץ הקדושה, בצדק נאמר עליו צדק לפניו יהלך. ומפרי מעשיו ישבעו ויתלונן בצל ה' להתענג על טובו. יהי שמו מבורך:

דרוש ח:

הספד מר על ש"ב ואלוף נעורי הרב הגאון מופת הדור והדרו נשיא הארץ הקדושה וראש תפארת ישראל כקש"ת מוה':

מרדכי זאב סג"ל:

אייטיננא זצלה"ה מחבר ספר מפרשי הים מגן גבורים ותשו' מאמר מרדכי אשר נפשו יצאה ותעל השמימה ביום ו' ב' תמוז ונשאתי עליו קנה ונהי בעיר בערזאן בה' בתמוז עפעפינו יזלו מים בדמע (תרכ"ג) לפרט: א ישעיהו הנביא הוכיח במישור הצדיק אבד ואין איש שם על לב ואנשי חסד נאספים באין מבין כי מפני הרעה נאסף הצדיק (ישעי' נ"ז), ולהבין כפל הלשון נראה, אף כי הכל יודעים אשר מיתת הצדיק לא במקרה תהי' ועיני ה' צופיות על כל דרכיו ואם לשבט ואם לחסד ימצאהו, בכ"ז יפרדו בדבר סבותי' ויתנו לה סבות שונות, מהם אומרים כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא והקב"ה מדקדק עם הצדיקים כחוט השערה, וסביביו נשערה מאוד, ויתלו סבת מיתת הצדיק בחטאו, ומהם אשר יבינו וידעו כי אך בעונותינו נאסף הצדיק מאתנו, וחטאתינו הוא סבלם ומחלל מפשעינו. ואם על איש חסד ופועל טובות יעבר כוס, ובכור מות יניף עליו חרבו, כל אדם רואה כי אנחנו הסבנו במיתתו ועל ידינו באה הרעה. כי כל המרחם

על הבריות מרחמים עליו מן השמים, ומפי עליון לא יצאה הרעה. ולזה אמר ואנשי חסד נאספים והמה לא בחטאם מתו, כי מרחמים עליהם מן השמים אז עליהם לדעת כי אך ברעתם ובעונותם נאסף הצדיק כן אנחנו היום אבדנו גאון וצדיק איש חסד ומרבה להטיב הלא הוא הרב הגאון ר':

מרדכי זאב זצלה"ה אשר לאור תורתו וחכמתו הלכו רבים, והדר צדקתו וטובו הופיע על אחב"י היושבים, לפני ה' בארץ הקדושה, עלינו לדעת כי אך בעונותינו נאסף הצדיק, ובחטאתינו בא השמש בצהרים, חבל על שמש גדול שאבד מן העולם חבל על דאבדין ולא משתכחין, ועלינו לשאת קנה ועפעפינו יזלו מים על מות האי גברא רבה ויקירא אשר למד ולימד הרבה והוסיף דעת ועשה צדקות בארץ:

ב ואמרו בגמ' כל המתעצל בהספדו של חכם אין מאריך ימים איתבי' רחב"א לר"י ויעבדו העם את ה' כל ימי יהושע וכל ימי הזקנים אשר האריכו ימים אחר יהושע, א"ל ימים האריכו שנים לא האריכו, אלא מעתה למען ירבו ימיכם ימים ולא שנים, ברכה שאני (שבת ק"ה), ולדעת התועלת אשר תצמח לנו מהספד על איש צדיק והנזק אשר יגיע לנפשותינו, אם נתעצל ולא נספידנו, עד שאמרו שהמתעצל בהספדו של חכם אין מאריך ימים. י"ל עפ"י דברינו למעלה כי במות אדם צדיק, עלינו לדעת כי אך עונותינו גרמו לנו זאת, ובחטאתינו נאסף הצדיק ועלינו לשוב אל ה' ולבקש ממנו כי יסלח לנו, והי' ההספד לאות כי אנחנו מרגישים העדר איש יקר, וידענו להוקיר פעלו בעודו בחיים חיותו, ועינינו הרואות כי ענני חטאת ועבי עונות לא הקדירו טוהר נפשו, ואנחנו מלאי עון הקצרנו ימיו וע"כ מר נבכה כי בחטאתינו הלך מאתנו. אולם אם יצר סוכן בנו ויסיתני לאמר כי מקרה אחד לצדיק ולרשע, ובא יומו ומת, אם לא נרגיש בהעדרו של צדיק אז הדבר הזה יעיד בנו כי נפשנו בחלאת עון נכתמה, ולא תדע ערך חין איש מורם מעם וע"כ לא נצטער בהעדרו. והנה הארכת הימים יאמר אם נעשה בהם מצוות ומע"ט, כי לא בכמות ידובר פה רק באיכות, ובאיכות אך אז יארכו ימי האדם, אם ימלא בהם חובתו לבוראו, ואם יתעצל איפוא בהספדו של חכם, כי ערך חכמתו וצדקתו אינו שוה בעיניו להצטער בהעדרו, אז ימיו כצל יחלופו, כי לא פעל דבר להוקיר ערכם ולהאריכם ע"פ האדמה. וכאשר שאל על הזקנים שהאריכו ימים אף כי נתעצלו בהספדו של יהושע, אמר ימים האריכו שנים לא האריכו, כי שנה הוא מספר הכולל משנ"ד ימים ולאשר לא יעשה מספר הכולל, מדבר אין חפץ בו, כאשר לא נעשה מספר הכולל מפרטים קלי הערך כן לא נעשה מספר כולל כשנה מימים אין חפץ בהם, ואשר ע"כ ימי הזקנים שלא הי' עמוסים בטובה לא נחשבו לשנים, ושנים לא האריכו ואיוב אשר קלל יום

מולדתו, אמר הלילה הזה יקחהו אופל אל יחד בימי שנה במספר ירחים אל יבא כי לא שוה הלילה הזה לעשות ממנו מספר הכולל ולצרפו לחודש ושנה וכאשר הקשו מהא דאמרינן למען ירבו ימיכם תירצו ברכה שאני, כי אם עשה המוטל עליו ושמע בקול ה' אז ימיו חשובים ויקרים במספר השנה לא יבואו, כי ברכה בהם:

ג וכאשר שאל אלישע את פני אלי' ויהי' נא פי שנים ברוחך אלי, השיבו, אם תראה אותי לקח מאתך יהי לך כן, וכוונת תשובתו, אם תרגיש בהעדרי ותדע כי יחסר לך מורה ומנהל, תראה אותי לקח ותבין כי מאתך זאת לך, כי אתה הסבות בזאת ומידך באה לך הרעה הזאת, תהי זאת לאות על טוהר נפשך וענות רוחך ואז יהי' לך פי שנים ברוחי כי מדת ענוה גדולה עד למאוד וכמאמר חז"ל בתענית למה נמשלו ד"ת למים, לומר לך מה מים מניחים מקום גבוה ויורדים למקום נמוך, אף ד"ת מניחי' מי שדעתו גסה עליו ויורדים למי שדעתו שפלה:

ובמדרש פ' חקת ועת פניו ישונה, על כל דבר שהראה הקב"ה למשה, אמר לו טמאתי וטהרתי, כיון שהגיע לפ' אמור אל הכהנים, אמר משה אם נטמא במה יטהר, ולא השיבו, באותו שעה נתכרכמו פניו של משה כיון שהגיע לפ' פרה אדומה אמר לו באותו שעה שאמרתי לך אמור אל הכהנים. ואמרת במה טהרתו לא השיבותיך זו טהרתו ולקחו לטמא מעפר שרפת החטאת. והדבר יפלא מדוע לא השיבו בפ' אמור והוחיל עד כה, אכן סוד פרה אדומה עמוק עמוק מי ימצאנו, וטעמה לא נודע רק למשה רבינו, והיתה זאת לו, כי הי' עניו מכל האדם ע"פ האדמה ואמרו בזכות ויסתר משה פניו זכה לקלסתר פנים, אולם כאשר שאל מה' שיגלה לו טעם וסוד פרה אדומה, וחשב בנפשו כי כבר הגיע למדרגה הזאת אשר יוכל להבין טעמה, ועוז פניו הכח והעוז הניתן לו בפניו והוא מדת ענותנתו ישונה, כי לא היתה לו עוד, ולכן נעלם טעמה ממנו, אולם בפ' חקת כאשר שבה אליו מדתו הטובה, ולא בקש ולא שאל מאת ה'. כי לא מצא עצמו שוה לדעת סודה, אז גלה לו הקב"ה טעם של מצות לקיחת פרה אדומה ובא בסוד ה':

וגם אנחנו נקרא ביום מר, כי לקח הגאון הצדיק מוה' מ"ז מאתנו הידעת כי היום לקח אדונך מעל ראשך, כי נרגיש ונדע כי מאתנו ועל ידינו באה לנו הצרה הזאת ובא השמש בצהרים, כוכבים אספו נגהם ואור חשך במריפי': ד וד"ה ע"ה בקוננו על שאול ועל יהונתן אמר הרי בגלבע אל טל ואל מטר עליכם ושדי תרומות, כי שם נגעל מגן גבורים, מגן שאול בלי משוח בשמן, ובהבנת הדברים נראה עפ"י דברי בעל יערות דבש בפי' מאמר חז"ל בתענית, אמרה כנ"י לפני הקב"ה, ויבא כגשם לנו, והקב"ה השיבה בתי את שואלת דבר שפעמים מתבקש פעמים אינו מתבקש, אבל אני אהי' לך דבר המתבקש

לעולם שנאמר אהי' כטל לישראל, כי המטר והגשם יהי' ע"י האדים העולים מלמטה, כמ"ש ואד יעלה מן הארץ והשקה את כל פני האדמה, ולכן בעת יבשת הארץ, יחדל המטר וגשם לא יהי', אמנם הטל אין צריך התעוררת מלמטה וע"כ אינו נעצר לעולם, כן הדבר הזה בתשובה אל אבינו שבשמים, צריך האדם להתעוררות מלמטה, ואח"כ הקב"ה עוזרו, כאמרם פתחו לי פתח כסדקו של מחט, ואני אפתח לכם כפתחו של היכל אבל לע"ל הקב"ה ייטיב עמנו, ויקבלנו לרצון אף בלי התעוררות מלמטה, רק למען שמו הקדוש, כי יראה כי אזלת יד, ואין מתעורר להחזיק בו ולשוב לפניו ויהי' כטל לישראל כדבר הנמצא תמיד אף בלי התעוררות מלמטה (הג"ה מחתן המחבר אם כי דברי הגאון מהר"י ביע"ד יקרים, אבל ביאורו במהות הגשם והטל אינו לפי האמת, כי גם הטל יתהוה ע"י נטפי מים העולים מלמטה ונבלעים באויר, כי בלעדם לא ימצאו מים באויר, אכן מדה טובה אינה חוזרת ריקם, ונאמר לפי דרכו, הגשם בא מנטפי המים אשר בענן, והמה ע"י קטנם מרחפים באויר, אולם אם יפגשו בנטפים אחרים אשר תחתיהם יתאחדו עמהם, ויפלו לארץ ע"י כובדם, וכאשר יהי' האויר יבש, יתהפכו לקיטור ויבלעו ברוח וע"כ פעמים נמצא ופעמים אינו נמצא לפי יבשת האויר אשר תחת הענן או לחותו ולכן בהרים ימעט הגשם ממה שהוא בשפלה ובעומק כי שם ימעטו הנטפים הבאים לקראתם מן האדמה לא כן הטל אשר יולד ע"י הפצת קרני חום מהעצם, ועי"ז יקרר ויצונן העצם, וכן יצונן האויר אשר סביבו לעומתו, ונטפי המים אשר נבלעים בתוכו כעין הקטור, לא ינשאו עוד בכנפיו, כי ע"י הקור יפרדו הטפים מהאויר, ומים או כפור, יפלו על העצם, וא"כ איפוא להורדת הגשם ההכרח שיהי' נטפים מלמטה למען איש ברעהו יפגשו ויפלו על הארץ. ובטל אין צורך לזה, ואולי זה כוונת חז"ל אין טפה יורדת מלמעלה וכו'. ובזה יתבארו לנו הכתובים בשופטים ו' אשר בראשונה אמר גדעון, אם טל יהי' על הגזה לבדה ועל כל הארץ חורב, ואח"כ בקש ונסה עוד הפעם, יהי נא חורב אל הגזה לבדה, ועל כל הארץ יהי' טל, ובעקדת יצחק באר דבר הנסיון בארוכה, ולדברינו נאמר, כי לאשר הטל יתהוה ע"י הפצת קרני החום מהעצמים ע"כ דברים העוצרים בתוכם חום הרבה, ומפיצים חום אך מעט מזעיר, יכוסו אך במעט טל, לעומת אשר גזת הצמר, יען פני' במהרה יצטננו, והצמר לא יוליך החום מתוכו אל פני', תכוסה בטל הרבה, עד אשר שמו החכמים גזת צמר למודדת הטל ועל כן בפעם הראשונה אשר הגזה היתה מלאה טל, ירא לנפשו אולי הוא מפאת הטבע, ואין בה אות ומופת וכאשר ראה באחרונה כי חרב אל הגזה, נגד הטבע ותכונתה, הבין כי מאת ה' הוא להושיע את ישראל ודפח"ח):

ה ובזה ביארתי מקראי קודש יערף כמטר לקחי תזל כטל אמרתי בהקדם דברי העקדה, בפי' הכתוב האזינו השמים ואדברה ותשמע הארץ אמרי פי, כי לחכמים מביני דעת יקרא משה רבינו שמים, כי במרום ישבו לפי מעלת חכמתם, ואמר להם האזינו החכמים ואדברה ולהמון יקרא ארץ לפי מדרגתו ויקרא להם שגם המה ישמעו וילמדו ע"ש בדבריו היקרים. ולפיהם נאמר גם אנחנו, כי לחכמים יאמר יערף כמטר לקחי, שיתעוררו תחלה לשוב אל ה', ואחר כן ישלח ה' עזרו מקודש וישים בלבם אהבתו ויראתו, כעין הגשם הבא ע"י התעוררות מלמטה ואל ההמון יאמר תזל כטל אמרתי כי טרם ישמעו וטרם ילמדו יערה עליהם רוח ממרום ליראה ולאהבה שמו הנכבד כטל היורד, מבלי עלות חלקי מים בראשונה ומבלי אתערותא דלתתא:

אמנם במיתת הצדיק נפסקה ההשפעה היורדת משמי' בזכותו, כי בעודו מהלך אתנו, הוא הי' המעורר, ועל ידו היטיב ה' לעמו, וכמאמר הש"ס, כל העולם לא ניזון אלא בשביל חנינא בני וכאשר הלך מאתנו ונאסף אל עמיו חסרנו כל ועל כן קונן דוד ע"ה הרי בגלבע ושדי תרומות אל טל ואל מטר עליכם כי כטל היורד מבלי התעוררות מלמטה וכגשם היורד ע"י אתערותא דלתתא, כשפע היורד מאת ה' מבלי התעוררת מתחת, וכטוב הבא אלינו ע"י הקרב האדם אל בוראו ואתערותא דלתתא, כלם נפסקו חדלו ואינם, כי שאול ויהונתן עוד אינם, אשר בזכותם היטיב ה' לנו והרעיף גשמי ברכה ונטפי טובה על פני האדמה כי שם נגעל מגן גבורים ולא על המגן הגשמי מר יבכה, רק על מגן שאול אשר לא הי' משוח בשמן, והוא המגן הרוחני, אשר הגין בצדקתו לעם ה' אלה:

כן נאמר גם אנחנו, הפעם נגעל מגן גבורים, כי הגאון הצדיק ר' מרדכי זאב, מחבר ספר מגן גבורים איננו, ואנחנו אמרנו לאורו נסע ונלך, ובצלו נחי', וכעת מי יגן בעדינו ומ' יסך עלינו חבל על האי שופרא דבלה בארעא, אוי לנו ואבוי:

ו ובש"ס דכתובות שאלו לרשב"י נראתה קשת בימיך, ולהבין השאלה הזאת, גם לדעת אות הברית הנראה בקשת, אשר נלאו חכמי לב להבינו, לאשר הוא חוק מונח בטבע, שאם תבא השמש נגד האדים, יראו קרני אורה בצבעים שבעה כעין הקשת, ואי' איפוא אות הברית אשר נכיר ונראה בו:

ומקודם נבאר מקרא בקהלת וראיתי אני שיש יתרון לחכמה מן הסכלות כיתרון האור מן החשך. והחכם אלגזי פי' בו פירוש נחמד, כי כאשר נכיר תועלת השמש ורב טובו, בעת יכלא אורו מן הארץ ואסף נגהו כי בהקבץ שנית נצוצי אורו להאיר על הארץ או אז נכיר חסרון החשך ויתרון האור, ולו לא הי' לילה. ולו לא כסה צעיף חשך פני ארצנו, לא הבינו יושבי' רב טוב הצפון בכנפי האור, כן יתרון החכם מן הכסיל אם נראה כסיל עובר. פתי

משולל ונגדו חכמים ונבונים אז נדע ונבין יתרון החכם וחין ערכו, כי פחיתות הכסיל, תראה לנו מעלת החכם, אולם פי' זה נגד האמת דרכו, כי אך אדם קצר ראות וחסר דעת יוכרח להבין מגרעת הכסיל, למען דעת ערך החכם, כי אשר עיני שכלו לא הכו בסנורים, גם מבלעדי ראות חסרון הכסיל, ידע יקר תפארת החכמה כאשר גם מבלעדי החשך נדע רב טוב הצפון לנו בקרני האור:

ז ע"כ לנו פי' אחר במקרא, כי מהות האור אשר נרגש ע"י חוש הראות, הוא ע"י חזרת קרני' אל העין כי אם השמש יזרח על דבר גשמי עב, קרני' אשר לא יוכלו לחזור אל תוכו, יחזרו מול פני' ואם יפגשו הקרנים בדבר דק יעברו על ידו מבלי חזור אל העין,, ואשר ע"כ אין אנו יכולים לראות האויר, כי ע"י דקותו יעברו נצוצי האורה ממנו והלאה, ולא ישובו אל העין, ונמצא כי ראות העין הוא רק ע"י הגשם החשוך העומד לנגדינו, וימנע את רשפי האור עבור בגבולו. וע"כ אמר יתרון האור מן החשך, כי ע"י הגשם העב והחשוך יבא לנו יתרון ומעלות האור, כי בלעדו לא נכיר ולא נדע טוב מפעלו, וכן יתרון לחכם מן הכסיל, כי אם נצוצי אור חכמתו של איש חכם ומבין דעת יעברו אל פני הכסיל ויאירו פניו ישובו גם אליו וקרני חכמתו יאירו אור בעדו ויפעלו לטובה בנפשו. כאשר הורו לנו חז"ל, הרבה למדתי מרבותי ומתלמידי יותר מכלם:

והנה כבר נודע, כי השמש הוא אור בהיר בשחקים, יעיד על בורא שמים וארץ, וכי העולם לא נעשה במקרה, וכמאמר המלך הקדוש. השמים מספרים כבוד אל, ומעשה ידיו מגיד הרקיע:

וכבר ביאר בעל העקדה, המקרא ישיש כגבור לרוץ אורח, כי אם יעשה אדם דבר מה במקרה והזדמן, לא ישמח במעשיו, כי דבר הנעשה במקרה לא ישמח לב עושיהו, אמנם השמש ישיש כגבור לרוץ אורח, ויהי לאות כי עפ"י ה' יצא ועפ"י יבא ובזה ביאר מאמר חז"ל אלמלי קול גלגל חמה, כשמע קול המונה של רומי, כי רומי היתה לשורש פורה ראש ולענה לאמונת ישראל, ואלמלי קול גלגל חמה המספר תהלות ה' ומגיד כבוד אל נשמע קול המונה של רומי להפר ברית ה' ולא היינו יכולים לעמוד נגדם, ואלמלי קול המונ' של רומי נשמע קול גלגל חמה, כי אז נהפך כל העם לשפה אחת לשמוע בקול ה'. כי יראה המון צבאות השמים, שמש ירח וכוכבי אור ומי ברא את אלה, הלא ה' הגדול והנורא, וזאת יראה לנו הקשת, אות ברית ה' בענן, כי ה' ברחמיו ובחסדיו, עת יראה כי הפרו האנשים בריתו, לא ידעו את ה' ולא יבינו מעשיו, ומחויבים המה לענשם קשה, ולהביא מבול מים לשחת כל בשר, יעמיד השמש נגד העבים החשוכים, ותשליך נצוצי אורה מבעד לאגלי מים, ואז נתבונן בינה בהוד תואר השמש, ויראה אור בהיר

בשחקים נכיר טובתה תועלתה ורבי פעולותי', ונדע מי עשה כל אלה, הלא ה' אלקים הטוב והמטיב ונשובה אליו בלב תמים, והוא רחום יכפר עון יחוס ויחונן שארית עמו והיתה נפשם לשלל:

ועוד בזה כוונה מיוחדת, כי לא אל עננים ועבים אשר בשמי' ממעל יכוין, ולא אך בהמה יתן אות בריתו, כי אל עננ ועבי השכל ירה חצי מוסרו, ואמר את קשתי נתתי בענן. אם עננ און ועמל יקדירו שכל ודעת בני אדם, ערפלי הספק עת יחשכו כוכבי נשפו, ויבדילו בינו ובין אביו שבשמים. חשכת האפקורסת אם תשבית מטהרו ותסך בעדו מבלי ראות הדר כבוד ה', את קשתי נתתי בענן. אז השמש תשליך קרני אורה מבעד לענן, ויראה הדר מפעלה בתוך עננ החשך וערפלי אי אמונה, ואז על ידה יראו האנשים כבוד אל מעשה ידיו ונפלאותיו והיתה לאות ברית ביני ובין הארץ כי אני אני בורא שמים וארץ, והי' בענני ענן על הארץ, אם עננ ספק יחשכו שמי החכמה והדעת, ויעשו מחצה של ברזל בין בני אדם ובין אביהם שבשמים ונראתה הקשת בענן, יראו האנשים אות ברית ה' ויראה יתרון האור מן החושך ישובו אל על בלב שלם, וכהנתק פתיל הנעורות ינתק מלבם כל ספק. ואפסה. כל דעה נשחתה ואור בהיר יראה בשחקים להאיר מחשכי תבל:

(ח) אמנם כאשר נסור לראות תעודת נפש צדיק על פני הארץ, נמצא כי מטרתו ותכליתו להודיע מציאת ה' יתעלה, לעשות פעולת השמש ולדמות אלי', ולכן כנו חז"ל את הצדיק בשם שמש ואמרו וזרח השמש ובא השמש, עד שלא שקעה שמשו של עלי וכו' וכבר ביאר בספר בינה לעתים, מאמר החכם ע"ה, מה יתרון לאדם בכל עמלו שיעמול תחת השמש, כי השלימות היותר נעלה באדם, הוא שיעמול במקום השמש ותמורתה, שיודע דרכי ה' וכבוד אל, והוא מה שאמרו חז"ל מרגליות טובה היתה תלוי' בצוארו של אאע"ה, וכיון שמת תלאה בגלגל חמה, כאשר פי' בעקדת יצחק, שאאע"ה קרא בשם ה' ויודיע מציאת ה' ליושבי תבל, וכשמת ולא נשמע קולו, יעשה מעשהו ע"י גלגל החמה, שע"י תנועתו יגיד כבוד אל ויודיע דרכיו ליושבי חלד:

ואשר ע"כ כשיש צדיק מושל ביראת אלקים, ללמד לבני ישראל, את דרך ישכון אור יעוררם משנת הזמן, ויבינם קצת דרכי אל, כל עקוב לו למישור, כל הרי היצר כאין נחשבו לו, לא יקדירו ערפלי הספק שמי' הטהורים ובהעלות הענן על משכן בני אדם, בקולו נפלאות יבקיע מבעד לעננים, ויהי אור בהיר בשחקים, ובאמת לא נראה הקשת בימיו, כי א"צ לקשת, למען יראו קרני השמש נגד האדים החשוכים, למען הגיד מפלאות תמים דעים, כי הוא הצדיק, ירים כשופר קולו להודיע מציאות ה' ית', הוא יעמוד במקום השמש ויאיר לארץ ולדרים, למען לא יעננו עננים את שמיהם ויהי' אור במושבותם.

וזאת הוא ששאלו לרשב"י נראתה הקשת בימיך. אמנם במות הצדיק, וגבר חכם בעת אין אבדנו המרגלית הטובה אבדנו כי מי יאיר דרכנו לפנינו ומי יוכיח לעם ה' המעשה אשר יעשון ולזה קונן דוד במות שאול ויהונתן ללמד את בני יהודה קשת, כי עתה במות צדיקים האלה נצרך ללמד לבני יהודה דרכי הקשת להתבונן בינה בטבע ולהכיר ע"י מעשה ה' כי נורא, ולדעת כי יש אלקים שופטים בארץ:

ט ואמרו בש"ס דמו"ק, כי נח נפשי' דר' יוחנן פתח עלי' ר' יצחק בן אלעזר, קשה היום לישראל כיום בא השמש בצהרים ודבריהם נאמנו מאוד, אם כי ר' יוחנן הי' זקן ושבע ימים ולפי"ד סדר הדורות הי' קרוב לג' מאות שנה. אולם לאשר שופרי' דר"י מעין שופרי' דיעקב אבינו, והוא בכה על האי שופרא דבלה בארעא כדאיתא בברכות, ע"כ קונן עליו ריב"א קשה היום לישראל כיום בא השמש בצהרים. כי השמש לא תאסף אורה פתאום, אך לאט לאט תרד במורד הרקיע, עד אשר תשקע ותחשך הארץ, אולם אם תבא השמש בצהרים, ובעוד יום יחשך אורה, כל אדם ישתאה יחריש לדעת, על מה עשה ה' ככה, על מה כסו פני השמש ואורה לא הי' לה עוד:

כן האדם מעט מעט כחותיו תמס תלכנה, ורוחו לא בפעם אחת ידעך, אך לאט לאט יפסק פתיל חייתו ושב אל העפר כשהי' וכאשר נח נפשי' דר' יוחנן שהי' שופרי' מעין שופרא דיעקב, לא כהתה עינו ולא נס ליחה עד הרגע האחרון, ע"כ מר בכו וקראו עליו מקרא הזה והבאתי השמש בצהרים: כן אומר היום על הרב הגאון מוה' מ"ז, אשר פתאום נלקח מאתנו ויעזוב אותנו לאנחות, וכן אקרא עליו דברי הנביא, והי' ביום ההוא והבאתי השמש בצהרים והחשכתי לארץ ביום אור:

והפכתי חגיכם לאבל וכל שירכם לקינה והעליתי על כל מתנים שק ועל כל ראש קרחה ושמתי' כאבל יחיד ואחריתה כיום מר, (עמוס ח') ובביאור הדברים נראה עפ"י דברי יע"ד בפי' דברי הש"ס (ברכות ז') מזמור לדוד בברחו מפני אבשלום בנו, קנה לדוד מבעיא לי', ומשני כשאמר הקב"ה לדוד הנני מקים עליך רעה מביתיך מתירא הי' שמא עבד או ממזר, כשראה שהוא בנו אמר סתם ברא חייס על אבא, והדבר יפלא, כי הלא לב איש ירא ויפחד אם בנו יקום נגדו ויהי' ערו, ויגדל צערו בזה יותר מאם הי' איש נכרי אשר לא ידענו מתמול שלשום, גם אמרם סתם ברא חייס על אבא בלתי מובן, כי עיניו ראו אשר בנו נהפך לאכזר לו ולא חס ולא חמל עליו ומפרש ביע"ד, וזה"ד, אם יבא על אדם מקרה רע ופגעי בני אדם יפגעו בו אז אם מכאובי' אלה בדרך הטבע עדיו יגיעו, לא יבין כי יד ה' עשתה זאת לעוררו לשוב אליו, רק יאמר מקרה הוא, אמנם אם יוכיחהו ה' בתוכחות על עון שלא כדרך הטבע, אז יבין וידע, כי עיני ה' צופיות ועפעפיו

יבחנוהו. וכי ה' הטוב יורה חטאים בדרך וישוב אל ה' ויכופר עונו וטוב לו, ולכן דוד ירא לנפשו פן תהי' הרעה המעותדת לבא עליו ע"י עבד או ממזר והוא בדרך הטבע, אולם כשראה שבנו אשר אהבו נהפך לשונא לו ויבקש המיתו, וסתם ברא חייס על אבא וא"כ העונש הזה הוא כנגד הטבע, ושנו דרכי' מדרכה וראה כי תנחת עליו יד ה' להורותו דרך התשובה וישמח לקראת העונש הזה, ויקבל באהבה יסורין האלה:

ובזה פירשתי המקרא (ירמי' ח'). על מה אנו יושבים האספו ונבוא אל ערי המבצר ונדמה שם. כי ה' אלקינו הדמנו וישקנו מי ראש כי חטאנו לה', כי בעת ישבו בערי הפרזות, יחשבו בנפשם,, כי ביאת האויב מקרה הוא, יען פרזים ישבו, האספו ונבוא אל ערי המבצר ואם גם שם נדמה, אז נדע כי ה' אלקינו הדימנו וישקנו מי ראש, ולכן לא מצאנו משגב ומנוס בערי המבצר: (י) ועוד לאלוק מלין בהבנת המקרא, הרי בגלבע אל טל ואל מטר אליכם ושדי תרומות, כי שם נגעל מגן גבורים, עפ"י דברי עקדת יצחק בפי' הש"ס דתענית אין הגשמים נעצרים אלא בשביל שפסקו בעלי אמנה שנאמר נשיאים ורוח וגשם אין איש מתהלל במתת שקר, כי כל מה שברא הקב"ה, הוכן והוסדר מראשית הבריאה, שיהי' בהם אחד משפיע ואחד מקבל השפע, ע"ד הקרא, והי' ביום ההוא אענה נאום ה' אענה את השמים והם יענו את הארץ והארץ תענה את הדגן וגו' כי השמים מקבלים אגלי מים מעננים ואדים ויתנו מטר על הארץ והארץ תקבל השפע מאת השמים, ותענה את הדגן התירוש והיצהר וכשיפסקו אנשי אמנה ויקבלו טובה ולא ישיבו תודה וברכה לחיק נותנה אז גם השמים יקבלו נטפי מים ומטר לא יתנו, וכן פי' עד"ז מאמר הש"ס נדרים שמש ירח עמד זבולה, וכי שמש וירח בזבול מה בעו מלמד שעלו שמש וירח לזבול ואמרו אם אתה עושה דין לבן עמרם אנו מאירים ואם לאו אין אנו מאירים, כי תוה"ק הנתונה לנו ע"י משה רבינו, תורה לנו להשפיע מטובו אשר חנן ה' ולהשיב תודה וברכה למטיב ונותן הטובה להכיר מעלת איש מורם מעם אשר חנן מאת ה' בחכמה ובתבונה ולתת כבוד לשמו. לשמע לקח מפיו ולתת לו יקר וכבוד כפי מהללו, וכן אנו רואים בברואי עולם ונמצא משפיע ומקבל השפע, כאשר עינינו הרואות בשמש וירח אשר האחד משפיע והשני מקבל אור ושפע מהראשון, וכאשר נחלקו קרח ועדתו על משה ואמרו כל העדה כלם קדושים ומדוע תתנשאו על קהל ה', כי כקטן כגדול כעבד כשוע נשתוו ואין יקר וגדולה לאחד על רעהו, אף אם נעלה הוא ממנו, עלו שמש וירח לזבול ואמרו אם אתה עושה דין לבן עמרם וחק ההשפעה וקבלת השפע יוקם על, אנו מאירים. אבל אם יבטל המשפט הזה גם אנחנו לא נלך עפ"י דרכו ואין אנו מאירים, כי האנשים הממרים כבוד בן עמרם וישימו בו תהלה תחת תהלה יפירו חק עולם, וישביתו

משפטי התולדה וכאשר שאול ויהונתן נפלו חללים על שדי קטל, ולא ניתן להם הגמול הראוי לצדיקים לוחמי מלחמת ה' בגבורים, ועוד נגעל מגן שאול בלי משוח בשמן, אמר המקונן, הרי בגלבוע ושדי תרומות אל טל ואל מטר אליכם כי לאשר פסקה האמונה מקרב הארץ ופסקו אנשי אמנה אין עוד טל ומטר חדל מן הארץ:

יא ונבאר מאמר הש"ס כתובות ק"ז אמר ר"מ בשעה שהצדיק נפטר מן העולם, שלש כתות של מלאכי השרת יוצאות לקראתו, אחת אומרת לו יבא שלום, ואחת אומרת הולך נכחו. ואחת אומרת לו יבא שלום ינוחו על משכבותם כי נפלא הדבר, אשר מלאכי השרת לג' כתות יחלקו, גם להבין שנוי לשונם בקבלת פני הצדיק. כי אם נתבונן בינה במהות הנפש נראה. כי מעת לדת האדם עד עת יציאתו מן העולם, תעלה במעלות השלימות למעלה למעלה, עד אשר תרום ותנשא, כל עוד אשר הגוף מיום הולדו פוחת והולך וע"ז נאמר ת"ח כל זמן שמזקינים חכמה ניתוספת בהם שנאמר בישישים חכמה ועמי הארץ כל זמן שמזקינים טפשות נתוספה בהם שנאמר מסיר שפה לנאמנים וטעם זקנים יקח (שבת קנ"ב), כי הנפש בעת לדת האדם אין מציאותה ניכר כלל, ורק ע"י תיקון המעשים הטובים, לדרוש ולתור באשר תמצא ידינו בתורה ובחכמה יתרבה הכוסף והתשוקה לעלות במעלות החכמה והמדע להבין דרכי ה' ואז יבקע כשחר אור הנפש, ותתחדש בה בריאה חדשה, נקראת רוח ואם יעלה האדם במעלה הזאת השניה, נוספת לו תשוקה על תשוקה, ויעלה אל מעלת החסידות הענוה ויראת ה', ויגלו לו סודות עמוקות, ויבין היטב מציאות ה', ואז יערה עליו רוח ממרום. וישפע על נפשו שפע נכבד רוחני יקר ומאוד נעלה, ונקרא השפע הקדוש הזה נשמה. ובעקדת יצחק האריך בענין הזה והביא דברי זוה"ק, רשב"י זימן למארי מתניתא למיכל בסעודה, וחפא כל ביתא במנא דיקר, והוה קא בדח טובא, דיומא דין נחתא נשמתא לאלעזר ברי' בד' גפין דחיותא. ובזה יש לפרש מקרא קודש באיוב ל"ט ידעת כי אז תולד ומספר ימיך רבים, אשר לפירש"י קשה ההבנה כי הול"ל ידעת כי אז נולדת בלשון עבר ולא תולד אשר הוא לשון עתיד. ולפמ"ש המקרא נכון מאוד, וזה פירושו כי איוב כיחש בהשגחת הבורא יתברך שמו, בראותו רוע הסידור. צדיק ורע לו רשע וטוב לו. ולזה הוכיחו ד' ויראהו כי עוד לא הגיע למדריגה גדולה. ואמר לו הידעת כל חוקי הטבע ? הנגלו לך משפטי' וכל חוקותי' הידעת כי אז תולד ל הידעת. כי בעת תבין היטב חקות שמים מציאת השם, דרכי אל, אז תולד ל אז תהי' לדת נפשך, ותולד לך הוי' שני' רוחניות, והוא עצמך ועיקר מהותך, כי עד עתה עוד לא נולדת, אם כי מספר ימיך רבים, ורק אז תולד אם תבין דרכי - אלהים הנסתרים והנשגבים, והוא פירוש נחמד מאד, ובזה פירשתי חדלו לכם מן האדם אשר נשמה

באפו כי במה נחשב הוא - חדלו לכם מן האדם אשר כל מהות נשמתו הוא אך באפו בנפש החיונית, לא בנפשו השכלית, כי במה נחשב הוא, וכיוצא בזה פירש בעקדה ויפח אלקים נשמת חיים באפיו כי השי"ת נתן לאדם נפש החיונית להחיותו כיום הזה, ויהי אדם לנפש חי' כי נפש חי' צריך האדם לעשות את עצמו עיי"ש:

יב וחכמי האמת הוסיפו עוד בתהלוכות הנפש וחלקו אותה לד' כוחות, לכח המעשה והתנועה קראו נפש, לכח הדיבור רוח, לכח המחשבה קראו נשמה, לכח להבין ולהשכיל בחכמות העליונות קראו נשמה לנשמה, ואנחנו נקרא אותה בשם יחידה:

ובאמת באדם יש כוחות הרבה, ובכל מעשה אשר יעשה יוציא חלק מנפשו מכח אל הפועל. וכוחות הנפש היוצאות לפועל במעשהו או במחשבתו שוב אין חוזרים. והי' בעשותו אחת מכל מצות ד', חלק הנפש אשר עזבו והלך, עולה למעלה למעלה. - וזה כוונת המאמר כשהצדיק עושה מצוה אחת נברא מלאך אחד ובא לפני הקב"ה ואמר פלוני עשאני, וענין בריאתו הוא חלק מנשמתו אשר יצא לפועל, כאשר ביארנו, כי הנפש הוא כח בגוף וכאשר עשה מעשה הטוב יצא חלק מהכח לפועל, והוא עולה למעלה למענה, כמאמר חז"ל, זכאין אינון צדיקיא דכולא איתקשר דא בדא נפש ברוח, רוח בנשמה ונשמה בהקב"ה, אשתכח דנפש הוא צרורה בצרור החיים. - אמנם בעשותו אחת מכל מצות ד' אשר לא תעשינה נברא מקטרג אחד, ואת נפש אויביו יקלע ד' בתוך כף הקלע, ולבאר שחת יורידם. - ולו חכמו ישכילו זאת בני-אדם, ואך טוב וחסד ירדפום כל ימי חייהם, כי אין האדם נפטר ברגע אחת רק בכל רגע מימי חייו הוא פטירתו, כי בכל מעשה ודיבור ומחשבה נפטר חלק אחד מנשמתו, הנחלקת לחלקים קטנים, וזה הפירוש - מי גבר יחיה ולא יראה מות ימלט נפשו מיד שאול סלה כי מי גבר יחיה ולא יראה כי יצאו חלקי נפשו בכל רגע ורגע וחלקים אלו נפטרים מן העולם, ימלט נפשו מיד שאול, אם יזכור זאת ישוב אל ד' בלב שלם וחלקים אלו תתלכדנה ולא תפרדנה והי' לאחת:

אמנם האיש הירא את דבר ד' ילכו כל חלקי נשמתו לתכלית אחד מכח אל הפועל, כולם נסקרו בסקירה אחת, כולם יצאו לתכלית הגדול, להשיג השגת ד' ולעשות מצותיו וחקותיו. וזה כוונת המאמר אשריך ר"ע שיצתה נשמתך באחד (ברכות ס"א) והכוונה לדעתי כי נשמתו יצאה בכל יום ויום כנ"ל והוא באחד כי יצאו כולם לתכלית אחד. ולא אבד אף חלק מהנפש, מבלי עלות במעלות החכמה והתבונה וזה כוונת המקרא ותמת שרה בקרית ארבע הוא חברון, כאשר עזבוה ד' חלקי הנפש, הוא חברון כל חלקי הגוף והנפש היו מחוברין יחדיו והיא חברון, אם כי יצאו אחת לאחת, התלכדו כולם ונתאחדו

לתכלית אחד, אשר אך זאת הוא עבודת האדם השלם, לאחד את כל חלקי נפשו למטרה אחת ולבלי הניח אף רגע מעבודת השם:

יג שאול ויהונתן הנאהבים והנעימים בחייהם ובמותם לא נפרדו, יובן עפי"מ שפי' דברי הגמ' כל האומר נח נפשיה דרבי ידקר בחרב כו' אמרו רבנן לבר קפרא זיל עיין פתח ואמר אראלים ומצוקים תפסו בארון הקדוש נצחו אראלים את המצוקים אמרו לי' נח נפשיה א"ל אתון קאמריתון אנא לא קאמינא (כתובות ק"ד) ואמרתי עפ"י דברי הגמ' עתידין צדיקי' שיעמדו בלבושיהן (שם קי"א) כי בעל העקרים הרבה לחקור אם יש שכר לנשמה לבד או גם לגוף שכר חלף פעולתו, ודעות מדיעות שונות ומתחלפות בזה, ולדעתי זה כוונת שאלת השם ביחזקאל ויאמר אלי בן אדם התחיינה העצמות האלה והיא אם יש תקוה גם לגוף שיחיה ויהי' לו שכר והיתה התשובה ה' ה' אתה ידעת, הכונה כי אין מבוא לשכל בני אדם להתבונן בדברים אלה ורק ד' הוא היודע ויש לפרש עוד דבאמת הקב"ה יודע מה שעתיד להיות ומשלם שכר לצדיקים עבור פעולתם ביען הוציאו מחשבות הקב"ה לפעולת אדם, א"כ עיקר השכר עבור המעשה והפעולה. ולאשר המחשבה בנפש והגוף הוא הכלי להוציא המחשבה למפעל מגיע איפוא שכר להגוף מוציא מחשבת הקב"ה לפועל וזאת כוונת תשובת יחזקאל ה' ה' אתה ידעת ואתה תשלם לאיש כמעשהו וכפעולתו וא"כ מגיע השכר להגוף ותחיינה העצמות האלה: ועל כוונה זאת אמרו כל האומר נח נפשיה דרבי ידקר בחרב, כי הוא פוגם בכבודו לאמר כי אך לנפש יש שכר ונח נפשיה ואך היא תמצא קורת רוח בעולם הגמול, ובאמת גם גופו נח ויש שכר לפעולתו. וכאשר העיד על עצמו מימי לא נהניתי אפי' באצבע קטנה, ואיש כמותו שגופו נקדש ונטהר יש לו הצדקה לבוא על שכרו, וענתה בו צדקתו כי גם הוא העלה במספר נפשות עד כי הותרו הכהנים לנגוע בו, וכאשר אמר בר קפרא אראלים ומצוקים תפסו בארון הקודש, קרא לכוחות הנפש אראלים ומצוקים לכוחות הגוף, וכשאמר נצחו אראלים. את המצוקים אין כוונתו שכל אחד נשאר על עמדו, והנפש נעלתה, והגוף שב לאפרו, כי לזה לא יקרא נצחון. אך גם הגוף לבית מלחמתו שב לאור באור החיים וכחותיו גם המה נקדשו ונטהרו ככחות הנפש, ואמרו לי' נח נפשיה - כי לא ירדו לסוף דעתו ולא הבינו כוונתו, אמר להם אתון קאמריתו אנא לא קאמינא, כי אנכי גם על הגוף גם על הנפש אמרתי וכמוה כמוהו יאירו באור החיים ועל כוונה זאת אמר המקונן הנאהבים והנעימים בחייהם ובמותם לא נפרדו כי לא נפרד הגוף מהנפש ושניהם כאחד נזדככו ויזהירו כזהר הרקיע כי מנשרים קלו ומאריות גברו לעשות רצון קונם:

יד ובד"ז יש לפרש דברי הש"ס סנהדרין שאלו רומיים את ריב"ח מנין שהקב"ה מחיה מתים ויודע מה שעתיד להיות א"ל תרוייהו מן המקרא הזה שנאמר ויאמר. ד' אל משה הנך שוכב עם אבותיך וקם העם הזה וזנה ודלמא וקם העם וזנה נקיטו מיהא פלגא בידייכו שיודע מה שעתיד להיות איתמר נמי אר"י מנין שהקב"ה מחי' מתים ויודע מה שעתיד להיות שנא' הנך שוכב עם אבותיך וקם העם הזה וזנה והדבר יפלא כי מביא ראי' לסתור כי הוא לא נקיט רק פלגא דהקב"ה יודע עתידות ולדברינו יבא על נכון כי אם נחליט שהקב"ה יודע עתידות א"כ אין מגיע השכר רק עבור שהוציא מחשבת הקב"ה לפועל ולאשר לא הי' רק מציאות ברוחני נתן מציאות גופני ומגיע איפוא שכר להגוף נדע כי הקב"ה מחיה מתים לתת גם להגוף שכר לפעולתו, וא"כ כיון דנקיט פלגא בידיה שהקב"ה יודע עתידות ידע גם זאת שהקב"ה מחיה מתים ועד"ז איתמר נמי משמי' דר"י:

טו והנה כבר ביארנו כי האדם נקרא הולך כי הולך הוא ממעלה למעלה וממדריגה למדריגה ואך לאחר מיתתו נקרא עומד כאשר ביאר זקני בעל ת"ש - אחים בהספידא התם קאמינא - וכבר ביארו הנפטר מן המת יאמר לו לך בשלום כי עתה אין לאל ידו לקנות שלימות בנפשו ואך בשלום שקנה בחיים חיותו יבא לראות פני האדון השם, ובזה ביארתי המאמר ואמר ר"ח בר אשי תלמידי חכמים אין להם מנוחה אפי' לעה"ב שנאמר ילכו מחיל אל חיל, כי הוא פליג אדלעיל ולדידיה לא יאמר גם למת לך בשלום, כי גם אחרי מותו ילך לשלום והנה כבר חלקו ימי האדם לימי הילדות, ימי העלי', ימי הירידה, כי בימי הילדות יכסוף וישתוקק להשיג מעלות החכמה ויקנה קנין טוב בנפש, בימי העלי' נקרא הולך כי הוא הולך במהלך השלימות ובעת הזקנה יקרא שלם כי כבר שלמה עבודתו ע"פ הארץ:

וזה ביאור המאמר כי נח נפשיה דר"ז פתח עליה האי ספדנא ארץ שנער הרה וילדה ארץ צבי גדלה שעשועיה אוי נא לה אמרה רקת כי אבדה כלי חמדתה כי האי ספדנא קונן על ג' חלקי ימי חלדו. ימי הילדות והעלי' והזקנה, בארץ שנער כוון על ימי הילדות כמאמר חז"ל למה נקרא שמה שנער שמנוערת מן המצות ואז עוד נבללו כחות הנפש ולא הגיעה אף אחת למדרגת השלימות ואמר כי ר"ז עוד בימי ילדותו החל רוח ד' לפעמו ולאמר לו לך בדרך השלימות למען העלות נפשיך, בארץ צבי כוון לימי העלי' שאז רץ כצבי שנס מתניו ללחום מלחמות החיים ויעל בסולם התבונה, אוי נא לה אמרה רקת המה ימי הזקנה שאז הורקו כחות גויתו - כי אבדה כלי חמדתה - כלי חמדת ד' כי בעת זקנתו הוסיף שלימות בנפשו ונעשה כלי חמדה מלא ברכת ד' ועם הספדן הזה נקרא גם

אנחנו במיתת הצדיק הגאון הזה אוי נא לנו, כי אבדנו כלי חמדתינו אשר ארץ צבי היתה שעשועיו ובה כל חיי רוחו לסמוך ידי ת"ח היושבים לפני ד' באה"ק אוי נא לנו ואבוי:

טז צר לי עליך אחי יהונתן נעמת לי מאד נפלאתה אהבתך לי מאהבת נשים ובעקידת יצחק פירש מקרא זה בדרך נעים כי יש אהבה התלוי' בדבר ואהבה טהורה אשר איננה תלוי' בדבר ואהבה התלוי' בדבר היא אהבה החוזרת לעצמו, וע"כ אמר בנות ישראל אל שאול בכינה המלבישכן שני עם עדנים המעלה עדי זהב על ראשיכן והיא אהבה התלוי' בדבר אולם צר לי עליך אחי יהונתן נעמת לי מאד נפלאת אהבתך לי מאהבת נשים הנזכרות כי אהבה טהורה וזכה אהבתיך ואהבתני, ולי נראה לפרש כי אוהבי עשיר רבים כי אח לששון ולשמחה ימצא, אולם לצרה ולתוגה חלף ואיננו כמאמר הכתוב אח לצרה יולד כי אח לצרה איננו עוד ואולי לעתים יבואו יולד, ויהונתן הי' לדוד אח לצרה וע"כ אמר בנות ישראל אל שאול בכינה המלבישכן שני עם עדנים המעלה עדי זהב על ראשיכן וזאת היא בעת שמחה אשר אז ימצא האדם חפץ בשני עם עדנים נזר וכל כלי רקמה אולם נפלאת אהבתך לי מאהבת נשים כי אח לצרה נולדה לי והיית מנוס ומשגב לי בעת עניי ומרודי: כן אנכי אומר היום על הגאון מהרמ"ז ז"ל אשר הי' אח לת"ח בעת צרת והי' כי יקרה מקרה ופגע לאחד מהם ופנה אליו ויהי לו לישועה או איש אשר נפשו איתה לחונן עפר ארצינו בית מקדשינו ותפארתינו ויפן אל הגאון הצדיק הזה ויפק רצון ממנו ויתמכהו בימין צדקו:

יז ובזה נבוא לביאור המאמר הפונה קדים כי לאשר כחות הנפש תהלכנה כפעם בפעם מכח אל הפועל בשעת מיתתו תאספנה כולן ותבואנה אליו וזאת כוונת הכתוב האסף אל עמיך כי יאספו חלקי נפשו וכולם יבואו ויצאו לקראתו וזאת כוונת הגמ' בשעה שהצדיק נפטר מן העולם ג' כתות של מלאה"ש יוצאות לקראתו והן ג' חלקי הנפש היוצאות ממנו בעודו בחיים חיותו והמה בימי הילדות העלי' והזקנה כולם נקבצו ויצאו לקראתו וחלקי הנפש היוצאים באחרונה והמה בימי הזקנה יבאו בראשונה כי עוד לא רחקו ממנו ואומרים לו בא בשלום כי חלקי ימי הזקנה עזבוהו שלום בחכמה ודעת ותבונה.. אחת אומרת לו הולך נכחה המה כחות הנפש מימי העלי' אשר עזבו אותו עת הלך מהלך השלימות, ואחת אומרת יבא שלום ינוחו על משכבותם, המה ימי הילדות אשר אז נולדה לו התשוקה לבא בדרך העולה בית אל, ולעלות במעלות האיש השלם, הן הנה שלש הכתות והן הנה פעולותי' הטובות אשר תצאנה לקראת איש צדיק צדקות אהב. וכן יבא שלום ינוח על משכבותיו הגאון הנפטר מוה' מ"ז ז"ל צדק לפניו יהלך, וישם לדרך פעמיו: בלע המות לנצח ומחה ה' דמעה מעל כל פנים:

נשלם הבית וכן התמו הצלעות, בעזר רוכב שמים ואדון צבאות:
בנל"כ ולאע"י:

מפתחות

סימן א בשותפים שלוו מעות על עיסקא. ומת אחד מהם. אם יכול המלוה ליתבע הפיסקא מהיתומים או מהשותף השני מדין ערב. בדין שבועת לא הרוחתי, ובדין אם אחד הלוה לחבירו מעות בג"ח אם מותר אח"כ לעשו' עמו ה"מ:
ביאור דברי הר"ן בקידושין פ' האומר דהמקדש ע"מ שיתן ר' זוז וכנס וטען שנתן נאמן. ביאור דברי התוס' בכתובו' י"ח שהקשו למ"ד צריך לפרעו בעדים תיקשי מתניתין. בדין אם טענינן ליתומי' שאביהם לא עשה ה"מ. וגם אם טענינן להם לא הרוחתי:
סימן ב עוד בענין הנ"ל אם טענינן ליתומים שאביהם לא עשה ה"ע. וביאור דברי הש"ס בסנהדרין כ"ה גבי בר בניתוס:
סימן ג בדברי המל"מ פ"ח ממלוה סוף ה"א שכ' דבהלוה באיסור רבית הרשו' ביד המלוה לתבוע המעו' תוך זמנו, ביאור דברי התוס' בב"מ ס"א ד"ה רבא אמר וביאור דברי הש"ס במכות ג' המלוה את חבירו לי' שנים וכו': סימן ד באחד שעשה נאטאריאטסאקמ על חוב עם העיסקא אם מותר ליקח הריבית:
סימן ה' באחד שתובע לחבירו סך מסוים על טראטע. והלוה טוען שהיא רבית יען כבר שילם הקרן. והמלוה הודה כי בהסך הזה נכלל גם הרבית. בדין כולל הקרן עם הריבית ובדין ממרני:
סימן ו בשאלה הנ"ל, בדין אם מהני תפיסה ע"י נכרי. ובדין אם מודה בדבר דמהני תפיסה אם הוה מודה במקצת:
סימן ז באחד שלוה לחבירו סך מסוים על משך ששה חדשים, ואחר ג' שנים פרע הלוה שליש מהסך הזה עם העיסקא המגיע על כל הסך במשך זמן הנ"ל. ויתר המעו' לא פרע לו עד אחר עבור י"ב שנים, וכעת רוצה לפרוע רק הקרן באמרו כי לא הרויח עוד במעות אלו אחר שפרע פעם ראשונה והמלוה טוען שישבע שלא הרויח משעה ראשונה. בדין תקנת מהר"מ מקראקא, ובש"ה ביאור דברי מהרש"א בתוס' ב"מ ס"א ד"ה לעבור עליו בריבית לא מקרי ניתק לעשה:
הנה בפנים כתבתי טעם דלאו דרבית ל"ה ניתק לעשה דרבית אניו חייב להחזיר רק אם תבעו על כן אין העשה בידו לקיים דשמא לא יתבע לו. ועוד י"ל דהלאו כולל יותר מהעשה דהל"ת היא בלא תביעה. והנה בב"י ח"מ סי' ע"ה מביא בשם תלמידי הרשב"א

דבטוען לחבירו מנה של רבית יש לי בידך אינו נשבע דל"ש ספק מלוה ישנה יש לו עליו דברבית אי אפשר בחזרה דלאו לא מתוקן בחזרה ולא נודע סברתו אמאי לא מתקן לאווי דהרי הוה לאו הניתק לעשה ולפמ"ש ניחא דכיון דהלאו כולל יותר לא מתקן הלאו כמ"ש הרמב"ם בה' תמורה והב"י כ' שראה מהגדולים חלוקים עליו המה יסברו דאפי' בלא תבעו חייב להחזיר והו"ל לאו הניתק לעשה:

סימן ה בדין רבית ע"י שליח, ביאור דברי הטו"ז בסי' ק"ס דאף דאשלד"ע מ"מ איסור עושה, ביאור דברי הריטב"א דאף דבמעילה גילתה התורה דיש שלד"ע אם השליח הי' שוגג בה"ב מעל:

ביאור דברי התוס' ב"ק ע"ט ד"ה נתנו. וביאור דברי הש"ס בגיטין ל"ה: הנה בפנים אות ג' כתבתי דרב הונא ס"ל כשמואל דאין הולכין בממון אחה"ר אמנם יש לעיין דר"ה ס"ל ב"ק קי"ח ברי ושמא ברי עדיף והפנ"י כ' בכתובות י"ב ע"ב ד"ה איתמר מנה לי בידך דמ"ד ברי ושמא ברי עדיף ס"ל הולכין אחה"ר בממון. וע' בפנים סי' א' אות ז"ח וסי' קי"ג סוף אות ט' שהארכתי בפרט זה דרוב משוה לברי ושמא והנה בתוס' בכורות ב' ד"ה ור' יהושע כ' דרב לא ס"ל הולכין בממון אחה"ר רק בטוען ברי. ובאמת מכל הסוגיא דב"ב צ"ב לא משמע כן. ועי' ברי"ט אלגזי ריש פ"ג דבכורות שכ' דתוס' כתובות פ"ו לא ס"ל כתוס' בכורות. והנה צ"ע ברא"ש דקדושין פ"ב אות ח' בסופו שרצה לומר הטעם דניסת שלא מדעת אבי' דמודה רב דאינו יורשה משום דאין הולכין בממון אחה"ר וכ' דאי אפשר לומר כן דרב ס"ל הולכין בממון אחה"ר והרי הוא בעצמו כ' בבכורות כמ"ש התוס' ובקידושין לא אמר קים לי בנפשאי ואף רב מודה וצ"ע (שוב הראו לי בתשובות אמרי איש חאה"ע סי' מ"א שהרגיש בזה) וע' מ"ש בספרי לא"ח סי' ק"ח אות א'. וע' ב"מ כ' ע"ב תד"ה איסורא מממונא שהקשו הרי ממונא חמיר מאיסורא דא"ה בממון אחה"ר. לפמ"ש לשיטת הפנ"י ס"ל לר"ה הולכין בממון אחה"ר יש לישב קושיתם דשם אמר ר"ח לרבה פוק עיין דלאורתא בעי לה ר"ה מינך ונפק דוק ואשכח. א"ל היכי פשיט מר איסורא מממונא היינו לר"ה דהוא בעל האיבעי' ולשיטתו אין ליליף איסורא מממונא אמנם בפשיטות י"ל דהנה הטעם דמיגו להוציא ל"א דמיגו לא עדיף מרוב ול"מ מיגו דא"ה אחה"ר להוציא ולפ"ז רבה דס"ל בב"ב ל"ב ע"ב מיגו להוציא אמרינן ס"ל הולכין בממון אחה"ר ולכן מקשה היכי פשיט מר ממונא מאיסורא והרי לדידך ממונא קיל מאיסורא ול"ק קו' התוס' ודוק:

סימן ט באשה שראתה ג"פ דם מ"ת בליל טבילתה וקודם לזה שימשה כמה פעמים ולא ראתה ולא הרגישה שום כאב וכעת אומרת שמרגשת קצת כאב אם מותרת לבעלה

ביאור דברי הש"ס בב"ב כ"ד אמר אביי אף אנן נמי תנינא וכו' ובדין שור הנסקל שנמצא טרפה אחר סקילה וידוע שהי' טרפה עוד קודם שהרג אם חוזר להתירו או לא:

סימן י' באשה שאחר לידתה ראתה ב' פעמים מ"ת ואח"כ עסקה ברפואות ואמרו לה הרופאים שהי' לה מכה ונתרפאה ושמשה וראתה ג"פ מ"ת ועי"ז החזיקו הרופאים שאין לה מכה והאשה הזאת מרגשת כאב בשעת תשמיש ואינה יודעת אם הרגשת כאב או הרגשת תשמיש ויש לה וסת קבועה מה דינה, יבואר אם מהני בדיקת שפופרת. ביאור דברי הש"ס בנדה י"ח, ישוב לקו' התוס' בנדה ס"ו ע"א ד"ה ותיבדק. ובדין אם רואה מ"ת יש לה כתובה:

סימן יא באשה שאינה יכולה לטהר עצמה לבעלה יען מוצאת בכל פעם בעת הבדיקה נקודות קטנות לפעמים אדומות ולפעמים שחורות. ורופא עכו"ם אמר שהנקודות האלו באות ממכה שיש לה בצדדים. והאשה הזאת מרגשת כאב באותו מקום בצדדים עת תיבדק ותמצא הנקודו' האלו ויש לה וסת קבוע מה דינה בדין אם אמרינן הואיל ואישתני אף לקולא. ביאור דברי הש"ס בנדה ס"ו. בדין דם נדה שיבש. ביאור דברי רבינו סעדי' שצריכה ז' נקיים אפי' ראתה בי"א ג' ימים מפוזרים ביאור דברי הש"ס דפסחים פ"א. וישוב לקו' התוס' נדה ל"ג ד"ה רואה:

סימן יב באשה שאינה יכולה לטהר עצמה לבעלה יען תמצא על העד קרטין דקין מאד. וכשנלקטין ע"י מחט לא נשאר שום רושם על הבגד. וכמה פעמים בדקה אם נימוחו ע"י רוק ולא נימוחו. ויש לה וסת קבוע. ביאור דברי התוס' בכתובו' ט' שם אונס חד הוא:

סימן יג באשה שראתה כ"פ דם מ"ת ואומרת שאח"כ פסקה מלראות והבעל אומר שלא פסקה רק פעם אחד אחר דם בתולים. ואח"כ ראתה דמ"ת כמה פעמים. ואין לה וסת קבוע. בדין שאחד"א:

ביאור דברי הש"ס ביבמו' ל"ז בספק בן ט'. ישוב לקו' הפלאה ברש"י כתובו' ט'. ובדין שאחד"א באיסור דרבנן. ובש"ה יבואר אם לר"י סומא פטור אף ממצות ל"ת:

סימן יד באשה שיש לה כאב ברחם ועשה לה הרופא איינשפריצונג באינסטרומענט הנכנס לפנים ערך טפח ויותר. אם צריכה לספור ז"נ משום דא"א לפתחה"ק בלא דם. ביאור דברי התוס' בנדה י"ח ע"ב ד"ה למעוטי. ביאור דברי הש"ס בכריתו' י':

ביאור דברי מהרש"א בנדה ל"ח תד"ה מאי דעתך. ישוב לקו' התוס' זבחים ס"ח ד"ה אימר. ולקו' התוס' בנדה ע' ד"ה ומביא. ובש"ה ביאור דברי הש"ס במנחו' מ"ה וכל נבלה וכו':

סימן טו באשה שאין לה וסת קבוע ובשעת הבדיקה וכן כמה פעמים ביום זב ממנה כמראה דבר לבן:
אם יש להתירה בלא בדיקה. ביאור דברי הש"ס בנדה י"ח תני ר"ח וכו' ובדין אם מחזיקין מטומאה לטומאה ביאור דברי הר"ן בחידותיו לנדה ר"פ הרואה ובדין אם מהני ס"ס במקום שאפשר לברר:
סימן טז באשה שבתחילת היום לא רצתה לספור, רק גמרה בדעתה לספור ז"נ מיום שלאחריו, ובאמצע היום חזרה מדעתה והתחילה לספור. אם נחשב היום הזה בין ז"נ בדין אם ספירת ז"נ בעי כוונה. ביאור דברי הש"ס בנדה י"ג החרשת וכו' ישוב לדברי רש"ל בתשובה סי' ס"ה התמוהים, בדין רב אשר בעת התמנותו נתן מעות אם צריכין לכבדו. ובש"ה ביאור דברי התוס' נדה ט' דיה הא:
סימן יז ביאור דברי התוס' נדה נ"ח ד"ה ולענין ודברי הש"ס שם אמר ר"ש ולענין דינא תנן. ביאור דברי הירושלמי שבועו' פ' ד' שומרין דגונב משואל אינו משלם כפל, ישוב לקו' תקצוה"ח סי' פ"ז ס"ק ל"ב על הרש"ל והש"ך דאם דינא דגרמי קנסא דרבנן ל"ש שבועה דאורייתא. בדין טבח שקנה בהמה בקנין דרבנן ונמצא ריעותא במקח אי אמרינן מי שנולד הספק ברשותו, ביאור דברי הש"ס בכתובות ע"ה ע"ב כאן נמצא וכו'. ביאור שיטת הרי"ף בכתובות ע"ו הובא בטוש"ע ח"מ סי' רכ"ד. בדין אם לספירת ז"נ בעי בדיקה בחורין ובסדקין ובש"ה ביאור דברי הש"ס בנדה ד' מחלוקת חזקי' ור"י. ודברי הש"ס בע"ז ל"ז ע"ב העיד יוסי בן יועזר:
סימן יח אם מותר הבעל להושיט. גט לאשתו נדה מידו לידה ביאור דברי רש"י בפסחים י' ע"ב דדוקא עד שתחשך בודק. בדין אם רשאי הבעל להתעסק בקבורת אשתו נדה ובדין אם בחופת נדה רשאי החתן לחושיט הטבעת להכלה: סימן יט באשה שיש לה חולי שניים. ונחוץ לה להושיב שינים תותבות, אם ל"ה זאת חציצה בטבילה, ישוב לקו' המנ"ח על הרמב"ם למה לא מייתי דברי רב כהנא ביבמות ע"ח דיש חילוק בין רובא לכולא וביאור דברי הש"ס בנזיר מ"ב דבכל התורה רובא ככולא:
הנה בפנים הארכתי בדין אם ריבוי קאי אדיבוי או לא. עיין נגעים ס"א מ"א דשני תולדות אין מצטרפות וכ' הברטנורא דקרא דוהי דילפינן דמצטרפות לא קאי רק אמה דכתיב בהדי' ולא אתולדות דאתי' מריבוי עיי"ש. ומזה מוכח דריבוי לא קאי אריבוי ודו"ק:
סימן כ באשה שהי' לה כאב במעי' ועשה לה הרופא טבעת של עצם בבית הרחם. אם יכולה האשה הזאת לטהר עצמה לבעלה בבדיקה ובספירת ז"נ ואם ל"ה הטבעת הזה

חציצה בטבילה יבואר אם הא דבית הסתרים בעי להיות ראוי לביאת מים אם הוה זאת מדאורייתא או מדרבנן. ביאור דברי התוס' בנדה ס"ז ד"ה פתחה, התמוהים:
סימן כא בנמצא כתם על כתונת הבעל אם טמאה האשה משום כתם. ביאור דברי התוספתא דבנמצא על חלוק בנה הרי זו טמאה:
סימן כב באשה שבכל עת שבודקת א"ע מצד אחד תמצא על העד מראה מוגלא הנוטה לירוק וכשנתיבש נתהפך לאודם וכשבודקת בצד השני תמצא על העד מראה לבן ואין לה כאב אבל מקודם לזה הי' לה כאב בצד זה שהמוגלא יוצאה ועשתה לה כיס קטן כמו אצבע שתבדוק א"ע בו ומצאה על הצדדים המוגלא ועל ראשו לא נמצא והאשה הזאת אין לה וסת קבוע ואינה יכולה לספור ז"נ:
סימן כג דרוש בסוגיא דיומא ו' ובסוגיא דטומאה דחוי', בישוב דבר' רש"י שכ' דאחר אות יום הוא כדי שתרד מן המטה בדברי הירושלמי יומא וכי ישראל חשודין על הנדות וכו' בדברי התוס' ריש נדה שכ' דטומאה למפרע וטומאה היוצאה מגופה לא ילפינן מסוטה, בדברי הש"ס יומא שם בועל נדה אינו כנדה וטובל ביום וכו' בדברי הש"ס שם עד שאתה מפרישו מטומאת מת וכו' בדברי התוס' שם ד"ה אמר רב תחליפא בישוב קו' השאג"א בסי' ל"ח על דברי התוס' הנ"ל, בענין אם היכי שישנו בשאלה חכמים עוקרין דבר מה"ת בדברי התוס' ביומא שם ד"ה הא אינו נושא שכ' דבדבר שאין לו מתירין פיגול הותר מכללו ואפי' פסול ליכא. בדברי רש"י בסוגיא דפי' קושי' הש"ס דמקשה מביתו למה, פי' תבא אשתו עמו: סימן כד דרוש בסוגיא דיומא י"ג בישוב שיטת הרמב"ם דכה"ג אסור לישא ב' נשים, בישוב קו' השאג"א סי' צ"ג דיקדש אשה על תנאי שלא יחולו הקידושין עד שתמות חברתה בקו' הב"א אהע"ז סי' ק"ט דאם כהן המגרש ע"ת אסור לו להחזיר איך מזמנין לו אשה אחרת ומגרש ע"ת בדברי הירושלמי דבאלמנה ל"מ חופה בקו' האחרונים בש"ס יבמות נ"ח דמשני בבא על ארוסה ולא משני שקדשה בביאה בקו' התוס' שם שהקשו ולוקמא שבא עלי' בשוגג. בקו' התוס' שם ד"ה דכותי' בקו' התוס' ביומא ל' מביתו למה פירש והרי הוא בעל קרי, בקו' התוס' יומא ו' דאמאי לא משני בפסחים סיפא איצטריך לי' אלא שחמור בועל נדה שמטמא מו"מ, ובקו' השעה"מ איך מזמנין לו אשה אחרת הרי הוי חופה שא"ר לביאה:
סימן כה דרוש שני בסוגיא דיומא י"ג. בדין אם וכפר בעד ביתו מעכבא או ל"ה רק לכתחלה ביאור דברי התוס' ישנים בדף י"ב דהפר משל ראשון ביאור דברי הש"ס דמקשה א"כ הו"ל ב' בתים. בישוב קו' השאג"א בסי' צ"ג דיקדש אשה על תנאי שלא יחולו הקדושין עד שתמות חברתה בדין אם כ"ג מותר לישא ב' נשים. ביאור דברי התוס'

בסוגיא ד"ה כל. בישוב קו' השעה"מ פ"ח מגירושין על המהרי"ט דבתנאי בשוא"ת ובידה לקיים התנאי אף אם עברה על התנאי אסורה לכהן ובישוב קו' התוס' אמאי לא משני דמגרש לשני ע"מ שלא יכנוס לביהכ"נ:

סימן כו אם מותר לעשות מקוה שהמים ילכו דרך צנורות. ביאור דברי המרדכי בקידושין שהחמיר בסילו' שאין לו לבזבזין משום חשש חטטין. ביאור דברי הש"ך דאף לענין דאוריי' מהני קבעו ולבסוף חקקו ביאור נחמד לדברי הש"ס בב"ק ס"ו ואס"ד קונה בשינוי השם וכו' וישוב לקו' התוס' בסוכה ל' ד"ה הא שינוי:

סימן כז במקוה העשוי' כפי הציור הנדפס בסוף ספר לחם ושמלה ובתשו' שואל ומשיב תנינא ח"א סי' כ"ד וכ"ה יבואר שיטת הראב"ד הובא בש"ך סי' ר"א ס"ק נ"ו ובדין אם במקוה אמרינן חוזר וניעור, ישוב לקו' המפורשים על הרמב"ם שפסק בה' תרומו' דאינו חוזר וניעור וסותר עצמו למ"ש בה' טומאת אוכלין דאמרי' חוזר וניעור וביאור דברי הש"ס במכות ג' אמר ר"י אמר רב וכו':

הגה הנה נשאלתי במקוה העשוי' בדרך זה שלמטה, חפרו מעיין ובו מ' סאה ותחבו בהמעיין קנה חלול ארוך שבחללו יותר ממוציא דימון והמעיין מכוסה ודרך הקנה חלול המעיין נובע עד למעלה ולמעלה מקוה ששופכין לתוכה מים ע"י פלומפ וכשתתמלא מים עד למעלה מהקנה מתחברין מים העליונים עם מים התחתונים ע"י הקנה ונכשרים. והנה לכאו' זה הוה ניצוק חיבור ולא קטפרס כיון שהמים שבהקנה הולכים בשוה מלמטה למעלה ולא בשפוע אך התוס' כ' בגיטין ט"ז ד"ה הנצוק דנצוק גרוע מקטפרס למי שהקלוח של הנצוק עומד באויר ול"ה חיבור אפי' סופו ליפול והנה שהקלוח אינו עומד באויר רק בהקנה לא גרע מקטפרס. והנה בתשו' נטע שעשועים סי' כ"ד סמך עצמו על דברי המרדכי בשם ר"ת דנצוק וקטפרס ל"ה חיבור דוקא במי גשמים שעתידין לפסוק אבל מי נהר שאין עתידין לפסוק הוה ניצוק חיבור וגם טעם הרמב"ם שכ' שאין הזוחלין מערבין ל"ש בזה שהניצוק עומד תמיד. ובתשו' שואל ומשיב תנינא ח"א סי' כ"ד וחליתאי ח"ב סי' כ"ז פוסק דקטפרס חיבור והפנ"י בגיטין רפ"ב פוסק ג"כ דקטפרס חיבור לענין שאובין דהיא מדרבנן ולפ"ז אם נאמר דכולה שאוב מדאורייתא ל"מ בקטפרס אך בנ"ד ששופכין מים על ידי פלומפ ודעת הרבה פוסקים דל"ה שאובין כלל ע' זכרון יוסף ועי' נחל אשכול ה' מקוואות שקיבץ כל הפוסקים המתירין על כן אף להאוסרים ל"ה רק מדרבנן ובדרבנן יש לסמוך על קטפרס כמ"ש הפנ"י וע' דברי אמת דף נ"ה על כן המקוה הנ"ל יצאה בהכשר:

ושוב מצאתי בשירי טהרה להגאון מהרש"ק ז"ל ה' מקוואות סי' ר"א תשובה א' הכשיר מקוה כזו. ומה שהקשה השואל שם מש"ס דיומא ל"א דאמרינן ש"מ עין עיטם גבוה מקרקע עזרה כ"ג אמות מדטבל כ"ג במקוה ע"ג שער המים ופירש"י שא"א למים לעלות להר שהוא גבוה ממקום שנובעין ודילמא הי' המקוה ע"י חיבור בקנה כנ"ד. ל"ק לדידן דמכשירין שאובין על ידי פלומפ דוקא אולי לא הי' יודעין אז ממלאכת הפאמפע ומה שהקשה עוד השואל מנ"ל שהי' המקוה גבוה ג' אמות ממי המעיין עין עיטם שמא לא הי' רק אמה אחת באורך ג' אמות שהוא שיעור מקוה ואי משום שהכ"ג לא הי' יכול לטבול כמ"ש תוס' שמא שפכו לתוכה מים שאובין הי' נ"ל לכאורה לישב לשיטת הראב"ד דס"ל דהכשר דמים שאובין לתוך מקוה כשרה ל"ה מטעם זריעה רק מטעם ביטול כמו שהוכחתי בפנים א"כ לכתחלה אין לשפוך דאין מבטלין איסור לכתחילה כמ"ש בטו"ז ר"ס רצ"ט בשם הדרישה דגם בכלאים שייך אין מבטלין איסור לכתחלה כיון שאסור ללבוש ה"ה במקוה כיון דל"מ טבילה בשאובין הוה זאת איסור. אך לפמ"ש הטו"ז בסי' תכ"ו ס"ק ב' דמ"ה ל"ש בסוכה אין מבטלין איסור לכתחלה דאינו עושה איסור רק שאינו יוצא המצוה ה"ה בטבילה ל"ש אין מבטלין איסור אבל לתירוץ השני, שכ' הטו"ז דכיון דאין מבטלין ל"ה רק מדרבנן א"כ במצות דלאו ליהנות ניתנו ל"ש אין מבטלין איסור ועמ"ש בפנים סי' ק"ב אות ב' שהבאתי ראי' לזה ומשמע מטו"ז דזה דוקא אם אין מבטלין ל"ה דק מדרבנן אבל למ"ד דהוה דאורייתא אף במצוה שייך זה וכ"כ הפמ"ג. א"כ לשיטת הראב"ד דס"ל אין מבטלין הוה מדאוריי' אף במצוה אמרינן כן על כן יפה הוכיח בגמ' דלכתחלה אין לשפוך מים שאובים היכי דניחא לי'. שאין הכ"ג יכול לטבול ובאמת הכי משמע קצת מברייתא הובא ביבמות פ"ד, דתני נתן סאה ונטל סאה משמע דוקא בדיעבד אבל לכתחלה אין ליטול, ולתוס' מיירי במי פירות ולהראב"ד בפסול שאובים, אמנם ממשנה ג' פ"ז ממקואות דתני הי' בו מ' סאה ממלא בכתף ולהראב"ד דהוא מטעם ביטול מבואר דמותר לבטל לכתחלה וע"כ כתירוץ א' של הטו"ז בסי' חכ"ו, דכיון דל"ה איסור רק דאינו יוצא המצוה מותר לבטל לכתחלה. וצ"ל דבריי' דיבמות לאו דוקא בדיעבד וליתא לתירוץ הנ"ל וע"כ צ"ל דבכ"ג החמירו כדאמרינן בירושלמי פ"ג דיומא ויחם לו חמין ומשני טעם דהדין תנא שלא יהיו אומרים ראינו כ"ג טובל במים שאובים ביוה"כ. והכונה דבכ"ג החמירו שלא לשפוך שאובין כלל., אך הרי מבואר במשנה דיומא שם דמחמין לו חמין וצ"ל דהירושלמי טעמא דר' יהודא קאמר דפליג אמתניתין וס"ל דלא התירו בחמין בכ"ג. ולפ"ז במשנתינו לא החמירו בכ"ג. אך לפמ"ש בתוס' ר"ע ביומא פ"ג מ"ד בשם הפר"ח והובא בפנים סי' ל"ה אות ו' דדוקא במקדש התירו להטיל חמין

אכל בשבילה הראשונה שהי' בחול לא התירו עיי"ש שהארכתי בזה. י"ל דבטבילה שהי' בחול לא התירו לכ"ג לשפוך שאובים כהך דירושלמי ושפיר הוכיח בש"ס דיומא דעין עיטם גבוה כ"ג אמות דשם מיירי בטבילה הראשונה שהיתה בחול ודוק היטב בכ"ז:

סימן כח במקוה העשוי' כמו ארגז בתוך חפירה אחת, והמים נמשכים אל תוכה דרך צינור ממעיין הסמוך ולפעמים כששואבין מהמעיין הרבה נפסק החיבור אכן גם בעת אשר נפסק חיבור המעיין יתאספו מים לתוך המקוה וכפי הנראה המים הנאספים יבואו מתחת הארגז אשר נתקבצו שמה ודרך פרצות ונקבים יבואו המים אל תוך הארגז. ויש לחוש שמא כמו שיבואו המים כן יצאו דרך הנקבים. יבואר אם איסור זוחלין הוה מדאורייתא או רק מדרבנן:

ביאור שיטת הראב"ד דמחצה על מחצה סגי, וביאור דברי הש"ס בחולין פ"ד תלתא קראי כתיבי וכו':

סימן כט במקוה שהיא בור ומעיין. וביען שהמעיין עמוק והמים קרים עשו תיבה מנוקבת כשפופרת הנוד, והנקב הזה עשוי לסתום בברזא ובעת הטבילה מסירין הברזא וגם יש נקבים קטנים בהתיבה שאינם נסתמים בברזא, והתיבה אינה משוקעת במי הבאר רק כחצי אמה וקודם שטובלין שופכין מים יותר מאמה למען יוכלו הנשים לטבול והמים יוצאים לתוך הבאר תיכף אחר הטבילה עד שבמשך ב' או ג' שעות מי התיבה אינם גבוהים ממי הבאר. יבואר אם מים היוצא ממקוה למקוה דינן כזוחלין וישוב לקו' התוס' בחגיגה בהך דג' גממיות:

סימן ל. אם מותר לעשות מקוה ע"י ווואסערלייטונג, ופרטי השאלה יבוארו בפנים, פלפול ארוך בדין כלים העשוים לשמש את הקרקע ובדין צינור שחקקו ולבסוף קבעו ביאור דברי הש"ס בב"ק ס"ו ובב"ב בענין זה בדברי הצל"ח פסחים בסוגיא דר"ח סגה"כ דאפי' כבר נטמאו המים אם באו לקרקע אפי' רביעית נטהרו המים מדאורייתא. בדברי הרמב"ן במלחמות בע"ז פ' ר' ישמעאל דכיון דבאו פרוצים וחללוה לית בי' משום מעילה. בקו' התוס' על התורה אמאי לא נטמא המשכן לשיטת ר"ע דאמר נדב ואביהו בפנים מתו. ובענין איך אכלו הכהנים שעיר נחשון אם המשכן הי' טמא הרי בבואם למשכן נטמאו והאוכל קדשים בטומאת הגוף חייב כרת וקו' על דברי הרמב"ם פי"א דכלים הכ"ד:

הנה א בפנים אות י"ט פלפלתי בדברי התוס' נזיר נ"ד דאטומאת חרב הרי הוא כחלל אין הנזיר מגלה ואין הכהן מוזהר. הנה לשטה זו י"ל במקרא דויהי אנשים טמאים בפ' בהעלותך ששאלו למה נגרע לבלתי הקריב וגומר וכי לא ידעו דטמאים אסורים לאכול

קדשים ומה שכ' רש"י לגירסא ישנה יזרק הדם בכהנים טהורים ויאכל הבשר לטמאים בודאי אכילת קדשים בטומאת הגוף בכרת, ואין לומר דס"ד דעשה דוחה לל"ת דאין עשה דוחה ל"ת שיש בו כרת, ואין לומר עשה דפסח יש בו כרת ודוחה ל"ת שיש בו כרת כעין שכ' התוס' זבחים ל"ג ע"ב. דהרי כרת דפסח לא נאמר רק לאחר שהשיב להם הקב"ה ובעת ששאלו לא ידעו עוד מזה. ועי' מ"ש בספרי ליו"ד ח"ר סי' נ"ו אות ב' אמנם י"ל לדברי ר"ע שאמר מישאל ואלצפן הי' בסוכה כ"ה והתוס' כתבו שם דלמ"ד נשרפו גופן נטמאו משום דשלדן קיימת היתה ולפמ"ש התוס' בנדה כ"ז בשם הירושלמי דמדאורייתא אפי' שלדן קיימת טהור ע"כ נטמאו בבגדים דחרב הרי הוא כחלל לאו דוקא חרב כמ"ש התוס' בנזיר וכ"כ בפנים יפות פ' שמיני ודורש לציון סי' א' דנטמאו בבגדים, ולדעת התוס' דנזיר הנ"ל אין הנזיר מגלח. ודעת הרמב"ם בפ"ג מביאת מקדש דאטומאה שאין הנזיר מגלח אינו חייב כרת אביאת מקדש, ובפח"י מפסולי המוקדשין ה' י"ג כ' דכל שחייבין כרת אביאת מקדש חייב כרת אאוכל קודש וכ' הכסף משנה דאיתקש קודש למקדש א"כ בחרב כחלל דלשטת רח"ב הנ"ל אין הנזיר מגלח אינו חייב כרת באוכל קודש (הגם דהרמב"ם גופי' ס"ל בנוגע בכלים שנגעו במת הנזיר מגלח. אבל אנן קיימין בשטת הראב"ד ותוס' דאין הנזיר מגלח) א"כ לר"ע שפיר שאלו למה נגרע דיאכלו הבשר משום דעשה דוחה לל"ת שאין בו כרת והוא יתברך השיב להם דכיון שיש להם תקנתא בשני אין עשה דוחה לל"ת ע' תוס' זבחים ק' וע' בספרי לא"ח סי' ח"י אות ב' ועוד דכיון דלר"ע הי' יכולין ליטהר אין עשה דוחה לל"ת שבא בפשיע' כמ"ש התוס' בעירובין ק' ומ"ה נדחו לפסח שני וזה הערה יקרה (וע' בפנים סי' מ"ג אות ג' שכתבתי דאם נטמא ברביעית דם עושה פסח ע"כ עשה דוחה לל"ת בפסח עיי"ש) וע' בפנים סי' ס"ב אות ז' שהקשיתי קו' גדולה על שטה זו דנטמאו בבגדים אמאי לא טמאו עצמם אלעזר ואיתמר דמבואר בת"כ משום שאין כהנים מטמאים למתים [הכוונה למת חסר אף קרובים אין מטמאין כמו שמפרש בתשו' מקום שמואל] והרי לטומאת חרב כחלל אין הכהן מוזהר ומה שתירצתי שם ודוק:

ב והנה בפנים אות כ"ב הבאתי דברי הנתיב חיים. דגם בימי האמוראים הי' הזי' בארץ ישראל והבאתי ראי' מתוס' בכורות. ובאמת כן הוא בר"ש פ"ד דחלה שכ' בימי חכמים הי' מזין בארץ ישראל כדאמרינן חברי' מדכין בגלילא ועי' במ"ל פ"ג מאבל שפי' מדהי' עושין בטהרה ע"כ הי' מזין עליהם מטומאת מת. והנה התוס' בחגיגה כ"ה ד"ה לרצועה הקשו איך הביאו אפר פרה לגליל הרי נטמא בהבאת דרך ארץ העמים וכ' ביד דוד מה בכך הרי מי חטאת שנטמאו מטהרין. ומ"ד מי חטאת שנטמאו אין מטהרין ס"ל אהל

זרוק שמי' אהל ויכולין להביא ע"י אהל זרוק ולפ"ז צ"ע אמאי אמרינן בבכורות כ"ז וכי הזי' יש לנו והכוונה בחוץ לארץ כמ"ש התוס' אמאי לא הביאו לח"ל כיון דמי חטאת שנטמאו מטהרין בשלמא למ"ד אין מטהרין רק שהי' מביאין ע"י אהל זרוק זה ניחא שהביאו לגליל שהי' טהור רק שרצועה מפסקת בדרך הי' יכולין להביא דבשעת הזי' הי' בגליל משא"כ בח"ל איך יוציאו להזות והרי אז נטמא אבל אם נאמר שהביא על סמך מי חטאת שנטמאו הי' להם להביא לח"ל. אמנם דברי היד דוד ליתא לפמ"ש התוס' חגיגה כ"ג דדוקא בשאר טומאות מטהרין ולא בטומאת מת א"כ ארץ העמים דגזרו משום טומאת מת כמ"ש רש"י שבת ט"ו משום שהי' קוברין מתיהם יפה הקשו בתוס' הן אמת דבלא"ה ל"ש לתרץ כן דלדעתי אסור לטמא מי חטאת כמו קודש ואיך הביאו ואף דנדה מזין עלי' כמו שאמרו בזבחים צ"ג שם אי אפשר בענין אחר. וקצ"ע על תוס' חגיגה כ"ג ד"ה מת שהקשו ממי חטאת שנטמאו על גוף הגזירה. והרי עשו איסור שגרמו טומא' למי חטאת וכן מה"ט לא הי' רשאין להביא לח"ל ולגליל ע"י רצועה המפסקת אמנם לא מצאתי מפורש דאסור לטמא מי חטאת ואם אסור לטמא קודש ותרומה מדאור' כש"כ מי חטאת ואף דלכאו' אין איסור לטמא שעומד בלא"ה ליטמא שהרי מי נדה מזין עלי' וגם טמא מת בשלישי מזין עליו אף שהמים נטמאו דומיא למ"ש התוס' בסוטה י"ז ד"ה לא בשם הירוש' דכותבין פ' סוטה על עור בהמה טמאה כיון דניתן למחיקה (עי' בפנים סי' קמ"ה) מ"מ ודאי דאסור לטמא מדאורייתא דמשמרת למי נדה כתיב וכתרומה דאסור לטמא דכתיב משמרת תרומתי וע' בתוס' זבחים ל"ג דלר"י חייב מלקות בנוגע בתרומה. ובחטאת לא מצינו שחייב מלקות דהוה כקודש דאינו לוקה כדאמרינן במכות וע' במנחות נ"ב דאין מועלין באפר פרה ומשמע דאסור ליהנות רק דאין מועלין וכ"כ רש"י בחומש פ' חוקת שהוא כקדשים דאסור בהנאה אמנם מקדושין נ"ח משמע דמי חטאת מותר בהנאה מדלא אסור לקבל דמי שכר הזאה וקידוש רק משום דשכר לימוד מצוה אסור ליטול כפירש"י ותוס' ד"ה מימין משמע דלא אסור בהנאה משום הקדש דהוה כפולין וצע"ג שוב מצאתי בשפתי חכמים דדוקא מה שבחיל אסור בהנאה ולתי' הב' משפתי חכמים עדיין קשה קושיתי ודוק:

מ"מ לענין טומאה חמור יותר מקודש וז"ב. וראיתי דבר תמוה במקנה קדושין שם ספ"ב דקדושין ד"ה כאן שכ' אם הי' כהן כיון דמזה מי חטאת ומטמאהו מתרומתו וזה צ"ע דמזה מי חטאת לא נטמא וכן מביא מי חטאת לצורך הזי' כדאי' בר"מ פי"א מפרה וביומא י"ד, ובספרי לא"ח סי' מ"ה אות ח' כתבתי לישב קו' תוס' פסחים ס"ט איך ישא מי חטאת הרי נושא טמא ויחזור ויטמא את המים וכתבתי דנושא בפכים קטנים שאין

נטמא לא במגע ולא במשא וכעת נ"ל דכיון דאין חטאת ניצול בצמיד פתיל ה"ה דאין ניצול בפכין קטנים דפכין קטנים גרועים מצמיד פתיל לענין אהל המת והדיין צ"ע:

ג ודרך אגב אמינא בענין מה שהקים משה רבינו המשכן בכל ז' ימי המלואים ומפרקו כפירש"י פ' נשא במקרא דויהי ביום כלות משה וכן הוא בירושלמי ריש יומא דקשיא איך העמיד ומפרק בשבת דמשמע דכל ז' ימים העמיד ומפרק. הנה מצאתי בפנים יפות פ' נשא שעמד בזה ומה שתירץ דמשה רבינו הי' עוד אחד עמו ושנים שעשאוהו ל"ה רק איסור דרבנן צ"ע דלפענ"ד שנים שעשאו הוא איסור תורה ואף דזה עוקר וזה מניח ל"ה רק איסור דרבנן כדמוכח מתוס' עירובין ל"ג והובא בספרי לא"ח סי' ו' אות י' מ"מ שנים שעשאו לא ממעטינן רק מחיוב חטאת אבל איסור תורה ודאי יש ולדעת מק"ח סי' רס"ו בשנים שעשאו לא אימעט רק מקרבן וזה ברור דאיסור תורה יש. ולכאורה י"ל דנהי דאיסור תורה יש מ"מ כיון דאין חיוב כרת ומיתת ב"ד העשה דוחה לל"ת דבודאי נצטוה משה להקים המשכן ולפרקו דז"א דהרי בנין בהמ"ק אינו דוחה שבת אף בלאו דמחמר כדאיתא ביבמות דף ו' ולא יתכן דהקמת המשכן תדחה שבת, והמובחר דבשבת לא פרקו ולא הוצרכו להעמידו. וכן כ' המפרש בירושלמי ריש יומא והנה לפמ"ש בספרי לא"ח סי' ל"ה ובספרי ליו"ד ח"ר סי' נ"ה אות ב' לישב קו' מעיין הסכמה אמאי פסח דוחה שבת לישחט ע"י שנים וכתבתי דכיון דזה אינו יכול וזה אינו יכול חייבין א"כ אם נימא דאחד אינו רשאי לשחוט הפסח הוה כזה אינו יכול וז"א יכול דמה לי אם אינו יכול מצד חסרון כח או אינו יכול מצד איסור א"כ שוב גם שנים חייבין שוב קו' פנים יפות אינו מיושב בתירוצו דא"כ מה הועיל משה רבינו שהי' שנים אך הפנים יפות לא ס"ל כסברתו. וגם בגוף סברתו יש לשדות נרגא. והנה רש"י פי' במקרא דויהי ביום כלות משה הנ"ל דבשביעי גלח הלוים והקשו עליו דהרי יום זה נטל עשר עטרות כדאמרינן בשבת פ"ח והי' השביעי בשבת ואיך גלח הלוים ועימ"ש ע"ז בספרי ליו"ד ח"ר סי' נ"ו אות ה'. לפמ"ש לעיל בשם פנים יפות י"ל שגלחו ע"י שנים דהו"ל ל"ת שאין בו מיתת ב"ד וכרת ושוב עשה דוחה לל"ת:

סימן לא בדין אם יוצאין בנר הדולק בלי פתילה ידי חובת. נר חנוכה ביאור דברי הש"ס בשבת כ"א הדלקה במקומה בעינן, בדברי הרמב"ם שפסק דמותר להדליק המנורה בחוץ, בדברי הסמ"ג הובא במהרש"א חולין שהקשה מה מועיל שהי' השמן טהור הרי נטמא המנורה בדין המכבה נר הדולק ע"י כח עלקטרי בשבת אם חייב משום מכבה ובש"ה בישוב קו' בנין אריאל על הש"ס דיומא כ"ו ע"ב וכי יש לך עבודה שכשרה בלילה ופסולה בזר עיי"ש: הנה בפנים דברתי אודות נר עלעקטרי אזכיר בזה בדין אם רשאים

לדבר בשבת ע"י מכונה הנקראת טעלעפאן. והנה לפע"ד יש איסור בדבר ושומר נפשו ירחק מזה. כי מלבד מה שמוכרח המדבר במכונה כזאת להכות מקודם בפעמון עת ירצה לדבר וזה אסור משום משמיע קול יש לאסור עוד משום דע"י סגירת זרם העלעקטרי נולד כח עלעקטרי וזה אסור בשבת דכמו במחופא כסא אש אשיראי אמרינן בביצה כ"ג דאסור משום דמוליד ריחא ה"ה דאסור לעשות עלעקטרישע פערבינדונג בשבת ומה"ט לדעתי יש לאסור לעשות זאראוואסער בשבת משום דגם שמה מוליד הרכבה חמית [העמישע פערבינדונג] ואין לדמות הטעלפאן להא דמבואר בשבות יעקב ח"ג סי' ל"א שהראני הרב הגדול מ' משלם סאלאט נ"י מפה"ק שכ' בזה"ל וביחוד ע"י כלים המיוחדים לדיבור ומשמיעים קול על כמה וכמה מילין ובריחוק מקום יכול אדם לדבר עם חבירו ויהי' אסור לדבר עמו בשבת ומעולם לא שמענו שום פוצה פה לפקפק בנידון זה עכ"ל דהתשובה הנ"ל בשבו"י נכתבה מהגאון מ' דוד אפענהיים זצ"ל עוד בשנת תפ"ב ואז לא ידעו עוד מכונת טעלעפאן שנתחדשה בזמנינו ובודאי כלי אחר הי' לפני הגאון הנ"ל שלא הי' בה החששות האלו אבל בפעלעפאן שיש לחוש להתעוררות כח החשמל עלעקטריציטעט בודאי יש ליזהר בשבת ואף אם מכה הפעמון ע"י נכרי כיון שאין קול המדבר נשמע רק ע"י העמפפאנגס אפעראט והעמפפאנגס אפעראט עושה ע"י העלעקטרישע שווייגונגען טאהשווייגונגען בהעמבראן וע"י זה הקול נשמע הוה ג"כ משמיע קול בהמכונה. והנה נשאלתי בפה"ק לבוב יצ"ו עת שנתחדשה שנתחדשה העגלה הנוסעת ע"י העלעקטריציטעט בתוך העיר [עלעקטרישע באהן בל"א] אם מותר ליסע עלי' בשבת והשבתי דאסור משום דמבואר בש"ע או"ח סי' ש"ה דאסור לישב על קרון שהעכו"ם מוליכו משום שהעכו"ם משתמש בבהמה גם שלא יחתוך זמורה וע' מג"א דאפילו ליכא חשש שמא יחתוך זמורה אסור ה"ה בנ"ד שהעכו"ם המוליך פותח וסוגר כח העלעקטרי אסור לישב על קרון כזה. וגם יש לחוש דע"י ריבוי המשא מוכרח מנהל העגלה להרבות ג"כ כח העלעקטרי היינו לקרב כח העלעקטרי בהמכונה שיש לו בקרון להזרם העלעקטרי וכשישראל יושב בעגלה הוא מרבה בשבילו וזה אסור כמבואר בש"ע א"ח סי' שכ"ה סעיף י"א ובלא"ה איכא איסור בזה משום עובדא דחו"ל כמבואר בש"ס דביצה כ"ה ובש"ע א"ח סי' תקכ"ב סעיף ב' דאין יוצאין בכסא ועיין בטו"ז שם ס"ק ד' שכ' משום דהוא עובדא דחול ואיכא זילותא ליו"ט וכ"ש לשבת ובדין אם מותר לדבר בשבת להמכונה הנקרא פאנאגראף והוא כלי המחזקת הדיבור ימים רבים זה ודאי אסור מפני שנתהוה רושם בהשעוה הנמצאת בהמכונה הזאת והוה ככותב כמבואר בסי' ש"מ דמוחק שעוה שעל מנקס חייב וה"ה בכותב על שעוה וכן אסור להשמיע הקול

מהפאנאגראף משום משמיע קול והנה כעת בונים בתים ועושין עלעקטרישע אפראטע בהדלת באופן כאשר יפתח "הדלת" תתמלא החדר אורה ובעת יסגר הדלת יכבה האור העלעקטריא וכן עושין בוויען בבתי המכובדות בודאי אסור לישראל לכנוס בשבת לחדר זה ולצאת ממנה דבכניסתו הוא מבעיר ובצאתו הוא מכבה. והנה כתבתי בפנים אות ח' ובספרי חיו"ד ח"א סי' ק"פ אות ד' דבגליהליכט שמחבר הזרם העלעקטרי עם חוט פלאטין הוה מכבה גחלת של מתכת ויש ספק אם אסור מדאורייתא. כעת גודע לי בבירור שגם בגליהליכט רק בשני צדדיו יש חוט ממתכת אבל באמצע במקום הדולק עושין חוטין מכאמבוס [מין צמח] או מחוטי צמר גפן מטובל בחומץ גפרית [שוועפעלזיירע] וא"כ גם בגליהליכט יש משום כיבוי דאורייתי:

סימן ל"ב בדברי הש"ס בנדה ב'. מקוה שנמדד ונמצא חסר כל טהרות שנעשו ע"ג טמאות. בדין אם מ' סאה הוה מדאורייתא או רק מדרבנן. בדברי הש"ס בחולין י' טבל ונמצא עליו דבר חוצץ. ובדין אם טבל במקוה פסולה מדרבנן:

הנה בפנים אות ג' הבאתי דברי השטמ"ק כתובות ק"ד שכ' בשם תלמידי ר' יונה כל מדות חכעים כן הוא פי' חכמים תקנו מ' סאה ומשמע מדבריו דהוא מדרבנן. ודבריהם צ"ע דהרי במנחות ק"ג ובר"ה י"ג חשב ג"כ כביצה מטמא טומאת אוכלין. ג' על ג' מטמא מדרס. והתם בודאי מדאור' ואפ"ה חשיב להו במדות חכמים. אמנם י"ל דדבריהם מדוקדקים דקשיא להו אמאי לא חשיב בכתובות רק הך דמ' סאה ולא חשיב ג"כ טומאת אוכלין כמו בר"ה וניחא להו דבכתובות דמיירי לענין כ"ה שנים דל"ה רק שיעור דרבנן חשיב רק מ' סאה דהוא ג"כ שיעור דרבנן ולפ"ז לגירסת הרא"ש דגורס גם בכתובות הך דטומאת אוכלין ע"כ לא ס"ל כתלמידי ר"י ובמשנה דמנחות דלא חשיב רק הך דמ' סאה מוכח דלא כתלמידי ר"י ע"כ דבריהם צ"ע:

סימן לג בדברי הרמב"ם בפ"ו ממקואות שפסק דטבל בים במקום שנפל לתוכו חבית מים לא עלתה לו טבילה דא"א שג' לוגים לא יהיו במקום אחד ובדברי הרא"ה הובא בריטב"א מכות דמים שאובים לא נטהרים בשפופרת הנוד רק אם הם בתוך מקוה או מעיין שמטהר דוקא כמותן:

סימן לד במקוה שנמצא בה נקב שיזחיל המים לחוץ מהמקוה, מה דינה, בדין שיעור מקוה אם צאלל גדול יותר מגודל, ובדברי תשו' חוט השני דהאנשים בדורות הראשונים כלם היו גבוהים יותר מאתנו:

סימן לה במקוה שאין מימיו מגיעים, רק כשני טפחים למעלה מהארכובה. בדברי המרדכי סוף מקוואות דאסור לטבול בחמין. בדין אם מותר לרחוץ בחמין בשבת וביאור דברי התוס' ביומא ל"א ד"ה אמה על אמה:

סימן לו בדברי הכ"מ פ"ו מפרה ה"ב שהקשה על הרמב"ם למה לא אסר לטבול בים הגדול משום דהוה מי מלוחים. ביאור דברי התוס' בזבחים ע"ג ד"ה ר"י. וביאור דברי התוס' בשבת נ"ד שהקשו איך הפריש ראב"ע מעשר בכל שנה ושנה הרי בשעת חורבן הי' עוד קטן:

סימן לז בסוגיא דקופיץ פסחים ע' בדברי הצל"ח דכ"ש מקבל טומאה מולד הטומאה מדאורייתא. בדברי התוס' חולין ב' ע"ב דהסכין לא מטמא לבשר בעודה מפרכסת. בדברי הש"ס בפסחים ק"ט שלחן של מקדש של פרקים הי'. ובדין אם בקדשים ח"ש אסור מה"ת:

סו' לח בדברי התוס' חולין ט' לענין ב' נזירין שנטמאו אחד מהם. בדין אם נזיר מגלח אספק טומאה ברה"י. ובדברי הכ"מ פ"ו מאבות הטומאה הט"ז שאין טמא נטהר אלא בעליתו מן המים:

סימן לט עוד בדברי התוס' חולין הנ"ל ובדברי הכ"מ הנ"ל. בדברי הש"ס תמורה לר"נ אחת היא והעמידן על חמש. בדין אם יש לבעל הזכר חלק בהוולדות. בדברי ר' ישעי' דבן פקועה טעון נחירה. בישוב קו' מהרש"א בפסחים ס"ה ד"ה שמא. ובדין אם אסור לזרוק דם פסול:

סימן מ במקוה שמחממין מימי' בצינור הנמשך מיורה שע"ג:

אם ל"ה זאת כתנור המבואר בפ"ח דכלים משנה י"א. ובדין אם מותר לעשות רצפת המקוה מצימענט:

סימן מא בנמצא כתם על רביעית מים שבקרקע אם טמא משום כתם בדברי הרמב"ם רפט"ו מטומאת אוכלין דמים שבקרקעות אין מתטמאין אלא לרצון ביאור דברי הש"ס בפסחים י"ז. בדין ספק טומאה צפה על פני המים וביאור דברי הש"ס בנדה ר"פ האשה דף נ"ט ע"ב:

סימן מב במקוה ששאבו להכשירה, ונפל לתוכה ג' לוגין מים שאובים ונתנו לתוכה יין ומי צבע ונשתנה מראיתה ובשביל היין לבד לא הי' נשתנה מראיתה, רק בצירוף המי צבע מה דינה בדברי הירושלמי רפ"ג דערלה דאמר ר"י סממנים בסממנים בטלים במאתים בדין חזותא מילתא. בדין זוז"ג, אם גורם איסור מרובה מגורם היתר. בדברי הש"ס במכות ג'. בדברי התוס' חולין כ"ו ד"ה בשהחמיץ. בדין אם יכולין להכשיר המקוה

במשקה הנקרא בארשט בדין תפוחי אדמה שמרסקין ומטגנין בשומן אם מחמיצין ובדין אם דם דגים פוסל המקוה:

סימן מב (נכפל בטעות) באשה שראתה ג"פ דם מ"ת ולא בדקה מקודם אם מותרת לבעלה. ביאור דברי התוס' נדה ס"ו ד"ה ונאמנת ובש"ה ביאור דברי הרמב"ם שכ' ואם נקבע לה וסת בימי זיבתה ה"ז חוששת לוסתה:

סימן מג בדברי הש"ס פסחים ס"ז דילפינן דטומאה הותרה בציבור בדברי הרמב"ם פ"ו מק"פ דטומאת התהום לא הותרה. ביאור דברי הרמב"ם דטמא מת בז' שלו אף שטבל אין שוחטין עליו. בדין אתרוג כשר שנתערב באתרוג ערלה. ביאור דברי הש"ס בפסחים פ"ח. ודף פ"ד ועצם לא תשברו בו בכשר ולא בפסול:

סימן מד בסוגיא דקופיץ פסחים ע'. בדברי הר"ן דאין עונשין מהלכה בדין אם אונן רשאי לאכול בלילי פסח אפילו משאר קדשים, בדין אם חייבין אמה שאינו מפורש בתורה בביאת מקדש, וישוב לקו' מהרש"א בברכות י"ט ע"ב תוס' ד"ה מדלגין:

סימן מה ברב אשר מקצת מבני עירו אסרו הנאתם עליו אם רשאי לקבל משכורתו הקצוב לו משחיטת בהמות ועופות. ביאור רחב לדברי המהרי"ט בתשובה ח"א סי' ה':

בישוב קו' התוס' בכתובות ע' ד"ה המדיר, בדברי השטמ"ק בכתובות דקונמות מפקיעין מידי שעבוד במשכון ובישוב קו' הר"ן בנדרים כ"ט לענין קדושה לא פקעה בכדי:

סימן מו בשוחטים שחתמו כתב באיסור שחיטה שמחויבים לשלם להרב משכורתו וכעת עזב אחד מהם את העיר, אם מחויב השני לקיים הכתב, או לא, בדין שנים שנשבעו לאכול ככר ואכל האחד החצי והשני לא אכל אם מחויב הראשון לאכול המותר. ובדין שנים שלוו אם המה ערבין קבלנים או רק סתם ערבים: סימן מז באחד שחתם כתב בח"ח ובשד"א ע"ד ראשי העיר שלא ימכור בשר בשותפות עם שאר הזובחים ושוב התירו לו ראשי הקהל לעשות שותפות עם זובח אחד, אם רשאי למכור בשר גם עם יתר הזובחים משום נדר שהותר מקצתו הותר כולו. יבואר היכי דאיכא אומדן דעת דהמתירין אלו ידעו שאם הותר מקצתו הותר כולו לא הי' מתירין כלל הנדר, אם אמרינן בזה נדר שהותר מקצתו הותר כולו. ובדברי הש"ס גיטין ל"ה כהן נושא נשים בעבירה וכו':

סימן מח בשו"ב שנדר בעת חליו שאם ישוב לאיתנו יסלק עצמו משחיטות ובדיקות ואחרי ששב לאיתנו שחט ובדק כמה שנים בלא התרה. וכעת רוצה לשאול על נדרו. אם רשאין לאכול משחיטתו הואיל ועבר כמה שנים על נדרו. בדין נודר בעת צרה בישוב קו' המהרי"ק. על שיטת ר"ת דנשבע בפני חבירו בשביל שעשה לו טובה אין מתירין לו משבועות כ"ט, ובישוב דברי רש"י בחומש בפ' ויחי בפסוק עלה וקבור את אביך כאשר

השביעך התמוהים. ובדין שו"ב שעבר על השבועה. ואח"כ שאל על שבועתו אם מותר לאכול משחיטתו הואיל דחכם עוקר הנדר למפרע:

סימן מט בשו"ב אשר רבים מבני העיר חתמו שלא יאכלו משחיטתו, ובהכתב נכתב ששחיטתו תהי' עליהם אסורה כנבילה וכבשר פיגול, אם יכולין לשאול על נדרם. ובדין מתפיס בדבר האסור ובדבר הנדור:

סימן נ' בשאלה הנ"ל ובדין רבים שנדרו ועברו מקצתן אם כופין האחרים שישאלו על נדרם למען לא יהי' העוברים באיסור:

סימן נא בזובח שקיבל עליו באלה ובשבועה בנדר עד"ר וע"ד הרב שלא ישחוט שום דבר הטעון שחיטה רק אצל שו"ב הממונה עפ"י הסכמת הרב. וגם שלא יביא בשר מחוץ לעיר למכור בעיר, ובאם יעבור ע"ז, הבשר שימכור אסור לכל העולם כקרבן. ועבר על הכתב, אם מותר לקנות אצלו בשר, בדין אם נדר חל על דשלב"ל בישוב קו' הש"ך על הרמ"א באה"ע סוף סי' רל"ד שכ' דדוקא באומרת יקדשו ידי לעושיהן צריך להפר, בדין נהנה מדבר שאסר עליו בקונם אם יצא הדבר לחולין, בדברי הש"ס בשבועות כ"ב לענין ב' שבועות אין מצטרפות. ובדברי הרשב"א בנדרים ט"ו דהנאת תשמיש הוה דשלב"ל:

סימן נב בדין שבועה בכתב. ביאור דברי התוס' בגיטין ע"א ד"ה והא, ודף ע"א ד"ה אמר ר"ז. בדין אם מותר לכתוב את השם הרי הוגה את השם באותיותיו. בדין אם מהני תנאי בשבועה בכתב. בדין אם מהני שאלה בכתב בשבועה בכתבו בדין אם בנדר הוה תנאי שאפשר לקיים ע"י שליח. בדברי מהרי"ט סי' קכ"ז דבהקדש לא מהני שליח משום דמילי לא מימסרן לשליח, ביאור דברי הש"ס בקידושין בהאי גברא דזבין לנכסי' אדעתא למיסק לארעא דישראל וביאור דברי הש"ס בנזיר י"ג בעי מיני' בן רחומי מאביי וכו':

סימן נג בשוחט שקיבל עליו שלא יסע לאחד מצדיקי הדור. ובאם יעבור ע"ז יהי' שחיטתו אסורה כנבילה וכטריפה, וחלה השו"ב והחזירו לו הכתב הזה למען הפיס דעתו של החולה, וכאשר שב לאיתנו עבר על הכתב ונסע לאחד מצדיקי הדור, אם מותר לאכול משחיטתו בדברי הרמב"ם בפ"ה דנדרים שפסק דראובן שאמר לשמעון הריני עליך חרם וכו' נאסרה הנאתו על שמעון ואם עבר ונהנה אינו לוקה. בדין אם בשחיטה שייך אומן קונה בשבח כלי בענין אם מניעת הרעה הוה טובה. ובדין אם בחרם אמרינן הותר מקצתו הותר כולו:

סימן נד בדברי הש"ך חו"מ סי' ע"ג ס"ק י"א שהביא בשם תשובות הרא"ש דבנשבע שלא למכור לפרוע שום חוב אם חוב שמעון קודם להשבועה מותר למכור. בדברי הריב"ש דאין שבועת ביטוי חלה להרע לאחרים ולהפסיד זכותם עיי"ש בסי' קנ"ט. ביאור דברי

הש"ס בב"ק צ"א ע"ב אמר שמואל ביושב בתענית וכו' בדין אם נדר חל בכולל נגד שיעבוד. בישוב קו' הב"י בסי' תקי"ח על הטור שפסק דנשבע להתענות בחנוכה ופורים השבועה אינה חלה. בדברי תשו' הר"ן סי' ע"ד הובא ברע"א סי' רל"ח סעיף ו' דהיכא דיש זכות לחבירו ל"מ שבועה. ובדין נשבע שלא לפרוע ואין לו רק מטלטלין:

סימן נה בשוחט שקיבל עליו באלה ובשבועה ובנדר, עד"ר שלא ישחוט שום עוף בביתו רק בבית השוחטים. מלבד אם יקרא לבעה"ב לשחוט הכפרות קודם יוה"כ ובאם יעבור ע"ז אזי שחיטתו אסורה כקרבן, ועבר ושחט בביהמ"ד מה דינו. ובדין אם מותר לו לשחוט בביה"מ הואיל בהכתב לא נאמר רק בביתו. בדין אם בנדר עד"ר נאמן לומר ע"ז לא נשבע, בישוב קו' התוס' והר"ן בשבועות כ"ו ע"ב אהא דאמרינן גמר בלבו להוציא פת חטין והוציא פת סתם אינו אסור אלא בפת חטין. בדברי הש"ך בחו"מ סי' ר"ח דהיכא דהיום והזמן גורם ל"א כמדארל"ת אעל"מ הואיל ואפשר לעשות בהיתר. ביאור דברי הרמב"ם בפ"ח מה' שחיטה שפסק דאחולין שנשחטו בעזרה אין לוקין רק חייבין מכות מרדות. בדין אם בלאו הבא מכלל עשה שייך כמדארל"ת אעל"מ. בישוב קו' התוס' בפסחים אהא דאמרו בגמ' דר"י ס"ל חשנ"ב ל"ד ופרש"י איסור הנאה ל"ד. ובדברי הצל"ח בפסחים ע"ג שרצה לומר דש"ח מטמא דאמרינן כמדארל"ת אעל"מ ול"ה שחיטה:

סימן נו בדברי הש"ס בזבחים ד' דיליף דכל הזבחים בעי לשמן למצוה מהקישא דזאת התורה בישוב קו' הש"ך על ר"א דס"ל יש שאלה בתרומה והרי ס"ל אין שאלה בהקדש. בדין אם מהני נזירות בלב בדברי הש"ס בזבחים ח' דאמרינן נזיר מחטאת לא ילפינן שכן ישנו בשאלה. ביאור דברי התוס' בחולין ט"ו ד"ה המבשל. ובענין אם א"ר מדרבנן הוה ראוי מדאורייתא: סימן נז בדברי הש"ס בשבועות ג' דס"ל לר"י דלאו דלא תותירו הוה ניתק לעשה ואין לוקין עליו. ביאור דברי הרמב"ם בה' תמורה דהיכי דהלאו כולל יותר מהעשה ל"מ העשה לנתוקי ללאו. ביאור דברי הרמב"ם דציבור ושותפין לוקין אף דל"מ התמורה. ביאור דברי הש"ס בנדרים ג' דמקשה בל יחל דנזירות היכי משכחת לה. בדין נזיר שהשיר שערותיו בסם או בסיקרא אם עובר על לאו דבל יחל. וביאור דברי התוס' בפסחים מ"ג שתירצו דמשו"ה איצטריך קרא דנשים אסורים בחמץ דסד"א דפטורות ממצה עיי"ש: סימן נח בישוב קו' הר"ן בנדרים ט"ו בקונם תשמישך עלי הא מצות לל"נ. בדין אם אמרינן מלל"ב היכי דאפשר בשאלה. בישוב קו' התוס' בר"ה כ"ח אהא דס"ל לר"י בשופר של שלמים לא יצא ובשופר של ע"ז יצא. ביאור שיטת הרז"ה דמצות דרבנן ליהנות ניתנו ביאור דברי הש"ס בביצה ג' דמקשה אהא דספיקא אסורה הרי הו"ל ספק דרבנן. ובדברי הש"ך ביו"ד סי' ק"ב דל"ה דשיל"מ רק כשהמתיר עתיד לבוא בודאי:

סימן נט בשוחטים שחתמו כתב באיסור שחיטה שחלילה להם לקבל משכרתם קצובה מקופת הקהל, ועי"ז נתהוה מחלוקת בעיר והראשים רוצים להביא להם שוחטים אחרים ויקופח עי"ז פרנסת השוחטים. ואשר ע"כ שואלים השוחטים להתיר להם הכתב ואומרים שבהכתב מבואר שאם יאמרו ג' רבנים שמחויבים לציית להראשים אזי בטל הכתב:

והכתב נאבד ולא נודע אם נכתב כדין יבואר אם מהני תנאי בנדרים. ובדין אם רשאים השוחטים לקחת יותר מבהמות כשרות מבטרפות. ובדין נודר ע"ד חבירו אם יכולין להתיר שלא בפניו:

סימן ס' בשוחט שחתם כתב באיסור שחיטה שלא ישחוט מבלי קחת פרס הקצוב להרב, אם רשאי לבדוק דבר הטעון בדיקה בלי משכרת הרב:

סימן סא בדברי הש"ס בשבועות י"א וי"ב דאמרינן טעמא דרבנן דפרה תפדה משום דלב ב"ד מתנה. בדין איך מותר לפדות הפרה אחר שחיטה הרי עבר הכהן למפרע באיסור כלאים בישוב קו' השאג"א על ר"ל דס"ל בנזיר כ"ט כדי לחנכו במצות איך עובר הכהן בלאו דכלאים משום עבודה דרבנן. בדברי הש"ס בברכות מ"ג מנין שמברכין על הריח וכו'. ובדברי הצל"ח שם התמוהים מאד, ובדברי הרא"ש פ' כיצד מברכין סי' י"ט בענין אם על פת צנומה מברכין המוציא:

סימן סב בדברי הש"ס במכות כ"ב יש חורש תלם אחד וכו' בישוב קו' השעה"מ פי"ד ממאכלות אסורות על הש"ס דחשיב כהן ונזיר אבות הטומאה בב' מלקיות והרי נזיר שטימא עצמו אף אם לא הי' כהן חייב ב' מלקיות משום בל יחל ובל תאחר. התוס' בברכות י"ט ובשבת קנ"ב שתמהו על מס' שמחות דכל טומאה שאין הנזיר מגלח אין כהן מוזהר. מרביעית דם שאין הנזיר מגלח והכהן מוזהר ובמהרש"א שם התמוה. ביאור שיטת הראב"ד, בפ"ג מטומאת מת דהא דנזיר אינו מגלח על רביעית דם דוקא במגע ומשא אבל בטומאת אהל מגלח. בישוב קו' התוס' בסוכה כ"ה על ר"ע דאמר מישאל ואלצפן הי' למ"ד שריפה ממש שנשרפו גופן אמאי נטמאו, וביאור דברי התוס' ב"מ כ"א ד"ה אלו מציאות שהקשו כריכות ברה"י אמאי צריך להכריז הא מתיאש וסבר שברה"ר נפל:

הנה בפנים דברתי מענין כהן ונזיר, אזכיר בזה מה שראיתי במנ"ח מ' קמ"ט דכ"ג שקיבל עליו נזירות. דאף דהוא מוזהר בלאו דראשו לא יפרע מ"מ אסור לגלח אף דעובר בלאו. משום דמוטב שיעבור בלאו דראשו לא יפרע שהוא בשב וא"ת משיעבור בלאו דנזירות שהוא בקום ועשה. וקשיא לי לפ"ז איך מקבל עליו נזירות לעבור ע"ד תורה דאף אם

מגלח ביום ל' יצא דזה הוה גדל פרע ע"כ כה"ג מגלח ביום כ"ט או בליל כ"ט שלא יעבור על ראשו לא יפרע דהרי ילפינן כ"ג מנזיר לענין פרוע ראש ונהי דמה שמגלח בכל יום או בכל שבוע הוא מדרבנן אבל קודם י מחייב לגלח מדאורייתא אמנם הרי ילפינן מקרא בנזיר ד' באומר שבועה שאשתה וחזר ואמר הריני נזיר דאתיא נזירות וחלה וא"צ לשתות וה"ה בכ"ג ונזיר. אך קשיא קצת איך מקריב ענפת חביתין ביום כ"ט. או ביום ל' למ"ד דאם גילח ביום ל' לא יצא והרי אסור לכנוס למקדש פרוע ראש והרמב"ם פוסק בפ"ב מביאת מקדש דטמא מת אין משלח קרבנותיו וה"ה פרוע ראש. וצ"ל דפרוע ראש דמי לטמא דמשלח קרבנותיו כמבואר בר"מ שם ודו"ק. והנה אם נאמר דלכתחלה אסור לכ"ג לקבל נזירות דאין העשה דקדוש יהי' גדל פרע דוחה ל"ת דראשו לא יפרע דמי הכריחו לקבל נזירות והו"ל דחיית ל"ת ע"י פשיעה קשיא לר"ע דמוקי בזבחים ק' וברכות כ' קרא דלאחותו בכ"ג ונזיר דמטמא למת מצוה והרי הוה. דאי להיתרא דלכתחלה אסור לקבל נזירות ודאי להיתרא לא נקט בקרא כמבואר ביבמות ע"ח. ומוכח מזה דכמו דאמרינן בברכות כ' דכבוד הבריות דוחה עשה דפסח משום דהוה שוא"ת ה"ה דעשה דוחה ל"ת בשוא"ת והותרה לגמרי ול"ה דחוי' ואף באפשר לקיים שניהם ול"ה כמו דחיית עשה לל"ת ע"י פשיעה ומ"ה מותר הכהן לכתחלה לקבל עליו נזירות, ובתשו' ברית אברהם חאה"ע ס"ס קכ"א הוכיח דבדיבור ולא במעשה ל"א כמדארל"ת אפל"מ מדאצטריך קרא דאין שבועה חלה לבטל מ"ע והרי בלא"ה בודאי לכתחלה אסור לישבע [ומ"ש שם דלקי משום שבועת שוא זה ליתא דאם נימא דשבועה חלה לא לקי דל"ה ש"ש אך כונתו משום דלכתחלה אסור לישבע] ונימא אם עביד ל"מ וה"ה שהי' לו להוכיח סברתו מכ"ג ונזיר אם נאמר דכהן אסור לכתחלה לקבל עליו נזירות. אבל לפמ"ש גם הוכחתו ליתא דה"א דשבועה חלה ועשה ול"ת דשבועה דוחה עשה דסוכה בשוא"ת והוה הותרה ולא דחוי' ומותר אף לכתחלה לישבע קמ"ל קרא. מיהו לפמ"ש אתוס' ביבמות ע"ח ד"ה מצרי שני דיתורא דקרא אתי שפיר לדאי א"כ קרא דלאחותו דהו"ל יתורא דקרא י"ל דאי נקט. ואין ראי' מקרא דמותר לכתחלה ודו"ק הטיב. (וי"ל דמיירי בהי' נזיר ונעשה כ"ג) והנה מ"ש בפנים באות ב' והנה בתשו' אחת שכתבתי בימים אלו רמזתי על התשו' הנדפסת לקמן סי' קנ"א דרוש שם:

סימן סג דרוש בסוגיא דכהנים שלוחי דידן יומא י"ט ונדרים ל"ו. ביאור דברי התוס' ביומא שכ' דהאיבעי' קאי אי הוה דוקא שליחא דרחמנא או שליחא דידן ג"כ. בדין כהן וזר שעבדו שניהם עבודה אם העבודה כשרה, בדברי הרמב"ם שמביא בה' עבודת יוה"כ אתה שלוחנו ושליח ב"ד ובש"ס דחי זאת, בדין אם הבעלים הדירו הכהן אם מותר הכהן

להקריב קרבנם ולא מקרי זאת הנאה. ביאור דברי הש"ס בגיטין נ"ד בסוגיא דכהנים שפיגלו, בישוב קו' תשובות פנים מאירות על הא דאיבעי' לן אי כהנים שלוחא דידן והרי נכרים מביאין נדרים ונדבות כישראל והם אינם בני שליחות. בישוב קו' הריטב"א איך ילפינן שליחות מושחטו כל קהל עדת ישראל דילמא שם הטעם משום זכי'. בישוב קו' המל"מ על הרמב"ם שפסק בתורם משלו על של חבירו א"צ דעת בעלים. ביאור דברי הש"ס בב"מ כ"ב ותיסברא והא בעינן מה אתם לדעתכם. ובישוב דברי הרמב"ם שפסק בפ"ד דתרומות ה"ט דהאומר לשותפו או לבן ביתו לתרום וביטל השליחות קודם שתרמו אם לא שנה השליח תרומתו תרומה. כר"ל ולא פסק כר"י:

סימן סד באשה שחתמה על כתב במסה"ק שבאם עד עבור ב' שנים לא תבנה בזש"ק מוכרחת היא לקבל ג"פ מבעלה ואם לא תקבל אזי אוסרת עצמה בקונם בשר ויין ועבר הזמן הזה ולא נפקדה ואינה רוצה לקבל ג"פ מבעלה אם רשאי הבעל לגרשה בע"כ או לישא אחרת עלי' בהיתר מאה רבנים למען יקיים מצות פ"ו יבואר אם בנודר ע"י שליח שייך אשלד"ע משום דנודר כאלו בנה במה, בדין אם יכול הבעל לקיים נדר שהוא נגד שיעבודו. בדין אם יכול הבעל לקיים נדר קודם שיחול. ביאור דברי הרמב"ם בפי"ב מה' אישות הכ"ד דבנדרה שלא תטעום אחד מכל הפירות וקיים לה הוא צריך ליתן לה כתובה אבל אין כופין אותו לגרשה ובהדירה הוא כופין אותו לגרשה, ובש"ה בישוב קו' התוס' בכתובות ע"א ד"ה שנדרה היא. וביאור דברי הגהות מרדכי בשבת פ"ג דהיכי דהיא נדרה וקיים לה הוא שוב ל"מ התרת חכם: סימן סה דרוש בסוגיא דבל תאחר ר"ה דף ה"ו בישוב קו' הפנ"י על הש"ס דקאמר נ"מ לנודר למיקם עלי' בבל תאחר והרי בלא"ה ברגל הראשון עובר בעשה ואלאו דב"ת אין לוקין. בדברי המוצל מאש סי' מ"ה דמותר להשביע לחבירו אף שיודע דנשבע לשקר. בישוב קו' השאג"א בסי' ס"ו על הרמב"ם שפסק דאשה עוברת בב"ת ובש"ס היא איבעי' דלא איפשטא. ביאור דברי התוס' בסוגיא דף ד' ד"ה ומעשרות שנסתפקו אם במעשר ותרומה עוברין בב"ת. בישוב קו' התוס' בחולין ל"ז אהא דאמרינן ביחזקאל שלח אכל מבהמה קודם שהופרשו מתנותי'. ביאור דברי התוס' ד"ה לקט שכחה ופאה שכ' דלא משכחת ב"ת רק בעבר ונטל דחייב להחזיר וביאור דברי הש"ס בסוגיא אלא מאי חליפי חליפי תודה וכו':

הגה בפנים אות א' הבאתי דברי הפמ"ג דלהציל מלאו שהוא בשוא"ת א"צ לפזר כל ממונו עיי"ש. הנה מפשטא דגמ' חולין מ"ט ע"ב דאמרינן שם רב ואיסורא דאורייתא ואת אמרת התורה חסה על ממונם של ישראל, משמע דבשום איסור דאורייתא לא חסה התורה על ממונם של ישראל. אך ממה שצותה התורה לכהן להמתין עד שיפנו הבית

משמע דבשביל הפסד ממון משהינן מצוה וה"ה דאלאו שהוא בשוא"ת א"צ לפזר כל ממונו אבל יש לשדות נרגא בזה ודוק: סימן סו המשך הדרוש הנ"ל, בישוב קו' התוס' בסוגיא דף ו' ס"ה יקריב אותו על התוס' יבמות פ"ח לענין שנים אומרים אכלת חלב והוא אומר לא אכלתי. בישוב קו' האור חדש קידושין מ"ב על קו' התוס' שם לענין שליחות בקדשים ביאור דברי התוס' בד"ה הנ"ל שכ' דלאחר ג' רגלים גם בחטאות ממשכנין. בישוב קו' השאג"א בסי' ס"ו המובא בסי' הקודם. ובענין אין נשאלין על ההקדש:

הגה בפנים פלפלתי בסוגיא דשעבודא דאורייתא. הנה קשה לי אדברי ירושלמי פ"ג דכתובות הובא בתוס' ר"פ א"נ ד"ה ועל אשת אחיו שהקשה בבא על בתו דפטור משום דקלב"מ והלא בלא"ה קנסא לאבי' ומשני כשבא עלי' עד שלא מת ומת דאי לאו קלב"מ היתה תובעת ליורשים, ואיך תתבע ליורשים שישלמו מנכסיו והרי כל היכי דלא מצי ליתבע מיני' דידי' גם מנכסיו אינו גובה כמבואר בבכורות מ"ח וכיון דקנסא לאבי' ולא מצית ליתבע בחייו גם מנכסיו לא גבי' דהמה רק עריבין, ונראה מזה להוכיח כמ"ש בתומים סי' מ"ט ס"ק י"ט דדוקא למ"ד שעבודא ל"ד הנכסים המה רק עריבין אבל למ"ד שעבודא דאוריתא הוה שעבוד גמור ואף דליכא למיגבא מלוה גובה מנכסי הלוה דלא כסוגיא דבכורות ומה"ט בבא על בתו לולא דקלב"מ שעבוד חל על הנכסים דבמלוה הכתובה בתורה שעבודא דאוריתא רק דבחיי אבי' לא תוכל לתבוע שהתורה זכתה לו בשעת העמדה בדין אבל כשמת היא תובעת מהנכסים שירשו האחים וע' בנתיבות סי' ל"ג ס"ק ב' שכ'. ג"כ דבמת הלוה גובין מיורשיו לא מתורת ערב רק בשעבוד הגוף מהלוה ותי' זה ל"ש בקנס דהגוף לא נשתעבד כיון דל"מ ליתבע מיני' ע"כ המובחר כדכתיבנא עוד י"ל בעיקר הקושיא דכיון דכשבגרה מצית לתבע לאב כדאמרינן בירושלמי בבא עלי' עד שלא בגרה ובגרה א"כ עכ"פ כבר התחיל שעבוד נכסים שמא לא תתבע עד שתבגור ע"כ במת האב יכולה ליתבע מנכסין אף שלא בגרה ודו"ק: סימן ס"ז בדברי הרמב"ם ספ"ז דנזירות שכ' דמה"ט נזיר מצורע מגלח משום שאינו קדוש, בישוב קו' הש"ך בסי' רס"ב על הד"מ שפסק דאם מל תוך ח' א"צ להטיף דם ברית. וביאור דברי הש"ס במנחות ע"ב ואס"ד נקצר שלא כמצותו כשר אמאי דוחה שבת:

סימן סח בדברי הש"ס במכות ט"ז סוגיא דבטלו ולא ביטלו. ביאור דברי התוס' ד"ה אי דקטלי' שהקשו דילמא מיירי שהרגה בשוגג. ודברי מהרש"א שם. בישוב שיטת ר"ת הובא בב"י סי' רכ"ח דנדר עד"ר אף לדבר מצוה אין לו התרה. וקושיא ע"ד הש"ס דמקשה והא איכא משכון וכו':

סימן סט בדין אם יש לחתן הרב חזקה ברבנות. ואם אותן בעלי הבתים שמגידים חות דעתם למנות וקרוביהם נכנסים למנין בדבר התמנות הרב: סימן ע' בשמש העיר שנפטר והניח אחריו שתי בנות נשואות. וצוה ראש הקהל לנכדו מבתו שישמש בבהכ"נ ועשה כן והחזיק בשמשות כמה ירחים. אם רשאים בני העיר למנות כעת שמש אחר במקומו. יבואר אם בשמשות שייך דין חזקה. ואם בן ברתא כבן, הן לענין ירושה והן לענין חזקה: סימן עא בעיר קטנה שהיתה שייכת לעיר גדולה בעניני מסים וזכות הרב ועתה מטעם המלך שייכת לעיר אחרת בעניני מסים ומעטריקא. אם גם זכות הרב והשו"ב שייכים עי"ז לעיר השני. בדין אם שכירות מהני בדשלב"ל בדברי הקצוה"ח סי' של"ג ס"ק מ' דשכר פעולה נקנה בדיבור אפי' בדבר שלב"ל. בדין אם מותר לאחר לסדר קדושין במקום שיש רב בלי רשותו. וביאור דברי התוס' בסנהדרין ס"ח שכ' דיש לקטן זכי' בשכר פעולה: סימן עב ברב אשר הי' שייכים לו כפרים אחדים בעניני רבנות ושל"ח וקם בנו תחתיו אם יכולים בני הכפרים לקחת להם רב אחר נגד רשות הרב דמתא או לא. ובדין אם במכירי כהונה מחויב הבעה"ב ליתן גם ליורשיהם: סימן עג בעיר אחת שממאנת לשלם להמו"ץ משכרתו אם יכול הוא לעקל שחיטת השו"ב ולאסרו אם לא ירצה לגבות לו פרס הקצוב לו:

סימן עד אם רשאים ראשי העיר לקבל מעות לצורך העיר עבור משרת הרבנות מאת הרב אשר בדעתם לתת הכתר הזה על ראשו:

סימן עה באחד שהניח חידושי תורה כתובים אם מותר לאחר להעתיקם ולהדפיסם שלא ברשות היורשים. בדין אם במצוה שייך ירושה. ואם מותר לדפוס פעם שנית ספר שהוציא אחד לאור אחרי שהמחבר מכר כל ספריו. ואם בכור נוטל פי שנים בריוח ספרים הנדפסים אחרי מות אביו:

סימן עו באשה שנדרה בעת חלי' הש"ט והנזמים שלה, ובעלה עמד אצלה והחריש לה. ואחרי ששבה לאיתנה אמר כי מעולם לא רצה לקיים נדרה. ולא החריש רק שלא לצערה. והאיש הזה אין בידו לותר כ"כ כי איננו איש אמוד. בישוב דברי הטו"ז באהע"ז סי' צ' שכ' דל"ה נדר רק באמר הבעל בפירוש אין אבל אם שתק בשעת צוואתה לא מקרי נדר. ביאור דברי התוס' בכתובות נ"ט ע"ב ד"ה כגון שכ' דמשו"ה לא חל הנדר כיון דנשתעבדא לי'. בדברי הטו"ז בא"ח סי' תקס"ב שכ' דבתענית גם הרא"ש מודה דמהני גמר בלבו. בדין אם יכולין להקדיש טובת הנאה ובדין אשה שמתה בלא זש"ק אם הבעל יורש הבגדים שעשה לה אבי':

סימן עז באחד שהקדיש קודם מותו מנורה לבהכ"נ ואחר מותו לקחה אלמנותו המנורה ונתנה לבעלה השני אשר מכרה לאחר. ותובעים אנשי בהכ"נ את המנורה מהקונה, והוא טוען כי לא ידע אם הקדישה הראשון יבואר בהקדיש בזה"ז ומת אם היורשים מחויבים לקיים ובדין אם אמירה לגבוה כמסירה להדיוט הוה קנין גמור:

סימן עח באחד שנאבד בנו ולא נודע מקומו ונדר שיתן חמשים ר"כ לצדקה אם יבוא בנו לביתו. ושב הבן והשליש האב הסך חמשים ר"כ שנדר, ואח"ז הענו האב והבן, אם מותר להחזיר להם המעות שנדר האב בישוב קו' הר"ש פ"ד מ"ט דפאה על רש"י ב"מ ט' ע"ב שפירש דברי הש"ס שליקט את הפאה אדם דעלמא שאינו בעל השדה. בדין בעה"ב שהי' עשיר והעני אם מותר במעשר עני שלו ביאור דברי הש"ס בנדרים פ"ד ע"ב לענין אם נחשדו ע"ה על מעשר עני, ובש"ה ביאור דברי רש"י בב"מ הנ"ל ובדין אם רשאי אדם להפקיר כל נכסיו:

סימן עט באחד שצוה לפני מותו שיתנו מהונו סך מאה וחמשים ר"כ על גמר בנין בהמ"ד וסך מאה ר"כ לקנות מקום להרחיב בית מועד לכל חי. אם רשאים ראשי הקהל לקחת הסכום הזה לצורך בנין בית המרחץ. ובדין אם רשאים לקחת יותר מהנפטר עבור הקבורה משווי דמי הקרקע:

סימן פ באחד שצוה בחליו בצואת ש"מ שיתנו הס"ת שלו אחר מותו להקלויז, ויום אחד קודם מותו חזר מדבריו וצוה לתת הס"ת לבהכ"נ, למי שייך הס"ת. בדין אם בס"ת שייך אמירה לגבוה כמסירה להדיוט דמי. ובישוב קו' הש"ך בסי' רנ"ה ס"ק ה' על הרמב"ם שפסק בפ"ז מערכין דבהקדש אף תכ"ד אינו יכול לחזור, וסתירת הסוגיות מתמורה כ"ה לב"ק ע"ג בענין זה: סימן פא באשה השולטת בנכסי בעלה שכתבה לה ס"ת והניחו בעיר פלוני ואח"כ לקחו משם והניחו בעיר אחרת ואחרי מות האשה הזאת רוצים יורשי בעלה שהס"ת ישאר במקום אשר הי' שמת באחרונה. באמרם כי הס"ת נכתב מנכסי אביהם אכן נמצא כתב מהאשה שנותנת הס"ת במתנת בריא לקלויז אשר הי' שם בראשונה, פלפול עצום בביאור שיטת הפוסקי' דרשות הנפקד נקנה למפקיד. בדין אם בס"ת אמרינן אמל"ג כמל"ד. בדין אם חצר קונה בלא כוונה בישוב קו' הקצוה"ח על הטו"ז בסי' קפ"ט שכ' דהנפקד ל"ק בדיבור דרשות הנפקד שייך למפקיד. בדין אם בס"ת שייך דעת אחרת מקנה כיון שלא נמצא בו רק טובת הנאה בישוב קו' המרדכי על הש"ס דב"מ י"א ע"ב דמשני דעא"מ וביאור נחמד לדברי הש"ס שם, ביאור דברי הירושלמי בפ"ד דשביעית מאימתי אדם זוכה בפירות שביעית וכו' ובדין אם חצר קונה הפקר שלא מדעת:

סימן פב המשך התשובה הנ"ל. בדין אם בצדקה לעניים אמרינן אמירה לגבוה כמסירה להדיוט דמי. בדין אם יוצאין בס"ת שאינו שלו ידי חובת קרי', ביאור דברי התוס' בפסחי' צ"א ד"ה שהי' שכ' דמה"ט מפקח הגל חייב בפסח שני שכל הטמאות כשעת מציאתן. בדין אם יוצאי' בספק גזל ידי חובת אתרוג, בדין אם אמירה לגבוה שייך בכתב. בענין אם בהקדש י"ל שלא להשביע כתב כן הואיל ואמל"ג כמל"ד, וביאור דברי הש"ס בב"ק מ"ח ע"ב ת"ר כנוס שורך וכו':

סימן פג אם יכולין להקריב ק"פ בזה"ז אעפ"י שאין בית משום דטומאה הותרה בציבור וכה"ג אין מעכב. בדברי רבינו חננאל שאמר לבא לירושלים בשנת י"ז לאלף הששי. פלפול בענין כהן מחוסר בגדי' שעבד עבודה ובדברי הפמ"ג בפ"כ ה' תפילין שנסתפק בכתב תפילין וס"ת על איסורי הנאה אי שריין:

סימן פד מחתן המחבר הרה"ג האבד"ק פאקשאן נ"י בדבר השאלה המבוארת לעיל סי' פ"א. בדין אם מהני דעת אחרת מקנה בלא כיון לקנות. בענין אם בס"ת מהני דעת אחרת מקנה ביאור דברי הירושלמי פ"ד דגיטין ה"ג ר"ז בעי קומי ר' מנא מסר לה במוסירא מהו, בדין אם הפקר ב"ד פטור ממעשר, בענין אם בגט מהצורך שיקנה הבעל להאשה כל נייר הגט אף החלק או יכשר אם יקנה להאשה את חלק הנייר אשר הגט כתוב עליו וישאיר לעצמו החלק, ביאור דברי הש"ס בע"ז ס"ג דמוקי לה לברייתא שם בעומד בחצרה ואסור משום אתנן, ביאור דברי הירושלמי בגיטין פ' התקבל חצרו של שליח קבלה מה שתעשה כידו. בישוב קו' הקצוה"ח בסי' קפ"ט על הש"ס בקידושין מ"ז דאמרינן דאם נשתייר ש"פ מקודשת והרי החצר קנוי הוא להמקדיש. ישוב דברי הש"ך בחו"מ סי' קצ"ח ס"ק ז' דל"א חצרו ומתנתו אין כאחד. ביאור דברי התוס' בקדושין י"ט ד"ה אומר. ביאור דברי הש"ס בקדושין כ"ב גבי עבדי' דר"י הנדאה. ובדין אם יש חצר להקדש:

סימן פה המשך התשובה הנ"ל. אם אמרינן במ"ע אמירה לגבוה כמל"ד, בישוב קו' הרז"ה למה הקנה ר"ג לר"ע בקנין אגב או בקנין חצר ת"ל דאמל"ג כמל"ד, בישוב קו' המפרשים על התוס' פסחי' כ"ד ע"ב ד"ה אלא. בדין אם מותר להלות מ"ע בריבית. בישוב קו' הש"ך בסי' רנ"ח סקי"ח על התוס' ב"ק ל"ו. בענין אם בס"ת שייך אמל"ג, ואם אמל"ג הוה בכתב, בענין דהמקדש חייבי לאווין נימא דהוה קדושי טעות. ובדין אם בגזבר הממשכן עבור הקדש שייך לאו דלא תבוא א"ב:

סימן פו באחד שהניח בית לחלק פירותיו בכל שנה ושנה לעניי העיר, אם מותר לתת מהמעות הזה לקרוביו שאינם מבני העיר:

סימן פז בישוב קו' השאג"א על הא דמבואר בפסחים ע"ז דס"ל לר"י טובת הנאה אינה ממון וממשנה דמע"ב מוכח דס"ל ט"ה ממון. בענין אם מתנות כהונה הוה שכר פעולה. ביאור דברי התוס' בפסחי' מ"ו ד"ה הואיל בישוב קו' התוס' בפסחים סם על רש"י שפירש חורש בשור וחמור דהחמור של קדשי בדק הבית. בדברי המל"מ בפ"ט מכלאים שכ' דהמנהיג בהמת קדשים עם בהמת חולין חייב משום כלאים. בענין אם זכר מבהמת קדשים בא על בהמה בעלמא אם יש חשש על הולד. ובדברי המל"מ שכ' דמרביע פסולי המוקדשין על פסולי המוקדשין ל"ה כלאים:

סימן פח באחד שנהג תמיד להניח תפילין בחוה"מ. ובא לעיר שרובן אין מניחין בחוה"מ ואין דעתו לחזור איך יתנהג הפעם. בדין אם מותר לקרות ק"ש בבוקר בלא תפילין, פלפול בש"ס קידושין כ' בסוגיא דגואל לחצאין, בדברי הרמב"ם שפסק בפ"ג מה' עכו"ם ה"ט דעושה עכו"ם לעצמו אף שלא עשאה בעצמו רק ע"י אחר לוקה. בדין ממיר בכתב וביאור דברי התוס' ב"מ צ' ע"ב ד"ה ר"ל אמר:

סימן פט בדבר הכתב שעשו בעיר אחת שלא ישכור שום אחד האראנדע רק באופן שהמוזגים יהיו שותפים ואם יעבור אחד על הכתב אזי יהא פתו פת כותי ויינו יין נסך וכו' וכעת יצאו אנשים ועברו על הכתב מה דינם ואם בתקנות הקהל בעינן שיעשו במעמד כל אנשי העיר:

סימן צ. במי שמתו לו ב' בנים מחמת מילה. ונולד לו בן ג' ולא נבלע בו דמו ואבי הבן אמר שנראה לו שהבן השני שעת לא נבלע בו דמו אם מותר למול הילד הזה כשיבלע בו דמו יבואר אם נאמן האב נגד רוב דמצוין אצל מילה מומחין הם בדברי התוס' חולין מ"ז שכ' דס"ל לר"נ בב' זימני' הוה חזקה מדא"ל המתינו. ביאור דברי התוס' בע"ז כ"ז ע"ב שכ' דאם רוצה להחמיר על עצמו ולמסור נפשו רשאי. ובדברי הרמב"ם שפסק דאם מוסר נפשו למצוה במקום שאינו חייב מתחייב בנפשו:

סימן צא באחד שמת לו בן ביום ה' למילתו. ואח"כ נשא אשה אחרת ומת לו בן גם מאשה הזאת ביום ה' למילתו אחרי שכבר נתרפא מהמילה ויש ספק אם הילד הזה הי' בן ט' או בן ח' חדשים ואח"כ מת לו עוד בן מהאשה הזאת ביום ד' למילתו אחרי שכבר נתרפא מהמילה ומהילד הראשון אין האב זוכר אם נתרפא. ונולד לו עוד בן והוא כעת בן ג' שנים בריא וחזק אם מותר למולו. פלפול גדול בדברי הרמב"ם שפסק דמי שמתו אחיו מחמת מילה אין מלין אותו עד שיגדיל ויתחזק כחו הא כשיתחזק כחו מלין אותו ובכמה ענינים ודינים המסתעפים לזה:

סימן צב באחד בן עשרים שנה שיש ספק אם הוא נימול כהוגן יען כי במקום אחד נדבק בערך חצי האצבע, העור שלמעלה מחוט המקיף העטרה שלצד הגוף עד כי לא נראה שום חריץ במקום הזה. ויתר החוט שהוא הרוב נראה יפה בעומק כראוי ויש ספק אם מתחלה לא נימול יפה או שנדבק אח"כ אם צריך לתקן או לא. ביאור דברי הירושלמי ביבמות פ' החולץ אלו ציצין המעכבין את המילה וכו', ובישוב קו' התוס' בחגיגה דף ד' ע"ב ד"ה דמרבה לר"ע דס"ל ערל כטמא בפסח למ"ל קרא דערל אינו אוכל ת"ל מטמא:

סימן צג בדבר הקושיא שהקשה המחבר בספרו בית יצחק חא"ח סי' ל"ו אות א' על הרמב"ם שפסק דנולד מהול צריך להטיף דם ברית ופסק בפ"ז דתרומות דאוכל בתרומה וזה סותר לסוגיא דיבמות ע"א בדברי הש"ס בשבת קל"ה דאם היא ספק ערלה כבושה לא מהלינן בשבת. בדין אם לא מל כל העור ושייר ציצין המעכבין אך הפורע פרע כל העור ונתגלה העטרה כדת אם הוה כנימול. בדברי הטו"ז בסי' רס"ד שנסתפק בנולד מהול ואח"כ מכח שמנו נמשך העור למעלה אם חייב מילה מה"ת. ובדברי הש"ס בסוכה מ"ב דמקשה והרי מדאגבי' נפיק בי' ול"ה טועה בד"מ:

סימן צד בדברי הלבושי שרד בחידושיו ליו"ד שכ' דאם האשה לא תוכל לילך בידוע שהוציא העובר את ראשו חוץ לפרוזדור ומלין את הילד בשבת בישוב קו' התוס' בבכורות מ"ו ע"ב אהא דאמרי' שם פדות פוטר לאתויי הא דת"ר וכו' וביאור דברי הש"ס שם שדברי החוו"ד שכ' דהיכי דהתורה כתבה האיסור ספק מותר, והיכי דכתבה ההיתר ספק אסור, ביאור דברי התוס' בחגיגה ה' ד"ה משום סקרתא. ובדין מי שהסיר המזוזה אדעתא לבודקה אם צריך לברך אח"כ:

סימן צה בתינוק שנולד בע"ש ויש ספק אולי נולד בין השמשות אם מותר למולו בשבת, בענין ס"ס דסתרי ובענין ס"ס בדשיל"מ:

סימן צו בקלויז שמקודם שנבנתה התנו אנשי בהכ"נ שלא ימולו שמה, אם רשאים אנשי הקלויז לחזור מדבריהם, בדברי הח"ץ בסי' ע' דבמכירי כהונה יכול לחזור בשביל צורבא מדרבנן ובדברי התוס' במגילה כ"ז שהוכיחו דקיי"ל בכל דוכתא הלכה כר' יהושע בן לוי לגבי ר' יוחנן עיי"ש: סימן צז אם מותר למול בשבת ולפרוע אחר השבת, בדברי הישׁ"ש פ"ח דיבמות אות ג' דמל ולא פרע אפי' חצי מצוה לא עביד, ובדברי התנחומא פ' לך לך דאברהם אבינו נימול ע"י עקיצת עקרב:

סימן צח אם יש להתיר את המציצה ע"י שפופרת של זכוכית אשר לה שתי פיות האחת ינתן בפי המוהל והשנית על אבר הנימול:

סימן צט בדברי הפמ"א הובא במחצית השקל סי' תל"א ס"ק ד' שפי' הך דמי שיש לו ב' ערלות אין דוחין את השבת למול אותו היינו ב' עורות הפריעה. בדין כל יתר כנטול דמי: בדין מי שיש לו ב' גידין ולא נימול רק באחד אם רשאי לאכול בתרומה וקדשים בדברי התוס' במנחות ל"ז ד"ה או שכ' דבעולם הזה לא נמצא איש שיהי' לו שני ראשים בדברי הספר גנת וורדים הספרדי דמי שמת והניח בן או בת טרפה אשתו זקוקה ליבם. ובש"ה בישוב קו' הט"א על הרשב"א שכ' דהיכא דמחויב מדרבנן אינו עובר בב"ת מש"ס דעירובין צ"ו:

סימן ק באחד שנולד לו בן משפחה ערלים ורוצה לישא הערלית הנ"ל לאחר שתתגייר אם רשאין לגיירה אעפ"י שהיא לשם אישות למען לא יבוא הוא לידי עבירות חמורות. וגם אם ל"ה זאת הנטען על השפחה דמבואר במשנה יבמות, בישוב קו' השעה"מ פי"ג מאיסורי ביאה על הש"ס בקדושין ס"ב דל"ה בידו להתגייר דמי יימר דמזדקק לי' תלתא. ביאור נחמד לדברי הש"ס ביבמות צ"ב לענין אין קדושין תופסין ביבמה. בישוב קו' התוס' בקידושין ס"ב ד"ה אלא מעתה. בדין גר שאמר שמקבל עליו חוץ מדבר אחד אם בדיעבד הוה גר. וביאור מקראי קודש בדברים פ' נצבים פן יש בכם וגו' והתברך בלבבו וגו' לא יאבה ה' וגו':

סימן קא. בדברי התוס' ב"ק פ"ז ד"ה בעבד כנעני שכ' דגם בעבד כנעני שלו חייב ברפואה כשחבל בו, בדברי הש"ס בב"ק ע"ה בר"ג ששמת שסימא את עין עבדו. ובדברי הירושלמי סוף פרק אלו נערות לענין מודה בקנס אם חייב לצאת יד"ש:

סימן קב בס"ת שמוחזק בכשרות, ואמר הסופר ששכח לקדש שם אחד יען לא ידע אם חול הוא או קודש אם צריך לקדור השם או מהני להעבירו בקולמוס או כשר בלא תיקון: ביאור דברי הש"ס בגיטין נ"ד לענין נאמנות הסופר. בענין אם פסול דזא"ו הוה דאורייתא או רק דרבנן. בדברי הפמ"ג בסי' ל"ב ס"ק ל"ב דכתיבה לשמה ל"ה רק דרבנן בדברי הרמב"ם שפסק דמעיל שנטמא בחוץ מכניסו פחות מגע"ג שנאמר לא יקרע, ובדין אם בדיו ע"ג דיו יש משום מחיקה:

סימן קג בס"ת שנמצא בשם אלקים מחק וכתב אדום הנוטה לשחרורית על אותיות ה' ויו"ד, והטישטוש מתפשט גם לאות מ' סתומה של השם ואין המם מוקפת גויל, אם יש איזה תיקון לשם הקודש הזה או צריכין לסלק היריעה. בדין שם הקודש שנפסל אם ל"ה כנראה ונדחה ואינו חוזר ונראה דבקדשים יש דיחוי. בדין צבע שנפל על אותיות וחוץ לאותיות אם מותר להעבירו ול"ה חק תוכות, בדין שמות הנמצאים בכותלי בהכ"נ

אם מותר לסוד אותם בסיד, ובישוב קו' המנ"ח על הרמב"ם שפסק בפ"א מביאת מקדש הי"ד דאם עבד בקרועי בגדים חייב מיתה בי"ש ועבודתו כשרה:

סימן קד קושיא בדברי התוס' פסחים ד' ע"ב ד"ה לאו שכ' דאף דמשכיר בית לחברו בי"ד חזקתו בדוק אם הבעלים בעיר צריך לשאול, בדברי הש"ס גיטין נ"ד בענין טהרות שעשיתי עמך ביום פלוני נטמאו דמייתי ראי' מכ"ג ביום הכפורים עיי"ש. בישוב דברי המל"מ שכ' בפ"ג מגזילה דשומר או גזלן חייב. אף בהיזק שאינו ניכר. ובדין אם מותר לבנות בשבת ע"י היתר למכור הבית נכרי:

סימן קה בסופר שנמצאו פסולים בהסת"מ שכתב מהם מחמת פשיעות ומהם מחמת קלות, וגם העידו עליו בעדות מיוחדת שהחליף תפילין ופרשיות ומכרם שלא ברצון הבעלים, מה דינו ומה דין סת"מ שכתב, בדברי המג"א בסי' ל"ט דמומר לתאבון פסול לכתיבת ס"ת:

בדין אם גר רשאי לכתוב ס"ת, בדברי הפמ"ג בסי' ל"ט סק"ג דסתמא לא פסול רק מדרבנן ובספק הוה ספיקא דרבנן. ובענין אם יריעה או תיבה פסולה בטילה ברוב יתר היריעות או התיבות הכשרות:

הגה בפנים אות י"ד הבאתי דברי התוס' זבחים ע"ט ע"ב ד"ה תנן התם שמבואר בדבריהם דדבר הבטל מצטרף להשיעור. ודברי התוס' זבחים ע"ח דדבר הבטל אין מצטרף להשיעור וכעת הראה לי ידידי הרב הגאון מ' אלכסנדר:

שמואל האלפערן נ"י. מ"מ דפה"ק לבוב יצ"ו דברי המזבח כפרה בזבחים ע"ט שחולק על תוס' ד"ה תנן הנ"ל וכ' וז"ל ול"נ דאע"ג דאינו יכול לאסור מ"מ הוא עצמו נעשה כמבטל ולעולם עומד בפסולו כל מקום שהוא ופגול ונותר שמצטרף להשלים לשיעורו ונהי' כמבטל לפה"ק נתתי טעם משום דאשכחן דמצטרפין לענין לא יאכל והא לא שייך הכא א"כ מדאורייתא נמי הוי תוס' ריב"א עכ"ל הרי דדבר זה אם בטל ומצטרף היא מחלוקת הראשונים ונראה מדברי מזבח כפרה דס"ל לא אמרינן איסור נהפך להיות היתר כדעת הרשב"א דאסור לבטל כאחד יבש ביבש אבל להפוסקים דאיסור נהפך להיתר והוא דעת הרא"ש פג"ה ובסי' ק"ט לדידהו בטל ומצטרף וע' מנחות מ"ב ע"ב דאמרינן שם בטעמו דשרינן לה להיא ביעתא ואמאי לא מבטלין אותו לדעת הטו"ז דבמצוה ל"ש אין מבטל איסור לכתחלה גם נראה קצת משם דאף בדיעבד אוסר ולא בטל ונראה משום דדרשינן שם כליל תכלת שיהי' כלו תכלת לשמה ומ"ה אם עירב הטעימה ל"ה כולו תכלת לשמה ומזה מוכח קצת דלא בטל ומצטרף ודוק. והנה הרב הגאון המפורסים מ' יעקב וויידענפעלד זצלה"ה האבד"ק הרימולוב השיב על דברי דמה"ט לא שייך הכא

ביטול ברוב שיבטל השם או האות משום דכל אחד בספק עומד כמ"ש הכה"ג הובא בפמ"ג סי' ק"ה בש"ד סק"ל. וזה ליתא דכיון דהאות נפסל ע"י אדם והוא ידע איזו אות נפסל רק דאנן לא ידעינן. ובודאי רק מיעוט נפסל הוה כמו כל תערובות ובטל ברוב כמו כל טרפה שנתערב. ואינו דומה למ"ש הפמ"ג בפתיחה לתערובות לענין כבד שנשאר כזית דשם הוה על כל אחד ספיקא דדינא כמ"ש הפמ"ג גופי' בסי' ק"ה ס"ק ל' הנ"ל, וגם דברי החוו"ד סי' ק"א לענין ביטול ל"ש כאן כיון דבעת שנעשתה הריעותא הי' ידוע לעושה הריעותא ועיין בבית אפרים חיו"ד סי' ע' שחולק על החוו"ד ומ"ש עוד הרב הנ"ל דהאות פסול אינו מצטרף דלא יהא אלא אויר ול"ש ביטול ברוב דדוקא אם הי' היתר קודם שנפל האיסור שייך לומר שבטל אבל אם קודם שנפל היה ג"כ איסור ל"ש ביטול. זה סברא נכונה דבזה נדחה הראי' שהבאתי ממקוה מ' סאה נטל סאה ונתן סאה אף דעתה ליכא מ' סאה מים מצרפין המי פירות. דשם בשעת נפילה נתבטל שהי' אז מ' סאה משא"כ בס"ת בשעת נפילה היה הכל פסול. והנה הרב הנ"ל הוסיף עוד דאפי' לראב"ד הובא בש"ך דאם נפל יין ג' לוגין למקוה שאין בה מ' סאה ונשתנה מראיתן גם המה מצטרפין למ' סאה הרי דנתבטל אף בפחות ממ' סאה ומצטרף שם הטעם מתוך שהמים שהי' כמראה יין אם חזרו מטהרין אף היין מטהר כמבואר להדיא בהראב"ד על כן בנ"ד אין לסמוך על הביטול. ולכאורה בלא"ה אין לסמוך על זה דשמא יודע הסופר איזה אות כ' חק תוכות ומבואר בפמ"ג סי' ק"י ס"ק י"ד דאפי' אם אחד בסוף העולם יודע הו"ל קבוע וה"ה דלא שייך ביטול הגם שי"ל דדברי הפמ"ג תליא בהאי בעיא דירושלמי הובא בפנים סי' קי"ד אות ד' מ"מ נ"ל דלא חיישינן לזה דכיון דהספק הוא אם יודע אחד בטל שפיר דהשתא עכ"פ ליכא לברורי וכ"כ בבנין ציון סי' י"ד],. אך על שאר היתרים המבוארים יש לסמוך ומ"ש עוד הרה"ג הנ"ל על ההיתר דשמא העביר הקולמוס ול"ה רק פסול דרבנן דלהשאג"א דזה אלי ואנוהו הוא מדאוריתא ה"ה העברת הקולמוס היא פסול מדאוריתא. הנה במהרש"א שבת ק"ד מבואר דל"ה רק דרבנן. ועי' מ"ש בספרי לא"ח סי' נ"ו ולדינא הסכים גם הוא ז"ל ועמו עוד רב גדול אחד להתיר הס"ת שכתב הסופר הזה:

סימן קה [נכפל בטעות] בס"ת שלמ"ד וה' של השם נכתבים על המטלית, וגם נמצא בו כמה אותיות שמקצתן נכתבים על הגויל ומקצתן על המטלית מה דינו. ביאור דברי התוס' בשבועות י"א ד"ה מכל מקום שהקשו ממכתשת שתקנו והלא כ"ש אין מתקנין. ובדברי הש"ס גיטין נ"ד בההוא דאתי לקמי' דר' אמי וכו':

סימן קו בס"ת שהשם לבדו בלי שום תיבה נכתב על המטלית, וגם בהתחלת השיטי חסרים תבות וכתובות בין השיטין בכתב קטן מהכתב שבספר, גם בכמה תבות חסרים אותיות ותלויות בין השיטין מה דינו:

סימן ק"ז בס"ת אשר בשם אלקים נמחקו אותיות ל', ה'. יו"ד. והאותיות ניכרים, רק שהיו"ד נדבקה קצת לאות ה', ותינוק דל"ח ודל"ט הכיר שהוא אות ה', והרגל השמאלי נדבק לגג הה"א והדבק אינו שחור כהרגל ועי"כ ניכר האות כעין געפלאסטען, פלפול בדברי הנוב"י סי' פ"ה בענין אם הכתב השני משחיר אי הוה כתב ע"ג כתב. בדברי הב"א שמתיר למחוק ע"י קטן, בדין אם אסור למחוק שם שנכתב שלא בדיו. ובענין אם בעינן בשם כסדרן:

סימן קח בס"ת ישן שתקנו ומצאו בפסוק ויטוש אלוק עשהו חסר ו' והויו תלוי למעלה. ובדברי הס"ח הובא בח"ץ סי' מ"ה דאם יש לו יריעה שאינה מהודרת מותר להחליפה בנאה הימנה:

סימן קט אם מותר ליקח ס"ת מביהמ"ד בלי הסכמת הקהל בדין אם ס"ת הוה בכלל ספרים. ובדין אם מותר לברך על ס"ת גזולה:

סימן קי בעזרה הנקרא פארהויז של ביהכ"נ, אשר הוא דרך כניסה לביה"כ, ובצדה יש שני בתים שמתפללים ולומדים שם, ובבית אחד הנקרא ת"ת יש מזוזה, אם גם הפארהויז אשר הוא דרך כניסה להבתים ולביהכ"נ חייב במזוזה. קושיא על הראש יוסף בברכות שכ' דטב"י שאכל תרומה בעשה, וקושיא על הרמב"ם פ"ג מביאת מקדש ה"ט מחו"כ שנכנס לעזרת ישראל אע"פ שאינו לוקה מכין אותו מ"מ:

סימן קיא בהקושיא על הרמב"ם בפ"ג מביאת מקדש הכתובה בסימן הקודם: סימן קיב במטבע שהי' חקוק עליו שם הוי"ה ב"ה וב"ש, בדין אם שם הקודש מותר להנות ממנו, פלפול בדברי הרדב"ז דס"ת דין הקדש יש לו ובדין אם קידש אשה במטבע כזו:

סימן קיג דרוש בסוגיא דחדש קדושין ל"ז ע"ב, פלפול אם נגעי אדם בגדים ובתים הוי מצוה התלוי' בארץ בענין חדש בשל נכרי.. בדברי התוס' בר"ה י"ז ד"ה קצירכם פלפול בדברי הב"ח שהביא ראי' מר"ה י"ג דאין חדש נוהג בשל עכו"ם. בדברי הירושלמי שהביאו התוס' בקדושין ל"ח אמאי לא אכלו מצה מחדש. בדברי התוספות קדושין ל"ז ור"ה י"ג במה שהביאו בשם האבן עזרא דהרי ממחרת הפסח הוא ממחרת שחיטת הפסח ביום ט"ו והוא קודם הבאת העומר. בענין חצי זית שנתפח, בדברי הירושלמי הובא בתוס' ר"ה דאכלו ממה שתגרי נכרים מוכרים להם ובענין שהותר להם אפי' קדלי דחזירי: סימן קיד דרוש בסוגיא דיש בילה ר"ה י"ג. פלפול עצום בביאור שטת ר"ש בן

שזורי דבפול המצרי שמקצתו השריש לפני ר"ה ומקצתו אחר ר"ה אין תורמין ומעשרין מזה על זה. ביאור דברי הירושלמי רפ"ד מתרומות במחלוקת ר' יוחנן ור"ל. בישוב קו' הטו"א על ר"ש בן שזורי משׂ"ס דמנחות ל"א בענין אף דא"ה בממון אחה"ר מ"מ אם לצי"ש חייב, בישוב קו' התוס' בב"ב ה' ע"ב ד"ה כי היכי. ביאור דברי התוס' בב"ב פ"א ע"ב ד"ה אלא ובישוב קו' הטו"א על השׂ"ס דקאמר דר"ע ליקט אתרוג באחד בשבט ונהג ב' עישורין:

סימן קטו. על דברי הכה"ג בתפלת כ"ג אם שחונה תהא גשומה, וקושיא בדברי השׂ"ס מנחות ל"ו השח בין תפלה לתפלה חוזר מעורכי המלחמה: סימן קטז מחתן המחבר הרה"ג האבד"ק פאקשאן נ"י בעבר עבירה בשוגג אם חוזר מעורכי מלחמה ובדברי המ"ל שנסתפק במכר את ביתו וחזר וקנאו אם חוזר מעורכי מלחמה:

סימן קיז בדברי הרמב"ם פ"ג מתרומות דתורם מן החדש על הישן אינה תרומה, ובדברי התוס' ב"מ פ"ח ע"ב ד"ה כי קאמר דזיתים וענבים שדעתו לאכלן חייבין בתרומה:

סימן קיח בדברי השעה"מ פ"י מבכורים דאף דקדשים בעי העמדה והערכה מ"מ אם עבר ופדה בלא העו"ה מועיל הפדיון בדברי הטו"א דהקדש שוה מנה שחיללו על שׂ"פ מחולל דוקא היכא דאיתא בשאלה. ספק למ"ד דאין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים אם עבר ופדה מה, בדברי הנובי"ת חיו"ד סי' קנ"ד בטעמא דתרומה ביד כהן לא מצי למיתשל עלה, בקושית העט"ח בסוגיא דבא במחתרת, בישוב קו' העט"ח על הצל"ח שחידש דלרנב"ה פטור אף לצי"ש. קושיא במכות י"ז בסוגיא דביטלו ולא ביטלו. קושיא על הקצוה"ח בסי' כ"ח דבבא במחתרת ל"מ תפיסה. בישוב הקושיא שהקשה המחבר בספרו בית יצחק חא"ח בסי' צ"ב על התוס' ב"ק ע"ו ע"ב ד"ה והלא. ובישוב דברי הרמב"ם שפסק כצנועין בב"קס"ח:

סימן קיט בישוב קו' מעין החכמה בסוכה מ"א התקין ריב"ז שיהא יום הנף כולו אסור, פלפול אם לא הקריבו העומר אם הביאו שתי הלחם, פלפול עצום בשׂ"ס דפסחים ק"כ דלראב"ע פסח אינו נאכל אלא עד חצות ובדברי התוס' ברכות ס"ב שהקשו איך מצי למימר עד חצות והרי כתיב לא תותירו ממנו עד בקר. בקושית המג"א סי' תצ"ד אמאי אמרינן בשבועות יום מתן תורתינו, קושיא במנחות מ' תכלת אין בה משום כלאים, קושיא במנחות מ"ה הואיל ואשתרי מליקה לגבייהו, והערה בשׂ"ס זבחים מ"ה כי מדי מיא בעלמא: סימן קכ בסוגיא דמנחות מ"ה ר"א אמר מילואים הקריבו בימי עזרא, בישוב קו' רש"י במנחות כ"ג ע"ב ד"ה לימא למה לא מקשה לר"ח דיבטל טבלא לשירים. הערה בקו' מעין החכמה אהא דחייש ריב"ז שיבנה בהמ"ק בט"ו בניסן, והערה בסוגיא דחולין

ס"ח דמוכח דיצא ראשו הוה כילוד: סימן קכא. אם מותר לקנות בשנת שמיטה אתרוגים לסחורה מנכרים באה"ק, בדין אם שביעית נוהג בשל נכרי, בענין אם יש קנין בארץ ישראל להפקיע מידי מעשר, בדין אם פירות נכרי בשביעית חייבין במעשר, בדין דאין מוציאין פירות א"י לחוץ לארץ, בדברי המנ"ח דאסור להשכיר בשביעית שדהו לנכרי משום דישראל מצוה על שביתת קרקע. ובדין אם מותר לקצור בשביעית אתרוג הגדל בשדה ישראל קודם שנגמר לאכילה:

סימן קכב בתפילין שנמצא בהם תבות כפולות מה דינם, ביאור דברי הפמ"ג באו"ח סי' קמ"ג בענין כתב שם וכפל שתי אותיות. ואם שייך בזה כל יתר כנטול דמי:

סימן קכג ובפנים בטעות קכ"ב באחד שמכר כבשה מבכרת לנכרי בכסף זדאטיק, והישראל לקח הכבשה לר"ה ונתנה להנכרי למשכה אנה ואנה: והנכרי החזירה להישראל שתהי' אצלו עד שתלד וילדה זכר מה דינו. פלפול בדין קנין מסירה, ביאור דברי הירושלמי בגיטין פ"ב ה"ג בענין כתב על קרן הפרה ונתן לה הפרה, בדין אי קנין דרבנן מועיל לענין בכור. בישוב קו' השעה"מ בפ"ה משקלים לשטת הסוברים דקנין דרבנן ל"מ לדאורייתא איך לקחו שקלים מקטנים פחותים מי"ג שנה. והרי קטן אין מקנה מדאורייתא, בענין הפקר פטור מן הבכורה. ביאור דברי הש"ס בחולין קל"ט דס"ל לרב דתרנגולת שמרדה פקעה קדושתי' וסמך להתיר במכירת בכור עפ"י דברי הרא"ש שכ' בשואל כלי מחברו אנן סהדי דכוונתי הי' באופן המועיל: הגה בפנים ביארתי דין הפקר דפטור מבכורה וכעת ראיתי בספר מנ"ש ע' י"ח אות י"א שמצדד לומר דהפקר חייב בבכורה. ומישב התוספתא דאתיא כר' אילאי. והנה מ"ש שם וכן עיסת הפקר שנתגלגלה בעודה הפקר לא מצינו שיפטור מחלה הנה לפנינו דברי הטוש"ע סי' ש"ל דהפקירה ונתגלגלה בעודה הפקר ואח"כ זכה בה פטורה מחלה וכן היא ברמב"ם פ"ח מבכורים ה"ו דדוקא בזכה קודם גלגול חייב הא זכה אחר הגלגול פטורה דהפקר שוה להקדש וכ"כ במנ"ח גופי' מ' שפ"ה ע"כ דבריו צ"ע. אך גם בבכור פשוט דהפקר פטור דכמו דדרשינן בירושלמי פ"א ממעשרות ה"א דגנך ולא של הפקר ולא של הקדש ה"ה דממעטינן מבקרך ולא של הפקר. ועוד הרי איתקש בכור למעשר דגן בקרא דואכלת לפני ה' מעשר דגנך ובכורות בקרך כדס"ל לר"ע בתמורה כ"א ע"ב וכמו דהפקר פטור ממעשר ה"ה דפטור מבכורה. ואף דמעשר ליתא בח"ל ובכור איתא בח"ל כיון דמעשר חובת קרקע ובכור חובת הגוף לא ילפינן מהדדי כדמשמע בקדושין ל"ז משא"כ לענין הפקר והנה לענין ערלה דמבואר בר"מ פ"י ממעשר ב' הקדיש ואח"כ נטע פטור מן הערלה והיא מירושלמי פ"ק דערלה ולכאורה ה"ה הפקיר ואח"כ נטע פטור מערלה

דכמו דממעטינן הקדש מלכם ה"ה הפקר אך הרי מבואר בירושל' פ"א ממעשרות הזורע שדה הפקר חייב במעשרות וכ"פ הר"מ פ"ב מתרומה הי"א ה"ה הנוטע שדה הפקר חייב בערלה דאינו דומה להקדש. [וע' בפנים סי' קמ"ה אות ב' מה שהקשיתי על הירושלמי ובירושלמי אחר שאמר הזורע שדה הפקר חייב במעשרות ר' יונה מפיק לישנא בזכה בשדה הפקר וגידולי' נראה כונתו דר' יונה קאמר הטעם דזורע חייב משום שזכה בהזריע בשדה וגידולי' מטעם חזקה. והו"ל שלו וה"ה בנוטע שדה הפקר חייב בערלה מטעם זה. ולפ"ז אם אומר בפירוש שאינו רוצה לזכות אולי פטור ממעשר. אך לפמ"ש בשטמ"ק ב"מ יו"ד דבקנין דאורייתא ל"מ מה שאינו רוצה לקנות שוב חייב במעשרות. ועי' בדברי הירושלמי הקודמים לזה דמבואר דהפקר יצא מידי בעלים יותר מהקדש דנשאר לו זכות שהוא קודם לפדות עיי"ש וכיון דהקדש פטור כש"כ הפקר ודוק:

סימן קכד [ובפנים בטעות קכ"ג] באחד שמכר פרה מבכרת לעכו"ם בקנין האנדשלאג ומאהריטש וגם במסירה בר"ה, ובמקום הזה אין המנהג לקנות בהאנדשלאג ומאהריטש ונשחט העגל מה דין הכלים שעתה אינן ב"י אך בעת שנודעה השאלה הי' ב"י. ביאור דברי התוס' בע"ז י"ג דבזה"ז אין חייבין משום ש"ח, בדברי התוס' סוכה מ"א דאף שמקריבין אעפ"י שאין בית מ"מ מזבח בעי, ובענין אם לשי' התוס' בע"ז הנ"ל הבשר אסור משום ש"ח: סימן קכה באחד שהי' לו בהמה מבכרת ומכרה לעכו"ם בשטר הנהוג עפ"י תוקף הממשלה והבהמה עמדה בבית הישראל ולא הי' משיכה ולא כסף וילדה בכור מה דינו. בענין אם דינא דמלכותא מועיל להפקיע מקדושת בכור בדברי הרא"ש דבזה"ז אסור להטיל מום בבכור רק מדרבנן. בישוב קו' הלח"ם על הרמב"ם שפסק בפ"א מאיסורי מזבח דמטיל מום בקדשים בזה"ז עובר בל"ת ואינו לוקה. מש"ס דע"ז י"ג ע"ב, וביאור דברי הש"ס בע"ז שם:

הגה בפנים אות ה' הבאתי דברי הרא"ש דבזה"ז אין איסור להטיל מום בבכור רק מדרבנן, והרמב"ם ס"ל בפ"א מאיסורי מזבח דמטיל מום בקדשים בזה"ז עובר בל"ת רק שאינו לוקה. הנה לגירסא הישנה ברמב"ם בפ"א מבכורות הובא בטור ר"ס ש"ו בכור בהמה טהורה אינו נוהג אלא בארץ, ובח"ל הוא חולין מדאורייתא ורק מדרבנן אסור, וכן הוא בחינוך מ' י"ח, ועי' תשובת הרשב"א סי' של"א שהשיג עליו וכן הראב"ד והרמב"ן בבכורות פ"ה השיגו עליו והב"י והכ"מ כתבו שנסחא מוטעת היה לפניהם ברמב"ם, ועי' במ"ח מ' י"ח אות ט"ו שכתב דאם בכור בחו"ל קדוש עכ"פ מדרבנן לא קשה קו' הרמב"ן. אכן לדידי קשה טובא אשיטת הרמב"ם הנ"ל דבכור בח"ל הוא מדאורייתא חולין, מנדה מ' דילפינן דיוצא דופן לא קדוש מבכור, שכן אם בהמת קדשים פיגול נותר

וטמא, ולא ילפינן מאדם שכן פשוט זכר קדוש במתנה, משום דהנך נפישין, ונחשוב נמי ת"ל דבאדם נוהג וכן גם בקדשים שהביא מחוץ לארץ יכולין להקריב משא"כ בכור לא קדוש בח"ל כלל. וע"כ מוכח דבכור נוהג בח"ל, ואף לר"ע קדוש רק דאינו קריב הבא מח"ל כמו דאמרינן במעשר בהמה בבכורות י"ג וה"ה בבכור. הן אמת שיש לומר בקושית התוס' בנדה שם ד"ה מודה ר"ש, דר"א בר' יהודה ס"ל כר"ש וס"ל יוצא דופן בקדשים קדוש [דהתוס' לא גרסו בבכורות נ"ז דלא כר' יוחנן] ותרצו דסבר כר"ש ועדיפא מדר"ש דאף בקדשים קדוש ואינו מובן דהרי ר"י יליף לידה מבכור ואמאי לא ס"ל לר"א בר' יהודה הכי. להנ"ל י"ל דראב"י יסבור בכור אינו נוהג בח"ל ואיכא למילף קדשים מאדם שכן נוהג בח"ל כדכתיבנא, ור"ש ס"ל בכור נוהג בח"ל ושייך לומר הנך נפישי ומ"ה יליף מבכור:

והנה בביצה כ"ו ס"ל לר"י בבכור שנפל לבור ירד מומחה ויראה, ור"ש ס"ל כל שאין מומו ניכר מבעוד יום אין זה מן המוכן. והקשו בתוס' ד"ה בכור מ"ש דבכל דוכתא מחמיר ר"י טפי במוקצה מר"ש, ועי' מ"ש בספרי לא"ח סי' פ"ט אות א"ב לישב הקושיא. להנ"ל י"ל דר"י ס"ל בכור בח"ל לא קדוש רק מדרבנן כשיטת הרמב"ם. ולדידי' הוכיח במנ"ח מ' י"ח אות ט"ו דאף בא"י בזה"ז מדרבנן ול"ה מוקצה רק מחמת איסור דרבנן ולכן מקיל, ור"ש כשטתי' דס"ל יוצא דופן בקדשים אינו קדוש דיליף מבכור וע"כ ס"ל דבכור בח"ל קדוש מדאורייתא כמו שהוכחתי לעיל והוה מוקצה מחמת איסור דאור' ולכן מחמיר. אמנם גם בתירוץ התוס' דפליגי אם רואין מומין ביו"ט י"ל דה"ט דר"י דס"ל רואין מומין ביו"ט ול"ה מתקן, כיון דבכור בח"ל לא קדוש רק מדרבנן דומה לטבילת כלים בטומאה דרבנן דל"ה מתקן עי' טו"ז סי' שכ"ג סק"ה. ור"ש כשטתי' דבכור בח"ל קדוש מדאורייתא והוה מתקן ולפ"ז לא פליגי רק בבכור, אבל בשאר קדשים גם ר"י מודה. אכן בפשיטות י"ל דהיינו טעמא דהרמב"ם והחינוך דס"ל בכור בח"ל לא קדוש מדאורייתא משום דקיי"ל כר"ע דאם באו תמימים לא יקרבו ולכן אין בו קדושה כלל. וא"כ ר"ש דס"ל בתמורה ח' ע"ב ובב"ק י"ב דאם באו תמימים יקרבו וע"כ ס"ל בכור בח"ל קדוש מדאורייתא ולכן ס"ל דאין רואין מומין בבכור ביו"ט. ור"י יסבור כר"ע ול"ה בכור בח"ל רק מדרבנן ולכן שרי. אך לפ"ז צ"ע למה נתוכחו בגמ' דביצה כ"ז אי הלכה כר"י או כר"ש. והרי בודאי הלכה כר"ע דאם באו תמימים לא יקרבו וע"כ אין הלכה כר"ש כדכתיבנא: והנה הרמב"ם בפ"ב מה' יו"ט ה"ג כ' בהמת קדשים שנפל בה מום ביו"ט אסור לשוחטה בי"ט ותמה בצל"ח אמאי נקט בהמת קדשים ולא נקיט בכור כמבואר במשנה, להנ"ל י"ל כיון דמסיים הרמב"ם לפיכך אסור להראות מומי קדשים ביו"ט גזירה שלא יתירם

וישחטם, א"כ דוקא בקדשים דהוה איסור דאורייתא לשחוט בלא מום,, וא"כ נולד מום ביו"ט הוה מוקצה מדאורייתא מ"ה גזרינן. אבל בבכור דלשטת הרמב"ם ל"ה קדוש רק מדרבנן לא גזרינן ונהי דנולד מום ביו"ט אסור אף בבכור, כמ"ש הרמב"ם בה"ד. דדוקא בנולד ומומו עמו אם עבר ובקרו מבוקר אבל בלא נולד מומו עמו אסור, מ"מ בנולד מום מעי"ט לא גזרינן רק בקדשים ודוק. הנה כ"ז הארכתי לישב הגירסא ישנה, אבל לדינא דבר זה תמוה מאד. לומר דבכור בח"ל לא קדוש רק מדרבנן דכיון דהוא חובת הגוף. בודאי נוהג בין בארץ ובין בח"ל. ועוד כיון דפטר חמור נוהג בח"ל כדאיתא בקדושין ל"ז ה"ה דבכור בהמה טהורה נוהג דבקרא כתיב קדש לי כל בכור פטר כל רחם בבני ישראל באדם ובבהמה, ובודאי שוין הם שינהגו בח"ל, ואף דאין קריבין בח"ל מ"מ קדוש עכ"פ שלא ישחט בלא מום ושיהי' לכהן ואף דבקרא מחלק דבכור בהמה הטמאה תפדה. אך בכור שור לא תפדה מ"מ ביתר הדברים שוין המה. הן אמת דקשיא בקדושין ל"ז דמקשה והרי תפילין ופטר חמור דכתיב בי' ביאה ונוהגין בין בארץ ובין בח"ל, אמאי נקט פטר חמור ולא נקט בכור סתם דכתיב בי' ביאה בקרא דוהי' כי יביאך, ונוהג בין בארץ ובין בח"ל. והי' נראה לכאורה מזה להוכיח דבאמת בכור אינו נוהג בח"ל לר"ע, משום דאינו ראוי להקריב משא"כ פט"ח דראוי להעריפו ומ"ה לא מקשה רק מפטר חעור. [ועי' תוס' קדושין ל"ז ד"ה הרי שכ' דמצינו בבכורות י"א דרמי בר חמי שהי' מבבל היה לו פטר חמור ולע"ע לא מצאתי שם רק ר' יהודה נשיאה ור"נ ברי' דרב יוסף] מ"מ א"א לומר כן דהרי ברי"ט אלגאזי בכורות דף ג' הוכיח ממכילתא ומספרי דלאו דוקא בכור בהמה טמאה אתקש לאדם אך גם בכור בהמה טהורה איתקש ובדף ד' תמה, בד"ה והנה קודם המשנה על המ"ל בפ"א מבכורים ה"י שתמה על הרא"ש והעלה דבכור בהמה טהורה לא איתקש לאדם, וכ' הוא ז"ל דממכילתא ומספרי מוכח דלא כדבריו עי"ש א"כ כיון דפדיון הבן נוהג בח"ל גם בכור בהמה טהורה קדוש מדאורייתא בח"ל שלא ישחט בלא מום. גם מפשטא דברי הגמ' ביצה כ"ז דאמר רבא ענא תימרא דגרמא אסור דתניא מום לא יהי' וכו'. ואם נאמר כדעת הרמב"ם והחינוך דבכור בח"ל לא קדוש רק מדרבנן מאי ראי' מייתי רבא מקרא דגרמא אסור דלמא זה דוקא בבכור דאורייתא דמיירי קרא ולא בבכור דרבנן ודוחק לומר דרבא מייתי ראי' יען כל דתיקון רבנן כעין דאורייתא תיקן. על כן נ"ל דאין לצרף דעת הרמב"ם והחינוך אף לספק ובודאי בכור בח"ל קדוש מדאורייתא וה"ה מעשר בהמה קודם שבטלו כמבואר ברמב"ם פ"ו מבכורות ה"ב ומצאתי לזקיני בתשו' שער אפרים סי' ע"ט שמחזיק בשטת הרמב"ם לפי הגרסא הישנה. וכ' ג"כ כמ"ש במנ"ח דאם נאמר דקדוש עכ"פ מדרבנן ל"ק קו' הרמב"ן והאריך בדבר. ולפענ"ד אחמכ"ת קשה

על הר"ם כמו שהקשיתי לעיל ואין לצרף דעתו אף לסניף. אכן לענין הטלת מום ע"י נכרי שכתבתי כמה סברות להקל בספק בכור יש לצרף גם שטת הרמב"ם והחינוך. ודע דמחולין קל"ו ע"ב דיליף לר"ש דראשית הגז א"ח בטרפה ממעשר בהמה אין להקשות איך יליף והרי ראשית הגז נוהג בח"ל כמבואר במשנה שם ומעשר בהמה אינו נוהג בח"ל לשטת החנוך. דשם מגז"ש יליף. ועוד כבר כתבתי דלר"ש דלא ס"ל כר"ע בכור. ומעשר בהמה נוהגים בח"ל כמו שהוכחתי לעיל: ודרך אגב אכתוב בזה מה שנלפע"ד בעזה"י לישב דברי רש"י בחולין קל"ז ד"ה בקדושה שכ'. וז"ל לישנא אחרינא בקדושה דבכור נכסי כהן לקדש בו את האשה אבל מעשר ל"ה נכסי בעלים לקדש בו, ולאו מלתא הוא דאפ"ה ממון בעלים הוא ומקדשין בו דתנן המקדש בחלקו וכו' אבל מחיים דידי' הוא עכ"ל. וזה תמוה דמבואר להדיא במשנה פ"א דמעשר ב' דמעשר בהמה אין מקדשין בו ובודאי אף אם קידש ל"ה קדושין אף לאביי דילפינן מחרמים דכתיב היא כדמשמע בתמורה ה'. וכבר תמה בזה במעין החכמה אות פ"ח ובתשו' שואל ומשיב מ"ב ח"ד סי' מ"ג מביא קו' זו בשם ש"ב הרב הגדול מ' הירץ בערינשטיין זצ"ל. ונלפע"ד דהנה מבואר בש"ס דבכורות ל"ב דמעשר בהמה לאחר שחיטה, רק מדרבנן אין מוכרין ולכן מעשר של יתומים מוכרין. ומבואר בירושלמי פ"א דמע"ב ר' יודן בעי אמר לאשה משכי לי מעשר בהמה שתתקדשי בו לאחר שחיטה מאחר שיש בידו לשחוט מקודשת מכבר או לאחר שחיטה. והנה לש"ס דילן אסור למכור מדרבנן אבל מדאורייתא יכול לקדש ע"מ שתתקדש לאחר שחיטה ורש"י בב"ק ע"ו ד"ה דר' יוסי הגלילי כ' דמשולחן גבוה ל"ה רק לאחר שחיטה וזריקה אבל קודם זריקה הוה ממון בעלים. א"כ לפ"ז נכונים דברי רש"י דשם בחולין חשבינן מעלות דאורייתא לדחות הגז"ש כגי' התוס' ד"ה לפני דל"ח מעלות דרבנן ועי' בתב"ש בחידושיו לש"ס שגורס גם ברש"י כגי' התוס'] א"כ ליכא לפרש מעלה דבכור דמקדשין בו דגם במעשר בהמה מקדשין שיחולו הקדושין לאחר שחיטה כמבואר בירושלמי, ומ"ש רש"י אבל מתנות דידי' נינהו הכונה מחיים וה"ה לאחר שחיטה קודם זריקה וזה בשאר קדשים אבל במעשר בהמה דוקא במקדש שיחולו לאחר שחיטה, ואולי ס"ל לרש"י כמו דאמרינן במקדש בפטר חמור דמקודשת אף דאסור בהנאה משום דהוה כאומר בפירוש שמקדש במה שביני וביני כמ"ש בפנים סי' קל"א ה"ה הכא במעשר בהמה הוה כאומר בפירוש שמקדש לאחר טביחה. אך בירושלמי לא משמע כן. ועי' סי' הנ"ל שהבאתי דברי הרי"ט אלגזי דאף בדבר שבידו ל"מ רק שיאמר בפירוש. גם הבאתי שמה דברי המרדכי דדבר שבידו ג"כ הוה דשלב"ל. ובאמת י"ל דזה גופיה הוא האיבעיא בירושלמי אם מהני תיכף הקדושין ול"ה דשלב"ל או דוקא לאחר

טביחה ועי' שטמ"ק כתובות נ"ט לענין דבר שבידו ואינו שלו אם הוה דבר שלב"ל ואין עת האסף פה:

סימן קכז באחד שהי' לו פרה מבכרת, והפרה היתה ברשות הנכרי ומכר לו הישראל הפרה, והוציא הבהמה לחוץ ועשה האנדשלאג, ונתן להקונה על מאהריטש. והעכו"ם לא נתן אדראף, והבהמה הלכה אח"כ למקומה ע"י הנכרי, אך הישראל לא מסרה בידו להנכרי. בדין אם חצר קונה בעכו"ם, בישוב קו' הקצוה"ח על הש"ך שכ' בסי' ר"ב דאם החצר והמטלטלין באים כאחד ל"ק בתורת חצר רק בתורת אגב, ביאור דברי הטו"ז בסי' קפ"ט דחצר הנפקד אינו קונה לנפקד יען הוא של המפקיד. בדין אם קנין משיכה לבד קונה. בדין אם מהני קנין מאהריטש. ובענין אם יש להתיר ע"י עכו"ם שיאמר לעכו"ם שיעשה מום:

סימן קכ"ז באחד שהי' לו פרה מבכרת, ונתנה לנכרי לפטמה בעד איזה סך על מנת שהולד אשר יולד יהי' להנכרי. והעכו"ם לקח הבהמה לרשותו, וכ"ז הי' בעת שלא הוכר עדיין עוברה, ועתה ילדה הפרה זכר מה דינו. אם הפיטום הוה כשבח כלי, ואם עובר מקרי דשלב"ל, ביאור דברי הש"ס בתמורה י' דמבעיא לי' היא קדוש ולדה חולין אם הוה חשנ"ב, בישוב קו' הקצוה"ח על הא דבר פדא ור"י דהקדש חל על העוברין והרי אין אדם מקדיש דשלב"ל. בישוב קו' התוס' בב"ק ל"ג ע"ב אהא דהקדישו מוקדש משום דר"א ת"ל דקדושת הגוף מפקיע מידי שעבוד, בענין אם בהקנה דשלב"ל מהני תפיסה בדברי הגהות אשרי בב"מ פ"א דמשו"ה מהני תפיסה בפירות דקל משום דהמוכר נתיאש מיד כשבא לעולם. בדין אם מהני תפיסה ע"י עכו"ם, והיתר חדש בזה דאף דמעות אינן קונות מ"מ אם מקנה אח"כ במשיכה קונה למפרע: הגה מ"ש בפנים בסוף אות י' בין שני חצאי עגולים ועי' מ"ש בסי' על דברי הח"ן בסי' ל"ג כוונתי על סי' קכ"ט אות ו':

סימן קכח באחד שהי' לו פרה מבכרת ובשבת קודם הלידה נזכר שלא מכרה ונתנה לעכו"ם במתנה, וילדה זכר, מה דינו. בדין אם מותר ליתן מתנה או להפקיר בשבת. ובענין אם ברוטב שייך עשה דאכילת קדשים:

סימן קכט באשה שאחר עשרה שבועות לטבילתה הפילה חתיכה כחתיכת דם כבד, אם צריכה לקבור החתיכה למען לא יטמא הכהן הבא אל הבית אשר החתיכה בתוכו באוהל, ואם הבא אחריו חייב בפדיון. פלפול בדברי הנובי"ק סי' צ"ז, בענין אם אין הולכין במאחה"ר אם חייב עכ"פ לציי"ש. בישוב קו' התוס' בב"ק ע"א ד"ה והא, בדברי התוס' בכתובות דבקנס א"ח לציי"ש ובדברי הרע"ב בשקלים רפ"ג שכ' דניחא לי' לאינש למיעבד מצוה בדבר שאין חסר כגון מעשר בהמה שהוא עצמו אוכלו שלמים:

הגה ראיתי בפנים יפות פ' במדבר ד"ה ולקחת חמשת חמשת שכ' בסוף הדיבור וקיי"ל דבעינן שיתן חמשה שקלים לכהן אחד ולא לשנים. וזה נגד גמרא ערוכה בכורות נ"א נתנו לעשרה כהנים בב"א יצא בזאח"ז יצא וכן נפסק בש"ע בלי חולק. ואין לומר כונתו דלכתחלה אין נותנין דהרי בפנים יפות, קאי אדאורייתא דמה"ט לא נטל אהרן מחצה ומדאורייתא אין חילוק בין לכתחלה לדיעבד ועיין בחכמת אדם שכ' דאף לכתחלה מותר ונ"ל דה"ט דגמרא נקטא בדיעבד משום דבזא"ז לא שרי רק בדיעבד כמ"ש במהרי"ט אלגזי אבל בב"א מותר אף לכתחלה (וע' חת"ס יו"ד סי' רצ"ז) ע"כ דברי הפנים יפות צ"ע:

סימן קל ביאור דברי רש"י בבכורות ט' ע"ב שכ' דהא דעגלה ערופה מטמא טומאת אוכלין מיירי בשחטו לאחר ירידתו לנחל איתן, בדין אם בן פקוע כשר לעגלה ערופה. בדין אם חלב של עגלה ערופה מטמא טומאת אוכלין. וביאור נחמד לדברי הש"ס בבכורות שם חדא דאוכל שאתה יכול להאכילו לאחרים הוא ועוד לדידי' נמי הרי היתה לו שעת הכושר:

סימן קלא בדין דהמקדש בפטר חמור, קושיא בדברי התוס' בכורות ל' שכ' דאף לכתחלה יכול לחלל מע"ב בפרוטה אף ששוה יותר. קושיא על רש"י בכורות ל"ה שכ' שכ"ז שלא יצא ראשו ל"ה כילוד. קושיא בבכורות ל"ה ע"ב דאי בעי שדי בי' מומא בכולא עדרי', ובדין צעב"ח:

סימן קלב אם בפשתן צבוע שייך כלאים. ובענין חזותא מלתא:

סימן קלג פלפול עצום בדברי הצל"ח סוף פסחים שכ' דהביצים נתקטנו. ממה שהי' בימי חכמי הש"ס:

סימן קלד בדברי הס' אמרי בינה ה' יו"ט סי' כ"א שמפלפל בסוגיא דסוכה ל"ה והרי תרומה טמאה חזי להסיקה תחת תבשילו. ואי הלכה כמאן דבעי דין ממון. בענין הקדש שוה מנה שחיללו על ש"פ. בדברי התוס' ב"ק דאין לפדות מע"ב של חברו שלא מדעתו. במה שחידש השאג"א סי' צ"ז דמע"ב בגבולין פטור מחלה לפי שאין בו היתר אכילה. במה שחידש בס' אמרי בינה סי' הנ"ל דל"ב שיהי' הלולב והאתרוג ש"פ, בענין אם הקדש חל על פחות מש"פ ובענין מתנה עמ"ל באתרוג:

סימן קלה בסוגיא דיבמות ע"ג בענין אם ערל אסור במעשר, בדברי הרמב"ם שפסק דיוצאין במע"ב אף דפסק דהוה ממון גבוה. בדברי התוס' ביבמות שם שכ' דהך משנה דחלה דתנן דתרומה ובכורים אסורים לזרים אתיא לחצי שיעור:

ובדין אתרוגים אשר בעובים ל"ה כביצה ובאורכם יש יותר מכביצה אם מותר לברך עליהם:

סימן קלו בדבר אתרוגים הבאים מא"י אם יש בהם חשש ערלה. ובענין ר"ה אם בעינן שיהא דוקא ס' ריבוא עוברין בו או סגי שיהיה ראוי לעבור בו ס' ריבוא:

סימן קלז בישוב דברי הרמב"ם שפסק בפ"ו ממצה דיוצאין במצה של מע"ש בירושלים. ופסק דמע"ש ממון גבוה הוה בדברי התוס' רי"ד בקדושין ס"פ האיש מקדש דמצות נתינה אינו מקיים בחטה אחת רק בש"פ. קושיא בש"ס דסוכה ל"ה דמקשה הש"ס הרי יכול להסיקה תחת תבשילו בדברי הרמב"ם שפסק דאתרוג שאינו ראוי לאכילה פסול כל ז'. פלפול בדברי הגאון מליסא במה שחידש דבמתנה עמ"ל בעי שיהי' לו דין ממון, וביאור דברי הראב"ד דמה"ט פסול אתרוג של אשירה שמא יריח בו:

סימן קלח בדברי המאירי בשבת קכ"ז ע"ב דבמעשר לא מהני שאלה דלא ניטל במחשבה. ובדברי הש"ס בשבת שם, ובכמה דוכתי מעשר ראשון שהקדימו בשיבולין פטור מת"ג. ובהקדימו בכרי חייב בדברי רש"י בשבת שם דהא דהקדים מע"ר לתרומה דוקא בהקדים בכרי אבל לא בהקדים בשבולין. ביאור דברי הש"ס בשבת שם דטטלטלין תרומה הואיל וחזי לכהן. בדברי הסמ"ג הובא במל"מ פ"א ממע"ש הי"ב דירק חייב במע"ב מדאורייתא. ובדברי המג"ש בביצה י"ג שנסתפק אם בתרומה בעינן ראיית פני הבית:

סימן קלט בדברי המל"מ פ"י מתרומות שנסתפק באוכל תרומה אם משלם מן החולין כשיווי התרומה שהיא ביותר זול מן החולין או משערין את התרומה כאלו היתה חולין. בדברי הש"ס בחולין פ"ו דר"מ פוטר בשחיטת חש"ו מכיסוי משום דרוב מעשיהם מקולקלים. ביאור דברי התוס' בגיטין נ"ג ע"ב ד"ה בדאורייתא קניס. ובש"ה על מ"ש המחבר בפנים סי' צ"א אות ב' דאף דאין הולכין בפ"נ אחה"ר מ"מ אם תיבטל המצוה מכל וכל אם לא ניזל אחה"ר אז אזלינן אחה"ר, ובישוב קו' התוס' בשבת ו' ע"ב למה לא משני אהא דמקשה הש"ס בשוגג חייב חטאת פשיטא דקמ"ל דהוא מהנך דלא מספקא:

סימן קמ בדברי הש"ס חולין כ"ב דעקשם מיום צותו נפקא:

קושיא בדברי הש"ס שם מגמ' דשבת קל"ב. בענין מחו"כ אי כשר לשחוט בלילה, בדברי התוס' זבחים כ"ז ע"ב ד"ה לאו שהקשו על רש"י שכ' דר"י ס"ל שלא במקומו כמקומו דמי. בדברי התוס' זבחים כ"ט שפירשו דברי ר"ע שאמר הרי מצינו בזב וזבה כיון שראו סתרו דמיירי ביום השביעי אחר שטבלו דאם ראו סותרים למפרע. ביאור דברי התוס' בכריתות י"ג ע"ב ד"ה ארבע חטאות התמוהים. קושיא בדברי הש"ס זבחים כ"ט ע"ב דאמרו דהמחשב בקדשים לוקה ר"י הוא דס"ל לשאב"מ לוקין עליו, ובדברי הש"ס במגילה כ"ח אם נאמר כבש למה נאמר אחד:

סימן קמא בדברי רבינו יקיר בתוס' ע"ז ס"ח דע"י תערובות לא ס"ל לר"ש כ"ש למכות, ועל מ"ש המחבר בספרו בית יצחק חיו"ד ח"ר סי' פ"ט בישוב דברי ר"י הנ"ל:

סימן קמב פלפול במשנה דמנחות ס"ח ע"ב אין מביאין מנחות ובכורים קודם לעומר ואם הביא פסול. ובדברי ר"י המובא בסי' הקודם:

סימן קמג בדברי הריב"ש סי' צ"ו דקבלת התורה לא תליא בהחג. ושלא נתחייבו בהקרבת העומר עד שנכנסו לארץ, ושלא נצטוו על שביתת המועדות עד שהוקם המשכן. בישוב קו' הט"א בחגיגה ה' הרי לפי החשבון הי' יו"ט בה' בסיון וא"כ איך אמרינן דבה' בנה מזבח הלא אין בנין מזבח דוחה יו"ט ובענין אם מותר לבנות המזבח ע"י נשים:

סימן קמד בדברי הפמ"ג סי' תרצ"ה דאם שלח מנות לעבד כנעני יצא. בדין עבד שיש לו מעות שאין לרבו רשות עליו אם חייב במשלוח מנות. בדין שלח מנות לאשה שיש לה בעל אם יצא, ביאור דברי הש"ס במגילה אהא דכהנים מבטלין עבודתן. ובדברי התוס' בסוכה מ"ב דביקור ד' ימים מעכב אף בדיעבד:

סימן קמה על מ"ש המחבר בספרו בית יצחק חיו"ד ח"ר סי' קמ"ב דמותר להדליק נרות של שבת ושל חנוכה בדבר שיש בו תערובות איסור. ביאור דברי הירושלמי פ"ק דערלה ולקחתם לכם ולא מן המצוה, בענין אם במגילה המצוה היא בקריאה או בשמיעה, בדין אם מותר לכתוב פ' סוטה על עור בהמה טמאה. בענין דברי קבלה כד"ת דמי, ובענין אם מת עבד מותר בהנאה: סימן קמו דרוש בסוגיא דשלא כדרך אכילתן פסחים כ"ד ביאור שיטת הרמב"ם דכל איסורי הנאה אם נהנה ולא אכל אינו לוקה. בענין אם שלכד"א אסור מה"ת או רק מדרבנן, בישוב קו' התוס' בסוגיא ד"ה אלא ל"ל טעם דזיעה בעלמא והרי בלא"ה ילפינן פירי פירי מבכורים בחולין ק"כ. בדין יוצא מפירות שא"ח בתרומה כשבא היוצא לאוכל או למשקה אם חייבין עליו משום טע"כ בישוב קו' התוס' בזבחים ע"ח על הש"ס דפריך אמאי יוצא בה ידי חובתו בפסח ולא פריך מכה"ת דט"כ מדאורייתא, ובדברי התוס' בסוגיא ד"ה אמרת שכ' דלהכי לא גמרינן איסור אכילה מנותר ואיסור הנאה מקדש קדש משום דחולין מקדשים לא גמרינן:

סימן קמז המשך הדרוש הנ"ל, בישוב קו' התוס' ד"ה הכל מודים למה לא אמר הכל מודים בחשנ"ב משום דכתיב בי' אכילה, ביאור דברי הש"ס בחולין דיליף רב אשי דבב"ח אסור באכילה ובהנאה מל"ת כל תועבה:

ובישוב קו' מהרש"א בפסחים כ"ו על התוס' שכ' דרבא ס"ל ג"כ דהיכי דלא כתיב אכילה חייב בשלכד"א:

סימן קמח המשך הדרוש הנ"ל. בדברי הכ"מ דפ"א מטומאת מת ה"ב שכ' דהתורה אסרה בישול בב"ח כדי שלא יבוא לאכול. בדברי החוו"ד בסי' ק"ה דבנזיר היוצא אסור, בענין אם באיסור עשה שייך ל"ת כל תועבה בישוב דברי רש"י בסנהדרין י"א שפי' דמפני הטומאה נדחית שנטמאו בע"ז בדברי הירושלמי פ' מי שהי' ניתן לישראל לבנות בית הבחירה ובישוב קו' התוס' בחולין קט"ז ד"ה מה. על ר"ש דס"ל בב"ח מותר בהנאה:

סימן קמט בדברי התוספתא פ"ט דב"ק העושה מום בקדשים אינו משלם אלא חצי נזק בדברי הירושלמי ספ"ק דפסחים דבקדשים שחייב באחריותן אינו לוקה לר"ש במטיל בהם מום בדין מי שאינו מומחה וראה הבכור ושחטו אם יש לחייבו משום א מום לר"מ ובש"ה ביאור דברי הש"ס בב"ק ע"ו דמוקי מתניתן דגנב והקדיש וטבח אינו משלם דו"ה כריה"ג דס"ל דקק"ל ממון בעלים המה:

סימן קן אם יש לשפוך זאדאוואסעסר או מינעראלוואסעסר מפני המת: סימן קנא בדברי הראב"ד פ"ה מנזירות דכהנים בזה"ז טמאי מת הן ואין עליהם חיוב טומאה, פלפול בענין שבע לה טומאת ביאור דברי הש"ס בנזיר מ"ג דמקשה בבית נמי כיון דעייל ידו איסתאב וכו'. ביאור דברי הירושלמי פ"ג דנזיר דמקשה לר"י דס"ל דחייב אכל פרישה ופרישה ממתניתא דכהן שהי' עומד בביהמ"ק וכו'. בדין אם מחויבים כהנים בזה"ז להרחיק מבתיהם במתי נכרים. בדברי המנ"ח מ' רס"ג דנזיר אינו מגלח אקבר. קושיא בדברי התוס' נדה נ"ז ד"ה ודילמא שכ' דהא דאר"ה נזיר שעומד בביה"ק והושיטו לו מתו או מת אחר חייב הוא משום שמוסיף טומאה בחבורין קושיא על המ"ל פ"ג מביאת מקדש הכ"א שכ' דהרמב"ם ס"ל דכל שטומאתו וביאתו באין כא' חשיב כטומאת חוץ ול"ב שהי'. וקושיא על הפ"י שכ' דעשה דוחה לאו הבא מכלל עשה:

סימן קנב בבית התפלה שנחלק מבית הסמוך לו בחומה גבוה [פייער מויער] אמנם בתוך החומה המפסקת בין הבתים נמצא ארובה המוציאה עשן [קוימען] אם מחויבים הכהני' לצאת מבית התפלה מפני המת שבבית השני:

סימן קנג באחד אשר קנה קבר עבור אשתו. ואחר חודש ימים שנקברה נודע לו ששם מניחין זע"ז ואין בין קבר לקבר ששה טפחים, רק מניחין סלע בין קבר לקבר. וכבר נקבר מת אחר על קבר אשתו. ובעל האשה רוצה לפנותה לקבר מיוחד. אכן יצטרך לפנות גם המת הקבור על קברה אם נכון לעשות כן:

סימן קנד בקרא דיחזקאל מ"ד דחשיב ששה קרובים שכהן מטמא להם ולא חשיב שארו זו אשתו פלפול בדברי הרמב"ם שפסק דבעל מטמא לאשתו רק מד"ס. בישוב דברי הר"ן בנדרים צ' שכ' דבאומרת נאנסתי לפסול אסורה לבעלה כהן, בישוב דברי הרמב"ם

שפסק דאב מפיר נדרי בתו בין שיש בהם עינוי נפש בין שאין בהם עינוי נפש. ובהא דלא כתיב ביחזקאל שם לאחותו הבתולה למעט אנוסה ומפותה:

סימן קנה מחתן המחבר הרה"ג האבד"ק פאקשאן נ"י אם מותר לשרוף גויות המתים ולטמון האפר בכלי בבית ואם כהן מותר לכנוס לבית שהאפר הזה בו. ביאור דברי הירושלמי כתובות פי"א ה"ב שרפוני ועבדו בי עבודה ותנו חצי שדה פלונית לפלוני אם אין שורפין אין נותנין בישוב דברי הרמב"ם שפסק בבהמה שהפילה חררת דם פטורה מן הבכורה מתמיהת הלח"מ פ"ד דבכורות הי"ב. ופלפול עצום בדין אפר שרופין:

סימן קנו בבית החיים אשר אין עוד מקום לקבור שם. וקנו קרקע סמוך לבית החיים הזה ורוצים לסתור הכותל הדרומי של בית החיים הישן ולהמשיך מקצה כותל מזרחי ומערבי על פני משך כל הקרקע שקנו מחדש, והכותל דרומי יעשו במצר דרומי של הקרקע שקנו מחדש, ויתאחדו יחד שתי בתי החיים ומהלבנים של כותל דרומי הישן רוצים לבנות יסוד לכותלים החדשים אם רשאים לעשות כן. ואיך יתנהגו בעת שיתחדש בית החיים החדש: סימן קנז בצואת הגאון הצדיק מהרש"ק זצ"ל אשר צוה לאמר אחריו קדיש י"ג חדשים בשנת העיבור:

סימן קנח באחד אשר מעולם הוא נוהג לקרות את המגילה בפני הציבור וכעת הוא אבל בתוך ז' אם מותר לו לקרות את המגילה בפני הציבור:

סימן קנט בבני עיר שיש להם ביה"ק רחוק מהעיר יותר מתחום שבת וכעת אין שם מקום לקבור יותר וקנו קרקע בסמוך להעיר. אולם יש להם מקום לקנות בסמוך לביה"ק הישן איזו מקום טוב יותר לקנות, בדין אם מותר ללות את המת ביו"ט חוץ לתחום בענין תחומין דאורייתא ובענין נוח לו לאדם שיקבר בקברי אבותיו. ובדין אם עבד כנעני מטמא באוהל:

סימן קס בעיר אשר קברו בה בסמוך לגדר במקום שפוע, ומחמת מהירות בע"ש חפרו רק מקצת הקרקע במקום השפוע והשכיבו את המת וכסו אותו בעפר, וכעת ראו את הדופק שהוא לרגלי המת מונח ממש בשוה לארץ שתחתיו, שע"י הגשם נימס העפר ונגלה הדופק וגם יש חשש שהמקום שקברו שמה המת הוא סמוך להגדר, ובבוא הגשם ישטפו המים עצמות המת לחוץ. אם מותר לפנות המת ממקום הזה ולקברו במקום אחר. יבואר אם עוברין בב"ת הואיל ולא נקבר רק על הארץ ובדין היכי דנפתח הקבר אם צריכין עוד הפעם לקבור המת המונח בתוכו:

סימן קסא אם בקבר של בנין מקיים מצות קבורה ואם חייב לקבור כמה פעמים:

סימן קסב באשה שישבה על המשבר וכבר יצא ראש הולד וכח אין ללידה והרופאים אומרים שהאשה וגם הילד ימותו אך אם יהרגו את הילד תשאר האשה בחיים ובאם יהרגו את האשה ישאר הילד בחיים אם מותר להרוג הולד להציל האשה. פלפול בדין אם מותר להרוג את הטרפה להציל נפש. ובדין נאמנות הרופאים, ובש"ה יבואר בהורג את הטרפה אם חייב מלקות משום הכאה דהרי הכהו מקודם:

סימן קסג בא' שמת לו בן וכעת נולד לו בן אחר אם רשאי לקרות את שם בנו הנולד כשם בנו המת, וביאור דברי רש"י בדברי הימים ג' שפירש דמשו"ה קרא דוד לשני בניו אלישמע ולשני בניו אליפלט יען הראשונים מתו. וקרא השניים בשם אחיהם:

סימן קסד קושיא ע"ד הירושלמי הובא בתוס' מ"ק כ' דאין למדין מקודם מתן תורה, בדברי הטו"ז בסי' תקנ"א דבסעודת ברית כולם רשאים לאכול בשר בתוך ט' הימים. ובדברי התוס' מ"ק כ"א ע"ב ד"ה אפילו שכ' דמקצת היום ככולו ל"ה בלילה לענין שום דבר:

סימן קס"ה בס"ת שבעת הגלילה נשמט צד אחד לארץ, והמגביה והגולל היו בעלי זרוע ולא יכלו להחזיק עד שנפל לארץ אם צריכים הקהל להתענות וכמה צריכים להתענות. ובדין אם נפל ס"ת בשבת אם מחויבים הרואים להתענות:

סימן קסו דרוש בסוגיא דשופר של עולה ר"ה כ"ח. פלפול אם במעילה ס"ל לר"י שגגת קרבן שמה שגגה. ביאור דברי הש"ס בב"ע צ"ט אמר ר"ה המשאיל קורדם לחברו בקע בו קנאו ביאור דברי התוס' ביבמות ק"כ ע"ב ד"ה כלי' דמדאורייתא אף בממון חיישינן לשאלה ורק מדרבנן לא חיישינן. פלפול בשטת הרז"ה דמצות דרבנן ליהנות ניתנו. ובישוב קו' טעה"מ בה' לולב אמאי אינו יוצא לר"י בשופר סל שלמים ניתי עשה ולידחי ל"ת:

סימן קסז דרוש בסוגיא דמצות צריכות כונה ר"ה כ"ח. פלפול אם במצות שבגופו מהני שליחות. בדברי הרמב"ם שפסק בפ"ב משופר נתכוין שומע ולא נתכוין משמיע נתכוין משמיע ולא נתכוין שומע לא יצא. ובדברי הש"ס במנחות ס"ד רבה אמר זיל בתר מעשיו ורבא אמר זיל בתר מחשבתו: סימן קסח המשך הדרוש הנ"ל. בענין דנין אפשר משאי אפשר. בדברי הב"ח סי' תרכ"ה דבציצית ותפילין וסוכה בעינן כונה. בדברי הפמ"ג דאף אם מצ"כ, הוא רק מדרבנן. בענין אם אכילת פסח בעי כונה. בישוב דברי הרמב"ן במלחמות בר"ה דשוחט חטאת לשם חולין כשר ומרצה, בדין היכי דעדל"ת ולא כיון לשם מצוה אם נימא מצ"כ אם לוקה. ובדין אם תשובה צ"כ שיתכוין לקיים העשה:

סימן קסט קושיא בפסחים מ"ז בהא דמייתי רבה ראי' דאמרינן הואיל ממשנה דבהמה מסוכנת, קושיא בהא דר"ע ור"ט היו שואלים טרפה הרג או שלם הרג. בישוב קו' הגרע"א ז"ל בביצה כ"ה דמייתי ראיה לר"ה דנשחטה בח"ה עומדת מר"ע דס"ל כזית חי מבית טביחתה והרי ר"ע חייש למיעוטי ובעי בדיקה מח"י טרפות בדברי הריטב"א מכות שכ' דר"ע ור"ט היו קודם החורבן, קושיא בדברי התוס' פסחים ע"ה שכ' דבאבוקה כנגדו לא אסור רק מדרבנן. בדברי הפ"י דהסקה בחמץ הוה שלא כד"ה ואינו אסור רק מדרבנן, וביאור דברי התוס' בפסחים ה' שתרצו ב' תירוצים חדא דמיירי בא"צ לגחלתו ועוד דהוי כנדרים ונדבות:

הגה בפנים אות ט' כתבתי דמלאכה שאינה באוכל נפש ממש רק במכשירי אוכל נפש כגון הבערה למ"ד אין שבח עצים בפת וה"ה בתבשיל ל"א בה הואיל יען ל"ה רק דחוי' ופירשתי בזה דברי התוס' בפסחים ה'. הנה סברא זאת נסתרת מגמ' דפסחים מ"ז דמקשה אביי לרבה ואי אמרינן הואיל אהבערה לא לחייב הואיל וחזי לצרכו ומה קושיא דילמא בהבערה גם רבה מודה דל"א בה הואיל מכח הסברא שכתבתי. אך י"ל דאביי שפיר מקשה משום דרבה ס"ל האופה מיו"ט לחול אינו לוקה וסתמא משמע אף שהסיק התנור לאפי' זו אינו לוקה אף דעבר על הבערה משום הואיל ומוכח דרבה ס"ל דגם בהבערה אמרינן הואיל או משום דס"ל יש. שבח עצים בפת או דלא ס"ל הסברא שכתבתי ולכן אביי שפיר מקשה אבל לר"ע יש לחלק כמ"ש ודוק. ובדרוש לשבת הגדול שנת תרנ"ה הארכתי בזה. והנה בפנים אות ח' פלפלתי בשורף חמץ של הקדש אם עובר משום לא תעשון כן עי' בקונטרוס אחרון סי' ב' מ"ש בשם בית אפרים בזה:

סימן קע בקושית הגרע"א ז"ל בזבחים ע"ח הפיגול והנותר והטמא וכו'. בדין אם העלה איברי בהמה טמאה. בישוב קו' הגרע"א ז"ל ע"ד התוס' זבחים מ"ה שהקשו ל"ל למעוטי דם מנותר והרי אאחע"א דלמא ממעט דם שבישלו. בדברי הש"ס מנחות מ"ה כהנים אצטריך לי' הואיל ואשתרי מליקה לגבייהו. קושיא בסוגיא דלמפרע הוא גובה. ובדברי הקצוה"ח סי' ס"ו דאף דמכירת שטרות לאו דאוריתא מ"מ אם אבד בעל השטר את השטר ומצאו אחר קונה מדאוריתא ביאוש:

סימן קעא בדברי הש"ס בחולין ד' חמצן של עוברי עבירה מותר מיד מפני שהם מחליפין, פלפול בדברי הש"ס בביצה כ' זורק את הדם ע"מ להקטיר אימורין לערב. קושיא בדברי התוס' פסחים ס' ד"ה והיינו בעי' דר"פ שהקשה דהי' להגמ' לומר היינו בעי' דר"י דהוא אמר לה בהדיא. ביאור דברי הש"ס בפסחים ס"ג לימא קסברי אחרים וכו'. קושיא בפסחים ס"ה דמקשה הש"ס והא קא חייץ קושיא על מ"ש המחבר בתשובה דר"מ ס"ל

דלוקין לאו דנבלה. קושיא לריה"ג דשור הנסקל אסור בשחטו קודם שנגמר דינו: סימן קעב בהקושיא שהקשה המחבר בספרו בית יצחק חא"ח סי' ס"ה בשם הברית אברהם על הפוסקים דבדרבנן אדם מע"ר ביאור דברי הש"ס ביבמות כ"ה הרגתיו לא תנשא אשתו וכו' ביאור דברי התוס' בב"מ ג' ד"ה מה שכ' דלמ"ד אדם נאמן על עצמו פיו מחייבו קרבן אפי' עדים מכחישין אותו. ובדין המכשיל לחברו באיסור דרבנן אם עובר בלפ"ע דאוריתא:

סימן קעג בהקושיא שהקשה המחבר בספרו בית יצחק חא"ח סי' ב' על המג"א דבציצית די בקשר אחד ובשבת א"ח רק בב' קשרים. פלפול בדברי הפמ"ג סי' תקכ"א דאף לאחר שחיטת הרוב חייב אגמר הסימנים משום נטילת נשמה בענין אם נשים חייבות. בעשה דשבת. ואם נאמר דנשים ליתא בעשה דשבת אם לדידהו מותרת ביצה שנולדה ביו"ט לרבה דס"ל הכנה מדאוריתא הוא בעשה. בענין אם נזהרות נשים בתוספות שויו"ט. בקושית התוס' פסחים ה' דיהי' תשביתו באיסור כרת:

קונטרס אחרון

סימן א בביה"כ ישנה שנלחצו לבנותה מחדש ובנו הכותל המערבי לפנים מהכותל הישנה ב' אמות, ועי"כ הרחיבו מקום הפאליש וב' עזרות קטנות הנמצאות בב' צדדי הפאליש וע"ג הפאליש וב' עזרות הקטנות בנו עזרות נשים אם ל"ה זאת הורדה מקדושה ואם מחויבים לסתור. וגם אם מותר למכור ע"י זט"ה משום דהוה הערמה יבואר הא דאין מורידין להקדושה קלה אם הוא מדאור' או רק מדרבנן:

סו' ב אם מותר לסתת עובי בעזרת החומה נשים למען ירויחו מקומות בעזרת אנשים. יבואר דיש חילוק בין נותץ ביה"כ לתקן ביה"כ או נותץ לצורך אדם. קושיא לראב"ש דס"ל בזבחים ס"ו לא יבדיל א"צ להבדיל א"כ מנ"ל מ"ע לשריפת נותר דלמא הכונה דמותר לשרוף ואינו עובר משום ל"ת כן כמו בשורף עצי הקדש, ובישוב קו' התוס' ביבמות ע"ב ד"ה לראב"ש:

סימן ג במי שיש לו פועלים השכורים לשנה ומשכורתם מכל דבר שעושין, אם רשאים המה לעשות מלאכתם בשבת בבית הישראל. וביאור דברי הטו"ז בסי' רמ"ג דהא שאמרו כל מקום שאסרו חכמים מפני מראית העין אפילו בח"ח אסור. זה דוקא באיסור תורה:

סימן ד. אם מותר לבנות ביהכ"נ ע"י נכרים בקבלנות בשבת ויו"ט: סימן ה באחד הבונה ריחים של מים, והפועלים מבקשים שישלם להם שכר שבת אף אם לא יעבדו בשבת,

אם רשאי הוא לבנות בשבת הואיל ויש בזה הפס"מ. בדין אם בקרקע שייך אומן קונה בשבח כלי. ובדין אם נכרי קונה בשבח כלי:

סימן ו אם מותר למכור בשבת בשר לבעלי מלחמה ע"י קבלנות היינו שהזובח ימכור הבשר לנכרי והוא ימכרה לבעלי מלחמה ובדברי המל"מ בפ"ד. מה' מלוה ולוה ה"ב דב' איסורים דרבנן חשובים כאיסור דאוריתא:

הגה אמר נכד המחבר יען כי נפל חלקי בנעימים להעתיק המפתחות אביא הערה אחת שהערתי בעברי בין דברי זקיני הגאון שליט"א בקונטרס אחרון הנספח לביתו ב"י בסי' ו' בביאור דברי המל"מ בפ"ד מהלכות מלוה ולוה ה"ב דב' איסורים דרבנן חשובים כאיסור דאורייתא וזקיני ירה חצי השגתו עליו מהא דמבואר ברטנורא פ"ג דעירובין דבב' שבותין גזרו אף בין השמשות. ולדברי האבן עוזר בחידושיו זה דוקא אם אינו עובר בב"א אבל אם עובר בב"א לא גזרינן והמל"מ מירי היכא דעובר בב"א ואפ"ה כ' דחשיבי כדאורייתא. הנה דברי האבן עוזר הנ"ל נעלמו ממנו דלדעתי איפכא מסתברא דאם עובר בב"א א"כ בפעולה אחת הוא עושה כמה איסורים דרבנן שייך לומר דגזרינן בהו משום דהרבה איסורים דרבנן כדאורייתא דמי אבל אם אינו עובר בב"א א"כ בכל פעולה ופעולה אינו עובר רק אחד איסור דרבנן מנא לן למיגזר. וי"ל לדעתי בסברת המל"מ להיפך מדברי האבן עוזר דאם עובר בב"א חשובים כדאורייתא אבל אם אינו עובר בב"א ל"ה כדאורייתא כנ"ל. ובזה היה נראה לי להבין דברי רש"י בעירובין צ"ז ע"ב התמוהים שפי' דאתא איסור בל תוסיף ומשוי כמשא ודבריו תמוהים דמאי איכפת לן אם ב"ת משוי כמשא והלא אף אם ל"ה כמשא אסור ללבוש ב' זוגי תפילין משום דיעבור בב"ת ועוד למה נקט רש"י דב"ת משוי כמשא ולא נקט בפשיטות דהוה משא. וכבר תמהו בזה המפורשים ודכירנא כי גם זקני בביתו בית רם ונשא בית יצחק חא"ח סי' י"א העמיק הרחיב בביאור דברי רש"י אלו, ואם נאמר כדברי המ"ל דב' איסורים דרבנן חשובים כדאורייתא וכפי מה שהסברתי לעיל דזה דוקא אם עובר בב"א דברי רש"י יבואו על נכון לפי מה שחידש הטו"ז בסי' ל"ד דהמניח ב' זוגי תפילין אינו עובר בב"ת רק מדרבנן משום דמדאורייתא האי לחודא קאי והאי לחודא קאי א"כ לא רצה רש"י לפרש דברי הש"ס דמשו"ה אסור דיעבור בב"ת דב"ת ל"ה רק מדרבנן לשטת הטו"ז שהבאתי ומשום בזיון כתבי הקודש היינו מתירין חד איסור דרבנן אכן אם הוה כמשא ג"כ והוה עוד איסור דרבנן אסור מדאורייתא כדברי המל"מ הנ"ל וא"כ זה דוקא אם איסור ב"ח משוי כמשא ועובר על ב' איסורים דרבנן בב"א הוה כדאורייתא. ואסור ודברי רש"י מאירים כספירים ת"ל הק' לוי אהרן לעווין נכד המחבר:

סימן ז' בדבר עירובי חצירות בעיר שנחלקה לשתי מפלגות. והאחת. רוצה לערב ולהניח העירוב בביה"כ והשנית גם היא תרצה לערב ולהניח העירוב במקום שהם מתפללים. אם מותר לעשות כן וביאור שטת רבינו יהונתן דהא דחולק את עירובו אינו עירוב היינו אם אינו רוצה שיערב חלק אחד בחבירו:

סימן ח בדבר ע"ח שגבו קודם הפסח כנהוג. ובט' באב נשברה המצה ונשאר עוד ממנה כשיעור, אכן ליתר שאת גבו מחדש וגם לעירוב השני נתנו חלקם שני הצדדים בעיר. ועתה שלחו האנשים מהצד השני שחוזרים מהעירוב ולא ירצו להשתתף ואינם מטלטלין בשבת אם רשאים בני העיר לטלטל על סמך העירוב שהשתתפו מכבר. וקושיא על דברי מהרש"א בעירובין פ' שכ' דרב ס"ל תחומין דאוריתא:

סימן ט באחד שדיבר עם עכו"ם שיקנה אצלו החמץ והבטיח לו שיבא בע"פ. וכאשר ראה המוכר בע"פ שלא בא הנכרי הקונה. ושטר המכירה כבר הי' נכתב על שם הקונה הזה, מכר לנכרי אחר שיקנה בשביל הקונה שנכתב בשטר. והנכרי הזה נתן אדרויף ממעות שלו בשביל הקונה הנכתב בהשטר. ובהשטר נכתב שהקונה יקנה כל המטלטלין בקנין אג"ק ובחוה"מ בא הקונה הראשון ומסר לו הקונה השני השט"מ, מה דין החמץ לאחה"פ. פלפול עצום אם מהני זיכוי ושליחות בנכרי. בדברי המ"ב דמנכרי לנכרי יש שליחות. ובדברי המח"א דבפועל יש שליחות לעכו"ם משום דיד עבד כיד רבו:

סימן י' בבאר שנמצא בה ב' פעמים פרוסות חמץ בפסח מה דין המים שבה, והתבשילין שנתבשלו במים האלו. בדברי הבית אפרים שהתיר החלב מבהמה של נכרי האוכלת חמץ בפסח ובדברי המק"ח סי' תמ"ה דע"ז לא בטלה דוקא אם היא דבר חשוב:

סימן יא באחד שקנה י"ש מאת אדון אחד בקנין כסף והאנדשלאג, ושכר גם המקומות שעומד בהן היי"ש על משך ב' חדשים ושלם להאדון דמי השכירות והאדון מסר לו המפתחות ושכח הישראל למכור היי"ש עד ע"פ אחר חצות ואחר חצות מכר היי"ש לעכו"ם בקנין כסף ובכל הקנינים המועילים וגם התנה שיהי' כל האחריות על הנכרי מה דין היי"ש. ביאור דברי הירושלמי פ' כל שעה ר"י בעי פט"ח שהמית במה היא מיתתו וכו', בישוב דברי הש"ך בסי' ר"ב דל"א חצרו ומתנתו באין כאחד. ביאור דברי רש"י בפסחים ס"ז שפי' בדברי ר"ש דלקי על לא תשחט בהדי לאו דבל יראה. ובדין אם עוברין על לאו דלא יראה בע"פ:

סימן יב באחד שמכר חמצו כדת, ובעת המכירה אמר להקונה שכל החמוצים ששכח למכור הוא נותן לו במתנה, ובחה"מ נזכר ששכח למכור חצי כור מאלץ העומד בהחדר שמכר החמץ מה דינו של חמץ זה לאחה"פ. בדין אם מקנה דבר מסוים עם דבר שאינו

מסוים אי קנה, בדין אם אסמכתא לא קנה מדאורייתא או רק מדרבנן לא קנה וביאור דברי הש"ס בב"ק מ"ט והילכתא דליתא בחצרו:

סימן יג בחיטים שנבדקו ע"י בד"צ בעיר אחת ג' פעמים ונמצאו כשרים ונטחן מהם קמח ואפו ממנו מצות ובעיר אחרת הביא אחד לפני הרב דשם מלא אגרוף חיטים ואמר שהם מהחיטים האלו והראה שיש בהם חיטים מצומחים עד שלא היה ס' כנגדן מה דין המצות שנאפו בעיר הראשונה:

סימן יד בחיטים שבדקם אחד והכשירם. ואח"כ בדקם אחר ולא נראו בעיניו להכשירם, ואפו מצות מקמח זה, ואח"כ אפו מצות באותו תנור ובאותה מרדה מה דינם:

סימן טו בחביתין שליוואוויץ ש"פ שנשלחו ע"י נכרי, ונחסר מהמדה הרבה וגם חסרים ג' גראדען ונמצאים נקבים בהחביתין שיכולין לשפוך דרך שם מים או יי"ש חמץ, מה דין השליוואוויץ הזה:

סימן טז בדבר בנין ביהכ"נ, שהגבאים לא התנו עם הבנאי העובד בקבלנות שלא יעבוד בחוה"מ, אם מחויבים להוסיף להבנאי על משכורתו למען לא יעבוד בחוה"מ:

סימן יז באופה שמכר תנורו וביתו עם החמץ שבתוכם לנכרי קודם הפסח וביו"ט שאל הנכרי להמוכר, אם יוכל לתקן את התנור, והשיב לו המוכר שיעשה כחפץ לבו, והלך הנכרי ועשה רצפה חדשה בהתנור, ולא נודע אם עשה ביו"ט או בחוה"מ, אם מחויב להרוס מה שעשה הנכרי כדין כיון מלאכתו במועד או לא. ובדין אם מותר לעשות הבצק בשבת ע"י נכרי בהיתר מכירה ברשות ישראל:

סימן יח אם מותר לשתות טהעע או קאפפע בר"ה קודם תפלת מוסף: סימן יט קושיא על דברי הב"ח בסי' תרכ"ג דלרב צריך לגמור תפלת נעילה בצה"כ ולר"י צריך לגומרה ביום:

סימן כ בס"ת שגמר הסופר קודם יו"ט ותיבות לעיני כל ישראל רשם סביבות האותיות ולא גמרם, אם מותר לגמרו בחוה"מ:

סימן כא בשוחט שהכשיר את הטרפה ורצו להעבירו אכן נשאר בחזקתו באופן שיסע עד חודש ימים להשוחטים הסמוכים להביא קבלה, וזה קיבל עליו בח"ח ובשד"א, וגם נתן כתב שכל ימי חייו יסע ב' פעמים בשנה להשוחטים הסמוכים להביא מהם קבלה, והשו"ב לא נסע בזמן הנ"ל. וכעת רוצים מקצת בני הכפר להוסיף על דמי השחיטה ולקבל עוד שו"ב, ומקצתם מוחים בידם ורוצים לאכול משחיטת השו"ב הנ"ל עם מי הצדק:

סימן כב בשוחט שמצא סירכא בריאה ועברה ע"י קליפה ובבדיקת פושרין בצבץ. והי' הוא ועוד שו"ב שני אשר היו שמה מסופקים אם הי' הבצבוץ במקום הסירכא, ואיש

אחר שהי' ג"כ. שמה אמר שראה שהבצבוץ לא הי' במקום הסירכא. ועפ"י הגדת האיש הזה התיר הרב את הבהמה ואחר שנמכר רוב הבשר ערער השו"ב השני על הוראת הרב באמרו כי הסירכא הי' במקום שבצבץ, ואמר שכן אמר לו השו"ב ששחט, והשו"ב הזה מכחישו ואמר שלא אמר רק שהוא מסופק, ואסר הרב שחיטת ב' השוחטים יען לא. הגידו לו תיכף כי הבצבוץ הי' במקום הסירכא. אם כדין עשה או לא:

סימן כג במוכרי בשר שמכרו בשר טרפה בחזקת כשר. והמה מחללי שבת בפרהסיא, ולא הרשו ראשי הקהל לשחוט להם שום דבר הטעון שחיטה. ורוצים הזובחים האלה כי הראשים יתנו רשות לשחוט להם והבשר יהי' תחת השגחת השו"ב. אם רשאים המה לעשות כן:

סימן כד בפרה אשר נתפחה מרוב אכילה ודקרוה בין הצלעות ויש ספק אם יצא פרש או לא. ואח"כ נתעברה וילדה מה דין הפרה והחלב:

סימן כח בבהמה שנפלה ונשברו ב' רגלי' התחתונים בעצם הקוליא למעלה מהאסותא. ובדקו האסותא והבוכנא ונראה שלא שף מדוכתי'. והניבין שמבחוץ ומבפנים היו שלמים והנכרי אמר שאחר הנפילה הלכה כראוי מה דינה:

סימן כו בשו"ב שהכשיר בהמה ואח"כ מצא השו"ב השני נקודה אדומה, והי' בה נגלד, וקרא הרב להשו"ב שהכשיר והשיב כי השו"ב השני עשה הנגלד יען שונא הוא לו והשו"ב השני אמר שמצא הנגלד, ואסר המורה את הבשר, אכן כבר נמכר קצת מהבשר ונתבשל מה דין הכלים. וגם מה דין השו"ב הזה שאינו רוצה לקיים התקנה שעשו, שהשו"ב ילכו ביחד לשחוט ולבדוק: סימן כז בטבח שהחזירו לו דקין מפני שנמצא בהם בועות והשליך הדקין, ואח"כ הביא לפני המורה דקין מבושלים. ומצא בועות ובדק, ונמצאו יפות ועל מקצת לא מצא כלל ומקצת לא הביא מה דין הבשר והכלים:

סימן כח בב' כפות של חלב אחד ב"י והשני אב"י שהיו מונחים, וניערו בכף אחד קדרה של בשר ואין ידוע באיזה מהם, ואחר הניעור נתנו מים להקדירה ויש ספק אם הי' ס' בעת הניעור. בדין אם מהני טעימה קודם פסח, ובישוב קו' אבני מילואים על הב"ש בסי' ב' דמשו"ה ל"ה אלמנת עיסה ס"ס יען הוה ספק אחד בגוף וספק אחד בתערובות:

סימן כט בדבר שמלחו בשר עם קיבה שהסירו הקרום ולא החלב ואח"כ בשלו הבשר ולא הקיבה מה דין הכלים. ובענין מה לי איסור לאו מה לי איסור כרת:

סימן ל ביין שהובא מארץ הגר. ובמאגאזין של הבאהן ראה הסוחר שהבלעך שעל המגופה נחסר, והמגופה לא היתה שוה עם החביות רק מקצתה הי' בתוך היין, ומקצתה בתוך חלל הנקב ועל החביות הי' לחלוחית יין, אם מותר לשתות היין הזה:

סימן לא במכונה העשויה לחתוך עיסות וחותכין בה עיסה של חלב ואח"כ מנקרים אותה, וחותכין בה עיסה שאוכלין עם בשר, אם מותר להשתמש במכונה כזאת, ואם בב"נ שייך ביטול ברוב:

סימן לב בשפארקאסטע. אשר יותר מב' שלישים מהשותפים המה ישראלים, וגם הפערוואלטונג המה ישראלים, והלוים גם המה רובם ישראלים, אם מותרים ללות ולהלות בלא הת"ע:

הגה בצלעות הבית דרוש ו' ביארתי דברי המדרש לא תטה משפט אביונך מכאן לייי"נ שאסור עיי"ש ומדרש הזה ראיתי מובא בספרי מוסר אמנם כעת ראיתי בספר פשטים ודרושים על התורה מרבינו יעקב מווינא נדפס במגנצא תרמ"ח. שכ' לא תטה משפט אביונך בריבו בירושלמי שאין לדקדק בייי"נ. ובודאי כיון לירושלמי פ"ד דסנהדרין ה"ז והיא הרכבה שאינה קולטת דבירושלמי שם אמר ר' יהודה אין מדקדקין בייי"נ, והפירוש דס"ל לר' יהודה בייי"נ ספיקו להקל והובא בתשו' הרא"ש וצ"צ ואח"כ מייתי ירושלמי לא תטה משפט אביונך אבל אתה מטה דינו של שור דבשור הנסקל לחובה עפ"י אחד והמעתיק דברי רבינו יעקב מווינא הרכיב ב' דרשות הללו שייכי אהדדי: